Digitized by Google

9
1 E
9

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

ECCLESIASTICA HISTORIA, INTEGRAM ECCLESIAE CHRISTI IDEAM, QVANTVM AD LOCVM,

Propagationem, Perſecutionem, Tranquillitatem, Doctrinam, Hæreſes, Ceremonias, Gubernationem, Schiſmata, Synodos, Perſonas, Miracula, Martyria, Religiones extra Eccleſiam, & ſtatum Imperij politicum attinet, ſecundum ſingulas Centurias, perſpicuo ordine complectens: ſingulari diligentia & fide ex uetuſtiſsimis & optimis hiſtoricis, patribus, & alijs ſcriptoribus congeſta:

Per aliquot ſtudioſos & pios uiros in urbe Magdeburgica.

TYPOGRAPHVS LECTORI.

Hoc Opere nullum aliud ab Orbe condito, eiuſdem quidem argumēti, Reipub. Chriſtianæ & utilius et magis neceſſariū, in lucem eſſe editum, æquus atq; ſinceri iudicij Lector, uel ex Præfatione, qua etiam contexendi huius cauſæ exponuntur, adiectaq; in primis hiſtorici operis Methodo ac ſingulorum capitum metis generalibus, facile deprehendes.

Acceſsit etiam cùm Rerum uerborumq; in ſingulis Centurijs præcipuè memorabilium, tum Locorum Scripturæ explicatorum copioſus ac geminus INDEX.

BASILEAE, PER IOANnem Oporinum. 1562.

D.PROB.ROM.S.I.

Digitized by Google

LECTORI S.

Paſsim hoc ſeculo plurimi fuci proueniunt, qui alienos labores ſine fronte rapiunt, ſuosq́ faciunt. Id ne nobis quoq; accidat, ſignificandum duximus, nos ipſos, qui hoc Opus hiſtoricũ iam in lucem damus, in hoc eſſe, ut in Germanicam transfundatur linguam: & in eo negocio quotidie progredimur. Rogamus igitur omnes amãter, ne nobis quæ noſtra ſunt abalienentur. Nouit enim unuſquiſq; præceptum Dei, Non furtum facias. Vale.

Digitized by Google

INCLYTIS ET POTENTISSIMIS
REGIBUS ET DOMINIS, D. CHRISTIANO, ET D. FRIDERICO CHRISTIANI FILIO, Daniæ, Noruegiæ, Gotthorum & Henetorum Regibus, Ducibus in Schleſuuick & Holſatia, Dominis Ditmarſchorum, &c. Comitibus in Oldenburg & Delmenhorſt, &c.

ET

INCLYTO AC POTENTISSIMO REGI
AC DOMINO, D. MAXIMILIANO REGI BOHEMIAE, Archiduci Auſtriæ, Duci Burgundiæ ac Sileſiæ, &c. Marchioni Morauiæ, &c. Comiti in Tyroli, &c.

DOMINIS SUIS CLEMENTISSIMIS,
S. & G. per Chriſtum.

FANATICOS & obcæcatos quoſdam homines ſubinde excitauit Diabolus, qui res ueras, utiles, maximasq́ in Chriſtiana religione tetris figmentis & philoſophicis nugis, ex cæcis & deliris hominum mentibus natis, fœdè commacularent & obſcurarent. Deinde & barbaricas quaſdam ſcholarum ac librorum uaſtationes, per peregrinas & feras gentes non rarò exercuit. Qua quidem in re hoſtis ille generis humani nihil quæſiuit aliud, quàm ut pro ſuo in Deum hominesq́ odio atque furore, ueritate cœleſti ſubtracta, horrendos errores ad Dei ignominiam, & hominum perniciem miſeris hominibus inſtillaret & propagaret. Hoſce igitur conatus ut Deus reprimeret, luménque ſuæ ueritatis, ſaltem inter aliquos homines ſpargeret ac retineret, nec committeret ut omnes quaſi pelago quodam mendaciorum, præſtigiarum ac tenebrarum ſuffocarentur: & ſcribi uoluit hiſtorias, & eas ſæpe ueluti ex incendio publico eripuit & aſſeruauit. Quod beneficium Dei ingens profectò eſt, ac meritò ſummis laudibus celebratur. Nam planè beluina hominum uita foret, ſi prorſus eſſet ignara omnium antè actorum, cunctaq́ in obliuione ſumma, tetráque confuſione & caligine ſepulta iacerent. Quomodo enim uel Deus ob miranda beneficia, quę toti contulit humano generi, celebrari poſſet, ſi non ex hiſtoria conſtaret, de eſſentia, uoluntate, operibus & beneficijs Dei? Vnde exempla fidei, uirtutum & uitiorum ſumerentur? Vnde pœnarum atrocitas patêret, quæ comita-

BIBLIOTECA NAZ. ROMA

Digitized by Google

ri ſolet atrocia delicta? Immò, ut homines res geſtas in toto mundo ſcire, memoria tenere ac celebrare, rectéq; annotare & deſcribere: ut deniq; initia rerum omnium, incrementa & fines teneri poſſent: condidit Deus ſolem & lunam, pulcherrima cœli lumina, atque hoc eis officij inter alia deſignauit, ut diurnum, menſtruum, anniq; ſpacium certo & illuſtri ambitu metirentur, hominibusq; ceu indices aut gnomones monſtrarent. Abſq; hiſtoria, nec articulus de Meſsia potuiſſet retineri. Diuinitùs enim erat prædictum, non modò collapſo regno Iudaico, ſed in quarta inſuper monarchia CHRISTVM uenturum, & ſublato peccato iuſtitiam æternam paraturum eſſe.

Etſi autem Ethnicæ quoq; hiſtoriæ ſuos habent uſus, præſertim ad ſecundam Decalogi tabulam pertinentes, cuius quidem multa ac illuſtria exempla in conſpectum proponunt: tamen ſacræ hiſtoriæ totius Decalogi exempla multo euidētiora & luculentiora deſcribunt, atq; de alijs quoq; religionis partibus, quarum cognitio ſummopere eſt neceſſaria, genus humanum præclarè commonefaciunt. Ethnicæ narrationes nihil de Deo rectè norunt, de initijs mundi & rerum priſcarum nihil explicati aut certi habent: ignorant hiſtoriam primorum hominum, patefactiones de Deo, promiſsiones de Meſsia, gubernationem & conſeruationem Eccleſiæ: ſed tantùm, ut dictum eſt, exempla continent ſecundæ Tabulæ, eáque ualde manca, tenuia & polluta, non rectè ad Dei iram aut miſericordiam relata. Nam & rectore Spiritu ſancto, & fide fuerunt deſtituti illi ipſi, qui inter gentes aliquibus politicis uirtutibus fulſerunt. At ſola hiſtoria ſacra illuſtrem ac dulcem ueritatis diuinæ radium fulgoremq; in genus humanum ſpargit. Indicat nō caſu, non radijs ſolaribus ex luto, ſicut mures ex gleba putrida, (ut olim quidam ſunt philoſophati) natos eſſe homines: ſed ſingulari Dei conſilio, & mirabili potentia. Monet de lapſu hominis, de promiſſa liberatione per Meſsiam. Indicat, quæ fuerit uera Eccleſia, & quæ falſa: quòd Adam cum poſteritate Seth, fuerit cœtus in quo Deus habitauit, quiq; Deum rectè coluerunt: Cain uerò cum ſua poſteritate, degenerarint ac defecerint, magis potentiam & opes in hac terra expetentes, quàm ueram Dei cognitionem, eius fauorem, ſeu remiſsionem peccatorum, uitamq; æternam. Docent ſacræ hiſtoriæ, ad Abrahamum, eiusq; poſteritatem, & deinde ad Dauidem fuiſſe diuinitùs alligatam promiſsionem de ſemine uindicaturo genus humanum, ex triſtiſsimo Diaboli ac mortis ſeruitio & carcere. Proponunt item illuſtria miracula Dei, quibus ſuam doctrinam confirmauit, Eccleſiam ornauit & conſeruauit: qualia in nulla alia gente unquam ſunt edita. Deſcribunt, quando Meſsias uenerit, quomodo exhibitus ſit, quæ eius doctrina & actiones fuerint: qua-

nam

Digitized by Google

nam ratione, nempe paſsione & obedientia ſua redemerit totum genus humanum: quòd omnia quæ ab initio mundi de eo prædicta fuerant impleuerit: quomodo miniſterio, olim quidem patriarcharum, deinde Prophetarum, & poſtremò Apoſtolorum, Euangelij iucundum ſalutare'que nuncium, per totum terrarum orbem ſparſerit, & adhuc ſpargat, & uocet homines ad ſocietatem uitæ æternæ. Ponunt quaſi ob oculos præmia bonorum, & pœnas impiorum, tam hypocritarum ac contemptorum, quàm perſecutorũ, omnibus ætatibus.

Exempla uerò ſimul & documenta uerarum uirtutum in utraq; Tabula, multo ſolidius & illuſtrius in ſacra quàm Ethnica hiſtoria commemorantur: ut agnitionis Dei, timoris, pœnitentiæ, fidei, inuocationis, conſtantiæ, patientiæ, confeſsionis, obedientiæ, caſtitatis, beneficentiæ, ueritatis, & ſimilium. Narrant & pœnas grauiſſimas, ob peccata atrocia inflictas. Immò ſacræ hiſtoriæ iſtas publicas clades, quarum quædam etiam ab Ethnicis recenſentur, rectè accommodant: & exponunt cauſas, quare Deus homines tam duris pœnis afficiat. Pingunt item multis exemplis uitam Chriſtiani hominis, quem ille plerunque curſum in hac miſeriarum ualle habere ſoleat: quomodo à Satana, mundo, & ueteri Adamo cõcutiatur, exagitetur & turbetur: & qua eum contrà in omnibus illis quaſi tẽpeſtatibus, pia prudẽtia, & ceu nauigãdi arte uti neceſſe ſit.

Poſtremò hiſtoria ſacra commonefacit de fine mundi, deq; futura piorum uita, ac lætitia & gloria: & uiciſsim de impiorum ęterna abiectione & damnatione, etiamſi multi eorum in hoc miſero & calamitoſo mundo aliquandiu uideantur florere.

Hæc non ideo commemoramus, ut cuiquam hiſtorias Ethnicas, eruditè & accuratè ſcriptas, prorſus è manibus excutiamus: ſed ut expendat lector, multis modis ſacras excellere, ac non modò plenius, ſed etiam uerius & diſertius omnia referre. Etſi autem ſacræ uidentur profanis hominibus aliquanto horridius deſcriptæ, minusq; ad hominum affectus attemperatæ, quàm Ethnicæ, quæ flumine quodam orationis iucundo & copioſo ornatæ ſunt: tamen ſincera ſimplicitas Spiritus ſancti, grauitas, & rerum natiua copia atq; neruoſitas, hauddubiè pijs pectoribus, rectéq; conſiderantibus, longè maiorem non modò delectationem, ſed etiam uberiorem ac ſtabiliorem utilitatem adferunt.

Agamus itaq; Deo æterno patri Domini noſtri IESV CHRISTI gratias, qui in monumentis Moyſi & reliquorum prophetarum, perpetuam inde à condito mundo hiſtoriam uſq; ad CHRISTI aduentum, ac deinde per Apoſtolos reliquam contexi uoluit: & hoc theſauro gratis pectoribus fruamur.

Quę autem poſt Apoſtolorum tempora ſunt ſubſecuta, utinam

Digitized by Google

paulo accuratius, plenius, melioriꝗ fide annotata atꝗ commemorata fuiſſent. Reliquias tamen, quantaſcunꝗ adhuc habemus, fouere, explicare & magnifacere nos decet. Legimus, ſapientes Reges apud Ethnicos aluiſſe doctos & præclaros uiros, qui res ſuas geſtas commoda & ornata oratione deſcriberent. Id uerò multo magis pios & præſtãtes Imperatores, Reges ac Principes decebat, ut omnibus ætatibus uiros pietate, fide ac doctrina, iudicio & eloquentia præſtantes alerent, qui hiſtoriam Eccleſiæ ipſius IESV CHRISTI, uerè, purè, integrè, literis memoriæꝗ mandarent. Verùm hæc eſt poſtremi temporis ſiue infelicitas, ſiue calamitas, ut parum in hac re ſit hactenus præſtitum & elaboratum: & nunc etiam alijs curis, affectibus ac rebus aliò potentiores abripiantur.

Quæ in uſitatis hiſtoricis pij omnes deſiderent, in Præfatione communi indicamus. De nobis uerò, noſtro'ue hoc conatu, nihil aliud affirmamus, quàm nos in ſumma paupertate, rerũꝗ inopia, magnũ Opus, & uires noſtras longè exuperans, exorſos eſſe: idꝗ tantum eo fine & conſilio, ut ex certis, ſiue authenticis & probatiſsimis autoribus, paſsim colligeremus ea quæ ad hiſtoriam Eccleſiaſticam potiſsimùm pertinere, & cum ſingulari aliquo auditorum fructu recenſeri poſſe uidentur: haud aliter, ac ſi fractas tabulas ex naufragio undiquaꝗ maximo ſtudio colligeremus.

Eam operam, ſi dicamus Reges ac Principes propter ſumptuũ & laborum amplitudinem debere adiuuare, quia in commodũ Eccleſiæ fit, quicquid fit: exiſtimamus nos id iurè, honeſtè & piè facere. Speramus etiã pios, bonos, ac prudentes Principes, re perſpecta, in poſterùm adulatores aulicos, qui ſibi potius prædam captãtes, eiuſmodi bonos conatus uel aſpernantur faſtidioſè, uel calumnijs tetris aſpergunt, ac conculcant inſidioſè, (quam ad rem quidã obtrectatores improbi ac maledici ſcurræ flammas ſuggerunt) nõ audituros, ſed rectius & dexterius de hoc noſtro inſtituto Opere iudicaturos eſſe: memoresꝗ officij ſui futuros, ob quod à Scriptura Eccleſiæ Dei nutricij appellantur.

Vobis autem, Reges ſereniſsimi ac potentiſsimi, hunc primæ Centuriæ primum librum offerimus & dedicamus, eam ob cauſam: quia Regis æterni, ipſius Domini noſtri IESV CHRISTI, cuius uos munere beneficioꝗ regnatis, hiſtoriam ab ipſius incunabulis, uſꝗ ad glorioſam in cœlum aſcenſionem, atꝗ ad dexteram ipſius Dei collocationem recitat, atque exponit. Libenter autem Reges ampliſsimorum Regum hiſtorias cognoſcunt. At huius Regis potentia ac res geſtæ eiuſmodi ſunt, quæ ſplendore, maieſtate & fructu omnium hominum facta excellunt. Eſt enim is Rex, qui Reges uos fecit in his terris, cui regiminis ueſtri tanquam ſupremo Regi rationem aliquando reddetis: immò qui reges peccati, mortis

atꝗ

Digitized by Google

atq; inferni efficit,atq; in æternum regnū in ſe credentes traducet: & econtrà,ſe abnegantes, ſibi ue Regi ſuas portas aperire nolētes, æterno exitio immerget.

Erit igitur ueſtræ Maieſtati proculdubio gratum ſimul & utile hoc Opus, etiā propter hanc ipſam cauſam,quòd normam rectiſſimam iudiciorum,in plurimis arduis negocijs,præſertim uerò religionis,ſuppeditabit. Cum enim Reges præcipuè ob hāc cauſam in hoc faſtigium rerum humanarum ſint poſiti,ut non modò diſciplinam ac pacem tueantur legitimis iudicijs & pœnis:uerùm etiam in primis,ut religionem purè & integrè,ab omnibusq; corruptelis & ſectis ſeparatam proponi curent:ac regnum CHRISTI potiſſimùm ſub ipſorum umbra emineat ac floreat:ideò hęc CHRISTI hiſtoria(non tantum miracula,uti aliorum quorundam, ſed etiam doctrinam ipſius methodo quadam mediocri induſtria & diligentia,ſumma cura & fide congeſta, proponens) normam poterit iudicij præbere, ac grauiſsimas quaſq; controuerſias oſtenſa ueritatis norma, ueterumq; iudiciorum ſententia, explicare.

Faſcinant multos præſtantes uiros, potiſsimùm autem eos qui ad gubernacula rerum politicarum collocati ſunt, quidam uerſuti & callidi præſtigiatores,perſuadentes eis,antiquitatē multis manifeſtis corruptelis,deprauationibus,idololatrijs ac ſuperſtitionibus patrocinari. Et ſi iſtorum gloriationes inanes reuocentur ad antiquitatem,quam monumenta ſacra exhibēt,dexterius ac magis perſpicuè dijudicari ac dinoſci res Eccleſiæ poſſunt.

Etſi autem nos iſtum precioſiſsimum theſaurum pro dignitate ornare nō potuimus:tamen gemmam,quod ad res ipſas attinet,uobis offerimus,omnes diuitias huius mundi excellentem: quantumuis exigua charta,ac oratione tenui,quaſi auro ignobiliori,quod tamen gemmæ nihil detrahit,ueſtitam. Ac rogamus ueſtras Maieſtates,ut pijs pectoribus accipere, regnumq; CHRISTI fouere,promouere,atq; ornare:& econtrà turpiſsimas præſtigias Antichriſti fugere,execrari ac abolere,& deniq; hunc pientiſsimum utiliſsimumq; conatum noſtrum adiuuare & tueri dignemini.

Bene in Domino IESV,in quo omnes uiuimus, agimus,& mouemur,ualete.

R. V. M. S.

Mathias Flacius Illyricus.
Ioannes Uuigandus.
Matthæus Iudex.
Baſilius Faber.

Digitized by Google

PRAEFATIO IN HISTORIAM ECCLESIASTICAM, CAUSAS CONTEXENDAE HISTORIAE, ET COMMEMORATIONEM

utilitatum, & deniꝗ quandam ipſius ſcriptionis formam atꝗ rationem ſeu Methodum continens.

TEmerarium & arrogans uideri poteſt alicui, nō dextrè iudicanti, quòd hiſtoriam Eccleſiaſticam nobis ſcribendam ſumpſerimus, nō aliter quàm ſi poſt Homerum Iliada auderemus contexere. Extat enim Euſebius, Socrates, Sozomenus, Theodoretus, Nicephorus, Vincentius, Martinus, Nauclerus, Sabellicus, & alij propemodū innumerabiles, qui res Eccleſiæ uidentur ſatis bene eſſe complexi. Sed quo id conſilio, quáue neceſsitate ſit factum, ꝗqui & prudentes lectores paululùm animū attendāt. Omnes docti homines, ſanoꝗ iudicio prediti, & res ipſas, ut debet fieri, paulo accuratius expendētes, haud obſcurè animaduertunt: in ipſo Euſebio, qui princeps reliquorū in hoc genere meritò habet, & in alijs quoꝗ qui in eadem materia uerſati ſunt, plurima, & quidē ea omniū potiſsimùm quæ in hiſtoria ſacra Eccleſiæ Dei uel omniū maximè eminere, & quaſi aſtra quædā lucidiſsima fulgere debebāt, uel omnino, uel magna ex parte deſiderari: lectoremꝗ piū & attentū nō percipere inde omnino eos fructus, quos quęrebat. Primùm em̄ nihil dicunt illi hiſtorici de doctrinæ forma, quæ quolibet ſeculo in Eccleſia Chriſti extiterit. Iurè autem hæc pars uel principem in Eccleſiaſtica hiſtoria locum obtinet: ſiquidem præcipua nota & cor ueræ Eccleſiæ exiſtit. Imò ne illi ipſi quidem hiſtorici uidentur ſatis bene doctrinam hanc cœleſtem intellexiſſe. Vt enim de alijs nihil dicamus, Euſebius certè Chriſtianum hominem lib.1.cap.4 ita definit, ut ſi abſit cognitio Chriſti, quam ei tamē (ſed ualde obſcurè) tribuit, prorſus uideatur Ethnico more uirum honeſtum, ut facit Cicero in Officijs, deſcribere. ait enim, Chriſtianum eſſe uirum, qui per Chriſti cognitionem ac doctrinam, animi moderatione & iuſticia, continentiaꝗ uitæ, & uirtutis fortitudine, ac pietatis confeſsione erga uerum, unum ac ſolum omnium Deum excellit. Iſta primùm nimis generaliter dicuntur: deinde, nihil de regeneratione, nihil de fide, de qua tamen toties Chriſtus & Apoſtoli cōcionantur, exprimit: & ad illam Philoſophicam cardinalium uirtutum enumerationem, quæ ſunt, modeſtia, iuſticia, temperantia, fortitudo, magis alludit, quàm ad Decalogi ſeriem: neꝗ obſcurè ſignificat, ad id tali homini noticiam Chriſti eiuſꝗ doctrinam ſolùm prodeſſe, ut uirtutibus poſsit excellere. nihil de remiſsione peccatorum, atꝗ imputata iuſticia per fidem in Chriſtum dicit, quæ eſt quaſi ipſiſsima Chriſtiani hominis forma: uirtutes autem ſeu bona opera ſunt fructus ex iuſtificato homine promanantes, ut docet Chriſtus, Apoſtoli, & uniuerſa ſacra Scriptura. Ne uerò quis hic reſpiciat iudicij æquitatem & moderationem (ut ſolent quidam, nimis lenes & bonos interpretes, etiam cum ueritatis iactura, ſeſe præbere) ſed integrum potius hiſtoricum Euſebij corpus aſpiciatur: ex quo patebit, eum non ſatis perſpicuè articulum Iuſtificationis, qui in doctrina Chriſtiana ſummus eſt, uel intellexiſſe, uel explicuiſſe.

Secundò: Quæſtiones Eccleſiaſticas, & controuerſias de rebus grauiſsimis non poponunt paulo lucidius & integrius, uulgares & recepti illi hiſto-

rici:

riet: ut lector Chriſtianus rei ſcopum & fundamenta aliquo modo poſsit mẽte concipere & dijudicare. Non raró ita incertum dimittunt lectorem, ut qua de re fuerit diſceptatio, ſeu quid ab Eccleſiæ doctoribus ſit definitum, ægrè diuinari poſsit.

Tertiò: de hæreſibus, quibus Eccleſiæ Chriſti laceratæ ſunt, ita frigidè & obſcurè diſſerunt, ſiccoq; omnia (quod dicitur) pede tranſiliunt, ut quæ fuerit doctrina hæreticorum, uix ueluti per tranſennam, interdum etiam omnino nihil de eis conſpicere poſsis.

Quartò: parum annotant, qualis tum ceremoniarum ratio atq; uariatio in omnibus locis, quid cur uel abrogatum uel inſtitutum ſit.

Quintò: de gubernationis forma, qua Eccleſiæ miniſtri paſsim uſi ſunt, quid uſpiam ex profeſſo in ijs dici uideas? Imò tam raró hæc pars interſpergitur, ut colligere in unum quantumuis attentus lector non poſsit.

Sextò: tantũ ſunt perſonales, ut ſic dicamus, hiſtorici. Plurimùm enim occupati ſunt in deſcribendis & laudandis perſonis. Commemorant, qualis ac quàm ſanctus uir quis fuerit, quàm mirabilem uitam duxerit, quàm multum ieiunarit & orarit, quæ miracula uiuus aut mortuus fecerit: quorum tamen nonnulla, an ſint ueritati conſentanea, non præter rem ambigitur. Non ibi dogmata, non certamina perſpicuè exponuntur.

Septimò: confuſius paulo pleraq; contexunt. Fruſtulatim enim ferè omnia recenſent, hic partem, illic rurſus aliam partem recitantes: quę res & iudicium & memoriam legentium impedit.

Præcipua igitur luce ac neruis hiſtoriæ Eccleſiaſticæ multis in partibus, autores illi ſuperiorum ætatum uel omnino deſtituuntur, uel certè non ſatis explicatè & perſpicuè lectori res grauiſsimas proponunt. Sed fortè nimis horridi & iniqui cenſores hiſtoricorum Eccleſiaſticorum, & alienarum operarũ, iudicabimur. Verùm cum plurimi docti & graui iudicio præditi uiri ſic exiſtiment, nõ debet id nobis uitio uerti, quòd magis ipſorum rectam dijudicationem, quàm noſtram opinionem ſecuti ſumus. Habent ſanè illi hiſtorici quoque ſuam laudem, & gratis animis hoc beneficium amplectimur & prædicamus: quòd tamen aliquam Eccleſię hiſtoriã ab ipſis accepimus, uiuant maneantq; ipſorum etiam monumenta. Sed ſi quædam non parui momenti in ipſis deſideramus, quæ quidem potuiſſent in illis uetuſtis temporibus, ubi adhuc plurima extiterunt patrum monumenta, quæ poſtea barbararum gentium uaſtationibus interierunt, inſerere, nõ eſt hoc iniquo ferendum animo. Exigimus enim ea ad communem Eccleſiæ Dei utilitatem, quam nemo debet parui facere.

Aliquanto igitur pleniori hiſtoria Eccleſiam Chriſti indigere, in qua quidem ipſius Eccleſiæ idea lectori utcunq; ob oculos proponeretur, nemo eſt qui non uideat: & hoc, ut quæ nobis hac in parte uideantur, afferamus in medium, iſta uel alia commodiori ratione.

Quam habuiſſet Eccleſia Dei formam in potiſsimis rebus, ſingulis ſeculis, ex optimis, uetuſtiſsimis & fide digniſsimis autoribus demonſtraretur. Primum haberet locum, in quibus orbis terrarum locis Eccleſia uera Dei ſuum habuerit tuguriolum. nam id propemodũ ad quęſtionẽ, An ſit, pertinet. Cum enim Eccleſia Dei uiſibilis in hac terra cœtus ſit, primò quòd fuerit, & in quibus terris, exponẽdum eſt. Affert ea res lumen perſonarum deſcriptioni, quæ qualibet ætate excelluerunt: & prodeſt ad intelligendas controuerſias. Nam inter gentes ne an Iudæos nata ſit aliqua controuerſia, haud parum refert.

De perſecutione deinde narratio inſtitueretur, quæ quidem externum Eccleſiæ ſtatum deſcribit. Attingunt & reliqui hiſtorici Eccleſiaſtici hanc partem,

Digitized by Google

tem, uerùm primis duntaxat (ut ſolet dici) labris: cauſas eius rei, qua ratione Deus iſtos impiorum & diaboli immanes conatus repreſſerit, & qualem finem ſæuæ perſecutiones ſortitæ ſint, & ſimilia, non ſatis diligenter tradunt. Vtile autem eſt, Eccleſiæ hanc etiam partem nonnihil illuſtrare: ut manifeſtũ fiat, quomodo ſerpens ille maledictus calcaneũ ſeminis ſubinde momorderit: & quomodo pij in iſtis aduerſitatibus certauerint, quas confeſsiones ediderint, quæ fuerint diuinæ uel mitigationes, uel liberationes.

His externis explicatis mediocriter, interior & propinquior Eccleſiæ forma ac ratio proponeretur: nempe recitatio articulorum doctrinæ concinna & perſpicua, ſicuti quolibet ſeculo à Doctoribus fuiſſet propoſita. id piorum mentes uel præcipuè requirunt: eſtq; quaſi lumẽ, & ipſe Sol ſacræ iſtius hiſtoriȩ. Neq; uerò tantum, in quibus articulis fuiſſet docentium conſenſus: ſed etiam quȩ inclinationes in ijs, ac ſtipulæ, ſeu etiam corruptelæ, quales non paucæ ſingulis ferè ætatibus incidunt, per narrationem ſuccinctam & neruoſam commemorari poſſet.

Huic parti ſubijceretur antitheſis de hȩreſibus, commemoratio de interioribus Eccleſiæ hoſtibus, qui ſinceram doctrinam ambitione uel inuidia impugnarunt, & tetra errorum portenta commenti ſunt. Magis autem perſpicuè capita ſeu hypotheſes hæreſium recenſendæ eſſent, ut Lector intelligeret, in quibus articulis hæretici ueritatem Dei labefactare conati ſint: & quomodo, & qua denique ratione, quiue pij ſe illis præſtigijs, quoq; ſucceſſu & euentu oppoſuerint.

Facta collatione, quæ uera doctrina tum fulſerit, & quæ falſa ſimul pullularit aut graſſata ſit, inde rurſus ad Eccleſiæ ceremonias redire poſſet narratio. Nam doctrinæ & ceremoniæ ſunt cõiunctæ, & ad Eccleſiȩ actiones ſua quadam ratione pertinent. Atq; hoc in loco uarietatem in diuerſis locis, beneq; conſtitutis Eccleſijs, & rurſus originem atq; incrementa malarum ceremoniarum cognoſcere Lector cuperet.

Hiſce tanquam principalib. partibus iungeretur explicatio de Politia, ſeu regiminis forma in ipſa Eccleſia. Nam doctrinã ac ceremonias per certas perſonas adminiſtrare oportet. Hic igitur perſonæ, gradus, officia, iudicia, & quȩ ſunt eius generis recitarentur: & quomodo ſingulis ætatib. hac ipſa in re uariatũ eſſet: ubi ſimplex forma retenta, ubi uerò metamorphoſis quædam Eccleſiaſtici regiminis in ciuile aut mundanum tentata, uel etiã obtenta fuerit.

Solent inter doctores ſchiſmata quȩdam ſuboriri, quibus Eccleſia Dei admodum pernicioſè quaſſatur: ideo, quȩ quolibet tempore, & quo modo nata ſint, creuerint, ſopita ſint, uel manſerint, narrandum eſſet. Monet ea res de timore Dei: & ne ex priuatis affectibus, ſiue ambitione, ſiue liuore, non neceſſariæ pugnæ moueantur.

Quia autem controuerſiæ grauiſsimȩ nõ potuerunt priuatis colloquijs ſiue tranſactionibus dirimi & ſopiri, ideo publicis conuentibus locus datus eſt: in quibus plures Eccleſiæ doctores, pietate, doctrina, rectitudine iudicij & fide præſtantes, dixerunt & contulerunt ſententias. Ipſæ igitur controuerſiæ perſpicuè, totaq; dijudicatio aliquanto exactius commemoranda eſſent, nam iſtæ actiones de plurimis rebus utiliter commonefaciunt.

Hiſce maximè neceſſarijs expeditis, illuſtriſsimȩ perſonæ deſcriberentur, ita ut uera uerè de ijs ex probatiſsimis autoribus exponerentur, reſectis ijs quæ ſuperſtitioſam recentium additionem redolerent. Attingerentur hic etiam nonnihil, quæ ad perſonas hæreticorum, item martyrum cognoſcendas pertinent. Adderentur & narrationes quædam de miraculis, quibus Deus ornauit ſuam Eccleſiam. Deniq; appendicis uice, de mutationibus imperiorum

Digitized by Google

rum politicorum quędam ſubiungerentur. Nam in illis quoq; & beneuolētiæ & iræ Dei teſtimonia cōſpiciuntur. Nam in horribilibus Imperiorū ruinis: tamen Eccleſiæ ſuæ reliquias conſeruauit Deus, & propagauit, & tyrannorum furores & ſæuitiam fregit aut euertit, & ſcelera impiorum puniuit.

Hęc, ſi ſingulis ætatibus accommodarentur, putamus res maximi momenti, & præcipuè ad Eccleſiā Dei pertinentes, rectè comprehendi, & cum fructu non paruo cognoſci poſſe.

Sed hic obijcient fortè nonnulli, illam quidem rationem non eſſe malam: uerùm ad commentatores pertinere, non ad hiſtoricum, qui breuiter narrat res: & impingere eam rationem in leges & exempla hiſtoriarum tam ueterū quàm recentium. Ad iſta reſpondemus hoc modo. Eſt ſanè inter hiſtoricum & cōmentatorem, ut uocant, differentia. Sed neq; in tali hiſtoria ſacra, in Prophetę aut Apoſtoli alicuius librum cōmentaria aut enarrationes ſcribendas, ſed enarrationem ſeu recitationē articulorum fidei methodica quadam ratione dilucidè ponendam cenſemus: idq; maximè ſacræ utpote hiſtoriæ conuenire iudicamus. An non actiones eorum quos deſcribendos nobis ſumimus, commemorandæ ſunt? Atqui in tali Eccleſiæ hiſtoria actiones Dei, & quidem omnium potiſsimùm quas per ſuum miniſteriū geſsit, explicandæ ueniūt. Actiones porrò illæ Eccleſię Chriſti in doctrina potiſsimùm, omnium ſanorum ſententia, cōſiſtunt: adeò ut mancę & mutilę ſint eius generis hiſtoriæ, quæ hac parte deſtituūtur. In profanis hiſtorijs prolixè recitātur & ornantur præſtantiū hominū dicta, gubernationis forma, leges, decreta, ſtatuta, literæ, orationes, res geſtę, & eius generis plurima. Cur idē non liceret in hiſtoria Eccleſiaſtica facere, ubi doctrina & alia ſimilia habēt eandē rationem? Imò quis ita ſtrictè legē hiſtoricæ rei poſuit, ut non ſit liberū exactiorē & utiliorē rationē ſequi? Tamen in ipſis ſcriptoribus politicarū rerū, tam ueterib. quàm recentibus, manifeſtam & luculentam uariationē, prout cuiq; idoneum uiſum fuit, deprehēdimus: exempla, niſi cuiuis obuia eſſent, recitaremus. Si igitur quædam rectius ac plenius exponuntur, idq; in utilitatem Eccleſiæ cedit, non debet peruerſis criminationibus obrui.

Annorum numeros ab alijs obſeruatos eſſe dictitant. At iſti etiam iuxta hanc, de qua modò diſſerimus, rationem obſeruantur. Quàm uerò Euſebius cæteriq; interdum diuerſorum temporū res miſcuerint, cuiuis mediocriter ſaltem in lectione ipſorum attendenti conſpicuum eſt.

Diſtributio porrò rerum Eccleſiaſticarum, qualem utcunq; delineauimus, prodeſt, ut res neceſſariæ bono ordine & integrè oculis lectorum ſubijciantur: ut memoria, iudicium & inquiſitio eius adiuuetur. Cōfuſio ſeu narratio uariarum rerū in hiſtorijs, poteſt quidē aliquid delectationis afferre curioſæ menti, ſed iudicia perturbat, & memoriā: pręſertim uerò eorū qui nō poſsūt materias diſſolutas, & uarijs in locis diſperſas, ſimul mente cōprehēdere, diſcernere, & ijs quæ præcipua ſunt animum atq; memoriam intendere.

¶ Talis aūt hiſtoriæ ſolidius & neruoſius conſcriptæ, utilitates præclaræ & luculentæ ſunt, quas paulo ſimplicius commemorabimus.

Prima eſt: Ideam Eccleſiæ Domini noſtri IESV CHRISTI ob oculos uidere, quaſi in tabula depictā, faciliq; labore complecti poſſe, res eſt per ſe iucunda & neceſſaria. Eſt fidei articulus, credere Eccleſiam ſanctam catholicam: docet igitur hiſtoria eiuſmodi Eccleſiaſtica, quòd omnibus ætatib. mirabili Dei clementia & potentia, miniſterio uerbi diuini colligatur & conſiſtat Eccleſia, in qua Deus eſt efficax: & quæ in ea præcipuè emineant, explicat & illuſtrat.

Secunda: Monſtrat perpetuum conſenſum in doctrina ſingulorū articu-

Digitized by Google

lorum fidei, omnibus ætatibus. Egregiè dixit Paulus: Fundamentum aliud nemo poteſt ponere, præter id quod poſitum eſt, quod eſt IESVS CHRISTVS. Item: Si nos, aut angelus de cœlo aliud Euangelium prædicet, quàm nos, anathema ſit. Nequaquam igitur articuli cœleſtis doctrinæ uariant, ſed ſunt uniuſmodi. ſicut etiam præclarè Tertullianus inquit, Primùm quodq; uerißimum eſſe. Eſt igitur admodũ dulce pio pectori, in tali hiſtoria cognoſcere, quòd hæc ipſa doctrinæ forma, quam nunc in Eccleſijs noſtris ex ingẽti Dei beneficio habemus, ſit illa ipſa uetus, nõ noua: germana non adulterina: uera, nõ commenticia. Hæc ad erigendam & ſuſtentandam fidem & conſolationem in ſummis conſcientiæ luctis, plurimũ habent ponderis atq; utilitatis. Dementant non rarò bonos & honeſtos uiros, antiquitatis prætextu ceu faſcino quodam, homines audaces & inſulſi: qui præter eum clamorem, quòd noua ſint quæ ipſorum palato non ſapiant, uix ſyllabam norunt. Eſt autem iurè antiquitas ueneratione digna: ſed eiuſmodi hiſtoria fucum & præſtigias talium impoſtorum detegit, & pijs iudicij regulam manifeſtat: imò decernit, quæ doctrina cum ſincera ac uera antiquitate, in primis uerò cum fundamento Prophetarum & Apoſtolorum congruat, quæ diſcrepet. Poſſet ea res in exemplis liquidò & luculenter ueluti digito mõſtrari: ſed ea in ipſa hiſtoriæ lectione ſponte ſeſe offerent, & nunc breuitati ſtudendũ eſt.

Tertia: Ceu digito origines & incrementa errorum & corruptelarũ hiſtoria Eccleſiæ oſtendit, ac regulam præbet rectè dijudicandi grauißimas controuerſias, & fundamenta ipſa ſimul ſuggerit. Non rarò in hoc perdito mundo accidit, ut ſicut in medicina ex inſcitia uenenum pro remedio apprehẽditur, ita in doctrina peſtiferæ corruptelæ pro ipſißima ueritate uẽditentur & accipiantur: idq; tantum falſo teſtimonio & praua opinione antiquitatis. At iſtis preſtigijs, ueræ Eccleſiæ hiſtoria uelut nubem obſcurantẽ adimit. Hoc beneficium talis operis ſanè magni faciendum eſt. Magni iam ſunt conflictus de primatu epiſcopi Romani, de Miſſa, de adoratione mortuorũ, & ſimilium rerum: in hiſce rebus iudicium rectum plurimùm adiuuabit eos, qui ueritatem rectè inueſtigare atq; cognoſcere cupient. In primis uerò Antichriſti initia, progreſſus, & conatus improbos, talis hiſtoria manifeſtat.

Quarta: Præbet etiam iudicij recti & explicati normam in hæreſibus dijudicandis. Nam ſubinde eædem preſtigiæ Diaboli impudentißimi recurrũt. ac plurimùm ualet ad animos hominum, à ſeductoribus infectos, liberãdos, teſtimonia ueterum in medium producere, qui eiuſmodi errores ex uerbo Dei grauißimis rationibus damnauêre.

Quinta: Ipſam rationẽ gubernationis in Eccleſia Dei, qualis ea fuerit, ueluti pingit talis hiſtoria: ut quantum iam uel retineatur à prima & uetuſtißima forma, in quibus uerò aberretur, liquidò ſcire poßimus.

Sexta: Notas ueræ Eccleſiæ, quibus omnibus ætatibus ſolet eſſe conſpicua, illuſtrat. Exemplis etiam hoc declarat, ſerpentem mordere calcaneũ fœminis: hoc eſt, ueram Dei Eccleſiam plerunq; cruci eſſe ſubiectam. neq; eam eſſe maximam aut potißimam generis humani partem, ſed reliquias quaſdã mediocres. Monet, quę res omnium maximè Eccleſiam euertant: nempe affectatio regni mundani, & gloriæ eius, ocium & luxus in Eccleſiaſtico regimine. Hæc enim gignunt inſcitiam in doctrina: quam comitãtur prauæ opiniones, idololatriæ & ſuperſtitiões. ſicut Diabolus inquit Matthæi quarto: Si procidens adoraueris me, dabo tibi regna huius mundi, & gloriam eius.

Septima: Notas etiam falſæ Eccleſię deſcribit & exponit, quòd ea plerunque dominetur, & ſæuitiam crudelem in pios, præſertim uerò ſerios ac ſinceros doctores, exerceat.

Digitized by Google

Octaua: Celebrat talis hiſtoria Eccleſiaſtica beneficium & potẽtiam Dei, qui ſubinde aliquos præſtantes uiros ceu heroas excitare ſolet, quorum miniſterio doctrinã ſynceram & ueros Dei cultus, ex denſiſsimis tenebris, quibus Diabolus caliginem offundit iſtis omnibus, rurſus patefacit & illuſtrat, ſanamq; religionem inſtaurat: atq; ad hanc rem omnibus nos neceſſarijs donis inſtruit atque exornat, & mirabiliter contra omnium furores protegit & conſeruat. Vetera & recentia exempla ſuo loco referentur.

Nona: Exempla recitat eorum qui non defugerunt pugnas contra omnis generis corruptelas: quiq; in perſecutionibus immaniſsimis non adiaphoriſarunt, tempori ſeſe accommodantes, & ſimulatione aut alijs rationibus illegitimis & impijs placantes Euangelij hoſtes: ſed conſtanter, intrepidè & planè confeſsiones ediderunt, ijsq; multo plus quàm ceſsionibus & largitionibus intempeſtiuis effecerunt. Mirabiliter enim Deus ſanctos ſuos, ut ait Pſalmus, ducit. Huc pertinet & hoc, quòd exempla protectionum & liberationum miraculoſarum ſimul ſuppeditat.

Decima: Exempla pœnarum etiam commemorat in falſos & fanaticos doctores, adulatores aulicos, abnegatores, colluſores, cõformantes ſe ad regnũ Antichriſti. Deinde etiam in ipſos perſecutores, ſiue apertos ſiue occultos. Eſt enim Deus & cordium ſcrutator, & ignis conſumens. In primis uerò etiã hoc docet, colluſiones & conformationes cum impia eccleſia, rabioſè ſanam doctrinã & citra finem infeſtante, nunquam fuiſſe, eſſe, aut futuras eſſe felices.

Vndecima: Exempla ſuggerit eiuſmodi hiſtoria, quòd in maximis uiris nõ modò imbecillitates communes, ſed etiam turpiſsimi opinionum, nonnunquam etiam corruptelarum næui adhæſerint: ut manifeſtum fiat, longè aliam eſſe rationem doctrinę Prophetarum & Apoſtolorũ, deinde etiã excellentiũ in Eccleſia uirorũ. Doctrina prophetarũ & Apoſtolorũ indubitata eſt: ſed doctrina miniſtrorum Eccleſiæ, quantũuis autoritate, doctrina, donis fulgeant, tamen ad normam illorum exigenda eſt: ac ſi diſſentiat, iurè improbatur & reijcitur. Quod hac in parte non rarò peccetur, teſtis eſt omnium temporũ experientia, quibus illud αὐτὸς ἔφα plurimum damni dedit. Sunt enim homines interdum nimij admiratores præſtantium uirorum.

Duodecima: Eiuſmodi hiſtoria, ea quæ in monumentis diuinis de ſecuturis temporibus prædicta ſunt, explicat & illuſtrat: & in primis, concionibus Chriſti & Ioannis reuelationibus lumen adfert. Poſſunt etiam ex antè actis haud obſcuræ prædictiones rerum ingruentiũ peti, quæ res animos ad timorem Dei, pœnitentiam ac precationem accendere debet.

Decimatertia: Prodeſt ad intelligenda patrum ſcripta, in quibus interdũ controuerſiarum, hæreſiũ, & aliarum Eccleſiaſticarũ rerum breuiſsima mentio fit. Earum igitur uberior cognitio, ex hoc quaſi fonte haurienda eſt.

Decimaquarta: In ſumma, eſt ueluti quoddam Copiæ cornu omnium Eccleſiaſticarum materiarum & negociorum, maxima diligẽtia & ſolertia comparatum. In quacunq; igitur religionis Eccleſiaſticarumq; rerum parte quis aliquid ſcire uolet, inde haurire poterit.

Qui nunc haſce utilitates paruas, nullius ue momenti ducit: næ iſte parum habet pietatis, aut ſani cerebri.

¶ Iam porrò quæſtio eſt, eaq; omnium difficilima, unde eiuſmodi hiſtoria, quæ etſi non omnia exactiſsimè, attamen pleraq; mediocri iudicio ac diligentia congeſta habeat, ſumenda ſit? Reſpondemus: Vtinam libri, quos ea tempora quę Apoſtolos mox ſunt ſubſecuta, puri & integri haberentur: fortaſsis etiam ſcriptionis labore ſuperſedere liceret. Præſentia igitur boni cõſulenda ſunt. Extãt aũt adhuc, ex Dei bonitate, mediocria ueterũ monumẽta: præſer

tim patrum cõmentaria, & hiſtorici quidam, inter quos uetuſtiſsimi iure ſibi primum gradum uendicant. ex iſtis putamus, diligenti inueſtigatione & collectione quaſi micarum, qualecunq; opus poſſe comportari. Eruuntur etiã in hoc Euangelij flore paſsim antiquorũ libri, qui utinam tales offerrentur, quales fuerunt olim: nec ſecum aliquid fecis ex deprauatione, ſiue ueterum quorundam ſuperſtitione dementatorum, ſiue etiam recentium ſuis quibuſdam morbis laborãtium, afferrent. Præter autem librorum copiam non modicam, etiam requiri homines induſtrios, doctos, ſagaci & recto iudicio prępditos, laborum tolerantes, & mediocriter facundos: & ſumptus neceſſarios tum pro libris comparandis diuerſis ex locis, tum pro operarijs illis: nec ſufficere unum tantum, uerùm plurium operas certa ratione iungendas, non difficile eſt uidere,

Facilimè autem in aliqua Academia, ubi & doctiſsimi homines multi ſimul cohabitant, & in exercitijs quotidianis uerſantur, dignitate quoque & autoritate excellunt, eiuſmodi hiſtoriam contexi potuiſſe, & id manifeſtum eſt. Verùm qui labores maximos & grauiſsimos ſubiret, & nihil uel parũ inde præmij haberet, nemo fuit. Nam ij ſunt potentium mores, ut in canes, uenationes, potationes, conuiuias, ueſtitus, luſus, aliasq; res leues profundant omnia: ad iuuandum uerò miſeri CHRISTI hiſtoriã, quouis pumice aridiores ſint. Præterea quilibet eorum qui ad promouendos eiuſcemodi conatus plurimùm potuiſſent, negociorum molem cauſati ſunt.

Tandem igitur ad nos uentum eſt, qui, quod abſq; aliorum indicatione ipſimet agnoſcimus, & ingenuè profitemur, omnium minimè ad rem tantam ſuſcipiendam idonei fuimus, & adhuc ſumus. Noſtro enim nos pede metimur, & amplitudinẽ tantæ rei mediocriter perpendimus: & fortaſſis aliquãto rectius, quàm naſuti quidam irriſores & diaboli: qui cum ad eam rem nobis proſint nihil, tamen à ſubſannationibus amarulentis non abſtinent. Vt autem illi magnifici, perfecti & abſoluti homines, noſtram modeſtiam amplius agnoſcãt: clarè affirmamus, & ex animo, id quod res eſt: nos potius delineationem hiſtoriæ Eccleſiaſticæ qualemcunq; tentaſſe, quàm integram & omnibus numeris abſolutam ſcriptionem. Occaſionẽ inſuper alijs prębere uoluimus, qui perfectius & melius quiddam gignere uel uolent, uel poterũt. Si quid autem Eccleſię Dei profuturi ſumus noſtro labore, ſanè nõ exiguo, uti ſperamus, rogamus ſuperciliosos omnes, ne id iniquo ferant animo.

Librorũ copiam, etſi non habeamus ſummam, tamen hoc felici ſeculo literario mediocres extãt: & rogamus pios uiros, ut quos iudicant ad eam ſcriptionem prodeſſe, nobis uſui dare nõ grauentur: bona fide reddendos, data eius rei gratia cautione.

Ratio & forma tractationis, quia glacies iſta nondum erat ab alijs ſecta, plurimum nobis laboris peperit. Ordo enim bonus & appoſitus, non modò lucem hiſtoricæ narrationi adfert, ſed etiam iudiciũ in rebus intricatis & grauiſſimis, & memoriam earundem adiuuat. Viſum autem eſt commodiſſimùm, ſingula rerum factarum ſecula diſtribuere: eaq; ratione quolibet libro centum annos, unde Centurias appellamus, cõplecti. nam tot annorum decurſu plerunq; maximæ in Eccleſia mutationes acciderunt. Reliquas uerò res quindecim capitibus conati ſumus cõprehendere, tanquam certis claſſibus: tum ut res ipſæ rectius narrari poſſent, nec facilè nobis elaberetur quod ad rem aliquid uideretur facere: tum ut in quolibet libro idem ordo & eadẽ ratio obſeruaretur, quæ non modò ad inquirendas res quaſcunq; eſſet facilima, ſed ad memoriæ imprimendas, in eaq; retinendas accõmodatiſſima: qua de re etiam ſuprà quædam ſunt dicta,

Sunt

Digitized by Google

Sunt autem iſta capita hæc: De loco & propagatione Eccleſiæ: De perſecutione & tranquillitate eius, pœniſq́ perſecutorum: De doctrina, eiuſq́ inclinatione: De hæreſibus: De ceremonijs diuerſis in locis: De gubernatione Eccleſiæ: De ſchiſmatis: De concilijs: De perſonis illuſtribus in Eccleſia: De hæreticis: De martyribus: De miraculis: De rebus Iudaicis: De religionibus extra Eccleſiam: De mutationibus politicis Imperiorum. Hiſce omnibus unum proponimus, quod propoſitionem ſeu argumentū continet. Nec mutatur iſta ratio in Centurijs. Longius iſta nonnihil perſequeremur: ſed uiſum eſt Methodon noſtrā, quam ſequimur, mox huic Præfationi integrè ſubijcere: tum ut ſeriem atq́ analyſin noſtræ compoſitionis omnes perſpicuè uideant, rectiuſq́ omnia intelligant: tum ut alijs quoq́ iſtæ commonefactiones proſint, ſi forte in hoc genere aliquid perfectius moliri uelint.

Poterunt etiam hinc nonnihil ſuſpicari Lectores, quantis in laboribus fluctuemus, dum uelut apiculæ, iuxta Methodon colligimus res uarias: easq́ aliquoties, ueluti ſubactas manibus, componimus.

A' uita CHRISTI incipere libuit, ut & breuitati conſuleremus, & regni CHRISTI faciem, poſtquā hic in terris redemptionē generis humani perfecit, & glorioſè in cœlum aſcendit, quantum fieri poſſet, proponeremus.

De orationis genere nihil aliud dicem⁹, quàm nos ſperare, Lectores ex iſta tam ſimplici narratione, fortè plus fructus percepturos eſſe, quàm ſi ampullas & ſeſquipedalia uerba funderemus.

De ſumptibus uerè profitemur, nos pauciſsimos habere, qui annuatim aliquid conferunt: nec pro laborum conditione operarij ſatis ſuſtentantur, ſicut ipſimet optimi teſtes ſunt: imò niſi Deus nobis quoſdam Mecœnates adhuc excitarit (quod tamē ne fiat, multi inuidi ſtrenue laborāt) neq́ progredi ſatis expeditè poterimus: neq́ forte totum Opus, ut eſt inſtitutum, abſoluere. Impudens igitur planeq́ diabolicū eſt mendaciū, & criminatio tetra iſtius ſcurræ, qui nuper in maledico & famoſo ſcripto, ſine nomine edito (ubi tamen aliam ſaltat fabulam) Sardonico riſu, & uirulento ſarcaſmo noſtrum Opus hiſtoricum Aureum appellat: eo quòd ex multo auro Germanico ſit cōflatum. Non uidit ſceleratus iſte ſcurra Opus: & tamen nō ueretur canino, aut uiperino potius dente arrodere. Deinde non habet cognitas rationes noſtras iſte cōuiciator ac criminator: & tamen ut Semei, nos falſè irridet, ac mentitur ſplēdidè. Nam quàm pauci, & quàm parcè dent, quàm frugaliter alantur huius inſtituti operarij, poterat iſte irriſor explorare, nō à profugis, ſceleratis, pollutis, mendacibus, quib. gubernationis noſtræ ratio ne nota quidem eſt: ſed à nobis ipſis. Cogit autem nos iſte noſter Encomiaſta, quædā de ratione gubernationis dicere: idq́ nō tam propter ipſum, quàm alios bonos & prudentes uiros. Totum Opus habet quoſdam gubernatores, quinque numero: quibus hæc cura incumbit, ut regant conſilia, partiantur operas in colligendo & ſcribendo: corrigant tum delineationes primas ſeu rudiores rerum, tum ipſas etiam ſcriptiones: quædam etiam pro rerum neceſsitate & ipſi contexunt, operarios conducunt, & ſtipendijs alunt. Eleemoſynæ paruæ, ſeu ſpontanea ſacrificia ſanè modica & tenuia, uiro cuidam honeſtiſsimo & integerrimo in eo collegio credunt: is habet accuratam acceptorum & expenſorum rationem ſingulis anni quadrantibus: præſentibus etiam alijs gubernatoribus ſeu collegis, numerat ſtipendia operarijs, ac ſubducitur ratio de ſingulis: idq́ ita ſolicitè, ut parati ſimus cuilibet poſtulanti, honeſtam exhibere eius rei rationem. Aluimus autem hactenus operarios decem: eſtq́ laborum ratio diſtributa in iſtos tres ordines. Primùm ſeptem eruditi ſtudioſi tantum collectioni, iuxta normam Methodi, ex optimis autoribus, uacant, excerpentes quaſi apiculæ

Digitized by Google

quędam induſtrię ex floribus uarijs, certo iudicio, ordine & modo, ea quę ad hiſtoriæ partes facere uidentur. Duo alij, reliquis ætate, doctrina, iudicio pręſtantes, oblatam materiarum ſyluam iuxta Methodi regulam digerunt. Res digeſtas quibuſdam è collegio gubernatoribus exibent: neq; ulla res grauis ſcribitur, niſi prius delineatione illa diiudicata. Vbi uerò res atque collocatio ſingulorum membrorum approbata fuerit, tum demum cōpoſitioni ſtudent. Compoſitum quodlibet caput, rurſum mox quibuſdam inſpectoribus exhibetur: qui denuò limam, prout exigere neceſsitas uidetur, adhibent. Præter hos unus eſt, qui tantum commoda manu, quæ hoc pacto ſunt compoſita, mundius deſcribit.

Ex hac commemoratione, pij & candidi uiri difficultatem rei utcunq; animo metiri poterunt: ac debebant nos meritò omnes cōſilijs, libris ac reliquis officijs iuuare, incitationibus etiam quibuſdam & dextris iudicijs noſtros labores lenire.

Poſtremò, quia plures perſonæ alendæ ſunt, & labores immenſi faciendi, eaq; hiſtoria ad totam Eccleſiam CHRISTI pertinet, nec eſt poſsibile abſq; ſumptibus tot homines ali: rogamus pios Eccleſiæ Dei ciues, ut nos etiam ſumptibus iuuare nō dedignentur, ſi modò cœptum opus cōtinuari debeat. Non quæſiuimus, nec quærimus nobis inde theſauros ingentes: ſed ut mediocriter pergere, ac neceſſaria operarijs præbere poſsimus. Ac ſcimus non modò pios hoc officij debere CHRISTO, cuius hiſtoriam conamur contexere: ſed etiam hanc noſtram petitionē iuſtam & piam eſſe. Reddemus autem rationem totius diſtributionis, non modò collatoribus: ſed etiam ipſis, ſi uelint, noſtris calumniatoribus.

Quod ad Centurias modò à nobis editas attinet, rogamus omnes prudentes, doctos ac pios uiros, ut ubi legerint, nos apertè & ingenuè moneant, de ijs quę ſunt neceſſaria uel ut inſerant, uel ut emendentur. Nam quis in Opere tam uario, & ubi ſemitam ab alijs tritam non habuimus, tam eſt Lynceus, ut potuerit omnia rectè obſeruare? Erimus autem pro collationibus grati. Interea tamen & hoc rogamus, ut nobis ipſis hæc hiſtoria corrigenda publicè relinquatur. Quod ſi aliquibus labor noſter prorſus improbabitur, ij ex ſuo ingenio nouam hiſtoriam cudant: neque nobis inuideant, ſi ſentiamus hanc noſtram operam aliquid adiumenti ipſis allaturam eſſe. Sed nunc, optime Lector, ipſam hiſtoriæ noſtræ Methodum tibi damus.

Digitized by Google

METHODVS HISTORICI OPERIS, AC SINGVLORVM CAPITVM METAE *Generales.*

I. CAPVT.

PRimum caput propoſitionem & argumentum Centuriæ continet: ut ſciat lector, quorum annorum hiſtoriam expectare debeat.

II. CAPVT.

De loco & propagatione Eccleſiæ.

PRimùm generalia quædam præmittuntur: nempe, Eccleſiā tum temporis fuiſſe amplam, lateque diſperſam, uel anguſtam & exiguam.

Secundò, ſequitur enumeratio ſpecialis earum Eccleſiarum, quarum in hoc ſeculo fit mentio: ut,

De Eccleſijs per Aſiam.

Primùm uerò hic eccleſię recenſentur per Palæſtinam ſitę, & initium ſumitur à Hieroſolymitana, quādiu quidem ibi manſit Eccleſia Chriſti: eiq; ſubijciuntur reliquæ circumiacentes.

Hoc loco etiam referuntur eccleſiæ per Chaldæam & Arabiam.

Deinde ordine ſequuntur Eccleſiæ per Syriam, Meſopotamiam, Aſſyriam, &c.

Tertiò, Eccleſiæ per Aſiam minorem: ut Ciliciæ, Pamphyliæ, Piſidiæ, Lyciæ, Ioniæ, Lydiæ, Lycaoniæ, Phrygiæ, Bithyniæ, Galatiæ, Paphlagonię, Ponti, Cappadocię, Armeniæ, Parthiæ, Perſiæ, Indiæ.

De Eccleſijs per Aphricam.

Primùm per Aegyptum, ubi Alexandrina eccleſia primum habet locū, cui adiacentes connumerantur.

Deinde, Eccleſiæ per Aethiopiam.

Tertiò, Eccleſiæ per Marmaricam & Cyrenaicam,

Quartò, Eccleſiæ per Libyā & Heſperiam.

Quintò, Eccleſiæ per Africam, ut Carthago & reliquæ. Item per Numidiam, Mauritaniam, Getuliam, &c.

De Eccleſijs inſularib. in mari Mediterraneo.

Eccleſiæ per mare mediterraneum, priuſquam ad Europam traijcitur, enumerantur: ut in Salamine, Cypro, Rhodo, Creta, in mari Aegeo & Ponto, Sicilia, Sardinia, Corſica, &c.

De Eccleſijs per Europam.

Athenis.	In Myſia inferiori & ſuperiori.
Corinthi.	
In Peloponneſo.	In Illyria.
In Achaia & circumiacentib. regionibus.	In Sclauonia.
	In Carinthia.
In Theſſalia.	In Italia.
In Macedonia.	In Gallia.
In Thracia.	In Hiſpania.

In Germania: ubi primùm Eccleſię prope Galliam, Rhenum & Illyriam nominantur: deinde quę ſunt in reliquis regionibus, & ſimul Bohemicæ includuntur.

In regionibus uerſus Septentrionem.

Item in Sarmatia, Scythia.

Poſtremò, Eccleſiæ per Oceanum: ut in Britannia, Scotia & Hybernia, &c. recitātur.

De propagatione.

Primùm dicitur de propagatione, ubi antea non fuit Euāgelium Chriſti, hoc ordine.

In quæ loca Eccleſia ſit propagata.

Per quos ea facta ſit: an uidelicet id fecerint Apoſtoli, uel Apoſtolorū diſcipuli, uel Imperatores, uel aliæ perſonæ.

An ſponte hoc fecerint, uel accerſiti: aut quacunque alia occaſione id factum ſit.

An doctrina uel miraculis homines permouerint, aut conuerterint.

Certamina in conuertenda gēte, ſeu pellendo armato atrium tenente.

De ſucceſſu: utrum integrę ciuitates Chriſtianiſmū ſint amplexę, an uerò paganiſmus ſimul manſerit.

Itē, an Magiſtratus uel aliqui priuati acceperint doctrinam Chriſti, an pauci uel multi.

Qualis reformatio Eccleſiæ tunc in ipſa propagatione facta ſit.

Deinde dicitur, quomodo in ijs locis, ubi quædam fundamenta iacta fuerūt, Chriſtiana religio ſubinde creuerit, & exculta ſit, & per quos, & qua felicitate, &c. Huc referuntur cōuerſiones illuſtrium perſonarum, uel etiam aliorum, & ſi qua alia in incremētis facta ſunt.

Tertiò, inſtauratio Eccleſiæ: quando nimirum in ijs locis, ubi plantatum fuerat Euangelium, & deinde obſcuratū falſis doctoribus, aut extinctum perſecutionibus, poſtea rurſus cœperit accendi & illuceſcere.

III. CAPVT.

De perſequutione & tranquillitate Eccleſiæ.

DE Imperatore, quādo quiſque ad Imperium uenerit, & quādiu regnarit: qualis fuerit cuiuſq; natura & ingeniū. idq; ueluti obiter & breuiter explicatur.

Qualis Eccleſiæ Chriſti ſtatus ab anteceſſoribus ad ipſum deuenerit.

Quòd ipſe quoque perſequutionem mouerit, & quoto anno.

Qualia crimina Chriſtianis obiecta.

Quibus potiſsimùm cauſis reuera moti ſint, ſeu quid ſpectauerint, aut quem finem quæſierint perſequutores: num odio ueræ & ſtudio falſæ religionis, aut metu ſeditio-

Digitized by Google

nis, aut propter turbationem tranquillitatis, aut ob reprehéſa ſua uitia uel alias cupiditates, uel quicquid tandé in ſpecié prætexuerint,&c. An Chriſtiani eis occaſionem præbuerint,uel ipſi ſibi temerè & furioſè arripuerint.

Per quos: An magiſtratus ipſi, uel præfecti,uel uulgus indomitum,uel Iudæi,uel hæretici, uel falſi fratres aut apoſtatę perſecutores fuerint.

Qua ratione: Vtrum per edicta,ſeu aliàs id fecerint.

In quibus locis, & ubi magis minus'ue graſſatæ ſint perſecutiones.

Qui, & quomodo trucidati, & quæ tormenta ſeu formæ ſuppliciorum fuerint adhibitæ.

Quòd ſe inuicem cõſolati ſint Chriſtiani, & quibus argumentis:& an fecerint ore uel ſcripto,& quæ aliàs officia præſtiterint ſibi inuicem in afflictionibus.

Aliquos defeciſſe,& qua occaſione:an minis,uel tormentis, uel etiam illecebris permoti.

Aliquos uerò conſtanter perſeueraſſe, & qua fortitudine ſupplicia pertulerint.

De fuga,ſiue ſpontanea,ſiue coacta.

Qua occaſione lenita perſecutio. De Apologijs exhibitis,à qbus, qua occaſione, quæ fuerint præcipua argumenta, & quo fructu. Huc etiam interceſsiones aliorum,conſilia, preces communes Eccleſiæ,miracula,pœnę quędã, defenſiones magiſtratuũ,alijq́; uarij caſus referũtur, quantum quidé eſt neceſſe.

Mitigationes,ſcripta Imperatorum,reuocationes exulum huc inſeruntur.

Qualis poſtea ſtatus Eccleſiæ ſit ſubſecutus.

De fine:ad quid profuerint iſtæ perſequutiones,quid tandem ipſas conſequutum ſit: nempe.illuſtres ac celebres fecit pios & cõſtátes doctores Eccleſię, hypocritas indicauit,& ſegregauit à uera Eccleſia, alijs quoq; occaſionem inquirendi de doctrina Chriſti præbuit,excitauit & auxit aliorum fidem & confeſsionem.

Indicatur etiam,an in ijs locis,ubi tantopere ſæuitum eſt, Eccleſia uel creuerit, uel defierit.

De tranquillitate Eccleſiæ.

Hoc loco cõmemoratur, qnomodo graſſante perſecutione,in aliquibus locis tamé Eccleſiæ habuerint pacem, & qua occaſione.

Martyrum ſaltem nomina in hoc loco recitantur. Ipſorum uerò confeſsiones & hiſtoriæ illuſtres, infrà in peculiari capite de Martyribus, habent ſuum locum.

De pœnis perſecutionum.

Ordo iuxta Imperatores, & annos Chriſti ſeruatur,ac cõmemorantur pœnæ communes & priuatæ,erga Imperatores,pręfectos, alias perſonas,ciuitates,regna.

IIII. CAPVT.

De doctrina Eccleſiæ.

PRopoſitio:Aliquot'ſ uiꝰ ſeculi fuiſſ: pręſtantes doctores.& quidam nominátur.

Generalia teſtimonia huc ſcribuntur:qualis doctrina tum fuerit,mediocris'ne an obſcura, pauciores'ne uel plures nebulas habuerit.

Adijciuntur teſtimonja quædam de authotitate Scripturę,quòd uidelicet eam magnifecerint, & quòd ad eá ſe boni doctores retulerint.

Præterea generales ſummæ fidei, ſeu ſymbola ex authoribus collecta, huc referuntur.

ARTICVLI.

De uerbo Dei.

Significationes uocabuli Verbi, & quòd ſcriptura ueteris & noui Teſtaméti uerbum Dei appelletur.

Quid ſit.

Poſt definitionem,ſynonyma, periphraſes & epitheta interdum ſubijciuntur.

Vnde ſit,& quæ cauſæ inſtrumentales.

Quotuplex ſit, ſeu quòd Legem & Euangelium complectatur,&c.

Quòd una & ſibi cõſentiens doctrina Dei ſit in articulis fidei.

Quòd inter uerbũ Dei & uerba hominum diſcernendum.

De efficacia & fructibus uerbi Dei.

Non omnes cum fructu audire uerbũ Dei, & quæ pœnæ.

Omnes ad uocem Chriſti & uerbum Dei alligatos eſſe.

Non eſſe extra uerbum Dei aliquid de articulis fidei ſtatuendum.

Contraria & oppoſita.

De ſcriptura ueteris Teſtamenti.

Significationes uocabuli Teſtamenti.

Quòd approbent ſcripturam ueteris Teſtamenti.

Vnde ſit ſcriptura ueteris Teſtamenti.

Eſſe duo capita ſcripturæ ueteris Teſtamẽti,ſcilicet legem & promiſsionem.

Subiectum eſſe,Meſsiam exhibendũ,moriturum,paſſurum,reſurrecturum, & regnaturum ſpiritualiter.

Prophetias ueteris Teſtamenti referẽdas eſſe ad res quæ in nouo euenerunt.

Ex teſtimonijs ueteris Teſtamenti, Apoſtolos præcipua ſuę doctrinæ capita extruere,& probare.

Scripturę ueteris Teſtamenti ſtudium cõmendarunt alij.

Generales regulæ de exponẽda ſacra ſcriptura ueteris Teſtamenti.

Qui ſint autẽtici libri ueteris Teſtamenti.

De

Digitized by Google

De ſcriptura noui Teſtamenti.

Qui ſint autentici libri noui Teſtamenti, & qui minus.
Scripta noui Teſtamenti eſſe uerbũ Dei, & non alia continere doctrinæ capita quàm ea quæ Apoſtoli docuerunt.
Quòd pręceperint Apoſtoli ſuas Epiſtolas legi, & pugnantia cum ijs ſuſcipi uetuerint.
Subiectum eius eſſe, Chriſtum exhibitũ.
Quòd nihil in ea deſideretur, quod ſcitu neceſſarium ſit ad ſalutem.
Quòd non ſint in ea pugnantia.
Differentia inter Euangelia & Epiſtolas.
Scripturarum noui & ueteris Teſtamenti conuenientiæ: item earundem differentiæ.
De uſu ſacrę Scripturæ.
Contraria & oppoſita.
Sacræ ſcripturæ nihil eſſe addendum, aut demendum.

De Deo.

De uocabulis.
Quòd ſit.
Definitiones Dei.
Proprietates Dei eſſentiales: ut ſunt, eſſe omnipotentem, æternum, iuſtum, &c.
Quòd unus Deus ſit.
De uoluntate Dei.
Opera Dei communia.
Quòd ſint tres diſtinctæ perſonæ.

DE PERSONIS.

De Patre.

De uocabulis.
Quòd perſona.
Quòd diſtincta ab alijs.
Proprietates ac differentiæ.
Actiones quædam.

De Chriſto.

Filium Dei eſſe perſonam.
Eſſe diſtinctam perſonam à Patre & Spiritu ſancto.
Eſſe coeſſentialem, coæternam.
IESVM Chriſtum uerè eſſe filiũ illum Dei, ſeu uerum Deum.
Eſſe uerum hominem.
Filij Dei & hominis eſſe unam perſonam, non plures.
De unione duarum naturarum.
Proprietates & actiones poſt aſſumptionẽ carnis humanæ.
Quòd ſemper retenturus ſit illam copulationem duarum naturarum.
Proprietates & actiones poſt glorificationem, & inæternùm.

De Meſſia.

Quòd ſit promiſſus aliquis Meſsias.
Qualis.
Quæ ipſius opera.
Quis finis.
Quòd IESVS ſit ille Meſsias.
Quæ eius ſubſtantia, & quare talis copulatio ſit facta.
Quæ eius actiones fuerint, & inæternùm futuræ ſint.
De appellationibus ſecundæ perſonæ diuinitatis, quæ in hiſtoria Euangelij ei tribuuntur.

De Spiritu ſancto.

De uocabulis.
Quòd perſona.
Quòd diſtincta à patre & filio.
Quòd coeſſentialis, coæterna.
Proprietates, ac differentiæ
Opera, & officia.
Quis det Spiritum ſanctum.
Quis meruerit.
Quibus detur, quibus non.
Species exhibitionis Spiritus ſancti.
Quòd per media detur.
Quòd etiam in infantibus ſit efficax.
Quòd ſpiritus S. poſsit excuti & amitti.
Item, quomodo agnoſcendum, habeamúsne ſpiritum ſanctum, an non.
Appellationes, quas habet in Scriptura.
Oppoſita & contraria.

De Creatione.

Significationes uocabulorum Mundi & Creaturæ.
Quòd mundus non extiterit ab æterno, ſed cœperit.
Quis creauerit uniuerſa.
Quæ differentiæ creaturarum, ſeu ſpecies.
De cauſa materiali, unde?
De cauſa formali.
Cur ſit mundus conditus.
Quòd Deus adſit rebus creatis, eaſq́; cõſeruet.
Quòd liberè agat Deus in creaturis, etiam contra cauſas ſecundas.
De ſenio & interitu huius mundi.

De Angelis.

Vocabula.
Quòd ſint Angeli. Quid Angeli ſint.
A quo, quales & quãdo, & in quem finem ſint conditi.
Quotuplices ſint.

De bonis.

Quòd ſint boni Angeli.
Quòd plures.
Vbi ſint.
Quis eos mittat.
Quibus mittantur.
Qua forma appareant Angeli.
Quæ ipſorum officia.
De hierarchia ipſorum.

De malis.

Quid ſint.
Non eſſe cogitationes, ſed res ſubſiſtẽtes.
Eſſe ſpiritus.
A Deo conditas ſubſtantias.
De lapſu ipſorum.

Quòd plures.
Quæ ipſorum actiones.
Conſolationes aduerſus Diabolum.
De appellationibus.

DE HOMINE ANTE LAPSVM.

Quid.
Quis eum condiderit.
Vnde, ſeu ex qua materia.
Quomodo.
De imagine Dei, & quomodo patres de ea locuti ſint.
Proprietates & actiones hominis ante lapſum.
De fine hominis ante lapſum.

De lapſu hominis.

Quòd homo ſit lapſus.
Cauſæ lapſus.
Effectus.

De homine poſt lapſum, ante conuerſionem, ſeu de homine ueteri.

Quid ſit.
Quòd homines poſt lapſum à Deo procreentur naturali modo, & conſeruentur.
Partes hominis poſt lapſum.
Proprietates eius.
Vires hominis ante conuerſionem.
Appellationes.

De homine in & poſt conuerſionem, ſeu de homine nouo & renato.

Quid ſit.
Species hominum renatorum, ſeu differentiæ.
Cauſę efficientes, inſtrumentales, & ſubiectum in quo.
Proprietates hominis renati.
Fines.
Opera hominis renati.
Appellationes hominis renati.

DE PECCATO.

Significationes uocabuli.
Definitiones generales.
Quæ ſpecies. Quæ cauſæ.
Qui effectus generales.

De Originali peccato.

Vocabula.
Definitio.
Efficiens, unde ſit peccatum originis.
Materialis, in qua, ubi, in quibus partibus hominis, ſit peccatum originis.
Qualis res ſit peccatum originis: uidelicet deſtructio uirium hominis, defectus, inclinatio, &c.
De propagatione eius.
Quòd omnes homines ſint obnoxij ei peccato.
De fructibus eius.
Quòd maneat in ſanctis, & quomodo.

De Actuali peccato.

Appellatio. Quid ſit.
Quæ cauſæ. Effectus.

De Mortali.

Quid ſit, & in quibus.
Quæ ſpecies, & qui effectus.

De Veniali.

Quid ſit.
Quę ſpecies, in quibus hominibus, & qui effectus.

De peccato in Spiritum ſanctum.

Quid ſit.
Quæ ſpecies.
Quæ cauſæ.
Quæ proprietates.
In quibus hominibus.
Quomodo præcauendum.

DE LEGE.

Significationes uocabuli, periphraſes & epitheta Legis.
Definitio Legis.
Diuiſiones Legis.
De Legibus Moſaicis.
De abrogatione Forenſium & Ceremonialium.

De lege Morali.

Definitio. Vnde ſit.
Quæ ſit ſententia Legis.
Partitio Legis moralis.
Qui effectus, & qui uſus Legis.
Vtrum homo poſsit Legem implere.
Quòd oporteat Legem ſemper in Eccleſia ſonare.
Contraria, & oppoſita.

DE EVANGELIO.

De uocabulo.
Periphraſes & epitheta.
Definitio Euangelij.
Vnde Euangelium.
De materia ſeu ſubiecto Euangelij.
De cauſa formali, ſeu ſumma Euangelij.
Proprietates Euangelij.
Quòd non ſit notum naturà.
Quòd ad pœnitentes pertineat.
Quòd unum & idem in ueteri & nouo Teſtamento.
Quòd doctrina certa & firma.
Quòd operum gloriationem excludat.
Quòd ſit uniuerſale ad omnes homines, cùm Iudæos, tum gentes.
Quòd non tollat politicas honeſtas ordinationes.
Quòd non omnes Euangelium ſuſcipiãt.
De effectibus Euangelij.
De promiſsionibus eius.
Quæ contraria.
De differentia Legis & Euangelij.
De conuenientia Legis & Euangelij, & mutua eorum opera.

De Prædeſtinatione.

Significationes uocabulorum.

Syno-

Synonyma. Quid ſit.
Quæ res prædeſtinatæ.
Cauſæ prędeſtinationis.
Effectus prædeſtinationis.
Vnde cognoſcendum, an ſimus prædeſtinati.
Vſus prædeſtinationis. Contraria.

De Iuſtificatione.

Significationes uocabuli: quid iuſtificare, quid iuſticia, quid gratia, remiſsio peccatorum, ſaluare ſignificent.
Item, Synonyma.
Vnde ſit noſtra iuſticia, ſeu de cauſa efficiente.
De cauſa materiali, qualis res ſit: nempe obedientia, & meritum Chriſti.
De cauſa formali, quòd ſit imputatio ſeu applicatio obediētię, remiſsio peccatorum: & quòd ea ſit gratuita, abſq; operib. noſtris.
Quòd omnibus agentibus pœnitentiam contingat.
De cauſis inſtrumentalibus: nempe, per quæ media Deus nobis applicet.
Quo organo nos apprehendamus eam iuſticiam, ſcilicet fide.
Quem ordinem Deus in iuſtificatione hominis peccatoris obſeruet.
Quòd omnes eodem modo iuſtificentur.
De ſola fide iuſtificante argumenta.
De effectibus iuſtificationis.
Quæ ſint contraria: & excuti dona accepta peccatis contra conſcientiam, & impœnitentia.

De fide.

Vocabulum quid ſignificet.
Synonyma, periphaſes, & epitheta.
Quid ſit fides.
Quæ ſpecies.
Vnde ſit.
Materialis, in qua.
Obiecta fidei.
Per quæ media detur, uel excitetur.
Quæ ſint eius proprietates.
Effectus fidei.
Fidem amitti poſſe.
Contraria.

De noua obedientia, ſeu de bonis operibus iuſtificatorum.

Appellationes nouæ obedientiæ.
Quòd bona opera ſint neceſſaria.
Definitio, quid ſint.
De cauſis efficientibus.
Quæ bona opera facienda.
Catalogus bonorum operum, ſecundum Decalogum.
Quomodo poſsint pręſtari ab hominib⁹: & qui nam ſint illi, qui pręſtare poſsint.
Quomodo placeant Deo.
Quòd fides omnibus operibus pręluceat.
Quòd opera non ſint perfecta: hoc eſt, non ſatisfaciant legi.
De fine bonorum operum.
Quæ ſint contraria.
Quæ ſint cauſæ bene operandi.

De Oratione.

An ſit Deus inuocandus.
Quid ſit inuocatio.
Quis ſit inuocandus.
Quomodo. Et formulæ inuocationis obſeruentur, ſeu ſpecies orationum, & circumſtantiæ.
Quæ & quo modo ſpiritualia, quomodo corporalia petenda.
De mora, & quòd inſtandum.
Promiſsiones, quòd certò Deus exaudiat.
Vbi orandum.
Quibus geſtibus.
Effectus orationis.
Cauſæ orandi.
Contraria.
De inuocationibus defunctorum, ſtatuarum, imaginum.
Item, de peregrinationibus.

SEQVVNTVR ET ALIAE QVAEDAM ſpecies bonorum operum.

De Pœnitentia.

De uocabulo.
Quid ſit pœnitentia.
Quæ partes.
Vnde ſit pœnitentia: & quomodo, & per quæ media Deus eam operetur in nobis.
De contritione: quid, unde, quæ diſcrimina, qui effectus. Sic de fide, & noua obedientia.
Cauſæ generales, quæ ad pœnitentiam exhortari debent.
De pœnitentia uera & falſa, publica & priuata.

De Sacramentis in genere.

Sacramentum quid ſit in genere.
Quot enumerentur.
De fine Sacramentorum.
De diſcrimine Sacramentorum ueteris & noui teſtamenti.

De Baptiſmo.

Definitio, quid ſit.
A' quo inſtitutus.
Quæ materia.
Quæ formalis cauſa.
Qui fines & effectus.
Qui ſint baptizandi.
Quòd ſemel.
De uſu.
De differentia baptiſmi Ioannis, Chriſti, & Apoſtolorum.

De Clauibus, ſeu de Abſolutione & excommunicatione.

Quid ſint. Quotuplices inſtitutæ.

De ſolutione peccatorum, ſeu abſolutione.

Vnde ſit.

For-

Digitized by Google

Formalis cauſa.
Quibus peccata dimittenda.
Effectus, ſeu fines. Exempla.
Contraria.

De Confeßione.

Confeſsio coram Deo.
Confeſsio coram miniſterio.
Confeſsio coram fratre.

De Satisfactione.

De ligatione ſeu retentione peccatorum, ſeu excommunicatione.

An ſit. Vnde ſit.
Cauſa formalis.
Qui debeant excommunicari.
Fines, ſeu effectus. Exempla.
Contraria.

De Cœna Domini.

De appellationibus cœnæ Domini.
Definitio.
De cauſa efficienti.
De materia cœnæ Domini.
Quæ ratio adminiſtrationis & uſurpationis.
Quòd ore & fide accipiatur.
Quòd omnes debeant integra cœna uti.
De fine.
De abuſu, & pœnis abutentium.

De Sacrificijs.

De ſacrificijs ueteris & noui Teſtamenti, Euchariſticis & propitiatorijs.
De Miſſa pontificia, dogmatica ad næuos referuntur.

DE ECCLESIA.

De uocabulo. Synonyma & periphraſes.
An ſit.
Quid ſit.
Quotuplex.
Quis colligat, & per quæ media.
Ex qualibus hominibus conſtet Eccleſia.
De uocatione gentium.
Quòd ſit cœtus mixtus ex bonis & malis.
De notis proprijs ueræ Eccleſiæ, & falſæ.
Vnam eſſe Eccleſiam ueram, ubique diſperſam.
Quòd duratura ſit uſque ad finem.
Quòd ſit exiguus & pauper cœtus.
Quòd non ſit alligata certo loco & perſonis.
Solum Chriſtum eſſe caput Eccleſiæ.
Quo fine Deus eam colligat.
De Eccleſiæ bonis ſpiritualibus & corporalibus.
De poteſtate Eccleſiæ, & in quibus rebus ea conſiſtat.
Contraria.

De falſa Eccleſia.

Quæ ſit falſa Eccleſia.
Notæ falſæ.
Fines, ſeu de pœnis falſæ Eccleſiæ.
Quòd à falſa Eccleſia quilibet debeat ſe ſeparare.

De miniſterio Verbi.

An ſit.
Appellationes.
Duplex, ſcilicet Apoſtolicũ & commune.
Quòd utrunque à Deo.
Differentiæ inter utrunque.
Quales perſonę functę ſint, & appellationes earundem.
Res miniſterij: ſcilicet doctrina, adminiſtratio ſacramentorum & clauium.
Quòd duret miniſterium uſque ad finem mundi.
Diſcrimen inter miniſterium & dominiũ.
Deum eſſe efficacem per miniſterium.
Enumeratio effectuũ per ſe & per accidẽs.
Communis fortuna miniſtrorum.
Quales miniſtri eſſe debeant.
De officio auditorum erga miniſtros.
Imbecillitates doctorum à doctrina diſcernendæ.
Contraria.

De Regno Chriſti.

Quòd Chriſti regnum ſit ſpirituale, non mundanum.
Quòd regnum Chriſti ſit æternum.

De Libertate Chriſtiana.

Quid ſit.
Qui gradus.
Qui fines, aut uſus.

De cruce & calamitatibus Eccleſiæ.

Quòd Eccleſia ſit ſubiecta cruci.
Quid ſit.
Quæ ſpecies afflictionum, ſcilicet internę & externæ.
Vnde ſit, qui hoſtes: quòd Deus permittat, &c.
Cur ſit ſubiecta: ac de fine, ſeu fructu.
De conſolationibus in afflictione.
Dogmatica de martyrijs.

De Miraculis.

Dogmatica de miraculis.
Quid ſint.
Quotuplicia: alia uera, alia falſa.
Quæ inter uera & falſa differentiæ.
Qui fines, ſeu effectus.
Quæ pugnantia.

De Antichriſto.

Nomina Antichriſti.
Prophetiæ de Antichriſto, quòd ſit futurus.
Quis ſit.
Quotuplex ſit: alius intra, alius extra Eccleſiam.
Quę cauſa efficiens, adiuuans, permittẽs.
Modus, quo regnũ Antichriſti paulatim conſtituendum.
Vbi ſit ſedes Antichriſti futura.

De

De eius doctrina & actionibus, ac notis ſeu characteribus.
De ſocijs, ac ſcortatoribus eius.
De reuelatione ac deſtructione.
Quòd omnes debeant ab eo exire.

De Traditionibus humanis.

Appellationes.
Quid ſint.
Quæ ſpecies.
De uotis, de cœlibatu, de ordinibus, de monachatu', fraternitatibus, conſilijs, &c. quæ ad næuos pertinent.
De fine traditionum.

De Scandalo.

Quòd ſit.
Quid ſit.
Quotuplex ſit.
De ſcandalo dato.
De accepto.

De rebus medijs, ſeu adiaphoris.

Quid ſint.
Quæ ſpecies.
Quæ cauſæ.
Qui fines.

De Coniugio.

Definitio coniugij.
Quòd à Deo inſtitutum.
De legibus & officijs coniugum.
De fine.
De coniugio ſacerdotum.
De monogamia & polygamia.
De gradibus cognationum & affinitatũ.
De diuortio.
De uirginitate ſeu cœlibatu.

De Magiſtratu.

Definitio.
Vnde ſit.
De politica poteſtate magiſtratuum, iure gladij, &c.
De bellis legitimis.
De fine eius.
De obediẽtia & officijs erga magiſtratus: & quòd etiam improbis ſit obediendum, & quatenus: nempe iuxta regulam, Date Cæſari, &c.
De pœnis ſeditioſorum, turbantium ſocietatem humanam.

De Morte.

Quæ ſpecies, ſcilicet prima & ſecunda.
Quæ cauſæ mortis.
Omnes homines ſemel mori oportere.
Cur in Chriſtum credentes moriantur.
Conſolationes contra mortem.
Mortuos non redire.
De apparitionib. mortuorum, ad næuos pertinet.

De fine ſeculi.

Quòd aliquando hoc ſeculum ſit ceſſaturum.
Quòd nemo tempus exactum præſciat.
Quæ ſigna ſint pręceſſura.
De immutatione uiuentium in extremo die.

De loco animarum, & ſinu Abrahæ.

Quò perueniant animæ defunctorum.
Quis earum ibi ſtatus ſit.

De reſurrectione mortuorum.

Quòd ſit futura reſurrectio.
Quis ſit reſuſcitaturus mortuos, & quomodo.
Qui ſint reſuſcitandi.
Forma.
Qui finis.
Quæ contraria.

De extremo die, & iudicio.

Quòd ſit futurum iudicium uiuorum & mortuorum.
De tempore, Quando.
Vbi.
Quis iudex.
Forma iudicij.
Fines.
Quomodo præparare nos debeamus.

De Inferno.

Quòd ſit infernus aliquis.
Vbi ſit.
Quis in eo futurus ſit.
Quæ pœnæ ſeu cruciatus inferni.
Quis in eo ſit excruciandus, uidelicet diaboli & impij homines.

De purgatorio.

Ad næuos pertinet.

De uita æterna.

Appellationes.
Vbi.
Quòd.
Qui, & quales.
Bona uitæ ęternæ.

De Philoſophia.

Quid patres de philoſophia ſenſerint.

De Aſtrologia & Magia.

Quòd & quatenus probibita.
Quis autor.

Inclinatio Doctrinæ.

Eadem ſerie, iuxta eoſdem articulos tractatur.

Iudicia de libris ſacris huius ætatis.

Huc congeruntur teſtimonia doctorum de libris ſacris, quos pro authenticis uel apocryphis habuerint.

CAPVT V.

De hæreſibus, & erroribus manifeſtis.

PRimùm generalia quædam teſtimonia ex autorib⁹ de hæreſibus recitantur, nimirum unde ſoleãt oriri: ut ex philoſophia, ex Scriptura non rectè intellecta, &c.

Specialia.

A' quo, quando, & ubi orta ſit aliqua hæreſis.

Digitized by Google

Ex qua occaſione.

Qui ſimul eam hæreſin profeſsi ſint.

Poſthæc hypotheſes ſubijciuntur clarè & perſpicuè, additis autoribus unde ſunt deſumptæ.

His hypotheſibus etiam fontes ſeu rationes, ex quibus eas hęretici extruxerunt, adijciuntur, quantum quidem ex autoribus poteſt erui.

Hypotheſes ponuntur per articulos.

De ſacra ſcriptura.	De ſatisfactione.
De Deo.	De Cœna Domini.
De Chriſto.	De ſacrificijs.
De Spiritu ſancto.	De libertate Chriſtiana.
De creatione mundi.	De oratione.
De angelis bonis & malis.	De miniſterio uerbi.
De homine.	De Eccleſia.
De libero arbitrio.	De regno Chriſti.
De peccato originali, actuali.	De cruce.
De lege.	De miraculis.
De euangelio.	De traditionibus humanis.
De diſcrimine legis & euangelij.	De adiaphoris.
De diſcrimine ueteris & noui Teſtamenti.	De coniugio.
De iuſtificatione.	De magiſtratu.
De bonis operibus.	De ſcandalo.
De pœnitentia.	De extremo iudicio.
De Sacramentis.	De uita æterna.
De baptiſmo.	De inferno.
De clauibus.	De Antichriſto.
De confeſsione.	De aſtrologia & magia.
	De prophetijs.
	De libris ipſorum.

De ritibus & moribus hæreticorum.

Quorum auxilio aut promiſsione, ſiue doctorum ſiue magiſtratuum, & quo ſtudio hæreſis aucta & propagata ſit.

In quæ loca ſe extenderit ea hæreſis: & quas Eccleſias ſiue perturbarit, ſiue uitiarit, ſiue prorſus corruperit & euerterit.

Confutatio hæreſium iſtarum, & qui fuerint confutatores in eo ſeculo.

Et quomodo, an diſputationibus ſiue priuatis ſiue publicis, an libris uel epiſtolis, hęreſes illas refutarint.

Quibus argumentis & rationibus refutarint.

Quomodo repreſſæ hæreſes, uel excommunicatione Eccleſiaſtica, uel legibus ac decretis, uel etiam denique executione ac pœnis Magiſtratus.

Succeſſores qui fuerint: an plures ſint facti, an pauciores, an etiam aliqui ſint conuerſi: an retinuerint eadem dogmata, an uerò aliquid de ſuo affinxerint.

VI. CAPVT.

DE CEREMONIIS SEV RITIBUS Eccleſiæ.

De Congreſsibus publicis.

Quòd ſoliti ſint conuenire.

In quibus locis.

Qualia fuerint loca, & quomodo inſtructa, qualia habuerint ornamenta.

De picturis, de imaginibus, ſeu ſtatuis, earum cultu, & peregrinationibus.

De altaribus.

De candelis.

De diſtinctionibus locorum in templis.

De dedicationibus & conſecrationibus templorum.

De nominibus & differentijs templorum.

Quando conuenerint, quibus ſignis conuocati ſint.

Quoties conuenerint.

Quid in congreſsibus ſolitum ſit fieri.

Lectiones ſacrarum literarum, diſtributiones lectionum.

Interpretationes, cōciones, ritus circa cōciones: qui concionati, in quo loco, quæ cathedrę, quos teſtes uel auditores habuerint.

Orationes, gratiarūactiones, qua lingua.

Cantiones quales, & in qua lingua: & quę pulpita, aut quas ſeſsiones habuerint.

Collectæ eleemoſynarum, quæ dictæ ſunt ſæpius oblationes.

Ritus circa baptiſmum.

Quis baptiſare ſolitus ſit: item, an etiam ius baptiſandi, pręſertim in neceſsitatibus, fuerit penes mulieres.

Vbi baptiſarint: in publicis congreſsibus, in templis, an priuatim, an ad flumina, &c. uel indifferenter hæc obſeruarint.

Inſtrumenta: an habuerint baptiſteria, uel quando ea cœperint in templis extrui: & an conſecrata fuerint, uel non.

Item, de aqua in baptiſterio, an, quando, quomodo ſit conſecrata: quoties renouata uel aqua, uel conſecratio.

Quando, quibus diebus uel feſtis in anno, & quoties baptizarint.

Quos baptiſarint, & quoto die poſt partū infantes baptizarint.

Quæ pręceſſerint baptiſma, inſtitutiones catechiſticę, explorationes, confeſsiones, orationes, ieiunia cum adultis, &c.

Exorciſatio, renunciatio, quoties & qualibus uerbis.

Qui detulerint infantes ad baptiſmum: qui patrini, quid illi egerint apud baptiſmū.

Quomodo, ſeu quę forma baptiſmi: quòd ter tincti, uel merſi, uel perfuſi aqua: quibus uerbis, quibus geſtibus.

Item de adultis, in quibus uaſis baptiſati ſint, quouſq; nudati.

Qui ſoliti ſint adeſſe baptiſmis.

De appellationibus impoſitis baptiſatis: quando nomina Apoſtolorum cœpta ſint eis imponi.

Quæ

Quæ conſecuta ſunt Baptiſmum.

Vnctio, ſignatio crucis.

Impoſitio manuum, benedictiones.

Orationes.

Cibi exhibiti, mel, lac.

Annulus, ſignum lauacri.

Munera.

Veſtitus, in albis: quòd certo tẽpore eo ueſtitu cogebantur uti, item certo tempore à lauacris abſtinuerint.

Quòd adultis poſt baptiſmum Cœna Domini exhibita eſt.

De Confirmatione. Et obſeruandum, an illa Confirmatio fuerit connexa ceremonijs baptiſmi: an uerò fuerit diſtinctum quiddã, quod poſt baptiſmum ſolitum eſt conferri. uel quando cœperit peculiaris ritus fieri.

Et hic circumſtantiæ inquiruntur, quis confirmarit, quos, ubi, quando, quomodo, quo; fine, quo chriſmate, alapa & alijs reb⁹ uſi.

Quòd peculiares patrinos adhibuerint.

Varij caſus.

Baptiſarunt ægrotantes in lecto.

In carcere conuerſos.

Item, quomodo interdum alia materia quàm aqua uſi ſint.

Interdum alia forma uerborum.

Quòd baptiſmus nonnunquam inter luſus puerorum factus.

An membra nondum integrè nati infantis, uel etiam in utero matris periclitans infans ſit baptiſatus.

An hæretici, qui & quomodo ſint rebaptiſati.

De ſuperſtitioſo ritu baptiſandi cãpanas.

Ritus circa Claues.

De excommunicatione ſeu ligatione: nẽpe qui ritus præceſſerint.

Qui in ipſa actione excommunicationis ſint adhibiti, quæ uerba, qui geſtus, quæ ſubſecuta ſint.

Formulæ excommunicationum, ſi quæ reperiuntur, inſeruntur.

Quòd excommunicati ſint à cõuentibus Chriſtianorum excluſi: quomodo, quo loco aliàs inter pios ſint habiti.

Ritus ſeparationis à congreſsibus publicis, item à ſacramentis, qui fuerunt hoſtes religionis, uel aliàs facinoroſi, uel non ſufficiẽter in uera pietate inſtructi.

De ſolutione peccatorum.

De non excommunicatis.

An confeſsio aliqua priuata fuerit in uſu, cui & quomodo facta: an per enumerationẽ omnium delictorum: quo tempore, quoties, &c.

Quomodo examinati ſint, uel etiam inſtructi.

Quomodo, ſeu quibus ritibus illis ſit remiſsio peccatorum nunciata, uel quomodo ſoluti.

An manuum impoſitio ſit adhibita.

An ſatisfactiones, & quæ illis ſint impoſitæ, ſecundum quos Canones.

De excommunicatorum & aliàs publicè lapſorum ſolutione, receptione, ſeu publica pœnitentia.

Qui egerint publicam pœnitentiam: nempe de facto excõmunicati, qui manifeſta & ſcandaloſa peccata commiſerant, hæretici ſe cõuertentes, aut qui in hæreticam aliquam opinionem inciderant.

Ritus circa ipſorum confeſsiones, ſiue priuatas ſiue publicas.

Ritus probationis, explorationis: quomodo, quibus geſtibus in templis, uel ad templa in certis locis coacti ſint ſtare: & quamdiu ritus explorationis durarit: & penes quos iudicium fuerit, an ſatisfeciſſent.

Quòd populus interdum pro lapſis deprecatus ſit.

Forma reuocationum publicarum.

Ritus publicæ abſolutionis ſiue excommunicatorum, ſiue publicè lapſorum, etiamſi non fuiſſent antea ſolenniter excommunicati.

Epiſcopi & clerus manus imponebant, orabant, offerebãt pro illis, dabatur Cœna Domini.

Canones ſatisfactionum.

Quòd martyres etiam ſoliti ſint eos abſoluere.

Diſpenſatio cum moribundis.

Varij caſus circa publicam pœnitentiam.

Ritus circa Cœnam Domini.

Quis adminiſtrarit Cœnam.

Vbi ſit adminiſtrata, an in templis, publicis congreſsibus, uel priuatim in ædibus.

An in altari, uel menſa.

Inſtrumẽta, in qualibus uaſis, calice quali.

De canalibus.

Quando, an manè uel ueſperi, uel noctu.

Item, quibus diebus, ſeu feſtis.

Quoties.

Quæ præceſſerint uſum Cœnæ.

Ceremoniæ præcedentes, ut collationes panis & uini, & aliarum rerum.

Qui ſint admiſsi ad Cœnam, qui non.

Materiæ, quali pane uſi ſint.

Quali uino uſi, & an miſcuerint aqua.

Cantiones. Orationes.

Adhortationes.

Commemoratio uerborum Cœnæ.

Eleuatio.

Quis diſtribuerit, in quali ueſtitu, & quãdo cœperint ornatus.

Quòd utramque partem ſingulis diſtribuerint, uel unam duntaxat: & quando id cœperit fieri.

Quibus geſtibus id fecerint:an porrexerint,an circumtulerint.

Quomodo,ſeu quibus ritibus communicantes acceperint Cœnam: an acceperint ipſimet manibus ſuis, an uerò tantum paſſi ſint miniſtrum ſibi in os inſerere, aut infundere.

Quæ poſt ſumptam Cœnam ſubſequuta ſint,quæ orationes, cantiones,& ſimilia.

Quòd miſerint alijs domum,ægrotis,incarceratis:& per quos,& quibus ritibus.

De ſacrificio Miſſæ.

Quando cœperit Cœna Domini offerri Deo.

Qualibus ritibus id factum ſit,& quomodo ſubinde aucti.

De canone.

Memoriæ ſiue catalogus Martyrum.

Quibus id ſacrificium applicatum.

An pro uiuis & mortuis.

An pro felici nauigatione,uenatione,negociatione, & ſimilibus.

De pacis oſculo.

De oblatione ad altare.

De incluſione, circumgeſtatione, & tota pompa unius partis cœnæ,nempe panis:itē ad quos uſus.

Varij caſus circa Cœnam Domini.

Ritus circa Orationes.

Quando ſoliti ſint ad publicas preces cōuenire,& quoties.

Quibus geſtibus orarint.

Ad quam partem mundi ſe uerterint.

In quo loco orarint.

An ad aras,uel ad ſtatuas aut imagines orarint, &c.

Veſpertinæ preces.

Matutinæ.

Horæ Canonicæ.

Vtrum numerarint preces.

Quomodo Chriſtiani priuatim orarint.

Ritus circa uocationem & ordinationem.

Ritus circa electionem,ubi,per quos,quo modo.

Examen.

Ritus ordinationis.

Quales ordinarint,& quot annorum fuerint.

Vbi.

Per quos.

Quādo.

Ad quos gradus.

Quomodo orationes, impoſitiones manuum,&c,

Quòd intimarint alijs,ut loquuntur ſcriptores.

Exorciſatio obſeſſorum.

Vbi facta exorciſatio:in templis, an alijs locis.

Qui exorcizauerint.

Quando.

Quomodo.

Formulæ uerborum.

Impoſitio manuū,oratio, adiurationes, aqua benedicta,ſignationes crucum,& id genus alia.

Varij caſus circa exorciſationem.

Ritus circa ieiunia.

Quòd ieiunarint.

Quando, quibus diebus, quo anni tempore.

Quoties.

Quis indixerit ieiunium.

Quomodo,à quibus cibis abſtinuerint, quamdiu.

Quæ publica.

Quæ priuata ieiunia.

Quo fine ieiunarint.

Feſta.

Qualia feſta habuerint.

De paſchate,& quo tempore,quibus cere monijs,quot diebus obſeruarint.

De Pentecoſte,per eaſdem circumſtātias.

De natiuitate Domini.

Et ſi qua alia feſta obſeruarunt, ſeu poſteriores accumularunt,ſiue Apoſtolorum,ſiue martyrum,& aliorum.

Oblationes quæ in feſtis ſolitæ ſunt fieri.

Quo fine feſta ſint celebrata.

Quòd non licuerit Chriſtianis feſta gentilium uel Iudæorum celebrare.

Ritus circa nuptias.

De publicis copulationibus & benedictionibus nouorum coniugum.

Vbi,per quos,quibus ritibus, ſeu formula copulationis.

De puerperarum benedictione.

Ritus uiſitandi ægrotos.

Qui ægrotos uiſitarint.

Quando.

Quomodo id fecerint, quid egerint apud ægrotos.

De unctione extrema.

Quomodo morientes tractarint miniſtri Eccleſiæ.

Ritus ſepulturæ.

Quomodo tractarint mortuorum corpora miniſtri Eccleſiæ, uel alij Chriſtiani.

Quæ ſepulturam anteceſſerint ,ut uigiliæ,&c.

Deductio funeris.

Cantiones.

Crux prælata,item cereæ candelæ.

Qui deduxerint funus.

Loca ſepulturæ, cœmiteria,&c.

Quæ ſint ſecuta ſepulturam, ut cantiones in

Digitized by Google

in templis, oblationes munerum.

Diſtributio eleemoſynarum in pauperes.

Memoriæ defunctorũ, uel orationes, uel cantiones.

De reliquijs ſanctorũ, earumq́; translatione & cultu.

In diuerſis locis etiam interdum eaſdem reliquias haberi.

Ritus Monachorum.

Monſteria qualia, & ubi: item qui autores, quando cœperint.

Statuta monachorum & monialium.

Victus. Veſtitus.

Geſtus. Ceremoniæ.

Superſtitiones. Abuſus.

Varij caſus in uita monaſtica.

De eremitis, quãdo cœperint, ubi, quibus ritibus uſi, & ſimilia.

Quo fine eam uitam coluerint.

Mores Chriſtianorum.

Ordo Decalogi hic obſeruatur, quantum poteſt fieri.

Quæ pietatis officia: ut,

Verbũ Dei audire, amare congreſſus publicos.

Magnifacere miniſtros uerbi.

De bonis ſuis conferre aliquid ad conſeruationem miniſterij.

Confiteri.

Iuramenta ſeruare.

Feſtis ethnicis & ſpectaculis impijs abſtinere.

Viſitare fratres ægrotãtes, captiuos, in ſupplicijs exiſtentes.

Parère magiſtratib⁹ in rebus ciuilibus, & honeſtis legibus.

Magnifacere coniugia.

Educare liberos in diſciplina.

In honeſta uocatione & labore uerſari.

Non exercere artes ludicras.

Militare.

Litigare in foro.

Se defendere contra uim iniuſtam.

Cibi, conuiuia, ἀγάπαι.

Abſtinere ab idolothytis.

Xerophagiæ.

Veſtitus puerorum, uirorum, uirginum, mulierum.

Tenere proprium.

Eſſe liberalem in egenos.

Non exercere iniuſtas uſuras.

Hoſpitalitatem præſtare.

Eſſe ueraces in contractibus.

Vitia Chriſtianorum.

Summa: Hoc caput eſt commune receptaculum, omnium eorum quæ ſuperioribus titulis non poſſunt commodè comprehendi.

Romanæ Eccleſiæ ritus ſeorſim iuxta ſeriem omnium ſupradictarum partium tractantur.

CAPVT VII.

DE POLITIA SEV GVBERNATIONE *Eccleſiæ.*

DE uulgari forma gubernationis Eccleſiarum, paſſim eo ſeculo uſitata.

De perſonis.

Quòd docti uel indocti, confeſsione, integritate uitæ, & bono teſtimonio præditi, fuerint adhibiti ad miniſterium.

De numero perſonarũ, quot in qualibet Eccleſia fuerint.

De gradibus perſonarum, ſiue miniſtrorum in Eccleſia, quot & quales tum fuerint in uſu: fuiſſe epiſcopos, presbyteros, diaconos, & ſi qui reperiuntur alij, & quomodo ſubinde aucti ſint.

Quæ fuerint ſingulorum officia & actiones, quantum hiſtoriæ huius ſeculi ſuppeditant.

De ratione ac forma gubernationis.

Quomodo iſtæ perſonæ eo ſeculo Eccleſiã gubernarint.

Quòd docuerint, interpretati ſint ſcripturas, catechiſmum tradiderint.

Taxarint hæreticos.

Peccatores reprehẽderint. Quòd taxarint uitia & corruptos mores epiſcoporum, preſbyterorum ac clericorum: hortati ſint ad pœnitentiam, nouam obedientiam, confeſsionem, orationem.

Adminiſtrarint Sacramenta, Baptiſmum, Cœnam porrexerint.

Claues adminiſtrauerint, ligauerint & abſoluerint.

Contra quos excõmunicatione uſi ſint.

Quomodo diſtinxerint etiam ſuos cœtus in Eccleſia, in ἐνεργουμένους, κατηχουμένους, μετανοοῦντας, τετελειωμένους, &c.

Orarunt pro omnibus rebus neceſſarijs.

Quòd ceremonias condiderint congruentes cum uerbo Dei, uel diſſentientes ab eo: quòd etiam mutarint. Quo fine uiſitarint afflictos & ægrotos. Attenderunt lectioni.

Bono exemplo præierunt.

Examinarunt, ordinarunt miniſtros.

Quomodo per gradus aſcenderint.

De Simoniacis actionibus.

Temporis & feſtorum rationem etiam indicarunt ſuis auditoribus.

Antitheſis: Si qua ſuperſtitioſa uel impia & idololatrica in hiſce partibus ſunt ab illis facta, ut dedicationes templorũ, benedictiones aquarum, ſuo loco adſcribuntur, &c.

De Monachatu, & reliquis ordinibus: itẽ eremitis, & alijs.

Quòd fuerint, quo loco & ordine habiti, quid fecerint.

De Synodis priuatis, & conſiſtorijs.

Quòd habuerint Synodos priuatas.

Quæ neceſsitas eas coegerit: ſæpe ut gra-

nia negocia explicarentur, & conſeruaretur aliqua diſciplina.

Qui ſoliti ſint adhiberi: ut epiſcopi, preſbyteri, diaconi, laici, &c.

Quales res in ijs agitauerint.

Vt quòd de quæſtionibus in doctrina inter ſe cōtulerint, de hæreſibus ingruētibus: de cohercendis, uel admonēdis, uel deponēdis & excommunicandis ijs, ſiue laicis, ſiue miniſtris uerbi, qui erant rei alicuius atrocis peccati.

Item amicè tranſegerūt cauſas quaſdam.

Cognouerunt cauſas matrimoniales.

Quòd perſonæ Eccleſiaſticę & laici elegerint ac uocauerint idoneos ad minſterium uerbi.

Priuilegia & iura eccleſiaſticarū perſonarum in quolibet gradu.

Decreta talium Synodorum, canones ſeu leges eccleſiaſticæ.

Quæ Eccleſia præ alijs multa decreta in priuatis ſynodis fecerit, quæ poſtea alijs eccleſijs obtrudere conata eſt.

Enumeratio illorū decretorum, tantum per hypotheſes.

De bonis Eccleſiæ.

An Eccleſia quædam bona propria habuerit, an uerò fuerit cōmunio rerū, an utrunque ſimul.

Quales cōtributiones ſeu donationes ſint factæ in publicis congreſsibus, uel aliàs.

Item qualia dona obtulerint: ut panes, fruges, pecuniam, primitias.

An poſſederit Eccleſia prædia, fundos, reditus: an uerò ex eleemoſynis quotidianis uixerit.

Quis præfuerit publico ærario uel bonis Eccleſiæ, & quis diſpenſauerit.

Vſus iſtorum bonorum.

De ſtipendijs miniſtrorū, & an bona miniſtrorum ad hæredes eorum peruenerint.

De præbendis, de patronatu, collationib. & aucupationibus præbendarum.

De habitationibus Eccleſiaſticarum perſonarum.

De eleemoſynis in pauperes, uiduas, pupillos, hoſpites, incarceratos diſtributis.

Item, quòd peregrè ad Chriſtianos fame laborantes, aut in carceribus exiſtentes, collectæ ſeu eleemoſynæ ſint miſſæ.

De Bibliothecis.

An habuerint.

Qui curarint bibliothecas. Quibus ſumptibus.

Quibus libris fuerint bibliothecæ inſtructæ.

In quem finem.

De ſcriptoribus hiſtoriæ Eccleſiarum & martyrum.

De Scholis.

An habuerint.

Genera ſcholarum, nempe Chriſtianorū & Ethnicorum, priuatarum & publicarum.

Vtrum Chriſtiani ſuos liberos ethnicæ ſcholę tradiderint.

Qui fuerint inſpectores.

Qui gubernatores, item qui profeſſores.

Quid ſoliti ſint in ſcholis tradere aut proponere iuuentuti.

De conſociatione Eccleſiarum in una prouincia, & mutuis inter ſe officijs.

Quòd plures Eccleſię in una ꝓuincia fuerint inter ſe coniunctæ.

Quo iure, an diuino, ſeu arbitrario, ſeu cōſuetudinario.

Vtrum fuerit arcta & firma cōiunctio, an uerò qualiſcunque.

De gradibus: qui in ea coniunctione ſuperiores, qui inferiores fuerint, & quibus nominibus & titulis inter ſe diſtincti: & quando illa eminentia & titulorum uarietas ac dignitas cœperit.

De forma illa gubernationis in cōiunctione prouinciali, ſeu de officijs.

Circa quas res uerſata eſt ea prouincialis coniunctio: ut circa uariantes opiniones de dogmatibus uel ceremonijs.

Varij caſus. Vocationes.

Ordinationes.

Depoſitiones.

Translationes epiſcoporū ſeu doctorum.

Excommunicationes.

Quòd ſibi inuicē ſcripſerint, ſeſeque mutuò cōſuluerint: & quòd iſtæ controuerſiæ, ad eū qui inter eos autoritate excelluit, ſint relatæ.

Quòd ſuperiores nihil egerint aut ſtatuerint priuato conſilio: ſed quando neceſsitas poſtulauit, ſynodum conuocarint.

Quòd in ſynodis quædam de rebus controuerſis communiter decreuerūt, ac ſtatuerunt, excōmunicarūt: & ſi quid fuit in alijs iudicādum, communibus literis per prouinciam expoſuerunt.

De conſociatione omnium aut plurium Eccleſiarum.

Quòd plures prouincię fuerint cōſociatę in una aliqua orbis terrarum parte.

Obſeruetur etiam quæ fuerint cōſociatę. ut in Africa quædā prouinciæ cū Carthaginenſi, quædam uerò cum Alexandrina fuerunt coniunctæ. Item cum Romano epiſcopo conſociati ferè fuerunt metropolitani in Italia, in Sicilia, in Gallia, & alijs regionib⁹. Cum Hieroſolymitano Palæſtini epiſcopi, & ſic deinceps.

Fuiſſe inter metropolitanos in pluriū ꝓuinciarum cōiunctione ordinem aliquem,

ut alius

Digitized by Google

ut alius primæ,alius ſecundę,alius tertiæ ſedis appellaretur.

Itē inter metropolitas fuiſſe quidē pręcipuos Alexandrinū, Antiochenū, Hieroſolymitanum,Romanū & Cōſtantinopolitanū: ſed tamen nō fuiſſe unum aliquē ex illis Oecumenicū & uniuerſalem,ſuper omnes Eccleſias conſtitutum aut agnitum.

Quib' nominib.& titulis metropolitani eſe inuicē ornarint:nempe quòd fratres & coepiſcopos,cōminiſtros, ſymmyſtas, papas,patriarchas, pōtifices ſeſe appellarint. Hic demonſtretur,nomen Pontificis & Papæ nō ſoli Romano, ſed etiā alijs epiſcopis metropolitanis eſſe attributum.

Symbolū iſtius cōiunctionis fuiſſe literas pacificas ſeu communicatorias, quę nō ſint ſuſceptę niſi à conſentientibus & ſinceris.

¶ Quę fuerint metropolitanorū officia in communi gubernatione.nempe hæc:

Quòd ſeſe inuicem inſtruxerint de rebus neceſſarijs,& ad miniſterij adminiſtrationē pertinentibus.

Quòd in controuerſijs & grauiorib.quęſtionibus expetierint aliorum ſententias, ſuasque communicarint. Et hic moneatur, non à Romano tantum Pontifice, in rebus dubijs poſtulatas explicationes,ſed etiā ab alijs:& quidem ipſum Rom.epiſcopū aliorum rogaſſe ſententias.

Quòd ſeſe inuicē hortati ſint,ut ſua autoritate ueræ doctrinæ ferrent teſtimonium.

Quòd ortis inter aliquos diſsidijs,qdā ſeſe interpoſuerint,& ſibi inuicē recōciliarint.

Quòd diſſentientes & litigātes ſoliti ſint appellare ad ſentētiam & arbitriū aliorum epiſcoporū, in remota aliqua regione conſtitutorum,& minus ſuſpectorum.

Quòd cōiunxerint cōſilia & operas in uiſitandis & corrigendis perturbatis, & ueneno hæreticorum infectis Eccleſijs.

Quòd cōiūctis operis reſtiterint hęreticis.

Quòd hęreticorū damnationes & excommunicationes ad alios perſcribere, & petere commune ſuffragium ſoliti ſint.

Quòd diligenter cauerint, ne ſui aut uicini,hæreſi aliqua inficiantur.

Quòd alijs per literas communicarint, ſi quid erroris aut moleſtiæ obortum eſſet,& mutua officia petierint.

Quòd alij ad alios per longinquas terras ꝓfecti,tū ad hęreſes curādas,tū ad ſe inuicē monendos,ſi quid alius in alio deſideraret.

Quòd ſibi inuicē de iniurijs ab hæreticis illatis conqueſti ſint.

Quòd ab hæreticis eiectos benignè exceperint,eosq; conſolati ſint.

Quòd ſuam autoritatem interpoſuerint pro eiectis apud hęreticos:qua ſi nihil proficerent,Imperatorū implorarint præſidium.

Quòd pro ſinceris epiſcopis, in exilium pulſis,apud Imperatores interceſſerint.

Quòd Eccleſijs gratulati ſint,ſi epiſcopos ſuos ab exilio reuocatos cognouiſſent.

Quòd hęreticos ad ſaniorem mentem regreſſos receperint.

Quòd inter ſeſe confirmarint ordinationes metropolitanorū:id enim ad plures plerunque pertinebat.

Quòd communi cōſenſu interdū ex uno loco in alium tranſtulerint epiſcopos.

Quòd non ſoliti ſint clericos ad aliū metropolitanū pertinentes ſurripere,aut ordinare ſine eius conſenſu.

Quòd alijs gentibus,ſi poſtularēt,epiſcopos ordinarint & miſerint.

Quòd plures metropolitani cōuocari ſoliti ſint ad dedicationes ſolennes eccleſiarū.

Quòd in reb' magnis,in generales Synodos coire ſoliti ſint.

Quòd interdum duo uel plures metropolitani cum ſuis congregati de rebus conſtituerint: idq; poſtea alijs intimarint, qui itidem in Synodis prouincialibus ijs de rebus delibe rarunt.

Generalia de Synodis uniuerſalibus.

Quòd poteſtas conuocandi penes Imperatores fuerit.

Quòd epiſcopi ſollicitarint Imperatores de conuocandis ſynodis.

Quòd inſigniores metropolitani & epiſcopi ad ſynodos ſint conuocati.

Quòd ſi nō omnes eſſent cōuocati,id reprehendi ſolitum ſit.

Quòd omnes gētes celebriores ſuos epiſcopos ad ſynodos miſerint.

Quòd ij qui nō poterant adeſſe,ſeſe excuſarint per literas aut legatos ſuos.

Quòd oppreſsi petierint à ſynodis,haberi ſuarum Eccleſiarum rationem.

Quòd ad ſuſpectas ſynodos uenire recuſarint.

PENES quos præſidendi poteſtas fuerit: nempe penes illos,quos Synod' aut Imperatores elegiſſent. Notetur diligenter, ubi Romanus præſederit, & ubi non.

Quid in ſynodis agi ſolitum.

Quòd aut fidei controuerſias tractarint, aut de ceremonijs,aut de ordinationib' epiſcoporum,aut de cauſis eorum,aut de excōmunicatione,aut abſolutione,aut de dedicatione eccleſiarum.

Quòd reprehenderint etiam in Synodis Imperatores.

Quòd in ſynodis cōdiderint canones Eccleſiaſticos.

Quòd oportuerit decreta in ſynodis facta ad abſentes mitti,& ab omnibus approbari: quòd ſi nō omnes approbaſſent, pro irritis habita ſint.

Digitized by Google

Quòd plerunq; ſoliti ſint ad Romanum, ſi abeſſet, decreta mittere.

Quòd in una ſynodo acta, in alia denuò examinarint.

Quòd in Synodis non licuerit procedere contra abſentem.

Quòd contra Synodorum impia decreta ſcriptis interdum alij ſeſe oppoſuerint.

De officijs politici Magiſtratus in iuuanda gubernatione & diſciplina Eccleſiaſtica.

Quòd pij Imperatores agnouerint ſui officij eſſe, iuuare Eccleſię ædificationē & Eccleſiaſticam diſciplinam. Deinde explicetur, quomodo id fecerint: uidelicet quòd publicis edictis idololatrias Ethnicas abrogarint & prohibuerint.

Quòd publicis edictis ſubditos ſuos hortati ſint ad ueram religionem.

Quòd turpes conſuetudines moribus & pietati nocentes aboleuerint.

Quòd conati ſint inter epiſcopos & doctores cōſeruare concordiā, & diſſenſiones eorundē ſtuduerint cōponere: miſsis ad diſſentientes literis, & legatis ſuis, qui eos ad concordiam cohortarentur. Aut ſi id nō ſuccederet, quòd alijs epiſcopis cōmiſerint rei cognitionem & dijudicationem.

Item, quòd cum epiſcopis cōſultarint de modo ſanandi diſſenſiones & ſchiſmata.

Quòd ad ſanādas diſſenſiones in doctrina, & componendas lites epiſcoporum, Imperatores uel ſua ſponte, uel ab epiſcopis rogati, indixerint Synodos.

Quòd de loco ad Synodum deligendo interdum conſultarint cum epiſcopis ſiue Romanis, ſiue alijs.

Quòd Imperatores ſuis literis ad Synodum uocarint epiſcopos.

Quòd curarint, ut ad Synodos publicis uehiculis aut iumentis, & Reipublicę ſumptibus, aut Eccleſiarum, epiſcopi uenirent.

Quòd Imperatores cōuiuijs & muneribꝰ honorarint Synodos.

Quòd ipſi Imperatores interdū Synodis interfuerint: aut ſuos legatos, qui pręeſſent, & cauerēt ne tumultꝰ excitarērur, miſerint.

Quòd epiſcopos adeſſe recuſantes, ſua autoritate & literis acceſſiuerint, & prorſus contumaces in exilia expulerint.

Quòd iudiciū de cauſis fidei & rebus Eccleſiaſticis cōmēdarint quidē epiſcopis: ſed tamē decreta in Synodis facta ipſi examinarint, an ſecundū ſcripturas iudicatū eſſet.

Quòd ſi deprehenderunt cauſas non eſſe rectè tractatas, & iniuſtas ſentētias ꝓlatas: increparunt Synodos, & iuſſerūt denuò rem examinari, & rectè iudicari.

Quòd licuerit iniuſtè damnatis à Synodis ad Imperatores confugere, & probare ſuam innocentiam.

Quòd Imperatores pij, ea quę exiſtimarūt ſiue in doctrina, ſiue alijs in rebꝰ rectè decreta eſſe, cōfirmarint, & literis Imperialib. atque edictis ꝓmulgarint, addētes de pœnis eorum qui uiolarent, & executionem pręſidibus prouinciarum commendantes.

Quod edictis & neruo ciuili etiā repreſſerint falſa dogmata & blaſphemias & ſeditioſas molitiones hæreticorum.

Quòd pręfecti politici, ſeditiones in Eccleſijs ortas ob epiſcoporum ordinationes, compeſcuerint.

Quòd Iudæorū quoq; impias blaſphemias, & aduerſus Eccleſiam & publicā tranquillitatē machinationes, tum legibus tum externa ui cohercuerint.

Quòd Eccleſiarum perſecutores & uexatores, ſi alio modo nō poſſent, aperta ui repreſſerint.

Quòd epiſcoporum innocentium defenſionē ſuſceperint contra hęreticos, aut maleuolos, aut alios magiſtratus politicos.

Quòd pulſos in exilia, ſi innotuiſſet eorū innocentia, reuocarint.

Quòd hęreticos, ſi egiſſent pœnitentiā, & ab epiſcopis abſoluti eſſent, reſtituerint.

Quòd poteſtas cōfirmandi ordinationes epiſcoporū, maximè metropolitanorum, ac etiā Romanorū, fuerit penes Imperatores.

Quòd ceremonias Eccleſiæ utiles & neceſſarias, approbatas à concilijs, legibꝰ ſuis confirmarint & propagarint.

Quòd legibus ſuis de cauſis matrimonialibus iuuerint Eccleſiarum gubernatores.

Quòd etiam largitionibus, immunitatibus, & alijs beneficijs, Eccleſias affecerint, earumque miniſtros.

Antitheſis.

Quòd impij, uel in hæreſin prolapſi, uel etiam pij, ſed ab hęreticis male perſuaſi Imperatores, contrarium plerunque egerint: nempe quòd idololatriā inſtaurarint, quòd religionem Chriſtianā abolere ſtuduerint.

Quòd hęreſes & hęreticos promouerint.

Quòd pios & orthodoxos & innocentes uiros damnarint, & perſecuti ſint.

Quòd hęreticorum conuenticula cōgregarint, ad reſcindendum ea quæ in alijs Synodis rectè fuerant decreta.

Quòd Iudęorum blaſphemias, religionē & peruicaciam confirmarint.

Quòd intempeſtiuè ſibi iudicium de cauſis fidei ſumpſerint, ſpretis orthodoxorum ſententijs.

DE PRIMATV.

Quòd, ut alijs ſeculis, ita etiā hoc, myſterium iniquitatis in Rom. epiſcopis, ſibi ad primatum arreptis undecunque occaſionibus, gradus poſuerit: id uerò quomodo factum ſit, exponatur.

Quòd

Digitized by Google

Quòd Imperatores autoritatem Rom. epiſcoporum auxerint, & quomodo. Huc referantur quæ ab Imperatoribus dicta, aut conſtituta, aut facta reperiuntur, pro Romanorum epiſcoporum primatu. qualia ſunt, Quòd conſtituerunt, ut Romanus ſit caput Eccleſiarum. Item quòd donarint ei Romam, Italiam, & alias regiones.

Deinde, quòd etiam Synodi, occaſionem eis præbuerint ſeſe efferendi. Huc ponantur quæ in Synodis acta & cōſtituta reperiuntur pro primatu Romanæ eccleſiæ.

Quòd perturbatus Eccleſiarum ſtatus etiam occaſionem eis præbuerit, ut ſeſe præ alijs efferrent: cum uidelicet uiderent, alios ad ſe confugere, auxilia petere: qua occaſione ſæpe minaciter ad alios ſcripſerunt, affectantes primatum.

Quòd Imperij Romani inclinatio & trāſlatio etiam eos exaltarit. Tum enim ſibi impunè rapuerunt quæ uellent: & quamuis transferre uiſi ſunt ad Imperatores poteſtatem ciuilem: tamen ſibi bonam partem retinuerunt, & illos ſibi obligarunt, in quos aliquid contulerunt de Imperij dignitate.

Huc pertinent omnia quæ pontificibus donata dicuntur, ſiue per Conſtantinum, ſiue Pipinum, aut Carolum Magnum, & ſimiles.

Quòd doctores Eccleſiæ interdum minus commodè de Petri primatu locuti ſint. Huc pertinent omnia patrum dicta pro primatu Petri, aut Rom. eccleſiæ.

Quòd ea quæ erant communis gubernationis, paulatim ad ſe trahere permiſsi ſunt. Nam eo quòd interdum aliæ Eccleſiæ teſtimonia de Doctoribus ſuis petebant à Romanis epiſcopis, paulatim ſibi ius pararunt confirmandi alios epiſcopos, in alijs & longè remotis prouincijs.

Item, ex eo quòd interdū eorum ſententiæ, ſi ueræ eſſent, in controuerſijs magnis ſuſciperentur: confecerūt ſibi autoritatem, qua penes ſe ſolos eſſe poteſtatem pronunciandi de cauſis aſſererent.

Item, ex eo quòd interdum diſſentiētes appellabant ad Rom. epiſcopum, ſtatuit ſibi legem, quòd oporteat ad Rom. ſedem appellare.

Item, ex eo quòd alij epiſcopi, ſi quid egiſſent in negocijs Eccleſię, ſolebant perſcribere tum ad alios, tum ad Rom. pōtificem, & rogare, ut ſua comprobatione concordiā Eccleſiæ iuuarent: ſanxit ſibi legem, quòd omnia ad ſe deferri debeant: quod niſi fiat, rata non eſſent.

Item, ex eo quòd decreta Synodorum ſolebant ut ad alios, ita etiam ad Rom. epiſcopum abſentem mitti, eiuſq; ſententia requiri, occaſionem ſumpſit fingendi, penes ſe ſolum eſſe decreta Synodorum confirmandi aut improbandi poteſtatem.

Item, ex eo quòd hæretici agentes pœnitentiam, ut ad alios epiſcopos, ita ad Romanum ſolebant mittere libellos, quibus teſtabantur de ſua pœnitentia & fide: occaſionē ſumpſit Romanus aſſerendi, ſe tantū habere poteſtatem ab hæreſi abſoluendi.

Quòd etiam Rom. epiſcopi in Epiſtolis decretalibus inculcarunt multum, & ad tædium uſq;, ſuum illud de primatu Eccleſiæ Romanæ commentum, quod imprudentioribus paulatim inſtillarunt.

Quòd aliorū ſcripta ad ſe, pro ſubiectione ſunt interpretati in ſuis reſcriptionibus.

Contra Primatum.

Quòd his modis quidē paulatim laborarint de conſtituendo primatu, ſeq; efferendis ſuper alias Eccleſias. Sed quòd nondū perfecerint, obſtitiſſe eis communem illam conſociationem, de qua ſuprà dictum eſt.

Secundò obſtitiſſe eis Synodorū autoritatem. Et huc referantur omnia quę in ſynodis acta & ſtatuta uidentur contra primatū Romanæ Eccleſiæ.

Tertiò, obſtitiſſe eis communem ſincerorum Doctorum ſententiam, aſſerentium omnes epiſcopos eſſe eiuſdem honoris. Huc pertinent omnia patrum dicta contra primatum Petri, aut Romanæ Eccleſiæ.

Item, quòd ipſi Romani epiſcopi confeſſi ſint, ſe non eſſe caput Eccleſiarum omnium: nec Dominos Occidentis, ſed Imperatorum ſubditos.

Quartò, quòd etiā obſtiterit eis Imperatorum autoritas. Huc pertinent dicta, facta & ſtatuta Rom. Imperatorum, quę uidētur primatui & dominio Ro. Eccleſię repugnare: qualia ſunt, quòd non ordinarunt Romanum pontificem caput Eccleſiæ.

Quòd ipſi tenuerint Romam & Italiam.

Quòd habuerint poteſtatem confirmandi ordinationes epiſcoporum Romanorū & aliorum.

Quòd noluerint iuramentum præſtare Rom. pontificibus.

Quòd Papam non agnouerint Dominū Occidentis: ut in Donatione Conſtantini fingitur.

CAPVT VIII.

DE SCHISMATIBVS AC CERTAMINIBUS *leuioribus.*

EX quibus occaſionibus orta ſint ſchiſmata.

Quo in loco.

Quando.

Inter quas perſonas ſchiſmata ſint exorta.

Quibus rationibus unquæque pars innixa ſit.

Quomodo creuerint.

Quales actiones propter ſchiſmata ſint inſtitutæ.

Item de effectu. Vtrum ueræ doctrinæ & cõſenſui Eccleſię nocuerint multum, uel parum.

Vtrum ſecutæ ſint damnationes, & excõmunicationes publicæ.

Quomodo cõpoſita ſint ſchiſmata, uel deſierint, uel etiam durauerint.

CAPVT IX.

DE CONCILIIS.

Tempus, quando cõcilium aliquod ſit celebratum.

Occaſiones ſeu cauſę conciliorum, quare hoc uel illud inſtitutum.

Quis indixerit.

Vbi, in qua ciuitate.

Quale fuerit pręſens cõcilium de quo agitur, uniuerſale ne an nationale.

Quæ & quot perſonę in ijs fuerint, præſertim uerò epiſcopi, ſeu eccleſiaſticę perſonæ. Poſtea etiam de laicis perſonis additur aliquando.

In quali domo ſeu aula congregati ſint.

De forma concilij & ſeſsionum, uti uocãtur.

De notarijs.

Quis præſederit.

De proceſſu.

Quid quælibet pſona dixerit, uel egerit.

Quæ controuerſiæ ibi ſint deciſæ, & quo modo.

Qui & quot canones ibi ſanciti.

An quę ſierint ambiguitates, an uerò directè pronunciarint: an amneſtia ſit adhibita, an uerò alius quiſpiam modus.

Quæ perſonæ excommunicatæ, quæ abſolutæ.

Quamdiu durauerit concilium.

Quæ fuerit promulgatio.

De executione concilij per politicos aut eccleſiaſticos uiros.

Quanta eorum canonũ autoritas fuerit, uel adhuc ſit.

Quomodo unum conciliũ alteri derogarit, uel prius ſtatuta confirmarit.

Quomodo interdum decreta cõciliorũ ſint falſata.

CAPVT X.

DE VITIS EPISCOPORVM, SEV *Methodus perſonalis.*

De adoleſcentia.

Cvias fuerit, ex qua regione uel ciuitate. Ex quibus parentibus natus.

Quomodo educatus, quo ingenio pręditus.

Quibus magiſtris uſus, & quæ ſtudia iuuentutis fuerint.

De conuerſione.

Quomodo conuerſus, ſi gentilis fuit: & à quibus.

De functionibus.

Quando, p quos, ubi ad functiones peruenerit, quomodo aſcenderit.

Quibus donis uel cõmunibus uel ſingularib⁹, uel linguarũ, prophetiæ, miraculorũ, &c. ibi inſtructus fuerit, aut claruerit.

Quomodo functiões adminiſtrarint in inſtituendo populo & diſcipulis.

Quomodo interdum ex uno loco in aliũ profecti ſint, & functiones alias ſuſceperint: & quomodo aliàs peregrinati ſint, uel propter uiſitationem aliarum eccleſiarum, uel ob dirimenda diſsidia, &c.

Scripta.

Qualia ediderit.

Quæ adhuc extent, aut quæ interierint.

Cenſura, qui libri autori rectè tribuãtur, qui ſecus.

Doctrina.

Quos articulos doctrinę potiſsimùm illuſtrarit.

Enumeratio.

Næui & incommodè dicta hic in genere perſtringuntur, & præcipuè notãtur ea quę ſuprà non ſunt indicata.

Certamina.

Contrà gentes, Iudęos, falſos fratres, perſecutores & hæreticos.

Dona in certaminibus: ut acumẽ ingenij, dexteritas iudicij, perſpicuitas in refellẽdo, zelus.

Item quomodo in ſchiſmatis ſedandis laborarint, quomodo cõcilijs interfuerint.

Itẽ, quomodo alios doctores & eccleſias conſilio & cenſuris in grauiſsimis Eccleſiæ negocijs adiuuerint.

Cum quibus habuerint familiaritatem.

De uitæ ſanctimonia, an uxorẽ quis habuerit, & liberos, an cœlebs fuerit: & quęcũque tandem habuerit in uita exercitia.

Martyria.

Tribulationes, afflictiones, pſecutiones ipſorum, unde, propter quas cauſas: an tanquã hęretici & ſeditioſi, uel malefici, uel ob alias cauſas paſsi ſint, quomodo, quo fine.

Quomodo ſe ibi geſſerint, quas cõfeſsiones ediderint: deque liberationibus admirandis.

Item, de ipſorũ imbecillitatibus, trepidationibus, fuga, abnegationibus.

Eiectiones, exilia, reſtitutiones.

Mors qualis. Sepultura.

Et quæ mortem ſecuta.

Curriculũ totius uitæ, ſeu numerus annorum, quot uixerint, & quot in miniſterio fuerint.

Teſtimo-

Digitized by Google

Teſtimonia aliorum clarorum uirorũ de aliquo Doctore, loco cõmodo interſerũtur.

CAPVT XI.

DE HAERETICIS SEV SE*ductoribus.*

IN hoc caput de Hæreticis, reponuntur ea quæ ad perſonas eorum pertinẽt, & ſuprà in loco de Hæreſibus non ſunt indicata.

Et obſeruatur hic quoque Method' perſonalis: niſi quòd dogmata, certamina, ſcripta, ſocij, ſuperius habeant ſuum receptaculum: hic uerò exponatur,

Cuiates fuerint.
Quo ingenio præditi.
Quomodo educati.
Qualis eruditio.
Quomodo in hæreſin inciderint.
Quid ſpectarint.
Quomodo ſint admoniti ab alijs.
Diſputationes cum alijs.
Peregrinationes eorum.
Condemnationes, fugę eorum.
Flagitia & turpitudo uitæ.
Fœdi obitus.
Curriculum.

CAPVT XII.

DE MARTYRIBVS.

HVc reponũtur tantũ ij, qui ſuprà in uita doctorum nõ ſunt deſcripti, qui uel non fuerunt doctores, uel aliàs minus clari, quorum tamẽ confeſsiones ſunt illuſtres. Nam ij quorum tantum nomina extant, ad locũ de perſecutione referuntur.

Nomina eorũ recẽſentur, unà cum locis.
Deinde occaſio uel cauſa martyrij.
Item, utrũ ſpõtè ſe obtulerint, an per uim abrepti ſint ad martyrium.
Quomodo in carcere detenti, uel quibus tormentis affecti ſint.
Quales confeſsiones coram iudicibus & in medijs tormẽtis ediderint, quomodo docuerint, uel in alijs rebus ſe ſingulariter geſſerint.
De ipſorũ uel puſillanimitate, uel magnanimitate.
Qui ſemel facta abnegatione, poſtea iterũ redierint ad martyria.
De ſupplicio ſeu nece, uel tormentorũ generibus.
De eorum ſepultura.
Quæ ipſorum mortem conſecuta.
Martyres qui non in probatis autoribus inueniuntur, præterimus.

CAPVT XIII.

DE MIRACVLIS ET PRODIGIIS.

HIc etiam habent ſuum locum ea tãtũ miracula, quę ſuperius nõ fuerunt recitata, in locis de Doctoribus Eccleſiæ.

In miraculis quoq; breuitati ſtudetur: & referuntur tantum ea quæ in probatis autoribus extant, aut inſignem aliquã doctrinã continent.

De ipſorũ fine ſubinde quædam interſperguntur, ut uſus in conſpectu uerſetur.

Huc referuntur nõ tantum miracula quę à perſonis facta ſunt, ſed quę etiã aliàs à Deo edita ſunt circa perſonas aut res Eccleſię: ut ſunt prodigia, & alia inuſitata.

De ſpectris cacodęmonum, falſiſq; apparitionibus, ſeu fictis uiſionibus Angelorum.

CAPVT XIIII.

DE REBVS IVDAICIS EXTERNIS *ſeu Politicis.*

QVòd durarint adhuc Iudæi.
In quibus locis.
An habuerint alicubi magiſtrat' ex ſuis, uel non.
An liberi, an uerò ſub aliorum imperio fuerint.
An uerò ſeditiones mouerint: idq; ex quibus cauſis, & quibus ducibus.
Quo euentu mouerint ſeditiones.
Mores politici Iudęorum inter gẽtes, ſeu Chriſtianos.
Qua ratione uictũ quęſierint, an per artificia, culturam agrorum, an uerò per fœnerationem.
An ſint admiſsi ad publica officia in ciuitatibus, uel non.
Quòd interdum expulſi è ciuitatibus, & quare, & quò migrarint.

CAPVT XV.

DE ALIIS RELIGIONIBVS EXTRA ECCLE*ſiam Chriſti, ut Iudaiſmo & Gentiliſmo.*

IN hoc capite duo tractantur.
Primò, Iudaiſmus hoc modo:
Quòd adhuc durarit Iudaiſmus.
Quibus in locis.
Quòd hebraicã linguã retinuerint, quòd etiam alios eam docuerint.
Quos libros habuerint & compoſuerint, ut Thalmud, &c.
Synagogæ ipſorum.
Quæ capita ipſorum religionum fuerint, præſertim cõtrouerſa: ut de Meſsia, de lege, & de circumciſione.
Deinde, quàm infenſi fuerint Chriſtianæ religioni.
Quid mali uel ſcribendo, uel calũnijs, uel alia denique ratione contra eam ſtruxerint.
Nominãtur, qui ꝓ Iudaiſmo ſcripſerint.
Qui doctores ueræ Eccleſię, & quomodo cõtra religionem Iudaicam ſcripſerint, &c.
De euentu. In his tantum dicitur, quantum ex autoribus peti poteſt.

Secundò, de Gentiliſmo.

Primùm in genere dicatur, adhuc duraſſe Gentiliſmum.
Deinde, ubi fuerit: & fiat enumeratio ſecũdum

Digitized by Google

dum partes orbis terrarũ,initio de Aſia,poſtea de Africa,tertiò de Europa.

Capita opinionum gentiliũ: & primùm de libris eorũ,quib⁹ uſi ſint:de Deo,& uarijs dijs à gentib⁹ cultis:de Ieſu Chriſto, de angelis,de dæmonijs,de heroibus,de animab. de creatiõe,de homine,de libero arbitrio,de lege,de peccato,de Euãgelio,de iuſtificatione,de bonis operib⁹,de ſacramẽtis, de ſacrificijs,de oratiõe, de oraculis, de ceremonijs, de ſimulachris,de dierũ & ciborũ obſeruatiõe, de ludis,de idolorũ tranſlatione,de calamitatib⁹,de cõiugio,de cœlibatu, de magiſtratu,de philoſophia, de artibus, de morte, de ſomnijs, de mortuorũ apparitionibus,de purgatorio,de inferno,de reſurrectione.

De Regimine ſacro.

Quòd habuerint ſuos ſacrorũ miniſtros & ſacerdotes,aruſpices, hariolos, æditüos, pontifices,flamines,uirgines Veſtales.

Quæ officia ſingulorum. Succeſsio ſacerdotum,collegia ſacerdotum,de uita & moribus ſacerdotum.

De Scholis Gentilium.

Quòd ſcholas & Academias habuerint: qui,& quid,& quomodo in ijs docuerint.

De conſociatione prouincialium ſacerdotum gentilium.

Quòd in ſingulis prouincijs habuerint unum aliquẽ archiflaminẽ, inſtructũ etiã militari ſatellitio,qui rexerit reliquos.

De Primatu.

Quòd ſumma poteſtas penes Imperatores Romanos,pontifices maximos fuerit.

De Ritibus & Ceremonijs gentilium.

Admonitio, quòd ideo ſint ceremoniç Ethnicæ cõſiderandç,ut appareat multum de ijs in Eccleſiam paulatim eſſe inuectum.

De Templis.

Quòd templa,& qualia habuerint.

Quòd plura templa in uno oppido.

Nomina templorum.

Quomodo templa fuerint exornata ſtatuis,aris.

De adytis,& quid in ijs habuerint.

De cõſecratione templorũ, & ſtatuarum.

De reditibus deſtinatis templo & idolis.

Quibus diebus ſoliti ſint in templa cõuenire,quid in ijs egerint,quòd cãtarint,quòd ſacrificarint.

Varia genera ſacrificiorũ, & diuerſi ritus in ſacrificando obſeruati, quòd adorarint ſtatuas.

Ritus ſpeciales ſimulachrorum:ut Iouis, Saturni,Solis,Martis,Mercurij,Veneris,Matris deorum,Atys,Proſerpinæ,Iunonis,Dianæ,Veſtæ,Mineruæ,Iſidis,Oſyridis, Serapidis,Adonidis, Aeſculapij, Herculis, Priapi, Dionyſij, & ſimilium gentilium deorum.

De Circumciſione.

Quòd gentes quędam obſeruauerint circumciſionem.

De Feſtis.

Quos dies feriati ſint.

Quæ feſta celebrarint:ut Dialia,Megalia, Orgia.

Natalium celebratio, Calendæ Ianuarij, ſtrenæ,circuitiones.

De Ludis.

Quòd in diebus feſtis publicis exhibuerint ludos, ſcilicet Comœdias aut Tragœdias,ſpectacula gladiatorũ: & qui ſoliti ſint eſſe ſpectatores.

De tranſlatione idolorum.

Quòd peregrinos deos & idola iuſſu Vatum tranſtulerint,& quibus ceremonijs, & in quem finem.

Ritus circa morientes.

Quòd ſoliti ſint ijs facem tribuere.

Quibus ritibus tractarint mortuos: ut ſunt luctus, lamentatio, ſepultura, rogus, preces pro mortuis,oblatio pro mortuis, exequiæ.

De moribus gentilium.

Generalia de ſcelerib⁹ uarijs in Ethniciſmo graſſantibus commemorentur.

Notentur etiam turpiſsimæ conſuetudines:quales ſunt de polygamia, de publicis lenocinijs,& ſimilibus.

Item,horrendæ ſuperſtitiones.

Ritus in cibis, iuramentorum formulæ.

A' quibus & quomodo propugnatus Gentiliſmus.

Quòd ſacerdotes Gentilium,philoſophi, Imperatores, præfecti & indomitũ uulgus pro idolis ſuis pugnarint.

Deinde,quòd id fecerint argumentis ab antiquitate,ab utilitate,ab incommodis, & criminationibus,quibus deformarunt Chriſtianiſmum: quales fuerunt,à nouitate, ab abſurditate doctrinæ, à moribus Chriſtianorum prauis, & ſimiles, ac poſtea etiam armis.

A' quibus & quomodo laboratũ ſit in gẽtilium ſuperſtitione refutanda & abolenda.

Quòd pij Eccleſiarum miniſtri,non uoce & oratione tantum,ſed & ſcriptis Ethniciſmum impugnarint: & quidam etiam epiſcopi,iuſſu Imperatorum,manum adhibuerint in templis idolorum deſtruendis.

Quòd pij Imperatores edictis & externa ui idololatriam Ethnicam aboleuerint.

Quòd etiã alij Chriſtiani monendo,hortando,taxando idololatriã,orando,lucrifacere gentiles ſtuduerint.

Quòd pij argumẽta Ethnicorum de antiquitate & utilitate ſuæ religionis diſſoluerint,& quomodo.

Quòd

Digitized by Google

Quòd & quomodo uanas opiniones eorum refutarint.

Quòd & quomodo criminationes gentilium contra Chriſtianiſmum refutarint.

Rationes generales, quibus probarint religionem Ethnicã non eſſe ueram, ſed falſam.

Quòd Eccleſiarũ doctores monuerint Imperatores, ne idololatriã Ethnicã fouerent, ſed ſuo neruo etiam ſtirpitùs delerent.

CAPVT XVI.

DE MVTATIONIBVS POLITI*cis in Imperijs.*

ORdine iuxta Imperatores, mutationes in imperio Romano, ac uarię eius formę notatis, quæ deletiones uel acceſsiones inſignes factæ ſint.

Item, quæ peregrinę gentes, & quo euentu ſeſe in regiones infuderint.

Item notetur ſedulò, an orientis aut occidentis Imperiũ penes Romanos epiſcopos, an Cęſares ipſos fuerit: ut appareat, donationem Conſtantini ficticium eſſe cõmentum.

Indicetur etiã, an poteſtas eligendi & inaugurandi Romanum Imperatorem fuerit penes Romanum pontificẽ, an uerò penes alios politicos dominos.

Notetur etiam, quando Romanus pontifex primùm cœpit inaugurare & conſecrare Imperatores, & ad ſe bonã Imperij partem

FINIS METHODI.

Digitized by Google

Digitized by

HISTORIAE ECCLEſiaſticæ Centuriæ primæ Liber primus.

CAPVT I.

CVM hiſtoriam Eccleſiæ Domini noſtri IESV CHRISTI, *quæ res omniũ grauiſſimas cõplectitur, deſcribendam ſuſcepe rimus: ipſa nos rei amplitudo et difficultas, noſtræq; tenuitatis conſcientia hortatur, ut initiò nos ardenti inuocatione ad eum ipſum conuertamus. Te igitur* IESVM *Chriſtum, æterni Dei æternum & conſubſtantialem filium, qui miſeratus humanam cladem homo factus, peccata totius generis humani ſubijſti, mortemq; crudeliſſimam perpeſſus es: & nunc reſuſcitatus, ſedes ad dexteram patris, tibiq; miniſterio uerbi tui Eccleſiam ex cunctis populis, omnibus ſeculis, ex immenſa miſericordia colligis, ſanctificas, foues, graſſantemq; Diabolum & eius organa reprimis & coherces, & calamitates piorum mitigas: totis cordibus ſupplices adoramus ac petimus, ut in hoc graui opere, ſpiritu ſancto, quem ſanguine tuo peperiſti, auxiliarem nobis porrigas manum, corda noſtra accendas, dona uireſq; largiaris, ut hiſtoriam ſaltem mediocriter delineare atq; contexere ualeamus: & cuncta in laudem tuam, Eccleſiæq; tuæ ædificationẽ cedant & redundẽt: Amen. Tuo igitur* IESV *Chriſte confiſi auxilio, ſine longiori proœmio, opus ipſum aggredimur.*

Prima itaq; Centuria, hiſtoriam à natiuitate Chriſti, uſq; ad Traianum Imperatorem ob oculos ponet. Et operæprecium eſt in ea uidere, quomodo iuxta promiſsiones diuinas Meſsias in hanc lucẽ editus, & abrogato Moſaico ſtatu, nouam religionis formam conſtituerit: non quidem deletis fidei articulis, qui omnibus temporib. ijdem & immobiles exiſtunt: ſed umbris cõpletis, & abſoluta atq; perfecta redemptione totius generis humani. Proponit etiam hæc pars hiſtoriæ, exordia atq; incrementa Eccleſiæ IESV *Chriſti, collectæ ab ipſo & apoſtolis. Illuſtrata eſt doctrina cœleſtis uiua uoce, ab ipſo filio Dei magis quàm ullo unquam ſeculo à primordio rerum omnium factũ fuerat: & Apoſtolis tradita, ut eam porrò in uniuerſum terrarum orbem diffunderent & propagarent. Miracula inſuper talia acceſſerunt, qualia hic mundus antea non uidit. Oppoſuit quidem ſeſe Diabolus, unà cum ſuis organis, creſcenti Euangelio & Eccleſiæ Chriſti: uerùm inter medias tribulationes, mirandis modis nihilominus credentium cœtus defenſus & conſeruatus eſt.*

Placuit autem hanc Centuriam in libros duos partiri, ut hiſtoria Chriſti, donec uiſibiliter in terris uerſari uoluit, magis emineret: ac liquidò cõſtaret, qua ipſe doctrinæ ratione, qualiq; gubernatione Eccleſiæ ſit uſus.

Deinde, ut in Apoſtolorũ quoq; curriculo, ipſa ueluti praxis ſeu uſus doctrinæ, à Chriſto acceptæ, extaret: & qualem ipſi Eccleſiæ gubernationẽ in rebus omnibus obſeruarint, qualiq; ſucceſſu uſi ſint, aut quales etiam aduerſitates pertulerint, conſpici, recteq; conſiderari poſſet. Idq; propter eam potiſsimum cauſam, ut res Eccleſiarũ in poſterioribus ſeculis, cum rebus Chriſti & Apoſtolorum conferri: et perſpicuè iudicium fieri poſsit, quibus in capitibus uariatum aut declinatum ſit, quidue retentum: & quæ pars uerè fuerit, aut ſit Eccleſia Chriſti: illamq; primitiuam religionis formam, quam Chriſtus & Apoſtoli ſanciuerunt atq; obſeruarunt, retinuerit, aut ad eam quàm proximè acceſſerit, & adhuc accedat. Nam omnibus ætatibus plures ſibi pulcherrimum Eccleſiæ titulum arrogant, et maximis uiribus de eo contendunt: litemq; eam non modò ſtylo uoceq;, ſed etiam ferro dirimere ſæpenumero conantur. Superbit enim plerunq; impurus cœtus, autoritate & potentia excellens, magis Eccleſiæ titulo, quàm is qui rectè ſentit: & ſimul in ciues ueræ Eccleſiæ Dei, ſuas corruptelas & idolomanias refutantes, atrocem exercet ſæuitiam.

CAPVT II.

DE LOCO ECCLESIAE CHRIſti, eiuſq; inſtauratione.

QVI Ethnicas hiſtorias accuratè deſcribunt, loca etiam ipſa, ubi res maximè memorabiles geſtæ ſunt, diligenter aſsignant: id quod lectoribus tum uoluptatem, tum utilitatem nõ paruam adfert. Quanto autem magis in deſcriptione Eccleſiæ Chriſti, ueſtigia quaſi Dei, ubi res omnium maximè admirandæ ac ſalutares geſtæ atq; perfectæ ſunt, annotanda et obſeruanda ſunt: idq; non tantum quia iucundum eſt, noſſe atq; conſiderare loca, in quibus Deus ſe manifeſtauit uerbo, miraculis, & ingentibus alijs beneficijs, ubi Chriſtus paſſus eſt ac reſurrexit: ſed quia iſta omnia ad omnes omnium ſeculorum Chriſtianos pertinent, fidemq; egregiè ac utiliſsimè erudiunt & confirmant. Doctrina enim à Chriſto reuelata, miracula eius, deniq; obedientia tota, quã præſtitit ſeſe legi ſubijciendo, commune bonum eſt to-

tius orbis terrarum. Iuuat etiam, ea quæ in monumentis prophetarum diuinitùs ſunt prædicta, ad ipſa loca, & quæ ibi acciderunt, conferre. Imò quis eſt tam horridus, uel mediocri ſaltem pietate ac cognitione rerum ſacrarum tinctus, qui non optaret toto pectore iſta loca, imò etiam ipſa rudera, ſine ſuperſtitione præſens peruagari & contemplari, quæ IESVS Chriſtus, totius mundi Saluator unicus, pedibus triuit, ubi docuit, ægrotos ſanauit, mortuos reſuſcitauit: denique ubi deuicto peccato & morte, ipſemet reſurrexit potentiſſimè ex morte, & uiſibiliter in cœleſte regnum aſcendit: ubi ſchola Apoſtolorum floruit, effuſus ſpiritus ſanctus uiſibili ſpecie: & (ut breuiter dicamus) ubi ſalutaris fonticulus Euangelij uberrimè ſcaturijt, qui nunc iuxta prophetias diuinitus factas, emanauit in totum terrarum orbem?

Cum igitur omnibus eò commigrare nō liceat, ideo iam, quantum quidem ex hiſtoria Euangelica colligere licet, illa loca paucis cōmemorabimus, in quibus ſedem ſuam Eccleſia Dei habuit, quàm diu quidem in terris uiſibiliter, aſſumpta carne humana, filius Dei IESVS Chriſtus uerſatus eſt.

Fuit igitur Eccleſia, tēpore IESV Chriſti, in terra Cananæa ſeu Palæſtina præcipuè. Eſt autem Palæſtina ea pars Aſiæ, quæ ab ortu habet Libani montes, à Septentrione Phœniciæ partem, à Meridie Arabiā, ab Occaſu mari Mediterraneo tota patet atq; expoſita eſt. Terra Canaan in ſacris appellatur. nam ibi Cananæi ac Pherezæi habitauerunt: ut Geneſis 13. uidere eſt. Palæſtina uerò à Ptolemæo eſt nominata, fortè à Philiſtim. Fuit autem ea terra hoſpitium & ſedes populi iſraelitici, eò à Moſe ex Aegypto & Ioſua perducti, ubi iuxta ſuas tribus habitabant, prout ſorte quilibet locum acceperat: licet gentes paſſim uicinis in locis circumfuſæ eſſent, & quibuſdam in partibus etiam intermixtæ. Tenuerunt autem Iſraelitæ eam regionem, à prima ſua occupatione uſq; ad Chriſti aduentū, annis 1399. Vſq; uerò ad deſtructionem per Titum Veſpaſianum factam, 1469.

Cæterum exhibiti Meſſiæ tempore, non caſu in ea parte mundi Eccleſia Dei fuit: ſed multis ſeculis antè id fuerat à Deo prædictum. ſicut Geneſ. 12. Abrahamo promiſſio à Deo datur: Semini, inquit, tuo dabo terrā hanc. & quidem ea corporalis promiſſio alteri principaliori annectebatur, nempe quod ex poſteris Abrahæ eſſet expectandum illud præclarū ſemen, contriturum ſerpentis caput, ut erat Gen. 3. reuelatum diuinitùs. Alligata autem eſt (ut & hoc moneamus breuiter pium lectorem) Meſſiæ natiuitas ad Abrahæ familiam, & ad locum certū, nempe terram Canaan: & quidem, ut Michæas expreſſit, ad Bethlehem Iudææ, ut certa eſſet cūctis mortalibus promiſſio de Meſſia: atq; ad eam gentem & locum omnes pij, ubicunq; terrarum uiuerent, oculos & pectora referrent: atq; ingentes Dei reuelationes, quæ ibi incarnatione filij Dei, ac tota redēptione generis humani debebant fieri, obſeruarent: deniq;, ut fides in certa perſona ac rebus, in omnem uſq; æternitatem niteretur. Deinde & generalem hanc doctrinam extare, & confirmare uoluit Deus, ſe aliquem cœtum in genere humano habere, quem curet, in quo ſit efficax, & à quo iuxta normam uerbi ſui inuocari, coli ac celebrari uelit. Etſi igitur uariæ ac ſæuæ gentes populum Iſraeliticum, eas terras incolentem, ſæpe & uehementer afflixerunt: tamen protexit eos Deus mirabili potentia, & ab exilijs duris clementer reduxit atq; reſtituit: & hoſtiū conatus ita moderatus eſt, ut tamen eo ipſo tempore, quo exhibendus erat Meſſias iuxta prophetias, populus Iſraeliticus eum locum ſatis quietè, licet peregrinis dominis ſubiectus eſſet, teneret.

Fuit autem ſatis arctus ipſe locus, ad reliquas ſpecioſiſſimas & frequentiſſimas orbis terrarum regiones collatus: ſed (prò dolor) multo anguſtior & rarior, quàm ipſe locus erat, tempore Chriſti ibi Eccleſia Dei inueniebatur. Videbatur quidem Moſaica religio, quod ad externam ſpeciem attinet, egregiè florere: ſed, ut infrà dicendū erit fuſius, hypocriſis longè lateq; dominabatur, qua doctrina uera de Meſſia, eiuſq; beneficijs, de remiſſione peccatorum, ac ueris cultibus, in uniuerſum propemodum erat non ſolū obſcurata, uerùm extincta etiā, adeò ut non abs re triſtiſſima uox Eſaiæ prophetæ huc referri poſſe uideatur: Cognouit bos poſſeſſorem ſuū, & aſinus præſepe Domini ſui, Iſrael autem me nō cognouit, & populus meus nō intellexit. id quod et Iohannes cap. 1. expreſſit: In propria uenit, et ſui eū nō receperunt. Reliquit autem nihilominus benigniſſimus Deus, in ijs regionibus reliquias quaſdam, quantumuis exiguas, ueræ ſuæ Eccleſiæ, ne ſicut Sodoma et Gomorra fierēt, ut Propheta ait: ac inſtaurauit atq; illuſtrauit eas IESVS Chriſtus cū ſuis ſynergis, totoq; miniſterio. Imò inter ipſas etiā gentes longe à terra Canaan diſtantes, quædam Eccleſiæ ſuæ hoſpitiola habuit Deus, in exilijs ſui populi ibi per prophetas excitata, aut alioqui per uiros pietate præſtātes propagata, quāuis (ut inferius ex hiſtorijs patebit) pauca de his rebus literis ſint mandata. Hiſce igitur præmiſſis, nunc ad enumerationem locorum, Deo aſpirante, accingemur.

Ab Hieroſolyma autem, terræ ſanctæ, ut uocatur, metropoli, iure auſpicamur: quòd is locus electione Dei, templo, ſacerdotio, uictimis, præſentia Dei ad arcam fœderis, totoq; religionis ſtatu, & aula regum Iudaicorum, præ omnibus ciuitatibus in toto terrarū orbe fuerit inſignis & celebris. His accedebat, quòd ibi Meſſias, iuxta prophetias, regnum ſuum inchoaturus, plurimum uerſaturus, docturus, & reconciliationem miſerorum hominum cum Deo, liberationemq; ab ipſorū diris ac mortiferis hoſtibus perfecturus eſſet: ac emiſſurus inde legatos, ſuorum factorum & totius doctrinæ publicos nuncios, in omnes fines terræ. Fuit igitur ibi Eccleſia Chriſti, hoc eſt cœtus quidam, puram de Meſſia, de remiſſione peccatorum & ueris cultibus doctrinam conſtanter retinens: & in quo Spiritus ſanctus fuit efficax, ut præſentem Meſſiam agnoſcerent, & amplecterentur. Tales certè erant, Zacharias, Elizabeth, & Iohānes Baptiſta, qui uel Hieroſolymis, uel non procul inde habitarunt. In præſentatione Chriſti, quæ iuxta ritum Moſaicum fiebat, non temerè, ſed impulſu Spiritus ſancti, ut Lucas teſtatur, Simeon & Hanna in templo adſunt, & ſponte filium Mariæ pro Meſſia indubitanter agnoſcunt ac celebrant, deque eius ſucceſſu ac beneficijs uaticinantur. Venerandus ille ſenex Simeon, cygnea cantione gratias agens

Deo,

Deo, & exultans etiam breuibus uerbis, eum gloriam Iſrael, ſalutare omnium populorum, deniq; lumen gentium prædicat. Nec fuerunt iſti homines tanta luce ac cognitione Meßiæ præſtantes, muti: ſed leticia exuberantes, egregij præcones exhibiti Meßiæ fuerunt, ad pontifices, ſacerdotes, totumq; reliquum cœtum, ſicut manifeſtè Lucas teſtatur cap. 2. Etſi autem apparet, primates, quòd ſibi tantæ reuelationes non acciderant, eam famam tanquam anilem, et deliram fabulam riſiſſe & floccipendiſſe: tamen non dubium eſt, quorundam corda fuiſſe permota, ut altius rem tantam inueſtigarint. Habuerunt & familias ſuas iſti ſancti homines, ſibi adſtipulantes, & beneficia Dei celebrantes. Neq; uerò numero metitur Eccleſiam ſuam Deus: ſed paucis etiam credentibus delectatur, contemnens ſe contemnentes, ut ſcriptum eſt. Creuit autem poſtea Eccleſiæ ueræ numerus, inuita titulari (ut ſic loquamur) hypocritarum eccleſia: quando IESVS Chriſtus, initiatus à patre & Spiritu ſancto in baptiſmo, quem à Iohanne præcurſore ſuo accipiebat, in templo Hieroſolymis, eorumq; ſynagogis frequenter docebat, & miraculis ſuam uocationem comprobabat. Narrat enim hiſtoria Euangelica, nõ exiguam turbam ad Chriſtum quotidie cõfluxiſſe, eiusq; doctrinam auidè audiuiſſe: licet ſubinde aliqui, ut fit, ſacerdotum et Epicureorum, ſiue autoritate, ſiue blanditijs, ſiue minis, deniq; etiam horrenda ſpecie paßionis IESV Chriſti, abalienarentur, deficerent, & ueluti naufragio facto excuterentur.

Fuerunt certè & inter præcipuos eius ciuitatis, mẽbra Eccleſiæ Chriſti, licet initio infirmi ac trepidi, poſtea tamen confeßionib. celebres facti: ut Nicodemus, Ioſephus de Arimathia, & alij, quorum fides in Chriſtum multo magis interfecto Chriſto eluxit, quàm Apoſtolorum. Poſt aſcenſionem quoq; Chriſti in cœlum, Eccleſia ibi miniſterio Apoſtolorũ haud uulgaria incrementa ſumpſit: id quod ſecundo huius Centuriæ libro explicandum erit.

Non autem alienum ab hoc inſtituto uidetur, pauca de Hieroſolymorum nomine & ſitu attexere. Hieronymus de locis Hebraicis ſcribit, olim eam ciuitatem tenuiſſe Adonibezech: & poſt eum Iebuſeos, unde & Iebus dicta fuerit. quibus multo pòſt tempore exterminatis à Dauide, metropolis uniuerſæ Iudææ ſit effecta: ubi & locum templo deſtinatum coemerit, impenſasq; ſtructuræ filio ſuo Salomoni reliquerit. Ioſephus lib. 7. belli Iudaici aſſeuerat, eam à rege Melchiſedech conditam, Salemq; uocatam: poſtea uerò à Dauide primum Hieroſolymam appellatam. Hadrianus autem Imperator, pulſis Iudæis, Heliam eam, ſuo nimirum nomine, nuncupauit: ut infrà dicetur. Interpretantur autem uocem ipſam, uiſionem pacis: fortè quòd circa ea loca Iacob ſcalam illam mirabilem cõſpexit, de quo Gen. 28. narratur: uel quòd eo in loco exoptatißima pax inter Deum & homines eſſet per Meßiam reſtituenda, & Euangelium pacis inde emanaturum ad omnes gentes.

De ſitu Hieroſolymorum, Strabo lib. 16. ſcribit, locum eſſe petroſum, aqua tantum abundantem: circumſtantem uerò regionem ſterilem ac ſiccam, & intra ſexaginta ſtadia petroſam. Euiſmodi et munitionem fuiſſe, nẽpe petroſam & bene ſeptam, interius aqua abundantem, exterius omnino ſiccam, foſſam in lapide exciſam quadraginta pedum profunditate, latitudine uerò ducentorũ & quinquaginta. Taciti quoq; deſcriptionem inſerere libet, qui annalium libro uigeſimoprimo ſic ait: Vrbem arduam ſitu, opera molesq; firmauerãt, quamuis uel plana ſatis munirentur. Nam duos colles immenſum editos claudebant muri per artem obliqui, aut introrſus ſinuati, ut latera oppugnantium ad ictus pateſcerent. Extrema rupis abrupta, & turris, ubi mõs iuuiſſet, in ſexaginta pedes, inter deuexa in cẽtenos uicenosq; attollebantur, mira ſpecie, ac procul intuentib. pares. Alia intus mœnia regiæ circumiecta, cõſpicuoq; faſtigio turris: Antonia, in honorem M. Antonij ab Herode appellata. Templum in modum arcis, proprijq; muri: labore & opere ante alios ipſe porticus, quibus templum ambiebatur, egregium propugnaculum. Fons perennis aquæ, cauati ſub terra montes, & piſcinæ ciſterneq; ſeruandis imbribus. Hæc Tacitus. Ex hiſce etiam phraſis intelligi poteſt, quare ſacra Scriptura dicat, Aſcendere Hieroſolymam. Habuit autem ex locis nõ procul inde diſtantibus, omnium rerum neceſſariarum copiam. Atqui ſummum decus, præ omnibus alijs, ut dictum, fuit uerbum Dei, Arca fœderis, Religionis ſtatus à Deo ipſo inſtitutus: quodq; Deus ſe huic templo quaſi alligarat, & hunc locum deſtinarat patefactionibus Meßiæ, & eius actionibus conſummãdis, ad reconciliandum patri cœleſti totum genus humanum. Iis autem omnibus peractis, filio Dei in cœlum iturum profecto, iuxta prophetias, tandem ciuitas amplißima & celeberrima, horrendo iudicio Dei ſolo æquata, totaq; Iudæorum gens dißipata eſt: ut conſtaret toti poſteritati, exhibitum eſſe Meßiam, ceſſare Moſaicum religionis ſtatum, uocari Eccleſiam Dei ex gentibus: neq; ullum peccatũ atrocius à Deo punitum iri, quàm filij ſui & Euangelij contemptum.

Bethania caſtellum fuit, quindecim ſtadijs (ut Iohã. cap. 11. ſcriptum eſt) ab Hieroſolymis ſitum, in quo inſignes pietate & fide in Chriſtum habitarunt, præter alios, Martha & Maria ſorores, & Lazarus ipſarum frater: quem defunctũ, & iam quatriduò in ſepulchro iacentem, & ob putrefactionem inchoatam fœtentem, infinita ſua potentia & uerbo efficacißimo in uitã reuocat IESVS, ſanitatiq; reſtituit: & Simon leproſus, iſtorum familiaritate crebrò uſus eſt IESVS, ad eos diuertens, ibiq; cõmorans plurimis diebus: fortè, quòd is locus mõti Oliuarum eſſet uicinus, in quo paßionem ſuam poſtea cœpit: & poſt reſurrectionem triumpho admirabili in cœlum uiſibiliter aſcendens, regnum ſuum æternum obtinuit. Fit Bethaniæ mentio Matth. 21. 26. Marci 11. 14. Iohan. 11. 12. Dicitur autem Bethania domus obedientiæ, uel afflictionis ſuæ, uel domus gratiæ Domini.

Eſt & Bethphage uiculus, non procul inde diſtans, ex quo ad ſuum pompaticum ingreſſum, quem in Hieroſolyma (iuxta Zachariæ prophetiam) fecit, aſinam cum pullo mutuatus eſt. nec dubium eſt, Apoſtolos iumenta reſtituentes, de exhibitione Meßiæ ipſos nonnihil erudiſſe, et pro officio præmia ſpiritualia reddidiſſe: Matth. 21. Mar. 11. Luc. 19. Dicitur autem Bethphage, domus oris uallium, ſeu ficuum.

Emmahus ſexaginta ſtadijs ab Hieroſolymis diſtabat, apparitione Chriſti poſt reſurrectionem clara: Lu

cæ 24. Quæ tamen ibi eccleſia Chriſti fuerit congrega ta, non eſt literis indicatum. Emmaus autem caſtrum ſeu arx nominatur.

In Betlehem Iudææ, ciuitate Dauid, aliquam fuiſſe eccleſiam Chriſti, conſtat. nam paſtores haud procul à mœnijs, ex angelis probè diſcunt, natum iam eſſe in ea ciuitate Saluatorem: & ingreßi, omnia cum angelorũ nuncio congruere uident: nec tantum Mariæ et Ioſeph uiſa atq; audita narrant, ſed plurimis eam gratam famam adnunciant, & latè ſpargunt: accedunt et Mariæ & Ioſephi teſtimonia non obſcura. Etſi autem maxima multitudo hoc tam uili atq; humili natiuitate fuerit offenſa, tamen non fuerunt omnes illæ cõciones & patefactiones prorſus irritæ. Inſuper etiam Magi è longinquis regionibus ductu ſtellæ aduẽtantes, & eximia autoritate præſtantes famam exhibiti Meßiæ apud ciues Bethlehemitanos ſparſerunt, ac nonnullorum corda mouerunt. Sita autem fuit ea ciuitas ſexto miliario ab Hieroſolymis, uerſus meridiem. Dicitur aũt Bethlehem, id eſt domus panis. Meminit eius Matt. 2, Luc. 2.

In Iericho fuiſſe eccleſiam Chriſti, memorabiles hiſtoriæ, quæ ibi acciderunt, teſtantur. Zachæus enim cupiditate uidendi IESVM, arborem conſcendens, inde à IESV uocatur: & quidem ad eum diuertitur. Neque uerò ingratus fuit hoſpes IESVS: idq; pro ſuo more. Erudijt enim Zachæũ de Meßia, de remißione peccatorũ, de bonis operibus, alijsq; rebus neceſſarijs. Lucæ 19. Cæcis quibuſdam ibidẽ uiſum integrum uirtute uerbi ſui diuini reddidit: Matth. 20. Marc. 10. Luc. 18. Nomen Iericho alij à Luna, alij à fragrantia tribuunt. Conſtat autem in iſtis locis balſamum naſci ſolitum: eſtq;, ut deſcribitur, humilis arbuſcula, folium habens rutæ proximum, longè tamen candidius, perpetuò uirens (Strabo, cytiſo & terminthο perſimilis) æſtiuis ſub ortu canis odoribus arbos unguibus, non ferro inciditur: manatq; è plaga ſuccus, quem opobalſamum uocant: ſed tã exiguo ſtillatu, ut annis ſingulis, ne plures quidem quàm ſeni ſeptenì ue congij cogantur. inbiq; pondus duplo repẽditur argento. Dioſcorides lib. 1. capite 18. Alij lapidibus acutis, aut teſtis incidi dicunt. Plinius tantum in Iudæa balſamum naſci affirmat: uerùm Dioſcorides etiam Aegypto tribuit. Strabo, ad Libanum quoq; prouenire ſcribit. Sed fortè reliqua loca ſimile quiddam genuerũt: generoſißimum uerò prope Iericho prouenit. Ac uoluit Deus, ob fragrãtiam ueræ doctrinæ, quæ in Iudæa ſonabat, & inunctionem ueri Regis ac Sacerdotis, in quibus Meßias adumbrabatur, Iudaicam terram tam fragranti atq; utili ſucco præ alijs terris ornare. Fuit & palmetum fertile ac celebre in eodem loco. unde Deut. 4. Palmarum ciuitas dicta fuit Iericho. Fontem ibi Heliſæus ſanauit, 4. Reg. 2. Fit eius mentio etiam Luc. 10. 19.

Commoratur quoq; in deſerto IESVS in ciuitate Ephraim, cum diſcipulis: ibiq; Eccleſiam ſuam plantat, Iohan. 11.

Toto porrò tractu circa Iordanem, quo uerſus Septentrionem ſe extendit, non paucæ fuerunt eccleſiæ Chriſti. Nam paßim in ijs regionibus Iohannes baptiſta peregrinatus eſt, circumferens & tradens ſumma fide & autoritate doctrinam de præſente Meßia, et baptiſmum in remißionem peccatorum conferens: ut in Bethabara, Iohan. 1. qui quidem locus domus tranſitus inde appellatus eſt, quòd aquæ Iordanis diuiſæ, tutum atque ſiccum tranſitum Ioſuæ cum toto populo Iſraelitico, præter aquæ naturam, Deo ſic diſponẽte, præbuerunt: Ioſue 3. 4. Et in Aennon, iuxta Salem: Iohan. 3. Nec fuerunt reliqua loca neglecta. nam Euangeliſtæ compendijs ſtudentes, generalibus ſententijs plurima ſolent comprehendere: ut quòd Iohannes uenerit in omnem regionẽ Iordanis, Luc. 3. Et quòd omnis Iudæa, & omnis règio circa Iordanem, ad eum exierit: Matt. 3. Mar. 1. Quin & Chriſtus, ut ſuo loco dicetur, non rarò circa Iordanem uixit, ibiq; eccleſiam uerbo ſuo diuino uocauit.

Præbuerunt & regiones trans Iordanem ſitæ hoſpitium Eccleſiæ Chriſti. nam ex ijs multi homines ad audiendam doctrinam cœleſtem, ad Chriſtum uenerunt: ut Marcus cap. 3. teſtatur.

In Idumæam eccleſiam Chriſti ſe extendiſſe, idem Euangeliſta loco iam citato teſtatur. Fuit autem regio in Arabia ſita, uſq; ad mare rubrum porrecta: ſicut ex 3. Reg. 9. apparet.

In Samaria collectionem eccleſiæ Chriſti factam, inſignis hiſtoria palàm facit. Nam in ciuitate Sichar ſita iuxta prædium quod dedit Iacob filio ſuo, integro biduo ſubſtitit Chriſtus, iter in Galilæam faciens: ac tam efficaciter ibi uerbum regni Dei tradidit, ut plurimi in ipſum crediderint: Iohan. 4. Etſi autem diſcipulis prohibebat, ne in uias gentium aut ciuitates Samariæ abirent, Matthæi 10. tamen pro ratione officij ſui, ſubinde ipſemet & uiſitabat gentes, & eas recipiebat: tantum uerò Apoſtolos cohercebat, ne ipſi ante ſuam glorificationem, prædicationem illam uniuerſalẽ inchoarent. In primis uerò extare cupiebat propheticam promißionem, primum à Meßia Iſraeliticam domum uocandam eſſe.

In Galilæa plurimùm uerſatus eſt IESVS: & Matt. 4. ſcriptũ eſt, eum uniuerſam Galilæã circuiſſe, docuiſſe in ipſorũ ſcholis, omnisq; generis infirmos ac malè habentes ſanitati reſtituiſſe. Plurima igitur inſignia eccleſiæ Chriſti hoſpitia in eo loco celebrantur: ut Nazareth, quod oppidum circiter uiginti miliarib. à Hieroſolyma abfuit, ſatis edito loco ſitum. Habitauit in eo Maria, inter pios homines ab infantia enutrita, qui ardentibus uotis Meßiam expetiuerunt. Fit & ibi conceptio filij Dei, omnium angelorum & hominum cogitationem longè excedens. Ciuis eiuſdem oppidi Ioſeph eſt, cui Maria deſponſatur. præbet incunabula Chriſto Bethlehem, ſed educationem Nazareth: uſque ad illud tempus, quo miniſterium ſuum publicẽ ac feliciter inchoat. Redit poſtea frequenter eò IESVS, ac in ſynagogis ipſorum lætam Euangelij uocẽ tradit: quamuis magnates & faſcinati Phariſaicis opinionibus eum pro hæretico haberent, ac mortem intentarent. Loci eius mentio fit Matth. 2. 4. 13. Luc. 1. 2. 4. Iohan. 1. Nazareth autem ſanctificatã, aut cuſtodiam aut uirgultum interpretantur.

Capernai crebra mentio fit. Et quidem in eam ciuitatem IESVM commigraſſe, Matth. 4. traditur: nec tanquam hoſpitem ibi uixiſſe, ſed ius etiam ciuitatis habuiſſe, argumento eſt miraculoſa didrachmi perſolutio, quando Petrus ex ore piſcis, iuſſu ipſius Chriſti ea ipſo

ipſo nomine capti, ſtaterē depromit, ac pro ſe & Chriſto dependit: Matth. 16. In ſynagogis ibi ſepe palàm doctrinam cœleſtem frequenti auditorio tradit, & ſtupenda miracula edit. Centurionis paralyticum filium abſens curat, ſocrum Petri febri liberat, mortuam puellam reſuſcitat, hæmorrhoiſſam ſanat, cæcis uiſum reſtituit. Habet autem nomen ciuitas ab agro amœno. Fertili enim et amœno loco, ad lacum Tiberiadis ſita fuit, ad ipſum oſtium Iordanis, in finibus Zebulon & Naphtalim: ut Matth. 4. legitur. Extat eius nomen Matthæi 4. 8. 9. 11. 17. Marci 1. 2. 5. 9. Lucæ 4. 7. Ioh. 2. 6.

Habuit & in Bethſaida, quæ poſtea Iulias dicta eſt, nec procul à Capernao abfuit ad lacum Tiberiadis, Eccleſiam IESVS. Sæpe enim ibi uerſatur, ac locum inſignem miraculo fecit, quòd in eo uiſum cæco omnipotenti uirtute reddit: ut habet Marcus 8. cap. & in primis, quòd hic nati ſunt Philippus, Andreas & Petrus: Iohannis 1. Eius etiam mentio fit Matth. 11. Mar. 6. Lucæ 9. Dicitur Bethſaida, id eſt domus frugifera.

Ad alteram quoq; ripam Iordanis, nempe in Chorazin, uirtutes maximas fecit Ieſus, paucis tamen credentibus. Nam in maxima parte eum oleum & operam, quod dicitur, perdidiſſe, horrēda imprecatio quæ Matthæi 11. recitatur, documento eſt. Quod enim nunquā aliàs feciſſe legitur, ingenti indignatiōe in hæc uerba, ſeu potius fulmina erumpit: Væ tibi Corazin, uæ tibi Bethſaida: quia ſi in Tyro & Sidone factæ fuiſſent uirtutes, quæ factæ ſunt in uobis, olim in cilicio & cinere pœnitentiam egiſſent. Veruntamen dico uobis, Tyro & Sidoni remiſſius erit in die iudicij, quàm uobis. Et tu Capernaum, quæ uſq; in cœlum exaltata es, uſq; in infernum deſcendes. Scribunt recentiores, qui ea loca perluſtrarūt, eas ciuitates tam horribiliter iudicio Dei uaſtatas eſſe, ut uix ſeptem aut octo tuguriola ibi aſpiciat.

Sæpe autem in mari Tiberiadis, quod à Iordanis alueo efficitur, & aliàs Genezareth uel mare Galilææ à uicinis regionibus uocatur, IESVS legitur nauigaſſe. Cum enim amœniſſimus & fertiliſſimus eſſet locus, ciuitatibus et hominibus abundauit: Matth. 14. 15. Marci 6. Circa ea loca Andreas, Petrus, Iacobus, Iohannes & Matthæus, ad apoſtolicum miniſterium ſunt à Ieſu uocati: Matth. 9. 4.

In Magdalo fuiſſe Eccleſiam Chriſti, Matth. 15. probatur. Nam peregrinatus eſt ibi Chriſtus ſemina cœleſtis doctrinæ ſpargens: fuitq; illud oppidū inter lacum Tiberiadis, ac Thabor montem. Fit & Dalmanuthæ mentio, Magdalo propinquæ: Mar. 8.

In porta Naim, quæ ipſa non poſtremi nominis inter ciuitates Galilææ fuit, uiduæ unicum filium diuino uerbo in uitam reuocauit: quæ res haud dubiè aliquot Chriſti mēbra effecit, ut hac occaſione IESVM pro uero Meſſia ſint amplexi, & Euangelij uocem didicerint: Luc. 7.

In Cana Galilææ haud mediocrem aut uulgarem fuiſſe Eccleſiam Chriſti, ſatis euidenter probat præclara hiſtoria, quòd in nuptijs pauperculorū hominū adeſt IESVS, Maria, diſcipuli, adeoq; eum ipſum locum IESVS initio ſuorum miraculorum ornat, mutata natura aquæ, arcana & omnipotenti ui, in præſtantiſſimum uinum. Ioh. 2.

Ad celebritatem Eccleſiarum in Galilæa & hoc facere uidetur, quòd in monte ſancto, ut Petrus 2. Pet. 1. eum appellat, quem Thabor alij uocant, ſingulari Dei conſilio admirabilis manifeſtatio Chriſti facta eſt.

Nec defuerunt membra uera Eccleſiæ Chriſti, regioni Gadarenorum & Gergeſenorum. Nauigat enim eò IESVS, comitantibus diſcipulis, non aliam ob cauſam, niſi ut doctrina & miraculis ſeſe manifeſtet. Legiones ibi Diabolorū ab obſeſſis hominibus eijcit, qui eius permiſſione, porcorum gregem in mare præcipitem agunt, & ſuffocant: Matth. 8. Luc. 8. Et dæmoniacus à Chriſto ſanatus, in Decapoli, cum omnium admiratione, beneficium Chriſti prædicauit: Marci 5. Fuerunt autem Gadara & Gergeſa, oppida ad ripam lacus Tiberiadis, ad ortum in agro Geneſareth poſita.

Cæſareæ Philippi, & in caſtellis paſſim circa eam, Dei eccleſiam fuiſſe, ex eo patet, quòd Chriſtus ad ea loca acceſſit: ut teſtatur Matth. 17. & Marc. 8. Mulierem Capernai profluuio mirabiliter liberatam, Euſebius affirmat Cæſarienſem fuiſſe: addens præterea, eam ante ſuam ianuam duas æneas ſtatuas collocatas habuiſſe, alteram Chriſti imaginem repræſentantem, alteram uerò mulieris, quaſi fimbriam ueſtimenti eius attingentem: lib. 7. hiſtoriæ Eccleſiaſticæ, capite 18. Fuit autem oppidum in radicibus Antilibani, inter riuos fontium Ior & Dan collocatum: qui quidem ante portam eius iuncti, Iordanem fluuium cōſtituunt. Oppidum initiò Paneas dictum fuit: uerùm pòſt à Philippo, Herodis tetrarchæ fratre, ornatius extructum, & in honorem Auguſti Cæſarea appellatum eſt: acceſſit & cognomen Philippi.

In finibus Tyri & Sidonis, & in adiacentibus illis urbibus, quædam membra habuit IESVS. Nam & ipſe ſponte ea loca uiſitauit: et uenit ad ipſum ex ea regione turba nō parua, doctrina et miraculis Chriſti excita: Mar. 3. Cananææ filiam miraculoſe, etiam abſenti Chriſti efficaciſſimis uerbis, à diabolo liberatam eſſe, Matth. cap. 15. cōmemorat: & Marcus 7. capite: eam Syrophœniſſam genere fuiſſe aſſerit.

Deniq; per totam Syriam, gratam de Chriſto famā, ſtatim initio prædicationis ſuæ ſparſam eſſe, ac multos ad Chriſtum ſe contuliſſe, Matth. 4. capite teſtatur.

Porrò non ſola Palæſtina templum Dei fuit, ſed etiam in ipſa Oriente non obſcuram fuiſſe Eccleſiam Dei, celebris Magorum hiſtoria Matth. 2. oſtendit. Exactè enim promiſſiones de rege Iudæorum norūt, & excitati noua ſtella tanquā ſigno diuino, ad ipſas Chriſti cunas accerſuntur & adducūtur. Palàm de nato rege Iudæorum Hieroſolymis & in Bethlehem teſtificantur, eumq; quanta poſſunt reuerentia excipiunt, muneribusq; ornant. Verſantur aliquandiu apud Mariam, Ioſeph, & alios pios, tanquā in Academia ſanctiſſima, cuncta miracula Dei inueſtigantes. Omnibus autem rectè exploratis, & fide ſatis ſtabilita, angelica cuſtodia muniti, rabiem tyranni Herodis effugiunt, & ſalui domum reuertuntur. Vbi haud dubiè multo feruentius atq; illuſtrius doctrinam de Meſſia, & omnibus mirandis patefactionibus tradiderunt & propagarūt, quàm unquam antea factitarant.

In Aegypto Eccleſiam Chriſti, quamuis exiguam, fuiſſe, hinc licet coniectare: quòd Maria et Ioſeph pue-

rum IESVM adhuc infantem, ob ſæuitiam Herodis cogebantur in exilium deportare. Vbicunq; autem deliterunt tam ſancti homines, filium Dei ſecum habentes, haud dubiè aliquos de Meßia dextrè erudierunt. Roſæ uis ea eſt, ut ubicunq; reponatur, ſuauem odorem ſpiret. Quid non faceret hæc cœleſtis roſa, quæ ideo nata erat, ut toti generi humano uitalem fragrantiam ſpiraret? Etſi autē nondum miniſterio ſuo & manifeſta declaratione, ob ætatem teneram, hoc efficere poterat: tamen occulta & omnipotenti ui, ac miniſterio ſuorum parentum, corda hominum ad ſui cognitionem & fidem accendere potuit.

De locis igitur hactenus enumeratis, Euangeliſtas fide digniſsimos teſtes habemus: nec dubitandum eſt, in propinquis etiam locis non contemnendas fuiſſe Eccleſias Chriſti, quas ipſi breuitatis ſtudioſiſsimi, ſcienter præterierunt.

Si Abgari regis Edeſſæ, ad IESVM epiſtola germana eſt, eiuſdemq; reſponſio: conſtat, & in Meſopotamia Chriſti Eccleſiam locum habuiſſe.

Regem Perſarum, ut & hoc adijciamus, pictorem ad Chriſtum depingendum pio ſtudio miſiſſe, refert Nicephorus lib. 2, cap. 7. idq; ex tabularijs & archiuis Edeſſæ ciuitatis.

In Græcia quoq; Eccleſiæ membra extitiſſe, ex eo colligi poſſe uidetur, quòd Græci, qui aſcenderant Hieroſolyma ad adorandum, per Philippum ſibi aditum ad Chriſtum parant: Ioan. 12.

De inſtauratione Eccleſiæ.

PLantauerat uineam ſuam, maximis impenſis & miraculis, Deus in terra Chanaan: ſed prò dolor, tantopere degenerarat ſub aduentum Meßiæ, ut (ſicut propheta prædixit) labruſcis & ſpinis propemodum tota oppleta eſſet. Manebant tamen eo in loco adhuc aliqui generoſi et fructiferi ſurculi, de quibus ſæpe erit dicendum. Manebant ſemina uera, nempe Moſes & prophetæ. Iam uerò exhibito Chriſto, inſtauratio felix & ſalutaris, ex ingenti Dei miſericordia, non ſolùm per homines, ſed & per filium Dei incarnatū (quo miraculo nullum maius exiſtit) inchoata eſt. Ac plures quidem in uineam iſtam ingrediuntur, eamq; ſuo nitori reſtituere ſummis uiribus conantur. Præparat uiam Domini, commonſtratione præſentis Meßiæ, tuba illa præclara, multis ſeculis antè prædicta, Iohannes Baptiſta. Omnium autem maximè & efficaciſsimè id agit IESVS Chriſtus ipſemet, ſurſum ac deorſum per totam Palæſtinam curſitando, ueram doctrinam cœleſtem & cultus diuinos inſtaurans, umbrisq; Moſaicis lucidiſsimum ſolem accendens. Debebat enim Moſaicus ſtatus, exhibito Meßia, iuxta prophetias abrogari: id quod pedetentim fiebat, donec paßione ac reſurrectione Chriſti omnia ad extremum quaſi actum deducta eſſent. Nihil non laboris ac periculi in hac parte adiuit IESVS, miraculis inſuper ſeſe patefaciens, doctrinamq; corroborans & ornans. Poſtea uerò etiam ex ſua ſchola diſcipulos duodecim et alios ſeptuaginta mittit qui inſtaurationem iuuent, doctrina & miraculis prius à ſe ad eam rem ſatis inſtitutos. Creſcit Eccleſiæ Chriſti inſtauratio poſtea (quod mirum dictu eſt, ſed ab ipſo Chriſto certò, priuſquam fieret, indicatum) magis occiſo Chriſto, quàm uiuo. Commouentur quidam miraculis circa crucem factis, reſurrectione et patefactionibus eius per dies quadraginta: priuſquam ſpectante mediocri cœtu credentium, in cœlum aſcenderet. Sed quibus in locis potiſsimum facta ſit hæc miranda inſtauratio, ſuprà expoſitum eſt quantum quidem ex Euangeliſtis peti potuit: & cum in contextu hiſtoriæ Chriſti, ſuo loco ea quæ huc pertinent tractanda ueniant, prolixiori narratione hic ſuperſedendum eſſe putauimus.

CAPVT III.

DE PERSECVTIONE ET tranquillitate Eccleſiæ.

PERSECVTIO ECCLESIAE SVB HERODE filio Antipatri, tempore Augusti Imperatoris.

PEREGRINO Regi hoc tempore, quo Chriſtus iuxta prophetias naſcebatur, ſuoq; deinde ampliſsimo munere fungebatur, Eccleſia Dei, ſatis anguſtis terminis terræ Canaan incluſa, parebat. Erat enim ea regio tota, quam incolebant tribus Iſrael, ſub Imperium Romanorum redacta: iamq; eorum uoluntate Herodes primùm regio titulo ornatus, ea loca moderabatur. quo ſublato, Tetrarchæ deinde & cæteri Iudææ rectores rerum potiebantur: Iudaico ſanguine prorſus poſthabito, ut ſuo loco dicetur. Erat autem populo Dei hoc iugum ſatis triſte & graue. Nam ethnicis & impijs tyrānis imperitantibus, Eccleſia Dei nō poteſt non, Diabolo ſua membra inſtigāte, multis modis premi & affligi. Suſtentabant tamen ſe pleriq; ex pijs, cogitatione atq; expectatiōe Meßiæ: quem eo ipſo tempore uenturū ſciebant, quo ſceptrum Iudaicum ſublatum eſſet. Deinde uerò apud ipſos doctores, et in reliquo uulgo qui à doctoribus pendere ſolent, horrendæ corruptelæ de Meßia, eius beneficijs & ueris cultibus dominabantur: quæ quidem res odiū hypocritarum potentia & autoritate excellentium, aduerſus rectè ſentientes, & uarias eorum uexationes gignebat. Habebantur enim pro hæreticis, qui Meßiam contemptum abiectumq; fore, & quidē ut agnum mactandum, ſecundū prophetarū dicta, aſſerebant: eumq; uictoriam contra mortem & Diabolum comparaturum, & remiſsionem peccatorum diſtributurū, & non terrenum, ſed ſpirituale & æternum regnum inſtituturum credebant ac profitebantur. Interea tamen externam pacem paßim in omnibus regnis Auguſtus Imperator conſtituerat.

Statim autem ut IESVS, uerus Meßias, in hunc mundū natus atq; exhibitus eſt, grauis & immanis perſecutio erga eum ab Herode, Iudæorum rege alienigena exoritur. Cauſa eſt, quòd eam famā de nato Iudæorum rege, ut eum Scriptura appellat, Magi ex Oriente Hieroſolymam uenientes, ſtertentibus ſummis ſacerdotibus, palàm & intrepidè afferunt, quærentes ubi eum conuenire & cum honore excipere poßint. Herodes hoc nuncio audito, ingenti metu afficitur. Erat enim ei curæ, tanquam ethnico, ne ſuum regnum in aliquod diſcrimen ueniret. Nuper enim ſummis laboribus et periculis eam regionem uarijs ſeditionibus æſtuantem, pacauerat. Nihil igitur melius fore arbitrabatur, quàm ut in tem-

in tempore ſuis rebus conſuleret. Expertus etiam erat Herodes Iudæorum contumaciam: & non ignorabat, quàm facilè ipſorum animi, ad res nouas attentandas ſua ſponte procliues, permoueri poſſent: præſertim cum ſciret, quàm magnificas de Meßia rege promißiones iactarent. Augebant inſuper ſuſpicionem Herodi ipſi Magi, quòd iuſsi ut reuerterentur ad ipſum, clàm alia uia domũ profecti erant. Mouit Herodem & hoc, quòd Ioſephus lib. 17. cap. 3. narrat, Phariſæos prædixiſſe, decretum eſſe Dei, regnum ab Herode ablatum iri. Proinde Regem Iudæorum in ipſis cunis perimere cogitans, inaudita crudelitate iubet infantes maſculos bimulos & minoris ætatis, quotquot erãt Bethlehem, & in eo agro circumquaq;, nefariè trucidari. Affirmat Philo, eum tam ferum & ἄστοργον fuiſſe, ut etiam proprium ſuum filium, ex uxore de tribu Iuda prognatũ, interfici præceperit. Macrobius idem aſſeuerat, Auguſtum, cum audiſſet inter pueros quos in Syria Herodes rex Iudæorum intra bimatum iuſſerat interfici, filium quoq; eius occiſum eſſe, dixiſſe: Melius eſt Herodis porcum eſſe quàm filium. Iſta autem tam triſti tragœdia Deus Bethlehemitarum etiam ingratitudinem erga recens exhibitum Meßiam ultus eſt: deinde & cruentam Eccleſiæ Chriſti imaginem, quam plerunq; ſolet habere, delineauit.

Sed ex his cruentis machinationibus diuinitùs eripitur IESVS. *Cordiũ enim ſcrutator Deus, priuſquam inciperet graſſari Herodes, miſſo angelo denunciat Ioſepho tyranni Herodis inſidias, eumq; iubet cum infante ac matre eius regno excedere, & in Aegyptum tanquam in locum tutiorem ad tempus ſe cõferre. Ad eam etiam rem pauperculis parentibus uiatico paulo antè proſpectum erat per Magos. Affirmat Matthæus, Scripturas hac in parte impletas eſſe,* Ex Aegypto uocaui *filium meum: capite* 2. *Hoſeæ.* 11. Num. 24.

Quæ Sozomenus lib. 5. cap. 21. narrat, Chriſto Hermopolim uenienti, arborem proceram ſe ad terram deflexiſſe ſua ſponte, & Chriſtum adoraſſe, eamq; medicam cõtra morbos factam eſſe, fabuloſa uidentur, ſicut multa poſterioribus temporibus creſcente hominum ſuperſtitione conficta ſunt. Euſebius certè, & alij uetuſtiores nihil ea dè re ſcripſere: non omiſſuri pro ſua diligentia, & talium rerum ſagaci inquiſitione, ſi quid eis certi de talibus conſtitiſſet. Simulachra autem Aegyptiorum corruiſſe, Chriſto ad ipſos ueniente, iuxta Eſaiæ prophetiam: de concione ac propagatione Euangelij, cuius uirtute idololatria deſtructa ac uera religio plantata eſt, uidetur intelligi debere.

Herode iſto miſerabiliter è rebus humanis ſublato, rurſus diuinis monitis per angelũ à ſuo exilio, reuocatur ac reducitur IESVS. *Cum autem adhuc periculũ eſſet ab Archelao tetrarcha Iudææ, in Galilææ ciuitatem Nazareth commigrat: quo in loco hoſpitiolum eius aduerſus Diabolum & eius organa aliquandiu tegitur, ut nimirum adoleſcere & educari poſſet. Mirum ſanè conſilium Dei fuit, quòd non potius Hieroſolymis habitarit Chriſtus, qui locus Meßiæ operibus præcipuè erat præfinitus: ſed manifeſtatio Chriſti, eius uirili ætati, nempe trigeſimo anno reſeruabatur. Debebat etiam Scriptura ſatisfieri, quæ teſtatur, cum Nazarenum uocatum iri. Hanc hiſtoriam fideliter deſcripſit Matth.* 2. *cap.*

Quoto autem anno Chriſti hæc perſecutio acciderit, non eſt ſatis clarè expreſſum. uariant igitur ſententiæ. Qui rationibus quibuſdam ſuam opinionem fulcire conati ſunt, anno ſecundo eam perſecutionem factã eſſe aſſerunt. Primum, quòd Matthæus dicat, à bimatu & infrà pueros interfectos eſſe: & adijciat, ſecundum tempus quod à Magis expiſcatus fuerat. Deinde quòd ex Oriente tam citò aduenire Bethlehẽ Magi, tempore nimirum purgationis Mariæ, non potuerint. Euſebius in Chronicis, ad tertium Chriſti annum refert. Epiphanius tamen ſuperiorib. rationib. fretus, ad ſecundum. Idem, reditum Domini ex Aegypto poſt bienniũ, hoc eſt anno Chriſti quarto factum eſſe, affirmat. Alij, ſeptem annos Chriſtũ in exilio fuiſſe ſcribũt. Tantũ uerò certũ eſt, eũ defuncto Herode reuerſum eſſe, Archelao iam ei ſubrogato. Conſpicitur autẽ in hac hiſtoria immanis diaboli cõtra Chriſtum furor, qui ſtatim atq; is natus fuit, ſuas diras inimicitias erga benedictũ ſemẽ exeruit. Mancipia uerò & ſeruos diaboli ſe præſtant, qui rerum potiuntur, cum ſuis miniſtris. Omnia deniq; ſpectant eò, ut floſculus iſte, toti generi humano ſaluberrimus, & econtrà diabolo exitioſus, in ipſa herba ſtranguletur & opprimatur. Sed opprimi non poterat qui ad uictoriam, ferendo tamen ac patiendo parandam, in terram uenerat. De pœnis huius tyranni, aut portenti potius, poſtea lectorem monebimus.

Zachariam, Baptiſtæ parentem, hoc etiam tempore interfectum eſſe ab Herode, ſunt qui affirment: ut Proteuãgelion Iacobi, et Petrus Alexandrinus *in canonibus de pœnitentia: idq; hac occaſione, quòd Herodi quærenti etiam Iohannem, ut cum cæteris iugularetur, pater reſponderit, ſe neſcire ubi ſit. Nam Eliſabeth cũ eo diſceſſerat aliò, ſicut et de ea re portentoſa quædam narrantur. Verùm cum hæc non ſint à certis autoribus tradita, & ab Euangeliſtis alijſq; comprobatis ſcriptoribus omiſſa, nos quoque de ea opinione non faciemus plura uerba. Quòd uerò ſermo Chriſti Matthæi* 23. *accõmodatur ad hunc Zachariam, parum uidetur cõuenire: cum hic non ſit Barachiæ filius, ac Iudæi huius cædis rei peragantur, non Herodes.*

De perſecutione ſub Herode Antipa, Tetrarcha Galilææ, tempore Tiberij Cæſaris.

FVerunt et deinceps in odio proculdubio, qui aſſeuerarunt Meßiam eſſe exhibitum, & propediem reuelatum iri. Sed cum pauci eſſent ea luce præditi, ac trepidè uix intra parietes ſuos de Meßia in Bethlehem nato mutire auderent, multis præterea annis nihil inſigne moliretur IESVS, & Herodis gladio eum plerique mactatum arbitrarentur: ideo Phariſæi & Ethnici præfecti, quaſi uano duntaxat rumore antea ſparſo, omnẽ eius curam abijciebant. Accedebat huc, quòd ſubinde mutarentur magiſtratus. Nam Archelao tetrarcha Iudææ Viennam Galliæ relegato, ſubſtituebantur ex urbe Roma Iudææ rectores, ut Coponius, Marcus, Anius Rufus, Valerius Gratus, Pontius Pilatus: qui ethnicis ſuperſtitionibus ab infantia imbuti, neq; Meßiam, neq; religionem gentis Iudaicæ quicquam curabant. Hæc Halcyonia quaſi IESV & Iohanni diuinitùs concedebantur, ut adoleſcere atq; inſtitui poſ-

ſent, deinde, ut uterq; tempus ſibi à Deo præfinitum exactiſſimè obſeruaret, priuſquam ad publica munera accederent.

Poſtquã autem Ioannes functionem ſuam ex mandato diuino aggreditur, præſentemq; Meſsiã adeò certò prædicat, ut etiam digito ipſam perſonam, nempe ipſius Mariæ filium natum Bethlehemæ demonſtret: & doceat eum futurum agnum, hoc eſt uictimam, à Deo deſtinatum, ut profuſione ſanguinis ſui uniuerſum genus humanum à peccato & morte redimat, immutat totius religionis Moſaicæ formam, taxat corruptelas & impios cultus, prænunciat abolitionẽ ſtatus Iudaici. tum uerò perſecutiones recrudeſcunt & ingraueſcunt.

Perſecutores autem Iohannis acerrimi primùm erant Phariſæi, & qui ad clauum eccleſiæ Hieroſolymitanæ ſedebant, autoritate, miniſterio, doctrina, ſanctitatis nomine præſtantes. Neq; uerò leuibus ſe cauſis moueri putarunt, quare iſti uiro totis uiribus obſiſtendum eſſet. Colligebant igitur hæc crimina tanquam atrociſſima, quòd miniſterium docendi priuata temeritate ſine uoluntate eorum quibus Eccleſia Dei erat cõmiſſa, uſurparet: doctrinam nouam, & alienam ab uſitata atque recepta in ſynagogis, traderet: monſtraret Meſsiã talem, qui nihil Regij præ ſe ferret, humilem tantum, pauperem, moriturum: argueret ſummos Eccleſiæ gubernatores, quòd cœleſtem doctrinã ac ueros Dei cultus fœdè corrupiſſent, populumq; non rectè erudirent: adhiberet ſummam uerborum acerbitatem, & quaſi excommunicationis fulmina in ipſos conijceret: uocaret genimina uiperarum, præcideret eis uitam æternã, & prænunciaret pœnas perpetuas: aſſereret, totam politiam Moſaicam iam ad finem uſq; ſuum deductam, ac nouam prorſus Religionis formam inſtituendam: inchoaret etiam baptiſmum in Iordane: prædiceret abiectionem & excidium totius populi Iudaici, & uocationem gentium, Matth. 3. Luc. 3. Ioh. 1.

Etſi autẽ Iohannes tanta autoritate ac uirtute cuncta in ſua functione adminiſtraret, ut Iudæi cæteriq; omnes uelut attoniti, non haberent quod culparent: tamen ſpiritus uertiginis ita ipſos in trãſuerſum abripuerat & dementarat, ut promiſsiones Dei in lege ac prophetis traditas non expẽderent, ſed cæco furore pergerent in ſuis conciliabulis Iohannem Baptiſtam, tanquã hæreticum, & totius patriæ atque auitæ religionis à Deo præſcriptæ & confirmatæ turbatorẽ, damnare.

Non deerat ipſis uoluntas, ſed facultas, Iohannem trucidandi. Etenim tam excellenti ſpiritu & autoritate doctrinã ſuam, uitam, omneſq; actiones regebat Iohannes, ut etiam aduerſarijs ſuis eſſet admirationi. Nec turba hominum quotidie ad Iohannem agminatim cõfluentium, parum Phariſæos inſidiantes cohercebant: habebãt enim eum pro inſigni propheta, diuinitùs miſſo. Tantum igitur odio, criminatione & damnatione apud ſuos, eum inſectabantur: intenti tamen interea in alias occaſiones, quibus & uitam eius inuadere, & tã peſtiferum clamatorem, ut ipſi ſibi perſuaſerant, è medio tollere poſſent. Congrediuntur igitur ſæpe cum eo, atrociter expoſtulantes, eum ſine peculiari mandato in hanc uocationem irrupiſſe. Verùm talibus reſpõſis à Iohanne dimittuntur, ut audita ueritate, & patefactis ſuis proprijs erroribus, cum ſummo dedecore & conſcientia læſa domum redire cogerentur.

Alteram perſecutionem Iohannes ab Herode Antipa, tetrarcha Galilææ, Herodis prioris filio, ſuſtinuit: à quo etiam contra ius faſq; necatus eſt. Id uerò ſic ſe habet.

Celebritate nominis ſui in Herodis noticiam Iohannes uenit: ac propter egregia dona, ſerias ac graues cõciones, ſummamq; ſapientiam, apud Herodem in precio habitus eſt: ita quidem, ut etiam conſilio Iohannis multa faceret, ut refert Marcus cap. 6. Sed, ut ſolet in aula gratia Regum eſſe uariabilis, præſertim ubi ſcelera ſummorum grauiter carpuntur, ita & hic præco ueritatis, mox incurrit in odium. Habebat enim Herodes fratris ſui Philippi, qui in Gaulonitide et Traconitide conſtitutus erat tetrarcha, adhuc uiuentis, uxorem. Eum inceſtum Iohannes ratione ſui miniſterij ſeueriter taxabat, in faciem ei dicens: Non licet tibi habere fratris tui coniugem. Scribit Chryſoſtomus, eum præſentibus omnibus ac audientibus, pronunciata ſententia Herodem damnaſſe.

Hanc grauem ac neceſſariam reprehenſionem peccati atrociſſimi, uidetur Herodes aliquãdiu more aulico diſsimulaſſe, nihilominus tamen uindictam cruentã meditabatur, ac ne eam faceret, tantum metu populi abſterrebatur, qui Iohannem pro excellenti propheta habebant. Aeſtuat autem diabolico odio, ferè magis quàm Herodes, aduerſus Iohannem Herodias, eius reprehenſionis impatientiſſima, ac nihil aliud quàm necem eius cogitans. Non deſinit igitur, quibus poteſt rationibus, Herodem inflammare, ne conuiciatorem tantum patiatur diutius uiuere. Accedunt fortè & alia flabella aulica, dictitantes iſtius clamatoris licentiam ferendam non eſſe, perpetraſſe eum crimen læſæ maieſtatis, dignitatem atq; autoritatem legitimi Magiſtratus in contemptum uenire, ſpectare talem linguæ libertatem ad tumultum uulgi excitandum. Fortè etiam Phariſæi & Iudaici ſacerdotes, qui Herodi familiares erãt, nacti occaſionem, Iohannem hæreticum accuſarunt, factumq; eius damnarunt, & è medio tollendum iudicarunt. Deniq; & priuata tyrannide, & talium conſultorum, qui ſe principi huius mundi manciparunt, impulſionibus adductus, innocentiſſimum uirum, angelum & tubam Meſsiæ, in carcerem præter ius et æquũ detrudit. Narrat Ioſephus Antiq. lib. 18. cap. 7. Herodem conſpicatum eſſe quotidianum concurſum, qui ad Iohannem fiebat: ideoq; ueritum, ne tanta hominis autoritas defectionem aliquam páreret, quòd uiderentur nihil non facturi homines ex eius conſilio. Iudicauit igitur ſatius eſſe, priuſquã aliquid noui exoriretur, eũ tollere. Locum etiam nominat, nempe Macheruntẽ, ubi in carcerem munitum eum incluſit. Fuit autem id oppidum munitiſſimũ, ſitum in finibus Pereæ & Arabiæ, iuxta Aſphaltitem lacum. Videtur autẽ talis fuiſſe locus, ad quem diſcipulis eius acceſſus patuit, ut Iohannem audire, eiuſq; mandata potuerint expedire.

Tandem natalicia ſua Herodes, fortè pro conſuetudine celebrat, inuitatis ad lautiſſimum conuiuium principibus, tribunis ac primoribus Galilææ: ut Marc. cap. 6. refert. Hic dum omnes poculis genioq; indulgent, Herodis filia, Salome (ut ex Ioſepho patet) appellata, arte ſic inſtructa, coram Rege et conuiuis decenter ſal-

tat. quod cum Herodi cæteriſq; conuiuis ſupra modum placuiſſet, Rex puellæ pollicetur, ſe id daturum, quodcunq; petijſſet munus, ad dimidiũ uſq; partẽ regni ſui.

Singulari autem fraude omnia eſſe geſta, ſequentia declarant. Nam puella nõ præcipitat petitionem, neq; rem ludicram ac puerilem, non ueſtem pulchram, aut monile aureum poſcit: ſed confeſtim ad matrem properat. Beſtia immani odio erga innocentem doctorem Iohannem flagrans, ac conſiliũ diu præmeditatũ in prõptu habẽs, ilico iubet filiam audacter petere, ſibi Iohannis captiui caput in diſco donari. Mauult mater filiæ ſuæ cruentum miſeri concionatoris caput, quàm dimidium Herodis regnum tradi. Mirum autem eſt, puellam teneram à tam fœdo dono atq; ſpectaculo non abhorruiſſe toto pectore: cũ aliàs imbecilli animo ſoleant eſſe præditæ puellæ, & cruorem auerſari. Sed ſpiritus homicidij, matrem cum ſuo fœtu, tam ſibi ſimilem effecerat (eſt enim Satan ἀνθρωποκτόνος) ut in amputato humano capite, cruore fœdato, delicias ac uoluptatem quærerẽt: id quod cõmunis hominũ natura alioqui abhorret. Quid fit? Redit puella, petitionem impudẽtiſsimo ore, audientibus conuiuis exponit, ſicut à matre iuſſa fuerat. Atqui non ferula, ſed acriori pœna cruentus animus in puella caſtigandus erat. Verùm Herodes non ignarus maternæ fraudis, initiò quidem triſticiam quandam ſimulat: ſed mox pronũciat, ſe religione iuriſiurandi teneri, ne petita deneget. Scilicet infamiã coram hoſpitibus & alijs hominibus metuebat, qui nihil uerebatur cõtra legem naturæ, innocentem uirum indicta cauſa trucidare, ac conuiuium ſuum humano ſanguine conſpergere: nec erat ignarus, iuramenta nequaquam eſſe uincula iniquitatis. Quid ſi puella poſtulaſſet, ut ipſe Herodes ſibi eueſtigio pugione pectus tranſuerberaret, num ob iuſiurandum puellæ ſatis faciendũ cenſuiſſet? Imò inſidias nephariæs in matre et filia ſeueriter, ut debuiſſet, ultus fuiſſet. Quid ſi uoluiſſet, omnes conuiuas ſtatim in ſuo conſpectu iugulari? num tantum facinus conuiuæ propter iuramentum Regis approbaturi fuiſſent? Sed non quæritur mora, nõ ulla deliberatio, nulla habetur ratio iuſticiæ. Rex contentus ſe hac ſimulatione conuiuis utcunq; ſatis feciſſe, ſententiam fert contra Iohannem: miſſóq; ſpiculatore, in carcere Iohannes capite plectitur. affertur puellæ in conuiuium caput ſanctiſsimi uiri, recenti ſanguine madẽs.

Non puella, ut dictum eſt, nec quiſquam alius ad tã infandum ſpectaculum nauſeat. Beſtia, Herodias triumphat, tam licentioſi clamatoris & ſui infamatoris uocẽ repreſſam, imò reſectam eſſe, ſibiq; nunc perpetuam ſcelerum immunitatem pollicetur. In quanto autem dolore diſcipuli Iohannis et cæteri pij fuerint, uerbis dici non poteſt. Veniunt tamen diſcipuli, corpus ſui chariſsimi præceptoris ſepelientes. Neq; Chriſto is nuncius gratus fuit, quod ſua illinc ſeceſsione ad locum deſertũ teſtatus eſt. Hiſtoriam hanc recenſent Matth. 14. Mar. 6. Lucæ 9.

Tempus, quo Iohãnes in carcerẽ detruſus, & quàm diu in eo detentus fuerit, non eſt diſertè in Euangeliſtis indicatum. Colligi tamen poteſt utcunq;, eum fortè circiter dimidium annum unà cum Chriſto concionatũ eſſe: poſtea uerò circiter annum in uinculis, quæ initio fuere talia, ut inde diſcipulos ſuos erudire poſſet, detentum eſſe: & ſic altero anno publici miniſterij Chriſti, eſſe interfectum. Certiora eruant, qui poſſunt. Regino ait, 32 anno Domini Iohannem trucidatum: Marianus Scotus uerò, 33. Videmus non angi de tempore Euangeliſtas, modò res uериſsimas ſinceriſsimè & ſimpliciſsimè commemorent.

Hieronymus in Epitaphio Paulæ matris ait, ſepulchrum Baptiſtæ Sebaſtæ, quæ olim Samaria dicta fuit, extitiſſe. An uerò diſcipulis tam procul, nempe Macherunte Samariã uſq;, ubi & Iordanis fuit tranſeundus, et aliquot porrò miliaria, licuerit exuuias Iohãnis portare, Herodiade adhuc fremente, & Herode metuente populum ob recens interemptum tam præſtantem prophetam, prudens lector iudicet. Narrat Socrat. lib. 2. cap. 28. & Theodoretus lib. 3. cap. 6. Paganos temporibus Iuliani imperatoris, Iohãnis ſepulchrum furioſe aperuiſſe: oſſaq; diſperſa, poſtea recollecta cremaſſe, ac cinerem latè ſparſiſſe: quædam tamen à nonnullis lecta, & Alexandriam Athanaſio tranſmiſſa eſſe. Addit Sozomenes lib. 7. cap. 21. quædã prodigioſa de capitis Iohannis inuentione, & translatione per Imperatorẽ Valentem Conſtantinopolim. Habetur & in Cypriani operibus, quidam de Inuentione capitis liber: ſed quẽ nemo ſanus Cypriano tribuerit. Cum autem iſta omnia ſuperſtitionem ſapiant, relinquamus ea: præſertim cum Euãgeliſtæ, Spiritu ſancto proculdubio gubernati, ne locum quidẽ indicare uoluerint, ubi Baptiſta terræ ſit mandatus: quaſi obuiam ituri ſuperſtitioni, quæ poſtea in eccleſiam Chriſti irrupit.

De perſecutione ſub Pontio Pilato, ſub Tiberio Imperatore.

IESVM *quoq; multiplex perſecutio excipit, ſtatim ut uocationẽ ſuam initiatus in baptiſmo à patre & ſpiritu ſancto, inchoat. Etſi aũt uitam Chriſti inferius paulo accuratius complectemur, tamẽ ordinis gratia pauca quædam hoc loco extremis quaſi digitis perſtringenda putauimus.*

Hoſtes habuit longè acerrimos IESVS *Chriſtus: magiſq; cum eis fuit colluctatus, quàm ulla alia creatura. Ideo enim uenerat, ut cum hoſtibus Dei atq; hominum bellum admirandum iniret, uictoriamq; patiendo reportaret. Primùm Satan eum immediatè adoritur, idq; miris inſidijs. Nam ad mouendas res nouas extra uocationem, & ad defectionẽ tetramq; idololatriam, propoſitis loco præmij regnis totius huius mundi, cum eorum gloria, hortatur. At uerbo Dei iſtum hoſtẽ impudentiſsimum fortiſsimè propulſat Chriſtus, Matt. 4.*

Poſtea uerò, non ceſſat Diabolus uarijs artibus IESVM, *à quo ſibi exitium imminere non obſcurè diuinabat, impetere per ſua organa. Nam ſacerdotes ſummi atq; infimi, ſcribæ, Phariſæi, eorum miniſtri, ſeniores populi, at reliqua turba, ſuperiorum exempla ſecuta, tantum interitum* IESV *Chriſto comminantur: Matthæi 12. 26.*

Tertiò, Herodes Galilææ tetrarcha, Baptiſtæ carnifex, cum ſuis miniſtris tendit Chriſto inſidias: timens concitationem aliquam uulgi, & malè ſibi de Iohanne conſcius. Lucæ 13.

Quartò Iudas Iſchariotes, unus ex duodecim, cum hoſtibus colludens, & præmia aucupans, tradit eum in manus carnificum, Matth. 26.

Quintò, Magiſtratus politicus ex urbe Roma in Iudæam miſſus, partim eccleſiæ gubernatoribus gratificans, partim ſuis cōmodis metuens, iniquis ſentētijs & uiolentia IESVM opprimit: Matth. 27. Iohan. 18.

Sextò, milites et turba promiſcua, ſuis dominis ſtudens placere, & commoda quædam uenans, omnem in eum rabiem exercet: Matth. 27.

Capita autem accuſationum contra IESVM hæc fuerunt: Quòd ſine uocatione legitima doceret: Matt. 21. Quòd ſe faceret Meſsiam: Luc. 23. Ioh. 7. 10. Quòd aſſeueraret ſe eſſe filium Dei, et quidem æqualem Deo patri: Ioh. 5. 8. Matth. 26. Quòd turbaret religionem à Moſe iuxta uerbum Dei inſtitutam, populumq́; ſeduceret: Luc. 23. Quòd damnaret iuſticiam operum quo ad ſalutem, reciperet peccatores, taxaret ſuperſtitiones ipſorum: Matth. 5. Luc. 15. Quòd uiolaret ſabbatū, in eo homines ægrotos ac debiles ſanans: Matt. 12. Luc. 6. 13. Ioh. 5. Quòd peccata credentibus dimitteret palàm & perſpicuè. Matth. 9. Quòd affirmaſſet, ſe templum (de ſuo corpore intelligens) deſtructurum, & in triduo reſtauraturum: Ioh. 2. Matth. 26. Quòd prohiberet Cæſari cenſum dare. Summa, duorum atrociſsimorū criminum reus peragitur, nempe blaſphemiæ & ſeditionis: cum tamen omni culpa uacaret, adeò ut non uereretur ad omnium cōſcientias prouocare, inquiēs: Quis ex uobis poteſt me ullius peccati arguere? Ioh. 8. Magis autem propinquæ cauſæ iſtius perſecutionis cōtra IESVM erant, pluſquam Aegyptiacæ tenebræ, quæ populum Dei obruerant, quòd lux ſynceræ doctrinæ de Meſsia, eius operibus, de cultu Dei & alijs neceſſarijs rebus, magna ex parte extincta erat: regnabant autem hypocritica dogmata, & ſtatuta humana. Huc accedebat ſingularis pertinacia à Diabolo inſtillata, ut corruptelas & uitia ſua nollent à quoquam taxari. Deniq; propinquiſsima cauſa perſecutionum Chriſti, erāt peccata totius generis humani: ſicut ſub cruce incedēs, mulierculas ex commiſeratione plorantes ipſemet admonet, Luc. 23.

Modus autem perſecutionis iniquus et crudelis fuit. Nam primùm quæſtionibus ac diſceptationibus inſidioſis cum Chriſto confligtantes, palàm in eum cōuicia tetra euomunt. Vocant eum Samaritanum, Ioh. 8. à diabolo obſeſſum, Ioh. 7. 8. 10. In nomine Beelzebub eijciētem dæmonia, Matth. 9. 12. helluonē, publicanorū amicum. Hinc facile eſt coniecturam capere, quantis præconijs eum ſuis auditoribus in Synagogis ac reliquis cōuentibus quotidie commendarint. Excommunicatum certe à Synagoga eum cum omnibus ſibi adhærentibus fuiſſe, teſtatur Iohannes 9. & 12. capitibus: ubi narrat, Iudæos conſpirationem feciſſe, ut ſi quis IESVM confiteretur eſſe Chriſtum, extra ſynagogam eijceretur. Hoc decretum ſynagogæ, in qua erant homines autoritate, doctrina, uirtutibus præcellentes, contra pauperem, & (ut uidebatur) uagabundum hominem, haud dubiè ſatis formidabile fuit: & uiciſsim magnanimitas IESV meritò laudem meretur, qui iſta bruta fulmina non exhorruit, ſed alacriter in ſuo miniſterio perrexit. Etſi autē aſsiduè opportunitatē inuadendi IESVM, eumq́; occidendi ſpectarent, tanquam alaſtorem & catharma non tolerandum in terris: tamen uſq; ad tempus, quod habebat ſibi conſtitutū IESVS à patre cœleſti, omnes ipſorum conatus fuerunt fruſtranei.

Cauſas comprehendendi eum ſæpiſsimè magna calliditate captabant: ſed tanta prudentia, tamq́; grauibus reprehenſionibus eos à ſe dimittebat, ut cum pudore & ſtupore eum relinquere cogerentur. Interdum tamen etiam lapides corripientes, in eum impetum fuiſſent facturi, niſi ſe ex furioſo cœtu ſubripuiſſet. Iohānis 8. 10. Nazarethanos ſuos quoq; concionibus ſaluberrimis ita offendebat, ut deductum in montem per præcipitiū deiecturi fuiſſent, niſi ipſis præter opinionē è manibus euaſiſſet: Lucæ quarto. Sæpe aliàs ſibi inſidias ſtrui uidit, ideo pauliſper ſeceſsit: in alijs locis nihilominus ſuo officio inceſſanter fungens. Præcipua tamen fugiendi cauſa eſt, quòd præſcriptum tempus patiendi obſeruare uolebat.

Tandem autem imminente paſsionis hora ſibi à patre deputata, uolens ſe patitur in horto capi à ſacerdotum & Pilati miniſtris: id quod uel hæc unica hiſtoria euidenter declarat, quòd cōfeſsione ſola, qua ſe eum eſſe profitebatur, quem quærebant, uelut fulmine icti, in terram ſupini omnes hoſtes proſternuntur: non reſurrecturi unquam humo, niſi ipſemet eis pepercíſſet. Captus à ſacerdotibus & Pilato, iniquis ſententijs contra omnium conſcientiam condemnatur: à paraſitis utrorumq; indignis modis tractatur, deniq; à militibus crudeliſsimo ſupplicio crucis inter duos facinoroſiſsimos latrones medius ſuſpēſus afficitur. ſed nō perimitur ferro aut cruce Chriſtus, ſicut latrones propè pendentes: neque in morte cōputreſcit: ſed tertia die recepta uita, ex ſepulchro liber euadit, ſuperatis omnibus hoſtibus, tam ſpiritualibus quàm corporalibus. Imò neq; eccleſia ipſius nece extinguitur: ſed Chriſtus ideo regnat, quia perſecutionem tulerat: eccleſia creſcit, quia ſanguinem pro ea fuderat: iuſticia coram Deo fulgent omnes credentes, quia tanquam iniuſtus Chriſtus erat damnatus.

Etſi autem diſcipuli & ſectatores IESV, quo tempore ipſe uiſibiliter in terris uerſari uoluit, nō ſint ferro occiſi: tamen odia ſummorum ſacerdotum, & qui ab eis pependerunt, non exigua ſuſtinuerunt, & pro apoſtatis palàm ſunt habiti, excluſi è Synagogis, iuxta decretum de quo ſuprà diximus. Sic Iohannis 9. cæcum, cui Chriſtus uiſum reſtituerat, paulo apertius & rectius de opere Chriſti ſentientem & loquentē, grauiſſimè obiurgatum excludunt. Et Iohannis 12. principes ſacerdotum conſultabant de Lazaro interficiendo, eo quòd multi ex Iudeis propter ipſum crederent in IESVM. Chriſto etiam iam comprehenſo, diſcipuli fuga ſibi conſulunt, in domibus latitant: Petrus turpiſsimè Chriſtum abnegat, reuertens tamen rurſus ad pœnitentiam. Poſtea autem cum & ipſi diſcipuli uniuerſalem Euangelij ſparſionem, acceptis Spiritus ſancti donis in Pentecoſte inciperent, creſcit in membris Chriſti perſecutio, ut libro ſequenti exponemus.

Finis tam indefeſſæ & cruentæ perſecutionis eſt, ut diabolus unà cum ſuis organis, irreconciliabile odium erga ſemen mulieris abundanter declaret: deinde, ut atrocitas peccatorum totius generis humani cōſpiciatur, quòd filius Dei tanta cogitur noſtra uice perpeti: tertiò, ut hac ipſa occaſione Chriſtus redemptionem totius generis humani, à Deo liquidò prædictam, præſtaret & abſolueret. O ſalutarem paſsionem Chriſti: O

ſti. O' miſerũ Satanam & mundũ, qui occidẽdo Chriſtum, ſemetipſos peſſundederunt, & cunctis credentibus immunitatem ab æterna paßione & cõdemnatione cõcedere coacti ſunt. Non enim Chriſtus eadem ratione, qua Baptiſta, paſſus eſt. Huius enim mors, ueritatis teſtimonium: illius uerò λύτρον, hoc eſt precium fuit, quo omnium hominum peccata ſunt perſoluta, & æterna iuſticia redempta.

Vide etiam miraculoſam Dei gubernationem in hac parte. Quantumuis fremerent, & ſanguinem omnium cum Chriſto coniunctorum ſitirent Iudæi: tamen non ſolum uiuo Chriſto diſcipuli ac reliqui credentes diuinitùs cuſtodiebantur, ut in ſchola Chriſti rectè erudiri poſſent: ſed & in ipſa paßione Chriſti defendebantur, ut non modò necem Chriſti, & ſtupenda miracula, uerumetiam glorioſam reſurrectionem ſpectare, monumentum uacuum accedere, liberè uagari, & cum reſuſcitato Meßia integros quadraginta dies cõuerſari, deniq; aſcenſionem iucundißimam intueri liceret.

Verùm hæc, ut dictum eſt, ſuo loco aliquãto uberius tractanda erunt. Memineris igitur pie lector, caput Eccleſiæ Chriſti hoc tempore ſanguinem profudiſſe: & exemplum publicum datum eſſe, quòd mẽbra ſua, quæ ad finem uſq; mundi habebit, à cruce & afflictionibus non erunt immunia.

De perſecutionum pœnis

HErodis, innocentium puerorum interfectoris, hiſtoriam qui noſſe cupit, Ioſephũ legat, prolixe huius portenti immania facinora deſcribentem. Natus eſt autem patre Antipatro, cuiuſdam Herodis filio, qui æditimum egit in templo Apollinis, ad urbem Aſcalonem ſito. Nam Antipater à plagiarijs ſeu latrunculis raptus, cũ pater ob inopiam eum redimere non poſſet, et ab ipſis educatus, paulatim uirtute emerſit & tutor Iudææ à C. Iulio Cæſare conſtitutus eſt. Herodes filius non minus quàm pater, initiò uirtutibus ad altiora emergere contendens, ab Auguſto titulum Regis in Iudæa adeptus eſt, omnium primus ex alienigenis huic populo rex præpoſitus: id quod pios de promißione Iacob data, haud obſcurè cõmonefaciebat. Multa autem poſtea crudelißima in ſuo regno perpetrauit facinora: & ut cætera prætereamus, aquilam auream in honorẽ Cæſaris ſupra fores templi, maximis ſumptibus collocauit. Eam uerò templi prophanationem quadraginta ſcholaſtici iuuenes, ex clariſsimis familijs orti, & duo ipſorum præceptores, Iudas & Matthias, pio zelo indignè ferentes, ui ſtructuram ipſam clara meridie demoliti ſunt. Hoc facto tanta exarſit ira Herodes, ut ſemiuiuus in concionem prodiret, uindictam de cunctis Iudæis ſumpturus, niſi populi precibus nõnihil mitigatus fuiſſet. Autores autem ipſos, quos diximus, uiuos crudelißimè cremauit, terroremq; ſummum omnibus incußit. Recitat Philo Iudæus, eum triceſimo ſui regni anno Sanhedrin, id eſt, ordinarios iudices ex domo Dauid occidiſſe, & alios ex proſelytis in lege peritos ipſis ſubſtituiſſe. Proprias coniuges & liberos occidit. Sed omnium maximum fuit ſcelus quod perpetrauit in Chriſtum: quem ut in cunis occideret, plurimos pueros horribiliter mactauit. Hoc autem tantum facinus non potuit diu inultum dimittere Deus. Habebat alias ſuas quoque calamitates Herodes, ob tyrannidem & parricidia: quòd eum multis eſſet infenſus, ipſe quoque inuiſus erat non tantùm alijs, ſed etiam domeſticis ſuis. Liberi proprio parenti necem ſtruebant, omnes ei interitum precabantur. Metuebant enim & oderant tyrannum omnes. Sed iam uindicta Dei propter perſecutionem in Chriſtũ magis ſeſe exerebat, morbis eum uarijs & acutißimis rurſum excarnificantibus.

Hac autem de re ipſum Ioſephum antiquißimum teſtem audiamus, Antiquitatum Iudaicarum libro decimoſeptimo, capite octauo, ſic ſcribentẽ: Regi uerò morbus factus eſt grauior, pœnam impietatis exigente numine. Lento enim calore torrebatur, qui nõ tã externo tactu deprehẽderetur, quàm intus popularetur uiſcera. Aderat et uehemẽs uoracitas, cui neceſſe eſſet cõtinuò cibos ſuggerere: ſimulq; uexabatur inteſtinorum exulceratione, & colicis paßionibus. Pedes tumebant phlegmate humido & pellucido, ſimiliterq; inguina: ipſa quoq; uerẽda putrefacta ſcatebant uermiculis: accedente fœda, nec minus moleſta tentigine, nõ ſine fœtore grauißimo. ſuper hæc omnia, neruorum cõtractione laborabat, & difficultate anhelitus. Quamobrẽ cõſtans erat inter uiros diuinos & fatidicos opinio, Regem leſæ tot modis pietatis Deo pœnas expendere.

Item de bello Iudaico libro 1. capite 21. Totum eius corpus morbo occupatum, uarijs doloribus differebatur. Nam febris quidem non mediocris erat: prurigo autẽ intolerabilis habebat omnem corporis ſuperficiẽ. Aſſiduis autem uexabatur coli tormentis, pedesq; tanquã ex intercutis uitio tumuerant. Quin & inflatio uẽtriculi putredoq; uirilis membri uermiculos generans, ac præterea creber anhelitus, et irrupta eum ſuſpiria, mẽbrorumq; omnium contractio fatigabat: ut qui hæc ad diuinitatem referrent, ultionem eam eſſe dicerent ſophiſtarum. Ille autem, quamuis cum tot morborũ cruciatibus luctaretur, uitæ tamen cupidus erat, & remedijs excogitatis ſalutẽ ſperabat. Deniq; Iordanẽ tranſgreſſus, apud Calliroen aquis calidis utebatur, quæ in lacum feracem bituminis, qui Aſphaltites uocatur, effluentes, pro dulcedine potui ſunt. Ibi autem corpus eius, quod medicis oleo calidiore foueri placuerat, in ſolium plenum demerſum, ita diſſolutum eſt, ut etiam lumina quaſi mortuus reſoluta torqueret: deinde perturbatis qui eum curabant, ad clamorem quidem illorum reſpicere uiſus eſt. deſperata uerò ſalute, militibus quinquagenas drachmas, multamq; pecuniã rectoribus atque amicis diuidi iußit. Cum autem rediens ad Hierichunta ueniſſet, atra iam bili correptus, & penè ipſi morti minabatur, factumq; nefariũ excogitauit. Collectos enim cuiuſq; uici ex omni Iudæa nobiles, in locum cui nomen eſt Hippodromus, concludi præcepit. Deinde Salome ſorore & Alexa marito eius ad ſe uocatis: Scio, inquit, mortem meam feſtis gaudijs celebraturos eſſe Iudæos. Verùm per alios lugeri potero, & præclarißimos honores ſepulturæ aſſequi, ſi quæ præcipio feceritis. Hos uiros, qui habentur in cuſtodia, cum animam efflauero, ſtatim militibus circũdatos occidite: ut etiam inuita omnis mihi Iudæa, omnisq; domus illacrymet. Et ſimul his mandatis, legatorum quos Romam miſerat epiſtolæ ſunt allatæ, quibus Acmen ancillam Iuliæ, iuſſu Cæſaris interemptam, & Antipatrum morte damnatum eſſe indicabatur. Quin &, ſi pater eũ in

exilium

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

zed by Google

exilium dare mallet, id quoq; permiſiſſe Cæſarem, ſcriptum erat. Herodes autem paululum hoc nuncio recreatus, doloribusq; rurſum uictus (nam media tuſsisq; pariter uiolentia diſtendebatur) fatum præuenire conatus eſt ſumptoq; malo, etiã cultellũ popoſcit: ſectũ enim comedere conſueuerat. Deinde circumſpecto, nequis arbiter impediret, tanquam ſe percuſſurus dexteram ſuſtulit. Cum uerò Achiabus conſobrinus eius accurriſſet, manumq; cõtinuiſſet, ululatus maximus in regia ſtatim, quaſi Rex mortuus eſſet, excitatus eſt. Eoq; properè audito, Antipater fiduciã recepit: Letusq; iam cuſtodes, promiſſa etiam pecunia, rogabat, ut ſe ſoluerent, atq; dimitterent. quod eorum princeps nõ ſolum ne fieret obſtitit, ſed etiam Regi uelociter nunciauit. Ille autem fortius exclamãs, quàm uires ægrotantis ualebant, continuò ſatellitibus miſsis occidit Antipatrum: mortuumq; ſepeliri iuſsit in Hyrcanio. Deinde rurſus corrigit teſtamentum: & ſucceſſorem quidem Archelaum natu maximum, Antipæ fratrem ſcripſit, tetrarcham uerò Antipam. Poſt interitum uerò filij, quinq; diebus exactis moritur: annos quidẽ trigintaquatuor, ex quo interfecit Antigonum, regno potitus: triginta uerò & ſeptem, poſtquam Rex à Romanis declaratus eſt. Et in alijs quidem omnibus ſecunda fortuna uſus eſt, ſi quis alius. Regnum enim, quod priuatus ſibi quæſierat, tanto conſeruatum tempore, filijs ſuis reliquit. In rebus autem domeſticis infelicisſimus fuit. Salome autẽ, antequam reſciret mortem Regis exercitus, cum marito progreſſa, iunctos abſoluit, quos occidi mandauerat: ipſum dicens mutaſſe conſilium, & unumquenque iuſsiſſe domum dimitti. Hiſce pœnis connumeretur & hæc, quòd eius regnum poſtea in tetrarchias ſciſſum & ſubinde magis magisq; debilitatũ eſt. Quomodo autem reliqui perſecutores Baptiſtæ & Chriſti ſint puniti, in ſequenti libro, Deo dante, referemus.

CAPVT IIII.

DE DOCTRINA.

NVnc, quæ fuerit Chriſti tempore ratio & forma doctrinæ, quã ipſemet et cæteri eius teſtes ac cooperarij, uiuo ore tradiderunt operæprecium eſt uidere. Hinc enim regula petẽda eſt, ad quam omnes doctrinas omnium ſeculorũ referri & explorari oportet: quæ ſi cum hac congruunt, tutò eis inniti poteſt conſcientia: ſin minus, tanquam peſtes animarũ infernales fugiendæ & execrandæ ſunt. Ideo enim prodijt unigenitus filius è ſinu æterni patris, ut hominibus ueritatem cœleſtem de Deo & eius uoluntate reuelaret: id quod fecit primùm in paradiſo, deinde omnibus ætatibus, renouans & illuſtrans eam doctrinam, partim mediatè, partim immediatè: & deniq; omnium maximè poſtquam indutus carnem humanam, & miniſterio docendi, & implẽdo legem, toti humano generi ſeruiuit. Non igitur dubium eſt, quin integram formam doctrinæ cõprehenderit ac conſtituerit Chriſtus: quam & uult audiri, & inuiolatam in omnem uſque æternitatem ſanctè cuſtodiri: ſicut etiam pater cœleſtis iſtam uocem è ſublimi cœlo profert, HVNC AVDITE.

Iucundum præterea & utile eſt, totam quaſi ideam doctrinæ Chriſti ſemel in conſpectum proponere: ut hac ratione quilibet totum doctrinæ corpus, eiusq; fundamenta contemplari & expendere poſsit. De ſingulis igitur articulis doctrinam Chriſti, ſpiritu ſancto nos iuuante, annotabimus.

De ſcriptura ueteris Teſtamenti.

EA quæ in approbatis libris ueteris Teſtamenti continentur, non eſſe ficticia, qualia in ethnicorum libris habentur, ſed à Deo ipſo prolata, plurima hiſtoriæ Euãgelicæ argumenta euidenter demonſtrãt: in primis uerò hæc duo, quòd IESVS Chriſtus filius Dei luculenter illas ueteres ſcripturas commendat, atque in ſuis cõcionibus crebrò uſurpat: deinde, quòd aſſerit, omnia quæ à Moſe & prophetis diuino conſilio tradita ſunt, Meſsiam adumbraſſe, ſeq; iam ſingula exequi & in actum producere. Matthæi 22. affirmat Chriſtus, Dauidem in ſpiritu ſe uocaſſe Dominum: indicãs, Spiritum ſanctum per Dauidem de Meſsiæ ſubſtantia & officio prophetaſſe. Et Zacharias Baptiſtæ pater disertè aſſeuerat, Dominum Deum Iſrael locutum eſſe per os ſanctorum prophetarum, qui omnibus ſeculis uixerint, de exhibendo Meſsia, eiusq; beneficijs. Idem & Maria celebrat, dicens Dominum locutum eſſe ad patres noſtros, Abraham & ſemen eius in ſecula: quòd nimirum ex Abrahæ familia, ſemen benedictum deberet naſci. Quæ autem Scripturæ ueteris Teſtamenti maior autoritas attribui poteſt, quàm eã ab ipſo Deo patefactam & traditam eſſe? Chriſtus uincit Diabolũ per Scripturam, Matth. 4. & Phariſæos ſe tentantes, Matth. 21. Defendit diſcipulos contra Phariſæos, ex Scripturis: Nõ legiſtis, inquit, quid fecerit Dauid, cum fame laboraret? Corripit Sadducæos, ignorantes Scripturam.

Summam autem & lucem ueteris Teſtamenti, & ipſum adeò ut uocatur ſubiectum, egregiè explicat ipſe Chriſtus in nouo Teſtamento: Scrutamini, inquit, Scripturas. putatis enim uos in ipſis uitam habere, & illæ ſunt quæ teſtimonium perhibent de me. Item: Si crederetis Moſi, crederetis et mihi: DE ME enim ille ſcripſit. Iohan. 5. Vult igitur Chriſtus, prophetarum ſcripta diligenter cognoſci: & ſubiectum mõſtrat, quod in ijs quærendum eſt. Quo quidem in re quaſi ardentem & claram facem in ipſas tenebras collocat: & ſubindicat eos cæca nocte in prophetarum monumentis nauigare, qui non in ijs Chriſtum perſpiciant. Lucæ 18. inquit: Nũc aſcendimus Hieroſolymã, & conſummabũtur omnia quæ ſcripta ſunt per prophetas de filio hominis. Amemus igitur hanc Chriſti ſententiam, quæ ueluti egregius commentarius eſt in totum uetus Teſtamentum. Idem Philippus declarat, Nathanaeli lætisſimum nuncium adferens: Quem ſcripſit, inquit, Moſes in Lege & Prophetis, inuenimus IESVM filium Ioſeph à Nazareth: Iohan. 1. Eodem modo poſt admirandã ſuam reſurrectionẽ IESVS diſcipulis ſuis ſcripturas ueteris Teſtamenti explicat. narrat enim Lucas cap. 24. IESVM diſcipulis ſcripturam aperuiſſe, & dixiſſe: Sic ſcriptum eſt, & ſic oportebat Chriſtum pati, & reſurgere à mortuis tertia die: et prædicari in nomine eius pœnitentiam & remiſsionem peccatorum in omnes gentes, incipiẽdo à Hieroſolyma. Et paulo antè: Neceſſe eſt, inquit, impleri omnia quæ ſcripta ſunt in lege Moſi, Prophetis & Pſalmis, de ME. Iuxta

hanc

hanc ſententiam etiam quidam ueteris Teſtamenti libros partiuntur. Iudæi hunc IESVM Chriſtum in ueteri Teſtamento non cernentes, nihil præter literarum picturas uidēt: & monſtroſis opinionibus etiam luciđiſsima dicta, quaſi denſis quibuſdam nebulis ſpōtè obſcurant.

Eſt & hoc obſeruatione dignū, quòd ex ueteri Teſtamento, & legem & Euangeliū adnūciat IESVS. Sumit enim inde expoſitionem legis moralis, & de ceremonialibus quoq; interdum diſſerit: deinde prophetias & figuras de Meſsia perſpicuè ad ſe transfert: & nihil ſe aliud facere teſtatur, quàm quod in prophetis iuxta conſilium & patefactionem Dei ſit traditum.

Docet etiam IESVS, ueteris Teſtamenti prophetias de Meſsia, in ſeſe uno finiri atq; conſiſtere, nec longius progredi. Sicut Matth. 11. inquit: Omnes prophetæ & lex uſq; ad Iohannē prophetarunt. Iohannes autem expreſſè, extenſa manu & ſublato digito præſentem Meſsiam, qui debebat uictima pro peccatis humani generis fieri, exhibebat & commonſtrabat. Tota igitur politia Moiſi, mandato Dei conſtituta, corruere & aboleri debebat, quum Chriſtus omnia peregiſſet quæ ad ſuum officium pertinebant. Eamq; ob cauſam Iohannes extra templum Hieroſolymitanum functionem ſuā adminiſtrabat, & in Iordane baptiſmum inchoabat. Chriſtus poſt reſurrectionem ideo emittebat doctores in uniuerſum mundum. Deniq; etiam locus ipſe ubi religio Moſaica maximè uigebat, deſtruebatur: ut res ipſa doceret, Deum nō tantum doctrina, ſed etiam ingentibus ac horrendis cladibus politiam Moſaicam funditus euertiſſe.

Non autem ſunt ea quæ modò commemorauimus, tam largiter accipiēda, quaſi nullum prorſus uſum amplius uetus Teſtamentū in Eccleſia Chriſti haberet: ſed ea tenus tātum, quòd nunc exhibita ſunt, quæ illic uentura denunciabantur: & quòd umbræ ſignificantes Chriſtum, ac leges ceremoniales atque politicæ finem ſuum acceperint, ſtatuſq; religionis à Chriſto ordinatus ſit accipiendus. Nihilominus tamen ſcripta ueteris Teſtamenti quàm diligentiſsimè legenda atq; cognoſcenda eſſe, Chriſtus præcepit Iohan. 5. Scrutamini Scripturas. Lucæ decimoſexto: Habent Moſen & Prophetas, eos audiant. Et grauiter reprehēdit Sadducæos, ob ignorationem Scripturæ. Marci 12. Erratis, neſcientes Scripturas.

Ceterùm libri ueteris Teſtamenti, ex quibus in hiſtoria Euangelica partim à Chriſto, partim ab Euangeliſtis quædam citantur, ſunt: Moſes, Eſaias, Ieremias, Ezechiel, Daniel, Hoſeas, Ionas, Micheas, Zacharias, Malachias, Pſalmi, Regum hiſtoriæ. Ipſa autem dicta in hiſtoria Chriſti occurrent, ut nō ſit neceſſe huc prolixè adſcribere.

De Scriptura noui Teſtamenti, & de conuenientia ac differentia utriuſque.

VOcatur uſitatè Nouum Teſtamentum, tota ea religionis forma, quam ſua præſentia, miniſterio, omnibuſq; actionibus conſtituit Chriſtus. Etſi autem de cœna Domini tantum apud Euangeliſtas hæc appellatio extet Matth. 26. Marci 14. Luc. 22. quæ per ſe Nouum Teſtamētum eſt, ingēs nempe & admirabile fœdus, quod iniuit Chriſtus cū ſua Eccleſia, quo corpus & ſanguinem ſuum elemētis certis ſumendū ac bibendum reliquit, ſuamq; doctrinam & beneficia obſignauit: tamen de toto corpore doctrinæ Chriſti etiam rectè uſurpari poteſt, ſicut fecerunt Apoſtoli. Nouum autem, ad differentiam ueteris dicitur.

Iam conuenientia quædā utraq; Teſtamenta habere, ex concionibus Chriſti non obſcurè perſpici poteſt. Vnus nanq; Deus eſt, utriuſq; autor. In utroq; legis & Euangelij concio ſonat, Matth. 22. ex Deut. 6. & Pſal. 110. Vtraq; Chriſtum annunciant, Ioh. 5. utraq; docent, iuſticiam hominis coram Deo, eſſe meritum atq; obedientiam Chriſti. Luc. 24. Neceſſe eſt, inquit Chriſtus, omnia implere, quæ ſcripta ſunt in lege Moſi, & prophetis & pſalmis, de me.

Sed & peculiare ac proprium quiddā unumquodq; habere, ex hiſtoria Euangelij liquet. Nam in ueteri Teſtamento, aliquanto obſcurius Euangelium annunciatur, proponuntur umbræ rerum futurarum: ut Ionæ, Matth. 12. ſerpentis, Ioh. 3. agni, Ioh. 1. dicitur de uēturo Chriſto, eiuſq; operibus. Erant præcipui cultus certo loco alligati, templo nimirum Hieroſolymitano. Ideo enim Chriſtus in templo crebrò uerſatur, & paſcha Hieroſolymis celebrat. Habebat etiam uetus Teſtamentum de regno corporali annexas promiſsiones. Ex hoc enim fonte naſcitur quæſtio, an iuſtum ſit, Cæſari, utpote alieno regi, cenſum dare? Matth. 22. Omnia habebant ſuum terminum præfixum, quouſq; durare deberent: ſicut inquit Chriſtus, Lex & prophetæ uſque ad Ioannem, Matth. 11. Prophetæ & ſacerdotes aliquam politicæ gubernationis curam ſuſtinebant: ſicut adhuc in Caipha & reliquis ſacerdotibus reliquiæ conſpiciebātur, penes quos ius erat capiēdi Chriſtum, licet ſuperior iuriſdictio iam eis adempta eſſet. Erat ſacerdotium externum, & ordinaria ſucceſsio: ſicut Chriſtus præcipit leproſo Matth. 8. Vade & oſtende te ſacerdotibus, & offer munus tuum. Iudæi præ alijs gentibus habebant ſuas quaſdam prærogatiuas: ideo offenduntur, quòd gentibus etiam beneficia præſtet Chriſtus.

Habet & nouum Teſtamentum quædam ſibi propria. Nā in nouo omnia pleniſsimè ſunt perfecta, quæ in ueteri prædicta fuerant: ſicut Lucæ 24. Chriſtus ipſe diſertè aſſeuerat. proponit Chriſtum exhibitum, eiuſque hiſtoriam à primis cunabulis fideliter narrat. Breuiter docet, Chriſtum perſoluiſſe omnia, quæ lex ab hominibus ſuo iure poſtulabat. ſicut teſtantur dicta: Veni legē adimplere, Matt. 5. Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi: Io. 1. Illuſtrat articulū de gratia ſeu iuſticia coram Deo, ſeu de remiſsione peccatorū: nempe mactatione Chriſti, totaq; eius obedientia, quæ fide nobis applicatur: eſſe nos iuſtos, & habere uitam æternam. Ioh. 3. 16. Clarè & perſpicuè affert & impertit remiſsionem peccatorum, ut Matth. 9. qua quidem re Iudæi tāquam inſueta, uehementer offenduntur. Inſtituuntur in eo palàm claues regni cœlorum, Mat. 16. 18. Ioh. 20.

Miracula plura & illuſtriora in nouo quàm in ueteri fiūt. nā patefacit ſe clarius ipſe Deus. Vt in baptiſmo Chriſti ad Iordanē, pater uoce ſonora filio ſuo ſtāti in undis teſtimonium perhibet: Spiritus ſanctus uiſibiliter deſcendit è cœlis: idem effunditur à Chriſto afflatu

in Apoſtolos. Mortui plures reſuſcitantur: uerbo innumeri curantur à uarijs plagis, idq; præter omnes naturales cauſas. Chriſtus ipſe tertio die à mortuis reſurgit. quo miraculo quodnam poteſt eſſe ſublimius?

Sacramenta quoq; in Nouo ſunt euidentiora. Nam ad baptiſmum iuxta inſtitutionem Chriſti, ſe tota Trinitas alligauit, idq; ad hominis neceſſariam regenerationẽ. Matth. 28. Iohan. 3. In cœna Domini pane uerũ Chriſti corpus, uino uerus eius ſanguis præbetur omnibus mãducantibus & bibentibus, iuxta uerbum & inſtitutionem ipſius. At quanto præſtantior & admirabilior eſt talis ac tanta communicatio, quàm aſperſio ſanguinis ex mactata uictima? Abolet Chriſtus in Nouo Teſtamento politiam Moſaicam, prædicens euerſionem admodum horrendam. Tollit Nouum Teſtamentum funditus ſacerdotium Moſaicum, & inſtituit miniſterium uniuerſale, nempe Apoſtolorum: & non alligatur amplius Eccleſia Dei ulli loco. Ite, inquit Chriſtus, in mundũ uniuerſum, & prædicate Euangelium omni creaturæ. quo dicto omnis prærogatiua uel loci uel perſonarum penitus aufertur. Habet prophetias de pſeudoprophetis, de Antichriſto, eiusq; reuelatione, de fine mundi, de ſignis antecedentibus, de extremo iudicio, de uita æterna maximè illuſtres. Deniq; Noui Teſtamenti conſtitutio eſt poſtrema, neque eſt alia expectanda, niſi quando Chriſtus IESVS in maieſtate ſua apparens in reſurrectione mortuorum, illa omnia re ipſa uiſibiliter ac ſenſibiliter præſtabit ac cõplebit, quæ iam uerbo ſuo omnibus credentibus condicit, & ſacramentis ac ſpiritu ſancto confirmat.

Ex hiſce intelligi poteſt, nouum Teſtamentum ex ueteri fluere, & articulis fidei cum ipſo congruere: niſi quòd omnia hic clariora ſint, & abolitis antiquis, noua ſigna ac teſtimonia promiſſioni gratiæ ſint affixa.

Summa autem rerum in nouo Teſtamento comprehenſarum, in hoc dicto explicatur: Ite, prædicate Euangelium omni creaturæ. Qui crediderit, & baptiſatus fuerit, ſaluus erit: qui uerò non crediderit, cõdemnabitur. Marci decimoſexto. Et in hoc: Sic Deus dilexit mundum, ut filium ſuum unigenitum daret, ut omnis qui credit in eum, non pereat, ſed habeat uitam æternam. Sed res Noui Teſtamenti in cæteris quoque doctrinæ partibus tractandæ uenient. proinde ad alia tranſibimus.

DE VERBO DEI.

DVæ ſignificationes uocabuli Verbi aut Sermonis, potiſſimum in Euangelica hiſtoria reperiuntur. Vna, qua ſolus Iohannes in exordio ſui Euangelici libri utitur: ubi ſeipſum luculẽter exponit, quòd uerbũ accipiat pro perſona ſecunda Trinitatis, coeſſentiali & coæterna Patri & Spiritui ſancto: quæ perſona ſit filius patris unigenitus, poſtea uerò præfinito tempore homo factus. Altera ſignificatio eſt, quòd appellatio Verbi ſumitur pro doctrina reuelata & tradita per Chriſtum, ſiue uiua ipſius uoce, ſiue per ſuos miniſtros. Et in hac ſignificatione hic uſurpamus. Epitheta uerò uaria interdum adijciuntur. Vocatur uerbum Dei, Matthæi decimotertio: Qui uerbum Dei audit. Lucæ 8. Semen eſt uerbum Dei. Item, Mater mea & fratres mei hi ſunt, qui audiunt uerbum Dei: Iohan. 11. Beati qui audiũt uerbum Dei, Iohan. 8. Qui ex Deo eſt, uerba Dei audit. Non autem loquitur de ſubſtantiali uerbo in his dictis Chriſtus, ſicut Ioh. cap. 1. cum dicit, Verbum erat Deus: ſed de doctrina quam tradit. Diſcernit enim apertè ſe tanquam ſeminatorem, & ſemẽ, hoc eſt doctrinã qua colligitur & plantatur Eccleſia. Appellatur autẽ uerbum Dei à cauſa efficiente. nam Deus id uerbum reuelauit, & proponit in eo ſuam uolũtatem, quam uult oẽs homines noſſe ac ſequi: & eſt ipſe Deus in eo uerbo efficax, licet homines id iuxta Dei mandatum proponant. Hinc Chriſtus paſſim uocat uerbũ ſuũ, hoc eſt, quod ipſe reuelarit, & adhuc tradat. item uerbum patris: nam ipſius conſilio & iuſſu filius ea docebat et illuſtrabat, quæ aliàs humana ratio ſuis uirib. inquirere non ualebat. Sic rectè Spiritus ſancti Verbum dici poteſt. promittit enim IESVS Spiritum ſanctum, qui diſcipulos ac totam Eccleſiam ſit docturus: Iohan. 14. 15. 16. Eadem de cauſa & uerbum regni dicitur, Matth. 13. nam per illud Deus corda regit, & in ſuam Eccleſiam, quæ crebrò regnum cœlorũ uocatur, imò & in æternam uitã homines colligit. Luc. 4. Euangeliſta doctrinam Chriſti uerba gratiæ appellat, non tantũ quia ſumma autoritate & ſuauitate proferebantur: ſed omnium maximè, quia gratiam, hoc eſt, fauorẽ Dei & remiſſionem peccatorũ anxijs conſcientijs adferebant. A' ſimili effectu Petrus inquit: Domine, uerba uitæ æternæ habes: hoc eſt, quæ & annunciant & impertiunt uitam æternam: Iohannis 6. Itẽ ueritas appellatur, Iohan. 17. Item uoluntas Dei, Ioh. 5. Hæc eſt uoluntas eius.

Cæterum ad uerbum Dei non tantum referri debẽt conciones noui Teſtamenti, ſed & prophetarum. ſicut monet Chriſtus Luc. 16. Habent Moſen & Prophetas, eos audiant. Iohan. 5. Scrutamini ſcripturas. Matth. 19. Chriſtus deducit Phariſeos, de repudio ſciſcitantes, ad ſcripturam: Non legiſtis, inquit, &c. Et Zacharias Luc. 1. Sicut locutus eſt per os ſanctorum, qui à ſeculo ſunt, prophetarum ſuorum. & Maria ibidem: Sicut locutus eſt ad patres noſtros.

Doctrinam igitur hanc à Deo profectam eſſe, clarè docet Chriſtus: Mea doctrina, inquit, non eſt mea, ſed eius qui miſit me. Ioh. 7. Ego quæ audiui à patre, hæc loquor in mundo. Ioh. 8. Ego ex meipſo non ſum locutus, ſed qui miſit me pater mandatũ mihi dedit, quid dicam & loquar. Iohan. 12. 14. Omnia quæ audiui à patre meo, nota uobis feci. Ioh. 15. & Matth. 13. in parabola inquit: Qui ſeminat bonũ ſemen, eſt filius hominis. His enim uerbis plerunq; ſeipſum deſcribit Chriſtus. & Iohannes diſertè inquit: Vnigenitus qui eſt in ſinu patris, ipſe enarrauit. Et propter hoc officiũ omnium maximè λόγος appellatur, Ioh. 1.

Neq; uerò tantum ante incarnationem, & poſtquã homo factus eſt, doctrinam cœleſtem ipſemet protulit ac plantauit: ſed docet inſuper, ſe deinceps quoq; miſſurum eſſe Doctores Eccleſiæ ſalutares. Matth. 23. & Matt. 9. inquit Chriſtus: Rogate dominũ meſſis, ut mittat operarios in meſſem ſuam.

Eſt igitur miſſio ſalutariũ doctorum in Eccleſiam, totiusq; miniſterij conſeruatio, opus Dei. Et Chriſtus ipſe ſancit miniſterium, ablegãs ſuos Apoſtolos in uniuerſum mũdum: addita promiſſione, ſe apud ipſos fu-

turum

Digitized by Google

turum uſque ad conſummationem ſeculi: Matth. 28.

Omnes eſſe ad hoc uerbum, quod IESVS Chriſtus è cœlo protulit & tradidit, alligatos, uox admiranda, quam pater è cœlo edidit, teſtatur: Hic eſt filius meus dilectus, in quo delector: HVNC AVDITE: Matthæi 17. Mar. 9. Luc. 9. Et Chriſtus inquit: Oues meæ uocem meã audiũt. Item: Alienum nõ ſequuntur, ſed effugiunt ab eo, quia non nouerunt uocẽ alienorum: Ioh. 10. Item, Sanctifica eos in ueritate tua, ſermo tuus eſt ueritas: Ioh. 17. Item, Docentes ſeruare omnia quecunque præcepi uobis: Matth. 28. Docet præterea, etiam alios ſonãtes uerbũ Dei eſſe audiendos, tanquã ipſum Chriſtum. Luc. 10. Qui uos audit, me audit.

Cauſa formalis eſt ipſa doctrina, quam de ſingulis articulis, Deo dante, recenſebimus. Summæ autem breues ſunt: Pœnitentiam agite, appropinquauit enim regnum cœlorum: Matth. 4. Pœnitentiam agite, & credite Euangelio: Marc. 1. Predicate in nomine Chriſti pœnitentiam & remiſſionem peccatorum: Lucæ 24. Spiritus ſanctus arguet mundum de peccato, & de iuſticia, & de iudicio. De peccato quidem, quòd non crediderunt in me. De iuſticia uerò, quia ad patrem uado, & iam non uidebitis me. De iudicio autem, quòd princeps huius mundi iudicatus eſt: Ioh. 16. Hæc dicta commonefaciunt de duabus principalibus partibus doctrinæ cœleſtis: nempe de Lege & Euangelio. Complectuntur & iſtæ ſentẽtiæ quedam cõpendia uerbi Dei: Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati eſtis, & ego reficiam uos. Tollite iugum meum: Matt. 11. Venit filius hominis ſaluare quod perierat: Matth. 18. Sic Deus dilexit mundum, &c. Ioh. 3. Hæc eſt uita æterna, ut cognoſcant te ſolum uerum Deum, & quem miſiſti IESVM Chriſtũ, Ioh. 17. & ſimiles: quãuis ad alterã partẽ, nempe Euangeliũ, maximè uideãtur pertinere.

De effectibus & fructib. uerbi Dei magnificè Chriſtus docet, nempe quòd afferat ueram patris cognitionem. Nam Luc. 10. inquit, ſe reuelare patrem. Verbum Dei affert cognitionẽ filij. Ioh. 6. Omnis qui audiuit à patre, & didicit, uenit ad me. Ioh. 5. Illæ ſunt, quæ teſtimonium perhibent de me. Affert hoc ingens bonum, quòd pater & filius, diſcẽtes uerbum ſingulari amore complectantur, & in ijs uelint habitare: Ioh. 14. Qui habet mandata mea, is me diligit, & uiciſſim diligetur à patre meo, & ego diligã eum, & manifeſtabo ei me ipſum. Itẽ: Si quis diligit me, ſermonẽ meum ſeruabit, & pater meus diliget eũ, & ad eum ueniemus, & manſionem apud eum faciemus. Affert uitam æternam, liberat à damnatione. Ioh. 5. Qui uerbũ meum audit, & credit ei qui miſit me, habet uitam æternam, & in iudicium non ueniet. Ioh. 6. Verba quæ ego locutus ſum uobis, ſpiritus ſunt, & uita. hoc eſt, per uerbũ ſpiritus ſanctus & uita dantur. Ioh. 8. Si uos manſeritis in ſermone meo, uerè diſcipuli mei eritis, & cognoſcetis ueritatẽ, & ueritas liberabit uos. Item, Si quis ſermonem meum ſeruabit, mortem non uidebit in æternum. Ioh. 12. Mandatum eius uita æterna eſt.

Vniuerſæ ſcripturæ & uerbi diuini finem, Iohãnes in concluſione ſui libri cap. 20. complectitur: Hæc ſcripta ſunt, inqt, ut credatis, quia IESVS eſt filius Dei & ut credentes, uitam habeatis in nomine eius. Luc. 11. Beati qui audiunt uerbum Dei, & cuſtodiunt illud.

Affert arctiſſimam coniunctionem cum Chriſto, Lucæ octauo, Mater mea & fratres hi ſunt, qui uerbum Dei audiunt, & faciunt. Et in parabola de ſemine docet Chriſtus, uerbum Dei nõ abire ſine fructu, & quidem etiam triceſimum aut ſexageſimum, aut denique etiam centeſimum proferre: id quod de internis & externis fructibus intelligi debet. Quod præſidium quaſi firmiſſimum aduerſus omnis generis pericula, imò etiam contra terrores mortis & diaboli, uerbum Dei ſuppeditet, preclarè Chriſtus monet Matt. 7. Luc. 6. Omnis qui audit uerba mea, & facit, aſſimilabitur uiro ſapiẽti, qui ædificauit domum ſuam ſuper petrã: & deſcendit pluuia, & uenerunt flumina, & flauerũt uenti, & irruerũt in domum illam, & non cecidit. fundata enim erat ſuper petram. Hæc teſtimonia docent, Deum per hãc ſuam uocem ſemper eſſe in ſua Eccleſia efficacem, & uberrimè largiri cœleſtia & æterna bona. Huc iterum pertinet, quòd Chriſtus pollicitus eſt, ſe perpetuò huic miniſterio, in quo uox iſta cœleſtis incorruptè ſonat, adfuturũ: & monet, Spiritum ſanctũ mundũ eſſe reprehenſurum, & ſimul de ueritate commonefacturum: Ioh. 16. Imò & Apoſtolis afflatu Spiritũ ſanctum hanc potiſſimum ob cauſam impertit, Iohan. 20. Facit & hoc ad commendandam potentiã uerbi, quòd Chriſtus ſolo uerbo mortuos reſuſcitat, & omnis generis morbos efficaciſſimè ſanat.

Sed & hoc commonefacit Chriſtus, quòd non apud omnes auditores æqualiter fructificet uerbũ Dei. Ipſimet auditores Chriſti non ſunt omnes conuerſi: ſicut grauiter de Capernaum, Corazim, Bethſaida, & toto populo conqueritur, quòd nõ cognorit tempus uiſitationis ſuæ. Et Ioh. cap. 1. admodum triſtes querelæ recitantur: In propria uenit, & ſui eum non receperunt. Hæc & in parabolis quaſi depingit Chriſtus, ut Matt. 13. ubi tres partes ſeminis iacti in agrum, pereunt. partim, quia diabolus auferat ex cordib. humanis uerbũ: partim, quia homines uoluptatibus & diuitijs huius uitæ irretiti, ceu ſpinis, & abhorrẽtes perſecutionem & paupertatem, abijciant fidem, & excutiant bona cœleſtia. Sic Matth. 22. Lucæ 14. ait Chriſtus, omnes quidem uocari ad epulas atq; gaudia nuptialia: uerùm pleroſque non tantum aſpernari uocem, ſed etiã nũcios crudeliter interficere. Et clarè de miniſterio præmonet: Si me perſecuti ſunt, & uos perſequẽtur: Si ſermonem meum ſeruauerunt, & ueſtrum ſeruabunt, Ioh. 15.

Quòd autem temporales atq; æternæ pœnæ cõtemptum uerbi ſint comitaturæ, atrocibus uerbis nõ rarò cõminatur Chriſtus. Sic multis lachrymis indicat et deplorat uẽturã calamitatẽ Hieroſolymorũ tẽporalem, nempe cruenta bella: idq; ob uerbi Dei contemptũ, & perſecutionẽ ueri Meſſiæ. Veniẽt, inquit, dies in te, & circũdabunt te inimici tui uallo, & obſidebunt te, & coanguſtabunt te undiq;, & ad terrã proſternent te, & filios tuos qui in te ſunt, & non relinquẽt in te lapidem ſuper lapidem, eo quòd non cognoueris tẽpus uiſitationis tuæ: Lucæ 19. Eadem fuſius tractantur à Chriſto Matth. 24. Idem parabola de nuptijs commonefacit. Rex iratus (cognito nimirum uocatorum faſtu & crudelitate) miſſis exercitibus ſuis perdidit homicidas illos, & ciuitatem eorum ſuccendit. Neq; exigua dãna ſunt, utpote ſpiritualia, quæ in ipſa parabola de

ſeminibus pereuntibus adumbrantur: nempe quòd cor ob duriciem non capiat uerbum Dei, & diabolus eius fructum impediat & auferat. Quid triſtius dici poteſt, quàm eſſe organon iſtius impuri ſpiritus? item, fidem extingui curis mundanis, & rebus prorſus caducis ac fluxilibus? Porrò neq; ea pœna leuis putãda eſt, quod parabola indicat, perire etiam omnem confeſſionem & conſtantiã in perſecutionibus, cõtemptoribus uerbi: & nullam eos in terroribus conſcientiæ conſolationem tenere, ſed flacceſcere & areſcere, hoc eſt, omnino deſperare. Sic & in parabola de conuiuio, dicit Chriſtus, eos nõ futuros eſſe participes bonorum quæ uerbo Dei diſpenſantur, qui noluerunt id amplecti. Nemo, inquit, uirorum qui uocati fuerant, guſtabit cœnã meam, Lucæ 14. Huc pertinet & illud Matt. 7. Omnis audiens uerba mea, & non faciens, ſimilis erit uiro ſtulto, qui ædificauit domum ſuam ſupra arenã: & deſcendit pluuia, & uenerunt flumina, & flauerunt uenti, & irruerũt in domum illam, & cecidit, fuitq; ruina eius magna.

De æternis pœnis, quibus Deus contemptum uerbi ulciſcetur, hæc dicta concionantur. Matth. 11. Væ tibi Corazin & Bethſaida. nam ſi in Tyro & Sidone factæ fuiſſent uirtutes quæ factæ ſunt in uobis, olim in cilicio & cinere pœnitentiam egiſſent. Veruntamen dico uobis, Tyro & Sidoni remiſſius erit in die iudicij, quàm uobis. Et tu Capernaum, quæ uſq; in cœlum exaltata es, uſq; in infernum deſcendes. Quid atrocius dici poteſt? nam quaſi fulmen excõmunicationis in ipſos conijcitur, & omniũ horrendiſſimæ pœnæ adnunciantur. Eodem modo, Væ ſeu excommunicationem ac pœnas grauiſſimas denunciat Chriſtus Phariſeis & ſcribis, ſanam doctrinã faſtidientibus & perſequentibus, Matt. 23. & Matth. 10. inquit: Quicunq; non exceperit uos, neq; audierit ſermones ueſtros, exeũtes ex ædibus aut ciuitate illa, excutite puluerem pedum ueſtrorum. Amen dico uobis, tolerabilius erit terræ Sodomorum & Gomorrhæorũ in die iudicij, quàm ciuitati illi. Ioh. 8. inquit Chriſtus: Qui ex Deo eſt, uerba Dei audit: propterea uos non auditis, quia ex Deo non eſtis. Docet enim, opus Dei in nobis eſſe, ut aures uerbo Dei præbeamus, & certiſſimum eſſe indicium, ibi non habitare Deum, ubi uerbum Dei non habet ullum locum.

Grauiſſima adhortatio eſt Matth. 13. Qui habet aures ad audiendũ, audiat. Vbi non obſcurè ſignificatur, non omnes habere eiuſmodi capaces aures: & rogandum eſſe Deum, ut is mentem aperiat, capaceſq; nos tantorum bonorum efficiat. Item: Non eſtis uos, qui loquimini, ſed ſpiritus patris ueſtri, Matth. 10.

De certitudine huius uerbi inquit Chriſtus Matth. 24. Cœlum & terra tranſibit, uerba autem mea non tranſibunt. Item Matth. 5. Non præteribit unũ iota. Deniq; etſi ratio humana non poſſit omnia cõſequi ac perſpicere, tamen uerbo diuino ſummam potentiã eſſe tribuendam, Gabriel docet Luc. 1. Non erit, inquit, impoſſibile apud Deum omne uerbum. & Elizabeth ait: Omnia fient, quæcunq; Deus tibi dixit.

Phraſis eſt in concionibus Chriſti, uerbum aut ſermonem Chriſti facere aut ſeruare, pro audire & amplecti fide, item fructibus declarare. Matt. 7. Ioh. 8. 14.

Verbo Dei opponuntur præcepta hominũ, ſeu traditiones humanæ, Matt. 15. Quare uos tranſgredimini præceptum Dei, propter traditionem ueſtrã? Item, Irritum feciſtis præceptum Dei, propter traditionem ueſtram. & Iohannes Baptiſta Ioh. 3. ait: Qui è terra profectus eſt, terrenus eſt, et è terra loquitur: qui è cœlo uenit, ſuper omnes eſt. Item: Is quẽ miſit Deus, uerba Dei loquitur. Hactenus generaliores quoſdã locos recẽſuimus, deinceps ad ſpecialiores, Deo aſpirãte, ueniemus.

DE DEO.

DEus, Dominus, Dominus Deus, promiſcuè uidẽtur uſurpari in hiſtoria Euangelij. ut Luc. 1. Erãt ambo iuſti ante Deũ, incedentes in omnib. mãdatis & iuſtificationib. Domini, ſine querela. Sacerdotio fungebatur ante Deũ. ingreſſus tẽplum Domini: Angelus Domini: Erit magnus corã Domino: Cõuertet multos filiorũ Iſrael ad Dominũ Deum ipſorũ: Ad parandã Domino plebẽ perfectã: Ego ſum Gabriel, qui aſto ante Deum. Item, Miſſus eſt angelus à Deo: Inueniſti gratiã apud Deum. & mox, Dabit illi Dominus Deus ſedem Dauid, patris ſui. Sic etiã ipſa Maria loquitur: Magnificat anima mea Dominũ, et exultauit ſpiritus meus in Deo ſalutari meo. Et Zacharias ſic celebrat Deum: Benedictus Dominus Deus Iſrael. Allegat Chriſtus ex Deut. 6. illuſtria dicta, in quibus etiã hæ appellationes coniunguntur: Non tẽtabis Dominum Deum tuum: Dominum Deum tuum adorabis. Item Matthæi 22. Diliges Dominum Deum tuũ toto corde tuo. Idem in alijs locis obſeruare licet. Coniunguntur autem hæc duo uocabula Dominus Deus, Hebraica phraſi, Iehoua Elohim: & quidẽ Iehoua per κύριος expreſſerunt Apoſtoli, uſitatam Septuaginta uerſionem imitãtes, ac Græcè iam ſcribentes.

Deus autẽ duplici modo uſurpatur. Primùm et plerunq; eſt nomen eſſentiæ, omnibus tribus perſonis conueniens. Deinde uerò, nõnunquam attribuitur diuinæ perſonæ, eiuſq; quaſi genus eſt: ac ſi dicas, Diuina ſubſtantia, coeſſentialis, coæterna, coomnipotens cum reliquis perſonis. Prioris ſignificationis exempla paſſim occurrunt. Matth. 5. Beati mundi corde, quoniã Deum uidebunt. Matthæi 6. Quærite primùm regnum Dei. Non poteſtis Deo ſeruire et Mammonæ. Deus fœnum ueſtit. Matth. 16. Non ſapis quæ Dei ſunt. Matthæi 19. Quod Deus coniunxit, homo non ſeparet. Matt. 22. Ego ſum Deus Abraham, et Deus Iſaac & Deus Iacob. Non eſt Deus mortuorũ, ſed uiuentium. Luc. 18. Deum non timebat. Deus propitius eſto mihi peccatori. Mat. 22. Luc. 20. Reddite quæ ſunt Dei, Deo. Ioh. 1. Deũ nemo uidit unquã. Poſterioris exempla ſunt. Ioh. 6. Hunc pater uobis ſignauit Deus. Pater hic perſonæ nomen eſt, et Deus generis, hoc eſt, ſubſtãtia diuina. Sic Matt. 16. Ioh. 20. Tu es Chriſtus, filius Dei uiui. Luc. 1. Vocabitur filius Dei. Ioh. 1. Verbum erat apud Deum. Vocabulum Dei patrem deſignat, qui eſt in ordine prima ſubſtantia indiuiduæ Trinitatis. Tribuitur uocabulũ Dei eadem ratione & filio. ut Iohan. 1. Verbum, hoc eſt filius, erat Deus. Ioh. 20. Dominus meus et Deus meus. loquitur in præſentia tantum de filio Dei Thomas. Patri et filio Dei uocabulum pulchrè in uno dicto cõiunctim attribuitur Ioh. 17. Hæc eſt uita æterna, ut cognoſcant te (patrem) ſolum uerum Deum, & quem miſiſti IESVM Chriſtum. Tribuitur et uocabulum Dei cre-

aturis, ut magiſtratui: Dixi, dij eſtis. Iohã. 10. ex Pſal. 82.

Vocabulum Dominus quoq; interdum eſt generale, eſſentiæ Dei conueniens, & commune tribus perſonis diuinitatis. ut, Magnificat anima mea Dominum. Interdũ perſonis ſingulis tribuitur: Luc. 16. Domine pater. Sic interpretatur Chriſtus Pſal. 110. Dixit Dominus Domino meo: nempe de Patre & de Filio. Thomas etiam uocat eum ſuum Iehoua ſeu Dominum, more Scripturæ. Interdum uerò uox eſt, qua honoratiores homines in allocutionibus familiarioribus compellantur. Sic Iohann. 13. ponitur: Vos uocatis me magiſtrum & Dominum. & rectè dicitis. Interdum & eum ſignificat, qui poteſtatem alicuius perſonæ ſiue rei habet. ut Marci 13. Dominus domus. Sic Mar. 2. Luc. 6. Chriſtus ſe dicit Dominum Sabbathi. Verùm hæc ſunt alieniora. nam hic tantùm uiſum eſt colligere & indicare ea, quæ ad hunc locum de Deo præcipuè pertinere uidentur.

Iam quòd ſit Deus, integra doctrina de Deo ſatis probabit, ut non ſit neceſſe teſtimonia hoc loco coaceruare: ac quæ iam de Deo in genere commemorauimus, huc quoq; referri poſſunt. Cæterùm præter ea teſtimonia, inſuper miſsio & reſurrectio filij, patefactiones Dei, miracula, miniſterij inſtitutio, conſeruatio & effectus, denique euentus omnium prophetiarum, hanc partem confirmant & illuſtrant.

Definitionem Dei non in uno aliquo certo loco, more Dialectico, recitat Chriſtus, ſed ſparſim: tamẽ ita perſpicuè de Deo auditores ſuos docet, ut non ſit difficile, integram atque dilucidam inde definitionem colligere atque extruere, nempe talẽ: Deus eſt ſpiritualis eſſentia, intelligens, æterna, uerax, bona, pura, iuſta, miſericors, liberrima, immenſæ potentiæ & ſapientiæ: Pater æternus, qui filium ſuum ab æterno genuit: Filius ab æterno à patre genitus, & qui præfinito tempore homo factus eſt: Spiritus ſanctus à patre & filio procedens, unus eſſentia, trinus perſonis, creator & conſeruator omnium creaturarum & miniſterio uerbi omnibus ætatibus ſibi colligens & ſanctificans Eccleſiam: à qua iſte unicus & uerus Deus, & in hac & in futura uita agnoſcatur & celebretur, impios puniens, & bonis benefaciens in hoc & futuro ſeculo.

Teſtimonia, quæ eam deſcriptionem ſuppeditant, ſunt: Iohannis 4. Spiritus eſt Deus. & loquitur Chriſtus de ſpirituali eſſentia, quam opponit corporeæ. Intelligentem eſſe, actiones Dei mirificæ, & conciones eius teſtantur. nam pater de cœlo clamat, Hic eſt filius meus: quod eſt naturæ intelligentis. Filius patefacit uoluntatem patris, Spiritus ſanctus eſt gubernator perpetuus miniſterij Euangelici, Iohan. 16. Aeternus probatur, quia ante rerum conditionem fuit, Ioh. 1. Verax, Ioh. 3. 8. Deus uerax eſt. Bonus, Matth. 19. Nullus eſt bonus, niſi unus, nempe Deus: hoc eſt, fons & origo omnis boni, uel etiam in ſua eſſentia nihil niſi bonum habens. Purus, Luc. 13. Diſcedite à me omnes operarij iniquitatis. Ac quòd ſit iuſtus & miſericors, unum hoc opus, nempe miſsio filij ſui declarat. quem ideo tradidit pro nobis in mortem, ut æternum exemplum iuſticiæ & miſericordiæ ſuæ ob oculos poneret. Liberrimus: id probant omnis generis miraculoſæ actiones. Immenſæ potentiæ & ſapientiæ: quia conditor eſt mundi, & dat uitam æternam per filium, promittit reſuſcitationem à mortuis, & Chriſtus ipſe reſuſcitatione aliorum & ſua ipſius reſurrectione id comprobat: & Gabriel inquit, Apud Deum non eſt impoſsibile omne uerbum. De tribus perſonis uel unica ſententia hic ſufficiat de baptiſmo, quem ait Chriſtus conferendum eſſe in nomine Patris & Filij, & Spiritus ſancti. Matth. 28. Creator, Ioh. 1. Omnia per ipſum condita ſunt. Luc. 10. Pater cœli & terræ. Colligens Eccleſiam, Marci 16. Ite in mundum uniuerſum. Conferens æternam uitam, Matth. 25. Venite benedicti. Puniens impios: Diſcedite maledicti, ibid.

Hanc ueram Dei noticiam non eſſe naturaliter notã, ſed per filium Dei reuelatam, Ioh. 1. indicatur: Deum nemo uidit unquã: unigenitus filius, qui eſt in ſinu patris, ipſe enarrauit nobis. Et ne quis ſuis ſpeculationibus humanis, extra Chriſtum & ipſius uerbum, Deum inquirat, uel Philippi exemplum ſatis admonet, Ioh. 14. Quærit enim Philippus: Domine, oſtende nobis patrem. At IESVS reſpondet: Tanto tempore uobiſcum ſum, & non cognouiſtis me? Philippe, qui uidet me, uidet patrẽ. item: Non credis quòd ego in patre, & pater in me eſt? Huc pertinet, quod Matth. 11. Chriſtus dicit: Nemo nouit filium, niſi pater: neq; patrem quis nouit, niſi filius, et cui uoluerit filius reuelare.

Vnum eſſe Deum, Chriſtus his uerbis oſtendit Matt. 19. Nullus eſt bonus, niſi unus, nempe Deus. Item Matth. 4. Dominum Deum tuum adorabis, & ei ſoli ſeruies. Matt. 22. Diligas Dominum Deum tuum. Nam & hæc dicta de cultu unici ac ueri Dei loquuntur.

DE TRINITATE.

DOcet Chriſtus perſpicuè, tres eſſe perſonas diuinitatis coeſſentiales & coæternas. Baptiſate, inquit, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti. Matthæi uigeſimooctauo. Eſtq; hoc dictum omnium illuſtriſſimum, ubi in uno diuino opere diſertè & diſtinctè tres perſonæ coniunguntur. Deinde uerò & in reliquis concionibus ſuis trium perſonarum facit mentionem. Iohannis 14. Ego rogabo patrem, & alium paracletum dabit uobis, ut maneat uobiſcum in æternum. Iohann. 15. Cum uenerit paracletus, quem ego mittam à patre, ſpiritum ueritatis, qui à patre procedit, ille teſtimonium perhibebit de me. In his ſententijs trium perſonarum ordine ac perſpicuè fit mentio, nempe Patris, Filij, Spiritus ſancti. Filius ait ſe rogaturum patrem, ac miſſurum ſpiritum ſanctum: pater rogatur à filio: ſpiritus ſanctus ab utroque mittitur. Complectitur etiam angelus Gabriel ſi modò attendas & explices, tres perſonas, nõ tantum in reliquis ſuæ orationis partibus, ſed etiam in hac ſententia: Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & uirtus altiſsimi obũbrabit tibi: ideoq; & quod naſcetur ex te ſanctum, uocabitur filius Dei. Item Zacharias in ſuo Cantico trium perſonarum meminit: ſcilicet Domini Dei Iſrael. Item, Loquentis per os ſanctorum. Item, Altiſsimi, ante cuius faciem præibit Iohannes. Item Iohannes baptiſta, Iohã. primo. Qui miſit me ut baptiſarem, dixit: Super quem uideris ſpiritum deſcendentem, ac manẽtem ſuper eum, hic eſt qui baptiſat Spiritu ſancto. Et ego uidi, & teſtificatus ſum, hunc eſſe filium Dei. Item Iohannis tertio: Pater diligit filium. Tertiò proponitur patefactio trium perſonarum diſtinctè, tam manifeſta & clara, ut in hoc mundo nulla alia facta ſit illuſtrior: nempe quòd Chriſto in Iordane à Iohanne baptizato, uox è cœlo pleno

ſono editur: Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi beneplacitum eſt. & Spiritus ſanctus ſpecie columbæ uiſibiliter ſeſe dimittens, in caput initiati Chriſti deſcendit, & in eo manet. In hac actione pater, agnoſcens Chriſtũ tinctum in flumine, & ſuo teſtimonio eum ornans, eſt una perſona: Chriſtus baptiſatus, qui filius Dei pronunciatur, & in quem Spiritus ſanctus conſidet, eſt altera perſona: Spiritus ſanctus columbæ figuram præ ſe ferẽs, & in Chriſtum ſe collocans, eſt tertia perſona. Quartò, ſeorſim innumera teſtimonia de ſingulis perſonis paſſim in concionibus Chriſti extant, ut Matthæi ſeptimo: Pater ueſter qui in cœlis eſt, dabit bona petentibus ſe. Iohannis 8. Antequam Abraham fieret, ego ſum. Iohã. 16. Spiritus ſanctus arguet mundum. Plura eiuſmodi dicta, quando de ſingulis perſonis agemus, occurrent. Quintò & in reliquis narrationibus Euangelicis tres perſonæ exprimuntur: ut Lucæ primo, Domini Dei mentio fit, qui angelum ad Mariam mittebat: deinde filij Mariæ, qui in utero eius geſtabatur: tertiò Spiritus ſancti, quòd eo die hic fœtus natus eſſet. Sic Iohannes in primo capite, Dei patris, uerbi ſeu filij unigeniti, & Spiritus ſancti, meminit. Item Chriſtus aſcenſurus ad cœlos, Actorum primo, complectitur in ſuo ſermone tres perſonas, cum inquit: Non eſt ueſtrũ noſſe tempora & articulos temporum, quos pater in ſua ipſius conſtituit poteſtate: ſed accipietis uirtutẽ, poſteaquam Spiritus ſanctus aduenerit ſuper uos.

De Patre.

Quando de prima perſona Trinitatis agitur, uocabulum patris duplici modo à Chriſto uſurpatur. Primum reſpectu filij unigeniti, ubi de ſubſtantia intelligi oportet: deinde, reſpectu hominum in Chriſtum credentium, ubi gratiam & fauorem Dei erga nos paternam declarat, quam quidem ob Chriſti meritum accipimus. Diſcernit aũt hæc adiectis uocibus Chriſtus, MEVS et Veſter. ut, Pater meus uſq; modò operatur, & ego operor. Ioh. 5. Hic de ſubſtantia intelligi uult nomen patris, nempe quòd ſit uerè genitus ex patre. Quando autem dicit, Nouit pater VESTER quibus indigeatis, Matthæi ſexto, non de ſubſtantia, ſed gratia uult accipi: hoc eſt, qui animo paterno uos complectitur, & beneficijs omnis generis uult adficere. Sic in una ſententia utrunq; effert: Aſcendo ad patrem MEVM, & ad patrem VESTRVM: Ioh. 20. Vocatur autem pater cœleſtis, item, Qui in cœlis eſt, ad differentiam terrenorũ patrum: & ad declarandam eius potentiam, infinitatem & præſentiam in locis omnibus.

Etſi autem Chriſtus eam habeat conſuetudinem, ut in ſuis concionibus, quoties de patre loquitur, plerunq; iſta copulet, eum eſſe perſonam, & quidem diſtinctam ab alijs, & habere certas quaſdam proprietates & opera, quæ uelit ab Eccleſia ſua cognoſci: tamen nos perſpicuitatis gratia, & ut poſteriorum ſeculorum doctrinæ huc referri, & facilius cognoſci ac dijudicari queant, in quibus uidelicet punctis hæretici deuiarint, ſuaq; zizania interſperſerint, ad ſingulas partes teſtimonia quædam colligemus.

Docet igitur Chriſtus apertè & ſine præſtigijs de Patre, quòd ſit perſona: hoc eſt, ſubſtantia indiuidua, intelligẽs, incommunicabilis, per ſe ſubſiſtens. Perpetuò enim hoc agit & contendit, ſe miſſum eſſe à patre. Sic Deus, inquit, dilexit mundum, ut filium ſuum unigenitum daret: Iohannis tertio. Miſit me uiuens pater: Iohannis ſexto, octauo. Sicut miſit me pater, ita & ego mitto uos: Iohannis uigeſimo. Mittere autem alium ad certas operas, eſt deſcriptio perſonæ ſingularis. Deinde inuocat patrem Chriſtus minimè dubijs uerbis, & ante paſſionem, & in ſuis cruciatibus, luctans cum morte & cæteris hoſtibus generis humani: ut, Pater clarifica nomẽ tuum, Iohannis duodecimo. Pater, tranſeat à me calix iſte: Matthæi uigeſimoſexto, Marci decimoquarto, Lucæ uigeſimoſecundo. Pater, in manus tuas commendo Spiritum meum, Lucæ 23.

Non autẽ poterat ſeipſum inuocare: ideo docet hac ſua oratione, Patrem eſſe perſonam, quæ certò ſuos gemitus exaudiat. Idem in uerbis baptiſmi docet, ubi ſicut filius & Spiritus ſanctus certæ perſonæ ſunt, ita & pater. Deniq; pater ipſe, ut perſonam ſeſe declarat. nam in baptiſmo Chriſti, in transfiguratione, & Iohan. 12. inuocatus à filio, difertè uocem edit, agnoſcens & approbãs filium ſibi dilectiſſimum, & eum in hoc ampliſſimo munere, in quo uerſabatur, confirmans & ornans. Non autem coaceruabimus plura teſtimonia. nam quæ ſequuntur, eòdem ſpectant.

Patrem eſſe diſtinctam perſonam in diuinitate, nec eſſe filium ipſum, neque ſpiritum ſanctum ipſum, luculenter & ſæpè Chriſtus demonſtrat. Primum autem Pater à filio expreſsè diſtinguitur infinitis ſententijs: ut, Qui facit uoluntatem patris mei qui in cœlis eſt, intrabit in regnum cœlorum. Matthæi 7. 12. & Apoſtoli in ſua confeſſione, Tu es Chriſtus filius Dei uiui: Matthæi 16. & Iohannes, Vnigenitus à patre: Iohan. 1. Impoſſibile autem eſt, unam perſonam patrem & filium dici, citra relationem ad aliam: ſunt enim uocabula relatiua. Confitebor ego eum coram patre meo: Matth. decimo. Angeli eorum ſemper uident faciem patris mei, qui in cœlis eſt: Matthæi decimooctauo. Oportet me eſſe in his quæ patris mei ſunt, Lucæ ſecundo. Sic Deus dilexit mũdum, ut filium ſuum unigenitum daret. Pater diligit filium: Iohan. 3. Non poteſt filius facere à ſe quicquam, niſi quod uiderit patrem facere: Iohannis 5. quod quidem caput totum refertum eſt eiuſmodi diſtinctis mentionibus patris & filij. Aſcendo ad patrem meum: Iohan. 20. Chriſtus inuocat patrem Matth. 11. 26. Lucæ 22. 23. Iohãnis 12. 17. Alia eſt perſona mittens, alia miſſa, ut ſuperius dictum eſt.

Patefactiones idem declarant. Solus pater clamat ad Iordanem, & in monte, Hic eſt filius meus: Matthæi tertio, 17. Idem in hiſtoria conceptionis Chriſti & alijs planum fit. Sic pater & à Spiritu ſancto diſtinguitur: Rogabo patrem, & alium paracletum dabit uobis: Iohan. 14. Spiritus ueritatis, qui à patre procedit: Iohannis 15. Omnium autem illuſtriſſima ſententia eſt, quæ in hoc loco ſemper ob oculos uerſari debet, baptiſmi inſtitutionem continens: Baptiſate, inquit IESVS, in nomine Patris & Filij & Spiritus ſancti. ubi tres diſtinctæ perſonæ recitantur.

Proprietates quas huic perſonæ attribuit Chriſtus, ſunt triplices: nempe aut ſingulares, aut communes cum alterutra perſona, aut communes cum utriſque reliquis perſonis. Tantum huic perſonæ conuenientes, eamque à cæteris diſcernentes, ſunt: quòd eam primam in ordi-

ordine collocat Chriſtus. Deinde, quòd eam tantum nominat patrem: idq; tali ratione explicat, quòd reſpectu ſui ſit pater. Se enim unigenitum eſſe filium eius patris: hoc eſt, patrem eam habere proprietatem maximè inſignẽ, qua differat à cæteris perſonis diuinitatis, quòd ab æterno genuit unicum filium ſibi coeſſentialem & coæqualem. ſicut Iohannis 17. inquit: Pater, clarifica me apud temetipſum, claritate quam habui priuſquam mundus fieret. Tertiò, quòd mittit filium in mundum, Iohannis tertio: Dat ei mandata, quæ docendo, patiendo, miraculis & reliquis actionibus debet exequi: Iohannis 5. Deriuat in filium peccata generis humani. ideo Baptiſta eum uocat agnum Dei: hoc eſt, uictimam à Deo deſtinatam, ut tollat peccata mundi, eaq; expiet. Tradit omnia filio, ſicut inquit: Omnia mihi tradita ſunt à patre, Matthæi 11. Lucæ 10. Clarifica filium, Iohannis 12. 17. Quamuis autem hæ proprietates, quæ tertio loco ſunt recitatæ, etiam Spiritui ſancto attribui ſimul poſſe uideantur: tamen quia ſcriptura ſic loquitur, ideo eam rationem hic obſeruare placuit.

Proprietates quas Pater communes tantùm cum Filio habet, ſunt: quòd uterq; mittit ac donat ſpiritum ſanctum, Iohannis decimoquarto, Lucæ undecimo. Quòd à patre & filio ſpiritus ſanctus procedit, Iohannis decimo quinto, uigeſimo: Proprietates communes patri & ſpiritui ſancto ſunt, in Chriſti cõceptione operari. Sicut ſcriptum eſt: Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & uirtus altiſſimi obumbrabit tibi. Luc. 1.

Præterea tribuit Chriſtus patri eiuſmodi proprietates ſeu actiones potius, quas cum cæteris duabus perſonis habet communes. ut ſunt, Patrem eſſe in cœlis: eſtq; hæc locutio admodũ Chriſto familiaris, Matthæi ſexto, & alibi. Patrem ſcire quibus homines opus habeant: patrem cœleſtem delicta dimittere. patrem uolatilia cœli paſcere, lilia & fœnum ueſtire. Inuocandum eſſe patrẽ, Matthæi ſexto. Patrem dare bona petentibus ſe. Matth. ſeptimo. Eſſe dominum meſſis, & mittere operarios: Matthæi nono. Patrem eſſe Dominum cœli & terræ, Matthæi undecimo. Patrem reuelare cognitionem Chriſti, Matthæi decimoſexto. Patrem cupere ut omnes puſilli ſalui fiant, Matthæi decimooctauo. Patrem mittere angelos. Matthæi 27. Templum Hieroſolymitanum eſſe domum patris. Iohan. 2. Patrem ſuſcitare mortuos. Iohãnis 5. Patrem dare regnum cœlorum, Lucæ decimo. Hæc enim etſi in citatis locis uni patri adſcribantur, tamen ſynecdochicè intelligenda ſunt: nempe quòd etiam reliquis perſonis aliàs conueniant, nec ſint proprietates ſeu actiones ſingulares.

Colligi igitur hinc poteſt integra definitio Patris, nempe Patrem eſſe in ordine primam Trinitatis perſonam non genitam, ſed quæ ab æterno genuit filium conſubſtantialem, eumq; miſit in mundum ſtatuto tempore, non procedentem aliunde, ſed à qua ſimul cum Filio procedit Spiritus ſanctus, qui donatur Eccleſiæ ſeu credentibus.

De IESV CHRISTO Filio Dei & hominis.

De appellationibus huius perſonæ inferius paulo dicemus. nam cæteris quæ ad explicationem ſecundæ perſonæ Trinitatis pertinent, rectè explicatis, uocabula quoq; facilius intelligi poterunt.

Filium Dei eſſe perſonam iuxta ſignificationem ſuprà poſitam, hoc eſt, non ipſum patrem, aut cogitationem dũtaxat patris, ſed peculiarem hypoſtaſin, ipſemet apertè & multis in locis docet: imprimis uerò in omnibus locis, ubi patris ſui cœleſtis facit mẽtionem. ut Matthæi undecimo: Nemo nouit filium niſi pater; & patrem niſi filius. Matthæi uigeſimoſexto fatetur ſe eſſe filium Dei, & quidem ſeſſurum à dextris patris. Iam non poteſt pater iuxta ſeipſum conſidere, cum perſona ſit, hoc eſt indiuidua ſubſtantia, nec ſint plures patres quàm unus: & cum hic diſertè filius profiteatur, ſe ad dextram patris collocatum iri, ideo ſe perſonam eſſe declarat. Lucæ ſecundo: Oportet me eſſe in his quæ patris mei ſunt: dicit ſe ut perſonam, in loco ſibi à patre, tanquam altera perſona, præfinito futurum. Sic Iohannis tertio ait, Deum filium ſuum unigenitum dediſſe. Hic duo recenſet, quæ demonſtrant, filium Dei eſſe perſonam. Vnum, quòd ſit unigenitus patris. Iam pater, & id quod ex eo genitum eſt, non poſſunt eſſe una hypoſtaſis, ſed deſcribuntur duæ. Alterum eſt, quòd pater miſerit filium. Non mittit autem ſeipſum, nec mittit cogitationem ſuam, quæ ipſe pater fuiſſet: ſed filium, hoc eſt hypoſtaſin à ſe diſtinctam, ut poſtea dicendum erit. Iohannis ſeptimo: Ego ex Deo proceſſi & ueni. Non ait patrem ueniſſe: ſed ſe, & quidem uoluntate patris. Sic Iohannis decimoſeptimo orat: Pater clarifica filium tuum. Hic expreſſè oſtendit, filium eſſe hypoſtaſin. Idem docet Iohannes, clarè affirmans λόγον (ita enim Filium Dei appellat) fuiſſe apud Deum: hoc eſt, λόγον eſſe ὑπόστασιν, & λόγον carnem eſſe factum, non patrem ipſum.

Apparitio Trinitatis ad Iordanem etiam tali modo fit, ut pater clamet non de ſe, ſed de altera perſona, Hic eſt filius meus dilectus. Ergo filius eſt perſona. Deniq; uerba baptiſmi, filium cõſtituunt peculiarem in diuinitate perſonam. Plura dicta non eſt neceſſe adſcribere. nam quæ iam ſequentur, eódem referri debent.

Docet deinde Chriſtus, hunc filium Dei, hoc eſt ſeipſum, eſſe perſonam ſeparatam à patre & ſpiritu ſancto. Huc iterum uerba baptiſmi faciunt: & illa diſtincta apparitio in Iordane, cum ea quæ in monte accidit: ubi præcipit cœleſtis pater, hunc ſuum dilectum filium audiri. Iohan. 3. Pater diligit filium. Iohan. 5. Pater meus uſq; modò operatur, & ego operor. Qui non honorificat patrem, non honorificat filium. Sicut pater habet uitam in ſemetipſo, ita & filius. Perſpicuè pater & filius perſonis & nominibus diſtinguuntur. Patrem non uidit quiſquam, niſi is qui eſt à Deo. Iohannis ſexto. Nõ ſolus ſum, ſed ego, & qui miſit me pater. & pulchrè addit: Et in lege ueſtra ſcriptum eſt, quòd duorum hominum teſtimonium uerum eſt. Ego ſum qui teſtimonium perhibeo de me ipſo, & teſtimonium perhibet de me qui miſit me pater. Hic apertè Chriſtus ait duos eſſe, patrem & ſe, ſeu duas perſonas. Vt cognoſcatis & credatis, quòd pater in me ſit, & ego in patre. Iohannis 9. & Iohannis capite primo luculenter iſta tradit, quòd inquit, Verbum erat apud Deum: & uocat unigenitum à patre. Sic non tantum filius à patre diſtincta eſt perſona, ſed etiam à Spiritu ſancto: ut præter alia, etiam dicta Iohannis decimoquarto & decimoquinto teſtantur, in quibus ſe patrem rogaturum, & miſſurum eſſe

Spiritum ſanctum promittit. Non naſcitur pater, non ſpiritus ſanctus: ſed filius naſcitur, & eſt diſtincta perſona ab utraq;.

Hinc filium Dei eſſe coeſſentialem patri & ſpiritui ſancto, itidem uerba baptiſmi, patefactiones Trinitatis, & ſententiæ lucidiſsimæ demonſtrant. ut Iohan. 1. Deus erat uerbum. Vbi articulus græcus, additus λόγῳ, indicat, quòd Verbum ſit ſubiectum, & Deus prædicatum: hoc eſt, filium Dei eſſe eſſentiam diuinam, cum patre & ſpiritu ſancto. Item, Vnigenitus à patre, unigenitus filius, Dei filius, ſicut paſsim ipſemet ſe uocat, & ab alijs ita celebratur, oſtendunt, filium eſſe coeſſentialem patri. Et creberrimè uocat primam perſonã patrem SVVM. ut manifeſtum faciat, ſe coeſſentialem patri, ac uerum Deum eſſe. Iohan. 8. patrem ſuum dicit eſſe Deum, & ſe ex Deo proceſsiſſe. Iohann. 14. Pater in me eſt, & ego in patre. Iohannis 10. Ego & pater unum ſumus. Iohannis 11. Qui uidet me, uidet eum qui miſit me. Iohannis 14. Creditis in Deum, & in me credite. Qui uidet me, uidet & patrem. Hæc dicta non ita ſunt accipiẽda, quòd perſonæ patris & filij ſint confuſæ: ſed de eſſentia diuina, quæ eſt tribus perſonis communis. Ideo ſe mox exponit Chriſtus: Ego in patre ſum, & pater in me eſt, ſeu manet. Item, Ego ſum in patre meo. Iohannis ſexto: Ego uiuo propter patrem: hoc eſt, ſum filius Dei. Eadem ratione etiam Spiritus ſanctus eſt in hoc filio Dei. Iohan. tertio. Non ad menſuram ei dat Deus ſpiritum. quaſi diceret, in credentibus habitat ſpiritus ſanctus menſuraliter: hoc eſt, certa ratione, ut non habeat cum eis communem eſſentiam, omnipotentiam, æternitatẽ, nec omnib. ſuis donis præſtò ſit, ſed in filio Dei Spiritus ſanctus ita eſt, ut ſit cũ eo coeſſentialis, ſeu unus Deus. Hoc probat etiam pulchrè factum Chriſti, quòd exſufflando in Apoſtolos, ſimul eis largitur ſpiritum ſanctum. inquit enim, Accipite Spiritum ſanctum: & Iohannis decimoquinto ait, ſe Spiritum ſanctum eſſe miſſurum. Denique etiam opera diuina quæ uel communia habet cum alijs, uel aliàs præſtat, euidenter probant, eum uerum eſſe Deum, ac diuinam potentiam habere, ſicut paſsim in concionibus, præcipuè uerò in uerbis baptiſmi, & Iohannis quinto explicatur, ubi inquit: Pater meus uſque modò operatur, & ego operor: ſicut pater ſuſcitat mortuos, & uiuificat, ita & filius quos uult uiuificat. Qui non honorat Filium, non honorat Patrem. Sed de operibus filij Dei ſuo loco.

Idem probat, quòd ait, ſe à dextris uirtutis Dei ſeſſurum, Matt. 26. quod nihil aliud quàm æqualitatem cum patre oſtendit.

Cæterùm quòd inquit, patrem eſſe maiorem ſe, non de eſſentia, ſed officio intelligendum eſt. Additum eſt enim, Quia uado ad patrem: hoc eſt, diſcernit mittentem & miſſum: ac deſcribit humiliationem, quam ipſe ſolus ſuſcepit. Eadem ratione dicit, omnia ſibi à patre tradita eſſe, nempe ratione ſuæ interceſsionis ac paſsionis pro genere humano.

Filium Dei coæternum eſſe patri & ſpiritui ſancto, hæc dicta non obſcurè docent, Iohannis primo, In principio erat uerbum. Item hoc, Erat initiò apud Deum. Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil, quod factum eſt. Teſtatur filium Dei in principio, ante creaturas, fuiſſe apud Deum. ideo ab æterno extitit, & quidem apud Deum, hoc eſt, coæternus patri. Vnigenitus à patre. item, Vnigenitus filius qui eſt in ſinu patris. Non autem fuit tempus, quo non fuerit Pater, aut quo non fuerit Filius: ideo coæterni ſunt. nam unigenitũ eſſe Dei filium, & in ſinu patris eſſe, nulli creaturæ attribuuntur. Idem ex hac uoce poteſt elici, Verbũ eſt Deus. Sed Dei hoc eſt proprium, ut ſit ab æterno, & ſic à creaturis dinoſcitur. Ergo & λόγος ſeu filius eſt æternus. Nam filij adoptionis, ut poſtea dicemus, ab hoc unigenito diſcernuntur. Baptiſta clarè inquit, Ante me factus eſt, prior me erat: etiamſi probè noſſet, ſe, quod ad humanam naturam, prius ipſo natum eſſe in hunc mũdum, circa ſemeſtre. Idem clarius explicat Iohannis tertio: Qui è ſupernis, ſeu qui de cœlo uenit, ſuper omnes eſt. Et Chriſtus ipſe idem pluribus in locis tradit, ut Iohannis tertio: Nemo aſcendit in cœlum, niſi qui deſcendit de cœlo. Iohannis quinto: Sicut pater habet uitam in ſemetipſo, ita & filius. Quid luculentius de coeſſentialitate & coæternitate patris & filij dici poſſet? Iohannis ſexto: Ego ſum panis, qui de cœlo deſcendi. Item ait ſe prius in cœlo fuiſſe, Iohannis octauo: Ego de ſupernis ſum. Item: Amen dico uobis, antequam Abraham fieret, ego ſum. Iohannis 17. Glorifica nunc me tu pater apud temetipſum, ea gloria quam habui priuſquam mundus fieret, apud te. Item, Dilexiſti me ante conſtitutionem mundi. Hæ conciones docent manifeſtè, filium Dei coæternum eſſe patri. Quòd etiam Spiritu ſancto ſit coæternus, uerba baptiſmi demonſtrant.

Proprietates ſingulares filio Dei ante incarnationẽ, quibus à reliquis perſonis eſſentiæ diuinæ ſecernitur, tribuuntur. Quòd ſit unigenitus à patre, filius Dei, Iohannis primo. Matth. 16. & paſsim in concionibus Chriſti hæc proprietas occurrit, & pater ipſe de cœlis ita hãc perſonam deſcribit: Hic, inquit, eſt filius meus dilectus. Ac ſunt hæc ex ore Dei atq; hominum, qui teſtes ſunt rerum certiſsimarum, firma & plana, ſecundam perſonam diuinitatis eſſe genitam, idq; ex patre. & eſſe unigenitum filium, & coeſſentialem & coæternum patri ac ſpiritui ſancto. patrem non eſſe perſonam genitam, ſed gignentem. Quomodo autem generatio ab æterno à patre facta ſit, Chriſtus, qui aliàs uenit, ut Eccleſiæ Dei reuelaret quæ ei erant neceſſaria, non explanauit: ac Philippum retrahit ab arcanis & non reuelatis ſpeculationibus de Deo, ac iubet eum hac patefactione, quã adferat, contentum eſſe. Qui uidet me, inquit, uidet patrem. Altera proprietas huic perſonæ ſingularis ante incarnationem fuit, quòd eſſet deſtinata ut fieret homo: & genus humanum, lapſum in peccatum & mortem, expiaret & ſaluaret. Non pater, non ſpiritus ſanctus debebat homo fieri, ſed filius Dei.

Proprietates communes cum patre ſunt, mittere ac donare ſpiritum ſanctum, ut ſuprà de patre dictum eſt.

Communes cum reliquis duabus perſonis ſunt, eſſe conditorem. Nam quòd Iohannes ait, Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil, quod factum eſt: item, Mundus per ipſum factus eſt: ſynechdochicè intelligi debere, nemo dubitat. Sic quod idem affirmat, Vnigenitum filium nobis enarraſſe. Nam pater & ſpiritus ſanctus quoq; reuelarunt doctrinam cœleſtem. Matthæi decimoſexto inquit, Patrem reuelaſſe Petro ueram filij Dei noticiam.

IESVM CHRISTVM ESSE Dei filium, & Deum uerum.

Nūc ex concionibus Chriſti & reliquis teſtimonijs hiſtoriæ Euangelicæ commonſtrandum eſt, quòd IESVS Chriſtus uerè ille ipſe ſit filius Dei, de quo superiora teſtificantur, ac uerus Deus: nec deſierit talis eſſe, poſtquam alteram naturam, nempe humanam aſſumpſit. Id uerò ipſemet rotundo & diſerto ore profitetur. ut Matth. 26. fatetur ſe eſſe filium Dei. item Iohan. 10. Filius Dei ſum. Eódem ſpectat, quod Matthæi undecimo dicit, ſe eſſe maiorem Iohanne Baptiſta in regno cœlorum. Et Matthæi 12. Ecce plus, inquit, quàm Ionas hic. item, Ecce plus quàm Salomon hic. Nec de officio ibi præcipuè, uerùm de perſona aut ſubſtantia diſſerit: nempe quòd præter humanam, adhuc ſublimiorem habeat ſubſtantiam, qualem nulla unquam creatura habuerit. Hæc explicantur in cæteris concionibus, in quibus crebrā ſui patris mentionē facit. ut Matt. 7. 12. Qui facit uoluntatem patris mei qui in cœlis eſt. Matth. 10. Confitentem me coram hominibus, confitebor coram patre meo qui in cœlis eſt. Matthæi 16. 18. Pater meus qui in cœlis eſt. Matt. 25. ait, ſe credentes traducturum in regnum patris ſui. Iohannis 3. Filium ſuum unigenitum dedit. Iohann. 5. Sicut pater ſuſcitat mortuos, & uiuificat, ſic & filius. Iohann. 6. Hæc eſt uoluntas eius qui miſit me patris. & filium ſe uocat. Iohannis 8. Patrem eis dicebat Deum. Iohannis 9. Tu credis in filium Dei. ubi uult, ut cæcus à ſe ſanatus, in ſe credat. Iohan. 10. Ego & pater unum ſumus. Iohannis 11. ait mortem ac reſuſcitationem Lazari accidere, ut glorificetur filius Dei. Iohannis 14. Qui uidet me uidet & patrem: Ego in patre, & pater in me eſt. Iohannis 17. Glorifica filium tuum. ac petit talem gloriam, qualem habuerit apud patrem, priuſquam hic mundus fieret. Docet igitur ipſe Chriſtus uerbis minimè dubijs, ſeſe & eſſe & manere filium Dei, ac uerum Deum. Idipſum quoq; pater teſtificatur. Hic, inquiens, eſt filius meus dilectus. Loquitur autem de eo qui iam homo factus fuerat. Angelica teſtimonia ſunt, quòd Gabriel Mariæ denunciat, Filius altiſſimi uocabitur. item, Vocabitur filius Dei. Lucæ 1. Baptiſta inquit: Ante me factus eſt, prior me erat. Iohannis 1. Et de cœlo uenit, & pater diligit eum. Qui credit in filium, habet uitam æternam, Iohannis 3. & Baptiſabit ſpiritu ſancto. Matthæi 3. diſcipuli nauigantes conſpecto miraculo, quòd corpore graui in mari graderetur, adorāt eum dicentes, Verè filius Dei es. Matth. 14. Petro edente confeſſionem nomine omnium diſcipulorum, qui rogati erant, quid de Chriſto ſentirent, ac dicente, Tu es Chriſtus filius Dei uiui: Chriſtus non modò approbat eam confeſſionem, ſed hoc inſuper præclarum elogium adijcit: Beatus es Simon fili Iona, caro & ſanguis nō reuelauit tibi, ſed pater meus qui in cœlis eſt. Matthæi 16. Iohan. 6. Marcus ſic orditur narrationem Euangelicam: Euangelium IESV Chriſti, filij Dei. Iohannes cap. 1. inquit, Verbū caro factum eſt: & uerbum pronunciat eſſe Deum. In mundo erat, inquit, & mundus per ipſum factus eſt. Martha etiam dicit: Ego credidi quòd tu ſis filius Dei. Item Iohannes in hunc modum ſuum Euangelium concludit. Hæc ſcripta ſunt, ut credatis, quia IESVS eſt Chriſtus, filius Dei. Denique Matthæus cap. 1. applicat teſtimonium Eſaiæ, in quo uocatur Immanuel, hoc eſt nobiſcū Deus. Patet igitur, hunc ipſum IESVM Chriſtum, natum de Maria, eſſe ac manere filium Dei, uerumq; Deum: nec depoſuiſſe diuinam naturam, poſtquam homo factus eſt. Idem docent ac confirmant opera diuina, quæ huic perſonæ tribuuntur: ut quòd remitti peccata, dat ſpiritum ſanctum, confert donum miraculorum, uerbo omnipotenti omnis generis ægrotos ac malè habentes ſanitati reſtituit, eijcit dæmonia, imperat mari & uentis, mutat naturas rerum, reſuſcitat mortuos, nouit cogitationes hominū, tradit claues regni, dat uitam æternam, uult in ſe credi, præſcit ac prædicit momenta ac totum proceſſum ſuæ paſſionis: item de fine mundi ac iudicio uaticinatur, reſurgit ipſe ex mortuis uictor, conſtituit miniſterium Euangelij: & ait ſe adfuturum, ubi duo aut tres in nomine ſuo cōgregati fuerint: aſcendit ad cœlos, dicit ſe ſeſſurum à dextris Dei. Hæc opera diuina teſtantur, Chriſtum non tantum eſſe hominem, ſed & uerum Deum. Sed de his operibus iterum paulo pòſt.

IESVM CHISTVM ESSE uerum hominem.

Hunc uerò IESVM Chriſtum, non ſolum uerè eſſe filium Dei, ſed & uerum atq; naturalem hominem eſſe factum, conceptum & natum ſicut alij homines, dempta tantummodo labe originali, angeli, homines fide digni, & ipſemet Chriſtus docēt. Nam Gabriel miſſus ad Mariā, clarè inquit: Ecce concipies in utero, & paries filium. item, Naſcetur ex te ſanctum. Item angelus paſtoribus apparens inquit: Natus eſt uobis hodie ſaluator, qui eſt Chriſtus Dominus. Lucæ 2. Concipi autem, parere, naſci, humanæ naturæ conueniunt. Ita & angelus Domini ad Ioſephum ablegatus, loquitur: Quod in ea natum eſt, de ſpiritu ſancto eſt. pariet filium. Matt. 1. Ibidem & Eſaiæ teſtimonium à Matthæo allegatur: Ecce, inquit, uirgo in utero habebit, & pariet filium. Sic Lucas refert capite ſecundo, Mariam fuiſſe grauidam, impletos ei eſſe dies partus, primogenitū enixam eſſe, pannis inuoluiſſe, repoſuiſſe in præſepe. Circunciditur octauo die, obſeruatis diebus purgationis ſiſtitur Domino. Maria dicitur mater eius: puer creſcit, proficit ætate & ſapientia apud Deum & homines. deportatur puer in exilium in Aegyptum uſque. Matthæi 2. fit duodecim annorum, Lucæ 2. incipit eſſe triginta annorum, Lucæ 3. Quorſum autem opus fuiſſet tot circunſtantijs, ſi non fuiſſet uerus homo? Eſurit, Matth. 4. 12. Defatigatur ex itinere, Iohannis 4. Infremuit ſpiritu, turbatus eſt, lachrymas fudit. Iohan. 11. Lucæ 19. Contriſtatur ſpiritu in monte oliuarū ſanguineas guttas è corpore fundit in terram: capitur, colaphis cæditur, flagellatur, ſpinis coronatur, cruci affigitur, moritur, ſauciatus in latere ſanguinem & aquam ſtillat, reſurgit, ut hiſtoria indicat. Fuit igitur uerus homo.

Notatu etiā dignum eſt, quod plerunq; Chriſtus de ſe loquens filiū hominis ſe uocat. ut, Filius hominis non habet ubi reclinet caput ſuum: Matthæi 8. Filius hominis habet poteſtatem dimittendi peccata in terra: Matthæi 9. Filius hominis à mortuis reſurget: Matt. 17. 20. Venturus eſt in gloria: Matthæi 16. 24. Et Matt. 12. 13. 25. 26. Luc. 9. 17. 19. 22. 22. 23. 24. Iohan. 1. 3. 4. 6. 12. &c.

Eandem

Eandem ob cauſam uocatur filius Dauid & Abrahæ, Matt. 1. Liber generationis IESV Chriſti, filij Dauid, filij Abrahæ. Matth. 20. Marci 10. Lucæ 18. Domine miſerere noſtri, fili Dauid. Matth. 21. Hoſianna filio Dauid. Magi eum appellant regem natum Iudæorum, Matth. 2. Denique Iohannes paucis uerbis rem totam complectitur, dicens: Verbum caro factum eſt.

Naſcitur autem ſine patre carnali, de Spiritu ſancto, ut teſtatur angelus Matt. 1. Quod in ea natum eſt, de Spiritu ſancto eſt. habēs tantum carnalem matrem, eamq; puram uirginem: ſicut ex allegato Eſaiæ dicto patet, Ecce uirgo concipiet. & Maria inquit, Virū non cognoſco. & Lucas ait, fuiſſe uirginem deſponſatā tantummodo. Matthæus dicit, Priuſquam cōuenirent, grauida erat de Spiritu ſancto. Item: Non cognoſcebat eam Ioſeph, donec peperit filium ſuum primogenitum. Et in Genealogia cautiſsimè uerba ad Mariam applicat Matthæus, cum quidem aliàs de Ioſepho catalogum texuiſſet: EX QVA, inquit, natus eſt IESVS. Non autem quaſi phantaſma per Mariam tranſiiſſe filium Dei, ſed uerè ex Maria natum, & carnem humanam ab ea deſumptam, uerba angeli declarant: Concipies, inquit, in utero, paries filium, naſcetur ex te. Et Eliſabetha ſpiritu ſancto plena dicit: Benedictus FRVCTVS uentris tui. & matrem Domini appellat, ſingulari Spiritus ſancti inſtinctu. Fructus autem uentris, eſt naturalis homo, in utero hominis natus, & ex eo editus. Eſt igitur Ioſeph tantum putatiuus pater Chriſti, ut inquit Lucas cap. 3. & circumſtantiæ, quarum modò facta eſt mentio, idem declarant. Erat enim Maria tantum deſponſata marito: quam Ioſeph ignarus diuinorum myſteriorum tanquam ſtupratam deſeruiſſet, niſi ab angelo fuiſſet peculiariter monitus & perſuaſus, ne à Maria diſcederet.

FILIVM DEI ET HOMINIS ESSE unam perſonam, non plures.

Eſt & hoc clarè traditum, duas naturas in Chriſto, nempe diuinam & humanam, eſſe miranda & inexplicabili ratione unitas in Chriſto, unione hypoſtatica. ut tantùm una ſit perſona IESVS Chriſtus, filius Dei et hominis. ſicut docet Iohannes, dicens: Verbum caro factum eſt. & angelus inquit: Quod naſcetur ex te, ſanctum uocabitur filius Dei: Natus eſt uobis ſaluator. & Matthæi 16. Tu es Chriſtus, filius Dei uiui. Diſcipuli profitentur duas naturas eſſe in Chriſto. nam & Chriſtum uocant, natum iuxta promiſsiones, & filium Dei: & in ſingulari tantum proferunt, Tu es. idem Chriſtus in his formis docet: Filius hominis habet poteſtatem dimittendi peccata, Matt. 9. Venit filius hominis quærere & ſaluare quod perierat, Luc. 9. & ſimilibus. Nam & naturam humanam deſcribit, & opera diuinam naturam exprimentia adiicit, ac ſignificat in una perſona has naturas unitas. Manere autem eam mirandam copulationem ſiue unionem duarum naturarum, nempe diuinæ & humanæ, in Chriſto, etiam poſt glorificationem, hiſce ſentētijs ipſemet docet: Videte manus meas, ac pedes meos, quia ego ipſe ſum: palpate & uidete, quia ſpiritus carnem & oſſa nō habet, ſicut me uidetis habere. Item, Comedit in eorū conſpectu, Luc. 24. Non igitur exuit humanam naturam, ſed retinuit poſt reſurrectionem. Et quidem ideo quadraginta dies integros apud eos commoratur, ac deinde uiſibiliter aſcendit in cœlum, ut probet manifeſtè, ſe naturam humanam retinere, & ſecum in cœlum ſubuehere. Item, Filius hominis uēturus eſt in gloria patris ſui, cum angelis ſuis, & tunc reddet unicuiq; ſecundum opus eius. Matt. 16. 24. 25. Lucæ 9. 21. Amodò uidebitis filium hominis ſedentem à dextris uirtutis Dei, & uenientem in nubibus. Matth. 26. Orantes ut digni habeamini fugere iſta omnia quæ futura ſunt, & ſtare ante filium hominis: Lucæ uigeſimoprimo.

Proprietates filij Dei poſt aſſumptionem carnis humanæ, ſunt, quòd eſt uerè ac naturalis homo: unitis tamen duabus naturis, ut dictum in una perſona. Non de patre, neque de Spiritu ſancto, ſed tantum de filio Dei dicitur, Verbum caro factum eſt. Solus etiam fit agnus Dei, hoc eſt, uictima expians peccata totius generis humani. ipſe ſolus ſuſpenſus à cruce clamat: Deus meus, quare me dereliquiſti?

Cum patre communes proprietates retinet, quòd dat Spiritum ſanctum: Ioh. 14. 15. 16.

Communes etiam utriſq; reliquis perſonis proprietates habet, quòd operatur & uiuificat. Iohan. 5. In baptiſmo regenerat credentes: Matth. 28.

Proprietates poſt reſurrectionem & glorificationem, quòd tranſit obſignatum monumentum, & penetrat occluſam ianuam, euaneſcit ex oculis diſcipulorū: Lucæ 24. Ponderoſo corpore ſubleuatur, & ſcandit in cœlum, conſidet ad dexteram Dei, Matt. 26. 28. Marci 16. Lucæ 24. Act. 1. Afflatu largitur ſpiritum ſanctum, inſtituit miniſterium uniuerſale, Iohan. 20. Lucæ 24. Eſt cum ſua Eccleſia, ubicunq; locorum eſt diffuſa, Matthæi uigeſimooctauo. Et quidem uero ſuo corpore & ſanguine eſt in cœna, ubicunq; iuxta ſuum uerbum ritè adminiſtratur & uſurpatur, ſicut ex uerbis cœnæ liquet. Reuertetur in maieſtate, iudicaturus uiuos & mortuos: & quidem eos qui crediderunt, traducet ſecum in uitam æternam, reliquos unà cum diabolis præcipitabit in ignem æternum. Matth. 25.

Solet & phraſis Chriſti & Scripturæ ſanctæ annotari, quam nominant cōmunicationem idiomatum: ubi uidelicet, quod eſt alteri naturæ proprium in abſtracto, tribuitur Chriſto in cōcreto, ſeu in perſona. ut Matthæi 9. Filius hominis poteſt peccata dimittere. Matthæi 12. Filius hominis eſt Dominus Sabbathi. Cum tamen conſtet, tantum Dei opus eſſe peccata dimittere, Sabbathum inſtituere & abolere. Matth. 20. Filius hominis tradetur, & tertia die reſurget. Diuinæ naturæ conueniebat, non mori: & rurſum, uitam corpori interfecto cōcedere. Ioh. 3. Filius hominis, qui in cœlis eſt. Eodem modo Iohannis ſexto: Si uideritis filium hominis aſcendentem ubi erat prius. Hæc ante glorificationem de ſe affirmat: cum tamen certum ſit, eum conceptum in utero Mariæ, needum aſcendiſſe corpore ſuo in cœlum. Venerat autem diuina ſua natura, tanquam filius Dei uerus de cœlo, & factus fuerat caro. Iohan. 1. Priuſquam te uocaret Philippus, cum eſſes ſub ficu, uidi te. Iohann. 11. nouit Lazarum mortuum, etiamſi non fuerat morienti præſtò, nec à quoquam mortalium cognouerat. ac prædicit certò eius reſuſcitationē: id quod naturæ humanæ per ſe non erat proprium. Sic Maria nominatur mater Domini. Videndum tamen, ne inepti

ptè

ptè hæc regula accommodetur, in iis potiſsimum teſtimonijs, quæ proponunt rem utrique naturæ in Chriſto conuenientem. ut Matth. 25. Filius hominis ueniet in maieſtate ſua, & iudicabit omnes gentes. id opus utriſq; naturis iam in corpore Chriſti glorificato conuenit. Sic Matth. 26. A modò uidebitis filium hominis ſedentem à dextris uirtutis Dei. & utriſq; naturis in Chriſto unitis ea ſedes aut gloria conuenit: Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo & in terra. Item, Ego uobiſcum ſum uſq; ad conſummationem ſeculi. Item: Vbicunq; duo aut tres congregati fuerint in nomine meo, ſum in medio eorum. Prudentia igitur quadam in hiſce locutionibus opus eſt.

De Meſsia.

De Meſsia nunc quoq;, quantum hiſtoria Euangelica ſuppeditat, dicendum eſt. Nam intra ea ſepta modò nos continemus: ideo quæ alibi extant, iam prætermittenda cenſemus. Quòd igitur eſſet aliquis Meſsias uenturus, notiſsimum fuit cunctis Iudæis, & omnibus pijs hoc ipſo tẽpore, licet Phariſæi ſuis præſtigijs hanc doctrinam horribiliter obfuſcarẽt. Maria inquit, Deũ ea de re locutum eſſe ad Patres, Abraham, & eius poſteritatem. Zacharias affirmat, per os ſanctorum prophetarum, de Meſsiæ exhibitione iam inde ab initio prænunciatum eſſe. Simeon ait, Deum promiſiſſe eum quem nunc oculis contempletur: & Hanna prophetiſſa alloquitur eos qui redemptionẽ Iſrael, hoc eſt Meſſiam anxiè expectabãt. Iohannes diſcipulos ſuos iubet ſciſcitari, an IESVS ſit ille qui ſit uenturus? Ergo in hoc populo memoria ſeu expectatio aduentus Meſsiæ retinebatur. Sicut etiam ex ſermone plebis Iohann. 6. apparet. Et Iohannis primo, Leuitæ & Scribæ miſsi ad Iohannem, interrogant, Quis ſit? uidentur interrogaſſe, an ſit Meſsias: cum Iohannes ſtatim reſpondeat, ſe non eſſe Chriſtum. Et ſacerdotes accurate quærunt ex IESV captiuo, an ſit Meſsias? Matth. 26.

Recitantur autem quædam teſtimonia ex Veteri Teſtamento, quæ partim ab Euangeliſtis, partim à Chriſto & alijs allegantur. ut Matthæi primo: Ecce uirgo concipiet, & pariet filium, & uocabitur nomen eius Immanuel. Eſaiæ ſeptimo. Michææ teſtimonium ex cap. 5. proponunt ſacerdotes populi Iudaici: Et tu Bethlehem, terra Iuda, nequaquam minima es in principibus Iuda: ex te enim exibit mihi dux, qui regat populum meum Iſrael. Matth. 2. Eſa. 40. Vox clamantis in deſerto, parate uiam Domino. Matth. 3. Malach. 3. Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit uiam tuam ante te. Matth. 11. Zach. 9. Dicite filiæ Zion, Ecce rex tuus uenit tibi manſuetus, ſedens ſuper aſinam, & pullum filium ſubiugalem. Item Pſal. 118. Hoſianna filio Dauid, benedictus qui uenit in nomine Domini. Matt. 21. Philippus inquit, Moſen & Prophetas ſcripſiſſe Meſsiam uenturum: Iohan. 1. Imò ipſe Chriſtus idem aſſeuerat, Iohannis quinto, Matth. uigeſimoſexto, Lucæ uigeſimoſecundo, uigeſimoquarto. Denique magi ſua inueſtigatione teſtificantur, fuiſſe à Deo huic populo Meſsiam promiſſum: Matthæi ſecundo.

Qualis uerò eius Meſsiæ ſubſtantia deberet eſſe, ex teſtimonijs liquet, quæ modò annotata ſunt: nempe uerus homo, natus tamen non prorſus naturali modo, nempe ſine patre naturali, ex ſola quidem & pura uirgine, ut Eſaiæ dictum habet. Et uocabulum Alma à peritis notatur, quod inuiolatæ uirgini tribuitur. Sic Rebecca, antequam deſponſaretur: & Miriã ſoror Moſi, cum eſſet ſex annorum, puella ſeu alma uocatur. Idem uult hæc locutio, quòd filius Abrahæ & Dauid nuncupetur: hoc eſt, qui ex ipſorum familia & ſanguine debeat naſci. Atqui non tantum humanam, ſed etiam diuinam naturam eum habiturum eſſe, hoc eſt uerum Deum futurum, hæc ipſa teſtimonia euidenter docent. Nam Eſaias tribuit ei nomen Immanuel, hoc eſt nobiſcum Deus: & Eſaias ac Malachias uocant eum Iehoua, Dominum, quod idem in prophetico ſermone ſonat, quod Deus. & ex Pſalm. 110. ſic ratiocinatur ipſemet Chriſtus, quòd Meſsias ſit æqualis Deo: hoc eſt, uerus Deus. Matth. 22. Quapropter in Propheticis monumentis prædictum erat, Meſsiam talem expectandum eſſe, qui in una eademq; perſona diuinam & humanam naturam eſſet habiturus.

Quod eſſet officium Meſsiæ futurum, quæ eius opera, ex iiſdem dictis aliqua ex parte intelligi poteſt. Nã uberior doctrina & explicatio, ex pluribus ueteris Teſtamenti concionibus petenda eſt. Matth. 13. Eſaiæ dictum citatur, cap. 6. Auditu audietis, & non intelligetis. & Pſalm. 78. Aperiam in parabolis os meum, eructabo abſcondita à conſtitutione mundi. Hinc patet, Meſsiam doctorem futurum, & reuelaturum uerã ſententiam de Deo & eius uoluntate, alioqui ignotam humanæ rationi. Iohan. 2. ex Pſalm. 69. recenſetur: Zelus domus tuæ comedit me. Docet igitur, Meſsiam Hieroſolymis templum, ubi Deus habebat domum, repurgaturum eſſe. Paſſurum eum eſſe, & moriturũ, idq; ob peccata generis humani, hæc teſtantur: Deus Deus meus, quare me dereliquiſti? Matth. 27. ex Pſalmo 22. In ſiti mea potauerunt me aceto. Ioh. 19. ex Pſalmo ſexageſimonono: Cum iniquis reputatus eſt. Marci decimoquinto, ex Eſa. 53. Quòd rem eſſet habiturus cum ægrotis, & eos ſanaturus, dictum Eſaiæ teſtatur, quod Matth. 8. refertur: Ipſe infirmitates noſtras accepit, & morbos portauit. & Ioh. 12. eiuſdem capitis mentio fit. Totum igitur 53 Eſaiæ cap. huc referri debet, in quo luculenter deſcribuntur opera Meſsiæ: nempe quòd hominum peccata Deus in ipſum coniecturus eſſet, quòd tãquam uictima ſanguinem profuſurus & moriturus, & tandem reſurrecturus, ac noticia ſui plurimos iuſtificaturus eſſet. Matth. 21. Iohan. 12. Zachariæ prophetia recitatur, quæ & de ingreſſu externo Meſsiæ exhibiti, & de cæteris eius operibus uaticinatur. Dicit enim Propheta: Ecce rex tuus ueniet tibi iuſtus & ſaluator, humilis & ſedens ſuper aſinum. Manifeſtè autem concionatur fore regem, ſed iuſtum ac ſaluatorem, hoc eſt, iuſticiam & ſalutem adferentem: & humilem, hoc eſt, qui ſua humilitate ac paſsione tanta bona pariet. Vt in eodem capite ſequitur: Et tu in ſanguine teſtamenti tui emiſiſti uinctos tuos de lacu, in quo non eſt aqua. Quòd etiam rurſus glorioſus eſſet futurus, & à dextris Dei conſeſſurus, ac ſacerdotij officio in æternum functurus, æternumq; regnum conſecuturus, Pſal. 110. indicat, qui allegatur Matth. 22.

Iam teſtimonia congerenda ſunt, quòd IESVS ex Maria natus, ille ipſe Meſsias ſit, de quo factæ ſunt promiſsiones.

miſsiones. Id autem primùm angeli aſſeuerant: nam Gabriel miſſus ad Zachariam, annunciat, filium ipſius fore præcurſorem Meſsiæ: & Mariæ idem indicat, eam parituram eſſe eum qui ſedem Dauid patris ſui accepturus, & in regno Iacobi in æternum regnaturus ſit. Inde Maria celebrat beneficium Dei, quòd ex ſe brachium Dei naſci deberet: & Zacharias, ſciens conceptionem Meſsiæ in uirgine Maria iam eſſe factam, non ueretur pronunciare palàm, Dominum Deum Iſrael uiſitaſſe, & feciſſe redemptionem plebis ſuæ, & cornu ſalutis in domo Dauid erexiſſe: ac deſcribit eius opera admodũ præclarè. Sic & Elizabetha uocat Mariã Domini matrem. Ioſephum quoq; eadem de re edocet angelus Domini, Matt. 2. & facta natiuitate, peculiari reuelatione & ſolennitate paſtorib. noctu hoc ingens opus ac beneficiũ Dei manifeſtatur. Ecce, inquit angelus Domini euangelizo uobis gaudium magnũ, quod erit omni populo: quia natus eſt uobis hodie Saluator, qui eſt Chriſtus, in ciuitate Dauid. Accedit eueſtigio ingens angelorũ multitudo, iucũdiſsimo cantu rem tantã celebrantium, ut in hiſtoria narrabitur. Poſtea Simeon, uir ſanctus & iuſtus, habet peculiares manifeſtationes, quòd oculis Meſsiam eſſet ante ſuum obitũ conſpecturus: & in impulſu Spiritus ſancti, eo ipſo tẽpore quo IESVS coram Deo ſiſtebatur, uenit in templum, ibiq; amplectens infantem, ac celebrans Deum, apertè eum uocat ſalutare Dei, cunctis gentibus præparatum ac donatũ. Idem uidua ſancta & prouectæ ætatis Hanna profitetur, eodem in loco, ubi Meſsias debebat exhiberi & innoteſcere. Magi ex Oriente peregrè uenientes, teſtificantur Meſsiam, quem more Scripturæ regem Iudæorum appellant, iam natum atq; exhibitum eſſe: & ſtella noua in aere fulgens, ac certiſsimo itinere ipſos ad domum atq; adeò ad ipſum infantem IESVM deducens, ac reliquæ angelicæ præmonitiones, ne ad Herodem redirent, idem luculenter demonſtrant. Eſtq; in primis magnificũ, quòd Magi ſtellam, quam comitem itineris habuerant, uocant ſtellam regis Iudæorum, ſeu Meſsiæ. Accidit & diuino iudicio, ut ipſi ſacerdotes Iudæorum, Herodis authoritate adducti, decernerent, iuxta Michææ prophetiam, Meſsiam Bethlehemæ naſciturum. id quod factum iam tum erat. Baptiſta quoq; adeò doctrina & uirtute celebris, ut etiam à Iudæis in precio haberetur, digito ipſum IESVM commonſtrans, dicebat: Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi. Verba enim ex Eſa. ca. 53. mutuatus, tali periphraſi non ignota, præſentem Chriſtum indicabat: imò totum Baptiſtæ officium eò ſpectabat, ut Meſsias notus ac clarus fieret. ac fatetur, ſe à Deo eã reuelationẽ accepiſſe: & conſpexiſſe, quomodo Spiritus ſanctus in eũ deſcenderit. Neq; eſt cõtentus Deus hac mediata ac certa de Meſsia teſtificatione, ſed ipſemet è cœlo hoc eum elogio ornat: Hic eſt, inquit, filius meus dilectus, in quo delector: hunc audite. Matt. 3. 17. Quid requirimus teſtes alios, cum ipſe pater cœleſtis hac uoce toti mundo Meſsiam commendet? Prodeſt tamen, ob maiorem certitudinem, plura huc reponere. Andreas gaudio exultans, ad Simonem fratrem inquit: Inuenimus Meſsiam, quod eſt interpretatum Chriſtus. Philippus quoq; citra ullam dubitationem Nathanaeli eandem rem exponens dicit: Quem ſcripſit Moſes in lege, & prophetæ, inuenimus IESVM filium Ioſeph à Nazareth. Nathanael ſermone Chriſti, eiusq; potẽtia, quòd longius proſpiceret, ac plura noſſet quàm alij homines, motus, incunctanter confeſsionem edit: Tu, inquit, es filius Dei, tu es rex Iſrael. Ioh. 1. Ex miraculorum frequentia & potentia, turba colligit, IESVM eſſe filium Dauid. Matt. 12. Et eodẽ titulo, Matt. 15. mulier Cananæa eum agnoſcit & alloquitur. & Matt. 19. cæci. & Matt. 21. acclamantium turba. Communis omnium diſcipulorũ cõfeſsio, quã profert Petrus, eſt, quòd IESVS ſit Chriſtus, filius Dei: Matth. 16. Ioh. 6. Nicodemus quoq; ex miraculis eam noticiam ſumit, & intrepidè confitetur: Scimus, inquit, quòd à Deo ueneris magiſter. Nemo enim poteſt hæc ſigna facere, quæ tu facis, niſi fuerit Deus cum eo. Ioh. 3. Samaritani, audita Chriſti doctrina, eiuſmodi teſtimonium ei perhibẽt: Ipſi audiuimus, & ſcimus, quòd hic eſt uerè ſaluator mundi. Ioh. 4. Turba miraculoſe paſta à IESV, inquit: Hic eſt uerè ille propheta, qui uẽturus eſt in mundũ. Ioh. 6. Martha etiã dicit: Ego credidi, te eſſe Chriſtũ filium Dei, qui in hunc mundũ uenturus erat. Ioh. 11. Et Iohannes inquit, omnia ſcripta eſſe, ut certum ſit, IESVM eſſe Chriſtũ filium Dei. Idem IESVS uberrimè & doctrina & miraculis probat. Præterea manifeſtæ eius cõfeſsiones, quòd ſit Chriſtus, paſsim extant. Matth. 16. ubi Petri cõfeſsionem approbat, ac interdicit ne ad tempus cuiquam indicent, quòd ſit Chriſtus. Matthæi uigeſimotertio: Magiſter ueſter unus eſt Chriſtus. Diſcipulos ob cognitionem Meſsiæ beatos prædicat: Amen, inquit, dico uobis, multi prophetæ & iuſti cupierũt uidere quæ uos uidetis, & non uiderunt: & audire quæ uos auditis, & non audierunt. Matth. 13. Matth. 26. 27. directè ad quæſtiones Caiphæ & Pilati IESVS reſpondet, ſe eſſe Chriſtum, eſſe regem Iudæorum: quare Pilatus motus, licet regem ſine regno corporali, & quidem in cruce paſſurum irridens, inſcribit Ebraicè, Græcè & Latinè, IESV in ipſum patibulum hunc titulum, HIC EST IESVS NAZARENVS REX IVDAEORVM: id quod tamen diuino conſilio permiſit Deus fieri, ut etiam perſecutores de Chriſto teſtificarẽtur, quis ac qualis eſſet. Ac ſubinde in paſsione ſonat ea doctrina, IESVM eſſe Chriſtũ, repetentibus eam (licet per ludibrium) etiam impijs perſecutoribus. Legit IESVS in ſynagoga Nazarethana Eſaiæ locum, qui extat capite 61. Spiritus Domini ſuper me, eo quòd unxit me, &c. & inquit: Hodie impleta eſt hæc ſcriptura in aurib. ueſtris. Lucæ quarto Samaritanæ mulierculæ de aduentu Meſsiæ colloquenti ſimpliciter fatetur: Ego, inquit, ſum, qui loquor tecum. Ioh. 4. Scripturas de ſe teſtari inquit. Iohannis 5. Lucæ 24. Ego ſum lux mundi. Item: Si non credideritis quòd ego ſim, moriemini in peccatis ueſtris, inquit Iohan. 8. Quærentibus Iudæis, an ſit Chriſtus, abſq; ambiguitate reſpondet, & eos ad ipſa opera, tanquam euidentiſsima teſtimonia deducit. Iohan. 10. Hanc eſſe uitam æternam inquit, agnoſcere patrem Deum eſſe uerum, & quem miſit Ieſum eſſe Chriſtum. Iohan. 17. Miracula uerò & opera Chriſti, idipſum quoque magnificè probant & declarant, quæ mox recitabuntur. Iohannis quinto inquit: Opera quæ ego facio, teſtimonium perhibent de me. Iohannis decimo: Si mihi non uultis credere, ope-

ribus

ribus credite. Iohannis decimoquinto: Si opera non feciſſem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent. Interrogant Iohannis diſcipuli: Tune es qui uenturus eſt, an alium expectemus? quibus dat reſponſum Chriſtus: Renunciate Iohanni, quæ auditis ac uidetis, & breui quaſi elencho miracula ſua recitat: Cæci (inquit) uident, claudi ambulant, leproſi mundantur, ſurdi audiunt, mortui reſurgunt, pauperibus Euangelium adnunciatur, & beatus qui nō fuerit in me ſcandaliſatus. Matth. 11. Hinc etiam turbæ dicunt, Matthæi nono: Nunquam apparuit ſic in Iſrael. Item, Iohannis ſeptimo: Chriſtus cum uenerit, nunquid plura ſigna faciet, quàm hic facit? Et cæcus ſanatus inquit: A ſeculo non eſt auditum, quòd aliquis aperuerit oculos ei qui cæcus fuiſſet natus. Iohannis nono. Sed quomodo uerbo efficaci & omnipotenti uaria miracula ſit operatus, in hiſtoria eius recitatur. Ad hanc partem etiam ipſe ingreſſus ſplendidus pertinet, qui paucis ante paßionem diebus iuxta prophetiam Zachariæ factus eſt, acclamantibus turbis, Hoſianna filio Dauid. ex Pſal. 118. Et quòd confeſtim ingreſſus templum, id docendo atq; excußione mercatorum purgat. Alia argumenta paßim in concionibus eius extant: ut quòd indeſinenter inculcat, ſe à patre cœleſti miſſum: eaq; omnia doctrina, operibus, paßione expedire, quæ in mandatis ab eo acceperat. Iohannis quinto, octauo, & alibi. Ait ſe ante Abrahamum extitiſſe, ac cum gaudio ab eo uiſum eſſe: Iohannis octauo. Addit ibidem & hanc demonſtrationem, quòd nemo eum poßit ullius peccati arguere. Item dicit, ſe uitam pro ouibus ponere, dare uitam æternam: poſtulat ſibi credi ex uoluntate ac iuſſu Dei patris: ac minatur æternam condemnationem, ſi id non fecerint: Iohannis ſexto, decimo. Sæpius repetit, ſe tertia die reſurrecturum, & omnia poſt ſe tracturum, ſeu collecturum Eccleſiam ex cunctis gentibus. Item dimittit peccata. Cenſum Cæſari, licet peregrino Domino, tribuendum liberè pronūciat: Matthæi uigeſimoſecundo. Significat igitur, hoc ipſo tempore ſceptrum Iudæ, iuxta uaticinium Iacobi, eſſe ſublatum: tempusq; Meßiæ iam adeſſe. Idē & aliæ hiſtoriæ docent: ut quòd Auguſti mandato, quo deſcribebatur totus orbis, etiā in Iudæa parere coguntur. Herodes Hieroſolymis politiam adminiſtrat, & ferociter audito nuncio de rege Iudæorum nato furit, graſſans in pueros Bethlehemiticos: id quod Iudæi, imperio alienigenæ preßi, prohibere nequaquam poterant. Aliquoties commemoratur, IESVM omnia impleuiſſe, quæ fuerunt de ſe ſcripta, & quidem in Moſe, Prophetis & Pſalmis. Lucæ 24. prædixit IESVS cladem extremam ac deuaſtationem horrendam Hieroſolymorum, totiusq; populi Iudaici: ac inſtituit miniſterium Euangelij uniuerſale: aſcendit uiſibiliter in cœlum, & occupauit dexteram Dei. Hæc & alia plura, quæ in hiſtoria referūtur, liquidò teſtantur, hunc ipſum IESVM eſſe uerū Meſſiam: nec expectandum eſſe alium, ut delirat adhuc hodie miſera fex Iudæorum.

Quod ad doctrinam de ſubſtantia IESV Chriſti attinet, ſuprà oſtenſum eſt, hunc IESVM eſſe uerum hominem, natum ex ſola uirgine Maria, abſq; ullius uiri commixtione, tantum de Spiritu ſancto, ut habet hiſtoria. Ipſemet quoq; ſe plerunq; hominis filium nuncupat: ac morte ſua probat, ſe uerum hominē eſſe. Dei autem ſimul filium, ſeu uerū Deum eſſe, itidem ex certis teſtimonijs probatum eſt. Non enim tantum manifeſtæ confeßiones ea de re extant, ſed & diuina opera, quæ IESV tribuuntur: ut cōditio rerū omnium, noſſe cogitationes, curatio morborū ſolo uerbo, donatio Spiritus ſancti, reſuſcitatio mortuorum, propria reſurrectio, aſcenſio ad cœlos, ſeßio ad dexteram Dei, præſentia in ſua Eccleſia.

Duas fuiſſe diſtinctas quæſtiones in populo Iudaico de Meßia, utrum Meßias uenturus, et deinde quæ ſit futura ipſius ſubſtantia, interrogatio ſacerdotum in paſſione Chriſti planum facit: Tu ne es, inquiunt, Chriſtus filius Dei benedicti? id quod utrumq; IESVS approbat. & Matthæi uigeſimoſecundo, ex Pſalmo 110 probat, ſe non tantum filium Dauidis, hoc eſt hominē naturalem eſſe, ſed et ſuperiorem quandam ſubſtantiam habere. Dictum & hoc eſt, mirandam copulationem ſeu unionem duarum naturarum, nempe diuinæ & humanæ, in Chriſto factam: ut non in eo duæ poſt aſſumptā humanam naturam ſint diſtinctæ perſonæ, altera diuina, altera humana: ſed unica tantum, conſtans unione, quæ omnem humanum captum exuperat, humanæ & diuinæ naturæ. Cauſæ huius ſtupendæ hypoſtaticæ unionis, paßim ex teſtimonijs hiſtoriæ Euangelij excerpi poſſunt. Prima eſt, immenſus amor erga genus humanū de quo Io. 3 Chriſtus inquit. Sic Deus dilexit mūdum. Secunda, ut poſſet hic Meßias peccata generis humani in ſe recipere, ac pro ijs mori. Siquidem ſtipendiū peccati mors erat: quæ omnino erat perferenda, ſi iuſtitiæ Dei debebat ſatisfieri. De hac cauſa Baptiſta inquit. Ecce agnus Dei, baiulans & auferēs peccata mundi. Tertia, ut humana natura ſubueheretur in cœlum, in teſtimonium, quòd omnes credētes in Chriſtum eodem ſint peruenturi. ſicut inquit: Aſcendo ad patrem meum, & patrem ueſtrum. Iohannis 20. Item, Vbi ſum ego, & uos eritis. Iohan. 14. Quarta, propter pleniorem conſolationē in precibus, & in omnibus ærumnis huius uitæ: ut ſciamus, nos habere talem Mediatorem, qui etiam ſit uerus homo: item, qui morte ſua nos expiauit apud patrem. Iohannis decimoquarto: Quicquid petieritis patrem in nomine meo, hoc faciam, ut glorificetur pater in filio. Quinta, ut tanquam Deus & ualidiorem & præſtantiorem ſatisfactionem pro genere humano præſtaret: Iohannis tertio. Sexta, ut poſſet dare hominibus in ſe credentibus, remißionem peccatorum, Spiritum ſanctum, uitam æternam: tueri ſuā Eccleſiam aduerſus diabolum, mundum & mortem, & omnibus ſeculis ei adeſſe: reſuſcitare ac iudicare omnes, & denique collocare ſuum cœtum in manſiones æternas, ſicuti & conciones ipſiuſmet Chriſti declarant.

Cauſa finalis Meßiæ, cur uenerit, et quod ſit eius officium, quæ beneficia illuſtria dicta indicant. Angelus ad Ioſephum inquit: Ipſe ſaluum faciet populum ſuum à peccatis ſuis: Matth. 1. Et Zacharias: Viſitauit & fecit redemptionē plebis ſuæ. Et erexit cornu ſalutis nobis, in domo Dauid pueri ſui. ſicut locutus eſt per os ſanctorū, qui à ſeculo ſunt, prophetarum eius: Salutem

zed by Google

ex inimicis noſtris, & de manu omnium qui oderunt nos: Ad faciendam miſericordiã cum patribus noſtris, & memorari teſtamenti ſui ſancti: Iuſiurandum quod iurauit Abrahæ patri noſtro, daturum ſe nobis: ut ſine timore de manu inimicorum noſtrorum liberati, ſeruiamus illi: In ſanctitate & iuſticia coram ipſo omnibus diebus noſtris. Luc. 1. Ipſemet Chriſtus inquit: Venit filius hominis quærere & ſaluare quod perierat. Matt. 18. Lucæ 19. Baptiſta inquit: Ecce agnus Dei qui tollit peccata mundi. Iohan. 1. Et Iohan. 12. inquit Chriſtus: Nunc princeps huius mundi eijcietur foràs. Hæc dicta oſtendunt, Meſsiam ad hoc exhibitum, ut tollat atq; expiet peccata totius generis humani, uincat Diabolum, ſalutem æternam pariat, & quæ inde ſequũtur: nempe pacem cum Deo, donationem Spiritus ſancti, ac uitam æternam.

Docet autem porrò Chriſtus, qua ratione eam ſalutem neceſſe fuerit conſequi. nempe impletione legis, ſicut inquit Mathæi quinto: Non ueni ſoluere legem, ſed adimplere. Quòd autem cùm obedientia debita, tum etiam paſsione ſeu morte peccata generis humani fuerint expianda, Iohannes baptiſta ea uoce effert, quòd eum agnum Dei, ſeu uictimam mactationi deſtinatam appellat: & Chriſtus inquit, ſe paſſurum iuxta ſcripturas. Luc. 22. Oportet impleri ſcripturam in me, Cum iniquis deputatus eſt. ac prædicit omnia exactiſsimè. Oportet, inquit, me ire Hieroſolymã, & multa pati à ſenioribus & ſcribis, & principibus ſacerdotũ, & occidi, & tertia die reſurgere. Matth. 16. 17. Et Matt. 20 inquit: ſe traditum iri gentibus ad illudendum, flagellandum, & crucifigendum. Item: Filius hominis non uenit ut ſibi miniſtretur, ſed ut miniſtret, & det animam ſuam in redemptionem pro multis. Luc. 24. inquit: Sic ſcriptum eſt, & ſic oportebat Chriſtum pati, & reſurgere à mortuis tertia die. De ſui exaltatione dicit Ioh. 12. De abitu ad patrem, Iohan. 13. 14. 16. Accommodat ad ſe typos quoſdam ueteris Teſtamenti, ut Iohannis 3. Sicut Moſes exaltauit ſerpentem in deſerto, ita exaltari oportet filiũ hominis, ut omnis qui credit in ipſum, non pereat, ſed habeat uitam æternam. Matthæi duodecimo: Sicut Ionas fuit in uentre ceti tribus diebus & noctibus, ſic erit filius hominis in corde terræ tribus diebus & noctibus.

Non pro ſe Chriſtum mortem ſuſtinuiſſe, ſed pro toto mundo, perſpicua teſtimonia docent. Panis quem ego dabo, caro mea eſt, quam ego dabo pro mũdi uita. Iohan. 6. Sic Deus dilexit mundum, ut filium unigenitũ daret. Ioh. 3. Animam meam pono pro ouibus meis: Iohannis 10. Pro eis ſanctifico meipſum: Iohnnis 17. Nolite flere ſuper me, ſed ſuper uos ipſas flete, & ſuper filios ueſtros: Lucæ 23. Baptiſta clamat: Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi: Iohann. 1. Si non abiero, paracletus non ueniet ad uos: Iohan. 16. Non igitur ad regnum corporale aut mundanum uenit. ſiquidem ad patiendum & moriendum ſe præparat. & apertè inquit: Regnum meum non eſt de hoc mundo: ſi ex hoc mundo eſſet regnum meum, miniſtri mei utiq; decertarent, ut non traderer Iudæis.

Vt aũt officia Chriſti, et effectus miſsionis ac paſsionis rectius conſpici ac conſiderari poſsint, præcipua quædam opera Chriſti, poſteaquam ad hoc ſuum miniſteriũ acceſsit, paucis enumerabimus. Etſi enim paſsio atq; uniuerſa legis impletio, præcipua actio Chriſti in hac ſui miſsione fuit, tamẽ etiam aliæ ad eam pertinẽt. Ait igitur Chriſtus, ſe ad docendum eſſe miſſum: ut uidelicet reuelet noticiam Dei, uocet ad pœnitentiam, erudiat de remiſsione peccatorum & ueris Dei cultibus. Matthæi undecimo: Nemo nouit filium niſi pater, neq; patrem niſi filius, & cui uoluerit filius reuelare. Matthæi 23. Magiſter ueſter unus eſt Chriſtus. Marci 1. Lucæ 4. Oportet me etiam alijs ciuitatibus euangeliſare, quia ad hoc miſſus ſum. Iohannis 8. Loquor ueritatem, quam audiui à patre. Iohan. 12. inquit, ſe accepiſſe in mandatis uerba, quæ debeat loqui. Reuelat patrem Iohãnis primo: Vnigenitus qui eſt in ſinu patris, ipſe reuelauit nobis. Ioh. 15. Omnia quæcunq; audiui à patre meo, nota uobis feci. Iohan. 17. Ego te clarificaui ſuper terram. Item, Notum feci eis nomen tuum: Iohan. 18. Ego ſum rex. Ad hoc ueni in mundum, ut teſtimonium perhibeam ueritati. Ideo & pater cœleſtis hanc uocem edit, dicens, HVNC AVDITE: quaſi diceret, hunc doctorem uobis è cœlis miſi, quem abiectis phariſaicis ac impijs opinionibus ſequamini. Iohãnes inquit capite primo: Deum nemo uidit unquã: unigenitus filius qui eſt in ſinu patris, ipſe enarrauit. atq; id officij etiam ante incarnationem geſsit, præcipuè tamen, poſtquam baptiſmo initiatus miniſteriũ publicũ docendi ſuſcepit. In parabola de ſemine aſſerit, filium hominis, hoc eſt ſeipſum eſſe ſeminatorem. Eam ob cauſam etiam ſe lucem uocat: ut Ioh. 8. Ego ſum lux mũdi. qui ſequitur me, nõ ambulat in tenebris, ſed habebit lumen uitæ. Ioh. 12. Ego lux in mundum ueni. Sic & Euãgeliſta Iohannes in exordio ſuæ narrationis perſonam & officium IESV Chriſti deſcribens, inquit: Lux in tenebris lucet. item, Illuminat omnẽ hominem. Itẽ, celebrat eum eſſe plenum ueritate: id eſt, uera ac ſaluifica doctrina. Lucæ 4. allegat ex 61. capite Eſaiæ prophetiam, qua confirmat ſuum miniſterium, quæ ſic habet. Spiritus Domini ſuper me, eo quòd unxit me, ad euangeliſandum pauperibus miſit me, ut ſanem contritos corde, ut prædicem captiuis remiſsionem, & cæcis uiſum: ut dimittam confractos in remiſsionem, ut prædicem annum Domini acceptum. Idem hiſtoria Chriſti docet, quòd antequam à Iudæis caperetur, Hieroſolymis & paſsim in Palæſtina, tum in Synagogis ac tẽplo, tum etiam alibi in montibus, in litore, prout homini peregrinanti & colligenti Eccleſiã ex pluribus locis occaſio ſeſe obtulit, uocem Euangelij ſparſerit. Aluit eius rei gratia & ſcholam, ad quam peculiariter delegit Apoſtolos, qui debebant fieri præcones patefacti Euangelij.

Summæ doctrinæ Chriſti ſuprà ſunt recitatæ. Singulari autem Dei conſilio id factum eſt, ut antequam pateretur Chriſtus, dulcis ac grata fama de ipſo, imò ſumma ueræ doctrinæ in toto populo Iudaico ſonaret, ut omnibus de præſentia & operibus Meſsiæ innoteſceret, & regnum Meſsiæ perſpicuè & excellenter omnibus deferretur, ac multiplices Phariſaicæ corruptelæ manifeſtè taxarentur.

Venit Chriſtus, ut colligeret ueram Dei Eccleſiam. Matthæi nono: Veni peccatores uocare ad pœnitentiã. Vnde etiam ipſe ſic concionatus eſt Matt. 4. Impletum eſt tem-

eſt tempus, inſtatq́; regnum Dei, reſipiſcite & credite Euangelio. Matth. 23. Hieruſalem Hieruſalem, quoties uolui congregare filios tuos, quemadmodũ gallina pullos ſuos ſub alas, & noluiſti? Matth. 16. Super hanc petram, hoc eſt confeßionem, quam cõmuni nomine iam de me protuliſti, ædificabo Eccleſiam meam. Et ob eam cauſam emittit diſcipulos, qui in collectione Eccleſiæ operas conferrent.

Dimittit peccatoribus peccata gratis & manifeſtè: id quod tanta perſpicuitate, & tam frequenter nunquã antea factum fuerat. Matth. 9. Confide fili, dimittuntur tibi peccata tua. Item, Filius hominis habet poteſtatem dimittendi peccata in terra. Lucæ 23. latronẽ alterum, ſe in cruce conuertentem, licet affixus manibus pedibusq́; ſæuis doloribus angeretur, tamen libero ore de ſublimi loco abſoluit: Hodie, inquit, mecũ eris in paradiſo. quod idem eſt cũ eo, dimittuntur tibi peccata tua.

Edit miracula, quæ Meßiæ erant propria: ieiunat quadraginta dies & noctes, ac ſaluus manet. Matth. 4. Verbo omnipotenti malè habẽtes ſanitati reſtituit: ut, mundat leproſum, curat paralyticum abſens, tactu ſolo ſocrũ Petri febri ardentem liberat, increpatione uentos ac mare ſedat. Matthæi 4. Paralyticum iuuat: hemorrhoiſſam ſanat, cum ea tantum fimbriam ueſtimenti ipſius attigiſſet: cæcis uiſum reddit. Matth. 9. 20. Iohannis 9. Aridam manum rurſus integritati reſtituit. Matth. 12. In mari, non aliter atq; in terra ſolida, iter facit. Matth. 14. Quinq; mille hominum quinq; panibus, quatermille ſeptẽ affatim ab ipſo paſcuntur, Matthæi 14. 15. Ioh. 6. Iubet Petrũ piſcari, ac prædicit eum ſtaterem in ore piſcis inuenturũ. Matth. 17. ficui maledicit, quæ mox exaruit. Matt. 21. Aquã mutat in uinũ. Ioh. 2. A' Reguli filio abſens febrim tollit. Ioh. 4. Hominem qui triginta annos ægrotauerat, in momẽto ſanat. Io. 5. Cõtracta mẽbra rurſus recta efficit, Luc. 4. Amputatam auriculã ſtatim Malcho in locũ reponit, Luc. 22. Io. 18. Mortuos in uitã reuocat ſola potentia uerbi ſui. Matth. 9. Luc. 7. Lazarum, qui quatriduum in ſepulchro iacuerat, iamq́; fœtere cœperat, reſuſcitat, omnibus membris reſtitutis: Iohannis undecimo. In paßione Chriſti, quamprimum in cruce obdormierat, multa ſanctorum corpora reſurgũt, multiq; poſtea, illis quadraginta diebus ante glorioſam aſcenſionẽ Chriſti apparent. Matth. 27. Belligerat cum diabolo, non armis corporalibus, ſed uerbo & paßione: eum'que uincit. Matthæi 4. Diabolum, ſe uariè tentantem in ieiunio quadraginta dierum, fortiter profligat ac ſuperat. Spiritu Dei, dæmonia ab hominibus efficacia uerbi ſui expellit: Matth. 9. 12. 15. 17. Marci 1. Erant autem miracula omnia, præludia ſui operis in paßione complendi: uidelicet, quòd peccatum & diabolum eſſet ſuperaturus. Deniq; ipſemet Chriſtus, reſurrectionis humani generis fons & origo, tertia die à morte ſua, in monumẽto obſignato, & militibus circumſeſſo, liber reuiuiſcit ac egreditur, uictor omnium hoſtium. Teſtantur etiam pleraq; miracula, à diabolicis illuſionibus, impoßibilitate & ſine differentia, Chriſtum eſſe uerè Deum, & omnipotentem.

Ordinauit ſacramenta ſeu ſigilla gratiæ. Dedit enim poteſtatem ligandi impœnitentes, ac ſoluendi pœnitentiam agentes: quam quidem poteſtatem claues cœlorũ appellat, Matth. 16. 18. Iohan. 20. Baptiſmum certa forma conferri iußit, nempe in nomine patris & filij ac ſpiritus ſancti: Matth. 28. Cœnam, ſeu communicationem corporis ac ſanguinis ſui ſub certis elementis inſtituit, in remißionem peccatorum, ac cõmemorationem ſuorum beneficiorum: Matth. 26. Mar. 14. Luc. 22.

Paſſus eſt, iuxta Scripturas, tanquam uerus agnus, tollens peccata mundi: ut Baptiſta inquit. Huius ſatisfactionis nomine dat pacem, Iohan. 14. Pacem meam do uobis, non ſicut mundus dat: cor ueſtrum nõ formidet. Dat uitam æternam. Ioh. 3. Qui credit in me, habet uitam æternam. Iohan. 6. Deſcendi de cœlo, ut faciam uoluntatem patris, nõ ut perdam, ſed uitam tribuam. Dat gratiam. Ioh. 1. Ex plenitudine eius omnes accepimus, gratiam pro gratia: quia lex per Moſen data eſt, gratia autem & ueritas per IESVM Chriſtum facta eſt. Facit filios Dei. Ioh. 1. Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri, quotquot credunt in nomen eius. Hos & ſimiles fructus ipſum ſua paßione meruiſſe, ſcriptura euangelica teſtatur.

Poſtquam reſurrexit à mortuis, quadraginta dies ſe patefecit: docuit diſcipulos, & cõfirmauit de hoc articulo omniũ amplißimo, quòd uerè euaſerit uictor peccati, mortis, diaboli: ac ab iſtis hoſtibus immunitatem omnibus hominibus, modò crederent, pepererit. Dat Spiritum ſanctum, Iohan. 20. Et Iohannes prophetat, eum baptiſaturum ſpiritu ſancto & igni: Matth. 3.

Sancit atq; inſtituit miniſteriũ Apoſtolicũ ſeu uniuerſale, ut iam collectio Eccleſiæ iuxta ſcripturam fiat ex omnibus gentibus, ſicut inquit: Ite in mundum uniuerſum, prædicate Euangeliũ omni creaturæ: Marci ultimo. Et hæc fuit cauſa, quare Apoſtolos peculiariter elegerit, ac doctrina prius fideliter inſtruxerit, ac donũ miraculorũ eis cõmunicarit: Matth. 10. Mar. 3. Luc. 6.

Aſcendit in cœlũ deniq; quadrageſimo die à reſurrectione ſua ex morte, ſpectantibus multis fratribus. Sedet nunc ad dexteram Dei, & habet regnum æternum, & omnia ſibi ſubiecta ſunt: Marci 16. Lucæ 24. Act. 1. Matthæi 26.

Adeſt adhuc Eccleſiæ ſuæ, Matth. 28. Ecce ego uobiſcum ſum omnibus diebus, uſq; ad conſummationem ſeculi. Matth. 18. Vbi ſunt duo uel tres congregati in nomine meo, ibi ſum in medio eorum. Idẽ cœna ſua docet. Habitat in nobis. Ioh. 1. Verbum caro factum eſt, et habitauit in nobis. Iohan. 14. Si quis diligit me, ſermonem meum ſeruabit, & pater meus diliget eum, & ad eum ueniemus, & manſionem apud eum faciemus. Veniet in maieſtate ad iudicium, & reſuſcitabit mortuos in nouißimo die. Ioh. 5. Amen dico uobis, ueniet hora, & nũc eſt, quãdo mortui audient uocẽ filij Dei: & qui audierint, uiuent. Ioh. 6. Ego reſuſcitabo eum in nouißimo die. Iohan. 11. Qui credit in me, etiamſi mortuus fuerit, uiuet. Et quidem credentes traducet in regnum patris, impios uerò unà cum diabolis in æternum ignem deturbabit. Matth. 16. 23. 24. 25. Lucæ 3. 9. Iohannis 5. 16. Hactenus de ijs quæ de Meßia in Euangelica hiſtoria recenſentur.

De appellationibus CHRISTI, quæ in Euangelica hiſtoria occurrunt.

Variæ occurrunt in hiſtoria Euãgelij appellationes

Chriſti, quæ cum non temerè ei ſint inditæ, utile eſt eas obſeruare, atq; excutere. Aliæ enim ſubſtantiam, aliæ officium eius perſonæ declarant, aliæ utrumq; comprehendere uidentur.

FILIVS DEI dicitur, propter ſubſtantiam. Eſt enim natura Deus, ab æterno à patre genitus: nec accepit in mundo primùm eam naturã, ſed de cœlo ueniẽs, eam in mundũ attulit: nec mutauit eam, ſed mirãdo & inexplicabili fœdere cũ natura humana copulauit, ſeu uniuit. Eſtq; diſtincta & ſubſiſtens perſona à patre. Loca ſuperius annotata ſunt. Vocantur aũt & credentes in Chriſtum filij Dei: uerùm longè alia ratione, nempe adoptiõe, gratia ac remiſſione peccatorũ propter Chriſtum. Ioh. 1. Dedit eis poteſtatẽ filios Dei fieri, qui credunt in nomẽ eius. Et huc pertinet illa periphraſis filij Dei, Iohan. 1. Vnigenitus, q eſt in ſinu patris. Non enim plures habet filios conſubſtantiales Deus pater, quàm hunc unũ. Eſtq; in ſinu patris, hoc eſt ὁμοούσιος. Fortè etiam in ſinu patris ſignificat, chariſſimum Dei filium.

FILIVM HOMINIS ipſe Chriſtus ſe ut plurimùm uocat, quod ipſum quoq; ſubſtantiam explicat: nempe quòd ſit uerus ac naturalis homo, conſtans anima & corpore, natus ex Maria. Eſtq; in hoc nomine communicatio idiomatum obſeruanda. non enim iuxta diuinam naturam filius hominis eſt Chriſtus.

IESVS cõmuniſſima appellatio eſt. Diuino enim conſilio ſic eſt nominatus, angelo hoc mandatum perferente ad Ioſephum, ut infantem, quem Maria eſſet paritura, uocaret IESVM: addita inſuper etymologia ac ratione nominis. Ipſe enim, inquit, ſaluum faciet populum ſuum à peccatis ſuis. Matth. 1. Eſt igitur IESVS, officij nomen. Diſputant autem ac confligũt eruditi de hoc nomine acriter. Quidã à Iehoua, peculiari Dei appellatione, deriuare conantur: tali nimirum mutatione aut epentheſi facta, quòd ex Iehoua, Iheſchuch ſit compoſitum, ac deinde rurſus per quandam amputationem & mutilationem ſit procreatum Ieſchu. Verùm eruditi haſce Rabinicas cogitationes, tanquã alienas & contortas, & nulla firma autoritate aut ratione ſuffultas, explodunt: & ſimpliciſſimum ac ueriſſimum, etymologiæq; è cœlo prolatæ maximè conſentaneum indicant, deducere à Iaſcha, quod ſaluare ſignificat: et Ieſchuah, ſalus aut liberatio: ac conuenire cum nomine Iehoſua, cum quo uocabulo nomen IESV literis, ac ferme ſyllabis coincidit. nam Iota conuenit cum Iod, Ita conuenit cum He, Schin cum Sigma: Ain alioqui ſolet exilem ſonum habere, & iam traductum in alienam linguam, præſertim in fine, ubi linguarũ magna eſt libertas, facile euaneſcit. Eſt & Iehoſua (Moyſis famulus ac ſucceſſor, qui populum Iſraeliticum in promiſſam terram perduxit, ac ſorte poſſeſſiones diſtribuit) typus Chriſti, ſicut multi probati Scriptores monuerũt. Idem nomen in ueteri Teſtamento alij quoq; habuerunt. Sed ea de re peritorum libri cognoſcantur. Nobis enim in hac materia non eſt animus, copioſius aut ſcrupuloſius iſta perſequi.

MESSIAS Hebræum eſt uocabulum, quod exprimitur uoce græca Chriſtus: Iohãnis primo, quarto. & ſignificat unctum, eſtq; officij ac honoris appellatio. Nam in politia Moſaica tum Sacerdotes ſummi, tum reges, nẽpe duo ſumma capita in Eccleſiaſtico & politico regimine, ſolebant fragranti unguẽto, peculiariter ex Dei præſcripto confecto, inungi atq; initiari. Eſtq; ſignificatum, Meſſiam pontificem ſummum, placantem genus humanum patri, ac regem æternũ fore.

DOMINVS uocatur in Græco, pro Iehoua. nam Apoſtoli trãslationem Septuaginta interpretum retinentes, eadem uoce uſi ſunt. Iehoua autẽ ab Haiah, aut Haua, quod eſſe ſignificat, deducitur. Coniecturæ doctorum hominum ſunt, Deum ſe uocare Exodi tertio: Ero qui ero. Et Iehoua nominare ideo, q is ſit Deus, qui eſſet aliquando, iuxta promiſſiones factas in paradiſo poſt lapſum, ſemẽ illud benedictum, futurus, quod ſerpenti caput contriturum, cunctisq; gentibus exoptatam benedictionem allaturum eſſet. Confirmatur hæc ſententia Pauli declaratione, qui 1. Corint. 10. affirmat, Chriſtum eſſe eum Deum, qui populũ Iſraeliticum ex Aegypto fortiſſima manu eduxerit. Is igitur etiã cum Moſe locutus eſt. Ac recepta eſt opinio, eo tẽpore primùm hoc diuinum nomen innotuiſſe: licet Moſes, qui poſt illam reuelationem Dei, narrationem ab exordio mundi contexuit, etiam prioribus hiſtorijs hoc nomen Dei immiſcuerit. Dominus autem non idem quod Iehoua ſignificat: attamen per excellentiam hunc Deũ, Dominũ uocari uoluerũt, quaſi qui eſſet reuera ſummus, ac potentiam ſuam in ſuo populo abundè declaraſſet, ac futurus uictor peccati & mortis, non ſuccubiturus in illa ſtupẽda humilitate, quam ſubiturus erat. Eſt igitur & hoc officij nomen. Vocatur autem & pater Dominus, ut Matthæi undecimo: Pater Domine cœli & terræ. Verùm ibi paulo generalius eſt hoc nomen, ac ſignificat, patrem cœli ac terræ poteſtatem habere, &c.

DEVS dicitur Chriſtus, ut Iohannis 1. Verbũ erat Deus. Iohan. 20. Dominus meus, & Deus meus: quia eſt ὁμοούσιος & coæternus patri ac ſpiritui ſancto. eſt igitur ſubſtantiæ uocabulum.

LOGOS, ſeu uerbum à Iohanne Euãgeliſta nuncupatur, ut apparet reſpectu noſtri: nẽpe propter hoc inſigne officiũ, quod fuit perſona proferẽs ex arcano conſilio Dei decretum de remiſſione peccatorũ, ac docens de ueris Dei cultibus. Subiungit enim: Vnigenitus qui eſt in ſinu patris, ipſe enarrauit nobis. Iohan. 1. pater è cœlo clamans, iubet hunc audiri: ergo eſt Eccleſiæ doctor. Et uidetur Iohannes hanc uocem ex Chriſti reſponſione, Ioh. 8. mutuatus eſſe: Tu quis es? reſpondet Ieſus, τὴν ἀρχὴν ὅ,τι καὶ λαλῶ ὑμῖν. Principium quod loquor uobis. Ordinat præterea miniſterium, in eoq; ſe præſentem atq; efficacem fore teſtatur. Eſt autem uerè ὑφιστάμενος, nõ uox euaneſcẽs, perſona à patre & ſpiritu ſancto diſtincta, coeſſentialis & coæterna. Baſilius & Auguſtinus autumant, eum reſpectu patris dici λόγον, quia ſit cogitatione genitus, communicata eſſentia diuina: perinde ut ſermo in homine cogitatione gignitur, eſtq; imago rei cogitatæ. Verùm in cogitationem non transfundimus eſſentiam, ſed ſunt euaneſcentes mentis actiones, pingentes res cogitatas ſanè mirabili modo. Atqui tanquam in re inexplorata, & omnium hominum ſapientiam excedẽte, parcius de ea locuti ſunt illi ipſi patres: ac ſubinde ſtudioſe inculcarunt, rem tantam humana ſagacitate peruestigari non poſſe: ac maluerunt illam alterã interpretationẽ, quæ nobis

nobis conſolationem gratiſsimam ſuppeditat, retinere, ac ſuis auditorib. notam eſſe. Sint igitur ac maneant humanæ duntaxat cogitationes de poſteriori etymologia: ac ualeant tantum, quantum comparationes à rebus humanis ad diuinas translatæ, ſolent ualere, donec in Academia cœleſti ex ore Chriſti omnia penitius ac plenius cognoſcamus. Porrò hoc uerbum ſubſtantiale, diſtinguendum eſt à uerbo uocali, ut ſic uocemus: hoc eſt, à doctrina propoſita à Chriſto. Nam doctrina eius, quæ uerbum aliàs appellatur, nequaquam eſt ſubſtantia Chriſti. Quæ enim dementia foret, dicere, eũ ſuam ſubſtantiam effatum eſſe? Neceſſe foret & Apoſtolos, alioſq́; uerbi miniſtros, meras Chriſti ſubſtantias eloqui: quo quid abſurdius eſſet? Debere autẽ hæc diſcerni, dicta apertè teſtantur. Iohan. 14. Si quis diligit me, uerbum meum ſeruabit, & pater meus diliget eum, & ad eum ueniemus, & manſionem apud eum faciemus: Qui nõ diligit me, ſermones meos non ſeruat. Manifeſtè ſe & uerba, hoc eſt doctrinam diſtinguit. Si Moyſi ſcriptis non creditis, quomodo uerbis meis credetis? Iohan. 5. Sermo quem ego loquor, non eſt meus, ſed eius qui me miſit patris.

SOTER, Saluator ab angelo uocatur, Luc. 2. Samaritani à Chriſto recens conuerſi, & uera fide flagrantes, eum ſaluatorem mundi appellãt, Iohannis 4. Simeon uocat ſalutare Dei. Reſpicit autem hæc appellatio ad officium Chriſti, nẽpe quòd ſalutem toti mortalium generi adferat. Ideo iucundum eſt, & plenũ cõſolatione, quòd mundi ſaluator, & à Simeone Dei ſalutare dicitur: eo quòd à Deo ad liberãdos homines è carcere peccati & mortis ſit miſſus, ſicut audiuimus angelum nomen IESV interpretatum eſſe.

IMMANVEL, hoc eſt, nobiſcum Deus: Matt. 1. dicitur, tum propter eſſentiam, tum propter officium. nam, Verbum caro factum eſt, inquit Iohãnes: hoc eſt, in una perſona Chriſti unitæ ſunt diuina et humana natura. Deinde, habitat etiam in nobis hominibus, & eſt efficax. Iohannis 1.

LVX MVNDI, Ioh. 8. 12. Ego, inquit, ſum lux mundi: qui ſequitur me, non ambulat in tenebris, ſed habebit lumen uitæ. Sic & Iohannes capite 1. explicat: Erat lux uera, quæ illuminat omnem hominẽ uenientẽ in hunc mundum. id quod de doctrina, & noua luce in corde, quam accendit, intelligendum eſt. Iohan. 1. Vt teſtimonium perhiberet de lumine. Ioh. 12. Dum lucem habetis, credite in lucem. Simeon prædicat eum eſſe lumen: & quidem explicationem ſubijcit, Ad reuelationem gentium. Alluſum autem eſt ad prophetiam Eſaiæ nono. Et citatur Matthæi 4. Populus qui ambulat in tenebris, uidit lucem magnam. & ſedentibus in regione umbræ mortis, lux orta eſt eis.

REX à Magis appellatur, Matth. 2. & ipſemet ſe regem eſſe profitetur Iohannis 18. Sed non de hoc mundo, uerùm regem ueritatis: hoc eſt, qui Eccleſiam doctrina ac ſpiritu ſancto gubernet, ac uitã æternã donet.

RABBI, ſeu Magiſter paſsim uocatur, quòd munus docendi gerat: item, quòd perpetuus doctor uelit eſse ſuæ Eccleſiæ, & ſupremus Rabbi ab Eccleſia omnibus ætatibus agnoſci.

DVX, Matth. 2. ex Michea appellatur: & ratio attexitur, quia recturus erat populum Iſrael cœleſti doctrina. fortè etiam, quia bellum cum hoſtib. generis humani geſturus, & felicem uictoriam obtenturus eſſet.

PROPHETA, Matth. 21. Lucæ 13. 24. Ioh. 4. 6. 9. Hoc nomen habet & propter autoritatem ſummam in docẽdo, & quia de rebus uẽturis plurima indicabat.

BRACHIVM Domini à Maria nominatur, Luc. 1. haud dubiè ad imitationem Eſaiæ cap. 53. eo quòd hoc quaſi ualido ac potentiſsimo ſeruo Deus eſſet uindicaturus homines ex poteſtate diaboli & mortis. Nullum enim humanũ brachium, ſed ſolum Domini brachium rem tantam potuit efficere. Ioh. 12. ex Eſaia allegatur: Brachium Domini cui reuelatum eſt?

AGNVS DEI uocatur à Iohanne, angelo aut præcurſore Meſsiæ, idq́; etiam ex Eſaiæ cap. 53. ſumptũ eſt, ubi ſcriptum extat, ſeruum illum Domini ductum iri ad mactationem tanquam ouem: hoc eſt, futurum uictimam. Ac Dei agnus nominatur, eo quòd Deus in eo fecerit concurrere omnium noſtrûm peccata.

PASTOR, Ioh. 10: Ego ſum paſtor bonus. idq́; declarat Chriſtus, quòd non tantùm ſalutari atq; uiuifica doctrina ſuas ouiculas paſcat, ſed etiã animam pro ijs ponat.

VITIS, Ioh. 15. Ego ſum uitis, uos palmites. Pulcherrima cõparatione res maximas explicat. ſicut inquit: Quemadmodũ palmes nõ poteſt ferre fructum à ſemetipſo, niſi manſerit in uite: ſic nec uos, niſi manſeritis in me.

PANIS Dei, Iohan. 6. Panis Dei eſt, qui deſcendit de cœlo, & dat uitam mundo.

SPONSVS dicitur Matth. 9. 25. Mar. 2. Luc. 5. Iohan. 3. Reſpicit autem haud dubiè ad prophetiam Oſeæ 2. ubi ſic ſcriptum eſt: Sponſabo te mihi in ſempiternũ, et ſpõſabo te mihi et in iuſticia, et in iudicio, et in miſericordia, & in miſerationibus. Et ſpõſabo te mihi in fide. Significat igitur hæc uox, ardentem amorem erga Eccleſiam ſuam, & copulationem arctiſsimam. Nam in ſponſo flagrans amor exiſtit erga ſpõſam: deinde uinculum arctius in humana uita nullum eſt quàm hoc.

Iohannis octauo interrogatus Chriſtus à Phariſæis, Tu quis es? reſpondet: Principium, quod & loquor uobis. Eſt aũt τὴν ἀρχὴν, phraſis continens ſeriam aſſeuerationem. Prorſus ille ipſe ſum, qui loquor uobis: ſum perſona cuius officium fuit, & nunc eſt, ut cœleſtẽ doctrinam uobis adnunciem. ac uidetur ad etymologiam uocabuli τοῦ λόγου alludere. Nam de ſuo miniſterio, eloquendi audita à patre, multa in eo loco diſſerit.

Periphraſi MESSIAE utuntur diſcipuli Iohãnis: Túne es ille qui uenturus eſt? Matth. 11. Luc. 7. Diu enim erat Meſsias iuxta promiſsiões deſideratus. Quòd autem eſset ille ipſe, probat factis miraculoſis, et doctrinæ genere. Et hæc de nominibus Chriſti hoc loco breuiter commemorare libuit, eo quòd inſignes doctrinas lectoribus pijs proponant.

DE SPIRITV SANCTO.

Prudenter uocabulum Spiritus in ſacris literis expendendum eſt. Non enim unam tãtum rem ſignificat, ſed uarias: nec ubiq; pro ſpiritu ſancto, hoc eſt, perſona diuina accipi debet. Interdum enim ſimpliciter uentum ſignificat, ut Iohannis 3. Spiritus ubi uult ſpirat, & uocem eius audis, ſed neſcis unde ueniat, aut quò uadat.

Aliàs pro hominis uita uſurpatur, ſeu ipſa anima etiã, ut Matthæi uigeſimoſeptimo: Clamans uoce magna emiſit ſpiritum. Ioan. 19. Inclinato capite tradidit ſpiritum: hoc eſt, uitam ſeu animam. Lucæ 23. In manus tuas commendo ſpiritum meum: id eſt, animam, iam de hoc meo corpore ſeparandam. Lucæ 8. Reuerſus eſt ſpiritus puellæ, nempe reſuſcitatæ à Chriſto: hoc eſt, anima & uita. Aliàs ſignificat interiores motus à Spiritu ſancto excitatos, ſeu lucem in corde flagrantem. ut Lucæ primo: Exultauit ſpiritus meus in Deo ſalutari meo: hoc eſt, Ego ex toto corde, & luce in corde, uera cognitione beneficiorum Dei accenſa, lætor & gratias ago. Videtur etiam Spiritus hic pro anima accipi, ſeu nouo homine. Sic de effectu Spiritus ſancti hæc dicta loquuntur Iohãnis tertio: Quod natum eſt ex Spiritu, ſpiritus eſt. Non enim de communicatione eſſentiæ hic dicitur, ſed de effectibus: nempe quòd ſit renatus, habeat ſpirituales Deoq; congruentes motus, quibus alioqui homo deſtituitur. Item Iohannis ſexto: Verba quæ ego loquor, ſpiritus ſunt & uita. Non loquebatur autem Chriſtus ſubſtantiam, ſed doctrinam, per quam tamen ſpiritus ſanctus datur, & per quam ſpirituales motus in corde accenduntur, & inchoatur noua uita. Matthæi uigeſimoſexto inquit Chriſtus: Spiritus quidem promptus eſt, caro autem infirma: indicans, ſe paratum quidem eſſe ſecundum ſpirituales cogitationes, aut quas ſpiritus ſanctus in corde ſuo alebat, ad ſubeundã paßionem: uerùm ipſam carnem, pœnarum atrocitatem abhorrere. Sic de interioribus motibus intelligenda ſunt, Iohann. undecimo: Infremuit ſpiritu. Iohannis tertiodecimo: Conturbatus eſt ſpiritu. Item Matthæi quinto, Beati pauperes ſpiritu: hoc eſt, non tumentes in corde perſuaſione propriæ iuſticiæ, ſed indignitatem ſuam perſpicientes ac deplorantes, & confugientes ad Chriſtum uera fide, ex cuius abũdanti plenitudine gratiam pro gratia accipiunt. Eſt & nomen generis: ut Lucæ uigeſimoquarto, Spiritus carnem & oſſa non habet: id eſt, ſpiritualis ſubſtãtia exiſtit. Iohãnis quarto: Spiritus eſt Deus. hoc loco ſpiritus genus eſt, tribus perſonis conueniens: id eſt, ſpiritualis eſſentia. Item eſt nomen ambiguum, quod malo & bono ſpiritui tribuitur. Lucæ nono: Neſcitis cuius ſpiritus eſtis. & Lucæ uigeſimoquarto, Exiſtimabant ſe ſpiritum uidere. Aliàs etiam Spiritus accipitur pro tertia perſona diuinæ eſſentiæ: & in hac ſignificatione hoc loco potiſſimum accipimus.

Poteſt autem ex ſequentibus partibus talis definitio colligi: SPIRITVS ſanctus eſt, perſona diuinitatis tertia in ordine, diſtincta à patre & filio, & à patre & filio procedẽs: quæ mittitur, ut in Eccleſia miniſterium docendi ſuſtineat, & in cordibus hominum habitet, eoſq; regeneret, ſanctitatem, ſpirituales motus, cõſolationem ac uitam impertiat & accendat. Nunc probationes recenſendæ ſunt.

Spiritum ſanctum eſſe perſonam diuinam, non agitationem quandam creatam, euidentiſſimis teſtimonijs probatur. Deſcendit enim peculiari ſpecie ad Iordanẽ in Chriſtum à Iohanne baptiſatum: ubi pater ſonat uocem de filio, & Chriſtus undis tinctus in ripam aſcendit, Matthæi 3. In hac tam illuſtri reuelatione non decipit homines Deus, ſed uerè ſeſe patefacit, qualis eſt, & qualem ſe à cunctis mortalibus uult cognoſci, inuocari & celebrari. Baptiſmum inſtituens Chriſtus, præcipit eum in ueri Dei nomine toti ſuæ Eccleſiæ conferre. ac diſertè inquit: Baptiſate in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti. Matth. 28. Pronunciat ergo, tam eſſe Spiritum ſanctum perſonam diuinam, quàm eſt pater & filius, atq; adeò tertius ei in ordine locus aßignatur Iohan. 14. Ego rogabo patrem, & alium paracletum dabit uobis. Ioh. 15. Cum uenerit paracletus, quem ego mittam uobis à patre. Hæc dicta præclarè docent, Spiritum ſanctum eſſe perſonam ſubſiſtentem, & quidem diuinam. id quod etiam opera teſtantur, quæ huic perſonæ tribuuntur: ut quòd ſimul cum patre & filio homines regenerat, miniſteriũ gubernat, regit corda: imò quòd etiam in Chriſto habitauit, eumq; gubernauit in ſuo officio omnium ampliſſimo quod in terris geſſit. Verùm de hac parte paulo pòſt.

Eſſe diſtinctam perſonam à patre & filio, ex ijſdem teſtimonijs liquet. Non enim pater, neque filius, eſt columba, deſcendens uiſibiliter: ſed hæc tertia perſona, nempe Spiritus ſanctus. Hæc etiam declarat Baptiſta: Qui miſit me, inquit, baptiſare in aqua, is mihi dixit: Super quem uideris Spiritum deſcendentem, & manentem ſuper eum, hic eſt qui baptiſat in ſpiritu ſancto. Hæc ſententia diſcernit eum à quo mandatum baptiſandi accepit Iohannes, & Chriſtum quem debebat baptiſare: & poſtea etiam ſpiritum ſanctum, qui ſuo uiſibili aduentu eum Chriſtum initiaturus & ornaturus erat. Ita & in uerbis baptiſmi à patre & filio diſtinguitur, ſuoq; loco recenſetur, ut dictum eſt. Idem luculenter docent hæc uerba Chriſti Iohan. 14. Ego rogabo patrem, & alium paracletũ dabit uobis. Alium, inquit, ut diſcernat eum à patre, & ſeſe. Item: Paracletus Spiritus ſanctus, quem mittet pater in nomine meo. Diſtinctè pater, Chriſtus, & Spiritus ſanctus hic nominantur. Iohan. 15. Cum uenerit paracletus, quem ego mittam uobis à patre. Dulciſſimam hic proponit conſolationem Chriſtus ſe à patre miſſurum, quid? patrem'ne, an ſeipſum? Spiritum ſanctum, inquit. Ergo alia eſt perſona Spiritus ſancti, alia Patris, alia filij. Eſſe tamen has tres perſonas diſtinctas unum Deum, ſuprà eſt indicatum.

Coeſſentialem patri & filio eſſe Spiritum ſanctum, ex uerbis baptiſmi liquidò conſtat. Item, quòd uocatur ſpiritus patris, Matth. 10. quòd à patre filioq; procedit, Iohan. 15. 20. Item, quòd opera diuina communia omnibus perſonis, ei quoq; adſcribantur: ut ſunt regeneratio, inhabitatio in cordibus credentium, ſanctificatio, & ſimilia.

Non tunc primùm cœpiſſe Spiritũ ſanctum, quãdo Chriſtus eſt exhibitus, ſed coæternũ extitiſſe patri et filio, ex certis teſtimonijs manifeſtũ eſt. Legit ipſe Chriſtus in ſynagoga Nazarethana, locũ ex Eſa. ca. 61. Spiritus Domini ſuper me, eo q, unxit me. Lucæ 4. eaq; omnia ita explicat, ut perſpicuè ad ſe accommodet. Item Matthæi 22. ait Chriſtus, Dauidem in ſpiritu ſe uocaſſe Dominum. Certum igitur eſt, Prophetas de ſpiritu ſancto docuiſſe, priuſquam naſceretur Chriſtus. Deinde Spiritus ſanctus efficax eſt in cõceptione Chriſti. uocatur & Patris ſpiritus. Sicut igitur Pater eſt æternus, ita & hic Spiritus. Præterea ſibi & Patri, in Baptiſmi actio-

actione, Spiritum ſanctū copulat Chriſtus: Ergo coæternum ac ſimul omnipotentem eſſe neceſſe eſt. Quod uerò apud Iohannem capite ſeptimo extat: Nondum erat Spiritus ſanctus, quia IESVS nondum erat clarificatus: tantum de uiſibili ac miraculoſa effuſione Spiritus ſancti, quæ poſt aſcenſionem in Pentecoſte facta legitur, intelligendum uidetur.

Diſcernitur à Patre & Filio, etiā ipſo nomine. Nā hæc tantum perſona Spiritus ſanctus appellatur, non pater, non filius: ac tribuitur ei hæc proprietas, quòd inquit Chriſtus, patrem mittere eum, Iohan. 14. item, ſeſe mittere illum ipſum: Iohan. 15. Et adhuc clarius, Spiritum ſanctum à Patre procedere, Iohannis decimo quinto. & Iohannis uigeſimo: Inſufflauit in diſcipulos IESVS, dicens, Accipite Spiritum ſanctum. Proinde uera proprietas huius perſonæ, diſtinguens eam ab alijs, eſt, quòd à patre filioq; procedat. Quomodo uerò id fiat, non eſt reuelatum, niſi quòd Chriſtus eum inſufflando ſemel Apoſtolos dederit: id quod non legitur eodem modo ſæpius factum eſſe. Communes cum cæteris perſonis actiones habet, quòd in baptiſmo operatur: Matthæi uigeſimooctauo, Iohannis tertio. Efficax eſt in miniſterio, Iohannis decimoſexto. Viuificat, Iohannis ſexto: & quaſdam alias, de quibus etiam ſuperius dictum eſt.

Officia atq; opera Spiritus ſancti plurima recitantur. Gubernauit ſanctos Prophetas, accendens eos luce & cognitione ueri Meſsiæ, ac rerum futurarū ſcientia ac prædictione. Matthæi uigeſimoſecundo, Dauid in ſpiritu uocat eum Dominum. Sic Chriſtum patefacit Spiritus ſanctus in nouo Teſtamento. Nam Elizabeth repleta Spiritu ſancto, prophetat de præſentia Chriſti, quem oculis ſuis corporalibus nondum contueri poterat. Zacharias Spiritu ſancto plenus, egregiè de Chriſto iamiam uenturo, eiuſq; operibus prædicit, Lucæ primo. Simeonem à Spiritu ſancto accepiſſe reuelationem, eoq; inſtigante ueniſſe in templum tempore præſentationis Chriſti, eumq; mox ſumma lætitia in ulnas accepiſſe, atq; mirifica de eo intrepidè prophetaſſe, Lucæ ſecundo exponitur. Eſt igitur opus Spiritus ſancti, noticiam Meſsiæ, & fidem in ipſum, in cordibus hominum accendere: item, de rebus futuris certò monere, ac per hominum ora præſagire.

Iuuat conceptionem ac natiuitatem Meſsiæ. Sic enim ſcriptum eſt Lucæ primo: Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & uirtus altiſsimi obumbrabit tibi: ideoq; & quod naſcetur ex te ſanctum, uocabitur Filius Dei. & Matthæi primo: Antequam conuenirent, inuenta eſt in utero habens de Spiritu ſancto. item: Quod in ea natū eſt, de Spiritu ſancto eſt. Adfuit Chriſto, eumq; gubernauit in ſuo ampliſsimo munere, quod in terris adminiſtrauit, Iohan. 3. Non ad menſuram dat Deus ſpiritum. Lucæ 4. IESVS plenus Spiritu ſancto, regreſſus eſt à Iordane. Item, Agebatur à ſpiritu in deſertum. item, Regreſſus eſt IESVS in uirtute ſpiritus in Galilæam. Lucæ 10. Exultauit in ſpiritu IESVS. quamuis hoc de interioribus motibus intelligi poſsit.

Regenerat homines, Iohan. 3. Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu, non poterit introire in regnum Dei. Matth. 28.

Eſt gubernator miniſterij, ueram doctrinam conſeruat, tradit & propagat, idq; per media: hoc eſt, ſynceros Eccleſiæ doctores. Ioh. 14. uocatur ſpiritus ueritatis, idq; explicatur his uerbis: Ille docebit uos omnia, & ſuggeret uobis omnia quæcunq; dixi uobis. Non igitur aliena à doctrina Chriſti ſuggerit. Iohannis 15. Ille teſtimonium perhibebit de me. Iohannis decimoſexto: Arguet mundum de peccato, iuſticia & iudicio. Spiritus ſanctus igitur ueram peccatorum agnitionem, totamq; conuerſionem ſalutarem operatur. Item: Cum uenerit ille Spiritus ueritatis, docebit uos omnē ueritatem. Non enim à ſemetipſo loquetur, ſed quæcunq; audiet loquetur, & quæ uentura ſunt annunciabit uobis. Ille me clarificabit, quia de meo accipiet, & annunciabit uobis: Matthæi decimo. Marci decimotertio: Non uos eſtis qui loquimini, ſed ſpiritus patris ueſtri, qui loquitur in uobis. Itaque ſi doctrinam ueram, per organa Eccleſiæ, ſalutaria ipſemet Spiritus ſanctus loquitur & ſpargit, quid poteſt auguſtius dici? & quis de eius efficacia dubitaret?

Adeſt clauibus regni cœlorum: remiſsionem peccatorum, in nomine Chriſti pœnitentibus: contrà impœnitentibus iram Dei, æternámque damnationem annuncians, donec reſipiſcant, & gratiam expetant. Iohannis uigeſimo: Accipite Spiritum ſanctum, &c.

Viuificat hominum corda Spiritus ſanctus, ac ſpirituales Deóque placentes motus excitat & inſpirat, quales alioqui in hac deprauata natura non exiſtunt. Iohannis tertio: Quod natum eſt ex carne, caro eſt: quod natum eſt ex ſpiritu, ſpiritus eſt. Opponit Chriſtus carnem & ſpiritum. Carnem uocat, totam hominis naturam, labe originis corruptam, in qua regnat peccatum & uitioſi motus, quæque deſtituitur uera Dei noticia, fide, dilectione inuocatione, ſpe uitæ æternæ. Spiritum uerò per ſynecdochen uocat, hominem ſpiritu ſancto renatum, qui habet remiſsionem peccatorum propter Chriſtum, & in quo Spiritus ſanctus nouam lucem, motuſq; cum uoluntate Dei congruentes accendit. Iohannis ſexto: Spiritus eſt qui uiuificat, caro non prodeſt quicquam. Caro, hoc eſt uitioſa hominis natura, expers uitæ eſt, tantum morti obnoxia exiſtens: at Spiritus impertit uitam.

Erigit ſolida conſolatione pauidas & conſternatas conſcientias, indeq; Paracletus nominatur: Iohannis decimoquarto.

Excitat mentes ad ardentem inuocationem. Iohannis quarto: Veri adoratores adorabunt patrem in ſpiritu & ueritate. item: Qui adorant Deum, in ſpiritu & ueritate oportet adorare.

Denique habitat in pijs organis ueræ Eccleſiæ. Iohannis decimoquarto: Paracletum dabit uobis, ut maneat uobiſcum in æternum. item: Apud uos manebit, & IN VOBIS erit. Quomodo autem in ipſis ſit efficax, modò eſt expoſitum.

Porrò quis det Spiritum ſanctum, Chriſtus manifeſtè docet: nempe Pater ipſe. Lucæ undecimo: Pater ueſter cœleſtis dabit Spiritum ſanctum. Ioh. 14. Rogabo patrem, & alium paracletum dabit uobis. Deinde etiam ipſemet Chriſtus eum largitur. Iohannis decimoquinto: Cum uenerit paracletus, quem ego uobis mit-

tam à patre, &c. Iohã. 16. Vt paracletus ueniat ad uos, quem ego mitto. Iohan. 20. inſufflatione eum impertit. Matth. 3. Iohan. 1. Baptiſta de Chriſto concionatur: Ipſe, inquit, baptiſabit ſpiritu ſancto.

Quis meritus ſit Eccleſiæ, eiusq; organis, Spiritum ſanctum, & qua ratione, explicatur Iohannis 16. Expedit, inquit Chriſtus, ut ego uadam. Si enim non abiero, paracletus non ueniet ad uos: ſi autem abiero, mittam eum ad uos. Itaq; paßione Chriſti tantus theſaurus eſt comparatus. Nam prius eramus, ob peccatum, diaboli mancipia. Iohannis 14. ait ſe rogaturum patrem, ut paracletum mittat. Quæ quidem omnia ad officium huius ſummi ſacerdotis pertinent.

Quibus detur, & quibus nõ, his uerbis monet Chriſtus Iohannis 14. Quem mundus non poteſt accipere, quia non uidet, neq; nouit eum: Vos autem cognoſcetis eum, & apud uos manebit, & in uobis erit. Conſtruuntur hac ſententia diſcipuli Chriſti & mundus. Mundus faſtidiens Chriſtum, eiusq; uerbum, non eſt capax ſpiritus ſancti. At diſcipuli agnoſcentes Chriſtum, agentes pœnitentiam, & fide amplectentes gratuitam remißionem propter Chriſtum, hãc dulcem promißionem certò habent, quòd ſint templa & ſacraria Spiritus ſancti. Iohan. 7. Hoc dixit de ſpiritu, quẽ accepturi erant credentes in eum. Hic Euangeliſta dicit, credentes in Chriſtum Spiritu ſancto ornari. Docet inſuper Chriſtus, precibus à Deo patre hũc tam ſublimẽ, ſalutarem atq; neceſſarium hoſpitem expetendum eſſe, Luc. 11. Dabit Spiritum ſanctum petentibus ſe.

Per media, hoc eſt uerbum Dei, ac ſacramenta, dari: uerba baptiſmi, clauium, & ipſa exempla docent.

Nec tantum in adultis, ſed etiam in infantib. ac pueris Spiritum ſanctum habitare, atq; efficacẽ eſſe, hiſtoria Baptiſtæ teſtatur. Angelus Zachariæ nunciat, Iohannem filium Spiritu ſancto repletum iri, dum adhuc matris aluo geſtaretur: id quod poſtea hiſtoria cõprobauit. ſubſultat enim præ gaudio ad aduentum Chriſti.

De appellationibus huius perſonæ pauca attexemus. Interdum tantum uocatur Spiritus, ut Matt. 4. Ductus eſt in deſertum à ſpiritu. Matth. 22. Dauid in ſpiritu uocat eum Dominum. Iohan. 3. Quod natum eſt ex ſpiritu. Iohan. 7. Nondum erat ſpiritus datus. Interdum epitheta quædam adijciuntur: ut, Spiritus Dei. Matth. 3. Vidit ſpiritum Dei deſcendentem. Matthæi 12. Ego in ſpiritu Dei eijcio dæmones. Eſt autẽ ſubſtantiæ deſcriptio, quòd conſubſtantialis ſit ſpiritus Deo patri & filio, & ſic à creatis ſpiritibus diſtinguitur. Spiritus patris eadẽ ratione appellatur, quia à patre procedat & mittatur. Matth. 10. Spiritus ſanctus. Matth. 1. De ſpiritu ſancto eſt. Matt. 12. Qui dixerit uerbum contra ſpiritum ſanctum. Sic Luc. 1. 2. 4. Iohan. 7. 14. 20. Habet autem id nomẽ & propter ſubſtantiam, & propter officium. eſt enim ſubſtantia, ſicut & cæterarum perſonarum diuinitatis, ſanctißima. deinde eſt fons ſanctitatis ſanctitatẽ, hoc eſt remißionẽ peccatorũ adferens, et ſanctos motus in cordibus credentium efficiens. Spiritus ueritatis. Iohan. 14. Iohan. 16. nominatur ab officio, quia ueram de Deo doctrinam cuſtodit, & ſinceros Eccleſiæ miniſtros ſubinde excitat, & corruptelas arguit atque deſtruit: habitat etiam in ijs locis atque pectoribus, ubi ueritas cœleſtis regnat. abeſt uerò à mendacijs ſiue eccleſiaſticis ſiue politicis, & abhorret cœtum malignantium. Paracletus quoque ſimili ratione uocatur, eo quòd hoc habeat officij, ut ſit aduocatus in rebus afflictis atq; concißis, ſuſtentet corda firma conſolatione, fide, confeßione, patientia, perſeuerantia ac ſpe æternorum bonorum. Iohan. 14. 15. 16.

DE CREATIONE.

Mundum hunc, omnesq; in eo creaturas non extitiſſe ab æterno, ut finxerunt quidam philoſophi, ſed cœpiſſe aliquando, perſpicuè Chriſtus docet Iohan. 17. Clarifica me ea claritate, quã habui PRIUSQUAM mundus fieret: item, Dilexiſti me ante conſtitutionem mundi. Marci 13. Erunt dies illi tales, quales non fuerũt ab INITIO creaturæ, quã cõdidit Deus. Et Iohannes 1. cap. aſſerit, omnia per Chriſtum facta eſſe. Non igitur ab æterno extiterunt.

Autor & cõditor huius amplißimi & pulcherrimi opificij eſt Deus. Marci 13. Ab initio creaturæ, quam condidit Deus. Et uocabulum Deus hoc loco tres perſonas comprehendit, nempe patrem, filium, & ſpiritũ ſanctum: qui ſimul, res omnes condiderunt. De filio præclarè Iohannes capite primo inquit: Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil, quod factũ eſt: item, Mũdus per ipſum factus eſt. Per ſynecdochen autem hæc intelligenda ſunt, ne aliæ perſonæ excludantur. Ideo autem Iohannes de filio tantum loquitur: quia uult ex opere conditionis, quod commune habet cum cæteris perſonis, demonſtrare atq; conuincere, λόγον ſeu filium Dei eſſe Deum, coeſſentialem, coæternum, & coomnipotentem patri & filio. Non igitur caſu mundus extitit, ſed ab omnipotenti Deo fabrefactus & extructus eſt.

Ex qua materia mundus ſit factus, non quidem ita expreſſe in hiſtoria Euangelica indicatũ eſt: ſed tamen quod ex nulla priori ſeu præexiſtẽti materia, ſed ex nihilo ſit productus, uel inde licet colligere, quòd mũdus non fuerit ab æterno, & quòd Deus eum condiderit, filiusq; Dei fecerit omnia. Hæc latius in Geneſi enarrantur, quæ nolumus huc admiſcere.

De fine mundi, cur uidelicet Deus eum condiderit, monere nos poteſt oratio Dominica, & Decalogus à Chriſto repetitus ac declaratus: nempe ut genus humanum ſit ſanctum, Deoq; obtemperet, agnoſcat ac celebret conditorem, & iam in hac triſti corruptione petat remißionẽ peccatorum per Chriſtum, cuius beneficium amplectatur ac prædicet: & per Spiritum ſanctum inchoet nouam obediẽtiam, uitet idololatrias, blaſphemias in Deũ, & alia ſcelera: colat etiam iuſticiam & honeſtatẽ in rebus externis, ſicut Decalogus & oratio Dominica cõmonefaciunt, cum petimus panẽ quotidianum. Itaque cæteræ creaturæ omnes conditæ ſunt, ut hominum uitæ ſeruiant: Sol, luna, elementa, animalia, & reliqua. Angeli quoq; formati ſunt, ut Deo & hominibus miniſtrent: Matth. 18.

Adeſſe Deum ſemper rebus creatis, easq; fouere & conſeruare, hæc teſtimonia probant. Matth. 6. Pater cœleſtis paſcit uolatilia cœli. item: Lilia, fœnum agri, ueſtit Deus: Solẽ ſuũ oriri facit ſuper bonos & malos, & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos. Ideo cunctas res quæ ſunt in mundo, etiã gramina & res minutißimas, Deus adhuc ſemper condit, ſuſtentat, ornat, & ueſtigia præ-

ſentiæ

ſentiæ ſuæ & perpetuæ conſeruationis etiam in uiliſsimis creaturis oculis hominum ſubijcit. Homines uerò in primis curat, ſicut ibidem Chriſtus concionatur: Si, inquit, fœnum agri, quod hodie eſt, & cras in clibanũ mittitur, Deus ſic ueſtit, quanto magis uos, item: Quærite primùm regnum Dei, & iuſticiam eius, & hæc omnia adijcientur uobis. Ac præcedit ratio dulciſsima: ſcit enim pater cœleſtis, quòd his omnibus indigeatis. Hæc inſignis ſententia docet, Deum & gubernare res creatas, & liberalem fore erga pios. Exordium quoq; orationis Dominicæ idem commonefacit, ubi dicimus: Pater noſter, q es in cœlis. hoc eſt, qui in omnib. locis præſens es, regis omnia, habes omnia in tua poteſtate. In primis uerò Eccleſiæ ſuæ præſtò eſt omnibus ætatibus Chriſtus, eamq; moderatur & ornat rebus neceſſarijs ad hanc temporalem & æternam uitam. Matt. 10. Duo paſſeres aſſe ueneunt, & unus ex eis non cadet in terrã ſine patre ueſtro: ueſtri autem & capilli capitis omnes numerati ſunt. Ioh. 14. Non relinquam uos orphanos. Matth. 28. Ecce ego uobiſcum ſum omnibus diebus, uſque ad conſummationem ſeculi. Idem teſtatur cuſtodia angelorum, Matthæi 18. Miniſterij conſeruatio & propagatio, Matthæi 16. 18. 28. Lucæ 24. Iohannis 16. 20.

Poſtremò, quòd Deus liberrimè agat in rebus creatis, etiam contra cauſas ſecundas, & ſine ipſis, teſtantur miracula Chriſti illuſtria. Contra naturæ ordinem aquam mutat in uinum, Iohan. 2. Paſcit ingentem multitudinem pauciſsimis panibus, Matthæi 14. 15. Luc 9. Iohan. 6. Fœtentem Lazarum reſuſcitat, Iohannis 11. Non enim eſt impoſsibile apud Deum omne uerbum, ut inquit Gabriel, Lucæ 1.

DE ANGELIS IN genere.

ANgelus in genere nuncium ſeu legatum ſignificat, alterius mandata perferentem & exequentem. Sic Iohannes Baptiſta angelus uocatur, Malachiæ tertio, ut citatur Matth. 11. Marci 1. Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam. Lucæ 9. Et miſit angelos ſuos ante cõſpectum ſuum: ubi diſcipulos ablegat in Samariam. Deinde ſpirituales ſubſtantiæ, à Deo conditæ, ſic appellantur, tum bonæ tum malæ. Potiſsimum autẽ bonis tribuitur hæc appellatio, malis raro. ut Matthæi 25. Qui paratus eſt diabolo & angelis eius.

Eſſe autem eiuſmodi ſpiritus, hiſtoriæ plurimæ in narratione Euangelica teſtantur. Apparent enim boni angeli, exponentes hominibus uoluntatem Dei: & eijciuntur ſpiritus immundi, qui homines obſederant, & membra quædam ligauerant aut obſtruxerãt, aut aliàs eos miſerè affligebant: id quod ſuo loco prolixius recenſebitur.

Duplices eſſe eos ſpiritus, ex hiſtoria euangelica notum eſt: nempe angeli Dei, Deo ac hominibus utiliter miniſtrantes: & ſpiritus immundi, hoſtes Dei & generis humani. De ſingulis nunc, & quæ res eam diuerſitatem pepererit, dicendum erit.

DE ANGELIS BONIS.

DE bonis angelis interdum tantum uocabulum angelus ponitur, ut Matth. 4. 13. 18. 28. Iohãnis 20. Vſitatiſsimum eſt angelus Domini, Matthæi 1. 2. 28. Lucæ 1. 2. Angelus Dei, Lucæ 15. Iohan. 1. Chriſtus uocat angelos ſuos, Matth. 13. 16. 24. 25. Sancti angeli, Lucæ 9. nominantur. Hæc epitheta tribuuntur bonis, non tantum ut à malis diſtinguantur, ſed etiam ut notum fiat, unde ueniant, & cuius mandata proferant.

Angelorum definitio ex ijs quæ hoc loco cõmemoranda ſunt, extrui poteſt: nempe quòd ſint ſpirituales ſubſtantiæ, intelligentes, conditæ à Deo, ſanctæ, miniſtrantes Deo & hominibus.

Quòd ſint ſpirituales ſubſtantiæ, patet ex hiſtoria Reſurrectionis. Cum enim ſeſe manifeſtaret IESVS in cœtu diſcipulorum, qui nondum ſatis erant confirmati, & territi putarent ſe ſpiritum uidere, hoc eſt angelum quendam, IESVS ſe diſtinguit à ſpiritibus, dicens: Spiritus carnem & oſſa non habent, ſicut uidetis me habere. Alia eſt igitur ſubſtantia corporum humanorum, alia angelorum.

Plures eſſe, inde conſtat, quòd Lucæ 2. multitudo militiæ cœleſtis annunciat exhibitionẽ Meſsiæ, Deumq; ſummis uehit laudibus. Matth. 26. ait Chriſtus, ſe poſſe precibus à patre ſuo plus quàm duodecim legiones angelorum impetrare, ſi uiribus res contra perſecutores Iudæos agenda eſſet.

À Deo creatos eſſe angelos, ex hoc dicto planum eſt, Iohan. 1. Omnia per ipſum facta ſunt. Proprius ipſorum locus & habitatio eſt, cœlum: Matth. 18. Angeli eorum in cœlis, ſemper uident faciem patris. Matthæi 22. Sunt ſicut angeli in cœlo. Quo dicto & hoc indicatur, non eſſe inter angelos connubia, ſicut inter homines. Sanctas eſſe ſubſtantias, appellatio docet. nam angeli ſancti uocantur, Lucæ nono. Præterea etiam ipſorum officium, & propinqua cum Deo conuerſatio idem monent.

Mittuntur autẽ angeli à Deo. Lucæ primo: Miſſus eſt angelus Gabriel à Deo in ciuitatem Galilææ. Et à Chriſto, Matth. 13. Mittet filius hominis angelos ſuos, Matth. 24.

Cum autem ſint ſpirituales ſubſtãtiæ, quæ humanis oculis cerni nequeunt: ideo forma quadam apparent, quæ ab hominibus conſpici poſsit. Ad monumentum Chriſti, angeli apparent ſpecie uiri, Luc. 24. Ecce duo uiri ſteterũt ſecus illas, in ueſte fulguranti. Act. 1. Duo uiri adſtiterunt illis, amicti ueſtibus albis. Item iuuenis forma, Mar. 16. Et introeuntes in monumẽtum, uiderunt iuuenem ſedentem à dextris, coopertum ſtola candida. Iohan. 20. Vidit duos angelos in albis ſedẽtes. Hac uirili ſeu iuuenili ſpecie haud dubiè Zachariæ, Mariæ, & alijs ſe conſpiciendos præbuerunt angeli. De angelo qui cuſtodes de monumento Chriſti fugat, lapidemq; amouet, ſcribitur Matth. 28. Erat aſpectus eius ſicut fulgur, & ueſtimentum eius ſicut nix. Terrebat enim hoc aſpectu uigiles, ut aditus pauidis diſcipulis Chriſti ac mulieribus fidelibus patẽret. Sentiunt quidã, & ſtellã, quæ Magis præluxit, & comes itineris fuit, donec eos ad ipſa cunabula nati Saluatoris deduxiſſet, angelum quendam fuiſſe.

Officia angelorum ſunt, primùm quòd ipſi Deo miniſtrant. Matth. 18. Angeli eorum ſemper uident faciẽ patris mei, qui in cœlis eſt. Lucæ 1. Ego ſum Gabriel, qui aſto ante Deum. Quale autem ſit hoc miniſterium, altera uita nos plenius docebit. Chriſto etiam miniſtrant, Matth. 4. Superato ac profligato diabolo, angeli ac-

li acceſſerunt & miniſtrarunt Chriſto. Et in agone, quem ſuſtinet in horto, luctans cum morte, angelus de cœlo apparet, eum confortans. Fortè, & huc ſpectat quod prædicit Chriſtus Iohan. 1. Amen amen dico uobis, poſthac uidebitis cœlum apertum, & angelos Dei aſcendentes & deſcendentes ſuper filium hominis. Lætantur etiam in cœlis, de conuerſione hominum. Lucæ 15. Dico uobis, gaudium erit coram angelis Dei, ſuper uno peccatore pœnitentiam agente.

Deinde hominibus miniſtrant. Matth. 18. Angeli eorum in cœlis, ſemper uident faciē patris mei, qui in cœlis eſt. Docet hac iucundiſsima ſententia Chriſtus, pueros angelis ſanctis cuſtodiri et defendi, aduerſus graſſantes diabolos, & alia incommoda. Ioh. 5. Angelus Domini deſcendebat ſecundum tempus in piſcinam, & mouebatur aqua: & qui prior deſcendiſſet in piſcinā poſt motionem aquæ, ſanus fiebat, à quacunque detinebatur infirmitate.

Sunt nuncij uoluntatis Dei. Matth. 1. Angelus Domini in ſomnis Ioſepho apparet, nuncians ei uoluntatem Dei, ne infamet aut dimittat Mariam: & reuelatur ei Meſsias, qui in utero Mariæ ex ſpiritu ſancto cōceptus, ſalutem à peccatis allaturus eſſet. Poſtea Magos in ſomnis monet, ne ad Herodem reuertantur. Item Ioſepho reuelat, tyrannum Herodem meditari necem infanti: ac iubet, ut in Aegyptum ilicò ſeſe conferat. poſtea rurſus angeli reuelatione ex Aegypto reuocatur, Matth. 2. Singularis hic potentia angelorum obſeruanda eſt, qui in ſomnis uoluntatem Dei hominibus inſtillare norunt. Zachariæ angelus Domini & natiuitatem præcurſoris Meſsiæ ex ſterili & effœta ſua cōiuge, et propinquitatē Meſsiæ exponit. Narrat preces eius à Deo exauditas eſſe. Mutū inſuper Zachariā facit, tum quia uerbis Domini non ſtatim aſsentiretur, tum ut hoc ſigno in poſterum de rebus ab angelo prædictis cōfirmaretur. Mariæ quoque angelus decretum Dei refert, quòd ex ipſa Saluator mundi iam naſci deberet: ac modum explicat, quantū quidem hominibus ſcire fas fuit, aut etiam quantum humanæ mentes capere potuerunt. Luc. 1. Nominatur autem iſte angelus Gabriel: hoc eſt, fortitudo uel potentia Dei. In natiuitate Chriſti omnium primi præcones ſunt angeli. Apparent enim paſtoribus in agro Bethlehemitico, iucundiſsimum Euangelium apportantes: Hodie uobis natus eſt, inquiunt, ſaluator, qui eſt Chriſtus. Iubent eos ad ipſum præſepe accedere. Deinde exercitus integri angelorum ibi conſpiciuntur, & audiuntur, meras laudes Dei ſonantes, & hominibus omnia fauſta precantes. Gloria, inquiunt, in altiſsimis Deo, & in terra pax, hominib. bonæ uoluntas: Lucæ 2.

Adſunt morientibus, eorumq́; animas in locum beatum tranſuehunt. Lucæ 16. Factum eſt, ut moreretur mendicus (Lazarus) & portaretur ab angelis in ſinum Abrahæ.

In reſurrectione hominum, angeli non erunt ocioſi. Matth. 24. Et mittet angelos ſuos cum tuba & uoce magna, & congregabunt electos eius à quatuor uentis, à ſummis cœlorum uſq; ad terminos eorum.

Aduentum Chriſti ultimum ornabunt. Matth. 16. Filius hominis uenturus eſt in gloria patris ſui, cum angelis ſuis. Lucæ 9. Matth. 25. Filius hominis ueniet in maieſtate ſua, & patris, & ſanctorum angelorum. Iudicium quoq; quod ibi promulgabitur, ſimul iuuabūt & exequentur angeli. Matth. 13. Meſſores angeli ſunt. Mittet enim filius hominis angelos ſuos, & colligent de regno eius omnia ſcandala, & eos qui faciunt iniquitatē, & mittent eos in caminum ignis. Item: Exibunt angeli, & ſeparabunt malos de medio iuſtorum, & mittent eos in caminum ignis.

DE DIABOLIS.

DE appellationibus malorum angelorum, in fine quædam adijciemus. tū enim rectius intelligi poterunt. Poteſt autem ex ijs quæ hoc loco exponenda erunt, talis definitio extrui. Diaboli ſunt ſpirituales ſubſtantiæ, intelligentes, à Deo cōditæ: ſed quæ à Deo ſuo defecerunt, immundæ, hoſtes Dei ac generis humani, æternis ſupplicijs deſtinatæ.

Non eſſe cogitationes malas in hominibus, ut quidā delirarūt, ſed ſubſtantias peculiares, plurimæ hiſtoriæ in Euangelicis narrationibus manifeſtum faciunt. De Iuda ſcriptum eſt: Intrauit in eum ſathanas: Lucæ 22. Septem dæmonia à Maria Magdalena eijciuntur, Marci 16. Eiecti dæmones in porcos inuolant, eosq́; in mare præcipites agunt: Matth. 8. id quod de cogitationibus malis intelligi nequit. Sed hæc in alijs quoq; partibus declarantur.

Spirituales eſſe ſubſtātias, primùm ex appellatione certum eſt. Vocantur enim ſpiritus, Matt. 8. 12. Marci 3. 5. Luc. 10. Deinde etiam ex ipſorum actionibus ac potentia, quòd in homines intrare, ſenſus alligare, ac mēbra mirabiliter regere, imò ex corde etiam uerbum Dei eripere poſſunt, ut poſtea dicetur.

Intelligentes eſſe: ex ipſorum ſermonibus, blaſphemijs, & actionibus alijs certum eſt.

A' Deo cōditas eſſe ipſorum ſubſtantias, etiam hæc ſententia monet, Iohan. 1. Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil, quod factum eſt. Verùm non tales ſunt à Deo conditi diaboli, quales nunc ſunt: ſed cū eſſent angeli ſancti, & puræ creaturæ Dei, propria uoluntate ſeſe à Deo auerterunt, & lapſi ſunt, talemq́; immundiciam & malitiam ſibi contra uoluntatem Dei acquiſiuerunt, qualem nunc habent. Id Chriſtus docet Iohannis octauo: Ille homicida erat ab initio: hoc eſt, autor eſt peccatorum. item, In ueritate non ſtetit, quia ueritas non eſt in eo: id eſt, ſponte abiecit uerā Dei noticiam & obedientiam, ac Deo contrarius effectus eſt. item, Cum loquitur mendacium, ex proprijs loquitur, quia mendax eſt, et PATER eius: hoc eſt, primus mendacij inuentor & propagator exiſtit. Lapſus igitur eſt à ueritate, & mendacij autor contra uoluntatem Dei extitit. Lucæ 10. inquit Chriſtus: Videbam ſatanam ſicut fulgur de cœlo cadētem. Sunt igitur diaboli, angeli apoſtatici.

Immundas eſſe ſubſtantias, Chriſtus docet Matth. 12. uocat enim immundum ſpiritū. item Marci 1. 5. Lucæ 8. Probant idipſum etiam actiones diabolorum quæ tantum contra uoluntatem Dei directæ ſunt. Verùm unde habeant eam corruptionem, modò eſt dictū: nempe non à Deo, ſed à ſemetipſis.

Quòd plures ſint, hiſtoriæ admonent, Marci 5. Lucæ 8. dæmonia interrogata, quod eis nomen eſſet, reſpōdent, Legio. nam intrauerunt dæmonia multa in eum.

Matth.

Matthæi duodecimo ait Chriſtus, Spiritum immundum reuerti cum ſeptem alijs ſe nequioribus. Marci 16. ſcriptum eſt, Chriſtum ſeptem dæmonia à Maria Magdalena expuliſſe.

Habent quidem aliquam noticiam Chriſti, ac profitentur eum eſſe filium Dei: Matth. 4. 8. Mar. 1. 3. ſed non eſt ſalutaris noticia. nam ex ea terrentur diaboli metu ſui iudicij & pœnarum. ſicut inquiunt Matth. 8. Veniſti huc ante tempus, ad nos torquendos. Norunt igitur ſe ob peccata æternæ damnationi deſtinatos, & Chriſtum quidem ipſos præcipitaturum eſſe in eas perpetuas pœnas. Reprimit etiam eos Chriſtus, neq; approbat eorum confeſſionem: Marci 1. 3.

Actiones diaboli omnes perpetuò, donec præcipitentur in ignem æternum à Chriſto iudice, contra Deum & homines intendunt, mirabili calliditate, potentia & immanitate.

Ipſum filium Dei incredibili impudentia inuadit ac perſequitur diabolus, eumq; conatur euertere in Dei ignominiam, & perniciem generis humani. Matt. 2. crudele infanticidiũ per Herodem ſuum ſatellitem excitat. Matth. 4. immediatè Chriſtum, poſtquam in deſerto quadraginta dies ac noctes inediam pertuliſſet, adoritur, exercens eum diris ac falſis ſarcaſmis: Si filius Dei es, inquit, dic ut lapides iſti panes fiant. Tentabat enim obedientiam Chriſti labefactare, et experiebatur an aliquid in gratiam diaboli uellet facere. Deinde ſimili ratone cum iubet ex pinna templi ſeſe præcipitem dare: hoc eſt, in aere uolare. id quod non erat mandatum Chriſto à patre cœleſti: multo uerò minus, ut conſilijs diaboli acquieſceret. Habebat inſuper alias rationes Chriſtus, quibus ſe pateſaceret, & ſuam doctrinam ac functionem confirmaret atq; ornaret. Nec deſiſtit diabolus, quæ eſt eius impudentia: protinus manifeſtè Chriſtum ad idololatriam inuitat, & quidem ut humi proſtratus ipſum diabolum adoraret, ſe ei regna et gloriam huius mundi uiciſsim daturum eſſe. O tetram & horrendam impudentiam diaboli, qui ipſum filium Dei de tam craſsis peccatis ſollicitare non eſt ueritus. Poſtea & reliquas perſecutiones, & ipſam deniq; crucifixionem atque necem Chriſti, ſua organa inſtigans atque impellens, ſtrenuè adiuuit.

Deinde homines infeſtat atq; affligit mille modis Diabolus. Obſidet ac occupat eos, ac ſenſus præcludit, aut tollit omnino, ac horribiliter eis abutitur. Matth. 8. in regione Gergeſenorum dæmoniaci in monumentis habitant, ſæui nimis, ita ut tutò nemini per eam uiam liceret tranſire. Matth. 9. dæmoniacus Chriſto offertur, cui lingua erat ligata, ut loqui non poſſet. Matt. 12. exhibetur homo dæmonium habens, qui fecerat eum cæcum & mutum. Marci 9. Diabolus quendam ab infantia obſederat, ita ut crebrò eum in aquam et ignẽ projiceret. Lucæ 13. narratur, mulierem alligatam fuiſſe octodecim annos à Satana, ut ſuis membris rectè incedendo, ſicut cæteri, uti non potuerit. Matt. 15. Cananæa dicit, filiam ſuam à dæmonio miſerè uexari. Lucæ 22. Intrauit Satanas in Iudam Iſcarioten. Iohannis 13.

Auſert uerbum Dei ex cordibus, & inſtillat malas cogitationes. Matt. 13. Mar. 4. Lucæ 8. Qui ſecus uiã, hi ſunt qui audiunt, deinde uenit diabolus, et tollit uerbum de corde eorum, ne credentes ſalui fiant. Ioh. 13. Diabolus miſerat in cor Iudæ, ut eum traderet. Eôdem ſpectat & hæc ſententia Lucæ 22. Ecce ſatanas expetiuit uos, ut cribraret ſicut triticũ. Nitebatur igitur diſcipulis Chriſti fidem in uniuerſum excutere & eripere. Et quòd ſubinde fidem atq; confeſsionem piorum euertere tentet, in Chriſto totius Eccleſiæ capite abundè probauit. Matth. 4.

Serit hæreſes ac falſa dogmata. Matth. 13. Inimicus, qui ſeminat zizania, eſt diabolus. Pulchrè autem in ea parabola depingitur, ubi & quando ſuum lolium ſpargat. Dormientibus, inquit Chriſtus, hominibus, uenit inimicus eorũ, & ſuperſeminat zizania in medio tritici, & abit: hoc eſt, quando ijs qui uerã doctrinã audierunt, feſtidium atq; ſecuritas obrepit. Diabolus per ſua membra erroneas ſententias aſtutè interſpergit, inſigni aliquo prætextu, priuſquam aliquis ſentiat doctrinam adulteratam eſſe.

Idololatriam ſancit, propoſitis præmijs ampliſsimis, nempe regnis & gloria huius mundi Et pulchrè hac ipſa re definit idololatriã, q. ea nihil aliud ſit q̃ adoratio humilis ipſius Diaboli. Matth. 4. Si procidens adoraueris me, dabo tibi regna mundi, & gloriam eius. Incitat Doctores, ut noua dogmata, fiducia ſuorũ ingeniorũ, quaſi hallucinari & aberrare nequeant, inueniant, & ſpargant, ſibiq; autoritatem & laudem eruditionis & acuminis quærant. Id ſignificatum eſt in eo, quòd Chriſto autor eſt, ut de pinna templi ſe deijciat. & utitur ſacra Scriptura ad eam rem, quaſi non eſſet illicitum, non pugnaret cum Dei uoluntate.

Mendacia tetra, uerùm interdum fuco quodam palliata, in Eccleſias & politias diffundit, ac mirus eorum architectus & promotor eſt. Iohan. 8. Mendax eſt, & pater eius: hoc eſt, primus autor mendaciorum, ijsq; miſeros homines faſcinans ac dementans.

Eſt calumniator ueræ doctrinæ, & rectè factorum, Iohan. 8. Ex patre diabolo eſtis, & deſideria patris ueſtri facitis. Truncatim recitat uerbum Dei, Matth. 4. Callidè omittit: Vt cuſtodiant te in omnibus uijs tuis. ex Pſal. 91. Propter calumnias ac deprecationes ueritatis. rectè etiam diabolus uocatur.

Eſt homicida: Iohann. 8. Ille homicida fuit ab initio. Non ſat habet, quòd in peccatum abnegationis et proditionis miſerum Iudam proiecerit: ſed tandem etiam eò perpellit eum, ut ſibi ipſi uiolentas manus inferat.

Incitat homines ad omnis generis impietates & flagitia, ideoq; immundus ſpiritus uocatur Matth. 12. Sic Petro inſtillauit, ut Chriſto paſsionem diſſuaderet. qua de cauſa ſeueriter eum taxans Chriſtus: Vade, inquit, poſt me ſatana, ſcandalum es mihi. Matth. 16. Iudam inſtigat, ut Chriſtum tradat: Iohan. 13.

Animalibus etiam nocet. Matt. 8. porcos ingreſſus, omnes in mare præcipitatos ſuffocat.

Hæc omnia ſummatim complectitur Chriſtus, quòd mendacem eum & homicidam ait eſſe, Iohan. 8.

Eſt potens ſpiritus. id quod uel inde colligi poteſt, quòd occupato homine, mira potentia eum ad atrocia peccata et facinora impellit: ſenſuſq; ligat, ne ſint ad uſus neceſſarios idonei. Vel abutitur ijs pro ſua libidin. rapit uerbum ex cordibus, ut dictum eſt. Vocatur princeps huius mundi, Iohann. 12. id quod non modò de regnis ſeu diuitijs accipiendum, quòd nimirum ijs hor-

rendum

dum in modũ abutatur: ſed etiã de hominibus, in quos ob peccatum plurimum dominij habet. Lucæ 11. Fortis armatus appellatur.

Impudentiſsimus eſt tum in tentando, Matt. 4. tum in redeundo. Non enim dubitat reuerti, & in occaſiones eſt intentiſsimus. Hac de re horrendam concionem Chriſti adſcribendam ducimus, Matt. 12. Cum immundus, inquit, ſpiritus exierit ab hominibus, ambulat per arida loca, quærens requiem, & non inuenit. Tunc dicit: Reuertar in domum meam, unde exiui. Et ueniens, inuenit eam uacantem, ſcopis mundatam, & ornatam. Tunc uadit, & aſſumit ſeptem alios ſpiritus, nequiores ſe, & intrantes habitant ibi, & fiunt nouiſsima hominis illius peiora prioribus.

Conſolationes autem dulciſsimas contra machinationes diaboli nobis proponit Chriſtus. Iohann. 16. inquit: Princeps huius mundi iudicatus eſt Matth. 11. Omnia mihi tradita ſunt à patre meo. Et quòd uicerit ſerpentem, eiq; caput contriuerit, reſurrectio & glorioſa aſcenſio luculenter probant. Verbo etiam eijcit dæmonia, Matth. 8. & aliàs. Dedit apoſtolis poteſtatem contra ſpiritus immundos, Matth. 10. Etſi autem miraculoſa eiectio ceſſarit, tamen doctrina Chriſti, abſolutio ſeu remiſsio peccatorum perſpicua, baptiſmi & cœnæ Dominicæ uis atq; efficacia, præſentiſsimi antidoti loco ſunt aduerſus diabolum. Denique regulas quaſdam nobis præſcripſit Chriſtus, quæ non inutiliter ſeruantur. Matt. 17. Hoc genus dæmonij non eijcitur, niſi per orationem & ieiunium. Matth. 26. Vigilate & orate, ne intretis in tentationem. Iuſsit nos expreſſe orare. Et ne nos inducas in tentationem. Promiſit etiam præſentem defenſionem. Iohan. 10. Non rapiet eas (oues) quiſquam de manu mea. Matth. 10. Omnes capilli capitis ueſtri numerati ſunt.

Nondum eſſe diabolos penitus in damnationem proiectos, ſed in nouiſsimo iudicio proijciẽdos eſſe in æternum, ex Chriſti concione conſtat Matth. 25. ubi inquit, ſe laturum contra impios ſententiam hoc pacto: Diſcedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo & angelis eius.

In fine & appellationes malorum ſpirituum ſubijciemus, quarum in hiſtoria Euangelica mentio fit. ſunt enim uariæ, ac diaboli naturam & actiones depingũt. Vocantur igitur ſpiritus. Matth. 8. Eijciebat ſpiritus uerbo. ſic autem, propter ſpiritualem ſubſtantiã uocatur. Marci 9. Spiritus conturbauit eum. Luc. 10. Spiritus uobis ſubijciuntur.

Spiritus immundus, Matth. 10. 12. Mar. 3. 9. Lucæ 6. 9. 11. quia & ſubſtantiã habet immundam, utpote peccatis ſordidatam: & immundas gignit actiones, quas tum per ſe tum per alios efficit. Opponitur autem Spiritui ſancto.

Dæmonium, Matth. 4. 7. 8. 9. 12. 15. 17. Marci 16. & multis alijs in locis. Habet autem hoc nomen à ſapientia ſua. Fuit enim bonus angelus initio à Deo creatus: uidit Deum, eiq; miniſtrauit, priuſquam lapſus eſſet.

Tentator. Matth. 4. 13. 25. Lucæ 4. 8. Iohã. 6. 8. 13. hoc eſt, calumniator, deprauator, delator. Res enim Eccleſiaſticas & politicas calumniatur: hoc eſt, hæreſes, mendacia & fraudes excitat ac ferit.

Satanas. Matth. 4. 12. 16. Mar. 1. 3. 4. 8. Lucæ 10. 11. 13. 22. Iohan. 13. Hebraica uox eſt, ac ſignificat aduerſarium, inimicum. ſemper enim in hoc intentus eſt, quo modo Deo & omnibus pijs aduerſetur, cum quibus gerit bellum aſpondon.

Beelzebub, princeps dæmoniorũ. Matt. 10. 12. Marci 3. Luc. 11. Significat autem uocabulũ Dominum, magiſtrum, regem ſeu principem muſcarum. Fuit eius nominis idolum Accaron, urbis Philiſtinorum. 2. Reg. 1.

Malus, πονηρὸς pro diabolo ponitur. Matt. 13. Venit malus, & rapit quod ſeminatum eſt in corde eius. Marcus capite 4. pro hac uoce habet Satanas, Lucas capite 8. Diabolus.

Inimicus. Matth. 13. Inimicus qui ſeminauit ea (zizania) eſt diabolus.

Fortis armatus, atrium tenens: Matth. 12. Marc. 3. Lucæ undecimo.

Pater incredulorum Iudæorum, & ſimiliũ non credentium. Ioh. 8. Vos ex patre diabolo eſtis, eiusq; deſideria facitis. Item, Pater mendacij.

Princeps mundi. Iohan. 12. 14. 16. Nam propter peccata, exercet tyrannidem in miſerũ genus humanum.

DE HOMINE ANTE ET poſt lapſum.

DE hac parte admodum pauca literis ab Euãgelicæ hiſtoriæ ſcriptoribus mandata ſunt: quãuis non ſit dubium, Chriſtum de eiuſmodi rebus crebrò ac ſingulari dexteritate ſuos auditores erudiſſe. Habebant enim hoc propoſiti Euangeliſtæ, ut hiſtoriam redemptionis humanæ potiſsimum memoriæ mandarẽt, totiq; poſteritati relinquerent: nõ igitur curioſius dogmatica omnia perſecuti ſunt. Idcirco ex ſcriptis Propheticis & Apoſtolicis copioſior explicatio de hoc præſenti articulo, ſicut & de cæteris, petenda eſt.

Non caſu extitiſſe homines, ſed à Deo conditos eſſe, Chriſtus commonefacit Matth. 19. Deus fecit hominẽ ab initio, maſculum & fœminam fecit eos.

Bonos uerò, hoc eſt abſque peccato & morte, homines à Deo primùm creatos eſſe, ex hiſce dictis elucet. Matth. 19. Solus Deus eſt bonus, hoc eſt, fons & origo boni. unde conſequitur, & homines bonos, hoc eſt, uoluntati Dei congruentes, & ad bonum atq; utilẽ finem ab ipſo conditos eſſe. Iohan. 1. Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil, quod factũ eſt. Sunt igitur homines à Deo: & quia Deus non eſt autor peccati & mortis, neceſſe eſt bonos ac ſine labe peccati fuiſſe homines initiò factos. Certum aũt eſt, quòd peccatum Deus ſeriò abominetur. Miſſus eſt enim Chriſtus, ut peccata generis humani, triſti & acerba paſsione expiaret. Baptiſta ait, eum eſſe agnum, tollentem (non inquit, creantem, aut approbantem) peccata mundi. Perſpicuè etiam docet Chriſtus, ſe peccatores non agentes pœnitentiam damnaturum. Impoſsibile igitur eſt, labẽ peccati, quæ hæret in homine, à Deo originem habere. Peccatores Deus non exaudit: ergo nec fecit, nec condidit homines peccatores. Iohan. 8. autorem peccati facit diabolum, & impios ex diabolo eſſe dicit: ergo non ex Deo, ſed ex diabolo eſt peccatum, quod hæret in homine. Integros igitur & mundos homines à Deo factos eſſe neceſſe eſt.

Planum dehinc & hoc fit, homines iam non retinere primam illam integritatem, in qua conditi ſunt: ſed

triſtem

tized by Google

triſtẽ in ijs eſſe deſtructionẽ, nempe peccatum & mortem. Regnant in homine triſtes caligines de Deo & eius uoluntate. Matth. 16. Caro & ſanguis tibi non reuelauit. Iohann. 3. Quod natum eſt ex carne, caro eſt: id eſt, res damnata. Iohan. 6. Caro non prodeſt quicquam: hoc eſt, omnes uires in homine non renato, ſunt ita debilitatæ, ut nõ poßint eam obedientiam, quam Deus flagitat, præſtare. Imò Matth. 15. dicit Chriſtus, Ex corde exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, &c. Non poſſunt igitur homines, ob eam cauſam, legi diuinæ ſatisfacere. Sicut parabola de miſero homine, decem millia talentorum debente, apertè explicat, Matth. 18. Et alioqui Chriſtus aſſerit, ſe ob peccatores ueniſſe, Matth. 9. 11. Et Iohannes diſertè inquit, Chriſtum ueniſſe ut tolleret peccata mundi: hoc eſt, omnium hominum, qui pariter mole peccatorum oppreßi erant. Miſerabilem hãc cladem hominum, etiam hac ſententia exprimit Chriſtus Iohan. 3. Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu, non poteſt intrare in regnum Dei. Ergo omnes homines, niſi accedat aliud beneficium à Deo, nempe regeneratio, æternæ morti & damnationi ſunt adiudicati. Itẽ Iohannis ſexto, Nemo uenit ad me, niſi pater, qui miſit me, traxerit eum. Ideo Deum agnoſcere, conuerti, amplecti remiſſionem per Chriſtum, non ſunt naturales uires, ſed dona Dei.

Poſtremò una imagine lamentabilẽ conditionẽ omniũ hominũ ob oculos ponit Chriſtus, in uiatore, qui initiò ſanus & incolumis, pulchreq; ueſtitus & ornatus Hieroſolyma egreditur. At prope Hiericho à latronib. immaniſsimis oppreſſus, & ueſtibus exuitur, & letalia uulnera accipit, iamq; paulatim animum efflat. Sed relictum à ſacerdotibus, hoc eſt lege: Samaritanus, hoc eſt ipſe Chriſtus, ex faucibus mortis eripit, ac uitæ reſtituit: Lucæ 10. Sic homines ſani & integri, præſtantiſsimis donis à Deo ornati, in mundum, ipſamq; adeò paradiſum collocati ſunt: ſed mox diabolus eos inuaſit, abripiens pulcherrima dona, iuſticiam & integritatem, ſimulq; infligens mortalia uulnera: quæ niſi Samaritanus ille IESVS Chriſtus curaſſet, proprio perfuſo & infuſo cruore, actum de nobis omnibus in æternum fuiſſet. Idem Acolaſti typus repræſentat, qui primò bonus eſt, poſtea degenerat ſuapte culpa. Recipitur tandem rurſus, ex miſericordia. Huc etiam parabola de oue perdita, & groſſo amiſſo pertinet, quæ non ſua uoluntate & uiribus, ſed aliena opera recuperantur.

DE PECCATO IN genere.

PEccata non eſſe à Deo, ſed à diabolo & hominib. Iohann. 8. docet Chriſtus: Ille (diabolus) homicida fuit ab initio, & in ueritate non ſtetit. Itẽ: Cum loquitur mendaciũ, ex proprijs loquitur, quia mendax eſt, & pater eius. Diabolus igitur ipſemet lapſus eſt, ſine uoluntate aut impulſione Dei, auertens ſe à ſuo cõditore. Deinde ſimul ex hominib. peccatũ prouenire, nec eſſe rẽ conditã in homine ab ipſo Deo, ſed ſpõte eum cõtra præcepta Dei egiſſe, & diabolo paruiſſe, idq; adhuc facere, hæc uerba docent: Vos ex patre diabolo eſtis, & deſideria patris ueſtri facitis. Explicantur iſta clarius Geneſis tertio, ubi exponitur luctuoſiſsima hiſtoria, quomodo primi homines aſtu circũuenti, deſideria diaboli contra Deum, eiusq; interdictum fecerint, & ita filij eius maligni ſpiritus ſint effecti. Sed hæc alibi extant. Idem in oue aberrante ſua ſponte, non paſtoris uoluntate aut approbatione, eſt adumbratum. Matth. 23. inquit Chriſtus: Quoties uolui congregare filios tuos, quemadmodum gallina pullos ſuos ſub pennas, ſed noluiſtis? Ideo peccata ex hominibus ſunt.

Effectus ac pœnæ peccatorum ſunt, iuſtiſsima & atrociſsima ira Dei. Ioh. 3. Qui non credit filio, non uidebit uitam, ſed ira Dei manet ſuper eum. Si per fidem in Chriſtum tollitur ira: ergo ſi abſq; Chriſto ſumus, iræ Dei ſubiacemus, Iohan. 9. Peccatores Deus non exaudit. Ira igitur Dei atq; auerſatio hominis, ex peccatis hominum oriuntur.

Ipſa hominis deprauatio, ſeu uirium deſtructio, ſeu malicia. Matth. 12. Quomodo poteſtis bona loqui, cum ſitis mali? Cum non renatis agit: ideo eos eſſe malos inquit, non tantum ob facta, ſed ob totam ipſorum naturam, à qua nihil boni poßit proficiſci, niſi immutentur. Et homo ſpoliatus ac uulneratus, ab Hieroſolymis ad Hiericho iter faciens, idem declarat: Luc. 10.

Priuatio ſanctitatis. Nam ideo Chriſtus petit, Sanctifica eos in ueritate: Iohan. 17.

Tyrannis diaboli. Matth. 12. Chriſtus docet, quòd in hominibus non renatis, aut peccatis indulgentibus, habuet diabolus: ac ſemel exturbatus, non uereatur reuerti: Lucæ 22. inquit: Satanas expetiuit uos, ut cribraret ſicut triticum. Item, beneficio Chriſti filij Dei efficimur, Iohan. 1. Ergo natura ſumus filij diaboli. Chriſtus eſt Saluator: ergo mancipati ſumus ob peccatum diabolo, morti, inferno. Recitantur in hiſtoria Euangelica plurima exempla, quomodo diabolus hominum corpora occuparit. Alios uerò ſubtiliori quadam ratione tenet conſtrictos, ut Iohan. 8 de Phariſæis aſſeuerat Chriſtus: Vos ex patre diabolo eſtis. Eſtq; ſanè horrenda uox, eſſe ſobolem, uas & organon Diaboli.

Pulſio ex paradiſo, in exilium calamitoſiſsimum. Lucæ 23. Hodie mecum eris in paradiſo. Ergo Chriſtus latroni, totiq; humano generi paradiſi portam rurſus aperit: non quidem iam amplius illius terreſtris paradiſi, ſed cœleſtis & æterni.

Omnis generis calamitates, ut ſunt morborum uaria genera, bella & uaſtationes, & ſimilia. Iohã. 5. Chriſtus dixit Paralytico: Ecce ſanus factus es ne poſthac pecces ne quid deterius tibi contingat. Lucæ 19. Venient dies in te, & circundabunt te inimici tui uallo, & cingent te, & coanguſtabunt te undiq;, & ſolo æquabunt te, & filios tuos qui in te ſunt, eo quòd non cognoueris tempus uiſitationis tuæ, &c.

Mors. Iohan. 8. In peccato ueſtro moriemini. Item: Si non credideritis quòd ego ſum, moriemini in peccatis ueſtris. Ergo quod ad nos attinet, in peccatis ac morte iacemus. Liberator uerò unicus ac ſaluator eſt Chriſtus IESVS, Iohan. 8. 11.

Condemnatio, ignis æternus. Marci 16. Qui non crediderit, condemnabitur. Ergo condemnationi omnes ſunt obnoxij. Matth. 25. Ite maledicti in ignem æternum.

De peccato Originali.

Etſi his uocabulis non ſint uſi Euangeliſtæ, tamẽ res ipſas propoſuerunt: nempe non tantum dicta aut facta adultorum eſſe peccata, ſed ipſam etiam hominis naturam eſſe deprauatam: & hac quoq; ratione peccatores

reosq́; æternæ iræ eſſe homines, niſi per ſaluatorem fiat remiſsio. Iohann. 3. Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu, nõ poteſt intrare in regnum Dei. Quod natum eſt de carne, caro eſt. Itaque natiuitas noſtra ex parentibus, hoc eſt ipſa natura noſtra, quam ex materna aluo in hunc mundum ferimus, eſt corrupta peccatis, ut per ſe non ſit capax uitæ æternæ: & indigeat forti atque efficaci remedio, nempe lauacro regenerationis. Matth. 12. Quomodo poteſtis bona loqui, cum ſitis mali? Teſtatur Chriſtus, intellectum & uires interiores hominis eſſe uitiatas, ut tantum mala inde ſcaturiant. hoc eſt, falſa dogmata, calumniæ, conuicia erga Chriſtum, & ſimilia. Matth. 15. De corde exeunt cogitationes malæ, homicidia, &c. Ideo ipſum cor eſt deprauatum & malum. unde tam mali fructus emanant, tanquam ex fonte uenenato. Iohan. 6. Caro non prodeſt quicquam. Eſtq́; phraſis ſcripturæ, quæ carnem ſpiritui opponit, ac uocabulo carnis comprehendit totam hominis maſſam, non renati: hoc eſt, omnes interiores uires, intellectum, uoluntatem, cor. Hæc omnia dicit Chriſtus non prodeſſe quicquam: hoc eſt, ita uitiata eſſe, ut non pertineant ad uitam æternam, niſi de ſpiritu denuò naſcantur. Ex his igitur teſtimonijs perſpicuum eſt, peccata non tantum eſſe actualia, ut uocantur: item peccatum originis, ut appellatur, non tantum eſſe imputationem alienæ præuaricationis, ſed eſſe uitium ſeu deprauationem, ſeu malum in ipſa natura ſeu ſubſtantia hominum, qui naturali modo naſcuntur: ex quo malo fonte poſtea profluunt & exundant alia peccata, ſicut Matthæi 15. ſcriptum eſt, Ex corde prodeunt cogitationes malæ. Non poſſent autem inde prouenire, niſi ipſi cordi talis malicia & fœcunditas quaſi peccatorum ineſſet.

Innaſci uerò hominibus hoc peccatum, ſeu propagari naturali natiuitate iam poſt lapſum in paradiſo factum, in omnes homines, Iohan. 3. Chriſtus docet: Quod natum eſt, inquit, de carne, caro eſt: & quod natum eſt ex ſpiritu, ſpiritus eſt. Ideoq́; infert, omnino regenerationem per ſpiritũ & aquã eſſe neceſſariã: aliàs hãc carnẽ non poſſe regno Dei potiri. Manifeſtũ eſt igitur, de carne carnem naſci: hoc eſt, corruptionem humanæ naturæ è parentibus propagari: & quidem ipſam maſſam, ex qua fit homo, eo ueneno tinctam atq; infectam eſſe.

Omnes autem eadem lege naſci, ac pariter peccatores eſſe, etiam hæc ſententia commonefacit: Hic eſt agnus, qui tollit peccata mundi. Si enim mundi totius peccata in ſe recipit hæc uictima, ideo omnes in eodem luto hæſitare neceſſe eſt. Iohan 8. Qui ueſtrûm ſine peccato eſt, mittat primum in eam lapidem. Solus autem homo IESVS Chriſtus iurè excipitur, qui de ſpiritu ſancto in utero uirginis puriſsimæ, contra communem naſcendi legem natus eſt: Angelus dicit: Quod naſcetur ex te ſanctum, uocabitur filius Dei: Luc. 1.

Porrò hanc labem originalem eſſe rem, ira Dei & æterna damnatione dignam, niſi fiat remiſsio, illa ipſa teſtimonia declarãt, quæ modò enumerata ſunt: ut Ioh. 3. Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu, non poterit intrare in regnum Dei. Matth. 15. Quæ procedunt de ore, de corde exeunt, ea coinquinant hominem. Ioh. 8. Si non credideritis, manebitis in peccatis ueſtris, Ioh. 1. Qui non ex ſanguinibus, neque ex uoluntate carnis, neq; ex uoluntate uiri, ſed ex Deo nati ſunt.

De actualibus peccatis.

Ignorant & hanc appellationem Euangeliſtæ: ſed diſcernunt tamen res ipſas, hoc eſt, naturam deprauatam, & fructus inde prouenientes, Matth. 15. De corde exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationẽs, furta, falſa teſtimonia, & blaſphemiæ. hæc ſunt quæ coinquinant hominem: hoc eſt, faciunt eum reum æternæ iræ & damnationis. Malicia autem cordis, malum originis eſt: cogitationes malæ, & alia facta pugnantia cum Decalogo, ſunt malæ arboris mali fructus.

Sunt autem actualia, non tantum externa peccata, ſed etiam interna: ſicut Decalogi præcepta Matthæi 5. exponũtur. Ioh. 16. dicit Chriſtus: Spiritum ſanctum reprehenſurum eſſe mundum de peccato, iuſticia, & iudicio.

Poſtremò odiſſe Deum peccata, & puniturum eſſe, ſæpe docet Chriſtus. Matth. 7. Diſcedite à me omnes qui operamini iniquitatem. Item: Omnis arbor non faciens fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. Matt. 25. Ite maledicti in ignem æternum, &c.

Peccatis excuti gratiam, & ſpiritum ſanctum, hæc docent: Iohan 8. Qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati. Lucæ 11. Qui non mecum eſt, contra me eſt. Qui non colligit mecum, diſpergit. Matth. 16. Abi poſt me Satana. cum quidem paulo antè teſtatus fuiſſet Chriſtus, Petrum ex ſingulari inſpiratione patris cœleſtis, Chriſtũ pronunciaſſe filium Dei. Ille inſignis debitor, inclementia & tyrannide erga ſuum conſeruũ effundit gratiam & beneficentiam, quam à Domino ſuo ceperat: Matth. 18. Iudas ruens in peccata, fit hoſpitium ac mancipium Satanæ, profligato Spiritu ſancto, & excuſſis præſtantiſsimis donis, quæ à Chriſto acceperat. Nouem leproſi à ſacerdotibus ſeducti, & non reuertentes ad Chriſtum, amittunt eius gratiam. Lucæ 17. Idem ex typo de fatuis uirginibus apparet, quæ indulgẽtes ſomno, & oleo deſtitutæ, iuſtoq́; tempore non comparentes, à ſponſo excluduntur: Matth. 25.

Manere peccata in ſanctis, ſed de quibus quotidie petant remiſsionem peccatorum, in orationis forma Dominus admonet, cum iubet precari omnes ſanctos, Dimitte nobis debita noſtra. Matth. 11. Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati eſtis, & ego reficiam uos. Hoc iucundiſsimum dictum non tantum de prima acceptione intelligendum eſt, ſed quòd ſancti per totam uitam, molem peccatorum ſentientes, ad Chriſtum confugere, & hac conſolatione ſe ſuſtentare debeant. Idem exempla Apoſtolorum probant, in quibus maximæ imbecillitates cernuntur.

Aliter manet peccatum in obſtinatis & impœnitentibus. Iohan. 9. Quia dicitis, Videmus, peccatum ueſtrũ manet: hoc eſt, Deus uobis imputat, ac damnabit uos in æternum, niſi egeritis pœnitentiam.

Peccatorum eſſe quoſdam gradus, nec omnia paria eſſe, hac ſententia Chriſtus indicat, Iohan. 19. Qui me tibi tradidit, maius peccatum habet. & Matth. 5. ubi gradus pœnarum etiam conſtituit.

Facit & gradus quoſdã ſeu ſpecies peccatorũ Chriſtus Matthæi duodecimo, Lucæ duodecimo: nempe peccatum, blaſphemiam, blaſphemiam ſpiritus. Sic enim inquit: Dico uobis, omne peccatum & blaſphemia remittetur hominibus: blaſphemia autem Spiritus, non remittetur.

Digitized by Google

tetur. Et quicunq; dixerit uerbum contra filium hominis, remittetur ei. Qui autem dixerit uerbum, uel (ut habet Lucas) blaſphemauerit contra Spiritum ſanctum, non remittetur ei, neq; in hoc ſeculo, neq; in futuro. Habet autem iſte locus omnino aliquid obſcuritatis. Significat blaſphemia in Spiritum ſanctum, proculdubio tale peccatum, quod miniſterium Spiritus ſancti, ad remiſſionem peccatorum conſequendam à Deo ordinatum, nempe concionem, & actionem pœnitentiæ, conſultò et deliberatò contra conſcientiam reijcit, & cum faſtu ac malitia repudait. Aliàs enim ad omnes pertinet, citra perſonarum aut peccatorum reſpectum, hæc dulcis Euangelij uox: Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati eſtis, ego reficiam uos. Matth. 11. Nam Chriſtus eſt uictimæ, tollens peccata mundi. Ergo nullum eſt peccatum, pro quo ipſe non ſatisfecerit: modò ad Chriſtum ueniat, eumq; fide amplectatur peccator. Eſt igitur blaſphemia nihil aliud, quàm ueritatis patefactæ contra cõſcientiam irriſio, conculcatio, perſecutio, aut deſperatio citra conuerſionem. Sed de hac re in ſequenti libro plura dicentur.

DE LEGIBVS DIVINIS in genere.

VOcabulum legis interdũ pro tota doctrina, per Moiſen tradita, ac literis comprehenſa, accipitur. Luc. 10. In lege quid ſcriptum eſt? quomodo legis? hoc eſt, quid tradit liber legis ea de re? Lucæ 24. Quæ ſcripta ſunt in lege Moiſi, Prophetis & Pſalmis. Maximè tamen ſpectat uox legis ad eam politiam & conſtitutionẽ Eccleſiæ, quam per Moiſen inſtituit Deus. & hac ratione legis uocabulum omnia decreta complectitur, quæ diuinitus propoſita ſunt, ac uenturum Meſſiam cum ſuo regno adumbrabant: ut Iohan. 1. Lex per Moiſen data eſt. Matth. 11. Luc. 16. Lex & Prophetæ uſque ad Iohannẽ. Matth. 5. Nõ ueni ſoluere legẽ, ſed adimplere. Omnes autem leges implet Chriſtus: maximè tamen Moralẽ, ut uocãt, quæ etiam eſt omniũ grauiſſima.

Interdum uerò ſpeciem, hoc eſt, ſententiam aut decretum peculiare ſignificat: ut Iohann. 19. Habemus legem, ſecũdum quam eum oportet mori. Legẽ inquiunt, hoc eſt, forenſem ſententiam, à Deo præſcriptam. Sic Lucæ 2. Secundum legem Moiſi portauerunt eum Ieruſalem: hoc eſt, iuxta decretum illud ſeu præceptum peculiare Dei de primogenitis ſiſtendis Domino. Largiſſimo modo pro toto ueteri Teſtamento ſeu ſcriptura ſumitur: ut Iohan. 10. Non'ne ſcriptum eſt in lege ueſtra: Ego dixi, dij eſtis? id quod ex Pſalm. 81. ſumptum eſt. Iohan. 15. Vt impleatur ſermo, qui in lege eorum ſcriptus eſt, Quia oderunt me gratis. Extat autem ea ſententia Pſalmo 35.

Porrò etſi Euangelica hiſtoria non habeat iſta uocabula, Lex forenſis, Ceremonialis & Moralis (nã in haſce ſpecies lex Moſaica aut diuina diſtinguitur) tamẽ res ipſas continet, & eo modo de ijs loquitur, ut rebus ipſis diſcerniat. Itaq; hoc loco uſitata & recepta uocabula adhibere, non erit importunum.

Forenſes leges ſunt ſententiæ à Deo per Moſen traditæ, de uita politica, & iudicijs atq; executione pœnarum contra externè & enormiter delinquentes. Talem recitat Chriſtus Mat. 5. Audiſtis q, dictũ ſit, oculum pro oculo, dentem pro dente. Exodi 21. Leuit. 24. Iudæi allegant hanc Iohan. 8. In lege, inquiunt, Moſes mandauit nobis, huiuſmodi (adulteram nempe) lapidare: Leuitic. 20. item Iohan. 19. Nos legem habemus, & ſecundũ eam debet mori, quòd filium Dei ſe fecit. Alludunt autem ad legem de blaſphemis, Leuit. 24. Talis etiam eſt lex de diuortio, Matth 19. Deut. 24: quam Chriſtus ait ob duriciam cordis Iudæorum eſſe permiſſam. Matth. 15. Deus dixit: Qui maledixerit patri uel matri, morte moriatur. Exod. 21. Lucæ 20. Moſes ſcripſit nobis, ſi frater alicuius mortuus fuerit, habens uxorem, & is ſine liberis fuerit, ut accipiat eam frater eius in uxorem, & reſuſcitet ſemen fratri ſuo. Iohan. 7. Nunquid lex noſtra iudicat hominem, niſi prius audierit ab ipſo, & cognorit quid faciat? Iohan. 8. In lege ueſtra ſcriptum eſt, quòd duorum hominum teſtimonium ſit uerum.

Ceremoniales leges ſunt ſtatuta quædam, à Deo per Moſen ſancita, de ceremonijs in Eccleſia ſeruandis. Recitantur & ex ijs quædam in hiſtoria Euangelica. Stante in talibus rebus adhuc Iudaiſmo, Chriſtus eſt exhibitus. Lucæ 1. dicitur, Zachariam incenſum poſuiſſe, iuxta cõſuetudinem ſacerdotij. Die octauo Iohannes, ita & Chriſtus, circumcidebatur, iuxta inſtitutionem Geneſ. 17. Lucæ 1. 2. Item, de lege purgationis & oblationis primogenitorum, Lucæ 2. narratio extat: Poſtquam impleti ſunt dies purgationis eorum, ſecundum legem Moſi, tulerũt illum Hieroſolymam, ut ſiſterẽt eum Domino, ſicut ſcriptum eſt in lege Domini: Omne maſculum adaperiens uuluam, ſanctum Domino uocabitur. Et ut darent hoſtiam, ſicut dictum eſt in lege Domini: Par turturum, aut duos pullos columbarum. Leuit. 12. Exodi 43. Oblationis munerum ad altare mentio fit Matth. 5.

Ceremoniæ de Sabbatho ſæpe mentio incidit. Matt. 12. Marci 2, Lucæ 6. 14. Eódem pertinent loci de Paſchate, mactatione agni, & alijs feſtis: quorum obſeruatio à Moſe præcepta erat, & ſuo loco enumerantur.

Lex moralis eſt doctrina à Deo tradita, cuius ſumma in Decalogo eſt comprehenſa. Hæc præcepta etiam à Chriſto & recitantur, & explicantur eo modo, ut ſatis appareat, ea à ſuperioribus legibus diſcerni. Matth. 19. quendam perſuaſione propriæ iuſticiæ tumentem, deducit ad mandata, & eorum quædam recenſet: ut, Non facies homicidium, Non adulterabis, Non furtum facies, Non falſum teſtimonium dices, Honora patrem & matrem tuam, Et, diliges proximum tuum ſicut teipſum. Tantum enim opera ſecundæ tabulæ homini proponit, unde coniectet, ſi ea non præſtitit, quomodo primæ tabulæ opera, quæ longè ſublimiora ſunt, præſtare potuerit. Matth. 5. exponit Chriſtus aliquot præcepta: ut, Non occides, Non mœchaberis, Non peierabis, reddes autem Domino iuramenta tua. De primo præcepto, ait Chriſtus Matth. 4. Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies. Quomodo Sabbati dies ſit ſanctificandus, Matth. 12. docet. Totam legem Moralem hac ſententia complectitur Matth. 22. Diligas Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & tota anima tua: hoc eſt maximum & primum mandatum. Secũdum autem ſimile eſt huic: Diliges proximum tuum ſicut teipſum.

DE ABROGATIONE legis Moſaicæ.

LEges Moſaicas omnes eſſe impletas, finemq; ſuum conſecutas operibus Meſſiæ, Chriſtus ipſe docet

Matth. 11. Omnes prophetæ & lex uſque ad Iohannem prophetarunt. Iohannes enim præſentem Chriſtum digito monſtrabat dicens: Ecce hic eſt agnus Dei, tollens peccata mundi. quaſi diceret, Hæc unica uictima alijs omnibus eſt præfigurata. Matt. 5. ait: Nolite putare quòd uenerim ſoluere legem, aut Prophetas. Non ueni ſoluere, ſed adimplere. Docet peculiare ſuum officium hoc eſſe, ut quod ſignificabant ac requirebant leges omnes, ipſe unus præſtaret atque exolueret. Matth. 24. prædicit Chriſtus excidium ac uaſtationem templi, atq; æternam cladem ad internecionem populi Iudaici, addita etiam hac inter alias cauſas, quòd niſi dies abbreuiarentur, nõ fieret ſalua omnis caro: hoc eſt, etiam eam ob cauſam eum locum diuinitùs deletum iri, ut cunctis mortalibus innoteſcat, leges Moſaicas abrogatas eſſe, ac Meſſiam eſſe exhibitũ iuxta prophetas. Quid? quòd etiam Baptiſta ideo mandato diuino diſceſſerit à templo Hieroſolymitano, eiusq; ritibus, ac nouum miniſterium ad ipſum Iordanem ſit exorſus: ut ipſo facto teſtatum faceret, leges Moſaicas iam finiri & aboleri.

Eſt autem hæc doctrina dextrè, non calumnioſè intelligenda. Leges forenſes ac ceremoniales prorſus ſunt abrogatæ. nam uſq; ad Chriſtum durare debebant. Ideo Matth. 11. dicitur. Lex uſq; ad Iohannem: niſi tamẽ quædam cum naturali iure conueniant, quæ ſunt ſua natura immutabilia. Item, Leges Moſaicæ omnes non poſſunt nos coram Deo iuſtificare: Chriſtus autem de ſe pronũciat, quòd legem impleat, Matth. 5. Moralis etiam lex ſic eſt abrogata, ut damnare & accuſare nos propter impletionem Chriſti, ut iam dictum eſt, nequeat. Sed nihilominus manet lex Moralis, utpote æterna Dei ſententia, quæ perpetuò in Eccleſia Dei ſonare debet, propter neceſſarios uſus: ut de peccatorum mole, & de operib. quæ renati debent præſtare, nos commonefaciat: idq; teſtatur ordinatio miniſterij, Lucæ 24. Prædicate pœnitentiam. Ioh. 16. Spiritus ſanctus arguet mundum de peccato. Matth. 7. Arbor bona facit bonos fructus. Matth. 19. dilectionem erga proximum & beneficentiam requirit. Matt. 5. Donec tranſeat cœlum & terra, iota unum aut apex unus non præteribit à lege, donec omnia fiant. De hac igitur lege plura nobis colligenda ſunt.

DE LEGE MORALI, SEV de Decalogo.

EX partibus huius doctrinæ, quæ mox ſequentur, componi poteſt hæc definitio. Lex Moralis eſt, doctrina à Deo tradita, præcipiens nobis hominib. quæ facere, quæ omittere oporteat: & requirens integram atq; abſolutam obedientiam ab omnibus, propoſitis promiſsionibus ac præmijs, perfectè implentibus hæc præcepta: minis uerò ac pœnis, non præſtantibus perfectè eam integram obedientiam,

À Deo eſſe præcepta Decalogi tradita, docet Chriſtus Matth. 15. Cur uos tranſgredimini mandatum Dei, propter traditionem ueſtram? Nam Deus dixit, Honora patrem & matrem. Iohan. 7. ait: Moſes uobis dedit legem. Iudaico more hic loquitur. nam Moyſes nomen erat uulgatiſsimum: & is legem ab ipſo Deo in monte Sinai accepit. populoq; Iſraelitico, qui maieſtate ac præſentia Dei territus, Deum audire non poterat, attulit. Sic & Iohan. 1. Lex per Moyſen data eſt: ſcilicet, tanquã miniſtrum.

Operæprecium nunc eſt, genuinam Legis ſentẽtiam percipere, quam fideliter explicat Chriſtus Matth. 22. Phariſæo ſciſcitanti, quod eſſet mandatum magnum in lege, expeditè reſpondet: Diliges Dominũ Deum tuum toto corde tuo, & tota anima tua, & tota mente tua. hoc eſt maximum & primum mandatum. Secundum autem ſimile huic: Diliges proximum tuum ſicut te ipſum. Hanc legis declarationem ſumit ex ipſo Moſe, Deuteronom. 6. Leuit. 19. Recitat eandem ſummam legiſperitus quiſpiam, quæ ſtatim à Chriſto approbatur. Perſpicuum igitur eſt ex hac illuſtri ſententia, Decalogum ſeu legem non tantũ diſciplinam ſeu externa opera flagitare, ſed etiam interiorem obedientiam, quæ ex corde, anima, mente emanat: & quidem integram omniq; labe carentem requiri, ſicut uerba ſonant, Ex toto corde, tota anima, tota mente, & (ut dicit legiſperitus) totis uirib. Dilectionis inſuper uocabulum, interiores motus, eosq; omnium ardentiſsimos poſtulat, remotis atque poſthabitis omnibus quæ ei dilectioni quoquo modo contraria ſunt. Summa, lex naturam hominis mundiſsimam & expertem omnium peccatorum exigit. Præterea obſeruanda etiam partitio eſt, quam Chriſtus in hac ſumma conſtitui. Dilectionem erga Deum facit primum mãdatum: dilectionem erga proximum, alterum. Diuidit ergo Decalogum in duas partes ſeu tabulas, ac ſummam cuiuslibet ponit. Matth. 5. hoc modo aliquot Decalogi præcepta explicat, idq; contra Phariſæorum doctrinam & opinionem: Audiſtis, inquit, quod dictum ſit antiquis, Non occides: qui autem occiderit, reus erit iudicio. Ego autem dico uobis, quòd omnis qui iraſcitur fratri ſuo, reus erit iudicio. Qui autẽ dixerit fratri ſuo Racha, reus erit concilio. Qui autem dixerit, fatue, reus erit gehennæ ignis. De ſexto præcepto inquit: Audiſtis quòd dictum ſit antiquis: Non mœchaberis. Ego autem dico uobis, quòd omnis qui uiderit mulierem ad concupiſcendum eam, iam mœchatus eſt eam in corde ſuo. De octauo inquit: Audiſtis quòd dictum ſit antiquis. Non peierabis, reddes autem Domino iuramenta tua. Ego autem uobis dico, non iurare omnino, &c. Sit autem ſermo ueſter Eſt, eſt, Non, non. Quod enim his abundantius eſt, à malo eſt. Sparſim igitur, prout ſeſe occaſio offert, legem docet, exponit & inculcat Chriſtus, non ſimul ordine Decalogum recenſet. Ad legis ſententiam etiam hoc pertinet, quod de pœnis malorum operum refert Chriſtus, Matthæi 12. Dico uobis, quòd de omni uerbo ocioſo quod locuti fuerint homines, reddent rationem in die iudicij. Item Matthæi 15. Quæ procedunt de ore, de corde exeunt, & ea coinquinant hominem. De corde enim exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falſa teſtimonia & blaſphemiæ. Hæc ſunt, quæ coinquinant hominem. Interior igitur immundicia, fons & radix omnium peccatorum, ſimul lege accuſatur & damnatur. Matth. 23. Munda prius quod intra poculum & patinam eſt, ut fiat & id quod deforis eſt mundum.

Opera ſecundæ tabulæ tam exigi, quàm primæ, atq; adeò hæc ſine illis Deo non placere, perſpicuè Chriſtus indicat Matth. 5. docens, Sacrificium non placere ſine dilectione aut recõciliatione proximi. Si offers, inquit, munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quòd frater tuus habeat aliquid aduerſum te, relinque ibi

munus

munus tuum ante altare, & uade, prius reconciliare fratri tuo, & tunc ueniens offeras munus tuum. Matth. 22. inquit, Secundum eſt ſimile huic.

Promiſsiones de fine atq; effectu legis ſunt ampliſsimæ: ſed habent expreſſam conditionem integræ impletionis, qualem Deus exigit. Matth. 19. Magiſter bone, Quid faciens uitam æternam habebo? reſpōdet IESVS: Si uis ad uitam ingredi, ſerua mandata. Proponit igitur lex tāquam brauium, omnibus perfectè eam præſtantibus, uitam. Latè autem patet hoc loco uocabulum uitæ. Complectitur enim ſimul laudem iuſticiæ iſtius, quam Deus iuxta legē ab hominib. poſtulat: & gratiam Dei, bonaq; omnia huius & æternæ uitæ. Luc. 10. Hoc fac, et uiues. Vita igitur, perfectæ obedientiæ legali clarè eſt promiſſa. Additur autem in eo loco, quòd legiſperitus ſe ipſum uoluerit iuſtificare: quod quid eſt aliud, quàm integram legis obedientiam ſibi arrogare? Nam de lege tū quæſtio agitabatur. Quare iuſticia & uita tribuuntur conſummatæ obedientiæ legis. Matth. 12. Qui facit uoluntatem patris mei qui in cœlis eſt, ipſe intrabit in regnum cœlorum. Matth. 5. Qui fecerit, hic magnus uocabitur in regno cœlorum.

Contrà cōminationes graues de pœnis omnium qui eam abſolutam obedientiam, in lege requiſitā, non præſtant, proponuntur: id quod etiam ex antitheſi promiſſionum colligi poteſt. Matth. 7. Chriſtus eam fert ſententiam, Diſcedite à me omnes qui operamini iniquitatem. A' Chriſto iudice ac rege æterno abijci, quid hoc eſt aliud, quàm in æternam damnationem conijci? ſicut ea ipſa clarius narrantur Matth. 25. Diſcedite maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo & angelis eius. Ac enumerat quædam peccata de omiſsione dilectionis erga proximum. Eſuriui enim, inquit, & non dediſtis mihi cibum: Sitiui, non dediſtis mihi potū: Hoſpes eram, non me collegiſtis: Nudus eram, & non operuiſtis: Infirmus & in carcere, & non uiſitaſtis me. Matth. 15. Hæc coinquinant hominem: ubi catalogum aliquot peccatorum ponit. Eſt aūt phraſis, quòd peccata hominē à Deo qui eſt ſanctiſſimus, auellant, & reum mortis efficiant.

Oportere igitur legem fieri omnino, ſiquidem iuſticia & uita hominibus rurſum coram Deo paranda ſit, Chriſtus diſertè monet Matth. 5. Amen, inquit, dico uobis, donec tranſeat cœlum & terra, iota unum aut unus apex non præteribit à lege, donec omnia fiant. Qui ergo ſoluerit unum de mandatis iſtis minimis, & docuerit ſic homines, minimus uocabitur in regno cœlorū. Qui autem fecerit & docuerit, hic magnus uocabitur in regno cœlorum. item, Eſtote perfecti, ſicut & pater ueſter cœleſtis perfectus eſt. Matth. 19. Si uis in uitam ingredi, ſerua mandata. Luc. 10. Hoc fac, & uiues. Quapropter ſine impletione legis, & hac integra iuſticia, nemo hominum uitam conſequetur.

Sed iam cardo in eo uertitur, an homines, quales nunc quidem ſunt, legem Dei perfectiſsimè, ſicut à Deo exigitur, præſtare atq; abſoluere, eaq; ratione iuſticiam & uitam apud Deum ſibi comparare queant? Hac autē in quæſtione omnium grauiſsima, ipſe Chriſtus ſeſe iudicem conſtituit: ac pronunciat clarè & apertè, nullum hominem in terris, poſt deprauationem, hoc poſſe conſequi. Rotundè enim iudicat Chriſtus, Iohannis quinto: Qui accuſat uos, Moſes eſt, in quo ſperatis. Iohan. 7. Moſes dedit uobis legem, & nemo ex uobis facit legem. Omnium ſanctiſsimi homines in populo Dei proponūtur, qui in primis in legis impletione ſudabant: ſed non ueretur tale iudicium promulgare Chriſtus, neminem ipſorum legem Dei facere: hoc eſt, integrè præſtare. Matth. 5. hanc ſententiam pro autoritate, qua hic doctor pollet, paulo nimirum maiori quàm prætoria, decernit: Niſi, inquit, iuſticia ueſtra abundauerit plus quàm ſcribarum & Phariſæorum, non intrabitis in regnum cœlorum. Negat iuſticiam Phariſæorum, quæ ſanè non erat exigua, eſſe perfectam: negat ipſos ea iuſticia regnum cœlorum conſecuturos eſſe: uerùm excellentiore ac abſolutiore iuſticia adhuc opus eſſe. Pergit autem Phariſæis eam ſuam ſententiam perſuadere: eſtq; eius ratio luculenta & euidens, quòd Decalogus flagitet interiorem, mundam ac perfectiſsimam obedientiam, nec ſit contentus externis quibuſdam operibus. Imò ait, perfectionem requiri, qualem habeat pater cœleſtis. Phariſæo ſibi arroganti impletæ legis laudem, omnem gloriationem adimit, tecta quadam admonitione de auaritia: Si uis, inquit, perfectus eſſe, uade & uende quæ habes, & da pauperibus, & habebis theſaurum in cœlo, & ueni & ſequere me. Addit autem Euangeliſta, indicans quó nam hæc uerba Chriſti ſpectent: Cum audiſſet, inquit, adoleſcens uerbum, abijt triſtis. erat enim habens multas poſſeſsiones. Lucæ 10. legiſperitum quoque eandem legis iuſticiam ſibi ingenti ſupercilio tribuentem, confundit, iubens eum legis ſummam, quam celeri lingua effatus fuerat, re ipſa complere: & propoſita quadam imagine de homine ſauciato, ac dilectione proximi, concluſionem tandem attexit: Vade, inquit, & tu fac ſimiliter, non obſcurè oſtendens, eum ab impletione legis diuinæ quàm lōgiſsimè adhuc abeſſe. Luc. decimooctauo. Phariſæus damnatur, cum ſua operum iuſticia, quam falſò ſibi uendicabat. Matth. 5. aſſeuerat Chriſtus, ſe ideo ueniſſe, ut impleret legem. qua ſententia & hoc euincit, nullum hominem in terris legi potuiſſe ſatisfacere: alioqui ſuperuacaneum prorſus fuiſſet, filium Dei hominem fieri, totam'que legem nomine totius generis humani ſubire. Hoc grauiſsimum teſtimonium, à patre toti mundo propoſitum, ſæpe ac ſedulò conſiderari debet.

Huc etiam typi facere uidentur, in quibus hæc doctrina ſatis quidem graphicè & perſpicuè depicta eſt. ut Lucæ decimo, totum genus humanum adumbratur in uno homine, qui Hieroſolyma uerſus Hiericho iter faciens, incidit in latrones: rebusq; ſuis omnibus exutus ac ſpoliatus, inſuper letaliter uulneratur: ac proſtratus totus, animam iam agens in uia relinquitur. Deploranda ſanè & horrenda facies omnium hominum noſtris oculis ſubijcitur. At multo crudelius nos à Diabolo, donis, quibus à Deo Adam ornatus erat, & in omnē poſteritatem propagare debebat, ſumus ſpoliati, & in temporalem ſimul & æternam mortem conie cti, unde noſmet in æternum non potuiſſemus exoluere & liberare. Accedit & hoc, quòd in hac pictura ſacerdos & Leuita, uiſo ſauciato ac moribūdo homine, prætereunt, nihil ei opis conferentes, nullam miſericordiam exhibentes. Qua quidem in re lex Dei, cuius erant illi miniſtri, ſignificata eſt, quæ cernit quidem hominis cladem & miſeriam, nempe peccatum & mortem, imò eò

 deducit

deducit homines, ut hæc ſua mala agnoſcant & cohorreſcant. ſed non iuuat, non reuelat homines: hoc eſt, lex non iuſtificat homines, quales illi nunc ſunt. Habet enim lex certas & fixas ſententias, nempe promiſsiones uitæ, uerùm cum conditione impletæ legis: & comminationes iræ Dei, mortis & æternarum pœnarum erga omnes, ſine ulla proſopolepſia, qui non præſtant conſummatiſſimam legis obedientiam.

Alius typus Matth. 18. proponitur, ubi in medium cõſtituitur ſeruus quidam: & quidem in conſpectum domini producitur, exigentis iuſtam ab eo rationem. Inſpecto igitur libro debitorio, ex tabulis manifeſtum fit, eum decem millia talẽtorum debere. Inficiari ſeruus hoc immenſum debitum non audet, ſoluendo autem eſſe nequaquam poteſt. Quapropter iudicium fertur, ut æterno carcere damnetur. Eiuſmodi autem ſummam debent omnes homines Deo, omnia nimirum decem præcepta in infinitum coram Deo tranſgreſſi: nec poſſent unquam tantum debitum Deo patri, iuſtam damnationis ſententiam contra ipſos ferenti, perſoluere.

In Acolaſto etiam perditiſſimo, figuram noſtrûm omniũ, & quòd legem Dei multipliciter trãſgreſsi ſimus, habemus. Item in oue deperdita, & drachma amiſſa: nec diuerſum hæc ſententia docet Lucæ decimoſeptimo: Cum feceritis omnia quæ præcepta ſunt uobis, dicite, Serui inutiles ſumus: quod debuimus facere, fecimus. Negat enim Chriſtus, legis impletionem eos ſibi arrogare poſſe, licet opera plura quàm cæteri fecerint. Conſtat igitur ſibi Chriſtus, manifeſtè docens, homines legem implere, eâque ratione ſuis operibus coram Deo iuſticiam & uitam conſequi non poſſe. Hanc ipſam ſententiam ſuo ſanguine obſignat & confirmat, ſicut inquit Iohannis decimoſexto: Expedit uobis, ut ego uadam. Si enim non abiero, paracletus non ueniet ad uos. Et paulo pòſt iuſticiam definit, eſſe ſuum uadere ſeu trãſitum ad patrem: nempe per eam uiam, cui ſe tum præparabat, nimirum paſsionem ipſam. Concordat etiam Baptiſta, clamans, hoc unico agno tolli peccata mundi. Patet igitur, nullum hominem legi Dei ſatisfacere poſſe: quandoquidem tam precioſa uictima diuinitus in illud ipſum officium, nempe implendi legem, pro mundo collocata eſt.

A' nobiſmetipſis igitur, & ex lege, cum nullum ſit nobis miſeris mortalibus auxilium, nulla liberatio, nulla ſalus, nulla uita relicta: unde igitur ea omnia ſumemus? Reſpondemus: Hæc pars nunc ad Euangelium propriè pertinet, quod dulciſsimum Chriſti beneficium exhibet & offert. Ideo Matth. 5. hanc iucundiſsimam uocẽ edit Chriſtus: Ego ueni legem implere. Quomodo autẽ Chriſtus implerit, nempe paſsione ſua ac integra obedientia pro nobis præſtita: & qua ratione applicetur, nempe fide in ipſum ex gratuita miſericordia, ſuo loco dicendum erit.

De legis officio atq; uſu, ex concionibus Chriſti ueram doctrinam percipere poſſumus: primò, quòd lex Dei cũctos homines de norma iuſticiæ commonefaciat, ad quam eos condidit Deus: & ita condidit, ut præſtare ualuiſſent, niſi fuiſſent lapſi: & quam adhuc ſeriò ab omnibus hominibus, iure ſuo optimo flagitat. Violatio enim, etiam in ciuilibus rebus, non tollit aut abolet legẽ. Eſt autem lex Diuina in primis immota, regulam obedientiæ ac iuſticiæ exprimens, quam homines debent Deo tanquam ſuo conditori Matth. 22. Diligas Dominum Deum tuum toto corde, &c. Vult enim eam normam eſſe notam hominibus, & quemlibet obligationẽ ſuam erga eam intelligere.

Secundò, quòd lex deducat ad agnitionem infiniti debiti, hoc eſt, uiolatorem omnium decem præceptorum terreat, dãnet ad perpetuum carcerem, humiliet: Mat. 18. integra hiſtoria narratur. Accuſet, Iohannis quinto. Qui uos accuſat, Moiſes eſt. Sauciet, mortificet, deſerat hominem, quoad conſolationem & uitam reſtituendam. Lucæ decimo, in typo. Pudefaciat, & triſticiam adferat, Matthæi decimonono: Cum audiſſet adoleſcens uerbũ, abijt triſtis. Nam ſine legis uera cognitione, aut Epicureiſmum aut Phariſaiſmum regnare, teſtantur illi ipſi loci & hiſtoriæ, de quibus modo dictum eſt. Luc. 24. Prædicate pœnitentiam. Ergo legis officium eſt, contritionem urgere.

Tertiò, quòd lex renatis ac iuſtificatis oſtendat, iuxta quam regulam obedientia ſit inchoanda & exercenda. Genus eſt, Iohannis quinto: Ecce ſanus factus es, iam noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat. Regula autem ipſa etiam huc referenda eſt, Diligas Dominũ Deũ tuum, &c. Lucæ tertio, Iohannes quærentibus quid debeant facere, reſpondet: ut ſint benefici erga egenos, ut quiſque in ſua uocatione honeſtatem & ſtatuta ſequatur. quæ opera certè ex Decalogo eis præſcribuntur, Facite fructus qui deceant pœnitentiam: Matthæi tertio. et omnia præcepta quæ de bonis operibus Chriſtus tradit, cum lege congruunt.

Legem igitur Dei, ſeu Decalogum, in Eccleſia Chriſti ſemper debere ſonare, Chriſtus docet, primùm ſuo exemplo. Nam ipſe docet & exponit legem, docet pœnitentiam, Marci primo. Idem Iohannes Baptiſta facit, Matthæi ſeptimo. Deinde ait, Spiritus ſancti officium hoc in mundo futurum, ut arguat mundum de peccato. Tertiò ſancit miniſterium, Prædicate pœnitentiam in meo nomine. Lucæ uigeſimoquarto. Quartò, noſtra hoc neceſsitas requirit. Nam ſine lege ſumus ſecuri, nec petimus miſericordiam: ſicut in ſeruo Matth. decimooctauo depictum eſt. Matthæi decimotertio: Propterea omnis ſcriba doctus ad regnum cœlorum, ſimilis eſt homini patrifamiliàs, qui depromit ex theſauro ſuo noua & uetera. Idem ètiam in typis proponitur. Samaritanus enim primùm uinum infundit in uulnera uiatoris, & poſtea oleum: & mulier drachmam quærens, accendit candelam, & uerrit domum.

Poſtquam autem de lege Morali pleraque iam dicta ſunt, & iſta uidentur non præter rem attexi poſſe: nimirum quòd Chriſtus ſententijs & factis doceat, opera moralia ſeu Decalogi ceremonialibus anteferenda eſſe. Matthæi duodecimo defendit uellicationem ſpicarum, quam fecerant diſcipuli in Sabbatho, id'que exemplo Dauidis. & Oſeæ dictum allegat: Miſericordiam uolo, & non ſacrificium. Sanat in Sabbatho aridam habentem manum. Matthæi decimoquinto. Potius parentes, iuxta quartum Decalogi præceptum, honorandos eſſe cenſet, quàm oblationes in templo faciendas. Lucæ decimotertio, in ſabbatho inclinatam ſeu contractam reſtituit ſanitati. Lucæ decimoquarto, hydropicum curat. Quamuis Iudæi non obſeruarent ceremoniam Moſaicam ut debebant, ſed potius ſuperſtitionem: diſcernit tamen

Digitized by Google

tamen etiam aliàs inter ceremonias & legem moralem, Matth. 23. Decimatis mentam, anethũ, cyminum: & reliquiſtis quæ grauiora ſunt legis, iudicium & miſericordiam & fidem. Hæc oportuit facere, & illa non omittere. Eodem modo docet Chriſtus, legis diuinæ opera traditionibus humanis uel à ſenioribus latis, uel longo uſu ſtabilitis, præferenda eſſe. Matth. 15. Quare uos tranſgredimini mandatum Dei, propter traditionem ueſtrã? Item, Irritum feciſtis mandatum Dei, propter traditionem ueſtram. Hypocritæ, bene prophetauit de uobis Eſaias dicens: Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longè eſt à me. Fruſtra autem colunt me, docentes doctrinas & mandata hominum.

Huic ueræ doctrinæ de lege, Phariſæi contrarias ſententias tum tradebant: nempe quòd lex tantum poſtularet diſciplinam ſeu externa opera. quam opinionem Chriſtus Matth. 5. & aliàs confutat. Deinde quòd impletio legis hominibus eſſet poſsibilis. Proinde ſibi eam arrogabant. ſicut ille Matth. 19. inquit: Omnia hæc cuſtodiui à iuuentute mea. Eadem perſuaſione tumet alter, de quo Lucæ decimo ſcriptum eſt: Ille autem uolens iuſtificare ſeipſum, ait ad IESVM: Et quis eſt meus proximus? Verùm deijcit ei criſtas IESVS, ut cum ſummo dedecore diſcedere cogatur. Tertiò, ſuperſtitioſas ſuas obſeruationes ac traditiones humanas præferebant legi Morali. Matthæi duodecimo, decimoquinto, & alibi.

DE EVANGELIO.

EVangelium, iuxta etymologiam, lætum ac iucundum nuncium ſignificat. Vſus eſt autem hac uoce Chriſtus & Apoſtoli, ex Prophetis, Eſaia & alijs, ſicut Lucæ 4. his uerbis allegatur textus, iuxta uerſionẽ Septuaginta, ex Eſaiæ capite ſexageſimoprimo. Spiritus Domini ſuper me, eo quòd unxit me, εὐαγγελίσασθαι πτωχοῖς ἀπέσταλκέ με, Ad euangeliſandum pauperibus miſit me, &c. In Hebræo eſt Baſar. Deinde hoc fauſto uocabulo præcipuam partem doctrinæ quam proponebat Chriſtus, inſignire, atq; à lege diſcernere uoluit, ut ea ratione diſcrimen conſpectius eſſet.

Eſt autem propriè ac in ſpecie Euangelium, doctrina, nõ nota naturaliter hominibus, ſed reuelata à Deo, continens iucundiſsimum nuncium de ſaluatore IESV Chriſto, eiuſq; beneficijs: hoc eſt, annuncians impletionẽ legis, pro nobis à IESV Chriſto, Dei ac Mariæ filio, abſolutè præſtitam eſſe: ac remitti nobis peccatoribus, fide amplectentibus, gratis & ex miſericordia propter meritum Chriſti, peccata, & donari uitam æternã. Hæc definitio ex illuſtribus dictis extruitur.

De hac ſpeciali ac propriſsima Euangelij ſignificatione, hæc dicta loquuntur, Lucæ ſecundo: Euangelizo uobis gaudium magnum, quod erit uniuerſo populo: quia natus eſt uobis hodie SALVATOR CHRISTVS DOMINI, in ciuitate Dauid. Accedite, &c. Succincta hæc Euangelij definitio eſt, ex ore angelorum prolata: nempe Euangelium eſſe ſuauiſsimam de Chriſto ſaluatore famam, ſeu nuncium. Matthæi undecimo, Lucæ ſeptimo, inquit Chriſtus, Pauperibus euangeliſatur. ac Matthæi quinto, Pauperes declarat, qui ſpiritu tales ſunt, quos aliàs peccatores expreſsè uocat, propter quos in hunc mundum uenerit, Matthæi nono. Item Matthæi uigeſimoſexto: Vbicunque prædicatum fuerit hoc Euangelium in toto mundo, dicetur & quod hæc fecerit in memoriam eius. Hoc loco Euangelium deſcribit, quòd ſit nuncium de ſua ſepultura ſeu paſsione: id eſt, merito, ac beneficijs per ſanguinem partis. Marci primo: Pœnitentiam agite, & credite Euangelio. Hic ſumma doctrinæ Chriſti recitatur, ac diſtinguitur Euangelium clarè ac perſpicuè à pœnitentia, hoc eſt contritione, quæ miniſterio legis docetur. Etſi enim præcipuè Chriſtus nuncium affert de ſuo beneficio, hoc eſt remiſsione peccatorum gratuita, fide cunctis peccatoribus applicanda: tamen in ſuo miniſterio, ſuo loco & ordine etiam legem inculcat, per quam homo ad agnitionem peccatorum ac ſuæ damnationis adducatur. Confirmant eam ſignificationem etiam ſummæ Euangelicæ, Matthæi undecimo: Venite ad me omnes. Iohannis tertio: Sic Deus dilexit, &c. & ſimiles, de quibus paulo pòſt.

Deinde etiam generalem ſignificationem uidetur habere, pro toto miniſterio Chriſti & Apoſtolorum. Eſt autem Catachreſis uocabuli, ſeu Synecdoche. nam à præcipua parte doctrinæ Chriſti tota eius doctrina quã in concionibus proponebat, Euangelium nuncupabatur: ut Matth. 4. 9. Marci 1. Lucæ 4. 9. Prædicans Euangelium regni. Non autem tantum remiſsionem gratuitam per ſuum meritum docebat: ſed etiam legis miniſterio peccatoribus ſuos morbos, ac mortem, quam erant meriti, ob oculos ponebat. Docebat item, quales fructus è iuſtificatis elucere deberent. Sed inter hæc tamen, concio de meritis Chriſti ac gratuita remiſsione peccatorum præcipuè eminebat. Marci 1. Euangelium IESV Chriſti, filij Dei: narrationem totam de hiſtoria Chriſti, hic Euangelium appellare uidetur Euangeliſta Matth. 18. Qui perdiderit animam ſuam propter me, & Euangelium, ſaluam faciet eam. Luc. 9. Egreſsi circumibant caſtella, euangeliſantes. Luc. 20. Docente illo populum in templo & euangeliſante. Si ſynonyma ſunt docere & euangeliſare, conſtat ſanè, pro doctrina Chriſti in genere accipi. ſin ea ſententia eſt, quòd euangeliſarit, hoc eſt, conſternatis conſcientijs indicarit, ſe tollere ſua paſsione peccata: ſpecialem ſanè eſſe ſignificationem, nemo ambigit. Sic Marci ultimo: Prædicate Euangelium omni creaturæ: Qui crediderit, & baptiſatus fuerit, ſaluus erit: poteſt in genere intelligi, pro omnibus partib. doctrinæ à Chriſto illuſtratis: quamuis magis ad ſpecialem ſignificationem oratio declinet. Deniq; liberè profitemur, collatis diligenter locis, atq; conſideratis ſententijs, propemodum omnia quadrare ad propriam ac ſpecialem ſignificationem Euangelij, quam ubiq; Chriſtus uelit extare ac lucere.

Tali catachreſi ſeu ſynechdochæ poteſt accõmodari dictum Luc. ultimo, Prædicate pœnitentiam & remiſſionem peccatorum in nomine meo. Totum enim miniſterium uerbi ibi ordinat Chriſtus, quod habet duas illas illuſtres partes: nempe doctrinam pœnitentiæ, quæ lege fit: & remiſsionis peccatorum, quæ Euangelio annunciatur. Eſt & hoc obſeruandum, quòd Iohannes in ſuo hiſtorico libro, uocabulo Euangelij non utatur.

Euangelium eſſe doctrinam, Chriſtus ipſe docet Ioh. 7. Mea doctrina nõ eſt mea, ſed eius qui miſit me. Si quis uoluerit uoluntati eius obtemperare, cognoſcet de doctrina utrum ex Deo ſit, an ego à me ipſo loquar.

Digitized by Google

Doctrinam Euangelij non eſſe hominibus naturaliter cognitam, clarè Chriſtus Matth. 11. Lucæ 10. docet: Abſcondiſti hæc, inquit, à ſapientibus & prudentibus, & reuelaſti ea paruulis. Item, Nemo nouit filium niſi pater, & patrem niſi filius, & cui uoluerit filius reuelare. id quod non ſolum de eſſentia, ſed etiam de uolūtate intelligendum eſt, præſertim Euangelica, ut ſic dicamus: hoc eſt, quòd gratis propter filium Deus uelit peccata remittere. Ac loqui Chriſtum in primis de eiuſmodi patefacta uoluntate, illuſtre dictum, quod continuò ſequitur, planum facit: Venite, inquit, ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiam uos. Ac de eo qui primùm reuelauit Euangelium, Iohannis cap. 1. dicitur: Vnigenitus qui eſt in ſinu patris, ipſe enarrauit nobis. Hic enim primus eſt Euangelij doctor, in paradiſo uocem de ſemine conculcaturo caput ſerpentis proferens, ut alibi explicatur. Is etiam, qui lætiſſimum illud nuncium impetrauit, peperit ac meritus eſt, ipſe filius Dei eſt, factus homo. Iohan. 1. Gratia & ueritas per IESVM Chriſtum facta eſt.

Subiectum ac materia Euangelij eſt IESVS Chriſtus, cum toto ſuo opere humiliationis, paſſionis, meriti, glorificationis. Forma eius eſt, illa ipſa doctrina, annuncians & explicans meritum Chriſti, ſeu gratuitam remiſſionem peccatorum omnibus credentibus. Summas igitur quaſdam huius Euangelicæ doctrinæ egregiè Chriſtus ipſe comprehendit, Matthæi 9. Marci 2. Non ueni uocare iuſtos (hoc eſt, faſcinatos perſuaſione propriæ iuſticiæ per ſua opera) ſed peccatores ad pœnitentiam. Matthæi undecimo: Pauperibus euangeliſatur. Item: Venite ad me omnes qui laborâtis & onerati eſtis, & ego reficiam uos. Marci decimoſexto. Prædicate Euangelium omni creaturæ: Quicunque crediderit & baptiſatus fuerit, ſaluus erit: qui uerò non crediderit, condemnabitur. Lucæ 2. Angelus inquit: Vobis natus eſt hodie ſaluator Chriſtus Domini. Iohann. primo: De plenitudine eius omnes accepimus, gratiam pro gratia. Item: Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi. Hoc compendio Baptiſta Euangelij ſummam pulcherrimè complectitur. Iohannis tertio Chriſtus dicit: Sicut Moyſes exaltauit ſerpentem in deſerto, ita exaltari oportet filium hominis, ut omnis qui credit in ipſum. non pereat, ſed habeat uitam æternam. Sic enim Deus dilexit mundum, ut filium ſuum unigenitum daret, ut omnis qui credit in eum, non pereat, ſed habeat uitam æternam. Non enim miſit Deus filium ſuum in mundum, ut iudicet mundum, ſed ut ſaluetur mundus per ipſum. Qui credit in eum, non iudicatur. Qui autem non credit, iam iudicatus eſt. quia non credidit in nomine unigeniti filij Dei. Iohannis 5. Amen dico uobis, qui uerba mea audit, & credit ei qui miſit me, habet uitam æternam: & in iudicium non uenit, ſed tranſit à morte in uitam. Iohan. 6. Hæc eſt uoluntas eius qui miſit me, ut omnis qui uidet filium, & credit in eum, habeat uitam æternam, & ego reſuſcitabo eum in nouiſſimo die. Iohannis 17. Hæc eſt uita æterna, ut cognoſcant te ſolum Deum uerum, & quem miſiſti IESVM Chriſtum. Euangelij res etiam in parabolis ac typis proponuntur. Matth. 22. hoc modo deſcribuntur, quòd ſint ampliſſimæ nuptiæ, quas Deus pater ſuo filio pararit, & ad quas inuitentur tam gentes quàm Iudæi, ut nuptialibus gaudijs perfruantur. Pingitur & in typo debitoris, qui abſoluitur gratis ab omni culpa & pœna, Matt. 18. In receptione filij perditi. Lucæ 15.

Quòd ſit organum, quo nos Euangelij concionem de beneficio Chriſti ſeu remiſſione peccatorum gratuita apprehendamus, ex iiſdem teſtimonijs manifeſtum eſt. Nam Euangelium Chriſti meritum adnunciat, Chriſtus autem fidem poſtulat: Iohan. 3. Qui credit in filium, habet uitam æternam. Ordo eſt, quòd lex prius deducit ad pœnitentiam, poſtea Euangelium conſolationem firmam ac certam perturbatis conſcientijs adfert. De hoc ordine Chriſtus ait Marci 1. Agite pœnitentiam, & credite Euangelio. Verùm hæc in articulo iuſtificationis explicabuntur latius.

Quibus ſalutaris ac dulciſſima Euangelij uox conueniat, & ubi maximè efficax ſit Chriſtus, Matth. 11. indicat, paucis quidem, ſuo more, ſed ualde emphaticis uerbis: Pauperibus, inquit, euangeliſatur. Pauperes uocat, ſuam ipſius indignitatem, imò damnationem propter atrocia & infinita peccata agnoſcentes, & habentes conſternatam conſcientiam: Matthæi nono, Marci ſecūdo, Lucæ 5. Sani non opus habent medico, ſed malè habentes. Item: Non ueni uocare iuſtos, ſed peccatores ad pœnitentiam. Vocari igitur teſtatur peccatores, agentes pœnitentiam, non contumaces. Matth. 11. Venite ad me qui laboratis, & onerati eſtis. Non igitur ſunt Euangelij capaces, qui prorſus nulla peccata ſentiunt, neque agnoſcunt, aut ſuis operibus confidunt ſe iuſtificari coram Deo poſſe. Matth. 15. Non ſum miſſus, niſi ad oues perditas domus Iſrael. Etſi autem primùm ad Iudæos ſpectabat Chriſtus, tamen etiam ſe ad oues perditas omnium gentium pertinere, illo ipſo exemplo teſtatum faciebat. & Matthæi 18. in genere inquit: Venit filius hominis ſaluare quod perierat, ac proponit imaginem de oue perdita, Lucæ 15. Gaudium erit coram angelis Dei ſuper uno peccatore pœnitentiam agente. Sic in debitore ſeruo, in Acolaſto, in publicano, in latrone, & alijs typis ac exemplis, hæc doctrina proponitur, quòd Euangelij conſolatio locum habeat apud peccatores tantùm, qui agnoſcunt peccata, expaueſcunt conſiderantes iuſtam erga ſe Dei iram & condemnationem, deſiderant conſolationem & auxilium. Iuſticiarij uerò, ut uocantur, ſeu hypocritæ, dementati perſuaſione iuſticiæ operum, Euangelij non ſunt capaces, id quod Matth. 18. in phariſæo & alijs hiſtorijs uidere eſt.

Ad Iudæos & gentes omnes ex æquo Euangelium pertinere, egregia dicta & exempla probant. Baptiſta inquit Iohan. 1. Ecce agnus Dei, tollens peccata mundi. Si omnium peccata tollit, conſentaneum eſt & prædicationem de iſto ingenti beneficio ad omnes ſpectare. Matthæi 24. Prædicabitur Euangelium regni in uniuerſo orbe. Marci 16. Prædicate Euangelium omni creaturæ. Miniſterium quoq; hoc pacto inſtituitur, ut in toto terrarum orbe ſonet, ac iucundiſſimam concionem de beneficijs Chriſti adnunciet. Ipſe etiam Chriſtus iter ad gentes facit prædicans Euangelium regni: miraculis cōfirmans, & gentes benignè accipiens. Matth. 8. centurionem, hominem ethnicum, ualdè prædicat: Amen dico uobis, inquit, non inueni tantam fidem in Iſrael. Deinde & miraculo eum ornat, ſanans eius puerum paralyſi laborantem, efficaciſſimo uerbo, in abſentia. Ad-

dit

dit inſuper hanc prophetiam de gentium uocatione: Dico uobis, quòd multi ab Oriente & Occidente uenient, & recumbent cum Abraham & Iſaac & Iacob in regno cœlorum. Speciale igitur præceptũ Chriſti fuit tantum de tempore ante reſurrectionem Chriſti intelligendum. Matth. 11. In uiam gentium ne abieritis, & in ciuitatem Samaritanorum ne ingrediamini, ſed ite potius ad oues perditas domus Iſrael. Cananeæ fidem egregijs laudibus uehit, ac filiam eius à dæmonio liberat. plura in hiſtoria Euangelij narrantur. Idem in typo Matthæi uigeſimoſecundo oſtenditur, quòd Iudæi ac gentes uocentur.

Euangelium unum eſſe omnibus ætatibus, quod non recens à Chriſto inuentum, ſed etiam patriarchis ac prophetis fuerit reuelatum ac traditum, niſi quòd exhibito Meſſia tanquam orto ſole omnia clarius effulſerint, ex certis teſtimonijs conſtat. Maria inquit: Eſurientes impleuit bonis, & diuites dimiſit inanes. Et paulo pòſt: Sicut locutus eſt ad patres noſtros, Abraham & ſemini eius in ſecula. Congruit Zacharias dicens: Erexit cornu ſalutis nobis, in domo Dauid pueri ſui: ſicut locutus eſt per os ſanctorum, qui à ſeculo ſunt, prophetarum eius. Lucæ 1. Baptiſta inquit, agnum hunc Chriſtum ſignificaſſe, qui nunc uerè omnium hominum peccata portet. Eſaiæ caput quinquageſimumtertium Matthæi octauo citatur, quod quidem nihil aliud quàm Euangelij concio de beneficijs Chriſti eſt: ac inter alias plures etiam hæc ſententia uel Euangelicißima in eo capite prophetæ extat: Noticia ſui, inquit, ſeruus meus iuſtus iuſtificabit multos. Conſonant autem cum hac Chriſti uoce: Qui credit in me, habet uitam æternam: Iohan. 3. Eodem ſenſu & Moſen de ſe prophetaſſe, Chriſtus aſſerit Iohan. 5. Si crederetis, inquit, Moſi, crederetis & mihi, de me enim ille ſcripſit. Iohannis 8. Abraham uidit diem meum, & gauiſus eſt. Item: Beati oculi qui uident quod uos uidetis: quia multi reges & prophetæ deſiderarunt uidere quæ uos uidetis. Idipſum quoq; in typo docet Chriſtus, quòd uocatio ad nuptialia gaudia omnibus temporibus per miniſtros ſuos facta ſit.

Promißiones Euangelij tria habent peculiaria: nempe quòd monſtrant Chriſtum cum ſuo beneficio, ipſa nimirum legis impletione: deinde, gratis remißionem peccatorum proponunt: tertiò uniuerſalem, quòd ad omnes gentes pertineant hæc bona, clarè exprimunt.

Legis ſatisfactionem atq; ipſum Chriſti meritũ hæc dicta prædicant. Iohannis primo: Gratia & ueritas per IESVM Chriſtum facta eſt. item: Ecce hic eſt agnus Dei, tollens peccata mundi. Matth. 5. Veni legem adimplere. Iohan. 16. De iuſticia, quia uado ad patrem. item: Expedit uobis, ut ego uadam.

Gratuitam remißionem peccatorum celebrant iſta: Matth. 11. Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati eſtis, & ego reficiam uos. Lucæ 19. Venit filius hominis quærere & ſaluare, qui perierant. Idem exempla hiſtoriæ Euangelicæ omnia, quibus remißio peccatorum cõtigit, luculenter declarant.

Vniuerſalem plerunq; omnes Euangelicæ ſententiæ includunt. Matth. 11. Venite omnes. Iohan. 3. Sic Deus dilexit mundum, &c. item, Vt omnes qui credunt in eum, non pereant, ſed habeant uitam æternam. Matthæi 24. Prædicabitur Euãgelium regni in uniuerſo orbe, in teſtimonium cunctis gentibus. Marci 13. In omnes gentes oportet prædicari Euangelium. Marci 16. Prædicate Euangelium omni creaturæ. Iohannis 6. Hæc eſt uoluntas eius qui miſit me, ut omnis qui uidet filium. Iohann. 17. Non pro eis rogo tantum, ſed & pro eis qui credituri ſunt per uerbum eorum in me, ut OMNES unum ſint. In cœna quoque uniuerſalis expreſſa eſt, Bibite ex hoc omnes.

Solent autem plerunq; hæc tria in Euangelicis ſententijs coniungi. ut Lucæ 24. Sic ſcriptum eſt, & ſic oportebat Chriſtum pati, & reſurgere à mortuis tertia die, & prædicari in nomine eius pœnitentiam & remiſſionem peccatorum in omnes gentes, incipiendo à Hieroſolyma. Item Iohan. 3. Sic Deus dilexit mundum, ut filium ſuum unigenitũ daret, ut omnis qui credit in eum, non pereat, ſed habeat uitam æternam. Tales multæ ſententiæ colligi poſſunt: uerùm cum ſæpius recurrant, breuitati hic conſulendum eſt.

Effectus Euangelij, in quibus eius uis, potentia ac dignitas elucet, plures Chriſtus & Apoſtoli enumerant. Reuelat enim propitiam uoluntatem patris, Matth. 11: Reuelaſti ea paruulis. Lucæ 1. Vt illuceſceret his qui in tenebris, & umbra mortis ſedent. Matth. quarto, ex Eſaiæ capite nono, eadem allegantur: Populus qui ambulabat in tenebris, uidit lucem magnam: & ſedentibus in regione umbræ mortis, lux orta eſt eis. Adfert præterea ac impertit Euangelium plurima ingentia bona, quæ ordine enumerabimus.

Remißionem peccatorum: Matth. 9. Confide fili, remittuntur tibi peccata tua. Ioh. 20. Quorum remiſeritis peccata, remiſſa erunt. Luc. 1. Ad dandam ſcientiam ſalutis plebi eius, remißionem peccatorum. Exponit hic ſimul, quid uocabulo Salutis ſibi uelit.

Gratiam Dei: Ioh. 1. Gratia & ueritas per IESVM Chriſtum facta eſt. item: Ex plenitudine eius omnes accepimus, gratiam pro gratia. Lex non affert gratiam, ſed iram Dei: quia non inuenit homines ſibi conformes in omnibus, ut ſæpe dicendum eſt.

Iuſticiam in iudicio Dei conſiſtentem: Lucæ 18. Amen dico uobis, deſcendit hic (publicanus, Euangelij uocem de gratuita miſericordia per Meßiam promiſſum amplectens. nam de ea re eo in loco agit, ac pingit quaſi exemplum iuſticiæ Euangelicæ, ac damnat hypocriſin) iuſtificatus in domum ſuam præ illo.

Filiationem Dei, ſiue υἱοθεσίαν: Iohannis primo. Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomen eius.

Spiritum ſanctum: Iohannis 16. Expedit ut ego uadam. Si enim non abiero, paracletus non ueniet ad uos. Si autem abiero, mittam eum ad uos. Fructum ſuæ paßionis indicat. At Euangelium eſt concio de paßione Chriſti, annuncians & applicans bona per ſanguinem Chriſti parta. Luc. undecimo. Dabit ſpiritum ſanctum petentibus ſe. & iſta uox eſt Euangelij: nempe, credentibus in Chriſtum, & eius nomine à Deo patre petentibus, donatum iri ſpiritum ſanctum. Verba mea ſpiritus ſunt, inquit: hoc eſt, per meam doctrinam datur ſpiritus ſanctus. Item Iohan. 14. Qui diligit me, ſermonem meum ſeruabit, & ueniemus ad eum, & manſionem apud eum faciemus.

Gaudium ſolidum ac firmum pro afflictis & perturbatis

turbatis conſcientijs, ſentientibus aliquo modo peccatorum molem, iram Dei, damnationem ſuam. Lucæ 2. Euangeliſo uobis gaudium magnum, quia natus eſt uobis hodie Saluator. Iohannis 16. Iterum uidebo uos, & gaudebit cor ueſtrum, & gaudium ueſtrum nemo tollet à uobis.

Conſolationem & refectionem certam, quando uermis conſcientiæ mordet & affligit. Matthæi 11. Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiam uos.

Pacem, iubet Chriſtus certa ſalutationis formula miniſtros ſuos uti, nempe Pax huic domui. ut uidelicet effectus Euangelij in primis ſtatim uerbis ſignificarentur. Angeli quoq; de Euangelij fructu prophetantes dicunt, nunc in terris homines pacem habituros eſſe: Lucæ 24. Chriſtus ſe patefaciens, pacem diſcipulis precatur. Ioh. 14. inquit: Pacem relinquo uobis, pacem meam do uobis, non quomodo mundus dat, ego do uobis. Non turbetur cor ueſtrum, neq; formidet. Ioh. 16. Hæc locutus ſum uobis, ut in me pacem habeatis. Lucæ 1. Ad dirigendos pedes noſtros in uiam pacis.

Affert certum præſidium contra omnis generis tentationes: Matt. 7. Omnis qui audit ex me ſermones hos, & facit eos, aſsimilabo eum uiro prudenti, qui ædificauit domum ſuam ſuper petram, & deſcendit imber, & uenerunt flumina, & flauerunt uenti, & irruerunt in domum illam, & non cecidit. Fundata enim erat ſupra petram.

Fidem excitat & confirmat. Matth. 9. Confide fili, remittuntur tibi peccata tua.

Liberationem ex inimicis noſtris. Luc. 1. Salutem ex inimicis noſtris, & de manu omnium qui oderunt nos. Prophetat enim Zacharias de Euangelij fructibus.

Vitam æternam. Ioh. 3. 5. Qui credit in me, habet uitam æternam. Item: Vt nõ ueniamus in iudicium. Ioh. 3. 5. Item Ioh. 11. Omnis qui uiuit, & credit in me, non morietur in æternum.

Spem certam beatæ & lætæ reſurrectionis. Iohan. 6. Hæc eſt uoluntas eius qui miſit me, ut omnis qui uidet filium, & credit in eum, habeat uitam æternam, & ego reſuſcitabo eum in nouiſsimo die.

Poſſeſsionem regni æterni. Matth. 25. Venite benedicti patris mei, poſsidete paratum uobis regnum à conſtitutione mundi. Huc pertinet & illud Lucæ 10. Gaudete quòd nomina ueſtra ſcripta ſunt in cœlis. Item Lucæ 22. Et ego diſpono uobis regnum. &c.

Euangelium etiam hunc fructum adfert, ut obedientia noua in nobis inchoari poſsit. Luc. 1. Vt ſine timore de manu inimicorum noſtrorum liberati, ſeruiamus illi.

Fiduciam in inuocatione auget. Ioh. 14. 16. Si quid petieritis patrem in nomine meo, dabit uobis. Deniq; angelica concio, effectus Euangelij omnes quaſi compendio complectitur. Gloria, inquiunt, in altiſsimis Deo, in terris pax hominibus, bona uoluntas. Tria ſumma bona celebrant angeli, quæ ex Euangelio de Chriſto emanare debeant: ut ſunt, gloria Dei, pax in cordibus hominum bona uoluntas, ſeu regenerata & Spiritu ſancto accenſa.

Poſtremò de appellationibus huius doctrinæ quædam adijcienda uidentur. De ſimplici uoce Euangelij ſuprà dictum eſt: iam quæ uoces ei ſoleant adiũgi, & quas periphraſes recipiat, addendum eſt. Nam in ijs quoque res Euangelio comprehenſæ declarantur.

Euangelium regni uocatur, Matth. 4. 9. 24. Marci 1. Vocat enim ad ſocietatem regni, quod habet Chriſtus in terris: exhibet bona eius regni, nempe remiſsionem peccatorum. imò transfert nos in æternum regnum, per paſſionem Chriſti nobis paratum. Lucæ 22.

Cornu ſalutis. Luc. 1. Et erexit cornu ſatulis in domo Dauid pueri ſui: hoc eſt, regnũ in quo uoce miniſterij, ſalus per Chriſtum parta annunciatur & applicatur.

Aqua uiua, item fons aquæ ſalientis in uitam æternã: Ioh. 4. id eſt, doctrina adferens ueram ac ſalutarem conſolationem ſitienti cordi: hoc eſt, conſternato agnitione peccatorum.

Verba gratiæ: Luc. 4. Explicabat enim Chriſtus prophetiam Eſaiæ de Euangelio. Vocantur igitur gratiæ uerba, à forma & effectu. Nam gratuitam remiſsionem peccatorum euangeliſabat Chriſtus: ac gratiam ſeu fauorem Dei uox Euangelij cuilibet agenti pœnitentiam, & credenti in Chriſtum, applicat.

Verba uitæ æternæ. Ioh. 6. Verba uitæ æternæ habes. Nam per Euangelij concionem uita, quam Chriſtus ſuo ſanguine meruit, donatur credentibus.

Scientia ſalutis, Luc. 1. Eſt enim doctrina de ſalute per Chriſtum acquiſita, nobiſq; eam exhibens.

Veritas: Ioh. 1. Plenum gratia & ueritate. Item: Gratia & ueritas per IESVM Chriſtum facta eſt. Ioh. 17. Vocatur autem hoc loco Euangelium ueritas, hoc eſt, uera ac certa doctrina de uoluntate Dei erga nos, oſtendens nos merito Chriſti ſaluari, & accipi in gratiam.

Lux: Matth. 4. Sedẽtibus in regione umbræ mortis: lux orta eſt eis.

Myſteria regni cœlorum: Matth. 13. Etſi autem in genere de omnibus myſterijs ea ſententia accipi poteſt: tamen præcipuè Euãgelij doctrina ſic appellatur, eo quòd ſit doctrina rationi humanæ ſine patefactione diuina prorſus incognita.

DE DISCRIMINE LEGIS & Euangelij.

LEgis & Euangelij diſcrimen Chriſtus accuratè docuit, ueluti præmonens Eccleſiam ſuam, ne eas doctrinas temerè & imprudenter confundat. Differentias autem haſce commemorat.

Primùm aſſeuerat, Euangelij doctrinam eſſe reuelatam diuinitùs, aliàs ignotam ſapientib. & prudentibus. Matth. 11. Lucæ 10. Confiteor, inquit, tibi pater cœli & terræ, quia abſcondiſti hæc à ſapientibus & prudentibus, & reuelaſti ea paruulis. Et Iohannis 1. ſcriptum eſt: Vnigenitus filius, qui eſt in ſinu patris, ipſe enarrauit nobis. Matth. 13. Vobis datum eſt, inquit, noſſe myſteria regni cœlorum. Diſcernit igitur Euangelium à lege, quòd non ſit hominibus notum naturaliter. Lex autem aliquo modo eſt nota rationi. Etſi enim in Synai promulgata eſt ab ipſa maieſtate diuina, tamen antea quoque cognita fuit: & quidem iuxta primam conditionem hominis, cordibus humanis inſculpta: ſicut ea antitheſis in Apoſtolorum ſcriptis clarius cernetur. Et Chriſtus communem legis normam cordibus hominum inſculptam repetit Matthæi 7. Omnia quæcunq; uolueritis ut faciant uobis homines, ſic & uos facite illis. Hæc enim eſt lex & prophetæ.

Digitized by Google

Secundò diſcernitur Lex & Euangelium hac inſigni ſententia Iohan.1. Lex per Moſen data eſt, gratia autem & ueritas per IESVM Chriſtum facta eſt. Emphaſis obſeruanda eſt in uerbis Dare & Facere. Legem igitur dedit Moſes: hoc eſt, Moſes in lege indicat ac monſtrat hominibus ceu digito & in ſpeculo quodam, qualem iuſticiam Deus ab hominibus ſuo iure poſtulet: nempe legis præſcriptæ impletionem perfectiſſimã, ſeu obedientiam integram, & omnibus numeris abſolutam. Sed nõ monſtrat aut exhibet factorem legis: non enim inuenit talem in deprauato genere humano. At Euangelium oſtendit & exhibet factorem legis: nempe Chriſtum, qui faciendo legem, nobis omnibus gratiam apud patrem cœleſtem meruit. Nam loco totius generis humani legem præſtitit perfectiſſimè & abſolutiſſimè, ſicut inquit Matthæi 5. Non ueni ſoluere legem, ſed adimplere. Non igitur hæc è cœlo attulit, ſed fecit in toto ſuæ humiliationis opere. Cæterùm quòd gratiam hic, non legis impletionem ponit, effectum maluit exprimere, ex quo facilè cauſa præcedens animaduerti poſſet. Nam impletionis legis fructus ac finis eſt, gratia apud Deum. Summa igitur eſt: Lex indicat iuſticiam ſolummodo, quam Deus ab hominibus flagitat: eum uerò qui impleret, inter homines non inuenit, nec alium nominat: Euangelium autem factorem monſtrat, nempe IESVM Chriſtum.

Tertiò, legis promiſſiones ſunt conditionales & particulares: ijs duntaxat uitam pollicentes, qui ei iuxta uoluntatem Dei perfectiſſimè ſatisfaciant. ſicut illa dicta ſonant, Matth.19. Si uis in uitam ingredi, ſerua mandata. Luc.10. Hoc fac, & uiues. Habent igitur promiſſiones legis conditionem impletæ legis. Sed Euangelium gratuitas & uniuerſales habet promiſſiones, nempe q; propter Chriſtum gratis Deus uelit omnibus credentibus remittere peccata. Lucæ 19. Venit filius hominis quærere & ſaluare quod perierat. Matth.11. Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis. Iohann.1. Ecce agnus, &c. Ioh.3. Sic Deus dilexit, &c. Ioh.1. Ex plenitudine eius omnes accepimus gratiam pro gratia. Aut breuius: Lex habet promiſſionem, cum conditione faciendi & implendi eam: Euangelium uerò habet gratuitam promiſſionem, cum conditione credendi ſeu accipiendi fide.

Quartò effectu diſtinguuntur. Lex nõ affert aut adnunciat hominibus gratiam, ſed agnitionem peccatorũ, operatur terrores, iram Dei, damnationem: ſed Euangelium gratiam per Chriſtum annunciat & impertit: hoc eſt, beneficium per Chriſtum partum, iuſticiam coram Deo ualẽtem, fauorem Dei, uitam æternam, conſolationem ſuauiſſimam ac firmiſſimam. Cõtinet & hanc differentiam Iohannis ſententia: Lex per Moſen data eſt, gratia autem & ueritas per IESVM Chriſtum facta eſt. Matth.18. in imagine Chriſtus nobis tam legis quàm Euangelij effectus depingit.

Cæterùm non aboleri legem Dei Euangelio, ſatis apertè Chriſtus teſtatur Matthæi 5. dicens, ſe eam ipſam ob cauſam ueniſſe, ut legem impleret. Non igitur reijcit Euangelium penitus legem: ordine enim ac fine ſuo lex Euangelio ſeruit. Sancit enim eum ordinem Chriſtus, ut doceatur & pœnitentia & remiſſio peccatorum. Pœnitentia quidẽ, ut miniſterio ac uoce legis prius peccator agnoſcat, illud ſuum immenſum debitum, quod Deo debet, exhorreſcat & humilietur, cum nequaquam ſit ſoluendo. Poſtea, ut Euangelium anxijs & perturbatis conſcientijs dulcem ac firmam conſolationem ſuggerat. Mar.1. Lucæ 24. Sed hæc in articulo Iuſtificationis prolixius tractabuntur.

Porrò legem & Euangelium non eſſe confundenda, ſed diſtinctè tradenda, Chriſtus ſedulò monuit. idq; cum ſuo exemplo, quòd pœnitentiam & remiſſionem peccatorum propria uoce concionatus eſt, Mar.1. tum quòd inſtituit, pœnitentiam & remiſſionem peccatorum in nomine ſuo perpetuò annunciari. & quòd Marci 2. monet, ne uinum nouum in utres ueteres mittatur, ne uinũ effundatur, & utres pereant: & ne ueteri ueſtimento nouus aſſuatur pannus, fieri enim ſciſſuram rei. Nam ſi lex & Euangelium miſcentur in articulo iuſtificationis, & bona opera etiam neceſſaria ad ſalutem doceantur, tum fit ſciſſura euidentiſſima. Euangelij enim doctrina uitiatur & corrumpitur, quæ eſt eiuſmodi, quòd gratis homines ſola fide iuſtificentur.

DE IVSTIFICATIONE hominis peccatoris coram Deo.

INitiò ut lectores ſciant, quomodo uocabula in hac doctrina propriè accipi debeant, ſignificationes eorum paulo accuratius colligendæ ſunt. Non enim eodem modo ubiq; uſurpantur iſtæ uoces, iuſtus, iuſticia, iuſtificare. Sæpe etiam compertum eſt, ex promiſcua eorum acceptione, inconcinnas & erroneas ſententias eſſe extructas.

Iuſtus alicubi accipitur particulariter, pro ciuiliter iuſto aut honeſto uiro, ut uulgo loquimur, ut Matth.1. Ioſeph uir eius erat iuſtus, & nolebat eam infamare. Eâdem ferè ratione pro homine innocente ſumitur. ut Lucæ 23. Verè hic homo iuſtus erat: hoc eſt, innocens, non meritus tam crudele ſupplicium. Marci 6. Herodes metuebat Iohannem, ſciens eum iuſtum & ſanctum: hoc eſt, innocentem, honeſtè & inculpabiliter etiam coram hominibus uiuentem. Quomodo uerò in loco de iuſtificatione propriè accipiatur, paulo pòſt dicetur.

Iuſticia interdum ſignificat particulariter, nempe operum iuſticiam, ſiue falſam ſiue ueram. Matt.5. Niſi iuſticia ueſtra abundauerit plus quàm ſcribarum & phariſæorum. Iuſticiam phariſæorum uocat externam legis obedientiam, quæ non eſt integra legis impletio. Lucæ 1. Vt ſeruiamus ei in ſanctitate & iuſticia coram ipſo omnibus diebus noſtris. Nouam obedientiam iuſtificatorum, ſeu fidei fructus Zacharias iuſticiam hic appellat. Item ſignificat, opera mandata in uocatione expedire. Matth.3. Sine modò. Sic enim decet nos implere omnem iuſticiam: hoc eſt, ſuam quiſq;. quilibet noſtrûm faciat hoc, quod Deus ei præcepit: tu me baptiſes, ego baptiſmum à te accipiam, iuxta Dei uoluntatem, etiamſi maior ac dignior te ſim. Item iuſtam cauſam, uel etiam doctrinam de iuſticia gratuita ſignificat. Matth.5. Beati qui perſecutionem patiuntur propter iuſticiam. Luc.1. Iuſtificationes Domini, pro cultu mandato huic populo capitur: Incedentes, inquit, in omnib. mandatis & iuſtificationib. ſine querela: hoc eſt, ſumma fidelitate cultum qui erat iſti populo præceptus, expediebant.

Iuſtificare, ſignificat laudem ueritatis tribuere, ſeu bene-

bene-

beneficia Dei celebrare & extollere. ut Luc. 7. populus & publicani iuſtificauerunt Deum: hoc eſt, prædicarunt eius beneficia, iuſtum & ueracem pronunciarunt. Nam Phariſæi & eius farinæ homines calumniabantur, damnabant & execrabantur Chriſtum, & ſalutarem doctrinam de iuſticia gratuita & imputatiua per fidem in Chriſtum. Alibi per antiphraſin ſignificat reprehendere, calumniari, damnare atque exibilare. ut Matthæi 11. Lucæ 7. Iuſtificata eſt ſapientia à filijs ſuis: id eſt, improbata & damnata. Aliàs etiam Hebraica phraſi forenſem habet ſignificationem, pro abſoluere, iuſticiam tribuere. ut Matth. 12. Ex uerbis tuis iuſtificaberis. id eſt, abſoluèris, aut iuſtus pronunciaberis. Lucæ decimo. Volens ſeipſum iuſtificare: hoc eſt, à damnatione legis abſoluere, arrogare ſibi iuſticiam, ſeu obedientiam totius legis. Lucæ decimoſexto. Vos eſtis qui iuſtificatis uos coram hominibus: quod eſt, uos aſcribitis uobiſmet ipſis integram legis obedientiam, ac iuſtos pronunciatis, uerùm falſo. Lucæ 18. Deſcendit hic iuſtificatus in domum ſuam præ illo: hoc eſt, abſolutus coram Deo ab accuſatione & damnatione legis, & imputata legis obedientia iuſtus pronunciatus ac reputatus. In hac igitur proxima ſignificatione in præſenti negotio, ubi de acceptione hominis coram Deo agitur, hæc uox propriè ac uerè accipitur: nempe quòd iuſtificare in doctrina de remiſſione peccatorum coram Deo, Ebraica phraſi ſignificet abſolui ab accuſatione legis, attribui ſeu imputari legis obedientiam ſeu iuſticiam per Chriſtum partam, gratis, omnibus credentibus, & ſic iuſtum in iudicio Dei reputari ac pronunciari, ac conſiſtere. Eodem modo iuſticia & iuſtus accipiuntur, Matth. 6. Quærite primùm regnum Dei, & iuſticiam eius. Hoc loco iuſticia Dei non ſignificat eſſentialem Dei iuſticiam, quam ab æterno tanquam uerus Deus habet, & quæ communicari creaturis non poteſt: ſed iuſticiam quam hominibus impertit, qua homines iuſtos pronunciat, abſoluit à reatu gratis, imputat legis obedientiam per Chriſtum præſtitam, gratis, omnibus credentibus. Itaque paſſiuè intelligi debet, Matth. 5. Niſi iuſticia ueſtra abundauerit. Paulo enim antè Chriſtus de legis impletione diſſerit, eamq́; ſe præſtiturum affirmat. Matth. 21. Venit ad uos Iohannes in uia iuſticiæ: id eſt, ueram iuſticiam tradens. De tali igitur iuſticia docet, quæ ſit totius legis perfectio, à Chriſto quidem præſtita, ſed credentibus gratis imputata & applicata.

Iuſtus, quando abſolutum, & cui tribuitur legis obedientia, ſignificat, aliàs actiuè, aliàs paſſiuè accipitur. Actiuè, ut Matth. 9. Non ueni uocare iuſtos: hoc eſt, ſibi ipſis tribuentes conſummatam legis obedientiam. Lucæ 18. Qui in ſe confidebant tanquam iuſti: id eſt, tanquam legi ſatisfeciſſent per omnia. Lucæ 20. Miſerunt inſidiatores, qui ſe iuſtos ſimularent. Paſſiuè autem ſumitur in ſequentibus dictis, nempe pro eo cui legis impletio per Chriſtum facta imputatur, qui abſolutus eſt coram Deo gratis, & acceptus in gratiam. Lucæ 1. Erant ambo iuſti ante Deum: hoc eſt, ab accuſatione legis pronunciati liberi, imputata iuſticia propter Meſſiam, habebant propitium Deum. Deinde & effectum exprimit, quòd Deo in cultibus ordinatis obſequium præſtiterint. Eadem ratione & ſequentia accipienda ſunt paſſiuè. Matth. 10. Qui recipit iuſtum in nomine iuſti. Matth. 13. Fulgebunt iuſti ſicut ſol. Matt. 23. Ornatis monumenta iuſtorum. Matthæi 25. Iuſti ibunt in uitam æternam. Lucæ 2. Et homo iſte iuſtus.

Cæterùm pro æquipollentibus in hoc loco uſurpantur, iuſtificare, remittere peccata, ſaluare, accipere gratiam, uitam habere. item iuſticia, remiſſio peccatorũ, ſalus, gratia, beatitudo. Matt. 5. Ioh. 20. Matt. 9. Luc. 5. Remittuntur tibi peccata: hoc eſt, gratis à maledictione legis ac ira Dei abſolueris, imputatur tibi obedientia ac iuſticia gratis propter me, quam tu fide tibi applicas. Ideo additur, Confide fili. item, Habet filius hominis poteſtatem dimittendi peccata in terra. Ioh. 20. Quorum remiſeritis peccata. Quid hoc aliud eſt, quàm peccatores agentes pœnitẽtiam, gratis propter meritũ Chriſti iuſtos pronũciari: hoc eſt, liberos ab execratione legis, & tribuere obedientiã legis, quã Chriſtus cõſummauit? Mat. 26. Hic eſt ſanguis meus noui Teſtamẽti qui pro multis effunditur in remiſſionẽ peccatorũ. Ex his uerbis perſpicuum eſt, quid ſignificet remiſſio peccatorũ, nẽpe abſolutio in iudicio Dei à reatu, propter ſanguinẽ Chriſti, & imputatio ſanguinis ſeu obediẽtiæ Chriſti, quæ eſt legis integræ ſatisfactio. Luc. 3. Prædicãs baptiſmũ pœnitẽtiæ in remiſſionẽ peccatorũ. Hic deſcribitur, quid ſit remiſſio peccatorum: nempe ablutio à peccatis gratuita. Lucæ 24. Prædicate in nomine meo remiſſionem peccatorum: hoc eſt, abſolutionem gratuitam à peccatis, & imputationem meriti Chriſti ſeu ſatisfactionis legis.

Gratia ſimiliter, quoties de præcipuo Chriſti beneficio ſermo eſt, ſignificat paſſiuè: hoc eſt, gratuitam beneuolentiam, & fauorem Dei erga peccatores ad Chriſtum fide confugientes, acceptionem gratuitam, abſolutionem à maledicto legis propter Chriſtum: & totius obedientiæ, impletionis legis, meriti, iuſticiæ per ſanguinem partæ, ipſius uidelicet Chriſti gratuitam imputationem. ut Iohann. 1. Plenum gratia & ueritate. item, Gratia & ueritas per IESVM Chriſtum facta eſt. item, Ex plenitudine eius omnes accepimus gratiam pro gratia. Quid euidentius dici poſſet? Et hinc definitio gratiæ peti debet, nempe quòd ſit gratuita acceptio propter meritum Chriſti, eiusque integra ac plena imputatio. Idem & in hoc dicto ualet, Lucæ 1. Aue gratia plena. Interdum pro donis Dei uidetur accipi, ut Lucæ 2. Gratia Dei erat in illo: id eſt, Deus eum amabat, ac donis ornabat. item, IESVS proficiebat ſapientia & ætate & gratia apud Deum & homines: hoc eſt, erat gratioſus & acceptus. Lucæ 4. Mirabantur in uerbis gratiæ: hoc eſt, gratioſè prolatis, aut potius gratuitam remiſſionem peccatorum denunciantibus, qua nihil dulcius afflictis & terrefactis conſcientijs eſſe poteſt. Talia enim ex Phariſæis, ignaris Euangelij & hoſtibus Chriſti non proferebantur: ſed uoce legis, & ſacrificiorũ ſuperſtitione, tantum miſeras cõſcientias excarnificabãt.

Saluare etiam ac ſaluum facere, quoties de his ſummis rebus Chriſtus concionatur, accipitur eodem modo pro liberare à peccato, eiusq́; effectibus, abſoluere à diris imprecationibus legis, beneficium ac meritũ Chriſti imputare. ut Matth. 1. Vocabis nomen eius IESVM: ipſe enim (σώσει) ſaluum faciet populum ſuum à peccatis ſuis. id quod nihil aliud eſt, quàm merito ſuo liberabit eos à peccatis, imputabit eis ſuam paſſionem, atque integram legis ſatisfactionem, abſoluet gratis à pecca-

cati-

lized by Google

catis. Etſi enim aliàs ſaluare tantum liberare, eripere, uindicare ſignificat: tamen hic de Chriſti meritis uſurpatum, maiora quædam includit, & idipſum quod iuſtificare, aut in gratiam accipere exprimit. Matthæi 18. 19. Venit filius hominis ſaluare quod perierat. Lucæ nono. Filius hominis non uenit animas perdere, ſed ſaluare. Iohannis 3. Non miſit Deus filium ſuum in mundum, ut iudicet mundum, ſed ut ſaluetur mundus per ipſum. In his dictis meritum Chriſti explicatur, & ſignificatio huius uocabuli declaratur, quòd ſit applicatio ſeu imputatio meriti Chriſti, ſeu liberatio à peccato, diabolo & morte. Marci 10. Lucæ 7. 18. Fides tua te ſaluam fecit. inde etiam ſaluator Chriſtus dicitur, Lucæ 2. Iohannis 3. Et IESVS Matth. 1. Lucæ 1. 2. Marci 16. Qui crediderit, & baptiſatus fuerit, ſaluus erit. ac opponitur ibi condẽnationi. Idem ſalus ſignificat, Lucæ primo. Salutem ex inimicis noſtris, & de manu omnium qui oderunt nos. Et paulo pòſt clarius exponitur, quid uoce ſalutis Zacharias intelligat: Ad dandam, inquit, ſcientiam ſalutis plebi eius, in remiſſionem peccatorum eorum. Idcirco ſalus nihil aliud eſt quàm remiſſio peccatorum. Iohann. 4. Salus ex Iudæis eſt. hic totam redemptionem ac meritum Chriſti, quod credentib. applicatur, una uoce effertur. Aliàs etiam ſignificat glorificationem, qua credẽtes in altera uita potientur. ut Matth. 10. 24. Marci 13. An pauci ſunt qui ſaluantur? Qui perſeuerauerit uſq; in finem, ſaluus erit. Lucæ 13. Aliàs ſimpliciter liberare ac ſanare ſignificat. ut Matth. 8. Salua nos, perimus. Matth. 27. Salua temetipſum. Item: Alios ſaluos fecit, ſeipſum nõ poteſt ſaluum facere. Mar. 5. Si uel ueſtimentum eius tetigero, ſalua ero. Mar. 6. Quotquot eum tangebant, ſalui fiebant. Habet & hoc in more Chriſtus, ut dicat: Qui credit in me, habet uitã æternam. in qua oratione præcipuo effectu iuſtificationis per ſynecbdochen, totam acceptationẽ cõprehendit: hoc eſt, credens mihi habet remiſſionem peccatorũ gratuitã, imputationẽ iuſticiæ ſeu obedientiæ Chriſti, quam ſequitur ſine dubio uita æterna. Voluit enim Chriſtus legis præmium inculcare, ut cõfiderent pij, ſe per fidẽ in Chriſtũ gratis, nõ per ſua propria opera, brauium in lege propoſitum conſequi. Nũc explicatis uocabulis, propius ad res ipſas accedemus.

Eſt autem iuſticia peccatoris coram Deo, gratuita imputatio meriti, obedientiæ, impletionis legis, ſeu iuſticiæ ſanguine acquiſitæ, ipſius Chriſti: ſeu remiſſio peccatorum gratuita, ſeu acceptatio gratuita, quæ offertur per uerbum & ſacramenta, applicatur uerò fide omnibus in Chriſtum mediatorem credentibus: & adfert pacem coram Deo, & in conſcientijs noſtris, confugientibus ad adoptionem, υἱοθεσίαν, Spiritum ſanctum, & uitam æternam.

In comparanda hac iuſticia, remiſſione peccatorum, gratia, ſalute, uita æterna, totam Trinitatem laboraſſe, obſeruata tamen cuiuſq; perſonæ proprietate & peculiari officio, Chriſtus & eius hiſtoria docent. Pater enim miſit filium, ordinat hanc uictimam, & accipit loco totius generis humani, iuuat incarnationem, præbet ei teſtimonium in Iordane, & in monte ſancto, ſolatur eum in horto, exuſcitat è ſepulchro, collocat ad dexteram ſuam: ſicut ex hiſtoria Euãgelica manifeſtum eſt. Filius Dei uerò omnium maximè in redemptione generis humani, & paranda hac iuſticia à Deo requiſita, occupatus eſt. Ipſe enim fit homo: ipſe ſolus uocatur & eſt agnus Dei, tollens peccata mũdi: hoc eſt, ipſe, non pater, nõ Spiritus ſanctus ſoluit λύτρον ſeu precium redẽptionis. Subit peccata generis humani, maledictum legis, iram Dei patitur, fundit ſanguinem, moritur, cubat in ſepulchro, reſurgit incorruptus uita rurſus accepta, ac deinde glorioſo triumpho ad dexteram Dei aſcendit. Parat igitur hanc iuſticiam ſeu remiſſionem peccatorum non alia ratione, quàm paſſione & tota ſua obedientia. Matthæi primo. Ipſe ſaluum faciet populum ſuum à peccatis ſuis, Matthæi 18. Lucæ 19. Venit filius hominis, quærere & ſaluare quod perierat. Matthæi 5. Ego ueni legem adimplere. Iohann. 1. Gratia & ueritas per IESVM Chriſtum facta eſt. Item, Ecce agnus Dei. Iohann. 3. Sicut Moſes exaltauit ſerpentem in deſerto, ſic exaltari oportet filium hominis, ut omnis qui credit in eum, non pereat, ſed habeat uitam æternam: Item, Miſit Deus filium ſuum in mundum, ut ſaluetur mundus per ipſum. Item Iohan. 12. Vbi ego exaltatus fuero, omnes ad me traham. Iohann. 10. Animam meam pro ouibus do. Iohannis decimoſexto: Si ego abiero, mittam paracletum ad uos. Iohan. 17. Pro eis ego ſacrifico meipſum, ut ſint & ipſi ſacrificati in ueritate. Hanc ob cauſam etiam aſſeuerat, ſe iuxta prophetias paſſioni deſtinatũ. Spiritus ſanctus deniq; etiam ſuo modo opus redemptionis iuuat, quòd approbat eam uictimam: in conceptione ſuperuenit in Mariam: & quod in ea natum eſt, de Spiritu ſancto eſt. inungit Chriſtum in Iordane, eſt ei ſemper præſtò. Propinquiſſima itaq; efficiens cauſa ſalutis humanæ, eſt filius Dei, factus homo: aliquanto uerò remotior, pater, ac ſpiritus ſanctus.

Conferunt autem, diſtribuunt, communicant & applicant hanc iuſticiam, ſanguine Chriſti partam, Pater, Filius, & Spiritus ſanctus. Hæc ſententia uera eſt, licet à Phariſæis alio fine prolata, Marci 2. Luc. 5. Quis poteſt peccata dimittere, niſi ſolus Deus? Extãt & de qualibet perſona certa teſtimonia. Matth. 6. Pater noſter qui es in cœlis, dimitte nobis debita noſtra. Item, Dimittet & uobis pater ueſter cœleſtis delicta ueſtra. Luc. 23. Pater dimitte eis, quia neſciunt quid faciant. De Chriſto hæc dicta loquuntur: Matth. 9. Remittuntur tibi peccata tua. Item, Filius hominis poteſtatem habet dimittendi peccata in terra. Huc pertinet ſententia, qua ſæpe uſus eſt: Fides tua te ſaluum fecit. Etſi enim tum beneficia corporalia ſimul conferebantur, tamen potiſſimum hæc ſpiritualia & omnium ſumma bona includebantur. Iohannis 1. De plenitudine eius omnes accepimus gratiam pro gratia. Iohannis 10. Ego uitam æternam do eis, & non peribunt in æternum. Lucæ 23. latronem in cruce ſuſpenſum hac uoce abſoluit à peccatis Chriſtus, Hodie mecum eris in paradiſo. Chriſtus etiam miniſterium ordinat, in quo remiſſio peccatorum in ſuo nomine ſonare ac prædicari debeat. De ſpiritu ſancto in illuſtri hiſtoria Iohannis 20. dicitur: Inſufflauit eis, dicens, Accipite ſpiritum ſanctum: quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis. Itaq; Spiritus ſanctus in miniſterio remiſſionem peccatorum ſanguine Chriſti acquiſitam, applicat ac diſtribuit: unde & ſpiritus ſanctus Paracletus dicitur.

Cauſam in nobis, ſiue ea impulſiua ſiue ſophiſtica intellecta, aut quouis alio nomine nuncupetur, Deum mouentem, ut tali ratione nos iuſtificaret, fuiſſe, pecca-

torum molem, hærentem in toto genere humano: captiuitatem ſub crudeliſsimis & atrociſsimis hoſtibus, diabolo, morte, inferno: æternam & iuſtiſsimam abiectionem à Deo, ac condemnationem, Chriſtus & alij eius præcones luculenter docent. Matth. 5. inquit: Veni legē implere. Ex qua quidem oratione conſtat, nullum prorſus in genere humano poſt lapſum factum, hoc poſſe præſtare, & omnes ſub legis maledictione iacere oppreſſos. Matthæi 9. Veni uocare peccatores. Matthæi 15. Sum miſſus ad oues perditas domus Iſrael. Seſeque depingit quaſi paſtorem, ouem perditam ac palantem anxiè quærentem: ac eripientem è faucibus luporum, ſuæq; tranquillitati & loco reſtituentem: Lucæ 15. Sic Iohannis 10. copioſè & ſuauiſsimè in ea pictura commoratur, & clarè aſſeuerat, ſe animam ſuam pro ouibus ponere: alludens nimirum ad præclaram illam prophetiam, quæ in Eſaia recitatur capite quinquageſimotertio. Docet igitur oues, hoc eſt uniuerſum genus humanum à uero paſtore aberraſſe, atq; luporum immaniſsimorum prædam eſſe factam: hoc eſt, in poteſtatem mortis, diaboli, & inferni ob peccatum incidiſſe, & propterea aliena ope indiguiſſe. Sanas enim & obedientes ouiculas non quærere, nec tanto precio redimere neceſſe fuiſſet. Lucæ 19. inquit: Venit filius hominis quærere & ſaluare quod perierat. Iohannis 3. Oportet exaltari filium hominis, ut omnis qui credit in eum, non pereat, ſed habeat uitam æternam. item, Qui incredulus eſt filio, non uidebit uitam, ſed ira Dei manet ſuper eum. Iohannis 8. Si non credideritis, moriemini in peccatis ueſtris. Iubet mulieres, propter acerbitatem ſui ſupplicij flentes, deplorare ſemetipſas, & ſuos liberos. Matth. 1. inquit angelus: Saluū faciet populum ſuum à peccatis ſuis. Baptiſta alta uoce clamat: Hic eſt agnus, portans mundi peccata. Hæc recitantur, ut calamitates iſtæ ſummæ totius generis humani intelligantur, & perpendantur: nempe, quòd in peccato, morte, ira Dei, damnatione ac regno diaboli quaſi captiui detinebamur omnes, nec poteramus noſmetipſos ulla ratione liberare, & amiſſa bona recuperare. Id uerò inſuper potentiſsimè & manifeſtiſsimè conuincit, ingens & ſtupenda miſsio ac humiliatio filij Dei. Declarant has noſtras miſerias typi in debitore, ad perpetuū carcerem iurè damnato, in oue perdita, in ſauciato uiatore, in latrone, & alijs. Quapropter cum homines ſeſe liberare atque ſaluare non poſſent, Deus aliam inuenit uiam, ne æternis pœnis torquerentur.

In Deo cauſam impulſiuam fuiſſe, ingentem & inenarrabilem & merè gratuitam dilectionem, ſeu paternam στοργὴν, erga damnatum genus humanum, quod nolebat omnino perire, Chriſtus clarè aſſeuerat, Ioh. 3. SIC DEVS DILEXIT Mundum, ut FILIVM SVVM VNIGENITVM daret, ut omnis qui credit in eum, non pereat, ſed habeat uitam æternam. Emphatica ſunt ſingula uerba, ſi quis paulo attentius conſiderauerit & expenderit. Potuiſſet ſanè iure ſuo optimo Deus in æternum omnes homines, qui phraſi ſcripturæ Mundus uocantur, propter peccatum abijcere. non enim dilectionem, ſed iram ac damnationem erant meriti. Verùm ex dilectione immerita & immēſa Deus modū redemptionis & acceptationis humanæ inuenit, quem etiam ipſe, ut qui omnibus creaturis aliàs ignotus erat, reuelauit. Zacharias uocat MISERICORDIAM, in ſuo Cantico: Per uiſcera, inquit, miſericordiæ Dei noſtri, in quibus uiſitauit nos oriens ex alto. Eſt igitur miſericordia, hoc eſt, non meritum noſtrum, ſed gratuitū beneficium, ex miſericordiſsimo pectore promanans, uel (ſicut Hebraico more Zacharias inquit) ipſiſsima uiſcera miſericordiæ. Eandem miſericordiam & Maria uirgo in ſua gratiarum actione dignis uehit laudibus. De ſua etiam dilectione Chriſtus inquit Iohan. 15. Maiorem hac dilectione nemo habet, quàm ut animam ſuam ponat pro amicis ſuis.

Quæ res ſit iuſticia hominibus applicabilis, & quā Deus ab eis iam requirit, ſeu quæ ſit cauſa materialis, ut in ſcholis loquuntur, ex doctrina Chriſti ſatis eſt manifeſtum: nempe quòd non ſint qualitates aut uirtutes humanæ, neque ipſa Dei eſſentia, ſeu æterna, diuina atque ſubſtantialis iuſticia: ſed ipſum opus, paſsio ac meritum Chriſti, ſeu (ut clariſsimè dicamus) legis impletio, quam Chriſtus pro toto genere humano præſtitit: quæ quidē integra & abundans ſatisfactio, gratis omnibus credentibus applicatur. Matth. 5. Non ueni ſoluere legem, ſed adimplere. Idcirco legis impletio eſt, iuſticia illa per Chriſtum parta. Iohan. 1. Gratia & ueritas per IESVM Chriſtum facta eſt. Vocat gratiam factam, hoc eſt meritis Chriſti comparatam. Item, Ex plenitudine eius omnes accepimus, gratiam pro gratia. Ergo iuſtificatio noſtra eſt gratia ex plenitudine Chriſti hauſta. Clara ſunt & hæc uerba Iohannis primo: Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi. Docent enim, Chriſtum fore uictimā, ac paſsione peccata expiaturum. Proinde Chriſti paſsio, eſt noſtra coram Deo iuſticia. Nam peccata auferre ac delere penitus, quid aliud quàm iuſticia eſt? Siquidem inter peccatum & iuſticiam non eſt medium: altero abſente, ſuccedit alterum. Iohannis 3. Oportet exaltari filium hominis, ut omnis qui credit in eum, non pereat, ſed habeat uitam æternam. Eſt igitur exaltatio Chriſti, hoc eſt, paſsio eius, hoc ingens bonum, cuius effectus eſt uita æterna. Item: Sic Deus dilexit mundum, ut filium ſuum daret. Hæc donatio filij, hoc eſt, miſsio ac paſsio, eſt illa ipſa materia, ex qua, & in qua iuſticia noſtra, quam fide apprehendimus, conſtat & conſiſtit, & ex qua uita æterna ad nos redit. Iohan. 16. De iuſticia, quia uado ad patrem. Itaq; iuſticiam definit ſuum tranſitum: hoc eſt, totam humiliationē, in qua excellit paſsio, mors, reſurrectio. Sed hoc totum meritum, ſeu paſcha ſuum, Matth. 5. uocat impletionem legis integram. Alludit autem pulchrè Chriſtus ad hiſtoriam ueteris Teſtamenti de paſchate, ſuum meritum nominans tranſitum: Matthæi 26. Hic eſt ſanguis meus noui Teſtamenti, qui pro uobis effunditur in remiſsionem peccatorum. Iohann. 8. Si uos filius liberauerit, uerè liberi eritis. Ioh. 10. Animā meam do pro ouibus. Manifeſtum igitur eſt ex his teſtimonijs, Chriſti paſsionem, quæ nihil aliud quàm legis impletio eſt, eſſe ipſiſsimam iuſticiam, qua nos ornari ac apparere coram Deo neceſſe eſt, quæq; nos æternæ uitæ hæredes efficit.

Formalem cauſam iuſtificationis eſſe ipſam applicationem gratuitam iuſticiæ per ſanguinem Chriſti partæ, ſeu remiſsionis peccatorum, ex iſtis ſententijs notum eſt, Iohan. 1. Ex plenitudine eius omnes accepimus, gratiam pro gratia. Matthæi 11. Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati eſtis, ego reficiam uos. Hæc refectio

ctio eſt periphraſis iuſticiæ Chriſti, per ſanguinem comparatæ, quæ quidem nihil aliud quàm præſens antidotũ eſt contra peccatum, & dulcis atque uiuifica refectio cõſternati ac flaccidi cordis. Iohan. 3. Qui credit in me, habet uitam æternam. Vita æterna non datur niſi ijs qui iuſticia ornati ſunt. ideo docet, credentibus iuſticiam miſſi filij applicari. Lucæ ſeptimo: Remittuntur tibi peccata. hoc eſt, dono & applico tibi meam iuſticiam, teq; à maledicto legis liberum pronuncio. Nam in hoc Dei iudicio remiſſio peccatorum eſt, ſimul iuſticiæ imputatio ac donatio. Aliter ſe res habet in iudicio humano. Verùm hanc partem luculentius explicant Apoſtoli, ſicut ex ſecundo libro patebit.

Cauſas acceptionis apud Deum duas eſſe, nempe gratuitam miſericordiam, & meritum IESV Chriſti, propter humanum genus confectum, certo ac euidenti uerbo Chriſtus confirmat Iohan. 3. Sic Deus dilexit mundũ, ut filium ſuum unigenitum daret, ut omnis qui credit in eum, non pereat, ſed habeat uitam æternam. In hac illuſtri ſententia duæ illæ cauſæ diſertè nominantur, quare Deus miſeros peccatores acceptet, & uita æterna donet: nempe dilectio, quæ aliàs miſericordia uocatur, ut ſuprà dictum eſt: & filij donatio in carnem, hoc eſt eius meritum. Nam Chriſtus ad eam rem à patre eſt deſtinatus, ut pro tranſgreſſione legis patiendo ac merendo ſatisfaceret: utq; ea ratione etiam iuſticiæ diuinæ, exigenti pro delictis pœnas, ſatisfieret. Iohannis 10. Dilectionem nemo maiorem habet, quàm qui ponit animam pro amicis ſuis. Iohannis 16. Ipſe pater amat uos, quia uos me amaſtis, & credidiſtis quòd à Deo exiui. Iohan. 17. Notum feci eis nomen tuum, & notum faciam, ut dilectio qua dilexiſti me, in eis ſit, & ego in ipſis.

Gratis iuſtificari homines, hoc eſt accipi in gratiam, imputari eis iuſticiam, & donari remiſſionem peccatorum, concionibus & exemplis Chriſtus declarat. Etſi autem ipſo uocabulo Gratis non utatur Chriſtus, tamẽ alijs uerbis idem exprimit. Gratis quidem, quo ad nos: non gratis uerò, quo ad Chriſtum, quem neceſſe fuit ſanguine effuſo, ac contumelioſiſſima ac acerbiſſima morte mereri, quod noſtris uiribus parari non poterat. Oportebat enim eum agnum fieri, hoc eſt, mactari, ſicuti uictimæ iugulabantur: & portare peccata, hoc eſt, patiendo & moriendo peccata expiare: Monent autem ea dicta, quæ hactenus aliquoties repetita ſunt, euidenter gratis nobis exhiberi beneficium Chriſti. Sed in re tam ardua non erit faſtidioſum, cum ſit ualde fructuoſum, eadem Chriſti uerba audire: & non modo bis, ſed aliquoties, non cramben, iuxta prouerbium ethnicum, ſed ſalutaria Dei uerba proponere. Matthæi 9. Veni uocare peccatores. peccatores autem non habent meritum iuſticiæ ſeu redemptionis. Itaq; uocare & ſaluare peccatores, eſt gratis indignis donare res ampliſſimas, nempe gratiam & iuſticiam, per tranſitum ſeu paſſionem Chriſti paratam. Matthæi 11. Venite ad me qui laboratis & onerati eſtis. Hæc etiam uerba periphraſin uocabuli Gratis continent. Nam laborantes & onuſtos appellat grauiſſimis peccatis oppreſſos, iiſq; gratis refectionem pollicetur. Matthæi decimooctauo. Lucæ 19. Venit filius hominis quærere & ſaluare quod perierat. Perditi igitur ſaluantur: quibus non ex merito, ſed gratis ſalus confertur. Lucæ 24. iubet remiſſionem peccatorum annunciari in ſuo nomine: hoc eſt, gratis, tãtum propter ſuum meritum. Matth. 11. Pauperibus euangeliſatur. Gratis autem pauperibus dona exhibentur. Exempla iuſtificatorum idem probant. Centurio, Cananæa mulier, Magdalena, Publicani, Petrus, latro, & ſimiles gratis accipiuntur, & ornãtur merito Chriſti: hoc eſt, iuſticia quam moriendo peperit, & habent peccatorũ remiſſionem. Matthæi 18. Miſertus Dominus ſerui illius, abſoluit eum, & æs alienum remiſit ei. Item, filius prodigus gratis accipitur. Item, operarijs in uinea, Matth. 20. non ſecundum laborem, ſed gratiam, merces æqualis datur.

Ad acceptionem porrò hanc coram Deo, ſeu remiſſionem peccatorum, non accedere qualitates humanas, ſeu opera, quæ forent aliqua iuſtificationis quæ coram Deo fit, partialis cauſa, ex his teſtimonijs certum eſt. Iohannis primo: Qui non ex ſanguinibus, neq; ex uoluntate carnis, neq; ex uoluntate uiri, ſed ex Deo nati ſunt. Omnis hic gloriatio admitur cunctis hominibus, quantalibet dignitate aut prærogatiua excellentibus: & indicatur, omnes gratis duntaxat à Deo accipere gratiam, & in filios eius adoptari. Lucæ 18. Phariſæus cum ſua dignitate damnatur: ac retunduntur plures phariſæi, operum iuſticiam ac dignitatem ſibi uendicantes. Lucæ 17. Non ueniet regnum Dei cum obſeruatione. Matthæi 18. Lucæ 10. Et rectè Iohannis 8. Chriſtus in eos ſententiam fert, Sermo meus non capit uos. & Matth. quinto: Niſi iuſticia ueſtra abundauerit plus quàm ſcribarũ & phariſeorum, non intrabitis in regnum cœlorum. Item Lucæ 17. Si omnia feceritis, dicite, Serui inutiles ſumus. & in oratione Dominica iubemur dicere, Remitte nobis debita noſtra. nec ullum extat exemplum in hiſtoria Euangelica, ubi quis propter ſua etiam opera ſiue antecedentia, ſiue coincidẽtia, ſiue conſequentia, iuſtificatus diceretur. Econtrariò uerò exempla multa occurrunt, ubi ij qui ſuis operib. iuſticiam adſcribere conati ſunt, damnati pronunciantur. ut Luc. 18. Phariſæus: & Matth. 5. Iuſticia phariſaica: & Marci 2. ij qui opera ſua inſuunt iuſticiæ coram Deo, ſciſſuram peiorem facere, & uinũ nouum perdere dicuntur. Et ſicut in externis non poſſumus duobus dominis ſeruire, Matth. 6. ita fides & corda noſtra non poſſunt fiducia operum noſtrorum & Chriſti ſimul niti.

Vniuerſalem quoq; inculcat Chriſtus, nempe quòd meritum Chriſti ad omnes pertineat, omnibuſq; ex immenſa Dei miſericordia offeratur: quòd omnes fide & obuijs pectoribus hoc ampliſſimum beneficium amplecti, eoq; frui debeant. Matth. 11. Venite ad me omnes. Iohan. 1. Quotquot receperunt eum. Item, De plenitudine eius omnes accepimus. Item, Tollit peccata mundi. Ioh. 3. Vt omnis qui credit in eum, non pereat. Item: Sic Deus dilexit mundum. item: Vt ſaluetur mundus per ipſum. Iohannis ſexto. Vt omnis qui uidet filium, & credit in eum, habeat uitam æternam. Iohannis decimoſeptimo. Vt omnes unum ſint. Marci 16. Ite in mundum uniuerſum, & prædicate Euangelium omni creaturæ. Itaque hoc ipſum miniſterium & ſparſio Euangelij inter omnes gentes, teſtimonium eſt, omnibus credentibus offerri Chriſti meritum ſeu iuſticiam precioſiſſimo ſanguine comparatam.

Quomodo autem applicetur ea iuſticia, ſeu meritum Chriſti, remiſſio peccatorum ac gratia, ex concionibus

Chriſti ac re ipſa conſtat. Cauſa inſtrumentalis ſeu medium, quo Deus erga nos in diſpenſandis iſtis bonis utitur, eſt uerbum, hoc eſt, promiſsiones Euangelicæ: & Sacramenta, quæ nihil aliud ſunt quàm promiſsiones certa atque præſcripta actione ueſtitæ. Matthæi 11. Pauperibus euangeliſatur. Hoc dicto monet Chriſtus, conſcientijs ſuam inopiam ac nuditatem, quod ad legis diuinæ ſatisfactionem attinet, conſpicientibus ac deplorantibus, Euangelij uocem adferre diuitias abundantes IESV Chriſti, & ex pauperibus opulentiſsimos, ex peccatoribus iuſtos coram Deo, ex mancipijs diaboli & inferni filios Dei ac hæredes uitæ æternæ efficere. Iohannis 5. Amen amen dico uobis, qui uerba mea audit, & credit ei qui me miſit, habet uitam æternam. Iohannis 8. Si uos manſeritis in ſermone meo, uerè diſcipuli mei eſtis, & cognoſcetis ueritatem, & ueritas liberabit uos. Item: Si quis ſermonem meum ſeruauerit, mortem non uidebit in æternum. Veritatem ac liberationem à morte uerbo donari affirmat Iohannis 14. Si quis diligit me, ſermonem meum ſeruabit, & pater meus diliget eum, & ad eum ueniemus, & manſionem apud eum faciemus. Lucæ 24. Prædicate in nomine meo pœnitentiam, & remiſſionem peccatorum. De uerbo & Sacramentis coniunctim dicitur Marci 16. Prædicate Euāgelium omni creaturæ: qui crediderit & baptiſatus fuerit, ſaluus erit. Itē: Hoc eſt corpus meum, quod pro uobis datur: Hic eſt ſanguis meus noui Teſtamenti, qui pro multis effunditur in remiſsionem peccatorum. Lucæ 22. Matthæi 26. Qui edit meam carnem, & bibit meum ſanguinem, habet uitam æternam. Iohannis 6. Eſt igitur ueluti manus Dei, qua nobis beneficia per Chriſtum parta, ſeu iuſticiam legis ſanguine Chriſti acquiſitam porrigit, diſpenſat & applicat, promiſsiones Euangelicæ & Sacramenta ab ipſo Mediatore ordinata.

Inſtrumentalis cauſa, qua nos homines eam Chriſti iuſticiam, gratuitam remiſsionem peccatorum & gratiam apprehendimus, nobisq; applicamus, eſt fides, ſicut apertè Chriſtus docet Matthæi 9. Confide fili, remittuntur tibi peccata tua: confide filia, fides tua te ſaluam fecit. Etſi enim corporalia beneficia accipit interdum fides, tamen potiſsimum includitur fiducia de remiſsione gratuita peccatorum per Chriſtum. Iohannis 1. Recipere & credere pro eodem ſumuntur. Quotquot, inquit, receperunt eum, & poſt pauca uerba ſe declarat, His qui credunt in nomen eius. Iohan. 2. Crediderunt in eum diſcipuli. Iohan. 3. Vt omnis qui credit in eum, habeat uitam æternam. Item: Qui incredulus eſt filio, non uidebit uitam, ſed ira Dei manet ſuper eum. Iohan. 6. Vt credatis in eum quem miſit ille. Iohann. 11. Qui credit in me, etiamſi mortuus fuerit, uiuet. Iohan. 12. Dum lucem habetis, credite in lucem. Iohan. 17. Rogo pro eis qui credituri ſunt per uerbum eorum. Iohan. 20. Credentes uitam habent in nomine eius. Plura teſtimonia in loco De fide recitanda ſunt. Eſt autem fides, ut infrà dicetur, fiducia applicans ſibi meritum Chriſti, ſeu gratuitam remiſsionem peccatorum, & certò acquieſcens in uerbo gratiæ, & ſacramentis.

Hinc etiam perſpicuum eſt, quibus Chriſtus doceat ſuum meritum, iuſticiam partam legis impletione, ſeu remiſsionem peccatorum exhiberi & applicari: nempe peccatoribus agentibus pœnitentiam, non contumacibus, nō hypocritis ſibi arrogantibus operum iuſticiam, ac legis ſatisfactionem. Matth. 9. Non ueni iuſtos uocare, ſed peccatores ad pœnitentiam. Lucæ 15. Gaudium erit coram angelis Dei, ſuper uno peccatore pœnitentiā agente. Eòdem tendit quod Matth. 9. inquit: Non eſt opus medico ualentibus, ſed malè habentibus. Matthæi 5. Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnū cœlorum. Matth. 11. Pauperibus euangeliſatur.

Laborantibus & oneratis: hoc eſt, triſte pondus & iugum peccatorum ſentientibus: Matthæi 11. Ouibus in errorem actis: Lucæ 15. His qui perierant: Lucæ 19. Venit filius hominis quærere & ſaluare quod perierat. Publicanis & meretricibus pœnitentiam agentibus: Matthæi 21. Publicani & meretrices præcedent uos in regnum Dei. nam credebant ei. Pueris, hoc eſt immeritis: non ſuperbientibus coram Deo fiducia ſuorū operum, ſed ſe humiliantibus. Matthæi decimooctauo: Amen dico uobis, niſi conuerſi fueritis, & efficiamini ſicut paruuli, non intrabitis in regnum cœlorū. Quicunque ergo ſe humiliauerit ſicut paruulus iſte, hic maior eſt in regno cœlorum. Eſurientibus: Lucæ 1. Eſurientes impleuit bonis, & diuites dimiſit inanes. Matt. 5. Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſticiam, quoniam ipſi ſaturabuntur. Debitoribus, implorantibus miſericordiam: Matth. 18. Sauciatis à lege, & deſertis: Lucæ 10. Acolaſtis reuertentibus, & ueniam deprecantibus: Lucæ 15. Latronibus ad Chriſtum confugientibus: Lucæ 23. Lapſis in peccata & abnegatoribus Chriſti, agnoſcentibus tamen ſua peccata, & amarè flentibus, & fide ad Chriſtum mediatorem recurrentibus: qualis Petrus fuit Lucæ 22. Qui autem uel hypocritæ ſunt, uel in delictis ſine pœnitentia perſeuerant, & qui deſperant, in eis nō habet locum Euāngelium. Matthæi 6. Si non dimiſeritis hominibus, nec pater ueſter dimittet uobis peccata ueſtra. Matthæi 7. Diſcedite à me omnes qui operamini iniquitatem. Matth. 23, Væ uobis ſcribæ & phariſæi, hypocritæ. Matth. 25. Ibunt hi in ignem æternum, Matthæi 27. Iudas ex deſperatione ſe laqueo ſuſpendit.

De ordine, què Deus in iuſtificatione hominis obſeruat, ſic docet Chriſtus: quòd primùm uerbo ſuo, hoc eſt miniſterio legis, in cordibus hominum excitet ueram pœnitentiam, ſeu agnitionem peccatorum, & ſeriam, non hypocriticam humiliationem, ut ueri dolores exiſtant in nobis propter peccata, ut omnis fiducia dignitatis propriæ nobis adimatur, & ſentiamus nos nihil quàm iuſtam damnationem eſſe meritos: nos nihil in nobis habere, quod Deo iudicanti poſsimus opponere: neque eſſe quicquam quod æquè Deus oderit & abominetur, quàm ſecuritatem aut ſuperbiam ſeu operum confidentiam. Deinde uerò, quòd uoce Euangelij ſumma philantropia proponat gratiam, remiſsionem peccatorum gratuitam, iuſticiam, uitam per & propter Chriſtum omnibus mortalibus: ac uelit, imò præcipiat, ut omnes hac ſe uoce erigant, conſolentur, amplectātur Dei beneficia, certò in filium credant, ſtatuant ſe eſſe in gratia, habere Deum propitium, peccata ſua eſſe remiſſa, ſe eſſe hæredes uitæ æternæ, ſe eſſe imputatione meriti Chriſti iuſtos coram Deo. Et ut compendiò res tantas comprehendamus, uult Deus agnoſci peccata humiliatione cordis coram ipſo: deinde credi in Chriſtum, quòd eius merito, gratis, credentibus applicetur iuſticia ſeu

remiſsio

remiſsio peccatorum. Hic ordo proponitur à Chriſto Marci 1. Agite pœnitentiam, & credite Euangelio. Lucæ 24. Prædicate pœnitentiam & remiſsionem peccatorum, in meo nomine. Qualis eſt miniſterij ratio, talis eſt & iuſtificationis. Nam uerbo Deus in nobis eſt efficax. Idem uolunt hæc dicta, Matthæi 11. Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati eſtis, & ego reficiã uos. Matthæi 18. Quicunq; ſe humiliauerit ſicut paruulus iſte, hic maior eſt in regno cœlorum. Lucæ 18. Qui ſe humiliat, exaltabitur. Lucæ 1. Humiles exaltauit. Matthæi 9. Veni uocare peccatores. Matth. 18. Venit filius hominis ſaluare quod perierat. Matthæi 5. Beati pauperes ſpiritu: talium eſt enim regnum cœlorum. Item: Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſticiam, quoniam ipſi ſaturabuntur. Primus, ut ſic dicamus, gradus eſt ut ſaluandi ſint laborantes ac onerati, hoc eſt cruciatus peccatorum ſentientes, humiles peccatores, perditi, pauperes ſpiritu, eſurientes ac ſitientes. Alter gradus eſt, ut detur eis refectio, ac leuatio ab oneribus, exaltatio, ſalus, regnum cœlorum, ſaturatio. Sunt autem hæc uocabula periphraſes ueræ agnitionis peccatorum, & fidei in IESVM Chriſtum. Idem Iohannes tradit Matthæi 3. Pœnitentiam agite uitæ prioris. In propinquo enim eſt regnum cœlorum. De fructibus iuſtificationem ſequentibus ſuo loco dicetur.

Cum hoc ordine & exempla congruunt. Matth. 18. Primum ſeruus deducitur ad tabulas debiti, ex quibus cognoſcit ſe incredibilem & immenſam ſummam ſuo Domino debere, nempe decem milia talentorum: agnoſcit etiam, ſe non eſſe ſoluendo: audit ſententiam, quòd omnia debeat uendere, perpetuoq; carceri includi. Hæc eum, qui antea ſecurus fuerat, debito uelut dormiente, ita conſternatum reddunt, ut ſtatim in genua prouolutus, & anxius animi coram Rege domino ſuo, miſericordiam imploraret. Poſtea uerò ſic humiliatus, & cum deſperatione luctans, gratis ex miſericordia audit dulcem uocem, quam nullo modo erat meritus: dimitti ei debitum hoc immenſum in uniuerſum, & dimitti quoque pœnam omnem. Hac uoce erectus, conſolationem ſummam in corde accipit, ac reuiuiſcit ſeruus, gratis conſecutus quod antea non habuerat. Lucæ 15. Perditus filius, qui bona paterna abligurierat, & fœdis ſcortationibus ſe polluerat, primùm ſuis calamitatibus tanquam legis uoce humiliatur, ut agnitis ſuis ſceleribus ex animo doleat, reuerſus ad patrem agnoſcat peccata, ac deploret. Poſtea uerò audit blanda uerba à patre, & accipitur in gratiam. Eumq; ordinem ſic explicat pater: Hic mortuus fuerat, & reuixit: perierat, & inuentus eſt. Lucæ 18. Publicanus initiò fatetur ſe peccatorẽ, angitur, corde mala conſcientia territus oculos in cœlum tollere non audet, tundit pectus, implorat opem. deinde uerò erigitur fide in Chriſtum: & fertur ſententia, eum iuſtificatum deſcendiſſe in ſuam domum. Lucæ ſeptimo: mulier lachrymis primùm rigat pedes: hoc eſt, agnitione peccatorum ſuorum angitur. deinde audit, Remittuntur tibi peccata tua. Lucæ 23. latro agnoſcit ſe iuſtè puniri in cruce, poſtea uerò ſe erigit fide in Chriſtũ, eiuſq; paſſionem: & audit abſolutionem iucundiſsimam, Hodie mecum eris in paradiſo. Idem in cæteris uidere eſt. Præfractis autem, impœnitentibus, ſecuris, hypocritis & ſuperbis, non contingit iuſtificatio coram Deo, qui etiam hunc ordinem propoſitum à Deo, & quem perpetuò in ſuo uerbo exigit, faſtidiunt. Ideo inquit Chriſtus Lucæ 18. Qui ſe exaltat, humiliabitur. Et Maria Lucæ 1. idem fert iudicium: Depoſuit potentes de ſede. Item: Diuites dimiſit inanes. Matth. 5. negat Chriſtus, iuſticiam ſcribarum & phariſeorum coram Deo accipi. Marci 2. Non ueni uocare iuſtos, ſed peccatores ad pœnitentiam. Lucæ 18. faſtuoſus phariſæus ſuam operum iuſticiam confidenter iactans, nec dolens de ſuis peccatis, nec miſericordiam per Chriſtum implorans, damnatur. Idem probant cæteræ quoq; conciones de phariſæis.

Omnibus temporib. unam & eandem perpetuò fuiſſe, eſſe, & manſuram eſſe rationem iuſtificationis, ex concionibus Chriſti manifeſtum eſt. Iohann. 8. inquit: Abraham pater ueſter exultauit, ut uideret diem meum: & uidit, & gauiſus eſt. Ex profeſſo hæc doctrina in ea Chriſti concione tractatur. Nam Iudæi criminabantur, doctrinam Chriſti eſſe nouam, priſcis ſeculis incognitam. Sed contrà grauiſsimè contendit Chriſtus, ſe nihil noui docere: Abrahamum patrem omnium credentium, eodem modo, nempe fide in ſeipſum, læticiam ſeu iuſticiam aut remiſsionem peccatorum conſecutum eſſe. Nam uidere diem Chriſti, nihil aliud hic dicit eſſe, quàm fide Chriſtum benedictum ſemen amplecti. Alludit autem ad dictum Chriſtus, quod Gen. 15. extat, Credidit Abraham Deo, & imputatum eſt ei ad iuſticiam. Porrò conſentiunt inter ſe hæc duo dicta: Abraham uidit diem meũ, & lætatus eſt: & Ioha. 6. Hæc eſt uoluntas eius qui miſit me, ut omnis qui VIDET filium, & CREDIT in eum, habeat uitam æternã. Lucæ uigeſimoquarto: Neceſſe eſt impleri omnia quæ ſcripta ſunt in lege Moſi & Prophetis & Pſalmis de me. Item: Sic ſcriptum eſt, & ſic oportebat Chriſtum pati, & reſurgere à mortuis tertia die, & prædicari in nomine eius pœnitentiam & remiſsionem peccatorum, in omnes gentes. Teſtatur igitur, hanc iuſtificationis uiam, quæ ſcaturit ex paſsione Chriſti, in Scripturis clarè eſſe patefactam, nec diuerſam ab ea unquam in uera Dei Eccleſia ſonuiſſe. Iohannis 5. Scrutamini ſcripturas, quia uos putatis in ipſis uitam æternam habere: & illæ ſunt, quæ teſtimoniũ perhibent de me: & non uultis uenire ad me, ut uitam habeatis. Item: Si crederetis Moſi, crederetis & mihi, de me enim ille ſcripſit. Et huc quadrant typi Ionæ, ſerpentis, agni, qui ad Chriſtum expreſsè referuntur. Item parabolæ: quales ſunt de operarijs in uinea, Matthæi uigeſimo. De apparatu nuptiarum, & uocatione tum Iudæorum tum gentium. Lucæ decimoquarto. Matthæi 22. Ordinatio quoq; miniſterij, unam ac perpetuam formam iuſtificationis præſcribit, ut ex citatis teſtimonijs luce meridiana clarius eſt.

Iuſtificationis fines atque effectus plurimi recenſentur, congruentes cum ijs qui ſuprà in loco de Euangelio ſunt annotati. Neminem tamen pigeat aut pœniteat, hic quoq; eoſdem ac plures conſiderare. non enim poſſunt res tam eximiæ ſatis excuti aut celebrari. Iuſtificationem igitur hæc bona adferre, Chriſtus & eius collegæ aſſeuerant: nempe,

Imputationem iuſticiæ Chriſti, per ſuum tranſitum acquiſitæ: ſeu impletionis legis, quam præſtitit. Luc. 18. Deſcendit iuſtificatus in domum. Iohan. 16. Matt. 5.

Remiſsionem peccatorum. Matthæi nono: Confide

fili, remittuntur tibi peccata tua, Lucæ ſeptimo, uigeſimoquarto. Iohannis primo. Ecce agnus Dei tollens peccata mundi. Iohannis octauo: Si uos filius liberauerit, uerè liberi eſtis. Nam peccata ſunt quaſi compedes, omnes homines captiuos detinentes. At Chriſtus remiſſionem ac liberationem affert. Non iuſtificati autem per fidem in Chriſtum, manent in iſtis uinculis & carceribus. Iohannis octauo: Si non credideritis quòd ego ſum, moriemini in peccatis ueſtris.

Gratiam, hoc eſt, gratuitam acceptationem coram Deo, liberationem ab ira Dei. Iohan. 1. Ex plenitudine eius accepimus, gratiam pro gratia.

Amorem Dei erga nos. Ioh. 16. Ipſe pater amat uos, quia uos me amaſtis, & credidiſtis.

Liberationem ab omnibus inimicis noſtris. Nam ob peccatum, ſub poteſtate diaboli, mortis, inferni, omnes iacent. At iuſtificati per Chriſtum, in libertatem aſſeruntur. Lucæ primo: Salutem ex inimicis noſtris, & de manu omnium qui oderunt nos. Prædicat enim Zacharias toto pectore beneficium præſentis Meſsiæ. Iohannis decimoſexto: Princeps huius mundi iudicatus eſt. ideo non eſt metuendus amplius. Iohannis decimoſexto: Confidite, ego uici mundum. Vocat autem Iohannes mundum, quicquid eſt contra Deum, & Eccleſiam ueram Dei.

Gratuitam relaxationem aut condonationem debiti, ſeu culpæ & pœnæ æternæ. Matth. 18. Miſertus Dominus ſerui illius, dimiſit eum, & debitum dimiſit ei. υἱοθεσίαν, ſeu filios Dei acceptos fieri: Iohann. primo: Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri, quotquot credunt in nomen eius.

Gaudium conſcientiæ: Iohan. 15. Hæc locutus ſum uobis, ut gaudium meum in uobis maneat, & gaudium ueſtrum impleatur. Iohan. 16. Triſtitia ueſtra uertetur in gaudium. Item: Gaudebit cor ueſtrum, & gaudium ueſtrum nemo tollet à uobis. Concionatur enim Chriſtus de beneficijs ſuæ paſsionis.

Pacem in conſcientijs coram Deo: Iohannis 16. Hæc locutus ſum uobis, ut in me pacem habeatis. Iohann. 14. Pacem meam relinquo uobis, pacem meam do uobis: Non quomodo mundus dat, ego do uobis. Non turbetur cor ueſtrum, neq; formidet.

Beatitudinem: Matth. 5. Beati eſurientes & ſitientes iuſticiam, quia ſaturabuntur. Iohann. 20. Beati qui non uiderunt, & crediderunt.

Vitam æternam: Iohannis tertio, quinto, ſexto, decimoſeptimo: Qui credit, habet uitam æternam. Et ea quidem inchoatur in hac uita, poſtea in reſurrectione erit glorioſior.

In iudicium non uenire: Iohannis tertio. Qui credit in eum, non iudicatur. Iohannis quinto: Amen amen dico uobis, qui uerba mea audit, & credit ei qui me miſit, habet uitam æternã: & in iudicium non uenit, ſed tranſijt à morte in uitam.

Mortem non uidere: Iohannis octauo: Si quis ſermonem meum ſeruauerit, mortem non uidebit in æternũ. Iohannis undecimo: Qui credit in me, etiamſi mortuus fuerit, uiuet. Et omnis qui uiuit, & credit in me, non morietur in æternum.

Inhabitationem Dei in nobis: Iohannis ſexto: Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, in me manet, & ego in illo. Iohann. decimoquarto: Si quis diliget me, ſermones meos ſeruabit: & pater meus diliget eum, & ad eum ueniemus, & manſiones apud eum faciemus. Iohannis decimoſeptimo: Vt & ipſi in nobis unum ſint.

Donationem Spiritus ſancti: Iohannis 14. Si diligitis me, mandata mea ſeruate: & ego rogabo patrem, & alium paracletum dabit uobis, ut maneat uobiſcum in æternum, Spiritum ueritatis.

Fructum nouæ obedientiæ. Lucæ primo: Vt ſine timore de manu inimicorum noſtrorum liberati, ſeruiamus ei: In ſanctitate & iuſticia coram ipſo, omnibus diebus noſtris. Iohannis decimoquinto: Ego elegi uos, & poſui ut eatis, & fructum afferatis. Item: Sine me nihil poteſtis facere.

Lucem: Iohannis 12. Qui credit in me, in tenebris non manet.

Inuocationem: Iohannis decimoquinto: Si manſeritis in me, & uerba mea in uobis manſerint, quodcunque uolueritis petetis, & fiet uobis. Iohannis decimoquarto, decimoſexto: Si quid petieritis patrem in nomine meo, dabit uobis. Itaque oportet ueros adoratores prius per Chriſtum iuſtificatos eſſe, quàm in nomine eius poſsint ardenti corde ad Deum preces inſtituere ac fundere.

Gaudium in cœlis: Lucæ decimoquinto: Gaudium erit in cœlo ſuper uno peccatore pœnitentiam agente, magis quàm ſuper nonagintanouem iuſtis, qui non indigent pœnitentia.

Reſurrectionem lętam ac fœlicem, certamq; eius ſpẽ: Ioh. 6. Qui credit in eum, habet uitam æternam, & ego reſuſcitabo eum in nouiſsimo die.

Aditum in paradiſum: Lucæ 23. Hodie mecum eris in paradiſo.

Poſſeſsionem regni: Matthæi 25. Venite benedicti patris mei, poſſidete paratum uobis regnum à conſtitutione mundi.

Reſtitutionem totius hominis, quæ hic inchoatur, at in uita æterna implebitur. Sicut in typo ſauciati, quem Samaritanus curandum ſuſcipit ex mera miſericordia, deſcribitur.

¶ Contraria huic iuſtificationi docet eſſe Chriſtus, iuſticiam ſcribarum & phariſæorum, quæ erat tantum externa externorum operum obſeruatio qualiſcunq;, et confidentia in opera.

Item, ſibiipſi aſcribere iuſticiam, qualẽ Deus exigit. Damnat autem eam expreſſe, quod ad iuſtificationem coram Deo attinet, tanquam inſufficientem, Matthæi 5. Matth. 18. Lucæ decimooctauo. Matth. uigeſimotertio, & aliàs ſæpe.

Murmurare aduerſus Deum, quòd gratis peccatores recipiat: ut faciunt operarij in uinea, Matth. 20. & frater acolaſti, Luc. 15.

Eſſe ſecurum, impœnitentem, contumacem & deſperabundum. Lucæ decimoquarto: Dico uobis, quòd nemo uirorum illorum qui uocati ſunt (hoc eſt, qui pertinaciter aſpernati ſunt uerbum) guſtabit cœnam meam. Lucæ ſexto: Qui audiuit, & non fecit, ſimilis eſt homini qui ædificauit domum ſuam ſuper terram, abſq; fundamento,

Digitized by Google

damento, in quam illiſus eſt fluuius, & cõtinuò cecidit, & facta eſt ruina eius magna.

Poſſe hanc acceptam iuſticiam excuti peccatis contra conſcientiam, docet typus ſeu hiſtoria ſerui, qui debito remiſſo, nullam erga conſeruum miſericordiam exhibuit: & ita effuſa gratia Domini, in damnationem perpetuam præcipitatus eſt. Idem concio Chriſti docet Matth. 12. de reuerſione diaboli. Eòdem ſpectant exempla Iudæ, & aliorum innumerabilium, qui in populo Iudaico à Chriſto defecerunt. Rurſus autem, lapſos agentes pœnitentiam recipi à Deo, fide in Chriſtum, Chriſtus docet Matt. 18. ubi quærenti Petro, quoties debeat dimittere, reſpondet: Non dico tibi uſq; ſepties, ſed ſeptuagies ſepties. Semper enim ualet hæc uox Matt. 11. Venite ad me omnes qui laboratis, & Luc. 15. Gaudium erit coram angelis in cœlo ſuper uno peccatore pœnitentiam agente. Idem declarant exempla Apoſtolorum, qui poſt paſſionem ad Chriſtum, à ſe deſertum, redeunt: præcipuè uerò Petri.

Poſtremò in exemplis ſeu typis à Chriſto propoſitis, pleræq; partes modò recitatæ ad uiuum expreſſæ conſpiciuntur: ut nõ ſit infrugiferum futurum, paucis ea cõſiderare. Matthæi decimooctauo ualde illuſtris typus iuſtificationis omnium hominum coram Deo in conſpectum proponitur. Ideo enim unus ſumitur, ut æqualitas totius generis humani notetur. Seruus eſſe dicitur, quia omnes homines Deo, ipſa creatione & beneficijs innumeris ſunt obligati, & ad ſeruitutem quandam ei præſtandam obſtricti. Rex eſt, qui iure ac cum potentia quadam & autoritate non plebeia, cum ſeruo agere poteſt. Rex igitur accerſito ſeruo, & poſita ratione, aperit ſeruo debitum immenſum, nempe decem milium talentorum. id uerò iuſticiam Dei pingit, qui ſeriò obedientiam integram iuxta patefactam uoluntatem, nempe legem ſuam poſtulat: & quòd obedientibus præmia certò largiatur, inobedientes ſeueriter puniat. Eſt enim iuſticiæ proprium, flagitare aut obedientiam, aut pœnam. Seruus debitum hoc infinitum prius à ſe non conſideratum, ex ratione propoſita à rege agnoſcit. Res enim certa & clara erat. Sic homines, quòd ad ſuas uires attinet, non poſſunt peccatorum ſuorum molem cernere, niſi Deus uoce legis eis aperiat, & quaſi ad ſpeculum deducat, in quo deformitatem ſuam horrendam contemplari queant. Promulgatur autem ſententia in ſeruum iure optimo, ut coniuge, liberis & omnibus diuenditis, ſoluat, ac perpetuò in captiuitate hæreat. Hoc eſt legis iudicium, & horrendum fulmen, ſicut Deuteronomij uigeſimoſeptimo ſcriptum eſt: Maledictus omnis qui non manſerit in omnibus quæ ſcripta ſunt in libro legis. Sed ſeruus non eſt ſoluendo, conſternatus procumbit in genua, & anxius animi tum ob debitum, tum ob pœnam in quam miſer inciderat, ſolutionem promittit: quam nunquam præſtare poterat. Hic eſt legis effectus. Quid fit? Rex miſericordia erga hunc ſuum ſeruum debitorem, ſoluere non ualentem, damnatum, in ſummis mœroribus conſtitutum, motus, eum à pœna, & à debito ſeu reatu liberum omnino pronunciat. O inenarrabilem Dei erga nos miſeros, perditos & damnatos homines miſericordiam, quòd indignos peccatores ſeu impios, coram ſe uoce legis humiliatos, abſq; noſtro merito, ſola ſua inexplicabili miſericordia à peccatis omnibus & damnatione legis æterna in uniuerſum liberos pronunciat, idq; facit Euangelij uoce. Habes igitur hic efficientem cauſam iuſtificationis ipſum Deum. Seruus enim hic ſe non poterat tuen ſuis meritis, ac ne minimum quidem ex dignitate propria conſequi, licet ex conſternatione animi temerè garriret, omnia ſe redditurum eſſe. Quæ quidem in re cordis humani prodit inanem præſumptionem, & ſpem uanam. Semper enim ſperat, ſe aliquando Deo ſatisfacturum, per ſua opera. Habes cauſam formalem iuſticiæ, nempe gratuitam remiſſionem debiti, & pœnarum æternarum. Gratis quoque omnia exhibentur hic beneficia. Habes modum applicationis, nempe per uerbum Dei. Habes, quibus donetur hæc iuſticia? nempe indignis, immeritis, humiliatis. Habes ordinem quem Deus in iuſtificatione obſeruat: nempe, quòd primum lege agnitionem peccatorum & conſternationem in cordibus excitat, ut extra nos auxilium neceſſe habeamus quærere. Intelligi & hoc poteſt, hunc ſeruum fide oblatam miſericordiam ſibi cupidiſſimè & certiſſimè ac ſingulari gaudio applicaſſe, neq; de efficacia iſtius abſolutionis dubitaſſe quicquam. Intelligitur & effectus huius iuſtificationis, nempe, quòd omni pauore liberatus, ingentiq; lætitia perfuſus, ante Dominum ſurrexerit, nihil aliud quàm propicium regem ac libertatem iucundiſſimam in corde cogitans, ſeq; ob eam terq; quaterq; beatum æſtimans. Cæterùm & hic ipſe typus docet, excuti peccatis contra conſcientiam, quæ pertinaciter defendimus, iuſtificationem hanc totam, & ſequi æternas pœnas, niſi rurſus fide à Chriſto miſericordiam flagitemus. Seruus enim iſte, accepta remiſſione peccatorum integra, abſq; operibus, iam progreſſus foràs, debebat dilectionem erga conſeruum exhibere, ſine qua tamen antea erat iuſtus in iudicio Dei pronunciatus. Verùm oblitus miſericordiæ, inclementer torquet ob paruum debitum conſeruum ſuum, nihil Deum homineſq; metuens. Non delectatur autem his peccatis rex, id eſt Deus: nempe, obliuione acceptorum beneficiorum, ſecuritate, inclementia erga proximum, contemptu aliorum: ſed retractum ſeruum tortoribus tradit, hoc eſt, in æternum damnat. Recitamus autem iſta aliquanto prolixius, ut paulò altius expendantur, & pectoribus imis reponantur.

Huiuſmodi exemplum & in publicano exhibetur. agit enim in conſcientia coram Deo: ac iuſtificatum eum uerè eſſe, ipſe Chriſtus clarè profitetur. Cauſa igitur efficiens iuſtificationis in hoc publicano erat, nulla creatura, ſed Deus. Eum enim implorat, & Chriſtus teſtatur eum accepiſſe, quod per ſe non habebat. Cauſa formalis erat propiciatio Dei, & gratuita iuſtificatio: hoc eſt, peccatorum condonatio, & imputatio iuſticiæ. Veniebat enim ad Deum non tanquam iuſtus, ſed tanquam peccator indignus. Fides eius periphraſi inuocationis ſuæ deſcribitur. Habet enim cor ad Dei miſericordiam directum: ac ſtatuit ſe, licet indignum, tamen ex mera Dei miſericordia remiſſionẽ peccatorum impetraturum. Lucet igitur in ipſius corde uera fides. Et cum ſit impoſſibile, miſericordia Dei firmiter niti ſine cognitione Meſſiæ, conſtat eum habuiſſe non uulgarem Meſſiæ noticiam: idq; etiã inuocationis uerba teſtãtur, in quibus ad promiſſiones de ſemine benedicto reſpexit.

Ordo iuſtificationis hic illuſtris eſt. Primum ſe coram Deo uera cordis conſternatione & omnibus geſtibus humiliat, ac dolet ſe in peccatorũ ſordes & iuſtam Dei iram & condemnationem incidiſſe. Deinde non deſperat, non fluctuat ſuis cogitationibus, ignarus ubi conſiſtat: ſed implorat Dei miſericordiam propter Meſsiam, inq; hac petra firmiter conſiſtit, credens iuxta promiſſiones reuelatas, ſe ob peccata patrata non damnatum iri, ſed ex ingenti Dei miſericordia conſecuturum gratiam ac benignam remiſsionem. Cauſæ igitur acceptionis ſunt, non ipſa publicani opera (nulla enim nec poterat, nec uolebat iudicio Dei opponere) ſed miſericordia Dei gratuita, cui meritum Meſsiæ includitur. Sequitur etiam effectus continuò: nempe conſcientiæ tranquillitas, ac ſenſus beneuolentiæ Dei in corde, repreſsis atque exemptis doloribus prius animum excruciantibus. Et Chriſtus aſſeuerat eum iuſtificatum fuiſſe: hoc eſt, corã Dei iudicio gratis, ex immenſa Dei miſericordia, ab omnibus peccatis abſolutum, & imputatam eſſe peccatori indigno iuſticiam coram Deo ualentem.

In filio perdito eadem conſpiciuntur. Recipiens eum pater eſt, omnem ei inobedientiam condonans. ipſa receptio. eſt inobedientiæ totius & omnium delictorum gratuita condonatio. Cauſæ acceptationis huius ſunt, non qualitates aut opera in hoc Acolaſto, quæ ſuo ipſius iudicio nulla habebat (imò inobedientiã adferebat, iuſtamq; patris ſui iram atque æternam abiectionem commeritus erat) ſed gratuita, paterna & immenſa miſericordia patris, qua non uult mortem peccatoris, ſed ut conuertatur & uiuat. Ordo eſt, quòd non ſecurus, non contumax aut impœnitens, nec proprijs operibus turgens ac ſuperbiens, ut frater eius, de magna paupertate tolerata ingentia iactans, ad patrem accedit: ſed humilis & corde & geſtibus, ore & corde teſtificans ſe eſſe indignum peccatorem, meritum æternam patris iram & damnationem. Deinde uerò non ait, ſe compenſaturum peccata operibus ſatisfactorijs: ſed implorat miſericordiam gratuitam, ne omnino repudietur. Flagrat autem iam in ipſius corde hæc fides, patrem ex gratuita & immenſa miſericordia ſe recepturum eſſe. Non enim ſua dignitate, ſed paterno pectore nitebatur. Bona huius conuerſionis ſunt: nempe gratuita receptio, exhibitio paternæ & immeritæ beneuolentiæ, ornatus ſplendidus, gaudium patris, & totius domus: hoc eſt, Eccleſiæ.

Idem repræſentatur in muliere peccatrice. Lucæ 7. Qui enim ei remittit peccata, Chriſtus eſt. Eius acceptio ſeu iuſtificatio, nihil aliud quàm gratuita remiſsio peccatorum eſt. Cauſæ igitur remiſsionis peccatorum tantũ ſunt, miſericordia immerita, & manifeſtè prædicatur gratuitum beneficium. Vocatur enim peccatrix, ipſamet deplorat ſua peccata: Chriſtus teſtatur debitrici remitti peccata, non ei quæ ſanctitate propria fuiſſet aliquid merita. Apprehendit autem remiſsionem peccatorum, ſeu imputationem iuſticiæ, quæ ei per Chriſtum annunciatur fide, id quod cordium ille inſpector IESVS Chriſtus ipſe aſſeuerat: Fides tua, inquit, te ſaluam fecit. Ordo eſt, procidens ad pedes IESV, lachrymis rigat eius pedes, ac teſtatur ſingultibus ſuis ac reliqua humiliatione, ſe eſſe peccatricem, commeritam æternam damnationem, ſe ſentire iræ Dei ac mortis dolores.

Deinde uerò non deſperat, neq; de proprijs meritis agit: ſed fide miſericordiam Dei, & hunc ipſum Chriſtũ quem pro Meſsia agnoſcit, ſibi applicat: & nõ dubitat, ipſius merito ſua peccata deleri. Ideo unguento, tanquã morituarã uictimam inungit. Bona huius acceptationis ſunt, ſalus, remiſsio peccatorum, pax conſcientiæ, dilectio Chriſti, ſeu noua obedientia.

Illuſtre exemplum in latrone proponitur, cum Chriſto ſimul in ipſa cruce ſuſpenſo. Nec eſt dubitandũ, quin ſingulari Dei conſilio, in hac ipſa paſsione Chriſti, tale exemplum ac forma iuſtificationis, in quo nimirum fructus meriti Chriſti illuſtrantur, toti mundo ſit propoſitum. Alio enim modo, quàm iſte latro, nemo iuſtificabitur. Qui eum accipit ac iuſtificat, Chriſtus eſt, ſtillans ex ſuo affixo & perforato corpore ſanguinem. Cauſa formalis eius iuſtificationis, eſt donatio paradiſi: hoc eſt, abſolutio à peccatis omnib. & liberatio ab æternis pœnis coram Deo: donatio & imputatio meriti Chriſti, qua ad paradiſum hominibus inde eiectis rurſum aditus pateret. Cauſæ eius acceptionis erant, miſericordia & meritum Chriſti. Nam agnoſcit latro, Chriſtum innocenter pati, atque eam paſſionem ad ſe quoque pertinere. Fide autem Chriſtum ſibi applicat: id quod ſua petitione non obſcurè ſignificat. Credit enim, eum qui modò à Iudæis interficiebatur, regnum habiturum eſſe perpetuum. quæ res ſanè excellentis fidei argumentum erat. Ordo eſt, quòd perſpicuè fatetur ſe peccatorem, ac iuſtè iam ſupplicio affici. Deinde ad Chriſtum confugit, & ab eo æterna bona expetit gratis. ſtatim autem Chriſtus ei, quod optabat, offert, inquiens: Hodie mecum eris in paradiſo. Effectus eius iuſtificationis ſunt, conſcientiæ tranquillitas, certa ſpes futuræ glorificationis in æterna uita. Conferantur iam & reliqua exempla omnia, in quibus eadem perpetua Iuſtificationis forma conſpicietur, quæ quę ob breuitatem hoc loco prolixius excutere non licet.

DE FIDE.

Etſi in loco de pœnitentia rurſum de fide dicendũ erit, tamen hic integram eius explicationem complecti neceſſe eſt. Organon enim eſt, quo imputationem iuſticiæ, ſeu remiſsionem peccatorum gratuitam apprehendimus. Deinde huius doctrinæ intellectus etiã ad locum de bonis operibus adferendus eſt.

Significat autem fides, ſeu credere, interdum tribuere ueritatem, & dictis aſſentiri. ut Lucæ primo: Quia non credidiſti uerbis meis, eris mutus, Opponebat enim angelo Zacharias, ſuam philoſophiam ſeu cogitationes ex ipſa ratione ſeu natura ſumptas: iuxta quas metiebatur uerba Dei, quæ nulla phyſica ſe patiuntur conſtringi. Item: Beata, quæ credidiſti: perficientur enim in te, quæcunque ſunt tibi à Domino prædicta. Matthæi uigeſimoquarto: Ecce in penetralibus, nolite credere: hoc eſt, nolite pro ueritate eam doctrinam pſeudoprophetarum amplecti. Iohannis quarto: Credidit homo ſermoni, quem dixit IESVS. hoc eſt, ſtatuit eum eſſe uerum, Iohannis quinto: Si crederetis Moſi: hoc eſt, eius doctrinam pro uera haberetis. Aliàs ſimpliciter ſe alicui committere ſignificat, eiq; ueritatem ac probitatem tribuere. ut Iohannis ſecundo: IESVS non credebat ſemetipſum eis, quia ipſe norat omnes. hoc eſt, non committebat, iudicabat eos non candidè agere, nec eſſe conſtantes.

tes. Matthæi 23. fides pro ſecundæ tabulæ opere uidetur accipi, nempe pro ueritatis ſtudio, & conſtantia in rectè dictis & factis, quamuis & de fide in Chriſtum intelligere liceat: Reliquiſtis, inquit, quæ grauiora ſunt legis, iudicium, miſericordiam, fidem. Poſtea uerò paßim in Chriſti & Apoſtolorum concionibus, fides ſignificat inſtrumentum, hoc eſt, cordis aſſenſum & fiduciam, qua apprehendimus Chriſtum cum ſuis beneficijs, certò ac gratis nobis promißis, iuxta uerbum gratiæ reuelatum. Huc pertinet infinitus teſtimoniorũ numerus, nos pauca recenſebimus: nam reliqua in ſequentibus occurrent. Matthæi nono: Confide fili, remittuntur tibi peccata tua. Marci decimoſexto: Qui crediderit & baptiſatus fuerit, ſaluus erit. Iohannis primo: Vt omnes crederent per illum. Iohan. 3. Vt omnis qui credit in eum, habeat uitam æternam. Item: Qui credit in eum, non iudicabitur. Iohan. 9. Credis in filium Dei? Ioh. 14. Creditis in Deum, & in me credite. Iohannis 20. Credentes uitam habent in nomine eius. Item hæc locutio aliquoties occurrit, Fides tua te ſaluum fecit, &c.

Huiuſmodi igitur definitio fidei, ex teſtimonijs perſpicuis componi poteſt: Fides eſt noticia certa uerbi Dei & articulorum fidei, eorumq; aſſenſus. Præcipuè uerò eſt noticia Chriſti, & promißionis gratiæ, & applicatio ad ſe in ſpecie remißionis peccatorum & iuſticiæ, per ſanguinem Chriſti partæ, & fiducia certa acquieſcens in miſericordia Dei ac merito Chriſti, & ex ijs iuxta euidentes promißiones & Sacramenta ſtatuens, ſe Deo reconciliatum, iuſtum ac hæredem eſſe uitæ æternæ. Seu breuius ſic: Fides eſt fiducia innitẽs promißionibus gratiæ propter Chriſtum. Vel, Fides eſt fiducia miſericordiæ propter Chriſtum promiſſæ. Hæc eòdem tendunt, & in ſequentibus explicabuntur.

Vnde ſit hæc fides, ex Chriſti concionibus conſtat. De efficiente enim cauſa ſic docet, quòd eam Deus in cordibus hominum exuſcitet & accendat. Iohannis ſexto, Hoc eſt opus Dei, ut credatis in eum quem miſit ille. Etſi enim indicat præcipuum hoc opus à Deo exigi, ut fide Chriſtum complectamur: tamen & ſequentia declarant ſimul hanc ſententiam includi, fidem à Deo eſſe, neque naturaliter in noſtris cordibus naſci. Nam paulo pòſt inquit: Nemo poteſt uenire ad me, niſi pater qui miſit me, traxerit eum. & rurſum: Propterea dixi uobis, quòd nemo poteſt uenire ad me, niſi fuerit ei datum à patre meo. Loquitur autem Chriſtus de fide, qua ipſe agnoſcitur, & cum ſuo beneficio applicatur. Lucæ decimoſeptimo: Domine, adauge nobis fidem. quibus uerbis petitur incrementum fidei à Chriſto, qui & initium dederat. Sic Marci nono quidam dicit: Credo Domine, adiuua incredulitatem meam. Lucæ 22. inquit Chriſtus: Rogaui pro te, ne deficiat fides tua. Docet igitur, fidem eſſe donum Dei, non uirtutem quam homines propria induſtria conſequi poſſent. Marci 11. Habete fidem Dei. id uerò exponi poteſt, ſicut dilectio Dei, paßiuè: hoc eſt, quam Deus in uobis operatur. Rectè tamen nihilominus intelligitur actiuè, fides Dei: id eſt, in Deum. & Matth. decimoſexto: Beatus es Simon Ionæ: quia caro & ſanguis tibi non reuelauit, ſed pater meus qui eſt in cœlis. Mat. 11. Gratias ago tibi pater, quòd hæc abſcõdiſti à ſapientibus, & reuelaſti paruulis. Iohannis primo: Qui non ex ſanguinibus, neque ex uoluntate uiri, ſed ex Deo nati ſunt. & Ioh. 3. Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu, non poteſt ingredi in regnum Dei.

Accendit autem hanc præclaram lucem fidei in cordibus hominum Deus per media, ipſum nimirum uerbũ & ſacramenta. Iohannis 1. Hic uenit in teſtimonium, ut teſtimonium perhiberet de lumine, ut omnes crederent per illum. Ait, ideo Baptiſtam de Chriſto concionatum eſſe, ut hac uoce fides in præſentem Meßiam excitaretur. Iohannis 2. Crediderunt diſcipuli Scripturæ, & ſermoni quem dixit IESVS. Itaque per miniſterium uerbi & conceperunt fidem diſcipuli in Chriſtum, & in ea corroborati ſunt. Iohann. quarto. Ex ciuitate illa multi crediderunt in eum Samaritanorum, propter uerbum mulieris. Item: Multo plures crediderunt in eum, propter ſermonem eius. & mulieri dicebant: Iam non propter tuam loquelam credimus: ipſi enim audiuimus & ſcimus, quòd hic uerè ſit ſaluator mundi. In hac narratione, medium aliquoties iteratur, per quod fides in corda hominum inſtillatur. Iohannis 5. Qui audit uerba, et credit ei, qui miſit me. Crebrò autem auditus uerbi & fides coniunguntur. Vnde perſpicuum fit, uerbum ordine præcedere fidem: Si crederetis Moſi, crederetis & mihi: de me enim ille ſcripſit. Si autem illius literis non creditis, quomodo uerbis meis credetis? Clarè affirmat, ex uerbo fidem proficiſci, & quidem ex uerbo de Chriſto. Iohan. 6. Omnis qui audiuit à patre, & didicit, uenit ad me. Ioh. 8. Si ueritatem dico, quare uos non creditis mihi? Qui ex Deo eſt, uerba Dei audit, propterea uos non auditis, quia ex Deo non eſtis.

Duo his uerbis docet Chriſtus: Primum, ex auditu uerbi concipi fidem in ſe. Alterum, ut uerbum apud nos locum inueniat, & cor firmiter aſſentiatur, eſſe Dei in nobis opus. Iohannis 17. Sanctifica eos per ueritatem tuam. ſermo tuus eſt ueritas. Iohannis 17. Non pro eis rogo tantum, ſed & pro ijs qui credituri ſunt per uerbum eorum in me. Idem parabola de ſemine, Matthæi 13. admonet. Pertinent ad uerbum etiam miracula, quibus aliqui, ut crederent, moti ſunt: Non igitur alia ratione fides accenditur, quàm miniſterio uerbi, in quo Deus efficax eſt. Id in exemplis quoque uidere eſt. ut Iohan. 4. de Samaritana. Iohann. 9. Chriſtus ad cæcum ait: Tu credis in filium Dei? Reſpondit ille, & dixit: Quis eſt, Domine, ut credam in eum? Dixit ei IESVS: Et uidiſti eum, & qui loquitur tecum, ipſe eſt. At ille ait: Credo Domine, & procidens adorauit eum. Egregia hiſtoria, in qua uiuis quaſi coloribus depingitur, qua ratione fides in Chriſtum excitetur, quam homines non habent naturaliter: nempe, uerbo de eo ſonante, in quo ipſe filius Dei eſt efficax. Congruunt & reliqua exempla, quæ hoc loco non putamus eſſe prolixè commemoranda. Hanc denique ob cauſam Baptiſta præcurſor Domini eſt, ut ſua concione, & oſtenſione, quòd hic Chriſtus eſſet agnus Dei, fidem exuſcitaret. Ideo pater ſonat de cœlo, Hunc audite. Ideo miniſterium uerbi inſtitutum eſt, ut omnibus gentibus annunciaretur Chriſtus. Per Sacramenta autem Deum fidem operari, ex ipſa inſtitutione patet: habent enim promißiones luculentißimas adiunctas.

Eſſe fidem in mente & corde motus quoſdam, hoc eſt, noticiam uerbi Dei & Meßiæ, ac in corde aſſenſum atq; fiduciam in Chriſtum, liquet ex dictis Euangelicis:

quam

quamuis non ita pueriliter, ut nos, locuti ſint Euangeliſtæ. Iohannis 9. cæcus ſanatus, prius ad noticiam Chriſti uerbo deducitur: poſtea etiam corde eum amplectitur, et ſequitur adoratio. Iohannis 6. Nos credimus, & cognouimus, quòd tu ſis filius Dei. Vtraque hac breui ſententia comprehenduntur: nempe noticia uera Chriſti, quòd ſit filius Dei & Meßias: deinde aſſenſus & cordis fiducia. Iohannis decimoſeptimo: Quia uerba quæ dediſti mihi, dedi eis, & ipſi acceperunt, & cognouerunt uerè quòd à te exiui: & crediderunt, quòd tu me miſiſti. Matthæi 13. Cum quis audit ſermonem regni, & non intelligit, uenit ille malus, & rapit id quod ſeminatum eſt, ex corde illius. & Marci 5. Lucæ 24. Tardi ad credendum corde, omnibus quæ locuti ſunt prophetæ. Aperit autem primùm ſcripturas Chriſtus, de paßione ſua luculenter prophetantes: deinde ſimul per uerbum in eorum cordibus aſſenſum & fiduciam accendit. id quod ipſimet poſtea fatentur, cum inquiunt: Nónne cor noſtrum ardebat in nobis, dum loqueretur nobis in uia, & aperiret nobis Scripturam? Audis noticiam prius dari. deinde ſimul excitari cordis ardorem, ſeu aſſenſum ac fiduciam: ac medium quo fides inſtillatur, Scripturã eſſe. Atq; hæc quidem de cauſa materiali IN QVA fidei. ut in Scholis loquuntur, dicta ſint.

Obiecta fidei ſunt, Verbum, gratuita miſericordia, ac meritum Chriſti. Primùm fides ſtatuit, uerbum Dei reuelatum eſſe uerum & indubitatum. Iohan. 3. Qui acceperit eius teſtimonium, ſignauit quòd Deus uerax ſit. Deinde nititur miſericordia, & Chriſti merito. Iohan. 3. Sic Deus dilexit mundum, ut filium ſuum unigenitum daret, ut omnis qui credit in eum, non pereat, ſed habeat uitam æternam. Audis dilectionem, ſeu miſericordiam Dei. audis filij mißionem, ſeu meritum: & quòd hæc fide accipiantur. Iohan. 5. 6. & alijs in locis, Chriſtus grauiſſimè contendit ac docet, ſe à patre miſſum, eius que uoluntatem docendo ac patiendo expedire, ac requirit fidem. Vult igitur mentes hominum defixas eſſe in miſericordiam Dei immenſam, quòd miſſo filio genus humanum ab hoſtibus ſuis perpetuis uindicare uoluerit, & in hoc ipſum opus ſeu meritum Chriſti.

Verſatur autem interdum fides circa res ſpirituales, interdum circa corporales. Ad ſpirituales hæ ſententiæ pertinent. Matthæi nono: Confide fili, remittuntur tibi peccata tua. Marci decimoſexto: Qui crediderit & baptiſatus fuerit, ſaluus erit. Iohannis 3. Qui credit in me, habet uitam æternam, non uenit in iudicium. quod figuratè Iohannis 6. effertur: Qui uenit ad me, non eſuriet: & qui credit in me, non ſitiet unquam. Iohannis 7. Qui credit in me, flumina de uentre eius fluent aquæ uiuæ. Iohan. 12. Qui credit in me, in tenebris non manet: & ſimiles. Ad corporales, Marci 9. Si potes credere, omnia poßibilia credenti. agebatur enim tum de eiectione dæmonij. Lucæ 8. Crede tantum, & ſalua erit. Vult enim Iairum credere, filiolam ſuam uita defunctam, à mortuis reſuſcitatum iri. Matthæi ſexto: obiurgat ſuos auditores de modica fide in rebus corporalibus. Si fœnum, inquit, agri, quod hodie eſt, & cras in clibanũ proijcitur, Deus ſic ueſtit: quanto magis uos, modicæ fidei? Multis præterea ibi argumentis & præclaris ſententijs fidem in rebus corporalibus erigit ac confirmat. Iohannis quarto: Regulus credit ſermoni, quem audit à IESV: nempe, filium ſuum reſtitutum eſſe ſanitati. Et Matthæi octauo, reprehendit Chriſtus trepidationem Apoſtolorum in mari periclitantium: Quid timidi eſtis, inquit, exiguæ præditi fiducia? Frequenter autem uno dicto utraq; obiecta coniunguntur. ac docet hoc pacto Chriſtus, etiam in corporalibus rebus oportere fidem rerum ſpiritualium prælucere. Eius generis dicta ſunt plurima, ut Matth. 8. Non inueni tantam fidem in Iſrael. Agnoſcebat autem Centurio Chriſtum pro Meßia, ad ſe pertinentem: & tribuebat ei firmo corde uoluntatem ac potentiam opitulandi ſuo paralytico, pro quo intercedebat. Matth. 9. Confide filia, fides tua te ſaluam fecit. Primùm fides in ſpiritualibus hærebat, nempe quòd IESVS eſſet Meßias, ac remißionem peccatorum ab eo eſſet impetratura. deinde hac fiducia etiam ſtatuit, ſe ab eo liberatum iri à ſanguinis fluxu, quem nemo alius ſiſtere poterat. Item: Creditis quòd hoc facere poſſim? Hic prius fiducia in Chriſtum requiritur, quæ tribuit ei omnipotentiam, miſericordiam ac clementiam erga cæcos: deinde etiam corporale auxilium, nempe reſtitutionem uiſus. Marci 10, Lucæ 7. Fides tua te ſaluum fecit. Marci 11. Omnia quæcunq; petieritis, credite quòd accipietis, & eueniet uobis. De ſpiritualibus & corporalibus hæc dicuntur, & ita quidem, ut res ſpirituales primo loco ponantur, fides uerò utriſq; præluceat.

¶ Proprietates fidei, quæ exponunt qualis res ſit, fides, ex dictis Euangelicis colligi debent. Sunt autem hæ: notitia uerbi & ipſius Chriſti, applicatio ſpecialis, fiducia certa & indubitata, aſſenſus ante experientiam.

Prima fidei proprietas eſt, noticia uerbi Dei, atque adeò ipſius Chriſti & hiſtoriæ eius, & firmus aſſenſus, uerbum Dei & hiſtoriam de Chriſto indubitanter pro ipſißima ueritate amplectens. Teſtimonia ſuperius, ubi de medijs & obiectis fidei diximus, collecta ſunt. Matthæi decimoſeptimo. Hic eſt filius meus dilectus, in quo complacitum eſt mihi, hunc audite. In hac ſententia à Deo præcipitur, ut homines noticiam uoluntatis ſuæ ac filij mißi habeant. Iohan. 17. Hæc eſt uita æterna, ut cognoſcãt te ſolum Deum uerum, & quẽ miſiſti eſſe Chriſtum. Hoc modo & miniſterium ſancitur: Ite in mundum uniuerſum, prædicantes Euangelium omni creaturæ. Nemo igitur ambigit, quin noticia ac aſſenſus hiſtoriæ ſint neceſſaria. Sed oportet etiam accedere ſequentes proprietates.

Secunda fidei proprietas eſt, applicatio ſpecialis, ut quilibet ſibi uerbum Dei, & in primis gratuitam miſericordiam Dei, ac meritum filij applicet: nec tantum in genere hiſtoriam pro uera habeat, credatq; alijs paſſionem Chriſti utilem eſſe, ſed SIBI quoq;. Huc pertinent illa ipſa, quæ modò allegata ſunt. Requirit enim talem auditum filij pater cœleſtis, quo quilibet eum ſibi applicet. Eadem ratione de cognitione patris ac filij loquitur Chriſtus, quæ nimirum ſibi propitiam patris uoluntatem ac filij meritum applicet, eoq; ſe ſuſtentet. Matth. 9. Confide fili, remittuntur TIBI peccata tua. Quibus uerbis non tantum præcipit, ut in genere ſciat IESVM eſſe Meßiam, habere poteſtatem dimittendi peccata: ſed ſibi quoq; eſſe Meßiam, ſibi ab ipſo liberationem à peccatis & imputationem iuſticiæ contingere.

Lucæ

Luc. 7. Remittuntur tibi peccata tua. Clarè uult, peccatricem ſibimetipſi remiſſionē, quam audit à Chriſto pronunciari, applicare in ſpecie. Matth. 15. O' mulier, magna eſt fides tua, fiat tibi ſicut uis. Audis, Tua & Tibi: quibus dictionibus ſignificat, eam ſibi Chriſtum in ſpecie, cum ſuis beneficijs quaſi proprium feciſſe. Idem fòrmula, quæ ſæpius occurrit, explicat: Fides tua te ſaluum fecit. Iohannis primo: Quotquot receperunt eum, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomen eius. Audis, recipere & credere, quæ æquipollent: nihilq; aliud uolūt, quàm applicationem Chriſti, quam ſibi quilibet facere debet. Mandatum quoq; de applicatione Ioh. 6. traditur: Hæc eſt, inquit, uoluntas, hoc eſt, ſerium mandatum eius qui miſit me, ut omnis qui uidet filium, & credit in eum, habeat uitam æternam. Angeli canūt: Vobis hodie natus eſt ſaluator. Imò ideo hæ phraſes ſubinde occurrunt, Credere in eum, credere in nomē eius, ut declaretur accommodatio, quam quiſque debet ad ſeſe facere. Huc pertinent & illæ locutiones: Venite ad me, Matth. 11. Ego ſum oſtium, per me ſi quis introierit, ſaluabitur: Oues meæ meam uocem audiunt, & ego cognoſco eas, & ſequuntur me. Iohannis decimo: Ego ſum reſurrectio & uita: qui credit in me, etiamſi mortuus fuerit, uiuet. Iohannis 11. Ego ſum uia, ueritas & uita: nemo uenit ad patrem, niſi per me. Iohan. 14. Vt ipſi in nobis unum ſint, ut credat mundus, quòd tu me miſiſti. Arctiſſimam ſanè coniunctionem his uerbis denotat, quam ſignificat nihil aliud eſſe quàm credere in Chriſtum. Nam qui ſolam noticiam hiſtoriæ habent, non ſunt unum in patre ac filio. Idem exempla probant. Omnes enim quicunque remiſſionem peccatorum acceperunt, neceſſe fuit ſibi Chriſtum, eiusq; beneficia iuxta uerbum applicare. Certè latro audiens dulciſſimam abſolutionē à peccatis ſuis & æternis pœnis, non in genere tantum credit Deum eſſe miſericordem, Chriſtum habere regnum, & autorem ac largitorem uitæ eſſe: ſed ſibi accommodat, ſtatuens ſibi hanc uocem ſonuiſſe, ſibi ſacrificium Chriſti prodeſſe, ſe in regno æterno unà cum glorioſo Chriſto fore. Confirmant denique eam ſpecialem applicationem ipſa ſigilla gratiæ, nempe Sacramenta. Marci decimoſexto. Qui crediderit, & baptiſatus fuerit, ſaluus erit. Sicut igitur cuilibet lauacrum illud ſalutare neceſſe eſt adhiberi: nec ſatis eſt alios baptiſari, niſi tu quoque mandato Chriſti abluaris: ita & fide promiſſionem iſti lotioni annexam, quemlibet neceſſe eſt ſibi (ut ſic dicamus) appropiare, ac ſtatuere ſibi ſalutem ac remiſſionem peccatorum per Chriſtum, iuxta ipſius euidentia uerba contingere. Sic in cœna Domini, cuilibet datur corpus & ſanguis Domini: ut quilibet ſciat, ſibi meritum Chriſti totum in ſpecie iuxta uerba Chriſti donari, ne putet meritum huius Meſſiæ ad alios tantum pertinere. Sic iubet Chriſtus remiſſionem peccatorum annunciari cuilibet. Iohannis uigeſimo. Quorum, inquit, remiſeritis peccata, remiſſa erunt. Porrò illuſtrant ac certiorem reddunt eam applicationem hæc duo capita doctrinæ de Iuſtificatione, quòd gratis & quòd toti mundo ſit parta ſalus. Indignitatis enim cogitatio uehementer animos excruciat, ac retrahit ab applicatione meriti Chriſti. Sed ex gratuita miſericordia Chriſtus uenit, gratis etiam & indignis ſuum meritum confert: repudiatis dignis, hoc eſt ſuis operibus confidentibus.

Matthæi undecimo: Veni uocare peccatores: ſcilicet, agentes pœnitentiam. Matthæi decimooctauo: Venit filius hominis ſaluare quod perierat. Matthæi undecimo: Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati eſtis, &c. Iohannis primo: Ex plenitudine eius omnes accepimus, gratiam pro gratia. Deinde omnium peccata Chriſtus tulit. Ergo & omnes uult accipere, omnibus defert liberaliſſimè ſua merita, neminem ad ſe uenientem faſtidit. Iohannis ſexto: Venientem ad me, non eijcio fòras. Iohannis primo: Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi. Mundi, audis: ergo etiam tua peccata expiauit. Iohannis tertio: Sic Deus dilexit mundum (ergo & tu in hac dilectione comprehenderis) ut omnes qui credunt in eum, non pereant, ſed habeant uitam æternam. Marci decimoſexto: Prædicate Euangelium omni creaturæ. Imò uiſitat Deus uoce Euangelij omnes gentes. Quapropter ſummum & atrociſſimum peccatum eſt, ſe eximere è mundo, quaſi Chriſtus non ſatisfeciſſet pro tuis peccatis: ſe excludere ab hac uniuerſali, Venite omnes, ut omnes habeant uitam, quaſi falſa protuliſſet filius Dei. Cohercendas igitur peſtilentiſſimas de particularitate cogitationes, hiſce ſentētijs Chriſtus monet.

Tertia proprietas eſt, quòd non leuis ſit applicatio, ſed fiducia certa, fixa in miſericordia Dei inexhauſta, & merito Chriſti, iuxta uerbum ueritatis & Sacramenta adiuncta. Id uerò Chriſtus paſſim inculcat. Matthæi 9. inquit, θάρσει τέκνον, ἀφέωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι σου: Confide fili, ſeu confidenter, audacter, ſine ulla dubitatione hoc teneto, remittuntur tibi peccata tua. Item, θάρσει θύγατερ, ἡ πίστις σου σέσωκέ σε: Confide filia, ſis bono animo, certa ac perſuaſa. fides tua te ſaluam fecit. Ac cōfidere & credere pulchrè coniunguntur. Matthæi decimoquinto, ob certitudinem fides mulieris prædicatur: Magna, inquit, eſt fides tua, fiat tibi ſicut uis. Agnoſcit Chriſtum pro filio Dauid, ſeu Meſſia: miſericordiæ ipſius innititur, eumq; ſibi applicat, ac firmiter ſtatuit, cōtra omnia impedimenta, quæ ei obijciuntur, ſe accepturam & impetraturam etiam corporale beneficium. Eadem certa fiducia cordis Cēturio Matthæi 8. & hæmorrhoiſſa Matthæi 9. ad Chriſtum accedunt. Iohannis tertio: Qui credit in eum, non iudicatur. Ambigens non poteſt certò ſtatuere, iram Dei à ſe eſſe ademptam, & ſe in iudicium non uenturum eſſe. Iohannis 4. Samaritani profitentur ſe credere in Chriſtum, & dicunt: Scimus, quòd hic eſt uerè ſaluator mundi. Iohannis 6. Nos credimus & cognouimus, quòd tu ſis filius Dei. Affirmāt ſeſe perſuaſiſſimum habere, quòd ſit filius Dei, ac ſibi opem ſit laturus. Iohannis decimoquarto inquit: Creditis in Deum, & in me credite. Iohan. uigeſimo: Quia uidiſti me Thoma, credidiſti: Beati qui non uiderunt & crediderunt. Increpat Thomam ob dubitationes, & uult tā ipſum quàm alios homines firmiſſimo corde ſe ac ſua merita amplecti. Aliàs quoque ſæpe imbecillem fidem reprehendit, ac certitudinem maiorem flagitat, quam quidem ſuis concionibus & miraculis magis erigit & auget. Matthæi octauo: Quid timidi eſtis, modicæ fidei? Matthæi nono ad cæcos inquit, prius certitudinem fidei extorquens: Creditis me hoc facere poſſe? & ſubijcit: Secundum fidem ueſtram fiat uobis. Matthæi decimoquarto inquit ad Petrum: Modicæ fidei, quid dubi-

dubitaſti? Matthæi 16. Quid cogitatis inter uos modicæ fidei, quòd panes non habetis? Marci quinto: Noli timere, tantùm crede. Nonnihil concutiebatur & trepidabat fides archiſynagogi, accepto nuncio, filiam ſuam extinctam eſſe: ſed iubet Chriſtus eum certo credere, quòd eam poßit ac uelit reſuſcitare. Mar. 9. ad parentē afferētem filium dæmonio obſeſſum, inquit: Si potes credere, Omnia poßibilia credēti. Priuſquam igitur beneficium conferat, fiduciam ei præcipit: ac petit homo, ut ipſe Chriſtus exiguam fidem ſtabiliat, & ſolidiorem efficiat: Credo, inquit, Domine, adiuua incredulitatem meam. Lucæ primo punitur Zacharias priuatione ſermonis ad tempus, eo quòd non firmiter credidit uerbo Dei, ſibi ab angelo denunciato. Luc. uigeſimoquarto grauiter & acerbè obiurgātur Apoſtoli fluctuantes fide in Chriſtum: O ſtulti, inquit, & tardi corde ad credendum omnibus quæ locuti ſunt prophetæ. Explicat autem mox, in qua re illa fidei certitudo conſiſtere debeat: nempe Chriſtum, iuxta Scripturam, pro ipſis & toto mundo paſſum, atq; ipſos eo ſacrificio habere remißionem peccatorum. Iohannis undecimo: Si credideris, uidebis gloriam Dei. Matthæi uigeſimoprimo: Si habueritis fidem, & non hæſitaueritis, non ſolum de ficulnea facietis: ſed ſi monti huic dixeritis, Tolle te, & iacta te in mare, fiet. & mox attexitur: Et omnia quæcunque petieritis credentes, accipietis. Eandem certitudinē in oratione præcipit, quæ nihil hæſitat. Marci undecimo additur: Qui non hæſitauerit in corde ſuo. Copulantur etiam propter eam cauſam Sacramenta ſeu externæ actiones, cum promißionibus Euangelij, ut hæc certitudo in animis hominum & melius excitetur, & certius quaſi ſigillo confirmetur.

Quarta fidei proprietas eſt, aſſentiri etiam ante experientiam. Sic Matthæi octauo, Centurio: Matthæi nono, hæmorrhoiſſa: certò ſtatuunt, ſe beneficia, alijs creaturis impoßibilia, à Chriſto impetraturos, priuſquam ea ſenſibus deprehendant. Hac enim luce præfulgente, Chriſtum compellant. Idem ſibi perſuaſerat Cananæa, infracta fiducia inſtans de auxilio, quod etiam cum ſingulari encomio fidei ſuæ prōptiſsimè à Chriſto accipit. Matthæi nono. Marci 9. priuſquam ipſa experientia teſtificetur Chriſtus, ſe & uelle & poſſe opem ferre, requirit ab ipſis fidem, quæ aſſentiatur. Iohannis quarto: Regulus tantum audita uoce Chriſti, Filius tuus uiuit, credidit ſermoni, ac lætus diſcedit. Poſtridie uerò rem ex ſeruis cognoſcit, & domi aſpicit ſanatum filium. Iohan. 11. Si credideris, uidebis gloriam Dei: requirit aſſenſum, ſe uelle & poſſe in uitam reuocare mortuos, priuſquam oculi coram contueantur. Dulcißimam ſanè hæc res conſolationem præbet, quòd nimirum uerbo, licet ſenſibus nondum comprehendamus, certò debeamus aſſentiri ac credere, nihil dubitantes, quin effectus etiam ſit conſecuturus. Chriſtus reprehendit Thomam, quòd aſſentiri noluerit, antequam uideret & attingeret Chriſtum: Thoma, inquit, quia uidiſti, credis: Beati qui non uident & tamen credunt. Reprehēdit etiam Phariſæos, ſignum quærentes potius, quàm uerbo Dei credentes. Matthæi undecimo: Generatio praua & adultera ſignum quærit, & ſignum non dabitur illi, niſi ſignum Ionæ prophetæ.

Fidem oportere creſcere, ex prædictis patet. Obiurgat enim Chriſtus diſcipulos ob exiguam fidem, Marci nono: O generatio incredula, quàm diu apud uos ero? quàm diu uos patiar? Ac ſubinde præcipit, ut fides ſolidior fiat. Marci nono: Si potes credere, inquit. Et rectè ille ſubijcit: Credo Domine, adiuua incredulitatē meam. Apparet inſup in Cananæa, quomodo erudiat & exerceat fidem Chriſtus, ut creſcat, & quaſi in ipſis tentationibus conſolidetur ac ſtabiliatur. Iohannis quarto fidem Reguli à miraculis ad uerbum & ſeſe refert, ſatis duriter eum reprehendens: Niſi ſigna & prodigia uideritis, inquit, nō creditis. Quaſi diceret, neceſſe eſt te fiduciam in mea uerba collocare, etiamſi miracula non coràm contemplerìs. ac proficit Regulus tam feliciter, ut poſtea ſolo uerbo Chriſti contentus ſit, nec dubitet ipſo momento filium ſuum adiutum eſſe. neq; uerò hæc eum fides fallit, ut dictum eſt. Referantur huc & alia, quæ ſuprà commemorata ſunt.

Eſt autem & hæc conſolatio tenenda, quòd exiguam fidem non aſpernetur Chriſtus, modò paulatim creſcat, & media quibus incrementa dantur, non repudiet. Tolerat enim etiam eos qui modica fide erant præditi: ipſumq; adeò Apoſtolorum exemplū conſolationem hanc ſuppeditat, quorum imbecillitas in fide, ſingulari diligentia ſæpius deſcribitur. Egregia ſententia extat Matthæi decimoſeptimo, ornans etiam paruam fidem inſigni encomio, & magnam ei potentiam adſcribens: Amen (inquit) dico uobis, ſi habueritis fidem ſicut granum ſinapis, dicetis monti huic, Tranſi hinc, & tranſibit, & nihil erit impoßibile uobis. Quid magnificentius de puſilla fide, creſcente tamen in ſuis exercitijs, dici poteſt? Et hæc ipſa Chriſtus dicit, cum Apoſtoli peterent, Adauge nobis fidem: ſuamq; imbecillitatem agnoſcerent, ut ſcribit Lucas cap. 17. Vult igitur Chriſtus, tantum ſe audiri & inuocari: & non dubitari, quin etiam exiguam fidem ſit accepturus.

Excuti fidem ſemel conceptam, & amitti rurſus poſſe, ex multis exemplis & dictis Chriſti planum eſt. Matthæi decimoſexto: Petrus diſſuadens Chriſto paßionem, & audiens, Vade poſt me Satana, ſcandalum es mihi, non ſapis ea quæ Dei ſunt, ſed ea quæ hominum. Certè fidem, quam confeßione illuſtri de Chriſto paulo antè declararat, amiſit. Verùm ex concionibus Chriſti eam recuperauit. non enim in ſua ſententia pertinaciter perſeuerauit. Iudas initiò præclara fide in Chriſtum præditus fuit, comitans eum longo tempore: uerùm poſtea excæcatus ambitione & auaritia, coniungens ſeſe hoſtibus Chriſti, eùmque promiſſa pecunia corruptus ſceleratè tradens, omnem fidem perdidit, ac denique in deſperatione ſumma mortem ſibiipſi conſciuit. Sic nouem lepro ſi, acceptis beneficijs, deficientes à Chriſto ad pontifices & Phariſæos, fidem omnem abiecerunt. Multi ex ijs qui Chriſto ingrediente Hieroſolyma clamabant Hoſianna, rurſus clamant, Tolle, tolle, crucifige, retracti & faſcinati à Phariſæis. Horrenda concio eſt, de reditu ſpiritus immundi in uacuam ac ſcopis probè purgatam domum. qua ſignificat Chriſtus, ſecuritate & alijs peccatis amitti fidem. Nec immeritò Chriſtus dixit, Qui perſeuerauerit uſque ad finem, ſaluus erit.

De fide aliena docet Chriſtus, & exempla idem explicant, quòd nimirum alijs impetret dona corporalia & ſpiri-

d by Google

& ſpiritu alia ea ratione, ut alij conuertantur, ac propriam & peculiarem fidem accipiant, qua ſalui fiant. Huc ſpectat orationis forma, quā Chriſtus ipſe dictat. tali enim ratione eſt præſcripta, ut non tantum pro nobis, ſed pro alijs quoq; ſimul preces faciamus. ut, Pater noſter qui es in cœlis, Sanctificetur nomen tuū: hoc eſt, conuerte & ſanctifica non tantum me, ſed etiam alios homines. Adueniat regnum tuum: illuſtra & rege ſpiritu tuo ſancto, non tantum me, ſed etiam alios. Fiat uoluntas tua ſicut in cœlo, ita & in terra: non tantum in me, in mea domo, ciuitate, regione, ſed in terra tota. Panem noſtrum da nobis hodie: hoc eſt, omnes paſce pro tua benignitate. Dimitte nobis debita noſtra: conuerte me, & omnes alios: excita in me & alijs ardentē fidē, remitte mihi & alijs peccata. Et ſic de cæteris. Matthæi 9. aliquot uiri fide paralyticum Domino offerūt, quam & reſpicit: uerùm ea ratione, ut propriam fidē in paralytico accendat, qua ipſe pro ſe peculiari fide, nō portantium fide, accipit remiſſionem peccatorum. Ita enim uerba ſonant: Confide fili, remittūtur tibi peccata tua. Matth. 8. Centurio ſuo puero fide ſua impetrat liberationem à morbo, Matth. 9. Marci 5. Iairus filiæ reſuſcitationem. Matth. 15. Cananæa expulſionē dæmonij ſuæ filiæ. Iohan. 4. Regulus filio ſanitatem. Et Chriſtus ad ſe afferri iubet infantes, & aſſerit talium eſſe regnum cœlorum.

Effectus fidei planè cum fructib. iuſtificationis conueniunt. Nō igitur neceſſe eſt denuò adſcribere. Vnum tamen aut alterum ex uerbis Chriſti, paucis adſignabimus. Oſtendit Chriſtus, ſe tantopere fide delectari, ut nihil uelit aut poſſit ei denegare, ſeſeq; promptiſſimum omnibus credentibus aſſiduè futurum eſſe. Quid enim poteſt dici ſuauius, quàm quod ad Cēturionem inquit, Matth. 8. Vade, & ſicut credidiſti, fiat tibi? Item leproſus adorat cum præſtanti fide: Domine, ſi uis, potes me mundare. Quo audito, protinus tangit eum Chriſtus, & inquit: Volo, mundus eſto. Matt. 9. Secundum fidem ueſtram fiat uobis. Matt. 15. ſimiliter inquit: O mulier, magna eſt fides tua, fiat tibi ſicut uis. Marci 9. ait: Omnia poſſibilia credenti.

Fide miracula perficiuntur. Matth. 17. 21. Marci 11. Amen dico uobis, ſi habueritis fidem ſicut granum ſinapi, dicetis monti huic, Tranſi hinc, & tranſibit: item, Iacta te in mare, & fiet: & nihil erit impoſſibile uobis. Iohan. 14. Qui credit in me, opera quæ ego facio, et ipſe faciet. Econtrà uerò, incredulitas impedit miraculorum editionem. Mar. 6. Non poterat ibi uirtutem ullā edere, niſi quòd paucos infirmos impoſitis manibus ſanaret. & Matth. 13. Non edidit illic uirtutes multas, propter incredulitatem eorum.

Fide gloria Dei conſpicitur & cōſideratur. Iohā. 11. Si credid[illegible]is, uidebis gloriā Dei: hoc eſt, ipſius glorioſa opera, quale erat Lazari in uitam reuocatio.

Eſt & fructus fidei, remiſſio peccatorū, uita æterna, υἱοθεσία ſiue adoptio, uera inuocatio, bona opera Deo placentia: de quibus, ut dictum, ſuprà eſt facta enumeratio.

¶ Contraria fidei ſunt: incredulitas, faſtidire Chriſtum, & Euangelium calumniari ac perſequi. Iohan. 3. Qui non credit, iam iudicatus eſt, quia nō credit in nomen unigeniti filij Dei. Item: Qui incredulus eſt filio, non uidebit uitam, ſed ira Dei manet ſuper eum. Ioh. 8. dicunt Iudæi eum Samaritanum eſſe, & dæmonium habere. Matth. 12. criminantur, eum per Beelzebub dæmonia eijcere. Ioh. 9. conſpirarunt Iudæi, ut ſi quis confiteretur eum eſſe Chriſtum, extra ſynagogam eijceretur. Tandem eum comprehenſum, Pilato crucifigendū tradunt: & monumentum cuſtodiunt, ne reſurgat.

Confidere in ſeipſum: hoc eſt, ſibi uendicare legis impletionem. Iohannis 5. Quomodo uos poteſtis credere, qui gloriam abinuicem accipitis: & gloriam quæ à ſolo Deo eſt, nō quæritis? Matth. 5. & 23. Lucæ 10. & 18. dānatur phariſæorū perſuaſio de propria iuſticia.

Fiduciam ſuam ponere in diuitijs & uoluptatib. huius mundi, ut eſt in parabola de ſemine. & Marci 10. Filij, quàm difficile eſt eis qui fiduciam habent in pecunijs, ingredi regnum Dei. Item Matth. 6. Non poteſtis mammonæ & Deo ſimul ſeruire.

Gloriam hominum uenari, et laudem iuſticiæ: ut faciunt hypocritæ. Iohan. 5. Quomodo uos poteſtis credere, qui gloriam à uobis inuicem accipitis, & gloriā quæ à ſolo Deo proficiſcitur, non quæritis? Marci 11.

Hæſitare. Marci 11. Et non hæſitauerit in corde ſuo. Item: Modicæ fidei, quid dubitaſti? inquit Chriſtus ad Petrum.

Simulatio etiam cum fide pugnat, & neutralitas: Qui non eſt mecum, contra me eſt.

Deficere. Luc. 8. Ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt.

Securitate & peccatis locum præbere diabolis. Matthæi duodecimo.

Deſperare: ut in exemplo Iudæ conſpicitur.

Non cōfiteri Chriſtum coram hominibus. Matt. 10.

Non tollere crucem ſuam, & ſequi Chriſtum.

¶ Poſtremò fidei phraſes & æquipollētes formulæ colligendæ ſunt: proſunt enim ad explicationem fidei. Interdum fides & credere ſimpliciter ponuntur: ut, Fides tua te ſaluum fecit: Credis me hoc facere poſſe? ſed interdum quædam adiūguntur: ut, credere in Chriſtū. Matthæi 18. Qui ſcandalizauerit unum de puſillis iſtis qui IN ME credunt. Iohannis 2. cap. Crediderunt in eum diſcipuli eius. Iohannis 3. Vt omnis qui credit in eum, non pereat. Item: Qui credit in eum, non iudicatur. Et ſtatim additur: Qui autem non credit, iam iudicatus eſt. Sic hæc phraſis, credere in Chriſtum, extat Iohannis 6. 7. 9. 10. 11. 12. 14. 16. 17. Pro eodem igitur ſola uox Credere, & credere in Chriſtum, accipiuntur. Non tamen fruſtra hæc adijciuntur; uerùm obiectum ſeu fundamentum monſtrant, in quo fides debeat acquieſcere ne quis in ſeipſum confidat, ſed extra ſe obiectum fidei quærat, neque alibi quàm in Chriſto.

Et in datiuo, ſine præpoſitione, credere Chriſto. Iohannis quinto: Si Moſi crederetis, & mihi forſan crederetis. Item: Quem miſit ille, huic uos non creditis. Iohannis decimo: Si mihi non uultis credere, operibus credite. Iohannis tertio: Incredulus eſt filio.

Credere per Chriſtum. Iohan. 1. Vt omnes crederent per eum.

Credere in filium Dei. Iohannis 3. Qui credit in

Digitized by Google

ſilium Dei. Iohannis nono: Credis in filium Dei?

Credere in nomen eius. Iohan. 1. His qui credunt in NOMEN *eius. Iohan. 2. Multi crediderunt in nomine eius, uidentes ſigna quæ faciebat. Iohan. 3. Non credidit in nomine unigeniti filij Dei.*

Credere uerbo. Luc. 1. Non credidiſti uerbis meis.

Credere ſcripturæ. Iohannis 2. Et crediderunt ſcripturæ.

Sermoni. Iohan. 2. & 4. Credidit homo ſermoni quē dixit ei IESVS.

Credere Euangelio. Marci 1. Agite pœnitentiam, & credite Euangelio. Deducit & hæc phraſis ad patefactum uerbum, ne quis ex ſuopte ingenio aliquid comminiſcatur.

Credere in lucem. Iohan. 12. Dum lucem habetis, credite in lucem, ut filij lucis ſitis.

Credere in Deū, qui miſit filium. Iohan. 12. Qui credit in me, non credit in me, ſed in eum qui miſit me. Ioh. 14. Creditis in Deum, & in me credite. Marci 11. eſt: Habete fidem Dei, id eſt in Deum.

¶ *Aequipollentes ſunt cum fide, aut credere, ſequi Chriſtum. Ioh. 8. Qui ſequitur me, non ambulat in tenebris, ſed habebit lumen uitæ. Licet ea phraſis integrum doctrinæ corpus à Chriſto propoſitum complectatur. Iohan. 10. Oues meæ ſequuntur me.*

Sermonem Chriſti ſeruare. Iohan. 8. Si quis ſermonem meum ſeruauerit, mortem non uidebit in æternū. Iohannis 14. Si quis diligit me, ſermonem meum ſeruabit. id eſt, credet.

Audire uerbum Dei. Lucæ 8. Mater mea & fratres mei hi ſunt, qui uerbū Dei audiunt, & faciunt.

Cuſtodire uerbū. Luc. 11. Beati qui audiunt uerbum Dei, & cuſtodiunt illud.

Comedere. Iohā. 6. Ego ſum panis uiuus, qui de cœlo deſcendi: Si quis ederit ex hoc pane, uiuet in æternum.

Sitire. Iohann. 7. Si quis ſitit, ueniat ad me, & bibat: Qui credit in me, ſicut dicit Scriptura, flumina de uentre eius fluent aquæ uiuæ.

Venire ad nuptias, habere ueſtem nuptialem, guſtare cœnam: ut patet ex parabola Lucæ 14. Matth. 22.

DE BONIS OPERIBVS, ſeu de noua obedientia iuſtificatorum.

QVòd bona opera, ſeu obedientia noua poſt reconciliationem ſeu iuſtificationem debeat ſequi, pluribus Chriſtus docet. Oſtendit enim non eſſe adiaphoron, ſed mandatum Dei. Matth. 5. Eſtote perfecti, ſicut et pater ueſter cœleſtis perfectus eſt. Matt. 22. Lucæ 10. Diligas Dominum Deum tuum, &c. Matth. 20. in parabola de uineis indicatur, Deum uelle ut nemo in ſua uinea ſit otioſus. Idem in altera de talēto monet, Matthæi 25. Lucæ 6. Diligite inimicos ueſtros, benefacite his qui uos oderunt. item, Eſtote miſericordes. Iohannis 15. Hoc eſt præceptum meum, ut diligatis uos inuicem.

Deinde ipſam regenerationem id flagitare Matthæi 3. Lucæ 3. Facite fructus pœnitentia dignos, Matthæi 7. Omnis arbor bona fructus bonos profert. Matthæi 12. Bonus homo de bono theſauro profert bona. Iohannis 5. Ecce ſanus factus es, iam noli peccare. Iohā. 8. Vade, & iam noli amplius peccare. Iohann. 15. Ego elegi uos, & poſui uos ut fructū feratis. Lucæ 6. Eſtote miſericordes, ſicut et pater ueſter miſericors eſt. Luc. 1. Vt ſine timore de manu inimicorum liberati ſeruiamus ei. Iohānis 13. Si ego laui pedes ueſtros, Dominus & magiſter ueſter, & uos debetis alter alterius pedes lauare. Exemplum dedi uobis, ut quemadmodum ego feci, & uos faciatis.

Tertiò, uult Deus conſpici ac lucere renatorū opera, ut & Deum glorificent, & proximo uſui ſint. Matthæi 5. Marci 4. Lucæ 11. Vos eſtis lux mundi. Non poteſt ciuitas abſcondi ſupra montem poſita. neq; accendunt lucernā, & ponunt eam ſub modio, ſed ſuper candelabrum, ut luceat omnibus qui in domo ſunt. Sic luceat lux ueſtra coram hominibus, ut uideant opera ueſtra bona, et glorificent patrem ueſtrū qui in cœlis eſt. Matth. 12. Ex fructu arbor cognoſcitur. Iohā. 13. In hoc cognoſcent omnes quòd diſcipuli mei ſitis, ſi dilectionē habueritis adinuicem. Iohan. 15. In hoc clarificatus eſt pater meus, ut fructum plurimum afferatis, & efficiamini mei diſcipuli.

Quartò, teſtatur Chriſtus, malis operibus effundi gratiam: accerſi & cumulari graues & æternas pœnas, niſi agatur pœnitentia. Matthæi 5. Quòd ſi ſal ſtupidus fuerit, quo ſalietur? Ad nihilum ualet ultrà, niſi ut mittatur forás, & conculcetur ab hominibus. Matt. 7. Omnis arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. Matth. 12. Dico uobis, quoniam omne uerbum ocioſum, quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicij. Matthæi 25. in parabola de talento cōminatur, ſe ignauiam puniturum eſſe. Idem Lucæ 13. proponit in ſterili ficu ſuccidenda. Iohan. 15. Omnem palmitem in me non ferentem fructum, tollet. Idem parabola de ſeruo debitore, hoc epiphonemate cōcludit, Matthæi 18. Sic & pater meus cœleſtis faciet uobis, ſi non remiſeritis ſuo quiſq; fratri de cordibus ueſtris delicta eorum. Matthæi 25. minatur ſe publico iudicio damnaturum eos qui neglexerūt famelicos, ſitibundos, peregrinos, nudos, infirmos. Baptiſta quoq; grauem ſententiā proponit Matthæi 3. Luc. 3. Iam ſecuris, inquit, ad radicem arboris poſita eſt. Omnis ergo arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur.

De præmijs & dignitate bonorum operum, ſuo loco dicetur. Manifeſtiſſimum igitur eſt, opera bona eſſe neceſſaria, ac ſequi debere reconciliationem.

Definitio bonorum operū ex hac doctrina talis cōfici poteſt. Bona opera, ſunt opera mādata certo & expreſſo uerbo Dei: quæ fiunt in fide, & diriguntur ad eum finem ut glorificent Deum, & proximo inſeruiāt. Explicationem ſequentia ſuppeditabunt.

Quæ enim opera ſint præſtanda, nempe ea duntaxat, quæ certo Dei uerbo præcepta ſunt, Chriſtus Matthæi 15. docet: Vos, inquit, tranſgredimini mandatum Dei, propter traditionē ueſtram. & allegat Eſaiæ teſtimonium: Sine cauſa colunt me, docētes doctrinas & mandata hominum. Et quidem ad ipſa Decalogi opera nos deducit Chriſtus. ut Matthæi 15. Deus dixit, Honora patrem & matrem. Matthæi 19. recitat mandata Dei: Non homicidium facies, Non adulterabis, Non facies furtum, Non falſum teſtimonium dices, Honora

patrem

Digitized by Google

patrem tuum & matrem tuam, & Diliges proximum tuum ſicut teipſum. Summa autem totius Decalogi ſuccincta recitatur Matth. 22. Lucæ 10. Diliges Dominū Deum tuum toto corde tuo, & tota anima tua, & tota mente tua. Hoc eſt maximum & primum mandatū. Secundum autem eſt ſimile huic: Diliges proximum tuū ſicut teipſum. Ad Decalogi ſummam & hæc ſententia poteſt referri, Matthæi 22. Date Cæſari quæ ſunt Cæſaris, et Deo quæ ſunt Dei. Baptiſta quoq; ſuos auditores de operibus interrogantes, Lucæ 3. de Decalogi operibus admonet: nempe ut ſint erga alios benefici, quiſq; ſuæ uocationis opera expediat, nemini iniuria inferatur, quilibet ſuo ſtipendio ſit contentus.

Interiora ſimul & exteriora opera à Deo exigi, ſæpè teſtificatur Chriſtus. ut Matthæi 5. beatos prædicat, qui ſpiritu pauperes ſunt: item mites, lugentes, eſurientes & ſitientes iuſticiā, miſericordes, mundo corde præditos, confitentes, martyrium ob confeßionem Chriſti ſuſtinentes, fratribus ſuis remittentes. Exponit ibidem aliquot præcepta Decalogi, quòd nō modò externa facta, ſed etiam interiores motus, omneſq; geſtus in toto corpore, præceptis Dei congruentes, requirantur: ac damnantur etiam interiora peccata cōmittentes. Matthæi 6. in oratione Dominica præſcribūtur opera, quæ ut fiant in nobis, à Deo petenda ſunt. & porrò de alijs operibus externis ac internis inſtruit: Matthæi 15. De corde exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falſa teſtimonia, & blaſphemiæ. hæc ſunt quæ coinquināt hominē. Recitātur iſta etiam hoc fine, ut intelligant homines, interiorem immundiciem taxari, & econtrà puritatem à Deo ſeriò poſtulari. Matth. 22. Diligas Dominum Deum tuum toto corde tuo. Non fruſtra dilectio legis ſumma expoſitio cōſtituitur, & quidem ex corde. Non igitur dubium eſt, perfectam cordis obedientiam à nobis flagitari. Matt. 23. Munda prius quod intus poculum et patinam eſt, ut fiat & id quod foris eſt mundum. item, Decimatis mentam, anethum, cyminum: & reliquiſtis quæ grauiora ſunt legis, iudicium, miſericordiam & fidem.

Sparſim autem Chriſtus de pleriſq; operibus in Decalogo præſcriptis diſſerit: ſed tamen, ut lectores quaſi in ſpeculo quodam uideant, quæ opera à Deo potiſſimum exigantur, non pigebit ea adſcribere.

CATALOGVS BONORVM operum.

AD primum præceptum pertinet, uera cognitio Dei. Iohan. 14. Qui uidet me, uidet patrem. & uerba baptiſmi poſtulant ueri Dei cognitionem.

Timor Dei. Matt. 10. Luc. 12. Timete eum qui poteſt corpus & animam perdere in gehennam.

Fides. Iohā. 6. Hoc eſt opus Dei, ut credatis in eum quem miſit ille. Sunt autem de fide ſatis multa teſtimonia ſuperius recitata, ubi eius doctrina expoſita eſt.

Dilectio Dei. Matth. 22. Luc. 10. Diligas Dominum Deum tuum ex toto corde tuo.

Damnantur quoq; peccata hiſce operib. bonis contraria: ut, nō agnoſcere uerū Deum per filium. Iohannis 5. Qui non honorificat filium, non honorificat patrem, qui miſit eum. Ioh. 1. Sui eum non cognouerunt. item, Mundus eum non cognoſcit. & Iohan. 3. Dilexerunt homines magis tenebras quàm lucem. Iohannis 8. Eſt pater meus qui glorificat me, quem uos dicitis Deū ueſtrum eſſe, & tamen non cognouiſtis eum. Item: Si Deus pater ueſter eſſet, diligeretis utiq; me.

Idololatria. execratur enim Chriſtus diaboli impudentiam, qui ſe poſtulabat à Chriſto adorari. Matt. 4.

Seruire mammonæ. Matth. 6.

Hæſitare, dubitare. Matth. 21. Marci 11. Si habueritis fidem, & non hæſitaueritis.

Vacare timore Dei. Luc. 18. Deū non timebat. Matthæi 10. Nolite timere eos qui corpus occidunt, animā autem occidere non poſſunt. Sed timete eum qui poteſt corpus & animam conijcere in gehennam.

Securitas. Luc. 6. Væ nobis qui ridetis, quia lugebitis & flebitis.

Non credere. Iohan. 3. Qui incredulus eſt filio, non uidebit uitam, ſed ira Dei manet ſuper eum. Et obiurgantur grauiter Iudæi, quòd prorſus non credant in Chriſtum: Si non credideritis quòd ego ſum, moriemini in peccatis ueſtris, Iohan. 8.

Deſperare. Exemplum Iudæ oſtendit, deſperatione nihil horribilius eſſe.

Odiſſe Deum, execrari, perſequi. Iohan. 14. Si mundus uos odit, ſcitote quòd me priorē uobis odio habuit. Item: Qui me odit, & patrē meum odit. Item: Odio me habuerunt gratis. Sed quas iſti pœnas incurrant, alio loco explicandum erit.

Secundum præceptum.

¶ Ad ſecundum pertinent: Amare, diſcere, fouere, propagare nomē Domini: hoc eſt, uerbum patefactū. Matt. 17. Hunc audite. Iohā. 8. Si manſeritis in ſermone meo, uerè diſcipuli mei eſtis, & cognoſcetis ueritatem, & ueritas liberabit uos. Ioh. 14. Si quis diligit me, ſermonem meum ſeruabit. Marci 16. Ite prædicate Euangelium omni creaturæ.

Fugere pſeudochriſtos & pſeudoprophetas, ac errores cū uerbo Dei pugnantes. Matth. 7. Attēdite à falſis prophetis, qui ueniunt ad uos in ueſtimentis ouium, intrinſecus autem ſunt lupi rapaces. Matt. 24. Surgent pſeudochriſti & pſeudoprophetæ. item: Si dixerint uobis, Ecce in deſerto eſt, nolite exire: ecce in penetralibus, nolite credere. Ioh. 10. Alienū non ſequuntur, ſed fugiunt ab eo, quia non nouerunt uocem alienorum. Matthæi decimoquinto: Fruſtra colunt me, docentes doctrinas & mandata hominum.

Inuocare in nomine Chriſti. Matthæi 4. Dominum Deum tuum adorabis, et ei ſoli ſeruies. Iohā. 16. Si quid petieritis patrem in nomine meo, dabit uobis. Formulam orationis Matthæi 6. præſcribit.

Gratiarum actio per Chriſtū. Luc. 17. leproſus mundatus redit, Chriſto agens gratias. Luc. 13. Confeſtim erecta eſt, & glorificabat Deum. Matth. 5. Vt glorificetur pater ueſter cœleſtis.

Confeßio & conſtantia. Matt. 10. Qui me cōfitebitur coram hominibus, confitebor & ego eum corā patre meo qui in cœlis eſt. Item: Qui perſeuerauerit uſq; in finem, hic ſaluus erit.

Iuramentis & nomine Dei reuerenter & piè uti. Matthæi 5. Non peierabis, reddes autem Domino iuramenta tua.

Peccata contra hoc præceptum recenſentur hæc:

Aſpernari, faſtidire, calumniari, impedire uerbū Dei: Ioh. 8. Qui ex Deo eſt, uerba Dei audit: propterea uos non auditis, quia ex Deo non eſtis. Matt. 3. Incraſſatū eſt cor populi huius, & auribus grauiter audierūt, & oculos ſuos clauſerunt, ne quādo uideant oculis, & auribus audiant, & corde intelligant, & conuertantur, & ſanem eos. Idipſum & in parabola de ſemine declaratur. Sic & in typo de nuptiali conuiuio, Matt. 22. Lucæ. 14. ubi inuitati repudiant partim cōtumaciter, partim fuco aliquo quæſito. Verùm non eſt eis impunè, ut ſuo loco copioſius dicetur. Ioh. 9. Decretum fecerant Iudæi, ut ſi quis eum confiteretur eſſe Chriſtum, extra Synagogam eijceretur.

Errores fingere, ſpargere, accipere, augere, promouere. Matth. 23. Væ uobis ſcribæ & Phariſæi, hypocritæ, quia clauditis regnum cœlorum ante homines: uos enim non intratis, nec introeuntes ſinitis intrare.

Deum non inuocare, aut non eo modo ſicut ſe patefecit: Matthæi 6. Phariſaicè orare: Iohan. 16. Vſq; modò non petiſtis quicquam in nomine meo. Ioh. 5. Qui non honorificat filium, non honorificat patrem. Diabolum adorare propter regna mundi: Matth. 4.

Non gratias agere: Lucæ 17. Nónne decem mundati ſunt? nouem autem ubi ſunt? Non eſt inuentus qui rediret, & daret gloriam Deo.

Non confiteri: Matthæi 10. Qui me negauerit coram hominibus, negabo & ego eum coram patre meo qui in cœlis eſt.

Temerè abuti iuramentis et nomine diuino. Matth. 5. Ego dico uobis, non iurate omnino (ſcilicet temerè, ſine uocatione aut mandato magiſtratus in rebus licitis) neq; per cœlum, quia thronus Dei eſt: neq; per terram, quia ſcabellum eſt pedum eius: neq; per Hieroſolymam, quia ciuitas eſt magni regis: neque per caput tuum iuraueris, quia non potes unum capillum album facere, aut nigrum.

Item iuramenta contra pietatem & honeſtatem facta ſeruare: ut Herodes.

Blaſphemiæ: Matth. 12. Lucæ 12. Spiritus blaſphemiæ non remittetur. Item: Qui dixerit uerbum contra Spiritum ſanctum, non remittetur ei neq; in hoc ſeculo, neq; in futuro.

Tertium præceptum.

¶ Ad tertium pertinent, amare & ornare congreſſus publicos. Lucæ 2. parentes Chriſti celebrantur, q. ad feſtum Paſchæ quotannis unà cum puero IESV aſcenderint. Etſi autem ſpecies nunc abrogata eſt, tamen genus in exemplo manet, ut omnes pij, eiuſmodi congreſſus, qui ueræ pietatis nomine & abſq; ſuperſtitione fiunt, ament. Chriſtus etiam ſæpe in Synagogas ingreſſus concionatus in cœtu hominum eſt, & miracula edidit. Marci 1. 3. & 6. creberrimè in templo Hieroſolymitano docuit, Matthæi 21.

In talibus congreßibus ardenter orare, ſuoſq; gemitus & uota ad aliorum piorum preces adiungere: Matthæi 18. Si duo ex uobis conſenſerint ſuper terram, de omni re quamcunq; petierint, fiet illis à patre meo, qui in cœlis eſt. Vbi ſunt duo uel tres congregati in nomine meo, ibi ſum in medio eorum. Commēdantur in hac ſententia congreſſus piorum, et proponitur ſuauißima promißio, quòd efficaces ſint preces futuræ, atq; adeò Chriſtum ipſum ei cœtui interfuturum.

Sacramentis à Chriſto inſtitutis uti: Lucæ 22. Hoc facite in meam commemorationem.

Miniſterium uerbi magnifacere, & pios miniſtros alere: Lucæ 10. Qui uos audit, me audit. Matt. 10. Qui uos recipit, me recipit: & qui me recipit, recipit eum qui me miſit. Item: Quicunq; potum dederit uni ex minimis iſtis, calicem aquæ frigidæ, tantùm in nomine diſcipuli, amen dico uobis, non perdet mercedem ſuam.

Conferre aliquid de ſuo ad eleemoſynas pauperum. Vnde Chriſtus uiduam commendat, quæ duo æra minuta mittebat in gazophylacium: Lucæ 21. & Matth. 25. celebraturum ſe oſtendit in extremo iudicio liberalitatem in pauperes.

Peccata ſunt, ſuperſtitioſe ſeruare ſabbatum, ceremonijs inhærere, ac reliqua opera neceſſaria ſabbati negligere. Matthæi 12. Phariſæos eam ob rem increpat Chriſtus, & in alijs locis. Matthæi 15. Fruſtra me colunt docentes doctrinas & mandata hominum.

Spernere & conculcare ſinceros uerbi miniſtros: Lucæ 10. Qui uos ſpernit, me ſpernit.

Perſecutio potentiorum in mundo, qui debebant regem Chriſtum exoſculari: Matthæi 10. Ad præſides & reges ducemini, propter me.

Eleemoſynas Phariſaico modo dare: Matthæi 6. Veruntamen quod ſupereſt, date eleemoſynam, & omnia munda ſunt uobis, Lucæ 11.

Non facere ea quæ doces alios: Matth. 23. In cathedra Moyſi ſedent ſcribæ & phariſæi, omnia quæcunq; iuſſerint uobis ſeruare, ſeruate: ſecundum opera uerò eorum nolite facere: dicunt enim, & non faciunt.

Quartum præceptum.

¶ Ad quartum pertinent opera, honorare parentes, & quicunq; eorum loco ſunt conſtituti. Matth. 15.

Magiſtratibus dare ſuum, hoc eſt honorem, obedientiam in rebus licitis, uectigal & alia. Matthæi 22. Date Cæſari quæ ſunt Cæſaris.

Peccata ſunt: in ſacrificia, hoc eſt ceremonias conferre pecunias, & interim nō alere ac ſuſtentare parentes. Matt. 15. Vos dicitis, Quicunq; dixerit patri ſeu matri, munus quodcunq; eſt ex me, tibi proderit: & non honorificabit patrē ſuum, aut matrem ſuam, & irritū feciſtis mandatum Dei propter traditionem ueſtram.

Maledicere patri aut matri: Matth. 15. Qui maledixerit patri uel matri, morte moriatur.

Non honore afficere magiſtratum, nō péndere debita, moliri ſeditiones. Hoc enim notatur ac damnatur in Iudæis, Matthæi 22.

Magiſtratui obedire in eis quæ ſunt contra Deum: Date Cæſari quæ ſunt Cæſaris, & Deo quæ ſunt Dei.

Quintum præceptum.

¶ Ad quintum pertinent bona opera: Diligere ſe inuicem, & officia dilectionis præſtare: Iohan. 15. Hæc mando uobis, ut diligatis uos inuicem.

Diligere inimicos: Matthæi 5. Lucæ 6. Diligite inimicos ueſtros.

Benefacere egenis, eſurienti cibum, ſitienti potum, peregrino hoſpitium præbere, nudum ueſtire, infirmū uiſitare, captiuum conſolari ac liberare. Matthæi 25. Lucæ 6. Omni petenti te tribue.

Manſuetudo: Matth. 5. Beati mites.

Pacis ſtudium: Beati pacifici.

Miſericordia: Beati miſericordes.

Dimiſſio ac reconciliatio fraterna: Si offers munus tuum ad altare, & c. uade, prius recõciliare fratri tuo, & tunc ueniens offeras munus tuum. Eſto conſentiens aduerſario tuo citò, dum es in uia.

Gladio punire homicidas: Matth. 26. Qui gladium acceperit, gladio peribit.

Peccata ſunt Matth. 5. occidere, iraſci fratri ſuo, dicere fratri Racha, dicere Fatue, non reconciliari fratri ſuo, aut aduerſario. & adijciuntur ibi ad unumquodlibet graues comminationes, de pœnis: ut infrà recitabitur.

Si magiſtratus innocentes occidit: ut Herodes Iohanẽ, Pilatus Chriſtũ: Qui me tibi tradidit, magis peccat.

Item, prodere Chriſtum et pios: O Iuda, oſculo tradis filium hominis. Item, Se inuicem prodent.

Matthæi 25. Eſurientem non paſcere, ſitientem non potare, hoſpitẽ negligere, nudũ non cooperire, infirmi & incarcerati afflictione nõ affici, & non conſolari.

Priuata uindicta.

Item, ſi eccleſiaſticæ perſonæ ſibi arrogant uſurpationem gladij contra maleficos. Matth. 26. Recõde gladium tuum in uaginam.

Sextum præceptum.

¶ *Ad ſextum pertinent: Caſtè matrimonium colere. Matth. 5. Beati mundo corde. Matt. 19. Quod Deus coniunxit, homo non ſeparet.*

Peccata contra hoc præceptum commemorantur, Matth. 5. mœchari. item, concupiſcentia, ſeu impuri affectus. Ego, inquit, dico uobis, quòd omnis qui uidet mulierem ad concupiſcendum eam, iam mœchatus eſt in corde ſuo.

Facere diuortia aliam ob cauſam, quàm ob fornicationem.

Item, legitimè repudiatam ducere. Ego, inquit, dico uobis, omnis qui dimiſerit uxorem ſuam, excepta fornicationis cauſa, & qui dimiſſam duxerit, adulterat.

Propter uxorem & rem familiarem, negligere regnum Dei: ut ille in parabola, Vxorem duxi, uenire non poſſum.

Crapula, ebrietas. Lucæ 21. Videte ne corda ueſtra grauentur crapula & ebrietate, & curis huius uitæ.

Luxus in ueſtitu. ut notatur in diuite epulone.

Septimum præceptum.

¶ *Ad ſeptimum pertinent, tenere proprium, & comparare bona corporalia iuxta regulam: Quærite primùm regnum cœlorum, & cætera omnia adijcientur uobis.*

Conferre de ſuis bonis ad Reipublicæ conſeruationem: Date Cæſari quæ ſunt Cæſaris.

Et ad miniſterij conſeruationem: Operarius dignus eſt cibo ſuo, Matth. 10.

E ſuis bonis alios iuuare. Luc. 3. Qui habet duas tunicas, det non habenti: & qui habet eſcas, ſimiliter faciat.

Item: Non amplius quàm conſtitutum eſt, ab alijs exigere.

Item, eſſe contentum ſuis ſtipendijs.

Non rapere: Luc. 18.

Luc. 6. Mutuum date, nihil inde ſperantes.

Reddere ei qui eſt defraudatus. Luc. 19.

Peccata ſunt, deditum eſſe mammonæ, auarũ ac tenacem eſſe. Matth. 6. Luc. 16. Non poteſtis Deo ſeruire & mammonæ. Luc. 12. Cauete ab omni auaritia.

Eſſe infidelem diſpenſatorem bonorum ſuæ fidei commiſſorum.

Epulari ſecurè de bonis ſuis, neglectis pauperibus. ut diues epulo, & alter qui horreum ampliat. Luc. 12.

Non eſſe liberalem in miniſterium. Intraui in domum tuam, aquam non dediſti pedibus meis. Luc. 7.

Rapere bona Chriſti: ut faciunt milites, mittentes ſortem ſuper tunica eius.

Dilapidare bona ſua, ut facit Acolaſtus.

Octauum præceptum.

¶ *Ad octauum pertinet, Veritas. Matth. 5. Sit ſermo ueſter, eſt eſt: non non. Quod his abundantius eſt, à malo eſt.*

Humilitas. Matth. 23. Qui ſe humiliat, exaltabitur.

Contraria ſunt, Mendacia. Iohan. 8.

Falſa teſtimonia dare. Marci 14.

Superbia, quæ continet falſum iudicium de ſe ipſo. Luc. 14. Qui ſe exaltat, humiliabitur. Luc. 16. Quod hominibus altum eſt, id abominatio coram Deo eſt.

Iudicare aut damnare alios temerè. Matt. 7. Luc. 6. Nolite iudicare, & non iudicabimini. Nolite condemnare, & non condemnabimini. Non loquitur autem de ordinaria & legitima magiſtratus poteſtate, ſed de priuata & inordinata.

Quærere uanam gloriam hominũ. Phariſæi & ſcribæ omnia opera ſua faciũt in hoc, ut ſpectẽtur ab hominibus. Dilatant enim phylacteria ſua, & magnificant fimbrias palliorum ſuorum, amantq́; primos accubitus in cœnis, & primo ſedere loco in cõcilijs, & ſalutationes in foro, & uocari ab hominibus Rabbi. Matth. 23.

Nonum & decimum præceptum.

¶ *Ad nonum & decimũ aliqua ratione etiã pertinẽt quæ in quinto, ſexto, ſeptimo et octauo poſita ſunt. Porrò huc etiã illa dicta pertinent, quibus cor mundum & ab omnibus prauis affectibus uacuũ & immune requiritur: & quibus prohibentur praui affectus & cupiditates, quibus proximi bonis incõmodari ſolet. Diliges proximum tuum ſicut teipſum: Matth. 23. Væ uobis ſcribæ & hypocritæ, quia purgatis exteriorem poculi patinæq́; partem, cæterùm intus plena ſunt rapina & intemperantia. Item, Foris apparetis hominibus iuſti, intus autem pleni eſtis fictione & iniquitate. Item: Væ uobis ſcribæ & phariſæi, hypocritæ, quia comeditis domos uiduarum, idq́; prætextu prolixæ orationis.*

¶ *Ordinem quendam eſſe bonorum operũ, nõ tantum ex Decalogo, ſed etiam ex pluribus Chriſti concionibus conſtat. Matthæi ſexto inquit: Quærite primùm regnum Dei, & iuſticiam eius. Et in orationis forma ſeriem bonorum operum oſtendit. iubet enim initiò petere ſanctificationem nominis diuini: hoc eſt, ut Deũ uerè agnoſcamus, conuertamur ad pœnitentiam, & eius uerbum amplectamur, cõfiteamur & celebremus. Deinde de alijs commonefacit, nempe ut Deum timentes, ab ipſius regimine pendeamus, Eccleſiam eius amemus, foueamus ac propagemus, & in ſanctitate opera uocationis expediamus: ut auaritiã uitẽtes, corporalia*

Digitized by Google

ab ipſo expectemus: credamus remiſsionem peccatorū: Diaboli inſidias effugiamus: ac ſpem certam liberationis æternæ teneamus. Matthæi 22. inquit, maximum & primum mandatū in lege eſſe, diligere Dominū Deum ex toto corde, tota anima, tota mente: ſecundum autem ſimile huic, Diligere proximum ſicut ſe ipſum. Item: Cæſari ſua, ac Deo ſua reddenda eſſe docet: nec confundenda opera, nec tribuenda creaturis quæ Deo cōueniūt: Lucæ 10. Vnū eſt neceſſariū: Maria optimā partem elegit, quæ non auferetur ab ea. ubi ſtudiū audiendi ac diſcendi uerbū Dei reliquis operibus, corpori potiſsimum ſeruientibus, anteponit.

Moralia quoq;, ut uocātur, opera, ſicuti ſuprà commemorauimus ceremonialibus anteferūtur. Matth. 12. Miſericordiam uolo, & non ſacrificium. Matth. 23. Decimatis mētam, anethum, cyminum: & reliquiſtis quæ grauiora ſunt legis, iudicium & miſericordiam & fidem. Hæc oportet facere, & illa non intermittere.

Externa opera humana induſtria fieri poſſe, Chriſtus concedit. Nam Matth. 5. non inficiatur, Phariſæos habere quandam iuſticiam, uerùm non perfectam. Lucæ 18. quædam enumerantur: ut non rapere alijs, neminem manifeſta iniuria afficere, non contaminare ſe adulterio, ieiunare bis in ſabbato, decimas de omnib. pēdere: ſed interiora negat humana diligentia fieri poſſe, eo quòd natura humana ſit deprauata. ac docet, patrē, ſe & ſpiritum ſanctum eſſe eorum cauſam efficientem. Iohan. 6. Nemo poteſt uenire ad me, niſi pater qui miſit me, traxerit eum. Affirmat igitur, fidem in Chriſtū eſſe opus Dei patris in nobis, nec comparari humana ſolertia. Iohan. 17. Pater ſancte, ſerua eos in nomine tuo. Itē: Sanctifica eos in ueritate tua. Quare ueræ de Deo doctrinæ aſſentiri, & ſanctitatem percipere, non eſt noſtrarum uiriū opus, ſed Dei: qui intercedente filio, pectora noſtra uera doctrina et ſanctimonia illuſtrat. De Chriſti auxilio Iohan. 15. ſcriptum eſt: Sicut palmes nō poteſt ferre fructum de ſemetipſo, niſi manſerit in uite: ſic nec uos, niſi in me manſeritis. Præclara hæc eſt ſententia, qua docet Chriſtus, quid humanæ uires in operibus interioribus ualeant per ſeſe, abſque Chriſti adiumento: nempe nihil aliud, quàm quod palmes à uite reſectus. Ex uite igitur uigor ille efficax in palmitē aſcendit, ut botros ſuos gratiſsimo ſucco diſtentos, proferre queat. Repetit autē aliquoties eodem in loco hanc ſuam ſententiam, ne quis putet ei temere quaſdam uoces excidiſſe. Sine me, inquit, nihil poteſtis facere. Item: Si manſeritis in me, & uerba mea in uobis manſerint, quodcunq; uolueritis petetis, & fiet uobis. Coniungit ad inuocationis opus duo: nempe ſuum auxilium, & uerbū ſuum. Verbo enim uoluntatem patris reuelat, ac per id medium pectora hominum ad ueram inuocationē exuſcitat, ne quis ſibi enthuſiaſmos & inſpirationes Chriſti abſq; uerbo fingat. Item: Ego elegi uos, & poſui uos, ut eatis & fructum afferatis.

De ſpiritu ſancto dicitur Iohannis 16. Spiritus ueritatis docebit uos omnem ueritatem. Iohannis 14. Dabit uobis paracletum. Matthæi 10. Non uos eſtis qui loquimini, ſed ſpiritus patris ueſtri, qui loquitur in uobis. Quapropter cognitio ueræ doctrinæ, habere pacē in conſcientia corā Deo, & in arduis tentationibus ac periculis cōſiſtere, ipſamq; uitā pro IESV Chriſto, eiuſq; doctrina profundere, ipſius ſpiritu ſancti opus eſt, corda hominū gubernantis, & luce tam excellentī accendentis. Concurrunt igitur in hiſce operibus omnium ſummis, Deus, uerbum, uoluntas humana, tracta à Deo per uerbum.

Hinc iam intelligi poteſt, quinam bona opera præſtare poſsint, nempe exiſtētes in Eccleſia Dei uera, ubi per uerbum ſyncerum Deus pater, filius et ſpiritus ſanctus eſt efficax. Clarè enim affirmat Chriſtus, extra ſe neminem poſſe fructus bonos facere: Ioan. 15.

Inde eſt, quòd docet Chriſtus, tantum iuſtificatos bona opera, quæ uerè ſic dici merētur, præſtare poſſe, reliquos non item. Matthæi 7. Nunquid colligunt de ſpinis uuas, aut de tribulis ficus? Sic omnis arbor bona fructus bonos facit, mala autem arbor fructus malos facit. Non poteſt autem arbor mala bonos fructus facere, neq; arbor bona malos fructus facere. Bonæ indolis & frugiferas arbores per ſimilitudinem appellat homines renatos ſeu iuſtificatos, hoc eſt, qui remiſsionem peccatorū per fidem in Chriſtum iuxta certas & reuelatas promiſsiones acceperunt, ac ſpiritu ſancto donati ſunt. Contrà, malæ ac ſteriles arbores uocantur, ignari uerbi diuini, nec regenerati, quantumuis rationis acumine & ſua illa diſciplina excellant, ac uel heſpero (ut ille ait) formoſiores corā mundo appareant. Docet igitur, primò neceſſe eſſe, ut indole bona arbores præditæ ſint, ex qua ſuaues & grati fructus gignantur: qua ſi deſtitutæ fuerint, nihil niſi acidum & amarum quiddam proferent. Eſt autem homo non renatus, quauis inculta ac ſylueſtri arbore agreſtior & ferocior: nec poteſt eiuſmodi opera præſtare, qualia Deus exigit. Eadem figura utitur Chriſtus Matth. 12. Lucæ 6. Aut facite arborem bonam, et fructum eius bonum: aut facite arborē malam, & fructum eius malum. ſiquidem ex fructu arbor cognoſcitur. Progenies uiperarū, quomodo poteſtis bona loqui, cum ſitis mali? Item: Bonus homo de bono theſauro profert bona, & malus homo de theſauro malo profert mala. Perſpicuè docet Chriſtus, oportere nos prius bonos fieri, hoc eſt regenerari, iuſtificari, ſpiritu ſancto illuſtrari, quàm facultatem bene operandi nanciſcamur. Ioan. 15. Ego ſum uitis, uos palmites: qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructū multū. Prius igitur in Chriſto ſit neceſſe eſt, qui bona opera uelit facere. Item: Ego elegi uos, & poſui ut fructum afferatis. Matth. 18. Prius gratis abſoluitur ſeruus, deinde requiruntur ab eo dilectionis opera erga ſuum conſeruum: quæ cum non exhibeat, ſeueriter punitur. Lucæ 1. Vt ſine timore de manu inimicorum liberati, ſeruiamus illi. Duo hac ſententia proponuntur. Primum, homines ſub crudeliſsimis inimicis uerè captiuos eſſe, nec poſſe donec illis uinculis cōſtricti ſunt, Deo ſeruire: alterum eſt, Chriſtum nos in libertatē aſſerere: qua accepta, poſtea opera Deo grata incipiamus facere. Matth. 3. Lucæ 3. Facite fructus dignos pœnitentia. Proponitur hoc loco conuerſio uera, deinde fructus ſubſequuntur. Soli igitur credentes, ſeu iuſtificati, idonei ſunt ad præſtanda opera uerè bona, Deoq; placentia.

Porrò quomodo placeant credentium opera Deo, licet mutila ſint, et ex hac imbecilli natura, in qua adhuc lutum peccati hæret, plurimum ſordium ſecum trahāt, ex prædictis intelligi poteſt: nempe, fide in Chriſtum.

Oporte-

ed by Google

Oportet enim nos ſtatuere firmiter, Deum nobis reconciliatum eſſe, & imputare iuſticiã gratis, abſque omni noſtro merito, tantũ propter Chriſtũ. ſicut inquit Chriſtus, Venite ad me omnes qui laboratis. Item, Qui credit in eum, habet uitam æternam. Deinde & hæc perſuaſa nobis eſſe debent, inchoatã et imbecillem hanc obedientiã iuxta uerbum Dei præſtitã propter mediatorem IESVM Chriſtũ placere. Iohan. 15. Si manſeritis in me, & uerba mea manſerint in uobis, quodcunq; uolueritis, petetis, & fiet uobis. Manere in Chriſto quid aliud eſt, quàm credere in eum? Verba Chriſti in nobis manere, eſt promiſſionibus gratiæ potiſſimũ inniti. Iohannis 16. Ipſe pater amat uos, quia uos me amaſtis, & credidiſtis. Totius igitur amoris Dei, quo nos, noſtraq; opera paternè et clementer accipit, cauſa eſt Chriſtus, in quem credimus. Preces etiam ad Deum patrem in nomine ſuo iubet inſtituere, hoc eſt, fide in ipſum: ut ſtatuamus, ipſius umbraculo & merito nos placere, & benignè audiri preces. Iam ſi inuocatio in nomine Chriſti placet, quod eſt opus longè excellentiſſimum: idem de reliquis rectè aſſeuerari debet. Nec temerè factũ eſt, quòd in orationis formulam, & quidẽ in medium, ceu in ipſum inuocatiõis (ut ſic dicamus) cor, ſit inſerta hæc petitio: Et dimitte nobis debita noſtra. Nam ex ingenti miſericordia propter Chriſtum, quem fide apprehendimus, neceſſe eſt nos beneficia Dei omnia accipere: & hac ipſa miſericordia, in qua, fide propter Chriſtum nitimur, neceſſe eſt tegi noſtra opera, ac paterno affectu approbari. Ex eodem fundamento etiã perſpicuũ eſt, fidem oportere omnibus operibus prælucere: Si quid petieritis, modò credatis, fiet uobis. Debet igitur & ad reliqua referri.

Non eſſe perfecta opera hominum, hoc eſt, nõ ſatiſfacere legi Dei, quæ perfectiſſimam obedientiam ex totis uiribus iuſtè requirit, ex dictis Chriſti et hiſtorijs manifeſtum eſt. Primùm externam phariſæorum iuſticiam, quæ certè non erat uulgaris, non eſſe abſolutam, Chriſtus ſæpe teſtatur. Matthæi 5. inquit, credentium iuſticiam oportere eſſe præſtantiorem & uberiorem, quàm ſcribarum & phariſæorum. Matthæi 23. quaſi definit eam iuſticiam externam, quod inquit: Decimatis mentam, anethum, cyminum: ſed grauiora legis intermittitis. Significat igitur, ipſos tantum ceremonialia & externa quædam præſtare, quæ nequaquã ſint integra legis impletio. Et clarius paulo pòſt: Similes eſtis ſepulchris dealbatis, quæ foris quidem apparẽt ſpecioſa, intus uerò plena ſunt oſſibus mortuorum, omniq; ſpurcitia: ſic & uos, foris quidem apparetis hominibus iuſti, intus autem pleni eſtis fictione & iniquitate. Matthæi 19. cuidam admodum præſumptuoſe dicenti, Omnia hæc cuſtodiui à iuuẽtute mea, quid adhuc mihi deeſt? Chriſtus argutè reſpondebat: Si uis perfectus eſſe, uade & uende omnia quæ habes, et da pauperibus. hac ipſa re eum deducens ad agnitionẽ ſuæ fœdæ auaritiæ, cui tam profundè immerſus erat, ut beneficentiæ erga proximum prorſus eſſet oblitus, ac potiores longè haberet ſuas diuitias, quàm agnitionem & confeſſionem Chriſti. Eadem ratione ſuperciliosum phariſæum retundit Chriſtus, ſicut Lucæ 10. ſcriptũ eſt, qui ſeipſum uolebat iuſtificare: cum tamen nondum didiciſſet, quis eſſet ſuus proximus, multo uerò minus ei debita officia præſtiterat. & Iohan. 7. Nónne Moyſes dedit uobis legem? & tamen nemo ex uobis factis præſtat legem.

Neq; uerò credentium aut iuſtificatorum opera eſſe planè perfecta: neq; legem Dei, ipſorum inchoata obedientia poſſe impleri, idem Chriſtus docet. Nam in oratione Dominica omnes, quantumlibet magnis uirtutib. fulgentes, ſemper, donec hac mortali uita funguntur, iubet petere, Dimitte nobis debita noſtra. Vnde quid aliud conijcias, quàm etiam iuſtificatos adhuc peccata habere, & ſua obediẽtia legi Dei ſatis facere nõ poſſe? Luc. 17. Si feceritis omnia quæ præcepta ſunt uobis, dicite, Serui inutiles ſumus: quod debuimus facere, fecimus. Negat diſcipulos ſibi perfectam legis obedientiam uendicare poſſe, licet plura quàm alij fecerint. Quare ſemper hæc ſententia uera eſt, Ioh. 1. Ex plenitudine eius nos omnes accepimus, gratiã pro gratia. Nõ igitur ex nobis, ſed ex Chriſto habemus plenitudinẽ, ſeu legis exuberantẽ ſatisfactionẽ. Conſonant etiam exempla. Iohannes Baptiſta inquit, Ioh. 1. Cuius ego nõ ſum dignus ut ſoluã corrigiã calciamenti. Et in hiſtoria Euãgelica ſæpe imbecillitates & peccata Apoſtolorũ annotãtur, ut nos moneant de eorum imperfectione in hac uita.

Nunc operæprecium eſt, ſumma qua poteſt fieri diligentia obſeruare, quales fines Chriſtus bonis operib. iuſtificatorum attribuat. Remiſſionem peccatorum, ſeu imputationem iuſticiæ ac ſalutem, nuſquam operibus humanis ſiue ex parte ſiue ex toto adſcribit: ſed tãtum aſſerit, eam ex ſe, ſuoq; beneficio ac merito, gratis contingere credentibus. Lucæ 24. præcipit, ut tantũ in ſuo nomine remiſſio peccatorum prædicetur. Iohan. 3. Sic Deus dilexit, &c. Et Baptiſta inquit: Ecce agnus Dei, tollens peccata mundi. quo ſermone teſtatur, tantum immolatione huius uictimæ, ſine adiumẽto operũ humanorum, peccatorum remiſſionẽ parari ac donari. Item: Ex plenitudine eius (non inquit, ex noſtra, tanquam partiali) omnes (non, quidam tantũ) accepimus, gratiam pro gratia.

Habent tamen & credentium opera ampliſſimos fines, propter quos fieri debeant: ut, Propter mandatum Dei. Poſtulat enim Deus obedientiã ab omnibus. Matthæi 3. Facite fructus dignos pœnitentiæ. Iohan. 15. Hoc eſt præceptum meum, ut diligatis uos inuicem, ſicut dilexi uos. Item: Poſui uos ut fructum feratis. Iohan. 8. Vade, noli amplius peccare. Nequaquam igitur adiaphoron eſt, accepta gratis fide, remiſſione peccatorũ, poſtea ſecundum præcepta Dei uiuere, uel non.

Secundò, ut Deus operibus credentiũ glorificetur. Sic luceat lux ueſtra coram hominibus, ut uideant opera ueſtra bona, & glorificent patrem ueſtrum qui in cœlis eſt.

Tertiò, ut confeſſio extet, fides reluceſcat, & cõſpiciatur: breuiter, ut ſint indicia ac teſtimonia fidei, quæ etiam proximo fiant nota, eiq; cauſam ad celebrandum Deum præbeant. Matt. 5. hæc omnia præcedenti fini copulantur: Vos eſtis, inquit, lux mundi. Non poteſt ciuitas abſcondi, ſupra montẽ poſita: neq; accendunt lucernam, & ponunt eam ſub modio, ſed ſuper candelabrũ, ut luceat omnibus qui in domo ſunt. Luceat igitur lux ueſtra. &c. Matth. 7. Ex fructibus eorum cognoſcetis eos. Additur & ratio: Omnis arbor bona fructus bonos facit, mala aũt arbor malos fructus facit. Matth. 12.

Ex fructu arbor cognoſcitur: Progenies uiperarum quomodo poteſtis bona loqui, cum ſitis mali? Ex abundantia enim cordis os loquitur.

Quartò, propter præmia huius et æternæ uitæ, quibus ſimul dignitas bonorum operum comprehenditur. Etſi enim opera iuſtificatorū remiſsionem peccatorū, gratiam coram Deo, & ſalutem non merentur: tamen aliæ ſuauiſsimæ promiſsiones proponūtur, quæ etiā ſtudium bene operandi excitare debent. Matthæi quinto: Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum. Beati mites, quoniam ipſi poſsidebunt terram. Beati qui lugent, quoniam ipſi cōſolationem accipient. Beati qui eſuriunt, & ſitiunt iuſticiam, quoniam ipſi ſaturabuntur. Beati miſericordes, quoniam ipſi miſericordiā conſequentur. Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum uidebunt. Beati pacifici, quoniam filij Dei uocabuntur. Beati qui perſecutionem patiuntur propter iuſticiam, quoniam ipſorū eſt regnum cœlorum. Beati eſtis, cum maledixerint uobis homines, & perſecuti uos fuerint, & dixerint omne malū aduerſus uos, mentiētes propter me: Gaudete & exultate, quoniam merces ueſtra copioſa eſt in cœlis. Matth. 6. Pater tuus qui uidet in abſcondito, reddet tibi in manifeſto: Mat. 10. Omnis qui me confitebitur coram hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo, qui in cœlis eſt. Item: Qui perdiderit animam ſuam propter me, inueniet eam. Item: Qui recipit uos, me recipit: & qui me recipit, recipit eum qui miſit me. Qui recipit prophetam in nomine prophetæ, mercedē prophetæ accipiet. Et qui recipit iuſtum in nomine iuſti, mercedem iuſti accipiet. Et quicunq; potū dederit uni ex minimis iſtis, calicē aquæ frigidæ tantum in nomine diſcipuli, amen dico uobis, non perdet mercedē ſuam. Matthæi 18. Marci 9. Lucæ 17. Qui ſuſceperit unum paruulum talem in nomine meo, me ſuſcipit. Item: Omnis qui reliquerit domum, uel fratres, aut ſorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet, & uitam æternam poſsidebit. Matthæi 25. Euge ſerue bone & fidelis, qui ſuper pauca fuiſti fidelis, ſuper multa te conſtituam, intra in gaudium Domini tui. Item: Omni habenti dabitur, & abundabit. Ibidem Chriſtus inquit, ſe celebraturum in nouiſsimo iudicio opera credentium, & in uita æterna compenſaturum. Eſuriui enim, dicit, & dediſtis mihi cibum: ſitiui, dediſtis mihi potum: hoſpes eram, & collegiſtis me: nudus, operuiſtis me: infirmus, uiſitaſtis me: in carcere, ueniſtis ad me. Item: Amen dico uobis, quicquid feciſtis uni de his fratribus meis minimis, mihi feciſtis. Quæ poteſt eſſe maior operum dignitas? Matth. 7. Lucæ 6. Date, & dabitur uobis. Menſuram bonam & confertam, & coagmentatam, & ſupereffluentem, dabunt in ſinum ueſtrum. Luc. 14. Cum facis conuiuiū, uoca pauperes, debiles, claudos, cæcos, & beatus eris, quòd non habent unde retribuant tibi. Retribuetur enim tibi in reſurrectione iuſtorum. Ioan. 13. Qui accipit, ſi quem miſero, me accipit. Qui autem me accipit, eum qui me miſit, accipit.

Quintò, ne incidamus in atroces pœnas. Excutitur enim malis operibus gratia, fides, Spiritus ſanctus: niſi rurſus ad Deum cōuertamur, ac per Chriſtum ueniam precemur. Deinde aliàs quoq; impœnitentiā et iniquitates punit Deus. Matthæi tertio & ſeptimo, Lucæ tertio & ſexto: Iam ſecuris ad radicem arborū poſita eſt. Omnis ergo arbor quæ non facit fructum bonum, exciditur, & in ignem mittitur. Item: Cuius uentilabrum in manu ſua, & permundabit aream ſuam, & congregabit triticum in horreum ſuum, paleas autem comburet igni inextinguibili. Matth. 5. Vos eſtis ſal terræ. Quòd ſi ſal ſtupidus fuerit, quo ſalietur? ad nihilum ualet ultrà, niſi ut mittatur foras, & cōculcetur ab hominibus. Item: Qui occiderit, reus erit iudicio. Qui dixerit fratri ſuo Racha, reus erit concilio. Qui dixerit Fatue, reus erit gehennæ ignis. Item: Eſto conſentiens aduerſario tuo citò, dum es in uia cum eo, ne fortè tradat te aduerſarius tuus iudici, & iudex tradat te miniſtro, & in carcerem mittaris. Amen dico tibi, non exibis, donec reddas nouiſsimum quadrantem. Item: Omnis qui uiderit mulierem ad concupiſcendum eam, iam mœchatus eſt in corde ſuo. Matthæi ſexto: Si non dimiſeritis hominibus, nec pater ueſter dimittet uobis peccata ueſtra. Matthæi 7. Lucæ 6. Nolite iudicare, & nō iudicabimini. Item: Diſcedite à me omnes qui operamini iniquitatem. Matthæi 10. Marci 4. Lucæ 9. & 12. Qui negauerit me coram hominibus, negabo & ego eum corā patre meo qui in cœlis eſt. Matth. 12. Dico uobis, quòd de omni uerbo ocioſo, quod locuti fuerint homines, reddent rationem in die iudicij. Item ait, Diabolum ad domum uacuam reuerti, ſtipatum alijs ſeptem ſe nequioribus, et efficere ut poſteriora fiant multo peiora prioribus. Matthæi 22. Rex audiens ſuos ſeruos malè accipi & tractari, miſsis exercitibus ſuis, perdit homicidas illos, & ciuitatē illorum ſuccendit. Item: Mittet filius hominis angelos ſuos, & colligent de regno eius omnia ſcandala, & eos qui faciunt iniquitatem, & mittent eos in caminum ignis. Matth. 18. Qui ſcandalizauerit unū de puſillis iſtis qui in me credunt, expedit ei ut ſuſpendatur mola aſinaria in collo eius, & demergatur in profundum maris. Item: Væ homini, per quem ſcandalum uenit. Item, ſeruus qui non erat miſericors erga cōſeruum, amittit accepta bona, & æternæ damnationi adiudicatur, addita concluſione: Sic & pater meus cœleſtis faciet uobis, ſi non remiſeritis unuſquiſq; fratri ſuo de cordibus ueſtris. Matt. 23. Qui ſe exaltat, humiliabitur. Matthæi 25. Seruum inutilem reijcite in tenebras exteriores. Item ait ſe puniturum peccata: Quicquid non feciſtis uni de minoribus his, nec mihi feciſtis. Lucæ 17. Nonne decem mundati ſunt, nouem autem ubi ſunt? Non eſt inuentus qui rediret, & daret gloriam Deo? Iohan. 15. Omnem palmitem in me non ferentem fructum, tollit. Item: Si quis in me non manſerit, mittitur foràs ſicut palmes, & areſcit, & colligunt eum, & in ignem mittunt, & ardet. Huc etiam pertinent exempla pœnarum, quibus impij affecti ſunt propter contemptum uerbi, & alia ſcelera.

Contraria bonis operibus ſunt peccata contra totū Decalogum, quæ proculdubio cauſa ſunt ingentiū pœnarum præſentis & æternæ uitæ: qua de re modò teſtimonia ſunt collecta. Deinde pugnant traditiones, ſeu opera humana, ſi ijs adſtruitur opinio cultus, de quibus Matthæi decimoquinto dicitur: Sine cauſa colunt me, docentes doctrinas & mandata hominum. Præterea hypocriſis, quæ magnifacit operá externa, &

proprijs operibus perfectionem ac laudem iuſticiæ adſcribit. Damnatur autem à Chriſto Matthei 6. Cum miſericordiam facis, noli ante te tuba canere, ſicut hypocritæ faciũt in ſynagogis, & in uicis, ut honorificẽtur ab hominibus. Item: Cum oratis, non ſitis ſicut hypocritæ, qui amant in ſynagogis & in angulis platearũ ſtantes orare, ut uideantur ab hominibus. Amẽ dico uobis, receperunt mercedem ſuam. Matthæi 15. Irritum feciſtis mandatum Dei, propter traditionem ueſtram. Hyprocritæ, bene prophetauit de uobis Eſaias dicens: Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum lõgè eſt à me. Matthæi 23. uæ ſuper ipſos pronunciat, eo quòd ceremonialia præferrent moralibus, ſibiq; falſo iuſticiæ laudem tribuerent. Lucæ 18. ait Chriſtus, phariſæum cum ſua operũ iuſticia, cuius perſuaſione tumebat, dãnatum in iudicio Dei eſſe. Nec tribuendam eſſe ſalutem operibus humanis, ex dictis de meritis Chriſti ſole meridiano, quod dicitur, clarius eſt. Ipſe enim tantũ ſaluum fecit populum ſuum à peccatis ſuis: ipſe uenit perditos ſaluare, legem implere, uitam parare & donare. Huc pertinet & illud, quod in nouiſſimo die quærẽt iuſti: Domine, quando te uidimus eſurientẽ, & pauimus te? ſitientem, & potauimus? ſicut indicat Chriſtus ipſe, iudex iſtius iudicij futurus. Salutem igitur ſuam iuſti non collocarunt in opera: aliàs hoc ipſum in eo loco faſſuri, neq; ea tantopere extenuaturi eſſent.

¶ Poſtremò, cõpendij uice in hoc loco uiſum eſt adijcere parabolã à Chriſto propoſitam, de patrefamiliàs ac denario, in qua pleræq; operum cauſæ pulchrè commemorantur, ac ueluti in pictura demonſtrantur: Matthæi 20. Primum, omnes ſunt ocioſi, dominum, uineam & opera ignorantes, ac præmijs omnibus deſtituti per ſe: id quod totum genus humanum, quale quidem nunc eſt, depingit, nẽpe quòd uera bona opera nemo ex ſuis naturalibus uiribus poßit præſtare. Venit autem paterfamiliàs, ipſe nimirum Deus, uerè paterfamiliàs in hac ampliſſima domo, quam ipſemet extruxit, nempe mundo, ac uocat operarios. Ea igitur eſt cauſa efficiens bonorum operũ: nẽpe Deus, uocans nos ſuo uerbo, quod ipſemet protulit in mundum, & nunc in miniſterio cõſeruat ac tradit. Mittit autem in ſuam uineam, hoc eſt, in Eccleſiam. nam extra Eccleſiam nulla bona opera fieri poſſunt. Et ad certos labores eos mittit, nempe ut uineã colant, non euellant, non deſtruant, non fodiant res alias. Talia enim opera præſtanda ſunt, quæ ipſe Deus præcepit. nec debet aliquid ſuſcipi proprio arbitrio.

Vocat autem diuerſis temporibus, nec labores ſunt pares: hoc eſt, uocatio Eccleſiæ fit omnibus tẽporibus. Deinde, ſicut dona, ita & opera uariant: alius alio plura & excellentiora habet.

Finalis cauſa præmia ſunt, quibus labores compenſantur: uerùm in ijs gratiam ſuam uult lucere Deus, eo quòd pluribus ex gratuita beneuolẽtia, quàm ex merito, præmia largiatur. Succenſet præterea paterfamiliàs, hoc eſt Deus, ijs qui ſuam liberalitatẽ ægrè ferũt: maiuſq; meritũ exigunt, quàm labor aut conuentio poſtulant: hoc eſt, qui dignitate ſuorum operũ ſuperbientes, gratiam faſtidiunt. Ait inſuper, ſuum hoc eſſe, quod donet: ac ſi iure uelit agere, ne hilum quidem ſe nobis debere, qui nos totos ſibi debeamus. Depinguntur igitur hic quaſi uiuis coloribus hypocritæ, ac definiuntur, quid ſint: nempe operarij tantum, pondus & æſtum diei ſuſtinentes, & præmia ambientes: & quidem maiora à Deo exigentes, quàm meruerunt: expoſtulantes cum Deo, quòd æqualia diſtribuat ijs qui non æqualiter laborauerint. Sed effundunt iſti ſuperbi obmurmuratores gratiam Dei, ac cum ſuo denario iubentur abire. Non igitur in hac parabola agitur de ſalute, uel eius merito, non de uita æterna: ſed de denario, id eſt, corporalibus præmijs.

Hactenus præcipuæ partes in doctrina de bonis operibus ſunt expoſitæ. nunc quia ſpecies quædam paulo latius patent, & uberius à Chriſto ſunt explicatæ, uiſum eſt eas continuò hic attexere.

DE INVOCATIONE Dei.

VEram Dei inuocationem nõ eſſe cuiuis notam, nec tantum ex naturali noticia prouenire, neq; etiam ijs qui ſunt extra eccleſiã, cum uera Eccleſia Dei communem eſſe, hæc dicta teſtantur. Iohannis 4. Vos adoratis, quod neſcitis. Iohan. 16. Vſq; modò non petijſtis quicquam in nomine meo. Videtur enim taxare Chriſtus ipſorum imbecillitatem, quòd hactenus nondũ uera fiducia in Chriſtum, ſeu in nomine ſuo potuerint inuocare. Lucæ 11. Domine doce nos orare. Etſi autem hæc uox de forma orationis principaliter intelligi uideatur, tamen ſimul totam inſtitutionem de uera inuocatione cõprehẽdit, cuius in Iudaiſmo diſcipuli Chriſti fuerant ignari. Præterea ſine uera Dei noticia, ſine Chriſto, ſine fide in ipſum nõ poteſt fieri uera inuocatio. Nemo nouit patrem, niſi filius, et cui uoluerit filius reuelare. Et Iohan. 5. Qui non honorificat filium, non honorificat patrem. Iohan. 16. præcipit, ut tantum in ſuo nomine oratio fiat. Sed iſta omnia nullus hominũ nouit, niſi ſit pars Eccleſiæ Chriſti, & ex uerbo patefacto didicerit. Proinde inuocatio Dei non eſt opus naturale, ſed quod in Eccleſia Chriſti tantum ex certo uerbo Dei, illuſtrante ſpiritu ſancto, diſcitur.

Eſſe autem hanc Dei uoluntatem, quòd uelit inuocari, Chriſtus perſpicuè adſeuerat Iohan. 4. Pater, inquit, tales quærit, qui adorent eum. Proponit & mandatum ſæpius. Matthæi 7. Petite, & accipietis. Coniungit promiſſiones, etiam ſummis aſſeuerationibus, tanquam iuramentis confirmatas, Iohannis 16. Et Chriſtus omnes ſe inuocantes exaudit, formulam inſuper orandi tradit: quæ quidem omnia ex ſequentibus dilucidiora fient.

Ex ijſdem etiam patet, quid ſit inuocatio: nempe uerum Deum ſerio cordis motu, gemitibus & ore cõpellare, in nomine & fiducia Mediatoris IESV Chriſti: ac petere rem certam, ſiue ſpiritualem, ſiue corporalẽ, iuxta uolũtatem patefactam: certoq; ſtatuere, ſuas preces exaudiri, ac certum auxilium iuxta reuelatam uoluntatẽ impetrari: uel beneficia Dei in nos uel alios collata, cognoſcere, magnifacere, eiq; gratias agere. Attendant autem pij lectores ad ſequentes partes: tum facilè intelligent, ex perſpicuis teſtimonijs eiuſmodi definitionem extrui. Ideo autem probationes hic omittimus, ne eadem nimis crebrò repetere cogamur.

Oportere autem uerum ac certum Deum inuocari

Chri-

Chriſtus hoc dicto indicat: Iohan. 4. Nos adoramus quod ſcimus.

Quis ſit inuocandus, & quò cor & querelæ noſtræ ſint dirigendæ, Chriſtus & exempla docent. Ad patrē autem ut plurimū oratio iubetur fieri, Matth. 6. Lucæ 11. Orantes, inquit, dicite: Pater noſter qui es in cœlis. Non angelum, uel patriarcham, aut prophetam mortuum, ſed patrem tantū iubet inuocari, et quidem eum patrem qui ſit in cœlis, hoc eſt, præſtò ſit, poßit ac uelit promptißimè audire: Matthæi 6. Nunquam enim non eſt in cœlis, id quod phraſi Hebraica ſignificat, eum, ubicunq; cœli ſunt, hoc eſt, omnibus in locis præſentem eſſe. Item: Ora, inquit, patrem tuum. & Iohan. 4. Veri adoratores adorabunt patrem. Iohan. 15. & 16. Quicquid petieritis patrem. Chriſtus ipſe aliquoties patrē compellat. Iohan. 12. Pater clarifica me ex hac hora. Iohānis 17. Pater, uenit hora, In paßione, in horto ac cruce, patrem in ſua ardentißima inuocatione exprimit.

Quòd etiā filius poßit ac debeat inuocari, exempla docent. Matthæi 8. & quidem ſæpè hæc forma deſcribitur, Miſerere mei fili Dauid. Matthæi 15. & 20. Iohannis 20. Thomas ad Chriſtum inquit: Dominus meus & Deus meus

Spiritum ſanctum quoq; poſſe ac debere inuocari, uel ex Baptiſmi uerbis colligi poteſt. Scriptum eſt Matthæi 4. Deut. 6. Dominum Deum tuum adorabis, eiq; ſoli ſeruies. Sed Spiritus ſanctus etiā Deus eſt, unà cum patre & filio, ſicut uerba baptiſmi habent, Ergo & ſpiritui ſancto inuocatio tribuenda eſt.

Coniunctim quoq; Deus, hoc eſt, ille qui unus eſt in eſſentia, & trinus in perſonis, inuocandus eſt: ſicut teſtimonium modò recitatum teſtatur, Dominum Deum tuum adorabis. Lucæ 18. Deus propitius eſto mihi peccatori. item: Deus faciet uindictam electorū ſuorum, clamantium ad ſe. Matth. 9. Rogate dominum meßis: etſi de patre tantum uideatur accipi, tamē in genere ad Deum referri poteſt. Sic Maria in ſuo cantico, Zacharias, Lucæ 1. et Simeon, Lucæ 2. ſuas preces ad Deū referunt, & trinitatem ſimul comprehendunt. Et huc pertinet integra de Deo doctrina, quam ſuprà commemorauimus.

Quomodo preces faciendæ ſint, Chriſtus nos inſtruit: nempe fide. Matthæi 21. Omnia quæcunq; petieritis in oratione, credentes, accipietis. Eadem uerò Iohannis 14. 15. & 16. hac phraſi explicat, Quicquid petieritis patrem in nomine meo. hoc eſt, Orantem oportet ſtatuere fide, ſe habere propitium Deum, propter mediatorem Chriſtum: & propter eundem ſe exaudiri, & accipere res neceſſarias. Debet igitur in precibus mentio fieri Chriſti, et in eum tota mentis fiducia collocari. Nam fides, ut ſuprà dictum eſt, reſpicit miſericordiam & meritum Meßiæ. Sicut etiā hæc orationis forma teſtatur, Miſerere mei fili Dauid. Sic publicanus orat: Deus propitius eſto mihi. Flagitat igitur Deus eiuſmodi humiliationem, et implorationem miſericordiæ per Chriſtum. Nam phariſæus ſine pœnitētia ac fide orans, apertè condemnatur à Chriſto. Et quidem certò ſtatuendum eſt, nos exaudiri, & cōſequi res nobis neceſſarias atq; utiles. ideoq; addit Marci undecimo: Credite quod accipietis. Prohibet igitur dubitationem. Ibidem: Cum ſtabitis ad orandum, dimittite ſi quid habetis aduerſus aliquē, ut & pater ueſter qui eſt in cœlis, dimittat uobis peccata ueſtra.

Vult tales inuocare Deum, qui agunt pœnitentiam, nec perſeuerant in peccatis contra conſcientiam. Inde & Iohannis 9. dicitur à cæco, cui uiſum Chriſtus reſtituerat: Scimus, quòd peccatores Deus non exaudit: ſed ſi quis Dei cultor eſt, & uolūtatem eius facit, hunc exaudit: hoc eſt, agentem pœnitentiam. Eòdem ſpectat & hoc Chriſti dictum, Iohan. 15. Si manſeritis in me, & uerba mea in uobis, quodcunque uolueritis petetis, & fiet uobis.

Tantum eos poſſe preces ad Deum facere oſtendit, qui uerbum Dei ſequuntur, nec manent in delictis aut erroribus contumaciter. Iohannis 4. inquit, Veri adoratores adorabunt patrem in ſpiritu & ueritate: hoc eſt, ſpiritualibus motibus, & uera noticia Dei & uolūtatis ipſius. non renati, nec ſpiritum nec ueritatem habent: ideo nec rectè Deum inuocare norunt. De formulis autem inuocationis paulo pòſt.

Aliquid certi à Deo eſſe petendum, & quidem omnis generis res nobis neceſſarias, modò non ſint impiæ, eſſe petendas, his dictis Chriſtus docet: Ioh. 15. Quodcunque uolueritis petetis. Matthæi 18. Si duo conſenſerint ex uobis ſuper terram, de omni re quamcunq; petierint, &c. Matthæi 21. Omnia quæcunq; petieritis. In primis autem orationis formula, quam ipſe Chriſtus dictauit, nō tantum ſimpliciter nos admonet, quòd certæ res à Deo ſint rogandæ, ſed ueluti in illuſtri tabula res ipſas optimo ordine diſtribuit, & cōprehendit: nēpe quòd primo ordine res ſpirituales à patre ſint expetendæ: quales ſunt, nominis diuini ſanctificatio, regni ac gubernationis ipſius in nobis aduentus, ut faciamus ea ad quæ conditi ſumus, Deoq; grata ſunt. Poſtea etiā res corporales à Deo petere debemus, quæ panis uocabulo omnes comprehenduntur: pertinent enim ad huius caducæ uitæ conſeruationem. Et hic inſeruit Chriſtus rurſus petitionem rerum ſpiritualiū, nempe remißionis peccatorum: idq; hoc conſilio, ut ſciamus etiam in corporalibus oportere fidem, petentem ueniam peccatorum, & miſericordia gratuita ſeſe fulcientem, prælucere. Denique rogamus, ut Deus nos ab inſidijs diaboli, & alijs calamitatibus clementer cuſtodiat: & ex hac ærumnarum ualle liberatos, in æternam beatitudinem collocet. Rerum igitur petendarum catalogus & ſeries ex hac epitome rectè ſumi poteſt. Separatim tamen etiam de quibuſdam rebus extant ſentētiæ, ut de rebus ſpiritualibus hæ ſentētiæ loquuntur, Lucæ 11. Pater ueſter cœleſtis dabit Spiritum ſanctum petentibus ſe. Matthæi 9. Rogate dominum meßis, ut mittat operarios in meſſem ſuam. Domine adauge nobis fidem. Matthæi 26. Vigilate & orate, ne intretis in tentationem. Rogaui pro te, ne deficiat fides tua. De corporalibus rebus ſunt pleræq; petitiones eorū, qui miraculoſas liberationes à Chriſto acceperunt. Expoſita clade, quæ manebat Hieroſolymam, Chriſtus ſubiungebat: Orate ut non fiat fuga ueſtra in hyeme uel ſabbato. Matthæi 24. Subijcitur & concioni de nouißimis temporibus iſta commonefactio, res ſpirituales & corporales complectens, Lucæ 21. Vigilate, inquit, omni tempore, orantes, ut digni habeamini fugere iſta omnia quæ futura ſunt, & ſtare ante filium hominis.

Orandum

Orandum porrò eſſe non tantum pro ſe, uerùm etiam pro alijs, ex oratione quam uocamus Dominicam liquet. Vult & pro inimicis nos orare Chriſtus, Matthæi 5. Lucæ 6. Orate pro perſequentibus & calumniantibus uos, ut ſitis filij patris ueſtri qui in cœlis eſt, qui ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos, & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos.

De corporalib. autem peculiariter nos exempla docent, q. cum cõditione ſint petendæ: ut nimirum uoluntati diuinæ ea permittamus, noſq; ad patientiam offeramus. Matthæi 8. leproſus ait: Domine, ſi uis, potes me mundare. Tribuit ſanè Chriſto uoluntatem & facultatem: ſed nihilominus, tanquam in re corporali, uera humilitate ſe ei ſubijcit, ut ſi iudicet ſibi ſanitatẽ nõ expedire, auxiliũ differat. In horto Chriſtus ter iterat hanc orationis formam: Pater, ſi eſt poßibile, tranſeat calix iſte: ueruntamen non ſicut ego uolo, ſed ſicut tu uis.

De corporali ſuſtentatione ſuauißimas conſolationes, & quidem argumenta quibus fidem inrebus uictui neceſſarijs erigere uult, proponit Chriſtus: Matthæi 6. Dico uobis, inquit, ne ſoliciti ſitis animæ ueſtræ, quid mãducetis: neq; corpori ueſtro, quid induamini. Nónne anima pluris eſt quàm eſca, & corpus pluris eſt quàm ueſtimentum? Reſpicite uolatilia cœli, quomodo nõ ſerunt, neq; metũt, neq; cõgregant in horrea, & pater ueſter cœleſtis paſcit illa. Nonne uos multo pluris eſtis illis? Quis aũt ueſtrûm, cogitãs poteſt adijcere ad ſtaturam ſuam cubitum unum? Et de ueſtimentis quid ſoliciti eſtis? Conſiderate lilia agri, quomodo creſcunt. Non laborant, neq; nent. Dico autem uobis, quoniam nec Salomon in omni gloria ſua coopertus eſt, ſicut unus ex iſtis. Si autem fœnum agri quòd hodie eſt et cras in clibanum mittitur, Deus ſic ueſtit: quãto magis uos, modicæ fidei? Nolite ergo ſoliciti eſſe, dicentes: Quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur? Hæc enim omnia gentes inquirunt. Scit enim pater ueſter, quia his omnib. indigeatis. Quærite ergo primùm regnum Dei, & iuſticiam eius, & hæc omnia adijcientur uobis. Nolite ergo ſoliciti eſſe in craſtinum: craſtinus enim dies, ſolicitus erit ſibijpſi. Sufficit diei malicia ſua. Lucæ 12. quæ de uolucribus dicuntur, ſic effert: Cõſiderate coruos, non ſeminant, neq; metunt, quibus nõ eſt cellarium, neq; horreum: & Deus paſcit illos. Alludit aũt Chriſtus ad illud quod Pſalm. 147. dicitur: Qui dat iumentis eſcam ipſorum, & pullis coruorum inuocantibus eum. Matthæi 4. inquit Chriſtus, ex Deuter. 8. Nõ in ſolo pane uiuit homo, ſed in omni uerbo quod procedit de ore Dei.

Neminem mora auxilij debere frangi, ſed alacriter inſtare petendo, hac parabola Chriſtus docet Luc. 18. Erat, inquit, in ciuitate quadam iudex: is nec Deum timebat, nec homines reuerebatur. Vidua aũt in eadẽ ciuitate erat, quæ ad ipſum accedens: Vindica, inquit, me de aduerſario meo. Verùm iudex per longum tempus nolebat. Poſtea uerò dixit intra ſe: Etſi Deum non timeo, nec hominem reuereor, tamen quia moleſta eſt mihi hæc uidua, uindicabo eam, ne deniq; ueniens ſugillet me. Audite, inquit Chriſtus, quid iudex iniquus dixerit. Deus autem non faciet uindictam electorum ſuorum, clamantium ad ſe die ac nocte, & patientiam habebit in illis? Dico uobis, citò faciet uindictam illorum.

Accommodat autem Lucas eam parabolam, et ait eam à Chriſto dictam, quòd oporteret ſemper orare, & nõ deficere. Chriſtus etiam ſuam orationem in horto ter repetit.

Formulas orandi liberas eſſe, nec quenquam ad certa uerba eſſe adſtrictum, uel hæc narratio oſtẽdit, q. Iohannes diſcipulos ſuos docuerit orare: Chriſtus uerò haud dubiè non ſecutus Iohannis uerba, alium modum tradiderit, ad quem nec ipſe quenquam alligauit. Placent Chriſto & paucula ac ſimplicia uerba, eorum qui auxilium eius implorant. Cum autem haud dubiè non ſit fruſtra à Chriſto hæc formula præſcripta, & ſingulari diligentia ab Euangeliſtis commemorata, frequenter ſanè nos ea uti decet. Nam citra uerborũ ambages rotunda breuitate complectitur omnia, quibus indigemus, ſiue ad hanc, ſiue ad ſequentem uitam pertinẽtia. Aliæ formæ ſunt tales, quales cuiuſq; neceßitas & fides genuit. ut Matthæi 8. Domine ſi uis, potes me mundare. Item: Domine dic uerbum ſolummodo, & ſanabitur puer meus. Matth. 9. Domine filia mea modò defuncta eſt, ſed ueni, impone manum tuam ſuper eam, & uiuet. Item: Miſerere noſtri fili Dauid. Matth. 14. Domine ſaluum me fac. Matthæi 15. Miſerere mei Domine fili Dauid, filia mea à dæmonio uexatur. Itẽ: Domine adiuua. Matt. 17. Domine miſerere filio meo, quia lunaticus eſt. Formulæ Chriſti ſunt Iohan. 12. Pater clarifica me ex hac hora, ſed propterea ueni in hanc horam, pater clarifica nomen tuum. Ioh. 17. prolixißima oratio, qua applicat Chriſtus ſuum beneficium toti mundo deſcribitur. In horto inquit: Pater mi, ſi poßibile eſt, tranſeat calix iſte: ueruntamen non ſicut ego uolo, ſed ſicut tu uis. In cruce, Lucæ 23. Pater dimitte illis, quia neſciunt quid faciunt: Pater, commendo ſpiritum meũ in manus tuas. Hæc recenſentur, ut uideant pij lectores, Deo placere ea uerba, quæ ipſa neceßitas nobis ſuggerit.

Rationem, quare breuiter ſit orandum, admodum elegantem, & ſolatio plenam, Chriſtus commemorat: Scit enim, inquit, pater ueſter, quibus opus ſit uobis, priuſquam petatis ab eo. & reprehenduntur prolixæ orationes Phariſæorum, Matthæi 6.

Non eſſe orationem ad ullum locum alligatam, Iohannis 4. Chriſtus docet: Mulier, inquit, crede mihi, quia ueniet hora, quando neq; in monte hoc, neq; Hieroſolymis adorabitis patrem. Matthæi 6. Tu cum oraueris, intra cubiculum tuum: & clauſo oſtio tuo, ora patrem tuum in abſcondito: & pater tuus qui uidet in abſcondito, reddet tibi in manifeſto.

Vult tamen interdum Deus, in cœtu piorum preces fieri. ſicut Matth. 18. inquit: Si duo conſenſerint ſuper terram de omni re quamcunq; petierint, fiet illis. Orat in loco deſerto Chriſtus Marci 1. Lucæ 4. Matth. 14. Marci 6. dimiſſa turba, aſcendit in montem ſolus, ad orandum. In monte pernoctat in oratione Dei, Lucæ 6. Solus orat Chriſtus, Lucæ 9. Matthæi 26.

Geſtus deſcribuntur, quòd Chriſtus orans in cœlum aſpexerit, Matth. 14. Iohan. 17. Item poſitis genibus orat, Luc. 22. Verùm q. ad geſtus attinet, nullum eſt præceptum traditum: ſiquidem leproſi initio ſtantes Chriſtum inclamant, & opitulationem petunt. Poſtea unus redijt, procidit in faciem ante pedes IESV.

Non tan-

Non tantum autem mente orandum, ſed etiã uerba quædam proferenda eſſe, Chriſtus monet, inquiens: Orantes dicite. hoc eſt, uult etiam aliquando uerba recitari, in quibus expoſita noſtra neceſſitate, imploremus opem Dei.

Traditæ autẽ ſunt maximè inſignes & ampliſſimæ promiſſiones à Chriſto, quæ in inuocatione memoria repeti & attentè conſiderari debent. Matthæi ſexto: Scit pater ueſter cœleſtis, quibus opus ſit uobis, priuſquam petatis ab eo. Item oratio Dominica, quam Chriſtus uult nos recitare, ſimul luculentam continet promiſſionem. Iubet nos Chriſtus iſta petere: ergo certum eſt, quòd pater ea uelit largiri. Matthæi 7. Lucæ 11. Petite, & dabitur uobis: quærite, & inuenietis: pulſate, et aperietur uobis. Omnis enim qui petit, accipit: & qui quærit, inuenit: & pulſanti aperietur. Aut quis eſt ex uobis homo, quem ſi petierit filius ſuus panem, nunquid lapidẽ porriget ei? aut ſi piſcem petierit, nunquid ſerpentẽ porriget ei? Si ergo uos, cum ſitis mali, noſtis bona dona dare filijs ueſtris: quãto magis pater ueſter qui in cœlis eſt, dabit bona petẽtibus ſe? Lucæ 1. Angelus Zachariæ nunciũ adfert, ſuas preces à Deo exauditas eſſe. Lucæ 18. Deus facit uindictã electorum ſuorum, clamantium ad ſe die ac nocte, ac patientiã habebit in illis. Iohan. 14. Quodcunq; petieritis in nomine meo, hoc faciam, ut glorificetur pater in filio. Si quid petieritis me in nomine meo, hoc faciã. Ioh. 15. Quodcunq; uolueritis, petetis, & fiet uobis. Quodcũq; petieritis patrem in nomine meo, dabit uobis. Ioh. 16. Amen amen dico uobis, ſi quid petieritis patrem in nomine meo, dabit uobis. Item: Petite, & accipietis, ut gaudium ueſtrũ ſit plenum: Idem confirmant & exempla, quòd Chriſtus omnes, quotquot eius auxilium implorarunt, clementer adiuuit.

Effectus orationis ſunt, conſequi res deſideratas, ſicut oratio Dominica eas ordine exponit: quæ ſanè maximi momẽti ſunt, & poteſt eas quilibet expẽdere. Oratione ſalutares doctores impetrari, Chriſtus docet Matthæi nono. Spiritum ſanctum: Lucæ 11. Conſeruationem fidei: Lucæ 22. Vitationem pœnarum: Matthæi 24. Defenſionem contra tentationes: Matthæi 26. Profligationẽ diaboli: Matthæi 17. Hoc genus dæmonij non eijcitur, niſi oratione & ieiunio. Iohan. 16. Petite, et accipietis, ut gaudium ueſtrum ſit perfectum. Liberationem ex periculis, & à morbis, ſicut exempla in hiſtoria Euangelica non pauca extant.

Cauſæ orandi plures ſunt, quæ in concionibus Chriſti proponuntur: ut pote mandatum, Matthæi 7. Iohannis 16. Petite, inquit, & accipietis. Non igitur relinquit cuiquam liberum. & in horto ſeriò iubet eos inuocare Deum. Secundò, promiſſiones ſuauiſſimæ cum ſumma aſſeueratione prolatæ, & quidem per ipſum filium Dei, quem iuſſit pater audiri. Tertiò, habemus talem, in cuius nomine, hoc eſt merito ac fiducia, poſſimus inuocare, quiq; ſe mediatorem præſtat. Etſi igitur nos ſumus indigni, tamen in nomine Chriſti Deum habemus beneuolum & largum opitulatorem. Quartò, neceſſitas noſtra ſumma. Indigemus enim ſingulis momentis diuino auxilio. Quintò, pœnæ ingentes nos commouere debebant, ſi non orauerimus. Nam ſine oratione, res in oratione Dominica comprehenſas habere non poterimus: quibus ſi deſtituamur, quid poteſt eſſe nobis ærumnoſius? Pingit etiam calamitate iſtas typus de malis ſpiritibus, in uacuam atque ocioſam domum agminatim incurſantibus. Item in horto Chriſtus monet, nõ orãtes, expoſitos eſſe tẽtationibus.

Contraria ueræ inuocationi Chriſtus eſſe docet: Nõ adorare uerum Deum, Ioan. 4. Vos adoratis quod neſcitis. Damnat igitur Chriſtus Samaritanorum inuocationem. De cæteris quoq; Iudæis inquit Ioan. 8. Non nouerunt patrem, neq; me. Idololatria, ſeu flexis genibus adorare Satanam, propter regna huius mundi: contra illud, Dominum Deum tuum adorabis, Matth. 4. Non in fide, non in nomine Chriſti adorare: contra dictum Ioan. 16. Si quid petieritis patrem in nomine meo. In impœnitentia inuocare, Iohannis 9. Peccatores Deus non exaudit: ſcilicet perſeuerantes in delictis contra conſcientiam, abſq; pœnitentia. Battologia ethnica. Matthæi ſexto: Orantes nolite multum loqui, ſicut ethnici faciunt. putant enim, quòd in multiloquio ſuo exaudiantur. Hypocriſis, ad oſtentationem orare: Matth. 6. Orantes non ſitis ſicut hypocritæ, qui amant in ſynagogis & in angulis platearum ſtantes orare, ut uideantur ab hominibus. Contra uoluntatem Dei petere: ſicut mater filiorum Zebedæi rogabat, ut uterq; filiorum Chriſto ad latera ſederent. Ad locum poſt exhibitum Chriſtum preces alligare. Ioan. 4. Veniet hora, quando neq; in monte hoc, neq; Hieroſolymis adorabũt patrem. Hiſce uerbis diſcrimina locorũ, quod ad preces faciendas, tollit.

Poſtremò pertinet & gratitudo ad hunc locũ, quæ eſt agnitio et celebratio beneficiorũ acceptorũ à Deo. ac requirit eam Chriſtus Lucæ 17. ubi unus è leproſis purificatis reuertitur, Chriſto agens pro accepta ſanatione gratias. Ea uerò res tantopere placet Chriſto, ut plura ei dona impartiat. Exemplum gratiarum actionis Chriſtus præbet Matth. 11. Confiteor, inquit, tibi Pater Domine cœli & terræ, quia abſcondiſti hæc à ſapientibus & prudentibus, & reuelaſti ea paruulis. Contraria eſt ingratitudo, quã Chriſtus auerſatur, & damnat, Lucæ 17. Nónne, inquit, decem mundati ſunt, nouẽ autẽ ubi ſunt? Non eſt inuẽtus qui rediret, & daret Deo gloriam? Et fauore Chriſti hi ingrati excidũt.

DE CONFESSIONE.

Confeſſionẽ eſſe neceſſariã, ex grauibus adhortationibus Chriſti patet, Matthæi quinto: Vos eſtis ſal terræ. Item: Vos eſtis lux mundi: Non poteſt ciuitas abſcondi ſupra montem poſita: neq; accẽdunt lucernam, & ponunt eam ſub modio, ſed ſuper candelabrum, ut luceat omnibus qui in domo ſunt. Sic luceat lux ueſtra coram hominibus, ut uideant opera ueſtra bona, & glorificẽt patrem ueſtrũ qui in cœlis eſt. Matthæi 7. Omnis arbor bona, facit fructus bonos.

Neceſſitas ac præmia deſcribuntur Matth. decimo: Omnis qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo qui in cœlis eſt. Non cõfiteri, & peccatũ tetrũ eſt, & punietur. Matthæi 12. Lucæ 11. Qui nõ colligit mecũ, diſpergit. Matth. 5. Marci 9. Lucæ 14. Quòd ſi ſal ſtupidus fuerit, quo ſalietur? Ad nihilum ualet ultra, niſi ut mittatur foras, & conculcetur ab hominibus. Matth. 7. Omnis arbor quæ nõ facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur.

DE DILECTIONE PROximi, & dimiſsione fraterna.

PRoximum eſſe diligendū, ex ſententia legis eſt manifeſtum, Matth. 22. Diliges proximum tuum ſicut teipſum. Inimicos autem ipſos fauore eſſe proſequēdos, diligenter inculcat Chriſtus Matth. 5. Ego dico uobis, diligite inimicos ueſtros, benefacite his qui oderunt uos, & orate pro perſequentib. & calumniantibus uos. Attexuntur autem rationes. Prima: Vt ſitis filij patris ueſtri, qui in cœlis eſt. Secunda: Deus ſolē ſuum oriri facit ſuper bonos & malos, & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos. Tertia: Si diligitis qui uos diligunt, quam mercedem habebitis? nónne & publicani hoc faciunt? Et ſi ſalutaueritis fratres ueſtros tantum, quid amplius facitis? nónne & ethnici hoc faciunt? Loquitur & de dilectione Chriſtus, Iohannis 13. Si ego laui pedes ueſtros, Dominus & magiſter ueſter, et uos debetis alter alterius pedes lauare. Exemplum dedi uobis, ut quemadmodum ego feci, & uos faciatis. Item: Mandatum nouum do uobis, ut diligatis inuicem, ſicut dilexi uos. In hoc cognoſcent omnes quòd diſcipuli mei ſitis, ſi dilectionem habueritis adinuicem. Ioh. 15. Hoc eſt præceptum meum, ut diligatis inuicem, ſicut dilexi uos.

Reconciliationem & condonationem flagitat Chriſtus Matth. 5. Si offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduerſum te, relinque ibi munus tuum ante altare, & uade, prius reconciliare fratri tuo, & tunc ueniens offeras munus tuum. Matthæi ſexto, in orationem nobis hanc partem poſuit: Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. Item: Si dimiſeritis hominibus peccata eorum, dimittet & uobis pater ueſter cœleſtis delicta ueſtra. Matthæi 18. Quoties peccabit in me frater meus, & dimittam ei? uſq; ſepties? reſpondet IESVS: Non ſepties, ſed ſeptuagies ſepties. Lucæ 16. Si ſepties in die peccauerit in te, & ſepties conuerſus fuerit ad te, dicens, Pœnitet me: remitte ei. Lucæ ſexto: Eſtote miſericordes, ſicut & pater ueſter miſericors eſt. Item: Dimittite, & dimittetur uobis.

Pœnas quoque atroces comminatur Chriſtus, niſi id fiat. Matthæi quinto: Eſto conſentiens aduerſario tuo citò, dum es in uia cum eo, ne fortè tradat te aduerſarius tuus iudici, & iudex tradat te miniſtro, & in carcerem mittaris. Amen dico tibi, non exibis, donec reddas nouiſſimum quadrantem. Matthæi ſexto: Si non dimiſeritis hominibus, nec pater ueſter dimittet uobis peccata ueſtra. Matthæi 18. Serue nequam, omne debitum dimiſi tibi, quoniam rogaſti me: nónne ergo oportuit & te miſereri conſerui tui, ſicut & ego tui miſertus ſum? Et iratus dominus eius, tradidit eum tortoribus, quoaduſque redderet uniuerſum debitum. Sic & pater meus cœleſtis faciet uobis, ſi non remiſeritis unuſquiſque fratri ſuo de cordibus ueſtris.

Huc etiam pertinet, quòd de non iudicando proximo Chriſtus concionatur Matthæi 7. Nolite, inquit, iudicare, de priuato enim loquitur. Rationes ſunt: Prima, Ne iudicemini. idq; declarat prouerbiali ſententia: Qua enim menſura menſi fueritis, remetietur uobis. Secunda, quia fieri poteſt, ut tu magis iudicandus ſeu reprehendendus ſis. Quid uides, inquit, feſtucam in oculo fratris tui, & trabem in oculo tuo non uides? Aut quomodo dicis fratri tuo, Frater ſine eijciam feſtucam de oculo tuo, & ecce trabs in oculo tuo? Poſtea & ordinem præſcribit, Eijce primum trabem de oculo tuo, & tum uidebis ut eijcias feſtucam ex oculo fratris tui. Traditur etiam utilis regula, Iohan. 7. quæ ad priuatum & ipſius magiſtratus iudicium pertinet. Nolite iudicare ſecundum faciem, ſed iuſtum iudicium iudicate.

DE IEIVNIO.

QVadruplex ieiunium meminit hiſtoria Chriſti. Vnum, miraculoſum: nempe quòd Chriſtus integros quadraginta dies in deſerto ieiunus manſit, ac cum diabolo luctatus eſt. Matt. 4. Marci 1. Lucæ 4. Neq; eſt tale ieiunium cæteris hominibus præceptum.

Alterum eſt hypocriticum, à Chriſto damnatū: Matthæi 6. Cum ieiunatis, nolite fieri ſicut hypocritæ triſtes. Exterminant enim facies ſuas, ut appareant hominibus ieiunantes. Amen dico uobis, receperunt mercedem ſuam.

Tertium, licitum ieiunium, liberumq́; ad quod nemo cogi debeat. Sic diſcipuli Iohannis ieiunabant frequenter, Chriſti uerò non: nec uult Chriſtus eos propterea accuſari, Matth. 9. Marci 2.

Quartum eſt, quod ipſa neceſſitas adfert: nempe, propter confeſſionem Euangelij inopiam patienter tolerare. de eo Chriſtus loquitur Matthæi nono: Nunquid poſſunt filij ſponſi lugere, quandiu cum illis eſt ſponſus? Venit autem dies, cum auferetur ab eis ſponſus, & tunc ieiunabunt.

Porrò quomodo ſit ieiunandum, Matth. 6. indicat: Tu, inquit, cū ieiunas, unge caput tuum, & laua faciem tuam, ne uidearis hominibus ieiunans, ſed patri tuo qui eſt in abſcondito. Et pater tuus qui uidet in abſcondito, reddet tibi in manifeſto.

De uſu ieiunij, Matth. 17. Chriſtus docet. Hoc genus, inquit, dæmonij non eijcitur, niſi ieiunio & oratione.

DE ELEEMOSYNA, SEV beneficentia.

QVòd debeant pij alios de ſuis facultatibus iuuare, præceptum Chriſti extat Lucæ 6. Omni petenti te tribue. item: Date, & dabitur uobis.

Quibus ſit benefaciendum, Luc. 14. Chriſtus monet: nempe non ijs qui aliàs abundant, ſed egenis. Cum facis, inquit, prandium aut cœnam, noli uocare amicos tuos, neq; fratres tuos, neq; cognatos, neq; uicinos & diuites, ne fortè & ipſi te reinuitent, & fiat tibi retributio. Sed cum facis conuiuium, uoca pauperes, debiles, claudos, cæcos, & beatus eris, quòd non habent retribuere tibi.

Quomodo ſit eleemoſyna præſtanda, Matthæi ſexto ſcriptū eſt. Te, inquit Chriſtus, faciente miſericordiam, neſciat ſiniſtra quid faciat dextra tua, ut ſit miſericordia tua in abſcondito. Habet etiam beneficentia promiſſiones de præmijs, Matthæi ſexto: Pater tuus, qui uidet in abſcondito, reddet tibi in manifeſto. Lucæ ſexto: Date, & dabitur uobis. Menſuram bonam, & confertam, & coagmentatam, ſupereffluentē dabunt in ſinum ueſtrum. Lucæ 14. Retribuetur tibi in reſurrectione iuſtorum. Marci duodecimo, celebrat Chriſtus pauperculæ mulieris beneficentiam, quæ duo minuta in gazophylacium miſerat. Creſcit eleemoſyna in quinque hominum millia collata. Diſtributis enim inter eos quinque panib. & duobus piſcibus, duodecim fragmentorū co-

phini reliqui manent: Matth. 14. Marci 6. Lucæ 9. Ioannis 6. Item in quatuor millia, panes ſeptem & piſciculos paucos diſpenſat: ſuperſunt autem ſeptem ſportæ fragmentorum.

De uera collocatione facultatū Luc. 16. docetur: Facite uobis amicos de mammona iniquitatis, ut cum defeceritis, recipiant uos in æterna tabernacula.

Contrariū beneficentiæ eſt, non affici paupertate aliorum, nec iuuare eos. ſicut in epulone exemplū depingitur, qui abundans diuitijs & uoluptatibus omnis generis, Lazarum ſinit perire fame. & poſtea audit in flammis inferni conſtitutus: Memento fili, quòd recepiſti bona in uita tua, & Lazarus ſimiliter mala. nūc autem hic conſolationes habet, tu uerò cruciaris. Luc. 16. Auaricia. Lucæ 12. Videte & cauete ab omni auaricia. Additur autem ibi ratio: Quia non in abundantia cuiuſquam uita eius eſt, ex his quæ poßidet. Hominis cuiuſdam diuitis fructus uberes ager attulit, & cogitabat intra ſe, dicens: Quid faciam, quòd non habeo quò congregem fructus meos? Et dixit: Hoc faciam, ampliabo horrea mea, & illuc cōgregabo omnia quæ nata ſunt mihi, & bona mea: & dicam animæ meæ: Anima, habes multa bona poſita in annos plurimos, requieſce, comede, bibe, epulare. Dixit autem illi Deus: Stulte, hac nocte animam tuam repetent à te: quæ autem paraſti, cuius erunt? Sic eſt qui ſibi theſaurizat, & non eſt in Deo diues. Contra auariciam & Matth. 6. Chriſtus docet: Nolite theſaurizare uobis theſauros in terra, ubi ærugo & tinea demolitur, & ubi fures effodiunt, & furantur. Theſaurizate autem uobis theſauros in cœlo, ubi nec ærugo nec tinea demolitur, et ubi fures non effodiunt, nec furantur. ubi enim eſt theſaurus, ibi eſt & cor tuum. Item ait: Non poteſtis Deo ſeruire, & mammonæ.

DE POENITENTIA SEV conuerſione hominis ad Deum.

DE conuerſione ſeu pœnitentia locus ex pluribus alijs compoſitus eſt, & quidem in primis ex doctrina de lege, de Euangelio ac iuſtificatione, & de bonis operibus. Iurè igitur mox eis ſuccedit. Sciant igitur lectores, ſuperiores locos huc pertinere, & quaſi in conuerſione hominis coniungi, & ad actum perduci.

Habet autem pœnitentiæ uocabulum duas præcipuè ſignificationes in hiſtoria Chriſti. Vna, quòd in genere totam conuerſionē hominis ad Deum ſignificat: ut Matthæi 3. Pœnitentiam agite, appropinquat enim regnum cœlorum. Matth. 3. Lucæ 3. Facite fructus dignos pœnitentiæ. Item: Baptiſo aqua, in pœnitentiam. Marc. 1. Prædicans baptiſmum pœnitentiæ. Monebat enim Iohannes de peccatorum cognitione, fide in Chriſtum, & de noua obedientia. Matthæi 12. Lucæ 10. In cinere & cilicio pœnitentiam egiſſent. Matthæi 11. Lucæ 11. Pœnitentiam egerunt ad prædicationem Ionæ. Matthæi 9. Lucæ 5. Non ueni uocare iuſtos, ſed peccatores ad pœnitentiam. Lucæ 13. Niſi pœnitentiam egeritis, omnes ſimul peribitis. Lucæ 15. Gaudium erit in cœlo ſuper uno peccatore, pœnitentiam agente. Lucæ 16. Si quis ex mortuis ierit ad eos, pœnitentiam agent. Huc uidetur & illud pertinere Lucæ 17. Si ſepties in die peccauerit in te, & ſepties conuerſus fuerit ad te dicens, Pœnitet me: remitte illi. Nam pœnitentiæ exemplum ſtatim ſubijcitur Matthæi decimooctauo: ubi ijſdem ferè uerbis utitur. Et ibi uocatur conuerſio. Niſi, inquit, conuerſi fueritis, &c. Lucæ primo: Multos filiorū iſrael conuertet ad Dominum Deum ipſorum. Lucæ uigeſimoſecundo. Et tu aliquando conuerſus, confirma fratres tuos. Altera ſignificatio eſt aliquanto anguſtior, quòd pro una parte cōuerſionis, quæ nunc quidem uſitatè uocatur cōtritio, accipitur. ut Marci 1. Pœnitentiam agite, & credite Euangelio: hoc eſt, agnoſcite & deplorate ueſtra peccata, & amplectimini fide Chriſtum, quem Euangelium monſtrat. Luc. uigeſimoquarto. Prædicate in nomine meo pœnitentiam, & remißionem peccatorum. Sancit enim miniſterium hoc pacto, ut lege homines ad agnitionem peccatorum deducantur, & ex uoce Euangelij propter Chriſtum remißionem peccatorum gratis fide accipiant. Matthæi uigeſimoprimo: Vos uidentes nec pœnitentiam habuiſtis, ut crederetis ei. Deniq; Matth. uigeſimoprimo, ubi habetur, Pœnitentia motus abijt. ſimpliciter de mutatione mentis uidetur intelligi oportere, aut referatur ad priorem claſſem.

Ex rebus ipſis & exemplis huius doctrinæ, definitio pœnitentiæ contexi poteſt, quæ ſit eiuſmodi: Pœnitentia eſt ſalutaris conuerſio hominis ad Deum, complectens contritionem & fidem, quam ſequitur noua obedientia. Probationes iam in ipſa tractatione ſequentur.

Partes pœnitentiæ ſeu conuerſionis ad Deum, Marci primo exprimuntur: Agite pœnitentiam, & credite Euangelio, nempe peccatorum agnitio, quæ ibi pœnitentiæ nomen habet, & fides. Eòdem pertinet, quòd Chriſtus in ſuo nomine mandat pœnitētiam & remißionem peccatorum doceri, Lucæ 24. Continentur hæ partes & in hac ſententia, Matth. undecimo: Venite ad me omnes. Iubet enim oneratos, hoc eſt, ſentientes in conſcientijs peccatorum molem, ad ſe uenire: hoc eſt, credere & apprehendere oblatam ac gratuitam miſericordiam per Chriſtum. Poſtea addit: Tollite iugum meum: hoc eſt, parati ſitis ad tolerantiam in cruce præſtandam. Matthæi 21. Vos uidentes, nec pœnitentiam habuiſtis, ut crederetis ei. Duas ſpecies pœnitentiæ eſſe, alteram ſalutarem, alteram hypocriticam & mortiferam, docet hiſtoria Petri, & Iudæ Iſcarioth. ille enim agnito peccato, fide apprehendit mediatorem Chriſtum, eoq; ſe conſolatur & ſuſtentat: hic uerò agnito peccato deſperat, & uitam laqueo finit.

Conuerſionem ſalutarem non eſſe humanarum uirium, ſed ipſius Dei opus, crebrò monet Chriſtus. Lucæ 19. Venit filius hominis quærere & ſaluare quod perierat. Non dubium eſt, omnes hic actus (ut ſic dicamus) conuerſionis comprehendi, quos nemo ſpontè ſuſcipere poteſt, niſi à Chriſto quæſitus, ad eos perducatur. Et ſuauißima pictura ſeſe nobis commēdat Chriſtus, quòd inquit, ſe eſſe paſtorem, errantes ac uagabundas, imò perditas oues quærentem, & ex perditione eripientem. Iohan. 6. Omne quod dat mihi pater, ad me uenit. Item: Omne quod dedit mihi, non perdam. Item: Nemo poteſt uenire ad me, niſi pater qui miſit me, traxerit eum. Item: Nemo poteſt uenire ad me, niſi fuerit ei datum à patre meo. Iohan. 1. Qui ex Deo nati ſunt.

Quòd autem per media, nempe uerbum ſuum, Deus hanc conuerſionem operetur, diſertè Chriſtus commonefacit Matth. 13. in parabola de ſemine: item de nuptijs,

ad quā conuiuæ per uocationem miniſtrorum ueniunt. Iohan. 6. inquit, Omnes erunt docti à Deo. Item: Omnis qui audierit à patre, & didicerit, ueniet ad me. Marci 10. Ite, prædicate, inquit, Euangelium omni creaturæ. Lucæ 24. Prædicate pœnitentiam & remiſſionem peccatorum in nomine meo. Iohannis 10. Oues meæ uocem meam audiunt, & ego cognoſco eas, & ſequuntur me. Marci 1. Lucæ 3. prædicans baptiſmum pœnitentiæ. De effectu pœnitentiæ multæ ſententiæ loquuntur. ut Matthei 3. Facite fructus dignos pœnitentia. Matt. 7. Omnis arbor bona fructus bonos gignit. Iohannis 8. Vade, noli amplius peccare.

DE CONTRITIONE.

ETſi uocabulum contritionis non extat in Euangeliſtis, tamen quia uulgò receptum eſt, noſtræ ætatis uocabula applicare liceat. In Euangeliſtis, pœnitentiæ ſeu μετανοίας uocabulum pro ea conuerſionis parte uſurpatur.

Eſt autem contritio pars conuerſionis, qua ſpiritu ſancto nos arguente uoce legis, agnoſcimus, ſecundum Dei iudicium, noſtra peccata, & pœnas quas commeriti ſumus, nempe iram Dei, ac condemnationem: ac uerè cohorreſcimus & dolemus, tū propter offenſum Deum de nobis bene meritum, tum ob pœnas quas transgreſſoribus minatus eſt: nec animo Epicureo contemnimus Dei uocem nos arguentem, nec pertinaciter excuſamus & defendimus peccata per legem Dei nobis reuelata & monſtrata, licet fortè rationi non uideantur peccata eſſe. Iſta ſuppeditat typus Matthæi 18. Seruus non ſuo arbitrio & iudicio, ſed ſecundum uocem Domini debitum æſtimantis, agnoſcit illud: agnoſcit & pœnas, quæ iuſtè ei debebāt irrogari. nec Epicureo contemptu dominum irridet, nec debitum aut negat aut excuſat: ſed cohorreſcit, dolet ac gemit. Idem ex publicani hiſtoria liquet, Lucæ decimooctauo: qui conſternatus in ſua conſcientia, peccatorum conſpectu, iræ Dei & pœnarum ſenſu, fatetur ſe peccatorem coram Deo: non audet ſuſpicere in altum, tanquam ſibi peſſimè conſcius: ac tundit pectus: dolens ſeſe tantis facinoribus horribiliter coram Deo conſpurcatum eſſe. Lucæ 7. mulier peccatrix lachrymis teſtatur ſuum dolorem, quem in corde agnitione peccatorum conceperat. Matthæi 26. Petrus agnoſcit lapſum, et à conſpectu hominum aufugiens, flet amarè. Simile exemplum contritionis eſt in Acolaſto, & latrone, & Cananæa muliere.

Eiuſmodi autem agnitionem peccatorum, & dolorem ac ſeriam humiliationem coram Deo, non ſponte naſci in cordibus hominum, ſed à Deo excitari, & quidem uerbo ad eam partem deſtinato, nempe legis miniſterio, Chriſtus & uoce tradit, & exemplis depingit. Lucæ 24. inquit: Prædicate pœnitentiā. & de Iohanne dicitur, quòd prædicarit baptiſmum pœnitentiæ. Marci primo. Lucæ tertio. Iohannis decimoſexto dicit: Spiritus ſanctus arguet mundū de peccato.

Habes hic contritionis efficientem cauſam, nempe Spiritum ſanctum: & medium, ſcilicet uocem arguentem, hoc eſt, patefacientem & damnantem peccata. Lucæ 22. ſcribitur: Et conuerſus Dominus, reſpexit ad Petrum. Et recordatus eſt Petrus uerbi Domini, ſicut dixerat: Priuſquam gallus cantet, ter me negaueris. & egreſſus foras Petrus, fleuit amarè. Cubabat peccatum in Petro, & ſubinde cumulabatur: ſed Chriſto eum aſpiciente, peccatum in conſcientia euigilat, & quidem per uerbum prius à Chriſto ipſi Petro prædictum. Hinc iam exoriuntur ingentes cruciatus in animo, quæ lacrymas ei excutiunt nequaquam ſimulatas. Matth. quinto etiam Chriſtus legem exponit, ut diſcant phariſæi ſua peccata agnoſcere.

Ad excitandam igitur contritionem, neceſſe eſt legis ſententiam conſiderari, qua peccata reuelantur: & ea quæ ad declarandam iram Dei aduerſus peccata, ut executio legis, proponuntur: cuiuſmodi ſunt, tota uita & cruciatus omnes Chriſti, quos propter peccata generis humani ſuſtinuit: ſicut monet in itinere crucem ſuam baiulans, mulieres, ut deplorent ſeipſas, & liberos ſuos. & præcipuè ſudor cruentus, in horto manans de eius corpore: triſtes clamores in cruce: pœnæ in Iuda, latrone, & alijs: & comminationes de temporalibus & æternis pœnis. Apud Lucam, de ciuibus in Silo perditis Chriſtus inquit: Niſi conuerſi fueritis, ſimiliter peribitis omnes.

Effectus contritionis ſunt, conſternatio & anxietas animi: id quod in publicano, Petro, peccatrice, & alijs cernitur. Geſtus lugubres: publicanus non audet faciem tollere, progredi in templum, pectus tundit. Petrus & peccatrix mulier lachrymas fundunt: & de Petro in primis, literis eſt traditum, eum amarè fleuiſſe. Humiliatio & confeſſio coram Deo: ſicut typus debitoris demonſtrat, & filij perditi. Reconciliari cum parte offenſa. Matth. 5. Ablatum reſtituere, exemplum eſt in Zachæo & Iuda. Ieiunare, Marci 2. cum ſponſus ab eis auferetur, tum ieiunabunt. Sentire ac fateri ſuam indignitatem: ſicut publicanus ait, ſe eſſe peccatorem. Item Matth. 11. In cinere & ſacco pœnitentiam egiſſent.

Fines contritionis non ſunt, ut ea mereamur ſalutem tanquam opere, ſed ut pareamus uoluntati Dei. Marc. 1. Agite pœnitentiam. Vt intellecta noſtra indignitate, coram Deo ex animo nos humiliemus, nec fidamus coram Deo noſtris operibus: ſicut in debitore expreſſum eſt, qui ideo ad agnitionem debiti iſtius maximi deducitur, ut perſpecto debito, ſeriò agnoſcat & deploret ſuam miſeriam, ac exutus omni dignitate, ſe corā Domino proſternat. Vt Euangelij concio ſeu beneficium Chriſti, locum habeat, & magis dulceſcat. Matth. 11. Pauperibus euangelizatur. Matth. 9. Non eſt opus ualentibus medico, ſed malè habentibus. Item: Non ueni uocare iuſtos, ſed peccatores ad pœnitentiam. Qui enim propria iuſticia confidunt, iuſticiæ gratuitæ per Chriſtum partæ nō ſunt capaces, ſicut hiſtoriæ phariſæorum teſtantur.

DE FIDE.

IN conuerſione ſalutari ad Deum oportere ſuccedere contritioni fidem, euidentia teſtimonia probāt. Marci 1. copulantur hæc duo: Agite pœnitentiam, & credite Euangelio. Sic Lucæ uigeſimoquarto: Prædicate pœnitentiam in nomine meo, & remiſſionem peccatorum. Matth. 11. Venite ad me qui onerati eſtis. Rogaui pro te (Petre) ne deficiat fides tua. quo dicto oſtendit Chriſtus, fidem eſſe neceſſariam homini, ſe ad Deum conuertenti. Conſternatis talem impertit abſolutionem Chriſtus, Fides tua te ſaluum fecit. & exigitur fides in innumeris dictis, ſicut ſuprà cōmonefecimus. Eſt aūt fides, quod etiā

ſuprà diximus, fiducia remiſsionis gratuitæ propter Chriſtum, iuxta promiſsiones.

Fidem porrò excitare debent, Mandatum Dei: Iohãnis 6. Hæc eſt uoluntas eius, &c. Meritum Chriſti: nempe quòd totius mundi peccata tulerit & expiauerit: Iohannis primo. Quòd acceptatio ſit gratuita: Iohann. 1. 3. Quòd omnibus hominibus ultrò à Deo per uerbum offeratur. Venite ad me omnes: Matthæi 11. Quòd omnes uocentur miniſterio uerbi. Prædicate Euangelium omni creaturæ. Marci 16. Summa Chriſti beneuolentia, quòd tanquam paſtor benignus oues palantes inueſtiget & liberet. Lucæ 15. Sacramenta, quibus & defertur & quaſi obſignatur remiſsio peccatorum gratuita, per Chriſtum comparata. Reliqua non neceſſe eſt hoc loco repetere, eo quòd in loco de Fide pleraq; ſunt explicata.

DE NOVA OBEDIENTIA.

IIs qui fide gratis remiſsionem peccatorum acceperunt, Chriſtus etiam de uitæ nouitate concionatur, et pœnas comminatur rurſus ſe peccatis ſine pœnitentia polluentibus. ſicut Matt. 18. in debitore exemplum proponitur. Iohannis 5. inquit: Ecce ſanus factus es, iam noli amplius peccare. Cæterùm de hoc loco plura, & quæ nos cauſæ ad bene operandum cohortari debeant, ex doctrina de Bonis operib. ſumi debent: ac ſuperuacaneum eſt, hic eadem referre.

Contraria ueræ conuerſioni ſunt, eſſe inflatum perſuaſione propriæ iuſticiæ. Matth. 5. Lucæ 18. ubi Phariſeus neq; peccata ſua agnoſcit, neque in Meſsiam credit. Huiuſmodi iuſticiarij pœnitentia non indigere dicuntur, Lucæ 15. Tantum de externa diſciplina legem intelligere, Matth. 5. Contumaciter calumniari doctrinam Chriſti, ſicut Iudæi dicunt eum diabolo agitari. Relabi in peccata, deficere à uera doctrina, Matth. 12. 18. Alios faſcinare falſa doctrina, uel etiã minis deterrere. Matth. 23. Væ uobis ſcribæ & phariſei, hypocritæ, quia clauditis regnum cœlorum ante homines. uos enim non intratis, nec intrare cupientes ſinitis intrare. Tantum agnoſcere peccata, & deſperationi ſe dedere: non credere in Chriſtum, ſed deſperare. ſicut Iudas. eſtq; Iudas exemplum imperfectæ ſeu falſæ pœnitentiæ, eo quòd nõ ſe erexit fide in Chriſtum.

Cauſæ generales, quæ omnes mortales ad ueram pœnitentiam mouere debent, paſsim in Euangelica hiſtoria commemorantur: nempe mandatum Dei. Matth. 3. Pœnitentiam agite, appropinquat enim regnum cœlorum. Ideo etiam præcipit, ut prædicetur in ſuo nomine pœnitentia, & remiſsio peccatorum. Gaudium Dei & angelorum ſuper conuerſione peccatorum. Lucæ 15. Dico uobis, gaudium erit in cœlis, item coram angelis Dei, ſuper uno peccatore pœnitentiam agente, magis quàm ſuper nonagintanouẽ iuſtis, qui pœnitentia non indigent. Clementia Dei erga peccatores, & promptitudo accipiendi: ſicut in ſeruo, Matthæi 18. in filio perdito, Lucæ 15. in latrone, Lucæ 23. & ſimilibus exemplis declarauit. Omnium neceſsitas. Omnes enim ſumus caro, Iohannis tertio: & niſi renaſcamur, non poterimus regnum cœlorum conſequi. Commoda maxima, quæ inde ſequuntur. ut iuſtificatio, Lucæ 18. Poſſeſsio regni cœlorum, Matth. 18. Iohann. 3. Pœnæ, ſi non pœnitentiam agamus. Matth. 18. Niſi conuerſi fueritis, & efficiamini ſicut paruuli, non intrabitis in regnum cœlorum. Luc. 13. Putatis, quòd hi Galilæi præ omnib. Galilæis peccatores fuerint, quia talia paſsi ſunt? Non, dico uobis. ſed niſi pœnitẽtiã habueritis, omnes ſimiliter peribitis, ſicut illi decem & octo, ſupra quos cecidit turris in Siloah, & occidit eos. putatis, quòd & ipſi debitores fuerint, præter omnes homines habitantes in Hieruſalem? Non, dico uobis, ſed niſi pœnitentiam habueritis, omnes ſimiliter peribitis. Matth. 23. Ieruſalem Ieruſalem, quæ occidis prophetas, & lapidas eos qui ad te miſsi ſunt, quoties uolui congregare filios tuos, quemadmodum congregat gallina pullos ſuos ſub alas, & noluiſtis? Ecce relinquetur uobis domus deſerta. Lucæ 10. Cœpit Ieſus exprobrare ciuitatib. in quibus factæ ſunt plurimæ uirtutes eius, quia non egiſſent pœnitentiam. Væ tibi Corazim, uæ tibi Bethſaida: quia ſi in Tyro & Sidone factæ fuiſſẽt uirtutes, quæ factæ ſunt in uobis, olim in cilicio & cinere pœnitentiam egiſſent. Veruntamen dico uobis, Tyro & Sidoni remiſsius erit in die iudicij, quàm uobis. Et tu Capernaum, quæ uſq; in cœlum exaltata es, uſq; in infernũ deſcendes. Exempla pœnitentiæ ſuprà in loco de Iuſtificatione enumerata ſunt.

DE BAPTISMO.

QVo efficaciores eſſent promiſsiones gratiæ, ceremonijs etiam quibuſdam externis eas quaſi ueſtiuit Chriſtus, ut nimirum in omnium oculos incurrerent, & ſenſus etiam ipſos cõuincerent: certoq; omnibus conſtaret, applicari fide utentibus iis ceremonijs remiſsionem peccatorum gratuitam, per Chriſtum. Pertinent igitur iſtæ ceremoniæ diuinæ ad articulum iuſtificationis, quẽ & illuſtrant & confirmant. Sed audiamus quid de baptiſmo in Euangelica hiſtoria ſit redditum.

Vocabulum baptiſmus ſignificat tinctionem, ſeu lotionem, à Græco uerbo βαπτίζειν. Sic Marci 7. capitur de Iudaica lotione: Niſi baptiſentur, non comedunt. Interdum & Hebraica phraſi afflictiones, tribulationes ac paſsiones ſignificat. Matthæi 20. Marci decimo: Poteſtis bibere calicẽ, quẽ ego bibiturus ſum, & baptiſmate baptiſari, quo ego baptiſor? Reſpondent: Poſſumus. Ait illis: Calicem quidem meum bibetis, & baptiſmate quo ego baptiſor baptiſabimini. Hic, calix & baptiſma pro cruce tum Chriſti tum Apoſtolorum accipitur. Item Lucæ duodecimo: Baptiſmo habeo baptiſari, & quomodo coartor uſquedum perficiatur? Aliàs uerò ſignificat ceremoniam, qua aqua uerbo coniuncta eſt, & regeneratio efficitur: Matth. ultimo, & alijs locis, quorum iam in hac doctrina mentio fiet.

Si tota de baptiſmo doctrina excutiatur, & quaſi in compendium redigatur, apparet baptiſmum eſſe externam actionem, à Chriſto ipſo in nouo Teſtamento inſtitutam, ut uidelicet aqua tingantur ſeu lauentur omnes homines, in nomine patris, & filij, & Spiritus ſancti: adiuncta promiſsione gratiæ, quòd credentibus in baptiſmo ſalus gratuita, ſeu remiſsio peccatorum ſeu regeneratio applicetur: ſicut ea quæ nunc ſubijcientur, latius demonſtrabunt.

Docet igitur Chriſtus, unde ſit baptiſmus: nempe è cœlo, hoc eſt, immediatè à Deo inſtitutus. Matthæi 21. Marci 11. Lucæ 20. Et Iohannes ipſe inquit, ſe non temerè baptiſmum cœpiſſe, ſed miſſum eſſe ut baptiſaret in aqua:

aqua: Ioh. 1. Ibidem etiam deſcribitur ſeria & magnifica phariſæorum legatio ad Iohannem, baptiſma adminiſtrantem ad Iordanem, ut ſciſcitarentur, qua autoritate eam ceremoniam inchoaret. Verùm ipſe reſpondet, ſe diuinitus miſſum: & quidem eſſe uocem in deſerto clamantem, de qua Eſaias capite 40. prædixerit. Poſtquam autem reſurrexit Chriſtus ex mortuis, iamq; cœlum aſcenſurus, miniſterium docendi & ſpargendi Euangelium ad omnes creaturas ordinaret, ipſemet ſuo ore etiam baptiſmum ſancit: Euntes, inquit, docete omnes gentes, & baptiſate eos in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti. Eſt igitur baptiſmus diuina ceremonia, à Chriſto immediatè mandata, ut omnes gentes ea initientur. Adeſt autem omnibus ætatibus, ubicunque hæc ceremonia iuxta uerbum Chriſti adminiſtratur, ipſe pater, filius et ſpiritus ſanctus, efficaciam illi lauacro ſalutari impartientes, ac regenerationem perficientes. Quo quidem quaſi concilio quid dignius aut auguſtius eſſe poteſt? Non enim tantum operatione, uerùm ſubſtantia etiam haſce perſonas adeſſe, ſuauiſſimum dictum, quod mox annectitur à Chriſto, teſtatur: Ecce, inquit, ego uobiſcũ ſum omnibus diebus, uſq; ad conſummationem ſeculi. Iohannis 3. uocatur baptiſmus regeneratio ex ſpiritu. Vocatur etiam conſilium Dei, Lucæ 7. Phariſæi, inquit, & legiſperiti conſilium Dei ſpreuerunt contra ſemetipſos, non baptiſati ab eo.

Perſonæ quæ Chriſto exhibito hanc nouam ceremoniam adminiſtrarunt ſunt: Iohannes, ab hac ceremonia etiam nomen ſortitus, ut Baptiſta uocaretur. nam is paulo prius, quàm ſuum publicum docendi munus IESVS Chriſtus auſpicaretur, hanc ceremoniam mandato diuino extra Hieroſolymã ad ripam Iordanis inchoabat, contra uoluntatem pontificum Hieroſolymitanorum, obſtinatè Chriſtum aſpernantium. Matth. 3. Marci 1. Iohann. 1. Scriptum eſt Iohannis 3. quòd & IESVS baptiſarit. uerùm cap. 4. corrigit, ſeu explanat Euangeliſta, quod ibi dixerat. Quanquam, inquit, IESVS non baptiſaret. ſed ei us diſcipuli. Efficientem itaq; cauſam in eo notare uoluit, quòd Chriſtũ baptiſaſſe affirmat. Deniq; & ijs qui Euangelium in totum orbem terrarum efferre debebant, baptiſmi adminiſtratio ſimul demandatur, ac perpetuò cum miniſterio copulatur, quod (ſicut ſuo loco dicetur) ſaluo ordine ſeu εὐταξίᾳ omnibus credentibus eſt commune.

Materia ſeu elementum expreſſè à Chriſto nominatur & deſignatur, nimirum aqua. Iohan. 3. Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu. Et Baptiſta idem exprimit Matthæi 3. Marci 1. Lucæ 3. Ego, inquit, baptiſo aqua: Iohan. 1. Miſit me baptiſare aqua. Actor. 1. Iohannes baptiſauit aqua.

Formam etiam ipſam, qua uelit baptiſmum ubiq; tractari & accipi, diſertè Chriſtus explicat & præſcribit Matthæi ultimo. Baptiſate, inquit, in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti. Hic enim cum ſolus ſit uerus Deus in actione baptiſmi uult agnoſci, & quidem nominari: qui regenerationem in homine, cui baptiſmus cõfertur, pro ſua immenſa miſericordia & potentia efficiat. Et cũ ſit planè miraculoſum ac diuinum opus, cumq; dona cœleſtia & æterna diſtribuantur, cum feriat Deus pactum æternum hac ipſa ceremonia cum hominibus, uult ſe inuocari nominatim, ſicut ſe patefecit: uult ſe celebrari & prædicari, ne mutæ aut clandeſtinæ ſint actiones, uult repeti & inculcari cunctis hominibus doctrinã de Deo: & hiſce ampliſſimis beneficijs, quæ per baptiſmum præſtat, uult omnes cum reuerentia tractare & ſuſcipere baptiſmum, eiq; adeſſe, ubi tam propè ſit Deus, & miracula omnium ſumma iuxta uerbum ſuum operetur, nempe regenerationem hominis: ne quis eam actionem tanquam uilem aut inanem contemnat, ſed ſinguli in tota uita plurimi ſuum baptiſma, quod tali modo acceperũt, faciant. Huc pertinet, quòd uerbum cum baptiſmo pulchrè copulatur. Nam Chriſtus inquit, Matthæi 28. Docete omnes gentes, baptiſantes eos. Marci decimoſexto: Prædicate Euangelium omni creaturæ, qui crediderit & baptiſatus fuerit, &c. Et de Iohanne narratur Matthæi 3. Marci 1. Lucæ 1. eum prædicaſſe baptiſmum pœnitentiæ. Hinc manifeſtum eſt, Iohannem non temerè baptiſmi ceremoniam contuliſſe: ſed prius prolixè auditoribus expoſuiſſe, quid ſit baptiſmus, unde ſit, cur expetendus omnibus, quomodo & quibus proſit. Iohann. 3. Chriſtus baptiſmum appellat renaſcentiam ex aqua & ſpiritu. Quibus uerbis copulat elementum & efficaciam ſpiritus ſancti.

Huc igitur & promiſſiones referendæ ſunt, actioni iſti annexæ. ut Marci decimoſexto: Qui crediderit, & baptiſatus fuerit, ſaluus erit. Iohann. 3. Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu, non intrabit in regnum cœlorum. Item: Quod natum eſt ex ſpiritu, ſpiritus eſt. Et de baptiſmo Iohannis dicitur, quòd in remiſſionem peccatorum factus ſit.

Non igitur tantum corpore ablutionem, tanquam rẽ externam accipi neceſſe eſt, uerùm etiam fide: quia promiſſiones gratiæ huic actioni externæ adiunctæ ſunt, totam actionem cum promiſſionibus apprehendi oportet, ſicut Chriſtus docet Marci 16. Qui crediderit, & baptiſatus fuerit.

Monet etiam Chriſtus, qui ſint baptiſandi: nempe omnes gentes, quæ quidem de Euangelio ſuo docentur: Matth. uigeſimooctauo: Marci 16. Ac neceſſitas, quæ omnibus hominibus incumbit, Iohan. 3. exponitur. Quod natum eſt, inquit Chriſtus, de carne, caro eſt. Item: Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu, non poteſt introire in regnum Dei. Caro phraſi ſcripturæ opponitur ſpiritui, ac ſignificat ſubſtantiam hominis cum uiribus ſuis deprauatam, & ſordidatam. quæ quidem talis eſt, ut nõ habeat locum in regno cœlorum, niſi regeneretur. Omnes igitur qui regni cœlorum participes fieri debent, neceſſe habent baptiſari. Matth. tertio dicitur: Baptiſabantur in Iordane, confitentes peccata ſua. Item Marci primo: & Luc. tertio, quòd Iohannes prædicarit baptiſmũ pœnitentiæ. Itaque baptiſandi ſunt agentes pœnitentiã, non obſtinatè perſeuerantes in contemptu uerbi & ipſius Dei, alijsq; tetris ſceleribus. Non quoſuis igitur Iohannes temerè admiſit, ſed eos tantum, qui teſtarentur manifeſtè, ſe agnoſcere ſua peccata, & fide Chriſtum amplecti. Hæc exploratio ac teſtificatio, ſeu confeſſio in adultis, quales Iohannes tum baptiſabat, etiamnum neceſſaria eſt.

At hic iam quæſtio oritur, An ſint infantes quoq; baptiſandi? Quòd autem ſint, ex uerbis Chriſti non obſcurè elici & intelligi poteſt. Dicit enim Matth. decimooctauo: Non eſt uoluntas patris ueſtri qui in cœlis eſt, ut

pereat unus de puſillis iſtis. & ait eos in ſe credere. Item Matth. 19. Sinite paruulos, & nolite eos prohibere ut ad me ueniant: talium eſt enim regnum cœlorum. Cum igitur promiſsiones de poſſeſsione regni cœlorum, tam benignè pueris tribuat Chriſtus: nõ eſt dubium, quin etiam hæc ceremonia & teſſera promiſsionis ad infantes pertineat. Idem ex concione Iohannis 3. extruitur: Nemo poteſt regnum Dei intrare, niſi per aquam & ſpiritum regeneratus: ſed infantes, ait Chriſtus, regnum cœlorum intrare, Matthæi 18. Amen dico uobis, niſi cõuerſi fueritis, & efficiamini ſicut paruuli, nõ intrabitis in regnum cœlorum. Item Matth. 19. Talium eſt regnum cœlorum. Itaq; cum de carne nati & caro ſint, ipſos quoq; baptiſmo renaſci neceſſe eſt. Etſi autem Apoſtoli, priuſquam rectius edocti eſſent, paruulos arcere à Chriſto conarentur: tamen reprehenduntur, & poſtea ſpiritu ſancto autore & gubernatore haud dubiè & infantes baptiſarunt: ſicut Origenes, Cyprianus, & alij teſtantur, ab Apoſtolis eam conſuetudinem baptiſandi infantes ad poſteritatem quoq; trãſmiſſam eſſe. Verùm hæc inferius ſuum habebunt locum.

Semel autem baptiſmum accepiſſe ſatis eſt: ſiquidem non mandatur repetitio, neq; iterata legitur. Nam de exemplo quod in Actis occurrit, ſecundo libro dicetur.

Fines atq; effectus baptiſmi Chriſtus docet præſtantes ac maximi momenti eſſe: nẽpe quòd baptiſmo applicetur, donetur & confirmetur regeneratio. Iohan. 3. Aqua & ſpiritu renaſci oportet. Applicatur, donatur, & confirmatur hoc lauacro ſalus, Marci 16. Qui crediderit & baptiſatus fuerit, ſaluus erit. Adfert baptiſmus facultatem introeundi in regnum cœlorum: Iohannis 3. Applicat, donat, & confirmat remiſsionem peccatorum Marci 1. Lucæ 3. Prædicabat baptiſmum pœnitentiæ, in remiſsionem peccatorum. Adfert nouos motus, atq; noua obedientia inchoetur. Iohannis 3. Quod natum eſt ex ſpiritu, ſpiritus eſt. Baptiſta inquit: Vt manifeſtaretur (Chriſtus) in Iſrael, propterea ego ueni aqua baptiſans. Teſtatur non tantum baptiſmo teſtimonium Chriſto exhibito ferri, ſed etiam beneficia ipſius conferri & applicari.

Non poſſe autem res tantas ratione humana apprehendi, hiſtoria de Nicodemo, quæ Iohan. 3. deſcripta eſt, docet. Audita enim iſta propoſitione, oportere homines renaſci, alioqui neminem conſecuturum regnum cœlorum: Nicodemus inquit, Quomodo poteſt homo naſci, cum ſit ſenex? Verùm Chriſtus poſtea rem declarans, inquit: Ne mireris, quòd dixerim tibi, Oportet uos naſci denuò. Spiritus ubi uult ſpirat, & uocem eius audis, ſed neſcis unde ueniat, aut quò uadat. Sic eſt omnis qui natus eſt ex ſpiritu. Iterum infit Nicodemus: Quomodo poſſunt hæc fieri? Reſpondet IESVS: Tu es magiſter in Iſrael, & hæc ignoras? Amen dico tibi, quod ſcimus loquimur, & quod uidimus teſtamur, & teſtimonium noſtrum non accipitis. Si terrena dixi uobis, & non creditis: quomodo ſi dixero uobis cœleſtia, credetis? Hiſce uerbis Chriſtus poſtulat, ne res iſtas diuinas ratione humana metiamur, ſed fide comprehendamus: & poſthabitis abſurdis, quæ ratio humana hic parturit, tantum in uerbo diuino ipſius Chriſti firmiter conſiſtamus. nam ſi rationi hæc antea nota fuiſſẽt, quid fuiſſet opus filium Dei ea proferre?

Dignitatem atq; efficaciam baptiſmi commendat etiam hiſtoria illuſtris, quòd ipſemet Chriſtus à Iohanne in Iordane baptiſari uoluit. Etſi autem non opus habebat ad regenerationem baptiſmo Chriſtus, ut in cuius natura labes nulla erat: tamen ob maximas cauſas proculdubio hoc lauacrum ſubijt, id quod breui dicto ſignificat Matth. 3. Sine modò: ſic enim decet nos implere omnem iuſticiam. Apparet, à tota trinitate hoc fuiſſe prius decretum, quòd in hac ceremonia Chriſtus quaſi initiandus eſſet, priuſquam ad ſuum miniſterium publicè accederet: ac ſimul notum fieret, ipſum hũc Chriſtum huius admirandæ ablutionis cauſam & autorem exiſtere: propterea quòd Deus in baptiſmo ſeſe uellet illuſtrius & blandius reuelare toti hominum generi, quàm unquam antea in mundo factum fuiſſet. Tres enim diſtinctæ perſonæ hic ſeſe patefaciunt. Pater è ſublimi cœlo clara uoce hanc ſententiam profert: Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi beneplacitum eſt. Spiritus ſanctus ſicut columba è cœlo deſcendit, atq; in Chriſtum reſidet. Ipſe filius Dei unda Iordanis tingitur manu Iohãnis baptiſtæ. Tãtus honor nulli unquam ceremoniæ accidit. Sunt quidem ſacrificia accenſa, flamma è cœlo erumpente: templum Hieroſolymitanum caligine impletum eſt: uerùm hic maieſtas diuina diſtinctè ſe cognoſcendam præbet. Eſtq; teſtimonium, has tres perſonas ſemper adfuturas baptiſmo, iuxta inſtitutionem uſurpato.

Colliguntur etiam ex actione baptiſmi quædam ſignificationes. ut lotio externa ſignificat, peccatorum ſordes coram Deo ablui: uerùm non tantum ſignificat, ſed eam unà operatur, ut dictum eſt. Merſio in aquam ſignificat tribulationes, quas credentes ex Satanæ regno erepti ſubeunt. Significat & lotio uitæ nouitatem, & monet ne peccatorum ſordibus pij ſeſe inquinent.

Manere peccati radicem ſeu morbum in natura hominis, etiamſi baptiſmo reatus (ut iam loquimur uulgò) ſit ſublatus, uel orationis formula Chriſtus ſatis docet, in qua iubet nos orare quotidie omnes, Dimitte nobis debĩta noſtra: id quod non foret neceſſe, ſi penitus ex natura peccata per baptiſmum extirparentur.

Quod ad baptiſmum Iohannis baptiſtæ & Apoſtolorũ attinet, miniſterio & efficacia prorſus conueniunt. Nam à Deo Iohannes miſsus eſt, ut hanc nouam ceremoniam auſpicaretur: & baptiſmo Iohannis remiſsio peccatorum applicabatur, Mar. 1. Lucæ 3. ac tum quidem omnes in exhibitum Meſsiam baptiſabantur. Tantum autẽ Iohannes ſe & Chriſtum diſtinguit his uerbis. Ego quidem baptiſo aqua, ille baptiſabit ſpiritu ſancto & igne. quibus uerbis teſtatur, ſe tantum eſſe miniſtrum baptiſmi: efficaciam autem tribuere, eſſe opus Chriſti. Item prophetat, Chriſtum ſeſe excellenter reuelaturum, uiſibiliter miſſo ſpiritu ſancto: id quod ipſo die Pentecoſtes poſtea completum eſt, & Chriſtus ipſe ante aſcenſionem Actor. 1. inquit: Audiſtis ex me, quoniam Iohannes quidẽ baptiſauit aqua: uos autem baptiſabimini ſpiritu ſancto, poſt dies hoſce non multos.

DE CLAVIBVS ECCLESIÆ.

ECcleſiæ à Chriſto traditas eſſe claues regni cœlorum, uerba Chriſti ſine ambiguitate docent, Matthæi 16. Ego dabo tibi claues regni cœlorum. ac rem ipſam non tantum in citato loco exprimit, ſed etiam

Matth. 18. Bis igitur ante paſsionem hæc uerba repetita ſunt: poſt reſurrectionem uerò, ſingulari maieſtate, ac dono inſuper addito, tertiò collatæ ſunt. Nam poſtquam diſcipulos (typum Eccleſiæ gerentes) afflaſſet, inquit: Accipite ſpiritum ſanctum. Et Matth. 18. diſertè Eccleſiæ fit mentio, quòd ea ſummam habeat poteſtatem contra impœnitentes. & mox attexitur: Quorum ligaueritis, &c. Reſpicit igitur hæc collatio clauium non tantum ad diſcipulos, qui non ſoli ſunt Eccleſia: ſed ad totam Eccleſiam, ſeu ad omnes credentes.

Non autē perſonale priuilegium fuiſſe, hoc eſt, quòd tantum Apoſtolis tributum fuiſſet, declaratio quæ capite 18. Matt. deſcripta eſt, ſatis explicat. Si, inquit, duo ex uobis conſenſerint ſuper terram. item, Vbi duo uel tres cōgregati ſunt in nomine meo, ibi ſum in medio eorum. Sicut igitur oratio eſt cōmunis Eccleſiæ, ita & clauium poteſtas. alioqui oratio quoq; erit perſonalis: hoc eſt, tantum ad Apoſtolos pertinens. Præterea miniſterium uerbi, remiſsio peccatorum, & omnia beneficia Chriſti, non ſunt perſonalia, ſed toti Eccleſiæ Chriſti communia: claues autem ſunt diſtributio remiſsionis peccatorum, aut eorum retentio, iuxta uerbū. Itaq; eas Eccleſiæ Chriſti uniuerſæ conuenire, non eſt dubium.

Sunt autem claues, ſicut ex perſpicuis teſtimonijs & tota hac doctrina patet, poteſtas à Chriſto Eccleſiæ ſuæ collata, iuxta ſuum uerbum, cuilibet agenti pœnitētiam, in nomine, mandato atq; efficacia Chriſti ſoluēdi aut remittendi peccata, uel impœnitentibus eadem autoritate ligandi ac retinendi peccata. Hæc iam per partes explicabuntur. Cæterùm claues regni cœlorum metaphoricè appellãtur, & propter effectum, item propter res ipſas. Non enim eſt poteſtas gladij, ſed matrisfamiliâs, quæ cũcta adminiſtrat ad ſuorum emolumentum.

Duplices eſſe claues Eccleſiæ, uerba Chriſti apertè teſtantur. Affirmat enim ſe claues, & non clauem tantũ dare. Deinde diſtinctè nominat ligationem ſeu retentionem peccatorum, & ſolutionem ſeu remiſsionem peccatorum. Verbo autem iſtas claues adminiſtrari debere, res ipſa docet. Non enim de politica uiolentia, ſed uerbi miniſterio agit Chriſtus. Nunc de ſpecieb. ueram doctrinam ex uerbis Chriſti colligemus.

De claue Eccleſię, qua ligantur ſeu retinentur peccata: ſiue de excommunicatione, ut uulgò uocatur.

Quòd Eccleſiæ ſit tradita poteſtas retinendi ac ligandi peccata aliquibus, ex uerbis Chriſti conſtat. Dicit enim Matt. 16. Quodcunq; ligaueritis ſuper terram, erit ligatum in cœlis. Idem Matth. 18. repetit ac uult impœnitentes pro ethnicis ac publicanis haberi. Iohann. 20. inquit: Quorum retinueritis peccata, retenta ſunt.

Hinc etiam ſimul conſtat, clauem ligantem peccata iuxta uerbum, non eſſe humanum inuentum, ſed inſtitutionem immediatè à IESV Chriſto profectam: ſicut uerba modò recitata declarant. Ac Deum ipſum eam ligationem per miniſterium exercere, ipſa uerba commonefaciunt. Dicit enim Chriſtus, Erit ligatum in cœlis: hoc eſt, Deus ipſe hoc iudicium exercet, ac pro rato habet. Matth. 18. ait, Se in medio eorum futurum, qui de aliqua re conſenſerint. Et quidem hæc promiſsio mox collationi clauium ſubijcitur. Iohannis 20. Spiritum ſanctum inſufflando præbet: ea re monens, ſpiritum ſanctum utriq; claui adfuturum.

Conſiſtit autem ea clauis in ligatione, ſeu (ut in Iohanne explicatur) retentione peccatorum: quod nihil aliud eſt, quàm negare talibus Deum eſſe propitium, negare tales eſſe hæredes uitæ æternæ, palàm & expreſsè indicare iudicium Dei: nempe tales eſſe in poteſtate Satanæ, deſtinatos æternæ iræ & condemnationi, niſi conuertantur.

Ordinem uerò Chriſtus Matth. 18. tradidit: Si peccauerit, inquit, in te frater tuus, uade & corripe eum inter te & ipſum ſolum. Si te audierit, lucratus es fratrē tuum. Si autem te non audierit, adhibe tecum adhuc unum uel duos, ut in ore duorum uel trium teſtium ſtet omne uerbum. Quòd ſi non audierit eos, dic Eccleſiæ. Si autem Eccleſiam nō audierit, ſit tibi ſicut ethnicus & publicanus. De priuatis delictis hic propriè concionatur Chriſtus. In publicis uerò, notorijs & atrocibus, priora quædam non poſſunt habere locum. In genere tamen Chriſtus docet, peccatores eſſe commonefaciendos de pœnitentia: deinde, iudicium de peccatis ad Eccleſiam pertinere: tertiò, Eccleſiam ſeu perſonas ab Eccleſia delectas debere peccatores commonefacere, ac ſententiam contra ipſos palàm pronunciare. Oportet enim manifeſtam ac publicam actionem eſſe, quam Eccleſia ſuſcipit: & ita quidem, ut alij quoque tam pertinaces peccatores, pro impijs et abſciſsis membris Eccleſiæ haberi queant. Relicta eſt igitur Eccleſiæ forma, qua peccatores admoneantur, & tandem publicentur, quibuſcunque tandem id fiat uerbis, modò non ſint cōtra uerbum Dei: ut talis homo à reliquis poſsit cognoſci, & tanquam contagium quoddam peſtiferum uitari.

Qui ſint ligandi, hæc ipſa commemoratio Matth. 18. indicat: nēpe peccatores, & quidem pertinaces. in quibus habent locum, non tantum publici, ſed & priuati, ſicut docet Chriſtus: Si peccauerit in te frater tuus.

Nec tantum generalem eſſe ſententiam hanc peccatorum ligationem, ut quando in genere recitatur dictum Iohan. 3. Qui non credit, non uidebit uitam, ſed ira Dei manet ſuper eum. Matth. 7. Diſcedite à me omnes qui operamini iniquitatem: Sed etiam ſpecialem erga certos actionem & promulgationem manifeſtam talis iudicij erga eos, quòd peccata ipſis ſint retenta, ac ſint Satanæ mancipia, niſi agant pœnitentiam, eadem uerba Chriſti Matth 18. teſtantur: & ad ſpeciem debere applicari, peculiaris inſtitutio oſtendit. Chriſtus enim inquit: Quorũ retinueritis peccata.

Docet præterea & de fine atq; effectibus clauis ligantis Chriſtus, nempe quòd non ſit uana uox, aerem ſolummodo uerberans: ſed quòd uerè coram Deo ligatio iſta pondus habeat. Matt. 16. 18. Quæcunq; ligaueritis ſuper terram, ligata ſunt in cœlis. Iohann. 20. Quorumcunque retinueritis peccata, retēta ſunt. Quòd talis ligatio eiuſmodi homines ſeparet à cœtu Eccleſiæ, & feriò fugiendi ac uitandi ſint, Matth. 11. Sit tibi ſicut ethnicus & publicanus. Eſt autem hoc tum uſitata Iudæorum phraſi dictum, qui ethnicos & publicanos pro ijs habebant, qui non eſſent membra ueræ Eccleſiæ, quos à ſuis cœtibus arcebant. quorum etiam aliàs conſortium, ne ab ipſis pollnerentur, uitabant. breuiter, quorum ſalus erat deſperata, niſi conuerterentur.

Exempla ligationis iſtius, ſiue excommunicationis, in genere quidem eſſe poſſunt grauiſſimæ iſtæ execrationes, pronũciatæ in ſcribas & phariſæos hypocritas, Matth. 23. ubi dicit: Væ uobis ſcribæ & phariſæi: eamq́; uocẽ aliquoties iterat. poſtea addit: Serpẽtes genimina uiperarum, quomodo fugietis à iudicio gehennæ? Eiuſmodi condemnationem etiam Baptiſta in Phariſæos & Sadducæos pronunciat: Progenies uiperarum, quis demonſtrabit uobis fugere à uentura ira? item: Iam ſecuris ad radicem arborum poſita eſt. Videtur etiam illa heroica Chriſti purgatio templi Hieroſolymitani, excommunicationis ſpeciem habere. Si quis tamen malit has ſeueras increpationes à ligatione illa ſpeciali, quæ Matthæi 16. 18. Iohannis uigeſimo ſancita eſt, ſeparare, ſuo fruatur iudicio. Exempla quæ propriè huc ſpectant, libro ſequẽti exponemus.

Contraria ueræ ligationi ſunt: excommunicatio, quã falſa Eccleſia ſeu titularis, ut ſic dicamus, ſibi arrogat cõtra ueros doctores, uera dogmata, aut uerè pios, iuſtaq́; facta. Sic Iohan. 16. Chriſtus prædicit Apoſtolis, & cunctis credẽtibus, quòd è ſynagogis ſint ipſos eiecturi: hoc eſt, cenſura eorum qui in regimine Eccleſiaſtico autoritate præcellent, ex ipſorum communione excludentur. Ioh. 9. dicitur: Iam conſpirauerant Iudæi, ut ſi quis eum confiteretur eſſe Chriſtum, extra ſynagogam fieret. Hæc bruta fulmina monet Chriſtus floccipendenda eſſe, & fortiter in confeſſione pergendum. Hæc, inquit, locutus ſum uobis, ut non ſcandaliſemini. Sic Iohan. 9. cæcus Chriſto teſtimonium perhibens eijcitur ex ſynagoga.

De claue Eccleſiæ ſoluente ſeu remittente peccata, ſeu de Abſolutione, ut uulgò uocatur.

Quòd etiam hanc poteſtatem habeat Eccleſia Chriſti, ut cuilibet agenti pœnitentiam, remiſsionem peccatorum poſsit annunciare, ſeu ſoluere peccata, itidem ex uerbis Chriſti ſuprà commemoratis patet.

Et is tribuit Eccleſiæ ſuæ hanc poteſtatem, qui remiſſionem peccatorum ſuo ſanguine peperit: nempe Chriſtus Matth. 16. 18. Quæcunque ſolueritis ſuper terram, erunt ſoluta in cœlis. Iohannis uigeſimo: Quorum remiſeritis peccata, remittuntur. Ac datur quidem ſpiritus ſanctus, ut hanc quoq; partem adiuuet. Marci 2. Audientes ſcribæ IESVM *paralytico peccata dimittentem, dicunt: Quis poteſt peccata dimittere, niſi ſolus Deus? Sed Chriſtus reſpondet, Filium hominis habere poteſtatem in terra dimittendi peccata: idq́; confirmat miraculoſa paralytici curatione. Apoſtoli ac reliqui iuxta mandatum Chriſti peccata aliquibus ſoluentes, miniſtri ſunt: ac ualet remiſsio propter uerbum Chriſti, quod ad nos ſonat.*

Conſiſtit hæc clauis in ſolutione ſeu remiſsione peccatorum, neq; eſt ad aliquam certam formulã alligata, modò mandatum ac promiſsio Chriſti ibi ſonent. Sicut enim aliàs in miniſterio uerbi remiſsio peccatorum in nomine Chriſti proponi debet, ut præcepit ipſe Lucæ 24. ita etiã in uſurpatione huius clauis.

Applicat autem hæc clauis cuilibet in ſpecie ſolutionem ſeu remiſsionem peccatorum, ſicut uerba teſtantur: Quorum remiſeritis peccata, remittuntur. nam de ſpecie hæc uerba accipienda ſunt. Eſtq́; ſimul uniuerſalis expreſſa, & quòd gratis contingat. Pœnitentiam agentibus hanc clauem tantum prodeſſe, non eſt dubiũ. Diſpenſantur enim hac claue beneficia Chriſti. & Chriſtus affirmat, ſe peccatores uocare ad pœnitentiam, ut ſuprà annotatum eſt.

Formulas haſce ipſe Chriſtus uſurpauit Matt. 9. Confide fili, remittuntur tibi peccata tua. Deinde crebrò occurrit hæc forma: Fides tua te ſaluum fecit. Semper enim & in corporalibus beneficijs ſimul hanc remiſsionẽ peccatorum comprehendit. Lucæ 23. Hodie mecum eris in paradiſo. Iohan. 8. Vade noli amplius peccare.

Videtur præterea receptio publica publicorum peccatorum peculiariter eſſe à Chriſto tradita: ut in parabolis de oue perdita, & groſſo amiſſo ſignificatur. Non enim ſatis eſt inueniſſe ouem errantem, aut recuperaſſe drachmam amiſſam: ſed cum inuenerit, inquit Chriſtus, ouem, imponit in humeros ſuos, gaudens & ueniens domum, conuocat amicos & uicinos, dicens illis: Congratulamini mihi, quia inueni ouem meam, quæ perierat. Idem de drachma narratur. Apparet igitur, pœnitentiam publicorum peccatorum pijs indicandam publicè, ut & ipſi hoc ſciant, lætentur, ac Deo gratias agant. Itẽ Matth. quinto: recõciliationem cum fratre offenſo præcipit Chriſtus: ea uerò nõ poteſt fieri in publicis ſcandalis, niſi Eccleſiæ indicetur, hunc uel illum petere condonationem ob ſcandalum datum. Matth. decimooctauo: publici peccatores iubentur haberi pro ethnicis. Ergo ſi pœnitentiam agant, indicandi ſunt Eccleſiæ, ut pro membris ueris habeantur. Eiuſmodi publica quædam publici peccatoris receptio, ſeu ſolutio, ſeu abſolutio, in perditi filij acceptatione deſcribitur. Iubentur enim ſenior filius ac tota domus gaudere, quòd peccator redierit ad pœnitentiam.

De fine & effectu huius ſolutionis uerba Chriſti docent: Quæcunq; ſolueritis ſuper terram, erunt ſoluta in cœlis. Matth. 16. 18. Item: Quorum remiſeritis peccata, remittuntur. Quid poteſt conſolatius dici, quàm uocem ſolutionis nomine Chriſti ad nos ſonantem, in cœlis ratam à tota Trinitate haberi? Quæ bona etiam præſtantiora ſunt ſolutione ac remiſsione peccatorum? Nam ſi euoluas hæc uerba, inſunt etiam iſta, quòd cuilibet uirtute uerborum Chriſti donatur gratia Dei, hæreditas uitæ æternæ, liberatio ab æterna morte, à poteſtate Diaboli & inferni: tranquillitas conſcientiæ, liber ad Deum acceſſus, & ſimilia.

Adminiſtrauit autem ipſe Chriſtus quoq; hanc clauem, Matth. 9. Marci 5. 10. Lucæ 7. 8. 17. 23. Iohan. 8.

Sæpius ea claue utendum, uidentur & hæc uerba innuere. Matth. 18. Domine, quoties peccabit in me frater meus, & dimittam ei? uſq; ſepties? Dicit ei Ieſus: Non dico tibi uſq; ſepties, ſed uſq; ſeptuagies ſepties. Nam hæc mox uerbis de clauibus ſubijciuntur. Sequitur item typus, quomodo Deus nobis peccata gratis ex miſericordia dimittat.

DE CONFESSIONE.

FActa mentione ſolutionis peccatorum, etiam uicinam doctrinam attingere uiſum eſt. Triplicem confeſsionem Euangelica hiſtoria ſuppeditat. Vnam, quæ fit coram Deo, ac priuata eſt, quæ conſtat humili agnitione ac confeſsione peccatorum. Talis in publicano deſcribitur, Luc. 18. qui Deum cõſternata mente alloquẽs: Propitius, inquit, eſto Deus mihi peccatori. Sic Petrus, ex pi-

ex piſcium multitudine, quos mandato Chriſti ceperat eum agnoſcens: Homo, inquit, peccator ſum. Sic in oratione Dominica iubet Chriſtus, nos quotidie Deo patri noſtra peccata confiteri, ac ueniam precari. Item: Si omnia feceritis, dicite, Serui inutiles ſumus.

Diſtinguenda autem eſt peccatorum confeſſio, Iudæ & publicani. Iudas enim confitetur ſe innoxium ſanguinem tradidiſſe. & reddit precium, quod à ſacerdotibus acceperat. Verùm non petijt à Deo miſericordiam, ſed deſperatione fractus, ſibimetipſi uitam præcidit. Publicanus non tantum fatetur ſe peccatorem eſſe, ſed adiungit implorationem miſericordiæ: nec dubitat eam ſibi contingere.

Altera eſt publica, coram miniſterio: Matth. 3. Baptiſabantur ab eo in Iordane, confitentes peccata ſua. Apparet, accedentes ad baptiſmum, prius ibi teſtificatos eſſe, ſe peccatores eſſe, & ueniam expetere, propter Meſſiam, quem Iohannes præſtò eſſe dicebat.

Tertia, priuata, erga offenſos. Matth. 5. Vade & reconciliare fratri tuo, & tunc ueniens offeras munus tuũ. Lucæ 17. Si ſepties in die peccauerit in te, & ſepties conuerſus fuerit ad te, dicens, Pœnitet me, remitte ei. Porrò de confeſſione doctrinæ ſinceræ, in loco de Bonis operibus eſt dictum, quæ huc non pertinet.

DE COENA DOMINI.

INtegra doctrina de cœna Domini, iuxta uerba Chriſti, hanc præbet definitionem: quòd cœna Domini ſit ceremonia, ſeu actio à Chriſto immediatè inſtituta, qua diſtribuuntur ſumenti, iuxta uerbum Chriſti, panis & corpus Chriſti, uinum & ſanguis Chriſti, promiſſione gratiæ annexa: quòd cuilibet Chriſtus & beneficia eius, nempe remiſſio peccatorum, applicentur & obſignentur. Hæc nunc particulatim conſideranda ſunt.

Prius autem operæprecium uidetur, uerba, ſicut ab Euangeliſtis deſcripta ſunt, recitare. nam & pauca ſunt & integrã de cœna Domini doctrinam ob oculos ponunt. Narrant autem Matth. 26. Marc. 14. Lucas 22. uerba Chriſti, hoc modo. Cœnantibus eis, accepit IESVS panem, & benedixit ac fregit: deditq́; diſcipulis ſuis, & ait: Accipite & comedite, hoc eſt corpus meum. Lucas addit, Quod pro uobis datur. Hoc facite in meam commemorationẽ. Et accipiẽs calicem, gratias egit, & dedit illis dicẽs: Bibite ex hoc omnes. hic eſt enim ſanguis meus noui Teſtamenti, qui pro multis effunditur in remiſſionem peccatorum. Lucas: Hic eſt calix nouum Teſtamentum in meo ſanguine, qui pro uobis effunditur.

Hanc igitur ſacram cœnam immediatè Chriſtus inſtituit, ſicut citati teſtes clarè affirmant: & quidem ea ipſa nocte, qua Paſcha Iudaico ritu comedebat, & mox egreſſus in montem Oliueti capiebatur, ac poſtero die cruci affigebatur. Aſſederunt autem ad menſam duodecim Apoſtoli: nec eſt abſimile uero, plures alios quoq; affuiſſe, cum agnum paſchalem oporteat à tota familia comedi.

Materiæ cœnæ Dominicæ à Chriſto clarè ſunt expreſſæ, iſtæ duæ: nempe panis elementalis, & corpus eius: uinum elementale, & ſanguis eius. Sic enim uerba habent: Accepto pane, benedixit ac fregit, deditq́; diſcipulis dicens: Accipite, comedite, hoc eſt corpus meum. Similiter & de altera parte: Sumpto calice, & gratijs actis, dicit: Bibite ex hoc omnes, hic eſt ſanguis meus, noui Teſtamenti. Copulantur igitur panis & corpus Chriſti, deinde uinum & ſanguis Chriſti: ac ita ſanciuntur, quòd perpetuò, quandiu ſcilicet hæc actio durabit in Eccleſia, iſta memoriæ debeant eſſe nota, nec ab ulla creatura uariari. Vtitur quoq; rotundis & ſimplicibus uerbis Chriſtus. non dicit, Edite panem ſignificantẽ meum corpus: ſed, Edite, hoc eſt corpus meum. item: Bibite hic eſt ſanguis meus. non dicit, Vinum eſt typus ſeu ſignificatio mei ſanguinis, aut ſymbolum, quòd meus ſanguis alibi exiſtens, tantum ſua dignitate, potentia & efficacia uobis adſit.

Forma autem atq; ratio huius cœnæ patet etiam ex uerbis: nempe quòd eodem modo, quo hic, diſtribui atq; ſumi debeat. ſicut monent uerba Lucæ 22. Hoc facite in mei commemorationem. Debent autem ibi ſonare uerba Chriſti, & ea quidem uel præcipuè: Accipite, hoc eſt corpus meum, quod pro uobis datur. Bibite ex hoc omnes: hic eſt ſanguis meus, qui pro multis effunditur. Item debent utræq; partes, nempe panis & corpus Chriſti, deinde uinum & ſanguis Chriſti diſpenſari, ſicut uerbis Chriſti, quæ fixa & immota debent manere, perſpicuè mandatur. Eſtq́; in altera parte ſingulari ac planè diuino conſilio uniuerſalis expreſſa, nempe, Bibite ex hoc omnes: ne quis Antichriſtus & falſarius, conſtitutionem ſeu Teſtamentum Domini labefactet aut diſcerpat, ſuffurando alteram partem, & dicendo, Non omnes debent bibere, ſed tantum aliqui, nempe clerici.

Sumptionis ratio eſt, ore ueſci pane et corpore Chriſti, ſicut expreſſa & clara uerba Chriſti docent: item, ore bibere uinum & ſanguinem Chriſti, ſicut uerba eius clarè teſtantur. Ac ſimul corde ſe fide apprehendere corpus & ſanguinem Chriſti, ipſamq́; promiſſionẽ perſpicuè annexam, de corpore pro nobis dato, ſanguineq́; pro nobis effuſo in remiſſionem peccatorum. Nam promiſſiones gratiæ fide accipi oportet. Præterea, ſi uera recordatio aut commemoratio Chriſti, eiusq; beneficiorũ fieri debet, ex fide oportet eam emanare, & os laudibus ac prædicationibus beneficiorum per Chriſtum præſtitorum impleri. Item debet fieri commemoratio Chriſti, itaq; oratione & alijs confeſſionib. debet hæc cœna accipi, ne ſecuri aut muti ſimus, aut aliud agamus.

Quales ad hanc Domini cœnam accedere debeant, ex ipſa actionis forma apparet: nempe agentes pœnitentiam, hoc eſt, qui ſentientes ſua peccata, cũ gaudio eam applicationem corporis & ſanguinis Domini in remiſſionem peccatorum amplectuntur. Hi etiam corde exultante recordantur Chriſti, & meritorum ipſius. Impij, prophani, obſtinati, perſeuerantes in delictis ſuis contra conſcientiam, propriam ſibi operum iuſticiam arrogantes, & ſimiles, non debent admitti, quatenus ita perſiſtunt. nam Chriſtus, eiusq; beneficia, tantum ad conſternatas conſcientias pertinẽt, fide gratuitam remiſſionem peccatorum cupidè amplexantes: ſicut Matthæi undecimo Chriſtus inquit: Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati eſtis. Matthæi 18. Niſi conuerſi fueritis, & efficiamini ſicut pueri, non intrabitis in regnum cœlorũ. Et graue mandatum Chriſti eſt Matthæi 7. Nolite ſanctum dare canib. neq; mittatis margaritas ueſtras ante porcos. Omnia autem beneficia Chriſti, uerbum, claues, baptiſmus, Cœna, & reliqua, ſanctum & margaritæ uocantur. Præterea impœnitentes & notorij peccatores pro ethnicis & publicanis haberi debent, Mat. 18.

Et cum

Et cum ethnicos non admittimus ad communionem. Ergo nec huiuſmodi admitti debent.

Porrò eos debere uti hac cœna, qui recordari poſſunt Chriſti, & prædicare orationibus, hymnis & confeſſionibus eius merita, ipſa uerba commonefaciũt: Hoc facite in mei commemorationem. Quòd omnes hac cœna frui debeant, mandati huius uniuerſalis ratio exigit: Bibite ex hoc omnes, inquit Chriſtus. Viuis, non mortuis, hanc cœnam diſtribui & applicari: nec alium pro alio, ſed quemlibet pro ſe debere manducare & bibere, non ſpectare, non circumgeſtare: item non ſacrificare Deo, ſed accipere, citra ambiguitatẽ docet ac præcipit. Inquit enim: Accipite, comedite, hoc eſt corpus meum: bibite, hic eſt ſanguis meus.

Adijciendum & hoc eſt, quòd ex ipſa ordinatione Chriſti eluceſcat, cœnam Domini non eſſe ſolam externam actionem, nec ſolam promiſſionem: ſed actionẽ peculiarem, & promiſſiones de Chriſto ac remiſſione peccatorum affixas & copulatas, ut in ea actione neutrum ab altero diſrumpi uel poſſit uel debeat: adeò ut non incõmodè cœna Domini, ſicuti & baptiſmus, ueſtitæ promiſſiones nuncupari queant. Aliàs enim nudæ promiſſiones proponuntur. ut: Qui credit in me, habet uitam æternam. Sed hæ actiones ſacræ peculiariter à Chriſto inſtitutæ, non habent ſimplices & nudas promiſſiones, uerùm actionem ſimul externis etiam elementis annexã ut promiſſiones quaſi in oculos ipſos incurrant, & applicatio euidẽtior fiat. Quòd ſi igitur in hac actione cœnæ Domini promiſſiones ab actione diuellantur, neceſſariò magna inde incommoda ſequentur.

Fructus & utilitates cœnæ Dominicæ quæ ſint, ipſe Chriſtus ſuis uerbis, quantumuis breuibus, explicauit: nempe communicatio & applicatio corporis & ſanguinis Domini, & inhabitatio certè admiranda & inexplicabilis. Inquit enim: Accipite, comedite, hoc eſt corpus meum: bibite, hic eſt ſanguis meus. Applicatio certa remiſſionis peccatorum, ac totius meriti Chriſti. Dicit enim: Hoc eſt corpus, quod pro nobis datur. & hic eſt ſanguis pro multis effuſus, in remiſſionem peccatorum. Et Iohan. 6. Qui edit meam carnem & bibit meum ſanguinem, habet uitam æternam. Obſignatio reuera magna & euidens, quòd cuilibet in ſpecie Chriſtus, eiuſq; meritum ac remiſſio peccatorum donatur. Nam etiam externa actione panis & corpus Chriſti, uinum & ſanguis Chriſti donantur: ideoq; uocatur à Chriſto nouum Teſtamentum in ſuo ſanguine. Recordatio & commemoratio beneficiorum Chriſti, quæ oſtendit, fidem ex uſu cœnæ huius incrementa accipere, altius conſiderare merita Chriſti, intelligere ſibi ea applicari, gaudere de tantis bonis, & ex animo gratias agere. Hæc omnia continent uerba, Hoc facite in mei commemorationem.

Debent igitur cauſæ nobis in conſpectu eſſe, quas Chriſtus enumerat ad excitandos animos, ad huius cœnæ frequentem uſum: nempe mandatum ad omnes pertinens, quod ait: Accipite, comedite, bibite. Item: Hoc facite in mei commemorationem. Non tantum enim alias te uult in precibus, recitatione Symboli, confeſſionibus, commemorare Chriſti beneficia tibi præſtita: ſed etiam in acceptione huius cœnæ. Qui id negligit, præceptum hoc Chriſti uiolat. Deinde commoda ingentia, quæ ex uero huius cœnæ uſu ad nos redeunt: nempe quòd Chriſtus ſe nobis communicat, ut nos ſui corporis membra faciat, externa etiam actione remiſſionem peccatorum nobis applicet, & addat obſignationem certè maximi momenti exiſtentem: excitet & confirmet fidem, ut ardentes preces & gratiarum actiones fundat.

Contraria huic cœnæ ſunt, ſanctum dare canib. Matthei 7. Capernaiticæ comeſtionem carnis, & hauſtum ſanguinis intelligere. Iohannis 6. hoc eſt, ratione humana has actiones à Chriſto ordinatas æſtimare. Nam audito ſermone Chriſti, carnem ſuam pro mundi uita traditã eſſe panem, tanquam carnales anthropophagi, qui non percipiunt ea quæ ſunt Dei, ſuam ſtulticiam prodentes, putant hæc eſſe impoſſibilia & abominabilia: carnem nimirum Chriſti, ſicut carnem bouis aut ouis, dentibus lacerari ac deglutiri. Verùm Chriſtus hæc confirmat, & addit: Verba mea ſunt ſpiritus & uita. Vult ipſos in uerba Chriſti reſpicere, & inquit ea eſſe ſpiritum, hoc eſt, habere ſpiritualem efficaciam, ſublimiorem quàm homines naturaliter poſſideãt: ac non eſſe dubium, quin ea quæ locutus ſit, etiam fiant ſpiritu, hoc eſt, arcano modo, & rationi incomprehenſibili. Reliqua contraria facilè ex uerbis Chriſti colligi poſſunt. ut, materias huius cœnæ mutare, & auferre quaſdam, ut elementa, uel panem, uel uinum, corpore & ſanguine Chriſti tantum relictis, quaſi elementa ibi euanuerint: aut corpus & ſanguinem Chriſti ex hac actione tollere, in'que alium locum collocare, quaſi tantum ibi elementa adſint, ſignificantia corpus & ſanguinem abſentem, ſolaq; uirtute ibi præſentem: tantum unam partem cœnæ, nempe panem, diſtribuere, uel accipere: geſtare, includere elementa, ſacrificare, pro alijs ſumere, non uti cœna, non ibi cõmemorare Chriſti merita, non pœnitere, non credere, et ſimilia, quæ cum uerbis Chriſti uelut ex diametro (ut dicitur) pugnant.

An Chriſti concio, quæ Iohan. ſexto capite extat, ad doctrinam de cœna Domini pertineat, acris inter eruditos diſceptatio eſt: plures autem à Domino eo in loco propoſitiones diuerſis occaſionibus conſtitui, nemo eſt qui non uidet. Prima propoſitio eſt: Nolite operari cibũ qui perit, ſed qui permanet in uitam æternam, quem filius hominis dabit uobis. hũc enim pater ſignauit Deus. Occaſio huius figuratæ locutionis eſt: Quæritis me, non quòd uidiſtis ſigna, ſed quòd manducaſtis ex panibus: & ſaturati eſtis. Ex panum igitur eſu, ac corporali ſaturatione, Chriſtus orationis formam mutuatur, & metaphoricè loquitur, & quidem in genere, quòd cibum uitæ æternæ debeant expetere. hoc eſt, operam dare, ut propitium Deum ac remiſſionem peccatorum accipiant, ne eius famem perpetuò cogantur eſurire, & interire. Manifeſtum igitur eſt, niſi quis ſuis affectibus nimium indulgeat, hactenus de cœna ſua non loqui Chriſtum.

Sequitur ſecunda propoſitio, continens explicationem primæ. Hoc eſt, inquit, opus Dei, ut credatis in eum quem miſit ille. In genere de acquiſitione remiſſionis peccatorum, ſeu meritorum per Chriſtum partorum, antea fuerat loquutus, nunc aliquanto magis in ſpecie rem exprimit, nempe ut in IESVM tanquam uerum Meſſiam credatur. Occaſio huius declarationis eſt, quòd auditores ueræ doctrinæ de iuſtificatione coram Deo, ac meritis Meſſiæ, ignari, ac tantum in legis ſententia, quæ nihil

zed by

nihil aliud quàm opera exigit ac crepat, educati, quærunt: Quid faciemus, ut operemur opera Dei? Ex hac locutione etiam Chriſtus ſuam declarationem mutuatur, & rurſus de operibus ſic diſſerit, ut fide per Chriſtum remiſſionem peccatorum accipere, metaphoricè uocet opus Dei, ſeu uoluntatem eius.

Tertiò rurſus propoſitio eodem modo figurata, ſicut prima repetitur: Pater meus dabit uobis panem de cœlo uerum. Panis enim Dei eſt, qui de cœlo deſcendit, & dat uitam mundo. Occaſio eius locutionis eſt, quòd auditores hærentes adhuc in tenebris phariſaicæ doctrinæ, & nihil de remiſſione peccatorum per Chriſtum fide aſſequentes, iniiciunt mentionem mannæ in deſerto à patribus comeſtæ, panemq; cœli uocari affirmant. Verùm Chriſtus in eadem phraſi manens, inquit: Amen amen dico uobis, non Moſes dedit uobis panem de cœlo, ſed pater meus dabit uobis panem de cœlo uerũ: nempe filium ſuum, dantem uitam mundo. Metaphoricè igitur, panem Moſis teſtatur non eſſe uerum, per quem ſcilicet uita æterna habeatur: hoc eſt, lege ſeu operibus noſtris, nos nõ poſſe coram Deo iuſtificari & uiuificari: ſed panem uitæ æternæ eſſe Chriſtum, hoc eſt, merito eius, quod fide nobis applicatur, nos ſaturari ac repleri, ut habeamus remiſſionem peccatorum, & iuſticiam coram Deo ualentem. Eſtq; talis oratio planè, qualis Iohannis primo habetur: Lex per Moſen data eſt, gratia autem & ueritas per IESVM Chriſtum facta eſt. Nondum igitur de cœna clarè & dilucidè differentem audis Chriſtum, ſed ex uicinis rebus & data occaſione metaphoricè ſiue allegoricè in genere docẽtem, ſuam illam miſſionem, ſuaq; merita ac beneficia eſſe alimentum in æternum durans.

Inſtant autem auditores, panem eum cupientes conſequi, nondum adhuc eam doctrinam capientes. Sequitur igitur quarta propoſitio, cæteris præmiſſis lucẽ adferens. Non enim de diuerſa re, licet plures propoſitiones hic recenſeantur, ſed de una duntaxat diſſerit. Qui uenit ad me, non eſuriet: & qui credit in me, non ſitiet unquã. Item: Omne quod dat mihi pater, ad me ueniet: & eum qui uenit ad me, non eiiciam foras. Hic de conuerſione hominis uera ac ſalutari concionatur, & de ſuo opere ac beneficio, nempe quòd ipſe det uitam & reſurrectionem. ideo ſic exponit: Deſcendi, inquit, de cœlo, non ut faciam uoluntatem meam, ſed eius qui miſit me. Quis iam non uidet hic Chriſtum de ſuo beneficio toto concionari? Adiicitur igitur & hæc illuſtris ſententia: Hæc eſt, inquit, uoluntas eius qui miſit me, ut omnis qui uidet filium, & credit in eum, habeat uitam æternam, & ego reſuſcitabo eum in nouiſſimo die. Hic iam iterum in hãc petram ſcandali Iudæi impingentes, perſonamq; tam uilem & abiectam conſiderantes, ut in quo extrema humilitas conſpiciebatur, obmurmurant, quaſi affirmaſſet blaſphema, nempe quòd eſſet panis qui è cœlo deſcendiſſet: hoc eſt, quòd ipſius beneficium eſſet remiſſio peccatorum, & uita æterna. & obganniunt, eum tantum eſſe filium Ioſeph, hoc eſt, hominem ſimilem cæteris, qui nec è cœlo ueniſſet, nec poſſet eſſe panis uitæ. Verùm in ſua propoſitione Chriſtus adhuc perſeuerat, ac docet, primùm ac principaliter de conuerſione hominis, quòd ea non ſit naturale hominis opus, ſed Dei: Nemo, inquit, poteſt ad me uenire, niſi pater qui miſit me, traxerit eum, & ego reſuſcitabo eum in nouiſſimo diẽ. Simul autem & alterum docet, quòd de cœlo deſcenderit, nempe quum ſit miſſus à patre. Præterea ad uerbum eos deducit, ex quo hæc debeant diſcere, & quidem iuxta prophetarum uaticinia: Et erunt, inquit, omnes docti à Deo. Omnis ergo qui audiuit à patre, & didicit, uenit ad me.

Attexit autem in continua oratione quintam propoſitionem, de fructu atq; effectu ſui meriti, quòd fide in ipſum accipitur: & rediens ad ſuum typum ſeu metaphoram, confert manna & ſuum panem, ſeu beneficium quod credentibus conferat. Patres, inquit, ueſtri manducauerunt manna in deſerto, & mortui ſunt: hic eſt panis de cœlo deſcendens, ut ſi quis ex ipſo manducauerit, non moriatur.

Additur & ſexta propoſitio, de materia huius panis. Dicit enim: Panis quem ego dabo, caro mea eſt, ὃν ἐγὼ δώσω ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς, quam ego dabo pro mundi uita. Quid clarius dici poteſt, quàm panem huñc, de quo hactenus eſt diſputatum, eſſe carnis Chriſti traditionem, pro mundi uita? Eſt autem Scripturæ phraſis, quòd datio Chriſti ſignificet paſſionem Chriſti, eiuſq; meritum. ut Iohannis tertio: Filium ſuum unigenitum dedit. Hoc loco autem clarius ea efferuntur: Panis ille uiuus, eſt traditio carnis meæ pro mundi uita, hoc eſt, mea oblatio, mactatio, meritum, confert mundo uitam. Hucuſq; igitur de cœna ſua nondum concionatus eſt Chriſtus.

Illis ita peractis, ſeptimam propoſitionem Chriſtus oblata occaſione inſtituit. Altercantur enim Iudæi inter ſe, quomodo Chriſtus poſſet eis ſuam carnem ad manducandum dare? Carnales enim cum ſint, carnales tantum imaginationes concipiunt: nempe quaſi ſubſtantiam Chriſti carnalem dentibus commolere & deuorare deberent. Ibi Chriſtus uidetur nouam propoſitionem ſtatuere, ipſorum ruditate & craſſitie motus, ac dicit: Amẽ dico uobis, niſi manducaueritis carnem filii hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis uitam in uobis. Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, habet uitam æternam, & ego reſuſcitabo eum in nouiſſimo die. Caro enim mea uerè eſt cibus, & ſanguis meus uerè eſt potus. Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, in me manet, & ego in illo. Itẽ: Qui manducat me, & ipſe uiuet propter me. Hic demũ uidetur Chriſtus, ob eam quam attigimus cauſam, orationem ſuam ad cœnam deflexiſſe: & quaſi de ea, quam eſſet inſtituturus, prophetaſſe, quòd partes cœnæ diſtinctè & apertè uidentur expreſſæ. & prius non ſic fuerat locutus. quaſi diceret: Docui uos, quòd ex me habituri ſitis uitam æternam, & propitium Deum fide. nunc inſuper uobis hoc affirmo, uos omnes oportere etiam mea cœna uti, quam inſtituturus ſum, qua amplius teſtabor me uobis meum meritum applicare ac donare. Confirmant autem uerba Chriſti hoc pacto intellecta, egregiè doctrinam de cauſa materiali & formali, ut uocatur, cœnæ Dominicæ: nempe quòd ſit caro & ſanguis filii hominis, & ſit manducatio Chriſti. Non enim ocioſa tautologia factum eſt, ut Chriſtus tam crebrò eadem propemodũ uerba repeteret atq; inculcaret. Subiicitur autem repetitio quædam priorum propoſitionum, qua redit Chriſtus ad metaphoram. Hic eſt, inquit, panis

qui de cœlo deſcendit. & iterum effectuum facit mentionem: totam illam manducationem carnis filij hominis, & hauſtum ſanguinis eius, nuncupat panem: eſtq́; ſenſus, quòd ſit alimentum. Nam hic panis non tantum ad carnem, ſed etiam ad ſanguinem, atq; adeò ad ipſam manducationem, hoc eſt totum uſum pertinet. Alij hanc partē omnino referunt ad priora, quòd de paſſione ſua, & eius applicatione, etiam hiſce uerbis Chriſtus in genere loquatur: & ei conuenit epilogus, Hic eſt panis qui de cœlo deſcendit.

Rurſus autē murmur ac litigatio de his uerbis Chriſti inter Capernaitas exoritur. Pugnabant enim ea quæ dicebantur à Chriſto, cum ratione humana ex diametro, ut dicitur: eratq́; res noua & inuſitata, oportere manducari carnem, & bibi ſanguinem Chriſti, ſi quis uitam habere uellet. Octauam igitur hac occaſione propoſitionem ponit: nempe, hæc credenda eſſe. & quidem ad uerbū deducit, ad quod mens ſe referre debeat, nec metiri ſingula ratione, & ſcrutari, quomodo hæc ita ſe habere poſſint. Tribuendam eſſe uerbis Chriſti ueritatem ac potentiam. Ordo autem eſt, quòd in hac parte initiò opponat aliam rem, quam ratione nō poſſint conſequi: nempe, quòd filius hominis, iſte nimirum ſpretus ac miſellus Chriſtus, aſcenſurus eſſet in cœlum, idq́; ipſi proprijs oculis ſpectaturi. Pugnabat cum ratione humana, corpus ponderoſum in cœlum aſcendere, & quidem uiſibiliter: nec uidebatur Chriſtus Eliæ aut Enoch ſimilis. Vult igitur dicere: Ego talis ſum, qui etiam cœli poteſtatem habeo. Ergo credatis meis uerbis, nempe me carnem & ſanguinē meum, ut comedatur & bibatur, dare poſſe: ſicut teſtificor me uelle. Rationem uerò ueſtram captiuate, quæ & alia mea comprehendere nequit. Addit: Spiritus eſt qui uiuificat, caro non prodeſt quicquā. quo indicat, iſta ſpiritus ſancti auxilio intelligi oportere. carnem enim, hoc eſt, rationem humanam, in hiſce diuinis rebus nihil prodeſſe, hoc eſt, caligare & ineptire, quo magis animum ad percipiendum intendat. Eſt enim uſitatum in Scriptura, ut caro hominem non renatum, ſed naturales uires ſignificet, & præſertim ſi ſpiritui opponatur. Mox igitur uerborum ſuorū mentionē facit, in quibus uult omnes hærere, licet coram ratione uideantur abſurda. Verba, inquit, quæ loquutus ſum uobis, ſpiritus & uita ſunt. Vult ſua uerba non haberi pro inani fabula, pro hyperbolis aut iocis: ſed uult credi uerba ſua eſſe Spiritum, hoc eſt, Spiritum ſanctum in ijs eſſe efficacem: & eſſe ſublimia uerba, quæ non ratione humana, ſed ſpiritu capienda ſint: & eſſe uitā, hoc eſt, adferre uitam. Continuò autem adijcit. Sunt quidam qui nō credunt. Huc etiam poſtrema huius capitis pars pertinet, ubi Petrus inquit, Verba uitæ æternæ habes. quo dicto oſtendit, Apoſtolos uerbis Chriſti ueritatem ac potentiam tribuere. item, Credimus, inquit, & cognouimus, quòd tu es Chriſtus filius Dei, ſubindicans, ſe ei potentiam adſcribere, eo quòd ſit Meſsias, & uerè Dei filius: nec uelle propter rationis humanæ imbecillitatem, quæ in tantis rebus cæcutiat, à Chriſto deficere.

Non poteſt autem ex dictis illis poſtremæ partis, nēpe, Spiritus eſt qui uiuificat, caro non prodeſt quicquā. item: Verba quæ ego locutus ſum, ſpiritus ſunt & uita: elici iſta opinio, carnem filij hominis de typo aut ſymbolo carnis eius, & ſanguinem eius eodem modo pro figura aut ſignificatione ſanguinis accipi oportere. Verba enim Chriſti ſunt clariora, quàm ut tantam obfuſcationem recipere poſſint. inquit enim: Qui māducat carnem filij hominis, & bibit meum ſanguinem, & quidem ijſdem penè uerbis quater repetit, quaſi proteſtans, ne quis ſymbolum rei abſentis temerè affingat. Deinde, Caro non prodeſt quicquam, non poteſt ad Chriſti carnem torqueri, cùm antea Chriſtus aſſeuerarit, carnem ſuam pro mundi uita tradi. Vel ſaltē de Capernaitico intellectu accipi neceſſe eſt, quòd caro Chriſti non proſit quicquam: ſcilicet, ſi comeſta, ſicut caro è macello empta, q. nullo modo dentibus humanis Chriſti caro diſcerpi, & palato ſanguis Chriſti ſentiri queat. Sed hanc manducationem carnis filij hominis, & potum ſanguinis non typicè, ſed uerè iuxta uerba Chriſti inſenſibiliter & inuiſibiliter tradi, & accipi tum ore tum fide. Spiritum itaq; ait uiuificare, hoc eſt, uerbo ſuo efficacem eſſe. Eodem modo ait, Verba quæ ego locutus ſum, ſunt ſpiritus & uita. non dicit, Caro mea eſt ſpiritus, ſeu ſymbolum, ſed uerba, in quibus ſpiritus ſanctus operatur: & uos ſpiritualibus motibus, nempe fide, oportet apprehendere, ac ſtatuere, contra omnes ueſtros naturales ſenſus, uos iuxta meum uerbum manducare meam carnem, & bibere meum ſanguinem. Iſta ſeorſim uiſum eſt attexere, et ſeriem textus oſtendere, ut pij in timore Domini hanc concionem Chriſti expendant, neq; inde exculpant cum cæteris manifeſtioribus locis pugnantia. Eſt autem extra omnem, piorum quidem, controuerſiam, genuinam ac natiuam ſententiam de cœna Domini, ex ipſius inſtitutione omnium maximè petendam eſſe. Nam ſi quid de ea prius diſſeruit, quàm inſtituit Chriſtus, aliquanto obſcurius id factum fuiſſe conſtat.

DE SACRIFICIO.

PErtinet hæc doctrina ad locos de Chriſto, eiusq́; officio, de Euāgelio, de Iuſtificatione: ſed pauca quædam hic repetere uiſum eſt.

Quòd in nouo Teſtamento ſacrificium propitiatoriū, ſeu expiatoriū pro peccatis, Chriſtus & eius σύνεργοι docent ut Lucæ 22. Hoc eſt corpus meum, quod pro uobis datur. Matth. 26. Marci 14. Lucæ 22. Hic eſt ſanguis noui Teſtamenti, qui pro uobis effunditur. Etſi autem diſtribuendo ſuam cœnam, non ſe ſacrificauit patri, ſed (ſicut uerba ſonant) corpus & ſanguinem ſuum diſcipulis communicauit: tamen hiſce uerbis, Quod pro uobis datur. item, Qui pro uobis effunditur: docet ſe non ſolum mactatum iri, uerùm etiam ea ratione expiaturū homines coram Deo. Iohann. 17. Pro eis ego ſanctifico meipſum. Hoc uerbum à ſacrificijs ſumptum eſt, ac phraſi Hebraica ſignificat idem quod offero, ſacrifico, immolo. Solebant autem uictimæ ſanctificari etiam, hoc eſt ſegregari, ut fiant uictimæ. Iohan. 11. ſignificat expiare: Aſcenderunt multi Hieroſolymam de regione ante paſcha, ut ſanctificarent ſeipſos. Iohannes baptiſta clarè ſic loquitur, Ecce agnus Dei. agnus hoc loco phraſi Hebraica ſignificat uictimam, ſeu ſacrificium. Huc referenda ſunt omnia dicta de paſsione Chriſti.

Quis uerò eam uictimam ſegregarit ac deſtinarit, Iohannes docet: nempe ipſe Deus. Ecce, inquit, agnus Dei: hoc eſt, quod non pontifex aliquis Hieroſolymita-

nus

nus delegerit, ſed ipſe Deus immediatè. Et obtulit ſeſe ipſum Chriſtus, ipſe quoque uictima exiſtens, ſacerdos ſimul & agnus, ſicut docet Ioan. 17. Ego, inquit, ſanctifico me pro eis. Ioan. 10. Ego pono animam meam pro ouibus meis. Item: Ego pono animam meam, & iterum ſumam eam. Nemo eam tollit à me, ſed ego ponam eam à meipſo. Poteſtatem habeo ponendi eam, & poteſtatem habeo iterum ſumendi eam. Hoc mandatum accepi à patre meo.

Vnum autem ſolummodo tale ſacrificium eſt, nempe quod unica hæc perſona præſtitit, IESVS Chriſtus. Nam IESVS inquit: Quò ego uado, uos non poteſtis uenire. Iohan. 15. Ego, inquit, dabo carnem meam pro mūdi uita. Ioan. 6. non dicit, Plures noſtrûm ſunt, qui id faciant. Ioannes clamat, Hic eſt agnus: non dicit, plures eſſe agnos aut uictimas, ad hāc arduam rem delectas, ſed tantum hunc unum. Solus etiam Chriſtus ſuſpenditur in cruce, omnibus ſuis diſcipulis ſaluis & incolumibus.

Porrò huius expiatorij ſacrificij eam eſſe rationem, docet Chriſtus, quòd ſubeat acerbiſſima & contumelioſiſſima ſupplicia, ac uiolēta extinguatur morte, idq; in ara crucis. Matth. 16. 20. Mar. 10. Lucæ 18. 24. Portet peccata totius generis humani. Iohan. 1. Ecce agnus Dei, qui portat peccata mundi. Eſt autem hoc nihil aliud, quàm Chriſtū peccata aliena, nempe totius mundi, in ſe deriuaſſe: & ſimul ſubijſſe pœnam, quam peccata merebantur, nempe mortem. Exoluit igitur pœnam, & obedientiam abſolutiſſimā præſtitit, ad quam ſinguli homines legi Dei erant obligati. Chriſtus hoc ſuum ſacrificiū ſeu oblationem uocat uadere ſeu tranſitum ad patrē. Ioh. 16. ad paſca alludens, eiuſq; neceſſitatem ſummam indicat: Niſi, inquit, ego abiero, paracletus non ueniet ad uos.

Fructum deniq; huius ſacrificij Chriſtus paſſim docet, quoties de ſuo merito concionatur: quales ſunt, Iuſticia. Ioan. 16. De iuſticia, quia uado ad patrem. Ioan. 12. Ego non ueni ut iudicem mundum, ſed ut ſaluificem mundum. Vita æterna. Iohan. 3. Filium ſuum dedit, ut omnis qui credit in eum, non pereat, ſed habeat uitam æternam. Paracletus. Ioan. 16. Si abiero, mittam paracletum ad uos. Sanctificari, & unum eſſe cum patre & filio. Iohan. 17. Ego ſanctifico meipſum pro eis, ut ſint & ipſi ſanctificati in ueritate. item: Vt & ipſi in nobis unum ſint. Poſſe Deum inuocare. Iohan. 16. Si quid petieritis patrem in nomine meo, dabit uobis. Gratia. Iohan. 1. Gratia & ueritas per Chriſtum facta eſt. Ablatio peccatorū. Iohan. 1. Ecce agnus Dei, qui tollit (hoc eſt, non tantum geſtat, ſed & aufert) peccata mundi. Miniſterij inſtitutio, quo hæc ingentia bona cunctis gentibus denunciantur, offeruntur & exhibentur. Lucæ 24. Collectio Eccleſiæ. Iohan. 12. Ego, cum exaltatus fuero, omnes traham ad meipſum.

Neq; uerò rurſus hoc ſacrificium neceſſe eſt iterari. nam Ioannes inquit: Eſt agnus Dei tollēs peccata mundi. Et Chriſtus: Ego ſanctifico me pro eis, ut ſint & ipſi ſanctificati in ueritate. Non igitur neceſſe eſt repeti, eo quòd unum ſacrificium ſatis ſit.

Applicatio huius ſacrificij eſt per uerbum gratiæ et ſacramenta à Chriſto inſtituta. Lucæ 24. Prædicate in nomine meo pœnitentiā, et remiſſionē peccatorū. Item baptiſmus, claues, cœna Domini. Apprehendimus autem nos fide. Ioan. 3. Sic Deus dilexit mundum, ut filiū ſuum unigenitum daret, ut omnis qui crēdit in eum, nō pereat, ſed habeat uitam æternam. Ioh. 1. Dedit eis poteſtatē filios Dei fieri, his qui credunt in nomen eius. De alio propitiatorio ſacrificio non docet Euangelica hiſtoria. Sacrificijs uerò Iudaicis opera ſecundæ tabulæ præferuntur, ut ſuo loco dictum eſt: Et lex & prophetæ uſq; ad Ioannē, inquit Chriſtus. qua ſententia abrogat legē Moſi, & maximè ceremonias & ſacrificationes. Rumpitur etiam uelum, in teſtimoniū. ſacerdotem Chriſtum in ſancta ſanctorum ingreſſum eſſe.

Iſta breuius recitamus, quòd, ſicuti monuimus, ſuperius ſint tractata: & libro ſequenti declarabuntur amplius.

DE ECCLESIA CHRISTI.

Eccleſiæ uocabulū in Matthæo duob. in locis uſurpat Chriſtus, ut 16. & 18. capitibus. Significat aūt nomē ipſum, cœtum, & quidem nō uulgarem aut temerarium hominum concurſum, ſed præſtantem & electam congregationem. Aliàs etiam plures ei appellationes tribuit. Vocat enim eam Lucernam, ciuitatē ſupra montem poſitam, Matth. 5. Regnum ſuum. regnum Dei: Matt. 6. 21. Mar. 12. Lucæ 11. Domum ædificatā ſuper petram. Matth. 7. Regnum cœlorum. Matthei 13. 20. 22. 25. Agrum conſitum, granum ſinapis, theſaurū abſconditum, margaritam, Matth. 13. Plantationem patris, Matth. 15. Vineam, Matth. 20. 21. Nuptias, Matth. 22. Meſſem, Matth. 9. Lucæ 10. Ouium cœtum, Ioh. 10. Filios Dei, natos ex Deo, Ioh. 1. Filios lucis, Luc. 16.

An ſit aliquis talis cœtus, quem Deus curet, & qui Deum rectè norit ac colat. tota hæc doctrina ſatis luculenter probat. Hic tantum hoc conſideretur, quòd Chriſtus miniſterium docendi ſanciat, & quidē uelit in uniuerſo orbe id ſonare, & ſacramēta ſua diſtribui. Matt. 28. Marci 16. Lucæ 24. Ergo teſtatur, fore Eccleſiā aliquam omnibus temporibus. Maria dicit: Ex hoc beatā me dicent omnes generationes. Neceſſe eſt autem Eccleſiam eſſe, ſi partus filij Dei celebrari debeat. Ante aduentum Chriſti quoq; eiuſmodi cœtum à Deo excitatū & cōſeruatum fuiſſe, Chriſtus etiam hoc dicto indicat, Ioh. 8. Abraham uidit diem meū, & lætatus eſt. Item approbat prophetarum conciones de ſe editas. Verùm iſta paulo inferius rurſum ſeſe offerent tractanda.

Si contrahatur autem huius doctrinæ materia, talis inde Eccleſiæ definitio contexi poteſt. Eccleſia in hac uita, eſt uiſibilis cœtus amplectentium ſinceram Euangelij doctrinam, & rectè utentium ſacramentis ab ipſo Chriſto inſtitutis, in quo cœtu Deus per uerbum & ſacramenta ſua efficax eſt, conuerſionem, regenerationem, ac ſumma bona auditorib. impartiens: in quo cœtu tamē multi ſunt nō ſancti, ſed de doctrina uera cōſentientes. Poſſunt tamen etiam breuiores Eccleſiæ deſcriptiones ex dictis Chriſti extrui. ut ex ſententia Matthei ſexto: Quærite primùm regnum Dei: Eccleſia eſt cœtus quærentium regnum Dei, & iuſticiam eius, & corporalia Deo commendantium, ut ipſe pro ſuo arbitrio adijciat. Ex comparatione de domo in petram fundata: Eccleſia eſt cœtus audientiū & facientium uerba Chriſti, in perſecutionibus firmiter in uera agnitione Chriſti & confeſſione perſeuerans. Ex parabola de

Digitized by Google

ſemine, Matt. 13. Eccleſia eſt cœtus amplectentium uerbum Dei, adferens Deo placentes fructus & in tribulationibus perſiſtens. Ex capite 16. Matthæi: Eccleſia eſt cœtus ueram Chriſti noticiam habens, eamq́; profitẽs, ornatus poteſtate clauium regni cœlorum. Ex parabola de nuptijs, Matth. 22. Eccleſia eſt cœtus, per miniſterium uocatus, ut fruatur beneficijs Chriſti. Ex Ioh. 8. 10. & alijs: Eccleſia eſt cœtus, uocem Chriſti audientium ac ſequentium, ac fruentium ipſius beneficijs. Verùm non libet omnes commemorare, quæ cuiuis attendenti obuiæ ſunt, & in ſuperiorem includi poſſunt.

Duplicem eſſe Eccleſiam, Chriſtus & res ipſa docent. Matth. 5. diſcernit iuſticiam credentium in Chriſtum, & Phariſæorum. Duos igitur cœtus diuerſos conſtituit. Matth. 6. Hypocritas à uerè pijs diſcernit. Matt. 7. deſcribit duos cœtus, alterum per latam portam ad perditionẽ, alterum per anguſtam ad uitam ingredientium. Item, falſos prophetas à bonis doctoribus. Item: Non omnis qui dicit mihi Domine Domine, intrabit in regnum cœlorum, ſed qui facit uoluntatem patris mei. Item diſtinguit domum in arenam poſitam, ab ea quæ firmo loco collocata eſt. Matthæi 13. in agro triticum & zizania creſcunt. Matthæi 15. diſcernitur plantatio ſua ſponte facta, ab ea quam pater cœleſtis fecit. Matthæi 16. Phariſæorum & Sadducæorum fermentũ cœtus Chriſti iubetur fugere & auerſari. Matthæi 22. ſunt duplices conuiuæ in nuptijs, alij habentes ueram nuptialem ueſtem, alij non. Matth. 25. ſunt uirgines quinq; prudentes, ſimiliter & aliæ quinq; fatuæ. Deniq; Eccleſia Phariſæorum perpetuò aduerſatur Chriſto, eiusq́; cœtui. Iohan. 16. dicitur, quòd ex ſynagogis diſcipulos Chriſti ſint eiecturi.

Colligi autem ueram Eccleſiam à Deo patre, Chriſto & ſpiritu ſancto, per media, hoc eſt, uerbum patefactum, ſæpius docet. ut Matth. 6. Adueniat regnum tuũ. Matth. 9. Rogate Dominum meſsis, ut operarios mittat in ſuam meſſem. Matth. 13. Qui ſeminat bonum ſemen, eſt filius hominis. Matthæi 16. Super hanc petram ædificabo Eccleſiam meam. Matth. 23. Hieruſalem Hieruſalem, quæ occidis prophetas, & lapidas eos qui ad te miſsi ſunt, quoties uolui congregare filios tuos, quemadmodum congregat gallina pullos ſuos ſub alas? Inde patet, etiam ante ſuam miſsionem in carnem, ſe per prophetas uerbum ſparſiſſe, licet maxima pars ei ſemper ſit refragata. Iohan. 10. Oues meæ uocem meam audiunt. De ſpiritu ſancto dicitur Iohan. 16. Spiritus ſanctus arguet mundum de peccato. Item, Spiritus ueritatis docebit uos omnem ueritatem. Iohan. 20. Accipite ſpiritum ſanctum: quorum remiſeritis peccata, remiſsa ſunt. De uerbo inquit Matth. 28. Ite, docete omnes gentes. Mar. 13. In omnes gentes oportet prædicari Euangelium. Marci 16. Prædicate Euangelium omni creaturæ. Lucæ 24. Prædicate pœnitentiam & remiſſionem peccatorũ in nomine meo. Ioh. 17. Ego dedi eis ſermonem tuum. Item, Qui credituri ſunt per uerbum eorum in me. Sicut autem tempore incarnationis non tantum Chriſtus uoce uiua colligebat Eccleſiam, ſed etiam miniſtris quibuſdã fidis utebatur: ita nunc quoq; piorum hominum uoce ad uocationem Eccleſiæ faciendam utitur, qui tamẽ incorruptam Euangelij uocẽ tradunt, eisq́; adeſt ipſe & ſpiritus ſanctus. Sicut inquit Matth. 10. Non uos eſtis qui loquimini, ſed ſpiritus patris ueſtri, qui loquitur in uobis. Lucæ 10. Qui uos audit, me audit. Ac promittit miniſterio Euangelij ſuam præſentiam & auxilium Chriſtus, omnibus ſeculis uſq; ad finem mũdi, ſicut Matth. 28. inquit: Ecce ego uobiſcum ſum omnibus diebus, uſq; ad conſummationem.

Ex qualibus hominibus Eccleſiæ cœtus conſtet, ipſa hiſtoria oſtẽdunt. Iudæos enim ac gentes Chriſtus uiſitat ac recipit. Nam quidam Iudæi Hieroſolymis habitantes, in eum credũt: Ioh. 4. et Samaritani uerbo Chriſti cõuertuntur ac recipiuntur. Excurrit uſq; ad fines Tyri & Sidonis, & Cananæam recipit, ac filiam eius à dæmonio liberat: Matt. 15. Et ait Marcus cap. 7. fuiſſe eam mulierẽ gentilem, Syrophœniſſam genere. Ioh. 12. gentiles quidam in paſchate Hieroſolymis ad Chriſtũ accedunt. Lucæ 2. Lumen ad reuelationem gentiũ, & gloriam plebis tuæ Iſrael. Miratur fidem Centurionis ethnici, & dicit: Multi uenient ab oriente & occidẽte, & ſedebunt cum Abraham & Iſaac in regno cœlorũ. Porrò etſi ante paſsionẽ prohibet diſcipulis, ne in uiam gentium abeant, Matth. 19. tamen nihilominus ipſemet Chriſtus gentes adit, eosq́; ad ſocietatem Eccleſiæ uocat, ac miraculis allicit atq; confirmat. Debebat enim Euangeliũ poſt eius reſurrectionẽ primùm per ſuos miniſtros in uniuerſum orbem terrarum propagari.

Quòd autem ex omnibus gentibus, & quidem repudiato Iudaico populo deberet fieri collectio Eccleſiæ Dei, aliquoties Chriſtus prædixit: ut Matth. 8. Dico uobis, inquit, multi ab oriente et occidente uenient, & recumbent cum Abraham & Iſaac et Iacob in regno cœlorũ: Filij autẽ regni eijcientur in tenebras exteriores. Matthæi 21. Dico uobis, auferetur à uobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus eius. Matt. 22. in parabola de nuptijs deſcribit Eccleſiã gentiliũ. Matth. 24. Prædicabitur Euangeliũ regni in uniuerſo orbe, in teſtimonium omnibus gentibus. Significat igitur, Eccleſiam in toto orbe terrarum futuram eſſe. Matt. 28. Docete omnes gentes. Marci 13. In omnes gẽtes oportet prædicari Euangelium. Marci 16. Prædicate Euangelium omni creaturæ. Lucæ 1. Ex hoc beatã me dicent omnes generationes. Lucæ 2. Salutare tuum paraſti ante faciẽ omnium populorum. Ioh. 10. Adhuc alias oues habeo, quæ non ſunt ex hoc ouili, & illas oportet me adducere, & uocem meam audiant, & fiet unũ ouile et unus paſtor. Perſpicuum etiam hoc fit ex hac parte, uocationem eſſe generalem.

Eccleſiæ cœtum omnibus ætatibus eſſe mixtum bonis ac malis, Chriſtus & ipſa hiſtoria manifeſtè teſtantur, Matth. 13. Simile, inquit, eſt regnũ cœlorũ homini ſeminanti bonũ ſemen in agro ſuo. Cum aũt dormirẽt homines, uenit inimicus eius, & ſuperſeminauit zizania in medio tritici, & abijt. Cum aũt creuiſſet herba, & fructum feciſſet, tunc apparuerunt & zizania. Itẽ: Simile eſt regnum cœlorum ſagenæ miſſæ in mare, & ex omni genere piſcium cõgreganti. Matth. 20. dicitur de operarijs in uinea duplicibus, quorum alij obmurmurant Domino, alij placidi ſunt, clementiam Domini haud dubiè erga ſe læto animo accipientes. Matth. 22. cœtui in nuptijs illis regalibus cõparenti, unus immixtus eſt non ornatus ueſte nuptiali. Matt. 25. aliquandiu unà uerſantur ſtolidæ & prudentes uirgines. Iohan. 6.

Vn

Vnus ex uobis diabolus eſt. Ioh. 13. Vos mũdi eſtis, ſed non omnes. Erat ſanè exiguus cœtus diſcipulorũ Chriſti, attamen in eo ſuum organum diabolus habet, proditorem Iudam.

Cæterùm bonos etiam in Eccleſia non eſſe perfectos undequaq;, ſed multas & magnas adhuc habere imbecillitates, quas tamen paulatim corrigere ſtudent, hiſtoria Euãgelica teſtatur. Id primùm Chriſtus monet hac petione in orationem inſerta: Et dimitte nobis debita. Deinde ſæpius narratur, Apoſtolos habuiſſe imbecillẽ fidem. Matth. 8. Quid timidi eſtis, modicæ fidei? Matt. 20. Mater filiorum Zebedæi, & ipſi filij, imò etiam reliquus Apoſtolorum cœtus, eam imbecillitatem prodũt manifeſtè, quòd alãt adhuc ſomnia de corporali regno Chriſti: imò etiam poſt reſurrectionem, quum iamiam aſcenſurus eſſet Chriſtus in cœlum, eam opinionẽ profeſſi runt: Act. 1. Domine, inquiunt, num hoc tempore reſtitues regnum Iſrael? Lucæ 18. Chriſto clarè de ſua paſſione concionante, tamen Apoſtoli nõ aſſequebantur. Ac ſingulari emphaſi ibi ſcriptum eſt: Erat autem uerbum iſtud abſconditum ab eis, & non intelligebãt quæ dicebantur. Matth. 17. dicit ad Apoſtolos Chriſtus: O generatio incredula & praua, quouſque uos patiar? Lucæ 2. ſcriptum eſt, etiam Mariam & Ioſephum non intellexiſſe uerba quæ IESVS ad ipſos loquebatur. Sunt et Nicodemus ac Ioſeph de Arimathia imbecilles: uerùm ita proficiũt, ut Chriſto interfecto ipſi prodeãt, eumq; confiteantur intrepidè.

Boni in Eccleſia Chriſti uerſantes, non ſunt obſtinati & pertinaces, ſed proficiunt & orant: ſicut Luc. 17. ſcriptum eſt, Domine adauge nobis fidem. Et in oratione iuſſit nos Chriſtus petere, ut nomen Dei in nobis ſanctificetur, regnum ipſius adueniat, uoluntas eius fiat, &c.

Nunc quas proprias ac germanas Eccleſiæ notas attribuat Chriſtus, uidendum eſt: quarum prima ac præcipua eſt, uerbum ſincerũ, ſicut à Chriſto eſt reuelatũ & cõmendatum, ex quo Eccleſia gignitur, & ad quod ſemper & immobiliter eſt alligata. Matthæi 7. Omnis qui audit uerba mea, & facit ea, aſſimilabitur uiro prudenti. Matt. 10. Euntes prædicate, appropinquauit regnum cœlorum. Matth. 13. Qui in terram bonam ſeminatus eſt, hic eſt qui audit uerbum, & intelligit, & fructum facit. Matth. 17. Hunc audite. Matth. 28. Docentes eos ſeruare omnia quæcũq; mandaui uobis. Mar. 13. In omnes gentes oportet prædicari Euangelium. Marci. 16. Prædicate Euangelium omni creaturæ. Lucæ 11. Mater mea & fratres hi ſunt, qui audiũt uerbum Dei, & faciunt. Lucæ 24. Prædicate pœnitentiam & remiſſionem peccatorum in nomine meo. Iohannis 5. Qui audit uerba mea, & credit ei qui miſit me, habet uitam æternam. Iohannis 8. Si uos manſeritis in ſermone meo, uerè diſcipuli mei eritis. Item: Qui ex Deo eſt, uerba Dei audit. Iohannis 10. Illas oportet me adducere, & uocem meam audiant. item: Oues meæ uocẽ meam audiunt, & ego cognoſco eas, & ſequuntur me. Iohannis 14. Si diligitis me, mandata mea ſeruate. item: Qui habet mandata mea, & ſeruat ea, ille eſt qui diligit me. item: Si quis diligit me, ſermonem meum ſeruabit, & pater meus diliget eum, & ad eum ueniemus, & manſionẽ apud eum faciemus. Iohannis 15. Si manſeritis in me, & uerba mea in uobis manſerint, quodcũq; uolueritis petetis, & fiet uobis. item: Si præcepta mea ſeruaueritis, manebitis in dilectione mea. itẽ: Vos amici mei eſtis, ſi feceritis quæ ego præcipio uobis. Iohannis 17. Ego dedi eis ſermonem tuum. item: Sanctifica eos in ueritate tua, ſermo tuus eſt ueritas. itẽ: Non pro eis rogo tantum, ſed pro omnibus qui credituri ſunt per uerbum eorum in me. item: Notum eis feci nomẽ tuum, & notum faciam, ut dilectio qua dilexiſti me, in eis ſit, & ego in ipſis. Iohannis 18. Omnis qui eſt ex ueritate, audit uocem meam. Act. 1. Eritis mihi teſtes Hieroſolymis, & in Iudæa, Samariaq;, deniq; uſq; ad finem orbis terrarum. Liquet igitur ex hiſce dictis, Eccleſiæ Chriſti notam maximè inſignem eſſe, uerbum Dei non adulteratum humanis doctrinis.

Altera nota, quam ei Chriſtus adſcribit, eſt uerus ac legitimus uſus ſacramentorum & clauium, iuxta ipſius inſtitutionem. Matthæi ultimo: Baptiſate eos in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti. Lucæ 22. Hoc facite in mei cõmemorationem. Iohannis 20. Quorumcunq; remiſeritis peccata.

Tertia nota eſt, qua Chriſtus ſuam Eccleſiam uult extare & lucere, confeſſio, conſtantia, perſeuerantia. Matt. 5. Luceat lux ueſtra coram hominibus. Item: Nõ poteſt ciuitas abſcondi ſupra montem poſita: neq; accendunt lucernam, et ponunt eam ſub modio, ſed ſuper candelabrum, ut luceat omnibus qui in domo ſunt. Matthæi 10. Marci 4. Lucæ 9. Omnis qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo qui in cœlis eſt. Qui autem negauerit me corã hominibus, negabo & ego eum corã patre meo qui in cœlis eſt. Matthæi 16. edita cõfeſſione ab Apoſtolis, quòd Chriſtus eſſet filius Dei, hæc ipſe adijcit: Super hanc petram ædificabo Eccleſiam meam. Matth. 19. Omnis qui reliquerit domum, uel fratres, aut ſorores, aut patrẽ, aut matrem, aut uxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet, & uitam æternam poſſidebit. Hæc certè confeſſionem ſeriam flagitant. Idem in quinq; prudentibus uirginibus depictum eſt. Iohannis 12. Si quis mihi miniſtrat, me ſequatur. poſtulat enim confeſſionem manifeſtam. Ioan. 13. Mandatum nouum do uobis, ut diligatis inuicem.

Quartã notam ſuæ Eccleſiæ aſſignat Chriſtus, obedientiã erga miniſteriũ, in ijs rebus quas ipſe docuit & ſanxit. Lucæ 10. Qui uos audit, me audit. qui uos ſpernit, me ſpernit. Qui aũt me ſpernit, ſpernit eum qui miſit me. Iohan. 8. Qui ex Deo eſt, uerbũ Dei audit. Beati qui audiunt, & cuſtodiunt illud. Matth. 10. Quicunq; nõ exceperit uos, neq; audierit ſermones ueſtros, exeũtes foràs de domo uel ciuitate illa, excutite puluerẽ de pedibus ueſtris. Amen dico uobis, tolerabilius erit terræ Sodomorum & Gomorrhæorũ in die iudicij, quàm ciuitati illi.

Caput huius Eccleſiæ nullum aliud docet Chriſtus eſſe, quàm ſeipſum & patrem. Matthæi 22. Marci 12. Pſalmo 118. Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus eſt in caput anguli. Matthæi 23. Vnus eſt pater ueſter, qui in cœlis eſt. item: Magiſter ueſter unus eſt Chriſtus. Iohannis 10. Ego ſum paſtor bonus. Iohannis 14. Ego ſum uia, ueritas & uita. Iubet etiam in ſuo tãtum nomine prædicari: Luc. 24. Pater etiam

hoc aſſerit, Matth. 17. Hũc audite. Nec uoluit Chriſtus Petrum Eccleſiæ caput aut baſim conſtituere, cum inquit Matth. 16. Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam. Non enim perſonam, ſed confeßionem, quam non modò ſuo, ſed & reliquorum diſcipulorum nomine ediderat Petrus, extollit, eamq́; fore Eccleſiæ perpetuum fundamentum affirmat Chriſtus. Nam alioqui mox ea baſis, ſi perſonam Petri deſignaſſet, corruiſſet, cum paulo pòſt impingens in fidei articulũ de paßione Chriſti, audit: Abi poſt me Satana, ſcandalum es mihi: non enim ſapis ea quæ Dei ſunt, ſed quæ hominum. Iſta erant perſonæ iſtius encomia. Manet igitur confeßio ſeu doctrina, IESVM eſſe Chriſtum filium Dei, ſalua, perpetua, immobilis & inconcuſſa baſis ueræ Eccleſiæ Chriſti, aduerſus quam portæ inferorum non præualebunt. Verùm Petrus ſæpenumero hallucinatur. Satan in eo præualet, quando negat Chriſtum: ac niſi ipſe ad baſin, nempe doctrinam de Chriſto reuerſus fuiſſet, non habuiſſet in regno cœlorum locum. Sicut igitur ſolus Chriſtus in cruce pendet, ac expiat peccata mundi: ita ille ipſe eſt ſolus fons & caput Eccleſiæ.

Vnam eſſe Eccleſiam Dei omnibus ſeculis, & ubiq; locorum diſperſam, Chriſtus docet Iohan. 5. Scrutamini ſcripturas, quia uos putatis in ipſis uitam æternam habere, & illæ ſunt quæ teſtimoniũ perhibent de me. Item: Si crederetis Moſi, crederetis & mihi. de me enim ille ſcripſit. Si itaq; idem uerbũ ſonuit, quod tunc Chriſtus profitebatur, eandem quoq; Eccleſiam fuiſſe neceſſe eſt. Iohan. 8. inquit: Abraham pater ueſter exultauit, ut uideret diem meum: & uidit & gauiſus eſt. Sicut igitur Abraham fide in Chriſtum leticiam cordis & ſalutem accepit, ita etiam nunc Chriſtus nos iuſtificari docet. Iohannis 10. Erit unum ouile, & unus paſtor.

Docet præterea Chriſtus, ſuam Eccleſiam duraturam in hoc mundo, uſq; ad ſuum aduentum, quantumuis fremant & ſæuiant diabolus & mundus. Matth. 7. Omnis qui audit uerba mea, & facit ea, aßimilabitur uiro ſapienti, qui ædificauit domum ſuam ſuper petrã, & deſcendit pluuia, & uenerunt flumina, & flauerũt uenti, & irruerunt in domum illam, & nõ cecidit. fundata enim erat ſuper petram. Matthæi 16. Portæ inferorum nõ præualebunt aduerſus eam. Iohann. 10. Non rapiet eos quiſquam de manu mea. Pater meus qui dedit mihi, maior omnibus eſt, et nemo poteſt eas rapere de manu patris mei. Ego & pater unum ſumus. Admodum rara tamen Eccleſiæ ueræ membra nouißimis diebus fore prædixit: Putas ne filium hominis inuenturũ fidem, cum uenerit? Lucæ 18.

Quòd Eccleſia non ſit certo loco, hominibus aut ordinariæ ſucceßioni alligata, multis in locis Chriſtus admonet. Matth. 21. duabus id parabolis declarat: primùm de duobus filijs, quorum alter dixerat, ſe iuxta patris iuſſum abiturum eſſe in uineam, nec fecerat: alter uerò initiò recuſauerat, & poſtea ductus pœnitentia abierat. in quorum altero populus Iudaicus, in altero gentium eccleſia adumbratur. Addit autem Chriſtus: Amen dico uobis, publicani & meretrices præcedẽt uos in regno Dei. Venit enim ad uos Iohannes in uia iuſticiæ, & non credidiſtis ei. Publicani autem & meretrices crediderunt ei. Item de elocata uinea, et quomodo agricolæ filium patrisfamiliãs trucidarint. Qua quidem imagine deſcribit Iudæos, ſe breui crucifixuros. Deniq; accõmodationem talem ſubiungit, citra omnẽ ambiguitatem & figuram: Auferetur à uobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus eius. Pingit etiam reprobationẽ gentis Iudaicæ, & acceptionẽ gentium, in parabola de nuptijs, Matth. 22. Sancitur Euangelij miniſteriũ ea ratione, quòd debeat inter omnes gentes, & ad omnes creaturas ſonare, Matthæi 28. Marci 15. 16. Nequaquam igitur Eccleſia Chriſti loco duntaxat uni, aut certo, & perſonis certis affixa eſt. Lucæ 13. Multi uenient ab oriente & occidente, & accumbent in regno Dei cum Abraham, Iſaac & Iacob. Lucæ 17. Non ueniet regnũ Dei cum obſeruatione: neque dicent, Ecce hic, ecce illic. ecce enim regnũ Dei intra uos eſt. Ioan. 1. inquit Ioannes: Quotquot receperunt eum, dedit eis poteſtatẽ filios Dei fieri, his qui credunt in nomen eius: qui non ex ſanguinibus, neq; ex uoluntate carnis, neq; ex uoluntate uiri, ſed ex Deo nati ſunt. Hoc dicto prorſus omnis prærogatiua carnalis abrogatur, ac ſine diſcrimine loci aut dignitatũ pronũciantur filij Dei, quotquot & quicunque in IESVM Chriſtum credunt. Iohan. 4. ait Chriſtus: Veniet tempus, quando neq; in monte hoc, neq; Hieroſolymis adorabitis patrem. Iohan. 8. negat ipſos eſſe filios Abrahæ, quia opera Abrahæ non faciant. & planè pronunciat: Vos, inquit, ex patre diabolo eſtis, & deſideria patris ueſtri uultis facere. Imò ideo diſcedit Iohãnes à tẽplo. Chriſtus peregrinatur in tota Paleſtina, & concionatur ubi ſibi commodum uidetur: prædicit uaſtationem huius loci, ac excidium totius gentis Iudaicæ, ut notum ſit cunctis gentibus, Eccleſiam minimè loco aut perſonis alligatam eſſe. Cui autem potißimũ rei ſit Eccleſia uera affixa, ſuprà, ubi de notis egimus, dictũ eſt.

Eccleſiam eſſe cœtum pauperum hominum plerunque, ac locupletes & potẽtes plerunq; ſe non adiungere, aut frigidius uerbo Dei affici, apertè Chriſtus commonefacit, Matthæi undecimo: Pauperes euangeliſantur. Id quamuis de pauperibus ſpiritualiter, hoc eſt peccata ſua agnoſcentibus, & ſine fiducia ſuorum operum propter Chriſtum tantummodo ueniam deprecãtibus, accipiatur: tamen, ut ex hiſtoria patet, plerunq; tantũ pauperes etiam fortuna & bonis Euãgelio locum præbent, eiusq́; bonis cupidè fruuntur. Idem in typo ſignificatur Lucæ 14. Exi, inquit, citò in plateas & uicos ciuitatis, & pauperes ac debiles, cæcos ac claudos introduc huc. Poſtea turba multa adueniente, inquit: Si quis uenit ad me, & non odit patrem ſuum, & matrem, & uxorem, & filios, & fratres, & ſorores, & inſuper animam ſuam, nõ poteſt eſſe meus diſcipulus. Quibus uerbis monet, ſuum cœtum ferè ſemper eſſe pauperẽ, idq́; ob perſecutiones quas cogatur perferre. ipſe Chriſtus de ſe inquit: Volucres cœli nidos habent, & uulpes foueas, filius uerò hominis non habet ubi caput ſuum reclinet. Videmus etiam, qualem penes ſe turbam habeat, ſecumq́; trahat Chriſtus: nempe piſcatorum, publicanorum, & ut una uoce dicamus, infimam turbã. ſed pontifices, ſcribæ, ſeniores populi, Pilatus, alijq́; dignitate, eruditione, potentia & autoritate præcellentes, tanquam è ſublimi, ingenti ſupercilio faſtidiũt Chriſtum: neque uerò id ſolum, ſed etiam oderunt, execrantur

tur

tur, damnant, & perſequuntur eum. Hinc eſt quod in typis eos ſic depingit Chriſtus Matthæi 22. quòd uocati ad nuptias à rege, filio ſuo paratas, prorſus recuſarint uenire: deinde iterum appellati de aduentu, iterum neglexerint: & abierit alius in uillā ſuam, alius ad negociationē: reliquos uerò ſeruos illos uocantes ad conuiuium, contumelioſe tractatos occidiſſe. Lucæ 14. inquit, uocatos ipſos eſſe ad conuiuium ſplendidū, uerùm omnes ſimul cœpiſſe excuſationē prætendere. alium dixiſſe: Villam emi, & neceſſe eſt mihi exire, & uidere eam. alium: Iuga boum emi quinq;, & nūc exeo ad probandum ea. alium: Vxorem duxi, ideoq; uenire nō poſſum. Matthæi 13. inquit: Qui ſeminatus eſt in ſpinis, hic eſt qui uerbum Dei audit, & ſolicitudo ſeculi iſtius, & fallacia diuitiarum ſuffocat uerbum, & ſine fructu efficitur. Matth. 19. Marci 10. Lucæ 18. Phariſæus audiens ſibi propter Chriſtū omnia deſerenda eſſe, contriſtatus eſt. & ſubijcitur, Quia habebat multas poſſeſſiones. Et Chriſtus epiphonema addit: Quàm difficile, qui pecunias habent, in regnum Dei intrabunt? facilius eſt camelum tranſire per foramen acus, quàm diuitem intrare in regnum cœlorum. Matth. 23. Væ uobis ſcribæ & phariſæi, hypocritæ, quia clauditis regnum cœlorum ante homines. Vos enim non intratis, nec introeuntes ſinitis intrare. Iohan. 7. Nunquid ex principibus quiſquam in eum credidit?

Verùm hæc non in eam ſunt torquenda ſententiam, quaſi in cœtu Eccleſiæ Dei non ſint, aut eſſe debeant, diuites ac potentes: ſed tantum de difficultate ac multiplicibus impedimētis diſſerit Chriſtus. Quare Chriſtus Marci 10. cum diſcipuli obſtupeſcerent ſuper uerbis illius, reſpondet: Filij, quàm difficile eſt, qui fiduciam habent in pecunijs, regnum Dei ingredi? & poſtea, Apud homines impoſsibile eſt, ſed non apud Deum. nam omnia poſsibilia ſunt apud Deum. De principibus autem Iudæorum quoſdam in Chriſtum credidiſſe, Ioh. 12. narrat: Veruntamen, inquit, ex principibus multi crediderunt in eum: ſed propter Phariſæos non confitebantur. Nicodemus & Ioſeph de Arimathia magni ac opulenti fuere: Zachæus, & Maria cum ſorore ac fratre, mediocres tenuerunt poſſeſſiones. Precioſum ſanè unguentum fuit, quo Maria IESVM perfudit.

Indicat porrò Chriſtus, exiguum plerunq; cœtum eſſe, qui ad Eccleſiam ueram pertineat: econtrà uerò, cœtum Eccleſiæ falſæ eſſe numeroſiſsimum. Matth. 7. Intrate per anguſtam portam, inquit. lata enim & ſpacioſa eſt uia, quæ ducit ad perditionem, & multi ſunt qui intrant per eam. Anguſta autem & arcta uia eſt, quæ ducit ad uitam, & pauci ſunt qui inueniunt eam. Matthæi decimotertio: Quarta tantummodo pars ſeminis in bono agro conſiſtit ac fructificat, reliquæ depereunt. Lucæ duodecimo: Noli timere puſille grex, quia cōplacitum eſt patri ueſtro, dare uobis regnum. Matth. 11. Gratias ago tibi pater, Domine cœli & terræ, quòd abſconderis hæc à ſapientibus & prudentib. & reuelaſti ea paruulis. Rarum etiam numerum membrorum Eccleſiæ Chriſto uiuo fuiſſe, hiſtoria Euangelica teſtatur.

Veram Eccleſiam ab hypocritis & filijs huius mundi plerunq; odio haberi, excommunicari, & uarijs modis uexari atq; trucidari, Chriſtus præmonet: idq; ideo ne quis tam lugubri Eccleſiæ facie deterreatur. Matth. quinto: Beati eſtis, cum maledixerint uobis homines, et perſecuti uos fuerint, & dixerint omne malum aduerſus uos, mentientes propter me. Matth. decimo: Eritis odio omnibus hominibus, propter nomen meum. Qui autem perſeuerauerit uſq; in finem, is ſaluus erit. Iohā. 14. Si uos odit mundus, ſcitote quòd me prius uobis odio habuerint. Item: Si me perſecuti ſunt, & uos perſequentur. Iohan. 16. Hæc locutus ſum uobis, ut non ſcandaliſemini. E ſynagogis eijcient uos: & ueniet hora, ut omnis qui interficiat uos, arbitretur ſe cultum præſtare Deo. Eſt igitur & Chriſtus ipſe typus omnium ſuorum membrorum.

Bona Eccleſiæ ueræ multa ſunt ac præclara, cū ſpiritualia tum corporalia huius & æternæ uitæ, ſicut de Euangelio & iuſtificatione alijsq; locis ſuprà indicatū eſt, paucis tamen quædam repetamus. Habet Eccleſia ſincerum Dei uerbum, & ſacramentorum genuinum uſum: Matth. 28. Habet ueram Dei noticiam: Iohan. 17. Hæc eſt uita æterna, ut cognoſcāt te ſolum uerū Deum, & quem miſiſti IESVM Chriſtum. Diſpenſantur in Eccleſia per uerbum, remiſsio peccatorum, gratia Dei, ſpiritus ſanctus. Lucæ 24. Iohan. 3. Luc. 11. Iohan. 20. Habet Eccleſia fontem regenerationis baptiſmum, & communicationem corporis & ſanguinis Domini, quæ ſunt teſſeræ ac σφραγίδες beneuolentiæ Dei gratuitæ, ac remiſsionis peccatorum. Membra Eccleſiæ ſunt unum cum patre & filio. Iohann. 17. Vt & ipſi in nobis unum ſint. Habitat tota Trinitas in ea. Matth. 28. Iohan. 14. Poſſunt rectè inuocare Deum patrem in ſpiritu & ueritate, & in nomine Chriſti. Iohan. 4. 16. Habet Eccleſia uitam æternam & regnum cœlorum. Ioh. 3. Luc. 12. Habet gaudium, quod nemo ab ipſis tollit. Iohannis 16. Poſſunt leuare capita ad Chriſti aduentum. Certi ſunt, ſe in extremo iudicio lætam ſentētiam audituros, ac præmia ingentia conſecuturos. Matthæi 25. Certi ſunt, Deum etiam corporalia ipſis pro neceſsitate daturum. Matth. 6. Eccleſia uera habet miracula omnium ampliſsima: ut Chriſti curationes, quas uerbo efficit, abſq; alijs medijs: reſuſcitationem mortuorum, incarnationem filij Dei, reſurrectionem à mortuis, aſcēſionem ad cœlos, & dona eius perpetua. Nec ceſſat miraculis ornare ſuam Eccleſiām. dixit enim: Ecce ego uobiſcum ſum omnibus diebus, uſq; ad conſummationem ſeculi. Pertinent autem huc illæ commendationes Matthæi 13. Veſtri beati ſunt oculi, quia uident: & aures ueſtræ, quia audiunt. Amen dico uobis, multi prophetæ et iuſti cupierunt uidere quæ uos uidetis, & non uiderūt: & audire quæ uos auditis, & non audierunt. Reuera hæc ingentia bona margaritæ precioſiſsimæ ſunt conferenda, quæ ab omnibus, cum gratis præſertim haberi poſsint, comparanda eſſent. Sunt autem hæc bona communia toti Eccleſiæ, & tantum ei propria. Nam reliqui iuxta Eccleſiam conſtituti, ac nolentes uenire, audiant iudicium Chriſti, nempe quòd non ſint guſtaturi cœnam. Lucæ 14.

Poteſtatem Eccleſiæ ueræ eſſe ſpiritualem, in uerbo conſiſtentem, eo demōſtrat Chriſtus, quòd poteſtatem impertiendi pœnitentibus in ſuo nomine remiſsionem peccatorum, & impœnitentibus retinendi, concedit: Matthæi 16. 18. Iohannis 20. idq; iuxta uerbum reuela-

tum, & non contrà. Eſt autem ſingularis & ardua poteſtas, ut quā Chriſtus ſuo ſanguine pepererit, & quæ nunquam in mundo tam clarè fuerit ordinata, & Chriſtus ipſe uocat claues regni cœlorum.

Deinde tribuit Chriſtus ſuæ Eccleſiæ poteſtatem iudicandi de quauis doctrina: atq; adeò præcipit cunctis ueræ Eccleſiæ membris, abſque diſcrimine, ut de doctrinis, quaſcunque audiant, iudicium faciant, conſentientes cum doctrina à Chriſto dilucidè patefacta, eam que amplectantur: diſſentientes uerò fugiant & execrentur. Matth. 7. Attendite à falſis prophetis, qui ueniunt ad uos in ueſtimentis ouiū, intrinſecus autem ſunt lupi rapaces. A' fructibus eorum cognoſcetis eos. Omnibus autem auditoribus hoc mandatur, & hæc poteſtas datur: Matthæi uigeſimoquarto: Tunc ſi quis uobis dixerit, Ecce hic Chriſtus, aut illic, nolite credere. Surgent enim pſeudochriſti & pſeudoprophetæ, & dabunt ſigna magna & prodigia, ita ut in errorem inducantur, ſi fieri poſſet, etiam electi. Iohan. 10. Oues eum ſequuntur, quia cognoſcunt uocem eius. alienum autem non ſequuntur, ſed effugiunt ab eo, quia non nouerunt uocem eius. Certum itaq; & manifeſtū eſt, ſingulos Chriſtianos, non ſolum habere poteſtatem, ſed etiam ſeuerū mandatum Chriſti, ut de quauis doctrina iudicium ferant, quò & unicæ uoci ſui paſtoris firmiter adhærere, ac lupos rapaces fugere poſſint. Alligantur autem ipſæ oues omnium maximè ad uocem & doctrinam Chriſti, ſicut inquit: Vocem meam audiunt. Ea igitur regula critica eſt, à qua non licet diſcedere uel latum unguē. Hinc igitur & hoc patet, quis debeat in Eccleſia Chriſti ſummus eſſe iudex, à quo in controuerſijs doctrinæ non licet appellare ad alios: nempe uox Chriſti reuelata, certisq; monumentis comprehenſa. Nam pater inquit: Hūc audite. Ipſemet dicit: Vocem meam audiunt, alienum non ſequuntur. Iohannis decimoquinto: Omnia quæcunque audiui à patre meo, nota feci uobis. Iohannis decimoſeptimo: Sanctifica eos in ueritate tua, ſermo tuus eſt ueritas. Poſtremò, ſi hominum autoritate, potentia, & opinione doctrinæ præſtantium, iudicia eſſent præferenda, tum ſanè teſtimonia paſtorum, Mariæ, Zachariæ, Simeonis, Hannæ, & ſimilium longè fuiſſent poſtponenda ſententijs pontificum Hieroſolymitanorum, Scribarum, Phariſæorum & ſimilis farinæ hominum, qui loco, dignitate, opibus, exiſtimatione eruditionis, ſapientiæ, ſanctimoniæ eminebant.

Donum autem interpretandi Scripturam etiam penes Eccleſiam eſſe, Chriſtus indicat Matthæi 13. Vobis datum eſt noſſe myſteria regni cœlorum, illis autem nō eſt datum. Docet autem, donum intelligendi & explicandi Scripturam non eſſe ad Pontifices, Scribas aut Phariſæos alligatum: ſed liberè à Deo donari, cui ipſe uelit. Deinde dari auditoribus Chriſti, qui in eius ſchola audiunt ac diſcunt eius uerbum. Accipimus igitur id donum diſcendo uerbum, per quod Spiritus ſanctus eſt efficax, & dona diſtribuit cuique ſecundum menſuram fidei. Nam uocātur Apoſtoli prius, & triennio in Chriſti ſchola erudiuntur. & Iohannis 14. ait Chriſtus: Paracletus uos docebit omnia, & ſuggeret uobis omnia quæcunque dixi uobis. Iohannis 16. Cum uenerit ille Spiritus ueritatis, docebit uos omnem ueritatem. Coniunguntur igitur, auditus uerbi, & auxilium Spiritus ſancti: nec ſunt à ſe inuicem diſiungenda. Iohannis 6. ait: Erunt omnes docti à Deo. Omnis ergo qui audiuit à patre, & didicit, uenit ad me. Matthæi 11. Nemo nouit patrem niſi filius, & cuicunq; uoluerit filius reuelare. Eccleſiæ igitur Chriſti tribuitur donum interpretationis, quod in ea Deus organa talia excitet, quæ & rectè intelligant, & dextrè enarrent eloquia Dei: & ſunt tales, qui prius didicerunt: nec certis hominibus id donum adſcribendum eſt.

Tertiò poteſtatem Eccleſiæ ſuæ Chriſtus in libertatem traditionum humanarum collocat. Matthæi 9. 12. 15, Marci 2. defendit Apoſtolos, uiolantes Iudaicas quaſdam traditiones, à ſenioribus conſtitutas, ac ſine ceremonijs illis Iudaicis miniſterium docendi in uniuerſo terrarum orbe ordinatur, nec uult ſuos diſcipulos ad ieiunia diſcipulorum Iohannis & phariſæorum alligatos eſſe. Pertinet etiam ad liberationem Eccleſiæ, abrogatio legis Moſaicæ: Matth. 11. Lex & prophetæ uſq; ad Iohannem.

Quartò, poteſtatem etiam habet Eccleſia eligendi, uocandi & ordinandi miniſtros idoneos, & deponendi & fugiendi falſos doctores. Nam id conſtat ex inſtitutione clauium, Matth. 18. & quod Chriſtus Matth. 9. inquit: Rogate dominum meſſis, ut extrudat operarios in meſſem ſuam. Idem etiam exempla docent Chriſti et Iohannis, qui diſcipulos eligunt & uocant: & Apoſtolorum, Actor. 1. qui Matthiam in locum Iudæ oratione & ſorte eligunt & ſubſtituunt.

Quòd omnes ſeſe debeant cœtui ſinceram Euangelij doctrinam ſonanti adiungere, præcepto ſancit Chriſtus Matthæi 11. Venite ad me omnes. Iohannis 10. Oues meæ uocem meam audiunt. Iohannis 15. Manete in me, & ego in uobis. Pater cœleſtis hoc etiam mandat: Hūc, inquit, audite. Matthæi 17. Mandat item Chriſtus, ut omnes ſe à falſis doctoribus & eccleſia falſa ſeiungant, Matthæi ſeptimo: Attendite à falſis prophetis. Matth. 16. Marc. 8. Luc. 12. Attendite & cauete à fermento phariſæorum & Sadducæorum. Matth. 24. Si dixerint uobis, Ecce in deſerto eſt, nolite exire: Ecce in penetralibus, nolite credere. Iohannis decimo: Alienum non ſequuntur, ſed effugiunt ab eo, quia nō nouerunt uocem alienorum. Matthæi 12. Marci 3. Lucæ 11. Qui non eſt mecum, contra me eſt: & qui non congregat mecum, diſpergit.

Contraria Eccleſiæ Dei ueræ plurima recēſet Chriſtus: ut ſunt falſi prophetæ, pſeudochriſti: Matth. ſeptimo. 24. dogmata falſa, Matth. 24. Fermētum phariſæorum, Matth. 16. Diabolus auferens uerbum ex corde, & zizania nocte ſerens, Matthæi 13. Mundus perſequens doctores & dogmata, Matth. 10. Alienum ſequi, Iohan. 10. Alligatio ad traditiones humanas, Matth. 15. Ex Eccleſia facere regnum mundanum, Lucæ 22. Matthæi 20. Marci 10. tempore perſecutionis deficere, Matthæi 7. 13. Et ſimilia, quæ ex prædictis facilè intelligi poſſunt.

Imagines ſeu typi Eccleſiæ extant Matth. 13. in parabola de ſemine, de agro conſito tritico, de uerriculo iacto in mare, Matth. 22. in parabola de nuptijs. Lucæ 14. de cœna. Breuitati autem conſulentes, eò lectorem remittimus.

Poſtremò, ex iis quæ hactenus commemorata ſunt, manifeſtum eſt, ubi tẽpore Chriſti Eccleſia fuerit: nempe in Palæſtina præcipuè, in qua regione Chriſtus cum ſuis diſcipulis eſt concionatus. Membra autem eius Eccleſiæ fuerunt, omnes quotquot in Chriſtum crediderunt: ut ſunt, paſtores, magi, Zacharias, Eliſabeth, Ioſeph, Maria, Simeon, Hanna, Iohannes Baptiſta, Apoſtoli, Zacheus, Martha, Maria, Lazarus, Nicodemus, Ioſeph ab Arimathia, & alia plebecula Chriſtum pro uero Meſsia agnoſcens. Contrà pontifices, phariſæi, ſcribæ, ſeniores populi, Pilatus & reliqui omnes, quotquot aſpernati, execrati ac perſecuti ſunt perſonam & uerbum Chriſti, proculdubio nõ fuerunt Eccleſia Dei: ſiquidem ſubſtantialia Eccleſiæ ueræ, ut ſic dicamus, nõ habuerunt.

DE FALSA ECCLESIA.

ETſi nõ uidebatur neceſſarium, peculiarem huic parti titulum dare, antitheſis enim ex præcedentibus patet: tamen quo res fieret illuſtrior, breuibus etiam, quæ de falſa Eccleſia in Euangeliſtis tradita ſunt, commemorabimus.

Primùm, quòd ſit falſa eccleſia, apertè Chriſtus docet, quando ſignificat falſos prophetas & pſeudochriſtos uenturos eſſe, Matth. 7. 24. Et quando taxat & damnat hypocritas. item quando inquit: Excommunicabunt uos, & interficientes uos putabunt ſe Deo obſequium præſtitiſſe. Iohan. 16.

Eſt autem falſa Eccleſia, cœtus adulterantium uerbum Dei, & ſacramenta, damnantium & perſequentium ſinceram doctrinam: in quibus Deus non habitat, licet titulo uelint eſſe Eccleſia: neque erunt hæredes uitæ, niſi conuertantur. Hæc ex reliquo contextu plana erunt.

Vnde ſit falſa eccleſia, Chriſtus admonet: nempe à diabolo, & falſis prophetis. Matthæi 13. Cum dormirent homines, uenit inimicus eius, & ſuperſeminauit zizania in medio tritici. Itẽ: Inimicus iſte diabolus eſt. De falſis prophetis antè mentio eſt facta. Iohannis decimo nominat eos Chriſtus alienos paſtores, fures, latrones. Iohannis 8. Propterea uos non auditis, quia ex Deo non eſtis.

Notæ falſæ eccleſiæ ſunt: Doctrina fermentata, Matthæi decimoſexto, Marci octauo, Luc. duodecimo. Docere, Chriſtum in penetralibus, aut in deſerto quærendum eſſe: hoc eſt, Chriſtum loco alligare. Docere, quaſi uita ſolitaria, ordinib. uariis, aut obſeruatione certarũ traditionum, Chriſtum, hoc eſt, remiſsionẽ peccatorum poſsimus conſequi. Sentire, Meſsiam fore alium quàm IESVM, *& quidem regnum corporale inſtituentẽ. Non amplecti* IESVM, *licet uerbo & miraculis ſeſe euidenter declaret. Sentire, homines ſuis uiribus poſſe legem implere, & abhorrere à Chriſti merito ac gratia: imò eam damnare, exibilare, execrari. ſicut tota hiſtoria phariſæorum, & reliquorum obſtinatorum Iudæorum teſtatur. Audire uerbum, & non facere, nõ amplecti, non in eo perſiſtere. Matthæi ſeptimo: Omnis qui audit uerba mea, & nõ facit, ſimilis eſt uiro ſtulto. Matthæi 13. Omnis qui audit uerbum regni, & non intelligit, uenit malus, & rapit quod ſeminatum eſt in corde eius: hic eſt, qui ſecus uiam ſeminatus eſt. Qui autem ſuper petram ſeminatus eſt, hic eſt qui uerbum audit, & cõtinuò cum gaudio accipit illud: non habet autem in ſe radicem, ſed eſt temporalis. facta enim tribulatione & perſecutione propter uerbum, continuò ſcandaliſatur. Qui autem in ſpinis eſt, is eſt qui uerbum Dei audit, & ſolicitudo ſeculi iſtius, & fallacia diuitiarum ſuffocat uerbum, & ſine fructu efficitur. Traditiones humanas præferre operibus moralibus. Matth. 15. Quare uos tranſgredimini mandatum Dei, propter traditiones ueſtras? Et quàm ſuperſtitioſus fuerit in ceremonialibus populus Iudaicus, Chriſtus cum alibi, tum in primis Matthæi 23. indicat, ubi falſæ eccleſiæ hypocriſin tribuit, & plures eius notas ſimul comprehendit: ut quòd doctores in ea alligent onera importabilia, & imponãt in humeros hominum, digito autem ſuo nolint ea mouere: quòd claudant ante homines cœlum, & ipſimet non intrent, nec permittãt quenquam ingredi: comedãnt domos uiduarum, &c. Abrogare, aut deprauare, aut malè uſurpare ſacramenta à Chriſto inſtituta. id quod ex uerbis Chriſti ſumi poteſt, cum inquit, Matthæi 28. Docentes eos obſeruare quæcunq; mandaui uobis. Hoc ergo falſa eccleſia non facit. Excommunicare ueros doctores, & alia membra Chriſti. Iohannis primo: Excommunicabunt uos. Idololatria. Matthæi 24. Ecce hic eſt Chriſtus, ecce illic: ecce in penetralibus, ecce in deſerto. Procidere ante diabolum, eumq; adorare propter regna huius mundi. Matthæi quarto: Si procidens adoraueris me, dabo tibi regna huius mundi. Ex ſpirituali regno Chriſti, regnũ mundanum facere. Lucæ 22. Perſequi Chriſtum & omnes credentes. Matt. 10. Tradent uos in cõciliis, & in ſynagogis ſuis flagellabunt uos, & ad præſides & reges ducemini propter me. Matthæi 23. Ecce ego mitto ad uos prophetas & ſapientes & ſcribas, & ex illis occidetis & crucifigetis, & ex eis flagellabitis in ſynagogis ueſtris, & perſequemini de ciuitate in ciuitatem. Ioh. 16. Veniet tempus, ut omnis qui interficiat uos, arbitretur ſe obſequium præſtare Deo.*

Habet autẽ eccleſia falſa peculiarem ſpeciem propter locum, perſonas, potentiam, autoritatem, eruditionẽ, uitæ ſanctimoniam. Habent enim ſynagogas & concilia, Matth. 10. Iohannis 16. Dilatant phylacteria, & magnificant fimbrias, uocantur Rabbi. circumeunt mare & aridam, ut faciant proſelytum: hoc eſt, maximos labores adhibent, ut homines ex falſis religionibus eripiant: decimant omnia, mundant omnia, ornant monumenta prophetarum. dicunt, Si fuiſſemus in diebus patrum noſtrorum, non fuiſſemus ſocii eorum in ſanguine prophetarum: Matth. uigeſimotertio. Habebant Iudæi templum Dei, religionem à Moſe traditam, omnia gerebant maxima ſpecie. Habet & falſa eccleſia maximam hominum multitudinem. Matth. 7. Lata uia, & ſpacioſa porta eſt, quæ ducit ad perditionem, & multi ſunt qui intrant per eam.

Finis autẽ falſæ eccleſiæ eſt, ira Dei, & pœna etiam corporalis. Matth. 22. Rex, inquit Chriſtus, audito hoc nuncio (nempe beneficium ſuum ſuperbè contemni, ſeruos ignominioſe tractatos et occiſos) iratus eſt: & miſſis exercitibus ſuis, perdidit homicidas illos, & ciuitatẽ ipſorum ſuccendit. Matth. ſeptimo: Omnis qui audit mea uerba, & non facit, ſimilis erit uiro ſtulto, qui ædificauit domum ſuam ſuper arenam, & deſcendit plu-

uia, & flauerunt uenti, & irruerunt in domũ illam, & cecidit, fuitq; ruina eius magna. Deſertio Dei, & tenebrarum augmentum: Matth. 13. Iohan. 12. In parabolis loquor eis, quia uidentes non uident, & audientes non audiunt, neq; intelligunt, ut adimpleatur in eis prophetia Eſaiæ dicentis: Auditu audietis, & non intelligetis: & uidentes uidebitis, & non uidebitis. incraſſatũ enim eſt cor populi huius, & auribus grauiter audierunt, et oculos ſuos clauſerunt, nequando uideant oculis, & auribus audiant, & corde intelligant, & cõuertantur, et ſanem eos. Interitus: Matthæi 7. Eiectio è regno cœlorum, & pœnæ æternæ: Matthæi 8. Filij regni eijcientur in tenebras exteriores, ibi erit fletus & ſtridor dentium. Idem imago quinq; fatuarũ uirginum à ſponſo excluſarũ, & forma futuri iudicij, ubi hœdi ab ouib. ſeparabuntur, docent. Eadem monet parabola de zizanijs: Matth. 13. Meſſores, inquit, angeli ſunt. Sicut ergo colliguntur zizania, & igne comburuntur, ſic erit in conſummatione ſeculi. Mittet enim filius hominis angelos ſuos, & colligent de regno eius omnia ſcandala, & eos qui faciunt iniquitatem, & mittent eos in caminũ ignis, ibi erit fletus & ſtridor dentium.

Quid agendum ſit cum zizanijs, hoc eſt malis, immixtis ueræ Eccleſiæ Dei, in parabola docet: nempe, quòd à perſonis eccleſiaſticis non ſint euellẽdi ui ciuili, ne & triticum ſimul eradicetur: ſed relinquendos eſſe uſq; ad meſſem, ubi colligentur ab angelis, igniq; tradẽtur, cremandi in perpetuum. Non tamẽ prohibet Chriſtus, quin impœnitentibus uerbo peccata ligentur, ac retineantur: Matt. 16. 18. Ioh. 20. neq; magiſtratui politico prohibuit, quin ei liceat manifeſtè blaſphemos corporaliter etiam punire. Tantum enim doctorib. legem ſtatuit, ne corporali ui utãtur. Præterea loquitur Chriſtus de ijs qui non manifeſtè impugnant aut blaſphemant ueritatem.

Quòd impij doctores & dogmata erronea ſint uitanda, paulo antè eſt expoſitum.

DE REGNO CHRISTI.

LOco de Eccleſia affines ſunt, imò ad eius explicationem planè pertinent, loci de regno Chriſti, de miniſterio Euãgelico, de libertate Chriſtiana, & ſimiles. Expoſita igitur doctrina de Eccleſia, quantum quidem mediocri diligentia ex Euangeliſtis inueſtigare & colligere licuit, in his nunc breuiores data opera erimus.

An habeat regnum Chriſtus, dubium non eſt, cum ipſe Matth. 6. iubeat regnum Dei quærere. & Matth. 12. inquit, Peruenit in uos regnum Dei. & Iohan. 18. alijsq; locis, quale habeat regnum declarat.

Eſſe Chriſti regnum ſpirituale, non mundanam aliquam dominationẽ, clarè indicat Chriſtus adminiſtratione ſui officij, ac tota uita, in qua externũ mundi imperium non modò non affectauit, ſed fugit etiam, ſicut Iohannis 6. memoriæ proditũ eſt. IESVS ubi cognouiſſet, quòd uenturi eſſent, ut raperent eum, & facerẽt eum regem, fugit iterũ in montem, ipſe ſolus. Matth. 8. Lucæ nono inquit Chriſtus: Vulpes foueas habent, & uolucres cœli nidos, filius autẽ hominis non habet ubi caput ſuum reclinet. Matth. 20. Marci 10. matri filiorum Zebedæi, petenti ut collocentur filij ſui in regno Chriſti, alter ad dexterã, alter ad ſiniſtram, reſpondet: ſuum regnum eſſe, calicem bibere, & baptiſari, hoc eſt pati. Deinde apertè inquit: Scitis quòd principes gentium dominẽtur, & qui maiores ſunt, poteſtatem exerceant: non ita erit inter uos. Apertiſsimè igitur docet, ſe non conſtituere regnum mundanum. Rixantibus diſcipulis poſt cœnam, ipſa ueſpera qua Chriſtus de ſua morte concionem grauiſsimam habebat, quis inter ipſos uideretur eſſe maximus, diſertè Chriſtus reſpondet: Reges gentium dominantur eis, & qui poteſtatem habent ſuper eos, benefici uocantur: uos autem non ſic. Luc. 22. Prorſus hic regnum externum mundanum à ſuo regno diſtinguit. Deniq; in paſsione ſua corã Pilato profitetur IESVS, uerã de ſuo regno ſententiam: Iohannis 18. Regnum meum, inquit, non eſt de hoc mundo. Si ex hoc mundo eſſet regnum meum, miniſtri mei utique decertarent, ut non traderer Iudæis. Vbi etiam fatetur, ſe in hoc natum eſſe, & ad hoc ueniſſe, ut eſſet rex: ſed talis, qui teſtimonium ferret de ueritate. Ad affixum in cruce Chriſtum latro ſe cõuertens, ait: Memento mei, cum ueneris in regnum tuum. Non igitur corporale regnum habere poterat, miſerabiliter in cruce ſuſpenſus, & iamiam moriturus. Reſpondet autem Chriſtus: Hodie mecum eris in paradiſo. Paradiſi itaq; recuperationem, donationẽm ac poſſeſsionem, docet eſſe ſuum regnum. Nec temerè factum eſt, quòd à Pilato inſcriptio in ipſam crucem impoſita eſt: Hic eſt IESVS Nazarenus rex Iudæorum. At ſic non poterat eſſe mũdanus rex. Præterea non concionatus eſt Chriſtus contra Cæſarem, aut Pilatum: ſed iubet Cæſari dare ſuum. Matthæi uigeſimoſecundo. Idcirco noluit arripere mũdanum imperium. Etiam poſt reſurrectionem Apoſtolos de inſtauratione regni Iſrael politici ſomniãtes refellit, Actor. 1.

Ex iiſdem fundamentis patet, Chriſti regnum æternum eſſe. Addemus tamen inſuper & alia quædam. Matth. 11. ait Chriſtus: Omnia mihi tradita ſunt à patre meo. Id uerò non cõueniebat regno temporali. Matthæi 16. dicit ſe uenturum in regno ſuo. Loquitur autẽ de aduentu in nouiſsimo iudicio. Teſtatur Chriſtus crebrò, ſe poſt mortem uicturum & regnaturum. Matth. 25. promittit, ſe recepturum eſſe credentes in regnum patris. Neceſſe eſt igitur, eum æternum habere regnũ. Chriſtus dat uitam æternam: ideo & regnum æternum habeat neceſſe eſt. Gabriel eandem proponit doctrinã Mariæ: Dabit ei Dominus Deus ſedem Dauid patris ſui, & regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis, Lucæ 1.

Quale regnum Chriſtus in terris habuerit, dum uiſibiliter præſtò adeſſet, nimirum uſq; ad glorioſam ſuam aſcenſionem, ex loco de Eccleſia, & in primis de officio Chriſti, planum eſt. Docet enim, patefaciens ueram Dei doctrinã, & taxans corruptelas & impios cultus, adhortans ad pœnitentiam, declarãs ſe eſſe Meſſiam, ſe dare iuſticiam & uitam. edit miracula omnium maxima, curat uerbo quoſcũq; malè habentes, excitat mortuos, expellit dæmonia ab hominibus, congregat Eccleſiolã, impertit remiſsionẽ peccatorum, inſtituit baptiſmum & cœnam ſuam, pendet ipſe quoq; ſtaterem magiſtratui, patitur pro peccatis totius generis humani, moritur, reſurgit, inſtituit uniuerſale miniſterium propagandi Euangelium in omnes creaturas, tradit Eccleſiæ

cleſiæ claues, aſcendit uiſibiliter in cœlum, inſigne & admirandum ſpectaculum exhibens, ſedet ad dextram Dei. Iſta omnia ſuis in locis fuſius tractantur, & hic ſummis quaſi digitis leuiter attigiſſe ſatis ſit.

Quale regnum iam in terris poſt aſcenſionẽ in cœlum habeat, uſq; ad mundi finem, hiſce dictis admonet, Iohannis 20. Sicut miſit me pater, ita & ego mitto uos. Matthæi 28. Marci 16. Lucæ 24. Docete omnes gentes. Eſt igitur regnum Chriſti omnibus ſeculis poſt aſcenſionem hic in terris, ſuam uocem puram et in corruptã conſeruare, excitare pios doctores, ſpargere & propagare per organa ſalutaria ueram doctrinam, ædificare Eccleſiam. Matth. 16. Super hanc petram ædificabo Eccleſiam. Adeſſe ſuæ Eccleſiæ, Matthæi 28. Ecce ego uobiſcum ſum omnibus diebus, uſq; ad conſummationẽ ſeculi. Non enim ita diſceſſit, ut non curam gerat ſui regni, non adſit ipſe. Regenerare per baptiſmum: Iohannis tertio. Dare ſuum corpus & ſanguinem in ſua ſacra cœna: Matthæi 26. Marci 14. Lucæ 22. Patrocinium eccleſiæ præſtare in rebus perturbatis, Matthæi 16. Portæ inferorũ nõ præualebũt aduerſus eam. Iohan. 10. Non rapiet eos quiſquam de manu mea. Iohannis 14. Non relinquã uos orphanos, ueniam ad uos. Dare ſpiritum ſanctum, Iohannis 16. Ego mittam paracletum à patre. Operari per miniſterium miracula, Marci 16. Signa, inquit, eos qui crediderũt, hæc ſequentur: In nomine meo dæmonia eijcient, linguis loquentur nouis, ſerpentes tollent: & ſi mortiferum quid biberint, nõ eis nocebit: ſuper ægrotos manus imponent, & bene habebunt. Item: Prædicauerunt ubique Domino cooperante, & ſermonem confirmante ſequentibus ſignis. Agere interceſſorem ac ſacerdotem apud patrem pro nobis, Iohannis 16. Quicquid petieritis patrẽ in nomine meo, dabit uobis. ipſius nomine, hoc eſt, ſe mediatore appellato, uult preces fieri.

Quale regnum in fine mundi & in æternum ſit habiturus, ipſemet quoq; docet: nempe quòd in nouiſſimo die ſit rediturus, & excitaturus omnes. Iohan. 6. Reſuſcitabo eos in nouiſſimo die. Item iudicio graui ſeparaturus credentes & impios, & credentes in regnum patris ſui translaturus, impios unà cum diabolis proiecturus in ignem æternum. Matthæi 25. Habiturus eſt credentes ſecum, & præbebit conſpiciendam ſuam claritatem. Iohannis 17. Pater, quos dediſti mihi, uolo ut ubi ego ſum, & illi ſint mecum, ut uideant claritatem quã dediſti mihi.

Proinde ciuium in hoc ſpirituali regno Chriſti officium eſt, audire & diſcere uerbum Chriſti, quod uoce miniſtrorum Eccleſiæ repetitur: rectè adminiſtrare & uſurpare Sacramenta, inuocare in nomine Chriſti, cõfiteri, lucere bonis operib. perſeuerare, expectare certam redemptionem, tribulationes in hoc mundo cõtemnere, ſuſtentare ſe promiſſione æternæ glorificationis, parêre præſentibus magiſtratibus, & nihil tamen contra Deum aut conſcientiam propter ipſos facere. Sunt igitur hæ regulæ ciuibus & incolis regni Chriſti in hac terra exactè ſeruandæ. Matth. 6. Quærite primùm regnum Dei, & iuſticiam eius, & reliqua omnia adijcientur uobis. In hac illuſtri ſententia ordinem agendarum rerum egregio ordine cõmemorat ac ſancit Chriſtus. Item Matthæi 22. Reddite quæ ſunt Cæſaris Cæſari, & quæ ſunt Dei, Deo. Non abolet Chriſtus politicum imperiũ, aut magiſtratus: ſed præcipit, ut eis obedientiam debitam, honorem & penſiones uſitatas tribuamus: nec ſeditione, contemptu aut contumacia eũ ordinem turbemus. attamen habet ſuas metas ea erga magiſtratus obedientia, ne uidelicet ei reddantur quæ ſunt Dei. Addit igitur ſignificantiſſimè, Et Deo reddite quæ ſunt Dei: nempe pietatem, & quæcunq; in Decalogo præcepta ſunt.

Regno huic contraria ſunt, mundanum Chriſti regnum in terris expectare, ſeu ambire. Matt. 20. Marci 10. Lucæ 22. Eccleſiaſticas perſonas, hoc eſt, doctores uerbi, rapere ſibi poteſtatem gladij, eoq; contra hoſtes Chriſti uti. In horto Petrum, enſe ferientem Malchum, grauiter increpat Chriſtus: ac præcipit, ut recondat enſem, cõminatione inſuper ſeuera addita: Omnes (ſcilicet miniſtri Eccleſiæ) qui acceperint gladium, gladio peribunt. Putare regnum Chriſti eſſe magnificum & ſplendidum. Luc. 17. Non ueniet regnum Dei cum obſeruatione. Abrogare officium magiſtratus politici, ne ſit terrori malo operi, & honori bono, eo quòd regnum Chriſti ſit ſpirituale. Diuerſa enim regna ſunt, regnum Chriſti & regnum politicum, & non contraria: Matth. 22. Et reliqua, quæ ſuprà de Eccleſia expoſita ſunt.

DE MINISTERIO EVANgelico docendi.

Eſſe aliquod miniſterium publicè docendi Euangelium, ſeu doctrinã de Chriſto, alijſq; articulis à Deo patefactis, ex hiſtoria Chriſti notum eſt. Docet enim Baptiſta publicè ac intrepidè, IESVM eſſe Chriſtum, & agnum Dei. Idem etiam profitetur ac docet Ieſus ipſe, qui uocat & emittit duodecim diſcipulos & alios ſeptuaginta, dulciſſimam uocem de præſente Meſſia, eiuſq; beneficijs ſpargentes. Deniq; poſt reſurrectionem ſuam, aſcenſurus in cœlum, uniuerſale miniſterium prædicandi Euangelium omni creaturæ inſtituit, duraturum uſq; ad finem mundi.

Eſt autem miniſterium Euangelicum, ſeu Eccleſiaſticũ, ut ſic uocemus, nihil aliud, quàm in uocatione legitima publicũ officium docẽdi doctrinam reuelatam ac traditam à Deo, certo uerbo, & in primis articulũ de remiſſione peccatorum gratuita, per ſolam fidem in Chriſtum: & adminiſtrandi ſacramenta, iuxta inſtitutionem, ſicut probabunt ſequentia.

Duplex hoc eſſe miniſterium, nempe Apoſtolicum, hoc eſt Apoſtolis proprium: deinde commune, res ipſa docet, licet eas appellationes nõ habeant Euangeliſtæ. In quibus autem rebus conueniant, aut differant, mox exponetur.

Vtrumq; in genere eſſe à Deo, qui & excitat organa ſalutaria, & uult eos publicum docẽdi munus adminiſtrare, ad quam rem ſua quoq; dona atq; uirtutes benignè largitur Deus, ex uerbis & hiſtoria Chriſti manifeſtum eſt, Matthæi nono: Rogate Dominum meſſis, ut mittat operarios in meſſem ſuam. Matth. 10. Luc. 10. Matthæi 28. Marci 16. Lucæ 24. Iohãnis 20, 21. Chriſtus ipſe ordinat cõcionatores ſeu doctores, eiſq; publicum docendi miniſterium committit. Matthæi 10. Non uos eſtis, inquit Chriſtus, qui loquimini: ſed ſpiritus patris ueſtri, qui loquitur in uobis. Iohannis 16. Spi-

ritus

ritus ſanctus arguet mundum de peccato. Iohannis 20. Accipite Spiritum ſanctum. Iohan. 3. Baptiſta inquit: Non poteſt homo ſibi ſumere quicquam, niſi fuerit ei datum de cœlo. Non igitur temerè aut fortuitò miniſterium docendi publicum exortum eſt, ſed Deus ipſe autor & inſtitutor fuit, & adhuc dat ſalutares doctores, ſuamq́; ordinationem uſque ad mundi huius interitum conſeruat.

Differt autem Apoſtolica functio hac in parte à cõmuni: quòd Apoſtoli immediatè à IESV Chriſto uocati ſunt, cæteri autẽ mediatè & legitimo modo à Deo excitãtur & uocãtur. In Apoſtolica functione fuere duodecim illi, à Chriſto peculiariter ac uiua uoce aſſumpti, Matth. 10. et Septuaginta, quos binos ante ſe miſit, quócunq; uenturus erat. Apoſtolicam functionẽ & Iohannes Baptiſta ſuſtinet. dicit enim ſe à Deo immediatè uocatũ, ad teſtificandum de Chriſto: Qui miſit me, inquit, baptiſare, ille mihi dixit: Reliqui cõcionatores Chriſto in cœlum ſublato, per Apoſtolos ac alios pios uiros eliguntur ac uocantur: ſicut Actuum Apoſtolicorum liber, & poſterior Eccleſiæ hiſtoria docet.

Quales perſonæ tempore Chriſti publico docendi Euangelium miniſterio functæ ſint, ex hiſtoria liquet. Primo loco ponamus Chriſtum, licet ad miniſteriũ hoc aliquanto poſterius quàm Iohannes acceſſerit. Filius igitur ipſe Dei factus homo, publicè docendi munus adminiſtrauit, uocatus atque initiatus & ipſe à patre ſuo cœleſti, Matth. 3. 17. Præceßit eum nonnihil Iohannes baptiſta, filius Zachariæ ſacerdotis de uice Abia. Duodecim illi fuere piſcatores, publicani, et de inferiori plebe homines: nihilo uerò nobiliores & ſeptuaginta illos fuiſſe conſentaneum eſt. Nemo autem ex pontificũ aut reliquorum magnatum ordine, in Apoſtolorum numerum cooptatus legitur: idq́; non ſine ſingulari Dei conſilio factum eſſe, quis non intelligit? Appellantur iſtæ perſonæ piſcatores hominum, Matthæi 4. Operarij in meſſe, Matthæi 9. Serui ſeu legati uocantes ad nuptias ac cœnam, Matthæi 22. Lucæ 14. Prophetæ, ſapientes, ſcribæ, Mattæi 23. Ecce ego mitto ad uos prophetas & ſapientes & ſcribas, & ex illis occidetis, &c. Serui negociantes, Matthæi. 25. Teſtes, Luc. 24. Iohan. 15. Act. 1. Sal terræ, lux mundi, ciuitas alta, lucerna ſuper candelabrum poſita, Matthæi 5. Hi autem non ſubitò rapiuntur ad huiuſmodi arduum miniſterium, ſed prius diſcunt. Baptiſta in ſchola domeſtica ſanctißimorum parentum, nempe Zachariæ et Eliſabethæ, magna ſedulitate inſtitutus eſt: præſertim cum diuina reuelatione acceperint, eũ fore tubã ac præcurſorem Meſſiæ præſentis. Deinde haud dubiè alios quoque pios & doctos uiros audiuit. Denique erudit ipſum Deus immediatè quoque, iubens eum baptiſare, & mõſtrare Meßiam. Apoſtoli priuſquam docendi munus publicè ſuſcipiant, triennium in ſchola Chriſti prius ſolerter inſtituuntur, intuentur miracula, dies ac noctes apud Chriſtũ agunt. Etſi autem miraculoſe proficiunt, Chriſto per Spiritum ſanctum in ipſis operante, præſertim in Pentecoſte, ut ſuo loco commemorandum erit: tamẽ nõ diſcunt in momento capita doctrinæ Chriſti omnia, ſed paulatim erudiuntur. Aetate quoq; non puerili ad hanc ampliſsimam functionem leguntur acceßiſſe, ſed uirili. Iohannes trigeſimo ſuæ ætatis anno ſuũ illud munus auſpicatur. IESVS etiam uſq; ad eam ætatem expectat, Lucæ. 3. Maturæ ætatis cæteros etiam Apoſtolos fuiſſe, nemo dubitat.

Formæ uocationis ut non ceremonioſæ fuerint, ita breuibus quoq; deſcriptæ ſunt: autoritas tamẽ atq; grauitas eius uocationis maximi eſt momenti. Quando Chriſtus ipſe initiatur ad miniſteriũ ſuum, baptiſatur à Iohãne in Iordane: pater fert teſtimoniũ, eum eſſe ſuũ dilectum filium: Spiritus ſanctus uiſibili ſpecie columbæ in Chriſtum deſcendens, eum inungit. Hæc eſt uniuerſa pompa ueri archiepiſcopi omnium aliorum epiſcoporum, Matth. 3. Marci 1. Lucæ 3. Iohan. 1. Andreas ac Petrus iuxta mare, dum occupati ſunt mittendis retibus in aquam, & uocantur & ordinantur ſimul ſimpliciſsimis uerbis. Venite, inquit Chriſtus, poſt me, faciam uos fieri piſcatores hominum. Matth. 4. Philippi uocatio & ordinatio eodem modo peragitur: Sequere me, inquit Chriſtus, nec adhibentur ullæ aliæ ceremoniæ. Iiſdem uerbis ad Matthæum utitur: Sequere, inquit, me. Matth. 9. Nec eſt credibile, alios Apoſtolos aliter uocatos eſſe. Poſtea tamen ſuperata morte, Chriſtus totum cœtum Apoſtolicum afflat, & inquit: Accipite ſpiritum ſanctum. Aſcendens in cœlum, eleuatis manibus ſuis benedicit eis, & iubet egredi in totum mundum, ac diſſeminare pœnitentiam ac remiſsionem peccatorum in ſuo nomine. Lucæ 24. In Pentecoſte, ut infrà dicetur, in eos Spiritus ſanctus deſcẽdit, flammantibus ipſorum linguis apparens. De Baptiſtæ ordinatione & conſecratione ad miniſteriũ, nihil aliud extat, quàm quòd ſe iuſſum affirmat à Deo, ut baptiſmũ ordiretur. Iohan. 1. & Lucæ 3. Factum eſt uerbum Domini in deſerto ad Iohannem. Quibus autem ritibus cæteri doctores Eccleſiæ ſint uocãdi, qua ratione publicũ hoc docendi munus eis ſit delegandũ ac imponendũ, nõ eſt expreßè traditũ, ſed libertati eccleſiæ relictũ.

Res huius miniſterij publici ſunt, certa, explicata, uera & perſpicua doctrina, patefacta à Deo, omnib. capitibus ſcitu neceſſarijs: in primis uerò doctrina de lege & Euãgelio, ſeu de Chriſto, eiusq́; beneficijs, hoc eſt, de remiſsione peccatorũ gratuita propter meritũ Chriſti, fide gratis accipienda, & legitima ſacramentorũ adminiſtratio. Ad has res omnes illi miniſtri alligati fuerũt, & ſunt ex æquo omnes boni miniſtri, omnib. ſeculis ad eas adſtricti. Compendia aũt harum rerũ à Chriſto dilucidè recitãtur, Matt. 10. Euntes prædicate, dicentes quòd appropinquarit regnũ cœlorũ. Matth. 28. Eũtes docete omnes gentes, baptiſantes eos in nomine patris & filij & Spiritus ſancti, docentes eos ſeruare omnia quæcũq; mandaui uobis. Hoc dicto res illius publici miniſterij commemorantur, doctrina & ſacramenta, omnesq́; ad dictata Chriſti expreßè obligantur: incluſa non obſcurè interdictione, ne quid alieni adſuant. Eadẽ referuntur Marci 16. Euntes in uniuerſum mundum, prædicate Euangelium omni creaturæ: qui crediderit, & baptiſatus fuerit, ſaluus erit. Rurſus hic doctrinæ & ſacramentorum mentio fit. Lucæ 24. Oportebat, inquit, Chriſtũ pati, & reſurgere à mortuis tertia die, & prædicari in nomine eius pœnitentiã & remiſsionẽ peccatorũ in omnes gentes. Iohan. 16. Spiritus ſanctus arguet mundum de peccato, de iuſticia, de iudicio. De peccato quidẽ, quòd nõ credũt in me: de iuſticia, quòd

uado ad patrem: de iudicio, quia princeps huius mundi iudicatus eſt. Iohan. 20. Sicut me miſit pater, ita & ego mitto uos. Hæc cum dixiſſet, inſufflauit in eos, & dixit: Accipite ſpiritum ſanctum, quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis: & quorũ retinueritis, retenta ſunt. In genere de miniſterio, Matthæi 13. inquit Chriſtus: Vobis datum eſt noſſe myſteria regni cœlorum.

Cæterum quæ ſint capita doctrinæ, quæ eorum ſumma, quæ ratio ſacramentorum, paßim in hac idea doctrinæ exponitur, unde lector poteſt petere: & hæ res ſunt communes omnibus quolibet ſeculo in miniſterio docendi uerſantibus. Etſi enim Iohannes prior incipiebat doctrinam de Meßia præſente, & baptiſmũ, tamen circa eaſdem res occupatus eſt. Neq; hic propter uocationes res uariantur. Eaſdem res & prophetæ ante exhibitũ Chriſtum in miniſterio ſuo publicè tradiderunt, Matth. 22. Lucæ 14. ubi ſignificat Chriſtus, eadem uoce tum Iudæos tum gentes uocari. Lucæ 24. Neceſſe eſt impleri omnia quæ ſcripta ſunt in lege Moſi, Prophetis & Pſalmis, de me. Philippus ait Ioh. 1. Quem ſcripſit Moſes et prophetæ, inuenimus Ieſum. Lucæ 1. Maria inquit: Sicut locutus eſt ad Patres noſtros. Zacharias inquit: Sicut locutus eſt per os ſanctorum qui à ſeculo ſunt prophetarum eius. Ex his dictis duo patent: unum, quòd miniſterium docendi etiam ante Chriſtum fuerit: alterum, quòd res miniſterij iſtius congruant in ueteri & nouo Teſtamento.

Nõ eſſe fas unquam, uel Apoſtolorum, uel miniſtrorum Eccleſiæ Chriſti, mutare ſermonem, hoc eſt genus doctrinæ à Chriſto reuelatũ ac traditum, ac pro arbitrio articulos fidei condere uel abolere: ſed omnes ex æquo ad patefactum hoc uerbũ Chriſti alligatos eſſe, perſpicuè Chriſtus docet Matthæi 28. Docẽtes, inquit, eos ſeruare quæcunq; præcepi uobis. Luc. 24. Vos eſtis teſtes horum. Iohannis 15. Vos teſtimonium perhibebitis de me, quia ab initio mecum eſtis. Non autem integrum aut liberum eſt teſti, comminiſci ſententias in rebus grauib. ſed res habet certas, exploratas ac præſcriptas, à quibus non licet ei diſcedere, aut pilum etiam latum (quod dicitur) deflectere. Iohannis 14. Spiritus ſanctus uos docebit omnia, & ſuggeret (inquit) uobis omnia, quæ dixi uobis. Nõ dicit eum aliena confictũrum eſſe. Iohannis 16. Cum uenerit ille ſpiritus ueritatis, docebit uos omnem ueritatem. Non enim loquetur à ſe metipſo, ſed quæcũq; audiet, loquetur: & quæcũq; uentura ſunt, annunciabit uobis. ille me clarificabit: quia de meo accipiet, & annunciabit uobis. Alligantur igitur Apoſtoli ad uocem Chriſti, & dictata ſpiritus ſancti. Iohannis 8. Si manſeritis in meo ſermone, uerè diſcipuli mei eſtis. Iohannis 10. Oues meæ uocem meam audiunt. Non igitur alia uox quàm Chriſti, ouibus eſt proponenda. Præcipit etiam, [illegible] à fermento Phariſæorum ſibi caueant. Damnantur inſuper acriter pſeudoprophetæ & pſeudochriſti, diuerſam à Chriſto doctrinam afferentes. Matth. 7. 24. Deniq; ideo in ſchola Chriſti tam diu doctrina cœleſti imbuuntur Apoſtoli, ut ſciant ſe non habere ius nouũ doctrinæ genus comminiſcẽdi, & quod uellent pro arbitrio docendi: ſed ut eam tantum ædificent & ſpargant, quam ex uiua uoce Chriſti perceperent.

Vult etiam prudentiã & fidelitatem in adminiſtratione earum rerum quæ ad miniſterium Eccleſiæ pertinent, adhiberi Chriſtus: ne Epicureis, aut perſecutoribus ſubijciatur & proſtituatur Euangelium, & ſacramenta. Matth. 7. Nolite, inquit, ſanctum dare canibus, neq; mittatis margaritas ueſtras ante porcos, ne fortè conculcent eas pedibus ſuis, & canes conuerſi diſrumpant uos.

Debere miniſterium docendi eſſe publicum, Matth. 10. Chriſtus apertè præcipit: Quæ dico, inquit, uobis in tenebris, dicite in lumine: et quod in aure auditis, prædicate ſuper tecta. Item: Omnis qui confitebitur me coram hominibus, cõfitebor & ego eũ coram patre meo qui in cœlis eſt. Qui autem negauerit me coram hominibus, negabo & ego eum coram patre meo qui in cœlis eſt. Eſt enim hoc dictum, tum de publica miniſterij confeßione, tum de priuata cuiuſq; credentis accipiendum. Matth. 5. Vos eſtis ſal terræ. Item: Vos eſtis lux mundi. non poteſt ciuitas abſcondi ſupra montem poſita: neq; accendunt lucernam, & ponunt eam ſub modio: ſed ſuper candelabrum, ut luceat omnibus qui in domo ſunt. Sic luceat lux ueſtra coram hominibus, ut uideant opera ueſtra bona, & glorificẽt patrem ueſtrũ qui in cœlis eſt. Eſt aũt prædicatio uerbi Dei unum de excellentißimis operib. à Deo præceptis. Et hæc ad totam Eccleſiam Chriſti ſpectant.

Porrò nulla maioritas, nullus primatus inter Apoſtolos & eius ſucceſſores à Chriſto conſtituitur: ſicut Matthæi 18. 20 Marci 10. Lucæ 22. explicatur. Manifeſtè enim pronunciat Chriſtus: Non erit ita inter uos. ſed quicunque uult inter uos eſſe maior, ſit ueſter miniſter: & qui uoluerit inter uos primus eſſe, erit ueſter ſeruus. Lucæ 22. prædicit Apoſtolis excellentiam quã poſt hanc uitam, & quidem ipſi pariter omnes, habituri ſint: Vos, inquit, eſtis qui permanſiſtis mecũ in tentationibus meis: Et ego diſpono uobis, ſicut diſpoſuit mihi pater meus, regnũ, ut edatis & bibatis ſuper menſam meam in regno meo, & ſedeatis ſuper thronos, iudicantes duodecim tribus Iſrael. Refeтatur & hoc ad Apoſtolorum peculiare donum, quòd in reſurrectione iudicaturi ſint duodecim tribus Iſrael.

Pertinet quoque ad explicationem huius loci, quòd miniſterium hoc Eccleſiæ Chriſtus à regno mundano et ciuili potentia ac uiolẽtia, accuratè diſcernat, Matt. 20. Marci 10. Lucæ 22. nec uult permittere, ut Petrus tanquam miniſter Eccleſiæ, gladio aduerſus perſecutores utatur, Matth. 26. uetat, ne ciuili uiolentia extirpẽt zizania: Matth. 13. Quod autem Luc. 22. inquit Chriſtus, Nunc qui habet ſacculũ, tollat ſimiliter & peram: & qui non habet, uendat tunicam ſuam, & emat gladium: figuratè dicitur. Significat enim, reſtare pericula, opus eſſe certamine. Poſtea Apoſtolis dicentibus, Ecce duo gladij hic: reſpondet, Satis eſt. Somniabãt boni diſcipuli, ſuum præceptorẽ de corporalibus gladijs dicere, ut erãt adhuc imbecilles, nondũ capientes quod Chriſtus expreßis uerbis dicebat, Oportet impleri in me, Et cum iniquis deputatus eſt. Ideo dicit Chriſtus, Satis eſt: ſubindicans, non opus eſſe ut Apoſtoli corporalia prælia pro ſe ineant, armiſq; dimicent: ſe enim deſtinatum eſſe paßioni. Eueſtigio igitur iter in montem Oliuarum, inchoaturus paßionem ſuam, ingreditur.

Debere

Debere miniſtros Euangelij reb. neceſſarijs ad hāc corporalem uitam ſuſtentari, ac licitum eis eſſe debitū ſtipendiū accipere, Chriſtus perſpicuè docet Matthæi decimo, Lucæ 10. Dignus eſt operarius cibo ſuo, ſeu mercede ſua. Quod aūt dicit, Gratis accepiſtis, gratis date. Nolite poſsidere aurum, neq; argentum, neq; pecuniam in zonis ueſtris: Non peram in uia, neq; duas tunicas, neq; calciamēta, neq; uirgam: præcipit, ne cauponentur Eccleſiæ miniſtri uerbum Dei, neq; auaritiæ ac bonis ſecularibus cum incommodo uerbi anxiè ſtudeāt. Eſtq; promiſsio, quòd Chriſtus uelit eos alere. Cōtinuò enim ſubiungit ueluti rationem: Dignus enim eſt operarius mercede ſua. Item Lucæ 10. In eadem domo manete, edentes & bibentes quæ apud eos ſunt.

Duraturū eſſe aliquod miniſteriū publicum docendi uſq; ad finem mūdi, Chriſtus hac ſua promiſsione docet Matth. 28. Ero uobiſcum omnibus diebus uſque ad conſummationem ſeculi. Matth. 16. Portæ inferorum non præualebūt aduerſus eam. Idem teſtatur concio de fine mundi, Matth. 24. Item de ſapientibus uirginibus, & de fidelibus ſeruis, Matth. 25. Quamuis ingens hominum contemptus & perſecutio ſimul prædicantur in fine mundi graſſatura eſſe.

Hæc tamen duo habet Apoſtolica functio peculiaris, præ alia communi reliquorum doctorum Eccleſiæ uocatione, quòd miraculorum donis ſit ornata: et mandatum habeant Apoſtoli non tantum uno in loco, ſed ubique terrarum docendi Euangelium IESV Chriſti. Matt. 10. Marci 3. Conuocatis duodecim diſcipulis ſuis, dedit illis poteſtatem contra ſpiritus immundos, ut eijcerent eos, & curarent omnem languorem, & omnem infirmitatem. Item: Infirmos curate, mortuos ſuſcitate, leproſos mundate, dæmones eijcite. Marci 16. Signa eos qui crediderint, hæc ſequentur: In nomine meo dæmonia eijcient, linguis loquentur nouis, ſerpentes tollent: & ſi mortiferum quid biberint, non eis nocebit: ſuper ægros manus imponent, & bene habebunt. Marci 6. Vngebant oleo multos ægros, & ſanabantur. Narratur hic miraculoſa Apoſtolorū unctio, non datur præceptum ut omnibus ſeculis hoc faciant uerbi miniſtri. Lucæ 9. miſit eos prædicare regnum Dei, et ſanare infirmos. Item: Circuibant per caſtella euangeliſantes, & curantes ubiq;. Lucæ 10. Ecce dedi uobis poteſtatē calcandi ſuper ſerpentes & ſcorpiones, & ſuper omnem uirtutem inimici, & nihil uobis nocebit. Lucæ 24. dicit Chriſtus de illa poteſtate ubiq; prædicandi: Oportet prædicari pœnitentiam et remiſsionem peccatorum in omnes gentes, incipiendo ab Hieroſolyma. Matt. 28. Ite docete omnes gentes. Marci 16. Prædicate Euangelium omni creaturæ. Hæc ſanè particularia fuiſſe, ſeu perſonalia, ſeu temporalia (ut ſic dicamus) apparet. Obſeruatione tamen dignum & hoc eſt, quòd miniſterium Apoſtolorum initiò fuerit particulare, hoc eſt, ad certa tantum Iudææ loca alligatū. Nam Matthæi decimo inquit Chriſtus: In uiam gentium ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorum ne intraueritis, ſed potius ite ad oues quæ perierunt domus Iſrael. Et hæc quidem particularis, ut ſic uocemus, miſsio, durat uſq; ad aſcenſionē Chriſti. Poſtea uerò in ipſa aſcenſionis hora accipiunt demandationē miniſterij uniuerſalis: Ite, inquit, in mundū uniuerſum. Et poſtea accepto ſpiritu ſancto in Pentecoſte, hoc ipſum quod iubebantur præſtabant. Eſt igitur hæc uniuerſalis, ut ſic uocemus, miſsio. Communes autem Eccleſiæ doctores loco certo deſtinātur: ceſſauit etiam miraculorum donum, quale Apoſtoli in primordijs Eccleſiæ Chriſti habebant.

De autoritate & dignitate miniſterij iſtius, ſuprà etiam de uerbo Dei quædam collecta ſunt. Sed hic quædam repetenda uidentur. Matth. 10. Non uos eſtis qui loquimini, ſed ſpiritus patris ueſtri, qui loquitur in uobis. Matth. 28. Ecce ego uobiſcum ſum omnibus diebus, uſq; ad conſummationem ſeculi. Lucæ 10. Qui uos audit, me audit. Iohan. 16. ſpiritus ſanctus arguet mundum. item, Docebit uos omnem ueritatem. Iohan. 14. Spiritus ſanctus, quem mittet pater in nomine meo, ille uos docebit omnia, & ſuggeret uobis omnia quæcunq; dixi uobis. Iohan. 20. Sicut miſit me pater, & ego mitto uos: accipite ſpiritum ſanctum. Matth. 10. Qui uos recipit, me recipit: & qui me recipit, recipit eum qui me miſit. Quæ uerò poteſt maior autoritas aut dignitas exiſtere, quàm hæc, quòd miniſterio docendi adeſt pater, & filius ac ſpiritus ſanctus? Etſi autem principaliter de miniſterio Apoſtolorum hoc ſit intelligēdum, qui tanquam teſtes Chriſti, iſtis magnificis teſtimonijs ornati, & omnibus auditoribus cōmendati ſunt: tamen quia miniſterium uerbi non tātum pro ipſorum ætate inſtituitur, ſed ut ſemper in eo uox Euangelij ſonet, ideo ad miniſterium docendi uerum ac ſincerum omnibus ſeculis, hæc illuſtria dicta pertinēt: Ero, inquit Chriſtus, uobiſcum omnibus diebus, uſq; ad ſeculi finem. Autoritas miniſterij in nouo Teſtamento inde quoq; creſcit, quòd in Veteri de eo ſit prædictum, ſicut Lucæ primo & uiceſimoquarto expreſſe indicatur: & citantur ex Eſaia et Malachia illuſtria teſtimonia, de officio Iohannis, præconis & caduceatoris Meſsiæ.

Effectus huius miniſterij ſunt, deducere ad uerā Dei cognitionem. Matth. 11. Nemo nouit filium niſi pater, neq; patrem quis nouit niſi filius, & cui uoluerit filius reuelare. Quòd Chriſtus uelit ſe huic cœtui adiungere, Matthæi 18. Vbi duo uel tres cōgregati ſunt in meo nomine, ibi ſum in medio eorum. Iohannis 14. Si quis diligit me, ſermonem meum ſeruabit, & pater meus diliget eum, et ad eum ueniemus, et manſionem apud eum faciemus. Adfert ſpiritum ſanctum, Iohannis 14. Si diligitis me, mandata mea ſeruate: & ego rogabo patrem, & alium paracletum dabit uobis, ut maneat uobiſcum in æternum: ſpiritum ueritatis, quem mundus non poteſt accipere, quia nō uidet eum, nec nouit eum. Adfert conuerſionem, Iohannis 6. Omnis qui audiuit & didicit à patre, uenit ad me. Adfert pœnitentiam & remiſſionem peccatorū, & ſalutem: Lucæ 24. Marci 16. Regenerationem: Iohan. 3. Defenſionē in omnibus aduerſitatibus: Matthæi 7. Qui audit uerba mea, & facit ea, aſsimilabitur uiro prudenti, qui ædificauit domū ſuam ſuper petram, & deſcendit pluuia, & flauerunt uenti, & irruerunt in domum illam, & non cecidit. Adfert facultatem bene operandi, Iohan. 15. Qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum multum: quia ſine me nihil poteſtis facere. Declarat autem iſta his uerbis: Si præcepta mea ſeruaueritis, manebitis in mea dilectione, ſicut & ego præcepta patris mei ſeruaui. Idem parabola de ſemine monet, Matt. 13. Adfert hoc bonū, ut

popi-

poſsimus: rectè Deum inuocare & glorificare. Iohann. 15. Si manſeritis in me, & uerba mea in uobis manſerint, quodcunq; uolueritis, petetis, & fiet uobis. Adfert uitam æternam, Iohan. 5. Amen amen dico uobis, qui uerba mea audit, & credit ei qui me miſit, habet uitam æternam. Iohann. 8. Si quis ſermonem meum ſeruauerit, mortem non uidebit in æternum. Sed hæc in loco de uerbo Dei, de Euangelio, ac uicinis alijs copioſius declarantur.

Cõtraria huic miniſterio publico ſunt, Miniſterium docendi in mundanum regnum conuertere, ac maioritatem affectare. id quod Chriſtus ſeriò ac ſæpè repræhendit. Matth. 18. 20. Marci 10. Lucæ 22. Non docere, non lucere, non confiteri. Marci 5. 10. Serere zizania, ſeu falſa dogmata. Matthæi 13. Furari oues Chriſto, aut præſtigijs latrociniũ in oues exercere, & eas enecare: Iohannis 10. Eſſe mercenarium, lupo ueniente & graſſante oues deſerere. Excommunicare & perſequi tum miniſtros pios, tum alios ſincerã Euangelij uocem amplectentes: Iohannis 16 Sanctum dare canibus, aut margaritas ante porcos proijcere: quod ſeuerè ne fiat, prohibet Chriſtus Matthæi 7. Impia & dedecoroſa uita miniſtrorum. Matth. 18. Væ homini per quem uenit ſcãdalum. Aſpernari uerbum, quo Deus offert ſua bona. Matthæi 22. Lucæ 14. Audire & non amplecti. Matthæi 7. 13. Spernere miniſtros ſimul cum uerbo. Lucæ 10. Qui uos ſpernit, me ſpernit: qui autem me ſpernit, eum qui me miſit, ſpernit. Non fouere rebus neceſſarijs pios Euangelij miniſtros. Matthæi 25 Famelicus fui, et non pauiſtis me, &c. Amen dico uobis, quicquid non feciſtis uni de minoribus his, nec mihi feciſtis. Alienos paſtores ſequi. Iohan. 10.

Poſtremò appendicis uice hæc adijciemus: Operã mala à doctrina bona eſſe diſcernenda, neq; ob mala opera perſonæ, doctrinam quoq; ſanam eſſe reijciendã: ſed audita doctrina, opera mala fugienda eſſe, Chriſtus docet Matth. 23. Super cathedram Moſi ſederunt ſcribæ & Phariſei. omnia ergo quæcunq; dixerint uobis ut ſeruetis, ſeruate & facite: ſecundum opera uerò eorum nolite facere. Dicunt enim, & non faciunt.

De communi ſorte docentium in Eccleſia, in loco de Cruce dicetur.

DE LIBERTATE CHRIſtiana.

DOctrina de libertate Chriſtiana ex locis de Lege, de Iuſtificatione, & de Traditionib. humanis conſtat. Principales igitur partes hic paucis repetere ſatis erit, cum uberiorem declarationem ſuis proprijs locis Lector inueniat.

Libertatem autem Chriſtianã non conſiſtere in magiſtratus, iudiciorũ, onerum politicorum, aut proprietatis poſſeſſionum abrogatione, Chriſtus euidenter docet, & factis demonſtrat. Interrogatus enim de cenſu, quem Iudæi Romanorum Imperatori cogebantur pendere, non ambiguè, ſed diſertè reſpõdet Chriſtus: Date Cæſari quæ ſunt Cæſaris. Matt. 22. Quo dicto teſtatur, ſe Euangelio ſuo non abolere politicum magiſtratum, & probare omnia quæ ad eius gubernationem & conſeruationem politiarum pertinent: nẽpe obedientiam, reuerentiam, penſiones, iudicia, rerum proprietates, pœnas aduerſus contumaces, turbatores ordinis politici, & graſſatores. In horto ad Petrum, præter uocationem ſuam affectantẽ magiſtratum, Chriſtus inquit: Qui gladium acceperit, gladio peribit. Matth. 26. Manifeſtè igitur magiſtratum approbat, & uult eum uti gladio aduerſus homicidas & graſſatores. Nequaquã igitur permittit, ut pij ſeſe obediẽtiæ magiſtratus ac legitimis ipſorum pœnis ſubtrahãt. Nam ad Apoſtolum Petrum omneſq; pios ea uox editur. Legimus inſuper Chriſtum habitaſſe Capernaum, ibiq; magiſtratui ſtaterem pro ſe & Petro abſque reluctatione perſoluiſſe, Matth. 17. Neq; in licentia uitæ conſiſtere libertatem Chriſtianam, quaſi liberè & impunè peccatis ſeſe polluere poſſent Chriſtiani, abſque iactura gratiæ Dei, aut ſalutis, palàm eſt. Nam Matth. 7. inquit Chriſtus: Diſcedite à me omnes qui operamini iniquitatem. Item: Omnis arbor bona fructus bonos facit, mala aũt arbor malos fructus facit. Item: Omnis arbor quæ non facit fructum bonum, excindetur, & in ignem mittetur. Matth. 18. Seruus non præſtans miſericordiam erga conſeruũ, poſt acceptam remiſſionẽ culpæ & pœnæ, retrahitur, & æternis pœnis ſubijcitur. Iohann. 8. Omnis qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati. Iohannis 5. Ecce ſanus factus es, iam noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat. ſicut in loco de Bonis operibus fuſius tractatum eſt. Reſtat igitur, res eſſe longè ſublimiores, nempe ſpirituales, in quibus libertas Chriſtiana conſiſtat. Gradus autem iſti ex concionibus Chriſti & ipſa hiſtoria patent.

Primus ac præcipuus gradus libertatis Chriſtianæ eſt, liberatio à peccato, ira Dei, damnatione, remiſsio peccatorum gratuita, perſolutio legis per Chriſti paſſionem pro hominibus præſtita, iuſticia quam ex merito Chriſti fide accipimus. Iohannis 8. Amen amen dico uobis, omnis qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati. Si uos filius liberauerit, uerè liberi eritis. Matthæi 5. Veni implere legem. Iohannis 1. Ex eius plenitudine omnes accepimus, gratiam pro gratia. Iohan. 3. Qui credit in eum, non iudicatur. Luc. 1. Salutem ex inimicis noſtris, & de manu omnium qui oderũt nos. Item: Ad dandam ſcientiam ſalutis plebi eius, in remiſſionem peccatorũ. Matth. 1. Ipſe ſaluum faciet populum ſuum à peccatis ſuis. In his rebus ampliſsimis, credentium libertas conſiſtit omnium maximè, ſicut in doctrina de Euangelio & Iuſtificatione expoſitum eſt.

Secundus gradus eſt, libertas à lege Moyſi, iuxta Chriſti ſententiam: Lex & Prophetæ uſque ad Iohannem. Quod autem ad legem Moralem attinet, Chriſtus nos ab eius execratione immunes fecit: & liberauit etiam nos ab eo iure legis, quo obligati eramus, ad comparandam nobis ſalutem operibus noſtris, integerrima impletione legis pro nobis præſtita: qua nobis priuilegium commeruit, ut ob alienam iuſticiam, nempe Chriſti, abſoluamur & iuſtificemur. Sed iuſtificatos tamen uult iuxta eam, obedientiã exercere, propter alias cauſas, ſuprà in doctrina de Bonis operibus commemoratas. Verùm hæc ad iſtum gradum non pertinent propriè, ſed ad primum. A' forenſibus autem & ceremonialibus in uniuerſum nos liberauit Chriſtus, niſi quatenus cum lege naturæ, quæ ad Decalogum pertinet, conſentiant. Nam lex & prophetæ uſq; ad Iohannẽ, Matthæi 11. Politia Moyſi, & illa ceremoniarum põpa, debebat

bebat tantum uſq; ad Chriſtū durare, eumq; typis quibuſdam repræſentare. Eam aūt ipſam ob cauſam Matthæi 24. Chriſtus prophetat, templum Hieroſolymitanum dirutum iri, imò totam gentem exciſum iri, in teſtimoniū, quòd & politia & ceremoniæ Iudaici populi, Chriſto exhibito, corruerint. Et Iohannes baptiſta de facto & de iure abrogat ceremonias Moſaicas. Nā reiectis & neglectis illis, ipſe nouam, nempe Baptiſmi ad Iordanem orditur: ueſcitur locuſtis contra legem, & à ſacrificijs deducit homines ad exhibitum Meſſiam. Ecce, inquit, hic eſt agnus Dei, tollens peccata mūdi. quaſi diceret, Aliæ uictimæ iam omnes ceſſant.

Tertius gradus libertatis Chriſtianæ eſt, libertas à traditionibus humanis, ſeu rebus ſua natura medijs, ita ut non ſint alligandæ conſcientiæ, neque iuſticia in eis quærenda. Lucæ 17. Non uenit regnum Dei cum obſeruatione. Matth. 9 & Marci 2. defenduntur à Chriſto diſcipuli, quòd non tam frequenter ut diſcipuli Iohannis ieiunent. Matthæi 15. eiſdem patrocinatur, illotis manibus cōtra traditiones Iudæorum cibum capientibus: ac pronunciat clarè, illotis manibus manducare, non coinquinare hominem. Allegat & Eſaiæ dictum: Fruſtra colunt me, docentes doctrinas & mandata hominum. Luc. 10. inquit: Edite & bibite quæ apud illos ſunt. Sed hæc in doctrina de Traditionibus ſuum proprium habent locum.

DE CRVCE ET AFFLICTIOnibus Eccleſiæ.

QVòd Eccleſia Chriſti in hac uita ſit cruci ac uarijs ærumnis, miſerijs ac calamitatibus expoſita & ſubiecta, Chriſtus paſſim docet, & ſæpius inculcat. Matth. 7. comparat Eccleſiam domui in petrā extructæ, in quam deſcendāt imbres, ueniant exundationes, & uenti tempeſtuoſi impetū in eam faciant, & maneat tamen immota. Matthæi 10. inquit: Ecce ego mitto uos ſicut oues in medium luporum. item: Eritis odio omnibus hominibus propter nomen meum. Non eſt diſcipulus ſuper magiſtrum, nec ſeruus ſuper dominum ſuum. item: Si patremfamiliâs Beelzebub uocauerunt, quanto magis domeſticos eius? item: Nō ueni pacem mittere in terram, ſed gladium. item: Qui non accipit crucem ſuam, & ſequitur me, non eſt me dignus. Matthæi 11 Tollite iugum meum ſuper uos. Matthæi 16. Si quis uult uenire poſt me, abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam & ſequatur me. Matthæi 22. in parabola oſtendit Chriſtus, ſeruos Dei ad nuptias uocantes, hoc eſt prædicantes Euangelium Chriſti contumelioſe tractari & occidi. Matth. 24. Marci 13. Lucæ 21. Tunc tradent uos in tribulationem, & occident uos, & eritis odio omnibus gentibus, propter nomen meum. Lucæ 12. Putatis quòd pacem ueni dare in terram? Dico uobis, non, ſed ſeparationem. Lucæ 14. Si quis uenit ad me, & non odit patrem ſuum, & matrē, & uxorem, & filios, & fratres, & ſorores, adhuc autem & animam ſuam, non poteſt meus eſſe diſcipulus. Et qui non baiulat crucem ſuam, & uenit poſt me, non poteſt meus eſſe diſcipulus. Et prolixè admonet, hæc ſtatim initio credentib. meditanda eſſe. Quis enim, inquit, ex uobis, uolens ædificare turrim, non prius ſedens computat, qui ſumptus neceſſarij ſint? & num habeat tantum unde eam poſſit perficere: ne iacto fundamento, cum non poterit perficere, omnes qui uident, incipiant ei illudere, dicentes: Hic homo cœpit ædificare, & nō potuit conſummare. Aut quis rex, iturus ut committat bellū aduerſus alium regem, non ſedens prius cogitat, an poſſit cum decē millibus ei occurrere, qui cum uiginti millibus uenit ad ſe? Alioqui adhuc illo longè agente, legationem mittēs, rogat ea quæ pacis ſunt. Sic ergo omnis ex uobis, qui non renunciat omnibus quæ poſſidet, non poteſt meus eſſe diſcipulus. Iohannis 15. Si mundus uos odit, ſcitote quòd me prius uobis oderit. Item: Non eſt ſeruus maior domino ſuo. Si me perſecuti ſunt, & uos perſequentur. Si ſermonem meum ſeruauerunt, & ueſtrum ſeruabunt. Iohannis 16. Abſque ſynagogis facient uos: & ueniet hora, ut omnis qui interficiet uos, arbitretur ſe obſequiū præſtare Deo. Item: Hæc locutus ſum uobis, ut quum uenerit hora, eorum reminiſcamini. Item: Plorabitis & flebitis uos, mundus autem gaudebit. Item, In mundo preſſuram habebitis. Lucæ ſecundo uaticinatur Simeon: Ecce, inquit, poſitus eſt hic in ruinam, & in reſurrectionem multorum in Iſrael, & in ſignum cui contradicetur. Et tuam ipſius animam pertranſibit gladius, ut reuelentur ex multis cordibus cogitationes. Exemplum & declaratio huius partis etiam Chriſtus eſt, Eccleſiæ ſuæ caput, & omnes eius temporis credentes.

Definitio crucis ex hac tota traditione ſumenda eſt, nempe quòd crux Eccleſiæ, ſint omnis generis afflictiones quæ pijs accidunt: præcipuè uerò quæ propter nomen Chriſti inferuntur, ut probentur, erudiantur, ac innoteſcant ueri Chriſtiani, ac Deus in ipſis celebretur.

Sunt autem, ut in formis poſtea narrandum erit, afflictiones uarij generis. aliæ internæ, ut mœror animi. Iohan. 14. Tentationes diabolicæ, Matthæi 4. 16. Lucæ 22. Luctationes internæ cum morte, quales Chriſtus in horto ſudans ſanguinem ſuſtinuit. Aliæ externæ, ut flagellationes ac lacerationes corporum, interfectiones, Matthæi 10. Iohannis 16. rapinæ bonorum ac poſſeſſionum, profligatio in exilium. Matthæi 10. Luc. 14. Vel, aliæ ſunt ſpirituales, ut excommunicatio, damnatio, Iohannis 16. Aliæ corporales, ut occidere corpus: Matth. 10. Iohannis 16.

Quæ uerò cauſæ ſint, quare Eccleſia affligatur, ipſe Chriſtus exponit Matth. 5. Beati eſtis, &c. cū dixerint omne malū aduerſus uos, mentientes propter me. Matthæi 10. Ad reges ducemini propter me. Item Matthæi 10. 24. Marci 13. Eritis odio omnibus hominib. propter nomen meum. Item Matth 10. 16. Qui perdiderit animam ſuam propter me, inueniet eam. Matthæi 19. Qui reliquerit, &c. propter nomen meum. Matth. 22. ſerui trucidantur propter uocē qua homines ad nuptias regales inuitant. Luc. 14. in Chriſtum perſecutio ſuſcipitur, eo quòd phariſæorum ſuperſtitiones taxat, & ueram doctrinam tradit. Matthæi 12. 21. increpans Nazarethanos, odium incurrit & perſecutionem. Matth. 12. Iohannis quinto, Iudæi perſequuntur Chriſtū, quia ſabbato infirmum curauerat. Iohannis ſeptimo: Me odit mundus, quia ego teſtimonium perhibeo de illo, quòd opera eius mala ſint. Iohannis 7. 10. IESVM confitētem ſe eſſe Meſſiam, idque probantem euidentiſſimis argumētis, uolunt lapidare. Iohan. 15. Si de mundo fuiſſetis,

ſctis, mundus quod ſuum erat diligeret. Quia uerò de mundo nõ eſtis, ſed ego elegi uos de mundo, propterea odit uos mundus. Item: Hæc omnia facient uobis propter nomen meum, quia neſciunt eum qui me miſit. Iohann. 16. Et hæc facient uobis, quia non norunt patrẽ, neq; me. Iohannis 17. Ego dedi eis ſermonem tuum, & mundus eos odio habet, quia non ſunt de mundo, ſicut & ego non ſum de mundo. Infantes Bethlehemitici trucidantur, Chriſtus in Aegyptum infans portatur, eo q. Magi attulerant nuncium de nato Iudæorum rege, ſeu Meſsia: Iohannes baptiſta capite plectitur, eo quòd Herodis inceſtum taxauerat.

Confingunt autem alias cauſas hoſtes, coram uulgo plauſibiles. ut, Violationem ſabbathi, Matthæi 12. Marci 2. Lucæ 6. Quòd citra uocationem à pontificibus petitam doceret Chriſtus, Matthæi 21. Quia blaſphemaret, ſe Chriſtum & filium Dei profitens. Matthæi 26. Quia primates reprehendit, Lucæ 4. Articulos accuſationũ coram Pilato proferunt ſacerdotes cõtra Chriſtum. Luc. 23. Hunc, inquiunt, inuenimus ſubuertentẽ gentem noſtram, & probibentem tributa dare Cæſari, & dicentem ſe Chriſtum regem eſſe. Item falſi teſtes dicunt, ſe ex eo audiiſſe, quòd uelit deſtruere templum Dei, & in triduo ædificare illud. Matth. 26. Iohan. 8. dicunt eum habere dæmonium. Ex hac commemoratione apparet, cauſas perſecutionum erga Chriſtum & eius membra, non eſſe furta, adulteria, rapinas, neq; etiã falſas & blaſphemas opiniones & doctrinas: ſed ſanam de Chriſto & eius beneficijs doctrinam & confeſsionem; & neceſſarias reprehenſiones peccatorũ primæ & ſecundæ tabulæ Decalogi.

Hoſtes uerò perſecutionem exercentes, non infima tantum de plebe fex deſcribitur, ſed omnium ſummi, ad clauem Eccleſiæ ac politici regiminis ſedentes, loco, eruditione, ſapientia, uirtutibus, autoritate, potentia illuſtres, titulo Eccleſiæ fungentes, præterea & ipſi domeſtici inter ſectatores ipſius Chriſti exiſtentes. Matthæi 10. ait, eos qui conciliorum poteſtatem habent, hoc eſt, à ſummis Eccleſiaſtici regiminis gubernatoribus, & à præſidibus ac regibus immanem perſecutionem oriri. Matthæi 2. Herodes Chriſtum & infantes perſequitur. Matthæi 12. Phariſæi conſpirant, ac conſilium ineunt de Chriſto è medio tollendo. Matthæi 14. Herodes Antipas Baptiſtam interficit, Herodias & filia eius meretricis eam rem impetrant à rege. Matthæi 21. Pontifices & ſeniores populi accuſant Chriſtum, tanquam falſum doctorem. Matthæi 22. Phariſæi & Herodiani callidè inſidiantur Chriſto. Matthæi 26. Principes ſacerdotum & ſeniores populi de Chriſto capiẽdo & occidendo decernunt: Iudas Iſcariotes Chriſtum triginta argenteis prodit. Item ſacerdotes IESVM ut blaſphemum damnant, miniſtri eius ſimul ſæuitiam exercent: accedit & reliqua turba. Matth. 27. Principes ſacerdotum, ſeniores populi, Pilatus præſes, populus, milites, perſecutionem contra Chriſtum adiuuant. Nam populus qui paulo antè clamauerat, Hoſianna filio Dauid: nunc perſuaſus à ſacerdotibus, uociferatur, Tolle tolle. Lucæ 12. Hieroſolymitani dicuntur fore crucifixores Chriſti. Iohannis 15. Mundum ait odio flagraturum erga diſcipulos. Ipſi igitur Iudæi, qui debebant eſſe cuſtodes doctrinæ ueræ de Meſsia, eumq; obuijs non tantum ulnis, quod dicitur, ſed totis pectoribus amplecti, ac uoce ſua coram toto mundo celebrare, ſunt oſores ac perſecutores Chriſti, & omnium qui in eum credunt. Sunt autem ipſi imago falſæ Eccleſiæ omnium temporum.

Formæ afflictionũ Eccleſiæ paſsim recitantur. Chriſtus infans in exilium pellitur, uſq; in Aegyptum. Bethlehemitici infantes nefariè ob natum Chriſtum Iudæorum regem trucidantur. Matthæi 10. Marci 13. inquit Chriſtus: Tradent uos in concilijs, & in ſynagogis ſuis flagellabũt uos, & ad præſides & reges ducemini propter nomen meum. Iohannis 16. dicit: E ſynagogis eijcient uos: ſed ueniet hora, ut omnis qui interficit uos, arbitretur obſequium ſe præſtare Deo. Ioannes baptiſta primùm in carcere maceratur, poſtea in eodem capite truncatur: Matthæi 11. 14. Matthæi 19. Lucæ 14. indicat Chriſtus, domum, fratres, ſorores, patrem, matrem, uxorem, filios, agros, propter nomen ſuum deſerendos: hoc eſt, credentes bonis ſuis ob confeſsionẽ exutum iri. Matthæi 22. ait, ſeruos uocantes ad nuptias, hoc eſt doctores, ignominioſè tractatos & occiſos. Matthæi 26. Oſculo ac blanda ſalutatione Iudas Chriſtum prodit, ac tradit Iudæis: turba uiolentas manus inijcit, ac captiuum ad ſacerdotes adducit. Hi quærunt falſa aduerſus ipſum teſtimonia, & contra conſcientiam, mortis ſententiam in eum proferunt: miniſtri contecta eius facie, colaphos ei impingunt, ac iubent diuinare quis fecerit. Matthæi 27. ducunt eum ad Pilatum: & uulgus indomitum & furioſum inſtigant, ut poſtulent Chriſtum interfici, Barrabam autem latronem dimitti: tandem blanditijs & minis Prætor ille impulſus contra ſuam conſcientiam, lauans etiam manus in conſpectu omnium, militibus eum crucifigendum tradit. & quomodo hoſtes ſuſpenſum in cruce ſarcaſmis exagitarint, ſuo loco exponetur. Matthæi 10. Marci 13. Tradet frater fratrem in mortem, & pater filium, & inſurgent filij in parentes, & morte eos afficient. Luc. 4. Nazarethani Chriſtum in præcipitium ducunt, inde eum deturbaturi, niſi manus ipſorum euaſiſſet. Lucæ 14. Omnis ex uobis qui non renunciat omnibus quæ poſsidet, non poteſt meus eſſe diſcipulus. Lucæ 23. uinctus Chriſtus Herodi mittitur, & fiunt amici Pilatus & Herodes. Iohannis decimo, Iudæi uolunt Chriſtum lapidare, ac dicunt eum habere dæmonium, inſanire, blaſphemare. Iohannis 16. Plorabitis & flebitis uos, mundus contrà gaudebit.

Quomodo crux ſeu afflictiones ferendæ ſint, multis in locis Chriſtus docet. ut, quòd ſtatuendum ſit, nõ caſu eas accidere, ſeu Deo ignorante. Matthæi 10. Non ne duo paſſeres aſſe ueneunt? & unus ex illis non cadet ſuper terram, ſine patre ueſtro. Veſtri autem capilli capitis omnes numerati ſunt. Nolite ergo timere, multis paſſeribus meliores eſtis. Iohan. 10. Ego ſum paſtor bonus, & cognoſco oues meas. Secundò, quòd nihil inſoliti nobis uſuueniat, ideo ſuum exemplum uult nos conſiderare. Matth. 10. Iohan. 15. Non eſt diſcipulus ſuper magiſtrum, nec ſeruus ſuper dominum ſuum. Sufficit diſcipulo ut ſit ſicut magiſter eius, & ſeruus ſicut dominus eius. Si patrem familiàs Beelzebub uocauerunt, quanto magis domeſticos eius! ne ergo timueritis eos: ſic perſecuti ſunt prophetas, & qui fuerunt ante nos. Tertiò, uult nos Chriſtus cauſam, quare perſecutionem

patimur, conſiderare: nempe quòd ea nō ſit noſtra, ſed ipſius Chriſti. Matthæi 10. Ad reges ducemini propter me. Iohan. 15 Hæc omnia facient uobis propter nomen meum. Lucæ 10 Qui uos ſpernit, me ſpernit. Plura eius generis teſtimonia ſuprà recitata ſunt. Quartò, promißiones uult nos in conſpectu habere, quòd crucem uelit moderari Chriſtus miſſione & auxilio Spiritus ſancti. Matthæi 10. Marci 13. Lucæ 12. Cum autem tradent uos, nolite cogitare quomodo & quid loquamini: dabitur enim uobis in illa hora, quid loquamini. Non enim uos eſtis qui loquimini, ſed ſpiritus patris ueſtri, qui loquitur in uobis. Lucæ 21. Ego dabo uobis os & ſapientiam, cui non poterunt reſiſtere & contradicere omnes aduerſarij ueſtri. Iohānis 14. Ego rogabo patrē, & alium paracletum dabit uobis, ut maneat uobiſcum in æternum. Quintò, promißiones etiam de ſua præſentia & defenſione proponit Chriſtus, Matthæi 10. Omnes capilli capitis ueſtri numerati ſunt. Lucæ 21. Capillus de capite ueſtro non peribit. Iohannis 10. Non rapiet eos quiſquam de manu mea: pater meus qui dedit mihi, maior omnibus eſt, & nemo poteſt eos rapere de manu patris mei. Iohan. 14. Non relinquā uos orphanos. Ioh. 16. In mundo preſſurā habebitis: ſed confidite, ego uici mundum. Matthæi 28. Ecce ego uobiſcum ſum omnibus diebus uſque ad conſummationem ſeculi.

Sextò ampliſsimam retributionem promittit in hac & æterna uita, Matthæi 19: Omnis qui reliquerit domum, uel fratres, aut ſorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorē, aut filios, aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet, & uitam æternam poſſidebit. Matthæi 5: Beati qui perſecutionem patiuntur propter iuſticiam, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum. Beati eſtis cum maledixerint uobis homines, & perſecuti uos fuerint, & dixerint omne malum aduerſus uos, mētientes propter me. Gaudete & exultate, quoniam merces ueſtra copioſa eſt in cœlis. Matthæi 16. Qui uoluerit animam ſuam ſaluam facere, perdet eam. Qui autem perdiderit animam ſuam propter me, inueniet eam. Item: Filius hominis uenturus eſt in gloria patris ſui, cum angelis ſuis, & tunc reddet unicuique ſecundum opus ſuum. Lucæ 12: Noli timere puſille grex, quia complacitum eſt patri ueſtro dare uobis regnum. Lucæ 6. Beati qui nunc fletis, quia ridebitis. Beati eritis, cum uos oderint homines, & cum ſeparauerint uos, & exprobrauerint, & eiecerint nomen ueſtrum tanquam malum, propter filium hominis. gaudete & exultate in illa die: ecce enim merces ueſtra multa eſt in cœlo. Iohannis 16. Triſticia ueſtra uertetur in gaudium. Mulier cum parit, triſticiam habet, quia uenit hora eius. Cum autem pepererit puerum, iam non meminit anguſtiæ, propter gaudiū, quia natus eſt homo in mundum. Et uos nunc quidem triſticiam habetis. Iterum autem uidebo uos, & gaudebit cor ueſtrum, & gaudium ueſtrum nemo tollet à uobis. Proponuntur & exempla miraculoſarum liberationum. Matth. 2. Ioſeph in ſomnis per angelum monetur de perſecutione ingruente ab Herode: & locus quò ſe debeat cum Maria & infantulo IESV recipere, nempe Aegyptus nominatur, cum quidem antè Magi munera IESV tanquam uero Meſſiæ obtuliſſent. id quod diuino cōſilio factum eſt, ut inde uiaticum neceſſarium haberent. Magi etiam ipſi, angelo monente, manus Herodis effugiunt. Septimò: Modicum, inquit, & iam non uidebitis me: & iterum modicum, & uidebitis me, quia uado ad patrem. Iohan. 16. Etſi aūt ad paßionem Chriſti hæc uerba propriè pertinent, tamen hæc generalis doctrina omnibus ætatibus ad Eccleſiam ſpectat, quòd tribulationes credentium non ſint in perpetuum duraturæ, ſed modico tantum tempore. Octauo, monet Chriſtus, non nimium eſſe pertimeſcendos perſecutores, cum in corpus tantū ſæuire queant, citra iniuriam animæ: Matth. 10. Nolite, inquit, timere eos qui occidunt corpus; animam autem non poſſunt occidere: ſed potius timete eum qui poteſt & animam & corpus perdere in gehennam. Nonò, qui non ſuſtinent tribulationes propter Chriſtum, non poſſunt eſſe diſcipuli eius, & punientur etiam in extremo iudicio. Matth. 10: Qui amat patrem aut matrem plus quàm me, nō eſt me dignus: & qui amat filium aut filiam ſuper me, non eſt me dignus. Et qui non accipit crucem ſuam, & ſequitur me, non eſt me dignus. Lucæ 14: Si quis uenit ad me, & nō odit patrem ſuum, & matrem, & uxorem, & filios, & fratres, & ſorores, adhuc autem animam ſuam, non poteſt meus eſſe diſcipulus: & qui non baiulat crucem ſuam, & uenit poſt me, non poteſt meus eſſe diſcipulus. Matth. 10. Lucæ 9. Qui negauerit me coram hominibus, negabo & ego eū coram patre meo cœleſti. Matth. 13. Qui ſuper petroſa ſeminatus eſt, is eſt qui uerbum audit, & continuò cum gaudio accipit illud: non habet autem in ſe radicem, ſed eſt temporalis. Facta enim tribulatione & perſecutione propter uerbum, continuò ſcandaliſatur. Matth. 16. Quid prodeſt homini, ſi uniuerſum mundum lucretur, animæ autem ſuæ detrimentum patiatur? Loquitur autem Chriſtus de ijs, qui ob metum crucis & rerum corporalium ſe non ſequuntur.

Virtutes quæ in cruce & tribulationibus exerceri debeant, partim ex iam commemoratis, partim ex alijs quoq; teſtimonijs patent: ut, Noticia Dei & uoluntatis eius, ſtatuens Deum ſcire noſtras ærumnas, iiſq; afferi, & mitigationem atq; auxilium præſtiturum eſſe. Matthæi 6. Nouit pater ueſter, quibus opus ſit uobis, priuſquam petatis ab eo. Matt. 28. Ecce ego uobiſcum ſum. Oratio: Matthæi 26. Vigilate & orate, ne intretis in tentationem. Manſuetudo erga ipſos hoſtes, Matth. 5. Lucæ 6. Ego dico uobis, diligite inimicos ueſtros, benefacite his qui oderunt uos, & orate pro perſequentibus & calumniantibus uos, ut ſitis filij patris ueſtri qui in cœlis eſt, qui ſolem ſuum oriri ſinit ſuper bonos & malos, & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos. Patientia: Lucæ 21. In patientia ueſtra poßidete animas ueſtras. Matthæi 5. Lucæ 6. Ego dico uobis, ne reſiſtatis malo (hoc eſt, priuatos non uult uiolenter propulſare iniurias illicito modo, ſed patientiam exercere) ſed ſi quis te percuſſerit in dextram maxillam tuam, præbe ei & alteram: & ei qui uult tecum in iudicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium. Humilitas: Matth. 11. Diſcite à me, quia mitis ſum, & humilis corde. Conſtantia, ac perſeuerantia: Matthæi 10. 24. Marci 13. Qui perſeuerauerit uſq; in finem, is ſaluus erit. Iohannis 16. Confidite, ego uici mundum. Tolerantia moræ: Lucæ 18. Oportet ſemper orare, & non deficere. Iohan 11. Chriſtus moratur, donec Lazarus ui

Digitized by Google

ta fingatur: uerùm poſtea miraculoſius & potentius ei opem fert, ex ſepulchro eum uocans & reſuſcitans. Prudentia, Matthæi 10. Eſtote prudentes ſicut ſerpentes, & ſimplices ſicut columbæ: Cauete autem ab hominibus. Spes æternæ glorificationis, Matth. 5. Merces ueſtra copioſa eſt in cœlis.

Fines crucis multi ſunt, nempe ut credentes Chriſto fiant conformes. Matth. 10. Lucæ 6. Iohannis 15. Sufficit diſcipulo, ut ſit ſicut magiſter. itē: Si me perſecuti ſunt, & uos perſequentur. Vt diſcernantur pij et impij, uerè credentes & hypocritæ. Matthæi 7. ait Chriſtus, conſpici domus firmitatem, quæ tempeſtatibus iactata non concidit: econtrà uerò imbecillitatē ædificij patefieri, quando irruunt turbines ac flumina, & fit ruina eius magna. Matth. 13. Sole ſplendente ait probari frumentum, an habeat radicem. Nam ſatum ſupra petram, flaceſcere ſtatim: at quod in bono agro naſcitur, omnem ardorem ſolis ſuſtinere. Lucæ 2. Tuam ipſius animam pertranſibit gladius, ut reuelentur ex multis cordibus cogitationes. Vt notum fiat tam ipſis ſanctis, quàm etiā alijs, eos adhuc habere peccatum, & eſſe imbecilles: & quòd non ſuſtententur ſuis uiribus, ſed Dei miſericordia & potentia. Lucæ 22. Ego rogaui pro te Petre, ne deficiat fides tua. Vt omnes calliditatem & potentiam diaboli animaduertant. Lucæ 22. Ecce ſathanas expetiuit uos, ut cribraret ſicut triticum. Vt preces ardentiores in ærumnis & miſerijs excitentur, quæ rebus ad uoluntatem fluentibus ualde languidæ ſunt. Matth. 8. nauicula ſubmergente clamitant diſcipuli: Domine ſalua nos, perimus. Matth. 14. Petrus in aquis ambulans, ac ſentiens uim uentorum, ac pedes ſuos in undas mergi, exclamat anxiè, Domine ſaluum me fac. Vt dilectionem erga inimicos etiam, ac patientiam credentes diſcant. Matth. 5. Vt deſideriū æternæ uitæ excitetur: ac norint pij, ſuam ſe gloriā in altera uita habituros eſſe. Matth. 5. Merces ueſtra copioſa eſt in cœlis. Vt diſcernatur regnū Chriſti à regno mundano: & planum fiat, credentes habere bona ſpiritualia, quæ nullis perſecutionibus eripi queant. Matth. 20. Calicem meum bibetis, & baptiſmate quo ego baptiſabimini: ſedere autem ad dexteram meam, aut ſiniſtram, non eſt meum dare uobis. Vt hac occaſione Euangeliū propagetur, & impij etiam illud audiant. Quoties Chriſtus coactus eſt fugere, toties alibi ſparſit uocem Euangelij, ac miraculis ſe patefecit. Matthæi 10. ait Chriſtus, perſecutionem etiā eò ſpectare, ut ſit teſtimonium gentibus: hoc eſt, ut ea occaſione audiant piorum confeſſiones, nec poſſint ignorantiam coram Deo prætendere.

Eſt autem differentia crucis Chriſti & Apoſtolorum, ſeu totius Eccleſiæ Chriſti. Ille enim ſua paſſione peccata totius generis humani expiauit, Iohannis 6. Caro mea eſt mundi uita. Iohannis 10. Animam meā pono pro ouibus meis. Iohannis primo: Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi. Quò ego uado, nunc nō potes uenire, ſequêris autem poſtea. Piorum autem afflictiones non ſunt expiationes neque ſuorum neq; aliorum peccatorū, & habent alios fines, de quibus modò dictū eſt.

Contraria huic doctrinæ ſunt: Spontaneam ſibi crucem imponere. Matthæi 9. Non uult Chriſtus præter neceſſitatē ieiunio affligi diſcipulos: Nunquid poſſunt, inquit, filij ſponſi lugere, quandiu cum illis eſt ſponſus? Venient autem dies, cum auferetur ab eis ſponſus, & tunc ieiunabunt. In cruce deficere, & relinquere confeſſionem uerbi. Matth. 13. Facta tribulatione & perſecutione propter uerbū, continuò ſcandaliſatur. Propter pecuniā Chriſtum prodere, ut Iudas. Eſſe temerarium & confidentem, quaſi tuis uiribus poſſis præſtare conſtantiam, ſicut Petrus.

Poſtremò Chriſtum fugiſſe ſæpe legitur. infans tum adhuc, geſtatur in Aegyptū, fugiens Herodis immanitatem. Matth. 14. Iohanne capto diſcedit. idem facit crebrò aliàs, Iudæis contra ſe furētibus, & necem ante ſuū tempus machinantibus. Iubet etiam ſuos diſcipulos fugere, Matth. 10. Cum uos perſequentur in ciuitate iſta, fugite in aliam. Item: Quicunq; non receperit uos, neque audierit ſermones ueſtros, exeuntes foràs è domo uel ex ciuitate illa, excutite puluerem de pedibus ueſtris. Quod autem ad Chriſtū attinet, ideo fugit, quia nondum uenerat hora eius. Iohannis 7. Statuto autem tempore non reformidat aut uitat crucem, ſed ſponte obuiam procedit perſecutoribus. Quòd uerò etiam Apoſtolis fugam præcipit, ideo facit, quia non in uno tantum loco, ſed in pluribus debebant Euangelium prædicare. Aliàs Iohannis 10. diſcernit mercenarium periculiſtam, deſerentem oues ob pericula: & bonum paſtorem, etiam uitam profundentem pro ouiculis.

DE MIRACVLIS.

Miracula Euangeliſtæ uocant θαυμάσια, mirabilia. Matth. 21. Videntes principes ſacerdotum & ſcribæ mirabilia quæ fecit. Et σημεῖα, ſigna. Marci 16. Iohannis 20. & alibi ſæpius. Iohannis 4. σημεῖα καὶ τέρατα coniunguntur. Niſi, inquit, ſigna & prodigia conſpexeritis, nō creditis. Iohan. 9. uocantur opera Dei. Vt manifeſtentur, inquit, in eo opera Dei.

Abundare autem hiſtoriam Chriſti plurimis inſignibus miraculis, ex Euangeliſtis apparet.

Definitio è rebus ipſis talis poteſt colligi: Miracula ſunt, facta præter communem naturæ curſum, aut ordinem, teſtificantia de Meſſia & eius doctrina.

Duplicia miracula Euangeliſtæ meminerunt: ea nimirū, quæ à Chriſto eiuſq; diſcipulis ſuo iuſſu fiebant: & falſorū doctorum falſa miracula, de quibus Chriſtus inquit Matthæi 24. Marci tertio: Surgent pſeudochriſti & pſeudoprophetæ, & dabunt ſigna magna et prodigia, ita ut in errorem inducantur, ſi fieri poteſt, etiam electi.

Cauſa efficiens miraculorū eſt Deus, nempe pater, filius, & ſpiritus ſanctus. Iohan. 10. Facio opera in nomine patris. Iohan. 5. Pater meus uſq; modò operatur, & ego operor. Item: Quæcunq; ille fecerit, hæc & filius ſimiliter facit. Item: Sicut pater ſuſcitat mortuos & uiuificat, ſic & filius quos uult uiuificat. Matthæi 12. Ego in ſpiritu Dei eijcio dæmonia.

Catalogum miraculorum ipſa hiſtoria Chriſti ſuppeditat. Sanat autem plerunq; ægrotos, ac malè habentes, uerbo duntaxat: eoſq; aliàs præſentes, aliàs abſentes: interdum uerò, quando tantum eum attigerunt. Ad leproſum dicit, Mundus eſto: & confeſtim mundata eſt lepra eius. Paralyticum Centurionis reſtituit abſens ſanitati, hac ratione, quòd ad Centurionem inquit: Vade, & ſicut credidiſti, fiat tibi: & ſanatus eſt puer illa hora. Socrum Petri febricantē, tangendo manum cu-

rat. Imperat uentis & mari, ac mox miteſcunt. dæmones expellit uoce. Item Matth. 8. paralyticum his uerbis ſanat: Surge, tolle lectum tuum, & uade in domũ tuam. Hæmorrhoiſſa tangens ſaltem fimbriam ueſtimenti Chriſti, euadit ſana. Cæcis uiſum tribuit, tangens ipſorum oculos, ac dicens: Secundum fidem ueſtram fiat uobis. Matth. 9. aridam habentem manũ iuuat, inquiens: Extende manum tuã. quæ extenſa, reſtituta eſt ſanitati, ſicut altera. Matth. 12. quinq; millia hominum paſcit quinq; panibus, & duobus piſcibus. Graditur in mari IESVS: & Petrum mare ſuſtentat, in eo incedentem. In Geneſareth & alij, uel fimbriam tantum ueſtimenti Chriſti attingentes, ſanantur. Matth. 14. Cananææ filiam abſens à dæmonio liberat, hæc uerba proferens: O' mulier, magna eſt fides tua, fiat tibi ſicut uis: & ſanata eſt filia eius in hac ipſa hora. Quatuor millia hominum Chriſtus ſeptem panibus, & quibuſdam piſciculis paſcit: Matthæi 15. Increpando dæmonium eijcit. iubet piſcari Petrum, & prædicit eum in ore capti piſcis ſtaterem inuenturum. Matth. 17. Tangit oculos duorũ cæcorum, & mox uident. Matth. 20. Ficui maledicit, & ilico areſcit. Matth. 21. Surdum & mutũ curat, ducens eũ ſeorſim, imponens digitos in aures, & expuens tangit linguam, dicens, Hephathah: & ſtatim audit & loquitur. Marci 7. Verbo ac iuſſu Chriſti, Petrus ingentem piſcium multitudinem capit, Lucæ 5. Incuruam imponendo manus erigit: Lucæ 13. Malcho hoſtium ſeruo amputatam auriculam tangendo reſtituit: Lucæ 22. Aquam mutat in uinum arcana ui, tantũ dicens, Implete hydrias aqua: & adijciens, Haurite nunc, & ferte architriclino: Ioh. 2. Reguli abſens filium à febri liberat, his uerbis: Vade, filius tuus uiuit. Iohan. 4. Infirmus ad probaticã piſcinã reſtituitur ſanitati in momento, quòd ad eum dicit IESVS, Surge tolle grabatum tuum, & ambula: Ioh. 5. Cæco ita uiſum donat: expuit in terram, & facit lutũ è ſputo, & illeuit illud ſuper oculos eius, dicens: Vade & laua in natatoria Siloha. quod ubi feciſſet, uiſum accepit: Ioh. 9. Iuſſu Chriſti capiuntur piſces, Iohan. 21. Defunctam principis filiam reſuſcitat hiſce uerbis, Puella ſurge: & confeſtim ſurgit, Matth. 9. In porta Naim filium uiduæ reſtituit uitæ, ſic dicens: Adoleſcens, tibi dico ſurge, mox adoleſcẽs in loculo reſedit. Luc. 7. Lazarũ è morte reſuſcitans, inquit, Lazare ueni forás: & ſtatim prodijt qui fuerat mortuus. Iohannis undecimo. Fecit & alia plura ſigna IESVS, quæ non ſunt ab Euangeliſtis omnia deſcripta, Iohannis uigeſimo.

Accidunt & alia miranda facta. Verbum fit caro, Iohannis 1. Lucæ 1. Matthæi 2. Eliſabetha ſterilis in extrema ſenecta, iuxta uerbum Domini parit Iohannem, Lucæ 1. Zacharias fit mutus, & Iohanne nato rurſus ab hac plaga liberatur: Lucæ 1. In paſsione Chriſti ſol eclipſin patitur abſq; naturalibus cauſis, uelum templi ſcinditur per medium, terra tremiſcit, petræ rumpuntur, monumenta aperiuntur: prodeunt multa ſanctorum corpora, & apparent multis. Denią; & Chriſtus ipſe mortuus reuera in cruce, tertia poſt die reſurgit uiuus, ſeſeq; diſcipulis conſpiciendum præbet per dies quadraginta, & tandem abſque ſcala ipſis ſpectantibus aſcendit ad cœlos. Act. 1.

Fines miraculorum diligenter ſunt obſeruandi. Primus eſt, ut de Meſsia euidenter teſtimonia ferant, ac luculenter probent, hunc IESVM eſſe Meſsiam. Matth. 8. Obtulerũt ei multos dæmonia habentes, & eijciebat ſpiritus uerbo, & omnes malè habentes curauit, ut adimpleretur quod dictum eſt per Eſaiam prophetam dicentem: Ipſe infirmitates noſtras accepit, & morbos portauit. Non igitur temere facta ſunt miracula, ſed prædicta fuerunt à prophetis, quòd Meſsias talibus mirandis factis ſeſe eſſet declaraturus. Matthæi 9. turbæ conſpectis miraculis Chriſti, dicunt: Nunquam apparuit ſic in Iſrael. Iohannis 9. A' ſeculo non eſt auditum, quòd quis aperuerit oculos cæci nati. Matth. 11. diſcipulis Iohannis quærentibus, Tu ne es qui uenturus eſt, an alium expectemus? reſpondet IESVS: Ite renunciate Iohanni, quæ auditis & uidetis: cæci uident, claudi ambulant, leproſi mundantur, ſurdi audiũt, mortui reſurgunt, pauperes euangeliſantur. Hæc igitur opera oſtendit manifeſtè teſtari, qui ſit uerus Meſsias. Matthæi 12. Si in ſpiritu Dei eijcio dæmonia, igitur peruenit in nos regnum Dei. Matth. 21. ingreſſus templum iuxta Zachariæ uaticiniũ, poſtea & cæcos claudosq; ſanat, acclamantibus pueris, Hoſianna filio Dauid. Iohannis 2. Poſtquam ex aqua uerbo ſuo uinum creaſſet, hunc epilogum Euangeliſta attexit: Manifeſtauit gloriã ſuam, & crediderunt in eum diſcipuli: hoc eſt, Declarauit ſe eſſe uerum Meſsiam. Iohannis 4. Venite & uidete hominem, qui dixit mihi omnia quæcunq; feci: numquid ipſe eſt Chriſtus? Iohannis 6. Homines cum uidiſſent quod fecerat IESVS ſignum, dicebant: Hic eſt uerè ille propheta, qui uenturus eſt in mundum. Iohannis 10. Opera quæ ego facio in nomine patris, teſtimonium perhibent de me. Si non facio opera patris mei, nolite credere mihi. Iohannis 11. Infirmitas hæc nõ eſt ad mortem, ſed pro gloria Dei, ut glorificetur filius Dei per eam. Iohannis decimoquarto: Propter opera ipſa credite. Ioh. decimoquinto: Si opera non feciſſem, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent. Secundus finis eſt, ut ſimul probent, Chriſtum diuina potentia præditum ac uerum Deum eſſe. Iohannis 3. Scimus quòd à Deo ueneris magiſter: nemo enim poteſt hæc ſigna facere quæ tu facis, niſi fuerit Deus cum eo. Iohannis 9. Neque hic peccauit, neq; parentes eius, ſed ut manifeſtentur opera Dei in illo. Et poſtea ad eum cui uiſum donarat, inquit: Credis in filium Dei? Hiſce uerbis quis ſit miraculi uſus oſtendit, nempe ut cognoſcat, ſe eſſe uerè Dei filium. Iohannis 10. Vos dicitis me blaſphemare, quòd dixi, Filius Dei ſum. Si nõ facio opera patris mei, nolite credere. Si autem facio, & ſi mihi non uultis credere, operibus credite, ut cognoſcatis quia pater in me eſt, & ego in patre. Iohannis 1. ait Nathanael: Rabbi, tu es filius Dei, tu es rex Iſrael. reſpõdit IESVS: Quia dixi, uidi te ſub ficu, credis, maiora his uidebis. Matth. 27. Marci 15. Centurio, & qui cum eo erant cuſtodientes IESVM, uiſo terræmotu, & his quæ fiebãt, timuerunt ualde, dicentes, Verè filius Dei erat iſte. Huc pertinet, quòd ipſe poteſtatem ac facultatem præſtandi miracula impertiat, Matth. 10. Tertius finis miraculorum eſt, ut teſtificentur de officio Meſsiæ. Ideo enim eijcit diabolum, ut oſtendat ſe eum uicturum: ſanat male habentes, ac mortuos reſuſcitat, ut doceat ſe reſtauraturum ac uiuificaturum eſſe homines. Quartus,

ut come

ut confirment doctrinam Chriſti, ac de efficacia uerbi ipſius teſtentur. Obſeruat enim Chriſtus eum ordinem, ut ex eius hiſtoria manifeſtum eſt, ut prius doctrinam de regno Dei tradat: quo facto, adijcit & miracula tanquam doctrinæ teſtimonia. Marci 16. Illi profecti prædicauerunt ubiq;, Domino cooperante, et ſermonē confirmante ſequentibus ſignis. Iohan. 14. Propter opera ipſa credite. Omnes deniq; iſtos fines Iohannes comprehendit ca. 20. Multa, inquit, & alia ſigna fecit IESVS in conſpectu diſcipulorum ſuorum, quæ non ſunt ſcripta in hoc libro. Hæc autem ſcripta ſunt, ut credatis, quia IESVS eſt Chriſtus, filius Dei: & ut credentes, uitam habeatis in nomine eius. Prædicit Chriſtus ſigna in ſole & luna futura, & fore teſtes de aduentu ſuo & fine mundi: uerùm hæc prodigia huc non uidentur pertinere.

Contraria ſunt, calumniari iſta miracula Chriſti. Matthei 12. Marci 3. Lucæ 11. Phariſæi dicebant: Hic non eijcit dæmones, niſi in Beelzebub principe dæmoniorum. Non eſſe contentum his ſignis Chriſti, ſed alia de cœlo flagitare. Matthei 16. Marci 8. Phariſæi & Sadducæi tentantes, rogauerunt eum, ut ſignum de cœlo oſtenderet eis. Falſa ſigna & prodigia. Matth. 24. In miraculis nomine Chriſti præſtitis, ſpem ſalutis ponere. Matthei 7. Multi dicent mihi in illa die, Nónne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo dæmonia eiecimus, & in nomine tuo uirtutes multas fecimus? & tunc cōfitebor illis, quia nunquā noui uos. Lucæ 10. Nolite in hoc gaudere, quòd ſpiritus uobis ſubijciuntur: gaudete aūt, quòd nomina ueſtra ſcripta ſunt in cœlis. Incredulitas: Mathæi decimotertio: Non fecit in patria ſua multas uirtutes, propter incredulitatem illorum.

Differunt falſa miracula à ueris, in præcipuis cauſis. Vt efficiente: Hæc enim à Deo, & pijs organis: illa uerò à diabolo, & falſis prophetis fiunt. Formali: Hæc fiunt potentia Dei, & ſunt inimitabilia diabolo: illa uerò ſunt illuſiones. Finali: Hæc fiunt ad manifeſtandum Chriſtum, & confirmandam doctrinam eius: illa, ut homines in errores abducantur.

DE ANTICHRISTO.

HActenus locos quoſdam recenſuimus, pertinentes ad doctrinā de Eccleſia. nunc adhuc aliquot uiſum eſt adijcere, quæ ratione contrariorum, ad eccleſiam quoq; pertinent: ut de Antichriſto, de Traditionibus humanis, de Scandalis.

Etſi autem appellatio Antichriſti in Euangeliſtis nō extet: tamen rem ipſam exprimunt, imò appellationes ſimiles habent: ut Falſi prophetæ. Matthei 7. Pſeudochriſti, pſeudoprophetæ. Matth. 24. Fures, latrones, Iohānnis 10. Eſt autem Antichriſtus, regnum falſorum doctorum, Chriſti doctrinam obſcurantiū & perſequentium, et mundanum regnum arripientium, ſicut ex notis Antichriſti perſpicuum fiet.

Quòd Antichriſtus, hoc eſt, eiuſmodi regnum falſæ Eccleſiæ eſſet exoriturum, Chriſtus diſertè prædicit Matthei 24. Marci 13. Cum uideritis abominationem deſolationis, quæ dicta eſt à Daniele propheta, ſtantem in loco ſancto (Marcus, ubi non debet) qui legit intelligat. Ipſe igitur Daniel quoq; uaticinatus eſt, Antichriſtum graſſaturum eſſe in Eccleſia: & Chriſtus prophetiam exponit, & accommodat ad tempora ſe ſequutura. Præterea Matthæus & Marcus concionē Chriſti de excidio Hieroſolymorum, & de fine mundi, non ſeparatim, ſed coniunctim & mixtim ſingulari conſilio recenſent, proculdubio Chriſti rationem ſequentes: ut non obſcurè indicetur, eadem ſigna cladem Iudaicā & mundi exitum portendere. Non igitur tantum de idolo Caij, abominatio illa deſolans accipienda eſt: uerumetiam de regno peſtifero, poſt Chriſtum in Eccleſia horribiliter dominaturo. Latius autem & expreſſius iſta paulo pòſt à Chriſto exponuntur. Dicent, inquit, Ecce hic Chriſtus, aut illic. Itē, Ecce in deſerto, ecce in penetralibus. Item: Surgent pſeudochriſti et pſeudoprophetæ, & dabunt ſigna magna & prodigia, ita ut in errorem inducantur, ſi fieri poteſt, etiam electi. Et præcedit hæc uox Chriſti: Multi uenient in nomine meo, dicentes, Ego ſum Chriſtus, & multos ſeducent. In medio igitur harum ſententiarū, prophetia de abominatione deſolante collocata, lucē inde accipit. Multos præterea eius abominationis miniſtros eſſe ſignificat. Pertinet etiam huc præmonitio Chriſti Matth. 7. de falſis prophetis, & Iohannis 10. de furibus & latronibus ouile Chriſti uaſtantibus. Sunt enim miniſtri ſtatus Antichriſti.

In loco ſancto, inquit Matthæus: ubi non debet, inquit Marcus, ſtabit. Itaq; in eccleſia Chriſti prædicitur tale quoddam portentum futurum eſſe.

¶ Notæ huic abominationi ſeu Antichriſto tribuuntur. Primum, falſa doctrina, & quidem tali forma, ut affirmet ſe eſſe Chriſtum: monſtret diuerſa loca, Ecce hic, ecce illic. imò & tali ratione, ut doceat, Ecce in deſerto eſt Chriſtus, ecce in penetralib. aut cameris aut cellulis eſt. hoc eſt, quòd articulum de iuſtificatione ſit corrupturus: quòd uarijs operib. humano arbitrio inuentis iuſticiam coram Deo adſcripturus, eaq; omnia ſub eo prætextu, quòd Chriſtus quæratur, & ſalus, ſi quis in deſerto ſolus degat, & ibi ſanctè uiuat: aut abdat ſe in cameras, ibiq; duris exercitijs ſanctimoniam præſtet. Iohannes 10. Ante me, inquit Chriſtus, uenerūt: hoc eſt, non me monſtrarunt propitiatorem & mediatorem. Item ait, alienos uocem, quam non cognoſcunt oues, afferre ſolere.

Secundò, idololatria. Matth. 4. Si procidens adoraueris me, hæc omnia tibi dabo. Nō dubium eſt, quin hic Antichriſti ſtatus ad uiuum depingatur, quòd in eo ſit idololatria, ſeu adoratio & cultus creaturarū quarundam futura. quæ quidem nihil aliud eſt quàm adoratio humilis & deuota ipſiſsimi diaboli, cōtra hoc diuinum præceptum, Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies. Matth. 4. Deut. 6.

Tertiò, trāsformatio regni Chriſti ſpiritualis in corporale. Matthei 4. Lucæ 4. Diabolus oſtendit omnia regna mundi, & gloriam eorum (Lucas poteſtatem dicit) & dixit: Hæc omnia tibi dabo, ſi procidens adoraueris me. Hiſce uerbis Antichriſti ſtatus deſcribitur, q. regnum Chriſti diabolus ſit mutaturus in regnū mundi, & gloriam mundanam, & ſuis cultoribus ea omnia largiturus. Nec temerè ſcriptum eſt, quòd diabolus tum dixerit, Mihi tradita ſunt, & cui uolo do illa: Lucæ quarto. Subindicatur enim, permiſsione Dei hæc ita geri. Non etiam fruſtra fit, quòd Chriſtus

toties Apoſtolis inculcat: Reges gentium dominantur eis, uos autem non ſic. ut ſuprà de regno Chriſti eſt commemoratum.

Quartò, ſigna & prodigia falſa, quæ tamen magna coram hominibus apparent. Matthæi 24. Dabunt, inquit, ſigna magna & prodigia. Docet igitur, Antichriſti regnum multis ſignis falſis ſuas res confirmaturum, & homines faſcinaturum eſſe.

Quintò, perſecutio. Marci 13. Tradent uos in cõcilia, & in ſynagogis uapulabitis, et ante præſides & reges ſtabitis propter me, in teſtimonium illis. item: Eritis odio omnibus propter nomen meum. Iohan. 10. Fur nõ uenit niſi ut furetur, & mactet, & perdat. Nec abs re uocatur abominatio deſolans. Eſt enim impia doctrina, idololatria, regni Chriſti immutatio, & perſecutio piorum, abominatio horrenda coram Deo. Deſolans autem eſt, quòd ſpiritualiter corpora & animas perdit, ac ſimul temporaliter pios iugulat, ſibiq; ipſi denique exitium accerſit.

Quòd multos ſit ſeducturus, uerbis Chriſti clarè indicatur Matth. 24. Marci 13. Multos, inquit, ſeducent. Additur etiã, quo modo? nempe quòd in nomine Chriſti uenient, & dicent: Ego ſum Chriſtus. Item: Ecce hic Chriſtus, ecce illic. Hæc omnia ſpecioſiſsimam faciem repræſentant, nempe iactationem uocationis ordinariæ, ueræ doctrinæ, &c. Item: Dabunt ſigna & prodigia magna, ita ut in errorem inducantur, ſi fieri poteſt, etiam electi. Matth. 7. Venient ad uos in ueſtitu ouium, intus autem ſunt lupi rapaces.

Eſſe autem eam abominationem, regnum Antichriſti, & deceptiones multiplices fugiendas, ſeuerè & clarè præcepit Chriſtus Matthæi 24. Marci 13. Tunc qui in Iudæa ſunt, fugiant ad montes. Item: Tunc ſi quis uobis dixerit, Ecce hic Chriſtus, aut illic, nolite credere. Item: Ecce prædixi uobis. Si ergo dixerint uobis, Ecce in deſerto eſt, nolite exire: ecce in penetralibus, nolite credere. Sicut enim fulgur exit ab oriente, & apparet uſq; ad occidentem: ita erit & aduentus filij hominis. Vbicunq; autem fuerit corpus, ibi congregabuntur aquilæ. Lucæ 17. Dicent uobis, Ecce hic, & ecce illic: nolite ire, neque ſectemini. Iohannis 10. Alienum non ſequuntur, ſed effugiunt ab eo, quia non nouerunt uocem alienorum.

DE TRADITIONIBVS HVMAnis, & rebus adiaphoris.

TRaditiones humanæ ſunt, ritus non ueti ti, nec mandati uerbo Dei expreſſo, ab hominibus inſtituti propter bonũ finem, non repugnantem uerbo Dei. Duplices autem deſcribuntur. primùm, palàm impiæ, & ſua natura adiaphoræ: id eſt mediæ, ut liceat eas ſeruare, ſiue non.

De impijs traditionibus humanis clarè pronunciatur, quòd uiolari debeant. ut traditio erat, non eſſe homines ægrotos in ſabbatho ſanandos, nõ uellendas ſpicas. & Chriſtũ Iudæi uelut ſabbathi uiolatorem accuſant, eo quòd auxilium quibuſdam ægrotis præſtabat. Sed refutat eos Chriſtus, & aſſerit ſe rectè facere. Matthæi 12. Significat etiam Chriſtus, Matth. 24. pſeudochriſtos docturus eſſe: Ecce Chriſtus eſt in deſerto, in cameris: hoc eſt, uita monaſtica & exercitijs peculiaribus, Chriſtum ſeu iuſticiã ac remiſsionem peccatorum nos conſequi. Verùm præmonet diligenter, ne credamus, ne ſectemur eiuſmodi traditiones.

De ijs quæ ſua natura adiaphoræ, hoc eſt nec prohibitæ, nec mandatæ ſunt certo uerbo Dei, docet Chriſtus liberè ijs utendum eſſe, Lucæ decimo: Edite & bibite quæ apud illos ſunt. Iohannis diſcipuli frequenter ieiunabant, Chriſti uerò non item. Quòd non ſint alligandæ conſcientiæ, Matth. 15. Illotis manibus manducare non coinquinat hominem. Tradit et hanc regulam Chriſtus, nõ eſſe traditiones humanas æqualiter habendas, aut præferendas mandatis Dei: Matth. 15. Quare, inquit, uos transgredimini mandatum Dei propter traditionem ueſtram? Item: Irritum feciſtis mandatũ Dei propter traditionem ueſtram. Docet etiam, non eſſe ex ijs cultus faciendos. Matthæi 15. Hypocritæ, bene prophetauit de uobis Eſaias dicens: Populus hic labijs me honorat, cor autem longè eſt à me. Fruſtra autem colũt me, docentes doctrinas et mandata hominum. Lucæ 17. Non ueniet regnum Dei cum obſeruatione. Matth. 17. Petrus illuſtrem Chriſti transfigurationem cernens, ſuggerit mox de tribus ibi tabernaculis erigendis: uerùm iubetur diuinitùs hunc filium Dei agnoſcere & audire. Qua re ſignificatum eſt, Deum alium cultũ requirere: nempe non illum quem homines ſomniant, ſed fidem in Chriſtum. Matthæi 23. Alligant, inquit Chriſtus, onera grauia & importabilia, & imponunt in humeros hominum, digito autem ſuo nolunt ea mouere. Præmonuerat autem, ne ſecundum opera ipſorum facerent.

DE SCANDALIS.

SCandalum ſignificat offenſionem, à σκάζω, claudico. Matth. 13. etiam pro autoribus ſcandalorum, ſeu impijs ponitur: Colligent omnia ſcandala. Quòd autem ſcandala facta ſint tempore Chriſti, eius hiſtoria teſtatur: ac prædicit Chriſtus, ea nunquam defutura eſſe, Matt. 10. Lucæ 12. Nolite putare quòd uenerim pacem mittere in terram, ſed gladium: Lucas ſeparationem habet. Veni enim hominem ſeparare aduerſus patrem ſuum, & filiam aduerſus matrem ſuam, & nurum aduerſus ſocrum ſuam. Matthæi 18: Neceſſe eſt ut ueniant ſcandala. Intellige neceſsitatem conſequentiæ, quia Diabolus & mundus non quieſcunt. Ideo Luc. 17. dicitur: Impoſsibile eſt ut non ueniãt ſcandala. Matth. 24. Tunc ſcandaliſabuntur multi. Simeon quoque eadem de re cõmonefacit, Lucæ 2. Ecce poſitus eſt hic in ruinam & in reſurrectionem multorum, & in ſignum cui contradicetur.

Eſt autem ſcandalum, ut ex teſtimonijs planum fiet, doctrina ſeu factum, quod alium offendit, ac deteriorem facit.

Duplex eſſe ſcandalum, ex hiſtoria liquet. Aliud enim eſt, quo impij, ut Phariſæi & cæteri increduli, offenduntur: quod Phariſaicum, ideo quòd Phariſæis erat peculiare, ſeu acceptum, uocari poteſt. Aliud, quo boni ac pij offenduntur: quod datum appellari poteſt. Non autem uocabulis, ſed rebus ipſis in Euangeliſtis diſtinguuntur. Phariſaicum igitur eſſe, offenſionem incredulorum ad ſanam doctrinam, & facta neceſſaria ac pia, qua mouentur ut non apprehendant ueritatem, nec probent facta, ſed abhorreant, damnent, criminentur, ex hiſtorijs cerni poteſt. Iohannis quinto,

Iudæi

Iudæi ſcandaliſantur, quòd Chriſtus doceret, ſe eſſe æqualem Deo. Iohan. 6. offenduntur, quòd Chriſtus aſſeueraret ſe eſſe panem qui dè cœlo deſcēdit. item, quòd dicit. Videbitis filiū hominis aſcendentem ubi erat prius, Additur ergo: Ex hoc multi diſcipulorum abierunt retrò, et iam non cum illo ambulabant. Cauſa huius offenſionis eſt uera doctrina de Chriſto, quòd ſit filius Dei. item, quòd uerus etiam homo, & quòd carnē pro mundi uita daturus: & quòd omnes carne & ſanguine eius potiri neceſſe ſit, qui uelint uitam æternam conſequi. Iam perſonæ iſtius aſpectus nō uidebatur tam eximius, & pugnabat hæc doctrina cū uſitata forma. Quapropter impingunt, ac ita fiunt deteriores, ut habeāt Chriſtum pro ſeductore, ab eoq; deficiant. Iohann. 7. Chriſtus declarat ſe, quòd ſit Meſſias: uerùm multi ſcandaliſantur in eo, quòd dicunt ſe noſſe eum unde ſit: id eſt, ex familia obſcura ortū. Item dicunt, Nunquid ex principibus aliquis credidit in eum, aut ex phariſæis? Ioannis octauo, offenduntur Iudæi, quòd diceret ſe ex Deo proceſsiſſe: doceret, Iudæos non eſſe filios Abrahæ ueros, ſed diaboli. Hac doctrina tantopere offenduntur, ut criminentur ac blaſphement eum eſſe Samaritanum, & habere diabolum. Item cùm diceret, Abraham diem ſuum uidiſſe, & lætatum eſſe, offenduntur: quia doctrinam de Meſsiæ ſubſtantia ignorabant: ut obijcerent, Quinquaginta annos nondum natus es, & Abrahā uidiſti? Chriſto autem in aſſeueratione ſua perſiſtente, & addente: Amen amen dico uobis, antequam Abrahā foret, ego ſum: lapides tollunt, ut in eum proijcerent, ueluti in hominem blaſphemum. Matthæi 9. Chriſto abſolutionem impartiente paralytico his uerbis, Remittuntur tibi peccata tua: offenduntur ſcribæ, & uocant blaſphemiā: & cogitant, neminem poſſe dimittere peccata, præter ſolum Deum. Matth. 9. 11. Lucæ 15. offenduntur Iudæi, quòd Chriſtus cum publicanis & peccatoribus rem habet, cibum cum eis capit, eſt ipſorum amicus. Verùm Chriſtus defendit ſe, ſuū officiū ad quod miſſus erat allegans. Item ſcandaliſantur Iudæi, propter exempla libertatis in traditionibus humanis. Matthæi 21 ſcandaliſantur Iudæi, quòd Chriſtus templū purgat: quod tamen teſtātur eſſe ſuam domum, tali que purgatione plurimum indigere. Marci ſexto ſcandaliſantur in perſona Chriſti: Nónne, inquiunt, hic eſt faber, filius Mariæ?

Non tantum autem increduli ac hypocritæ peruerſi ac pertinaces ſcandaliſantur hoc pacto, ſed & ij qui cœperunt eſſe pij ac credentes. Matthæi 13. facta tribulatione & perſecutione propter uerbum, continuò ſcandaliſantur. Matth. 24. Eritis odio omnibus hominibus propter nomen meum. & ſtatim additur: Et tunc ſcandaliſabuntur multi, & inuicem tradent. Matt. 26. Omnes uos ſcandalū patiemini propter me. Non eſſe autem hoc ſcandalum curandum, ſed pergendum in doctrinæ ſynceræ confeſsione, & neceſſarijs factis, licet crepent phariſæi, & quædam alia incōmoda ſequātur, Chriſtus ſuo exemplo docet. Acriter enim refutat phariſæos, & in cœpta doctrina ac factis ſtrenuè pergit. Matthæi 10 inquit: Qui perſeuerauerit uſq; in finem, is ſaluus erit. Item: Quod dico uobis in tenebris, dicite in lumine: & quod in aure auditis, prædicate ſuper tecta. Item: Nolite timere eos qui occidunt corpus, animā autem non poſſunt occidere. Matth. 22. Date Deo quæ ſunt Dei. Amanter etiam præmonet Chriſtus, ne quis eo modo ſcandaliſetur, Matthæi undecimo: Pauperes euangeliſantur, & beatus qui non fuerit in me ſcandaliſatus. Iohannis decimoſexto: Hæc uobis dico, ne ſcandaliſemini.

Scandalum datum eſt, quando impia doctrina, aut facto impio, ſeu non neceſſario, alij offenduntur, & ad defectionem ſeu peccata irritantur. ut Matth. 16. quando Petrus Chriſtū de atroci ſua paſsione ſeorſim abducit, & dicit: Abſit à te Domine, non erit tibi hoc. IESVS mox reſpondet ei: Abi poſt me ſatana, ſcandalum es mihi: non ſapis ea quæ Dei ſunt, ſed quæ hominum. Matth. 17. Chriſtus ait, ſe didrachma cum Petro ſoluturum, ne quempiam ſcandaliſet. Tale etiam eſt Matthæi 18. Marci 9. Luc. 17. Qui ſcandaliſauerit, inquit Chriſtus, unū de puſillis iſtis qui in me credunt, expedit ei ut ſuſpendatur mola aſinaria in collo eius, & demergatur in profundum maris.

Eſſe igitur hæc ſcandala ſummo ſtudio uitanda, ex hac ipſa ſententia manifeſtum eſt. ac ſequitur ibidem: Væ, inquit, mundo à ſcandalis: neceſſe eſt enim ut ueniant ſcandala: ueruntamen uæ homini, per quem ſcandalum uenit. Si autem manus tua uel pes ſcandaliſat te, abſcinde eum, & proijce abs te: bonum eſt tibi ad uitā ingredi debilem uel claudū, quàm duas manus uel duos pedes habentem, mitti in ignem æternum. Bonum eſt tibi cum uno oculo in uitam intrare, quàm duos habentem mitti in gehennā ignis. Eadem ferè Matthæi 5. etiā habentur. Matth. 13. Mittet filius hominis angelos ſuos, & colligent de regno eius omnia ſcandala, & eos qui faciunt iniquitatem, & mittent eos in caminū ignis, ibi erit fletus & ſtridor dentium.

DE CONIVGIO.

NVnc, aſpirāte Deo, & ad alios locos progrediemur. ac primùm quidē de matrimonio dicemus, quia uelut ſeminarium eſt omnium ſtatuum, & proximè ad Eccleſiam accedit.

Eſt autem coniugium ordinatio Dei, qua unus mas, & una fœmina, legitimè & indiſſolubiliter copulantur, propter generis humani propagationem, et uitandas uagas libidines. Hæc definitio ex concionibus Chriſti conſtat.

Deum eſſe primū autorem coniugij, manifeſtè Chriſtus docet Matth. 19. Marci 10. Ab initio creaturæ maſculum & fœminam fecit eos Deus. Debet autem de creatione & copulatione intelligi: et pulchrū eſt quòd ipſam creationem allegat Geneſis 1. & 2. Adhuc autem Deum coniungere homines in matrimonio, his uerbis ibidem teſtatur: Quos Deus, inquit, coniunxit, homo non ſeparet. Matth. 15 recenſet Chriſtus quartum Decalogi præceptum, Honora patrem tuum, & matrem tuā. & Matthæi 5. ſextum, Non mœchaberis. Itaq; docet coniugium eſſe ordinationem Dei,

Eſt igitur coniugium uitæ genus pium, Deoq; in primis charum. Ad quam partē & hæc referenda ſunt, quòd Chriſtus & Maria, cæteriq; diſcipuli nuptijs interſunt. Honorantur nuptiæ, hoc eſt coniugium, egregio dono Chriſti: imò etiam initio miraculorum, quæ in ſua ampliſſima functione exhibuit Chriſtus, Iohannis ſecūdo. Comparat regnū cœlorū nuptiali ac regali coniu-

conuiuio, Matth. 22. Amplexatur pueros, & iubet eos ad ſe uenire, Matth. 18. 19. Mar. 10. Luc. 18. Vtitur comparatione de mulieris partu, Iohannis 16. Denique ipſe Chriſtus uoluit in coniugio naſci. nam Maria erat deſponſata Ioſepho, & uocatur eius coniunx, Matthæi 1. Materialis ſunt, mas & fœmina. ibidem.

Porrò coniugium eſſe copulationem unius maris & fœminæ, ibidem Chriſtus docet. nam indicat, ſic eſſe homines à Deo conditos, ut ſint maſculus & fœmina: hoc eſt, ſimul uiuant. Et ſingulariter de utroque loquitur Chriſtus, Adhærebit uxori ſuæ. item: Qui dimiſerit uxorem. Præterea diſertè duorum facit mentionem Geneſis 2. Erunt, inquit, duo in carnem unam. Non igitur uult, unũ maſculum plures habere uxores, nec fœminam plures habere maritos. Arctiſsima etiã coniunctio, & quaſi unitio omnium ſumma, his uerbis indicatur: Erunt duo in carne una. Itaq; iam non ſunt duo, ſed una caro. Item: Propter hoc dimittet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori ſuæ. Docet eſſe indiſſolubilem coniunctionẽ, uſq; ad mortem: Quod Deus coniunxit, homo non ſeparet.

Externos ritus uſitatos & honeſtos in contrahendis matrimonijs, non improbat Chriſtus. Nam Iohannis 2. commemoratur, quòd ipſemet unà cum Maria matre, & diſcipulis, conuiuio nuptiali interfuerit: quod proculdubio præceſsit quædam inuitatio, quædam ceremoniæ copulationis ſponſi ac ſponſæ, poſtea & conuiuium ſubſecutum eſt. Id quod etiam ex parabola Matthæi 22. apparet, ubi regnum cœlorum comparatur nuptijs, in quibus per ſeruos, homines prius inuitantur: nec accedit quiſquã niſi uocatus. Donaria autem quædam nouis coniugibus fuiſſe uſitatum dare, ex dono Chriſti licet colligere. Deficiẽte enim uino ſex hydrias uino optimo plenas donat Chriſtus: idq; miraculoſe immutata aqua in uinum. Porrò parabola Matth. 22. teſtatur, homines ueſtibus etiam mundioribus in conuiuijs nuptialibus uſos eſſe.

Vult autem ſanctè hoc coniugiũ celebrari, ne adulteria committantur. Matth. 5: Nõ mœchaberis. ac permittit ſeparationem in adulterij caſu. Dilectionẽ etiam, omniaq; humanitatis officia cõtinet hoc dictum: Erunt duo in carne una.

Fines coniugij ſimul ſubindicantur: nempe parêre ordinationi Dei, qui fecit & coniunxit maſculum & fœminam. Eſſe in carne una, hoc eſt, officia dilectionis mutua exhibere. Item liberos procreare. Non fruſtra enim dicitur, Honora patrem & matrem: Matthæi 15. Vult igitur Deus, ut pater & mater liberos educent. Vitare fornicationem, quam adeò execratur Deus, ut ſolutionem coniugij eſſe pronunciet. Vult igitur, quemq; ſua coniuge eſſe contentum. Matthæi 19. Marci 10.

Contraria legitimo coniugio recitantur, adulteria & flammæ libidinis ſeu concupiſcentiæ, Matthæi 5. Audiſtis quòd dictum ſit antiquis, Non mœchaberis. Ego autem dico uobis, quòd omnis qui uiderit mulierem ad concupiſcendam eam, iam mœchatus eſt eam in corde ſuo. Matthæi 15. De corde exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, &c. Hæc ſunt quæ coinquinant hominem. Dimiſsio uxoris ex qualibet cauſa. Non adhærere uxori, Matthæi decimonono. Adulterã legitimè dimiſſam ducere. Matthæi quinto: Qui dimiſſam duxerit, adulterat. Propter coniugium non uenire ad cœnam magnam: hoc eſt, uerbum Dei ſegniter curare, relinquere, immergi curis huius uitæ, confeſsionem fugere, metu ne uxor & liberi ſint deſerendi. Lucæ 14. Vxorem duxi, & ideo uenire non poſſum. Item: Si quis uenit ad me, & non odit patrem ſuum, & matrem, & uxorem & filios, & fratres & ſorores, adhuc autem animam ſuam, non poteſt eſſe meus diſcipulus.

Pertinet ad hanc doctrinam de coniugio, officium parentum erga liberos, & uiciſsim. Parentes debere liberos in pietate inſtituere, & ad publicum Eccleſiæ congreſſum deducere, exemplum Ioſeph & Mariæ docet. Lucæ ſecundo: Qui & ipſi quotannis proficiſcebantur Hieroſolymam ad feſtum Paſchatis, iuxta inſtitutionem Dei, & unà IESVM puerulum adducebãt, poſtquam ad firmiorem aliquanto ætatem ueniſſet. Matthæi decimonono, Marci decimo Lucæ decimo octauo, pueri deferuntur ad Chriſtum, qui ipſos ſuauiter amplexatur, & benedicit eis. id quod parentes eorum feciſſe, credibile eſt. Liberos debere parentibus honorem & obedientiam, etiam IESV exemplum docet. Deinde monet de quarto præcepto, Honora patrem & matrem: Matthæi decimoquinto. Improbat ſuperſtitionem, quòd plus ſumptuum confertur in templum, quàm in parentes alendos. Vos, inquit, dicitis: Quicunq; dixerit patri ſeu matri, Munus quodcunque ex me, tibi proderit: & non honorificabit patrem ſuũ, aut matrem ſuam. propter ueram tamen doctrinã Chriſti ſectandam & confitendam, iubet Chriſtus relinquere patrem & matrem, Lucæ 14. Si quis uenit ad me, & non odit patrem ſuum, & matrem ſuam, &c. non poteſt eſſe meus diſcipulus. Liberantur igitur obedientia erga parentes liberi, quoties Chriſtus uerè eſt ſequendus, nec habent parentes poteſtatem cogendi liberos ad impietatem.

DE DIVORTIO.

Quæſtio de diuortijs, Matt. 5. 19. Mar. 10. tractatur. Proponunt enim phariſæi quæſtionẽ, an liceat homini dimittere uxorẽ ſuã qualibet ex cauſa? Verùm Chriſtus diſertè reſpondet, quòd non. Quod Deus (inquit) coniunxit, homo non ſeparet. ac rationes grauiſsimas exponit. Prima, quòd Deus ab initio fecerit maſculum & fœminam: hoc eſt, coniugium eſſe ordinationem diuinam. Secunda, quia dictum ſit: Propter hoc dimittet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori ſuæ. Tertia, quia ſit arctiſsima copulatio. Erunt, inquit, duo in carne una. Itaq; iam non ſunt duo, ſed una caro. hinc intelligitur, quòd diuortium ſit quaſi fiſsio carnis. Quarta, quia Deus non tantum initiò condidit maſculum & fœminam, ſed adhuc coniungit: ideo fas non eſt diſrumpere, quod Deus iunxit. Quinta, Iudæorum ſeparationem fuiſſe peculiarẽ permiſsionem quam nunc rurſus abroget. Dicentibus enim phariſæis, Cur igitur Moſes mandauit dare libellum repudij, & dimittere? Reſpondet IESVS: Moſes propter duriciem cordis ueſtri permiſit uobis dimittere uxores ueſtras, ab initio autem non fuit ſic. Poſt hæc reuocat priorem legem Chriſtus, & ſancit regulam de diuortijs. Dico (inquit) uobis: Quicunq;

cunq; dimiſerit uxorem ſuam, niſi ob fornicationem, et aliam duxerit, mœchatur. Certum igitur caſum perſpicuè exprimit, nempe fornicationem. Marcus caſum nõ exprimit, adijcit autem de uxore: Si uxor, inquit, dimiſerit uirum ſuum, & alij nupſerit, mœchatur. Matth. capite quinto, etiam huius caſus tantummodo meminit: Dico, inquit Chriſtus, quicunq; dimiſerit uxorem, det ei libellum repudij. Ego autẽ dico uobis: Quòd omnis qui dimiſerit uxorem ſuam, excepta fornicationis cauſa, facit eam mœchari: & qui dimiſſam ducit, adulterat. Apertè hic de parte nocente docet Chriſtus, quòd ea pœnam ſuſtinere debeat: innocenti autem nequaquã ſimiles pœnas irrogat, ſed libertatem rurſus contrahendi matrimonium, eo ipſo quòd ad nocentem uerba ſua dirigit, permittit.

DE CASTITATE.

TRiplices recitat Chriſtus Matthæi decimonono, qui ad caſtitatem ſint idonei. Primùm eunuchos, qui de utero matris ſic nati ſunt. Secundò, eunuchos caſtratos ab hominibus. Tertiò, eunuchos qui ſeipſos caſtrauerunt propter regnum cœlorum: hoc eſt, qui habent peculiare donum, ut uerè caſti poſſint uiuere, ac regno Dei ſeruire. Occaſio huius concionis eſt, quòd diſcipuli audientes Chriſtum affirmare non licitum eſſe repudiare coniugem, niſi ob manifeſtum adulterium commiſſum, mox ſubijciunt: Si ita eſt cauſa hominis cũ uxore, non expedit uxorem ducere. Ibi Chriſtus docet, qui ſint ad caſtitatem apti. Et præmittit hanc generalem ſententiam: Non omnes capiunt uerbum iſtud, ſed quibus datum eſt. Denique de caſtis doctrinam rurſus ſic concludit: Qui poteſt capere, capiat. Docet igitur, caſtitatem ueram eſſe raram uirtutem, ac peculiare Dei donum. Non igitur regulam uniuerſalem hic ſancit Chriſtus, quòd illi omnes debeant abſtinere à coniugio. Præterea munit prius, & approbat uitam coniugalem.

DE MAGISTRATIBVS.

CHriſtum ſuo Euangelio non abolere Magiſtratum politicum, ſed eum relinquere, confirmare & honorare, conciones eius teſtantur Matth. 22. Date Cæſari quæ ſunt Cæſaris. Matth. 20. Principes gentium dominantur. Iohannes baptiſta non abolet ſtatus ad politicam gubernationem neceſſarios. Lucæ 3. publicanis & militibus concionatur, ut contenti ſint conſtitutionibus iuſtis, ac ſtipendijs ſuis: nec præcipit, ut eas uocationes deſerant.

Comprobat etiam ea quæ ad Magiſtratus officium pertinent. Iudicia & pœnas ſancit, Matth. 5. Qui occiderit, reus erit iudicio. Matthæi 26. ſimiliter homicidas gladio rurſus eſſe puniendos dicit: Omnes, inquit, qui acceperint gladium, gladio peribunt. Iohan. 7. Nolite iudicare ſecundum faciem, ſed iuſtum iudicium iudicate. Matth. 17. Capernai exigitur à Chriſto didrachma, & ipſe ſtaterem ſoluit pro ſe & Petro, idq; miraculo quodam. Iubet enim Petrũ capere piſcem, ac prædicit eum in primo piſce, quem capturus eſſet, inuenturũ ſtaterem magiſtratui pendendum. Additur etiam cauſa: Ne, inquit, ſcandaliſemus eos. Probantur igitur pẽſiones Magiſtratibus debitæ. Idem docet Matth. 22. interrogatus, An iuſtum ſit Cæſari dare cenſum, nec'ne? Vbi expeditè dat reſponſum: Date, inquit, quæ ſunt Cæſaris, Cæſari. Simulq; debitum honorem & obedientiam præcipit. Ioſeph & Maria edicto Cæſaris Auguſti parent, ac nomen ſuum in Bethlehem profitentur.

Licere homini Chriſtiano, etiam ethnico aut impio magiſtratui, in rebus externis, & non pugnantibus cũ uerbo Dei, parère, itidem Chriſtus & exempla docent. inquit enim: Reddite Cæſari, quæ ſunt Cæſaris: hoc eſt, ſuam debitam obedientiam & penſiones: quia imperium tũ in Iudæos tenebat, licet eſſet prorſus à Iudaica religione alienus. Staterem ſoluit Capernaitis Dominus, quorum plerique non crediderunt in Chriſtum. Ioſeph & Maria paruerunt Auguſto, & ſuis præfectis prorſus impijs. Baptiſta cum Herode Antipa uerſatur.

Præterea docet Chriſtus, Magiſtratibus politicis non eſſe infinitam poteſtatem: Date, inquit, quæ ſunt Cæſaris, Cæſari: & Deo, quæ ſunt Dei. Habet igitur ſuas metas, quæ iure ſuo poſſit exigere à ſubditis, nempe quæ ſua ſunt. At quæ Dei ſunt, nõ debet ſibi rapere. iuxta eam regulam, ſubditorum quoq; obedientia limitata intelligitur, nempe quòd nequaquam debeant Cæſari aut Magiſtratui dare, quæ ſunt Dei: nec parère in illis quæ ad Deum pertinent, ut contra ea quid faciant: ſed tribuere Magiſtratui, quæ ſunt eorum, ſiue iure naturæ, ſiue conſuetudine, ſiue iuſtis legibus.

Magiſtratuum officium eſt, diſcere uerbum Dei, excipere & adorare Chriſtum. Sicut Herodes Matth. 2. ſimulabat tantum ſe id facturum: uerùm poſtea gladio cruento Chriſtum quærit. Sic Herodes Antipas, Baptiſtam aliquandiu in aula fouebat, audiebat docentem de Meſſia, eiuſq; conſilia ſequebatur. Marci 6.

Contra officium magiſtratuum eſt, Chriſtum in cunis perſequi, & propter eum innumeros infantes iugulare: Matth. 2. Non uelle audire concionatores, de atrociſſimis peccatis commonefacientes. Iudicare ſecundum faciem: Iohã. 7. Nolite iudicare ſecundum faciem. Impia iuramenta ſeruare, inceſtum committere, ſcortari, meretrici impia & illicita petẽti citra moram præbere. Indulgere proprijs liberis in rebus iniuſtis. indicta cauſa capitis ſupplicio afficere, optimos & ſerios concionatores occidere. Hæc omnia ex Iohannis baptiſtæ hiſtoria ſunt perſpicua: Matth. 14. Marci 6. Luc. 9. impijs ſacerdotibus ac turbæ in perſecutione piorum doctorum gratificari & colludere: innocentes uirgis cædere, damnare ad crudelia ſupplicia contra conſcientiam. Plus gratiæ Cæſaris, quàm iuſticiæ rationem habere: nocentes impunè dimittere, innocentes interficere: concedere ſeruis licentiam immaniter in pios doctores ſæuiendi, ridere regnum Chriſti, & ueritatem. quæ quidem omnia ex hiſtoria paſſionis Chriſti patẽt. Verùm uberiorem de hoc toto loco tractationem ſecũdus Liber ſuppeditabit.

DE APPARITIONIBVS DEfunctorum hominum.

NEminem à mortuis redire & concionari, narratio Chriſti de diuite & Lazaro teſtatur. Diues enim ait: Rogo te pater, ut mittas Lazarum in domum patris mei: habeo enim quinque fratres, ut teſtificetur illis, ne & ipſi ueniant in hunc locum cruciatus. At illi Abraham: Habent Moſen, inquit, & prophetas, audiant illos. At ille dixit: Non, pater Abraham: ſed ſi

quis

ogle

quis ex mortuis iret ad eos, reſipiſcent. Ait autem illi: Si Moſen & prophetas non audiunt, neque ſi quis ex mortuis reſurrexerit, credent. Matth. 17. Moſes & Elias apparent quidem in monte, uerùm non cum hominibus, ſed cum Chriſto colloquentes: nec petunt ſibi uel fana extrui, uel auxilium præſtari. Chriſto in cruce extincto, prodeunt è ſepulchris ſancti: uerùm ea eſt reſurrectio. Præterea non petunt ab hominibus uel honorem, uel auxilium, contenti morte atque expiatione Chriſti.

Porrò animas piè defunctorum beatas quidem eſſe in ſinu Abrahæ, & in paradiſo, Luc. 16. & 23 indicatur. Damnatas uerò in tartaro in tormentis eſſe, parabola monet Luc. 16. Plura de hac parte in hiſtoria Chriſti non ſunt literis prodita.

DE FINE SECVLI, ET SIGNIS PRÆCEDENTIBUS.

Finem tandem aliquando ſeculi præſentis fut urum eſſe, Chriſtus perſpicuè docet Matthæi 28. Ecce, inquit, ego ſum uobiſcum uſq; ad conſummationem ſeculi. Matthæi 13. Sic erit in conſummatione ſeculi. Matth. 5. 24. Cœlum & terra tranſibunt. Et diſcipuli quærunt: Quod erit ſignum aduentus tui, & conſummationis ſeculi?

Quòd nemini certum tempus eius finis ſit notum, Chriſtus clarè indicat Matthæi 24. De die autem illa, inquit, & hora, nemo ſcit, neq; angeli cœlorum, niſi ſolus pater. Marcus 13. addit, Neq; filius. Actorum 1. cum interrogarent, qui ad Chriſtum congregati erant: Domine, num in tempore hoc reſtitues regnum Iſrael? dixit eis: Non eſt ueſtrum, noſſe tempora uel momenta, quæ pater poſuit in ſua poteſtate. Matthæi 24. Neſcitis qua hora Dominus ueſter uenturus ſit. Marci 13. Neſcitis quando tempus ſit.

Signa quædam præceſſura ſeculi conſummationem & aduentum Domini ad iudicium, Matt. 24. Marci 13. Luc. 21. à Chriſto prædicta, deſcripta ſunt. nõ enim tantum ad excidium Hieroſolymorum, ſed etiam ad mundi huius finem reſpiciunt. Sunt autem: Primùm doctrinæ de Chriſto adulteratio per falſos doctores, & ſeductio. Multi, inquit, uenient in nomine meo, dicentes, Ego ſum Chriſtus, & multos ſeducent. Secundũ, bella, & rumores bellorũ. Audituri, inquit, eſtis prælia, & rumores præliorum. Tertium, motus imperiorum & regnorum: Conſurget gens contra gentem, & regnum contra regnum. Quartũ, peſtes. Quintum, fames. Sextum, terræmotus per loca. Septimũ, perſecutio doctorum Eccleſiæ. Tradent uos, inquit, in tribulationem, & occident uos, & eritis odio omnibus gentibus propter nomen meum. Octauum, defectiones in Eccleſia, & perſecutiones domeſticæ. Et tũc, inquit, ſcandaliſabuntur multi, & inuicem tradẽt, & odio habebũt inuicẽ. Et additur rurſus quaſi ratio quædam: Et multi pſeudoprophetæ ſurgent, & ſeducent multos. Itẽ Marci 13. Tradet frater fratrẽ in mortẽ, & pater filium, & conſurgent filij in parentes, & morte afficient eos. Nonum, peccatorum multitudo, & charitatis præſertim extinctio, ſeu inhumanitas & crudelitas, rapacitas. Abundabit, inquit, iniquitas, refrigeſcet charitas multorum. Decimum, collectio Eccleſiæ per omnes gentes. Prædicabitur, inquit, Euangelium regni in uniuerſo orbe. Vndecimum, abominatio deſolans: de qua à Daniele propheta eſt prædictum, Stans in loco ſancto. Duodecimum, falſorum doctorum copia: Surgent, inquit, pſeudochriſti & pſeudoprophetæ, & dabunt ſigna magna & prodigia, ita ut in errorem inducantur, ſi fieri poteſt, etiam electi. Ecce prædixi uobis. Nec temerè eſt, quòd toties hoc ſignũ Chriſtus inculcat: igitur nec nos pœniteat denuò legere. Ac prædicitur forma doctrinæ falſorum doctorũ: Ecce hic Chriſtus, ecce illic, ecce in deſerto eſt, ecce in penetralibus. Lucæ 17. Veniet dies, quando deſiderabitis uidere unũ diem filij hominis, & non uidebitis. Decimũtertium, prodigia in cœlo: Sol, inquit, obſcurabitur, & luna nõ dabit lumen ſuum, & ſtellæ cadẽt de cœlo, & uirtutes cœlorũ mouebũtur. Luc. 21. Terrores de cœlo & ſigna magna erunt. Itẽ: Et in terris preſſura gentiũ, præ confuſione ſonitus maris & fluctuum, areſcentib. hominibus præ timore & expectatione quæ ſuperueniẽt uniuerſo orbi. Decimumquartum: Et tunc apparebit ſignum filij hominis in cœlo, & tunc plangẽt omnes tribus terræ. Decimumquintum: Summa hominum ſecuritas. Sicut, inquit, in diebus Noe, ita erit & aduentus filij hominis. Sicut enim erant in diebus ante diluuium, comedentes & bibentes, nubentes & nuptui tradẽtes, uſq; ad eum diem quo intrauit Noe in arcã, & non cognouerunt, donec uenit diluuium, & tulit omnes: ita erit aduentus filij hominis. Item Lucæ 17. Similiter ſicut erat in diebus Loth, edebant & bibebant, emebant & uendebant, plantabant & ædificabant. Qua autem die exijt Loth à Sodomis, pluit ignem & ſulphur de cœlo, & omnes perdidit. Secundũ hæc erit, qua die filius hominis reuelabitur. Lucæ 18. Filius hominis ueniens, putas inueniet fidem in terra?

DE RESVRRECTIONE MORTUORUM.

Qvòd certò ſit futura mortuorum reſurrectio, Chriſtus luculenter docet Iohan. 5. Veniet hora, & nunc eſt, quãdo mortui audient uocem filij Dei: & qui audient, uiuẽt. Item: Veniet hora, in qua omnes qui in monumẽtis ſunt, audient uocem eius, & procedent. Iohann. 6. Ego reſuſcitabo eum in nouiſſimo die. Iohan. 11. Qui credit in me, etiãſi mortuus fuerit, uiuet. Matth. 22. Mar. 12. Luc. 20. De reſurrectione mortuorum non legiſtis, quod dictum eſt à Deo, dicente uobis: Ego ſum Deus Abrahã, & Deus Iſaac, & Deus Iacob. Non eſt autem Deus mortuorum, ſed uiuẽtium. omnes enim ij uiuunt. Iohannis 12. Amen amen dico uobis, niſi granum frumẽti cadens in terram mortuum fuerit, ipſum ſolum manet. ſi autem mortuum fuerit, multum affert fructum. Qui amat animam ſuam, perdet eam: & qui odit animam ſuam in hoc mundo, in uitã æternam cuſtodiet eam. Matth. 10. 11 inquit, iudicium fore de Sodomitis, Gomorritis, Capernaitis & alijs. Luc. 14. Retribuetur tibi in reſurrectione iuſtorum. Matt. 16. Reddet unicuiq; ſecundum opus ſuum. Loquitur autem de ſuo aduentu ultimo. Matth. 19. affirmat, diſcipulos ſuos in regeneratione iudicaturos duodecim tribus Iſrael. Matthæi 5. Merces ueſtra copioſa eſt in cœlis. Mat. 25. Congregabuntur omnes gentes. Iohann. 14. Ego uiuo, & uos uiuetis. & poſtea: Iterum ueniam, & recipiam uos ad me. Quapropter euidenter ſequitur, oportere fieri

…ed by Google

ſieri reſurrectionem. Imò cœpta eſt reſurrectio, hoc Chriſti tempore, et toti Eccleſiæ exempla reſurrectionis monſtrata ſunt. Non enim tãtum Chriſtus reſuſcitat puellam defunctam, Matthæi 9. filium uiduæ, Lucæ 7. Lazarum, qui dies penè quatuor in ſepulchro mortuus iacuerat, Iohãnis 11: ſed ipſo in cruce defuncto, ſtatim monumenta aperiuntur, ac prodeunt inde multa ſanctorum corpora, ac poſt reſurrectionem Chriſti ſe patefaciunt plurimis Hieroſolymæ. Chriſtus ipſe tertio die reſurgit ex morte, inſigni potentia. Et poſtea Chriſtus & hi ſancti reſuſcitati, integros 40 dies commorantur cum credentibus, ac cum ipſis colloquia dulciſsima habẽt. Tam glorioſos dies nulla hominum ætas uidit, quàm hæc. Matthæi 22. Marci 12. Lucæ 20. ait Chriſtus: Neq; ſcripturas, neq; uirtutem Dei ſcitis.

Habemus igitur Moſen & Chriſtum, hoc eſt uetus & nouum teſtamentum, qui articulum de reſurrectione egregiè confirmant. Eſtq; dulcis uox, quòd Chriſtus mortem appellet ſomnum. Matthæi nono: Puella non eſt mortua, ſed dormit. Iohannis undecimo: Lazarus amicus noſter dormit. In hac etiam uoce incluſa eſt reſurrectio.

Quando ſit futura reſurrectio, indicat Chriſtus Iohannis 6. Reſuſcitabo eum in nouiſsimo die. & Iohannis 11. Martha, haud dubiè in ſchola Chriſti edocta, ait: Scio quòd reſurget in reſurrectione, in nouiſsimo die. Si igitur reſurrectionis dies erit nouiſsimus, utiq; & regna corporalia tunc omnia ceſſabunt.

Reſuſcitabit autem mortuos ipſe Chriſtus, ſicut inquit Iohannis ſexto: Ego reſuſcitabo eum in nouiſsimo die. Iohannis quinto: Sicut pater ſuſcitat mortuos, & uiuificat, ita & filius quos uult uiuificat. Item: Qui mortui ſunt, & qui in monumentis, audient uocem filij Dei, & procedent. Iohannis 11. Ego ſum reſurrectio & uita: hoc eſt, ego reſuſcito homines, & uitam impertio. Sicut declarat exemplis, reſuſcitans plures homines eo tempore, quo miniſterio ſuo fungitur. Iohan. undecimo inquit Chriſtus: Lazarus amicus noſter dormit, ſed uado ut à ſomno excitem eum. Peperit etiam Chriſtus reſurrectionem ſalutarem ſua paſsione, qua mortem, eiusq; cauſam, nempe peccatum, ſuſtulit. Matthæi 22. de reſurrectione loquens ait, uirtute Dei fieri: Neq; ſcripturas, inquit, neq; uirtutem Dei ſcitis.

Fiet autem reſuſcitatio uoce, ſeu uerbo filij Dei. ideo inquit Matthæi undecimo: Qui in monumentis ſunt, audient uocem eius. Erunt & angeli miniſtri cum tubis, Matthæi uigeſimoquarto: Et mittet (filius hominis) angelos ſuos cum tuba & uoce magna, & congregabunt electos eius à quatuor uentis, à ſummis cœlorum uſq; ad terminos eorum.

Omnes autem homines reſurgent, tam pij quàm impij. Iohãnis 5. Venit hora, in qua OMNES qui in monumentis ſunt, audient uocem eius. Et procedent, qui bona egerunt, in reſurrectionem uitæ: qui mala, in reſurrectionem iudicij. Matthæi 13. 25. iudicium de pijs atq; impijs latum iri declarat: Congregabuntur, inquit, ante eum omnes gentes. Matthæi 16. Reddet unicuique ſecundum opus ſuum. Porrò reſurgent corpora, & animæ redibunt in corpora. Matthæi 27. Multa corpora ſanctorum ſurgunt, Matth. 25. De totis hominibus, hoc eſt, non de anima uel de corpore ſolummodo iudicium ferendum eſſe docet. Matthæi 19. Chriſtus reſurrectionem appellat regenerationem.

Finis reſurrectionis erit, ſiſti ad tribunal Chriſti. Matthæi 25. Audire ſententiam ſiue damnationis, ſiue æternæ ſaluationis. Iohannis quinto: Et procedent qui bona egerunt, in reſurrectionem uitæ: qui uerò mala in reſurrectionem iudicij. Matthæi uigeſimoquinto, poſsidere regnum patris, uel in ignem æternum cum diabolis præcipitari.

Contraria ſunt: Sadduceiſmus, hoc eſt, negare atq; irridere reſurrectionem mortuorum, Matthæi 22. Marci 12. Lucæ 20. Neſcire ſcripturas, & uirtutem Dei: Ibidem. Non tribuere Chriſto potẽtiam reſuſcitandi mortuos: Marci quinto, Lucæ octauo. ubi nuncij archiſynagogæ, mortua eius filia, poſtulant ut dimittatur Chriſtus: iam enim puellam eſſe extinctam, & fruſtra eum moleſtari.

DE EXTREMO IVDICIO, & ſecundo Chriſti aduentu.

DE omnibus hominibus iudicium quoddam futurum eſſe, Chriſtus apertè docet Matthæi decimo. Tolerabilius erit terræ Sodomorum & Gomorræorum in die iudicij, quàm illi ciuitati. & Matthæi uigeſimoquinto, integer actus & proceſſus eius iudicij deſcribitur.

Tempus eius iudicij erit, nouiſsimus dies. Verùm quando is ſit uenturus, non eſt expreſſum. Matthæi 24 inquit Chriſtus: Neſcitis diem & horam. Et Matthæi 24. De die autem illa & hora nemo ſcit, neque angeli cœlorum, niſi ſolus pater. Item: Neſcitis, qua hora filius hominis uenturus ſit. Subitò autem, & ex improuiſo aderit. Matthæi uigeſimoquarto: Sicut fulgur exit ab oriente, & apparet uſq; in occidentẽ, ita erit & aduentus filij hominis. Marci decimotertio: Neſcitis quando dominus domus ueniet, ſerò, an media nocte, an galli cantu, aut mane. Matthæi 25. Parabola de uirginibus ait, ſponſum nocte ueniſſe.

De loco primùm in genere docet Chriſtus Lucæ decimoſeptimo. Nam ſciſcitantibus diſcipulis, Vbi Domine? reſpondet: Vbicunq; fuerit corpus, illic congregabuntur & aquilæ. Deinde & paulo expreſsius locũ indicauit, quod dixit: Videbunt filium hominis uenientem in nubibus cœli. Matth. 24. 26. Marci 13. Lucæ 21.

De omnibus hominibus iudicatum iri, his uerbis Chriſtus monet, Matth. 25. Congregabuntur ante eum omnes gentes. Item de diabolis: Ignem qui paratus eſt diabolo & angelis eius.

Iudex iſtius iudicij erit Chriſtus, ſicut ipſe ſæpe docet. Ioannis quinto: Pater non iudicat quenquam, ſed omne iudicium dedit filio. Matthæi 16. Filius hominis uenturus eſt, &c. & tunc reddet unicuiq; ſecundum opus ſuum. Matthæi 25. ait ante ſe congregationẽ futuram, ſe pronunciaturum ſententiam: & uocat ſe filium hominis, item regem. Itaq; Chriſtus, uerus Deus & homo, erit iudex: ſicut etiam angeli teſtantur Actor. 1. Hic IESVS, qui aſſumptus eſt à uobis in cœlum, ſic ueniet, quemadmodum uidiſtis eum euntem in cœlum.

Veniet autem cum ſingulari maieſtate. Matth. 16. Filius hominis uenturus eſt in gloria patris ſui, cum angelis ſuis. Matthæi uigeſimoquarto: Videbunt filium hominis uenientem in nubibus cœli cum uirtute multa,

& maieſtate. Matthæi uigeſimoquinto: Cum uenerit filius hominis in maieſtate ſua, & omnes angeli cũ eo, tunc ſedebit ſuper ſedem maieſtatis ſuæ. Matthæi uigeſimoſexto: Amodò uidebitis filium hominis ſedentem à dextris uirtutis Dei, & uenientem in nubibus cœli. Marci decimotertio: Cum uirtute multa & gloria. Lucæ uiceſimoprimo: Cum poteſtate magna & claritate. Aderunt igitur & angeli, ut dictum, & quidem cum tuba, & miniſtrantes Chriſto in hoc iudicio. Matthæi uiceſimoquarto: Mittet angelos ſuos cum tuba & uoce magna, & congregabũt electos eius à quatuor uentis, à ſummis cœlorum uſque ad terminos eorum. Et Apoſtoli, Matthæi decimonono: Amen dico uobis, quòd uos qui ſecuti eſtis me, in regeneratione cum ſederit filius hominis in ſede maieſtatis ſuæ, ſedebitis & uos ſuper ſedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Iſrael. Erunt igitur angeli & Apoſtoli aſſeſſores in hoc iudicio Chriſti.

Forma iudicij, & eius proceſſus, Matthæi uiceſimo quinto ab ipſo Chriſto expoſita eſt: Et congregabuntur, inquit, ante eum omnes gentes, & ſeparabit eos ab inuicem, ſicut paſtor ſegregat oues ab hœdis: & ſtatuet oues quidẽ à dextris ſuis, hœdos autem à ſiniſtris. Tunc dicet Rex his qui à dextris eius erunt: Venite benedicti patris mei, poſſidete paratum uobis regnum à conſtitutione mundi. Eſuriui enim, & dediſtis mihi cibum: ſitiui, & dediſtis mihi potum: hoſpes eram, & recepiſtis me: nudus, & operuiſtis me: infirmus, & uiſitatis me: In carcere eram, &ueniſtis ad me. Tunc reſpondebunt iuſti, dicentes: Domine, quando te uidimus eſurientem, & pauimus te? Sitientem, & dedimus tibi potum? Quando te uidimus hoſpitem, & collegimus te? aut nudum, & cooperuimus te? Aut quando te uidimus infirmum, aut in carcere, & uenimus ad te? Et reſpondens Rex, dicet illis: Amen dico uobis, quicquid feciſtis uni de his fratribus meis minimis, mihi feciſtis.

Tunc dicet, & his qui à ſiniſtris erunt: Diſcedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo & angelis eius. Eſuriui enim, & non dediſtis mihi cibum: Sitiui, & non dediſtis mihi potum: Hoſpes eram, & non collegiſtis me: Nudus, & non operuiſtis me: Infirmus, & in carcere eram, & non uiſitaſtis me. Tunc reſpondebunt ei & ipſi, dicentes: Domine, quando te uidimus eſurientem, aut ſitientem, aut hoſpitem, aut nudum, aut infirmum, aut in carcere, & non miniſtrauimus tibi? Tunc reſpondebit illis, dicens: Amen dico uobis, quicquid nõ feciſtis uni de iunioribus his, nec mihi feciſtis. Et ibunt hi in ſupplicium æternum, Iuſti autem in uitam æternam. Eodem pertinet illud Matth. 10. Marci 4. Lucæ 9. Omnis qui me confitebitur corã hominibus, cõfitebor & ego eum coram patre meo qui in cœlis eſt: Qui autem negauerit me coram hominibus, negabo & ego eum coram patre meo qui in cœlis eſt. Item Matt. 13. Mittet filius hominis angelos ſuos, & colligent de regno eius omnia ſcandala, & eos qui faciunt iniquitatem, & mittent eos in caminum ignis. Matt. 12. Dico uobis, de omni uerbo ocioſo, quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicij.

Regula igitur iuxta quam id iudicium feretur, iam à Chriſto prolata & promulgata eſt, Iohannis tertio: Qui credit in eum, non iudicatur. Qui autem non credit, iam iudicatus eſt: quia nõ credit in nomine unigeniti filij Dei. Hoc eſt autem iudicium, quòd lux uenit in mundũ, & dilexerunt homines magis tenebras quàm lucem. Item: Qui credit in filium, habet uitam æternam: qui autem incredulus eſt filio, non uidebit uitam, ſed ira Dei manet ſuper eum. Iohannis quinto: Qui uerbum meum audit, & credit ei qui miſit me, habet uitã æternam, & in iudicium non uenit. Iohannis duodecimo: Sermo quem locutus ſum, ille iudicabit eum in nouiſſimo die. Non igitur alia ſententia in extremo iudicio ſonabit, quàm ea quæ ab ipſo iudice eſt patefacta: nempe quòd credẽtes in Chriſtum ſint iuſti. Item, quòd in iudicium non ueniant: hoc eſt, peccata ipſorum ſint tecta. Quòd nemo ibi ſuis operibus uel poſſit uel debeat fidere, certò Chriſtus indicat Matthæi uiceſimoquinto, ubi inquit, pios tam non poſituros fiduciam in propria merita, ut etiam dicturi ſint: Domine, quando uidimus te famelicum, & pauimus te? Deinde & Deum, nitentes ſuorum operum iuſticia, in iudicio ſuo abiecturũ eſſe, palàm teſtatur Matthæi ſeptimo. Lucæ ſexto inquit: Multi dicent mihi in illa die: Domine domine, nonne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo dæmonia eiecimus, & in nomine tuo uirtutes multas fecimus? Et tunc confitebor illis: Nunquam noui uos: diſcedite à me omnes qui operamini iniquitatẽ. Non ibi proſopolepſiam ualituram eſſe, Lucæ duodecimo declarat comparatione de ſeruis. Accuſatio etiam ibi contra impios ab alijs fiet, Matth. 12. Lucæ. 11. Viri Niniuitæ ſurgent in iudicio cum generatione iſta, & cõdemnabunt eam, quia pœnitentiam egerunt in prædicatione Ionæ. Item: Regina Auſtri ſurget in iudicio cum generatione iſta, & condemnabit eam: quia uenit à finibus terræ audire ſapientiam Salomonis. Commemorabunt etiam alij aliorum bona opera, Lucæ 17. Facite uobis amicos de iniuſto mammona, &c. ut recipiãt uos in tabernacula æterna.

Finis huius iudicij in genere erit, cuilibet reddere ſecundum opus ſuum. Matthæi decimoſexto: Filius hominis uenturus eſt in gloria patris ſui, cum angelis ſuis, & tunc reddet unicuiq; ſecundum opus ſuum. Deinde, quo ad bonos, finis extremi iudicij erit redemptio ipſorum. Lucæ uigeſimoprimo: Appropinquat redemptio ueſtra. Vindicta piorum. Lucæ 18. Deus faciet uindictam ſuorum citò. Frui iucundo Chriſti aſpectu. Compenſatio & celebratio bonorum operum. Matthæ 25. Tũc dicet: Eſuriui, & dediſtis mihi potum, &c. Poſſeſſio regni promiſſi, ibidem. Vita æterna, Iohannis 3.

Quo ad malos, erit aſpectus irati Chriſti, & iræ Dei perpetua patefactio & exprobratio peccatorum, abiectio & ſeparatio à Deo, & damnatio ad ignem æternum unà cum angelis: fletus, ſtridor dentium, tenebræ. Matthæi 7. 10. 13. 22. 23. 24. 25. Lucæ 13. Ibi erit fletus & ſtridor dentium, cum uideritis Abraham & Iſaac & Iacob & omnes Prophetas in regno Dei, uos autem expelli foràs.

Inſtruit inſuper Chriſtus, quomodo ſe quiſq; ad eũ diem præparare debeat: Matthæi 24. Vigilate ergo, quia neſcitis qua hora Dominus ueſter uenturus ſit. Illud autem ſcitote, quoniam ſi ſciſſet paterfamiliàs, qua

hora

hora uenturus fur fuiſſet, uigilaſſet utiq;, & non ſiuiſſet perfodi domũ ſuam. Ideo & uos eſtote parati, quia qua hora nõ putatis, ea filius hominis uenturus eſt. Quis nam eſt fidelis ſeruus & prudens, quem præfecit dominus famulitio ſuo, ut det illis cibum in tempore? Beatus ſeruus ille, quem, cum uenerit dominus eius, inuenerit ſic facientem. Amen dico uobis, quoniam ſuper omnia bona ſua conſtituet eum. Quòd ſi dixerit ſeruus ille malus in corde ſuo, Cunctatur dominus meus uenire: cœperitq; percutere conſeruos, imò edere & bibere cum ebrijs: ueniet dominus ſerui illius in die qua non expectat, & hora qua ignorat: & diſſecabit eum, partemq; eius ponet cum hypocritis, illic erit ploratus & ſtridor dentium. Marci 13. Videte, uigilate: neſcitis enim quando dominus domus uenturus ſit, ſerò an medio noctis, an in gallicinio, an diluculo: ne ſi uenerit repentè, offendat uos dormientes. Cæterùm quæ dico uobis, omnibus dico: Vigilate. Luc. 12. Sint lumbi ueſtri præcincti, & lucernæ accenſæ, & uos ſimiles hominibus expectantibus dominũ ſuum, quando reuertatur à nuptijs, ut cum uenerit ac pulſauerit, confeſtim aperiant ei. Beati ſerui illi, quos, cum uenerit dominus, inuenerit uigilantes. Amen dico uobis, quòd præcinget ſe, & faciet illos diſcũbere, & tranſiens miniſtrabit illis. Et ſi uenerit in ſecunda uigilia, & ſi in tertia uigilia uenerit, atq; ita inuenerit, beati ſunt ſerui illi. Hoc autem ſcitote, quòd ſi ſciſſet paterfamilias, qua hora fur uenturus fuiſſet, uigilaſſet utiq;, nec paſſus fuiſſet perfodi domum ſuam. Et uos igitur eſtote parati, quia qua hora non putatis, filius hominis ueniet. Ait autem ei Petrus: Domine, ad nos dicis iſtam parabolam, an etiam ad omnes? Dixit autẽ Dominus: Quis nam eſt fidelis diſpenſator ac prudens, quem cõſtituet dominus ſuper famulitium ſuum, ut det illis in tempore demenſum cibum? Beatus ille ſeruus, quem, cum uenerit dominus, inuenerit ita facientem: uerè dico uobis, quòd omnib. quæ poßidet, præficiet illũ. Quòd ſi dixerit ſeruus ille in corde ſuo, Differt dominus meus reditum; cœperitq; percutere ſeruos & ancillas, & edere & bibere et inebriari: ueniet dominus ſerui illius in die quo non ſperat, & hora qua neſcit, & diſſecabit eum, partemq; eius cum infidis ponet. Item Matthæi 25. Tunc ſimile eſt regnum cœlorum decem uirginibus, quæ ſumptis lampadibus ſuis exierunt in occurſum ſponſo. Quinq; autem ex eis erãt fatuæ, & quinq; prudentes. Quæ erant fatuæ, acceptis lampadib. ſuis, non ſumpſerant oleum ſecum: prudentes uerò ſumpſerant oleum in uaſis ſuis, unà cum lampadibus. Tardante uerò ſponſo, dormitauerunt omnes, ac dormierunt. Porrò media noctis clamor factus eſt: Ecce ſponſus uenit, exite obuiã ei. Tunc ſurrexerũt omnes uirgines illæ & apparauerũt lampades ſuas. Fatuæ autẽ prudentib. dixerunt: Date nobis de oleo noſtro, quia lampades noſtræ extinguuntur. At reſponderunt prudentes, dicentes: Nequaquam, ne non ſufficiat nobis & uobis: ſed ite potius ad eos qui uendunt, & emite uobis ipſis. Porrò dum irent emptum, uenit ſponſus: & quæ paratæ erãt, intrauerunt cum eo ad nuptias, clauſaq; eſt ianua. Poſtea uerò ueniunt & reliquæ uirgines, dicentes: Domine domine, aperi nobis. At ille reſpondens ait: Amen dico uobis, non noui uos. Vigilate itaque, quia neſcitis diem, neque horam, in qua filius hominis ueniet. Sicut enim homo quidam peregrè proficiſcens, uocauit ſeruos ſuos, & tradidit illi bona ſua. Et huic quidem dedit quinq; talenta, alij autem duo, alij uerò unum, unicuique ſecundum propriam facultatem: & profectus eſt ſtatim. Abijt autem qui quinq; talenta acceperat, & negociatus eſt per ea, & confecit altera quinq; talenta. Similiter & qui duo acceperat, lucratus eſt & ipſe altera duo. Qui autem unum acceperat, abiens fodit in terram, & abſcondit pecuniam domini ſui. Poſt multum uerò temporis uenit dominus ſeruorum illorum, et ponit rationem cum illis. Et accedens is qui quinq; talenta acceperat, attulit altera quinque talenta dicens: Domine, quinq; talẽta tradidiſti mihi: ecce altera quinque talenta lucratus ſum per ea. Ait illi dominus eius: Euge ſerue bone & fidelis, ſuper pauca fuiſti fidelis, ſuper multa te conſtituam: intra in gaudium domini tui. Accedens autem & qui duo talenta acceperat, ait: Domine, duo talenta tradidiſti mihi, ecce alia duo lucratus ſum per ea. Ait illi dominus eius: Euge ſerue bone & fidelis, ſuper pauca fuiſti fidelis, ſuper multa te conſtituam: intra in gaudium domini tui. Accedens autem & qui unum talentum acceperat, ait: Domine, noueram te quòd homo durus ſis, metens ubi non ſeminaſti, et inde congregans ubi nõ ſparſiſti: ac territus abij, abſcondi que talentum tuum in terra. Ecce habes quod tuum eſt. Reſpondens autem dominus eius, dixit ei: Serue male & piger, ſciebas quòd metam ubi non ſeminaui, & cõgregem illinc ubi non ſparſi: oportebat ergo te committere pecuniam meam menſarijs, & ueniens ego recepiſſem utique quod meum eſt cum uſura. Tollite itaque ab eo talentum, & date ei qui habet decẽ talenta. Omni enim habenti dabitur, & abundabit: qui uerò nõ habet, etiam quod habet auferetur ab eo. Et inutilem ſeruum inijcite in tenebras exteriores, ubi erit fletus & ſtridor dentium. Item Lucæ 21: His fieri incipientibus, reſpicite, & leuate capita ueſtra, quoniam appropinquat redẽptio ueſtra. Itẽ: Cauete aũt uobis, ne quando grauentur corda ueſtra crapula & ebrietate, & curis huius uitæ, ſubitusq; uobis ingruat dies ille. tanquã laqueus enim ſuperueniet in omnes, qui ſedent ſuper faciem totius terræ. Vigilate itaq;, omni tempore deprecantes, ut liceat uobis effugere iſta omnia quæ futura ſunt, & ſtare ante filium hominis.

DE INFERNO, SEV LOCO ac pœnis damnatorum.

APpellationes loci, in quo damnati æternis pœnis ſubijcientur, à Chriſto quidem uſurpatæ, primò percurrendæ ſunt. Vocatur autem ᾅδης, infernus. Matthæi undecimo, Lucæ decimo: Et tu Capernaum, quæ uſq; in cœlum exaltata es, uſq; in infernũ deſcendes. Lucæ decimoſexto: Sepultus eſt in inferno. Chriſto itaq; hoc uocabulũ nihil aliud ſignificat, quàm locum deſtinatum ſupplicijs abiectorum. Deinde utitur de ea re plerunque uocabulo gehennæ: ut Matthæi decimo, Timete potius eum qui poteſt & animam & corpus perdere in gehennam. Lucæ 12. Timete eum, qui poſtquam occiderit, habet poteſtatem mittere in gehennam. Fuit autem Gehennom uallis in tribu Beniamin, ab impijs poſſeſſa, in qua filij uiui cremebantur, et

immolabantur dæmonio Moloch. putatur autem Moloch fuiſſe Saturnus. Fit eius mentio Ioſuæ 18. Et uocatur uallis filiorum Hinnom. Poſtea & Iſraelitæ ad eum gentilem ritum defecerunt, ſicut de Achar ſcriptū extat, 2. Paralip. 28. Ipſe eſt qui adoleuit incenſum in ualle Ben Hinnom, & luſtrauit filios ſuos in igne, iuxta ritum gentium, quos interfe[illegible] Dominus in aduentu filiorum Iſrael. Vocatur is locus & Topheth, à tympanis, quæ pulſabantur, ne eiulatus puerorum exaudiretur: 2. Reg. 23. Sed hæc aliò pertinent. Abijt autem in conſuetudinem, ut uulgari loquendi modo Gehēna pro loco ac tormentis perpetuò in damnatione futuris deputato acciperetur. Eodem igitur modo & Chriſtus eſt locutus. Sic & Matthæi uigeſimotertio inquit: Serpentes, progenies uiperarum, quomodo fugietis à iudicio gehennæ? Matthæi quinto: Qui dixerit, fatue, reus erit gehennæ ignis. Marci nono, Ire in gehennam. His ſententijs de loco æternorum ſuppliciorum docet.

Item Matthæi uigeſimotertio: Hypocritæ, circumitis mare & aridam, ut faciatis unum proſelytum: & cum fuerit factus, facitis eum filium gehennæ (hoc eſt, in æternos cruciatus abijciendum) duplo magis quàm uos eſtis. Per circumſcriptionem uocatur caminus ignis, Matthæi decimotertio: Mittent eos in caminum ignis. Ignis æternus, Matthæi decimooctauo, & uigeſimoquinto. Ignis inextinguibilis, Matthæi tertio, Marci nono, Lucæ tertio. Supplicium æternum, Matthæi uigeſimoquinto. Perditio, Matthæi ſeptimo: Spacioſa uia eſt, quæ ducit ad perditionem. Tenebræ exteriores, Matth. octauo, uigeſimoſecundo, & uigeſimoquinto capitibus. Abyſſus uidetur Luc. 8. uocari, ubi deprecantur diaboli, ne iubeantur ire in abyſſum. Baptiſta Matth. 3. uocat uenturam iram.

Quòd autem locus aliquis torquendis damnatis ſit deſtinatus, manifeſtè Chriſtus docet, ſicut teſtimonia ſequentia declarabunt, quæ non neceſſe eſt toties repeti. In primis uerò hæc pars ex proceſſu ultimi iudicij, qui Matth. 25. deſcribitur, patet.

Vbi uerò locus ille ſit, non eſt à Chriſto expreſſum.

Quis in inferno ſit futurus, Chriſtus Matth. uigeſimoquinto indicat, nempe diaboli & homines: Diſcedite, inquit, à me maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo & angelis eius. Et quales homines, nempe qui nō crediderunt in Chriſtū, Iohannis tertio: Qui non credit, iam iudicatus eſt: quia non credidit in nomē unigeniti filij Dei. Item: Qui incredulus eſt filio, non uidebit uitam, ſed ira Dei manet ſuper eum. Non confitentes Chriſtum, apoſtatæ: Matthæi decimo, Qui me non confeſſus fuerit coram hominibus, non confitebor eum corā patre cœleſti. Impœnitentes, polluētes ſeſe peccatis omnis generis, Matthæi ſeptimo, Luc. duodecimo: Diſcedite à me omnes qui operamini iniquitatem. Matth. decimooctauo: Seruus oblitus acceptorū beneficiorum, & immanitatem erga conſeruū exercens traditur pœnis. Matthæi uigeſimoquarto: Si dixerit malus ſeruus ille in corde ſuo, moram facit dominus meus uenire: & cœperit percutere conſeruos, manducet autem & bibat cum ebrijs: ueniet dominus ſerui illius in die qua non ſperat, & hora qua ignorat, & diuidet eū, partemq; eius ponet cum hypocritis. Matthæi uigeſimoquinto, uirgines fatuæ deſtitutæ oleo & facibus, excluduntur à ſponſo, dicente: Neſcio uos. De ſeruo ignauo, qui talentum non collocarat, nec reportauit fructū ad Dominum, dicit Chriſtus: Inutilem ſeruum eijcite in tenebras exteriores. Item: Eſuriui, & non dediſtis mihi cibum: Sitiui, & non dediſtis mihi potum, &c. Item, Et ibunt hi in ſupplicium æternum. Et diſertè maledictos tantum iubet in æternum ignem abire, Matthæi tertio. Lucæ tertio, Paleas comburet igne. Hypocritæ, non agentes pœnitentiam. Non habens ueſtem nuptialem, eijcitur in tenebras exteriores. Confidentes propriæ iuſticiæ, ut phariſæi Matthæi quinto, Luc. decimooctauo. Impij doctores, Matthæi uigeſimotertio: Væ uobis ſcribæ & phariſæi, hypocritæ, quia clauditis regnum cœlorum ante homines: uos enim nō intratis, nec introeuntes ſinitis intrare. Væ uobis ſcribæ & phariſæi, hypocritæ, quia comeditis domos uiduarum, orationes longas orantes: propter hoc amplius accipietis iudicium, &c. Blaſphemi, Matthæi duodecimo, Lucæ duodecimo: Spiritus blaſphemia nō remittetur. Item: Qui dixerit uerbum contra Spiritum ſanctum, non remittetur ei neque in hoc ſeculo, neque in futuro. Diuites lurcones, non iuuantes pauperes Lazaros, Lucæ decimoſexto. Crapulæ, ebrietati, & curis huius uitæ indulgentes: Lucæ uigeſimoprimo. Contemptores & perſecutores uerbi Dei, et miniſtrorum eius: Matthæi uigeſimoſecundo, Lucæ decimoquarto. Adorantes diabolum, hoc eſt Antichriſtum, ob regna huius mundi, & gloriam eius: Matth. 4.

Animam autem cum corpore maledictorum in inferno futuram, Chriſtus hoc dicto monet, Matthæi decimo: Timete potius eum qui poteſt animam & corpus perdere in gehennam. Plurimos autem in infernum præcipitandos eſſe, Matthæi ſeptimo docet, inquiens: Lata porta & ſpacioſa uia eſt, quæ ducit ad perditionem, & multi ſunt qui intrant per eam. Nec prærogatiua generis aut loci ibi pondus habebit. Matthæi octauo inquit Chriſtus: Filij regni (hoc eſt, Iſraelitæ, non credentes: item, qui in cœtu Eccleſiæ fuerunt, ſed non crediderunt) eijcientur in tenebras exteriores. Et Matthæi uigeſimoſecundo, Lucæ decimoquarto, in parabolis idem declaratur.

Pœnæ quas ſuſtinebunt maledicti in loco ſuppliciorum, erant multiplices: ut, iræ Dei ſenſus. Iohannis tertio, Ira Dei manet ſuper eum. Matthæi tertio: Quis demonſtrabit uobis, fugere à uentura ira? Separatio atque abiectio à Deo æterna. Matthæi ſeptimo, & uigeſimoquinto: Diſcedite à me maledicti. Societas cum diabolo & angelis eius. Matthæi uigeſimoquinto: Diſcedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo & angelis eius. Ignis æternus, quem credibile eſt non tantum ſpiritualem, ſed & corporalem futurum, cum tam ſæpe ſic loquatur Chriſtus, Matthæi tertio, Lucæ tertio, Paleas comburet igne inextinguibili. Marci nono, Bonum eſt tibi debilem introire in uitam, quàm duas manus habentem ire in gehennam, in ignem inextinguibilem, ubi uermis eorum nō moritur, & ignis non extinguitur. Matthæi uigeſimoquinto, Diſcedite in ignem æternum. Fletus & ſtridor dentium Matthæi octauo, decimotertio, uigeſimoſecundo, uigeſimoquinto capitibus. Lucæ 13. Ibi erit

fletus

ſletus & ſtridor dentium. Tenebræ exteriores, Matthæi octauo: Filij regni eijcientur in tenebras exteriores. Matthæi 22. Ligatis manibus & pedibus, mittite eum in tenebras exteriores. Matthæi uigeſimoquinto: Inutilem ſeruum eijcite in tenebras exteriores. Torqueri, & in perpetuo carcere uerſari, Matthæi octauo: Veniſti huc nos torquere ante tempus. Matthæi decimooctauo: Tradidit eum tortoribus. Videre iuſtos in regnum Dei transferri, ſe autem expelli. Lucæ 13. Ibi erit ſletus et ſtridor dentium, cùm uideritis Abraham, & Iſaac, & Iacob, & omnes prophetas in regno Dei, uos autem expelli foràs. Lucæ decimoſexto, de epulone in inferno exiſtente, inquit Chriſtus: Eleuans autem oculos, uidit Abraham eminus, & Lazarum in ſinu eius, & ipſe clamans dixit: Pater Abraham, miſerere mei, & mitte Lazarum ut intingat extremum digiti ſui in aquam, ac refrigeret linguam meam, qui crucior in flamma hac. Dixit autem Abraham: Fili, recordare, quòd receperis bona tua in uita tua, & Lazarus ſimiliter mala: nunc autem hic ſolatio fruitur, tu uerò cruciaris. Et ſuper hæc omnia, inter nos & uos hiatus ingens firmatus eſt, ut ij qui uolunt hinc tranſire ad uos non poſſint, neq; inde huc trãſcendere.

Gradus ſuppliciorum fore, Chriſtus indicat Matthæi decimo & undecimo: Tyro & Sidoni remiſsius erit in die iudicij, quàm uobis. Item, Terræ Sodomorum remiſsius erit in die iudicij, quàm tibi. Matthæi uigeſimotertio: Orationes longas orantes, propter hoc amplius accipietis iudicium. Lucæ duodecimo: Seruus qui cognouit uoluntatem Domini ſui, & non ſe præparauit, & non fecit ſecundum uoluntatem eius, uapulabit multis. Qui autem non cognouit, & fecit digna plagis, uapulabit paucis.

Pœnas æternas & nũquàm ceſſaturas, inſecuturas eſſe eos qui ſemel in infernum, ſeu locum ſupplicij uenerunt, ex hiſce Chriſti dictis planũ efficitur. Matthæi 25. Diſcedite in ignem æternum. Item: Ibunt hi in ſupplicium æternum. Marci nono: Vermis eorum non moritur, et ignis non extinguetur. Lucæ decimoſexto ait, eſſe chaos firmatum inter locum beatorum & damnatorum, ut neutra pars ad alteram poſsit tranſcendere. Item, negatur diuiti in flammis infernalibus exiſtenti, omnis recreatio. Matthæi 16. inquit Chriſtus: Quam dabit homo commutationem pro anima ſua? Negat hic Chriſtus ullo precio animas damnatas redimi poſſe: loquitur enim de animabus detrimentum paſsis. Matthæi 12. negat Chriſtus peccata remitti in inferno, ſi non in præſenti ſeculo cõtingat remiſsio.

Obſeruatione dignum eſt, tantùm duo loca à Chriſto deſignari, quò perueniant homines poſt mortẽ: nempe ſinum Abrahæ, & infernum: Lucæ 16. Item Matthæi 25. unus cœtus recipitur in regnum patris, alter ad ignem æternum damnatur, nec ullius purgatorij mentionem Chriſtus uſquam facit.

DE VITA AETERNA, SEV ſtatu beatorum poſt hanc uitam.

STatus beatorum poſt hanc uitam frequentiſsimè appellatur uita æterna, Iohannis 3. 6. & alibi. Aliàs uerò regnum patris, Matthæi 25. Regnum cœlorum, Matthæi quinto, ſexto, ſeptimo, decimonono capitibus. Regnum Dei, Matthæi 21. Regnum Domini, Matthæi uigeſimoquinto. Sinus Abrahæ, Lucæ decimoſexto. Paradiſus, Lucæ uigeſimotertio. Aeternum tabernaculum, Lucæ decimoſexto. Domus patris Chriſti, Iohannis 14.

Quod autem alia poſt hanc uitam ſit ſecutura, promiſsiones Euangelicæ, loci de reſurrectione, de extremo iudicio, & alij plures teſtantur. Matthæi uigeſimoquinto inquit Chriſtus: Iuſti ibunt in uitam æternam. Reliqua teſtimonia in cæteris huius loci partibus recitantur.

Locum ubi pij ſunt uicturi poſt hanc uitam, Chriſtus uocat regnum cœlorum. Matthæi quinto: Beati, qui perſecutionem patiuntur propter iuſticiam, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum. Item, Merces ueſtra copioſa eſt in cœlis. Item: Niſi abundauerit iuſticia ueſtra, &c. non intrabitis in regnũ cœlorum. Matthæi octauo: Multi, &c. recumbent cum Abraham, Iſaac & Iacob, in regno cœlorum. Matthæi 19. Talium eſt regnum cœlorum. Aliàs regnum cœlorum, Eccleſiam Dei in terris uerſantem ſignificat, ut Matthæi decimotertio, & alibi. Sed in citatis locis, ſignificat ſedem beatorum poſt hanc uitam.

Qui uerò in æterna uita ſint futuri, ex Chriſti concionibus manifeſtum eſt. Matthæi ſeptimo inquit: Qui facit uoluntatem patris mei qui in cœlis eſt, ipſe intrabit in regnum cœlorum. Iohann. 3. 5. 6. Qui credit in me, habebit uitam æternã. Item: Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu, non poteſt introire in regnum Dei. Marci 16. Qui crediderit, & baptiſatus fuerit, ſaluus erit. Qui bonis operibus declarauit ſuam fidem: Matthæi 25.

Quòd autem ex omnibus gentibus ea congregatio ſit futura, Chriſtus hac ſententia commonefacit, Matthæi octauo: Dico uobis, quòd multi ab Oriente & Occidente uenient, & recumbent cum Abraham & Iſaac & Iacob in regno cœlorum. Luc. decimotertio: Videbitis Abraham & Iſaac & Iacob, & omnes prophetas in regno Dei. Item: Et uenient ab Oriente, & Occidente, & Aquilone & Auſtro, & accumbent in regno Dei. Nulla hic prærogatiua locum habet, ſicut teſtatur Matthæi uigeſimoprimo: Publicani & meretrices (ſcilicet, qui egerint pœnitentiam) præcedent uos in regno Dei. Non tam multos in uita æterna quàm in inferno futuros, Matth. ſeptimo teſtatur: Anguſta porta & arcta uia eſt quæ ducit ad uitam, et pauci ſunt qui inueniant eam.

Bona eius ſtatus poſt reſurrectionem erunt: Vita æterna, Iohannis tertio. Item, poſſeſsio regni patris, Matthæi uigeſimoquinto: Poſsidete regnum, quod uobis paratum eſt ab orig. &c. Eſſe cum Chriſto, & uidere eius claritatem: Iohannis decimoſeptimo: Pater, quos dediſti mihi, uolo ut ubi ſum ego, & illi ſint mecum, ut uideant claritatem meam. Iohannis duodecimo: Vbi ego ſum, ibi & miniſter meus erit. Iohannis decimoquarto: Iterum ueniam, & accipiam uos ad meipſum: ut ubi ſum ego, & uos ſitis. Ego uiuo, & uos uiuetis. In illo die uos cognoſcetis, quòd ego ſum in patre meo, & uos in me, & ego in uobis. Gaudium æternum, Iohannis decimoſexto: Gaudium ueſtrum nemo tollet à uobis. Matthæi uigeſimoquinto

quinto: Intra in gaudium Domini tui. Societas æterna cum Abraham, Iſaac, Iacob, & omnibus ſanctis, Matthæi octauo, Lucæ decimotertio: quæ teſtimonia paulo antè commemorauimus. Merces operum & laborum. Matthæi quinto: Merces ueſtra copioſa eſt in cœlis. Erunt autem & corpora beatorum clariora & ornatiora, quàm nunc ſunt. Matth. decimotertio: Tunc iuſti fulgebunt ſicut ſol, in regno patris eorum. Item Matthæi uigeſimoſecundo: In reſurrectione non nubent, neque nubentur, ſed ſunt ſicut angeli de cœlo. Lucæ uigeſimo ſic effertur: Illi uerò qui digni habebuntur ſeculo illo, & reſurgent ex mortuis, neque nubent, neque uxores ducent, neque ultrà mori poterunt: pares enim ſunt angelis, & filij ſunt Dei, cùm ſint filij reſurrectionis.

CAPVT QVINTVM.

DE HAERESIBVS, SEV ſectis Iudæorum.

GRASSABANTVR *in populo Iudaico, hoc tẽpore quo exhibitus eſt Chriſtus, ſuumq́; munus adminiſtrabat, duæ quædam factiones ſeu ſectæ, utpote Phariſæorum & Sadducæorum: quarum quidem paßim in hiſtoria Euangelica fit mentio, eo quòd Iohanni baptiſtæ, & ipſi Chriſto, eiusq́; diſcipulis ſeſe aliquoties oppoſuerunt. Ac fuit præter eas adhuc una, Eſſæorũ uidelicet. uerùm ea certo loco, ab Hieroſolymis per aliquot milliaria remoto, ſedem ſuam habebat, nec erat ita paßim ciuitatibus immixta, ut ſuperiores. ideoq́; non eſt memoriæ traditum, quòd cum Chriſto Eſſæi ſint congreßi, ſua nimirum tantum curantes, & iſtas nouitates (ut putabantur) quaſi ex alto deſpicientes ac faſtidientes.*

Quando autem primùm in populo Dei iſta zizania ſint exorta, ex hiſtorijs non poteſt ſatis liquidò haberi: niſi quòd ex Ioſepho appareat, tempore Iohannis Hyrcani, hoc eſt ante Chriſtum annis circiter 125. iſtas tres factiones innotuiſſe & inualuiſſe. Ait tamen Ioſephus de Antiq. Iudaic. libro decimooctauo, capite ſecundo, à multis ſeculis Iudæos in iſtas tres ſectas fuiſſe diuiſos. Occaſionem uerò ad eam ſciſsionẽ proculdubio dederunt ethnici reges, religionem Iudaicam miſerè turbantes, euectis ad ſummos gradus, & ad ipſa gubernacula Eccleſiæ collocatis pro arbitrio, indignis & improbis hominibus, uel gratia uel muneribus illectis. Præterea ſocietate ac familiaritate gentilium, philoſophica ſtudia & peregrinæ religiones paulatim imbibebantur à Iudæis, ſicut fieri ſolet: quibus poſtea uera Iudæorum religio & ſincera doctrina à Deo tradita, artificioſe diluebatur. Verùm de ſingulis quædam dicenda ſunt.

DE PHARISAEIS.

PHariſæorum creberrima in hiſtoria Euangelica mentio fit, eo quòd plurimos habuerunt aſſeclas, ac uoluerunt cuſtodes cœleſtis doctrinæ, & extirpatores falſorum dogmatum uideri: deniq; etiam gratia & potentia præſtabant.

Nominis rationem acceperunt uel à phares, id eſt à ſeparatione, quòd ab alijs profanis hominibus uoluerũt eſſe diſtincti: unde Hieronymus dicit, eos à diſsidio ſic appellari, in ſcripto aduerſus Luciferianos, & in quæſtionibus Hebraicis. Vel, quod magis eſt conſentaneum, ab expoſitione ſeu interpretatione Scripturarum, quam præcipuè profitebantur: ac ſi diceres, expoſitores, ſeu doctores. Sederunt in cathedra Moyſi, Matthæi uigeſimotertio: hoc eſt, officium eorum fuit docere. Libros ueteris Teſtamenti omnes ſtudioſe amplexi ſunt. Etſi autem in genere quædam capita doctrinæ retinuerunt, ut eſſe Deum, eſſe Deum unum, uenturum eſſe Meßiam, ac ingentia beneficia allaturum, hanc politiam & legem in populo Iudaico eſſe à Deo, poſteritatem Abrahæ eſſe Eccleſiam Dei, animas poſt mortem ſuperſtites eſſe, futuram eſſe reſurrectionem, in qua impij & ſcelerati pœnis, iuſti uerò præmijs afficientur: tamen horrendos habuerunt næuos, & profanas atque impias opiniones in pleriſq; articulis doctrinæ cœleſtis conceperunt, ac mordicus defenderunt. Quo autem res fiat magis perſpicua, ordine ipſorum falſa dogmata enumerabimus.

Vnum tantum eſſe uerum Deum, eumq́; unicam tantum, iuxta philoſophiam, eſſe perſonam, & nõ plures, aſſeruerunt Iohannis octauo: Vnum patrem habemus Deum: & uehementer offenduntur, quòd Chriſtus aſſeuerare auderet, ſe eſſe uerum Dei filium, & ipſos ſe aſpernantes, etiam patrem ipſum repudiare: non enim patrem Deum eſſe abſq; hoc filio.

Meßiam tantum habiturum humanam naturam. nam Matthæi uigeſimoſecundo, Marci duodecimo, Lucæ uigeſimo, ad interrogationem Chriſti, cuius filius ſit Chriſtus? reſpondent, Dauid. Sed Chriſtus è Dauidis Pſalmo 110. demonſtrat, eum non modò filium Dauid, hoc eſt hominem futurum, ſed habiturum inſuper ſublimiorem, nempe diuinam naturam: Quomodo, inquit, Dauid in ſpiritu uocat eum Dominum, dicens: Dixit Dominus Domino meo, ſede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum. Si ergo Dauid uocat eum Dominum, quomodo filius eius eſt?

Meßiam tantum regnum corporale Iudæorum reſtauraturum eſſe. Nam ex ſchola phariſæorum eum errorem protulerunt, mater filiorum Zebedæi & diſcipuli, Matthæi uigeſimo. Imò & poſt Chriſti reſurrectionem ſolicitè quærunt diſcipuli de regno mundano: Domine, inquiunt, num in hoc tempore reſtitues regnum Iſraeli? Adeò altè ipſorum animis hæc uulgaris Phariſæorum opinio inſederat. Illud Malachiæ 4. Ecce mittam uobis Heliam prophetam, antequam ueniat dies Domini magnus: non rectè intelligentes, ſomniarunt eundem illum Heliam, qui igneo curru aſcenderat in cœlum, ante Meſſiæ aduentum rediturum. Matthæi decimoſeptimo: Et interrogauerunt eum diſcipuli ſui, dicentes: Cur igitur Scribæ dicunt, quòd Heliam oportet uenire prius? Ieſus autem reſpondens, dixit illis: Helias quidem ueniet prius, & reſtituet omnia. Cæterùm dico uobis, Heliam iam ueniſſe, & non agnouerunt eum, ſed fecerunt in eo quæcunque uoluerunt. tunc intellexerunt diſcipuli, quòd de Iohanne baptiſta dixiſſet ipſis.

Legem de diſciplina ſeu externa obedientia duntaxat exponebant, quam opinionẽ Chriſtus refutat Matthæi 5. perſpicuè legem declarans, quòd non modò ex-

terna

terna facta,ſed etiam interiorem, & quidem abſolutiſſimam obedientiam flagitaret.

Prauos affectus ſentiebant non eſſe peccata,id quod ibidem diligenter Chriſtus refutat.

Docebant legem diuinam poteſtate liberi abitrij, ſeu naturalibus uiribus impleri poſſe.Hinc ſunt illæ inanes gloriationes:Non ſum ſicut cæteri homines,raptores,iniuſti, adulteri: Lucæ 18. cum tamē uacarent dilectione erga proximum,& omni pœnitentia.

Iuſticiam coram Deo,eſſe externam legis obedientiam, qualem ipſi præſtare poſſent. Verùm Matthæi quinto Chriſtus eam damnat: Niſi abundauerit, inquit,iuſticia ueſtra plus quàm ſcribarum & phariſeorum, non poteritis intrare in regnum cœlorum. Docet item Chriſtus,ſeſe ad hoc ueniſſe,ut legem exactiſſimè impleat,ne iota quidem aut apice uno relicto. Et Matthæi undecimo inquit: Venite ad me, &c. ego reficiam uos.

Sabbato adeò ſtrictè ab operibus abſtinendum eſſe docebant, ut ſanationem ægroti uel in momento factā, aut uellicationes ſpicārum ob urgentem famem, cenſerent grande aduerſus Sabbatum peccatum eſſe. Matth. 12. Marci 3. Lucæ 6. 14. Iohan. 5.7.9. ubi Chriſtus ſolidis argumentis etiam ſuperſtitionem refellit.

Diuortia licitum eſſe facere qualibet ex cauſa, Matthæi 19. Verùm confutantur à Chriſto,qui dicit,ab initio non ſic fuiſſe.item regulam ſancit:Quos Deus coniunxit,homo non ſeparet. in uno tamen adulterij caſu repudium concedit.

Cum publicanis & peccatoribus (cum tamen ad Chriſtum ſe conuertiſſent, non eſſe capiendum cibum, Matth. 9. Sed Chriſtus docet,hoc ſuum eſſe officium, ut peccatores ad pœnitentiam uocet.

Melius eſſe de facultatibus aliquid templo conferre, id quod uox Corban ſonat,quàm egenos parētes alere, Matthæi 15.ubi & grauiter eos increpat Chriſtus: Cur uos,inquit,tranſgredimini mandatum Dei,propter traditionem ueſtram?Nam Deus dixit:Honora patrem & matrem. Docuerunt igitur Phariſæi, opera electicia,ſeu non mandata,à ſanctis uerò tradita, longè præſtare operibus Decalogi. Lucæ 11.Chriſtus ijs exprobrat,quòd putarent ſe ſuis eleemoſynis peccata ſua emendare. Cumularunt autem traditiones humanas, & eas tanquam neceſſarias ad ſalutem poſtulauerunt: quæ quidem res nihil aliud quàm conſcientiæ dira carnificina fuit. Matthæi 23.Chriſtus inquit: Alligant onera grauia & importabilia, & imponunt in humeros hominum,digito autem ſuo nolunt ea mouere. Ioſephus Antiquitatum Iudaicarum libro decimotertio,capite decimooctauo teſtatur,Phariſæos plurimas conſtitutiones non ſcriptas à Moyſe,ſed per manus à maioribus acceptas,populo tradidiſſe.

Rituum ſuperſtitioſa obſeruatione ſingularem ſanctimoniæ ſpeciem præ ſe tulerunt.Sicut Matthæi 23.Lucæ 11. Chriſtus recenſet, nempe quòd orationes longas dixerint,peregrinationes terra mariq; ſuſceperint ad faciendum unum proſelytum,non iurarint, decimarint mentam & anethum & cyminum & rutam , & omne olus,mūdarint pocula et patinas:ædificarint ſepulchra prophetarum , & ornarint monumenta iuſtorum,& dixerint:Si fuiſſemus in diebus patrum noſtrorum, non fuiſſemus ſocij eorum in ſanguine prophetarum. Lucæ 18. Sic phariſæus deſcribitur, quòd ingenti oris hiatu iactet,ſe ieiunare bis in ſabbato, & decimas dare omnium quæ poßideret. Matth. 15. Marci 7. Phariſæi & omnes Iudæi, niſi crebrò lauerint manus, non manducant,tenentes traditionem ſeniorum. Et à foro uenientes,niſi baptiſentur,non comedunt. Et alia multa ſunt, quæ tradita ſunt eis ſeruare,lotiones calicum et urceorum,& æramentorum,& lectorum.

Abuſi ſunt clauibus. nam excommunicarunt Chriſtum & eius ſectatores,rectè docentes. Iohan. 12. Clauſerunt alijs cœlum. Matth. 23.

Veſtes geſtabant longas : fimbrias faciebant maiores quàm alij,quibus præcepta Dei erant inſcripta. Dilatabant etiam phylacteria ſua: quæ Epiphanius dicit fuiſſe purpurea.

Omnia deniq; eò retulerunt , ut ab hominibus magnificerent,& laudibus ſummis ueherentur. ſicut Matt. 23. Chriſtus docet.

Animas docuerunt eſſe quidē incorruptibiles, tranſire autem in alia corpora ſolas bonorum , improborū uerò animas interminabili ſupplicio cruciari. Ioſephus de bello Iudaico lib. 2. cap. 7.

Falſo legis zelo flagrabant,& Iohannē ac Chriſtum peius angue & cane rabioſo oderunt. Criminabantur , Iohannem ſine uocatione ſuo miniſterio fungi: Iohan. 1. Doctrinam & miracula Chriſti miris calumnijs carpebant ac lacerabant: dicebant eum habere diabolum,ac per incantationes eiuſmodi res efficere. Matth. 12. Mar. 3. Luc. 11. Iohann. 8. Decretum quoq; fecerāt è ſynagoga eſſe eijciendū,quicunq; IESVM pro Meſſia acciperet & confiteretur. Iohan. 12. Cæco conantur perſuadere,eum hoc beneficiū non à Chriſto accepiſſe, Iohan. 9. Leproſos nouem ad defectionē à Chriſto hortati ſunt,ac perfecerunt: nec dubium , quin plurium aliorum fidem euerterint.

Erant perſecutores acerrimi & cruentiſſimi uerorum doctorum. Hieronymus in 17. capite Matthæi inquit, in Iohannis necem phariſæos conſenſiſſe, Chriſto etiam indeſinenter inſidias ſtruunt,ac nō deſinunt conferre conſilia,donec eum cōprehenſum morti tradant. Matth. 15. Mar. 3. Iohan. 11. 18.

Erant arrogantes : tum quia ſibi uendicabant legis iuſticiam,ſeu perfectionem,quam proprijs ſuis operib. aſſecuti fuiſſent, Luc. 10. tum quia honores maximos captabant, Matth. 23. Amant primos accubitus in cœnis: & primas cathedras in ſynagogis,& ſalutationes in foro,& uocari ab hominibus Rabbi.

Auari. Luc. 16. Phariſæi erant auari , Matthæi 23: Comeditis domos uiduarum . Significat ipſos confictis & ſuperſtitioſis cultibus uiduas & alios ſimpliciores pecunia emungere. Inde eſt quòd uendentes,ementes ac numularij in ipſum templum Hieroſolymitanum conſederant, ac id ſpelunca latronum à Domino uocetur, Matthæi 21.

Erant potentes,& popularē auram habentes: eaq; ſæpe abutebantur,ſiue in perniciem , ſiue commodum aliorum. Patet id ex hiſtoria paßionis,quum populum inſtigant ut clament de Chriſto , Crucifige: & petant Barrabam dimitti. Ioſephus etiam ſcribit, Antiquitatū Iudaicarum libro decimotertio , capite 23. Phariſæos

apud Iudæos plurimum poſſe, ſiue exoſum aliquem cupiant lædere, ſiue amicum iuuare. Valde enim his fidem habere uulgus, etiamſi per inuidiam de quopiam malè loquamur. Et libro 17. cap. 3. ſcribit: Phariſæos eſſe genus hominum aſtutum, arrogans, & interdum regibus quoque infeſtum, ut eos etiã apertè impugnare non uereatur. Nam cum tota gens Iudæorum fidẽ ſuam iureiurando obligaſſent regi et Cæſari, hi ſoli non iurarunt, excedentes ſex millium numerum. Scribit etiam Ioſephus Antiquitatum Iudaicarũ libro 17. cap. 3. eos ſibi quandã futurorum præſcientiam ex Dei colloquijs tribuiſſe, quod fortè cabaliſticum quiddam fuit.

Poſtremò, quia ſuperbi, præfracti ac malitioſi erãt, ideo Chriſtus malo (quod dicitur) nodo robuſtum addebat cuneum: Væ, inquit, uobis ſcribæ, hypocritæ, quia clauditis regnum cœlorum ante homines. Vos enim nõ intratis, nec introeuntes ſinitis intrare. Comeditis domos uiduarũ, et facitis filios gehennæ. Duces cæci, excolantes culicem, camelũ autem deglutiẽtes. A' foris quidem apparetis hominib. iuſti, intus autem pleni eſtis hypocriſi & iniquitate. Serpentes & genimina uiperarum, quomodo fugietis à iudicio gehennæ? Vocat eos etiam ſtultos, Matth. 23. Et Iohannes baptiſta acerrimè in eos inuectus, inquit: Progenies uiperarum, quis demonſtrabit uobis fugere à uentura ira? Ac ſeuerè præcipit Chriſtus, eos uitari: Matthæi 16. Attendite, inquit, & cauete uobis à fermento Phariſæorum.

DE SADDVCAEIS.

Sadducæi magnificum ſibi nomen à iuſticia impoſuerunt (zaddikim enim iuſti dicuntur) cum tamen omnium eſſent ſceleſtiſſimi. Videtur inde hæc ſecta enata, quòd Phariſæi immodicè homines ceremonijs onerabant: ipſi igitur hæc uincula nonnihil laxare uolebant. preterea ex philoſophia deprauata ethnicas & Epicureas opiniones hauſerãt, quas ſimul religioni miſcebant. Etſi autem Phariſæorum ſecta exiſtimatione uirtutis ac ſanctimoniæ excellebat, ac plurimos habebat admiratores ac ſectatores: tamen apparet hoc Chriſti tempore, Sadducæos quoq; haud paucos habuiſſe adſtipulatores. nam hi quoq; Ioannem baptiſtam, Chriſtũ, eiusq́; diſcipulos, diſputationibus ſuis inſidioſis adoriebantur. Compendio autem ſtudentes, & ocio, imò etiam ut effugerent plurium confutatiões, abiectis & abolitis omnibus prophetarum libris, ſolos quinque Moſi receperunt ac profeſſi ſunt. hinc eſt, quòd Moſen tantũ citant, congredientes cum Chriſto: Matthæi uigeſimoſecundo.

In dogmatis falſis plerisq; cum Phariſæis conſenſere: uerùm habuerunt tamẽ adhuc quædam peculiaria: utpote, Non eſſe mortuorum reſurrectionem. Argumentantur autem ſic, Matthæi 22. Marci 12. Luc. 20. Moſes dixit: Si quis mortuus fuerit, nõ habens filios, ducat frater eius uxorem eius, ut ſuſcitet fratri ſuo ſemen. Sed apud nos fuerunt ſeptem fratres, quorum quilibet unam eandemq́; habuere uxorem. Abſurdum autem & inconcinnum fuerit in reſurrectione, unam mulierem ſeptem legitimos maritos habere: Ergo non erit reſurrectio. Verùm Chriſtus eos egregiè refutat, & inquit: Erratis, neq; ſcripturas neq; uirtutem Dei ſcientes. in reſurrectione neq; nubent, neq; ducentur, ſed ſunt ſicut angeli in cœlo. De reſurrectione autem mortuorũ non legiſtis quod dictum eſt à Deo: Ego ſum Deus Abrahami, & Deus Iſaac, & Deus Iacob? Non eſt autẽ Deus mortuorum, ſed uiuentium. Sic illi confuſi diſcedunt.

Sequuntur autem ex hoc errore, ſicut eſt natura ſua fœcundus, alij multi: nempe, Corpora & animas ſimul poſt mortem interire: Pios bonorũ operum nullam retributionem, ſceleſtos & peſſimos homines nullas pœnas accipere, quàm in hac uita: nullum eſſe infernum: Nullum cœlum, in quo æterna ſit futura uita: Honeſtè uiuendum, & ſacrificia præſtanda, tantũ propter hanc momentaneam & caducam uitam. Deletur confeſſio doctrinæ, ac uera inuocatio. Quibus portentis quid poteſt eſſe furioſius ac tetrius?

Dicunt, neq; angelum neque ſpiritum eſſe: Actorum 23. quæ quidem è priori fonte promanant.

Aſſeuerant, in noſtra ipſorum eſſe poteſtate, ut tam fœlicitatis nobis ipſi autores ſimus, quàm infortunij. Ioſephus Antiquitatum Iudaicarum libro 13. cap. 9. & de bello Iudaico lib. 2. cap. 7.

Etſi autem infenſi erant Phariſæis, tamen ſimul ſuas contra Chriſtum coniungunt operas, eiq́; exitium machinantur. Matthæi 16. Phariſæi & Sadducæi coniuncti Chriſtum tentant. Item Matthæi 22. Marci 12. Lucæ 20. Phariſæi ſociales fuere, mutua ſe dilectione complectentes: at Sadducæi etiam inter ſe feris moribus diſcreparunt. Ioſephus de bello Iudaico lib. 2. cap. 7.

Pugnarunt autem Iohannes baptiſta & Chriſtus, & Zacharias & Simeon, ac alij pij, contra illos ſeductores, tum refutando eorum falſa dogmata, tum alios dehortando ut ab ijs ſibi cauerent. Sic Chriſtus Matthæi 16. dicit ad ſuos diſcipulos: Videte et cauete à fermento Phariſæorum & Sadducæorum.

DE ESSAEIS.

Tertia in Iudaico populo ſecta erat, Eſſæorum, ſeu ut aliàs uocantur Eſſenorum: quaſi dicas, operatorum. Volebant enim factores, & non tantum doctores aut ſimulatores legis haberi. Orta eſt hæc factio inde, quòd in Phariſæis hypocriſin, fucoſamq́; pietatem, ambitionem, liuorem, dominandi libidinem, & alia quædam à uera pietate aliena cernerent. Deinde etiam à craſſo ac prophano Sadducæorum Epicureiſmo abhorrebãt. Quod igitur in hiſce deſiderabãt, ipſi operibus præſtare & declarare conabantur: tituloq́; ſuam profeſſionem notam eſſe cupiebant. Quo autem expeditius hoc quod moliebantur effectum darent, in extremam Iudææ oram, ad lacum Aſphaltitem, haud procul à Iericho, ubi erant fragrantes balſami horti, ſe cõtulerunt: ſicut Plinius libro 5. cap. 17. de ipſis ſcripſit. Cum autem non fiat eorum mentio in hiſtoria Euangelica, fortè quòd in receſſu habitarint, & à communi doctrina Phariſæorum nihil diſcrepabant, miriſq́; eos uehat Ioſephus laudibus, narrationem eius de Eſſenis hic recitare uiſum eſt. Is autem libro. 2. cap. 7. de bello Iudaico, ſic ſcribit. Tertium philoſophiæ genus Eſſæi colũt, gente quidem Iudæi, uerùm inter ſe mutuo amore coniunctiſſimi, & qui præter cæteros, uoluptates quidẽ quaſi maleficia uitarent, continentiam uerò ſeruare, neq; cupiditati ſuccumbere, uirtutem maximam ducerent. Itaque nuptias quidem faſtidiunt: alienos uerò filios, dum adhuc molles ſunt, eruditioni traditos, pro cognatis habentes, ſuis moribus diligenter inſtituunt: nõ quia con-

iugia uel humani generis ſucceſsionem cēſeant perimēdam: ſed quia cauendā putent intemperantiā fœminarum, nullā earū uni uiro fidē ſeruare credentes. Quin & diuitiarum contēptores ſunt, rerumq́; apud eos communicatio admirationi habetur, neq; inuenias alteri alterū opulentia præſtare: legemq́; ſibi dixerūt, ut qui diſciplinā ſuam ſectari uellent, bona cōtubernio publicarent. Ita enim fore, ne uel paupertatis humilitas, uel diuitiarū dignitas appareret: ſed permixtis facultatibus, uelut inter fratres, unum eſſe omniū patrimoniū. Probro autē ducunt oleū, etſi quis uel inuitus unctus fuerit, mundicijs corpus abſtergens, quoniā ſqualorē decorem putāt, dummodo ſemper in ueſte ſint candida. Deſignatos autē communiū rerum procuratores habent, et ad uſus omniū ſingulos indiuiſos. Non eſt autem illis una ciuitas certa, ſed in ſingulas multa domicilia transferūt, et aliūde aduenientibus ſectæ ſuæ profeſſoribus, quicquid habent promptum exhibent, quaſi proprium. Deniq; tanquam conſuetiſsimi ad eos ingrediuntur, quos nunquam antè uiderunt. Hinc eſt, quòd cum peregrinantur, propter latrocinia tantū armantur, neq; præterea quicquam ferunt. In ſingulis autem ciuitatibus, ex eodem collegio ſpecialis curator hoſpitum conſtituitur, qui eorū ueſtimenta, cæteraq́; uſui neceſſaria tueatur. Amictus autem cultusq́; corporis omnibus pueris in metu & ſub cura magiſtri agentibus, par eſt. Nec uerò ueſtitum ſiue calceos mutant, niſi aut omnino conſciſsis prioribus aut longi temporis uſu conſumptis. Nihil autem inter ſe mercantur, aut uendunt: ſed egenti quiſq; quod habet præbens, refert ab eo quod ipſe non habet: quamuis etiam ſine permutatione cunctis libera ſit facultas à quibus libuerit accipiendi quod opus ſit. Præcipuè circa Deum religioſi ſunt. Namq; ante ſolis ortum nihil profani loquuntur, ſed ei patria quædam uota celebrant quaſi, ut oriatur precantes. Deinde ad quas nouerunt ſinguli artes, à curatoribus dimittuntur. Cumq́; ad horam quintam ſtudioſe fuerint operati, rurſus in unum congregantur: linteiſq; præcincti uelaminibus, ita corpus aquis frigidis abluunt. Atq; hac luſtratione facta, in eadē ſecreta coeunt, quò neminē alterius ſectæ hominē aſpirare conceſſum eſt: ipſiq; purificati, uelut in ſanctū quoddam templū, in cœnaculū ueniūt: quibus ibi cū ſilentio reſidentibus, piſtor quidam panes ordine, unum autem uaſculū ex uno pulmento ſingulis cocus apponit. Deinde uoce cibum ſacerdos anteuenit. neq; guſtare quēquā fas eſt, niſi prius Deo celebretur oratio. Poſt finē quoq; prandij, uota repetunt. Nam & cum incipiunt, & cum deſinunt, quaſi datorem uictus Deum laudibus canunt. Tunc uelut ſacris illis depoſitis ueſtimentis in opere uſq; ad ueſperā uerſantur. Similiterq́; inde reuerſi cœnant cōſidentibus etiā hoſpitibus, ſi quos fortè interueniſſe repererint. Neq; uerò clamor unquam tectū illud, neq; tumultus inquietat: quum etiā loquendi ordine alijs alij cedāt, eorumq́; ſilentiū extra tectum conſtitutis arcanū quoddā uideatur uenerabile. Cuius quidem rei perpetua ſobrietas cauſa eſt, quodq́; apud eos edendi aut potandi modus ſaturitate definitur. Sed quamuis aliarum rerum nihil ſine præcepto faciunt curatoris, tamen in his duobus, hoc eſt iuuando & miſerendo, ſui iuris ſunt. Nam & ſubuenire dignis cum opus eſt, ſuo arbitrio cuiq; licet: & indigentibus alimenta porrigere. Sanè cognatis dare aliquid, ſine curatoribus, interdictum. Iidem iracundiæ moderatores iuſti ſunt, indignationem cohibent, fidem tuentur, paci obſecundant: & omne quod dixerint, iureiurando fortius habent: Ipſum autē iuſiurandū quaſi periurio deterius uitant. Iam enim mendacij eū damnatum arbitrantur, cui ſine Deo non creditur. Summū autem ſtudium ueterum ſcriptis adhibent: ea maximè inde, quæ animæ & corpori expediāt, eligentes. Hinc illis morborum remedia, ſtirpes medicæ, quamq́; uim propriā ſinguli lapides habeant, rimantibus conquiruntur. Sectæ uerò ſuæ ſtudioſis, nō ſtatim cū eis una collectio, ſed per annū integrum extrinſecus commorati cuiq; eundem uictus ordinem tribuunt: dolabellam quoq;, & quod prædictum eſt perizoma, & albam ueſtem tradentes. Cum uerò proceſſu temporis experimentum cōtinentiæ dederit, accedit etiam ad cōmunem cibum, & purioribus, ob caſtificationē ſcilicet, aquis participat: neq; tamen in conuictum aſſumitur. Poſt oſtenſionem quippe cōtinentiæ, duobus annis, alijs mores eius probātur. Cumq́; dignus apparuerit, tunc demum in cōſortium aſſumitur. Prius uerò quàm incipiat communem habere cibum, magnis execrationib. adiurat, ſe primùm quidē colere Deum, deinceps quoq; erga homines ſeruare iuſticiam: & neque propria ſponte nocere cuiquam, neq; ex præcepto obeſſe: quinimò iniquos omnes odiſſe, & collaborare ſemper iuſticiæ ſectatoribus, fidē omnibus ſeruare, maximè uerò principibus. Neq; enim abſq; uoluntate Dei cuiquam poſſe principatus potentiā cōtingere. Si uerò ipſe cæteris præſit, nunquam ſe abuſurū uiribus poteſtatis ad contumeliā ſubiectorū, ſed neq; ueſte aut ambitioſo aliquo ornatu reliquis eminere: ueritatem ſemper diligere, & habere propoſitum conuincere mentientes. Manus uerò à furto, & animā purā ſeruare ab iniuſtis cōpendijs: & neq; aliquid de myſterijs conſectaneos celare, neq; profanis eorū quippiā publicare, etiamſi intentata quiſpiā morte cōpellat. Super hæc aūt addunt, nihil ſe de dogmatibus aliud q̃ ipſi ſuſceperint, tradere. Fugere aūt latrocinia, & conſeruatū ire ſimul & dogmatis ſui libros, & angelorū nomina. His quidem execrationibis explorant, & quaſi præmuniunt accedentes. Deprehenſos uerò in peccatis, à ſua congregatione depellunt: & qui taliter fuerit condemnatus, miſerabili plerunq; morte conſumitur. Illis quidē ſacramentis ac ritibus obligatus, neq; carpere ab alijs oblatū cibum poteſt: herbas uerò pecudū more decerpens, & fame exeſus per membra corrumpitur. Ob quod etiam plerunq; miſerati, extremū ſpiritum agentes receperūt, ſufficientem pro peccatis eorū, quæ uſq; ad mortem adduxerit, pœnam luiſſe cenſentes. In iudicijs uerò ſunt diligentiſsimi ac iuſtiſsimi. Diſceptant autem non minus quàm centum in unum coacti: quod aūt ab his decretū fuerit, immobile manet. Veneratio quoq; apud eos poſt Deum magna legiſlatoris eſt, ita ut ſi quis eum blaſphemauerit, morte damnetur. Senibus uerò obedire, & plurium quorumq; decreto, probabile arbitrantur officiū. Cum ſimul deniq; ſederint decē, nullus unus nouem loquitur inuitis. Expuere quoq; in mediū eorum, uel in dextram ſui partē, quiſq; deuitat. Sabbatis quoq; operationē aliquam contigiſſe, omnib. Iudæis diligentius cauent. neq; cibum ſibi ſolum pridie præparant, ne uidelicet illo die

ignem

ignem accendant:ſed neq; uas aliquod tranſponere audent, imò nec aluum purgant. Alijs autem diebus fodientes foueam uno pede altam σκαλίδι, hoc eſt dolabella quam tradi nuper accedentibus diximus, demiſſa ueſte ſeſe diligentiſſimè contegentes, ne ſcilicet ſplendori diuino iniuriam faciant, in eadem fouea ab onere uentris leuantur, ac deinceps terram quam effoderāt reducunt: idq; ipſum faciunt in locis ſecretiſſimis: et cum naturalis ſit iſta purgatio, nihilominus tamen ſolenne habent, ut quaſi ab immunditia diluātur. Diſcernūtur autē inter ſe ſecundum ſuſceptæ abſtinentiæ tēpora, in ordines quatuor: tantumq; hi qui iuniores ſunt, inferiores præcedentib. æſtimātur, ut ſi aliquos eorū cōtigerint, quaſi à contactu alienigenæ diluantur. Viuunt aūt quàm longiſſimè, ita ut plurimi eorū uſq; ad centenariā proferātur ætatē, propter ſimplicitatem uictus, ut equidē puto, & inſtitutionē bene in omnibus ordinatam. Sunt etiam cōtemptores aduerſorū: cruciatus ſiquidē uincūt firmitate cōſilij. Mortē uerò, ſi cum decore obeunda ſit, iudicant etiā immortalitate meliorem. Prodidit aūt eorū in omnib. negocijs animos, bellū quod geſtum eſt cum Romanis. Tunc ſiquidē per artuū cōfractiones & ignes, ac per tormenta omnigena tranſeuntes, ut uidelicet uel in legislatoris aliqd loquerentur iniuriā, uel ciborū quippiam quod nō ſolent ederent, ad neutrū horū potuerūt cōpelli: ſed neq; deprecari ſuos tortores, aut inter ipſa flere ſupplicia: in medijs quinimo cruciatib. ſubridētes, et eis qui tormenta admouerāt illudentes, cōſtantes animas cum quadā hilaritate reddebant, ſcilicet quaſi qui eas eſſent denuò recepturi. Opinio quippe apud illos firmata cōſiſtit, corruptibilia quidē eſſe corpora, materiamq; eorum nō eſſe perpetuā: animas aūt immortales ſemper manere: et de æthere ſubtiliſſimo commeantes, quaſi carceribus ita corporibus implicari, uelut quas illecebra naturalis attraxerit. Quum uerò fuerint à carnalibus releuatæ uinculis, quaſi de ſeruitute lōgiſſima liberatas, ita illico lætari eas, ſublimesq; ferri. Et quidē bonas (cōcinentes in hoc Græcorū ſententijs) pronunciāt ultra Oceanū degere, ubi eis ſit repoſita pfruitio: illic quippe eſſe regionē, quæ neq; imbribus, neq; niuibus, neq; æſtibus aggrauetur: ſed quam Oceano oriens Zephyrus, & leniter aſpirans amœnet. Malis autē animabus procelloſa loca & hyberna delegant, plena gemitibus exercendarū ſine fine pœnarū. Sunt autē in eis qui etiā futura noſſe promittant, ſacris uidelicet libris, & uarijs ſanctificationibus, prophetarūq; dictis à primis ætatib. adhærentes: rarò autē accidit, ut prædictiones eorū fruſtratio conſequatur. Eſt autē aliud etiā Eſſenorū collegiū, cibos quidē & mores legesq; ſimiles cū priorib. habēs, diſtās uerò opinione de cōiugio. Maximam ſiquidē uitæ hominū partē, ſucceſſionē ſcilicet, amputare eos qui abſtineāt nuptijs, arbitrantur: quippe ſi in eandem uelint oēs ire ſententiā, defecturū confeſtim genus humanū. Nihilominus autē cum tanta ipſi moderatione cōueniunt, ut per trienniū explorēt ualetudinē fœminarū: & ſi cōſtanti purgatione apparuerint idoneæ partui, ita eas in matrimonia aſciſcūt. Nemo tamen eorū cum prægnante cōcumbit: ut oſtendant, quòd nuptias nō uoluptatis, ſed liberorū cauſa inierint. Lauantibus autem fœminis, ita ut uiris, perizomatū ineſt amictus. Tales ſunt mores huius collectionis. Meminit Eſſenorū quoq; lib. 18. ca. 2. Antiquitatum Iudaicarū ubi dicit: Eſſenorū placitū uniuerſitatis regimen citra exceptionem Deo aſſerit, immortalitatem animis: nec aliud quicquā æquè ac iuſticiā, omni cōtentione expetendum exiſtimat: ad templū autē donaria mittētes, ſacra ibi nō faciūt, quòd ſanctiorib. utātur ceremonijs. quapropter excluſi à cōmuni fano, ſeorſim ſacrificāt: moribus alioqui ſunt probatiſſimis, agris colendis in totum dediti. Miranda etiam eſt eorū iuſticia, quæ omnes Græcos & Barbaros longè ſuperant, multis etiam ſeculis triti in eis continuis ſtudijs. Apparet ex iſta narratione, Eſſenorum collegium, nihil aliud quàm monachatū fuiſſe.

DE THEVDA.

Gamaliel in Actis cap. 5. diſſuadens Iudæis, ne uiolēter in Apoſtolos Chriſti ſæuirēt, cōmemorat duos præſtigiatores ſeu hæreticos, qui non multo antè extiterint: Ante hos, inquit, dies extitit Theudas, dicens ſe eſſe aliquē, cui adhæſit numerus uirorū circiter quadringentorū, qui occiſus eſt, & omnes quicunq; credebāt ei, diſſipati ſunt, & redacti ad nihilum. Verùm Ioſephus nō parum ab hac narratione diſcrepare uidetur. Nam Antiquit. Iudaic. lib. 20. cap. 2. refert hunc Theudam in Iudæa fuiſſe, Cuſpio Fado eam procurante, qui & ex improuiſo in eam congregationem equitibus immiſſis plurimos interemerit, ac Theudæ caput amputatum Hieroſolymam detulerit. Genus doctrinæ fuiſſe, quòd ſe prophetam uenditarit, ac promiſerit ſe Iordanem ſciſſurum uerbo, ſiccumq; tranſitum præbiturum. Perſuaſiſſe igitur magnæ uulgi multitudini, natura curioſæ & rebus nouis cupidæ, ut facultatib. ſuis aſſumptis ad Iordanem confluerent. Verùm cum Gamaliel dicat, Iudam Galileū fuiſſe poſt hunc Theudam, & quidem Cyrenio cenſum exigente: Fadus autē multo pòſt, nempe circiter annum Domini 47 Iudæam adminiſtrauerit: potius Lucæ fides habenda uidetur, neq; nos illud tempus in magno ponimus diſcrimine.

DE IVDA GALILAEO.

Poſt Theudā (inquit Gamaliel in Actis 5. capite) extitit Iudas Galilæus, eo tempore cum cenſus ageretur, & auertit populū poſt ſe: & ipſe perijt, & omnes quotquot obſecuti fuerant ei, diſperſi ſunt. De hoc turbatore Ioſephus Antiq. Iudaic. lib. 18. cap. 1. Extitit quidā Iudas Gaulonites, ortus ex oppido Gamala: qui adiūcto ſibi phariſæo Sadduco, ſollicitabat ad defectionem populos: cenſum nihil aliud quàm manifeſtā ſeruitutis profeſſionē eſſe dictitans, et uniuerſam gentem ad tuendā libertatē adhortans. Fore enim, ut re bene geſta fortunis ſuis fruantur feliciter, & confirmati in earum poſſeſſione laudē quoq; ſibi parent fortitudinis: nec ſperādum auxilium cœleſtis numinis, niſi ipſi quoq; rebus ſuis conſulant. Item libro eodem, capite 2. Hi, inquit, cæterà cum phariſæis conſentiunt, niſi quòd conſtantiſſimo libertatis amore flagrant, credentes ſolū Deum dominum habendum ac principem: & facilius uel exquiſitiſſima pœnarum genera laturi, unà cum cognatis ſuis ac cariſſimis, quàm mortalem aliquem appellaturi Dominum. Idem de bello Iudaico lib. 2. cap. 7. inquit: Coponio diſceptante, Galilæus quidam Simon nomine defectionis arguebatur, quia indigenas increparet, ſi tributū Romanis pendere paterentur, dominosq; poſt Deum ferrent mortales.

Cæterùm recenſet Epiphanius tomo 1. lib. 1. adhuc alias quaſdam hæreſes, quæ hoc tempore in Iudæa graſſatæ ſint, ut Sebuæi, Gorthæni, Doſithei, qui Eſſenorũ uidentur factiones fuiſſe: & Scribæ, Hemerobaptiſtæ, Nazaræi, Oſſeni, & Herodiani. Verùm cum in Euangeliſtis eorum memoria non extet, nec ſit exploratum quando uel cœperint, uel deſierint, prolixè eorũ furores hoc loco commemorare noluimus.

CAPVT SEXTVM.

DE CEREMONIIS QVAE IN populo Iudaico hoc tempore fuerunt uſitatæ.

INduit Chriſtus in religionem Iudaicam, adhuc qualitercũq; ſtantẽ. Itaq; et ceremonijs quibuſdã cõmunicauit, præſertim à Deo per Moſen inſtitutis: quibuſdã uerò nõ, ut traditionib. ſeniorũ, quæ aliquid ſuperſtitionũ habuêre. Priuſquã igitur ritus nouos et inſignes à Chriſto inſtitutos recenſeamus, quorũ pauciſſimi ſunt, receptas atq; uſitatas ceremonias populi Iudaici commemorabimus.

DE TEMPLO HIEROSOLYmitano, & quid in eo ſolitum ſit fieri.

FVit adhuc Hieroſolymis téplũ, quod templum Dei Matthæi 21. appellatur, quodq; unum uniuerſa gens Iudaica habebat, quadragintaſex annis ædificatum. ſicut Iudæi affirmant Iohannis ſecundo. Id uerò ſic ſe habet: Nabuchodonoſor ſpoliauerat & accenderat magnificum Salomonis templum, ac reliquam ciuitatis partem ſolo æquauerat per Nabuzardan militiæ principem, abductis reliquijs Babylonem in ſeruitutem. Verùm Cyro primo Perſarum rege imperium tenente, ſingulari Dei beneficio Daniel regi perſuaſit, ut captiuis Iudæis libertatẽ edictis publicis reſtaurandi templũ & Hieroſolymam cõcederet. Inchoatur igitur inſtructio templi anno Cyri ſecundo. Verùm faceſſunt ædificantibus negocium, & operas impediunt Samaritani & alij uicini, ueriti ne ſi eo loco rurſus ciuitas muniretur, ſibi de dignitate ac cõmodis plurimũ decederet: religio etiã quã habebãt, præ Iudaica uileſceret. Cyro aũt bellis implicito uarijs, ac poſtea etiã à Scythis interfecto, aliquã diu operis ſuis abſtinere coacti ſunt Iudæi, deſtituti defenſore. Cyro Cambyſes ſuccedit, impietate & tyrannide celebris: qui & ſuapte malicia & prauis inſtigatoribus accenſus, edicta promulgauit, ne ædificatio templi continuaretur. Poſtea ſub Longimano, ſeu ut alij uolunt, Dario Hiſtaſpe, opus templi, publica regis autoritate, iuſſu & impẽſis additis, conſummatũ eſt. Etſi aũt & Herodes quædam renouarat & ornarat, teſte Ioſepho: tamẽ de ueteri inſtauratione in hiſtoria Euangelica loquuntur Iudæi, quæ facta eſt circiter 556 annos, ſi initium computetur, ante Chriſti natiuitatem.

Mirantur aũt Apoſtoli ſtructurã templi, eamq; & corã Chriſto prædicant: Magiſter, inquiunt, aſpice quales lapides, & quales ſtructuræ. Et dona, quib. ornatũ erat, laudant Matt. 24. Marci 13. Lucæ 21. Maximus igitur fuit eius domus ſplendor & magnificentia, ſicut Ioſephus lib. 15. cap. ultimo prolixè deſcribit. Situs templi fuit in loco edito, ſicut ea locutio teſtatur Lucæ 18. Duo homines aſcenderunt in templum. & in Actis capite 3. dicitur, Petrũ & Iohannẽ aſcendiſſe in templum.

Iohannis 10. fit mentio porticus Salomonis in tẽplo, in qua Chriſtus ambularit: ac Iudæis ſciſcitantibus, declarauerit ſe eſſe Meſsiam. Templi pinnæ mentio fit Matthæi 4. Portæ templi, quæ Specioſa uocata eſt, mentio fit in Actis Apoſtolorum cap. 3. Intus autem qualis ædificiorũ ratio fuerit, Paulus Hebr. 9. exponit: Tabernaculũ, inquit, primũ in quo erant candelabra, & menſa, & propoſitio panũ, quæ dicitur ſancta. Poſt uelamentũ aũt, ſecundũ tabernaculũ, quod dicitur ſancta ſanctorũ, aureũ habens thuribulũ, & arcã teſtamenti, circumtectã ex omni parte auro: in qua urna aurea habens manna, & uirgã Aaron, quæ frondauerat: & tabulæ teſtamenti, ſuper quæ erãt Cherubin gloriæ, obumbrantia propitiatoriũ. Velũ ante ſanctum ſanctorũ pependit, quod Chriſto in cruce mortuo ſponte per medium eſt diſruptum. Diſtinguuntur & Lucæ 1. in hiſtoria Zachariæ, templi loca. nam populus foris ſtat, hora incenſi orans: at ſacerdos Zacharias intus incenſum ponit in altare. Panum propoſitionum meminit Chriſtus Matthæi 12. & hoc tempore quoq; collocatos fuiſſe in menſa, Paulus Heb. 9. teſtatur.

De altari, in quo incenſio fiebat, Lucæ 1. dicitur, & Matth. 23. Lucæ 21. Zacharias inter templum & altare eſt occiſus. Fuit & gazophylaciũ in templo, Marci 12. Lucæ 21. Iohan. 8.

Nunc quid in templo factũ ſit, uideamus. Hebr. 9. ſic ſcriptũ eſt: In prius tabernaculũ ſemper introibãt ſacerdotes ſacrificiorũ officia conſummantes: in ſecundum autem ſemel in anno ſolus Pontifex, non ſine ſanguine: quem offerret pro ſua & populi ignorantia: hoc ſignificante Spiritu ſancto, nondũ propalatã eſſe ſanctorum uiã, adhuc priore tabernaculo habente ſtatũ. Quæ parabola eſt temporis inſtantis, iuxta quam munera et hoſtiæ offeruntur, quæ nõ poſſunt iuxta conſcientiam perfectũ facere ſeruientẽ: ſolũmodo in cibis, & in potibus, & in uarijs baptiſmatibus, & iuſticijs carnis, uſq; ad tempus correctionis impoſitis. Nam ſanguis hircorũ & taurorũ, & cinis uitulæ aſperſus inquinatos ſanctificat, purificans carnẽ. Lucæ 1. Zacharias in altari poſuit incenſum. Erat in ſancto ante ſanctũ ſanctorum altare, in quo quotidie mane et ueſperi thymiama incendebatur, fiebãtq; preces matutinæ et ueſpertinæ, ac populus ſolebat ad eas conuenire. Exodi 30. Facies altare de lignis Setim. itẽ, Adolebit incenſum ſuper eo Aaron, ſuauè fragrans: mane, quando cõponet lucernas, incendet illud: & quãdo collocabit eas ad ueſperũ, uret thymiama. Sanctificãtur Paulus & cæteri cum eo in tẽplo Hieroſolymitano: id quod fiebat ſacrificijs ſeu oblatione pro unoquoq; eorũ, Act. 21. Purgabãtur in tẽplo puerperæ. ita Maria diebus à Moſe præſcriptis, quibus debebãt ſe à partu domi cõtinere, uenit in templũ, offerẽs ſicut aliæ pauperiores, forte par turturũ, unũ in holocauſtũ, & alterũ pro peccato: et ſacerdos pro ea orauit. Leuit. 12. Luc. 2. Siſtebãtur in eo primogeniti, ac redimebantur certo ritu. Sic Maria Chriſtũ primogenitũ in templũ obtulit, eumq; redemit. Exodi 13. 34. Numeri 8. Hæ ceremoniæ, quia à Deo erant præceptæ, ideo à pijs omnib. hoc adhuc tẽpore religioſè obſeruabantur.

Erant

Erãt in templo uendentes ac ementes, menſæ nummulariorum, & cathedræ uendentium columbas, idq́; in uſum ſacrificiorum. Nam peregrè aduenientibus, interdum etiam inquilinis, non erant ad manum uictimæ. Iſti igitur mercatores ibi uenalia habebãt omnis generis animalia, oues, boues, colũbas, ad ſacrificia idonea: aderant & nummularij, monetas mutantes, & mercantes ea quæ adferebãtur ſeu à peregrinis, ſeu à ſacerdotibus. Eam profanationem non modò graui concione taxat Chriſtus, quòd inquit: Scriptum eſt, Domus mea domus orationis uocabitur, uos autem feciſtis ſpeluncã latronum: ſed etiam ui menſas & æs euertit, ac flagello uendentes ac ementes è templo exturbat, Matthæi 21. Marci 11. Lucæ 19. Iohan. 2.

Offerebant ad altare munera: nec licebat eos hoc facere, qui inimicitias cum alijs habebant. Ideo Matth. 5. Chriſtus inquit: Si offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduerſum te, relinque ibi munus tuum ante altare, & uade prius reconciliare fratri tuo, & tunc ueniẽs offeres munus tuum.

Docuerunt in templo ſacerdotes populum, de uero uſu ac fructu ſacrificiorũ, deq́; alijs articulis doctrinæ cœleſtis. Sic non fruſtra populus Zachariam uictimas comburentem expectant, ſed haud dubiè & conciunculam quãdam & benedictionem ex ipſo priuſquam exiret, cupiebant audire: Lucæ 1. In templo inter medios doctores ſedet Chriſtus, audiens & interrogans: Lucæ 2. Solenne igitur fuit, doctores in templo turbam erudire. Lucæ 2. Simeon docet de IESV, quòd ſit uerus Meſsias, ab omnibus pijs hactenus expectatus. Hanna quoq́; ibi concionem habet de IESV Meſsia, exhibito ad eos qui redemptionem Iſrael expectabant, quorũ numerum aliquem ibi præſtò fuiſſe, conſentaneũ eſt. Chriſtus etiam poſtea munus ſuum auſpicatus, frequentius ipſe in templo docuit: ut eſt annotatum Matthæi 21. Marci 12. 13. Lucæ 22. Iohan. 5. 7. 8. 10. Docuit autẽ Chriſtus in templo ſedens. Iohã. 8. ex aduerſo gazophylacij, Marci 12. Vel etiam in ipſo gazophylacio ſedens: Iohan. 8. Cõſentaneum eſt ibi fuiſſe ſedilia quædam, tum ad docendum, tum ad audiendas conciones conſtructa. Sederunt enim doctores, quando Chriſtus in medio ipſorum inuentus eſt: Lucæ 2.

Orabãt in hoc templo. Lucæ 1. Zacharia incendente uictimas, populus interea foris orat. Lucæ 24. Erant credentes à reſurrectione Chriſti, ſemper in tẽplo, laudantes & benedicentes Deum. Matth. 21. Iohannis 2. Eſaiæ 56. Ieremiæ 7. Domus mea domus orationis uocabitur. Lucæ 18. Publicanus à longè ſtat, ſuas ad Deum preces fundens. At phariſæus ſua inani operum iuſticia inflatus, in altiori templi loco ſiue gradu ſiue dignitate, orat, aut blaſphemat potius. Vſitatum fuiſſe, certis horis preces facere in templo, hiſtoria in Actis declarat, capite 3. ubi Petrus & Iohannes aſcendunt in templum ad horam orationis nonam.

Solebant offerre munera in gazophylacium: Marci 12. Chriſtus enim aſpicit, quomodo turba mitteret æs in gazophylacium, & multi diuites mittebant multa. Cum ueniſſet autem uidua pauper, miſit duo minuta, quod eſt quadrans. Et conuocans diſcipulos ſuos, ait illis: Amen dico uobis, quoniam uidua hæc pauper plus omnibus miſit, qui miſerũt in gazophylacium. Omnes enim ex eo quod abũdabat illis, miſerunt: hæc uerò de penuria ſua, omnia quæ habuit, miſit totum uictum ſuum.

Foris in porticibus ſoliti ſunt ambulare, ac conferre de rebus ad pietatem pertinentibus. Sic Chriſtus in porticu Salomonis, ut ſuprà dictum eſt, ambulans, docet alios, quòd ſit Meſsias.

Ante portas templi quotidie ſoliti ſunt ægroti iacere mendicantes, ob hominum frequentiam ingredientium, ab eisq́; ſtipem petere. Sic claudus mẽdicans ante Speciosam portam, à Petro & Iohanne, cum uſitato more tantum aliquid æris petiiſſet, in nomine IESV Chriſti ſanatur, ita ut exiliret, & incederet, quocunq; uellet: Actorum 3.

Solitæ ſunt uiduæ circa templum habitare, ſicut de Hanna narratur, Lucæ 2. Non diſcedebat à templo, ieiunijs & obſeruationibus ſeruiens noctu ac die.

Quo in loco leproſos contẽplati ſint & iudicarint ſacerdotes, non eſt manifeſtum. Eum tamen ritum adhuc duraſſe, Chriſtus teſtatur. nam Matthæi 8. dicit ad leproſum quem mundauerat: Vade, oſtende te ſacerdotibus, & offer munus tuum quod præcepit Moſes. et ad decem leproſos ait: Ite, oſtendite uos ſacerdotibus, Lucæ 17. Abſtinuerunt etiam, ut hoc obiter moneamus, leproſi ab hominum congreſsibus: ideo procul ſtant, auxilium à Chriſto petentes.

DE SYNAGOGIS.

Synagoga, ſignificat congregationem. & uſu receptum eſt, ut etiam locus cœtus Eccleſiaſtici ſic uocatus ſit, in quo nimirum ſacræ conciones ad populum habitæ, ac prophetæ lecti & explicati ſunt. Eiuſmodi Synagoga Hieroſolymis, præter templum, adhuc fuit: ut Chriſtus teſtatur Iohannis 18. Ego ſemper docui in ſynagoga, & in templo, ubi omnes Iudæi conueniunt. Chriſtus enim Hieroſolymis exiſtens, de ipſorum ſynagogis hæc dicit, Iohan. 12. Non confitebantur, ne è ſynagoga eijcerentur. & Iohan. 9. Iam enim conſpirauerãt Iudæi, ſ. Hieroſolymitani, ut ſi quis eum confiteretur eſſe Chriſtum, è ſynagoga eijceretur. Vtrum autem in templo, aut propè locus ſeu auditorium aut lectorium tale, ut nunc uocare poſſemus, fuerit, non eſt clarè indicatum. Porrò in cæteris locis Iudææ paſsim ſynagogæ fuerunt: templis uerò in uniuerſum caruerunt, unico Hieroſolymitano (iuxta Dei mandatum) contenti. Sic ſcriptum eſt Matthæi 4. IESVM totam circuiſſe Galilæam, & docuiſſe in ſynagogis eorum. Matth. 9. Circuibat IESVS omnes ciuitates & caſtella, docens in ſynagogis. Sic ſynagogæ in Capernaum mentio fit Matthæi 12. Marci 3. Lucæ 6. in Nazareth, Matth. 13. Marci 6. Lucæ 4. Habuerunt autem in ſynagogis cathedras, quarum aliæ ſuperiores, aliæ inferiores habebantur. & taxat Chriſtus ſcribas & phariſæos, qui ambitione ardentes, affectarunt in ſynagogis primas tenere cathedras: Matth. 23.

In ſynagogis igitur publici cõgreſſus celebrati ſunt. Fuit autem uſitatum, ſabbato maximè in ea loca conuenire: id quod ex hiſtoria Chriſti perſpicuum eſt. Legerunt in eis ſcripta prophetica, eaq́; expoſuerunt. Conceſſum etiam eſt, præter ordinarios doctores (quorum gradus quidam fuerunt, ſicuti archiſynagogus quidam

dam appellatur, Marci 5.) peregrinis aut notis uenientibus in ſynagogas, ut ex ſacra ſcriptura aliquem locum modeſtè explicarent. Ita Chriſtus in ſynagoga Nazarethana ſurgit, ut legeret: & traditus eſt ei liber Eſaiæ prophetæ, quem poſtquam reuoluit, inuenit locum ubi ſcriptum extat: Spiritus Domini ſuper me, eo quòd unxit me, ad euangeliſandum pauperibus miſit me, &c. Complicato autẽ libro, reddidit miniſtro, & ſedit. Omnium uerò in ſynagoga oculi erant intenti in eum, cœpitq́; dicere ad illos: Hodie impleta eſt hæc ſcriptura in auribus ueſtris. Et omnes teſtimonium ei dabant, & mirabantur in uerbis gratiæ, quæ procedebant de ore eius. *Data etiam poteſtas eſt interrogandi placidè & uerecundè, de ijs quæ non ſatis intellecta erant: ac reſpondebant non tantum archiſynagogæ, ſed & cæteri qui uolebant, ordine. Sic in templo Chriſtus quærit de quibuſdam rebus in publico congreſſu: & explicantibus graues controuerſias, attentè auſcultat. Idem & in ſynagogis factum eſt. Et hinc eſt quòd Paulus ait: Si fuerit ſedenti reuelatum, taceat prior: 1. Corinth. 14. Imò & ex hoc Pauli loco forma illorum congreſſuum ſumi poteſt. Nam uſitatos ritus deſcribit, niſi quòd abuſus reprehendat, & ad uerum uſum reuocet: Cum conuenitis, inquit, unuſquiſq; ueſtrum pſalmum habet, doctrinam habet, linguã habet, reuelationem habet. Omnia ad ædificationem fiant. Siue lingua quis loquitur, per binos fiat, aut ad ſummũ per ternos, idq́; uiciſsim, ut unus interpretetur. Si autem non fuerit interpres, taceat in Eccleſia: ſibi autem loquatur, & Deo. Prophetæ autem duo aut tres loquantur, & cæteri dijudicent. Item: Mulieres in Ecleſia taceant. non enim permittitur eis loqui, ſed ſubditas eſſe: ſicut & lex dicit. Si quid autem uolunt diſcere, domi uiros ſuos interrogent. Turpe eſt enim mulieri, loqui in Ecleſia. Orationes etiam factæ ſunt in ſynagogis, Matthæi 6.*

Vſus eſt autem Chriſtus ipſe locis illis publicis, ad docendos homines deſtinatis. Sicut Iohan. 18. dicit, ſe in templo ac ſynagogis ſuã doctrinã profeſſum eſſe, neq; in occulto quicquam dixiſſe. Addidit autem ad confirmandam atque ornandam ſuam doctrinam Chriſtus miracula, quæ in ſynagogis ac conſpectu omnium edidit. Sic aridam habentem manum, in ipſa ſynagoga ſanat, Matthæi 12. Dæmonium eijcit, Marci 1. Lucæ 4.

Præterea decreta quædam Iudæi in ſynagogis, contra eos quos putarunt errores ſeminare, fecerunt & promulgarunt: Iohan. 9. 12. Comprehenſos autores hæreſium flagellarunt: Matthæi 10.

Cæterùm Chriſtus, eiusq́; ſynergi, non tantum in tẽplo ac paßim in ſynagogis Euangeliũ regni annunciarunt, ſed etiam in alijs locis: ut in domibus, in quas diuertit Chriſtus: in montibus: ex nauicula etiam concionem habuit ad homines in littore ſtantes, ſicut ex hiſtoria patet: idq́; pro libertate Euangelica, & ut notum fieret, Chriſtum iam in omnes partes orbis terrarum uerbum Dei propagaturum eſſe, ſeq́; poteſtatem habere ubique imperitos erudiendi.

DE CIRCVMCISIONE, ET purgatione puerperarum.

OBſeruarunt adhuc communiter circumciſionẽ, de qua Geneſis 17. ſcriptum eſt, ut apparet ex hiſtoria Iohannis & Chriſti, Lucæ 1. 2. Maſculi enim octauo die uterq; circumciduntur. Facta autem eſt quædam piorum congregatio: & ſimul ſoliti ſunt imponere infantibus nomina, eaq́; uel à parentibus, aut familiã ſumpſerunt. Iohanni autẽ & I E S V *diuinitùs iſta nomina facta ſunt. Nec probibebat Sabbati feſtiuitas, quin eo, ſi ita res tuliſſet, circumciſio fieret. Iohannis 1. In Sabbato, inquit Chriſtus, circumciditis hominem. Fortè etiam notat Chriſtus ritum Iudæorum, quòd proſelytos Sabbato circumciderint: uerùm ea res in hiſtoria Euangelica non habet clariorem explicationem.*

Puerperæ autem iuxta legem Moyſi ſe cõtinuerunt domi, edito maſculo dies 40. fœmella uerò, 80. Poſtea uerò à ſacerdote expiatæ ſunt, oblato agno, & pullo columbæ, ſeu turture: altero in holocauſtum, altero pro peccato, & oratione pro ipſis facta. *Pauperioribus, duos turtures aut pullos columbarum in eundem uſum ſubſtituere fas fuit: Leuit. 12. Eum ritum & Maria cum ipſo Chriſto, ut diuinitus inſtitutum, ſeruauit: nondum enim abrogatus erat. Vterque autem ritus ſignificabat, homines naturali ordine conceptos & natos peccato obnoxios eſſe.* *In primis uerò circumciſio ſimul indicabat, ſanguine ſeminis benedicti & Abrahæ promiſſi peccata expianda eſſe.* *Subijcitur autem Chriſtus hiſce legibus, etſi omni immundicie carebat, propter totum genus humanum, ut legem omnem impleret.*

DE FESTIS POPVLI IVDAICI, quorum in hiſtoria Chriſti fit mentio.

PEſah, ſiue (ut uſitatè loquimur) Paſcha, ſignificat tranſitum, præteritionem, tranſilitionem. Fuit uerò inſigne feſtum, quod Chriſtus ad ſuam paßionem uſq;, unà cum Iudæis reuerenter obſeruauit. *Soliti autem ſunt propter legis præceptum, quotannis ex uniuerſa Iudæa, Hieroſolyma ad celebrandum Paſcha confluere: ſicut de parentibus Chriſti Lucas memoriæ prodidit, capite 2.* *Et ibant parentes eius per ſingulos annos Hieroſolymam, in die ſolenni Paſchæ.* *Ita legimus Chriſtum aſcendiſſe Hieroſolymam ad id feſtum, Iohannis 2. 5. 6. 12. Et de alijs Iohannes inquit: Aſcenderunt multi Hieroſolymam de regione, ante Paſcha: Iohan. 11.*

Ritus ipſe prolixè deſcribitur Exodi 12. Decima die, inquit Deus, menſis huius tollat unuſquiſq; agnum per familias & domos ſuas. Sin autem minor eſt numerus, ut ſufficere poßit ad ueſcendũ agnum, aſſumet uicinum ſuum, qui coniunctus eſt domui eius, iuxta numerum animarum quæ ſufficere poſſunt ad eſum agni. Erit autem agnus abſque macula, maſculus, anniculus. *Iuxta quem ritum tolletis & hœdum, & ſeruabitis eum uſq; ad quartamdecimam diem menſis huius.* *Immolabitq; eum uniuerſa multitudo filiorum Iſrael ad ueſperam, et ſument de ſanguine eius, ac ponent ſuper utrunque poſtem, & in ſuperliminaribus domorum in quibus comedent illũ. Et edent carnes nocte illa aſſatas igni, & azymos panes cum lactucis agreſtibus. Non comedetis ex eo crudũ quid, nec coctũ aqua, ſed aſſatum tantũ igni. Caput cum pedibus eius & inteſtinis uorabitis, nec remanebit quicquam ex eo uſq; mane.* *Si quid reſiduum fuerit, igne comburetis. Sic autem comedetis illum: Renes ueſtros accingetis, & calciamenta habebitis in pedibus, tenentes baculum in manibus, & comedetis feſti-*

nanter. Eſt enim phaſe, id eſt tranſitus Domini. Et trã ſibo per terram Aegypti nocte illa, percutiamq́; omne primogenitum in terra Aegypti ab homine uſq; ad pecus: & in cunctis dijs Aegypti faciam iudicia, ego Dominus. Erit autem ſanguis uobis in ſignum, in ædibus in quibus eritis: & uidebo ſanguinẽ, & tranſibo uos, nec erit nobis plaga diſperdens, quando percuſſero terram Aegypti. Habebitis autem hunc diem in monimẽtum, & celebrabitis eum ſolennem Domino in generationibus ueſtris cultu ſempiterno. Septem diebus azyma comedetis. In die primo non erit fermentatum in domibus ueſtris. Quicunq; comederit fermentatum, peribit anima illa de Iſrael, à primo die uſq; ad diem ſeptimum. Dies prima erit ſancta atq; ſolennis, & dies ſeptima eâdem feſtiuitate uenerabilis. Nihil operis facietis in eis, exceptis his quæ ad ueſcendum pertinent, & obſeruabitis azyma. In eadem enim ipſa die educam exercitum ueſtrum de terra Aegypti, & cuſtodietis diem iſtũ in generationes ueſtras ritu perpetuo. Primo menſe, quartadecima die menſis ad ueſperã comedetis azyma, uſq; in diem uiceſimamprimam eiuſdem menſis ad ueſperam. Septem diebus fermentatum non inuenietur in domibus ueſtris. Qui comederit fermentatum, peribit anima eius in cœtu Iſrael, tam de aduenis quàm de indigentis terræ. Eratq; huius ritus celebratio certo loco alligata, ut patet Deuter. 16. Non autem is ritus tantum ob memoriã eductionis ex Aegypto, atq; aliorum beneficiorum, quæ tum Iſraelitico populo præſtiterat Deus, celebrabatur: ſed omnium maximè, quia typus erat Meſſiæ, qui ſuo ſanguine genus humanum à captiuitate & tyrannide peccati, mortis, diaboli & inferni erat liberaturus. Sicut Baptiſta agnum declarãs, monſtrato Chriſto inquit: Ecce hic eſt agnus Dei, tollens peccata mundi. Abrogabat autem Chriſtus eam ſolennitatẽ tum inſtitutione alterius cœnæ, in qua corpus ſuum iubet comedi, & ſanguinem bibi: tum propria ſanguinis profuſione in ara crucis. Nec poſt Chriſti reſurrectionem credentes, Iudaico ritu amplius Paſcha comederũt. Iohan. 11. extat, multos e regione Hieroſolymam aſcendiſſe ante Paſcha, ut ſanctificarẽt ſeipſos. unde conſtat, homines ſolitos quibuſdam oblationibus ſeu ſacrificijs ante Paſcha ſeſe expiare. Vocabatur dies Paraſceues, qui proximè diem eſus agni præcedebat, eo quòd neceſſaria ad feſtum præparabantur: Matthæi 27. Marci 15. Lucæ 23. Iohannis 19. Dies azymorum uocantur, quòd nõ in iis licebat fermentatum quid comedere, Matthæi 26. Marci 14. Lucæ 22.

Habuerunt etiam Iudæi cõſuetudinem (quæ unde ſit nata, incertum eſt) ad diem Paſchæ quotannis maleficum ex uinculis dimittendi: id quod exemplum Barrabæ teſtatur.

Pentecoſtes non fit mentio ab Euangeliſtis. Erat autem feſtum, in quo memoria legis diuinæ promulgatæ in monte Synai recolebatur, die nimirum quinquageſimo à Peſah feſto. Nam totidem ab egreſſu populi Iſraelitici, donec ad eum montem ueniſſent, dies interceſſerant: unde & nomen accepit. Obſeruatum autem eſſe magno ſtudio, apparet ex hiſtoria Actorũ 2. ubi etiam nouam Pentecoſten Chriſtus cum diſcipulis ſuis, effuſo in ipſos Spiritu ſancto, uiſibiliter, & accenſis linguarum ac miraculorum donis celebrat. Ac teſtatur ea hiſtoria plurimos tum homines Hieroſolymis fuiſſe. Vocatur autem feſtum hebdomadarum, ac præcipitur obſeruandum à Deo: Leuit. 23. Deuteronom. 16.

Solennitatis Scenopegiorum, ſeu tabernaculorum, fit mentio Iohannis 7. in qua & Chriſtus Hieroſolymæ fuit. Ita enim à Deo cõſtitutum erat, ut ex Moſe patet, ut quotannis hæc tria feſta Hieroſolymis celebrarẽtur: nempe Peſah, Pentecoſte et Scenopegia, ac reliqui paſſim ex Iudæa ibi conuenirent. Ritus deſcribitur Leuit. 23. A' decimoquinto, inquit, die menſis huius ſeptimi (Septembris latinè) erunt feriæ tabernaculorum ſeptem diebus Domino. Dies primus uocabitur celeberrimus atq; ſanctiſſimus, omne opus ſeruile non facietis in eo. Item Exodi 23. Erat autem memoria beneficiorũ, quæ Deus in deſerto populo Iſraelitico exhibuit.

Encænia feſtiuitas fuit, quam Iudæi die uigeſimoquinto Nouembris obſeruarunt. Significat autem uocabulum renouationẽ, ſeu dedicationem. Alij putant, hoc feſtum initiũ ſumpſiſſe à tempore Iudæ Machabæi, qui templo inſigni uirtute recuperato, dedicationem eo die maxima lætitia fecit: ac deinceps communibus ſuffragijs ſtatuit, ut eo die quotannis ἐγκαίνια ſeu recordatio iſtius dedicationis ac mirandæ recuperationis templi perageretur: 1. Machabæorum quarto. Alij feſtum eſſe antiquius aſſerunt, nempe quòd à reditu ex Babylone, templi fundamentis iactis, celebratum ſit die uigeſimoquarto Nouembris: Zachariæ 2. Tempus enim perpulchrè coincidit. Sed utut ſeſe res illa habeat, planum eſt, lætiſſimum fuiſſe feſtum, in quo beneficia Dei de inſtaurato templo & conſeruato miniſterio, deniq; etiam de patefacta & defenſa doctrina cœleſti, prædicata ſunt. Obſeruat id feſtum unà cum Iudæis Chriſtus, ut Iohannis 10. ſcriptum eſt.

Sabbatum ſeptimo quoq; die obſeruarunt Iudæi, ac habet nomen à quiete. Sicut enim Deus ſtructura totius mũdi ſex diebus abſoluta, die ſeptimo feriatur: ita eum diem ſanctificauit, ac tum in memoriam conditæ à Deo machinæ mundi, tum etiam ut eo die Deus coleretur, alijs quotidianis operis intermiſſis, deinceps obſeruari uoluit: Gen. 2. Exodi 20. Deuteron. 5. & creberrimè eius ſanctificatio inculcatur. Eundem autem diem & Chriſtus ſtudioſè coluit, ita ut plerunque ſabbato in ſynagogis doceret, ac miraculis ſe patefaceret. Porrò fit & plurium Sabbatorum mentio, ut Matthæi 28. Veſpere Sabbati, quæ luceſcit in prima Sabbati: Marci 16. Lucæ 24. Iohan. 20. Vna Sabbati, ſeu ſabbatorum. Ea uerò loquendi conſuetudo inde eſt exorta, quòd per catachreſin etiam cæteri dies ſequentes ſabbatum, Sabbata ſint dicti. Sic Phariſæus ait, ſe ieiunare bis in Sabbato: hoc eſt, hebdomada. ita prima Sabbati nobis Dominicus eſt dies, proximè ſabbatũ ſequens: ſecunda Sabbati, ſecunda feria, dies Lunæ eſt: tertia Sabbati, tertia feria, ſeu dies Martis: & ſic conſequenter. Lucæ 6. extat: Factum eſt autem in ſabbato ſecundoprimo, cum tranſiret per ſata. Id ita explicatur, quòd magnæ ſolennitates in plures dies extendebantur, ac proximus ſabbato dies eadem penè feſtiuitate colebatur. ita erat ſecundum ſabbatum, hoc eſt alter feſtiuitatis dies, & primus ea ratione, de qua ſuprà diximus: non prima dies ſeptimanæ erat. Addebant autem Iudæi ſuas quaſdam ſuperſtitiones, ſicut & in cæteris rebus. Aſſeuerabant enim

enim, non licere in Sabbato hominem ſanare: ideo contra Chriſtũ, tanquam ſabbati uiolatorem, acriter et ſæpe diſputant. Verùm retundit eos Chriſtus ſolidis argumentis, oſtendens, ſuas miraculoſas opitulationes eſſe ipſiſsimos Sabbati cultus, & ipſos legem de Sabbato nõ intelligere: Matthæi duodecimo, Iohannis quinto, & alibi. Nata etiam erat traditio de itinere ſabbati, cuius mentio fit Actorum 1. quod continebat duo millia paſſuum. Nam Oliuetum tam procul ab Hieroſolymis abfuiſſe, narrat Lucas. erat autem prope eum montem Bethania, quam ait Iohannes ſtadijs quindecim ab Hieroſolymis abfuiſſe: quod ſpacium duo millia paſſuum comprehendit.

RITVS CIRCA ORATIONES.

Hypocritarum, qui in populo Iudaico præcipuã ſanctitatem affectabant, ritus in orationibus Matthæi 6. recitantur: quòd ament in ſynagogis & in angulis platearum ſtantes orare, ut uideantur ab hominibus. Eam uerò hypocriſin Chriſtus improbat, ac prohibet: nec dubium, quin Zacharias, Simeon, & cæteri quoq; eam hypocriſin ſemper abhorruerint et uitarint. Deſcribuntur & in phariſæo ac telone geſtus orationis. Orant in templo: id quod ſolenne erat propter arcam, ſiue ipſius Domini præſentiam. Telo in primis conſcientia peccatorum humiliatus, nõ audet oculos in cœlum leuare: ſed tundens pectus, cum gemitu non ſimulato, effundit hæc uerba: Deus, eſto mihi peccatori propitius. Magi ad cunas Chriſti diuinitus adducti, ſtatim procidentes adorant Chriſtum: Matthæi 2. Iairus procidit ad pedes Chriſti, eumq; deprecatur, ut filiæ ſuæ iam animam agenti auxilium præſtet. & hæmorrhoiſſa prolabitur ante Chriſtum, confitens quid ſibi accidiſſet: Marci 5. Lucæ 8. De cæco per Chriſtũ ſanato narrat hiſtoria, quòd accepta luce per Chriſti concionem, eum eſſe filium Dei, ſtatim procidens eum adorarit. Iohannis nono, publicanus, leproſi, & alij ſtantes orationes ſuas exponunt. Marci undecimo inquit Chriſtus: Cum ſtabitis ad orãdum. In agni Paſchalis eſu accumbens, benedixit & gratias egit Chriſtus. Item eleuatis ſurſum oculis orat, & gratias agit: Iohannis undecimo, decimoſeptimo.

Formulas certas precationum habuiſſe uidentur. Iohannes enim docuit ſuos diſcipulos orare. Item Chriſtus orans, diſcedit à multitudine ſolus in montem: Matthæi 14. Marci 6. Abit in deſertum ad orandum: Marci primo, Lucæ quinto: Pernoctauit in oratione: Lucæ ſexto. In Oliueto inchoans ſuam paſsionẽ Chriſtus, paululum ab Apoſtolis ſecedit, & poſitis genibus orauit. item procidit in faciem ſuam, orans ter: Pater, ſi eſt poßibile, tranſeat à me calix iſte. Matthæi uigeſimoſexto, Marci 14. Lucæ 22.

RITVS CIRCA VOCATIONES.

Quomodo Iudæi ſoliti ſint eccleſiaſticas ſuas perſonas uocare & ordinare, non eſt in hiſtoria Chriſti traditum. De ordinatione ſummi Pontificis, in Moyſe habetur. Ipſe autem Chriſtus initiationem, ordinationem ſiue unctionẽ ſuam, iſtis ceremonijs accepit, quòd à Iohanne ſuo præcurſore eſt in Iordane baptiſatus. Aperiũtur cœli, & pater è cœlo alta uoce hæc uerba protulit: Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi beneplacitum eſt. Spiritus ſanctus uerò columbæ ſpecie deſcendens, uenit in Chriſtũ. Hæc magnifica unctio ab Eſaia 61. capite erat prædicta, & Meſsiæ conueniebat. Habuit igitur uocationem ſuam ac publicam ordinationẽ Chriſtus, uerus epiſcopus, non à Papis Hieroſolymitanis, ſed immediatè à Deo. Iohannes uocationem atque ordinationẽ ſuam breuibus indicat, quòd ait ſe miſſum eſſe à Deo ad inchoandum baptiſmum: Iohannis primo. Chriſtus ſimul uocat & ordinat ſuos Apoſtolos abſq; alijs ceremonijs, tantum dicens: Venite, ſequimini me, faciam uos piſcatores hominum: Matthæi quarto, Marci primo, Lucæ quinto, Matthæi nono, Iohannis primo.

EXORCISATIO OBSESSorum.

Chriſtus eijciens dæmonia, non utitur peculiaribus ceremonijs: ſed ſimpliciter mandat ut egrediantur, eiusq; uoci parère coguntur: ut Marci nono dicit: Surde & mute ſpiritus, ego præcipio tibi, exeas ab eo, & amplius non introeas in eum. Et exclamans (ſpiritus) & multum diſcerpens eum, exiuit ab eò. Sic Lucæ quarto, octauo, & alibi facit. Interdum etiam abſens arcana ratione propulſat diabolum: id quod in Cananææ filia fecit, Matthæi 15. Dat Chriſtus etiam ſuis Apoſtolis & Septuaginta poteſtatem eijciendi diabolos: Matthæi decimo, Lucæ decimo. Formam uerborum, qua uſi ſunt, conſentaneum eſt fuiſſe, ut in nomine Chriſti præciperent diabolo, ut exiret. Nam Marci decimoſexto inquit Chriſtus: In nomine meo dæmonia eijcient. Imò & alij non omnino ſequentes Chriſtum, tamen nomine eius uſi, diabolum expulerunt. Nam Lucæ nono, Iohannes ueniens ad Chriſtum dicit: Præceptor, uidimus quendam in nomine tuo eijcientem dæmonia, & prohibuimus eum, quia non ſequitur nobiſcum. Et ait ad eos IESVS: Nolite prohibere. Qui enim non eſt aduerſum nos, pro nobis eſt. Et Matthæi ſeptimo commemorat Chriſtus, multos hypocritas in illo die dicturos: Nónne in nomine tuo dæmonia eiecimus, & multas uirtutes fecimus?

RITVS CIRCA IEIVNIA.

Sæpè ieiunarunt Iudæi, præſertim autem Phariſæi & hypocritæ: ſicut Lucæ decimooctauo Phariſæus dicit, Ieiuno bis in Sabbato: hoc eſt, hebdomada. & Matthæi nono, dicunt ipſi: Nos Phariſæi ieiunamus frequenter. Ratio ipſorum Matthæi ſexto à Chriſto deſcribitur, nimirum quòd exterminent facies ſuas, ut appareant hominibus ieiunantes: Sed pronunciat Chriſtus, Amen dico uobis, receperunt mercedem ſuam. Tu autem cum ieiunas, unge caput tuum, & faciem tuam laua, ne uidearis hominibus ieiunans, ſed patri tuo qui eſt in abſcondito: & pater tuus qui eſt in abſcondito, reddet tibi in manifeſto. Ieiunabant & Iohannis diſcipuli ſæpe, Chriſti uerò non: & quærunt phariſæi, quî hoc fiat? At Chriſtus reſpondet, eſſe iam rem liberam. Sed in unctione quam breui ſubituri eſſent, ipſos ex neceſsitate ieiunaturos ſatis: Nunquid poſſunt, inquit, filij ſponſi lugere, quàm diu cum illis eſt ſponſus? Veniet autem tempus, quando auferetur ab eis ſponſus, & tunc ieiunabunt: Matthæi 9. Marci ſecũdo, Lucæ quinto. Miraculoſum ieiunium Chriſtus in deſertum à ſpiritu ductus præſtitit, cõtinuos quadraginta dies ac noctes à uictu abſtinens: Matthæi quarto, Marci primo, Lucæ

quarto. Et ſicut humanæ naturæ talis abſtinentia per tot dies eſt impoſsibilis: ita etiam nulli praecepta eſt. Ieiunauit & Moyſes, uerùm is quoq; miraculoſe: nec poteſt inde exemplũ commune ad omnes pertinens ſtatui.

RITVS CIRCA NVPTIAS.

Commemoratur à Sadducæis lex Moyſi, quæ adhuc obſeruabatur, quòd uiro extincto ſine liberis, frater eius cogatur relictam uiduam accipere, ac ſemen fratris ſuſcitare: Matthæi uigeſimoſecundo, Marci duodecimo, Lucæ uigeſimo. Ea autem lex ſic habet, Deuteronomij uigeſimoquinto: Quando habitauerint fratres ſimul, & unus ex iis abſq; liberis mortuus fuerit, uxor defuncti non nubet alteri, ſed accipiet eam frater eius, & ſuſcitabit ſemen fratris ſui, & primogenitum ex ea filium nomine illius appellabit, ut non deleatur nomen eius ex Iſrael. Sin autem noluerit accipere uxorem fratris ſui, quæ ei in lege debetur, perget mulier ad portam ciuitatis, & interpellabit maiores natu, dicetq;: Non uult frater uiri mei ſuſcitare ſemen fratris ſui in Iſrael, nec me in coniugium ſumere. Statimq; accerſiri eum facient, & interrogabunt. Si reſponderit, Nolo eam uxorem accipere: accedet mulier ad eum corã ſenioribus, & tollet calciamentum de pede eius, ſpuetq; in faciem illius, & dicet: Sic fiat homini, qui non ædificat domum fratris ſui. Et uocabitur nomen illius in Iſrael, domus diſcalceati.

Habuerunt & quoſdam nuptiarum ritus, quòd non clàm concurrerunt, ſed quendam publicum actum ſeu ceremoniam celebrarũt. Habuerunt cõuiuia, ubi quiſq; pro facultatibus inuitarunt homines: ornarunt ſe ueſte mundiori ſeu nuptiali, id quod parabola Matthæi 22. à ritu uſitato nuptiarum deſumpto declarat: & exemplũ pulcherrimum Ioannis ſecundo commemoratur, cui cum interfuerit Chriſtus, mater eius & diſcipuli, & nõ alibi initium miraculorum fecerit quàm in nuptijs, ad immortalem coniugij honorem: ideo integram hiſtoriam non pigebit adſcribere. Die tertia nuptiæ factæ ſunt in Cana Galilææ, & erat mater IESV ibi. uocatus eſt autẽ & IESVS, & diſcipuli eius, ad nuptias. Et deficiente uino, dicit mater IESV ad eum: Vinum non habent. Et dicit ei IESVS: Quid mihi & tibi eſt mulier? Nondum uenit hora mea. Dicit mater eius miniſtris: Quæcunq; dixerit uobis facite. Erant autem lapideæ hydriæ ſex poſitæ ſecundum purificationẽ Iudæorum, capientes ſingulæ metretas binas uel ternas. Dicit eis IESVS: Implete hydrias aqua. Et impleuerunt eas uſq; ad ſummũ. Et dicit eis IESVS: Haurite nunc, et ferte architriclino. Et tulerunt. Vt autem guſtauit architriclinus aquam uinum factam, & non ſciebat unde eſſet, miniſtri autem ſciebant qui hauſerant aquam, uocat ſponſum architriclinus, et dicit ei: Omnis homo primùm bonum uinum ponit, & cum inebriati fuerint, tunc id quod deterius eſt. Tu autem ſeruaſti bonum uinum uſq; adhuc. Hoc fecit initium ſignorum IESVS in Cana Galilææ, & manifeſtauit gloriam ſuam, & crediderunt in eum diſcipuli eius. Virgines ſolitæ ſunt lampadibus expectare ſponſum ac ſponſam, eisq; præire: Matthæi 25. uidetur enim ab uſitato ritu illa parabola ſumpta. Teſtatur parabola de nuptijs, tauros & altilia in nuptijs mactata eſſe. Typus de receptione filij perditi, dicit de ſaginato uitulo mactando, ad conuiuium lætum celebrandum.

RITVS VISITANDI AEGROTOS.

Aegrotos uiſitari ſolitos, exemplum Chriſti probat, qui ſocrum Petri febri laborantem adit, eamq; attacta manu liberat: Matthæi octauo. Ac monet Chriſtus, ſe puniturum in extremo iudicio hoc peccatũ, quòd ægroti ac captiui non ſint uiſitati: Matthæi 25. Apoſtoli ſoliti ſunt oleo ægrotos inungere, ſicut Marci ſexto ſcribitur: Vngebant oleo multos ægrotos, & ſanabantur. Pertinuit autem ea ipſa res ad miraculorũ donum, quo erant præditi: & gignebat ea terra balſamum, quo corpora ægra mirificè recreabantur.

RITVS EORVM QVI SOLITARIAM uitam egerunt

Qualis fuerit monaſtica uita Eſſenorum, ſuprà de ſectis populi Iudaici expoſuimus. Cum autem in hiſtoria Chriſti de iis nihil extet, noluimus in repetendo longiores eſſe. Iohannes autem baptiſta, etſi in eremo ad Iordanem uixerit, tamen monachus non fuit, nec monaſticam uiuendi rationem inſtituit. Liberè enim circa ea loca, quò uoluit, iter fecit: ac turbis quotidie ad ſe cateruatim concurrentibus, doctrinã de Meſsia propoſuit, & baptiſmum circa Iordanem adminiſtrauit. Eſtq; ſynecdochicũs dictum, Iohannes prædicabat in deſerto Iudææ: hoc eſt, in oppidis ad deſertum adiacentibus.

RITVS SEPVLTVRAE.

Mortuo homine aliquo, ſoliti ſunt Iudæi flere & plangere: ſicut ſtorgæ in hominibus naturaliter hoc adferunt: Marci quinto, Lucæ octauo. Habuerunt & tibicines, triſti cantu indicantes, in ea domo extinctum hominem eſſe: ac prouocantes alios ad commiſerationem & lachrymas, fortè etiam ad funeris deductionem. Eiicit enim eos Chriſtus è domo Iairi, Matthæi nono. Cadauera ipſa linteamine inuoluerunt, ligatis pedibus & manibus, ſicut de Lazaro prodeunte è ſepulchro, Iohannis undecimo refertur: Et prodijt manus et pedes habens reuinctos faſcijs ſepulchralibus, & facies eius ſudario erat ligata, ac dicit Ieſus: Soluite eum, & ſinite ire. Aromatis etiam iſtas hominis exuuias unxerunt. Sic de Chriſto Iohannis 19. ſcriptum eſt: Acceperunt corpus IESV, & ligauerunt id linteis, cum aromatibus, ſicut mos eſt Iudæis ſepelire. Habuerunt autem cœmiteria extra ciuitates: id quod hiſtoria Chriſti, Lazari, filij uiduæ Naimitanæ, & commemoratio obſeſſorum in monumẽtis in regione Gergeſenorum, teſtatur. Deductio funeris fuit honeſta & frequens, parentum, cognatorum & uicinorum, qui ſecuti ſunt funus, quod geſtatum eſt loculo ante eos. Lucæ ſeptimo, defunctus efferebatur (ex Naim) filius unicus matris ſuæ, quæ erat uidua, & turba ciuitatis multa cum ea. Monumenta autem, præſertim opulentiorum, fuerunt in lapidem exciſa: ac potuerunt lapidibus impoſitis claudi, ſicut de eo quod Ioſeph ab Arimathia ſibi in hortum fecit, & Chriſtum defunctum in illud collocauit, commemoratur in hiſtoria paſsionis Chriſti: ac idem de Lazari monumento narratur. Reliqui tenuioris fortunæ homines, haud dubiè tantum foſsis in terram còntenti fuere. Apparet ex hiſtoria mulierum, quæ tertio die aromata

mata ad ſepulchrum Chriſti ferunt, quaſi etiam in monumentis altero aut tertio poſt tumulationem die, cadauera ſoliti ſint unguentis perfundere. Fuit etiam conſuetudo, propinquos interdum ad ſepulchra ſuorũ excurrere, ibiq; plorare: Iohannis undecimo. Acceſſerunt cognati, & alij boni homines, ad eos, qui in tali fuerunt luctu, ob mortem eorum quos charos habuerunt, ac conſolationes ſuggeſſerunt. ſic quarto die poſt Lazari ſepulturã multi ex Iudæis ad Martham & Mariam uenerunt, eaſq; de fratre ſuo conſolati ſunt. Fuit & peculiaris locus deſtinatus ſepulturæ peregrinorũ: ſicut Iudæi pro triginta argenteis, quibus emerunt per proditionem Chriſtum, eumq; crucifixerunt, reportatis à Iuda Iſcariothe, emerunt agrum ad eum uſum: ac dictus eſt is locus deinceps Acheldama, hoc eſt ager ſanguinis, Matth. 26.

MORES ALII IN EO POPVLO tum uſitati.

Lætati ſunt cognati & amici, quoniam à ſterilibus Deus abſtulit opprobrium: Lucæ 1. Lotionibus crebris uſi ſunt, Marci 7. Phariſæi & omnes Iudæi niſi crebrò lauerint manus, non manducant, tenentes traditionem ſeniorum. Et à foro uenientes, niſi baptiſentur, non comedunt. Et alia multa ſunt, quæ tradita ſunt illis ſeruare: lotiones calicum, & urceorum, & æramentorum & lectorum. Lotionis huius etiam mentio fit. Matthæi 15. 23. Hinc eſt, quod in hiſtoria nuptiarũ quæ in Cana Galilææ factæ ſunt, recitatur: Erãt lapideæ hydriæ ſex poſitæ, ſecundum purificationem Iudæorum, capientes ſingulæ metretas binas uel ternas, Ioannis 2. Continet autem metreta, teſte Dioſcoride libro 5. decem congios, circiter triginta cantharos noſtrates. Cæterùm diſcipuli Chriſti liberè hac ceremonia uſi ſunt, interdũ omittentes: ac defendit eos Chriſtus Matthæi 15. Singularem quandam lotionẽ celebrat Chriſtus à cœna. nam ſurgens deponit ueſtimenta ſua, & accepto linteo præcinxit ſe: deinde miſſa aqua in peluim, cœpit lauare pedes diſcipulorum, & extergere linteo quo erat præcinctus. Poſtea addit: Si ego laui pedes ueſtros, Dominus et magiſter ueſter, & uos debetis alter alterius pedes lauare. Exemplum dedi uobis, &c. Iohannis 13. Haud dubiè ut in ueteri Teſtamento eſt, & hoc tempore hoſpitibus lauerunt pedes: inde & iſta lotio manauit. ſed hac ceremonia de ſuo beneficio, nempe de peccatorum ablutione, in præſentia ſuos diſcipulos uolebat commonefacere: ac ſimul inculcare humilitatem & dilectionem erga alios, excuſſa affectatione principatus.

Habuerunt inter ſe conuiuia, nec admiſerunt ad ea quos manifeſtè pro peccatoribus habuerũt: ut publicanos, facinoroſos. Idcirco Phariſæi Chriſtum criminantur, qui eam conſuetudinem non ſeruaret: Marci 2. Lucæ 5. Manifeſtum igitur eſt, Chriſtum cum publicanis et phariſæis cibum ſumpſiſſe: uerùm non cum contumacibus, quibus propter offam adulatus fuiſſet: ſed qui ſe ad ipſum conuerterant, ſeu adhuc paulatim proficiebant, licet quidam nõ boni ſubinde erant intermixti. Nec ueretur Chriſtus ibi in ipſorum arrogantiam & ſcelera acriter inuehi, Lucæ 14. taxat ipſorum ſuperſtitioſam Sabbati obſeruationem, & citra ipſorum ſuffragium hydropicum ſanat. Poſtea cum uideret, quomodo primos accubitus diligerent, inquit ad eos: Cum inuitatus fueris ad nuptias, non diſcumbas in primo loco, ne fortè honoratior te ſit inuitatus ab illo, & ueniens is qui te & illum uocauit, dicat tibi: Da huic locum: & tunc incipias cum rubore nouiſſimum locum tenere. Sed cum uocatus fueris, uade, recumbe in nouiſſimo loco, ut cum uenerit qui te inuitauit, dicat tibi: Amice, aſcẽde ſuperius. Tunc erit tibi gloria corã ſimul diſcumbentibus. Quia omnis qui ſe exaltat, humiliabitur: & qui ſe humiliat, exaltabitur. Dicebat autẽ & ei qui ſe inuitauerat: Cum facis prandium aut cœnam, noli uocare amicos tuos, neq; fratres tuos, neq; cognatos, neq; uicinos diuites, ne fortè & ipſi te reinuitẽt, & fiat tibi retributio. Sed cum facis cõuiuium, uoca pauperes, debiles, claudos, cæcos: & beatus eris, quia non habent retribuere tibi. retribuetur enim tibi in reſurrectione iuſtorum. In conuiuijs autem lauerunt ſe, ut dictũ eſt. Item orauerunt, & quidam præ cæteris honoratior fregit panem, & reliquis diſtribuit: porrexit & calicem, ac ſumpto cibo dixerunt hymnum: Matthæi uigeſimoſexto, Marci decimoquarto, Lucæ uigeſimoſecundo, Iohannis decimotertio. Panibus uſi ſunt hordeaceis, præſertim (ut uidetur) tenuioris fortunæ homines. In cœtu ſequente Chriſtum, quidã habebat quinq; hordeaceos panes, quibus quinq; millia hominum paſcuntur: Iohannis ſexto. Piſces comederunt, & fauum mellis: ſicut eo cibo Chriſtus reſuſcitatus adhuc utitur, Lucæ uigeſimoquarto. Iohannis baptiſtæ eſca erat, locuſtæ, & mel ſylueſtre. Fuerunt autem illæ locuſtæ ſpecies cancrorum, terreſtrium locuſtarum aliquam ſpeciem repræſentantes: ſiquidem chelis carent, habent tamen quaſi ſpinas quaſdam in cruſta, & cornua longiora quam cæteri cancri. his fortè uſus eſt Iohannes, quia piſcatores Iudaici eos abiecerunt tanquam prohibitos piſces: Iohannes uerò, pro libertate Euangelica eos comedit.

Exercuerunt contractus, emptiones ac uenditiones. Fit mentio quarundam menſurarum, Lucæ decimoſexto. Nam unus debitor dicit ſe debere centum batos olei. Continet autem batus, ſextarios Atticos ſeptuagintaduos. Ioſeph Antiquit. Iudaicarum libro octauo, capite ſecundo. eyn halber Leiptziſcher eymer. Alter inquit, ſe debere centum coros tritici. Continet autem corus, decem medimnos Atticos: Ioſepho id teſtante Antiquit. Iudaic. libro decimoquinto. Medimnus Atticus cõtinet ſeptuagintaduos ſextarios. congruit cum Epha, eyn Leiptziſcher ſcheffel. Corus igitur habebat circiter decem Leiptziſcher ſcheffel. Matthæi decimotertio, Lucæ decimotertio, dicitur de tribus ſatis farinæ. Satũ autem cõtinet ſextarios quatuor uiginti. Tria ſata ſunt medimnus, ſeu epha: Eyn ſcheffelmeeſs. Ac emiſſe Chriſtum neceſſaria ad uictum, uidere eſt Iohannis quarto. Diſcipuli abeunt ad emendos cibos. Iohannis decimotertio, apparet Iudæ præcipuam eius rei curam commiſſam fuiſſe, ut coemeret quæ Chriſto ac cæteris condiſcipulis erant neceſſaria.

Paruerunt magiſtratui, etiã ethnico, ut Romano imperatori, et eius procuratoribus. Chriſtus ipſe Capernaitico magiſtratui pẽdet didrachma. Probat Chriſtus iudicia & pœnas erga maleficos, Matthæi 5. 26.

Die Sabbati nõ patiebantur corpora ſupplicio affectorũ manere in cruce: ideo Iudæi Pilatũ orant, ut Chriſti & latronum corpora de cruce tollantur. Ioan. 19.

Mendici ad fores petierũt eleemoſynas, ut in Lazari hiſtoria uidere eſt. Dedit & Chriſtus egenis, Ioh. 13. Itẽ aliàs cæcus ſedit ſecus uiã mendicãs, Lucæ 18. Marci 11.

Diem ita ſupputarunt Iudæi, ut à ueſpera acciperẽt uſque ad ueſperam, ſicut Moſes etiam loquitur. Sic feſtum Paſchatis à ueſpera initiũ habebat. Horis diei uſi ſunt ἡμεριναῖς, ac quilibet habebat horas duodecim: ita ut ſexta fuerit meridianum tempus, quæ nobis eſt duodecima: nona, nobis tertia: & ſic de cæteris.

Vſi ſunt monetis uarijs: Matth. 22. Marci. 12. Lucæ 20. Porrigitur Chriſto moneta habens impreſſam imaginem Cæſaris Romani, & circumſcriptionem eius nominis. Quare ſui Magiſtratus, licet ethnici, moneta uſi ſunt. Vocatur autem denarius: ualebat autem quaternis ſeſtertijs nummis, circiter dimidio quadrante aurei Rhenani. Ac denarius & drachma idem ueteribus ſignificabat. ac fuit uſitatum, operarijs pro uno die dare denarium: Marci 14. Iohannis 12. ſcriptum eſt, Quare hoc unguentum non uenijt trecentis denarijs, et datum eſt egenis? Facit autem ea ſumma, Rhenanos aureos triginta ſeptem & dimidium. Marci 6. dicunt diſcipuli: Euntes emamus ducẽtis denarijs panes. Faciunt autem circiter aureos Rhenanos uigintiquinq;. Hæ communes opes diſcipulorum tum fuiſſe uidentur. Iohannis 6. ait eos deliberaſſe, quòd ducentorũ denariorum panes non ſufficiãt tantæ multidudini. Lucæ 10. de duobus denarijs ſermo eſt. Lucæ 15. dicitur de drachma perdita. Eſt autem drachma, pondus tribus ſcrupulis conſtans, eynn quint. deinde & genus numiſmatis argentei eſt, ac indicat pondus quantum ualeat. Matthæi 17. didrachma à Chriſto exigitur Capernai, & ipſe iubet ſtaterem ex ore piſcis ſolui pro ſe & Petro. Stater igitur ſignificat nummum, ualentem quatuor drachmas. Didrachma autem ualebat circiter quartã aurei Rhenani partem. Octo drachmæ ualent ferè aureo Rhenano. Stater igitur ualebat ferè dimidio aurei Rhenani. Quadrans nominatur Matth. 5. Non exibis inde, donec reddas nouiſſimũ quadrantem. Et Marci 12. Vidua pauper miſit duo minuta, quod eſt quadrans. Lucæ 21. æra minuta duo. Quadrans autem ſunt unciæ tres, hoc eſt quarta pars aſsis circiter anderthalb Meiſsniſcher heller. Aliàs teruncius dictus fuit. Hinc etiam precium iſtorum minutorum æſtimari poteſt. Matth. 16 narratur, quòd Iudas pro triginta argenteis, quos ei pontifices Hieroſolymitani numerarũt, Chriſtum prodiderit: quos tamen (ut Matthæi 27. refertur) poſtea pœnitentia ductus, reportauit, & ijs nolentibus recipere, in templum proiecit, quibus ad peregrinorum ſepulturam agrum mercati ſunt. Valuit autem argenteus unus, ut putatur, ſiclo aut ſtatere ſeu quatuor drachmis: nam tales monetæ tum erant in uſu. Integra igitur ſumma eius pecuniæ, ad aureos Rhenanos computata, fuit quindecim Rhenani. Matth. 18. 25. mentio fit talenti, quod continebat minas ſeu libras ſexaginta, ſeu ſexcentos coronatos. Decem millia talentorum, quæ ſeruus debebat, faciunt ſexies centena millia coronatorum, ſeu (ut uulgò loquimur) ſex tonnas auri. Quinque talenta data ſeruo, faciunt tria millia coronatorum. Duo talenta, faciunt mille ducentos coronatos. Lucæ decimonono, ponitur in eadem parabola, Mina: ea dicebatur aliàs et libra Romana, ac habebat centenas drachmas ſeu denarios. Valebat igitur circiter decem coronatis.

Scribæ ac Phariſæi ſtola uſi ſunt: Marci 12. Lucæ 20. Fimbrias dilatarunt, ac phylacteria: Matth. 23. Vnde conſentaneum eſt, reliquum uulgus non tam longas ueſtes, nec latas fimbrias habuiſſe. Chriſti tunica erat inconſutilis, contexta per totum: Iohan. 19. Diſcipulus Chriſti in horto, ſindone tantum fuit indutus ſupra nudum: qua abiecta, cum prehenderetur, nudus ſe fugæ mandauit: Marci 14. Iohannes habebat ueſtimentum de pilis camelorum, et zonam pelliceam circa lumbos: Matth. 3. Eos qui in domibus regum ſunt, Chriſtus dicit mollibus ueſtiri: Matthæi 11. Typus de receptione filij perditi, dicit de primaria ſtola, & annulis in manus Fuit igitur earum rerum tum uſus. Lucæ 15.

Rem blaſphemam audientes, abominatione & indignatione ueſtes ſuas lacerabant. Sic Cayphas, audiens Chriſtum profiteri ſe eſſe filium Dei, & Meſsiam, præ nimia hypochriſi ueſtem diſrumpit.

Magi offerunt IESV, tanquã Regi Iudæorum, aurum, thus & myrrhã: Matthæi 2. Solenne igitur uidetur fuiſſe, nouis regibus donaria exhibere.

Nõ habẽt Iudæi cõſuedudinẽ cũ Samaritanis: Ioh. 4.

Vocarunt ſe inuicem fratres. id quod ex concione Lucæ 6. patet: Quomodo dicis fratri tuo, Frater ſine eijciam feſtucam de oculo tuo?

Licet Iudæi lege prohibebantur, ne ſuilla carne ueſcerentur: tamen aluiſſe eos porcos, quos proculdubio uicinis gentibus uendiderunt, uel ex Gergeſenorum exemplo colligi poteſt, quorũ greges à diabolis in mare per præceps acti ſunt: niſi fortè gentilium porcos illos fuiſſe dicamus, Matthæi 8.

DE CEREMONIIS INSIGNIBVS ET peculiaribus in nouo Teſtamento inſtutis, ut in tota Eccleſia Chriſti uſurpantur.

DE BAPTISMO.

Baptiſmũ Deo iubente primùm eſt auſpicatus Iohãnes: Iohan. 1. Adminiſtrauit autem eum extra Hieroſolymam, ad ripam Iordanis. Neminem admiſit, niſi prius peccata ſua fuiſſet confeſſus: & exploraſſet. an ualedicto Iudaiſmo, Meſsiam præſentem fide apprehenderet. Apparet, baptiſandos in fluuio Iordanis conſtitiſſe. Nam Chriſtus baptiſatus, ex aqua aſcendit, & orat: Lucæ 3. Forma licet non ſit expreſſa, tamẽ ex concionib. Iohannis manifeſtum eſt, eum in præſentem Meſſiam, eiusq; nomine baptizaſſe. Admiſit autem omnium ordinũ homines, modò agerent pœnitentiam, & doctrinam de præſente Chriſto amplecterẽtur. Habuit circa baptiſmum cõciones: Matth 3. Marci 1. Lucæ 3. Iohan. 1. Aliæ eius ceremoniæ, quæ nõ fuerunt magnificæ, non ſunt in literas relatæ. Iohan. 4. mentio fit, quòd diſcipuli Chriſti baptiſarint: uerùm quibus ceremonijs uſi ſint, non exprimitur. Marci 16. certis uerbis forma traditur à Chriſto, ut baptiſmus fiat in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti. Alias ceremonias nullas præſcribit, ſicut etiam de baptiſmi ſubſtantia non ſunt.

DE COENA DOMINI.

In uerbis cœnæ, quæ Mat. 26. Marci 14. Lucæ 22. extãt, ſimul quædã actiones exprimũtur: nempe gratias agere, frangere ac diſtribuere elemẽta certa, ac corpus et ſanguinem Chriſti comedere et bibere: cõmemorare

Chriſtum,

Chriſtũ,eiusq́; paſſionẽ. Aliæ ceremoniæ nullæ præſcribuntur à Chriſto,nec conſcientiæ ad eas obligari poſſunt,præſertim ſuperſtitioſas & impias,quales Antichriſtus poſterioribus temporibus,ut ſuo loco dicetur, adiecit. Præter haſce duas ſacras actiones ſeu ceremonias,publicas nullas diſertè Chriſtus ordinauit. Ac lector obſeruet,quàm prodigioſè ceremonias in Eccleſia poſtera ætas accumularit: & expendat, quàm longè à primitiua Eccleſia degeneratum ſit.

CAPVT VII.

DE POLITIA SEV REGIMINE Eccleſiæ in populo Iudaico.

QVAE gubernationis ratio in religione atq; Eccleſia populi Iudaici hoc tempore fuerit,explicandũ eſt,ut qualẽ Chriſtus politiam & adminiſtrationẽ Eccleſiæ,poſtea cœperit,rectius intelligi poſſit: & ſimul lectori notũ fiat,quomodo in religionis Iudaicæ ſtatu omnia fuerint peruerſa atq; collapſa,ſpõteq́; reformationem Meſsiæ quaſi deſiderauerint.

PERSONAE.

Eccleſiaſtici regiminis perſonæ plures adhuc, Moyſi inſtitutionem utcunq; æmulantes,ſupererant. Qui ad clauum Eccleſiæ Iudaicæ ſedebant, autoritate & dignitate præſtantes, erant ἀρχιερεῖς, hoc eſt, principes ſeu antiſtites ſacerdotum, uulgò Pontifices appellantur. Sic in ueteri Teſtamento periphraſticè nominatur ſummus ſacerdos: item, princeps domus Domini, 1. Paral. 9. Erat autem à Deo conſtitutum, ut unus tantum in hoc eminentiſsimo gradu collocaretur. Ab initio uſq; ad obitum in eo faſtigio manebat, ac poſtea demum alius ſubrogabatur. Exodi 29. Numeri 20. Verùm ea ratio tempore Chriſti prorſus ſublata & immutata erat. Nam plures ea dignitate fungebantur per uices. Iohannes enim cap. 11. & 18. teſtatur, Caypham fuiſſe pontificem illius anni: ac de pluribus principibus ſacerdotum, qui cõſilia contra Chriſtũ dederunt, ac poſtea eum damnarunt ad mortẽ,in hiſtoria paſsionis, & paſsim aliàs narratur. Quando autẽ cœperit ea conſuetudo,ut plures ſimul eſſent ac uocarentur Pontifices,uno tantũ per annũ rerũ potiente,ac poſtea ordine alio ſuccedente, certum non eſt: uidetur tamen non diu ante Chriſti aduentum eum morẽ inualuiſſe. Ad Aſmonæorum,hoc eſt poſterorum Simonis familiã,ſacerdotiũ tranſlatũ eſt anno ante Chriſtum natum 165. Poſtea Antipatri familia ſacerdotium cœperunt pro arbitrio alienigenis diſtribuere, eumq́; Eccleſiaſtici regiminis gradũ prorſus cõtaminare. Hæc calamitas cœpit circiter 44. annos ante Chriſti natiuitatẽ: ac eò uſq; proceſſerat, ut iam complures ſimul pontifices exiſterẽt,quolibet in ſuum annũ inhiante,qui per uices ad ſe rediret, ubi quæſtũ quàm maximũ facere poſſet. Habuerũt autem pontifices uxores, ſicut ipſorum liberi ac ſucceſsiones teſtantur: ac de Caypha narratur,quòd fuerit Hannæ gener. Iohannis 18.

Sacerdotum poſtea caterua non parua erat, & ipſi inter ſe diſtincti. Lucæ 1. de Zacharia dicitur, quòd fuerit ſacerdos de uice Abia. Nam Dauid tribum ſacerdotalem in uigintiquatuor ordines ſeu uices diſtribuit, inter quas octaua ſors cecidit ſuper Abiam. 1. Paral. 24. Habuit & is coniugem Eliſabethã, ſanctiſsimã fœminã.

Leuitarũ fit mentio Iohan. 1. Miſerunt Iudæi à Hieroſolymis ſacerdotes & Leuitas ad Iohannem. & Lucæ 10. Sacerdos & Leuita prætereunt ſaucium.

Erant ſcribæ. Matth. 2. Herodes congregat principes ſacerdotum, & ſcribas populi, γραμματεῖς. Mentio eorũ fit etiam Matth. 5. 8. 13. 15. 21. 23. Marci 2. 3. 11. 12. Iidem ſunt quoq; appellati νομοδιδάσκαλοι, legis doctores: Lucæ 5. & νομικοί, Matthæi 22. Lucæ 7. 10. 11. 14. quos interpretes, legiſperitos uerterunt. Lucæ enim quinto, in eadẽ hiſtoria, pro iiſdẽ ponuntur legis doctores & ſcribæ. ait enim: Erant phariſæi ſedentes, & legis doctores. & paulo pòſt: Cœperunt cogitare ſcribæ & phariſæi. Matth. 22. habetur legisperitus. Marcus autem eandem hiſtoriam recitans, appellat eos ſcribas: cap. 12.

Archiſynagogus, erat primarius in ſynagoga doctor: Marci 5. Lucæ 13. Inde autem apparet, plures in miniſterio ſynagogarum perſonas fuiſſe, qui ordine ſuo diſtincti fuerunt.

Rabbi, ſeu διδάσκαλος, Magiſter, uidetur fuiſſe uſitata & uulgaris appellatio, omniũ qui munere docendi functi ſunt. Iohan. 3. Es tu Magiſter in Iſrael, & hæc ignoras? Inde & Chriſtus Rabbi ſeu διδάσκαλος, ſe nominari permittit, tum à ſuis diſcipulis, tum ab aliis: imò & ſeipſum ſic uocat, Iohan. 13. Vos uocatis me Magiſtrũ & Dominum, & bene dicitis: ſum etenim. & Matth 21. Marci 14. Lucæ 22. Ite in ciuitatem ad quendã, & dicite ei: Magiſter dicit, tempus meum propè eſt, apud te facio Paſcha cum diſcipulis meis. Vocati etiam ſunt iſti doctores πρεσβύτεροι, hoc eſt ſeniores: & ipſorum decreta in ceremonialibus, traditiones ſeniorum: Matth. 15.

Seniores populi uidentur fuiſſe, aliquot è populo lecti uiri ætate, doctrina & uitæ probitate ſpectati, qui ſimul cum Eccleſiaſticis perſonis, templi, iudiciorum, & aliarũ rerũ quæ ad Eccleſiæ gubernationẽ pertinebant, curã habuerũt. Nam purgato per Chriſtum templo, poſtridie accedunt principes ſacerdotum, & ſeniores populi, dicentes, qua poteſtate hæc faceret? Matthæi 21. In faciendo decretum aduerſus Chriſtum, in accuſando & damnando ſimul cum principibus ſacerdotum & ſcribis, ſunt ſeniores populi: Matth. 16. 26. 27. Marci 14.

Erãt & στρατηγοὶ τοῦ ἱεροῦ, magiſtratus tẽpli, ſeu duces. Apparet aũt, eos fuiſſe duces eorũ qui ad cuſtodiendum templũ dati erãt, & quibuſdã deliberationib. et factis externis ad tẽplũ pertinentib. intererãt. Lucæ 22.

Hi autem omnes, ſicut & reliquus populus, in ſectas quaſdam ſciſsi erant: qua de re ſuprà diximus. Plurimi autem profeſsionem Phariſæorum, quæ uidebatur omnium optima ac ſpecioſiſsima, ſectabantur.

DE RATIONE AC FORMA gubernationis.

QVæ fuerint officia pontificũ, non narratur in hiſtoria Euãgelica, ſiquidẽ iã ad finẽ ſuũ cuncta peruenerãt, & abrogationi propinqua erãt, & aliàs ſatis erãt nota: poſſunt autẽ ex libris Moſi cognoſci. Nihilominus iam adhuc illæ externæ actiones in templo ab eis adminiſtrabãtur. Erãt aũt tria, ut cõpendiò narremus, quæ præcipuè pontifici cõueniebant: nẽpe docere, ſacrificare, & orare pro populo. Non tantũ aũt ipſi docebãt populum, ſed & alios legis profeſſores gubernabant,

& attendebant, ne quis peregrina dogmata ſereret. Sic etiam Chriſtum adoriuntur in templo, & reprehendunt eius conciones & facta: Matthæi 21. Reſponſa dabant quærentibus de Meßia, alijsq́; religionis controuerſijs: Matthæi 2. Iudicabant dogmata, et promulgabant eorum damnationes, unà cum perſonis. quæ quidem res nihil aliquid quàm publica excomunicatio erat, Iohan. 9. 11. 12. Solus pontifex in ſancta ſanctorum per annum ſemel ingrediebatur, uictimas offerens, ac preces fundens pro toto populo: Hebr. 9. Præter hæc uerè Eccleſiaſtica opera, adhuc aliquam exiguam portiunculam politicæ gubernationis ac iuriſdictionis retinebant. Licebat enim eis capere homines, ac flagellare in ſynagogis: Matthæi 10. Apparet autem, quod hoc tantū poteſtatis habuerint in eos, qui contra Eccleſiaſtica aliqua iura deliquiſſent, præcipuè uerò qui falſa dogmata diſſeminaſſent: et non in eos, qui in cæteris prophanis rebus facinus aliquod animaduerſione dignum commiſiſſent. Non autem habebant ius aliquem interficiendi. ideo coram Pilato dicunt: Non licet nobis interficere quenquam. Iohan. 18.

Sacerdotes, ut gradu & dignitate proximè Pontifices ſequebantur, niſi quòd hi eſſent ſummi quaſi monarchæ in regimine Eccleſiaſtico, ac ſoli in ſanctū ſanctorum introibant: ita & in actionibus propemodum eis erant ſimiles. Nam docebant populum, offerebantq́; quotidie uictimas, et orabant pro populo: idq́; iuxta uices ſuas, ſicut Zacharias in ordine uicis Abiæ incenſum in templo ponit: Lucæ 1. Diſputabant cum ijs qui uidebantur noua dogmata adferre. Sic Iohan. 1. miſſi à pontificibus cum Baptiſta diſceptant, quare à templo ordinario diſcederet, & nouam ceremoniam extra uerbum Dei traderet. Sed retundit eos Iohannes, indicans ſuam uocationem eſſe diuinam: & quidem à prophetis, quos ipſi debeant noſſe prædictam: iamq́; adeſſe Meßiam, quem ipſi ignorent & faſtidiant. Inſpexerunt ac iudicarunt unà cum pontificibus leproſos, eosq́; certis ritibus cognita euidenter mundicie expiauerunt. Matth. 8. Vade, oſtende te ſacerdotibus, et offer munus tuū, quod præcepit Moyſes: Leuit. 14. Marci primo, Lucæ quinto. Oſtende te ſacerdoti. Lucæ decimo: Ite, oſtendite uos ſacerdotibus. Reliqua ſacerdotum officia in Moſe copioſè recitantur.

Leuitæ fuerunt diaconi ſeu miniſtri in templo ac rebus diuinis: ut Num. 3. Deut. 10. & alijs locis in Moyſe prolixè recenſetur. Nam tribum Leui pro primogenitis ad hæc Eccleſiaſtica miniſteria delegerat Deus. Suſtinuerunt autem aliquam partem docendi, et obſeruarunt eos qui ab uſitata docendi forma diſceſſerunt. Quod uel inde patet, quòd unà cum ſacerdotibus Leuitæ ad Iohannem mittuntur, ut ex eo quærant, cur audeat inconſultis pontificibus & ſacerdotali ordine nouos cœtus facere, nouam doctrinā ſpargere, nouas ceremonias ordiri, repudiato etiam templo: ac denique eum de manifeſta hæreſi accuſent, ac conuincant. Ac Leuitæ uidentur fuiſſe, omnes qui in Synagogis paßim in uniuerſa Iudæa docēdi munere functi ſunt. Reliqua ex Moſe patent.

Hic accenſemus & ſcribas, ac legiſperitos ſeu doctores, quos conſentaneum eſt fuiſſe Leuitas, ingenijs, eruditione, facundia et dexteritate cæteris præſtantes. Alij rudiores, etiam uiliora habuerunt officia.

Archiſynagogi, & reliqui ſynagogarum miniſtri, propoſuerunt & enarrarunt Moyſen et Prophetas, ac propoſitas quæſtiones explicauerunt: reliquis quoque diſſerentibus de religione auſcultauerunt. Fuerunt autem rectores precum publicarum, ſicut de Synagogis ſuprà dictum eſt.

Gubernationem Eccleſiæ adiuuerūt & ſeniores populi, ut eſt paulo antè indicatum.

DE SYNODIS.

Habuiſſe ipſos congreſſus quoſdam, quoties res aliqua grauis deliberationem flagitauit, etiam hiſtoria Euangelica indicat. Magis enim Hieroſolymā adferentibus de exhibito Meßia famam, hortatu ipſius Herodis, principes ſacerdotū et ſcribæ populi coeunt, ſententias de loco ubi Meßias eſſet naſciturus conferentes: ac diſertè indicant ex Michea, Meßiæ natiuitati Bethlehem eſſe deſtinatam.

Iohanne ordiēte baptiſmū in Iordane, templo poſthabito, & palàm docente ſingulari autoritate Meßiam eſſe præſentē, ac IESVM eum ipſum eſſe: peccatorū remißionem non ex alijs uictimis, ſed tantum ex paßione & merito IESV Chriſti, fide gratis expectandam & acquirendam eſſe: conueniunt, ac re deliberata decernūt, legationem honeſtam ad Iohannem mittendam eſſe, qui eum ab hoc inſtituto abducerent: aut errores exploratos & cognitos ab ipſo autore, ad ſynodum referrent, ut legitimè dijudicari ac damnari poſſent. Hæc ex hiſtoria, quæ Iohan. 1. extat, perſpicua ſunt.

Poſtea uerò, cum Chriſtus miniſterium ſuum publicum cœpiſſet docendo, faciendo miracula, et collectione Eccleſiæ ex tota Iudæa, ac gentibus quoq́;, ſæpe ſynodos celebrant. Faſcinati autem falſis opinionib. de Chriſto, de remißione peccatorum, deq́; tota Moſaica religione, deniq́; etiam ſua ambitione & commodis moti, Chriſtum tanquam hæreticum, impoſtorem, blaſphemum ac ſeditioſum damnant. ac decretum faciūt, quod publicè proponunt, ſi quis IESVM confiteretur eſſe Chriſtum, extra ſynagogam fieret: hoc eſt, excommunicaretur, ſicut expreſſè recitatur Iohannis nono & duodecimo. Synodalis actio & Iohannis undecimo narratur: Collegerunt, inquit, pontifices & phariſei concilum, & dicebant: Quid facimus? Nam hic homo multa ſigna facit. Si dimittimus eum ſic, omnes credent in eum. Et uenient Romani, & tollent noſtrum locum, & gentem. Vnus autem ex ipſis, Cayphas nomine, cum eſſet pontifex anni illius, dixit: Vos neſcitis quicquam, nec cogitatis, quòd expediat uobis, ut unus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat. Matth. uigeſimoſexto refertur, quòd congregati fuerint principes ſacerdotum & ſeniores populi, in atrium principis ſacerdotū, qui dicebatur Cayphas: & cōſilium fecerint, ut IESVM dolo caperent, & occiderent. Poſtea apud Cayphā rurſus capto Chriſto, confluunt pontifices, ſcribæ & ſeniores, accuſantes & damnantes innocentem Chriſtum: Matthæi 26. Marci 14. Mane rurſus congrediuntur ijdem: ac plures fuiſſe Marcus 15. teſtatur. nominat enim ſummos ſacerdotes, ſeniores, ſcribas, & uniuerſum conſeſſum: qui omnes definiunt, Chriſtum eſſe morti tradendum, & adducendum ad Pilatum. Denique poſtquam Chri-

Chriſtus reſurrexiſſet, & hoc nuncium à ſuis uigilibus, quibus ſepulchri cuſtodiã demandauerant, accepiſſent: ilicò principes ac ſeniores concurrunt, ac conſilium ineunt, uigiles pecunia eſſe compeſcẽdos, et inuertendos, ut rumorem ſpargant, ipſis dormientibus Chriſtum furto eſſe ablatum. Matth. 28:

DE BONIS ECCLESIAE.

Ciuitates quadragintaduas ſacerdotib. ac Leuitis fuiſſe attributas, ſimiliter et quos reditus, & decimas et partes ex uictimis habuerint, ex Moyſe patet. Pendebatur & quotannis uiritim templo dimidium ſicli, ſeu didrachma: ut Exodi 30 dicitur. De hoc cenſu quidam intelligunt, Phariſæos & Herodianos interrogare Chriſtum, Num liceret cenſum dare Cæſari? Matthæi 22. Nam peregrini Imperatores hoc commodum templi intercipiebant, & ſibi uendicabant. Collecta præterea eſt eleemoſyna in gazophylacium, Marci 12. Lucæ 21.

DE SCHOLIS.

Scholam aliquã fuiſſe Hieroſolymis, in qua iuuentus, in ſtudijs præſertim ſacrarum literarum informabatur, uel inde poteſt colligi, quòd Phariſæi etiã ſuos habuerunt diſcipulos: & in Actis capite 22. Paulus commemorat, ſe ad pedes Gamalielis legis doctoris, diligenter in patria lege inſtitutum eſſe. & Actorũ 6. fit mentio eorum, qui fuerunt ex ſynagoga Libertinorum, & Cyrenenſium, & Alexandrinorum, & Cilicum, & Aſianorum diſputantium cum Stephano, unde apparet, diuerſa ſcholarũ genera fuiſſe Hieroſolymis.

DE CONSOCIATIONE ECCLESIARUM.

IN Eccleſia populi Iudaici, unus tantum erat lege diuina ſacerdos ſummus: quem omnes cogebantur agnoſcere, eiq; parère. Et is reliquas eccleſias omnes gubernabat, quæ in Iudæa uniuerſa ſitæ erant. Id quod uel hæc facta declarant, quòd ad Iohannem concionantem in regionibus circa Iordanem mittunt, & rationem ſuæ uocationis ab eo requirunt: Iohannis primo. Præterea uniuerſus populus mandato Dei cogebatur, ter ad feſta ſolennia quotannis Hieroſolymã uenire, ſeſeq; certis ritibus ſanctificare. Verùm de his partibus, non putarunt Euangeliſtæ multa narranda eſſe. Erant autem pleraque in tota gubernatione Eccleſiæ populi Iudaici adulterata & corrupta: paucis, iiſq; contemptiſſimis, rectè ſentientibus: ut erat Nicodemus, & alij. Quo autem hæc fiant luculentiora, non pigebit earum rerũ quæ corruptionem ſummam declarabant, & non obſcurè præſagiebant, opus iam eſſe omnino reformatore ſummo, ipſo nimirum Meſſia, à Deo iam olim per prophetas promiſſo, mentionem aliquam facere.

DE CORRVPTISSIMO ET maximè lamentabili ſtatu Eccleſiæ in populo Iudaico.

PRimùm, quod erat omnium maximum in ea Eccleſia, nempe doctrina diuinitùs tradita, in pleriſque ſummis capitibus erat labefactata, obſcurata, & penè extincta: ſicut de Phariſæis ſuprà expoſitum eſt. Nam ij hoc tẽpore uidebantur optimè ſentire, eorumq; ſententias pleriq; ſequebantur. Sed operæpretium uidetur, rurſus quædam hoc in loco repetere. Amiſerant doctrinã de Deo. nam docebant, unum Deum, unamq; eius perſonam eſſe. ideo propemodum rumpuntur indignatione, et lapides prehendũt, quoties audiunt Chriſtum dicere, ſe eſſe filium Dei, ac patri æqualem: & Iudæos ignorare Deum, & eſſe ex Diabolo: Iohannis 5. 8. Cayphas audiens, quòd IESVS uinctus auderet ſe profiteri & filium Dei & Chriſtum eſſe, uelut amens, exiſtimans intolerabilem blaſphemiam prolatam eſſe, ueſtimenta ſcindit: & pronunciat, eam uocem non alia re quàm morte mulctandam.

De Meſſiæ ſubſtantia amiſerant ueram doctrinam. Nam docebant & credebant, Meſſiam tantũ excellentem hominem futurum eſſe. quòd autem eſſet filius Dei, prorſus erroneum putabatur, ſicut Matth. 22. fatentur, & Cayphæ hiſtoria teſtatur.

Amiſerant doctrinam de officio Chriſti: nempe de paſſione Chriſti: & de iuſticiæ ſeu remiſſionis peccatorum, per ipſius mortem, reparatione: de uictoria aduerſus peccatũ, mortem, diabolum: id quod toties prophetæ inculcant. Hæc uel ex ſola Petri hiſtoria manifeſta ſunt, qui ad Chriſtum de ſua paſſione prædicentem, inquit: Abſit hoc à te Domine. Hauſerat enim hoc in ſynagogis, & ex ſermonibus aliorum, Chriſtum fore magnificum, cui omnia ſplendidiſſima ac feliciſſima eſſent ceſſura. Et exibilatur Chriſtus in cruce ſuſpenſus, ab omnibus. Quin & diſcipuli Emmahum euntes, communem de Meſſia opinionem fatentur: Nos, inquiunt, putabamus eum redempturũ eſſe Iſrael: hoc eſt, feliciter & proſperè acturum, non ſubiturum tam diros cruciatus, & mortem: nunc uerò omni ſpe propemodum deiecti ſumus.

Amiſerant doctrinam, quòd ex ſtirpe Ieſſe eſſet uenturus Chriſtus. inde Iudæi dicunt Iohan. 7. Chriſtum, cum uenerit, nemo ſciet unde ſit.

Amiſerant doctrinam de regno Chriſti ſpirituali & æterno. Docebant enim, Chriſtum corporale regnum inſtauraturum: Matthæi 20. Actorum 1. Quod enim diſcipuli proſerunt, id ex communi Iudæorum doctrina imbiberant.

Amiſerant doctrinam de miraculis Meſſiam declarantibus, omneſq; eius patefactiones in prophetis clarè prædictas. Nam IESV Chriſto hæc in parte omnes prophetias complente, tamen ut eum pro Meſſia amplectantur, adduci nulla ratione poſſunt. Faſtidiunt ſignum in Zacharia, ſtellam Magorum, angelorum nuncia, uocem patris è cœlis, ſpiritum ſanctum uiſibili ſpecie exhibitum, ſanationes claudorum, ſurdorum, cæcorum, mutorum, paralyticorũ, leproſorum, & aliorum ægrotorũ, quæ tantum uerbi uirtute à IESV fiebant: deniq; & reſuſcitationes mortuorũ. talia ſigna & tam multa breui tempore, tamq; illuſtria nunquam antea in eo populo facta fuerant. Iohan. 12. cum Chriſtus in turba dicit, Pater illuſtra nomen tuum, uenit uox de cœlo, dicens: Et illuſtraui, & rurſus illuſtrabo. Turba autem quæ ſtabat & audierat, dicebat tonitruum eſſe factum. alij dicebant, Angelus ei loquutus eſt: ſed nihil prorſus ea re mouentur. Deniq; IESV moriente in cruce, obſcuratur contra naturæ ordinem ipſe ſol, uelum templi ſponte ſinditur, terra concutitur, petræ rumpuntur, mortui reſurgunt: & Chriſtus ipſe tertio die reuiuiſcit, cuſtodibus omnibus fugatis. Sed non afficiuntur iſtis omnibus. Item petunt ſignum in cœlo: Matthæi 12.

Non

Non perpendebant tempus, quo Meſſiæ exhibitio prædicta erat: Geneſis 49. Etſi enim premebantur imperio Cæſaris, qui eis regnum ademerat, & gubernatores ciuiles quos uolebat dabat, tamen de Meſſiæ aduentu non ſunt ſoliciti.

Amiſerant doctrinam de lege. Docebant enim, lege Dei tantum externa opera præcipi, ac interiores prauitates non eſſe peccata: Matth. 5.

Hominem legem Dei implere ſuis uiribus poſſe, eaq; legis impletione coram Deo iuſtificari: Matthæi uigeſimoſecundo, Lucæ 18.

Amiſerant doctrinam de ceremonialibus. Nam ſentiebant, cæremonialia anteferēda eſſe moralibus, ut uocantur. Sic ſentiebant, non licere ſabbato hominem curare uel in momento: & damnabant Chriſtum iſta facientem: Matthæi 12. & Matth. 23. Decimatis, inquit Chriſtus, mentam & anethum & cyminum: & reliquiſtis quæ grauiora ſunt legis, iudicium et miſericordiam & fidem.

Traditiones ſeniorum, ſiue humanas anteferebant mandatis Dei: ut non lauare manus ante ſumptionem cibi, iudicabāt inquinare hominem: hoc eſt, eſſe peccatum, quo conſcientia uulneraretur: Matth. 15. Item docebant, maiorem eſſe cultum Dei, ſumptus in ſacrifica facere, aut templo aliquid dare, quàm egenos parentes alere: Ibidem. Traditiones humanas ſupra omnem modum coaceruabant: Matth. 23. Alligant onera grauia & importabilia.

Amiſerant doctrinā de fine Eccleſiaſtici ſtatus, nempe quòd omnia eſſent ad Meſſiā directa, eoq; exhibito ceſſare deberent. Itaq; oderūt Iohannem et Chriſtum, nouum ſtatum molientes & inſtituentes.

Amiſerant prorſus doctrinam de Euangelio, ac de iuſticia imputatiua & gratuita per fidem in Meſſiam, qua Abraham eſt iuſtificatus, ut Moſes ſcribit. Docebāt enim, & ſentiebant, externis operibus legis & ſacrificijs ſe coram Deo iuſtos eſſe: Matth. 5. Lucæ 10. & 18. Item confidebant carnali propagationi, Lucæ 3. Ne dicatis, Patrem habemus Abraham: Iohan. 8.

Perſuadebant ſibi, ſe eſſe filios Dei, quia filij Abrahæ eſſent: Matth. 3. Iohan. 8.

Non intelligebant doctrinam de regeneratione: Iohannis tertio.

Amiſerant doctrinam de libertate ſpirituali. Nam impatientiſſimè ferebant, ſceptrum ſibi ablatum, & alienis ſe dominis ſubiectos eſſe. id quod non obſcurè ſignificant quæſtione de cenſu: Matth. 22.

Amiſerant doctrinam de cōiugio. Nam dimittebant uxores qualibet ex cauſa, utpote propter rerum abundantiam libidine luxuriantes. Matthæi 19. Hactenus de doctrina.

¶ Secundò, ipſe ſtatus ſacerdotum, qui ad clauum Eccleſiæ ſedebant, erat corruptiſſimus & deprauatiſſimus. Turbatus enim erat ordo ſummorū ſacerdotum, ita ut non eſſet unus tantum pontifex, uſque ad obitum ſuum: ſed plures ſimul id nomen obtinerent, & per uices annuatim eo munere fungerentur, Iohan. 11.

Non à populo Iudaico, aut conſulto Deo eligebantur pōtifices: ſed ab Ethnicis & idololatricis dominis, qui imperium ciuile in Iudæos tenebant. ſicut Ioſephus & alij hiſtorici teſtantur.

Alieni quoq;, qui nō erant ex ſacerdotali genere, & qui apud Ethnicos reges aut præfectos largitionibus et gratia plurimum poterant, expulſis, aut etiam interfectis prioribus, creabantur pontifices: ita uenalis erat Pontificatus, & non rarò cæde et ſanguine parabatur, ſicut ſuo loco indicabitur. Ioſephus libro 18. cap. 3. Euſebius libro 1. cap. 6.

Stola Pontificalis, cum reliquo ornatu ad eam pertinente, ab Herode primo Iudæorum rege in turri Antonia, Hircani olim ſede, & ab eodem eò repoſita, aſſeruata eſt. idem Archelaus ac poſtea Romani fecere, ita ut Iudæi non ampliùs eius poteſtatem haberent, raroq; eius uſus concederetur: Ioſephus Antiquitatum Iudaicarum libro 18. capite 6. Euſeb. libro 1. cap. 6.

Tales Pontifices, ut erant ἄθεοι & impij, tantum ſuos reditus & magnificentiam curabant: & ut erant Ethnicorum dominorum mancipia, ita in ipſorum gratiam cuncta faciebant.

Sacerdotes reliqui, domini ſimiles erant ambitione, auaricia, luxu inter ſe certantes: ſinceram Dei doctrinam, ac ueros Dei cultus prorſus negligentes, ſicut ex hiſtoria Euangelij patet.

Frigidiſſimè ſcribas ſeu doctores huius populi ſolitos eſſe docere, inde manifeſtum eſt, quòd Matth. 7. narratur, turbam admiratam eſſe doctrinam Chriſti. Docuiſſe enim eum ſicut qui poteſtatem haberet, et non ſicut ſcribæ. Item Matthæi nono: Meſſis quidem copioſa eſt, operarij pauci. Imò Matthæi 16. doctrinam ipſorū uocat fermentum, quod ſit cauendum.

Pontifices et ſacerdotes ipſi criminantur doctrinam Iohannis & Chriſti: dicunt Chriſtum eſſe Samaritanū, habere dæmonium: Iohannis 8. Virtute Beelzebub facere miracula: Matthæi 12.

Abutebantur clauibus, excommunicantes Chriſtum rebus omnibus ſe declarantem ut Meſſiā, & omnes qui ei adhærebant: Iohannis 9.

Tanta rabie in Chriſtum, qui ægros omnis generis uerbo ſanarat, qui mortuos reſuſcitarat, ferebantur, ut ad diem Paſchæ Barrabam homicidam manifeſtum peterent dimitti, innocentem uerò Chriſtum contumelioſiſſimo mortis genere interfici.

Pontifices ac ſacerdotes perpetuas inſidias Chriſto ſtruebant. deferebant etiā ad politicos dominos, eumq; inuiſum faciebāt: deniq; Iudæ auxilio, pecunia corrupti, adſcitis Herodianis, Chriſtum armata cohorte inuadebant, in innocentem mortis ſententiam ferebant, tradebant Pilato præſidi: nec deſinebant rogando, minando, & obtūdendo, donec & ille, quamuis ſæpe de innocentia Chriſti teſtificaretur, carnificibus eum crucifigendum tradidiſſet, ſuſpenſum in cruce ſarcaſmis exagitarunt: extinctum & in ſepulchro iacentem infeſtabāt, armatam circa eum cuſtodiam collocantes: reſuſcitatum deniq;, mendacijs & tyrannide rurſus infeſtabant. Trahebant autem hi duces ſecum, reliquum uulgus indomitum, qui etiam ſine iudicio contra Chriſtum furebat.

¶ Tertiò, Templum ipſum fœdiſſimè quotidie prophanabatur, & polluebatur.

Numularij ac mercatores cum bobus, ouibus, columbis, et alijs rebus in ipſo templo, nō ſecus ac in prophano loco conſpiciebantur: Matth. 21. Ioan. 2. inde Chriſtus meritò appellat ſpeluncam latronum.

Regna-

Regnabant in templo aucupia pecuniarum: nempe ſuperſtitio ſacrificiorum, & operum humanorum, quibus homines faſcinabãtur, quaſi ijs ſalutem coram Deo comparare poßent. Ea res erat ſacrificulis quæſtuoſiſſima. ideo Chriſtus inquit, ipſos deuorare domos uiduarum: ac uæ in ipſos doctores aliquoties pronunciat, Matthæi 23.

Pontifices alieni, non educati in lege, ſed ſubitò quæ peragenda eßent edocti, ſanctum ſanctorum non uerebantur introire, nõ habentes ueram Dei cognitionem, non tenentes rationem inuocandi Deum.

Anno Chriſti XII, in die azymorum, cum interdiu in templo docuiſſet Chriſtus, omnibus ſtupentibus & admirantibus, noctu ſacerdotes inuenerunt per totum templum et omnes porticus oſſa mortuorum hominum diſperſa eſſe: quæ quidem res inſignem templi profanationem prodebat, quæ falſa doctrina & ſuperſtitioſis cultibus in templo fiebat, ad perniciẽ plurimorum æternam. Ioſephus Antiquit. Iudaic. libro 18. cap. 3, Samaritanis ſuſpicione quadam adſcribit: uerùm non caſu tanta res accidit.

Iohannes & Chriſtus diſcedunt à templo, ita ut plurimas actiones extra templum expediant: imò Chriſtus etiam deſtructionem templi horribilem prædicit, Matthæi 24.

¶ Quartò: populus ipſe ſacerdotum impietates & exempla ſequebatur, ſuperſtitioſis opinionibus prorſus dementatus: nihil de Meßia, nihil de ueris cultibus ſciens: faſtidiens Chriſtum, cum omnibus ſuis miraculis: ſine fine eius ſanguinem ſitiens.

Ignorabant regem Meßiam. ideo clamant: Regem non habemus, niſi Cæſarem.

Omnis Hieroſolyma turbatur, non minus quàm Herodes, accepto nuncio à Magis, quòd natus iam eſſet Rex Iudæorum, ſeu Meßias: Matthæi 2.

Alij prorſus ſeſe Ethnicis magiſtratib. dedebant, propter ſua quædam commoda, patria religione abiecta.

Totus populus in ſectas tres, ſibi inuicem contrarias & infenſas, erat diſtractus: alij erant Phariſæi, alij Sadducæi, alij Eſſæi.

Indicat Chriſtus, obſtinatiam Iudæorum à Prophetis eſſe prædictam: Matthæi 13. Ideo, inquit, in parabolis loquor eis, quia uidentes nõ uident, et audientes non audiũt, neq; intelligũt, & adimpletur in eis prophetia Eſaiæ dicẽtis: Auditu audietis, & nõ intelligetis: et uidẽtes uidebitis, & nõ uidebitis. Incraſſatũ eſt enim cor populi huius, & auribus grauiter audierunt, & oculos ſuos clauſerũt, ne quãdo uideãt oculis, et aurib. audiant, & corde intelligãt, & conuertãtur, & ſanem eos. Item Matthæi 15. inquit: Hypocritæ, bene de uobis prophetauit Eſaias, dicens: Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longè eſt à me. Sine cauſa autem colunt me, docentes doctrinas et mandata hominum. Iohannis 12. Cum autem tanta ſigna feciſſet coram eis, non credebãt in eum, ut ſermo Eſaiæ prophetæ impleretur, quem dixit: Domine quis credidit auditui noſtro, & brachium Domini cui reuelatum eſt? Propterea non poterant credere, quia iterum dixit Eſaias: Excæcauit oculos eorũ, & indurauit cor eorum, ut non uideant oculis, & intelligant corde, & conuertantur, & ſanem eos. Hæc dixit Eſaias, quando uidit gloriam eius, & locutus eſt de eo. Et cõminatur inſuper æternam damnationem, Matthæi 8. Filij regni eijcientur in tenebras exteriores, ibi erit fletus & ſtridor dentium.

Chriſtus præfert gentes Iudæis: Non inueni, inquit, tantam fidem in Iſrael. Et eam ob cauſam prædicit eis cladem & interitum.

Multi dæmoniaci tum temporis in Iudæa ſunt, quos eijcit Chriſtus: quæ res argumento eſſe poteſt, Diabolum propter impietatem in ijs locis Dei permißione graſſatum eſſe.

Et ut ſummatim omnia dicamus, dominabãtur horribiliter hypocriſis ſeu ſuperſtitio, & Epicureiſmus.

¶ Quintò: reliquiæ ueræ Eccleſiæ ualde erant exiguæ et oppreſſæ. Nam Chriſto exhibito, tantùm fit mẽtio Ioſephi, Mariæ, paſtorũ, Zachariæ, Eliſabethæ, Simeonis, Hannæ: quibus annumerandi ſunt, qui in horũ familia fuere, expectantes redemptionem Iſrael. Reliqua turba omnis in triſtißima caligine, uelut profundo mari erat ſubmerſa. Poſtea Iohanne & Chriſto, eorumq; diſcipulis palàm doctrinam de præſenti Meßia tradentibus, pauci ſe illis adiungunt: qui tamen ſubinde affliguntur. Deniq; Chriſto in crucem acto, deficiunt rurſus plurimi: qui uerò reſuſcitato Chriſto, ſpacio quadraginta dierum donec in cœlum aſcenderet, iterũ colliguntur, admodum pauci ſunt. In Actis numerantur centum uiginti homines, qui poſt aſcenſionem Domini conuenerunt.

Peßimũ Iudaici populi ſtatum, quod quidem ad religionem attinet, etiam typis quibuſdã, quaſi uiuis (quod dicitur) coloribus depingit Chriſtus. ut Matth. 21. Homo, inquit, habebat duos filios, et accedens ad primum, dixit: Fili, uade hodie operare in uinea mea. Ille autem reſpondens, ait: Nolo. poſtea autem pœnitentia motus, abijt. Accedens autem ad alterum, dixit ſimiliter. at ille reſpondens ait, Eo domine: & nõ iuit. Quis ex duobus fecit uoluntatem patris? Dicunt ei: Primus. Dicit illis IESVS: Amen dico uobis, quia publicani & meretrices præcedẽt uos in regno Dei. Venit enim ad uos Iohannes in uia iuſticiæ, & non credidiſtis ei, publicani aũt & meretrices crediderunt ei: uos aũt uidentes, neque pœnitentiã habuiſtis poſtea, ut crederitis ei. Aliã parabolam audite: Homo erat paterfamiliâs, qui plantauit uineam, & ſepem circumdedit ei, & fodit in ea torcular, & ædificauit turrim, & locauit eam agricolis, et peregrè profectus eſt. Cum autem tempus fructuũ appropinquaſſet, miſit ſeruos ſuos ad agricolas, ut acciperent fructus eius. Et agricolæ apprehenſis ſeruis eius, alium ceciderunt, alium occiderũt, alium uerò lapidauerunt. Iterum miſit alios ſeruos, plures prioribus: & fecerunt illis ſimiliter. Nouißimè autem miſit ad eos filium ſuum, dicens: Verebuntur fortè filium meum. Agricolæ autem uidentes filium, dixerunt intra ſe: Hic eſt hæres, uenite occidamus eum, & habebimus hæreditatem eius. Et apprehenſum eum, eiecerunt extra uineam, & occiderũt. Cum ergo uenerit dominus uineæ, quid faciet agricolis illis? Aiũt illi: Malos malè perdet, & uineam ſuam locabit alijs agricolis, qui reddant ei fructum temporibus ſuis. Item Matthæi 22. in typo nuptiarum: Simile, inquit, factum eſt regnum cœlorum homini regi, qui fecit nuptias filio ſuo. Et miſit ſeruos ſuos, uocare inuitatos ad nuptias: & nolebant uenire.

Iterum miſit alios ſeruos, dicens: Dicite inuitatis, Ecce prandiũ meum paraui, tauri mei & altilia occiſa ſunt, & omnia parata: uenite ad nuptias. Illi autem neglexerunt, & abierunt alius in uillam ſuam; alius uerò ad negociationem ſuam: reliqui uerò tenuerunt ſeruos eius, et contumelijs affectos occiderunt. Rex autem cum audiſſet, iratus eſt: et miſſis exercitibus ſuis, perdidit homicidas illos, & ciuitatem illorum ſuccendit. Tunc ait ſeruis ſuis: Nuptiæ quidem paratæ ſunt, ſed qui inuitati erant, non fuerunt digni. Ite ergo ad exitus uiarum, & quoſcunq; inueneritis, uocate ad nuptias. Et egreſſi ſerui eius in uias, cõgregauerunt omnes quos inuenerunt, malos & bonos, & impletæ ſunt nuptiæ diſcumbentiũ. Intrauit autem rex, ut uideret diſcumbentes. Et uidit ibi hominem non ueſtitum ueſte nuptiali. Et ait illi: Amice, quomodo huc intraſti, non habens ueſtem nuptialẽ? At ille obmutuit. Tunc dixit rex miniſtris: Ligatis pedibus et manibus eius, mittite eum in tenebras exteriores. Ibi erit fletus & ſtridor dentium. Multi autem ſunt uocati, pauci uerò electi.

¶ Sexto: politicum Imperium in populo Iudaico penitus erat euerſum, ut paulo pòſt exponendum erit.

CATALOGVS PONTIFICVM Hieroſolymorum, à nato Chriſto uſque ad eius aſcenſionem.

PRopter labefactatũ pontificum Hieroſolymorum ordinem, hiſtorici quoq; nõ putarunt ſibi in hanc operam aliqua diligentia incumbendum, ut huius præſertim ætatis pontifices accuratè aſſignarent. Ex Ioſepho autem, ſatis languidè in hac parte uerſante, indicem ſummorum ſacerdotum recenſebimus. Is libro 17. capite ultimo ſic ſcribit: Archelaus iam Ethnarcha in Iudæam reuerſus, Ioazaro Boethi filio pontificatum abrogat, inſimulato quòd ſeditioſis conſenſerit: eamq; dignitatem in Eleazarum illius fratrem collocat. Item, nec Eleazarus diu ſacerdotio potitus eſt, ſubrogato in uiuentis locum Ieſu Siæ filio. Mox, quaſi ſui oblitus Ioſephus, libro 18. capite tertio, aliter rem narrat: Quirinium, ſicut ipſe appellat, Ioazarum priuaſſe dignitate pontificis, & Ananum Sethi filium ſubſtituiſſe. Et paulo pòſt: Valerius Grat[illegible]dempto Anano ſacerdotio, Iſmaelem Fabi filium iuſſit eſſe pontificem: quo paulo pòſt deiecto, in Eleazarum Anani pontificis filium, eum honorem tranſtulit. Elapſo deinde anno, & hunc redegit in ordinem, & Simoni Camithi filio pontificatum tribuit. Is quoq;, anno in hac dignitate exacto, iuſſus eſt eam cedere Ioſepho qui cognominabatur Cayphas.

Encomia pontificũ, ſcribarũ, et qui ex ijs pendebãt, ſunt: Progenies uiperarum: Matthæi 3. 12. Generatio praua, adultera, peſſima: Matthæi 12. Plantatio non plantata à patre, cæci & duces cæcorum: Matthæi 15. 16. 23. Eſſe eos ſimiles dealbatis ſepulchris, foris quidem ſpecioſos apparentes, intus uerò plenos eſſe iniquitate & rapina. ſerpentes: Matth. 23. Generatio peccatrix: Marci 8.

De EXTERNO SEV POLItico ſtatu populi Iudaici.

PRedictum erat à Iacob, ſicuti Geneſis 49. extat, non receſſurum ſceptrum de tribu Iuda, donec uenturus eſſet Siloh. Operæpretium itaq; eſt expendere, an hoc tempore, quo IESVS natus, ſuoq; miniſterio functus eſt, Iudæi regibus è ſuo ſanguine cretis, uſi ſint. Eſt autem ex ipſa hiſtoria, quam non tantum Euangeliſtæ, ſed etiam Iudæi & Ethnici literis memoriæ tradiderunt, manifeſtum, autonomiam politici regni populo Iudaico tempore IESV Chriſti prorſus ademptam fuiſſe. Nam baptiſta Iohãnes naſcitur diebus Herodis regis Iudæ, ut Lucas capite 1. teſtatur. Idem de natiuitate Chriſti Matthæi 2. affirmatur, ac eandem rem pluribus Lucas capit. 2. exponit, ſingulari ſtudio recenſens, Auguſtum Cæſarem per Cyreniũ Syriæ præſidem cenſum egiſſe etiã in Iudæa: cui Maria & Ioſeph quoque obtemperantes, Nazaretha in ſuam ciuitatẽ Bethlehem, eo quòd ex familia Dauid eſſent, profecti ſunt. Fit & ſucceſſorum Herodis, & magiſtratuum Romæ miſſorum, qui nomine Imperatoris ciuili gubernationi Hieroſolymis præerant, mentio, ut ſuo loco dicetur. Quoties Iudæi Chriſto inſidias & exitium machinantur, plerunque adiunctos habent Herodianos: Matthæi 22. & in narratione paſſionis Chriſti, palàm quoq; Iudæi coram Pilato fatentur, ſeſe regem non habere præter Cæſarem: Ioannis 19. Vtebantur uulgò moneta imaginem & inſcriptionem Cæſaris habente, eiq; tributum pendebant: Matthæi 22. Marci 12. Luc. 20. Iuriſdictio illa ſuperior, quã uocant, ſeu poteſtas homines maleficos afficiẽdi capitali ſupplicio, prorſus erat ipſis erepta: eamq; ob cauſam Chriſtum ad Pilatum, magiſtratum ex urbe Roma miſſum, adducunt, ac poſtulant ut uirum innocentem cruci affigat: libereq; fatentur, ſibi non licere quenquam interficere. Hoc tamen reliquũ habebant iuris, ut ſceleratos capere, in carcere detinere, ac leuioribus quibuſdam pœnis afficere liceret. Videtur tamen ea poteſtas fuiſſe reſtricta ad eos, qui contra ipſorum eccleſiaſticas leges deliquiſſent, falſis dogmatibus aut blaſphemijs ſparſis. Eò uidetur pertinere, quod Chriſtus ſuis prædicit: In ſynagogis flagellabũt uos, Matth. 10. 23. Verùm paulo altius iſtas res repetemus, ut iſte fidei articulus fiat euidentior & illuſtrior: regno nimirum Iudaico penitus fracto & euerſo, Chriſtũ ueniſſe, & perfeciſſe omnia quæ in Prophetis de eo prædicta erant.

Quando Pompeius Hieroſolymam ui occupauit & ſpoliauit, ſceptrum, hoc eſt, politicum regimen Iudaici populi ualde cœpit inclinari. Nam tum Iudæi primùm Romanis ſubiecti ſunt, teſte Ioſepho libro 14. capite 2. & ſequentibus aliquot. Item libro 1. belli Iudaici, cap. 5. Eſtq; hoc factum anno mundi 3903, ante Chriſtum uerò 60. Etſi autem tum Hircano ſacerdotij adminiſtratio conceſſa ſit, tamen Antipater Idumeus paulatim ſe in politicum Iudæorum regnum inſinuauit: donec tandẽ à Iulio Cæſare, propterea quòd in bello Aegyptiaco ſtrenuam operam nauauerat, multiſq; egregijs facinoribus eius animum ſibi obſtrinxerat, tutor Iudææ eſſet conſtitutus. Hic Antipater gratia Romanorum fretus, & potentia creſcens, duos quoque filios paulatim euehere ſtudet: eoq; rem dirigit, ut ipſi, ſe extincto, adminiſtrationem Iudææ retinerent. Nam Phaſeliũ natu maximum politicis rebus Hieroſolymis præficit, motus etiam Hircani ignauia. Herodem uerò Galilææ ducem fecit. aberat tamen adhuc regium nomen: & indi-

cium

cium ſummum ac grauiſſimum, quod Sanhedrim uocatur, ex corrupto Græco σuνέδριον, nondum audebant uiolare. Ioſephus Antiq. Iud. lib. 14. cap 17. Anno mundi 3919. ante Chriſtum natum, 44.

Poſtea Antigonus, attracto Pacoro Parthorũ rege, qui horribiliter cædibus & ſpoliationibus, Hieroſolymis & in tota Iudæa graſſabatur, regnum ſibi rapuit: capto nimirum Phaſelo, ac fugato & profligato Herode. Hac calamitate motus Herodes, auxilio Cleopatræ, ad quam, ſuis mulieribus ægrè in loca munitiora traductis, profugerat, iniquiſſimo tempore mari ſe commiſit, ac Romam uenit. ubi poſtquam Antonio iniurias, & ſcelera Antigoni, ſuasq; miſerias expoſuiſſet, & auxilium implorasſet, miſericordia motus, rem ad Auguſtum totumq; ſenatum refert. Habita deliberatione, Herodẽ totius Iudææ cõmunibus ſuffragijs regem declarãt: anno mundi 3926. ante Chriſtum 31. Ioſephus lib. 14. cap. 23. De bello Iudaico lib. 1. cap. 11. Hoc igitur tempore prorſus ſublatum ſceptrũ Iudaicum, & ad alienigenã tranſlatum, & armis obtentum eſt.

Dum autem regno præeſſet Herodes, multa inſolenter perpetrauit. More Græcorũ certamen Olympiacũ inſtituit: aurea aquila ſupra fores templi magnificè extructa, domum Dei prophanauit: crudeliſſimè quadraginta ſcholaſticos qui zelantes pro patria lege & religione, id idolum deſtruxerant, uiuos concremauit: in propriũ ſanguinem immani crudelitate ſæuijt, licet ſubinde animos Iudæorũ certis officijs delinire, ac ignominiam quibuſdam egregijs factis eluere conaretur.

Eſt & hoc maximè crudele & atrox facinus, quod Philo recitat: eum triceſimo anno ſui regni, Sanhedrin, Græcè σuνέδριον, hoc eſt ordinarios iudices LXX, ex domo Dauidis conſtitutos, penes quos ſumma autoritas in cognoſcendis & dirimendis controuerſijs erat, occidiſſe: ſubſtitutis alijs ſuo arbitrio, & quos in ſua poteſtate futuros ſciebat. Hoc pacto penitus omnes reliquiæ Iudaici regni delebantur.

Nec prætereundum eſt quod refert Euſebius capite nono: Herodem genealogias familiarum Iudaicarum cremaſſe, inuidens eis generis antiquitatem, cum ipſe de ea gloriari non poſſet.

Tenebat aũt Herodes adhuc regnum, cum Chriſtus iuxta promiſſiones naſceretur in Bethlehem: quamuis res eius in deterius ſubinde iam magis magisq; urgerent, & inuiſus non tantum Iudæis, ſed etiam ſuæ familiæ eſſet, cunctis eius obitum exoptantibus.

Videtur aũt ad hiſtoriam Euangelicam intelligendum non parum momenti allaturum, ſi Herodis genealogiam breuibus hoc loco recẽſeamus: quæ ex Ioſepho huiuſmodi colligitur.

Herodes primus ignobilis, in fano Apollinis apud Aſcalonem ciuitatẽ miniſter erat. Eius filius fuit Antipater, à latronibus raptus, & educatus: tutor Iudææ à Cæſare factus. Huius filius fuit Herodes, primus Iudææ rex ab Antonio & Auguſto deſignatus. Is autem habuit uxores decem, quarum duæ ſteriles fuêre.

Ex prima coniuge, quæ fuit DORIS, *habuit Antipatrum. is à patre necatus, reliquit filium Antipatrum.*

Ex ſecunda coniuge MARIANNE, *nati ſunt ei liberi, Alexander & Ariſtobulus, uterq; à patre necati. Filiæ uerò, Cypris Antipatro, Salome regiæ ſororis filio nupta, & Salome iuncta Phaſelo patrueli. Et Alexander quidem reliquit filiũ Alexandrum. is porrò habuit Tigranem, qui à Nerone deſignatur rex Armeniæ. Tigranes filiũ habuit Alexandrũ, qui à Veſpaſiano conſtituitur rex in Cilicia. Ariſtobuli uerò ex Berenice liberi ſunt: Agrippa prior, à Caio Cæſare rex Iudææ creatus, eius fit mentio Act. 12. Herodes quartus, rex Chalcidis. Ariſtobulus, qui Iotapam regis Emeſorum filiam habuit coniugem. Herodias, mariti deſertrix. Marianne. Agrippa prior filium habuit Agrippam poſteriorem, cuius mentio fit Act. 25. 26.*

Ex tertia coniuge MARIANNE, *Simonis pontificis filia, natus eſt ei Herodes ſecundus, maritus Herodiadis: ex quibus Salome ſaltatrix genita eſt, nupta deinde Philippo, poſtea Ariſtobulo regi Chalcidis. à Ioſepho autem Marcus cap. 6. diſcrepat, aſſerens Herodiadem Philippo iunctam fuiſſe.*

Ex quarta cõiuge MARTHACA *naſcitur Archelaus, ab Auguſto ethnarcha conſtitutus: Herodes tertius, qui & Antipas, tetrarcha Galilææ & Peræ, Herodiadis raptor, Baptiſtæ carnifex, uulpes à Chriſto nominatus: Olympias, Ioſippi iunioris uxor. Horum filia Marianne, Herodi, quarto regi Chalcidis nupta, peperit Ariſtobulum regem Armeniæ, maritum Salomæ ſpuriæ.*

Ex quinta CLEOPATRA *procreauit Philippũ tetrarchã Trachonitidis: et Herodẽ, de quo nihil extat.*

Ex ſexta PALLADE, *Phaſelum habuit.*

Ex ſeptima PHEDRA, *Roxanem. Ex octaua, Salomen filiam. Poſteriores has duas filias, Auguſtus poſt obitum patris elocauit, & dote ornauit.*

Nunc porrò quæ ad ciuile imperium in hoc populo pertinent, proſequemur. Anno quo Chriſtus naſcitur in Bethlehem, è mundi creatione 3963; Cyrenius, qui Syriæ præfectus erat, cenſum agit, iuſſu Auguſti Cæſaris. Lucæ 2.

Nato Chriſto, Herodes ſtatim accepta fama, Iudæorum regem in lucem editum eſſe, nefandum facinus audet. Nam odio eius noui regis flagrans, & iniquiſſimè ferens Magos ad ſe non reuerſos eſſe, ſuſpicans id quod res erat, uerè regem Iudæorum natũ eſſe, pueros Bethlehemiticos & in uicino agro bimulos, & infra eam ætatem iubet immaniter trucidari, ſperans ſe eum regem certò ſublaturũ. & quo magis Iudæos ab omni ſpe deijceret, plures innocentes infantulos diabolica tyrannide iugulat. Imò nec ſuis parcit, ſuo regno metuens. nam Salomæ maritum ex tribu Iuda, ac filium qui ſibi è coniuge ex eadẽ tribu natus fuerat, aſtorgos ille teterrimus interficit. Sed eripitur ex ea laniena diuinitùs IESVS *Chriſtus, Matthæi 2. Hoc ſcelere perpetrato, magis in ipſum ultio diuina ſæuit. Nam morbis plurib. ac uehementiſſimis, non aliter quàm à tortoribus & carnificibus miſerrimè torquetur, donec tandem animam efflaret. In tale igitur politicum regimen aduentus* IESV *ueri Meſsiæ incidit.*

Herode mortuo, Iudæi impatientes peregrini regni, ſeditiones moliuntur: ſed ab Archelao repreſſi, ſub iugo retinentur. Romæ altercantibus poſtea Archelao & Herode Antipa, rurſus alij motus in Iudæa exiſtunt. Sperabant enim Iudæi, ſe in hac rerum mutatione ſuam autonomiam recuperaturos. Sed Sabinus Cæſaris procurator

curator & Quintilius Varus, magna ui turbatores oppreſſerunt. Tandem Auguſtus Herodis regnum diuiſit: Archelaum quidem ethnarcham faciens unius partis, nempe Idumææ, Iudææ & Samariæ, quarum reditus annuatim erant ſexcenta talenta, hoc eſt, trecēta & ſexaginta millia coronatorum. Alterā uerò partem in duas tetrarchias diſtribuit: Herodi Antipæ cōmendans Galilæam & Peræam, quæ annuatim pendebant ducenta talenta, hoc eſt centum uiginti millia coronatorū: Philippo uerò Bataneam, Trachonitidem, Auranitidem, & Chalcidem, quarum reditus annui erant talenta centū, hoc eſt ſexaginta coronatorum millia.

Præfuit gubernationi Iudææ Archelaus annis nouē. Anno Chriſti undecimo apud Auguſtum accuſatus ac conuictus, Viennam Galliæ relegatur, ubi etiā expirat. Fit Archelai mentio Matth. 2.

Hic iam rurſus adminiſtratio regni in Iudæa uariatur. Præfectum enim Roma miſerunt Coponium, qui Iudæam regeret, anno Chriſti undecimo. Et hoc tempore referunt alterum cenſum per Iudæam actum eſſe, à Cyrenio Syriæ præſide, qui & priorem egerat: ac de ſecundo intelligendam eſſe hiſtoriam apud Ioſephum lib. 18. cap. 1. Antiquitatum Iudaic. ſiquidem Coponij mentio fiat, qui Herode uiuo & tempore Archelai nondū erat Iudææ adminiſtrator.

Coponio poſt biennium reuerſo Romam, Ambiuius ſuccedit. is quoq; poſt duos annos prouincia decedens, Annium Rufum in Iudææ adminiſtratione habuit ſucceſſorem. is quoq; tantum duorum annorum ſpacio in eo magiſtratu fuit. Poſtea à Tiberio Cæſare Valerius Gracchus Iudææ præficitur: is præeſt annos undecim. Anno deniq; Chriſti uigeſimooctauo Pontius Pilatus Iudææ præfectus datus, præfuit annos decem. Multa aūt ſuperbè & crudeliter fecit. Narratur Lucæ 13. de Galilæis, quorum ſanguinem miſcuerat Pilatus cum ſacrificijs eorum. Anno autem ſuæ adminiſtrationis ſeptimo, Chriſti trigeſimotertio, Saluatorem mundi contra ſuam ipſius conſcientiam, morti ignominioſiſſimæ adiudicauit. Lucæ tertio mentio fit Pilati procuratoris Iudææ, Herodis tetrarchæ Galilææ, Philippi tetrarchæ Iturææ & Trachonitidis, & Lyſaniæ tetrarchæ Abylenæ. Ex hac narratione ſole meridiano, quod dicitur, clarius eſt, ſceptrum Iudaicum prorſus fuiſſe ſublatum, ac præſtituto tempore Chriſtum eſſe exhibitum. Quātis præterea in anguſtijs ac mœroribus, iſtis impijs & palàm ethnicis dominantibus, & omnia pro libidine audentibus, fuerit Chriſtus cum ſua Eccleſia, cuiuis iudicare promptum eſt.

DE GVBERNATIONE ECcleſiæ per Ieſum Chriſtum.

ETſi IESVS Chriſtus, poſteaquā cœpit munere ſuo publicè fungi, non penitus politiam Eccleſiaſtici regiminis in populo Iudaico uſitatā, e ueſtigiò abrogauit, ſed in quibuſdam ea uſus eſt, ut diximus: tamen & ipſe nouam Eccleſiæ gubernationem mox inchoauit, non quidem ita ſplendidam ut erat Moſaica, propagationi tamen Euangelij, collectioni Eccleſiæ, ſuiſq; conatibus omnibus idoneam & utilem. Quamuis autem pleraque in uita Chriſti paulo pòſt exponentur: tamen hic qualemcunque eius formam proponere, & iucundū & utile eſt.

DE PERSONIS.

Perſonæ in hoc regimine Eccleſiæ, hoc quidem tempore conſtitutæ, ſunt: Iohannes, Zachariæ filius, nullo alio gradu eminens, niſi quòd erat nuncius & uox clamans de Meſſia præſenti.

IESVS, qui eum habet gradū, quòd erat Chriſtus, ſeu Meſſias ipſe. Vocatur autem Rabbi, διδάσκαλε, hoc eſt magiſter, ſeu præceptor, aut Dominus.

Duodecim diſcipuli, quorū unus fit apoſtata & proditor, nempe Iudas Iſcariotes.

Septuaginta alij diſcipuli, Lucæ 10. Et hi quidē publicum miniſterium eo tempore, quo omnium maximè Meſſias erat reuelandus, geſſere: ſub Moſaico aūt regimine, & Zacharias, Simeon, Paſtores, Magi, Ioſeph, Maria, & alij doctrinam de Chriſto tradiderunt: alij priuatim, alij in publico miniſterio, ut Zacharias.

De actionibus harum perſonarum.

Diuinitùs Iohannes in prophetis prædictus, & nunc excitatus erat, ut circiter ſemeſtre ante Chriſtum ordiretur miniſterium Euangelij: quod quidem ita fecit. Etſi autem is ex ſacerdotali familia eſſet natus, tamen prorſus à templo Hieroſolymitano diſceſſit: & inconſultis pontificibus alijsq; Iudaicam religionem adminiſtrantibus, contentus iuſſu diuino, incipit in regionibus circa Iordanē ſitis peregrinari, ac palàm docere, regnum Dei iam appropinquare, Meſſiam eſſe exhibitū iuxta prophetias. & quidem monſtrat eum digito, dicēs: Ecce hic eſt: & commendat eius potētiam & beneficia omnibus. Orditur quoq; nouam ceremoniā, conferēs baptiſmum in Iordane, in remiſſionē peccatorū, propter Meſſiam. Taxat corruptelas doctrinæ cœleſtis, & ſuperſtitioſos cultus: Phariſæis ac Sadducæis iram diuinam & pœnas ſecuturas denunciat: nec mouetur iniquis uel uulgi, uel etiam pontificū ac ſacerdotū iudicijs, non frangitur minis ac periculis. & omnino Iohannes cunctis ſuis actionibus teſtatur, iam Moſaicam politiam in religionis ſtatu ad terminum ſuum præfinitum decurriſſe.

IESVS uerò momenta rerum gerendarū ſibi à patre præſcripta, accuratiſſimè obſeruans, licet interdum quædam indicia rerum futurarū de ſe præberet: tamen publicam docendi prouinciam prius non ſuſcepit, quàm trigeſimū ſuæ ætatis annū attigiſſet. Hic primum initiatus eſt à patre in Iordane, uoce cœlitùs prolata, & Spiritu ſancto uiſibiliter eum ungente, ut erat prædictum. Deinde etiam à Iohanne, ueluti ſuo prodromo aut tubicine, per baptiſmū uoluit teſtimonium accipere: prorſus neglectis & poſthabitis ſacerdotibus, Hieroſolymis dominantibus. Poſtea, etſi uerè eſſet ſummus ſacerdos, (ut erat Pſal. 110. prædictū, quem in memoriam Iudæis Matth. 22. reuocat) tamen titulum ſibi arrogare noluit, ne externam dignitatem & potentiam uideretur affectare, ſed res ipſas ad pontificem pertinentes, imò toto Moſaico ſtatu deſignatas, omnes exequitur.

Primum enim tradit cœleſtem doctrinam, non ſicut ſcribæ & phariſæi, ſed puram, & ab omni ipſorum fermento repurgatam: imò illuſtrius eam proponit, quàm ullo ſeculo in toto terrarū orbe factum erat. Etſi enim Adam, patriarchæ, & prophetæ didicerant à Deo doctrinā de Meſſia, eius beneficijs, ac ueris Dei cultibus: tamen hactenus pleraque adhuc typis ac umbris, quaſi nebulis quibuſdam, obſcurata & inuoluta fuerant. At

nunc Chriſtus, tanquã unigenitus Dei filius, omnem caliginem prorſus tollit & abolet. Clarius docet quàm unquam antea audiũ erat, Deũ eſſe unũ, & tamen perſonis tribus diſtinctũ: nempe Patrem, Filium, & Spiritum ſanctum. Clarius docet quàm unquam factum fuerat, ſe eſſe Meßiam prædictum, ſe paßione ſua deleturum peccatum & mortem. Illuſtrius quàm antea docet, de iuſtitia coram Deo: nempe quòd ipſemet iam legem Dei loco totius generis humani uelit implere, & quòd fide in ipſum habeamus uitam æternã. Sic docet preces in ſuo nomine faciendas, bona opera ſe auxiliante præſtanda, & propter ſe placere: ſe reſuſcitaturũ mortuos, ac eos qui crediderint traducturũ in regnũ patris, alios uerò in æternas pœnas abiecturum: Moſaicũ ſtatum non tantum docendo, ſed etiam horribili uaſtatione deſtructũ iri. Explicat prophetias de Meßia, & doctrinã de lege, & ſimilibus rebus: nec gignit nouam doctrinã, ſed ueterem illuſtrat. Vtitur aũt crebrò parabolis ac figuris, tum quia uſitatißima erat ea ratio docendi in populo Dei, ſicut & prophetas feciſſe legimus: tum ut ornatius & ſuauius ſuas conciones, imò etiam interdũ uehementius & acrius proponeret, resq; propoſitas ueluti pingeret. id quod non tantum ad memoriã rerum prodeſt, quæ facilius quaſi pictæ percipiuntur: ſed ut altiores quaſi ſtimuli in cordib. hominũ relinquerentur. ſolet enim florida oratio, non tamen inanis, ſed neruoſa, plurimum animos hominũ afficere. Verùm ipſa doctrinæ capita ſuprà fuſius expoſita ſunt.

Docet aũt Chriſtus, non tantum in uno loco, ſed tanquam Meßias, ad omnes pertinens, per totam Iudæam, usq; ad fines Tyri & Sidonis iter facit, ubiq; fragrantiã ſuæ doctrinæ ſpargens. Sæpe docet Hieroſolymis publicè in templo, auditorio frequenti: ſæpe in ſynagogis, ipſis diebus Sabbati, quando ſolebãt fieri cõuentus, paſſim per Galilæam & alias Paleſtinæ regiones. Sæpe etiam in locis opportunis, in mõtibus, in littore inſtruit turbas: quæ cupiditate audiendi & uidendi Chriſtum, ad eum confluxerant. nec tantũ interdiu, uerumetiã noctu in hoc opus incumbit: ſicut Nicodemus noctu uenit ad Chriſtum, ſalutarem ab eo doctrinam percipiens.

Ceterùm doctrinã ſuam inſignib. miraculis, qualia erant à prophetis prædicta, confirmat & ornat: ſeſeq; uerum eſſe Meßiam, ipſis factis declarat.

Adminiſtrat claues regni cœlorũ: palàm enim & apertè annunciat remißionẽ peccatorũ. Matt. 9. Cõfide fili, remittuntur tibi peccata tua. Deinde et ligat phariſæis & ceteris obſtinatis peccata, q. inquit in genere: Qui non crediderit, & baptiſatus fuerit, condemnabitur. & in ſpecie, ſcribas ac phariſæos excommunicat, uæ in ipſos, quaſi diuinæ iræ fulmen conijciens. Matth. 23.

Taxat ſeueriter corruptelas & corruptores doctrinæ: nec parcit ipſorum titulis, autoritati aut ſanctitatis neq; metuit ipſorum minas & pericula.

Monet ſuos auditores de falſis doctoribus, ac caueri iubet. Matth. 7. 24. Iohan. 10.

Quæſtiones perplexas & obſcuras nõ tantum Apoſtolis, ſed & aduerſarijs ſuis inſidioſè interrogantibus, maxima dexteritate ſoluit.

De pœnis, propter contemptum Meßiam et eius miniſterium uenturis, de excidio templi, ac uaſtatione populi Iudaici, indubitanter prædicit.

Paruulos iubet ad ſe uenire, eisq; impoſitis manibus benedicit.

Iudicia ciuilia detrectat. Nam cuidã petenti, ut hortaretur fratrem ſuum de hæreditatis diuiſione, reſpondet: Quis me conſtituit iudicem inter uos? Genus tamẽ tractat, nempe non eſſe auariciæ ſtudendum. Luc. 12.

Alios quoq; ad iuuandum miniſterium docendi, è reliquo cœtu adſciſcit: nempe duodecim diſcipulos, et ſeptuaginta, quos ante ſe binos ablegat.

Diſcipuli ac ſeptuaginta iuſſu Chriſti ſalutarem ac repurgatam Dei doctrinam tradebãt, & miraculorum facultate à Chriſto accepta declarabant.

Prohibet autem miniſtris uerbi, cauponationem doctrinæ, & conſtituit eis ſtipendium, dicens: Dignus eſt operarius mercede ſua.

Secundò, iuxta pontificis ueri & unici officiũ, orat pro toto mundo. Iohan. 17.

Tertiò, ſacrificiũ præſtat pro toto mundo, ita quidẽ ut ipſe ſit uictima quæ mactetur, non in templo Hieroſolymitano, ſed in cruce, ut erat prædictũ. Hanc ob cauſam Iohannes dicit: Hic eſt agnus Dei, tollens peccata mundi. & ipſe inquit: Panis quem ego dabo, caro mea eſt, pro mundi uita. Iohan. 6. Item: Animã meam pono pro ouibus. Huc pertinet tota paßionis hiſtoria.

DE BONIS ECCLESIAE.

CHriſtus nullos reditus, nullos fundos, nullos theſauros habuit, fungens ſuo miniſterio: nihilominus eleemoſynis quas ab alijs accipiebat, frugaliter utebatur. idq; ex hiſtoria conſtat, quòd Iudæ aſſeruatio & expoſitio earum demandata erat. Iohan. 13. Narrat Lucas cap. 8. quòd Magdalena & Iohanna uxor Chuzæ procuratoris Herodis, & Suſanna, & aliæ multæ Chriſto miniſtrauerunt de facultatibus ſuis. Præcipit etiam diſcipulis, ne ſe auariciæ & cumulandis opibus dedant: Matt. 10. Stipendijs tamẽ et mercede eos fouendos docet.

DE SCHOLIS

NOn abrogauit Chriſtus alias ſcholas uſitatas, in quibus iuuentus rudimenta artiũ didicit: ſed Theologicã ſcholam ipſe tamen penes ſe habuit, diſtinctam ab auditoribus, quibus aliàs ſinceram Dei doctrinam tradebat: peculiariter enim uocabat duodecim, quos & Apoſtolos propter officiũ, quod geſturi erant, nominabat. Luc. 6. aliàs etiam Diſcipuli dicuntur: eos uerò nõ habebat uno in loco, ſicut nec ipſe in uno loco cõmorabatur. nam per totã Iudæã innoteſcere debebat. Sed quócunq; iter faciebat, ſecum ducebat: ita ut neglectis ſuis uocationib. prioribus, tantũ Chriſto adhærere cogerentur. Erudit aũt eos in doctrina cœleſti, & adhibet ad omnia facta quæ edebat. Nonnihil imbutos & inſtructos doctrina deinde mittit, ut in quibuſdam Iudææ locis concionentur: & impertit eis miraculorum donũ, quo plures ad amplectendum Chriſtum, eiusq; doctrinam mouerentur. Verùm ſubinde ad Chriſtũ reuerti cogebantur, nec quóquã ſine eius mandato excurrere licebat, donec poſt reſurrectionẽ in ſchola Chriſti per dies quadraginta bene confirmati, ac deniq; Spiritus ſancti donis inſtructi, iuſſu eius in uniuerſum terrarũ orbem prodirent, pœnitentiam & remißionem peccatorũ omni creaturæ annunciantes.

Præter hoſce duodecim, etiam ſeptuaginta eligebat diſcipulos, qui in ſua ſchola enutriti, et donis miraculo-

rum ornati et inſtructi ablegabantur, ut paſſim in Iudæa Euangelium Christi prædicarent.

Habet Iohannes quoq; ſcholā, in qua præ alijs quoſdam diſcipulos habuit, quos in uera doctrina inſtruxit. Patet id ex Iohānis 1. ubi duobus diſcipulis, quorū unus erat Andreas, frater Simonis Petri, Iohannes cōcionatur de Chriſto, Ecce agnus Dei. Idem teſtatur hiſtoria, quòd duo Iohannis diſcipuli ſint ad Chriſtū miſſi, quæſitum, an IESVS eſſet Meſsias? Matth. 11.

DE PRIMATV.

CHriſtus ipſe docet, ſe unum eſſe magiſtrum: factisq; declarauit, ſe Oecumenicum eſſe epiſcopum, ſicut nunc loquimur. neque tantum, dum in terris uerſatus eſt, ſolus in Eccleſiæ reginine primatum iure habuit: ſed etiam ſe eum deinceps retenturū teſtatur, inquiens: Ecce ego ſum uobiſcum uſq; ad conſummationem ſeculi. Apoſtoli aūt uocantur & ſunt tantum eius ſerui. Inter Apoſtolos porrò nullam prorſus maioritatem, ut ſic dicamus, nullum principatum conſtituit. Omnes eodem modo uocati ſunt, idem omnib. uerbum traditur, omnes miraculorum donis ornati ſunt: omnibus poteſtas data, ut ubiq; concionarētur. Imò principatum affectantes, docet de calice et baptiſmate: docet eam prærogatiuam & magnificentiam mundanis imperijs competere. docet, Quicunq; uoluerit inter uos maior eſſe, ſit ueſter miniſter: & qui uoluerit inter uos primus eſſe, erit ueſter ſeruus: Matth. 20.

Sed de hiſce omnibus, quæ ad gubernationis formā, qua Chriſtus uſus eſt, pertinent, in eius uita prolixius cōmemoranda erunt. Præterea quibus in partib. Iudaiſmo adhuc communicarit, ſupra commoneſecimus.

CAPVT VIII. ET IX.

DE SCHISMATIBVS & Concilijs.

SChiſmata in populo Iudaico ſecta ſunt, de quibus in capite de Hereſibus dictū eſt. Fuerunt autem ij qui ſinceram Dei doctrinam profeſſi ſunt, in odio reliquorum, ac pro ſchiſmaticis indicati ſunt: ut Zacharias, Simeon, Chriſtus, Apoſtoli, & reliqui. Cum autem hiſtoria Chriſti uberiorem iſtarū rerum explicationē contineat, ideo non putauimus hic multa uerba facienda eſſe. Concilia uerò hic nulla ſunt celebrata: niſi quis congreſſus piorum, ſtatuentium de Meſsia exhibito concilia uelit appellare, quæ in uita Chriſti exponentur.

DE PERSONIS.

CAPVT X.

HISTORIA DE VITA ET GESTIS IESV CHRISTI.

OMnes credentes omnib. ætatibus ſciuiſſe certò, idq; ex diuinis promiſsionibus, uenturum eſſe aliquem Meſsiam, ſummisq; uotis ac deſiderijs eum expectaſſe, notius eſt quàm ut longa explicatione ac demonſtratione indigeat. Suprà autem in capite de Doctrina, articulo de Chriſto, quædā huc pertinentia expoſita ſunt. Vt autem dulcior fiat narratio de Chriſto, quædam teſtimonia partim immeditatè ab ipſo Deo prolata, partim uerò per ſuos ſeruos, ipſos nempe prophetas, de Meſsia tradita, in genere paucis perſtringemus. Nam quomodo actiones Chriſti ad prædictiones illas, quæ in prophetarū monumentis de Chriſto continentur, congruant, in ipſo rerum contextu uiſum eſt interſpergere. Omnium autem prima & luculentiſsima prophetia ſeu promiſsio de uenturo Meſsia, in paradiſo uoce ipſius Dei manifeſtata eſt, ſtatim cum per peccatum primi iſti homines & ſe & totam ſuam poſteritatem in mortis imperium demerſiſſent: Inimicitias, inquit Deus, ponā inter te & mulierē, & ſemen tuum & ſemen illius: ipſum conteret caput tuum, & tu inſidiaberis calcaneo eius. Gen. 3. Benedicētur in ſemine tuo omnes gētes terræ: Gen. 12. 18. 22. 26. 28. Nō auferetur ſceptrū de Iuda, &c. donec ueniret Siloh, & ipſe erit expectatio gentiū: Gen. 49. Ecce uirgo cōcipiet, et pariet filiū, & uocabitur nomen eius Immanuel: Eſaiæ 7. Paruulus natus eſt nobis, et filius datus eſt nobis: Eſaiæ 9. Egredietur uirga de radice Ieſſe, & flos de radice eius aſcendet: Eſaiæ 11. Ac pertinet huc totum 53 caput eiuſdē prophetæ: Creabit Dominus nouū ſuper terram, fœmina circūdabit uirum: Ierem. 31. LXX hebdomades abbreuiatæ ſunt ſuper populū tuum, & ſuper urbem ſanctam tuam, ut cōſumatur præuaricatio, & finem accipiat peccatū, & deleatur iniquitas, & adducatur iuſticia ſempiterna, & impleatur uiſio & prophetia, & ungatur ſanctus ſanctorū. Ab exitu ſermonis, ut iterū ædificetur Hieruſalē, uſq; ad Chriſtum ducem, hebdomades 69. Et tu Bethlehē Ephrata, &c. ex te mihi egredietur, qui ſit dominator in Iſrael. Mich. 5. Ecce rex tuus ueniet tibi iuſtus, & ſaluator: Zachariæ 9. Pſalm. 2. 22. 110 & alijs. 2. Reg. 7. Satis autē huic quidē noſtro inſtituto eſſe putamus, ſaltē hæc illuſtria promiſsionū capita ueluti obiter attigiſſe: & promptiſſimum eſt cuilibet, è ſacris libris ingentē talium ſententiarum aceruum cōſcribere. Hæc autē ſequētis hiſtoriæ quaſi fundamenta ſunt, ut pia pectora conſiderent, nihil temerè à Deo geſtum eſſe: ac rem tam magnā omnibus pijs, omnibus ſeculis notam fuiſſe.

DE AETERNA CHRISTI ſubſtantia.

ANtequam carnē humanā in utero Mariæ uirginis aſſumeret, imò priuſquam creaturæ fierent, extitit Chriſtus. Fuitq; æterni patris uerus & æternus filius, coeſſentialis, coæternus, coæqualis: perſona uerò diſtincta, ſicut Ioh. 1. exponitur: In principio, inquit, erat uerbum: quo quidem uocabulo, perſona, ipſe nimirum filius Dei, deſignatur. Et uerbū erat apud Deū, & Deus erat uerbum: hoc erat initio apud Deum. Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil quod factum eſt. Cæterum quomodo ex ſolo patre cœleſti, abſq; omni principio ſit generatus hic filius, omnem omnium hominum et angelorū captum exuperat: ac fide ſolum hæ ſententiæ, quòd ſit filius generatus ex patre, eiq; coæternus exiſtat, apprehendendæ ſunt. Cum etiā tam ſublimia non ſint à Chriſto, Prophetis aut Apoſtolis perſpicuè indicata et tradita: pietatis certè eſt, metas patefactionis non tranſilire irreligioſius. Si qui autem comparationes à rebus creatis ſumunt, modeſtiæ & timoris

moris Dei ut uel in primis meminerint neceſſe eſt.

Vnigenitus uocatur filius à Iohanne, qui ſit in ſinu patris. Ioh. 1. Profitetur etiam Chriſtus, ſe habuiſſe claritatem apud patrem, anteq̃ fundamenta mundi iacerentur.

Quomodo, aũt patriarchæ, prophetæ, ac reliqui ante Chriſti exhibiti tempora, hunc Dei filiũ cognorint, uel ex his Chriſti uerbis manifeſtũ eſt, quod inquit: Abrahã diem ſuam uidiſſe, & lætatum eſſe. Offenduntur Iudæi, amiſſa iam luce de uera Dei cognitione: ſed ſubinde inculcat Chriſtus, ſe & patrem unum eſſe, idemq́; operari quod pater, ſeq́; eſſe filium Dei. Excellentiſsima igitur hoc loco perſona deſcribenda uenit, cuius nullum initiũ iuxta diuinitatem dari poteſt, neq; extat in rebus creatis ſimilis generatio. A ſolo enim patre ſolus filius, et quidẽ ab æterno gignitur. Sed non perſequemur iſta prolixius, cum ſuprà quædam ea de re commemorata ſint.

DE NATIVITATE CHRISTI ex uirgine Maria.

INſtante tempore, quod ipſe Deus ſuo filio præfinierat, ut homo naſceretur, non omnino clàm aut ſine miraculis res illa omniũ maxima, & ad totũ genus mortalium pertinens, ſuſcipitur aut geritur. Sicut enim mirando Dei conſilio non tantũ populus erat electus, in quo filius Dei carnem humanam aſſumpturus eſſet: ſed & templi locus deſtinatus erat, in quo ſub ipſum tempus quoq; Meſsiæ exhibendi, poſteaq; exhibiti, teſtimonia ſpargenda eſſent: ita iam omnium primò per angelum propinquitas Meſsiæ, iuſſu Dei exponitur, non homini plebeio aut impio, ſed ſacerdoti Zachariæ, pietate, doctrina, cæterisq; uirtutibus clariſsimo. Is enim dum ſacra in templo facit, ſubitò conſpicit angelum ad altare conſiſtentẽ, qui nunciat, iam tempus naſcituri Meſsiæ inſtare, deinde Zachariam, è ſterili & ſene coniuge filiũ accepturum: eum futurum præcurſorẽ Meſsiæ iuxta prophetias, præſentemq; monſtraturũ eſſe. Ad hæc duo miracula, nempe angeli apparitionẽ, & mulieris ſterilis ac prouectæ ætatis conceptionem: accedit tertium, quòd ob incredulitatem uenerandus iſte ſenex obmuteſcit, ſimulq́; auditum amittit. ſicut ex eo colligi poteſt, quòd ubi de nomine infanti imponẽdo diſceptant mulieres, ei innuitur, geſtuq́; ſignificatur quomodo uellet filiũ appellari. Cum aũt nõ fuerit literarũ ignarus, utpote ſacerdos, quos neceſſe fuit in lege peritos eſſe, eamq; maxima attẽtione aſsiduè uoluere & reuoluere, fideliterq́; alijs tradere: ſcriptis eam mirandam Dei patefactionem coniugi, cæterisq; anxiè Meſsiam expectantibus, declarauit. ſicut etiam poſtea in circumciſione palinxeſtum ſeu tabulam ad aſsignandum nomen, quod Iohanni erat dandum, poſcit.

Exactis ſex menſibus à cõceptione Eliſabethæ, quæ quidẽ mox prædictionẽ Euangelij comitata eſt. fit etiam ipſius Meſsiæ conceptio, miraculis Dei ampliſsimis omnino referta. Mittitur enim angelus Gabriel à Deo in ciuitatem Galilææ Nazareth, ad uirginẽ Mariam de, ſponſatam quidem uiro, ſed non nuptam. uiro nomen erat Ioſepho, ex domo & familia Dauid. Patet igitur & Mariã ex eadem familia ortũ habuiſſe. Erat aũt promiſsio hoc modo facta, quòd è domo Dauid Meſsias uenturus eſſet, 2. Reg. 7. Cæterùm quòd Nazarethæ habitaret, facilè potuit accedere, ut propter crebras uaſtationes quæ circa Hieroſolymam factæ ſunt, in Galilææ oppidulum, tanq̃ locum tutiorẽ ſe receperint ad cognatos ſuos. Matthæus capite 2. meminit diuinitùs hæc ita accidiſſe, quòd à Deo ſit prædictum, Chriſtum uocatum iri Nazarenum. Iudicum 13. Numeri 6. Præterea propemodum extincta erat familia Dauid, & ad inopiã redacta, ut erat prædictum Eſaiæ 11. Egredietur uirga de radice Ieſſe, & flos de radice eius aſcendet. Nicephorus lib. 1. cap. 13. dicit, Mariã ac Ioſephũ & Nazarethæ & Bethlehem interdum pro cõmoditate ſuarum rerum habitaſſe: ac conſentaneum eſſe, quòd utrobiq; adhuc aliquos reditus habuerint. Verum unde eam habeat opinionem, certum non eſt: & pugnare uidetur, q̄ poſtea Bethlehẽ profecti indicto cenſu nõ inuenerunt in diuerſorio locũ. Angelus ingreſſus in domũ ubi uirgo uiuebat, blanda eam ſalutatione affatur, ſimul indicans, ſe non eſſe triſtem nuncium: Aue, inquit, gratia plena, Dominus tecũ, benedicta tu in mulieribus. Maria tam inſolita uiſione ac ſalutatione obſtupefacta, quid hoc rei ſit, & quare tam magnificè, imò etiam mirificè ſalutetur, ſecum perpendit. Sed turbatam uidens angelus, pergit: Ne timeas, inquit, Maria, inueniſti gratiã apud Deum. Ecce concipies in utero, & paries filium, et uocabis nomen eius IESVM. Hic erit magnus, & filius altiſsimi uocabitur. & dabit illi Dominus Deus ſedem Dauid patris ſui, & regnabit in domo Iacob in æternũ, & regni eius non erit finis: hoc eſt, Paries Meſsiam. Alludit autem angelus formæ orationis ad promiſsionẽ luculentam, quæ Eſaiæ ſeptimo extat: Ecce uirgo concipiet, &c. Maria iſta audiens, & res tantas ratione ſua non capiens, ſtatim obijcit: Quomodo hoc ſit futurum, cum uirum non cognoſcat? quaſi diceret, neminem abſque uiro unquam peperiſſe. Angelus igitur modum ei ſingularem patefacit: Spiritus, inquit, ſanctus ſuperueniet in te, & uirtus altiſsimi obũbrabit tibi: ideoq́; quod naſcetur ſanctum, uocabitur filius Dei. Multa maximi momenti his uerbis complectitur angelus: nempe filium Dei ex Maria naſciturum, fore conceptionem in utero Mariæ, ex ipſius ſanguine, abſq; ullius carnalis uiri cõmixtione, superuentu ſpiritus ſancti, et obumbratione altiſsimi: fore ſanctũ, hoc eſt non fœdatum labe peccati originalis. Deum ipſum obumbratione ſua protecturũ, ne in tãta maieſtatis diuinæ propinquitate exanimetur. Pulchrè autem, iuxta morẽ Dei in patrum hiſtorijs obſeruatum, ſignum quoddã euidens & arduum adijcitur, ut uerbis Dei maior adhibeatur fides: Et ecce, inquit, Eliſabetha cognata tua (unde patet, & ex tribu ſacerdotali aliqua ex parte eſſe Mariam: permixtæ enim erant ſacerdotalis tribus & regia, ſicut Aaron uxorem habuit de Iuda Eliſabeth, ſororem Naaſon) & ipſa concepit filium in ſenectute ſua, iamq́; hic menſis ſextus agitur. Additq́; elegans epiphonema: Nam non erit impoſsibile apud Deum omne uerbum. Etſi autem arcanas Dei operationes non perſpicere poterat acie ſui ingenij Maria, tamen uidens hanc eſſe diuinam ac mirabilẽ Dei uoluntatẽ, uerbis huius nuncij acquieſcit, pulcherrima ſubiectione, reuerentia & timore Dei adijciens: Ecce ancilla Domini, fiat mihi ſecundum uerbum tuum. His peractis, angelus rurſus diſcedit. Vtrum autem ſtatim angelo has uoces mandato Dei proferente, ſimul admiranda iſta conceptio ſit facta, an uerò poſt digreſſum angeli, curioſum eſt inquirere: niſi q̄ ex ipſa oratione angeli, & poſtremo dicto Mariæ appareat, poſt hoc colloquium non longo interuallo interpoſito factam eſſe.

Eſt autem opinio uulgaris, octauo Calendarum Aprilis, hoc eſt uigeſimoquinto Martij, hanc conceptionem eſſe factam. Proteuangelium ait, decimoſexto ætatis anno Mariam concepiſſe. Ineptum eſt, ut hoc obiter attexamus, quod Auguſtinus & alij hoc loco affirmant, Mariã caſtitatis uoto obſtrictam fuiſſe: atq; ideo dixiſſe, Virũ non cognoſco. Sed teſtatur Lucas, eam deſponſatam fuiſſe uiro: quæ res nequaquam per iocum aut ſimulatè fieri potuit.

His ita geſtis, Maria ipſa re angeli nuncium experta, ac ſentiens ſe Meßiam concepiſſe, iter ad domũ Zachariæ inſtituit, excita uoce angeli: qua non obſcurè iuſſa fuerat, ut ſtupenda Dei facta in effœta ac ſterili anu coràm inſpiceret. Deinde norat, Meßiam ad omnes homines pertinere: norat, Zachariæ familiam ingenti deſiderio eius aduentus teneri. ac naturales quoque ſtorgæ urgent, ut quiſque res lætas ſuis amicis atq; cognatis referre geſtiat. imò & in fide ſua cupiebat magis erudiri, & confirmari: proinde cum feſtinatione proficiſcitur per montana. erat enim circa Hieroſolymam ualde montoſa regio. Abit autem ad quandam ciuitatem Iudææ. Quod uerò eius nomen fuerit, non legitur. Comeſtor ait, quoſdam dicere, Zachariam tum quarto miliario Hieroſolymæ habitaſſe. Solam autem uirginem nubilem tam lõgin quo & latronibus infeſto itineri ſe cõmiſiſſe, non eſt uериſimile: licet non exprimantur comites, ac uulgari orationis forma ex aliquo cœtu unus tãtum nominetur præ cæteris celebrior, ac de quo præcipuè agitur.

Vbi autem Maria ad locum, quò tendebat, ueniſſet, uixq; pedem in hoſpitium tuliſſet, ſuamq; cognatam more ſolito ſalutaſſet, ecce ſtatim mirandæ reuelationes de iam concepto Meßia eduntur. Nam ad ſalutationem Mariæ, ſuiq; Domini aduentum ac præſentiam, arcana quadam Spiritus ſancti operatione & inſtillatione, infantulus Iohannes, nondum partui maturus, præ gaudio exilit. id quod Eliſabetha ſtatim patefacit, ac peculiariter à Spiritu ſancto illuſtrata fide in Maria perſpicit, quod acie oculorum penetrare non poterat. Nondum turgebat Mariæ uterus, ut quæ recens conceperat: attamen luculenter & certò uidit Eliſabeth, Mariam eſſe matrem Domini, Meßiam in ea conceptum, præſentemq; adeſſe. Gaudio igitur ardenti exclamat alta uoce: Benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus uentris tui. Vnde mihi hoc, quòd mater Domini uenit ad me? Beata quæ credidiſti: perficientur enim in te omnia, quæ tibi à Domino dicta ſunt.

Cognouerat fortè Eliſabetha ex ſuo marito muto per quaſdam ſcriptiones, aliasque notas, Meßiæ tempus iam aduentaſſe. Sed perſonam certè hactenus ignorauerat. Nunc uerò priuſquam hæc puella exponit, quid ſibi acciderit, aut quale nuncium à Deo habuerit: Eliſabetha ſubitò tanta luce donatur, ut rem omnem norit, ac teſtetur quòd Dominus ſibi indicarit, hanc eſſe matrem Domini.

Hiſce mirandis reuelationibus & teſtimonijs, quæ ſtatim in limine cognatæ audit, planè & egregiè cum ſuis rebus congruentia, tanta etiã lætitia accenditur Maria, ut in ardentem confeßionem ac celebrationem beneficiorum Dei erumpat, ac dicat: Ego quoq; tota anima ac ſpiritu lætor, ac gratias ago Deo. Ratio prima eſt: Quòd tam humilem ac uilem puellam tantis donis iam Deus ornat, quæ nihil tale erat promerita. Secunda: Hæc iam innoteſcent toti mundo, quòd ſim mater Domini, & hoc beneficium celebrabunt. Tertia: Multo maxima ſunt, quæ iam in me Deus operari cœpit, ſecundũ omnipotentiam ſuam, quæ naturæ aliàs erant impoßibilia, & ſanctus ſanctum fœtum in me creauit. Quarta: Nemo hoc meritus eſt, ſed mera & inenarrabilis eſt miſericordia Dei, quæ quidem cõmunis eſt toti poſteritati, uſq; ad finem mundi. Quinta: Præclaras res efficiet per ſuum brachium, ut Eſaias cap. 53. prædixit, ac potenter hoſtes omnes uincet: peccatũ nempe, diabolum, mortem ac infernum. Sexta: Talis erat ratio ipſius doctrinæ ac diſpenſationis ſuorum bonorum, humiles exaltabit, eſurientes implebit bonis: hoc eſt remißionem peccatorũ, iuſticiã, & uitam æternam, quæ ſunt omnium ampliſſima bona, gratis diſtribuet peccatoribus agentibus pœnitentiam, ac fide hunc Dominum apprehendentibus: at ſuperbos, mente cordis ſui diſperget. Deponet potentes de ſede, diuites dimittet inanes: hoc eſt hypocritas, iuſticiarios & tumidos phariſæos, perſuaſione propriæ iuſticiæ, quam operibus ſe conſecutos eſſe autumant, turgentes auerſabitur ac puniet. Simul autem prophetat Maria, de clade Iudæorũ, & receptione gentiũ. Septima: Iſrael primũ ſuſcipietur, idq; ex miſericordia, iuxta promißionem, nõ ex merito aliquo, aut ſanguinis prærogatiua. Octaua: Hæc omnia iam gerũtur & fient iuxta promißiones Abrahæ factas, ad cuius familiam omnium primò promiſſio de ſemine benedicto alligata erat. Tam luculento encomio, & tam præſtanti doctrina Maria cognatæ ædes ingreditur: nec dubium eſt, poſtea Zachariæ totiq; domui eadem ſæpius ac prolixius expoſita, & ſumma cum gratulatione accepta & celebrata eſſe.

Manſit autem in hac pia ſchola ſeu Eccleſia Dei, integrum anniquadrantem Maria, menſes nimirum tres: ac ſpectauit partum anus effœtæ, inſpexit & audiuit coràm miracula.

Nam exactis nouem menſibus, formationi hominis naturaliter à Deo deſtinatis, Iohannes in lucem ab Eliſabetha editur, ſumma cum omnium uicinorũ & cognatorũ admiratione & congratulatione. Die octauo, cum circumcidendus eſſet puer iuxta legem Dei, eiq; nomen imponendum, oritur de nomine diſceptatio. Mater, uel ex ſcriptione mariti, uel peculiari inſtinctu Spiritus ſancti, uult puerulũ uocari Ioannẽ. Mulieres quæ aderant, contrà pugnant, dictitantes neminẽ in ipſorum cognatione hoc nominis habere. Puerpera in ſua ſententia immobiliter perſiſtente, res ad parentem defertur: nutuq; ac geſtibus ei ſignificatur, quomodo uellet filiolum nominari. At is poſtulata tabula, admotaq; manu, ſimul ſcribit & loquitur, Ioannes eſt nomen eius. Omnes aũt obſtupeſcũt tam repentina linguæ ſolutione. Poſtea, quod nõ minus mirandum eſt q̃ ipſa ſermonis reſtitutio, lætißimo pectore & ardenti fide gratiarũactionẽ ad Deum cunctis audientibus inſtituens, nõ priori loco de ſuo filio dicit, licet ardentißimis ſtorgis filiolũ complecteretur: ſed ſummis encomijs uelut præſentẽ Meßiam celebrat, prophetans ac docens, iam factam eſſe diu deſideratã & exoptatam uiſitationẽ et redemptionẽ Iſraelitici populi: hoc eſt, præſentem eſſe Meßiam. Indicat autem quale regnũ Meßias iam ſit auſpicaturus: nempe ſalutis, & quidem in populo Iudaico. Non temerè iſta geri, ſed per prophetas ſingula eſſe prædicta. Opera Meßiæ fore, eripere & uindicare

dicare homines ab hoſtibus immaniſsimis, quorū tyrannide oppreſsi eramus: à peccato, morte, diabolo & inferno. Fieri aūt ex miſericordia, prædictiones omnes Abrahæ datas, iam implendas eſſe. Fructū quem ex operibus Meſsiæ ſumus accepturi, fore primùm liberationem ex inimicis noſtris: hoc eſt imputationē gratuitam iuſticiæ, ſeu remiſsionem peccatorū gratis per Meſsiam fide acceptam, deinde renouationem, ſeu cultus ueri Dei. Ita primùm de Meſsia, eius regno ac factis præconem agit Zacharias: poſtea de filio prophetat, eum fore præcurſorē Meſsiæ, docturum de remiſsione peccatorū ex miſericordia per Meſsiam accipienda. Maria his peractis Nazaretham reuertitur. Lucæ 1.

Hæc omnia, cū eo fine acciderint, ut miraculis & teſtimonijs ſummorum hominum inclareſceret Meſsias, iam conceptus in utero Mariæ, rectè hoc loco commemorari debuerunt.

Apparet aūt, adhuc non multis ciuib. Nazarethæ notam fuiſſe Meſsiæ conceptionem: ſed poſtq̄ Mariæ, tribus elapſis menſibus, uterus cœpit intumeſcere, res non potuit latère diutius ſponſum Ioſeph. Ignarus aūt rerum omnium, hauddubiè magno dolore initiò affectus eſt, tacitusq; uerſauit in animo cogitationes uarias. Prohibebatur enim lege, ne grauidam ex alio duceret in uxorem. Tradere aūt ad publicam pœnam, ob eximiam qua præditus erat, pietatē abhorrebat: ut extat præceptū Deut. 22. Tandem ſtatuit, occultè eam dimittere. Dum aūt anxius animi fluctuat cogitationibus, ipſe Deus remedium inuenit. Nam in ſomnis angelus Domini Ioſepho apparet, dicens: Ioſeph fili Dauid, noli timere accipere Mariam, coniugem tuam. Quod enim in ea natū eſt, de ſpiritu ſancto eſt. pariet aūt filium, & uocabis nomen eius Ieſum: ipſe enim ſaluum faciet populum ſuum, à peccatis ſuis. Huic diuinæ uoluntati, cum audiat Meſsiam ex Maria naſciturum, quem toto pectore exoptabat, lætus acquieſcit Ioſeph, & Mariam ad ſe recipit. Non autem dubium eſt, hæc ita conſilio Dei geſta eſſe, ne durius Iudæi in Mariam animaduerterent, ſicut erant iam prauis opinionibus imbuti, & Meſsiā longè magnificentiorē, quo ad externam ſpeciem, expectabant. Studioſe aūt omnia deflectuntur eò, ut appareat, Ioſephū nō eſſe naturalem Chriſti patrem, & ex ipſius ſubſtantia nihil prorſus accepiſſe: ideo tanta diligentia cōmemoratur, Mariā tantum fuiſſe Ioſepho deſponſatam, Ioſephum uoluiſſe eam tanquam adulteram ante legitimam coniunctionē manifeſtam deſerere. & Lucæ 3. ſcribitur, Putabatur filius Ioſeph. Sola igitur Maria eſt mater Domini, ex ipſius ſanguine iam naſcebatur, et habet eum fœtum ex ſpiritu ſancto arcana & miranda operatione. Monet etiam Matthæus, iſta omnia facta eſſe iuxta Domini prophetiā Eſaiæ cap. 7. Ecce uirgo concipiet, & pariet filiū, & uocabitur nomen eius Immanuel: quod eſt interpretatum, nobiſcum Deus. Matth. 1. In Proteuangelio Iacobi narratur, etiam ſacerdotes comperiſſe, Mariam eſſe grauidam: ac iuxta legē Numeri 5. tam Mariæ quàm Ioſepho aquam redargutionis præbuiſſe, ac miſiſſe ad montana, uerùm utrunq; rediſſe mundum. Verùm cum ibi nō pauca recitentur ualde ſuſpecta, & ab alijs Euangeliſtis aliena, non putauimus huc copioſius inſerenda eſſe.

Nūc ubi & quomodo IESVS Chriſtus ex utero Mariæ natus ſit, uidendum eſt. Cuncta enim miraculis Dei omnium maximis ornantur, & accuratè narrantur: ut hoc arduum Dei opus in gratiam totius humani generis factum, nempe quòd filius Dei uerè factus ſit homo, magis illuſtretur. Nouem menſibus iam ferè præteritis, ac tempore quo maturus fœtus partu edendus eſſet, ualde propinquo, cōmodùm per totū orbem grata pace fruentem, edicto Auguſti Imperatoris Rom. cenſus agitur. Habet igitur & Cyrenius Syriæ præſes in mandatis, ut per Palæſtinam, eam rem exequeretur. Notabantur autē & capita hominum, & facultates. Vtq; expeditius id fieret, ac meliori ordine, quilibet iubebatur ad ſuam ſe ciuitatē conferre, quò uidelicet cuiuſque familia pertineret. Erat autem iſta deſcriptio prima à Cyrenio facta: nam alterius infrà mentio incidet. Teſtatur autem hæc ipſa hiſtoria, Romanis iam in Iudæos imperiū habentibus, ſceptrum Iuda corruiſſe. Hac igitur neceſsitate excitati, Ioſeph quoq; unà cum deſpōſata ſibi uxore Maria, proficiſcuntur ex Nazaretha in ciuitatem Dauid, quæ uocatur Bethlehem: quæ quidem duæ ciuitates circiter uiginti miliaria Germanica inter ſe diſtabant. Eò autem uenientes, non habent in diuerſorio locum: quòd frequentes confluxerant homines, & cōmodas habitationes occuparant. Itaq; in ſtabulum pecorum, tanquam pauperculi ac uiles homines deducuntur. Dum aūt ibi agunt, implentur dies partus: ac parit Maria in ſtabulo primogenitum. Infantulus recens natus, pannisq; inuolutus, in præſepe uicinum ponitur, nec attendit quiſquā, ibi Meſſiam & Saluatorem totius mundi ex uirgine natum eſſe.

O' ſtupendam & ô indignam rem. Mundi dominus & creator propter mundum naſcitur, & nemo curat. imò nec locum habet in domo mediocrem: in fœno quieſcit, inter bruta reponitur, tenuibus pannis implicatur. At Herodis aut Cayphæ fœtus magnificè tractatur, tenerrimè fouetur, pannis precioſis ueſtitur, plures ad miniſterium ſunt parati. Sed eiuſmodi humilitate uolebat in hunc mundū ingredi, qui maledicto legis ſe iam tū ſubiecerat, omniaq; implere conſtituerat. Cæterùm quòd in Bethlehem Chriſtus naſcitur, non caſu fit, ſed peculiari diuina gubernatione. Nam Michea 5. hic locus Meſsiæ natiuitati erat præfinitus.

Cum hac Lucæ narratione non conuenit Proteuangeliō Iacobi, quod refert, in media itineris uia à Nazareth uerſus Bethlehem, Mariam ad ſpeluncam quandam diuertiſſe in agro Salomæ, ibiq; peperiſse filium ſuum, diuinitùs obſtetrice quadam Hebræa aduentante, & interueniente etiam poſt partum Salome. Nam Lucas teſtatur, in Bethlehem, & quidem in ſtabulo, iuxta præſepe hunc partum eſſe factum. Et obſeruandum eſt, quòd Proteuangelion abducat à prophetia Michææ, & propemodum ſtudio id agat, ut lectores natiuitatis Chriſti locum amittant. quònam autem ea ſpectent, non difficile eſt conſiderare.

Tempus natiuitatis annotat Euſebius in hiſtoria Eccleſiaſtica & Chronico, quadrageſimoſecundo Auguſti anno, Aegypti ſubiectæ & mortis Antonij & Cleopatræ octuageſimoſecundo, Epiphanius libro 3. tomo 2. Hæreſ. 78. ait 42 Auguſti, Herodis 33. Sic Hæreſi 51. Vrſpergenſis & cætera diligenter computat: Anno, inquit, ab initio creationis mundanæ, ſecundum Hebraicam ueritatem, 3962: ſecundum Septuagintaduos interpretes, eorùmque ſectatores. quinquies milleſimo ducenteſimo

primo: à diluuio, bis milleſimo trecenteſimoſexto: ab Abrahæ natiuitate, 2014. à Moſe & egreſſu filiorũ Iſrael de Aegypto, 1509. à Salomone & prima templi ædificatione, 1031. à reædificatione, quæ ſub Dario facta eſt, 519. ab urbis Romanæ conditione, 751. Olympiadis 194. anno 3. Lutherus in Supputatione: Naſcitur anno mundi 3962, Herodis 30. Olymp. 194. anno 4.

DE GENEALOGIA IESV Chriſti.

VOluit Deus cùm Iudæis, tum gentibus quàm notiſſimũ ac exploratiſſimũ eſſe, IESVM ex Maria natum, Dauid & Abrahæ filium eſſe: hoc eſt, eum ipſum de quo factæ erãt magnificæ promiſſiones, quiq; benedictionem toti humano generi, ſublata execratione diuina, eſſet allaturus. Habebant enim alijs plures filios hi duo uiri, ſed unicum tantũ huic ampliſſimæ rei deſtinatus erat. Iam ut iſte articulus in nouo Teſtamento extaret, recitantur à Matthæo cap. 1. & Luca cap. 3. genealogiæ, quæ quidem ad eum ipſum ſcopũ tantummodo tendunt: id quod prorſus extra omnẽ eſt controuerſiã. Sed in eo iam naſcuntur diſceptationũ ſemina, q. neuter eorum palàm quidem et manifeſtè Mariæ genealogiã texat, ſed Ioſephi potius: cum quidẽ expreſſe teſtificentur, non ex Ioſepho, uerùm ex ſola Maria prognatũ eſſe Ieſum Chriſtum, et Ioſephũ patrem eius duntaxat putatiuè perhiberi. Eſt aũt manifeſta & cõprobata ſententia, ideo Euangeliſtas Ioſephi genealogiam recenſuiſſe, q. non fuerit uſitatum mulierũ familias enumerare, publicis præſertim ſcriptis: deinde, q. ſimul, & quidem omnium præcipuè, comprehendatur Mariæ: ac demonſtretur, eam ex familia Dauid natam. Nam lege Dei, ex iiſdem tribubus contrahenda erant matrimonia: id quod Ioſeph, iuſtitia & pietate clarus, cui Maria erat deſponſata, uel præcipuè obſeruauit. Et hoc quidem ex Euangeliſta Matthæo pulchrè elucet. proponit enim, priuſquã recitet genealogiã, Ieſum Chriſtum eſſe filium Dauid. Deinde eam cõcludit his uerbis: Ioſephũ fuiſſe Mariæ uirum, ex qua natus ſit Chriſtus. quibus rebus Matthæus ſuam exprimit intentionem, nempe q. hoc habeat propoſiti, ut oſtendat, Mariam & filium eius ex familia Dauid, ex qua & ſponſus erat, fuiſſe. Narrat etiam Lucas cap. 1. angelum nunciaſſe Mariæ, q. ei Dominus Deus ſedem Dauid patris ſui eſſet daturus. Si igitur Dauid eſt pater Ieſu Chriſti, neceſſe eſt Mariam ex eadem familia ortam eſſe. & eò Lucas proculdubio ſuam genealogiam direxit. Prius autẽ genealogias utraſq;, quæ in Euangeliſtis extant, uerùm coniunctim referemus: poſtea de rebus quibuſdã huc pertinentibus commonefaciemus.

Lucas certo conſilio prolixior eſt Matthæo, & inde ab Adam uſq; genealogiam Chriſti repetit. Recenſet igitur ſolus haſce perſonas: Adã, Geneſ. 1. Seth, Henos, Cainam, Mahalaleel, Iared, Henoch, Mathuſala, Lamech, Noe, Sem, Gen. 5. 1. Para. 1. Arphaxad, Chainan, Sale, Heber, Phaleg, Ragau, Sarug, Nachor, Thare. Sequentes Matthæus & Lucas ſimul exprimunt: Abrahã, Gen. 11. 1. Par. 1. Iſaac, Geneſ. 21. Iacob, Geneſ. 25. Iuda, Geneſ. 29. Phares, Gene. 36. Eſrom, Aram, Aminadab, Naaſſon, Salmon, Booz, Obed, Ieſſe, Dauid, Ruth. 4. 1. Paral. 2. Hic iam incipiunt hi duo Euangeliſtæ uariare. nã Matthæus lineam Salomonis, Lucas uerò Nathan pertexit. Perſonæ à Matthæo poſitæ ſunt, Salomõ, Roboam, Abia, Aſa, Ioſaphath, Ioram, Oſias, Ioathan, Achaz, Ezechias, Manaſſes, Amon, Ioſias, Iechonias. Lucas haſce recenſet perſonas à Dauide: Nathan, 2. Reg. 15. 1. Paral. 3. Mathata, 3. Reg. 4. Mainan, Melea, Eliacim, Ionas, Ioſeph, Iudas, Simeon, 4. Reg. 11. Leui, Mattha, Iorim, Elieſer, Ioſe, Er, Ebnadam, Coſam, Addi, Melchi, Neri. Inde rurſus coeũt Matthæus & Lucas in duobus, ut Salathiel & Zorobabel. Mox iterum digrediuntur: & Matthæus quidẽ recitat, Abiud, Eliacim, Azor, Sadoc, Achim, Eliud, Eleazar, Mathan, Iacob, Ioſeph uirum Mariæ, ex qua natus eſt Ieſus Chriſtus. In Luca uerò hi commemorantur, Rheſa, Iohanna, Iudas, Ioſeph, Semei, Matthatias, Maath, Nagge, Esli, Naum, Amos, Matthathias, Ioſeph, Ianne, Melchi, Leui, Matthat, Heli, Ioſeph, Ieſus putabatur filiꝰ Ioſeph.

Nunc de quibuſdam proprietatibus ſingulorum, deinde etiam de concordantia eorum, quæ in utroq; diſſonare uidentur, pauca uidentur adijcienda eſſe. Et Matthæus quidem hæc habet peculiaria. Primum, quòd clarè proponit ſe demonſtraturum, IESVM eſſe Abrahæ & Dauidis filium. ideo ultra Abrahamum non egreditur: idq; propterea, quòd promiſſio Meſſiæ ad haſce duas familias erat alligata: ut certò conſtaret, unde expectandus eſſet ſaluator, nec poſſet aberrare fides. Geneſis 12. 18. 22. 2. Samuelis 7. Pſalmo 132. Deinde teſſaradecades tres enumerat. Prima eſt patrum, ſecunda regum, tertia ducum: non tantum memoriæ ea in re ſeruiens, quæ rectè & prudenter diſtributa, ac inſignibus notis propoſita facilius amplectitur ac retinet: ſed quia res maximæ in capitibus horum ordinum acciderunt. Nam Abrahæ poſteritas fuit à Deo, ut dictum, expreſſa ac definita, ex qua certò Saluator mundi eſſet expectandus: & ad eius rei confirmationem ornatur miraculis, ſeu diuinis teſtimonijs multis. Naſcitur ei ex ſterili coniuge filius, datur ei circumciſionis ſacramentum, accenduntur ei uictimæ cœlitùs: fundit exigua manu hoſtes, ac liberat fratrem Loth: deinde etiam è flammis Sodomiticis, precibus ſuis eum eripit. defenditur contra gentes, locupletatur in ipſo exilio, ſicut Moſes copioſe exponit. Dauidi quoque multa miranda accidunt. Rurſus enim eius familiæ Meſſias alligatur, ac ſingulari conſilio Dei à gregibus abſtractus, rex conſtituitur: defenditur aduerſus Saulem, ornatur pluribus uictorijs aduerſus potentiſſimos hoſtes, amplificatur eius regnum: plurima ei reuelantur, quæ ſecuturis ſeculis debebãt euenire. Vehementer quoq; ſtatus populi Dei immutabatur poſt tranſmigrationem Babylonicam. Regia enim maieſtas extincta propemodum erat, exigua tantum regni umbra relicta. Neceſſe enim erat paulatim inclinare regnũ, appropinquante Siloh, ut Iacob prædixerat. Tertiò, huic breuitati prudenter ſtudens, quaſdam perſonas, numerum aucturas, ſcienter amputauit: & de rebus ſuo tempore notis differens, ſciuit eam rem ſibi crimini dari non poſſe. Hinc etiam eſt, quòd tres proximè Ioram ſequentes omiſit, ut Ochoziam, Ioas, Amaſiam: tum quia propoſitæ diſtributioni ſeruire uoluit, ut dictum: tum quia, ut putant nonnulli, in Ochozia ſtirps Salomonis defecit. Quartò, de induſtria quarundam tantum mulierum facit mentionem, ut Thamar, Rahab, Ruth, Bathſeba. qua de re eleganter Hieronymus: Notandum (inquit) in genealogia Saluatoris nullam ſanctarum aſſumi mulierum, ſed eas quas Scriptura reprehen-

prehendit: ut qui propter peccatores uenerat, de peccatoribus naſcens, omnium peccata deleret. Fuit autem Ruth etiam gentilis mulier, ex Moab: id quod monet, genealogiam Chriſti aliqua ex parte ex gentibus trahi, qui & ipſi ad beneficia Chriſti pertineant.

Ceterùm q; Ioas dicitur Ochoziæ filius, ideo fit, q; gradu eſſet proximus, & iure cenſeretur regni hæres. Porrò q; in tertia Teſſeradecade tantum tredecim reperiuntur perſonæ, inde eſt, q; alter Iechonias ſiue Ioacim uitio fortè ſcriptorũ eſt omiſſus. Duo enim fuere, quorũ alter pater, alter filius extitit. 4. Reg. 23. 24. 2. Paralip. 36. Et annotarũt quidam, in uetuſtiſsimis quibuſdã Græcis codicib. legi: Ioſias genuit Ioacim, Ioacim aũt genuit Iechoniã. Idem confirmat Epiphanius, primo libro contra hæreſes ſic ſcribens: Aliqui Iechoniã cum altero Iechonia reperientes, numerũ duplicatũ eſſe putauerunt. Nõ erat aũt duplicatio, ſed numerus clarus. Ex nomine enim patris filius nominatus fuit, Iechonias Iechoniæ. Ireneus lib. 3. cap. 30. inde probat Chriſtũ nõ eſſe filium Ioſeph, q; non potuiſſet eſſe Rex ſedẽs ſuper ſolio Dauidis, ſi Ioſeph filius fuiſſet. dictũ enim eſſe Ieremiæ 22. de Iechonia, de cuius poſteris ſit Ioſeph: Non erit de ſemine eius uir qui ſedeat ſuper thronum Dauid.

Lucas habet peculiare, q; plures recenſeat perſonas, ac genealogiam ad ipſum uſq; Adamum extendat. Huius aũt conſilij tres cauſæ adferri poſſunt. Primùm, q; uoluit euidenter monſtrare, Chriſtum uerum fuiſſe hominem. Secundò, quia Adæ ſtatim à lapſu promittitur ſemen, cuius beneficio ipſe ac omnes poſteri ſint liberandi ex poteſtate diaboli & mortis. ideo ceu digito uoluit indicare Lucas, hunc Mariæ filium eſſe illud mulieris ſemen. Tertiò, ut teſtatum faceret, omnium ætatum homines ad hunc IESVM Chriſtum pertinere, ac fide in ipſum eſſe coram Deo iuſtificatos.

Nunc conciliationis ratio paucis attingenda potius, quàm nimis curioſe & ſubtiliter explicanda à nobis eſt. Primùm ordine retrogrado catalogũ perſonarum texit Lucas, Matthæus uerò ab ipſa origine procedit. Verùm ea res nullam parit diſſonantiã, cum eòdem res redeat. Deinde, cum uterq; concordent in primarijs totius genealogiæ perſonis, utpote Abraham & Dauide, ad quorum familiã Deus natiuitatẽ Meſsiæ alligarat. Secundò, pauciores Matthæus, plures Lucas cõmemorat. Verùm neq; id in magno ponendum eſt diſcrimine, præſertim cum in fundamentis uterque concurrant. Matthæus enim ſuam diſtinctionẽ ſpectans quoſdã præcidit, cõtrà Lucas liberius genealogiã, & fuſius perſequitur. Ambroſius ait: Poteſt fieri, ut alij longæuam tranſegerint uitam, alterius uerò generationis uiri immatura ætate deceſſerint. Tertiò, à Dauide in primis & enormiter incipiunt diſcrepare. nã Matthæus Salomonẽ ſequitur: Lucas uerò Nathan, Salomonis è Bethſeba fratrem. Sed rurſus in Salathiel & Zorobabel, ut ſuprà monuimus, coeunt. Ea uerò diuerſitas non eſt in fundamentis, ut dictum, ſed in ramis quibuſdam: ubi nõ fuit magni momenti, nonnihil uariare. Deinde tradunt, in Ochozia Salomonis regnum, quo ad ſtirpem defeciſſe. Quod autem ferunt ex Iudæorum cõmentarijs, Dauidẽ ita conſtituiſſe, ut ceſſante Salomonis ſtirpe, regnũ transferretur ad poſteros Nathan: id certò affirmari nequit. Hoc igitur conſilio aiunt Lucam mox à Dauide deflexiſſe, ut hanc inſignẽ mutationẽ oſtenderet, non ut è genealogia Salomonẽ penitus excluderet, quem magnificis teſtimonijs Deus ornarat: ſed ut quid in poſteris eius factũ eſſet, moneret, iuſto Dei iudicio, ob grauia & atrocia Salomonis delicta. Quin et Matthæus à Ioram tribus omiſsis regibus, eo q; linea Salomonis defecerit, tranſilit: ut Lucidus annotat. Hac de re Ambroſius in Lucã cap. 3. ſcribit: Quòd uerò per Salomonẽ Matthæus generationem deriuandã putauit, Lucas uerò per Nathã, alteram regalẽ, alterã ſacerdotalẽ Chriſti familiam uidetur oſtendere: quod non ita accipiendum, q; alterum altero uerius, ſed alter alteri pari fide & ueritate concordet.

Poſt Zorobabel quoq; diſcrepant: ut Matthæus per Abiud, Lucas uerò per Rheſa enumerat perſonas, qui duo fratres putantur et filij Zorobabel, & uterq; binomines: ita ut Rheſa Miſciollã, & Abiud Ananias ſit nominatus: 1. Par. 3. Hoc igitur remedio maximam diſſonantiam ſaluant, nimirum q; plerig; fuerint binomines. Etſi aũt ea res à nõnullis parum firma habeatur: tamẽ apparet tempore Babylonici exilij eoſdem homines uarijs nominib. recitari ſolitos. Eiuſmodi ſolent recenſeri Simeon, qui & Ioas & Heli. 4. Reg. 11. Leui, qui & Amaſias. 4. Reg. 14. Mattha, qui & Azarias & Ozias. 4. Reg. 15. Iorim, qui & Ioathan. 4. Reg. 15. Eliezer, qui & Achaz. 4. Reg. 16. Ioſe, qui Ezechias. 4. Reg. 18. Er, qui & Manaſſes. 4. Reg. 21. Elmadã, qui & Amon. 4. Reg. 21. Coſam, qui & Ioſias. 4. Reg. 22. Addi, qui & Ioachas. 4. Reg. 23. Melchi, qui & Ioakim, uel Eliacim. 4. Reg. 23. Neri, qui & Ioachim, & Iechonias, & Heli. 4. Reg. 24. Salathiel, qui & Meſezebeel. 1. Par. 3. Neem. 9. Zorobabel, qui & Barachias. Rheſa, qui & Miſciollam. Abiud, qui & Ananias. 1. Par. 9. Heli, qui & Ioachim, pater Mariæ. Hæc ex Philone maximè petuntur, qui tamen ipſe fide laborat: ita ut plerig; docti dubitent, an ille de genealogia liber ſit Philonis. Oſiander diſſentit, ac exiſtimat cõmentum eſſe, in ſacris literis nequaquã receptũ & uſitatũ; quod de pluribus nominibus uni perſonæ attributis narratur, & oſtendit, 4. Reg. 24. Ioachas eſſe Ioachimi fratrẽ, Addi uerò eſſe patrem Melchi, ſecundũ Lucam. Item, ſi Simeon filius eſt Ochoſiæ, quomodo eſt filius Iuda? Legalis eſſe non poteſt, cum non fuerint germani.

Iam & hoc additur in hac parte, Lucam Mariæ genealogiam texere, Matthæum Ioſephi. Ea uerò res plurimas quæſtiones uideretur abrumpere. Occaſionem ei rei præbuit, quòd Lucas non ait Ioſephum filium fuiſſe Heli, ſed ſimpliciter, Qui fuit Heli. uerùm iſta non ſatis liquent; ideo quòd ſolenne fuit uirorum familias exponere. deinde quòd uerba ſic habent: Ieſus putabatur filius Ioſeph, qui fuit Heli. Promptiſsimum autem fuiſſet Lucæ dicere, Qui fuit gener Heli, aut Mariam pro fundamento collocare, & inde per maiores aſcendere.

Hinc natæ ſunt de patre Ioſephi diſputationes. Verùm nos Aphricani de concordia genealogiæ fragmentum, quod Euſebius libro primo capite ſeptimo refert, adſcribemus, lectori iudicium relinquentes: Nomina, inquit, generum in Iſraele aut natura ſunt, aut lege recenſita. Natura, per ſucceſsionẽ germani ſeminis: lege, per uicẽ eius qui de defuncti ſterilis fratris nomẽ prolem excitabat. Etenim quia nondũ data erat perſpicua reſurrectionis ſpes, futurã promiſsionẽ mortali reſurrectione imita-

imitabantur, ne defuncti nomen intercideret. Quoniam igitur eorum qui generationi isti inserti ſunt, alij tanquam germani filij patribus ſuis ſucceſſerunt: alij uerò per alios quidem generati, alijs autem nuncupati ſunt: facta eſt utrorumq; mentio, & eorum qui uerè, & eorum qui nominetenus generati ſunt. Et ad hunc modum neutrum Euangeliorum falſum eſt, ſiue quod ſecundum naturam, ſiue quod pro legis conſuetudine numerat.

Sunt enim genera hæc cum Salomonis, tum Nathan, reſuſcitationibus eorum qui ſine liberis diſceſſerunt, ſecundisq; nuptijs & ſeminum excitatione ita inter ſe connexa, ut meritò ijdem alijs atq; alijs, his tanquam putatiuis, iſtis tanq̃ ueris patribus ſint deputati: atq; ita utræq; narrationes propriè ueræ, in Ioſephum uariè quidem, attamen exactè determinatæ ſint. Vt autem perſpicuum ſit quod dico, generũ conſequentiam exponam, facta regenerationũ recenſione à Dauide per Salomonem. Tertius à fine reperitur Mathan, qui genuit Iacobũ, Ioſephi patrem. A` Nathan uerò filio Dauidis ſecundũ Lucam deſcendendo, tertius à fine eſt Melchi, cuius filius eſt Heli, Ioſephi pater. Ioſeph enim filius eſt Heli filij Melchi. Ioſepho itaq; nobis ſcopi uice poſito, oſtendendum eſt, quomodo uterq;, illinc Iacob à Salomone, hinc Heli à Nathã, generatione deducta, pater ipſius fuiſſe ſcribatur: & primùm, quomodo Iacob & Heli duo fratres fuerint: deinde, patres horũ Mathã & Melchi, cũ diuerſis ſint orti generibus, aui Ioſephi fuiſſe probentur. Mathã itaq; & Melchi, eadẽ ducta uxore, fratres genuerunt ex eadẽ matre, lege non prohibente, mulierem uiduã, ſiue à marito dimiſſam, ſiue poſt obitũ mariti, alteri coniungi marito. Primus igitur Mathan, ex Eſtha (id enim nominis ei mulieri fuiſſe traditũ eſt) genere à Salomone ducto, Iacobũ genuit: poſt obitũ uerò Mathan, Melchi, cuius genus ad Nathan refertur, cum ex eadem quidẽ tribu, alio tamen genere, ſicut prædiximus, eſſet, uidua in uxorem ducta filium Heli genuit. Ad hunc modũ reperiemus, Iacobũ & Heli ex diuerſo genere, eadem tamen matre, fuiſſe fratres: ex quibus Iacob, cũ Heli frater ſine liberis deceſſiſſet, uxore illius accepta, tertiũ ex ea Ioſephum genuit, ſecundum naturã quidem & generationis narrationem ſibijpſi, unde & ſcriptũ eſt, Iacob uerò genuit Ioſeph: ſecundum legem uerò, Heli fratri defuncto, cuius filius fuit Ioſeph. Illi ſiquidẽ Iacob, cum frater eſſet, ſemen ſuſcitauit. Quapropter neq; ea generatio quæ ipſum concernit abrogabitur, quam Matthæus euangeliſta recenſens: Iacob autem, inquit, genuit Ioſeph. Lucas uerò: Qui erat filius, inquit, ſicuti putabatur (nã & hoc addit) Ioſephi, qui fuit Heli, qui fuit Melchi. Generationem enim quæ ſecundum legem erat, non licebat ſignificantius exprimere. Et generandi uerbũ in huiuſmodi ſuſceptione liberorũ, ad finem uſq; ſilentio preſſit relatione ad Adamũ uſq;, qui Dei fuit, retexendo facta. Eadem ſuccinctius in fine eiuſdem epiſtolæ exprimuntur: Mathan, inquit, qui à Salomone deſcendit, genuit Iacob. Mortuo Mathan, Melchi, qui à Nathan originẽ ducit, ex eadem muliere genuit Heli. Fuerunt igitur ex eadẽ matre fratres, Heli & Iacob. Heli ſine liberis mortuo, Iacob illi ſemen excitauit nato Ioſepho, ipſi quidem ſecundum naturam, ſecundum legem uerò Heli. Hoc pacto utriuſq; filius erat Ioſeph. Hæc Aphricanus. Lucidus, de emendationibus temporum, ait, Lucam generationes proſequi iuxta naturã procedentes, directè ſecundum lineam Nathan: & cœpiſſe à patre Mariæ, qui dictus eſt Heli ſeu Ioachim: idq; ex traditionib. Iudæorum aſſerit, qui dixerint, patrẽ Meſſiæ oportere eſſe binominem, nempe Heli & Ioachim. Item, Ioſephũ ait fuiſſe eiuſdem Ioachim generũ, & ob eam cauſam filiũ legalem ex affinitate. Sed difficile admodũ eſt, nimis ſcrupuloſe genealogiã rimari & excutere, poſteaquã iam genealogiæ interierunt: & non omnino exploratum eſt nobis, qualis earũ tum fuerit ratio. Nec ignotũ eſt, quod Paulus modeſtiæ nos omnes in hoc negocio cõmonefaciat, ad Tit. 3. Nõ tamen dubitandũ eſt, Apoſtolos ſuo tempore exploratiſſima & certiſſima literis mandaſſe: ac contenti ſimus principali iſtarũ genealogiarum intentione, quæ manifeſta & indubitata eſt: licet in aliquib. partib. quæ parui ſunt momenti, aliqui adhæreſcant & maneant ſcrupuloſis ſcrupuli: nempe quòd liquidò demonſtretur, tũ in hac perſonarũ ſerie, tum extra eã in alijs concionib. Euangelicis, angelorũ, Chriſti, Apoſtolorũ & aliorũ credentiũ, Chriſtũ ex Maria natũ, eſſe filiũ Dauid: idq; fuerit adeò notũ ea ætate omnib. ut neq; Chriſti neq; Apoſtolorũ tempore quiſquam in dubium uocare auſus ſit. Quòd aũt poſteriorib. temporibus hæretici in ſcirpo, quod dici ſolet, nodũ quæſierint, & in genealogijs hiſce quædã in ignominiam Chriſti carpſerint: id diabolico furori potius, quàm ueræ ſententiæ imputandum eſt.

Nato iam Chriſto, patefactiones paſſim eximiæ incipiunt fieri. Debebat enim beneficium Dei inclareſcere. Stertentibus igitur pontificibus, totoq; ordine ſacerdotali, Leuitis, ſcribis, legis doctoribus, archiſynagogis, imò uniuerſo populo Iſraelitico, Deus nihilominus rem tantã teſtimonijs mirandis ornat. Nam illa ipſa nocte, qua natus eſt Chriſtus, admiranda res accidit. Erant in ea regione haud procul à Bethlehẽ paſtores, noctu uigilantes, & cuſtodientes ſuũ, quem habebant, gregẽ. Apparet aũt fuiſſe homines pietati deditos, nec leuitatibus, ſceleribus, conuicijs aut blaſphemijs tum tempus ſuum triuiſſe: ſed fortè de Meſſia ſermones pios contuliſſe, expendiſſe prophetias, miſcuiſſe & uota, conſideraſſe miſerabilem iam & calamitoſum in religione ſtatũ, quòd caligo triſtis, ſecuritas, ſuperſtitio, & Epicureiſmus iam horribiliter regnarent, & ſceptrum quoque corruiſſet, & omnia ab Herode crudeli & impio pro libidine fierent, paſſimq; ſæuiretur contra bonos & pios uiros. Ecce ibi ex improuiſo angelus Domini penes eos conſiſtit, & claritas Domini circumfulget ipſos. Hiſce rebus uiſis, magno timore corripiuntur. Sed angelus mox amanter eos affatur: Nolite, inquit, timere. Ecce enim euangelizo uobis gaudium magnum, quod futurum eſt toti populo: quia natus eſt uobis hodie ſaluator, qui eſt Chriſtus Dominus, in ciuitate Dauid. Et hoc uobis ſignũ: inuenietis infantem faſcijs inuolutũ, poſitũ in præſepi. Et ſubitò facta eſt cum angelo multitudo militiæ cœleſtis, laudantiũ Deũ, & dicentium: Gloria in excelſis Deo, ac in terra pax, hominib. bona uolũtas. Et factũ eſt, ut diſceſſerũt ab eis angeli in cœlum, & homines paſtores loquebãtur inter ſeſe: Trãſeamus in Bethlehẽ uſq;, & uideamus hoc quod audiuimus accidiſſe, quod Dominus apparuit nobis. Et uenerũt feſtinantes, et inuenerũt Mariã et Ioſeph, et infantẽ poſitũ in præſepi. Cũ uidiſſẽt aũt, diuulgauerũt de uerbo quòd dictum erat ipſis de puero hoc.

Et

Et omnes qui audierunt, mirati ſunt de his quæ dicta erant à paſtoribus ad ipſos.

Mox autem iſte rumor ſparſus in Bethlehem, rurſus conticuit. Regnabant enim paßim denſißimæ tenebræ: tamq; uilis natiuitas, & infimorum hominum concio, pro logis & fabulis (quod dicitur) habebantur, præſertim cum ex collegio ſacerdotum Hieroſolymitanorum nihil tale audiretur.

Elapſis octo diebus, infantulus more Iſraelitici populi circumciditur, ac Eccleſiæ iſti inſeritur. Appellatur autem IESVS, ſicuti angelus ex mandato Dei prius iuſſerat. Debebat enim fatidicum, quod uocant, nomen eſſe, ac monere de huius infantis officio omnium maximo: nempe quòd ſaluator mundi eſſet futurus. Non indigebat autem pro ſe circumciſione IESVS: erat enim præter communem naturæ legem conceptus, carebat omni labe originis: ſed legem nolebat detrectare, qui ad eam ſubeundam uenerat. Deinde, innocenti profuſione ſanguinis uolebat modum, quo redempturus erat genus humanum, oſtendere: nempe, quòd patiendo cuncta eſſet præſtiturus. præterea cupiebat notam iſtam publicam recipere, quòd uerè eſſet filius Abraham. Hæc omnia proculdubio diligenter perpendit Maria, cumq; ſuo marito contulit.

Obſeruat & Maria communes populi Iſraelitici leges, idq; propter filiolum. Etſi enim non genuerat ex naturali uiro, neq; immundum ediderat fœtum, ſicuti reliqui homines naſcuntur: tamen non recuſat conſtitutum purgationis tempus, ut reliquæ puerperæ, domi ſe continere. Leuit. 12. Tandem exactis diebus purgationis, primogenitum defert Hieroſolymam in templum, eũq; ſiſtit Domino: offerens ſimul hoſtias, ut erat à Domino præceptum. Leuit. 12. Exod. 43. Cauſæ erant, quòd Chriſtus legi ſe deberet ſubijcere, quòd eſſet futurus Deo conſecratus, ac uerus Sacerdos in æternum. ac uidetur tota lex de oblatione primogenitorum, tantum propter hunc IESVM lata eſſe. Debebat enim in hoc templo Meßias concionari, ſeſeq; exhibere.

Accidunt autem ibi rurſus diuina gubernatione illuſtres quædam patefactiones, ne tam excellens munus, nempe Meßiæ exhibitio, tanquam in obſcuro lateret. nec offenditur Deus, licet ſurdi ac ingrati maneant Pontifices, ſacerdotes, & reliquum uulgus. Nam dum ritus purgationis ac oblationis primogeniti in publico iſto loco peragitur, Simeon uir iuſtus, ſummo deſiderio Meßiam expectans, ſicut antea promißionem à Deo acceperat, eum non moriturum priuſquam Chriſtum Domini conſpexiſſet: ita nunc peculiari inſtinctu Spiritus ſancti uenit in templum, eiusq; luce accenſus, mox filiolo Mariæ conſpecto, non ſat habet oculis ſeſe recreare: ſed protinus accipit infantulum in ſuas ulnas, ac cygneam planè cantionem ſonat, plenam præclara luce ac fide in hunc Meßiam. Non reformidat alios aliter iudicantes, non reijcit congnitionem rei ad pontifices & ſacerdotes: ſed læta uoce determinat, hunc infantem eſſe Chriſtum: Nunc, inquit, dimittis ſeruum tuum Domine, ſecundum uerbum tuum in pace. Nam uiderunt oculi mei ſalutare tuum, quod paraſti ante faciem omnium populorum: Lumen ad reuelationem gentium, & gloriam plebis tuæ Iſrael. Iſto tam præclaro teſtimonio tantopere afficiuntur parentes IESV, ut tanquam attoniti aßiſterent. Dum autem ita hærent, pergit bonus Simeon, benedicens, ac bene eis precans. ac conuerſus ad Mariam, tanquam ueram ueri Meßiæ genitricem, prophetat ei de rebus futuris: ne ſit ignara, qualis hic ſit Meßias, quomodo ſaluaturus ſit omnes gentes, nempe paßione: ac monet, ut ipſa ſeſe ad mærores firmis conſolationibus ſuſtinendos paret: Ecce, inquit, hic poſitus eſt in ruinam & reſurrectionem multorum in Iſrael, & in ſignum cui contradicetur. Et tuam ipſius animam pertranſibit gladius, ut reuelentur ex multis cordibus cogitationes. Interea etiam Hanna prophetiſſa ardenter Chriſtum expectans interuenit: quæ quidem citra ullam tergiuerſationem & ipſa iſtum infantulum pronunciat eſſe Meßiam, ac egregias ibi confeßiones ad alios facit: ut non iniuria hunc in templo Dei congreſſum, pro concilio publico & maximè authentico habeas. Sunt enim hic, Spiritus ſanctus, Chriſtus Deus & homo, Maria, Ioſeph, qui fortè è ſuis cognatis aliquos ſecum adduxerant, Simeon, Hannas, & aliquot alij rectè de Meßia ſentientes, & à pharifaico fermento abhorrentes. Deciditur aũt hæc controuerſia non temerè, ſed Spiritu ſancto dictatore & magiſtro: ac res ipſa poſtea teſtatur, non fuiſſe uana quæcũq; ibi propoſita ſunt. His ita geſtis, Lucas inquit, parentes cum filio reuerſos eſſe in Galilæam, in ciuitatem ſuam Nazareth: Lucæ 2.

Poſtea & alia patefactio, ſanè miranda & præclara, accidit. nam in Oriẽte noua & mirabilis ſtella exorta fuerat, quæ haud dubiè ſingulari reuelatione diuinitus accidente, Magis quibuſdam innotuerat, natum eſſe regem Iudæorum: eosq; iam euocari, ut actutum quantis poſſent itineribus ad eum contendant, & reuerenter eum excipiant. Dicti autem ſunt Magi Perſis & Chaldæis, philoſophi ſeu doctores, qui ſimul de temporibus anni homines cõmonefecerunt: quam ob cauſam aſtrorum noticiã eos neceſſe fuit habere. Vnde etiam ex Perſia eos fuiſſe conſentaneum eſt: neq; inepta eſt coniectatio, eos fuiſſe reliquias ſcholæ Danielis, qui inter captiuos in ea loca abductus, & ad maximos honores & dignitates euectus, doctrinam de Meßia ſumma fide & dexteritate tradidit: additis etiam quibuſdã præſagijs, quo tempore expectandus eſſet Meßias. Solet citari ex prophetia Bileam, Numer. 24. Orietur ſtella ex Iacob. Sed utut ſeſe ea res habeat, palàm eſt hoſce uiros Deo in primis charos, & ſingulari luce præditos fuiſſe. Non igitur moras nectunt, ſtella, cuius uoluntatem certò perſpexerant, exorta: ſed dedunt ſe itineri. ac cum nõ ignorarẽt, Hieroſolymis religionem Dei uel in primis uigere, atq; ibi Meßiam ſeſe patefacturum, ſicut prophetarũ oracula docebant: ideo ad eum locum primum deflectunt. Ingreßi urbem, præcones Meßiæ agunt, & gratam de eo famam ſpargunt, quærentes ubi nam ſit Rex Iudæorum iam natus? Se enim tam longum iter emenſos eſſe, ut eum adorarent: nec temerè adueniſſe, ſed in Oriente eius ſtellam conſpexiſſe: & diuinitùs iuſſos, ut Meßiam exciperent. Proculdubio autem non tantum imperitum uulgus, ſed etiam ipſos ſacerdotes adierunt, feriò inueſtigantes Meßiam. Tetra autem & altanox hoc tempore Hieroſolymis regnabat, ac metus tyrannidis Hierodis omnes peruaſerat. Apparet igitur, ſacerdotes Magorum inquiſitionem nihil iuuiſſe, fortè

etiam

etiam tanquam ægrorum ſomnia aut fanaticorum deliria irriſiſſe. Sed quia de Rege nouo rumor diuulgabatur, res ad Herodis aulam defertur: et uehementer tam Herodes ſuo regno ægrè timens, non ignarus prophetiarum in populo Iudaico uulgatiſſimarum, quàm ciues Hieroſolymitani, nouos motus formidantes, turbantur. nihilominus Herodes non prorſus famam ſibi contemnendam eſſe ratus, conuocat ſacerdotum & ſcribarum concilium, propoſita in medium quæſtione, ubi Chriſtus naſciturus eſſet? At ipſi ex Micheæ capite 5. indicant, in Bethlehem Iudææ. Sic enim ſcriptum eſt: Et tu Bethlehem terra Iudæ, nequaquam minima es in principibus Iuda. Ex te enim exibit mihi dux, qui reget populum meum Iſrahel. Sic enim Matthæus refert. Hoc accepto reſpõſo, Herodes clàm ad ſe uocatis Magis, diligenter ſciſcitatur, quo tempore ipſis ſtella illuxiſſet? quo indagato, religionem & clementiam ſimulans, ablegat eos in Bethlehem, mandans ut fideliter de puero quærant: & eo inuento reuertantur, ſibiq; rem omnem referant, ut & ipſe eum adoraret.

Commonſtrato autem ſibi loco, Magi, licet craſſiſſima caligine quæ tum regnabat Hieroſolymis, non parum mouerentur, iter inſtituũt: freti diuina reuelatione, quam in Oriente acceperant. Egreſſi autem porta, ecce ea ipſa ſtella, quam in Oriente uiderant, rurſus ſe clara luce conſpiciendam præbet, ac recto itinere Bethlehem uſq; eos comitatur. Eò cum ueniunt, ſupra domum in qua erat puer, fixa manet ſtella, ſeu flammula in aere fulgens: radijsq; ſuis ita luculenter eum locum commonſtrat, ut Magi ingenti gaudio & fiducia ingrediantur, moxq; inueniunt puerum, cum Maria eius matre: nec abſterriti tam contempta ſpecie, ſtatim procidentes, Chriſtum adorant ſupplices. Poſtea apertis theſauris, quos è ſuis terris attulerant, offerunt aurũ, thus & myrrham. In ea uerò Academia ſacra ſine dubio aliquandiu ſubſtiterũt Magi, ac ſtudioſe didicerunt, quæ ante conceptionem, quæ in partu acciderant: conferunt ſententias de prophetijs. Satis deniq; rebus neceſſarijs imbuti, cogitant redire domum, Euangelium de Meſſia ſuis auditoribus allaturi, prius tamen, ut cõuenerat, Herodem adituri. Sed in ſomnis Deus eis præcipit, ne ad Herodem reuertantur: qua de cauſa per aliam uiam in regionem ſuam proficiſcuntur.

Iam qualis res ea ſtella fuerit, & quando Magi ad Chriſtum uenerint, præcipuè ambigitur. Fabuloſas & ſtolidas ineptias, in tenebris regni Antichriſti natas, nulla confutatione putamus indigere: ut quòd fuerint reges, & quidem numero tres: & nominati, Balthaſar, Caſpar, Melchior. quamuis Tertullianus in libro aduerſus Iudæos dicat, Magos reges ferè habuiſſe Orientem, quòd diuerſis itineribus uenerint, & ante portam Hieroſolymitanam caſu coinciderint. Carent enim omni teſtimonio in ſacris aut profanis literis, et omni ſolido argumento. Futilius uerò eſt, quòd fuerint profeſſione incantatores, quos Deum ſummopere execrari cõſtat. Licet Iuſtinus in colloquio cum Tryphone ſcribat: Magi, quos Dæmon ſibi uindicarat ad omnia maleficia, poſtquam uenerunt ut adorarent Chriſtum, uidentur ab eo defeciſſe, redacti in huius poteſtatem. Et Hieronymus eòdem alludat in Eſaiam cap. 19. Neq; ea opinio fuſius confutanda eſt, quòd quidam dicunt, Magos ignoraſſe doctrinam de Meſſia penitus, antequam eam lucem ad cunas Chriſti & in ſchola Mariæ haurirent: ac tantum quaſi ad ciuilem ac mundanum regem aduenerint, ut eius fauorem maturè captantes, pacem cum eo colerẽt. Sed nimis gentiles ac profanæ ſunt iſtæ cogitationes. Nam ſi ita ſe res habuiſſet, cur non potius expectaſſent donec adoleuiſſet, & regni gubernationem accepiſſet: præſertim cum ſcire potuerint, Herodem eius terræ regnum poſſidere? Sed quòd ſtella excitati, norunt Iudæorum regem non uulgarem natum, ſed Meſſiam, ſicut etiam ſacerdotes de eo locum Micheæ citãt: nec abſterriti tenebris eius populi, aut metu Herodis, deſiſtunt ab inquiſitione, & alacri pectore Bethlehem proficiſcuntur: ea certè omnia ſatis illuſtria teſtimonia præbent, eos excellenti luce ac noticia Meſſiæ præditos fuiſſe: ac firmiter ſtatuiſſe, eum Meſſiam ſibi quoq; contra ſerpentis imperium opem laturum eſſe.

Qualis autem res fuerit hæc ſtella, in dubio eſt. Non enim fuit una ex ijs quæ in firmamento fixæ ſunt: aut aliàs ſuas in ſuperiori mundi parte certas periodos habent. Oportuiſſet enim antea quoq; eam conſpici tot ſeculis, iam à mundi initio elapſis. Deinde differt proprietatibus ab alijs ſtellis, nimirum loco primum. nam in aere, & quidem regione eius inferiori ſeu propinqua apparet homini. cognoſcunt enim Magi, ſibi etiam iter ab hac ſtella demonſtrari: & teſtatur textus, quod ſupra eam domum conſtiterit, ac indicis certiſſimi uice fuerit, ubi I E S V S tum egit. Aliæ ſtellæ naturales propter ingentem à terris diſtantiam, non poſſunt aliquam domum ita exactè oſtendere. Deinde, motu. Nam cæteræ ſtellæ ſuum habent motum, à quo non aberrant. Cometæ quoq; ſequuntur illud ſidus, à quo maximè excitati & accenſi ſunt, & plerunq; tandem ad ſeptentrionem feruntur. Sed hæc ſtella accõmodat ſe Magis iter facientibus, non celerius properat, non tardius ſubſequitur: non declinat à certa uia, ſed quaſi fax quædam ratione prædita Magis prælucet, ac deducit ad eum ipſum locum, quò tendunt: monſtrat eum, quem toto pectore uidere optant. Tertiò, reliquæ ſtellæ noctu fulgent, interdiu radijs ſolis oppreſſæ latitant lumine caſſæ. At hæc ſtella Magorum comes, nihil obfuſcatur ſolis radijs, ſed interdiu lucem clariſſimã fundit. Quartò, ſignificatione. Nam nulla alia ſtella, præter hanc, ſignificauit unquã, Meſſiam promiſſum eſſe natum. Eædem cauſæ planum faciunt, non fuiſſe quoddam Meteoron, in aere temerè generatum. Nam ea citò diſparent, aut alios habent motus ac ſignificationes. Non temerè igitur à Chryſoſtomo in 2. cap. in Matthæum affirmatur, conſentaneum eſſe, quandam inuiſibilem uirtutem in ſpecie ſideris figuratã, ſeu ut paulo pòſt planius loquitur, uirtutem quandam plenam rationis fuiſſe. Talia enim ſunt huius flammulæ opera, ut non inconueniens ſit exiſtimare, angelũ ſtellæ ſpecie, iuſſu diuino Magis præluxiſſe. Teſtantur enim hiſtoriæ ſacræ, aliàs quoque angelos flammarum ſpecie conſpectos fuiſſe. Non tamen fuit impoſſibile omnipotenti Deo, & autori totius machinæ mundi, in honorẽ I E S V Chriſti nouam ſtellam cõdere, eiq; peculiare hoc officium demandare, ut tali ratione Magos ad Meſſiam deducat: eoq; peracto, eam poſtea rurſus ſubtrahere. Verùm prior ſententia probabilior uidetur.

De tempore, quando primùm hæc ſtella ſit exorta, & magi Bethlehem aduenerint, uariæ ſunt opiniones: nec ſanè multum refert ignorare, cum Euangeliſtæ, ut rem parui momenti, adſignandam non putarint. Locus quidem clarè exprimitur. nam in Bethlehem infantem IESVM inueniunt, & adorant. An tempore puerperij, uel quoto tempore pòſt aduenerint, dubiũ eſt. Item, an tranſacta purificatione Hieroſolymis, Maria cũ infante redierit Bethlehem, incertum eſt. Sicut neq; hoc expreſſum clarè eſt, ubi poſtea Ioſeph mandatum de fuga in Aegyptum facienda acceperit.

Vſitata opinio eſt, decimotertio die poſt natiuitatẽ Chriſti Magos adfuiſſe. Epiphanius libro 1. capite 20. & lib. 2. cap. 51. aſſerit, ſecundo natiuitatis anno Magos Chriſtum uiſitaſſe: idq; ex Herodis facto, qui bimulos interfecit. Verum ea res in medio, abſq; fidei iactura relinqui poteſt. Haud dubiè autem hoc inſigni & memorabili facto Deus euidenter oſtendere uoluit, etiam gentes ad ſocietatem Meſsiæ pertinere.

Dona attulerunt Magi talia, qualia Oriens produxit: & uſitatiſsimũ erat apud omnes gentes, regibus nouis honoris & reuerentiæ ergò offerre munera. In primis uerò huic Regi regũ aliquid exhibendũ pro facultatibus ſuis putauerunt: præſertim cũ in ea ſchola ſe nõ mediocriter profecturos credebant, ideo & δίδακτρα pendere uoluerũt. Allegoriæ donorũ etſi fundamento carent, tamẽ piæ ſunt: nempè quòd aurũ tanquã regi, thus tanquam ſacerdoti, myrrham tanquã paſſuro mortem, ſed nõ corrumpendo in ea, attulerũt. & eleganter uerſu complexus eſt allegoriam non ineptam Iuuencus:
Thus, aurum, myrrham: regiq;, hominiq;, Deoq;.
Alij aurũ, pro doctrinæ ſinceritate: thus, pro uera inuocatione: myrrham, pro cruce Eccleſiæ Chriſti interpretati ſunt. Fortè Deus uoluit exilio IESV conſulere his donarijs, ut haberent pauperes parentes, unde ſe & hunc infantem inter peregrinos alerent.

DE PRIMA EXTERNA PERſecutione IESV CHRISTI.

PRædictum erat in prima promiſsione de Meſsia, Geneſ. 3. inimicitias fore inter ſerpentẽ & ſemen mulieris. Id uerò etſi ad omnes ætates referri debeat, tamẽ præcipuè de eo tempore, quo in terras ueniebat, intelligendum eſt. Statim itaq; nato Chriſto, ſerpens per ſua organa odiũ & rabiem ſuã contra ipſum exeruit. Nam Herodes ab eo tempore, quo famã à Magis acceperat, natum eſſe Iudæorũ regem, ſemper occultè de eo necando cogitationes in animo ſuo agitabat, & in occaſiones intentus erat. Verùm inſignis uirulenti & cruenti animi in ipſo trepidatio conſpicitur, quòd neminem adiunxit Magis, qui unà proficiſceretur, quiq; rem probè exploratam ei referret: nec uel clàm expiſcatorem & obſeruatorem rerũ omniũ ſubſtituit, cum tamẽ aliàs ad proditores ſubordinãdos in ſua domo totoq; regno uerſutiſsimus eſſet. Non igitur dubitandũ eſt, diuinitus eius rationes fuiſſe perturbatas, ne quid tam ſubitò cõtra recèns editũ infantulum, & puerperam auderet: ut ea ratione quaſi Halcyonia quædã matri cum filio concederentur. Elapſo aliquo tempore, animaduertens Magos non ad ſe reuerti, & ex cõmuni rumore alia quædã de eo rege percipiens, ut de paſtorũ concionibus, de teſtimonio Simeonis, Hannæ & aliorũ, prorſus animum ad ſæuiendũ contra innocentẽ Chriſtum adijcit. Sed priuſquam ſtringeret gladios, Deus arcanorũ cognitor, & modum ac terminũ certum tyrannis graſſandi ſtatuẽs, rem Ioſepho patefacit, miſſo cœlitùs angelo, qui in ſomnis Ioſephũ doceret, Herodem machinari exitiũ infantulo IESV: et moneret, ut cum matre et filio fugam in Aegyptum quamprimum capeſſeret, ſe poſtea rurſus indicaturũ, quando tempus opportunũ ſit reuertendi. Qua quidem re Deus clarè oſtendit, ſe huius infantis ac parentũ curam eſſe acturũ. Ioſeph accepto nũcio, ilicò Dei uolũtati paret, ac noctu etiã fugam arripiẽs, in Aegyptum proficiſcitur. Accommodat aũt Matthæus dictum prophetæ, Ex Aegypto uocaui filiũ meum: Oſeæ 11. Num. 24. Eſt aũt hæc ſentẽtia phraſi quadã ſcripturæ per ſimilitudinem aut cõparationẽ intelligẽda. nam Propheta de Iſraelitarũ liberatione ex Aegypto diſſerit. Eſt autem ea hiſtoria typus hiſtoriæ Chriſti. Sicut igitur [illegible] filius Dei, hoc eſt Iſraeliticus populus, à Deo adoptatus, ingenti Dei miſericordia ex Aegypto, domo ſeruitutis, & tyrannorum captiuitate liberabatur: ita nunc quoque filius Dei homo factus, exiliũ ſuum in Aegypto habens, quaſi denuò inde rurſus extrahitur, & in Iudæam reducitur.

IESV iam in tutũ locũ recepto, cũ quidem Herodes nihil tale opinaretur, infandũ facinus audet. Conductis enim lictoribus, haud dubiè magna pecunia, & paratis ad quæuis facinora in gratiam cruentiſsimi regis perpetranda, dat in mandatis, ut omnes infantulos Bethlehemiticos, & in uicino agro, bimulos, & infra eam ætatem, ab uberibus & cõplexu parentũ abreptos immaniter trucidarent, nullius prorſus reſpectu habito. Nec parcit hoc tetrũ & áſtorgon diaboli portentũ, ſuo ipſius ſanguini. Ait aũt Matthæus, impletam eſſe Ieremiæ concionẽ, quæ extat cap. 31. Vox, inquit, in Rama audita eſt luctus, ploratus, & ululatus multus: Rachel plorans filios ſuos, & noluit conſolari, quia nõ ſunt. Manifeſtum autem eſt, Ieremiam de captiuitate Babilonica eo in loco docere: idq; quaſi per parabolam aut ſimilitudinem, exponens luctum eius loci. Nam Rachel uxor Iacob fuit doloribus partus extincta, & tumulata propè Bethlehem. Ab hoc aũt monumento Rachelis, locus ille etiam Rachel interdũ nominatus eſt. Et quia planctus ibi, ob puerperã quæ quidẽ mater fuit præſtantis patriarchæ Ioſephi, mortuã fuit: propheta luctũ quoq; acerbũ, eo quòd ciues terræ Iudæ in captiuitate Babilonica detinerentur, uocauit eiulatũ Rachel & filiorũ eius. Eâdem figura ſeu ſimilitudine Matthæus ingentem dolorem, quem percipiebant parentes in Bethlehem & finitimis locis habitantes, ob interemptos chariſsimos liberos, appellat planctum Rachel & liberorum.

Porrò Herodis crudelitatem plus quàm diabolicam, mox ultio diuina comitatur. Decebat enim, ſæuum tyrannum ſæuo mortis genere interire. Patri defuncto Archelaus in Iudæa ſuccedit, dempta tamẽ regia dignitate. Sublato igitur immaniſsimo portento Herode, angelus Domini mox Ioſepho eam rem denunciat, iubens eum in terram Iſrael reuerti. Cognoſcens autem Archelaum patri ſucceſsiſſe, & nuper crudelitatis ſpecimen edidiſſe, anxius animi quid ſibi faciendum eſſet, hæſitat. Rurſus igitur reuelationem accipit, ut in partes Galilææ commigret: & hac ratione Nazareth proficiſcitur.

tur. In hac quoq; re prophetiam eſſe cōpletam ſcribit Matthæus, quæ ſic ſonet: Nazaræus uocabitur. Iud. 13. Num. 6. Arbitrantur autem quidam, Chriſtum Nazaræum dici, alluſione quadam ad nomen ciuitatis, in qua educabatur, facta. nam Nazir ſignificat ſeparatum, ſanctum. Alij opinantur, Nazaræos, Num. 6. præcipuè uerò Simſonem, hoc nomine celebrem, fuiſſe typũ Chriſti.

De loco, ubi initiò iuſſus ſit Ioſeph fugam arripere, certò affirmari non poteſt. Probabile eſt, Hieroſolymis nonnihil fuiſſe retentos parentes Chriſti, apud Simeonē & alios pios, propter Ieſum Meſsiam: & inde mox increbreſcēte rumore de Meſsia, monitos eſſe, ut in Aegyptum deſcenderēt. Si quis Nazaretham mox facta purgatione reuerſos eſſe putet, textu Lucæ motus, ei nõ magnopere refragabimur: præſertim quum hac in parte nõ agatur de articulo fidei. Verùm cõmonefecimus, Euangeliſtas ſæpe eiuſmodi ſentētijs, multa ſilentio prætereuntes, ſaltũ facere. De tempore perſecutionis, ac reditu Chriſti ex Aegypto, ſuprà in cap. de Perſecutionibus dictum eſt. Numerus occiſorum infantiũ non eſt expreſſus: niſi quòd recentes & obſcuri quidã ſcriptores, creſcente ſuperſtitione, auſi ſunt etiam indicare numerũ: nempe centũ quadragintaquatuor millia. ut colligunt ex Apoc. cap. 14. Ioſephus hoc Herodis facinus omiſit. Sed nihil mirum eſt, cum & alterum, de iudicũ ordinariorum deletione, in hiſtorias non retulerit.

DE GESTIS INFANTIAE, pueritiæ & adoleſcentiæ Chriſti.

PRincipales tantum articuli de Chriſto, quos referebat cunctos mortales noſſe propter ſuam ſalutem, ſingulari Dei conſilio ab Euangeliſtis deſcripti, & ad poſteritatē tranſmiſsi ſunt: quales ſunt, de cōceptione & natiuitate Chriſti, de patefactionib. quæ ibi diuinitùs acciderunt, de eius humilitate, exilio & diuina liberatione. Neceſſe eſt enim, omnes homines iſtos articulos fidei exactè tenere, quòd filius Dei ſit homo factus, quòd hic infans Mariæ ſit uerus Meſsias: quòd uenerit, ut humilitate & afflictionib. expiaret totius mundi peccata: quòd Deus habeat Eccleſiolam, cui ſeſe manifeſtet, quæq; uerbum & patefactiones Dei non ridet, non faſtidit, ſed magnifacit & celebrat: quòd Deus, Eccleſia, Verbum, nõ ſint ad prærogatiuas carnales, ordinariam ſucceſsionē, potentiã & dignitates alligata: quòd ſummi in hoc mundo plerunque aſpernentur & perſequantur Chriſtum, eius Verbum & aſſeclas: quòd gentes ad beneficia Chriſti pertineant. Hæc hactenus in hiſtoria, quantũ Spiritui ſancto uiſum fuit ſatis eſſe, ſunt recitata. Reliqua uerò curioſa & uana, nihilq; huc facientia, data opera alto ſilentio prætereunt Euangeliſtæ: nobiſq; quaſi legem ſtatuunt, ne in illis ſcrupuloſè inueſtigãdis occupemur, ſed potiſsima & principaliſsima toto pectore amplectamur, & in ijs diſcēdis ac perpendendis operã ſtudiumq; omne collocemus: nihil dubitantes, fructus inde ad nos ingentes & quãplurimos redire. Hinc igitur factũ eſt, ut Euangeliſtæ de infantia Chriſti nihil memoriæ tradiderint. & quum præfinita tempora rerum gerendarum Chriſtus obſeruarit, credibile eſt, cum in tam tenera ætate quoq; ſuas diuinas uires nõ admodũ exeruiſſe, ſed cæteris infantibus fuiſſe parē, ſuxiſſe ubera, pulmenta auxilio matris comediſſe, creuiſſe: fleuiſſe, ſi quid aduerſi accidit: arriſiſſe: morbos uerò proculdubio, cum abſq; peccato fuerit natus, nullos ſenſiſſe: & propter eam cauſam quoq; probiorē & tractabiliorem cæteris infantibus peccato infectis fuiſſe. Verùm ea omnia fuerunt ea ratione contecta, ut uideretur aliquid miraculoſum præ cæteris infantibus in eo exiſtere.

Pueritiæ tamē unum exemplũ, quod ætatē eam excedit, recitat Lucas capite 2. Fuerũt parentes Chriſti omnis pietatis ſtudioſiſsimi: ideo publicos congreſſus, præſertim lege Dei præceptos, ſumma animi alacritate frequentabant. Ardebant enim cupiditate diſcendi quæ à Deo in ſacra Scriptura erant propoſita: idq; nunc omnium maximè, quando ſecum habebant uerũ Meſsiam. Nec dubium eſt, quin ipſorũ fides hac ipſa in re uarijs quaſi procellis tentationum agitata & concuſſa fuerit. Commemorat igitur Lucas, ipſos quotãnis ad ſolennitatem Paſchæ aſcendiſſe: quæ quidē uel præcipuus erat typus Chriſti. Idē factitarunt anno Chriſti duodecimo. Cõmendatur aũt ipſorum pietas, quòd unicum filiolum qui paulatim ad iter faciendum idoneus fiebat, unà Hieroſolymam ad tam celebre feſtum adduxerint. Fortè et prius id fecerant, ſed nõ eſt in hiſtoriam relatũ. Fungebantur iſto piorũ parentũ officio, non tantum quòd filiolum ad ſacros cœtus à teneris annis adſueſacere uolebant: ſed quæ erant præditi fide, perpendebant animo, hunc filiolum eſſe Meſsiam, ſignificatum ritu Paſchatis: ideo paulatim eum ſuo loco ſiſtere cogitabant, utq; ibi quoq; doctrinã de ſuis rebus expediendis audiret. fortè etiam hoc eos mouit, quòd familia Zachariæ, Simeonis, & aliorum credentium id flagitabant, quibus ſummæ erat uoluptati, coràm contemplari Meſsiam paulatim ſuccreſcentem: creſcebat quoque ex illis collationibus, quæ priuatim maximè hiſce quidem annis fiebant, numerus credentium.

Rebus aũt in eo feſto ritè peractis, parentes Chriſti cum ſodalitio noto rurſus ſe dedũt itineri, domũ uerſus proficiſcētes. Nazarethæ enim, ut dictũ eſt, habitabãt. Hic res noua eis accidit. Iter diei ab Hieroſolymis digreſsi, nõ reperiũt filiolũ IESVM inter cognatos & notos. Putarant, eum in comitatu cognatorũ & amicorum ſemper ſubſequi: & ideo minus de eo fuerũt ſolliciti. Fortè adſuerunt plures pueri, quorũ ſodalitio credebant eũ delectari. Et apparet, antea IESVM quoq; ſolitũ ea ratione ſequi. Quanto uerò dolore parētes, et in primis Maria, in qua tanq̃ matre naturali ſtorgæ erga filiũ fuerũt lõgè uehementiores, affecta ſit amiſſo filio, de quo tam mirandas patefactiones acceperat, & quem nõ neſciebat ſacerdotib. inuiſum eſſe, dici non poteſt: præterea nox ingruebat, ut recurrere non liceret. Mane igitur ſummo feſtinanter ſe recipiunt Hieroſolymam, nec eo die eum inueniũt. Tertio demum die, cum eum ſollicitè pluribus in locis quæſiuiſſent, ingreſsi templũ, ubi magna hominũ multitudo ſolebat conuenire, ecce inueniunt IESVM in tēplo, non inter pueros nugantem, ſed in medio doctorum, annis, dignitate, eruditione, autoritate uenerandorum ſedentem: neque id temerè, ſed puerili modeſtia ipſos audientem, quomodo ſacram Scripturam enarrarent: neque id modò, uerùm etiam puerili atq; hauddubiè decora uerecundia interrogantem eos de rebus grauiſsimis, & ſuam de propoſi

tis

tis quæſtionibus explicantem ſententiam. Ac mirum ſanè eſt, quomodo tam arrogantes homines puellum in ſuum conſeſſum admiſerint. Sed diuinitùs hæc regebantur, ut ſpecimen ſapientiæ in hoc puero audirent. Etſi autem non ſit expoſitum, quid ibi ſit tractatum: tamen non friuola coniectatio eſt, de Meßia, eiusq; operibus fuiſſe ſermones. Addit Lucas, omnes quotquot audierunt puerum, tanta uerecundia, tantaq; dexteritate de ſummis rebus quærentē & diſputantem, ſeu (ut uocat Euangeliſta) reſpondentem (fuerunt autem Doctores, & alia multitudo non parua) obſtupuiſſe ſuper tanta iſtius intelligentia.

Parentes igitur interuenientes, & ſpectantes filiolum inter Doctores conſidere, ualde admirantur. & ſoluto cœtu, adeunt IESVM, cū eo expoſtulantes, quare in tantū mœrorem ſuos parentes coniecisset, qui eū ubique quæſiuiſſent. Sed duriuſculè eis reſpondet IESVS, commonefaciens tamen eos de maximis rebus: Non, inquit, opus erat, ut tanto dolore maceraremini. Neſciebatis, quòd in his quæ patris mei ſunt, oportet me eſſe? Significat igitur, ſe habere patrē altiorē ipſis, & hoc templū ad ſe pertinere: & ſe ideo ueniſſe, ut ibi ſe manifeſtaret et docēdo, et alijs operib. Meßia dignis. At parentes licet accuſationi acquieſcant, & gaudeant ſe filiolum recepiſſe, tamen reſponſionem eius non aſſequuntur. Maria tamen hæc uerba obſeruabat, & longius ſpectare cogitabat: ut uideas, ipſos non fuiſſe omnino perfectos.

Voluit itaq; Chriſtus hoc factum edere, primùm ut parentes ſui diſcerent, ſe non ipſorum tantum cura educari ac defendi, ſed patris cœleſtis. Deinde, uolebat eos præparare ad futuram crucem, ne nimium affligerentur, quando uiderent eum prorſus ſua paßione ab ipſis diuelli. Tertiò, uolebat in populo Iudaico renouare de nato Meßia rumorē: et hoc facto eis reuocare in memoriam, quæ ante annos duodecim ex Magis Hieroſolymis audiuiſſent. Sed ſurdis, quod dicitur, ſermo fit. Quartò, cupiebat innoteſcere Meßiæ officium: nempe, quòd egregius Doctor huius populi & totius orbis terrarum eſſet futurus.

Cæterùm non prorſus ſeſe à parentibus, quibus erat à Deo commendatus, auellit: ſed iſta reuelatione peracta, ſpontè ſe eis rurſus ſubijcit, & unà Nazaretham proficiſcitur.

Quid autem porrò egerit toto adoleſcentiæ tempore, non eſt expoſitū. Tantum uerò Lucas narrat, quòd fuerit parentibus ſubditus. O egregium obedientiæ erga parentes exemplum. Item, quòd profecerit ſapientia & ætate & gratia apud Deum & homines. Eiuſmodi autem oratione Euangeliſta tot annos quaſi uno ſaltu tranſilit: proinde neq; nos curioſius ea quæ nō ſcripta ſunt, indagare decet. Non eſt tamen conſentaneum, IESVM adoleſcentiæ ſuæ annos ignauo ocio tranſegiſſe: ſed probabile eſt, ipſum, ut in omnib. ſigularem humilitatem præſtaret, Ioſephum qui erat architectus, diligenter in faciendis operis iuuiſſe: ideo dicitur fabri filius, Matth. 13. Marci 6. Emicuit in eo quoque peculiaris iudicij & ſermonis dexteritas, & rerum maximarum peritia. Etſi autem non ſuſciperet publicum docendi munus, tamen inter eos quibus cū uixit, ſæpe de grauißimis rebus conferebat: moribus quoq; honeſtißimis ſuam uitam ornabat, ut charus eſſet bonis. Verùm, ſicut antea quoq; monuimus, omnia huius IESV facta, quæ quidem in adoleſcentia egit ſingulari humilitate, quaſi nube quadam erant tecta, ut non omnino manifeſtè diuinas uires exereret: nec uideretur ante tempus docendi munus ſibi uendicare, aut res nouas moliri.

Poteſt fortè de arcanis quibuſdam factis adoleſcentiæ, monere hiſtoria memorabilis, quæ Ioh. 2. deſcribitur: ubi Maria petit à Chriſto donationē uini in nuptijs, ac mandat miniſtris, ut fiat quicquid ipſe iußiſſet. Non autem temerè iſta protulit Maria: ſed fortè alias arcana quædā eius miracula, quando inopiā ipſorum miraculoſè ſubleuauit, habuit cognita. Verùm temerarium eſt inquirere, quod Spiritus ſanctus noluit ſcribere, & abſq; iactura fidei ignoratur.

Solet autem hic etiam de peccato Mariæ ob amißionem filij Meßiæ, facta collatione ad peccatū Euæ, quæ ſalutem hominū initiò euertit & amiſit, quæri. Exaggeratur factum Mariæ, quia circa maius obiectum uerſatur, nempe mundi Saluatorem. Sed cum ea res alterius fori ſit, & in commentarijs explicari talia ſoleant, contenti ſimus in præſentia breui explanatione, quòd utraque delicta non ſint exigua: ſed tamen non tantum ſecundū obiecta diſcernuntur peccata, uerùm magis principaliter etiam ſecundum interiores cauſas, nempe iudicium & aſſenſum uoluntatis. Eua ſciens et uolens facit contra mandatum Dei: Maria inſciens & contra uoluntatem amittit filiū, ſed nihilominus grauiter peccat.

Libri de infantia Chriſti conficti, futiles & ſuperſtitioſi ſunt: ideoq; meritò ab omnibus ſano iudicio præditis repudiantur. Amplectantur autem potius ea quæ perſpicuè ſunt deſcripta. Nam in ijs ſolis fides poteſt tutißimè acquieſcere: & utinam ea quæ certis teſtibus nobis tradita ſunt, ſatis diligenter perdiſceremus. Nihil enim quod ad ſalutem noſtram, ueramq; pietatem pertinet, omiſſum eſt.

Præterea & hoc rurſus hic attingendū eſt, quòd nocte huius diei, quo Chriſtus publicè in tēplo docuit, memorabilis res accidit, ut Ioſephus ſcribit. Noctu enim ſacerdotes pro more ingreßi templum, reperiunt oſſa humana paßim in eo diſperſa eſſe: id quod profanationem templi, quæ à ſacerdotib. tum tēporis fiebat, haud dubiè ſignificabat. Sed de hac re ſuprà dictum eſt.

DE PVBLICO MINISTERII Chriſti officio, eiusq; geſtis ante primum Paſcha.

CVm inſtaret iam tēpus, IESV Chriſto à patre præfinitum, quo in publicum prodire, & maximum opus redemptionis generis humani, ad quod erat miſſus, palàm aggredi & abſoluere deberet, non quidē ſubitò id ſuum miniſterium exorſus eſt: ſed præco quidam excellens pietate, ſanctitate & doctrina, ipſe nimirum Iohannes Zachariæ filius, excitatus eſt, accepto mandato immediatè à Deo, ut initium Euangelici ſtatus faceret. Quod ad hanc ipſam cauſam fuerit mirando Dei conſilio creatus Iohannes ex ſterili anu, ſuprà eſt ſuo loco dictum: nunc uerò neque ipſe temerè ſuum munus auſpicatur, ſed mandato Dei accepto, ingenti fiducia & ſucceſſu per Spiritum ſanctum inchoat Euangelij miniſterium, idq; tali ratione. Digreditur à templo Hieroſolymitano, in teſtimonium, quòd Moſaici ri-

tus nunc ad finē ſuū decurriſſent. In deſerto, hoc eſt in regionibus circa Iordanē (quæ ob uicinos montes Deſerta uocabantur : cum tamen in eo tractu circa Iordanem, utpote piſcoſo loco, pratis irriguo & paſcuoſo, plurimi homines habitarint) commoratur. Docet expreſſè & perſpicuè, hoſce articulos præcipuè, Meßiam iam eſſe exhibitum, eumq; eſſe filium Mariæ : quod ad ſubſtantiā eius pertineret, priorem eum ſe ipſo eſſe, & quidem unigenitū filium patris cœleſtis, hoc eſt, habere naturam diuinā: & tamen ſe poſteriorē, hoc eſt, habere etiam naturam humanā, cuius reſpectu ætate eum præcedat. Officium eius fore, ut ſiet agnus : hoc eſt uictima ad mactationē deſtinata, tollens peccata mundi: quam quidem orationis formam Iohannes proculdubio ex Eſaiæ cap. 53. mutuatus eſt. Legem inquit per Moſen eſſe datam, gratiā uerò & ueritatē per Chriſtum factam. Docet de pœnitentia: Pœnitentiam agite: appropinquauit enim regnum cœlorū. De iuſtificatione : Ex plenitudine eius omnes accepimus, gratiam pro gratia. De fructib. iuſtificationis ſeu de bonis operibus, faciendos eſſe fructus pœnitētia dignos, &c. ut quilibet in ſua uocatione, quæ decet, agat. De pœnis nō agentiū pœnitentiam: Omnis arbor quæ non facit fructū bonum, exciditur, & in ignem mittitur. Taxat Phariſæorum & Sadducæorū impias ſententias, de perſuaſione propriæ iuſticiæ : ideo uocat eos genimina uiperarū. &: Nolite (inquit) dicere, patrem habemus Abrahā. Taxat etiam peccata Herodis cōſtanter. Ordiebatur quoq; nouā ceremoniā, baptiſandi extra templū Hieroſolymitanū, in præſentē Meßiā, & quidē in remißionē peccatorū: Locus erat prope Iordanē. Cætera in uita Ioānis, inferius.

Iohanne uerò famam de Meßia exhibito, tanta autoritate diuulgante, non debuit Chriſtus diu in occulto manere. Adeſt iam igitur exoptatiſſima hora, qua Chriſtus ad publicū miniſteriū accederet : & nouū ex aſtē tempus ſibi à patre cœleſti præfinitū. Sed celebri teſtimonio ampliſsimā functionē debebat ordiri, et quaſi publicè inungi, & (ſicut nunc loquimur) ordinari. Id uerò qua ſit ratione & magnificētia factū, operæ precium eſt cognoſcere. Venit IESVS, ex conſilio patris ſui è Nazareth, ubi diu habitauerat, ad Iohannem circa Iordanem uerſantē, baptiſari ſeſe poſtulās. Iohannes uerò optimè IESVM noſcens, ignarus diuini propoſiti, negat hoc ipſi eſſe cōueniens : ſe potius à Chriſto baptiſandum eſſe. Sed docet Chriſtus, eſſe rem nō temerariam : & ſuam quemq; iuſticiā, hoc eſt obedientiam Deo debitam, ea in re præſtare debere. Quo cognito, Iohannes non diutius reluctatur, Chriſtumq; baptiſat. Aſcendēte aūt Chriſto ex aquis, et orante, ecce cœli deſuper patefiunt: & Spiritus ſanctus corporali ſpecie columbæ deſcendēs, in Chriſtū reſidet. & uox clara de cœlo ſonat : Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi beneplacitū eſt. Mat. 3. Marci 1. Lucæ 3. Ioh. 1. Tali pacto inungitur et initiatur Ieſus Chriſtus: neq; unquā in mundo illuſtrior trium perſonarū facta eſt patefactio, q̃ in hoc baptiſmo. Voluit enim Deus hac ipſa re, filij ſui dilecti officiū ornare. Acceperat quoq; Iohannes reuelationē à Deo, eiuſmodi præclarā unctionē, quæ uiſibili ſpecie Spiritus S. fieret, Meßiam habiturū eſſe. Etſi aūt Chriſtus non indigebat baptiſmo in remißionē peccatorū, ſicut cæteri homines peccatis ſordidati: tamē plures cauſæ ſunt, quare eū uoluerit ſuſcipere: nimirū, ut ea ceremonia à Deo & hominib. ad ſuā functionē initiaretur. Secundò, ut ferret teſtimoniū baptiſmo, totiq; miniſterio Iohannis. Tertiò, ut declararet ſe eſſe eū, qui effectū baptiſmo daret, et in eo quaſi cōcluderetur : nēpe qui ſanguine ſuo peccata totius generis humani eſſet abſterſurus ac mundaturus, ſicut aqua corporis ſordes abluuntur. Quartò uoluit docere, totā Trinitatē, hominis baptiſmo ſeu regenerationi mirādæ, quæ mediante uerbo et baptiſmo fieret, adeſſe. Quintò, ut honore ꝑpetuo baptiſmū cōſecraret. Sextò, ut ſignificaret, ſe ad baptiſmū, ut alias loquitur, hoc eſt ad paßionē iā accedere.

Sic igitur Chriſtus miniſteriū ſuum aggreditur, cum inciperet eſſe annorū quaſi 30. ut Lucas refert. Id quod Irenæus lib. 2. cap. 39. ſic intelligit, quòd nondū 30 annos tum impleuerit, ſed in trigeſimū ſuæ ætatis annum iam currentē ingreſſus eſſet. Epiphanius lib. tomo. 1. cap. 51. ita ſcribit: Erat reuera annorū 29. & menſium 10, quando ad baptiſmū uenit. Triginta quidē annorū, ſed nō plenè. Quapropter dicit, Incipiēs eſſe annorū ferè 30. Ibidē & ſic tempus baptiſmi Chriſti deſcribit: Baptiſatus eſt Chriſtus in Iordane fluuio, 30 anno natiuitatis in carne: hoc eſt, ſecundū Aegyptios, Athyr menſis duodecima, ante 6. Id. Nouemb. iuxta Græcos, Dij menſis octaua : iuxta Salaminos, qui & Conſtantiæ, tertij Choeæ ſexta: iuxta Paphios, Apogonici 16. iuxta Arabas, Angalbalbaith 22. iuxta Macedonas, Apollæi 16. iuxta Cappadoces, Aratata 15. iuxta Athenienſes, Metagitmionis 7. iuxta Hebræos, Moreſouam, &c.

Variāt hic, ut in re obſcura, ſententiæ, quanto tempore poſt inchoationē miniſterij Iohānis, iſte baptiſm⁹ Chriſti factus ſit. Qui tubarū feſto Iohannē miniſterium ſuum exorſum autumāt, baptiſmū Chriſti in decimum, proximè ſequentē diē, ſeu feſtū expiationis referūt. Videmus etiam alias in feſtis Iudæorū, quæ à Deo originē habebant, plerunq; eximias res eſſe geſtas. Sed poteſt etiam fieri, ut ſicut ætate ſemeſtri Iohannes Chriſtū antecedebat: ita eodē etiam tempore, aut circiter, miniſterio publico præcurrerit. Veriſimile quoq; eſt, initia Iohannis primum fuiſſe, ut qui res arduas tentaret, tenuias et paulatim incremēnta feciſſe, donec lōgè lateq; ſermo de ipſo diffunderetur. & ex omni Iudæa ad eum cateruatim cōfluerent. Verùm hic tutò licet aſſenſum ſuſpendere, cum nō agatur de articulo fidei. Iucundū hoc eſt, q̃ cum ætate Chriſti & Iubilæorū numerus conueniat. Nam uſq; ad annū prædicationis Chriſti, qui fuit trigeſimus ætatis, 30 quoq; Iubilæi numerātur, nec poſt eum ullus alius eſt celebratus. Eſt aūt cōputatio Iubilæorū ab eo anno ſumēdus, qui primus fuit introitus in terrā promiſſam. Quid aūt aliud erat totū miniſterium Chriſti, quam diu deſideratus & iucundißim⁹ Iubilæus? Sicut Eſaiæ 61 erat prædictū. Excußi eramus ex hæreditate æterna per peccatū: iam uerò Chriſtus nos gratiæ Dei & uitæ reſtituebat, parta remißione peccatorū per ſanguinem ſuum. His de rebus hoc tempore euangeliſant, buccinant & perſonant, pater cœleſtis, angeli, filius Dei homo factus, Iohannes, & plures alij cōminiſtri.

Nunc actiones Ieſu Chriſti ſequūtur, quæ cū in Euangeliſtis probatis fideliter explicatæ ſint, non proſequemur fuſius: ſed quaſi ſummis tantū digitis ꝑſtringentes, ordinē ac ſeriē paucis Chriſto ipſo iuuāte indicabimus.

Prima

Prima eſt, quòd in deſertum à ſpiritu S. ducitur: nõ ſcilicet ſpontè ſe in tantũ certamen conijciens. In eo autem loco ieiunat 40 totis diebus ac noctibus, omni cibo abſtinens. Deinde cõflictus acerrimos cũ diabolo ſuſtinens. Prima tentatio eſt, ut in gratiã diaboli obedientiã, quã Deus ibi ab ipſo flagitabat, uiolaret, ac de lapidibus panem faceret. Altera, ut de pinna templi ſe præcipitẽ ageret, neglectis gradibus, quib. patebat deſcenſus: hoc eſt, in gratiã diaboli res nõ mãdatas à Deo moliretur. Tertia, ut procidens ante diabolũ, eũ adoraret: q promittit ſe ei daturũ regna mundi, et gloriã eius: hoc eſt, ut arriperet Eccleſiaſticũ et politicũ regimẽ, ac honores mundi affectaret, ſeu (ut clarius noſtro ſeculo loquamur) ut fieret Papa. id q, nulla alia re fieri poſſet, niſi diabolũ, qui alias princeps mundi dicitur, adoraret: hoc eſt, idololatriã ſtabiliret. Sed Chriſtus fortiter in ſua obediẽtia quã Spiritus S. præſcribebat, perſeuerabat: & ſatanæ inſultus nõ manu aut gladio, ſed uerbo Dei efficaciſſimè retundebat. Præmiũ uictoriæ eſt, q, angeli accedentes ei adminiſtrant. Finis huius hiſtoriæ fuit, ut probaretur Chriſtus: hoc eſt, ut ſtatim uires & potentiã diaboli experiretur Chriſtus, & ſatanas uiciſſim Chriſti. Erat enim in paradiſo prædictũ, ſemen mulieris monomachiã cũ ſerpẽte cõmiſſurũ eſſe. Deinde, ut hac uictoria ſpecimen præberet ſecuturæ in ſua paſſiõe et morte. Tertiò, ut toti Eccleſiæ Chriſti typus cõſtitueretur, q, diabolus eam eſſet oppugnaturus: et quib. modis, itẽ qua ratione inſidijs et uiolẽtiæ diaboli obſiſtendũ, in quo noſtræ uictoriæ ſpes ſit repoſita, q, præmia legitimũ certamẽ ſint cõſecutura. In Exodo legimus, Moſen 40 dierũ ſpacio in Sinai, legẽ à Deo accipientem, fuiſſe. Hoc fortè exemplũ reſpiciẽs Deus, in promulgatione Euãgelij, omniũ illuſtriſſima, per ſuum filiũ, atq; adeò in legis impletiõe per Chriſtũ perficiẽda, uoluit eum eodẽ modo initiũ facere. Solent hic diſputationes agitari, in animó ne an alias iſtas pugnas cũ diabolo inierit Chriſtus. Verùm conſentaneũ eſt, corãm diabolũ inuaſiſſe Chriſtũ, et periculũ feciſſe, an in primo, ut dicitur, limine eũ poſſet euertere, ſicut Adamo et Euæ fecerat. Tempus huius hiſtoriæ nõ poteſt exactè tradi, quoto nimirũ uel die uel ſeptimana à baptiſmo, iſta geſta ſint. Marcus præponit Statim, Matthæus Tunc: uerùm iſtæ uoces in Euãgeliſtis nõ denotant tẽpus cõtinuũ. Deſertũ uerò inter Hieroſolymã & Iericho fuiſſe, quidã, utpote loco nõ longè à Iordane diſſito, opinãtur. Hiſtoriã narrãt Mat. 4. Mar. 1. Luc. 4.

In terea tẽporis dũ in officina probationis Chriſt⁹ uerſatur, uidentur ea facta eſſe, quæ Ioh. 1. deſcribuntur, q, Iudæi ad Iohannẽ legatos mittũt, Sacerdotes et Leuitas, quæſitũ quis eſſet, & quare baptiſaret? nã in flore tum erat Ioãnis miniſteriũ. Negat aũt ſe eſſe Chriſtũ, uel Eliam, uel Prophetã: ſed uocẽ clamantẽ, ab Eſaia cap. 40 prædictã: baptiſare aũt, ut & ea uoce et ſigno præſentẽ demõſtraret Chriſtum. Peracta ſua tentatione Chriſtus redit ad Iohannẽ, qui tum ſuis auditorib. palàm Chriſti perſonã proponit, hunc eſſe Meſſiã. & de opere eius dicit: Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi. ſignificãs agnũ, hoc eſt uictimã fore, eo fine, ut peccata totius generis humani auferret, et iuſticiã pararet ac largiretur. Fulſit igitur in hoc Ioãne planè mirabilis lux, et noticia eſſentiæ et officij Chriſti. Proinde cohortatur, ut omnes eum amplectantur. Fuit autem proculdubio congreſſus talis, in quo de grauiſſimis rebus inter ſe contulerunt, quæ ad Chriſti actiones ſpectabant. Altero die rurſus Chriſtũ ſuis diſcipulis monſtrat Iohannes.

Hoc in loco Chriſtus mox duos diſcipulos Iohannis, ex quibus erat Andreas, ſecum abducit domum, ac proculdubio de regno Dei inſtruit, Andreas è Chriſti ſchola prodiẽs, fratri ſuo Simoni Petro lætus nunciat, ſe inueniſſe Meſſiam, eumq; ad Chriſtum adducit.

Paulo pòſt reditũ in Galilæã inſtituit Ieſus. in eo aũt itinere incipit ſubinde magis magiſq; cõcionari. Vocatur igitur Philipp⁹ hac uoce, Sequere me. Philipp⁹ porrò narrat Nathanaeli, Ieſum eſſe Meſſiam. & is audiens Chriſtũ longius poſſe proſpicere, q̃ humani oculi aſſequantur (ſicut dicebat, ſe Nathanaelem ſub ficu uidiſſe, priuſquã Philippũ crearet Apoſtolum) egregiã confeſſionem præſtat: Tu, inquit, es filius Dei, tu es rex Iſrael. Chriſtus prædicit, eum maiora miracula uiſurũ. Ioh. 1.

Quia autem nuptijs interſunt una diſcipuli Chriſti, uidentur in hoc reditu plures uocati.

Hoc comitatu reuerſus Nazarethã, unà cũ diſcipulis uenit ad nuptias in Cana Galilææ, haud procul à Nazaretha diſtãte oppido, minore dicta ob alterã, quæ intra Tyrum et Sidonẽ ſita eſt, maior nuncupata. Tertio die id factum eſſe, Ioh. 2. ſcribit. Sed unde cõputationis initium ſumendũ ſit, incertũ eſt. Alij à diſceſſu à Ioanne numerãt: alij ab eo tẽpore, quo in patriã redierat: id quod uidetur uериſimilius. Adſunt aũt et mater et fratres eius, ut uideatur aliqs ex cognatis Mariæ fuiſſe, cuius nuptias uoluerint ornare. Nõ abundaſſe facultatib. ſponſum ac ſponſam, ex defectu uini animaduerti poteſt. Accidit aũt ibi memorabile quiddã. Nam in his nuptijs primũ miraculum Chriſtus edit, mutata aquæ natura, arcana & omnipotẽti uirtute, in generoſum uinũ: iubens tantum hydrias, aſtantes more Iudæorũ, propter crebras ipſorũ lotiões, impleri aqua, et poſtea architriclino deguſtandã portari: qui ignarus rerũ omniũ, fatetur eſſe melius uinũ, q̃ prius appoſitũ fuerat. Multa in ea hiſtoria cõcurrunt, digna cõſideratione: ſed omiſſis alijs, ſingulari haudubiè cõſilio Deus coniugiũ, omniũ primũ filij ſui miraculo cõprobare et honorare uoluit, q, ſciebat Antichriſtũ magna ignominia affecturũ. Donũ fuit mediocre. nam ſingulæ hydriæ, ut inqt Iohannes, capiebãt metretas binas aut ternas. Cõtinet autẽ metreta congios 10. hoc eſt, circiter 30 canthаros, ut nos uſitatè uocamus: eaq; ratione quælibet hydria circiter urnã continuit. Eſt autẽ ſatis honeſtum nuptiale munus, in tam paupere cõuiuio: & fortè etiã poſt nuptias manſit aliquid reſiduum, unde ſe noui cõiuges ſuſtentarunt. Fines huius miraculi cõmemorantur, patefactio gloriæ Chriſti, & excitatio atq; confirmatio fidei in Apoſtolis.

Peractis nuptijs, Capernaũ deſcẽdit, ducens iã ſecũ comites diſcipulos quoſdã fratres et matrẽ: uerũ ibi nõ diu ſubſtiterũt, ob ꝓpinquitatẽ feſti. Docuit aũt ibi ꝓculdubio, ac miraculis magis magiſq; cœpit inclareſcere. Io. 2.

DE PRIMO PASCHATE, FACTISque conſecutis uſq; ad alterum.

CVm nemine de exacta tẽporis cõputatione, quo quælibet geſta ſint, cõtendimus: ſed utcunq; res recitamus, ſicut ex circumſtãtijs quibuſdã uidẽtur accidiſſe. Ioãnes præ cæteris diligenter paſchata annotauit, quib. Chriſtus Hieroſolymis fuit, quãdo miniſterio ſuo

publico fungebatur. Eas notas, quantũ in noſtra imbecillitate poterimus, ſequemur. Inſtante igitur Paſchate, Hieroſolymam aſcendit: ibiq;, ut erat à Deo conſtitutum, ſeſe iam luculenter incipit patefacere, & uerum Meſſiam declarare.

Primùm templũ nũdinationib. profanatũ purgat, etiã ui corporali adhibita, tanq̃ rex iſtius populi, flagelloq; iſtos mercatores expellẽs. Deinde cõcionatur, ac docet eam domũ eſſe ſui patris, ac ad ſe pertinere: ac cõmone facit de præſenti profanatione. Indicat iſta Euãgeliſta, iuxta dictũ Pſal. 68. eſſe facta: Zelus domus tuæ comedit me. Prædicit de ſua paſſiõe, ac oſtẽdit, hoc ſignũ eſſe omniũ maximũ, q. moriturus, & poſt tres dies reſurrecturus eſſet. Deinde fecit ibi & plura miracula, ita ut multi in eũ crediderint. Ioh. 2. Hiſce rebus motus Nicodemus Iudæorũ princeps, noctu ad Ieſum uenit, teſtificans de ſua fide. Sed ibi porrò audit Chriſtũ docentẽ de regeneratiõe, de peccato, de iuſtificatiõe, de Deo q. ſint tres diſtinctæ perſonæ, de Meſſia, de fide, de paſſiõe, de iudicio, de uita æterna, de bonis operib. quæquidẽ ibi diſcit lõgè aliter habere, q̃ antea ex phariſæis didicerat.

Ab Hieroſolymis in reliquã Iudæã iter facit, docẽs, et per diſcipulos baptiſmum cõferens: quib. proculdubio acceſſerũt miracula diuina. Ideo aũt paſſim docet, q. ubiq; uolebat, q. eſſet Meſſias, innoteſcere, ne quis ignorantiæ prætextũ captare poſſet. Interea diſcipuli Iohãnis cũ Iudæis de purificatiõe diſputãt, et ad eũ referũt, q. Chriſtus cœtus quoſdã colligat, & baptiſmũ per ſuos adminiſtret. Ioãnes teſtatur, iſta nõ fieri temerè, ſed ordinatione ac diſpoſitiõe Dei, ſeq; ipſius præcurſorẽ agere: iamq; tempus adeſſe, quo ipſe creſcat, ſe uerò oportere minui: præſagiens ſpiritu ſuã necem. Docet etiam, tantũ fide in Chriſtũ uitam æternã cõtingere. Ioh. 3.

Fama iã paſſim cõcitata de Chriſto, eiuſq; actionib. et mirãdis factis, phariſæis indignantib. ex Iudæa iterũ ſe in Galilæã recepit. In hoc itinere per Samariã proficiſcitur, ubi memorabilis hiſtoria accidit propè Sichar. Digreſſis enim diſcipulis ad emendos cibos, Ieſus ad fontem Iacob, Gen. 48. fatigatus cõſedit. Aduenit quædam mulier, hauſtura aquã, et quidẽ meretricula. eam Chriſtus cõuertit, arcana eius patefaciens: nempe q. nõ haberet legitimũ uirum. Deinde docet eam de uita æterna per Chriſtũ: item, ſe eſſe eum qui ſit promiſſus: uocatũ iri gentes: q. in ſpiritu & ueritate Deus ſit inuocandus. Mulier ſtatim in oppidũ currens, nunciat cæteris Meſſiam foris ad fontem Iacob ſedere. Magna igitur multitudo, iſtius tam arduæ rei cognoſcẽdi ſtudio, cõfeſtim excurrũt, ac rogãt ut ſecũ in oppidũ eat. Nõ difficulter eis morem gerit Chriſtus, ac totum ibi biduũ degit, docens de regno Dei, & miracula adiungens. Itaq; præclaram edunt cõfeſſionẽ, Ieſum uerè eſſe ſaluatorẽ. Ioh. 4.

Nazaretham, ubi erat nutritus, cum ueniſſet, docuit in ſynagoga, legens locum Eſa. 61. Spiritus Domini ſuper me, &c. eumq; explicans, prorſus ad ſe accõmodat: Hæc, inquit, iam facta ſunt. Deinde taxat ipſorũ peccata, quòd ſe contemnant: docet etiam, alios uocari, ipſis reiectis. Huius autem reprehenſionis impatientes, eum è ſynagoga exturbant: & tractum in ſublimem montẽ, per præcipitium deiecturi erant, niſi miraculoſè ſe ipſorum furoribus ſubtraxiſſet. Lucæ 4.

Circa hoc tẽpus Iohãnes in carcerẽ ab Herode cõiectus eſt, eo q. regis inceſtũ coràm et manifeſtè taxaret. Hactenus igitur unà cum Chriſto eſt miniſterio functus, ac dedit ea res Chriſto occaſionẽ, ut in Galilæã regrederetur, ne Herodes in ipſum quoq; ante tempus ſæuiret.

Pulſus Nazaretha, uiciniã grauiſſima Euãgelij fama & miraculis cõplet: & gratus fuit plurimis in Galilæa, qui Hieroſolymis ipſius mirãda facta aſpexerãt. Denuò etiam uiſitat Canã Galilææ, in qua primũ miraculũ ediderat. In ijs autẽ regionib. dum cõmoratur, regulus quidã accepto nũcio, Chriſtũ ex Iudæa in Galilæã ueniſſe, Capernao excurrit, fortè unius diei itinere: obnixè rogans, ut Chriſtus filio ſuo iam animã agẽti, auxiliũ præſtaret. Chriſtus autẽ hominis fidẽ exercens & excitãs, graui obiurgatiuncula innuit, eã in miraculis et præſentia Chriſti fixum ſolummodo eſſe. At eo inſtante, Chriſtus abſens uerbo ſuo filium curat. regulus ita proficit, ut firmiter credat, abſentis Chriſti uerba tam efficacia eſſe, quàm ſi præſens adeſſet. Poſtridie occurſu ſeruulorum de euentu certior fit, & tota eius familia in Chriſtum credit. Pulchrè autem Chriſtus deducit ad uerbum, & uult nos eo inniti: ac non dubitare, quin ipſius uerbum ſit efficax. Iohan. 4.

Paulo pòſt Capernaũ cõmigrat, ibiq; ius ciuitatis adipiſcitur, id quod Matthæus Eſa. 9 prædictũ eſſe ait, ubi ſic ſcriptũ eſt: Terra Zabulõ, & terra Naphthalim, uia maris trans Iordanẽ, Galilæa gentium, populus qui ambulabat in tenebris, uidit lucem magnam: & ſedentibus in regione umbræ mortis, lux orta eſt eis. Iob. 4.

Tranſiens enim ripam laci Galilææ, piſcantes Petrum & Andream fratres uocat. Deinde etiam Iacobum & Iohannem filios Zebedæi, reſarcientes retia, uocat: qui extemplò relictis retibus, obtemperantes eum ſequuntur. Matth. 4. Mar. 1.

Circumit aũt paſſim totam Galilæã, prædicãs Euangeliũ regni, cuius hæc fuit ſumma: Pœnitentiã agite, appropinquat enim regnũ cœlorum. eaq; omnia cõfirmat & ornat factis miraculoſis, nõ inanibus, ſed quib. iuuabantur homines in corpore & anima: ac colligitur hac ratiõe Eccleſia nõ mediocris, paſſim è Galilæa, Decapoli, Hieroſolymis, Iudæa et Iordane cõfluentib. Matt. 4.

Cũ aũt nõ moliretur ſeditioſos tumultus, aut inuaſionem regni politici Chriſtus, tantum id unum habet ſibi ſtudij, ut rudẽ et phariſaicis fermentis faſcinatã plebeculam dextrè inſtituat, de ijs potiſſimũ quæ ad cõuerſionem ueramq; pœnitentiam pertinerent, concionatur.

Turba itaq; præſente, in mõticulum aſcẽdit: ac inde, ut ab omnib. uox audiri poſſit, uerba facit, ſicut Mat. 5. 6. 7. capitib. prolixè deſcribit. Ac ueriſimile eſt, nõ una tantum hora, ſed ſæpius interiectis uicib. Chriſtũ hunc cœtum erudiiſſe, multaq; copioſius explicaſſe. Capita præcipua ſunt: De ueris bonis operibus, quæ flagitat Deus, ceremonialib. quæ ſola ſacerdotes exaggerabãt, q̃ longiſſimè poſtponendis: ut de humilitate, ſeu timore Dei, de manſuetudine, de ſtudio pietatis, de miſericordia, de caſtitate interiori, de pacis ſtudio, de cruce et tolerantia. Attexuntur autẽ hiſce parænesib. magnificæ promiſſiones, quibus animi piorum ad præſtanda bona opera excitantur. De confeſſione, de fine bonorum operum. Hæc in primam partem reponi poſſunt. Altera pars huius concionis, habet doctrinam de lege, quòd neceſſe ſit eam impleri: de beneficio Chriſti, quòd ideo uenerit,

uenerit,ut legẽ ipſe impleat.qua quidẽ re haud obſcurè declarat,nullũ hominẽ potuiſſe id præſtare. de iuſticia phariſæorum,ut quæ nõ ſit impletio legis:de iuſticia uera,quæ longè excedat phariſæorũ iuſticiã,ut quæ ſit impletio totius legis, præſtita per ſolũ Chriſtũ,ſicut inqt: Nõ ueni ſoluere legem,ſed adimplere. Tertia pars eſt declaratio Minoris,ſeu eius ſentẽtiæ,ꝙ phariſæi nõ poſſint pfectè legẽ Dei implere. Legẽ enim plura requirere,q̃ ipſi uel opinentur,uel doceant:nempe nõ tantũ exteriorem,ſed& interiorẽ,& quidẽ omnib.numeris abſolutam obedientiam.Exponit igitur aliquot Decalogi præcepta, ut legis ſentẽtia germana pateat,et phariſæi tanq̃ falſi doctores confundantur:populus etiã rectè de lege inſtituatur,& cupidius beneficiũ Chriſti amplectatur,qui hominũ uice legẽ adimpleat.Explicat aũt quintum præceptũ, quod ait nõ tantũ homicidia iniuſta prohibere,ſed etiã uerba iracunda,& geſtus maleuolentiã præ ſe ferentes,& inuidiã aut ſimultates.Et ſextum, in quo dicit prohiberi nõ tantũ adulteria,et manifeſtas uagas libidines & cõtaminationes corporũ:ſed etiã interiores prauos motus,etſi nõ in opus externũ erumpãt, occaſiones impudicitiæ,repudia illicita et iniuſta. Octauum,quod ita enarrat,ꝙ & periuria & alia iuramenta illicita ꝓhibeat.Poſtea & ſeptimũ declarat, quod præcipiat de patientia in iniurijs,officijs erga alios, eleemoſynis & liberalitate,beneficẽtia erga immeritos,frenatione iræ et uindictæ.Et grauiſſimam proponit rationẽ ab exẽplo Dei erga omnes,qui Solis luce patitur & malos & bonos frui:et quòd manſuetudo erga inimicos noſtros,præmia apud Deũ conſequatur. Matt.5. Quarta pars eſt,in qua taxat hypocriſin in operibus: ac docet, quomodo ſint faciẽda bona opera,nempe ut non inanis oſtentatio coram hominibus quæratur,aut præmia ſecularia:ſed in timore Dei ea præſtanda, & Deo cõpenſationem dignam relinquendam eſſe.Tractat aũt de eleemoſyna,de oratione,& quidẽ integram formam orationis tradit,in quam includit et doctrinam de inuocatiõe, & res petendas.Primùm quis ſit inuocandus:nempe pater cœleſtis,nõ creaturæ:& pater, non tyrannus odioſus ac metuendus:in cœlis,non qui abſit, & nihil curet inferiora,aut uni tantũ loco ſit alligatus, ſed qui ubiq; ſit:& ſimul potẽs ſit dare omnis generis bona, ſiue temporalia,ſiue æterna.Deinde res exprimit,& quidẽ ordine collocat.Priores et omniũ ampliſſimæ ſunt ſpirituales,ut uidelicet nomẽ Dei innoteſcat, ac ſanctificetur in cunctis hominibus.Nomen aũt Dei in uerbo expreſſum eſt:ideoq́; totũ uerbũ ab ipſo Deo patefactũ & traditum cõplectitur:ac ſine uerbo Dei homo ignorat Deũ, & eſt quauis beſtia furioſior. Petimus igitur uerbi illuſtrationem:& ſimul,ut ea omnia quæ in nobis & extra nos conſpurcant nomen Dei,ut ſunt falſæ opiniones & hæreſes,uel illuſtrentur, uel auertantur.

Cũ aũt caro noſtra reluctetur, diaboli præſtigiæ ſint horrendæ & potentes:ideo petimus,ut Deus regat ſuũ uerbi miniſteriũ, noſq́; totos regeneret,& uires ſubminiſtret,quæ in nobis ſine ipſius numine non exiſtunt. Petimus etiam,ut ea quæ Dei uoluntati reſiſtunt, ſiue in nobis,ſiue extra nos,coherceat & immutet.Inde de effectu uerbi,eiuſq́; regiminis ſollicitamus,ut uoluntatem Dei exequamur,tum ſpiritualiter,tum corporaliter:ſicut beati angeli in cœlis,ne ſimus hic uaſa iræ,mancipia diaboli,ſed organa miſericordiæ. Poſthæc trãſcẽdimus ad corporalia,uno uocabulo panis,omnis generis bona corporalia,ad hanc præſentẽ uitam neceſſaria, petẽtes: qualia ſunt,ualetudo,ſenſuum rectitudo,uictus.benedictio frugũ omniũ & animantiũ,aer ſalubris,cõſeruatio coniugiorum,liberorum,familiæ,magiſtratus,pax,amicorũ cõiunctio. Petimus,ut Deus cõtraria auertat. Ineptum eſt,panẽ ad Euchariſtiam transferre,licet id plurimi fecerint. Mox aũt rurſus inijcitur mentio rerũ ſpiritualiũ,ut meminerimus omnia nobis ex gratuita Dei miſericordia cõtingere.ideoq́; etiã in rebus corporalib. debere prælucere fidẽ in Chriſtũ, petentem remiſſionẽ peccatorũ gratis,propter mediatorẽ. Attexitur præterea admonitio,ut nos quoq; dilectiõis erga proximũ ſimus memores, nõ exerceamus inimicitias aut uindictas. Porrò petimus,ne Deus frena laxet diabolo, nobis indeſinenter inſidias & exitiũ ſtruenti:& alioqui nos gubernet,ne in tetra peccata ruamus,néue in periculis aut afflictionib.ſuccumbamus.Deniq; omnia in unũ cumulum colligẽtes petimus,ut à cũctis malis ſiue corporalibus ſiue ſpiritualib.nos miſeros homines in iſta miſeriarum ualle perpetuò infeſtantibus,clementer liberet, & in uitã æternã uereq; beatã collocet. Hæc cõfirmantes, cõcludimus:Tuũ enim eſt regnũ,& potentia, & gloria in ſecula, Amen.Hæc historia Chriſti nõ alienum eſt recitare & diſcere.Cõmonẽfacit etiam Chriſtus hac in parte de ieiunio. Quinta pars eſt grauis adhortatio et doctrina,ut uera bona,nẽpe ſpiritualia & æterna,cõparentur potius,q̃ temporalia.Hæc enim caduca eſſe, & auferre cor,ꝙ ſoli Deo debebat adhærere. Et monet, res ſcandaloſas uitandas eſſe,illa uerò bona eſſe æterna. Ait impoſſibile eſſe,duobus dominis ſimul uacare, aut addictum eſſe.Deinde,quo magis oſtendat non eſſe pietatis,tantopere rerum corporalium cura teneri: proponit cõſolationum argumenta,primum à maiori: Animã ſeu uitã dedit Deus,Ergo et uictũ ad eam ſuſtentandam. Secundũ à prouidẽtia Dei, eiuſq́; cura erga uiliora animalcula,q̃ ſunt homines:ut uolucres, quæ omnes conſeruantur & aluntur,licet nõ conuehant uictus copiã.Tertium,ꝙ inani ſolicitudine nos excruciemus, à comparatione trahit argumentũ.Staturã nos nõ poſſumus mutare,ſed à Deo eſt:itaq; credamus,eum quoq; uictũ præbiturũ eſſe. Quartũ,ab exemplo florum et herbarum, quæ mirificè exornantur à Deo,ac prouidentiæ diuinæ teſtimoniũ ferunt. Quintũ,gentes,ignaros Dei,ita anxios eſſe de ſuſtentatione. Sextũ,eſſe fruſtraneã macerationem.Non autẽ prohibet labores,non curã parandi uictum ordinariũ,ſed diffidentiã, & nimium rerum corporalium deſiderium & amorem. Deniq; pulcherrima ſententia ordinẽ rerum expetendarum tradit:Quærite,inquit,primùm regnum Dei,& iuſticiam eius, & hæc omnia adijcientur uobis.Matt. 6. Sexta pars, eſt doctrina de forma iudiciorum,ne iniquè iudicemus. Ratio,ne idem nobis eueniat.Deinde,poſſe fieri, ut magis ſimus culpandi,quàm alij:ideo quemlibet à ſe debere initium iudicij ſumere.Hac nimirum ratione fore, ut temperantius & mitius ſimus proximum tractaturi.

Septima pars,eſt admonitio ad miniſteriũ uerbi pertinens:cuius res uocat ſanctum & margaritas,ne indignis ſeu impœnitentibus proſtituantur. Rationes ſunt: Primùm,ne cõtumelioſè uerbũ Dei tractent, quaſi pedi

bus margaritas cõculcantes. Altera, ne inflãmati odijs, perſecutiones exaſperent, ſicut canes laceßiti mordent.

Octaua pars rurſus cõtinet doctrinam de oratione: nempe q ea ſit Dei uoluntas, ut in noſtris neceßitatibus eum inuocemus. Deinde attexuntur promißiones, quòd Deus certò ſit exauditurus & largiturus bona nobis neceſſaria. Eam uerò promißionem amplificat à collatione: Parentes rogati à liberis, non denegant petita: multo uerò minus pater ille cœleſtis.

Nona pars, eſt præceptum generale de dilectionis operibus, ac ſumma legis.

Decima, eſt adhortatio ad ſectanda pietatis ſtudia, & conſectandam uitam æternam: & monet, ne periculis abſterreamur, item multitudine pereuntium. eſſe enim uiam anguſtam, & paucos eam inuenire.

Vndecima, eſt præmonitio de uenturis falſis doctoribus. Docet, quali ſpecie ſint uenturi, nẽpe honeſtißima: quo fine, ut rapiant ac lanient, nõ aliter graſſantes, ac uoraces lupi. Tradit præceptum, q uitandi: quam quidem ad rem iudicium falſorũ dogmatum neceſſariũ eſt. Præſcribit regulã: A fructib. eorum cognoſcetis eos. et monet, tam impoßibile eſſe, eos bonos fructus gignere, qu im ſpinas uuas, aut tribulos ficus producere. ac minatur eis interitum, quòd non ſint diu duraturi.

Duodecima, hac occaſione docet de hypocriſi, q nemo debeat ea ſeduci, uel etiam externa alicuius ſpecie, quamuis ille ſit eximiè doctus, aut miracula etiã faciat. Ratio eſt: Deũ enim in extremo iudicio nõ habiturum iſtorũ donorum rationẽ: & eos omnes qui operati ſunt iniquitatẽ, abſq; pœnitentia à ſe repulſurũ eſſe. Iſta iam & quæcunq; hactenus tradiderat, cõcludit generali adhortatione & inſtitutione, ut et audiãtur uerba ipſius, et fiant. Ratio eſt: nã tali modo in aduerſitatibus conſiſti poſſe. Verùm eam rationem cõparatione effert, ſumptam a domo in petram collocata, quæ aduerſus omnes tẽpeſtates firma conſiſtit. Deinde ponit antitheſin: eum qui tantũ audiat uerbũ, et nõ faciat, hoc eſt, ſit ſecurus, eſſe ſimilem domui poſitæ in arena, quæ uentis & inundationibus facilimè moueri & euerti poßit.

Hiſce concionib. auditis, uehemẽter eius doctrinã admirãtur. Nõ enim tam frigidè docebat, ſicut ſcribæ, opinionib. falſis dementati, Matt. 7. Aliqui ſentiunt, hunc montem uix duobus miliaribus à Capernao abfuiſſe. Verùm incerta, nulliuſq; momenti, miſſa facimus.

Finita cõcione, quæ maioris erat momẽti, adiũgit miracula, tum ut ornarent ſuã doctrinã, tum etiã cõfirmarent: et præterea oſtenderẽt euidentißimè, Chriſtũ non modò hominẽ, ſed et Deũ, uerũq; Meßiã eſſe: omnia mala, quæ peccatũ tanq̃ diluuio in genus humanũ inuexit, ablaturũ eſſe. Hic aũt primũ ſe offert leproſus, in itinere fortè occurrens. Nã quia contagioſo laborabat morbo, et alioqui lege ab hominũ frequentia arcebatur, conſentaneũ eſt eum uel cõcioni nõ interfuiſſe, aut à longè auſcultaſſe. Præclarã autẽ fidẽ prodit, in eo q à Chriſto liberationẽ à lepra expetit, eiq; facultatẽ attribuit, quã norat neminẽ alium habere: nempe in momento tantã corporis corruptionẽ tollere. Interea tamẽ, ut in re corporali, ſeſe uoluntati Chriſti ſubijcit: paratus eam crucem lõgius ferre, ſi nõ uideatur Chriſto ſibi opem ferre. Delectatus aũt Chriſtus tam præſtãti fide, prõptißimè reſpondet: Imò uolo, mundus eſto. Dictũ ac factũ homo mundus ac ſanus exiſtit: eumq; ad ſacerdotes ablegat, non tantum pro more Iudæorum, ſed ut hæc miracula Chriſti expenderent.

Doctrinas in hac hiſtoria propoſitas excutere, non quidẽ huius inſtituti eſt: ſed tamẽ inſignis Chriſti promptitudo ad ferendum auxilium, rectè inuocantibus, fidẽ noſtrã excitare debet. Et certè potentia Chriſti immenſa, qua oſtendit ſe peccati uires deſtruere, digna eſt conſideratione. Conſtituitur autem à quibuſdam circa hæc tempora finis primi anni prædicationis Chriſti.

Ingreſſus rurſus Capernaũ, cẽturionẽ quendã habuit obuiũ, q rogat auxiliũ paralytico ſeruo: et tã præſtanti fide præditus eſt, ut oſtẽdat ſe uerbis Chriſti eã uirtutẽ tribuere, ut quicquid dicat, id certò ſit euenturũ. Qua quidẽ cõfeßione motus Chriſtus, egregiè eius fidem celebrat, et præfert eum filijs Iſrael, docẽs ita de uocatiõe aliarũ gentiũ. Deinde cõuerſus ait, Sicut credidiſti, fiat tibi: quo dicto, æger ſeruus cõualeſcit. Matt. 8. Deinde ſabbatis in ſynagogã ſe cõfert, ibiq; palàm docet tãta dexteritate et autoritate, ut omnes in ſui admirationẽ trahat.

Accidit autẽ quodã tẽpore, ut poſtq̃ ſabbato in ſynagoga docuiſſet (ſæpius enim id eum feciſſe, ex uerbis Euangeliſtarũ apparet) ut in ſynagogã ueniret homo immundo ſpiritu obſeſſus. is uociferabatur de IESV, q ueniſſet ad diabolos perdendos: & ſe ſcire, q eſſet ſanctus Dei. Sed nolens recipere teſtimonium à diabolo Ieſus, ilicò præcepit, ut cacodæmon taceret, & ab homine exiret: id quod factum eſt. Omnes autẽ tum magis admirabantur, & fama eius per totam Galilæã diuulgabatur.

Synagogam egreſſus IESVS, ſocrum Petri uiſitat, febri conflictantẽ. quam ſimulac tetigit, priſtinæ ſanitati reddidit. Mar. 1. Luc. 4.

Sub ueſperam plurimi ægroti & dæmonib. obſeßi, ad Chriſtum perducti ſunt: quos quidem omnes uerbo, impoſita manu curauit. Et huc applicat Matthæus Eſaiæ dictum, cap. 53. Ipſe infirmitates noſtras accepit, & morbos portauit. Matt. 8. Marc. 1. Luc. 4.

Altero die ſummo mane in locum deſertũ ſecedit, preces ſuas ad Deũ q̃ ardentißimè fundens. et apparet eum ſæpius id factitaſſe, ut oraturus ab hominum frequentià ſeſe parumper auelleret. Sequuntur autẽ eum Simon & cæteri ſodales, hominumq; caterua nõ parua, miraculis eius excitata. Verũ Chriſtus ibi in uicinas regiões excurrit, in ſynagogis Galilææ palàm doctrinã cœleſtem ſpargens, & dæmonia potenter eijciens. Mar. 1. Luc. 4.

In hac peregrinatiõe, ait Marcus cap. 1. leproſum uerbo Chriſti ſanatum eſſe. Admodum autẽ ſimilis eſt hæc hiſtoria ei quã Matth. cap. 8. ante centurionẽ cõmemorat. Sed non dubium eſt, ſimiles hiſtorias plurimas accidiſſe. Hæc autẽ facta, per omnia loca iam celebrata, tantam acciuerũt hominum multitudinẽ, ut ciuitatẽ ingredi non poſſet: fortè ueritus, ne à magiſtratibus politicis alicuius ſeditiõis inſimulari poſſet. Ideo foris ſe aliquandiu continet, in locis minus frequentib. degens. Mar. 1.

Accidit autẽ quodã tempore, ut turbis & multitudine concionum defatigatus, iuberet diſcipulos traijcere. Priuſquam autem nauim conſcendunt, Scriba deferens ſuã operã, ait: Magiſter, ſequar te quòcũq; ieris. At ille ei prædicit: Se eſſe pauperem, nec poſſe apud ſe magnas diuitias uenari. Alij rurſus roganti, ut ſaltem Dominus ei concedat mortuum parentẽ terræ mandare: dicit, ut

ſeſe

ſe ſequatur, et mortuos ſinat ſuos ſepelire mortuos: non prohibens quidē Stoicè affectus humaniores erga ſuos, ſed oſtendens hanc uocationē cæteris rebus anteponendā eſſe. Poſt hæc IESVS ſtipatus diſcipulis, nauim ingreditur, ſeq; mari committit. Fit autem, ut exorto uento ſæuiſsimo, nauicula propemodū fluctibus obrueretur. IESVS uerò quaſi rebus omnibus ſaluis & tranquillis, dulcem capit ſomnū. Diſcipuli mortis periculū adeſſe cernentes, excitato Chriſto clamāt: O ſalua nos, perimus. IESVS eos de fidei infirmitate increpat: & confeſtim ſurgens, mari ac uentis imperat, ut ſedentur. neq; irrita uox eſt, ſed parent creaturæ inanimatæ, ſummaq; efficitur tranquillitas. Cum appuliſſet autem ad regionem Gergeſenorū, duos dæmoniacos in monumentis habitantes, ſæuitiam in prætereuntes inhumanam exercentes, à diabolis liberat. ac permittit diabolis, uti rogabant, ut in porcorum gregem (erant autē fermè bis mille) impetu facto, ad unum omnes in mare præcipitarēt. Hac renunciata per paſtorem in ciuitatem, egreßi ciues rogant IESVM, ut ab ipſorum finibus decederet: metuentes fortè et reliquis ſuis porcis, ne præſente Chriſto eos amitterent. Malunt igitur Chriſti quàm ſuorum porcorū iacturam facere. Prohibitū erat Iudæis, ne ſuilla ueſcerentur: nihilominus hic porcos alunt, procul dubio lucri gratia, ut uicinis gentibus uenderēt: ideo Chriſtus eos hic punire uidetur. Matth. 8.

Hinc rurſus trāsfretat. & cū aliquādo ad mare Geneſaret ſtaret, et turba undiq; nō exigua colligeretur ad audiendum uerbū Dei, nauiculam Simonis aſcendit, ac turbā in littore ſtantē docet. quo pfecto, præmiū locati ſuggeſti redditur, iubet Simonē explicare retia in alto mari. Simō, etſi ſentiebat iſta cum piſcatoria arte minimè quadrare, tamē uerbo Ieſu ſe pariturū ait. Quid fit? mox immißis retibus, tātus piſciū numerus cōcluditur, ut rete rumperetur: et aduocatis ſocijs, duæ nauiculæ piſcib. implerētur. Hoc miraculo Petrus motus, ad genua Ieſu prouoluitur. Sed Chriſtus ait, eum poſthac piſcatorem hominū fore. Spectatores huius rei ſunt Iacobus & Iohannes, qui & ipſi poſtea Dominū ſequuntur. Luc. 5.

In hoc itinere, priuſq̄ Capernaū ingreditur, rurſus leproſum ſanat. Etſi aūt propemodū uidetur cōuenire cū ea hiſtoria quæ Matt. 8. deſcripta eſt, tamē nō eſt dubiū eadē ſæpius accidiſſe. Fortè tamē et Lucas nō tam accuratè tempus hiſtoriarū ab alijs cognoſcere potuit. Luc. 5

Ingreſſus ciuitatē Capernaū, latēre diu haud potuit. Mox igitur fama de eius præſentia diuulgata, cateruatim ad eum accurrunt, partim ut docentē audirent, partim ut curationes morborū ab ipſo impetrarēt. Accidit aūt, ut quatuor paralyticum apportarent: quem cū ad Chriſtum ferre nō poſſent, tectum ædium patefaciunt, inde hominē dimittentes. Prædicat autem fidem eorum Euangeliſta. Ieſus uerò oſtendens palàm, qualis eſſet ſaluator, aut auxiliator, aut medicus, initio et remißionē peccatorū claris uerbis annunciat. qua quidē re monebat, morbos ex peccatis ſcaturire, quæ omnes homines iam perſuaſiſſent: ſeq; eum fontem morborū, hoc eſt peccata ablaturū. Scribæ ac phariſæi audientes, tam manifeſtè remißionē peccatorū annunciari, blaſphemiā iudicant eſſe: uerùm efferi non audent. Hic Chriſtus ipſorū etiā cogitationibus, tanquā uerus Deus, perſpectis, fine pudore eos obiurgat: & mox iubet paraliticū ſurgere, lectumq; proprium leuare, abſolutionem hanc ſuam illuſtri miraculo cōfirmans, uocationemq; ſuam egregiè ornans. Matth. 9. Mar. 2. Lucæ 5.

Egreſſus rurſus ad mare, docet multitudinē. Deinde prætereuns, cōſpicit Matthæum (quē Leui Alphæi Marcus nominat, Lucas tantum Leui) ad telonium ſedentē. eum mox uocat, iubens ſe ſequi: idq; protinus facit. Mattheus Ieſum conuiuio excipiens, alios quoq; ſuæ profeßionis homines, nempe publicanos inuitârat: quos cæteri Iudæi ob quæſtū et exactiones pro peccatorib. habebant. Id Phariſæi et Scribæ uidentes, criminantur: quaſi nefas eſſet, cū peccatorib. cibum capere. At Ieſus palàm affirmat, ſe phariſæorum iuſticiā auerſari, & peccatores agentes pœnitentiā promptißimè accipere.

Paulo pòſt diſcipuli Iohannis quærunt, quare ipſi et phariſæi ieiunent, Ieſu autē diſcipuli non ieiunent, eaq; re uideantur alijs eſſe ſcandalo. Sed Chriſtus reſpondet, nullam nunc eis neceßitatem incumbere, ac ieiunaturos poſtea Chriſto ſublato: quo quidem reſponſo etiam hoc ſubindicare uoluit, ſpontaneā ieiunationem nō eſſe cultum Dei. Lucas hanc interrogationē tribuit phariſæis, quæ ſtatim in conuiuio ſit facta. Verùm cæteri diuellūt, Matth. 9. Mar. 2. Lucæ 5.

Interim dum hæc aguntur, princeps quidā ad Chriſtū uenit, querula uoce exponens, ſuā filiā eſſe defunctā, ac rogare, ut impoſita manu, eam uitæ reſtituat. Quiſquis ille fuit, illuſtris ſanè in eo fides fuit, tribuens Chriſto et miſericordiā, & potentiā infinitā. Ieſus mox comitatur principē. Dū aūt ſunt in itinere, hæmorrhoiſſa attactu ueſtimēti Ieſu mirabiliter ſanatur. Deinde domū principis ingreſſus, extinctā eius filiā uirtute uerbi ſui, abſq; mora in uitā reuocat: quæ res præclarā de Chriſto famā excitat. Diſcedens inde, duos cæcos ſeſe inclamantes uera fide, ut recipiant uiſum, iuuat. Non multo pòſt & dæmoniacū mutū ſanat. Turbæ tantis miraculis obſtupefactæ, liberè profitētur, nunq̄ ſic in Iſrael apparuiſſe. At phariſæi calumniabantur, ſine fronte et contra cōnſcientiā dictitantes, eſſe diabolicas impoſturas & illuſiones. Nō tamen abſterreri ſe tam iniquis iudicibus et traductionibus patitur: ſed paßim caſtella & ciuitates adit, in ſynagogis, ipſis ſabbatis palàm docens, & innumeris miraculis ſeſe declarans. Videns præterea populum ueris doctorib. deſtitui, et horrendas tenebras in doctrina graſſari, monet, ut Deus de mittendis ſalutaribus doctorib. interpelletur: ſubindicās, peculiaria et magna Dei dona eſſe, doctores ueraces eſſe, & idoneos: cōtrà, pœnā Dei ingentem eſſe, quādo doctores ipſi cæcutiūt, & falſis opinionibus ſint quaſi faſcinati. Matth. 9.

DE SECVNDO PASCHATE A baptiſmo Chriſti.

ADuenit interea rurſus dies Iudæorū feſtus, qui putatur eſſe Paſcha: eo q, in Samaria Iohan. 4. Chriſtus dixerat, quatuor menſes abeſſe ad meſſem, quæ inter Paſcha & Pentecoſten in Iudæa fiebat. Alij Pentecoſten opinantur fuiſſe: ſed nos ſententiam de Paſchate ſequimur. Aſcendit igitur IESVS Hieroſolymā, ibiq; hominem trigintaocto annos ægrotātem, ad Probaticā piſcinam, quæ Betheſda cognominatur, uerbo ſanat. Poſtea in templo eum docet, ne ruat in peccata, & maiores pœnas ſibi accerſat. Erat autem tum dies Sabbati. Iudæi igitur uidentes, eum hominem tollere lectum ſuum,

ſuũ, dementati ſuperſtitione, conantur prohibere eum, ne id propter ſabbati obſeruationem faciat. At ægrotus recuperata ſanitate ait, ſibi hoc à ſuo benefactore eſſe præceptum. Iudæi poſtea IESVM, tanquam uiolatorem ſabbati, grauiter incuſant. Sed IESVS reſpondet, ſe facere hoc iure, tanquam Deum, & mandato patris. Cum aũt iſti magis offenderentur, incipit eos grauiſſima concione erudire, quòd miſſus ſit à patre ut uoluntatem patris exequatur: quòd ſit æqualis patri, quòd ſint ſua opera, nempe uiuificare, omnia iudicare, uitã æternam dare, reſuſcitare mortuos: quòd fide in Chriſtum cõtingat remiſſio peccatorum & uita: quòd habeat teſtimonia patris cœleſtis, & Iohannis baptiſtæ, & propria opera. Taxat ipſorũ cæcitatẽ et obſtinaciã. Deducit eos ad Scripturam, & ait eam de ſe teſtificari. Ioh. 5

Sabbato, quod Lucas Δευτερόπρωτον nominat, per ſata tranſeunte IESV, diſcipuli eius auulſis ſpicis comederunt. quod cõſpicati phariſæi, mox exclamant, ſabbatum eſſe uiolatum. Sed Chriſtus eos defendit, primùm ab exemplo Dauidis, 1. Reg. 22. qui coactus neceſſitate ſacros panes, qui propoſitionis panes appellabãtur, comederit. Deinde à fine ſabbati, quòd propter homines eſſet inſtitutum. Tertiò, à ſua autoritate, quòd eſſet ſabbati Dominus. Mar. 2. Lucæ 6.

Alio ſabbato ingreſſus ſynagogam IESVS, docendi gratia, contra phariſæorum reliquorum ſuffragia, quendam aridam habentem manum ſine mora ſanat, docens, non eſſe prohibitum ſabbato benefacere. Et erant eius miraculoſæ & repentinæ ſanationes ipſiſſimæ & religioſiſſimæ ſabbati obſeruatiões, quib. Meſſias uerus ſeſe patefaciebat, & ornabatur eius doctrina. Plurimi etiã ea occaſione conuertebantur: nec impediebant iſta tã ſubita miracula ullas actiones ſabbati. Mar. 3. Luc. 6

Phariſæi impatienter reprehenſiones Chriſti ferentes, inuidebant eius factis, quibus ſubinde maiorem ſibi autoritatem & gratiam conciliabat: quæ res phariſæorum autoritati plurimùm derogabat. Itaq; cum Herodianis aduerſus Chriſtum cõſpirant, ac de nece eius conſilia clàm agitant. IESVS aũt inſidijs animaduerſis, ad mare ſeceſſit: ac magnus hominum numerus à Galilæa, à Iudæa, Hieroſolymis, Idumæa, trans Iordanem, circa Tyrũ et Sidonem, ad eum accurrit. Docet autem eos ex naui, ſanat plagas, & dæmoniacos liberat. Mar. 3.

Poſtea montem aſcendit, & integram noctem orando tranſigit. Erat enim Apoſtolos delecturus in miniſterium Euangelij, propediem in uniuerſum orbem terrarum propagandi. Cum autem illuxiſſet dies, duodecim uiros ex reliquorũ multitudine diſcipulorum ſuorũ, peculiariter euocauit ac delegit. Traductos aũt in montem Apoſtolos eos creauit atq; conſtituit, data poteſtate, ut & ipſi miſſi à ſe prædicarent: cõtulit eis quoq; donũ faciendi miracula, quib. & ornaretur doctrina Euãgelij ac confirmaretur, & plures Chriſto lucrifierent.

Nomina Apoſtolorum hæc ſunt: Petrus, & Andreas frater eius: Iacobus Zebedæi, & Iohannes eius frater: Philippus & Bartholomæus, Thomas et Matthæus publicanus, & Iacobus Alphæi, & Lebbæus cognomento Thaddæus (Lucas nominat eum Iudam Iacobi) Simon Cananæus, & Iudas Iſcariotes pòſt factus proditor.

Obſeruandum autem eſt, hic tantũ peculiarem uocationem Apoſtolorum deſcribi: nempe ut ſolummodo in Iudæa Chriſtum in plantanda & propaganda Eccleſia iuuarent. à reſurrectione demum uniuerſales præcones conſtituuntur. Ideo expreſsè mandatur, ne in uias gentium et ciuitates gentium abeant. Debebat enim omniũ primò Iſrael uocari. Ipſe tantum Chriſtus gentes adit ac recipit, & beneficijs afficit. Duodecim legũtur, fortè ad patriarcharum ſeu duodecim tribuũ populi Iſrael numerum. Sed hæc incerta ſunt. Etſi aũt rudes homines initiò uocauerat, tamen in ſua ſchola cœleſti doctrina imbuerat, & deinceps quoq; inſtituit: nec ſinit eos articulos fidei pro arbitrio fingere: ſed accepta & tradita tãtum ex ore Chriſti, alijs fideliter proponere iubet. Matth. 10. Mar. 3. Luc. 6. Formam etiam doctrinæ præſcribit, ut annuncient regnum Dei iam appropinquare. Aliquanto aũt prolixius eos ad munus tam arduum inſtruit: Ne cauponentur uerbum Dei, & eius dona: ne auariciæ ſtudeãt, ipſos habituros eſſe corporalem ſuſtentationem ex hac functione: ne temerè contemptoribus Euangelium prædicent: ſalutem precentur, ubi eſſent concionaturi: faſtidientes uerbum Dei, relinquant. Norint ſe in odio propter miniſterium uerbi futuros etiam deinceps, & perſecutionem laturos tum à doctoribus falſis, tum à potentibus huius ſeculi: ne propterea abijciant ueræ doctrinæ profeſſionem. Sciant Spiritum ſanctum ipſis affuturum in confeſſionibus: item aliàs erga pios, impios ſæuituros, etiam cognatos in cognatos. Monet, ut perſeuerent. Dat eis poteſtatem fugiendi in alias ciuitates. Accipiebãt enim Apoſtoli peculiare mandatum poſtea, ut ubiuis gentium docerent, nec in una ciuitate perpetuò immorarentur. Prædicit Chriſtus, perſecutiones non ceſſaturas erga omnes credentes, uſq; ad extremum diem. Proponit ſuum exemplum, ne tantopere abhoreant à cruce: ſed palàm Euangeliũ prædicent. Deinde etiam docet, ipſos ſibi curæ fore, & habituros præmia in altera uita. Contra hoſtes uerbi, & abnegatores, conſecuturas etiam ſuas pœnas. Hæc aliquanto prolixius inculcat, ut omnes externam ſui regni formã agnoſcant: deinde, ne diſcipuli, aut quiſquam alius, ſibi perpetuam ac florentem ſecuritatem in eo fingat. Deniq; docet, ſe remuneraturum beneficia, quæ in ſuos doctores fuerint collata. Matth. 10.

Cum iterum à monte deſcendiſſet, turbæ maximæ ad eum colliguntur: & ægroti uel ſaltem eum attingentes, ualetudinem recuperant. Dehinc ipſos docet de cruce, quòd non ſit futura perpetua, & q. ampliſſima præmia debeant expectare. De uita æterna, de pœnis impiorum & perſecutorum: licet hic aliquandiu floreãt, & rerum omnium copia affluant. De tolerantia in afflictionibus, & ne uindicta priuato affectu illegitimè expetatur: de eleemoſyna, de condonandis offenſis, de ordine iudicandi alios: de bonis operibus, & qui poſſint ea præſtare, nempe prius effectu boni ſumpta comparatione ab arboribus: quomodo ſit uerbum Dei audiendũ & de præmijs eius rei: de exitijs eorum qui ſunt ſecuri. Repetitur aũt comparatio de domo, quæ Matthæi 7. recitata fuit. Non enim potuit aliter fieri, quin crebrò iiſdem ſententijs & comparationibus uteretur. Luc. 6.

Finita cõcione, Capernaũ intrat: ubi Centurio quiſpiã habens ſeruũ iam animam agentẽ, ſeniores Chriſto obuiam mittit, obſecrans, ut hunc ſeruũ à morbo liberaret. Sed cũ ferè domui appropinquaret, iterũ alios amicos

ad

ad ipſum Dominum ablegat, qui indicarent ſe non eſſe dignum, ut IESVS ſub tectum ſuum ueniret: ſe credere, cum uerbo abſentem poſſe ſeruũ ſeruare. Hanc præſtantem fidem Chriſtus admiratus, e ueſtigiò ſeruo ſanitatem reddit. Teſtantur autem circumſtantiæ, hunc alium fuiſſe ab eo qui Iohan. 4. deſcriptus eſt.

Alio tempore ciuitatem Naim, non ita procul à Capernao diſtantẽ, ingreſſurus erat I E S V S, ſtipatus tum diſcipulis ſuis, tum alijs quoq; hominibus. ibi uiduæ unicum filium, qui modò cum maximo luctu efferebatur mortuus, ſuo loco humandus, potentia ſua in uitã reuocat: quæ res longè ſparſa fuit, & maximam de Ieſu famam concitauit. Lucæ 7.

Dum iſta geruntur, Iohannes in carcere ab Herode detinetur: quæ tamẽ captiuitas eſt eiuſmodi, ut diſcipuli eius, fortè etiã alij homines liberũ ad eum haberent acceſſum, ac poſſet inde quoq; docere. Miraculorũ itaq; magnitudine & copia moti, qui à Iohanne adhuc tanquam eximio doctore pendebant, ad eum deferũt, quanta iam I E S V S paßim efficiat. Iohannes non ignarus Meßiæ, eiuſq; operum, neq; etiam ſui finis neſcius, diſcipulos ſuos ad ipſum I E S V M ablegat, ut coràm ex ipſo diſcant, q. eſſet Meßias uerus. Sciebat enim q. difficulter à ſe duelli poſſent. Conſentaneũ certè non eſt, quod aliqui opinantur, Iohannẽ ipſum dubitaſſe. Non potuit enim ſuarum rerum & demonſtrationum, item mirandæ patefactionis, quæ in Iordane accidère, tam citò obliuiſci. Diſcipuli Iohannis ad Chriſtum uenientes, & exponentes quæſtionem, ſicut à ſuo præceptore acceperant, deducuntur ad præſentia miracula: ut quæ prorſus eo modo, quo iam fiebant, erant prædicta Eſa. 35. & alibi. Digreßis rurſus diſcipulis, I E S V S Iohannem cõmendat, q. ſit uerus & conſtans doctor: q. prædictus fuerit à Malachia cap. 3. q. inter natos mulierum non fuerit maior, officio nimirũ, præſentem Meßiã uoce & digito cõmonſtrans: legẽ & prophetas in eo terminari, eſſe Eliam alterum. Miſcet tantum triſtes gemitus, q. iſta ſumma beneficia quæ iam Deus conferat, nihili ducantur: minatur etiam pœnas. Matth. 11. Lucæ 7.

Alio aũt tempore conſiderans beneficia, quæ miſſo iam Saluatore toti mũdo cõtingerent, gratias agit Deo patri ſuo: & ſignificat, apud paruulos tantũ ea locum habere. docet, omnia ſibi tradita: nullum patrem noſſe, niſi filium, & cui ipſe uelit reuelare. Docet, ſe peccatoribus adferre & largiri refectionem, hoc eſt remißionem peccatorum, & iuſticiam. Addit & commonefactionem de cruce. Matth. 11.

Interea inuitatus à Phariſæo, à quadam muliere ad menſam ungitur: quæ & lachrymis eius pedes rigans, capillis exiccat, eoſq; exoſculatur. Phariſæis offenſis hoc facto, eo quòd peccatricem norant hanc mulierem eſſe, ex effectu declarat eam uerè egiſſe pœnitentiã, ac fide conſecutam remißionem. Annunciat etiam publicè Chriſtus ei remißionem peccatorũ. Nequaquam autem dilectioni, tanquam merito remißio peccatorum hic tribuitur: ſed Chriſtus teſtatur, dilectionem eius indicium eſſe, quòd peccata ei plurima ſint remiſſa. Quæ autem fuerit hæc mulier, incertum eſt. Lucæ 7.

Alio tempore tranſit rurſus per ſata: ubi Apoſtolis fricantibus ſpicas, phariſæi criminantur eos, quaſi commune ſabbatũ feciſſent. Sed Chriſtus docet, eos non peccaſſe. Ac primùm allegat exemplum Dauidis, 1. Reg. 21. Secundò, exemplum ſacerdotum, qui mactatione uictimarum, ipſo die ſabbati, nõ peccent. Tertiò, citat teſtimonium Oſeæ 6. Miſericordiam uolo, & non ſacrificium. Quartò inquit, ſeſe dominum eſſe Sabbati. Similem hiſtoriam etiam ſuprà commemorauimus.

Inde cũ in quandã ſynagogã ueniſſet, cuiuſdã aridam manũ curat: ac probat ſe licet ſabbatum eſſet, rectè feciſſe: idq; à minori ad maius. Brutum animal illapſum in puteũ, licet inde extrahere: ergo & hominẽ ſanare. Hanc quoq; diuerſam à ſuperiore credimus: nam certis temporũ interuallis, plurima ſimilia inter ſe acciderũt.

Phariſæi accenſi odio erga Chriſtum, tum propter doctrinam & neceſſaria facta, tum quia ſubinde audiebant ſe perſtringi et damnari, cõſilia clam inter ſe conferunt, quomodo eum de medio tollere poſſent. Ob haſce inſidias Ieſus paulisper ſecedit, non intermittens ea quæ ad ſuum miniſterium pertinebant: ſubinde docens, ac miracula præſtans. Allegat autem Euangeliſta Eſaiæ locum ex cap. 41. Ecce puer meus, &c. Matth. 12.

Defatigatus Chriſtus aßiduis concionibus, nonnihil ſecedit. Sui uerò eum ſequuti, retinere conantur, ac ſi mente perturbatus eſſet.

Dæmoniacũ autem quendam liberat: quod phariſæi mox criminantur, dicentes hæc per Beelzebub diabolorum principem fieri. Sed eam calumniam grauißimis cauſis retundit Chriſtus. Primùm, quòd impoßibile ſit ita eſſe, cum inuitum ac reluctantem Diabolum eijciat, nec colludat cum eo. Secundò, ab exemplo reliquorum Iudæorum, quos non ita criminantur phariſæi. Tertiò, ſe ſpiritu Dei eijcere. Quartò, ſe tanquam uictorem, Diabolum expellere. Deinde peccata ipſorum exaggerat, quòd peccent in Spiritum ſanctum, & æternas eis prædicit pœnas. Docet etiã, ocioſa uerba Deũ ſeueriter puniturum eſſe. Quærentibus ſignum de cœlo, reſpondet ſe paſſurum, & tertia die reſurrecturum: ſicut in typo Ionæ eſſet expreſſum. Comminatur æternũ exitiũ. præterea & hãc pœnã eis indicat, quòd ſint futuri mancipia Diaboli: eſtq; grauißima cõminatio, de ſpiritu, adſumptis alijs ſeptem, reuertente in domum.

Interuenientibus matre ſua & fratribus, palàm docet omnes eſſe matres ſuas & fratres, qui uerbum ſuum audiant, & faciant. Matth. 12. Marci 3.

Non diu in uno loco ſubſiſtit I E S V S, ſed adit uaria loca, ſpargens doctrinam ſuam ſaluificam, & miraculis comprobans. Habebat autem in comitatu diſcipulos duodecim. Sequebantur eum & mulieres quædã: ut Maria Magdalena, de qua ſeptẽ cacodæmones expulerat: Iohãna uxor Chuſæ, Procuratoris Herodis: Suſanna, et aliæ I E S V de ſuis facultatibus miniſtrantes: Lucæ 8.

Cum autẽ aliquando eſſet ad mare egreſſus, nauicula aſcenſa, inde turbã docuit: ubi parabolã de ſeminãte & ſemine proponit, quam poſtea diſcipulis ediſſerit: et cauſas reddit, quare parabolis utatur, allegata prophetia Eſaiæ cap. 6. & pſalm. 77. Docet de confeßione, comparatione à lucerna ſumpta. Addit & alias parabolas, de zizanijs, ſinapi, fermento: & ait, ſimilem eis eſſe Eccleſiã, ſeu regnum cœlorũ. Vbi domum ueniſſet, parabolam de zizanijs diſcipulis interpretatur: adiunctis ſimilitudinibus de theſauro, de margarita, de ſagena piſcium. Matth. 13. Marci 4. Lucæ 8. Hic rurſus ma-

ter

ter & fratres eius ad ipſum ueniunt: ac denuò docet, omnes credentes ſe pro cognatis habere. Lucæ 8.

Veſperi aſcendens nauim uult transfretare, & erãt unà plures naues. exorta autẽ tempeſtate, ipſe dormit: Sed excitatus, mare & uentos uerbo ſuo compeſcit.

Venit in regionẽ Gadarenorũ. ibi dæmoniacũ legione diabolorũ obſeſſum, uerbo liberat: qui emiſsi in porcos, eos ſuffocarũt in ſtagno. Qua de re certiores facti Gadarẽi metu perculſi, Ieſum, ut inde diſcederet, rogãt.

Iairus archiſynagogus, ubi IESVS rurſus mare nauigio tranſiſſet, rogat Chriſtũ ut filiolã unicã, iam luctantem cum morte, iuuaret. Inter eundum quædam mulier profluuio ſanguinis laborans, contacta ipſius ueſte ſanatur. Mortuã deinde puellã uerbo ſuo reſuſcitat. Lucæ 8. Etſi aũt ſuprà ſimiles hiſtoriæ recitatæ ſunt, tamẽ, quod ſæpe iam admonuimus, non eſt abſimile uero, ſæpius talia recurriſſe: in quibus admodum paucæ circumſtantiæ uariarunt. Si cui alia ſententia arridet, tantum meminerit, hic non eſſe conflictionem de articulo fidei: & eum cum noſtra gratia, ſuo ſenſu poſſe delectari.

Inde reuerſus in patriam, in Synagoga ſabbati die præclarè docuit, ita ut omnes obſtupeſcerent. Sed ſcandaliſantur, quòd tam à tenuibus parentibus originem haberet. Pauca ibi miracula Chriſtus fecit, propter incredulitatem ipſorum. Matth. 13. Marci 6. Hic quidam ſecundi anni prædicationis Chriſti finem ſtatuunt.

Ex hoc tempore è duodecim numero, quos in Apoſtolos cooptauit, cœpit binos mittere ad prædicandum regnum Dei, ſeu pœnitentiam, & miracula facienda. Hactenus enim, licet delecti eſſent, nondum inchoauerant prædicationem. Præcepit autem, ut ſint expediti, non grauent ſe uel ueſtibus, uel pecunia. Rectè homines erudiant: nec ab eis diſcedant, donec fundamenta perceperint: à contemptoribus diſcedant. Hoc mandatum ſumma fide & diligentia executi ſunt Apoſtoli, docentes homines, & oleo ſeu balſamo ægrotos ungentes, ac ſanantes. Marci 6. Lucæ 9.

Circa hæc tempora, Iohannem baptiſtam, ob reprehenſum eius inceſtum, crudelis tyrannus nefariè iuſsit in carcere, in quo eum circiter ſeſquiannum tenuerat, interfici. Paulo pòſt ex ſuis comperit, IESVM ſtupendis miraculis ſeſe patefacere. & incredibilem hominũ ad eum concurſum fieri. ideoq́; uarias ſuſpiciones concipit, & occaſiones eum uidendi ſolicitè quærit. Sed Chriſtus non ignarus inſidiarum, accepta per Apoſtolos talium rerum fama, aſſumptis illis in deſertum ciuitatis Bethſaidæ, ſeorſim etiam quietis gratia cõcedit. Sed eo cognito, turbæ agminatim ſequuntur. Videns aũt hominum multitudinem, eorumq́; miſertus, docuit eos, curauitq́; infirmos. et facto ueſpere, cum inedia pleriq; laborare inciperent, eo quòd procul aduenìſſent, quinque hordeaceis panibus & duobus piſcibus, millia hominũ quinq; ita miraculoſe pauit ac exaturauit, ut fragmẽtorum duodecim cophini ſupereſſent. Matth. 14. Marci 6. Lucæ 9. Iohan. 6.

Poſtea cum populus illectus his miraculoſis epulis, meditaretur Chriſtum regem declarare: Chriſtus ea re cognita, ocyus iuſsit diſcipulos nauicula trans fretum ire: ipſe uerò dimiſsis à ſe turbis, abijt in montem ad orandum. Interea diſcipuli medio mari, ingenti tempeſtate ob uentum quem habebant contrarium, iactantur. Circa quartam autem noctis uigiliam IESVS mari incedens, tanquam in plana & ſolida terra, naui paulatim fit propinquior. Diſcipuli id cõſpicati, uehementer conſternantur, putantes phantaſma quoddam apparére. Sed affatur eos Chriſtus, ac iubet animum recipere. Petrus autem petit, ut & ipſe poſsit ſuper undas ambulare. quod ubi impetrauit, initiò præclarè, & (ut ita dicamus) ſuperbè ſuper aquas graditur. Sed haud procul proceſſerat, ubi uenti uiolentiam experitur, ac ſpumas procellasq́; maris quaſi hoſtes uidet in ſe irruere, ibi cadit eius animus ac fides, & mox in aqua incipit ſubſidere, & ſimul clamare: Domine ſalua. Extractus igitur, de fidei puſillanimitate accuſatur, & uterq; nauim conſcendunt: quo facto, tempeſtas ilico ceſſat. Iohannes ait, cum uellent IESVM in nauim recipere, iam appulerat in eum quem petebant locum: unde confitentur, eum uerè filium Dei eſſe.

Venit aũt in terram Geneſareth, ubi facto concurſu docet, & ſanos facit infirmos: & tangentes etiam fimbriam ueſtimenti eius, liberantur morbis. Matth. 14.

Poſtridie quæſitus, inuenitur trans mare. & ingreſſus Capernaum in ſynagogam, monet eos ne miraculis præcipuè inhæreant, ſed quærant uitam æternã: ac docet quomodo eam debeant conſequi, nempe per fidẽ in ipſum. Cum autem occaſione miraculoſæ cibatiõis, per quinq; panes factæ, figuratè uitam æternam ac remiſsionem uocaret panem fide apprehendendum, auditores parum dextrè iſta intelligentes, mentionem mannæ inijciunt. Chriſtus igitur in eadem metaphora mannes, ait ſe eſſe panem Dei, ac dare uitam mundo. Docet præterea, quomodo uelit hæc intelligi: nempe quòd credens in Chriſtum, habeat uitam æternam. Item, ſe reſuſcitaturum mortuos. Damnat etiam omnes qui non ſint in ſe credituri. Iudæi uerò audientes ipſum de cœlo ueniſſe, indignantur, tantum hominem eum eſſe dictitantes. At Chriſtus pergit docere, ſe patrem habere in cœlis. Deinde ab opere uult ipſos coniecturã facere, quis ſit. Dicit enim, ſe in nouiſsimo die homines reſuſcitaturum eſſe. Tertiò dicit, patrem homines conuertere, ut Chriſtum agnoſcãt. Quartò, ſe patrẽ perfectè noſſe. Quintò, ſe dare uitam æternam. Sextò, ſe carne redempturum eſſe mundum. Iudæi rurſus pro ipſorum craſsicie offenduntur, crudele & horrendum exiſtimantes, quòd ipſius caro deberet comedi: tantum talem comeſtionem ſomniantes, qualis in menſa carnis coctæ aut aſſæ fit. Chriſtus uerò ſuam ſententiam clarius aſſeuerat, ſuam carnem comedendã, et ſuum ſanguinem bibendum eſſe: atq; effectum inſignem addit, quòd uitam æternam ille cibus applicet, quòd Chriſtus in eis qui carnem ſuam manducent, uelit manere. Poſtea rurſus eos compellat, iſta omnia ratione humana metientes: & monet, uerbis ſuis credendum eſſe, licet ratio humana capere ea non poſsit: & confirmat alia ſententia, nempe quòd filius hominis eſſet in cœlum aſcenſurus. id quod etiam ratio humana conſequi non poſſet, ſed fide tantum eſſet percipiendum: nam uerba Dei certa atq; efficaciſsima eſſe. Præterea hæc credere, dicit peculiare donum Dei eſſe. Nam carnales ſemper offenduntur, carnalia tantũ ſapientes. Fit igitur diſceſsio ab ipſo magna. Sed diſcipuli profitentur, eum eſſe filium Dei. Ipſe autem monet de ſuo proditore. Iohan. 6.

PASCHA TERTIVM A' BAptiſmate Chriſti

INcidit interea tertium à baptiſmo Chriſti Paſcha, ad quod non uidetur Chriſtus Hieroſolymam profectus. Metuebat enim Iudæorum inſidias, qui moliebantur eum interficere, tanquam qui religionem ipſorum turbaret. Iohan. 6.

Non potuit tamen à Iudæis immunis eſſe. Sed Hieroſolymis ueniunt ſcribæ & phariſæi, qui uidentes quòd Apoſtoli illotis manibus, contra morem Iudæorum cibum caperent: mox Chriſtum adoriuntur, traditiones ſeniorum uiolari affirmantes. Chriſtus contrà, ipſorum maiora delicta initiò reuelat: & dicit ipſos Dei mandata uiolare, ob ſeniorum decreta. deinde Eſaiam cap. 29 de ipſis prophetaſſe, & taxare hypocriticos cultus.

Deinde conuocatis turbis, palàm doctrinam de ceremonijs humanis tradit: quòd iſtæ externæ res, quales ſunt omiſſiones lotionum, aut ſimiles non coinquinent hominem: hoc eſt, non ſint peccata. Grauiora autem eſſe peccata, quæ è corde ſcaturiant. Concionatur etiam de cæcitate phariſæorum, & ipſorum exitio.

Profectus inde eſt in fines Tyri & Sidonis. hic Cananææ, aut (ut Marcus habet) Syrophœniſſæ filiam, dæmonio uexatam, abſens uerbo liberat, probata prius & aucta matris fide: quæ tantã præſtat in fide & oratione perſeuerantiam, omnib. impedimentis refutatis, ut Chriſtus ipſe cupidiſſimè ſe uinci paſſus, dicat magnam eſſe eius fidem.

Regreſſus ad mare Galilææ, in finibus Decapoleos, ſurdũ ac mutũ iuuat, reſtitutis ſenſib. Conſidet in monte, ibiq; plurimos alios ægrotos ſanat. Matt. 15. Mar. 7.

Cum triduum apud ſe hominũ turbam habuiſſet, ac uerbo ſalutari pauiſſet, tandẽ etiã de ipſorũ uentre ſollicitus eſt, ne inedia dimiſſi cõficiantur. Itaq; ſeptẽ panibus, quatuor millia hominũ miraculoſè paſcit, ſupermanentib. reliquijs, quibus ſeptẽ ſportæ replẽtur: teſtificans hoc exemplo, ſe ſuis auditorib. mediocrem etiam corporis ſuſtentationẽ daturũ eſſe. Acciderunt autem iſta haud procul à Capernaum. Matth. 15. Marci 8.

Dimiſſa turba, nauigio traijciens, in fines Magdala & Dalmanutha peruenit. ibi Phariſæi & Sadducæi eum tentantes, orant ut ſignum de cœlo oſtenderet. Sed IESVS eos uocat hypocritas. Deinde ait ſignum Ionæ ipſis datum iri, de ſua paſſione & reſurrectione typum proponens. Rurſus naui transfretans, docet diſcipulos, monens ut ſibi caueant à fermento Phariſæorum & Sadducæorum & Herodis. Matth. 16. Mar. 8.

Veniens ad Bethſaidam, cæco educto extra uicum, expuens in eius oculos, & manibus impoſitis, uiſum reſtituit integrum. Marci 8.

Inde aſcendens uerſus Cæſaream Philippi, & in eo itinere cum ſolus oraſſet, ac penes ſe haberet diſcipulos, quæſiuit ex eis, pro quo haberetur inter homines? At illi reſpondent, ſententias uariare: alios eum pro Ioanne baptiſta, alios pro Elia, alios pro Ieremia, alios pro propheta inſigni eum habere. Deinde addit, Vos aũt quem me eſſe dicitis? ibi, cum ſimul reſpondere non eſſet decorũ, Petrus nõ ſuo tantũ ſed & reliquorũ, hoc eſt cõmuni nomine ſicut etiam nõ ſolus erat interrogatus, reſponſum dat: Tu es Chriſtus, filius Dei uiui. Hac cõfeſſione & fidei luce Chriſtus delectatus, inquit Petrum & alios hæc ex reuelatione diuina habere, nõ ex propria ratione. Deinde ad nomen Petri alludẽs, petrã uocat hanc ipſam confeſſionẽ, cõmuni nomine editam: & inquit, ſe ſuper eam ædificaturũ eſſe Eccleſiam, & portas inferorũ contra eam non præualituras. Toto cœlo aũt aberrant, qui ſupra perſonã Petri, eiuſq; ſucceſſores Eccleſiã ædificatã eſſe, craßiſſimè et inſulſiſſimè ſomniant: præſertim cum poſt hanc hiſtoriã aliquoties fœdè et horribiliter Petrus collapſus ſit. Declarant & reliqua ſacræ Scripturæ teſtimonia, doctrinam de Chriſto, quod ad eſſentiam ac uoluntatem eius attinet, eſſe Eccleſiæ Dei baſin & fundamentũ immotum: ac Chriſtum ſolum caput eius, non ullam ullius hominis perſonam. Sed hæc teſtimonia alibi locum habebunt.

Deinde & claues regni cœlorũ, ſoluendi atq; ligandi peccata, cũ promiſſione q; in cœlis ea rata ſint futura, nõ tantum Petro, ſed et cæteris omnibus, adeoq; toti Eccleſiæ ſuæ cõfert. Nam nõ ſolus Petrus credebat Ieſum eſſe Chriſtũ filium Dei uiui, nec pro ſe ſolus reſpõſum dederat. Ideo aũt Petrũ affatur Ieſus, quia ipſe os reliquorũ, atq; adeò totius Eccleſiæ fuerat. Certè Matth. 18. ea poteſtas omnibus Apoſtolis ex æquo confertur.

Præcepit aũt, ne hæc cuiq̃ dicant: id quod fortè, ne in eo loco facerẽt, prohibuit. nam aliàs certè debebant innoteſcere. Mox uerò adijcit cõcionẽ de ſua acerba paſſione, q; moriturus, & tertia die reſurrecturus eſſet: idque propterea indicat, ne felicitatem perpetuã ſomnient, ac ſeſe ad hoc ſcandalum munirent. Sed hic inſignis Petri lapſus accidit, proculdubio diuino conſilio, ut toti poſteritati notum fieret, Petri perſonam minimè columnam ac baſin Eccleſiæ eſſe: nam ueriſimile eſt, nullum Apoſtolorum concionem de paſſione Chriſti aſſecutum eſſe. Sed Petrus etiam hic erumpit, increpans Chriſtum, & diſſuadens paſſionem. Eam rem iurè Chriſtus indignè fert: niſi enim pateretur, non ſe poſſe redimere genus humanum, iuxta decretum Dei. Grauiter igitur eũ obiurgat: Vade, inquit, poſt me Sathana, ſcandalum es mihi: non ſapis ea quæ Dei ſunt, ſed quæ hominum. Vbi tum erat fides Petri? hic à diabolo eſſe gubernatum & euerſum Petrum, Chriſtus ipſe teſtatur: & ex miſericordia tantum recipitur.

Poſtea etiam de afflictionib. totius Eccleſiæ, Chriſtum ſequentib. uaticinatur, ne quis ſibi ſecuritatem fingat. Promittit autem præmia in altera uita, & confert cõmoda huius & æternæ uitæ. Concionatur de ſuo aduentu in extremo iudicio. Matth. 16. Marc. 8. Luc. 9.

Poſt dies circiter octo, ut Lucas ſcribit (nam Mattheus & Marcus inter medios ſex tantum cõputant, id quod nullã diſcrepantiã gignit) memorabilis accidit hiſtoria. nam è reliquo Apoſtolorum cœtu, Chriſtus deligit, ſuo quodã cõſilio, Petrum, Iacobum, & Iohãnem fratrem eius: quos in montem excelſum traductos, ſuæ gloriæ facit ſpectatores. Nam dum oraret, ſubitò coram ipſis transfiguratus eſt, ita ut facies eius ueluti ſol reſplẽderet, & ueſtimẽta eius candeſcerent ſicut nix. Acceſſerunt & uiſibiliter Helias & Moſes, cum Chriſto loquentes de ijs quæ Hieroſolymis completurus eſſet. Noctu hæc accidiſſe cõſentaneum eſt. nam initiò dormiunt Apoſtoli: poſtea expergefactis & conſpicientib. tantam gloriam, Petrus Chriſtum alloquitur, hoc in loco tria tabernacula, in memoriam tantæ rei, extruenda eſſe. Rurſus

ſus autem hic lapſus Petri deſcribitur, qui neſcierit quid dixerit, cultũ nimirũ extra uerbum Dei uolens ſtabilire. Dum uerò iſta profert, ecce nubes lucida eos timore perculſos obumbrat, & uox de nube clariſſima promulgatur: Hic eſt filius meus dilectus, hunc audite. Hac edita, diſcipuli cadunt in faciem, magis etiã timentes. Verùm iuſſi à Chriſto ſurgere, & metu poſito, neminem præter Ieſum amplius uident. Montẽ hunc opinantur quidã eſſe eũ qui Thabor dictus eſt, haud procul à Capernao. Tota autem hiſtoria facta eſt, ut & Chriſtus in ſuo ampliſſimo munere confirmaretur, & homines etiam noſſent Chriſtũ uerum eſſe Dei filiũ ac Meſſiã: nec manſurum in morte, ſed recuperaturum ſuam gloriam, & eſſe aliam uitam poſt hãc præſentem. Matth. 17. Mar. 9. Luc. 9.

Deſcendentibus autem à monte, prohibet ne cui hæc patefaciant, niſi poſt reſurrectionem. Non enim erat ignarus, quòd Iudæi iſta fuiſſent ingenti faſtu quaſi fabulas ſubſannaturi. Diſcipuli quærũt, quid ſit ſentiendum de Elia, quem ſcribæ & Phariſæi affirment ante Meſſiam uenturum? ipſe reſpondet, Iohannem baptiſtam eum ipſum fuiſſe. Matth. 17. Marci 9.

Poſtero die lunaticum curat, quem diſcipuli ob incredulitatem ſuam, à dæmonio liberare non poterant: qua de cauſa Chriſtus etiam ſeueriter eos obiurgat, ac docet de fidei potentia ac uirtute.

Inde profectus, & tranſiens Galilæam, diſcipulos inſtituit de ſua paſſione & reſurrectione: ſed ipſi non intelligebant. Matth. 17. Marci 9. Lucæ 9.

Venientes Capernaum, ab exactoribus appellantur de didrachma: nam in ea ciuitate cum ſuis habitabat. Primùm autem docet ſuos Chriſtus, ſe quidem eſſe liberum, tanquam terræ Dominum: ſed tamen ne cuiquam ſcandalum daret, ſoluit ſtaterem ſeu tetradrachmam pro ſe & Petro, idq; miraculo. Nam pecunia deſtitutus, iubet Petrum piſcari: ac prædicit, primum quem capturus eſſet piſcem, ſtaterem in ore ei ad hunc uſum allaturum eſſe: id quod etiam ita euenit. Matth. 17.

Domi cum eſſent, quærit Chriſtus, quales inter ſe diſceptationes in uia habuerint. Nam inter ſe cõtulerant, quis inter ipſos maximus futurus eſſet. Ipſis uerò præ pudore ſilentibus, Chriſtus omnes ipſorum cogitationes exploratas habens, nodũ hunc eis ſpontè ſoluit. Apprehenſum aũt puerũ, in mediũ ſtatuit, & clarè pronũciat, Omnes oportere effici ſicut eſſet iſte puer: nec de principatu cõtendendũ: recipiẽdos eſſe hoſce pueros, et præmium promittit. Iohanni indicanti, quòd quidã dæmonia in nomine Chriſti eijceret, cum tamen non eſſet ex Apoſtolorũ numero: reſpondet Chriſtus, non eſſe ei hoc prohibendũ. Docet de ſcandalis, & eorũ pœnis: de præſidio angelorũ, quòd paruos cuſtodiant: de ſuo officio, & quales ſaluentur: de caſtigatione fraterna, & excommunicatione: de clauibus, de oratione, de remiſſione, de offenſione. Proponit typum iuſtificationis, aut remiſſionis peccatorũ, quòd ſit gratuita donatio & remiſſio immenſi debiti, nempe decem millium talentorum, & remiſſio ſimul pœnæ. Deinde quòd hac ratione gratis iuſtificati, debeant bonis operibus fidem declarare. Ruentes autem in peccata, citra pœnitentiam excutere & amittere omnia dona accepta: de confeſſione & pace. Matth. 18. Marci 9. Lucæ 9.

Circa hæc tempora Scenopegia ſeu tabernaculorum feſtum incidit. Compellatus itaq; à ſuis, qui nondũ omnes in ipſum credebant, ait ſuum tempus nondum adueniſſe: deinde, mundum ſe odiſſe. Moratus autem in Galilæa nonnihil, in ipſo feſto nihilominus Hieroſolymam proficiſcitur, licet Iudæi inſidias ei ſtruerent. In medio autem feſti templum ingreſſus, palàm docet tanta autoritate & dexteritate, ut omnes unde literarum peritiam haberet tantam, mirarentur. Docet autem, ſuam doctrinam ex cœlo eſſe: ipſos legem non implere: innocentem uelle trucidare. Turba nihil penſi habens, uociferatur eum dæmonium habere. Reſpondet, ſe iniuſtè traduci, quòd Sabbato hominem curarit, nam et circumciſionem licere ſabbato adminiſtrari. Cum autem quidam in eius perſona offenderentur, quaſi non poſſet eſſe Meſſias, quia ex tenuibus parentibus eſſet ortus: in templo manifeſtè aſſeuerat, ſe eſſe Meſſiam. Ibi Phariſæi & principes & ſacerdotes, mittunt qui eum cõprehenderent. Sed Chriſtus, in ipſorum conſpectu docet de ſua paſſione. Et iterum nouiſſimo die feſti, de ſe ac ſuis beneficijs apertè docet, ita ut etiam miniſtri eum capturi mirarentur, & manus continerent: ac reuerſi ad ſuos, teſtarentur nunquam ſe talem concionatorẽ audiuiſſe. Principes opponunt, neminem in ſuo ordine in Chriſtum credere, haud omiſſuri, ſi uerus eſſet Meſſias. Deinde turbam hanc ignaram eſſe ſcripturarum, ac temerè applaudere. Nicodemus tamen conſulit, non eſſe eum damnandũ, niſi cauſa probè cognita, idq; iuxta legẽ. Sed duriter excipitur, & concilium diſſipatur. Iohan. 7.

Finito feſto, egreditur Chriſtus in montem Oliuarum: procuidubio ibi ſuas preces ad Deum fundens. Manè redit Hieroſolymam in templum, & in maxima frequentia docet. Adulteram abſoluit, poſteaquam ipſi Iudæi pudore ſuffuſi, ei parcerent. Non tamen ipſorum legem, de corporis pœna abrogat. Docet ſe eſſe lucẽ mundi, ueniſſe à patre, habere teſtimonia ſufficientia. Taxat ipſorum peccata, & pœnas denunciat: concionatur de ſua paſſione & miniſterio, de efficacia uerbi, de uera libertate, de ueris Abrahæ filijs. Rurſus ipſorum cæcitati reuelat: ait ex diabolo ipſos eſſe, quia ſe et uerbum ſuum aſpernentur: ac ſimul de diabolo & eius proprietatibus uerba facit. Iudæi conuicia in ipſum euomunt, ac obijciunt eum eſſe Samaritanum, & diabolo agitari. Chriſtus negat, quia honoret patrem, & eius gloriam quærat, non propriam: ſuo uerbo mortem æternam adimi. Rurſus obgannientibus reſpondet, ſe gloriam habere à patre. Deinde Abraham ſui habuiſſe noticiam, adeò ut ex ſe læticiam acceperit. Hac abſurditate, ut iudicabant, tantopere inflammantur Iudæi, ut lapidibus ſublatis, manibus certaturi eſſent. Sed Chriſtus ipſorum furori cedit. Iohan. 8.

In eo diſceſſu ex templo, hominem cæcum à natiuitate, in quem fortè ante fores templi aut in platea ciuitatis incidit, luto ipſius ſputo madefacto, & oculis impoſito, ablegatum ut in natatoria Silohæ lauaret, uiſu integro donat: ac finem eius operis docet eſſe, ut opera Dei manifeſtarentur. Phariſæi indignantur, & ſabbatũ uiolatum eſſe, & Chriſtum eſſe impoſtorem clamitant: & conantur homini perſuadere, ne hoc beneficium Chriſto imputet: Sed fortiter is perſeuerat. Significat autem Iohannes, nuper Iudæos decretum feciſſe ac promulgaſſe, quòd omnes aſſeclæ Chriſti deberent è ſynagoga excludi

cludi

cludi, ſeu excõmunicari. Redit autem Chriſtus ad eum hominem cui uiſum donarat, ac fidem eius illuſtriorem facit, ut iam firmiter ſtatueret, IESVM eſſe Chriſtum. Poſtea rurſus de cæcitate Iudæorum conqueritur. Iohan. 9. Diſcernit paſtores, ſeq; bonũ Paſtorẽ eſſe docet, ac beneficia ſua cõmemorat erga oues, hoc eſt Eccleſiã, quæ ibi ſub typo deſcribitur: quòd uerbo ſuo paſcat & regat oues, quòd largiatur ſalutẽ & uitã, quòd animam ſuam pro ouibus ponat, quòd gentes etiam ſit uocaturus. Ouiculas, id eſt Eccleſiam deſcribit, quòd ſit cœtus audientiũ ſuam uocem, ſe ſequentiũ, fugientium falſos doctores & impia dogmata: quòd det eis omnis generis bona. Reliquos uocat fures & latrones, qui non adferant ſanam doctrinam, & ſint pernicioſi: & mercenarios, qui tempore perſecutionis ab ouibus aufugiant, ſuæq; tranquillitati conſulant, licet oues præda fiant lupis. Ea quoq; concione plurimi offenſi, calumniantur, eum diabolo obſeſſum eſſe: nõ deſunt tamen quidam rectius iudicantes. Iohan. 10.

Circa hoc tempus quidam tertij anni terminum ponunt, eo quòd Renoualia Iudæorum uigeſimoquinto Decembris peragebantur: quod tempus natiuitati Chriſti eſt uicinum.

Quò autem nunc, peracto feſto Tabernaculorum, ſeceſſerit Ieſus, annotatum non eſt. Aduenit deinde feſtum Iudæorũ, quod Encænia nominat Iohãnes, quaſi diceret Renouationes, eo quòd templum à Iuda Machabæo rurſus cõſecratum erat, cuius rei memoria quotannis peragebatur. Aſcendit autem & Chriſtus & hominum frequentia in porticu Salomonis ſtipatus, diſertè fatetur ſe eſſe Meſsiam, & opera ſua teſtimonium ſibi perhibere. docet, ipſos nõ eſſe ſuas oues: deſcribit quales habeat oues, quæ his beneficia conferat: quòd ſit eos defenſurus, quòd ipſe cum patre ſit unũ. Iudæi iudicantes eum blaſphemare, lapidationem ei minitantur. Sed cum rurſus doceret, ex operibus ſuis faciendũ eſſe iudicium, quis nam eſſet, ita eos exacerbauit, ut niſi declinaſſet ab eis, impetũ in eum fuiſſent facturi. Proficiſcitur igitur trans Iordanem, ubi Iohannes initiò baptiſabat: ibiq; aliquandiu commoratur, plurimos ad ſe uenientes ſalutari doctrina imbuens, beneficijs afficiens. Iohannis decimo.

ITER CHRISTI POSTREMVM uerſus Hieroſolymam.

APpropinquante autem nunc tempore, quo ſciebat ſe paſſurum eſſe, iuxta decretum æterni patris, obfirmat animũ, ac ſe dedit itineri, tanquam agnus pro peccatis totius mundi mactandus, ſeſe oblaturus. Mittit aũt nuncios ante ſe in ciuitatem quandã Samaritanorum, qui pararent ei hoſpitiũ, uel nunciarẽt Meſsiam aduentare. Sed repulſam paſsi ſunt, eo quòd Samaritani Iudæis parum æqui eſſent. Iacobus aũt & Iohannes indignitate rei ira accenſi, quærũt, an debeant ignẽ de cœlo uocare, ut eos conſumeret, ſicut Elias fecerat? Verùm cohercet eos Chriſtus, eo quòd iam non ad perdendum quenquam, ſed ad ſaluandos omnes adeſſet. Neceſsitate igitur coacti, in aliud caſtellum ſe conferunt.

In ea profectione quidam ſponte promittit, ſe Chriſtum ſecuturum: uerùm prædicit ei inopiam, quam ea profeſsio adferat. Vocat et alium quendam, quem neglecto parente mortuo, iam ſe iubet comitari. Lucæ 9. Similes hiſtoriæ Matth. 8. etiam recitantur.

Poſt hæc ſeptuaginta deſignat, præter duodecim quos antea legerat Apoſtolos: eos binos ante ſe mittit, quocunq; erat uenturus. Aderat enim iam tempus opportunum, quo inclareſcere et innoteſcere omniũ maximè debebat. Tradit autẽ eis mandata propemodũ ſimilia, quæ duodecim dederat. Primùm docet, uocationes à Deo fieri: & eum rogandũ, ut ſalutares doctores mittat. Deinde monet de periculis miniſterij, ne patiantur ſe in uia diu detineri, ſed feſtinent. ideo nõ prohibet ſalutationẽ, ſed ea formula maturationẽ mandat, ut prudenter diſpenſent miniſterij bona. Veſcãtur rebus appoſitis, doceant de regno Dei, à contemnentibus diſcedant. Comminatur pœnas contemptoribus: præcipuè tamen ciuitatibus, Corazim, Bethſaidæ, Capernao. Ratio additur, quia miniſterium ſit ipſius.

Septuaginta reuerſi, prædicant ſucceſſum læti. Chriſtus monet ipſos de inſidijs Sathanæ, ac docet, ſuo ipſos patrocinio fuiſſe tutos: à ſe eſſe miraculorũ uirtutes: & quòd præcipuè gaudere debeant, ob certã uitæ æternæ ſpem & expectationem. Chriſtus tamen ipſe quoque ſpiritu exultans, gratias agit Deo: & docet, omnia ſibi tradita, ſe patrem reuelare. Simili gratiarumactione antè quoq; uſus fuit, ut ſuo loco dictum eſt. Iubet diſcipulos, ſuam fœlicitatem & præſentia bona grato pectore conſiderare.

Accedit autem nõ longè pòſt legiſperitus quiſpiam, perſuaſione propriæ iuſticiæ inflatus. is tentandi gratia quærit à Chriſto, quid faciendo uitam æternã conſequatur? Chriſtus de faciẽdis interrogantẽ ad legẽ deducit, & integræ obedientiæ ait uitã eſſe promiſſam, iam ipſum hæc debere præſtare. Legiſperitus indignè ferens, nihil ſuis operib. tribui, ſed ut incipiat primùm iuberi, faſtu & indignatione plenus: Ecquis, inquit, eſt meus proximus? Chriſtus typũ uiatoris à latronib. uulnerati proponit, qui à prætereuntib. Sacerdote & Leuita relictus, animã erat efflaturus, niſi Samaritanus miſericordia erga ſaucium motus uulnera alligaſſet, & impoſitum iumẽto in diuerſorium deduxiſſet. Volebat enim homini ſtatum omnium mortaliũ depingere. Exuti enim donis, & ſaucitati ſumus à diabolo, latrone immaniſsimo, mortiq; deſtinati. Nulla autem erga nos miſericordia lex afficitur, quæ in prætereuntibus ijs qui ad legis miniſteriũ deputati erant deſcribitur. Sed alius quiſpiã, nempe ipſe Chriſtus gratis nos à faucibus mortis liberat, ſuo miniſterio nos recreans, et in Eccleſiam traducens. Iubet autem legiſperitum ſimiliter facere: quare non obſcurè ſignificat, eum longiſsimè ab integra legis impletione abeſſe. Siquidem neq; dilectionem erga homines præſtitit, nedum erga Deum.

Venit autem Bethaniam, ibi Martha eum hoſpitio excipit. ea uerò ſororem habebat Mariam, quæ eius cõciones attentè audiebat: idq; præfert Chriſtus officio Marthæ, quæ præparabat ad cibum neceſſaria. Lucæ decimo.

Poſtea, ut apparet, iterum in alia uicina loca excurrit. interea Lazarus ægrotat: & ſorores eius, de quibus modò facta eſt mentio, ad Chriſtum ob contractam familiaritatem mittunt, ut ei opem ferret, quem aliàs ſingulari amore cõplecteretur. Sed eo nuncio accepto, Chriſtus triduum adhuc cunctatur, abſensq; no-

uit Lazarum mortem obijſſe. Verùm ad diſcipulos dicit, eum dormire. Venit autē IESVS Bethaniam, cum iam quatriduum Lazarus eſſet ſepulturæ datus. Vnde licet conijcere, eum procul abfuiſſe Bethania, ut biduò aut longiori ſpacio uix potuerit eò iter facere. Priuſquam uerò Lazarum reſuſcitat, pulcherrimè de reſurrectione diſſerit: Ego ſum, inquit, reſurrectio & uita: qui credit in me, etiamſi mortuus fuerit, uiuet: & omnis qui uiuit, & credit in me, nō morietur in æternum. Præterea eis aliquam ſpem quamuis obſcuriorē, de uiuificatione Lazari facit. Sublato lapide, quo monumētum obſtructū erat, fœtere iam incœperat: ſed IESVS prius gratias agit Deo: deinde uoce Lazarum compellat, ut egrediatur: id quod etiam ſtatim fit. Prodit Lazarus uiuus ac ſanus. Quidam ex Iudæis, qui ad ſorores Lazari conuenerant ad leniendos luctus, quos ex obitu fratris recens cœperant, ex tam illuſtri Chriſti miraculo fidem concipiunt. Alij autem ex Phariſæorum ſecta, rem ad Pontifices deferunt. Iohan. 11.

Hac fama moti pōtifices & phariſæi, cōueniunt frequentes, ac decernūt, IESVM Chriſtum eſſe de medio tollendum. Rationes ſunt, ne omnes ſeducat. Deinde, ne Romani ueniant, & tollant locum & gentem. quia cum ſe IESVS pro Meſſia uenditaret, & prædictum eſſet eum fore regem, metuūt ne regnum politicum affectans, attrahat Romanorum exercitus, quorū tyrannidem antea quoq; erant experti. Cayphas etiam ſententiam fert: Expedire, ut unus pro populo moriatur. Hiſce dolis cognitis, Chriſtus ſecedit in ciuitatem Ephraim, ibiq; aliquandiu commoratur. Ioh. 11.

Accidit autem, ut quodam tempore oraret IESVS. quo perfecto, diſcipulis rogantib. orationis formā tradit. Forte autem initiò nondum omnia uerba perceperant: aut plures iam acceſſerant, quàm antea habuerat, Matthæi ſexto, cum eadem ipſis uerba dictaret. Excitat autem porrò precationis ſtudium, dulciſſimis promiſſionibus & exemplis: ſimulq; monet, inſtandū eſſe.

Paulo pòſt, dæmonium mutum expellit. & quibuſdam criminantibus, quaſi per Beelzebub iſta faceret: reſpondet, & utitur iiſdem planè argumentis ſicut ſuprà Matthæi 12. & Marci 3. expoſita ſunt. nam ſæpe ei ad eiuſmodi calumnias reſpondendum fuit: ut quòd Satanas non ſit contra Satanam. Secundò, ab exemplo Iudæorum, quos ipſi iudicent peculiari dono eijcere cacodæmones. Tertiò, ſe inuitum diabolum propulſare. Poſtea de neutralibus, & de pœna ſecurorum & contemnentium uerbum Dei docet, quòd diabolus alijs aſſumptis reuertatur. Hæc ipſo diſſerente, mulier quædam beatam ipſius genitricem prædicat: ſed ipſe reuocat ad uerbum potius. Deinde turbam docet, de peruerſitate Iudæorum, quòd ipſe plus ſit quàm Salomon & Ionas: quòd Deus hunc contemptum ſui grauiſſimè ſit ulturus. monet etiam de confeſſione ac uera luce.

Inuitatur deinde à quodam Phariſæo. Cum autem ille offenſus eſſet, eo quòd non ipſorum cōſuetudine ante prandium lauiſſet, feriò in ipſos inuehitur Ieſus, indicans ipſos eſſe meros hypocritas, & ſcatere interiori immundicie, uacare charitate, eſſe ambitioſos, ſuperſtitioſos, deprauatores uerbi Dei & clauium: ac uæ in ipſos pronunciat. Hac ſeuera concione inflammati phariſæi, ſtruunt ei inſidias. Lucæ 11.

Non multo pòſt, turbam concurrentem monet, ut phariſæorum fermentum & hypocriſin caueant: iam ueritatem cœleſtem, ipſis inuitis, erumpere in lucem. Docet de cruce, quam adfert ueritatis confeſſio. & non eſſe tantopere metuendos homines: ratio, quia non habeant ius in animam: Deum potius formidandum eſſe. Deinde, Deū pios defendere: nihilq; ipſis aduerſi poſſe accidere, ſine Dei permiſſione. Tertiò, confeſſionem habituram æterna præmia, abnegationem uerò pœnas. Et hic de peccato in Spiritum ſanctum quædam inſperguntur. Quartò, Spiritum ſanctum confeſſoribus adfuturum eſſe.

Interea quidam rogat Dominum, ut præcipiat ſuo fratri, ut hæreditatem ſecum diuidat. Verùm id detrectat, ſignificans, ad aliud forum iſta pertinere. Deinde præcipit, auariciam eſſe fugiendam: cauſa eſt, quòd uita hominis non cōſiſtat in opibus, aut rebus mundanis. Recitat etiam hiſtoriam de quodam auaro, amplificante horrea ſua: qui ne bonis ſuis frueretur, mox uita functus ſit.

Poſtea conuerſus ad diſcipulos, docet, ne ſolliciti nimium ſint de rebus temporalibus: ac iiſdem planè uerbis utitur, ſicut Matth. 6. Nam ſæpe de iiſdem rebus eodem modo diſſeruit: & præcipuè, cum magna ſit infirmitas hominum hac in parte, eadem argumenta ſubinde ipſis inculcare uoluit. Iterum autem repetit admonitionem de cruce, & quòd uera ac cœleſtia bona ſint expectanda: de extremo iudicio, & præparatione, pœnis ac præmijs quæ ſequentur: de ſeparatione, quæ efficietur in Eccleſia: de recōciliatione fraterna. Lucæ 12.

Nunciantibus quibuſdam de immanitate Pilati, qui miſcuerat ſanguinē Galilæorum cum ſacrificijs Iudæorum, applicat doctrinam de pœnitentia, quò hæc exempla ipſos moneant de conuerſione. Proponit typum de ficu, quòd Deus moram pœnitentibus concedat: quam ſi nō agant, poſtea ſicut ficus ſterilis pœna afficiantur.

Eo tempore & ſynagogam quandam intrat, docet, & incuruam erigit ipſo ſabbato. quod factum, contra archiſynagogum defendit, primùm ab ipſorum exemplo, qui bruta ſabbato curent: ergo multo magis licitū eſſe, homines iuuare. Recitat ſimilitudines de ſinapi, de fermēto. Hortatur, ut per anguſtam portā ingrediātur, ne poſtea excludātur: & prophetat de ipſorū externo exitio, deq; uita futura, item de uocatione gentiū.

Perferūtur autem & ſermones ad Ieſum, de inſidijs Herodis: uerùm ipſe reſpondet, ſe habere ſuum certum terminum, ac ſe interea ab Herode tutum eſſe futurum. Rurſus deinde cladem Hieroſolymorum prædicit, indicata cauſa, nempe perſecutione piorum. Lucæ 13.

Sabbato quodam Ieſus apud Phariſæum cibum capit, ibiq; hydropicum uerbo curat, factum defendens à minori: quòd aſinus aut bos in puteum illapſus, ipſo ſabbato citra peccatum extrahatur. Taxat autem phariſæorum arrogantiam, ac docet de humilitate, de eleemoſynis erga egenos, ac uera facultatum collocatione.

Poſtea typum proponit de uerbo Dei & Eccleſia. Hominem quendam cœnam inſtruxiſſe magnificam, & uocaſſe conuiuas, uerùm ipſos omnes propter negocia ciuilia ſe excuſaſſe. Poſtea uerò pauperes, mendicos & ægrotos uocatos, & deniq; extra ſepes alios collectos. Prima pars horrendam Iudaici populi obſtinaciam &

cæcitatem

Digitized by Google

cæcitatem adumbrat, qui prorſus Euangelij cõcionem de Ieſu Chriſto faſtidierunt. Altera depingit reliquias eius populi, Chriſtum amplectentes. Tertia deſcribit gentium uocationem. Deniq; pœnas comminatur Ieſus contemptoribus uerbi æternæ. Pergit autẽ Ieſus præmonere de cruce, quæ maneat omnes pios: ac comparatione de ædificaturo turrim docet, hæc tẽpeſtiuè præcogitanda eſſe, ne quid præter ſpem eueniat: & ut animus rectè muniatur, ne deficiat. Addit etiam de confeſſione præceptum, & minatur pœnas negantibus. Lucæ decimoquarto.

Recipiente Chriſto peccatores & publicanos, agentes pœnitentiam, Scribæ ac Phariſæi murmurant: ſed iucundiſſimis exemplis ſeu comparationibus eos refutat: ac docet, eam Euangelij eſſe proprietatem, & hoc ſuum officiũ, ut peccatoribus adferat remiſſionem gratuitã. Paſtorem ait perditam ouiculam quærere, & drachmã amiſſam lumine accenſo recuperari. Ipſe autem Chriſtus ſe omnium maximè in paſtore fido, et errantem ouiculam reportante, deſcribere uoluit. Egregiè autem de pœnitentia docet, quòd illa & Deo & angelis gratiſſima ſit.

Declarat autem rationem iuſtificationis & acceptationis corã Deo, alio exemplo: nempe de filio perdito, qui cum abligurriſſet omnem hæreditatem, poſtea tamen gratis recipiatur à benigno patre, agens pœnitentiam: & taxatur frater, operum iuſticia confidens, & inuidẽs fratri eam fœlicitatem, quòd in gratiam præter ſuum meritum reciperetur. Lucæ 15.

Diſcipulos ſuos cohortans, ut res ſpirituales atq; cœleſtes ſibi ſtudioſè cõparent: proponit exemplũ de iniquo diſpenſatore, prudentiſſimè ſibi ingruente inopia cauente ac proſpiciente. Non autem furtum probatur, ſed comparatione quadam diligentia, ut ea magis homines excitet ad ſolida bona comparanda. Docet & de facultatum diſpenſatione, & quòd nemo duobus poſſit ſeruire dominis.

Phariſæi iſta audientes, riſu omnia excipiebant. Sed Chriſtus rurſus ipſorum falſam perſuaſionem de propria iuſticia reprehendit: ideo quòd Deus aliter quàm homines, iudicet. Deinde, quòd lex et Prophetæ uſq; ad Iohannem: & nihilominus oporteat legem fieri. Lucæ decimoſexto.

Pergunt tamen Phariſæi, quærentes tentationis gratia, de repudio, an qualibet de cauſa fieri poſſet. Sed Chriſtus reſpondet, initiò non ita fuiſſe: ac reuocat eos ad primam coniugij inſtitutionem. Deinde fert ſententiam: Quos Deus cõiunxit, homo non ſeparet. Obiectionem de permiſſione, à Moyſe factam, diluit: quòd ob duriciem cordis ipſorum iſta fuerint conceſſa: & pronunciat, Quicunq; dimiſerit uxorem ſuam, niſi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur: Domi rurſus eam quæſtionem diſcipulis declarat, quòd etiam is qui dimiſſam duxerit, mœchetur. Cum autem diſcipuli putarent, eam ob cauſam difficile eſſe uxorem ducere, diſcernit Chriſtus eunuchos, nemini legem ferens. Matthæi 19. Marci 10. Lucæ 16. Poſtea rurſus phariſæis imaginem de diuite & Lazaro proponit, in qua ipſorũ faſtum reprehendit: & monet, etiam tenuiores Deo curæ eſſe. ac docet de uita æterna, & de pœnis inferni. Lucæ decimoſexto.

Rurſus monet de ſcandalis, & eorum pœnis: de reconciliatione fraterna, ſeu priuata. Apoſtoli orant, ut ſibi fides augeatur. Conſolatur igitur eos de exigua fide: ac de potentia eius dicit, quòd etiam arbores iuſſu ſuo tranſplantare poſſit. Docet inſuper, quòd ſuis operibus etiam digniſſimis, minimè debeant confidere.

Dum ibi peregrinatur Ieſus, decem leproſos uerbo ſanat, quorum unus tantum reuertitur, gratias agens: cæteri omnes à ſacerdotibus euertũtur. quæ quidẽ res inſignem hominum ingratitudinem, poſt accepta beneficia à Deo depingit.

Interrogatus à Phariſæis, quando regnum Dei ueniat: reſpondet, id non uenire cum obſeruatione: iamq; in propinquo adeſſe, ipſos uerò iam faſtidire, ideoq; hæreſes uenturas. Addit & concionem de nouiſſimo iudicio, et qualis hominũ uita præceſſura ſit: nempe perſimilis ei quæ ante diluuium & conflagrationem Sodomæ fuit: ac monet, ne ſecuritati indulgeamus, ne ue ob crucem, quæ eſt ueritatis comes, deficiamus. Lucæ decimoſeptimo.

Alio tempore monet, orationem urgendam eſſe, ne deficiamus: propoſito ſimili de uidua, etiam iniquũ iudicem, inſtantia et perſeuerantia implorationis auxilij obtundente, ut denique opem ei tulerit. Deum autem multo magis orantes & inſtantes auditurum. Monet, tantum paucos in terris credentes futuros, ubi poſtrema tempora aduenerint.

Habebat penes ſe quoſdam cõfidentes propria operum ſuorũ iuſticia, & faſtidentes alios. ijs parabolam de Phariſæo tumidè in templo iactante ſua opera, & de publicano peccatore tantum miſericordiam Dei implorante, proponit: manifeſtè pronuncians, operum iuſticiam à Deo damnari: & contrà doceri, iuſticiam gratuitam tantùm in Meſſia propitiatore fixam. Lucæ decimooctauo.

Offeruntur hic & paruuli, quos iubet contra uoluntatem diſcipulorũ ad ſe adduci: ac oſtendit, talium eſſe regnum Dei: & nemini aliter contingere regnum cœlorum, quàm hiſce pueris. deniq; eos amplexatur, et benedictionem impertit.

Obuiam paulo pòſt Ieſu uenit quidam princeps. is quærit, quid faciendo uitam æternam poſſit accipere? Ieſus, quia de faciendo interrogârat, ad Decalogũ eum deducit. & ait perfectam eius impletionem habere promiſſionem uitæ. Ille audacter ſibi eam impletionem arrogat. Ieſus in craſſa parte, quàm procul abſit, admonet: iubens, eum omnibus uenditis, ſeſe ſequi. His auditis, conſcientia propria tactus, quòd nimium bonis temporalibus inhæreret, triſtis diſcedit. Eſt autem hæc ſententia perſonalis, qua hunc iuſticiarium retundit Ieſus: in eo uerò uniuerſalis eſt, quòd præcipit ne ſimus auari, aut rebus huius uitæ nimium dediti.

Conuerſus autem ad diſcipulos, monet, opes magnam eſſe remoram plurimis, ne credant, aut ſequantur Chriſtum: ſed tamen Deo omnia eſſe poſſibilia. Indicat etiã, diſcipulis reſtare præmia, quia aliquid ſuo nomine reliquiſſent. In primis autem docet de nouiſſimo iudicio, & uita æterna: & apertè affirmat ibi credentes præmia ampliſſima conſecuturos. Sed plurimos nouiſſimos, futuros eſſe primos, & econtrà. Matth. 19. Marci 10. Lucæ 18. Hæc declarans, parabolam Chriſtus recitat

de operarijs uocatis ad laborandum in uinea, planè diuerſis temporibus: qui tamen poſtea æquale precium accipiant, ex mera gratia. ac reprimũtur indignantes, ac plus exigentes. Matth. 20.

In propinquo autem erat Paſcha: plurimi autem ante feſtũ ſe Hieroſolymam conferebant, ut ibi ſanctificarentur. Ediderant interea põtifices & phariſæi mandatum, ut ſi quis reſciſceret Ieſum aduentaſſe, confeſtim ſibi indicaret, ac apprehenderetur.

Eius uerò decreti non eſt IESVS *neſcius: eamq́; ob cauſam, dum eſt in eo itinere, palàm diſcipulis rem omnem, & diſertè exponit quòd iam eſſet paſſurus Hieroſolymis, ea ratione, quòd ſe cõſputuri, flagellaturi, irriſuri, crucifixuri & interfecturi eſſent: ſed tertia ſe die reſurrecturum. uerùm diſcipuli res tantas non aſſequuntur. Iohannis undecimo, Matthæi uigeſimo, Marci decimo, Lucæ decimooctauo.*

Accedit autem mater filiorum Zebedæi, adhuc magnificam de ciuili regno Meſsiæ opinionẽ, ſicut ex Phariſæis hauſerat, fouens: & obnixè petens, unà cum ſuis filijs, ut IESVS *ſuos filios peculiari honore dignaretur, ita ut alter ad dexteram, alter ad ſiniſtram ſederet.* IESVS *reſpondet, ipſos neſcire quid petant. ſuum regnum eſſe pati, nõ politicè ad imperia huius mũdi ſubuehi. Reliqui decem iſta audientes, indignantur ſibi dignitates eripi. Eos igitur quoq; compeſcit Chriſtus, diſcernens ſuum regnũ à mundanis: & diſertè ipſis prohibens, ne affectent imperia huius mundi. Docet ipſos debere eſſe ſeruos: ac proponit ſuum exemplum, quòd ſit moriturus. Matthæi 20. Marci 10.*

Appropinquãs Iericho, cæco uiſum aperit. Deinde in ciuitate ad Zachæum publicanorũ principem diuertit, eiq́; Euangelium adnunciat. Proponit etiam parabolam de elocatione talentorum, & præmijs rectè collocatorũ, pœniſq́; eorum qui non adferunt fructũ. Lucæ 19.

Egrediens Iericho, Bartimæo uiſum donat: Marci 10. Indeq́; nonnihil progreſſus, rurſus duobus cæcis uiſum reſtituit. Matthæi 20.

Sex dies ante Paſcha IESVS *eſt exceptus conuiuio in domo Marthæ, accumbente etiam Lazaro, recens in uitã reuocato. à Maria unguẽto nardi piſticæ precioſæ inungitur circa pedes, & extergitur capillis. Iudas auaricia ardẽs, factum improbat, pulchra hypocriſi: quaſi ſatius fuiſſet, id unguentum uenditum fuiſſe, & pauperibus datum. Sed Chriſtus eius auariciam coherceт, tantum indicans, eam unctionem propter ſuam ſepulturã iam inſtantem, factam eſſe: deinde, ſeſe iam uiſibiliter quidem diſcedere.*

Præſentia Chriſti cognita, plurimi Iudæi cõueniunt, uiſuri Lazarum reſuſcitatum ex morte: & nonnulli in IESVM *credebant. Iohannis 12.*

Altera die, hoc eſt quinta ante paſcha, à monte Oliueto, aſino commodato ſumpto, Hieroſolymam, circũdatus magna hominum multitudine, ingreditur cum ſingulari pompa. nam ueſtes alij ſubſternunt, alij frondes ſpargunt: reliqua turba læto pectore acclamat, Hoſianna filio Dauid, benedictus qui uenit in nomine Domini, Hoſianna in excelſis: idq́; ex Pſalm. 118. Fatentur igitur apertè & intrepidè, eum eſſe Meſsiam, de quo Dauid prædixiſſet, eiq́; fauſta & felicia cuncta precantur. Nec temerè iſte ingreſſus factus eſt, ſed erat à Deo per Zachariam cap. nono prædictus, ut eſſet peculiaris & honorifica patefactio Meſsiæ. Ab olueto initium ſumit ut oſtendat, ſe poſtea ibi uictoriam obtenturum eſſe, etiamſi luctaturus ſit cum morte. Matthæi 21. Marci 11. Lucæ 19. Iohannis 12.

Phariſæi id indignè ferẽtes, IESVM *alloquũtur, ut populi clamores tanquam temerarios coherceret. Sed reſpõdet Chriſtus, lapides clamaturos, ſi ipſi tacuerint.*

Appropinquans autem ciuitati, lachrymas fundit propter horrendam cæcitatem: quòd tempus uiſitationis per Meſsiam nõ cognoſcerent. & prædicit ipſorum cladem. Lucæ 19.

Veniens in ciuitatẽ, rectà in templum proficiſcitur, ibiq́; uendentes atq; ementes è templo pellit, ſubuerſis ipſorum menſis: addita inſuper grauiſsima concione, quòd è domo Dei feciſſent ſpeluncam latronum. Poſtea cæcis & claudis ibi ſanitatem largitur.

Principes & ſacerdotes iſta omnia intuentes, et puerorum clamores, Ieſum eſſe filiũ Dauid, audientes: excandeſcunt, & uolunt ut ipſe eos prohibeat. Sed Ieſus ait, hæc fieri iuxta Pſalmũ 8. Ex ore infantiũ & lactentium perfeciſti laudem. Matt. 21. Marci 11. Luc. 19. Ineunt igitur conſilium de Chriſto interficiendo: ſed neq; cauſam habebant iuſtam, neq; audebant, metuentes populum ei adhærentem. Lucæ 19. Iohan. 12.

Gentes cupiunt uidere Chriſtũ: ac rogant Philippũ, ut eũm ſibi cõmonſtret. Chriſtus eo audito, iam ait tempus glorificationis adeſſe. Docet de reſurrectione, de cruce, de præmijs æternis. Orat à Deo, ut clarificetur. Mox uerò de cœlo uox ſonat: Et clarificaui, & iterum clarificabo. Verùm alij tonitru putant eſſe, alij angelum cum Ieſu locutum. Docet porrò de ſua paſsione, et fructibus eius: nimirum quòd principem huius mundi eiecturus ſit foràs, quòd omnes ſit ad ſe pertracturus: item de ſuo miniſterio, quòd uenerit ut ſaluos faciat: de ſuo uerbo, eiuſq́; autoritate. Sed iſtis nihil mouentur ad credendum Iudæi, ſicut Eſaias prædixerat cap. 53. Quis credidit auditui noſtro? &c. & cap. 6. Excæcauit oculos eorum, &c. Iohan. 12.

Sub ueſperam rurſus in Bethaniam redit. Matth. 21. Marci 11.

Mane, hoc eſt quarto die ante Paſcha (qui Lunæ dies aliàs nominatur) reuertitur Hieroſolymã. In eo itinere, ficui nullos habenti fructus unde ſuam famẽ ſedaret, maledicit, ne in ea ullus poſthac fructus naſceretur.

Ingreſſus templum, rurſus eijcit uendentes & ementes è templo: repetens cõcionem, quòd de domo Dei ſpeluncam latronum feciſſent: ut pridie fecerat. Principes autem ſacerdotum & ſcribæ, ſubinde agitant conſilia de perimendo Chriſto: ſed turbam coguntur formidare, quæ doctrinam Ieſu admirabatur. Veſperi iterum extra ciuitatẽ ſecedit. Mane ſeu tertia die ante Paſcha (die Martis) petentes Hieroſolymam diſcipuli, et ficum intuentes, uident eam prorſus exaruiſſe. Significauit autem, ut quidam exiſtimant, ſynagogæ ſterilitatem: deinde pœnam eorum qui non proferũt bonos fructus. eaq́; occaſione de fidei potentia docet, & de inuocatione quæ in fide debeat fieri: & quòd oraturus, primùm debeat cum fratre ſuo redire in gratiam.

In templo cum eſſet Ieſus, populũ docens, pontifices, ſcribæ, ſeniores eum adorti, quærũt quis ei hanc dediſſet pote-

ſet poteſtatem: non obſcurè ſimulantes, cum ſine uocatione docere. IESVS uiciſsim interrogat, unde ſit baptiſmus Iohannis? nam tota Iohannis functio, Chriſti actiones comprobabat. At illis negantibus ſe ſcire, detrectat etiam indicare, tanquam obſtinatis, unde ſuam haberet uocationem. Matth. 21. Marci 11. Lucæ 20.

Proponit autem eis typum, in quo ipſorũ maliciam taxat, de duobus filijs: quorum alter promittit, ſe iuſſa patris executurum, ſed nõ facit: alter initiò reluctatur, poſtea uerò pœnitentia ductus, quæ prius denegauerat, præſtat. & apertè pronunciat, publicanos & meretrices pœnitentiam agentes, ipſos in regnum cœlorũ præceſſuros eſſe. Matthæi 21. Rurſus alio typo ſumma ſcelera ipſorum deſcribit, quòd hæredem uineæ, filium patrisfamiliâs occiſuri ſint, & graues Deo pœnas daturi. Accõmodat ad ſe pſal. 118. Lapidem, quem reprobarũt ædificantes, factus eſt in caput anguli: dicit de ipſorum reiectione, & electione gentium. Hæc audientes, moliuntur eum apprehẽdere: ſed rurſus abſterrentur iudicio turbæ, quæ Chriſtum habebat pro propheta. Matt. 21. Marci 12. Lucæ 20.

Addit porrò & tertium typum, quo Eccleſiæ formam deſcribit, ſumptam à nuptiali conuiuio, à rege ſuo filio apparato. Vocatos autem primò contempſiſſe, alios etiam ſeruos cõtumelioſè tractaſſe & occidiſſe. eos uerò ſumma regis indignatione punitos, bello, cædibus, incendio. Secundò, uocationem & collectionem extra uias factam, malorum et bonorum: & regem ingreſſum ad uiſitandos hoſpites, quendam ſine ueſtitu nuptiali illapſum, cum ſumma ignominia eieciſſe, & in tenebras exteriores iuſsiſſe præcipitari: addito epiphonemate, Multos quidem uocatos, paucos uerò electos eſſe. Matthæi uigeſimoſecundo.

Prior pars Iudæos arguit, & ei pœnas, & quidem modum quoq; prædicit. Altera de collectione Eccleſiæ ex gentibus, docet: & minatur ijs quoq; qui non ſunt ornati ueſte nuptiali. Variant autem ſententiæ, quæ ſit ea res, quæ hic ornamentum nuptiale appelletur. Commodiſsimum autem fuerit intelligere pro iuſticia imputatiua per fidem in Chriſtum, ſeu gratuita donatione obedientiæ ac meriti Chriſti, ac remiſsione peccatorũ.

Nullum enim aliud eſt ornamentum, quo regi regũ placeamus, q̃ meritum Chriſti, nobis donatum ex ingenti miſericordia: ſicut Rom. 8. & 2. Cor. 5. docetur. Qui fidem aſſerunt eam eſſe ueſtem, ab hac ſententia nihil diſcrepant. Qui uerò opera aſſeuerant eam ueſtem dici, quaſi ijs homines coram Deo conſiſtere, eumq; placatum habere queant: nimium operibus arrogant, ac tale ueſtimentum conſuere tentant, quod in hac mortali uita non habebunt integrum: ideoq; nec poterunt hic in regno cœlorum eſſe, in altera uerò uita minus futuri.

Cæterùm q manifeſta ui non poſſunt obtinere, aſtu tentant aggredi. Callido igitur conſilio Phariſæi quoſdam è ſuis diſcipulis, adiunctis miniſtris Herodis, ad Chriſtum ablegant, cum ſpinoſa et captioſa quæſtione, an liceret cẽſum dare Cæſari, nec ne? Quod ſi negaſſet, Herodis ſerui eum tanquam ſeditionis autorem inuaſiſſent, & ſuo regi tradidiſſent, qui abſq; mora crudeliter in eum animaduertiſſet: ſin affirmaſſet, Phariſæi eum, tanquã ſuæ libertatis impugnatorem, liberius uoluiſſent damnare. Sed Chriſtus ipſorum corda perſpicit, & intrepidè eorũ cogitationes reuelat, uocans eos hypocritas & inſidiatores. Poſtea poſtulato denario, & ipſorum teſtimonio accepto, tanquam antecedenti, quòd imago & circumſcriptio eſſet Cæſaris, qui iam imperium in Iudæos teneret, conſequentiam texit: Date ergo quæ ſunt Cæſaris, Cæſari: & quæ ſunt Dei, Deo. Ita rubore ſuffuſi, diſcedunt.

Hinc Sadducæi eum adoriuntur, doctrinam de reſurrectione exibilantes: adducto exemplo unius mulieris, quæ ſeptem habuiſſet maritos: & abſurdum fore, ſi reſurrectura eſſent corpora, & omniũ futura eſſet uxor. Ieſus reſpondet, ipſos ignorare ſcripturas, & uirtutem Dei. in reſurrectione, nõ fore procreationem liberorum. Deinde dicto Exodi cap. 3. Ego ſum Deus Abraham, Iſaac & Iacob, eos refutat. Nam Deum non eſſe Deum mortuorum, ſed uiuentium.

Inde legis quidam peritus Ieſu quæſtionẽ proponit, quod ſit mandatum omnium maximum? Ieſus eum deducit ad ſummam, quæ Deut. 6. recitatur, eamq; clarius exponit: Diliges, inquit, Dominum Deum tuum, toto corde tuo, & tota anima tua, & tota mente tua. Secundũ eſt ſimile huic, Diliges proximũ tuũ ſicut teipſum.

Ipſe aũt uiciſsim eis quæſtionẽ de Chriſto proponit, ac declarat ex pſalm. 110. eum non tantum eſſe filiũ Dauid, ſed habere adhuc aliam ſuperiorem naturam. Matthæi 22. Mar. 12. Luc. 20.

Poſtea ſeriò turbas ac diſcipulos monet, ut ſibi diligenter à ſcribis & phariſæis caueant. Rationes ſunt: quia dicant, & nõ faciant. Secundò, q cumulent humanas traditiones. Tertiò, quòd ſint meri hypocritæ, ambitione flagrantes. Interſpergit autem doctrinam, q Deus ſummus magiſter exiſtat, qui omnium maximè ſequendus ſit. Et mox iuſto zelo accenſus, pro ſuo miniſterio excommunicationis fulmina in ſcribas & Phariſæos, tanquã hæreticos & animarum peſtes promulgat, uæ in ipſos clamans: ſubiectis eorum criminibus, quòd regnum cœlorũ ante homines claudant, hoc eſt, corrumpant doctrinã de remiſsione peccatorũ per fidẽ in Meſſiam: quia domos uiduarũ uorent, hoc eſt, ſuperſtitioſis cultibus homines emungant pecunia: q ſeducant homines ſpecie conuerſionis: q hypocriſin homines in iuramentis doceant: q tantũ ceremonialia opera exigant, reliquis neglectis: q externã tantum ſpeciem affectent: q intus pleni ſint iniquitate: q etiã in poſterũ ſint occiſuri ſaluos doctores: q ſint contemptores Dei. Deniq; prædicit eis uaſtationẽ huius loci: & præmonet, ſe rediturum ad iudicium. Matt. 23. Mar. 12. Luc. 20.

Sedens in templo, uiduam duo minuta in gazophylacium mittentem præfert omnib. opulentis, qui ex abundantia iniecerant. Mar. 12. Luc. 21.

Egredienti de templo, quidam ex diſcipulis admirabundus, iubet Ieſum etiam magnificentiã ſtructuræ & lapidum in templo intueri: ſed Ieſus ait, lapidem non manſurum ſuper lapidem. Mox alij accedunt, coram Chriſto multa de ædificijs templi gloriantibus. Sed rurſus ait, quòd omnia ſint diruenda.

Cũ ueniſſet in montẽ Oliuarũ, ibiq; cõſediſſet, diſcipuli ſeorſim accedũt, ſciſcitantes quãdo hæc eſſent futura, et quod ſignũ ſui aduẽtus, & cõſummationis ſeculi? Recitat igitur cõiunctim quædã præceſſura ꝓdigia, & indicia tũ exitij Iudaici, tũ iudicij ſui poſtremi. Coniun-

git autem utraq; ob ſimilitudinem. Primum eſt, falſos doctores ſeducturos eſſe plurimos. Secundum, ſeditiones & bella frequentia. Tertium, peſtilentiæ. Quartū, fames, ſterilitas rerum. Quintū, terræ motus. Sextum, immanis perſecutio miniſtrorū uerbi Dei. Septimum, ſcandalum multorū. Octauum, odia et mutua proditio & traditio. Nonum, Pſeudoprophetæ, falſa prædicentes, plurimos faſcinabunt. Decimum, fœcunditas et incrementa ſcelerum. Vndecimum, charitatis extinctio. Duodecimū, defectiones plurimorum à fide. Decimum tertium, Euangelij ſparſio et diffuſio per totum orbem terrarum. Decimumquartū, abominatio deſolans, ſtans in loco ſancto: quā de idolo Caligulæ, illato in templum Hieroſolymitanum, quidam intelligunt. Inſerit autem hic admonitionem, ut omnes fugiant: & orent, ut tempore opportuno fugere poſſint. ingentem enim & horrendam uaſtationem futurā eſſe, qualis antè nunquam fuerit. Et tempus propter electos fore breuius. nec recuperaturos eſſe Iudæos ſuam terram et gloriam, ſicut in Luca refertur: Hieruſalē calcabitur à gentibus, donec impleantur tempora nationum. Decimumquintum, doctores, qui homines Chriſtum quærentes, hoc eſt remiſſionem peccatorū per Chriſtum, in uaria opera ac loca ſint deducturi, quaſi hic uel illic eſſet, in deſerto, in camera: item uarijs ſignis & prodigijs homines dementaturi, quòd Chriſtos & Prophetas ſe uenditabunt: hoc eſt ſe uicarios Chriſti eſſe in terris, ſe prophetarū autoritate inſtructos, ut et doctrina ipſorum ſit irrefragabiliter audienda: & politicam ſe quoq; habere poteſtatem, nec poſſint errare. Sed uetat Chriſtus, ne eis obtemperent: nam ſubitò adfuturum iudiciū. Decimum ſextum, Eclipſes ſolis & lunæ, caſus ſtellarum, commotio uirtutum in cœlo. Decimumſeptimum, ſignum filij hominis in cœlo. Decimumoctauum, planctus omnium tribuum in terra: Tum, ait, ſe rediturum in maieſtate, & angelos collecturos eſſe uoce & tuba electos. Solatur autem ſuos, ne contriſtentur, ſed lætentur potius: comparatione à ficu exerente folia, quæ ſit ueris nuncia, ſumpta: ita iſta prodigia quaſi præcones eſſe aduentus Chriſti. Deinde uult, ut uerbis ſuis inſiſtant firmiter, quæ ſint rata atq; perpetua. Diem autem & horam neminem, præter patrem, ſcire: hac uoce eos prorſus à ſcrupuloſiori inquiſitione auocans. Decimumnonum adijcit: Securitas ſumma, ſicut ante diluuium erat, Noe concionante. In fine hortatur ad uigilantiam. horam enim eſſe incertam: & plurimum referre, quomodo quiſq; inueniatur. Declarat autem Chriſtus eam adhortationem à ſimili, quòd prudens ſeruus cogatur uigilanter obſeruare heri reditum: ſin minus, quòd ſecurus aut maleficus poſtea daturus ſit pœnas. Matthæi 24. Marci 13. Lucæ 21.

Vt autem magis torporem excutiat, præmia ac pœnas proponit, idq; per ſimile: quòd uirgines quinq; prudentes, inſtructæ oleo et lampadibus, ſponſum comitentur: reliquæ quinq; fatuæ dormitantes, & oleo deſtitutæ, excludantur. Qui typus admonet, non eſſe conuerſionem procraſtinandam. Proponit & ſimile de elocatione talentorum. ubi ij qui fructum adferunt Domino, præmijs ornantur: qui uerò defoderat, ſpoliatur, & punitur. Hæ ſimilitudines extra inſtitutum Chriſti nō debent extendi. Intentio autem Chriſti eſt, ut uigilantiam inculcet, ſingulis momentis præſtandam. Matthæi uigeſimoquinto.

Monet etiam, ne patiantur crapula, ebrietate & curis huius uitæ grauari corda: et ut ardenter orent, ut et fugere imminentia mala, & ante filium hominis ſtare queant. Lucæ 21.

Huic grauiſſimæ concioni adiungit Chriſtus patefactionem de forma, proceſſu & fine extremi iudicij, in quo ipſe futurus ſit iudex in maieſtate, ſtipatus angelis. Quòd omnes gentes ſit congregaturus ante ſe: quòd protinus futura ſit ſegregatio, aliquot à dexteris, aliquot à ſiniſtris conſiſtentibus: quòd duplicem laturus ſit ſententiam, unam in benedictos ſui patris, hoc eſt credentes, quorum etiam opera ſit celebraturus et cōpenſaturus: alteram in maledictos, hoc eſt incredulos, quorum peccata manifeſtaturus & puniturus ſit. Prior cœtus in regnū Dei transferetur, alter in ignem æternum cum Diabolis præcipitabitur. Et quòd ibi nulla excuſatio locum ſit habitura: quòd ut iuſtorum uita & beatitudo erit æterna, ita & impiorum ſupplicia æterna.

Hiſce conſummatis, clarè prædicit, in eo Paſchate quod poſt biduum eſſet futurum, ſe captum & crucifixum iri. Matth. 26.

Interea temporis Hieroſolymis apud pontificē Cayapham frequentiſſima ſynodus reliquorum Pontificum, ſcribarum & ſeniorum cogitur: qui omnes in eam ſententiam pedibus, quod dicitur, eunt, IESVM Chriſtū eſſe interficiendum, doloq; capiendū: idq; maturè, adhuc ante celebrationem feſti Paſchatos, ne res noua pariat tumultū in populo, ſi ipſo feſto eum trucidare uellent. Apparet autem, aliàs ipſos non habituros fuiſſe iſtius feſti rationem, modò Chriſtū tollerent, tanquam ſuæ religionis hoſtem pernicioſiſſimum. Nam quid ante paucos dies in templo egiſſet, omnibus notiſſimum erat. Matthæi uigeſimoſexto, Marci decimoquarto, Lucæ uigeſimoſecundo.

Aberat autem tum Ieſus in Bethania, in domo Simonis Leproſi: ſic cognominati, quia lepra primùm infectus, à Chriſto ſanatus erat. ibi & hoc memorabile accidit, quòd mulier ad IESVM accedens, unguento precioſo, fracto etiam alabaſtro, caput eius perfundit: quod diſcipuli uidentes ægrè ferunt, quaſi eſſet inutilis profuſio, & minus grata ipſi Chriſto, ut qui antea non cōſueuerat tam precioſe ungi. æſtimabant enim unguentum trecentis denarijs. Sed Chriſtus probat factum, & addit interpretationem: quòd ſepulturam ſuam denotet iam inſtantem, nec ſit eius memoria in Eccleſia peritura. Matthæi 26. Marci decimoquarto. Eſt aūt hæc tertia Chriſti inunctio, à cæteris euidentibus circumſtantijs diuerſa.

Hoc autem tempore & Iudas Iſcariotes, unus ex diſcipulorum numero, clàm diſcedit, & cum principibus ſacerdotū paciſcitur, de proditione IESV Chriſti magiſtri ſui, certo ſtipendio. Ac conueniunt utrinq;, de argenteis triginta. Fortè Iudas reſciuit decretum Pontificum Hieroſolymitanorū, quòd IESVM uellent de medio tollere, nec ei licentiam concionandi, ſibiq; inſultandi amplius promittere. audiebat etiā, Chriſtū nihil aliud quàm mortē ignominioſiſſimā ſibimet præſagire: ac pertæſus iā erat paupertatis, periculorū & odiorū, ſibi que in tempore amicos & opes parare cogitabat:

non

Digitized by Google

non obſcure augurãs, diſcipulos Chriſti in maximis anguſtijs deinceps futuros. Læti autem iam ſunt pontifices, ac tantum nõ triumphant, accepto uno ex Chriſti ſcholæ & collegio, qui ſuis iam partibus accederet, & pecunia ſibi eſſet addictus, ſuasq́; machinationes omnes ſtrenuè eſſet adiuturus. Neq; eſt ignauus Iudas, ſed opportunum tempus tradendi callidè obſeruat. Teſtatur autem hiſtoria ſequens, quòd perfricta fronte, rurſus ſe adiunxerit Chriſto familiariter, quaſi omnium fraudum expers.

DE QVARTO ET VLTIMO PAſchate, in quo Ieſus Chriſtus agnus Dei peccata totius generis humani portauit, ac feliciter reſurrexit, uictor peccati, mortis & diaboli, parta iuſticia quæ omnibus in Chriſtum credentibus debet communicari.

ANte diem Paſchæ, ut Iohannes ait, ſeu primo azymorũ die, ſcilicet inſtante (nam ipſo Paſchatis feſto azymi dies inchoabantur, ſeu die paraſceues, quem Latini modò Iouis nominant) IESVS ablegat diſcipulos Petrum & Iohannem, Hieroſolymã, ut præpararent Paſcha. nec hominem nominat, ſed eis ſignum proponit, ut hominem quem conſpexerint lagenam aquæ portare, ſequantur, & ei exponant mandatũ IESV, quòd uellet apud eum paſcha comedere, ut commodum locum ei rei in ſua domo daret. Abeunt autem diſcipuli: occurrit talis homo, promptè conceditur locus, agnus à diſcipulis præparatur ritu à Deo præſcripto. Nicephorus aſſerit libro primo, capite uigeſimooctauo, in domo Iohannis euangeliſtæ, ſita ad montẽ Sion, eam cœnam fuiſſe peractam. Sed Euangeliſtæ non meminerunt.

Veſpere iam facto, & præparato agno (nam ut à ueſpere diem ordiebantur Iudæi, ita & feſtum Paſchatis ab eo tempore initium habebat) hoc eſt, ueſpera die Veneris, ut uocamus hodie, præcedente, IESVS Chriſtus cum duodecim (ecce Iudas adeſt) diſcumbit. Matthæi 26. Marci 14. Lucæ uigeſimoſecundo. Non autem dubium eſt, quin ritu Iudaico eam ceremoniam Chriſtus peregerit ſtando, accinctus, & baculum tenens. Vſi autem ſunt Euangeliſtæ uocabulo diſcumbendi, pro ad menſam accedere: & peractis ritibus præceptis, hauddubiè conſedit.

Initiò autem habet concionem, exponens, ſe ſummo deſiderio hoc paſchate cum ſuis ueſci. Cauſas exponit, quia hoc ſit poſtremum: quia iam ſit paſſurus. Deinde poculum præbet, & dicit ſe poſthac non amplius uſurum tali cœna & potu: & ſubinde inſerit doctrinam de regno æterno, ſuoq́; aduentu in nouiſſimo die. Lucæ uigeſimoſecundo.

Deinde inter edendũ clarè monet, unum ex ſuis diſcipulis hic ſecum ueſcentibus, ſe proditurum. & atrociſſimas pœnas prædicit, ut erga hoſtem etiam ſuam benignitatem declararet, ſi fortè ad pœnitentiam reuocari poſſet. Quo audito, cõtriſtantur omnes uehementer: ac quilibet ſolicitè quærit de ſe. deniq; & Iudas ipſe erumpit, nullam pudoris ſignificationem præ ſe ferens, latère Dominum credens quod clàm peregerat: Nunquid ego ſum, inquit, Rabbi? Ieſus reſpondit, Tu dixiſti. Verùm eam reſponſionem quaſi ambiguã ſuſtinet adhuc, fortè & cæteri diſcipuli nõ ſatis intellexerũt. Matthæi 26. Marci 14.

Dum autem ita ſimul comedunt, IESVS teſtamentum ſuum condit, & ceremoniam nouam orditur atque inſtituit, abrogans priorem illam agni paſchalis comeſtionem, & nouam præcipiens, idq́; tali modo. Sumpto enim pane, benedicit & frangit, ac dat diſcipulis ſuis, inquiens: Accipite, comedite, hoc eſt corpus meũ, quod pro uobis datur: hoc facite in mei commemorationem. Similiter & calicem accipiens, gratias egit, et dedit eis, dicens: Bibite ex hoc omnes: hic eſt ſanguis meus noui Teſtamenti, qui pro uobis effunditur in remiſſionẽ peccatorum. Ac monet ſe iam paſſurum, & regnum æternum inchoaturum. Matth. 26. Marci 14. Lucæ uigeſimoſecundo.

Sicut autem uerba teſtamenti humani, à ſanis hominibus ante mortem prolata, ſunt certa, euidẽtia & perſpicua: ſic nullum debet eſſe dubium, quin Chriſtus, fons ſapientiæ, etiam à ſermone nomen habens, diſertè & propriè & planè ſit in hac actione locutus: neq; indigeat interpretibus, qui cogitationibus ex ratione humana ſumptis ei ſuccurrant. Corpus ſuum comedi pane, & ſanguinem ſuum bibi uino, affirmat & ordinat, non figuram aut umbram. Verbo eius et omnipotentia noſtra innitatur fides, ſicut pater è cœlo eum audiri iubet: licet omnis philoſophia hic, ſicut et in cæteris fidei articulis, reclamet. Copulantur autem, & promiſſio de remiſſione peccatorum per meritum Chriſti, & ſumptio panis, de quo ait, Hoc eſt corpus meum: & uini, de quo ait, Hic eſt ſanguis meus: ac ſimul ore ac fide percipi debent. Verùm hæc alibi copioſius. Ideo autem hoc teſtamentum cõſtituit, ut Eccleſia omnibus temporibus euidentem & illuſtrem applicationem haberet ſuorum beneficiorum.

Magna cœnæ parte peracta, ſurgit: & accinctus linteo, peluiq́; accepta, incipit diſcipulis lauare pedes. Ad Petrum cum ordo ueniſſet, renuit: ſed neceſſitatem exponit Chriſtus, adeò ut non ſit ſecum habiturus partem, niſi lotionẽ à ſe acceperit. Poſtea totus lauari cupit: uerùm monetur, ut contẽtus ſit lotione pedum. Lotione abſoluta, rurſus conſidens, docet hoc factum eſſe exemplum, ut et ipſi ſimiliter facerent, mutuis charitatis officijs. & rurſus quædam meminit de proditore, & ſignificat id Pſalmo 41 prædictum eſſe. Iohan. 13.

Repetit autem ſermonem de proditore ſuo, quòd ſedeat in menſa ſecum: quo audito, diſcipuli inter ſe quærunt, quis nam ſit. Lucæ 22. Iohan. 13.

Hinc apparet, quòd Iudas cœnæ interfuerit. ac mirum eſt, cum tot admonitiones potuiſſe abſq; rubore ac lachrymis audire. Mira etiam Chriſti manſuetudo & patientia, deniq; etiam pietas erga ſuum hoſtem elucet, quòd non tractat eum acerbius, non repellit palàm, ſed ſummis etiam beneficijs eum adhuc afficit. quibus ſatis teſtatum facit, ſe non delectari eius interitu, & ex animo cupere ut agat pœnitentiam. neq; dubium eſt, quin etiam propterea cumularit ſua in hunc miſerum hominem beneficia, ne poſtea agnoſcens peccatum, deſperationi ſe totum dederet, ſed ad clementiſſimum ac mitiſſimum Chriſtum ſe reciperet.

Innuit aũt Petrus Iohanni, in ſinu Chriſti recũbenti, ut ex Domino diſertè, quis nã ille proditor eſſet, quæreret:

ed by Goo

reret: idq́; facit Iohannes. Reſpondet autem Chriſtus: Is eſt, cui intinctam panis buccellam porrigo. Et ſtatim accepto panis fruſtulo, Satanas in hominem quem prius etiam faſcinauerat, prorſus intrat. quod Chriſtus perſpiciens, addit: Quod facis, fac citius. Iudas igitur accepta illa buccella, continuò egreditur. Diſcipuli autem reliqui nondum omnia aſſequuntur.

Hymno dicto, contentio inter diſcipulos exoritur, quis ipſorum maximus futurus eſſet: animaduertebant enim, rerum maximarum mutationes iam inſtare. Sed Chriſtus prorſus eis eximit cogitationes de regno mundano, ac ſpem præcidit, prohibens ipſis imperia politica, & diſcernens ab ipſorum officio. Deinde inculcat, ipſos futuros eſſe miniſtros: idq́; à ſuo exemplo. Tertiò, ipſorum regnum & gloriam in altera uita ſecuturam, ac in nouiſſimo die primùm reuelandam eſſe. Lucæ 22. Rurſus mentionem inijcit de ſuo tranſitu: & ipſos diſcernit à ſua actione, quòd iam ſe non poſſint ei ſocios præbere. monet, ut ſe mutuò diligant: idq́; etiam profeſſionem ipſorum poſtulare. Iohan. 13.

Poſtea dicit, omnes in ſe ſcandalum paſſuros, idq́; iuxta prophetiam Zachariæ 13. Percutiam paſtorem, & diſpergentur oues gregis. Conſolatur tamen, quòd reſurrecturus ſit, & placidè ipſos uelit recipere, ſeq́; ipſis manifeſtare. Poſtea etiam peculiariter affatus Petrum, inquit Satanam expetiuiſſe, ut eos cribraret: uerùm ſe oratione obtinuiſſe, ne Petri fides deficeret: & ipſum aliquando conuerſum, debere fratres ſuos confirmare: ſed Petrus confidenter reſpondet, ſe non defecturum eſſe à Chriſto, uel ſi reliqui omnes ſcandaliſentur: imò ſe paratū eſſe pro Chriſto uitam profundere. Chriſtus reſpondet, eum aliquando id facturum: Sed iam in hac nocte, priuſquam gallus bis cecinerit, ter me negabis. Sed Petrus conſtanter pernegat, ſe id facturum eſſe: & adſtipulantur cæteri omnes. Matthei 26. Marci 14. Lucæ 22. Iohan. 13.

Poſt hæc rurſus monet, certaminibus nunc opus eſſe, & iam oportere ſcripturam impleri Eſaiæ quinquageſimotertio: Cum iniquis deputatus eſt. Diſcipuli id quod de gladio prouerbialiter Chriſtus dixerat, non intelligentes, duos gladios aiunt in parato eſſe. Sed Chriſtus reſpondet, Satis eſt: ſubindicans, res iſtas quas nunc moliatur, non eſſe corporalibus armis gerendas. Lucæ uigeſimoſecundo.

Cum iam diſcipuli mœſticiam aliquam præ ſe ferrent, Chriſtus eos erigere atque ſolari incipit, ne propterea turbentur nimium: ſed credant in ſe, ut in uerum Deum. Secundò, quod eis paraturus ſit hac ſua paſſione locum in cœlo. Tertiò, quòd eos ſit recepturus aliquando prorſus ad ſe in uitam æternam.

Thomas cōmuni nomine, ipſorum iuſticiam & imbecillitatem prodit: libereq́; profitetur, ſe neſcire quò ſit abiturus. Chriſtus docet, ad patrem ſe iturum: ac non patêre cuiquam ad patrem acceſſum, niſi per ſe: imò in ſe patrem cognoſci. Mox Philippus coràm patrem intueri geſtiens, rogat ut patrem ſibi cæteriſq́; commonſtret. Sed Chriſtus docet, ipſos debere eſſe contentos, quòd ſe uideant, propterea quòd ipſe in patre, & pater in ipſo ſit, nec alia magis arcana inueſtigent. Deinde: Verba, ait, ſe ex uoluntate patris proferre. Deniq́;, opera de ſe teſtimoniū perhibere, quòd ſit uerus Deus: & prophetat de operibus Eccleſiæ, docet de oratione in ſuo nomine facienda, de ſua interceſſione apud patrē, de donatione Spiritus ſancti, et quòd mundus non ſit eius capax: de perpetua defenſione ſuorum, de ſuo diſceſſu, de uita æterna, & plena cognitione Dei: de uerbo Euangelij, eiuſq́; fructu.

Interpellat autem & Iudas, concionem Chriſti non ſatis intelligens, quomodo ſeſe eſſet manifeſtaturus. Chriſtus reſpondet, uerbo ſe id facturum: & prædicat uerbi ſui efficaciam, dignitatem & autoritatem.

Pollicetur peculiarem Spiritus ſancti miſſionem, cuius auxilio omnia rectius ſint intellecturi, quæ à Chriſto audiuiſſent.

Rurſus autem monet de paſſione ſua, & eius fructibus, quòd pacem cordium eſſet impetraturus. Quapropter ipſos non debere nimium mœrere. Se enim iuxta patris cœleſtis conſilium, & propter amorem mundi ſubiturum iſta omnia: ac principem huius mundi ſuperaturum, nec ſuccubiturum eſſe.

Hac concione abſoluta, nocteq́; ingruente, monet ut iam ſurgant, & excedant ciuitate, rectà ad montem Oliuarum ituri. Iohan. 14. Cæterùm quoto die hoc paſcha celebrauerit, inferius attingemus, ubi ſimul de tempore paſſionis diſſerendum erit.

In itinere porrò ſalutari doctrina diſcipulos imbuit Chriſtus, docens de bonis operib. in genere, qui ea præſtare poſſint, quomodo fieri debeant, & quo fine: de dilectione in ſpecie, primæ & ſecundæ tabulæ. Cauſæ recitantur: primùm ſuum exemplum, deinde ipſorum uocatio, de oratione, de perſecutione toleranda. rationes ſunt à ſuo exemplo: à cauſa, quòd non ſint de mundo, & tantum nomen Chriſti ſonent: quòd cæci ſint, quòd contra ipſum Deum ſæuiant. de Spiritu ſancto, & eius officio, de miniſterio Apoſtolorum. Iohan. 15.

Admonet etiam, quantæ tempeſtates ſint excepturæ Apoſtolos: quòd excommunicabuntur, & interficientur ſingulari cum triumpho, quaſi blaſphemos homines iugularent: idq́; tamen ait facturos eſſe homines, qui Deum non rectè norint. Docet rurſus de ſua paſſione, & eius meritis, quòd Spiritum ſanctum ſit impetraturus. De miniſterio Spiritus ſancti, quòd taxaturus ſit mundum de peccato, iuſticia & iudicio: quòd Spiritus ſanctus ipſos in percipienda doctrina, quam nondū plenè aſſequebantur, ſit adiuturus.

Iterum autem inculcat de ſuo diſceſſu, quod cum non intelligerent, pergit eis explicare, quòd maximo ſint futuri luctu, mundo contrà triumphante. Sed ipſos rurſus conſolationem & gaudium accepturos. idq́; amplificat à pariente muliere, quæ dolores initio partus habet: ſed infante nato, præ gaudio omnium laborum obliuiſcitur. Sic promittit ſe rurſus eos uiſurum, & æternam lætitiam allaturum eſſe. Commemorat & fructum paſſionis ſuæ, orationem: & commendat patris in ipſos amorem & beneuolentiam, quam quidem propter fidem in Chriſtum conſequantur. Subijcit autem rurſus commonefactionem, quòd diſcipuli ſint eum deſerturi: & mox addit, quòd in toto curriculo uitæ ſuæ aduerſitates ſint habituri: quibus non debeant frangi, ſed in Chriſto confidere, qui mundum uicerit. Iohan. 16.

His finitis, ad orationem ardentiſſimam ſe conuertit, ſublatis in cœlum oculis. Petit autem, ut nunc clarificetur

oogle

rificetur. ac docet ſimul de uita æterna, de uera Dei cognitione, de ſuo officio: de ſua æterna gloria, quam ante mundi conditionem apud patrem habuerit: de uerbo ſuo. Applicat ſuum meritum cunctis credentibus, et diſcernit mundum non credentem. Orat pro Ecclesia, ut nomen Dei in ea ſanctificetur: & ut Deus in credentibus habitet, atque ad uitam æternam transferat. Non autem magis ſeria hactenus oratio à Chriſto recitata eſt, quàm hæc: & ita gratior debet cunctis eſſe, quia applicationem uniuerſalem meritorum Chriſti continet.

PASSIO DOMINI NOSTRI IESV CHRISTI pro peccatis totius mundi.

ACTA IN HORTO.

VEniunt tandem Chriſtus & diſcipuli trans torrentem Cedron, in uillam Gethſemane, in hortum, quem ſimul ingrediuntur. Frequenter autem antea quoq; in eo loco fuerat Chriſtus, non ignarus ibi ſe initium paßionis ſuæ facturum eſſe. Iubet autem diſcipulos conſidere: & peculiariter aſſumpto Petro, Iacobo & Iohanne, paulo longius à ceteris abducit: fortè ut quia prius ſuam gloriã in monte conſpexerant, nunc etiam ingentem eius humilitatem coràm intuerentur. ac cœpit cohorreſcere, ac mœſtus eſſe: idq; clarè ſignificat, animam ſuam dicens eſſe perturbatam uſq; ad mortem. Hortaturq; ut ſecum uigilent, & preces ad Deum faciant, ne in tentationem incidant. Mox ab ipſis ad iactum lapidis progreſſus ac ſegregatus, in faciem ſuã ſe proſternens, orans clara uoce: Pater, inquit, ſi eſt poßibile, tranſeat à me calix iſte: ueruntamen non ſicut ego uolo, ſed ſicut tu uis. Ex iſtis anguſtijs ſurgens, uenit ad diſcipulos: quos offendit dormitantes. Simonẽ aũt alloquitur, blandè increpans, quòd ne una quidem hora ſecum poßit uigilare: & omnes cohortatur, ut iam orent, ne in tentationem cadant: ſpiritum quidem in ſe promptum eſſe, ſed carnem infirmam. Abit autem iterum ad orandum, & eadem precatur. & rurſus ad diſcipulos redit: ſed ipſi altiùs dormiunt, & ut ſomnolenti non habent quod Chriſto reſpondeant. Tertiò ad locum orationis reuertitur, eadem petens. Matthæi 26. Marci 14. Lucæ uigeſimoſecundo.

Dum autem ita luctatur, ecce angelus è cœlo apparet, eum confortans. Pergens autem in ſua acerrima lucta, prolixius & ardentius inuocat: ita etiam, ut iam ſanguinis guttæ ex eius corpore erumperent, & in terram decurrerẽt. Lucæ 22. id quod de nullo unquã homine compertum eſt. Teſtantur autem iſti pauores, luctæ cum morte, et cruenti ſudores, immenſum eſſe peccatorum pondus totius humani generis, propter quæ tantos cruciatus IESVS Chriſtus ſuſtinet: item, quãta ſit ira Dei: ac quantæ pœnæ nobis omnibus incubuiſſent, niſi is Mediator ueniſſet. Declarant etiam immenſum amorem filij Dei erga genus humanum, qui ut noſtræ ſaluti conſuleret, tam acerbos & triſtes cruciatus non abhorruit. Probant Chriſtum uerum eſſe hominem, ac patiendo noſtram ſalutem parare ac recuperare.

Etſi autem nulla creatura anguſtias, quas hoc in loco Chriſtus perpeſſus eſt, explicare poteſt: tamen cõſiderari eas neceſſe eſt, quantum in hac imbecillitate naturæ noſtræ fieri poteſt.

Exiſtimant autem docti, in iſtis atrociſsimis pauoribus & conſternationibus, ſicut alijs hominibus naturaliter uſuuenire ſolet, in Chriſto uero homine ſanguinẽ ad cor recurriſſe, idq; propemodũ ſuffocaſſe. Sed Chriſtum, accepta diuina cõſolatione per angelum, fortißimè pauores retudiſſe, adeò ut ſanguis rurſus à corde repulſus, etiam exteriora ruperit, ac per poros effluxerit. Verùm rem tantam ritè explicari non poſſe, antea ſumus teſtati.

Abſoluta ſua precatione redit ad diſcipulos, qui ſomno oppreßi iacent. Excitat aũt eos, familiariter obiurgans, quòd omnes in tantis periculis ſomno indulgerẽt. In propinquo enim eſſe, ut filius hominis tradatur in manus peccatorũ: & cohortatur eos, ut ocyus ſurgant, iam in propinquo ſuum proditorem cum hoſtibus adeſſe: ac monet, ut amplius orent, ne intrent in tentationem. Ingens autem hic diſcipulorũ ſtupor deſcribitur: ut toti generi humano conſtaret, ſolum IESVM Chriſtum in ſua paßione et expiatione peccatorũ relictum, et diſcipulos uehementer fuiſſe imbecilles: quos tamen quia paulatim proficiebant, tolerat.

Adhuc Chriſto cum diſcipulis loquente, ecce aduenit hoſtium multitudo, miſſa à pontificibus, magiſtratibus templi & ſenioribus, armati gladijs & fuſtibus, laternis & facibus inſtructi: & anteſignanum atq; ducem agit Iudas Iſcariotes, unus ex Apoſtolis & conuictoribus Chriſti: quem non dubiũ eſt, antea cum Chriſto docuiſſe gratam Euangelij uocem, & miracula iuſſu eius edidiſſe. Matth. 26. Marci 14. Lucæ 22.

Ieſus Chriſtus autem ipſis uiſis, non conſuluit ſibi fuga: uerùm omnia exactißimè præſciens, quæ ſibi erant euentura, ſpontè obuiã eis progreſſus, placidè affatur: Quem nam quærant? Et cõfeſſus ſe eſſe IESVM, ſtatim omnes ea uoce ueluti fulmine perculſi ac proſtrati in terram cum Iuda corruunt, ſuarum minarum & armorum obliti. Voluit autem Chriſtus hoc miraculo eos monere de pœnitentia: item ut manifeſtum fieret, ſe ſpontè ſeſe dedere paßioni, nec inuitum ad eam hoſtium ſolummodo ui ac furoribus pertractum eſſe: præterea ut conſtaret, quid iratis uerbis ac manu poſſet, qui blanda reſponſione & confeßione tam iratos hoſtes proſterneret.

Cum iam rurſus humo ſe erexiſſent, nondum in eum impetum facere poſſunt. Denuò igitur Chriſtus quærit, quem uelint? At ipſi, IESVM ſe dicunt quærere. Ibi iterum reſpondet, ſe eſſe: ac præcipit eis, ut ſe ſolũ capiãt, & diſcipulos ſuos liberè dimittant. Iohan. 18. Mira autem res eſt, quòd hoſtes ſæuißimi hic coguntur ad inermem uirum conſiſtere, et aſpectu eius tantopere terrentur, ut quaſi effœminati, ibi armorum & manuum ſuorum uſum neſcirent. Iohan. 18.

Tandem Iudas etiam, hiſce miraculis nihil motus, impudentißima fronte accedit, ac oſculo uoceq; Ieſum ſalutat: Aue, inquiens, Rabbi. Hoc enim ſignum eis dederat, ut eum cui oſculum fixiſſet, quem que Rabbi appellaſſet, comprehenderent, & cautè ducerent. Cogitent uerò omnium piorum pectora, quàm tetra res ſit, organum fieri Diaboli, ſiue ambitione, ſiue auaricia. IESVS placidè Iudam alloquitur, Amice

ad quid

ad quid ueniſti? num oſculo tradis filium hominis? Tunc demum cateruatim in IESVM irruũt, ac uincula inijciunt. Matth. 26. Marci 14. Lucæ 22.

Diſcipuli iſta uidentes, quærunt, an gladio uim illam propulſare debeant? Petrus uerò non expectato reſponſo, Malcho pontificis miniſtro dextram auriculam gladio extracto amputat. At Chriſtus non probat factum, ac iubet eum gladium in uaginam recondere, grauiſſimas adijciens rationes. Primùm, quòd omnes gladium præter uocationem uſurpantes, gladio debeant perire. Secundò, quòd non indigeat patrocinio hominum. nam ſi auxilium uellet, poſſe ſe aliquot legiones angelorum impetrare à patre cœleſti. Tertiò, oportere ſe iam pati, ſicut à patre ſit præfinitum. Quartò, alia ratione, niſi profuſione ſanguinis, Scripturas impleri nõ poſſe. His ita expoſitis, in momento auriculam ſeruo reſtituit, etiam hoſtibus benefaciens: & ne quis diceret ſe uiolenter in ulla re egiſſe, ſed tanquam ouis ad mactationem ſuam accederet.

Dum autem conſtrictus uinculis in harpyiarum manibus hæret, infracto hoſtes ſuos animo cõpellat, expoſtulans cum eis, quare armati progreſſi ſint, tanquã latronem publicum capturi: cum intrepidè hactenus in templo Hieroſolymis, cæteriſq; publicis locis docuiſſet, nec inuaſiſſent ſe tanquam hoſtem: Sed ipſos iam horrendis tenebris iactari, atq; hoc modo ſcripturas impleri. Sic etiam hoſtes monet de Scripturis, ſua innocentia, ipſorum tetris peccatis, ſed fruſtra: pergunt enim furenter. Diſcipuli autem, paſtore capto, in fugam ſe conijciunt: & unus apprehenſus ab hoſtibus, reiecta ſindone nudus aufugit. Matth. 26. Marci 14. Lucæ 22. Iohan. 18.

ACTA CORAM PONTIFICIBVS, ſeu Magiſtratu Eccleſiaſtico.

Ingreſſi urbem cum captiuo IESV, primùm eum ad Hannam deducunt, quòd fortè in itinere ea domus primùm occurreret: tum quòd Caiphæ pontificis ſocer eſſet, gratificaturi utriſque. Ibi arctius uincitur. Inde autẽ rectà in domum Caiphæ, qui eo anno ſummi pontificis munere fungebatur, pertrahitur: ubi & cæteri ſacerdotes, ſcribæ & ſeniores conuenerant.

Sequebatur autem IESVM Petrus è longinquo, & alius quidam diſcipulus: qui cum notus eſſet Pontifici, intromiſſus eſt. Petro autem ad oſtium pauliſper expectante, impetrauit ille alter diſcipulus ab oſtiaria, ut & ipſi ingredi liceret.

In inferiori aulæ parte, miniſtri congeſtis & accenſis prunis, propter nocturnum frigus ſe calefaciunt. Ad eos Petrus rerum finem expectare uolens, accedit calefaciendi ſui gratia. Eum conſpicata ancilla, tanquã ignotum, procaciter eum alloquitur: Et tu Ieſu Galilæi es diſcipulus? Petrus negat, & ſe neq; noticiam eius hominis habere ait, nec ſcire quid dicant. Paululuméq; in atrium excedit, ibi galli cantum audit. Sed redit intrò, peccato dormiente in ſua conſcientia.

Interea coram toto cœtu princeps Sacerdotum inquiſitionem doctrinæ Chriſti inſtituit, non obijciens ei falſa dogmata: ſed iubens eum indicare, quid nam docuerit? IESVS de iniquo eum proceſſu redarguens, quòd uinctum iudicio ſiſterent, nec haberent quod obijcerent, ait: Se palàm in templo, in ſynagogis ac cœtibus Iudæorum ſemper docuiſſe, nihil uerò in angulis egiſſe, & prouocat ad ipſos auditores, à quibus quid docuerit eſſet audiendum, cum manifeſta ſit ſua doctrina. Hoc reſponſo dato, miniſter aſſiſtens, audiens negligentiam ſacerdotũ & iniquum proceſſum carpi, alapam in gratiam dominorum IESV impingit, dicens: Siccine te oportet Pontifici reſpondere? At IESVS, quia de doctrina agebatur, indicat, teſtimonijs ſe conuincendum eſſe, ſi malè reſponderit: ſin bene, debere eum continere manus.

Nihil autẽ abſterriti ſacerdotes & reliqui, ſtudioſè cauſas inueſtigant, ob quas eum morti tradere poſſent: ſed uel comminiſci nullas queunt. Anxiè autem teſtimonia inquirunt: quæ tamen proferuntur eiuſmodi, ut ipſiſmet non ſatisfaciant. Denique quidam prodeunt in medium, qui affirmãt Chriſtum docuiſſe, ſe poſſe ac uelle templum hoc manu factum deſtruere, & in triduo reſtaurare ſine manibus factũ. Verùm neq; in eo teſtimonio cõſentiebant. Princeps tamen ſacerdotum urget IESVM: uerùm ipſe tam craſſa & manifeſta mendacia non dignatur ulla reſponſione.

Tum princeps ſacerdotum ſeriò rem aggreditur: Adiuro, inquit, te per Deum uiuum, ut dicas nobis, an tu ſis Chriſtus, filius Dei benedicti. IESVS clarè & diſertè reſpondet: Tu dixiſti, ego ſum. & addit teſtimonium: Veruntamen, inquit, dico uobis: Amodo uidebitis filium hominis ſedentem à dextris uirtutis Dei, & uenientem in nubibus cœli. Hæc certè nulli quàm filio Dei conuenire poſſunt. Sed princeps ſacerdotum, tantum abeſt ut lõgius iſta cum IESV diſputaret, ut continuò ueſtimenta diſrumpens exclamet: Blaſphemias dicit, nullis amplius teſtibus eſſe opus, uel ſolam hanc blaſphemiam morte eſſe dignam. Conſuluntur et reliqui: hi omnes uno ore decernunt, eum mortis reum eſſe. O' cæcum, peruerſum et iniquum iudicium. Fatetur hic uir ſe eſſe Meſſiam ac filium Dei: inde mox infertur, eum occidendum eſſe. An non decebat eum de errore conuinci? Atqui uerè deſtinatus erat morti Meſſias: uerùm hanc Iudæorum iniquitatem & rabiem minimè probabat Deus.

Iſta cernentes miniſtri, nullum non contumeliæ genus in innocentem uirum exercent, illudentes ei, & in faciem expuentes, ac colaphis cædentes. Alij etiam contecta eius facie, pugnis eum in faciem percutiunt, ac iubent eum uaticinari, quis eũ percuſſerit: diraq; in eum conuicia congerunt. Tales nimirum ſunt ſatellites, miniſtri ac ſocij Pontificum ac ſacerdotum: partim manifeſtè, partim occultè, confeſſores ueritatis, præſertim uerò cõcionatores, contumelioſiſſimè tractãtes, nullis non probris uexantes, et Diabolicis ſarcaſmis exagitantes.

Dum iſta peraguntur, alia ancilla Petrum uidet, & dicit eum cum IESV Nazareno fuiſſe. Idẽ alij ei obijciunt: ſed Petrus iterum negat, ſe nõ eſſe, neq; hominem nouiſſe, addito etiã iuramento. Poſt horæ interuallum, alij de eadẽ re inſimulant: idq; ex ſermone manifeſtum eſſe. Cognatus etiam Malchi aſſeuerat, ſe ipſum in horto conſpexiſſe. tunc etiam ſe deteſtari & iurare incipit, ſe nõ eſſe eius diſcipulum, neq; eum nouiſſe. Et cõtinuò gallus ſecundò cantauit. Et cõuerſus Ieſus, Petrum eſt intuitus. tum primùm cœpit agnoſcere lapſum ſuũ horrendum: nec potuit ampliùs hominum conſpectum ſuſtinere, ſed foràs ſe cõferens, amarè fleuit. Sic quæ Chri

ſtus

ſtus prædixerat, omnia complebantur: & in aula pontificis Petrus abnegat, id quod myſterio non caret: ſicut etiam Iudas in aula ſacerdotum triginta argenteis Chriſtũ uendit ac prodit. Matth. 22. Mar. 14. Luc. 22. Ioã. 18.

Sub crepuſculum rurſus coeunt pontifices, ſeniores & ſcribæ: & rurſus ſiſtitur Chriſtus concilio. nam interea inter impios miniſtros uariè exagitatus fuerat. Denuò aũt interrogatur, an ſit Meßias? Ieſus reſpondet: Nihil apud uos proficio: ſiue confitear uobis, non creditis: ſiue interrogem, non reſpondetis, nec me dimittitis. Ac repetit, quòd eum poſthac uiſuri ſint, ſedentem à dextris uirtutis Dei. Inferunt igitur: Num tu ergo es filius Dei? reſpondet: Vos dicitis, ego ſum. Abrumpitur igitur actio, omnesq; iudicant, ſe nullo amplius teſtimonio indigere. Luc. 22.

ACTIO CORAM PILATO, SEV magiſtratu politico.

Lata iam ſententia in Ieſum, quòd ſupplicio capitali afficiendus eſſet, è domo Caiphæ ad prætoriũ, in quo Pilatus ex urbe Roma miſſus ius dicebat, tanquã politicus magiſtratus, ducebant, ut confeſtim Ieſus occideretur. Mat. 27. Mar. 15. Luc. 23. Iohan. 18.

Iudas autem rabiem Pontificum uidens, & audiens Ieſum nullius criminis eſſe reũ, incipit iudicio Dei peccatum ſuum conſiderare: & repentè adeò augeſcit, ut agnoſcat, ſe Meßiam ſceleratè tradidiſſe, nec potuiſſe ullum maius peccatum cõmitere. Eueſtigiò igitur triginta argentos ad ſacerdotes reportat, clarè teſtificãs, ſe peccaſſe, quòd iniuſtum ſanguinem tradidiſſet. Sed ipſi detrectant eam pecuniam recipere, & occinunt, ea ſe eius cõſcientiæ relinquere. Iudas igitur properè in templum currit, eò abijciens proditionis argenteos: & peccatorũ pondere, terroribusq; diaboli uictus, uitã ſuam fœdè laqueo finit: crepansq; medius, inteſtina effundit. Sacerdotes hypocritæ nolunt pecuniam in corbonã mittere, eo quòd eſſet precium ſanguinis: ac cõmuni conſilio poſtea agrum figuli in ſepulturam peregrinorum emunt. Idq; iuxta prophetiam Zachariæ factum eſt, capite 11. Et acceperunt, inquit, triginta argenteos, precium æſtimati, quem æſtimatum emerunt à filijs Iſrael, & dederunt eos in agrũ figuli, ſicut conſtituit mihi Dominus. Matth. 27. Act. 1. Eiuſmodi nunc pœnas luit, qui ob pecuniam cum impijs ſacrificulis colluſerat, nec ueniam à Chriſto precabatur. Quales uerò pœnas dabũt, qui poſterioribus temporibus longè maiori precio IESVM impijs ſacrificulis produnt atq; proſtituunt?

Vide autem rurſus inſignem perſecutorum hypocriſim. Iudæi enim in prætorium nolebant ingredi, ne aliquid impuritatis contraherẽt, ob feſtũ Paſchatis, quod ſub ueſperam comedendũ erat. Pilatus igitur egreſſus, quærit: qualia contra hunc captiuũ nomina proferrẽt? Pontifices & eorum ſocij ſuperbè reſpondẽt: Niſi is eſſet maleficus, non eum tibi huc adduxiſſemus. Apparet igitur, Iudæos initiò prorſus nullam cauſam protuliſſe: ſed tantum ſuperciliosè poſtulaſſe, ut iſte quem uinculis conſtrinxiſſent, morti traderetur.

Pilatus autem eorum impudentiam coarguens & ridens, inquit: Vos igitur eum punite. Sed ipſi mox confitentur, ſibi eam poteſtatem ademptam eſſe: idq; ſic futurum eſſe Iacob prædixerat, ut Gen. 49. ſcriptum eſt. Iohannis 18.

Ne autẽ crudeles ſanguiſugæ haberentur, proferunt tandem crimina ægrè extorta: ut quòd iſte ſit ſeductor populi, hoc eſt hæreticus: et prohibeat cenſum dare Cæſari, hoc eſt, ſit ſeditioſus: & profiteatur ſe Chriſtum regem, id quod utrumq; complectitur. Luc. 23.

Hiſce criminationibus motus Pilatus, in prætorium ingreditur, & uocatum ad ſe Ieſum quærit, an ſit rex Iudæorum? Ieſus reſpondet, ſe eſſe. uerùm mox diſcernit ſuum regnum à mundano: Regnum, inquit, meum non eſt de hoc mundo. & certißimi argumenti loco recitat, quòd nemo pro eo pugnet: hoc eſt, ſit rex deſtinatus morti. Imò ulterius ſe declarat, quòd ſit rex ad hoc miſſus, ut ueritatẽ publicè traderet: atque omnes ſe debere audire. Pilatus tam mirabilem regem, nempe uerbalem tantum, ut qui gloriaretur ſolummodo in cõfeßione ueritatis, ridet & exibilat.

Nullo crimine deprehenſo, prodit iterum ad populũ Pilatus, de innocentia Ieſu publicè teſtimonium perhibens. At principes & ſacerdotes pergunt obijcere alia. Verùm Ieſus tacet ad ea omnia, præſertim cum manifeſtè falſa eſſent, adeò ut Pilatus ipſe miraretur. Matt. 23. Mar. 15. Ioh. 18. Luc. 23. Deniq; clamitant, eum ſeduxiſſe populum in Iudæa & Galilæa.

Pilatus aũt audita Galilæa, eo quòd Chriſtus etiã Galilæus eſſet, mox occaſionem cœpit eum dimittendi: & iuſſit eum unà cum tota turba Iudæorum, ad Herodem abduci, qui tum commodè Hieroſolymis erat. Is uiſo Ieſu lætabatur, ac ſperabat ſe ab eo ſignum uiſurum. Verùm Ieſus quæſtionibus Herodis, et criminationib. ſacerdotum, ne uerbum quidem reſpõdit. Herodes igitur unà cum ſuis ſatellitibus Ieſum ſpernit, & indutum ueſte alba remittit ad Pilatum: & hac ratione iſti duo reconciliantur, qui antè inimicitias inter ſe aluerant. Luc. 23.

Poſtquã rediſſent ad Pilatum, clarè teſtatur corã omnibus, neq; ſe, neq; Herodẽ ullum crimen in Ieſu deprehendere morte dignũ. Se igitur eum caſtigaturum, ac dimiſſurum. idq; etiam dicebat eam ob cauſam, quòd pro more Iudæorũ, non tradito ſibi à Deo, ſed ſpõtè inſtituto, ſingulis annis ad feſtũ quendam maleficũ cogeretur dimittere. Debebat aũt eſſe recordatio liberationis Aegyptiacæ: uerùm maleficos nõ punire, contra Dei præceptum eſt. Erat autẽ tum in uinculis etiam Barrabas, ob ſeditionẽ et homicidiũ carceri traditus. Proponit autem hosce duos, Ieſum & Barrabam, datq; optionem, utrum debeat dimittere. Sacerdotes ac ſeniores populum inſtigant, ut Barrabam poſtulent: quod & faciunt. Inſtat Pilatus: Quid igitur cum Ieſu Chriſto agam? At illi omnes uno ore altum uociferantur: Crucifige, crucifige eum. Pilatus reſpondet, Ieſum nihil tale cõmeruiſſe: ideo ſe eum caſtigatum dimiſſurũ. Sed ipſi urgent eius crucifixionem. Matt. 27. Mar. 15. Luc. 23. Ioh 19.

Dum iſta peraguntur, cõiunx Pilati ad eum mittit, monens maritum, ne quid in hunc iuſtũ uirum crudele ſtatuat: ſe enim in ſomno hodie propter eum plurima perpeſſam. Matt. 27.

Duxit aũt Pilatus Ieſum intrò, et iußit flagellari. Milites uerò inſuper coronã de ſpinis contextã imponunt eius capiti, ac genu flexo irrident, dicentes: Aue rex Iudæorum. & alapis in faciẽ cædunt, ac purpura induũt. Hoc tam miſerabili ornatu Ieſum Pilatus rurſus foràs ad turbam educit, teſtificans ſe nihil in eo culpæ deprehendere

ſcilicet uenturũ Deũ, & eum liberaturũ. Illudebant Ieſu acerbis dicterijs et milites, & oblato aceto eũ potãt.

Vnus autẽ de facinoroſis, qui ſimul erat crucifixus, & ipſe inter ſuum ſuppliciũ Chriſtum ridet, dicens: Si tu es Chriſtus, libera te & nos. Sed alter pendẽs ex cruce, increpat eum, quòd non timeat Deũ: ſe quidem iuſtè puniri, ſed Chriſtum nihil mali feciſſe. & conuerſus ad Ieſum: Domine, inquit, memento mei, cũ ueneris in regnum tuũ. Hæc eſt præclara fidei lux, flagrans in corde latronis, q. agnoſcit hunc Ieſum eſſe Meſſiã, nec offenditur eius ſupplicio, uel iudicio Pontificũ: nouit et credit, Chriſtũ etiam poſt mortẽ regnaturum eſſe. Audit autẽ mox à Chriſto: Hodie mecũ eris in paradiſo. Eſtq; hoc exemplũ ueræ cõuerſionis, & fructus paßionis Chriſti, toti mundo exhibitũ. Matt. 27. Mar. 15. Luc. 23. Ioh. 19.

Et hora ſexta repentè tenebræ factæ ſunt ſuper uniuerſam terrã, uſq; ad horã nonam, et obſcuratus eſt ſol. De hac eclipſi in loco de miraculis plura. Et circa horam nonam, quæ apud nos tertia eſt, Chriſtus in cruce clamat: Eli Eli lamma aſabthani: hoc eſt, Deus meus, Deus meus, quare me dereliquiſti? quaſi incipiens Pſalmum 22. qui totus de ipſius paßione ſcriptus eſt. Senſit autem proculdubio horribiles mortis morſus, quos peccata totius generis humani merita erãt, iamq; in ipſum ſolum erant reiecta. Nequaquã aũt deſperabat, qui patrem inuocabat, & poſtea ſe ei totum cõmendabat. Cohorreſcant autẽ cuncti mortales, q. tantos cruciatus ob noſtra peccata Chriſtus pertulit: et pondera peccatorũ iræ Dei ac mortis cõſideremus: hoc etiã beneficiũ Chriſti fide amplectamur, magnifaciamus & prædicemus.

Quidam aũt his auditis, putarunt eum Heliam inclamare, & eum irrident. Matth. 27. Mar. 15.

Cum iam finem ſuum inſtare animaduerteret Ieſus, dicit, ſe ſitire. quo audito, mox quidam ſpongiam arundini impoſitam, aceto ac hyſſopo implet, eiq; porrigit. Matth. 27. Mar. 15. Ioh. 19.

Guſtato aceto, dicit: Conſummatũ eſt. & iterũ uoce magna clamauit: Pater, in manus tuas commendo ſpiritum meum. Luc. 23. Ioh. 10. Et inclinato capite, tradidit ſpiritum ſuum. Matt. 27. Mar. 15. Luc. 23. Ioh. 19.

Et uelum templi per medium eſt ſciſſum: in teſtimonium uidelicet, iam pontificem uerũ in ſanctum ſanctorum ingreſſum: et typos iſtos abrogari, ſuo accepto termino. Matt. 27. Mar. 15. Luc. 23. Et terra cõtremiſcit, petræ diſrumpuntur: & quod omnium maximum eſt, ipſa monumenta ſe aperiũt, multaq; ſanctorum corpora reuiuiſcunt, qui egreßi de ſepulchris à reſurrectione Chriſti, uenerunt in ſanctam ciuitatem, plurimiſq; apparuerunt. Matt. 27. Hic iam ſummus Dominicæ paſſionis fructus emicuit, nempe quòd à morte liberaret. In ſermone de reſurrectione Chriſti apud Cyprianum, ut hoc obiter inſpergamus, narratur, credi à pijs, ſanguinem Chriſti in cruce ſuſpenſi, in caluariam Adæ defluxiſſe, qui in eo loco fuerit ſepultus.

Centurio autẽ cum ſuo ſatellitio aſtans, ac maleficos cuſtodiens, iſta conſpiciens. teſtimonium Ieſu ferebant, quòd uerè Dei filius & homo iuſtus eſſet: alij etiam pectora ſua tundebant, idem agnoſcentes.

Stabant aũt à lõgè noti ipſius Ieſu, & mulieres quæ ipſum miniſterij gratia fuerãt ſecutæ: inter quas erant Maria Magdalene, Maria Iacobi minoris, & Ioſe mater, & Salome mater filiorum Zebedæi. Matt. 27. Marci 15. Lucæ 23.

Veſpera iam appropinquante, Iudæi accedunt Pilatum, rogitantes ut quia iam paſcha deberent comedere, ac ſabbatum aduentaret, corpora facinoroſorum de crucibus leuari permitteret: idq; fiebat iuxta legẽ Deuteronomij 21. Mißis igitur militibus, latronibus quidem crura ſunt confracta, & ipſi malè tractati, donec extinguerentur. Ad Chriſtum aũt uenientes, cõperiunt eum prorſus eſſe mortuum. Relinquunt igitur eum integrũ. Vnus tamen lancea latus aperuit, ac cõtinuò ſanguis & aqua effluxit. Hæc autem iuxta ſcripturam facta ſunt, Exod. 12. Os non cõminuetis ex eo. Et Zach. 12. Videbunt in quem transfixerunt. Ioh. 19.

Inclinata igitur iam die, & Iudæorum petitione accepta, Ioſeph de Arimathia, fidem in Chriſtum etiã extinctum retinens, animoſè Pilatum adijt, rogitans ut ſibi corpus eius traderetur: eoq; impetrato, cum prius à centurione Pilatus cognouiſſet, IESVM eſſe uerè mortuum, abit ad locum ſupplicij. Aduenit & Nicodemus, afferens centũ libras mixturæ myrrhæ & aloes. Ioſeph uerò ſindonem mundam erat mercatus. Leuato autem corpore de cruce, inuoluerunt linteis, cum aromatibus, more Iudaico, et collocarunt eum in monumentum nouum, in quo nemo iacuerat, quod erat in horto propinquo in petra exciſum, ſibiq; Ioſeph fieri curauerat. Et obſtructo monumento ingenti ſaxo, diſcedunt, propter feſtum feſtinantes. Matt. 27. Mar. 15. Luc. 23. Ioh. 19.

Erant autem ibi Maria Magdalene, & Maria Ioſe, & aliæ mulieres, eregionè ſedentes, diligenter ſpectantes ubi & quomodo corpus Chriſti ſepeliretur. ac poſtea domũ reuerſæ, parant aromata et unguenta. Diem autem ſabbati, ſecundum legem quieſcunt.

Poſtero autem die Iudæi redeunt ad Pilatum, & impetrant, ut monumentũ circumdet forti cuſtodia, ne furto corpus abripiatur. Datis aũt militibus, ipſimet ſimul egrediuntur: ac ſignantes lapidem, miniſtris diligenter aſſeruationem mandant. Matt. 27. Mar. 15. Luc. 23.

Cæterùm deſcendiſſe Chriſtum in infernum, articulus fidei eſt. Verùm quá nam ratione ibi omnia ſint geſta, non eſt expreſſè traditum. 1. Petri 3. ſcriptum eſt, quòd Chriſtus & his qui in carcere erant, ſpiritu ueniẽs prædicarit. Fortè et ſatis nobis eſt, genus nos tenere: exactã explicationẽ huius myſterij in altera uita audituri.

DE TEMPORE PASſionis Chriſti.

Naſcitur hic quæſtio, an Chriſtus uero die celebrauerit Paſcha, agnum comedens cum diſcipulis, & tanquam uera uictima in cruce portans atq; expians peccata totius mundi? Conſtat enim, Chriſtum citius quàm Iudæi, nempe pridie, eum ritum peregiſſe. Nam clarè affirmat Iohannes cap. 19. fuiſſe paraſceuen, quando Chriſtus in crucem actus erat. Et Mar. 19. Luc. 13. dicitur, in paraſceue, ante ſabbatũ, corpus Chriſti è cruce depoſitum eſſe. Hæc etiam cauſa fuit, quare Iudæi nollent prætorium ingredi, ne uidelicet polluerentur, & Paſcha manducare poſſent: neq; fas fuiſſet, de quoquã ipſo die feſto ſupplicium ſumere. Cauſa autem uariationis hæc eſt, quòd Iudæi habebant iam antiquatam conſuetudinem, ut Paſchatis celebrationem, quando pridie ſabbati incidiſſet, ipſo die ſabbati obſeruarent, ac ſic duo feſta

coniungerent: idq́; propterea, ne duo inſignia feſta tam prope ſe inuicem ſequerẽtur, & populus eorũ obſeruatione nimiũ defatigaretur. Idem etiã in reliquis feſtis factum eſt. Eam porrò conſuetudinem etiamnum nõ negant Iudæi, & affirmãt à Rabbinis ſuis fuiſſe ordinatã, cum ex Babylonico exilio domum fuiſſent reuerſi. Patet aũt ex temporũ ſupputatione, quam accuratè Lucidus & alij perſecuti ſunt, tum temporis in diem Veneris uerũ Paſchatis diem incidiſſe: ideoq́; à Iudæis in poſteriorem eſſe reiectũ. At Ieſus, tanq̃ uerus Meßias, exactißimè legem à Deo traditã obſeruare atq; implere uoluit. Itaq; iuxta legem Exodi 12. decimaquarta luna, primi menſis, qui Niſan Hebræis, nobis Martius dicitur, circa æquinoctium uernale Paſcha comedit, & ſimul figuram impleuit, factus in cruce uictima: ſicut Eſaias & Baptiſta prædixerant.

Anno aũt uitæ Chriſti iſta contigerunt 33, inchoato per tres menſes, & paulo ampſius, anno Tiberij 18. currente: ut Euſebius, Hieronymus, Auguſtinus, Eutropius, Beda & alij referunt. Alij affirmant, 34 inchoato factum eſſe. Verùm prior ſententia probabilior uidetur. Reijcitur aũt Africani & Tertulliani opinio, q. 15 Tiberij hæc facta ſint. Nam Lucas perſpicuè affirmat, baptiſmũ Chriſti decimoquinto Tiberij accidiſſe: & inde, ſicut ex paſchatibus in Iohanne annotatis colligitur, tribus annis miniſterio ſuo publicè functus eſt, & aliquot inſuper menſibus.

ACTA RESVRRECTIONIS IESV Chriſti, & quæ patefactiones eius acciderint.

TErtio aũt die Ieſus Chriſtus rurſus diuina uirtute, ſicut prædictũ erat, reuiuiſcit in monumento, ac uictor mortis euadit: ac ſurgens è monumẽto, liberrimè diſcedit, perſoluta nimirum integra legi obedientia. Computatio uerò trium dierũ eſt talis, ut diei Veneris pars, qua in cruce extinctus, & in monumentũ poſitus eſt, pro die cõputetur. Deinde ſabbato integro, complectente noctem & diem, in monumento fuit: de tertia die, noctem propemodũ integrã in ſepulchro manſit, mane ſurgens. Sic tertio die, quam ab hoc opere Dominicam uocamus, reſurrexit: nec habuit rerũ natura ullum tale miraculũ, quale hoc eſt. Erat aũt hæc res in Pſalm. 16. etiam prædicta: Non derelinques animã meam in inferno, nec dabis ſanctũ tuum uidere corruptionem. Hiſtoria aũt talis eſt. Mulieres cum iam ſabbatũ præteriſſet, et propter noctẽ ſequẽtis diei, quæ uocatur prima ſabbati, quia ordine dierũ hebdomadis prima ſabbatum ſequitur, egredi nõ poſſent: ſtatim ſummo mane feſtinant adire monumentũ Ieſu, tũ ut ungerent cadauer paulo tẽpeſtiuius, tũ ut explorarent qd ageretur de Ieſu Chriſto, quem tanquam Meßiã fuerant amplexæ. Ac ueriſimile ſanè eſt, ex diuerſis apparitionibus, quòd aliæ citius, aliæ paulo tardius ſint egreſſæ. Nominantur autem in primo cœtu, Maria Magdalene, & Maria Iacobi. Dum aũt in itinere ſunt, uarios inter ſe ſermones cædũt: ac recordãtes lapidis, quo monumentũ erat obſtructũ, ſolicitæ ſunt, quá nam ratione amoueri poſſet. Improuiſo aũt ingens terræmotus oritur, in quo angelus Domini de cœlo deſcẽdens, aſpectu ſicut fulgur, & ueſte candidißima indutus, & nihil ueritus armatos cuſtodes, lapidẽ de monumento aufert, ſeq́; in ipſum collocat. Milites obſtupefacti, propemodũ metu exanimantur: & reuerſi ad ſe fugam quantum poſſunt capeſſunt. Conſentaneum eſt, paulo antè quã angelus lapidem amoliretur, Ieſum è ſepulchro abijſſe. Sed debebat ea res manifeſtari. ideo mox angelus uacuum monumentũ oſtendit, & pellit cuſtodes. Senſerunt tremorem terræ mulieres, & hauddubiè perculſæ, timidius proceſſerunt: ignaræ prorſus, quo modo ipſis aditus ad monumentum diuinitus pararetur: nihilominus tamen cœptum iter, Spiritu ſancto hauddubiè impellente, pergunt. Matth. 28.

Cum iam propius ad monumentum ueniunt, conſpiciunt lapidẽ eſſe reuulſum. quo uiſo, mox Maria Magdalena, priuſquam omnia diligentius exploret, in pedes ſe conijcit. Simoni & Iohanni rei nouitatem denuncians: quòd in monumento amplius nõ ſit Dominus, neq; ſciat quò ſit poſitus. Nam ſuſpicabatur aliò translatum eſſe, ignara adhuc reſurrectionis. Ioh. 20.

Reliquæ aũt mulieres, rem aliquanto certius explorare conantur, præſertim cum omnia uiderẽt patẽre. Ingreſſæ igitur, ſubitò uident ibi angelum iuuenili ſpecie ſedentẽ, amictũ ſtola candida: & expauerunt. Angelus aũt ſtatim alloquitur mulieres, Ne timeant, ſe ſcire quòd Ieſum Nazarenũ quæritẽt: uerùm eum ſurrexiſſe: Venite, contemplamini locum, ubi iacuit. Ite etiam, & hoc Petro ac Iohanni euangelium adferte, q. Ieſus à mortuis reſurrexerit, & præceſſurus ſit eos in Galilæam, ſicut prædixit. Matt. 28. Mar. 16. Mulieres uerò perterrefactæ, & ſimul tamen gaudio magno affectæ, ſtatim ſe ex monumento recipiunt, & domũ properãt tantã reuelationẽ indicaturæ. Quòd aũt mulierib. primùm nunciatur Chriſti reſurrectio, hauddubiè eò factum eſt, ut quia initiò lapſus per mulierẽ contigit, pleniorem haberent conſolationem. Eſt & hoc obſeruatione dignũ, q. ſtertentibus ſacerdotib. Hieroſolymitanis, diſcipulis quoq; Chriſti conſternatis, angeli tamen uoluntate Dei, lætam reſurrectionem patefaciunt, & gratißimã de Ieſu Chriſto reſuſcitato & regnante famam ſpargunt.

Paulo pòſt aliæ mulieres egreſſæ domo, ad ſepulchrũ perueniunt: et cum reuolutũ uiderent lapidem, ingreſſæ ſunt, non inuento corpore Domini. Dum igitur quaſi attonitæ ibi cõſiſterẽt, ecce duos angelos ſpecie uiri & fulgurantib. ueſtib. uident aſtare, qui cõſternatas & pauidas mulierculas alloquuntur, Chriſtũ uiuere, à mortuis reſurrexiſſe, neq; eſſe deinceps inter mortuos quærendum: debere eas in mentem reuocare, quod prædixerit in Galilæa, q. oporteat filium hominis tradi in manus peccatorũ, & crucifigi, et tertia die reſurgere. Hæc iam omnia eſſe cõpleta. His auditis, & iſtæ mulieres celerrimè abeunt, cæteris credentib. tam lætũ nunciũ allaturæ. Erant autẽ mulieres, quæ ad eum locũ ubi degebant Apoſtoli, cõueniebant, eadem nunciantes, Maria Magdalena, Iohanna, Maria Iacobi, & cæteræ quæ unà erant. Non enim longo interuallo ſe inuicem ſubſecutæ ſunt. Vndecim uerò, cæteriq; omnes, non potuerunt iſta mente capere, & quaſi pro deliramentis habent. Lucæ 24.

Excitati tamen hac relatione Petrus ac Iohannes, ad monumentum celerrimè properant, rem ipſam certius cognituri. & Iohannes quidem Petrum anteuertit. & cum ſe inclinaſſet, uidit quidem linteamina, uerùm pauore correptus, ingreſſus non eſt.

Petrus uerò ſequens eum, monumentum quoq; intrat, &

& uidet linteamina repoſita: ſudariũ quoq;, quo caput erat circumligatũ, ſeorſim collocatũ. Reſumpto animo et Ioannes accedit, omnia diligentiſſimè cõtemplãs. Obſtupeſcũt aũt, ac mirãtur, quid hoc rei ſit. Nam articulũ reſurrectionis nondum poterãt aſſequi. Luc. 24. Ioh. 20.

Subſecuta aũt erat rurſus Maria Magdalena, quæ diſcipulis digreſſis uenit ad monumentum, lugens ac flens. Suſpicabatur enim Dominũ aliò translatũ, ac cupidiſſima erat cognoſcendi rei ueritatẽ. Inclinans autem ſe in monumentũ, ecce uidit duos angelos albis ueſtitos, in eo ſedentes: alterũ ad caput, alterũ uerò ad pedes, qui eam alloquuntur: Quare ſic ploret? Ipſa reſpondet: Dominum ſuum ablatũ, nec ſcire quò repoſitus ſit. Reſpiciente aũt retrò, ecce IESVS aſtat: uerùm non agnoſcebat eum. is etiam quærit quare ploret? reſpondet: Domine, nũ tu Ieſum aliò tranſtuliſti? quæſo mihi indices. Opinabatur enim hortulanũ eſſe. Ieſus uolens ſe omnium primò ei manifeſtare, cõpellat eam nomine: Maria, inquit. Ex hac uoce Ieſum agnoſcit: & læta exclamat, Magiſter. & geſtib. ita ſe gerit, quaſi eum eſſet exceptura. Verùm prohibet eam Chriſtus, & addit: Se nondum aſcendiſſe, uerùm poſtea uiſibiliter aſcenſurum eſſe ad ſuum & ipſorum patrem. Nam de uiſibili aſcenſione hic prophetat, & iubet hæc ſuis fratrib. renunciari. Rurſus igitur diſcedit Maria Magdalena, à qua ſeptem dæmonia eiecerat, iſta diſcipulis ingenti cum gaudio referens. Sed diſcipuli nondum poſſunt credere. Iohan. 20. Marci 16.

Interea & aliæ mulieres rurſus ad monumentum redeũt: ac digredientibus, prorſusq; ignaris quid accidiſſet, Magdalenæ Ieſus occurit, eaſq; ſalutat. Mulieres Ieſum agnoſcentes, accedunt: & in genua ruentes, eius pedes apprehendunt ac tenent, ipſumq; adorant. Ieſus hortatur, ut omnem pauorem ex animo eijciant, & abeant ad fratres ſuos iſta eis exponentes: & ſimul indicãtes, quòd in Galilæa ſe ipſis manifeſtaturus eſſet, de aſcenſione ſua glorioſa eos inſtruens. Matth. 24.

Simoni etiam apparuit Ieſus, ſicut refertur Luc. 24. ubi diſcipulis reuerſis ab Emahus, credentiũ cœtus hoc narrat. & poſtea uiciſſim, qui fuerant Emahus, quid ipſi uidiſſent, cœtui reliquo exponũt. Quin et Paulus 1. Cor. 15. ait, quòd uiſus ſit Cephæ: quem eſſe Petrum, ex cap. 2. epiſtolæ ad Galatas patet. Verùm ubi hæc apparitio cõtigerit, non eſt expreſſum.

Dum hæc ita geruntur, cuſtodes ueniunt in ciuitatẽ, principibus ſacerdotum omnia commemorantes, ſicut acciderant. Illi autem mox conuocata ſynodo, cum militibus numerata pecunia copioſa agunt, ut rumorem fabuloſum ſpargant, ac ſi Ieſus, ſeſe dormitantibus, furto ſurreptus eſſet. ac pollicentur eis ſe etiam ſatisfacturos Pilato, ne in eos animaduertat. Milites pecunia cõducti, mendacium paſſim diuulgant. Matt. 28.

Accidit aũt, ut eo die duo ex diſcipulis Ieſu iter facerent Emahus, quod caſtellum erat ſexaginta ſtadijs ab Hieroſolymis diſtans. Inter eundum autem dum de rebus quæ Hieroſolymis acciderant conferunt, ipſemet Ieſus propius accedit, & cum ipſis eandem uiam pergit, ac ſtatim quærit de quibus rebus confabulentur, et quare tantam mœſticiam præ ſe ferãt? Reſpõdet Cleophas, An ipſe ſolus ſit peregrinus, qui ignoret ea quæ Hieroſolymis ſint facta? Et Ieſu percunctante, quæ nam iſta eſſent? rem omnem narrant, quòd Ieſus Nazarenus fuerit propheta ſermone et operibus potens, qui Hieroſolymis à pontificibus & principibus ſit crucifixus: quòd ipſum pro Meſſia ac redẽptore Iſrael habuerint, quòd tertius iam ſit dies: quòd mulieres dixerint ſe angelorum apparitiones conſpexiſſe, qui affirment eum uiuere: & quoſdam etiam ad monumentum acceſſiſſe è ſuis, et non inueniſſe Ieſum. His commemoratis amicè et familiariter eos Ieſus, quem tamẽ non agnoſcebant, obiurgat, quòd tardi eſſent ad credendum, quæ prophetæ prædixiſſent. & copioſè ex Moſe ac prophetis teſtimonia profert, atq; ad hanc paſſionem Ieſu tanq̃ ueri Meſſiæ accõmodat. Iamq; ad caſtellum appropinquantes, Ieſus ſimulat ſe iturum longius: uerùm ipſi precibus impetrant, ut, quia iam dies inclinata eſſet, ſecum diuerteret. habebant enim ipſum pro pio uiro, ac facundo et iucũdo itineris comite. Dum aũt recumbunt, Ieſus, ſicut ante paſſionẽ ſæpenumero facere ſolitus erat, panem accipit, & gratijs actis frangit, eiſq; diſtribuit. quo facto, oculi ipſorũ aperiuntur ut agnoſcerẽt eum eſſe Ieſum: uerùm mox euaneſcit rurſus. Diſcipuli lætitia pleni, commemorãt, q; in uia ex ipſius ſermone quandã lucem ac flammulã in corde ſenſerint, dum ipſis ſcripturam aperiret: nec morantur ibi diu, ſed mox, quanta poſſunt feſtinatione Hieroſolymam eadem ueſpera reuertuntur. Mar. 16. Iohan. 20.

Diſcipuli aũt, & reliqui qui ibi erant cõgregati, lætò animo cõmemorãt, quòd Simoni Dominus apparuiſſet. Qui aũt Emaus fuerant, rurſus narrant, quod in uia acciderat, & quomodo ex fractione panis eũ agnouiſſent. Dum autẽ talia expendunt, & ianuæ eſſent clauſæ, ecce interuenit Ieſus, in medio ipſorum cõſiſtens, et mox alloquitur: Pax uobis, ego ſum. Ipſi uerò expauefacti & cõterriti, putant ſe ſpiritum uidere. Ieſus igitur eos increpans familiariter, quare tantopere trepident? iubet uidere, palpare & cõtrectare manus, pedes ac latus. Spiritũ enim oſſa & carnẽ non habere, qualia ſe uideãt habere.

Nondũ aũt plenè credentibus, et nihilominus gaudentibus tanta manifeſtatione, Ieſus poſtulat cibũ: ac prolato aſſo piſce, & fauo mellis, corã ipſis comedit. Deinde addit pulcherrimã concionem, in qua docet, ſe prius illa omnia ipſis indicaſſe. Ea quæ in Moyſe, Prophetis & Pſalmis de ſe eſſent prædicta, iam omnia eſſe completa: nihil temerè accidiſſe: ſic fuiſſe ſcriptum, & ſic oportuiſſe Chriſtum pati, tertiaq; die à mortuis reſuſcitari: ităq; prædicandã eſſe pœnitentiã & remiſſionem peccatorũ in ſuo nomine, in õnes gẽtes, incipiẽdo à Hieroſolymis: ipſos fore teſtes horum omniũ. Præterea de peculari S. ſancti miſſione uaticinatur: ac iubet eos cõmorari Hieroſolymis, donec eo ornati fuerint. Deniq; iterum pacẽ eis precatur, & palàm miniſteriũ Euãgelij inſtituit, effuſo Spiritu ſancto, & clauiũ adminiſtrationẽ cõcedit. Clarè enim inquit: Sicut me miſit pater, ita & ego mitto uos. Et his dictis, flauit in eos dicens: Accipite S. ſanctũ. quorũ remiſeritis peccata, remittuntur eis: & quorũ retinueritis, retenta erunt. Marci 16. Luc. 24. Iohan. 20.

Hic iam magis magiſq; fructus paſſionis Chriſti emergunt: nempe inſtitutio miniſterij uniuerſalis, donatio Spiritus ſancti, & clauiũ adminiſtratio. Hæc in ueteri Teſtamento fuerũt prædicta, ſed hic iam præſtitá.

Non aũt aderat Thomas, cum iſta fierent. & reuerſus iſta audiens, dicebat ſe credere non poſſe, niſi manus ſuas in clauorum ueſtigia poneret, remq; omnẽ clariſſi-

mè cognouiſſet. Exacto igitur octiduo, ianuis clauſis iterum uenit Ieſus, ac mediũ ſeſe inter ipſos ingeſſit, dicẽs: Pax uobis. Poſtea iubet Thomam ut cupiuerat, inſerere manum in eas partes quæ in Chriſto uulneratæ fuerãt id cũ feciſſet Thomas, ait: Dominus meus et Deus meus. Verùm Chriſtus docet, beatos deinceps futuros, qui credãt, etiamſi corporalibus oculis non ſint ſe uiſuri. Ioh. 20.

Tertia manifeſtatio, diſcipulis quidem facta in Galilæa, ad mare Tyberiadis, accidit Simoni, Thomæ, Nathanaeli, filijs Zebedæi, & alijs duobus diſcipulis. Abeunt autem Petrus et cæteri piſcatum, neq; potuerunt ea nocte quicquam capere. Mane facto Ieſus in littore ſtetit, nec fuit à diſcipulis agnitus. Interrogauit autẽ, nunquid haberent ad edendum? Cumq́; id negaſſent, iubet in dextram nauigij partem mittere rete. quod cum feciſſent, ceperunt grandes piſces 153. Hac re motus Ioannes, ait eſſe Dominum. ac Petrus mox tranſiliens in mare (non procul enim à littore aberant) ad Dominum properat. Reliqui ad littus nauem & rete trahunt. Venientes in terrã, uident prunas & piſcem impoſitum: iubet tamen etiam de ſuis afferre.

Poſtea iubet ad prandendum diſcumbere, eiſq́; diſtribuit panem & piſcem: nec audebat quiſquã eorum interrogare, quis eſſet.

A prandio ter Petrum interrogat, num ſe diligat? & ter præcipit, ut ſuas oues paſcat. Fortè etiam Dominus uoluit innuere, eos qui poſteriorib⁹ ſeculis iactaturi eſſent ſe Petri ſucceſſores eſſe, admodum perfidè tractaturos oues ſuas. Deinde de perſecutionibus monet, quas erat toleraturus. Poſtremò rurſus dicit ad Petrum, ut ſe ſequatur. Petrus quoq; reſpiciens ad eum quẽ Ieſus diligebat, quærit: Quid de ipſo debeat fieri? Sed Ieſus reſpõdet: Si uolo hunc manere, donec ueniam, quid ad te? qua de re diſcipuli poſtea multa diſputant. Ioh. 21. 1. Cor. 15. Paulus narrat, etiam Iacobo peculiariter uiſum eſſe. Verùm conſentaneum eſt, Paulum in ea cõmemoratione nõ obſeruaſſe exactiſſimum ordinem.

Euocatos undecim Apoſtolos in montem quendã Galilææ, peculiariter adhuc inſtruit, et miniſterium uniuerſale ordinat, & inquit: Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo & in terra. Ite in mũdum uniuerſum, & prædicate Euangelium omni creaturæ, baptiſantes eos in nomine patris & filij et ſpiritus S. Qui crediderit, & baptiſatus fuerit, ſaluus erit: qui uerò nõ crediderit, condemnabitur. Et mandat, ut doceant ea quæ Chriſtus ipſis præcepit omnia. Pollicetur etiã, ſe eis affuturum ſemper, uſq; ad ſeculi conſummationem. Monet præterea, miracula eam doctrinam ſecutura eſſe. Matth. 28. Mar. 16. Poſtea Hieroſolymam ſunt reuerſi.

Totos autem 40 dies apparuit, docens ſuos de regno Dei. Act. 1. Noluit enim tam ſubitò aſcendere, niſi prius Apoſtoli, qui erant mittendi in uniuerſum orbem terrarum, in omnibus articulis fidei, præcipuè uerò de reſurrectione Ieſu Chriſti, ſatis eruditi & confirmati eſſent.

DE VISIBILI AC GLORIOSA aſcenſione Ieſu Chriſti in cœlum.

DEniq; exactis 40 diebus à reſurrectione, uiſibiliter uoluit in cœlum aſcendere: idq́; ut confirmaret magis articulum de ſua reſurrectione, uita et regno: nec dubitaret cœtus credentium, Ieſum Chriſtũ redemptionẽ generis humani peperiſſe, ac patere iam omnes cœli portas, & ſubuehere etiam ſimul humanam naturam, tanquã Deo reconciliatam, ut omnes credentes ſtatuant ſe quoq; in regnum Dei ſubſecuturos eſſe. Educit autẽ ipſemet Chriſtus credentiũ cœtum in Bethaniã, in montem Oliueti, qui aberat Hieroſolymis itinere ſabbati: hoc eſt, circiter dimidium miliare Germanicum: ut in eo loco, quo cum morte luctatus, & à Iudæis captus fuerat, glorioſa ſua uictoria magis conſpiceretur. ibi uerò prius de regno Dei ſuos copioſè docẽs. Memorabile eſt, quòd adhuc iſte cœtus quoddam corporale regnũ Meſſiæ ſomniant, & quærunt nũ iam illud uelit auſpicari in Iſrael? Verùm Ieſus docet de æterno regno, ac de nouiſſimo die: indicans, non eſſe curioſè tempus inquirendum, quod ipſe Deus non reuelarit. Ipſos potius iam alias debere cogitationes mente uerſare. Accepturos ipſos peculiarẽ ſpiritus ſancti donationem, & futuros doctores Hieroſolymis, in Samaria & Iudæa, imò & in uniuerſa terra.

Dum iſta concionatur, omniumq́; oculi in ipſum directi ſunt, tandem eleuatis manibus eis benedicit tanquam diſceſſurus: & ecce ſuſtollitur ſenſim in altum, nubesq́; eum excipit, ac fertur ſurſum in cœlum, ita ut iam humani oculi eum amplius conſequi non poſſent. Suſceptus autem cœlo, conſedit à dextris Dei.

Cum autem fixis in cœlum oculis, ſibi aſpiciendo non poſſent ſatisfacere, & pergerẽt adorare Ieſum: ecce duo angeli uirili ſpecie aſſiſtunt, qui iubent ipſos uiſum retrahere: ſatis eos ſpectaſſe, Ieſum eſſe in cœlum aſſumptũ. et uaticinantur, hunc ipſum Ieſum ſic ſuo tempore reuerſurum è cœlis. His auditis, Hieroſolymam omnes lætitia pleni, iuxta præceptum Domini, redierunt. Act. 1. Marci 16. Lucæ 24.

Paulus Coloſſ. 2. triumphum huius aſcenſionis præclarè deſcribit: Deleuit, inquit, quod aduerſus nos erat chirographum, decretis conſtans, quod erat contrarium nobis: & ſuſtulit illud è medio, affigens cruci: & expolians principatus & poteſtates, oſtentauit palàm triumphans de illis per ſe.

Suprà dictum eſt, plurimos ſanctos unà cum Ieſu reſuſcitatos è ſepulchris prodijſſe, & iſtis 40 diebus ſe manifeſtaſſe. Etſi autem non ſatis literis expreſſum, tamen credibile eſt, eos non regreſſos eſſe in ſepulchra: ſed ſimul cum Chriſto in hoc admirabili triumpho in cœlum ſubleuatos, & glorificationem conſecutos eſſe.

Opera uerò Chriſti, quæ nunc deinceps habeat, collocatus ad dexteram Dei, ſequenti libro exponentur. Non enim deſeruit ſuam Eccleſiam: ſed nunc adeptus regnum magis atq; potentius, ei adeſt, et non deſinit eſſe Rex atque ſacerdos noſter.

Verſatus igitur in miniſterio ſuo Ieſus eſt annos integros tres, menſes præterea tres, ac decem dies: ac initium à 30 eius anno ſumitur. Siquidem Lucas cõmemorat capite 3. Ieſum fuiſſe quaſi annorum 30. Irenæus li. 2. cap. 39. ſic quoq; explicat: Nõdum, inquit, triginta annos impleuerat, ſed incipiebat eſſe tanquam triginta annorum. Ac uixit annos 32, menſes tres, & dies tres: ſicut ex præcedentibus colligitur. Sic etiam Lucidus de Emendatione temporum computat.

Obiter & hoc Lectorem monemus, Nicodemi Euangelion nos inſerere noluiſſe, eo quòd uana tantum ſomnia uideatur recitare, & rectè inter apocrypha numeretur.

DE SEPTVAGINTA HEBDOmadibus Danielis.

EXacta fortaßis ſupputatio hebdomadũ Danielis huc pertinere propriiſſimè uidetur: uerùm cum ea paßim in chronologijs, & enarationib. Danielis extet, breuiter lectorẽ admonuiſſe ſatis eſt. Vaticiniũ Danielis ſic habet, cap. 9. Animaduerte ſermonẽ, & intelli ge uiſionem. Septuaginta hebdomades determinatæ ſunt ſuper populũ tuũ, et ciuitatẽ tuã ſanctã, ut cõſummetur præuaricatio, et obſignẽtur peccata, & deleatur iniquitas, & adducatur iuſticia ſempiterna, et adimpleatur uiſio & prophetia, & ungatur ſanctus ſanctorum. Scito ergo & animaduerte, ab exitu ſermonis ut iterum ædificetur Hieruſalẽ, uſq; ad Chriſtum ducem, hebdomades ſeptem, & hebdomades ſexagintaduæ erunt: & rurſus ædificabitur platea, & muri in anguſtia temporum. Et poſt hebdomades ſexagintaduas, occidetur Chriſtus. Itẽ: Confirmabit autem pactũ multis hebdomada una, & in dimidio hebdomadis ceſſabit hoſtia & ſacrificium.

Hæc prophetia manifeſtè de Meßia, eius officio, actionibus & beneficijs docet: tempusq; certum præfinit angelus, quando poſt exiliũ Babylonicũ debeat redemptionem generis humani promiſſus Chriſtus perficere et abſoluere. Duo aũt in controuerſiã ueniũt: unum, de qualibus hic diebus diſſerat: alterũ, unde ſit initiũ huius cõputationis ſumendũ. Prior pars minus eſt intricata. Etſi enim ſacra Scriptura uſitatè hebdomades dierũ deſcribit: tamen et interdum hebdomades annorũ exprimit. Sicut Leuit. 25: Nũerabis tibi ſeptẽ hebdomades annorũ, hoc eſt, 49 annos, &c. Daniel autem de diebus hebdomadarum, qui facerent 4 menſes & dies 14, non loquitur. nimis enim citò hoc tempus præteriiſſet, nec tamẽ euentus uaticinio reſpondiſſet, ſicut hiſtoria teſtatur: ſed de annis. ac faciunt 70 hebdomades, 490 annos.

Sentiunt præterea doctores, ſolares hic annos intelligendos eſſe. Nam & Iudæi ſic ſoliti ſunt annorũ circuitus ſupputare, ac lunaribus annis tantũ ad ſua feſta uti.

Altera pars ut difficilior eſt, ita & ſententiæ magis in ea uariant. Initium ſupputationis non à tempore uiſitationis. ſed ab edicto quo permittatur Iudæis rurſus ædificare Hieruſalem, Daniel ipſe monet faciendum eſſe: ac terminum certum conſtituit quod in ultima hebdomada Chriſtus ſit interficiendus.

Commoda uidetur eorũ opinio, qui exiſtimãt à ſeptimo Darij Artaxerxis Longimani anno, initiũ computationis faciendũ eſſe. Nam tum Eſdras à rege edictũ accepit publicũ, ut rempub. Hieroſolymitanam reſtauraret, ſicut uerba eius regij mandati Eſdræ 1. cap. 7. extãt: Tu autem Eſdra, ſecundũ ſapientiã Dei tui, quæ eſt in manu tua, cõſtitue iudices et præſides, ut iudicent omni populo qui eſt trans flumen, his uidelicet qui nouerunt legẽ Dei tui. Sed & imperitos docete liberè. & omnis qui non fecerit legẽ Dei tui et legẽ regis diligenter, iudiciũ erit de eo. Antea quidẽ de templo facta erat aliqua permißio, nunc uerò publica totius Reipublicæ reſtauratio conceditur. Eodem tempore Haggai & Zacharias concionati ſunt de reſtauratione Hieroſolymorum.

Diſtribuit aũt angelus hebdomadas in tres partes, idq; nõ temerè. Prima, ſeptẽ hebdomades cõtinet: hoc eſt, annos 49, in quibus ciuitas rurſus eſt conſtituta. in quantis autem tum anguſtijs fuerit, ex Eſdra & Nehemia uidere eſt. Altera, ſexaginta duas habet, hoc eſt annos 434: quib. urbs habitari debet. Tertia, unã hebdomadã cõſtituit, in qua Chriſtus debeat necari, ſuumq; opus peragere. Sic autem & hanc partitur, quòd multis ſit pactum ſuum confirmaturus, & in dimidio hebdomadis oblatio & ſacrificium ceſſatura. Patet igitur, angelum tempus ad prædicantem Chriſtum, & ipſam adeò paßionẽ uſq; deducere. Iam ſi annorum facta eſſet diligens annotatio, hauddubiè exactißimè omnia quadrarent.

Supputatio autem patet ex probatis & emendatis Chronologijs.

Alij à ſecundo Longimani cõputationem ordiuntur: quia tum proceſſerunt opera, quæ antea fuerant interrupta: & continuam hedomadarũ ſeriem uſq; ad Chriſti baptiſmũ & prædicationẽ texunt. Extat in Ptolemæo, in fine libri tertij, tempus annotatũ à morte Alexandri, uſq; ad primũ annum regni Auguſti, poſt Antonij mortem, uidelicet anni 294. Detrahendi autem ſunt 12 anni, ut Auguſti principium poſt interfectũ Cæſarem habeas. Hac ratione à morte Alexandri, ad interfectum Cæſarem, erunt 282. His addantur 42 Auguſti, et emergent anni 324, à morte Alexandri uſq; ad natum Chriſtum, quibus ſi 30 anni Chriſti ad baptiſmum ſuum adijciẽtur, fient 354. Iſtis porrò adſcribantur, iuxta Græcam ſupputationem, anni 136, uſq; ad ſecundum Longimani, qui omnes ſimul iuncti efficient annos 490, quibus reſpondent 70 Danielis hebdomades. Si à Cyri monarchia initium peti debet, tum ad natiuitatem Chriſti ſolummodo ſe extendunt hebdomades.

Viſum aũt eſt ſuccinctã enarrationẽ Lutheri aſcribere, qui in præfatione in Danielẽ ſic ſcribit: Hæ 70 hebdomades, quas angelus præfinit, cõmuni & unanimi omnium ueterũ Doctorũ conſenſu non ſunt dierũ ſeptimanæ, ſed annorum: ita ut una hebdomas hic faciat & cõtineat ſeptẽ annos, non ſeptẽ dies. Et experiẽtia, ipſeq; rei euentus cogit, annorũ hebdomadas nos intelligere. Nã 70 hebdomades, ex diebus conſtantes, nondum duos faciunt annos. Hi duo anni non eſſent ſatis longũ aliquod tempus, ad tantam tam inſignem uiſionem et reuelationem. Non eſt itaq; dubiũ, quin annuæ ſint hebdomades. Faciunt autem hæ ſeptuaginta annuæ hebdomades, annos 490. Tot anni tum ad Chriſti aduentum, & ad regnum quod Chriſtus inchoaturus erat, reſtabant.

Hic nunc inquirendũ nobis, quo tẽpore ordienda ſit ſupputatio harum hebdomadarũ. Angelus interpretans eas, orditur ab eo anno quo uerbum exit, ut reædificetur Hieruſalẽ. Sic enim ait: Ab exitu uerbi, aut ab eo tẽpore quo exierit uerbũ, ut iterum ædificetur Hieruſalẽ, &c.

Hæc uerba alij aliter, quidam etiam coactius ſunt interpretati. Noſtra autem ſententia de his uerbis eſt: initium harum ſeptuaginta ſeptimanarum capiendum eſſe à ſecundo anno Darij regis, qui dictus eſt Longimanus. Nam eo anno factum eſt uerbum Domini ad prophetam Haggæum & Zachariam, iuſſuſq; Zorobabel ædificare templum, ut inuenies in cap. 1. utriuſq; prophetæ: Idem iubebat ipſe Darius, eiuſq; edictum ea de re exiſt, Eſd. 6. Nam à primo anno Cyri, qui captiuos Iudæos, libertate donatos, paſſus eſt in Iudæam redire, uſque ad hunc ſecundum Darij annum, ſunt anni 46, in quibus nihil poterant, nec audebant ædificare, propter edictum Cambyſis filij Cyri, ita ut etiam de reædificatione

templi ſpem penè omnẽ poſuerint, dicẽtes Haggæi cap. 1. nondum uenit tempus domus Domini ædificandæ.

Et hi anni poßũt etiã intelligi de 46 illis annis, de quibus Iudæi dicunt Ioh. cap. 2: Quadraginta & ſex annis ædificatum eſt templum hoc, et tu in tribus diebus excitabis illud? hoc eſt, annos 46 ſummo ſtudio in hoc laboratum eſt, & nihil non tentatum, ut reædificaretur templum, & uix tamen tandẽ poſt annos illos 46 cœptũ eſt ædificari. Tantæ difficultates, tot remoræ, tot impedimenta inciderũt. nam poſtea intra illos annos quatuor, magna celeritate atq; feruore ædificatum eſt. Eſd. 6.

Partitur aũt angelus ſeptuaginta illas ſeptimanas in tres partes. In primis ſeptem hebdomadibus, hoc eſt, ab anno 2 Darij uſq; ad 46 annum, reſtaurandi erant urbis muri & plateæ, ſed in anguſtia tẽporis. nam magna difficultate, & cũ periculo id fecerunt, q circumiacentes & affines populi uehementer illorum labores impedire conarentur, ueluti Nehem. cap. 4. ſcribitur. qui anno 20 Darij, hoc eſt, anno 18 ab exitu uerbi Haggai, illis ſubuenit, & auxilio fuit è Perſia à Dario miſſus, aut potius ſingulari clementia & gratia regis facultate in Iudæam redeundi impetrata. Nam & Daniel capite 10 queritur, q princeps in Perſia ipſi reſtiterit in aula dies 21. ſignificans fortaßis angelicos dies, hoc eſt annos 21.

Hinc, poſt hebdomadas 62, occidetur Chriſtus. Hæ 62 hebdomades, cũ 7 illis ſuperioribus, faciũt 69 hebdomadas, hoc eſt annos 483. Supereſt igitur una & ultima illa hebdomas, hoc eſt 7 anni, de 70 illis hebdomadibus. Nam disertè dicit angelus, Chriſtum paſſurum eſſe nõ in medio ultimæ hebdomadis (in qua ſententia ego aliquãdo fui) ſed poſt 62 hebdomadas: hoc eſt, anno primo ultimæ hebdomadis, aut initio ultimæ hebdomadis. In hac dicit, ipſum multis etiã confirmaturũ eſſe pactum. Nam ultima illa hebdomade, aut 7 illis annis Euangeliũ inclaruit, & propagatũ eſt potenter et feliciter, miraculis & ſignis per S. ſanctum, multaq; millia Iudæorũ & gentiũ ad Chriſtũ conuerſa ſunt, ſicut teſtatur Lucas in Actis: ut uerè dici poßit uera & ipſißima paſchalis hebdomas, quæ cœpit à die Paſchæ, hoc eſt, à reſurrectione Chriſti.

In media aũt illa hebdomade caſurum & ceſſaturum erat ſacrificium & hoſtia. Nam poſt tres fermè annos à reſurrectione Chriſti, habitum eſt Apoſtolorũ conciliũ, Act. 15. & lex Moyſi palàm abrogata, omnesq; gentes, imò & Iudæi inde liberati ſunt: decretumq;, nõ eſſe neceſſariã legis obſeruationẽ, nec eam ad ſalutẽ prodeſſe, nec eã portari aut impleri à quoquã poſſe: ut in eo loco Paulus cõcionatur. Ita ritè 70 illæ hebdomades finẽ habent in eo anno, qui poſt Chriſti reſurrectionẽ ſeptimus fuit. Ibi deſperatur de deploratis & induratis Iudæis, & præfractis Hieroſolymitanis, ita ut Apoſtoli ad gentes coacti ſint ſeſe conuertere, ueluti D. Paulus ait Act. 13.

Sed nos hic non inſtituimus, neq; omniũ opinionũ recitationẽ, neq; exactißimã huius prophetiæ explicationem: ac contenti ſumus hoc genere, quòd luce meridiana omniũ confeßionib. clarißimũ ſit, ipſo tẽpore, quo Ieſus Chriſtus ſuum officiũ executus eſt Hieroſolymis, hebdomades Danielis terminũ ſuum conſecutas eſſe: nec poſſe ulterius extendi, licet rumpantur obcæcati Iudæi. eſtq; inexpugnabile argumentum: Oportuit iuxta hanc diuinam prophetiam Chriſtũ uenire, exactis 70 hebdomadibus, & ſtante atq; durante adhuc templo, ſacrificijs et politia Moſaica: ſed nunc illæ hebdomades elapſæ ſunt, ciuitas ac templum deleta ſunt: iamq; hoc anno 1558, quo iſta ſcribimus, integris 1483 annis poſt deletionẽ ultimã per Titũ factam, nihil aliud q rudera ibi conſpecta ſunt.

In fine, Africani narrationẽ adijcere libuit, de qua penes lectorem iudicium eſto. Extat autem in Hieronymo, cap. 19. Danielis, ubi ſic ſcribit: Africanus in quinto Tẽporum uolumine, de 70 hebdomadib. hæc locutus ad uerbum eſt: Capitulum quod in Daniele de 70 hebdomadibus legimus, multa & mirabilia continet. quæ nunc longum eſt dicere: ergo quod ad præſens opus pertinet, de temporibus diſſerendum eſt. Nulliq; dubium, quando de aduentu Chriſti prædicatio ſit: qui poſt 70 hebdomadas mundo apparuit, poſt quem conſummata ſunt delicta, et finem accepit peccatum, & deleta eſt iniquitas, & annũciata iuſticia ſempiterna, quæ legis iuſticiã uinceret: & impleta eſt uiſio & prophetia, quia lex et prophetæ uſq; ad baptiſtam Ioannem, & unctus eſt ſanctus ſanctorum. quæ omnia priuſquã Chriſtus humanum corpus aſſumeret, ſperabantur magis q tenebantur. Dicit autẽ ipſe angelus, 70 annorum hebdomadas, id eſt annos 490, ab exitu ſermonis, ut reſpondeatur, et ædificetur Hieruſalem, uiceſimum Artaxerxis regis Perſarum annum habere principiũ. Nehemias quippe huius pincerna, ſicut in Eſdræ libro legimus, rogauit regẽ: accepitq; reſponſum, ut ædificaretur Hieruſalem. Et iſte egreſſus eſt ſermo, qui extruendæ urbis, & circundandæ muris daret licentiã: quæ uſq; ad illud tempus uicinarum gentiũ patebat incurſibus. Siquidem ad Cyri regis imperium, qui uolentibus reuerti Hieroſolymã dederat poteſtatẽ, Ieſus pontifex, & Zorobabel, & poſtea Eſdras ſacerdos, & cæteri qui cum eis proficiſci uoluerant, templum & urbem, & muros eius ædificare conati ſunt: prohibentibus in circuitu natiõibus, ne impleretur opus, quaſi hoc rex non iußiſſet. Manſit itaq; imperfectum opus uſq; ad Nehemiã, & uiceſimum annum regis Artaxerxis: quo tempore regni Perſarum, 115 anni fuerant euoluti: captiuitatis autẽ Hieruſalem 185 annus erat: & tunc primum Artaxerxes iußit muros extrui Hieruſalem, cui operi præfuit Neemias: & ædificata eſt platea, & muri circundati. Et ex illo tempore ſi numerare uelis, 70 annorũ hebdomadas uſq; ad Chriſtum, poteris inuenire. Quòd ſi harum principium ab alio tempore uoluerimus ſumere, et tempora nõ concurrent, & multa reperiemus cõtraria. Nam ſi à Cyro & prima eius indulgentia, qua Iudæorũ laxata eſt captiuitas, 70 numerentur hebdomadæ: centum, et eo amplius inueniemus annos, qui ſtatutũ ſeptuaginta hebdomadarũ excedant numerum: et multo plus, ſi ex qua die locutus eſt Danieli angelus, additurq; amplior numerus, ſi captiuitatis exordium uolueris hebdomadarum habere principium. Permanſit enim regnum Perſarum, uſq; ad initium Macedonum, annis 230. & ipſi Macedones regnauerunt annis 300. atq; exinde uſq; ad ãnum 15 Tiberij Cæſaris, quando paſſus eſt Chriſtus numerãtur anni 60, qui ſimul faciũt ãnos 590 ita ut 100 ſuperſint anni. A' uiceſimo aũt ãno Artaxerxis regis, uſq; ad Chriſtum, complentur hebdomadæ 70, iuxta lunarẽ Hebræorum ſupputationem: qui menſes non iuxta ſolis ſed iuxta lunæ curſum numerant: Nam à 115 anno regni Perſarum, quando Artaxerxes rex eiuſdem imperij uigeſimum regni ſui habebat annum, & erat 83 Olympiadis

piadis annus quartus, uſq; ad 202 Olympiadē, & ſecundum eiuſdē Olympiadis annū, Tiberij Cęſaris annū 15. colligūtur anni 475, qui faciunt annos Hebraicos 490, iuxta lunares, ut diximus, menſes. Qui ſecundum illorū ſupputationē, poſſunt facere per ſingulos menſes, dies 29 & ſemis, ita ut ſolis circulus per annos 400 plus habeat dies 365, & quartā diei partē: & per 12 menſes ſingulorū annorū 11 dies, & quarta diei pars amplius reperiatur. Vnde Græci & Iudæi, per octo annos trium menſium ἐμβολισμοὺς faciūt. Si enim octies undecim & quartam partē uolueris ſupputare, 90 dies, hoc eſt tres menſes efficies, & in 475 annis octonarij, reperientur anni 59, & menſes tres: qui ſimul faciunt plus minus ue annos 15. quos ſi quadrīngentis ſeptuagintaquinque annis uolueris addere, ſeptuaginta annorum facies hebdomadas: hoc eſt, ſimul annos 490. Hæc Africanus iiſdē uerbis, quibus expreſſimus, locutus eſt.

¶ Poſtremò quædā alia ſubijcienda nobis uiſa ſunt, quæ ab autoribus illuſtribus annotata ſunt. Ac primum Euſebius lib. 1. cap. 13. commemorat, in grammatophylacio urbis Edeſſæ, haſce Epiſtolas aſſeruari, quarum exempla adſcribimus.

EXEMPLAR EPISTOLAE AGBARI
ad Seruatorem noſtrum.

Agbarus Toparches Edeſſenus, Ieſu ſeruatori bono, in regione Hieroſolymitana comparenti, χαίρειν.

Relatū eſt ad me, quomodo tu, unà cum tuis, ſanitatem abſq; pharmacis & herbis mortalibus cōferas. Etenim ſicut fama refert, cæcis ut reſpiciant, claudis ut ambulent præſtas, leproſos etiam mundas, ſpiritus impuros ac dæmoniacos eijcis, eos qui diutinis ac prolixi temporis morbis torquentur curas, ac mortuos excitas. Et ubi hæc omnia de te audiui, alterum ex his duobus eſſe cogitaui: nimirū quòd aut Deus ſis, cœlituſq; delapſus iſta facias: aut filius Dei exiſtēs, hæc opereris. Quapropter his ad te literis ſcriptis precor, ut moleſtiā hanc ueniendi ad me ſuſcipias, paſſionemq; qua premor cures. Nam & hoc percepi, quòd Iudæi aduerſum te murmurent, teq; adfligere conentur. Eſt aūt mihi ciuitas admodum exigua, & honeſta, quæ tamen utriq; ſufficiet. Hæc ille ad hunc modū, parumper adhuc diuina luce illuſtratus, ſcripſit. Dignum autem fuerit, & literas Ieſu audire, quas Agbaro per eundem tabellionem reſcripſit.

EXEMPLAR LITERARVM, QVAS
Seruator Agbaro reſcripſerit.

Agbare, beatus es, quòd in me credidiſti, cum non uideris me. Scriptū enim eſt de me: Non credituros in me, qui uiderint me, ut qui non uiderint, credant & uiuant. De quo uerò ad me ſcripſiſti, ut ad te ueniam, ſcias mihi cuncta, quorum gratia miſſus ſum, hoc loco eſſe adimplenda: & poſtquam ea cōpleuero, mox ad eum redeundum, qui me miſit. Vbi autem aſſumptus fuero, mittam tibi aliquē ex diſcipulis meis, qui paſſioni tuæ medeatur, uitamq; & tibi & iis qui tecum ſunt, præſtet.

IOSEPHI TESTIMONIVM DE CHRI-
ſto: Antiq. Iud. lib. 18. cap. 4.

Eodem tempore fuit Ieſus, uir ſapiens, ſi tamen uirum eum fas eſt dicere. Erat enim mirabilium operum patrator, & doctor eorum qui libenter uera ſuſcipiunt: plurimoſq; tam de Iudæis, quàm de gentibus, ſectatores habuit. Chriſtus hic erat. quem accuſatum à noſtræ gentis principibus, Pilatus cum addixiſſet cruci, nihilominus non deſtiterunt eum diligere, qui ab initio cœperant. Apparuit enim eis tertia die uiuus, ita ut diuinitus de eo uates hoc & alia multa miranda prædixerunt: & uſq; in hodiernum Chriſtianorum genus, ab hoc denominatum, non defecit.

PONTII PILATI EPISTOLA AD
Imperatorem Tiberium, ex Anacephalæoſi Egeſippi.

Nuper accidit, & quod ipſe probaui, Iudæos per inuidiam ſe ſuoſq; poſteros crudeli cōdemnatione puniſſe. Deniq; cum promiſſum haberent patres eorū, quòd illis Deus eorū mitteret de cœlo ſanctū ſuum, qui eorū rex meritò diceretur, & hunc ſe per uirginē promiſerit miſſurū ad terras: iſtum itaq; me præſide in Iudæā Deus Hæbræorum cum miſiſſet, & uidiſſent eum cæcos illuminaſſe, leproſos mundaſſe, paralyticos curaſſe, dæmones ab hominibus fugaſſe, mortuos etiam ſuſcitaſſe, imperaſſe uentis, ambulaſſe ſiccis pedibus ſuper undas maris, & multa alia feciſſe: cum omnis populus Iudæorū, eum Dei filiū eſſe diceret, inuidiā contra eum paſſi ſunt principes Iudæorū, & tenuerunt eum, mihiq; tradiderunt: & alia pro alijs mihi de eo mentientes dixerunt, aſſerentes iſtum magū eſſe, & contra legem eorū agere. Ego autem credidi ita eſſe, & flagellatū tradidi illū arbitrio eorū. Illi autem crucifixerunt eum, & ſepulto cuſtodes adhibuerūt. Ille aūt militibus meis cuſtodientibus, die tertio reſurrexit. in tantum autem exarſit nequitia Iudæorum, ut darent pecuniā cuſtodibus, & dicerent: Dicite, quia diſcipuli eius corpus ipſius rapuerunt. Sed cum accepiſſent pecuniam, quod factum fuerat, tacere nō potuerūt. Nam & illū ſurrexiſſe, teſtati ſunt ſe uidiſſe, & ſe à Iudæis pecuniam accepiſſe.

LENTVLI EPISTOLA AD IMPE-
ratorem Tiberium, quæ apud Eutropium in annalibus Senatorum Romanorum extat.

Apparuit his tēporibus, & adhuc eſt, homo magnæ uirtutis, nominatus CHRISTVS IESVS, *qui dicitur à gentibus propheta, quem eius diſcipuli uocant filium Dei: ſuſcitans mortuos, & ſanans omnes languores: homo ſtaturæ proceræ, mediocris & ſpectabilis, uultum habens uenerabilem, quem intuentes poſſunt formidare & diligere. Capillos habet coloris nucis auellanæ præmaturæ, & planos ferè uſq; ad aures. Ab auribus euntanos criſpos aliquanto, cæruleores & ſubgemiores ab humeris uentilantes, diſcrimen habens in medio capitis iuxta morem Nazaræorum, frontem planam & ſereniſſimā, cum facie ſine ruga aut macula aliqua, quam rubor moderatus uenuſtat. Naſi & oris nulla reprehenſio. Barbā habet copioſam & impuberē, capillis concolorē, nō longā, ſed in medio bifurcatā. Aſpectū habet ſimplicē & maturū, oculis claris exiſtentibus. In increpatione terribilis, in admonitione blandus et amabilis, hilaris ſeruata grauitate. Qui nunquā ridere, flere aūt ſæpe uiſus eſt. In ſtatura corporis propagatus, rectus: manus habet & brachia uiſu delectabilia. In colloquio rarus & modeſtus, ſpecioſus inter filios hominū.*

Nicephorus lib. 1. cap. 40.

Vt ex antiquis deſcriptionibus accepimus, figura Chriſti talis fuit. Formoſa ſpecies corporis fuit. ſtatura

ſeptem

ſeptem integras ſpithamas exceſsit. Capillũ habuit nonnihil flaueſcentẽ, non denſum, & in extrema parte aliquantulum criſpũ: nigra ſupercilia, non multum curua, nec ſine interuallo. Oculos ſuluos, qui nominãtur charopi: non luſcioſos, nulla deformitate inſignes, non uagabundos, naſo erecto: barba flaua, non prolixa. Capilli uerò capitis prolixi fuerunt: quia nunquã nouacula, aut ullius hominis manu tonſi fuerunt. Collũ leuiter inflexũ fuit, ne prorſus erectꝰ incederet. Color faciei ſubfuſcus, tritico ſimilis: facies non rotunda, ſed qualis fuit matris, aliquantulum demiſſa, paulum rubeſcens: & uultus ipſe ſignificabat hominem intelligentem, & mores graues & placidos, & prorſus ab iracundia alienos. Prorſus autem ſimilis erat puriſsimæ matri ſuæ.

DE IOHANNE BAPTISTA.

SI quis alius, certè Iohannes baptiſta non tantum ab alijs, ſed etiam ab ipſo IESV Chriſto, illuſtribus teſtimonijs ornatus & commendatus eſt: neque uerò id temerè, ſed propter inſigne miniſteriũ, quo functus eſt: cuius etiam dignitas & fructus ad uniuerſam omnium ſeculorum Eccleſiam Chriſti pertinet. Cum itaq; omnia quæcunq; ad Iohannem pertinent, admirandas & ſalutares Dei actiones contineant, hiſtoriã tanti organi Dei noſſe atq; expendere, non tantum iucundum, ſed etiam utiliſsimũ eſt. Etſi aũt pro dignitate à nobis tractari minimè poteſt, tamen res præcipuas, maximiq; momenti, breuiter ac uerè complectemur.

Natus eſt Iohannes, patre Zacharia, & matre Eliſabeth, non obſcuris parentibus. Nam parens ſacerdos erat in populo Dei, de uice Abia: quæ quidẽ dignitas ſumma erat. Etſi enim regius ſplendor magis incurrebat in hominum oculos, tamẽ iſta functio, in qua cultus à Deo præcepti adminiſtrabãtur, & animæ hominum uera de Deo doctrina imbuebantur, longè erat præſtantior.

Mater trahebat originem inde ab ipſo Aarone, ſocio ac fratre Moyſis: qui & res maximas olim geſſerant, & miraculis atq; teſtimonijs plurimis à Deo decorati fuerant. Vetuſtas igitur generis in iſtis parentib. emicuit, quæ non poſtremum in uita humana decus eſt.

Cumq; uirtutes parentũ ad liberos quoq; aliqua ratione pertineant, & credantur earum ſemina quædam, præſertim Deo peculiariter benedicente, in eos propagari: magnã ſanè iſti Iohannis parentes laudẽ ac ſingulare teſtimoniũ habuerunt, q. iuſti ante Deum, hoc eſt, uera noticia Dei ac luce fidei in Meſsiã præditi fuerint: nec aluerint falſas perſuaſiones de operum iuſticia, quales tum in phariſæis & reliquo uulgo graſſatæ ſunt: q. ſtudioſe ritus à Deo præſcriptos obſeruarint, quòd morum & uitæ honeſtate alijs præfulſerint.

Solet autem Deus, quoties præſtantes heroas, in ſua præſertim eccleſia excitare uult, miracula quædam addere, quibus moneantur de rebus ſecuturis. Sic Ioannes, ex ſenibus parentibus, & quidem ex effœta & ſterili matre natus eſt: idq; inſigni reuelatione Dei. Ad Zachariam enim ſacra in templo Hieroſolymitano facientem, angelus Gabriel à Deo mittitur, qui à dextris altaris, cui impoſitũ erat incenſum, ſubitò apparet, & obſtupefactũ blandis uerbis alloquitur: Ne quid trepidet, ſe iam ei hoc Euangelum ex mandato Dei annunciare, q. preces eius ſint exauditæ, ac ſuſcepturus ſit filium ex Eliſabetha. Nomen quoq; diuinitus ei imponi, ut Iohãnes uocetur. Poſtea exponit, hunc filium, etiã in utero exiſtentem, Spiritu ſancto repletum iri, & fore organon ſalutare, & præſtantem atq; fœlicem doctorem, qui quidem corãm ſit mõſtraturus Meſsiã ſpiritu & uirtute Eliæ, et repurgaturus doctrinam cœleſtem, & collecturus Deo Eccleſiam ueram. Vitæ genus fore nõ ad delicias comparatum, ſed ſobriũ, & ad tale miniſteriũ aptũ. Hæc cum Zacharias, ratione humana metiens diuina opera, eo q. ipſe eiuſq; coniunx ſenes prouectæq; ætatis eſſent, credere non ſatis poſſet: additur & hoc ſignum, q. angelus prædicit eum mutũ fore, donec uiderit hæc omnia compleri. & mox euentus eſt ſubſecutus. Prodiẽs enim Zacharias ad populum, uerbum non potuit ullum facere: ſed geſtu ſignificauit, ſibi magnum quiddam accidiſſe.

Hæc hiſtoria plena eſt miraculis diuinis, quæ teſtantur, Deum Eccleſiæ ſuæ curam agere, & pijs doctrinam de Meſsia reuelare, atq; ad miniſterium uerbi pias perſonas excitare.

Celebratur Aſtyagis ſomnium, cui dormienti talis ſpecies oblata eſt, ac ſi è corpore filiæ naſceretur uitis, totam Aſiam obumbrans. ex qua re coniectarũt ſapientes, eius filium potentia & uirtutibus celebrem futurũ eſſe. Sed longè potiores ſunt iſtæ diuinæ reuelationes de Iohãne Baptiſta. qui præcurſor fuit Meſsiæ, deſtructor religionis Moſaicæ, quo ad eam partem quæ ritibus & umbris rerum futurarum conſtabat, & inchoator noui teſtamenti.

In aluo autẽ materna adhuc exiſtens infantulus, admirandũ ſpecimen ſuæ ſanctitatis et officij oſtẽdit. Nam poſt ſex menſes, Maria geſtans in utero Meſsiã, recens cõceptũ, ad Eliſabethã cognatã uenit: idq; angeli iuſſu, qui ei nunciarat de cognatæ fœtu. ibi ſtatim facta ſalutatione, Iohãnes in matris uentre præ gaudio ſubſilit, honorem atq; reuerentiã tam propinquo Saluatori exhibens. ac Eliſabetha Spiritu ſancto accenſa, ibi fidei luce mox cognoſcit, quod neq; ex Maria audierat, neq; oculis cõprehẽdere adhuc poterat, Meſsiã nimirũ eſſe præſentẽ, ac in Maria eũ iam naſci: cõfirmatq; eam, ne dubitet, Deũ omnia in ea perfecturũ eſſe, quæ prædixiſſet.

Tempus poſtea aduenit, quo Eliſabetha filium enititur, ubi rurſus alia miracula fiunt. Nam cum, ut moris erat, in circumciſione nomen infanti eſſet imponendũ, ac mulieres ſuaderent, patris nomẽ ei dandũ eſſe: puerpera contendit uehementer, eũ Iohannẽ uocandũ eſſe. id quod ipſa quoq; ex reuelatione ſine dubio habebat. Sed dum utrinq; diſceptant, mulieres patri nutibus & geſtibus rem deferunt. is pugillari accepto, ſimul dicit & ſcribit, non alio eum nomine quàm Iohannis oportere inſigniri. & poſtea ſtatim in laudes Dei ſoluitur.

Proculdubio et etymologiam nominis expoſuit, quod ut erat à Deo indicatũ, ita etiam totum officium huius perſonæ comprehenderet. Nam יוחנן gratioſum ſignificat, quem Græci Eucharium, Germani Huldrich appellant. Erat autẽ officium Ioannis, gratiã Dei per Chriſtũ annunciare: hoc eſt, doctrinã tradere de remiſſione peccatorũ gratuita, per fidem in Chriſtũ. qua quidem doctrina nihil eſt gratioſius, nihil iucundius.

Parens recuperato ſermonis uſu, luculenter de præſenti Meſsia, eiuſq; operib. prophetat: & teſtatur, hunc ſuum filiolum fore Meſsiæ præconem, & in toto miniſterio ſalutarem.

Præbue-

Google

Præbuerunt iſtæ pātefactiones multis pijs occaſiones, aliquanto accuratius de promiſsionibus diuinis cogitandi: & proculdubio præclaras de hoc puero ſpes conceperunt, & bene ei precati ſunt.

Natus autem eſt Iohannes ſemeſtri ante IESVM Chriſtum, Herode in Iudæos regnum obtinente. quæ ipſa res, iuxta uaticinium Iacob, rerum mutationem omnium maximam portendebat.

Adoleſcentiæ et iuuentutis ſtudia non ſunt literis tradita. cōmemorat tantum Lucas, puerum in deſertis uſque ad tempus ſuæ oſtenſionis permanſiſſe. id quod nequaq̄ de aliquo antro, omnino ab hominū conuerſatione remoto, accipiendū eſt: quaſi ibi uelut urſus & miſanthropos delituiſſet, ab omni humanitate alienus: ſicut poſteriorib. temporib. Eremitæ, & id genus homines, ſuperſtitioſos ſibi finxerunt cultus. Sed in œconomia ſuorum parentū eſt educatus, qui habitarunt in loco ad regionem montoſam ſito, quæ uulgò Deſertum uocabatur: ſicut etiam nunc uulgò loquimur, ad ſyluam Herciniam habitare, am hartze wonen: hoc eſt, in oppidis prope montes habitationem ſuam habere. Ita poſtea in deſerto baptiſat, hoc eſt, in locis prope Iordanem, ubi nō procul montes aberant, ac paſsim tamen oppida ac pagi erant. Præterea addit Euangeliſta, eum creuiſſe ac confortatum eſſe ſpiritu: quibus uerbis, ueluti punctis indicat, eum in primis annis fideliter in ſacra doctrina imbutum, & feliciter in ea progreſſum eſſe, ita ut egregium pietatis ſpecimen de ſe præberet.

Habuit autem domeſticam ſcholā ſanè præſtantem. Nam parentes rectè & dextrè intelligebant articulos fidei, & ardebant amore erga præſentem Meſsiā, paulatim ſuccreſcentem. Non ignorabant, in quanta functione filiolus Iohannes futurus eſſet. Quapropter ſumma pietate & diligentia tenellū etiam puerum erudierunt & exercuerunt, neq; mediocriter eius ingenio & profectu delectati ſunt. Poſtea paulatim ad intelligēda uaticinia prophetarū eum inſtruxerūt. Etſi aūt nō ſcimus, an parentes eum alijs quoq; præceptoribus inſtituendū præbuerint, præſertim cum publicè multæ prauæ opiniones, quæ ſummos articulos fidei obſcurabant, dominarentur: tamen ueriſimile eſt, Iohannem in bonorum uirorū ſcholis literarū ſemina percepiſſe. Facilè autem tantū ingeniū, gubernatorem habens Spiritū ſanctum, omnes alios coætaneos in ſtudijs ſuperauit, & admirationem ſui peperit. In moribus quoq; ab ineunte ætate, grauitatem & ſanctitatem præſtitit. Ritus Moſaicos amauit, atq; doctores enarratores ſacrarū literarū proculdubio, annis atq; iudicio confirmatus attentè audiuit, ac genuinam uerbi diuini ſententiam ſcrutatus eſt.

Fortè & alios poſtea, propemodū ad maturā ætatē accedens, priuatim & modeſtè docuit. Nequaquā enim ocioſus & ignauus tot annos uitæ ſuæ fuit, præſertim cum nō ſit ignotus Hieroſolymitanis ſacerdotibus, functionē ſuā exordiens. Si de rebus nō præſcriptis aliquid affirmare liceret, fortè non eſſet à uero abſonū, eum in parentis ſui, ſenio confecti & demortui locū ubi ad ſolidiorē ætatē perueniſſet, et ob inſignē pietatē, induſtriā, uitæq; ſanctitatē celebris, cunctiſq; gratus factus eſſet, ſucceſsiſſe: in eaq; functione uſq; ad tempus, quo religio Moſaica publicè abroganda eſſet, ſumma cum laude uixiſſe. Nec dubiū eſt, Mariā crebrò ad Eliſabethā excurriſſe, & Ieſum etiam in pueritia ſanctam atq; pulcherrimam cum Iohanne adhuc puero, ac poſtea etiam in reliquis ætatum gradibus, amicitiam coluiſſe.

Proficit tamen uterq; paulatim, & cum ætate accreuit quoq; ſapientia, & cæteræ uirtutes. Sed quia hæc nō ſunt literis prodita, ſatis ſit parcè attigiſſe. Nam uocationē, ad quam præcipuè à Deo conditus & excitatus erat, Euangeliſtæ in primis deſcribendā ſibi putarunt.

Didicerat Iohannes ex pijs parentibus, ex Maria, alijſq; pietati ſinceriori deditis, ſeſe præconem ac præcurſorem fore Meſsiæ. Cum enim reuelationes quæ acciderunt Zachariæ & Eliſabethæ, & parentis ſilentio, etiam ab alijs obſeruatæ & annotatæ ſint, nō dubitemus, quin ipſe quoq; hæc ex ore parentum ſæpiſsimè audierit. Deinde ubi in Prophetarum libris uerſari ipſemet potuit, ſedulò plura eſt ſcrutatus: ac Spiritu ſancto lucem præbente, res maximas ſolerti ingenio conſiderauit. Fortè & quædā peculiares reuelationes acceſſerunt. Sed tamē nihil ſibi publicè eſſe audendū ratus eſt, niſi etiā momēta rerum agendarū ab ipſo Deo manifeſtè indicarentur.

Agebat iam 29 annū Iohannes, atq; uirilem ætatem attingebat, anno 15. Tiberij Cæſaris, procurante Pontio Pilato Iudæam, tetracha autē Galilææ Herode, Philippo eius fratre tetrarcha Ituræ & Trachonitidis, et Lyſania Abilenæ tetrarcha, ſub principib. Hanna & Caypha: ibi uocationi omnium ampliſsimæ præficitur. Vocatur autem immediatè ab ipſo Deo, qui mandata certa tradit, quæ debeat proponere & exequi. Lucæ 3. & Iohan. 1. ait ſe à Deo miſſum eſſe. Pontifices & ſacerdotes Hieroſolymitani ocio atq; auariciæ ſtudebant, prorſus abiecta cura ueræ doctrinæ, ideo ipſe Deus hunc excellentem miniſtrum eligit, atq; ſua autoritate ordinat.

Summam miniſterij eius Gabriel & Zacharias complexi ſunt, nimirū quòd præcurſor ac præco ſeu tubicē præſentis Meſsiæ debeat eſſe: & hortari omnes, ut eum agnoſcant & cōplectātur. qua de cauſa parens eum uocat prophetā altiſsimi: uerum talem, qui ante faciē Domini ſeu Meſsiæ ſit præceſſurus, & uias eius paraturus: hoc eſt, uoce totoq; miniſterio eum declaraturus.

Commendat huius miniſterij & perſonæ maieſtatem, quòd etiam in prophetis omnia prædicta fuere. Nam in Eſaia, cap. 40. de Iohanne dictū eſt: Vox clamans in deſerto, parate uiam Domini, rectas facite ſemitas eius. Et Malachiæ 3. Ecce mitto angelū meum ante faciem tuā, qui præparabit uiam tuam ante te. Quæ quidem teſtimonia, non tantum Euangeliſtæ, ſed & Chriſtus ei applicat, & Iohannes ipſe indubitanter ad ſe accōmodat. Matt. 3. 11. Marci 1. Lucæ. 3. Iohan. 1.

In tribus autem rebus eius functio conſiſtebat potiſsimum: in doctrina, in baptiſmi adminiſtratione, in factis neceſſarijs. Primùm igitur, articulos doctrinæ ordine colligemus. Eſt enim pijs pectoribus ſuaue, tanti uiri doctrinā cognoſcere, ſuamq; ex ea fidem confirmare.

De Deo perſpicuè docuit, tres eſſe perſonas diuinitatis, ſicut in baptiſmo Chriſti, reuelationem omniū pulcherrimā & illuſtriſsimā acceperat: ac monet, per filium eſſe patrem cognoſcendū: Ioan. 1. Deum nemo uidit unquam. unigenitus, qui eſt in ſinu patris, ipſe enarrauit. Hoc dicto perſonas etiam diſtinguit: alteram patrē appellans, alteram unigenitum à patre. Paulo pòſt etiam diſtinctè de Spiritu ſancto loquitur.

IESVM diſertè docuit eſſe filium Dei, & quidem unigenitum: & prius ſe extitiſſe, patrem dare ei ſpiritū non ad menſurā: deinde, etiam hominem, quia eſſet uir paßioni deſtinatus. Et in primis uoce ac digito, omnibusq; actionibus monſtrauit ac declarauit, hanc ipſam perſonam eſſe Chriſtum, ſeu promiſſum Meßiam. Rectè docuit de officio Chriſti, quòd eſſet agnus Dei, qui tolleret peccata mundi: hoc eſt, hoſtiam mactationi deputatam, ſanguineq; proprio reconciliaturā non unam tantum gentem: ſed totum mundum, cum Deo. Eſtq; hæc concio ex Eſaiæ cap. 53. ſumpta, ubi de hoc agno eiusq; ſacrificio præclara patefacta ſunt: quæ quidē omnia Iohannes indubitanter applicat. Et hic articulus omnium erat præcipuus. Cupiebat enim Deus priuſquam IESVS redemptionē totius generis humani aggrederetur, rem tantam nōnihil innoteſcere. Ideo tubā hanc præmittit, præſertim cum hoc tempore uera de Meßia doctrina falſißimis & craßißimis opinionibus phariſæorum, ueluti altis tenebris ſepulta eſſet: ac nemo patientem Chriſtum expectaret, nemo putaret peccata generis humani per eum expianda eſſe: ſed glorioſum omnes ſomniarent, qui facultates et ſplendorem atq; potentiam gentis Iudaicæ eſſet aucturus. Addidit præterea, Meßiam fore doctorem ueracem: & gratiam, hoc eſt gratuitam remißionem peccatorum donaturum eſſe, effuſurum Spiritum ſanctum in Apoſtolos & credentes. Iohan. 1. Matt. 3. Mar. 1. Luc. 3.

De Spiritu ſancto, docuit eſſe perſonam à patre & filio diſtinctam: Vidi inquit, Spiritum ſanctum, deſcendentē quaſi columbā de cœlo, et manſit ſuper eū. Ioh. 1.

De uiribus humanis docuit, quòd nemo poßit ſibi ſumere quicquam, niſi fuerit ei datum de cœlo. Loquitur autem præcipuè de uocatione Chriſti Iohannes: & id quod prius diximus, ſimul includit.

De peccato docuit, totum mundum peccato obnoxium: adeò ut cū nemo potuerit ſuis uiribus reluctari, neceſſe fuerit filium Dei fieri pro eis hoſtiam. Iohan. 1. Qui de terra eſt, inquit, terrena loquitur. Iohan. 3.

De diſcrimine Legis & Euangelij præclarā ſententiam profert: Lex, inquit, per Moſen data eſt. gratia autem & ueritas per IESVM Chriſtum facta eſt. Ioh. 1. Et conſtat præterea ex hoc dicto, eum legem ſeriò urſiſſe: ſicuti etiam Phariſæos & Sadducæos de ſuis peccatis grauißimè admonet. Matt. 3.

De cauſis iuſtificationis dextrè & luculenter docuit Ioh. 1. Ex plenitudine eius nos omnes accepimus, gratiā pro gratia. Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi. Singula uerba emphaſim habēt. Iuſticia noſtra tantum eſt gratia, hoc eſt gratuita acceptatio, & donatio remißionis peccatorum. Qui eam parit et conficit, nō eſt angelus uel homo, ſed IESVS Chriſtus ſolus. Modus parandi eſt, quòd ſit uictima, omnibus omnium creaturarum meritis & adiumentis exploſis. Oportet autem nos à Chriſto accipere, & quidem fide. Deniq; pertinet hoc beneficium ad totum mundum: nec debet ſe quiſquam excludere, niſi qui detrectat accipere, & ex hoc ſalutari fonticulo gratis haurire.

Idem in hac pulcherrima ſententia docuit: Qui credit in filium, habet uitam æternam: Qui autem incredulus eſt filio, non uidebit uitam, ſed ira Dei manet ſuper eum. Taxat opinionem Phariſaicam, qui & ſuis operibus, & prærogatiuæ generis confidebant, quaſi eſſent filij Abraham.

De neceßitate bonorum operum docuit, quòd omnis arbor non faciens fructum, debeat excindi, & in ignem conijci. Opera autem tantum moralia propoſuit: ut iuuare inopes: ut quiſque in ſua uocatione debita officia præſtet: pub'icani non exigant plus quàm eis conſtitutum ſit: milites neminem iniuria afficiant, & ſtipendijs ſuis contenti ſint.

Opinionem de iuſticia operum acriter taxauit, irā Dei ac pœnas æternas Phariſæis propterea certò denuncians. Matth. 3. Luc. 3.

Pœnitentiæ ſeu conuerſionis doctrinam aptè cōplexus eſt: Pœnitentiam, inquit, agite. appropinquauit enim regnum cœlorum. De fructibus pœnitentiæ, ſeu noua obedientia dicit, Facite fructus dignos pœnitentiæ: Matthæi 3.

Non pœnitentibus et aſpernantib. Chriſtum grauißimas pœnas prædicit, quòd arbor infrugifera tantum ſit igni tradenda, quòd paleæ igni inextinguibili ſint cremandæ, quòd ſecuris iam ſit admota radici arboris. Matthæi 3.

De collectione Eccleſiæ & uita æterna, quòd Deus mundet aream, & triticum in horreum ſuum congreget. Item, quòd nō conſiſtat in generis prærogatiua: ſicut Phariſæi, ideo putabant ſe eſſe Eccleſiam Dei, quia eſſent filij Abraham.

Docuit de baptiſmo, quòd ſit à Deo. Ioh. 1. quòd adferat remißionem peccatorum, quòd agentibus pœnitentiam proſit. Mar. 1. Luc. 3. Quòd baptiſmus manifeſtet Chriſtum. Iohan. 3.

Tradidit doctrinam de inuocatione, etiam formulā quadam ſuis præſcripta, ſicut Chriſti diſcipuli fatentur. Luc. 11.

In doctrinæ negocio, primùm habuit ſcientiam indubitatam et illuſtrem earum rerum quas alijs propoſuit: et prælucente Spiritu ſancto, omnes præſtigias & corruptelas eorum qui autoritate ſumma & potentia excellebant, ſolerter diſcernebat, ac toto pectore oderat & execrabatur: id quod certè in tanta doctrinæ confuſione & caligine non fuit res parua.

Arduas quæſtiones, quales tum temporis plurimæ mouebantur, maxima dexteritate iudicij diſcernebat: neq; mutabat doctrinam in gratiam ullius hominis: nō metuebat iniuſta iudicia, odia, minas & pericula. ſicut Chriſtus eum celebrat, quòd non ſit arundo, nec ueſtitus mollibus. Matth. 11. Luc. 7.

Fuit modeſtus & humilis. Nam ſæpe teſtatur, ſe longè inferiorem Chriſto, adeò ut ne corrigiā quidem calceamentorum eius dignus ſit ſoluere. Et legatis mißis Hieroſolymis diſertè reſpondet, ſe non eſſe Meßiā. Præſtitit fidem miniſterio dignam. nam nequaquam margaritas ante porcos proiecit, non quoslibet temerè ad baptiſmum admiſit, ſed confitentes peccata ſua: hoc eſt exploratos, & agentes pœnitentiam tantum. Contumaces uerò, ac defenſores ſuarum impietatum aut ſcelerum reprobauit.

Certamina ſuſtinuit maxima et acerrima. Sæpe enim cum Phariſæis et Sadducæis luctatus eſt præſertim cum doctrinæ genus, quod profitebatur, uideretur eſſe nouum et horridum, et nouam religionis formam extrueret,

ret, cum tamen Moyſi non putaretur eſſe par. Offendebantur magnoperè omnes, decorem atq; ſplendorē ueteris ſtatus ac tranquillitatem amantes, quòd omnia uideretur demoliri: idq; ſine expreſſa, ut putabant, uocatione. Hoc igitur ariete eum adoriuntur Iohannis 1. Tu non es Meßias, neq; Elias, neq; propheta. idcirco nō debes baptiſare: hoc eſt, res nouas moliri. & conuinceris eſſe hæreticus, et peſtis religionis à Deo ſancitæ, es ingratus tuis parētibus, qui in ea religione uixerunt, teq; educarunt. Et teſtatur Chriſtus Matth. 11. quòd uociferati ſint Iohannem dæmonio agitari. Sed Iohannes opponit, non tantum ſe modò peculiarem à Deo ipſo habere uocationem, ſed etiam in Eſaia de ſe ſuisq; actionibus prædictum eſſe. Ioh. 1. Confutauit phariſæos, qui inani faſtu turgebāt, quaſi ideo Deo eſſent acceptiores, quia ex Abraham, ut dictum, traherent originem: & q; ſuis operibus legem implere, ac iuſticiam coram Deo poſſent conſequi: ac propterea acrimoniam quandam adhibuit, uocans eos uiperarum progenies.

Non exiguos habuit labores in aula Herodis, ubi regis tetrum factum acriter taxauit, & iram Dei nunciauit, niſi ageret pœnitentiam. Id uerò uidebatur eſſe crimen læſæ Maieſtatis, labefactio exiſtimationis regiæ, conatus ſeditioſi. Proculdubio & alia peccata, quæ in aulis plerunq; uagantur, reprehendit. quæ res, ſicut aliàs ſemper, ita hic quoq; admodum ingrata fuit. Sed nō eſt fractus ſiue palpationibus, ſiue truculento uultu & minis aulicis, donec tandem in carcerem abriperetur, ne ſuis clamoribus omnia turbare pergeret. Fuiſſet autem hauddubiè acceptior, ſi nonnihil tēporiſare, atque adiaphoriſare, ſimulare atq; diſsimulare, item pro loco atq; perſonis laudare atque uituperare potuiſſet: id quod plurimorum in aulis & ad aulicos eſt aucupium ualde fructuoſum.

Ad doctrinam nouam ordiebatur ceremoniam, nempe baptiſmum, non ex priuato arbitrio, ſed uoluntate Dei, & quidem in remißionem peccatorum: nec admittebat quenquam, niſi prius peccata ſua fuiſſet cōfeſſus: hoc eſt, egiſſet pœnitentiam agnoſcendo peccata, et credendo in Meßiam, et damnando priores errores et peccata, in quibus fuiſſet perditus: deniq; etiam promittendo, in fide & operibus bonis perſeuerantiam. Ideo aūt uoca tur baptiſmus in remißionē peccatorum, quia promißio de remißione peccatorum iſti actioni annectebatur: perq; ea media, nimirum uerbū Euangelij de Chriſto, & ablutionem per aquam, remißionē peccatorum certò conferebat, & cōfirmabat Deus. Diſcernit autē Iohannes ſe & Chriſtum, in tribus maximè partibus. Primum, in perſonis. fatetur enim Chriſtū ſe priorem, hoc eſt, uerū Deū eſſe: ſe uerò tantum eſſe hominē, indignum qui corrigia calciamentorū eius ſolueret. Deinde officio: Ieſum eſſe Chriſtū, expiaturū peccata mundi: ſe uerò tantū eſſe uocē teſtificantē de hoc Chriſto, eiq; miniſterio ſeruientē. Tertiò, externa adminiſtratione baptiſmatis. Se enim tantum aqua & uerbo baptiſare: at Chriſtū ſpiritu ſancto & igni baptiſaturū. id quod tum de effuſione miranda, quæ poſtea in Pentecoſte & in collatione baptiſmi per Apoſtolos accidit, intelligendum: tū etiam ea de re quòd Chriſtus effectū baptiſmo, nempe ſpiritum ſanctum et lucem internam impertiat. ſe uerò tantum eſſe externum miniſtrum. Inſcitè igitur faciunt, qui effectu baptiſmum Iohannis ſeu Apoſtolorum diſcrepare contendunt: cum clarè ſcriptum extet, Iohannem prædicaſſe & adminiſtraſſe baptiſmum pœnitentiæ in remißionē peccatorū. Erat inter alios & iſte finis noui huius ſacramēti, ut quodā externo ſigno magis innoteſceret Chriſtus in Iſrael: præterea effectus operum Meßiæ quaſi depingeretur, nempe quòd à peccatis homines eſſet loturus & purgaturus.

Baptiſabat autē Iohannes initiò in Bethabara, trans Iordanem. Ioh. 1. idq; non ſine myſterio. Nam in eo loco quaſi porta in terram promiſſam Ioſuæ, totiq; populo, inſigni miraculo aperta olim fuit, Iordane cedēte undis, ac ſiccum tranſitum præbente, donec ad unum omnes ad alteram ripam emerſiſſent: poſtea confeſtim in ſe redierunt aquæ, ac uidetur inde habere nomē locus. Bethabara enim, domus tranſitus, ſeu traiectum nuncupatur. Iam uerò Iohannes in eo ipſo loco baptiſmū ac miniſterium inchoans, quaſi applicat hiſtoriam, ac finem declarat, quare Deus tantis miraculis hunc populum in eam terram, pulſis gentibus collocarit: nempe ut Meßiam agnoſcerent, qui tutū præbiturus eſſet iter in uitam æternam, patefacta per ſanguinem ſuū porta cœli. Neq; tantum in hoc loco manſit Iohannes, ſed etiam in Aennon, iuxta Salē. Ioh. 3. & paßim in omnibus locis circa Iordanem, propter aquæ commoditatem, baptiſmum adminiſtrauit: & Meßiam præſentem nō tantum uoce, ſed etiam digito commonſtrauit.

Tēpus, quo rem tam arduam cœpit Iohannes, qua Moſaicus ſtatus prorſus abolebatur, & nouus Meßiæ cōueniens inſtituebatur, Lucas indicat, ita ſcribēs: Anno decimoquinto imperij Tiberij Cæſaris, Pontio Pilato præſide Iudææ, tetrarcha uerò Galilææ Herode, Philippo autē fratre eius tetrarcha Ituræ et Trachonitidis regionis, & Lyſania Abylenes tetrarcha, ſub pontificibus Anna & Caypha. Anni mundi 3992 (Euſebius in Chronico ait) computantur in præſentem annū: id eſt, 15 Tiberij Cæſaris, à ſecūdo anno inſtaurationis templi, quæ facta eſt ſub altero anno Darij regis Perſarū, anni 548. A' Solomone autem & prima ædificatione templi, 1060. à Moſe & egreſſu Iſraelis ex Aegypto, anni 1538. Ab Abraham & regno Nini & Semiramis, anni 2044. A' diluuio uſq; ad Abraham, 942.

Opinio eſt non inconcinna, Iohannem ipſo tubarum feſto, adminiſtrationem publicam ſuæ functionis mandato Dei auſpicatum eſſe, prima die menſis ſeptimi. Erat autem, ſicut Leuitici capite uigeſimoquinto deſcribitur, quædam celebris ac læta Iubilei, hoc eſt quinquageſimi anni, quo facultates redibant ad ueros ac proprios poſſeſſores, promulgatio ac denunciatio. Erat autem Iohannes, inſignis Iubilei præco, & uox clamās, ut prophetæ prædixerant, indicans iam redemptionem totius generis humani futuram eſſe.

Factis quoque Iohannes erat inſignis. Primùm erat egregius doctrinæ repurgator, quæ à doctoribus Hieroſolymitanis horribiliter obſcurabatur & corrumpebatur. Deinde, à templo Hieroſolymitano, & ſynagogis Iudæorū, palàm et publicè diſcedebat: & in regionibus prope Iordanem ſitis nouos congreſſus, non quidē alligatos loco, faciebat, reipſa abrogans totum religionis ſtatum à Moyſe inſtitutum: finiens umbras omnes in lege propoſitas, & inchoans nouam religionis for-

mam, tempori Meſſiæ congruentem. Inde eſt quòd aſſeuerat hunc Ieſum eſſe agnum Dei, tollentem peccata mundi: haud obſcurè docens, iam oportere ritus de mactādis agnis pro peccatis ceſſare, ſiquidē hoſtia ab alijs ſignificata iam adeſſet, neq; diutius tam anguſtis terminis cultus Dei concludendos eſſe: ſed iam patefieri religionis portas, ut liberè ad omnes gentes effluat. Et Chriſtus pronunciat, Matthæi 11. Omnes prophetas & legem uſque ad Iohannem prophetaſſe. Terminabat igitur Teſtamentū uetus, & ordiebatur nouum, doctrina, ceremonijs, & ipſa ſeparatione. Propter hoc officium, inſigni inſuper encomio ab ipſo Chriſto ornatur.

Baptiſauit ipſum Meſſiam in Iordane, & quaſi conſecrauit & ordinauit ad miniſterium ſuum. Non enim futurus erat Chriſtus Rex mundanus, ſed ſpiritualis & æternus. Itaq; non imponit ei auream coronam gemmis radiantem: ſed baptiſmo ſeu undis perfundit, idq; iuxta Dei conſilium, ſicut Chriſtus inquit, Ea re queuq; ſuam præſtare iuſticiam. Significabat autem ea actio, Iohannem tum doctrina, tum ceremonia hac noua, Chriſtum oſtendere & complecti, eumq; ſemper deinceps iſti Euangelio & baptiſmo adſuturum: Chriſti officium hoc eſſe, ut undis iſtis uerbo ſuo copulatis, homines à peccato abluat ac regeneret. Neq; debere quenquam hanc ceremoniam uilem ducere, ſiquidem ipſe eam ſua præſentia ac maieſtate ornarit. Volebat etiam Chriſtus monere ſe iam ſubiturum crucem, & hac ipſa ratione redemptionem & ſalutem allaturum eſſe.

Phariſæis & Sadducæis iram Dei apertè denunciauit, ac peccata ipſorum ligauit, neq; ipſorum indignationem aut bruta fulmina, quæ rurſus in ipſum conijciebant, curauit quicquam. Genimina, inquit, uiperarum, quis uobis monſtrâuit, fugere à uentura ira.

Herodis inceſtum taxauit, id quod reliqui ſacerdotes aut Leuitæ non audebāt facere: neq; abſterritus eſt furore impij regis, aut meretricis, quam non dubitauit uitæ ſuæ inſidiaturam eſſe.

Hæc facta etſi non tanti fiunt à profanis hominibus quanti res geſtæ Alexandri Magni, aut Iulij Cæſaris: tamen coram Deo, eiusq; Eccleſia, longè ſunt præſtantiora. Moyſes Dei uoluntate formam religionis compoſuit, ijs temporibus aptam, quæ aduentum Meſſiæ debebant præcurrere. Sed Iohannes Moſaicū ſtatum prorſus ſuſtulit, & alium præſenti Chriſto eiusq; futuro regno iuſſu Dei erexit ac ſtabiliuit, quem poſtea Chriſtus ampliauit atq; confirmauit.

Reuelationes diuinas plures habuit, quàm memoriæ proditæ ſint. Iohānis primo ipſemet Iohānes narrat, ſe à Deo miſſum eſſe: & ab eo immediatè accepiſſe, quod eſſet baptiſaturus ipſum quoq; Chriſtum, & quòd uiſurus eſſet ſpiritum ſanctum deſcendentem in eam perſonam. Poſtea etiam diſtinctam Trinitatis patefactionem accepit, qualis nunquam antea in toto mundo facta fuerat. Audit enim patrem de cœlis ſonantem: Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi bene placitum eſt. Videt ſpiritum ſanctum in ſpecie columbæ deſcendere, atq; in Chriſtum ſe collocare. Videt filium Dei factum hominem, quem etiam aqua tingit. Nouit Eſaiam de ſe ſuoq; officio uaticinatum eſſe. Habet ex ore Dei, quod de rebus futuris præſagit: nempe quòd ſe oporteat minui, Chriſtum uerò creſcere: hoc eſt, reſtare iam ſuum finem, Chriſtum uerò etiam patiendo incrementa ampliſſima ſui regni conſecuturum. Quòd Chriſtus ſuo ſanguine ſit ſatis facturus pro peccatis generis humani. Quòd Chriſtus uiſibiliter ſpiritu ſancto & igne ſit baptiſaturus: id quod in feſto Pentecoſtes accidit, ubi Spiritus ſanctus effuſus eſt in Apoſtolos, & apparuerunt flammæ in linguis. Quòd extremus interitus populi Iudaici immineat, Iohannis 1. 3. Matthæi 3. Marci primo, Lucæ tertio.

Porrò non tantum promiſcuam erudiuit multitudinem, ſed ſcholam quoq; more prophetarum penes ſe aluit, tanquam ſeminarium doctorū ueræ Eccleſiæ. Nec fuerunt eius diſcipuli ocioſi, ſed propagationem Euangelij & ipſi iuuerunt, ac diſputarunt ſæpe cum alijs de rebus maximis, quæ tum controuertebantur. Sic cum Iudæis conferunt de purificatione: Iohan. 3. Deducit autē Ioannes ſuos diſcipulos ſtudioſe ad agnitionē Chriſti, & id quoq; incluſus carceri facit. Neq; uerò dubitauit Iohannes, cum diſcipulos deniq; è carcere ablegaret ad Chriſtum, quæſitum an Chriſtus eſſet? Sed maluit ſuos, quia nimium à ſua perſona pendebant, coram potius audire Chriſtum, atq; ex ore Chriſti, ac intuitu miraculorum euidentiſſimorū conuinci, ut hac ratione omnis dubitatio diſcipulis ex animo eximeretur. Tranſierunt itaq; poſtea diſcipuli Iohannis in ſcholam Chriſti, ibiq; omnia plenius cognouerunt.

Miracula quidē Iohannes edidit nulla, qualia Chriſtus, ſicut Iohan. 10 ſcriptum eſt: ſed tamen ſatis ſunt ea facta, quæ hactenus nonnihil perſtrinximus, miraculoſa. Nam repurgatio doctrinæ, commonſtratio Meſſiæ, abrogatio ueteris Teſtamenti, plurimorum conuerſio, & alia eius generis, non ſunt uulgaria facta.

Fuit & ueſtitus & uictus ratio peculiaris, quæ ſicut in Prophetis interdum res maximas deſignauit, ita & in hoc Iohanne ueſtis è pilis cameli fuit contexta. Neq; eſt conſentaneum, crudas tantum pelles ſic fuiſſe connexas, ut quidam opinantur, ſed uſitato genere ueſtitus, quali illi qui ad montoſa loca habitabant, induebantur. uili nempe & agreſti, & ipſe uſus eſt, ne quis ſuſpicaretur eū maximos honores aut uitæ ſplendorē affectare. Camelus animal eſt ad geſtandos homines, & impoſita onera, ipſa natura comparatum, ac uiribus ualet, neque unguibus aut acutis dentibus ad nocendum eſt inſtructum: ſic Iohannes uenerat, non ut cuiquam iniuriā inferret, ſed labores maximos ſuſtineret, ad ſeruiendum hominib. doctrina et baptiſmo. Horridior quidem paulo fuit ueſtitus è pilis camelorum, ſed tamē firma et durabilis: ſic doctrina Iohannis primo aſpectu horridiuſcula uidebatur (nam Phariſæi molliſſimam & maximè blandientem rationi humanæ proponebant) ſed tamen firma atq; perpetua. Zonam etiam pelliceam ferebat, non ut alij precioſam: ut manifeſtum fieret, iam nō regnum mundanum, aut uitæ magnificentiam à ſe aut Meſſia, quem monſtraret, quæri. Cibus erat mel ſylueſtre, quod uicinæ ſyluæ copioſè gignebant, 1. Samuelis 14. & locuſtæ. Sed quale animal hoc fuerit, inter doctos ambigitur. Alij ſentiunt, cancri genus fuiſſe, nonnihil forma locuſtis ſimile, quod piſcatores Iudaici ad Iordanem in ripam coniecerint, tanquam cibum à Deo interdictum, Leuitici undecimo. Tales ſunt etiam quidam cancri, qui mari generantur, mediocri magnitudine

dine, habentes cruſtam plurimis acutis ſpiculis munitã, & carentes chelis, pedibus aliquanto longioribus. Id ſi ita ſe habet, Iohannes etiam exemplum libertatis Euangelicæ exercuit eo cibo, qui prohibitis piſcibus uſus ſit: ut omnibus conſtaret, eam quoq; Moſaicã legem nunc abrogari. Alij de terreſtri animali intelligunt, cuius eſus Leuitici undecimo expreſſè eſt permiſſus. Dioſcorides lib. 2. cap. 44. ſcribit, eſſe quoddam locuſtæ genus, quod Aſiracos aut Onos dicitur, quo Aphei abundè ueſcantur, qui Leptin incolunt. Plinius lib. 11. cap. 29. ait, locuſtas Parthis in cibo gratas, & alicubi reperiri triũ pedum longitudine. Tendebãt autem ea omnia huc denique, ut cõſtaret, Iohannem non captare imperia huius mundi, neq; Chriſtum: & ut hæc uitæ ſimplicitas & auſteritas teſtaretur, nõ ob corporalia huius uitæ commoda Chriſtum accipendum, qui ſpiritualia & æterna bona largiretur.

Familiaritatem habuit cum ſanctiſſimis hominibus, præter parentes ſuos, Ioſepho, Maria, ipſoq́; Chriſto. Imò uirtutem eius etiam cæteri Iudæi, & ipſe Herodes, admirati ſunt. Herodes certè eum initiò libẽter audiuit, & eius conſilia ſecutus eſt, ut refert Marcus cap. 6.

Ornauit autem hunc Iohannem Chriſtus egregijs encomijs, Matthæi undecimo: Quòd ſit uerus doctor, non arundo cuilibet uento cedens & indulgens: non attemperans ſeſe aularũ uoluntati, ſicut miniſtri aulici etiam ipſo ueſtitu faciunt. Item, plus eſſe q̃ prophetam. nam ipſe coràm monſtrabat Chriſtum: uetuſtiores de uenturo omnes prædixerant. In Iohanne lex et prophetæ exibant: deinde incipiebat nouum Teſtamentum. Iuramento etiam aſſeuerat Chriſtus, inter natos mulierum non ſurrexiſſe maiorem Iohanne baptiſta. Id uerò totũ propter officium dicitur, q. præco erat præſentis Meſſiæ, atque regno ipſius uiam pararet. Se tamen ei præfert: licet ſe minorem uocet, propter ſummam humilitatem, quam erga patrem ſuum cœleſtem præſtat. Clarè pronunciat, Iohannem eſſe Heliam: de quo dictum ſit in Malachia, eum uenturum eſſe ante Meſſiam. Sic & Matthæi decimoſeptimo idem confirmat. Angelus Gabriel, ut Lucæ 1. ſcriptum eſt, propemodum eadem iuſſu Dei exponit, & Euangeliſtæ Iohannis miniſterium diligenter deſcripſerunt.

Fuit & magna eius autoritas apud omnes, idq́; ob inſignes uirtutes, dexteritatẽ in docendo, fidem, ſeueritatem, conſtantiam, uitæq́; ſanctitatem, adeò ut cuncti publicè eum pro propheta haberent.

Poſtremò, non admodum diu, poſteaquam Chriſtum baptiſaſſet, & is iam paſſim docendo inclareſceret, Iohannes ab Herode in carcerem cõijcitur. Cauſa erat, quòd Herodes rex fratris ſui Philippi uxorẽ rapuerat, & cum publico ſcandalo retinebat. Eum uerò inceſtũ Iohannes liberè reprehendit, ſperans regem ad pœnitentiam flecti poſſe. Sed Aethiopem, quod dicitur, lauat: uincit meretrix, & gnathones aulici, qui regi perſuadent multis calumnijs, ut tandem Iohannem carceri incluſerit, tanq̃ crimen læſæ maieſtatis cõmiſiſſet, & ſeditioſa quædam moliri uideretur. Habuit autem locum, ubi captiuus detentus fuit, ad quem diſcipulis & alijs qui Iohannẽ audire uoluerũt, acceſſus patuit. Tandem beſtia Herodias ſitiens eius ſanguinem, regem expugnat, ut callidè et cum prætextu quodã, hunc concionatorẽ interficiant. Rex celebrabat natalicia, præſentibus ſuis ducibus, ſplendidiſſimo apparatu. ibi cum meretricis filia, aut portentũ potius, ſaltando Herodis animum cœpiſſet, ſtatim accipit optionem, pro præmio ſaltationis, ut quicquid uelit, petat: eam nõ paſſuram repulſam, uel ſi dimidiã regni partem peteret. Puella mox ad matrem accurrit: quæ portentũ hoc inſtituit, ut poſtulet, in patina iam ſibi donari reſectum Iohannis caput. nec mora interponitur, accipit. Rex ſimulat dolorem: uerùm tam nefandam cædem non ueretur in conſpectu omnium conuiuarũ facere. Diſcipuli uerò eius ueniũt, & cadauer ſepeliunt. Matth. 14. Marci 6. Eiuſmodi exitum tam præſtans uir habuit: ſed præmia ſua in æterna uita recepturus eſt. Tyrannus uerò paulo pòſt atroces pœnas luit. Strictius iſta hic commemoramus, quòd etiam ſuperius, de Perſecutione, quædam huc pertinentia ſint expoſita. Habuit igitur curriculum breue, quo miniſterio functus eſt: nempe uix biennium, in quo tamen res omnium ampliſſimas perfecit, quæ non ſine magno fructu à pijs pectoribus conſiderantur.

DE MARIA MATRE IEſu Chriſti.

MAria mater Domini ex familia Dauid fuit. id quod inde liquet, quòd Ioſepho fuit deſponſata, qui ex eâdem originem duxit. Erat enim in eo populo à Deo ſic conſtitutum, ne in cõiugijs ineundis tribus permiſcerẽtur: & quidem propter Meſſiam ipſa lex lata fuerat. Deinde expreſſè Chriſtus tum ab angelo iuſſu Dei, tum ab alijs uocatur filius Dauid. Manifeſtũ igitur eſt, Mariam unam ex poſteritate Dauid fuiſſe. Qui fuerint aũt eius parentes, certum nõ eſt: quia diſertè in ſacris literis expreſſum nõ legimus. Quidã autumant, à Luca genealogiã Mariæ texi: uerùm id non eſt omnino clarum. & iuxta eam rationẽ, Eli, quem & Ioachim dici uolunt, conſtituunt patrem Mariæ: & Annam, eius coniugem, matrem. Videmus Proteuangelion Iacobi propemodum hãc unam ob cauſam conſtructum eſſe, ut ortum Mariæ indicet, & ſummis uehat laudibus: quomodo nimirum à ſterili matre nata ſit, angelo eius natiuitatem prædicente, q. Deo conſecrata, q. ſex menſium infans ſtare & ambulare potuerit, q. triennis (nõ aliter q̃ monialis iam ſub Papatu) in templum introducta, & ibi enutrita fuerit. Verùm iſta non conueniunt cum hiſtorijs ueteris Teſtamenti: et alioqui hic liber iure apocryphi titulum habet, ut ſuo dicetur loco. Nicephorus tamen & hæc & alia multa arripuit & coaceruauit, ſatis quidem temerè.

Fuiſſe Mariam Ioſepho deſponſatam, Euangeliſtæ perſpicuè teſtantur. Quanto hoc miraculo factum ſit, Iacobi Proteuangelion exponit: nimirum q. è Ioſephi baculo columba euolarit, & in eius caput reſederit. Nam ea ratione fiebat ſortitio, ut cuius baculus ſignum ederet, ei cederet in uxorem: ita tamen, ut eam inuiolatam, ſicut etiã Nicephorus aſſeuerat, cuſtodiret. Verùm iſtas luſiones de coniugio, monachatũ reſipientes, Euangeliſtæ ignorant, & certò affirmant, Mariam Ioſepho in cõiugem ſi iſſe deſponſatam. unde liquidò conſtat, ita utrumq; fuiſſe affectum, ut ſtatuto tempore more aliorum coniugum uoluerint liberos dante Deo procreare: alioqui & Euangeliſtæ, certiſſimi talium rerum teſtes, aliter fuiſſent locuti.

Factum autem eſt ſingulari Dei conſilio, ut Maria uiro cuidam pio deſponſaretur: ut poſtea concepto Saluatore, eoq; edito, haberet quendam defenſorē & adiutorem, ne tanquam impudica mulier ab omnib. damnaretur.

Verſata autem eſt Nazarethæ: an uerò tanquam hoſpes, an ibi nata, incertum eſt. ſicut etiam neq; ij indicantur, apud quos uixerit: neq; eius conditio, ancillá ne cuiuſpiam fuerit, an liberalius habita, exprimitur. Nihil enim in hiſce rebus ſitum eſt. Veriſimile eſt, eam Bethlehemiticam fuiſſe, quandoquidē ibi debebat naſci mundi Saluator: ob graſſantes uerò et paßim uagantes exercitus hoſtiles, Nazaretham ad propinquos, tanq̃ in tutiorem locum, profectam. Verùm de incertis nemo facilè affirmarit.

Dum autem Nazarethæ uiuit inter pios homines, et ueram de Meßia doctrinam rectè percipit, cumq; unà cum reliqua piorum Eccleſia ardenter petit exhiberi: ecce res admiranda, ipſiq; et cæteris improuiſa accidit. Venit è cœlo angelus Gabriel, uiſibili ſpecie aſſumpta, ipſamq; Mariam placidè compellat: ac, ne quicquã mali timeat, monet. nunciat, Deum ei propitium eſſe: atque hoc eam nunc dignari honore, quòd debeat iuxta uaticinium Eſaiæ Meßiam párere. Maria uerò, quia iſta ſuum captum excedebant, hæſitante: angelus docet, rem iſtam omnipotentem Deum perfecturum eſſe. Signum additur euidens, quòd etiam Eliſabetha cognata, ſterilitate celebris, filium conceperit. Quare ipſam tantum debere uerbo inniti. Nec diſputat ulterius Maria, ſed promptißimè ſeſe uoluntati Dei ſubijcit: ſicut ſuprà in hiſtoria Chriſti eſt expreſſum. Nec interuallum longum interponitur, ſed mox euentus uerbi angeli comitatur.

Hoc accepto tam læto nuncio, Maria ad Eliſabethã quamprimùm contendit (quos uerò comites habuerit, non ſcribitur) uiſura coràm ſignum ab angelo indicatum, & narratura Euangelium de Meßia, & collatura ſententias pias, tanquam cum hominibus quibus promiſſiones diuinæ cordi eſſent. Acciderunt autem iſta, cum iam ſex menſes grauida fuiſſet Eliſabetha. Vix limen attingit Maria, ſalutata tantum Eliſabetha: ueneranda anus Spiritu ſancto plena, dulcißimas effundit uoces, priuſquàm à Maria quicquam cognouiſſet. Exclamat enim præ gaudio, quòd Maria ſit benedicta, quòd fructus etiam uentris eius ſit benedictus. uocat matrem Domini, & miraculum reuelat, quòd ſuus infans in utero præ gaudio, ad Meßiam tam propè aduenientem exilierit. ac iubet eam confidere, quòd Deus quicquid prædixiſſet, indubitanter perfecturus eſſet.

Hanc prophetiam Maria ingenti cordis lætitia amplectitur, & mox etiam ipſa Deum pro tantis beneficijs ardenti ſpiritu celebrauit. uerba ſunt: Magnificat anima mea Dominũ, & exultauit ſpiritus meus in Deo ſeruatore meo. Quia reſpexit ad humilitatem ancillæ ſuæ: ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes. Quia fecit mihi magnifica qui potēs eſt, et ſanctum nomen eius. Et miſericordia eius in progeniem et progeniem, timentibus ipſum. Præſtitit robur per brachium ſuum, diſperſit ſuperbos cogitatione cordis ipſorum. Detraxit potentes de ſedibus, & erexit humiles. Eſurientes impleuit bonis, & diuites dimiſit inanes. Suſcepit Iſrael puerum ſuum, ut memor eſſet miſericordiæ. Sicut locutus eſt ad patres noſtros, ipſi Abraham, & ſemini eius in æuum.

Manſit autem Maria in domo Eliſabethæ & Zachariæ, tres menſes: & tanquam in ſancta Academia, didicit & conſiderauit plurimas promißiones ex Prophetis. Spectauit quoq; miracula, quòd anus peperit, quòd Zacharias receperit uſum linguæ. Poſtea rurſus ſe Nazaretham contulit.

Interea uerò, dum uterus Mariæ intumeſceret, Ioſephus rem comperit, ac ſuſpicatur ſuam ſponſam fidem uiolaſſe. Dum uerò in maximis doloribus iactatur, & ueluti in ſcopulis quibuſdam hæreret: (nam neq; ducere audebat, neque libenter eam uolebat infamare, atque ſupplicio tradere) ecce Deus remedium opportunum adfert. Nam angelo miſſo docetur, Mariam è ſpiritu ſancto concepiſſe Meßiam. et iubetur, eam in fidem ſuam recipere: id quod citra tergiuerſationem facit.

In Proteuangelio Iacobi recitatur, utroſq; iuxta legem aqua redargutionis potatos, et innocentiæ teſtimonia accepiſſe: id non abſimile uero uidetur. Sed quia in Euangeliſtis non extat, affirmari non poteſt.

Venit interea tempus, quo edicto Imperatoris Romani Auguſti, omnes iubentur, in ſua quiſque ciuitate, qua ortum trahebat, aut facultates habebat, cenſui ſe ſubijcere. Hac lege ciuili excitati Ioſeph & Maria, Bethlehem ſeſe conferunt. ibi cum omnia hominibus eſſent occupata, uix in ſtabulo locum inueniunt. & appropinquante partu, Meßiam ibi Maria in lucem edit, in ſumma paupertate: nemine agnoſcente, quòd mundi Saluatorem enixa eſſet. Iacobi commenta, tanquam non conuenientia hiſtoriæ quam Lucas nobis reliquit, omittimus.

Adueniunt tamen paſtores, reuelationem diuinam annunciantes, & parentes confirmantes. Sed cæteri hoſpites omnia faſtidiunt.

Obſeruat deinde Maria tempus purgationis, non quidem ex neceßitate: ſed ut teſtaretur, filium ſuum ſeſe legi ſubijcere. & exactis ſex ſeptimanis, primogenitum Deo in templum ſiſtit, ubi audit Simeonis & Hannæ illuſtria teſtimonia.

Paulo pòſt ob ſæuitiam Herodis, unà cum paruo filiolo cogitur in Aegyptum profugere, & in exilio aliquandiu uiuere. Poſtea redit cum Ioſepho Nazareth, ubi infantem nutriunt, educant, & in pietate informãt.

Cum iam duodecim annorum factus eſſet IESVS, deducunt eum ſecum Hieroſolymam ad Paſcha. Fortè prius quoq; id factum fuerat. Hic cum incõſultis parentibus remanſiſſet Hieroſolymis IESVS, magno in luctu fuit Maria & Ioſeph. Verùm poſt triduum eum in templo inter doctores inueniunt. & quum dolorem ſuum exponeret Maria, IESVS teſtatur, ſe alium adhuc habere patrem, cui iam in hoc facto obtemperandum fuerit.

Nequaquam autem perfectißima fuit Maria, ſed habuit & ipſa imbecillitates quaſdam. & clarè inquit Lucas, ipſos non aſſecutos eſſe quæ Ieſus dicebat.

Poſtea mater in nuptijs in Cana Galilææ à filio impetrauit nuptiale munus egregio miraculo, & concionibus atq; miraculis filij interfuit. Adſtitit & poſtremò cruci: ac neceſſe eſt inſignem fidei lucem in Maria

arſiſſe,

arſiſſe, quòd iſtorum diriſſimorum cruciatuum, quos ei lectiſsimus filius ſuſtinuit, potuerit eſſe ſpectatrix: cum non ſit dubium, ſtorgas in ipſa præſtantiſſimas fuiſſe. Sed poſtea uidit etiam reſurrectionem, affuit glorioſæ aſcenſioni in cœlos. Permanſit in eccleſia Apoſtolica, & electioni Matthiæ interfuit. Hæc ſunt, quæ ſacra pagina nobis de Maria Deigenitrice ſuppeditat. Luc. 1. 2. Iohan. 19. Act. 1. & alijs in locis.

Quid autem porrò de Maria factum ſit, diuino fortè conſilio, ſilentio preſſum eſt, ne ſuperſtitioni materia daretur. Conſentaneum tamen eſt, Iohannem euangeliſtam, cui tanquam mater erat à Chriſto cõmendata, eius curam egiſſe, donec extremũ ſuum diem clauderet.

Virginem uſq; ad finem uitæ ſuæ permanſiſſe, conſentaneum eſt: idq; in honorem Meſsiæ, qui & dona ei conceſſit ad eam rem neceſſaria.

Narrat Nicephorus, Mariam undeſexageſimũ annum uixiſſe, & in domo Iohannis Euãgeliſtæ ad montem Sion ſita, defunctam eſſe, cũ prius multa miranda circa eam accidiſſent. cõueniſſe omnes Apoſtolos quoque miraculoſè, atq; exequias ei feciſſe: & in Gethſemane perlatam, & poſtea aſſumptam in cœlum. Citatur Dionyſius Areopagita, & Iuuenalis epiſcopus Hieroſolymorum. Sed exequiæ defunctorum, res eſt recentior, quàm quòd fuerint ab Apoſtolis celebratæ: & pleraque ad cultum Mariæ ſuperſtitioſum ſunt comparata. Quare nos illa prolixius huc inſerere noluimus.

Libet tamen huc adſcribere narrationem de figura corporis Mariæ, quæ apud Nicephorum extat libro 2. cap. 23. Species Mariæ & mores pleni grauitatis erãt. pauca & neceſſaria loquebatur, placidè audiebat alios. Statura corporis media erat. Sine riſu, ſine iracundia, & ſine incõpoſito geſtu, homines intrepidè alloquebatur. Facies erat ſubfuſca, tritico ſimilis: capilli flaui, oculi fului, qui charopi nominãtur: nõ luſcioſi, nulla deformitate inſignes, nõ uagabundi: ſupercilijs nigris, interuallo diſtinctis: recto naſo, labris rubentibus, & ad dulcedinem ſermonis motu aptiſſimo facies erat nõ rotunda, ſed longiuſcula, manus & digiti longiuſculi. Inceſſus erat ſine faſtu, & geſtu natiuo: non arte ficto, nec ad humilitatem ſimulato, nec leuitatem ullam ſignificans.

Habetur & epiſtola quædam Mariæ ad Ignatium, ſed non fit ab alijs autenticis ſcriptoribus eius mentio. eſtq; eius locutio à Chriſti & Apoſtolorum uerbis aliena. Dicit enim de Chriſtianitatis uoto, mores & uitam uoto confirmari debere. Fortè & hiſtoria Ignatij recentior eſt, quàm ut literas ad eum dare potuerit. Conſentiunt autores, eum ſub Traiano paſſum. Ne tamen curioſo lectori deſimus, formulam apponimus.

Ignatio dilecto diſcipulo, humilis ancilla Chriſti Ieſu. De Ieſu quæ à Ioanne audiſti, & didiciſti, uera ſunt. Illa credas, illis inhæreas, & Chriſtianitatis uotum firmiter teneas, & mores & uitam uoto confirmes. Veniã autem unà cum Iohanne, te & qui tecum ſunt uiſura. Sta, & in fide uiriliter age: nec te commoueat perſecutionis auſteritas, ſed ualeat & exultet ſpiritus tuus in Deo ſalutari tuo. Amen.

DE IOSEPHO, CVI ERAT deſponſata Maria.

QVæ ad Ioſephum pertinent, pleraq; in ſuperioribus locis expoſita ſunt. itaq; breuem hic ſummam repetimus. Natus fuit patre Iacob, ex familia Dauid: ſicut Matthæi primo genealogia recitatur. Videtur eũ fuiſſe, ac plures habuiſſe liberos, antequam Maria ei deſpõſaretur, & quædã alia miraculoſa, fabulamq; reſipientia, Proteuangelion Iacobi narrat: uerùm in Euangeliſtis nihil ea de re extat. Vir fuit ſinceræ pietati deditus, ac coniugium tanquam ordinationem Dei amans. Fuit autem ei deſponſata Maria uirgo: & priuſquam conuenirent, res mirabilis accidit. Nam cõperit certò, ſponſam ſuam prægnantem eſſe. Cum autem ipſemet reus non eſſet, ut qui legitimã copulationem expectaret, & iuxta legem Moyſi abhorreret adulteram, uarias in animo uoluit cogitationes. Mouebatur enim miſericordia erga puellam, & nolebat eam infamare, ne ad ſupplicium raperetur: ac tandem cogitat, eam clam deſerere. Sed eum ſcrupulum Deus ipſi eximit. Miſſo enim angelo, in ſomnis Ioſepho rem aperit: Mariam nempe ex nullo uiro, ſed è ſpiritu ſancto concepiſſe: & parituram Meſsiam, quem ab officio debeat appellare Ieſum; eo quòd ſaluum facturus ſit populum ſuum à peccatis ſuis. & iubetur eam accipere, ac tueri. Acquieſcit autem Ioſeph mandatis Dei, & Mariæ defenſionem atq; curam ſuſcipit. Nolebat enim Deus, puellam ſolam rabiei Iudaicæ exponere.

Tempore quo cenſus agebatur, cum Maria tanquã coniuge Bethlehem ſeſe confert: ubi Chriſtus naſcitur. poſtea accipit reuelationes per angelos, quòd Herodes machinetur necem infanti Ieſu: & quòd fugere debeat in Aegyptum. id quod ſine mora facit: & poſtea rurſus ab angelo admonitus, Nazaretham reuertitur.

Fuit autem ille honor, quo Deus eum affecit, ut pater putatiuus (ut Lucas capite tertio loquitur) Chriſti eſſet, longè maximus. Spectauit enim & audiuit coram plurima Dei miracula, quibus fidem ſuam in Meſsiam confirmauit. neq; dubium eſt, eum in uita æterna pro ſuis curis & laboribus ſumma accepturum præmia.

Fidelitatem & diligentiã in puero educando haud dubiè, quantum potuit, præſtitit: & non paruos mœrores ſenſit, quando unà cum Maria puerulum amiſit, duodecim annorum.

Fuit autem faber, ut Matthæi decimotertio, Marci ſexto ſcribitur. Vnde Chriſtus, filius fabri dictus fuit. Hilarius in Matthæum, canone decimoquarto, uidetur ſentire, quòd Ioſeph fuerit faber ferrarius. ita enim inquit: Sed planè hic fabri erat filius, ferrum igne uincentis, omnem ſeculi uirtutem iudicio decoquentis, maſſamq; formantis in omne opus utilitatis humanæ. Verùm plerique alij exiſtimant, eum architectum ſeu οἰκοδομικὸν fuiſſe. Quando diem ſuum poſtremũ clauſerit, non eſt literis annotatum. Cum autem non fiat eius mentio, poſtquam Chriſtus miniſterium ſuum inchoauit, apparet eum antea extinctum fuiſſe.

DE SIMEONE.

EX quibus parentibus fuerit natus, aut quali functione uſus Simeon, certum non eſt. Fortè tantum priuatus quiſpiam fuit: quo magis illi, qui ſibi magnificos titulos uendicabant, pudefierent.

Prædicatur autem excellenter, quòd ueræ pietatis ſtudioſus fuerit, ac promiſsiones de Meſsia dextrè noru-

rit, & intellexerit: nihil'que magis deſiderarit, quàm eum breui aduenire. Ea de re hauddubiè ardentes quotidie ad Deum preces fecit, præſertim cum iam uideret tempus inſtare: & cum maximo dolore cerneret, omnia in populo Dei indies in deterius ruere. Regnabant enim horrendæ corruptelæ & præſtigiæ in templo, & in politia tyrannide cruenta omnia complebantur.

Accepit autem à Deo ſingularem patefactionem, quòd diem ſuum poſtremum obire nõ deberet, niſi prius Chriſtum oculis ſuis conſpexiſſet. id beneficium omnibus bonis corporalibus prætulit, & proculdubio tam lætum nuncium ſuæ familiæ & alijs quibuſdam bonis conſecrauit. Reliquis uerò pertinacibus, & faſcinatis ſuperſtitioſis opinionibus & cultibus, fabulam (quod dicitur) narrauit, & ludibrio fuit.

Fuit autem nihilominus templum Spiritus ſancti, eiusq; peculiari inſtinctu uenit in templum, ea ipſa hora qua Ieſus Chriſtus lege primogenitorum à ſuis parentibus Domino ſiſtebatur. ac tanta luce diuinitùs incenditur, ut ſine mora hunc infantulum, è Maria prognatum, in ulnas ſuas arriperet, & pronũciaret palàm & intrepidè ingẽti cordis gaudio, hunc eſſe à Deo promiſſum, neque expectandum alium. Verba eius memoratu atq; conſideratione digna ſunt: Nunc dimittis ſeruum tuum Domine, ſecundum uerbum tuum in pace. Quia uiderunt oculi mei ſalutare tuum, quod paraſti ante faciem omnium populorum: lumen ad reuelationem gentium, & gloriam plebis tuæ Iſrael. Non autem tantum de præſentibus rebus dilucidè docet, ſed & de futuris: de toto officio Chriſti, deq; collectione Eccleſiæ ex omnibus gentibus prophetat, uere'que cantionem cygneam edit. Mirantur Ioſeph & Maria tam illuſtre teſtimonium, à tam ſancto uiro dari Ieſu. non enim expoſuerant ei res ſuas. Proculdubio autem & alij ſacerdotes affuerunt, qui talia uerba audierunt. Sed nihil mouentur: fortè iſta tanquam deliramenta ſenis irrident. Nihilominus tamen quaſi in concilio, & ante arcam conſpectumq; Domini, hæc ſententia de Meſsia promulgatur.

Poſtea uerò prophetando pergit Simeon, ac uice ſacerdotis fungitur, eis benedicens, ac omnia fauſta ac læta ad Meſsiæ officium precans, & inſuper addens: Ecce hic poſitus eſt in ruinam & reſurrectionem multorum in Iſrael, & in ſignũ cui contradicetur. Non ſomniat Simeon aurea tempora ſicut reliqui tantum corporalia commoda à Meſsia expectabant: ſed nouit, Meſsiam paſſurum eſſe. Denique Mariam contra ærumnas ſecuturas munit: Quin & tuam, inquit, animam pertranſibit gladius, ut reuelentur ex multis cordibus cogitationes. Non metuit autẽ indignationes & odia ſummorum hominum, neq; expectauit ipſorum determinationem, ſed contentus fuit reuelatione diuina. Quando autem mortuus ſit, ignoratur. Conſentaneum eſt, eum paulo pòſt ex hac ærumnoſa uita in cœleſtem patriam commigraſſe. Luc. 2.

DE HANNA.

Fuit Hanna filia Phanuel, de tribu Aſer, propheteſſa, annos nata octogintaquatuor. Dederat ſe totam pietati, non diſcedens à templo nocte atq; die; ieiunijs & orationi uacans, & ingenti deſiderio Meſsiam expectans. Venit autem eadem hora, qua Simeon, in templum: & uidens IESVM, audet & ipſa, Spiritu ſancto lucem accendente, apertè definire & confiteri, hunc infantulum eſſe illum ipſum Meſsiam, quem omnes prophetæ prædixiſſent: ea'que & in præſentia, & poſtea, alijs quoque denunciat. Plura de ea non referuntur Lucæ 2.

DE NICODEMO.

Nicodemus è ſecta Phariſæorũ fuit, & princeps Iudæorum, ſeu (ut Chriſtus eum uocat) Magiſter in Iſrael. is motus doctrina & miraculis Chriſti, noctu eum accedit, ac fidem ſuã exponit, quòd IESVM pro præſtanti doctore habeat. Neminem enim tanta ſigna, quanta ipſum, facere. Deinde à Chriſto, de regeneratione, de Meſsia, eius operibus, de iuſtificatione gratuita per fidem in Chriſtum, deq; uita æterna erudiτur ac confirmatur: ut iam hunc Ieſum pro uero Meſsia amplectatur. ac ueriſimile eſt, eum ſæpius cum Chriſto priuatim contuliſſe. Iohan. 3.

Non tamen prorſus ſuam ſententiã celauit Nicodemus: ſed cum Pontifices & Phariſæi Chriſtum cum ſua turba maledictum pronunciarent, ipſe modeſtius tamẽ quàm par erat eos coercet. Nunquid, inquit, lex noſtra iudicat hominem, niſi prius audierit ab ipſo, & cognouerit quid faciat? Sed ipſi contumaciter & ſuperbè eum reprimunt, Num ipſe quoque deficeret ad Galilæum? In Scriptura non poſſe dari exemplum, quòd ex Galilæa aliquis propheta ueniſſet. Ioan. 7.

Non patitur autem ſibi fidem in Chriſtum excuti, uel Iudæorũ minis, uel etiam turpitudine ſupplicij, quo eum affecerant. Sed cum eſſet ſuſpenſi corpus de cruce deponendum, acceſsit & ipſe, nõ iam amplius latère uolens, afferens mixturã myrrhæ & aloes ad libras centum, quibus more Iudaico corpus Chriſti inunxit, & cum Ioſepho Arimathienſi tumulo tradidit. Iohannis decimonono.

Nec dubium eſt, quin à reſurrectione, unà cum cæteris fidelibus, Chriſtum ſæpe uiderit, & ſubinde in fide creuerit.

De eius obitu, in fide dignis nihil extat. Circumfertur adhuc liber Nicodemi, de paſsione Chriſti. Verùm cum is pro apocrypho ſemper habitus ſit, nihil attinet hic de eo prolixè dicere. Et infrà ea de re quædam referenda erunt.

DE IOSEPHO DE ARImathia.

Ioſephus ex ciuitate Iudææ Arimathia ortus, Hieroſolymis uiuebat. facultates habebat magnas, ac uirtute ad honores aſcẽderat, ut eſſet decurio, ſeu ſenator. Is quoq; doctrinam de Meſsia rectè perceperat, eumq; ueris gemitibus deſiderabat. Adiunxit autem ſe Ieſu, eiusq; inſtitutionem amplexus eſt: licet adhuc ex imbecillitate, id tantum clàm auderet facere. Lucas uigeſimotertio teſtatur, eum non cõſenſiſſe in Iudæorũ de necando Chriſto conſiliũ. Vnde apparet, eum in deliberationibus ſimul fuiſſe. Defuncto autem Chriſto in cruce, palàm declarat Ioſephus, ſeſe eum pro Meſsia habere: nec offenditur eius cruce ac morte. Adit igitur confidenter Pilatũ, ac rogat, ut ſibi liceat Chriſti corpus de cruce leuare, ac ſepelire: id quod ei haud grauatim concedit.

du. Empta autem ſindone munda, adiuuante Nicodemo, qui unguenta adfert, collocat Chriſtum in monumentum quoddam lapideum nouum, quod ſibi in horto uicino Ioſephus recens excidi curauerat: & rebus omnibus perfectis, grandem lapidem aduoluunt.

Narrat quædam de Ioſephi carcere, & miraculoſa eius liberatione, Euangelion Nicodemi: ſed apocrypha mittenda cenſemus. quamuis non ſit dubium, Ioſephum pontifices, & eius farinæ homines hoc ipſo facto uehementer contra ſe irritaſſe. Sed quàm diu poſtea uixerit, aut quas pertulerit afflictiones, affirmare certò non poſſumus. Matthæi uigeſimoſeptimo, Marci decimoquinto, Lucæ uigeſimotertio, Iohannis decimonono.

DE NATHANAELE.

Nathanael familiaris fuit Philippo: qui agnito Meſsia, Nathanaeli gaudens nunciat, ſe uerum Meſsiam inueniſſe, prædictum in lege & Prophetis: ipſum nempe IESVM, *filium Ioſeph à Nazareth. Primùm autem, etſi loci ignobilitate nonnihil offenditur, quaſi à Nazareth non poſſet tantum bonum eſſe: tamẽ hortante Philippo, ut rem ipſe exploret ac uideat, unà ad Ieſum iter arripiunt. Appropinquantem Ieſus alloquitur: Ecce uerè Iſraelita, in quo dolus non eſt. Nathanael quærit, unde ſui habeat noticiam? Ieſus reſpondet: Priuſquam te uocaret Philippus, quum eſſes ſub ficu, te uidi. Ex hac re Nathanael intelligebat, diuina Ieſum potentia præditum, ut qui noſſet etiã abſcondita, latiuſq; uideret quàm humani oculi capere poſſent. & ſtatim accenſus luce Spiritus ſancti, in præclaram confeſsionem erumpit: Rabbi, inquit, tu es filius Dei, tu es rex Iſrael. Complectitur autem perſonam & officium. At* IESVS *eum monet, quòd maiora eſſet uiſurus: nempe cœlum apertum, & angelos Dei aſcendentes & deſcendentes ſuper filium hominis. Iohannis primo.*

Fortè autem alludit ad ſcalam Iacobo in ſomno exhibitam, Geneſis uigeſimooctauo. Sæpe autem Chriſto hoc accidit, ut angeli circa eum, tanquam ei miniſtrantes, apparuerint, in conceptione, in natiuitate, in deſerto, in horto, in reſurrectione, & aſcenſione in cœlos.

Chriſto reſuſcitato, Nathanael quoque inter diſcipulos eius uerſatur, & adeſt reuolutioni quæ accidit ad mare Tiberiadis, ubi iuxta uerbum Chriſti centum quinquaginta tres grandes piſces capiuntur: ac cibum cum IESV *capit: audit, quomodo Petro cõmendentur ouiculæ. Iohannis uigeſimoprimo. Plura de eo non habentur.*

DE SIMONE CYrenæo.

Celebris factus eſt Simon Cyrenæus, Alexandri & Ruffi pater, quòd prætериens caſu, in ſuis negocijs, eductionem Chriſti ad ſupplicij locum, apprehenſus eſt à carnificibus, & coactus ut, quandoquidem uirib. propemodum deſtitueretur Chriſtus ad baiulandam propriam crucem, eo quòd indignis modis tractatus & excarnificatus fuerat, in geſtatione Chriſtũ adiuuaret. id quod & fecit: Matthæi uigeſimoſeptimo, Marci decimoquinto, Lucæ uigeſimotertio. Vſi ſunt autem iſti petulantes & crudeles homines tyrannide erga Simonem, nihil tale meritum: fortè quia ſimpliciorẽ & pauperculum exiſtimarunt, quem pro ludibrio habere impunè poſſent. Sed haud dubie coram Deo ſummus honor fuit, quòd Meſsiæ officium hoc qualecunque præſtitit: & non parua recepit præmia. Hac enim occaſione audit Chriſtum, de rebus maximis docentem: uidet miracula, & filij eius poſtea ad miniſterium Euangelij uocantur.

DE MARIA MAGDALENA.

Fuit Maria Magdalena ſeptem dæmonijs obſeſſa: quos ubi propulſaſſet ab ea Chriſtus, ſequuta eſt eum, miniſtrans ei de facultatibus ſuis. idq; non tantum gratitudinis ergò: ſed multo magis, ut ſalutari doctrina Ieſu, quem pro uero Meſsia habebat, imbueretur. Lucæ octauo.

Mira aũt fidei lux in ea, ſicut & in cæteris quibuſdã mulieribus, fulſit: quòd dirum hoc ſpectaculũ, quomodo ipſorũ Dominus Ieſus Chriſtus in cruce, in atrociſsimis doloribus hæreret, & deniq; animam exhalaret, ſuſtinere potuerunt. Nam perſpicuè teſtantur Euangeliſtæ, ipſam cum alijs quibuſdam mulieribus à longè ſtetiſſe, ac rei euentum expectaſſe.

Curioſè etiam obſeruant, quò deniq; corpus Chriſti reponatur.

Sabbato elapſo, Maria Magdalena inter primas eſt, quæ unguento comparato, ſummo mane ad monumentum properat. Ibi uidet angelos, quos audit de reſurrectione Chriſti euangeliſantes. & Chriſtus omniũ primò huic ſe patefecit prope ſepulchrum, & docet eam de ſua aſcenſione in cœlum, mandatq; has res ad cœtum Apoſtolorum perferri: Matthæi uigeſimoſexto, uigeſimooctauo, Marci decimoquinto, Lucæ 23. Iohannis 19.20.

Poſtea hauddubiè fuit ſpectatrix glorioſæ aſcenſionis Chriſti in cœlum. Tantum ex ſacris habemus libris.

DE MARIA ET Martha.

Sorores fuerunt Maria ac Martha, & fratrem habuerunt Lazarum, & habitarunt in Bethania. Iohannes uocat caſtellum Mariæ & Marthæ. Delectatus eſt autem Ieſus horum hominum pietate, ut ſæpe ad eos diuerteret, & eos erudiret: ſicut Lucæ 10. narratur. ubi Martha circa parandos cibos fuit occupata: Maria uerò ſtudioſe audiebat Chriſtum, de rebus grauiſsimis docentem. Eam rem indignè fert Martha, quaſi ignauiæ ſuæ conſuleret ſoror. & alloquitur Dominũ, ut iubeat ſororem conferre operas. At Chriſtus faciens operarũ collationem, pronunciat, Mariam optimã elegiſſe partem. Multo enim magis neceſſarium eſſe, uerbum Dei diſcere, quàm adornare cibum: ſe tamen Marthæ quoque officium non improbare.

Poſtea fratre ſuo ægrotante, mittũt ad Chriſtum: eoq; extincto, & iam tumulato, ad Chriſtum aduenientem celeriter accurrunt, & fidem ſuam profitentur: quòd ſi tempeſtiuius adfuiſſet, potuiſſet fratrem à morte liberare: ſe tamen etiamnum credere, quòd ſit Chriſtus filius Dei, & omnia poſſit impetrare, quæcunque à Deo poſceret. Ornat igitur eas miraculo Chriſtus, fratrem reſuſcitans è ſepulchro, in quo iam quatriduum mortuus iacuerat, & fœtere cœperat. Iohannis undecimo.

Sexto die antè quàm pateretur Chriſtus, cœnam ei inſtruunt hæ ſorores, Lazaro etiam unà accumbente. Ibi Maria flagrans uera in Chriſtum fide, libram unguenti nardi piſticæ precioſæ ſumit, & pedes IESV inungit, capilliſq; rurſum extergit: ex quo quidē odore tota domus fuit repleta. Iudas autem eam rem, tanquam inanem perditionem unguenti, quam Ieſus non expeteret, reprehendebat. Verùm Ieſus eum compeſcit, & unctionem interpretatur, quòd ſignificet ſepulturam ſuam propè iam inſtantem. Iohan. 12.

Non autem aſſentimur ijs, qui hanc Mariam putant eam eſſe, de qua Chriſtus ſeptem dæmonia expulerat. Nam illa accuratè ab Euangeliſtis ipſo cognomine deſcribitur, quòd Maria Magdalena uocata fuerit. Hæc uerò non ſic appellatur. Et quia toties Chriſtus has ſorores in propria domo uiſitat, conſentaneum eſt, ipſas domi ſuæ remanſiſſe: nec ſicut aliæ mulieres, Dominũ ſecutas eſſe.

Opulentiores fuiſſe, dubium nō eſt: idq; ex unguento apparet, & alijs quibuſdam rebus. Nobilemq; eam familiam fuiſſe, ut quidam putant, certò aſſirmari non poteſt. Et hic ipſorum hiſtoria deficit: quamuis non dubitemus, ipſas & aſcenſioni interfuiſſe.

DE MARIA IACOBI, ET alijs quibuſdam mulieribus.

CRebrò mentio fit Mariæ, matris Iacobi & Ioſeph. Marcus habet Ioſe. Ea quoque una eſt ex mulieribus Galilæis, Chriſtum comitantibus, & ei miniſtrantibus. Aſtat cruci, uenit ad ſepulchrum, uidet angelos, & patefactionum ſimul eſt particeps. Iohannis decimonono legimus, Mariam Cleophæ, ſororem Mariæ uirginis, etiam aſtitiſſe cruci. Eam uerò opinantur docti illam ipſam eſſe, quam cæteri Iacobi et Ioſeph matrem uocant: Cleophæ dictam, quia uel eius filia uel coniunx fuerit.

In numero mulierum, quibus hæc quæ modò diximus, etiam competunt, ſunt: Salome, quam aliàs matrem filiorum Zebedæi uocari aſſerunt: Iohanna, uxor Cuſæ procuratoris Herodis: Suſanna, Matthæi uigeſimoſeptimo, uigeſimooctauo. Marci decimoquinto, decimoſexto. Lucæ octauo, uigeſimotertio, uigeſimoquarto. Iohan. 19.

DE IVDA ISCARIOTE.

IVdas, Simonis cuiuſdam filius (ſic enim Iohannis ſexto, duodecimo & decimotertio nominatur) Iſcariotes (uel à uico ubi natus fuit, uel à tribu Iſſachar ſic dictus, uel etiam à facto: nam Iſcariotes uicum occiſionis ſignificat) quid prius egerit, incertum eſt. Chriſto uerò ſuum miniſterium inchoante, lectus eſt in numerum duodecim Apoſtolorum. Fuit autem is gradus apud Chriſtum ſummus. nam hi erant intimi Chriſti diſcipuli, quotidie cum eo conuerſantes, & diſcentes ueram de regno Dei doctrinam. Spectabant miracula, & alebantur ad eum finem, primùm ut ibi cum Chriſto ſimul docerent, & miracula ederent, iuſſu ac uoluntate Chriſti, qui ipſis hanc facultatem uerbo ſuo omnipotenti concedebat: deinde ut & poſt reſurrectionem in totum orbem Euangelij uocem ſpargerent. Nec quilibet ad eum gradum recipiebatur, ſed tantum duodecim ex omni numero auditorum Chriſti. neque uerò tales in eum locum ſumebantur, qui manifeſti hoſtes & perſecutores erant Chriſti: ſed qui doctrinam Chriſti amplectabantur. Ex his liquet, Iudam initiò non poſtremũ Chriſti auditorem fuiſſe: & ſtatuiſſe, hunc uirum eſſe Meſsiam, doctrinam eius eſſe ueram. Declarauit etiam Chriſtus ſuum erga ipſum amorem, quòd in Apoſtolorum numero eum cooptauit. ac licet non ignoraret eum futurum eſſe proditorem ſuum: tamen ideo uocat, tantiſq; beneficijs obruit, ut teſtatum faceret, ſe ex animo cupere eum ſaluatum. nec probari ſibi perditionem, imò nec deſperationem peccato iam perpetrato.

Vnà igitur Iudas cum cæteris Apoſtolis aliquandiu iuxta Chriſti mandatum concionatus eſt, & erudiuit homines, quòd IESVS Mariæ filius eſſet Meſsias, per quem hominibus ſalus contingeret: et non minus quàm alij, in nomine ac uirtute Chriſti miracula fecit. Matth. 10. Marci 3. Lucæ 6.

Concrediti etiam ſunt, in ea quaſi œconomia, quam IESVS in ſua functione propter peregrinationes obſeruabat, Iudæ loculi, ſeu theſaurus pecuniolæ, quam pij ad ſuſtentationem Chriſti liberali animo conſtituebant, tanquam primario Apoſtolo, aut certè non poſtremo, ut tanquam promus condus (ut ſic dicamus) procurator Chriſti, ac ſuæ familiæ eſſet. Iohannis duodecimo, & decimotertio. Etſi autem initiò aliquam fidem præſtitiſſe uideatur, tamen poſtea auariciæ ſeſe magis magiſq; dedit: adeò ut Iohannes non uereatur dicere, eum furem fuiſſe, qui mala fide theſaurum illum communem tractarit, & in ſuum commodum quædam uerterit. Iohan. 13.

Cum Maria unguento precioſo Chriſtum inungeret, Iudas præ cæteris tantam profuſionem improbat: idq; prætextu quodam honeſto, quaſi diuendi potuiſſet trecentis denarijs, & dari pauperibus. quaſi diceret, Chriſto quoq; eam rem non placere. Sed reprimitur à Domino: & Iohannes indicat, eum, ut hominem auaricia perditum, locutum eſſe, & ſua commoda uenatum, ac doluiſſe ſibi hic quædam periſſe. Iohannis duodecimo.

Tempeſtiuè autem Iudas agitauit conſilia in ſua mente, quomodo diuitias ſibi comparare poſſet. Erat enim pertæſus & paupertatis & periculorũ, quæ apud Chriſtum ſuſtinere cogebatur. Cogitat quàm pulchra res ſit, habere pecuniā, & habere homines ſummæ autoritatis, quales erant Pontifices & ſacerdotes, omnium rerum copia affluentes & abundantes, ſibi amicos. Proinde de rationibus circumſpexit, quibus hæc duo conſequi poſſet. Verùm non ſtatim quid foueret in corde, prodidit. Cordium tamen inſpector IESVS Chriſtus, etiam arcanas eius cogitationes & machinationes perſpexit: ac ius habuiſſet ſtatim eum, tanquam apoſtatā parum ſibi uſui, pellendi: ſed pro ſua immenſa benignitate eum tolerat, & amicè eum præmonet, ut à tam impijs conatibus deſiſtat. Verùm omnia fruſtra: ut uideas quàm peſtilens res ſit, animum adijcere ad diuitias parandas, & ſummorũ hominum, præſertim impiorũ Eccleſiaſticorum, amicitiam & fauorem conciliandā. Iohan. 6. Chriſtus inquit: Nónne ego uós duodecim elegi,

& uni

& unus ex uobis diabolus eſt? Grauis ſanè admonitio. Quid enim tetrius, quàm diaboli organum aut mancipium eſſe?

Tandem quod ſecum diu conſtituerat Iudas, in effectum quoq; deducit: idq; non tantum per ſe, ſed etiam nactus erat inſtigatorem atq; impulſorem ſatanam, qui Spiritu ſancto profligato, miſerrimum hominem cupiditate pecuniæ & honorum quaſi ſtimulis urgebat. Clàm igitur pontifices ac ſacerdotes, aliàs odio erga Chriſtum inflammatos, quosq; norat iam necem Chriſto citra ullam dilationem moliri, accedit: operã ſuam in tradendo eo, cui alioqui inſidias ſtruerent, ſi pecuniã & fauorem promitterent, deferens. Se enim domeſticũ & familiarem eſſe Chriſti, & omnia ſecreta noſſe, & ad conatus pontificum plus conferre poſſe quàm quenquam alium. Pontifices cupidè & gaudio ſingulari hominem audiunt & complectuntur, triumphantes ſe talem apoſtatam accepiſſe ex ſchola Chriſti: iam que ſibi certam pollicentur uictoriam, præſertim nacti Apoſtolum Chriſti talem, qui cum ipſo concionatus erat, qui hactenus pro ciue Eccleſiæ Chriſti, imò ipſius intimo haberi uoluerit. Paciſcuntur itaq; de triginta argẽteis: et proculdubio liberaliſſimas de alijs cõmodis, pro hoc officio ſubſecuturis, ſpes ei faciunt. Accepta pecunia, uelut arrepta præda quam uenatus erat, Iudas diſcedit, occaſiones tradendi ſuum Magiſtrum ſtudioſè captans: non aliter ſibi perſuadens, quàm Chriſtum hæc omnia latére, ſeq; impunè omnia patraturum eſſe. Redit igitur perfrictiſſima fronte ad Chriſtum, egregiè diſſimulans omnia. Accumbit ſimul ad eſum agni Paſchalis. Hic Chriſtus omnia iſta arcana exactiſſimè ſciens, ſeuerius quàm unquam antea eum monet: Amen, inquit, dico uobis, unus ex uobis me proditurus eſt. & poſtea cum deſignat, quòd ille ſit, qui ſecum in patinam intingat. Item pœnas prædicit: Væ homini, per quem filius hominis tradetur. Bonum erat ei, ſi natus non fuiſſet homo ille. Inſuper quũ Iudas etiam non uereretur quærere, num ipſe eſſet? diſertè reſpondet Chriſtus, Ipſum dixiſſe. A cœna audit, quòd non omnes diſcipuli ſint mundi: & rurſus denotatur, quòd Chriſtus ait eum eſſe, cui buccellam intincti panis porrigat. Item alloquitur eum denique Chriſtus: Quod facis, fac citius. Mirum autem eſt, Iudam iſta fulmina omnia potuiſſe floccipendere, ac ne rubore quidem aut una lachrymula pudorem indicaſſe. imò his rebus tranſactis diſcedit, diabolo eum iam prorſus occupante: ut magis iracundia iam æſtuet, & uindictæ cupiditate erga Chriſtum, quàm de pœnitentia cogitet.

¶ Conſiſtant autem hoc loco pij lectores, & attento animo perpendant, quàm atrox peccatum ſit, Eccleſiaſticis hominibus, uti uocantur, potentia & authoritate pollentibus, & Chriſtum eiuſq; doctrinam plus q̃ Cainico odio infeſtantibus (ſicut ſemper fit, & nunc in Antichriſti regno ſolenne eſt) adulari, colludere cum eis, ipſorum uel gratiam, uel ab ipſorum bonis aliquã portionem captare: quòd nimirum ea res conſtet proditione Chriſti, eiuſq; regni: quòd Spiritus ſanctus profligetur, quòd tales fiant mancipia ſatanæ: quòd tanta obſtinacia in cordibus talium hominum naſcatur, ut audientes uerbum Dei contumaciter repellant, oderint, & non deſinant ueros doctores perſequi: imò ut prætextus manifeſtiſſimorum & teterrimorum facinorum quærant, & enormi, imò prorſus diabolica impudentia defenſent.

Diſputant quidam, Iudam cœnæ Dominicæ non interfuiſſe, ſed ante eam egreſſum eſſe. nam Matthæum, Marcum, Lucam, non facere diſceſſus Iudæ diſertè & certo tempore mentionem. Lucam ordinem interuertere. Iohannem uerò affirmare, Iudã accepta offula, continuò egreſſum eſſe: id quod ante cœnam factum uideatur. & Chriſtum dicere, Quod facis, ocyus facias: nec expreſſè dici, duodecim cœnam eſſe datam: neq; conuenire etiam Iudæ, quod additur, Donec bibam uobiſcum in regno patris mei. Verùm interruptionem tam inſignem conuiuij, proculdubio etiam cæteri Euangeliſtæ eſſent indicaturi. Et cum enormi impudentia Iudas omnes admonitiões pertulerit, ac diſſimularit ſuum factũ: ueriſimile eſt, eum uſq; ad finem perſeueraſſe. Iohannes etiam cœnæ inſtitutionẽ intermittit, ut qui breuior eſſe uoluerit: ideoq; potius de eo hoc ſentiendum, quòd noluerit ordinem exactiſſimè ſeruare. Habet certè & Lucas teſtimonium, quòd ordine hiſtorias contexat, licet non fuerit ſpectator, ut Iohannes. Verùm conſtat, Iohanni non fuiſſe hoc propoſitum, niſi quod ad paſſionem attinet, quæ peracta cœna ſequitur, omnes hiſtorias ordine annotare. Sunt & reliquæ rationes prioris ſententiæ tales, quæ non prorſus dilucidè hanc quæſtionẽ explicant.

Vbi igitur iam certò cognouiſſet Iudas, Ieſum in Oliuetum iturum eſſe, id quod peracta cœna intellexit: ipſe à reliquo Apoſtolorum cœtu ſeſe ſubducit, & rem totam Pontificibus, ſicut prius receperat, prodit. Hi in procinctu habent miniſtros, quos armatos mittunt, duce Iuda traditore: qui diligenter ſuam cohortem inſtituit, dat eis certum ſignum, ne aberrent à perſona: ſe eum, quem deberent comprehendere, & oſculaturum: & præmonet, ut cautè & accuratè IESVM ducant, ne elabatur.

Venit igitur in hortum Iudas, cateruam ſuam adducens, lampadibus, haſtis & gladijs, ac truculento uultu terribilem. Verùm nihil iſtorum latet Chriſtum, qui peracta ſua lucta, quam ſuſtinuerat acerrimam, ſpontè ſuis hoſtibus obuiam procedit, eiſq; ſeſe ſiſtit. & priuſquam unum uerbum mutire auſint, id quod mirum dictu eſt, homo inermis cum authoritate quærit, Quemnam hic quærant? reſpondent, Ieſum Nazarenum. Ieſus apertè inquit, Ego ſum. qua confeſſione audita, mox Iudas cum ſuis in terram ſupini corruunt, non aliter ac ſi fulmine ingenti proſternerentur. Debebat proditor ſaltem ex eo miraculo coniecturam facere, quò res proceſſura eſſet. Verùm reſurgit cum cohorte. rurſus quærit Ieſus, Quem quærant? & præcipit, tanquam ſuperior, ne, præter ſe, quenquam corripiant. Tum demum Iudas adhuc audet non tantum impudentiſſimam frontem Ieſu obuertere, ſed etiam oſculum præbere tanquam amico, & ſalutare, Aue Rabbi. & inſpicere quomodo ſuus Magiſter à lictoribus & carnificibus crudeliter abripiatur, quaſi re bene acta.

Hic rurſus pia corda expendant etiam, atrociſſima peccata aliquandiu in organis diaboli, uelut altum ſomnum dormire poſſe: et quàm tetra res ſit, tradi in reprobam mentem.

Videtur autem & poſtea, omnibus actionibus quib. Ieſus coram pontificum cōſeſſu examinatus fuit, interfuiſſe. Deniq; cum iam uideret, cauſam quidem ſupplicij in Ieſu nullam euidentem & ſufficientem inueniri poſſe, & nihilominus hoc à pontificibus totoq; illo cœtu decretum, ut interficiatur, iudicio Dei ſtimulis conſcientiæ exagitatur, & iam magis magisq; peccati ſui atrocitatem conſiderare incipit: procul dubio cogitat ſe Meſſiam prodidiſſe, ſe iram Dei infinitam commeritum. confert ſe cum alijs, & ſentit ſuum peccatum omnium aliorum peccata excedere. Ea res eum tandem perpellit, ut pecuniam pontificibus reportet: ac palàm teſtetur, ſe innocentem ſanguinem prodidiſſe. Verùm ipſi eum ſuperbè excipiunt, culpam in ipſum reijcietes: nec mouentur quicquam eius palinodia, ut innocentem dimittant.

Nec poteſt miſerrimus homo quieſcere, currit ad templum, & triginta argenteos, quos antea tam charos habuerat, ut ſuum Magiſtrum pro ijs uenderet, in templū proijcit: ſperans ſe, abiecta hac proditoria pecunia, leuationem aliquam ſenſurum. Sed doloribus creſcentibus, abrumpendos ſibi iſtos dolores putauit. ac facinus infandum auſus, ſuis ſemetipſum manibus ſuſpendit, ac ſtrangulat, ac inſuper diſruptus inteſtina ſua fœdè effudit. Hæc pœnitentia, etiāſi fuit ſæuiſſimus dolor ob admiſſa peccata: tamē quia ſeſe non erexit fide in Chriſtum, ſed turpiter deſperatione fractus eſt, integra non eſt cenſenda. Lapſus eſt & Petrus, ſenſit etiam ipſe maximos dolores: ſed ueniam per Chriſtum ſperauit ac petijt. Si Iudas Apoſtolos acceſſiſſet, ſuggeſſiſſent ei conſolationes de miſericordia Dei. Sed cum apud ſacerdotes ignaros gratiæ quærat leuamen, prorſus ſine omni conſolatione dimittitur.

Pontifices recepta pecunia, nolunt eam in corbonā mittere, eo quòd eſſet precium ſanguinis: & habito conſilio, inde agrum figuli mercantur, in ſepulturam peregrinorū. Vnde & poſtea Acheldama, hoc eſt ager ſanguinis nominatus eſt, in perpetuam rei memoriā, quòd tanti Meſſiam emiſſent ac trucidaſſent. Idq; iuxta prophetiam Zach. 11. factum eſt. Hæc tandem pœna fuit proditi Chriſti: ſed grauior in altera uita ſequetur. Iohan. 17. uocatur filius perditus.

Eſt autem Iudas imago plurimorum, qui ob præmia impijs ſacerdotibus colludunt, et Chriſti regno nocent. Matth. 27. Mar. 14. Luc. 22. Ioh. 13. Act. 1.

CAPVT XI.

DE MIRACVLIS ET prodigijs.

QVæ miracula in hiſtoria Chriſti comprehenſa ſunt, & ab Euangeliſtis optima fide enumerata, hoc loco non repetemus: ſed ea tantū adnotabimus, quæ ab alijs commemorantur, & tempore Chriſti acciderunt. Solent autem res miraculoſæ, quæ circa natiuitatem Domini factæ ſunt, plurimæ recitari. Pax in uniuerſo orbe, quaſi Halcyonia quædam extitit, ac naſcenti Chriſto quaſi famulata eſt, cum quidē prius omnia bellis arſiſſent, et conſtitutio recens Monarchiæ maximas rerum mutationes attuliſſet. Eutropius & Paulus Diaconus narrant, cū naſceretur Chriſtus, Romæ trans Tiberim olei quandam ſcaturiginem è terra prorupiſſe, ac largiſſimo riuo totum diem manaſſe. Erat Romæ Imperij monarchici ſedes. ibi igitur miracula fiunt, quæ teſtimonium ferant naſcenti Regi, qui regnum, oleo Euangelij, ſeu gratuita remiſſione peccatorum exuberans, erecturus erat. Oroſius inquit, eo tempore hoc factum, cum Auguſto perpetua tribunicia poteſtas eſſet decreta. Templum Pacis Romæ corruit: ne alibi quàm in Meſſia, quem Eſaias principem pacis nominat, alma pax quæreretur. Comeſtor, & alij. Verùm apud probatiores hoc non reperitur. Martinus inquit: Hoc tempore uineam Engaddi, quæ balſamum ferebat, flores, fructum, & liquorem ſimul protuliſſe: et iridem circa ſolem conſpectam. uerùm unde trāſcripſerit, certum non eſt. Hermannus ſcribit, tres ſoles in Oriente cōſpectos, qui paulatim in unum corpus coierint. Oroſius inter hæc ſigna etiam refert, quòd Auguſtus circa hæc tempora indignè tulerit, ſe in ludo Dominum à mimo adulatione quadam appellari: & edicto prohibuit, ne quis ſiue ex domeſticis, ſiue ex alijs, deinceps ſe Dominum nominaret. Verùm hæc omnia longo interuallo, ea quæ Euangeliſtarum habent teſtimonia, ſequuntur.

Circa quintum Tiberij, Chriſti autem uigeſimum annum, ut Euſebius in Chronico refert, tredecim Aſiæ urbes terræmotu corruerunt: Epheſus, Magneſia, Sardis, Moſthene, Megæchiero, Cæſarea, Philadelphia, Himolus, Tenus, Cumæ, Myrthina, Apollonia, Diabircania.

Eclipſin illam miraculoſiſſimam, quæ tempore paſſionis accidit, etiam Ethnici obſeruarunt: ſicut Origenes in tractatu 29 in Matthæum, & Euſebius in Chronicis annotant. Phlegon, inquit, qui Olympiadum egregius ſupputator eſt, in 14 libro ita dicit: Quarto autem anno 202 Olympiadis, magna & excellens inter omnes, quæ ante eam acciderant, defectio Solis eſt facta: dies hora ſexta ita in tenebroſam noctem uerſus, ut ſtellæ in cœlo uiſæ ſint: terræq; motus in Bithynia, Nicænæ urbis multas ædes ſubuerterit. Hæc ille. Nequaquā enim naturalis fuit ecclipſis Solis, quandoquidē in plenilunio accidit, quo tempore Paſcha Iudaicum lege Dei obſeruari oportebat: & illa duo cœleſtia corpora ſibi inuicem, terra in medio collocata, oppoſita ſunt. Habetur epiſtola ſub Dionyſij Areopagitæ nomine, qua de re nihil habemus affirmare, in qua hæc eclipſis ita deſcribitur: Eramus, inquit, tunc ambo (Dionyſius & Apollophanes) apud Heliopolim, amboq; ſimul incidentem mirabiliter ſoli lunæ globum notabamus (non enim eiuſce coniunctionis tunc aderat tempus) ipſamq; rurſus, ab hora nona ad ueſperam, ad ſolis diametrum, ſupra naturæ uires reſtitutam. In memoriam autem illius reuoca & aliud quiddā. nempe enim, ut ipſe non ignoras, eam lunæ incidentiam ab Oriente cœpiſſe, & uſq; ad ſolaris corporis finem perueniſſe, ac tum demū reſiliſſe notauimus. Neq; uerò eadem ex parte, ut aſſolet, & incidentia illa & repurgatio facta eſt, ſed ex aduerſo diametri. Pugnat uerò cum eo quod Comeſtor recitat: tum inter philoſophos Athenis fuiſſe diſceptationē de hac eclipſi: & Dionyſium Areopagitam affirmaſſe,

Deum

Deum naturæ pati: (alij adijciunt eũ dixiſſe, Aut mundi machina collabetur.) Et eo tempore aram poſitam cum inſcriptione, Ignoto Deo: cuius in Actis Apoſtolicis mentio fit.

CAPVT XII.

DE ETHNICISMO.

QVia non fit mentio in Euangeliſtis, quales deos habuerint hoc tempore gentes, ac quomodo eos coluerint: ideo ſequenti libro, Deo dante, colligemus de hoc loco plura. Matth. 6. Chriſtus tantum in genere dicit, gentes in oratione eſſe battologos & prolixos, maximeq; ſollicitos de rebus corporalibus. & Matth. 14. mentio fit nataliciorum, quæ Herodes ſplendido conuiuio, & nece Iohannis Baptiſtæ celebrat.

CAPVT XIII.

DE MVTATIONIBVS IN Imperijs politicis.

ANte natiuitatem Chriſti circiter 47 annos, C. Iulius Cæſar, oppreſsis alijs Romanis, Monarchiam quartam conſtituit. Erat enim à Deo per Danielem prædictum, Chriſtum in quarta Monarchia naſciturũ eſſe. Succeſsit autẽ Iulio Auguſtus, nepos eius ex ſorore, & ab ipſo adoptatus. Is deinde uicto Antonio, ſumma cum dignitate atq; potentia imperio præfuit, ac pacem in uniuerſo imperio Romano firmauit. ſed non eſt noſtri inſtituti, quæ ante Chriſtũ geſta ſunt, prolixius exponere.

Anno Domini nono, Auguſti quinquageſimo, totã Illyriã Auguſtus occupauit, Tiberio duce, intra ſpaciũ trium annorum: Suetonius. Cœpit circa eadem tempora Phriſiæ regnum, Phriſio, unde gens ea nomen accepit, à patre Clogione rege Francorum, collatum.

Anno Domini duodecimo, Auguſti quinquageſimoſecundo, Quintilius Varus cum tribus legionibus à Germanis, Hermanno. ſcil, ut ab hiſtoricis appellatur, Arminio duce, fuſus deletusq; eſt. quam cladem Auguſtus adeò grauiter tulit, ut capite in parietẽ illiſo clamarit: Quintili Vare redde legiones. Oroſius lib. 6. cap. 21.

Cum annos 56 imperio præfuiſſet Auguſtus, eo defuncto, Cl. Tiberius Nero priuignus Auguſti ſucceſsit, ac regnauit 23 annos. Sub eo quædam bella contra Cheruſcos, Cattos, & alios geſta ſunt. Tandem autem negligentiæ & uoluptatibus ſe tradidit Tiberius totũ, adeò ut per iocum Caldius Biberius Mero diceretur. Hiſpaniam & Syriam abſq; conſularibus legatis per aliquot annos reliquit, ac paſſus eſt Armeniam à Parthis occupari, Mœſiam à Dacis & Sarmatis, Gallias à Germanis uaſtari: Suetonius in Tiberio. Lata eſt ſub eo lex, Mathematicos et Magos Italia pellendos eſſe: Tacitus. De Iudaici populi ſtatu, rebusq;, in cap. de Politia, quantum quidẽ ad noſtrũ inſtitutum pertinere uidebatur, ſatis eſt dictum.

FINIS PRIMI LIBRI, PRIMAE Centuriæ, Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ.

Digitized by Google

Digitized by Google

LOCORVM SCRIPTVRAE S. QVI IN PRIMO LIBRO PRIMAE CENTVRIAE *explicantur,* INDEX.

Primus numerus paginam, ſecundus uerſum ſignificat.

GEneſ. 3. Inimicitias ponam inter te & mu
lierem, & inter ſemen tuum & ſemen il
lius 272.12 & 289.40
12 Benedicentur in ſemine tuo 272.15 Se-
mini tuo dabo terram hanc 3.42
15 Credidit Abraham DEO, & imputatū eſt
ei ad iuſticiam 106.25
49 Non auferetur ſceptrum à Iuda 272.16
¶ Exod. 3. Ego ſum Deus Abraham 326.14
Ero qui ero 56.10
12 Decima die menſis huius tollat unuſquiſ-
que agnū 242.42 Decimaquarta luna pri-
mi menſis 333.12 Os non cōminuetis 332.13
30 Facies altare de lignis Setim 238.46
¶ Leuit. 23 A' decimoquinto die huius menſis
erunt feriæ tabernaculorum 244.10
¶ Num. 6 Nazaræus uocabitur 291.2
24 Orietur ſtella ex Iacob 286.43
¶ Deut. 4. Iericho ciuitas palmarum 7.50
6 Diliges dominum Deum tuum 326.20
27 Maledictus qui non manſerit in omnibus
quæ ſcripta ſunt in libro legis 109.44
25 Lex de fratribus ducentibus defuncti uxo
rem 247.12
¶ Iudic. 13 Nazaręus uocabitur 291.2
¶ 2 Reg. 7. Promiſsio de Meſsia 273.58
¶ Pſal. 16 Non relinques animam meam in in-
ferno 333.43
22 Deus meús, quare me dereliquiſti 44.15
& 46.33
69 Zelus domus tuæ comedit me 46.30 &
299.10 In ſiti mea potauerunt me aceto.
46.35
78 Aperiam in parabolis os meum 46.25
110 Dixit Dominus domino meo 33.6 & 46
14 & 50.17
118 Lapidem quem reprobauerunt ædifican-
tes 174.56 Hoſianna filio Dauid, benedi-
ctus qui uenit in nomine Domini 45.51
147 Qui dat iumentis eſcam 141.44
¶ Eſa. 1 Cognouit bos poſſeſſorem 4.21
6 Auditu audietis, & non intelligetis 46.24
7 Ecce uirgo concipet 42.37 & 43.12 & 45.
40 & 46.2 & 272.18 & 274.27 & 277.51
9 Terra Zabulon & terra Naphthalim 300.
26 Paruulus natus eſt nobis 272.20
11 Egredietur uirga de radice Ieſſæ 272.22 &
274.5
40 Vox clamans in deſerto 45.45 & 348.42
41 Ecce ſeruus meus 310.20
53 Quis credidit auditui noſtro? 324.37
Brachium Domini cui reuelatum eſt? 58.12
Ipſe infirmitates noſtras accepit 46.39 No
ticia ſui iuſtificabit ſeruus meus multos 89.
29 Cum iniquis deputatus eſt 46.36 &
340.13 & 331.39
61 Spiritus Domini ſuper me 48.45 & 52.38
& 60.53 & 299.54 εὐαγγελίσασθαι πτωχοῖς ἀπέσ-
ταλκέ με 85.34
¶ Iere. 31. Creabit Dominus nouum ſuper ter-
ram 272.23 Vox in Rama audita eſt 290.34
¶ Dan. 9 Septuaginta hebdomades determi-
natæ ſunt 349.8 & inde
¶ Oſeæ 2 Sponſabo te mihi in ſempiternum
58.32
11 Ex Ægypto uocaui filium meum 13.34 &
290.13
¶ Mich. 5 Et tu Bethelehem 45.42 & 272.31 &
278.41 & 287.11
¶ Zach. 9 Ecce rex tuus uenit tibi manſuetus
45.49 & 46.49 & 272.33
13 Percutiam paſtorem 331.22
¶ Malach. 3 Ecce ego mitto angelum meum 45
47 & 65.38 & 358.44
4 Ecce mittam uobis Heliam prophetam
228.48
¶ 1 Machab. 4 Encæniorum inſtitutio 244.20
¶ Matth. 1 Genealogia Chriſti 279.18 Filij
Dauid, filij Abrahæ 43.2 Ex qua natus eſt
Ieſus 43.19 Priuſquam conuenirent, gra-
uida erat de ſpiritu ſancto 43.14 & 61.48
Ioſeph uir erat iuſtus 94.32 & 370.9 & 277.
20 Angelus Domini apparet Ioſepho in
ſomnis 67.20 Quod in ea natum eſt, de ſpi-
ritu ſancto eſt 42.35 & 43.9.42 Ipſe ſaluū
faciet populum ſuum à peccatis ſuis 50.56
& 55.30 & 96.57 & 98.10 & 99.31 & 194.41
Ecce uirgo concipiet 45.39 Emanuel
42.2
2 Magorum hiſtoria 286.27 Infanticidium
ab Herode factum 290.24
3 Prædicans in deſerto Iudęæ 248.26 Pœ-
nitentiam agite uitæ prioris 105.22 & 147.
46 Baptiſabantur in Iordane, confitentes
peccata ſua 154.47 & 161.14 Facite fru-
ctus dignos pœnitentiæ 84.27 & 123.58 &
132.54 & 134.41 & 147.47 & 149.10 & 360.16
Securis ad radicem poſita eſt 124.41
Ego baptiſo aqua 153.48 Baptiſabit ſpi-
ritu ſancto 41.45 & 63.4 Baptiſmi Chriſti
hiſtoria 245.60 & 252.43 & 295.40 De-
cet implere omnem iuſticiam 94.50 & 156.
7 Hic eſt filius meus dilectus 35.1 & 36.15.
47 & 38.34.40 & 39.5 & 40.34 & 41.38 &
47.53 & 59.57 Hunc audite 29.5 & 38.42
& 52.20
4 Tentationis hiſtoria 297.1 Si filius Dei
es 69.24 Non in ſolo pane uiuit homo 141.
47 Hæc omnia tibi dabo 206.54 Si pro-
cidens adoraueris me 70.21 & 71.4 & 206.
43 Dominum Deum tuum adorabis 126.
46 & 139.26 & 144.12 Vidit lucem magnam
57.50 & 90.25 & 92.31 Prædicans Euange-
lium regni 86.23 Impletum eſt tempus,
inſtatq; regnum Dei 53.1 Pœnitentiam
agite, appropinquauit enim regnum cœlorū
29.16
5 Concionis Chriſti partitio 300.46 Bea-
ti pauperes ſpiritu 59.32 & 104.7 & 105.13 &
135.10 Beati mites 128.61 Beati qui e-
ſuriunt & ſitiunt iuſticiam 104.22 & 105.13
& 107.41 Beati mundo corde 129.27

r Beati

Beati qui perſecutionem patiuntur propter
iuſticiam 94.56 Beati eſtis,cum
uobis maledixerint homines 178.2 & 196.
44 & 199.31 Merces ueſtra copioſa eſt
201.5.36 & 216.58 & 226.16 & 227.4 Sal
terræ 136.7 Quod ſi ſal ſtupidus fuerit
124.24 & 144.58 Vos eſtis lux mundi
124.11 & 134.54 & 190.17 Sic luceat
lux ueſtra 144.50 & 174.24 Vt glori-
ficetur pater ueſter 126.52 Non ueni
ut deſtruam,ſed ut compleam 26.47 &
30.6 & 51.19 & 77.36 & 79.5.27 & 82.35 &
83.48 & 89.48 & 93.16.56 & 98.13 & 99.5
& 100.20.45 & 194.36 Apex unus non
præteribit de lege 79.40 & 81.43 Qui
fecerit,hic magnus uocabitur 81.21.46
Niſi iuſticia ueſtra abundauerit plus quàm
Phariſæorum 82.8 & 94.42 & 95.39 & 102.
26.37 & 229.12 Audiſtis quòd dictum
ſit antiquis 80.28 Si offers munus tuum
ad altare 80.59 & 145.25 & 239.17 Re-
conciliare fratri tuo 129.3 & 160.22 & 161.
19 Eſto conſentiens cum aduerſario 145.
41 Extremum quadrantem 251.37 Qui
aſpexerit mulierem 129.31 Qui dimiſe-
rit uxorem, niſi cauſa fornicationis, mœcha-
tur 213.8 Non peierabis 126.59 Non
iurate omnino 127.30 Sit ſermo ueſter,
eſt,eſt: non,non 130.15 Oculum pro o-
culo 77.60 Diligite inimicos 145.7 &
200.44 Orate pro perſequentibus 141.
4 Sinit ſolem ſuum exoriri ſuper bo-
nos & malos 64.58 Eſtote perfecti
123.48
6 Neſciat ſiniſtra quid faciat dextra 146.50
Pater tuus qui uidet in abſcondito 135.22
Tu cum oraueris 142.45 Orantes noli-
te multum loqui,nec ſitis ut hypocritæ 144.
18.21 Orantes dicite:Pater noſter 65.11
& 139.6 & 143.3 Dimitte nobis debita no-
ſtra 76.40 & 98.27 & 102.30 & 133.24 & 145.
30 Pater ueſter dimittet delicta ueſtra
37.34 Si non dimiſeritis hominibus
104.33 & 136.18 & 145.31.45 Cum ieiuna-
tis,nolite fieri 146.15.30 Nolite theſau-
rizare uobis theſauros in terra 147.27
Non poteſtis Deo ſeruire & mammonæ 130.
3 Dico uobis,ne ſitis ſoliciti animæ ue-
ſtræ 141.20 Si fœnum agri Deus ſic
ueſtit 65.4 Quanto magis uos,modicæ
fidei? 115.58 Nouit pater ueſter,quibus
indigeatis 35.39 & 37.33 & 142.39 & 143.9
& 200.40 Quærite primùm regnum Dei,
& iuſticiam eius 95.31 & 170.55 & 183.47 &
185.57
7 Nolite iudicare 145.55 Nolite ſanctum
dare canibus 162.56 & 164.6 & 190.4 &
193.20 Petite & accipietis 138.43 & 143.13.
48 Pater ueſter qui in cœlis eſt,dabit bo-
na petentibus 35.12 & 37.36 Omnia quæ-
cunque uolueritis ut faciant uobis homi-
nes,ſic & uos facite illis 92.59 Lata porta
ad perditionem 182.52 & 224.35 Anguſta
porta ad uitam 226.46 Attendite à falſis
prophetis 126.37 & 179.11 & 180.37 Veniũt
in ueſtitu ouium 207.28 A fructibus eo-
rum agnoſcetis eos 303.21 Arbor bona fa-
cit bonos fructus 79.37 & 149.11 & 123.59
& 194.16 & 295.22 & 132.14 & 134.60 & 144.
52 Arbor quæ non facit fructum bonum
124.27 & 144.60 Excidetur,& in ignem
mittetur 76.18 Nonne in nomine tuo
dæmonia eiecimus? 246.37 Diſcedite
à me omnes qui operamini iniquitatem 76.
17 & 104.35 & 158.40 & 194.15 & 223.51 Aſ-
ſimilabitur uiro ſapienti 30.10 & 91.23 &
173.40 & 175.38 & 192.52 Domus ſuper pe
tram extructa 195.32 & 201.11 Viro ſtulto
aſsimilatur 181.57 & 182.60 Sed non ſicut
ſcribæ 260.26
8 Domine ſi uis,potes me mundare 141.11 &
142.18 Non inueni tantam fidem in Iſ-
rael 88.58 & 116.8 & 262.4 Multi uenient
ab Oriente & Occidente 89.2 & 172.18.28 &
176.12 & 226.35 Filij regni eijcientur 183.
12 & 224.37 & 262.2 Vt impleretur quod
dictum eſt per Eſaiam 204.4 Filius homi-
nis non habet ubi caput reclinet 42.57 &
183.58 Salua nos perimus 97.28 Quid
timidi eſtis,exigua fiducia præditi? 116.3 &
118.57 & 173.11 Ingrediuntur porcos dæmo
nia 68.22 & 70.51
9 Confide fili, dimittũtur tibi peccata tua 53.
11 & 90.29 & 91.29 & 98.41 & 103.38 & 106.
61 & 113.12 & 115.43 & 116.12.57 & 118.28 &
121.20 Filius hominis habet poteſtatem di-
mittendi peccata 42.57 & 43.48 & 44.43.
Sequere me 188.19 Non opus eſt medico
ualentibus 88.22 & 104.6 & 150.44 Non
ueni uocare iuſtos 87.27 & 88.23 & 95.48
Veni peccatores uocare ad pœnitentiam 52.
60 & 63.13 & 99.9 & 101.49 & 104.2 & 105.11
& 118.1 & 147.53 & 150.46 Et tunc ieiuna-
bunt 146.27 Puella non eſt mortua, ſed
dormit 217.19 Miſerere mei fili Dauid 139.
21.53 & 142.22 Secundum fidem ueſtram
fiat uobis 118.60 & 121.37 Nunquam ap-
paruit ſic in Iſrael 49.11 Meſsis quidẽ co-
pioſa 260.27 Rogate Dominum meſsis
28.56 & 37.37 & 139.35 & 140.49 & 171.36 &
180.25 & 186.55 & 187.36
10 In uiam gentium ne abieritis 89.6 & 191.
55 Euntes prædicate 173.41 & 188.45
Operarius dignus eſt mercede 129.52 Qui-
cunque non exceperit uos 174.48 Ecce
ego mitto uos ſicut oues 195.35 Eſtote
prudentes 201.3 Tradent uos in concilijs
198.9 Ad reges ducemini propter me
128.23 & 199.2 Non uos eſtis qui loquimi-
ni 172.1 & 186.60 & 192.8 & 199.8 Sed ſpi-
ritus patris ueſtri 62.15 & 131.57 Tradet fra
ter fratrem 198.34 Eritis odio omnibus
hominibus 178.4 & 195.37 & 207.11 Qui
perſeuerauerit uſq; ad finem,ſaluus erit 200.
58 & 209.58 Non eſt diſcipulus ſu-
per magiſtrum ſuum 198.55 & 201.8 No-
lite timere eos qui corpus occidũt 200.10 &
209.61 & 126.11 Qui poteſt & animam &
corpus perdere in gehennam 222.57 & 224.
31 Veſtri capilli capitis numerati ſunt 198.
48 & 199.18 Et unus ex eis non cadet in
terram ſine patre ueſtro 65.16 Qui me
confi-

Digitized by Google

confitebitur coram hominibus 126.54 &
144.54 & 174.28 & 190.11 & 219.51 Qui me
negauerit 127.26 & 200.25 Qui amat pa-
trem, &c. plus quàm me 200.16 Qui uos
recipit, me recipit 128.6 & 192.17 Qui reci-
pit iuſtum in nomine iuſti 95.61
11 Renunciate Ioanni 495.5 Pauperibus e-
uangeliſatur 85.57 & 87.30 & 88.18 & 102.2
& 103.5 & 104.8 & 150.44 & 176.38 Lex &
prophetæ uſque ad Ioannem 25.16 & 26.29
& 77.34 & 79.1 & 170.8 & 180.19 & 194.46.
60 & 353.8 & 355.25 Iuſtificata eſt ſapien-
tia 95.9 Væ tibi Chorazin 7.26 In cine-
re & cilicio pœnitentiam egiſſent 147.51 &
150.33 Tyro & Sidoni tolerabilius erit
225.25 Pater Domine cœli & terræ, gratias
ago tibi 37.38 & 56.29 & 144.36 Quod ab-
ſconderis hæc à ſapientibus, & reuelaueris
ea paruulis 87.2 & 90.21 & 92.46 & 113.59
& 177.56 Omnia mihi tradita ſunt à pa-
tre 37.15 & 184.36 Nemo nouit filium niſi
pater 34.21 & 38.6 & 52.7 & 87.4 & 138.32 &
180.5 & 192.36 Venite ad me omnes qui la
boratis & onerati eſtis, & ego reficiam uos.
Tollite iugum meum ſuper uos, & diſcite à
me quia mitis ſum & humilis corde 29.28
& 76.41 & 77.13 & 86.15 & 87.11.31 & 88.25 &
89.52.57 & 91.8 & 93.36 & 100.60 & 101.54 &
102.47 & 104.9 & 105.6 & 109.11 & 117.20 &
118.4 & 133.4 & 148.32 & 150.56 & 151.8 & 162.
53 & 180.32 & 195.43 & 200.56 & 229.17
12 Miſericordiam uolo 131.15 Filius homi-
nis eſt Dominus ſabbati 44.44 Qui dixe-
rit uerbum in ſpiritũ ſanctum 76.60 & 127.
39 Aut facite arborem bonam 132.32 &
135.1 Ex fructu arbor cognoſcitur 124.
17 Quomodo poteſtis bona loqui, cùm ſi-
tis mali 74.15 & 75.9 Bonus homo de bo-
no theſauro profert bona 123.60 De quo-
cunque uerbo ocioſo reddent homines ra-
tionem in die iudicij 80.45 & 124.28 & 219.
58 Ex uerbis tuis iuſtificaberis 95.12
Quemadmodum enim fuit Ionas in uentre
ceti 26.19 & 41.13 & 51.41 Pœnitentiam
egerunt ad prædicationem Ionæ 147.52
Aſſumit alios ſeptem nequiores ſe 69.1 & 71.
7 Qui facit uoluntatem patris mei, ipſe in-
trabit in regnum cœlorum 81.20
13 Parabola de ſemine 192.61 & 200.27 &
201.15 & 202.3 & 181.58 & inde. Qui ha-
bet aures ad audiendum, audiat 31.44 Vo-
bis datum eſt noſſe myſteria 92.33.50 & 179.
48 & 189.7 Quia uidentes non uident
183.3 & 261.42 Incraſſatum eſt cor populi
huius 127.3 Veſtri beati ſunt oculi, quia
uident 178.46 Multi prophetæ cupie-
runt audire quæ uos auditis, & non audiue-
runt 48.30 Qui uerbum Dei audit 27.59
Sermonem regni audit 28.19 Cum quis
audit, & non intelligit uerbum 115.11 Qui
ſeminatus eſt in ſpinis 177.13 Qui in ter-
ram bonam ſeminatus eſt 173.42 Parabo-
la de zizanijs 172.49 & 183.16 Venit ini-
micus eius, & ſuperſeminauit zizania 70.
12 & 181.35 Qui ſeminat bonum ſemen, eſt
filius hominis 28.47 Fulgebunt iuſti
ſicut ſol 96.1 Propterea omnis ſcriba do-
ctus ad regnum cœlorum 84.40 Non edi-
dit illis uirtutes multas 121.49
14 Modicæ fidei, quid dubitaſti? 118.61 Ve-
rè filius Dei es 41.47
15 Cur uos transgredimini mandatum Dei
79.53 & 85.7 & 24.54 Propter traditio-
nem ueſtram 208.13 Vos dicitis, quicun-
que dixerit patri aut matri 128.40 Munus
quodcunque ex me tibi proderit 212.28 &
229.34 Fruſtra colunt me 126.44 & 128.
18 & 136.59 & 137.8 & 195.23 & 208.16 & 261.
50 Ex corde exeunt cogitationes malæ
73.8 & 75.13.30.57 & 76.4 & 80.49 & 81.36
& 125.27 Niſi ad oues perditas domus Iſ-
rael 88.29 & 99.10 O mulier, magna eſt fi
des tua 117.3 & 118.34 & 121.38
16 Quid cogitatis inter uos modicæ fidei 119.
1 Tu es filius Dei uiui 36.30 & 41.50 &
143.44 & 313.60 Caro & ſanguis tibi non
reuelauit 73.3 Sed pater meus qui in cœ-
lo eſt 113.57 Super hanc petram ædificabo
eccleſiam meam 53.4 & 171.38 & 174.33
& 175.3 & 185.13 Portæ inferorum 175.42
& 185.21 & 191.18 Ego dabo tibi claues
156.60 & 157.47 & 158.51 & 159.39 & 160.35
& 178.61 Oportet me ire Hieroſolymam
51.27 Abſit hoc à te Domine 258.21 Va-
de poſt me Satana 70.48 & 76.24 & 120.39
& 314.37 Scandalum es mihi 210.12 Si
uniuerſum mundum lucraretur 200.31
Quam dabit cõmutationem homo pro ani-
ma ſua? 225.43
17 Moſes & Helias apparent 215.3 Hunc au
dite 126.31 & 173.44 & 175.1 & 179.34 & 180.
34 & 116.37 & 315.5 Filius hominis à mor-
tuis reſurget 42.58 Dico uobis, Heliam
iam ueniſſe 228.53 O generatio incredula,
quouſq; uos patiar? 173.23 Si habueritis
fidem ſicut granum ſinapis 120.27 & 121.42
Hoc genus dæmonij non eijcitur niſi per o-
rationem & ieiunium 71.28 & 146.35 Di-
drachma Chriſtus ſoluit 251.31
18 Et efficiamini ſicut paruuli 155.10 & 162.
54 Qui ſe humiliauerit ſicut paruulus iſte
104.20 & 105.8 Vnum de puſillis qui in me
credunt 122.41 & 136.34 Neceſſe eſt ut ue-
niant ſcandala 208.40 & 210.22 Angeli
eorum in cœlis 66.26.57 & 67.10 Venit
enim filius hominis ſeruare quod perierat
29.29 & 51.8 & 88.33 & 97.5 & 98.11 & 105.11
& 118.2 Vt pereat unus de puſillis his 154.
61 Si peccauerit in te frater tuus 158.10.36.
55 & 160.25 Si duo ex uobis conſenſerint
ſuper terram, de omni re, quancunque petie-
rint, fiet illis à patre meo qui in cœlis eſt 127.
56 & 140.23 & 142.50 & 157.13 Vbi duo
uel tres congregati ſunt in nomine meo 157.
14.59 & 192.39 Ibi ſum in medio eorum
54.43 Non dico tibi ſepties, ſed ſeptuagies
ſepties 109.9 & 145.35 & 160.50 Serui de-
bitoris typus 194.19 & 223.55 Decem mil-
lia talentorum 251.53 Miſertus dominus
ſerui illius 102.8 & 107.25 Si non remiſe-
tis ſuo quiſq; fratri delicta 124.36
19 Deus fecit hominem ab initio 72.35

Erunt duo in carne una 211.13 & inde Quod
Deus coniunxit, homo non ſeparet 212.43
& 129.27 & 229.27 Sunt eunuchi 213.17
Sinite paruulos ad me uenire 155.2.12 Nul-
lus eſt bonus niſi unus, nempe Deus 33.51
Omnia hæc ſeruaui à iuuentute mea 85.19
Si uis ad uitam ingredi 81.8.49 & 82.21 & 93.
30 & 133.52 Triſtis abiuit 87.12 Quia ha-
bebat multas poſſeſsiones 177.18 Qui reli-
querit patrem uel domum propter nomen
meum 198.16 & 174.35 & 199.27
20 Operarij in uinea 172.55 Filius homi-
nis tradetur gentibus, &c. & tertia die reſur-
get 51.30.42 & 59.44.46 Mater filiorum
Zebedæi 183.59 Poteſtis calicem bibere
152.38 Calicem quidem meum bibetis
201.39 Principes gentium dominantur
213.41 Qui uult inter uos magnus eſſe, ſit
ueſter miniſter 271.25
21 Hoſianna filio Dauid 43.4 Domus mea
domus precationis eſt 239.10.48 Vos fe-
ciſtis ſpeluncam latronum 260.61 Si ha-
bueritis fidem 119.23 & 121.41 & 126.8 Et
omnia quæcunq; petieritis, in deprecatione
credentes, accipietis 139.43 & 140.25
Parabola de duobus filijs 175.52 De domi-
no uineæ & agricolis. ibid. & 262.30 Pœni-
tentia motus abijt 148.17 Publicani & me-
retrices præcedent uos 104.14 & 226.42.43
Vos uidentes nec pœnitentiam habuiſtis
148.16.38 Venit ad uos Ioannes in uia iu-
ſticiæ 95.42 Lapidem quem reprobaue-
runt ædificantes 147.56 Et dabitur gen-
ti facienti fructum 172.32
22 Parabola de nuptijs 87.58 & 195.45 &
196.51 & 198.19 & 211.35 & 247.60 & 262.58
Rex miſsis exercitibus, perdidit homicidas
182.55 Quæſtio de cenſu 257.14 Nu-
miſma Chriſto porrectum à Iudæis 251.11
Date quæ ſunt Cæſaris, Cæſari : & quæ ſunt
Dei, Deo 125.8 & 128.36.50 & 129.51 & 185.
61 & 193.56 & 210.1 & 213.40.61 & 214.7.16 &
326.6 Sadducæorum diſputatio cum Chri-
ſto 231.50 Sunt ſicut angeli in cœlo 66.
27 Ego ſum Deus Abraham 216.43
Diliges Dominum Deum tuum ex toto cor-
de tuo, &c. 78.54 & 80.2 & 81.2 & 84.1.23 &
123.50 & 125.3.32.55 & 130.42 & 131.4 Dili-
ges proximum tuum ſicut teipſum 145.4
Cuius filius eſt Chriſtus? dicunt ei, Dauid
228.30 Dauid in ſpiritu uocauit eum Do
minum 24.16 & 60.56 & 61.29 & 63.40
23 Secundum opera eorum nolite facere 193.
39 Dicunt enim, & non faciunt 128.28
Alligant onera grauia 200.25 & 229.46 &
259.27 Dilatant phylacteria ſua 130.31
Vnus eſt pater ueſter, & unus magiſter 174.
57 Magiſter ueſter unus eſt Chriſtus 48.
28 & 52.9 Væ uobis ſcribæ 104.36 & 159.
4 Quia clauditis regnum cœlorum ante
homines 127.15 & 151.37 & 177.22 & 224.16
& 230.12 & 231.15 Comeditis domos uidua-
rum 230.50 & 261.5 Decimatis mentham 85.
2 & 133.41 & 259.16 Iudicium, miſericordiá,
fidem 113.5 Hæc oportet facere, & illa non
omittere 131.18 Munda prius quod intra po-
culum eſt 80.54 & 125.36 Om
menta iuſtorum 96.2 Vſq; ad
filium Barachiæ 14.40 Quoties
tuos congregare 53.2 & 74.3
152.12 & 171.40
24 Concio Chriſti de ſignis finis ſ
26 & inde Tunc tradent uos in
nem, & occident 195.48 Eritis
bus 209.49 Qui perſeuerauer
nem, ſaluus erit 120.58 Prædical
gelium regni in uniuerſo orbe 88
Cum uideritis abominationẽ 20
16 Orate ne fiat fuga 140.56
montes 207.32 Ecce hic eſt Cl
illic, nolite credere 179.15 & 180.
& 206.12.32 & 207.23.34.40.58
uobis, Ecce in deſerto, nolite cred
Ecce in penetralibus, nolite cred
Et dabunt ſigna magna 202.42
Mittet filius hominis angelos ſuo
67.56 De die illa & hora nemo
Vigilate, quia neſcitis qua hora
Dominus
25 Parabola de uirginibus 183.14
221.42 & 223.61 De talento 2
ſerue bone 135.39 Filius homin
maieſtate ſua, & iudicabit gentes
Proceſſus extremi iudicij 219.2
& 225.36 Venite benedicti patr
32 Poſsidete regnum 91.42
cti in ignem æternum 74.56 &
30 Qui paratus eſt diabolo &
65.44 Ibunt hi in ignem ætern
Iuſti autem in uitam æternam
26 Vbicunq; prædicatum fuerit h
lium 85.61 Triginta argentei 25
nantibus eis, accepit Ieſus panem
252.58 & 330.3 Hic eſt ſanguis
menti 96.17 & 100.48 & 103.
Pater tranſeat à me calix iſte 36.
te & orate, ne intretis in tentation
& 100.42 Spiritus quidem pr
59.25 Qui gladium accipit, gl
129.7.23 & 186.16 & 190.47 & 194
Duodecim legiones angelorum
dentem à dextris uirtutis Dei 39.
Egreſſus forás Petrus, fleuit amar
60 & 150.25
27 Salua temetipſum 97.29 C
ce magna emiſit ſpiritum
28 Erat aſpectus eius ſicut fulgur
untes docete omnes gentes, bap
in nomine patris & filij & ſpiritus
5.32 & 36.54 & 54.2 & 60.4 & 6
10.53 & 154.12 & 171.50 & 172.37
174.18 & 178.29 & 182.20 & 188.
& 191.49 Ecce ego uobiſcũ ſum
uſq; ad cõſummationẽ ſeculi 54.
& 153.21 & 172.5 & 178.43 & 185.14
192.10.28 & 199.24 & 200.41 & 2
¶ Marci 1 Euangelium Ieſu Chriſti,
55 & 86.30 Prædicans baptiſm
tiæ 147.49 & 149.8.52 & 154.15.
& 156.43 Prędicans euangeliũ
Pœnitentiá agite, & credite euan
Et credite euangelio 86.5 & 88.

tized by Google

123.11 & 148.8 & 150.36.53
2 Quis poteſt peccata dimittere, niſi ſolus
Deus 98.35 Filius hominis habet poteſta-
tem dimittendi peccata 159.45 Non ue-
ni uocare iuſtos 106.7 Filius hominis eſt
dominus ſabbati 33.14
3 Cum ſponſus ab eis auferetur, tum ieiuna-
bunt 150.30
5 Legio eſt nomen meum 68.60 Si uel ue-
ſtimentum eius attigero, ſalua ero 97.30
Noli timere, tantùm crede 119.2
6 Non poterat ibi uirtutẽ ullã edere 121.47
Sciens eum iuſtum & ſanctum eſſe 94.37
Emamus ducentis denarijs panes 251.22
Quotquot eum tangebãt, ſalui fiebãt 97.31
7 Niſi baptiſentur, non comedunt 152.35
9 O` generatio incredula 120.2 Si potes
credere, omnia poſsibilia credenti 115.51 &
119.8 & 120.4 & 121.39 Credo Domine,
adiuua incredulitatẽ meam 113.49 & 120.5
Qui ſuſceperit paruulũ in nomine meo 135.
34 Vermis eorum non morietur 225.38
10 Quàm difficile, qui pecunias habent, in-
trant in regnũ Dei 177.20.32 Quàm diffi-
cile ingredi regnũ Dei diuitibus 122.16 Fi-
des tua te ſaluũ fecit 97.12 & 98.44 & 113.
20 & 116.21 & 117.7
11 Habere fidẽ Dei 113.53 & 123.19 Qui non
hæſitauerit in corde ſuo 119.28 & 121.41 &
122.23 & 126.8 Credite, & euenient uobis
116.22 Credite quòd accipietis 139.60
12 Generatio praua ſignum petit 119.58
Erratis, neſcientes ſcripturas 25.44
13 Cõcio Chriſti, de ſignis extremi diei 215.
36 Tradent uos in concilia 207.4 Do-
minus domus 33.14 In oẽs gentes oportet
prædicari euangeliũ 90.1 & 171.51 & 172.38
& 173.46 Sed ſpiritus patris ueſtri 62.15
Quales non fuerunt initio creaturæ quam
condidit Deus 64.13.18 Videte, uigilate,
neſcitis enim quãdo dñs uẽturus ſit 221.14
14 Quare hoc unguentũ non uenijt trecen-
tis denarijs 251.18 Pater, tranſeat à me ca-
lix iſte 36.9
16 A` qua ſeptem dęmonia eiecerat 68.21 &
69.3 Viderint iuuenẽ ſedentẽ 66.44 Ite
in mundũ 34.8 & 102.54 & 103.24 Prædi-
cate euangeliũ omni creaturæ 27.20.37 &
54.31 & 86.41 & 87.32 & 88.52 & 90.3 & 118.
15 & 126.34 & 149.4 & 151.9 & 154.13 & 171.
52 & 172.39 & 173.47 & 188.53 & 191.49 &
192.50 & 226.31 Qui non crediderit, con-
demnabitur 74.54 Qui crediderit & ba-
ptiſatus fuerit 97.14 & 113.13 & 115.44 &
117.41 & 154.24.34 & 155.29 Signa eos
qui crediderunt, hæc ſequentur 185.26
¶ Lucæ 1 Sacerdos de uice Abia 253.59 Erãt
ambo iuſti 95.56 Et in iuſtificationib. Dñi
ſine querela 94.57 Ego ſum Gabriel, qui
adſto 66.58 Multos filiorũ Iſrael conuer-
tet ad dñm Deũ ſuũ 148.3 Quia nõ credidi-
ſti uerbis meis, eris mutus 112.45 Miſſus
eſt angelus Gabriel 66.33 Angeli Gabrie-
lis ſalutatio 274.15 & inde. Aue gratia ple-
na 96.41 Ecce concipies in utero, & paries
filiũ 42.29 Et regni eius nõ erit finis 184.
47 Filius altiſsimi uocabitur 41.41 Spiri-
tus ſanctus ſuperueniet in te 34.48 & 35.19
& 37.27 & 61.45 Quod naſcetur ex te ſan-
ctũ uocabitur filius Dei 75.51 Non erit im-
poſsibile apud Deũ omne uerbum 31.55 &
34.1 Benedictus fructus uentris tui 43.24
Magnificat anima mea Dñm 32.21 & 33.4
Exultauit ſpiritus meus 59.10 Beatã me di
tent oẽs gentes 172.40 Depoſuit potentes
de ſede 106.4 Humiles exaltauit 105.10
Eſurientes impleuit bonis 104.21 Sic dñs
locutus eſt ad patres noſtros 24.22 & 28.38
& 45.21 & 89.19 Viſitauit & fecit redẽptio-
nẽ plebis ſuæ 50.58 Qui in tenebris & um-
bra mortis ſedent 90.23 Erexit cornu ſalu-
tis 92.8 Qui locutus eſt per os ſanctorũ ꝓ-
phetarũ ſuorũ 24.20 & 28.37 & 45.23 & 89.
20 Vt ſine timore ſeruiamus illi 91.48 &
94.46 & 108.7 & 124.4 & 132.48 Salutẽ ex
inimicis noſtris 91.31 & 97.16 & 107.17 &
194.39 Scientiã ſalutis 92.42 & 97.19 In
remiſsionẽ peccatorũ 90.32 Per uiſcera
miſericordiæ ſuæ 100.1 In uiam pacis 91.21
2 Paſtorũ hiſtoria 284.34 Euãgelizo uobis
gaudiũ magnũ 85.50 & 91.3 Natus eſt no-
bis ſaluator 43.43 & 67.44 & 87.35 Glo-
ria in altiſsimis Deo 67.49 & 91.53 Secun-
dum legẽ Moyſi portauerũt eum Hieroſoly
mam 77.42 & 78.25 Simeonis hiſtoria 360.
60 Et homo iſte iuſtus 96.3 Simeonis de
Chriſto uaticiniũ 196.20 & 208.45 & 285.
56 Salutare tuũ paraſti ante faciẽ tuã 172.
41 Lumen ad reuelationẽ gentium 172.16
Tuã ipſius animã 201.18 Chriſti pueri cũ
doctoribus diſputãtis hiſtoria 292.8 Opor
tet me eſſe in his quæ patris mei ſunt 38.13
Et gratia Dei erat in illo 96.43
3 Baptiſmũ pœnitẽtiæ in remiſsionẽ pecca-
torũ 96.22 Securis ad radicẽ poſita eſt 136.
2 Qui habet duas tunicas, det nõ habenti
129.54 Genealogia Chriſti 279.18
4 Ieſus plenus ſpiritu ſancto 61.53 Spiritus
Dñi ſuper me 241.6 Mirabantur in uerbis
gratiæ 92.15 & 96.46 Oportet me etiam a-
lijs ciuitatibus euangelizare, quia ad hoc
miſſus ſum 52.10
5 Homo peccator ſum 161.2 Quis poteſt
peccata dimittere, niſi ſolus Deus? 98.35
6 Factũ eſt in ſabbato ſecundo primo 244.
54 Dominus ſabbati 33.14 Beati q̃ nũc
fletis 199.43 Væ uobis qui ridetis 126.14
Ne reſiſtatis malo 200.50 Diligite inimi-
cos ueſtros 123.53 & 128.55 Eſtote miſeri-
cordes 124.2 & 145.38 Date, & dabitur
uobis 133.50 & 146.40.54 Omni petenti
te tribue 128.60 Qui audiuit, & non fe-
cit, ſimilis eſt uiro 108.59
7 Filij uiduæ hiſtoria 248.47 Remittuntur
tibi peccata 101.7 & 117.1 Fides tua te ſal-
uum fecit 97.12 & 98.44 & 111.57 & 113.20
& 116.21 & 117.7
8 Ad tẽpus credunt 122.28 Semẽ eſt uerbũ
Dei 27.60 Mater mea & fratres mei ſunt,
qui uerbũ Dei audiunt 123.31 Crede tan-
tum, & ſalua eris 115.53 Reuerſus eſt ſpi-
ritus puellæ 59.6

9 Nolite prohibere 246.34 Neſcitis cuius
ſpiritus eſtis 59.42 Filius hominis nō uenit
aias perdere,ſed ſeruare 97.6 Venit filius
hois quęrere & ſaluare quod perierat 43.49
Miſit angelos ante conſpectū ſuum 65.40
10 Dignus eſt operarius cibo ſuo 191.4 Edi-
te & bibite quæ apud eos ſunt 208.5 Qui
uos audit,me audit 29.13 & 128.5 & 172.2 &
174.45 & 192.11 Qui uos ſpernit,me ſper-
nit 128.21 & 199.4 Gaudete quòd nomina
ueſtra ſcripta ſunt in cœlis 91.45 Exultauit
in ſpiritu Ieſus 61.56 In lege quid ſcriptū eſt
77.26 Diligas Dñm Deum tuū 123.50 & 125.
3.55 & 130.42 Hoc fac,& uiues 81.14.50 &
82.26 & 93.31 Volēs iuſtificare ſeipſum 85.
21 & 95.14 & 133.9 Vnū eſt neceſſariū 131.9
11 Domine doce nos orare 138.26 Quanto
magis pater ueſter cœleſtis dabit ſpiritū S.
petentib. 62.58 & 63.29 & 90.53 & 140.48
Qui non eſt mecū,contra me eſt 76.23 Qui
nō colligit mecum,diſpergit 144.57 Qui au
diunt,& cuſtodiūt 123.33 Date eleemoſyná,
& omnia uobis munda erunt 128.26
12 Timete eum qui corpus & animá perdere
poteſt 125.50 Omne peccatum remittetur
hominibus 76.60 Cauete ab omni auaricia
130.4 & 147.15 Conſiderate coruos 141.41
Noli timere puſille grex 177.52 & 199.41
Sint lumbi ueſtri præcincti 221.18 Bapti-
ſmo habeo baptiſari 152.44
13 Niſi pœnitentiá egeritis 147.55 & 150.19
& 152.4 Confeſtim erecta eſt,& glorifica-
bat Deum 126.51 Diſcedite à me omnes
operarij iniquitatis 33.54
14 Cum inuitatus fueris ad nuptias 240.61
Voca pauperes, debiles 135.52 & 146.43 Re-
tribuetur tibi in reſurrectione iuſtorū 146.
56 Parabola de recuſantib. ad cœná uenire
177.8 & 178.54 Vxoré duxi,& ideo nō poſ-
ſum uenire 212.6 Nemo uirorū illorū qui
uocati ſunt,guſtabit cœnam meam 108.53
Si quis uenit ad me, & nō odit patrem 176.
47 & 195.52 & 200.20
15 De drachma perdita 251.27 Gaudiū erit
corá angelis Dei ſuper uno peccatore pœni
tentiá agēte 67.8 & 88.35 & 104.3 & 108.23
& 109.12 & 147.56 & 151.50 Typus de filio
prodigo 247.61 & 252.12
16 Facite uobis amicos de Mámona iniqui-
tatis 147.5 Qui iuſtificatis uos corá hoibus
95.16 Narratio de diuite & Lazaro 140.10
& 214.55 & 225.12 & 40.50 Et portabatur
ab angelis in ſinū Abrahę 67.52 Habēt Mo-
ſem & ꝓphetas 25.42 & 28.33 Si quis ex mor
tuis ierit ad eos,pœnitentiam agent 147.57
17 Dicens:Pœnitet me,remitte illi 147.60 &
161.21 Dñe adauge nobis fidē 113.47 & 120.
32 & 173.30 Serui inutiles ſumus 83.26 &
102.29 & 134.12 & 161.5 Leproſi nouē nō re-
uertūtur ad Chriſtū 230.34 Nónne decē mū
dati ſunt? 144.40 Nouem ubi ſunt? 127.23
Nō uenit regnū Dei cum obſeruatione 102.
24 & 176.14 & 186.19 & 195.16 & 208.19
18 Oportet ſemper orare,nec deficere 200.
60 Erat in ciuitate quadam iudex 141.50
Deus facit uindictá electorū 143.23 Qui in
ſe cōfidebát táquá iuſti 95.49 Ieiuno bis in
ſabbato 244.49 Deus propitius eſto mihi
139.33.54 & 160.60 & 161.11 Deſcēdit iuſti
ficatus in domū ſuam 90.40 & 95.19 Qui ſe
humiliat,exaltabitur 105.9 & 130.22 Qui ſe
exaltat,humiliabitur 10.63 Et cōſummabun
tur oia q̄ ſcripta ſunt per prophetas de filio
hominis 24.46 Erat aūt uerbū iſtud abſcō-
ditum 173.20 Fides tua te ſaluam fecit 97.
12 & 98.44 & 113.20 & 117.7
19 Venit filius hois ſaluare quod perierat 51.
8 & 89.53 & 93.35 & 98.11 & 99.23 & 101.58
& 104.12 & 105.11 & 148.47 Eo quod non
cognoueris tempus uiſitationis tuæ 30.55
& 74.44
21 Duo æra mittebat in gazophylaciū 128.11
& 251.39 De ſignis extremi diei 215.37 & in-
de.216.25 Ego dabo uobis os & ſapientiam
199.12 In patiētia ueſtra poſsidete aias ue-
ſtras 200.49 Ne grauētur corda ueſtra cra-
pula & ebrietate 129.42 Vigilate omni
tempore orantes 140.59
22 Intrauit in Iudam ſatanas 68.20 & 69.57
Hoc eſt corpus meum 168.40 Hoc facite in
mei cōmemorationē 128.2 & 162.13 & 174.
20 Vos aūt non ſic 184.10 & 207.1 Vos
eſtis qui permanſiſtis mecū 190.34 Et ego
diſpono uobis regnum 91.46 Ecce ſatanas
expetiuit uos 70.2 & 74.26 Rogaui pro te,
ne deficiat fides tua 113.50 & 150.56 & 201.
23 Et tu aliquando cōuerſus,cōfirma fratres
tuos 148.4 Vendat tunicá,& emat gladium
190.50 Pater,tranſeat à me calix iſte 36.10
23 Nolite flere ſuper me 51.50 Pater dimit-
te eis:neſciunt enim quid faciant 98.40 &
142.32 Hodie mecum eris in paradiſo 53.16
& 74.37 & 98.51 & 108.30 & 112.31 & 160.9
& 184.23 & 331.13 Pater in manus tuas com-
mendo ſpiritum meum 36.11 & 59.4 Verè
hic homo iuſtus erat 94.35
24 Ecce duo uiri ſteterunt ſecus illas 66.40
Tardi ad credēdū corde oibus 115.13 & 119.
16 Exiſtimabát ſe ſpiritum uidere 59.43 Vi
dete manus meas 43.56 Spiritus carnem &
oſſa nō habet 59.37 & 66.14 Quod neceſſe
foret impleri oia q̄ ſcripta ſunt in lege Moſi,
& ꝓphetis & pſalmis de me 26.13.43 & 77.
28 & 106.31 Sic ſcriptū eſt,& ſic oportebat
Chriſtū pati 24.56 & 51.34 Et prædicari in
noie eius pœnitentiá & remiſsioné peccato
rū 29.18 & 84.16.36 & 86.51 & 90.10 & 96.
25 & 101.61 & 103.22 & 105.3 & 148.11.30 &
149.5.51 & 150.54 & 159.55 & 169.60 & 171.
53 & 173.49 & 174.51 & 178.23 & 188.25.56 &
191.46 & 192.50 Vos eſtis teſtes,&c.189.34
¶ Ioan.1 In principio erat uerbū 39.57 & 272.
48 Et uerbū erat apd' Deū 39.58 Deus erat
uerbum 39.6 & 28.3 & 56.33 Omnia per i-
pſum facta ſunt 40.54 & 64.15.22 & 66.24
& 68.35 & 72.42 Lux in tenebris lucet 52.
34 Hic uenit in teſtimonium 114.5 Vt oēs
crederēt per illū 113.14 & 122.59 Erat lux ue
ra 57.42 Mūdus per ipſum factus eſt 64.24
In ꝓpria uenit,&c.4.24 & 30.33 Quotquot
aūt receperūt eū 103.43 & 176.16 Dedit eis
poteſtatem filios Dei fieri 54.17 & 55.14 &
90.45

90.45 & 107.27 & 117.8 &170.4.30 &174.
27 His quis credunt in nomen eius 123. 2
Qui non ex ſanguinibus, &c.102.16 & 113.61
Sed ex Deo nati ſunt 75.60 & 148.58 Ver-
bum caro factũ eſt 41.56 & 43.7 & 57.35 Et
habitauit in nobis 54.45 Plenum gratia &
ueritate 92.26 & 96.35 Ante me factus eſt
40.11 & 41.42 De plenitudine eius omnes
accepim⁹ 93.38 & 98.47& 100.24.59& 102.
48 & 107.10 & 118.5 & 134.15.35 &194.36 &
295.15 & 359.46 Gratiam pro gratia 54.
15 & 90.36 Lex per Moſen data eſt 77.33 &
79.60 Gratia autem & ueritas per Chriſtũ
facta eſt 87.19 & 89.46 & 90.34 & 92.27 &
93.2.51 & 96.36 & 98.13 & 100.22 & 169.47
& 295.16 & 349.40 Deũ nemo uidit un-
quam 348.57 Vnigenitus qui eſt in ſinu
patris 28.49 & 40.2.58 & 52.14.24 & 55.16
& 56.41 & 87.14 & 92.49 & 273.2 & 293.9
Legatio Iudæorum ad Iohannem 297.48
Quis es tu? 45.33 Cuius non ſum dignus
134.19 Ecce agnus Dei, qui tollit peccata
mundi 26.20.48 & 37.13 & 47.44 & 50.33 &
519.23.52 & 54.8 & 58.17 & 73.14 & 75.14.
44 & 79.2 & 87.38 & 88.48 & 89.23 &
93.37 & 98.2.14 & 99.33 & 100.27 & 102.49
& 107.2 & 118.10 & 134.31 & 151.5 & 168.55&
169. 15. 24. 48. 55 & 195. 11 & 201. 53 & 270.
21 & 271.7 & 295.12 & 297.56 & 359.47 Vi-
di ſpiritum ſanctum 359.29 Miſit me ba-
ptiſare aqua 153.49 Super quem uideris ſpi
ritum deſcendentem 34.54 & 60.23 Bapti-
ſabit ſpiritu ſancto 63.4 Quem ſcripſit Mo-
ſes in lege & prophetis, inuenimus Meſsiá
24.50 & 47.58 Cũ eſſes ſub ficu, uidi te 44.
56 Tu es filius Dei, tu rex Iſrael 48.4 Et an-
gelos Dei aſcendentes 67.4 Nuptiarũ in
Cana Galilææ hiſtoria 247.34 & 249 . 27 &
298.21 Crediderũt in eũ diſcipuli 103.45 &
122.42 & 123.7Multi crediderũt in noĩe eius
123.3 Ieſus non credebat ſeipſum eis 112.59
3 Scimus quòd à Deo ueneris magiſter 48.
12 Nemo poteſt hæc ſigna facere 204.40
Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu
61.59 & 73.18 & 75.2 & 114.1 & 226.29 &151.
57 & 153.23.46 & 154.20.25.40 & 155. 8. 31.
43 & 185.17 & 192.51 Quod natũ eſt ex car-
ne, caro eſt 73.4 &75.4.35 & 154.39 &155.35
Quod natũ eſt ex ſpiritu, ſpiritus eſt 62.30
& 63.41 Spiritus ubi uult ſpirat 58.60 Ne-
mo aſcendit in cœlum 40.16 Filius ho-
minis qui in cœlo eſt 44.49 Sicut Moſes
exaltauit ſerpentem 26.20 & 51.37 & 98.15
& 99.25 & 100.33 Qui credit in me, habet ui
tam æternam 54.11 & 101.4 & 88.8 & 89.31
Sic De⁹ dilexit mũdũ 27.40 & 29.30 & 361.
37 & 38.16 & 41.24 & 50.28 & 51.47 & 86.
16 & 87.43 & 89.59 & 90.14 & 93.38 & 99.
50& 100.37& 101.17 & 102.50 & 115.30 & 118.
12 & 134.31 & 170.2 Vt omnis qui credit in
eũ, habeat uitá æterná 103.46 & 113.15 & 122.
43 Sed habeat uitam æternam 169.40 Non
miſit Deus filiũ ſuum in mundũ 97.7 Qui
credit in me, nõ iudicatur 107.47 & 115.45
& 118.42 & 194.38 Qui nõ credit, iá iudica-
tus eſt 121.61 & 122.45 & 158.19 & 219.61 &
220.1 Non credidit in nomine unigeniti filij
Dei 123.4 Dilexerunt homines magis tene
bras 126.1 Nõ poteſt homo ſibi ſumere q̃cq̃
187.3 Qui de terra eſt, terrena loquitur 349.
38 Signauit ꝙ Deus uerax eſt 115.28 Non
dat ei Deus ſpiritũ ad menſurá 39.27 & 61.
52 Pater diligit filiũ 34.58 & 36.38 & 41.44
Qui incredulus eſt filio 126.16 Sed ira Dei
manet ſuper eum 74.9
4 Quanq̃ Ieſus nõ baptiſaret, ſed diſcipuli e-
ius 153.37 Fons aquæ uiuæ 92.11 Cum neq;
in monte hoc adorabitis 142.43 & 144.27
& 176.23 Salus ex Iudæis eſt 97.22 Vos a-
doratis quod neſcitis 138.21 & 144.7 Veri a-
doratores adorabũt patrẽ in ſpiritu & ueri-
tate 62.48& 139.14& 140.14Pater q̃rit tales
&c.138.41 Spirit⁹ eſt Deus 33.43 & 59.39 E-
go ſũ qui loquor tibi 48.49 Multi credide-
runt in eũ 114.12 Ipſi audiuimus & ſcimus
ꝙ hic eſt uerè ſaluator mũdi 48.16 & 118.45
Niſi ſigna & prodigia uideritis 120.10 Credi
dit homo ſermoni 112.54 & 115.61 & 123.9
5 Angelus Domini deſcendebat 67.15 Ecce
ſanus factus es, iam noli peccare 123.61 Ne
quid deterius tibi contingat 74.43 & 84.20
Pater meus uſq; modò operatur 35.36 & 39.
42 Non poteſt filius à ſe facere quicq̃ 36.39
Qui non honorificat filiũ 125.59 & 127.21 &
138.33 Qui uerba mea audit, & credit ei qui
miſit me, habet uitá æterná 87.50 & 103.13 &
114.19 Et in iudiciũ nõ ueniet 107.50 Quan
do mortui audiẽt uocẽ filij Dei 54.50 Sicut
pater habet uitam in ſemetipſo, ita & filius
40.18 Opera quę ego facio, teſtimoniũ per-
hibent de me 48.60 Scrutamini ſcripturas
24.35 & 25.41 & 28.34 & 106.39 & 175.24
Quomodo poteſtis credere qui gloriá abin-
uicé accipitis 122.10.20 Qui accuſat uos Mo
ſes eſt, in quo ſperatis 81.61 & 84.9Si crede-
retis Moſi 89.33 & 112.56 & 114.22 & 122.55
6 Hic eſt uerè ꝓpheta ille, qui uẽturus eſt in
mundũ 48.18 Nolite operari cibũ qui pe-
rit 164.40.54 & 165.7.35 & 166.167.168 Vt
credatis in eum quẽ miſit ille 103.48 & 113.
37 & 125.52 Panis Dei eſt, qui deſcendit de
cœlo 58.28 Qui credit in me, nõ ſitiet unq̃
115.47 Omne quod dat mihi pater, uenit ad
me 48.54 Venientem ad me nõ eijcio 118.9
Hæc eſt uolũtas eius qui miſit me Patris 41.
26 & 151.4 Vt omnis qui uidit filium, & cre-
dit in eũ 87.53 & 90.3 & 102.52 & 106.29 Nõ
ut perdá, ſed ut uitá tribuá 54.13 Ego reſu-
ſcitabo eum in nouiſs. die 54.51 & 91.40
& 108.28 Nemo uenit ad me, niſi pater tra-
xerit eum 73.22 & 131.28 Omnes erunt docti
à Deo 149.2 & 180.3 Omnis qui audiuit à
patre, & didicit 114.26 & 192.48 Patrem nõ
uidit quiſquá, niſi is q eſt à Deo 38.48 Ego
ſum panis qui de cœlo deſcẽdi 40.20 Si q̃s
ederit ex pane hoc 123.36 Ego dabo carnẽ
meá ꝓ mundi uita 169.13 Panis quẽ ego da-
bo, caro mea eſt, ꝓ mundi uita 51.45 & 270.
22 Qui edit meam carnem, & bibit meum
ſanguinem 103.29 In me manet, & ego
in illo 107.57 Caro mea eſt mundi uita.
201.51 Ego uiuo propter Patrem 39.25

Digitized by Google

Si uideritis filium hominis aſcendenté ubi
erat prius 44.50 Spiritus eſt qui uiuificat.
62.40 & 167.33.59 & 168.18 Caro nõ ꝓdeſt
quicq̃ 73.5 & 75.16 Verba quæ ego loquor,
ſpiritus & uita ſunt 59.19 & 164.16 Ex
hoc multi diſcipulorũ abierũt retro 209.5
Domine,uerba uitæ æternę habes 28.27 &
92.21 & 167.51 Nos credimus & cognoui-
mus,quòd tu ſis filius Dei 115.4 & 118.46
Vnus ex uobis diabolus eſt 172.61
7 Mea doctrina non eſt mea 28.41 & 86.58
Moſes dedit uobis legem 79.55 Et nemo
ex uobis ſeruat legem 134.1 Ego ex Deo
proceſsi,ac ueni 38.24 Chriſtus cum ue-
nerit,nunquid plura ſigna faciet 49.12 Si
quis ſitit,ueniat ad me 123.37 Iuſtum iudi-
cium iudicate 146.6 Qui credit in me,flu
mina de uentre eius fluent 115.48 Hoc di-
xit de ſpiritu quem accepturi erant creden-
tes in eum 63.24 Nondum erat ſpiritus da-
tus 61.3 & 63.42 Nunquid lex noſtra iudi-
cat hominem 78.12
8 In lege Moſes mãdauit uobis 78.1 Qui ue-
ſtrûm ſine peccato eſt,mittat lapidẽ 75.47
Vade,& noli amplius peccare 123.61 & 134
44 & 149.11 & 160.10 Ego ſum lux mũdi 52
29 & 57.39 Qui ſequitur me, nõ ambulat in
tenebris 123.23 In lege ueſtra ſcriptum eſt
78.14 Si non credideritis quòd ego ſum,
in peccatis ueſtris moriemini 48.51 & 74.
49 & 75.59 & 99.28 & 107.7 & 126.19 Τὴν
ἀρχὴν ὅ,τι καὶ λαλῶ ὑμῖν 56.46 & 58.40 Ego
quæ audiui à patre , hæc loquor in mundo
28.42 Loquor ueritatem , quam audiui à
patre 52.11 Si uos manſeritis in ſermone
meo,uerè diſcipuli mei eritis 103.14 & 126.
31 & 189.49 Seruus eſt peccati 76.22 & 194.
22.34 Si filius uos liberauerit,uerè liberi
eritis 100.50 & 107.2 Sermo meus non ca-
pit uos 102.26 Vos ex patre diabolo eſtis
73.57 & 74.33 & 176.27 Ille homicida erat
ab initio 68.42 & 70.41 Mendax eſt,& pa-
ter eius 70.32 Si ueritatem dico,quare non
creditis 114.27 Qui ex Deo eſt,uerbũ Dei
audit 28.1 & 127.2 & 173.53 & 174.47 Vos nõ
auditis,quia ex Deo nõ eſtis 181.40 Si quis
ſermonem meum ſeruauerit 123.27 Non ui-
debit mortem 107.52 Eſt pater meus qui
glorificat me 126.2 Abraham exultauit ut
uideret diẽ meũ 106.14.27 & 175.30 Abra-
ham uidit diẽ meum 89.34 & 170.42 & 209.
23 Antequam Abraham eſſet,ego ſum 35.
13 & 40.22 & 49.27
9 Vt ſi quis eum confiteretur, extra ſynago-
gam fieret 159.24 Peccatores Deus non
exaudit 74.11 & 144.15 Sed ſi quis Dei cul-
tor eſt,hunc exaudit 140.8 A ſeculo non
eſt auditum 49.13 Credis in filium Dei?
41.28 & 113.17 & 114.41 & 123.1 Peccatũ ue-
ſtrum manet 76.50
10 Alienum non ſequũtur,ſed fugiunt ab eo
126.42 & 207.41 Ante me uenerunt fures
& latrones 206.39 Ego ſum oſtium 117.20
Fur nõ uenit niſi ut furetur 207.12 Ego ſum
paſtor bonus 58.19 & 174.59 & 198.52 Ani-
mam meã pono pro ouibus 51.48 & 98.20
& 99.14 & 100.51 & 169.4 & 201.52 & 270.
23 Adhuc alias oues habeo 172.42 Erit
unum ouile 175.34 Oues meæ uocẽ meã
audiũt 22.33 & 29.6 & 123.26 & 149.6 & 179.
19 & 180.32 & 189.50 Nemo rapiet eas 199.
20 Ego uitam æternã do eis 98.48 Ego
& pater unum ſumus 39.17 & 41.30 Filius
Dei ſum 41.11 Nónne ſcriptũ eſt in lege ue-
ſtra,Ego dixi Dij eſtis 77.46 Si mihi nõ uul
tis credere,operibus credite 48.61 & 122.57
11 Lazari hiſtoria 248.38 & 249.9 & 318.57.
Ego ſum reſurrectio 117.23 & 217.34 Qui
credit in me , etiamſi mortuus fuerit , uiuet
54.52 & 103.49 & 107.54 Non morietur
in æternum 91.36 Ego credidi te eſſe Chri-
ſtum filium Dei 48.20 Infremuit ſpiritu
59.30 Si credideris,uidebis gloriam Dei
119.21.47 & 121.52 Collegerunt pontifices
256.42 Vt ſanctificarent ſeipſos 168.54
12 Sui eum non cognouerunt 125.60 Si
quis mihi miniſtrat,me ſequatur 174.40
Pater clarifica filiũ tuũ 36.8.19 & 37.16 Pa-
ter clarifica me ex hac hora 139.16 & 142.
26 Nunc princeps mundi eijcietur foras
51.10 Princeps huius mundi 70.60 & 71.
17 & 72.20 Vbi exaltatus fuero,omnia tra-
ham ad me 98.19 & 169.52 Dum lucem
habetis,credite in lucem 57.46 & 103.50 &
123.15 Qui credit in me,non credit in me
123.17 Qui uidet me,uidet eum qui miſit
me 39.19 Ego lux in mundum ueni 52.31.
39 Qui credit in me, in tenebris non ma-
net 108.13 & 115.50 Accepi in mandatis
quæ debeam loqui 52.12
13 De lotione pedum 249.35 Vos mundi
eſtis,ſed non omnes 173.1 Vos uocatis me
magiſtrum ac Dominum,& rectè dicitis 33.
11 & 254.26 Si ego uobis laui pedes 124.
5 & 145.17 Conturbatus eſt ſpiritu 59.31
Quò ego uado,uos nõ poteſtis uenire 169.
12 Mandatum nouum do uobis 174.42 In
hoc cognoſcent omnes 124.18
14 Creditis in Deum,& in me credite 113.17
& 118.49 & 123.19 Vbi ego ſum,& uos eri-
tis 50.37 Ego in patre,& pater in me 39.
16 Ego ſum uia,ueritas & uita 117.24
& 174.60 Qui uidet me, uidet & pa-
trem meum 34.19 & 39.20 & 40.45 &
41.32 & 125.48 Ego ex me ipſo non lo-
quor 28.43 Qui credit in me,opera quæ e-
go facio,faciet 121.45 Si quid petieritis pa-
trem in nomine meo 91.50 & 143.25 Ego
rogabo patrem, & alium paracletum dabit
uobis 34.37 & 36.49 & 60.8.32 & 62.58 &
63.11 & 108.4 & 131.56 & 199.14 Quẽ mun
dus non poteſt accipere 63.15 Paracletum
dabit uobis,ut maneat uobiſcũ in æternum
62.52 Non relinquam uos orphanos 65.19
Si quis diligit me, ſermonem meum ſerua-
bit 57.15 & 90.58 & 103.19 & 107.60 & 123.
29 & 126.33 & 173.59 & 192.40 Et manſio-
nem apud eum faciemus 54.47 Paracle-
tus uos docebit omnia 62.3 & 179.58 &
189.40 & 192.14 Pacem meam do uobis
54.9 & 91.17 & 107.38
15 Omnẽ palmitẽ nõ ferentẽ fructũ 124.33 &
136.48

136.48 Sicut palmes non poteſt ferre fru-
ctum 131.36 Ego ſum uitis, uos palmites 58.
23 Qui manet in me, & ego in illo, hic fert
fructum 132.41 Hic fert fructum multum
192.56 Si manſeritis in me 133.8 & 140.9
Quodcunque uolueritis petetis, & fiet uobis,
108.15 & 169.45 In hoc clarificatus eſt pa-
ter meus 124.19 Vt gaudium meum in uo-
bis maneat 107.30 Hoc eſt pręceptum meum,
ut diligatis uos inuicē 123.55 & 134.41 & 145.
22 Maiorem hac dilectione nemo habet
100.9 Omnia quæ audiui à patre meo, no-
ta uobis feci 24.45 & 52.16 & 79.36 Vt ea-
tis, & fructum afferatis 108.10 & 134.43 & 124.
1 Si mundus uos odit 126.23 & 178.7 & 196.
10 Hæc omnia facient uobis, propter nomē
meum 199.3 Si de mundo fuiſſetis 196.61
Quicquid petieritis patrem 139.15.45 & 140.
22 & 143.27.44.48 & 144 14 Si opera non
feciſſent, peccatum non haberent 49.1 Vt
impleatur ſermo qui in lege eorum ſcriptus
eſt 77.48 Cum uenerit paracletus, quem
ego mittam 34.39 & 60.9.36 & 62.61 Spiri-
tus ueritatis, qui à Patre procedit 36.51 Ille te-
ſtimonium perhibet de me 62.5
16 E`ſynagogis eijcient uos 159.20 & 178.10
& 196.13 & 198.11 Expedit uobis ut abeam
63.7 & 83.33 Si non abiero, paracletus non
ueniet ad uos 51.53 & 169.33.41 Vt para-
cletus ueniat ad uos, quem ego mitto 63.1 Si
aūt abiero, mittā eum ad uos 90.50 & 98.21
Arguet mundū de peccato, de iudicio & de iu
ſticia 29.20 & 30.20 & 35.14 & 62.7 & 76.13 &
79.36 & 84.34 & 149.53 & 171.46 & 186.61 &
188.59 & 192.12 De iuſticia, quia uado ad pa-
trem 89.49 & 100.41 & 169.37 Princeps
mundi iudicatus eſt 167.19 Spiritus uerita-
tis docebit uos 131.55 Docebit uos omnem
ueritatem 179.61 & 192.13 Plorabitis & flebi-
tis uos 198.44 Triſticia ueſtra uertetur in
gaudium 107.32 & 199.48 Et gaudium ue-
ſtrum nemo tollet 91.5 Si quid petieritis pa-
trē in nomine meo, dabit uobis 91.50 & 108.
18 & 185.33 & 126.47 Vſq; modò non petij-
ſtis 127.19 & 139.22 Ipſe pater amat uos
101.29 & 107.12 & 133.13 Vt in me pacem ha-
beatis 91.20 & 107.37 Confidite, ego uici
mundum 107.21 & 200.59
17 Pater, uenit hora 139.17 Hæc eſt uita æter-
na 32.60 & 48.55 & 87.56 & 116.40 & 178.20
Ego te clarificaui ſuper terram 52.17 Pater
clarifica me apud temetipſum 37.7 & 38.26
& 40.23 & 41.33 Priuſquam mundus fieret
64.12 Ego dedi eis ſermonem tuum 171.
54 & 174.5 Et crediderunt quòd tu me miſi-
ſti 115.10 Serua eos in nomine tuo 131.31
Vt omnes unum ſint 90.5 & 102.54 & 108.1
Et mundus eos odio habet 197.7 Sanctifi-
ca eos in ueritate 74.21 & 114.33 Pro eis ego
ſanctifico meipſum 51.49 & 98.22 & 168.49
& 169.3.43.56 Rogo pro eis qui credituri
ſunt per uerbum eorum 103.51 & 114.34 Vt
dilectio, qua dilexiſti me, in eis ſit, & ego in i-
pſis 101.31
18 Nobis non licet interficere quenquam 255.
20 Regnum meum non eſt de hoc mundo
51.56 & 184.14 Ego ſum rex: ad hoc ueni in
mūdum, ut teſtimonium perhibeam ueritati.
52.19
19 Habemus legem 77.39 & 78.3 Maius pec
catum habet 76.54 Regem non habemus
261.31 & 264.22 Inclinato capite tradidit
ſpiritum 59.3
20 Vidit duos angelos in albis ſedentes 66.
45 Aſcendo ad patrem meum, & ad patrem
ueſtrum 35.43 & 36.42 & 50.36 Accipite
Spiritum ſanctum: Quorumcunq; remiſeritis
peccata, remittuntur eis 39.35 & 61.15 & 62.
24 & 90.30 & 98.54 & 117.53 & 157.5.50.61
& 158.52 & 159.40 & 171.48 & 174.20 & 178.
23.61 & 187.2 & 188.23 & 189.2 & 192.16 & 346.
52 Dominus meus & Deus meus 56.34 &
139.22 Beati qui non uiderunt, & credide-
runt 107.42 & 118.50 & 119.56 Hæc ſcripta
ſunt, ut credatis 29.58 & 41.61 & 48.22 Cre-
dentes uitam habent in nomine eius 103.52
& 113.18
¶ Act. 1 Ioannes baptiſauit aqua 153.50 & 156.53
Num hoc tempore reſtitues regnum Iſrael?
173.17 Non eſt ueſtrum, noſſe tempora 35.
24 & 215.31 Eritis mihi teſtes 174.11
Ante hos dies extitit Theudas 236.17 Poſt
Theudam extitit Iudas Galilæus 236.38
¶ 1 Cor. 14 Si fuerit ſedenti reuelatum, prior ta-
ceat 241.19
15 Viſus eſt Cephæ 345.40

FINIS.

RERVM ET VERBORVM IN PRIMAE CENTVRIAE LIBRO PRIMO PRAECIPVE *memorabilium* INDEX.

AAronis uxor de tribu Iuda 274.47
Abgari regis Edeſſæ epiſtola ad Ieſum 11.18 & 343.24
abiectio à Deo æterna maledictorum pœna 224.47
ablatum reſtituere, contritionis effectus 150.29
abnegationis pœnæ 420.9
abominatio deſolans ſignum finis ſeculi 216.1
Abraham quo modo conſecutus ſit remiſsionem peccatorum 106.20
Abrahæ poſteritas & res geſtæ 280.31 inde
ad Abrahamũ tantum cur extendat Matthæus genealogiam Chriſti 280.21
de Abrogatione legis Moſaicæ 78.59
abſolutio Eccleſiæ tradita à Chriſto 159.33
abſolutionis ſeu clauis ſoluentis effectus 160.33
abyſſus locus 213.31
acceptionis apud Deum cauſas duas eſſe 101.14
ad Acceptionem coram Deo non accedere opera 102.12
accuſationum cõtra Ieſum capita 19.8
Acheldama ager ſanguinis 249.15 quid 379.37
Achiabus conſobrinus Herodis 23.8
acolaſtus generis humani typus 73.40 & 83.2 & 88.2.37 eiuſdem contritio 149.44
acta paſsionis Chriſti in horto 333.17 coram magiſtratu Eccleſiaſtico 335.32 coram Pilato ſeu magiſtratu politico 337.17 poſt publicam condemnationem Ieſu in loco ſupplicij 339.42
acta reſurrectionis Ieſu Chriſti 343.28
actualia peccata quid. 76.11
ad Adamũ uſq; cur extendat Chriſti genealogiã Lucas 281.25
adiaphoris ſua natura, quo modo utendum 208.3
adiaphoriſare 361.31
aditus ad Paradiſum, iuſtificationis effectus 108.30
adoleſcentiæ Chriſti geſta 291.28
Adonibezech primum tenuiſſe Hieroſolymam 5.41
adorantes diabolum, hoc eſt Antichriſtum, in inferno futuri 224.27
non Adorare uerũ Deum, contrarium inuocationi 144.7
aduentum Chriſti ornabunt angeli 67.59
aduerſorum contemptores Eſſæi 235.18
adulari Eccleſiaſticis hominibus quàm atrox peccatum 377.50
adulteria quando & quatenus abſoluta à Chriſto 316.32
adulterium coniugio contrarium 211.53
adulteram ducere 212.1
ædificiorum templi interiorum ratio, ex Paulo 238.9
ægroti à Meſsia ſanandi. 46.38
ægroti uiſitari ſoliti 248.5
ægrotos ad portam templi iacuiſſe 240.9
in Aegyptum exulatum abit Ioſephus cum Maria & Chriſto 290.10
in Aegypto Eccleſia Chriſti 10.60
Aegyptiacæ tenebræ in Iudæis perſequentibus Chriſtum 19.28
Aegyptiorum ſimulachra Chriſto ad ipſos ueniente corruiſſe 13.44
in Aennó circa Salem quæ Eccleſia 8.5. ibidem baptiſauit Ioannes 362.24
in Aere uolare Chriſtus à diabolo iuſſus 69.29
Aethiopem lauare, prouerbium 365.53
affectus prauos non eſſe peccata, Phariſæorum ſententia 229.3
afflictiones quomodo ferendæ 198.46
afflictionum formæ 198.5 uaria genera 196.33
Africani narratio de LXX hebdomadibus apud Danielem 352.6 eius opinio de paſsionis Chriſti tempore, reijcienda 343.22
ad Agnitionem debiti infiniti ducere, legis officium 84.5
non Agnoſcere uerum Deum per filium, peccatum in 1 præceptum 125.58
agnus Dei quid 57.13 cur dictus Chriſtus 58.13
agni typus 106.44
agnum Paſchalem quomodo Chriſtus cum diſcipulis comederit 329.40
Agrippa prior Ariſtobuli F. 266.6 rex Iudææ conſtitutus. ibid.
Alexa Herodis affinis 22.51
Alexander Herodis F. à patre necatus 265.60
Alexander Tigranis F. Ciliciæ rex conſtitutus 266.4
ab Alexandri Magni morte ad primum annum Auguſti quot annos numeret Ptolemæus 350.16 ab eadem uſq; ad natum Chriſtum quot anni. ibid.22
alma quid apud Ebræos. 46.2
altare templi 238.25.43
Ambiuius Iudææ præfectus 267.26 amor Dei erga genus humanum cuius rei cauſa impulſiua 50.27 & 99.46 affectus iuſtificationis 107.12
Ananus Sethi F. Pontifex 263.41 Andreas Apoſtolus 307.54 ubi ad miniſterium Apoſtolicum uocatus 9.41
Andreæ & Petri uocatio 188.12 teſtimonium de Meſsia exhibito 47.57 eius uocatio 298.5 & 300.30
angelus in genere quid ſignificet 65.35
angeli ad paſtores de Chriſto teſtimonium 42.30 item de Meſsiæ cauſa finali 50.57 deſcenſus ad ſepulchrum Chriſti 343.58 ſalutatio ad Mariam de concipiendo Meſsia 274.15
angeli an ſint 65.45 & quotuplices. ibid 52 cur formati 64.53 qua forma apparuerint 66.37
angeli ſæpe Chriſti miniſtri 373.39 reſurrectiõis Chriſti annunciatores 344.34 uoluntatis Dei nuncij 67.19
angelorum ad mulieres pauidas conſolatoria oratio 344.43
angelorum cuſtodia 65.22 definitio 66.5 in natiuitate Chriſti præconium ad paſtores 67.41
angelorum officium in reſurrectione hominum, & aduentu Chriſti 67.55. item alia officia quæ 66.56 oratio ad ſpectatores aſcenſionis Chriſti 348.24 eorum potentia 67.28 proprius locus & habitatio 66.25 teſtimonia quòd Ieſus ſit Meſsias 47.1
angelis bonis quæ epitheta addantur 65.58
angelos eſſe ſpirituales ſubſtantias 66.9 plures. ibid. à Deo creatos. ibid. 23. ab eodem mitti. ibid.33
angelos & ſpiritus eſſe negant Sadducæi 232.14
anima maledictorum cum corpore in inferno futura 224.30
animæ piæ defunctorũ ubi ſint 225.11 damnatorum ubi. ibid.
animarum bonarum habitatio ultra Oceanum, iuxta Eſſæos 235.38 malarum ubi. ibid.42
de Animabus, doctrina Phariſæorum 230.20 quid ſentiant Eſſæi de ijſdem 235.32
animalia cur condita 64.53
animalibus etiam diabolũ nocere 70.51
Anius Rufus præfectus Iudææ 14.57 & 267.28
annorum mundi computatio ex Euſebio uſq; ad Ioannem Baptiſtã 362.35
Antichriſtus, quomodo abominatio deſolans 207.14 quomodo multos ſit seducturus. ibid.20

anti-

Digitized by Google

antichriſti appellationes 205.47 definitio. ibid. 51.55 eius regnum ubi fugiẽdum doceat Chriſtus 207.30
antichriſto ſeu abominationi quæ notæ attribuantur 206.28
Antigonus qua uia arripuerit regnũ Iudaicum 265. 5
Antilibanus mons 10.25
Antipater Herodis æditui F. 265.52 qua occaſione tutor Iudææ datus à C.Iulio Cæſare 21.32 & 264.50
Antipater ab Herode occidi iuſſus, ubi ſepeliatur 23.16 & 265.57
Antipatri familia quando ſacerdotium pro arbitrio diſtribuerit 253.48
Antonia turris 260.9
Alphei Leptis incolæ 365.10
Aphricani de Concordia genealogiæ fragmentũ. 282.54
Apollonia terræmotu concuſſa 380.30
apoſtatæ in inferno futuri. 223.48
Apoſtoli bini quando ad prædicandum miſsi 311.27
Apoſtoli cur diu in ſchola Chriſti inſtituti et docti 189.57
Apoſtoli membra eccleſiæ 181.7 qua præmiſſa inſtitutione acceſſerint ad miniſterium 187.52 quomodo cum ægrotis egerint 248.10
apoſtolorum miniſterium quomodo particulare fuerit initiò 191.52 quàm diu. ibidem
apoſtolorum ſcholam cur aluerit Chriſtus 52.48 eiuſdem ſummus gradus apud Chriſtum 375.54 eorundem uocatio & inſtitutio 179.57 confirmationes 188.21
apoſtolorum uocatio & ordinatio ſimul facta 246.8 uocatio peculiaris ubi deſcripta 307.60 cur duodecim electi 308.6
Apoſtolis cur datus afflatu Chriſti ſpiritus ſanctus 30.22
apoſtolis non tantum, ſed toti Eccleſiæ datas eſſe claues regni 157.11
apoſtolis undecim ubi miniſteriũ uniuerſale mandauerit Chriſtus 347.37
Apoſtolos cur non permiſerit in uiam gentium abire Chriſtus 8/31
inter Apoſtolos & ſucceſſores nullus primatus 190.26
apoſtolos quando, ubi & quomodo conſtituerit Chriſtus 307.50 eorum nomina.ibid. quomodo ad munus tam arduum inſtruat Chriſtus 308.15
Apoſtolica functio quæ duo habeat peculiaria à communi functione 191.24 quomodo differat à communi 187.9
de Apparitionibus defunctorum hominũ 214.53
appellationes Chriſti quæ in Euangelica hiſtoria occurrunt 54.58 Spiritus ſancti 63.38 malorum ſpirituum 71.41
applicatio ſpecialis beneficiorum Chriſti, proprietas fidei 116.47
aqua in uinũ uerſa à Chriſto 9.60 & 53.32 & 298.32 eius miraculi finis. ibid.
aqua uiua, Euangelium 92.11
Aquila aurea ſupra fores templi in honorem Cæſaris ab Herode poſita 21.42
ara cum inſcriptione, Ignoto Deo, quando poſita Athenis 381.3
arboris ſimilitudo 132.18
de Arbore Chriſtum infantem adorante fabuloſa Sozomenis narratio 13.37
Archelaus Ethnarcha 263.33 ab Auguſto conſtitutus 267.3 eius exilium & mors. ibidem 14 Viennam Galliæ relegatus 14.55
τὴν ἀρχὴν phraſis quid cõtineat 58.41
ἀρχιερεῖς, id eſt põtifices Iudæorum 253.28
Archiſynagogus quis 254.17 eius fides 119.4
Archiſynagogorum officium 256.2
argenteus quantum ualuerit 251.49
de Argenteis xxx conſultatio ſacerdotũ 337.36
Ariſtobulus Ariſtobuli F. 266.8
Ariſtobulus à patre Herode necatus 265.60 eius liberi 266.5
ariſtobulus rex Armeniæ, Herodis IIII F. 266 24
Armenia à Parthis occupata. 382.24
Arminij Germanorum ducis uictoria de Romanis 382.13
aromatis exuuiæ hominis defuncti unctæ 248.42
arrogantia Phariſæorum quanta 230.43
Artaxerxes Perſarum rex quãdo primùm iuſſerit ædificare templum Hieroſolymæ 352.39
articulus de gratia ſeu iuſticia coram Deo, in nouo Teſtamento illuſtratur 26.50
articuli doctrinæ Ioannis Baptiſtæ 295.6
aſcendere Hieroſolymam, phraſis Scripturæ unde intelligenda 6.19
aſcenſio Chriſti in cœlos cur uiſibilis 44.1 & 347.54
aſcenſionis Chriſti triumphus ex Paulo 348.32
aſiraci locuſtæ genus 365.9
ad Aſmonęorum familiam ſacerdotium quando relatum 253.46
aſſentiri etiam ante experientiam, proprietas fidei 119.33
Aſtyagis ſomnium 356.19
auaritia beneficentię contraria 147.15 cur fugienda 320.16 peccatum in VII præceptũ 130.2
auaritia Phariſæorum 230.49
in Auditoribus omnibus non æquè fructificare uerbum Dei 30.28
Auguſtus Cæſar 264.12 dominum ſe appellari quando prohibuerit 380.20 quàm grauiter tulerit cladem Quintilij Vari 382.15 quomodo imperium adeptus 381.30 & quæ ſub eo geſta ſint 382.6 inde
Auguſti Imperatoris de Herodis crudelitate dictum 13.20
Auguſti Imperatoris tempore pax externa 12.47
Auguſtini de αἰτῶ ſententia 56.51
auri allegoria 289.27
autoritas Ioannis apud alios 395.43
Azymorum dies qui dicti 243.46 quando incipi ſoliti 329.18

B

BAlſamum quale in Iericho naſcatur 7.31 eius deſcriptio.ibid.ſuccus quomodo uocetur. ibid.
balſamum cur in Iudæa ferè ſolum naſci uoluerit Deus 7.44
baptiſandi qui 154.36
baptiſmus quid 152.50 unde. ibid.58 & 153.12 quomodo à Chriſto inſtitutus 60.2
baptiſmus in remiſsionem peccatorum cur dictus 361.42 eius finis 362.4
baptiſmus non iterandus 155.22 regenerationis fons, bonum eccleſiæ 178.24
baptiſmatis adminiſtratione diſtinguitur Iohannes à Chriſto 361.54
baptiſmi Chriſti hiſtoria 156.2
baptiſmi effectus & fines 155.25 ad eiuſdem inſtitutionem tota Trinitas alligata 27.7 eius materia ſeu elementum 153.45 forma. ibidem
baptiſmi myſterium non poſſe ratione humana comprehendi 155.41 eius dignitatẽ quid commendet 156.1 eius uariæ ſignificationes 152.33
baptiſmum Ioannis ſeu Apoſtolorũ effectu diſcrepare dicentium error 362.1
baptiſmum cur ſuſcipere uoluerit Chriſtus 296.1 quando. ibid.20
baptiſmum quæ perſonæ adminiſtrarint exhibito Chriſto 153.27 quomodo conferri iuſſerit Chriſtus 54.2
ad Baptiſmũ quos admiſerit Ioãnes 154.53 & 360.53 & 361.37 ubi eum adminiſtrauerit 252.38 quomodo. ibid.
de Baptiſmo Ioannis & Apoſtolorum. 156.40
de Baptiſmo quid docuerit Ioãnes Baptiſta 360.28 & 361.35
in Baptiſmo Chriſti quæ miracula ſint facta 26.59
Baptiſta cur mandato diuino diſceſſerit à templo Hieroſolymitano 79.17 cur præcurſor Domini fuerit 114.51 qua præmiſſa inſtitutione acceſſerit ad miniſterium 187.45
Baptiſtæ & Chriſti mortis diſcrimen 21.4
Baptiſtæ hiſtoriæ teſtimonium

Digitized by Google

nium quòd Spiritus ſanctus etiã in infantibus habitet 63.34 eius ordinatio & conſecratio 188.28
Baptiſtæ ſepulchrum Sebaſtæ extitiſſe 18.8
Baptiſtæ teſtimonium de Meſsia Ieſu exhibito 47.42 eius totũ officiũ quò ſpectauerit 47.47 eiuſdem uita & parentes 355.15.28
Barrabas præ Chriſto dimiſſus 328.42
Bartholomæus Apoſtolus 307.56
Bartimæo uiſus reſtitutus. 323.56
Baſilij de λόγῳ ſententia. 56.51
Bathſeba genealogię Chriſti inſerta 280.59
battologia ethnica inuocationi contraria 144.17
batus quid contineat 250.38
beatitudo effectus iuſtificationis 107.41
beatorum locus, ubi manſuri ſint poſt hãc uitam 226.13 eorundem ſtatus poſt hanc uitã quomodo appelletur 225.59 quis bona poſt reſurrectionem ſit habiturus 226.48
Beelzebub quid 72.5
de Beelzebub calumniam quomodo à ſe remoueat Chriſtus 310.25
bella & rumores bellorum ſigna conſummationis ſeculi 215.43
bella peccati pœnæ 74.42
benefacere egenis, opus V. præcepti 128.57
beneficentia quibus præſtanda 146.41 eius promiſsiones de præmijs. ibid.
beneficentiæ cõtraria 147.8
beneficiorum Chriſti recordatio & commemoratio, fructus cœnæ Dominicæ. 163.46
Bethabara locus quibus miraculis clarus 362.9 unde habeat nomen. ibid. unde domus tranſitus dictus 8.1 &, eccleſiam ibi fuiſſe. ibid.
Bethaniæ deſcriptio, & quos inſignes pietate habuerit homines 6.35 quando. ibid. hoſpitio exceptus Chriſtus à Martha 318.51 ubi eius mentio fiat in Euangelio, & eius etymõ 6.50
Bethlehẽ & Nazareth diſtantia 278.20
Bethlehem præbet Chriſto incunabula 8.48
Bethlehem urbis ſitus & etymon 7.18 in ea cur Chriſtus natus 278.39 quæ fuerit ibi Eccleſia ſub aduentũ Chriſti 7.4
Bethlehemitarum ingratitudinem in recens natum Meſsiã quomodo ultus ſit Deus 13.22
Bethphage uiculi deſcriptio 6.52 etymon. ibid. ubi eius mentio fiat. ibid.
Bethſaida quàm horribiliter deuaſtata 9.33 in eadem quam eccleſiam habuerit Chriſtus 9.12
blaſphemi in inferno futuri 224.18
blaſphemi manifeſtè corporaliter puniendi 183.31
blaſphemia in Spiritum ſanctum quid ſignificet 77.6
blaſphemia quid 77.17
blaſphemiæ, peccata in II præceptum 127.39
blaſphemiæ reus peractus Chriſtus 19.23
bona Chriſti rapere, peccatum in VII præceptum 130.11
bona Eccleſię Chriſti 270.25
bona Eccleſiæ Iudaicæ 257.7
bona ſtatus beatorũ poſt reſurrectionem 226.48
bona ſpiritualia magis quàm temporalia quærenda 302.28
bona ſua infideliter tractare, peccatũ in VII præceptum 130.5
de Bonis ſuis conferre ad Reipublicæ conſeruationem, opus VII pręcepti 129.50
è Bonis ſuis alios iuuare, opus VII præcepti 129.54
bonos quoq; imperfectos eſſe in Eccleſia 173.6
brachiũ Domini cur Chriſtus à Maria dictus 58.6

C

Cadauera linteamine inuolui ſolita apud Iudæos 248.37
cęcus à natiuitate quando & quomodo ſanatus 316.51 à ſynagoga cur excluſus. 20.41 eius fides 114.41
cæcus ad Bethſaidam uiſum quando receperit 313.48
cæci à Chriſto ſanati ritus orandi 245.33
cęci duo ſanati 306.33
cæcorum teſtimonium de Meſsia filio Dauid 48.8
cæcis uiſus redditus in Iericho 7.28
Cæſarea terræmotu concuſſa 380.29
Cæſareæ Philippi Eccleſia Chriſti 10.16 eius oppidi ſitus, & nominis ratio. ibid.25
Caij idolum 206.8
Caiphas 26.32 ad ipſius quæſtionem quid reſponderit Chriſtus 48.35
Caiphæ ſententia de Chriſto è medio tollendo. 319.27
calamitates omnis generis, peccati pœnæ 74.41
calamitates ſummæ generis humani 99.34
calceos quando mutent Eſſæi 233.27
Caligulæ idolum 327.13
calumniam de Beelzebub quomodo remoueat Chriſtus à ſe 310.26
quomodo refutet 319.42
Cambyſis edictum 350.61
de non ædificando templo 237.46
cameli natura 364.41 eius allegoria ad Ioannem relata. ibid.
caminus ignis 223.23
Canæ Galilex ſitus 298.21 Eccleſiæ Chriſti 9.55
Cananææ mulierculæ hiſtoria 313.22 contritio 149.45 exemplum 102.4 fides à Chriſto commendata 89.9 & 120.6 & 121.23 filia liberata à diabolo 10.36 teſtimonium de Meſsia filio Dauid 48.7
Cananæi ubi habitauerint 3.29
Capernaiticè comeſtionẽ carnis & hauſtum ſanguinis intelligere, cœnæ Dominicæ contrarium 164.7
Capernaum ciuitas unde dicta 9.7 eius ſitus. ibid.
Capernai ius ciuitatis adeptus Chriſtus 300.24 quomodo uixerit ibi, & prædicauerit 8.57
caro pro qua re accipiatur in Scriptura 167.38
caro ſpiritui appoſita, quid 62.31 & 154.42
carnis uocal
prehenda
16
carnem ſua
dam, &
bibendun
Chriſtus
312.46
de Carne
quid
in Carne uo
gij finis
ad Caſtitate
donei ex
ſti
cauſa efficie
113.35
cauſa quæ n
uerit ad
genus hu
& 99.46
abſq; Cauſis
Deus libe
cenſus à Ro
tore Aug
278.7
de Cenſu C
quæſtio,
ſto oblata
cẽturia prim
libros dit
inde. q
1.31 quid i
uidendun
randum
centurio à C
tus
centurionis
102.4 fi
& 304.10
do facta 3
ſtimoniu
Ieſu, ſub
341.55
Cephę ubi u
reſurrecti
tum
ceremoniæ
daico ten
uſitatæ
ceremonię
ui Teſtam
ceremonijs
municaue
237.17
de Ceremo
concio C
do habita
ceremonialis
nebant m
13
ceremoniale
78.16 car
certamina I
ſtæ
certitudinen
quæ dicta
31.50
charitatis ex
finis ſecul
Chorazin q
ter deuaſt

Digitized by Google

in Chorazin Chriſtus magna ſigna præſtitit 9.20
Chriſtus ad quam rem à Patre deſtinatus 101.24 caput Eccleſiæ 174.54 cauſa efficiẽs bonorum operum in nobis 131.36 cum quibus publicanis & Phariſæis cibum ſumpſerit 249.52
Chriſtus cur agnus Dei dictus 58.13 item brachiũ Domini. ibid. 6 Deus 56.33 Dominus 56.5.23 Dux 57.60 Filius Dei 55.5 F. hominis. ibid. 20 Iehoua 56.10 Ieſus 55.26 Immanuel 57.33 λόγος 28.5 & 56.37 Lux mundi 57.39 Ieſus Meſsias 55.57 Nazaræus 13.60 Panis Dei 58.28 Paſtor 58.18 Propheta 58.3 rabbi 57.56 Rex 57.52 Soter 57.23 Sponſus 58.30 Verbum 56.37 Vitis 58.23
Chriſtus cur humanam naturam ſubuexerit in cœlum 50.34 cur inter doctores manſerit in templo 293.29 cur miſſus 72.47
Chriſtus cur noluerit tam ſubitò aſcendere in cœlum 347.50 cur paſſim in Iudæa docuerit 299.24 cur quadraginta dies manſerit poſt reſurrectionem apud diſcipulos 43.61 cur regnet 20.32 cur uenerit 229.15 & 300.61 octauo die circunciſus 78.22
Chriſtus docens in ſynagoga Nazarethana 241.3 in qua hebdomada necandus, ex Daniele 350.37
Chriſtus legem etiam paſſim docet, exponit & inculcat 80.42
Chriſtus miniſterio docendi Euangelium functus 187.24 qua ætate 188.1 nuptias honorat 210.57
Chriſtus qua autoritate initiatus ad miniſterium 188.7 & 295.4 inde. quo ætatis ſuæ anno 296.13
Chriſtus quæ miracula ediderit, Meſsiæ propria 53.18 quæ Capernai 9.4 quale regnum in fine mundi & in æternum ſit habiturus 185.36 quam eccleſiam in Sichar plantauerit 8.23
Chriſtus quando Hieroſolymam inſidens aſino ingreſſus 323.52 quando in monte Thabor clarificatus 314.47
Chriſtus cuiuſmodi Deus ſecundum Paulum 56.16 quibus ceremonijs ſuam ordinationẽ, ſiue unctionem acceperit 245.56 quibus conuicijs iactus ab hoſtibus ſuis 19.42 quibus encomijs ornauerit Ioannem 365.23 quibus rebus expiauerit peccata generis humani 51.20 quo anno mundi natus 266.33
Chriſtus quomodo dicatur Spiritu ſancto & igni baptiſare 361.56 quomodo homo eſſe probetur 49.59 & 50.1. inde. quomodo ſit in cœna rectè adminiſtrata 44.33 quomodo in templo docuerit 239.36 quomodo legem præſtiterit 93.14 quomodo poſt reſurrectionem ſe diſcipulis ſuis manifeſtauerit 346.30 quomodo prior Ioanne 361.49 quomodo ſe uinctus geſſerit coram principibus ſacerdotũ 335.59 quoto ætatis ſuæ anno paſſus 343.17
Chriſtus ſine peculiaribus ceremonijs eijcit dęmonia 246.15 Spiritus ſancti largitor 62.60 uolens paſſus qua hiſtoria probetur 20.17 ubi dicatur filius hominis 42.55 filius Dauid. 43.1 rex nouus Iudæorum. ibid.
Chriſtus ubi inuocet Patrem 36.8.43
Chriſti acta cum Iuda in cœna ſua 377.31 æterna ſubſtantia 272.42 eiuſdem natiuitas ex uirgine Maria 273.18
Chriſti appellationes 55.5
quo Chriſti anno perſecutio in infantes mota uideatur 14.2
Chriſti baptiſmus à Iohanne acceptus quid ſignificauerit 363.20 quoto anno poſt miniſterij Ioannis inchoationẽ factus 296.31
Chriſti baptiſmum à tota Trinitate prius decretum fuiſſe, unde appareat 156.9
Chriſti beneficentia erga Zachæum hóſpitem ſuũ 7.23
Chriſti cõceptio xxv Martij die facta 275.2 concio ad Iudæos offenſos ob hominem ſabbatis ſanatum 307.8 cum Iuda & militibus in horto colloquium 378.40
Chriſti cũ muliere ad fontem colloquium 299.41 cum Sadducæis diſputatio de reſurrectione 231.52. inde.
Chriſti datio quid ſignificet ſecundum Scripturam 166.22
Chriſti & Baptiſtæ mortis diſcrimen 21.4
Chriſti & eccleſiæ crucis differentia 201.49
Chriſti & roſæ comparatio 11.5
Chriſti geſta ante primum paſcha 294.45 exilium 198.5
de Chriſti figura, ex Nicephoro 354.60
Chriſti fuga 202.8 eius cauſa. ibid. & 307.39 & 310.17 fulmina in Phariſæos 231.13 Humanitatis teſtimonia 42.29 in infernũ deſcenſus 342.39 iter poſtremum uerſus Hieroſolymam 317.43 manſuetudo & pietas erga hoſtem Iudam 330.50
à Chriſti merito & gratia abhorrere, nota falſæ Eccleſiæ 181.53
Chriſti mœſtitia, horrores, anguſtiæ & preces in horto 333.27 quid teſtentur. ibid. 50 mors qualis. 228 natiuitatis tempus 278.54 officium 321.15
de Chriſti officio, doctrina apud Iudæos amiſſa 458.15 doctrina Ioannis Baptiſtæ 359.7
Chriſti paſsio, noſtra coram Deo iuſticia 100.30 eius effectus. ibid.
Chriſti paſsione Spiritum ſanctum Eccleſiæ comparatum 63.9
Chriſti perſecutionis modus 19.39 regnum non mundanum, ſed ſpirituale 183.50 æternum 184.34 quale in terris habuerit. ibid. 48
Chriſti tempore ubi maximè fuerit eccleſia 181.2
Chriſti teſtimonia de Trinitate 34.32 inde. uerbum 28.11
Chriſto ubi miniſtrauerint angeli 66.60 & 363.40
Chriſto nato quæ patefactiones factæ 284.27
Chriſto quale dederit teſtimoniũ Ioſephus 353.56 quale Pilatus 354.10
Chriſtum annunciaſſe Euangelium regni etiam in alijs locis præter templum & ſynagogas 241.48
Chriſtum coram hominibus non confiteri, fidei contrarium 122.33
Chriſtum cur oderint Iudæi 259.31 & 260.37 inde. & 230.27
Chriſtum & Euangelium calumniari, fidei contrarium 121.60
Chriſtũ filium Dei quàm grauiter perſecutus ſit diabolus 69.18
Chriſtum in terris gubernauit Spiritus ſanctus in ſuo munere 61.50 eundem in utroq; teſtamento adnunciari 26.11 eundem loco alligare, eccleſiæ falſæ nota 181.45
Chriſtum non pro ſe, ſed pro toto mundo mortem ſuſtinuiſſe 51.44
Chriſtum propter pecuniam prodere, cruci cõtrarium 202.5
Chriſtum, quæ lex poſtulabat, impleuiſſe omnia, ubi probetur 26.46
Chriſtum quomodo patefecerit in nouo Teſtamento Spiritus ſanctus. 61.30
Chriſtũ ubiq; docuiſſe in Iudæa 269.29
à Chriſto quibus partibus ſe diſcernat Ioannes 361.48
à Chriſto ſubinde aliquos defeciſſe 5.25
de Chriſto famam cur flocci penderint primates Iudæorum 5.8
de Chriſto qui articuli exactè tenendi 291.37
in Chriſto quæ unio duarum naturarum facta 50.20
Chriſtiana libertas in quibus conſiſtat 193.50
Chriſtiani quatenus etiam ethnicis magiſtratibus obedire teneantur 214.4
Chryſoſtomi ſententia de ſtella quæ Magis apparuit 288.48
cibum quomodo capiant Eſſæi 233.43
circumciſioni cur ſe ſubiecerit Chriſtus 285.15

Digitized by Google

circumciſio quibus ritibus celebrata 241.59 & 242.1 quid ſignificauerit. ibid.
ciuitas alta 187.42
ciuitates quot Sacerdotibus & Leuitis attributæ 257.8
ciuium Hieroſolymitanorum metus ob natum Chriſtum 287.5
ciuium in ſpirituali regno Chriſti officium 185.47
claudus ad portam templi ſanatus 240.11
clauis ligans peccatum, à Chriſto inſtituta 157.54 qua in re conſiſtat 158.3 eius ordo. ibid. 10 effectus atque finis. ibid. 48
clauis ſoluens, ſeu abſolutio, Eccleſiæ à Chriſto tradita 159.33 qua in re conſiſtat. ibid. eius officium 159.57 formulæ. ibid. & 160.5
claue ſoluente ſæpius utendum 160.47
claues cœlorum à Chriſto inſtitutæ, qualis poteſtas 53.60
claues eccleſiæ duplices. 157.34 quomodo adminiſtrentur. ibid.
claues regni cœlorum in nouo Teſtamento inſtitutæ 26.56 Eccleſiæ traditæ à Chriſto 156.58 & 157.11 quando Apoſtolis traditæ 314.15
claues regni cœlorũ quomodo adminiſtrauerit Chriſtus 269.44
clauium regni cœlorũ definitio 157.24
clauiũ uſus legitimus, ueræ eccleſiæ nota 174.16
clauibus regni cœlorum quomodo adſit Spiritus ſanctus 62.20
clauibus ubi abuſi ſint Phariſæi 230.10 & 260.34
Cleopatra Herodis I uxor 266.25
Clogion Francorum rex 382.10
coæternitas Patris, Filij & Spiritus ſancti 39.56 & 40.19
de Cœlo quomodo Chriſtus uenerat 44.54
cœmiteria apud Iudæos extra ciuitates 248.46
cœna Domini ad quid & quomodo inſtituta à Chriſto 54.3 cur nouũ Teſtamentum dicta 25.61 immediatè à Chriſto inſtituta 161.47 qualis actio 163.17 ueſtita promiſsio 163.21 quibus actionibus & ceremonijs à Chriſto inſtituta 252.58 quomodo ſumatur 162.27
cœnæ Domini cauſæ formalis & materialis 166.55 definitio uera 161.27 uerba. ibid. materia. ibid.54 forma atq; ratio 162.11
ad Cœnæ Dominicæ frequentem uſum, quę cauſæ nos debeant excitare 163.53 cõmoda quæ ex eo conſequantur. ib. 61 fructus & utilitates 163.31
cœnæ Domini quæ contraria 164.6
ad Cœnam Domini quales debeant accedere. 162.41 & 163.3 ab eadẽ qui excludendi 162.2
de Cœna Domini an tractet Chriſtus in concione Ioan. 6. capite 164.35
in Cœna Domini quid prębeatur pane & uino 27.9 quomodo ſit in ea Chriſtus 44.63
cœnæ magnificæ typus 320.57
coeſſentialitas Patris & Filij & Spiritus ſancti 39.4 iude
cœtui cui ſe debeant omnes adiungere 180.30
cogitationes malas à diabolo cordibus humanis inſtillari 69.57
columbas uendentium cathedræ, cur in templo 239.2
Comeſtor, de eclipſi ſub paſsione Chriſti facta. 380.59
comitatus Chriſti 310.46
cõminationes legis 81.23
communicatio corporis & ſanguinis Chriſti bonum eccleſiæ 178.25
communicatio & applicatio corporis & ſanguinis Domini, fructus cœnæ Dominicæ 163.33
communicatio idiomatũ 44.40
concilia Iudæorum 256.11
concilia tempore Chriſti celebrata 271.44
conciliorum poteſtatẽ habentes, hoſtes eccleſiæ 197.38
concionis Chriſti in monte partes & diſpoſitio 300.50
concupiſcentiæ, peccata in VI præceptum 129.30
condemnatio, peccati pœna 74.54
condonationem fraternã ubi flagitet Chriſtus. 145.23 eius intermiſſæ pœnæ. ibid. 40
confeſsio Apoſtolorum de Chriſto, petra dicta 314.2
confeſsio coram miniſterio 161.14
confeſsio II præcepti opus 126.54 nota ueræ eccleſiæ 174.23
confeſsio peccatorũ quomodo diſtinguẽda 161.6
confeſsio triplex in Euangelica hiſtoria 160.56
confeſsionem neceſſariam eſſe, quomodo probet Chriſtus 144.4 eius præmia. ibid. 53 & 410.8 eandem in cruce relinquere, & deficere, doctrinæ de cruce contrarium 202.2
confeſsiones Chriſti manifeſtę de ſe, quòd ſit Meſſias 48.24
confidere in ſeipſum, fidei contrarium 122.9
non Confitentes Chriſtum, in inferno futuri 223.47
non Confiteri, peccatum in II Præceptum 127.26
conflictus Chriſti cum diabolo 297.4
congreſſus & expoſtulationes Iudæorum cum Ioanne 15.57
congreſſus publicos amare & ornare, opus III præcepti 127.44
congreſſuum publicorum inter Iudæos forma unde ſumi queat 241.21
coniugibus nouis donaria dari ſolita 211.31
coniugium à Deo non improbatum 298.39
coniugium quid 210.39 quis eius autor. ibid. inde. ſanctè celebrandum 211.38 eius fines qui 211.43
coniugio legitimo quæ cõtraria 211.53
propter Coniugium negligere cœnam magnam, coniugio legitimo contrarium 212.2
coniugium unius maris & fœminæ copulationem docet Chriſtus 211.7
de Coniugio, Eſſænorum doctrina 235.50
in Coniugio Chriſtus natus 211.4
cõiunctio cum Chriſto arctiſsima, uerbũ Dei 30.1
conſcientias p
da conſolati
re, opus Sp
62.44
conſociatio E
pud Iudæos
conſolatio & r
ta effectus E
conſolationes
& omnibu
unde plen
50.39
conſolationun
ta
conſtantia in C
cenda
conſtantia uer
nota 174.2
præcepti
cõtemptores u
rare omninc
tionibus
contemptores
niſtrorum e
no futuri
contracta mer
efficit Chriſ
contractę muli
onem quon
dat Chriſtus
contractus uſi
dæos
contritio quid
medio excit
in cordibus
149.46
contritionis eſ
21 ueri fin
14
contritionem
gis officium
conuenientia
ſtamenti
conuerſioni ſal
contraria
conuerſionem
niſterio
conuerſionem
eſſe ipſius I
148.45 per
operetur eam
bidem
de Conuerſion
ad Deum, ſiu
tentia
conuicia in Chr
Phariſæis 1
in eum iam
iacta
ad Conuiuia qu
miſerint Iud
48 quid in ij
rint
Coponius præſ
dæa 14.5
corban quid
cordis humani
tio
corda hominum
re, opus Spi
cti
ex Cordibus hor

ferri uerbum Dei à diabolo 69.57
cornu ſalutis Euangelium 92.8
corona ſpinea Chriſti 338.57
de Corporis ſuſtentatione quas conſolationes Chriſtus propoſuerit. 141.18
corpora reſurgere debere, docet Chriſtus 217.58
corpora ſupplicio affectorum die ſabbati non relicta in cruce 250.59
corporũ materia non perpetua ſecundum Eſſæos 235.31
corporaliũ rerum cura minor quàm pietatis habẽda 302.33
corruptus ſtatus Eccleſiæ Iudaicæ ſub aduentum Chriſti 257.52
corus quid contineat 250.41
cramben proponere, prouerbium 101.48
crapula peccatũ in v i prẹceptum 129.42
crapulę indulgentes in inferno futuri 224.23
creaturæ cæteræ omnes, cur conditæ 64.51
creaturis ſuis adeſſe ſemper Deum, ubi probetur 64.55
credentes in Chriſtum quomodo filij Dei dicantur 55.11 tempore Chriſti cõſeruati aduerſus diabolum 1.49
in Credentibus quomodo habitet Spiritus ſanctus 39.28
credere, uerbi uariæ ſignificationes 112.44 phraſes & æquipollentes formulæ 112.36 inde
non Credere, peccatum in 1 præceptum 126.16
crimina quæ in Chriſtum à Iudæis coram Pilato dicta 338.2
crimina quæ collegerint Phariſæi ad perſequendum Ioannem Baptiſtã 15.19
criminum duorum atrociſsimorum reus peractus Chriſtus 19.22
crucifixionis Chriſti horæ diſcrepantes conciliantur 340.15
Crux Eccleſiæ quid 196.26 quomodo ferenda 198.46
crucis Chriſti & Apoſtolorum differentia 201.49
crucis fines qui 201.7
cruci Ieſu titulus à Pilato ſcriptus imponitur 340.30
cruci quæ ſint contraria. 201.58
crucem ſpontaneam ſibi imponere, cruci contrarium 201.58
crucem ſuam Chriſtus ipſe portat 339.48
in Cruce quæ uirtutes exercendæ 200.35
cultus ueteris Teſtamenti certo loco alligati 26.22
cultũ quem requirat Deus 208.23
Cumæ terræmotu cõcuſſæ 380.30
curis huius uitæ indulgentes, in inferno futuri. 224.24
Cuſpius Fadus Iudææ præſes 236.23
Cypris Herodis filia 265.61
Cyrenius Syriæ præfectus 264.12 primum cenſum in Palæſtina quando exegerit 278.8
κύριος quid apud Apoſtolos 32.30
Cyrus à Scythis interfectus 237.44

D

DAemoniacus mutus ſanatus 306.35
dæmoniaci in Iudæa tempore Chriſti cuius rei argumentum 262.7 in monumentis habitantes liberati 305.14
dæmonium mutum expulſum 319.38
dæmonij nomen unde habeat diabolus 71.53
Dalmanuthæ oppidi mentio 9.47
à Damnatione liberare, fructus Verbi 29.48
Danielis uaticiniũ de Antichriſto 205.60 de ſeptuaginta hebdomadibus 349.7
Darius Artaxerxes Longimanus 349.45
Darius Hydaſpes 237.50
Dauid IESV CHRISTI pater 279.44
Dauidis familia penè extincta ſub aduentũ Meſſiæ 274.4
Dauidi quæ miranda acciderint 280.40
debiti ſeu culpæ gratuita condonatio, effectus iuſtificationis 107.24
debitoris contritio 149.29 & 150.27.38 exemplum 105.26 typus 73.11 & 76.27 & 73.9 & 88.1.36 & 99.41 & 108.61 & 109.20
debitoribus quibus applicetur meritum Chriſti 104.24
decalogus ſeu lex quid requirat 80.11 & 82.14
decalogi diuiſio à Chriſto facta 80.25 ubi eius præcepta, & quæ explicet. ibid. eius opera cæremonijs præferenda 84.50 præcepta à Deo tradita ubi doceat Chriſtus 79.52
decollationis Ioannis hiſtoria 365.50
decretum Iudæorum contra Chriſtum 256.37 de apprehendendo Ieſu 323.8 in ſynagogis 241.44
deducere ad ueram Dei agnitionem, effectus miniſterij 192.35
defectiones & perſecutiones domeſticæ in Eccleſia, ſigna finis ſeculi 215.50
defenſio in aduerſitatibus effectus miniſterij Euangelici 192.51
defenſionem contra tentationes oratione impetrari 143.41
deficere, fidei contrarium 122.[illegible]
denarius quantum ualuerit 251.14
denarij trecenti Ioan. XII quot aureos Rhenanos faciant 251.20
deſerti, tentatione Chriſti clari, ſitus 297.43
in Deſerto quomodo uixiſſe dicatur Ioannes. 357.11
deſerta, ubi Ioannes docuit, cuiuſmodi loca fuerint 295.2
deſertio Dei, Eccleſiæ falſæ finis 183
deſperare, fidei contrariũ 121.32 peccatum in 1 præceptum 126.21
Deus an ſit 33.18
ut Deus glorificetur, bona opera præſtanda 134.47
Deus humanis ſpeculationibus extra Chriſtum & uerbum ipſius non quærendus 34.15 in Verbo ſuo efficax 28.10
Deus, pro Creatore, quid comprehendat 64.19
Deus quem ordinem in iuſtificatione ſeruet 104.39 quomodo autor miniſterij Euangelici 186.51 ſolus bonus, & fons boni 72.39
Deus ubi Chriſtus dicatur 56.33
Deus ubi nomen eſſentiæ 32.39 ubi diuinæ perſonæ attribuatur. ibidem. ubi non habitet 31.42
Deus unus & trinus inuocandus 139.30 unus utriuſq; Teſtamenti autor 26.9
Deus uocabulum cum ſynonymis quomodo uſurpetur in Scriptura. 32.10.33
Dei definitio ex doctrina Chriſti collecta 35.30 teſtimonia eam probantia. ibid.42
Dei ipſius teſtificatio de Meſsia exhibito 47.51 eius noticia nõ naturaliter nota, ſed à Chriſto reuelata 34.11 eius opus in nobis quod 31.41 potentia & ſapientia unde probetur immenſa 33.60
Dei proprium, eſſe ab æterno 40.7
Dei quæ ſint 186.8 eius uera cognitio, cultus primi præcepti 125.47 Eccleſiæ bonum 178.19
Dei uocabulum creaturis tributum 32.61
Deo miniſtrant angeli 66.56
Deum adhuc adeſſe rebus ſuis creatis 64.55 non metiri numero eccleſiam ſuam, ſed paucis delectari 5.14
Deũ odiſſe, execrari, perſequi, peccata in 1 præceptum 126.23
Deum peccata odiſſe, ubi doceat Chriſtus 76.16
circa Deum quàm ſint religioſi Eſſæi 233.33
à Deo aliquid certi petendum 140.20
à Deo immediatè baptiſmi adminiſtrationem accepit Ioannes 363.50
de Deo, Iudæorum doctrina 257.61
de Deo quid docuerit Chriſtus 269.3 quid Ioannes Baptiſta 358.54
de Deo uno uero, Phariſæorum opiniones 228.22
Δευτερόπρωτον ſabbathum. 307.16
Diahircania terræmotu cõcuſſa 380.31
diabolus cur immũdus ſpiritus uocatus 70.46

quàm potens ſpiritus ſit. ibid.59
diabolus Eccleſiæ Dei contrarius 180.49 peccati autor 72.55 quàm grauiter Chriſtum perſecutus ſit 69.18 quomodo lapſus 73.52 quomodo homines occupet 74.31
diaboli furor in Chriſtum infantem 14.17 eius ad eum perſequendum miniſtri. ibidem
diaboli in homines machinationes 69.43 contra eaſdem quas cõſolationes proponat Chriſtus 71.15 eius profligationem oratione impetrari 143.42
diaboli tyrannis, pœna peccati 74.23
diabolum adorare, Eccleſiæ falſæ nota 182.26
diabolum eijci poſſe etiam per malos homines, in nomine Chriſti 246.29
à Diabolo & falſis prophetis eſſe Eccleſiam falſam 181.35 ab eo quàm crudeliter ſpoliati & ſauciati ſimus 82.53
cum Diabolo quibus armis belligeret Chriſtus, & uincat eum 53.44
diaboli actiones omnes perpetuò contra Deum & homines intendunt 69.14
diaboli in inferno futuri 223.41 qualem Chriſti noticiam habeant 69.5 quales à Deo conditi 68.34 quando penitus in damnationem proijciendi 71.35
diabolorum confeſsio nõ approbata à Chriſto 69.12 eorum definitio 68.13
diabolos eijciendi regulæ à Chriſto traditæ 71.27
diabolos non eſſe cogitationes malas, ſed ſubſtãtias ſpirituales 68.17 plures eſſe. ibid.59
δίδραχμα cur pendere uoluerint Magi 289.25
didrachma Capernai datum à Petro 8.60 quando 315.29 quo miraculo 213.53
didrachma uiritim templo pendi quotannis ſolitũ 257.11
didrachma quid 251.34
diei diſtributio apud Iudæos uſitata 251.4 & 340.17
ad Diem extremum quomodo inſtruat ſuos Chriſtus 220.58
dierum trium quibus Chriſtus ſepultus fuit, computatio qualis 343.35
dies hebdomadarum quales deſcribat Daniel 349.30
dilectio Dei cultus primi præcepti 125.55
dilectio Patris & Filij erga nos, fructus uerbi 29.40
dilectionis uocabulum quos motus poſtulet 80.17
de Dilectione proximi, & dimiſsione fraterna, Chriſti doctrina 145.2
diligere inimicos, opus v præcepti 128.55 item diligere ſe inuicem. ibid. 52
Dionyſius Areopagita 369.13 eius epiſtola de eclipſi paſsionis Chriſti tẽpore facta 380.48
diſcipuli Chriſti qui non poſsint eſſe 200.15
diſcipuli Chriſti quomodo inſtituti 270.43 cur emiſsi 53.7 duodecim 268.9 ipſi & reliqui credentes quomodo cuſtoditi in perſecutione Chriſti 21.12
diſcipuli & ſectatores Ieſu pro apoſtatis habiti & excluſi à Synagoga 20.36
diſcipuli ob exiguam fidẽ à Chriſto reprehenſi 120.1
diſcipuli typus Eccleſiæ 157.4
diſcipulorum error de Meſsia unde ortus 228.42 fuga capto Chriſto 20.47
diſcipulorum euntium in Emaus hiſtoria 345.52
diſcipulorum Ioannis ſtudium & diligentia 364.13 cur ad Chriſtum miſſi. ibid.20
diſcipulorum, quòd Ieſus ſit Chriſtus Meſsias, cõfeſsio communis 48.10 ſtupor & ſomnolentia in horto 334.19
diſcipulos cur beatos pronunciet Chriſtus 48.29
diſcipulos Ioannis quo reſponſo dimiſerit Chriſtus 49.3
diſcipulos nõ uiolaſſe ſabbathum, quibus argumentis probet Chriſtus 307.19 & 309.60 inde. eoſdem triſtes ob ſuam paſsionẽ quomodo erigat & conſoletur Chriſtus 331.45
diſcumbendi uocabulum. 319.42
diſpenſatoris iniqui exemplum 321.31
diuites lurcones in inferno futuri 224.22
diuites & locupletes ſe plerunq; non adiungere Eccleſię 176.36 & 177.28
diuitiarum contemptores Eſſæi 233.4
diuortia quæ pugnent cũ v i præcepto 129.34
de Diuortijs doctrina Phariſæorum 229.25 quæſtio, quomodo à Chriſto tractata 212.42
ad Docẽdum miſſus Chriſtus 52.4
doctrina Chriſti quale bonum 2.48 cur uerba gratiæ dicta 28.22
doctrinæ Chriſti ſumma 86.6
doctrinam Chriſti calumniari, conuerſioni ſalutari contrarium 151.32
doctrina cœleſtis quomodo illuſtrata 1.41 à Chriſto tradita 268.54
doctrina falſa Antichriſti nota 206.29
doctrina falſa alios faſcinare, uel minis deterrere, conuerſioni ueræ contrarium 151.35
doctrina fermentata, Eccleſiæ falſæ nota 181.42
doctrina Iudæorum labefactata 257.55
doctrina, cuiuſmodi res miniſterij publici 188.36 & 189.8
doctrina ſana ob mala opera docentis non reijcienda 193.34
doctrinæ de Chriſto adulteratio, ſignum conſummationis ſeculi 215.40
doctrinæ genus à Chriſto traditum, à nemine mutandum 189.28
doctrinæ Ioannis articuli & capita 295.6 inde
in Doctrinæ negotio quæ dona habuerit Ioannes 360.35
doctrinæ repurgator Ioannes 361.54
doctrinæ ueræ calumniator ſatanas 70.35
doctrinam quam generalẽ extare uoluerit Deus 3.58
doctrinam ſuam à Deo profectam ubi probet Chriſtus 28.40
de Doctrina quauis iudicandi poteſtas Eccleſiæ data 179.5
doctrinæ omnium ſeculorum ad quam regulam
explorari del
43
Doctores ad q
tur à diabolo
doctores falſi
uenturi, ex
Chriſti 303.
copia ſignu
iudicij, &
216.3 & 327.1
doctores impij
futuri 224.
di
doctores ſalu
petrari orati
doctorum
in eccleſiam
pus Dei
doctorum uer
cutores Pha
37
doctores Eccle
nes certo lo
192.3 ubi e
tat Chriſtus
28.55 cur in
bem eos miſ
dogmata falſa,
ræ contraria
diabolo ſeri
Dominica dies
de dicta
Dominus cur,
bi dicatur C
lius Dei
Dominus, Deu
la quomod
tur 32.10 i
donatio Spiritu
fectus iuſtiſ
108.3
donorum à Ma
oblatorum
289.26
Doris, Herodi
57
Doſithei hære
dæa
drachma & den
ueteribus
quid.
Dux, Chriſti ne

E

EBrietas pe
v i præce
42
ebrietati indul
inferno futu
Eccleſia an ſit
ſit. ibid.4
Eccleſia Chriſt
Aegypto 10.
nia 6.35 in B
ibid.52 in Be
in Bethſaida
rex Philippi
Cana Galilæ
pernai 8.57
zim 9.20
6.60 in
Gergeſa 10.5
lilæa 8.36

by Go

lymæ 4.37 in Idumæa 8.18 in Iericho 7.21 in Magdalo 9.44 in porta Naim.ibid. 48. in Oriente 10.44 in Meſopotamia 11.19 in Palæſtina ſeu terra Cananeæ 3.23 in Samaria 8.22 in Syria 10.40 in finibus Tyri & Sidonis 10.32 ad mare Tiberiadis 19.36

Eccleſia Chriſti Hieroſolymis qualis fuerit, & quæ ipſius membra tempore aduentus Chriſti. 4.49

de Eccleſiæ Chriſti loco & inſtauratione 2.30

Eccleſiam Chriſti uerè nō perimi 20.31

Eccleſia cur cruci ſubiecta, cauſæ 196.43 quas affingant hoſtes Eccleſiæ 197.13 cur non caſu fuerit in Palæſtina tempore Chriſti 3.40 eccleſia falſa quòd ſit, ubi doceat Chriſtus 181.22 quid ſit.ibid.28 unde ſit.ibid.34 eius notæ 181.42 ſpecies peculiaris 182.38 finis. ibid.54

eccleſia in nouo Teſtamento nulli certo loco alligata 27.19 omnibus ætatibus iuxtà bonis & malis 172.47 omnibus ſeculis una, & ubiq; locorum diſperſa 175.23 quàm diu duratura ſit. ibi.35 certo loco, perſonæ aut ordinariæ ſucceſsioni non alligata. ibid.50 regnum cœlorum uocata 28.20

eccleſia tempore Chriſti ubi maxime fuerit 3.24 & 181.2 quæ eius mēbra. ibid.4 à quibus odio habeatur 177.59

Eccleſiæ ueræ bona ſpiritualia & corporalia 178.14 eiuſdem cœtus exiguus, at falſæ numeroſus 177.43

Eccleſiæ ueræ notæ quæ 173.35 numerus quando creſcere cœperit 5.16 poteſtas ſpiritualis qua in re conſiſtat 178.57

Eccleſiæ ueræ quæ ſint cōtraria 180.46

eccleſiæ ueræ reliquiæ exiguæ tempore Chriſti 262.13

eccleſiam ueram à Deo patre, Chriſto, & Spiritu ſancto colligi, teſtimonia 171.33 per quæ media. ibid.

Eccleſiæ afflictionum formæ 198.5 baſis & caput 314.12 bona ſub Chriſto 270.25

eccleſiæ claues regni cœlorum traditæ à Chriſto 156.58

Eccleſiæ cœtus ex qualibus hominibus conſtet 172.7 in toto orbe terrarum futurus. ibid.36 plerunq; magis ex pauperibus quàm ex diuitibus conſtare 176.35

de Eccleſiæ collectione & uita æterna quid docuerit Ioannes 360.23

eccleſiæ collectio fructus ſacrificij Chriſti 169.52 ſignum finis ſeculi 215.60

èccleſiæ crucis & Chriſti differentia 201.49

Ectleſiæ Dei anguſtia ſub ethnicis Imperatoribus 12.30 etymologia & appellationes 170.17 forma typo nuptiarum depicta 325.22 hoſpitiola inter gentes 1.30 hoſtes qui perſecutionem in eam exerceant 197.32, eius imago ſemper cruenta 13.24

de Eccleſiæ inſtauratione 11.29

eccleſiæ Iudaicæ politia ſeu regimen 253.14 ſtatus corruptiſsimus 257.52

eccleſiæ libertas in traditionibus humanis 180.11 eiuſdem locus cur obſeruandus 2.40 de eius perſecutione & trāquillitate 12.12 eiuſdem reliquias inter Iudæos à Chriſto illuſtratas fuiſſe 4.29

eccleſiæ ſuæ quam curam gerat Deus 356.16

eccleſiæ titulum multos ſibi arrogare ſemper 2.20 eius typi ſeu imagines 180.57 uocationem omnibus temporibus fieri 137.50

eccleſiæ conceſſa poteſtas iudicandi de qualibet doctrina 179.5

eccleſiæ ſuæ adhuc adeſſe Chriſtus probatur 54.40 præſtò eidem eſſe Deum probatur 65.14 & 185.14

ad Eccleſiam colligendam Chriſtus ubi ueniſſe dicatur 52.59

Eccleſiam cruci & uarijs calamitatibus ſubiectā eſſe in hac uita 195.29 eſſe duplicem, ubi doceat Chriſtus 171.12

ab Eccleſia falſa omnibus cauendum 180.35

in Eccleſia etiam bonos non eſſe perfectos undequaq; 173.5 quæ ſit eorum conditio. ibi.29

Eccleſiarum conſociatio. 257.30

Eccleſiaſticis hominibus adulari, atrox peccatū 377.50

Eccleſiaſticas perſonas rapere uim gladij, regno Chriſti contrariū 186.12

eclipſis tempore paſsionis Chriſti facta 380.32

effectus uerbi Dei 29.35

de Effectu Spiritus ſancti quæ dicta loquantur 59.13

egeno non benefacere, peccatum in v præceptum 129.18

eiectio è regno, finis Eccleſiæ falſæ 183.11

Eleazarus pontifex Hieroſolymorum 263.37

eleemoſyna in gazophylacium collecta 257.17 quomodo præſtanda 146.48

ad Eleemoſynas pauperū aliquid de ſuo conferre, opus III præcepti 128.10

eleemoſynas phariſaico more dare, peccatum in III præceptum 128.25

elementa cur cōdita 64.52

de Elia quæſtio quando à diſcipulis Chriſto propoſita 315.19

Elizabeth uxor Aaronis 274.47

Elizabeth Zachariæ uxor 4.53 & 181.6 membrum ueræ Eccleſiæ 262.15

Eliſabethæ matris Baptiſtæ genus & proſapia 355.36 in eius domo quā diu manſerit Maria, & quid ibi egerit 368.4 eiuſdem exclamatio ad Mariȩ aduentum 275.42 prophetia de præſentia Chriſti 61.31 teſtimonium quòd Ieſus ſit Meſsias promiſſus 47.12

Emahus caſtelli ſitus 6.60 & 345.53 qua idem hiſtoria clarum. ibidem. eius etymon 7.2

ἐμβολισμοὺς quando faciant Iudæi & Græci 353.10

ementes cur in templo 239.1

Encænia quale feſtum apud Iudæos 244.16 & 317.26

Engaddi uineæ quo miraculo claræ 380.14

Epheſus terræmotu concuſſa 380.28

in Ephraim ciuitate plantat Eccleſiam Chriſtus 7.54

ἐπιχαιρέκακος, ſatanæ epitheton 17.18

Eremitæ 357.15

errores fingere, ſpargere, promouere, peccata in II præceptum 127.14

Eſaiæ prophetia de Galilæa gentium 300.25

Eſdras quando edictum regiū acceperit de inſtauranda repub. Hieroſolymitana 349.46

Eſſæi quomodo diſcernantur inter ſe 235.10 quam diu plerunq; uiuant.ib. quomodo ſtudioſos ſectæ ſuæ excipiant & tractent 234.12

Eſſenorum collegiū 232.48 & 235.48 fortitudo in bello cōtra Rom. 235.21 nomen & factio unde orta 232.34 inde. religio circa Deum 233.33

Eſſæorum ſecta tempore Chriſti à Hieroſolymis remota 227.29

de Eſſæis quæ narret Ioſephus 232.54

eſuriētibus applicari meritum Chriſti 104.21

de Ethniſcimo quid extet in Euangelijs 381.10

Euæ peccatum collatum cum Mariæ peccato 294.16 inde.

Euangelium non notum naturaliter hominib. 92.44 qua hebdomada inclaruerit 351.44 quando pro toto miniſterio Chriſti & Apoſtolorū accipiatur 86.18

Euangelium quid 85.40.55 quid nobis exhibeat 83.47 quomodo in ueteri Teſtamento adnuncietur 26.18 quomodo legis factorem oſtendat 93.12 ubi ſit efficax 88.15

Euangelij appellationes 91.59 concio in utroq; Teſtamento 26.10 eius cōcionem quo organo apprehendamus 88.4 doctrina Iudæis prorſus ignota 259.33

Euangelij effectus, in quibus eius uis, potentia ac dignitas eluceat, qui 90.19

Euangelij & legis diſcrimen 92.40 mixtio nocens 94.16

Digitized by Google

euangelij etymologia 85.29 miniſterium quomodo ſancitum 176.8 promiſsiones gratuitæ & uniuerſales 93.33 quæ tria peculiaria habeant 89.40
Euangelij proprietas 321.15 qui eius non ſint capaces 88.26
Euangelij regni à Chriſto prædicati ſumma 87.26 & 300.35 ſubiectum ac materia 87.21 forma. ibid. uox quas afferat diuitias 103.9
Euangelium eſſe doctrinã, ubi doceat Chriſtus 86.58 non naturaliter hominibus notum 87.1 ex æquo ad omnes Iudęos & gentes pertinere 88.46
Euangelium quomodo ex ueteri Teſtamento adnunciet Chriſtus 25.10 unum eſſe omnibus ætatibus mundi 89.13
de Euangelio & lege quæ dicta concionentur 29.25
Euangeliſtarum diſſenſio, an Iudas in cœna fuerit, conciliatur 378.4 eorundem in conſcribenda hiſtoria Chriſti propoſitum 72.29
Euangeliſtarum mos, generalibus ſententijs plurima comprehendere 8.6
euangeliſtarum uariatio in texenda genealogia Chriſti 279.49 inde 59
Euangelizare & docere, an ſynonyma 86.37
eunuchorum ad caſtitatẽ idoneorum tria genera 213.18
Eutropius 380.1
excommunicare & perſequi pios, miniſterio Euãgelij contrariũ 193.18
Eccleſiæ falſæ nota 182.22
excommunicatio titularis Eccleſiæ, ueræ ligationi contraria 159.17
excommunicationis exempla in cõcionibus Chriſti 159.1 eiuſdem fulmina à Chriſto in Phariſæos & Scribas iacta 326.34
de Excommunicatione 157.43
execrationes Eſſæorum, quibus excipiant accedentes ad ſectam ſuam 234.23
excommunicatus Chriſtus cum ſuis à Synagoga 19.48
exorciſatio obſeſſorum 246.13
expuere ubi deuitent Eſſæi 234.58

F

FAber qualis fuerit Ioſeph 370.45
fabri filius cur Chriſtus dictus 293.57
non Facere quæ doces alios, peccatum in III præceptum 128.28
facinoroſi ad Iudæorum conuiuia non admiſsi 249.50
factis cuiuſmodi Ioannes inſignis fuerit 362.53
de Facultatum uera collatione ubi doceat Chriſtus 147.5
de Facultatibus, templo conferre melius, quàm parentes egenos alere, Phariſæorum doctrina 229.34
fames, ſignum finis ſeculi. 215.47
familiaritatem cum quib. habuerit Ioannes 365.18
fauus mellis, uſitatus Iudæorum cibus 250.25
felicitatis noſtræ nos eſſe autores, Sadducæi aſſerebant 232.17
fermentum Phariſæorum Eccleſiæ ueræ contrarium 180.48
feſta Iudæorum in hiſtoria Chriſti memorata 242.27
ad Feſta ſolennia quoties aſcenderint quotannis Hieroſolymam Iudæi 257.40
ficus à Chriſto maledicta 53.31 quando ei maledixerit Chriſtus 324.44 quid ea ſignificauerit. ibid.55
Fides primi præcepti cultus 125.52 inſtrumentũ, quo applicabimus nobis iuſticiam Chriſti 103.25 pars pœnitentiæ 148.29
Fides quid 103.54 & 150.61 quæ excitare eam debeant poſt contritionem 151.3 quale organum 112.40 eius uaria ſignificata. ibid. qualis motus in mente & corde 114.60 in quo obiecto debeat acquieſcere 122.50
fides miniſterio digna à Ioanne præſtita 360.52 organum apprehendendi Euangelium 88.4 ubi circa res ſpirituales, & ubi circa corporales uerſetur 115.41.51
fidei articuli ſemper ijdem 1.36 eius conſeruationem impetrari precibus 143.4
fidei definitio integra 113.22 unde fit ea. ibid. eius cauſæ. ibid. 35 effectus 121.27 obiecta quæ 115.25 phraſes & æquipollẽtes formulæ. 122.36 inde. potentiæ 322.4 proprietates quę, & quid declarent 116.27 teſtimonia ut ſint bona opera præſtanda 134.52
fidei contraria 121.59
fidem contritioni ſuccedere in conuerſione ſalutari, quæ teſtimonia probent 150.52 etiam in corporalibus debere prælucere 302.11
fidem excitare & confirmare, effectus Euangelij 91.29 exiguam quatenus nõ aſpernetur Chriſtus 120.18 ſemel conceptam poſſe excuti, & amitti rurſus, unde probetur. ibid.36 oportere creſcere, unde colligatur 119.61 oportere omnibus operibus prælucere 133.29 per quæ media eam accendat Deus in cordibus hominum 114.3
fidem piorum euertere tẽtat diabolus 70.4
fide quantopere delectetur Chriſtus 121.30
de Fide aliena quid doceat Chriſtus 110.60
in Fide & nomine Chriſti non adorare, inuocationi contrarium 144.13
fiducia fixa in miſericordia Dei, & merito Chriſti, proprietas fidei 118.25
fiduciam ponere in diuitijs & uoluptatibus, fidei contrarium 121.14
Filius cur agnus Dei dictus 37.11 Chriſtus 55.5 Filius hominis. ibid. 20 coeſſentialis Patri & Spiritui ſancto 39.4 inuocandus 139.19
Filius Dei & hominis una tantùm perſona, non plures 43.35 & qualis perſona 38.1 ſeparata à Patre & Spiritu ſancto. ibid.38
Filius unigenitus cur prodierit e ſinu Patris 23.48
Filij Dei in redemptione generis humani labor 97.60 eius cognitionẽ adferre fructus Verbi Dei 29.38
Filij proprietates ante incarnationem 40.29.46 communes cum patre. ibid. communes cum reliquis duabus perſonis. ibid.53 poſt aſſumptionem carnis humanę 44.11 poſt reſurrectionẽ & glorificationem. ibidem 24
Filio ubi tribuatur uocabulum Dei 32.55
Filium Dei coæternum eſſe Patri & Spiritui ſancto, teſtimonia 39.56
Filium ſuum cur tradiderit Deus in mortem pro nobis 33.56
de Filio cur tantum loquatur Ioannes in primo cap. 64.26
in Filio Dei quomodo ſit Spiritus ſanctus 39.31
Filio quomò Pater maior 39.49 quomodo ſibi omnia à Patre tradita eſſe dicat. ibidem
Filij Dei quomodo efficiamur 74.27
filios Dei facit Chriſtus paſsione ſua 54.17
Filium hominis quando & ubi ſe uocet Chriſtus 42.55
filius prodigus gratis acceptus 102.9 eius exẽplũ 105.41 in ipſius iuſtificatione ordo 111.21
finis ſeculi futurus, ex concionibus Chriſti diſcitur 215.18 eius tempus nemini notum. ibid.29
fletus & ſtridor dentium pœna maledictorum in inferno 224.59
fons perennis aquæ Hieroſolymis 6.16
fontem circa Iericho ſanauit Heliſæus 7.51
forenſes leges quid 77.57
fornicationem uitare, coniugij finis 211.49 (72.15
fortis armatus, diabolus
foueam qualem fodiant Eſſæi 235.2
fraterna reconciliatio opus v præcepti 129.3
fratris defuncti uidua, ducenda fratribus qui ſuperſunt 247.9
fratri iraſci, nec reconciliari, peccatum in v pręceptum 129.10
fratres Chriſti qui 310.42
fratres ſe inuicẽ uocarunt Iudæi 252.23
fructus uentris quid 43.26
fructus uerbi Dei 29.35
fuga diſcipulis à Chriſto permiſſa 202.12 cur. ibid.

Digitized by Google

ibid. eius cauſam quam habuerit Chriſtus 20.13
functio Apoſtolica quomodo à communione differat 187.9
funeris deductio qualis apud Iudæos 248.49
furari oues Chriſto, Euangelij miniſterio contrarium 193.15
futurorũ prędictiones certæ apud Eſſæos 235.47

G

GAbbata locus 339.19
Gabriel angelus 67.40 eiuſdem ad Zachariam uerba 355.56 teſtimonium de Trinitate 34.48 de Chriſto homine teſtimoniũ 42.28 alia, quòd Ieſus ſit Meſsias 47.1 ſalutatio ad Mariã facta 367.20
Gadara oppidum 10.14
Gadarenorum porci à diabolis correpti 311.6
Gadarenorum regio quibus Chriſti miraculis clara 10.6
in Galilæam cur Chriſtus regreſſus 300.4
in Galilæa quæ inſignia Chriſti Eccleſiæ hoſpitia 8.35
Galliæ quando à Germanis uaſtatæ 382.25
Gamalielis ſentẽtia de Apoſtolis 236.14
gaudium conſcientiæ, effectis iuſtificationis 107.30 item gaudium in cœlis 108.23
gaudium ſolidum pro afflictis cõſcientijs, effectus Euangelij 90.61 inde
gazophylacium in templo 238.27 & 239.56
gehennom uallis 222.60 & 223.11
genealogia Chriſti cur ad Adamum uſque extenſa apud Lucam 281.25
genealogia IESV Chriſti 279.9
genealogiæ familiarũ Iudaicarũ ab Herode concrematæ 265.39
generationẽ Filij ab æterno à Patre, non explanauit Chriſtus 40.40
generis uetuſtas 355.38
Genezareth Chriſti nauigationibus clara 9.37
gẽtes Iudæis præfert Chriſtus 262.4
Gentes uidendi Chriſtum cupidæ 324.26
in Gentiũ uiam abire, cur prohibuerit Apoſtolos Chriſtus 8.31
ad Gentes quoq; pertinere Euangelium 88.46
Gergeſa oppidum 10.14
Gergeſenorum regio quibus Chriſti miraculis clara 10.6
geſtus lugubres in contritione 150.23
gladij uſus ab eccleſiaſticis perſonis arreptus, peccatum in V præceptum 129.22
gladij uſum in Petro quibus rationibus improbet Chriſtus 335.7
gloriam Dei conſpici fide 121.51
gloriam hominum quęrere, peccatũ in VIII præceptum 130.19
Golgatha ſupplicij locus 340.2
Gortheni hæretici in Iudæa 237.3
gradus iuſtificandorũ peccatorum 105.15
in Græcia eccleſiæ Chriſti membra extitiſſe, unde conijciatur 11.25
gratia coram Deo effectus iuſtificationis 107.9
gratia Dei, eccleſiæ bonũ 178.22 Euangelij effectus 90.34 fructus ſacrificij Chriſti 169.47
gratiæ uocabulum quàm uarijs modis uſurpetur 96.28
gratiam dat Chriſtus paſſione ſua 54.14 eam excuti peccatis 76.21
de Gratia ſeu iuſticia articulus in nouo Teſtamẽto illuſtratur 26.50
gratiarum actio per Chriſtum, opus II præcepti 126.50
gratiarum actio pro Euangelij luce quãdo à Chriſto facta 309.40
gratiarum actionis exemplum quale Chriſtus exhibeat 144.35
non Gratias agere, peccatum in II præceptum. 127.23
gratis homines iuſtificari, ubi doceat Chriſtus. 101.33
gratitudo quid, & quò pertineat 144.30
gubernatiõis eccleſiæ per Ieſum Chriſtum forma 268.1
gubernationis eccleſiaſticæ apud Iudæos forma & ratio 254.51
groſsi amiſsi imago 83.23 typus 73.43 & 84.45

H

HAbitatio Chriſti in nobis 54.44
habitatio Patris & Filij in nobis, Verbi fructus. 29.40
ᾅδης infernus 222.50
Hadrianus quõ Hieroſolymam uocauerit, pulſis inde Iudæis 5.47
hæmorrhoiſſa à Chriſto ſanata 53.24 & 306.29 & 311.12 eius fides 119.35 oratio 245.31
hæreditatem fratrum non uult diuidere Chriſtus 310.15
hęreſes diabolus ſerit 70.8
hæreſes Iudæorum 227.18
hæreſium authores flagellari ſoliti 241.46
pro Hæreticis qui habiti apud Iudæos ante aduẽtum Meſsiæ 12.40
hæſitare, fidei contrarium 122.23 peccatum in I. præceptum 126.8
Haggai quomodo de reſtauratione Hieroſolymorum concionatus. 349.56
Halcyonia Ieſu & Iohanni Baptiſtæ diuinitùs conceſſa 14.60
Hanna Eccleſiæ membrũ 181.7 & 262.16
Hannæ prophetiſſę pręſentia ad repræſentationẽ Chriſti in templo, & de eodem uaticinium 4.57 inde. cõcio in templo 239.31 teſtimoniũ quòd Ieſus ſit Meſsias 45.26 & 47.28 & 286.12
Hannæ prophetiſſæ uita. 371.58
ad Hannam pont. cur primùm ductus Chriſtus. 335.36
hebdomades Danielis quã do finem ſuum conſecutæ 351.56 earundem tres partes 339.58 ſupputatio quando ordienda 350.43
hebdomadas dierum & annorum in Scriptura exprimi 349.27
hebdomadarũ feſtũ 244.2 earundẽ partes tres ab angelo factæ 351.12
de Heliæ reditu ſomnium Phariſæorum 228.50
Heliſæus ubi fontem ſanauerit 7.51
Hemerobaptiſtæ hæretici 237.4
Hercynia ſylua 357.20
Herodes Antipas hoſtis eccleſiæ 197.44 eius natalitia 16.56 filiæ ſaltatio. ibidem. pollicitatio 17.2 perſecutionis in Iohannem occaſio 16.6
ſub Herode Antipa tetrarcha Galilææ quæ perſecutio mota 14.43
Herodes Antipatri F. dux Galilęę cõſtitutus 264.60 totius Iudææ rex declaratur 265.61 eius impia facinora. ibid. eius uitia & interitus. 21.27 calamitates 21.61 morbus grauior 22.10
Herodis I regnum ab Auguſto diuiſum 267.2
Herodes æditũus in templo Apollinis apud Aſcalonem 21.31
Herodes Baptiſtæ carnifex, hoſtis Chriſti & eccleſiæ 18.55 & 197.41
Herodes cur Iohannem in carcerem coniecerit. 365.49 qua de cauſa perſecutionẽ mouerit in Chriſtum infantem. 12.51 quomodo Chriſtum uinctum exceperit 338.28 regio titulo primus uſus apud Iudæos 12.24
Herodes II, Herodis I F. maritus Herodiadis. 266.13
Herodes III, qui & Antipas, Herodis I F. 266.20
Herodes IIII Ariſtobuli F. rex Chalcidis 266.7
in Herodis aula quos labores habuerit Ioannes 361.20
Herodis furor in infantes 49.42 genealogia 265.51 uxores decem. ibid.
Herodis inceſtus à Ioanne taxatus 363.35 inſidiæ in Chriſtum ex quo cœperint 289.45 quanti eas fecerit Chriſtus. 320.45 interfecto Ioanne ſuſpiciones & inſidię in Chriſtum 311.41
Herodis metus ob natum Chriſtum 287.4
Herodis teſtamentũ 23.18 mors. ibid. fortuna. ibid. regnum, eiuſq; tempus. ibidem
Herodias Ariſtobuli filia. 266.9
Herodiadis in Ioannis necem inſidię 16.27 triũphus capite Ioannis impetrato 17.46
Herodiani hęretici 237.4
hoſtes Chriſti 197.47 quoties Iudęis adiuncti 264.20
Hieronymi de Hieroſolymis ſententia 5.40 de Magis 287.60
Hieroſolyma cur ſolo ęquata 6.29 prius Salẽ dicta 5.47 quomodo ab Hadriano uocata,

Digitized by Google

ta. ibid. quibus rebus inſignis fuerit præ alijs ciuitatibus 4.38
Hieroſolymę & templi deſtructio quid ſignauerit 25.28 eiuſdem ſummũ decus 6.21
Hieroſolymam cur uiſionem pacis interpretentur 5.50
ab Hieroſolyma cur incipiendum in deſcriptione loci eccleſiæ 4.37
Hieroſolymorum ſitus 5.56 temporalis calamitas cur euenerit 30.49
Hieroſolymis cur Chriſtus Paſcha celebrauerit 26.23 cur non habitauerit Chriſtus à puero 13.57. ibid. præter templum etiam ſynagogam fuiſſe 240.33
Hieroſolyma qui olim tenuerint 5.41
Hieroſolymitana ciuitas & templum ante quot annos deſtructa 352.3
Hilarij locus de Ioſepho patre putatiuo Chriſti 370.44
Himolus urbs terræmotu concuſſa 380.30
Hippodromus qualis locus 22.50
Hircano ſacerdotij adminiſtratio conceſſa 264.49
Hiſtoriæ huius eccleſiaſticę autorum precatio ad Chriſtum 1.13
hiſtoriographos etiam loca ubi quæq; facta ſint annotaſſe 2.32
homicida cur diabolus dictus 70.41
homicidas gladio punire, opus v præcepti 129.7
homo non renatus arbor ſterilis 132.29
homo XXXVIII annos ægrotans ſanatus 306.57
hominis corruptio 72.60 & 73.1 deprauatio, pœna peccati 74.14 natura deprauata 74.60 & inde. totius reſtitutio iuſtificationis effectus 108.35
pro Hominis uita ſeu anima ubi ſpiritus accipiatur 59.1
hominem nullum legi Dei ſatisfacere 83.30 & inde. 81.53
de Homine ante & poſt lapſum 72.23
homine occupato quomodo abutatur diabolus. 70.56
homines à Deo conditos, & quidem bonos, ubi prædicet Chriſtus 72.34.37
homines cur legi diuinæ non poſsint ſatisfacere 73.10
homines cur non metuendi 320.5 quàm uariè & grauiter infeſtentur à diabolo 69.43 qui in inferno futuri 223.41.43
hominum curam quam gerat Deus 65.3 miniſtri angeli 67.10
per Hominum ora de futuris monere, opus Spiritus ſancti 61.42
hominum 4000 paſta ſeptem panibus 313.34
homines regenerare, opus Spiritus ſancti 61.58
ex Hominibus quomodo peccatum prouenire dicatur 73.54
ὁμοούσιος patri Chriſtus 55.18
horis diei ἀυγισμαῖς uſi Iudæi 251.7
in Horto quæ geſta ſint ſub initium paſsionis Chriſti 333.17
hoſpitum curator ſpecialis cur apud Eſſæos conſtituatur 233.23
hoſtes Ieſu Chriſti filij Dei & hominis 18.38 eiuſdem lucta cum illis. ibid. quo perſecutionis modo in eum uſi ſint 19.40
hoſtes eccleſiæ quas confingant cauſas perſecutionis 197.13 qui ſint, qui perſecutionẽ exerceant in pios. ibid. 32
humanitatis Chriſti teſtimonia 42.29 & inde
humiliatio & confeſsio coram Deo, contritionis effectus 150.26
humilitas in cruce exercẽda 200.55 opus VIII præcepti 130.18
hydriæ ſex in nuptijs poni ſolitæ 249.28
hydropici ſanationẽ quomodo defendat Chriſtus 320.50
hypocriſis bonis operibus contraria 136.61 inuocationi contraria. 144.20
hypocriſis perſecutorum Chriſti 337.48
hypocriſi nemo ſeducendus 203.25
hypocriſin tempore Chriſti pro lege Moſaica uiguiſſe 4.14
hypocritæ in inferno futuri 224.9
hypocritarũ odium in rectè ſentientes unde creuerit ſub aduentũ Meſſiæ 12.37 ritus in orationibus 245.15
hypocritis non applicari iuſticiam Chriſti 104.1
hypocriticum ieiunium à Chriſto damnatũ 146.14
hypoſtaticæ unionis cauſæ 56.25

I

IAcobus Alphæi apoſtolus 307.57 ad miniſterium apoſtolicum uocatus 9.41
Iacobus Zebedæi F. apoſtolus 307.55 eius uocatio 300.31
Iairi archiſynagogi hiſtoria 311.10 ritus orandi 245.29
idiomatum communicatio phraſis Scripturæ. 44.40
idololatria inuocationi contraria 144.10 nota Antichriſti 106.43 peccatum in I præceptũ 126.5
idololatriã quomodo ſanciat diabolus 70.18
Idumææ regionis deſcriptio, & eccleſia Chriſti 8.18
Iebus unde dicta Hieroſolyma 5.42
Iechoniæ duo 281.9
cum Iehoſua nomine, quomodo conueniat Ieſus 55.43
Iehoua & Elohim quomodo expreſſerint Apoſtoli 32.30
Iehoua quid ſonet in prophetico ſermone 46.12
Iehoſua Moyſis famulus, typus Chriſti 55.49
Iehoua unde deducatur. 56.7 cur dicatur Chriſtus. ibid.
ieiunandum quomodo ſit 146.29
ieiunare contritionis effectus 150.30
ieiunium Chriſti miraculoſum 246.59 & 297.3
ieiunium in hiſtoria Chriſti quadruplex 146.9 liberum & licitũ 146.19
de Ieiunij uſu quid doceat Chriſtus 146.34
de Ieiunio, quæſtio à diſcipulis Ioannis & Phariſæis Chriſto oblata. 306.15
ieiunia res libera à Chriſto facta 246.53
ieiuniorum phariſaicorũ ratio. ibid.40
Ieremiæ locus de luctu in Rama 290.34
in Iericho quæ & qualis fuerit eccleſia Chriſti 7.21 quale balſamum naſcatur 7.31
Iericho unde dicatur 7.30
Ieſchuah quid Ebræis 55.42
Ieſus Abrahæ & Dauidis filius ſecundũ Matthęũ 280.10
Ieſus, quæ appellatio filij Dei & hominis 55.26 officij nomen. ibid. eius etymon unde ducatur. ib.33 cur agnus Dei dictus à Ioãne 363.2 Samaritanus 73.38 abſq; peccato natus 75.48
Ieſus Chriſtus cur uenerit 18.40 cur circumciſus 285.15 quantum laborauerit in inſtauratione eccleſiæ 11.46 ubi & quõ ex Mariæ utero natus ſit 277.60 ubi, quãdo, quõ, quibus præſentibus & cur in cœlum aſcenderit 347.57 inde
Ieſus in medio doctorum ſedens, inuenitur à parentib. in templo 292.55 quàm diu in miniſterio uerſatus 348.49
Ieſus quando ab exilio Aegypti reuocatus 13.50 quibus confeſsionibus ſe probet Chriſtum eſſe 48.25 quo gradu eminens 268.6 quomodo è cruentis machinationibus Herodis ereptus 13.26 quomodo ſe primùm manifeſtauerit poſt reſurrectionẽ Mariæ Magdalenæ 345.18 quorum familiaritate in Bethania ſit uſus, & cur ſæpe ibidem commoratus 6.45
Ieſu Chriſti actiones ordine enumeratæ 297.1. diſputatio cum diſcipulis euntibus in Emaus 345.55 doctrina & actiones in regimine eccleſiæ ſuæ. 268.38 & inde genealogia 279.9 habitus corporis ex epiſtola Lentuli ad Tyberium Imperatorem. 354.38 magnanimitas contra bruta fulmina Synagogæ 19.55
Ieſu Chriſti paſsio pro peccatis totius mundi 333.12 perſecutio & hoſtes ſub Põtio

Pilato

Digitized by Google

Pilato 18.32.38 prima perſecutio externa 289.38 ſubſtantia 49.5
Ieſu Chriſto opera attributa quid probent 42.6
Ieſum à Iehoua nõ deriuari 55.33
Ieſum comprehendendi cauſas qua calliditate captarint Iudæi 20.2
Ieſum eſſe Chriſtũ, Script. ubiq; ſonare 48.42 eſſe Dei filium, & Deum uerum 41.1 eſſe etiam uerum hominem 42.23 eſſe è medio tollendũ, pontificum & Iudæorũ rationes 319.21
Ieſum ex Maria natum, eſſe Meſsiam promiſſum, teſtimonia 46.60
Ieſum non amplecti, nota falſæ eccleſiæ 181.50
Ieſum quarum rerum accuſarint hoſtes 19.8
in Ieſum, uerum Meſsiam, recens natum, cur & quam perſecutionem mouerit Herodes 12.50
de Ieſu quid docuerit Ioannes Baptiſta 359.1
de Ieſu Chriſti uita & geſtis, hiſtoria 271.54
Ieſus Siræ F. pontifex 263.38
Ignatius quomodo paſſus 369.48 ad eundem epiſtola Mariæ matris Domini. ibidem
Ignis æternus 223.25 inextinguibilis. ibid.26 peccati pœna 74.54 pœna maledictorum in inferno 224.51
Illyria ab Auguſto occupata 372.7
imbecillitates Mariæ 368.56
Immanuel, Chriſti nomen 57.33 quomodo ei cõuenire dicatur. ibid.
imperiorum & regnorum motus, ſigna conſummationis ſeculi 215.44
imperiorum mutationes ſub aduentum Chriſti 381.23
impij à Chriſto in æternũ ignem deturbandi 54.54
ad Impietates & flagitia homines quó à diabolo incitentur 70.45
impœnitẽtem & ſecurum eſſe, contrarium iuſtificationi 108.52
impœnitentes & polluentes ſe alienis peccatis, in inferno futuri 223.50
uerbo ligandi 183.29
in Impœnitentibus quomodo maneat peccatũ 76.49
in Impœnitentia inuocare, inuocationi contrarium 144.15
inceſtum Herodis Antipæ quomodo taxauerit Ioannes 16.16
increduli in inferno futuri 223.44
incredulitas fidei contraria 121.59 miraculis Chriſti contraria 205.31
indignitatis cogitatio quid efficiat 117.57
indignitatem ſuam ſentire ac fateri, cõtritionis effectus 150.31
infantiæ Chriſti geſta 29.28
infanticidium ab Herode primo factum 266.41 & 290.25 ad id quæ cauſæ ipſum mouerint 13.1 & inde
infantes quòd ſint baptiſandi 194.58
infantiũ ab Herode occiſorum numerus 29.20
in Infantibus etiam habitare & efficacẽ eſſe Spiritum ſanctum 63.33
inferni appellationes 222.48
in Infernum plurimos fore præcipitandos 224.33
in Infernum ſemel præcipitati, perpetuis pœnis torquendi 225.34
in Inferno qui ſint futuri 223.40
infortunij noſtri nos eſſe autores, doctrina Sadducæorum 232.17
ingratitudinem ubi damnet Chriſtus 144.39
ingreſſus Chriſti in Hieroſolymam, aſino inſidentis 49.17 & 323.52.61 & inde
inhabitatio Dei in nobis, effectus iuſtificationis 107.57
inimicus ubi dicatur diabolus 72.13
inimici ipſi diligendi 145.5 cur. ibid.
innocentes occidere, peccatum in v præceptum 129.14
inſtaurationis eccleſiæ incremẽta maiora occiſo quàm uiuo Chriſto 11.60
interitus, finis falſæ Eccleſiæ 183.11
interpretationes Scripturæ, donum eccleſiæ datum 180.6
interrogandi poteſtas conceſſa in ſynagogis 241.13
de Inuentione capitis Baptiſtę ſuperſtitioſa quędam 18.20
inuocandus quis ſit 139.3
inuocare in nomine Chriſti, opus II pręcepti 126.46
inuocare qui debeát Deũ 140.3 qui poſsint. ib.12
non Inuocare Deum, aut aliter quàm uult, peccatum in II pręceptũ 127.10
inuocari Deus ubi uelit. 138.40
inuocatio Dei, fructus ſacrificij Chriſti 169.45 fidei 121.55
inuocatio in nomine Chriſti quàm Deo placeat. 133.19 iuſtificationis effectus 108.25
inuocatio quid 138.49 nec extra eccleſiã, nec cuiuis nota 138.18
inuocationis articulus quomodo à Chriſto in monte tractatus 301.37 & inde
inuocationis cor 133.23
inuocationi ueræ quæ ſint contraria 144.6
ad Inuocationem excitare mentes, opus ſpiritus ſancti 62.47
de Inuocatione doctrina Ioannis 360.32
in Inuocatione auget fiduciam, euangelium 91.50 quæ promiſsiones intuendæ 143.6 quò cor & querelæ noſtræ dirigendæ 139.3
Ioanna 344.52 & 375.41
Ioannes Hyrcanus 227.38
Ioánis etymologia 356.50
Ioannes Baptiſta 4.53 & 181.7 unde id cognomen adeptus 153.28 quando & quibus miraculis in lucẽ editus 276.36 cur miſſus à Deo 156.42 circumciſus 78.21
Ioannes præco & præcurſor Ieſu Chriſti 294.53 qua ratione miniſteriũ euangelij inchoauerit. ibid.60 & 295 & inde. quot partibus ſe à Chriſto diſcernat 361.48
Ioannes quo gradu eminens 268.3 quo tempore ſuam uocationem exorſus 362.28 cur extra Hieroſolymam, ſuam functionem adminiſtrarit 25.23 quomodo ſe in eremo geſſerit 248.20 quomodo baptiſmi ceremoniam contulerit 154.17
Ioannes cur in Bethabara baptiſauerit 362.10 in quibus regionibus ſit peregrinatus 7.58 miniſterio docendi Euangelium quando functus 187.28.61 quàm acerbè inuectus ſit in Phariſæos 231.23 quam religionis formã inchoauerit 363.44 quas habuerit reuelationes. ibid.48
Ioannes Baptiſta quibus & cur teſtimonijs ornatus 355.16 eius uita integrè. ibid. quid contulerit ad inſtaurationem Eccleſiæ 11.42 quid ſua prædicatione effecerit 15.4 eius perſecutores qui. ibid. quando & cur in carcerem coniectus 300.1 & 365.49 quàm diu ibi detentus fuerit 17.56 quando decollatus 311.38
Ioannis Baptiſtæ actiones in regimine Eccleſiæ Chriſti 268.18 autoritas & uirtus in adminiſtranda functione 15.37.47 diſcipuli cur ad Chriſtum ablegati 364.20 doctrina 256.19 eſca 250.27
Ioannis exultatio in utero matris ad Mariæ ſalutationem 275.35 functio in tres partes diuiſa 358.49 incarcerati legatio qualis, & quãdo ad Chriſtum facta 309.14 quomodo eum turbæ commendauerit Chriſtus. ibid. eius natiuitas miraculoſa. 355.50 & 356.28 inde. ipſius oſſa diſperſa & recollecta cremaſſe paganos quis narret 18.17
Ioánis prædicatio de Chriſto iam præſente 25.17 teſtimonia de Trinitate 34.53 uocatio immediata quo tempore facta 358.21 miniſterij eius ſumma à quibus comprehenſa. ibid.33
Ioannem cur oderint Iudæi 259.31 phariſæi 230.26 quibus encomijs ornauerit eum Chriſtus 365.23
in Ioanne quanta lux fulſerit 297.59

Ioannes

Ioannes Zebedæi F. apoſtolus 307.55 ubi ad miniſterium Apoſtolicum uocatus 9.41 & 300.31 quomodo euangelium ſuum ordiatur, & concludat 41.57.61
Ioas, cur Ochoziæ filius 281.6
Ionæ typus 106.43
circa Iordanem Chriſtus eccleſiam uerbo uocauit 8.11
Ioazarus Boethi F. Pontificatu cur motus 263.34
Ioſeph 181.6
Ioſeph ab Arimathia, membrum eccleſiæ 181.9 eius hiſtoria & uita 372.47 fides quanto clarior quàm Apoſtolorũ 5.32 pietas in Chriſtnm defunctum 342.16
Ioſeph ciuis oppidi Nazareth 8.47
Ioſephus membrum ueræ eccleſiæ 262.15 quomõ cum Chriſto & Maria ſeruatus 199.55 putatiuus Chriſti pater 43.28
Ioſephi, cui Maria deſponſata erat, uita 369.60 eius honor, quòd pater putatiuus Chriſti fuerit 370.32 cogitationes uariç de Maria prægnante 277.20
Ioſephi, & non Mariæ genealogiam cur potius annotauerint Euangeliſtæ 279.23 eiuſdem genealogiam Matthæus texuit 282.44
Ioſephi hiſtorici teſtimonium de Chriſto 353.56 narratio de Eſſæis 232.54 de Hieroſolymis locus 5.42 de Ioannis captiuitate narratio 16.44 narratio de morbo & interitu Herodis Antipatri 22.10
Ioſephus cognomento Cayphas Pontifex 263.48
Ioſue quo miraculo duxerit Iſraelitas in terram promiſſam 362.11
Ira Dei finis falſæ eccleſiæ 182.54 peccati pœna 74.7 pœna maledictorum in inferno 224.44
Iracundię moderatores apud Eſſæos 234.2
Irenæi locus de annis Chriſti 348.52
Iſcariotes quid 375.51
Iſmael Fabi F. Pontifex 263.43
Iſraelitarum à Moſe ex Aegypto eductorum ſedes 3.31
Iſraelitas cur cõſeruauerit, & ab exilijs ante Chriſtum reduxerit Deus 4.1 cur tantis miraculis in terrã ſanctam duxerit Deus 362.19
iter Chriſti poſtremum uerſus Hieroſolymam 317.43
de Itinere ſabbati traditio 245.7
Iubilæi præco Ioannes 362.50
iubilæorum numeri cum ætate Chriſti conuenientia 296.46
Iudas & Matthias præceptores x l. ſcholaſticorum ab Herode crematorum 21.46
Iudas Galilæus ſeditioſus 236.38 eius dogma. ibid.
Iudæ Machabæi tempore dedicatio inſtituta 244.20
Iudæ ſceptrum quando ſublatum 49.39
Iudas Iſcariotes apoſtolus 307.59 hoſtis Chriſti 18.59 & 197.50 an interfuerit cœnæ 378.4 quando à diſcipulis ad principes ſacerdotum diſceſſerit 328.51 quomodo hoſpitium ſatanę factus 76.30 quorum hominum imago 379.43
Iudæ Iſcariotis uita & hiſtoria 375.47 exemplum 109.5 hypocritica auaritia 323.42
Iudæ confeſsio cum publicani collata qualis 161.7
Iudæ deſperantis hiſtoria 337.24 impudentia in menſa Chriſti 329.57 in oſculando Chriſto 334.54
Iudam cur uocauerit Chriſtus, cum proditor futurus eſſet 376.11
Iudææ præfecti ex Roma dati qui 14.56
Iudæam cur delendam diuinitus dixerit Chriſtus 79.14
in Iudæa tantum naſcitur balſamum, ſecundum Plinium 7.41
Iudæi perſecutores Chriſti 197.60
Iudæorum animi ad res nouas attentandas 13.3 cæcitas 320.61 cæcitas in ueteri Teſtamento 25.3
Iudæorum gens cur diſsipata 6.30 qua occaſione facta in tres ſectas diuiſio 227.43
Iudæorum nobiles ab Herode concluſi in locum Hippodromum 22.50
Iudæorum obmurmuratio ad concionem Chriſti, Ioan. v i. ca. 165.50 obſtinatio à prophetis prędicta 261.41 (16.38
Iudæorum prærogatiuæ
Iudæorum Ioan. v & v i cap. ſcandalum 208.61 & 209.1 & inde. ſectæ ſiue hæreſes tempore Chriſti 227.20
Iudaica gens cur excindẽda fuerit 195.4
Iudaici populi ſtatum peſſimum typis depingit Chriſtus 262.28
iudex quis futurus in extremo iudicio 218.48 cum ſingulari maieſtate uenturus. ibid. 58
iudex ſummus in Eccleſia quis 179.31
iudicandus cur nõ ſit proximus 145.54
iudicandi poteſtas de doctrina quauis, Eccleſiæ tradita 179.5
iudicare aut damnare alios temerè, peccatum in v i i i præceptum 130.24
Iudæis autonomia politici regni prorſus adempta 264.7
iudicium ſimul exequentur angeli 68.2
iudicium extremum futurum ubi doceat Chriſtus 218.20 eius tempus. ibid. locus. ibid. 38 iudex. ibid. 48 ad eius diem quomodo inſtruat ſuos Chriſtus 220.58
iudicij extremi forma, proceſſus & finis 328.8 forma & progreſſus 219.19 regula iuxta quam feratur. ibid. 60 finis 220.38
in Iudicium non uenire, effectus iuſtificationis 107.47
iudicia à Chriſto ſancita 213.48
iudicia ciuilia quatenus detrectauerit Chriſtus 270.3
iudiciorum forma in concione Chriſti tradita 302.52
in Iudicijs quales ſint Eſſæi 234.50
C. Iulius Cæſar 21.35 quando Monarchiã quartam conſtituerit 381.25
iuramentis & nomine Dei temerè abuti, peccatum in i i præceptum 127.29
iuramentis reuerenter uti opus i i præcepti 126.58
iuriſdictio ſuperior Iudęis abrepta 264.26
iuſiurandum uitant Eſſæi 234.5
iuriſiurandi Herodis religio 17.26
ad Iuſtificandum humanũ genus quæ cauſa impulerit Deum 98.59
iuſtificare, uerbi ſignificationes uariæ 94.61 & 95.1 & inde. quid ſit in doctrina de remiſsione peccatorum 95.25 quæ habeat æquipollentia 96.4
iuſtificare ſeipſum quid 81.16
iuſtificari homines gratis 101.33
iuſtificatio coram Deo quibus non contingat 105.60
iuſtificatio ſeu meritum Chriſti, quod eſt remiſſio peccatorum, quomodo applicetur 102.60 quibus 103.61
iuſtificationis cauſa efficiens Deus 110.1 formalis 100.56
de Iuſtificationis cauſis quid docuerit Ioannes Baptiſta 359.45
iuſtificationis effectus atque fines 106.51
iuſtificationis in debitoris ſerui typo, cauſa efficiens 110.1 formalis & ordo. 13. effectus. ibid. 21
iuſtificationis ratio omnibus temporibus una & eadem 160.12 quomõ eam declaret Chriſtus 321.23 eius typus 315.53
iuſtificationi quæ ſint contraria 108.40
de Iuſtificatione hominis peccatoris coram Deo 94.43
in Iuſtificatione Chriſtus uniuerſalem inculcat 102.43 quem ordinem ſeruet Deus 104.39
iuſtificati quatenus immunes à lege morali 194.47
iuſtificatorum exempla 102.3 opera non planè perfecta, ut legi ſatisfaciant 134.3
iuſtificatos tantum poſſe opera bona præſtare, ubi doceat Chriſt⁹ 132.11
Iuſtini locus de Magis 287.56
iuſticia coram Deo quid,

ex

ex Phariſæorum doctrina 229.10
Iuſticia Eſſenorum 236.9
iuſticia ſacrificij Chriſti 169.36
iuſticia in iudicio Dei conſiſtens, effectus euangelij 90.39
iuſticia peccatoris coram Deo, quid 97.42 in ea comparanda labor totus Trinitatis. ib.51
iuſticia Phariſæorũ quid, ex doctrina Chriſti 99.44 & 301.3
iuſticia ſcribarum & phariſæorum iuſtificationi contraria 108.41
iuſticia, remiſsio peccatorum, ſalus, gratia, beatitudo, ubi ſint æquipollentia 96.6
iuſticia uera quæ 301.4
iuſticiæ applicandæ cauſa inſtrumentalis 103.1
iuſticiæ Chriſti imputatio, effectus iuſtificationis 106.58 qui eius non capaces 150.47
iuſticiæ coram Deo ualentis cauſa materialis 100.11
ad Iuſticiæ normam quomodo conditi homines à Deo 83.55
iuſticiæ propriæ confidentes, in inferno futuri 224.11
iuſticiæ propriæ perſuaſione inflari, contrariũ conuerſioni ſalutari 151.27
iuſticiæ propriũ quid 109.33 uariæ ſignificationes 94.41 & 95.31
iuſticiam acceptam poſſe excuti peccatis, ubi probetur 108.60 quo inſtrumento nobis applicemus 103.35
iuſticiam hominis coram Deo eſſe meritum Chriſti, in utroq; teſtamento docetur 26.12
iuſticiam peccatoris qua ratione comparauerit Chriſtus 98.9
iuſticiam quam Deus exigit ſibi ipſi adſcribere, iuſtificationi contrariũ 108.44
Iuſticiam quomodo Chriſtus definiat 83.35
iuſticiam ſanguine Chriſti partam conferri à Patre Filio & Spiritu ſancto 98.32
de Iuſticia corã Deo quid docuerit Chriſtus 269.7
de Iuſticia operum opinio à Ioanne taxata 360.10
iuſticiarij euangelij non capaces 88.42
iuſtus & miſericors Deus unde probetur eſſe 33.55
iuſtus uocabulum quam uariè uſurpetur 94.31 & 95.32.46
iuſti qua re ſimus 26.52
Iuuenalis epiſcopus Hieroſolymorum 369.23
Iuuenci uerſus de donis Magorum 289.30

L

LAbem originalem æterna damnatione dignam eſſe, niſi fiat remiſsio 75.53
laborantibus & oneratis applicari meritum Chriſti 104.9
labores Ioannis in aula Herodis 361.20
lachrymas cur fuderit Chriſtus conſpecta ciuitate 324.9
lapſis quibus applicetur meritum Chriſti 104.28
latronis exemplum 102.5 & 105.56 & 117.33 & 88.37 & 99.43 contritio 149.45 fides & confeſſio de Chriſto in cruce edita 341.6
in Latronis iuſtificatione, ordo 112.8
latrones cum Chriſto crucifixi 340.19
latronibus ad Chriſtum confugientibus applicari meritum Chriſti 104.27
Lazarus Marthæ & Mariæ frater per Chriſtum reſuſcitatus à mortuis 6.38 & 53.38 & 374.59 mẽbrum Eccleſiæ 181.8
Lazari defuncti & reſuſcitati hiſtoria 318.57 & inde
Lazarum cur interficere cogitauerint principes ſacerdorum 20.45
de Lazaro & diuite narratio Chriſti 214.56
Lebbæus cognomento Thaddæus Apoſtolus 307.57
legatio Iudæorum ad Ioannem quando facta 297.47
Legiſlatoris ueneratio apud Eſſæos quanta 234.53
Lentuli ad Tyberium Imperatorem epiſtola de Ieſu Chriſto 354.34
leproſus uerbo mundatus à Chriſto 53.21
leproſi fides 303.54
leproſi in templo iudicati 240.19 abſtinuerunt ab hominum congreſsibus. ibid. 25
leproſi nouem quomodo gratiam Chriſti amiſerint 76.32
leproſi decem ubi ſanati 322.7
Leuitæ 254.3
Leuitæ ſauciatum hominem prætereuntis exemplum 82.57
Leuitarum officia 255.44
lex de bonis publicandis apud Eſſæos 233.6
lex, iuſtificationis effectus 108.13
lex Moralis quid 78.36 quatenus abrogata dicatur 79.28
lex Moſaica in quas ſpecies diſtinguatur 77.52
lex qualem hominis naturam requirat 80.20 quando omnia decreta diuinitùs propoſita ſignificet 77.31 quas comminationes proponat non ſeruantibus obedientiam integram 81.23
lex quid operetur 93.45 quid requirat 228.61 ubi promulgata 92.53 naturaliter nota aliquo modo. ibid.
ſine Legis cognitione quę regnent 84.13
legis concio in utroque teſtamento 26.9 conſtantia 83.60 opera traditionibus humanis anteponenda 85.5
legis doctrina Iudæis amiſſa 259.6 effectus 109.50 eius erga nos nulla miſericordia 318.42
legis & Euãgelij diſcrimẽ 92.40 de eodem doctrina Ioannis 359.39
de Legis fine atq; effectu promiſsiones cõditionales 81.4
legis genuina ſentẽtia quæ 80.1 impletio 51.18 & 52.2 qualis ſatisfactio 100.17 impletionis finis quis 93.21 eius promiſsiones conditionales. ibidem
legis moralis definitio 79.45
legis miniſterio excitari contritionem 149.48 & 150.8
legis Moſaicæ abrogatio quò pertineat 180.18
de Legis officio & uſu, doctrina Chriſti 83.53
legis perfectæ obedientiæ tribui uitam & iuſticiã 81.18 præmiũ cur inculcauerit Chriſtus 97.38 eius ſatisfactionem quę dicta prædicent 89.45
legis ſententiæ certæ ac fixæ 83.4 uaria ſignificata 77.24 eius zelo falſo flagraſſe Phariſæos 230.24
legi cur ſe ſubiecerit Chriſtus 285.34 quæ ſint contraria ei 85.14
legẽ Dei in Eccleſia Chriſti ſemper debere ſonare, ubi doceat Chriſtus 83.30
legem de externa tantũ diſciplina intelligere, ueræ cõuerſioni contrarium 151.31
legem & euangelium non eſſe confundenda 94.7
legem humanis uirib. poſſe impleri, ſentire, nota falſæ Eccleſiæ 181.52
legem non aboleri euangelio, ubi doceat Chriſtus 93.55 omnino fieri oportere, ubi doceat Chriſtus 81.40 à nemine poſſe præſtari. ibidem
legem quomodo ex ueteri Teſtamento adnunciet Chriſtus 25.9 quomodo impleuerit Chriſtus 83.50
legem uiribus naturalibus impleri poſſe, doctrina phariſæorum 228.5
de Lege & euangelio quæ dicta cõcionentur 29.25
à Lege morali quatenus immunes nos fecerit Chriſtus 194.47
de Lege Phariſæorum doctrina 229.59
leges cæremoniales quid 78.16 forenſes & cæremoniales prorſus abrogatæ 79.22 forenſes quid 77.57 Moſaicæ operibus Chriſti impletę & finem ſuũ conſecutæ ſunt 78.60
de Legibus diuinis in genere 77.23
legiſperitus Lucæ x quando Chriſtum tentauerit 318.27
liber Nicodemi de paſsione Domini apocryphus 372.41
libri de infantia Chriſti ſuperſtitioſi 294.29
libri ueteris Teſtamenti à Chriſto & euangeliſtis citati qui 25.48
liberatio ab inimicis, effectus iuſtificationis 107.14 euangelij 91.31
liberationem ex periculis & à morbis, impetrare oratione 143.44
liberationum miraculoſarum exempla 199.54

libe-

Digitized by Google

liberi quando obedientia erga parentes liberentur 212.34
liberorum erga parentes officium 212.22
liberos procreare coniugij finis 211.46
liberrimè agere Deum in creaturis, abſq; cauſis ſecundis 65.25
libertas à lege Moyſi, ſecũdus gradus libertatis Chriſtianæ 194.45
libertas Chriſtiana in quibus rebus non conſiſtat 193 50
libertatis Chriſtianæ gradus in quibus conſiſtat 194.29
libertas Eccleſiæ in traditionibus humanis 180.11
libidinis flammę coniugio contrariæ 211.54
ligans clauis Eccleſiæ tradita 117.46
ligandi qui ſint 158.33
ligationis ſiue excommunicationis exẽpla 158.1
ligationi ueræ quæ ſint cõtraria 159.17
Lithoſtrotos locus 339.18
loca tantum duo aſsignari à Chriſto, quò perueniãt homines poſt mortem 225.49
loculi Iudæ traditi 376.21
locuſtę quę cibum prębuerint Ioanni 250.28 & 364.56 earum myſterium 365.3
λόγος ob quod officium dicatur Chriſtus 28.51 quomodo apud Baſiliũ & Auguſtinum accipiatur 56.51
λόγος ſeu uerbum cur dicatur à Ioanne Chriſtus 56.37
λόγον apud Deum fuiſſe quid 38.30
lotio externa quid ſignificet 156.28.32
lotio pedum quando à Chriſto facta 330.36
lotionem ſingularẽ quam celebret Chriſtus 249.35
lotionibus crebris uſi Iudæi 249.20
Lucas quid peculiare habeat in texenda genealogia Chriſti 281.24
Lucæ & Matthęi conciliatio in genealogia Chriſti 281.35
lucerna ſuper candelabrũ poſita 187.42
Lucidi diligens ſupputatio temporum 343.7
luctæ cum morte, quas Chriſtus ſuſtinuit in horto, quid teſtentur 333.50
luna cur condita 64.52
lunaribus annis quatenus utantur Iudæi 349.37
lunaticus quando à Chriſto curatus 315.22
lux mundi Chriſtus dictus 57.39
lux mundi 187.42
lucem mundi cur ſe uocet Chriſtus 52.29
Lutheri narratio de hebdomadib. Danielis 350.29
luxus in ueſtitu, peccatum in VI pręceptum 129.44
λύτρον, quale fuerit mors Chriſti, 21.6

M

MAcedones quamdiu regnauerint 352.53
Macheruntis oppidi ſitus & celebritas ex captiuitate & decollatiõe Ioannis Baptiſtæ 16.50
Macrobij locus de Auguſto & Herode 13.20
Magdali oppidi ſitus 9.46
in Magdala, Eccleſia Chriſti 9.44
Magdalenæ exemplum 102.4
Magi 181.6 en reges 287.48 & eorum nomina. ibid. apud quos famam Chriſti exhibiti ſparſerint 7.14 qua occaſione euocati ad quærendum regem Iudæorum 286.30
Magi quomodo ſeruati 199.61 quoto poſt natiuitatẽ die ad Chriſtum uenerint 289.12
Magorum de Meſsiæ Ieſu præſentia, teſtificatio 47.30 hiſtoria 10.46 & 12.53 & 13.6 inueſtigatio quid ſit teſtificata 45.56 ritus adorandi Chriſtum 245.28
Magiſter quis apud Iudæos 254.21
magiſtratus Deus 33 euangelio Chriſti non abrogatus 213.38 ad eius officium pertinentia comprobat Chriſtus. ibid. 47
magiſtratus ex Roma in Iudæam miſſus, hoſtis Chriſti 19.1
magiſtratus templi quis 254.43
magiſtratus politici officium abrogare, regno Chriſti contrarium 186.20 eius poteſtas non infinita 214.15 officium. ibi. 26 contra officium eius quæ ſint. ibid.
magiſtratui etiam ethnico paruiſſe Iudæos 250.55
magiſtratui non ſatisfacere, peccatum in IIII præceptum 124.46
magiſtratum politicum euangelio non aboleri. 193.57 & 194.4
magiſtratibus dare ſuum, opus IIII præcepti. 128 35
magiſtratib. ethnicis quatenus obedire debeant Chriſtiani 214.4
Magneſia terræmotu concuſſa 380.28
Malcho auriculã reſtituit Chriſtus 53.36
maledictorum anima cum corpore in inferno futura. 224.30 ibidem pœnæ 224.43
malefici cuiuſdam ſingulis annis dimiſsio ad feſtũ Paſchæ quomodo recepta apud Iudæos 338.39
maleficum dimittendi conſuetudo apud Iudæos. 243.49
malus pro diabolo 72.9
mammonæ deditum eſſe, peccatum in VII præceptum 130.2 eidem ſeruire, peccatũ in I pręceptum 126.7
mandatum, cauſa orandi. 143.48
ob Mandatum Dei bona opera pręſtanda 134.40
de Mandato ſummo, quæſtio Chriſto propoſita 326.17
manifeſtatio Chriſti tertia ubi & quibus facta 347.8
manſuetudo erga ipſos hoſtes, in cruce exercenda 200.43
manſuetudo opus V præcepti 128.61
manus arida integritati reſtituta 53.26 & 307.27 & 310.7
ob Manus illotas quando Apoſtoli reprehenſi 313.10
Marcus præfectus Iudææ. 14.56
mare Galileæ, Chriſti nauigationibus clarum 9.37
maris tẽpeſtas ſedata 305.11
in Mari ambulat Chriſtus 53.27 quando 312.1
Margaritæ cur impœnitentibus non proſtituendæ 302.59
Maria 181.7
Maria Cleophæ, ſoror Mariæ uirginis 375.34
Maria Iacobi 343.54 & 354.52 eius hiſtoria. 375.26
Maria mater Domini 47.12 & 43.25 & 44.60 ſola 277.47 ab angelo ſalutata 274.15 de tribu Dauid eſſe oſtenditur 279.31 & inde
Maria in Nazareth quomodo educata 8.43 mẽbrum ueræ Eccleſiæ 262.15 quàm diligenter leges Iudæorum obſeruauerit nato iam Ieſu 285.25 quomodo Ioſepho deſponſata 366 48 ubi ſit potiſsimum uerſata 367.6 ſpectatrix crucifixiõis Chriſti 340.49
Mariæ à Gabriele ſalutatæ hiſtoria 367.20 iter ad Eliſabetham. ibid. 34 cantio. ibid. 51 puerperium 368.29 canticum & confeſsio beneficiorum Dei 275.57 de Meſsia teſtimonium 45.21 dolor ob amiſſum filium 292.45 epiſtola ad Ignatium qualis 369.43
Mariæ fides 368.61 caſtitas 369.14 obitus, ibid. 17 de figura corporis eius, ex Nicephoro 369.28 genealogiam Lucas texuit 281.43 iter ad Eliſabethã 275.10. 367.34 quãdiu ea ibi manſerit 276.32 oblatio pro purificatione 238.53 peccatum cum Euæ peccato collatum 294.16
Mariam matrem Domini ex familia Dauid fuiſſe, rationes 366.23
Maria Magdalena 343.54 & 344.51 & 345.6
Mariæ Magdalenę hiſtoria & uita 374.9
Maria ſoror Marthæ & Lazari 6.38 membrum Eccleſiæ 181.8 quando inũxerit Chriſtũ 323.41
Marię & Marthę uita 374.28
Mariamne coniunx Herodis 265.59
Mariamne Ariſtobuli filia, tertia uxor Herodis 266.4.12 & 266. 9.12
Martha ſoror Mariæ & Lazari 6.38 membrũ Eccleſiæ 181.8
Marthæ & Marię uita 374.38
Marthæ teſtimonium de Chriſto Meſsia 48.19 & 41.59

Digitized by Google

Marthaca Herodis t uxor 266.18
Martinus 380.13
mater filiorũ Zebedęi quãdo Chriſtum acceſſerit 423.18 unde errorem ſuũ de Meſsia acceperit 228.42
matres Chriſti quæ 310.42
Mathematicos & magos Italia pellendos eſſe, lex quando lata 382.26
Matthias & Iudas præceptores 21.46
Matthæus publicanus Apoſtolus 307.56 ubi ad miniſterium Apoſtolicum uocatus 9.42 & 188.19 & 306.5.
Matthæi & Lucę conciliatio in genealogia Chriſti 281.35
matrimoniũ caſtè colere, opus VI pręcepti 129.26
in Matrimonijs contrahẽdis externi ritus à Chriſto nõ improbati 211.22
per quę Media detur ſpiritus ſanctus 63.30
per quæ Media Deus operetur conuerſionem hominis 148.59
Megæchiero terræmotu concuſſa 380.29
mendacia, peccata in VIII præceptum 130.19
mendaciorum tetrorum artifex & promotor diabolus 70.30
mendici ad fores petierũt eleemoſynas etiam apud Iudæos 251.1
mendici ad portam templi iacère ſoliti 240.9
menſurarum quarundam mentio 250.36
mercatores in templo 260.58 quæ uenalia habuerint in templo 239.5
mercaturæ nullus uſus apud Eſſæos 233.29
mercenarium eſſe, contrarium miniſterio 193.17
meritum Chriſti obiectũ fidei 115.26
meritum Chriſti ſeu iuſticia quibus applicetur 103.58
merſio in aquam, quid ſignificet 156.30
in Meſopotamia, eccleſiæ Chriſti locus 11.19
Meſsias Iehoua dictus 46.12 qualis in propheticis monumẽtis promiſſus. ibid.
Meſsias quale nomen Filij Dei 55.57 baptiſatus & quaſi ordinatus ad ſuũ miniſteriũ à Ioanne 363.14 filius Abrahæ & Dauid cur dict? 46.6 qualis doctor, ex doctrina Ioannis Baptiſtæ 359.24 ad quid exhibitus 51.12
Meſsias cur paſſurus & moriturus 46.32 in Scriptura ueteris Teſtamenti adumbratus 24.15
Meſsiæ cauſa finalis, cur uenerit, & quod ſit officium, & beneficia ipſius 50.54 cõceptio quando & quibus miraculis facta 273.49 & inde
Meſsiæ conceptionem & natiuitatem iuuare, opus ſpiritus ſancti 61.44 in ſtabulo natiuitas facta 278.26 eius tempus. ibid. 54 & 368.29 & inde. eadem ad quæ alligata 3.47 & cur. ibidem
Meſsiæ noticiam & fidem in ipſum, in cordibus hominum accendere, opus ſpiritus ſancti 61.40 officium 293.38 opera 46.20 ex ca. LIII Eſaiæ. ibid. 41
de Meſsiæ officio, actionibus & beneficijs, Danielis prophetia 349.7 & inde
de Meſsiæ officio quid docuerit Ioannes 295.12
Meſsiæ periphraſi qua utantur diſcipuli 58.48 regnum quale 276.58 opera. ibid. 61 ſubſtantia 45.59
de Meſsiæ ſubſtantia, doctrinã Iudęi amiſerunt 158.10
Meſsiam aliquem eſſe uenturum, cunctis Iudæis notum fuiſſe 45.18 uerum quoq; Deum futurum, teſtimonia prophetarum 46.9 uenturum fuiſſe, omnibus credentibus notum 271.55
de Meſsia duæ quęſtiones in populo Dei 50.12
de Meſsia quæ ueteris Teſtamenti teſtimonia allegata ſint in Nouo 45.38 quid de eo ſenſerint Phariſæi 228.29
de Meſsia uenturo præcipuæ prophetiæ 272.8
meſsis quando in Iudæa fieri ſolita 306.54
μετανοίας uocabulum apud Euangeliſtas 149.17
metreta quantum contineat 249.31 & 298.43
milites & turba promiſcua Matth. XXVII hoſtes Chriſti 19.5
milites quomodo cum Ieſu egerint 339.34
militum fuga à ſepulchro 343.61 pecunia conductorũ mẽdacia de Chriſto excitato ex mortuis 345.50
Mina, aliàs libra Romana. 251.60
miniſterium quale & quomodo ſanciat Chriſtus 28.60 & 56.47 quo pacto 148.12 uniuerſale in nouo Teſtamento inſtitutum 27.17 miniſteriũ Chriſti iucundiſsimus Iubilæus 296.50
miniſterium Eccleſiaſticum à ciuili potentia diſcernendum, ex ſententia Chriſti 190.42
miniſterium euangelicum ſiue Eccleſiaſticum, an ſit 186.28 quid ſit. ibid. 39 quotuplex. ib. 46 à Deo eſſe. ibid.
miniſterium uerbi magni facere, & pios miniſtros alere, opera III præcepti 128.4
miniſterium uniuerſale ubi, quãdo & quomodo à Chriſto ordinatum 347.38 eius publicũ officium 294.44 conſeruatio & propagatio 65.22
miniſterij euangelici autoritas & dignitas 192.6 & inde. effectus. ibid. 35 gubernator ſpiritus ſanctus 61.61 inſtitutio fructus ſacrificij Chriſti 169.56
miniſterij Iohannis curriculum 366.17 ſumma 358.33 diuiſio in tres partes. ibid. 49
miniſterij ordinatio unam & perpetuam formam iuſtificationis præſcribit 106.48 duratio uſque ad finem mundi 191.15 res quæ 188.36
miniſterio cui perpetuò ſe adfuturum promiſerit Chriſtus 30.19
miniſterio obedire, nota Eccleſiæ 174.43
miniſterio publico euangelij quæ cõtraria 193.10
miniſterium docendi debere eſſe publicũ 190.8
miniſterio Euangelij publico quales perſonæ tempore Chriſti functę ſint 187.22
in Miniſterio ſuo quandiu uerſatus Ieſus 348.49
miniſtri euangelij ad quas res alligati 188.42 rebus neceſſarijs ſuſtentandi 191.1
miniſtri pontificum quomodo cũm Chriſto uincto egerint, & adhuc agant 336.40
miniſtrorum uerbi appellationes 187.35
miniſtrorum uita impia, miniſterio cõtraria 193.22
miniſtris euangelij licitũ ſtipendium debitum accipere 191.1
miniſtros idoneos eligendi, & falſos deponendi poteſtas penes Eccleſiam 180.21
miniſtros ſimul cum uerbo ſpernere, nec fauere rebus neceſſarijs, miniſterio euangelij contrarium 193.26 peccatum in III præceptũ 128.20
minuta duo quid 251.39
miracula Chriſti calumniari, miraculis contrarium 205.17
miracula Chriſti, præludia ſui operis in paſsione complendi 53.50 duplicia in hiſtoria euangelica 202.39 fide ea perfici 121.41
miracula in hiſtoria Chriſti comprehenſa 379.52 Meſsiæ propria, à Chriſto edita 53.18
miracula noui quàm ueteris Teſtamenti plura & illuſtriora 26.57 quæ nã habeat Eccleſia 178.38 quare ea doctrinæ ſuæ adiũxerit Chriſtus 303.45
miracula, ſeu miraculoſa potius facta Ioannis 364.27
miracula uera à falſis, in quibus cauſis differant 205.34
miraculorum cauſa efficiens 202.46 catalogus eorum quæ Chriſtus præſtitit. ibid. & inde. eorum fines 203.61 definitio 202.36
miraculorũ falſorum cauſæ, efficiens, formalis & finalis 205.36
miraculorum Meſsiam declarantium doctrina Iudæis ignota 258.39
miraculis Chriſti probari, Ieſum eſſe Chriſtũ 48.57
miraculis Chriſti quæ ſint contraria 205.17
miraculis fidem excitari in hominibus 114.37
miraculoſum ieiunium Chriſti 146.10 (46.4
Miriam ſoror Moſi uirgo
miſericordia Dei 100.3 gratuita obiectũ fidei 115.26
miſericordia opus V præcepti 129.2

Digitized by Google

mittere aliquem ad certas operas quid 36.4
modeſtia & humilitas Iohannis baptiſtæ 360.48
mœchari, peccatum in VI præceptum 129.30
Mœſia quando à Dacis & Sarmatis uaſtata 382.25
Moloch, aliàs Saturnus 223.1
monarchia quarta quando conſtituta 381.27
monetæ uſus apud Iudæos 264.23
monetarum uariarum uſus apud Iudæos 251.10
de Monte quando concionatus ſit Chriſtus turbę 300.46
monumenta apud Iudæos qualia 248.53
moralia opera ceremonialibus præferenda 84.50 & 131.13
moralis lex quid 78.36 eius ubi Chriſtus mentionem faciat. ibid. quatenus abrogata 79.28 omnium grauiſsima lex à Chriſto impleta 77.36
morbus Herodis Antipatri 22.10
morborum fons, peccata 305.56 uaria genera, peccati pœnæ 74.41
morbos an ſenſerit Chriſtus 292.2
morientibus ubi adeſſe dicantur angeli 67.51
mors peccati pœna 74.49 quæ immortalitate melior, ſecundum Eſſæos 235.19
mors ſomnus dicta Chriſto 217.18
mortis morſus quomodo Chriſtus in cruce ſenſerit 341.23
mortem non uidere, effectus iuſtificationis 107.52
mortui quomodo reſuſcitati à Chriſto 53.37
mortuorum oſſa quando per totum templum diſperſa 261.14
mortuorum reſurrectio certò futura 216.36
à Mortuis neminem redire & concionari 214
mores alij in populo Iudaico uſitati 249.17
Moſaicæ legis ſpecies 77.52
moſaici ſtatus exhibito Meſsia abrogatio 11.50
Moyſes quam religionis formam compoſuerit 363.42 quando narrationem ab exordio mũdi contexere cœperit 56.20 quid monſtret in lege 93.5
Moſes tantum receptus à Sadducæis 231.45
Moſis ieiunium 247.3 lex quando abrogata 351.43 nomen apud Iudæos 79.56 panis cur non uerus 165.19 politia quando aboléda fuerit. 25.21
Moſthene urbs Aſiæ terræ motu concuſſa 380.29
motus interiores à Spiritu ſancto excitati, ubi per Spiritus uocabulũ ſignificentur 59.9
motus ſpirituales excitare, & inſpirare, opus Spiritus ſancti 62.26
Mulier à Satana alligata XVIII annos 69.53
mulier unguento precioſo perfundit Ieſum 328.40
mulierculæ cum Chriſto ad fontem colloquium 299.42
mulieris parturientis ſimile 332.49
mulieris peccatricis Lucæ VII exemplum 105.53 hiſtoria quando facta 309.48 contritio 149.40 & 150.22 in ipſius iuſtificatione, ordo III.46
mulieris profluuio liberatæ quam hiſtoriam recitet Euſebius 10.20
mulieres deplorãtes Chriſtum crucifigendũ iam 339.56
mulieres quæ à longè ſteterint Chriſto pendente in cruce 341.60
mulieres quàm fuerint ſolicitæ ut Ieſum ſepultũ ungerent 343.44
mulierum quarundam cur mentio fiat in genealogia Chriſti apud Mathæum 280.58
mulierum uiſo angelo in monumento Chriſti pauor 344.20
mulieribus cur primùm renunciata reſurrectio Chriſti 344.30 ſe cognoſcendum præbet Chriſtus 345.28
mundus quid paraphraſi Scripturę ſignificet 99.56
mundi autor Deus 64.17 materia an ſit. ibid. 33 finis quis à Chriſto deſcribatur. ib. cur à Deo ſit conditus 64.40
pro Mũdo, nõ pro ſe Chriſtum mortuũ eſſe 51.44
mundum ex nihilo productum eſſe, unde liceat colligere 64.36 nõ extitiſſe ab æterno, ubi Chriſtus probet 64.10
murmurare aduerſus Deũ iuſtificationi contrariũ 108.49
mutationes in Imperijs politicis ſub aduentum Chriſti 381.22
Myrrhæ allegoria 289.28
Myrrhina terræmotu concuſſa 380.30
myſteria regni cœlorũ, Euangelij appellatio 92.33

N

NAbuchodonoſor per quem ſpoliauerit templum Hieroſolymitanum 237.31
Nabuzardas militiæ princeps regis Nabuchodonoſoris 237.33
Naim ciuitas quo miraculo Chriſti clara 309.7 & 9.49
Nathanael quomõ Chriſtum cognouerit 298.12 eius hiſtoria & uita 373.16 teſtimoniũ de Chriſto Meſsia exhibito 48.1
Natiuitas Chriſti quomodo facta 43.8
circa Natiuitatem Chriſti quæ miracula acciderint 379.58
naturarũ duarum in Chriſto unio quę facta 50.20
naturarũ duarum in Chriſto unionẽ manere poſt glorificationem 43.53
naturæ noſtræ corruptio quanta 75.5 (8.55
Nazareth quid ſignificet
Nazaretha minor & maior 298.21
Nazarethæ & Bethlehem diſtantia 278.20
nazarethæ cur habitauerit Maria 273.58 ibi quomodo tractatus Chriſtus, docens in ſynagoga 299.53
in Nazareth cur à puerò debuerit Chriſtus educari 13.53 quæ ibi Eccleſia Chriſti 8.41 miracula. ibid.
Nazarethanorum impia ingratitudo in Chriſtum 20.8
Nazaræi hæretici 237.5
nazir quid 291.5
neceſsitas noſtra ſumma, cauſa orandi 143.58
neceſsitatis ieiuniũ 146.23
neſcire Scripturas, & uirtutẽ Dei, reſurrectioni contrarium 218.12
neutralitas fidei contraria 122.26
Nizephori locus de domo in qua cœnam ultimam habuit Chriſtus 329.30 de Mariæ obitu 369.17 de figura corporis eiuſdem. ibid. narratio de figura Chriſti 354.60
Nicodemus membrum Eccleſiæ 181.8 qua occaſione ad Chriſtum uenerit, & quid ibi audierit 299.15
Nicodemi confeſsio de Chriſto Meſsia 48.11 conſilium de non damnando eo quem lex non damnat 416.26 Euangelium cur Hiſtoriæ huic non inſertum 348.58
Nicodemi fides quando eluxerit 5.31 eiuſdem hiſtoria 155.42 uita 372.8 pietas in Chriſtum defunctum 342.20
Niſan menſis 343.13
nomen Dei amare, diſcere, fouere, propagare, opera ſecundi præcepti 126.29
νομοδιδάσκαλοι 254.9
notitia Dei & uoluntatis eius in cruce exercenda 200.37 non naturaliter nota 34.11
noticia uerbi Dei, atque ipſius Chriſti, proprietas fidei 116.32
nox eius diei quo Chriſtus puer docuit in templo, quo miraculo clara 294.37
numularij in templo 260.58
numulariorum menſæ cur in templo 239.1
nuptiæ à Chriſto approbatę & honoratę 210.57
nuptiarum ritus 247.5.28 typus 325.22
nuptijs quando interfuerit Chriſtus, & quo comitatu 298.20
nuptias faſtidiunt Eſſæi 232.56

O

OBedientia erga miniſteriũ, Eccleſiæ nota 174.43
obedientia inchoata quomodo placeat Deo 133.6
obedientia noua debet iuſtificationem ſequi 123.45
obedientiæ nouæ fructus, iuſtificationis effectus 108.7
obedientiæ inchoandæ regulam oſtendere, legis officium 84.18
obedientiæ nouæ inchoatio effectus baptiſmi 155.35

de

Digitized by Google

de Obediētia noua, quid, & quibus neceſſaria doceatur à Chriſto 151.17
oblatio munerum ad altare 78.31
oblationes ad altare facere quibus non licuerit 239.15
oblationes munerum in gazophylacium fieri ſolitæ 239.56
obſignatio, quòd in ſpem cuiq; donetur meritum Chriſti, fructus cœnæ Dominicæ 163.41
occidere, peccatum in v præceptum 129.9
œcumenicus epiſcopus ſolus Chriſtus 271.12
officia & uſus legis ex doctrina Chriſti 83.53 & 84.5 & inde
officio quomodo differat Iohannes à Chriſto 361.51
oleum probro ducunt Eſſæi 233.11
olei ſcaturigo trans Tyberim orta naſcente Chriſto 380.3
olineti montis à Hieroſolymis diſtantia 348.4
olympias Herodis 1 ex Marthaca filia 266.22
olympicum certamen etiam ab Herode inſtitutum 265.24
oni, locuſtæ genus 365.9
opera bona uera quę 300.51 quomodo facienda 301.32 qui præſtare ea queant 132.6
opera bona debere ſequi reconciliationē ſeu iuſtificationem, Chriſtus docet 123.45
operum bonorum catalogus ex decem præceptis 125.45 definitio 124.48 quis ordo 130.50 dignitas 135.5 de eorum neceſsitate quid docuerit Iohannes 360.3
operibus bonis quæ ſint contraria 136.54
in Operibus bonis quæ concurrant 132.3
opera Chriſti quid declarent 48.58
opera credētium licet mutila, quomodo placeant Deo 132.58 ad quos fines fieri debeant 134.38
opera Dei placentia fructus fidei 121.55
opera electitia operibus Decalogi præferunt Phariſæi 229.40
opera externa poſſe humana induſtria fieri, ubi Chriſtus concedat 131.19 interiora non item. ibid.25
opera Filio Dei attributa quid probent 42.6
opera iuſtificationum non eſſe perfecta 133.33 & 134.3 quos fines tribuat eis Chriſtus 134.24
opera mala à doctrina ſana diſcernenda 193.33
operibus malis quæ dona excutiantur 135.59 quæ mala accerſantur 124.22
opera quę præſtāda 124.52 interiora & exteriora ſimul requiri 125.14
opera Spiritui ſancto attributa quid teſtentur 80.12
operibus humanis ſalus non tribuenda 137.17
operibus renatorum celebrari uult Deus 124.9
bene Operādi facultas effectus Euangelij 192.56
operarij in meſſe 187.36 in uinea quomodo accepti 102.10
opes plurimis remoram eſſe, ne credant in Chriſtum 322.53
orandi cauſæ 143.47
orandi formulæ liberæ 142.5 quibus Chriſtus uſus. ibid.26 geſtibus quibus uſus ſit Chriſtus 142.56
orando quando noctem integram tranſegerit Chriſtus 307.44
orandum eſſe etiam pro alijs 141.1
orare ardenter in publicis congreſsibus, opus III præcepti 127.54
orare in templo cur ſolenne 245.23
oratio cur breuis eſſe debeat 142.37 ad nullū certum locū alligata. ib.42
orationis effectus 143.35
formulam quando tradiderit Chriſtus diſcipulis 319.32
orationem urgendam quo ſimili probet Chriſtus 322.21
orationes fieri ſolitæ in templo 239.44 certis horis. ibid.52 in ſynagogis factæ 241.35
de Oratione quid doceat Chriſtus in monte prædicans 301.37
ſine Oratione quid non poſsimus habere 143.61
circa Orationes qui ritus obſeruati 245.14
ordo iuſtificatiōis 104.39
in Oriente etiam eccleſiā non obſcuram fuiſſe, unde manifeſtum 10.44
originale peccatum 74.57
Oroſius 370.8
oſculum Iudæ 334.55
Oſiander 282.36
oſſa humana in tēplo quando diſperſa 294.41
Oſſeni hæretici 237.5
ouis perditę parabola quò referenda 73.43 & 74.2 imago 83.23 typus 99.10
oues Chriſti ad uocem & doctrinam eius alligatę 179.26
ouibus quibus applicetur meritum Chriſti 104.10
ouiculæ, id eſt Eccleſia quid 317.10

P

PAcorus Parthorū rex 265.5
paganorum in oſſa Baptiſtæ crudelitas 18.17
Palęſtina regio unde dicta 3.30
palæſtinæ deſcriptio 3.25 quomodo in ſacris appelletur. ibid.
palæſtinę regionem quandiu ante Chriſtum tenuerint Iſraelitæ 3.36
Pallade Herodis 1 uxor 266.28
palmetum circa Iericho 7.49
Paneas Cæſarea Philippi dicta 10.28
panis Dei, Chriſtus dictus 58.28
panis Moſis cur non uerus 165.19
panis quid, de quo Iohannis VI diſputat Chriſtus 166.20 & 167.3
panis uocabulo quid comprehendamus orantes. 302.2
pane præberi uerum Chriſti corpus in cœna Domini 27.10
de Pane Dei uiuo quando & ubi habuerit concionem Chriſtus 312.30
panes propoſitiōis 238.22
panibus hordeacis uſi Iudæi 250.21
parabola de agro tritico conſito 180.58 de cœna 180.60 de conuiuio 31.11 de denario 137.30 de nuptijs 30.58 & 180.59 & 247.60 & 106.46 de operarijs in uinea 106.46 de patrefamiliās & denario 137.29 de ſemine 30.3 & 35.61 & 180.58 quando à Chriſto tradita 310.52 de uerriculo iacto in mare 180.58 de uirginibsuz 47.59 dezizanijs 183.17 quando à Chriſto tradita 310.57
parabolis ac figuris cur crebrò uſus Chriſtus 269.18
paracletus, fructus ſacrificij Chriſti 169.41 unde dictus Spiritus ſanctus 62.45 & 64.2
ex Paradiſo in exilium calamitoſiſsimum pulſio, pœna peccati 74.36
paralyticus ſanatus 305.49 curatus à Chriſto abſente 53.21
paralyticum portantium ad Chriſtū fides 121.16
paraſceues dies qui, & cur dictus 243.43
parentes Chriſti pietatis ſtudioſiſsimi 292.9
parentes honorare opus IIII præcepti 128.3
parentes non alere peccatum in IIII præceptum 128.38
parentum officium ergà liberos 212 uirtutes ad liberos pertinere etiam 355.40
parēre ordinationi Dei, coniugij finis 211.3
Parthis locuſtarum cibus gratus 365.11
paruuli hęredes regni Dei 322.36
paſcha an Chriſtus uero die celebrauerit 342.47
paſcha Iudæorum quomodo abrogauerit Chriſtus 243.34
paſcha, præcipuus typus Chriſti 292.18 quartum & ultimū, & Chriſti in eo geſta 329.12
paſcha quid ſignificet 242.30 quanta ſolennitate celebratum. ib.33.42
paſchatis celebrandi conſuetudo antiquata apud Iudæos tempore Chriſti 342.59 feſtum à ueſpere incœptum 329.35
ad Paſcha præparandum qui duo diſcipuli, & quomodo miſsi 329.21
paſchatis ritus cur maximè celebratus 243.26
de Paſchate primo, factis que conſecutis uſq; ad alterū 298.55 de ſecūdo à baptiſmo Chriſti 306.50
paſcha tertiū à baptiſmate (Chriſti 313.1
paſchalis hebdomas 351.38
Paſsio Domini noſtri Ieſu Chriſti ordine deſcripta 333.12 præcipua actio in miſsione Chriſti 52.8

Digitized by Google

paſsionis Dominicæ ſummus fructus 341.50 & 346.55 & 324.32 & 332. 14.39.52 hora & proceſſus 20.16 tempus uerum 342.45
paſsionis præſtitæ ſatisfactionis nomine quæ donet Chriſtus credentibus 54.8
paſtor Chriſti nomen 58. 19
paſtoris pictura 99.10
paſtorem alienum ſequi, Eccleſiæ uerę contrariũ 180.51
de Paſtore bono quando conciones habuerit Chriſtus 317.5
paſtores 181.6
paſtores Bethlehemitici, unde & ubi didicerint præſentiam Chriſti Meſſiæ in carne 7.6 quales homines fuerint 284.34 de uera Eccleſia 262.15
paſtoribus annunciatum quòd Ieſus ſit Meſsias. 47.15
patefactiones nato iã Chriſto factæ 284.27
patientia in cruce exercenda 200.48
Pater caput Eccleſiæ 174. 54
pater incredulorũ Iudæorum, diabolus 72.17
Pater quando & quomodo à Chriſto inuocatus 36.6 quomodo idem ſe ut perſonã declaret. ibid.17 quatenus pater eſſe doceatur Chriſti 37.2 quid, ex doctrina Chriſti 35.58 & 36.24 quomodo cœleſtis dicatur 35. 45
Pater operum bonorum cauſa efficiens in nobis 131.26 Spiritus ſancti dator 62.57 ubi dicatur Dominus 56.29
Patris cognitionem afferre, fructus uerbi 29.36
patris labor in comparanda iuſticia peccatoris. 97.54 perſona ubi à filio diſtincta 36.27 à Spiritu ſancto. ibid. 49 primæ in Trinitate perſonę integra definitio 37.50
patris uerbum 28.13 uocabuli in mentione Trinitatis duplex uſus 35. 29
patri aut matri maledicere, peccatũ in IIII præceptum 128.44
patri proprietates triplices à Chriſto tributæ 36.57 ubi tribuatur uocabulum Dei 32.50
ad Patrem dirigendam orationem ubi confirmet Chriſtus 139.4
Patrem reuelat Chriſtus .52.13
patrisfamiliàs parabola. 137.30
Paulus Diaconus 380.2
pauores Chriſti in horto quid teſtentur 333.50
pauperes qui 88.18
pauperes ſpiritu 85.58
paupertate aliorum nõ affici, beneficentiæ contrarium 147.8
pax à Chriſto datur 54.9 effectus Euangelij 91.11
pax in conſcientijs coram Deo, effectus iuſtificationis 107.36
pax in uniuerſo orbe ſub aduentũ Chriſti 379.59
pacis ſtudium, opus V præcepti 129.1
pacis templũ cur & quando Romæ corruerit. 380.10
peccatum nullum eſſe pro quo Chriſtus non ſatis fecerit 77.15
peccatum originale 74.57 quid 75.25 propagari naturali natiuitate ubi Chriſtus doceat 75. 33
peccati originem à Deo non eſſe 72.52 radicem etiam poſt baptiſmum acceptum manere 156.34
de Peccato doctrina Ioannis baptiſtæ 359.35
peccata à Diabolo, non à Deo eſſe, ubi doceat Chriſtus 73.48
peccata actualia quid 76.11
peccata contra I pręceptũ 125.57 contra ſecundum 127.1 contra tertium 128.15 contra quartum 128.38 contra quintum 129.9 contra ſextum 129.29 contra ſeptimum 103.2 contra octauum 130.21
peccata de omiſsione dilectionis erga proximum 81.32
peccata dimittere tantum Dei opus 44.45
peccata humani generis, cauſa propinquiſsima perſecutionum Chriſti 19.35 quomodo expiarit Chriſtus 51.20
peccata in organis diaboli dormire 378.59 in ſanctis manere, ubi doceat Chriſtus 76.38
peccata quomodo in obſtinatis & impœnitentib. maneant 76.49
peccata tantum agnoſcere, & ſe deſperationi dedere, ueræ conuerſioni contrarium 151.39
peccatorũ ablatio fructus ſacrificij Chriſti 169. 48 agnitio, pars pœnitentiæ 148.28
peccatorum ueram agnitionem operatur Spiritus ſanctus 62.8 effectus ac pœnæ 74.7 gradus quos doceat Chriſtus 76.53
peccatorum gratuitam remiſsionem quę dicta celebrent 89.51
peccatorum multitudo, ſignũ finis ſeculi 215.57 remiſsio effectus Euangelij 90.29
in Peccatis deprehẽſi quomodo tractentur apud Eſſæos 234.42
peccatis quæ bona excuſantur 76.21
peccatores omnes homines naſci 75.43 qui uocentur 88.24
peccatorum publicorum receptio publica, ubi uideatur à Chriſto tradita 160.11
peccatoribus peccata gratis & manifeſtè dimiſſa à Chriſto 53.9 quibus applicetur iuſticia & meritum Chriſti 103.61
pecuniarũ aucupia in templo 261.2
penſiones magiſtratibus debitæ, à Chriſto approbatæ 213.58
Pentecoſtes feſtum quale 243.51 magno ſtudio obſeruatum. ibid.57
perditio, circũſcriptio inferni 223.28
peregrè uenientibus in ſynagogis docere permiſſum 240.60 & 241.2 & inde
peregrinantium Eſſæorũ mos 233.16 & inde
Perſarum regis ſtudiũ erga Chriſtum 11.21
perſarum regnũ quandiu manſerit 352.52
perſecutio doctorum Eccleſiæ, ſignum finis ſeculi 215.48
perſecutio Eccleſiæ ſub Herode Antipatri F. tẽpore Auguſti Imperatoris 11.16 alia ſub Herode Antipa, tetrarcha Galilææ, tempore Tiberij Cæſaris 14.42 alia ſub Pontio Pilato, ſub
Tiberio Im[...]
perſecutio He[...]
ſantes quo[...]
ſti mota
perſecutio no[...]
ſti 207.4 p[...]
mundo, pe[...]
præceptum
perſecutio pri[...]
Ieſu Chriſti
perſecutionis[...]
orũ finis 2[...]
crudelis 1[...]
propinquiſ[...]
19.27
Perſecutionis[...]
Herode A[...]
tio
perſecutionis[...]
ficere, con[...]
cleſiæ
perſecutione[...]
probat Ch[...]
in Perſecutio[...]
ſuorũ, mi[...]
gubernatio[...]
perſecutionũ[...]
perſecutores[...]
mium time[...]
perſequi Chr[...]
dentes, no[...]
ſiæ
perſeuerãtia i[...]
cenda 20[...]
Eccleſiæ
perſonæ in [...]
cleſiæ Chr[...]
earũ actio[...]
puæ in [...]
gia Chriſti
perſonarum [...]
ubi facta à[...]
36 ipſaru[...]
ubi propo[...]
pertinacia Iu[...]
ſa perſecut[...]
19.33
peſtes, ſign[...]
215.46
petendo inſt[...]
ceat Chriſ[...]
petendarũ re[...]
unde pete[...]
petendum q[...]
do ſit 140[...]
& inde
petere cont[...]
tatem, in[...]
trarium
Petrus Apoſt[...]
in mari an[...]
6 ubi ad [...]
ſtolicum [...]
Petri abnega[...]
eius occa[...]
335.42 & 3[...]
ſio de Ch[...]
quando &[...]
60
Petri confe[...]
quòd ſit [...]
alia poſt

Digitized by Google

160.61 confidentia 331.29 contritio 150. 22 egreſſus ad monumentum Chriſti 344. 56
Petri & Andreæ uocatio. 188.13
Petri iuſtificati exemplum 102.5 lapſus negantis Chriſtum pati debere. 314.29
ſuper Petri perſonam Eccleſiam ædificatam eſſe, aſſerentium error 314.6
Petri piſcationis finis à Chriſto prædictus 53. 30 pœnitentia 379.28 uocatio 300.30
Petrum quando interrogauerit Chriſtus, num ſe diligat? 347.24
Pherezei ubi habitauerint 3.29
Phariſæus Lucę VII quando inuitauerit Chriſtũ ad conuiuium 309.48
Phariſæus Lucæ XVIII cur damnatus 82.34
à Phariſæo quodam inuitatus Chriſtus, quàm grauiter hypocriſin eorum increpauerit 319.54
Phariſæi à Iohanne confutati 361.14
Phariſęi & eorum miniſtri hoſtes Chriſti 18.51 & 197.42 perſecutores uerorum doctorum 203. 37 quæ crimina collegerint ad perſequendũ Ioannem 15.15 & inde. qua ratione omnẽ curã de Chriſto Meſsia exhibito abiecerint 14.52
Phariſæi ſignum petentes à Chriſto reprehẽſi 119. 57 unde dicti 227.65 & inde. ipſorũ doctrina 228.10
Phariſęorum apud Iudęos potentia 231.1 numerus ibid.9
Phariſæorum calumniæ in Chriſtum 306.37 cum Herodianis in Chriſtũ conſpiratio 307.34 de Meſsia, doctrina 228. 29 & inde. iuſticia 233.37 iuſticia imperfecta 82.10 peccata à Iohanne ligata 363. 30
Phariſæos quoque habuiſſe diſcipulos 257. 22
à Phariſæis & ſcribis cur cauere iubeat Chriſtus 326.27
in Phariſæis quid reprehendendũ uiderint Eſſæi 232.38
phariſaicæ ſectæ cur crebra mentio fiat in Euangelio 227.26.56
Phaſelus Antipatri F. Hieroſolymis præfectus. 264.58
Phaſelus Herodis I F. 266. 28
Phedra Herodis I uxor 266.29
Philadelphia terræmotu concuſſa 380.29
Philippus ab arcanis retractus 40.43
Philippus apoſtolus 307. 56 eius uocatio 188. 16 & 208.11
Philippi teſtimonium de Meſsia exhibito 47.59
Philippus Herodis I filius 266.25
Philippus Herodis tetrarchæ frater 10.29
Philippus tetrarcha in Gaulonitide & Traconitide 16.14
Philonis teſtimonium de Herodis crudelitate 13. 15
Phlegon Olympiadũ ſupputator 380.35
phraſis in concionib. Chriſti, uerbum aut ſermonem Chriſti facere 31. 58
phraſis τὴν ἀρχὴν quid contineat 58.41
Phriſiæ regnum ab Auguſto captum 382.9
phylacteria phariſæorum purpurea 230.15
pictor ad depingendum Chriſtum miſſus à rege Perſarum 11.21
Pilatus à coniuge præmonitus ne uim faciat Ieſu 338.52
Pilatus hoſtis Chriſti 197. 54
Pilatus qua re motus ſcripſerit titulum cruci Chriſti impoſitum 48. 36
Pilati epiſtola ad Tiberiũ Imperatorem de Ieſu. 354.10
Pilati immanitas 320.31 ad ipſius quæſtionem quid reſponderit Chriſtus 48.33
ad Pilatum cur Chriſtus ductus 264.28
coram Pilato ſeu magiſtratu politico quæ'nam acta ſint cũ Chriſto 337.13
pinna templi 238.6
piſcatores hominum 187. 36
piſces, uſitatus cibus Iudęorum 250.25
piſcium captura à Petro facta 305.34
in Pijs organis Eccleſię habitare, Spiritus ſancti opus 62.51
Plinij locus de Eſſæis 232. 48
pœna etiam corporalis, finis Eccleſiæ falſæ 182. 54
pœnæ à Chriſto ſancitæ 213.48
pœnæ æternæ & nunquã ceſſaturæ, quos ſecuturæ ſint 225.34
pœnæ maledictis in inferno ſuſtinendæ quæ 224. 43
pœnæ temporales cõtemptorum uerbi 30.46 æternæ 31.21
pœnarum uitationem impetrari oratione 143. 40
ob Pœnas atroces uitandas, facienda bona opera 135.58
pœnitẽtia & remiſsio peccatorum, effectus Euangelij 192.49
pœnitentia Iudæ 379.25
pœnitentiæ definitio 148. 22 partes. ibid.26 ſpecies. ibidem 40 doctrina, ex Iohanne baptiſta 360.13 uocabulum quas duas ſignificationes habeat. 147.43
pœnitentiam agentes ad cœnam Domini admittendi 162.42
pœnitentiam agentes baptiſandi, non impœnitentes 154.50
ad Pœnitentiã ueram quæ cauſæ generales omnes homines mouere debeant 151.43
pœnitentibus moram concedi à Deo 320.35
politia ſeu regimen Eccleſiæ in populo Iudaico. 253.14
politia Moſaica quando fuerit abolenda 25.21
politiæ Moſaicæ finis 25. 37
politiam Moſaicam abolet Chriſtus in nouo Teſtamento 27.14
politiæ ſtatus in Iudæa tempore Chriſti 263. 59
Pompeius Iudæam ſpoliauit 264.43
πονηρὸς pro diabolo ponitur 72.9
pontifex unus tantum ſemel apud Iudæos 253. 32
pontifici quæ tria conuenerint apud Iudæos. 254.58
pontifices hoſtes Eccleſiæ 197.46
pontifices Iudæorum ab Ethnicis dominis electi 259.58 uxorati 253.55 encomia 263.50
pontificum Hieroſolymorum catalogus ſub Chriſto in carne exiſtente 263.24
coram Pontificibus, id eſt magiſtratu Eccleſiaſtico, quid actũ cum Chriſto 335.32 & inde
pontificatus uenalis quando apud Iudæos 260.4
Pontius Pilatus præfectus Iudęæ 14.57 crudelis 267.32 ſub eodem quę perſecutio orta 18.30
populi Iudaici ſtatus corruptiſsimus 261.26 in tres ſectas diuiſio. ibid. 38
porcos aluiſſe Iudęos unde colligatur 252.26
porta ſpecioſa templi 238. 7
porticus Salomonis in tẽplo 238.4
poſſeſsio regni iuſtificationis effectus 108.32
potentes ſe plerunq; non adiungere Eccleſię 176. 36 & 177.28
potentia ſua ubi abuſi fuerint Phariſæi 230.56
poteſtas Eccleſiæ qualis. 178.57 quanta 179.1
Pręcepti primi cultus ſiue opera 125.47 ſecundi 126.29 tertij 127.43 quarti 128.33 quinti 128.52 ſexti 129.26 ſeptimi 129.46 octaui 130.15 noni & decimi. ibid.36
præcepta hominum uerbo Dei oppoſita 31.61
præcepta, quintum, ſextũ, ſeptimum & octauum, quomodo à Chriſto explicata 301.16
preces ad locum alligare, inuocationi contrariũ 144.26
preces fide faciendæ 139. 42 etiam in cœtu piorum 142.49
ob Præmia huius & futuræ uitæ opera bona facienda 135.4
in Præmijs quid lucere uelit Deus 137.53
prærogatiuę Iudęorũ præ alijs gentibus 26.38
pręſidium aduerſus omnis generis pericula & terrores diaboli, Verbum Dei 30.8 contra tentationes, Euangelij effectus 91.22
prætorium cur noluerint

ingredi Iudæi 342.55
precationum certæ formulæ 245.42
προσευχαὶ qui 254.31
primatus nullus inter Apoſtolos à Chriſto inſtitutus 190. 26 & 271.18
de Primatu cõtentionem diſcipulorum quomodo Chriſtus abrumpat 331.10
primogeniti in tẽplo ſiſti & redimi ſoliti 238.57
primogenitorum oblationis lex 78.24 cur lata 285. 36
Princeps mundi diabolus cur dictus 70.60 & 72. 20
principis ſynagogæ filia in uitã reuocata 306.23
principes ſacerdotum plures tempore Chriſti. 253. 37
prodere Chriſtum & pios, peccatum in v præceptum 129. 16
prodigia falſa, miraculis Chriſti cõtraria 205. 23 nota Antichriſti 207.4
prodigia in cœlo, ſigna finis ſeculi 216.12
prodigia præceſſura excidium Iudaicum, & iudicium extremum 326. 60 & inde. quæ Chriſti tempore acciderint. 379.57
promiſsiones actioni baptiſmi annexæ 154.23 & inde. cauſæ orandi. 143.51
promiſsiones Euangelij quæ tria habeant peculiaria 89. 40
promiſsiones gratiæ cur ceremonijs externis ueſtitæ 152.24
promiſsiões in cruce quæ perpendendæ 199.5.16
promiſsiones legis conditionales 81.4
Prophetæ nomen quomodo habeat Chriſtus 58.3
Prophetæ 187.38
Prophetæ falſi Eccleſiæ ueræ contrarij 180.47
Prophetarum libri à Sadducæis abiecti 231.44
in Prophetarũ monumentis qui cæca nocte nauigent 24.43
Prophetarum ſanctorum gubernator Spiritus S. 61.26 ſcripta diligenter legenda 24.40
Prophetas ueteris Teſtamenti curam politiæ geſsiſſe 26.30
prophetiæ de Meſsia uenturo 272.4 maximè illuſtres in nouo Teſtamento 27.22
prophetiæ ueteris Teſtamenti in Chriſto completæ, non progrediuntur ulterius 25.14
proprietas uera Spiritus ſancti 61.16 communes cum cæteris actiones quas idem habeat. ibid. 20
proprietates filij Dei poſt aſſumptam carnem 44. 11 cũ patre communes. ibid. cõmunes utriſque reliquis perſonis. ibid. 21 poſt reſurrectionem & glorificationẽ quas habuerit. ibid.24 Patri ſoli cõuenientes 36. 60 Patri cum Filio cõmunes 37.21 cum cæteris duab. perſonis cõmunes. ibid.30 ſingulares Filij Dei ante incarnationem 40.29.47 communes cum Patre. ibid. cõmunes cum reliquis duabus perſonis. ibid.53
propriũ tenere, opus VII præcepti 129.46
Proteuangelium Iacobi. 277.53 eius narratio de Maria matre Dominĩ 356.36 & inde.
Prouerbium, Cramben proponere 101.48
proximus diligẽdus 145.3 cur. ibid. nõ indicandus 145.54
prudentia in cruce exercẽda 201.3
Pſeudochriſti, Eccleſiæ ueræ contrarij 180.47
Pſeudochriſtos & pſeudo prophetas fugere, opus II præcepti 126.36
Publicani confeſsio 160. 59 ad Iudæ collata qualis 161. 11 contritio 149.34 & 150.22 iuſtificati exemplum 102.5
in Publicani iuſtificatione ordo 110.44 ritus orãdi 245.25 typus 88.37
publicani ad Iudæorũ conuiuia non admiſsi 249. 49
publicanis & meretricibus applicare meritũ Chriſti 104.13
cum Publicanis non capiunt cibũ Phariſæi 229. 30
puerum quando Chriſtus in mediũ ſtatuerit 315. 43
puerorũ amictus apud Eſſæos, par 233.25
puerorum clamores de Ieſu 324.18
pueris applicari meritum Chriſti 104.15
pueros angelis ſanctis cuſtodiri & defendi 67.12
pueritiæ Chriſti geſta 291. 28
puerperarũ purgationes in templo factæ 238.52 quo ritu 242.11
purgationis lex 78.23
purgationis ritui etiam ſe ſubiecit Maria 285.29 eius tempus cur obſeruarit Maria 368.37

Q

Quadrans quid 251.40
Quadrãtes diei quot fecerint Iudæi 340.19
queſtio an infantes baptiſandi ſint 154.58 an iuſtũ ſit cenſum dare Cæſari, unde orta 26.26 de diuortijs 211.39 de repudio 321.45
quæſtiones duæ diſtinctæ in populo Dei de Meſsia 50.11
Quintilius Varus 267.1 eius tres legiones à Germanis fuſæ 382.12
Quirinius 263.40

R

Rabbi quis appellari ſolitus 254.21
Rabbi ſeu magiſter cur Chriſtus dictus 57.56
Rahab genealogiæ Chriſti inſerta 280.59
Rebecca uirgo 46.3
reconciliari cum parte offenſa, contritionis effectus 150.28
reconciliationẽ fraternam ubi flagitet Chriſtus. 143.23 quas pœnas intermiſſę minetur. ib.40
redẽptio Iſrael, idẽ quod Meſsias 45.27
reditus Eccleſiæ apud Iudęos 257.9
regeneratio effectus miniſterij Euangelici 192.50 quòd ea flagitet bona opera, ubi doceat Chriſtus 123.57
regenerationis donatio & cõfirmatio, effectus baptiſmi 155.27
regiones trans Iordanem hoſpitiũ quale Eccleſię Chriſti prębuerint 8.14
regni ęterni poſſeſsio, effectus Euangelij 91.42
regnum Chriſti an ſit 183. 46 quale ſit ibid.50
regnum Chriſti & regnum politicũ, diuerſa, nõ cõtraria regna 186.22
Regis nomine Chriſtus à Magis ornatus 57.51
Regi regum quo ornamento placeamus 325.42
Regum gratia in aula uariabilis 16.11
Regum inter Iudæos inunctio 55.61
regibus nouis donaria exhibere, ſolenne Iudæis 252.21
regnum Chriſti mundanũ expectare & ſplendidũ, uero regno Chriſti contrarium 186.10.18
regnũ Chriſti poſt aſcenſionem ſuam in cœlos quid 185.9 quale in terris habuerit Chriſtus homo 184.48 quale poſt aſcenſionem in cœlum habeat uſq; ad finem mundi 185.5 quale ſit futurũ in fine mundi, & in æternum 185.36
regni Chriſti ciuiũ quod ſit officium 185.47
regni Chriſti ſpiritualis in corporale trãſmutatio, nota Antichriſti 206.51
regno Chriſti contraria 186.10
de Regno Chriſti ſpirituali, doctrina Iudæis ignota 258.34
in Regnum cœlorum ingreſſus effectus baptiſmi 155.30
regnũ mundanũ ex eccleſia facere, Eccleſię uerę contrarium 180.53
de Regno corporali promiſsiones ueteri Teſtamento peculiares 26.5
de Regno ſuo, Chriſti libera ſententia corã Pilato enunciata 338. 8 & inde
Regino de Ioannis nece 18. 2
Regulus quando Chriſtũ pro filio interpellarit 300.10 eius fides 110. 9 & 121.42 filius ſanatus abſens 153.35
religio Eſſæorum 233.33
religionis ſtatus quis accipiendus 25.38
remiſsio peccatorũ, Eccleſiæ bonum 178.22 fructus fidei 121.54
remiſsionis peccatorũ applicatio, effectus baptiſmi 155.32 fructus cœnæ Dominicæ 163.36
remiſsio peccatorũ, effectus iuſtificationis 106. 61
remiſsio peccatorum quam habeat æquipollentia 96.6 quid ſit. ibid.24
remiſsionem peccatorum nuſquam tribuit operibus credentium Chriſtus 134.26 quàm perſpicuè eam tradat nouum Teſtamentũ 26.53

remiſ-

Digitized by Google

remiſsionem peccatorum poſſe nos cõſequi, docere, nota falſæ eccleſiæ 181. 47
de Remiſsione peccatorum petitionem, cur orationis ſuæ formulæ inſeruerit Chriſtus. 140.38
non Renati cur mali dicãtur à Chriſto 74.16
renoualia Iudæorum quãdo peracta 317.21.26
repudiatam legitimè ducere, peccatũ in VI præceptum 129.36
repudij quæſtio quomodo à Chriſto tractata 321.45
res miniſterij publici 188. 36 & 189. 15
in Rerum miniſterij Euangelij adminiſtratione cur prudentiam & fidelitatem requirat Chriſtus 189.61 inde
rerum communium procuratores apud Eſſæos 233.14
rerum in nouo Teſtamento comprehenſarũ ſumma 27.36
res petendæ corporales & ſpirituales 140. 20 & 141.8
reſurrectio iuſtificationis effectus 108.27 quando futura 217. 23 per quem. ibid. 29 à quo & per quid parta. ibid. 39 quomodo futura. ib.
reſurrectionis exempla tempore Chriſti toti Eccleſiæ monſtrata 217. 1 eius finis 218.3 eidem quæ ſint contraria. ibid.
reſurrectionis Ieſu Chriſti acta, & quæ patefactiones eius acciderint 343.28
reſurrectionis noſtræ fons Chriſtus 53.52
reſurrectionem mortuorũ certò futuram ubi doceat Chriſtus 216.26 eandem negarunt Sadducæi 231. 50
reſurrectionem uniuerſalem fore tam piorum quàm impiorum 217.51
poſt Reſurrectionem quid fecerit Chriſtus 54.21
de Reſurrectione concio Chriſti ante reſuſcitationem Lazari 319.6
in Reſurrectione hominũ quid ſint angeli facturi 67.55
reſuſcitãdi potentiã Chriſto nõ tribuere reſurrectioni contrariũ 218.12
reuelationes quas Ioãnes habuerit 363.48
ritus circa paſcha 242.42 circa orationes 245.14 circa uocationes 245.52 exorciſandi 246.13 circa ieiunia 246.39 circa nuptias 247.5 uiſitandi ægrotos 248.3 ritus eorum qui ſolitariam uitam egerunt. ibid. 15 ſepulturæ. ibid.29
ritus circuncisionis & purgationis quid ſignificauerint 242.10
rituum ſuperſtitioſa obſeruatio apud Phariſæos 229.53
Romæ cur miracula facta naſcente Chriſto 380.5
Romanis quando primùm Iudæi ſubiecti 264.45
roſæ natura & uis 11.5
Roxanes Herodis I. F. 266.29
Ruth genealogiæ Chriſti inſerta 280.59 & 281.3

S

SAbbatum inſtituere & abolere, tantum Dei opus 44.46
Sabbatũ ſuperſtitioſe ſeruare, peccatum in III præceptum 128.15
Sabbati obſeruatio apud Iudæos 224. 34
ſabbato maximè cõueniſſe Iudæos in ſynagogã 240.57 quàm ſtrictè abſtinuerint ab operibus Phariſæi 229. 19
ſabbato quoq; circunciſiones factæ 242.5
de Sabbato cæremoniæ 78.32
Sabbatis operationes cauent Eſſæi 234.59
Sabinus Cæſaris procurator 266. 61
Sacerdos ſummus unus tantum apud Iudæos 257.32
Sacerdotis Luc. X ſauciatũ hominem prætereuntis typus 82.56
ſacerdotis ſummi titulum cur ſibi non arrogauerit Chriſtus 268.50
ſacerdotes de quibus docuerint populũ in templo 239.22
ſacerdotes in ueteri Teſtamento curam etiam rei pub. geſsiſſe 26. 30 legis peritos eſſe oportuit 273.42
ſacerdotes ſummi atque infimi hoſtes Chriſti 18.50
ſacerdotum ſummorum inunctio apud Iudæos 55.60
ſacerdotum Iudæorum teſtimonium de Meſsia, Herodi expoſitũ 47.39
ſacerdotum gradus & officia 255.22 ſtatus quando corruptiſsimus 259. 52 & 260.19 tribus diſtincta in certos ordines 253.58
ſacerdotium in ueteri Teſtamento externũ 26.35
ſacerdotiũ Moſaicum funditus ſublatum in nouo Teſtamento 27.16
ſacramenta à Chriſto ordinata 53. 59 cur cum promiſsionib. Euangelij copulentur 119.29
ſacramenta in nouo quàm ueteri Teſtamẽto euidẽtiora 27.6 quõ confirmẽt applicationem ſpecialem 117.40
ſacramentorum & clauiũ uerißimus uſus, nota Eccleſiæ ueræ 174.16
ſacramentorum genuinus uſus, Eccleſiæ bonum 178.18
ſacramentis à Chriſto inſtitutis uti, opus III præcepti 128.2
per Sacramenta accendi fidem in cordibus hominum 114.5.56 dari Spiritum ſanctum 63.30
ſacrificiũ propitiatoriũ in nouo Teſtamẽto 168.38
ſacrificiũ qua hebdomada ceſſaturum erat 351.40
ſacrificium noui Teſtamẽti quis præſtiterit 169. 10 quomodo 20 quõ id uocet Chriſtus. ibid. 30 nõ iterandũ 54 quod à Chriſto præſtitũ 270. 18
ſacrificij Chriſti applicatio per quæ fiat 169.59 fructus 169.35
ſacrificia cur præſtanda dixerint Sadducæi 232.10
Sadducæorũ nomẽ 231.29 ſecta unde nata. ib. doctrina. ibid.59
Sadducæorũ peccata à Ioanne ligata 353.30 quæſtio de reſurrectione Chriſto oblata 426.8 ſectæ cur crebra mẽtio fiat in Euangelio 227.27
Sadducæos ſuam operam iunxiſſe Phariſæis contra Chriſtum 232.20 aduerſus eos qui pugnarint pij. ibid.
Sadduceiſmus reſurrectioni contrarius 218.10
Sadducus Phariſæus, ſocius Iudę Galilęi 236.44
ſal terræ 187.42
Salome Herodis filia 266. 1
Salome mater filiorum Zebedæi 375. 40
Salome filia Herodis 11, ſaltat in conſpectu conuiuarum 16.61 petit caput Ioannis Baptiſtę 17. 21 & 266.1.14
Salome uinctos Iudæorũ nobiles abſoluit 23.29
Salome ſoror Herodis Antipatri 22.51
Salomonis linea cur à Luca omiſſa 282.1
ſaluare ac ſaluum facere quomodo uſurpentur 96.53
Saluator mundi ex Abrahę poſteritate expectãdus cur fuerit 280.31
Saluatorem mundi quo anno Pilatus damnauerit 267. 37
ſalus quid 97.20
ſalutatio angeli ad Mariã 274.15
ſalutem quomodo conſequi neceſſe fuerit 51.18
per Samariam quo itinere Chriſtus profectus, & quæ ibi hiſtoria facta 299.37
in Samaria quàm inſignis Eccleſia Chriſti 8.22
Samaritana quomodo ad fidem peruenerit 114.41
Samaritanæ mulierculæ quid de ſe reſponderit Chriſtus 48. 48
Samaritanus Chriſti imago 73.32 eius typus 84.44
Samaritani cur extructionem templi impedire conati 237.40 Iudæis parum æqui 317.51 quod teſtimonium dederint Chriſto Meſsiæ 48.15
Samaritanorũ ad orationem cur damnet Chriſtus 144.8 de Chriſto confeſsio 57.24 & 299.52
cum Samaritanis nulla Iudęorum conſuetudo 252.22
ſanctum cur indignis non proſtituendum 302.59
ſanctum dare canibus, cœnæ Dominicæ contrarium 164.6 miniſterio contrarium 193.20
ſanctorum Chriſto in cruce mortuo, reſurrectio & apparitio qualis 215. 6 & 217.7
ſancti cum Chriſto reſuſcitati an redierint in ſepulchra 348.38
ſancti egrediuntur è monumentis defuncto Chriſto. 331. 46

INDEX.

ſanctorum corpora reſurgunt paſsione Christi peracta 53.41
ſanctorum imbecillitates & peccata 76.38 & inde
ſanctificare quid ſignificet Ebræis 168.50
ſanctificari, & unum eſſe cũ Patre & Filio, fructus ſacrificij Chriſti 169.42
ſanctificationes in templo factæ 238.50
ſanctimonia Phariſæorum ex rituum obſeruatione 229.53
ſanctitatis priuatio, pœna peccati 74.21
ſanguinis guttæ de corpore Chriſti fluentes 333.48 & 434.5
ſanguinem Chriſti in cruce ſuſpenſi in caluariam Adæ deſluxiſſe 341.53
Sanhedrin iudices LXX de domo Dauid ab Herode occiſi 21.53 & 265.31
ſapientes 187.38
ſarcaſmi in Ieſum crucifixum iacti 340.58
Sardes terræmotu concuſſæ 380.29
Satan quàm miris inſidijs immediatè Chriſtum adortus ſit 18.42
ſatanas, diaboli nomen, quid ſignificet 71.61 & 72.1 ἐπιχειρήσαντες 17.18
ſatisfactionis ſuæ nomine quæ donet nobis Chriſtus 54.8
ſatum quid contineat 250.48
ſauciati typus 108.36
ſauciatis à lege, & deſertis applicari beneficium Chriſti 104.26
ſcandalum datum quid 210.7
ſcandalum etiam qui pij eſſe cœperunt, habere poſſe 209.45
ſcandalum Phariſaicũ unde dictum 208.53 quid ſit. ibid.57
ſcandali ſignificata 208.31 definitio. ibid.48 diuiſio. ibid.
ſcandala utraque uitanda 210.20 tempore Chriſti quoq; facta 208.34
Scenopegiorum ſolennitas 244.4
ſchiſmata in populo Iudaico 271.36
ſchola domeſtica Ioannis 347.29 & 271.3 & 364.11
ſchola theologica penes Chriſtum habita 270.39
ſcholę apud Iudęos 257.20
ſcholaſticorum XL cum præceptoribus zelus in prophanationẽ templi & eorundem ſuppliciũ 21.45
ſcientia ſalutis Euangeliũ 92.24
Scribæ 187.39 hoſtes Chriſti 18.51 quomodo appellati 254.6
Scribarum encomia in euangelijs 263.50 officium 255.59
Scribas frigidiſsimè docuiſſe unde cõſtet 260.23
à Scribis & Phariſæis cauendum, cur præcipiat Chriſtus 316.27
ſcripta cur ſint omnia 48.21
ſcriptis ueterum quibus ſummum ſtudium adhibeant Eſſæi 234.7
Scripturæ ueteris Teſtamenti authoritas 24.25 uniuerſæ finis 29.57
Scripturam interpretandi donum, penes Eccleſiam 179.47 quomodo accipiatur. ibid.
Scripturæ ueteres à Chriſto commendatæ 24.11
Sebaſtæ, quæ olim Samaria dicta fuit, ſepulchrum Baptiſtæ extitiſſe dicit Hieronymus 18.8
Sebnæi hæretici in Iudæa 237.3
ſeculi conſummationem quæ ſigna ſint præceſſura 215.35
ſeculi finis tempus nemini notum 215.25
ſecuritas peccatũ in I præceptum 126.14
ſecuritas ſumma hominum, finis ſeculi ſignũ. 216.22
ſecuritate & peccatis locũ dare diabolis, fidei contrarium 122.30
ſedilia in templo 239.40
ſeditionis reus peractus Chriſtus 19.24
σημεῖα 202.29
ſeminis iacti tres partes cur pereant 30.35
ſeniores populi, hoſtes Chriſti 18.51
ſenſus hominum à diabolo præcludi 69.44
ſeniores populi, hoſtes Eccleſiæ 197.46 qui 254.33
ſenum honor apud Eſſæos 234.55
ſeptuaginta diſcipuli quãdo à Chriſto deſignati 318.2 quæ præcepta eis dederit. ibidem.
de Septuaginta hebdomadibus Danielis 349.1
ad Sepulchra ſuorum interdũ excurrere & plorare propinqui ſoliti 249.4
ſepulturæ peregrinorum peculiaris locus deſtinatus 249.11
ſepulturæ ritus apud Iudæos 248.30
ſermonis uel Verbi uocabuli ſignificationes duę 27.47
ſerpentis in Chriſtum odium 289.43 typus 106.44
ſeruatoris epiſtola ad Agbarum Edeſſenum 353.45
ſerui ignaui Matth. XXV exemplũ & pœna 224.2
ſerui ingrati exemplum 223.53
ſerui negotiantes 187.41 uocãtes ad nuptias 187.37
Sichar ciuitatis deſcriptio & Eccleſia 8.23
in Sidonis & Tyri finibus membra Eccleſię Chriſti 10.32
ſignum de cœlo ubi petiuerint Phariſæi à Chriſto 313.41
ſigna de cœlo quærere, miraculis Chriſti contrarium 205.20
ſigna falſa, nota Antichriſti 207.4
ſigna iudicij extremi 427.1
ſigna præceſſura ſeculi finem 215.35
ſilentium Eſſæorum 233.52
Simeon membrum Eccleſiæ 181.7 & 262.15 à Spiritu ſancto in templum ductus 61.36 de Ieſu docet in templo 239.30 quomodo uocet Chriſtum 57.26
Simeonis in templo teſtimonium de Meſsia 45.25 quòd Ieſus ſit Meſſias 47.21 præſentia ad repręſentationem Chriſti, & de ipſo uaticiniũ. 4.57 & inde. cygnea cantio de Chriſto iam præſente 285.45 uita 370.45 hiſtoria 371.16
Simon Camithi F. pontifex 263.46
Simon Cananæus Apoſtolus 307.58
Simon Cyrenæus Chriſto crucẽ portat 339.51 eius hiſtoria & uita 363.50
Simon leproſus Bethaniẽſis 6.42 & 428.38
Simoni Petro quis primus Chriſtum annunciauerit 198.7
Simoni appar… poſt reſurre… 37
ſimulatio fidei 122.16
ſitibũdus Chri… do potatus
ſobrietas Eſſæ…
Socratis narra… bus Baptiſta…
ſocrus Petri à … nata 53.22 … uiſitauerit 304.30
ſol cur conditu…
ſoles tres qua… ente uiſi
ſolares anni e… uſitati
Solomonis ſti… chozia deſc…
Soter ſaluator … ſtus ab ang…
Sozomenis … Chriſto in… tio 13.36 … quædam de … ptiſtæ inue…
ſpes æternæ … nis in cruc… 201.5
ſpes reſurrec… ctus Euang…
σφραγῖδος ben… bonum Ecc…
ſpicas quan… rint & con… ſcipuli 3… 60
ſpiritus carni… quid
ſpiritus immu… bolus dict…
ſpiritus Patri… Spiritus ſa…
ſpiritus uocal… gnificata & … nes
ſpiritus ubi n… ris
Spiritus ſanct… operum ca… in nobis
Spiritus ſanct… nis cauſa e… 55 cur dat… afflatu Ch… cleſiæ bon… effectus Eu… 48 etiam 139.24
Spiritus ſanc… tus uerbi, … da
Spiritus ſanct… Euangelici… tor 33.48 … ſtantia … ſanctitatis.
Spiritus ueri… ctus, ib.57 q… 14 quib. non

Digitized by Google

quomodo impetretur à Deo. ibid.27 quomodo à Patre & Filio diſcernatur ipſo nomine 61.8 quomodo opus redemptionis iuuerit 98.25
Spiritus ſancti appellationes 63.39 definitio 59.48
de Spiritus ſancti effectu quæ loquátur dicta 59.13 eius miniſterium 332.41
Spiritus ſancti officium in mundo 84.34 proprietas uera 61.16 communes cũ cæteris perſonis. actiões. ib. officia atq; opera. ibid.26 Verbum 28.16
Spiritum ſanctum afferri miniſterio 192.43 eſſe perſonam diſtinctam à Patre & Filio 60.18 coeſſentialem Patri & Filio. ibid.43 coæternus. ibid. 60.50 eſſe perſonam diuinam ubi probetur 59.55 eundem excuti peccatis 76.21 impetrari oratione 143.39 nó eadem ratione in credẽtibus & Chriſto habitare 39.28
Spiritum ſanctum quis det 69.56 quis & qua ratione Eccleſiæ ſit meritus. 63.6
de Spiritu ſancto, doctrina Ioannis Baptiſtę 359.28 de eodem docuiſſe prophetas ante Chriſtũ natum 60.57
ſpirituum malorum appellationes 71.41
de Spiritibus malis reuertentibus, typus 144.2
ſpirituales ſubſtantiæ ubi dicantur diaboli 68.26
ſpiritualium rerum fidem in corporalibus debere prælucere, ubi moneat Chriſtus 116.5
ſpóſus, Chriſti appellatio 58.30
ſqualor, decor putatur ab Eſſæis 233.12
ſtater quid 251.32
ſtatus beatorum poſt hanc uitam quomodo appelletur uariè 225.59
ſtella in Oriente orta nato Chriſto 286.28 & 287.44 & 288.18 noua, Magis iter monſtrans 47.32 ſtella noui Regis Iudæorum dicta. ibid.
ſtellam, quæ Magis præluxit, angelum eſſe, ſecundum quoſdam 66.53
ſtellarum naturalium ab ea quæ Magis apparuit diſcrimen 288.22
ob Sterilitatem ablatam propinquorum gaudiũ 249.19
ſtola Pontificalis ab ethnico magiſtratu aſſeruata 260.8
ſtola uſi Scribæ & Phariſæi 252.2
στοργὴ paterna in Deo erga genus humanum, cuius rei cauſa impulſiua fuerit 99.46
Strabonis locus de ſitu Hieroſolymorum 5.57
ſucceſsio ordinaria in ſacerdotio ueteris Teſtamenti 26.35
ſudores Chriſti cruenti quid deſignent 333.51
ſuperbia, peccatũ in VIII præceptum 130.21
ſupplicium æternum 223.27
ſuppliciorum æternorum locus 223.18.34
ſuppliciorum in inferno gradus fore, docet Chriſtus 225.24
ſupputationis hebdomadarum apud Danielẽ initium ubi faciẽdum 349.39
ſurdus ac mutus quando ſenſibus reſtitutus 913.30
Suſanna mulier 375.42
Synagoga qualis locus fuerit 240.29
ſynagogæ decretũ de excommunicando Chriſto cum ſuis 19.52
ſynagogæ in cæteris Iudææ partibus, ſed non templa fuere 240.43
ſynagogarum miniſtri quę officia habuerint 256.2
in Synagogis Chriſtum non ſolum docuiſſe, ſed & miracula edidiſſe 241.40 quid fieri ſolitum 240.56
ſynodus pontificum de interficiendo Chriſto Ieſu 328.25
de Synodis Iudæorum 256.10
in Syria tota, fama grata de Chriſto ſparſa 10.40
Syrophœniſſa 10.39

T

TAbernaculorũ feſtum 415.61 quid in eo docuerit Chriſtus Hieroſolymis 316.6
Tabernaculorum ſolennitatis ubi mentio fiat 244.4
tabulæ ſecundę opera tam exigi quàm primæ, ubi doceat Chriſtus 80.56
Taciti locus de Hieroſolymorum ſitu 6.4
talentum quantum contineat 251.53
de Talentorum elocatione ſimile 327.58
templum Hieroſolymitanum quale adhuc tempore Chriſti fuerit 237.27 fœdè pollutum 260.56 à Chriſto quomodo purgatum 49.21 quando 299.5
templum Hieroſolymitanum cur dirutum iri uaticinatus ſit Chriſtus 195.2
templi extructio ſub Cyro 237.38
templi ſtructurã ubi Apoſtoli mirati ſint 237.56 eius ſitus. ibid.61
templi deſtructio à Chriſto prædicta 326.53
per Templũ oſſa mortuorum diſperſa, quando inuenerint ſacerdotes 261.14
à Templo Hieroſolymitano cur digreſſus Ioãnes 194.61 & 352.56
in Templo cur Chriſtus crebrò uerſatus 26.23
in Templo docere populum ſolenne 239.39
in Templo quid factum ſit 238.29
temporiſare 361.30
tempus exhibitionis Meſſiæ à Iudæis non perpenſum 259.1
tenebræ, Chriſto pendente in cruce, exortæ 341.16
tenebræ exteriores 223.29 pœnæ maledictorum 225.1
tenebræ in populo Dei cauſa perſecutionis Chriſti 19.17
tenebrarum augmentum finis Eccleſię falſę 183.3
in Tentando quàm impudens ſit diabolus 71.41
tentati Chriſti hiſtoriæ finis quis 297.20 tempus. ibid.39
tentatione triplici Chriſtus à ſatana impugnatus 297.5
tentator cur diabolus dictus 71.57
Tenus urbs terræmotu concuſſa 380.30
τέρατα 202.31
terræmotus per loca, ſigna finis ſeculi 215.47
terræmotus ſub reſurrectionem Chriſti 343.58
Tertulliani opinio de paſſionis Chriſti tempore, reijcienda 343.22
teſſaradecades in genealogia Chriſti tres 280.25
Teſtamentũ nouum quid uocetur 25.56 quatenus ex ueteri fluat, & quæ eius ſumma uniuerſa 27.32.36 quæ habeat ſibi propria 26.41
Teſtamenti noui conſtitutio poſtrema 27.27
Teſtamentũ ſuum nouum quomodo, abrogata agni paſchalis ueteris comeſtione, Chriſtus condiderit 330.3 cur. ibid. 32
de Teſtamenti noui ſcriptura, & de conuenientia ac differẽtia utriuſq; 25.52 & 26.7 & inde.
Teſtamentum uetus diligenter legendum 25.40 eius libri. ibid. 46 quid habeat peculiare & proprium 26.16
Teſtamenti ueteris autoritas 24.26 lux & ſubiectum. ibid.34. prophetias in ſe uno fieri & conſiſtere ubi doceat Chriſtus 25.14
Teſtamenti ueteris ſcriptura à Chriſto cómendata, adumbratũ fuiſſe Meſsiam 24.13
Teſtamentum uetus terminauit Ioannes 363.10
ex Teſtamento ueteri legem & Euangelium adnunciat Chriſtus 25.8
teſtes 187.41
teſtimonia falſa dare, peccatũ in VIII præceptũ 130.20
teſtimonia falſa in Chriſtũ prolata coram pontificibus 336.19
teſtimonia, Ieſum ex Maria natum, eſſe Meſsiam promiſſum 46.60. item eſſę filium Dei, & Deum uerum 41.10 alia, Patrem à Filio diſtinguentia 36.28
teſtimonia, quòd Chriſtus ſit filius hominis 42.55 filius Dauid 43.1 quòd filius Dei & hominis una tantum perſona ſit 43.35 ubi Chriſtus primam perſonam patrem ſuum dicit 39.13
teſtimonia ueteris Teſtamẽti de Meſsia, in nouo allegata 45.38
Thabor mons ſanctus manifeſtatione Chriſti clarus 10.1 in eadem hiſtoria Chriſti quãdo ſacta 314.47
Thamar in genealogia Chriſti 280.59

In ua

Digitized by Google

θαυμάσια 202.27
Theodoriti narratio de oſſibus Baptiſtæ 18.15
Theudas quam doctrinam profeſſus fuerit 236.26
Thomas Apoſtolus 307.56 cur à Chriſto reprehenſus 119.53
Thomæ increduli hiſtoria 336.59
thuris allegoria 289.27
Tiberiadis mare Chriſti nauigationibus clarum 9.36
tibicines ad ſepulturā habiti 248.33
Tigranes Alexandri F. rex Armeniæ declaratus à Nerone 266.3
timor Dei, cultus primi præcepti 115.50
timore Dei uacare, peccatum in primum præceptum 126.10
titulus cruci Chriſti impoſitus diuino permiſſu 48.40 & 340.30
tolerantia moræ in cruce exercenda 200.59
Topheth qualis locus 223.8
in Tractu circa Iordanem quæ Eccleſiæ fuerint 7.56
traditiones humanæ à Phariſæis quantum cumulatæ 229.43 mandatis diuinis antelatæ à Iudæis 259.20 non præferendæ mandatis Dei 208.10
traditiones humanæ operibus bonis contrariæ 136.58 quid 207.46 uerbo Dei oppoſitæ 31.61
ad Traditiones humanas alligatio, contraria Eccleſiæ ueræ 180.52
traditiones humanas præferre operibus moralibus, Eccleſiæ falſæ nota 182.7
à Traditionibus humanis, libertas Chriſtiana 195.13
in Traditionibus humanis libertatem Eccleſiæ ubi defenderit Chriſtus. 180.11
transfiguratio Chriſti in monte Thabor quando facta 414.47
Trinitas cur ſe tota ad baptiſmum alliget 27.7 eius patefactio Ioanni facta 363.53
Trinitatis totius in comparanda iuſticia & remiſſione peccatorū labor 97.51 eiuſdem habitatio in Eccleſia 178.29
de Trinitate quid Chriſtus doceat 34.30
Tubarū feſto an ſuam functionem auſpicatus ſit Ioannes 362.43
tunica Chriſti inconſutilis 252.5 & 340.41
turba hoſtis Chriſti 18.52
turbæ acclamantiū Matth. XXI teſtimoniū de Meſſia filio Dauid 48.8
turbæ Matth. XII teſtimonium de IESV Meſſia filio Dauid 48.5
turbæ miraculoſe paſtæ Ioan. VI teſtimoniū de Meſsia Chriſto. ibid. 8 & 311.49
turbæ retrò proſtratæ in horto hiſtoria quid ſignificet 334.38
turbam qualem habeat ſecum Chriſtus obambulans in Iudæa 176.55
Tyberius Nero quando imperium adeptus, & quæ ſub eo ſint geſta 382.18 Caldius Biberius Mero cur dictus. ibidem
typus de duob. filijs 325.8 de nuptiali conuiuio 325.22 de receptione filij perditi 247.61 uerbi Dei & Eccleſiæ 320.56
typi ſeu imagines Eccleſiæ 180.57
typos ueteris Teſtamenti quos ſibi accommodet Chriſtus 51.37
in Tyri & Sidonis finibus membra Chriſti 10.32

V

VAlens Imperator quò tranſtulerit caput Ioannis 18.21
Valerius Gracchus Iudææ præfectus 267.30
Valerius Gratus 263.42 præfectus Iudææ 14.57
uelum templi 238.37 ſciſſum defuncto Chriſto in cruce 341.41
uenari gloriam hominum & laudem iuſticiæ, fidei contrarium 122.19
uendentes cur in templo 239.1
uenti ac mare à Chriſto ſedati 53.23
uentum ubi ſignificet ſpiritus 58.60
Verbum Dei, Eccleſiæ bonum 178.18 iuſtificationis & gratiæ nobis applicandæ cauſa inſtrumentalis 103.1
uerbum pro doctrina qua cauſa uerbum Dei dicatur 28.7 pro quali doctrina accipiatur 27.54
cur Chriſtus Verbum ſuum dicat 28.11 cur Verbum Patris. ibid. 13 cur Verbū Spiritus ſancti. ibid. 16
Verbum pro doctrina cur uerbum regni dictum 28.19 quid apud Ioannem 1. cap. 27.50
Verbum quomodo fidei obiectum 115.26 ſubſtantiale à uerbo uocali diſtinguendum 57.7
Verbum ſyncerum Eccleſiæ ueræ nota 173.37
Verbi auditus & Spiritus ſanctus, nō debent diſiungi 180.1
Verbi aut ſermonis uocabuli duæ ſignificationes 27.47
Verbi & miniſtrorum eius contemptores & perſecutores in inferno futuri 224.25
Verbi contemptum temporales & æternas pœnas comitaturas ubi dicat Chriſtus 30.46 illuſtrationē cur petamus 30.49 miniſterium ut regat Deus. ibid. 54
Verbi Dei certitudinem quæ ſententiæ cōmendent 31.50
Verbi Dei & Eccleſiæ typus 320.56 finis 29.57 formalis cauſa 29.14 ſummæ. ibid. effectus & fructus. ibid. 35 potentia quo miraculo cōmendetur 30.24
Verbi pro doctrina, epitheta 27.58
Verbo Chriſti innitendū 300.21
Verbo Dei quæ opponantur 31.61 eidem ſumma potentia tribuenda 31.54
per Verbum accēdi fidem in cordibus hominum 114.4
Verbum aſpernari, audire & non amplecti, miniſterio contrarium 193.24 & Eccleſiæ falſæ nota 181.55
Verbum aut ſermonē Chriſti facere aut audire, phraſis Chriſto uſitata 31.58
per Verbum colligi Eccleſiam 171.34
Verbum Dei aſpernari, calumniari, impedire, peccata in II præceptū 127.1
ad Verbū à Chriſto prædicatum omnes homines alligati 29.2 ad idē etiā prophetarū conciones referendæ 28.31
per Verbum
ritum ſanč
Verbum Dei
ne fructu
Chriſtus
qualiter a
ditores fr
28
Verbum Dei
diri præci
29.11
Verbum Dei
citat diab
Verbo Dei
lus à Chri
Verbo omni
Chriſtus
uerba gratiæ,
pellatio 9
ternæ.
uerba gratia
cur dicta d
ſti
uerbis quoq;
te, ſemper
ueritas, Euan
tio 92.26
præcepti
ueritatem co
& uolunt
ab initio r
ſtus homi
ueritate ple
quomodo
uertiginis ſpi
demētauer
in Ioanne
15.40
ueſtes Phariſ
230.13
ueſtes quādo
Iudæi
ueſtimenta C
buta inter
40
ueſtitus Ioan
ueſtitum qua
Eſſæi
uiator Lucæ
feriæ gene
73.26
uiatoris typus
quando à C
poſitus 3
& 82.30.45
uictimam ſeu
noui Teſta
ſtinauerit
uictoriæ Chri
lo tentante
297.19
uictus Ioannis
ad Victum ne
Chriſtus em
uidere iuſtos i
transferri,
pelli, pœna
rum
uiduæ circa te
tare ſolitæ
uiduæ & iudici
rabola

Digitized by Google

uiduæ filius in uitam reuocatus à Chriſto in Naim porta 9.49 quando 309.10
uiduę oblatio in gazophylacium à Chriſto commendata 239.60
uindicta priuata peccatum in v præceptum 129.21
uinea Domini quantũ degenerauerit ſub aduentum Meſsiæ 11.30
uinum myrrhatum ac felle permixtum Chriſto ſitienti exhibitum 340.8
uino præberi uerum Chriſti ſanguinem in cœna Domini 27.10
uirgines quid in nuptijs facere ſolitæ 247.57
uirgines fatuæ à ſpõſo excluſæ 223.61
uirginum fatuarum typus 76.35 & 183.14
de Virginibus ſimile 327.53
uirium humanarũ deſtructio, pœna peccati 74.14
de Viribus humanis, doctrina Ioannis 359.31
uita æterna, effectus Euangelij 91.34 iuſtificationis 107.44 fidei 121.59 fructus ſacrificij Chriſti 169.39 fructus uerbi Dei 19.47
uitam æternam à Chriſto dari 54.11 quomodo eam conſequamur 312.24
in Vita æterna qui ſint futuri 226.25 abſq; prærogatiua ex omnib. gentibus. ibid.33 & 41 non tam multos quàm in inferno futuros. ibidem 45
uitam aliam poſt hanc ſequuturam eſſe 226.7
uitam quomodo proponat lex 81.9
uitis, Chriſti appellatio 58.23
uiuis, non mortuis, exhibenda cœna Domini 163.8
umbrarum ſignificantium Chriſtum finis 25.36
unionem duarum naturarum in Chriſto manere, etiam poſt glorificationem, teſtimonia 43.53
uniuerſalem, omnes Euangelicæ ſententiæ includunt 89.57 quomodo in applicatione meriti ſui Chriſtus inculcet 102.43
unus Deus quibus teſtimonijs probetur 34.24
uocationis ad miniſteriũ formæ 188.4 grauitas & autoritas. ibid.
uocationem ſuam ac publicam ordinationem unde habuerit Chriſtus 246.3
uocationum & ordinationũ ritus 245.52 & inde
uoluntas Dei de inuocatione ſui nominis 303.4
uoluntatis Dei nuncij angeli 67.19
uoluntatem patris propitiam reuelare, effectus Euangelij 90.21
uoluntaté ſuam in uerbo à ſe reuelato proponit Deus 28.8
urbes Aſiæ quæ, quando & quot, terrę motu concuſſæ 380.25
uxori non adhærere, coniugio contrarium 211.61
propter Vxorem & rem familiarem negligere regnum Dei, peccatum in v i præceptum 129.40

Z

ZAchæus membrũ eccleſiæ 181.8
Zachæi ſtudium erga Chriſtum ad ſe diuertentem 7.12
Zacharias 181.6 Ioannis Baptiſtę pater qua occaſione & quando ab Herode interfectus dicatur 14.28 ſacerdos 4.53
Zacharias membrum uerę eccleſiæ 262.15 incenſum poſuiſſe dicitur 78.20 eius dignitas 355.28
Zacharias quando de reſtauratione Hieroſolymorum concionatus. 349.56
Zachariæ aduentus Chriſti primò annunciatus per angelum 273.29 eius coniunx 254.2 gratiarũ actio ad Deum pro præſente Meſsia 276.52 obmuteſcentis hiſtoria 355.54 & 203.51
Zachariæ teſtimonium de cauſa finali cur Meſsias uenerit 50.58 de Meſsia 45.23 quòd Ieſus ſit Meſsias promiſſus 47.9 de Trinitate 34.50 uaticinium de Chriſto 61.34
Zachariá cur populus ante templum expectauerit 239.24
zizania ſerere, miniſterio contrarium 193.14
cum Zizanijs quid agendum doceat Chriſtus 183.23
zona pellicea cur cinctus Ioannes 364.51
Zorobabel quando iuſſus ædificare templũ 350.54

F I N I S.

Digitized by Google

PRIMAE CENTVRIAE LIber Secundus.

Digitized by Google

Digitized by Google

ILLVSTRISSIMO PRINCIPI AC DOMINO, D. OTTHONI HENRICO, SACRI ROMANI IMPERII ARCHIDAPIFERO, ET Principi Electori, &c. Comiti Palatino Rheni, Duci Bauariæ, &c.

ET

ILLVSTRISSIMO PRINCIPI AC DOMINO, D. AVGVSTO, SACRI ROMANI IMPERII Archimarſcalco & Electori, Duci Saxoniæ, Landgrauio Thuringiæ, Marchioni Miſniæ, & Burggrauio Magdeburgenſi, &c.

DOMINIS SVIS CLEMENTISSIMIS, S. & G. per Chriſtum.

QVI Methodon doctrinæ, quam in prima hac Centuria, ex concionibus CHRISTI & Apoſtolorum, eorumq́ ſcriptis recenſuimus, obiter inſpicient: fortè non tam à rebus, quàm prolixitate huius partis, occaſionem cauillandi & criminandi totum hoc Opus arripient. Ingenti enim faſtu, elato ſupercilio, inflatiſq́ buccis dicent, intempeſtiuè & inconuenienter eiuſmodi accuratã, uel etiam curioſiorem tractationẽ hiſtoricæ narrationi inſeri, exemploq́ aliorũ hiſtoriographorũ prorſus carere. Sed hoſce oramus, ut nobis exponentibus huius facti rationes, exiguo tempore aures præbeãt; animumq́ ad rectũ iudiciũ inſtituãt.

Quibus legibus alij hiſtoriographi fuerint obſtricti, aut etiam conſilijs moti, ut uel non licuerit eis, uel etiam non libuerit, doctrinam eorum, quorum hiſtoriam ſibi commemorãdam ſumpſerunt, recitare, non ſcimus. Quod ad nos attinet, re bene probeq́ deliberata, certo utiliq́ conſilio iſtam doctrinæ Synopſin poſuimus. Eſt enim hoc noſtrum unicum ac principale inſtitutum, hiſtoriam Domini noſtri IESV CHRISTI ad eum modum exponere, ut quæ ſunt in ea præcipui momenti, à lectoribus pijs atque attentis cerni, comprehendi atque conſiderari poſſint. Eſt autem in ea hiſtoria, doctrina CHRISTI uel præcipuum caput, ac planè lumen eius: ſine quo CHRISTVM deſcribere, eſt umbram tantum eius, eamq́ admodum infrugiferam exhibere.

In profanis hiſtorijs, ille optimè alicuius monarchæ, aut præſtã-

tis herois res geſtas deſcribit, qui non modò ſuperficiem rerum eius leuiter ſtringit, recenſendo corporis uaſtitatem, uirium magnitudinem, nobilitatẽ, opes, uoluptates, triumphos, aliaq; eius generis: ſed, qui grauiter & accuratè, & quidem præcipuè eius mentem, ac erga omnes animum, eius leges, decreta, ſanctiones bonas atque utiles, orationes prudentes atque neruoſas, uel ad populum in pace, uel ad milites in bello habitas, quid in diſciplina boniſq; moribus uel egerit uel ſtatuerit, aut etiam conatus ſit, explicat. Cur igitur conciones ac dogmata CHRISTI non eo modo, qui ſit ad hominum captum & conſiderationem tantarum rerum aptiſsimus, liceat commemorare?

Altera cauſa eſt, quod cum in ſingulis ſeculis nobis propoſitum ſit, ideam aut ſynopſin Eccleſiæ, quantum quidem in hac noſtra mediocritate fieri poteſt, proponere: ideo in hac prima Centuria, baſin ſeu fundamentum aliquanto accuratius & plenius iacere, imò certam normam iudicandi ſtatuere neceſſe fuit, ut reliquorum ſeculorum dogmata ſemper ad eam exigi & explorari in ſingulis punctis queant: & liquidò cognoſci, quid quiſque doctor aut ſcriptor de fundamento ipſo, nimirũ doctrina CHRISTI, retinuerit, in quibus ab eo diſceſſerit, aliena peregrinaq; uel de ſuo adiecerit, uel ab alijs architectis nouarum opinionum temerè arripuerit. Id enim abſq; hac quaſi regula ueritatis, quam nos ſecuti ſumus, rectè & utiliter fieri nequaquam poteſt.

Ad hanc cauſam & hæc tertia accedit, quòd iuxta hoc κριτήριον non modò grauiſsimæ præteritorum temporum controuerſiæ, uerùm etiam præſentium, in quibus non leues de doctrina conflictus ſunt, & ſubinde nouæ opiniones magna fertilitate enaſcuntur, & magis quadam proſopolepſia quàm ueris & iuſtis rationibus defenduntur, ritè dijudicari & dextrè explicari poſsint.

Secuti autem ſumus ueram & perſpicuam ſententiam, quam uerba ipſa gignũt: neq; noſtra, ſed ipſius Chriſti & Apoſtolorum dogmata, ſumma fide optimaq; conſcientia recenſuimus. Si qui faſcinatas habent mẽtes, phariſaicis & Antichriſti opinionibus, & quaſi per cæruleum uitrum (ut dici ſolet) doctrinam CHRISTI intuentur, eoq; à noſtra hac expoſitione diſſentiunt; ij ſciant, nobis non ipſorum ſomnia, ſed eum de quo ſcriptum eſt, HVNC AVDITE, ſequi, in animo fuiſſe.

Quarta cauſa eſt, ut palàm fiat, pulcherrimam & integram methodon doctrinæ Chriſtianæ in hiſce monumentis noui Teſtamenti, admirabili Dei conſilio comprehenſam eſſe, quæ quidem à parum attendentibus non animaduertitur. Speramus igitur, talem partium præcipuarum collationem & explicationem, pijs mentibus

Digitized by Google

bus fore gratam: quibus ſi ea in re operam noſtram probauerimus, haud iuſtè nobis id liuidi & arrogantes ſpiritus, quibus nihil blanditur niſi quod à ſe profectum eſt, inuidebunt. Quibus porrò uenter præ nimia ſapientia turget, proprium quiddam pro ſuis ingenijs fabricetur: nobis hæc noſtra, alijsq; CHRISTI puſillis, qualiacunq; ſunt, relinquant.

Haſce cauſas breuiter commemorare uiſum eſt, ut boni rationem conſilij noſtri intelligant: & ſcioli quoq; nobis, ſicuti æquum eſſe exiſtimamus, ſint magis propitij, à quibus tamen Theonino dente nihil non arroditur.

Vobis uerò, Principes illuſtriſsimi, hunc laborem inſcribere uiſum eſt: quia ueræ doctrinæ, in ſacris monumentis traditæ, debetis eſſe cuſtodes. Nequaquam enim propterea tantùm in his terris principem locum tenetis, ut uel ipſi corporalibus honoribus, commodis ac potentia ſolùm fruamini: uel ſubditis ea paretis, quæ res admodum caducæ & momentaneæ ſunt: ſed omnium maximè, ut uos ueræ Eccleſiæ, notitia ueri Dei, & plantatione ac propagatione ſynceræ doctrinæ, ſeriaq; confeſsione præfulgeatis. Eſt ſanè ardua & præclara res, ſubditis pacem conſeruare, honeſtatem ac diſciplinam tueri, graſſatores atq; alios delinquentes grauiter & ſeriò punire: ſed maximum ac præcipuum meritò haberi debet, ut principum beneficio ſana Euangelij doctrina tradatur: ut peccatores uoluntate Dei cognita & percepta, ſeriò agant pœnitentiam: ut populus Deum uera fide, inuocatione, confeſsione, dilectione proximi colat, & tandem in uera fide ex hac ærumnarum ualle in cœleſtem patriam commigret: & econtrà, ut corruptelæ ſanæ doctrinę, profanationes ſacramentorum, idololatriæ, & laruæ Antichriſti aboleantur: nec in gratiam hoſtium Verbi coloribus quibuſdam obductæ foueantur, aut reducantur.

Neq; erit ulla maior gloria in reſurrectione & extremo iudicio, ubi omnes pompæ mundanæ ceſſabunt, quàm cum pij Principes, qui in ædificanda & amplianda Eccleſia CHRISTI præclarè laborarunt, ſurgent, & ingenti ſubditorũ multitudine ſtipati unà cum CHRISTO in ęterna gaudia ingredientur, & audiẽt: EVGE SERVE BONE, &c. Et e regione nulla erit maior ignominia, quàm ubi principes ſurgent, qui nõ modò turpibus uoluptatibus, ſed etiam neglectionibus aut perſecutionibus ueræ doctrinæ ſyncerorum, piorum & induſtriorum Verbi doctorum, nõ modò ſeſe ipſos, uerùm etiam ſubditos, uel omnes, uel magna ex parte, polluerunt: audientq; illud horrendum iudicium, ABITE MALEDICTI, &c.

Erit igitur hęc ipſa doctrina, Methodus, ex ore tantum CHRISTI & Apoſtolorum collecta, ueſtris Celſitudinibus, ad iſtam prę-

cipuam ueſtræ functionis partem rectè obeundam, maximo adiumento. Monſtrat enim, quæ ſit CHRISTI germana & incorrupta doctrina, quam ſequi omnes homines neceſſe eſt. Deinde & normam ſuppeditat, iuxta quam non modò ipſius Antichriſti fermentata dogmata, ſed etiam grauiſsimæ controuerſiæ, quæ iam in uera Eccleſia CHRISTI agitãtur, rectè ac dextrè dijudicari poſsint. Fuit Auguſtanum Interim, ſeu (ut ab alijs nuncupatur) ſphynx Auguſtana, uerè, quod dici ſolet, pomum Contentionis. Nam plurimas uacillationes, fœdas hallucinationes & deprauationes, in bene conſtitutis & conſentientibus Eccleſijs peperit. Hærent etiamnum quædam pertinaciter in Eccleſijs & cordibus multorum, quę in illis actionibus impiè ſunt commiſſa. Methodon igitur hanc doctrinæ CHRISTI etiam hanc ipſam ob cauſam uobis mittimus, quia ex ea præſentes controuerſiæ rectius intelligi ac dirimi poterunt. Eſt autem hoc omnino piorum Principum officium, ut ordinatis modis diſsidia componant. Nequaquã certè uel uiolenta perſecutione, uel qualicunq; obumbratione, aut amneſtia, eiuſmodi controuerſiæ feliciter ſopiuntur. Non enim ſunt contentiones uel de lana caprina, ſeu λογομαχίαι, uel ſolummodò perſonales, ut nonnulli filij huius ſeculi parum piè iudicare ſolent: ſed cõcernunt ipſa dogmata, quæ ſunt commune totius Eccleſiæ bonum, & patrimonium, & quaſi nutrimentum: quod purum & integrum conſeruari neceſſe eſt, niſi animas multorum ueneno lethali infici ac inæternum interire uelimus.

Proinde uerà atq; legitima ratione, uel per Synodum, in qua iuxta uerbum Dei directè fiat iudicium: uel aliàs, ut errores ipſi de quibus cõtentio uiget, clarè, expreſsè, perſpicuè, & abſq; omni ambiguitate publicè damnentur, cauſa dirimatur neceſſe eſt: ut omnes quid uerum bonumq;, quid ue falſum & malum ſit, uidere ac ſequi poſsint. Sin aliter fiat, ac tantum relictis neruis ac fundamentis errorum incruſtatio ſuperinducatur, impoſsibile eſt, ueritatem puram incorruptamq; retineri: impoſsibile etiam, ueram, ſalutarem, utilem, Deo placentem, & deniq; perpetuam pacem ſanciri poſſe. Intelligunt etiam ueſtrę Celſitudines, quantum referat, omnium tẽporum hiſtoriam, ac prȩſertim qualis quolibet ſeculo doctrinȩ forma extiterit, noſſe: nempe ut cùm innumera alia commoda inde habeantur, tum & controuerſiæ rectius & ſolidius explicari poſsint.

Cum igitur in hoc arduo & perneceſſario Opere uerſemur, ut eiuſmodi hiſtoriam ſacram ex optimis autoribus conquiramus, eáque res ad totam Eccleſiam CHRISTI pertineat: nõ dubitamus, ueſtras Celſitudines conſiderare atque intelligere, ueſtri etiam officij eſſe, ut eiuſmodi pios conatus iuuetis. Etſi autem de nobis magnifi-

Digitized by Google

gnificè polliceri nihil quicquam nec debemus, nec poſſumus: tamen ſperamus, nos mediocri induſtria ac diligentia, & fide certè ſumma, res optimas, & Eccleſiæ Chriſtianæ utiles atque neceſſarias, prolaturos eſſe, ut bonis ſimus mediocriter ſatisfacturi. Bene ualete.

V. C. S.

Matthias Flacius Illyricus.
Ioannes Vuigandus.
Matthæus Iudex.
Baſilius Faber.

Digitized by Google

Digitized by Google

Primæ Centuriæ Liber Secundus.

CAPVT I.

HISTORIAM Domini noſtri IESV Chriſti, inde à cunabulis ipſius uſq; ad glorioſam eius aſcenſionē in cœlum hactenus complexi ſumus, digeſtis atque cōmemoratis ijs rebus, quas ſperamus pio lectori non tantum uoluptatem aliquam, ſed etiam fructum haud pœnitendum allaturas eſſe. Nam ea quæ conſideratione atque obſeruatione digna ſunt, mediocri diligentia (ut aliud de nobis nihil affirmemus) conati ſumus inueſtigare, & quaſi in ipſum conſpectum producere atque proponere: quæ quidem in tanto rerum cumulo fortaßis non cuiuis promptum eſt, ingenij acie & cogitationibus duntaxat colligere, atq; expendere. Nunc, Deo dante, ſimili ratione ea quæ ab eo tempore miniſterio Apoſtolorum, eorumq; diſcipulorum geſta ſunt, uſq; ad Traianum Imperatorem, hoc eſt, donec id ſeculum effluxerit, pertractabimus. Eſt enim operæprecium conſiderare, quæ incrementa Eccleſia, Chriſto in cœlum ſublato, fecerit: ut notum fiat omnibus pijs, nequaquam ocioſum in cœlis degere Chriſtum: ſed regnum ſuum in hoc maximè adminiſtrare, quòd in terris uirtute uerbi ſui ac Spiritus ſancti, ſibi æternam colligat & ſanctificet Eccleſiam, contra furores Diaboli & omnium impiorum. Mirabiliter enim, & ſumma potentia ſuos miniſtros ſeu curſores, ut ſic dicamus, protexit, gubernauit & adiuuit, ut in omnes orbis terrarum partes Euangelium ſuum ſpargeretur.

CAPVT II.

DE LOCO ET PROPAGATIONE ECCLESIÆ.

MIniſterium Euangelij, Chriſtus, donec in terris uiſibiliter uerſari, ac redemptionem generis humani, iuxta promißiones diuinas abſoluere uoluit, intra eas metas continuit, ut in Iudæa tantùm illud unà cum ſuis adminiſtraret: idq; ob cauſas, quas alibi copioſius expoſuimus, longè grauißimas: nimirum, ut certò in omnem æternitatem conſtaret, in hoc populo eſſe Meßiam exhibitum, partamq; omnium hominum ſalutem, ac ante omnes gentes Iſraelitas uocatos eſſe. Nihilominus tamen ſubinde admonebat Chriſtus, fore ut ex omnibus gentibus totius orbis terrarum, ſibi uoce Euangelij colligeretur Eccleſia ſancta, quam omnibus bonis, præſertim ſpiritualibus, replere, & in ſocietatem æternæ uitæ cooptare uellet. Poſtquam uerò à mortuis reſurrexit, delectis quibuſdam perſonis, uidelicet Apoſtolis, quibus tamen etiam alij nonnulli ſunt adiuncti, uerùm inferiori gradu, expreßè & publicè demandauit, ut deinceps non tantum in finibus Iudææ ſeu Palæſtinæ docerent: ſed in totum mundum excurrerent, adnunciantes Euangelium, & impertientes Sacramenta gratiæ ab ipſo Chriſto inſtituta. Sic enim uerba Chriſti habent: Ite, docete omnes gentes, baptiſantes eos. Matth. 28. Ite in mundum uniuerſum, & prædicate Euangelium omni creaturæ. Qui crediderit, & baptiſatus fuerit, ſaluus erit: qui uerò non crediderit, condemnabitur: Marci 16. Et Actorum 1. cum iamiam in cœlum aſcenſurus eſſet, inquit: Vos eritis mihi teſtes in Hieruſalem, & in omni Iudæa & Samaria, & uſque ad extremum terræ. Id nunc qua ratione ad actum ſit productum, exponendum uenit. Nam Apoſtoli, eorumq; ſocij, omnem penè terrarum orbem peragrarunt. Quod etiam Paulus teſtatur, Roman. 10: An non audierunt? Atqui in omnem terram exiuit ſonus eorum, & in fines orbis terrarum uerba illorum. Idem Coloſſen. 1. affirmat, Euangelium prædicatum eſſe apud uniuerſam creaturam, quæ ſub cœlo eſt. In Apocalypſi etiam dicitur: Redemiſti nos per ſanguinem tuū, ex omni tribu & lingua, & populo & natione. Cap. 5.

De Eccleſijs, earumq; propagatione per Aſiam.

SIcut eum honorem Deus habuit terræ Canaan, ad quam promißiones de Meßia alligarat, ut in ea IESVS Chriſtus mirando modo naſceretur, doceret, ac morte ſua ſalutem generi humano æternam pararet: ita etiam poſt lætam & glorioſam aſcenſionem Chriſti in cœlum, adhuc aliquandiu in ijs regionibus Euangelij ſui uocem retinere, ac publicè ſpargi atque propagari, ex immenſa clementia uoluit. nec dubium eſt, licet innumera hominum multitudo furenter Chriſtum & eius Euangelium faſtiderit: in quibus etiam hi erant qui potentia & autoritate præcellebant: tamen egregiam ac præſtantem in ea terra, quam Palæſtinam uulgò appellamus, fuiſſe Eccleſiam. Sed tamen paulatim alia loca Deus uerbo ſuo adijt, poſtquam iræ dies in eum populum, ob neglectum tempus uiſitationis, iuſto iudicio aduenit. Præcipuè autem poſt Palæſtinam, hoc ſeculo Aſia minor eccleſijs Chriſti plurimis floruit.

Fuit igitur uera & præclara Eccleſia Chriſti, etiam poſt eius aſcenſionem, in urbe Hieroſolymorū, ad quam continuò uiſa aſcenſione omnes ſe receperant, iuxta mandatum Chriſti. In eo cœtu non tantum erant Apoſtoli & mater Domini, ſed etiam plures alij: ac nume-

rum eorum circiter centum & uiginti fuiſſe, Lucas commemorat Act. 1. Propagatio autem, ſeu ampliatio potius Eccleſiæ Chriſti, eiuſmodi ibi accidit.

Prædixerat Iohannes, & in primis ipſe Chriſtus, fore ut igni & Spiritu ſancto credentes in Chriſtum baptiſentur. Idcirco tempus expectant: interea tamen de articulis fidei inter ſeſe conferentes, & ſimul orantes. Ex diuina inſuper inſpiratione, in locū Iudæ proditoris Matthiam ſorte ſubſtituunt, qui unà cum ceteris undecim, ad hoc officiū præ alijs in primis eſſet deputatus, ut in toto orbe Euangelium Chriſti annunciaret. Actor. 1.

Adeſt poſt dies decem feſtum Pentecoſtes, in quo Chriſtus, regnans ad dexterā patris in cœlis, ſicut promiſerat, effundit in ſuum cœtum, qui commodum tunc erat congregatus, uiſibiliter & ſenſibiliter Spiritum ſanctū. uehementis enim uenti ſonus & auditu & tactu percipitur: deinde oculis cernuntur ardentes ac diſpartitæ linguæ, ſentit quilibet Spiritum ſanctum ſibi inſidere: ac mox tanti hoſpitis dona, nempe cognitio linguarum uariarum, quæ erant ad propagationem Euangelij per omnes nationes neceſſaria, & incrementa fidei in omnibus articulis, ipſaq́; adeò confeſſio emergunt.

Mandato igitur IESV Chriſti, quod ante aſcenſionem acceperant, & nunc paraſtate Spiritu ſancto addito, tantisq́; donis inſpiratis, fœlix Euangelij propagatio protinus per Apoſtolos, eorumq́; ſocios ſuſcipitur. Non enim diutius ſeſe intra parietes cunctabundi continent: ſed liberè in publicum prodeuntes, non tantum ipſis Iudæis, ſed & peregrinis gētibus, qui partim eò confluxerant propter feſtum, partim religionis gratia ibi habitabant, nunciabant, IESVM Mariæ filium eſſe promiſſum Meſsiam, qui ſua morte peccata generis humani deleuerit: idq́; nō tantum Iudaica lingua, ſed prout in quenq; cœtum incidebant, ita ea lingua utebantur, quæ illis peregrinis patria atq; nota erat. Recenſet autem Lucas, Parthos, Medos, Elamitas, Meſopotamianos, Cappadoces, Ponticos, Aſianos, Phryges, Pamphylianos, Aegyptios, Libyes, Cyrenenſes, Cretes, Arabes. Fatentur enim hi auditores, ſeſe audiuiſſe eos loquentes magnifica Dei. ſuis linguis, quæ cuiq; nationi erat uernacula. quibus uerbis eorum opinio diluitur, qui ſentiūt, Apoſtolos tantum Iudaica lingua concionatos, quæ cunctis peregrinis non callentibus eam, ita ſonuerit, ac ſi uernaculam audiuiſſent. Attulit autem ea res initiò ingentē plurimis ſtuporem & admirationem, qui haud obſcurè diuinabant, res omnium maximas conſecuturas eſſe. Alij tamen diabolico riſu iſta excipiunt, & cauillantur, ac ſi temulenti homines meras nugas obblateraſſent.

Eam calumniam Petrus nomine reliquorum Apoſtolorum, qui unà aderant, grauiſſima concione retundit. Negat ſe eſſe ebrios: rationem addens, quòd hora tertia ſit diei: hoc eſt, nimis mane, quo inuſitatum ſit, contraq́; naturam poculis ſe replere. Vocatur autem in Scriptura more Iudaico tertia hora, quadrans primus diei, tres horas complectens: poteſt tamen hoc loco de ultima eius quadrantis hora accipi, quæ apud nos eſt octaua, aut nona, aut circiter. Deinde expoſuit, ea quæ iam fieri uideant, non temerè accidere, ſed impleri prophetiam Ioelis 2. Et erit in nouiſſimis diebus, dicit Dominus, effundam de ſpiritu meo ſuper omnem carnem, & prophetabunt filij ueſtri, &c. Qua quidem in parte oſtendit, nihil iam geri, quin ſit antea per prophetas indicatum. Tertiò docet, IESVM Nazarenum ab ipſis crucifixum, eſſe uerum Meſsiam: idq́; miraculis euidentiſsimis, & omnium maximis, in ipſorum conſpectu per eum editis, demonſtratum eſſe: reſurrexiſſe à mortuis, iuxta uaticinium Dauidis Pſal. 16. ubi ſcriptum eſt: Non derelinques animam meam in inferno, nec dabis ſanctum tuum uidere corruptionem. Copioſè autem eam prophetiā illuſtrat, ab autoritate Dauidis, & promiſsione ei tradita, quòd Meſsias ex eius poſteritate ſit uenturus. Addit etiam, ſeſe teſtes eſſe, uerè IESVM à Deo reſuſcitatum eſſe. Quartò, hunc ipſum IESVM aſcendiſſe in cœlum, iuxta Dauidem Pſalmo 110. ubi inquit: Dixit Dominus Domino meo, ſede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum: & iam Spiritum ſanctum è ſuo cœleſti regno, ſicut antea promiſerat, effudiſſe, ipſosq́; linguarum dona ornaſſe. Huic concioni interſpergit bis, admonitiones de ipſorū peccato, quòd Meſsiam uerum interfecerint.

Ex hac concione intelligunt iſti auditores, ſe in grauiſsimis tenebris & peccatis conſtitutos: ac trepidante conſcientia quærunt, quid nunc porrò debeant facere? Petrus uerò docet, eos oportere pœnitentiam agere, & initiari ſacramentis à Chriſto traditis. Promiſsionem eſſe uniuerſalem, tam ad ipſos, quàm ad cunctas reliquas gentes pertinentem. Relinquendam eſſe falſam Iudæorum religionem. Eo igitur die conuerſi ſunt & baptiſati circiter ter mille homines. Hac tempeſtiua & frequenti conuerſione, Chriſtus docere uoluit de effectu ſui Euangelij, & Apoſtolos in ſuo miniſterio confirmare.

Poſt hæc ſingulis diebus Hieroſolymis docuerunt in templo, alijsq́; locis: & factæ ſunt plurimæ ad Chriſtianam religionem acceſsiones, Domino per ſuum miniſterium cooperante, adeò ut apud uniuerſum populum gratiam Apoſtoli conſequerentur. Et hic iam plurimæ hiſtoriæ ſilentio obruuntur, quæ non ſunt memoriæ traditæ.

Apparet autem, cœtum Chriſtianorum qui Hieroſolymis collectus fuit, inopia laboraſſe, eo quòd Pontifices & ſacerdotes, eisq́; adhærentes, non deſierint eos perſequi, affligere, & bonis ſpoliare. Proinde neceſsitas ſumma eos coegit, ut facultates communicarent: Act. 2.

Quodam die Petrus & Iohannes, hora nona aſcendunt in templum, oraturi: ubi Petrus ad portam templi, Specioſam uocatam, claudum natum, & quadraginta annorum, in nomine IESV Chriſti ſanat. id quod ille ſtatim in templo prædicat: & rei nouitate permotus populus, cateruatim ad eos Apoſtolos in Salomonis porticu confluit, rem tam ſtupendam eiusq́; autores uiſurus. Hac occaſione Petrus docet, hoc miraculum ſe non propria, uerùm ipſius IESV uirtute feciſſe: qui nunc ſit à Deo glorificatus, quiq́; ſit filius Dei. Taxat eorum facinus, quòd Meſsiam in conſpectu Pilati abnegarint, & innocentem trucidarint. Affirmat, eum diuinitùs à morte reſuſcitatum: & nunc

& nunc ita rege re, ut etiamnum ſtupenda apud ipſos miracula per hoc Apoſtolicũ miniſterium faciat: IESVM non fortuito caſu, ſed iuxta prophetarum oracula, & iuxta diuinum conſilium, inter ipſos reuelatũ, paſſumq́; eſſe. Hortatur eos ad pœnitentiam, & ueniã promittit. Monet, à Moſe Deut. 18. de IESV prædictũ eſſe: Prophetam ſuſcitabit uobis Dominus Deus ueſter, de fratribus ueſtris, tanquam me: hunc audite, iuxta omnia quæ locutus uobis fuerit. Omnis autem anima quæ non audierit eum prophetam, exterminabitur de populo. Omnes etiam reliquos Prophetas, à Samuele & deinceps, hæc omnia quæ iam gererentur, annunciaſſe. Ad ipſos omnium primò pertinere beneficium IESV, iuxta promiſsionem Geneſ. 12. In ſemine tuo benedicentur omnes familiæ terræ: ſicut apud ipſos Deus ſuſcitarit filium ſuum. Act. 3. Docet de reſurrectione mortuorum per IESVM. Hac concione conuerſi ſunt circiter quinque hominum millia: Actor. 4.

Concurſu aũt populi Sacerdotes ac Magiſtratus excitati, manus in Apoſtolos illos tanq̃ ſeditioſos hæreticos iniiciũt, ac cuſtodiæ tradunt. Poſtridie aũt frequenti coacta ſynodo, cui Pontifices Hannas, Caiphas, Ioannes, Alexander, ſeniores, ſcribæ, & quotquot erant de genere ſacerdotali, intererant, Iohannes & Petrus iudicio ſiſtuntur. Fit inquiſitio, cuius uirtute claudum ſanaſſent: Petrus repletus Spiritu ſancto, intrepidè reſpõdet: In nomine IESV Chriſti Nazareni, quem ipſi crucifixiſſent, quiq́; à Deo ſuſcitatus à mortuis eſſet, hoc factum eſſe: uerum Meſsiam eum eſſe, de quo ſcriptum ſit Pſal. 118. Lapidem quẽ reprobauerũt ædificãtes, hic factus eſt in caput anguli: per eum ſolummodo conſtare & donari ſalutem, idq́; ſic à Deo conſtitutum eſſe.

Eſt aũt etiam hoſtibus admirationi & formidabilis confidentia iſtorũ hominũ, et doctrinæ excellẽtia. Porrò regit Chriſtus iſtorũ perſecutorum pectora, ne quid in his ipſis Euangelij initijs durius contrà hos Apoſtolos ſtatuãt. Pudefacti igitur perſecutores, paululum remotis Apoſtolis, cõſilium ineunt, ſe honeſtè eos delere nõ poſſe: ſed ſub graui pœna interdicturos, ne amplius ad populũ in nomine IESV concionẽ habeant: putantes, ſe diris minis eorum conatus infringere poſſe. Verùm Apoſtoli reſpondent, potius Deo quàm hominibus obtemperandũ: et ſic cũ ſæuis minis dimittuntur. Cogebãtur enim hoſtes illi nonnihil populũ metuere, qui miraculũ hoc tãquam diuinũ ſummis uehebant laudibus.

Reuerſi ad ſuum cœtum Apoſtoli, cuncta referunt: & ſimul preces faciunt, commemorantes iſta iam fieri iuxta Pſal. 2. Quare fremuerunt gentes. ac petunt, ut Deus minis Pontificum frena iniiciat: ſuaq́; pectora accendat, ut cũ omni fiducia uerbũ loqui poſsint, & miracula comitentur. Precibus recitatis, locus ubi erant unà commouebatur, ac Spiritu ſancto magis replebantur.

Pergunt itaq; doctrinã de IESV Chriſto conſtantiſsimè propagare. Act. 4. Sæpe aũt docent in porticu Salomonis, & quotidie numerus credẽtium augebatur: præſertim cum omnes uiderent miraculorum ubertatẽ et potentiam. nam uel umbra ſolum Petri erat plurimis ſalutaris. Nec iam tantum Hieroſolymis ea innoteſcũt, ſed paſsim ex uicinis regionibus plurimi cõueniunt, adferentes ægros atq; obſeſſos: qui curabantur omnes.

Iterum autem Pontifices ira ac furore æſtuantes, cum ſuis, inſtigante eos Diabolo, Apoſtolos comprehendunt, ac in carcerem coniiciunt: rati, eos homines ſuæ religioni ac rebus omnibus plurimùm nocere. Ac noctu angelus Domini apertis ianuis è carcere eos ducit, ac iubet publicè in templo concionari. id quod ſummo diluculo faciunt. Manè Pontifices, magiſtratus templi, & ſeniores populi coeunt, ſententias collaturi, quid de Apoſtolis ſtatuendum eſſet: ignari operum diuinorum. Miſsis autẽ miniſtris, qui Apoſtolos accerſerent, reſciſcunt, carcerem ſumma cura clauſum & cuſtoditum fuiſſe: uerùm eos, quos uellent, homines nõ adeſſe. Dum autem attoniti hærent, quid de ipſis accidiſſet: ecce quidam interueniens, nunciat eos eſſe in templo, ibique docere populum. Confeſtim igitur magiſtratus ſtipatus ſuis miniſtris abit, educens Apoſtolos abſque ui è templo, idq́; ob metum populi, eoſq́; cõcilio ſiſtit. Crimina quæ obiiciuntur, ſunt: quòd contra decretum & interdictum Pontificum & aliorum, penes quos erat ſumma gubernationis Eccleſiaſticæ poteſtas, in nomine IESV docuiſſent: hoc eſt, quòd eſſent ſeditioſi, quòd totam ciuitatem ſua doctrina replerent: hoc eſt, quòd ſint hæretici, quòd uelint inducere ſanguinem IESV ſuper ipſos: hoc eſt, quòd ſint maledici, qui conentur ipſorum conſcientiam grauare, ubi nihil mali ſibi eſſent conſcij.

Petrus autem intrepidè communi Apoſtolorum nomine reſpondet: Oportere ſe Deo magis obedire quàm hominibus. Deinde IESVM ab ipſis crucifixum, uerè è mortuis reſuſcitatum. Tertiò, eum eſſe Meſsiam. Quartò, hæc omnia ſe certò teſtari, & Spiritu ſancto cæteriſq́; miraculis omnium maximis confirmari.

Hac ratione tantũ abeſt ut cõuertãtur iſti hoſtes, ut etiã magis excãdeſcant, et meditẽtur Apoſtolis necem. Haudubiè ibi fuerũt, qui ſpecioſè declamitarint, more ſapientũ in hoc mũdo, enormẽ hãc eſſe petulantiã: omnia dicta & facta iſtorũ hominũ ſpectare ad ſeditionẽ & peſtiferos tumultus: initijs occurrendum eſſe, ne poſtea nimis ſera medicina adhibeatur: ſatius eſſe paucos aliqua ſeueritate cohercere, quàm deinde ingens et horribile incendium totius Iudaici ſtatus experiri. Sed cum furorem Deus mirabiliter reſtinguit, & quaſi freno iniecto cohercet. eſt enim inter eos egregiæ autoritatis & doctrinæ Gamaliel: is retrahit eos à ſæuitia, propoſitis exemplis eorum qui res nouas impiè molientes, diuinitùs oppreſsi ſint: quales fuerint Theudas & Iudas Galilæus. Quare et horum hominum conatus Deo permittendos: ac breui euentum declaraturum eſſe, an temerè uel diuino inſtinctu iſta tentent. Memorabilis autem ſententia eſt: Si eſt ex hominibus, inquit, conſilium aut opus hoc, diſſoluetur: ſin ex Deo eſt, nõ poteritis diſſoluere illud, ne fortè & Deo repugnare uideamini. Aſſentiuntur reliqui, quamuis (ut apparet) ægrè. Nam ne non ſuis cruentis pectoribus ſatisfaciant, cædi Apoſtolis iubent. deinde rurſus atrociſsimis minis inhibent, ne in nomine IESV in poſterum doceant. Sic tractati Apoſtoli, quaſi ex luporum manibus euadunt.

At Apoſtoli nequaquam minis aut ſupplicijs franguntur: ſed quaſi beneficijs excellentibus ornati, gaudent ſe propter IESV Chriſti nomen contumelia affectos eſſe: nec deſinunt quotidie in templo & in domibus docere & euangeliſare IESVM Chriſtum. Act. 5.

Creſcebat autem uerbum Domini ac numerus diſcipulorum Hieroſolymis plurimùm. Magna etiam ſacerdotum turba fidem in Chriſtum amplectebatur.

Neq; uerò tantum Apoſtoli doctrinæ Euangelicæ præerant, ſed operas ſuas ſimul diaconi & alij conferebant. In primis uerò Stephanus, qui inſigni fide præditus, in ſynagogis non tantum ſimpliciter tradebat Euãgelium: ſed etiam cum ijs qui ex alijs regionibus ſe Hieroſolyma contulerant, ibiq; ſuas peculiares habebant ſcholas, diſputabat, confirmans ex Prophetarum monumentis doctrinam de IESV, & refutans errores in populo Dei graſſantes. Act. 6.

Accuſatur aũt Stephanus ab obtrectatoribus, apud Pontifices, ſeniores, ſcribas, & ipſum populũ: q confeſtim eũ abripiunt, & ſiſtunt cõcilio. Crimina à falſis teſtibus prolata ſunt: Stephanum docuiſſe blaſphema in Deũ, Moſen, & locũ iſtũ: nimirum q, IESVS eſſet filius Dei: q, operib. legis nemo poſſet iuſtificari, ſed tantum fide in Chriſtũ, qui legem pro nobis impleuiſſet: q, Moſaicæ ceremoniæ iam eſſent abrogatæ: q, religionis forma, quam IESVS inſtituiſſet, eſſet ſequenda: quòd IESVS ob contemptum ſuæ uiſitationis tempus eſſet eum locum funditùs deleturus. Act. 6. Princeps ſacerdotum truculento uultu quærit, an hæc ita ſe habeant? Stephanus, facta ſibi poteſtate loquẽdi, longa concione ipſos commonefacit, Abrahæ & Moiſi factas eſſe promiſſiones de uenturo Meßia, eoq; tendere uniuerſam conſtitutionem religionis & politiæ Iſraelitici populi. Deniq; ea omnia applicat, IESVM Chriſtũ eũ ipſum eſſe, q ſit prædictus. Tertiò grauiter ipſorum facinus reprehẽdit, q, proditores & homicidæ Meßiæ fuerint. et addit, ipſos pertinaces eſſe, ſpirituiq; ſancto cõtumaciter reluctari, more maiorũ ſuorũ, q Prophetas occidiſſẽt.

Eam uerò concionem ſumma cũ indignatione excipiunt: quæ quidẽ etiam magis accenditur, poſtq̃ audiũt Stephanũ affirmare, ſe iam ſuis oculis in aperto cœlo aſpicere IESVM, ſtantem ad dextram Dei. His auditis, quaſi in rabiem aguntur, obturãtes aures, & horrẽdis clamorib. eũ execrantes. Nec mora interijcitur, omnes in eũ impetũ faciunt, et extractũ ante portas inter precandum lapidib. crudeliter feriunt, & obruunt. Act. 7.

Quæ hactenus recenſuimus, uidentur eo anno facta eſſe, quo Chriſtus eſt crucifixus: anno nimirum Chriſti 33. Tiberij 18.

¶ Anno Domini 34. Tiberij 19. hoc iam ſcelere patrato, atrociores perſecutiones Hieroſolymitani aduerſus Chriſti Eccleſiã moliuntur Pontifices cum ſuis: præcipuè uerò Saulus, haud dubiè à cæteris delectus, ut inquiſitor hæreticorũ (ut quidẽ putabatur) eſſet. Il falſo zelo flagrans, inauditã crudelitatẽ in Eccleſiã Chriſti exercet, ſingulas domos explorans, & in carcerem quoſcunque poterat pertrahens. Apparet autem plurimos hac ratione horribiliter interfectos eſſe. Quapropter hac immanitate moti pleriq;, in uicinas regiones coacti ſunt ſeſe conferre: eaq; ratione propagatio Euangelij latius diffuſa eſt. Remanſerunt tamen adhuc Apoſtoli Hieroſolymis, proculdubio in ſummis periculis: Actorum octauo. Ac mirandum Dei conſilium hic deprehenditur, quòd et hoc tempore, & poſterioribus, donec excinderentur, ſoloq; adæquarentur Hieroſolyma, ſemper aliqui Apoſtoli in eo loco, tanquam principali eccleſiæ Chriſti ſede, remanſerint: ac licet interdum aliqui Apoſtoli inde excurrerint, tamen ſubinde eò reuerſi fuerint.

Circa annum Domini 45. poſt reſurrectionem circiter duodecimũ, Claudij uerò tertiũ, Herodes Agrippa mouet perſecutionẽ in Chriſtianos, & Iacobũ Iohãnis fratrẽ gladio interficit. Videns aũt ſe rem gratiã Iudæis facere, corripit & Petrũ, carceriq; tradit. Sed orante Eccleſia pro Petro, noctu Angelus Petrum è carcere educit ſaluum & incolumem. Quam ob cauſam mane cuſtodes, tanquam mala fide egißent, ſupplicio afficiuntur. Herode autem digreſſo, & paulo poſt diuinitùs punito, nonnihil ceſſat perſecutio. Act. 12.

¶ Reuerſus eſt Paulus poſt ſuã conuerſionem quinquies Hieroſolymam: & cum poſtremò eò ueniſſet, in cœtu ſeniorũ apud Iacobũ hiſtoriã ſui miniſterij recenſet. deinde ibi uotum quoddam in gratiã Iudæorũ ſuſcipit. Tandem perſecutionẽ cõtra eũ concitãt quidam Iudæi, ex Aſia eò profecti: q cum in templo Paulũ conſpicerent, plebem concitant iſtis criminationib. q, ipſe eſſet hæreticorum ſignifer, doceret leges Moſaicas ceremoniales abolitas eſſe, Iudæos Meßiam nefariè occidiſſe, cultũ in templo Hieroſolymitano ceſſaturũ, & iam prophanaſſe templum ſacrum introducto homine gentili. Iniectis aũt manibus, hortantur ut omnes adiuuent. & iamiam pugnis interfecturi erant, ni Tribunus cohortis Claudius Lyſias, accepto nũcio de tumultu, cum militibus accurriſſet, & ui Paulum eripuiſſet. Actor. 21. Facta aũt poteſtate loquendi, Paulus narrat hiſtoriam ſuæ conuerſionis, qua doctrinã de IESV Meßia probat: & exponit uiſionem, qua diuinitùs ad hoc ſuum miniſterium uocatus eſſet. Sed Iudæi furentes, non paßi ſunt eum orationem pertexere: nihilq; aliud clamant, quàm nõ eſſe fas talem hominẽ uiuere. Tribunus iubet Paulum flagellari. Sed cum Paulus ſe Romanum ciuem profiteretur, parcitur ei. Act. 22.

Poſtridie ſiſtit eũ Tribunus in ſacerdotũ cõcilium, ſiue ſynedrion. hic orationẽ habet, in qua primùm dicit, ſe pietatis ſemper ſtudioſiſsimum fuiſſe. Ananias ea uoce edita, iubet ei alapam impingi, ut qui egregiè mentitus eſſet. Sed Paulus reſpondet, ſibi iniuriam fieri: ac uocat Pontificem parietem dealbatum, iram ei diuinam minitans. Deinde animaduertens ſacerdotes ſectis differre, ait, diſceptationem eſſe de reſurrectione mortuorum, ſe Phariſæum eſſe. Hac confeßione, quaſi ſtrategemate quodam, diſcordia excitata eſt inter ſacerdotes, adeò ut iam Phariſæi ipſi cum Sadducæis iurgare inciperent, ac profiterentur ſe nihil culpæ in Paulo deprehendere. Ab eo tumultu cum rurſus uitæ periculum Paulo immineret, Tribunus per milites ui iubet Paulũ ex ipſorum manibus eripi.

Nocte confirmatur uoce diuina Paulus: ac reuelatur ei, quòd Romæ oporteat eum adhuc docere.

Mane quadraginta Iudæi conſpirant, ſe non uſuros cibo, priuſquam Paulum è medio tuliſſent: idq; ut commodius fieret, iubent rurſus ad ſacerdotes Paulum accerſi. Hæ inſidiæ Paulo per nepotem ex ſorore patefiunt, qui eadem per adoleſcentem curat Tribuno annunciari. Tribunus noctu, Iudæis inſcijs, Paulum Cæſaream ad Felicem, Iudææ præſidem, ablegat, ſtipatum ducentis militibus, equitibus ſeptuaginta, & lan-

cearijs

by Google

cearijs ducentis: literis etiam Paulo innocentiæ teſtimonium perhibens. Cuſtoditur autem Cæſareæ in prætorio Herodis. Actor. 23.

Quinto die Cæſaream ueniunt Iudæi, inter quos eſt Ananias pontifex: adducto & Tertullo oratore, qui nomine Iudæorum Paulum de his criminibus accuſauit, quòd eſſet princeps ſectæ Nazarenorum, quòd ſeditiones erga Iudæos in uniuerſo orbe conflaret et excitaret, quòd templum profanaret. Paulus reſpondet, ſe ante duodecim dies Hieroſolymam ueniſſe, adorandi cauſa: nihil publicè tentaſſe, patriũ Deum colere, docere de reſurrectione mortuorum, abſtinere ab enormibus peccatis, eleemoſynam tuliſſe Hieroſolymam. Hac oratione tantopere eſt permotus præſes, ut Iudæos in aliud tempus reiecerit, & paulo mitiorem cuſtodiam conceſſerit, ita ut liberè pateret amicis ad eum acceſſus.

Habuit aũt Felix uxorẽ Iudæam, nomine Druſillã: cum ea audiuit Paulum de iuſticia, de tẽperantia, de iudicio futuro diſſerentem: ac ſæpe Paulo concionanti attentè auſcultarunt. Verùm cum pecuniam ſperaret ab eo, qua ſe redimeret, diutius eum in cuſtodia reliquit.

Biennio ibi detento Paulo, Felix decedit prouincia, relinquens Paulum in captiuitate, gratiam Iudæorum aucupans. Actor. 24.

Feſtum autem ſucceſſorem Felicis, ubi Hieroſolymam ueniſſet, mox adeunt Iudæi, petentes, ut Paulus rurſus ad ſe traduceretur. Denegat hoc Feſtus, ac promittit ſe Cæſareæ ipſos auditurũ eſſe. Ac poſt dies paucos Cæſaream reuerſus, dat Iudæis poteſtatem accuſandi Paulum. hi multa proponunt, uerùm nihil probant. Paulus uerò copioſè oſtendit, ſe neq; contra legem, neque contra templum Iudæorum, neq; contra Cæſarem quicquam deliquiſſe. Feſtus tamen colludens Iudæis, quærit num uelit Hieroſolymam rurſus perduci. Sed Paulus ait, ſe prouocare ad Cæſarem, ſe eſſe innocentem. Ita rurſus infecta re Iudæi domũ redire coguntur.

Elapſis aliquot diebus, Agrippa rex & Berenice, Cæſaream ad Feſtũ ſalutandi gratia proficiſcuntur: ibi præſes de captiuo Paulo indicat, teſtimoniũ innocẽtiæ ei tribuens. Fama aũt Pauli adductus Agrippa, cupit hominem audire. Act. 25. Paulus in medium productus, copioſa oratione cõmemorat, ſeſe in Iudaica religone educatum, ac profeſſionis Phariſaicæ eſſe: ſe accuſari de Meſſia, de quo magnificæ promiſſiones iſti populo ſint factæ. Recitat hiſtoriam ſuæ cõuerſionis & uocationis, ſe docuiſſe de pœnitentia, ſe tantum ea proponere quæ in Prophetis tradita ſint, uocationẽ uniuerſalẽ eſſe prædictam. Feſtus hac concione audita, dicit Paulum nimia literarum ſcientia inſanire. Sed Paulus reſpondet, ſe ueritatẽ dicere: ac cõuerſus ad Agrippã, eum tanq̃ teſtem appellat. ac ſignificat Rex, ſe nonnihil oratione Pauli ꝑmoueri. Deniq; omnes ſeorſim innocentẽ eſſe pronunciant Paulum, attamẽ oportere eũ Cæſari ſiſti. Act. 26.

Facto decreto, traditur Paulus Iulio centurioni, deportandus Romam. atque nauigio primùm appellunt Sidonem, ubi Iulius clementer Paulum tractat, facta poteſtate conueniendi amicos, ſeq; curandi. Habet autem ſecum Ariſtarchum Paulus. Inde ueniunt Myram, oppidum Lyciæ: ibi in nauem Alexandrinam centurio Paulum tranſponit. & contra uentum nauigantes, magno labore uix adnauigant Cretæ, ad Pulchrum portum, prope Laſæam ciuitatem. Quærentes autem commodiorem portum, ad Phœnicem meridionalem Cretæ portũ conantur nauẽ traducere: uerùm ſpe fruſtrati, ad paruã inſulã Claudam feruntur. Paulus, cum iã in media tempeſtate iactarentur, ex reuelatione diuina exponit, nullũ hominem q in naui eſſet, periturũ eſſe. Poſtea fit naufragiũ: omnes tamen partim natando, partim tabulis inhærentes, euadunt ad terram (Actor. 27.) inſulæ Melitæ. hic uipera mordens Paulum, quæ inter ſarmenta iacuerat, nihil ei damni infert. Princeps inſulæ Publius, triduò naufragos reficit: pro quo beneficio, parentẽ eius ægrotũ Paulus oratione & impoſitis manib. ſanat. & hoc beneficio princeps delectatus, diſceſſuris in nauem neceſſaria ſuppeditat. Inde naue Alexandrina Syracuſas ueniunt, & porrò Rhegium, et Puteolos, ubi Paulus Chriſtianos reperit: & deniq; Romam.

Romæ obuiam Paulo fratres procedunt. Deinde habet cuſtodiam clementẽ. Conuocat autẽ Iudæos, & eis ſui aduẽtus cauſam exponit. Præterea docet IESVM *Chriſtũ, ac plurimi conuertuntur. Quibuſdã aũt reluctãtibus, Paulus ex propheta Eſaia cap. 6. grauiter eorum pertinaciã taxat: & palàm annũciat, propter hoc ipſorum peccatũ magis ex gentibus Eccleſiam colligi.*

Docet autem Romæ biennio integro Euangelium Chriſti, licet captiuus ibi detineretur: Actor. 28.

¶ In Samaria fuit Eccleſia. nam Chriſtus ibi concionatus erat: & iam eò ueniunt, qui ob perſecutiones poſt interfectum Stephanum Hieroſolymis fugerunt: ac paſſim eius regionis loca peragrantes, euangeliſant uerbum Dei. Deſcendit in Samariam ciuitatem etiam Philippus, qui cum ad conciones miracula adijceret, plurimosq; obſeſſos à Diabolo, paralyticos & claudos ſanaret, plurimi Euangelium cum gaudio ſunt amplexi, tum uiri tum mulieres, ac baptiſmo initiati. Fuit inter eos homines & quidam Simon, inſignis magus, qui prius multos ſuis præſtigijs dementauerat: is quoque miraculis Apoſtoli motus, Euangelium & baptiſmum accepit.

Apoſtoli autem qui adhuc Hieroſolymis ſe continebãt, accepto nuncio, q̃ Samaria miniſterio Philippi conuerſa eſſet: mittunt eò adiutores, Petrum & Iohannem: quibus orantibus, & imponentibus manus, uiſibiliter Spiritus ſanctus ijs hominibus datur. & hac ratione magis cõfirmantur tum doctrina, tum miraculis, qui à Philippo prius conuerſi fuerant.

Peragrãt hi Apoſtoli & alias Samaritanorũ regiones, Euangeliũ de Chriſto priuſq̃ reuerterentur Hieroſolymã, diſſeminantes. Samariæ etiã mẽtio fit Act. 15.

In Iudæa quoq; à diſperſis fratribus regnũ Dei euangeliſatur, & creſcit Eccleſia. Memorabilis enim hiſtoria Philippi eſt, quòd ab angelo Domini iuſſus abire in uiam, quæ à Hieroſolymis Gazam uerſus tenderet, ibi uidet Aethiopem eunuchum, præfectum Candaces reginæ Aethiopum, Hieroſolymis reuerti: iuſſuq; ſpiritus ad currum accedens, audit Aethiopem legentem Eſaiam prophetam capite 53. Mox percontatur, num intelligeret ea quæ legeret? Aethiops negat, ſeſeq; interprete indigere affirmat: & rogat Philippum, ut currum aſcendat. Philippus aũt, iſta omnia de IESV *dici aſſerit, non de alio quoquam. Ea uerò narratione tantopere afficitur, accenditur & eruditur Aethiops, uir-*

tute Spiritus ſancti, ut mox poſtquam ad aquam ueniſſent, petat ſe à Philippo in nomine IESV Chriſti baptiſari: id quod edita confeßione, quòd crederet filium Dei eſſe IESVM Chriſtum, mox impetrauit. Baptiſmo perfecto, rapitur Philippus à ſpiritu ex conſpectu Aethiopis, & Azotum peruenit.

¶ Azoti igitur quoque Philippus Eccleſiam Chriſti colligit, & inde peragrat reliquas ciuitates maritimas.

¶ Lyddæ & Aßaron fuit Eccleſia. nam Philippus ibi docuit: Act. 8. & Petrus paralyticum Aeneam in eo loco ſanitati reſtituit, in nomine Chriſti: eaq́; occaſione plures in ciuitatibus conuerſi ſunt. Actorū 9.

¶ Ioppe: Fuit & hic Philippus, maritimas ciuitates percurrens: Act. 8. & Petrus eò accerſitur à diſcipulis, ut puellam Tabeam ſeu Dorcan, bonis operib. & eleemoſynis celebrem, reſuſcitaret à morte. hoc miraculo plurimi ad credendum moti ſunt. Deinde multos dies in ea ciuitate apud Simonem coriarium commoratur, haud dubiè cum maximo Euangelij profectu. Acto. 9.

¶ Cæſaream, quæ Stratonis appellatur, in ſua peregrinatione uenit Philippus, ibi etiam in regno Dei ampliando, miniſterio fungens: Actor. 8. fit eius loci etiam mentio Act. 9. quod Paulus eò deductus ſit.

Poſtea uenit eò Petrus, idq́; miraculo inſigni. Nam Cornelius per angelum iubetur accerſere Petrum, qui tum Ioppe agebat. Petrus autem in ecſtaſi uiſionem habet de mactandis & comedendis, etiam non conceßis lege Moſaica: & audit, Deum iſta nunc purificare. Mox interueniunt tres nuncij à Cornelio, rem omnem exponentes. ac paret Petrus diuinæ uoluntati, iter uerſus Cæſaream faciens. Eò cum ueniſſet, in domo Cornelij, præſentibus cognatis & amicis eius, præclaram habet concionem, docens diuino miraculo ſe edoctum, gentes ad Eccleſiam Chriſti pertinere. Deinde aſſerit, IESVM eſſe uerum Meßiam: idq́; præter Iohannis baptiſtæ teſtimonia, etiam miracula ab ipſo edita manifeſtum facere, & ſe quoq́; eius rei teſtem eſſe, IESVM paſſum & reſuſcitatum eſſe tertia die, ab eo miniſterium Euangelij eſſe inſtitutum, eum futurum iudicem uiuorum & mortuorum, omnes fide in Chriſtum accipere remißionem peccatorum. Poſtea & baptiſati ſunt plurimi in nomine Domini, ac manſit in ea ciuitate plures dies. Exacto aliquo tempore, Petrus Hieroſolymam redit: & accuſatus à Iudæis, quare gentium conſuetudine uſus eſſet, oſtendit, expoſitis rebus omnibus, ſe diuinitùs monitum eſſe: Actor. 11. Venit Cæſaream & Paulus, in ſuo quarto itinere uerſus Hieroſolymam, Act. 18. Proficiſcens etiam poſtremò Hieroſolymam, Cæſareæ diuertit apud Philippum euāgeliſtam, ubi Agabus ei prædicit captiuitatem. Actor. 21.

¶ Ptolemaidi fuit Eccleſia. Paulus enim in ultima ſua profectione Hieroſolymam uerſus, ibi fratres uiſitat, ac die una manet. Act. 21.

¶ Pellæ, quod oppidum fuit trans Iordanem, Eccleſia Chriſti floruit. nam eò diuina admonitione, ante cladem Hieroſolymorum, credentes in Chriſtum migrarunt. Euſebius lib. 3. cap. 5. Nec dubium eſt, quin antea quoque ibi Euangelium Chriſti fuerit plantatum.

¶ Fuit Damaſci eccleſia: fortè enim ſe eò quidam ob necem Stephani, & crudelem perſecutionem quæ Hieroſolymis graſſabatur, contulerunt. Act. 8. Paulus autē flagrans odio Chriſti, ſumptis literis ad ſynagogas Iudæorum, quæ erāt Damaſci, eò proficiſcitur. Verùm in uia tum cruentus perſecutor à IESV Chriſto proſtratus, & obcæcatus, ſemianimis ducitur in urbem. ubi Ananias fide in Chriſtum præſtans, iubetur à Domino Saulum rectius edocere, ac liberatū cæcitate & ægritudine baptiſare. Hæc beneficia Dei Paulus cupidißimè accipit: & qui uenerat ad delendum omnes Chriſto addictos, iam à Chriſto cōuerſus, ſtatim ingreſſus ſynagogam, publicè atque intrepidè confitetur, Chriſtum eſſe filium Dei, ualidis etiam rationibus confutans Iudæos. Tandem moti Iudæi iſta Pauli confidentia, inſidias ei ſtruunt, & ad ſupplicium rapere tentant, diligentißimè obſeruatis portis, ne elaberetur. Verum Paulus à diſcipulis noctu per murum in ſporta demittitur, eaq́; ratione crudeliſsimorum hominum manus effugit Act. 9. Galat. 1. Narrat ipſe 2. Corinth 11. Damaſci præpoſitum gentis, Aretæ regis nomine cuſtodiſſe ciuitatem, ſeq́; ea ratione (ut dictum) liberatum.

Inde Paulus in Arabiam profectus, uerbo Euangelij ſiue plantauit ſiue ampliauit Eccleſiam Chriſti, ac denuò reuerſus eſt Damaſcum. & hæc quidem trium annorum ſpacio peregit: Galat. 1. Tum demum redit Hieroſolymam: uiſoq́; Petro & Iacobo, exactis quindecim diebus, rurſus diſcedit. Act. 9. Gal. 1.

¶ In Oſroenorum regione, mox poſt Chriſti aſcenſum, miniſterio Euangelij Eccleſia eſt uocata. narrat enim Euſebius, idq́; ex Archiuis, Thomā inſtinctu diuino Thaddæum quendam è ſeptuaginta Edeſſam miſiſſe. Verba eius adſcribemus, lib. 1. cap. 13. Cum aſſumptus eſſet IESVS, miſſit ei Iudas, qui & Thomas, Thaddæum apoſtolum, unum ex Septuaginta: qui cum ueniſſet, manſit apud Tobiam, Tobiæ filium. Vbi autem auditum eſſet de eo, manifeſtatumq́; eſſet per miracula quæ perfecerat: ſignificatū eſt Abgaro, dictumq́;: Venit huc Apoſtolus IESV, ſicut ad te ſcripſit. Cœperat igitur Thaddæus in uirtute Dei, quemuis curare morbū & languorem, ita ut cuncti admirarentur. Auditis autē Abgarus magnificis & admirandis operib. quæ faciebat, & quòd curaret in nomine ac uirtute IESV Chriſti, ſuſpicari cœpit, hūc eum ipſum eſſe, de quo ſcripſiſſet IESVS dicens: Poſtquam aſſumptus fuero, mittam tibi aliquem ex diſcipulis meis, qui paßioni tuæ medeatur. Itaque uocato ad ſe Tobia, ad quem Thaddæus diuerterat, dixit: Audiui, uirum quendam potentem Hieroſolymis huc profectū manere in ædibus tuis, ac multos in nomine IESV curare. Ille uerò reſpondit, dicens: Etiam Domine, uenit huc peregrinus quidā, diuertitq́; in ædes meas, ac multa admiranda perficit. Cui rex: Duc eum, inquit, ad me. Regreſſus Tobias ad Thaddæum, dixit ei: Abgarus toparcha uocauit me, iußitq́; ut te ad ſe ducam, quo morbum ipſius cures. Thaddæus reſpondens: Aſcendo, inquit. propter ipſum enim hac præditus uirtute emiſſus ſum. Sequenti itaque die Tobias manè expergefactus, accepto ad ſe Thaddæo, uenit ad Abgarum. Cum autem aſcendißet, mox Abgaro, præſentibus & adſtantibus optimatibus, oſtentū magnum in ipſius apoſtoli Thaddæi uultu, ad ipſius ingreſſum apparuit. Quo uiſo, Abgarus Thaddæum adorauit: id quod cuncti adſtantes admirabantur. oſtentum enim illi non uiderant, quod ſoli Abgaro apparuerat, qui &

Thaddæum interrogabat dicens: Verè ne diſcipulus es IESV filij Dei, qui hoc mihi dixit? Mittam tibi aliquem diſcipulorum meorum, qui paßionem tuam curet, ac uitam tibi tuiſq; omnibus præbeat. Cui Thaddæus: Quoniam magnificè in Dominum IESVM, qui me miſit, credidiſti, ob eam ad te cauſam miſſus ſum. Quod ſi adhuc in eum credis, quod corde petis, ſicuti credis, conſequêris. Ad quem Abgarus: Vſqueadeò, inquit, credidi in eum, ut Iudæos qui cruci eum adfixerunt, uiribus acceptis trucidare uoluerim: niſi ab hoc propoſito, propter Romanorum regnum, impeditus fuiſſem. Thaddæus uiciſsim: Dominus, inquit, noſter ac Deus IESVS Chriſtus, uoluntatem patris ſui adimpleuit: qua perfecta, ad illum receptus eſt. Dicit ei Abgarus: Et ego in eũ, et patrem eius credidi. Cui Thaddæus: Ob eam itaq; cauſam, inquit, in nomine ipſius Domini IESV, manum hanc meam tibi impono. Quod cum feciſſet, mox ille à morbo ac paßione ſua, qua laborabat, curatus eſt. Admiratus eſt hoc Abgarus, quòd quemadmodum ipſi de Ieſu narratum fuerat, ita reipſa per diſcipulum eius et apoſtolum Thaddæum, ſine pharmacis & herbis curatus eſſet. nec ipſe modò, ſed & Abdus Abdi filius, podagra laborans: qui etiam ipſe ad pedes Thaddæi prouolutus, per manus eius impoſitionem noti compos effectus eſt. Quin & multos alios iſtorũ conciues, idem hic Apoſtolus miracula ac magnalia perpetrans, ac ſermonem Dei prædicans, curauit. Ad quem poſtea Abgarus: Tu, inquit, Thaddæe, per uirtutẽ Dei iſta facis, noſq; admirationem tui accipimus. Verùm oro te, ut præterea exponas mihi aduentum Ieſu, quomodo ille ſit factus, & uirtutem eius, quaq; uirtute quæ audiuimus perfecerit. Cui Thaddæus: Nunc quidem ſilebo, inquit, ad hoc miſſus, ut ſermonẽ hunc prædicem: Verùm craſtino mihi die ad concionem cunctos ciues tuos conuoces, & ad illos ſermonem Dei prædicabo, ſeminaboq; inter eos ſermonẽ uitæ, ac docebo de aduentu Ieſu, quomodo is factus ſit: deq; apoſtolatu eius, & ob quam cauſam à patre miſſus uenerit: ad hæc, & de uirtute operum eius, ac myſterijs quæ in mundo hoc loquutus eſt, quæq; iſta uirtute perfecerit. præterea etiam de noua eius prædicatione: et quàm diminut⁹ ac tenuis, quamq; in externo hominis cõſpectu humilis fuerit: & quomodo ſeipſum humiliauerit, mortuuſq; ſit, ac diuinitatem ſuam diminuerit: et quanta à Iudæis perpeſſus, ac quomodo crucifixus ſit, & ad inferos deſcenderit, ſepemq; illam antea nunquam diruptam ſciderit: reſurrexerit etiam, ac mortuos, qui à ſeculis dormierant, unà excitauerit: & quomodo ſolus quidẽ deſcenderit, multa uerò turba comitatus ad patrem aſcenderit: quomodo etiam ad dexteram Dei ac patris cum gloria in cœlis ſedeat: ac poſtremò, quomodo rediturus ſit cũ gloria & potentia ad iudicandũ uiuos & mortuos. Iußit igitur Abgarus, orto mane congregari ciues ſuos, Thaddæiq; concionẽ audire. Quo facto, præcepit ei dare aurum & argentũ. ille uerò nõ accepit, dicens: Cũ noſtra reliquerimus, quomodo aliena accipiemus? Acta ſunt hæc anno quadrageſimotertio, quæ nõ ſine utilitate ad uerbum è Syriaca lingua tranſlata, hoc mihi loco uiſa ſunt inſerenda. Et lib. 2. cap. 1. affirmat Euſebius, in eo loco præclarã eccleſiã Chriſti, uſq; ad ſua, ſeu Conſtantini tempora manſiſſe, & procuidubio etiam poſtea.

¶ Fuit eccleſia Chriſti in Babylone, ſicut Petrus in epiſtola 1. capite 5. teſtatur: unde illis qui in Ponto, & alijs Aſiæ regionibus erant, ſcribebat.

¶ In Phœnicia & Syria fuit eccleſia Chriſti. nam credentes in Chriſtum, ob necem Stephani in eas quoque regiones diſceſſerant: Actorum 2. Et Paulus reuerſus ex Arabia, Syriam tranſit: Galat. 1. Syriæ mentio fit Actorum 15. 20. 21.

¶ In Tyro. Paulus enim in ultima profectione uerſus Hieroſolymam, eò nauigio uenit, ac ſeptem diebus cum diſcipulis commoratur: Actor. 21.

¶ Sidon quoque habuit Chriſtianos. nam Paulus ibi amicos uiſitat: Actor. 27.

¶ Antiochiæ uerò tum temporis celebris fuit eccleſiæ Chriſti ſedes. Initiò quidem diſperſi fratres, tantùm Iudæis Euangelium annunciarunt. Verùm quidam Cyprij ac Cyrenenſes, etiam ad Græcos Antiochiæ, de Ieſu uerba fecerunt: cooperante autem Domino, numerus credentium plurimùm auctus eſt.

Perlata hac re ad eccleſiam Hieroſolymitanam, Barnabas mittitur, qui eos in agnita ueritate magis confirmat, ſuiſq; concionibus non paucos conuertit. Poſtea Tarſum profectus, Paulum adducit, cum quo integrum annum manet Antiochiæ: ac tantus Euangelio hominũ numerus acceßit, ut primùm Antiochiæ diſcipuli ſint cognominati Chriſtiani.

¶ Agabus, & quidem alij prophetiæ donis clari, Antiochiam Hieroſolymis uenientes, famem prædicunt, quæ ſub Claudio accidit. Actor. 11. Petrus quoq; Antiochiæ à Paulo reprehenditur: Gal. 2. Fit mentio Antiochiæ Act. 15. & redit eò Paulus, Act. 18.

¶ Seleuciæ. nam eò uenerunt Paulus & Barnabas, ſegregati ad hoc miniſterium, oratione et impoſitis manibus, iuſſu Spiritus ſancti, ut quàm longißimè inter gẽtes colligerent eccleſiam Domino. Act. 13.

¶ Neq; uerò dubium eſt, in Meſopotamia quoq; uiciniſq; regionibus, collectam & propagatam eſſe eccleſiam. Nunc in Aſiam minorem aſcendamus.

¶ In Cilicia fuit Eccleſia. nam Paulus tertio poſt ſuã conuerſionem anno, hauddubiè patriæ amore ductus, Tarſum proficiſcitur: Actor. 9. Et Barnabas eum inde euocat Antiochiam, Act. 11. Ciliciæ mentio fit Act. 15.

¶ In Pamphylia, regnum Chriſti fuit. nam è Cypro redeuntes Paulus & Barnabas, Pergæ docent: Act. 13. Fit & Pergæ mentio Actor. 14. 15.

¶ In Piſidia habuit etiã eccleſia Chriſti locum. nam Perga diſcedentes Apoſtoli, de quibus modò dictum, Antiochiam Piſidiæ ueniunt: ibiq; Paulus in ſabbato elegantem habet concionem, quòd Chriſtus ſit promiſſus Meßias, quòd paſſus in cruce reſurrexerit, & ſe manifeſtarit per aliquot dies. ac probat eius reſurrectionem ex Pſalmo ſecundo, quòd per Chriſtum fide contingat remißio peccatorum: monet, ne contumacia ſibi pœnas accerſant, iuxta prophetiam Abacuc 1. Rogatus à Iudæis, ſequenti etiam ſabbato in ſynagoga docet: multiquè Iudæorum & proſelytorum Euangelio accedunt, immò penè uniuerſa ciuitas doctrinam de Chriſto amplectitur, & paßim in uicinas quoque regiones dulciſſima Euangelij uox diffunditur.

Sed cum ibi diabolus adhuc quædam ſua organa ex Iudæis retineret, inſtigauit eos prauo zelo, ut Paulo

contradicerent, eiuſq́; doctrinam calumniarentur. Verùm Paulus & Barnabas non abſterriti iſtorum canum allatratu, ingenti fiducia pergunt, & palam aſſerunt, Iudæis primum deferri doctrinam de Meſsia: ſed quia eam faſtidiant, gentes uocari. idq́; iuxta Eſaiæ prophetiam capite 49: Poſui te in lucem gentibus, ut ſis ad ſalutem, uſque ad extremum terræ.

His admonitionibus tantum abeſt ut deſtiterint Iudæi, ut etiam magis odio atq; ira inflammati, mulieres religioſas & honeſtas, primoresq́; ciuitatis incitarint: ac denique perpulerint, ut excitato tumultu Paulus & Barnabas eiecti ſint ciuitate ac finibus illis. Actor. 13.

¶ Attaliæ, quæ eſt Piſidiæ ciuitas. nam & hic Paulus & Barnabas docent: Actor. 14.

¶ In Lycaonia quoq; effloruit Eccleſia Chriſti. nam Apoſtoli Antiochia eiecti, Iconium ſe conferunt. Act. 13. Plurimi autẽ tum Iudæorum tum Græcorum ibi conuertuntur. Obſtinati tamen quidam Iudæi, ſubinde accendebant gentes contra Apoſtolos, uariè ipſorum doctrinam criminantes: ſed diuino clypeo protecti, longo tempore ibi degunt, ſingulari fiducia Euangelium tradentes. Huc accedebant plurima miracula, quæ doctrinam efficiebant illuſtriorem. Exoritur autem improborum Iudæorum inſidijs & machinationibus ſchiſma in ciuitate: quidam Apoſtolorum, quidam uerò Iudæorum partes ſequuntur. ac tandem inſtigati furijs Iudæi, cum ſuis principibus, & ipſæ gentes incredulæ, uno impetu in Apoſtolos ruunt, ac contumelia affectos lapidibus iaciunt, & è ciuitate pellunt.

Nec procul inde diſcedunt Apoſtoli: ſed in Lyſtram & Derben, eiuſdem Lycaoniæ oppida, proficiſcuntur, Euangelium de IESV Chriſto proponentes, & in uicinas quoque regiones excurrentes. Ac Lyſtris quidem memorabile miraculum per Paulum eſt editum. nam claudum ex utero matris natum, uerbo ſanat, ut ſtatim exilierit & ambulauerit. Eo facto tantopere commouentur turbæ, ut Paulum pro Mercurio, Barnabam pro Ioue habere, eiſq́; ſacrificare conſtituerint. Verùm Apoſtoli ſeuerè prohibent, ueram de Deo doctrinam proferentes.

Repentina autem populo mutatio accidit. nam paulo pòſt indignis modis eos, quos pro dijs parati erãt ſuſcipere, tractant. Faces eius motus ſunt Iudæi, Antiochia & Iconio aduenientes, qui turbam calumnijs accendebãt: et perſuadebãt, ut imitati ipſorũ exemplum, lapidibus Paulum & Barnabam è ciuitate exigerent.

Non aũt labefactatur in Apoſtolis ſtudium propagandi Euangelij, licet ingẽtem diaboli & ſuorũ membrorum furorem experirentur: ſed Derben abeunt, multoſq́; ſalutari doctrina Chriſto lucrifaciunt. Poſtea ad ipſas ingratas ciuitates non dubitant reuerti, Lyſtram nempe, Iconium, & Antiochiam, in quibus reliquias Eccleſiæ Chriſti ſolidius confirmant: palamq́; docent, per multas tribulationes oportere credẽtes in regnũ Dei intrare. Et quod miraculi loco eſt, non uerentur ibi preſbyteros conſtituere, qui paſtores in ijs locis agant. Derbæ & Lyſtræ mentio fit Act. 14. 15. 16.

Inde redeunt per Piſidiam & Pamphyliam, Antiochiam Syriæ, exponentes Eccleſiæ ſuam hiſtoriam. quæ quidem omnia eò ſpectant, Deum etiam gentes uocare ad ſocietatem ſui filij. Actor. 14.

Ibi orto ſchiſmate, cum quidã Iudæi è Phariſæorum ſecta contenderent, gentes quoq; oportere ritibus Moſaicis parère: alioqui non poſſe eas ſaluari: uiſum eſt cõmuni Eccleſiæ, ut eas res cũ Apoſtolis ac ſenioribus Eccleſiæ, quæ Hieroſolymis adhuc agebat, cõferretur: eamq́; ad rem legati Paulus & Barnabas deſtinantur. Expoſita autem cauſa Hieroſolymis decernitur, abſq; obſeruatione legalium Moyſi, ſola fide in Chriſtũ, tam gentibus q̃ Iudæis donari remiſsionem peccatorum, & ſalutem. Ac literæ ad fratres Antiochiæ in Syria & Cilicia dantur. Antiochiæ recitatur epiſtola, Act. 15.

Facta autem contentione inter Barnabam & Paulum, ille Marco aſſumpto in Cyprum traiecit, Paulus cum Syla peragrabat Syriam & Ciliciam, uiſitantes & confirmantes eccleſias: Actor. 15. Redeunt & Derben & Lyſtram, ubi & Timotheum legit in miniſterium: ac reliquas uicinas ciuitates inuiſunt magno cum fructu & incremento.

¶ Pataræ. Eò appulit Paulus in ultima ſua profectione Hieroſolymitana. Actor. 21.

¶ In Ponto, Galatia, Cappadocia, Aſia, Bithynia, Myſia, Phrygia, fuit eccleſia Chriſti. nã ad eos ſcribit Petrus, 1. Pet. 1. Etſi aũt in Actis cap. 16. ſpiritus Paulum ad breue tempus prohibuerit loqui in ijs locis uerbum Dei (uocabatur enim in Macedoniã, quã ob cauſam nolebat eum Deus ibi diutius morã facere) tamen conſentaneũ eſt, alios diſcipulos eò excurriſſe. ac certè Petrus uidetur omnes eas regiones perambulaſſe.

¶ In Troade uiſionem habet Paulus, ut in Macedoniam tranſeat: id quod facit, ut ſuo loco dicetur.

In Troadem deinde etiam uenit Paulus, in poſtrema profectione Hieroſolymã uerſus: ibiq́; ſeptem dies inter fratres manet. Docet aũt ibi in ſabbato, extrahens ſermonẽ uſq; ad mediã noctẽ. Hic Eutychus quidam ſomno grauatus, & ex feneſtra delapſus, expirauit: quem Paulus reſuſcitauit. Ac deinde totam eam regionem peragrauit Paulus, Actor. 20. 2. Corinth. 2.

Galaticam regionem & Phrygiam Paulus perambulat, poſtquam fuit Hieroſolymis: Act. 18. confirmãs diſcipulos. 1. Corinth. 16. Paulus ait, ſe per Eccleſias Galatiæ ordinaſſe eleemoſynas colligi. Romæ Paulus ad Galatas ſcribit, eoſq́; obiurgat ſeueriter, quòd pſeudoapoſtolis aures præbuerint: & clarè ſignificat, ſe ipſos docuiſſe. Galat. 1. 3. 4. Etiam Creſcens in Galatiam abiiſſe dicitur, 2. Timoth. 4.

¶ Aſſi. nam ibi ſocij Pauli eũ expectant, ac haud dubiè non fuerunt ocioſi. Eſt autem Aſſus oppidũ in Troade, ad littus Meridianum ſitum. Actor. 20.

Septem eccleſijs Aſiæ Ioannes Apocal. 1. ſcribit, nempe Epheſo, Smyrnæ, Pergamo, Thyatiræ, Sardibus, Philadelphiæ & Laodiceæ.

¶ Epheſi fuit eccleſia Chriſti. nam eò appulit Paulus, Corintho Hieroſolymam proficiſcens, ac diſputat ibi in ſynagoga cum Iudæis. Verùm non manet diu, licet fratres hoc rogarent: Act. 18. Venit Epheſum & Priſcilla & Aquila: item Apollo quidam Iudæus, non tantũ ibi in doctrina fidei rectè eruditus, ſed qui etiam acriter in ſynagogis contra Iudæos diſputaret. ibidem. Rediens etiã Hieroſolymis, Epheſum reuertitur Paulus, quoſdam ibi diſcipulos rectius inſtruens de baptiſmo: & ijs quidem ritè baptiſatis, datur Spiritus ſanctus,

ctus, doniſq; linguarũ ornantur. Deinde per tres menſes in ſynagoga, ſingulari confidentia docet. Cum aũt quidam ſe opponerent, & maledicerent ueræ doctrinæ, in ſchola Tyranni cuiuſdã publicè docet integrum biennium: ac creuit Euangelium in tota Aſia. Nam in uicinas regiones ſubinde propagatio fiebat. Mouebantur autem plurimi etiam miraculis Pauli, quæ tam erant frequentia, ut etiam ſudaria & cingula Pauli impoſita ægrotis & obſeßis, liberationem adferrent. Peperit quoq; alius quidam euentus autoritatẽ Paulo, eiusq; miniſterio. Nam quidam Iudæi, à religione tamen Chriſtiana alieni, tentant exorciſmis fugare diabolos, adhibito tamen nomine IESV, ſperantes ſe hac ratione ſuis rebus aliquam exiſtimationem parituros, & Apoſtolis adempturos: uerùm diabolus eos incantatores malè mulctauit & uulnerauit, ut ægrè inde aufugere poſſent. Quæ res ubi innotuit, plurimùm pios confirmauit: quoſdam etiam ad conuerſionem permouit, ac reliquis terrorem incußit. ultrò quoq; Magi libros ſuos cremandos obtulerunt.

Seditionem tandem & perſecutionem excitauit quidam argentarius, Dianæ Epheſinæ templum extruens. is animaduertens de ſuo lucro aliquid per Euangelij uocem decedere, ſuos opifices, qui ex iiſdem rebus lucrum captabant, inflammat contra Paulũ. ij totam cõmouent ciuitatem, & Caium atq; Ariſtarchũ comites Pauli trahunt ad iudicium. Paulo uolenti prodire ad populum, diſſuadetur, ne ſe furioſæ multudini cõmittat. Producitur & Alexander Iudæus, tanq̃ reus. Verùm ſcriba tumultum populi ſedat, monens ne quid ſeditioſè moliãtur: ſed in iudicijs legitimis, ſi quid habeant, proponãt. Act. 19. Scribit Paulus 1. Cor. 16. ſibi Epheſi oſtium eſſe apertum, magnum & efficax, ſimulq; multos aduerſarios ſuſtinere. Roma deinde Epheſijs ſcribit.

Poſtea & Iohannes apoſtolus, perluſtrata Aſia, Epheſum quaſi commigrat: in eaq; ciuitate plurimos annos, ac proculdubio omnes uicinas Eccleſias, ſuo miniſterio iuuat. Potuit etiam inde commodißimè Euangelium Chriſti, in inſulas ac uicinam Europam propagari.

¶ Mileti fuit Eccleſia Chriſti. nam in ultima profectione Hieroſolymã uerſus, Paulus in ea ciuitate ſeniores ad ſe uocat, & prolixè hortatur, ut ſuo officio fideliter & grauiter fungantur, & caueãt falſos doctores, eiſq; quaſi non ad eos rediturus ualedicit. Act. 20. eſt autem Miletum urbs maritima Ioniæ, infra Epheſum.

¶ Coloßis, ad Lycum fluuium. nam ad Coloſſenſes Paulus epiſtolam ſcribit, indicans, ab Epaphra eos Euangelium didiciſſe. Coloß. 1.

¶ Laodiceæ. nam huius Paulus Coloß. 2. facit mentionem, q̃ pro ijs ſolicitus ſit. & cap. 4. ait, Epaphram pro ipſis precari. Iubet & ſalutari fratres: & epiſtolam ad Coloßenſes ſcriptam, etiam in eccleſia Laodicenſium legi. Et Chriſtus Apoc. 3 ad angelum Laodicenſium ſcribi curat epiſtolam, per Iohannem.

¶ Hierapoli. Paulus enim Coloß. 4. ſcribit, Epaphram pro ipſis quoq; ſolicitum eſſe.

¶ In Parthia Eccleſiam Chriſti fuiſſe, inde colligitur. nam in Pentecoſte diſcipulis miraculoſè uarijs linguis loquentibus, etiam Parthi, Medi & Elamitæ ſunt auditores. Et ſcribit Euſebius lib. 3. cap. 1. ex Tomo 3. Origenis expoſitionum in Geneſin, Thomam Parthis eſſe miſſum, poſtaquam Apoſtoli in uarias ſeſe terras conferrent. Nicephorus addit, eum in Taprobana inſula docuiſſe. lib. 3. cap. 1.

Brachmanis concionatũ eſſe Bartholomæum, Hieronymus teſtis eſt.

In Indiam Thomam ueniſſe, Hieronymus in epiſtola ad Marcellam ſcribit.

In Scythia Andreas prædicaſſe fertur Euangelium Chriſti. Euſebius lib. 3. cap. 1.

DE ECCLESIIS PER Aphricam.

ETſi multarum eccleſiarum, hoc quidem ſeculo quæ in Aphrica fuerint, non fiat mentio: tamen uero ſimile eſt, eò quoq; ſtatim à nece Stephani quoſdam excurriſſe, & Euangelium IESV plantaſſe.

In Aegyptum fortè ſtatim pertulerunt gratũ Euangelij nuncium, qui ipſo die Pentecoſtes ſtupendum miraculum in Apoſtolis conſpexerunt, donis uariarũ linguarum ornatis. Teſtatur enim Lucas Actor. 2. fuiſſe quoſdam de auditoribus illis ex Aegypto & partibus Libyæ, quæ ſit circa Cyrenen.

Aphricam totam penè percurriſſe Simonem Zelotem, Nicephorus lib. 2. cap. 40 aſſerit.

Alexandriæ hoſpitium Chriſti fuiſſe, cõſentaneum eſt. Scribit Euſebius lib. 2. cap. 16. Marcum primum in Aegyptum miſſum, ibiq; Euangelicam hiſtoriam à ſe compoſitam tradidiſſe, primumq; eccleſias Alexandriæ conſtituiſſe. Nicephorus ſcribit, Marcum imperante Tiberio, Aegypto, Libyæ, & uniuerſæ Barbariæ, Cyrenis quoq; & Pentapolitanis Euangelium annunciaſſe. lib. 2. cap. 43. Quod autem Euſebius ex Philone commemorat de Chriſtianis circa Alexandriam, id magis uериſimile eſt de Eſſenis, Iudæorum celebri ſecta, referri. nondum enim Chriſtiani talia exercitia habuerunt. Matthæum quoq; in ijs regionibus docuiſſe, Vincentius refert: lib. 9. cap. 74.

In Aethiopiam Eunuchus præfectus reginæ Candaces à Philippo conuerſus & baptiſatus, hauddubiè doctrinam de Chriſto propagauit: Actorũ 8. Euſeb. lib. 2. cap. 1. Narrat & Nicephorus lib. 2. cap. 40. Mathiam in Aethiopia concionatum, & plurimos conuertiſſe.

DE ECCLESIIS IN INSVLIS maris Mediterranei.

IN Cyprũ, mox occiſo Stephano, per fratres diſperſos factam eſſe Euangelij propagationem, Lucas in Actis 11. narrat. Eſt enim ea inſula prima, quæ reſpectu Palæſtinæ in mari occurrit, inter Ciliciam & Syriam media. Poſtea Paulus & Barnabas, aſſumpto Iohanne omnium primo, ad uocationem gentium publicè Antiochiæ ordinati, in Cyprum proficiſcuntur: ac Salaminæ, quæ in littore ad Orientem ſita fuit, & poſterioribus temporibus à Conſtantio, Conſtantia uocata eſt, in ſynagogis docent: totamq; inſulam circumeunt uſq; Paphum, quæ fuit ciuitas ad littus occidentale ſita. in ea Proconſulem egit Sergius Paulus. qui cum audiret ex Apoſtolis uerbum Dei, Elymas quiſpiam magus eis reſiſtebat. Paulus autem Spiritu ſancto repletus, grauiter Magum increpat, & uerbo eum

punit,

punit, ut cæcus extemplò fieret. Quo miraculo proconſul motus, fidē doctrinæ Apoſtolicæ tribuit. Act. 13.

Poſt concilium Hieroſolymitanū rurſus in Cyprum uenit Paulus, comitatus Marco, uiſitans & confirmans Chriſti eccleſias. Act. 14. Mentio eius fit etiam Act. 12.

In Cretam quoque tempeſtiuè Euangelium IESV Chriſti perlatum conſtat. Nam Cretes die Pentecoſtes Apoſtolos uarijs linguis miraculoſè loquētes audierūt. Actor. 2. Et ad Titum cap. 1. Paulus ſcribit, ſe in Creta fuiſſe, atq; cōſtitutionem Eccleſiarum ei commendaſſe.

In Samothraciā applicuit Paulus, proficiſcēs in Macedoniā: Act. 16. Sed nū ibi ſubſtiterit, ac docuerit, incertū eſt. eſt aūt inſula in mari Aegæo, ad orā Thraciæ.

Tranſijt Paulus in poſtrema ſua pegrinatione Hieroſolymā uerſus, à Troade ſoluens, in inſulas in pelago Aegæo ſitas: Leſbon, (nam Mitylenæ appulit) Chion, Samon, Trogilium: Act. 20. Coon, Rhodum: Act. 21.

In Pathmo, inſula maris Aegæi, Iohannes apoſtolus aliquandiu in exilio egit, neq; fuit ibi ocioſus: uidit ibi quoq; Apocalypſin. Cap. 1. Apocal.

In Sicilia, ſcribit Vincentius Papinum quendam à Bartholomæo relictum: lib. 9. cap. 87.

In Melita, collecta eſt Eccleſia Chriſti per Paulum: quando ex naufragio emerſi, Publij principis hoſpitio uſi ſunt: cuius patrem, precibus et impoſitione manuū à febri ac dyſenteria liberabat. Actor. 28.

DE ECCLESIIS PER Europam.

PRopagatio Euangelij, ſingulari reuelatione Dei, in Europam facta eſt. Nam cum in Troade eſſet Paulus, uir Macedo noctu ei adſtitit, uehementer eum obteſtans, ut in Macedoniam traijceret, & ipſos iuuaret. Nec moram ſibi faciendam eſſe putauit Apoſtolus, ſed mox ſe mari commiſit.

In Macedonia igitur per Paulum plurimæ Eccleſiæ collectæ ſunt: & egregio encomio eccleſias Macedoniæ Paulus ornat 2. Cor. 8. q. liberaliter cōtulerint eleemoſynas, ad alēdos afflictos ſanctos. Dederunt & Paulo ſumptus, ut gratis in Achaia docere poſſet: 2. Cor. 11.

¶ Neapoli in Thraciæ finibus, fuit Eccleſia. nam ad eam primùm appulit Paulus, Actor. 16.

¶ Philippis, in Macedonia. ad eam enim mox properauit Paulus, ut quæ fuerit primaria Macedoniæ, in ea quidem regione, ciuitas: diuq; in ea ſubſiſtit. In loco ubi ſolebāt precationes fieri, Lydia Thyatirena purpuraria conuertitur, & baptiſatur: ac deinde gratitudinis ergò, Paulum excipit. Puellā poſtea in hac urbe Pythonico ſpiritu obſeſſam, in nomine Chriſti liberat Paulus. Solebat enim ea Apoſtolos ſequi, ac clamare, eos eſſe ſeruos Dei, ac uiam ſalutis annunciare. Peperit autem hæc ipſa res Paulo ſuiſq; cooperarijs periculum. nam puellæ domini, quaſi quæſtu ſuo defraudati, quem ex eius ſpiritu perceperant, Paulum & Silam ad magiſtratum in forum abripiunt, crimina obijciunt, quòd ad ſeditionem concitent ciuitatem: deinde, quòd nouam religionem cum Romana pugnantem introducant. Furente multitudine, magiſtratus quoq; quaſi auditis blaſphemijs, tunicas ſcindunt, ac iubent Apoſtolos uirgis cædi. Poſtea & in carcerem mandāt conijci: id quod illicò fit, pedibus inſuper ligatis, ne quà effugerent. Media nocte Apoſtolis orantibus, & laudantibus Deum, ſubito terræmotu fundamenta carceris quatiuntur, ſolutis non modò ſuis uinculis quibus erant conſtricti, ſed etiam apertis oſtijs, & ſeris omnibus. Cuſtos carceris tantis fragoribus expergefactus, uidet patentem carcerem: & ſuſpicans captiuos ſuæ fidei commiſſos aufugiſſe, mox ſtricto gladio, dominorum iram & pœnas ueritus, mortē ſibi illaturus erat. Sed Paulus ijs uiſis, mox exclamat: Omnes adhuc adeſſe, ne quam ſibi uim inferat.

Sumpto lumine cuſtos carcerem ingreditur: & diuinis miraculis permotus, tremebundus ad pedes Apoſtolorum ſe abijcit: & productis ipſis in ſuam domum, quærit, quid debeat facere? Apoſtoli iubent, credere in Chriſtum: & baptiſmum impertiunt, tam ipſi, quàm toti eius familiæ. Vicißim igitur cuſtos lauat eis plagas, & menſa apposita benignè tractat. Manè per lictores Magiſtratus cuſtodi carceris indicant, ut captiuos dimittat: Paulus dicit, ſe eſſe ciues Romanos, & inſigni iniuria affectos, nec fas eſſe urbe expelli. Magiſtratus ea uoce territi, ueniunt & deprecantur factum: & educentes eos rogant, ut urbe excedant. Salutatis aūt fratribus, & Lydia, diſcedunt: Actor. 16. Poſtea iterū uenit eò, Actor. 20. Commendat Paulus Philippēſes propter ſummam in Euangelio conſtantiā, adeò ut & parati fuerint pati pro eo: ca. 1. Epiſtolæ ad eos ſcriptæ. Mittunt etiam Philippenſes Epaphroditū, ut captiuo Paulo miniſtraret: Philip. 2.

¶ Amphipoli. nam eò proficiſcitur Paulus cum Sila, exacti Philippis, in ſuo primo in Macedoniam itinere. Actor. 17.

¶ Apolloniæ. Huc deinde ueniunt eodem itinere. Actor. 17.

¶ Theſſalonicæ, quæ eſt maritima ciuitas, ad Thermaicum ſinum poſita. Hic Paulus in Iudæorum ſynagoga tribus ſabbatis diſputat, ac docet Euangeliū IESV Chriſti. Plures autem conuertuntur tum Iudæi tum gentes, & mulieres nobiles non paucæ. Sed hic quoq; fortis atrium ſuum tenens, odio atque furore ſuos Iudæos extimulat: qui plebe concitata, irruunt in domum Iaſonis, Paulo & Silæ, qui ad eum hominem diuerterant, uim illaturi. Iis autem non præſentibus, ipſum hoſpitem Iaſonem et alios quoſdam pios rabioſè ad Magiſtratum ciuitatis pertrahūt, criminantes, iſtos eſſe ſeditioſos, & quidem totius orbis conturbatores: alium regem, quàm Cæſarem, nempe IESVM Chriſtum proponentes. Sed Magiſtratus re cognita, dimittunt eos: Actor. 17. Prædicat Theſſalonicenſes plurimùm Paulus in epiſtola ad eos ſcripta, quòd fide & conſtantia cæteris exemplo fuerint. Docuit etiā Theſſalonicæ Demas. 2. Timoth. 4.

¶ Berrhœæ. nam huc uenit Paulus cum ſocijs, relicta Theſſalonica. Docent autem in ſynagoga, ac plurimi è Iudæis Euangelium de Chriſto amplexi ſunt magna alacritate animi, quotidie inueſtigantes rei ueritatem in monumentis prophetarum. Crediderunt & plurimi gentiles ac honeſtæ matronæ. Sed inde rurſus Diaboli uirulentia pulſus eſt. nam Iudæi Theſſalonicenſes ubi reſciuerunt, Berrhœæ Paulum eccleſiam Chriſto frequentem colligere, mox eò ueniunt: & inſtigata plebe, perſequutionem in Apoſtolos excitant.

Digitized by Google

citant. Remanent tamen ibi, Paulo tantum diſcedente, Silas & Timotheus. Actor. 17.

¶ Athenis, in Achaia, loco celeberrimo, Eccleſia quædam Chriſto collecta eſt. nam Berrhœa Paulus Athenas perductus eſt. Forte & in locis intermedijs ſemina Euangelij ſparſit. Docet aũt Paulus in ſynagogis, ac foro: ac diſputat de Meſſia, hominũq; ſalute, cũ Iudæis & gentibus. Mox Philoſophi, Epicuræi & Stoici incipiunt erga Paulum mouere perſecutionem, arreptumq; trahunt ad Areopagũ: criminati aũt ſunt, eum eſſe ſcurram, adferre nouam doctrinam, annũciare nouos Deos, affirmare reſurrectionem. Paulus in Areopago concionem orditur, in qua primùm redarguit eos ſuperſtitionis. Deinde docet de uero Deo, de creatione & ſuſtentatione rerum omnium, de pœnitentia, de iudicio, de fide, de Meſſia Chriſto. Hac audita contione, alij conuertuntur: inter quos eſt Dionyſius Areopagita, & Damaris mulier. alij rurſus eũ de hac re audire cupiunt: alij prorſus rident, quòd reſurrectionẽ tanquam rem certam aſſeuераſſet. Act. 17.

¶ Corinthi, quæ in Peloponneſo ad Iſthmum condita fuit, celebris Eccleſia collecta eſt. nã Athenis huc profectus Paulus, ſingulis ſabbatis in ſynagoga diſputabat, docens tum Iudæos, tum Græcos. Adueniunt etiam ex Macedonia Silas & Timotheus, operas fideliter conferentes. Contradicunt autem Paulo quidã Iudæi, à quibus diſcedit, & habitat apud quendam Iuſtum. Conuertitur etiã archiſynagogus Chriſtus, cum tota ſua domo: ac plurimi Corinthij recipiũt uerbum Dei, & baptiſmo initiantur.

Nocte quadam à Domino Paulus confirmatur, ne formidet, ſed confidenter in colligenda Eccleſia pergat. Dominum enim eum cõtra furores hoſtium protecturum, & cum ipſo futurum, qui & magnam hominum multitudinem in ea ciuitate decreuerit uocare. Hac conſolatione erectus Paulus, ſeſquiannum ibi commoratur, & ſex menſes, docens uerbum Dei.

Tandem Iudæi ſeditioſo impetu in Paulum feruntur, eumque ui ad tribunal Gallionis proconſulis Achaiæ trahunt. Verùm is dicit, ſe facinoroſos tantum iudicare & plectere: iam cum de doctrina quæſtio ſit, ſe nolle eius iudicium ſuſcipere: ac iuſsit omnes diſcedere. In eo tumultu Iudæi Soſthenem, principem ſynagogæ, qui partes Pauli ſecutus fuerat, acriter uerberabant, Proconſule prorſus conniuente. Poſtea Paulus diſcedit, Actor. 18. Docuit ibi & Iudæus Apollo: ibidem. & Syluanus, & Timotheus: 2. Corinth. 1. Et Cephas: 1. Corinth. 1. Item Stephanus, & Fortunatus, & Achaicus: 1. Corinth. 16. & Titus: 2. Corinth. 7. 8. Egregiè prædicat Corinthiacam eccleſiam Paulus, 2. Corinth. 8. quòd abundarit fide, ſermone, ſcientia, diligentia, charitate.

¶ Cenchreis fuit Eccleſia. nam Paulus Corintho egreſſus, Cenchreis, iuxta ſuum uotum, caput raſit: ac haud dubiè ibi docuit. Fuit oppidum in littore, ad ortum ſitum, ubi fuit Corinthiorum nauale. Actor. 18. Eccleſiæ Cenchreenſis meminit Paulus Rom. 16. eamq; commendat egregiè, quòd Phœbe ibi fuerit διάκονος, quam & ſororẽ ſuam appellat, & cui literas Romam perferendas tradit.

Rurſus uenit in Macedoniam, & eccleſias uiſitauit quando redijt Hieroſolymã. uenit & in Græciam, ibiq; tres menſes docet. Actor. 20.

¶ Thebis. ibi Lucam à Paulo conuerſum eſſe, narrat Nicephorus lib. 2. cap. 43.

¶ Byzantij Andream docuiſſe, Sozomenus lib. 8. cap. 6. ſcribit.

¶ In Italia, ante Pauli aduentum propagatio facta erat. nã quãdo captiuus Romã deducebatur, Puteolis, quæ ciuitas in ſinu Neapolitano ſita eſt, Chriſtianos reperit, ac ſeptem dies apud eos manſit. Act. 28.

¶ Romæ quoq; congregatio fidelium erat, priuſquàm Paulus eò adduceretur: idq; teſtatur eius epiſtola ad Romanos perſcripta, circiter ultimum Claudij. Nominat autem plures, qui tum Romæ fuerunt: ut Priſcam, Aquilam, Epænetum, Andronicum, Iuniam, Ampliam, Vrbanum, Stachyn, Apellem, Ariſtobuli domum, Herodionem, Narciſsi domum, Rufum, Aſyncritum, Phlegontem, Hermen, Patrobam, Hermam, Philologum, Iuliam, Nereum, & Mariam, Triphenam, Tryphoſam, Perſidam, Olympã, tum uiros tum fœminas Euangelij propagationẽ adiuuantes. Porrò fratres accepto nuncio Paulum aduentare, ei uſq; ad forum Appium & tres Tabernas obuiam procedunt, eumq; excipiũt. Deinde concionatur è carcere paulo liberiori, integro biennio: & plurimos tam Iudæos quàm gentes cõuertit. Sic in ipſis uinculis Paulus miniſterio Euangelij fungitur, & hoſtibus à Deo modus ſtatuitur, quatenus in hoc ſuum electũ organon ſæuire debeant. Act. 28. Scribit Paulus ad Philippenſes, quòd ſua uincula etiam in prætorio ſint manifeſtata, & quidã è familia Cæſaris uerbo Chriſti ſe adiunxerint: Philip. 1. & 4.

Scripſerat ſtatim poſt Chriſti crucifixionem Pilatus ad Tiberium, de Chriſto, eiuſq; miraculis, & reſurrectione: ac rem ad Senatum Tiberius referebat, poſtulans ut inter Deos referretur. Sed incertũ, an ea fama aliqui Romæ moti ſint, ut in Chriſtum uerè crederent. Videtur Euſebius lib. 2. cap. 14. aſſerere, Petrum ſub Claudio Romam ueniſſe, ibiq; contra Simonem magum uerbo dimicaſſe. Libro primo Recognitionũ Clementis, Barnabas primus Romam ueniſſe, & ibi Eccleſiam plantaſſe refertur.

¶ Rauennæ Apollinarem docuiſſe, Naucletus ſcribit. Barnabam etiam Lombardiam circuiſſe, & Mediolani uixiſſe, Bergomenſis narrat. Hermagoras Aquileiæ docuit: Sabellicus Ennead. 7. lib. 4.

¶ In Dalmatia. nam Titũ eò profectũ, ad Euangelij plantationem, Paulus ſcribit 2. Timot. 4.

¶ In Illyrico. Paulus enim ait, ſe ab Hieroſolymis uſque ad Illyricum, repleuiſſe omnia loca Euangelio Chriſti. Rom. 15.

¶ In Galliam facta eſt tempeſtiuè propagatio uerbi. Euſeb. lib. 3. cap. 4. affirmat, Creſcentem in Galliam à Paulo miſſum: quamuis ſecunda ad Timotheũ, cap. 4. habeat Galatiam. Quædam hiſtoriæ de ſanctis affirmant, Nathanaelem docuiſſe apud Bituriges in Gallijs, & apud Treuiros. & Lazarum reſuſcitatum Maſsiliæ: Saturninum Toloſæ.

¶ In Hiſpaniam Paulus ſe promittit iturum eſſe, Rom. 15. Verùm an eò peruenerit, incertũ eſt. Sunt qui affirment, poſtquam Romæ à Nerone dimiſſus eſſet, eò profectum eſſe.

Scribit

Scribit Auentinus, antiquitatis diligentiſsimus inueſtigator, in Annalibus Boiorum, Lucium Cyrenenſem, Pauli commilitonem, & cognatum, in Vindelicia, Rhetijs, prouincijsq́; Hiſtro conterminis, Chriſtianæ pietatis ſementem fecisſe. Item ſe in actis ſanctorum & Pontificum Laureacenſium legere, ſanctum Marcum (quē Paulus ſuum collegam uocat, eiusq́; mentionem in epiſtola ad Timotheum & Philemonem facit) in Norico Laureaci Euangelium docuiſſe, Chriſtoq́; eccleſiam aperuiſſe: quæ & diu ibi manſerit, & ampliata ſit.

In quibuſdam hiſtorijs ſanctorū legitur, Creſcentem Moguntiæ, Clementē Meti, Trophimū Arelati, Euāgelium Chriſti tradidiſſe. Vitæ Tungrenſium epiſcoporū teſtantur, Maternū, Eucherium & Valerium, à Petro miſſos eſſe, ut Treueris & Coloniæ docerent. Petrum in Germaniam miſiſſe Egiſtum, unum de ſeptuaginta Chriſti diſcipulis, qui in Bardewick ad fluuium Elmenow, nō procul ab eo loco ubi nūc Luneburga ſita eſt, unà cum Mariano docuerit, & quòd ibi martyrij corona ſint decorati, Henricus de Erphordia refert.

In Britanniā Simonē Zelotem uenisſe, Nicephorus ſcribit lib. 2. cap. 4. Ioſephū Arimathienſem à Philippo apoſtolo poſt diſperſionē ex Gallis in Britanniā miſſū eſſe, circa annū Domini ſexageſimūtertiū, eumq́; toto uitæ ſuæ tempore in ijs terris doctrinā Chriſti tradidiſſe, Baleus ex Anglicis quibuſdā ſcriptorib⁹, inter quos & Gildū nominat, aſſeuerat. Et Theodoretus lib. 9. de curandis Græc. affect. indicat, Paulum è priori captiuitate Roma dimiſſum, Britānis & alijs in Occidente Euangeliū prædicaſſe. Idem ferè tradit Sophronius Hieroſolymitanus patriarcha.

In Hibernia Iacobum unà cum alijs quibuſdam docuiſſe, Vincentius ſcribit lib. 8. cap. 7.

CAPVT III.

DE PERSECVTIONIBVS EC-cleſiæ Chriſti, eiusq́; tranquillitate.

QValem Eccleſia habitura eſſet ſtatum, ſe interfecto, haud obſcurè docet Chriſtus, quòd inquit: Si me perſecuti ſunt, & uos perſequentur. idq́; poſtea euentus comprobauit. Ita tamen perſecutionem cōtra ſuos fideles hoc ſeculo moderatus eſt Chriſtus, ut propagatio in omnes fines orbis terrarum iuxta promiſsiones fieri poſſet: licet paſsim magiſtratus & alij impij, creſcenti Euangelio ſe crudeliter oppoſuerint. Cum autem præcedenti capite, quæ cuilibet Euangelij miniſtro perſecutiones propter uerbi Dei propagationem paſsim acciderint, expoſitum ſit, hic breuiores erimus.

De perſecutione ſub Tiberio.

QVomodo Iudæi contra Meſsiā Hieroſolymis graſſati ſint, ſuperiori libro expoſitum eſt. eo aūt interēpto, nondū erga credentes perſecutio ſedata eſt. Nam Pontifices ac præcipui gubernatores Eccleſiaſtici regiminis, Hieroſolymis inſidiabantur cunctis qui Chriſto nomē dederāt, et eius ſectatores uidebantur. In primis tamē Apoſtolos cupiebāt deletos, quos et in carcerem cōijciebant: ſenatuſconſulto promulgato, ne in nomine Chriſti prædicarent. Tantū aūt populi metu coercebantur, ne quid crudelius contra eos ſuſciperent. Tandē Stephanū diaconū, præſtantē uirū, lapidibus obruunt, et in alios quoq; Chriſtianos faciūt inquiſitionē, ac horrēdis cædibus ſæuiunt, ita ut cogerētur Chriſtiani in alia loca cōfugere. Neq; uerò tantū Hieroſolymis ſe cōtinent, ſed Chriſtianos in alijs ciuitatibus habitantes, explorant Iudæi. Ducem aūt ea in re ſe præbet Saulus. is prauo legis zelo inflāmatus, à ſacerdotibus literas ad Iudæos Damaſci habitantes, neq; in parua ibi autoritate exiſtentes, accipit, ut ipſorum auxilio omnes Chriſtianos comprehenderet, & uinctos Hieroſolymā traduceret. Conniuet autem Pilatus, cæteriq́; profani homines, præſertim à Iudæis perſuaſi, non eſſe peſtilentius hominum genus Chriſtianis.

In hoc furore falſæ Eccleſiæ, texit tamen Apoſtolos ſuos Deus, qui remanebāt Hieroſolymis, & ſubinde excurrebant etiā in alia loca. Reprimebatur fortè etiā Iudæorū rabies, q̃ ubi Pilatus ad Tiberium de Chriſto, eiusq́; factis pſcripſiſſet, Imperator Romæ à Senatu petebat, ut inter Deos Chriſtus referretur. Faſtiditus autē Tiberius, ideo q̃ non à Senatu primū ea res propoſita fuiſſet: rurſus ægrè ei facere uoluit, ac per edictū accuſatoribus Chriſtianorum cōminatus eſt mortem: id quod etiam Tertullianus refert in Apologetico aduerſus gentes. Id edictū proculdubio etiā Pilato ac Iudæis habitantibus Hieroſolymis notū fuit. Acceſsit & hoc, q̃ ſingulari maieſtate inſignis inquiſitor Saulus ante Damaſcum fuerat proſtratus: quamuis pleriq; tanquam fortuitum quiddam irriſerint. Act. 9. ſcribitur, Eccleſias in Iudæa, Galilæa & Samaria, pacem habuiſſe: id quod triennio poſt Stephani necem, aut circiter, factum eſt.

Crimina quæ fuerint, ſuperiori capite diximus: nempe q̃ Chriſtiani eſſent autores nouæ doctrinæ, euerterent ueterem religionis ſtatum, crederent IESVM eſſe Meſsiam, eſſent ſeditioſi, & agitarent peculiares conuentus: eſſent maledici, taxarēt peccata ſummorum hominum, & uaticinarentur de interitu Hieroſolymorū, totiusq́; Iudaici populi.

Modus perſecutionis erat, q̃ Chriſtianos ſynagoga ſua indignos iudicabant, pellebāt in exiliū, in carceres conijciebant, compellebant blaſphemare, uirgis cædebant, capite plectebant, & lapidibus obruebant.

Etſi aūt Iudæi radicitùs conabantur extirpare Chriſtianiſmū: tamen occaſione huius perſecutionis doctrina Chriſti eſt propagata. Nā Stephano occiſo, undiq; diffunduntur Chriſtiani, aliàs diutius manſuri Hieroſolymis. Saulo maximè ſæuiente, eius conatus ita infringitur, ut maximè potentiā ſuam declaret erga eum Chriſtus, & ita eum conuertat, ut mox præclarè in amplian do regno Chriſti operā nauet. Facta aūt hæc ſunt primo poſt reſurrectionē Chriſti anno, & aliquot ſequentib.

Memorabile & hoc eſt, quòd Iuſtinus, antiquus autor, in colloquio cum Tryphone de Iudæis memoriæ prodidit: Poſtquam, inquit, crucifixiſtis illum, ſolum innocentem iuſtumq́; hominem, per quem ſanantur uibices eorum qui per ipſum ad patrem accedunt: & cognouiſtis eum rediuiuum aſcendiſſe in cœlum, ſicut Prophetæ prædixerant: non ſolùm non egiſtis ſcelerum pœnitentiam, ſed ſelegiſtis certos homines Hieroſolymis,

lymis,quibus per omnes terras dimißis,rumores ſparſiſtis de Chriſtianorum ſecta impia, confictis aduerſus nos criminibus, quæ ab ignaris audiuimus. Hæc ille. Credibile autem eſt, non tantum ad Iudæos, qui paßim in ciuitatibus ſynagogas ſuas habebant: ſed etiam ad ipſos reges ac magiſtratus, Iudæos ſcripſiſſe, ac Chriſtianis inuidiam conflaſſe.

DE PERSECVTIONE SVB Caio Caligula.

FOedum portentum fuit Caligula. ſtupratis ſororibus & cruentis cædibus clarus, Cæſar cõſtituitur, anno Domini 39. regnauit annos 3. menſes 10. Is ſecundo imperi ſui anno, Chriſti verò 40 (vt Euſebius in Chronicis annotauit) Iudæos vehementer afflixit: et inter eos non dubium eſt, Chriſtianos quoq; plurimos perſecutionẽ tuliſſe. Occaſio erat, ꝙ non modò Hieroſolymis ſtatuã ſuam collocari, adorariq; præcipiebat, inſcripto titulo, IOVI ILLVSTRI NOVO CAIO, (quãuis ex Ioſepho appareat, Iudæos acriter reſtitiſſe, & impediſſe ne templũ profanaretur) verùm etiã paßim in alijs imperij Romani locis, vbi pleræq; gẽtes Cæſaris voluntati obtemperauerũt. Referũt Ioſephus, Euſebius, Egeſippus et Philo, Alexandriæ hanc ipſam ob cauſam ingentes motus exortos, repugnantibus Iudæis, ne tã horribilis idololatria ibi publicè ſtatueretur: Græcis verò contrà nitentibus, Cæſari in hac parte gratificandum eſſe. neq; res tantũ verbis, ſed armis ac multo ſanguine intra ciuitatẽ acta eſt. Poſtea vix ſedatur bellũ hoc inteſtinũ, facta conuentione vt res ad Cæſarẽ deferretur, vtrinq; certis mißis legatis. Verùm Caius Romæ Iudæos, qui inter alios & Philonẽ eò miſerãt legatũ, acerbè tractauit. In iſtis furoribus, proculdubio Chriſtiani quoq; plurimi, qui ex Iudæa Alexandriam venerant, ac reliqui ex gentibus cõuerſi, vehementer ſunt afflicti & vexati. Huc acceſſerunt aliæ quaſi priuatæ Apoſtolorum, & aliorum qui vel propagatum Euangelium IESV Chriſti cupiebant, vel illud amplexi ſunt, perſecutiones in ciuitatibus. Paßim enim & Iudæi & gentes, acriter ſe regno Chriſti oppoſuerunt. Morte autem repentina huius portenti, impiæ machinationes impeditæ ſunt.

De perſecutione ſub Claudio.

CLaudius imperiũ accepit anno Domini 42. regno præfuit annos 13 menſes 9. & admodum fuit væcors. Etſi aũt ipſe publicis edictis nullam aduerſus Chriſtianos moueret perſecutionẽ: tamen quo minus per alios ſub ſuo imperio fieret, non impediuit.

Circa tertiũ eius annum, Domini verò quadrageſimum quintũ, Herodes Agrippa regnũ Iudææ ex liberalitate Caij & Claudij tenẽs, reuerſus Hieroſolymam Roma, in primis hoc egit, vt uideretur Iudaicæ religionis quàm ſtudioſiſsimus. Cum autem Apoſtoli, cæteriq; Chriſtiani docerent, totum Moſaicæ religionis ſtatum exhibitione Meßiæ, qui Chriſtus eſſet, nefarieq; à ſacerdotibus crucifixus, iam abrogatum eſſe: neq; cõtingere remißionem peccatorũ, obſeruatione legalium, ſed ſola in Chriſtum fide, quaſi zelo flagrans, ac ſimul ſacerdotibus, qui proculdubio et ſuas quaſdã faces ſubminiſtrarũt, gratificans, aliquot Chriſti diſcipulos, ac ſimul Iacobum maiorem fratrem Iohãnis, Zebedæi filium, decollauit. Deinde et Petrũ, diebus Azymorum in uincula cõiecit, eodẽ ſupplicio eũ affecturus exacto feſto. Sed reliqui Chriſtiani, ardentes pro eo preces faciũt. et noctu diuinitus ab angelo è carcere ducitur, tyrannidẽq; regis, euadit, ut etiã antè cõmemorauimus. Repreſſa aũt eſt ea pſecutio ultione diuina, quæ mox Herodem ſecuta eſt. Actor. 12. Euſebius lib. 2. cap. 9.

Anno ſui imperij nono, Domini verò 52. Claudius Iudæos Roma edicto publico exegit: Acto. 18. Oroſius lib. 7. cap. 6. Suetonius in vita Claudij ait, Claudium Iudæos, impulſore Chriſto aßiduè tumultuãtes, Roma expuliſſe. Licet autem inde conijcere, Chriſtianos ſimul exilio mulctatos eſſe. et fortè ea fuit huius ſæuitiæ occaſio, quòd Iudæi Romæ degentes, ita ferociter ſe oppoſuerũt Chriſtianis: à quibus ſe falſitatis coargui, & vniuerſam ſuam religionem deſtrui cernebant, vt ſeditiones etiam quaſdã non ſint veriti contra eos concitare. cui rei volens Claudius obuiã ire, ex vrbe omnes remouendos eſſe cenſuit.

Priuatæ varijs in locis, vbi vel Apoſtoli, vel alij ſynergi, doctrinam Chriſti ſparſerunt, perſecutiones plurimæ factæ ſunt: ſicut in cap. De loco & propagatione, ex Actis Apoſtolicis commemorauimus. Primùm enim de perſecutione Aſiatica, quæ tamen ſingulis in locis abſq; edicto imperatoris, tantum ab Iudæis obſtinatis mota eſt, in genere Paulus loquitur, 2. Corinth. 1. Nolumus vos ignorare, fratres, de tribulatione, quæ accidit nobis in Aſia: quoniam ſupra modũ grauati ſumus, ſupra vires, ita vt deſperaremus & de vita. Etſi aũt de morbo aliquo, quo cum conflictatus ſit Paulus, etiam iſta oratio accipi poßit: tamẽ quàm varijs quaſi tempeſtatibus in Aſiaticis eccleſijs, Antiochiæ, Piſidiæ, Iconij, Lyſtris, in Galitia, Epheſi, alijſq; locis iactatus ſit, ex hiſtoria liquet. Videtur etiam, crimina quædam, cõmuniter tam ipſi Paulo, quàm cunctis alijs Chriſtianis obiecta, breuiter perſtringere: vt quòd fuerint impoſtores, ignoti, pauperes, nihil habentes. De perſecutione in Iudæa ſic ſcribit Hebr. 10. Redeant uobis in memoriam ſuperiores dies, in quibus illuminati, ingens certamen ſuſtinuiſtis afflictionum: partim quidem, dum & probris & preſſuris affecti, ſpectaculo fuiſtis omnibus: partim, dum conſortes ita conuerſantium facti eſtis. Siquidem & afflictionum quæ ex vinculis meis contigerunt, participes fuiſtis: & direptionem facultatum vſtrarum cum gaudio accepiſtis, ſcientes uos habere in vobis potiorem ſubſtantiã in cœlis, ac manentem. Hieroſolymis denique ipſe Paulus à Iudæis Aſianis magiſtratui traditus, & in vincula coniectus eſt, donec tandem Romam fuerit deportatus: vt ſuprà diximus.

In Macedonia aũt, Philippis, Theſſalonicæ, Berrhœæ, Chorinthi et Romæ, varias ſuſtinuit afflictiones Paulus cum ſocijs: de quibus cum præcedenti capite dictum ſit, non eſt neceſſe hoc loco repetere.

Narrat Lucas in hiſtoria Pauli, Actor. 24. Felicem Iudææ præſidem à captiuo Paulo pecunias expectaſſe, qua ſe redimeret. Vnde apparet, interdum Chriſtianos ſolitos eſſe à tyrannis ſeſe pecunia liberare.

Diuinitus itaq; Eccleſiam ſuã ſub hoc imperatore gubernauit Deus: idq;, quo creſcere felicitus poſſet, ut tantum particulares in eam tyrannides ſæuierint.

De perſecutione ſub Nerone.

CLaudius Domitius Nero, anno Domini quinquageſimo ſeptimo nactus eſt imperium, quod adminiſtrauit annos 14. Primo quinquennio bonus fuit: verùm poſtea inceſtibus, cædibus, & omnis generis turpitudinibus ita creuit, vt vix quiſquam eo flagitioſior inter Cæſares vnquam fuerit.

Sicut autẽ Hieroſolymis in IESVM Chriſtũ perſecutio infauſta cœperat, ita & deinceps ab ea non deſtitit. Anno enim Domini circiter ſexageſimotertio, Neronis verò ſeptimo, Iacobus frater Domini ibi nefariè eſt interfectus. id verò ſic ſe habet. Ananus pontifex vir fuit ſupra modum ſæuus, ſectæ Iudaicæ addictus. is odio in Chriſtianos æſtuans, & vnà cum alijs indignans, non ſucceſsiſſe ex votis ſuis, quod contra Paulum moliti fuerant, alios Apoſtolos adoriri ſtatuit. Erat autem Hieroſolymis Iacobus, ob inſignem pietatem, grauitatem, doctrinæ dexteritatem, ac vitæ ſanctimoniam cunctis gratus & charus, quaſi Epiſcopum Chriſtianorum ibi agens. ei iam diu inſidias ſtruxerant, quomodo optimum virum de medio tollerent. Mortuo autem Feſto præſide, & Albino ſucceſſore diutius in itinere hærente, veluti interſtitio regni, ſe opportunitatem & facultatem nactum eſſe ratus, Iacobum vnà cum alijs Chriſtianis arripuit. Crimina in iudicio tam Iacobo quàm cæteris obiecta fuere, quòd legem eſſent tranſgreſſi: hoc eſt, factus eſſet patriæ religionis apoſtata. & perſuadere conantur, vt fidem Chriſti abneget. Iacobo autem perſeuerante, & doctrinam Chriſti defendente, vnà cum alijs ad lapidationem condemnatus eſt. Euſebius lib. 2. cap. 23. eandem hiſtoriam commemorat, & Ioſephus libro Antiquitatũ 20. cap. 8. Ex Egeſippo refert Euſebius, Iacobũ de pinna templi precipitatũ, deinde lapidibus ictũ, & ad poſtremũ fullonis inſtrumento prorſus necatũ eſſe.

Alexandriæ Marcus euangeliſta interfectus dicitur, circa annum Domini 64. Neronis autem 8.

Primus autem inter Cæſares fuit Nero, qui publicis quidem edictis, per prouincias, Chriſtianos mandauit excruciari: ſicut Tertullianus ſcripſit in Apologetico. Conſulite, inquit, commentarios veſtros: illic reperietis, primum Neronẽ in hanc ſectam, tum maximè Romæ orientem, Cæſariano gladio ſæuijſſe. ſed tali dedicatore damnationis noſtræ etiam gloriamur. Idem in Scorpiaco, aduerſus Gnoſticos meminit. Occaſio fuit, quod Nero clàm vrbem iuſſerat accendi, vt ſpectaret formam Troiani incendij: arſitq; Roma ſex integros dies. ea calamitas ſummam ei apud populum inuidiam conflauit, quam cum cæteris beneficijs eluere nõ poſſet, finxit Chriſtianos eius cladis eſſe authores, & ſtatim in eos horribiliter furere cœpit. Refert iſta Tacitus lib. 15. hoc modo: Ergo abolendo rumori Nero ſubdidit reos, et exquiſitiſsimis pœnis affecit, quos per flagitiã inuiſos, uulgus Chriſtianos appellabat. Auctor nominis eius CHRISTVS, qui Tiberio imperante, per procuratorẽ Pontiũ Pilatũ ſupplicio affectus erat: Repreſſaq; in præſens exitiabilis ſuperſtitio, rurſus erumpebat nõ modò per Iudæam, originem eius mali, ſed per vrbem etiam, quò cuncta vndiq; atrocia aut pudenda confluunt, celebranturq;. Igitur primò correpti qui fatebantur, deinde indicio eorum multitudo ingens, haud perinde in crimine incendij, quàm odio humani generis conuicti ſunt. Et pereuntibus addita ludibria, vt ferarum tergis coniecti, laniatu canum interirent, aut crucibus affixi, aut flamandi, atq; vbi defeciſſet dies in vſum nocturni luminis vrerentur. Acciderunt iſta circiter ſexageſimũ ſextum Domini, Neronis verò decimũ imperij annum: ac durauit ac perſecutio annis quatuor, vſq; ad huius beſtiæ interitum.

Sub finem ſuum Nero præſtantiſsimos duos apoſtolos, Petrum ac Paulum, Romæ ſcribitur interfeciſſe: quorum prior crucis, alter gladij ſupplicio eſt affectus. Euſebius libro ſecundo, cap. vigeſimoquinto. Nõnulli affirmant, eodem die factum: alij variant, diuerſos quidem annos, ſed eundem menſis diem cõſtituentes. Refert Nicephorus libro ſecundo, capite trigeſimoſexto, Neroni ad hos viros crucidandos occaſionẽ præbuiſſe, quòd ingens hominum multitudo miraculis ipſorum ſtupẽdis accita, quotidie ad ipſos congregaretur: vnde fortè ſeditiones timuit. Deinde, quia Simõ magus, qui hominum animos adeò faſcinauerat, vt pro Deo haberetur, ab eis diceretur peremptus: oratione nimirum ipſorum impeditus, ne dementaret homines, quaſi in cœlum ſubuolaturus eſſet.

Graſſata eſt hæc perſecutio etiam in alijs locis. Nam circa hæc tempora Barnabas, Pauli comes initio, in Cypro martyrio coronatus eſt. Platina in vita Petri & Pauli.

DE PERSECVTIONE SVB Domitiano.

FLauius Domitianus, Veſpaſiani filius, Titiq; frater, Neroni potius quàm patri ſimilis fuit. Imperium accepit anno Domini 83, & rexit annos quindecim. Veſpaſianus ac Titus quidem in Chriſtianos nihil publicè aſperius moliti ſunt, fortè bello Iudaico, alijsq; moleſtijs occupati: niſi quòd in regiam Iudæorum gentem diligenter inquiſiuerunt, politico partim fine, ne motus aliqui timendi eſſent: partim Diaboli inſtinctu, qui familiam Chriſti extremè oderat atque efficax erat in filijs incredulis. Fortè hæc ipſa inquiſitio aliquot Chriſtianis, qui erant ex ea familia, mortem attulit. Superbia & crudelitate elatus Domitianus, Deum ſe, Dominumque à ſuis vocari voluit: & circa 14. ſui imperij annum, Domini verò 97. atrocem publicis edictis contra Chriſtianos perſecutionem, alter à Nerone, promulgauit & exercuit. Romæ adeò ſæuijt in Chriſtianos, vt etiam Flauiæ Domicillæ, Flauij Clementis Romanorum conſulum vnius ex ſorore nepti, non parceret, eamq; propter fidem in Chriſtum in Pontianam inſulam relegaret. Euſebius libro tertio, cap. 19. Eutropius lib. 9. Epheſi ex ſua eccleſia excuſſus, & in Patmon inſulam Iohannes euangeliſta eſt condemnatus. Euſebius lib. 3. capite 18. Affirmat Nicephorus lib. 3. cap. 11. ſub Domitiano Timotheum, Oneſimum, et Dionyſium Areopagitam, martyrio coronatos eſſe. Iuſsit præterea & ipſe, ſicut pater, Iudæos è regio Dauidis genere conquiri, & interfici: ac recitat Egeſippi narrationem Euſebius lib. 3. cap. 20. quam & nos adſcribemus. Supereant autem adhuc quidam de genere Domini, nepotes Iudæ, qui frater illius ſecundũ carnem dicitur: quot detulerũt, tanquam

existentes

exiſtentes è genere Dauidis. Hos iocatus ad Domitianum Cæſarem duxit. timebat enim ille aduentum Chriſti, ſicut & Herodes. Et interrogauit eos, num ex Dauide eſſent? Quod cum faſsi eſſent: rurſus interrogauit, quantas poſſeſsiones haberent, aut quantum pecuniarum poſsiderent? Illi dixerunt, ambobus tantum ſunt nouem denariorum millia, ita vt cuique dimidia eius ſummę portio competat: & hanc ſummam non habemus in argento, ſed in æſtimatione telluris, quæ non amplius cõtinet quàm triginta nouem iugera, ex quibus et tributa pendimus, et nos ipſos labore noſtro ſuſtentamus. Deinde manus etiam ſuas illi in teſtimonium, quòd ipſi per ſe operarentur, et corporis quoq; duriciem, & callos in manibus ex aſsiduis laboribus contractos, oſtenderunt. De Chriſto etiam, & regno eius, quale nam illud, & quando, & vbi appariturum eſſet, interrogati, reſponderunt: Non eſſe regnum eius mundanum, aut terrenum, ſed cœleſte & angelicum: futurumq; in conſummatione ſeculi, quando adueniens in gloria, iudicaturus ſit viuos & mortuos, & redditurus unicuique ſecundum ſtudia ſua. His dictis, Domitianum eos non condemnaſſe ferunt, ſed tanquam viles homines contempſiſſe, ac liberos dimiſiſſe: perſequutionem quoq; contra Eccleſiam motam, edicto ſuo ſedaſſe. Dimiſſos verò, eccleſijs præfuiſſe, vt qui ſimul et martyres eſſent, et de ſtirpe Domini deſcendiſſent, denique eos, pace facta, ad Traiani vſque tempora in vita ſuperſtites fuiſſe. Hæc Egeſippus. Tertullianus in Apologetico ſic inquit: *Tentauerat & Domitianus, prænomine Neronis: ſed quia & homo, facilè receptum repreßit, reſtitutis etiam quos relegauerat. Tales ſemper nobis inſecutores, iniuſti, impij, turpes, quos & ipſi damnare conſueſtis, et à quibus damnatos reſtituere ſoletis.*

DE TRANQVILLITATE ſub Nerua.

Nerua imperium ſuſcepit anno Domini 99. regnauit anno vno, menſes quatuor. de quo ſic Dion Caſsius *ſcribit: Nerua omnes qui impietatis in deos rei fuerant, abſolui uoluit: Chriſtianos intelligens. Euſebius ad ſenatum Romanũ refert, quòd Domitiani decreta abrogarit, & exules iuſſerit reuocarj: & hac data mitigatione, Iohannem Epheſum ad ſuam eccleſiam redijſſe. libro tertio, cap. 21. & in Chronicis. Etſi igitur tyranni, & reliqua Diaboli organa, ſubinde exitium intentarint Eccleſiæ Chriſti, tamen diuinitus afflictiones interdum lenitæ ſunt, & pij inter medias tribulationes permanſerunt, ac latius Euangelium Dei ſparſerunt.*

DE POENIS SEV VLTIONIBVS DIVINIS ADVERSVS *perſecutores & perſecutiones, Chriſtianorum.*

De Herode Antipa.

Nulli mortalium vnquam fœliciter ceßit rabies contra Deum, eiusq; verbum ſuſcepta: atque iram ſuam Deus in illuſtribus perſonis declarauit, & literis mandari voluit, vt poſteritati exempla iræ atq; vltionis diuinæ notæ eſſent: tum vt impij nonnihil ſeſe retraherent, neque pro temeritate atq; malorum ſtimulis iniuſtam erga cultores Dei veros ſæuitiam exercerent, niſi eaſdem ſibi calamitates obſtinatè accerſere vellent: tum vt pij hac conſolatione ſe erigerent & ſuſtentarent, quod habeant protectorem vigilem atque acrem, qui ſuo tempore grauiſsimas de tyrannis cruentis atq; ſuperbis pœnas ſumere & velit & poſſit. Memorabilia igitur quædam huius temporis exempla Lectori commemoranda ſunt.

Herodes Antipas, *præſtantiſsimum virum ac peculiarem Meßiæ præconem, præter fas & æquum, in gratiam ſuæ meretriculæ, indicta cauſa, capite truncauerat. Deinde & ipſi Chriſto inſidias tetenderat, & poſtea à Pilato ſibi exhibitum aulicè irriſerat, & cum contumelia à ſe dimiſerat. Etſi autem ipſe, omni timore Dei prorſus vacans, nullos inde conſcientiæ terrores aliquandiu ſenſerit, tamen poſtea vltio diuina eum corripuit. Nam cum anno ſecundo Caij Caligulæ, Domini verò 40, Herodiadis frater Agrippa, Roma rediret, dignitate regia ornatus, à meretricula excitatus eſt, vt et ipſe regium titulum ab Imperatore flagitaret: eamq; ob cauſam Herodes vnà cum Herodiade Romam iter faciunt. Agrippa factus ea de re certior, Caio ſcribit, ne fidem Herodi habeat, quem conſtet arma ad bellum præparare, fœdere inito cum Perſarum rege: eaſq; literas celerrimè perferri curat ad Cæſarem, ita vt vnà cum Herode ad Cæſarem peruenirent. Caius cum nulla alia re magis quam ſeditionis affectione permoueri poſſet, Herodem initio blandè ſuſcipit: ac deinde percontatur, nunquid armorum in promptu haberet? Herodes reſpondit, ſe regio apparatu inſtructum eſſe. His auditis, putauit Caius, ſatis inſidias eſſe probatas: ac Herodem in perpetuum exilium, Lugdunum in Galiam, condemnauit, donatis omnibus eius bonis Agrippæ per literas. Herodiadi verò, propter Agrippam fratrem, quaſdam poſſeßiones decreuit relinquere, vnde ſe vitæ ſuæ tempore ſuſtentaret. ſed mulier ſignificauit, ſed pro coniugali amore, maritum in hac ſua calamitate deſerere honeſtè nõ poſſe cum quo antea rebus ſecundioribus vſa fuiſſet. Caius magnanimitate cognita, ſimul eam in exilium abire præcipit. Hac ratione arrogantis meretriculæ inſtigationibus obtemperans Herodes, cum ipſa, bonis, gloria ac patria exutus, miſerrimè in Gallia vitam finijt. Ioſephus Antiquitatum libro decimooctauo, capite nono. Euſebius libro ſecundo, capite quarto.*

De Pontio Pilato.

Quàm iniuſtè Pilatus in Chriſtum innocentem, in gratiam Iudæorum, iram Cæſaris ei minitantium, ſententiam tulerit, quamq; crudeliter eum tractarit, ſuperiori libro expoſitum eſt. Fecit præterea alia multa tyrannicè in Iudæos: & ad quælibet mandata Cæſaris, quantumuis impia, expediẽda promptus ac paratus, etiam Caij Caligulæ idolum molitus eſt in templum Hieroſolymitanum collocare. Vltio igitur diuina tandem eum, ſub annum Domini 42, Caij verò tertium, inuaſit. Nam de iniuſta crudelitate à Iudæis accuſatus. Romam ire à L. Vitellio Syriæ præſide iuſſus eſt, reſponſurus ad obiecta. dumq; eſt in itinere, Tiberius expirat, vt narrat Ioſephus Antiquit.

lib. 18. cap. 5. Scribit porrò Eutropius lib. 7. Tantis eum, irrogante Caio, angoribus coartatum eſſe, vt ſua ſe tranſuerberans manu, maiorũ compendium mortis celeritate quæſierit. De his Græcos quoque in hiſtorijs teſtari, Euſebius dicit lib. 2. cap. 7. Narrat inſuper Nicephorus lib. 2. cap. 10, Pilatum ideò maximis Romæ affectum eſſe contumelijs, quòd Maria Magdalena Romam adierit, & Seruatoris res ibi retulerit. Verùm hæc non habent alium certiorem autorem.

De Herode Agrippa.

NOn diu tulit inultam cædem, quam erga Iacobum, fratrem Iohannis, Hieroſolymis perpetrauerat, Herodes Agrippa. Nam paulo pòſt Cæſaream profectus, horribili morte perijt. Hiſtoriam recenſet Lucas, certiſſimus teſtis, Actor. 12. his verbis: Statuto die Herodes veſtitus veſte regia, ſedit pro tribunali, & concionabantur ad eos. Populus autem acclamabat: Dei vox, & non hominis. Confeſtim autem percuſſit eum angelus Domini, eo quòd nõ dediſſet honorem Deo: & conſumptus à vermibus expirauit. Prolixior aliquanto narratio in Ioſepho Antiquitat. lib. 19. cap. 7. extat, quam, vt Lectori gratificemur, adſcribemus. Iamq; tertium, inquit, Iudææ totius regni annum exegerat (Herodes) cum peruenit in vrbem Cæſaream, quæ prius Stratonis turris dicta eſt: vbi ſolennes ludos celebrauit pro ſalute Cæſaris. ad quam feſtiuitatem magna multitudo nobilium ac procerum conuenerat ex tota prouincia. Eius celebritatis die ſecunda proceſſit manè in theatrum, amictus veſte tota ex argento miracili opere contexta, quæ radijs orientis ſolis perculſa, & diuinum quendam fulgorem emittens, venerationem cum horrore incutiebat ſpectantibus: moxq; adulatores pernicioſi alius aliunde acclamantes, Deum conſalutant, rogantes vt faueret propitius. hactenus enim vt hominẽ reueritos, nunc agnoſcere & fatori in eo quiddam mortali natura excellentius. Hanc impiam adulationem ille nec caſtigauit, nec repulit: paulóque pòſt ſuſpiciens, vidit ſupra caput ſuum bubonem funi extento inſidentem: moxq; vt ſenſit hunc eſſe calamitatis nuncium, qui olim fœlicitatis fuerat, ex intimis præcordijs indoluit. ſecuta ſunt ventris tormina, ſtatim à principio vehementia. conuerſis igitur in amicos oculis: En, inquit, ego ille veſtra appellatione Deus, vitã relinquere iubeor, fatali neceſſitate coarguente veſtrum mendacium: & quem immortalem ſalutaſtis, ád mortem rapior. Sed ferenda eſt voluntas cœleſtis numinis, neq; enim malè viximus: imò tanta fœlicitate, vt omnes me beatum prædicent. Hæc locutus, creſcente dolore diſcruciabatur. Properè igitur relato in regiam, rumor ſparſus eſt, breui eſſe moriturum. quamobrem cõfeſtim totus populus, vnà cum vxoribus atque liberis, ſaccum indutus more patrio, ſupplicabat Deo, pro ſalute regis, omnia miſcens lamentis & eiulatibus. Rex autem in celſiore decumbens cubiculo, et in faciem ſtratos humi proſpiciens, nõ temperabat ſibi à lachrymis. Cruciatu deinde, per continuos quinq; dies nihil ſe remittente, cõfectus vitam finijt, annum natus quartum ſupra quinquageſimum, poſtquam regnaſſet per ſeptennium. Quatuor enim annos ſub Caio Cæſare obtinuit regnũ: primùm in Philippi tetrarchia per trienniũ, cui quarto demum anno acceſſit & Herodis tetrarchia: tribus deinde annis ſub Claudio Cæſare, præter iam dictam ditionem, in Iudæa quoq; regnauit, et Samaria, ſimulq; Cæſarea. Eadem ex Ioſepho cõmemorat Euſebius lib. 2. cap. 10. Facta ſunt hæc anno Chriſti 45, Claudij tertio.

De pœnis Cæſarum, qui Chriſtianos afflixerunt.

FVerunt proculdubio plurimæ calamitates tũ publicæ in imperio Romano, tũ etiã priuatæ: ultiones diuinæ, quas Deus non tantũ propter alia tetra facinora, quibus Cæſares præ alijs hominib. fœdũ in modum ſe polluerũt, ſed omniũ maximè propter afflictiones atroces Chriſtianorum irrogauit. Præcipuè tamen hoc in loco tragicos ipſorũ exitus paucis attingemus.

Caius Caligula, ob tyrannidem, & alia diabolica facinora, cunctis honeſtis erat inuiſus. Tandem autem contra eum coniuratio facta, & in ipſo palatio plurimis vulneribus eſt confoſſus. Cadauer eius clàm eſt in hortos Lamianos aſportatum, & ſemiambuſtum leui ceſpite obrutum, vt ſcribit Suetonius.

Claudius veneno interijt, quod ipſa cõiunx Agrippina, fratris Germanici filia, præbuerat. Eutropius libro octauo.

Neronis turpitudinem et ſcelera, ipſe populus Romanus tolerare diutius non potuit, & exercitus Galbam in Hiſpania imperatorem creauit. De exitu eius ſic Eutropius lib. 8. ſcriptum reliquit: Sententia ſenatus conſtitutum eſt, vt nudus per publicum ductus, furca collo eius inſerta, virgis vſque ad mortem cæderetur, atq; ita è ſaxo præcipitaretur: igitur deſertus vndiq; è palatio fugit, noctis medio vrbem egreſſus, ſequentibus eum Phaone, Epaphrodito, Neophytoq; et ſpadone Sporo, quem quondam exectum formare in mulierem tentauerat: & in ſuburbano ſe liberti ſui, quod eſt inter Salariam & Nomentanã viam, ad quartum vrbis miliarium, ictu gladij tranſegit: adiuuante trepidantem manum impuro, de quo diximus, eunucho: quũ ſanè prius nullo reperto, à quo feriretur, exclamaret, Itá ne nec amicum nec inimicum habeo? Dedecoroſe vixi, turpius pereã. Deſcribit eadẽ & Suetõ.

Domitianus quoque non ſine ſanguine occubuit. nam in cubiculo à ſuis proprijs miniſtris, cõſcia etiam vxore Domitia, multis vulneribus trucidatus eſt. Senatus autem Romanus cadauer eius populari ſandapila per veſpillones, contumelioſè more gladiatoris efferri iuſſit. Suetonius. Eutropius.

Viſum eſt & hoc ſubijcere. Anno Chriſti 66, Neronis 10. (vt in Chronicis aſſignauit Euſebius) Hierapolis, interfectrix Philippi, terræmotu concidit, vnà cùm uicinis ciuitatibus Laodicea & Coloſſis.

De pœnis Iudæorum.

QVantæ clades in toto populo Iſraelitico, propter faſtiditum tempus viſitationis ſuæ, Meſſiam interfectum, Apoſtolos & reliquos Chriſtianos, diuina vltione conſecutæ ſint, infrà in cap. De rebus Iudaicis, fuſius Deo dante exponetur. Hannam, Caypham, cæterosq; Pontifices, ſcribas & Phariſæos, qui perſecutionem contra Chriſtum, & credentes in eum vel mouerant, vel adiuuerant, graues variasq; pœnas Deo de-

Deo dediſſe, Nicephorus lib. 2. cap. 10. aſſeuerat. Fuerunt autē priuatæ calamitates, quòd ſubinde Pontifices ab impijs regibus dignitate deiecti, ac facultatibus ſpoliati ſunt. Deinde publicæ, quòd crudelitate Ethnicorum præfectorum & bellis vehementer oppreſſi ſunt. Tandem miſerabiliter & funditus ſunt per Veſpaſianum ac Titum deleti. Hæc modò breuiter attingere viſum fuit: integram verò huius loci explicationem infrà, de rebus iudaicis, Lector expectet.

CAPVT IIII.

DE DOCTRINA.

DE toto genere doctrinæ à Domino noſtro IESV Chriſto, filio Dei, & Spiritu ſancto doctore traditæ, dictum eſt libro ſuperiori: nunc quid Apoſtoli de iiſdē capitibus ſenſerint & docuerint, eodem modo commemorabimus. Non enim inutile fuerit, cōſiderare totā doctrinæ Apoſtolicæ formā, quam in ſchola Domini noſtri Ieſu Chriſti ex ipſius ore perceperunt, & miſſo cœlitus ſpiritu ſancto exactius intellexerunt, & cōfidentius per totum orbem terrarū euulgarunt. Nam ita fiet, vt perpetuus & vnanimis Chriſti & Apoſtolorū de doctrina cœleſti agnoſcatur cōſenſus, ad quē oporteat Eccleſiam omniū temporū eſſe alligatam: & à quo diſcedētes, certiſſimū ſit, à veritate diuina, magis quàm à toto cœlo, quod dicitur, aberrare.

De verbo Dei.

ΛΌγος & ῥῆμα, Verbum & Sermo, crebrò in Apoſtolorum ſcriptis vſurpantur, ferè pro eodem. Plures aūt habent ſignificationes. Nam interdum ſignificant eloquentiā, aut etiam garrulitatem. 1 Cor. 4. Breui ad vos veniam, ſi Dominus voluerit, vt cognoſcam, non quidem ſermonem eorum qui inflati ſunt, ſed virtutē. Non enim in ſermone regnum Dei conſiſtit, ſed in virtute. 1 Corinth. 2. Cum venirem ad vos, fratres, non veniebam cum eminentia ſermonis aut ſapientiæ. Nonnunquam orationem & colloquium. Coloſſen. 3. Sermo veſter ſemper cum gratia ſit ſale conditus, vt ſciatis, quomodo oporteat vos vnicuique reſpondere. Epheſ. 4. Omnis ſermo ſpurcus ex ore veſtro non procedat: ſed ſi quis eſt bonus, ad ædificationem. Interdum ſignificat prædicationem & doctrinam. 1. Corinth. 2. Sermo meus, & predicatio mea, nō erat in perſuaſorijs humanæ ſapientiæ uerbis, ſed in oſtenſione ſpiritus, & potentia. Et paulo pòſt: Loquimur non ſermonib. quos docet humana ſapientia, ſed quos docet ſpiritus ſanctus. Act. 13. Rogabāt gentes, ut ſequenti ſabbatho loquerentur ſibi uerba. 1 Iohannes 2. Præceptum uetus eſt ſermo, quē audiſtis ab initio. Actor. 15. Conuenerūt Apoſtoli ac presbyteri, ut diſputarent de hoc uerbo: id eſt, de doctrina Phariſæorū. Nonunquam etiam pro doctrina hæretica accipitur, ſed addito aliquo epitheto. Epheſ. 5. Nemo uos ſeducat inanibus uerbis. 2. Pet. 2. Per auariciā ficticijs ſermonib. negociabūtur de uobis. Et cum faſtuoſa uanitatis uerba ſonuerint, &c.

Significat etiam ſententiam, ſeu ſummam. Galat. 5. Nam tota lex in uno uerbo completur, nempe hoc, Diligas proximum tuum ſicut teipſum.

In ſolius autem Iohannis ſcriptis, in duobus locis, Iohannis 1, & 1. Iohan. 5. λόγος, uerbum ſeu ſermo, ſignificat filium Dei.

Porrò uerbū Dei aliàs ſignificat diuinā illam potentiam & uirtutē, qua Deus cōdidit & conſeruat creaturas, eaſq; iterum quando placet deſtruit. Autor epiſtolæ ad Ebr. cap. 1. Qui cum ſit ſplendor gloriæ, expreſſa imago ſubſtātiæ illius, et ferta omnia ῥήματι τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, uerbo potētiæ ſuæ, ꝑ ſemetipſum, purgatione facta peccatorū noſtrorum, conſedit in dextera maieſtatis in excelſis. Idem Ebræ. 11. Fide intelligimus aptata eſſe ſecula uerbo Dei. 2. Pet. 3. Nam illud uolētes neſciunt, quòd cœli iā olim fuerint, & terra, ex aqua, & per aquā conſiſtentes, τῷ τοῦ θεοῦ λόγῳ ſermone Dei, per quæ is ꝗ tunc erat mūdus aqua mundatus perijt. At qui nunc ſunt cœli ac terra, αὐτῷ λόγῳ eiuſdē ſermone repoſiti ſunt, et ſeruantur igni in diem iudicij & perditionis impiorum. Vnus eſt locus Apoc. 19. ubi uerbum Dei uidetur notare filium Dei. inquit enim: Equo albo inſidēs, uocatur Verbū Dei, &c. & ipſe calcat torcular uini, & iræ Dei omnipotentis. Sed propter myſticum ſenſum ꝗ in eo libro eſt, hæc quoq; phraſis obſcurior eſt, & uidetur ſentētia huius capitis cōgruere cum Pauli dicto. 2. Theſſ. 2. ꝙ Chriſtus ſpiritu oris ſui, hoc eſt, doctrina uerbi Dei, Antichriſtum ſit confecturus.

Aliàs ſignificat ſententias, doctrinam, & præcepta, quæ Deus ſiue immeditatè, ſiue mediatè, ſiue per prophetas & patriarchas, ſiue per Chriſtū, ſiue per Apoſtolos locutus eſt, tum de ſua eſſentia, tum de ſua uoluntate, tū de operib. ſuis, ſeu præteritis, ſeu præſentibus, ſeu futuris. Quia uerò ea Dei doctrina libris ueteris & noui Teſtamenti inſcripta eſt, ideò tota ſacra ſcriptura Verbum Dei rectè appellatur: & quocunq; tempore ea doctrina Dei ab hominibus repetitur, ſiue cogitando, ſiue legendo, ſiue ſcribēdo, ſiue cōcionando, ſiue canendo, ſiue alio quocunq; modo, eſt & manet verbū Dei, eſtq; Deus per eam efficax in iis qui ſaluantur.

Ea verò quæ Deus in veteri Teſtamento loquutus eſt, vel immeditatè, vel mediatè per patriarchas & prophetas, Verbum Dei ſeu Domini appellari, hìc non eſt opus docere, cum toties prophetæ repetāt: Audite verbum Domini, Videte verbum Domini, Sic Dominus locutus eſt, factū eſt verbū Domini ad me, & ſimilia. Et Paulus dicit Rom. 3. Iudæis commiſſa ſunt oracula Dei.

Sed verbum Dei ſignificare doctrinam à Deo per Chriſtum, eiuſq; Apoſtolos, miſſo ſpiritu ſancto propagatam (qua quidem ſignificatione hoc loco nos accipimus) hæc probant teſtimonia. Loquebantur ſermonem Dei cum fiducia: Act. 4. Non eſt placitum, vt nos derelicto ſermone Dei, miniſtremus menſis: Act. 6. Illi diſperſi peragrabant, annunciantes ſermonē Dei: Act. 8. Cum audiſſent Apoſtoli, ꝙ Samaria recepiſſet ſermonē Dei: ibid. Annunciauerunt ſermonem Dei in ſynagogis eorū. Act. 13. Proconſul Sergius deſiderabat audire ſermonem Dei. Et paulo pòſt: Admirans ſuper doctrina Domini. Item, Vobis oportebat loqui ſermonem Dei. Item, Vniuerſa ciuitas conueniebat audire verbū Dei. Item, Diuulgabatur ſermo Domini per vniuerſam regionem: Act. 13. Fuit Paulus in Corintho annum & ſex menſes, docens eos ſermonem Dei: Acto. 18. Creſcebat ſermo Dei, et confirmabatur: Acto. 19. Sermo Domini multiplicabatur: Acto. 12. 1 Pet. 1. Verbum Domini ma-

net in æternum. Hoc autem eſt verbũ, quod per Euangelium delatum eſt ad vos. Idem, 1 Petri 4. Si quis loquitur, loquatur vt eloquia Dei. 1 Theſſal. 1. A vobis perſonuit ſermo Domini, non ſolum in Macedonia & Achaia, ſed etiam in omni loco fides veſtra, quæ eſt in Deum, dimanauit. Apocal. 1. Cum miſiſſet mandatum ſuum ſeruo ſuo Iohanni, qui teſtificatus eſt ſermonem Dei, et teſtimoniũ IESV Chriſti. Et paulo pòſt: Fui in inſula quæ appellatur Patmos, propter ſermonem Dei, & teſtimonium IESV Chriſti.

Sunt a[...]em & alia epitheta, quæ verbo ſubijciũtur nam Verbum Chriſti, Coloſſ. 3. & Sermo Domini, Act. 12. 13. Verbum veritatis, Coloſſ. 1. & Epheſ. 1. & Iacobi 1. Veritatis & virtutis, 2 Cor. 6. & Verbum vitæ, 1 Ioh. 1. & Philipp. 2 Act. 5. Sermo crucis, 1 Cor. 1. Sermo ſalutis, Acto. 13. Sermo gratiæ, Act. 14. Verbum ſolatij, Ebr. 13. Verbum Euangelij, Act. 15. appellatur.

Vtuntur etiam alijs notationibus, quales ſunt: Erant perſeuerantes in doctrina Apoſtolorum, Actor. 2. Ecce repleſtis Hieroſolymam doctrina veſtra: Actor. 5. Doctrina Chriſti: 2 Iohan. 1 Obediſtis ex animo in eam, in quam traducti eſtis, formam doctrinæ, Rom. 6. Doctrina ſana, Tit. 1. Teſtimonium Dei, 1 Corinth. 2. 1 Iohan. 5. Teſtimonium IESV Chriſti, Apoc. 1.

Docent autẽ conſtanter omnes Apoſtoli vno ore, ſe doctrinæ ſuæ non eſſe inuentores, ſed eius autorem eſſe Deũ patrem, Dominũ noſtrũ IESVM Chriſtum, & ſpiritum ſanctũ. Act. 4. Petrus & Iohannes reſpondent cõcilio Iudæorum: An iuſtum ſit in conſpectu Dei, vos potius audire quàm Deũ iudicate. Nõ enim poſſumus, quæ vidimus & audiuimus, nõ loqui. Et Act. 5. Oportet Deo magis obedire quàm hominibus. Et paulo pòſt: Hunc principem & ſeruatorẽ Deus exaltauit dextera ſua, &c. & nos ſumus ei teſtes horum quæ dicimus, & ſpiritus ſanctus, quem dedit Deus obedientibus ipſi. 2 Pet. 1. Non enim arte cõpoſitas fabulas ſequuti, notam vobis fecimus Domini noſtri IESV Chriſti virtutẽ et aduentum, ſed qui oculis noſtris aſpeximus illius maieſtatem. Paulus Roma. 1. Reſurrexit è mortuis IESVS Chriſtus Dominus noſter, per quẽ accepimus gratiam, ac muneris Apoſtolici functionẽ, vt obediatur fidei inter omnes gentes. 1 Corint. 2. Nobis aũt reuelauit Deus per ſpiritũ ſuum. Spiritus enim omnia ſcrutatur, etiam profunditates Dei, &c. Nos aũt mentem Chriſti tenemus. 2 Cor. 2. Ad hæc quis idoneus? Non enim ſumus, vt pleriq;, cauponãtes ſermonẽ Dei: ſed velut ex ſynceritate, velut ex Deo, in cõſpectu Dei per Chriſtũ loquimur. 2 Cor. 5. Deus poſuit in nobis ſermonem recõciliationis. Itaq; nomine Chriſti legatione fungimur, tanquã Deo obſecrante vos per nos, rogamus pro Chriſto, recõciliamini Deo. Gal. 1. Notũ vobis facio fratres, Euangeliũ quod prædicatum eſt à me, nõ eſſe ſecundũ hominem, neq; enim ego ab homine accepi illud, neq; didici, ſed per reuelationẽ IESV Chriſti. Autor epiſtolæ ad Ebræ. 2 Salus primùm enarrari cœpit per ipſum Dominum, ab ijs qui audierãt, & in vos confirmata eſt, atteſtante Deo, & ſignis, & prodigijs ſimul, varijſq; virtutibus, & ſpiritus ſancti diſtributionibus. 1 Iohan. 1. Hæc eſt annũciatio, quã audiuimus ex ipſo, & annunciamus vobis, q. Deus lux eſt, & tenebræ in eo non ſunt vllæ.

Sed tamen nõ negant ſe eſſe cauſam inſtrumẽtalem, ſeu organa à Deo præparata, per quæ Deus doctrinã ſuam doceat & ſpargat. Acto. 4. Et nunc Domine aſpice in minas eorum, & da ſeruis tuis, vt in omni fiducia loquantur ſermonem tuum, manum tuam porrigendo in hoc, vt ſanatio & ſigna & prodigia edantur per nomen ſancti filij tui IESV Chriſti. Chriſtus Act. 9. dixit ad Ananiam: Vade, quoniam organum electum eſt mihi iſte, vt portet nomen meũ coram gentib. & regibus, ac filijs Iſrael. Act. 15. Petrus inqt: Vos ſcitis, quod ab antiquis diebus Deus inter nos elegit, vt per os meũ audirent gentes verbũ Euangelij, crederentq;. Rom. 15. Non enim auſim loqui quicquam eorum quæ non effecit Chriſtus per me, in obedientiã gentiũ, verbo & facto, per potentiam ſignorũ ac prodigiorũ, per potentiã Spiritus Dei. 1 Cor. 3. Quis igitur eſt Paulus? quis autem Apollo? niſi miniſtri per quos credidiſtis, & vt cuique Dominus dedit. Ego plantaui, Apollo rigauit, ſed Deus dedit incrementum. Paulo pòſt: Etenim Dei ſumus cooperarij: Dei agricolatio, Dei ædificatio eſtis vos, iuxta gratiam Dei, quæ data eſt mihi. 2 Cor. 3. Non quòd idonei ſimus, ex nobis ipſis cogitare quicquã, tanquam ex nobis ipſis: ſed ſi ad aliquid idonei ſumus, id ex Deo eſt, qui fecit nos idoneos miniſtros noui Teſtamẽti, non literæ, ſed ſpiritus. 2 Corinth. 4. Habemus autem theſaurum hunc in teſtaceis vaſculis, vt virtutis eminentia ſit Dei, & non ex nobis.

Non tantum iactitãt, ſed etiã demonſtrant, ſuam doctrinã cõſentire cum doctrina patriarcharũ et prophetarũ. Petrus enim & Iohannes Act. 3. inquiũt: Quin & omnes prophetæ, à Samuele, atque deinceps, quotquot locuti ſunt, etiã annunciauerũt dies iſtos. Act. 10. Huic omnes prophetæ, &c. Iacobus Act. 15. in cõcilio inquit: Simeon narrauit, etc. et huic conſonant verba prophetarum, ſicut ſcriptum eſt, &c. Et Paulus Acto. 28. exponebat, teſtificãs regnũ Dei, ſuadenſq; eis de IESV ex lege Moſi & prophetis, à mane vſq; ad veſperã. 1 Pet. 1. Quibus & illud reuelatũ eſt, q. haud ſibi ipſis, imò nobis, miniſtrarẽt, hæc quæ nũc annũciata ſunt vobis, per eos q vobis prædicauerũt Euangeliũ, per Spiritũ ſanctũ emiſſum è cœlo, in quæ deſiderãt angeli proſpicere.

Vbi aliquid dicunt ex ſe ipſis, & non ex verbo Dei, non pudet eos id fateri palàm & ingenuè, ne laqueos cõſcientijs ponant. Petrus Act. 15. in concilio Apoſtolorum: Nunc ergo quid tentatis Deum, vt imponatur iugum ſuper ceruices diſcipulorum, quod neq; patres noſtri, neq; nos portare potuimus? Rom. 9. Non autẽ hæc loquor, quòd exciderit ſermo Dei. Nõ enim omnes qui ſunt ex Iſrael, ſunt Iſrael. 1 Cor. 7. Hoc autem dico iuxta indulgentiã, non iuxta præceptũ. Et paulo pòſt: At coniugatis præcipio, non ego, imò Dominus: Vxor à viro ne ſeparetur. Et paulo pòſt: Reliquis autẽ ego dico, nõ Dominus. Et iterũ: De virginib. præceptum Domini non habeo: conſiliũ tamen do, tanquam miſericordiam cõſequutus à Domino, in hoc vt ſim fidelis. 2 Corinth. 11. Quod dico, non dico ſecundum Dominum, ſed velut per inſipientiam, in hoc argumento gloriationis. 1 Theſſ. 4. Dicimus vobis hæc in verbo Domini.

Ad doctrinã ſuã adeò volunt omnes alligatos eſſe, vt diſſentientes, & aliud docentes, prorſus damnent, execrẽtur, & audiri vetent. 2 Pet. 3. Memores ſitis verborum, quæ prædicta ſunt à ſanctis prophetis, et mandati

noſtri,

noſtri, q ſumus Apoſtoli Domini & ſeruatoris. 1. Iohan. 4. Chariſſimi, ne cuiuis ſpiritui credatis, ſed probate ſpiritus an ex Deo ſint: quoniã multi pſeudoprophetæ exierunt in mundũ, &c. Omnis ſpiritus qui non cõfitetur IESVM Chriſtũ in carne veniſſe, ex Deo nõ eſt. & hic eſt ille ſpiritus Antichriſti. 2. Iohã. Si quis venit ad vos, & hãc doctrinã nõ affert, ne recipiatis eum in domum, nec aue ei dixeritis. Gal. 1. Si nos, aut angelus è cœlo aliud Euangeliũ prædicauerit vobis q̃ nos prædicauimus. anathema ſit. Coloſſ. 1. Nec dimoueamini à ſpe Euãgelij, quod audiſtis q prædicatũ eſt apud vniuerſam creaturã quæ ſub cœlo eſt. Hinc ſunt illa certamina Pauli, Petri & Iohãnis cõtra pſeudoapoſtolos, Antichriſtũ, Epicurios, & id genus erroneos ſpiritus.

Docent aũt, duo verbi Dei, ſeu ſuæ doctrinæ ſumma eſſe capita, Legem ſeu concionẽ pœnitentiæ, & Euangelium vel concionẽ de remiſſione peccatorũ. Nam in omnibus concionib. ſuis que à Luca in Actta ſunt relatæ. et in Epiſtolis ſuis, hæc duo tractãt. Delictorum pœnitentiam agite, & baptiſetur vnuſquiſq; veſtrûm in nomine IESV Chriſti, in remiſſionẽ pecatorũ. Actor. 2. Pœniteat vos igitur, & conuertimini vt deleãtur peccata veſtra Act. 3. Petrus ad Simonem magũ ait: pecunia tua tecum ſit in perditionẽ, etc. reſipiſce igitur ab iſta malitia tua, & roga Deũ ſi fortè remittatur tibi cogitatio cordis tui. Act. 8. Et Paulus ipſe in ſynodo quam in Mileto congregauit, accerſitis ex Epheſo presbyteris, teſtatur ſuæ doctrinæ capita fuiſſe Legẽ & Euangeliũ, &c. Vt nihil ſuffugerim eorũ quæ eſſent in rem veſtrã, quin annunciarẽ vobis & docerem vos publicè ac per ſingulas domos, teſtificãs Iudæis ſimul & Græcis eam quæ erga Deũ eſt pœnitentiã ac fidem quæ eſt erga Dominũ noſtrum IESVM. Act. 20. Idem in concione corã Feſto & Agrippa inquit: Vnde rex Agrippa. non fui inobediens cœleſti viſioni, ſed his qui ſunt Damaſci primum, & Hieroſolymis, & Per omnem Iudææ regionem, deinde & gentibus annũciabam, vt pœnitentiam agerent, & conuerterentur ad Deum opera facientes digna his qui reſipuiſſent. Actor. 26.

Quòd verò in Epiſtolis ſuis eadem, capita, ſcilicet cõcionem legis & Euãgelij tradiderint, atq; ita totam hominis conuerſionem complexi ſint, non eſt neceſſe multis declarare. In literis Pauli, præſertim ad Romanos, & Galatas, & Epheſios, conſpicuum eſt omnibus, eũ primùm demonſtrare, omnes homines eſſe peccatores. Deinde docere, pecoatores gratis, ſola fide, abſque operibus legis iuſtificari. Tertiò, iuſtificatis præſcribere bona opera ex lege diuina. In alijs verò Epiſtolis vbi quaſi ex profeſſo ad bona opera renatos hortatur, nihil ominus tamen ſubinde doctrinã de iuſtificatione aut præſupponit, aut repetit loco argumenti, cur facienda bona opera. Idem artificiũ in Epiſtolis Petri & Iohannis facile eſt cernere. Et epiſtolæ Chriſti ad ſeptem eccleſias Aſiæ, quas Iohanni dictitauit, quæ extant Apocal. 2. & 3. ad eundem ſunt cõpoſitæ modum.

Verbum Dei, ſeu doctrinã Apoſtolorũ non eſſe rem inanem, et mortuã ſed habere diuinã & efficacem virtutem cum Apoſtoli affirmãt, tum experientia teſtata eſt. Angelus Domini è carcere euocans Apoſtolos, inquit: Ite, & ſtantes loquimini in templo, populo, omnia verba vitæ huius. 1. Pet. 1. Petrus verbũ Dei, Euangeli ſatum per Apoſtolos, appellat ſemen immortale viuentis Dei, & manentis in æternum. Stephanus Act. 7. legem etiã vocat viuum ſermonem Paulus Rom. 1. Euangeliũ virtus Dei eſt, ad ſalutem omni credenti. Euangelium noſtrũ fuit erga vos nõ per ſermonẽ ſolum, verum etiã per virtutem, & per ſpiritũ ſanctũ, perq; certitudinem multã, 1. Theſſ. 1. Euangeliũ quod peruenit ad vos. in toto mundo fructificat. Coloſſ. 1. Autor epiſtolæ ad Ebræ. 4. Viuus eſt ſermo Dei & efficax, & penetrantior quouis gladio vtrinq; incidente, ac pertingẽs vſq; ad diuiſionẽ animæ ſimul ac ſpiritus cõpagumq; & medullarũ, & diſcretor cogitationũ & intentionũ cordis.

Tribuũt aũt verbo Dei duplices effectus: alios quos præſtat in ijs q ſaluãtur, alios in ijs q damnãtur: alios itẽ legi, alios euangelio, vt diſtinctim in ſuis dicetur locis,

In ijs qui ſaluantur, Deum per verbum Dei ſeu doctrinã Apoſtolorum, & miniſterium, hæc operari, docent: Regenerationem. 1. Pet. 1. Renati non ex ſemine mortali, ſed ex immortali per ſermonem viuentis Dei & manentis in æternũ. Gal. 4. Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Chriſtus in vobis. 1 Cor. 4. Si quidem in Chriſto IESV per Euangelium vos genui Autor Epiſtolæ Iacobi 5. Genuit nos verbo veritatis. 1. Iohan. 3. Qui natus eſt ex Deo, peccata non cõmittit, qoniam ſemen ipſius in eo manet. Agnitionem Dei & Chriſti. 2. Petri. 1. Sperate in eam, que ad vos defertur, gratiam dum vobis patefit IESVS Chriſtus. 1. Iohã. 5. Qui nouit Deum audit nos: qui non eſt ex Deo, nõ audit nos. Ephe. 3. Mihi minimo omnium ſanctorum data eſt gratia hæc, vt inter gentes euãgelizem inperueſtigabiles diuitias Chriſti: & in lucem proferã omnibus. quæ ſit cõmunio myſterij, quod erat abſconditũ à ſeculis in Deo, qui vniuerſa condidit per IESVM Chriſtũ vt nota fiat nũc principatib. in. cœleſtib. per Eccleſiã. vehementer varia ſapiẽtia Dei. ad Titũ 1. Deus patefecit ſermonem ſuum, id eſt, promiſſionẽ de vita æterna, per prædicationem, que cõmiſſa eſt mihi, iuxta delegationẽ ſeruatoris noſtri Dei. Paulus 1. Theſſ. 2. Cum acciperetis ſermonem à nobis, quo Deũ diſcebatis, accepiſtis non ſermonẽ hominũ, ſed (ſicut verè erat) ſermonem Dei, qui & agit in vobis credẽtibus. Donationem Spiritus ſancti. Petrus in prima concione Act. 2. Pœnitentiã agite: &c. & accipietis donũ ſpiritus ſancti. Act. 8. Petrus & Iohãnes miſſi ad Samaritanos, q ſermonẽ Dei receperãt, imponebãt eis manus, accipiebãtq; ſpiritũ ſanctũ. Act. 9. Ananias ad Saulũ inquit: Saul frater Dominus miſit me, q apparuit tibi in via, qua veniebas, vt viſum recipias, & implearis ſpiritu ſancto. Act. 10. Adhuc loquẽte Petro verba hæc, cecidit ſpiritus ſanctus ſuper omnes qui audiebãt ſermonẽ. Et Petrus Act. 9. in apologia ſua aduerſus Iudæos, inter cætera inqt: Cum exorſus eſſem ſermonẽ, illapſus eſt ſpiritus ſanctus in illos, quemadmodum & nos fuerat illapſus ab initio. 2. Pet. 1. Poſtquam eius diuina virtus omnia nobis largita eſt, quæ ad vitam & pietatem pertinent, per agnitionem eius qui vocauit nos per gloriam & virtutem, per quæ precioſa nobis ac maxima promiſſa donata ſunt, vt per hæc efficeremini diuinæ conſortes naturæ. 1. Ioh. 3. Qui ſeruat præcepta eius, in illo manet, & ipſe in eo: & per hoc ſcimus, q manet in nobis, è ſpiritu quẽ nobis dedit. Idem cap. 4. Ex hoc cognoſcimus

in eo nos manere,et ipſum in nobis,quòd de ſpiritu ſuo dedit nobis.Et Paulus 2.Corinth.1. Nam Dei filius, qui per me & Syluanum et Timotheum inter vos prædicatus eſt,non fuit etiam & non,ſed etiam per ipſum fuit. Et paulo poſt:Qui etiam obſignauit nos,deditq́; arram ſpiritus in cordibus noſtris. Galat. 3. Hoc ſolum cupio diſcere à vobis, vtrum ex operibus legis ſpiritum accepiſtis, an ex prædicatione fidei? Et rurſus: Qui igitur vobis ſubminiſtrat ſpiritũ, & operatur virtutes in vobis, vtrũ ex operibus legis, an ex prædicatione fidei id facit? Epheſ. 1. Per quẽ audiſtis verbũ veritatis,nempe Euangelium veſtræ ſalutis:per quem etiam, poſtq̃ crediſtis, obſignati eſtis ſpiritu promiſſionis ſancto. Conuerſionẽ & fidem. Acto.2.Prima cõcione Petri, ad fidem conuertuntur animæ circiter ter mille. Acto. 8. Samaria per concionẽ Philippi credit in Ieſum: & eunuchus interpretante Philippo locum Eſaiæ, agnoſcit Chriſtũ,& credit in eum,& baptiſatur.Act.11.Viri Cyprij & Cyrenenſes Antiochiam ingreſſi, Græcis prædicant Dominum Ieſum, & erat manus Domini cum eis, multusq́; numerus credentiũ cõuerſus eſt ad Dominũ. Act.14.Deus aperuit oſtiũ fidei gentibus. Acto.16. Lydia audit Paulum, & Dominus cor eius aperuit, vt intenderet his quæ dicebantur à Paulo, & poſtea baptiſatur cum domo ſua. Act.18. Multi Corinthiorũ audiẽtes baptiſabãtur.Act.26.Chriſtus inquit ad Paulũ: Ad hoc apparui tibi,vt conſtituã te miniſtrum ac teſtem,& eorum quæ vidiſti,et eorum in quibus apparebo tibi,eripiens te à populo & gentibus in quas nunc te mitto, vt aperias oculos eorũ,& cõuertantur à tenebris ad lucẽ, & à poteſtate ſatanæ ad Deum,vt accipiant remiſſionẽ peccatorũ,& ſortem inter eos qui ſanctificati ſunt per fidem quæ eſt erga me.Et Paulus Rom.10. Fides ex auditu eſt,auditus aũt per verbũ Dei.2.Tim.2.agnitionem veritatis,& pœnitentiã,dicit Deũ per doctrinam operari. Coniunctionem ſeu ſocietatẽ cum Deo. 1 Iohan. 1. Quod vidimus & audiuimus, annunciamus vobis, vt & vos ſocietatem habeatis nobiſcũ, & ſocietas noſtra ſit cum patre & filio eius Ieſu Chriſto. 2 Iohan. Omnis qui tranſgreditur,et nõ manet in doctrina Chriſti,Deũ non habet.Qui manet in doctrina Chriſti, hic et patrẽ & filium habet. 1 Ioh. 2. Si in vobis permanſerit quod audiſtis ab initio,& vos in filio & patre manebitis:& hæc eſt repromiſſio,quam ipſe pollicitus eſt nobis, vitã æternam. Coloſſ. 1. Chriſtum annunciamus, admonentes omnem hominem,& docentes omnem hominem,in omni ſapientia, vt exhibeamus omnem hominem perfectum in Chriſto Ieſu. Salutem. Acto.13.Vobis ſermo ſalutis huius miſſus eſt.1 Corinth.1. Nam poſtquam in ſapientia Dei non cognouit mundus,per ſapientiã, Deũ: viſum eſt Deo, per ſtulticiam prædicationis ſaluos facere credentes.

Verbum Dei etiam docent prodeſſe ad refutationẽ eorũ qui ſeſe opponunt. 2 Corinth. 10. Siquidem arma militiæ noſtræ non ſunt carnalia, ſed potentia Deo, ad demolitionẽ munitionũ,quibus conſilia demolimur, & omnem celſitudinem quæ extollitur aduerſus cognitionem Dei, & captiuã ducimus omnem cogitationem ad obediendum Chriſto: et in promptu habemus vindictã aduerſus omnẽ inobedientiã, cum impleta fuerit veſtra obedientia. Et ad vincendũ diabolum, & omnis generis tentationes,Epheſ.6.Induite totam armaturam Dei, vt poſſitis ſtare aduerſus aſſultus diaboli, &c.State igitur lumbis circumcincti balteo per veritatẽ,& induti thoracẽ iuſticiæ, & calceati pedibus, vt parati ſitis ad Euangeliũ pacis,ſuper omnia aſſumpto ſcuto fidei,quo poſſitis omnia iacula mali illius ignita extinguere. galeamq́; ſalutis accipite,& gladiũ ſpiritus, qui eſt verbũ Dei. Et Paulus 1 Tim. 4. cibos & alias res à Deo conditas,ſanctificari ſermone Dei,& precatione, docet.

Econtrà impijs,qui pereunt,ſentiunt verbũ eſſe ſtultitiam.1 Cor.1. Nam ſermo crucis, ijs quidẽ qui pereunt ſtultitia eſt:at nobis,qui ſalutem conſequimur,potentia Dei eſt.Scandalũ. 1 Cor.Prædicamus Chriſtum crucifixum,Iudæis quidem offendiculũ, Græcis verò ſtultitiã: ſed iiſdẽ vocatis Iudæis pariter & Græcis Chriſtũ Dei potentiã, & Dei ſapientiã.Item afferre mortẽ. 2 Cor.2. Quoniam Chriſti bona fragrantia ſumus, in his qui ſalui fiunt, et in his qui pereunt:his quidẽ odor mortis ad mortem, illis verò odor vitæ ad vitã.Et Petrus, 1 Pet.2. Vobis igitur precioſus eſt,qui creditis: cæterùm ijs qui non credunt,lapis, quẽ reprobauerunt ædificantes, his cœpit eſſe caput anguli, & lapis in quẽ impingitur, & petra ad quã offendant: nempe his q̃ impingunt in ſermonẽ,neq; credunt id quod inſtituti ſunt. Idem etiã experientia teſtata eſt.nam vbicunq; prædicatum eſt verbum Dei ab Apoſtolis, ibi quidã receperunt & ſelecti ſunt, quidã verò indurati & excæcati ſunt: vt patet ex Actis Apoſtolorũ,3.4.5. Acto. 7. de efficacia concionis Stephani dicitur: Audientes aũt hæc, diſſecabantur cordibus ſuis,& ſtridebant dentibus ſuis in eum,&c. Act. 19.concionante Paulo in Epheſo, quidã indurãtur, nec credunt,malè loquentes de via Domini ad multitudinẽ. Sed tamen nõ per ſe, verùm per accidẽs hunc effectum verbo Dei tribuunt, dum docent indurationis & excæcationis impiorum cauſam eſſe diabolũ, & repulſionẽ Spiritus ſancti,contemptũ verbi,impœnitentiam, & iuſtum Dei iudicium. 2 Tim. 2. Si adhuc velatũ eſt Euangelium noſtrum,in his qui pereunt velatum eſt, in quibus Deus huius ſeculi excæcauit ſenſus incredulorum, ne illuceſceret illis lumen Euangelij gloriæ Chriſti, qui eſt imago Dei.Stephanus Acto. 7. Vos ſemper Spiritui ſancto reſiſtitis, ſicuti & patres veſtri, ita & vos. 2 Theſſ. 2. Pro eo quòd dilectionem veritatis non receperunt, in hoc vt ſalui fierent: propterea mittet Deus illis efficaciam illuſionis, vt credant mendacio, vt iudicentur omnes qui non crediderunt veritati, ſed approbauerunt iuſticiã. Huc pertinet diſputatio Pauli Rom. 9. 10. 11. de excæcatione & reiectione populi Iudaici, cuius cauſam oſtendit eſſe incredulitatem Iudæorum, Idem Paulus in concionibus ſuis ad Iudæos Act.13.et 28. dœnam excæcationis propter contemptũ verbi Dei ex Prophetis, Abacuc 1.cap. & Eſaiæ 6.prædicit.

Vnde ad fidem, ſtudium & amorẽ verbi Dei ſeduló cohortantur omnes. Coloſſ. 3. Sermo Chriſti inhabitet in vobis opulenter,cũ omni ſapientia: doceteq́; & commonete vos inuicẽ cantionib.& laudibus,& cantilenis ſpiritualibus.2 Timoth.1.Formam habeto ſanorum ſermonum, quos à me audiſti, cum fide & charitate, quæ eſt in Chriſto Ieſu. Egregium depoſitum ſeruato per Spiritum ſanctum, qui inhabitat in nobis. 2 Timoth. 2. Stude teipſum probatum exhibere Deo operarium,

non

non erubeſcendū, rectè ſecantem ſermonem veritatis. 1.Timoth.6. Præcipio tibi in conſpectu Dei, qui viuificat omnia: & IESV Chriſti, qui teſtatam fecit ſub Pontio Pilato bonam profeßionem: vt ſerues præceptum immaculatum, irreprehenſibilis, vſq; ad apparitionem Domini noſtri IESV Chriſti. Philipp. 2. Inter quos lucete tanquam lumina in mundo, ſermonem vitæ ſuſtinentes. Autor epiſtolæ ad Ebræos: Quapropter ſicut dicit Spiritus ille ſanctus, Hodie ſi vocē eius audieritis, ne obduretis corda veſtra, ſicut in exacerbatione, in die tentationis, &c. Ebræis 3. & 4. Idem: Videte, ne aſpernemini eum qui loquitur. nam ſi illi non effugerūt, qui auerſabantur eum qui loquebatur in terra, multo magis nos, ſi eum qui de cœlis eſt, auerſemur. Ebr. 12.

Vetant etiam, extra verbū Dei aliquid de articulis fidei ſtatuere. 1. Pet. 4. Qui loquitur, loquatur vt eloquia Dei. 2. Pet. 1. Habetis firmiorem ſermonē propheticū. 2. Ioan. 1. Omnis qui tranſgreditur, & non manet in doctrina Chriſti, Deum non habet. Galat. 1. Si nos aut angelus, &c. 2. Thaſſal. 2. State, & tenete inſtitutiones quas didiciſtis, ſiue per ſermonem, ſiue per epiſtolam noſtram. Epheſ. 4. Vt non amplius ſimus pueri, qui fluctuemus & circumferamur quouis vento doctrinæ, &c. ſed veritatem ſectantes in charitate, adoleſcamus in illū per omnia qui eſt caput, nempe Chriſtus. Autor epiſtolæ ad Ebræos 13. Doctrinis varijs ac peregrinis ne circumferamini.

Verbo Dei opponunt verba hominum. Sermonem adulationis, 1. Theſſalon. 2. Inania verba, Epheſ. 5. Perſuaſibilia humanæ ſapientiæ verba, 1. Corinth. 2. Sublimitatem ſermonis, ibid. & Coloſſen. 2. Dulces ſermones, Rom. 16. Stipulas, 1. Corinth. 3. Quemuis ventū doctrinæ, Epheſ. 3. Doctrinas peregrinas, Ebr. 13. Doctrinas dæmoniorum, 1. Timoth. 4. Pugnas uerborum 1. Timothe. 6. Fabulas Iudaicas, præcepta hominum auerſantium ueritatem, Tit. 1. Faſtuoſa uanitatis uerba, 2. Petri 2. Ficticios ſermones, 2. Petri 2. Spiritum Antichriſti, 1, Ioan. 3. 4. & 2. Ioan. 1.

DE SCRIPTVRA VETEris Teſtamenti.

TEſtamentum Paulo aliàs ſignificat extremā voluntatē hominis, qua legitimè adhibitis teſtibus diſponit res ſuas, & diſtribuit hæredibus ſuas facultates, quas è viuis excedens relinquit: Galat. 3. Fratres, ſecundum hominem dico: hominis licet teſtamentumt tamen ſi ſit comprobatum, nemo reijcit, aut addit aliquid. Et Ebræis 9. Siquidem vbi teſtamentum eſt, mors intercedat neceſſe eſt teſtatoris. non teſtamētum in mortuis ratum eſt: quandoquidem nondum valet, cum viuit teſtator.

Aliàs ſignificat promißionē, quā Deus populo ſuo dedit, de bonis ſiue corporalibus, ſiue æternis, ſuo tempore certis rationibus & conditionibus diſtribuēdis. Gal. 3. Porrò Abrahæ dictæ ſunt promißiones, & ſemini eius. Non dicit, Et ſeminibus, tanquam de multis: ſed tanquam de vno, et in ſemine vno, qui eſt Chriſtus. Hoc aūt dico, Teſtamentum antè comprobatū à Deo erga CHRISTVM, lex que poſt annos quadringentos et triginta cœpit, nō facit irritū, ut abroget promißionē. Quia uerò duo ſunt præcipua genera promißionum, ideò quo teſtamenta, alterum uetus alterū novum appellatur. Vetus quod Deus fecit populo ſuo in monte Sinai, cum legem promulgauit: Nouum, quod in Domino noſtro IESV Chriſto factum eſt. Gala. 4. Nam hæc ſunt duo Teſtamenta: vnum quidem à monte Sina, in ſeruitutem generans, &c. at que ſurſum eſt Hieruſalem, libera eſt, quæ eſt mater omniū noſtrûm.

Aliàs ſignificat ſcripturam ſacram à Moſe, et Prophetis & alijs iuſſu Dei exaratam, continentem patefactiones & promißiones Dei, et miraculoſam populi Iſrael defenſionem, gubernationē, & cōſeruationem, et omnis generis beneficia, in eos à Deo profecta, vſq; ad exhibitionem Meßiæ. 2. Corinth. 3. Nam vſq; ad hodiernum diem, idem velamen in lectione veteris Teſtamēti manet, nec tollitur velū quod p CHRISTVM aboletur. Et hac quidem ſignificatione hoc loco vtimur. Cæterùm ſcripturam veteris Teſtamenti interdum ſimpliciter appellant Scripturam. Galat. 3. Prævidens autem ſcriptura, &c. Sed concluſit Scriptura omnia ſub peccatū, &c. 1. Corinth. 15. Quòd Chriſtus mortuus ſit pro peccatis noſtris ſecundū ſcripturam. 1. Pet. 2. Quapropter continet ſcriptura, Ecce pono in Sion lapidem, &c. Interdum verò addūt aliquod epitheton, Paulus Roman. 1. Scripturas ſanctas vocat: & Rom. 15. Scripturas propheticas: & Petrus, Sermonem propheticum, & Scripturam propheticam, 2. Petri 1. Nonnunquam periphraſi vtuntur: vt Paulus Rom. 3. Scripturam vocat oracula Dei: & 2. Timoth. 3. Sacras literas appellat. Aliquando per ſynedochen, ſub voce Legis, aut Moſis, aut Prophetiæ notatur. Paulus 1. Corinth. 14, citans ex primo Geneſeos, de obedientia mulierum erga maritos: & Eſaiæ 28. Varijs linguis & labijs loquar, ait. In lege ſic ſcriptum eſſe, Act. 15. Moſes ab ætatibus antiquis, in ſingulis ciuitatibus habet, qui ipſum prædicēt in ſynagogis, vbi per omne ſabbathum legitur. Et 1. Timoth. 1. Hoc præceptum tibi commendo, iuxta prophetias, in quibus antea inſtructus es. & Rom. 12. Siue prophetiam iuxta ἀναλογίαν fidei. Vnde 1. Corinth. 14. prophetare, pro ſcripturam ſacram exponere accipitur.

Approbare ſe ſcripturam veteris teſtamenti, eo teſtantur, quòd inde citant teſtimonia, & ſuam extruūt doctrinam, vt poſtea dicetur. Et Paulus Cæſareæ ab Anania, per Tertullum coram Felice accuſatus, in ſua Apologia inquit: Colo patrium Deum, credens omnibus que in lege & prophetis ſcripta ſunt: Actor. 24.

Ea verò quæ approbatis libris veteris Teſtamenti continentur, non eſſe ex proprio cerebro hominum fallacium & mendaciū nata & tradita, ſed à Deo ipſo ſiue meditatè, ſiue immeditatè per Spiritum ſanctū reuelata & propoſita, vno ore cum præceptore ſuo, Domino noſtro IESV Chriſto, Apoſtoli docuerūt. Act. 1. Petrus in Apoſtolorum cœtu inquit: Oportuit impleri hanc ſcripturam, quàm prædixit Spiritus ſanctus per os Dauid, de Iuda q fuit dux his qui cōprehenderunt IESVM. Et Act. 3. Petrus & Ioannes in templo Hieroſolymitano cōcionantes, inquiunt: Deus aūt quæ prænunciauerat per os omnium prophetarū ſuorum, Chriſtum paſſurū, ſic impleuit, Et Stephanus Acto. 7. in prolixa ſua cōcione ſatis euidenter oſtēdit, hiſtoriarū in veteri Teſtamēto ſcriptarū autorem Deum eſſe,

per Spi-

per Spiritum ſanctum: Duri ceruice, & incircumciſi corde et auribus, vos ſemper Spiritui ſancto reſiſtitis, ſicut patres veſtri, ita & vos. Quem prophetarũ non ſunt perſequuti patres veſtri? Et occiderunt eos qui prænunciabant de aduentu iuſti illius, cuius vos nunc proditores & occiſores facti eſtis. Et 1. Pet. 1. Qui in illis, ſcilicet prophetis, erat ſpiritus Chriſti, qui priuſquàm acciderent, teſtabatur venturas in Chriſtũ afflictiones. 2. Petri 1. Si illud prius noueritis, quòd omnis prophetica Scriptura non ſit priuatæ interpretationis. Non enim voluntate hominis olim allata eſt prophetia, ſed à Spiritu ſancto impulſi, loquuti ſunt ſancti Dei homines. Et Paulus Rom. primo: Segregatus in Euangeliũ Dei, quod antè promiſerat per prophetas ſuos, in Scripturis ſanctis, de filio ſuo. Et Roman. 3. Nam primũ quidem illud, quòd commiſſa ſunt illis oracula Dei. Quid enim, ſi quidam fuerunt increduli? num incredulitas illorũ fidem faciet irritam? Abſit, imò ſit Deus verax, omnis autem homo mendax.

Idem Paulus Romæ conſtitutus, inquit ad Iudæos: Bene ſpiritus ſanctus locutus eſt per Eſaiam ad patres noſtros, Vade ad populum iſtum, & dic, &c. Et 2. Timoth. 3. Scripturam θεόπνευστον, inſpiratam à Deo appellat. Autor epiſtolæ Iacobi ait, Prophetæ locuti ſunt in nomine Domini: Iacobi 5.

Duo autem præcipua Scripturæ veteris Teſtamenti capita, alterum legem, alterum promiſsionem Abrahæ datam de benedicto ſemine, faciunt. Nam & legem & Euangelium ex ſcriptura veteris Teſtamenti paſſim extruunt & prædicant, vt patet ex concionibus Petri Actor. 2. Petri & Ioannis, Acto. 3. Et ex concione Stephani, Act. 7. Et Petri apud Corneliũ, Acto. 10. Et ex concione Pauli ac Barnabæ Antiochiæ, Piſidiæ habita, Acto. 13. Et ex Actis concilij Hieroſolymitani, Acto. 15. Et ex epiſtola ad Romanos 3. Per legem agnitio peccati. Nunc abſq; lege, iuſticia Dei manifeſtata eſt, dum comprobatur teſtimonio legis & prophetarum. Et Galat. 3. & 4. & ex alijs Pauli epiſtolis, & ex epiſtola vtraque Petri. Summam autem Scripturæ, breui ſententiola Paulus complexus eſt Galat. 3. Concluſit Scriptura omnia ſub peccatum, vt promiſſio ex fide daretur credentibus.

Ipſum verò, vt vocatur, ſubiectum ſacrarum literarum docẽt, eſſe Meſsiam, morte et paſsione ſua λύτρον pro peccatis generis humani ſoluentem, & reſurgentem ex mortuis, & annunciatã remiſsionem peccatorum cùm Iudæis, tum gentibus, & regnantem in æternum, & donantem in ſe credentibus vitam æternã. Indeq; probãt & demonſtrant, IESVM Chriſtũ eſſe illum promiſſum Meſsiam, in Scriptura veteris Teſtamenti. Siquidem tota Meſsiæ deſcriptio, quantum ad perſonã, & opera, & regnũ eius, & alias eius res attinet, in eum ſolum exactiſsimè competit. Nam Petrus et Ioannes in templo cõcionantes, inter alia inquiunt: Deus aũt quæ pronunciauerat per os omniũ prophetarum ſuorũ, Chriſtũ eſſe paſſurum, impleuit ſic. Pœniteat vos igitur, & cõuertimini, vt deleantur peccata veſtra: vt cùm venerint tempora refrigerationis à cõſpectu Domini, et miſerit eum qui antè prædicatus eſt vobis, IESVM Chriſtũ, quem oportet quidem cœlum accipere vſq; ad tẽpora reſtitutionis omniũ quæ loquutus eſt Deus per os omnium ſanctorum ſuorum à ſeculo prophetarum. Moſes quidem ad patres dixit: Prophetam ſuſcitabit vobis Dominus Deus veſter, de fratribus veſtris, mei ſimilem. audietis eũ iuxta omnia quæcũq; locutus fuerit vobis. futurũ eſt aũt, vt omnis anima quæ non audierit prophetam illum, exterminetur è populo. Quin & omnes prophetæ à Samuele, et deinceps quotquot loquuti ſunt, etiam annunciauerũt dies iſtos. Vos eſtis filij prophetarũ, ac teſtamẽti quod teſtatus eſt Deus erga patres noſtros, dicens ad Abrahã: Et in ſemine tuo benedictionẽ conſequẽtur omnes familiæ terræ. Vobis primùm Deus, cùm ſuſcitaſſet filium ſuũ, miſit eũ benedicentẽ vobis, ita vt vnuſquiſq; veſtrûm conuerteret ſe ab iniquitatibis ſuus. Actor. 3. Idem facit Stephanus Act. 4. Quem Prophetarum non occiderũt patres veſtri? Et occiderũt eos qui prænunciabant de aduentu illius iuſti, cuius vos nũc proditores et occiſores fuiſtis. Et Philippus aperiens os ſuum, & incipiens à ſcriptura Eſaiæ 53. Tanquam ouis ad occiſionem ductus eſt, &c. prædicabat IESVM eunucho Candaces reginæ Aethiopum: Acto. 8. Saulus poſt cõuerſionem Damaſci, in ſynagogis prædicabat Chriſtum, quòd is eſſet filius Dei: Act. 9. Et Petrus Act. 10. in domo Cornelij: Huic omnes prophetæ teſtimonium perhibent, quòd remiſsionem peccatorum accepturus ſit per nomen eius, quiſquis crediderit in eũ. Idem Paulus in cõcione Antiochiæ Piſidiæ aſſerit: Huius ſcilicet Dauidis è ſemine Deus, ita vt promiſerat, addixit Iſraeli ſeruatorem IESVM, &c. Et paulò pòſt: Viri fratres, filij generis Abrahæ, & qui inter vos timẽt Deũ, vobis ſermo ſalutis huius miſſus eſt. Qui enim habitabãt Hieroſolymis, & principes eorũ, cùm ignorarent illum, & voces prophetarũ quæ per omne Sabbathũ legũtur, cõdemnato eo impleuerũt: nullaq; cauſa mortis inuenta, petierunt à Pilato, vt interficeret illum. Cumq; cõſummaſſent omnia quæ de eo ſcripta erant, depoſitum de ligno poſuerũt in monumẽto. Deus aũt ſuſcitauit eum à mortuis: qui viſus eſt per dies multos, his qui ſimul aſcenderãt cum eo à Galilæa Hieroſolymam, qui ſunt teſtes eius apud plebem. & nos vobis annunciamus, quòd eam repromiſsionẽ quæ ad Patres facta eſt, Deus adimpleuerit filijs illorũ, nimirum nobis, reſuſcitato IESV, Actor. 13. Idem Theſſalonicæ per tria Sabbatha ediſſerebat eis, à Scriptura adaperiens & allegans, quod Chriſtum oportuiſſet pati, et reſurgere è mortuis. Item: Berrhoeæ accipiebant ſermonẽ cum ſumma animi promptitudine, ſcrutãtes ſcripturas, an hæc ita ſeſe haberent: & crediderunt multi. Actor. 17. Apollo potens in ſcripturis, oſtendebat per ſcripturas, quòd Ieſus eſſet Chriſtus: Acto. 18. Et Paulus in oratione quã coram Feſto & Agripa habet, inquit: Auxilium aũt Dei nactus, vſq; in hodiernũ diem ſto, teſtificans tum paruo tum magno: nihil aliud dicẽs quàm ea quæ prophetæ prædixerũt futura eſſet, et Moſes, quòd paſſurus fuerit Chriſtus, et quòd primus ex reſurrectione mortuorũ lumen annunciaturus fuerit populo et gẽtibus Act. 26. Tradidi enim vobis in primis, quod & acceperã, quòd Chriſtus mortuus fuerit pro peccatis noſtris ſecundũ ſcripturas: et quòd ſepultus ſit, et quòd reſurrexerit tertio die, ſecundũ ſcripturas. 1. Corinth. 15. Idem paſsim in ſuis epiſtolis, Chriſtum impleuiſſe promiſsiones

by Go

promiſſiones Dei oſtendit. Rom. 15. Illud autẽ dico, Ieſum Chriſtum miniſtrũ fuiſſe circumciſionis pro ueritate Dei ad confirmandas promiſſiones patrũ, 2 Corinthiorũ 1. Quotquot enim promiſſiones Dei, per ipſum ſunt Etiã: et per ipſum Amen. Deo ad gloriã per nos. Et Petrus eleganter inquit: De qua ſalute ex quiſierũt & ſcrutati ſunt Prophetæ qui de futura in uos gratia uaticinati ſunt, ſcrutantes ad què, aut cuiuſmodi articulũ tẽporis ſignificaret is qui in illis erat ſpiritus Chriſti: qui prius quàm accideret, teſtabatur uẽturas in Chriſtum afflictiones.

Prophetias que in ſacra Scriptura extant, ad res que in nouo Teſtamẽto euenerunt, aut euẽtura ſunt, eleganter accõmodant, & impletas eſſe aut adhuc implendas oſtendunt. Quòd unum oportuerit tantũ eſſe Meſſiã, & nõ plures. ex ſemine Abrahæ et Dauidis, Paulus Galat. 3. ex promiſſione eruditè extruit: Abrahe dictæ ſunt promiſſiones, & ſemini eius: nõ dicit, Et ſeminibus, tanquam de multis: ſed tanquam de uno, Et in ſemine tuo qui eſt Chriſtus, Et Petrus Act. 2. ex promiſſione David facta 2, Regum 2. & repetita Pſal. 131. Et ex Deuteronomij 18. Prophetã ſuſcitabit uobis Dominus Deus ueſter, de fratrib. ueſtris mei ſimilẽ, &c. Quòd Meſſias filius Dei ſit futurus, Paulus probat ex Pſalmo 2. Filius meus es tu, hodie genui te, Actorũ. 13. Quòd etiã uerus homo ſit, autor epiſtolæ ad Hebræos probat ex Pſalmo 8. Quid eſt homo, &c. Et Pſalm. 22. Annunciabo nomẽ tuũ fratribus meis. Et Eſaiæ 8. Ecce ego & pueri quos mihi dedit Deus: Hebr. 2. Quòd eſſet nõ pro ſuis ſed pro noſtris peccatis in cruce moriturus, & nos redempturus, & ſummã patientiã præſtiturus, Petrus probat ex Eſaiæ 53. Qui peccatum nõ fecerat, nec inuentus eſt dolus in ore eius: qui quũ maledictis inceſſeretur, nõ regeſſit maledicta: cum malis afficeretur, non minabatur, &c. Cuius eiuſdem uibice ſanati fuiſtis. Nam eratis uelut oues errantes, ſed conconuerſi eſtis nunc ad paſtorem. & curatorem animarum ueſtrarum. 1. Pet. 2. Idem Philippus Act. 8. abſque dubio fecit, cũ ex eo Eſaiæ loco annunciauit Chriſtũ eunucho Aethiopi. Et Paulus Rom. 15. ex pſal. 68, Opprobria opprobrantium tibi inciderunt in me. Et Gal. 3. ex Deut. 21. Execrabilis omnis qui pendet in ligno. Autor epiſtolæ ad Hebreos, ex Pſalmo 39. ſacrificium & oblationẽ noluiſti. corpus autem aptaſti mihi, holocautomata & pro peccato non comprobaſti. Tunc dixi: Ecce adſum, & in capite libri ſcriptũ eſt de me, ut faciam uoluntatem tuam Deus.

Interfectores Meſſiæ fore ædificãtes, hoc eſt, ſacerdotes & principes populi Iudaici, probat Petrus ex pſalmo 118. Act. 4. Hic eſt lapis ille, qui reiectus eſt à uobis ædificãtibus, qui factus eſt caput anguli, nec eſt in alio quoquam ſalus.

Meſſiã nõ in morte manere, ſed reſurgere debuiſſe à mortuis tertio die, Petrus Act. 2. ex Pſalmo 15. demõſtrat: prouidebam Dominum coram me ſemper, quoniã à dextris eſt mihi, ne commouear. Propter hoc lætatum eſt cor meum, & exultauit lingua mea, inſuper & caro mea requieſcet in ſpe. Quoniam non derelinques animan meam in inferno. Et Paulus Actor. 13. ex Eſa. 55. Dabo uobis ſancta David fidelia. Ideo & alias dicit: Nõ permittes ut ſanctus tuus uideat corruptionem. Et 1. Corinth. 15. ait, Chriſtũ reſurrexiſſe à mortuis die tertio iuxta Scripturã: intelligens abſq; dubio dictũ Oſeæ 6. Viuificabit nos poſt biduũ, & tertio die facit nos reſurgere à mortuis, & corã ipſo uiuemus.

Aſcenſionẽ Meſſiæ, & effuſionẽ Spiritus ſancti, & donorũ lagitionem ad ædificationẽ Eccleſiæ, Paulus colligit ex Pſalmo 68. Aſcendiſti in altum, & captiuã duxiſti captiuitatem, et accepiſti dona pro hominibus Et Petrus Actorum 2. miſſionem Spiritus ſancti ex Ioelis 2. demonſtrat: Sed hoc eſt quod dictum eſt per prophetã Ioel: Et erit in nouiſſimis diebus, dicit Deus. effundã de ſpiritu meo ſuper omnẽ carnem, & prophetabunt filij ueſtri, & filliæ ueſtræ: iuuenes ueſtri uiſiones uidebunt, & ſeniores ueſtri ſomnia ſomniabũt: & quidẽ ſuper ſeruos meos, & ſuper ancillas meas, in diebus illis effundam de ſpiritu meo, et prophetabũt, etc.

De Iude miſerabili hiſtoria, & ſubrogatione alterius in locũ eius Petrus Act. 1. allegat Pſal. 69. Fiat habitatio eorũ deſerta, & in tabernaculis eorum nõ ſit ꝑ inhabitet, et Pſa. 106: Epiſcopatũ eius accipiet alter.

De ablegatione Apoſtolorum, & aliorum piorum doctorum ad predicandum pœnitentiam. & remiſſionem peccatorum, Paulus ex Eſaiæ 52. Quàm ſpecioſi pedes annunciantium pacem? Rom. 10.

Et de propagatione doctrinæ Euangelij in totũ orbem terrarum, ex Pſalmo 18. In omnem terram exiuit ſonus eorum. Rom. 10.

De dono linguarum, ex Eſaiæ 28, Varijs linguis & labijs loquar. 1. Cor. 14.

Ex Iudæis quoſdam doctrinam Euangelij ſuſcepturos, & in Chriſtum credituros, quoſdã uerò offenſum iri. Rom, 9. Et 1 Pet. 2. Ecce pono in Sion lapidẽ offendiculi, & non pudefiet. Et ex Eſaiæ. 10, Si fuerit numerus filiorũ Iſrael ut arena maris, reliquiæ ſaluæ erũt. Et Eſaiæ 1. Niſi Dominus Sabaoth nobis reliquiſſet ſemen ut Sodoma facti eſſemus, & Gomorrhæ aſſimulati fuiſſemus. Rom. 9. Vt nõ omnes obedierũt Euãgelio. Eſaias enim inquit: Domine, quis credit ſermonib. noſtris? Rom. 10. Idẽ ex promiſſione. Geneſis. 12. Per Iſaac nominabitur tibi ſemen. Et Geneſ. 22. Maior ſeruiet minori: colligit, non omnes Iudæos conuerſum iri ſed eos tantũ qui promiſſionem Abrahæ de Chriſto amplexuri eſſent. Et Eſaiæ 65. Toto die expandi manus meas ad populum non credentem, et contradicentem. Rom. 10.

De excæcatione & reiectione populi Iudaici, allegat Paulus Act. 13. dictum Abacuc 1. Videte contemptores, & admiramini, & euaneſcite: quia ego operor opus in diebus ueſtris quod non credetis ſi quis enarrauerit uobis. Et Eſa, 6. Vade ad populum iſtum, & dic: Auribus audietis, & non intelligetis: & uidentes uidebitis, & non perſpicietis: incraſſatum eſt enim cor populi huius, & aurib. grauiter audierũt, & oculos ſuos compreſſerũt, ne quãdo uideant oculis; & auribus audiant, & corde intelligant, & conuertantur, & ſanẽ eos. Act. 28. Et Rom. 11. ex eodem: Dedit eis Deus ſpiritum cõpunctionis, oculos ut nõ uideant, & aures ut nõ audiant. Et ex Pſalmo 69. Vertatur menſa illorũ in laqueum, & in captionem, & in offendiculũ, & in retaliationẽ ipſis. Obtenebrentur oculi eorum ut nõ uideant: & tergum illorum ſemper, incurua. Rom. 11.

De toto Iſraele ſaluãdo poſt plenitudinẽ gentium.

citat

citat Eſa.59. Adueniet ex Sion ille qui liberat, et auertet impietates à Iacob. Et hoc illis à me teſtamentum, cùm abſtulero peccata ipſorum. Rom.11.

Vocationem gentium Paulus comprobat ex Eſaiæ 49. Poſui te lucem gentium, vt ſis ſalus vſque ad extremum terræ: Act.13. Et ex Oſeæ 2. Vocabo populũ qui meus non erat, populum meũ: et eam quæ dilecta non erat, dilectam. Et erit, in loco vbi dictũ fuerat eis, Non populus meus vos, ibi vocabũtur filij Dei viuẽtis: Ro.9. Ad candẽ Prophetæ ſententiam Petrus alludit: Qui quondã non eratis populus, nunc populus Dei. 1.Pet.2. Et ex Deut.32. Primus Moſes dicit: Ad æmulationem prouocabo vos, per gentem quæ non eſt gens, per gentem ſtultam ad iram commouebo vos. Rom. 10. Et ex Eſaia: Inuentus fui his qui me nõ quærebant, cõſpicuus factus ſum his qui de me non interrogabant. Rom.10. Et ex Pſalmo 17. Et 2. Regum 22. Cæterum & gentes ex miſericordia glorificant Deum, ſicut ſcriptum eſt: propter hoc confidebor tibi ingentibus, et nomini tuo canam. Et rurſum dicit: Gaudete gentes cum populo eius. Et rurſum Pſalmo 117. Laudate Dominum omnes gẽtes, et collaudate eũ omnes populi. Et rurſum Eſaias dicit 11. Erit radix Ieſſe: & qui exurget ad imperandũ gentibus, in eo gentes ſperabunt. Et ex Eſaiæ 52. Quibus non eſt annunciatum de eo, videbunt: & qui non audierunt, intelligent. Rom.15. Et Iacobus minor in cõcilio Hieroſolymitano, vocationem gentiũ ex Amos 9. probat: Poſthac reuertar, ac rurſus ædificabo tabernaculum Dauid, quod collapſum eſt, & diruta eius inſtaurabo: & erigã illud, vt requirant, qui reliqui ſunt hominum, Dominum, & omnes gentes ſuper quas inuocatum eſt nomen meum: dicit Dominus, qui facit hæc omnia. Actorum decimoquinto.

Ad perſequutionẽ Hieroſolymis ortam cõtra Apoſtolos, referunt Pſalmum 2. Quare fremuerunt gentes, & populi meditati ſunt inania? Actor. 4.

Quòd Chriſtum oporteat regnare vſque ad deſtructionẽ mortis, Paulus, ex Pſal.110. colligit: Donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorũ. 1.Cor. 15. Et quòd oporteat mortẽ aboleri, & mortuos reſurgere, ex Oſeæ 13. Abſorpta eſt mors in uictoriã. Vbi tuus mors aculeus? vbi tua inferne victoria? 1.Corinth.15.

De ſtatu poſt reſurrectionem mortuorum, 2.Pet.3. ex Eſaiæ 65. Sed cœlos nouos & terram nouam, iuxta promiſſum illius expectamus.

Ad Chriſtum, & res noui teſtamenti, ſacerdotium, oblationes, ceremonias, & pleraſq; hiſtorias ita referunt, vt oſtendant, typos rerum futurarũ fuiſſe ea pleraq; omnia, quæ in ſcriptura veteris Teſtamenti proponuntur. Paulus 2.Corinth.15. paſcha ſeu agnum paſchalem, Chriſtũ præfiguraſſe indicat, cùm inquit: Paſcha noſtrum pro nobis immolatus eſt Chriſtus. Et celebrationem paſchatis in azymis, exponit de nouitate & ſynceritate vitæ eorũ qui in Chriſtum crediderũt: Et Petrus videtur etiam ad agnũ paſchalem reſpexiſſe, cum Chriſtum appellat agnum immaculatum & incõtaminatum, qui nos ſanguine ſuo redemerit. 1.Pet.1. Et Paulus, petram de qua biberunt Iudæi in deſerto, et manna, de Chriſto exponit: 1. Corinth. 10. Et Petrus ſacerdotium, templum, lapides templi et oblationes, de Chriſto, Eccleſia, & cultu ſpirituali noui Teſtamenti allegoricè interpretatur: quod etiam Paulus Rom.12. 1.Cor.6. Epheſ.2. & 4. & alibi paßim facit.

Tranſitum màris rubri, typum baptiſmi fuiſſe Paulus innuit, Corinth. 10. Et circumciſionem, Coloß. 2. Per quẽ & circumciſi eſtis, circumciſione quæ fit ſine manibus, dum exuiſtis corpus peccatorum carnis per circumciſionem Chriſti, conſepulti ſimul cum illo per baptiſmum. Et Philipp. 3. Nos ſumus circumciſio, qui ſpiritu Deum colimus, & gloriamur in Chriſto IESV, et non confidimus in carne. Petrus verò, diluuij hiſtoriam eò refert.

Duo teſtamenta, & duplicem cœtum uere et falſe Eccleſiæ, in hiſtorie Abrahæ, generantis ex ancilla Iſmaelem, & ex libera Iſaac, Paulus oſtendit, Galat.4.

Typum & ſimilitudinẽ hæreticorũ gerere Balaam filiũ Boſor, q mercedẽ iniquitatis dilexit, Petrus innuit. 2.Pet.2. Autor epiſtolæ Iudæ, Cain & Core addit.

Legem de nõ obturando ore boũ, exponit allegoricè, de reddẽda mercede operarijs, Paulus 1.Corinth.9.

Autor epiſtolæ ad Ebræos, ex illo dicto Pſalmi, Iurauit Dominus & nõ pœnitebit eum, tu es ſacerdos in æternum ſecũdum ordinẽ Melchiſedech: probat, aliud ſacerdotium eſſe promiſſum, et alium ſummum Pontificem, & aliud teſtamentum, quàm ſacerdotium Leuiticum: propterea quòd per ſacerdotium Leuiticum, et per legẽ, & per iuſtificationes & cultus legis Moſaicæ, non eſſet conſummatio: Ebr.7. & quòd nõ poſſent iuxta conſcientiam perfectum reddere cultorem, ſed tantùm ſanctificabant ad carnis purificationem: Ebr.9. Et non poſſent auferre peccata: Ebr.10.

Typum autem illius promißi pontificis, Domini noſtri IESV Chriſti, geßiſſe Melchiſedech. Nam eo quòd Melchiſedech dicitur rex iuſticiæ, & rex pacis: eſtq; ignoti patris, ignotæ matris, ignoti generis: nec initiũ dierum, nec vitæ finem habet, et manet ſacerdos in æternum: ſignificatum eſt, Meßiam fore filium Dei, & habiturum æternum ſacerdotium. Deinde eo quòd Abraham decimas obtulit Melchiſedech, ſignificatũ eſt, Chriſtum Meßiam nõ fore legalem Pontificem, ſecundum ordinem Leui, aut Aaronis, hoc eſt veteris Teſtamenti, ſed noui. Ebræis 7.

Docet etiam, pontificem ſacerdotij Leuitici, typum Meßiæ Domini noſtri IESV Chriſti geßiſſe. Nam ſicut ſummus Pontifex nullus à ſeipſo fiebat, ſed à Deo vocabatur, vt Aaron, ita Chriſtus non ſeipſum glorificauit, vt fieret põtifex: ſed is qd dixerat illi, Filius meus es tu, ego hodie genui te. Et alibi: Tu es ſacerdos in æternũ, ſecundũ ordinẽ Melchiſedech. Ebr.5. Deinde, ſicut Pontifex ex hominibus aſſumitur, et conſtituitur pro hominibus, in his quæ apud Deũ aguntur, vt offerat donaria et uictimas pro peccatis, qui placabilis eſſe poßit ignorãtibus & errantibus, quandoquidẽ et ipſe circundatus eſt infirmitate: & propter hanc debet, quemadmodum pro populo, ita & pro ſeipſo immolare pro peccatis: Ebræis 5. ita Chriſtus Abrahæ ſemen, & non angelos aſſumit, & per omnia fratribus eſt ſimilis factus: Ebræis 2. Et tentatus per omnia iuxta ſimilitudinẽ, abſq; peccato, vt poſſet affici ſenſu noſtrarum infirmitatum: Ebr.4. Tertiò, lex homines conſtituit pontifices, habentes infirmitatem. Porrò ſermo iuriſiurandi, qui ſupra legẽ fuit, filium cõſtituit in æternum con-

num conſummatum: Ebræis 7. Quartò, illi quidem citra iuſiurandum ſacerdotes facti ſunt, hic uerò cum iureiurando, per eum qui dixit: Iurauit Dominus, & non pœnitebit eum: Tu es ſacerdos in æternum, ſecundum ordinationem Melchiſedech. Quintò, illi Pontifices erant peccatores, & cogebātur pro ſuis et populi peccatis offerre, Ebræis 5. & 7. Chriſtus uerò eſt inno, cens, & impollutus, & ſine peccato nec neceſſe habet pro ſuis peccatis offerre, ſed tantùm pro populi peccato obtulit ſeſe ſemel: Ebræis 5. & 7. Pontifices illi erant adminiſtratores tabernaculi manufacti, & in Sanctum ſanctorum ſummus Pontifex quotannis ingrediebatur ſemel, per ſanguinem hircorū & uitulorū: at Chriſtus eſt adminiſtrator ueri tabernaculi, quod fixit Deus & non homo: & ingreſſus eſt in ipſum cœlum, per proprium ſanguinem, ut appareat in conſpectu Dei pro nobis. Ebræis 8. & 9. Illos oportebat iterare ſacrificia ſua: at Chriſtus unica oblatione perfectos effecit in perpetuum, eos qui ſanctificantur. Ebræis 9. & 10. Sacrificia pontificum non tollebant peccata, nec poterant iuxta conſcientiam perfectos reddere cultores, Ebræis 9. & 10. ſed tantùm ſanctificabant ad carnis purificationem, Ebræis 9. At ſanctificati ſumus per oblationem corporis IESV Chriſti, ſemel peractam, Ebræis 10. Et ſanguis Chriſti purgat conſcientiam à mortuarijs operibus. Ebræis 9. Illi offerebant uictimas & donaria: at Chriſtus obtulit corpus ſuum, Ebræis 10. Pontifices Leuitici moriebantur, & alij ſurrogabantur: at Chriſtus manet in æternum, & habet perpetuum ſacerdotium, vnde ſaluos facere ad plenum poteſt, qui per ipſum adeunt Deum. ſemper enim viuit ad hoc, vt interpellet pro illis: Ebræis 7. Hic vna pro peccatis oblata victima, perpetuò ſedet ad dexteram Dei, id quod ſupereſt expectans, donec reddantur inimici ipſius ſcabellum pedum eius: Ebræis 10.

Idem autor tybicè etiam alia ueteris teſtamenti exponit. Tabernaculum, typum cœli: ſanguinē hircorum & taurorum & uictimarum, ſanguinis, & oblationis Chriſti geſſiſſe: & per ſanctum ſanctorum uelatum, Spiritum ſanctum indicaſſe, nondum eſſe manifeſtatam ſanctorum uiam. Librum veteris teſtamenti, & tabernaculum, & populum à Moſe ideo ſanguine eſſe aſperſa, vt ſignificaretur, nouum teſtamentum ſanguine Chriſti confirmandum eſſe, eodemq; peccata populi expianda. Ebræis 9. Corpora animalium, quorū ſanguinem pontifex pro peccato ferebat in ſancta, cremata extra caſtra, ſignificaſſe Chriſtum extra portā paſſurum eſſe. Ebræis 13. Hieruſalem terrenem, figuram eſſe Hieruſalem cœleſtis, Ebræis 12. Oblationes hoſtiarum ſignificaſſe bona opera renatorum, Ebræis 13. Offeramus hoſtiam laudis Deo, &c.

Et alia præcipua ſuæ doctrinæ capita, ex ſcriptura ueteris teſtamenti extruunt, & confirmāt, Quòd Deus ſit verax, Paulus Ro. 3. probat ex pſalmo: Vt iuſtificeris in ſermonibus tuis. Quòd Deus habeat filium, & is ſit Dominus noſter IESVS Chriſtus, autor epiſtolæ ad Ebræos ex pſal. 2. Filius meus es tu, hodie genui te. Et 2. Reg 7. Ego ero ei pater, & ipſe erit mihi filius, Quòd Deus excelſiſſimus non habitet in manufactis templis probat Stephanus Act 7, ex Eſaiæ 66. Cœlum mihi ſedes eſt, terra autem ſcabellum pedum meorum.

De angelis idem autor citat Pſal. 104. Qui creat angelos ſuos ſpiritus, & miniſtros ſuos ignis flammam. De lapſu & pœnis angelorum, 2. Pet. 2. & autor epiſtolæ Iudæ, videntur alludere ad Iob 4. et Eſa. 14. Quòd omnes homines ſint peccatores corā Deo, probat Paulus ex Pſal. 13. 52. Non eſt iuſtus, ne vnus quidem Ro. 3 De: vanitate hominis autor epiſtolæ Iacobi, Eſaiæ 40. vſurpat: Exortus eſt ſol cum æſtu, & exaruit herba, & flos illius decidit, & decor aſpectus illius perijt. Iac. 1. Quòd ex miſericordia, gratis, abſq; operibus legis, credentes in Chriſtum, ſola fide iuſtificentur, probat Paulus ex Pſalmo 32. Beati quorum ſunt remiſſæ iniquitates, & quorum obtecta ſunt peccata. Beatus vir cui non imputauit Dominus peccatum. Rom 4. Et ex hiſtoria Abrahæ Geneſis 15. Credidit Abraham Deo, & imputatum eſt illi ad iuſticiam, Roma. 4. Galat. 3. Et ex Geneſi 22. Benedicentur in te omnes gentes. Et ex Habacuc: Iuſtus ex fide viuet Gal. 3. Rom. 1. Ex Ioel. 2. Quiſquis inuocauerit nomen Domini ſaluus erit. Rom. 10. Qui gloriatur, in Domino glorietur. ex Ierem. nono. 1. Corinth. 1. Miſerebor cuiuſcunque miſereor, & commiſerabor quemcunq; commiſeror. Exodi 30. Rom. 9.

Patriarchas & Prophetas habuiſſe fidem in Chriſtum, & ſub corporali promiſſione æternam amplexos eſſe autor epiſtolæ ad Ebreos prolixè probat. Et Petrus ex Eſaiæ 28. Ecce pono in Sion lapidem, in ſummo ponendum angulo, electum, precioſum: & qui crediderit in illo, non pudefiet. 1. Petri 2. & Rom. 10. Quòd Euangeliū ſit arcana Dei ſapientia, mundo ignota, ex Eſaiæ 64. Quæ oculus nō vidit, et auris nō audiuit, & in cor hominis non aſcendit. 1. Cor. 2. Et ex Iob. 5. Qui comprehendit ſapientes in ſapientia ſua. Item ex Sapient. 9. Eſaiæ 40. Quis cognouit mentē Domini? quis conſilium daturus ſit illi? 1. Corinth. 2. & Rom. 13.

Quòd doctrina Euangelij nō ſit negligenda, ſed ſuſcipienda. ex Pſalmo 94. citatur in epiſtola ad Ebreos 3. Hodie ſi vocem eius audieritis, ne obduretis corda ueſtra. De certitudine & efficacia verbi Dei, Petrus ex Eſaiæ 40. Verbum Domini manet in æternum. 1. Petri 1. Diſcrimen legis & Euangelij extruit ex Deutero. 27. Execrabilis omnis qui non manſerit in omnibus quæ ſcripta ſunt in libro legis. Ex Habacuc. 2. Iuſtus autem ex fide victurus eſt: Galat. 3. Doctrinam de ueteri & nouo teſtamento, & quòd vetus per nouum ſit abrogandum, autor epiſtolæ ad Ebreos vſurpat ex loco Ieremiæ 31. Ecce dies venient, dicit Dominus, & conſummabo ſuper domum Iſrael, & ſuper domum Iuda teſtamentum nouum, non iuxta teſtamentum quod feci patribus illorum, in die cùm apprehenderem manū illorum, vt educerem eos ex Aegypto: quoniam ipſi nō perſtiterunt in teſtamento meo, & ego neglectui eos habui, dicit Dominus. Nam hoc eſt teſtamentum, quod diſponam domui Iſrael poſt dies illos, dicit Dominus, dans leges meas in mentem illorum, & in corde illorū inſcribam illas: & ero illis Deus, ipſi erunt mihi populus. Et non docebunt quiſq; proximum ſuum, & unuſquiſq; fratrem ſuum, dicentes, Cognoſce Dominum, quòd omnes cogrituri ſint me, ab illo qui puſillus fuerit inter eos, vſq; ad eum qui magnus eſt inter illos: quoniā placatus ero ſuper iniuſticijs illorum, & peccatis eorum, & iniquitatum illorum non recordabor amplius.

plius. Per hoc quod dicit Nouũ, antiquauit prius. Porrò quod antiquatur ac ſeneſcit, in propinquo eſt vt euaneſcat. Ebr. 8.

Quòd res veteris Teſtamenti vmbra & figura fuerint rerum futurarũ, idem autor probat ex dicto Exodi 25. Quemadmodũ oraculo reſponſum eſt Moſi, cùm eſſet abſoluturus tabernaculum: Vide, inquit, vt facias omnia ſecundum exemplar, quod oſtenſum eſt tibi in monte. Ebr. 8.

Doctrinam de noua obedientia refert Paulus 2 Corinth. 6. ex Eſaiæ 49. In tempore accepto exaudiui te. &c. Et Petrus Leuit. 19. Eſtote ſancti, ſicut ego ſum. 1 Petri 1. & Pſal. 33. Qui vult vitam diligere, & videre dies bonos: 1 Petri 3.

De pœnis malorum operum, allegat hiſtoriã Loth & Noe. 2 Pet. 2. & dictum Prouerbiorum 11. Si iuſtus vix ſaluus efficitur, impius vbi comparebit? 1 Petri 4. Et autor epiſtolæ Iudæ, in eam ſententiam applicat hiſtoriam populi Iudaici perempti in deſerto, & Sodomæ & Gomorrhæ.

De oratione, eiuſq́; effectu, autor epiſtolæ Iacobi exemplum Eliæ allegat: Iacobi 5. Autor epiſtolæ ad Ebræos, doctrinam de cruce piorum, quòd ea cedat in commodum eorum, probat ex Prouerbiorũ 3. Fili mi, ne neglexeris correctionem Domini, neq; deficias cùm ab eo argueris. quem enim diligit Dominus, corripit: flagellat autem omnem filium, quem recipit. Autor epiſtolæ Iacobi, ad tolerantiam ab exemplo prophetarum Iob & Chriſti, hortatur: Iacobi 5.

Quòd mundus & falſa Eccleſia propter iuſticiam perſequatur veram, Ioannes ex hiſtoria Geneſis 4. colligit. 1 Ioann. 3. De indifferenti vſu ciborum citat dictũ Pſalmi 23. Domini eſt terra, et plenitudo eius. 1 Cor. 10.

De fine mundi, autor epiſtolæ ad Ebræos citat ex Aggæi 2. Adhuc ſemel ego concutio non modò terram, verum etiam cœlũ: Ebræis 12. De extremo iudicio, autor epiſtolæ Iudæ, ex vaticinio Enoch hæc allegat: Ecce venit Dominus in ſanctis millibus ſuis, vt faciat iudiciũ aduerſus omnes, et redarguat omnes ex eis qui ſunt impij, de factis omnib. quæ impiè patrarunt, deq; omnibus duris quæ locuti ſunt aduerſus eum peccatores impij.

Cæterùm ſcripturam veteris Teſtamenti commendarunt, omnibus pijs legendam, & maximè in Eccleſia exponendam, & diligenter diſcendam. Vt enim ipſi ex ſcriptura fidei articulos propoſuerunt, ita quoq; alios ad eam reſpicere iuſſerunt, ne extra ſcripturam ſacram & verbum Dei ſpeculantes, noua dogmata excogitarent. Habemus firmiorem ſermonem propheticum, cui dum attenditis ceu lucernæ apparenti in loco obſcuriore, bene facitis, donec dies illuceſcat, & lucifer exoriatur in cordibus veſtris. 2 Petri 1. Vt quiſq; accepit donum, ita alius in alium illud miniſtrantes, vt boni diſpenſatores variæ gratiæ Dei. Si quis loquitur, loquatur vt eloquia Dei. 1 Pet. 4. Paulus Epiſcopum vult eſſe aptum ad docendum. 1 Timoth. 3. Et tenacem eius qui ſecundum doctrinam eſt, fidelis ſermonis, vt potens ſit etiam adhortari per doctrinam ſanam, & contradicentes conuincere. Tit. 1. Et præcipit, vt attendat lectioni, exhortationi & doctrinæ, 1 Tim. 4. Et 1 Timoth. 1. præcipit, vt Timotheus doctrinam Euangelij ex prophetijs confirmet, ſeq́; in ijs exerceat: Hoc præceptum tibi commendo iuxta prophetias, in quib. antea inſtructus es, vt milites in eis bonam militiam, retinens fidem & bonam conſcientiam. Et 1 Cor. 14. oſtendit Paulus, præceptum Domini eſſe, vt in publicis cõgreſſibus Eccleſiæ prophetent: hoc eſt, propheticas ſcripturas legãt & exponant ad ædificationem, exhortationem, & conſolationem. Et Coloſſ. 3. Docete & commonete vos inuicem, cantionibus & laudibus & cantilenis ſpiritualibus, cum gratia, canentes in corde veſtro.

Regulam exponendæ ſcripturæ, Paulus docet eſſe ἀναλογίαν fidei: Rom. 12. Et poteſtatem enarrandi ſcripturam, & iudicandi de enarratione, non vult penes vnum eſſe, ſed penes plures. 1 Cor. 14. Prophetæ verò duo aut tres loquantur, & cæteri diiudicent. Porrò ſi alij fuerit reuelatum aſſidenti, prior taceat. Poteſtis enim ſigillatim omnes prophetare, vt omnes diſcant, & omnes conſolationem accipiant, & ſpiritus prophetarum prophetis ſubijciantur. Non eſt enim confuſionis author Deus, ſed pacis, vt in omnibus cõgregationibus ſanctorum.

Senſerunt etiam, ſine Spiritu ſancto, & interprete, ſcripturam non poſſe intelligi. Paulus 1 Cor. 12. Nemo poteſt dicere Dominũ IESVM, niſi per Spiritum ſanctum. & paulo pòſt: Nam huic quidem per ſpiritum datur ſermo ſapientiæ, alij verò ſermo ſcientiæ ſecundum eundem ſpiritũ, &c. Et 2 Tim. 3. Sed ad hunc vſq; diem, cum Moſes legitur, velamen cordibus illorum impoſitum eſt. at vbi conuerſi fuerint ad Dominum, tolletur velamen. Vnde Eunuchus rectè reſpõdet Philippo, Act. 8. Quidnã poſſim, niſi aliquis dux viæ mihi fuerit?

Poſtremò, etſi numerus librorum authenticorũ veteris Teſtamenti, ab Apoſtolis ex profeſſo nominatim non eſt expreſſus: tamen haud obſcurè excitationibus coniectari poteſt, quòd eos pro certis & probatis habuerint, de quibus antiquitas Iudaica nunquam dubitauit. citantur enim ab eis teſtimonia tum expreſſo, tum diſſimulato nomine, ex Moſe, libris Regũ, Pſalmis, Prouerbijs, Eſaia, Ieremia, Ezechiele, Hoſea, Ioele, & alijs.

Ioſephus in 1 Antiquitatum libro inquit: Non ſunt nobis innumeri libri diſcordes inter ſe, ac pugnãtes, ſed duo tantum & viginti, omnium temporum commentarios cõtinentes, quibus meritò fides adhibetur. Horum quinq; Moſis ſunt, qui & leges, & hominis conditionẽ complectuntur, & ad mortem vſq; illius extenduntur. Tempus illorum tria annorũ millia, paulò minus, continet. A' morte verò Moſis ad Artaxerxem, poſt Xerxem Perſarum regem, Prophetæ qui poſt Moſen vixerunt, ſuorum temporum res geſtas tredecim libris conſcripſerunt. Reliqui quatuor hymnos ad Deũ, & admonitiones ad corrigendam hominum vitam continent. Ab Artaxerxe autem ad noſtra vſque tempora, ſunt quidem ſingula ſcripta, non tamen ita fide digna, ſicuti præcedentia: propterea quòd non eſt habita accurata prophetarum ſucceſſio. Reipſa verò patet, quo modo nos ſcripturis noſtris afficiamur. Cùm enim tantum interea ſit temporis elapſum, nemo tamen illis vel adijcere quicquam, vel adimere, vel mutare auſus fuit. Omnib. autem Iudæis ex primæua ætate confeſtim hoc inſeritur, ut arbitrentur, hæc ſcripta Dei eſſe dogmata, inq́; illis permaneant, ac pro illis cupidè (ſi ita neceſſe ſit) moriantur.

by Google

DE SCRIPTVRA NOVI TEſtamenti: hoc eſt, de ſcriptis Euangeliſtarum & Apoſtolorum.

VT memoria doctrinæ & mirandorum operum Domini noſtri IESV Chriſti conſeruaretur, & tot viuorũ teſtium autoritate Eccleſiæ et poſteritati cõmendaretur, vtile et neceſſariũ viſum eſt Deo, et Domino noſtro IESV Chriſto et Spiritui ſancto, ꝑ ſua organa ea de Euangelica hiſtoria ſimplici ſtylo cõſignare capita, q̃ rei totius præcipua eſſent fundamenta, et ſcitu ſummè neceſſaria. Excitauit itaq; Euãgeliſtas quatuor, qui ſigillatim literis hiſtoriam Chriſti ſunt complexi.

Inter quos Matthæus primus ſuum Euangelium conſcripſit, & Ebræis reliquit, cum ad gentes prædicatum proficiſceretur. Euſebius lib. 3. cap. 24. factum id eſſe circa tertiũ Caij Caligulæ annum, Chriſti verò quadrageſimum primũ, in Chronico annotat. Marcum ex concionibus Petri Euangelium ſuum congeſſiſſe, idq; à Petro approbatum, & Eccleſijs legendum ſua autoritate confirmatum eſſe, autores ſunt Clemens Hypotypoſeon 6. et Papias Hierapolitanus, referẽte Euſebio lib. 2. cap. 15. Irenæus tamen in hoc à Clemente & Papia diſſentit, quòd poſt obitũ Petri & Pauli, Marcum Euãgelium ſuum edidiſſe ſcribit, lib. 3. cap. 1. Lucas, ſe ex traditione eorũ qui ab initio ſuis oculis res Chriſti viderint, eiuſq; diſcipuli fuerint, cunctis diligenter peruestigatis, ſuum Euangelium ſcribere, in Proœmio affirmat. Sunt qui putent, Paulum dicentem, Secundum meum Euangelium, Rom. 2. & 2 Tim. 2. euangelium à Luca conſcriptũ denotare. Apparet ſanè, Euangeliũ Lucæ in Eccleſia notum probatumq; fuiſſe iam tum ſub Claudio, cum Paulus ex Macedonia tenderet Hieroſolymam: inquit enim 2 ad Cor. 8. Miſimus cum Tito fratrem eum, cuius laus eſt in Euangelio per omnes eccleſias.

Cum trium Euangeliſtarum ſcripta ad cunctos iam, & ad ipſum quoq; Ioannẽ perueniſſent, probauit quidem, & teſtimonium veritatis eis dedit: ſed deſiderauit narrationem earum rerum, quæ initio prædicationis geſta ſunt à Chriſto. Omnes enim tres ab incarceratione Ioannis baptiſtæ exordiuntur. Quare rogatus à fratribus cœpit ea quæ antè incarcerationem Ioannis geſta ſunt à Chriſto, & quæ aliàs ab alijs Euãgeliſtis prætерita ſunt contexere. Refert Euſebius ex communi ſententia libro 3. cap. 24. Certum ergo eſt, libros quatuor Euangeliorũ, pro vera & ſacra ſcriptura rerũ in nouo Teſtamento à Chriſto geſtarum ab ipſis Apoſtolis & eorum diſcipulis habitos, Eccleſiæq; commendatos eſſe. Qui eo nobis debent eſſe precioſiſſimi & antiquiſſimi, quòd in iis cœleſtem Doctorem, Dei & hominis filiũ, Dominum noſtrum IESVM Chriſtũ, audimus, arcanum Dei conſilium de genere humano ſaluando reuelantem, & totum opus redemptionis perficientem.

Nec voluit Deus omnino obliuioni tradi ea quæ per Apoſtolos miſſo Spiritu ſancto cœlitùs, mirabilia fecit in propaganda doctrina Euangelij per totum orbem terrarum. Quare factum eſt diuinitus, vt quædam literis commendarentur, à certis & fide dignis autoribus: eaq; Eccleſiæ cõmitterentur, vt diſcere & cognoſcere omni tempore pij poſſent, quod doctrinæ genus, Spiritus ſanctus de cœlo miſſus à Domino noſtro IESV Chriſto, per orbem terrarum promulgarit, & ſignis prodigijsq; confirmarit. Huius verò generis ſcripta ſunt: Acta Apoſtolorum, à Luca edita: Epiſtolæ Pauli omnes, præter eam quæ ad Hebræos eſt ſcripta: prima Ioannis, & prior Petri. Hæc pro indubitatis ſemper habita eſſe, Euſeb. lib. 3. cap. 25. affirmat. Ex his fundamenta de articulis fidei tutò peti poſſunt. Sunt autem & alia quædã hoc ſeculo ſcripta, per Eccleſias nomine Apoſtolorum, aut eorum diſcipulorum ſparſa: quorum quædam in medio, propter quorundam dubitationem, ſunt aliquandiu relicta, poſtea verò in numerum catholicorum ſcriptorum recepta: quædam verò prorſus pro apocryphis reiecta. Prioris generis ſunt: epiſtola Iacobi, epiſtola Iudæ, poſterior Petri, & altera ac tertia Ioannis: epiſtola ad Ebræos, & Apocalypſis Ioannis. Euſebius de ſuo tempore loquens, epiſtolam Iacobi primam inter ſeptem catholicas, & Iudæ epiſtolam quoq; inter eas vnam, & publicè in plurimis Eccleſijs legi dicit: ſed tamen eas adulterinas eſſe ex eo affirmat, quòd non multi ex veteribus mentionem earum faciant. Euſebius lib. 2. cap. 23. Præter hoc verò argumentum à teſtimonio antiquitatis ſumptũ, alia quoq; ſunt haud obſcura indicia, vnde colligi poteſt, earum autores non eſſe Apoſtolos Iacobum & Iudam. Nam epiſtola Iacobi ab analogia doctrinæ Apoſtolicæ haud mediocriter aberrat, dum iuſtificationem non fidei ſoli, ſed operibus adſcribit: & legem appellat legem libertatis, cùm lex ſit Teſtamentum generans in ſeruitutem, Galat. 4. Deinde nec modum docendi Apoſtolicum obſeruat. Cum enim alijs Apoſtolis ſolenne ſit, licet tractent doctrinam de bonis operibus, tamen de beneficio Chriſti, & fide in Chriſtum ſubinde aliquid loco argumenti interijcere: hic verò vix ſemel atq; iterum nominis Chriſti meminit, de opere autem eius prorſus mutus eſt. Præterea ſententijs quibuſdam Petri & Pauli vtitur: nec ſe appellat Apoſtolum Chriſti ſicut Paulus & Petrus faciunt, ſed tantum ſeruum Chriſti. Non igitur eſt abſimile vero, eam epiſtolam à quodam diſcipulo Apoſtolorum ſub finem huius ſeculi, aut inferiori tempore ſcriptam eſſe.

Iudæ epiſtolam etiam hæc arguunt non eſſe genuinam, quòd non apoſtolum, ſed ſeruum ſe appellat: quodq; ipſe ſe poſt Apoſtolos vixiſſe prodit, quum inquit: Vos autem dilecti, memores eſtis verborũ quæ ante hac dicta fuerũt ab Apoſtolis Domini noſtri IESV Chriſti, quòd dixerunt vobis, &c. Quòd quædam de verbo ex poſteriori Petri deſcribit, & quòd citat ſententiam de certamine Michaelis archangeli aduerſus diabolum: de corpore Moſi, & exuaticinio Enoch, quæ in probatis veteris ſcripturæ libris non habentur, etc. Et quòd Iudam non in Græciam, ſed in Perſiam veniſſe, memoriæ proditum eſt, vbi Perſicè potius quàm Græcè ſcripſiſſet.

De Petri poſteriori epiſtola Euſebius inquit: Eam non eſſe legitimam accepimus: & tamen quia multis videtur eſſe vtilis, cum alijs eſt vſurpata ſcripturis. Euſeb. lib. 2. cap. 3. Præter hoc vnum, quòd teſtimonio antiquitatis carere dicitur, aliud nihil ei deeſſe videtur, quo minus pro genuina Petri habeatur. nam ſtylus & compoſitio à priori non admodum diſcrepat. Deinde

teſtatur, ſe cum Chriſto in monte ſancto fuiſſe, & oculis ſuis maieſtatem illius aſpexiſſe, & vocem audiſſe: Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi complacitum eſt. & ſe certò aſſerit Apoſtolū Domini noſtri IESV Chriſti, 2 Petri 1 & 3. Approbat etiam epiſtolas Pauli, ſeq; cum eo eadem ſentire oſtendit: & prophetico ſpiritu hæreticos, Antichriſtum, & Epicureos extremi temporis depingit.

Duabus poſterioribus epiſtolis Ioannis contradictum eſſe à veteribus, Euſeb. indicat lib. 3. cap. 25. Et quum ex Papia probet, duos eiuſdem nominis fuiſſe Ioannes, alterum Euangeliſtam Apoſtolum, alterum Ioannem ſeniorem, qui etiam in Epheſo fuerit: videtur innuere, dubitatum eſſe vtri Ioanni eas epiſtolas tribuerent. Euſeb. lib. 3. cap. 39. Verùm ſtylus non admodum à priori diſcrepat.

Epiſtolam ad Ebræos non eſſe Pauli, quoſdam ante ſe inde aſſeruiſſe, quòd Romana Eccleſia eam non amplecteretur, Euſeb. lib. 3. cap. 3. dicit: ſed tamen eam non eſſe nouam, aut recens ſcriptā, probat, eo quòd Clemēs Romanus, comes Pauli in epiſtola ad Corinthios ſententias quaſdam ad verbum inde ſumpſerit. Et ait, eam non immeritò reliquis Apoſtoli accēſeri ſcriptis. Cùm enim Ebræis Paulus hoc ſcripto patria lingua locutus ſit, alios Lucā euangeliſtā, alios Clementem Romanum, epiſtolam iſtam interpretatum eſſe, putare. Et hoc quidem eo nomine veritati magis conſentaneū videri, quòd & conſimilē characterem vtraq; & clementis, & ea quæ ad Ebræos eſt epiſtola, contineat, & ipſi vtriuſq; ſenſus nō adeò procul inter ſe diſtent. Euſeb. lib. 3. cap. 37. Nicephorus lib. 2. cap. 46. cauſam dubitationis fuiſſe dicit, quòd nō eſſet adiectū nomē Pauli, pro more aliarū epiſtolarū eius. Sed videtur antiquitas grauiores habuiſſe rationes. Nam eam phraſin Pauli nō referre facile fuit animaduertere: quemadmodū et Origenes, vt infrà dicetur, ſcribit, referente Euſeb. lib. 6. cap. 25. Nec latēre potuit legētes id, quod cap. 2. dicitur: Quomodo nos effugiemus, ſi tantam neglexerimus ſalutem, quæ cùm primum enarrari cœperit per ipſum Dominum, ab ijs qui audierāt, in nos confirmata fuit, atteſtante Deo & ſignis & prodigijs ſimul, varijsq; virtutibus & ſpiritus ſancti diſtributionibus, iuxta ipſius voluntatem. Ex his quis nō colligat, epiſtolam hāc Pauli non eſſe, cùm Paulus Galat. 1. teſtetur, ſe nō ab homine ſuum Euangelium accepiſſe, neq; didiciſſe, ſed p reuelationē IESV Chriſti? Præterea non fuit difficile iudicare, quòd ea quæ in cap. 7. & 10. apertè in eam proferuntur ſententiā, quòd ſemel ad Chriſtum conuerſi, ſi iterum labantur, per ſeriam etiam pœnitentiam non poſsint recuperari: neque doctrinæ Pauli, neq; aliorum Apoſtolorum, multo minus Chriſti, dicentis, Venite ad me omnes, &c. cōſentiant. His & ſimilibus rationib. mota prudens vetuſtas, quæ omnia ad ἀναλογίαν fidei examinare ſolita eſt, de epiſtola ad Ebræos iurè dubitaſſe videtur.

Euſebius de ſuo ſeculo loquēs, ait, Apocalypſin Ioānis alios certis et authenticis ſacræ ſcripturæ libris adiudicare: alios verò eis nō annumerare. lib. 3. cap. 25. Et libro eodē, cap. 39. poſtquam ex papia probauit, duos Epheſi fuiſſe Ioannes, addit: etenim veriſimile eſt, alterum, niſi quis primum malit, Apocalypſin illam vidiſſe, quæ ſub nomine Ioannis circūfertur. Verùm ſi iјs habeatur fides, qui propius ad hoc acceſſerunt ſeculū, quales ſunt Iuſtinus, Tertullianus, Irenæus, Apollonius, Theophilus Antiochenus, Euſebius lib. 4. cap. 24. quorum teſtimonia ſua loco referentur: affirmari poterit, eā pro Ioan. apoſtoli hoc noſtro ſeculo eſſe habitam. Cur enim hi tā certò, Ioānis apoſtoli eſſe confirmarent, ſi dubias de ea extitiſſe ſentētias ſuorū anteceſſorū cognouiſſent? Nec quenquam inſignis autoritatis teſtē, ex doctoribus huius aut ſequētis ſeculi producit, qui eam Ioānis apoſtoli eſſe neget. Nec quidē ex tertio ab hoc ſeculo, quenquam alium, præter Dionyſiū Alexandrinū, citare poteſt. Sed neq; teſtimonium eius, neq; rationes, quas affert, tanti videntur eſſe momenti, vt ex numero probatorū noui Teſtamenti librorū, Ioannis Apocalypſin excludant. Nam quòd ab opinione ſuorum anteceſſorum, & quòd Cerinthus inde viſus ſit extruere ſuum dogma de Chriſti voluptuoſo regno in terram per mille annos, & quòd phraſis non congruat cum alijs Ioannis epiſtolis, argumētatur, nō eſſe Ioannis Apoſtoli: nō omnino fidem certam nobis facere poteſt, ſiquidem anteceſſores diuerſum ab eo ſentientes, vt Tertullianus & Origenes, citari poſſunt: & nō tantum ea ſcriptura, ſed etiam alijs abuſi ſint hæretici: & phraſis non admodū abhorreat à ſtylo Ioannis, ſi illud cogitetur, alio genere ſermonis viſiones, alio verò hiſtorias deſcribi oportuiſſe: & Ioannem potius ea verba quæ in viſione audiuit, conſignare voluiſſe, quàm ſuo ſermonis genere cōtexere. Imò ipſe Euſebius in Chronico inquit, 14 anno Domitiani, Chriſti verò 97. ſecundus poſt Neronem Domitianus Chriſtianos perſequitur: & ſub eo Apoſtolus Ioannes in Patmum inſulam relegatus, Apocalypſin vidit, quam Irenæus interpretatur.

Videntur aūt veteres nō ſine rationib. Apocalypſin pro Ioānis apoſtoli habuiſſe. nam circa finē imperij Domitiani, quo tempore Ioannes ex Patmo reuerſus dicitur, eā prodijſſe meminerūt: & teſtes eccleſias Aſianas, quib. dedicata eſt, habuerūt. Irenæus enim in fine lib. 5. numerū illum beſtiæ Græcè ſcriptum χ ι ϛ, corrigit autoritate eorū qui Ioannē viderunt, indicans eſſe χ ξ ϛ. hoc eſt 666. Deinde non potuit, legētes eam cum attentione, præterire illa periphraſis, qua ſeſe in titulo Ioannes notat: quòd is ſit, qui teſtificatus ſit ſermonē Dei, & teſtimoniū IESV Chriſti, et quæcunq; vidit: quæ in neminem alium congruunt, quàm in Ioannē euangeliſtam, qui in fine Euangelij ſui de ſe ait: Hic eſt diſcipulus ille, qui teſtimonium perhibet de his, qui ſcripſit hæc. Et in epiſtola 1. cap. 1. Quod erat ab initio, quod audiuimus, quod vidimus oculis noſtris, quod perſpeximus, & manus noſtræ contrectauerunt, de ſermone vitæ, & vita manifeſtata eſt, & vidimus, etiam teſtamur.

Præterea ſi ad ἀναλογίαν fidei eam examinarunt, non potuerunt aliquid inuenire doctrinæ Apoſtolicæ contrarium. Et ſi enim quædam præter morem reliquarum ſcripturarum dici videbantur, (qualia ſunt, quòd gratiam precatur à ſeptem ſpiritibus, capite primo: & quòd Chriſtus appellatur α & ω, paſsim & principiū creaturæ Dei, cap. 3. & de mille annis, quib. regnaturi ſint pij cum Chriſto, cap. 20. quod Cerinthus, Papias, Iuſtinus, Irenæus, & alij intellexerunt fore poſt reſurrectionem) tamen facilè potuerunt exiſtimare, phraſes illas eſſe myſticè, vt in ſermone prophetico, intelligēdas.

Nec

Nec difficile fuit animaduertere, multos articulos doctrinæ Apoſtolicæ in ea illuſtrari: quales ſunt, de iuſtificatione per ſanguinem agni, de pœnitentia, de reſurrectione mortuorũ, de vita æterna: maximè verò doctrinam de Eccleſia, cuius quidẽ integrum ſtatũ deſcribit, quòd perſequutores, hæreticos, & alios oppugnatores habitura ſit, & tamen vnà cũ miniſterio permanſura In primis verò antichriſtum, de quo Daniel, Chriſtus, Apoſtoli alij, & ipſe Ioannes in ſuis epiſtolis aliàs etiã agit, viuis quaſi coloribus depingit, exprimens nomen eius & locum, idolomaniam, confuſionem regni Chriſti & mundi cultores, perſequutiones, durationem, reuelationem & vltimam deſtructionem.

Deinde ex collatione haud obſcurè cernere potuerũt, Apocalypſin nõ procul à natura viſionũ propheticarum, & præſertim Ezechielis recedere: imò etiam illas illuſtrare quales ſunt de quatuor animalibus & de Gog & Magog, de dimenſione templi, & ſimilibus.

Poſtremo ſi ad præſentes Eccleſiæ res aut præteritas attenderunt, ab euentu coniectare potuerunt, eam à Spiritu ſancto eſſe profectã nec Apoſtolo Ioanne indignam. Ea enim quæ in primis ſeptem epiſtolis, ad Eccleſias illas ſeptem in Aſia ſcribuntur earum præſentẽ, aut paulo pòſt futurũ depingunt ſtatũ, qui cuilibet hoc tempore notus fuit: vnde declarationes de ſequentib. petere potuerunt. Nam quòd in illis epiſcopi Eccleſiarum vocantur angeli, loco declarationis fuit: per alios quoq; angelos, doctores bonos & malos ſignificari. Habent etiam ſequentia, quæ de antichriſto, eiuſq; ſtatu agunt, ſuas quaſdã notas, quæ imagines illas monſtroſas declarant: vt quòd meretricem ait eſſe ciuitatem, quæ habet imperiũ in reges terræ, vbi tanquã digito vrbẽ Romam monſtrat. Vnde hoc & ſequenti & alijs ſeculis, vt patet ex Irenæo & alijs, vrbs Roma ſeu Romanam imperium de hoſpitio antichriſti ſuſpectũ fuit. Et hec quidẽ de ijs libris, qui dubitationi obnoxij fuerunt, dixiſſe ſatis ſit progrediamur ad reliqua.

In catalogũ adulterinorũ hos libros collocat Euſeb. lib. 3. cap. 25. acta Pauli, liber dictus Paſtor ſeu Hermæ, Apocalypſis Petri, epiſtola Barnabæ, apoſtolorũ doctrinæ. Euangeliũ ſecundũ Ebræos. in numerũ verò abſurdorũ, & prorſus abiectorũ refert, illa quæ ſub nomine Apoſtolorum, ſiue Petri ſiue Thomæ, vel Matthiæ vel aliorum: præterea Euangelia, aut veluti Andreæ et Ioannis, et aliorum Apoſtolorum acta continentia, ab hæreticis proferantur. Probat aũt, non eſſe eorum, his argumentis: quòd deſtituantur teſtimonio omniũ Eccleſiaſticorum ſcriptorum, et quòd character phraſeos à conſuetudine Apoſtolorũ variet, et quòd ab ἀναλογία fidei, et veritate ſanæ doctrinæ diſcrepent, et autores ſuos hereticos non obſcurè prodant.

Porrò vtrum hi libri hoc noſtro ſeculo à ſeminatore zizaniorum ſparſi ſint, an verò ſequenti in lucẽ prodierint, affirmare non poſſumus, deſtituti teſtimonijs autorum, qui hoc tempore vixerunt.

Hactenus commemorauimus, qui libri in ſcriptura noui Teſtamenti habeantur, qui uerò non: et qui prorſus ſint certiſſimi, qui uerò dubitatione aliqua laborarint. Nũc uerò reſtat exponendũ, quid Apoſtoli de Scriptura noui Teſtamẽti ſenſerint, et qd in ijs tractarint, et quid ſit inter hanc et ueteris Teſtamẽti diſcriminis.

Quemadmodum ſuæ doctrinæ, quam prædicant, nõ ſeipſos, aut alios homines autores faciunt, ſed Deum & Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, & Spiritum ſanctum: ita quoq; eandem epiſtolis ſuis inſcriptã ſentiũt eſſe verbum Dei. Non enim aliud doctrinæ genus ore ſparſerunt, & aliud literis ſuis mandarunt: ſed ea quæ aliis docuerũt de ſingulis capitibus doctrinæ cæleſtis, ſi ita tulit occaſio, & poſtulauit neceſſitas, literis ſuis repetierunt, quibus etiam eundem cum verbo Dei attribuunt effectum. 1. Ioan. 1. Quod vidimus, & audiuimus, annunciamus vobis, vt & vos ſocietatem habeatis nobiſcum, & ſocietas noſtra ſit cum patre & filio eius Ieſu Chriſto: & hæc ſcribimus vobis, vt gaudium veſtrum ſit plenũ, &c. Ioan. 2. Chariſſimi, non præceptum nouum ſcribo vobis, ſed præceptum vetus, quod habuiſtis ab initio. Et 1. Ioan. 5. Hæc ſcripſi vobis qui creditis in nomine filij Dei, vt ſciatis quòd vitam habetis æternam, & vt credatis in nomine filij eius. Et Petrus. 2. Pet. 1. Quapropter haud negligam vos ſemper communere de his, tametſi ſciatis, & confirmati ſitis in præſenti veritate. Attamen iuſtum arbitror, quamdiu ſum in hoc tabernaculo, excitare vos per commonitionem, &c. Et Paulo poſt: Quin & dabo ſemper operam, vt poſt exitum meum, horum mentionem facere poſſitis. Et 2. Petri 3. Haſce iam alteras vobis, chariſſimi, ſcribo literas, in quibus extimulo veſtram per commonitionẽ ſinceram, mentem, vt memores ſitis verborũ quæ prædicta ſunt à ſanctis prophetis, & mandati noſtri, qui ſumus Apoſtoli Domini & ſeruatoris. Et Paul. Rom. 15. Perſuaſum enim habeo, fratres mei, & ipſe ego de vobis, quòd et ipſe pleni eſtis bonitate, impleti omni ſcientia, valentes etiam inuicem alius alium admonere. Sed tamen audacius ſcripſi vobis ex parte, veluti commonefaciens vos, propter gratiam quæ data eſt mihi à Deo, in hoc vt ſim miniſter Ieſu Chriſti in gentes, adminiſtrans Euangeliũ Dei vt fiat oblatio gentium acceptabilis, ſanctificata per Spiritum ſanctum. Et 1. Corint. 14. Si quis videtur propheta eſſe, aut ſpiritualis, agnoſcat quæ ſcribo vobis, quòd Domini ſint præcepta. Cæterùm ſi quis ignorat, ignoret. Et. 2. Cor. 1. Nam gloriatio noſtra hæc eſt, teſtimoniũ conſcientiæ noſtræ, quòd cum ſimplicitate & ſinceritate Dei, non ſapientia carnali, ſed per gratiam Dei, conuerſati fuerimus in mundo, abundantius autem erga vos. Non enim alia ſcribimus vobis quàm quæ agnoſcitis, ſi legitis. Et 2. Cor. 10. Hoc reputet qui eiuſmodi eſt, quòd quales ſumus ſermone per epiſtolas cum abſumus, tales ſumus & dum adſumus facto. 2. Corinth. 3. Quandoquidẽ experimentum quæritis in me loquentis Chriſti. Epheſ. 3. Siquidẽ audiſtis diſpenſationem gratiæ Dei, quæ data eſt mihi in vos, quòd ſecundum reuelationem notum mihi fecit myſterium, quemadmodum antè ſcripſi paucis, ex quibus poteſtis legentes intelligere cognitionem meam in myſterio Chriſti, Et Phil. 3. Eadem ſcribere vobis mequidem haud piget, vobis autem tutum eſt 1. Theſſ. 4. Hoc vobis dicimus in verbo Domini, quòd nos qui viuimus. &c. 1. Theſſ. 5. De temporibus & articulis temporum non eſt opus vt vobis ſcribam: ipſi enim planè ſcitis quod dies ille Domini, vt fur in nocte, ita venturus ſit. 1. Timoth. 4. Hæc tibi ſcribo, ſperans fore vt veniam ad te citò: quòd ſi tardius venero vt noris quomo-

do oporteat te in domo Dei *verſari.* 1 Corin. 2. *Loquimur non ſermonibus quos docet humana ſapientia, ſed quos docet Spiritus ſanctus.* Apocal. 19. *Et dicit mihi: Scribe, Beati qui ad cœnam nuptiarũ agni vocati ſunt. & dicit mihi: Hæc verba, vera ſunt Dei verba.*

Præceperunt etiam ſuas epiſtolas in alijs legi eccleſijs. Coloſſ. 4. *Cum recitata fuerit à vobis epiſtola, facite vt & in Laodicenſium eccleſia recitetur: et eam quæ ſcripta eſt ex Laodicea, vt vos quoque legatis.* 1 Theſſ. 5. *Adiuro vos per Dominũ, vt recitetur hæc epiſtola omnib. ſanctis fratribus.* Et Petrus, 2 Pet. 3. *haud obſcurè ſignificat, ſe vidiſſe & legiſſe epiſtolas Pauli.*

Vt verò conciones ſuæ doctrinæ non cõgruentes, ſuſcipi omnibus modis vetuerunt (Galat. 1. *Ceterùm etſi nos, aut angelus è cœlo, prædicauerit vobis Euangeliũ, præter id quod prædicauimus vobis, anathema ſit:*) ita etiã epiſtolas ſuo nomine ſcriptas, ſi diſſentiant à vera doctrina, recipi Paulus interdicit. 2 Theſſ. 2. *Rogamus vos fratres, per aduentum* Domini *noſtri Ieſu Chriſti, & noſtri aggregationem ad illum, ne citò dimoueamini à mente, neque turbemini, neq; per ſpiritũ, neq; per ſermonem, neq; per epiſtolam tanquam à nobis profectam, quaſi inſtet dies, ne quis vos decipiat vllo modo.* Vnde etiam in eadem epiſt. cap. 3. monet eos de nota ſuarum literarũ: *Salutatio mea manu Pauli, quod eſt ſignũ in omni epiſtola, ſic ſcribo: Gratia* Domini *noſtri Ieſu Chriſti ſit cum omnibus vobis, amen.*

Vt ſcripturæ veteris Teſtamenti ſubiectũ eſt, Meſſias exhibendus: ita ſcripturæ noui Teſtamenti eſt, Ieſus Chriſtus Meſſias exhibitus, cum omnibus operibus & beneficijs ſuis. Chriſtus Act. 1. ad diſcipulos ait: *Accipietis virtutem, poſteaquam Spiritus ſanctus aduenerit ſuper vos: & eritis mihi teſtes, non ſolum Hieroſolymis, verùm etiam in vniuerſa Iudæa, Samariaq́;, deniq; vſque ad extrema terræ.* Et Petrus & Apoſtoli in concilio ſacerdotũ Hieroſolymis dixerunt, Act. 5. *Deus patrum noſtrorum ſuſcitauit Ieſum, quem vos interemiſtis, ſuſpendentes in ligno. Hunc principẽ & ſeruatorem Deus exaltauit dextera ſua, ad dandam pœnitentiam Iſraeli, remiſſionemq́; peccatorum. ac nos ſumus ei teſtes horum quæ dicimus: inſuper autem & Spiritus ſanctus, quem dedit Deus obedientibus ipſi.* Et Act. 10. *Et nos teſtes ſumus omnium quæ fecit & in regione Iudæorũ, & Hieroſolymis: quem occiderunt, ſuſpenſum de ligno. Hunc Deus ſuſcitauit tertio die, & exhibuit eum, vt manifeſtus fieret non toti populo, ſed teſtibus prius ad hoc delectis à Deo: nimirum nobis, qui comedimus & bibimus vnà cum illo, poſteaquã reſurrexit à mortuis: & præcepit nobis, vt prædicaremus populo; ac teſtificaremur, quòd ipſe ſit ille qui conſtitutus erat à Deo iudex viuorum ac mortuorũ. Huic prophetæ teſtimonium ferunt, quòd remiſſionem peccatorum accepturus ſit per nomen eius, quiſquis crediderit in eum.* Et Paul. Act. 13. *Et nos vobis annũciamus, quòd eam repromiſſionem quæ ad patres facta eſt, Deus adimpleuerit filijs illorum: nimirum nobis, reſuſcitato Ieſu, &c.* Et paulò poſt, *Notum ſit igitur vobis, viri fratres, quòd per hunc vobis remiſſio peccatorum annunciatur, & ab omnibus, à quibus nõ potuiſtis per legem Moſi iuſtificari, per hunc omnis qui credit iuſtificatur.* Et 1 Cor. 2. *Ego cùm venerem ad vos, fratres, non veniebã cum eminentia ſermonis aut ſapientiæ, annuncians vobis teſtimoniũ Dei: nõ enim iudicaui me quicquam ſcire inter vos, niſi Ieſum Chriſtũ, & hunc crucifixum.* Et 2 Cor. 5. *Itaq; nomine Chriſti legatione fungimur, tanquam Deo vos per nos obſecrante, rogamus pro Chriſto, recõciliemini Deo. Eum enim qui nõ nouit peccatũ, pro nobis peccatũ fecit, vt nos efficeremur iuſticia Dei per illũ.* Et 1 Ioan. 4. *Et nos vidimus, & teſtamur, quòd pater miſit filium ſeruatorem mundi.*

Ceterùm etſi libris noui Teſtamẽti non omnes conciones, nec omnia miracula, nec omnes aliæ Chriſti & Apoſtolorũ aliorumq́; piorũ huius temporis hiſtoriæ ſunt memoriæ proditæ: tamen nihil eorum deſiderari, quod ad ſalutẽ nobis ſcitu neceſſariũ eſt, Ioan. affirmat 20. cap. *Multa quidem & alia ſigna fecit Ieſus in cõſpectu diſcipulorũ ſuorũ, quæ nõ ſunt ſcripta in libro hoc: hæc autem ſcripta ſunt, vt credatis, quòd Ieſus eſt Chriſtus ille filius* Dei, *& vt credentes vitam habeatis per nomen eius.* Et Paulus 1 Cor. 3. *Fundamentũ aliud nemo poteſt ponere, præter hoc quod poſitũ eſt, Ieſus Chriſtus.* Et 1 Cor. 15. *Notũ vobis facio fratres, Euangelium quod euangelizaui vobis, quod & accepiſtis, in quo et ſtatis, per quod & ſalutem conſequimini, quo pacto annunciarim vobis, ſi tenetis, niſi fruſtra credidiſtis.* Galat. 1. *Ceterum etiãſi nos, aut angelus è cœlo, prædicauerit vobis Euãgeliũ, præter id quod prædicauimus vobis, anathema ſit.* Et 1 Pet. 5. *Per Syluanũ, nobis fidelem fratrẽ, vt arbitror, paucis ſcripſi, adhortans & teſtificans, hanc eſſe veram gratiam* Dei, *in qua ſtatis.* Et Actorum 20, Paulus in concione ad preſbyteros Epheſianos inquit: *Annunciaui vobis, & docui vos, teſtificans Iudæis ſimul & Græcis, eam quæ erga Deum eſt pœnitentiam, & fidem quæ eſt erga Dominum noſtrũ Ieſum Chriſtum.* Et paulò poſt: *Non enim ſubterfugi, quo minus annunciarim omne conſilium Dei vobis.*

Quæ autẽ doctrinæ capita in libris noui Teſtamenti tradantur ab Apoſtolis, non eſt huius loci commemorare. Id enim ex ſequenti capitum deſcriptione patebit.

Sic etiam ſuperuacuum eſſe cenſemus hoc loco demonſtrare, quòd doctrina in probatis libris noui Teſtamenti, in ſingulis capitibus exactiſſimè ſibi conſentiat, & reuera nihil diſcordiæ aut contrarietatis admittat. Sed tamen Pauli teſtimonium de conſenſione in doctrina Euangelij omniũ apoſtolorũ & fratrũ qui Chriſtũ viderunt, & de eo teſtati ſunt, nihil obeſt adſcribere. 1 Co. 15. vbi inter alia inqt: *Siue ego, ſiue illi, ſic prædicamus, et ſic credidiſtis, ſcilicet q. Chriſtus mortuus fuerit pro peccatis noſtris ſecundũ ſcripturas, & q. ſepultus ſit, & quòd reſurrexerit tertio die ſecundũ ſcripturas.*

Inter Euãgelia et alios noui Teſt. libros hoc intereſt, q. Euãgeliſtæ hiſtoriã Chriſti prolixius cõmemorant: Apoſtoli verò in cõcionib. quarũ aliquot in Actis annotãtur, & in epiſtolis ſuis, hiſtoriã tantũ ſummatim perſtringũt, ſed de fructu operũ Chriſti, deq; applicatione ad noſtrã ſalutẽ, & de nouitate vitæ, de reſurrectione mortuorũ & vita æterna, enucleatè & prolixè docent.

Si cum ſcriptura veteris Teſtamenti ſcripta Euangeliſtarum & Apoſtolorum conferantur, nemini non obuium eſt, vtriſq; communem eſſe autorem Deum, & idem ſubiectũ, ſcilicet Meſſiam generis humani redemptorem per mortẽ et reſurrectionem: eadem præcipua

capita

capita, legem & Euangelium: eandem in vtriſq; tradi viam ad ſalutem, per fidem in ſemen benedictũ, qui eſt IESVS Chriſtus, vt in ſuperiorib. oſtenſum eſt, & Petrus eleganter teſtatur Act. 10. Huic teſtimonium perhibent omnes prophetæ, q. remiſsionem peccatorum accepturus ſit per nomẽ eius, quiſquis crediderit in eum. Et in concilio Act. 15. Nunc ergo quid tentatis Deum, vt imponatur iugum ſuper ceruices diſcipulorũ, quod neq; patres noſtri, neq; nos portare potuimus? Sed per gratiam Domini noſtri Ieſu Chriſti, credimus nos ſaluos futuros, quemadmodum & illi.

Autor epiſt. ad Ebræos citat multas hiſtorias veteris Teſt. vt Cain et Abel, Gen. 4. Enoch Gen. 5. Noe Gen. 6. Abrahæ, Gen. 12. 13. Sarai, Gen. 21. Abrahæ & Iſac, Gen. 22. Iſac, Iacob & Eſau, Gen. 27. & Ioſeph, Gen. 48. 49. 50. Moſis, Exod. 2. Paſchatis, Exod. 12. Trãſitus per mare rubrum, Exod. 14. Vaſtationis Hierichuntis, Ioſ. 6. Rhaab, Ioſ. 2. 6. Gideonis & aliorum, Iud. 4. 5. 11. 13. Daniel. 14. item 3 Reg. 1. 2 Paral. 24. Vnde probat, omnes patriarchas & prophetas, cæteroſq; pios homines in veteri Teſtamento, habuiſſe fidẽ, & per eam res magnas geſsiſſe, & aſſecutos eſſe promiſsiones, Deoq́; placuiſſe. Ebr. 11. Vetus & nouum Teſtamentũ prophetias etiam de extremorũ temporum ſtatu, de antichriſto, de Gog & Magog, de extremo iudicio & reſurrectione mortuorum, & vita æterna piorum, & morte æterna impiorum, habent communes, niſi q. in nouo apertius & clarius omnia deſcribuntur, quàm in veteri.

Sed tamen nõnullas vtrumq; etiam habere differentias, non eſt difficile animaduertere. Nam in veteri Teſtamento, Deus locutus eſt per prophetas: in nouo verò, locutus eſt per filium ſuum Dominũ noſtrum Ieſum Chriſtũ, et per Apoſtolos. Stephanus Act. 7. Quem prophetarum nõ ſunt perſecuti patres veſtri? Et occiderũt eos qui pronunciabant de aduentu iuſti illius, cuius vos nunc proditores & occiſores fuiſtis: qui accepiſtis legẽ per diſpoſitiones angelorũ, nec ſeruaſtis. Petrus 1 epiſt. 1. Prophetæ de ventura in vos gratia vaticinati ſunt. Autor epiſt. ad Ebr. Deus olim multifariã, multiſq; modis locutus patrib. per prophetas, extremis hiſce diebus locutus eſt nobis per filiũ. Ebr. 1. Idem etenim, ſi is qui per angelos dictus fuerat ſermo, fuit firmus, et omnis tranſgreſsio & obedientia iuſtam præmij repenſationẽ accepit, quõ nos effugiemus, ſi tantã neglexerimus ſalutem? quæ cum primum enarrari cœperit per ipſum Dominum, ab ijs qui audierãt, in nos confirmata fuit. Ebr. 2.

In ſcriptura veteris Teſtamẽti, prophetæ reuelata diuinitus cõmemorãt: in noua verò, Apoſtoli viſa et audita proponũt. 1 Ioh. 1. Quod vidimus & audiuimus, annunciamus vobis, vt & vos ſocietatẽ habeatis nobiſcũ, & ſocietas noſtra ſit cũ patre & filio eius Ieſu Chriſto. 2 Pet. 1. Non enim arte cõpoſitas fabulas ſecuti, notã vobis fecimus Domini noſtri Ieſu Chriſti virtutẽ et aduentum, ſed qui oculis noſtris aſpeximus illius maieſtatem.

In Scriptura veteri pleraq; doctrinæ capita obſcurius proponuntur: in noua verò omnia clariſsimè explicantur. Et dictio prophetica plus habet figurarũ, q̃ ſermo Chriſti & Apoſtolorũ, qui planior eſt, et apertior. In ſcriptura veteris Teſtamenti umbræ rerum futurarũ propoſitæ ſunt, cùm in ſacerdotio, templo & ceremonijs, tum etiam in hiſtorijs, vt ſuprà oſtenſum eſt. In noua verò res ipſæ habentur. Col. 2. Ne quis igitur vos iudicet in cibo aut potu, aut in parte diei feſti, aut nouilunij aut ſabbatorũ, quæ ſunt vmbra rerum futurarũ, corpus aũt Chriſti. 1 Cor. 10. Hæc aũt figuræ noſtri fuerũt, ne nos ſimus concupiſcentes rerum malarũ. Autor epiſtolæ ad Ebræos: Nam lex vmbram obtinens futurorũ bonorum, non ipſam imaginem rerum, his hoſtijs, quas ſingulis annis eaſdem continenter offerunt, nunquam poteſt accedentes perfectos reddere. Ebr. 10. Idem: Qui offerunt iuxta legem donaria, quæ quidem exemplari & vmbræ deſeruiunt cœleſtium, quemadmodum oraculo reſponſum eſt Moſi, cum eſſet abſoluturus tabernaculum. nam, Vide (inquit) vt facias omnia ſecundum exemplar, quod oſtenſum eſt tibi in monte.

In ſcriptura veteri externum ſacerdotiũ, templum, Hieroſolyma, certi cultus, ceremoniæ, oblationes, et certæ leges, ſucceſsio ordinaria ſacerdotum, regnum etiam politicum, & ſimilia deſcribuntur. In noua autem, ad ſpirituale & æternum Chriſti ſacerdotiũ, & regnum, & cultus ſpirituales omnia referuntur, figuris illis antiquatis & abolitis. Autor epiſtolæ ad Ebræos: Omnis ſacerdos adſiſtit quotidie ſacra peragens, & eaſdẽ ſæpius offerens hoſtias, quæ nunq̃ poſſunt auferre peccata. hic verò vna pro peccatis oblata victima, perpetuò ſedet ad dexteram Dei, id quod ſuper expectans, donec reddantur inimici ipſius ſcabellum pedum eius. vnica enim oblatione perfectos effecit in perpetuum, eos qui ſanctificantur. Item: Porrò vbi peccatorum remiſsio eſt, non eſt amplius oblatio pro peccato. Idem ad Ebr. 13. Offeramus hoſtiam laudis ſemper Deo: hoc eſt, fructum labiorum, confitentium nomini eius. Cæterum beneficentiæ & communicationis ne obliuiſcamini. Talibus enim victimis res grata præſtatur Deo. Et Paulus ad Rom. 12. oblationes exponit de noua obedientia: Obſecro vos fratres, vt præbeatis corpora veſtra hoſtiam viuentẽ, acceptam Deo, rationalem cultum veſtrum. Et Petrus 1. epiſt. 2. Vos autem genus electũ, regale ſacerdotium, gens ſancta, populus qui in lucrum acceſsit, vt virtutes prædicetis illius, qui ĩ tenebris vos vocauit in admirabilem ſuam lucem. Et Apocalypſis 1 & 5. Lauit nos à peccatis noſtris, per ſanguinem ipſius, & fecit nos reges et ſacerdotes Deo & patri ſuo.

In ſcriptura veteri numerus annorũ à cõdito mũdo vſq; ad Chriſtũ Meſsiam exhibitũ, & tribuum Iſrael diſtinctiones ſeu genealogiæ ſedulò & diligenter annotãtur: quod ſingulari Dei conſilio factum eſt, vt ſciretur quãdo Meſsiæ aduentus expectãdus eſſet. In noua verò ſcriptura ſucceſsionum ſeries nõ aſsignatur, niſi q. ſtatus extremorũ temporũ per ꝓphetias quaſdã deſcribitur.

Sacrificia veteris Teſtamenti ad tempus ſunt impoſita, & tantum ſanctificarunt homines ad carnis purificationem, ſed non potuerunt iuxta conſcientiam perfectum reddere cultorem: Ebr. 9. Nec ſanguis taurorum potuit tollere peccata: Ebr. 10. Sed vnicum ſacrificium Chriſti, aboleuit omnia illa ſacrificia vetera, & expiauit omnia noſtra peccata. Ebr. 9 & 10.

Vetus Teſtamentũ per nouũ eſt antiquatũ & ſublatum, ſed nouũ Teſtamentũ manet vſq; ad finẽ ſeculi. 2. Cor. 3. Etenim ſi id quod aboletur, fuit in gloria, multo magis id quod manet, eſt in gloria. Ebræis 8. Per hoc quod dicit nouum, antiquauit vetus. & Ebræis 10. Tol-

ized by Google

lit prius, vt ſtatuat poſterius. Vbi etiam oſtendit, Spiritum ſanctum in veteri Teſtamento nouum prædixiſſe. Huc pertinet tota hiſtoria concilij Hieroſolymitani, in quo lex Moſi abrogatur, communi Spiritus ſancti & Apoſtolorum ſententia.

In veteri Teſtamento Iudæi pro populo Dei habentur, eſtq; Eccleſia quaſi anguſtis metis terræ Chanaan incluſa: in nouo verò fit collectio Eccleſiæ ex Iudæis & gentibus, & propagatur doctrina Euãgelij per omnes fines orbis terrarũ. Epheſ. 2. Quapropter mementote, quòd vos quondã gẽtes in carne vocabimini præputiũ, ab ea quæ vocatur circũciſio in carne, quæ circumciſio fit manibus: quòd inquã eratis tẽpore illo ſine Chriſto, abalienati à repub. Iſraelis, & extranei à Teſtamentis promiſsionis, ſpẽ nõ habẽtes, Deoq; carẽtes in mundo. Nunc aũt per Chriſtũ Ieſum, vos qui quondã eratis longinqui, propinqui facti eſtis per ſanguinẽ Chriſti. Ipſe enim eſt pax noſtra qui ex vtriſq; fecit vnũ, & interſtitium maceriæ diruit, &c. 1 Pet. 2. Qui quondam eratis nõ populus, nunc populus Dei: qui quondã eratis nõ cõſecuti miſericordiã, nunc eſtis miſericordiam conſecuti.

Patefactionũ claritate, & miraculorũ multitudine, nouũ Teſtamentũ antecellit veteri. Nã præter id quòd in baptiſmo Chriſti ſeſe patefecit trinitas, & Chriſtus verba ſanat omnia genera morborũ, & reſuſcitat mortuos, & ipſe Chriſtus mortuus tertio die reſurgit, & aſcendit ad cœlos, vt dictũ eſt libro ſuperiori: etiam poſt aſcenſionẽ Chriſti ad cœlos, patefactiones illuſtres fiũt. Mittitur enim ſpiritus ſanctus de celo, ſolẽni & ſenſibili modo, quo antea nunquã erat factũ. nã vehemẽti ſonitu & fragore, inſtar turbinis procelloſi, per aerẽ delabitur in domum vbi erãt Apoſtoli Hieroſolymis, eamq; implet totam, ibiq; ſpirat & collocat ſeſe per ſingulos, in diſſectis flãmeis linguis ſeſe conſpiciendũ præbet: et in momẽto timidos et rudes Apoſtolos, cœleſtis doctrinæ, omniũq; linguarũ facit peritiſſimos, & ad propagãdam doctrinam Euangelij animoſiſsimos: Acto. 2. Chriſtus ad dexterã Dei, patefacit ſeſe Stephano: Act. 7. Et Saulũ prope Damaſcũ ex equo deturbat, eũq; in tertiũ cœlũ raptũ docet doctrinã Euangelij, & ablegat eũ ad prædicandũ Euangeliũ gentibus: Act. 9. Eduntur ſigna & miracula plurima, ad confirmandã doctrinã Euangelij per Apoſtolos. Act. 3. Petrus & Ioannes claudum ex vtero matris, in nomine Ieſu Chriſti Nazareni ſanant. Act. 5. voce Petri arguente Ananiã & Sapphirã, quòd mentiti ſunt ſpiritui S. extinguũtur ambo: & vmbra Petri infirmos in plateis poſitos curat, & ægri & vexati à ſpiritib. immundis ex vicinis ciuitatib. Hieroſolyma ad Apoſtolos adducti ſanantur omnes. Orantibus Apoſtolis mouetur locus, Acto. 4. Ioanne & Petro imponente manus in Samaria baptiſatis, datur Spiritus ſanctus: Act. 8. Ioppe Tabitha mortua, à Petro in vitam reducitur: Actorum 9. Petro per viſionem reuelatur vocatio gentium. & concionante eo, Spiritus ſanctus venit ſuper gẽtes in domo Cornelij congregatas. Acto. 10. Petrus per angelum Domini educitur ex carcere: Act. 12. Paulus Elymam magum ſua imprecatione priuat oculis, Act. 13. In Lyſtris ſanat claudũ: Actor. 14. Eijcit ſpiritum Pythonis è puella Philippis: Act. 16. Orante Paulo & Sila in carcere, fit terræmotus magnus, & concutitur fundamentum carceris: Acto. 16. Deus edebat in Epheſo miracula per manus Pauli, ita vt etiam ſuper infirmos deferrentur à corpore eius ſudaria & ſemicincta, & recederent ab eis morbi, & ſpiritus mali: Act. 19. Vipera adhærens brachio Pauli, nihil ei nocet. Curat patrem Publij febricitantem, in inſula Melite: Act. 27. Eutychum reſuſcitat ex morte: Act. 20. His ſimilia plurima edita ſunt ſigna & prodigia, ad confirmationem doctrinæ Apoſtolorum, ſed tam crebra in veteri Teſtamento non ſunt facta.

Sacramentorum quoq; in nouo Teſtamento euidentior eſt ratio, quàm in veteri. Hæc enim vmbræ erãt rerum futurarum, illa verò res ipſas habent. & promiſſiones ſacramentis noui Teſtamenti additæ, ſunt magis perſpicuæ, quàm veteris, vt patet ex ſuo loco.

In veteri Teſtamento plures fuerant ſacerdotes, qui fiebant ſine iuramento: in nouo verò vnus in æternum manet ſacerdos, Dominus noſter Ieſus Chriſtus. Ebræis 7. Nam illi quidem citra iuſiurandum ſacerdotes facti ſunt, hic verò iureiurando, per eum qui dixit ad illum: Iurauit Dominus, & non pœnitebit eum, Tu es ſacerdos in æternum, ſecundũ ordinem Melchiſedech. Tanto potioris Teſtamenti ſponſor factus eſt Ieſus. & illi quidem plures facti fuerunt ſacerdotes, propterea quòd per mortem non ſinerentur permanere. At hic, quòd idem maneat in æternum, perpetuum habet ſacerdotium. Vnde & ſaluos facere ad plenũ poteſt, qui per ipſum adeũt Deum, ſemper viuẽs ad hoc, vt interpellet pro illis. Talis enim decebat vt eſſet nobis Pontifex, pius, innocens, impollutus, ſegregatus à peccatoribus, & ſublimior cœlis factus: cui non ſit quotidie neceſſe, quemadmodum illis pontificibus, prius pro proprijs peccatis victimas offerre, deinde pro peccatis populi. Nam id fecit ſemel, cum ſemetipſum obtulit.

In veteri Teſtamento terribiliora omnia ſunt, quàm in nouo. Ebræis 12. Non acceſſiſtis ad contactum montem, & incenſum ignem ac turbinem, & caliginem & procellam, tubæq; ſonitum, & vocem verborum: quam qui audierant, deprecati ſunt, ne his adiungeretur oratio. Non enim ferebant quod edicebatur. Si beſtia tetigerit montem, lapidabitur, aut iaculo configetur: & adeò terribile erat viſu quod apparebat. Moſes dixit: Ex pauefactus ſum ac tremebundus. Sed acceſſiſtis ad montem Sion, et ad ciuitatem Dei viuentis, Hieruſalem cœleſtem, & ad innumerabilium angelorũ cœtum, & ad concionem primogenitorũ, qui conſcripti ſunt in cœlis, & ad iudicem vniuerſorum Deum, & ad ſpiritus iuſtorũ perfectorum, & ad noui Teſtamenti conciliatorem Ieſum, & ad ſanguinẽ aſperſionis meliora loquentem quam ſanguis Abel.

De vſu ſacræ ſcripturæ eleganter docent, quòd propter nos ſcripta ſit, vt nos erudiat de fidei articulis, & alijs rebus ſcitu neceſſarijs. Paulus 1 Cor. 10. Hæc autem omnia figuræ contigerunt illis: ſcripta verò ſunt propter admonitionem noſtri, in quos termini ætatum inciderunt. Et Rom. 15. Omnia quęcunque ſcripta ſunt, in noſtram doctrinam præſcripta ſunt, vt per patientiam & conſolationem ſpem haberemus ſcripturarum. Et 2 Timoth. tertio: Omnis ſcriptura diuinitus inſpirata, eſt vtilis ad doctrinã ad redargutionem, ad correctionẽ, ad inſtitutionẽ, quæ eſt in iuſticia, vt integer ſit Dei homo, ad omne opus bonũ apparatus. Et

1 Cor.

1 Cor. 14. Qui prophetat hominibus,loquitur ædificationem,& exhortationem,& conſolationem.

Senſerunt etiã, ex S.ſcriptura refutandos eſſe hæreticos,& decernendũ de rebus cõtrouerſis. Apollo vehementer reuincebat Iudæos, oſtendens per ſcripturas, ꝙ Ieſus eſſet Chriſtus: Act. 18. Et 1 Pet.4. Si quis loquitur, loquatur vt eloquia Dei. Gal.1. Si quis aliud Euangeliũ, etc. 1 Theſſ.6. Spiritum ne extinguatis,prophetias ne aſpernemini:omnia probate, quod bonum fuerit tenete.

Quòd Deus diſtribuat dona diſcentibus ſcripturã, & operetur ſalutẽ per fidẽ in Ieſum Chriſtũ. 2 Tim. 3. At tu perſiſtito in his quæ didiciſti, et quæ tibi concredita ſunt, ſciens à quo didiceris, & ꝙ à puero ſacras literas noueris, quæ te poſſunt eruditũ reddere ad ſalutẽ per fidem, quæ eſt in Chriſto Ieſu. Et 1 Tim. 4. Attende lectioni,exhortationi, doctrinæ, ne neglexeris quod in te eſt donum,quod datum eſt tibi per prophetiam, cum impoſitione manuum,autoritate preſbyterij.

Sacræ ſcripturæ Paulus opponere videtur philoſophiam. Col.2. Videte ne quis ſit qui vos deprædetur per philoſophiã, & inanem deceptionẽ, iuxta cõſtitutionẽ hominũ,iuxta elementa mundi, & nõ iuxta Chriſtum. Item : Si mortui eſtis cum Chriſto ab elementis mundi, quid quaſi viuentes in mundo,decretis tenemini? Ne tetigeris,ne guſtaris,neq; cõtrectaris: quæ omnia ipſo pereunt abuſu,iuxta præcepta & doctrinas hominũ, quæ verbotenus quidẽ habent ſpeciẽ ſapientiæ per ſuperſtitionem ac humilitatẽ animi & læſionem corporis, non per honorem aliquem ad expletionem carnis. Et profanas ac aniles fabulas, de genealogijs nunquam finiendis. 1 Tim. 1 & 4. Profanas vocum inanitates,& oppoſitiones falſo nominatæ ſcientiæ. 1 Tim. 6. 2 Tim. 2. Iudaicas fabulas, & præcepta hominum auerſantium veritatem: Tit.1. Stultas quæſtiones & genealogias, & contentiones ac pugnas legales. Tit.3. Et abuſum ſcripturæ, 2 Pet.3. Traditiones patrum, 1 Pet. 1.

Docuerunt etiam, ſacræ ſcripturæ nihil eſſe addendum aut detrahendum: Gal.1. Si quis aliud Euangelium prædicauerit, ꝙ nos prædicauimus, anathema ſit. Idem Gal.3. Hominis teſtamentum,ſi tamen ſit probatum,nemo reijcit aut addit aliquid. Rom.15. Paulus non audet quicquam eorum proloqui, quæ per ſe non fecit Chriſtus. Apoc.22. Si quis appoſuerit ad hæc, apponet Deus ſuper illum plagas ſcriptas in hoc libro.

DE SYMBOLO Apoſtolico.

SVmma doctrinæ Apoſtolorũ, & quidẽ totius ſcripturæ veteris & noui Teſtamẽti, mira cõcinnitate et breuitate in Symbolo cõprehenſa eſt. Quare loco argumẽti capitũ ſequentiũ, id hic aſsignandũ duximus.

Credo in Deum patrem omnipotentem, creatorem cœli & terræ. Et in Ieſum Chriſtum, filium eius vnicũ, Dominum noſtrum : qui conceptus eſt de Spiritu ſancto, natus ex Maria virgine , paſſus ſub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus & ſepultus. Deſcendit ad inferna, tertia die reſurrexit à mortuis. Aſcendit ad cœlos,ſedet ad dexterã Dei patris omnipotentis : inde venturus eſt iudicare viuos & mortuos. Credo in Spiritũ ſanctum, ſanctam eccleſiam catholicam , ſanctorum communionem, remiſsionem peccatorum, carnis reſurrectionem, & vitam æternam: Amen.

Inſtar ſymboli,Pauli eſſe poteſt confeſsio, quam Cæſareæ in iudicio coram Felice , accuſatus à Iudæis, edit: Confiteor aũt hoc tibi, ꝙ iuxta viam quam vocant hæreſin,ſic colo patriũ Deum,credens omnib. quæ in Lege & Prophetis ſcripta ſunt, ſpem habens in Deum,fore,quam & hi ipſi expectant,reſurrectionem mortuorum, iuſtorum ſimul & iniuſtorum. Quin in hoc & ipſe ſtudeo , ſine offendiculo conſcientiam habere erga Deum,& erga homines ſemper. Act.24.

Quamuis autẽ ſymbolum ad verbum in libris noui Teſtamenti nõ reperitur ſcriptum, nec Lucas in Actis, aut quiſquam Apoſtolorum in ſuis Epiſtolis, eius compoſitionis mentionem faciat : tamen communi patrum ſententia, duodecim Apoſtoli eius architecti & autores perhibentur. nec quidem iniuria,cum nemini non ſit apertum,ad ſingula capita doctrinæ Apoſtolorum & totius ſcripturæ eleganter congruere. Nam etſi Ignatius, Ireneus, Iuſtinus,ſequentis ſeculi doctores,non expreſſe,cum in Symboli mentionem non incidant , teſtentur Apoſtolorum eſſe : tamen quum quædam ipſius verba aliquoties repetant, haud leuem coniecturam præbent, ſuo tempore,quod ad Apoſtolos proximè accedit, compendium doctrinæ inde ab Apoſtolis adhuc in vſu & memoria doctorum manſiſſe: vt in hiſtoria de doctrina ſequentis ſeculi dicitur.

Quarti verò abhinc ſeculi doctores non dubitarunt affirmare,ſe ex traditione maiorum accepiſſe , Symbolum ab Apoſtolis eſſe factum. Sic enim Ruffinus Aquileienſis,cui tribuitur Symboli expoſitio, quæ hodie inter opera Cypriani extat, & Hieronymi, inquit. Tradunt maiores noſtri , quòd poſt aſcenſionem Domini , cum per aduentũ ſancti ſpiritus ſuper ſingulos quoſq; Apoſtolos igneæ linguæ ſediſſent , vt loquelis diuerſis varijſq; loquerentur, per quod eis nulla gens extera, nullæ linguæ barbaræ inacceſſæ viderentur & inuiæ, præceptum eis à Domino datum, ob prædicandum verbum Dei , ad ſingulas quaſq; proficiſci nationes. Diſceſſuri itaq; ab inuicẽ normam prædicationis in cõmune cõſtituunt, ne fortè alius ab alio abducti , diuerſum aliquid, his qui ad fidem Chriſti mutabantur, exponerent. Omnes ergo in vno poſiti, & Spiritu ſancto repleti, breue iſtud futuræ ſibi , vt diximus , prædicationis indicium, conferendo in vnum quod ſentiebat vnuſquiſq; componunt, atq; hanc credentib. dandam eſſe regulã ſtatuunt. Huic etiam Hieronymus adſtipulari videtur, cum in epiſtola ad Pammachium aduerſus errores Ioannis Hieroſolymitani ait: In Symbolo fidei & ſpei noſtræ, quod ab Apoſtolis traditum, non ſcribitur in charta et atramento, ſed in tabulis cordis carnalibus, poſt confeſsionem trinitatis, et veritatẽ Eccleſiæ, omne Chriſtiani dogmatis ſacramentũ carnis reſurrectione includitur. In ſermone etiã 38 de Ieiunijs & quadrageſima, apud Ambroſium, hæc extant verba: Iſta aũt ipſa clauis quã fidẽ dicimus, videamus quemadmodum conſtet, quemadmodum ſolida ſit: arbitror illam duodecim artificum operatione conflatam. Duodecim enim Apoſtolorum Symboli fides ſancta concepta eſt , qui velut periti artifices in vnũ conuenientes, clauem ſuo conſilio conflauerunt: clauem enim quandam , ipſum Symbolum dixerim. Auguſtinus quoq; in lib. 1. ad Catechumenos , de Symbolo ait: Iſta verba quæ audiſtis, per diuinas ſcripturas

ſparſa

ſparſa ſunt : ſed inde collecta , & ad vnum redacta, ne tardorum hominũ memoria laboraret, vt omnis homo poßit dicere & poßit tenere quod credit. Et lib. 3. ad eoſdem:Sacramentum ſymboli quod accepiſtis, memoriæq; mandatum pro veſtra ſalute retinetis , noueritis hoc eſſe fidei catholicæ fundamentum , ſuper quod ædificium ſurrexit Eccleſiæ , *conſtructũ manibus* Apoſtolorum *&* Prophetarum.

Apud Epiphanium Marcellus *quidam epiſcopus, in literis ad* Iulium *epiſcopum* Romanum , *Symboli verba recitat, & addit : Se hanc fidem ex diuinis ſcripturis accepiſſe, & à maioribus , ſecundũ* Deum *edoctum eſſe , & eandem ſe in eccleſia* Dei *prædicare.* Et *hæc quidem de Symbolo monuiſſe ſufficiat.*

DE DEO.

VOcabulum Deus *&* Dominus , *aut creatori aut creaturis attribuitur , in ſcriptis Apoſtolorum. creatorem eò nomine paßim denotant omnes.* Petrus Actor. 2. Hunc Ieſum *ſuſcitauit* Deus , *cuius nos omnes ſumus teſtes. Actor. 4.* Petrus *&* Ioannes *reſpondentes dixerunt ad eos:An iuſtum ſit in conſpectu* Dei, *vos potius audire,quàm* Deum,*iudicate. Act.5.Reſpondens autem petrus & Apoſtoli dixerunt :* Obedire oportet Deo *magis quàm hominibus.* Et *Acto. 4.* Domine *tu es* Deus,*qui feciſti cœlũ & terram, mare, & omnia quæ in eis ſunt.* Et *Stephanus Act. 7.* Deus *gloriæ apparuit patri noſtro Abrahæ , cũ eſſet in Meſopotamia, priuſquã moraretur in* Charran. *Stephanus clamauit voce magna:* Domine, *ne ſtatuas illis peccatum hoc.* Paulus Act.13.Is *quem* Deus *ſuſcitauit, non videt corruptionẽ.* Idem Act.20. *Seruiens* Domino *cũ omni humilitate animi.*Rom.1. Deus *enim illis patefecit: ſiquidem quæ ſunt inuiſibilia illius ex creatione mundi,dum per opera intelliguntur, peruidentur.*Idem 2 *Theſſ.* 2. Dominus *dirigat corda veſtra.*Et 1 Tim.6. Dominus *dominantium.* 1 Pet.5.Deus *ſuperbis reſiſtit, humilibus aũt dat gratiã.* 2 Petri 2. Deus *angelis non pepercit, qui peccauerant.* 2 Pet.2.Nouit Dominus *pios è tentatione eripere.* Ioannis 4.Deum *nemo vidit vnquam. Autor epiſtolæ Iudæ: Soli ſapienti* Deo,*ſeruatori noſtro, gloria & magnificentia,& imperiũ,& poteſtas,nunc & in omnia ſecula.* Autor *epiſt.* Iacobi 4. *Subditi ergo eſtote* Deo,*reſiſtite autem diabolo,& fugiet à vobis.*

Creaturas etiam deos & dominos dici, Paulus 1 *Corinth.8. affirmat.* Nam *etiãſi ſunt qui dicantur dij, ſiue in cœlo,ſiue in terra,quemadmodum ſunt dij multi, & domini multi : nobis tamen vnus eſt* Deus , *&c.* Deos *& dominos in terra abſq; dubio magiſtratus putat , in cœlo verò angelos: quos thronos, dominationes, principatus & poteſtates,*Coloſſ.1. *appellat. Sic* 2 *Theſſ.* 2. *Effertur aduerſus omnem qui dicitur* Deus: *quidam nõ malè accipiunt de magiſtratu.* Epheſ. *6. Serui obedite ijs qui domini ſunt iuxta carnem.* Tit. *2. Seruos hortare, vt ſuis dominis pareant.* Rom. *14. Seruus ſuo domino ſtat aut cadit.*1 Pet.3.*Sara Abraham appellaſſe dicitur dominum.*

Nomen *etiã* Dei *idolis & ficticijs gentiũ numinibus tribuntur.*Act.19.*Demetrius inquit:* Paulus *hic perſuaſit & auertit multam turbam, dicens, quòd non ſint dij qui manibus fiunt.* Gal. *4. Sed tum quidẽ cum ignoraretis* Deum,*ſeruiebatis ijs qui natura non ſunt dij.Act.* *17. Athenienſibus concionans inquit : Preteriens enim & contemplans culturas veſtras, inueni & arã, in qua inſcriptũ erat,*Ignoto Deo. *Quem ergo ignorantes colitis,hunc ego annuncio vobis.* Philip.3. *Quorum deus venter: hoc eſt,ſummũ bonum in cura ventris ponunt.* Etiam *diabolus, deus huius ſeculi appellatur,* 2 Cor. 4.

Porrò cum creatorẽ notant hæ duæ voces, Deus *&* Dominus, *attribuuntur etiam ſingulis perſonis , patri, filio,& ſpiritui ſancto.*In *his & ſimilibus,* Deus *&* Dominus *patrẽ ſignificant.* Petrus *&* Ioannes *in tẽplo concionantes inquiunt,*Act.3.*Vobis primũ* Deus, *cũ ſuſcitaſſet filiũ ſuum* Ieſum , *miſit eum benedicentem vobis.* Actorũ 2.Dixit Dominus Domino *meo , ſede à dextris meis.* Et *Stephanus Acto. 7. Ecce video cœlos apertos, & filiũ hominis ſtantẽ à dextris* Dei. Paulus Philip. 2. *Quapropter* Deus *illum in ſummam extulit ſublimitatem.*1 Cor.8. *Chriſtus tradet regnum* Deo. 2 *Theſſal.* 2. Deus *& pater noſter.* 2 Tim. 1. *Det ei* Dominus,*vt inueniat gratiam apud* Dominum.*Epheſ.*1.Deus Domini *noſtri Ieſu Chriſti, pater gloriæ, det vobis ſpiritum ſapientiæ.*1 Pet.1. *Qui per illum creditis in* Deum.

In *ſequentib. dictis & ſimilibus ,* Deus *&* Dominus *Chriſto tribuuntur.* 1 Tim. 3. *Deus manifeſtatus eſt in carne.* Et Tit.2. *Expectantes apparitionem gloriæ magni* Dei *& ſeruatoris noſtri* Ieſu *Chriſti.* 1 Ioan. 5. *Scimus quòd filius* Dei *venit , & dedit nobis mentem , vt cognoſcamus illũ qui verus eſt, & ſimus in vero, in filio eius* Ieſu *Chriſto.* Hic *eſt verus* Deus, *& vita æterna.Stephanus Act. 7.* Domine Ieſu,*ſuſcipe ſpiritũ meũ.* Ananias Act.8. Domine, *audiui ex multis de viro hoc, quanta mala fecerit ſanctis tuis Hieroſolymis.* Et *rurſus:Abijt* Ananias,*& introiuit in domum,et imponens ei manus dixit : Saul frater,* Dominus *miſit me, qui apparuit tibi in via, qua veniebas , vt viſum recipias.* Et Petrus *ad* Corneliũ, Act. 10. Ieſus *Chriſtus eſt omnium* Dominus.Idẽ *in concilio* Act.15.*Per gratiam* Domini Ieſu *Chriſti,credimus nos ſaluos futuros, quemadmodum & illi.*2 Pet.2.*Dominũ qui illos mercatus eſt,abnegantes.*Ioannes *apoſtolus voce* Domini *in epiſtolis ſuis non vtitur,ſed* Apoc.11. *Corpora eorũ iacebũt in plateis ciuitatis magnæ , quæ vocatur ſpiritualiter Sodoma &* Aegyptus , *vbi &* Dominus *noſter crucifixus eſt.* Paulus *verò in epiſtolis ſuis ferè vbiq; Chriſtũ appellat* Dominũ,*ſicut patrem* Deũ. 1 Cor.2. Nunquam Dominum *gloriæ crucifixiſſent, &c.* Ibid. 8. *Vnus* Dominus Ieſus *Chriſtus.* Et 11. Dominus Ieſus *in ea nocte qua traditus eſt.*Et 12. Nemo *poteſt dicere* Dominum Ieſum, *niſi per ſpiritum ſanctum.* 2 *Theſſ.*2. *Quem* Dominus Ieſus *interficiet ſpiritu oris ſui.*

Sæpe autẽ Domini *nomen abſolutè poſitũ ſignificat Chriſtũ.* Act.9.*Dixit aũt* Dominus: Ego *ſum Ieſus, quẽ tu perſequeris.*Item, Dominus *per viſum Ananiæ dixit: Anania.at ille ait:*Ecce Domine. *Item: Saul frater,* Dominus *miſit me, qui apparuit tibi in via.*

Appellatur *etiã Spiritus ſanctus,*Deus.*Acto.5.* Non *hominibus , ſed* Deo *mentitus es.* Et 1 Corin. 15. *appellatur* Deus *&* Dominus : *Diuiſiones donorũ, ſed idem ſpiritus:& diuiſiones miniſteriorum ſunt, ſed idem* Dominus:*et diuiſiones operationũ ſunt,ſed idem eſt* Deus, *efficiens omnia in omnibus.Niſi quis tamen per* Dominum, *intelligi velit Chriſtum : & per* Deum , *patrem.*

Eſſe

Eſſe autem Deum, hoc eſt eſſentiam quandam æternam & omnipotentem, opificem omnium rerum, omnes præ ſe ferunt, & probant, eo ipſo quòd quis ſit ille verus Deus, dilucidè expediunt. nec neceſſe habuerunt apud Iudæos, an Deus ſit, demonſtrare, cum ij ex tot patefactionib. ſibi factis inde ab Abraham vſq;, Deum eſſe noſſent. Quare Apoſtoli in ſuis concionibus Act. 2. 3. 4. 5, & Stephanus 7. Philippus 8. Paulus 13. & autor epiſt. ad Ebræos, Deum eſſe præſupponũt, ex Scriptura & patefactionibus diuinis per verbum & miracula. Et hunc Deum eſſe patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti, liquidò ex Scriptura probant. Verùm cum gentibus concionati ſunt, oportuit eos aliquid ad confirmandam eam quæſtionẽ afferre. Sumunt aũt argumenta à creatione & ſuſtentatione omnium rerũ, Paulus & Barnabas Actor. 14. Vt ab iſtis vanis conuertamini ad Deum viuum, &c. Quanquam non expertem teſtimonij ſeipſum eſſe ſinebat, dum beneficia conferret de cœlo, nobis dans pluuias ac tempora fructifera, implens cibo & lætitia corda noſtra. Idem Actor. 17. ad Athenienſes inquit: Deus qui fecit mundum, & omnia quæ in eo ſunt, hic cœli & terræ cum ſit Dominus, non in manufactis templis habitat, nec manibus humanis colitur, indigens aliquo: cum ipſe det omnib. vitã & halitũ per omnia, fecitq; ex vno ſanguine omne genus hominum, vt inhabitaret ſuper vniuerſam faciem terræ: præfinijtq; præſtituta tempora, præfixitq; terminos habitationis eorum, vt quærerent Deum, ſi fortè palpent eum, & inueniant, quamuis non longè abſit ab vnoquoque noſtrûm: per ipſum enim viuimus, mouemur & ſumus. Rom. 1. Id quod de Deo cognoſci poteſt, manifeſtum eſt in illis. Deus enim illis patefecit. Siquidem quæ ſunt inuiſibilia illius, ex creatione mundi, dum per opera intelliguntur, peruidentur: ipſaq; æterna eius potentia ac diuinitas, in hoc vt ſint inexcuſabiles.

A' noticia innata ſingulis hominibus. Rom. 2. Gentes ſibiipſis ſunt lex, qui oſtendunt opus legis ſcriptũ in cordibus ſuis, ſimul atteſtante illorũ conſcientia, & cogitationib. inter ſe accuſantibus, aut etiã excuſantibus.

A' ſtudio gentium, quo ſinguli aliquos ſunt proſequuti deos. Rom. 1. Mutauerunt gloriam immortalis Dei per imaginem, non ſolum ad mortalis hominis ſimilitudinem effictam, verumetiam volatilium, & quadrupedum, & reptilium. Et Galat. 4. Cum ignoraretis Deum, ſeruiebatis ijs qui natura non ſunt dij. Et 1 Corinth. 12. Scitis quòd gentes fuiſtis, & ad ſimulachra muta vtcunq; ducebamini ſequentes.

A' teſtimonijs poetarũ. Act. 17. Sicut & quidã poetarũ veſtratiũ dixerũt: Nam huius progenies etiã ſumus.

A' teſtimonio Scripturæ ſanctæ. Rom. 1. Segregatus in Euangelium Dei, quod antè promiſerat in Scripturis ſanctis, de filio ſuo. Et 1 Cor. 15. Etiam indicat ſuam doctrinam de Deo & Chriſto, niti fundamento Scripturæ ſacræ. Et Petrus 1 epiſt. 1. dicit, Prophetas exquiſiuiſſe, & ſcrutatos & vaticinatos eſſe de ventura gratia.

Ab operib. Chriſti, vtpote reſurrectione, aſcenſione ad cœlos, & remiſsione Spiritus ſancti, & ſignis ac miraculis in nomine Chriſti editis. Act. 2. Dextra igitur Dei exaltatus, & promiſsione ſpiritus S. accepta à patre, effudit hoc quod nunc vos videtis & auditis. Non enim Dauid aſcendit ad cœlos, &c. Acto. 4. Per nomen IESV Chriſti Nazareni, quem vos crucifixiſtis, quem Deus ſuſcitauit ex mortuis, per hunc iſte adſtat coram omnibus vobis ſanus. Rom. 1. Qui declaratus fuit filius Dei cum potentia, ſecundũ ſpiritum ſanctificationis, ex eo quòd reſurrexit è mortuis Ieſus dominus noſter.

A' ſuo ipſorum teſtimonio. Petrus 2 epiſt. cap. 1. teſtatur, ſe in monte ſancto vocẽ ad Chriſtũ delatam, Hic eſt filius meus dilectus, audiſſe. Et Actor. 2 & 3 dicunt Apoſtoli, ſe teſtes eſſe reſurrectionis Chriſti. Et Acto. 10. Petrus dicit, ſe et alios Apoſtolos teſtes prius ad hoc delectos à Deo, cõmediſſe & bibiſſe vna cum Chriſto, poſteaquam reſurrexit a mortuis: ſibiq; præceptũ eſſe vt prædicarent populo, & teſtificarentur, quòd ipſe ſit ille qui conſtitutus erat à Deo iudex viuorum & mortuorum. Stephanus Actor. 7. teſtatur, ſe filium hominis videre ſtantem à dextris Dei. Paulus enim Actor. 22. teſtatur, ſibi Deum patrum noſtrorum apparuiſſe. Et Gal. 1. dicit, ſe doctrinam ſuã per reuelationẽ Ieſu Chriſti accepiſſe. Et 2 Cor. 12. haud obſcurè indicat, ſe raptum vſq; in tertium cœlum eſſe, & in paradiſum, & audiuiſſe arcana verba, quæ fas non ſit homini loqui. Ioannes quoq;, 1 Ioann. 4. Et nos vidimus & teſtamur, quòd pater miſit filium ſeruatorem mundi.

Definitionem Dei eandem, quam Dominus noſter Ieſus Chriſtus, præceptor & magiſter ipſorum & noſter, tradunt, vt ex teſtimonijs demonſtrabimus: eſtq; huiuſmodi. Deus eſt ſpiritualis eſſentia, viua, ſapiens, æterna, verax, bona, miſericors, iuſta, ſancta, excelſiſſima, omnipotens, & liberrima: Pater æternus, qui filium ſuum ab æterno genuit: filius ab æterno à patre genitus, & qui præfinito tempore homo factus eſt: Spiritus ſanctus, à patre & filio procedens: trinus in perſonis, vnus eſſentia, creator & conſeruator omnium creaturarũ, & miniſterio verbi omnibus ætatibus ſibi colligens & ſanctificans Eccleſiam, à qua iſte vnicus & verus Deus & in hac & in futura vita agnoſcatur & celebretur, impios in hoc & futuro ſeculo puniens.

Teſtimonia quæ hanc definitionẽ ſuppeditant, ſunt hæc. 2 Cor. 3. Dominus autẽ ſpiritus eſt. Idẽ fermè notatur alijs epithetis, qualia ſunt: Deus habitat lucem inacceſſam, quã nemo hominum vidit, nec videre poteſt. 1 Tim. 6. Deus eſt inuiſibilis. 1 Tim. 1. Qui eſt imago Dei inconſpicui: Col. 1. Deus lux eſt, & tenebræ in eo nõ ſunt vllæ. 1 Ioan. 1. Deum nemo vidit vnquã. 1 Ioã. 4. Et rurſus: Deum quem non vidit, quomodo poteſt diligere? 1 Ioan. 4. Omnis donatio bona, & omne donum perfectum, è ſupernis eſt deſcendens à patre luminum, apud quem nõ eſt tranſmutatio, aut conuerſionis obumbratio: autor epiſt. Iacob 1. Ex epiſtola ad Ebræos 1. colligi poteſt, Deum eſſe ſubſtantiam ſplendentem & glorioſam. Ex 2 Petri 1. colligi poteſt, Deum eſſe virtutem diuinam, ſeu naturam diuinam. inquit enim, Diuina virtus nobis omnia largita eſt.

Eſt aũt eſſentia viua. Paulus & Barnabas Acto. 14. Et ab iſtis vanis conuertamini ad Deum viuum. 1 Theſſalon. 1. Quomodo conuerſi fueritis ad Deum à ſimulachris, vt ſeruiretis Deo viuenti & veraci. 1 Tim. 3. Eccleſia eſt domus Dei viuentis. 1 Timoth. 4. Qui ſpem fixam habemus in Deo viuente. 1 Petri 1. Per ſermonem viuentis Dei, & permanentis in æternum.

Ebr.

Ebr. 3. Videte ne ſit in vobis cor malum incredulitatis, diſcedere à Deo viuo. Et 12. Acceßiſtis ad ciuitatẽ Dei viuentis.

Quòd Deus ſit æternus, & immortalis, & beatus: Rom. 16. Secundum præceptum æterni Dei. Rom. 1. Siquidem quæ ſunt inuiſibilia illius, ex creatione mundi, dum per opera intelliguntur, præuidentur, ipſaq́; æterna eius potentia & diuinitas, &c. Tit. 1. Vitam æternam promiſit is qui mentiri neſcit Deus, ante tempora æterna, &c. 1 Tim. 1. Regi autem ſeculorum immortali, inuiſibili, ſoli ſapienti Deo honor, gloria, in ſecula ſeculorum. 1 Tim. 6. Ille beatus, qui ſolus habet immortalitatem, &c. Et 1 Tim. 1. Secundum Euangelium gloriæ beati Dei, quod concreditum eſt mihi. 1 Pet. 5. Deus omnis gloriæ, qui vocauit nos ad æternam ſuam gloriam per Chriſtum Ieſum. 2 Pet. 1. Ad hunc modum abundè ſubminiſtrabitur vobis introitus in æternũ regnũ Domini noſtri & ſeruatoris Ieſu Chriſti. 2 Pet. 3. Vnus dies apud Dominum perinde eſt vt mille anni, & mille anni vt dies vnus. Autor epiſt. ad Ebr. cap. 7. At hic quòd idem maneat in æternũ, perpetuum habet ſacerdotium. Ebr. 9. Per ſpiritum æternum ſeipſum obtulit. 1 Ioan. 5. Et hoc eſt teſtimonium, quòd vitam æternam dedit nobis Deus, & hæc vita in filio eius eſt.

Quòd Deus ſit intelligens & ſapiens, ex operibus eius conſtat, & quidem hæc etiam dicta probant. Rom. 11. O profunditatem diuitiarũ & ſapientiæ & cognitionis Dei, quàm inſcrutabilia ſunt iudicia eius, & inperueſtigabiles viæ eius. Quis enim cognouit mentem Domini? aut quis illi fuit à conſilijs? Ro. 16. Ei aũt, &c. ſoli ſapienti Deo per Ieſum Chriſtum, cui gloria in ſecula, Amen. 1 Tim. 1. Soli ſapienti Deo gloria & honor. 1 Cor. 1. Stultitia Dei ſapientior eſt quàm homines. 1 Cor. 2. Loquimur ſapientiam Dei in myſterio. Epheſ. 3. Vt innoteſcat vehemẽter varia ſapientia Dei. Col. 2. In Chriſto ſunt omnes theſauri ſapientiæ et ſcientiæ reconditi. 1 Cor. 14. Non enim eſt autor confuſionis Deus, ſed ordinis. Acto. 1. Tu Domine corda noſti omnium. Rom. 8. Ille qui ſcrutatur corda, nouit quis ſit ſenſus ſpiritus. 1 Ioan. 3. Maior eſt Deus corde noſtro, & nouit omnia.

Deum eſſe veracem, ex his patet. Rom. 3. Num incredulitas illorum, fidem Dei faciet irritam? Abſit. Imò ſit Deus verax, omnis aũt homo mendax, quemadmodũ ſcriptum eſt: Vt iuſtificeris in ſermonib. tuis, & vincas cũ iudicaris. Tit. 1. Deus neſcit mẽtiri. 2 Tim. 2. Si increduli ſumus, ille fidelis manet, negare ſeipſum nõ poteſt.

Deum bonum, clementem, miſericordem et tolerantem eſſe, docent his ſententijs. Rom. 3. An diuitias bonitatis illius, ac tollerantiæ lenitatiſq́; contemnis, ignorans quòd bonitas Dei te ad pœnitentiã inuitat? Ro. 9. Deus multa animi lenitate tulit vaſa iræ, apparata in interitũ, vt notas faceret diuitias gloriæ ſuæ erga vaſa miſericordiæ, quæ præparauerat in gloriam. Epheſ. 2. Deus diues eſt in miſericordia. Et Rom. 11. Ecce igitur bonitatẽ & ſeueritatem Dei: in eos quidem qui ceciderunt, ſeueritatem: in te, bonitatẽ, ſi permanſeris in bonitate. 1. Tim. 2. Nam hoc bonũ eſt & acceptum coram Deo ſeruatore noſtro, qui cunctos homines vult ſaluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. 1 Tim. 4. Deus eſt ſeruator omnium hominũ, maximè fidelium. 2 Pet. 3. Haud tardat Dominus, etc. verùm patiẽs eſt erga nos, dum non vult vllos perire, ſed omnes ad pœnitentiam recipere. Autor epiſtolæ Iacobi 5. Tolerantiam Iob audiſtis, & finem Domini vidiſtis, quòd valde miſericors ſit Dominus, & commiſerans. Huc etiã pertinẽt hæc & ſimilia epitheta Dei: Deus omnis gratiæ, 1 Pet. 5. Deus pacis, Philip. 4. Benedictus Deus & pater Domini noſtri IESV Chriſti, qui eſt pater miſericordiarum, & Deus omnis conſolationis. 2 Cor. 1. 2 Cor. 3. Deus charitatis & pacis erit vobiſcũ. Deus eſt charitas. 1 Iohan. 4.

Deum iuſtũ eſſe, & improbare ac punire peccata, docent. Rom. 1. Palàm fit ira Dei de cœlo, aduerſus omnem impietatem & iniuſticiam hominũ, qui veritatem in iniuſticia detinent. Ro. 2. Iuxta duritiam tuam, & cor pœnitere neſcium, colligis tibi ipſi iram in die iræ, quo patefiet iuſtum iudiciũ Dei, qui redditurus eſt vnicuiq; iuxta facta ſua. Rom. 3. Si iniuſticia noſtra, Dei iuſticiam cõmendat, quid dicemus? Num iniuſtus eſt Deus? &c. 2 Theſſ. 1. Siquidem iuſtũ eſt apud Deum, reddere ijs qui affligunt vos afflictionẽ, & vobis qui affligimini relaxationẽ. 1 Pet. 2. Sed tradidit vindictã ei qui iudicat iuſtè. Huc etiam pertinet vox Sanctus. 1 Petri 1. Quemadmodum is qui vos vocauit ſanctus eſt, ita ipſi quoq; ſancti in omni conſeruatione reddamini: propterea quòd ſcriptum eſt, Sancti eſtote, nam ego ſanctus ſum. Apocalyp. 4. Quatuor animalia dicunt, Sanctus, ſanctus, ſanctus, Dominus Deus omnipotens.

In hoc etiam iuſtũ eſſe, quod iuſticiã donet credentibus in Chriſtũ, & peccata remittat, patet ex his dictis: Rom. 3. Nunc abſque lege iuſticia Dei manifeſtata eſt. Item, vt ipſe ſit iuſtus, & iuſtificans eum qui eſt ex fide IESV. 2 Cor. 4. Eum qui non nouit peccatũ, fecit peccatũ, vt nos fieremus in eo iuſticia Dei. 1 Ioan. 1. Si confitemur peccata noſtra, fidelis eſt & iuſtus, vt remittat nobis peccata noſtra, & emundet nos ab omni iniquitate. 1 Ioannis 2. Si quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrem, IESVM Chriſtum iuſtum.

Docent, etiã, Deũ non eſſe προσωποληπτην, ſeu acceptorem perſonarũ, ſed æqualiter omnes infideles & peccatores odiſſe & execrari: & econtrà, omnes ad Chriſtũ mediatorem confugientes, et in eo ſpem ſuã ponentes, recipere, & iuſtos pronunciare, & vitã æternã donare. Petrus Acto. 10. in domo Cornelij, ſic inquit: Reipſa cõperio, quòd non ſit perſonarũ reſpectus apud Deum: ſed in quauis gente, qui timet ipſum, & operatur iuſticiam, is acceptus eſt illi. Et Paul. Rom. 3. Non enim eſt perſonarũ reſpectus apud Deum. Quicunq; enim ſine lege peccarunt, ſine lege & peribunt: & quicunq; in lege peccauerũt, per legẽ iudicabuntur. Coloſſ. 3. Cæterũ qui peccarit, reportabit peccatũ ſuũ, & non eſt perſonarũ reſpectus. Ro. 10. Dicit enim Scriptura. Omnis qui fidit illi, nõ pudefiet. Non enim eſt diſtinctio vel Græci, vel Iudæi. Ro. 11. Cõcluſit enim Deus omnes ſub incredulitatẽ, vt omniũ miſereretur. Gal. 2. Perſonã hominis Deus non accipit. Epheſ. 6. Scitis quòd & ipſi Dominũ in cœlis habeatis, nec eſt reſpectus perſonarũ apud eũ. 1 Pet. 1. Si patrem inuocatis citra perſonarum reſpectũ iudicantẽ, iuxta cuiuſq; opus, videte vt in timore cõuerſantes, incolatus veſtri tempus tranſigatis.

Huc pertinet etiã, quod autor epiſt. ad Ebræos 12. cũ Moſe inquit: Etenim Deus noſter ignis conſumens eſt.

Deum

Deum infinitum & excelſiſſimum eſſe, Stephanus Act.7.ex Eſaiæ 66. aſſerit.Sed excelſiſſimus ille non in manufactis templis habitat,ſicut Propheta adicit:Cœlũ mihi ſedes eſt, terra autem ſcabellum pedum meorum: quam domum ædificabitis mihi? dicit Dominus: aut quis locus requietionis meæ eſt? Et Paulus Acto.17. Per ipſum viuimus, mouemur, & ſumus. Tit.2.Expectantes illam beatam ſpem, & apparitionem gloriæ magni Dei, & ſeruatoris noſtri I E S V Chriſti. Autor epiſtolæ ad Hebræos 7. Pontificem noſtrum ſublimiorem cœlis eſſe oportuiſſe.

Deum omnipotentẽ,& liberrimum eſſe, nec alligatum cauſis ſecundis:conſtat ex tot miraculoſis actionibus,quòd cælum,& terram,mare,& omnia quæ in eis ſunt fecit.Actor.2.14.17. Quòd filium ſuum miſit in mundum & per eum reconciliauit cuncta erga ſe pacificans, per ſanguinem crucis eius,per eundem, ſiue quæ in terra ſunt,ſiue quæ in cœlis.Coloſſ.1. Quòd Chriſtum reſuſcitauit à mortuis,& exaltauit vſque ad dexteram ſuam,ſubiectis ipſi omnibus: Actorũ 2.3. Philip.2.1. Pet.3. Quòd miſit Spiritum ſanctum è cœlo, & collegit ac porrò colligit ſibi Eccleſiam per miniſterium verbi & ſacramentorum, Act.2.4. Quòd varijs ſignis & prodigijs & miraculis in nomine Chriſti editis,doctrinam Apoſtolorum confirmauit:Actor.3.4.5.&c. Quòd reiectis Iudæis propter incredulitatem, gentes propter fidem in Chriſtum recepit: Rom. 9.10.11. Et quod plurima alia opera, quæ omnem facultatem creaturarum, & captum excedunt,operatus eſt in defendendis & liberandis ſuis Apoſtolis, reprimendis & puniendis hoſtibus ſuis. His etiam adſtipulantur communia illa dicta, Epheſ.3, Ei verò qui poteſt cumulatè facere vltra omnia quæ petimus aut cogitamus,iuxta uim agentem in nobis, ſit gloria in Eccleſia per Chriſtum Ieſum,in omnes ætates ſeculi ſeculorum, Amen. Rom.4. Deus vocat ea quæ non ſunt tanquam ſint. Et paulo poſt: Tribuens gloriam Deo, certa perſuaſione concepta,quòd is qui promiſerat,idem potens eſſe præſtare.Apocalyp.1. Ego ſum α & ω. principium & finis,dicit Dominus,qui eſt,& qui erat,& qui venturus eſt omnipotens. Et.15. Magna et mirabilia ſunt opera tua Domine Deus omnipotens, vitæ tuæ iuſticia & veritas ſunt,ô rex ſanctorum. Et 16. Domine Deus omnipotens, iuſta ſunt iudicia tua. Pertinent huc etiam illa,1.Timoth.6.Ille beatus & ſolus princeps,rex regnantium, et dominus dominantium.1. Timothei 1. Rex ſeculorum. Apocalyp.8.Throni adorantes Deum dicunt: Benedicto, & claritas, & ſapientia, & gratiarum actio,honor, & virtus,& fortitudo, Deo noſtro in ſecula ſeculorum. Autor epiſtolæ Iudæ:Deũ, qui ſolus eſt herus: ac Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum negant.

Deum eſſe patrem,filium, et Spiritum ſanctum atque adeò trinum in perſonis, probant ea quæ poſtea ſubijcientur teſtimonia de Trinitate.

Vnum verò,et non plures eſſe deos, in his docent locis. Paulus 1.Cor.8.Scimus quòd nullum eſt ſimulacrum in mundo,et quòd nullus ſit Deus alius niſi vnus Nam etiamſi ſunt qui dicantur dij, ſiue in cœlo, ſiue in terra, quemadmodum ſunt dij multi, et domini multi: nobis tamen vnus eſt Deus,qui eſt pater ille,ex quo omnia, et nos in illum:et vnus Dominus I E S V S Chriſtus, per quem omnia,et nos per illum. Gal.3. Interceſſor autem vnus non eſt,at Deus vnus eſt. Epheſ.4. Vnus Dominus, vna fides,vnũ baptiſma, vnus Deus et pater omniũ quã eſt ſuper omnia, et per omnia,et in omnibus vobis.1.Timot.2. Vnus enim Deus,vnus etiam conciliator Dei et hominum, homo Chriſtus I E S V S. qui dedit ſemetipſum precium redemptionis pro omnibus. Et Iohannes 1.epiſtola,cap.5.Tres ſunt qui teſtimonium dant in cœlo, Pater ſermo, et Spiritus ſanctus: et hi tres vnum ſunt,Autor epiſtolæ Iacobi 2.Tu credis q. Deus vnus eſt:rectè facis. Idem 4. Vnus eſt legiſlator, qui poteſt ſeruare et perdere.

Deum eſſe creatorem et conſeruatorem omnium rerum Apoſtoli omnes Actorum 4.in oratione ſua confitentur: Domine tu es Deus, qui feciſti cœlum ac terrã, mare,& omnia quæ in eis ſunt.Et Stephanus Actor. 7. Nonne manus mea fecit hæc omnia? Et Paulus & Barnabas in cõcione ad Lyſtrenſes Actor,14. & ad Athenienſes,Act.17.& alibi paſſim, vt infrà de creatione dicetur.

Deum iuſtum vnicum,& verũ ſibi miniſterio verbi colligere & ſanctificare Eccleſiam, conſtat tum ex hiſtoria Apoſtolorum in omnem terram exeuntium, & propagantium doctrinam Euangelij,tum ex eorum teſtimonijs. Act.2. Vobis facta eſt repromiſſio, & filijs veſtris,omnibus qui longè ſunt, quoſcunque aduocauerit Dominus Deus veſter. Idem Act. 10. Nunc reipſa comperio,quòd in qualibet gente qui timet ipſum,et operatur iuſticiam,is acceptus eſt illi. Et Lucas ibidẽ inquit:Adhuc loquente Petro verba hæc,cecidit Spiritus ſanctus ſuper omnes qui audiebant ſermonem. Paulus Rom.1.Nõ pudet me Euangelij.virtus enim Dei eſt, ad ſalutem omni credenti.Rom. 10.Fides ex auditu eſt, auditus autem per verbum Dei 2.Cor.2.Deo autẽ gratia qui ſemper triumphat per nos in Chriſto, & odorẽ noticiæ ſuæ manifeſtat per nos in omni loco. 2. Cor.5. Poſuit in nobis ſermonem reconciliationis. 2.Cor.10. Arma militiæ noſtræ non carnalia ſunt, ſed potentia Deo. Et Paulo pòſt: Dominus dedit nobis poteſtatem in ædificationem,& non deſtructionem veſtri. 1. Timo. 2. Deus vult omnes homines ſaluos fieri. 2.Petri 3.Patiens eſt erga nos,cum non vult vllos perire,ſed omnes ad pœnitentiam recipere. 1.Iohan.1. Quod vidimus,& audiuimus,annunciauimus vobis,vt et vos habeatis ſocietatem nobiſcum, & ſocietas noſtra ſit cum patre,& filio eius Ieſu Chriſto. Apoc.3. Ecce ſto ad oſtium,& pulſo:ſi quis audierit vocem meam, & aperuerit ianuam,intrabo ad illum,& cœnabo cum illo,et ipſe mecum.

Quòd Deus ſit pijs daturus vitam æternam,impios verò puniturus,paſſim inculcant. Rom.2. Patefiet iuſtum iudicium Dei, qui redditurus eſt vnicuique iuxta facta ſua,his quidem qui perſeuerantes in benefaciendo,gloriam & honorem & immortalitatem querunt, vitam æternam: his verò qui ſunt contentioſi. & qui veritati quidem nõ obtemperant, ſed obtemperant iniuſticiæ, ventura eſt indignatio & ira, afflictio & anxietas aduerſus omnem animam hominis perpetrantis malum,Iudæi primum,ſimul & Græci. Gloria verò et honor & pax omni operanti bonum, Iudæo primum,

ſimul & Græco. 2 Timoth. 4. Supereſt mihi iuſticiæ corona, quam reddet mihi Dominus in illo die, qui eſt iuſtus iudex: non ſolum autem mihi, ſed et omnibus qui diligunt aduentum eius. 1 Pet. 5. Cum apparuerit ille paſtorum princeps, reportabitis immarceſsibilem gloriæ coronam. 1 Ioan. 3. Nunc filij Dei ſumus, & nondū apparuit quod futuri ſumus: ſcimus autem, quoniam ſi apparuerit, ſimiles ei erimus. Chriſtus in epiſtola ad epiſcopum Smyrnenſem, Apoc. 2. Eſto fidelis vſq; ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ.

Breues & ſuccinctæ Dei deſcriptiones paſsim proponunt, quibus tamen præcipua rei capita complectuntur: huiuſmodi ſunt, Act. 3. Deus Abraham, & Iſaac, & Iacob, Deus patrum noſtrorum, glorificauit filiū ſuum Ieſum, quem vos tradidiſtis. Paulus Acto. 14. Conuertamini ad Deum viuum, qui fecit cœlum & terram, mare & omnia quæ in eis ſunt, &c. 1 Tim. 1 & 6. Regi ſeculorum immortali, inuiſibili, ſoli ſapienti Deo, honor & gloria in ſecula ſeculorum. 2 Cor. 12. Deus & pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui eſt laudandus in ſecula, nouit quòd non mentiar. 1 Pet. 1. Laudandus eſt Deus, & pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, &c. 2 Ioan. 2. Gratia, miſericordia, pax à Deo patre, & Domino IESV Chriſto, filio patris. Autor epiſtolæ Iudæ: Soli ſapienti Deo, ſeruatori noſtro, gloria & magnificentia, & imperium & poteſtas, nunc & in omnia ſecula.

De voluntate Dei ſentiunt, aliam eſſe reuelatam, & in verbo Dei patefactam: aliam verò non eſſe reuelatā. De non reuelata Paulus dicit Rom. 9. Atqui ô homo, tu quis es, qui ex aduerſo reſpondes Deo? & Rom. 11. O' profunditatem diuitiarum & ſapientiæ & cognitionis Dei, quàm inſcrutabilia ſunt iudicia eius, & imperueſtigabiles viæ eius. Quis enim cognouit mentem Domini? aut quis illi fuit à conſilijs? aut quis prior dedit illi, & reddetur ei? Quoniam ex illo, & per illum, & in illum omnia, ipſi gloria in ſecula, Amen. 1 Iohan. 4. Deum nemo vidit vnquam. De reuelata & patefacta ita loquuntur, vt nō obſcurè doceant, eam duplicem eſſe. aliā nempe cordibus hominum inſcriptam, et poſtea lege enucleatius repetitam: aliam in Euangelio.

De voluntate Dei, quam in lege patefecit, in his & ſimilibus ſententijs loquuntur. Rom. 2. Ecce tu Iudæus cognominaris, et acquieſcis in lege, et gloriaris in Deo, & noſti voluntatem, ac probas eximia inſtitutus ex lege, confidiſq; teipſum ducem eſſe cæcorum, lumen in tenebris verſantium, eruditorem inſipientium, doctorem imperitorum, habentem formam cognitionis ac veritatis per legem. Rom. 7. Scimus quòd lex ſpiritualis eſt, ego verò carnalis ſum, venditus ſub peccatum. Galat. 3. Quotquot ex operibus legis ſunt, execrationi ſunt obnoxij. Scriptum eſt enim. Execrabilis omnis qui nō manſerit in omnibus quæ ſcripta ſunt in libro legis, vt faciat ea. Et paulo pòſt: Qui fecerit ea homo, viuet in eis. Rom. 12. Probetis quæ ſit voluntas Dei, quod bonū eſt, acceptumq́;, & perfectum. Epheſ. 5. Propterea ne ſitis imprudentes, ſed intelligentes quæ ſit volūtas Domini. 1 Theſſ. 4. Hæc eſt enim voluntas Dei, ſanctificatio veſtra, vt abſtineatis à ſcortatione. 1 Pet. 2. Quoniam ſic eſt voluntas Dei, vt benefaciendo obturetis os hominibus ſtultis & ignorantibus. De voluntate Dei in Euangelio patefacta, Paulus inquit 1 Corinth. 2. Quis cognouit mentem Domini? Quis conſilium daturus eſt illi? Nos autem mentem Chriſti tenemus. Et Epheſ. 1. Charos reddidit nos per dilectum, per quem habemus redemptionem, per ſanguinem ipſius remiſsionem peccatorum, iuxta diuitias gratiæ, de qua vbertim nobis impertiuit in omni ſapientia & prudentia, patefacto nobis arcano voluntatis ſuæ. 1 Tim. 2. Nam hoc eſt bonum & acceptum coram ſeruatore noſtro Deo, qui cunctos homines vult ſaluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. 1 Iohan. 5. Scimus autem quòd filius Dei venit, & dedit nobis mentē, vt cognoſcamus illum qui verus eſt. 1 Iohan. 3. Hoc eſt præceptum eius, vt credamus nomini filij eius Ieſu Chriſti, & diligamus nos mutuò. Cæterùm de vtraq; voluntate Dei, legali & Euangelica, in ſuis locis dicetur prolixius.

Actiones ſeu opera Dei innumerabilia recitant. Horum verò alia ſunt ante creationem, et ab æterno facta. Filius meus es tu, ego hodie genui te. Act. 13. Lucem habitans inacceſſam. 1 Tim. 6. Rom. 8. Quos præſciuit, & præfiniuit, & elegit nos in ipſo, antequam iacerentur fundamenta mundi. Item: Prædeſtinauit nos, vt adoptaret in filios per Ieſum Chriſtum, iuxta beneplacitū voluntatis ſuæ. Item, Iuxta beneplacitum ſuum, quod propoſuerat in ſeipſo, vſq; ad diſpenſationem plenitudinis temporum, vt ſummatim inſtauraret omnia per Chriſtum, & quæ in cœlis & quæ in terra ſunt. Epheſ. 1. Coloſſ. 1. Hunc definito conſilio & præſcientia Dei traditum, cum accepiſſetis per manus iniquorum, crucifixum interemiſtis. Act. 2. Alia verò in tempore facta. Coloſſ. 1. Per illum creata ſunt omnia quæ in cœlis ſunt, & quæ in terra, viſibilia & inuiſibilia, ſiue throni, ſiue dominationes, ſiue principatus, ſiue poteſtates. Et 1 Petri 4. Apud fidelem conditorem deponant animas ſuas, benefaciendo. Autor epiſtolæ ad Hebr. 1. Per filiū etiam ſecula condidit. Apocalyp. 4. vigintiquatuor ſeniores inquiunt: Dignus es Domine accipere gloriam et honorem & virtutem, quia tu creaſti omnia, et propter voluntatem tuam ſunt, & creata ſunt. Eadem etiā conſeruat ſuo verbo. 2 Petri 3, Act. 17. Hebr. 2, Patefecit ſeſe Abrahæ. Actor. 7. Rom. 4. Gal. 4. Promulgauit legem in monte Sinai: Act. 7. Gal. 4. Eduxit populum ex Aegypto per mare & deſertū. 1 Corinth. 10. Iudæ 1. Locutus eſt per prophetas de Meſsia, Act. 2. Miſit filium ſuum, Galat. 4. Redemit nos per ſanguinem filij ſui precioſum, 2 Petri 1. Effudit Spiritum ſanctum, Act. 2. 8. 10. Inſtituit miniſterium Euangelij, idq́; confirmauit multis prodigijs & miraculis, vt patet ex Actis, & 2 Cor. 12. Dat Eccleſiæ ſuæ doctores: Epheſ. 4. Rom. 9. Vocat, iuſtificat impium: Rom. 3 & 8. Scrutatur corda: Rom. 8. Peccata peccatis punit, Rom. 1. et 2 Theſſ. 2. Nouit & audit gemitus piorum: Rom. 8 & 9. Cui vult miſeretur, quem non vult indurat: Rom. 9. Perdit ſapientiam ſapientum. 1 Corinth. 1. Facit vt velimus, & vt perficiamus: Philip. 2. Inſtillat bonas cogitationes, 2 Corinth. 8. Probat corda noſtra: 1 Theſſ. 2. Dirigat Dominus corda veſtra in dilectionem Dei, & expectationem Chriſti: 2 Theſſa. 3. Seruat omnes homines, maximè verò fideles: 1 Timothei 2 & 4. Deus nos diligit in Chriſto IESV. 1 Ioannis 4. Sanctificat nos, 1 Theſſ. 5. Ipſe autem Deus pacis ſanctificet vos totos. Dat pacem, 2 Theſſalon. 2, Ipſe autem Dominus pacis det

det vobis pacem ſemper omnibus modis. Deus neminem tentat: Iacobi 1. Deus liberat ſuos ex varijs periculis. 2. Tim. 4. Deus conſolatur ſuos in rebus aduerſis, 2. Cor. 1. Reſiſtit ſuperbis, humilibus dat gratiam. 1 Pet. 5. Omnia adimplet, Eph. 1 Deus nõ irridetur. Gal. 6. Conterit ſatanam ſub pedes piorum. Rom. 16. Veniet iudicare viuos & mortuos, 2. Timot. 4. Creabit nouos cœlos, & nouam terram, 2. Pet. 3. Dabit vitam æternam credentibus, & infliget pœnas æternas diabolo & impijs: Roma. 2. 2. Theſſ. 1. 2. Petri 2. Abolebit mortem, & erit omnia in omnibus. 1. Cor. 15. Sed de his in ſuis locis explicatius dicetur.

Porrò hanc veram Dei cognitionem de eſſentia & voluntate Dei, non naturâ notã eſſe, experientia cùm populi Iudaici, tum gentium probat. Nam etſi gentes, ratione ſua duce, ex opificio cœli & terræ vtcunq; ratiocinari poſſunt, eſſe Deum, eumq; iuſtum eſſe, & peccato odiſſe, & punire: ſicut Paulus docet Rom. 1. gentibus manifeſtum fuiſſe, id quod de Deo cognoſci poteſt ex creatione mundi: eosq; iuſticiam Dei nouiſſe, quòd ſcelerati digni ſint morte: tamen Deum vnum eſſe, & tres perſonas, Patrem, Filium, & Spiritum ſanctum, & voluntatem Dei de iuſtificãdis peccatoribus gratis ex fide IESV, & donanda vita æterna in Chriſtũ credentibus, & mulctandis impijs æterna morte, nihil ſciunt. Vnde idola, & ignotum Deum colunt Athenieñſes. Act. 17. Et mutauerunt gloriam immortalis Dei per imaginem, non ſolùm ad mortalis hominis ſimilitudinem effictam, verùm etiam volatilium & quadrupedum & reptilium, &c. & venerati ſunt, colueruntq; ea quæ condita ſunt, ſupra eũ qui condidit: Rom. 1. Et Galatæ tum cùm ignorabant Deum, ſeruiebant ijs qui natura non erant dij. Gal. 4. Et Epheſij gentes ſpem non habebant, & Deo carebant in mundo: Epheſ. 2. Et Theſſalonicenſes à ſimulachris ad Deum conuerſi dicuntur, vt nunc ſeruiant Deo viuenti & veraci, & expectent filium eius de cœlis. 1. Theſ. 4.

Cæterùm nec Iudæos eam Dei noticiam veram habuiſſe, Paulus teſtatur Actor. 13. Qui enim habitabant Hieroſolymis, & principes eorum, cùm ignorarent illum, & voces prophetarum, quæ per omne ſabathum leguntur, condemnato eo impleuerunt. 1 Corinth. 2. Loquimur ſapientiam Dei in myſterio, quæ eſt recondita, quam præfinierat Deus ante ſecula in gloriam noſtram, quam nemo principum ſeculi huius cognouit. Nam ſi cognouiſſent, haudquaquam Domnium gloriæ crucifixiſſent. 1. Petri 1. Non accommodetis vos priſtinis concupiſcentijs, quibus dum adhuc ignoraretis Chriſtum, agebamini. Idem cap. 4. Sat enim eſt nobis, quod anteacto vitæ tempore voluntatem gentium patrauerimus, cum verſaremur in laſciuijs, concupiſcentijs, vinolentijs, comeſſationibus, compotationibus, & nefarijs ſimulacrorum cultibus.

Nec quenquam alium hominem ex ſua ſapientia & ratione Deum, eiuſq; res capere & inueſtigare poſſe extra patefactionem Dei, quæ per verbum fit, & fide apprehenditur, Paulus docet 1. Corinth. 2. Animalis homo non accipit ea quæ ſunt ſpiritus Dei: ſtultitia quidem illi ſunt nec poteſt cognoſcere, quòd ſpiritualiter dijudicatur. At ſpiritualis dijudicat quidem omnia, ipſe verò à nemine dijudicatur. Epheſ. 1. Deus Domini noſtri IESV. Chriſti, pater gloriæ, det vobis ſpiritũ ſapientiæ & reuelationis, per agnitionem ſui, illuminatos oculos mentis veſtræ, vt ſciatis quæ ſit ſpes ad quam ille vocauit, &c. Coloſſ. 1. Non deſinimus pro vobis orare, & poſcere, vt impleamini agnitione voluntatis eius, in omni ſapientia & prudentia ſpirituali. Et 1. Petri 2. E tenebris vocauit vos, in admirabilem ſuam lucem, 1. Ioannis 2. Per hoc ſcimus quòd cognouimus eum, ſi iuſſa illius obſeruamus. Et iterum: Vos vnctionem habetis à ſancto, & noſtis omnia. Autor epiſtolæ ad: Ebræos: Nam qui accedit ad Deum, eum credere oportet eſſe Deum, & eſſe remuneratorem quærentibus ſe.

Deo verò opponunt ſimulachra & idola & dæmonia, auaritiam, Antichriſtum Act. 14. & 17. & 19. Paulus dicit, quòd non ſint dij, qui manibus fiunt. Rom. 1. Gal. 4. At nunc poſteaquã cognouiſtis Deum, quin potius cogniti eſtis à Deo, quomodo conuertimini denuò ad infirma & egena elementa, quibus iterum ſeruire vultis? dies obſeruatis, & menſes, & tempora, & annos. 1. Cor. 8. & 10. Quæ immolant gentes, dæmonijs immolant, non Deo. Et 1. Cor. 12. Ad ſimulachra muta ducebamini. 2. Cor. 4. Deus huius ſeculi excæcauit ſenſus incredulorum. Auaritia, eſt ſimulachrorũ cultus. Coloſ. 3. Auarus, eſt ſimulachrorum cultor. Epheſ. 5. Antichriſtus in templo Dei ſedet, oſtentans ſeipſum eſſe Deum. 2. Theſ. 2. & 1. Pet. 4. Voluntatem gẽtium patrauerimus, &c. nefarijs ſimulachrorum cultibus. 1. Ioannes. 5. Filioli, cauete vobis à ſimulachris. Idem 1. Ioan. 2. Hic eſt antichriſtus, qui negat patrem et filium. Apoc. 14. Si quis beſtiam, & imaginem eius adorauerit, & acceperit characterem in fronte ſua, aut in manu ſua, & hic bibet de vino iræ Dei.

DE TRINITATE

Diuinitatis non plures, nec pauciores quàm tres diſtinctas perſonas coeſſentiales & coæternas, vt à præceptore ſuo, Domino noſtro IESV Chriſto, acceperunt: ita Spiritus ſancti inſpiratione, firmo conſenſu omnes profeſſi ſunt, & Eccleſiæ tum viua voce tradiderunt, tum literis mandarunt. Petrus Actor. 2. in prima concione trinitatem complectitur his verbis: Dextra igitur Dei exaltatus, & promiſſione ſpiritus ſancti accepta à patre, effudit hoc, quod nunc videtis, & auditis. Idem 1. Petri 1. Dilectis iuxta præfinitionem Dei patris, per ſanctificationem ſpiritus in obedientiam, & aſperſionem ſanguinis IESV Chriſti, Et Ioannes, 1. cap. 5. Tres ſunt qui teſtimonium perhibent in cœlo, Pater Filius, & Spiritus ſanctus: & hi tres vnum ſunt. Idem 1. cap. 4. Ex hoc cognoſcimus, quòd in eo manemus, & ipſe in nobis, quoniam de ſuo ſpiritu dedit nobis: & nos vidimus, & teſtamur, quòd pater miſit filium ſeruatorem mundi. Et Paulus 2. Corinthior. 2. Nos in Deo, ex Deo, coram Deo loquimur. & 2. Corinth. 13. Gratia Domini noſtri IESV Chriſti, & charitas Dei, & comunicatio ſpiritus ſancti, ſit cum omnibus vobis, Amen Galat. 4. Quoniam eſtis filij emiſit Deus ſpiritum filij ſui in corda veſtra, clamantem Abba pater. Epheſ. 3. Flecto genua mea ad patrem Domini noſtri IESV Chriſti. &c. vt fortitudine corroboremini per ſpiritum ſuum. Tit. 3. Apparuit bonitas, & erga homines amor ſeruatoris Dei noſtri, &c. per lauacrum

lauacrum ſpiritus ſancti, quem effudit in nos opulẽter Apoc. 1. Gratia vobis et pax, ab eo qui eſt, et qui erat, et qui venturus eſt: & à ſeptem ſpiritibus, qui in conſpectu throni eius ſunt: et à Ieſu Chriſto, qui eſt teſtis fidelis, primogenitus mortuorum. Obſcurius quidem hoc videtur eſſe teſtimoniũ: ſed ſciendũ eſt, illa phraſi notari Spiritum ſanctum, vt patet ex quinto capite, vbi adijcitur, ſeptem illos ſpiritus miſſos eſſe in omnem terram, quo ſpiritus ſanctus per Chriſtum effuſus ad colligendam Eccleſiam per verbum & Sacramenta ſignificatur. Author epiſtolæ Iudæ primo: Per Spiritum ſanctum orantes, vos inuicem in charitate Dei cuſtodite, expectantes miſericordiam Domini noſtri Ieſu Chriſti in vitam æternam.

Scorſim etiã plurima teſtimonia de ſingulis perſonis paßim in concionibus Apoſtolorum, & epiſtolis eorũ extant. Cùm enim de præcipuis Dei operibus loquuntur, vt ſunt, creatio et conſeruatio naturæ, redemptio generis humani, & ſanctificatio, plerunque omnium trium mentionem faciunt perſonarum. Act. 5. Apoſtoli in confeßione, quam edunt in concilio Hieroſolymitano, meminerunt omnium trium perſonarum. Et Paulus Rom. 8. meminit filij et patris: Si Deus pro nobis quis contra nos? Qui proprio filio non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum. Et ſpiritus ſancti: Vos non eſtis in carne, ſed Spiritus Dei habitat in vobis. Idem Epheſ. 1. et Coloſſ. 1. facit. & Petrus epiſtola 1. capite 1. meminit patris et filij: Laudandus eſt Deus, & pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui iuxta copioſam ſuam miſericordiam regenuit nos, &c. Et Spiritus ſancti: Prædicauerunt vobis Euangelium per Spiritum ſanctum, emiſſum è cœlo. Et 1 Iohannis 2. Quiſquis negat filium, is ne patrẽ quidem habet. Et de Spiritu ſancto inquit: Vos vnctionem habetis à ſancto illo, & noſtis omnia. Lucas in Actis, in pleriſque hiſtorijs, trium perſonarum meminit: vt in hiſtoria de electione Matthiæ in locum Iudæ, Act. 1. Prædixit ſpiritus ſanctus per os Dauid: Dominus Ieſus perpetuam vitæ conſuetudinem egit nobiſcum, & tu Domine qui noſti corda omnium. Et Act. 5. Conuenerunt verò aduerſus ſanctum filium tuum Ieſum, quem vnxeras. Et repleti ſunt omnes Spiritu ſancto. Et Act. 7. in hiſtoria Stephani, & Acto. 8. in hiſtoria Philippi et Eunuchi, credit filiũ Dei eſſe Ieſum Chriſtum, et dixit Spiritus Philippo: Accede, et adiunge te ad currum iſtum. item Acto. 10. in hiſtoria Centurionis.

Ex pateſactionibus etiam teſtimonia de Trinitate peti poſſunt. nam Petrus Act. 10. meminit pateſactionis ad Iordanem factæ, cum ait: Vt Ieſum Nazarenum vnxerit Deus Spiritu ſancto & virtute, etc. Idem 2 Petri 3. meminit pateſactionis in monte ſancto, vbi audita eſt vox patris: Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi complacitum eſt. Actorum 2. Spiritus ſanctus promiſſus à Chriſto exhibetur, qui ſtatim re ipſa probat, ſe verum Deum eſſe, dum in vno momento Apoſtolos omnium linguarum efficit peritißimos. Et Actorum 8. datur Spiritus ſanctus Samaritanis. Actorum 10. Cadit ſuper eos qui ſunt in domo Centurionis, et loquuntur linguis, & magnificant Deum. Idem fit Epheſi, Acto. 19. Stephanus intuens in cœlum, videt filium hominis ſtantem à dextris Dei: Actorum ſeptimo. Videtur etiã Paulus hac phraſi notare trinitatem, Roman. 11. Quoniam ex illo, & per illum, et in illum ſunt omnia, ipſi gloria in ſecula.

DE PATRE.

SI vox Patris ad homines refertur, latè patet vſus in ſcriptis Apoſtolorũ. Nam cum ſignificat, vnde quis naturaliter natus eſt. 1 Cor. 5. Omnino auditu inter vos ſtuprũ, et huiuſmodi, quod nec inter gentes nominatur, vt aliquis vxorem patris habeat. Epheſ. 6. Honora patrem tuum, & matrem tuam. Et rurſus: Patres, ne prouocetis ad iram liberos veſtros. Interdũ etiam ſignificat doctores et magiſtros. 1 Corinthi. 4. Etiamſi innumeros pædagogos habeatis in Chriſto, non multos tamen habetis patres. Significat etiam maiores. 2 Petri 3. Ex quo die patres dormierunt, ſic omnia permanent ab initio conditionis.

Si verò ad Deum, ne tunc quidem vnius eſt notio rei. Nam interdum nomen eſt eſſentiæ, et ſignificat idem quod Deus. 2 Cor. 1. Benedictus Deus, & pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui eſt pater miſericordiarum, & Deus omnis conſolationis. 1 Cor. 8. Nobis vnus eſt Deus, qui eſt pater ille, ex quo omnia, et nos in illũ. Epheſ. 1. Deus Domini noſtri Ieſu Chriſti, pater gloriæ det vobis ſpiritum ſapientiæ. 1 Petri 2. Patrem inuocatis citra perſonarum reſpectum iudicantem. 2 Ioannis: Ambulantes in veritate, ſicut præceptum accepimus à patre. Autor epiſtolæ ad Hebræos 12. Itaq; cum carnis noſtræ patres habuerimus caſtigatores, & reueriti ſimus eos, an non multo magis ſubijcimur patri ſpirituum, & viuemus? Autor epiſtolæ Iacobi 1. Omnis donatio bona, & omne donũ perfectum è ſupernis eſt, deſcendens à patre luminum. Interdum verò nomen eſt gratiæ, quo Deus appellatur ab ijs qui credunt in Chriſtum, eo q; in Chriſto in filios adoptati ſunt. Rom. 8. Non enim accepiſtis ſpiritum ſeruitutis iterum ad timorem: ſed accepiſtis ſpiritũ adoptionis, per quem clamamus Abba pater. Galat. 4. Emiſit Deus ſpiritum filij ſui in corda noſtra, clamantem Abba pater. Gal. 1. Iuxta voluntatem Dei, et patris noſtri, cui gloria in ſecula ſeculorum. Epheſ. 1. Gratia et pax à Deo patre noſtro, & Domino Ieſu Chriſto. Philip. 4. Deo autem & patri noſtro gloria in ſecula ſeculorum, Amen. 1 Theſſ. 3. Confirmet corda veſtra irreprehenſibilia, in ſanctimonia, coram Deo & patre noſtro. 1 Ioan. 2. Scribo vobis filioli, quoniam cognouiſtis patrem.

Nonnunquam ſignificat perſonam in diuinitate primam, quæ ab æterno genuit filium. 1 Pet. 1. Laudandus eſt Deus, & pater Domini noſtri Ieſu Chriſti. 1 Ioan. 2. Hic eſt Antichriſtus, qui negat patrem & filiũ. Eph. 1. Benedictus Deus & pater Domini noſtri Ieſu Chriſti. 2 Tim. 1. Gratia, miſericordia & pax à Deo & patre, & Chriſto Ieſu Domino noſtro. Apoc. 1. Fecit nos ſacerdotes & reges coram Deo & patre ſuo.

Ceterùm in hac ſignificatione hoc loco vocem patris accipimus, relaturi quid de eo Apoſtoli in ſuis literis Eccleſiæ tradiderint. Ita autem de patre paßim loquuntur, vt manifeſtè eum perſonam eſſe, hoc eſt, ſubſtantiam indiuiduam, intelligentem, incommunicabilem, per ſe ſubſiſtentem, indicent. Actorum capite 2. Hunc Ieſum excitauit Deus, cuius omnes nos teſtes ſumus. Dextera igitur Dei exaltatus, & promiſſione

ſione ſpiritus accepta à patre, effudit hoc, quod nũc videtis. 1. Petri 1. Laudandus eſt Deus, & pater Domini noſtri IESV Chriſti. 1. Iohannis 1. Annunciamus vobis vitam æternam, quæ erat apud patrem, & manifeſtata eſt nobis. 1. Iohannis 4. Et nos vidimus, & teſtamur, quòd pater miſit filium, ſeruatorem mundi. 2. Iohannis: Qui manet in doctrina Chriſti hac, & patrem & filium habet. Paulus in omnibus ſuis epiſtolis hac formula ſalutationis vtitur: Gratia vobis & pax à Deo patre, & Domino noſtro Ieſu Chriſto. Galatis primo: Deus & pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui eſt laudandus in ſecula, nouit quòd non mentiar. 2 Corinth. 12 Deus loquutus eſt per filium. Hebr. primo: Fecit nos reges & ſacerdotes Deo & patri ſuo. Coloſſ. 2. Vt conſolationem accipiant corda illorum, cum fuerint compacti in charitate, &c. in agnitionem myſterij Dei, & patris, & Chriſti. Huc etiam ſequentia pertinent teſtimonia.

Deinde apertè hoc de patre affirmant, quòd ſit perſona à filio & Spiritu ſancto diſtincta. Petrus Actorum ſecundo in prima concione eleganter docet, Deũ patrem excitaſſe Ieſum Chriſtum filium ſuum, & Chriſtum exaltatum accepiſſe à patre Spiritum ſanctum, eumq; ſuper Apoſtolos effudiſſe. Sic non eſſet loquutus, ſi patrem, filium, & Spiritum ſanctum eandem perſonam eſſe ſenſiſſet. Idem Petrus & Iohannes, in concione quam in templo habent, faciunt: Vobis primùm Deus, cum ſuſcitaſſet filium ſuum Ieſum, miſit eum benedicentem vobis: Act. 3. Idem in precibus communibus faciunt, Act. 4. Conuenerunt enim verè aduerſus ſanctum filium tuum Ieſum, quem vnxeras. Sic Actorum ſeptimo, Stephanus plenus ſpiritu ſancto, intentis in cœlum oculis, uidit gloriam Dei, & Ieſum ſtantem à dextris Dei. Et Petrus in concione ad Cornelium Act. 10 ait, Deum vnxiſſe Ieſum Nazarenum ſpiritu ſancto. Vbi ad patefactionem in Iordane reſpexit, cuius etiam facit mentionem 2 Petri 1. Acceperat enim à Deo patre honorem & gloriam, voce ad illum delata huiuſmodi magnifica gloria: Hic eſt ille filius meus dilectus, in quo mihi complacitum eſt. Et hanc vocem nos audiuimus, cum eſſemus vnà cum illo in monte ſancto. Iohannes etiam patrem peculiarem perſonam à filio & Spiritu ſancto diſtinctam docet, 1. capite primo: Vt ſocietas noſtra ſit cum patre & filio eius Ieſu Chriſto. 1 Iohannis ſecundo: Aduocatum habemus apud patrem IESVM Chriſtum. 1. Ioan. 3. Hoc eſt præceptum eius, vt credamus nomini filij eius Ieſu Chriſti, &c. & per hoc ſcimus quòd manet in nobis, è ſpiritu quẽ nobis dedit. & 2. Iohannis: Erit nobiſcum gratia, miſericordia, pax à Deo patre, & à Domino Ieſu Chriſto, filio patris, in veritate & charitate.

Et Paulus Rom. 1. dicit, Deum promiſiſſe Euangelium per prophetas ſuos, in Scripturis ſanctis, de filio ſuo, qui genitus eſt ex ſemine Dauid ſecundum carnem: qui declaratus fuit filius Dei, cum potentia ſecundum ſpiritum ſanctificationis. Rom. 8. Deus proprio filio non pepercit, ſed illum tradidit, pro nobis. Ibidem patrem etiam à Spiritu ſancto ſeparat: Quòd ſi ſpiritus eius qui excitauit Ieſum à mortuis, habitat in nobis, is qui excitauit Ieſum à mortuis, viuificabit mortalia veſtra corpora, propter ipſius ſpiritum inhabitantem in vobis. Item: Accepiſtis ſpiritum adoptionis, per quem clamamus, Abba pater. 1 Corinth. 11. Omnis viri caput Chriſtus eſt, caput autem mulieris vir, caput verò Chriſti, Deus. 1 Corinth. 15. Cum tradiderit regnum Deo & patri, &c. Item: Cum autem ſubiecta fuerint illa omnia, tunc & ipſe filius ſubijcietur ei, qui illi ſubiecit omnia. Galat. 4. Quoniam autem eſtis filij, emiſit Deus ſpiritum filij ſui in corda noſtra, clamantem Abba pater. Epheſ. 5. Gratias agentes ſemper de omnibus in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti, Deo & patri, Epheſ. 6. pax fratribus, & charitas cum fide, à Deo patre, et Domino Ieſu Chriſto, Coloſſ. 3. Quicquid egeritis ſermone aut facto, omnia in nomine Domini Ieſu facite, gratias agentes Deo & patri per illum. Autor Epiſtolæ ad Hebræos primo capite dicit, Deum per filium loquutum eſſe. Item per eundum ſecula condidiſſe. & citat dictum Pſalmi 2. Nam cui dixit vnquam angelorum, Filius meus es tu, hodie genui te? Et 2. Reg. 7. Ego ero ei pater, & ille erit mihi filius. Item: ad filium autem dixit, Thronus tuus Deus in ſeculum ſeculi, virga rectitudinis virga regni tui, &c. Autor epiſtolæ Iudæ: His qui in Deo patre ſanctificati ſunt quiq; in Ieſu Chriſto ſeruati ſunt vocatis. Apoc. 3. Qui vicerit, dabo ei ſedere mecum in throno meo: ſicut & ego vici, & conſedi cũ patre meo in throno eius.

Triplices autem proprietates ſeu actiones huic perſonæ atribuunt: nempe ſingulares & communes cum alterutra perſona, & communes cum vtriſq; perſonis. Singulares & tantũ Patri conuenientes, eamq; à cæteris diſtinguentes, ſunt, quòd ordine in perſonarum trinitatis, vbi de eo agitur, ſemper patri primum locũ tribunt. 1 Cor. 8. Nobis vnus eſt Deus, qui eſt pater ille, ex quo omnia, & nos in illum: & vnus Dominus Ieſus Chriſtus, per quem omnia, & nos per illum. Epheſ. 1. Benedictus Deus & pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, &c. Gal. 4. Cum venit plenitudo temporis, miſit Deus filium ſuum, &c. 1 Iohan. 5. Tres ſunt qui teſtimonium dant in cœlo, Pater, Sermo, & Spiritus ſanctus.

Huc & cætera teſtimonia de Trinitate, ſuper recitata pertinent. Deinde quòd hanc perſonam tantum appellant partem, idq; ſic explicant, quòd reſpectu filij ſui ſit pater, quem ab æterno coæqualem et coeſſentialem et coæternum ſibi genuerit. Actorum 2. Petrus perſonã illam quæ Chriſtum exaltarit, eiq; promiſſum ſpiritum ſanctum ſuper Apoſtolos effundendum dederit, patrem appellat. Actorum 3. Petrus et Iohannes in templo profitentur, Deum ſuſcitaſſe filium ſuum. Idem Apoſtoli faciunt Act. 4. Conuenerunt aduerſus ſanctum filium tuum Ieſum, Et Paulus Act. 13. in ſynagoga Antiochena Piſidæ, ex Pſalmo 2. citat dictum: Filius meus es tu ego hodie genui te. Roman. 15. Vt vnanimiter vno ore glorificetis Deum, ac patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti 1. Iohan. 2. Si in vobis permanſerit quod audiſtis ab initio, & vos in filio & patre manebitis, 2. Ioannis: Qui manet in doctrina Chriſti, hic et patrem & filium habet. 1. Iohannis 2. Quiſquis negat filium, is nepatrem quidem habet. Author epiſtolæ ad Hebræos: Nam cui dixit vnquam angelorũ, Filius meus es tu, ego hodie genui te?

Præterea nunquam patri attribuunt, quòd genitus ſit, aut quòd ex filio & Spiritu ſancto procedat: neque

quòd Spiritum ſanctum gignat, aut plures filios ſibi coeſſentiales & coæternos, præter vnicum Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum.

Attribuunt etiam patri has actiones, quæ tamen ei videntur cum ſpiritu ſancto eſſe cõmunes: quales ſunt, Benedicere nos omni benedictione ſpirituali in cœleſtibus, Chriſto: eligere nos in Chriſto antequã iacerentur fundamenta mundi: prædeſtinare nos, vt adoptet in filios per Ieſum Chriſtum: reddere nos charos in dilecto: patefacere arcanum voluntatis ſuæ, quod propoſuerat in ſemetipſo: inſtaurare omnia per Chriſtum: in ſortem adſciſcere. Col. 1. Gratias agentes patri, qui idoneos nos fecit ad participationem ſortis ſanctorum in lumine, qui eripuit nos à poteſtate tenebrarũ, ac tranſtulit in regnum filij ſibi dilecti. Coloſſ. 3. Per filiũ omnia condere: Omnia per illum creata ſunt, Coloſſ. 1. Epheſ. 3. Deus condidit vniuerſa per Ieſum Chriſtũ, &c. ſecundum præfinitionem ſeculorum, quam fecit in Chriſto Ieſu Domino noſtro, per quem & ſecula condidit. Hebr. 1. Per filium complacitum eſt patri vniuerſam plenitudinem inhabitare. Coloſſ. 1. Mittere filium in mundum. 1 Ioan. 4. Nos vidimus & teſtamur, quòd pater miſit filium ſaluatorem mundi. Ibidem: In hoc apparuit charitas Dei in nobis, quòd filium ſuum vnigenitum miſit Deus in mundum, vt viuamus per eum. Galat. 4. Cum venit plenitudo temporis, miſit Deus filium ſuum, factum de muliere. Teſtificari de filio: Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi complacitũ eſt. 2 Pet. 1. Non parcere filio ſuo, ſed tradere illum in mortem pro nobis. Rom. 8. In hoc eſt charitas, nõ quòd dilexerimus Deum, ſed quòd ipſe dilexerit nos, & miſit filium ſuum propitiationẽ pro peccatis noſtris. 1 Ioan. 4. Vocare in conſortium Domini noſtri Ieſu Chriſti. 1 Cor. 1. Chriſtus Ieſus factus eſt nobis à Deo ſapientia, iuſticiaq́; & ſanctificatio, & redemptio. Reſuſcitare filium à mortuis. Act. 3. Cum ſuſcitaſſet filium ſuum. Rom. 6. Quemadmodum excitatus eſt Chriſtus per gloriam patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Glorificare filium ſuum. Act. 3. Deus patrum noſtrorum glorificauit filiũ ſuum. Philip. 2. Omniſq́; lingua confiteatur, quòd Dominus ſit Ieſus Chriſtus ad gloriam Dei patris. Eph. 1. Cum ſuſcitaret eum ex mortuis, ſedere fecit ad dexterã ſuam in cœleſtibus, ſuper omnem principatum ac poteſtatem, & virtutem & dominium, et omne nomẽ quod nominatur non ſolum in ſeculo hoc verumetiam in futuro: & omnia ſubiecit ſub pedes illius, & eum dedit ſuper omnia caput Eccleſiæ. 1 Corinth. decimoquinto: Quum ſubiecta fuerint illi omnia, tunc & ipſe filius ſubijcietur ei, qui illi ſubiecit omnia, & erit Deus omnia in omnibus.

Communes cum filio tantum ſunt, quòd vterq; emittit Spiritum ſanctum. Act. 5. Ac nos ei ſumus teſtes horum quæ dicimus: inſuper autem & Spiritus ſanctus, quem dedit Deus obedientibus ipſi. 1 Ioan. 4. Ex hoc cognoſcimus quòd in eo manemus, & ipſe in nobis, quoniam de ſpiritu ſuo dedit nobis. Roman. 8. Vos non eſtis in carne, ſed in ſpiritu, ſiquidem ſpiritus Dei habitat in vobis. Item: Spiritus eius qui excitauit Chriſtũ ex mortuis, habitat in vobis. Item: Qui ſpiritu Dei ducuntur, hi ſunt filij Dei. Galat. 4. Quoniam eſtis filij, emiſit Deus ſpiritum filij ſui in corda noſtra, clamantẽ Abba pater. 1 Cor. 6. An neſcitis, quòd corpus veſtrum, templum eſt habitantis in vobis Spiritus ſancti, quem habetis à Deo, & non eſtis ipſi veſtri iuris? 2 Cor. 1. Porrò qui confirmat nos vnà vobiſcum in Chriſtum, & qui iuxta nos Deus eſt, qui etiam obſignauit nos, & dedit arram ſpiritus in cordibus noſtris. Hæc phraſis, quòd Spiritus ſanctus à patre & filio procedat, non extat in ſcriptis Apoſtolorum, ſed tamen alijs verborum formulis rem eandẽ haud obſcurè notare videntur. Nam Paulus Rom. 8. Spiritum ſanctum ſpiritum Dei, & ſpiritũ Chriſti vocat. Item, Spiritum eius qui excitauit Ieſum à mortuis: hoc eſt, Spiritum patris. Et Gal. 4. vocat eum ſpiritum filij Dei, quem Deus emittat in corda credentium. Et 1 Cor. 2. appellat eum ſpiritum qui ex Deo eſt, & ſpiritum Dei. His nihil aliud voluit innuere, quàm Spiritum ſanctum à patre & filio procedere.

Communes cum Spiritu ſancto ſunt, quòd Deus vnxit filium ſuum. Act. 4 & 10. Quòd Deus excitauit Ieſum tertio die, & exhibuit eum, vt manifeſtus fieret nõ toti populo, ſed teſtibus prius ad hoc delectis à Deo, nimirum nobis. Item, quòd Ieſus à Deo conſtitutus eſt iudex viuorum & mortuorum. Act. 10. Sed in his locis voce Deus vtuntur Apoſtoli, vt oſtendant, non ſoli patri, ſed pluribus perſonis eas actiones competere.

Communes cum filio & Spiritu ſancto proprietates & actiones ſunt illæ omnes, quæ ſuprà in loco de Deo recitatæ ſunt, quibus & hæc accenſeri poſſunt. Præfinire. 1 Pet. 1. Dilectis iuxta præfinitionem Dei patris. Eſſe autorem omniũ creaturarũ. Epheſ. 3. Flecto genua mea ad patrẽ Domini noſtri Ieſu Chriſti, ex quo omnis à cõmuni patre cognatio in cœlis & in terra nominatur. Regenerare nos in ſpem viuã. 1 Pet. 1. Citra perſonarum reſpectũ iudicare iuxta cuiuſq; opus. 1 Petri 1. Diligere nos. 1 Ioan. 4. Ipſe dilexit nos, & miſit filium ſuum propitiationẽ pro peccatis noſtris. Facere nos filios Dei. 1 Ioan. 3. Videte qualem charitatem dedit nobis pater, vt filij Dei nominemur. Teſtificari de Chriſto, q; in eum credentes habeant vitam æternã. 1 Ioan. 5. Qui nõ credit Deo mendacem facit eum, quia nõ credidit in teſtimoniũ quod teſtificatus eſt Deus de filio ſuo. Dare gratiam, miſericordiã & pacem. 2 Iohan. Rom. 1. & in omnibus ſalutationibus epiſtolarum Pauli. Iuſtificare. Rom. 8. Conſolari corda noſtra, & ſtabilire in omni ſermone & opere. 2 Theſſ. 2. 2 Cor. 1. Audire inuocantes. Eph. 2. Per illum habemus aditũ vtriq; in vno ſpiritu ad patrem. Sanctificare. Iudæ 1. His qui in Deo patre ſanctificati ſunt. Hæc etſi in citatis locis ſoli patri adſcribuntur, tamen ſynecdochicè intelligẽda ſunt: reliquis enim etiam perſonis conueniunt.

Ex his quæ hactenus de patre dicta ſunt, huiuſmodi definitio conſtitui poteſt: Pater eſt prima perſona diuinitatis, quæ genuit vnicum filium ſibi cõſubſtantialem, quem miſit vt ſaluaret mundum: & quæ vnà cum filio ex ſe emittit Spiritum ſanctum, & eodem obſignat credentes in Chriſtum: & quæ vnà cum filio & Spiritu S. condidit & conſeruat omnia, ad ſalutem generis humani procurat, & confugientibus ad mediatorem & aduocatum Chriſtum peccata remittit gratis, eoſ'que ſanctificat & conſolatur, & ſtabilit in omni ſermone & opere, quos à morte excitatos æterna & immortali donabit vita.

Poſtremò

Poſtremò & hoc notandum videtur, quòd ſæpe Pater generali nomine Deus notetur. Act.2. Deus patrum noſtrorum glorificauit filium ſuum Ieſum. Idem Acto.5. & alibi paſſim in Actis. Epheſ. 1. Deus Domini noſtri Ieſu Chriſti. Apoc.tertio: Qui vicerit, faciam illum columnam in templo Dei mei, &c. & ſcribam ſuper eum nomen Dei mei, & nomen ciuitatis Dei mei nouæ Hieruſalem, quæ deſcendit de cœlo à Deo meo, & nomen meum nouum.

DE FILIO DEI ET HOMINIS, DOmino noſtro Ieſu Chriſto.

Filium Dei eſſe perſonam, & non ipſum patrem, aut duntaxat cogitationem Patris, ſed peculiarem hypoſtaſin, communi conſenſu docent Petrus & Ioannes Act. 3. Deus patrum noſtrorum glorificauit filium ſuum Ieſum, quem vos tradidiſtis, &c. Autorem vitæ interfeciſtis, quem Deus ſuſcitauit à mortuis. Item: Vobis primum Deus, cum reſuſcitaſſet filium ſuum Ieſum, miſit eum, benedicentem vobis. Actor.8. Eunuchus inquit, Credo Ieſum eſſe filium Dei. Et Actorũ 9. Paulus prædicabat Chriſtum, quòd is eſſet filius Dei. Acto. 13. Filius meus es tu, ego hodie genui te. 1 Iohannis 3. Ad hoc apparuit filius Dei, vt diſſoluat opera diaboli. 1 Iohannis 4. In hoc apparuit charitas Dei in nobis, quòd filium ſuum vnigenitum miſit Deus in mundum, vt viuamus per eum. 1 Ioan.5. Qui habet filium, habet vitã: qui non habet filium Dei, non habet vitam. Item: Scimus quòd filius Dei venit, & dedit nobis mentem. vt cognoſcamus illum qui verus eſt. Apocal. 2. Hæc dicit filius Dei, qui habet oculos tanquam flammam ignis, & pedes eius ſimiles chalcolibano: Noui opera tua, & charitatem, et miniſterium, &c. 1 Theſſal. 1. Vt ſeruiretis Deo viuenti et veraci, & expectaretis filium eius de cœlis, quem excitauit à mortuis, Ieſum, qui liberat nos à ventura ira. Hebr. 7. Melchiſedech ignoti patris, ignotæ matris, ignoti generis, nec initium dierum, neq; vitæ finem habens, ſed aſſimilatus filio Dei, manet ſacerdos in æternum. Hebr. 2. Tametſi filius erat, tamen didicit ex his quæ paſſus eſt, obedientiam.

Sentiunt etiam filium Dei perſonam eſſe, à patre & Spiritu ſancto diſtinctam. Ideo enim hanc tantum filium Dei vocant, vt patet ex teſtimonijs antecedentibus. Deinde huiuſmodi ei attribuunt opera, quæ Patri & Spiritui ſancto non congruunt. Actorum 2. Petrus nomine aliorum Apoſtolorum concionem habens, aſſerit, Ieſum à patre accepiſſe promiſſionem Spiritus ſancti, eumq; effudiſſe. 1 Iohannis 4. Et nos vidimus, & teſtamur, quòd pater miſit filium ſeruatorẽ mundi. Rom. 1. Qui declaratus fuit filius Dei cum potentia, ſecundum ſpiritum ſanctificationis, ex eo quòd reſurrexit à mortuis Ieſus Chriſtus. 1 Corinth. 15. Cum tradiderit regnũ Deo & patri. Galat. 4. Quoniam eſtis filij, emiſit Deus ſpiritum filij ſui in corda veſtra, clamantem, Abba pater.

Tertiò, haud obſcurè repetunt pateſactiones in Iordane, & in monte ſancto factas, vbi filius diſtincta à patre & Spiritu ſancto demonſtratur perſona. Actorum 10. Rumore primum orto à Galilæa, pòſt baptiſma, quod prædicabat Iohannes, vt Ieſum Nazarenum vnxerit Deus ſpiritu ſancto, & virtute. Ad eandem Ioannes alludere videtur 1 Iohan.5. Quoniam tres ſunt qui teſtimoniũ dant in cœlo, Pater, Sermo, & Spiritus ſanctus. Pateſactionis in monte meminit Petrus 1 epiſt. capite 1. Huc & aliæ pateſactiones pertinent. Stephanus Act. 7. plenus ſpiritu ſancto, intuens in cœlum, videt gloriam Dei, & Ieſum ſtantem à dextris Dei. Et Paulus Act. 9, cum audit Chriſtum ſecum loquentem, eumq; poſtea in ſynagoga Damaſcena prædicat eſſe filium Dei: non patrem, nec ſpiritum ſanctum, ſed Chriſtum, quem perſequebatur, audiſſe dicitur. Ergo neceſſe eſt, eum diſtinctam à Patre & ſpiritu S. eſſe perſonam.

Quartò, & proprietates ſingulares, vt ſunt gigni, et aſſumere naturam humanam, & perſoluere λύτρον, et agere mediatorem inter Deum & hominem, item eſſe fontem vnà cum Patre Spiritus ſancti, probant, filium eſſe diſtinctam perſonam à Patre & Spiritu ſancto: de quibus paulo pòſt dicetur.

Hunc verò Dei filium non eſſe eſſentia Patri et Spiritui ſancto diſſimilem aut minorem, ſed coeſſentialem, apertè profitentur. Nam appellatione Dei & Domini eum ornant, qua eſſentia & ipſa diuina natura ſeu diuinitas ſignificatur. Act.2. Non enim Dauid aſcendit in cœlos, ſed dicit ipſe: Dixit Dominus Domino meo, ſede à dextris meis. Actorũ 7. Domine Ieſu ſuſcipe ſpiritum meum. Act.9. Aenea, ſanet te Dominus Ieſus. 2 Petri 1. Cum ſciam breui futurũ, vt deponam hoc tabernaculũ meum, quemadmodum & Dominus noſter Ieſus Chriſtus ſignificauit mihi. Item: Ad hunc modum abundè adminiſtrabitur vobis introitus in æternum regnũ Domini noſtri & Seruatoris Ieſu Chriſti. 1 Iohan. 5. Filius Dei venit, & dedit nobis mentem, vt cognoſcamus illũ qui verus eſt, & ſimus in vero, in filio eius Ieſu Chriſto: hic eſt verus Deus, & vita æterna. Paulus ad Rom. 9. Optarim ego ipſe anathema eſſe à Chriſto pro fratribus meis, & cognatis meis ſecundum carnem, qui ſunt Iſraelitæ, &c. & hi ex quibus Chriſtus, quantum attinet ad carnem, qui eſt in omnibus Deus laudandus in ſecula, Amen. Coloſſ.2. In quo inhabitat omnis plenitudo deitatis corporaliter. 1 Cor. 15. Primus homo de terra, terrenus: ſecundus homo, ipſe Dominus de cœlo. 2 Theſſ. 1. Cum reuelabitur Dominus Ieſus de cœlo cum angelis potentiæ ſuæ, cum incendio flammæ, &c. 1 Timoth.3. Deus manifeſtatus eſt in carne. Philip.2. Qui cũ eſſet in forma Dei, non rapinã arbitratus eſt, eſſe æqualem Deo. Autor epiſtolæ Iacobi 5. Tolerantiam Iob audiſtis, & finẽ Domini vidiſtis, quòd valde miſericors ſit Dominus, & commiſerans.

In ſententijs, in quibus Dei aliqua deſcriptio continetur, primo loco generale vocabulum Deus, quod diuinam eſſentiam ſignificat, ponunt: ſubiecta poſtea patris & filij Domini noſtri Ieſu Chriſti mentione: nonnunquam & Spiritus ſancti, vt communis eſſentia iſtarum perſonarum notetur. 1 Pet.1. Laudandus eſt Deus & pater Domini noſtri Ieſu Chriſti. 2 Pet.1. Petrus ſeruus & Apoſtolus Ieſu Chriſti, his qui æquè precioſam nobiſcum ſortiti ſunt fidem, per iuſticiam Dei noſtri & Seruatoris Ieſu Chriſti. Paulus 2 Theſſ. 2. Ipſe Dominus noſter Ieſus Chriſtus, & Deus ac pater noſter, qui dilexit, & dedit conſolationem æternam, & ſpem bonam.

Deinde ita eum filium Patris eſſe, ſeſe declarant, quòd ex patre ita natus ſit, vt eiuſdem cum ipſo ſit naturæ. Huc faciunt teſtimonia, quibus probatur, filium

eſſe perſonam: quibus hæc accenſenda ſunt, quòd Paulus 2 Corinth. 4. Chriſtum vocat imaginem Dei. Et Coloſſ. 1. imaginem Dei conſpicui et primogenitum vniuerſæ creaturæ: hoc eſt, genitum ab æterno. Et autor epiſtolæ ad Hebræos 1. Loquutus eſt nobis per filium, quem conſtituit hæredem omnium, per quem etiã ſecula condidit: qui cum ſit ſplendor gloriæ, expreſſa imago ſubſtantiæ illius, modereturq́; omnia verbo potentiæ ſuæ. Et quòd Ioannes 1 epiſt. 4. vnigenitum filiũ Dei appellat.

Quòd ſpiritui ſancto ſit coeſſentialis, inde patet, q; Spiritum ſanctum vocant ſpiritum Domini. Act. 5. Cur conſpiraſtis inter vos, vt tentaretis ſpiritum Domini? Et ſpiritum filij Dei, Galat. 4. Spiritus Chriſti. Rom. 8. 1 Petri 1.

Tertiò, apertè aſſerunt, eum cum patre & Spiritu ſancto vnum eſſe: hoc eſt, vnius eſſentiæ. 1 Ioan. 5. Tres ſunt qui teſtimonium perhibent, Pater, λόγος, Spiritus ſanctus: et hi tres vnum ſunt. Epheſ. 4. Vnus Dominus, &c. vnus Deus, et pater omnium, qui eſt ſuper omnia. 1 Timoth. 2. Vnus Deus, vnus etiam conciliator Dei et hominum, homo Ieſus Chriſtus. Galat. 3. Interceſſor vnius non eſt, at Deus vnus eſt. Si vnus Deus eſt, hoc eſt, vna eſſentia diuina, et filius Dei etiam verus eſt Deus, neceſſe eſt filium Dei vnius eſſe eſſentiæ cum Patre & Spiritu ſancto. Huc etiam illud facit, quòd Iohannes 1 et 2. & 2 Ioannis, adeò arctè Patrem et filium coniungit, vt eum qui negat filium, etiam patrem negare: et eum qui maneat in doctrina Chriſti, et Patrem et filium habere dicat.

Quartò, eo ipſo quòd filio Domino noſtro IESV Chriſto adſcribunt actiones et proprietates. Patri & Spiritu ſancto communes, et ſoli diuinæ naturæ competentes, comprobant, filium Dei patri & Spiritui ſancto eſſe coeſſentialem. Sed de his paulo pòſt teſtimonia referemus.

Quintò, patrem filio Dei cum Patre et Spiritu ſancto tribuunt gloriam & honorem: quod non fieret, ſi non vnius eiuſdemq́; eſſet eſſentiæ. 2 Petri 3. Creſcite in gratia et cognitione ſeruatoris Domini noſtri Ieſu Chriſti, ipſi gloria & nunc et in diem æternitatis. 1 Petri 5. Deus omnis gratiæ, qui vocauit nos ad æternã ſuã gloriam, per Chriſtum Ieſum parumper afflictos, idem inſtauret vos, fulciat, roboret, ſtabiliat: ipſi gloria, imperium, in ſecula ſeculorum, Amen. Galat. 1. Gratia vobis & pax à Deo Patre, et Domino noſtro Ieſu Chriſto, qui dedit ſemetipſum pro peccatis noſtris, vt eriperet nos ex præſenti ſeculo malo, iuxta voluntatem Dei & patris, cui gloria in ſecula ſeculorum. Hebr. 13. Efficiens vt quod agitis, acceptum ſit in conſpectu ſuo per Ieſum Chriſtum, cui gloria in ſecula ſeculorũ, Amen. Apoc. 4. Vigintiquatuor ſeniores dicunt de Chriſto: Dignus es Domine accipere gloriam, et honorem, & virtutem, quia tu creaſti omnia.

Filium Dei Patri & Spiritui ſancto eſſe coæternum docent. Nam Deo in genere attribuunt, quòd ſit æternus & immortalis, vt ſuprà oſtenſum eſt. Deinde de filio Dei dicunt, quòd ſit verus Deus, et ipſa plenitudo Deitatis, vt paulo ante retulimus. Vnde quid aliud ſequitur, quàm filium Dei etiam æternum eſſe, et coæternũ Patri & Spiritui ſancto? Deinde Paulus Acto. 13. ex ſecundo pſalmo aſſerit, hodie filiũ à Deo patre genitũ. Id verò Hodie, quia Deus extra tempus eſt, æternitatem ſignificat. Non ergo fuit tempus, quando Pater nõ fuit Pater, aut filius non fuerit filius æterni Patris. Author epiſtolæ ad Hebr. 1. ex eodem Pſalmi 2. dicto, filiũ coæternũ Patri eſſe probat: Filius meus es tu, ego hodie genui te. Et ex 2 Reg. 7. Ego ero ei pater, & ille erit mihi filius.

Tertiò aſſerunt, filium Dei ante creationem fuiſſe, & omnia per illũ eſſe creata. Vnde colligi poſt, cum præter Deum ante creationem mundi nihil fuerit, filiũ Patri & Spiritui ſancto eſſe verè coæternum. 1 Petri 1. Cum ſciatis vos redemptos, &c. precioſo ſanguine, velut agni immaculati & incontaminati, Chriſti, qui præordinatus quidem fuerat antequam conditus eſſet mundus, ſed manifeſtatus fuit extremis temporibus. 1 Ioã. 2. Scribo vobis patres, quoniam cognouiſtis eum qui ab initio eſt. Epheſ. 1. Quemadmodum elegit nos in ipſo, antequã iacerentur fundamenta mundi, vt eſſemus ſancti et irreprehenſibiles coram illo. Coloſſ. 1. Omnia per illum, et in illum creata ſunt, et ipſe eſt ante omnia, & omnia per illum conſiſtunt. Autor epiſtolæ ad Hebr. 1. ad filium Dei accomodat Pſalmum centeſimumprimum: Et tu ab initio Domine, terræ fundamenta iecisti, et opera manuum tuarum ſunt cœli: ipſi peribunt, tu autem permanes. & omnes vt veſtimentum veteraſcent, ac velut amictum circumuolues eos, & mutabuntur: tu autem idem es, et anni tui non deficient. Hebr. 13. Ieſus Chriſtus heri & hodie, idem eſt etiam in ſecula. Item Hebr. 7. At hic quòd idem maneat in æternũ, perpetuum habet ſacerdotium. Apoc. 1. Ego ſum primus et nouiſſimus: et viuus, & fui mortuus, et ecce ſum viuens in ſecula ſeculorum, et habeo claues inferorum & mortis. Ibidem: Ego ſum Alpha & Omega, principium et finis, dicit Dominus, qui eſt, & qui erat, & qui venturus eſt omnipotens. Huc etiam illa referri poſſunt, quod 1 Iohannis 5. dicitur, Deum nobis dediſſe vitam æternam, & hanc vitã eſſe in filio eius: & quod Petrus Act. 2. Chriſtum appellat autorem vitæ. & Paulus 1 Corinth. 2. Dominum gloriæ. Et 2 Timoth. 1. Secundum gratiam quæ data quidem nobis eſt per Ieſum Chriſtũ, ante tempora æterna, ſed palàm facta eſt nunc per apparitionem ſeruatoris noſtri Ieſu Chriſti. Et 2 Petri 1 dicitur: Chriſtum æternum habere regnum. Quòd verò Coloſſ. primo filius Dei primogenitus vniuerſæ creaturæ appellatur: non in eam accipiendum eſt ſententiam, quòd fuerit tempus quo filius non fuerit filius. Exiſtere enim ante creaturã, æternitatis certum argumentum eſt. illa verò, primogenitus ex mortuis. Rom. 8. Col. 1. Apoc. 1. & principium creaturæ Dei, Apoc. 3. de humana in Chriſto natura dicuntur.

Proprietates ſingulares filio Dei ante incarnationẽ has attribuunt, quòd ſit filius patris. 2 Petri 1. Hodie, id eſt ab æterno, à patre genitus. Act. 13. Hebr. 1. Et vnigenitus patris. 1 Iohannis 4. Et primogenitus vniuerſæ creaturæ, & imago Dei. 2 Corinth. 4. Imago inconſpicui Dei. Coloſſ. 1. ἀπαύγασμα τῆς δόξης καὶ χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ. ſplendor gloriæ, & expreſſa imago ſubſtantiæ eius. Et quòd fuerit perſona deſtinata ad aſſumendum naturam humanam, & redimendum genus humanum. 1 Pet. 1. Præordinatus quidem fuerat

antequam

antequam conditus eſſet mundus. Act. 2. Hunc definitio conſilio & præſcientia Dei traditum, quum accepiſtis per manus iniquorum crucifixum intereniſtis. Rom. 3. Quem propoſuit Deus reconciliatorem. 1 Cor. 1. Qui factus fuit nobis ſapientia à Deo, iuſticiaq́; & ſanctificatio & redemptio, vt, quemadmodum ſcriptũ eſt, Qui gloriatur, in Domino glorietur. Gal. 4. Vbi venit plenitudo temporis, miſit Deus filium ſuum, factum ex muliere, &c. Epheſ. 1. Prædeſtinauit nos, vt adoptaret in filios per Ieſum Chriſtum in ſeſe, iuxta beneplacitũ voluntatis ſuæ, vt laudetur gloria gratiæ ſuæ, qua charos nos reddidit per dilectum, &c. in ſeipſo, vſq; ad diſpenſationem plenitudinis temporum, vt ſummatim inſtauraret omnia per Chriſtum. Coloſſ. 1. Quoniam in illo complacitum eſt patri vniuerſam plenitudinem inhabitare, & per eum reconciliare cuncta erga ſeſe, pacificans per ſanguinem crucis eius per eundem, ſiue quæ in terra ſunt, ſiue quæ in cœlis. Autor epiſtolæ ad Ebr. 7. Porrò ſermo iuriſiurandi, qui ſupra legem fuit, filium conſtituit in æternum conſummatum. Apoc. 13. Quorũ non ſunt ſcripta nomina in libro vitæ agni, qui occiſus eſt ab origine mundi: hoc eſt, filius Dei Dominus noſter Ieſus Chriſtus deſtinatus eſt vt fieret victima, quæ expiaret peccata generis humani.

Tribuunt etiam filio Dei communes cum patre proprietates: vt ſunt, Effundere ſpiritum ſanctum. Acto. 2. Effudit hoc quod videtis, & auditis. Tit. 3. Per lauacrũ regenerationis & renouationis ſpiritus ſancti, quẽ effudit in nos opulenter, per Ieſum Chriſtum ſeruatorẽ noſtrum. 1 Iohan. 3 & 4. De ſpiritu ſuo dedit nobis. Huc & cætera teſtimonia pertinent, in quibus Deus dicitur ſpiritum ſanctum dare. Voce enim Dei, & pater & filius comprehenditur. 1 Cor. 6. Spiritum ſanctum habetis à Deo. 2 Cor. 5. Porrò qui parauit nos in hoc ipſum, Deus eſt, qui idem dedit nobis arrabonem ſpiritus. Filium etiã cum patre fontem ſpiritus ſancti eſſe, haud obſcurè notant, quòd ſpiritum ſanctum, ſpiritum Chriſti (Rom. 8. 1 Pet. 1.) & Domini (Act. 5.) & Dei (Roman. 8. 15. & 1 Cor. 6.) & ex Deo (1 Cor. 2.) vocant, vt dictum eſt ſuprà.

Communes patris & filij & ſpiritus ſancti actiones ſuprà in loco de Deo commemorauimus, quæ huc etiã pertinent. Nam ante incarnationem filio cum patre & ſpiritu ſancto commune fuit, habitare lucem nobis inacceſſam. 1 Tim. 6. Creare cœlum & terram, & ſuſtentare omnia. Hebr. 1 Coloſſ. 1. Act. 17. Tractare de generis humani recuperatione: Epheſ. 1. Adorari ab angelis: Hebr. 1. Rurſum autem cum inducit primogenitum in orbem terrarum, dicit, Et adorent eum omnes angeli Dei. Reuelare promiſſionem, ſeu patefacere arcanũ decretum voluntatis diuinæ, de remiſſione peccatorum & redemptione generis humani: Epheſ. capite 1. Diligere genus humanum, ad Titum 2. Epheſ. 5. Populum Iudaicum educere ex Aegypto, eiq́; exhibere beneficia, 1 Corinth. 10.

Filium Dei hominem factum, et officium mediatoris gerentem, Apoſtoli interdum vnica voce Ieſum, nõnunquam Chriſtum, aliquando verò vtraq; cõiuncta Ieſum Chriſtum appellant.

Primi exempla ſunt, Act. 1. Hic Ieſus, qui aſſumptus eſt à vobis in cœlum, ſic veniet, quemadmodum vidiſtis eum euntem in cœlum. Item: Iudas fuit dux his qui comprehenderunt Ieſum. Item: Quo Dominus Ieſus perpetuam vitæ conſuetudinem egit nobiſcum. Act. 2. Hunc Ieſum ſuſcitauit Deus, cuius nos omnes teſtes ſumus. Ibidem: Certò ſciat ergo tota domus Iſrael, quòd Dominũ & Chriſtum fecerit Deus hunc Ieſum, quem vos crucifixiſtis. Act. 16. At illi dixerunt: Crede in Dominum Ieſum, & ſaluus eris tu & tota domus tua. Act. 7. Domine Ieſu, ſuſcipe ſpiritum meum. Eſtq́; hæc phraſis Lucæ in Actis Apoſtolorum vſitatiſſima. 1 Petri 1. Per agnitionem Dei, & Ieſu Domini noſtri. 1 Ioan. 5. Omnis qui credit Ieſum eſſe Chriſtum, ex Deo natus eſt. Rom. 3. Vt ipſe ſit iuſtus, & iuſtificans eum qui eſt ex fide Ieſu. 1 Corinth. 11. Dominus Ieſus in ea nocte qua traditus eſt. Apoc. 22. Veni Domine Ieſu.

Secundi exempla ſunt, Actuũ 9. Paulus in ſynagoga prædicabat Chriſtum, quòd is eſſet filius Dei. Acto. 24. Felix cum Druſilla vxore ſua, quæ erat Iudæa, accerſiuit Paulum, & audiuit ab eo fidem quæ eſt in Chriſtũ. 1 Petri 1. Spiritus Chriſti, priuſquam acciderant, teſtabatur venturas in Chriſtum afflictiones. 1 Pet. 2. Et Chriſtus afflictus eſt pro vobis, relinquens vobis exemplũ, vt inſequeremini veſtigia eius. Eſtq́; hæc phraſis in epiſtolis Petrinis frequentiſſima. 2 Ioan. Qui manet in doctrina Chriſti, hic & patrem & filiũ habet. Rom. 5. Chriſtus, cum adhuc eſſemus infirmi, iuxta temporis rationem, pro impijs mortuus eſt. Rom. 6. Quòd ſi mortui ſumus cum Chriſto, credimus quòd & viuemus cum illo. Similia exempla paſſim in ſingulis epiſtolis Paulinis obuia ſunt lectori. Hebr. 3. Chriſtus tanquã filius adminiſtrauit domum.

Tertij exempla ſunt, Acto. 3. In nomine Ieſu Chriſti Nazareni ſurge & ambula. Actor. 15. Per gratiam Ieſu Chriſti credimus nos ſaluos futuros, quemadmodum & illi. 1 Petri 1. Sperate in eam quæ ad vos defertur gratiam, dum vobis patefecit Ieſus Chriſtus. 1 Petri 4. Et in omnibus glorificetur Deus per Ieſum Chriſtum, cui eſt gloria & imperium in ſecula ſeculorum, Amen. 1 Iohannis 1. Sanguis Ieſu Chriſti, filij eius, emundat nos ab omni peccato. 1 Iohan. 2. Aduocatum habemus apud patrem, Ieſum Chriſtum iuſtum. Similia extant 1 Iohan. 4. 5. Et Paulus 1 Timoth. 1. Chriſtus Ieſus venit in mundum ſaluare peccatores. Galat. 6. Ego verò abſit vt glorier, niſi in cruce Domini noſtri Ieſu Chriſti. Infinita huius generis in epiſtolis Paulinis extant exempla, qualia nec in epiſtola Iudæ, Iacobi, ad Hebræos, & Apocalypſi deſiderantur.

Quòd IESVS CHRISTVS ſit verus Deus, & Dei patris filius.

Affirmant autem de IESV Chriſto, quòd poſt aſſumptam humanam naturam non deſierit eſſe, quod antea ſemper fuit: ſed adhuc ſit in vna perſona uerus Deus, & ueri Dei patri filius. Nam Petrus 2. epiſt. 1. teſtatur, ſe in monte ſancto uidiſſe maieſtatem Chriſti, & uocem audiſſe, qua Chriſtus accepit honorem & gloriam à patre: Hic eſt filius meus dilectus. Et Apoſtoli paſſim in ſuis concionibus & ſcriptis, IESVM Chriſtum filium Dei nominant: quod utique non facerent, ſi ſentirent, IESVM Chriſtum Deum & Dei patris filium eſſe deſiiſſe. Haud enim dicerent falſum teſtimo-

teſtimonium. Actor.2. Petrus aſſerit, Ieſum à Deo excitatum & exaltatum, accepta promiſsione ſpiritus ſancti à patre, effudiſſe ſpiritum ſanctum. Act.3. Petrus & Ioannes affirmant, Deum ſuſcitaſſe filium ſuum Ieſum. Actorum 4. tota Eccleſia recens ab Apoſtolis collecta, in ſua oratione inquit: Conuenerunt verè aduerſus ſanctum filium tuum Ieſum, quem vnxeras, Herodes ſimul & Pontius Pilatus. Actorum 8. Eunuchus à Philippo Euangelium edoctus, inquit: Credo filium Dei eſſe Ieſum Christum. Actorum 9. Paulus conuerſus, continuò in ſynagogis prædicabat Christum, quòd is eſſet filius Dei. 1 Ioã.1. Sanguis Ieſu Chriſti, filij eius, emundat nos ab omni peccato. 1 Ioan.5. Quis eſt qui vicit mundum, niſi qui credit quòd Ieſus eſt filius Dei? Et Paulus ad Rom.8. Quod lex præſtare non poterat, &c. hoc Deus proprio filio miſſo ſub ſpecie carnis peccato obnoxiæ, præſtitit. 2 Corinth. 1. Nam Dei filius Ieſus Chriſtus. qui inter vos per nos prædicatus eſt, per me & Syluanum ac Timotheum, non fuit etiam & Non, ſed Etiam per ipſum fuit. Hebr.4. Habentes igitur pontificem magnum, qui pœnitrauit cœlos, Ieſum filium Dei, teneamus profeſsionem.

Deinde etiam eo monent Chriſtum verum Deum eſſe, quòd eum ante incarnationem extitiſſe docent. Nam 1 Cor.10. Paulus oſtendit, Chriſtum populum Iudaicum per mare rubrum traduxiſſe, et in deſerto cibũ & potum dediſſe, eosq; Chriſtum tentaſſe. Et Hebr. 11. Moſes probrum Chriſti præ omnibus Aegyptiorũ theſauris elegiſſe dicitur. Et Hebr.13. Ieſus Chriſtus heri et hodie, idem eſt etiam in ſecula.

Præterea opera Ieſu Chriſto adſcribunt, quæ ſolius Dei ſunt: vnde conſtat, eos nõ dubitaſſe, quin IESVS Chriſtus ſit verus Deus, & filius Dei. Vt quòd iubent in nomine eius baptiſari. Act.2. Delictorum pœnitentiã agite, & baptiſetur vnuſquiſq; veſtrûm nomine Ieſu Chriſti, in remiſsionem peccatorum, & accipietis donũ Spiritus ſancti. Act.8. Baptiſati erant in nomine IESV Chriſti. Act. 10. Iuſsit eos baptiſari in nomine Domini. Actor.19. His auditis, baptiſati ſunt in nomine Domini. Quod det remiſsionem peccatorum, & ſalutem. Acto. 16. Crede in Dominũ Ieſum, & ſaluus eris tu & domus tua. Act.10. Huic teſtimonium, &c. remiſsionem peccatorũ accipere omnes qui credunt in nomen eius. Quòd aperiat corda hominum. Act. 16. Cuius Dominus aperuit cor, vt intenderet his quæ dicebantur à Paulo. Quòd in nomine Ieſu Chriſti ſeſe miracula edere teſtantur. Act.4. Notum ſit omnibus vobis, &c. quòd per nomen Ieſu Chriſti Nazareni, quem vos crucifixiſtis, quẽ Deus ſuſcitauit à mortuis, per hunc iſte adſtat coram omnibus vobis ſanus. Act.10. Petrus ait: Aenea, ſanet te Dominus Ieſus Chriſtus: ſurge, & ſterne tibijpſi. et continuò ſurrexit. Paulus Rom.1. ex reſurrectione dicit cõſtare, Ieſum Chriſtum eſſe filium Dei. Sed de operibus Ieſu Chriſti poſtea prolixius.

Quòd IESVS CHRISTVS ſit verus homo.

IESVM Chriſtum non ſolum verè filium Dei, ſed & verum & naturalem hominem eſſe factum, conceptum & natum, ſicut alij homines, excepta originali labe, vt à Chriſto & Spiritu ſancto edocti, certò aſſerunt. Paulus Gal.4. Vbi venit plenitudo temporis, miſit Deus filium ſuum, factum ex muliere, factum legi obnoxium, vt eos qui erãt legi obnoxij, redimeret. Rom. 1. Segregatus in Euangelium Dei, &c. de filio ſuo, qui genitus fuit ex ſemine Dauid ſecundum carnem. 1 Timoth.2. Vnus conciliator Dei & hominum, homo Ieſus Chriſtus. 2 Timoth.2. Memento Ieſum Chriſtum reſurrexiſſe à mortuis ex ſemine Dauid, ſecundum Euangelium meum. Eo loco ſi Paulus, vt quidam intelligunt, de Euangelio quod ex eius ore Lucas ſcripſit, loquitur, ad genealogiam Chriſti, quæ Lucæ tertio extat, Timotheũ remiſit. Et Philip. 2. Ieſus Chriſtus cum eſſet in forma Dei, &c. ſeipſum exinaniuit, formam ſerui accipiens, in ſimilitudinem hominum natus, et figura inuentus vt homo. Coloſſ. 1. Reconciliauit nos in corpore carnis ſuæ. Præterea idem Paulus paſsim in ſuis epiſtolis, vbicunq; paſsionis Chriſti meminit, ita de Ieſu Chriſto loquitur, vt apertiſsimè oſtendat, eum verũ eſſe hominem, Rom. 5. 4. 8. 1 Corinth. 15. 2 Corinth. 5. Galat. 3. 4. Epheſ. 1. 2 1 Timoth. 1. Tito 3. Philip. 2. Coloſſ. 1. 1 Theſſ.4. Hebr.2. Poſteaquam igitur pueri commercium habent cum carne & ſanguine, & ipſe ſimiliter particeps factus eſt eorundem. non enim angelos aſſumit, ſed ſemen Abrahæ aſſumit. Vnde debuit per omnia fratribus ſimilis reddi, vt miſericors eſſet, & fidelis pontifex. Idem capite quarto: Non habemus pontificem, qui non poſsit affici ſenſu noſtrarum infirmitatum, ſed tentatũ per omnia iuxta ſimilitudinem, abſque peccato. Petrus 1 epiſt.4. dicit, Chriſtum paſſum pro nobis carne. quo quid aliud vult, quàm Chriſtum hominem eſſe? Idem Act.1. in concione de electione alterius Apoſtoli, qui in locum Iudæ Iſcarioth ſurrogetur, teſtatur, ſe & alios quàm plurimos viros, à baptiſmo Iohannis, vſq; ad eum diem quo receptus eſt in cœlum, cum Ieſu perpetuã vitæ conſuetudinem egiſſe. Et Act. 2. dicit, ipſos Iudæos ſcire, Ieſum Nazarenũ multa edidiſſe miracula, eumq; crucifixum & interemptum eſſe. Acto.4. Principes & ſeniores & ſcribæ Hieroſolymis, & Annas princeps ſacerdotum, & Caiphas, & Iohannes & Alexander, & quotquot erant de genere Pontificio in cõcilio congregati, agnoſcebant Petrum & Iohannem, quòd cum Ieſu fuiſſent. Idem Act.5. ad Apoſtolos inquiunt: Ecce repleſtis Hieroſolyma doctrina veſtra, & vultis inducere ſuper nos ſanguinem hominis iſtius. Patentur ergo principes ſacerdotum, Ieſum verum hominem fuiſſe. De Stephano Actorum 7. dicitur: Vidit gloriam Dei, et Ieſum ſtantem à dextris Dei, & ait: Ecce video cœlos apertos, & filium hominis ſtantem à dextris Dei. Act. 10. Petrus Cornelio Chriſtum verum hominem eſſe affirmat, eó quòd dicit, eum ambulaſſe, & benefeciſſe, & ſanaſſe, omnes oppreſſos à diabolo in regione Iudæorũ & Hieroſolymis: & occiſum eſſe, & ſuſpenſum de ligno, & reuixiſſe tertio die: & à diſcipulis ſuis viſum eſſe, & cum ijs comediſſe & bibiſſe: & ſe et cæteros Apoſtolos ab eo miſſos eſſe ad prædicandum & teſtificandum, quòd ſit à Deo conſtitutus iudex viuorum & mortuorum. Et Paulus Act.13. hiſtoriam de paſsione & reſurrectione Chriſti perſtringens, nihil aliud facit, quã vt oſtendat Chriſtum verum hominem fuiſſe, quem condemnarint innocentem ciues & principes Hieroſolymitani, & prodiderint Pilato, poſtulantes vt eum interficeret. Idem Act.17. Chriſtũ appellat virum, quẽ Deus

excitarit

excitarit ex mortuis. quo nomine aliâs Paulus & alij homines appellantur. Act. 24. Nacti ſumus vtrum hunc peſtiferum, & concitantem ſeditionem omnibus Iudæis in vniuerſo orbe. Ioan. 1. epiſt. 1. teſtatur, ſe & alios Ieſum Chriſtũ, quem vocat vitam æternam, oculis vidiſſe, audiuiſſe, manibus contrectaſſe, & ſanguinẽ Ieſu Chriſti filij Dei nos emundare ab omni peccato: quod quid aliud eſt, q̃ Chriſtũ verum hominẽ eſſe, qui habeat ſanguinem, vt alij homines? Idem 1 Ioan. 4. & 2 Ioannis, ſpiritum Antichriſti eſſe dicit, qui neget Ieſum Chriſtũ in carne veniſſe. Idem 1 Ioan. 5. dicit, I█SVM Chriſtũ per aquam & ſanguinem veniſſe. Apoc. 1. dicit, Ieſum Chriſtũ lauiſſe nos à peccatis noſtris, per ſanguinẽ ſuũ. Omnes ergo Apoſtoli, & plures quàm quingenti fratres, & totus populus Iudaicus, qui hoc ſeculo vixit, teſtantur, Ieſum Chriſtũ verũ hominẽ, & nõ phantaſma fuiſſe. Idem confirmãt opera, quæ à Chriſto vt homine ſunt facta: qualia iam recenſuimus, & poſtea prolixius cõmemorabuntur. Adſtipulantur etiã veteris Teſtamenti & prophetarũ teſtimonia, quibus prædictũ eſt, Ieſum Chriſtũ ſemen mulieris, ſemen Abrahæ & Dauidis futurum. De quibus ſuo loco paulo pòſt dicetur.

Quòd IESVS CHRISTVS, filius Dei & hominis, ſit vna perſona, duabus naturis diuina & humana, vnione hypoſtatica vnitis.

Quòd verò doceant, IESVM Chriſtũ filium Dei & hominis, ante glorificationem, vnam, & nõ duas aut plures, eſſe perſonam, inenarrabili & imperueſtigabili modo duabus diuerſis naturis arctiſsimè vnitis, & tamẽ non confuſis: conſtat ex precedentibus, vbi demonſtratum eſt eos ſentire, filium Dei ita hominẽ eſſe factum, vt nõ deſierit eſſe quod antea erat, nempe verus Deus, & veri patris æternus filius: & ita filiũ Dei manſiſſe, vt verus homo corpore & anima, et alijs omnibus, ſimilis noſtri, excepto peccato, eſſet. Huc ergo pertinent illa teſtimonia, quæ de IESV Chriſto, quòd ſit verus Deus, & quòd ſit verus homo, paulo antè recitauimus. Nam in ijs omnibus non aliter de Chriſto loquuntur, q̃ de vna tantum perſona. Maximè verò hæc notanda ſunt, quòd Paulus Galat. 4. dicit, Deum miſiſſe filium ſuum natum ex muliere. Et Philip. 2. Ieſum Chriſtum in forma Dei, & æqualem Deo exiſtentem, ſeſe exinaniuiſſe, forma ſerui aſſumpta, natum in ſimilitudine hominum. Et 1 Ioan. 4. Omnis ſpiritus qui confitetur Ieſum Chriſtum in carne veniſſe, ex Deo eſt. Et 2 Ioan. Multi ſeductores ſunt ingreſſi in mundum, qui non confitentur Ieſum Chriſtum veniſſe in carne. His enim palàm teſtantur, in vna illa perſona Ieſu Chriſti duas naturas, humanam & diuinã, eſſe vnitas. Et phraſis Pauli, Deus miſit filium ſuum natum ex muliere: congruit cum illa Iohan. 1. Verbum caro factum eſt. Rom. 8. dicitur, Deum proprio filio, miſſo ſub ſpecie carnis, peccato obnoxiæ, præſtitiſſe ea quæ lex præſtare non poterat propter imbecillitatem. 1 Tim. 3. Deus manifeſtatus eſt in carne, iuſtificatus eſt in ſpiritu, viſus eſt angelis, prædicatus eſt gentibus, fides illi habita eſt in mundo, receptus eſt in gloria.

Porrò & opera quæ Chriſto Ieſu poſt incarnationẽ tribuuntur, teſtantur, eum verum Deum & hominem in vnâ perſona eſſe. Sed de ijs ſuprà aliquid dictum eſt, & infra plura dicentur.

Cauſas verò huius mirandæ hypoſtaticæ vnionis has commemorare videntur Apoſtoli. Primùm, quòd talis Meſsias & pontifex & mediator ſit promiſſus, qui ſemen Abrahæ, Galat. 3. & filius Dauidis & Dominus eſſet, Act. 2. & filius Dei, Act. 13. Hebr. 1 & 5. Teſtimonia infrà de Meſsia recitabuntur. Deinde, quòd Deo placuerit, eo modo filium ſuum, hominem factum, generi humano mederi. Rom. 8. Gal. 4. Col. 1. Epheſ. 1. Tertiò, quòd neceſsitas noſtræ ſalutis talem poſtularit mediatorem, qui homo & Deus in vna perſona eſſet, & permaneret. Quoniã enim homines erant lapſi in peccatum & mortem, & iram Dei, & indigebant iuſticia & vita: eratq; ijs præſcriptũ vt & pro peccatis ſatisfacerent, & ad vitam acquirendam legi Dei integrã præſtarent obedientiam, quorũ neutrum perficere ijs poſſibile erat: oportebat ergo hominem aliquem, qui abſq; peccato eſſet, & in quem Deus conſentiret, aliorum in ſeſe deriuare peccata, & pro ijs ſatisfacere obeundo mortem, & pro acquirenda iuſticia legi integram præſtare obedientiã, quæ alijs imputari poſſet, vt propter eam, vitam æternam acciperent. Verum quia tollere mortem, & reddere vitam, nulla creatura potuiſſet, oportuit non ſolum purum huiuſmodi hominem eſſe, ſed etiam verum Deũ, qui iuſticiæ Dei, pro hominibus patiendo, pro peccatis eorum ſatisfaceret, et implendo legem integrè iuſticiam compararet, & victa morte reſurgeret, et ad cœlos aſcenderet, et ſuam iuſticiam credentibus donaret & imputaret, et affuſo ſpiritu ſancto nouitatem inchoaret, et reſuſcitando mortuos vitam æternam conferret credentibus, et pœnas infligeret incredulis. Hominem igitur verum & purum, abſq; peccato, Chriſtum eſſe oportuiſſe docent: quia debebat nõ quidem ſua, ſed aliorum hominum expiare peccata, et iuſticiam hominibus applicabilem parare, et ad vitam æternam homines adducere. 1 Petri 2. Chriſtus afflictus eſt pro vobis, etc. Qui peccatum non fecerat, nec inuentus eſt dolus in ore eius, etc. Qui peccata noſtra ipſe pertulit in corpore ſuo ſuper lignum, quo peccatis mortui, iuſticiæ viueremus: cuius eiuſdem vibice ſanati eſtis. Idem 1 Petri tertio: Chriſtus ſemel pro peccatis paſſus fuit, iuſtus pro iniuſtis, vt nos adduceret Deo. 1 Iohannis ſecundo: Si quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrem, Ieſum Chriſtum iuſtum, & ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris: non pro noſtris autem tantum, ſed etiam pro totius mundi. Et Paulus Romanis quinto, in collatione Adæ & Chriſti, eleganter docet, quòd ſicut per vnum hominẽ peccatum et mors introiret in mundum, ita oportuerit per obedientiam vnius iuſtos conſtitui multos. Et ad Romanos octauo oſtendit, Chriſtum ideo indutum carnem humanã, præſtitiſſe ea quæ caro, hoc eſt, homines nõ poterant præſtare, vt iuſtificatio legis in nobis impleretur: hoc eſt, ut eius impletio imputaretur ad iuſtificationem credenti. Et 2 Corinth. quinto inquit: Deus eum qui non nouit peccatum, fecit peccatum, ut nos in eo fieremus iuſticia Dei. Author epiſtolæ ad Hebræos, ex profeſſo hæc capita tractat: Ideo oportuiſſe noſtrum pontificem hominem eſſe, quia debebat hominum expiare peccata, & hominum cauſam apud Deum agere, & ſuum

ſacrificium

Google

ſacrificium & meritum non angelis, ſed hominibus applicare. Inquit enim cap. 2. poſteaquam pueri commercium habent cum carne & ſanguine, & ipſe ſimiliter particeps factus eſt eorundem, vt per mortem aboleret eum qui mortis habebat imperium, hoc eſt diabolum: & liberos redderet eos quicunq; metu mortis per omnem vitam obnoxij erant ſeruituti: non enim videlicet angelos aſſumit, ſed ſemen Abrahæ. Vnde debuit per omnia fratribus ſimilis reddi, vt miſericors eſſet, & fidelis pontifex, in his quæ apud Deum forent agenda, ad expiandum peccata populi. Nam ex hoc quod ipſi contigit, tentatum eſſe poteſt & ijs qui tentantur ſuccurrere. Idem repetit capite quarto. Et capite ſeptimo docet, eam ob cauſam oportuiſſe hominem pium, innocentem, impollutum, ſegregatũ à peccatoribus, & abſque peccato eſſe, vt non neceſſe haberet pro proprijs peccatis offerre, ſed vnica oblatione ſui ipſius poſſet expiare populi peccata.

Filium verò Dei etiam Chriſtum eſſe oportuiſſe, docent, has ob cauſas, vt cum Deo agere, eiusq; voluntatem cognoſcere, & nobis reuelare poſſet. tantum enim homo exiſtens, Deum videre non potuiſſet. 1 Ioan. 3. Deum nemo vidit vnquam. Et 1 Tim. 6. Quem vidit nemo hominum, neq; videre poteſt. 1 Corinth. 2. Quis cognouit nomen Domini? Quis conſilium daturus ſit illi? Nos autem mentem Chriſti tenemus. 1 Iohan. 5. Scimus quòd filius Dei venit, & dedit nobis mentem, vt cognoſcamus illum qui verus eſt. Deinde, vt iuſtitiæ Dei, quæ erat per peccata generis humani offenſa, æquiualens precium perſolueret: quod homo tantum exiſtens præſtare non potuiſſet. 2 Pet. 2. Etiam Dominum, qui illos mercatus eſt, abnegantes. 1 Iohan. 1. Sanguis Ieſu Chriſti, filij eius, emundat nos ab omni peccato. Et 1 Iohannis 4. Miſit filium ſuum propitiationem pro peccatis noſtris. Et Paulus Rom. 8. & Galat. 4. & Philip. 2. & alibi paſsim docet, ideo filium Dei miſſum eſſe, vt plenè Deo pro peccatis noſtris ſatisfaceret. Hebr. 2. Vt per gratiam Dei pro omni guſtaret mortẽ. Idem 9. Per proprium ſanguinem ingreſſus eſt ſemel in ſancta ſanctorum, æterna redemptione reperta. Idem 5. Tametſi filius erat, tamen didicit ex his quæ paſſus eſt obedientiam, ac perfectus redditus omnibus qui ſibi obedierunt, fuit cauſa ſalutis æternæ. Hebr. 10. ex Pſalmo 39. docet Chriſtum voluntatem Dei feciſſe, & peccata plenè expiaſſe, vt non amplius opus ſit offerre pro peccato. Tertiò, vt vinceret mortem & diabolum. 1 Ioã. 3. In hoc apparuit filius Dei, vt diſſoluat opera diaboli. Act. 2. Quatenus impoſsibile erat teneri illum à morte. Rom. 4. Traditus eſt propter peccata noſtra, & reſurrexit propter iuſtificationem noſtri. Quartò, vt nos faceret filios Dei, & hæredes Dei. Homo enim tantum exiſtens, non potuiſſet alijs ius filiorũ Dei dare. 1 Ioan. 3. Videte qualẽ charitatem dedit nobis Deus, vt filij Dei nominemur. Epheſ. 1. Prædeſtinauit nos, vt adoptaret in filios per Ieſum Chriſtum. Galat. 4. Vt adoptione ius filiorum acciperemus. Rom. 8. Hæredes Dei, cohæredes verò Chriſti. Quintò, vt eſſet æternus pontifex, qui ad dexteram Dei ſederet, & Deum pro nobis interpellaret, & cuius meritum omni tempore efficax eſſet ad contegenda peccata pœnitentiam agentium. Hebr. 7. At hic, quòd idem maneat in æternum, perpetuum habet ſacerdotium, vnde & ſaluos facere ad plenum poteſt, qui per ipſum adeunt Deum, ſemper viuẽs adhoc, vt interpellet pro illis. Talis enim decebat vt eſſet nobis pontifex, pius, innocens, impollutus, ſegregatus à peccatoribus, & ſublimior cœlis factus, cui non ſit quotidie neceſſe, quemadmodũ illis pontificibus, prius pro proprijs peccatis victimas offerre, deinde pro peccatis populi. Nam id fecit ſemel, cum ſeipſum obtulit. Si quidem lex homines conſtituit pontifices, habentes infirmitatem. Porrò ſermo iuriſiurandi, qui ſupra legẽ fuit, filium conſtituit in æternum conſummatũ. Sextò, vt vbique Eccleſiam colligere, eiq; adeſſe, corda hominum ſcrutari, & gemitus & preces fidelium in quouis loco audire, peccata remittere, Spiritum ſanctum donare, & omnibus adimplere poſſet. Hæc enim Chriſtum mediatorem noſtrum facere, cõſtabit ex proprietatibus & actionibus, quæ paulo pòſt commemorabimus. Poſtremò, vt in vitam reducere mortuos, & abolere mortem, & exercere iudicium, & iuſtos in hæreditatem immortalem & incontaminabilem atque immarceſsibilem reſtituere: iniuſtos verò, qui ſuo Euangelio non obedierunt, æternis pœnis affligere poſſet. Actorum 10. 1 Petri 1. 4. 5. 1 Corinth. 15. 2 Theſſal. 1. 2 Timothei quarto. Atque ita per eum inſtauraretur omnia, quæ in cœlis ſunt, & quæ in terra. Epheſ. primo. & ipſe primas teneret in omnibus. Coloſſ. 1.

Non tantum poſt incarnationem, ſed etiam poſt glorificationem, duas in vna Chriſti perſona naturas, humanam & diuinam, agnoſcendas nobis proponunt. Nam Lucas Actorum 1. teſtis eſt, angelos Chriſto aſcendente corám adſtantes dixiſſe: Viri Galilei, quid ſtatis, intuentes in cœlum? Hic Ieſus, qui aſſumptus eſt à vobis in cœlum, ſic veniet, quemadmodum vidiſtis eum euntem in cœlum. Et Paulus 1 Corinth. 15. teſtatur, Chriſtum à ſe viſum eſſe. Et Act. 22. ad ſe dixiſſe: Ego ſum Ieſus Nazarenus, quem tu perſequeris. Quo quid aliud Ieſus Chriſtus iam ad dexteram Dei ſedens teſtatur, quàm ſe adhuc eundem Ieſum Chriſtum eſſe filium ſcilicet Dei, & verum hominem in vna perſona? Petrus & cæteri Apoſtoli Actorum ſecundo, ſtatim in prima concione diei Pentecoſtes teſtantur, Ieſum Chriſtũ filium Dei, & verum hominem, crucifixum & interfectum à Iudæis, corpore & anima abſque corruptione à Deo reſuſcitatum eſſe: & hunc IESVM (vtuntur enim voce demonſtratiua, vt hanc ipſam perſonam ſeu indiuiduum notent) dextera Dei exaltatũ, & promiſsione Spiritus ſancti accepta à patre, effudiſſe Spiritum ſanctum, à Deo Dominum & Chriſtum factum eſſe. Idem Petrus & Iohannes altera concione quam ſuper ſanato claudo habent, Actorum tertio affirmãt, dum IESVM Chriſtum vnam & eandem perſonam appellant filium Dei, autorem vitæ, ſanctum & iuſtum, quem Iudæi prodiderint & negarint coram Pilato, & interfecerint. Deus verò ſuſcitarit ex mortuis, & glorificarit, & quem oporteat cœlum accipere vſque ad tempora reſtitutionis omnium, quem Deus miſerit poſt reſuſcitationem, vt benedicat Iudæis, ita vt vnuſquiſque conuertat ſe ab iniquitatibus ſuis. Iidem Actorum quarto, in confeſsione ſua quam edunt coram concilio, profitentur Ieſum Nazarenum crucifixum, & reſuſcitatũ à mortuis, ſanaſſe claudum: & non in alio

in alio quoquam eſſe ſalutem, quàm in illo: nec alind nomē datum eſſe hominibus ſub cælo, in quo oporteat nos ſaluos fieri. Nec Eccleſia recens collecta in oratione ſua contra perſequutores, alind ſentit quàm IESVM Chriſtum etiam poſt glorificationem, filiū Dei & verum hominem eſſe, quem Deus vnxerit. Acto.4. Apoſtoli omnes in concilio ſacerdotum & ſeniorum omnium filiorū Iſrael accuſati, quòd repleuerint Hieroſolymam ſua doctrina, contra edictum eorum, et velint inducere ſuper eos ſanguinem hominis iſtius, reſpondent: ſe teſtes eſſe, quòd Deus ſuſcitarit hunc IESVM, quem ipſi interemiſſent, ſuſpenſum de ligno: & quòd per eum Deus velit dare pœnitentiam Iſraeli, & remiſſionem peccatorū, Stephanus Act. 7. non alium, ſed eundum IESVM filiū dei ſcilicet & hominis, videt ſtare à dextris Dei quem etiam inuocat, & cui ſpiritum ſuum commendat.

Nec Petrus in cōcione in domo Cornelij Act.10. nec Paulus Act.13. et concilium Hieroſolymitanum Act. 15. alium Chriſtū poſt glorificationē, quàm verum Deum & hominē in vna perſona prædicant. Nec in epiſtolis ſuis aliam profitentur ſententiam. Petrus enim 1.Pet.1. de eodē IESV Chriſto affirmat, quòd Deū habeat Patrem, quòd reſurrexerit ex mortuis, quod reuelandus ſit in extremo die. Et 1. Petri.2. quòd ſpirituales hoſtiæ oblatæ per eum, ſint acceptabiles Deo: & quòd ſit paſtor & curator animarum fidelium, & 1.Petri 3. quòd Chriſtus iuſtus pro iniuſtis paſſus ſit, mortificatus carne, & viuificatus ſpiritu: quòd ſit ad dexterā Dei, profectus in cœlum, ſubiectis ſibi angelis & poteſtatibus ac virtutibus. Et Iohannes 1, epiſtol. cap. 2. eundem IESVM Chriſtū, qui propitiatio pro peccatis noſtris et mundi factus eſt, adhuc agere aduocatū aqud Patrem dicit. Paulus verò in ſingulis ſuis epiſtolis teſtimonia Plurima habet, IESVM Chriſtū etiam poſt glorificationem duplicis naturæ eſſe in vna eademq; perſona. 1.Corinth.15. Oculatos teſtes producit quingentos fratres & Apoſtolos, quibus & ſuum addit teſtimonium, qui IESVM Chriſtum poſt reſurrectionem viderunt humanam adhuc geſtare naturam. Rom. 6. dicit eundem Chrictum, qui mortuus eſt, reſuſcitatum eſſe per gloriam Patris, et non amplius mori, eaq; mortem non amplius dominari. Rom. 8. Chriſtus eſt qui mortuus eſt, imò qui & ſuſciatus eſt, qui etiam eſt ad dexteram Dei, & intercedit pro nobis. Roman.14. In hoc enim Chriſtus & mortuus eſt, & reſurrexit, & reuixit, vt mortuis & viuentib. dominetur. 1. Corinth. 2. Non iudicaui me quicquam ſcire inter vos, niſi IESVM Chriſtum, & hunc crucifixum. Epheſ.1. Vt ſciatis quæ ſit ſpes, &c. qui credimus ſecundum efficaciam fortitudinis eius, quam exercuit in Chriſto, cum ſuſcitaret eum ex mortuis, & ſedere fecit ad dexteram ſuam in cœleſtibus, ſuper omnem principatum ac poteſtatem et virtutem & dominium, &c. Epheſ.4. Qui deſcēdit, idem ille eſt qui etiam aſcēdit ſupra omnes cœlos. Epheſ.4. Vnus Dominus, vna fides, vunum baptiſma. Et 1.Cor. 8. Vnus Deus, etc. et vnus Dominus IESVS Chriſtus. Et 1.Corinth.1. Num diuiſus eſt Chriſtus? Si Paulus à ſpiritu ſancto edoctus eſſet, Chriſtum non eſſe vnam tantùm perſonā haud ſic loqueretur: ſed diceret, Duo ſunt Domini, alter eſt IESVS filius Dei, alter eſt Chriſtus filius hominis. Idem Philippen. 2. IESVM Chriſtum filium Dei hominem factum, forma ſerui aſſumpta factum obedientem vſque ad mortem crucis, à Deo in ſummam ſublimitatem exaltatum eſſe, vt in nomine IESV ſeſe flectat omne genu: & omnis lingua cōfiteatur, quòd Dominus ſit IESVS Chriſtus, ad gloriam Dei patris. Coloſ. 2. Quoniam in illo (Chriſto) inhabitat omnis plenitudo Deitatis corporaliter, & eſtis in illo completi, qui eſt caput omnis principatus & poteſtatis. Idem 1. Tim. 6. eundem IESVM Chriſtum eſſe oſtendit, qui ſub Pontio Pilato teſtatam fecit bonam profeſſionem, & qui ſuo tempore iterum apparebit. Autor epiſt, ad Ebr. vbique ferè hoc agit, Chriſtum hominis & Dei filium, etiam poſt glorificationem eſſe noſtrum Pontificem, qui intercedat pro nobis apud Patrem. Ebr. 4. Habentes igitur Pontificem magnum, qui cœlos penetrauit, IESVM filium Dei, teneamus profeſſionem. Non enim habemus pontificem. qui non poſſit affici ſenſu infirmitatum noſtrarum: ſed tentatum per omnia, iuxta ſimilitudinē, abſq; peccato.

Idem. 7. At hic quòd idem maneat in æternū, perpetuum habet ſacerdotium: vnde & ſaluos facere ad plenum poteſt, qui per ipſum adeunt Deū, ſemper viuens ad hoc vt interpellet pro illis, Idem capite. 9. Chriſtus ſemel oblatus, vt multorū peccata tolleret, rurſus abſq; peccato cōſpicietur ijs qui illum expectant in ſalutem.

Et IESV Chriſto poſt glorificationē duæ naturæ, humana & diuina, attribuuntur. Apocal. 1. Ecce venit cum nubibus, & videbit eum omnis oculus, & qui eum compunxerunt: & plangent ſe omnes tribus terræ, etiam, Amen: Ego ſum α & ω, principium & finis: dicit Dominus qui eſt, & qui erat, & qui venturus eſt omnipotens,

Poſtremò, nuſquam Apoſtoli vel etiam minimo indicio ſubindicant, ſe in Chriſto duas agnoſcere perſonas, ſiue ante, ſiue poſt glorificationem.

Proprietates & actiones quæ IESV Chriſto attribuuntur, diuerſi ſunt generis. Aliæ enim ei ante glorificationem, aliæ poſt glorificationem, aliæ vtraque vice competunt.

Proprietates & actiones quas Chriſto IESV filio Dei in et poſt aſſumptionē carnis ante glorificationem aſcribunt, hæ ferè ſunt: Non rapinam arbitratus eſt eſſe æqualem Deo, ſed ſeipſum exinaniuit, & formā ſerui accepit. Philip.2. Natus ex muliere: Galat. 4. Ex ſemine Abrahæ: Gal.3. Et Dauid ſecundū carnem: Rom. 1. & 2. Timothe.2. ex Iudæis, Rom.9. In ſimilitudine hominum conſtitutus, figura repertus vt homo: Philip.2. per omnia ſimilis fratribus redditus eſt: Ebr.3. Tentatus per omnia iuxta ſimilitudinē abſq; peccato, Ebr. 4. Iuſtus eſt, 1. Petri. 3. Peccatum non fecit, nec dolus repertus eſt in ore eius. 1.Petri 2. Non nouit peccatum. 2. Corinth.5. 1. Iohannes.3. Ille aparuit vt peccata noſtra tolleret, & peccatū in eo non eſt: factus eſt peccatum, vt nos fieremus in eo iuſticia Dei. 2. Corinthior. 5. Humilem ſeſe præbuit. Philipp.2. Cum diues eſſet, propter nos pauper factus eſt 2. Corinth. 8. Venit in mundum ſaluare peccatores. 1. Tim.1. Subiectus eſt legi. Gal. 4. Factus eſt obediens vſq; ad mortem, mortem autem crucis. Philip.2. Factus eſt miniſter circumciſionis, Roman.15. Vnctus eſt Spiritu ſancto, Actor.4. & 10.

Prædicauit pacem his qui propè & longè ſunt, Epheſ. 2. Acto. 10. *Fuit Apoſtolus & pontifex confeßionis noſtræ*, Ebr. 3. & 4. *Et conciliator noui Teſtamenti*. Ebr. 12. *Obambulauit, ſanauit omnes oppreſſos à diabolo, & fecit multa miracula in regione Iudæorum & Hieroſolymis*: Act. 10. *A' baptiſmo Ioannis vſq; ad aſcenſionem ſecum habuit diſcipulos*, Actor. 1. *Ordinauit, vt qui Euangelium annunciant, de Euangelio viuant*: 1 Corinth. 9. *Inſtituit cœnam in ea nocte qua traditus eſt*: 1 Cor. 11. *Iudas Iſcarioth eum prodidit Iudæis*: Actor. 1. *Iudæi eum comprehenderunt*: Actor. 1. *Et tradiderunt Pilato*, Acto. 3. *Et nulla cauſa mortis in eo inuenta, tamen condemnarunt eum*: Acto. 13. *Cùm maledictis inceſſeretur, non regeßit maledicta: cùm malis afficeretur, nõ minabatur, ſed tradidit vindictã ei qui iuſtè iudicat*: 1 Pet. 3. *Sub Pontio Pilato* IESVS *Chriſtus fecit teſtatam bonã profeßionem*, 1 Tim. 6. *Pilatus iudicauit eum iuſtũ & innocentẽ eſſe, & abſoluendũ cenſuit*: Act. 3. *Iudæi ſanctũ & iuſtum negarunt, & poſtularũt vt virũ homicidã ijs donaret, autorẽ verò vitæ interficeret*: Act. 3. & 13. *Et ſic iuſti illius proditores & occiſores facti ſunt*: Act. 7. 1 Theſſ. 4. *Suſpenſus eſt de ligno*, Acto. 10. 2 Cor. 2. *Crucifixus eſt ex infirmitate*: 2 Corinth. 13. *Pependit in ligno*: Galat. 3. *In die carnis ſuæ, precationes & ſupplicationes obtulit cum clamore valido & lachrymis, & exauditus eſt pro reuerentia*, Ebræ. 5. *Mortuus eſt*, Rom. 5. 8. 1 Corinthio. 8. 1 Theſſ. 4. 1 Cor. 15. *Secundum ſcripturam immolatus eſt, vt paſcha*, 1 Cor. 5. *Vt agnus immaculatus*, 1 Petri 1. *Per proprium ſanguinem ingreſſus eſt in ſancta ſanctorum*: Ebr. 9. *Et obtulit ſeipſum per Spiritum æternum*: ibid. *De ligno ablatus, in monumentum poſitus eſt*, Act. 13. *Et ſecundũ ſcripturam ſepultus*, 1 Corin. 15. *Mortificatus quidẽ carne, ſed viuificatus ſpiritu, in quo etiam abijt: & ſpiritibus qui erant in carcere prædicauit, qui inobedientes fuerant quondam, cum ſemel expectabatur Dei lenitas in diebus Noe, cum apparabatur arca in qua paucæ, hoc eſt, octo animæ ſeruatæ fuerunt per aquam*: 2 Petri 3. *Deſcendit in infimas partes terræ*, Epheſ. 4. *Non eſt in inferno derelicta anima eius, neque caro eius vidit corruptionem*: Acto. 2 et 13. *Hunc* IESVM *Deus ſuſcitauit, ſolutis doloribus mortis, quatenus impoßibile erat teneri illum ab ea*: Actor. 2. 3. 4. 5. *Idem* IESVS *Chriſtus reſurrexit tertio die ſecundum Scripturam*, 1 Corinth. 15. Roman. 1. 4. 8. 1. Theſſ. 4. 1 Pet. 1. *Impleuit legem pro nobis*. Roman. 8. & 15. *Redemit nos ab execratione legis*: Galat. 3. & 4. *Deleuit quod aduerſus nos erat chirographum, quod erat contrarium nobis per decreta, idq; ſuſtulit è medio, & cruci affixit*: Coloſſ. 2. *Per carnem ſuam legem mandatorũ in decretis ſitam obrogauit, & reconciliauit ambos, ſcilicet Iudæos & Gentes, in vno corpore Deo, per crucẽ, perempta inimicitia per eam. Item fecit ex vtriſq; vnum, & interſtitium materiæ diruit*, Eph. 2. *Parauit nobis libertatem à maledicto legis moralis, & lege Moſaica, vt in Chriſto* IESV *neq; circumciſio quicquã valeat, neq; præputiũ*, Gal. 5. & 6. *Neq; iudicandi ſimus in cibo aut potu, aut in parte diei feſti, aut nouilunij aut ſabbathorum*: Coloſſ. 2. *Et ceſſarint oblationes*, Ebr. 10. *Ideo apparuit, vt diſſoluat opera diaboli*: 1 Ioan. 3. *Per mortem aboleuit eũ qui habebat mortis imperium, hoc eſt diabolum*: Ebr. 2. *Expoliauit poteſtates & principatus*: Coloſſ. 2. *Factus eſt nobis à Deo ſapientia, iuſticia, ſanctificatio & redemptio*: 1 Cor. 1. *Deus* IESVM *Chriſtũ propoſuit reconciliatorem, interueniente ipſius ſanguine*, Rom. 3. *Chriſtus eſt propitiatio pro peccatis noſtris, & non noſtris tantùm, ſed pro peccatis totius mundi*: 1 Ioan. 2 & 4. IESVS *Chriſtus perduxit nos in gratiam*: Roman. 5. *Emit nos precio*, 1 Cor. 6. *Precioſo ſanguine nos redemit*: 1 Petri 1. *Dedit ſeipſum pro peccatis noſtris, vt eriperet nos ex præſenti ſeculo malo*, Galat. 1. *Sanguine ſuo parauit nobis redemptionẽ & remißionem peccatorũ*, Eph. 1. *Tradidit ſemetipſum pro nobis oblationem & victimã Deo, in odorem bonæ fragrantiæ*, Eph. 5. *Dilexit Eccleſiã, & expoſuit ſemetipſum pro ea, vt illam ſanctificaret, &c.* Epheſ. 5. *Habemus per Chriſtum redemptionem, per ſanguinem ipſius remißionem peccatorum*: Col. 1. *Per ſanguinem crucis Chriſti pacificata ſunt omnia, ſiue quæ in terra ſunt, ſiue quæ in cœlis ſunt*: Coloſ. 1. *Reconciliauit nos in corpore carnis ſuæ per mortem*: ibid. IESVS *Chriſtus dedit ſemetipſum pro nobis, vt redimeret nos ab omni iniquitate*: Tit. 2. *Chriſtus ſemel oblatus eſt, vt multorum peccata tolleret*, Ebr. 9. *Sanctificamur per oblationẽ corporis Chriſti, ſemel peractã*: Ebr. 10. *Per propriũ ſanguinem ſanctificauit populum ſuum*: Act. 23. IESVS *liberauit nos ab ira ventura*, 1 Theſ. 1. *Mortem aboleuit, vitã in lucem produxit, & immortalitatem per Euangeliũ*. 2 Tim. 1. *Chriſtus afflictus eſt pro nobis, etc. Peccata noſtra ipſe pertulit in corpore ſuo ſuper lignum, quo peccatis mortui iuſticiæ viueremus, ipſius vibice ſanati fuiſtis*: 1 Petri 2. *Chriſtus ſemel pro peccatis paſſus fuit, iuſtus pro iniuſtis, vt nos adduceret Deo*, 1 Pet. 3. Rom. 5. *Chriſtus paſſus pro nobis carne, & in carne*, 1 Petri 4. *Sanguis* IESV *Chriſti filij Dei, emundat nos ab omni peccato*: 1 Ioan. 2. *Proprietates & actiones* IESV *Chriſti poſt reſurrectionẽ, hæc ferè recenſentur*. IESVS *Chriſtus ſeipſum exhibuit Apoſtolis viuentem, poſteaquam ſupplicio affectus fuiſſet, idq; complurib. argumentis, dum per dies 40 cõſpicitur ab illis, ac loquitur eis de regno Dei*: Actor. 1. *Et viſus eſt per dies multos his qui ſimul aſcenderãt cũ illo, à Galilea Hieroſolymã, qui ſunt teſtes eius apud plebẽ*: Act. 13. *Primogenitus ex mortuis*: Col. 1. *Comedit & bibit cum eis*: Actor. 10. *Viſus autem poſt reſurrectionem Cephæ, deinde duodecim illis, poſtea viſus eſt pluſquam quingentis fratrib. ſimul. deinde viſus eſt Iacobo, poſtea Apoſtolis omnib.* 1 Corinth. 15. *Præcepit eis vt prædicarent populo, et teſtificarentur, quòd ipſe ſit ille qui cõſtitutus erat à Deo iudex viuorum & mortuorum*: Acto. 10. *Congregans eos in idem loci, ſcilicet ad montem Oliueti, præcipit eis, ne diſcederent Hieroſolymis, ſed vt expectarent promiſſum Patris, de quo (inquit) audiſtis ex me: Quoniam Ioannes baptiſauit quidẽ aqua, vos aũt baptiſabimini Spiritu ſancto, poſt dies hoſce nõ multos: illi aũt cum conueniſſent, percontabãtur illum dicentes: Domine, num in tempore hoc reſtitues regnũ Iſrael? Dixit autẽ ad illos: Non eſt veſtrum noſſe tempora, & articulos temporũ, quos Pater in ſua ipſius cõſtituit poteſtate. Sed accipietis virtutẽ poſteaquã Spiritus ſanctus aduenerit ſuper vos, & eritis mihi teſtes non ſolũ Hieroſolymis, verum*

etiam in

etiam in vniuerſa Iudæa, Samariaq;, deniq; vſq; ad extrema terræ. Atq; hæc locutus, videntibus iiſdem in altum ſublatus eſt, & nubes ſubduxit illum ab oculis eorum. Act. 1. Ibidem & angeli teſtantur, I E S V M aſſumptum eſſe in cœlū. Dextera Dei exaltatus eſt: Act. 2. Et Deus Dominum & Chriſtum fecit hunc Ieſum: Act. 2. Oportet eum cœlū accipere, vſq; ad tēpora reſtitutionis omniū que locutus eſt Deus, per os omnium ſanctorum ſuorum à ſeculo prophetarum: Acto. 3. Filium hominis ſtantem à dextris Dei, Stephanus videt: Acto. 7. I E S V S Chriſtus eſt ad dexteram Dei, profectus in cœlum, ſubiectis ſibi angelis, & poteſtatibus & virtutibus, 1. Petri 3. Chriſtus eſt qui mortuus eſt, imo qui & ſuſcitatus eſt, qui etiam eſt ad dexteram Dei: Rom. 8. Deus Chriſtum ſedere fecit ad dexteram ſuā in cœleſtibus, ſuper omnem principatū ac poteſtatem & virtutem et dominiū, & omne nomen quod nominatur nō ſolùm in ſeculo hoc, verumetiā in futuro, & omnia ſubiecit ſub pedes illius: Epheſ. 1. Aſcendit ſuper omnes cœlos, vt impleret omnia: Epheſ. 4. Cum aſcendiſſet, captiuam duxit captiuitatem: ibid. Expoliauit principatus & poteſtates, oſtentauit palàm triumphans de illis per ſemetipſum: Coloſſ. 2. Deus illum in ſummam extulit ſublimitatem, ac donauit illi nomen quod eſt ſupra omne nomen, vt in nomine I E S V omne genu ſeſe flectat, cœleſtium, terreſtrium, & infernorum, omniſq; lingua cōfiteatur, quòd Dominus ſit I E S V S Chriſtus ad gloriam Dei patris: Philippen. 2. Superna quærite, vbi Chriſtus eſt ad dexteram Dei, Col. 3. Receptus eſt in gloria: 1. Timo. 3. I E S V S penetrauit cœlos: Hebr. 4. In die Pentecoſtes viſibili, & ſenſibili modo ſuper Apoſtolos effudit Spiritum ſanctum Actor. 2.

I E S V S Chriſtus aduocatus noſter eſt apud Patrē: 1. Ioannes. 2. Intercedit pro nobis, Rom. 8. Vnus mediator dei, & hominū, homo I E S V S Chriſtus: 1. Timo. 2. per illum habemus aditum vtriq; in vno ſpiritu ad patrem Epheſ. 2. & 3. Et nomen Domini noſtri I E S V Chriſti inuocatur in quouis loco: 1. Corinth. 1. I E S V S Chriſtus adeſt ſuæ eccleſiæ, eſtq; eius fundamentum. 1. Corinth. 2. Et caput, Epheſ. 1. 4. 5. Et angularis lapis Epheſ. 2. 1. Petri. 2. Eſtq; architectus Eccleſiæ, coagmentans totam ſtructurā, & compingēs totum corpus: Eph. 4. Aedificans per Spiritū ſanctum fideles in habitaculum Dei: Ephe. 3. Et tanquam caput, totū corpus per commiſſuras & compagines compingit, vt augeſcat augmento Dei: Col. 2. Vt autem miniſteriū verbi inſtituit ante aſcenſionem, ita poſt glorificationem in actum producit, gubernat & conſeruat, & per id eſt efficax. Idoneos enim fecit miniſtros: 2. Corinthiorum 3. Dat dona hominibus: & dedit alios, quidem Apoſtolos, alios vero Prophetas, alios Euangeliſtas, alios verò paſtores & doctores, ad inſtaurationem ſanctorum in opus adminiſtrationis, in ædificationem corporis Chriſti: Epheſ. 4. Donis varijs exornat membra ſui corporis, id eſt fideles: Roma. 12. & 1. Corinth. 12. Odorem noticiæ ſuæ per Apoſtolos manifeſtauit, in omni loco: 2 Corinth. 2. Per Chriſtum aboletur velum Moſi: 2. Corinth. 3. Et hic quòd idem manet in æternum, perpetuum habet ſacerdotium: vnde & ſaluos facere ad plenum poteſt, qui per ipſum adeunt Deum, ſemper viuens ad hoc vt interpellet pro illis: Ebr. 7.

Edidit miracula ad cōfirmandam doctrinam Apoſtolorum, Act. 3. In nomine I E S V Nazareni claudus ſanatur, Actor. nono Dominus Ieſus Chriſtus ſanat Aeneam paralyticum: conuertit Paulū perſequutorem & blaſphemū, eumq; facit Apoſtolū gentium: Act. 9. & 22. 1. Tim. 1. Tit. 1. Per miniſterium Pauli diuitias ſuas gentibus euangelizat, Epheſ. 3. Eſt per eum adeò efficax verbo & facto, per potentiam ſignorum ac prodigiorum, per potentiam ſpiritus Dei, vt ab Hieruſalem & circumiacentibus regionibus, vſq; ad Illyricum, impleuerit Euangelium Chriſti. Roman. 15. Confirmat Paulum, aſsiſtens ei: Acto. 18. & 23. Et prædicatus eſt gentibus, & fides illi eſt habita in mundo: 1. Timoth. 3.

Dominus noſter I E S V S Chriſtus etiam per adminiſtrationem ſacramentorum à ſe inſtitutorum efficax eſt. Nam per baptiſmum abluit nos à peccatis noſtris: Act. 2. Delictorū pœnitentiā agite, et baptizetur vnuſquiſq; veſtrûm in nomine I E S V Chriſti, in remiſsionē peccatorū, & accipietis donum ſpiritus ſancti: Act. 22. Ananias inquit ad Paulum: Exurge & baptiſare. & ablue tua peccata, inuocato nomine Domini. 1. Corint. 6. Hæc eratis quidē, ſed abluti eſtis, ſed iuſtificati eſtis per nomen Domini I E S V, & per ſpiritū Dei noſtri, Epheſ. 5. Mundatam lauacro aquæ per verbum. Item, baptiſmo credentes ſibi inſerit: Rom. 6. Et filios Dei facit, ſeipſo indutos: Galat. 3. Effundit ſpiritum ſanctum per lauacrum regenerationis: Tit. 3.

Deinde per cœnam, vbicunq; locorum ab Eccleſia iuxta inſtitutionem eius adminiſtratur, communicat manducantibus ſuum corpus & ſanguinem. 1. Corinth. 10. Panis quem frangimus, non ne communicatio corporis Chriſti eſt? poculum benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio ſanguinis Chriſti eſt? 1. Corinth. 11. Indignè verò hunc panem edentes aut indignè de poculo Domini bibentes, reos corporis & ſanguinis ſui iudicat, eamq; ob cauſam punit.

I E S V S Chriſtus viuit in renatis: Galat. 3. Per fidem inhabitat in cordibus: Epheſ. 3. Apprehendit credentes, Philip. 3. Non ſinit nos à dilectione Dei auelli: Rom 8. Omnia poſſum per Chriſtum, qui me corroborat: Philip. 4. Inhabitat in infirmis virtute ſua: 2. Corinth. 12. Dominus noſter I E S V S Chriſtus conſoletur corda veſtra, & ſtabiliat vos in omni ſermone & opere: 2. Theſſal. 2. Cuſtodit corda noſtra, & ſenſus: Phil. 2. Omnia in omnibus Chriſtus: Coloſſ. 3. Impleti fructu iuſticiæ, quæ contingit per Ieſum Chriſtum, ad gloriam & laudem Dei: Philip. 1. In Chriſto piè viuitur: 2. Tim. 2. Chriſtus non amplius moritur: Rom. 6. Viuit, Deo, ex virtute Dei: 2. Corint, 13. Siue vigilamus, ſiue dormimus, cum illo viuimus: Theſſal. 5. Habet corpus glorioſum: Philip. 3.

Hoſtiæ ſpirituales, acceptabiles ſunt per I E S V M Chriſtum: 1. Pet. 2. Per Chriſtum offerimus laudis hoſtiam: Hebræ. 13. Per Chriſtum accepta ſunt quæ agimus: ibid. Gratiæ agendæ in nomine Domini noſtri IESV Chriſti, Deo & patri. Epheſ. 5. Chriſtus iam non videtur: 1. Petri 1. Sed apparebit ſuo tempore: 1. Petri 5. Si apparuerit, ſimiles ei erimus: 1. Iohannis. 3. Veniet in die extremo: Philippen. 1. Chriſtus vita noſtra manifeſtabitur: Coloſſen. 3. Conuerſatio noſtra in cœlis eſt, vnde expectamus Dominum noſtrum I E S V M

Chriſtum : Philipp. 3. Chriſtus adueniet cum omnibus ſanctis: 1 Theſſal. 3. Ipſe Dominus cum hortatu ac voce archangeli, ac tuba Dei deſcendet : 1 Theſſ. 4. Reuelabitur Dominus de cœlo cum angelis potentiæ ſuæ: 2 Theſſalon. 1. Adueniet Dominus poſt defectionem: 2 Theſſalon. 2. Dominus conficiet Antichriſtum ſpiritu oris ſui,& abolebit eum glorioſo ſuo aduentu: 2 Theſſal. 2. I E S V S Chriſtus apparebit ſuo tempore: 1 Tim. 6. Tit. 2. Abſque peccato conſpicietur ijs qui illum expectant in ſalutem : Hebræ. 9. Viuificabit mortuos: 1 Corinth. 15. Immutabit in ictu oculi viuentes : 1 Theſſ. 4. Iudicabit viuos & mortuos : Actor. 10. Omnes ſtatuemur apud tribunal Chriſti, Roman. 14. Omnes nos manifeſtari oportet coram tribunali Chriſti, vt reportet vnuſquiſq; in corpore ſuo , iuxta id quod fecit , ſiue bonum ſiue malum: 2 Corinth. 5. Vltionem infliget ijs qui nō nouerunt Deum, & qui non obediunt Euangelio I E S V Chriſti, qui pœnam luent interitū æternum, à facie Domini & gloria fortitudinis eius. Cum venerit vt glorificetur in ſanctis ſuis , & admirandus fiat in omnibus credentibus: 2 Theſſal. 1. Corpus noſtrum humile transfigurabit, vt cōforme reddat corpori ſuo glorioſo : Philippen. 3. Reddet coronam iuſticiæ omnibus qui diligunt aduentum illius : 2 Timoth. 4. Coronam gloriæ: 1 Pet. 5. Coronam vitæ , Apocal. 2. Tradet regnum Deo & patri , & abolebit omnem principatum & omnem poteſtatem & virtutem, &c. Tunc & ipſe filius ſubijcietur ei,qui illi ſubiecit omnia,vt ſit Deus omnia in omnibus:1 Corinth. 15.

I E S V S Chriſtus dominatur viuentibus et mortuis, Rom. 14. Regnabit donec ponantur inimici eius ſcabellum pedum ſuorum : 1 Corinth. 15. Domino Chriſto ſeruitis , nec eſt perſonarum reſpectus apud illum: Coloſſ. 3. Illuceſcit expergiſcentibus à ſomno , & ſurgentibus à mortuis,id eſt pœnitentiam agentibus: Eph. 5. Et donat in ſe credentibus iuſticiam ſuam , quæ ex Deo eſt : Philipp. 3. Iuſtificat in ſe credentes, Galat. 3. Actor. 15. Fruſtra mortuus eſt ijs qui per opera volunt iuſtificari : Galat. 3. Et fit ocioſus ijs qui per legem volunt iuſtificari: Galat. 5 & 6.

Proprietates I E S V Chriſti incarnati, ante & poſt glorificationē cōmunes ſunt , quòd verus eſt & manet homo & Deus in vna perſona , ſicut ſuprà dictum eſt. Sed tamen poſt glorificationem exuit mortalitatem & gerit corpus incorruptibile , glorioſum, potens , ſpirituale. Vnde & cœleſtis homo appellatur, 1 Corinth. 15. Et ſedet ad dexteram Dei, Actor. 6. Et aſcendit ſuper omnes cœlos , vt impleret omnia : Epheſ. 4. Et omnia in omnibus adimplet: Epheſ. 1. Item, in Chriſto I E S V ante & poſt glorificationem, omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ ſunt reconditi : Coloſſ. 2. Et in Chriſto inhabitat omnis plenitudo Deitatis corporaliter , Col. 2. Ante & poſt glorificationem colligit & habet Eccleſiam , eſtq; caput Eccleſiæ & Pontifex : ſed tamen non amplius ſeipſum offert pro peccatis, ſed vnica oblatione perfectos effecit in perpetuum , eos qui ſanctificantur: Heb. 9 & 10. Non moritur amplius, mors illi non dominabitur, Rom. 6. Ante & poſt glorificationem dat ſpiritum ſanctum,& remittit peccata: Coloſ. 3. Quemadmodum Chriſtus condonauit vobis, ita & vos. Ante & poſt glorificationē corpus ſuum et ſanguinem ſuum in cœna iuxta ſuum verbum diſtribuit: 1 Cor. 10. & 11.

Obſeruatu dignæ ſunt formulæ prædicationū, qbus Apoſtoli vtūtur, cum de Ieſu Chriſto loquuntur. Nam de vna perſona, ſcilicet I E S V Chriſto prædicantur ea quæ ſunt ſolius diuinæ naturæ, & ea quæ ſunt ſolius humanæ, & quæ ſunt vtriuſq; ſimul. Exempla primi generis ſunt. Eph. 3. Deus vniuerſa cōdidit per I E S V M Chriſtum , vt notum fiat nunc principatib. ac poteſtatibus in cœleſtibus, per Eccleſiā, vehementer varia ſapientia Dei ſecundū præfinitionē ſeculorum , quā fecit in Chriſto I E S V Domino noſtro. Idem Coloſſen. 1. fit.

Secundi generis exempla ſunt. 1 Petri 3. I E S V S Chriſtus ſemel pro peccatis paſſus fuit, iuſtus pro iniuſtis , vt nos adduceret Deo mortificatus quidem carne, ſed viuificatus ſpiritu. Idem 4. Chriſtus paſſus pro nobis carne. Ibidem , Patiebatur in carne. Idem 2. Peccata noſtra ipſe pertulit in corpore ſuo ſuper lignum. & Paulus Epheſ. 2. Reconcilians ambos in vno corpore per crucem. Epheſ. 1. Coloſ. 1. Per ſanguinem Chriſti habemus redemptionem, &c. Item, Per ſanguinem Chriſti pacificata ſunt omnia. Item : Reconciliauit vos in corpore carnis ſuæ per mortem: Col. 1. Per propriū ſanguinem ſanctificauit populum ſuum: Act. 13. Sanctificamur per oblationem corporis Chriſti , ſemel peractam. Hebr. 10. In his cautè admodum loquuntur, non dirimentes Chriſtum , nec naturas confundentes. Non enim inquiunt, diuinitas paſſa eſt, aut humanitas paſſa eſt:ſed Chriſtus paſſus eſt, nō in diuinitate, ſed in carne.

Tertij generis ſunt, 1 Ioan. 2. Aduocatum habemus apud patrem I E S V M Chriſtum iuſtum. Rom. 8. I E S V S Chriſtus eſt ad dexterā Dei, & intercedit pro nobis. Hæc & alia teſtimonia de proprietate Chriſti poſt glorificationem pertinēt: vt ſunt, eſſe ſupra omnes cœlos, implere omnia , inhabitare per fidem in cordibus, redire ad iudicandum viuos & mortuos.

Deinde occurrunt etiam exempla , vbi ea quæ ſunt propria vnius naturæ , tribuuntur alteri in cōcreto ſeu in perſona. Et hæc per communicationem idiomatum fieri notum eſt, propter admirabilem duarum naturarum vnionem. Huiuſmodi ſunt , Actor. 3. Autorem vitæ interfeciſtis. 1 Corinth. 2. Dominum gloriæ crucifixerunt. 1 Theſſal. 2. Dominū occiderunt I E S V M, 1 Iohan. 1. Sanguis Ieſu Chriſti, filij eius, emundat nos ab omni peccato.

Nonnunquam etiam ea quæ vtriſq; naturis in Chriſto conueniunt , vni adſcribuntur : quod per ſynecdochen fieri certum eſt. 1 Timo. 2. Vnus conciliator Dei & hominū, homo I E S V S Chriſtus. 1 Ioan. 4. In hoc apparuit filius Dei, vt diſſoluat opera diaboli. Acto. 7. Stephanus inquit : Ecce video cœlos apertos, & filium hominis ſtantem à dexteris Dei. Hebræ. 3. Ieſus filius Dei pontifex penetrauit cœlos.

Poſtremò ſunt etiam illa obſeruanda , quæ bifariam actiuè & paſſiuè de Chriſto dicuntur: vt ſunt, I E S V S Chriſtus traditus eſt , Roman. 4. Et filius Dei tradidit ſemetipſum pro me : Galat. 2. Dedit ſeipſum , Galat. 1. Tit. 2. Expoſuit ſeipſum pro Eccleſia , Epheſ. 6. Obtulit ſeipſum , Hebr. 9. Et ſemel oblatus eſt : Ibidem. Deus excitauit Chriſtum ex mortuis : 1 Pet. 1. Rom. 4. 6. 8. Actor. 2. 3. 4. 10. Et Chriſtus reſurrexit à mortuis: 1 Petri 1. Rom. 1. 6. 1 Corinth. 15. 1 Theſſal. 4.

DE MESSIA.

MEßiam ſeu Chriſtũ in ſacra ſcriptura prædictum eſſe docent Actor. 3. Quin & omnes probetæ à Samuel & deinceps, quot quot locuti ſunt, etiam annunciauerunt dies iſtos. Act. 7. Stephanus inquit: patres veſtri occiderũt eos qui prænunciabãt de aduentu illius, cuius uos nũc proditores, & occiſores fuiſtis. Et Petrus. 1. epiſt. 1. dicit Prophetas exquiſiuiſſe de ſalute, & ſcrutatos eſſe de ventura gratia. Et Paulus Gal. 3. eleganter colligit, ex promißione ad Abraham dicta, In ſemine tuo: vnum prædictum eſſe Meßiam, & non plures. Et auctor epiſt. ad Hebræos nihil aliud agit, quàm vt oſtendat, Meßiam in ſacris literis promiſſum.

Docent etiam, qualis ſit promiſſus Meßias, nempe qui ſit verus homo, & verus Deus. Quod verus homo, probant ex promißione facta Abrahæ: In ſemine tuo benedictionem conſequentur omnes familiæ terræ. Actor. 3. Et ex promißione Dauidi facta, Actor. 2. Propheta cum eſſet, & ſciret quòd iureiurando iuraſſet ſibi Deus, futurum vt de fructu lumbi ipſius, quantum ad carnem, Chriſtus exoriretur. Et Actor. 13. Paulus idem facit. Quòd etiam verus Deus, Paulus Acto. 3. ex dicto pſalmi 2. probat: Filius meus es tu, ego hodie genui te. Et autor epiſtolæ ad Ebræ. 1. & 5 Philippus, qui prædicauit eunucho IESVM, ex Eſaiæ 53. abſq; dubio probauit inde. Meßiam filium Dei eſſe debuiſſe: quod colligi poteſt ex confeßione eunuchi dicentis, Credo filium Dei eſſe IESVM Chriſtũ: Actor. 9. Et Paulus conuerſus, in ſynagoga Damaſcena prædicabat Chriſtum, quòd is eſſet filius Dei.

Quale officium ſuſtinere, & qualia opera Meßias perficere debuerit, in ſuis concionibus demonſtrarunt prolixius, et in ſcriptis ſuis repetunt frequentius. Nam doctorem eum fore, qui ueram doctrinã de Deo, eiuſq; voluntate reuelet, quem audire oporteat omnes, Petrus & Ioannes Actor. 3. docent ex Deuter. 18. Prophetã ſuſcitabit vobis Dominus Deus veſter, de fratrib. veſtris, mei ſimilem: audietis eum, iuxta omnia quecunq; locutus fuerit vobis: futurum eſt autem, vt omnis anima quæ non audierit prophetam illum, exterminetur è populo. Et autor Epiſtolæ ad Ebræ. 2. ex pſalm. 22. Annunciabo nomen tuum fratribus meis, in medio Eccleſiæ laudabo te. Idem 3. & 4. ex Pſal. 64. Hodie ſi vocem eius audieritis, ne obduretis corda veſtra, ſicut in exacerbatione in die tentationis in deſerto, vbi tentauerũt me patres veſtri, probauerũt & viderunt opera mea quadraginta annis. Idem 5. ex Pſalm. 110. Tu es ſacerdos in æternum, ſecundum ordinem Melchiſedech.

Pati & reſurgere eum oportuiſſe, & annunciare remißionem Peccatorum Iudæis & gentibus, Paulus in omnibus ſuis concionibus ſe demonſtraſſe teſtatur. Actor. 26. Teſtificans tum paruo tum magno, nihil aliud dicens quàm ea quæ Prophetæ prædixerunt eſſe futura, & Moyſes: an Paſſurus fuerit Chriſtus, an primus ex reſurrectione mortuorum lumen annunciaturus ſit populo & gentibus. Idem Lucas de Paulo affirmat Actor. 17. Et Petrus 1. epiſt. cap. 1. dicit ſpiritum Chriſti qui in Prophetis fuit, priuſquàm acciderent, teſtatum eſſe venturas in Chriſtum afflictiones, & inde conſequuturas glorias. Quibus verò teſtimonijs veteris Teſtamenti ad hæc declaranda vſi ſint, dictum eſt ſuprà in loco de Scriptura veteris Teſtamenti.

Illa verò omnia de Meßia prædicta, ad IESVM Chriſtum Nazarenum accommodãt, & ad vnguem cõgruere oſtendunt. Ideoq; eum verißimũ Meßiam eſſe, olim quidẽ promiſſum, iam verò exhibitum, nec vllum alium expectandum, certò affirmãt. Act. 2. Certo ſciat ergo tota domus Iſrael, quòd Dominũ, & Chriſtum fecerit Deus hunc Ieſum, quem vos crucifixiſtis. Idem cum Ioanne Act. 3. inquit: Et nũc fratres ſcio, quòd per ignorantiam feciſtis, ſicut & principes veſtri. Deus aũt qui prænunciauerat per os omnium prophetarũ, Chriſtum paſſurum, impleuit ſic. Idem cum eodem Acto. 4. Hic IESVS Nazarenus eſt lapis ille, qui reiectus eſt à vobis ædificantibus, qui factus eſt caput anguli, nec eſt in alio quoquam ſalus. Nec eſt aliud nomen ſub cœlo datũ inter homines, in quo oporteat nos ſaluos fieri. Et Stephanus Act. 7. in ſua prolixa concione nihil aliud agit, q̃ quòd oſtendat Ieſum eſſe Meßiam à Deo promiſſum: quam doctrinã etiã ſanguinis ſui profuſione obſignat, Et Philippus Act. 8. locũ Eſaiæ 53. ad Ieſum Chriſtum accõmodauit, eũq; Meßiã eſſe eunucho perſuaſit.

Et Paulus pridem cõuerſus cõfundebat Iudæos Damaſci, affirmãs quòd is eſſet Chriſtus: Act. 9. Et Petrus Act. 10. Huic omnes Prophetæ teſtimoniũ ferunt, quòd remißionem peccatorũ accepturus ſit per nomen eius, quiſquis crediderit in eum. Paulus Act. 13. in eleganti et prolixa concione oſtendit, omnia in Chriſto eſſe conſummata, quæ erant de eo ſcripta. Et poſtea definitiuè concludit, Et nos vobis annunciamus, q, eam repromiſſionẽ, quæ ad patres facta eſt, Deus adimpleuerit filijs illorum, nimirum nobis, reſuſcitato IESV, &c. Actor. 17. Paulus ingreſſus ſynagogam Theſſalonicenſem, per tria ſabbatha ediſſerebat eis è ſcripturis, adaperiens & allegans, quòd Chriſtum oportuiſſet pati, & reſurgere à mortuis: & quod hic eſſet IESVS Chriſtus, quem ego, inquit, annũcio uobis. Act. 18. Apollos uehementer reuincebat Iudæos, publicè oſtendens per ſcripturas, quòd Ieſus eſſet Chriſtus, Actor. 28. Paulus Romæ Iudæis teſtificabatur regnum Dei, & ſuadebat eis de Ieſu ex lege Moſi & Prophetis, à mane vſq; ad veſperam. Idem in ſuis Epiſtolis faciunt. Petrus enim 1. epiſtolæ. cap. 1. IESVM Chriſtum eum eſſe docet, de quo Prophetæ vaticinati ſunt, & q præordinatus fuit, vt agnus fieret, & genus humanum redimeret antequã mundus conderetur, manifeſtatus verò temporibus æternis. Et Iohannes 1. epiſtol. 5. inquit: Omnis qui credit Ieſum eſſe Chriſtum, hoc eſt Meßiam, ex Deo natus eſt. Et 1. Ioan. 2. Quis eſt mendax, niſi is qui negat Ieſum eſſe Chriſtũ? Et Paulus 2. Corinthi. 1. Quoquot ſunt promißiones Dei per ipſum ſunt etiam, & per ipſum Amen. Et Roman. 16. Illud autem dico, IESVM Chriſtum miniſtrum fuiſſe circumciſionis pro veritate Dei, ad confirmandas promißiones patrum. Ceterùm & gentes pro miſericordia glorificent Deum. Autor epiſtolæ ad Hebræos ex profeſſo hoc argumentũ tractat, quòd IESVS Chriſtus ſit ille promiſſus ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech.

Ad apoſtolorũ teſtimonia, IESVM Chriſtum eſſe Meßiam, etiam alia pertinent: vt Ioannis baptiſtæ, cuius meminit Paulus. Act. 13. Et angelorum teſtantium, Ieſum aſſumptum in cœlum, reuerſurum ad iudicium

exercendum Actor.1. & ipſius Dei patris: Hic eſt filius meus dilectus. 2.Pet.1. et Domini noſtri IESV Chriſti, Apocal.22. Ego Ieſus miſi angelum meum, vt hoc teſtaretur vobis eccleſijs, Ego ſum de tribu & progenie Dauid, ſtella ſplendida & matutina.

Porrò opera quæ IESV Chriſto Meſsiæ attribuũt, recitata ſunt paulo antè, in loco de Actionibus & proprietatibus Chriſti ante & poſt glorificationem.

Ceterùm ex his quæ hactenus de IESV Chriſto filio Dei dicta ſunt, hæc definitio conſtitui poteſt: Filius Dei, Dominus noſter Ieſus Chriſtus, eſt ſecunda diuinitatis perſona, à patre genita, quæ vnà cum patre emittit ſpiritum ſanctum, eſtq́; coeſſentialis, & coæterna patri & ſpiritui ſancto: quæ ſatis facturam ſeſe pro peccatis generis humani ſpopondit, idq́; Dei conſilium patefecit, & præfinito tempore naturam humanam aſſumpſit, & opus redemtionis perfecit.

De appellationibus Chriſti, quæ in ſcriptis Apoſtolorum occurrunt.

Apoſtoli Chriſtum ferè iiſdem nominibus denotant, quibus in Euangelica hiſtoria nuncupatur: quorũ alia ſubſtantiam, alia officium perſonæ declarant, alia verò vtrunq; complectuntur. Ieſum Chriſtũ Deum & Dominum dici, ſupra eſt cõmemoratum. Filius Dei paſsim appellatur ab Apoſtolis, maximè verò Actor. 8. 9. 13. Rom.1.8. Galat. 4. 1 Ioan.1.5. 2 Petri 1. Heb.1.4.5. Eſtq́; hoc nomen ſubſtantiæ. Vocantur etiam credentes in Chriſtũ, filij Dei. 1 Ioan.3. Videte qualem charitatẽ dedit nobis pater, vt filij Dei nominemur. Item: Nunc filij Dei ſumus. Item: In hoc manifeſtati ſunt filij Dei & filij diaboli. Et Rom.8. Galat. 4. Sed id fit propter adoptionẽ, qua Deus nobis ius filiorũ ſuorum dedit, & dilectos in dilecto reddidit. Galat. 4. Eph. 1. Vnigenitus 1 Ioan.4. dicitur, eo quòd plures nõ habeat Deus pater filios conſubſtantiales. Primogenitus inter multos fratres, à Paulo Rom.8. Et primogenitus omnis creaturæ, ab eodẽ. Col.1. Et principiũ creaturæ, Apoc. 3. Et primogenitus ex mortuis, Col.1. Et primitiæ mortuorum, 1 Corinth. 15. appellatur. Imago Dei, 2 Cor. 4. Et imago inconſpicui Dei, Col. 1. dicitur: quòd ſi ad ſubſtantiam refertur, ὁμοούσιον filij cum patre notat. Si verò ad officiũ, ſignificat IESVM Chriſtũ nobis mentem Dei incõſpicui reuelare, ſeu in homine IESV Chriſto Deum ipſum manifeſtari. 1 Timoth.3. Deus manifeſtatus in carne. Autor epiſtolæ ad Ebræos, filium Dei appellat ſplendorẽ gloriæ, & characterem vel expreſſam imaginem ſubſtantiæ eius: quod quis non animaduertit de ſubſtantia filij Dei dici? Ebræ. 1. λόγος, ſeu verbum, 1 Iohan. 5. dicitur: & videtur eum ob cauſam ſic dici, quia teſtificetur de volũtate Dei. inquit enim: Tres ſunt qui teſtimonium perhibent, Pater, λόγος, & Spiritus ſanctus. Autor epiſtolæ ad Ebræos, videtur huc alludere voluiſſe, dum 1 cap. dicit, Deum loquutum eſſe per filium: & Ebræ.2. ſalutem enarrari primùm cœpiſſe per ipſum Dominum. Idem autor Ebræ. 12. hac periphraſi Ieſum notat quòd is ſit qui loquatur. Vbi videtur explicare voluiſſe, Cur Chriſtus λόγος dicatur: nempe quia ſit ὁ λέγων, aut ὁ λαλῶν. Acceſsiſtis, &c. ad noui Teſtamenti cõciliatorem IESVM, et ad ſanguinem aſperſionis, meliora loquentem quàm loquebatur ſanguis Abel: videte, ne aſpernemini eum qui loquitur. Nam ſi illi non effugerunt auerſabantur eũ qui loquebatur in terra (ſcilicet Moyſen) multo magis nos ſi eum qui de cœlis eſt (Chriſtum) auerſemur. Porrò λόγος in hac ſignificatione, reliquis Apoſtolis non eſt familiare. Sunt etiã qui illud Ebræ.4. Viuus eſt ſermo Dei & efficax, & quouis gladio vtrinq́; incidente penetrantior: de Chriſto intelligant. Sed textus ipſe ſi conſideretur, facilè docet, ſe de verbi miniſterialis efficacia loqui, quod neglectum, & non fide acceptum, pœnas ſecum affert certiſsimas. Eiuſmodi etiam illud eſt Actor.20. Commendo vos Deo, & ſermoni gratiæ eius. Filius hominis, Actorum .7. Et homo IESVS Chriſtus: 1. Timoth.2. Semẽ Abrahæ, Galat.3. & Ieſum & Chriſtum ſeparatim, & Ieſum Chriſtum coniunctim eum dici, ſuprà eſt probatum. Pro Meſsiæ appellatione, Græca voce Chriſti vtuntur Apoſtoli.

Ieſus Nazarenus, Act. 2.7.10. Et Ieſus Chriſtus Nazarenus, Actor. 4. Dominus noſter Ieſus Chriſtus, paſſim in initijs & epilogis Epiſtolarum dicitur. Autor vitæ, Actor.3. Princeps, & ſeruator, Actorum 5. Seruator noſter, Philipp. 3. 2. Timoth. 1. ad Titum 3. 2. Petri 1.2.3. & alibi paſsim. Sanctus & iuſtus, Actorum.3. Iuſtus Actorum. 7.1. Iohan.2 Sanctus & verax, qui habet clauem Dauid: Apocal.3. Teſtis fidelis, & verus, Apocal.3. Sanctus Dei, Actorum. 13. Miniſter circumciſionis, Rom.15. Lux gentium. Actor. 13. Fundamentũ Eccleſiæ, 1. Corinthior.3. Epheſ.2. Lapis angularis, Epheſ. 2. Lapis viuus in Sion poſitus, & lapis offenſionis, 1. Petri.2. Et, Lapis reiectus ab ædificantibus: Actorum 4. Caput Eccleſiæ, Epheſ.1. 4. 5. Coloſſen. 1. Pontifex, Heb.1. & paſsim. Apoſtolus, & pontifex confeſsionis noſtræ, Hebr. 3. Sponſor teſtamenti, Hebr.7. Noui teſtamenti conciliator: Hebr.9. Dux fidei, & conſummator: Hebræos.12. Reconciliator, Rom. 3. Propitiatio noſtra: 1. Ioannis.2. & 4. Conciliator Dei & hominum: 1. Timoth.2. Aduocatus noſter: 1. Ioannis. 2. Paſcha noſtrum 1. Corinthio.5. Agnus incontaminatus & immaculatus: 1. Pet. 1. Agnus ab origine mundi occiſus, Apocal.13. Agnus occiſus, Apocaly. 5. Agnus Dominus Dominorum, & rex regum. Apocal. 17. Princeps regum terræ, Apocal.1. Dominus omnipotens, Apocalyp.1.

Leo de tribu Iuda radix Dauid: Apocalyp. 5. Iuſticia, Sapientia, Redemptio, Sanctificatio, & Reſurrectio: 1. Cor. 1. Paſtor et curator noſtrarum animarum: 1. Petri.2. Princeps paſtorum, 1. Petri.5. Magnus paſtor ouium, Hebr.13. Iudex viuorum et mortuorum. Actor. 10. Paratus ad iudicandum viuos, & mortuos: 1. Petri 4. Iuſtus iudex: 2. Timoth. 4. Secundus homo ipſe Dominus de cœlo: Corinth.15.

Chriſto opponunt diabolum: 1. Ioan.3. Ebr.2. Antichriſtum, 1. Ioan. 2. 4. & 2. Ioannis. 2. Theſſal.2. Meretricem Babylonicam, ebriam de ſanguine ſanctorum: Apocalyp.17. Beſtiam quæ portat meretricem, ibid. Et reges terræ, Apocal.19. Et pſeudoprophetam, Apoc. 19. Gog & Magog. Apoc.20.

DE SPIRITV SANCTO.

VOcabulo ſpiritus variè vtuntur Apoſtoli. id enim tum Deo, tum creaturis atribuũt. Nam omnem incorpoream naturam ſpiritum appellãt. Cùm creaturis nomen ſpiritus imponitur, ſignificat vel angelos bonos: vt Ebræos.1. Ad angelos quidem dicit, Qui creat angelos

angelos ſuos ſpiritus, &c. Et paulo pòſt, Nónne omnes ſunt adminiſtratorij ſpiritus? Actorum. 8. Angelus Domini loquutus eſt ad Philippum, ſurge, &c, Et poſtea ſpiritus Domini rapuit Philippum. Vel angelos malos, Epheſ. 2. Iuxta principem cui poteſtas eſt aeris, qui eſt ſpiritus nunc agens in filijs cõtumacibus. Eph. 6. Non eſt nobis lucta aduerſus carnem & ſanguinẽ, ſed aduerſus ſpirituales aſtutias in cœleſtibus. Actor. 16. Puella quædam habens ſpiritum Pythonis, occurrebat nobis. Actor. 19. Spiritus mali egrediebantur. Apocal. 16. Vidi de ore draconis, beſtiæ, & pſeudoprophetæ, exire ſpiritus tres immundos. Vel animas corporibus humanis exutas. Actor. 7. Domine IESV ſuſcipe ſpiritum meum. 1. Pet. 3 Chriſtus mortificatus carne, ſed viuificatus ſpiritu, in quo etiam abijt, & ſpiritibus qui erant in carcere prædicauit. Actor. 23. Sadducæi dicunt, neque angelum neq; ſpiritum eſſe.

Vel animam hominis, et intima et ſubtiliſſima queq; in homine. 1. Corinth. 2. Quis enim hominum nouit ea quæ ſunt hominis, niſi ſpiritus hominis qui eſt in eo? Ebræ. 4. Sermo Dei pertingens vſq; ad diuiſionem animæ ſimul ac ſpiritus, compagumq;, & medullarum.

Vel animam, & mentem & conſcientiam, & motus interiores, & affectus hominis, per Spiritum ſanctum regenerati. Roman 8. Si Chriſtus in nobis eſt, corpus quidem mortuum eſt propter peccatum, ſpiritus autem vita eſt propter iuſtificationem. Et paulo pòſt: Idem ſpiritus, ſcilicet ſanctus, teſtatur, vna cũ ſpiritu noſtro, quod ſimus filij Dei. 1 Theſſal. 5. Deus pacis ſanctificet vos totos, & integer veſter ſpiritus & anima & corpus, &c. 1. Corinth. 6. Glorificate Deum in corpore veſtro, & in ſpiritu veſtro quæ ſunt Dei. 1. Corinth. 5. Abſens corpore, præſens ſpiritu: id eſt, cogitatione. Epheſ. 4. Renouari ſpiritu mentis veſtræ. Act. 19. Propoſuit Paulus in ſpiritu. Roman. 1. Teſtis mihi eſt Deus quem colo ſpiritu meo, in Euangelio filij ipſius. Actor. 17. Cum Paulus Athenis eſſet, incandeſcebat ſpiritus eius in ipſo, cum videret ſimulachrorum cultui deditã ciuitatem. Et Actor. 20. Ecce nunc ego alligatus ſpiritu, proficiſcor Hieroſolymam. 1 Petri 3. Vt ſpiritus placidus ſit, & quietus, qui ſpiritus in oculis Dei magnifica & ſumptuoſa res eſt. Vel animam & mentem & affectus hominis nõ regenerati, et tunc quidem epitheton addi ſolet: ut, Spiritus compunctionis, Roman. 11. Spiritus ſeruilis, Roma. 8. Spiritus timoris, 2 Thimoth. 1. Vel dona ſpiritus. 1 Theſſ. 5. Spiritum ne extinguatis. & 1 Corinth. 14. Sectatores eſtis ſpirituum. Vel doctrinam, ſeu doctores. 1 Iohan. 4. Ne cuiuis ſpiritu credatis, ſed probate ſpiritus an ex Deo ſint, quoniam multi pſeudoprophetæ exierunt in mundum, per hoc cognoſcite ſpiritum Dei, &c. Item: Hic eſt ille ſpiritus Antichriſti. Item, ſpiritus erroris, & ſpiritus veritatis Et 1. Thimot. 4. Attendentes ſpiritibus impoſtoribus. 1. Corinth. 14. Spiritus prophetarum prophetis ſubijciuntur: hoc eſt, ea mens & ſenſus ita prophetis, id eſt interpretibus ſcripturæ eſt ſubiectus, ut ſi cui aliud melius reuelatũ ſit, ille protinus meliori & firmiori cedat ſententiæ. Ibidẽ: Canere ſpiritu, & benedicere ſpiritu, idem eſt quod aliena lingua, quam non intelligunt alij 2 Theſſal. 2. Spiritus oris doctrinam Euangelij ſignificat. 2 Cor. 3. Doctrinam Euangelij ſpiritum appellat, eo quòd per eam detur & efficax ſit Spiritus ſanctus. In præcedentib. enim dicit, Corinthios ſuam epiſtolam eſſe à ſe ſcriptam nõ atramento, ſed ſpiritu Dei viuẽtis. Gal. 3. Adeò ſtulti eſtis, cum ſpiritu cœperitis, nunc carne conſummamini? Spiritus, gratiam Euangelicam ſignificat: caro verò, legem & merita humana. Vel ſapientiam & diſciplinam. 1. Corint. 2. Verùm non ſpiritum mundi accepimus. Vel viſionem aut reuelationem. Apoc. 1. Fui in ſpiritu Dominica die. Et 21. Suſtulit me in ſpiritu. 2. Theſ. 2. Ne turbemini, neq; per ſpiritum, neq; per ſermonem, neq; per epiſtolam, tanquam à nobis profectam. Vel conſenſionem, & concordiam, 2. Corinth. 12. Non'ne eodem ſpiritu ambulauimus?

Cùm vero Deũ creatorẽ nomine ſpiritus deſignant, tum aut nomen eſt generis, & ſpiritualem naturã ſeu eſſentiam diuinam ſignificat: vt 2. Cor. 3. Dominus autẽ ſpiritus eſt. Et 1. Cor. 6. Qui adglutinatur Domino, vnus ſpiritus eſt. Aut eſt nomen tertiæ perſonæ Trinitatis: & tum quidem aut abſolutè ſola vox ſpiritus ponitur, aut epitheta adduntur: vt ſunt, Spiritus ſanctus, Spiritus Domini, Spiritus Dei, Spiritus ſapientiæ, &c. Sed de epithetis infrà teſtimonia recitabimus. Exempla, vbi abſolutè ponitur, hæc ex multis annotare libuit. Acto. 10. Petro cogitanti de viſione, dixit Spiritus: Ecce viri quærunt te, ſurge & deſcende cum eis. Act. 18. Spiritus cogebat Paulũ, vt teſtificaretur Iudæis Ieſum eſſe Chriſtũ. 1. Pet. 4. Spiritus ſuper vos requieſcit. 1. Iohannis. 3. & 4. De ſpiritu ſuo dedit nobis. 1. Corinth. 2. Spiritus ſcrutatur arcana Dei. Gal. 3. Vtrum ex operibus legis Spiritum accepiſtis, an ex prædicatione fidei? Apocalyp. 2. Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Eccleſijs. Autor epiſtolæ Iudæ: Hi ſunt, qui ſegregant animales ſpiritum non habentes.

De Spiritu igitur ſancto hoc loco agimus, de quo Apoſtoli eadem docent, quæ Chriſtus: quòd ſit in ordine tertia perſona Trinitatis, diſtincta à Patre & filio: & ſit Spiritus patris, & filij, & mittatur vt in Eccleſia miniſteriũ docendi ſuſtineat, & in cordibus hominum habitet, eosq; regeneret, ſanctitatem, & ſpirituales motus conſolationem & vitam impertiat, & in fide eos vſq; ad finem vitæ conſeruet. Hanc Spiritus ſancti deſcriptionem ſequentia probabunt.

Quod Spiritus ſanctus ſit perſona diuina, & non agitatio quædã creata, his probant. Primùm quòd Lucas Act. 2. teſtatur, Spiritum ſanctum eſſe Apoſtolis de cœlo miſſum in die Pentecoſtes, cum ingenti ſonitu, velut venti vehementis flatu, ſeq; in diſſectis linguis flammantibus cõſpiciendũ præbuiſſe, & omnes repleuiſſe, & ſediſſe ſuper ſingulos, & omniũ linguarũ peritia in uno momento homines rudes ornaſſe, & per eos prout placuerat eloquutũ eſſe magnalia Dei. Et Petrus vnà cum vndecim, ibidem ex Ioele citat teſtimoniũ: Sed hoc eſt quod dictum eſt per prophetam Ioel: Et erit in nouiſſimis diebus, effundam de ſpiritu meo ſuper omnem carnem Et Actor. 5. Apoſtoli inquiunt: Spiritum ſanctum, quem Deus dederit obedientibus ſibi, eſſe teſtem quòd Chriſtus reſuſcitatus ſit à mortuis. Huc etiã pertinet, quòd Petrus 1. epiſtola, cap. primo dicit, Apoſtolos prædicaſſe Euangeliũ per Spiritum ſanctum, emiſſum è cœlo. Et quod Iohannes 1. epiſt. 5. Spiritum ſanctum perhibere teſtimonium dicit.

Deinde, quòd in Actis paßim hiſtoriæ extāt de Spiritu ſancto per concionem Euangelij & baptiſmum ita ſenſibiliter exhibito, vt ſtatim alijs linguis loqui cœperint. Acto. 8. illabitur ſpiritus ſanctus in Samaritanos, Petro & Ioanne baptiſatis manus imponentibus. Acto. 10. concionante Petro in domo Cornelij, cecidit Spiritus ſanctus ſuper gentes: loquebanturq́; linguis, & glorificabant Deū. Act. 19. Paulus inquit ad Epheſios diſcipulos: Num Spiritum ſanctum accepiſtis poſtquàm credidiſtis? reſpondent illi: Imò neq; ſit ne Spiritus ſanctus, audiuimus. His auditis, baptiſati ſunt in nomine IESV: et cùm impoſuiſſet eis manus, venit Spiritus ſanctus ſuper eos, & loquebātur linguis, & prophetabāt.

Tertiò, quòd Spiritui ſancto attribuant opera quæ perſonæ diuinæ competunt. Actor. 7. Stephanus inquit: Vos ſemper Spiritui ſancto reſiſtitis, ſicut & patres veſtri. Acto. 13. dixit Spiritus ſanctus, Segregate mihi Barnabā & Saulū in opus ad quod accerſiui eos, &c. Ipſi quidem emiſſi à Spiritu ſancto, abierunt. Acto. 20. Spiritus ſanctus per ſingulas ciuitates teſtificatur, dicens, quòd vincula & afflictiones me maneant. Et Agabus Act. 21. Hæc dicit Spiritus ſanctus, virum cuius eſt cingulum hoc, alligabunt Hieroſolymæ Iudæi, &c. 2. Petri 1. A' Spiritu ſancto impulſi, locuti ſunt homines ſancti. Roman. 8. Spiritus ſanctus intercedit pro nobis, gemitibus inenarrabilibus. Epheſ. 2. Coædificamini in habitaculum Dei, per Spiritum. 1 Cor. 12. Nemo poteſt dicere Dominū IESVM, niſi per Spiritū ſanctū. 1 Tim. 4. Spiritus certò loquitur, quòd in poſterioribus temporibus deſciſcent quidam à fide. Sed de operibus Spiritus ſancti, poſtea plura dicentur.

Quòd ſit perſona à Patre & filio diſtincta, docet ipſa hiſtoria de miſſione Spiritus ſancti. Non enim Patrem et filium illo ſenſibili et inuiſibili modo deſcendiſſe, ſeq́; ſuper Apoſtolos collocaſſe, & in linguis igneis diſſectis conſpiciendum, & eloquio variarum linguarum audiendum præbuiſſe affirmant: ſed ſolum Spiritū ſanctum. Actor. 2. 8. 19. 1 Petri 1.

Deinde idem confirmant illis formulis, quibus Spiritus ſancti mentionē faciunt, vt perſonæ à Patre & filio diſtinctæ. 1 Ioan. 5. Tres ſunt qui teſtimonium dant in cœlis, Pater, λόγος & Spiritus ſanctus. Actorum 15. Qui nouit corda Deus teſtimonium præbuit illis, dans illis Spiritum ſanctum, ſicut & nobis. Rom. 15. Paulus gloriatur, Chriſtum per potentiam Spiritus ſancti, per verba & ſigna ac prodigia per ſe facta, adeò efficacem fuiſſe, vt multas gentes ad obedientiam Euangelij perduxerit. Idem aſſerit 1 Cor. 12. Chriſtum neminem Dominum dicere poſſe, niſi per Spiritum ſanctum. Ebr. 9. Chriſtus per ſpiritum æternum, ſeipſum obtulit immaculatum. Huc pertinent etiam teſtimonia de tribus perſonis ſuprà recitata. In iis enim ita mentio fit Spiritus ſancti, vt liquidò appareat aliam perſonam eſſe, quàm eſt Pater, aut filius. Petrus Actor. 10. hiſtoriam de baptiſmo Chriſti paucis verbis complectitur: Deus vnxit IESVM Nazarenū Spiritu ſancto: quod illuſtre teſtimonium eſt, Spiritū ſanctum non eſſe patrem, aut filium, ſed diſtinctam perſonam.

Proprietates etiam, quas Spiritui ſancto attribuunt, eum diſtinctam à Patre & filio eſſe perſonam coarguunt. ſed de iis paulo pòſt.

Quòd ſit patri & filio coeſſentialis, his docent. Primùm, quòd teſtantur vnum eſſe cum Patre & filio. 1. Ioan. 5. Tres ſunt qui teſtimonium dant in cœlo, &c. & hi tres vnum ſunt: hoc eſt, vnius eſſentiæ. Deinde, quòd Spiritum ſanctum Deum appellant, & diuinam naturam. Acto. 5. Anania, non mentitus es hominibus, ſed Deo. 2 Petri 1. Precioſa nobis & maxima promiſſa donata ſunt, vt per hoc efficeremini diuinæ conſortes naturæ: id eſt, accipiamus Spiritum ſanctum.

Tertiò, quòd ſpiritus Dei: 1 Ioannis 3. & 4. Roman. 8. 1 Corinth. 2. 7. 1 Theſſalon. 4. Et ſpiritus Domini: Actor. 5. Et ſpiritus ex Deo: 1 Corinth. 2. Et ſpiritus à Deo: 1 Corinth. 6. Et ſpiritus filij Dei: Galat. 4. Et Chriſti: Roman. 8. 1 Petri 1. appellatur. Quod quidem diuinam notat eſſentiā, cùm ex Deo nihil ſit quod non eiuſdem cum eo ſit naturæ.

Quartò, quòd opera Patri & filio communia, Spiritui quoque ſancto adſcribuntur: vt ſunt regenerare, illuminare, fidem operari, peccata dimittere, viuificare, conſolari, inhabitare per fidem in cordibus renatorum, & ſimilia, de quibus paulo pòſt.

Quòd verò coæternus ſit Patri & filio, & non tum primùm eſſe cœperit, cùm miſſus eſt in die Pentecoſtes, aut cùm conditus eſt mundus, non obſcurè indicāt. Nam autor epiſtolæ ad Ebræos, Spiritum ſanctum, ſpiritum æternū appellat: Ebr. 9. Et ante conditum mundum eum fuiſſe, inde conſtat, quòd vnà cum patre et filio, opifex creaturæ habetur. Ante miſſionem verò illam ſolennem, quæ in Pentecoſte facta eſt, eum extitiſſe, inde patet, quòd Petrus Acto. 1. dicit: Oportuit ſcripturam impleri, quam prædixit Spiritus ſanctus per os Dauid, de Iuda. Acto. 28. Bene Spiritus ſanctus loquutus eſt per Ieſaiam prophetam, ad patres noſtros, dicens, Vade ad populum, &c. 1 Pet. 1. Spiritum Chriſti in Prophetis prædixiſſe, venturas in Chriſtum afflictiones: & 2 Pet. 1. Spiritu ſancto impulſos, loquutus eſſe ſanctos Dei homines, dicit, Ebr. 9. Illud ſignificante ſpiritu, nondum manifeſtatam eſſe ſanctorum viam.

Præterea etiam illa teſtimonia, quòd Spiritus ſanctus ſit Deus, & quòd ſit Spiritus ex Deo, & ſpiritus filij Dei, probant, Spiritum ſanctum Patri & filio coæternum eſſe. Nam ſi Deus eſt, æternū eſſe neceſſe eſt: Si Spiritus Dei, ſcilicet Patris & filij, oportet eundem Patri & filio eſſe coæternum.

Diſcernunt autem Spiritum ſanctum à Patre & filio, primùm ipſo nomine. Non enim patrem aut filium, Spiritum ſanctum appellant. Deinde proprietate ſingulari, quæ eſt, eſſe ſpiritum Dei: 1 Iohan. 3. 4. Rom. 8. 1 Cor. 2. 7. 1 Theſ. 4. Et eſſe ſpiritum Domini, Actor. 5. Eſſe ſpiritum ex Deo: 1 Corinth. 2. Et eſſe ſpiritum à Deo: 1 Corinth. 6. Eſſe ſpiritum filij Dei: Galat. 4. Eſſe ſpiritum Chriſti: Roman. 8. 1 Pet. 1. His enim indicant, Spiritum ſanctum habere ſuam eſſentiam ex patre & filio: & abſque dubio voluerunt Apoſtoli hac phraſi, Chriſti ſententiam exprimere, qui dicit, Spiritum ſanctum ex Patre procedere. Tertiò, officio. Hanc enim perſonam ad id deſtinatam eſſe docent, vt miniſterio docendi in Eccleſia fungeretur, ante & poſt exhibitum Meſſiam. Maximè verò, vt poſtquam Meſſias ſuum perfeciſſet opus, ſolenni modo effunderetur in Apoſtolos, & credentes in Chriſtum.

Nam Iu-

Nam Lucas Actor. 1. teſtatur, ipſum Dominum noſtrũ IESVM Chriſtum, ſic de Spiritu ſancto loquutum eſſe: Præcepit (inquit) eis, vt Hieroſolymis expectarent promiſſum Patris, de quo (inquit) audiſtis ex me: quoniam Ioannes baptiſauit quidem aqua, vos autem baptiſabimini Spiritu ſancto. Item: Accipietis virtutem, poſtquàm Spiritus ſanctus aduenerit ſuper vos, & eritis mihi teſtes. Idem poſtea capite 2. recitat hiſtoriam ſenſibilis & ſolennis exhibitionis Spiritus ſancti. Et Petrus vnà cum alijs Apoſtolis, in prima concione ex Ioele probat, Deum promiſiſſe, quòd velit de ſuo ſpiritu effundere ſuper omnem carnem, eam'que promiſſionem iam impletam eſſe: Chriſtum enim exaltatum dextera Dei, accepta promiſſione à Patre effudiſſe Spiritum ſanctum. Idem etiam affirmat, pœnitentiam agentes, & in nomine Chriſti baptiſatos, donum Spiritus ſancti accepturos.

Huc etiam pertinet hiſtoria Actor. 8. 10. 19. Vbi Spiritus ſanctus cecidiſſe & miſſus eſſe in baptiſatos dicitur. Non enim Pater, nec filius, ſed tantùm Spiritus ſanctus effuſus & exhibitus eſſe dicitur. Idem etiam in ſuis epiſtolis de Spiritu ſancto affirmant. Nam Iohannes 1. epiſt. cap. 3. & 4. dicit, Deum de ſpiritu ſuo nobis dediſſe. Et Petrus 1 Petri 1. prædicatum eſſe Euangelium per Spiritum ſanctum, emiſſum è cœlo. & Paulus Gal. 3. Vt promiſſionem ſpiritus acciperemus per fidẽ. Galat. 4. Emiſit Deus ſpiritum filij ſui in corda veſtra, clamantem Abba pater. Tit. 3. Saluos nos fecit, &c. per lauacrum regenerationis & renouationis Spiritus ſancti, quẽ EFFVDIT in nos opulenter, per IESVM Chriſtum ſeruatorem noſtrum. Non Patrem aut filium effuſum, ſed Spiritum ſanctum effuſum dicit.

Proprietates igitur Spiritus ſancti ſingulares ſunt, quòd ex patre et filio procedit: et quòd ab vtroq; emittitur, & effunditur in corda eorum qui ipſi obediunt.

Commune ſpiritui ſancto cum patre eſt vngere IESVM Nazarenum: Actor. 10. Commune verò cum patre & filio ei eſt, nouiſſe ea quæ Dei ſunt: 1 Cor. 2. Docere pios, vt ſciant quæ donata ijs ſint à Deo: 1 Corinth. 2. Habitare in ſanctis: 1 Corinth. 3. & 6. 2 Cor. 1. 2 Timoth. 1. Eſſe effectorem bonorũ operum in renatis: Galat. 5. Reuelare futura: 1 Timoth. 4. & 2 Timoth. 3. 1 Pet. 1. 2 Pet. 1. Efficacem in miniſterio: Rom. 15. Gal. 3. Ebr. 2. Vnà operari in baptiſmo: Tit. 3. Teſtimonium dare de Chriſto: Actor. 5. 1 Iohan. 5.

Officia atq; opera Spiritus ſancti plurima paſſim cõmemorant Apoſtoli, quorũ pleraq; ordine referemus.

Spiritum ſanctum gubernaſſe Prophetas, eosq; luce & cognitione veri Meſſiæ ac rerum futurarũ ſcientia accendiſſe, & per eos futura prædixiſſe, Petrus 1 epiſt. cap. 1. & 2 epiſt. cap. 1. Acto. 1. 2. 3. 7. 10. 28. Ebr. 9.

Vnà cum Patre Chriſtum vnxiſſe, Petrus Actor. 10. teſtatur: eiq; adfuiſſe in ſuo officio, patet ex Ebræ. 9. Per ſpiritum æternum obtulit ſeipſum. Et Roman. 1. Declaratus fuit filius Dei cum potentia, ſecundum ſpiritum ſanctificationis.

In die Pentecoſtes ſenſibili modo ſuper Apoſtolos effuſus, ſeſe in linguis igneis diſſectis conſpiciendũ, & ſonitu vehemẽtis flatus audiendũ, et prædicatione Euãgelij in omni linguarũ genere agnoſcẽdũ præbuit: Act. 2.

Eſt gubernator miniſterij. Nam id à Chriſto inſtitutum, & Apoſtolis mandatũ, ipſe exornat & promouet per Apoſtolos: ſuper eos enim ſeſe collocat, & idoneos noui Teſtamenti miniſtros facit, mentes eorũ vera agnitione doctrinæ cœleſtis à Chriſto traditæ illuminat, donis linguarũ & prophetiæ & miraculorum eos ornat: corda eorum vera fide adeò corroborat, vt abſq; omni trepidatione in publicum prodeant, & conſtantiſſimè Euangelium annũcient, tum Iudæis tum gentibus, nihil neque edicta concilij ſeniorum Iſrael, neq; plagas, neq; mortẽ ipſam formidantes: vt patet ex Actor. 2. 3. 4. 5. 7. & ex alijs capitibus.

Per Apoſtolos docet Euangelium. 1. Petri. 1. Teſtis eſt, Chriſtũ reſuſcitatum eſſe à mortuis: Actor. 5. Teſtimoniũ perhibet de Chriſto. 1. Iohan. 1. Ita Apoſtolis in miniſterio adeſt, vt vbi debeant prædicare Euangeliũ, præcipiat: vbi verò non debeant, vetet. Actor. 18. cùm Paulus & Silas & Timotheus peragraſſent Phrygiam & Galaticam regionem, vetitiq; eſſent à Spiritu ſancto loqui ſermonem in Aſia, profecti in Myſiam, tentabant ire in Bithyniam, & non permiſit eos ſpiritus: Act. 13. dixit Spiritus ſanctus, Segregate mihi Barnabam & Saulum in opus, ad quod accerſiui eos, &c. Et ipſi quidem emiſſi à Spiritu ſancto, abierunt, De negotijs controuerſis, & minus explicatis, eos quid faciendum ſit monuit. Act. 10. Cùm adhuc Petrus dubitaret, an etiam ex gentibus Deus vellet ſibi colligere Eccleſiam, viſione eum primum erudit: & cùm legati à Centurione veniſſent, dixit Spiritus ad Petrum: Ecce viri quærunt te: ſurge, deſcende, & vade cum eis, nihil hæſitans, propterea quòd ego miſi illos. Et Paulus Epheſ. 3. inquit: Quòd in alijs ætatibus nõ innotuit filijs hominũ, quemadmodum nunc reuelatum eſt ſanctis Apoſtolis eius, & prophetis, per Spiritum, vt ſint gentes cohæredes & eiuſdem corporis, conſorteſq; promiſſionis eius in Chriſto, per Euangelium. Act. 15. Apoſtoli autoritate Spiritus ſancti in concilio decernunt, gentibus non eſſe iugum legis Moſaicæ imponendũ: Viſum eſt, inquiunt, nobis & Spiritui ſancto, &c.

Per Apoſtolorũ miniſteriũ plantauit paſſim in orbe terrarũ Eccleſias, vt ex Actis patet. Paulus Roman. 15. per potentiam Spiritus Dei, auxilio Chriſti ab Hieruſalem & in circumiacentibus regionibus vſq; ad Illyricum, Euangelium ſe plantaſſe dicit. 1. Theſ. 1. Quoniam noſtrum Euangelium fuit erga vos, non per ſermonem ſolùm, verùm etiam per virtutem & Spiritum ſanctum. Autor epiſtolæ ad Hebræos 2. dicit: Deum ſignis et prodigijs, & varijs virtutibus, & Spiritus ſancti diſtributionibus confirmaſſe doctrinam Euãgelij.

Adeſt baptiſmo, & in baptiſatis ſuam exercet uirtutem: Actorum 2. Delictorum pœnitentiam agite, & baptiſetur vnuuſquiſq; veſtrûm in nomine IESV Chriſti, in remiſſionem peccatorum, & accipietis donum Spiritus ſancti. Et Tit. 3. Baptiſmum lauacrum regenerationis & renouationis Spiritus ſancti appellatur.

Adeſt clauibus regni cœlorũ, cum peccatoribus pœnitentiã agentibus, & in Chriſtũ credentibus annũciatur in nomine IESV Chriſti remiſſio peccatorum. Sic Act. 10. cùm Petrus in domo Cornelij annunciat omnibus in Chriſtum credentibus remiſſionem peccatorum, cadit Spiritus ſanctus ſuper omnes qui audierãt ſermonem. Ita quoque Spiritus ſanctus efficax fuit in Paulo cùm Ana-

ed by Google

cum Ananias ei remiſſionem peccatorum & voluntatem Dei annunciaret, Actorum 9. & 22. Idem factum eſt Actorum 16, cum Apoſtoli cuſtodi carceris, quærenti quid ſe oporteat facere vt ſaluus fiat, reſpondent: Crede in Dominum Ieſum, & ſaluus eris, & tu & domus tua. Galat. 6. Si occupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui ſpirituales eſtis, inſtaurate huiuſmodi ſpiritu manſuetudinis.

Etiam cum per miniſteriũ impœnitentibus denunciatur ira Dei, & traduntur homines impij ſathanæ, donec reſipiſcant, Spiritus ſuam exercet vim, vt aut reſipiſcant, aut indurentur. Nam Acto. 5. cum Petrus Ananiam & Sapphiram impœnitentes obiurgat, ſpiritus ſancti potentia extinguuntur. Et ex 2 Cor. 2. apparet, inceſtuoſum Corinthum ab eccleſia obiurgatum, & ſathanæ traditum, agnouiſſe peccatum, & pœnitentiã egiſſe. Actor. 7. cum Stephanus ſpiritu ſancto plenus, grauiter obiurgat Iudæos, diſſecantur cordibus ſuis impœnitentes, & ſtrident dentibus ſuis, & furore perciti Stephanum innocentem lapidibus obruunt.

Eccleſijs pios & ſalutares vocat & præficit miniſtros: idq; tum immeditatè facit, & ſic vocauit Apoſtolos: aut meditatè per Apoſtolos & eccleſiam, quæ cum oratione & manuum impoſitione, idoneis hominib. miniſteriũ verbi cõmendat. Act. 20. Attendite igitur vobis & cuncto gregi, in quo vos ſpiritus ſanctus poſuit epiſcopos, ad regendum Eccleſiam Dei, quã acquiſiuit ſanguine ſuo. 1 Tim. 4. Ne neglexeris donum, quod in te eſt, quod datum eſt tibi per prophetiam cum impoſitione manuum, autoritate ſacerdotij. 2 Timoth. 1. Suſcites donum Dei quod eſt in te, per impoſitionem manuum mearũ. Non enim dedit nobis Deus ſpiritum timiditatis, ſed potentiæ, & dilectionis, & ſobrietatis.

Varijs donis cum alios homines, tum maximè Eccleſiæ miniſtros ornat. 1 Cor. 12. Nam huic quidem per ſpiritũ datur ſermo ſapientiæ, alij verò ſcientiæ ſecundum eundem ſpiritum, alij verò dona ſanationum per eundem ſpiritũ, alij verò efficaciæ potentiarũ, alij verò prophetia, alij verò diſcretiones ſpirituum, alij verò genera linguarum, alij verò interpretatio linguarum. Sed omnia hæc efficit vnus ille & idem ſpiritus, diuidens peculiariter vnicuiq; ſicut vult. Conſeruat etiam eos in puritate doctrinæ. 2 Timoth. 1. Egregium depoſitum ſeruato per ſpiritum ſanctum, qui habitat in nobis.

Prædicit futura. Acto. 11. Agabus ſignificat per ſpiritum famem magnam futuram in toto terrarum orbe: Act. 20. Spiritus ſanctus per ſingulas ciuitates teſtificatur. dicens, quòd vincula & afflictiones me maneant.

Deinde cum per miniſterium verbi, & verum vſum ſacramentorum, vim ſuã exercet, varia quoq; eius Apoſtoli enumerãt opera. Nam aperit corda hominum, vt attendãt ijs quæ dicũtur. Act. 16. Dominus aperuit cor Lydæ. Illuminat mentes, verã agnitionem Dei & Domini noſtri IESV Chriſti, eiusq; beneficiorum in eis accendens. Epheſ. 1. Deus Domini noſtri Ieſu Chriſti, pater gloriæ, det vobis ſpiritum ſapientiæ & reuelationis, per agnitionem ſui, illuminatos oculos mentis veſtræ, vt ſciatis quæ ſit ſpes ad quam ille vocauit, & quàm opulenta gloria hæreditatis illius in ſanctis, & quæ ſit excellens magnitudo potentiæ illius in nos, qui credimus, &c. 1 Cor. 2. Nos verò non ſpiritum mundi accepimus, ſed ſpiritum qui eſt ex Deo, vt ſciamus quæ à Chriſto donata ſint nobis, quæ & loquimur, non ſermonibus quos docet humana ſapientia, ſed quos docet ſpiritus ſanctus, ſpiritualib. ſpiritualia comparantes.

Operatur veram contritionem, vt patet Act. 2. vbi Iudæi compuncti corde dicunt ad Petrum & reliquos Apoſtolos, Quid faciemus viri fratres?

Operatur veram fidem, & in ea corroborat et confirmat pios. Act. 15. Dans illis ſpiritum ſanctum, ſicut & nobis: nihilq; diſcreuit inter nos et illos, cum fide purificauerit corda illorum. Epheſ. 3. Det vobis diuitias gloriæ ſuæ, vt fortitudine corroboremini per ſpiritũ ſuũ, in internum hominem, vt inhabitet Chriſtus per fidem in cordibus veſtris, fixis in charitate radicibus, et fundamento iacto, vt valeatis aſſequi cum omnibus ſanctis, quæ ſit latitudo & longitudo, & profunditas & ſublimitas, cognoſcereq; præeminentem cognitionis dilectionem Chriſti, vt impleamini in omnem plenitudinem Dei. Galat. 5. Fructus ſpiritus, eſt fides. 2 Theſſal. 2. Nos debemus gratias agere Deo ſemper de vobis, &c. quòd elegerit vos Deus ab initio in ſalutem, per ſanctificationem ſpiritus, & fidem veritatis.

Iuſtificat. 1 Cor. 6. Sed Iuſtificati eſtis per nomen Domini IESV, & per ſpiritũ Dei noſtri. Inhabitat in regeneratis. 1 Cor. 3. An neſcitis quòd templum Dei eſtis, & ſpiritus Dei habitat in vobis? 1 Cor. 6. An neſcitis, quòd corpus veſtrum templum eſt habitantis in vobis ſpiritus ſancti? Epheſ. 2. 2 Timoth. 1. & Roman. 8. Vos non eſtis in carne, ſed in ſpiritu, ſiquidem ſpiritus Dei habitat in vobis. 1 Iohan. 2. Vnctio quam vos accepiſtis ab eo, manet in vobis. ſic enim appellat ſpiritum. 1 Iohan. 3 & 4. De ſuo ſpiritu dedit nobis. 1 Petri 4. Gloria & ſpiritus Dei ſuper vos requieſcit.

Certificat fideles, quòd habeant propitium Deum, propter meritũ Domini noſtri IESV Chriſti, & placeant Deo, & ſint filij Dei. 1 Ioan. 3. Per hoc ſcimus q, manet in nobis ſpiritus, quem nobis dedit. 1 Ioan. 4. Ex hoc cognoſcimus quòd in eo manemus, et ipſe in nobis, quoniam de ſpiritu ſuo dedit nobis. Roman. 5. Spes non pudefacit, quòd dilectio Dei effuſa ſit in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctum, qui datus eſt nobis Rom. 8. Accepiſtis ſpiritum adoptionis, per quẽ clamamus Abba pater. Idem ſpiritus teſtatur vnà cum ſpiritu noſtro, quòd ſimus filij Dei. Epheſ. 1. Obſignati eſtis ſpiritu promiſſionis ſancto, qui eſt arrabo hæreditatis noſtræ, in redemptionem acquiſitæ poſſeſſionis, in laudem gloriæ ipſius. Epheſ. 4. Ne contriſtetis ſpiritum ſanctum Dei, per quem obſignati eſtis in diem redemptionis. 2 Corinth. 1. Porrò qui confirmat nos vnà vobiſcum in Chriſtum, & qui vnxit nos, Deus eſt: qui etiam obſignauit nos, deditq; arram ſpiritus in cordibus noſtris.

Teſtatur de libertate quam pij in Chriſto IESV habent. 2 Corinth. 3. Vbi eſt ſpiritus Domini, ibi libertas. Gal. 5. Quòd ſi ſpiritu ducimini, non eſtis ſub lege.

Operatur gaudium in cordibus hominum. 1 Theſſ. 1. Rom. 14. Regnum Dei non eſt cibus ac potus, ſed iuſticia & pax & gaudium in ſpiritu ſancto.

Eſt autor, effector & gubernator totius nouæ obedientiæ. Spiritus enim Dei ducit filios Dei. Roman. 8. Et adiuuat eos, vt non ſecundum carnem viuant, ſed facta corporis mortificent. Rom. 8. Spiritus concupiſcit

aduerſus

aduerſus carnem, & caro aduerſus ſpiritum. Hæc ſibi mutuò aduerſantur, vt non quæcunq; volueritis, eadem faciatis. Galat. 5. *Fructus ſpiritus eſt charitas, gaudium, pax, lenitas, benignitas, bonitas, fides, manſuetudo, temperantia.* Galat. 5. et Epheſ. 5. *Fructus ſpiritus, ſitus eſt in omni bonitate & iuſticia & veritate.*

Veram inuocationem adiuuat. Roman. 8. Galat. 4. *per quem clamamus Abba pater. Auxiliatur infirmitatibus noſtris. Siquidem hoc ipſum quod oraturi ſimus, vt oportet non nouimus, verùm ipſe ſpiritus intercedit pro nobis, gemitibus inenarrabilibus. At ille qui ſcrutatur corda, nouit quis ſit ſenſus ſpiritus: quoniam ſecundum* Deum *intercedit pro ſanctis.* Romanis 8. & 2 Timoth. 1. *Spiritus ſanctus appellatur ſpiritus dilectionis & ſobrietatis, eo quòd dilectionem et ſobrietatem operatur.* Autor epiſtolæ Iudæ, *Orantes per ſpiritum ſanctum, &c.*

Cõfeßionem quoq; idem ſpiritus ſanctus promouet prime Corinth. 12. Nemo poteſt I E S V M Chriſtum di*cere* Dominum, *niſi per ſpiritum ſanctum. Adeſt afflictis & perſequutionem patientibus, eoſq; conſolatur:* 1 Pet. 4. *Stephanus plenus ſpiritu ſancto, edit confeßionem.* Acto. 7. *Reformat nos ad imaginem* Dei: 2 Corin. 3. Nos omnes retecta *facie gloriam* Domini *in ſpeculo repræſentantes, ad eandem imaginem transformamur à gloria in gloriã, tanquam à* Domini *ſpiritu. Sanctificat:* 1 Pet. 1. Rom. 1. 1 Corinth. 6. 1 Theſſal. 4. Vocauit *nos* Deus *ad ſanctificationem. Proinde qui reijcit, non hominem reijcit, ſed* Deum, *qui dedit ſpiritum ſanctum in vos.* 1 Pet. 1. *Purificaſtis animas veſtras obediendo veritati per ſpiritum, cum charitate fraterna, &c. Coædificat in habitaculum* Dei. Epheſ. 2. Conſeruat nos in *fide.* 1 Pet. 1. Virtute Dei *cuſtodimini per fidem ad ſalutem. Eſt quaſi condimentum noſtris corporibus, ad viſicationem.* Rom. 8. *Si ſpiritus eius q excitauit* I E S V M *à mortuis, habitat in vobis, is qui excitauit* Chriſtũ *ex mortuis, viuificabit & mortalia corpora veſtra, propter ipſius ſpiritum inhabitantem in vobis.* Gal. 6. *Qui ſeminat per ſpiritum, metet de ſpiritu vitam æternam.*

Spiritum ſanctum dari à Deo *patre &* Domino *noſtro* I E S V *Chriſto, docent* Act. 2. *Erit in nouißimis, dicit* Deus *effundam de ſpiritu meo ſuper omnem carnem.* Act. 5. *Deus dedit Spiritum ſanctum obedientibus ipſi.* Idem Acto. 15. *Petrus in concilio Hieroſolymitano affirmat. Huc teſtimonia ſuprà recitata pertinent.* 1 Iohan. 3. & 4. Gal. 4. 1 Theſ. 4. 2 Cor. 1. 1 Cor. 3. & 6.

Dominum *aũt noſtrum* I E S V M *Chriſtũ ſua morte & reſurrectione meruiſſe, vt Spiritus ſanctus mitteretur in corda fideliũ, Paulus docet* Gal. 3. *Chriſtus nos redemit ab execratione legis, dum pro nobis factus eſt execratio. Scriptũ eſt enim, Execrabilis omnis qui pendet in ligno, vt in gẽtes benedictio Abrahæ veniret per* Chriſtũ I E S V M, *vt promißionẽ ſpiritus acciperemus per fidem.* Epheſ. 4. *Cum aſcendiſſet in altum, captiuam duxit captiuitatem, & dedit dona hominibus.* Idem Petrus Act. 2. cap. *confirmat, Dextera igitur* Dei *exaltatus, & promißione ſpiritus ſancti accepta à patre, effudit hoc quod nunc vos videtis & auditis.*

Docent etiam, quibus detur ſpiritus ſanctus: nempe pœnitentiam agentibus. Act. 2. *Pœnitentiam agite, &c. & accipietis donum ſpiritus ſancti. Datur gentibus & Iudæis, verbum* Dei *audientibus, & ſacramentis à* Deo *inſtitutis vtentibus.* Act. 10. 15.

Deus Acto. 5. *Spiritum ſanctum dedit obedientibus ipſi.* Gal. 3. *Datur iuſtificatis, & credentibus in Chriſtum.* Galat. 4. Rom. 8. *Datur orantibus & petentibus.* Actorum 4. *Cum oraſſent, motus eſt locus, & impleti ſunt omnes ſpiritu ſancto.*

Impœnitentibus verò, & hypocritis, & perſequutoribus ſpiritũ ſanctum non dari, conſtat ex Actis. Illi enim qui nõ agunt pœnitentiã, nec credunt in Chriſtũ, non accipiunt ſpiritũ ſanctum: nam ſpiritui ſancto reſiſtunt. Act. 7. & 8. *Petrus ad Simonem magum, pecunia poteſtatem conferendi ſpiritum ſanctum cui vellet, redimere ab* Apoſtolis *cupientem, grauißimè alloquitur: Pecunia tua tecum ſit in perditionem, quia donum* Dei *exiſtimaſti pecunijs parari: non eſt tibi pars, neq; ſors in parte hac: cor enim tuum non eſt rectum coram* Deo. *Nec datur ijs qui carnales ſunt, & tantum ea quæ carnis ſunt curant.* Rom. 8. *Nec ijs qui proprijs operibus legis & meritis iuſtificari præſumunt:* Galat. 3.

Monent etiam, per quæ media ſpiritus ſanctus exhibeatur: nempe per miniſterium Euangelij, *per baptiſmum, claues Eccleſiæ, impoſitionem manuum, ſeu orationem. De miniſterio* Eũgelij *teſtimonia ſunt.* 1 Petri 1. *Poſtquam diuina eius virtutis largita nobis eſt omnia quæ ad uitam & pietatem pertinent, per agnitionem eius qui vocauit nos, per gloriam & virtutem, per quæ precioſa nobis ac maxima promiſſa donata ſunt, vt per hæc efficeremini diuinæ naturæ conſortes.* Idem 2 Petri 1. *Attendentibus ſermoni prophetico, diem illuceſcere & luciferũ exoriri in cordibus aſſerit, eo quòd prophetica ſcriptura ſit à ſpiritu ſancto inſpirata.* 1 Iohan. 2. *Ipſa vnctio docet vos de omnibus, & verax eſt, & non eſt mendacium: & ſicut docuit vos, manete in ea.* Galat. 3. *Qui ſubminiſtrat vobis ſpiritum, & operatur virtutes in vobis, vtrum ex operibus legis, an ex prædicatione fidei id facit? Et, Fides ex auditu eſt, auditus autem per verbum* Dei. Roman. 10. *Et vos audito verbo veritatis,* Euangelio *ſalutis veſtræ, in quo etiam, poſteaquam crediditis, obſignati eſtis ſpiritu ſancto.* Epheſ. 1. *Euangelium noſtrum non fuit erga vos per ſermonem ſolùm, ſed per virtutem et ſpiritum ſanctum.* 1 Theſſal. 1. *Huc pertinent illa teſtimonia omnia, quæ de efficacia verbi* Dei *loquuntur, de quibus ſuo loco.*

De baptiſmo teſtimonium extat ad Tit. 3. & Act. 2. *Accipietis donum ſpiritus ſancti. Ad claues accommodari poteſt hiſtoria* Acto. 10. *vbi ſpiritus ſanctus cadit ſuper omnes qui audiebant concionẽ Petri, quæ denunciabat remißionem peccatorum omni credenti in Chriſtum.* Et Act. 9. & 22. *vbi Ananias Paulo annunciat, ſe miſſum eſſe à* Domino, *vt viſum recipiat, & impleatur ſpiritu ſancto. De exhibitione ſpiritus ſancti per orationem & impoſitionem manuum.* Acto. 8. *Orauerunt pro ipſis, vt acciperent Spiritũ ſanctum: nondum enim in quenquam illorum illapſus fuerat, &c. Tunc imponebant manus ſuas ſuper illos, accipiebantq; ſpiritum ſanctum.* Act. 19. *Baptiſati ſunt in nomine* I E S V, & *cum impoſuiſſet eis manus, venit ſpiritus ſanctus ſuper eos, & loquebantur linguis.* 2 Tim. 1. *Suſcites donum quod in te eſt, per impoſitionem manuum meaũ, &c.*

Haud obſcurè etiam monent, duplici modo ſpiritum

ſanctum

ſanctum exhiberi: nempe ſolenni & ſenſibili, ſicut eſt exhibitus in die pentecoſtes. Actor. 2. 8. 10. 19. Et communi ſeu inſenſibili, quo exhibetur per verbũ & vſum ſacramentorum. Senſibili modo primùm exhibitus eſt, ſicut & alia miracula, vt eſſet teſtimonium, Deum per miniſterium Euangelij velle ſibi obedientibus, inſenſibili modo, vſq; ad finem mũdi, ſpiritũ ſanctum donare.

Porrò dona ſpiritus ſancti, cuiq; ſecundum menſuram fidei, & prout placet ſpiritui ſancto, & expedit, dari, Paulus Rom. 12. & 1. Cor. 12. *docet.* Et Rom. 8. *eleganter inquit, nos tantùm primitias ſpiritus habere.*

Dona etiam ſpiritus ſancti creſcere & augeri in renatis, hoc eſt, ſpiritum ſanctum ſubinde magis magisq; in iis eſſe efficacem, ſi ſibi non repugnent, affirmant. 1. Pet. 1. & 2 Petri 1. *Gratia vobis & pax multiplicetur.* 1 Pet. 2. *Lac illud non corporis, ſed animi, &c. appetite, vt per illud ſuboleſcatis. Et Paulus* 1 Timoth. 4. & 2 Timoth. 1. *iubet eum ſuſcitare, & non negligere donum, quod acceperit.* Idem Epheſ. 2. & Coloſſ. 2. Et Epheſ. 4. *eleganti imagine de corpore creſcente, et ædificatione templi docet, dona ſpiritus ſancti paulatim in membris* Eccleſiæ *augeri. Sed tamen etiam hoc monent, in hac vita, ea ad perfectionem ſummam non peruenire, verùm in vita futura.* 1 Cor. 13. *Cernimus nunc per ſpeculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem: nũc cognoſco ex parte, tunc verò cognoſcam, ſicut cognitus ſum.* Idem Philippen. tertio cap. docet.

Tradunt etiam, quibus rebus ſpiritus ſanctus eijciatur: nimirum peccatis contra conſcientiam, ſi ei non obediamus, ſed repugnemus. Rom. 8. *Si ſecundum carnem vixeritis, morte moriemini.* 1 Theſſ. 4. *Non vocauit vos Deus immundiciæ cauſa, ſed ad ſanctificationẽ: proinde qui reijcit, non reijcit hominem, ſed Deum, qui dedit Spiritum ſanctum in vos. Non temere fundamentum* IESVM *Chriſtum, aut ſuper id falſas opiniones extruere, dicit eſſe prophanationem templi* Dei, *in quo debebat ſpiritus ſanctus habitare.* 1 Cor. 3. *An neſcitis, quòd iniuſti, regni* Dei *hæreditatem nõ conſequentur? Ne erretis, neq; ſcortatores, neq; cultores ſimulachrorum, neq; adulteri, neq; molles, neq; qui cõcumbunt cũ maſculis, neq; fures, neque auari, neque ebrioſi, neque maledici, neque rapaces, regni* Dei *hæreditatem accipient.* 1 Corinth. 6.

Docent etiam, quomodo agnoſcendum, qui habeant ſpiritum Dei, *& qui non.* Roman. 8. *Quòd ſi ſpiritu, facta corporis mortificaueritis, viuetis: etenim qui ſpiritu* Dei *ducuntur, filij* Dei *ſunt. Item: Qui non habet ſpiritum Chriſti, non eſt eius.* Galat. 5. *Manifeſta ſunt opera carnis, &c. contrà fructus ſpiritus eſt, charitas, gaudium, pax, &c. Qui verò ſunt Chriſti, carnem crucifixerunt cum affectibus & concupiſcentijs. Si viuimus ſpiritu ſpiritu & incedamus.* 1 Ioan. 3. *Qui exercet iuſtitiam, iuſtus eſt: qui committit peccatũ, ex diabolo eſt, &c. In hoc manifeſti ſunt filij* Dei: *& filij diaboli. Omnis qui non facit iuſticiam, ex* Deo *non eſt: & qui non diligit fratrem ſuum.* 1 Petri 4. *Si probris afficimini in nomine Chriſti beati eſtis, quoniam gloria & ſpiritus* Dei *ſuper vos requieſcit: iuxta ipſos quidẽ maledictis afficitur, iuxta vos autem glorificatur.*

Appellationes Spirit9 ſanctus in ſcriptis Apoſtolorũ multas habet: aut enim abſolutè tantùm Spiritus vocatur, vt ſuprà exemplis probauimus: aut epitheta adijciuntur, quibus vel eſſentia, vel officium eius declaratur.

Appellatur Spiritus ſanctus, Acto. 1. *Accipietis virtutem ſuperuenientis ſpiritus ſancti in vos.* Acto. 2. *Repleti ſunt omnes ſpiritu ſancto. Et alibi paſſim,* Actor. 8. 10. 13. 15. 16. 19. Et 1 Petri 1. 2 Petri 1. Ioan. 5. Et in Epiſtola Iudæ. *Et ſpiritus ſanctificationis,* ad Roman. 1. *Secundum ſpiritum ſanctificationis. Appellatur ſpiritus* Dei, 1 Ioan. 3. & 4. Roman. 8. Rom. 15. 1 Corinth. 2 & 7. 1 Theſſal. 4. *Et ſpiritus Domini,* 2 Corinthior. 3. *Et ſpiritus ex* Deo. 1 Cor. 2. *Spiritus filij* Dei. Galat. 4. *Spiritus Chriſti.* Roman. 8. & 1 Petri 1. *Non autem eſt dubium, quin propter ſubſtantiam & propter officium ſic appelletur. Nam cõmunem cũ patre et filio habet eſſentiã, & ex vtroq; procedit: & à patre & filio mittitur, ad colligendam & ſanctificandam* Eccleſiam.

Vocatur ſpiritus adoptionis, Rom. 8. *eo quòd teſtatur nos eſſe filios* Dei, *in* IESV *Chriſto adoptatos. Spiritus ſapientiæ & reuelationis,* Epheſ. 1. *ab officio dicitur, quòd vera agnitione* Dei Eccleſiam *ornat. Eodem modo* 2 Timoth. 1. *Spiritus potentiæ, dilectionis & ſobrietatis, nominatur. Nam in pijs virtutes, dilectionem & ſobrietatem operatur. Similiter arra.* 2. Corinth. 1. *Et arrabo hæreditatis,* Epheſ. 1. *nuncupatur, propterea quòd certiores nos facit de donata nobis in Chriſto hæreditate, & vita æterna.*

Reperiuntur etiam periphraſes quædã, quibus Spiritus ſanctus notatur. Acto. 1. *Præcepit vt expectarent promiſſum patris.* Galat. 3. *promiſſio ſpiritus, ſeu ſpiritus promiſſus dicitur, eo quòd ſpiritus ſancti effuſionem ſuper omnem carnem* Deus *promiſit per prophetas.* Idem Actor. 8. *donum* Dei *dicitur: Exiſtimaſti donum* Dei *pecunia parari. Ita verò appellatur, non quòd ſpiritus ſanctus & dona ſpiritus idem ſint: ſed quòd ſpiritus ſanctus gratis donetur.* 1 Ioan. 2. *vnctio appellatur: Vos vnctionem habetis à ſancto illo, & noſtis omnia. Et paulo pòſt: Vnctio, quam accepiſtis ab eo, manet in vobis: & nõ neceſſe habetis, vt quiſquam doceat vos: ſed ſicut ipſa vnctio docet vos de omnibus, & verax eſt, & non mendacium, & ſicut docuit vos, manete in ea. Dicitur autem vnctio, quia Chriſtianos facit Reges & ſacerdotes* Dei, *eiſq; adeſt, & in habitaculum* Dei *coædificat.* Apoc. cap. 1. *Gratia vobis & pax ab eo qui eſt, & qui erat, qui venturus eſt: & à ſeptem ſpiritibus, qui in conſpectu throni eius ſunt, & à* IESV *Chriſto, & cætera.* Apocalypſis 3. *Hæc dicit, qui habet ſeptem ſpiritus* Dei, *& ſeptem ſtellas:* Apocalypſ. 5. *Septem ſpiritus* Dei, *miſſi in omnem terram. Hæ peculiares phraſes ſunt, vſurpatæ propter viſiones. Significari autem iis ſpiritus ſanctus videtur, eo quòd tam per ſeptem ſpiritus, quàm per* Deum, *&* IESVM *Chriſtum, gratiam & pacem eccleſijs precatur. quod non faceret* Ioannes, *ſi aliud quàm Spiritum ſanctum ſeptem ſpiritibus denotaret.*

Poſtremò, Spiritu ſancto ſpiritibus mundi, 1 Corint. 2. *Spiritus impoſtores,* 1 Timoth. 4. *Spiritus pythonicus,* Actor. 16. *Spiritus nequam,* Actor. 19. *Spiritus immundi.* Apocalypſis 16. *Spiritus ſeruitutis,* Roman. 8. *Spiritus timiditatis,* 2 Timoth. 1. *Spiritus erroris, & ſpiritus Antichriſti,* 1 Ioan. 4. *opponuntur.*

DE CREATIONE.

QVia in hoc loco frequens vſus eſt vocabuli mundi, viſum eſt, eius ſignificationes primo loco annotare. Interdum enim hoc totum Dei opificium, cum omnibus creaturis, ſignificat. Actorum 17. Deus qui fecit mundum, & omnia quæ in eo ſunt. 1 Petri 1. Præcogniti ante mundi conſtitutionem. 1 Iohannis 3. Mundus tranſit. Epheſ. 1. Elegit nos antequam iacerentur fundamenta mundi. 1 Corinth. 7. Præterit figura huius mundi. Interdum verò ſynecdochicôs tantum cœlum ſeu ætheream regionem ſignificat. Philip. 2. Inter quos lucete ſicut luminaria in mundo. Aut terram. 1 Ioã. 4. Deus miſit vnigenitum filium ſuum in mundum: id eſt, in terram. Ibidem: Pſeudoprophetæ exierunt in mundum. Idem in ſecunda epiſtola repetitur: Multi ſeductores exierunt in mundum. 2 Petri 3. Mundus aqua inundatus, periit. 1 Tim. 1. Ieſus Chriſtus venit in mundũ, ſaluare peccatores. 1 Tim. 6. Nihil intulimus in hunc mundum. Coloſſ. 1. Prædicatum eſt in vniuerſo mundo.

Interdum ſignificat totum genus humanum, ſeu omnes homines. 1 Iohan. 2. Chriſtus eſt propitiatio, non tantum pro noſtris peccatis, ſed totius mundi. 1 Ioan. 5. Totus mundus in maligno eſt poſitus: hoc eſt, omnes homines non renati, ſunt peccatores & perditi. 2 Cor. 5. Deus erat in Chriſto mundum ſibi reconcilians.

Aliquando tantum ſignificat homines mundanos, impios, & perſequutores. 1 Iohan. 3. Nolite mirari, ſi vos odit mundus. 1 Ioan. 4. Ipſi de mundo ſunt, ideo de mundo loquuntur, & mundus audit eos. 1 Cor. 1. Non cognouit mundus per ſapientiam ſuam Deum. 1 Cor. 6. Sancti mundum iudicabunt. 1 Cor. 11. Vt non cum hoc mundo damnemur. Epheſ. 6. Diaboli rectores mundi, hoc eſt impiorum dicuntur. Hebr. 11. Quibus non erat dignus mundus. Interdum ſignificat vitæ bona, vt gloriam, opes, & diuitias, & rerum terrenarum ambitionem. 1 Ioan. 2. Nolite diligere mundum, neq; ea quæ in mundo ſunt. Si quis diligit mundum, non eſt charitas patris in eo: quoniam omne quod in mundo eſt, velut cõcupiſcentia carnis, & concupiſcentia oculorum, & faſtus vitæ, non eſt ex patre, ſed ex mundo eſt. 1 Iohan. 3. Qui habet ſubſtantiam huius mundi: id eſt, bona corporalia. Galat. 6. Per quem mihi mundus crucifixus eſt, & ego mundo. vbi mundum intelligit, res temporales. 2 Timot. 4. Demas me reliquit, amplexus præſens ſeculum. Rom. 12. Ne accommodetis vos ad figurã huius ſeculi: hoc eſt, ne imitemini corruptos impiorum hominum mores.

Significat & congeriem & capacitatem quandam, vt Iacobi 3. Lingua ignis eſt, mundus iniuſticiæ: hoc eſt, congeries & capacitas omnium vitiorum. Significat etiam res mundanas, ſeu externas: vt ſunt leges & ceremoniæ. Sic Paulus Gal. 4. & Col. 2. decreta, præcepta, & doctrinas hominum, & ceremonias, elementa mundi appellat. Verùm nos hoc loco mundum pro machina & opificio creaturarum accipimus.

Porrò etiam vox Creatura variè vſurpatur. Interdum enim ſignificat totum hoc Dei opificiũ rerũ creatarum, viſibilium & inuiſibilium. Rom. 1. & Rom. 8. Creatura vanitati ſubiacet. Coloſſ. 1. Primogenitus omnis creaturæ. 1 Timoth. 4. Omnis creatura Dei bona. Hebr. 4. Nec eſt vlla creatura quæ non ſit manifeſta in conſpectu illius. Hac ſignificatione hoc loco accipitur. Interdum etiam ſignificat hominem fide in Chriſtum regeneratum. 2 Cor. 5. Porrò ſi quis eſt in Chriſto, noua creatura eſt. Galat. 6. In Chriſto IESV neq; circumciſio valet, neque præputium, ſed noua creatura. Autor epiſtolæ Iacobi: Progenuit nos ſermone veritatis, vt eſſemus primitiæ quædam ſuarum creaturarum.

Significat etiam ordinationem. 1 Petri 2. Subiecti eſtote omni humanæ creaturæ. id eſt, legitimo magiſtratui, eiuſq; ſtatutis & legibus.

Hunc aũt mundum, & omnes quæ in eo ſunt creaturas, non ab æterno extitiſſe, ſed aliquando cœpiſſe, ſicut à Chriſto edocti ſunt, ipſi quoq; Apoſtoli tradũt. 1 Pet. 1. Præordinatus quidem fuerat, antequam conditus eſſet mundus. Epheſ. 1. Elegit nos in ipſo, antequam iacerentur fundamenta mundi. Autor epiſtolæ ad Ebr. 9. Alioquin oportuiſſet eum ſæpius paſſum eſſe, ab origine mũdi. Apoc. 13. Agnus occiſus eſt ab origine mũdi.

Autorem etiã & opificem mundi, & rerũ omnium, teſtantur eſſe Deum. nam Act. 4. Apoſtoli & Eccleſia Hieroſolymis collecta, in precatione cõmuni inquiunt: Domine tu es Deus, qui feciſti cœlum & terrã, mare et omnia quæ in eis ſunt. Act. 7. Stephanus ex Eſa. 66. allegat locum: Cœlum mihi ſedes eſt, terra aũt ſcabellum pedum meorum. Quam domum ædificabitis mihi, dicit Dominus? aut quis locus requietionis meæ eſt? Nónne manus mea fecit hæc omnia? Act. 14. Paulus & Barnabas inquiunt: Annunciãtes vobis, vt ab iſtis vanis conuertamini ad Deum viuum, qui fecit cœlum & terrã et mare, & omnia quæ in eis ſunt. Idem Paulus Acto. 17. Deus qui fecit mundũ, & omnia quæ in eo ſunt, hic cœ[illegible] & terræ cùm ſit Dominus, &c. Et 1 Pet. 4. Qui affliguntur iuxta voluntatem Dei, tanquam apud fidelem conditorem, deponant animas ſuas. Apoc. 14. Adorate eum qui fecit cœlum & terram. Apocal. 4. Dignus [illegible] Domine accipere gloriam, & honorem, & uirtutem: quia tu creaſti omnia & propter uoluntatem tuã ſunt, & creata ſunt. Ebr. 13. Qui creauit omnia, eſt Deus.

Comprehendit aũt uocabulum Deus in huiuſmodi teſtimoniis, omnes tres perſonas, Patrem, Filiũ & Spiritum ſanctum, qui ſimul res omnes condiderunt. De Chriſto paßim obuia ſunt teſtimonia. Epheſ. 3. Deus uniuerſa condidit per IESVM Chriſtum. Coloſſ. 1. Per filium Dei creata ſunt omnia quæ in cœlis ſunt, & quæ in terra. Ebræ. 1. Deus per filium ſecula condidit.

De Patre, Symbolũ inquit: Credo in Deum Patrẽ omnipotentem, creatorem cœli & terræ. quod non excluſiue intelligendum eſt. Creatio enim, totius Trinitatis opus eſt. Quòd uerò ſoli Patri in Symbolo adſcribitur, aut ratione ordinis, aut miniſterii, ſeu qualiſcũq; differentiæ cauſa fit. Cum enim Pater ſit prima perſona, & creatio primum opus, quo ſeſe Deus patefecit nobis: & cum filio officium redemptionis, & Spiritui ſancto munus ſanctificationis tribuatur, patri ergo iurè munus creationis adſcribitur.

Creaturas aũt à Deo conditas, alias uiſibiles, alias inuiſibiles eſſe, Paulus Coloß. 1. docet. Idem Philip. 2. cœleſtium, terreſtrum, & infernorum meminit. Et Apoc. 5. Dignus eſt agnus q occiſus eſt, accipere, &c. et omnem creaturã quæ in cœlo eſt, & quæ ſupra terrã, & quæ ſub terra & in mari, & quæ in eis ſunt omnia.

oogle

Creaturarum autem, quarum Apoſtoli in ſuis ſcriptis meminerũt, catalogum contexere prolixum foret. Sed hæ tamen ſunt præcipuæ. Angeli, de quibus Heb. 1. Angeli, poteſtates, & virtutes. 1 Petri 3. Epheſ. 1. Cælum, Act. 4. 14. 17. 1 Petri 4. 2 Petri 3. 1 Ioan. 5. Col. 1. Philip. 3. Hebr. 4 et 8. & alibi paßim. Corpora cœleſtia, ſol, luna. 1 Cor. 15. Act. 2. Iac. 1. Oriens, Apoc. 4. 7. Vidi angelum aſcendentem ab ortu Solis. Occidens, Eph. 4. Sol non occidat ſupra iram veſtram. Lux & tenebræ. 2 Cor. 4. Qui iußit nubes è tenebris lucem ſplendeſcere. 2 Cor. 6. Quæ ſocietas lucis & tenebrarum? Dies, Act. 22. 2 Petri 3. Vnus dies apud Dominum. Elementa, ignis, aqua, terra, mare. 2 Pet. 3. Act. 4. 14. 17. Aer, Epheſ. 2. Princeps aeris. 1 Cor. 9. Non quaſi aerem verberans. 1 Theſſ. 4. Rapiemur obuiam Chriſto in aera, Apoc. 9 et 16. Nubes, Acto. 1. Suſcepit eum nubes ab oculis eorum. 1 Cor. 10. Patres noſtri omnes ſub nube fuerunt. 1 Theſſ. 4. Rapiemur in nubibus obuiã. Autor epiſtolæ Iudæ: Nubes quæ ſine aqua, quæ ventis circumferuntur. Apoc. 1. Ecce veniet in nubibus. Pluuia, Acto. 14. Dans pluuias et tempora fructifera. Iacobi 5. Non pluit annos tres. Apoc. 11. Poteſtatem habet claudendi cœlum ne pluat. Nix, Apo. 1. Caput eius & capilli tanquam nix. Ventus, Act. 27. Miſit ſeſe contra ipſam ventus Typhonicus. Epheſ. 4. Ne circumferamur omni vento doctrinæ. Iacobi 1. Qui hæſitat, ſimilis eſt fluctui maris, qui à vento mouetur. Idem 3. Naues cum magnæ ſunt, et à ventis validis mouentur. Apoc. 7. Vidi quatuor angelos, tenẽtes quatuor ventos. Auſter, Act. 27. 28. Apoc. 21. Aquilo, Apoc. 21. Procella, 2 Pet. 3. Cœli in morem procellæ tranſibunt. Fulgura, Apoc. 4. De throno procedunt fulgura. Apoc. 11. Facta ſunt fulgura & voces. Tonitrua, Apoc. 16. Fulgura et voces et tonitrua. Grando, Apoc. 8. Grando & ignis cõmixti. Apoc. 11. Facta ſunt fulgura et grando. Volatilia, Rom. 1. Non ſolum ad mortalis hominis ſimilitudinem effictam, verumetiam volatiliũ. 1 Cor. 15. Alia caro volucrum. Acto. 10. Vas in quo erant volatilia cœli. Autor epiſtolæ Iaco. 3. Omnis natura volucrũ, &c. domita eſt. Apoc. 18. Cecidit Babylon, & facta eſt cuſtodia omnis volucris immundæ & inuiſæ. Ibidem: Omnes aues ſaturatæ ſunt carnibus eorum. Aquila, Apoc. 4 et 8. Piſces, 1 Cor. 15. Non omnis caro eadẽ, etc. alia piſcium. Iacobi 3. Natura marinorum domatur. Quadrupedia animantia: Act. 10 et 11. Vas quoddam erat, in quo erant omnia quadrupedia terræ. Et Rom. 1. In ſimilitudinem quadrupedum. Pecora, 2 Petri 2. Velut pecora irrationabilia. 1 Cor. 15. Alia caro pecorum. Iumenta, Apoc. 18. Oues, Act. 8. Tanquam ouis ad occiſionem ductus eſt. 1 Petri 2. Eratis oues errantes, etc. Apoc. 18. Boues, 1 Cor. 8. Non alligabis os boui trituranti. Vitulus. Apoc. 4. Vitula ſeu vacca, Hebr. 9. Taurus, Hebr. 9 et 10. Act. 14. Hircus, Hebr. 9. Equi, Iacobi 3. Equis frena in ora mittimus. Apoc. 6. 19. Ecce equus albus. Beſtiæ, Act. 28. Beſtiam excutiẽs in ignem. 1 Cor. 15. Cum beſtijs pugnaui. Tit. 1. Malæ beſtiæ. Hebr. 12. Si beſtia tetigerit montẽ. Iac. 1. Omnis natura beſtiarũ domari poteſt. Apoc. 11. Beſtiã de mari aſcendentem. & alibi paßim, 17 et 19. Leo, 2 Tim. 4. Liberatus ſum de ore leonis. 1 Pet. 5. Aduerſarius veſter circuit ſicut leo rugiens. Apoc. 4. Animal ſimile leoni. Apoc. 5. 10. 15. & Hebr. 11. Obturauerunt ora leonum. Reptilia, Act. 10 & 11. Rom. 1. Serpens, 1 Cor. 10. A ſerpentibus perierunt. Act. 28. Serpẽs pendet de manu Pauli. 2 Cor. 11. Serpens Euã ſeduxit. Apoc. 9. 12. 20. Draco Apoc. 20. Vermis, Act. 12. Conſumptus à vermibus. Herba, Hebr. 6. Germinans herbam optimã. Flos, 1 Pet. 1. Gloria tanq̃ flos graminis. Iac. 1. Flos eius decidit. Fœnum, 1 Pet. 1. 1 Cor. 3. Fœnum, ſtipulã. Iac. 1. Apoc. 8. 9. Semen, 2 Cor. 10. Granum, 1 Cor. 15. Hordeum, Apoc. 6. Triticum, 1 Cor. 15, Act. 27. Apoc. 6. 18. Arbores, epiſtola Iudæ: Arbores autumnales. Apoc. 8. 9. Lignum, 1 Cor. 3. Pomũ, Apocal. 18. Poma tua deſiderij animæ tuæ receſſerunt à te. Flumen, 2 Cor. 11. In periculis fluminum. Apoc. 9. 12. 22. Euphrates, Apoc. 16. Inſula, Apoc. 1. Inſula quæ appellatur Patmos. Apoc. 6. 16. Aſia, Act. 16. Vetiti ſunt à Spiritu ſancto loqui verbum Dei in Aſia. & Acto. 19. Aethiopia, Act. 8. Aegyptus, Hebr. 11. Act. 7. Apoc. 11. Græcia, Act. 20. Italia, Act. 14. 27. Hiſpania, Ro. 15. Aurum, 1 Pet. 1 & 3. 1 Cor. 3. Iac. 5. Apoc. 18. 1 Timot. 2. Hebr. 9. Argentum, Act. 3. Argentum & aurum nõ eſt mihi. 1 Petri 1. 1 Cor. 3. Aes, 1 Cor. 13. Sicut æs ſonans. Ferrum, Apoc. 8. Aeramento & ferro. Lapis, Act. 4. Hic eſt lapis angularis. Epheſ. 2. 1 Petri 2. Apoc. 15. 18. Gemmæ ſeu lapides precioſi, 1 Cor. 3. Apoc. 18. Margarita, 1 Tim. 2. Apoc. 17. 18 & 21. Iaſpis, Apoc. 4. 21. Smaragdus, Apoc. 21. Hyacinthus, ibidem. Chryſolithus, ibid. Chryſopaſſus, ibid. Cryſtallus, Apoc. 4. 21. 22. Amethyſtus, Apoc. 21. Sapphirus, ibid. Chalcedonius, ibid. Sardonyx, ibidem. Sardius, ibidem. Beryllus, ibid. Topazius, ibid. Marmor, Apoc. 18. Sulphur, Apoc. 6. 14. 19. 21.

Adam, Rom. 5. 1 Cor. 15. Eua, 1 Cor. 11. Homines, Rom. 5. 1 Timot. 2. Maſculi, Rom. 1. 1 Cor. 6. Galat. 3. Apoc. 12. Fœmina, Rom. 1. Gal. 3. Partes hominis, corpus & anima, 1 Theſſ. 5.

Nullus materiæ, vnde conditus ſit mundus, vſquam meminerunt: imò omnem materiam eo excludũt, quòd ſolo verbo Dei omnia condita eſſe affirmant, cui quidẽ vim omnipotentem tribuunt, ea vocandi quæ non ſunt, tanquam ſint: hoc eſt, ex nihilo faciendi quæ velit, ſcilicet modò verbo ſuo ea denominet, et fieri et præſto eſſe iubeat. Rom. 4. Deus vitæ reſtituit mortuos, & vocat ea quæ non ſunt, tanquam ſint. Hebr. 1. Portat omnia verbo potentiæ ſuæ. Hebr. 11. Per fidem intelligimus perfecta eſſe ſecula. Apoc. 4. Tu creaſti omnia, & propter voluntatem tuam ſunt, & creata ſunt.

Nec verò Deum tantum creaſſe omnia, ſed etiã adhuc rebus creatis adeſſe, eaq́; fouere & conſeruare vſque ad finem mundi, tradunt. Petrus enim 2 Petri 3. docet, Sermone Dei cœlum & terram condita eſſe, & in diluuio eodem verbo Dei perdita, & nunc iterum ſermone Dei ſeruari vſq; ad diem iudicij et perditionis impiorum. Et Paulus Act. 14. Deus non expertem teſtimonij ſeipſum eſſe ſinebat, dum beneficia conferret de cœlo, dans nobis pluuias ac tempora fructifera, implens cibo & leticia corda noſtra. Idem Actorum 17. in concione quam Athenis habet, inquit: Ipſe dat omnibus vitam & halitum per omnia, fecit'que ex vno ſanguine omne genus hominum, vt inhabitaret ſuper vniuerſam faciem terræ: præfinijtq́ue præſtituta tempora, præ-

fixitq́;

fixitq; terminos habitationis eorũ, vt quærerẽt Deum, ſi fortè palpent eum, & inueniant, quamuis non longè abſit ab vnoquoque noſtrûm. per ipſum enim viuimus, & mouemur & ſumus. Idem 1 Tim. 4. dicit, Deum condere cibos. & 1 Tim. 6. dicit, Deum viuificare omnia, et nobis præbere omnia affatim ad fruendum, & nos nihil intuliſſe in mundũ, nec quicquã inde efferre poſſe. ideo victum & amictum habentes, contentos eſſe debere. Et 1 Cor. 10. citat Pſalmum 23. Domini eſt terra, & plenitudo eius. & 2 Cor. 10. aſſerit, Deum ſuppeditare ſemen ſeminanti, & panem in cibum, & ſementem multiplicare. & 1 Cor. 5. dicit, Deum ſemina in terram coniecta viuificare, & vnicuique dare ſuum corpus, prout ſibi placuit.

Non autem ſentiunt, Deum ad rerum à ſe creatarũ ordinarium curſum ita alligatum eſſe, vt liberrimè id quod velit, agere non poßit. Sed apertè docent, Deum liberrimè & ſine cauſis ſecundis & etiam contra eas, pro ſuo arbitratu, omnia facere poſſe. Epheſ. 1. Cuius vi fiunt vniuerſa, iuxta decretum voluntatis illius. Ad Rom. 4. Deus vocat ea quæ non ſunt, tanquam ſint. Vbi exemplũ Abrahæ tractat, qui cõtra ſpem in ſpem credidit, cui Deus contra cauſarum naturalium facultatẽ, cum eſſet natus annos ferè centum, ex ſterili & effœta vxore Sara, procreauit filium. Epheſ. 3. Ei verò qui poteſt cumulatè facere, vltra omnia quæ petimus aut cogitamus, iuxta vim agentem in nobis, ſit gloria. Hebr. 1. Moderatur omnia verbo potentiæ ſuæ. & 2 Pet. 3. oſtenditur præter rerum naturalium ordinem, mundũ aqua inundatum, periiſſe. Et 1 Pet. 3. octo animas in arca ſeruatas eſſe. & 2 Petri 2. Loth. ex Sodoma ereptum eſſe, Deumq; noſſe pios è tentatione eripere, dicitur. Huc etiam miracula faciunt, quæ ab Apoſtolis præter ordinem cauſarum ſecundarum in nomine Ieſu Chriſti eduntur. Teſtantur enim, Deum liberrimè agere poſſe, & velle, tum ſine cauſis ſecundis, tum contra eas. Huiuſmodi ſunt, reſurrectio, & aſcenſio Chriſti: Act. 1. Et miſſio ſpiritus ſancti, Act. 2. Et claudi ex vtero curatio, Acto. 3. Ananiæ & Sapphiræ ad vocem Petri internecio, Act. 5. Tabithæ mortuæ reſuſcitatio, & Aneæ paralytici ſanatio, Act. 9. Petri per angelum ex carcere eductio, Act. 12. Elymæ magi excæcatio, per ſolam increpationem Pauli, Act. 13. Conſeruatio Pauli & nautarum in naufragio, Actor. 27. Et ſerpens Paulo innoxius, Acto. 28. & ſimilia.

Eandem rem quoq; teſtimonia de mundi huius & creaturarum immutatione, & noui cœli & terræ creatione. comprobant: quæ paulo pòſt ſubiiciemus.

Docent aũt, mundum & totam creaturarũ compaginem, à Deo ideo factam eſſe primùm, vt eſſet habitaculum Dei & creaturarum. Acto. 7. Excelſißimus ille nõ in manufactis templis habitat, ſicut Propheta dicit: Cœlum mihi ſedes eſt, terra aũt ſcabellum pedum meorum. & Act. 17. Paulus dicit, Deum cœli & terræ Dominum, non habitare in manufactis templis, cumq; feciſſe ex vno ſanguine omne genus hominum, vt inhabitaret ſuper vniuerſam faciem terræ. Et non longè ab vnoquoque noſtrûm abeſſe, cum per ipſum viuamus, moueamur & ſimus.

Deinde, vt mundus creaturis, angelis & hominibus monſtraret æternã Dei potentiam & diuinitatem: hoc eſt, quòd Deus ſit ille qui creet, regat & conſeruet omnia. Et hunc finem etiam poſt lapſum Paulus Rom. 1. creaturis tribuit. Id quod de Deo cognoſci poteſt, manifeſtum eſt illis. Deus enim illis patefecit. Siquidem illa quæ ſunt inuiſibilia illius, ex creatione mundi, dum per opera intelliguntur, preuidẽtur, ipſaq; æterna eius potentia ac diuinitas, in hoc vt ſint inexcuſabiles. Eph. 3. Deus vniuerſa condidit, per Ieſum Chriſtum, vt notã fiat nunc principatibus ac poteſtatibus, in cœleſtibus, per Eccleſiam vehementer varia ſapientia Dei, ſecundum præfinitionem ſeculorum, quam fecit in Chriſto Ieſu Domino noſtro. Acto. 14. dicit Deum ipſum, eo teſtimonium de ſe tuliſſe, quòd beneficia de cœlo contulerit generi humano, dando pluuias & tempora fructifera, &c. Et Acto. 17. ideo dicit homines procreatos eſſe, & in terram collocatos, vt quærerent Deum. Huc videntur etiam illæ phraſes pertinere: Rom. 11. Ex illo, & per illum, & in illum omnia. 1 Cor. 8. Pater, ex quo omnia, & nos in illum: & vnus Dominus Ieſus, per quem omnia, et nos per illum. Col. 1. Omnia per illum & in illum creata ſunt. Hebr. 2. Decebat eum, propter quem ſunt omnia, & per quem ſunt omnia, &c.

Tertiò, vt homines ex creaturis Deum agnoſcentes, Deum quoq; glorificarent et colerent, eiq; pro ſuis beneficiis gratias agerent. Rom. 1. & 1 Tim. 4.

Quartò, vt aliæ creaturæ ſeruirent vtilitati hominum fidelium. 1 Tim. 4. Iubentiũ abſtinere à cibis, quos Deus creauit, ad ſumendum cum gratiarum actione fidelibus, & iis qui cognouerunt veritatem: q. quicquid creauit Deus, bonum ſit, & nihil reiiciendum, ſi cũ gratiarum actione ſumatur. Nam q. impii & infideles ſine omni iure abutantur creaturis Dei, & q. eæ aliquando exturbatis impiis, filiis Dei tantum ſeruituræ ſint, Paulus Rom. 8. docet. Etenim ſollicita creaturæ expectatio, expectat vt palàm fiant filii Dei. Quippe vanitati ſubiacet creatura, nõ volens, ſed propter illũ qui ſubiecit eam ſub ſpe. Quoniam & ipſa creatura liberabitur à ſeruitute corruptionis, in libertatem gloriæ filiorum Dei. Scimus enim quòd omnis creatura congemiſcit, ſimulq; nobiſcum parturit, vſq; ad hoc tempus.

Poſtremò etiã hoc apertè docent, hunc mundũ non perpetuò ſic duraturum, ſed interiturũ ſub aduentũ Domini noſtri Ieſu Chriſti. 2 Pet. 3. At qui nunc ſunt cœli et terra, eiuſdem ſermone repoſiti ſunt, & ſeruantur igne in diem iudicii & perditionis impiorũ hominum, &c. Veniet aũt dies Domini ſicut fur in nocte, quo cœli procellæ in morem tranſibunt, elementa verò æſtuantia ſoluentur, terraq; & quæ in ea ſunt opera exurentur, etc. expectantes aduentũ diei Dei, per quẽ cœli ſoluentur, & elementa æſtuantia liqueſcent. Sed cœlos nouos & terrã nouã, iuxta promiſſum illius, expectamus, in quã iuſticia inhabitat. 1 Ioan. 2. Mundus tranſit, & concupiſcentia eius. 1 Cor. 7. Præterit figura huius mundi. Apocal. 21. Vidi cœlum nouum, & terram nouam. Primum enim cœlum & prima terra abiit, & mare iam nõ eſt, &c. Et dixit: Facio noua omnia. Autor epiſtolæ ad Hebræos 1. Et tu in initio Domine terræ fundamenta iecisti, & opera manuũ tuarum ſunt cœli: ipſi peribunt, tu autem permanes. & omnes vt veſtimentũ veteraſcent, ac velut amictum circumuolues eos, & mutabuntur: tu autem idem es, & anni tui non deficient.

DE ANGELIS.

Apoſtoli in ſcriptis ſuis voce angeli variè vtuntur. Aut enim miniſtros, ſeu doctores Eccleſiæ, qui ſunt legati & nuncij, Dei voluntatem annunciantes, ſignificat: vt Apo. 2 & 3. Epiſcopi Epheſinus, Smyrnenſis, Thyatirienſis, Sardicus, Philadelphienſis & Laodicenus, Angeli vocantur: quo pacto etiam in alijs locis angeli tum boni, tum mali, qui in Apocalypſi producuntur, doctores Eccleſiæ ſignificant. Sunt etiam qui illud 1 Cor. 11. Mulier velamen habeat in capite, propter angelos: accipiant pro hominibus iuſtis, ſeu miniſtris Eccleſiæ, eo quòd ipſi doceant, eſſe contra decorum, mulieres non velari. Sed nihil refert etiam de angelis intelligi. Nam ordinem & decorum etiam angelis placere, non eſt diſſimile vero. Aut ſpirituales creaturas ſignificat, tum bonas, tum malas. 1 Cor. 6. Angelos iudicabimus. 2 Pet. 2. Angelis peccantibus non pepercit. In his angelus pro diabolo ponitur. 2 Cor. 12. Datus fuit mihi ſtimulus per carnem, angelus ſatanæ, vt me colaphis cæderet: Angelum ſatanæ, pro collega ſatanæ, aut pro tentationibus diabolicis dixit. Teſtimonia, vbi angelus de bonis ſpiritibus intelligitur, poſtea ſubijciemus.

Eſſe autē angelos, multis argumentis Apoſtoli produnt. Primùm, quòd docent angelos à Deo conditos eſſe, Hebr. 1. Deinde, quòd commemorant, angelos quoſdam lapſos eſſe, quoſdam verò in ſua iuſticia & innocentia perſtitiſſe, 2 Petri 2. Tertiò, quòd recitant hiſtorias veteris Teſtamenti, quæ tum angelos conſpectos eſſe, tum Deum per eos ſua opera perfeciſſe, teſtantur. Quartò, q. ipſi affirmant à ſe angelos viſos et auditos non rarò eſſe. Lucas Act. 5. narrat, angelum Domini aperuiſſe ianuam carceris, & Apoſtolos eduxiſſe, illiſq; dixiſſe: Ite, & ſtantes in templo, loquimini populo omnia verba vitæ huius. Act. 12. Petrus videt & audit angelum, ſeſe ex carcere educentem. Act. 10. Cornelius teſtatur, angelum ſibi præcepiſſe, vt Petrum ad ſeſe accerſeret, & ex eo audiret Euangelium. Act. 27. Paulus narrat, angelum Domini ſibi adſtitiſſe, & dixiſſe, Ne timeas Paule, Cæſari te oportet ſiſti. Et Ioannes in Apocalypſi teſtatur, angelum ſecum locutum eſſe, quem etiā voluit adorare: Apoc. 19 & 22.

Duplices autem eos ſpiritus eſſe ſentiunt: alios bonos, qui originem ſuam ſeruarunt: alios malos, qui ſeſe à Deo auerterunt, & propter peccatum ex vita beata in pœnas inciderunt æternas. De bonis, iam produximus teſtimonia eorum qui tum viderunt, tum audierunt eos, Dei mandata denunciantes, tùm eorum opera experti ſunt. Quòd verò etiam mali ſint ſpiritus, probant hiſtoriæ de immundis ſpiritibus, per Apoſtolos expulſis. Lucas Act. 5. inquit: Conueniebat multitudo vicinarum ciuitatum Hieroſolymam, afferens ægros & vexatos à ſpiritibus immundis, qui ſanabantur omnes. Acto. 16. Paulus ſpiritum Pythonicum ex puella eijcit. Act. 19. ſpiritus mali egrediuntur ab ijs, ſuper quos ſudaria & ſemicincta, à corpore Pauli detracta, imponebātur. Et ſpiritus malus Iudæis exorciſtis, in nomine Ieſu, quem Paulus prædicat, dæmones adiurantibus, inquit: Ieſum noui, & Paulum ſcio, vos autem qui eſtis? & inſiliens in eos homo, in quo erat dæmonium malum, et dominatus eis, inualuit contra eos, ita vt nudi et vulnerati effugerent de domo illa. Præterea, ea quæ ſequuntur, ſatis probabunt, Apoſtolos ſenſiſſe & docuiſſe, bonos & malos eſſe ſpiritus.

De angelis bonis.

Angelos bonos interdum abſolutè vocē Angeli notant. Act. 7. Cœpiſtis legem per diſpoſitionem angelorum. Act. 23. 1 Petri 1. 2 Petri 2. Galat. 3. Hebræ. 1. 2. 13. Interdum epitheta differentiæ cauſa addunt, vt ſunt: Angelus Domini. Act. 5. 8. 12. Angelus Domini adſtitit. Itē, Angelus Domini percuſſit Agrippam. Angelus Dei, Act. 10. Cornelius vidit angelum Dei ad ſe introeuntē. Act. 12. Deus miſit angelum ſuum. Act. 27. Adſtitit mihi hac nocte angelus Dei. Angelus ſanctus, Act. 10. Oraculo admonitus eſt ab angelo ſancto. Angeli electi, 1 Cor. 5. In conſpectu angelorum electorum. Angelus lucis, 2 Cor. 11. Angeli potentiæ ſuæ: 2 Theſſ. 1.

Ex doctrina quam Apoſtoli de angelis tradunt, hæc definitio colligi poteſt: Angeli boni, ſunt ſpirituales ſubſtantiæ, à Deo conditæ, intelligentes, liberi arbitrij, iuſtæ, lucidæ, fortes, quæ inſitam ſibi à Deo iuſticiā & innocentiam adhuc tenēt, & in ea confirmati ſunt in omnem æternitatem, & Deo inſeruiūt, & miniſtrant hominibus pijs, ad quos à Deo mittuntur.

Quòd ſint ſpirituales ſubſtantiæ, autor epiſtolæ ad Hebr. 1. ex Pſalmo 103 probat: Qui creat angelos ſuos ſpiritus, & miniſtros ſuos ignis flammam. Quòd verò à Deo ſint conditi, idem autor epiſtolæ ad Hebræos 1. ex Pſalmo 103 docet: Qui creat angelos ſuos ſpiritus. Et Paulus Col. 1. dicit, per Chriſtum omnia eſſe creata, quæ in cœlo ſunt, & quæ in terra, viſibilia & inuiſibilia, ſiue throni, ſiue dominationes, ſiue principatus, ſiue poteſtates. Et angelus Apoc. 19. & 22 prohibet ſeſe adorari, & dicit ſe conſeruum Iohannis eſſe: & monet, Deum eſſe adorandum. quo quid aliud indicat, quàm ſe creaturam Dei eſſe?

Quando verò conditi ſint, Apoſtoli apertè nuſquā cōmemorant. Non irrationales, ſed mente & ſapientia præditos eſſe, ex operibus eorū apparet. Nam Dei voluntatem angelus Domini annunciat Apoſtolis, Act. 15. Petrum ducit ex carcere. Act. 12. Paulum monet de naufragio, Act. 27. Ioanni reuelat res in Eccleſia vſq; ad finem mundi futuras, in Apocalypſi.

Libertatem voluntatis ijs in creatione inditam eſſe, ex eo apparet, q. quidam ex eis ſeſe à Deo auerterunt, alij verò ſuā ſeruarūt originē. 2 Pet. 2. Et in Iudæ epiſt.

Iuſtos à Deo conditos eſſe, non eſt dubiū, cum Deus ſit fons iuſticiæ, & omnia opera eius bona & iuſta, & cum propter peccatum & iniuſticiam diabolos reiecerit. 2 Petri 2. Hanc ob cauſam angeli Domini, & angeli ſancti vocantur. Patet etiam ex operibus eorum. Non enim peccatis delectantur, nec iniuſta perpetrant, & ſunt iuſticiæ Dei executores, ſi à Deo iubeantur. Angelus enim Domini percuſſit Herodem Agrippā, eo quòd non dediſſet gloriam Deo. Act. 12. & Petrus 2 Pet. 2. aſſerit, angelos non ferre aduerſus ſeſe apud Dominū maledicum iudicium. Quod autor epiſtolæ Iudæ vel imitaturus, vel declaraturus, dicit Michaelem archangelum, certantem aduerſus diabolum de corpore Moyſi, non auſum eſſe illi impingere notam maledicti.

Lucidas naturas eſſe, nomen ſpiritus innuit, quo appellātur, Hebr. 11. Et Paulus 2 Cor. 11. angelos lucis eos appellat. Pſalm. 103. vocat eos flammā ignis, non quòd igneæ

igneæ & adurentes corporeæ et viſibiles ſint naturæ, ſed q. diaphonia, pulchritudine, puritate, vi, agilitate et celeritate, flammã referant. Præterea etiã, cũ ſeſe conſpiciẽdos, aſſumpta viſibili forma, hominib. præbuerũt, nunq̃ tenebroſi & nigri, ſed ſemper albi et lucidi apparuerunt. Act. 2. Duo viri amicti veſtibus albis, aſtantes concionantur Apoſtolis, de aſcenſione Chriſti, & prædicunt eius reditum. Act. 10. Vir veſte ſplendida, quem appellant angelum ſanctum, ad Cornelium ingreditur, eiq; voluntatem Dei exponit. Act. 12. Angelus educens Petrum ex carcere, ſuo fulgore illuminat habitaculum.

Robore & fortitudine præditos eſſe, Petrus 2 Petri 2 monet, & Paulus 2 Theſſ. 1. angelos potentiæ vocat. Idem etiam opera eorum confirmant, de quibus poſtea dicetur. Non eſſe ſuperbos, ſed animis demiſſos, ex Coloſſ. 2. apparet, vbi Paulus dicit, pſeudoapoſtolos incedere in humilitate & religione angelorum.

In iuſticia et innocentia ſibi in creatione à Deo indita perſtitiſſe eos, apparet ex 2 Petri 2. & ex epiſtola Iudæ, vbi nõ omnes, ſed tantùm diabolos, non ſeruaſſe ſuã originem dicunt, ideoq; eos abiectos eſſe.

Confirmatos eos in beatitudine eſſe, Paulus monet, cum angelos electos dicit, 1 Timot. 5. electum enim eſſe, phraſi ſcripturæ, beatum in omnem æternitatem ſignificat. Quòd Deo ſeruiant, & ab eo adminiſtrandum fidelibus mittantur, poſtea probabimus.

Quantus angelorũ Dei numerus ſit, nõ explanant: ſed nõ paucos, verùm plurimos eſſe, eo monẽt, q. autor epiſtolæ ad Hebr. 12. dicit: Acceſſiſtis ad innumerabilium angelorum cœtum. Et epiſtola Iudæ: Veniet cum ſanctis myriadibus ſuis. Apoc. 5. Et vidi & audiui vocem angelorũ multorum in circuitu throni et animalium ſeniorum, & erat numerus eorum millia millium. Verùm hic numerus certus pro incerto poni videtur.

De ordinibus & hierarchia angelorum, admodum parum explicatè dicunt. Autor epiſt. ad Hebr. omnes vnius ordinis facere videtur, dum omnes à Deo creatos eſſe, et vno nomine ſpiritus miniſtratorios vocat. Alij verò videtur nõ omnino negare, diſtinctos eſſe angelorũ ordines: ſed tamẽ vtrum ſubſtantia, an claritate ſeu donis, an verò tantum officijs differant, non explicant.

Nam archangeli, Paulus 1 Theſſ. 4. & epiſtola Iudæ, Michaelis archangeli meminerunt. Petrus 1 Pet. 3. dicit, Chriſtũ profectũ eſſe in cœlũ, ſubiectis ſibi angelis & poteſtatibus & virtutibus. Paulus Col. 1. aſſerit, omnia per Chriſtum creata eſſe, quæ in cœlis ſunt, & quæ in terra, viſibilia & inuiſibilia, ſiue throni, ſiue dominationes, ſiue principatus, ſiue poteſtates. Idem Eph. 1. Sedere fecit (Ieſum) ad dexterã ſuam in cœleſtibus, ſuper omnem principatum ac poteſtatem & virtutem et dominium, et omne nomen quod nominatur non ſolum in ſeculo hoc, verumetiam in futuro. His vocibus diſtinctis, vtrum diſtinctos ordines angelorum putent Paulus & Petrus, an verò eiuſmodi phraſi ſummam Chriſti potentiam ſuper omnes creaturas, quam dicit ſibi datam eſſe, Matt. 28. non ſatis planum eſt. Paulus rectè in epiſtola ad Epheſ. 6. & Coloſſ. 2. per eaſdem illas voces, principatus & poteſtates, ἀρχὰς καὶ ἐξουσίας, diabolos eorumq; robur & potentiam notat. Et Ro. 13. ἐξουσίαν, poteſtatem magiſtratum vocat. Eph. verò 3. ἀρχαὶ καὶ ἐξουσίαι ἐν τοῖς ἐπουρανίοις, ſignificant vel angelos, aut certè Eccleſiæ gubernatores. 1 Cor. 15. dicit, Chriſtum aboliturum omnem principatum & poteſtatem et virtutem, & deniq; mortem ipſam. Vbi voces illæ, ἀρχή, ἐξουσία, δύναμις, non de angelis bonis admodum cõmodè intelligi poſſunt. Et Philip. 2. Vbi etiam de exaltatione & regno Chriſti loquitur, videtur illas phraſes per verba hæc explicare voluiſſe: Donauit illi nomen, quod eſt ſupra omne nomẽ, vt in nomine Ieſu omne genu ſe flectat, cœleſtium, ſcilicet angelorũ, qui eum adorant, Hebr. 1. terreſtrium, ſcilicet hominum potentium & pauperum, cuiuſcunq; ſint conditionis: & infernorum, ſcilicet diabolorum, qui etiam principatus & poteſtates, ſed à Chriſto expoliati, & in triumphum ducti, appellantur: Coloſſ. 2.

De officijs angelorũ hæc docent: primùm quòd celebrent Deum, & Dominum noſtrum Ieſum Chriſtũ, Apoc. 5. Et vidi, & audiui vocem angelorum multorũ in circuitu throni, &c. dicentium voce magna, Dignus eſt agnus qui occiſus eſt, accipere virtutem & diuitias & ſapientiam. Et epiſtola ad Hebr. 1. ex Pſal. 96. Adorent eũ omnes angeli Dei. Et ſubditos eſſe angelos Chriſto mediatori noſtro, ex 1 Petri 3. & Hebr. 2. apparet.

Quòd Deus miniſterio angelorum ſit vſus in patefactionibus veteris Teſtamenti, Stephanus oſtendit Acto. 7. Hunc Moſen Deus principem et redemptorem miſerat per manum angeli, qui illi apparuerat in nube.

Quòd lex angelorũ miniſterio ſit promulgata, Stephanus Act. 7. docet: Accepiſtis legẽ per diſpoſitiones angelorũ. & Paulus Gal. 6. Lex ordinata per angelos in manu interceſſoris. Ebr. 2. Sermo per angelos dictus fuit firmus. Quòd miniſtrent hominibus ſaluandis, autor epiſtolæ ad Hebr. 3. docet: Nónne omnes ſunt adminiſtratorij ſpiritus, qui immittuntur in miniſterium propter eos qui hæredes erunt ſalutis?

In eo autem hominibus miniſtrant, quòd miniſterio verbi & magiſtratui et œconomiæ, & ſingulis hominibus adſunt, & ſecundum Dei voluntatem ſua exercent opera, ad vtilitatem hominum & ſalutem proficientia. Nam miniſterio verbi eos delectari, Petrus 1 epiſtolæ 1. indicat, vbi dicit angelos deſiderare proſpicere in res noui Teſtamenti, ſeu doctrinam Euangelij. Paulus ad Epheſ. 3. dicit, principatibus & poteſtatibus notam fieri per Eccleſiam, vehementer variam ſapientiam Dei. Et quòd miniſterium verbi promoueant, docendo de rebus ſcitu neceſſarijs, apparet ex hiſtoria. Angeli enim Act. 2. docẽt Apoſtolos de reditu Chriſti. In Apocalypſi angelus Ioanni reuelati futurum Eccleſiæ ſtatum. Et Apoc. 19 & 22. angelus Ioannẽ monet de adorando Deo, & ſe adorari omnino prohibet, vbi etiam ſe conſeruum Apoſtolorum & Prophetarum appellat. Deinde confirmando doctores, eoſq; ex periculis liberando. Nam Act. 5. angelus Domini ex carcere Apoſtolos liberat, et in templo porrò docere iubet. Act. 12. Angelus Petrum è carcere educit, ne interficiatur ab Herode Agrippa. Actorum 27. angelus Paulo naufragium & liberationem prædicit. Tertiò, deducendo doctores ad homines, vt ijs concionentur Euangelium. Actorum 8. angelus Domini Philippum ad Eunuchum præfectum Candaces adducit, vt eum conuertat. Quartò, denunciando hominibus voluntatem Dei. Act. 10. angelus Domini Cornelio mandatum Dei de accerſendo Petro reuelat.

Angelos bonos pro defenſione Eccleſiæ *pugnare cõtra diabolos multis modis eam infeſtantes, nimirũ falſa doctrina, perſecutione, telis ignitis, mundi illecebris, & ſimilibus aſtutijs ſpiritualibus, ex* Apoc.12. *conſtat:* Factũ eſt prælium magnum in cœlo, Michael & angeli eius prœliabantur cum dracone, & draco pugnabat, & angeli eius, et non valuerunt, neq; locus inuentus eſt eorum amplius in cœlo. *Et epiſtola Iudæ dicit, Michaelem archangelum pugnaſſe contra diabolum.*

Adeſſe etiã angelos ſingulis hominib. pijs, eosq; contra diabolorũ furores tueri, & ex periculis eripere, patet ex Hebr.1. & Act.12. Ioannes, Marcus, & alij pij viri, congregati in domo Mariæ, & orantes pro liberatione Petri, cùm ancilla Rhode venit & nunciat, Petrũ pro foribus adſtare, ſeq; eum voce ſua agnouiſſe, reſpõdent, Angelus eius eſt. Vnde colligi poteſt, ſenſiſſe eos, quòd pij habeant ſuos angelos.

Quod Deus in perdendis impijs opera quoq; angelorum vtatur, conſtat ex hiſtoria Act. 12, vbi angelus Domini Herodẽ Agrippã Eccleſiæ perſecutorẽ interfecit, propter ſuperbiã, qua ſibi diuinũ arrogabat honorem. In extremo die, vna cum Chriſto angelos aduenturos, Paulus 2 Theſſ.1. indicat: Cum reuelabitur Dominus Ieſus de cœlo, cum angelis potentiæ ſuæ. & 1 Theſſal.4. Quoniam ipſe Dominus cum hortatu & voce archangeli, ab tuba Dei deſcendet de cœlo, Et epiſtola Iudæ: Veniet Dominus cum ſanctis millibus ſuis, &c.

Huic doctrinæ de angelis repugnant Sadducæi, qui dicunt, neq; angelum neq; ſpiritum eſſe, Act.23. Nec rectè ſentiunt, qui angelos adorãdos eſſe cenſent. nam angelus Apoc.19. & 22 ſe adorari vetat.

De angelis malis, ſeu diabolis.

Diabolus calumniatorẽ ſignificat. eſtq; interdũ vocabulum generale, & etiã hominibus tribuitur. Eph.4. Ne detis locũ calumniatori. 2 Tim. 3. Erũt homines ſui amantes, auari, etc. diaboli ſeu calumniatores. 1 Tim. 3. Ne in probrũ incidat & laqueũ calumniatoris. Tit. 2. Anus itidem, &c. non ſint calumniatrices: vbi in Græco eſt, μὴ διαβόλους. Vt plurimũ tamen eo nomine mali angeli appellantur, de quibus hoc loco nobis ſermo eſt. Malorum autem angelorũ deſcriptio ex Apoſtolorum ſcriptis, eadem conſtitui poteſt quæ ſupra ex doctrina Chriſti eſt compoſita, nimirum huiuſmodi:

Diaboli ſunt ſpirituales ſubſtantiæ, à Deo primùm bonæ & iuſtæ, intelligẽtes, & liberi arbitrij cõditæ, ad glorificandũ Deũ: ſed quæ libertate voluntatis ſuæ abuſæ, ſeſe à Deo auerterunt: & amiſſa originali iuſticia & bonitate, immũdæ & iniuſtæ & hoſtes Dei ſunt factæ, ac Euæ & Adæ autores peccati extiterunt, & genus humanũ ſuæ tyrannidi ſubiectũ miserè affligunt, & perdunt peccato & morte. Sed opera eorum Dominus noſter Ieſus Chriſtus ſua paſſione & morte diſſoluit, eosq; deuicit, & captiuauit, iam quidem æternis ſupplicijs deſtinatæ. Sed in ea in extremo die conijcientur, vbi æternas ſuorum ſcelerum luent pœnas.

Diabolos nõ eſſe cogitationes malas in hominibus, ſed ſubſtantias, tum doctrina quæ ſubſequetur, maximè verò cõmemoratio operũ diaboli probat: tũ hiſtoriæ, quarum mentio fit in Actis Apoſtolorum, quas ſuprà expoſuimus, vbi angelos malos eſſe demonſtrauimus.

Eſſe verò ſubſtãtias ſpirituales, primùm eo docent, quòd ſpiritus appellant, Act.5 & 16. Puella habens ſpiritum Pythonis. & 19. Epheſ. 2. Qui eſt ſpiritus nunc agens in filijs infidelitatis. Et Epheſ. 6. Non eſt nobis lucta aduerſus ſanguinem & carnem, ſed aduerſus principatus & poteſtates, &c. aduerſus ſpirituales aſtutias in cœleſtibus. Vbi Paulus videtur reſpexiſſe ad definitionem ſpiritus, quam Chriſtus tradidit: Spiritus neque oſſa neq; carnem habet. Deinde, quòd ea adſcribunt eis opera, quæ ſpiritualem naturam coarguunt: vt obſidere homines, prædicere futura, potenter regnare in filijs infidelitatis: & excæcare oculos impiorum, ne agnoſcant veritatem, pugnare contra ſpiritus bonos, et ſimilia, de quibus poſtea.

Quòd non à ſeipſis extiterint, ſed à Deo ſint conditi, Paulus docet Col. 1. Omnia per illum creata ſunt, & quæ in cœlis, & quæ in terra, viſibilia & inuiſibilia. Et Hebr.1. Qui creat angelos ſuos ſpiritus. Idem Hebr.12. Deum patrem ſpirituum vocat.

Cõditos autem eſſe bonos & iuſtos, Paulus generali illa ſententia docet, 1 Timot. 4. Quòd quicquid creauit Deus, bonum ſit, & nihil reijciendum.

Intelligentia & libertate voluntatis donatos fuiſſe in creatione, lapſus eorum & aſtutiſſimæ fraudes, quas adhuc hodie concinnant generi humano, & blaſphemiæ quas in Deum euomunt, ſatis probant. nam 2 Cor. 11. ſeſe in angelũ lucis transformare poſſe dicitur: quod intelligentis, & non inſipidæ eſt naturæ.

Quòd verò libertate volũtatis abuſi, ſe à Deo auerterint, & amiſerint originalem iuſticiã & bonitatem, ſibiq; iram Dei & pœnas æternas accerſierint, docent: Petrus 2 epiſt. 2. Deus angelis qui peccauerant, non pepercit, ſed cathenis noctis in tartarũ præcipitatos tradidit, ſeruatos in iudicium: & Ioann. 1 epiſt. 3. Diabolus ab initio peccat. Autor epiſt. Iudæ, Angelos qui non ſeruauerant ſuam originem, ſed reliquerant ſuum domicilũ, ad iudiciũ magni illius diei vinculis æternis ſub caligine ſeruauit. Et Paulus 1 Cor.6. Angelos iudicabimus.

Quæ verò fuerit occaſio lapſus diaboli, & quale cõmiſerit peccatũ, nõ explicant, quemadmodum nec tempus definiunt, niſi quòd priuſquam hominẽ ſeducerent, lapſos eſſe angelos ſubindicare videtur Paulus 2 Cor. 11.

Quòd immundi & iniuſti hoſtes Dei & generis humani ſint facti, inde apparet, quòd ſpiritus mali & immundi appellantur Actor. 5.15.19. Et quòd non amplius angeli lucis, ſed rectores tenebrarum dicuntur, Epheſ.6. 2 Corinth. 11. Nec eſt dubium, quin peccatum naturam diabolorum, iuſto Dei iudicio deprauauit, multo atrocius, quàm naturam humanam lapſus originalis. Et quòd homines à Deo abducunt, ſibiq; diuinos arrogant honores, vt poſtea dicetur.

Quòd diabolus Euam ſeduxerit, Paulus docet 2 Corinth.11. Adiunxi vos vni viro, vt virginem caſtam exhiberetis Chriſto: ſed metuo, ne qua fiat, vt quemadmodum ſerpens Euam decepit verſutia ſua, ita corrumpantur ſenſus veſtri à ſimplicitate, quæ erat erga Chriſti. 1 Timoth.2. Adam non fuit deceptus, ſed mulier ſeducta, obnoxia facta eſt tranſgreſſioni.

Genus humanũ tyrannidi diabolorũ ſubiectum eſſe, & ab ijs miſerè affligi docent: Petrus 1 epiſt. 5. Circuit vt leo rugiens, quærẽs quem deuoret. Et Ioan. 1 epiſt. 3, Qui cõmittit peccatum, ex diabolo eſt. Vbi etiã impios, filios

filios diaboli appellat. Et 1 Ioã. 3. Totus mũdus in malo conſtitutus eſt. & Paulus Eph. 2 & 6. 2 Cor. 4. 2 Tim. 2.

Chriſtum opera diaboli deſtruxiſſe, Ioan. 1 epiſt. 3. docet: Ad hoc apparuit filius Dei, vt diſſoluat opera diaboli. & Petrus 1 epiſt. 3. Chriſtus profectus in cœlũ, ſubiectis ſibi angelis & poteſtatibus & virtutibus. quo potius malos angelos quàm bonos intelligit. Et Paulus Coloſſ. 2. Expoliatosq; principatus & poteſtates oſtentauit, palàm triumphans de illis per ſemetipſum. Et ad Hebr. 2. Vt per mortem aboleret eum, qui mortis habebat imperium: hoc eſt, diabolum.

Iudicio deſtinatos iam quidem eſſe diabolos, ſed fore aliquando, vt in pœnas conijciantur æternas, Petrus docet 2 epiſt. 2. Cathenis noctis in tartarum præcipitatos, tradidit ſeruatos in iudiciũ. Et epiſtola Iudæ: Deus diabolos ad iudicium magni illius diei, vinculis æternis ſub caligine ſeruauit. Et Apoc. 20. Diabolus qui ſeducebat eos, miſſus eſt in ſtagnum ignis & ſulphuris, vbi & beſtia & pſeudopropheta cruciabuntur die ac nocte in ſecula ſeculorum. Et hactenus quidem de definitione diabolorum.

Quantus malorum ſpirituum ſit numerus, expreſſe non tradunt: ſed tamen non paucos, verùm plurimos eſſe, non obſcurè indicant. Petrus enim & epiſtola Iudæ, non angelum, ſed angelos peccaſſe, et lapſos eſſe affirmant. Et Apoc. 12. Non ſolus ſatanas, ſed & angeli eius, hoc eſt, ſocij eius, pugnare dicuntur.

Quòd aũt ſcriptura plerunq; ſingulariter ſolo nomine ſatanæ & diaboli vtitur, non eo fit q; vnus tantũ ſit. ſed nomen ſpeciei eſt, complectens plurima indiuidua. vt videre eſt Epheſijs cap. 6. vbi Paulus ait: Vt poſſitis ſtare aduerſus aſſultus diaboli. Et ſtatim ſubijcit: Quoniam non eſt nobis lucta aduerſus carnem, etc. ſed aduerſus principatus, aduerſus poteſtates, aduerſus mũdi dominos, & rectores tenebrarum, etc.

Quales verò ſint poſt lapſum, in ſuperiorib. oſtenſum eſt: nempe q; careant originali iuſticia, bonitate & luce ſeu pulchritudine ac beatitudine, & ſint iniuſti, immundi, peruerſi, & deformes, ac captiui, & ad iudicium deſtinati ſpiritus. Sed tamen hæc etiam non prætereunda ſunt, q; ſint ſpiritus, agilitate & fortitudine præditi. Id enim Petrus eo indicat, q; leoni eum comparat. 1 Petri 5. Et quòd Paulus diabolum, principem cui poteſtas ſit aeris, appellat, Epheſ. 2. Et principatus & poteſtates, dominos mundi, rectores tenebrarum ſeculi huius: Epheſ. 6. Col. 2.

Noticiam etiam eos habere rerũ præteritarum, & maximè articulorum fidei, de opere Domini noſtri Ieſu Chriſti, autor epiſt. Iacobi docet, cap. 2. Dæmones credunt, & contremiſcunt. & Act. 16. Spiritus Pythonicus per puellam clamat: Iſte homines ſerui Dei excelſiſſimi ſunt. qui annunciant viam ſalutis: & hæc faciebat multos dies. Et Act. 19. ſpiritus malus dixit, Ieſum noui, & Paulum ſcio, vos autem qui eſtis?

Futura etiam quædam, ſed nõ omnia, diabolos prænoſſe, & prædicere, Deo permittente, poſſe, ex eodem loco conſtat. Puella enim magnũ quæſtum dominis ſuis præſtitiſſe diuinando, dicitur. Et ex Act. 8 & 19. vbi artium magicarũ, quæ nihil aliud ſunt quàm officina diaboli, futura hominibus reuelantis, ſit mentio.

De πονηραρχίᾳ diabolorum, non explicatè ſatis dicunt: ſed tantum eo q; principatus & poteſtates appellantur, Eph. 6. Col. 2. Et q; draco cum angelis ſuis pugnaſſe dicitur, Apoc. 12. videntur innuere, diabolos in ſuo regimine concordes eſſe, & ſuo quemq; ordine diſtributas exercere operas.

Impudentiſſimos eſſe diabolos, inde cõſtat, q; in angelum lucis ſe trãsformare dicuntur: 2 Cor. 11. & quòd non piget eum obambulare, 1 Pet. 5. Nec pudet eum veritatem fateri, modò poſſit ea ad ſuam maliciam abuti: Act. 16 & 19. Quare teſtimonium eius non curatur, ſed à Paulo prohibetur.

Opera diaboli hæc ferè ab Apoſtolis recenſentur. Diabolus cum ſuis angelis peccauit. 2 Pet. 2. 1 Ioan. 2. Diabolus ab initio peccat, non ſeruauit ſuam originẽ, ſed reliquit ſuum domicilium: epiſt. Iudæ.

Autor & fabricator peccati et mortis generi humano extitit, dum Euam ſeduxit. 2 Cor. 11. & 1 Tim. 2. ad Hebr. 2. Habet robur mortis. In omnibus hominibus ex naturali modo, ex patre & matre in hac deprauata natura genitis, quos natura filios iræ Paulus appellat, habitat, & in eis agit efficaciter. Eph. 2. Et ſenſus incredulorũ excæcat, ne illuceſcat illis lumen Euangelij gloriæ Chriſti, qui eſt imago Dei. 2 Cor. 4. Suis laqueis captiuos tenet homines, & iuxta ſuam voluntatẽ ad reſiſtendũ veritati impellit. 2 Tim. 2. Vnde fit q; impij. filij diaboli appellantur. Act. 13. Paulus ad Elymam magũ inquit: O plene omni dolo & omni verſutia fili diaboli, inimice omnis iuſticiæ, non deſinis inuertere vias Domini rectas? 1 Ioan. 3. In hoc manifeſti ſunt filij Dei & filij diaboli. Omnis idololatriæ gentiũ autor, promotor & cõſeruator eſt, per quã etiã ipſe, & nõ Deus honoratur. 1 Cor. 10. Fugite à ſimulacrorũ cultu, &c. & paulo poſt: Illud dico, q; quæ immolãt gentes, dæmonijs immolant, & nõ Deo: & in poteſtate ſatanæ ſunt omnes gẽtes, & veritatẽ Euãgelij ignorantes, Act. 26. Vnde & Deus huius mũdi vocatur. 2 Cor. 4. Et rectores tenebrarũ, hoc eſt, qui per tenebras & falſa dogmata et idololatriã, homines ignaros Dei, eiusq; voluntatis, dementant. Vſi ſunt ad hanc rem ſuis organis, ſacrificis, vatidicis, magis, curioſas artes exercentibus. Talis fuit Simon magus, Act. 8. Et Elymas magus, qui conatur Paulum Sergium proconſulem auertere à fide, quẽ Paulus filiũ diaboli appellat: Act. 13. Puella ſpiritu Pythonis obſeſſa, Act. 16. Et Epheſij, qui curioſas artes exercuerant, & conuerſi ad Chriſtum libros comportatos coram hominibus exurebant, Act. 19.

Eccleſiã & populũ Dei, ſeu renatos miris modis infeſtauit ſemper, & adhuc vſq; ad extremũ diem attentabit. Nam primũ ſingulos circuire vt leo rugiens, & quærere ad deuorandũ dicitur, 1 Pet. 5. & die ac nocte eos accuſare corã Deo: Apoc. 12. Aſſilire & iacula ignita in eos contorquere, Eph. 6. Tentat etiam auertere à fide, 1 Theſſ. 3. Vt cognoſcerem fidem veſtram, ne quo tentaſſet vos ille, qui tentat, & inanis factus eſſet labor noſter. Deinde impugnat ordines, à Deo inſtitutos, ad Eccleſiæ collectionem, & ſocietatis humanæ conſeruationem: vt ſunt miniſteriũ Euangelij, magiſtratus politicus. œconomia, ſeu coniugiũ. Hos aut tollere prorſus conatur, aut ita deprauare, vt ſint officina omnium malorum operũ diaboli, ad Deum blaſphemandum, & hominibus nocendum. Miniſterium autem Euangelij hoc

modo infeſtat, ſinceros & pios Eccleſiæ doctores impedit: 1 Theſſ. 1. Volumus venire ad vos, ſed obſtitit nobis ſatanas. Et affligit, vt foris pugnas, intus terrores ſuſtineant. 2 Cor. 7. Et colaphis cædit: 2 Cor. 12. Pſeudodoctores ex ſchola & cœtu ſincerorũ excitat, & emittit, quos in angelos lucis transformat, vt cum ſint doloſi operarij, tamen ſibi ſumant perſonã Apoſtolorũ Chriſti, quaſi ſint miniſtri iuſticiæ: 2 Cor. 11. Per eos peruerſa loquitur, vt abducant diſcipulos poſt ſe, qui non parcunt gregi, Act. 20. 1 Ioan. 2. Vnde homines deſciſcunt à fide, & attendunt ſpiritibus impoſtoribus, ac doctrinis dæmoniorũ: 1 Tim. 4. Et faſcinat homines, vt non credant veritati: Gal. 4. Auertit eos à fide: Act. 13. Apoc. 2. Dicunt ſe eſſe Iudæos, ſed ſunt de ſynagoga ſatanæ. Autor etiam eſt & fabricator perſecutionis Eccleſiæ. Apoc. 2. Nihil horum timeas, quæ paſſurus es: ecce miſſurus eſt diabolus aliquos ex vobis in carcerem, vt tentemini, & habebitis afflictionem dierum decem. ex epiſtola ad Smyrnenſem epiſcopum. Magiſtratum etiam impugnat, dum bella cõcitat, quibus publicam tranquillitatem turbat: & maximè cum opera impiorum tyrannorum vtitur, ad Eccleſiæ oppreſſionem, & idololatriæ propagationem & inſtaurationem. Docent hæc quidẽ exempla Herodis, Acto. 12. & Neronis, 2 Tim. 4. Sed Apoc. 16. eleganter pingitur, quomodo diabolus in Antichriſti fabricatione magiſtratu abutatur: Et vidi ex ore draconis, & ex ore beſtiæ, et ex ore pſeudopropheta, exire tres ſpiritus immundos, in modum ranarum. Sunt enim ſpiritus dæmoniorũ facientes ſigna, vt procedant ad reges totius terræ, ad congredandum illos in prælium diei illius magni Dei omnipotentis. Multa etiam in œconomia, in coniugio, fabricatur mala. Nam ſpiritus impoſtores, doctrinam dæmoniorum ſpargentes, prohibent nuptias & cibos: 1 Timoth. 4. Tentat coniuges propter intemperantiam: 1 Cor. 7. Viduas deflectit, vt ſatanam ſequantur, 1 Timoth. 5. Diteſcere cupientes laqueis ſuis capit, 1 Timothei 6. Satanas Ananiæ & Sapphiræ cor impleuit, vt mentirentur Spiritui ſancto, & fraudarent de precio agri, Act. 5. Corporaliter etiam obſidet homines, Dei conceſſu, eorumque membris miris modis abutitur ad blaſphemandũ Deũ, & impia perpetrandum, nocendumq; tum homini obſeſſo, tum alijs, probant hæc exempla Actorũ 5. 16. 19.

Faſcinare & dementare homines, non tantum ſpiritualiter, ſed etiam corporaliter poteſt: vt patet ex Gal. 3. & Acto. 8 & 19. vbi magicarũ artiũ mentio fit. Rectè excõmunicati ab Eccleſia, ſunt in poteſtate ſatanæ, ad interitum carnis, 1 Cor. 5. Si verò pœnitentiã agunt & recipiuntur, tum à ſatana liberantur, 2 Corinth. 2. Pugnant contra angelos bonos. ſed vincuntur. Apo. 12. & in epiſtola Iudæ. Vt in aliorum hæreticorum, ita maximè Antichriſti pater, eiuſq; doctrinæ inuentor, & miraculorum mendacium effector. 2 Theſſ. 2. Antichriſti aduentus eſt ſecundum operationem ſatanæ, cũ omnipotentia, & ſignis, & prodigijs mendacibus, cum omni deceptione iniuſticiæ. Diaboli quoq; opera gentes, Gog & Magog ſeducti ſunt, & perſequuntur Eccleſiam vſq; ad extremum Chriſti aduentum. Apoc. 20.

Sub finem mundi diabolum atrocius ſuis mendacijs & cædibus graſſaturũ, Apoc. 12. prædicetur: Væ habitatoribus terræ & maris, quia deſcendit diabolus ad vos, habens iram magnã, & ſciens q modicum tempus habet. Idem Paulus 2 Tim. 3. indicat, vbi poſtrema tempora periculoſiſſima fore dicit, ob varia genera ſcelerum quæ homines perpetrabũt. At Chriſto, Spiritui ſancto, angelis bonis, ſanctis, qui verè ſunt membra Eccleſiæ, nullo modo cum diabolo eiuſq; operibus, & hominib. impijs, in quibus regnat, conuenire, ſed perpetua inter eos certamina eſſe, docent. 1 Pet. 5. 1 Ioan. 3 & 4. Ebr. 2. Col. 2. Eph. 3. Apoc. 12. Et 1 Cor. 10. Paulus eleganter ait: Non poteſtis poculum Dei bibere, & dæmoniorum: nõ poteſtis menſæ Domini participes eſſe. et menſæ dæmoniorum. Et 2 Cor. 6. Ne ducatis iugum cum incredulis. Quod enim conſortium iuſticiæ cum iniuſticia? aut quæ communio luci cum tenebris? aut quæ concordia Chriſto cum Belial? aut quæ pars fideli cum infideli? aut quid conuenit templo Dei cum ſimulacris?

Cũ verò diabolus ſuos cœtus et membra in hoc mundo habeat, & quidem etiam inter eos qui ſunt Eccleſia Dei. notis quibuſdã diſcernũt filios diaboli à filijs Dei, 1 Ioan. 3. Qui exercet iuſticiã, iuſtus eſt. Qui committit peccatum, ex diabolo eſt: in hoc ſunt manifeſti filij Dei & filij diaboli. Omnis qui non facit iuſticiam, nõ eſt ex Deo, & qui non diligit fratrem ſuum. 1 Ioannis 5. Qui genitus eſt ex Deo, ſeruat ſeipſum, & malus ille nõ tangit eum. Quia verò diabolus aſſiduè Eccleſiã & membra Chriſti impugnat, Apoſtoli hortantur pios, vt ſeſe diabolo, eiuſq; operibus & organis opponant, & non cedant, ſed viriliter pugnent, & victoriã obtineant: & inſuper quibus armis paratos eſſe oporteat, & quomodo reſiſtendum, diligenter inſtruunt. 1 Petri 5. Sobrij eſtote, & vigilate: quoniã aduerſarius veſter diabolus, tanq̃ leo rugiens obambulat, quærẽs quem deuoret: cui reſiſtite ſolidi fide, ſcientes veſtros fratres eaſdem in mundo ſuſtinere afflictiones. Et Eph. 6. Induite totam armaturam Dei, vt poſſitis ſtare aduerſus aſſultus diaboli. Quoniã non eſt nobis lucta aduerſus ſanguinẽ & carnem, ſed aduerſus principatus, aduerſus poteſtates, aduerſus mundi dominos, rectores tenebrarũ ſeculi huius, aduerſus ſpirituales aſtutias in cœleſtibus. Quapropter aſſumite vniuerſam armaturã Dei, vt poſſitis reſiſtere in die malo, & omnibus peractis ſtare. State igitur lumbis circumcincti baltheo per veritatẽ, & induti thoracem iuſticiæ, & calceati pedibus, vt parati ſitis ad Euangeliũ pacis, ſuper omnia aſſumpto ſcuto fidei, quo poſſitis omnia iacula mali illius ignita extinguere: galeamq; ſalutis accipite, & gladiũ Spiritus, qui eſt verbũ Dei, in omni deprecatione & obſecratione, orantes in omni tẽpore in ſpiritu, et ad hoc ipſum vigilantes, cum omni ſedulitate et deprecatione pro omnib. ſanctis. Autor epiſt. Iacobi 4. Reſiſtite diabolo, & fugiet à vobis.

Conſolationes etiam dulciſſimas contra diaboli machinationes proponunt, dum Chriſtum opera diaboli, ſcilicet peccatum & mortem, diſſoluiſſe docent. 1 Iohannis tertio. Et diabolum, qui mortis habebat imperium, deſtruxiſſe: Hebr. 2. Et principatus & poteſtates expoliatos, in triumphum captiuos abduxiſſe: Coloſſ. ſecundo. Et Deum nos per Chriſtum eripuiſſe ex poteſtate tenebrarum, & tranſtuliſſe in regnum filij ſibi dilecti: Coloſſ. primo. Eundémque tanto nos in Chriſto amplexatum eſſe amore, vt neque mors, neque vita, neque angeli, neque principatus, neque poteſtates, neq;

instantia,

inſtantia, neq; futura, neq; altitudo, neque profunditas, neq; vlla creatura alia nos poßit ſeparare à dilectione Dei Rom. 8. Et maiorē eſſe eum qui in pijs ſit, quam in mundo, 1 Ioan. 4. Nec quicquā eum amplius facere poſſe, q̄ Deus ei permittat. Id enim eo docent, q. vinctum et captiuum eſſe monent: 2 Pet. 2. Epiſtola Iudæ. Coloſſ. 2. Epheſ. 1. Et Deum propediem conculcaturum diabolū ſub pedes fidelium, Rom. 16. Angelos quoq; bonos propiorum defenſione pugnare contra diabolos, Apoc. 12. Et Chriſtum in extremo die aboliturum omnem principatum, poteſtatem & virtutem, & deniq; mortem ipſam, 1 Cor. 15. Et coniecturum diabolum cum impijs in pœnas æternas, 2 Petri 2. Epiſtola Iudæ. Apoc. 20.

Appellationes, quibus Apoſtoli malos angelos notant, hæ ferè ſunt. Angelus, 1 Cor. 6. Rom. 8. 2 Petri 2. Epiſt. Iudæ. Spiritus, Act. 16. Et ſpiritus Pythonis, ibidem. Spiritus malus, Act. 19. Spiritus immundus, Acto. 5. Apoc. 16. Spiritus dæmoniorum, ibid. Malus abſolutè, 1 Ioan. 2. Viciſtis malum illum, 1 Iohan. 1. Epheſ. 6. Dæmonium, 1 Cor. 10. 1 Tim. 4. Doctrina dæmoniorum, Apoc. 9. Adorarent dæmonium, Apoc. 18. Babylon facta eſt habitatio dæmonum. Iac. 2. Diabolus, 1 Petri 5. 1 Ioan. 3. Iac. 4. Hebr. 12. 1 Timot. 6. 2 Timoth. 2. Epheſ. 6. Apoc. 20. Satanas, Act. 5. Anania, cur impleuit ſatanas cor tuum? Act. 26. Vt conuertantur è tenebris ad lucem, à poteſtate ſatanæ. Apoc. 2. Sunt ſynagoga ſatanæ, &c. vbi ſedes eſt ſatanæ. Item, Qui occiſus eſt apud vos, vbi ſatanas habitat: Nō cognouerunt profunditates ſatanæ, ibid. Rom. 16. Deus conteret ſatanam ſub pedes veſtros breui. 1 Cor. 5. Tradā ſatanæ ad interitū carnis. 1 Tim. 1. Quorū de numero eſt Hymenæus & Alexander, quos tradidi ſatanæ, vt diſcant non male dicere. 1 Cor. 7. Ne tentet vos ſatan. 2 Cor. 2. Vt non decipiat nos ſatan: non enim mentem eius ignoramus. 2 Cor. 11. Satanas transfiguratur in angelum lucis. 2 Corinth. 12. Datus eſt mihi angelus ſatanæ. 1 Theſſ. 2. Satanas nobis obſtitit. 2 Theſſ. 2. Cuius aduentus ſecundum operationem ſatanæ. 1 Tim. 5. Retrò conuerſæ ſunt poſt ſatanam. Serpens, 2 Cor. 11. Serpens Euam ſeduxit. Serpens antiquus, Apoc. 12. & 20. Ideo autem ſic appellatur, quia forma ſerpentis in paradiſo Euæ apparuit. Draco, Apoc. 12. Draco pugnabat, & angeli eius, & non valuerunt, neq; locus inuentus eſt eorū amplius in cœlo, & proiectus eſt draco ille magnus. Serpens antiquus, qui vocatur diabolus & ſathanas, qui ſeducit totum orbem terrarū: eadem omnia repetuntur Apoc. 20. Tentator, ὁ πειράζων, 1 Theſſ. 3. Deus huius ſeculi. 2 Cor. 4. Deus huius ſeculi excæcauit ſenſus incredulorum. Eò aūt appellatur Deus, quia diuinos honores ſibi arrogat, quos etiā ei mundus tribuit, dum per idololatriam & ſimulachra diabolū colit: 1 Cor. 10. Princeps qui poteſtatem aeris habet, Eph. 2. Domini mundi, rectores tenebrarum ſeculi huius, ſpirituales aſtutiæ ſub cœlo, Epheſ. 6. Principatus & poteſtates, Col. 2. Eph. 6. 1 Cor. 15. In his enim locis apertum eſt, ἀρχὰς καὶ ἐξουσίας malos ſpiritus ſignificare. Eadem etiam nomina extant Epheſ. 1 & 3. Col. 1. 1 Petri 3. Sed ambiguū eſt, de bonis ne an de malis ſint intelligenda.

DE HOMINE.

QVadruplicem hominis ſtatum Apoſtoli deſcribunt. Nam qualis ante lapſum, & qualis poſt lapſum & nondum regeneratus, & qualis poſt regenerationem exiſtat, & qualis in reſurrectione futurus ſit, docent: vt ex ſequentibus patebit.

De homine ante lapſum.

Apoſtoli in doctrina de homine ante lapſum, ſicut & Chriſtus, planè conſentiunt cum Moſe, ad quem etiā haud obſcurè alludunt, quum mentionem huius rei faciunt. Nam homines non caſu extitiſſe, aut ſua virtute ex terra natos eſſe ſentiunt, ſed Deum primorum hominum Adæ & Euæ creatorem celebrant. 1 Petri 4. 1 Timothei 2. Coloſſ. 3. Epheſ. 4. 1 Corinth. 15. Quoto aūt die, et quo in loco homines primos crearit Deus, nō repetunt. Materiæ autem vnde conditus ſit Adam, Paulus 1 Cor. 15. meminit: Primus homo de terra terrenus. Idē 1 Corinth. 11. mulierem ex viro eſſe dicit. Idem etiam ad modum creationis alludit, 1 Tim. 2. Adam prior formatus eſt, & deinde Eua. Nam non ex nihilo, neq; ſolo verbo creatum eſſe hominem, vt cœlum & terram, oſtendit, ſed formatum eſſe dicit. Qualem fecerit Deus primum hominem, idē Paulus monet 1 Corinth. 15. Scriptum eſt, Factus eſt primus homo in animam viuentem. Et Col. 3. ad imaginem Dei conditum hominem eſſe docet. Idem 1 Corinth. 11 repetit, vbi virum imaginem & gloriam Dei appellat. cui etiam adſtipulatur autor epiſtolæ Iacobi tertio, quum hominem ad ſimilitudinē Dei conditum dicit. Quid verò per imaginem Dei intelligi debeat, Paulus Epheſ. quarto nonnihil exponit, vbi iubet induere nouum hominem, qui iuxta Deum cōditus ſit per iuſticiam & ſanctitatem veritatis. Imago igitur Dei, qua homo primùm conditus eſt, fuit naturæ integritas, vera iuſticia & ſanctitate prædita, quæ per omnia cum voluntate diuina congruebat, eiuſq; mandatis ſatis facere integrè poterat.

Proprietates & actiones hominis ante lapſum conſtare ex corpore & anima viuente, 1 Cor. 15. Geſtare imaginem Dei, 1 Cor. 11. Iac. 3. hoc eſt, habere naturam integram & immortalem, congruentem cum voluntate diuina. id quod patet ex Decalogo, & lapſu quo ſibi accerſiuit mortem, & naturæ deprauationem. Idem illa etiam dicta docent, Rom. 5. Per vnum hominem peccatum in mundum introijt, ac per peccatū mors. Item, Stipendium peccati mors eſt. Nam apertè indicant, integram naturam mortis expertem fuiſſe. Eſſe ſapientem, iuſtum & ſanctum, Eph. 4. Habere libertatem voluntatis obtemperandi Deo, aut ſeſe ab eo auertendi: vt apparet ex 2 Cor. 11. vbi ſerpens Euam ſeduxiſſe dicitur. Et 1 Tim. 2. vbi Euam tranſgreßioni obnoxiam factam indicat. Fines etiam ad quos primus homo conditus fuerit, eo ipſo docent, quòd ad ſimilitudinem Dei eum conditum eſſe dicunt. Debebat enim homo nō tantum vt aliæ creaturæ, oſtendere quòd ſit Deus, qui ſapiens, bonus, iuſtus, omnipotens, liberrimus & æternus exiſtat: ſed talis Dei viuum & viſibile exemplar quoddam eſſe, in quo proprietatū quæ in Deo immenſæ, increatæ, & æternæ ſunt, quædā ſimulachra, quæ à Deo homini in creatione inſita ſunt, perpetuò lucerent.

Deinde debebat homo cum omnibus ſuis actionibus congruere cum voluntate archetypi, eumq; iuxta normam voluntatis diuinæ ſibi inſitam, & iuxta præcepta propoſita, colere, eiq; obtemperare. Patent hæc ex voce imago Dei, & ex Decalogo, cuius ſummam

Apoſtoli ſubinde repetunt. Tertiò conditus etiam erat homo in eum finẽ, vt per eum genus humanũ propagaretur. patet id ex verbis, quib. Deus inſtituit matrimoniũ, quæ Paulus Eph. 5. repetit: Huius rei gratia relinquet homo patrem & matrẽ, et adiungetur vxori ſuæ.

De lapſu.

Homines primos Adam & Euam ab originali iuſticia excidiſſe, Paulus docet Rom. 5. 1 Cor. 15. Cauſam autem lapſus ſeu peccati negãt eſſe Deum. Iohannes enim 1 epiſt. 1. dicit, Deum lucem eſſe, et nullas in eo tenebras reperiri. Et Paulus, Dei bonitatem et longanimitatem, Rom. 2. celebrat: eumq́; iuſtum & veracem pronunciat, Rom. 3 & 4. & alibi paßim. & Rom. 7. dicit, legẽ Dei ſanctam eſſe, & bonam.

Diabolo verò & liberæ voluntati hominis lapſum illum horribilem & deplorandũ adſcribunt. 1 Ioann. 3. Qui cõmittit peccatum, ex diabolo eſt, quoniam ab initio diabolus peccat. quæ ſententia nõ tantũ indicat diabolum per ſe peccaſſe, ſed etiam autorẽ peccati hominibus extitiſſe. quod explicatius Paulus docet, 2 Cor. 11. Metuo ne qua fiat, vt quemadmodum ſerpens Euam decepit verſutia ſua, ita corrumpantur ſenſus veſtri à ſimplicitate, quæ erat erga Chriſtum. Et 1 Tim. 2. Adam non fuit deceptus, ſed mulier ſeducta, obnoxia facta eſt transgreßioni. Quæ ſententia etiam cauſam formalem lapſus indicat eſſe transgreßionẽ mandati diuini, quod & poterant & debebant obſeruare. ad Rom. 5. transgreßionem, delictum & inobedientiam vocat.

De effectibus transgreßionis, paßim triſtißimas ſententias recitãt, quibus aſſerunt, primos parentes Adam & Euam integritatẽ ſuæ naturæ & omniũ virium amiſiſſe, & ex ſapientibus & intelligentibus, & iuſtis & ſanctis, & voluntate liberis, & immortalibus & beatis factos eſſe inſipientes, & ea quæ Dei ſunt nõ intelligentes, iniuſtos, immundos, voluntate captiuos, & non niſi ad malum procliues, varijs generibus morborũ & afflictionum, & morti deniq; obnoxios, mancipia diaboli, à Deo condemnatos, & æternis pœnis adiudicatos. Et hæc mala omnia eos propagaſſe in omnes ſuos poſteros, vt illi nũc natura ſint peccatores, mortales et mancipia diaboli, nec poßint per ſeipſos vllo pacto ab his malis liberari, niſi Dei ſubueniat auxiliũ. Rom. 5. Propter vnum hominem peccatũ in mundũ introijt, & per peccatũ mors, & ſic in omnes homines peruaſit mors, quatenus omnes peccauimus. imò regnauit mors ab Adam vſq; ad Moſen, in eos quoq; qui nõ peccauerũt, ad ſimilitudinẽ transgreßionis Adam, &c. Item, Vnius delicto multi mortui ſunt. Item, Per vnum qui peccauit, venit mors, &c. Condemnatio ex vno delicto ad condemnationem, &c. Item, Per vnius delictũ mors regnauit. Item, Per vnius delictũ propagatũ eſt malum in omnes homines ad condemnationẽ, etc. Item, Per inobedientiã vnius hominis peccatores cõſtituti ſumus multi. 1 Cor. 15. Per Adam omnes moriuntur. qualis terrenus, talis et hi qui terreni ſunt, &c. Item, Geſtauimus imaginẽ terreni. Verùm de his paulo pòſt prolixius.

De homine veteri.

Sicut Deus ideo condiderat homines primos Adã et Euam, vt per eos genus humanum ædificaret & propagaret: ita ipſis lapſis, etiã corrupta eorum natura per peccatum & mortem, tamen placuit ei per ipſos procreare genus humanũ, ſed tamen ea ratione, vt peccati et mortis in natura deprauata nõ eſſet autor aut approbator. Quare etiam homines qui poſt lapſum naturali modo naſcuntur, à Deo procreantur & conſeruantur, donec per mortẽ iterum diſſoluantur. Act. 17. Deus dat omnib. vitam et halitũ per omnia, fecitq́; ex vno ſanguine omne genus hominũ. Item, Per ipſum viuimus et mouemur & ſumus. Homo igitur etiã poſt lapſum, quantũ ad naturã, Dei creatura eſt: ſed non quantũ ad peccatum & mortẽ, quæ in ipſam hominis ſubſtantiam adeò penitus infuſa ſunt, vt plenè ante reſurrectionẽ mortuorum non expurgentur. Patres aũt hominis poſt lapſum Paulus Epheſ. 2. & Rom. 7. carnem et mentem, id eſt. corpus & animam ponit. et 1 Corin. 2. ſpiritus hominis meminit. 2 Cor. 6. Glorificate Deum in corpore veſtro, & in ſpiritu veſtro quæ ſunt Dei. Eaſdem patres facit autor epiſtolæ ad Hebr. 4. Et Petrus 1 epiſt. 1. animæ mentionem facit: Animas veſtras purificaſtis obediendo veritati. et 1 Pet. 2. dicit, Abſtinete à carnalibus concupiſcentijs. quæ militant aduerſus animam.

Sigillatim etiã meminerunt præcipuarum potentiarum, vt vocant, ſeu virium hominis: quales ſunt, Rationalis potentia, & appetitiua. Appellant aũt eas hominis vires, membra. Ro. 7. Video aliam legẽ in membris meis, rebellantem legi mentis meæ. Iac. 4. Voluptates militant in membris veſtris. Item mentẽ, Ro. 7. Epheſ. 2. & 4. Col. 1. Tit. 1. Conſcientiam, Rom. 2. Tit. 1. φρόνημα carnis, Rom. 7. Senſum, 2 Cor. 4. Cor, Rom. 2. Act. 7. 15. 16. Voluntatem, Philip. 2. 1 Pet. 4. Concupiſcentiam, 1 Pet. 1. 2. 2 Pet. 2. 1 Ioã. 2. Eph. 2. 4. Iac. 1.

Proprietates hominis poſt lapſum has ferè recenſent: carere iuſticia originali, qua conditus & ornatus erat primus homo. Docent hæc Petrus 1 epiſt. 1. Omnis caro gramen, & omnis gloria hominis quaſi flos graminis. Et Paulus Rom. 3. Omnes peccauerunt, et deſtituuntur gloria Dei. Idem docet 2 Cor. 3. & Epheſ. 4. et Col. 3. vbi cum nouum hominem renouari ad agnitionem et imaginem Dei aſſerit, haud obſcurè indicat, in homine veteri imaginem Dei, qualem indidit Deus primo homini, non amplius eſſe.

Pro iuſticia originali habere iniuſticiam ſeu peccatum in omnibus ſuis viribus, et aßiduè internis mentis et voluntatis motibus, et externis membris ea operari, quæ cum lege diuina nõ congruunt, ſed in ea prohibita ſunt. Vnde Petrus 1 epiſt. 4. non renatos mortuos appellat: & 1 epiſt. cap. 1. eos dicit agi concupiſcentijs ſuis, & vanam habere conuerſationem. et 1 Pet. 2. eos in tenebris eſſe, non eſſe populum Dei. non abſtinere à carnalibus concupiſcentijs, qui militent aduerſus animam, eſſe homines ſtultos, ignorantes Deum, oues errantes. & 1 Petri 4. In concupiſcentijs hominum viuere, in voluntatem gentium patrare, verſare in laſciuijs, concupiſcentijs, vinolentijs, comeſſationibus, compotationibus, et nefarijs ſimulachrorum cultibus: et ijſdem abſurdũ videri, quòd Chriſtiani non eadem faciant. Idem 2 Pet. 1. corruptionem in mundo per concupiſcentiam eſſe dicit, & non renatos cæcos vocat. Item habere corda obſcura, in quibus lucifer non ſit ortus. Et Iohannes dicit 1 epiſt. 3. Mundum, hoc eſt, omnes homines nondum renatos, non nouiſſe Deum, & in mundo concupiſcentiã carnis et oculorum et faſtum vitæ eſſe. 1 Iohan. 2. Impios

pios

pios in tenebris eſſe, ibidem. Paulus verò dicit, malum in omnes homines eſſe propagatū ad cōdemnationem. Rom.5. Omnes tum gētes, tum Iudæos eſſe peccatores, non eſſe iuſtum, ne vnū quidem, non eſſe intelligentem, non eſſe qui exquirat Deū, omnes deflexiſſe, et inutiles factos eſſe: non eſſe qui exerceat bonitatem, ex Pſal.13. 52. & alijs probat. Rom.3. peccatū regnare in corpore impiorū, eosq́; per cupiditates ei obedire, & accōmodare membra ſua arma iuſticiæ peccato: itē ſeruos eſſe peccati, & præbere membra ſua ſerua immundicæ & iniquitati ad aliam atq; aliam iniquitatem. Rom.6. Omnes homines eſſe mendaces. Roman.3. eſſe inimicos Dei, Rom.5. habere obtenebrata corda, et pœnitere neſcia. Rom.1 & 2. habere corda incircumciſa, ibidem. veritatem in iniuſticia detinere. Rom.1. ſecurè abſq; lege viuere, peccatū nō agnoſcere, agnito peccato deſperare, carnalem eſſe, venundatū eſſe ſub peccatū, habere in ſe inhabitans peccatū, habere aliam legē in membris ſuis, rebellantem legi mentis, & captiuum reddentem legi peccati, quæ eſt in membris eius: Rom.7. eſſe ſub iure peccati & mortis, eſſe imbecillem ad ſatisfaciendum legi diuinæ, carnalem eſſe, & ea quæ carnis ſunt curare: habere affectū carnis, quæ eſt inimicitia aduerſus Deū: legi Dei non ſubijci, nec poſſe quidem, viuere ſecundū carnē. Rom.8. Eſſe vaſa iræ apparata ad interitum, nec rectè velle, nec rectè currere ad ſalutē. Rom. 9. Quærere iuſticiā non ex fide, ſed ex operibus, & impingere ad lapidem offendiculi. Ro. 9. 1 Pet.2. Habere ſtudium Dei, ſed nō ſecundum ſcientiam: ignorare Dei iuſticiā, & propriā quærere: cōſtituere iuſticiam, iuſticiæ Dei nō eſſe ſubditū, non obedire Euangelio, non credere in Deū, contradicere Deo. Ro.10. excæcati ſunt, habēt ſpiritum cōpunctionis, oculos quibus nō vidēt, aures quibus nō audiunt, habēt obtenebratos oculos. Ro.11. Non cognoſcunt Deum in ſapientia. Euangeliū habent pro ſtulticia, & ſigna poſtulant, & ſapientiā quærunt, & offenduntur doctrina Euangelij. 1 Cor.1. Homo animalis nō accipit ea quæ ſunt ſpiritus Dei, nec poteſt cognoſcere, dum ſpiritualiter dijudicatur. 1 Cor.2. Idem, in homine nō renato oſtendit eſſe munitiones, cōſilia, celſitudines, aduerſus cognitionē Dei, quam oporteat captiuā duci, ad obediendū Chriſto. 2 Cor.10. Tum quidem cum ignoraretis Deū, ſeruiebatis ijs qui natura nō ſunt dij. Gal.4. Eoſdem in peccatis mortuos eſſe, & in ijs ambulare, iuxta ſeculū huius mundi, et principē cui eſt poteſtas aeris, &c. conuerſari in concupiſcentijs, & facere quæ carni & menti libeant, Epheſ.2. Ambulare in vanitate mentis, mentē habere obtenebratam, abalienatos eſſe à vita Dei, propter ignorantiam quæ eſt in illis, & excæcationem cordis eorū: dolere deſijſſe, laſciuiæ ſeſe dedidiſſe, ad perpetrandā omnem immundiciā cum auiditate. Item veterē hominem corrumpi, iuxta concupiſcentias erroris, dicit Epheſ. 4. Eſſe generationē prauam, & tortuoſam, cui & velle & perficere in reb. ſpiritualibus deficiat: Philip.2. Non eſſe idoneū ad participationem ſortis ſanctorū, ſed eſſe in poteſtate tenebrarum, extra regnum filij Dei. Item eſſe abalienatū, mente inimicum in operibus malis. Col.1. Idem ad Titum 1. de non renatis inquit: Pollutis & infidelibus nihil eſt purum, ſed polluta eſt mens eorum & conſcientia: Deū profitentur ſe ſcire, ſed factis negant, cum ſint abominabiles, & dicto non audientes, & ad omne bonū opus reprobi. Et Tito 3. Eramus quondam & nos ſtulti, inobedientes, errantes, ſeruientes deſiderijs ac voluptatibus varijs, in malicia & inuidia degentes, odioſi, inuicē odio preſequentes. Autor epiſtolæ Iacobi etiā ſentit, concupiſcētiam in veteri homine dominari, eumq́; abſtrahere & ineſcare, & in eo parere peccatum, & per peccatum mortem, Iacobi 1. Idem voluptates in membris noſtris militare dicit, Iacobi 4. Autor epiſtolæ ad Hebræos peccatum tenaciter inhærere dicit in Hominibus renatis, nedum in non renatis: Hebr.12.

Eſſe mancipium diaboli. vnde Iohannes 1 epiſtola 3. non renatos, filios diaboli vocat. Idem 1 Ioan. 5. inquit: Totus mundus in malo conſtitutus eſt. quod fermè idem eſt, quod totum mundum ſeu homines impios eſſe mancipia diaboli. 1 Ioannis 3. Non ſicut Cain ex illo malo erat, & occidit fratrem ſuum, & propter quid occidit eum? quia opera eius mala erant fratris aūt eius iuſta. Paulus Actorū 26. recitans formulā ſuæ vocationis, qua Chriſtus eum vocarit, teſtatur Chriſtū inter cætera dixiſſe: Nunc te mitto ad gentes, vt aperias oculos eorū, vt conuertantur à tenebris ad lucem, et à poteſtate ſatanæ ad Deū, vt accipiant remiſſionem peccatorum, &c. Idem Epheſ.2. docet, diabolum agere efficaciter in filijs infidelitatis: hoc eſt, in non regeneratis. & 2 Corint. 4. dicit, Deū huius ſeculi excæcaſſe mentes incredulorū, ne illis illuceſcat lumen gloriæ Chriſti. & 2 Timoth. 2. docet, obſiſtentes veritati captos eſſe laqueis diaboli, ad ſuam ipſius voluntatem. Et Timothei 4. & 2 Theſſ. 2. Apoc.18. Antichriſtum eiusq́; totum regnum, mancipium & domicilium eſſe dæmoniorum affirmat.

Eſſe obnoxium iræ Dei, pœnis corporalibus, morti & cōdemnationi æternæ. Epheſ. 2. Eramus natura filij iræ Dei, ſicut & cæteri. 1 Pet.1. Omnis caro gramen, & omnis gloria hominis quaſi flos graminis: exaruit gramen, & flos decidit. 1 Ioannis 2. Mundus tranſit cū concupiſcentia eius. Actor.14. Nos ijſdem quibus vos obnoxij malis, ſumus homines. Vita hominis quid? vapor eſt, qui ad exiguum tempus apparet, & deinde euaneſcit. Iacobi 4. Et Rom. 5. In omnes homines mors peruaſit, quia omnes peccauimus: vſq; ad legē enim peccatū erat in mundo, &c. imò regnauit mors ab Adā vſq; ad Moſen, in eos quoq; qui nō peccauerunt, ad ſimilitudinem tranſgreſſionis Adam. 1 Cor.15. In Adam omnes moriuntur. Rom.7. Cum eſſemus in carne, affectus peccatorum qui ſunt per legem, vigebant in membris noſtris, ad fructificandum morti. Rom.8. iuri peccati & mortis homines ante regenerationem obnoxios eſſe dicit. Idem 1 Corinth.15. dicit, Carnē et ſanguinem regni Dei hæreditatem conſequi non poſſe, propterea q corruptio incorruptibilitatis hæreditatem non accipiat. Ex his definitio cōſtitui poteſt. Homo poſt lapſum, eſt animal rationale, cōſtans corpore & anima, habens vitioſam & corruptā naturā, inſipiens, iniuſtū, malū, mendax, mancipium diaboli, quod neq; internā neq; externā legi diuinæ poteſt præſtare obedientiam, obnoxium varijs calamitatibus, morti, iræ Dei, & æternæ condemnationi.

De viribus hominis ante conuerſionē.

Cū de viribus hominis loquimur, principaliter mentem et voluntatem, vt gubernatrices reliquarum actionum hominis, hoc loco intelligimus.

Etſi aũt Apoſtoli docẽt, vires hominis horribiliter labefactatas eſſe, et in ijs peccatũ et mortẽ, et diaboli tyrannidẽ maximè dominari: tamẽ nõ prorſus deſtructa omnia, ſed reliquas velut deſtructa domo ruinoſas quaſdã materias adhuc extare, haud obſcurè præ ſe ferunt.

Duo aũt genera obiectorum faciũt, circa quæ vires hominis veteris verſantur: nimirũ, res carnis, & res ſpiritus Dei. *Rom.* 8. *Qui carnales ſunt, quæ carnis ſunt curant: qui ſpirituales, ea quæ ſpiritus ſunt. Sunt aũt res carnis, carnalis agnitio* Dei, *& imperfecta noticia legis, & externa diſciplina, & omnis generis peccata cõtra legem* Dei. *Res verò ſpiritus* Dei, *ſunt regeneratio, ſeu vera conuerſio ad* Deũ, *vera agnitio* Dei, *eiusq́; voluntatis iuxta legẽ &* Euangeliũ, *fides, noui & ſpirituales motus, nouitas vitæ, etc. In ijs igitur quæ carnis ſunt, homini veteri tribuunt ſuas quaſdã actiones: quòd non verè quidem, ſed carnaliter intelligat eſſe* Deũ, *eumq́; colendum eſſe: q. cupiat & conetur* Deum *colere: q. iudicet iuxta diſcrimen honeſtorũ & turpium eſſe viuendum, ſed propter contumaciã cordis neq; illa quæ carnaliter intelligit, & facienda iudicat, præſtare poßit.* Nam Paulus 1 Cor. 1 & 2. *mundo, hoc eſt, hominib. etiã non renatis, tribuit ſuam quandam ſapientiã & intelligentiam, eruditũ ſermonẽ, diſputationem, diſcrimen inter ſtulta & rationi conſona, eminentiam ſermonis & ſapientiæ, ſermonẽ perſuaſorijs humanæ ſapientiæ verbis conſtantem, ſpiritũ ſcrutantem & agnoſcentem ea quæ ſunt hominis, ſpiritũ mundi, ſeu diſciplinam et prudentiam qua mundus regitur: ſermones quos docet humana ſapientia: hominẽ animalem, hoc eſt ratione præditum, intelligentem & cognoſcentẽ res ſibi ſubiectas, appetentem ea quæ videntur honeſta & vtilia, & auerſantem turpia & inutilia.* Idem 1 Cor. 11 & 12. *homini tribuit iudiciũ de rebus decoris & indecoris. & idem* Rom. 2. *dicit gentes legem quidem nõ habere, ita vt Iudæi habebant promulgatam, & tabulis inſcriptam: ſed tamẽ opus legis inſcriptũ cordibus eorũ eſſe, & ea quæ legis ſunt naturà facere, atteſtante ſimul illorũ conſcientia, & cogitationibus inter ſe accuſantibus, aut etiam excuſantibus: hoc eſt, gentes habere diſcrimẽ honeſtorum & turpium.* Idem Rom. 1. *dicit, gentes iuſticiã* Dei *nouiſſe, q. ſcelerati ſint digni morte. Item, eos cognoſcere eſſe* Deũ, *eumq́; æternũ & omnipotentẽ.* Rom. 1. *Scire etiã eos* Deũ *colendũ eſſe, ibidẽ monet: vbi oſtendit, gentes ſtudiũ colendi* Deum *habuiſſe, ſed pro creatore creaturam veneratos eſſe. &* Rom. 8. *ſapientiæ carnis meminit, eamq́; ea quæ carnis ſunt curare dicit.*

De *Iudæis nondum renatis dicit* Paulus Ro. 2. *quòd habeant cognitionẽ quidem legis, et poßint iudicare alios, ſed quòd ipſi nõ faciant legem. &* Rom. 9. *dicit, eos velle & currere poſſe. &* Rom. 10. *dicit. eos habere ſtudium* Dei, *ſed nõ ſecundum ſcientiam: & quòd quærãt propriã conſtituere iuſticiã, ex operib. legis. Idem conſtat ex Pauli exemplo, qui de externa obedientia, quam legi præſtitit ante regenerationem, dicit ſe fuiſſe iuxta iuſticiam, quæ eſt in lege, irreprehenſibilem:* Philip. 3.

Poſſe igitur hominem veterem, vtcunque carnaliter externa opera intelligere & appetere & præſtare, ſentiunt: ſed tamen in illis ipſis adeò eſſe imbecillem, tum propter innatam maliciam, tum propter diaboli tyrannidem, vt non modò nõ integram legi præſtet obedientiam, internam nempe et externam, ſed ne externã quidem verè & integrè. Nam *gentes veritatem in iniuſticia detinent: & quamuis eſſe* Deum *ſciunt, tamen non vt* Deũ *eum honorant & glorificant, ſed fruſtrati ſunt per cogitationes ſuas, & obtenebratum eſt inſciens cor eorum: cum ſe crederent eſſe ſapientes, ſtulti facti ſunt: mutaueruntq́; gloriam immortalis* Dei, *per imaginem, non ſolum ad mortalis hominis ſimilitudinem effictam, verumetiam volatilium, & quadrupedum, & reptiliũ. quapropter tradidit illos* Deus *per cupiditates cordiũ ſuorũ in immundiciam, vt ignominia afficiant corpora ſua inter ſe mutuò, &c.*

Idem *de Iudæis cap.* 2. *docet, quòd habeant quidem cognitionem legis, ſed tamen non modò non poßint internos motus, legi congruentes, præſtare, verumetiam nec externis operib. legi ſatisfacere: idq́; etiã fieri propter incircumciſa eorum corda. Ecce tu Iudæus cognominaris, & acquieſcis in lege, & gloriaris in* Deo, *& noſti voluntatẽ, ac probas eximia, inſtitutus ex lege, cõfidisq́; teipſum ducem eſſe cæcorum, lumen in tenebris verſantium, eruditorem inſipientiũ, doctorem imperitorum, habentẽ formam cognitionis ac veritatis per legem. Qui igitur doces aliũ, teipſum non doces: qui prædicas non furandũ, furaris: qui dicis non adulterandum, adulterium cõmittis: qui execraris ſimulachra, ſacrilegium admittis: qui de lege gloriaris, per legis tranſgreſſionem* Deum *dehoneſtas.* Nam *nomẽ* Dei *propter vos malè audit inter gentes, quemadmodum ſcriptum eſt.* Nam *circuncißio quidem prodeſt, ſi legem ſeruaueris: q. ſi tranſgreſſor legis fueris, circuncißio tua in præputium verſa eſt. Ergo ſi præputium iuſtificationes legis ſeruauerit, nónne præputiũ illius pro circumciſione imputabitur? & iudicabit quod eſt ex natura præputium, ſi legem ſeruauerit, te, qui per literam & circumciſionem tranſgreſſor es legis?* Non *is qui in manifeſto Iudæus eſt: nec ea quæ in manifeſto fit carnis circumciſio, circũciſio eſt: ſed qui in oculto* Iudæus *fuerit, is Iudæus eſt: et circũciſio cordis, circũciſio eſt, quæ ſpiritu conſtat, nõ litera: cuius laus nõ ex hominib. eſt, ſed ex* Deo.

Vt aũt in rebus carnis, aliquid viribus hominis veteris tribuunt, vt ſunt, habere aliquam carnalem noticiã in mente de Deo, *& in voluntate affectum & ſtudium* Dei *colendi, & externam vtcunq; diſciplinam præſtare, repugnante licet perpetuò cordis contumacia: ita in rebus, quas ſpiritus* Dei *vocat* Paulus 1 Corinth. 2. *viribus veteris hominis omnia derogant.* Docent *enim, hominem veterem, ſeu nondum renatum, res ſpiritus* Dei *prorſus ignorare: & ſi quid de ijs audiat, pro ſtulticiis habere, eaſq́; non modò non appetere, ſed odiſſe, auerſari & execrari & perſequi, & in ſumma, prorſus fructibus ſpiritus carere.* 1 Petri 1. *Cum ignoraretis* Chriſtum, *agebamini concupiſcentijs.* 1 Petri 2. *E tenebris vos vocauit in admirabilem ſuam lucem. Item, Obturetis os hominibus ſtultis, & ignorantibus. Itẽ, Eratis velut oues errantes.* Et 2 Pet. 1. *Nam cui nõ adſunt hæc, is cæcus eſt, & manu viam tentans, oblitus ſeſe à veterib. peccatis ſuis fuiſſe purgatũ. Item, Donec dies illuceſcat, & lucifer oriatur in cordibus veſtris. quo dicto tenebras in corde eſſe indicat.* 1 Iohan. 3. *Mundus non nouit* Deũ. *Loquitur aũt de vera agnitione* Dei. 1 Ioã. 2. *Qui odit fratrẽ ſuum, in tenebris eſt, et in tenebris ambulat,*

& neſcit

& neſcit quò eat, quia tenebræ excæcauerunt oculos eius. ad Romanos tertio: Omnis homo mendax, Deus autem verax. Ibidem ex Pſalmo Paulus citat: Non eſt qui intelligat, non eſt qui exquirat Deum. ad Romanos octauo: Affectus carnis inimicitia eſt aduerſus Deum: non enim legi Dei ſubditur, nec poteſt quidem. 1 ad Corinthios ſecundo: Animalis homo non percipit ea quæ ſunt ſpiritus Dei: ſtulticia ſiquidem illi ſunt, nec poteſt cognoſcere quod ſpiritualiter dijudicatur. 2 ad Corinthios tertio dicit, Iudæorum ſenſus excæcatos eſſe, & velamen manere impoſitum cordibus illorum, in lectione veteris Teſtamenti: nec prius tolli, quàm ad Chriſtum conuertantur. Vnde patet, veterem hominem, non tantum Euangelij ignarum eſſe, ſed etiam ne legis quidem ſententiam veram noſſe aut intelligere, ante regenerationem. Idem 2 ad Corinthios decimo de humana ratione, doctrina Euangelij captiuando ad obediendum Chriſto, ita loquitur, vt apertè oſtendat, veterem hominem conſilijs ſuis & cogitationibus extolli, & pugnare aduerſus cognitionem Dei. Idem ad Galatas ſexto, vbi de lucta carnis aduerſus ſpiritum, & ſpiritus aduerſus carnem loquitur, ſatis docet, veterem hominem ea quæ ſunt ſpiritus Dei odiſſe & auerſari. ad Galatas quarto: Tum quidem cum ignoraretis Deum, ſeruiebatis ijs qui natura non ſunt dij. Epheſijs quarto: Reliquæ gentes ambulant in vanitate mentis ſuæ, dum mentem habent obtenebratam, abalienati à vita Dei, propter ignorantiam quæ eſt in illis, & excæcationem cordis eorum: qui poſteaquã peruenerunt eò, vt dolere deſierint, ſemetipſos dediderunt laſciuiæ, ad patrandum immundiciem omnem, cum auiditate.
Et 2 ad Corinthios tertio, Paulus negat hominem veterem idoneum eſſe, etiam ad cogitandum quicquam ex ſeipſo in rebus ſpiritus Dei. Et ad Philippenſes ſecundo, oſtendit Dei opus eſſe, & non veteris Adami, tum velle, tum perficere ea quæ ſpiritus Dei ſunt. Idem ad Titum primo dicit, infidelium mentem & conſcientiam pollutam eſſe: & quamuis profiteantur ſe Deum ſcire, tamen factis eum negare, & abominabiles eſſe, & dicto inobedientes, & ad omne bonum opus reprobos.

Porrò quantum homo vetus carnaliter poßit, & quantum non poßit, etiam in exemplis proponitur, quorum quædam commemorabimus. Paulus quum adhuc in carne ſeu vetus homo eſſet, poterat proficere in Iudaiſmo ſupra multos æquales in genere ſuo, & vehementer ſtudioſus eſſe inſtitutorum à maioribus traditorum, Galatis primo, & iuxta iuſticiam quæ in lege eſt, fieri irreprehenſibilis, Philip. tertio. ſed tamen ea quæ ſpiritus Dei ſunt, neque intelligit, neque appetit: ſed ignorat, auerſatur, perſequitur & blaſphemat. Nam ad Romanos ſeptimo teſtatur, ſe, cum maximè ſeſe in lege exerceret, tamen ſine lege vixiſſe. hoc eſt, legis mentem, quam ſpiritualem vocat, & ſuarum virium impotentiam non intellexiſſe.
Et 1 ad Timotheum primo, Galatis primo, Philip. tertio, Actorum vigeſimoſecundo confitetur, ſe ignorantem per incredulitatem, doctrinam Chriſti & Eccleſiam Dei blaſphemaſſe, & ſupra modum perſecutum & depopulatum eſſe, pertrahendo credentes in Chriſtum in carcerem, & cædendo eos in ſingulis ſynagogis eorum. item ſe, cum Stephanus interficeretur, adſtitiſſe, & in mortem eius conſenſiſſe, & veſtimenta interficientium eum cuſtodijſſe. Idem Lucas de illo commemorat Act. 9.

Eunuchus, Actorum octauo, dum adhuc in carne eſt, ſeu ante conuerſionem, legere poteſt ſcripturam, ac etiam agnoſcere, quòd ea ſine interprete non poſſit intelligi. Cupit etiam & petit à Philippo, loci Eſaiæ declarationem. Sed per ſeipſum non niſi carnaliter ſcripturam intelligit, de Chriſto eiuſq; opere et beneficio nihil nouit: aut ſi quid fortè de eo Hieroſolymis audiuit, neglexit: taliſq; domum redijſſet, niſi Deus per verbum & ſpiritum ſanctum & baptiſmum, in mente eius, & voluntate, veram agnitionem & fidem & nouos motus accendiſſet.

Epicurei & Stoici, philoſophi Athenienſes, nondum conuerſi, conflictantur cum Paulo: & quidam dicunt, Quid vult ſpermologus hic dicere? alij verò, Nouorum (inquiebant) dæmoniorum videtur annunciator eſſe: & apprehenſum eum ducunt ad Martium vicum, dicentes: Poſſumus'ne ſcire, quæ ſit iſta noua, quæ à te refertur, doctrina? noua enim quædam ingeris auribus noſtris. Deinde quum audiſſent reſurrectionem mortuorum, alij quidem irridebant: alij verò dixerunt, Audiemus te de hoc iterum. Actorum decimoſeptimo.

Cæterùm quòd vetus homo tantum ea quæ carnis ſunt, curare & præſtare poßit, & non ea quæ ſpiritus Dei ſunt: in cauſa eſt, naturæ deprauatio per peccatum, & diaboli tyrannis, qui regnat efficaciter in filijs infidelitatis, Epheſ. 2. & qui excæcat ſenſus eorum, 2 Corinth. 4.

Docent etiam, opera illa quæ vetus homo carnaliter præſtat, Deo non placere, multo verò minus conuerſionem ipſam mereri. Romanis octauo: Qui in carne ſunt, Deo placere non poſſunt: Item, Affectus carnis, mors eſt. & ad Romanos 14. Quicquid non ex fide, peccatum eſt. Hebræis 13. Impoßibile eſt Deo ſine fide placere.

Homini poſt lapſum ante conuerſionem varia nomina Apoſtoli attribuunt. nam Paulus veterem hominem appellat. ad Romanos ſexto: Scientes quòd vetus ille noſter homo cum illo crucifixus eſt, vt aboleretur corpus peccati. Ad Epheſios quarto: Deponite vos ſecundum priſtinam conuerſationem, veterem hominem, qui corrumpitur iuxta concupiſcentias erroris. Coloſſenſibus tertio: Exuiſtis veterem hominem cum factis ſuis.

Carnalis homo. ad Romanos 7 & 8. 1 ad Corinthios tertio, Adhuc enim eſtis carnales. Et per ſynecdochen caro, 1 Petri primo, Omnis caro gramen, &c. ad Romanos tertio. Ex operibus legis non iuſtificabitur omnis caro. 1 Corinthiorum ſecundo, Vt non glorietur omnis caro. Galatis quinto, Deſideria carnis ne perfeceritis. Item, Spiritus concupiſcit aduerſus carnem. Author epiſtolæ Iudæ, Odio perſequentes eam, quæ ex carne eſt, maculatam tunicam. Caro & ſanguis regnum Dei hæreditare non poſſunt. 1 ad Corinth. 15. Homo animalis, ψυχικὸς. 1 Corinth. 2. Animalis ſeu naturalis homo (ſcilicet qualis nunc eſt na-

tura, filius iræ, Epheſ. 2.) non percipit ea quæ ſpiritus Dei ſunt. Idem 1 Corinth. 15. Sed non primum ſpirituale, verùm animale. Author epiſtolæ Iudæ: Hi ſunt qui ſectas faciunt, animales, ſpiritum non habentes. Homo terrenus. 1 Cor. 15. Qualis terrenus, talis etiam hi qui terreni ſunt. Coloſſ. 3. Terreſtria membra, vt ſunt, adulterium, &c. pro operibus veteris hominis accipiuntur.

Generatio praua & tortuoſa. Philip. 2. Infidelis. 1 Corinth. 6. Frater cum fratre litigat, idq; ſub infidelibus. 1 Corint. 7. Quòd ſi incredulus diſcedit, diſcedat. Epheſ. 2. Agit in filijs infidelitatis. & Epheſ. 5. Propter hæc enim venit ira Dei ſuper filios diffidentiæ. Idem ad Coloſſ. 3. 2 Corinth. 6. Quæ pars fideli cum infideli? ad Titum 1. Infidelibus nihil eſt mundum. 1 Timoth. 5. Infideli deterior. Filij noctis & tenebrarum. 1 Theſſal. 5. Non ſumus noctis, neque tenebrarum, ſcilicet filij. Filij iræ Dei, Epheſ. 2. Filij maledictionis, 2 Petri 2. Filij diaboli, 1 Ioan. 3. Acto. 13. Mortui in delictis, Epheſ. 2. Mortui, 1 Petri 4. Mortuis prædicatum eſt Euangelium. Mundus, 1 Cor. 6. Mundum iudicabimus. 1 Corinth. 1. In ſapientia Dei non cognouit mundus per ſapientiam Deum. & 1 Corinth. 11. Vt non damnemur cum hoc mundo. & 2 Corinth. 5. Deus erat in Chriſto, mundum reconcilians ſibi. & Galat. 6. Mihi mundus crucifixus eſt, & ego mundo. & 1 Iohannis 2. Non pro noſtris tantum, ſed pro totius mundi. & 1 Ioan. 3. Nolite mirari, ſi vos odit mundus. & 1 Ioannis quinto: Mundus in maligno poſitus eſt.

De homine in & poſt conuerſionem, ſeu de nouo & renato.

Eſſe aliquem hominem nouum, ſequentia demonſtrant: quæ ſi contrahantur in ſummam, hanc conſtituent deſcriptionem.

Homo conuerſus ſeu regeneratus, eſt noua creatura, quæ in hominis veteris corpore & anima, à Deo per Euangelium & baptiſmum & fidem conditur, habens gratiam, hoc eſt imputatiuam iuſticiam Chriſti, ſeu remiſsionem peccatorum in fide: & donum per gratiam, hoc eſt ſpiritum ſanctum, per quem renouatur ad imaginem Dei, mortificando actiones carnis ſpiritu, & in nouitate vitæ ambulando, perſeuerans in fide, donec corpus & anima per mortem diſſoluantur. Hæc deſcriptio ſequenti doctrina probabitur. Nam hominem veterem in conuerſione de nouo quaſi condi & regenerari, Petrus docet 1 epiſt. 1 & Iohannes 1 epiſt. 5. Et Paulus 2 Cor. 5. Si quis eſt in Chriſto, noua creatura eſt. Vetera præterierunt, ecce noua facta ſunt omnia. Galatis 6. In Chriſto Ieſu neque circumciſio quicquam valet, neque præputium, ſed noua creatura. Epheſ. 2. Nam ipſius ſumus opus, conditi in Chriſto Ieſu, ad opera bona, quæ præparauit Deus, ut in eis ambularemus. Iacobi 1. Is deſtinata voluntate, progenuit nos ſermone veritatis, vt eſſemus primitiæ quædam ſuarum creaturarum.

Regenerationem autem illam, non extra hominem, ſed in homine, eiuſq; corpore & anima, ſeu in mente & voluntate & corde fieri, docet Petrus in concilio Hieroſolymitano, vbi affirmat, Deum corda gentium fide purificare. Et in epiſtola priori, cap. 1. Animas veſtras purificaſtis obediendo veritati. & 2 cap. Abſtinete à carnalibus concupiſcentijs, quæ militant aduerſus animam. & Iohan. 1. adhuc in renatis manere peccatum docet. & 1 Ioan. 5. Chriſtum renatis mentem cognoſcendi Deum dediſſe aſſerit. & Paulus, qui 1 Corinth. 6. renatos ex corpore & anima: & 1 Teſſ. 5. ex ſpiritu, corpore & anima: & Ro. 6 & 7. & Ephe. 4. ex ueteri & nouo homine, item ex carne & ſpiritu: & 2 Cor. 4. ex interno & externo: & 2 Cor. 5. ex terreno & cœleſti domicilio: Galat. 5. ex carne & ſpiritu conſtare, apertè docet. quod etiam 2 Cor. 4. valde eleganter hac ſententia exprimit: Habemus theſaurum hunc in teſtaceis vaſculis, vt virtutis eminentia ſit Dei, & non ex nobis. Deum autem Patrem & Filium & Spiritum ſanctum per verbum & ſacramenta in homine operari conuerſionem, fidem & nouitatis inchoationem, paulo pòſt demonſtrabitur. Quòd autē gratiam, hoc eſt remiſsionem peccatorum, fide accipiant & teneant, Petrus docet, 1 Pet. 1. Qui virtute Dei per fidem cuſtodimini ad ſalutem. Item: Perfectè ſperate in eam, quæ ad vos defertur, gratiam. 1 Pet. 2. Vobis precioſus eſt, qui creditis. Idem Actor. 4 & 10. Et Iohannes, 1 Ioan. 1. Si confiteamur peccata, fidelis eſt, & iuſtus, vt remittat nobis peccata noſtra, & emundet nos ab omni iniquitate. 1 Iohan. 2. Scribo vobis filioli, quòd remittuntur vobis peccata, propter nomen eius. & Paulus dictis & exemplis docet, Rom. 5. Iuſtificati fide pacem habemus, & per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, per quem & contigit nobis, vt fide producemur ad gratiam hanc, in qua ſtamus, & gloriamur ſub ſpe gloriæ Dei. Rom. 4. Ex fide datur hæreditas, vt ſecundum gratiam firma ſit promiſſio vniuerſo ſemini. Galat. 6. Omnis enim filij Dei eſtis, eo quòd credidiſtis Chriſto Ieſu. Epheſ. 2. Gratia eſtis ſeruati, per fidem, idq; non ex vobis. Dei donum eſt, &c. Plura teſtimonia infrà de fide, in loco de Iuſtificatione recitabuntur. Exemplum autem Abrahæ, Rom. 4. Galat. 3. allegat: Credidit, inquiens, Abraham Deo, & imputatum eſt illi ad iuſticiam. Vnde extruit, omnes qui renaſcuntur & ſaluantur, oportere fide accipere & tenere iuſticiam imputatiuam. Non ſcriptum eſt autem, propter illum tantum imputatum fuiſſe illi, ſed etiam propter nos, quibus imputabitur credentibus in eum. Ad Romanos 4. Itaq; qui ex fide ſunt, benedicuntur cum fideli Abraham. Galat. 3. De ſuo exemplo Paulus Galatis 2. & Philip. 3. agit, vbi ſe non aſpernari gratiam Chriſti, ſed fide apprehendere, & non ſuam iuſticiam, quæ ex lege eſt, ſed eam quæ per fidem eſt Chriſti, quæ eſt ex Deo, iuſticiam ſuper fide, tenere dicit. Author epiſtolæ ad Hebræos vndecimo docet, pios in veteri Teſtamento fidem habuiſſe, eáque promiſsiones amplexos eſſe, Deóque placuiſſe.

Spiritum ſanctum in renatis habitare, eosq; renouare, & veteris Adami vitia expurgare, & imaginem Dei in ijs renouare, docent: Petrus Acto. 2. Accipietis donum Spiritus ſancti. Idem 1 Petri 4. dicit, ſpiritum Dei ſuper renatis & afflictis Chriſtianis requieſcere. Et Ioannes 1 epiſt. 3 & 4. Deum de ſpiritu ſuo nobis dediſſe dicit. Et Paulus 1 Cor. 2. renatos ſpiritum ex Deo accepiſſe dicit. Et 1 Cor. 3. 6. & 2 Cor. 6. templum ſpiritus

ſpiritus Dei eoſdem eſſe docet, quos etiam 2 Corinth.3. à Domini ſpiritu ad imaginem Dei reformari aſſerit. Idem etiam Rom.8. Galat. 4 & 5. Spiritum ſanctum in renatis excitare nouos et ſpirituales motus, legi Dei cõgruentes, & mortificare actiones carnis demonſtrat. Renouationem aũt iſtam in hac vita, non perfici propter carnis imbecillitatem, & luctam aduerſus Spiritum, Petrus docet 1 Pet. 2. vbi carnales concupiſcentias aduerſus animam militare ait. Et 1 Pet. 5. vbi diabolum aduerſarium quærere renatos ad deuorandum monet. & 2 Petri 2. vbi à via iuſticiæ vt canes ad vomitum reuertentes, et ſuem ad volutabrum cæni, quoſdam ex ijs qui renati fuerint, relapſuros prædicit. Adſtipulatur ei etiam Ioannes, qui 1 Ioã.1. apertè de renatis dicit, quòd oporteat eos fateri, quòd ſint peccatores, niſi Deũ mendacem facere velint. Paulus verò pluribus in locis eandem doctrinam tradit, præcipuè verò Rom. 7 & 8 quidem eleganter dicit, renatos tantum primitias ſpiritus habere: & Philip.1. Paulus cupit diſſolui, & eſſe cum Chriſto. 2 Cor.5. & 1 Cor. 15. oſtendit in altera vita demum perfectos fore fideles, cum mors fuerit abſorpta in victoria. & autor epiſt.ad Hebr. 13. docet, pios non habere hic manẽtem ciuitatem, ſed futuram inquirere. Renatorum duo genera Paulus plerunq; facit: alios appellat perfectos, 1 Cor.2. Sapientiã loquimur inter perfectos. Philip. 3. Quotquot perfecti ſumus, ſic ſentiamus. Eph.4. Donec perueniamus omnes in vnitatem fidei, & agnitionis filij Dei in virũ perfectũ. Hebr.5. Porrò perfectorum eſt ſolidus cibus, nempe horũ qui propter aſſuetudinem ſenſus habent exercitatos, ad diſcretionem boni pariter ac mali. Porrò non propter omnibus numeris abſolutam perfectionem eos ſic dici, ex iiſdem locis patet: ſed propterea q̃ habeant de capitibus doctrinæ cœleſtis mediocrem cognitionem. Paulus enim Philip.3. negat ſe in fide iam perfectum eſſe, & ita apprehendiſſe Chriſtum, vt ab eo apprehenſus ſit. Idem etiam, quos 1 Cor.2. perfectos appellat, in eadem epiſt. cap.3. ſpirituales vocat. Nõ potui, inquit, vobis loqui vt ſpiritualibus: qua voce etiam 1 Corint.12. vtitur, pro ijs qui habeant dona Spiritus ſancti. & Galat. 6. Alios verò appellat infirmos in fide. Ro. 14. Eum qui infirmatur in fide, aſſumite. & Rom. 15. Debemus nos qui potentes ſumus, infirmitates impotentium portare. 1 Corinth.8. Cõſcientia illorum cum infirma ſit, polluitur. Eoſdem etiam infantes & carnales appellat 1 Cor. 3. Loquendum vobis fuit vt carnalibus & infantibus in Chriſto. & 1 Pet.2. Vt modò nati infantes, lac illud non corporis, ſed animi appetite. Hebr. 5. Nam quiſquis lactis eſt particeps, is rudis eſt ſermonis iuſticiæ, infans enim eſt. Et pueros, Eph. 4. Vt non amplius ſimus pueri, qui fluctuemus & circumferamur quouis vento doctrinæ. 1 Cor.13. Cum eſſem puer, vt puer loquebar, vt puer ſentiebam, vt puer cogitabam: at vbi factus ſum vir, aboleui puerilia. Cauſam efficientem regenerationis ſeu hominis renati Deum eſſe docent: quo quidẽ omnes tres perſonas, Patrem, Filium et Spiritũ ſanctũ complectuntur: de quibus etiam nominatim quædam teſtimonia extant. 1 Petri 1. Laudandus eſt Deus & pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui iuxta copioſam ſuã miſericordiam, regenuit nos in ſpem viuam, per hoc quòd reſurrexit Ieſus Chriſtus ex mortuis. Idem eodem cap. Renati, &c. per ſermonem viuentis Dei. & 2 cap. Qui è tenebris vos vocauit, in admirabilem lucem ſuam. 1 Iohannis 4. Omnis qui diligit, ex Deo natus eſt, et cognoſcit Deum. 1 Iohan. 5. Omne quod natum eſt ex Deo, vincit mundum. Item, Scimus quòd omnis qui natus eſt ex Deo, non peccat. Sed qui genitus eſt ex Deo, cuſtodit ſeipſum, & malus ille non tangit eum. Ibidem etiam filio tribuit regenerationem: Scimus quòd filius Dei venit, & dedit nobis mentem, vt cognoſcamus illũ qui verus eſt. Et Paulus 2 Cor.1. Deo, Chriſto, & Spiritui ſancto, opus regenerationis adſcribit: Qui confirmat nos vnà vobiſcum in Chriſtum, & qui iuxta nos Deus eſt, qui etiam obſignauit nos, deditq; arram ſpiritus in cordibus noſtris. Item 2 Corint. 3. Nos autem retecta facie gloriam Domini in ſpeculo repræſentantes, ad eandem imaginem transformamur, à gloria in gloriam, tanquã à Domini ſpiritu. 2 Cor. 4. Quoniam Deus eſt qui iuſſit è tenebris lucem illuceſcere, qui luxit in cordibus noſtris ad illuminationem cognitionis gloriæ Dei, in facie Ieſu Chriſti. 2 Cor.5. Porrò qui parauit nos in hoc ipſum, Deus eſt, q idẽ dedit nobis arrabonẽ ſpiritus. Eph. 2. Ipſius opus ſumus, conditi in Chriſto Ieſu ad bona opera. Eph.2. In quo & vos coædificamini in habitaculum Dei per ſpiritum. 1 Cor. 12. Nemo poteſt dicere Dominum Ieſum, niſi per Spiritum ſanctum. Idem Epheſ. 3. dicit, Deum patrem per ſpiritum corroborare pios in æternum hominem, vt inhabitet Chriſtus. Item vim Dei agere in ijs. Eph.3. Col.1. Decertans ſecundum efficaciam eius, agentem in me per virtutem. Item, Omni robore corroborati iuxta potentiam gloriæ illius. et paulo pòſt, Gratias agentes patri, qui idoneos fecit nos ad participationem ſortis ſanctorum in lumine, qui eripuit nos ex poteſtate tenebrarũ, & tranſtulit in regnũ filij ſibi dilecti. Philip. 1. Deus cœpit in vobis opus bonum. Philip.2. Nam Deus eſt qui agit in vobis, & vt velitis, & vt efficiatis pro bono animi propoſito. Iudas etiam renatos, vocatos appellat, qui in Deo patre ſanctificati ſunt, & in Chriſto Ieſu ſeruati.

Cauſam impulſiuam in Deo docent eſſe miſericordiam Dei. 1 Petri 1. Iuxta copioſam ſuam miſericordiam regenuit nos. 1 Pet. 2. Qui quondam non conſecuti miſericordiam, nunc eſtis conſecuti miſericordiam. 1 Iohan.3. Videte qualem charitatem dedit nobis Pater, vt filij Dei nominemur. Rom. 9. Non eſt volentis, neq; currentis, ſed miſerantis Dei. Et Tit.3. At poſtquam bonitas & erga homines amor apparuit ſeruatoris Dei noſtri, non ex operibus quæ ſunt in iuſticia, quæ faciebamus nos, ſed ſecundum ſuam miſericordiã ſaluos nos fecit, &c. 1 Tim.1. Paulus allegat ſuum exemplum, & inter cætera inquit: Verùm ideo miſericordiam conſecutus ſum, vt in me primo oſtenderet Ieſus omnem clementiam, &c. Alteram, meritũ Chriſti. 1 Pet.1. & 1 Petri 4. reſurrectionem Chriſti cauſam regenerationis facit. Idem cap.2. inquit: Cuius eiuſdem vibice ſanati fuiſtis. Et 1 Ioan. 1. per ſanguinem Ieſu Chriſti nos emundari ab omni peccato dicit, ac per nomen eius peccata remitti. Item, eum opera diaboli deſtruxiſſe, 1 Ioann. 3. Quibus teſtimonijs Ioãnes docet, opus meritum Chriſti eſſe cauſam, ob quam Deus homines impios regeneret, ſeu iuſtificet. His Pauli teſtimonia cõſonant de opere et beneficio Chriſti, Ro.5. Cũ inimici eſſemus, reconciliat-

ciliati ſumus Deo per mortem filij eius. Epheſ. 1. 2 Corinth. 5. Plura infra de Iuſtificatione.

Media autem ſeu inſtrumenta, quibus Deus vtitur ad operandum in hominibus conuerſionem & renouationem, docent eſſe miniſterium verbi & ſacramentorum: hoc eſt, Baptiſmi & Cœnæ Dominicæ verum & ſincerum vſum. De verbi miniſterio, 1 Pet. 1. Renati non ex ſemine mortali, ſed ex immortali, per ſermonem viuentis Dei, & manentis in æternum. Hoc autẽ eſt verbum quod per Euangelium delatum eſt ad vos. Idem cap. 2. Vt modò nati infantes, lac illud non corporis, ſed animi, quod dolum neſcit, appetite: & per illud ſub oleſcatis, ſiquidem guſtatis quòd benignus ſit Dominus. Et paulo pòſt: Ipſi quoq; veluti viui lapides, ædificemini domus ſpiritualis, ſacerdotium ſanctum, &c. Item, Eratis velut oues errantes, ſed conuerſi eſtis nunc ad paſtorẽ & curatorem animarũ veſtrarum. Et 2 Pet. 1. Qui vocauit nos per gloriam et virtutem, per quæ pretioſa nobis & maxima promiſſa donata ſunt, vt per hæc efficeremur participes diuinæ naturæ. Idẽ: Et habemus firmiorem ſermonem propheticum, cui dum attenditis, ceu lucernæ apparenti in obſcuro loco, rectè facitis, donec dies illuceſcat, & lucifer exoriatur in cordibus veſtris. Idem 2 Petri 2. Satius fuiſſet, illos non cognouiſſe viam iuſticiæ, quàm vbi cognouerunt, conuerti ab eo, quod illis traditum fuerat, ſancto præcepto. Et Iohannes 1 epiſt. 1. de efficacia verbi Dei loquitur: Quod vidimus & audiuimus, annunciauimus vobis, vt & vos ſocietatem habeatis nobiſcum, & ſocietas noſtra ſit cum Patre & Filio eius Ieſu Chriſto. Hoc ſcribimus vobis, vt gaudium veſtrum ſit plenum. Idem capite 2. Vos vnctionem habetis à ſancto illo, &c. Si in vobis permanſerit quod audiſtis ab initio, et vos in Filio et Patre manebitis. Idem, 1 Ioan. 4. Nos ex Deo ſumus: qui nouit Deum, audit nos: qui non eſt ex Deo, non audit nos. Et Paulus Rom. 1. Euangelium eſt potentia Dei, ad ſalutem omni credenti. Rom. 10. Fides ex auditu eſt, auditus autem per verbum Dei. Idem Rom. 15. Per prædicationem Euãgelij ab Hieroſolymis vſq; ad Illyricum ſe plantaſſe Eccleſias gloriatur. & 1 Cor. 1. Sermo crucis nobis, qui ſalutẽ conſequimur, potentia Dei eſt. 2 Cor. 10. Arma militiæ noſtræ non carnalia ſunt, ſed potentia Deo, ad demolitionem munitionum, quibus conſilia demolimur, & omnem celſitudinem, quæ extollitur aduerſus cognitionem Dei, captiuamq; ducimus omnem cogitationem, ad obediendũ Chriſto. Galatis 3. Cupio diſcere à vobis, vtrum ex operibus legis ſpiritum accepiſtis, an ex prædicatione fidei? Epheſ. 1. Et vos audito verbo veritatis, Euangelio ſalutis veſtræ, in quo etiam poſteaquam credidiſtis, obſignati eſtis ſpiritu promiſſionis ſancto. 1 Theſſal. 2. Accepiſtis non ſermonem hominum, ſed, ſicut erat, verè ſermonem Dei, qui & agit in vobis credentibus. Plura teſtimonia ſuprà, in loco de verbo Dei. Autor epiſtolæ Iacobi, Progenuit nos ſermone veritatis, Iacobi primo. Autor epiſtolæ ad Hebræos 3. ſanctos dicit participes eſſe vocationis cœleſtis, &c. Item, Participes Chriſti facti ſumus, ſi ſanè initium fidei vſq; ad finem firmum tenuerimus, in hoc quod dicitur, Hodie ſi vocem eius audieritis, ne obduretis corda veſtra, ſicut in exacerbatione.

De baptiſmo Petrus & Apoſtoli, Act. 2. Et baptiſetur vnuſquiſq; veſtrûm in nomine Ieſu Chriſti, in remiſſione peccatorum, & accipietis donum Spiritus ſancti. Et Paulus Act. 22. teſtatur, Ananiam ad ſe dixiſſe, Exurge & baptiſare & ablue peccata tua, inuocato nomine Domini. & rurſum Petrus in 1 epiſt. 3. Baptiſmus nos quoq; ſaluos reddit. & Ioannes 1 epiſt. 5. videtur loquì de regeneratione per baptiſmum: Chriſtus venit per aquam & ſanguinem. Et Paulus Epheſ. 6. Expoſuit ſemetipſum pro Eccleſia, vt illam ſanctificaret, mundatum aquæ lauacro per verbum. Tit. 3. Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis Spiritus ſancti, quem effudit in nos opulenter, per Ieſum Chriſtum. & Ro. 6. per baptiſmum nos in Chriſto inſeri docet.

De cœna Domini Paulus 1 Corinth. 10. Poculum benedictionis, nónne communicatio ſanguis Chriſti eſt? Panis quem frangimus, nónne communicatio corporis Chriſti eſt? Quoniam vnus panis, vnum corpus multi ſumus. nam omnes ex eodem pane participamus. Idem 1 Corinth. 11. Quotieſcunq; comederitis panem hunc, & de poculo biberitis, mortem Domini annunciabitis donec venerit. Porrò teſtantur etiam exempla, Deũ per miniſterium verbi & ſacramentorum ſalutarem operari hominum conuerſionem: hoc eſt, agnitionem veritatis, & fidem, & nouos & ſpirituales motus in cordibus hominum, & fructus iuſticiæ. Nam Actorum ſecundo, per concionem Petri & Apoſtolorum, & per baptiſmum conuertuntur & regenerantur animæ circiter ter mille, quæ perſeuerabant in doctrina Apoſtolorum, & communicatione & fractione panis, & precationibus: & Dominus addebat quotidie plures. Idem & aliæ hiſtoriæ in Actis teſtantur. Actorum 8, Samaria & eunuchus per prædicationem Euangelij & baptiſmum, conuertuntur et regenerantur. Et Saulus Actorum 9. licet à Domino noſtro Ieſu Chriſto immediatè, per apparitionem & vocem cœleſtem, conuertebatur: tamen per Ananiæ à Chriſto ad eum miſſi miniſterium baptiſatur, et accepto Spiritu ſancto renouatur. Sic Cornelius Actorum 10. per concionem Petri accepit Spiritum ſanctum. Petrus 1 epiſt. 3. dicit, etiam bona exempla piorum aliquam occaſionem conuertendis impijs præbere: Vxores ſubditæ ſitis viris veſtris, vt etiam qui non obtemperant ſermoni, per vxorũ conuerſationem abſq; ſermone lucrifiant. Subiectum autem, in quo Deus per verbum & ſacramenta et Spiritum ſanctum operatur conuerſionem & nouitatem, docent eſſe totum hominem veterem, etiam in optimis ſuis virtutibus, ſenſibus tam inferioribus quàm ſuperioribus intentionibus & cogitationibus, etiam alias in ſpeciem non malis. Teſtimonia ſuprà in declaratione definitionis allegauimus, quibus etiam hæc accenſeri poſſunt. 1 Petri 3. Quarum ornatus non ſit externus, etc. ſed occultus, qui eſt in corde homo ſi is careat omni corruptela, ita vt ſpiritus placidus ſit atq; quietus. Idem dicit 1 Petri 4. per baptiſmum non corporis ſordes abijci, ſed vt bona conſcientia bene reſpondeat apud Deum. 1 Ioan. 5. Scimus quòd filius Dei venit, et dedit nobis mentem, vt cognoſcamus illum qui verus eſt. Epheſ. 2. Vt inhabitet Chriſtus per fidem in cordibus veſtris, fixis in charitate radicibus, & fundamento iacto, vt valeatis aſſequi, &c. vt impleamini in omnem

pleni-

plenitudinem Dei. Eph. 4. Vos autem non ſic didiciſtis Chriſtum: ſi quidem illum audiſtis, et in eo docti fuiſtis, quemadmodū eſt veritas in Ieſu, deponere iuxta priorem conuerſationem, veterem hominem, qui corrumpitur iuxta conſcientias erroris: renouari verò ſpiritu mentis veſtræ, & induere nouum hominem, qui iuxta Deum conditus eſt, per iuſticiam & ſanctitatem veritatis. 1 Cor. 6. Hæc eratis aliquando, ſed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis, &c.

Totum hominem regenerari, Paulus 1 Theſſ. 5. docet: Ipſe autem Deus pacis, ſanctificet vos totos, & integer veſter ſpiritus & anima & corpus, ita vt in nullo poßitis culpari.

De ordine regenerationis & renouationis ſic docent. Primùm, quòd Deus per miniſterium verbi operetur in mente hominis veteris, rerum quæ ſpiritus Dei ſunt, hoc eſt, Dei eiusq; voluntatis, in lege & Euangelio patefactæ, agnitionem & aſſenſum. Petrus enim 1 epiſt. 1. docet, per doctrinam Euangelij & Spiritum ſanctum è cœlo miſſum, patefieri nobis Ieſum Chriſtum, eiusq; gratiam ad nos deferri. & 2 Pet. 1. docet, per ſermonem propheticum, luciferum exoriri in cordibus attendentium. & Ioannes 1 epiſt. 2. dicit, renatos in luce eſſe: hoc eſt habere veram Dei eiusq; voluntatis agnitionem. Item, eos omnia noſſe, & veritatem ſcire. & 1 Ioan. 5. Chriſtum ijs mentē dediſſe, qua cognoſcant verum Deum. Et Paulus Rom. 7. docet, Deum operari in renatis verum legis intellectum, & agnitionem peccati. Idem repetit clarius 2 Cor. 3. vbi oſtendit, nondum regeneratos habere velum Moſi cordibus ſuis impoſitū: hoc eſt, non rectè intelligere legem, quòd integram & nobis impoßibilem requirat obedientiam: at illud velum tolli, vbi conuerſi fuerint ad Dominum. Idem 2 Corinth. 4. Deus eſt qui iußit è tenebris lucem illuceſcere, qui luxit in cordibus noſtris, ad illuminationem cognitionis gloriæ Dei, in facie Ieſu Chriſti. 1 Cor. 1. In omnibus ditati eſtis per ipſum in omni ſermone, & omni cognitione, quibus rebus teſtimonium Ieſu Chriſti confirmatum fuit in vobis, &c. 1 Cor. 2. Nos verò non ſpiritum mundi accepimus, ſed ſpiritū qui eſt ex Deo, vt ſciamus quæ à Chriſto donata ſint nobis: quæ & loquimur, non ſermonibus quos docet humana ſapientia, ſed quos docet Spiritus ſanctus, ſpiritualibus ſpiritualia comparantes, &c. Nos mentem Chriſti tenemus. Idem Epheſ. 1. precatur, vt Deus det Epheſijs ſpiritū ſapientiæ et reuelationis, per agnitionem Dei: & illuminatos oculos mentis, vt ſciant quæ ſit ſpes, ad quam ille vocauit, &c. Idem Epheſ. 4. vbi de miniſterio & doctoribus ad inſtaurationem & ædificationem eccleſiæ loquitur. Docet demum, per miniſterium operari in mentib. hominum agnitionem filij Dei & fidem, &c. Item, ſpiritu mentis ſanctos renouari.

Deinde etiam moneat, et regeneret, et ducat voluntatem, vt ea velit, & curet res ſpiritus, & ſibi applicet. Hinc ſunt fides et alij motus ſpirituales verbo Dei congruentes. Operatur enim Deus per miniſterium verbi, in ijs qui non ſpiritui ſancto per verbū monenti, furenter & diabolico more obſiſtunt, nec in peccatis contra conſcientiam perſeuerant: ſed audiunt, & in officina ſpiritus ſancti manent, fidem vt manum ſeu inſtrumentum quoddam, quo accipiāt oblata beneficia, remißionem peccatorum, & vitam æternā. Sic enim ſuam declarauit voluntatem Deus, quòd velit per verbum & ſpiritum ſanctum efficax eſſe in ijs qui non perſeuerent in delictis contra conſcientiam: & qui ſpiritum ſanctum, per verbum ipſos trahentem & monentem, non furenter reijciant, ſpreto miniſterio verbi. Eph. 5. Omnia, dum produntur à luce, manifeſta fiunt, &c. Quapropter dicit, Expergiſcere qui dormis, & ſurge à mortuis, et illuceſcet tibi Chriſtus. Iac. 1. Depoſita omni immundicia & redundantia malitiæ, cum manſuetudine recipite inſitum ſermonem, qui poteſt ſaluas reddere animas veſtras. Acto. 15. Deus fide purificauit corda illorum. 1 Petri 1. Vt vos fidem ac ſpem haberetis erga Deum, qui animas veſtras purificaſtis obediendo veritati per ſpiritū. 1 Pet. 2. Eratis velut oues errantes, ſed conuerſi eſtis nunc ad paſtorem & curatorem animarum veſtrarum. 2 Pet. 1. Eius diuina virtus nobis omnia largita eſt, quæ ad vitam & pietatem pertinēt, per agnitionem eius, quæ vocauit nos per gloriam et virtutem. Rom. 10. Fides ex auditu eſt, auditus autē per verbum Dei. Philip. 1. Is qui cœpit in vobis opus bonum, perficiet vſq; ad diem Ieſu Chriſti. Philip. 2. Cum timore & tremore veſtram operamini ſalutem. Nam Deus eſt is qui agit in vobis, & vt velitis, & vt perficiatis, pro bono animi propoſito. Rom. 1. Per quē accepimus gratiam, vt obediatur fidei inter gentes ſuper ipſius nomine. Rom. 6. Gratia autem Deo, quòd fuiſtis quidem ſerui peccati, ſed obediſtis ex animo in eam, in quam traducti eſtis, formam doctrinæ.

Tertiò, quòd Deus, poſtquam per verbum operatus eſt fidem, qua homo accipit remißionem peccatorum, ſeſe collocet in cor hominis, & per Spiritum ſanctum mentem & voluntatem magis magisq; illuminet, & regat & ducat, & fructus ſpiritus perficiat, qui Galat. 6. annotantur, non quidem violento aliquo motu, ſed per miniſterium verbi, per quod ſe efficacem futurū promiſit, ſiue id legatur, ſiue doceatur, ſiue mente recolatur. Nam Petrus 1 epiſt. 2. dicit, per verbum, quod lac animi appellat, renatos ſuboleſcere et guſtare q. ſuauis ſit Dominus: & ad eum accedere, & in Chriſto ædificari, velut lapides viuos in domum ſpiritualem, & ſacerdotium ſanctum, &c. Et 1 Petri 4. dicit ſpiritum Dei ſuper renatis requieſcere. & Ioan. 1 epiſt. 1. dicit ſe ideo annunciare verbum, vt auditores ſecum ſocietatem habeant, & quidem cum Patre, & filio eius Ieſu Chriſto. & 1 Ioan. 3 & 4. dicit, ſeruantes præcepta Dei manere in Deo, & habere ſpiritum Dei. Et Paulus Rom. 5. docet, Spiritum ſanctum effuſum eſſe in corda iuſtificatorum, vt teſtetur de dilectione Dei. & Rom. 8. dicit, ſpirituales curare ea quæ ſpiritus ſunt, idq; eo quòd ſpiritus Dei & Chriſtus in ijs habitet, eosq; ducat, & in ijs actiones carnis mortificet, et teſtimonium perhibeat quòd ſint filij Dei, & imbecillitatibus ſanctorum opituletur. 1 Cor. 3 & 6. & 2 Cor. 6. dicit, Spiritū ſanctum in ſanctis tanq̄ in templo ſuo habitare. Gal. 4. Quoniam eſtis filij, emiſit Deus ſpiritum filij ſui in corda noſtra, clamantē Abba pater. Eph. 1. Poſteaquā credidiſtis, obſignati eſtis ſpiritu promißionis ſancto, qui eſt arrabo hæreditatis. Epheſ. 2. Iam non eſtis hoſpites & incolæ, ſed conciues ſanctorum, ac domeſtici Dei, ſuperſtructi ſuper fundamentum Apoſtolorum & Prophetarum,

ſummo angulari lapide, ipſo Ieſu Chriſto, in quo quæcunq; ſtructura coagmentatur: ea creſcit in templũ ſanctum in Domino, in quo & uos ædificamini in habitaculum Dei per ſpiritum.

Cauſam autem, quòd non æquè omnes per miniſterium verbi conuertantur, nõ reijciunt in Deũ, quaſi is nolit omnes, qui audiunt verbum Dei, conuerti: docent enim, Deum velle omnes ad penitentiam venire. 2 Petri 3. Patiens eſt erga nos, dum nõ vult vllos perire, ſed omnes ad pœnitentiã recipere. 1 Tim. 2. Deus vult omnes ſaluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. Nec in miniſterij verbi inanitatẽ, aut impotentiam. Docent enim, ſpiritum ſanctũ ſemper miniſterio adeſſe, et exercere ſuam efficaciam. Rom. 1. Euangelium eſt potentia Dei, ad ſalutem omni credenti. 1 Petri 1. Renati ex ſemine immortali verbo viuentis Dei. Ebr. 4. Verbũ Dei quouis gladio penetrantius dicitur, & acutius. Sed cauſam conferunt in hominum inobedientiam erga verbũ. Rom. 10. At non omnes obedierunt Euangelio. 1 Cor 1. Iudæis ſcandalum, Græcis ſtulticiam. Rom. 2. His verò qui ſunt contentioſi, & qui ueritati non obtemperant, ſed obtemperãt iniuſticiæ, uentura eſt indignatio, etc. 2 Theſſal. 1. Qui infligit ultionem ijs qui non nouerunt Deum, & qui non obediunt Euangelio Domini noſtri Ieſu Chriſti. 2 Theſſ. 2. Pro eo quòd dilectionem ueritatis non receperunt, &c. qui non crediderunt ueritati, ſed approbauerunt iniuſticiam. Act. 13. Vobis oportebat primùm loqui ſermonẽ: ſed quoniam reppellitis illum, & indignos uos iudicatis æterna uita. 1 Pet. 1. Purificaſtis animas obediendo ueritati per ſpiritum: ergo alij nõ obedientes, nõ purificantur. Et in diaboli maliciam, qui excæcat ſenſus incredulorum, 2 Cor. 4. Et tenet eos captiuos, 2 Thimoth. 3. Et Paulus Rom. 9. 10 & 11. diſputans de reiectione Iudæorũ, & ſuſcepione gentium, aſſerit ideo gentes ſuſcipi, quòd Deus promiſſioni eos incluſit, & quòd apprehenderunt iuſticiam ex fide per Euangelium oblatam: non quidem ſua ui, ſed Deo mentem & uoluntatem eorũ captiuante, ſub obedientiã fidei. Iudæos uerò reijci, quia Deus minatus ſit eis excæcationem, ſi Euangelium non ſuſciperent, ſed reijcerent. Porrò ut in initio regenerationis Deus per verbum & Spiritum ſanctum mentem & uoluntatem hominis ueteris immutat, et in ijs nouos motus quos naturaliter non habent, manente tamen ex parte cæcitate naturali, & contumatia cordis, aduerſus res ſpiritus Dei operatur: ita ijſdem cauſis regenerationem ſuſtineri, & exerceri, & conſeruari docent: nempe per verbum, & ſacramenta, & Spiritum ſanctum, & fidem. Huc eadem fermè referri poſſunt teſtimonia, quæ hactenus allegata ſunt, de cauſis quibus & hæc addi poſſunt. Petrus 1 epiſt. 1. omnes cauſas conſeruantes cõplectitur eleganti hac ſententia: Qui virtute Dei cuſtodimini per fidem ad ſalutem. Et 1 Ioan. 3. Omnis qui natus eſt ex Deo, peccatum non cõmittit, quoniam ſemen ipſius (hoc eſt, verbum et ſpiritus ſanctus, per verbum & fidem, regenerationem cuſtodiens & exercens) in eo manet, & non poteſt peccare, quòd ex Deo natus eſt. Et Paulus Rom. 7 & 8. Spiritui ſancto attribuit, q. ducat & reget ſanctos, et auxilietur imbecillitatib. eorum: quod non ſit extra verbum & fidem, quæ eſt officina Spiritus ſancti in cordibus ſanctorum. 2 Tim. 1. Egregium depoſitum ſeruato per Spiritum ſanctum, qui inhabitat in nobis. 2 Theſſ. 3. Orate fratres pro nobis, vt ſermo Domini currat & glorificetur, ſicut & apud eos, vt eripiamur ab abſurdis et peruerſis hominibus. nõ enim omnium eſt fides: ſed fidelis eſt Dominus, qui ſtabiliet vos, cuſtodiet à malo.

Ad cauſam formalem hominis renati hæ proprietates referri poſſunt:

Eſſe nouam creaturam, 2 Cor. 5. Gal. 6. Eſſe opus Dei, Eph. 2. Renouari ad imaginẽ Dei, 2 Cor. 5. & Coloſſ. 3. Eſſe indutum nouo homine, habente iuſticiam et ſanctitatem veritatis, Epheſ. 4. Eſſe indutum Chriſto, Gal. 3. Eſſe conuerſum ad paſtorem & curatorem animæ, 1 Petri 2. Eſſe templum & habitaculũ Dei, Eph. 2. 1 Cor. 3 & 6. & 2 Cor. 1 & 6. 1 Pet. 4. Eſſe habitaculũ Chriſti Eph. 3. Vt inhabitet Chriſtus. Habere in ſe loquentem Chriſtũ, 1 Cor. 13. Rom. 15. Nõ auſim quicquã loqui, quæ per me non effecit Chriſtus. Habere captiuatam rationem ſub fidem, 2 Cor. 10. Habere cor purificatum fide, Act. 15. Et animam purificaſſe obediendo veritati per ſpiritum. 1 Petri 1. Eſſe participem Chriſti, Ebr. 13. Eſſe participem cœleſtis vocationis, Ebr. 3. Eſſe domum ſpiritualem, ſacerdotiũ ſanctum. Eſſe genus electum, regale ſacerdotium gentem ſanctam, 1 Petri 2. Eſſe reges & ſacerdotes, Apo. 1. Eſſe vas ad honorem præparatum ad bona opera, 2 Tim. 2. Eſſe vas miſericordiæ, Rom. 9. Habere theſaurum in vaſculis teſtaceis, 2 Cor. 4. Eſſe liberum à legis maledicto, Galat. 3 & 4. Eſſe liberũ à iure peccati & mortis, Rom. 8. Habere ius filiorum Dei, Rom. 8. Gal. 4. Habere duplicẽ iuſticiam, aliam imputatiuam, aliam inchoatam, quæ coram hominibus valet, Rom. 4. Philip. 3. Habere adhuc in ſe carnem & inhabitans peccatum, & concupiſcentias carnis. Sed non regnat peccatum & caro, verùm ſpiritus concupiſcit aduerſus carnem, & mortificat actiones eius, et abſtinent à carnalibus concupiſcentijs. Rom. 7 et 8. Gal. 5. 1 Petri 2. Deponere inhærens peccatum, Ebr. 12. Eſſe obnoxium affectionibus, Iac. 5. In errorem induci et labi poſſe, Gal. 3. Col. 1. Siquidem permanetis in fide, et non dimouemini à ſpe Euangelij. Iac. 4. Ebr. 3 et 4. Eſſe mundatum, eſſe glorioſum, non habere maculam aut rugam, eſſe ſanctum et irreprehenſibilem, Eph. 5. Habere ſpem viuam ad hæreditatem immortalem, incontaminabilem et immarceſſibilem, conſeruatam in cœlis, 1 Pet. 1. Expectare Chriſtum de cœlis, Philip. 3. Futurum inquirere locum, ad Ebr. 13. Bona renatorum ſuperna et cœleſtia. Col. 3.

Deum autem ob hos fines hominem veterem regenerare docent: primum vt immenſam ſuam miſericordiam & bonitatem erga genus humanũ manifeſtaret. 1 Ioan. 4. In hoc apparuit charitas Dei in nobis, quòd filium ſuum vnigenitum miſit Deus in mundum, vt viuamus per eum. Eph. 1. Vt laudetur gloria gratiæ ſuæ, qua charos nos reddidit per dilectum. 1 Tim. 1. Ideo miſericordiam ſum adeptus, vt in me primo oſtenderet [illegible] ſus omnem clementiam.

Deinde, vt renati faciant bona opera, quibus Deus glorificetur & celebretur. 1 Ioannis 2. Qui dicit ſe in eo manere, debet ſicut ille ambulauit, et ipſe ambulare. Eph. 2. Ipſius opus ſumus, conditi ad bona opera quæ præparauit Deus vt in ijs ambulemus. Tim. 2. Si quis ſe expur-

ſe expurgarit ab his, ſcilicet falſis doctoribus, erit vas in honorem ſanctificatum, accommodum vſibus Domini, ad omne bonum opus præparatum. Plura teſtimonia infrà in loco de Fine bonorum operum.

Tertiò, vt renati hæreditate accipiant vitam æternam. 1 Petri 1. Reportantes finem fidei veſtræ, ſalutem animarum. *Idem* 1 Petri 5. *Deus omnis gratiæ, qui vocauit nos ad æternam gloriam, per Christum Ieſum paulumper afflictos, idem inſtauret vos, fulciat, roboret, ſtabiliat.* 2 Petri 1. *Vt per hæc efficeremini conſortes diuinæ naturæ. & Ioannes* 1 *epiſt.* 4. & 1 Iohan. 1. *Vt & vos ſocietatem habeatis nobiſcū, & ſocietas veſtra ſit cum patre & filio eius Ieſu Chriſto.* 1 Ioan. 5. *Hæc ſcripſi vobis, qui creditis in nomine filij* Dei, *vt ſciatis, q̃ vitam habeatis æternam, &* Paulus *Coloſſ.* 1. *Vt exhiberet vos ſanctos & irreprehenſibiles, & inculpatos in conſpectu ſuo, ſiquidem permanetis in fide fundati, ac ſtabiles, nec dimoueamini à ſpe* Euangelij. *Idem* Rom. 8. & *Galat.* 4. *renatos hæredes Dei: & cohæredes Chriſti eſſe docet.* Philip. 4. *Noſtra conuerſatio in cœlis eſt, vnde expectamus* Dominū *noſtrum Ieſum Chriſtum, qui corpus noſtrum humile transfigurabit, & conforme faciet corpori ſuo glorioſo.*

Sicut hominem renatum ex veteri & nouo homine conſtare docent, ita etiam duplicia opera homini renato attribuunt: alia quæ ſunt hominis veteris, alia quæ ſunt hominis noui.

Veteris hominis ſunt, quòd concupiſcentiæ carnales militant aduerſus animam. 1 Petri 2. & *quòd caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, impediens ne omnia quæ velimus ſecundum ſpiritum, faciamus,* Gal. 5. & *quòd lex in membris rebellet legi mentis noſtræ, & captiuos nos reddat legi peccati,* Rom. 7. & *quòd ignoramus quod petituri ſimus,* Rom. 8. & *quòd contentiones & factiones oriantur inter renatos et quòd ſecundum hominem ambulent,* 1 Cor. 3. *quòd nolint exui, hoc eſt mori,* 2 Corinth. 5. & *reliqua opera carnis, tum externa, tum interna, quorum catalogus extat* Galat. 5. *Manifeſta ſunt opera carnis, quæ ſunt hæc: adulterium, ſcortatio, immundicia, laſciuia, ſimulachrorum cultus, veneficium, inimicitiæ, lis, æmulationes, iræ, concertationes, ſeditiones, ſectæ, inuidiæ, cædes, ebrietates, comeſſationes, & his ſimilia, de quibus prædico vobis, &c.*

Sed his operibus carnis renati repugnant. Rom. 7 & 8. Gal. 5. 1 Petri 2. *Nam ſi ijs non repugnant per ſpiritum ſanctum, ſed contra cōſcientiam indulgent, excutiunt Spiritum ſanctum, & amittunt fidem. ad* Rom. 8. *Nam ſi ſecundum carnem vixeritis, moriemini.* 1 Ioã. 3, *Qui committit peccatum, ex diabolo eſt.*

Effectus hominis noui ſunt bona opera interna & externa, quorū catalogum Paulus Gal. 5. *enumerat: fructus ſpiritus eſt charitas, gaudiū, pax, lenitas, benignitas, bonitas, fides, manſuetudo, tēperantia: aduerſus huiuſmodi non eſt lex.* Ephes. 5. *Eratis quondam tenebræ, nunc aūt lux in* Domino, *vt filij lucis ambulate (nā fructus ſpiritus ſitus eſt in omni bonitate, & iuſticia, & veritate) probantes quod ſit acceptum* Domino. Et 2 Petri 1. *Sed & in hoc ipſum adhibitio omni ſtudio, ſubminiſtrate in fide veſtra virtutē, in virtute verò ſcientiā, in ſcientiā verò temperantiam, in temperantia verò patientiam, rurſus in patientia pietatē, in pietate aūt fraternam charitatem, in fraterna verò charitate dilectionem. Sed catalogum bonorū operum, quæ homines renati in fide cooperante & ducente ſpiritu* S. *vtcunque præſtant, infrà in loco de* Bonis *operibus ponemus.*

Porrò illa opera quæ à renatis fiunt, ſecundum legē Dei, *nō tribuunt principaliter virib. hominis, ſed* Deo, Chriſto, & Spiritui *ſancto, & fidei.* 1 Petri 5. *Deus omnis gratiæ inſtauret vos, fulciat & corroboret.* 1 Iohannis 4. *Vos ex* Deo *eſtis, filioli, & viciſtis eos: quoniam maior eſt qui in vobis eſt, q̃ qui in mundo.* 2 Cor. 3. *Non quòd idonei ſimus ex nobis ipſis, ſed ſi ad aliquid idonei ſumus, id ex* Deo *eſt.* 1 Cor. 12. *Nemo poteſt Ieſum Chriſtum* Dominum *dicere, niſi per* Spiritum *ſanctum.* Philip. 4. *Omnia poſſum per Chriſtum, qui me corroborat. Item* 2. *Deus eſt qui agit in vobis, vt velitis & efficiatis.* Eph. 1. *Chriſtus omnia in omnibus adimplet.* 1 *ad* Cor. 12. *Idem* Deus *qui operatur omnia in omnibus. Autor epiſt. Iudæ: Vos dilecti, ſanctiſſimæ veſtræ fidei ſuperſtruentes vos ipſos per ſpiritum* S. *orantes, vos inuicem in charitate* Dei *ſeruate, expectantes miſericordiam* Domini *noſtri Ieſu Chriſti in vitam æternam.*

Nōnunquam tamen eiuſmodi occurrunt ſententiæ, quæ viribus hominis ea adſcribere videntur, ſed ſynecdochicôs ſunt intelligendæ. 1 Ioan. 3. *Omnis qui habet hanc ſpem, in eo purificat ſe, ſicut ille purus eſt,* 1 Ioannis 5. *Qui genitus eſt ex* Deo, *cuſtodit ſeipſum.* 2 Pet. 1. *Fratres potius operam date, ut in eo uocationem et electionem ueſtram firmam efficiatis.* 2 Cor. 7. *Has promiſſiones cū habeamus, chariſſimi, mundemus nos ipſos ab omni inquinamento carnis & ſpiritus, perficientes ſanctimoniam cum timore* Dei.

In his & ſimilibus non excluditur Deus, & *ſpiritus ſanctus, verbū ac fides: nam ſine his nemo ſe purificare poteſt, aut vocationem ſuam firmam efficere: etiam externa opera ſine* Dei *auxilio fieri nō poſſe docet Iacobi* 4. *Age nunc qui dicitis,* Hodie & *cras eamus in hanc ciuitatē, &c. qui ignoratis quid futurū ſit poſtero die, &c. pro eo quòd dicere debueritis,* Si Dominus *voluerit, & ſi vixerimus, faciemus hoc vel illud.* Et Paulus 1 Theſſ. 2. *Voluimus uenire ad uos, ego quidem Paulus ſemel atq; iterum, & obſtitit nobis ſatanas.* Et 1 Theſſ. 3. *orat, ut Deus dirigat uiam ſuam ad illos.*

Præterea hominem renatum, etiam à Spiritu *ſancto ductum, integram legi diuinæ præſtare obedientiā negant, propter deprauationē naturæ, et inhærens peccatum.* Rom. 7. 8. Gal. 2. Act. 15. *Nihil mihi conſcius ſum, ſed in hoc non ſum iuſtificatus,* 1 Cor. 4.

Nec hominis renati mentē et uoluntatē ita cōfirmatam docent, ut nō poſſint contra conſcientiā labi, & excutere ſpiritū S. *nam* Petrus 1 *epiſt.* 2 *hortatur ſanctos, ut caueant ſibi à carnalib. concupiſcentijs, quæ militant aduerſus animā.* Et 2 Pet. 2. *dicit, multos, poſtq̃ refugerint ab inquinamentis mundi, per agnitionē* Domini *et ſeruatoris Chriſti, his rurſum inuolutū & ſuperatū iri, et poſtrema peiora primis fieri.* Et 2 Pet. 3. *inquit: Poſtq̃ præmoniti eſtis, cauete ne ſimul cum alijs nefariorum errore abducti, excedatis à propria ſtabilitate.* Et Ioannes, 1 Ioan. 1. *inquit: Si dixerimus,* Nō *peccauimus, mendacem facimus eum, & ſermo eius nō eſt in nobis. Idem etiam renatos hortatur ad nouam obedientiam, & ut caueant ſibi ne diligant id quod in mundo eſt.* 1 Ioan. 2.

Idem epiſt. 2. dum monet, vt caueant ſibi ab ijs qui falſam doctrinã ſpargunt, ſubindicat, eos poſſe à fide deſciſcere. Et Paulus, renatos in errorem induci, & labi poſſe, paßim docet, cũ eos monet vt ſibi caueant à peccatis. Quod etiam exemplis probat, 1 Timoth. 1. Milites in prophetijs, id eſt in verbo Dei, bonam militiam, habens fidem & bonam conſcientiam, qua repulſi nõnulli circa fidem naufragium fecerunt. de quorum numero eſt Hymenæus, & Alexander. 2 Timoth. 4. Noſti hoc, quòd auerſati fuerint me omnes, qui in Aſia ſunt, quorum eſt Phygelus & Hermogenes. Et 2 Timoth. 2. Quorum de numero eſt Hymenæus & Philetus, qui circa veritatem aberrarunt, &c. & ſubuerterunt quorundam fidem. Ebr. 3. Ne quis ex vobis induretur ſeductione peccati. Et paulo antè: Videte fratres, ne quando ſit in vllo veſtrûm cor prauum, obnoxium incredulitati, vt deſciſcat à Deo viuente, ſed exhortemini vos quotidie.

De agnoſcendis & probandis renatis, Ioannes, 1 Iohannis tertio: Qui ſeruat præcepta Dei, in illo manet, & ipſe in eo: & per hoc ſcimus quòd manet in nobis, è ſpiritu quem vobis dedit. Item, Qui exercet iuſticiam, iuſtus eſt: qui committit peccatum, ex diabolo eſt. Ad Romanos octauo: Qui ſpiritu Dei dicuntur, filij Dei ſunt. 2 Corinth. decimotertio: Non cognoſcitis voſmet ipſos, quòd Ieſus Chriſtus in vobis eſt? niſi ſicubi reprobi eſtis.

Homines etiam renatos, mori oportere: aut ſi vixerint, in extremo aduentu ictu oculi immutari, docet Paulus Rom. 5. 1 Cor. 15. 1 Theſſ. 4. 2 Cor. 5. Philip. 1. Cupio diſſolui, & eſſe cum Chriſto. Pugnantia ſunt, homo renatus, & non renatus, ſeu caro & ſpiritus, fideles & infideles. Rom. 8. 1 Cor. 1. 2 Gal. 5. Epheſ. 4. 1 Petri 1 & 2. Ioan. 3. & alibi paßim.

Homines renatos ſanctos appellant, tũ propter imputatam fide ſanctitatem, tum propter inchoatam per Spiritum ſanctum obedientiã. 1 Pet. 3. Sanctæ illæ mulieres ſperantes in Deo. Et Paulus in ſingulis epiſtolis eo epitheto, renatos notat. Dilectos Dei & vocatos ſanctos. Rom. 1. Et Iudas: Filios Dei. 1 Ioan. 5. Rom. 8. Galat. 4. Filios promißionis & liberæ, Galat. 4. Filios Abrahæ, Rom. 4. Filios Dei & lucis, 1 Theſſ. 5. Fideles, 2 Cor. 6. 1 Cor. 7. Reges & ſacerdotes, Apoc. 1. Gens ſancta, populus Dei, genus electum, regale ſacerdotiũ, 1 Petri 2. Iuſtos, 1 Timothei 1. Hæredes gratiæ vitæ, 1 Petri 3. Hæredes Dei, Rom. 8. Galat. 4. Cohæredes Chriſti, Rom. 8.

De homine poſt reſurrectionem.

Duo genera hominum in et poſt reſurrectionem futuram, nempe beatos & damnatos, docent. 1 Pet. 4. & 5. 2 Pet. 1. 2. 3. Apoc. 1. 1 Cor. 15. 1 Theſſ. 5. 2 Theſſ. 2. Et Iudas: Vtriuſq; generis homines conſtabunt ex corpore & anima. 2 Cor. 5. Omnes nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti, vt vnuſquiſq; reportet in còrpore ſuo, iuxta id quod fecit, ſiue bonum ſiue malum.

Vtroſque, tum pios tum impios, reſuſcitaturũ Deũ, & Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, docent. 2 Petri 3. 1 Theſſ. 4. 5. 2 Theſſ. 2. 1 Cor. 15.

Porrò de proprietatibus & commodis ſeu incommodis vtrorumq;, tum beatorum tum damnatorum, dicemus infrà in loco de reſurrectione mortuorum.

De diſcrimine piorum, in hac & futura vita Ioannes 1 epiſt. 3. inquit: Chariſsimi, nunc filij Dei ſumus, & nondum apparuit quod futuri ſumus. ſcimus aũt, quoniã ſi apparuerit, ſimiles ei erimus, quoniã videbimus eum ſicuti eſt. Et Petrus 1 Pet. 1. Reperiatur (fides veſtra) in laudem & gloriam & honorem, tum cum reuelabitur Ieſus Chriſtus: quem cum non videatis, diligitis: in quem in præſentia, cum nõ videritis, credentes tamè exultatis gaudio ineffabili & glorificato, reportantes finem fidei veſtræ ſalutem animarum. Et Paulus Coloſſ. 3. Itaq; ſi reſurrexiſtis vnà cum Chriſto, ſuperna quærite, vbi Chriſtus eſt ad dextrã Dei ſedens: ſuperna curate, non terreſtria: ſiquidem mortui eſtis. & vita veſtra abſcondita eſt cum Chriſto in Deo. Quandocunq; Chriſtus manifeſtatus fuerit, vita noſtra, tunc & vos cum illo manifeſtabimini in gloria. Et Philip. 3. Nã noſtra conuerſatio in cœlis eſt, ex quo & ſeruatorem expectamus, Dominum Ieſum Chriſtum, qui transfigurabit corpus noſtrum humile, vt conforme reddat corpori ſuo glorioſo, ſecundũ efficaciã, qua poteſt etiã ſibi ſubijcere omnia. 1 Cor. 13. Cernimus enim nunc per ſpeculum in ænigmate, tunc aũt facie ad faciem. Nunc cognoſco ex patre, tunc verò cognoſcam, quemadmodum & cognitus ſum. Nunc aũt manet fides, ſpes, charitas, tria hæc, ſed maxima in his charitas.

DE PECCATO in genere.

CVm de peccato loquuntur, plurib. vtuntur Apoſtoli vocabulis. Nam aut vſurpant vocẽ ἀδικίας, iniuſticia. Act. 8. In felle enim amaritudinis et colligatione iniuſticiæ video te eſſe. 1 Ioã. 1. Fidelis eſt & iuſtus, vt remittat nobis peccata, & mundet nos ab omni iniuſticia. 2 Pet. 2. Recipientes mercedem iniuſticiæ. Rom. 1. Reuelatur ira Dei de cœlo ſuper omnem impietatem & iniuſticiam hominũ, qui veritatem in iniuſticia detinent. Rom. 3. Si iniuſticia noſtra Dei iuſticiam cõmendat, quid dicemus? Rom. 6. Neq; præbete membra veſtra arma iniuſticiæ peccato. Aut vocem ἀνομίας, hoc eſt, quiddam illegitimũ, quod pugnat cum lege. 1 Ioã. 3. ad Tit. 2. Chriſtus dedit ſemetipſum pro nobis, vt redimeret nos ab omni ἀνομίας, ſeu iniuſticia. Aut vocem παράβασις, tranſgreßio. Gal. 3. Quid igitur lex? Propter tranſgreßiones poſita eſt. Rom. 5. Qui non peccarunt ad ſimilitudinem tranſgreßionis Adam. 1 Tim. 2. Mulier obnoxia facta eſt tranſgreßioni. Iacobi 2. Redarguti à lege tanquam tranſgreſſores. Item, Factus eſt tranſgreſſor. Et ſunt hæ quaſi generales peccati appellationes, à cauſa formali deſumptæ: eſt enim de forma peccati, eſſe tranſgreßionem legis, & quiddam nõ congruens cum regula iuſticiæ in lege expreſſa. Aut ἁμαρτίας, id eſt peccatum: eſt quæ hæc vox in Apoſtolorum ſcriptis omnium vſitatiſsima & frequentiſsima: & non tantum externa ſcelera, ſed totam malam arborem cum omnibus fructibus ſignificat. 1 Ioãnis 1. 2. 3 & 5. 1 Pet. 2. 3 & 4. Romanis 1. 2. 5. 6 & 7. & alibi paßim in epiſtolis Paulinis.

Singulare tamen illud eſt, quòd peccatum pro hoſtia, qua expiatur peccatum, ponitur. Ro. 8. Per peccatum, id eſt, per hoſtiam damnauit ſeu expiauit peccatũ in carne. Et 2 Corinth. 5. Eum qui non nouit peccatum, fecit peccatum, hoc eſt, hoſtiam ad expiandum peccatum.

tum.

tum. Item quod ad Rom. 7. pro re damnata ſeu mala, Quid dicemus? num lex peccatum eſt? abſit. Et Rom. cap. 14. Quicquid non eſt ex fide, peccatũ eſt: hoc eſt, quiddam Deo non placens. Aequipollet enim illi dicto Ebr. 11. Impoßibile eſt Deo placere ſine fide.

Aut ἁμάρτημα, Rom. 3. Propter remiſsionẽ præcedentium delictorum, ἁμαρτημάτων. quæ vox apud ſolum Paulum reperitur.

Aut παράπτωμα. Ro. 4. Traditus eſt propter peccata παραπτώματα noſtra. Rom. 5. Sed nõ vt delictum παράπτωμα, ita & gratia. vbi Paulus non tantũ peccatum Adæ, ſed etiam poſterorũ eius, παραπτώματα appellat. Inquit enim paulo pòſt: Gratia verò ex multis peccatis, ἐκ πολλῶν παραπτωμάτων, ad iuſtificationẽ. Idem Epheſ. 2. Et vos eratis mortui τοῖς παραπτώμασι καὶ ταῖς ἁμαρτίαις, in delictis & peccatis, in quibus aliquando ambulaſtis. Hæc vox Paulo eſt vſitatiſsima, alijs non item: & præcipuè actualia peccata ſignificat.

Aut ἥττημα, 1 Cor. 6. Omnino delictum ſeu defectus in vobis eſt, quòd lites habetis inter vos inuicẽ. & Ro. 11. Si lapſus illorũ παράπτωμα ſunt diuitiæ mũdi, & ἥττημα diminutio illorum ſeu detrimentũ diuitiæ gentium. Interdum etiam appellationes ſpeciales peccatorũ generaliter vſurpantur pro peccato, quales ſunt, κακία, malitia. 1 Petri 2. Deponite omnem malitiã. Idem, Non quaſi velamen habentes malitiæ libertatem. 1 Cor. 14. Sed malitia paruuli eſtote. Eph. 4. Omnis amaritudo, &c. tollatur à vobis, cum omni malitia. Iac. 1. Abijcientes omnem immundiciam, & abundantiam malitiæ.

Πονηρία. Ro. 1. Pleni malitia & verſutia. 1 Cor. 5. Nõ in fermento κακίας καὶ πονηρίας.

Ἐπιθυμία, concupiſcentia. 1 Ioan. 2. Omne quod eſt in mundo, veluti concupiſcentia carnis. 1 Pet. 2. Concupiſcentiæ quæ militant contra animam. 2 Pet. 1. Si refugeritis à corruptione quæ eſt in mundo per concupiſcentiam. Et Paulus ad Tit. 2. Vt abnegata impietate, et mundanis concupiſcentijs, ſobriè et iuſtè & piè viuamus. Rom. 7. Peccatum non agnouiſſem, niſi per legem: concupiſcentiã etiam nõ nouerã, ſcilicet eſſe peccatũ, niſi lex dixiſſet, Non concupiſces. & Iac. 1 & 5.

Incredulitas. Nam quod Paulus Galat. 3. dicit, Concluſit Scriptura omnia ſub peccatum, vt promiſsio ex fide daretur. idem Rom. 11. his verbis effert: Concluſit Deus omnes ſub incredulitatẽ, vt omnium miſereretur.

Docent autem in genere de peccato, quòd ſit quiddam pugnans cum lege diuina, diſplicens Deo, & commerens corporales & æternas pœnas, niſi fiat remiſsio. Nam id probãt appellationes illæ peccati, ἀδικία ἀνομία, παράβασις, iniuſticia, iniquitas, tranſgreſsio, quib. vtuntur, vt paulo antè oſtendimus, & maximè inſignes ſunt ſententiæ Ioannis 1, Ioan. 3. Omnis qui facit peccatum, etiam ἀνομίαν (quiddam contra normam & regulam legis) facit: & ἡ ἁμαρτία peccatum, ἐστὶ ἀνομία, eſt quiddam (vt ſic dicamus) illegitimum, ſe quiddam contra legem, ſeu quod lex accuſat & damnat. & 1 Iohannis 5. πᾶσα ἀδικία, ἁμαρτία ἐστίν: Omnis iniuſticia peccatum eſt. Patet etiam ex officio legis, quã peccatum reuelare & arguere, docet Paulus Rom. 3 & 7. Gal. 3. 4. vt ſuo loco copioſius dicetur.

De cauſis lapſus primorum parentum, teſtimonia ſuprà recitata ſunt. De cauſis verò peccatorum, quibus omnes homines obnoxij ſunt, paulo pòſt dicetur. Diuiſiones peccatorum hæ ferè in ſcriptis Apoſtolorũ notari poſſunt: Aliud eſt peccatum originale, aliud eſt actuale. Patet hæc diuiſio ex Rom. 5. & Epheſ. 2. vbi Paulus inter naturam vitiatam & fructus inde enaſcentes diſcernit.

Aliud eſt regnans peccatum ſeu mortale, vt vocant: aliud non regnans, ſeu veniale. Conſtat hæc diuiſio ex Rom. 6. 7. & 8. Aliud ex ignorantia, eaq́; aut affectata, aut non affectata, proficiſcitur: aliud verò ſcienter perpetratur. Manifeſta eſt hæc diuiſio ex Act. 3. Fratres, ſcio quòd per ignorantiam feciſtis, ſicut & principes veſtri. Act. 13. Qui habitabãt Hieroſolymis, et principes eorum, cum ignorarent illum, & voces prophetarum, &c. condemnato eo impleuerunt; &c. 1 Tim. 1. Sed miſericordiam adeptus ſum, quòd ignorans fecerã per incredulitatem. 2 Pet. 3. Sed volentes neſciunt.

Aliud eſt peccatum ad mortem, aliud verò non. 1 Iohannis 5. & Paulus ad Titum 3. Hæreticum poſt vnam & alteram admonitionem fuge: ſciens quòd euerſus ſit qui eiuſmodi eſt, & peccet per ſe damnatus. Idem ex 2 Petri 2. & Heb. 7 & 10, patet.

Aliud peccatum eſt in corpus, aliud extra corpus. 1 Cor. 6. Omne peccatũ quodcunq; fecerit homo, extra corpus eſt: ſed qui ſcortatur, in propriũ corpus peccat.

Aliud noſtrum, aliud alienum peccatum. 1 Timot. 5. Manus ne cui citò impoſueris, ne communices peccatis alienis. Epiſt. 2 Ioannis: Quiſquis enim Aue dixerit illi, commnicat operibus eius malis. Apoc. 18. Exite de illa populus meus, ne participes ſitis delictorum eius, & de plagis eius ne accipiatis.

Aliud eſt peccatum omiſsionis. Iac. 4. Qui nouit rectè facere, nec facit, peccatum ei eſt.

Aliud peccatum eſt manifeſtum, aliud verò occultũ. 1 Tim. 5. Quorundam hominum peccata antè manifeſta ſunt, præcedentia ad iudicium, quoſdã verò & ſubſequuntur. Conſimiliter & bona opera antè manifeſta ſunt: & quæ ſecus habent, occultari non poſſunt.

Effectus peccati generales docent eſſe, amiſsionem originalis iuſticiæ, & deprauationem naturæ. Hæc enim mala lapſum primorum parentum ſecuta ſunt. ad Rom. 3. Non enim eſt diſtinctio: omnes enim peccauerunt, & deſtituuntur gloria Dei. Eam doctrinam Paulus ibidem ex Pſalmis probat: Non eſt iuſtus, ne vnus quidẽ: non eſt qui intelligat, non eſt qui exquirat Deũ: omnes deflexerunt ſimul, & inutiles facti ſunt. Non eſt qui exerceat bonitatem, non eſt vſq; ad vnum. Ad Romanos 8. Paulus docet, carnem per peccatum ita eſſe deprauatam, vt non poſſit implere legem Dei. Huc cætera teſtimonia pertinent, quæ probant, omnes homines eſſe peccatores.

Et malam conſcientiam. 1 Ioan. 3. Si condemnet nos cor noſtrum, maior eſt Deus corde noſtro, & nouit omnia. Et Petrus, 1 Pet. 3. monet Chriſtianos, vt piam degant vitam, quo bonam poſsint habere conſcientiam. Item, baptiſmo ideo ablui peccata, vt bona conſcientia bene reſpõdeat apud Deũ. Et Paulus, vbicunq; conſcientiæ ſiue bonæ ſiue malæ meminit, docet hanc eſſe propter peccatũ, illam verò propter bona opera. Act. 24. Studeo ſine offendiculo, inquit Paulus, conſcientiam habere

habere erga Deũ et erga homines ſemper. Rom.cap.2. Simul atteſtante illorum conſcientia, & cogitationibus inter ſe accuſantibus, aut etiam excuſantibus, in eo die cum iudicabit Dominus occulta hominum. 1 Timoth.1. Milita bonam militiam, habens fidem & bonam conſcientiam. ad Titum primo: Inquinata eſt eorum mens & conſcientia. ad Hebræos 10. Nullam haberent vltra conſcientiam peccatorum, qui ſanctificaſſent, ac ſemel purgati eſſent.

Iram Dei: cum enim iuſtus ſit Deus, & diligat iuſticiam, peccatis eum offendi neceſſe eſt. Pertinent igitur huc omnia teſtimonia, quibus docent Deum iuſtum eſſe, & de expiatione peccati per filium Dei, Dominũ noſtrum Ieſum Chriſtum. Inde enim conijci poteſt iræ Dei magnitudo aduerſus peccatum, cum præter filium Dei nemo eam ſedare potuerit. Deinde apud Paulum teſtimonia manifeſta ſunt. Rom. 1. Palam fit enim ira Dei de cœlo, aduerſus omnem impietatem & iniuſticiam hominum. Epheſ. 2. Eramus natura filij iræ, ſicut & cæteri, Rom. 4. Lex iram operatur: hoc eſt, oſtendit Deum iraſci peccatis. Apoc. 13. Si quis adorauerit beſtiam, &c. bibet de vino iræ Dei.

Societatẽ & tyrannidem diaboli: docent enim, propter peccatum hominem eſſe diaboli mancipium. 1 Petri epiſtol. 5. præcipit, vt caueant ſibi pij, ne peccantes deuorentur à diabolo. Et Ioannes docet, impios eſſe filios diaboli, & ex eo natos, 1 Ioan. 3. Et Paulus affirmat, diabolum regnare in filijs infidelitatis, Eph. 2. & excæcare ſenſus incredulorum, 2 Cor. 4. & tenere eos laqueis ſuis irretitos, ad ſuam voluntatem, 2 Tim. 2.

Omnis generis calamitates, & pœnas, & mortem deniq; ipſam, tum huius tum futuræ vitæ, & æternam condemnationem. 1 Pet. 3. Oculi Domini ſuper iuſtos, &c. rurſus, Aſpectus Domini ſuper eos qui faciunt mala. 1 Pet. 4. Reddituri ſunt rationem ei qui paratus eſt ad iudicandum viuos & mortuos. Item, Tempus eſt vt incipiat iudicium de domo Dei. quòd ſi primùm à nobis incipiat, quis erit finis eorum qui non credunt Dei Euangelio? Et ſi iuſtus vix ſaluus efficitur, impius & peccator vbi comparebit? Idem 1 Pet. 5. Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam. 2 Pet. 2. Quibus iudicium iam olim nõ tradat, & perditio illorum nõ dormitat. Nam ſi Deus angelis qui peccauerunt, non pepercit, ſed catenis noctis in tartarum præcipitatos, tradidi: ſeruatos in iudicium: & priſco mundo non pepercit, ſed octauum iuſticiæ præconem Noe ſeruauit, diluuio in mundum impiorũ inducto, & ciuitates Sodomorum & Gomorrhæ in cinerem redactas, ſubuerſione condemnauit, eoſq; fecit exemplum his qui impiè forẽt acturi: & iuſtũ Loth, qui opprimebatur à nefarijs per libidinoſam conuerſationem, eripuit, &c. Nouit Dominus pios è tentatione eripere, iniuſtos autem in diem iudicij puniendos ſeruare. Idem 2 Petri 3. Is qui tunc erat mundus, aqua inundatus perijt.

Et Ioannes, 1 Ioan. 2. docet, mundum cum concupiſcentia ſua tranſiturum: & eos qui non maneant in doctrina vera, pudefactum iri in aduentu Chriſti. Et 1 Iohan. 3. Qui non diligit fratrem, manet in morte. Item, Scitis quòd omnis homicida non habet vitam æternam in ſe manentem. 1 Ioan. 5. Qui non habet filium Dei, vitam non habet.

Et Paulus Rom. 1 docet, Deum peccata gentium puniſſe cumulatione peccatorum: Quamobrem tradidit eos Deos in cupiditates ignominioſas. Nam & fœminæ illorum mutauerunt naturalẽ vſum, in eum qui eſt præter naturam. Similiter & maſculi relicto naturali vſu fœminæ, exarſerunt per appetentiam ſui, alius in aliũ, maſculi in maſculos fœditatem perpetrantes, & premium quod oportuit erroris in ſeſe recipientes. Idem 2 Theſſ. 2. Pro eo quòd dilectionem veritatis non receperunt in hoc vt ſalui fierẽt, propterea mittit illis Deus efficaciam illuſionis, vt credant mendacio, vt iudicentur omnes qui non crediderunt veritati, ſed approbauerũt iniuſticiam. Idem Rom. 9. 10 & 11 docet, ideo induratos & excæcatos eſſe Iudæos, quòd Euangelio non obedierint. Idem 1 Theſſ. 2, dicit, Iudæos Euangelium perſequentes, explere ſua peccata, & in eos veniſſe iram finalem. Petrus, 2 Pet. 2. In his quæ non intelligunt male dicentes, in perditione ſua peribunt, reportantes mercedem iniuſticiæ, &c. conuiuantes in erroribus, &c.

Docet etiã alias pœnas corporales eſſe effectus peccati, Col. 3. Mortificate membra veſtra terreſtria, ſtuprum, immundiciam, &c. ob quæ ſolet venire ira Dei in filios intractabiles. 1 Cor. 11. docet, propter abuſum cœnæ Dominicæ multos imbecilles et inualidos et mortuos in Corintho eſſe. & addit: Etenim ſi noſipſos iudicaſſemus, haudquaquam iudicati fuiſſemus.

Quòd mortem afferat peccatum, docet Rom. 5. Per peccatum mors introijt in mundũ, & ſic in omnes homines mors peruaſit, quatenus omnes peccarunt. Item, Imò regnauit mors ab Adam vſq; ad Moſen, in eos quoque qui non peccauerant, ad ſimilitudinem tranſgreſſionis Adam. Rom. 6. Stipendium peccati mors eſt. ite, Finis peccatorum mors. Rom. 7. Affectus peccatorum, qui ſunt per legem, vigebant in mentibus noſtris ad fructificandum morti. Et 1 Cor. 15. Stimulus mortis peccatum. Rom. 7. Peccatum occaſione accepta, per præceptum occidit me. Iacobi 1. Peccatũ verò perfectũ progignit mortem. De condemnatione Rom. 5. inquit: Condemnatio ex vno delicto, ad condemnationem. De condemnatione & pœnis æternis, etiam hæc dicta loquuntur. Rom. 5. Multo igitur magis iuſtificati ſanguine eius, ſeruabimur per eum ab ira. Rom. 12. Non voſmetipſos vlciſcentes, quin potius date locum iræ. ſcriptum eſt enim, Mihi vltio, ego rependam. Rom. 2. Colligis tibi iram in die iræ, quo patefiet iuſtum iudicium Dei, qui redditurus eſt vnicuiq; iuxta facta ſua, his quidem, &c. his verò qui ſunt cõtentioſi, & qui veritati quidem non obtemperant, ſed obtemperant iniuſticiæ, ventura eſt indignatio & ira, & afflictio & anxietas, aduerſus omnem animam hominis perpetrantis malum. 1 Cor. 5. An neſcitis, quòd iniuſti regni Dei hereditatẽ non conſequentur? Ne erretis, neq; ſcortatores, neque cultores ſimulacbrorum, neq; adulteri, neq; molles, neque qui concumbunt cum maſculis, neq; fures, neq; auari, neq; ebrioſi, neq; maledici, neque rapaces, regni Dei hereditatem accipient. Idem ad Epheſios quinto repetit, vbi etiam addit: Ne quiſquam vos decipiat inanibus verbis: propter enim hæc ſolet venire ira Dei in filios inobedientes. Et Galatis 5. De quibus prædico vobis, quemadmodum & prædixi, quòd qui talia agũt, regni Dei hæredes non erunt. 1 Theſſal. primo: Chriſtus

ſtus liberat nos ab ira ventura. 1 *Theſſ.* 5. *Non conſtituit nos Deus, vt iram nobis concitemus,ſed vt ſalutem conſequamur,per Dominum noſtrum* Ieſum Chriſtum. 2 *Theſſ.*2.*Pœnam luent interitum æternum à facie Domini et gloria fortitudinis illius,cum venerit vt glorificetur in ſanctis ſuis.*

Tribuit etiam Paulus peccato effectus per accidens. vt,iuſticiam Dei cõmendare,Rom.3. *Noſtra iniuſticia, Dei iuſticiam commendat.* Præbere occaſionem vt alij ſuſcipiantur, Rom.11. *Per lapſum illorum (Iudæorum) ſalus contigit gentibus,in hoc vt eos ad æmulandũ prouocaret. Quòd ſi peccatum illorũ diuitiæ ſunt mundi, & ἥττημα defectio illorum diuitiæ gentiũ,quanto magis plenitudo illorum?* Nam lapſus Iudæorũ occaſionem præbuit Deo, vt gentes ſuſciperet. Idem in epiſtola ad Philemonem inquit: *Propterea forſitan receßit ad tempus,vt æternum eum reciperes, non tam vt ſeruum,ſed ſupra ſeruum,nempe fratrem dilectum.*

DE PECCATO originali.

APoſtoli appellatione peccati originalis non vtuntur,ſed rem ipſam habent, dum docent,non tantum dicta aut facta adultorũ peccata eſſe: ſed etiam illam naturæ humanæ deprauationẽ, qua imagine Dei & iuſticia originali caret, & ἀδυναμίᾳ ſeruandi legem, & procliuitate ſeu inclinatione ad malũ prædita eſt, vt ex ſequentibus patebit. Definitio ferè huiuſmodi ex ſcriptis Apoſtolorum conſtitui poteſt.

Peccatum originis, eſt reatus propter lapſum Adæ, & deprauata natura, deſtituta gloria Dei, venundata ſub peccatũ, prædita ἀδυναμίᾳ naturali verè obediẽdi legi diuinæ,quæ eſt mancipiũ diaboli,fons & ſcaturigo omnium cogitationum, affectuum & cupiditatũ & operum, contra legem Dei, obnoxia morti & æternæ damnationi, niſi fiat remißio. Nam Paulus Rom.5. docet, lapſum Adæ imputari omnibus hominib. ex eo natis, iiſq; afferre mortem & condemnationem, licet non ad ſimilitudinem tranſgreßionis Adæ peccarint. Inquit enim: *Vnius peccato multi mortui ſunt.*Item, *Per vnius peccatum mors regnauit.* Item, *Per vnius hominis peccatum condemnatio in omnes homines.* Nec tamen ſolã imputationem eſſe, ſed etiam deprauatam naturam ab Adam in omnes poſteros propagatam,ibidem docet.inquit enim, *Per vnum hominem peccatum in mundum introijt:* hoc eſt, Adam,deprauatam & vitiatam naturam, in omnes homines propagauit: *& per peccatum mors,& ſic in omnes homines mors inuaſit, propterea quòd omnes peccarunt,*hoc eſt, vitioſæ naturæ ſunt facti participes.ſic etiam poſtea dicit, *Vnius inobedientia multi peccatores conſtituti ſunt*, ſcilicet propagata in eos vitioſa natura, & imputato reatu ob lapſum Adæ. Idem 1 Corinth. 15. *Per Adam omnes moriuntur.* Item, Adam tales procreaſſe alios, qualis ipſe fuit,nempe deprauatæ naturæ, & damnationi obnoxios, etiam hoc dicto Paulus monet: *Qualis terrenus ille,tales et hi qui terreni ſunt.*Item, *Geſtauimus imaginem terreni.* Idem ad Epheſios ſecundo:*Eramus natura filij iræ, quemadmodum & cæteri.* Idem ad Romanos 7. *Noui enim, quòd non habitet in me, hoc eſt in carne mea, bonum.* Item: *Non iam ego perpetro illud, ſed inhabitans in me peccatum.*

Docet etiam Petrus, naturam deprauatam, peccatũ eſſe,eo quòd 1 Petri 1.oſtendit, omnem carnem, hoc eſt totam hominis carnalis naturam, eſſe ſicut gramen, & omnem gloriam eius quaſi florem graminis: & oportere per verbum Dei, hoc eſt Euangelium,quod immortale ſemen Dei viuentis appellat, renaſci. Et 2 Petri 2. carnales concupiſcentias contra animam militare dicit.quo quid aliud innuit, quàm deprauatas eſſe hominis vires?Idem etiam eo probat, quòd Chriſtum iuſtum pro iniuſtis paſſum dicit, 1 Petri 3. Chriſtus enim non tantum pro actualibus peccatis ſatisfecit, ſed etiam pro originali. & vox Iniuſtus, omnia complectitur, nempe reatum, propter lapſum Adæ, & malum in omnes homines propagatum,ſeu naturæ vitium & fructus malos inde prouenientes. Idem 2 Petri 1 dicit, in mundo eſſe corruptionem, per concupiſcentiam: & donatos eſſe nobis promißiones in Chriſto, vt efficiamur diuinæ naturæ conſortes. Et 2 Petri 2 dicit, falſos doctores carnem ſequi, & in pollutionis concupiſcentia ambulare. Item appellat eos bruta animantia, natura genita in capturã. item, ſeruos corruptionis ſeu peccati,quod hæret in natura corrupta,& perdit homines. Præterea vox ἁμαρτία, qua Petrus ſubinde vtitur, ſatis indicat, eum ſimul reatum ob lapſum Adæ, & corruptam naturam gignentem, malos fructus cõprehendere. Id enim vox ἁμαρτίας in ſcriptis Apoſtolorum ſignificat.

Iohannes etiam eadem voce vtitur paßim. Et 1 epiſtola Iohannis, capite 5. ſatis ſeſe declarat, quòd ſentiat etiam deprauatam naturam eſſe peccatum. Dicit enim totum mundum in malo eſſe conſtitutum. Et 1 Iohannis 3. 4. 5. capitibus, ex Deo naſci per fidem oportere, nos docet.

Autor epiſtolæ ad Hebræos capite 12. tenaciter inhærentis peccati meminit. Idem 11. capite docet, fieri non poſſe, vt quis Deo ſine fide placeat. Quo indicat, extra fidem, totam hominis naturam ita deprauatã eſſe in omnibus ſuis actionibus,vt nihil Deo placeat.

Autor epiſtolæ Iacobi etiam,Iacobi 1. deprauationẽ naturæ coarguit, dum nos ſermone veritatis progigni oportere docet,vt ſimus primitiæ quædam ſuarum creaturarum.

Naturam autem deprauatam carere gloria Dei, Paulus Rom.3. docet:Omnes peccauerũt, & deſtituuntur gloria Dei. Huc pertinent teſtimonia quæ ſuprà de proprietate veteris hominis ſunt recitata, & venundatum eſſe ſub peccatum. Rom.7. Ego carnalis ſum,venditus ſub peccatum.

Non poſſe verè legi diuinæ obedire, Paulus Rom.8. docet: Affictus carnis inimicitia eſt aduerſus Deum. nam legi Dei non ſubditur,ſiquidem ne poteſt quidem. 1 Cor. 2. Animalis homo non percipit ea quæ Dei ſunt. Huc pertinent teſtimonia reliqua,quibus probatur hominem legi diuinæ ſatisfacere non poſſe. Lex enim non tantum externam, ſed naturæ integræ & incorruptæ perfectißimam obedientiam poſtulat, vt ſuo loco dicetur.

Naturam deprauatã eſſe mancipiũ diaboli, Ioãnes 1 epiſt.3.eo docet, quòd peccantes ex diabolo eſſe tradit, & filios diaboli appellat, & quòd Cain ex malo fuiſſe dicit. Et quòd 1 Iohan. quarto inquit, Maior eſt qui in vobis eſt, quàm qui in mundo.& Paulus Epheſ.2.dicit, diabolum

crucifixerunt, cum affectibus & concupiſcentijs. Col. 3. Mortificate membra veſtra terreſtria, ſtuprum, immundiciam, &c. item, Exuiſtis veterem hominem cum factis ſuis. Autor Epiſtolæ Iac. 1. *Vnuſquiſq; tentatur, dum, à propria concupiſcentia abſtrahitur, & ineſcatur. Deinde concupiſcentia, poſteaquam concepit, parit peccatum, peccatum verò perfectum progignit mortem.* Iacobi 4. *Vnde bella & lites in vobis? nónne hinc? nimirum ex voluptatibus veſtris, quæ militant in membris veſtris.* Item: *Emundate manus ô peccatores, & purificate corda, duplices animo.*

Ex his teſtimonijs liquet, etiam omnes homines peccato originis obnoxios eſſe: quod etiam generales hæ ſententiæ docent. Roman. 3. *Oſtendimus & Iudæos & Græcos, omnes peccato eſſe obnoxios: ſicut ſcriptum eſt, Non eſt iuſtus, ne vnus quidem, &c.* Rom. 3. *Deus verax, omnis homo mendax.* Gal. 3. *Concluſit ſcriptura omnia ſub peccatum.* Rom. 11. *Deus concluſit omnes ſub incredulitatem.* Rom. 6. *Fuiſtis ſerui peccati, præbuiſtis membra veſtra ſerua immundiciæ & iniquitati, ad aliam atq; aliam iniquitatem.* 1 Ioan. 1. *Si dixerimus, Non peccauimus, mendacem eum facimus, & ſermo eius non eſt in nobis.* Iacob. 4. *Voluptates veſtræ militant in membris veſtris. Cæterùm, vnum tantum hominem, Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, abſque originali labe, natum eſſe ex virgine pura, præter naturæ communem morem, & ſine peccato vixiſſe, & mundi peccata expiaſſe, Apoſtoli conſtãter affirmant.* 1 Pet. 1. *Chriſtus agnus immaculatus & incontaminatus vocatur.* 1 Pet. 2. *Qui peccatũ non fecit, nec inuentus eſt dolus in ore eius.* 1 Ioan. 3. *Apparuit, vt peccata noſtra tolleret, & peccatum non eſt in eo.* 2 Corinth. 5. *Eum qui non nouit peccatum, fecit peccatum.* Ebr. 4. *Tentatum per omnia iuxta ſimilitudinem abſque peccato.* Idem Ebræ. 7. *Peccati originis effectus ſunt, peccata actualia tum interna, tum externa, de quibus paulo pòſt. Huc pertinent etiam effectus generales, quos ſupra recitauimus. Nam peccatum originis etiam iram Dei, malam conſcientiam, mortem & damnationem affert, niſi remittatur.*

DE PECCATO ACTVALI.

Ignorant & hanc vocem Apoſtoli, ſed tamen diſcernunt res ipſas, hoc eſt naturam deprauatam, & fructus inde promanantes. 2 Petri 1. *Si refugeritis à corruptione, quæ eſt in mundo per concupiſcentias.* 1 Ioan. 1. *Si dixerimus, Peccatũ non habemus, nos ipſos fallimus.* 1 Ioan. 4. *Ipſi è mundo ſunt, ideo è mundo loquũtur, & mundus eos audit.* Epheſ. 2. *Facientes quæ carni & menti libebant, & eramus natura filij iræ.* Roman. 3. *Non eſt iuſtus, ne vnus quidem: non eſt qui intelligat, non eſt qui exquirat Deum: omnes deflexerunt, ſimul inutiles facti ſunt: non eſt qui exerceat bonitatem, non eſt vſque ad vnum.*

Appellationes peccati actualis has ferè habent: Opera mala. 1 Ioan. 3. *Opera Cain mala erant, fratris autem eius iuſta. Opera infrugifera tenebrarum.* Epheſ. 5. Rom. 13. *Inquinamenta mundi: item corruptiones quæ ſunt in mundo,* 2 Pet. 2. *Carnales cõcupiſcentiæ,* 1 Pet. 2. *Opera carnis,* Galat. 5.

Docent autem, actualia peccata eſſe affectus, cogitationes, dicta & facta, non ex fide, ſed ex carne, hoc eſt vitiatæ naturæ proficiſcentia, quæ pugnant contra legem Dei, & merentur pœnas corporales et æternas, niſi fiat remiſsio. Nam Petrus 1 Pet. 1 & 2 & 4. *concupiſcentias carnales prohibet, quibus affectus & cogitationes, & mala opera quæ inde ſequuntur, complectitur. &* 2 Pet. 2. *multa recenſet mala opera falſorum doctorum, quæ inquinamenta mundi appellat. Et* Ioann. 1. *epiſtolæ* 2. *concupiſcentiã in mundo eſſe dicit & aliorum peccatorum internorum, vt erroris, diffidentiæ quæ Deum faciat mendacem.* 1 Ioann. 5. *abnegationis.* 1 Ioan. 2. *Et timoris ſine charitate,* 1 Ioan. 4. *Et externorum, vt homicidij.* 1 Ioan. 3. *Et malorum operum.* 1 Ioã. 3. & 2 Ioãnis. *Et operum diaboli* 1 Ioan. 3. *meminit. Et Paulus affectus carnis peccata eſſet docet,* Rom. 7. *Affectus peccatorum vigebant in membris noſtris.* Gal. 5. *Carnem crucifixerunt cum affectibus. Et cogitationes peccata eſſet docet Petrus* Actorum 8. *Si fortè remittatur tibi cogitatio cordis tui. Et Paulus* Rom. 1. *Euanuerũt in cogitationibus ſuis.* 1 Corinth. 3. *Dominus nouit cogitationes ſapientum, quòd ſint vanæ.* Iacobi 2. *Facti eſtis iudices cogitationum malarum. Dictis etiam peccatum committi docent.* 1 Petri 3. *Qui vult vitam diligere, & videre dies bonos, coerceat linguam ſuam à malo, & labia ſua ne loquantur malum.* 2 Petri 2. *Qui gloria præcellentes nõ verentur conuicijs inceſſere. Item, in his quæ non intelligunt maledicentes.* Eph. 4. *Omnis ſermo ſpurcus ex ore veſtro non procedat.* Iacob. 3. *Si quis in ſermone nõ labitur, hic perfectus eſt vir, qui poßit freno moderari totum corpus. Facta ſeu opera contra legem, extra fidem peccata eſſe, Paulus* Ro. 14. *docet: Quicquid non eſt ex fide, peccatum eſt.* Eph. 5. *Ne commercium habueritis cum operibus infrugiferis tenebrarum, quin ea potius arguite.*

Et quòd ſint fructus carnis, ſeu proficiſcantur ex deprauata natura, & pugnent cum lege, docet Galat. 5. *Porrò opera carnis manifeſta ſunt, quæ ſunt hæc, adulterium, ſcortatio, immundicia, laſciuia, &c. Vbi non tantum externa, ſed etiam interna opera, contra primam tabulam recenſet. & addit: Qui talia agunt, regni Dei hæredes non erunt.*

Cauſas actualium peccatorum docent eſſe, peccatũ originis, ſeu deprauatam naturam, vt patet ex teſtimonijs præcedentibus, & hactenus tradita doctrina, maximè verò ex Rom. 7 & 8. & Galat. 5. *Etiam mentem ignaram Dei, eiuſq; voluntatis, & voluntatem hominis pronam ad malum, cauſam peccatorum eſſe, ex ſuperioribus conſtat teſtimonijs, quibus oſtenſum eſt, peccatum originis eſſe in mente & voluntate & corde.*

Tertiam actualium peccatorum cauſam diabolum eſſe, Petrus 1 Epiſtolæ 5. *docet, &* Ioannes 1 Epiſtolæ 3. *Qui peccatum committit, ex diabolo eſt. & Paulus* Epheſijs 2. & 6. 2 Corinthiorum 4. 2 Timoth. 2. Iacobi 5. *Etiam mala exempla & ſcandala, præbere occaſionem peccandi, docent;* 1 Corint. 15. *Corrumpunt bonos mores colloquia praua. Sed de his in loco de Scandalo, prolixius.*

Vt verò Deum peccati originis eſſe negant autorem, & approbatorem: ita nec actualium peccatorum effectorem eſſe docent. inquit enim Paulus Rom. 3. *Omnis homo mendax, Deus autem verax. item: Vt ipſe ſit iuſtus, iuſtificãs eum qui eſt ex fide Ieſu.* Rom. 9. *Quid*

dicemus? num iniuſticia eſt apud Deum? abſit. 1 Petri 1. Quemadmodum is qui vos vocauit ſanctus eſt, ita ipſi quoq; ſancti reddamini in omni conuerſatione. 1 Ioan. 1. Deus lux eſt, & tenebræ non ſunt in eo vllæ. 1 Ioannis 3. Qui natus eſt ex Deo, peccatum non committit. Iacob. 1. Ne quis quum tentatur (id eſt ſolicitatur ad peccandum) dicat ſe à Deo tentari. Nam Deus vt malis tentari non poteſt, ita nec ipſe quenquam tentat.

Sed tamen quòd loco pœnæ, impœnitentes ſubinde in grauiora incidere peccata permittat, haud obſcurè docent. Stephanus enim Actorum 7 capite inquit: Conuertit ſe Deus, & tradidit eos, vt colerent militiam cœli. Et Paulus & Barnabas Lyſtris concionantes, inquiunt: Deus præteritis ætatibus ſinebat omnes gentes ingredi vijs ſuis. Et Paulus Actorum 17. concionans in Areopago Athenienſium ait, Et tempora quidem huius ignorantiæ, cum hactenus diſsimularit Deus, nunc annunciat hominibus, vt omnes vbique reſipiſcant. Idem Actorum 13. ex Abacuc minatur Iudæis excæcationis pœnam: Videte ergo, ne ſuperueniat vobis, quod dictum eſt in prophetis: Videte contemptores, & admiramini, & euaneſcite, quia opus operor ego in diebus veſtris, quod non credetis, ſi quis enarrauerit vobis. Idem Paulus facit Romæ Actorum 28. Bene ſpiritus ſanctus loquutus eſt per Eſaiam prophetā, ad patres noſtros dicens: Vade ad populum iſtum, & dic: Auribus audietis, & non intelligetis: & videntes videbitis, & non perſpicietis. Incraſſatum eſt enim cor populi huius, & auribus grauiter audierunt, & oculos ſuos compreſſerunt, ne quando videant oculis, & auribus audiant, & corde intelligant, & conuertantur, vt ſanem eos.

Idem Rom. 1. Deus tradidit gentes in cupiditates ignominioſas. Item, Deus tradidit eos in reprobam mentem, vt facerent quæ non conueniebant. 2 Theſ. 2. Pro eo quòd dilectionem veritatis non receperūt, in hoc vt ſalui fierent, mittet illis Deus efficaciam illuſionis, vt credant mendacio, &c. Ro. 9. Itaq; cui vult miſeretur, quem autem vult indurat. hoc eſt, Deus reſiſtentes verbo ſuo, permittit indurari, obedientium verò Euangelio miſeretur. Duo peccatorum actualium genera eſſe docent, alia venalia, alia verò mortalia. Roman. 6. Ne regnet peccatum in mortali veſtro corpore, vt obediatis illi, per cupiditates eius. Rom. 8. Si ſecundum carnem vixeritis, moriemini: ſi verò actiones carnis mortificaueritis, viuetis. 1 Pet. 2. Abſtinete à carnalibus concupiſcentijs, quæ militant aduerſus animam. 1 Ioann. 3. Qui natus eſt ex Deo, peccatum non committit, hoc eſt, non committit peccatum mortale: ſed venalia eius ſunt peccata, ſeu peccata propter fidem in Chriſtum, ipſi non imputantur.

DE PECCATO VENIALI

VTimur hac appellatione, propter conſuetudinem Doctorum, & quòd res ipſæ in ſcriptis Apoſtolorum, extant, vt patet ex præcedentibus teſtimonijs. Docent enim, veniale peccatum nullum quidem per ſe eſſe, dum aſſerunt, omnia peccata pugnare cum lege Diuina, et mereri iram Dei, et æternas pœnas: ſed per accidens, hoc eſt, propter cauſas aliunde incidentes, nempe propter remiſsionem peccatorum, quæ contingit fidelibus, propter Chriſtum.

Eſſe aūt venialia peccata, docent, naturæ imbecillitatem in ſanctis, & cogitationes & affectus carnis, quibus reſiſtunt ſpiritu: & peccata ignorantiæ, non affectatæ: & omiſsionis, non malicioſæ, quæ ſibi non imputari, ſed condonari propter Chriſtum, ſancti quotidie petunt & credunt. Hæc manifeſta ſunt ex 6. 7. 8. cap. ad Roma. & Galat. 5. Nam in ſanctis manere naturæ prauitatem, eamq; gignere ſubinde cogitationes & prauas cupiditates aduerſus legem Dei, Paulus Roman. 7. præclarè docet. Sed tamen ſanctos iјs reſiſtere debere, monet Roman. 6. Ne regnet peccatum in mortali veſtro corpore, vt obediatis illi iuxta cupiditates eius, & ne accommodetis membra veſtra arma iniuſticiæ peccato. Roman. 8. Debitores ſumus non carni, vt ſecundum carnem viuamus. Galat. 5. Dico autem ſpiritu ambulate, & concupiſcentias carnis ne perficiatis. Nam caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, & ſpiritus aduerſus carnem: & hæc ſibi mutuò aduerſantur, vt non quæcunq; volueritis, eadem faciatis. Idem Petrus 1 epiſtolæ 1 facit: Ne accommodetis vos priſtinis concupiſcentijs, quibus agebamini, dum Chriſtum ignorabatis. Et 1 Petri 2. Abſtinete à carnalibus concupiſcentijs, quæ militant aduerſus animam. & 1 Petri 4. vult ſanctos deſiſtere à peccato, & non concupiſcentijs hominum, ſed voluntati Dei, quod ſupereſt tempus in carne viuere. et 1 Petri 5. iubet reſiſtere diabolo, fide. Idem 2. epiſtolæ 1. præcipit, vt fugiamus à corruptione, quæ eſt in mundo, per concupiſcentiam. Et Ioannes etiam de venialibus peccatis loquitur, quòd maneant in ſanctis. 1 epiſtolæ 1. Si dicemus, Non peccauimus, mendacem faciamus eum. Autor epiſtolæ ad Ebr. 12. Nondum ad ſanguinem repugnaſtis peccato.

Sanctis venialia peccata non imputari, ſed propter fidem in Chriſtum, deprecantibus culpam condonari, docent. 1 Ioannis 1. Si dixerimus, Peccatum non habemus, nos ipſos fallimus, & veritas in nobis non eſt. Si confiteamur peccata noſtra, fidelis eſt & iuſtus, vt remittat nobis peccata noſtra, & emundet nos ab omni iniquitate. 1 Ioann. 3. Omnis qui natus eſt ex Deo, peccatum non committit, quoniam ſemen ipſius in eo manet, & non poteſt peccare, quòd ex Deo natus eſt. hoc eſt, renati non peccant, quia peccata eis non imputantur, ſed condonantur. Et Paulus Romanis cap. ſexto: Peccatum vobis non dominabitur: non enim eſtis ſub lege, ſed ſub gratia. Roman. 7. Miſer ego homo, quis me eripiet ex hoc corpore, morti obnoxio? Gratias ago Deo, per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum. Itaque idem ego quidem mente, ſeruio legi Dei, carne verò legi peccati.

Et ſtatim cap. 8. ſubijcit generalem concluſionem: Nulla igitur nunc condemnatio his qui inſiti ſunt Ieſu Chriſto, qui non iuxta carnem, ſed iuxta ſpiritum ambulant. & in ſequentibus cauſam addit, cur ſanctis non imputentur ſuæ imbecillitates, nempe eo quòd illis integra obedientia legis, quam Chriſtus præſtitit, imputata ſit, & quòd ducantur à ſpiritu Dei, & quòd actiones carnis mortificent ſpiritu, & quòd timentibus Deum oporteat omnia cooperari in bonum. Idem Galat. 5. Si ſpiritu ducimini, non eſtis ſub lege. hoc eſt, illæ veſtræ imbecillitates, vobis non imputantur, dum non carni, ſed ſpiritui obtemperatis. De peccato omiſsionis

non

non affectatè videtur loqui. 2 Timoth. 4. In prima mea defenſione nemo adfuit mihi, ſed omnes me deſeruerũt, ne illis imputetur, ſed Dominus mihi adfuit.

DE PECCATO MORTALI.

IMpijs & incredulis, non tantùm externa ſcelera contra legem Dei, afferunt mortem, & condemnationem: verùm etiam deprauata natura, & interni affectus mali, & opera externa, etiam ciuiliter honeſta. Rom. 8. φρόνημα affectus carnis, mors eſt. Item, Qui carnales ſunt, Deo placere non poſſunt. Rom. 14. Quicquid non eſt ex fide, peccatum eſt. Heb. 11. Impoſſibile eſt Deo ſine fide placere. 1 Iohan. 5. Totus mundus in malo conſtitutus eſt.

Renatis verò mortem afferunt omnia actualia peccata, ſiue interna, vt cogitationes & affectus, ſiue externa, vt dicta & facta contra legem Dei, ſi non repugnent ijs fide, ſed adſentiantur ad efficiendum ea, ſiue in actum perducantur, ſiue non. Rom. 8. Si ſecundum carnem vixeritis, moriemini. Quod ſi ſpiritu, facta corporis mortificetis, viuetis. Item: Qui ſpiritu Dei ducuntur, filij Dei ſunt. Ergo qui ſpiritu ſancto ducenti & pugnanti contra carnis concupiſcentias, non obtemperant, non ſunt filij Dei. Roman. 6. Quid igitur? peccabimus, quòd non ſimus ſub lege, ſed ſub gratia? abſit. an neſcitis, quod cui accommodatis vos ipſos ſeruos, ad obediendum, eius ſerui eſtis, cui obeditis, ſiue peccati ad mortem, ſiue obedientiæ ad iuſticiam? 1. Ioannis tertio: Qui facit iuſticiam, iuſtus eſt: qui committit peccatum, ex diabolo eſt. 2 Petri 2. Quum ipſi ſint corruptionum ſerui: ſiquidem à quo quis ſuperatus eſt, huic etiam in ſeruitutem eſt addictus.

Porrò ob hanc cauſam Apoſtoli renatos hortantur, vt ſibi caueant à peccatis contra conſcientiam, ſed contra ea pugnent ſpiritu & fide, & verbo Dei. 1 Petri 2. 4. 5. 1 Ioann. 2. 3. 4. 5. Roman. 6. 7. 8. 1 Corinth. 5 & 6. Epheſ. 5. Galat. 5. & alibi paßim. Cauſæ efficientes peccatorum mortalium, eædem ſunt quæ peccatorum actualium, de quibus ſuprà.

Effectus etiam generales peccati, ſuprà enumerati, ad peccata mortalia referendi ſunt: quibus & hi annumerandi.

Peccata mortalia excutiunt fidem, & ſpiritum ſanctum, & bonam conſcientiam. Nam Petrus 2. epiſt. 1. docet, eos qui non ferant fructus fidei, cæcos eſſe, & manu viam tentare, & oblitos eſſe ſeſe veteribus peccatis purgatos eſſe. Et Ioannes 1. epiſtolæ 3. Qui committit peccatum, ex diabolo eſt. Item, Qui habuerit ſubſtantiam mundi, & viderit fratrem ſuum egentem, & clauſerit viſcera ſua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo? Item: Si cor noſtrum non condemnet nos, fiduciam habemus erga Deum. Ergo peccata contra conſcientiam, excutiunt fidem. 1 Ioann. 4. Qui timet, non eſt perfectus in charitate. Roman. 8. Si ſecundum carnem vixeritis, moriemini. 1 Timoth. 1. Milita bonam militiam, habens fidem & bonam conſcientiam: qua repulſa, nonnulli circa fidem naufragium fecerunt: quorum de numero eſt Hymenæus & Alexander, quos tradidi ſatanæ, vt diſcant non malè dicere. 1 Timoth. 6. Radix omnium malorum eſt ſtudium pecuniæ: quam quidam dum appetunt, aberrauerunt à fide, & ſeipſos impleuerunt doloribus multis. 2 Timoth. 2. Hymenæus & Philetus circa veritatem aberrarunt, &c. ſubuerterunt quorundam fidem. 2 Corinth. 6. Quæ participatio iuſticiæ cum iniquitate? Idem 1 Cor. 3 & 6. Spiritum ſanctum excuti peccatis, contra conſcientiam, docet. Huc etiam exempla pertinent. Ananias & Sapphira conſentientes in defraudationem precij, de agro vendito, quòd iam antè donauerant communioni, amittunt Spiritum ſanctum: Actorum quinto. Simon Magus baptiſatus, prauæ cogitationi de conferendo Spiritu ſancto aſſentiens, & eam ob cauſam Apoſtolis pecuniam offerens, excußit fidem & Spiritum ſanctum: Actorum 8. Inceſtuoſus Corinthius, nouercam ducens in vxorem, mortali laborat peccato: 1 Corinth. 5. Abutentes cœna Dominica, 1 Corinth. 11.

Turbant orationem. 1 Petri 5. Ne interrumpantur preces veſtræ. 1 Iohan. 3. Si cor noſtrum, &c. fiduciam habemus erga Deum: & quicquid petierimus, accipimus ab eo, quoniam præcepta eius cuſtodimus.

Præbent alijs malum exemplum. 1 Petri 3. 1 Ioannis tertio: Ne imiteris quod malum eſt.

Contriſtant Spiritum ſanctum. Epheſ. 4. Ne contriſtetis Spiritum ſanctum Dei, per quem obſignati eſtis in diem redemptionis. 2 Pet. 2. Quotidie animam iuſti, impijs ſuis factis excutiebant.

Deformant miniſterium verbi diuini. Roman. 2. Propter vos nomen Dei malè audit inter gentes. Tit. 2. Faciunt homines peiores quàm antea fuerunt, ſi non ſtatim ad pœnitentiam redeant. 2 Pet. ſecundo: Nam ſi poſt quàm refugerunt ab inquinamentis mundi, per agnitionem Domini & ſeruatoris Ieſu Chriſti, tamen his rurſus inuoluti, ſuperantur: facta ſunt illis poſteriora peiora primis.

Merentur excommunicationem. 1 Corinth. 5. Inficiunt etiam alios. 1 Corinth. 5. 2 epiſtola Ioannis: Communicat operib. eius malis. Apocalyp. 18. Exite ab ea, ne participes fiatis peccatorum eius.

Afferunt pœnas corporales & æternas, vt ſuprà dictum, Galat. ſexto: Qui ſeminat per carnem, metet de carne corruptionem. 2 Petri 2. Quorum iudiciũ iam olim non tradat. Idem autor epiſtolæ Iudæ. Et author epiſtolæ Iacobi quinto, etiam concionatur de pœnis peccatorum. Excludunt ab hæreditatę regni cœlorum. 1 Corinth. 5 & 6. Galat. 6.

Catalogus peccatorum, ſecundum Decalogum inſtitui poſſet: ſed ſufficiat, nos iam adſcribere eum qui extat Galat. cap. quinto: Manifeſta ſunt opera carnis, quæ ſunt hæc: Adulterium, ſcortatio, immundicia, laſciuia, ſimulachrorum cultus, veneficium, inimicitia, lis, æmulationes, iræ, concertationes, ſeditiones, ſectæ, inuidiæ, cædes, ebrietates, comeſſationes, & his ſimilia: de quibus prædico vobis, quemadmodum prædixi, quòd qui talia agunt, regni Dei hæredes non erunt. Et Coloſſenſ. 3. mortificate igitur membra veſtra terreſtria, ſtuprum, immundiciam, molliciem, concupiſcentiam malam, & auaritiam, quæ eſt ſimulachrorum cultus: ob quæ venire ſolet ira Dei in filios intractabiles, inter quos ambulabatis quondam, quum viueretis in his. Nũc autem deponite vos omnia, iram, indignationem, malitiam, maledicentiam, turpiloquentiam, ab ore veſtro. Ne mentiamini alius aduerſus aliũ, poſteaquam exuiſtis veterem hominem, cum factis

ſuis. & 1 Corinth. 5. Si quis, cum frater appellatur, fuerit ſcortator, aut auarus, aut ſimulachrorum cultor, aut conuiciator, aut ebrioſus, aut rapax, cum eiuſmodi ne cibum quidem capiatis. Et 1 Corinth. 6. Ne erretis: neq; ſcortatores, neq; cultores ſimulachrorum, neq; adulteri, neq; molles, neq; qui concumbũt cum maſculis, neque fures, neque auari, neque ebrioſi, neque maledici, neque rapaces, regni Dei hæreditatem accipient. Roman. 1. Repleti iniuſticia, ſcortatione, verſutia, auaritia, malitia, pleni inuidia, cæde, contentione, dolo, malis præditi moribus, ſuſurrones, obtrectatores, Dei oſores, contumelioſi, elati, glorioſi, excogitatores malorum, parentibus immorigeri, expertes intelligentiæ, pactorum haudquaquam tenaces, alieni à charitatis affectu, neſcij fœderis, immiſericordes. Et 2 Tim. 3. Erunt homines ſui amantes, auari, faſtuoſi, ſuperbi, maledici, parentibus immorigeri, ingrati, impij, carentes affectu, neſcij fœderis, calumniatores, intemperantes, immites, negligentes, bonorum proditores, præcipites, inflati, voluptatũ amantes potius quàm amantes Dei: habentes formam pietatis, ſed qui vim eius abnegarint: & iſtos auerſare.

Docent autem, peccata non potuiſſe alio ſupplicio expiari, q̃ Domini noſtri Ieſu Chriſti: eumq; non originalia modò, ſed etiam actualia peccata totius mundi, hoc eſt omniũ hominũ expiaſſe. 1 Pet. 1. Cùm ſciatis vos non caducis rebus, velut argento & auro fuiſſe redemptos à vana veſtra conuerſatione, &c. ſed precioſo ſanguine, velut agni immaculati ac incontaminati Chriſti. 1 Pet. 2. Qui peccatum non fecerat, nec inuentus eſt dolus in ore eius, &c. qui peccata noſtra ipſe pertulit ſuper lignum. 1 Pet. 3. Quandoquidẽ & Chriſtus ſemel pro peccatis paſſus fuit, iuſtus pro iniuſtis. Et Ioann. 1. epiſt. 2. Ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris: nõ pro noſtris autẽ tantùm, ſed etiam pro totius mundi. 1 Ioan. 3. Scitis quòd ille apparuit, vt peccata noſtra tolleret, & peccatum in eo non eſt, Item. Ad hoc apparuit filius Dei, vt diſſoluat opera diaboli. 1 Ioann. 4. Miſit filium ſuum propitiationem pro peccatis noſtris. Roman. 6. Mortuus eſt pro peccato ſemel. Roman. 8. Deus miſſo filio de peccato damnauit peccatum. Roman. 15. Chriſtus eſt impletio legis ad ſalutem omni credenti. 2 Corinth. 5. Eum qui non nouit peccatũ, fecit peccatũ, hoc eſt victimam pro peccato, Autor epiſtolæ ad Ebræ. 10: Non poteſt ſanguis taurorum & hircorum tollere peccata, &c. Vnica oblatione perfectos effecit in perpetuum, eos qui ſanctificantur. Idem docet, Chriſtum filium Dei per ſe ipſum purgationem peccatorũ noſtrorum feciſſe, Ebræ. 1. & pontificem fidelem eſſe apud Deum, expiantem peccata. Ebræ. 2 Apocalyp. 1. Lauit nos à peccatis noſtris.

DE PECCATO AD MORTEM SEV in Spiritum ſanctum.

Sicut Chriſtus docuit eſſe quoddam peccatum quod difficulter remittatur: ita Apoſtoli quoque idem affirmant. Petrus 2 epiſtolæ 2. Ioannes 1 epiſtolæ 5. Paulus Tit. 3. 1 Tim. 4. Autor epiſt. ad Ebræ. 6 & 10. Autor epiſtolæ Iudæ.

Omnia peccata quæ fiunt à non renatis, mortalia eſſe & dici, paulo antè oſtendimus: ſed hoc peccatũ de quo nobis nunc ſermo eſt, κατ᾽ ἐξοχὴν ſic appellatur, quòd præſentiſſimam afferat mortem, ob ſuas cauſas, quas poſtea referemus.

Docent autem, peccatum ad mortem, ſeu vt Chriſtus apellauit, blaſphemiam in Spiritum ſanctum eſſe, animo obſtinato, ea quæ Deus ad remiſſionem peccatorum nobis & parandam & exhibendam ordinauit (vt ſunt, totum opus ſeu beneficium Domini noſtri Ieſu Chriſti, miniſterium verbi & ſacramentorum, & Spiritus ſanctus, qui per hoc efficax eſt ad operandum fidem) reijcere, damnare, & blaſphemare & perſequi. Patet hæc definitio ex 2 Petri 2. Abnegantes Dominum qui ipſos mercatus eſt. item, Per quos via veritatis maledictis afficietur. Et Ioannes 1 epiſtol. 5. dicit, non eſſe orandum pro eo peccato. quo indicat, hoc peccatum tollere media à Deo diſtinata ad remiſſionem peccatorum. Deus enim vult aliàs peccata omnia remittere agnoſcentibus ea: at defendentibus contra conſcientiam, & in errore & infidelitate perſeuerantibus, donec tales manent, non vult remittere, ſicut paulo antè Ioannes dixit: Qui credit in filium, habet teſtimoniũm de ſeipſo: Qui verò non credit, Deum mendacem facit. Oportet ergo peccatum ad mortẽ tale eſſe, quod reijcit beneficium Chriſti, idq; blaſphemat & execratur. Autor epiſtolæ ad Ebræos ſexto, etiam ſic videtur definire peccatum in Spiritum ſanctum, quod ſit, poſt agnitatem veritatem, iterum crucifigere filium Dei, eumque ludibrio exponere: hoc eſt, beneficium Chriſti abijcere. Nam vbi beneficium Chriſti abijcitur, ibi nulla eſt remiſſio peccatorum. Vnde idem autor Hebræ. decimo inquit, ijs qui voluntariè peccant, ſcilicet ad mortem, hoc eſt, qui prorſus reijciant beneficium Chriſti poſt acceptam cognitionem veritatis, non vltra pro peccatis reliquam eſſe hoſtiam: ſed formidabilem quandam expectationẽ iudicij, & ignis vehementiam, qui deuoraturus ſit aduerſarios. Duo autem genera hominum eſſe, qui beneficium Chriſti, & doctrinam Euangelij, & Spiritum ſanctum arguentem mundum de peccato, & adducere ad remiſſionem peccatorum conantem, reijciant & blaſphement, haud obſcurè monent. Alterum eorum eſt, qui nondum illuminati aut conuerſi fuerunt, & audiuerunt quidem aliquid de Euangelio, ſed id oderunt & reijciunt, & proſequuntur, propter ſuum quendam zelum à ſcientia veri aberrantem: hoc tamen in animo verſantes, quòd ſi verè reſciſcant veritatẽ, ſe eam non contra conſcientiam oppugnaturos.

Huiuſmodi peccator in Spiritum ſanctum fuit Saulus Actorum 9 & 22. & Galat. 1. & 1 Timoth. 2. Qui prius eram blaſphemus, & perſequutor, & violentus: ſed & miſericordiam adeptus ſum, quòd ignorans fecerim per incredulitatem. Pro hoc genere peccatorum videtur Stephanus oraſſe, Actor. 7. Domine, ne ſtatuas illis peccatum.

Alterum verò eorum eſt, qui aut per miniſterium verbi, opera Spiritus ſancti, de veritate in ſua conſcientia conuicti ſunt: & tamen contra conſcientiam veritatem non ſuſcipiunt, ſed auerſantur, blaſphemant, & perſequuntur. aut qui etiam aliquandiu veritatem amplexi ſunt, ſed in errorem aut peccata prolapſi, in ijs contra Spiritum ſanctum ad pœnitentiam per miniſteriũ vocantem permanent, ſuos lapſus & peccata excuſan-

excuſantes, & Spiritum ſanctum eiusq; miniſtros blaſphemãtes, & perſequentes. Tales fuerunt, Iudas Acto. 1. Cain, 1 Ioann. 3. Bileam 2 Pet. 2. Et Iudæi qui excæcati ſunt. Roman. 11. Acto. 28. De talibus loquitur Paulus Tit. 3. Et Ioann. 1 epiſt. 5. Autor epiſt. ad Ebr. 6 & 10.

Species peccatorum in Spiritum ſanctum, has ferè animaduertere licet in ſcriptis Apoſtolorum. Extrema impœnitentia. nam ea beneficium Chriſti reijcit, & fidem & Spiritum ſanctum excludit. 1 Ioann. 5. Qui non credit, Deum mendacem facit. Acto. 4. Non eſt in quoquam alio ſalus, nec eſt aliud nomen ſub cœlo datum inter homines, in quo oporteat nos ſaluos fieri. Deſperatio gratiæ, exemplum eſt in Iuda Acto. 1. Excuſare & defendere errorem, & peccata ſua, & ex ijs facere bona opera, Tit. 3. Hæreticum hominem poſt vnam aut alteram admonitionem fuge, ſciens quòd euerſus ſit qui eiuſmodi eſt, & peccet per ſe damnatus. In abnegatione agnitæ veritatis perſeuerare. 2 Petri 2. Dominum qui ipſos mercatus eſt, abnegantes. In defectione à veritate, & peccatis contra conſcientiam ita obdurari, vt poſteriora fiant peiora primis. 2 Petri 2. Nam ſi poſteaquam refugerunt ab inquinamentis mundi, per agnitionem Domini & ſeruatoris noſtri IESV Chriſti, tamen his rurſum inuoluti ſuperantur, facta ſunt illis poſtrema peiora primis. Satius enim fuiſſet illis, non cognouiſſe viam iuſticiæ: quàm vbi cognouerunt, conuerti ab eo, quod illis traditum fuit, præcepto ſancto: verùm accidit illis id quod in prouerbio dici ſolet, Canis reuerſus ad ſuum ipſius vomitum, & ſus reuerſa ad volutabrum cœni.

Eſſe & manere membrum Antichriſti, eiusq; characteres ſuſcipere, & cum eo ſcortari, Apoc. 14 & 18. 2 Theſſal. 2. 1 Tim. 4. Cauſas efficientes huius peccati eſſe ſatanam, Paulus docet. 2 Cor. 4. Et malitiam hominum, veritatem in iniuſticia detinentiũ. Rom. 1. Stephanus Actorum 7. duritiei cordi attribuit, quòd reſiſtant Spiritui ſancto. Non habere amorem veritatis, etiam aliqua cauſa eſt: Deus enim punit cæcitate. 2 Theſſalon. 2. Abſque pœnitentia in peccatis, contra conſcientiam ſponte perſeuerare: proficiunt enim tales in peius. 2 Petri ſecundo. Quibus & accenſeri poſſunt mala exempla, & falſa dogmata. Nam quòd Paulus miniſterium Spiritus ſancti blaſphemat, & perſequitur Chriſtianos, id facit prauo zelo, & inſtinctu & imitatione aliorum Phariſæorum inductus. Hymenæus & Philetus euerterũt ſua falſa doctrina de reſurrectione, quorundam fidem. 2 Timoth. 2.

¶ Proprietates, quas recenſere videntur Apoſtoli, hæ ferè ſunt: primùm, quòd ab ijs à quibus fiunt, non habeantur pro peccatis, ſed pro bonis operibus, quæ Deo ſummè placeant. Paulus enim cùm doctrinam Euangelij blaſphemat, & Chriſtianos pertrahit in carceres, & cædit eos in ſynagogis, ſe cultũ Deo preſtare putat, tantùm abeſt vt ſe peccare agnoſcat. Aut ſi aliquo modo agnoſcantur eſſe peccata, tamen pro rebus leuiſſimis ducantur. Actorum 6 & 7. Iudæi agnoſcunt quidem Stephanum eſſe innocentem, ſed tamen ira aduerſus eum inflammati, putant ſe non admodum peccare, ſi talem hominem interficiant, propterea quòd dicat, ſe videre filium hominis ſtare à dextris Dei.

Secundò, quòd ſit irremiſsibile: quia viam à Deo ad remiſsionem peccatorum ordinatam reijciat, blaſphemet, & perſequatur. Nam ad remiſsionem peccatorum deſtinata eſt vnica illa hoſtia, hoc eſt totum beneficium Domini noſtri Ieſu Chriſti, quod per miniſterium verbi & ſacramenta à Spiritu ſancto offertur, & contritis cordibus per fidem applicatur. Hanc viam qui non vult ingredi, aut ab ea aberrat, & in deuio permanet: hoc eſt, qui miniſterium Spiritus ſancti, quod eſt arguere mundum de peccato, per concionem legis, & annunciare contritis cordibus remiſsionem peccatorum, contemnit: atque ita beneficium Chriſti reſpuit, blaſphemat & perſequitur, maximè cùm de veritate in ſua conſcientia eſt conuictus: ei nullus patet aditus aliunde ad remiſsionem peccatorum. Deus enim non vult alio modo remiſsionem peccatorũ impertiri, quàm per miniſterium Spiritus ſancti: cui qui atrociter conſultò & deliberatò repugnant, excæcantur iuſto Dei iudicio, & indurantur. Patent hæc ex Rom. 9. 10 & 11. Ebr. 6 & 10.

Quòd autem non aliam ob cauſam ſit irremiſsibile, inde patet, quòd Apoſtoli docent Chriſtum totius mundi peccata expiaſſe. 1 Ioann. 2. Et quòd omnia peccata credentibus remitti affirmant. Acto. 10. Huic teſtimonium perhibant omnes, &c. & quòd tantùm illis peccata non remitti dicunt, qui aſpernantur gratiam ſeu beneficium Domini noſtri Ieſu Chriſti. Vult igitur Deus peccata omnia remittere omnibus pœnitentibus, & beneficiũ Chriſti fide amplectentibus. at impœnitẽtibus, hoc eſt, qui nolunt agnoſcere ſua peccata, & qui Spiritum ſanctum arguentem peccata reſpuunt, & blaſphemant, & beneficia Chriſti fide non apprehendũt, donec tales manent, non vult Deus peccata nouo quodam & ſpeciali modo remittere: ſed iuſto iudicio eos damnat, quia modum & viam à Deo ad remiſsionem peccatorum præſcriptam, ſponte & contumaciter reijciunt, & blaſphemant.

Porrò de eis qui peccatum in Spiritum ſanctum committunt, non prorſus eſſe deſperandum, ſed eos recuperari poſſe, ſi ad officinam Spiritus ſancti, hoc eſt miniſterium verbi redeant, idq; non prorſus ſcientes volentesq; reijciant, & aures obturent, patet ex Pauli epiſtol. ad Tit. 3. vbi hæreticum hominem iubet ſemel atque iterum admoneri de ſuo errore: quod non faceret, ſi prorſus reditum ad gratiam eis præcluſum ſciret. Idem 2 Tim. 2. dicit, Seruum Domini non oportet pugnare, ſed placidum eſſe, &c. tolerantem malos cum manſuetudine, erudientem eos qui obſiſtunt. Si quando det illis Deus pœnitentiam, ad agnoſcendum veritatem, & reſipiſcant ex diaboli laqueo, capti ab eo ad ipſius voluntatem. Idem Roman. 11. dicit, Deum Iudæos excæcatos poſſe iterum inſerere, ſi non permanſerint in incredulitate.

Quartò, quòd hoc peccatum perpetrantes, crucifigant filium Dei ab integro, eumq; ludibrio habeant: hoc eſt, beneficium & gratiam Chriſti aſpernentur. Ebr. 6. Quòd reſiſtant Spiritui ſancto. Quòd ſermonem Dei repellant, & indignos ſeſe iudicent vita æterna. Item quòd ſint contemptores Dei, & opus Dei non credant, licet quis eis enarret. Item quòd contradicant, & loquantur blaſphemiam. Actorum 13. Quòd auribus audiant, non intelligant: & videntes videant,

& non perſpiciant: quòd incraſſata habeant corda, & grauiter auribus audiant: & oculos ſuos comprimant, ne videant oculis, & audiant auribus, & corde intelligant, & conuertantur & ſanentur à Deo. *Actor.* 28. *Quòd impingant in lapidem offendiculi, Actor.* 4. *Roman.* 9. 1 Pet. 2. *Quòd ex operibus legis, & non ex fide quærant ſalutem.* Rom. 9. *Quòd iuſticiæ Dei non ſint ſubditi, & propriam iuſticiam quærant conſtituere.* Rom. 10. *Quòd ſint populus non credens, ſed contradicens*, Roman. 10. *Quòd habeant ſpiritum compunctionis, & oculos quibus non videant, &c.* Rom. 11. *Quòd habeant cauterio notatas conſcientias.* 1 Tim. 4. *Quòd volentes veritatẽ neſciãt, et ſint illuſores.* 2 Pet. 3. *Quòd peccent per ſe damnati.* Tit. 3. *Quòd pro peccato ad mortem non ſit orandum.* 1 Iohannis 5. *Orare enim pro peccato in Spiritum ſanctum, eſt contra* Dei *voluntatem petere, vt blaſphemantes nomen* Dei *adiuuet, & impœnitentibus vitam det, quam* Deus *ſolis pœnitẽtibus promiſit. Eos qui redarguti à Spiritu ſancto, ſecundum Dei verbum agnoſcunt, & non contra conſcientiam defendunt: & qui in Chriſtum credunt, & propter eum petunt remiſsionem peccatorum, non habere peccatum in Spiritum ſanctum, ſeu ad mortem, patet ex doctrina, quàm ſuprà de Peccato venali recitauimus.*

Quomodo peccatum in Spiritum ſanctum præcauendum ſit, monet autor epiſtolæ ad Ebræos cap. 3. *Videte fratres, ne quando in vllo veſtrûm ſit cor prauum, obnoxium incredulitati, vt deſciſcat à Deo viuente. Sed exhortemini vos inuicem quotidie, quoad appellatur dies hodiernus, ne quis ex vobis induretur ſeductione peccati. Chriſti particeps facti ſumus, ſi ſanè initium ſubſtantiæ vſque ad finem firmum tenuerimus, in hoc quod dicitur: Hodie ſi vocem eius audieritis, ne obduretis corda veſtra, ſicut in exacerbatione. Nam quidam cùm audiuiſſent, exacerbauerunt, &c. Quibus autem infenſus fuit quadraginta annis? nónne ijs qui peccauerant? &c. Quibus autem iurauit, non ingreſſuros in requiem ſuam, niſi ijs qui non obedierant?*

DE LEGIBVS DIVINIS.

APoſtoli, voce Legis variè vtuntur: ea enim interdum totam Scripturam veteris Teſtamenti notant. Nam Paulus 1 Corinthiorum 14. inquit: *Mulieres veſtræ in Eccleſijs ſileant: nec enim permiſſum eſt illis, vt loquantur, ſed vt ſubditæ ſint, quemadmodum lex dicit. Idem citans ſententiam Ieſaiæ, Varijs linguis & labijs loquar, &c. inquit, In lege ſcriptum eſt, &c.* 1 Corinth. 14. Roman. 3. *Nunc abſque lege iuſticia* Dei *manifeſtata eſt, comprobata tamen teſtimonio legis & Prophetarum.*

Interdum verò lex omnia decreta complectitur, quæ Deus per Moſen populo Iudaico, ad totam illam Moſaicam politiam inſtituendam propoſuit. Act. 7. *Accepiſtis legem per diſpoſitiones angelorum, nec ſeruaſtis.* Rom. 2. *Ecce tu Iudæus cognominaris, ac acquieſcis in lege, & gloriaris in Deo, & noſti voluntatem, & probas eximia, inſtitutus ex lege, &c.* Rom. 5. *Peccatũ non imputabatur, cum non eſſet lex.* Et Epheſ. 2. *Legẽ mandatorum in decretis ſitam abrogans.*

Et in hac ſignificatione interdum per metonymiam, abſolutè Moyſes ponitur. Act. 15. *Moyſes enim ab ætatibus antiquis, in ſingulis ciuitatibus habet qui ipſum prædicent in ſynagogis, vbi per omne ſabbatum legitur. Actor.* 21. *Audiuerunt autem de te, quòd defectionem à Moyſe doceas. Sæpius tamen lex Moyſi. Actorũ* 13. *A' quibus non potuiſtis iuſtificari per legem Moyſi. Actor.* 15. *Niſi circuncidamini ſecundum morem Moyſi, non poteſtis eſſe ſalui. Act.* 6. *Mutabit inſtituta, quæ nobis tradidit Moſes.*

Interdum etiam lex ſpecialiter vſurpatur, pro decretis ceremonialibus. Ebræ. 7. *Lex conſtituit homines ſacerdotes.* Ebr. 9. *Omnia penè in ſanguine ſecũdum legem mundantur.* Ebræ. 10. *Vmbram habens lex futurorum bonorum. Aut de ſtatutis forenſibus.* Actor. 23. *Tu ſedes iudicans me ſecundum legem, & contra legem iubes me percuti.* Roman. 7. *Mulier viuente viro alligata eſt legi. Aut de præceptis legis moralis ſeu Decalogi: qua quidem ſignificatione, omnium creberrimè in Apoſtolorũ ſcriptis legitur, vt patet ex teſtimonijs quæ paulo pòſt de lege morali recitabuntur.*

Aliquando etiã lex pro operibus legis ponitur. Galat. 2. *Si per legem iuſticia eſt, fruſtra Chriſtus mortuus eſt. per legem: id eſt per opera legis.* Vnde Rom. 3. *Lex factorum appellatur. Aliquando pro doctrina accipitur. Sicut* תורה *apud* Hebræos. Vnde Gal. 2. *pro doctrina* Euangelij *ponitur: Ego per legẽ, ſcilicet Euangelij, mortuus ſum legi: id eſt liberatus ſum à maledicto legis.* Et Rom. 3. *Euangelium lex fidei appellatur.*

Aliquando pro obligatione legis, ad pœnam propter inobedientiam, ſeu pro maledicto legis vſurpatur. Rom. 6. *Non eſtis ſub lege, ſed ſub gratia.* Galat. 4. *Factum lege obnoxium, vt eos qui legi erant obnoxij, redimeret.* Gal. 5. *Si ſpiritu ducimini, non eſtis ſub lege: id eſt, ſub damnatione legis.*

Aliquando etiam vindictam ſeu pœnam legis ſignificat. 1 Timoth. 1. *Iuſtis non eſt lex poſita, ſed iniuſtis.* Roman. 7. *Vitium deprauatæ naturæ inclinans nos ad peccandum, lex in mentibus noſtris, ſeu peccatum inhabitans vocatur.*

Appellationes etiam legis, & periphraſes multas habent. Lex Dei. Rom. 7. *Condelector legi Dei. Item, Mente ſeruio legi Dei.* Rom. 8. *Legi Dei non eſt ſubiecta, nec poteſt quidem, Lex mandatorũ in decretis ſita.* Epheſ. 2. *Lex mandati carnalis.* Ebr. 7. *Lex regia & libertatis.* Iacob. 2. *Præceptum,* Rom. 7. *Lex ipſa quidem ſancta, & præceptum ſanctum.* Ebræ. 7. *Abrogatur quod præceſſit præceptum propter imbecillitatẽ. Sermo viuus, Act.* 7. *Moſes &c. accepit ſermonem viuum, vt daret nobis. Sermo per angelos dictus,* Ebræ. 2. *Pædagogus,* Gal. 3. *Iugum, Actor.* 15. *Vt imponatur iugum ſuper ceruices diſcipulorum. Iugum ſeruitutis,* Galat. 5. *Agnitio & virtus peccati,* Rom. 1. & 1 Corinth. 15. *Elementa mundi, Galat.* 4. Coloſ. 2. Ebr. 5. *Adminiſtratio mortis & condemnationis,* 2 Corinth. 3. *Litera,* 2 Corinth. 3. *Chirographum,* Coloſ. 2. *Deleto, &c. chirographo, quod erat contrarium nobis per decreta, & illud ſuſtulit è medio, &c. Teſtamentum à monte Sina in ſeruitutem generans.* Gal. 4. Ebr. 8.

Apoſtoli quidem non vtuntur his appellationibus, Lex moralis, ceremonialis, & forenſis: ſed tamen in eas ſpecies legem Moſaicam eos diſtribuere, inde patet, quòd

quòd ſigillatim quarundam ad illam deſtributionē pertinentium legum meminerunt. Autor epiſtolæ ad Ebr. 9. Legem Moyſi partitur in iuſtificationes, cultus, & ſanctū κοσμικὸν: quæ partitio non admodum diſſentit à vulgari, qua lex Moyſi diuiditur in leges ceremoniales, quas ille λατρείας ſeu cultus, et forenſes, quas κοσμικὸν ἅγιον, & morales, quas δικαιώματα, ſeu iuſtificationes appellat.

Forenſes leges, ſunt ſententiæ à Deo per Moſen traditæ, de vita politica, & iudicijs atq; executione pœnarum, contra externa & enormiter delinquentes.

In Actis Apoſtolorum ſæpe fit mentio conciliorum & iudiciorum, quæ exercuerunt in Apoſtolos, cum eis interdixerunt, ne docerent in nomine Ieſu, & pœnis affecerunt. Vſi autem ſunt in talibus iudicijs, legibus forenſibus Moſaicis. Sed malè accōmodarunt eas ad homines innocentes, & rectè docentes. Actor. 7. Stephanus, vt blaſphemus in Deum, & deſtructor legis Moſaicæ, lapidibus obruitur, iuxta legem Moſi. Act. 21.

Iudæi Paulum in templo comprehendunt, & punire cupiunt, vt hominem qui aduerſus populū & legem & locum vbiq; omnes doceat, & qui Græcos induxerit in templum, & locum ſanctum profanarit. Acto. 22. princeps ſacerdotum Ananias præcepit adſtantibus ſibi, vt percuterent os Pauli. ſed Paulus dicit, Percuſſurus eſt te Deus, paries dealbate: & tu ſedes, iudicans me ſecundum legem, & contra legem iubes me percuti. & qui adſtabant, dixerunt: Summo ſacerdoti Dei maledicis? Dixit autem Paulus: Neſciebam fratres, quòd Pontifex eſſet. ſcriptum eſt enim, Principi populi tui ne maledicas. Actor. 24. Tertullus orator in accuſatione Pauli apud præſidem, inter cætera inquit: Nacti ſumus virum hunc peſtiferum, & concitantem ſeditionem omnibus Iudæis, in vniuerſo orbe, & autorem ſectæ Nazarenorum, qui etiam templum profanare conatus eſt: quem & apprehenſum, voluimus ſecundum legem noſtram iudicare. Roman. 7. An ignoratis fratres (ſcientibus legem loquor) quòd lex tantiſper dominetur homini, quo ad mulier vixerit. Nam viro obnoxia mulier, viuente viro alligata eſt per legem: quòd ſi mortuus fuerit vir, liberata eſt à lege viri. Proinde viuente viro, adultera iudicabitur, ſi alteri viro ſe iunxerit: ſin autem mortuus fuerit vir, liberata eſt à iure viri, vt non ſit adultera, ſi iuncta fuerit alteri viro. 1 Corinth. 9. Etenim in Moyſi lege ſcriptum eſt: Non obligabis os boui trituranti, etc. propter nos hoc ſcriptū eſt, quòd ſub ſpe debeatis qui arat, arare. Idem repetitur 1 Tim. 5.

Leges ceremoniales, ſunt ſtatuta à Deo per Moyſen ſancita, de perſonis & ceremonijs, & alijs rebus, ad cultum diuinum à Moſe inſtitutum pertinentibus.

Circumciſionis paſſim fit mentio. Actor. 7. & 15. Roman. 2. 15. Galat. 2. 5. 6. 1 Corinth. 7. Epheſ. 2. Philipp. 3. Coloſſ. 2. 3. 4.

Legis de non attingendo & comedendo immundo, quæ extat Leuit. 5. 11. & Deuter. 14. meminit Petrus Actor. 10. & 11. Pentecoſtes mentio fit Actor. 2. Ad legem de ſuffocato et ſanguine alludunt Apoſtoli Actor. 15 & 21. Alluditur etiam ad legem de votis, Actor. 18. Et Iacobus perſuadet Paulo, vt ſeſe purificet in templo Hieroſolymitano, cum viris quatuor votum habentibus. Paſchatis mentio fit Actor. 2. 1 Corinth. 5. Ebr. 11. Ad leges de diſcrimine potus & cibi, dierum feſtorum, & nouilunij, & ſabbathorum, reſpexit Paulus Coloſ. 2. Ii quidem, qui quòd ſint de numero filiorum Leui, ſacerdotij functionem ſumunt, præceptum habent vt decimas accipiant à populo iuxta legem. Ebræ. 7. Lex homines conſtituit pontifices, habentes infirmitatem. Ebræ. 7. meminit mandati de extruendo tabernaculo, ad exemplar oſtenſum in monte, Ebræ. 8. Idem multa ceremonialia de templo & rebus in eo, de oblationibus, de expiatione & purificationibus, quæ fiebant ſanguine taurorum, hircorum, vitulorum, cinere iuuencæ, aqua & lana coccinea & hyſſopo, commemorat Ebr. 9. Lex vmbram obtinens futurorum, &c. bis hoſtijs, quas ſingulis annis continenter offerunt, nūquam poteſt accedentes perfectos reddere. Ebr. 10.

Lex moralis eſt doctrina à Deo tradita, cuius ſumma in Decalogo eſt expreſſa. Legum autem moralium paſſim meminerunt Apoſtoli, cum præſcribunt opera, quæ à iuſtificatis fieri debeant. 1 Pet. 1. 2 & 5. Et 2 Pet. 1. 1 Ioan. 2. 3. 4. 5. Roman. 12. 13. Galat. 5. Iacob. 1. 2. 3. 4. & in alijs locis.

Conſtat etiam illa partitio legum ex Apoſtolorum ſcriptis, quòd alia ſit lex Diuina & ſcripta, alia lex naturæ, alia ciuilis, aliæ traditiones humanæ. nam ſigillatim harum ſpecierum meminerunt. Legis quidem naturæ Roman. 2. Nam cum gentes, quæ legem non habent, natura quæ legis ſunt, fecerint: eæ legem non habentes, ſibijpſis ſunt lex, qui oſtendunt opus legis ſcriptum in cordibus ſuis, ſimul atteſtante illorum conſcientia, &c.

Traditionum humanarum. 1 Pet. 1. Coloſ. 2. 1 Timot. 4. Legum ciuilium Romanarum, Actor. 16 & 22. vbi Paulus ſe ciuem Romanum eſſe dicit, quem indemnatum non liceat flagellare, & tribunus reſpondit, ſe multa ſumma pecuniæ ciuitatem illam comparaſſe. Actor. 25. Paulus inquit: Ad tribunal Cæſaris ſto, vbi me oportet iudicari, &c. Et Feſtus inquit: Cæſarē appellaſti, ad Cæſarem ibis. Item: Non eſt Romanis conſuetudo, ob gratiam donare aliquem hominem, vt pereat, priuſquam is qui accuſatur, præſentes habeat accuſatores, locumq; defendendi accipiat de crimine. Galat. 3. Fratres ſecundum hominem dico: hominis licet teſtamentum, tamen ſi ſit comprobatum, nemo reijcit, aut addit aliquid. Galatis 4. Quandiu hæres puer eſt, nihil differt à ſeruo, cum ſit Dominus omnium, ſed ſub tutoribus & actoribus eſt, vſque ad tempus quod pater præſcripſerit.

DE ABROGATIONE LEGIS Moſaicæ.

LEges forenſes & cæremoniales, aduentu et operib. Chriſti ita abrogatas eſſe docent, vt ad eas neceſſariò obſeruandas, neq; Iudæi, neq; gentes, ſint amplius obligati. Nam ex Actor. 6. apparet, Stephanum docuiſſe, de abrogatione politiæ Moſaicæ per Chriſtum: falſi enim teſtes eam doctrinam calumnioſe exagitantes inquiunt, Audiuimus eum dicentem, Ieſus Nazarenus iſte demolietur locum hunc, & mutabit inſtituta quæ tradidit nobis Moſes. Actorum 10. Deus per viſionem Petro demonſtrat, abrogatum eſſe diſcrimen Iudæorum

& gentium, & tam gentibus quàm Iudæis tradendum Euangelium. Is etiam ad Corneliũ diuinitus accerſitus, ea de re concionatur: Vos ſcitis, non fas eſſe viro Iudæo coniungi aut accedere ad alienigenam, ſed mihi oſtendit Deus, ne quem communem aut immundum dicerem hominem: quapropter & incunctanter veni accerſitus. Idem cum Hieroſolymis accuſaretur, quòd ad viros præputium habentes ingreſſus eſſet, & cum eis comediſſet, ſe eadem reuelatione & hiſtoria tuetur. Act. 11. Et Paulus & Barnabas Actorum 15. publicè redarguunt eos, qui à Iudæa deſcenderant, & docebant, Niſi circumcidamini ſecundum morem Moyſi, non poteſtis eſſe ſalui. item, Synodus Hieroſolymitana collecta ex Apoſtolis & presbyteris, re deliberata & bene diſſceptata, ſuo decreto, legem Moyſi abrogatam, & gentibus tam grande iugum ſeruitutis non imponendũ pronunciat: idq; decretum literis comprehenſum, gentibus promulgat. Act. 15. & Gal. 2. Paulus etiam Petrũ inter gentes intempeſtiuè iudaizantem Antiochiæ grauiſſimè obiurgauit: Galat. 2.

Cauſas autem eius rei faciunt, aduentum & opera Meſſiæ, per quẽ lex Moyſi abrogari debebat: & quòd ea conditione leges Moſaicæ latæ fuerint, vt eſſent vmbræ futurorum bonorum, quæ exhibito Meſſia ceſſarent. 1 Pet. 1. Cùm ſciatis, vos non caducis rebus, velut argento & auro fuiſſe redemptos, à vna veſtra conuerſatione, quam ex patrum acceperatis traditione. Et Paulus Epheſ. 2. Chriſtus eſt pax noſtra, qui fecit ex vtriſq; vnum, & interſtitium maceriæ diruit, ſimultatem per carnem ſuam, legem mandatorum, in decretis ſitam, abrogans, vt duos conderet in ſemetipſo in vnum nouum hominem. Coloſſ. 2. Ne quis igitur vos iudicet in cibo, aut potu, aut in parte diei feſti, aut nouilunij, aut ſabbatorũ, quæ ſunt vmbra rerum futurarũ, corpus autem Chriſti. Autor epiſtolæ ad Ebr. 7. Tranſlato ſacerdotio, neceſſe eſt vt legis quoque translatio fiat.. Ebr. 10. Lex vmbram obtinens futurorum bonorum, non ipſam imaginem rerum, &c. Item: Vbi eſt remiſſio peccatorũ, non eſt amplius oblatio pro peccato.

Hinc eſt quòd leges ceremoniales Apoſtoli plerunque allegoricè in nouo Teſtamento exponunt. vt Petrus 1 epiſto. 2. dicit, credentes eſſe regale ſacerdotium, & gentem ſanctam, eosq; offerre hoſtias ſpirituales. Deo per Ieſum Chriſtum. Et Paulus Rom. 12. Bona opera hoſtias rationales appellat. Et autor epiſtolæ ad Ebræ. 13. Beneficentiam & communicationem, victimas Deo placentes vocat. 1 Corinth. 5. Paſcha de Chriſto, & ritus quibus ſolebat celebrari, vt ſunt expurgatio veteris fermenti, & vſus panum azymorum, de noua obedientia exponuntur. Idem etiam fit de circumciſione, Rom. 2. Circumciſi eſtis circumciſione quæ fit ſine manibus. Philipp. 3. Nos ſumus circumciſio, qui ſpiritu Deum colimus.

Primis aliquot annis Apoſtoli ceremonialia quædam Moſaica, vt res indifferentes, propter imbecilles, & nondum de abrogatione legis Moſaicæ plenè edoctos obſeruarunt, vt patet ex Actor. 16. vbi Paulus Timotheum, quem volebat ſecum abducere ad Iudæos, qui ſciebant eum ex Græco patre natum eſſe, circumcidit. Et Paulus 1 Corinth. 6. dicit, ſe Iudæis factum eſſe quaſi Iudæum, vt Iudæos lucrifaceret: & ijs qui ſub lege erant, quaſi eſſet ſub lege, vt eos lucrifaceret: & ijs qui ſine lege fuerint, tanquam ipſe quoque ſine lege ſit: cùm tamen non ſit ſine lege Deo, ſed obnoxius legi Chriſti, vt lucrifaceret eos qui ſunt ſine lege. 1 Corinth. 7. Vnuſquiſque, vt illum Dominus vocauit, ita ambulet. circumciſus aliquis vocatus eſt, ne accerſat præputium: in præputio quis vocatus eſt, ne circumcidatur: circumciſio nihil eſt, & præputium nihil eſt, ſed obſeruatio mandatorum Dei. Actor. 18. Paulus in Cenchreis raſit caput ob votum: & Hieroſolymis perſuaſus à Iacobo, ob Iudæos incredulos, ſeſe in templo purificauit. Actorum 21.

Sed poſtea cùm viderunt falſos fratres & obſtinatos Iudæos, obſeruationem legis tanquam neceſſariam ad ſalutem poſtulare, nequaquam illis ceſſerunt: ſed manifeſtè contra legem tum egerunt, vt doctrinam de abrogatione legis & libertatem Euangelij tuerentur. Vnde Paulus, cùm Hieroſolymis eſſet, vnà cum Tito, non eſt compulſus eum circumcidere ob falſos fratres, qui ſubintroiuerant ad explorandam libertatem noſtram, quam habemus in Chriſto, quo nos in ſeruitutem adigerent. Galat. 2. Et eam ob cauſam Antiochiæ Petrum in gratiam falſorum fratrum iudaizantem grauiter reprehendit Paulus, Galat. 2. Idem 1 Corinth. 10. legem de diſcrimine ciborum abrogat. Et Paulus apertè docuit, adeò eſſe abrogatam legem Moyſi, vt ſi quis ea opinione circumcidatur, aut aliàs obſeruet legis ceremonias, quòd ſint neceſſariæ ad ſalutem, non poſſit ſaluari. Galat. 5. Ecce ego Paulus dico vobis, quod ſi circumcidamini, Chriſtus nihil vobis proderit. Conteſtor autem omnem hominem qui circumciditur, quòd debitor eſt totius legis ſeruandæ. Chriſtus vobis factus eſt ocioſus, quicunque per legem iuſtificamini, à gratia excidiſtis.

A legis verò moralis maledictio, ſeu condemnatione, ſed non ab obedientia liberatos nos eſſe docent. Et cauſas allegant, quòd legis impleto nobis fuerit impoſſibilis, & quòd Chriſtus eam pro nobis præſtiterit. Actorum 13. Notum ſit vobis fratres, quòd per hunc vobis remiſſio peccatorum annunciatur, & ab omnibus, à quibus non potuiſtis iuſtificari per legem Moyſi, per hunc omnis qui credit iuſtificatur. Actor. 15. Nunc ergo quid tentatis Deum, vt imponatur iugum ſuper ceruices diſcipulorum, quod neque patres noſtri, neque nos portare potuimus. Sed per gratiam Domini noſtri Ieſu Chriſti, credimus nos ſaluos futuros, quemadmodum & illi. Et in literis ſynodalibus inquiunt: Viſum eſt ſpiritui ſancto & nobis, ne quid amplius inponeremus vobis oneris, quàm hæc neceſſaria. Roman. 6. Non eſtis ſub lege, ſed ſub gratia. Roman. 8. Lex ſpiritus vitæ, per Chriſtum Ieſum liberum me reddidit à iure peccati & mortis. Etenim quod lex præſtare non poterat, ea parte qua imbecillis erat, per carnem, hoc Deus proprio filio, &c. præſtitit. Galat. 3. Chriſtus nos redemit ab execratione legis, dum pro nobis factus eſt execratio. Gal. 4. Factum legi obnoxium, vt eos qui erant legi obnoxij, redimeret. Coloſſ. 2. Condonans nobis omnia delicta, deleto quod aduerſus nos erat chirographo, quod erat contrarium nobis, per decreta. Ebræ. 7. Abrogatur enim quod præceſſit mandatum propter imbecillitatem,

&

Digitized

& inutilitatem. Nam nihil ad perfectionem adduxit lex, verùm erat introductio ad ſpem potiorem. Ita ergo abrogata eſt nobis lex moralis, vt quaſi priuilegium nobis ſit per Chriſtum donatum, ne teneamur iuſticiam ex lege, ſeu operibus legis, quæ nos præſtamus, quærere & expectare. Galat. 2. Nos natura Iudæi, & non ex gentibus peccatores, quoniam ſcimus non iuſtificari hominem ex operibus legis, ſi non per fidem Ieſu Chriſti: & nos in Chriſtum Ieſum credidimus, vt iuſtificaremur ex fide Chriſti, & non ex operibus legis. Philip. 3. Vt reperiar in illo, non habens meam iuſticiā ex lege, ſed eam quæ per fidem eſt Chriſti. Sed legem nō prius aboleri, quàm ad Chriſtum conuertantur, Paulus 2 Corinth. 3. docet.

Sed quantum ad obedientiam, legem moralem, quæ eſt immota ſententia diuinæ mentis, non abrogatam, ſed perpetuo durare, & omnes obligare docent. Nam ſynodus Hieroſolymitana gentibus interdicit cultum idolorum, & ſcortationem, quæ certè ſunt legis moralis præcepta Actor. 15. Et Paulus Actor. 26. teſtatur, ſe annunciaſſe gentibus, vt pœnitentiam agerent, & conuerterentur ad Deum, opera facientes digna his qui reſipuiſſent. Quòd ſi ſenſiſſent, liberum eſſe obedire legi diuinæ, aut non obedire, non præcepiſſet, vt bona opera facerent. Idem Roman. 3. ad obiectionem, Legem igitur irritam facimus per fidem, hoc eſt, cùm doceamus nos fide liberari à maledicto legis, nunquid etiam homines ab obedientia erga legem moralem liberamus? reſpondet: Abſit, imò legem ſtabilimus: hoc eſt, docemus iuſtificatos debere nouam inſtituere obedientiam ſecundum Decalogum. Idem Roman. 6. eandem repetit obiectionem: Manebimus igitur in peccato, vt abundet gratia? Abſit. Qui mortui ſumus peccato, quomodo poſthac viuemus in eodem? Poſtea: Quid igitur: peccabimus, quòd non ſimus ſub lege, ſed ſub gratia? abſit. Roman. octauo: Debitores ſumus non carni, ut ſecundum carnem viuamus. Idem in ſingulis Epiſtolis ſuis opera Decalogi inculcat: quod non faceret, ſi ab obedientia legis moralis liberatos ſentiret. Et 1 Corinth. nono eleganter dicit, ſe non eſſe ſine lege Deo, ſed obnoxium legi Chriſti. Petrus etiam & Ioannes, item autores epiſtolarum Iudæ, Iacobi, ad Ebræos, præcepta Decalogi repetunt, explicant, & iuſtificatos hortantur vt iis obediant, & ſecundum ea vitam ſuam inſtituant.

DE LEGE MORALI, SEV Decalogo.

Legis moralis Deum autorem eſſe, conſentiunt. Paulus enim legem Dei appelat Rom. 7. et Rom. 3. Oracula Dei, autor Epiſtolæ Iacob. 4. Vnus eſt legiſlator, qui poteſt ſeruare & perdere.

Miniſtros verò promulgationis, angelos & Moſen fuiſſe aſſerunt. Nam Stephanus Acto. 7. inquit: Accepiſtis legem per diſpoſitiones angelorum, nec ſeruaſtis. Et Paulus Gal. 3. Lex ordinata per Angelos, in manu interceſſoris. Interceſſor autem vnius non eſt, at Deus vnus eſt. Autor epiſtolæ ad Ebr. 2. Is qui per angelos fuerat dictus ſermo, fuit firmus. De Moſe verò cap. 3. inquit: Moſes quidem fidelis fuit in tota domo illius, velut miniſter. & Ebr. 8 & 12.

Meminerunt & loci, vbi lex promulgata eſt, & earum rerum quæ ibi acciderunt, et temporis quando lex lata ſit. Nam de loco Stephanus inquit Actor. 7. Hic eſt Moſes, qui fuit in congregatione, in ſolitudine cum angelo, qui loquebatur ei in monte Sinai, & cum patribus noſtris: qui accepit ſermonem viuum, vt daret nobis. Gal. 4. Nam hæc ſunt duo teſtamenta, vnum quidem à monte Sina, in ſeruitutem generās, qui eſt Agar. nam Agar, Sina mons eſt in Arabia, confinis eſt autem ei quæ nunc eſt Hieruſalem. Montis meminit autor epiſtolæ ad Ebr. 8 & 12. De rebus quæ ibidem acciderunt, autor epiſtolæ ad Ebr. 12. inquit: Non acceſſiſtis ad cōtactum montem & incenſum ignem, ac turbinem & caliginem & procellam, tubæq; ſonitum, et vocem verborum: quam qui audierant, deprecati ſunt, ne his adiūgeretur oratio. non enim ferebant, quod edicebatur: Si beſtia tetigerit montem, lapidabitur, aut iaculo configetur. et adeò terribile erat viſum, quod apparebat. Moſes dixit, Expauefactus ſum, ac tremebundus. Et Stephanus Actor. 7. quædam alia attexit: Auerſi ſunt corde ſuo in Aegyptum, dicentes ad Aaron, Fac nobis deos qui præcedant nos: Moſi enim huic, qui eduxit nos de terra Aegypti, neſcimus quid acciderit. & vitulum fecerunt in diebus illis, & obtulerunt hoſtiam ſimulacbro, et lætabantur ſuper operibus manuum ſuarum. Et Paulus 1 Corinth. 10. Sedit populus vt ederet, & ſurrexerunt ad ludendum. Et 2 Corinth. 3, meminit legis, in tabulis lapideis inſcriptæ, & inquit: Moſes ponebat uelamen in facie ſua, ne intenderent filij Iſrael in finem eius quod adolebatur.

De tempore Paulus inquit Galat. 3. Hoc teſtamentum (promiſſio Abrahæ de ſemine benedictio) antè comprobatum à Deo, erga Chriſtum, lex quæ poſt annos quadringentos & triginta cœpit, non facit irritum, vt abroget promiſſionem.

Monent etiam, legem hominibus, & non Deo latam eſſe: eámque homines obligare aut ad obedientiam, aut ad pœnas, & non Deum. Actor. 7: Stephanus inquit, Moſem accepiſſe à Deo ſermonem viuum, vt traderet eum Iudæis. Romanorū 3. Iudæis commiſſa ſunt oracula Dei. item: Scimus quòd quæcunque lex dicit, his qui in lege ſunt dicat, vt omne os obturetur, & obnoxius fiat totus mundus Deo. Roman. ſecundo: Quicunque ſine lege peccarunt, ſine lege & peribunt: & quicunque in lege peccauerunt, per legem iudicabuntur. Idem Roman. 9. dicit, Iudæorum eſſe teſtamenta, & legis conſtitutionem, & cultus, & promiſſionem. Idem Roman. 7 & 8. oſtendit, ſibi & aliis hominibus, quos carnem vocat, legem eſſe latam, eoſq; ea obligari. Galat. 3. Quotquot operibus legis ſunt, execrationi ſunt obnoxij. Galat. 4. Miſit Deus filium, etc. vt eos qui erant obnoxij legi, redimeret. Idem Coloſ. 2. dicit, chirographum nobis fuiſſe contrarium per decreta. 1 Timoth. 1. Lex non eſt iuſtis poſita, ſed iniuſtis. at nos homines fuimus iniuſti, Deus verò iuſtus eſt: ergo per ſe lex non eſt Domino noſtro Ieſu Chriſto lata, ſed nobis. Quod autem ipſe eam ſubit pro nobis, facit id non ex debito, ſed ex miſericordia gratuita. Autor epiſtolæ ad Ebr. 2. dicit nos per omnem vitam obnoxios fuiſſe ſeruituti.

Legum autem moralium duo ſunt genera: alterum eorum eſt quæ immediatè ad Deum ſpectant, alterum eorum

eorum quæ ad proximũ. Solent vulgò illa ad primam, hæc verò ad ſecundam referri tabulam. Etſi autem Apoſtoli *non exprimant, in quot tabulas, et qualia præcepta in prima, qualia in ſecunda fuerint inſcripta: tamen leges morales in hæc duo genera haud obſcurè diſtribuunt.* 1 Pet. 2. Deum *timete, regem honorate.* 1 Petri 4. *Sitis ſobrij & vigilantes ad orandum, ante omnia verò charitatem inter vos vehementem habentes.* Idem *quoq; in ſecunda* Epiſtola *paßim, cum hortatur ad bona opera, præcepta tradit, tum ad interiorẽ cultũ erga* Deum, *tum ad exteriorem erga proximũ pertinentia.*

Ioannes 1 epiſt. 4. *Et hoc præceptum habemus ab eo, vt qui diligit* Deum, *diligat & fratrem ſuum.* Paulus *etiam præcepta primæ & ſecundæ tabulæ, inculcat* Ephеſ. 6. Honora *patrem tuum, & matrem tuã, quod eſt præceptum primum in promißione, vt bene tibi ſit, & ſis longæuus in terra.* Rom. 13. Nemini *quicquam debeatis, niſi hoc, vt inuicem diligatis.* Nam *qui diligit alterum, legem expleuit. Siquidem illa,* Non *adulterabis,* Non *occides,* Non *furaberis,* Non *falſum teſtimonium dices,* Non *concupiſces, & ſi quod aliud præceptum, in hoc ſermone ſummatim comprehenditur, nempe Diliges proximum tuum ſicut te ipſum. Dilectio proximo malum non operatur: conſummatio itaq; legis eſt dilectio.* Gal. 5. *Per charitatem ſeruite vobis inuicem.* Nam *tota lex in vno verbo completur, nempe hoc,* Diliges *proximum tuum ſicut te ipſum.*

Docent *etiam, legem moralem non tantùm externam quandam poſtulare obedientiam, ſed integram impletionem, proficiſcentẽ ex natura integra & incorrupta.* Nam *oſtendunt, legem deprauationem naturæ & prauos affectus & opera carnis accuſare, & damnare: & incorruptam naturam, & puros affectus, & opera bona, à nobis poſtulare.* Petrus *enim in ſuis epiſtolis, cùm de bonis operibus concionatur, quod nihil aliud eſt, quàm præcepta* Decalogi *repetere & inculcare, non externa tantùm opera, ſed etiam interna præcipit: & non tantùm externa mala opera damnat, ſed etiam prauitatem naturæ, & affectus malos.* 1 Petri 1. Quemadmodũ *qui vos vocauit ſanctus eſt, ita vos quoque ſancti in omni conuerſatione reddamini, propterea quod ſcriptum eſt:* Sancti *eſtote, nam ego ſanctus ſum.* Idem 2. *cap. præcipit fidem, patientiam. &* 3. *poſtulat occultum hominem, qui ſit in corde, ſpiritus placidus & quietus, & careat omni corruptela: item timorem* Dei, *bonam conſcientiam: & ecõtrà, prohibet concupiſcentias carnales,* 1 Petri 1. & 2. *Cultum idolorum,* 1 Pet. 4. *Omnem malitiam, dolum, ſimulationes, inuidentiam, obtrectationes,* 1 Pet. 2. *& ſimilia, vt prolixius infrà in loco de* Bonis *operibus dicetur.* Iohannem *etiam ſic de lege ſenſiſſe, quòd non externa tantùm opera requirat, ſed etiam interna, & naturæ integritatem, ex eo apparet, quòd totum mundum, id eſt, omnes homines, in maligno poſitũ eſſe dicit.* 1 Ioan. 5. *Et quòd mundo tribuit concupiſcentiam carnis, concupiſcentiam oculorum, & faſtum vitæ, quæ non ſint ex* Deo, *ſed ex mundo.* 1 Ioan. 2. Item, Quod *peccatum definit eſſe ἀνομίαν καὶ ἀδικίαν, hoc eſt, quiddam quod cum norma legis non congruat.* 1 Corinth. 3. & 1 Ioan. 5. *Et quod docet, omnes* Chriſtianos *eſſe peccatores.* 1 Iohan. 3. *Et ſolum filium* Dei *expiaſſe peccata mundi.* 1 Iohannis 3 & 4. *Et quòd quintũ præceptum,* Non *occides, non tantùm de externo opere, ſed etiam de odio prohibito intelligit:* Omnis *qui odit fratrem ſuum, homicida eſt.* Præceptum *etiam de dilectione ita exponit, vt non verbo, neque lingua tantùm, ſed opere & veritate: & ita proximum diligendum doceat, vt indigenti de bonis noſtris communicemus, & animam pro fratribus noſtris ponamus.* 1 Iohan. *tertio. Item, quòd perfectam charitatem, quæ foràs eijciat omnem timorem, requirit.* 1 Iohannis *quarto. et quòd cultum ſimulachrorum prohibet,* Iohan. *quinto.*

Et Paulus *præclarè mentem legis diuinæ exprimit, quòd integerrimam & perfectißimã, internam & externam requirat obedientiam, & damnet naturæ deprauationem, & omnes fructus inde prouenientes.* 1 Timoth. 1. Finis *præcepti eſt charitas, ex puro corde, & conſcientia bona, & fide non ſimulata.* Roman. *ſeptimo:* Concupiſcentiam *non nouiſſem, niſi lex dixiſſet,* Non *concupiſces.* Item: Itaque *lex ipſa quidem ſancta, & præceptum ſanctum ac iuſtum & bonum, &c.* Scimus *enim, quòd lex ſpiritualis eſt, at ego carnalis ſum, venditus ſub peccatum.* Vocat *autem ideo legem ſpiritualem, quòd motus ſpirituales poſtulet, & carnis affectus damnet, vt qui legi* Dei *non ſubijciantur.* Roman. 8. Idem Galat. 5. *Opera carnis, inter quæ etiam recenſet cultum idolorum & hæreſes, à lege damnari docet.* In *eodem cap. etiã docet, non impleri legẽ vnius cuiuſdam præcepti obſeruatione, ſed oportere totam legem impleri ab ijs qui velint per legem ſaluari.* Autor *epiſtolæ* Iacobi 2. Quiſquis *totam legem ſeruauerit, offenderit autem in vno, factus eſt omnium reus.* Nam *qui dixit,* Ne *mœcheris: dixit etiam,* Ne *occidas.* Quòd *ſi non fueris mœchatus, occideris tamen, factus es legis transgreſſor.*

Monent *etiã, opera ſecũdæ* Tabulæ *tam exigi quàm primæ: & quidem opera primæ tabulæ, & ceremonialis* Deo *non placere, ſi opera ſecundæ tabulæ negligantur.* 1 Ioan. 4. *Si quis dixerit,* Diligo Deum, *& fratrem ſuum oderit, mendax eſt.* Qui *enim non diligit fratrem ſuum quem videt,* Deum *quem non videt quomodo poteſt diligere?* Rom. 2. Circumciſio *quidem prodeſt, ſi legem ſeruaueris: quòd ſi transgreſſor legis fueris, circumciſio tua in præputium verſa eſt.*

Opera *moralia etiam ceremonialibus præferenda eſſe, monet* Paulus 1 Corinth. 7. Circumciſio *nihil eſt, & præputium nihil eſt, ſed obſeruatio mandatorum* Dei. Idem *repetit* Gal. 5 & 6.

Tradunt *etiam legem ijs qui perfectam præſtent obedientiam, promittere iuſtificationem & vitam.* Nam Paulus Roman. 2. *inquit:* Non *enim qui audiunt legem, iuſti ſunt apud* Deum: *ſed qui legem factis exprimunt, iuſtificabuntur.* Idem Rom. 7. *dicit,* Legem *præceptum ſanctum, iuſtum & bonum eſſe, & inſtitutum ad vitam.* Idem Rom. 9. *legem vocat legem iuſticiæ, eo quòd integra obedientia legis, habeat promißionem iuſticiæ.* Et Rom. 10. *dicit,* Iudæos *quæſiuiſſe per obſeruationem legis, propriam iuſticiam conſtituere: hoc eſt, per opera legis iuſtificari. vbi & hoc addit:* Moſes *ſcripſit de iuſticia quæ eſt ex lege, quòd qui fecerit ea homo, viuet per illa.* Gal. 3. Lex *autem non eſt ex fide: ſed qui fecerit ea homo, viuet in ipſis.* Idem *in eodẽ capite dicit:*

dicit: Etenim ſi data fuiſſet lex, quæ poſſet viuificare, verè ex lege eſſet iuſticia. Qua ſententia Paulus indicat, legẽ, ſi integrè ab hominibus potuiſſet ſeruari, et impleri, verè eam hominibus conferre iuſticiam. Autor epiſt. Iac. 1. At qui proſpexerit in legem perfectam, quæ eſt libertatis, & permanſerit, hic cum non ſit auditor obliuioſus, ſed effector operis, beatus facto ſuo erit.

Huc & aliæ legales promiſſiones, ſiue generales ſiue ſpeciales, referendæ ſunt: quales ſunt 1 Petri 3. Qui vult vitam diligere, & videre dies bonos, coerceat linguam ſuam à malo, & labia ſua, ne loquantur dolum: declinet à malo, & faciat bonum, &c. Quoniam oculi Domini ſuper iuſtos, & aures eius ad deprecationem eorum. 1 Ioann. 2. Qui facit voluntatem Dei, manet in æternum. Epheſ. 6. Illud ſcientes, quòd vnuſquiſque quod fecerit boni, reportabit à Domino, ſiue ſeruus fuerit, ſiue liber.

Econtrà verò legem, corporales & æternas pœnas comminari, & inferre omnibus hominibus, qui perfectiſſimam legi non præſtent obedientiam, indicat. nam Paulus Rom. 2. Quicunq; in lege peccauerunt, per legẽ iudicabuntur. Ro. 4. Lex iram operatur: hoc eſt, hominibus qui integram non præſtiterunt obedientiam, denunciat iram Dei. Idem Rom. 7. dicit, Legem inſtitutam quidem ad vitam, ſibi ceſſiſſe ad mortem, eo quòd reuelarit ſibi peccatum ſuum, & denunciarit mortem propter peccatum. Idem 2 Cor. 3. legem literam occidentem appellat, & adminiſtrationem mortis, deformatam in ſaxis, & adminiſtrationem condemnationis, ideo quòd mortem & condemnationem denunciet tranſgreſſoribus. Gal. 3. Scriptum eſt enim, Execrabilis omnis qui non manſerit in omnibus his quæ ſcripta ſunt in libro legis, vt faciat ea. Huc pertinent aliæ legales comminationes, ſiue generales, ſiue ſpeciales, quales ſunt 1 Petri 3. Aſpectus Domini ſuper facientes mala. 2 Petri 2. Quibus iudicium iam olim non tardat, & perditio illorum non dormitat. 1 Ioann. 2. Mundus tranſit, & concupiſcentia eius. 1 Ioan. 3. Qui non diligit fratrem, manet in morte. 3 Ioannis: Qui bene facit, ex Deo eſt: qui autem malè facit, non videt Deum. Rom. 2. Reddet vnicuiq; ſecundũ opera ſua, &c. Ventura eſt indignatio, & ira, & afflictio, & anxietas, aduerſus omnem animam hominis, perpetrantis malum. 1 Corinth. 6. Iniuſti, regni Dei hæreditatem non conſequentur. Idem Epheſ. 5. Autor epiſtolæ ad Ebræos cap. 13. Scortatores & adulteros iudicabit Deus.

Deinde cum eam legem accommodant ad genus humanum, quale eſt poſt lapſum, docent nullum hominem ei integram & perfectam, qualis à Deo exigitur, præſtare poſſe obedientiam: ideoq; legem non iuſtificare quenquam, ſed accuſare & damnare omnes homines. vnde porrò inferunt, opera legis, ſeu obedientiam, quam homines præſtare poſſunt, non eſſe iuſticiam coram Deo. nam Stephanus. Actor. 7. inquit: Moſes accepit ſermonem viuum, vt daret nobis, cui noluerunt obedire patres noſtri, &c. Item: Accepiſtis legem per diſpoſitionem angelorum, nec ſeruaſtis. Et Barnabas & Paulus Actor. decimotertio: Per hunc vobis remiſſio peccatorum annunciatur, & ab omnibus, à quibus non potuiſtis per legem Moſi iuſtificari, per hunc omnis qui credit iuſtificatur. Et Petrus in ſynodo Apoſtolorum, Actor. decimoquinto: Nunc ergo quid tentatis Deum, vt imponatur iugum ſuper ceruices diſcipulorum, quod neque patres noſtri, neque nos portare potuimus? ſed per gratiam Domini noſtri IESV Chriſti, credimus nos ſaluos futuros. Et Paulus Roman. 1 & 2 probat, neque gentes, neque Iudæos, legi integram præſtare obedientiam. Ideoq; vtroſque peccato obnoxios eſſe concludit. Rom. 3. Vbi etiam hoc addit, Vt omne os obturetur, & obnoxius fiat totus mundus Deo: propterea quòd ex operibus legis, hoc eſt, ob eam, quam nos legi præſtare poſſumus, obedientiam, non iuſtificabitur omnis caro, in conſpectu eius. Per legem enim agnitio peccati. Idem Roman. ſeptimo, ſuo exemplo docet, neminem per legem iuſtum pronunciari: ſed omnes damnari, propterea quòd omnes ſunt carnales, & habeant in ſeſe inhabitans peccatum, quo impediantur præſtare integram obedientiam legi. & Rom. 8. apertè dicit, legem propter carnis imbecillitatem, hoc eſt propter imperfectam obedientiam, quam omnes homines ſibi præſtant, non potuiſſe quenquam iuſtificare, ſed potius omnes accuſare ac damnare. Idem Roman. 9 & 10. docet, Iudæos ignaros iuſticiæ Dei, propriam iuſticiam ex operibus legis conſtituere voluiſſe: & ſic non iuſtificari, ſed potius damnari, eo quòd legem neq; ipſi impleuerint, neque impletionem Chriſti pro ipſis præſtitam, fide amplexi ſint. Idem Gal. 2. ſuum axioma repetit, Non iuſtificatur ex operibus legis vlla caro. & 3 cap. inquit: Quotquot ex operibus legis ſunt, execrationi ſunt obnoxij. Scriptum eſt enim: Execrabilis omnis qui non manſerit in omnibus quæ ſcripta ſunt in libro legis, vt faciat ea. Et paulo pòſt dicit, legem non potuiſſe viuificare, ideoq; ex ea non eſſe iuſticiam.

Quod verò lex non potuit nos viuificare, ſeu nobis dare vitam, non culpa legis fit, quæ habet promiſſionẽ de vita: ſed hominum culpa fit, qui conditionem promiſſioni de vita additam, hoc eſt integram & omnibus numeris abſolutam obedientiam non præſtant. Idem Gal. 6. Nam qui circunciduntur, ne ipſi quidem legem ſeruant. Autor epiſtolæ ad Ebr. 7. dicit, Legem abrogari propter imbecillitatem & inutilitatem: hoc eſt, propter imperfectam obedientiam, quam homines ei præſtant, non potuiſſe iuſtificare quenquam.

Porrò nullum hominem potuiſſe legi Dei ſatisfacere, & vitam æternam per legem acquirere, etiam eo Apoſtoli monent, quòd Dominum noſtrum IESVM Chriſtum peccata generis humani expiaſſe, & impleta lege pro nobis, iuſticiam & vitam in ſe credentibus comparaſſe docent. 1 Petri 3. Chriſtus peccata noſtra ipſe pertulit in corpore ſuo. 1 Ioan. 2. & 2 Rom. 3. Gal. 4. & alibi paſſim.

Cæterùm etiam hoc Apoſtoli docent, quòd ad recuperandam generis humani ſalutem, duo lex neceſſariò poſtularit: nempe maledicti, hoc eſt condemnationis æternæ abolitionẽ, per aliquod æquiualens λύτρον, & integerrimam obedientiam, quæ vitam & iuſticiam à lege promiſſam mereretur: quod vtrũq; per vnum mediatorem Dominũ noſtrum Ieſum Chriſtum, pro genere humano præſtitum eſſe, affirmant. nam Paulus Rom. 8. inquit: Etenim quod lex præſtare nõ poterat, ea parte qua imbecillis erat per carnem, hoc Deus proprio filio

filio miſſo ſub ſpecie carnis, peccato obnoxiæ, præſtitit, ac de peccato condemnauit peccatum, per carnem, vt iuſtificatio legis impleretur in nobis. Idem Rom. 10. dicit, Chriſtum impleuiſſe legem, hoc eſt, legi integram præſtitiſſe obedientiam (ſic enim Rom. 5. exponitur) eaq; impletione comparaſſe iuſticiam & vitam omnibus in ſe credentibus. Idem Gal. 3. docet, legem poſtulare à nobis ſolutionem, pro abolendo maledicto, & integram obedientiam pro acquirenda vita: ſed Chriſtũ pro nobis factum maledictum, nos à maledicto, hoc eſt ab ira Dei & condemnatione redemiſſe: & benedictionem, hoc eſt donationem iuſticiæ & vitæ æternæ comparaſſe. quod nullo alio modo fieri potuit, quàm integra obediẽtia legis, quæ promiſſionem habet vitæ. Idem Gal. cap. 4. inquit: Sic & nos cùm eſſemus pueri, ſub elemẽtis mundi eramus, in ſeruitutẽ adacti: at vbi venit plenitudo tẽporis, emiſit Deus filiũ ſuũ, factũ ex muliere, factũ legi obnoxiũ, vt eos qui legi erant obnoxij redimeret, ſcilicet à maledictione legis, vt adoptione ius filiorum acciperemus. Idem Philippenſ. cap. 2. vtraque coniungit, quæ lex à nobis poſtulabat, à Chriſto verò præſtita ſunt pro nobis, nempe mortem & obedientiã: Humilem præbuit ſemetipſum, factus obediens vſq; ad mortẽ, mortem autẽ crucis. Huc pertinent omnia teſtimonia, quæ de parta nobis ſalute per Chriſtum, paſſim occurrũt, & ſuo loco referẽtur. illa enim omnia docẽt, legem, cui Chriſtus integrè pro nobis ſatisfecit, obediendo, & moriendo, duo illa poſtulaſſe, neceſſaria ad recuperandam ſalutem generis humani, nempe mortem & integram obedientiam, quæ meretur mortis abolitionem, & vitæ æternæ reſtitutionem: niſi quòd ſynecdochicôs pleraq; tantum earum rerum quæ Chriſtus paſſus eſt, mentionem faciant. Sed tamen integram obediẽtiã, quã pro nobis præſtitit, ita vt abſq; omni peccato fuerit, quã nobis meruit vitã æternã, non excludant.

Monent etiam Iudæos, hypocritas, & alios homines ſecuros, hanc Legis moralis ſententiam non intelligere, quòd requirat integram obedientiã, quam nemo hominum poſſit præſtare, & quòd eam ob cauſam omnes homines damnet. Nam Paulus ipſe de ſe inquit Roman. 7. Ego autem viuebam ſine lege quondam: hoc eſt, eram ſecurus, & putabam, meam qualemcunq; obedientiolam, quam legi præſtabam, legi ſatisfacere, & mereri vitam. Porrò viuente mandato, peccatum reuixit, ego verò mortuus ſum: hoc eſt, cùm legem cœpi intelligere, ſenſi me peccatorẽ eſſe, & meam obedientiam eſſe imperfectiſſimam, & à lege accuſari ac damnari: atque ita ego mortuus ſum, hoc eſt, ſenſi me deſtinatum eſſe legis ſententia, ad mortem. Idem de alijs ſecuris Iudæis dicit, Roman. ſecundo: Qui prædicas non furandum, furaris: qui dicis, non adulterandum, adulterium committis: qui execraris ſimulachra, ſacrilegium admittis: qui de lege gloriaris, per legis tranſgreſſionem Deum dehoneſtas. Idem ſecundæ epiſtolæ Corinth. cap. 3 docet, velamen faciei Moſi impoſitum, ſignificaſſe, Iudæos veram legis ſententiam non intellecturos, quòd requirat integram obedientiam: ſed putaturos, legem qualicunque externa obedientia contentam fore, & ob eam dare vitam. vbi etiam id velum, ſeu hunc peruerſum legis intellectum, non prius ab ijs tolli docet, quàm ad Chriſtum conuertantur.

De legis officio atq; vſu, etiam Apoſtoli eadem cum Chriſto docent: primùm, quòd ideo fuerit inſcripta cordibus hominum, & poſtea in monte Sinai ſolenni promulgatione repetita & declarata, vt commonefaciat homines, de immota norma iuſticiæ diuinæ, iuxta quam Deus homines primùm condidit.

Patent autem hæc ex ipſo Decalogo, & ſententijs quibus ſumma Decalogi repetitur. 1 Ioan. 4. Hoc præceptum habemus ab eo, vt qui diligit Deum, diligat fratrem ſuum. Deinde ex ſententijs quæ de imagine Dei proponuntur. Epheſ. 4. Induere nouum hominem, qui iuxta Deum conditus eſt, per iuſticiam & ſanctitatem veritatis. Eph. 5. Fructus ſpiritus eſt in iuſticia & veritate. 2 Cor. 3. Nos autem omnes, erecta facie gloriam Domini in ſpeculo repræſentantes, ad eandem imaginẽ transformamur, à gloria in gloriam, tanquam à Domini ſpiritu. Præterea etiam ex illis dictis patent, quæ de quadam noſtri collatione & ἀναλογίᾳ ad Deum loquuntur: qualia ſunt 1 Pet. 1. Sancti eſtote, nam ego ſanctus ſum. 1 Ioan. 2. Qui dicit ſe in illo manere, debet, ſicut ille ambulauit, ambulare. 1 Theſſal. 4. Hæc enim eſt voluntas Dei, ſanctificatio veſtra. Sed hæ ſententiæ etiam ad tertium legis vſum referuntur.

Secundò, vt moneat de regula iuſticiæ, iuxta quam generi humano ſalus recuperanda erat, ſiue id per ipſos homines fieret, ſiue per alium mediatorem. Dum enim lex tranſgreſſoribus minatur maledictum & mortem, & facientibus promittit vitam, Gal. 3. Rom. 10. homines verò maledicto legis obnoxios eſſe conuincit Roman. 3. 7. Gal. 3. 4. Et Apoſtoli docẽt, Chriſtũ, nos morte ſua & obedientia à maledicto legis redemiſſe, & iuſticiam & vitam in ſe credentibus præparaſſe: quid aliud his indicant, quàm legem duo illa, ad ſalutem generi humano recuperandam neceſſaria requiſiuiſſe, nimirum abolitionem maledicti per mortem, & comparationem vitæ à lege promiſſæ, per obedientiam omnibus numeris perfectiſſimam.

Tertiò, vt demonſtret omnes homines eſſe peccatores, & iræ Dei obnoxios, nec poſſe ſua obediẽtia legem implere, & iuſticiam & vitam cõſequi. Rom. 3. Scimus autem quòd quæcunq; lex dicit, his qui in lege ſunt, dicat, vt omne os obturetur, & obnoxius fiat totus mundus Deo propterea quòd ex operibus legis non iuſtificabitur omnis caro in conſpectu eius: per legem enim agnitio peccati. Rom. 4. Lex iram operatur. Siquidem vbi non eſt lex, ibi nec tranſgreſſio. Rom. 5. Cæterùm lex obiter ſubijt, vt abundaret delictum. Rom. 7. Lex peccatum eſt? abſit: ſed peccatum non cognoui, niſi per legem. Nam & concupiſcentiam non nouiſſem, niſi lex dixiſſet, Non concupiſces: ſed occaſione accepta peccatum per præceptum, genuit in me omnem concupiſcentiam, ſiquidem abſq; lege peccatum erat mortuum. Ego autem viuebam ſine lege quondam. Porrò veniente mandato, peccatum reuixit, ego verò mortuus ſum. Et repertum eſt mandatum, quod inſtitutum erat ad vitam, mihi credere ad mortem: peccatum occaſione accepta per præceptum decepit me, & per illud occidit. Itaq; lex ipſa quidem ſancta, & præceptum ſanctum ac iuſtum et bonum. Ergo quod bonum erat, mihi factum eſt mors? Abſit. Imò peccatum, vt appareret peccatum per id quod erat bonum mihi gignere mortem, vt fieret

maiorem

by Google

maiorem in modum peccans peccatũ per præceptum. Scimus enim q. lex ſpiritualis eſt, at ego carnalis ſum, venditus ſub peccatum. 1 Cor. 15. *Aculeus mortis peccatum, potentia verò peccati lex.* Galat. 2. *Non iuſtificabitur ex operibus legis omnis caro.* Galat. 3. *Quotquot ex operibus legis ſunt, execrationi ſunt obnoxij. Item, Quid igitur lex? propter transgreßiones addita, fuit donec veniret ſemen.* Galat. 4. *legem appellat teſtamentum, in ſeruitutem generans.* Idem 2 Cor. 3. *docet, legem, quam literam appellat, occidere, adminiſtrare mortem & condemnationem.* Coloſſ. 3. *dicit, Chirographum fuiſſe nobis contrarium, per decreta.*

Quartò, vt ſit pædagogus ad Chriſtum, hoc eſt, moneat nos, aliunde quærendam eſſe ſalutem, cum nullus hominum per opera legis poßit iuſtificari coram Deo. Galat. 3. *Antequam veniſſet fides, ſub lege cuſtodiebamur, concluſi in eam fidem quæ erat reuelanda. Itaque lex pædagogus noſter fuit ad Chriſtum, vt ex fide iuſtificaremur. At poſteaquam venit fides, non amplius ſub pædagogo ſumus. Autor epiſtolæ ad* Ebræos *ſeptimo*: Nihil *ad perfectionem adduxit lex, verùm erat introductio ad ſpem potiorem, per quam appropinquamus* Deo.

Quintò, vt iuſtificatis oſtendat, iuxta quam regulam, noua obedientia ſit inchoanda, & exercenda. Ad Rom. 3. *Legem igitur irritam facimus per fidem? Abſit, imò legem abſtulimus. Hinc Apoſtoli ſemper cum, iuſtificatos hortantur ad nouam obedientiã, repetunt precepta legis moralis, & explicant, vt infra in loco de bonis operibus dicetur.*

Sextò, vt moneat etiam renatorum bona opera ab integra legis diuinæ impletione procul abeſſe, ne ſuis operibus, ſed obedientiæ & impletioni Chriſti ſibi per fidem applicari & imputari, confidant. 1 Iohann. 1. *Si dixerimus,* Non *peccauimus, mendacem facimus eum.* 1 Cor. 4. *Nullius rei mihi ſum conſcius, ſed per hoc non ſum iuſtificatus.* Rom. 4. *dicit, Abrahamum non habere quod glorietur apud* Deum. 1 Cor. 1. *Qui gloriatur, in* Domino *glorietur.* Philipp. 3. Non *habens meam iuſticiam ex lege.* Idem Gal. 5. *vbi recenſuit fructus* Spiritus, *ſeu bona opera renatorum, addit, Aduerſus huiuſmodi non eſt lex. Quaſi dicat, Bona opera renatorum ex fide præſtita, lex quidem non prohibet: ſed tamen nec ea iuſtificat, ſeu pro integra impletione acceptat.*

Septimò, vt moneat homines etiã non renatos de externa & politica diſciplina, quæ generi humano in cõmuni ſocietate vitæ neceſſaria eſt. Rom. 1. *Qui quum* Dei *iuſticiam nouerit, nempe quòd qui talia faciunt, digni ſunt morte, non ſolum ea faciunt, ſed etiam aſſentiuntur ijs qui faciunt.* Rom. 9 & 10. Philip. 3. *meminit iuſticiæ legis, & quidem talis, ſecundum quam ipſe fuerit irreprehenſibilis, ſed coram hominibus.* 1 Timoth. 1. *Iuſto non eſt lex poſita, ſed iniuſtis, & inobſequentibus, impijs & peccatoribus, irreuerentibus & prophanis, parricidis & matricidis, homicidis, ſcortatoribus, maſculorum concubitoribus, plagiarijs, mendacibus, periuris, & ſi quid aliud eſt, quod ſanæ doctrinæ aduerſetur.* Ad Ebræos 13. *Scortatores & adulteros iudicabit* Deus.

Legem igitur Dei, *ſeu decalogum, in* Eccleſia *Chriſti ſemper ſonare debere, etiam Apoſtoli docent. Primum ſuo exemplo. Nam ipſi pœnitentiam concionantur,* Act. 2.3.4.6.7.13.16. *capitibus, & alibi paßim. &* Paulus Actorum 20 *dicit, ſe teſtificatum eſſe Iudæis &* Græcis, *eam quæ erga* Deum *eſt penitentiam, ac fidem quæ eſt erga* Dominum *noſtrum Ieſum Chriſtum.* Idem 1 Corinth. 1.2.3.4.5.6 & *alijs capitibus, arguit & reprehendit Corinthiorum vitia. Deinde bona opera iuſtificatis præſcribunt ex lege, & mala opera prohibẽt, vt apparet ex omnibus Apoſtolorum epiſtolis. Secundò, quòd docent omnes ſanos & fideles verbi* Dei *miniſtros debere peccata hominum arguere, & ad bona opera hortari.* 1 Pet. 5. Act. 20. 1 Timoth. 5. *Peccantem argue coram omnibus.* 2 Tim. 3. *ad Titum* 1. *Obiurga eos grauiter. Tertiò, quòd etiam ſingulos Chriſtianos iubent arguere & fugere peccata, & peccatis contaminatos, quod non poteſt fieri ſine officio legis.* 2 Ioan. *Qui non affert hanc doctrinã, ne Aue ei dixeritis.* Eph. 5. Ne *cõmercium habueritis cum operib. infrugiferis tenebrarum, quin potius ea etiam arguite.* 1 Corinth. 5. *Etiam profligate iuſtum, qui malus eſt, ex vobis ipſis.*

Sanæ doctrinæ de lege pſeudoapoſtoli repugnarũt, qui docebãt legem Moyſi nõ eſſe abrogandã, eiusq; obſeruationẽ & opera neceſſaria eſſe ad ſalutẽ, neq; gentes poſſe ſaluari ſine circumciſione. Act. 15. Galat. 2.5.6. *Qui volebant eſſe legis doctores, & non intelligebant legem, nec ea rectè vtebantur.* 1 Tim. 1. *Qui docebant diſcrimen ciborum & potus, dies feſtos, nouilunia & ſabbata eſſe obſeruanda, tanquam neceſſaria ad ſalutẽ: item, qui tradebant præcepta & doctrinas hominum.* Col. 2. *Calumniatores, qui abrogationem legis & iuſtificationem per ſolam fidem, de cõceſſa libertate peccandi accipiebant, quos refutat* Paulus Rom. 3 & 6.

DE EVANGELIO.

VOx Euangelium *in Actis, in epiſtolis* Pauli & Petri, & *in Apocalypſi* Ioannis, *reperitur. In epiſtolis verò* Ioannis, Iacobi & Iudæ, & *ad* Ebræos, *non extat, ſed tamen rem ipſam habent, quam alijs appellationibus & circumſcriptionibus exprimunt, vt poſtea dicetur.*

Eſt *aũt triplex huius vocis vſus. aut enim* εὐαγγέλιον *ſignificat hiſtoriam de Chriſto literis mandatam. nam ſic videtur accipi* 2 Cor. 8. *Miſimus aũt vnà cum illo fratrem eum, cuius laus eſt in Euangelio per omnes eccleſias quod pleriq; intelligunt de* Luca *euangeliſta.* Rom. 2. 2 Tim. 2. *Memento Ieſum Chriſtũ reſurrexiſſe à mortuis, ex ſemine* Dauid, *ſecundum euangeliũ meũ.* Nam & *hoc quidã de hiſtorica narratione quã Lucas conſcripſit, ex* Pauli & *aliorũ Apoſtolorũ concionib. acceptam intelligunt. Hinc, euangeliſtæ nomẽ eſt.* Eph. 4. Dedit *alios Apoſtolos, alios prophetas, alios euangeliſtas.* Act. 21. *Intrantes in domũ* Philippi *Euangeliſtæ.* 2 Tim. 4. *Fac opus euangeliſtæ. Sed ea vox in his locis non tantũ euangelicæ hiſtoriæ ſcriptorẽ, ſed etiam doctorem fungentem miniſterio euangelij, et propagantẽ doctrinam euangelij ſignificare videtur, Neq; enim Timotheum, neq;* Philippum *euangelicam hiſtoriã contexuiſſe, & literis mandaſſe, memoriæ proditum eſt,*

Aut ſignificat totum genus doctrinæ ſeu miniſteriũ, per Chriſtum prædicatum, & Apoſtolis commiſſum, & ab ijs poſtea propagatum, de ſingulis articulis do-

ctrinæ à Chriſto traditæ, cuius duo ſunt ſumma capita, concio pœnitentiæ & remiſsionis peccatorũ. Ro. 1. Teſtis enim eſt mihi Deus, quem colo ſpiritu meo in euangelio filij ipſius. Et paulo pòſt: Paratus ſum vobis quoq; qui Romæ eſtis, euangelizare. Item 1 Rom. 6. Vt ſim miniſter Ieſu Chriſti in gentes, adminiſtrans euangelium Dei. 1 Cor. 9. Dominus ordinauit, vt qui Euangelium annunciant, de euangelio viuant. Itẽ, Sine ſumptu ponam euangeliũ. Philip. 2. Timotheus mecũ velut cum patre ſeruiuit in Euangelio. 2 Tim. 1. Collabora in euangelio. 1 Pet. 4. In hoc mortuis quoq; prædicatũ eſt euangelium, vt iudicarentur quidem ſecundum homines carne, viuerunt autem iuxta Deum ſpiritu.

Aut ſpecialiter ſignificat doctrinam de operib. & beneficijs exhibiti Meſsiæ, qui annunciat contritis peccatoribus remiſsionem peccatorum: & opponitur legi, quæ non annunciat remiſsionem peccatorũ gratis, ſed poſtulat λύτρον pro admiſsis peccatis, & obedientiam integram pro acquirenda vita.

Teſtimonia in hac ſignificatione extant paſsim apud Paulũ. Rom. 1. Segregatus in Euangeliũ Dei, quod antè promiſerat. Rom. 10. Non omnes obedierunt euangelio. 1 Theſſ. 1. Qui nõ obedierunt euãgelio. 2 Cor. 4. Ne illuceſceret illis lumen euangelij gloriæ Chriſti. Galat. 1. 2. Epheſ. 1. Audito verbo veritatis euangelio ſalutis, &c. Et Epheſ. 2. Chriſtus euangeliſauit vobis pacẽ. Coloſſ. 1. Ne dimoueamini à ſpe euangelij. 1 Theſſal. 1. 1 Tim. 1. Secundum euangelium gloriæ beati Dei. 2 Timoth. 1. Vitam in lucem produxit, & immortalitatem per euangelium. 1 Cor. 15. Admoneo vos euangelij, &c. Acto. 20. Teſtificans euangelium gratiæ Dei. 1 Petri 1. Hæc quæ nunc annũciata ſunt vobis, per eos qui vobis prædicauerunt Euangelium. Item, Hoc eſt verbũ quod eſt euangelizatum vobis.

Huc etiam illa priora teſtimonia referri poſſunt: ſemper enim cum euangelium generaliter accipitur, de toto genere doctrinæ, etiam eam quæ eſt de gratuita remiſsione per Chriſtum includit: at non econtrà. In hac ſignificatione vocem Euangelij hoc loco accipimus, cum de doctrina, de remiſsione peccatorum gratuita, legi oppoſita agimus. Nam de miniſterio, quod eſt concio pœnitentiæ & remiſsionis peccatorum, infrà ſuo loco dicetur.

Appellationes autem euangelij varias, paſsim licet in Apoſtolorum ſcriptis obſeruare. Vocatur enim generali quadam periphraſi, ſermo Dei: eo quòd diuinitus hæc doctrina ſit patefacta. Act. 8. Peragrabant, annunciantes ſermonem Dei. Item, Samaria recepit ſermonem Dei, Act. 10. Sermo quem miſit Deus Iſrael annuncians pacem per Ieſum Chriſtum. Sermo gratiæ Dei, Act. 20. Regnum Dei: ibid. Per quos tranſiui, prædicans regnum Dei. Promiſsio, Acto. 2. Promiſsio Abrahæ facta, de ſemine benedicto. Gal. 3. Rom. 5. Non enim per legẽ contigit promiſsio Abrahæ. Rom. 9. Quorum ſunt promiſsiones, Rom. 15. 2 Pet. 1. Promiſſa donata ſunt nobis. 1 Ioan. 2. Hæc eſt promiſsio, quam ipſe nobis promiſit, vitam æternam. Verbũ vitæ. Acto. 5. angelus inquit ad Apoſtolos: Ite & ſtantes loquimini in templo populo, omnia verba vitæ huius. Philip. 2. Sermonem vitæ ſuſtinentes. Verbũ fidei, Rom. 10. Sermo ſalutis, Ebr. 2. Prædicatio fidei, Gal. 3. Verbũ veritatis, Eph. 1. Veritas, 2 Ioan. Qui cognouerunt veritatem, propter veritatem quæ permanet in nobis. 3 Iohan. Vt cooperatores ſimus veritati. Via veritatis, 2 Petri 2. Præceptum, 2 Petri 2. Satius fuiſſet illis non cognouiſſe viam iuſticiæ, quàm vbi cognouerunt, conuerti ab eo quod illis traditum fuit, ſancto præcepto. 1 Ioan. 3. Hoc eſt præceptum eius, vt credamus in nomine filij eius Ieſu Chriſti, 1 Ioan. 5. Hæc enim eſt charitas Dei, vt præcepta eius ſeruemus, & præcepta eius grauia non ſunt. 1 Tim. 1. Hoc præceptum commodo tibi fili Timothee. Lex, Galat. 2. Ego per legem legi mortuus ſum. Lex fidei, Rom. 3. Vbi gloriatio? excluſa eſt: per quam legem? operum? non, imò per legem fidei. Lex ſpiritus vitæ. Rom. 8. Nam lex ſpiritus vitæ per Chriſtum Ieſum, liberum me reddidit à iure peccati & mortis. Doctrina Chriſti. 2 Iohan. Qui non manet in doctrina Chriſti, Deum non habet. Teſtimonium. 1 Ioan. 5. Quia non credit in teſtimonium, quod teſtificatus eſt Deus de filio ſuo. Apoc. 1. Teſtimonium Ieſu Chriſti. Apoc. 12. Habent teſtimonium Ieſu Chriſti. Apoc. 9. Conſeruus tuus ſum, & fratrum tuorum habentium teſtimonium Ieſu. 1 Timoth. 2. Vt eſſet teſtimonium temporibus ſuis, in quod poſitus ſum ego præco & Apoſtolus, etc. Doctor gentium cum fide & veritate. 2 Timoth. 1. Ne pudeat teſtimonij Domini noſtri. 1 Cor. 2. Adnuncians vobis teſtimoniũ Dei. Spiritus & adminiſtratio ſpiritus & iuſticiæ, 2 Corinth. 3. Virtus Dei ad ſalutẽ omni credenti, Rom. 1. 1 Cor. 1. Sermo crucis, 1 Cor. 1. Sermo crucis ijs qui pereunt ſtulticia eſt: at nobis qui ſalutem conſequimur, potentia Dei eſt. Offendiculum crucis. Galat. 6. Stulticia prædicationis. 1 Cor. 1. Viſum eſt Deo per ſtulticiã prædicationis, ſaluos facere credẽtes. Stulticia Dei. 1 Cor. 1. Stulticia Dei ſapientior eſt quàm homines. Sapientia Dei in myſterio. 1 Cor. 2. Loquimur ſapientiam Dei in myſterio, quæ eſt recondita, quam præfinierat Deus ante ſecula in gloriam noſtram. Myſterium. Rom. 16. Ei autem qui potens eſt vos confirmare ſecundum Euangelium meum, & præconium Ieſu Chriſti, iuxta reuelationem myſterij, temporibus æternis taciti, &c. 1 Cor. 4. Diſpenſatores myſteriorum Dei Epheſ. 3. Intelligite cognitionem meam, in myſterio Chriſti, quod in alijs ætatibus non innotuit filijs hominum. Coloſſ. 4. Orantes pro nobis, vt Deus aperiat nobis oſtium ſermonis, vt loquamur myſterium Chriſti. 1 Timoth. 3. Habentes myſterium fidei in pura conſcientia. Miniſterium reconciliationis, & ſermo reconciliationis. 2 Cor. 5. Omnia ex Deo, qui reconciliauit nos ſibi per Ieſum Chriſtum, deditq; nobis miniſterium reconciliationis, &c. Item, Poſuit in nobis ſermonem reconciliationis. Arcanum voluntatis diuinæ, & beneplacitum, quod propoſuit Deus in ſeipſo, & propoſitum ipſius, & decretum voluntatis Dei, de genere humano, per Chriſtum redimendo & ſaluando. Eph. 1. Teſtamentum. Galat. 3. Teſtamentum antè comprobatum à Deo, erga Chriſtum. Galatis 4. Nam hæc ſunt duo teſtamenta. Nouum teſtamentum. Ebr. 7. Noui teſtamenti conciliator Ieſus. Ebr. 9. 2 Corinth. 3. Faciet nos miniſtros noui teſtamenti. Dicitur & crux Chriſti, Galat. 6. Et lac animi quod dolum neſcit, 1 Petri 2. Et fides Chriſtum, Acto. 4. Audiuit ab eo fidem quæ eſt in Chriſtum.

Habet

Habet etiam vox Euangelij varia adiuncta. vt ſunt, Euangelium Dei, Rom. 1. 1 Theſſ. 2. 1 Petri 4. Euangelium gratiæ Dei, Act. 20. Euangelium filij Dei, Rom. 1. Euangelium Chriſti, Rom. 2. Euangelium pacis, Epheſ. 6. Adiuuantes certantem fidem Euangelij, Philipp. 1. Euangelium æternum, Apocal. 14. Euangelium ſalutis noſtræ, Eph. 1. Euangelium gloriæ beati Dei, 1 Tim. 1. Audire verbum Euangelij, Act. 15.

Definitiones Euangelij paßim elegantes & concinnas, Apoſtoli tradunt, quas recitabimus. Petrus concionans Cornelio, Act. 10. definit Euangelium, quòd ſit ſermo, quem miſit Deus filijs Iſrael, annūcians pacem, per Ieſum Chriſtum, qui ſit omnium Dominus, & cui teſtimonium ferant omnes prophetæ, quòd remißionē peccatorū accepturus ſit per nomen eius, quiſquis crediderit in eum. Paulus Actorum 13 Euangelium ſic deſcribit, quòd ſit nuncius de impletione promißionis ad patres factæ, per exhibitum & reſuſcitatum Ieſum Chriſtum, & de remißione peccatorum, & liberatione à maledicto legis Moſaicæ per fidem in Chriſtum. Lucas Actorum octauo his verbis Euangelium definit: Cum credidiſſent Philippo euāgeliſanti de regno Dei, deq; nomine Ieſu Chriſti, baptiſabantur, &c. Quòd Euangelium ſit concio de regno Dei, & de nomine IESV Chriſti.

Si conferantur, quæ Pet. 1. epiſt. 1. de euangelio tradit, huiuſmodi definitio conſtitui poteſt: Euangelium eſt doctrina, ſeu verbum Dei prædicatum per Apoſtolos & Spiritum ſanctum, emiſſum de cœlo, annuncians credentibus in Chriſtum ſalutem animarū, quam Deus promiſit per Prophetas ſe daturum, propter mortē & reſurrectionem Domini noſtri Ieſu Chriſti.

Ioannes 1 epiſt. 2. Euangelium definit eſſe promißionem vitæ æternæ, propter Chriſtū, qui expiauit peccata totius generis humani. Idem 1 Ioan. 3. dicit, Euangelium eſſe Dei præceptum, vt credamus in nomen filij eius. Et 1 Ioan. 4. Et nos vidimus & teſtamur, quòd pater miſit filium ſeruatorem mundi. Idem 1 Iohan. 5. Euangelium eſt teſtimonium Dei, quod teſtificatus eſt de filio ſuo, &c. quòd vitam æternā dedit nobis Deus, & hæc vita in filio eius eſt. Qui habet filium, habet vitam: qui non habet filium Dei, vitam non habet. Paulus etiam in ſuis epiſtolis paßim Euangelij deſcriptiones proponit. Rom. 1. Euangelium eſt doctrina à Deo per prophetas in ſcripturis ſanctis tradita de filio Dei, qui genitus fuit ex ſemine Dauid, ſecundū carnem, qui declaratus fuit filius Dei cum potentia, ſecundum ſpiritum ſanctificationis, ex eo quòd reſurrexit è mortuis Ieſus Chriſtus Dominus noſter, quæ eſt potentia ad ſalutem omni credenti, Iudæo primum ſimul et Græco. Rom. 3. Euangelium eſt lex, id eſt, doctrina fidei, de gratuita iuſtificatione per Chriſtum, excludens omnem operum gloriationem. Rom. 10. Euangelium eſt verbum, ſermo, ſonus, hoc eſt doctrina, quòd Chriſtus ſit perfectio legis ad iuſtificationē omni credenti, quam oportet corde ſeu fide apprehendi, & ore celebrari. 1 Cor. 1. ſic definitur: Euangelium eſt ſermo crucis, ſeu ſtulta prædicatio de Chriſto crucifixo, quòd ſit nobis factus à Deo ſapientia, iuſticia & ſanctificatio & redemptio, ſaluos faciens credentes, efficiens ne vlla caro glorietur coram Domino, ob ſuas virtutes, ſed ob meritum & beneficium Domini noſtri Ieſu Chriſti. 1 Cor. 2. Euangelium eſt ſermo ſeu prædicatio, non in perſuaſorijs humanæ ſapientiæ verbis, quæ docet humana ſapientia, ſed quæ docet ſpiritus ſanctus, de Ieſu Chriſto crucifixo, & bonis ab eo nobis donatis, deq; eius erga nos animo, ignota humanæ rationi, quam etiam animalis homo non percipit, ſed pro ſtultitia habet. 1 Cor. 15. Euangelium eſt lætum nuncium ſeu doctrina, q. Chriſtus mortuus ſit pro peccatis noſtris, ſecundum ſcripturas, & quòd ſepultus ſit, & quòd reſurrexit tertio die ſecundum ſcripturas, & quòd viſus ſit Cephæ, deinde duodecim illis: poſtea viſus etiam ſit pluribus quàm quingentis fratribus ſimul: deinde Iacobo, poſtea apoſtolis omnibus, poſtremò etiam Paulo: per quam ſalutem conſequuntur credentes. 2 Cor. 1. Euangelium eſt prædicatio ſeu ſermo de Ieſu Chriſto filio Dei, q. omnes promißiones Dei per ipſum ſint Etiam & Amen. 2 Cor. 3. Euangelium eſt nouum Teſtamentum, adminiſtrans ſpiritum & iuſticiam. 2 Cor. 4. Euangelium eſt prædicatio de gloria Chriſti, qui eſt imago Dei, afferēs lucem cordibus, ad illuminationem cognitionis gloriæ Dei, in facie Ieſu Chriſti. Ex 2 Cor. 5. inſignis Euangelij definitio conſtitui poteſt, in hunc modum: Euangelium eſt ſermo ſeu miniſterium reconciliationis, quem Deus per miniſtros Euangelij ſonat, tum annunciando quòd per mortem & iuſticiam Chriſti, quam ille vnus præſtitit pro omnib. moriendo & reſurgendo, ſit mundo reconciliatus, & quòd nolit nobis imputare peccata noſtra: tum hortando & obſecrando, vt reconciliemur Deo: hoc eſt, beneficium Dei fide amplectamur. In epiſtola ad Galatas Paulus his ferè euangelium deſcribit, quòd ſit doctrina in nouo Teſtamento à Chriſto immediatè Apoſtolis tradita. Galat. 1. de Ieſu Chriſto, q. ſit filius Dei & verus homo, Abrahæ olim promiſſo, nunc verò exhibito, qui factus ſit execratio legis pro nobis, & redemerit nos ab execratione legis. Galat. 3. Cuius iuſticia credentibus imputetur gratis, abſq; operibus legis, Gal. 2 & 3. Epheſ. 1. Euangeliū eſt verbum veritatis, hoc eſt, doctrina de patefacto voluntatis diuinæ decreto, quòd Deus velit ſperantes in Chriſtū, adoptare in filios, per quam credentes obſignantur ſpiritu ſancto. Coloſſ. 1. Euangelium eſt ſermo verax de ſpe repoſita in cœlis, qui in ijs qui audiunt fructificat, vt cognoſcant gratiam Dei, & impleantur agnitione voluntatis eius, & omni ſapientia & prudentia ſpirituali. 1 Timothei 1. Euangelium eſt ſermo certus, & dignus quem modis omnibus complectamur, ſeu ſana doctrina de Ieſu Chriſto, quòd venerit in mundum ſaluare peccatores. 2 Timoth. 1. Euangelium eſt doctrina de gratia nobis donata per Ieſum Chriſtum, ante tempora æterna, quæ palàm facta eſt per apparitionē ſeruatoris noſtri Ieſu Chriſti, qui mortem aboleuit, & vitam in lucem produxit, & immortalitatem. Ad Titū 1. Euangelium eſt prædicatio de ſermone Dei, quo Deus ante tempora æterna, promiſit vitam æternam. Tito 2. Euangelium eſt doctrina ſeruatoris noſtri Ieſu Chriſti, quòd ſemetipſum pro nobis dederit, vt redimeret nos ab omni iniquitate, & purificaret ſibijpſi populum peculiarem, ſectatorem bonorum operum. Ad Hebræos ſecundo: Euangelium eſt ſermo de noſtra ſalute, quæ quum primùm enarrari cœpit per ipſum Do-

minum, ab ijs qui audierant, in nos confirmata fuit, atteſtante Deo & ſignis et prodigijs ſimul, varijsq; virtutibus, & Spiritus ſancti diſtributionibus, iuxta ipſius voluntatem. Apocalyp. 14. *Vidi angelum volantem per medium cœli, habentem æternum Euangelium, vt euangeliſaret habitantibus ſuper terram, & omni genti & tribui & linguæ & populo, dicentē voce magna: Timete Deum, & date illi honorem, quia venit hora iudicij eius, & adorate eum qui fecit cœlum et terram, mare & fontes aquarum.* Apoc. primo *aliquanto clarius deſcribitur, quòd ſit teſtimonium de Ieſu Chriſto, quòd dilexerit, & lauerit nos per ſanguinem ſuū à peccatis noſtris, & fecerit non reges & ſacerdotes Deo et patri ſuo.* *Cæterùm hæ deſcriptiones omnes, quas ex Apoſtolorum concionibus & epiſtolis deprompſimus, conueniunt in genere, quòd Euangelium ſit doctrina, diuinitùs in veteri & nouo Teſtamento tradita: in illo quidem, per promiſsionem Meſsiæ: in hoc verò, per exhibitionem Meſsiæ, & propagationem eius doctrinæ.*

Conueniunt etiam in differentia ſpecifica, ſeu proprio, quod eſt gratis promittere remiſsionem peccatorum, propter ſolius Domini noſtri Ieſu Chriſti beneficium, qui peccata generis humani expiarit, & ſua obedientia legem pro nobis impleuerit, atq; ita iuſticiā & vitam nobis comparauerit.

Autorem Euangelij, non creaturam aliquam, ſed ſolum Deum eſſe docent, & quidem omnes tres perſonas complectuntur, ſcilicet Deum patrem, & Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, & Spiritum ſanctum, vt qui promiſit in veteri Teſtamento, ſeſe ſtatuto tempore miſſurum ſemen mulieris, ſeu ſemen Abrahæ, in quo benedicerentur omnes tribus terræ. Nam Petrus, 1 Petri 4. eam ob cauſam Euangelium Dei appellat. Idem 2 epiſt. 1. docet, ſe non arte compoſitas fabulas ſecutos, notum feciſſe Domini noſtri Ieſu Chriſti aduentum, & virtutem: ſed maieſtatem eius oculis ſuis aſpexiſſe, & audiuiſſe vocem, quæ ad illum delata fuerit: Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi complacitum eſt. 1 Iohannis 4. Et nos vidimus & teſtamur, quòd pater miſit filium, ſeruatorem mundi. 1 Iohan. 5. Hoc eſt teſtimonium Dei, quod teſtificatus eſt de filio ſuo. Rom. 1. Segregatus in Euangelium Dei, quod antè promiſerat per prophetas ſuos in ſcripturis ſanctis. Et 1 Corinthiorum ſecundo: Annuncians vobis teſtimonium Dei. ad Romanos quarto: Abraham ad promiſsionem Dei non hæſitabat ob incredulitatem. Galatis tertio: Præuidens autem ſcriptura, quòd ex fide iuſtificet Deus gentes, prius rem lætam nunciauit Abrahæ: Benedicentur, inquiens, in te omnes gentes. Item, Hoc teſtamentum antè comprobatum à Deo erga Chriſtū, lex, &c. non facit irritum.

De Domino noſtro Ieſu Chriſto, extant multa paſſim teſtimonia. Act. 3 Petrus & Ioannes inquiunt, Vos eſtis filij Prophetarum & Teſtamenti, quod teſtatus eſt Deus erga patres noſtros, dicens ad Abraham: Et in ſemine tuo benedictionem conſequentur omnes familiæ terræ. vobis primùm Deus, quum ſuſcitaſſet filium ſuum Ieſum, miſit eum benedicentem vobis. Act. 10. Petrus inquit ad Cornelium: Sermonem quem miſit Deus filijs Iſrael, annuncians pacem per Ieſum Chriſtum, hic eſt omnium Dominus, ipſi noſtis. 1 Iohan. 5. Filius Dei venit & dedit nobis mentem, vt cognoſcamus illum qui verus eſt. Epheſ. 2. Chriſtus veniens euangeliſauit vobis pacem, qui procul aberatis, & ijs qui propè. Galatis 1. Notum facio vobis fratres, Euangelium, quod prædicatum à me eſt, non eſſe ſecundum hominem. Neq; enim ego ab homine accepi illud, neq; didici, ſed per reuelationem Ieſu Chriſti.

Huc etiā pertinent illa, quòd Paulus appellat euangelium, Euangelium Chriſti, Rom. 1. Sermonem Chriſti, Coloſſ. 3. Doctrinam ſeruatoris noſtri, Tit. 2. Autor epiſt. ad Ebr. 2. dicit ſermonē ſalutis primùm enarrari cœpiſſe, per ipſum Dominū: item per τὸν λαλοῦντα, & per eum qui de cœlis eſt, Ebr. 12. & Chriſtum appellat conciliatorem noui Teſtamenti, Ebr. 9.

De Spiritu ſancto, Petrus 1 epiſt. 1. inquit, Qui vobis prædicauerunt Euangelium, per Spiritum ſanctum emiſſum è cœlo. 1 Ioan. 5. Et ſpiritus eſt qui teſtificatur. quoniam ſpiritus eſt veritas. 1 Corinth. 2. Prædicatio mea non erat in perſuaſorijs humanæ ſapientiæ verbis, ſed in oſtenſione ſpiritus ac potentiæ, vt fides veſtra nō ſit in ſapientia hominum, ſed in potentia Dei. Et aliquanto poſt: Nobis autem Deus reuelauit per ſpiritum ſuum. Et rurſus: Non ſermonibus quos docet humana ſapientia, ſed quos docet ſpiritus ſanctus. Sed ſpiritum ſanctum Euangelium per Apoſtolos & Eccleſiæ miniſtros docere & propagare, prolixius in loco de Miniſterio dicetur.

Porrò ad reuelandam doctrinam Euangelij, & exhibendum Meſsiam, occaſionem præbuiſſe miſeriā generis humani, & bonitatem & φιλανθρωπίαν & miſericordiam Dei, & promiſsionē patribus factam, paſsim docent. Paulus Galat. 3. Concluſit ſcriptura omnia ſub peccatum, vt promiſsio ex fide Ieſu Chriſti daretur credentibus. Rom. 15. Illud autem dico, Ieſum Chriſtum miniſtrum fuiſſe circumciſionis, pro veritate Dei, ad confirmandas promiſsiones patrū, cæterùm vt gentes pro miſericordia glorificent Deum, &c. Epheſ. 1. docet, Deum propter gloriam gratiæ nos reddidiſſe ſibi dilectos per dilectum. item, iuxta diuitias gratiæ ſuæ, & iuxta beneplacitum ſuum quod propoſuerat in ſeipſo, & iuxta decretum voluntatis ſuæ. Eph. 2. Deus qui diues eſt in miſericordia, propter multam charitatē ſuam qua dilexit nos, etiam cum eſſemus mortui per delicta, conuiuificauit nos vnà cum Chriſto, &c. Idem ad Titū 2. appellat ſalutiferam gratiam Dei. Tit. 3. benignitatē, φιλανθρωπίαν & miſericordiam, eleganti ſententia complectitur: Poſtquā benignitas et φιλανθρωπία apparuit ſeruatoris noſtri Dei, non ex operibus quæ ſunt in iuſticia, quæ faciebamus nos, ſed ſecundum ſuam miſericordiam ſaluos nos fecit.

Huc faciunt & alia teſtimonia, quæ infrà de iuſtificationis cauſis recitabuntur, & ſuprà de Meſsia ſunt commemorata.

Subiectum verò & fundamentum euangelij nullum aliud proponunt, quam Ieſum Chriſtum Pontificem & mediatorem inter Deum & homines, cum omnib. ſuis operibus, ad hoc officium pertinentibus: conſtat hæc ex omnibus concionibus & ſcriptis Apoſtolorum, in quibus nihil aliud agunt, quàm quòd de Ieſu Chriſto docent, quòd reconciliarit nos Deo, & quòd in eum credentes ſaluentur. Actorum 2. Petrus & Apoſtoli in pri

ma con-

me concione, per longum ſermonem, tandem ſic concludunt: Certò ſciat ergo tota domus Iſrael, quòd Dominũ & Chriſtum fecerit Deus hunc Ieſum, quem vos crucifixiſtis. Act. 4. Hic eſt ille lapis qui reiectus eſt à vobis ædificantibus, qui factus eſt caput anguli: nec eſt in alio quoquam ſalus: nec eſt aliud nomen ſub cœlo datum inter homines, in quo oporteat vos ſaluos fieri. Stephanus Actorum 7. idem facit. Et Philippus Acto. 8. Samaritanis & Eunucho euangeliſat, & prædicat de nomine Ieſu Chriſti. Saulus etiam, iam Paulus factus, Damaſci prædicabat Chriſtum, quòd is eſſet filius Dei. Actor. 9. Idem facit Actor. 13. & alibi paßim. Petrus in 1 epiſt. 1. precioſo ſanguine velut agni immaculati et incontaminati, nos redemptos docet. Et capite 2. Chriſtũ viuum lapidem, quem reprobauerunt ædificantes, appellat. & 2 Petri 1. teſtatur ſe de Chriſto Patris audiuiſſe vocem, Hic eſt filius meus, &c. Iohannes etiam de ſolo Chriſto docet, quòd expiarit peccata mundi: 1 Iohan. 2. 4. & quòd pater de eo ſolo teſtimonium perhibuerit, 1 Ioan 5. Paulus 2 Cor. 4. Non enim nos ipſos prædicamus, ſed Chriſtum Ieſum Dominum. 1 Cor. 3. Vt ſapiens architectus fundamentum poſui, alius autẽ ſuper ædificat, &c. Nam fundamentum aliud nemo poteſt ponere, præter hoc quod poſitum eſt, quod eſt Ieſus Chriſtus. Ad Romanos 16. Porrò annitens prædicare Euangelium, non vbi nominatus erat Chriſtus, ne ſuper alienum fundamentum ædificarem. 2 Corinth. 2. Non enim iudicaui me quicquam ſcire inter vos, niſi Ieſum Chriſtum, & hunc crucifixum. 2 Corinth. 11. Nam ſi is qui venit, alium Ieſum prædicat, quem non prædicauimus: aut ſi ſpiritum accipitis alium, quem non accepiſtis: aut Euangelium aliud, quod non accepiſtis, recte ſuſtinuiſſetis. Eph. 2. Superſtructi ſuper fundamentum Apoſtolorum ac Prophetarum, ſummo angulari lapide Ieſu Chriſto, &c. Philip. 1. Attamen quouis modo, ſiue per occaſionem, ſiue per veritatem, Chriſtus tamen annunciatur.

Obiectum verò ſeu organon, quo nos oporteat apprehendere doctrinam Euangelij, promittentem remißionem peccatorum in nomine Ieſu, docent eſſe fidem. Act. 10. Huic teſtimonium perhibent omnes prophetæ, quòd remißionem peccatorũ accepturus ſit per nomen eius, quiſquis crediderit in eum. Actorũ 13. Per hunc omnis qui credit, iuſtificatur. 1 Petri 2. Qui crediderit in illum, non pudefiet. 1 Ioannis 5. Quis eſt qui vincit mundũ, niſi qui credit quòd Ieſus eſt filius Dei? Rom. 1. Euangelium eſt virtus Dei ad ſalutem omni credenti. Ebr. 5. Perfectus redditus omnibus qui ſibi obedierunt, fuit cauſa ſalutis æternæ. Idem etiam inde patet, quod omnes qui acceperunt doctrinam Apoſtolorum, fide accepiſſe & crediđiſſe dicuntur. Actorũ 2. Qui libenter acceperunt ſermonem, &c. Et paulo poſt, Perſeuerabant in doctrina Apoſtolorum. Et rurſus: Omnes qui credebant, erant coniuncti. Actorum octauo, Samaritani Philippo euangeliſanti credidiſſe, & paulo pòſt ſermonem Dei recepiſſe, idem valenti phraſi dicuntur. Eodem capite Philippus ab Eunucho nihil amplius poſtulat, quàm vt credat, & credentem baptiſat.

Econtrà verò etiam illud monent, incredulitatem reijcere promißionem Euangelij. 1 Petri 2. Qui non credunt in id ad quod inſtituti erant. 1 Ioan. 5. Qui non credit Deo, mendacem facit eum, quia non credit in teſtimonium quod teſtificatus eſt Deus de filio ſuo. Ad Rom. 10. Non omnes obedierunt Euangelio. Rom. 11. Per incredulitatem defracti ſunt, tu verò fide conſtitiſti. Autor epiſt. ad Ebr. 4. At non profuit illis, audiuiſſe ſermonem, quòd is non eſſet cum fide coniunctus, ijs qui audierant.

Cauſam formalem Euangelij rotundis & elegantibus ſententijs paßim exprimunt, quarum quædam loco definitionis, ſunt ſuprà cõmemoratæ: quædam verò in loco de Iuſtificatione recitabuntur. Sed quid prohibet, etiam quaſdam huc adſcribere? Act. 10. Præcepit nobis vt prædicaremus populo: ac teſtificaremur, quòd ipſe ſit ille qui conſtitutus erat à Deo iudex viuorũ & mortuorum. Hic omnes prophetæ teſtimonium ferunt, quòd remißionem peccatorum accepturus ſit per nomen eius, quiſquis crediderit in eum. Actorũ 13. Et nos vobis annunciamus, quòd eam promißionem, quæ ad patres facta eſt, Deus adimpleuerit filijs illorum, nimirum nobis, reſuſcitato Ieſu. Notum igitur ſit vobis, viri fratres, quòd per hunc nobis remißio peccatorum annunciatur: & ab omnibus, à quibus non potuiſtis iuſtificari per legem Moyſi, &c. 1 Petri 1. Laudandus eſt Deus & pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui iuxta copioſam ſuam miſericordiam, regenuit nos in ſpem viuam, per hoc quòd reſurrexit Ieſus Chriſtus ex mortuis, in hæreditatem immortalem, & incontaminabilem, atque immarceßibilem, conſeruatam in cœlis erga vos. 1 Ioannis 4. Omnis ſpiritus qui confitetur, Ieſum Chriſtũ in carne veniſſe, ex Deo eſt. 2 Ioan. Qui manet in doctrina Chriſti, hic & patrem & filium habet. 1 Timoth. 3. Et citra controuerſiam magnum eſt pietatis myſterium: Deus manifeſtatus eſt in carne, iuſtificatus in ſpiritu, viſus eſt angelis, prædicatus eſt gentibus, fides illi habita eſt in mundo, receptus eſt in gloria. 2 Timoth. 2. Memento Ieſum Chriſtum reſurrexiſſe à mortuis, ex ſemine Dauid, ſecundum Euangelium meum. Ebr. 10. Sanctificati ſumus per oblationem corporis Ieſu Chriſti ſemel peractam. Idem ad Ebræos 4. Non habemus pontificem, qui nõ poßit affici ſenſu infirmitatum noſtrarum: ſed tentatum per omnia, iuxta ſimilitudinem, abſque peccato. Accedamus igitur cum fiducia ad thronum gratiæ, vt conſequamur miſericordiam, & gratiam inueniamus ad opportunum auxilium.

Proprietates Euãgelij has ferè proponunt. Primum, quòd Euangelium ſit doctrina naturaliter rationi humanæ ignota, & contraria, Paulus docet 1 Corinth. 2. Porrò ſapientiam loquimur inter perfectos, ſapientiam autem non ſeculi huius, neque principum ſeculi huius qui abolentur: ſed loquimur ſapientiam Dei in myſterio, quæ eſt recondita, quam præfinierat Deus ante ſecula, in gloriam noſtram, quam nemo principum ſeculi huius cognouit: nam ſi cognouiſſent, haudquaquã Dominum gloriæ crucifixiſſent. Sed quemadmodum ſcriptum eſt: Quæ oculus non vidit, & auris non audiuit, & in cor hominis non aſcendit, quæ præparauit Deus diligentibus ſe. Et poſtea: Animalis homo non percipit ea quæ ſpiritus Dei ſunt. Stulticia ſiquidem illi ſunt, nec poteſt cognoſcere, quod ſpiritualiter

dijudicatur. Idem 1 Cor. 1. Sermo crucis ijs quidem qui pereunt, ſtulticia eſt. item, Viſum eſt Deo, per ſtulticiam prædicationis ſaluos facere credentes. 1 Cor. 3. Si quis ſibi videtur ſapiẽs eſſe inter vos, in hoc ſeculo ſtultus fiat, vt reddatur ſapiens. Et enim ſapientia mundi huius, ſtulticia eſt apud Deum. Idem Rom. 8. Affectus ſeu ſapientia carnis, inimicitia eſt aduerſus Deum. Idem 2 Corinth. 4. dicit, Euangelium velatum eſſe in ijs qui pereunt, & Deum eſſe qui iußit è tenebris lucem illuceſcere. Idem 2 Corinth. 10 docet, conſilia & cogitationes hominum extolli aduerſus cognitionem Dei. Epheſ. 1. Patefacto nobis arcano voluntatis ſuæ. Idem ad Galat. 5. Euangelium appellat offendiculum crucis, eo quòd ratio, Euãgelij doctrina offendatur: vnde et Chriſtus lapis offendiculi dicitur. Rom. 9. 1 Petri 2. Paulus etiam euangelium myſterium appellat, Rom. 16. 1 Corinth. 4. Epheſ. 3. Coloſſ. 4. 1 Tim. 3. eo quòd rationi humanæ fuerit ignotum.

¶ Huc pertinent etiam teſtimonia quæ docent, homines per ſe meras eſſe tenebras, niſi illuminentur doctrina Euangelij, quæ ſuprà recitauimus de homine veteri, res ſpiritus Dei non intelligente.

Secundò, quòd Euangelium tantum ad pœnitentes, hoc eſt, agnoſcentes ſua infinita peccata, & habentes conſternatas conſcientias, & abijcientes propoſitum peccandi, pertineat: eo docent, quòd pœnitentiæ concionem Euangelij promißioni ſemper præmittunt.

Nam Actor. 2. Petrus inquit: Delictorum pœnitentiam agite, & baptiſetur vnuſquiſque veſtrûm in nomine Chriſti, in remißionem peccatorum, & accipietis donum Spiritus ſancti. Act. 3. Pœniteat vos igitur, & conuertimini, vt deleantur peccata veſtra. Acto. 16. Paulus & Silas ad cuſtodem carceris, tremefactum, interrogantem quid ſe oporteat facere vt ſaluus fiat, reſpondent: Crede in Dominum Ieſum, & ſaluus eris, tu & domus tua. Deinde etiam apertis ſententijs id affirmant. Epheſ. 5. Quapropter dicit: Expergiſcere qui dormis, & ſurge à mortuis, & illuceſcet tibi Chriſtus. ad Galat. 3. Scriptura concluſit omnia ſub peccatum, vt promißio ex fide daretur credentibus. 1 Ioan. 1. Si confiteamur peccata noſtra, fidelis eſt & iuſtus, vt remittat nobis peccata noſtra. Huc pertinent teſtimonia quæ impœnitentibus denegant gratiam, & denunciant iram Dei. 1 Cor. 6. Epheſ. 5. Sed de his in loco de Pœnitentia prolixius dicemus.

Tertiò, quòd ſit vnum & idem Euangelium in veteri & nouo Teſtamento, traditum de iuſtificatione peccatoris, per mediatorem Ieſum Chriſtum, quo omnes, quotquot in veteri Teſtamento ſaluati ſunt, ſalutẽ ſint conſecuti. Act. 3. Omnes prophetæ à Samuele, & deinceps quotquot locuti ſunt, etiam annunciauerunt dies iſtos. Idem Acto. 4. 7. 9. 10. 13. 15. 20. 26 agitur. Et Petrus 1 epiſt. 1. de ſalute illa quæ annunciata eſt per Euangelium ſcrutatos eſſe prophetas dicit. Et 2 Pet. 1. Spiritu ſancto impulſos ſanctos homines Dei, loquutos eſſe de Chriſto. Rom. 1. Segregatus in Euangelium Dei, quod promiſerat Deus in ſcripturis ſanctis de filio ſuo. Huc etiam exemplum Abrahæ Gal. 3. Rom. 4. pertinet. 1 Corinth. 10. Patres omnes de ſpirituali petra bibebant, petra autem erat Chriſtus.

Quartò, quòd Euangelium ſit doctrina certa & firma. 1 Tim. 1. Certus ſermo, &c. Tit. 1. tenacem eiũs qui ſecundum doctrinam eſt, fidelis ſeu certi ſermonis. 1 Theſſ. 1. Quoniam Euangeliũ noſtrum fuit erga vos, non per ſermonem ſolùm, verùm etiam per virtutem, & per ſpiritum ſanctum, perq́; certitudinem multam. Tit. 1. Secundũ pietatem in ſpe vitæ æternæ, quam promiſit is qui mentiri neſcit, Deus ante ſecula æterna. Ebr. 6. Qua in re Deus cùm eximiè vellet hæredibus promißionis oſtendere firmitatem conſilij ſui, interpoſuit iuſiurandum, vt per duas res immutabiles, in quibus fieri non poſſet vt mentiretur Deus, validam conſolationem haberemus: qui huc confugimus, vt potiamur propoſita ſpe, quam velut ancoram tenemus animæ, tum tutam, tum firmam.

Quintò, quòd omnem gloriationem operum noſtrorum excludat promißio Euangelij. Rom. 3. Vbi gloriatio? excluſa eſt, per quam legem? operum? non, imò per legem fidei. 1 Cor. 1. Qui gloriatur, in Domino glorietur. Eph. 2. Non ex operibus, ne quis glorietur.

Sextò, quòd ſit vniuerſale ad omnes homines, tum gentes tum Iudæos, pœnitentiam agentes & fide ſuſcipientes. Act. 2. Vobis facta eſt repromißio, & filijs veſtris, & omnibus qui longè ſunt, quoſcunq; aduocauerit Dominus Deus noſter. Acto. 10. Deus viſione docet Petrum, quòd etiam gentes pertineant ad Euangelium, quare etiam Petrus poſtea vniuerſalem ſententiam profert: Huic omnes prophetæ teſtimonium ferunt, quòd remißionẽ accepturus ſit per nomẽ eius, quiſquis crediderit in eum. Act. 13. Vobis primũ oportebat loqui ſermonẽ Dei: ſed quoniã repellitæ illum, & indignos vos iudicatis æterna vita, ecce cõuertimur ad gentes, ſic enim nobis præcepit Dominus. Act. 15. In ſynodo Petrus inquit: Viri fratres, vos ſcitis, quod ab antiquis diebus Deus inter vos elegit, vt per os meum gentes audirent verbũ Euangelij, crederentq́;. In hac ſynodo communi Apoſtolorum decreto ſtatuitur, gentes etiam peruenire ad promißionem Euangelij. 1 Pet. 4. Sat enim eſt nobis, quòd anteacto vitæ tempore voluntatem gentium patrauerimus, cùm verſaremur in laſciuijs, &c. Rom. 15. Gentes pro miſericordia glorificant Deum. Rom. 3. Vnus Deus, qui iuſtificat circumciſionem ex fide, & præputium per fidem. Roman. 4. dicit, Abrahæ fidem eſſe imputatam ad iuſticiam, cum ad huc eſſet in præputio, vt eſſet pater omnium credentium, per præputium. item, Idcirco ex fide datur hæreditas, vt ſecundũ gratiam firma ſit promißio vniuerſo ſemini. Idem Rom. 3. docet, non eſſe diſtinctionem inter Iudæos & Gentes, quantum ad Euangelium & iuſtificationem, vtroſque eſſe peccatores, & vtroſq; eodem modo gratis per fidem in Chriſtum ſaluari. Galat. 3. Non eſt Iudæus neque Græcus, non eſt ſeruus neque liber, non eſt maſculus neque fœmina: omnes enim vos vnus eſtis in Ieſu Chriſto. Epheſ. 3. In alijs ætatibus non innotuit filijs hominum, quemadmodum nunc reuelatum eſt ſanctis Apoſtolis eius, & prophetis, per ſpiritum, vt ſint gentes cohæredes, & eiuſdem corporis, & conſortes promißionis eius in Chriſto, per Euangelium. Item: Mihi minimo omnium ſanctorum data eſt gratia hæc, vt inter Gentes euangelizem imperueſtigabiles diuitias Chriſti, & in lucem proferam omnibus, quæ ſit communio myſterij, quod erat abſconditum à

ſeculis

ſeculis in Deo. Coloſſ. 1. Myſterium quod reconditum fuit à ſeculis & à generationibus, nunc aũt patefactum eſt ſanctis illius, quibus voluit Deus notum facere, quæ ſint diuitiæ gloriæ myſterij huius inter gentes.

Septimò, quòd non ob noſtras virtutes & bona opera, ſed gratis, propter fidem in Chriſtum, promittat remiſsionem peccatorum. 1 Petri 1. Iuxta copioſam ſuam miſericordiam regenuit nos in ſpem viuam. 2 Pet. 1. Diuina eius virtus nobis omnia largita eſt. Et 1 Iohan. 4. In hoc eſt charitas, non quòd nos dilexerimus Deũ, ſed quòd ipſe dilexerit nos, & miſit filium ſuum propitiationem pro peccatis noſtris. Rom. 3. Arbitramur fide iuſtificari hominem, abſq; operibus. Epheſ. 2. Gratia eſtis ſeruati per fidem, idq; non ex vobis: Dei donum eſt, non ex operibus, ne quis glorietur. Tit. 3. Non ex operibus in iuſticia quæ fecimus nos, ſed ſecundum miſericordiam ſuam ſaluos nos fecit.

Octauò, quòd euangelium non tollat politicas ordinationes, per ſe non impias: nec diſſoluat debitam obedientiam ſubditorum erga magiſtratus. 1 Corinth. 7. Vnuſquiſque, vt illum vocauit Dominus, ita ambulet, ſic in eccleſijs ordino. Circumciſus aliquis vocatus eſt, ne accerſat præputium: in præputio aliquis vocatus eſt ne circuncidatur. Vnuſquiſq; in ea vocatione, in qua vocatus fuit, maneat. Seruus vocatus es, ne ſit tibi curæ: quinetiam ſi potes liber fieri, vtere. Etenim qui in Domino vocatus eſt ſeruus, libertus eſt Domini. Similiter & qui liber vocatus fuit, ſeruus eſt Chriſti. Vnuſquiſque in eo, in quo vocatus fuit, fratres, maneat apud Deum. Idem etiam patet ex Epheſ. 6. Tit. 2. Rom. 13. 1 Petri 2. vbi præcepta de obedientia ſubditorum erga magiſtratus & dominos traduntur, & non iubentur domini Chriſtiani manumittere ſuos ſeruos. Et Paulus ad Philemonem, ſeruum fugitiuum Oneſimum remittit: Quid? quod & Paulus legibus ciuilibus, vt appellatione ad Cæſarem, & exceptione de ciue Romano nõ cædendo virgis, vſus eſt, Act. 22 & 25 capitibus. Huc etiam generalis illa ſententia pertinet, Ro. 14. Regnum Dei non eſt cibus & potus, ſed iuſticia & pax, & gaudium in Spiritu ſancto. Etenim qui per hæc ſeruit Chriſto, acceptus eſt Chriſto, & probatus hominibus.

Nonò, quòd non omnes euangelium ſuſcipiant. Romanis 10. At non omnes obedierunt Euangelio. 2 Corinth. 4. Velatum eſt Euangelium noſtrum in ijs qui pereunt. 2 Theſſ. 3. Vt eripiamur ab abſurdis hominibus, & peruerſis. Non enim omnium eſt fides. 2 ad Timoth. 4. Nam erit tempus cum ſanam doctrinam non ſuſtinebunt. 1 Corinth. 1. Non multi ſapientes ſecundum carnem, non multi potentes, non multi claro genere nati, &c.

¶ Effectus verò Euangelio hos ferè tribuunt. Reuelat Dei erga miſeros peccatores propitiam voluntatẽ. 1 Ioan. 5. Filius Dei venit & dedit nobis mentem, vt cognoſcamus illum qui verus eſt. 1 Pet. 2. Qui è tenebris vos vocauit in admirabilem ſuam lucem. 1 Cor. 2. Quis cognouit mentem Domini? quis conſilium daturus ſit illi? nos autem mentem Chriſti tenemus. Epheſ. 1. Patefacto nobis arcano voluntatis ſuæ.

Affert fidem, eamq; excitat & confirmat: eſt enim concilio euangelij medium, per quod Deus in cordibus noſtris, vbi natura non exiſtit fides, operatur fidem. 1 Pet. 2. Lac illud non corporis, ſed animi, quod dolum neſcit, appetite; vt per illud ſuboleſcatis. 1 Petri 1. 2 Petri 1. Habemus firmiorem ſermonem propheticum, cui dum attenditis, ceu lucernæ apparenti in obſcuro loco benefacitis, donec dies illuceſcat, & lucifer exoriatur in cordibus veſtris. Rom. 10. Fides ex auditu eſt, auditus autem per verbum Dei. 2 Cor. 4. Quoniam Deus eſt, qui iuſsit è tenebris lucem illuceſcere, qui luxit in cordibus noſtris ad illuminationem cognitionis gloriæ Dei, in facie Ieſu Chriſti. 1 Timoth. 4. Enutritus in ſermonibus fidei bonæ doctrinæ, quam vſque ſequutus es. Idem etiam exempla teſtantur. Nam per concionem Euangelij, quam Petrus habet Hieroſolymis, Actuũ 2. animæ circiter ter mille ad fidem adducuntur. Per concionem euangelij Philippus conuertit Samaritanos, Actorum 8. Et Deus per concionem Euangelij operatur fidem in Eunucho. Act. 8 & 15. Fide purificantur corda gentium à Deo.

Hinc etiam Euangelium verbum fidei appellatur, Rom. 10. Prædicatio fidei, Galat. 3. Offert credentibus remiſsionem peccatorum, Actorum 10. 13. Rom. 3. Coloſſ. 3. 1 Ioan. 1. 1 Ioan. 2. Scribo vobis filioli, quòd remittuntur vobis peccata propter nomen eius.

Salutem, Rom. 1. Euangelium virtus Dei eſt ad ſalutem omni credenti. 1 Petri 1. Qui virtute Dei cuſtodimini ad ſalutem, quæ in hoc parata eſt, vt patefiat in tempore ſupremo. & paulo pòſt, Reportantes finem fidei veſtræ, ſalutem animarum, de qua ſalute exquiſierunt & ſcrutati ſunt prophetæ. Act. 2. Quiſquis inuocarit nomen Domini, ſaluus erit. Idem Rom. 10. repetitur. Item Romanis 10. Corde creditur ad iuſticiam, ore fit confeſsio ad ſalutem. Hinc etiam Euangeliũ verbum ſalutis appellatur, Actorum 13, & Epheſ. primo. Gratiam Dei. 1 Petri 1. Gratia vobis & pax multiplicetur. 2 Pet. 1. Per agnitionem Dei, & Ieſu Domini noſtri. 1 Pet. 1. Sperate in eam quæ ad vos defertur gratiam, dum vobis patefit Chriſtus. Rom. 1. Gratia vobis & pax à Deo patre noſtro, & Domino Ieſu Chriſto. Eadem ſententia in omnibus Pauli epiſtolis repetitur. Rom. 6. Non eſtis ſub lege, ſed ſub gratia. Galat. 2. Nõ aſpernor gratiam Dei. Galat. 5. Qui in lege iuſtificamini, à gratia excidiſtis. Actor. 20. Euangelium gratiæ Dei appellatur, eo quòd denunciet, credẽtes eſſe in gratia. Iuſticiam Dei, 2 Cor. 3. Multo magis excellit adminiſtratio iuſticiæ in gloriam. Rom. 4. Qui credit in eum qui impium iuſtificat, imputatur fides ſua ad iuſticiam. Rom. 15. 2 ad Corinth. 3. 1 Corinth. 1. Chriſtus nobis factus eſt iuſticia. Impletionem legis Moſaicæ. ad Romanos 8. 15. Gal. 3. Regenerationem, 1 Pet. 1. 1 Ioan. 5. Qui credit Ieſum eſſe Chriſtũ, ex Deo natus eſt. Iac. 1. Progenuit nos ſermone veritatis. Spiritum ſanctum. Act. 2. Accipietis donum Spiritus ſancti. Acto. 10. Adhuc loquente Petro, cecidit Spiritus ſanctus ſuper eos. 1 Ioan. 3 & 4. De ſpiritu ſuo dedit nobis. Galat. 3. Vtrũ ex operibus legis accepiſtis ſpiritũ, an ex prædicatione fidei? Epheſ. 1. Et vos audito verbo veritatis euangelio ſalutis veſtræ, in quo etiam, poſteaquam credidiſtis, obſignati eſtis Spiritu promiſsionis ſancto, qui eſt arrabo hæreditatis. Idem 2 Corint. 1. dicitur. Et 2 Corinth. 3. Euangeliũ adminiſtratio ſpiritus appellatur, eo q̃ per id ſpiritus ſanctus donetur. Conſortium diuinæ naturæ.

Digitized by Google

2 Petri 1. Precioſa nobis & maxima promiſſa donata ſunt, vt per hæc efficeremini diuinæ naturæ conſortes. 1 Ioan. 1. Quod vidimus & audiuimus, annunciamus vobis, vt & vos ſocietatem habeatis nobiſcum, & ſocietas noſtra ſit cum patre & filio eius Ieſu Chriſto. Ad Ebr. 3. Chriſti participes facti ſumus, ſi ſanè initium fidei vſq; ad finem firmum tenuerimus. Gaudium & pacem pro afflictis conſcientijs. Rom. 5. Iuſtificati fide, pacem habemus. Rom. 14. Regnum Dei non eſt cibus & potus, ſed iuſticia & pax & gaudium Spiritus ſancti. Act. 13. Audientes autem gentes gauiſæ ſunt, & glorificabant ſermonem Domini, et crediderunt quotquot erant ordinati ad vitam æternam. 1 Petri 1. Credentes exultatis gaudio ineffabili & glorificato. Liberationem à iure peccati & mortis, Rom. 8. à maledicto legis, Galat. 3. 4. Præſidium & conſolationes aduerſus omnis generis tentationes, mundi & diaboli. 1 Petri 5. Cui reſiſtite, ſolidi fide. 1 Ioan. 5. Hæc eſt victoria quæ vincit mundum, fides noſtra. Epheſ. 6. Super omnia aſſumpto ſcuto fidei, quo poßitis omnia iacula mali illius ignita extinguere. 2 Theſſ. 2. Ipſe Dominus noſter Ieſus Chriſtus, &c. qui dilexit nos, & dedit conſolationẽ æternam, ac ſpem bonam per gratiam. Apoc. 12. Et ipſi vicerunt eum propter ſanguinem agni, et propter ſermonem teſtimonij ſui, & non dilexerunt animam ſuam vſq; ad mortem. Ebr. 13. Bonum eſt gratia ſtabiliri cor, non eſcis, quæ non profuerunt his qui verſati ſunt in illis. Fiduciã in inuocatione. 1 Ioan. 5. Rom. 8. Ebr. 4. Dona ſpiritus, virtutes & miracula. Gal. 3. Actorum 2. 1 Theſſ. 1. 1 Cor. 4. Non in ſermone eſt regnum Dei, ſed in virtute. 1 Theſſ. 1. 1 Cor. 1.

Affert certam ſpem de reſurrectione. 1 Corinth. 15. 1 Theſſ. 4 & 5. 1 Pet. 5. 1 Ioan. 3. υἱοθεσίαν & hæreditatem Dei, Rom. 8. Gal. 4. 1 Ioan. 3. 1 Petri 1. Hæreditatem immarceßibilem, immortalem, incontaminabilem, conſeruatam in cœlis, πολίτευμα in cœlis. Philip. 3. Vitam æternam, & immortalitatem. 1 Ioan. 1. Annunciamus vobis vitam æternam. 1 Ioan. 5. Hoc eſt teſtimoniũ quòd vitam æternam dedit nobis Deus. Item, Vt ſciatis quòd vitam habetis æternam. Rom. 6. Donum aũt Dei vita æterna, per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum. 2 Tim. 1. Qui mortem quidem aboleuit, vitam autem in lucem produxit, ac immortalitatem per Euangelium. Tito 1. In ſpe vitæ æternæ. item 3. Hæredes efficeremur, iuxta ſpem vitæ æternæ. Gloriam, & coronam gloriæ. 1 Petri 5. Reportabitis immarceßibilem gloriæ coronam. Item: Deus omnis gratiæ, qui vocauit nos ad æternam ſuam gloriam, per Chriſtum Ieſum. 2 Theſ. 2. Vocauit nos per Euangelium noſtrum, in acquiſitionẽ gloriæ Domini noſtri Ieſu Chriſti.

Effectus Euangelij per accidens ſunt, afferre crucem. 1 Petri 2. At cum benefacitis, & tamen malis afficimini, ſuffertis: hæc enim eſt gratia apud Deum, ſiquidem in hoc vocati eſtis, quoniam & Chriſtus afflictus eſt pro nobis. 1 Ioan. 3. Propter hoc mundus non nouit vos, quia non nouit Deum. 2 Timoth. 3. Sed & omnes qui volunt piè viuere in Chriſto Ieſu, perſequutionem patientur.

Eſt occaſio ſcandali & excæcationis impijs & incredulis. 1 Pet. 2. Rom. 9. 1 Cor. 1. Prædicamus Chriſtũ, Iudæis offendiculum, Græcis ſtulticiam.

Affert interitum infidelibus. Rom. 2. 2 Theſſ. 1. Luent pœnas interitum æternum, qui non nouerunt Deum, et non obedierunt Euangelio Domini noſtri Ieſu Chriſti.

Sanæ doctrinæ de Euangelio repugnat doctrina pſeudoapoſtolorum, qui legem immiſcebant Euangelio: & docebant, non ſola fide, gratis, propter Chriſtum, annunciandam eſſe remißionem peccatorum, ſed etiam opera legis aliquid conferre ad ſalutem. Acto. 15. Gal. 1. 2. 6. 1 Timoth. 1. contra quos Paulus Galatis primo hanc tradit regulam: Quemadmodum antè diximus, & nunc iterum dico, ſi quis vobis prædicauerit aliud Euangelium, præter id quod accepiſtis, anathema ſit. Item, Opinio eorum qui negabant, gentes pertinere ad promißionem Euangelij, Actorum decimo & decimoquinto.

Sententia illorum qui negebant reſurrectionẽ mortuorum, in eccleſia Corinthiaca. 1 Corinth. 15. Et illorum qui exiſtimabant, Euangelium prohibere bona opera, & dare licentiam peccandi, quam Paulus ad Romanos 3. reijcit, & Rom. 6. refutat, qui gratiam Dei noſtri transferebant ad laſciuiam. Autor epiſtolæ Iudæ, etiam illorum qui negabant, Chriſtũ in carne veniſſe. 1 Ioan. 2. 4. & 2 Ioan.

DE DISCRIMINE LEGIS & Euangelij.

SI ea quæ hactenus de lege & Euangelio ſigillatim ſunt dicta, conferantur, facilè apparebit in ſingulis fermè partibus, legem & Euangelium ab Apoſtolis diſcerni: ſed tamen, cum maximè neceſſarium ſit, legis & euangelij in eccleſia extare diſcrimen, ordine diſcrimina ab Apoſtolis tradita commemoremus.

Primùm autem legem & euangelium diſcernũt appellationibus & epithetis. Paulus enim legem appellat legem operum, Rom. 3. Legem mandatorum in decretis ſitam, Epheſ. 2. Legem mandati carnalis, Ebr. 7. Pædagogum, Gal. 3. Iugum ſeruitutis, Gal. 5. Acto. 15. Elementa mundi, Gal. 4. Col. 2. Ebr. 5. Literam, 2 Corint. 3. Adminiſtrationem mortis, 2 Cor. 3. Teſtamentum vetus, 2 Cor. 3. Ebr. 8. Galat. 4. Euangelium verò legem fidei, Rom. 3. Verbum fidei, Rom. 10. Prædicationem fidei, Gal. 3. Legem ſpiritus vitæ, Rom. 8. Promißionem, Acto. 2. Gal. 3. Rom. 9. 15. 2 Petri 1. Spiritus, adminiſtratio ſpiritus, 2 Cor. 3. Miniſterium reconciliationis, 2 Corinth. 5. Teſtamentum nouum, 2 Cor. 3. Gal. 3 & 4. Ebræis 8 & 9.

Secundò, legem & Euangelium diſcernunt, definitionibus, vt patet ex collatione definitionum legis & Euangelij, quas ſuprà commemorauimus.

Tertiò, diſcernunt ſubiectis. legem enim mentibus & cordibus hominum inſculptam eſſe in creatione, & rationi aliquo modo notam eſſe Paulus Rom. 1. docet, vbi dicit, gentes Dei noticiam nouiſſe. & Rom. 2. gentes oſtendunt opus legis ſcriptum in cordibus ſuis. Idem Rom. 8. carni tribuit ſuam curam & φρόνημα. & 1 Corinth. 2. de ſapientia huius ſeculi, quam animalis homo percipiat, loquitur. At contrà euangelij doctrinam non eſſe natura notam, nec cum ratione congruerè, idem 1 Corinth. 2 docet, vbi ſapientiã Dei reconditam, et per ſpiritum ſanctum reuelatam, & principibus huius ſeculi ignotam appellat.

Quartò, promulgatione et circũſtantijs ad promulgationem

ized by Google

gationem pertinentibus, vt ſunt miniſtri, tempus, locus. Nam miniſtros legis latæ docent angelos & Moyſen fuiſſe. Stephanus Acto. 7. Accepiſtis legem per diſpoſitiones angelorum, Item: Moſes accepit ſermonem viuum, vt daret nobis. Gal. 3. Lex ordinata per angelos in manu interceſſoris. Ebr. 2. Is qui per angelos dictus fuerat ſermo, firmus fuit. Miniſtrum verò euangelij, ipſum Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, & prophetas & Apoſtolos eſſe docent. 1 Pet. 1. 2 Pet. 1. Acto. 2. 3. 10. Eph. 2. Veniens euangelizauit vobis. Ebr. 2. Salus primum enarrari cœpit per ipſum Dominum. ad Ebr. 3. Conſiderate Apoſtolum & Pontificem confeßionis noſtræ, Ieſum Chriſtum. Idem Ebr. 7. appellat Chriſtum ſponſorem noui Teſtamenti. Idem 12. Videte ne aſpernemini eum qui loquitur. Deinde euangelium 430 annis ante legem promulgatum, docet Paulus Galatis tertio. Item in monte Sinai lex eſt promulgata. Act. 7. Gal. 4. Euangelium verò ex Sion & Hieroſolymis exiuit in omnem terrarum orbem, Rom. 10. Ebr. 12. Acceßiſtis ad montem Sion, & ciuitatem Dei viuentis, Hieruſalem cœleſtem. Item, Lex eſt literis in ſaxa ſeu tabulas lapideas inſculpta. Et 2 Cor. 3. Euangelium verò ſeu promißio dicta eſt, & non eſt à Deo tabulis lapideis inſcripta. Galat. 3. Porrò Abrahæ dictæ ſunt promißiones, & ſemini eius. item ſcriptura prius rem lætam nunciauit Abrahæ, Benedicentur (inquiens) in te omnes gentes. vnde etiam euangelium nõ litera, ſed ſpiritus appellatur. 2 Corinth. 3. Item, Lex lata eſt & confirmata, horribili rerum omnium aſpectu, ſcilicet igne, turbine, caligine, procella, tubæ ſonitu, voce verborum: quam qui audierunt, deprecati ſunt ne amplius audiant, ne moriantur. Ebr. 12. Euangelium verò familiari ſpecie enarratum eſt per filium Dei, & poſtea per Apoſtolos: eſtq́; confirmatũ ſignis, prodigijs, varijsq́; virtutibus, & Spiritus ſancti diſtributionibus, iuxta ipſius voluntatem. Ebr. 2. Item, Promißio confirmata eſt iuramento, lex verò non. Ebr. 5. Deus enim pollicitus Abrahæ, cum non poſſet per quenquam maiorem iurare, iurauit per ſeipſum, dicens, Niſi benedicens benedixero tibi, & multiplicans multiplicauero te, &c. Idem Ebr. 7. Sermo iuriſiurandi qui ſupra legem fuit, conſtituit filium in æternum conſummatum.

Quintò, diſcernunt legem & euangelium obiectis. Nam lex à nobis hominibus poſtulat naturæ integritatem, & perfectißimam obedientiam: quam cum in nullo homine inuenit, omnes damnat, nec monſtrat factorem legis. Gal. 2. 3. Rom. 3. Nam iuſticia abſq; lege patefit. At euangelium monſtrat factorem, non hominem tantum, ſed hominem & Deum in vna perſona, Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, filium Dei. Rom. 10. Chriſtus eſt impletio legis ad ſalutem omni credenti. Rom. 8. Quod lex præſtare non poterat, ea parte qua imbecillis erat per carnem, hoc Deus proprio filio miſſo ſub ſpecie carnis peccato obnoxiæ, præſtitit: ac de peccato condemnauit peccatum, per carnem, vt iuſtificatio legis impleretur in nobis. Gal. 4. Poſtquam venit plenitudo temporis, miſit Deus filium ſuum, factum ex muliere, factum ſub legem, vt eos qui legi erant obnoxij, à lege redimeret. 2 Cor. 5. Eum qui non nouit peccatum, fecit peccatũ, vt nos in eo fieremus iuſticia Dei. Iuſticia itaq; quam lex poſtulat, actiua eſt: euangelium verò, paßiuam ſeu imputatiuam, nobis per fidem exhibet: quæ quidem iuſticia quo ad Chriſtum, non paßiua eſt, ſed actiua, integra impletione legis cõparata. Rom. 3. 4. 5. 8. Gal. 2. 3. 4. 2 Cor. 5. & alibi paßim.

Sextò, etiam promißiones diſtinguunt. Nam legem docent promittere vitam, perfectam obedientiam præſtantibus. Roman. 2. Non auditores, ſed factores legis iuſtificabuntur. Galat. 6. Qui circumciditur, debitor eſt totius legis ſeruandæ. Galat. 3. Qui fecerit homo, viuet in eis. Roman. 10. Moyſes ſcribit de iuſticia ex lege, quòd qui fecerit ea, viuet per illa. Iacobi 2. Quiſquis totam legem ſeruauerit, offenderit autem in vno, factus eſt omnium reus. Euangelium verò, gratis omnibus per fidem in Chriſtum abſque operibus legis, iuſticiam Chriſti donare, ſeu imputare, & od eam promittere vitam. Actor. 10. Huic teſtimonium perhibent omnes Prophetæ, etc. Actor. 13. Per hunc omnis qui credit iuſtificatur. Actor. 15. Per gratiam Domini noſtri Ieſu Chriſti, credimus nos ſaluos futuros. Actor. 16. Cuſtos carceris tremefactus accidit Paulo & Silæ ad pedes: & productis illis foràs, ait: Domini quid me oportet facere, vt ſaluos fiam? At illi dixerunt: Crede in Dominum Ieſum, & ſaluus eris tu & domus tua. Roman. 3. Non eſt diſtinctio: omnes peccauerunt, & deſtituuntur gloria Dei. Iuſtificantur autem gratis, per illius gratiam, per redemptionem quæ eſt in Ieſu Chriſto, &c. Lex igitur habet promißionem, cum conditione faciendi et implendi eam: euangelium verò habet gratuitam promißionem, cum conditione credendi. Galat. 2 Rom. 1. Iuſtus fide ſua viuet.

Septimò, etiam diſcrimina legis & Euangelij à proprietatibus & effectibus ducunt. qualia ſunt: Lex reuelat peccatum, Rom. 7. Concupiſcentiam non nouiſſem, niſi lex dixiſſet, Non concupiſces. Et operatur irã, Ro. 4. Facit vt abundet delictum. Rom. 5. facit vt peccatum maiorem in modum fiat peccans peccatum. Rom. 7. Euangelium verò reuelat beneficium Domini noſtri Ieſu Chriſti, quòd impleuerit pro nobis legem, & docet gratiã Dei exuperare peccatum. Rom. 8 & 10. Gal. 4. Rom. 5. Nam ſi vnius delicto multi mortui ſunt, multo magis gratia Dei & donum per gratiã, quæ fuit vnius hominis Ieſu Chriſti, in multos exuberat. Item, Vbi exuberauit peccatum, ibi magis exuberauit gratia. Lex occidit, & adminiſtrat condemnationem & mortem. 2 Corinth. 3. Nec poteſt viuificare. Gal. 3. Euangelium verò viuificat, adminiſtrat iuſticiam & ſpiritum, liberat à iure peccati & mortis. Rom. 8. Accendit in cordibus nouos motus, & affert dona ſpiritus. 2 Cor. 3. Ro. 2. Circumciſio cordis, circumciſio eſt quæ ſpiritu conſtat, non litera. Gal. 3. Qui ſubminiſtrat vobis ſpiritum, & operatur virtutẽ in vobis, vtrum ex operibus legis, an ex prædicatione id facit? Lex affert ijs qui per opera legis volunt iuſtificari, maledictionẽ, & gratiæ amißionẽ. Euangelium verò donat benedictionẽ & gratiam Dei. Gal. 3. Qui ex fide ſunt, benedicuntur cum fideli Abrahã. Nam quotquot ex operibus legis ſunt, execrationi ſunt obnoxij. Galat. 5. Quicunque per legem iuſtificamini, à gratia excidiſtis. Galat. 2. Non aſpernor gratiam Dei: nam ſi per legem eſt iuſticia, igitur Chriſtus fruſtra eſt mortuus. Galat. 5. Qui ſpiritu ducimini, non eſtis ſub lege. Roman. 6. Non eſtis ſub lege,

lege, ſed ſub gratia. Rom. 11. Quòd ſi per gratiam, iam non ex operibus: quandoquidem gratia iam nō eſt gratia. ſin ex operibus, non iam eſt gratia, quandoquidem opus iam non eſt opus. Euangelium affert adoptionem ſeu ius filiorum Dei, & hæreditatem Dei, & cohæreditatem cum Chriſto: Lex non affert, propterea quòd ei nemo integram præſtet obedientiam. Galat. 3. Nam ſi ex lege eſt hæreditas, non iam ex promiſſione: Atqui Abrahæ per promiſſionem donauit Deus. Ro. 4. Non enim per legem promiſſio contigit Abrahæ aut ſemini eius, &c. etenim ſi ij qui ad legem pertinent, heredes ſunt, inanis facta eſt fides, et irrita facta eſt promiſſio. ad Galat. 4. Vt adoptione ius filiorum acciperemus, &c. quoniam autem eſtis filij, emiſit Deus ſpiritum filij ſui in corda noſtra, clamantem Abba pater. Rom. 8. Quod ſi filij, igitur & hæredes: hæredes quidem Dei, cohæredes verò Chriſti. Lex affert ſeruitutem. 2 Corinth. 3. Galat. 3. Vnum quidem à monte Sina in ſeruitutem generans. Euangelium affert per ſpiritum Domini, libertatem. ad Rom. 8. 2 Cor. 3. Lex affert gloriationem. Rom. 4. Si Abraham iuſtus eſt ex operibus, habet quod glorietur. Euangelium excludit gloriationem. Rom. 3. Gloriatio excluſa eſt per legem fidei. Eph. 2. Non ex operibus, ne quis glorietur. 1 Corinth. 1. Qui gloriatur, in Domino glorietur. Lex imputat mercedem ei qui operatur ſecundum debitum: Euangelium verò ei qui non operatur, ſed credit in eū qui impium iuſtificat, imputat fidem ſuam ad iuſticiam. Rom. 4 & 11. Galat. 3. 2 Cor. 5. Lex abrogatur, Euangelium manet. 2 Corinth. 3. Abrogatur id quod præceſſit præceptum, Ebr. 7. Lex non potuit præſtare requiem, ſed euangelium præſtitit eam. Ebr. 4. Nam ſi eis Ieſus requiem præſtitiſſet, nequaquam de alio poſthac die loquutus fuiſſet. itaque relinquitur ſabbatiſmus populo Dei.

Lex & ſacerdotium non potuerunt afferre perfectionem, euangelium verò attulit. Ebr. 7. Nihil ad perfectionem attulit lex, verùm erat introductio ad ſpem potiorem. Lex ceremonialis habuit vmbras & typos, Ebr. 10. Lex vmbram obtinens futurorum bonorum, non ipſam imaginem rerum: Euangelium verò proponit res ipſas, typis illis præfiguratas. Col. 2. Ne quis vos iudicet in cibo aut potu, aut in parte diei feſti, aut nouiluni ij, aut ſabbatorū, quæ ſunt vmbra rerum futurarū, corpus autem Chriſti.

Lex propoſuit ſacerdotium externum, ſecundum ordinem Aronis et Leui, quod non ſuſtulit peccatum. Ebr. 7. 8. Etenim ſi illud prius tale fuiſſet, vt nihil poſſit in eo reprehendi, haudquaquam fuiſſet ſecundo quæſitus locus. Ebr. 10. Non enim poteſt ſanguis taurorū & hircorum auferre peccata. Nec ipſa quidem lex tollere peccatum & mortem potuit. Ad Romanos quinto: Vſque ad legem enim erat peccatum in mundo. Euangelium verò proponit Chriſtum ſummum ſacerdotem, ſecundum ordinem Melchiſedech, qui expiauit peccata generis humani proprio ſanguine, ſemel oblatus, & cuius ſacerdotium eſt perpetuum: qui ad plenum ſaluos facere poteſt, qui per ipſum adeunt Deum. Ebr. 7. 8. 9. 10. capitibus.

Octauò, Legem & Euangeliū etiam comparatione diſcernunt. Nam Paulus 2 Corinthiorum tertio docet, Euangelium maiorem gloriam habere, quàm legem. Si adminiſtratio condemnationis gloria, multo magis excellit adminiſtratio iuſticiæ in gloria: quandoquidē ne glorificatum quidem fuit, quod glorificatum eſt in hac parte, propter eminentem gloriam. Vincit etiam iuſticia Euangelij iuſticiam legis, dignitate & gloria. Nam Chriſtus Dei filius multo plenius impleuit pro nobis legem, quàm creatura aliqua, ſiue humana, ſiue angelica, etiam integra præſtare potuiſſet. Deinde iuſticia Euāgelij ſeu Chriſti nobis affert arctiorem coniunctionē cum Deo, vt ſcilicet filij Dei, cohæredes Chriſti, ſimiles ei conregnantes, &c. dicamur, Galatis 2. ad Romanos 8. 1 Ioannis 3. Philip. 3. & epiſtolæ 1 Timoth. 1. & 1 Petri 4.

De conuenientia Legis & Euangelij, & mutua eorum opera.

Legem & Euangeliū hoc commune habere docēt, quòd vtraque autorem eundem Deum, & non diuerſos deos habeant. Nam lex, appellatur lex Dei: Romanis 7. & Euangelium, itidem Euangelium Dei vocatur, Romanis 1. Segregatus in Euangelium Dei. Autor epiſtolæ ad Ebræos 8. ex Hieremiæ 31 citat ſententiam, quæ docet, Deum vtriuſque Teſtamenti, ſcilicet Legis & Euangelij autorem eſſe: Ecce dies venient, dicit Dominus, & conſummabo ſuper domum Iſrael, & ſuper domum Iuda, teſtamentum nouum, non iuxta teſtamentum quod feci patribus illorum, in die cùm apprehenderem manum illorum, vt educerem eos ex Aegypto. quoniam ipſi non perſtiterunt in teſtamento meo, & ego neglectui eos habui, dicit Dominus. Nam hoc eſt teſtamentum, quod diſponā domui Iſrael, poſt dies illos, dicit Dominus: Dans leges meas in mentem illorum, & in corda illorum inſcribam illas, & ero illis Deus, & erunt mihi populus. Et non docebunt quiſque proximū ſuum, & vnuſquiſque fratrem ſuum dicentes: Cognoſce Dominum, quòd omnes cogniturì ſint me, ab eo qui puſillus fuerit inter eos, vſque ad eum qui magnus eſt inter illos: quoniam placatus ero ſuper iniuſticijs illorum & peccatis eorum, & iniquitatum illorum nō recordabor amplius.

Deinde, quòd vtraque doctrina, quantum ad genus, eodem modo definiat iuſticiam, nempe quòd ſit integra impletio legis. Nam de iuſticia legis Moſes ſcripſit, Qui fecerit ea, viuet per illa. Rom. 10. De iuſticia euangelij Rom. 5. dicitur, quòd ſit obedientia vnius hominis, Domini noſtri Ieſu Chriſti, & impletio legis. Roman. 8 & 15. Sed tamen in illo differunt, quòd lex impletionem noſtram poſtulat: Euangelium verò mediatorem Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, vnum pro omnibus eam præſtitiſſe, monet. Roman. 5. 8. 10. 2 Cor. 5. Quòd ſi vnus pro omnibus mortuus eſt, ergo omnes mortui fuerunt: & pro omnibus mortuus eſt, vt qui viuunt, poſthac non ſibi viuant, ſed ei qui pro ipſis mortuus eſt & reſurrexit.

Tertiò, quòd vtraq; doctrina vitam æternam promittat, ſed tamen lex facienti, euangelium verò credenti. Rom. 10. Galat. 3. 1 Tim. 1. 1 Ioan. 5.

Quartò, quòd vtraq; vniuerſalis ſit, pertinens ad omnes homines. Nam Paulus Romanis 1. 2 & 3. oſtendit, legem moralem inſculptam cordibus gentium, tam

accuſare

accuſare & damnare gẽtes, quàm Decalogus, promulgatione Iudæis iteratus. Huc faciunt illæ vniuerſales particulæ, Vt omne os obturetur, & totus mundus fiat obnoxius Deo. Item, Non eſt diſtinctio, omnes peccauerunt. Item, Non eſt iuſtus, ne vnus quidem. Rom. 3. Non iuſtificatur ex operibus legis vlla caro. Ibidem, & Galat. 2. Concluſit ſcriptura omnia ſub peccatũ, vt omnium miſereatur. Rom. 11.

Quintò, quòd licet ſint diuerſæ & contrariæ doctrinæ, tamen ad vſum hominum applicatæ, ſibi mutuò inſeruiant ſuo ordine & fine. Nam ita ſunt comparatæ, vt lex præcedat, & ſequatur Euangelium, quaſi diſpenſatio legis. vbi enim deſinit lex, ibi incipit euangelium: hoc eſt, cum lex reuelauit peccatũ, & occidit, ſeu mortem denunciauit peccatori, Rom. 7. Euangelium ſuccedens, reuelat impletionem legis, per Christum præſtitam, & liberat hominem à iure peccati & mortis. Ad Rom. 7. Miſer ego homo, quis me eripiet ex corpore morti obnoxio? Gratias ago Deo, per Christum Dominum noſtrũ. Et Rom. 8. Nam lex ſpiritus vitæ, per Christum Ieſum, liberum me reddidit à iure peccati & mortis. Rom. 5. Cæterùm lex obiter ſubijt, vt abundaret delictum: vbi verò exuberauit peccatum, ibi magis exuberauit gratia. Rom. 6. Peccatum vobis non dominabitur, non enim eſtis ſub lege, ſed ſub gratia. Galat. 2. Ego enim per legem, legi mortuus ſui: vt Chriſto viuerem, vnà cum Chriſto crucifixus ſum: viuo tamen iam non ego, ſed viuit in me Chriſtus. Galat. 3. Cõcluſit ſcriptura omnia ſub peccatũ, vt promiſsio ex fide Ieſu Chriſti daretur credentibus. Idem etiam exempla docent. Nam primo loco ad pœnitentiam, hoc eſt, ad agnitionẽ peccatorum cohortantur omnes, poſtea conſolationẽ contritis proponunt de remiſsione peccatorũ. Act. 2. Delictorum pœnitentiam agite, & baptiſetur vnuſquiſq; veſtrùm in nomine Ieſu Chriſti, in remiſionẽ peccatorũ. Act. 3. Pœniteat igitur vos, & conuertimini, vt deleantur peccata veſtra. Et Paulus Rom. 1 & 2. legis officio arguit gentes et Iudæos eſſe peccatores: & poſtea ſubijcit de iuſtificatione, cap. 3. & ſequentibus. Sic econtrà, vbi incepit Euangelium, ceſſat lex: hoc eſt, per euangelium abſoluti, ſeu fide in Chriſtũ gratis iuſtificati, non ſunt amplius ſub maledicto legis, ſed ſub gratia. Ro. 6. Gal. 5. Itaq; lex pædagogus noſter fuit ad Chriſtum, vt ex fide iuſtificaremur. at poſtquam venit fides, non amplius ſub pædagogo ſumus. Omnes enim filij Dei eſtis, eo quòd credidiſtis Ieſu Chriſto. Gal. 3 & 4.

Sextò, quòd ſe inuicẽ illuſtrent, & ſtabiliant. Nam Euangelium abſq; lege (morali) patefacit iuſticiã Dei, quæ tamen comprobatur teſtimonio legis (ceremonialis) & prophetarum. Rom. 3. Et lex nec abrogat promiſsionem, nec eam irritam facit. Galat. 3. Et econtrà, euangelium non facit irritam legem, ſed potius eam ſtabilit et confirmat, Rom. 3. dum ad nouam obedientiam cohortatur renatos. Non euangelium enim à iure obedientiæ, ſeu debito præſtandò liberat homĩnes, ſed à iure peccati et mortis, ſeu à debito non præſtito: hoc eſt, à maledicto & condemnatione legis nos abſoluit. Ad Rom. 8. Lex ſpiritus vitæ per Ieſum Chriſtum, liberum me reddidit à iure peccati & mortis, &c. Et poſtea: Fratres, debitores ſumus non carni, vt ſecundum carnẽ viuamus. Lex adfert velamen, Euangelium verò id tollit per fidem in Chriſtum. 2 Cor. 3. Moſes ponebat velamen in facie ſua, ne intenderent filij Iſrael in finem eius quod aboletur, &c. Nam vſq; ad diem hodiernum idem velamen in lectione veteris Teſtamẽti manet: nec tollitur velum, quod per Chriſtũ aboletur: ſed ad hunc vſque diem, cum legitur Moſes, velamen cordibus illorum impoſitum eſt: at vbi conuerſi fuerint ad Dominum, tolletur velamen.

Septimò, ꝗ vtraq; doctrina in veteri & nouo Teſtamento tradita ſit, et ſic ſemper in eccleſia notæ fuerint. Nam euãgelio ſuprà citauimus teſtimonia. De lege vero inde cõſtat, ꝗ inſcripta eſt cordibus omniũ hominũ.

Poſtremò, legem et euangelium non eſſe cõfundenda, ſed bene diſcernenda, Apoſtoli primum ſuo exemplo monent, qui in ſuis epiſtolis & concionibus vtraq; diſtinctè & ſuo ordine docent, & exercent. Nam Act. 2. 3. 4. 6. ſatis acerbis & duris verbis Iudæos arguunt de interfecto Ieſu Chriſto, deinde ijs qui cõpuncti ſunt corde: & interrogant, Quid faciemus viri fratres? ſatis amicè reſpondent: Delictorũ pœnitentiam agite, & baptiſetur vnuſquiſq; veſtrûm in nomine Ieſu Chriſti, in remiſsionem peccatorum, & accipietis donum ſpiritus ſancti. Vobis enim facta eſt repromiſſio, & filijs veſtris, &c. Item, Seruemini à generatione iſta praua. Stephanus Act. 7. obſtinatis Iudæis acerbè concionatur legem, & non euangelium. Sic Paulus in epiſtola ad Romanos primo loco oſtendit Iudæos & gentes eſſe peccatores, & poſtea diſtinctè agit de iuſtificatione ſeu doctrina Euangelij, & vtraſq; bene vbiq; diſtinguit. Idem facit in epiſtola ad Galatas, & in alijs.

Deinde ꝗ pſeudoapoſtolos, legem & Euangelium confundentes, grauiter refutant Paulus & Barnabas Antiochiæ, Act. 15. & ſynodus Apoſtolorum Hieroſolymis, & literæ ſynodales, Act. 15. Item, quòd Paulus reſtitit Petro in faciem, non recto pede ad veritatẽ euangelij incedenti, Gal. 2. Et quòd Galatas, eorumq; pſeudoapoſtolos grauiter eo nomine reprehendit, tradita hac maxima, Quicunq; per legem iuſtificamini, à gratia excidiſtis, Chriſtus vobis eſt factus ocioſus. Galat. 5. Item, Si per legem eſt iuſticia, Chriſtus fruſtra mortuus eſt: Gal. 1. Tertiò, quòd legem cum euangelio miſcentes, docet non legitimè lege vti, 1 Tim. 1. Quartò, ꝗ Paulus iubet rectè ſecare ſermonẽ Dei: 2 Tim. 2. Et formam habere ſanorum verborum, et depoſitum ſeruare per ſpiritum ſanctum. 2 Tim. 1.

DE PRAEDESTINATIONE.

Προορίζειν, ſignificat decernere & præfinire. Vtuntur ea voce Apoſtoli, quum loquuntur de talibus Dei decretis, quæ quidem ſuo tempore fuerunt occulta: ſed tamen poſtea in verbo Dei reuelata ſunt. Nam Act. 5. cum Apoſtoli volunt indicare, iam impleri ea quæ in Pſalmo ſcripta ſunt, Quare fremuerunt gentes: dicunt ea nunc fieri, quæ manus Dei & conſilium Dei præfinijt: hoc eſt, quæ Deus reuelauit in verbo futura eſſe. Rom. 8. Quos præſciuit, illos etiã προώρισε, prædeſtinauit: hoc eſt, decreuit et reuelauit in verbo ſuo, quod oporteat eos conformes fieri imaginis filij ſui. 1 Corinth. 2. Loquimur ſapientiam in myſterio abſconditam, quam Deus προώρισεν, hoc eſt decreuit reuelare. Eadem fermè ſignificatione ὁρίζειν vſurpatur Acto. 2 & 17. & ἐκλέγεσθαι, Epheſ. 1. & προγνῶναι, præor-

præordinare. 1 Petri 1. *Synonyma etiam ferè ſunt* πρόγνωσις, 1 Pet. 1. Act. 2. & ὡρισμένη βουλὴ, *præfinitum conſilium.* Act. 2. χεὶρ καὶ βουλὴ τοῦ θεοῦ, *manus & conſilium* Dei. Act. 5. εὐδοκία τοῦ θεοῦ θελήματος, *beneplacitum* Dei *voluntatis.* Epheſ. 1. πρόθεσις, *propoſitum.* Ibid. βουλὴ τοῦ θελήματος θεοῦ, *conſilium voluntatis diuinæ: ibidem.*

Videntur autem Apoſtoli *hanc ob cauſam huiuſmodi phraſibus vti, vt moneant, opera* Chriſti *& res in eccleſia euenientes nõ caſu accidere, ſed à* Deo *olim præuiſa & decreta, & in verbo* Dei *reuelata eſſe.* Nam *cum* Paulus Rom. 8. *docuit de calamitatibus & cruce piorum, eò progreditur, vt moneat id ſic accidere, quia* Deus *id præuidit, et ſic determinauit in ſuo verbo, nempe illo, Ponam inimicitias, &c. quòd pij debeant in hoc imagini* Chriſti *fieri conformes, ſcilicet vt cum illo patiantur.* Idem *cum ad* Romanos 9. 10 & 11. *de reiectione* Iudæorũ *& receptione* Gentium *loquitur, oſtendit ideo fieri, quia* Deus *decreuerit, & in ſuo verbo reuelauerit, quòd propter contemptum verbi abiecturus ſit* Iudæos: & Gentes, *quia optemperent* Euangelio, *& credant, ſit recepturus.* Prædeſtinationem *igitur in genere docent eſſe decreta à* Deo *facta, & poſtea in verbo reuelata, de cauſis aut modo ſaluandi aut damnandi homines.* Res *quæ à* Deo *prædeſtinatæ, hoc eſt, decretæ & reuelatæ ſunt, quòd euenturæ ſint, hæ ferè recenſentur ab* Apoſtolis.

Decretum Dei *eſt de genere humano lapſo, per obedientiam, paßionem & mortem & reſuſcitationẽ* Domini *noſtri* Ieſu Chriſti *redimendo. de hoc dicitur* Act. 2. 3. 10 & 13. 1 Cor. 15. Eph. 1. *& alibi paßim, cum indicant ea non temerè inſcio* Deo *facta eſſe, ſed à* Deo *decreta in arcano conſilio ante conditionem mundi, & reuelata in paradiſo & per prophetas.*

Decretum Dei *eſt de vocandis tam* Iudæis q̃ Gentibus, *per miniſterium verbi, ad æternam ſuam gloriam: quod etiam reuelatũ eſt in ſacra ſcriptura. de hoc* Act. 2. 10 & 15. Rom. 9 & 15. *& alibi paßim dicitur.*

Decretum Dei *eſt, ꝙ velit per auditum verbi operari in cordibus hominum ſalutarem conuerſionẽ, ſcilicet contritionem & fidem in* Chriſtum, *& credentes gratis abſq; operibus legis ſaluare. Aſpernantes verò verbum, & contumaciter repugnantes, ſiue* Iudæos *ſiue* Gentes, *excæcare & damnare. & hoc quoq; decretum reuelatum eſſe in verbo* Dei, Paulus Rom. 10. *docet.* Idem *etiam* Rom. 9. 10 & 11. *iuxta hoc decretum* Iudæos *abijci, & gentes recipi pronunciat.* Nam *ideo gentes recipi oſtendit, ꝙ* Deus *reuelarit ſuam voluntatem, de vocatione gentium, & receptione earum, ſi audiant verbum, & credant in* Chriſtum: Iudæos *verò ideo reijci, quia* Deus *reuelarit in* Prophetis, *quòd* Iudæos, *ſi contemnant gratiam per* Chriſtum *oblatam, velit excæcare.*

Decretum Dei *eſt, quòd velit gratis, ſola fide iuſtificatos ſanctificare, ita vt per* Spiritum *ſanctum in ijs habitet, & inchoet nouam obedientiã, & proferat fructus iuſticiæ. & hoc decretum in verbo* Dei *patefactũ,* Petrus 1 epiſt. 1. & Paulus 2 Cor. 6 *monent: & iuxta id decretum hortantur renatos ad bona opera.* 1 Theſ. 4. 1 Cor. 6. 1 Petri 1.

Decretum Dei *eſt, quòd omnes qui in* Chriſto *piè viuere velint, oporteat pati perſecutionem.* Hoc *reuelatum eſt in* Pſalmo: Quare *fremuerũt gentes, etc.* Apoſtoli Act. 4. *monent, & iuxta hoc decretũ accidere* Eccleſiæ *afflictiones paßim docent, eoq; pios cõſolantur, quòd non inſcio, ſed ſciente* Deo *eueniant calamitates: & quòd euitari non poßint, quia* Deus *ita ordinarit, et quòd commoda ſecutura ſint ingentia.*

Decretum Dei *eſt, quòd ſuo tempore debeat* Chriſtus *reuerti ad iudicium viuorum & mortuorũ. & hoc decretum reuelatum,* Petrus Act. 10. & Paulus Act. 17. & 1 Petri 4. *monent.*

Ex his patet, quòd Apoſtoli *non de prædeſtinatione, ſeu de decretis diuinis, nondum reuelatis, ſed de ijs quæ in verbo* Dei *reuelata ſunt, loquantur.*

Cauſam autem, cur Deus *eiuſmodi decreta fecerit: qualia iam recenſuimus, & non alia: cur potius per filium quàm per alium, voluerit genus humanũ redimere: cur tantum credentes ſaluet, & alios infideles omnes damnet: cur non potius impios, quàm pios, in hac vita affligat:* Paulus *docet eſſe* Dei *præſcientiam, liberam voluntatem, miſericordiam, iuſticiam & ſapientiam, ſed tamen in verbo* Dei *reuelatam: & ꝙ nemini fuerit vllo iure obligatus, vt aliter decerneret. quæ cum à noſtra ratione inueſtigari ac percipi nequeãt, monet nos, vt potius admiremur, quàm perſcrutari conemur.* Nam *de præſcientia* Rom. 8. *dicitur,* Quoniam *quos præſciuerat, eoſdem & præfiniuit.* Et Epheſ. 1 *aſſerit,* Deum *iuxta beneplacitũ voluntatis ſuæ, iuxta diuitias gratiæ ſuæ, hoc decretum feciſſe & reuelaſſe, de redimendis & iuſtificandis hominibus, per ſanguinem* Ieſu Chriſti *filij ſui.*

Idem *illud decretum de gratuitò ſaluandis omnibus ijs qui obediunt* Euangelio, *& credunt in* Chriſtum *refert ad voluntatem et gratiam* Dei, *in verbo reuelatam & promiſſam: qualis eſt,* Miſerebor *cuiuſcunq; miſerebor: item,* Qui *credit in eo, non pudefiet.* Roman. 9. Cui *vult, miſeretur.* Item, Vt *notas faceret diuitias gloriæ ſuæ, erga vaſa miſericordiæ, quæ præparauerat in gloriam, quos & vocauit: nimirum nos, non ſolum ex* Iudæis, *verumetiam ex gentibus. &* Rom. 11. Ecce *bonitatem* Dei *in te, ſi permanſeris in bonitate. &* 2 Timoth. 1. Qui *ſaluos fecit nos, & vocauit vocatione ſancta, non ſecundum opera veſtra, ſed ſecundum ſuũ propoſitum & gratiam.* Alterum *verò decretũ de indurandis ijs qui nõ obediunt* Euangelio, *& non ex fide gratis, ſed ex operib. ſuis iuſticiam quærunt, & impingunt in lapidem offenſionis, refert etiam ad voluntatẽ* Dei, *& iuſticiam eius, patefactam in verbo.* Rom. 9. Quem *vult indurat. cum autem vult indurare, qui non obedierit verbo ſuo, & qui impegerit in lapidem offenſionis: hoc eſt, qui in* Chriſtum *non crediderit. &* Rom. 11. Ecce *ſeueritatem* Dei *in eos qui ceciderunt.* De *ſapientia* Dei, *qua decreta illa fecerit, & quòd nemini fuerit vllo modo deuinctus, vt aliter iſta decerneret, inquit* Rom. 11. O *profunditatem diuitiarum & ſapientiæ, & cognitionis* Dei, *quàm inſcrutabilia ſunt iudicia eius, & inperueſtigabiles viæ eius.* Quis *enim cognouit mentem* Domini? *ſcilicet anteq̃ in verbo illam reuelaret: aut quis illi fuit à conſilijs? aut quis prior illi dedit, & reddetur ei: quoniam ex illo, & per illum, & in illum omnia.*

Obiectionem etiam illam humanæ rationis, quòd Deus

Deus ſit iniuſtus,ſi quem velit induret,& cuius velit miſereatur: hoc eſt ,ſi obedientes Euangelio & credentes in Chriſtum,gratis ſaluet, & inobedientes & incredulos omnes damnet & puniat, proponit & refutat Paulus Rom. 9. Dices ergo mihi, quid adhuc conqueritur? Nam volũtati illius quis reſtitit? Atqui ô homo, tu quis es, qui ex aduerſo reſpondes Deo? Num dicit figmentum ei qui finxit, Cur me finxiſti ad hunc modum? An nõ habet poteſtatem figulus luti, vt ex eadem maſſa fingat aliud quidem vas in honorem, aliud vero in ignominiam? Quòd ſi Deus volens oſtendere iram, & notam facere potentiam ſuam, tulit multa animi lenitate vaſa iræ,apparata in interitum, & vt notas faceret diuitias gloriæ ſuæ erga vaſa miſericordiæ,quæ præparauerat in gloriam,&c.

¶ Effectus prædeſtinationis,vt Paulus Ro. 8. recenſet,ſunt: Vocatio,quæ eſt vniuerſalis. vocãtur enim omnes, tum Iudæi, tum gentes.Rom.10. In omnem terram exiuit ſonus eorum.

Iuſtificatio, quæ etiam eſt vniuerſalis & gratuita. Rom.3.Non eſt diſtinctio: omnes peccauerunt. Iuſtificantur autem gratis, illius gratia, per redemptionem, quæ eſt in Chriſto Ieſu.Rom.10.Omnis qui fidit illi non pudefiet. Non enim eſt diſtinctio vel Iudæi, vel Græci. Nam idem dominus omnium, diues in omnes inuocantes ſe. quiſquis enim inuocauerit nomen Domini, ſaluus erit.1 Timoth.2. Deus vult omnes homines ſaluos fieri,& ad agnitionem veritatis venire.

Sanctificatio, quæ etiam eſt vniuerſalis, & contingit abſq; reſpectu perſonarum, omnibus verè iuſtificatis.Actor.15.

Glorificatio, quæ etiam eſt vniuerſalis, & contingit omnibus in fide, vſque ad finem perſeuerantibus. 2 Timoth.3.Reddet coronam iuſticiæ, non ſolum mihi, verùm omnibus aduentum eius expectantibus.

Docẽt etiam,meditationem prædeſtinationis,vtrum ad vitam, an ad mortem æternã ordinati ſimus, non ex ratione inſtituendam eſſe. Nam animalem hominem intelligere ea quæ Dei ſunt, Paulus negat 1 Corinth. capite octauo. Et Iohannes dicit, mundum non noſſe Deum. Etiam ex lege,ſeu operibus legis, ſeu noſtra dignitate, cogitandum de prædeſtinatione negant. Nam legem à iuſtificatione excludunt,propterea quòd incertam faciat promiſsionem,& adimat conſolationem conſcientijs.Rom.4.

Sed ſecundum euangelium quod habet vniuerſalem promiſsionem,& cauſas prædeſtinationis, quæ ſunt miſericordia & gratia Dei, iudicandum eſſe de prædeſtinatione monent.Nam quoties Paulus de prædeſtinatione ad ſalutem loquitur, deducit mentes ad voluntatem Dei,in euangelio patefactam. Ephes.1. Patefacto nobis arcano voluntatis ſuæ, iuxta beneplacitum ſuum, &c. In quo ſperauimus & nos,audito verbo veritatis Euangelio, &c. 1 Cor.1. Fidelis Deus, per quem vocati eſtis in conſortium filij ipſius Ieſu Chriſti.Idem Galat. 1. de ſui prædeſtinatione loquens, orditur à vocatione: Eſt vbi Deo,qui ſegregauerat me ab vtero matris meæ,& vocauit me per gratiam ſuam, &c. 1 Cor.15. Per gratiam Dei ſum,quicquid ſum. 2 Theſſ.2. Nos debemus gratias Deo ſemper de vobis fratres dilecti à Domino, quòd elegerit vos Deus ab initio in ſalutem, per ſanctificationem ſpiritus,ac fidem veritatis, ad quod vocauit vos per Euangelium, in acquiſitionem gloriæ Domini noſtri Ieſu Chriſti. Idem 2 Timoth.2. inquit: Si quis igitur ſe expurgarit ab his, ſcilicet impijs doctrinis, & fuerit amplexus veram doctrinã, erit vas in honorem ſanctificatum, accommodatum vſibus Domini ad omne opus bonum præparatum.Et Petrus 1 epiſt.2. Ad vocationem, ſcilicet quæ fit per Euangelium, quo omnib. credentibus offertur gratis per Chriſtum remiſsio peccatorum,deducit pios,qui vocauit vos è tenebris in lucem ſuam admirabilem.Idem 1 Petri 5.Deus,&c. vocauit nos ad æternam ſuam gloriam. Iohannes etiam 1 epiſt. 1. ad miniſterium verbi & fidem deducit eos qui cupiant ſcire an ſint prædeſtinati. Idem Apocal. capite 20. cum meminit libri vitæ, non loquitur de oculta aliqua Dei voluntate, ſed de ea quæ reuelata eſt in verbo Dei,quòd velit omnes credentes ſaluare, & omnes incredulos damnare.

Vſus doctrinæ de prædeſtinatione eſt, vt omnes timentes Deum,& credentes in Chriſtum,certiſsimi eſſe queant, ſe ſaluatum & glorificatum iri. Nam ſententia illa, Omnis qui fidit illi non pudefiet. ideo certa & infallibilis eſt,quia eſt conſtans & immobile Dei decretum in Euangelio patefactum. Nam Paulus Rom. cap. 8.inde infert electos Dei (loquitur de electione quæ fit per verbum ac fidem)damnari & ſeparari à dilectione Dei,quæ eſt in Chriſto Ieſu, nullo modo poſſe. Idem Rom. 11. Dona quidem & vocatio Dei euiſmodi ſunt, vt eorum illum pœnitere non poſsit. 2 Tim. 2. Solidum fundamentum Dei ſtat. nouit Deus qui ſunt ſui: & diſcedat ab iniquitate omnis qui nominat nomen Chriſti. Vult ergo Paulus, nos verè ſtatuere, fieri non poſſe, vt Deus aliter ſentiat quàm ſicut ſe patefecit in verbo, q; omnes credentes in fide perſeuerantes, certò velit ſaluare:ne ſomniemus alium catalogum ſaluandorũ,quàm eorum qui verè credant in Chriſtum.

Deinde vt omnes impij & increduli perſeuerantes in impœnitentia vſq; ad finem, nihil aliud ſibi perſuadeant,quam quod Deus in verbo patefecit,nempe certiſsimam abiectionem & damnationem.nam hæc etiam ſententia, Dei eſt decretum immutabile,1 Ioannis quinto: Qui non credit, Deum mendacem facit. Item: Qui non habet filium, non habet vitam. Et Paulus Rom. 9. Impios Euãgelio nõ obedientes,et in impœnitentia perſeuerantes,vaſa iræ apparata ad interitũ appellat.Non autem eò dicuntur apparata,quòd Deus tales illos condiderit (ait enim, Deum os tolerare animi lenitate) ſed quòd Deus propter ſua ſcelera et infidelitatem eos dãnet & perdat ſuo iuſto iudicio. Rom.2.2 Theſſ.1.

Tertiò,vt liquidò conſtet, non ob noſtra merita aut bona opera, ſed gratis ex miſericordia Deum ſaluare credentes. Rom. 9 & 11. Epheſ. 2. Si enim Deus decreuit eo modo ſaluare homines,antequam iacerentur fundamenta mundi, cùm nondum fuerunt conditi homines,quid poſsint de merito & dignitate ſua gloriari?

Prædeſtinationi contraria ſunt: velle eam ratione humana capere, Roman. nono: & extra verbum patefactum de prædeſtinatione meditari. Item, ſomniare aliam eſſe Dei voluntatem, de ſaluandis aut damnandis hominibus, quàm ea quæ in Euangelio eſt expreſſa. Eſt enim Euangelium nihil aliud quàm patefactio de-

creti Dei, quos, ſcilicet omnes, quas ob cauſas, ſcilicet ob meritum Chriſti & gratis, & quomodo, ſcilicet ſi credant & in fide perſeuerent, ordinarit ad vitam æternam. Eph.1. *Patefacto nobis arcano voluntatis ſuæ.* Et econtrà: *Quos, nempe omnes, ſine perſonarum reſpectu, ob quas cauſas, nimirum, quia meritum Chriſti & gratiam Dei contemnant, quomodo, videlicet ſi in impœnitentia & infidelitate perſeuerent, apparauerit ad interitum.* Rom.9. & 11.

DE IVSTIFICATIONE HOMINIS peccatoris coram Deo.

ETiam Apoſtoli his vocabulis, Iuſticia, iuſtus, iuſtificatio, iuſtificare, ſalus, ſaluare, gratia, quorum vſus eſt in hac doctrina, variè vtũtur. quare initio de ſignificationibus eorum lectorem commonefaciemus. Obſeruatu autem dignum eſt, iſtas voces non vbiq; æquè reperiri. Nam voce δίκαιος quidem omnes vtuntur, Paulus paßim, & Petrus 1 Pet.3.4. Ioan.1. Iohan.1.2.3. Apoc.22. Lucas Act.7. Ebræ.11. Iacob.5. vocem δικαιοσύνην. Petrus, 2 Petri 2. Ioannes 1. Ioann.3. Paulus paßim, Roman. 1.2.3. & alibi, Iocob. 1. habent. Δικαίωμα tantum Rom. 1.5.8. Ebr. 9. Apoc. 19. extat: δικαίωσις tantum Rom.5. habetur: δικαιόω apud Paulum paßim, Roman.3.8. Gal.2.3.5. Acto.13. Apocal. 22. Iacobi 2. vſurpatur. Petrus & Ioannes in Epiſtolis ſuis eo non ſunt vſi. Gratia apud omnes in vſu eſt. Vocabulum σωτηρία, ſalus, omnes habent, exceptis tribus epiſtolis Ioannis, in quibus tantum ſemel, 1 Ioan.4. σωτὴρ extat: cuius verbum σώζειν etiam apud alios omnes legitur, in ſolo Ioanne deſideratur.

Iuſticia & iuſtus, cum de Deo dicũtur, aliàs ſignificant eſſentialem iuſticiã, quam ab æterno habet, ad cuius normã cuncta examinat, & congruentia approbat, diſcrepantia verò damnat & execratur, & iuſtißimis pœnis affligit & perdit. Huius eſſentialis iuſticiæ Dei ſimulachrum quoddam eas cordibus hominum in creatione inſculptum, & in Decalogo repetitum. In hanc ſententiam hæc & ſimilia teſtimonia accipiuntur. 1 Pet. 2. Tradidit vindictam ei qui iudicat iuſtè. Rom. 1. Qui cum Dei iuſticiam, hoc eſt iuſtum Dei iudicium nouerint, nempe quòd ij qui talia faciunt, digni ſint morte, non ſolum ea faciunt, verum aſſentiuntur ijs qui faciunt. Rom. ſecundo: Colligis tibi iram in die iræ, quo patefiet iuſtum iudicium Dei, qui redditurus eſt vnicuique iuxta facta ſua. Rom. 3. Quòd ſi iniuſticia noſtra Dei iuſticiam commendat, quid dicemus? num iniuſtus Deus qui iudicat me? humano more loquor: abſit. Nam quomodo iudicabit Deus mundum. 2 Tim.4. Repoſita eſt mihi iuſticiæ corona, quam reddet mihi Dominus in illo die, qui eſt iuſtus iudex. Iac.1. Ira viri iuſticiam Dei nõ operatur: id eſt, nõ facit ea quæ congruũt ad normam diuinæ iuſticiæ.

Aliàs verò ſignificat illam Dei bonitatem, qua Deus iuſticiam mediatoris imputat credentibus, & ob quam peccata remittit & iuſtos pronũciat peccatores. Rom. 3. ad oſtenſionem iuſticiæ ſuæ propter remißionẽ peccatorum, quæ Deus tolerauit, ad oſtendendã iuſticiam ſuam, in præſenti ſeculo; in hoc, vt ipſe ſit iuſtus, & iuſtificans eum qui eſt ex fide Ieſu. Rom. 3. Nunc verò ſine lege iuſticia Dei manifeſtata eſt. Rom.10. Nam ignorantes Dei iuſticiam, & propriam iuſticiam quærentes conſtituere, iuſticiæ Dei non fuerunt ſubditi.

Cum iuſticia & iuſtus de Domino noſtro Ieſu Chriſto dicuntur, ſignificant eam iuſticiam, quam vt mediator homo & Deus in vna perſona, implẽdo legem pro nobis, tum ſolutione pœnarum, tum integra obedientia comparauit.

Huc pertinent teſtimonia. Act.3. Vos autem ſanctũ & iuſtum negaſtis. Act.7. Occiderunt eos qui prænunciabant de aduentu iuſti illius, cuius vos nunc proditores & occiſores fuiſtis. 1 Pet. 3. Chriſtus ſemel pro peccatis paſſus fuit, iuſtus pro iniuſtis. 1 Ioan.2. Si quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrem Ieſum Chriſtum, iuſtum. Idem: Si ſcitis quod iuſtus eſt, ſcitote quòd omnis qui facit iuſticiam, ex ipſo natus eſt. 1 Corinth.1. Qui factus eſt nobis à Deo ſapientia, iuſticiaq;, & ſanctificatio, & redemptio. 2 Corinth.5. Eum qui non nouit peccatum, fecit peccatum, vt nos efficeremur iuſticia Dei per illum. Philip.3. Vt reperiar in illo, non habens meam iuſticiam ex lege, ſed eam quæ per fidem eſt Chriſti, quæ eſt ex Deo, iuſticiam ſuper fide.

Sed cum iuſticia & iuſtus de hominibus dicuntur, tum aut notant originalẽ iuſticiam, qua homo ante lapſum fuit ornatus. Eph.4. Induere nouum hominẽ, qui iuxta Deum conditus eſt, per iuſticiam & ſanctitatem veritatis. Aut perfectißimam, internam, & externam legis impletionem. Rom. tertio: Non eſt iuſtus, ne vnus quidem. Galat.3. Nam ſi data fuiſſet lex, quæ poſſet viuificare, verè ex lege eſſet iuſticia. Aut iuſticiam carnalem, quam non renati vtcunq; vel ſecundũ legem naturæ, vel ſecundum legem promulgatam in monte Sinai, præſtant. Rom. 9. Iſrael qui ſectabatur legem iuſticiæ, ad legem iuſticiæ non peruenit. Rom.10. Propriã quærentes iuſticiam conſtituere, iuſticiæ Dei non fuerunt ſubditi. Philip. 3. Iuxta iuſticiam quæ in lege eſt factus irreprehenſibilis. Tit.3. Non ex operibus, quæ ſunt iniuſticiæ, quæ faciebamus nos.

Aut iuſticiam imputatiuam, qua credentes in Chriſtum gratis ornantur, & ob quam iuſti pronunciantur in iudicio Dei, & donatur ijs Spiritus ſanctus, & vita æterna. Rom.3. Iuſticia verò Dei per fidem Ieſu Chriſti in omnes & ſuper omnes eos qui credunt. Rom.4. Credidit Abraham Deo, & imputatum eſt ei ad iuſticiam. Item & Dauid explicat beatificationem hominis, cui Deus imputat iuſticiam abſque operibus. Item: Dicimus enim quòd imputata fuerit Abrahæ fides ad iuſticiam. Item: Signaculum accepit iuſticiæ fidei. Item, Imputaretur & illis iuſticia. Item, Reſurrexit propter iuſticiam noſtram. Rom. 5. Per obedientiam vnius iuſti cõſtituentur multi. Rom. 1. Gal.3. Iuſtus ſua fide viuet. Rom. 5. Quemadmodum regnauerat peccatum in morte, ſic & gratia regnauit per iuſticiam ad vitam æternam, per Ieſum Chriſtũ. Rom. 14. Regnum Dei eſt, &c. iuſticia, pax, & gaudium in Spiritu ſancto. 1 Corinth.1. Chriſtus factus eſt nobis iuſticia. 2 Corinth.3. Si adminiſtratio condemnationis gloria, multo magis excellit adminiſtratio iuſticiæ in gloria. 2 Corinth.5. Efficeremur iuſticia Dei. Phil.1. Repleti fructu iuſticiæ. Ebr.5. Expers ſermonis iuſticiæ. Ebr. 11. Iuſticiæ quæ per fidem eſt, hæres inſtitutus eſt. Ebr. decimo: Iuſtus ex fide viuet. Ebr.11. Abel, &c. teſtimonium

nium meruit, quòd eſſet iuſtus, teſtimonium perhibente de donarijs illius Deo. In hac ſignificatione hoc loco accipitur vox iuſticia, & ſynonyma ſunt interdū gratia & ſalus, vt paulo poſt demonſtrabitur.

Aut iuſticiam bonæ conſcientiæ, ſeu nouam obediētiam, quam renati auxilio Spiritus ſancti in hac vita vtcunq; præſtant. Teſtimonia quæ in hanc ſententiam reperiuntur, nonnunquam ſynecdochicôs includunt iuſticiam imputatiuam. ea enim eſt cauſa nouæ obedientiæ, 1 Petri 4. *Si iuſtus vix ſaluabitur, impius vbi manebit?* 2 Pet. 2. *Octauum iuſticiæ præconem Noe ſeruauit: hoc eſt, eum qui concionabatur de imputatiua iuſticia, & de noua obedientia, & minabatur grauiſsimas pœnas, niſi obtemperauerint. Idem iuſtū Loth eripuit. Item animam iuſtam iniquis factis excruciabat.* 1 Ioan. 3. *Qui facit iuſticiam, iuſtus eſt.* Rom. 6. *Ne accommodetis membra veſtra, arma iniuſticiæ peccato: ſed accommodetis voſmetipſos Deo velut ex mortuis viuentes, & membra veſtra arma iuſticiæ Deo. Quòd autem hoc loco iuſticia ſignificet nouam obedientiam, ſeu iuſta opera, ſequentia declarāt: An neſcitis, inquit, quòd cui accommodatis vos ipſos ſeruos, ad obediendū, eius ſerui eſtis cui obeditis, ſiue peccati ad mortem, ſiue obedientiæ ad iuſticiam. Idem, Nunc præbete membra veſtra, ſerua iuſticiæ ad ſanctificationem.* 2 Cor. 9. *Deus augeat prouentus iuſticiæ veſtræ, vt in omnibus locupletemini, in omnem ſimplicitatem. Item ex Pſal.* 111. *ibidem citatur: Diſperſit, dedit pauperibus, iuſticia eius manet in ſeculū ſeculi.* 1 Tim. 6. *Sectare iuſticiam. idem* 2 Tim. 2. *repetitur: Sectare verò iuſticiam, fidem, charitatem, pacem, &c.* Ebr. 11. *Operati ſunt iuſticiam, id eſt opera iuſta.* Iac. 1. *Fructus autem iuſticiæ in pace ſeminatur, facientibus pacem. Idem* 5. *Condemnaſtis & occidiſtis iuſtum, & non reſtitit vobis.* Apoc. 22. *Iuſtus iuſtificetur amplius.*

Aut iuſticiā, qua in altera vita beati præditi erunt. 2 Pet. 3. *Sed cœlos nouos, & terram nouam, iuxta promiſſum illius expectamus, in quibus iuſticia inhabitat: hoc eſt, in quibus iuſti inhabitabūt.* Ebr. 12. *Acceſſiſtis &c. ad ſpiritus iuſtorum, perfectorum.*

¶ *Iuſtificare, aut ſignificat liberare ab obligatione qua tenebantur propter aliquā regulā iuſticiæ.* Rom. 6. *Qui mortuus eſt, iuſtificatus eſt à peccato: hoc eſt, liberatus à iure peccati & mortis. & Paul.* Rom. 7. *æquiualenti hac phraſi videtur exponere, cùm inquit: Mulier viuente viro, alligata eſt per legē: quòd ſi mortuus fuerit vir, liberata eſt à lege viri. &* 8. *Liberū me reddidit à iure peccati & mortis. Nam ſecundum iuſticiæ regulam, peccatum meretur mortem: ſi quis autem mortem ſuſtinuit, ab hac obligatione liberatus eſt.*

Aut ſignificat alicuius obedientiæ tribuere teſtimonium & laudem, quòd ea ſit integra impletio legis, & prorſus ad normā integræ iuſticiæ congruat, & digna ſit præmio ſeu mercede, vita ſcilicet æterna. Rom. 2. *Nō qui audiunt legē, iuſti ſunt apud Deum, ſed factores legis iuſtificabūtur.* 1 Co. 4. *Nullius rei mihi cōſcius ſum, ſed nō per hoc iuſtificatus ſum: cæterū qui me iudicat,* Dominus eſt. *vbi Paulus iuſtificare & iudicare pro ſynonymis vſurpat.* Rom. 3. *Quemadmodum ſcriptū eſt: Vt iuſtificeris in ſermonibus tuis, & vincas cum iudicaris: hoc eſt, vt tibi teſtimoniū & laus iuſticiæ tribuatur.* 1 Tim. 3. *Deus manifeſtatus eſt in carne, iuſtificatus in ſpiritu. hoc eſt, Chriſto ſpiritus perhibet teſtimonium, quòd integrè impleuerit legem pro genere humano.* Rom. 3. Gal. 3. *Ex operib. legis nō iuſtificatur vlla caro.* Gal. 5. *Qui iuſtificamini in lege: hoc eſt, qui ob veſtram obedientiam, quam legi præſtatis, iuſticiæ laudem et vitam æternam expectatis, atq; ita propriam iuſticiam ex operib. veſtris conſtituitis, vt Rom.* 10 *Paulus exponit, à gratia excidiſtis.* Rom. 4. *Si Abrahā ex operib. iuſtificatus fuit, habet quod glorietur, at nō apud Deū.* Ro. 5.

Aut ſignificat obedientiā ſeu iuſticiam Chriſti alicui imputare, & propter eam iniuſtū ſeu impiū non modò à pœnis, ſed etiam à culpa abſoluere, & laudē iuſticiæ, eiuſq; præmia attribuere. & in hac ſignificatione hoc loco vſurpatur, in qua etiam apud Paulū, cum de iuſtificatione peccatorum agit, frequentiſsimè reperitur. In epiſtolis verò Petri & Ioannis non quidem legitur, ſynonymo enim eius ſaluare Petrus vtitur, Ioannes verò peccata remittere. Lucas etiam in Actis, cum Petri cōciones annotat, plerumq; voce ſalutis, & ſaluare, & peccatorū remiſsionē accipere, eum vſum eſſe oſtendit. Act. 4. 10. 15. *Cùm verò Pauli conciones deſcribit, oſtendit eum vtraq; voce vſum, ſcilicet iuſtificare, vt* Act. 13. *Per hunc omnis qui credit iuſtificatur. Et ſaluare,* Act. 16. *Saluus eris & tu & tota domus tua. Teſtimonia verò apud Paulū hæc ferè occurrunt.* Rom. 3. *Iuſtificantur aūt gratis per illius gratiā, &c. Itē, Vt ipſe ſit iuſtus, & iuſtificās eum qui eſt ex fide Ieſu. Itē, Arbitramur igitur fide iuſtificari hominem abſq; operibus legis. Item, Vnus Deus qui iuſtificabit circūciſionē ex fide, et præputium per fidem.* Rom. 5. *Iuſtificati ex fide pacē habemus erga Deū, per Dominū noſtrū Ieſum Chriſtū.* Ibid. *Multo magis nunc iuſtificati ſanguine ipſius, ſeruabimur per eū ab ira. vbi Paulus iuſtificati exponit, per recōciliati. inquit enim: Nam ſi cū inimici eſſemus, recōciliati fuimus Deo ꝑ mortē filij eius, multo magis recōciliati ſeruabimur per vitā ipſius. itē, Per Ieſum Chriſtum reconciliationē conſecuti ſumus.* Rom. 8. *Quis intentabit crimina aduerſus electos Dei? Deus eſt qui iuſtificat, quis ille qui cōdemnet? Hic iuſtificare & condemnare, opponūtur ſibi inuicem: vbi quid aliud iuſtificare ꝙ abſoluere, propter impletū legis* δικαίωμα, *ſeu normā iuſticiæ in lege præſcriptæ, pro nobis à Chriſto præſtitam ſignificare poteſt?* 1 Cor. 6. *Hæc eratis quidem, ſed abluti eſtis, per nomen Domini Ieſu, & per ſpiritū Dei noſtri.* Tit. 3. *Vt iuſtificati illius gratia, hæredes efficeremur vitæ æternæ.* Gal. 2. *Et nos in Chriſtum Ieſum credidimus, vt iuſtificaremur ex fide Chriſti, & non ex operibus legis.* Gal. 3. *Deus ex fide iuſtificat gentes.*

Porrò in hac ſignificatione verbū iuſtificare et iuſtificari, ſynonyma habent ſatis plana et elegātia, vt ſunt, imputare iuſticiā. Rom. 4. *quēadmodū et Dauid explicat beatificationē hominis cui Deus imputat iuſticiam abſq; operibus. Ibidē, Vt eſſet pater omniū credentium per præputiū, vt imputaretur & illis iuſticia. Sed cuius iuſticia imputetur, nempe Chriſti, declarant alia dicta,* Ro. 8. et 10. Et Phil. 3. *Nō habēs meā, quæ ex lege eſt, ſed Chriſti iuſticiam, &c. Imputare, credere, ſeu fidere ad iuſticiā.* Ro. 4. Gal. 3. Iac. 2. *Credidit Abrahā Deo, et imputatum eſt illi ad iuſtici. Ibidem: Porrò ei qui nō operatur, ſed credit in eum qui iuſtificat impiū, imputatur*

fides ſua iuſticiam. Non autem fidem ob ſuam propriam dignitatē imputari ad iuſticiā, ſed eo quòd fides apprehendit iuſticiam Chriſti, ibidem declaratur. Non ſcriptū eſt aūt propter illum tantùm, imputatum fuiſſe illi, ſed etiam propter nos, quib. imputabitur, credentibus in eum qui excitauit Ieſum Dominū noſtrum à mortuis, qui traditus fuit propter peccata noſtra, & excitatus propter iuſticiam noſtram. & Rom. 9. Gentes, quæ non ſectabantur iuſticiam, apprehenderunt iuſticiam, iuſticiam aūt eam quæ ex fide eſt. Et Rom. 10. Chriſtus eſt impletio, ſeu impletor legis, ad iuſticiam omni credenti: hoc eſt, impletio legis à Chriſto præſtita, imputatur credentib. ad iuſticiam. Non imputare peccatum. Rom. 4. Beatus vir cui nō imputabit Dominus peccatum. 2 Cor. 5. Deus erat in Chriſto, mundum reconcilians ſibi, non imputans eis peccata ſua. Conſtituere aliquem iuſtum, propter obedientiam Chriſti, Rom. 5. Quemadmodū per inobedientiā vnius hominis peccatores cōſtituti fuimus multi, ita Per obedientiam vnius iuſti cōſtituentur multi: hoc eſt, obedientia à Chriſto legi præſtita, per fidē imputatur peccatori, atq; ita pronunciatur iuſtus aliena iuſticia. Donare, ſeu accipere donatā in Chriſto iuſticiā. Rom. 5. Multo magis hi qui exuberantiā gratiæ & doni iuſticiæ accipiūt, per vitā regnabunt, autore vno Ieſu Chriſto. Facere, ſeu fieri iuſticiā Dei per Chriſtū. 2 Cor. 5. Eū qui nō nouit peccatū, fecit peccatū, vt nos fieremus iuſticia Dei per illum.

Remittere, ſeu condonare peccata. Acto. 2. Baptiſetur vnuſquiſq; veſtrûm, &c. in remiſsionē peccatorum: Act. 5. Ad dandā pœnitentiā Iſraeli, remiſsionemq́; peccatorum. Act. 8. Roga Deum, ſi fortè tibi remittatur cogitatio cordis tui. Actor. 10. Quòd remiſsionem peccatorum accepturus ſit per nomen eius, quiſquis in illum crediderit. Act. 13. Per hunc vobis remiſsio peccatorum annunciatur. Act. 26. Vt accipiant remiſsionē peccatorū & ſortē inter ſanctificatos, fidei in me. 1 Ioan. 1. Fidelis eſt & iuſtus, vt remittat nobis peccata noſtra. 1 Ioan. 2. Remittuntur vobis peccata propter nomen eius. Rom. 3. propter remiſsionem peccatorū. Rom. 4. Beati quorum ſunt remiſſæ iniquitates, & quorum obtecta ſunt peccata. Epheſ. 1. Habemus redemptionē per ſanguinē eius, remiſsionem peccatorū. Coloſ. 2. Condonans nobis omnia delicta. Iacob. 5. Si in peccatis ſit, remittentur ei. Eb. 9. Sine ſanguinis effuſione nō fit remiſsio peccatorū.

Delere peccata. Act. 3. Vt deleantur peccata veſtra. Abluere peccata. Act. 22. Exurge, baptizare, & ablue peccata tua, inuocato nomine Domini. Emundare à peccato. 1 Ioannis 1. Sanguis Ieſu Chriſti emundat nos ab omni peccato. Item: Iuſtus eſt, &c. emundet nos ab omni iniquitate. Benedicere. Act. 3. Miſit eum benedicentem vobis. Gal. 3. Itaq; qui ex fide ſunt, benedicuntur cum fideli Abraham. Saluare. Act. 2. Dominus addebat qui ſalui fierent, id eſt, conuerterentur & iuſtificarentur, quotidie congregationi. Act. 4. Nec eſt aliud nomen, &c. in quo oporteat nos ſaluos fieri. Act. 15. Pſeudoapoſtoli aiunt, niſi circumcidamini ſecundum morem Moſi, non poteſtis eſſe ſalui: id eſt, iuſtificari. Ibidem Petrus inquit: Sed per gratiam Domini Ieſu Chriſti credimus nos ſaluos futuros, quemadmodum & illi. Act. 15. Crede in dominum Ieſum, & ſaluus eris, & tu & domus tua. 1 Cor. 15. Notum vobis facio euangelium, &c. per quod etiam ſaluamini: id eſt, per quod vobis annunciatur remiſsio peccatorum, & donatur iuſticia Chriſti, & vita æterna. Rom. 10. Si confeſſus fueris ore tuo Dominum Ieſum, & credideris in corde tuo quòd Deus illum excitauit à mortuis propter iuſticiā tuam: ſaluus eris: hoc eſt, habebis imputatam iuſticiam, ob quam donatur tibi vita æterna. Ibidem, ex Ioele citat dictum: Quiſquis inuocauerit nomen Domini, ſaluus erit. Tit. 3. Saluos nos fecit per regenerationis lauacrū, &c. Epheſ. 2. Gratia ſaluati eſtis. Iac. 1. Recipite inſitum ſermonem, qui poteſt ſaluas facere animas veſtras. Eb. 7. Vnde & ſaluos facere ad plenum poteſt, qui per ipſum adeunt Deum.

Eleganter autem verbum Saluare ad iuſtificationem transfertur. Significat enim aliàs, liberare captiuum ab hoſtibus, & priſtinæ libertati reſtituere, quod etiam fit in iuſtificatione. Liberamur enim à iure peccati & mortis, & donatur nobis iuſticia Chriſti, ob quam datur ſpiritus ſanctus & vita æterna. Conſequi ſalutem. 2 Tim. 2. Omnia ſuffero propter electos, vt & ipſi ſalutem conſequantur, quæ eſt in Chriſto Ieſu cum gloria æterna. Conſequi miſericordiam. 1 Timoth. 1. 1 Pet. 2. Habere vitam æternam. 1 Ioh. 5. Qui habet filium, habet vitam: qui verò non habet filium Dei, vitam non habet. Item: Vt ſciatis quòd vitam habetis æternam. 1 Iohan. 3. Tranſlati ſumus de morte ad vitam. Synecdochicôs enim effectus pro toto actu iuſtificationis ponuntur. Sanctificare etiam interdum iuſtificare ſignificat. Eph. 5. Semetipſum tradidit pro ea, vt ſanctificaret eam, ſcilicet eccleſiam. 1 Cor. 6. Hæc eratis quidem, ſed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis, ſed iuſtificati eſtis per nomē Domini Ieſu, & per ſpiritū Dei noſtri. Videntur enim hic abluere & ſanctificare et iuſtificare ſynonyma eſſe. Ebr. 10. Per quam voluntatem ſanctificati ſumus, per oblationem corporis Ieſu Chriſti ſemel peractam. Idem eadem ſignificatione verbo Conſummare vtitur: Vnica oblatione conſummauit in perpetuum, eos qui ſanctificantur. Verùm ſanctificar[illegible], aliàs ſeſe expiare ceremoniis Moſaicis ſignificat. Actorum 21. Sanctificate cum illis. Aliàs timere. 1 Petri 3. Dominum Deum ſanctificate in cordibus veſtris. Aliàs donare ſpiritum ſanctum, & per eum operari in iuſtificatis bona opera. 1 Theſſal. 4. Sanctificatio veſtra, vt abſtineatis à ſcortatione, & ſciat vnuſquiſq; veſtrûm vas ſuum poſſidere cum ſanctificatione & honore, non cum affectu cōcupiſcentiæ. 1 Ioh. 3. Omnis qui habet hanc ſpem, purificat ſe. Aliàs ſignificat, aliquid idoneum reddere ad licitum vſum. 1 Cor. 7. Sanctificatur vir infidelis per mulierem. 1 Timot. 4. Omnis creatura Dei bona eſt, &c. ſanctificatur enim per verbum & orationem. Aut ſignificat proficere in faciendo opera iuſta. Apoc. 22. Qui iuſtus eſt, iuſtificetur adhuc: id eſt, proficiat in iuſticia.

Iuſtificatio. Tres illæ voces, δικαιοσύνη, δικαίωμα, δικαίωσις, interpretes vocabulo iuſtificationis reddūt, ſed nōnihil differentiæ videtur inter hæc vocabula eſſe. Nam τὸ δικαίωμα ſignificat ipſam normam ſeu regulam iuſticiæ diuinæ, quam in lege præſcripſit, & cordibus hominum in creatione impreſſit Deus. Roman. 1. οἵτινες τὸ δικαίωμα τοῦ θεοῦ ἐπιγνόντες: qui cum Dei iuſticiam ſeu regulā iuſticiæ diuinæ ſciant, quòd qui talia faciant,

faciant, digni ſint morte, non tantū ea faciūt, ſed etiā aſſentiūtur facientibus. Idē cap. 2. ἔργον τοῦ νόμου γραπτὸν ἐν ταῖς καρδίαις, Opus legis ſcriptū in cordibus. Et ibidē τὸ δικαίωμα τοῦ θεοῦ appellat. Eodem modo accipitur Ro. 2. ἐὰν οὖν ἡ ἀκροβυστία τὰ δικαιώματα τοῦ νόμου φυλάσσῃ, *Si igitur preputium ſeruat ea que in lege iuxta normā iuſticie ſunt præſcripta et mandata.* Rom. 5. ἄρα οὖν ὡς δι᾽ ἑνὸς παραπτώματος εἰς πάντας ἀνθρώπους εἰς κατάκριμα, οὕτω καὶ δι᾽ ἑνὸς δικαιώματος εἰς πάντας ἀνθρώπους εἰς δικαίωσιν ζωῆς. Hoc loco Adam & Chriſtus opponūtur: & oſtenditur, alterū, ſcilicet Adā, attuliſſe omnibus hominib. condemnationē & mortem, ſuo peccato, q. δικαίωμα regulā diuinæ iuſticiæ eſt tranſgreſſus. alterū verò, ſcilicet Chriſtū, attuliſſe omnib. hominib. iuſtificationē vitæ, hoc eſt abſolutionē à cōdemnatione, & imputationem iuſticiæ, ob quā donatur vita per ſuum δικαίωμα: hoc eſt, eo q. regulam diuinæ iuſticiæ in lege nobis præſcriptam, ipſe pro nobis obſeruauit, mortem ſuſtinēdo, et integram obedientiā præſtando. Rom. 8. Quod legi erat impoßibile, ea parte qua imbecillis erat per carnem, hoc Deus proprio filio miſſo ſub ſpecie carnis peccato obnoxiæ præſtitit: ac de peccato cōdemnauit peccatū per carnē, vt τὸ δικαίωμα τοῦ νόμου iuſtificatio legis impleretur in nobis. Hoc loco Paulus docet, τὸ δικαίωμα τοῦ νόμου, ſeu regulā iuſticiæ legalis poſtulaſſe ab hominib. integram obedientiam et ſatisfactionē pro peccato, nempe mortem: ſed cum nullus hominū ea præſtare poſſet, ideo Deum miſiſſe ſuum filium, natū ex muliere, factum legi obnoxiū, vt impleret τὸ δικαίωμα τοῦ νόμου pro nobis: hoc eſt, præſtaret legi integrā obedientiā ad cōparandā vitam, & ſuſtineret mortem ad expiandū peccata generis humani, atq; ita nos liberaret à lege: hoc eſt à iure mortis et peccati, et donaret nobis ius filiorū Dei. Hinc Apoc. 19. τὰ δικαιώματα τῶν ἁγίων, iuſtificatiōes ſanctorū, de iuſticia ſanctis imputata et donata dicitur. At Ebr. 9. precepta à Deo populo Iudaico tradita, δικαιώματα appellātur.

Δικαιοσύνη verò etſi interdum idem quod δικαίωμα τοῦ νόμου ſignificat, tamen præcipuè illam iuſticiam notat, quæ cum τῷ δικαιώματι ſeu norma legis ad amußim congruit. Complectitur igitur δικαιοσύνη, qualitates & actiones, ſeu integram obedientiam, qualem & quantam lex poſtulat. Δικαίωσις, quod Roman. 5. extat, abſolutionem ſeu actum iuſtificandi ſignificat: qui fit per imputationem iuſticiæ Chriſti, ſeu remiſſionem peccatorum. Nam κατάκριμα & δικαίωσις ibi opponuntur ſibi inuicem. Pro huiuſmodi actu iuſtificandi, ſæpißimè δικαιοσύνη ponitur, vt 1 Corint. 1. Chriſtus factus eſt nobis à Deo iuſticia. 2 Corinth. 3. opponuntur ſibi inuicem miniſterium condemnationis & miniſterium iuſticiæ, hoc eſt iuſtificationis. Rom. 10. Chriſtus eſt impletio legis ad iuſticiam omni credenti: hoc eſt, ad iuſtificationem. Roman. 4. Traditus eſt propter peccata noſtra, reſurrexit propter iuſticiam ſeu iuſtificationem noſtri.

Saluare, interdū de corporali liberatione ſeu beneficio, ſeu ſanatione dicitur. 1 Pet. 2. Cū apparabatur arca, in qua paucæ, hoc eſt, octo animæ ſeruatæ ſunt per aquā. Act. 4. Si nos hodie examinamur de eo q. benefecerimus homini infirmo, qua ratione iſte ſaluus factus ſit, notum ſit omnib. vobis, &c. q. per nomen Ieſu Chriſti Nazareni, &c. iſte adſtat corā omnib. vobis ſanus. Vnde Deus dicitur ſeruator omniū hominū, maximè verò fidelium. 1 Ti. 4. pro ſuſtētatore: & 1 Pet. 4. Si iuſtus vix ſeruatur, impius vbi apparebit? hoc eſt: ſi Deus bonos affligit pœnis corporalib. multo magis impios puniet.

Interdū verò de ſpirituali liberatione ſeu beneficio, quo liberamur à peccato & morte, & donatur nobis iuſticia, & vita dicitur, & complectitur comparationem ſalutis, & applicationem ſeu imputationem, & fructus imputatam ſalutem ſeu iuſticiam ſequentes, vt ſunt ſanctificatio in hac vita, & integra hominis inſtauratio, ſeu beatitudo in altera vita. 1 Tim. 1. Ieſus Chriſtus venit ſaluare peccatores. Ebr. 7. Ad plenū ſaluare poteſt, qui per ipſum adeunt Deum. Hinc Chriſtus dicitur ſaluator primùm, quia ſalutem, hoc eſt neceſſaria ad ſalutē coram Deo comparauit nobis, nempe λύτρον dedit pro peccatis, & obedientiam integram præſtitit propter vitam æternam. Deinde, quia nobis imputat et donat ſalutem, iuſticiā & impletionem legis, & ſic nos iuſtos pronunciat. Tertiò, quia propter imputatam iuſticiam donat nobis ſpiritum ſanctum, & inchoat in nobis vitam, quam perficiet in reſuſcitationem mortuorum, vbi prorſus aboleuerit mortem & peccatum, & corpus noſtrum ſuo glorioſo corpori conforme reddiderit. 1 Ioan. 2. Pater miſit filiū ſaluatorē mundi. 2. Tim. 1. Gratia nobis quidē data eſt per Chriſtū Ieſum ante tempora æterna: ſed palàm facta eſt nunc per apparitionē ſaluatoris Ieſu Chriſti, qui mortē quidem aboleuit, vitā aūt in lucem produxit, & immortalitatem per Euangelium. Hoc dicto eleganter exponitur, quòd ſaluare ſit abolere mortem, & producere vitam & immortalitatem, eaq; per euangelium offerre credentibus ad Tit. 2. Apparuit gratia Dei ſaluatoris noſtri. ad Tit. 3. Poſtquā apparuit benignitas & humanitas ſaluatoris. Eph. 5. Chriſtus caput eſt Eccleſiæ, & ipſe eſt ſaluator ſui corporis: hoc eſt, membris eccleſiæ donat & applicat ſalutem. Philip. 3. Vnde ſaluatorē expectamus Dominū noſtrum Ieſum Chriſtū, qui corpus noſtrū humile reddet, conforme glorioſo corpori ſuo. Hoc loco ſaluator pro glorificatore accipi videtur: vt plurimum aūt ſaluare pro iuſtificare, hoc eſt credentes abſoluere ab execratione legis, propter λύτρον quod Chriſtus ſoluit ſua morte, vnus pro omnibus. 2 Cor. 5. & imputare obedientiam, quam integerrimè legi præſtitit pro omnibus & qua meruit vitā, vt patet ex teſtimonijs ſuprà allegatis, quibus etiam hæc accenſeri poſſunt Rom. 8. Spe ſalui facti ſumus, hoc eſt, fide nobis imputata & applicata eſt iuſticia, cuius effectus, ſcilicet vita æterna, ſuo tempore cōſpicietur in nobis, cùm reſurrexerimus: iam enim nō videtur. 1 Cor. 1. Sermo crucis, &c. nobis qui ſaluamur, potentia Dei eſt. Ibidē: Viſum eſt Deo, per ſtulticiam prædicationis ſaluos facere credentes: hoc eſt, iuſticiā donare & applicare credentib. per verbū. 1 Cor. 3. Sed cuius opus arſerit, detrimentū patietur, ipſe autē ſaluus erit, ſed tanquā per ignē, hoc eſt, qui fundamentum iuſtificationis, ſcilicet Ieſum Chriſtū tenuerit, et nihilominus ſtipulas, humanas opiniones ſuperſtruxerit, is in die ignis, hoc eſt, tentationis, ſeu in agone detrimentum patietur, hoc eſt, à conſcientia ſua affligetur: & tamen, quia fundamentum retinet Ieſum Chriſtum, per illos angores animi reducetur ad ſalutem, vt

abiectis omnib. ſtipulis, quibus antea confiſus erat, ſolũ ſaluatorem Ieſum Chriſtũ, cum ſuo beneficio amplectatur. 1 Theſ. 2. *Probibẽtes nos gentib. loqui, vt ſalui fiant: hoc eſt, ad ſalutem perducantur per miniſterium verbi.*

Nonnunq̃ ſaluare, ad ſalutem ſeu pœnitentiã perducere ſignificat, per concionẽ legis et Euangelij. 1 Tim. 4. *Teipſum ſaluum facies & alios.* 1 Cor. 9. *Omnia factus ſum omnibus, vt omnes ſaluos facerem: ſcilicet vt ijs ſalus applicaretur per verbum & fidem.* 1 Cor. 10. *Non quærens meam ipſius vtilitatem, ſed multorum, vt ſalui fiant: hoc eſt, vt conuertantur, & fide accipiant ſalutem.* 1 Tim. 2. *Deus vult omnes homines ſaluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire.*

Interdũ verò ſaluare, pro glorificare, ſeu in hæreditatem æternæ beatitudinis collocare, ſublatis omnibus omnino malis, ſcilicet peccato et morte & ira Dei, quæ iuſtificatis in hac vita nõnihil adhuc formidoloſa ſunt. Ro. 5. *Multo igitur magis iuſtificati in ſanguine eius, hoc eſt, propter eius meritũ abſoluti ab iniuſticia noſtra, et ornati iuſticia Chriſti, σωθησόμεθα, ſeruabimur per ipſum ab ira, ſcilicet vẽtura ſup impios, vt Paulus ipſe exponit* 1 Theſſ. 1. *Ieſus liberat nos ab ira ventura. quanq̃ etiã liberatio ab æterna ventura ira fit per iuſtificationem, per quã abſoluimur à peccatis, & donatur nobis vita æterna per fidem.* Rom. 11. *Et ſic omnis Iſrael ſaluus erit.* 1 Cor. 5. *Tradatur ſatanæ ad interitũ carnis, quo ſpiritus ſaluus ſit in die* Domini Ieſu. 2 Timoth. 4. *Liberarit me* Dominus *et ſaluũ faciet in regnũ ſuũ: hoc eſt, transferet me ex hac vita in vitam æternam.* 1 Tim. 2. *Mulier ſeruabitur p generationẽ filiorũ, ſi permãſerit in fide.*

Sed tamen in his & ſimilibus teſtimonis ſynecdochicôs includitur iuſticia imputatiua, & cauſa ob quam glorificatio ſeu ſalus æterna datur.

Salus etiam variè vſurpatur. aliàs enim ſignificat remiſſionem peccatorũ, & imputatiuã iuſticiam. Acto. 4. *Non eſt in vllo alio ſalus: hoc eſt, vt* Act. 10. *exponit ipſe* Petrus, *remiſſionẽ peccatorũ accipiunt omnes qui credunt in nomẽ* Ieſu Chriſti. 2 Tim. 2. *Omnia ſuſtineo propter electos, & vt ipſi ſalutem conſequãtur, quæ eſt in Chriſto Ieſu cum gloria æterna. Hic duas res diſtinctas nominat: ſalutem, quæ eſt in Chriſto, ſcilicet remiſſionẽ peccatorũ: & gloriam æternã. quorum illud ad actum iuſtificationis, hoc verò ad actum glorificationis pertinet.* Rom. 1. *Virtus enim Dei eſt, ad ſalutem omni credenti.* 2 Cor. 7. *Quæ enim ſecundum Deum iuſticia eſt, ea pœnitentiã ad ſalutem haud pœnitentiã parit.* Rom. 10. *Corde creditur ad iuſticiam: hoc eſt, corde ſeu fide in corde apprehenditur iuſticia imputatiua: & ore fit confeſſio ad ſalutem, ſeu ore confitemur ſalutem: hoc eſt, gloriamur de beneficio Dei per Chriſtum nobis exhibito. Hebraica enim phraſi accuſatiuus cum præpoſitione, pro genitiuo ponitur.* Eph. 6. *Galeam ſalutis accipite. Autor epiſtolæ Iudæ: Mihi ſtudiũ fuit ſcribendi de cõmuni ſalute, &c. obſecrans vt veſtris laborib. adiumento ſitis fidei, quæ ſemel data eſt ſanctis.*

Aliàs verò ſalus ſignificat, glorificationem ſeu vitam æternã, & nihilominus præſupponit ſynecdochicôs iuſticiam imputatiuam propter quam vita æterna datur. 1 Pet. 1. *Qui virtute Dei cuſtodimini ad ſalutem. vbi Petrus hæreditatem immortalem, &c. conſeruatam in cœlis, quæ patefieri debeat extremo tempore, cùm reuelabitur Chriſtus, appellat ſalutem: et paulo pòſt: Reportantes finem fidei veſtræ, ſalutem animarum veſtrarum, de qua ſalute ſcrutati ſunt prophetæ, qui de ventura in vos gratia vaticinati ſunt. vbi* Petrus *beneficium Chriſti gratiam vocat, & ſalutem effectũ eius gratiæ, ſcilicet hæreditatem æternam.* Phil. 1. *Noui enim quòd hoc mihi cedet ad ſalutem per veſtram deprecationem, & ſubminiſtrationem ſpiritus* Ieſu *Chriſti, quæ illis eſt cauſa perditionis, vobis autẽ ſalutis.* Philip. 2. *Cum timore & tremore veſtram ipſorũ operamini ſalutem: hoc eſt, perſeuerare,* Deo *auxiliante, in fide, vt reportetis finem fidei veſtræ, ſalutem animarum ſeu vitam æternam.* 1 Theſſal. 5. *Pro galea ſpem ſalutis, &c. nõ vt iram cõcitemus nobis, ſed vt ſalutem conſequamur per* Dominũ *noſtrũ* Ieſum *Chriſtũ.* Ebr. 1. *Propter eos qui hæreditatem capient ſalutis.* Ebr. 5. *Factus eſt omnibus obedientibus ſibi cauſa ſalutis æternæ.* Ebr. 9. *Rurſus abſq; peccato conſpicietur ijs qui illum expectant in ſalutem.*

Aliàs verò ſalus ſignificat pacem. Apocal. 7. *Salus ei qui ſedit ſuper thronũ* Dei *noſtri, & agno. Aliàs etiã victoriam.* Apoc. 12. *Nunc facta eſt ſalus et virtus et regnũ* Dei *noſtri, & poteſtas Chriſti eius. ſed rariora ſunt de his exempla. Aliàs ſalus notat cauſas & occaſiones ad ſalutẽ acquirendã deſtinatas, & totũ* Dei *beneficiũ ſeu opus quod facit ad nos ſaluandos.* 2 Pet. 3. *Patientiã* Dei *ſalutem veſtrã arbitremini: hoc eſt, occaſionem veſtræ ſalutis, ſeu conuerſionis. vt paulo antè dixit* Deũ *patientem eſſe erga nos, et nõ ſtatim punire, quia non velit vllos perire, ſed omnes ad pœnitentiam recipere.* Rom. 11. *Per lapſum illorum, ſcilicet Iudæorum, ſalus contigit gentibus: id eſt, occaſio fuit, ad ſalutem ſeu cõuerſionem gentiũ.* Rom. 13. *Nũc eſt propior noſtra ſalus, quàm cũ credebamus.* Ebr. 2. *Si tantam neglexerimus ſalutem, quæ primùm enarari cœpit per ipſum* Dominum, *&c. hoc eſt, ſi neglexerimus doctrinam* Euangelij, *quæ annunciat nobis* Dei *beneficium de gratuita peccatorum remiſſione, & donatione vitæ æternæ.*

Gratia etiam, quoties de præcipuo Chriſti beneficio ſermo eſt, ſignificat paſſiuè: hoc eſt, gratuitam beneuolentiam & fauorẽ Dei *erga peccatores ad Chriſtũ fide cõfugientes, acceptationẽ gratuitã, abſolutionẽ à maledicto legis propter Chriſtũ & totius obedientiæ, impletionis legis, meriti, iuſticiæ per ſanguinem partæ, ipſius videlicet Chriſti gratuitam imputationẽ. in hac ſignificatione vtũtur cõmuniter græca dictione χάρις: ſed Paulus eadem ſignificatione etiã χάρισμα et δωρεὰ ἐν χάριτι, donũ per gratiã, et δωρεὰ δικαιοσύνης donum iuſticiæ, ſeu donata iuſticia, & τὸ δώρημα vſurpare videtur: quæ quidem egregiè illuſtrãt vocem χάριν gratia, q; ſignificet nõ nudum* Dei *fauorem, quo nos amplectatur: ſed etiã effectum iſtius fauoris, nempe donationem, ſeu imputationem iuſticiæ Chriſti, quæ ſimul etiã cauſa eſt, ob quã* Deus *nobis fauet, & nos gratis abſq; noſtro merito abſoluit & peccata condonat: vt patet ex* Col. 2. *vbi Paulus vtitur verbo χαρίζεσθαι, quod ſignificat ex gratia donare: Cõmunicauit nos cum Chriſto. χαρισάμενος ἡμῖν πάντα τὰ παραπτώματα, cõdonãs nobis ex gratia, abſq; noſtro merito, ſed ob meritũ Chriſti, peccata noſtra, deleto quod aduerſus nos erat chirographo.*

Teſtimonia in quib. gratia hoc modo accipitur, paſſim extant. Actor. 15. Petrus *in concilio Hieroſolymitano,*

no,

no, inquit: Per gratiã Domini noſtri Ieſu Chriſti credimus nos ſaluos futuros, quemadmodũ et illi: hoc eſt, per gratuitam acceptationẽ, propter beneficiũ Chriſti, qui legem impleuit pro nobis. Opponit enim ibidẽ Petrus gratiam Chriſti, iuſticiæ legis, quam nos noſtris viribus præſtare poſſumus. Actor. 20. Euangelium gratiæ Dei: hoc eſt, quod concionatur de gratuita remiſsione peccatorum. 1 Petri 1. 2 Pet. 1. Gratia vobis & pax multiplicetur. 2 Ioan. Erit nobiſcum gratia, miſericordia, pax à Deo patre, et Domino Ieſu Chriſto. Apoc. 1. Gratia vobis & pax ab eo qui eſt, etc. Hanc formulam ſalutandi, Gratia vobis & pax à Deo patre noſtro & Domino Ieſu Chriſto, Paulus in omnib. ſuis epiſtolis habet. & 2 Theſſ. 3. inquit: Salutatio mea manu Pauli, quod eſt ſignum in omni epiſtola, ita ſcribo: Gratia Domini noſtri Ieſu Chriſti ſit cum omnib. vobis. 1 Pet. 1. Sperate in eam quæ ad vos defertur gratiam, dum vobis patefit Ieſus Chriſtus. Item: Prophetæ vaticinati ſunt de ventura in vos gratia. 1 Pet. 5. Humilib. dat gratiam, quæ ſententia Iac. 4. repetitur. 1 Pet. 5. Teſtificans hanc eſſe veram gratiam Dei, in qua ſtatis. 1 Pet. 3. Impartientes honorem tanquam cohæredibus gratiæ vitæ. Rom. 5. Contigit vt fide perduceremur in gratiam hanc, in qua ſtamus. Ibi. Exuberauit gratia ſuper peccatũ, &c. vt gratia regnaret per iuſticiã ad vitam æternã per Ieſum Chriſtum. Rom. 5. Non eſtis ſub lege, ſed ſub gratia. Rom. 6. χάρισμα, gratia Dei, vita æterna, per Chriſtum Ieſum Dominum noſtrũ. Rom. 11. Reliquiæ ſecundũ electionẽ gratiæ fuerunt. Quod ſi per gratiam, non iam ex operibus, quandoquidem gratia iam non eſt gratia. Sin ex operibus, non iam ex gratia. 2 Cor. 6. Ne in vacuum gratiam Dei, id eſt, remiſsionem acceperitis. 2 Cor. 12. Sufficit tibi gratia mea. Gal. 2. Non abijcio gratiam Dei. Gal. 5. A gratia excidiſtis quotquot in lege iuſtificamini. Eph. 2. Cuius gratia vos eſtis ſaluati per fidẽ, & hoc non ex vobis. Tit. 3. Vt iuſtificati gratia illius, efficeremur hæredes vitæ æternæ. Eb. 4. Accedamus igitur cũ fiducia ad thronũ gratiæ, vt accipiamus miſericordiã, & gratiã inueniamus ad opportunũ auxiliũ. Eb. 13. Optimum eſt gratia ſtabiliri cor, non eſcis. Autor epiſt. Iudæ in ſalutatione, pro gratia miſericordiã vſurpat: & poſtea dicit: Qui Dei noſtri gratiã transferũt ad laſciuiã.

In hac ſignificatione gratia, ſynonymũ habet charitatem ſeu dilectionẽ Dei. ſignificat enim ea ardentiſsimum Dei patris affectum, quo nos immeritos & indignos propter Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui nos patri reconciliauit, ita amplectitur, vt abſoluat à iure peccati & mortis, & imputet nobis iuſticiam, & donet ſpiritum ſanctum, & vitã æternam. Teſtimonia extant Rom. 5. Charitas Dei effuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctum, qui datus eſt nobis: hoc eſt, ſpiritus ſanctus qui nobis datus eſt, teſtatur de charitate Dei erga nos. Ibidem: Commendat Deus charitatem ſuam erga nos, &c. Rom. 8. Quis nos ſeparabit à dilectione Dei? &c. Certus ſum q, &c. poterit nos ſeparare à charitate Dei, quæ eſt in Chriſto Ieſu Domino noſtro: ſcilicet, qua ἐχαρίτωσεν in gratiam acceptauit nos in dilecto filio eius, in quo habemus redemptionem per ſanguinem eius remiſsionem peccatorum. Eph. 1. 2 Cor. 13. Charitas Dei, & communicatio ſpiritus ſancti ſit cum omnibus vobis. 1 Ioan. 3. Videte qualem charitatem nobis dedit pater, vt filij Dei nominemur. 1 Ioan. 4. In hoc apparuit charitas Dei in nobis, quòd filium ſuum vnigenitũ miſit Deus in mundũ, etc. In hoc eſt charitas, non q nos dilexerimus Deũ, ſed quòd ipſe dilexit nos.

Synonymũ etiam eſt ἔλεος, miſericordia Dei. exempla ſunt Rom. 15. Gentes ſuper miſericordia glorificent Deum. Rom. 9. Eſt ſolius miſerentis Dei. Gal. 6. Pax ſuper illos & miſericordia. Eph. 2. Diues eſt Deus in miſericordia. 1 Tim. 1. Miſericordiam conſecutus ſum. Ebr. 4. Autor epiſtolæ Iudæ: Pax & miſericordia, &c. Item 1 Pet. 2. Nunc miſericordiam conſecuti. Deinde χάρις καὶ χάρισμα καὶ δωρεὰ gratia, ſignificat dona quæ Deus ad ædificationem Eccleſiæ diſtribuit ijs qui ſunt in Eccleſia, ſiue ſint vera membra, ſiue hypocritæ. Dona enim illa etiam in hypocritis eſſe & manere poſſunt. Sed donata iuſticia tantùm fide apprehenditur ab ijs qui non ſunt hypocritæ, ſed viua Eccleſiæ membra. Acto. 4. Gratia magna erat in omnibus: hoc eſt, habebant omnes ſua dona. Act. 11. Si igitur æqualem gratiam δωρεὰν dedit ipſis Deus ſicut & nobis, cùm credidiſſemus in Dominum Ieſum Chriſtum. Loquitur Petrus hic de ſenſibili exhibitione ſpiritus ſancti, & dono linguarum, quo ornatus erat Cornelius cum familia ſua. Act. 10. & 1 Pet. 2. Hæc enim eſt gratia, ſi quis propter cõſcientiã Dei ſuffert moleſtias, paſſus iniuſtè. 1 Petri 4. Vt quiſq; accepit gratiam χάρισμα, ſeu donũ, ita alij in alium illud miniſtrantes, vt boni diſpẽſatores ποικίλης χάριτος θεοῦ, variæ gratiæ Dei. Et Paulus Rom. 1. Deſidero vos videre, vt impertiar vobis aliquod χάρισμα πνευματικὸν, donũ ſpirituale, quo cõfirmemini. Rom. 12. Dico autẽ ſecundum gratiam quæ data eſt mihi, cuilibet verſanti inter vos, ne quis arrogãter de ſe ſentiat. Ibidem: Sed tamen habentes χαρίσματα κατὰ τὴν χάριν, dona iuxta gratiam, quæ data eſt nobis, varia. Idem Rom. 15. Scripſi audacius, &c. propter gratiam quæ data eſt mihi à Deo, in hoc, vt ſim miniſter Ieſu Chriſti in gentes. 1 Cor. 15. Gratia Dei ſum id quod ſum, & gratia eius in me non fuit inanis, ſed magis laboraui quàm ipſi omnes: ſed tamen non ego, verùm gratia Dei, quæ mihi adſuit. 1 Corinthior. 12. Sunt diuiſiones χαρισμάτων donorum, &c. Non omnes habent χαρίσματα ἰαμάτων, dona ſanandi. Epheſ. 3. Secundum diſpenſationem gratiæ, quæ data eſt mihi in vos. Ibidem: Euangelij factus ſum miniſter κατὰ τὴν δωρεὰν τῆς χάριτος τοῦ θεοῦ, ſecundum donum gratiæ Dei, ſeu donatam gratiam, quod datũ eſt mihi ſecundum efficaciã potẽtiæ illius. Eph. 4. Vnicuiq; noſtrum data eſt χάρις, gratia iuxta menſuram donationis Ieſu Chriſti. propterea dicit, Aſcendiſti in altum, &c. dediſti δόματα dona hominibus. 1 Tim. 4. Ne negligas χαρίσματος donũ, quod in te eſt p impoſitionẽ manuũ mearũ. Iac. 1. Omnis δόσις donatio bona, & omne δώρημα donum perfectũ deſuper deſcendit à patre luminũ. Tertiò, χάρις gratia ſignificat doctrinã Euangelij, quæ annunciat gratiã Dei. Act. 13. Suadebant eis vt permanerẽt in gratia Dei: hoc eſt in doctrina Euãgelij: vnde Acto. 14. euangelium ſermo gratiæ Dei appellatur. Quartò, χάρις ſignificat vocationem ad miniſterium Euangelij. Eph. 3. Mihi minimo omnium ſanctorum data eſt hæc gratia, id eſt hæc vocatio, vt inter gentes euangelizem, &c. Rom. 1. Per quam accepimus gratiam & functio-

nem Apoſtolicam, &c. Videtur enim hoc poſterius exponere vocem χάριν. Quintò, χάρις interdũ ſimpliciter beneficiũ aliquod ex fauore, & non ex debito donatum. Hinc Paulus collationem illam, quam contribuebant Eccleſiæ, ad ſubleuandos & alendos pauperes Chriſtianos in Iudæa, appellat χάριν. 2 Cor. 8. Rogantes nos vt χάριν & beneficium & communicationem, miniſtrationem in ſanctos ſuſciperemus. Et paulo pòſt: Vt adhortaremur Titum, vt quemadmodũ antè cœpiſſet, ita et conſummaret hanc quoq; in nos χάριν beneficentiã. Et poſtea: Comes peregrinationis noſtræ, cùm hac beneficentia, quæ adminiſtratur à nobis ad eiuſdem Domini gloriam, &c. Sextò, χάρις etiam verborum ſuauitatem & dulcedinem notat. Eph. 4. Sed ſi quis eſt ſermo bonus ad ædificationem, quoties opus eſt, vt det gratiam audientibus. Septimò, fauorem hominum ſignificat, & bonam de aliquo exiſtimationem. Acto. 2. Habentes gratiam apud omnem plebem. Partibula etiam gratis δωρεὰν digna notatu eſt. eſt enim eius vſus in loco de iuſtificatione: et opponitur operibus, ſeu merito, ſeu debito, vt patet ex Rom. 3. Iuſtificantur gratis ipſius gratia. & paulo pòſt: Statuimus hominem iuſtificare fide, abſq; operibus legis. Et cap. 4. Operanti imputatur merces, non ſecundum gratiam, ſed ſecundũ debitum. Huc & alia teſtimonia pertinent, quibus vis vocabuli δωρεὰν gratis, declaratur. Galat. 2. Si ex lege eſt iuſticia, ergo Chriſtus δωρεὰν gratis, ſeu fruſtra, ſeu abſq; merito eſt mortuus: hoc eſt, Chriſtus non meruit nobis ſua morte iuſticiam & vitam, per λύτρον & obedientiã, quæ legi pro vobis præſtitit. 2 Corinth. 11. Quòd δωρεὰν gratis ſeu gratuitò vobis Euangelium prædicaui. 2 Theſſ. 3. Neq; δωρεὰν gratis panem accepimus à quoquam. Apocalyp. 22. Accipiat aquam vitæ δωρεὰν gratis, ſeu ſine precio. Hactenus de vocabulorum ſignificationibus: nunc verò ad res ipſis iuſtificationis proficiſcamur.

In comparanda iuſticia, remiſſione peccatorum, gratia, ſalute, vita æterna, totam trinitatem, patrẽ et filium & ſpiritum ſanctũ laboraſſe, obſeruata tamen cuiuſq; perſonæ proprietate, & peculiari officio, Apoſtoli docent. Nam tradunt, patrem miſiſſe filium ſuum ſaluatorem mundi. 1 Ioan. 4. Galat. 4. 8. eumq; feciſſe victimam, eiusq; obedientiam et λύτρον, quæ pro genere humano ſaluando dedit, approbaſſe. 1 Ioan. 2. et 4. 1 Cor. 1. Chriſtus factus eſt nobis ſapientia à Deo, iuſticiaq; & ſanctificatio, & redemptio. 2 Cor. 5. 1 Petri 2. 3. Ebr. 5. Et teſtimonium de filio perhibuiſſe. 1 Ioan. 5. 2 Petri 1. Eumq; à mortuis reſuſcitaſſe, & collocaſſe ad dexterã ſuam, & Dominum & Chriſtum feciſſe, & conſtituiſſe iudicem viuorum & mortuorum. Acto. 2. 3. 5. 7. 10. 13. 1 Pet. 1. Rom. 1. 6. Epheſ. 1. 4. Philip. 2. Col. 1. 1 Theſ. 5.

Filium Dei verò omnium maximè in redemptione generis humani, & comparanda iuſticia, quam Deus à nobis requirebat, occupatum fuiſſe, docent. Nam eam ob cauſam ipſum hominem eſſe factum, & ſubiiſſe maledictum legis. Galat. 4. Legem impleuiſſe præſtando obedientiam integram, & ſoluendo λύτρον, pro peccatis totius generis humani. Rom. 8. Gal. 3. Fudiſſe ſanguinem, mortuum eſſe. Rom. 4. 1 Pet. 2. Cubaſſe in ſepulchro. 1 Cor. 15. Reſurrexiſſe à mortuis. 1 Pet. 1. Rom. 4. Aſcendiſſe ad cœlos. Epheſ. 4. Sedere ad dexteram Dei. Act. 7. Atque ita remiſſionem peccatorum ſeu iuſticiam ſua humilitatione, & obediẽtia, & morte, quæ vnus pro omnib. præſtitit, comparare, dilucidiſſimè demonſtrant. Teſtimonia adſcribimus. 1 Pet. 1. Cùm ſciatis vos non caducis rebus, velut argento & auro, fuiſſe redemptos. &c. ſed precioſo ſanguine, velut agni immaculati & incontaminati Chriſti. 1 Pet. 2. Qui peccata noſtra ipſe pertulit in corpore ſuo ſuper lignũ, quo peccatis mortui, iuſticiæ viueremus, cuius eiuſdem vibice ſanati fuiſtis. Ibidem Chriſtus ſemel pro peccatis paſſus fuit, iuſtus pro iniuſtis, vt nos adduceret Deo. 1 Petri 4. Chriſtus carne paſſus eſt pro nobis. 1 Ioã. 1. Sanguis Ieſu Chriſti filij eius emundat nos ab omni peccato. 1. Ioan. 2. Ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris, nõ pro noſtris tantũ, ſed etiã pro totius mundi. Idẽ Ioã. 3. Ad hoc apparuit filius Dei, vt diſſoluat opera diaboli. 1 Ioã. 4. In hoc eſt charitas, non q; nos dilexerimus Deum, ſed quòd ipſe dilexit nos, & miſit filium ſuum propitiationem pro peccatis noſtris. Apocalyp. 5. Quoniam occiſus es, & redemiſti nos per ſanguinem tuum ex omni tribu & lingua & populo & natione, & feciſti nos Deo noſtro reges & ſacerdotes, & regnabimus ſuper terram. Rom. 3. Iuſtificantur, &c. per redemptionem quæ eſt in Chriſto Ieſu, quem propoſuit Deus reconciliatorem, per fidem, interueniente ipſius ſanguine. Roman. 4. Qui traditus eſt propter peccata noſtra, & excitatus eſt propter iuſtificationem noſtri. Rom. 5. Chriſtus enim, cum adhuc eſſemus infirmi iuxta temporis rationẽ, pro impijs mortuus eſt. Rom. 6. Nam quòd mortuus fuit, peccato fuit mortuus ſemel. Rom. 8. Chriſtus eſt qui mortuus eſt, imò qui & ſuſcitatus eſt, qui etiam ad dexterã Dei eſt, qui & intercedit pro nobis. Rom. 14. In hoc etiam Chriſtus & mortuus eſt, & reſurrexit, & reuixit, vt mortuis ac viuentibus dominetur. 1 Cor. 15. Chriſtus mortuus fuit pro peccatis noſtris, ſecundũ ſcripturã, & ſepultus eſt, & reſurrexit tertio die ſecundũ ſcripturas. Ibidẽ: Quòd ſi Chriſtus non reſurrexit, &c. adhuc eſtis in peccatis veſtris. 2 Cor. 5. Quòd ſi unus pro omnibus mortuus fuit, ergo omnes mortui fuerũt, vt qui viuunt, poſthac nõ ſibi viuant, ſed ei q pro ipſis mortuus eſt, et reſurrexit. Et paulo pòſt: Omnia ex Deo, q recõciliauit nos ſibi per Ieſum Chriſtũ. 2 Cor. 8. Noſtis χάριν, beneficentiã Domini noſtri Ieſu Chriſti, q; propter vos pauper factus ſit, cũ eſſet diues, vt vos illius paupertate diteſceretis. 2 Cor. 13. Quãuis Chriſtus crucifixus fuit ex infirmitatẽ, viuit tamẽ ex virtute Dei. Gal. 1. Chriſtus dedit ſemetipſum pro peccatis noſtris, vt eriperet nos ex præſenti ſeculo malo, iuxta voluntatẽ Dei & patris noſtri. Gal. 3. Chriſtus dilexit me, & tradidit ſemetipſum pro me. Gal. 3. Chriſtus nos redemit ab execratione legis, dum pro nobis factus eſt execratio. Gal. 4. Vbi venit plenitudo temporis, emiſit Deus filium ſuum, factũ ex muliere, factum legi obnoxium, vt eos qui erant legi obnoxij, redimeret. Eph. 5. Chriſtus dilexit nos, & tradidit ſemetipſum pro nobis oblationem ac victimam Deo, in odorem bonæ fragrantiæ. Ibidem: Chriſtus dilexit Eccleſiam, & ſemetipſum expoſuit pro ea, vt illã ſanctificaret. Et Philipp. 2. Chriſtus cum eſſet in forma Dei, nõ rapinã arbitratus eſt, vt eſſet æqualis Deo, ſed ſemetipſum inaniuit, forma ſerui aſſumpta, in ſimilitudine hominum conſtitutus, & figura repertus vt homo,

humi-

humilem præbuit ſemetipſum, factus obediens vſq; ad mortem. mortem autem crucis. Quapropter & Deus illum in ſummam extulit ſublimitatē, ac donauit ei nomen, quod eſt ſuper omne nomē. 1 Theſ. 5. Chriſtus mortuus eſt pro nobis, vt ſiue vigilemus, ſiue dormiamus, ſimul cum illo viuamus. 1 Tim. 1. Ieſus Chriſtus venit in mundum ſaluare peccatores. Autor epiſt. ad Ebr. 1. Per ſemetipſum purgatione facta peccatorū noſtrorū, cōſedit in dextera maieſtatis in excelſis. Ebr. 2. Vt per mortem aboleret eum qui mortis habebat imperiū, hoc eſt diabolū: & liberos redderet eos, quicunq; metu mortis per omnem vitam obnoxij erant ſeruituti. Ebr. 5. Qui in diebus carnis ſuæ, cum & precationes & ſupplicationes apud illū qui oporteat illū à morte ſeruare, cum clamore valido & lachrymis obtuliſſet, et exauditus eſſet pro reuerētia, tametſi filius erat, tamē didicit ex his quæ paſſus eſt, obedientiam, ac perfectus redditus ſeu interfectus, omnibus qui ſibi obedierunt fuit cauſa ſalutis æternæ. Ebr. 9. Per propriū ſanguinem ingreſſus eſt in ſancta, æterna redemptione reperta. Ibidē: Nunc aūt ſemel ſub conſummationem ſeculorū ad profligationē peccati per immolationem ſui ipſius apparuit, &c. Ita Chriſtus ſemel oblatus, vt multorum peccata tolleret, &c. Ebr. 10. Per quam voluntatem ſanctificati ſumus, per oblationem corporis Ieſu Chriſti ſemel peractam. Et poſtea: Vnica oblatione perfectos effecit in perpetuum eos qui ſanctificantur.

Spiritum ſanctum etiam ſuo modo opus redemptionis iuuiſſe docent, cum oſtendunt eum prædixiſſe per Prophetas, q. Deo placuerit, per filiū ſuum Ieſum Chriſtum, hominem & victimam pro peccatis factum, genus humanū ſaluare. 1 Pet. 1. De qua ſalute exquiſierūt & ſcrutati ſunt Prophetæ, qui de ventura in vos gratia vaticinati ſunt, ſcrutantes ad quē, aut cuiuſmodi articulum tēporis ſignificaret, qui in illis erat Spiritus Chriſti: qui priuſquam acciderent, teſtabatur venturas in Chriſtum afflictiones, & quæ eſſent conſecuturæ glorias, &c. Idem 2 Pet. 1. A' Spiritu ſancto impulſi locuti ſunt ſancti Dei homines. Et Petrus Actorum 10, dicit, Deum Spiritu ſancto & virtute vnxiſſe Ieſum Nazarenum. Et Paulus Rom. 1. dicit, Chriſtum declaratum eſſe filium Dei ſecundum ſpiritum ſanctificationis. Et autor epiſt. ad Ebr. 9. ait, Chriſtum per ſpiritum æternum ſeipſum obtuliſſe immaculatum Deo.

Iuſtitiam autem hanc ſangine Chriſti partam diſtribuere, communicare & applicare Patrem, Filium, & Spiritum ſanctum, teſtantur primùm generalibus teſtimonijs de Deo, qua voce omnes tres perſonas complectuntur. 1 Pet. 5. Deus omnis gratiæ, qui vocauit nos ad æternam ſuam gloriam per Ieſum Chriſtum. Roman. 3. In hoc, vt ipſe ſit iuſtus, iuſtificans eum qui eſt ex fide Ieſu. Et paulo poſt: Vnus Deus eis, qui iuſtificabit circumciſionem ex fide, & præputium per fidem. Rom. 8. Deus eſt qui iuſtificat, quis ille qui condemnet? Acto. 5. Hunc principem & ſeruatorem Deus exaltauit dextera ſua, ad dandam pœnitentiam Iſraeli, & remiſſionem peccatorum.

Deinde ſpecialibus teſtimonijs, de ſingulis perſonis. De Patre. 1 Ioan. 3. Videte qualem charitatem dedit nobis pater, vt filij Dei nominemur. 1 Ioann. 4. Filium ſuum vnigenitum miſit in mundum, vt viuamus per eum. 1 Ioan. 5. Vitam æternam nobis dedit Deus, & hæc uita in filio eius eſt. Epheſ. 1. Iuxta diuitias gratiæ ſuæ, de qua vberrimè impertiuit nobis in omni ſapientia & prudentia, patefacto nobis arcano voluntatis ſuæ. Ibidem, Benedictus Deus & pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui benedixit nos in omni benedictione ſpirituali in Chriſto Ieſu. Coloſſenſ. 1. Gratias agentes patri, qui idoneos nos fecit ad participationem fortis ſanctorum in lumine, qui eripuit nos à poteſtate tenebrarum: ac tranſtulit in regnum filij ſui dilecti. 1 Corinth. 1. Fidelis Deus, per quem vocati eſtis in conſortium filij ipſius Ieſu Chriſti Domini noſtri.

De Chriſto Ieſu filio Dei, 1 Pet. 1. Perfectè ſperate in eam quæ ad vos defertur gratiam, dum vobis patefit Ieſus Chriſtus. 1 Petri 2. Conuerſi nunc eſtis ad paſtorem & curatorem animarum veſtrarum. 2 Petri 1. His qui æquè præcioſam nobiſcum ſunt ſortiti fidem, per iuſticiā Dei noſtri, et ſeruatoris Ieſu Chriſti. 1 Ioan. 1. Si confiteamur peccata noſtra, fidelis eſt & iuſtus, vt remittat nobis peccata noſtra, & emundet nos ab omni iniquitate. 1 Ioan. 2. Scribo vobis filioli, quòd remittuntur vobis peccata per nomē eius. 1 Ioannis 5. Filius Dei venit, & dedit nobis mentem, vt cognoſcamus illum qui verus eſt, & ſimus in vero, in filio eius Ieſu Chriſto. Rom. 5. Multo magis iuſtificati nunc ſanguine eius, ſeruabimur per eum ab ira, &c. gloriantes in Deo per Dominū noſtrum Ieſum Chriſtū, per quem recōciliationem aſſecuti ſumus. Item: Per Chriſtū contigit nobis, vt fide perduceremur in gratiam hanc, in qua ſtamus, & gloriamur in ſpe gloriæ Dei. Rom. 15. Chriſtus aſſumpſit vos in gloriā. 1 Cor. 15. Per Chriſtū omnes viuificabuntur: ſed viuificatio nō poteſt fieri, niſi præcedat remiſſio peccatorum. 2 Cor. 5. Deus erat in Chriſto, mundum reconcilians ſibi, non imputans eis peccata, &c. Itaq; nomine Chriſti legatione fungimur, tanquam Deo vos obſecrante per nos, ragamus pro Chriſto, reconciliemini ei. 2 Cor. 12. Sufficit tibi gratia mea. Galat. 2. Et nos in Chriſtum Ieſum credidimus, vt iuſtificaremur ex fide Chriſti, et non ex operib. legis. Eph. 1. Per quē habemus redemptionē, per ſanguinē ipſius remiſſionē peccatorum, Epheſ. 2. Chriſtus veniens euangelizauit pacem vobis, qui procul aberatis, & ijs qui longè: quoniā per illū habemus aditum vtriq; in vno ſpiritu ad patrē. Epheſ. 3. Per Chriſtū habemus audaciā & editū cum fiducia, quæ eſt per fidem illius. Epheſ. 4. Chriſtus eſt caput, in quo totū corpus, ſi coagmentetur & compingatur per omnē cōmiſſurā ſubminiſtrationis, iuxta actum in menſura vniuſcuiuſq; patris, incrementum corporis facit. Eph. 5. Chriſtus eſt caput Eccleſiæ, & idem eſt qui ſalutē dat corpori. Philip. 3. Si apprehendā, quatenus et apprehenſus ſum à Chriſto Ieſu. Col. 3. Cōdonantes vobis mutuò, ſi quis aduerſus aliquem habet querelam, quemadmodū & Chriſtus cōdonauit vobis, ita & vos. 1 Tim. 2. Vnus Deus, & vnus conciliator Dei & hominum, homo Chriſtus Ieſus, qui dedit ſemetipſum preciū redemptionis pro omnibus. Tit. 2. Chriſtus dedit ſemetipſum pro nobis, vt redimeret nos ab omni iniquitate, & purificaret ſibi ipſi populum peculiarē, ſectatorem bonorum operum. Ebr. 7. Hic habet perpetuum ſacerdotium, vnde & ſaluos facere ad plenum poteſt, qui per ipſum adeūt Deum, ſemper viuens ad hoc, vt inter-

vt interpellet pro illis. Act.4. Non eſt in alio quoquam ſalus, neq; eſt aliud nomẽ datum inter gentes, per quod oporteat nos ſaluos fieri. Act.13. Per hũc omnis qui credit iuſtificatur. Acto.16. Crede in Dominum Ieſum, & ſaluus eris.

De ſpiritu ſancto, quòd is quoq; diſtribuat & communicet nobis iuſticiam Chriſti. 1 Pet. 1. Dilectis iuxta præfinitionem Dei patris, per ſanctificationem ſpiritus in obedientiã & aſperſionẽ ſanguinis Ieſu Chriſti. ibidem: Qui animas veſtras purificaſtis, obediendo veritati per ſpiritum. 1 Ioan. 6. Tres ſunt qui teſtimonium perhibent, Pater, λόγος, ſpiritus. Rom. 5. Charitas Dei effuſa eſt in cordib. noſtris per ſpiritum S. qui datus eſt nobis. Rom.8. Spiritus Dei habitat in vobis, &c. ſpiritus auxiliatur infirmitatibus noſtris. Item: Spiritus teſtatur vnà cum ſpiritu noſtro, q. ſimus filij Dei. Rom. 16. per potentiã ſpiritus Dei dicit gentes cõuerſas eſſe. 1 Cor.3. Nobis aũt Deus reuelauit per ſpiritum ſuũ. Et poſtea: Nos accepimus ſpiritum qui eſt ex Deo, vt ſciamus quæ à Chriſto donata ſunt nobis. 1 Cor.6. Sed iuſtificati eſtis per nomẽ Domini Ieſu, & per ſpiritum Dei noſtri. 1 Cor.12. Nemo poteſt dicere Dominum Ieſum, niſi per ſpiritum ſanctũ. Gal.3. Vt promiſſionẽ ſpiritus acciperemus per fidẽ. Act.2. Et accipietis donum ſpiritus ſancti. Act. 15. Et qui nouit corda Deus, teſtimonium præbuit illis, dans illis ſpiritum ſanctum, ſicut & nobis: nihilq; diſcreuit inter nos & illos, cum fide purificauerit corda illorum.

Huc etiã alia teſtimonia pertinent, quibus probatur ſpiritũ S. adeſſe miniſterio verbi & ſacramentorum, & per id operari conuerſionem & pœnitentiã agentibus, donare remiſſionẽ peccatorũ, & iuſticiã ſanguine Chriſti partã, eamq; obſignare & cõfirmare. Eph.1. 2 Cor.1.

Occaſionem aũt eo modo cõparandæ & applicandæ iuſticiæ, ſeu remiſſionis peccatorũ miſeriam generis humani præbuiſſe docent: nempe peccatum, mortẽ, diabolum, iram Dei, & æternas pœnas, quib. omnes homines iacent obruti, ne poſſint ab ijs ſeſe vllo modo ſuis viribus vindicare aut liberare. Act.4. Petrus & Ioan. dicunt in nullo alio eſſe ſalutẽ: quo apertè teſtantur, ideo hunc veniſſe ſaluatorẽ, quia aliàs nullus hominũ potuiſſet ſaluari. Idem Petrus Act.10. repetit, cum omnes credentes in eũ, per nomen eius remiſſionẽ peccatorũ accipere dicit. Sed Paulus Act. 13 aliquanto clarius docet, ideo Chriſtũ eſſe exhibitũ, vt per eum iuſtificentur credentes, quia nemo potuerit per legem Moſi iuſtificari: quæ ſententia in ſynodo Hieroſolymitana, Act.15 à Petro etiam pronunciatur, ideo per gratiam Domini Ieſu Chriſti nos ſaluari, quòd iugũ legis nemo potuerit portare: hoc eſt, quòd nemo legi Dei potuerit ſatisfacere, & vitã ſuis operib. promereri. Eandem ſententiã etiam Petrus in ſuis Epiſtolis proponit. Nam 1 Pet.1. cũ docet nos non argento et auro, ſed ſanguine precioſo Chriſti redemptos eſſe, quid aliud innuit, quàm ſub dira tyrannide & ſeruitute nos antea iacuiſſe? Eam aũt ſeruitutẽ 1 Pet. 2 & 3 oſtendit fuiſſe peccatũ, & ea quæ peccata conſequũtur, iram Dei, tyrannidẽ diaboli, & mortem. inquit enim: Qui peccata noſtra ipſe pertulit in corpore ſuo. Item, Eramus ſicut oues errantes. & Chriſtus ſemel pro peccatis paſſus fuit, iuſtus pro iniuſtis. 1 Pet.3. De tyrannide diaboli inquit 1 Pet.5. Aduerſarius veſter diabolus circuit tanq̃ leo rugiẽs. 2 Pet. 2. de ſeruitute corruptionis & inquinamẽtis mũdi loquitur. Ioannes etiã affirmat, peccata noſtra, iniquitatẽ, & concupiſcentias carnis. 1 Ioan. 1. 2. & opera diaboli, quæ ſunt peccatum & mors. 1 Ioan. 3. & totius mũdi in maligno poſiti miſeriã. 1 Ioan. 5. Deo præbuiſſe occaſionem, vt mitteret ſuum filiũ, qui opera diaboli deſtrueret, peccata mundi expiaret, & vitã æternã reſtitueret. Paulus etiã in ſingulis epiſtolis ſubinde inculcat peccatũ et mortẽ, maledictum legis, ἀδυναμίαν, impoſſibilitatẽ implendæ legis, & acquirendæ vitæ, tyrannidẽ diaboli, quibus oppreſſum eſt totũ genus humanũ, Deum ad miſericordiã cõmonuiſſe, vt ipſe per filiũ ſuũ noſtris mederetur malis.

Huc facit primùm collatio Adæ & Chriſti, Rom. 5. 1 Cor.15. Deinde pertinẽt huc omnia teſtimonia quæ de peccato, de morte, de execratione legis, de ἀδυναμία implẽdæ legis, de tyrãnide diaboli, et de beneficio Chriſti nos ab his liberãtis loquũtur. Ro.3. Nõ eſt diſtinctio: omnes peccauerũt, & deſtituuntur gloria Dei. Rom.8. Quod lex præſtare nõ poterat, ea parte qua imbecillis erat per carnem, hoc Deus proprio filio miſſo ſub ſpecie carnis peccato obnoxiæ præſtitit, ac de peccato condemnauit peccatũ per carnẽ, vt iuſtificatio legis impleretur in nobis. 2 Cor.5. Eum qui nõ nouit peccatũ, fecit peccatũ, vt nos efficeremur iuſticia Dei per illũ. Gal.3. Rom. 3. Non iuſtificatur ex operibus legis omnis caro. Gal. 3. Chriſtus nos redemit ab execratione legis, dum pro nobis factus eſt execratio. Ibidem: Nam ſi lex datã fuiſſet quæ poſſet viuificare, verè ex lege eſſet iuſticia: ſed concluſit ſcriptura omnia ſub peccatũ. Rom.11. Concluſit Deus omnes ſub incredulitatẽ, vt omniũ miſereatur. Gal.4. Miſit Deus filium, &c. vt eos qui erant legi obnoxij redimeret. Idem Epheſ.2. dicit nos mortuos in delictis & peccatis, in cõcupiſcentijs carnis noſtræ ambulaſſe, facientes quæ carni libebãt, & natura filios iræ Dei fuiſſe, ſed Deũ diuitẽ in miſericordia, etc. Nos cum Chriſto cõuiuificaſſe, idem Col.1. dicit, nos fuiſſe abalienatos et inimicos mente. et Col.2. mortuos in delictis habuiſſe aduerſum nos chirographũ in decretis ſitũ, nec potuiſſe id chirographũ ſoluere: ideoq; poteſtatibus et principatibus, hoc eſt, tyrannidi mortis & diaboli nos fuiſſe ſubiectos, ſed Chriſtum nos liberaſſe cõmemorat. Idem Tit. 3. iniquitati ſeu ἀνομίᾳ nos fuiſſe obnoxios, ſed Chriſtũ nos ab ea redemiſſe. Autor epiſt. ad Ebr. 2. oſtendit mortẽ, & eum qui habebat mortis imperium, hoc eſt diabolum, præbuiſſe occaſionem Chriſto, vt veniret, & per mortem deleret mortem & diabolum, & liberaret nos à ſeruitute et metu, cui per omnem vitam obnoxij eramus. Idem capite 8 & 10 eò Chriſtum veniſſe docet, quòd ſacrificia & oblationes in lege propoſita, non potuerunt delere peccata, & iuſtificare homines coram Deo.

Etiam hoc Apoſtoli luculenter tradunt, in Deo cauſam impulſiuam fuiſſe ingentem & inenarrabilem φιλανθρωπίαν καὶ χρηστότητα, dilectionem & miſericordiam erga genus humanum: quibus motus, anteq̃ iacerentur fundamenta mundi, decretum apud ſeſe fecit, cum præuideret hominem lapſurum in peccatum & mortem, quòd per filium ſuum Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, hominem & victimam factum, velit inſtaurare omnia, & ſaluare in eum credentes.

De

De gratia & miſericordia teſtimonia ſunt, 1 Pet. 1. Laudandus eſt Deus & pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui iuxta ſuam copioſam miſericordiam regenuit nos in ſpem viuā. 1 Pet. 5. Deus omnis gratiæ, qui vocauit nos ad æternam ſuam gloriam per Chriſtum Ieſum. Rom. 9. Nam Moſi dicit, Miſerebor, cuiuſcunq; miſereor: & commiſerabor, quemcunq; commiſeror: itaque non eſt volentis, neq; currentis, ſed miſerentis Dei. Roman. 11. Concluſit Deus omnes ſub incredulitatem, vt omnium miſereretur. Eph. 1. Vt laudatur gloria gratiæ ſuæ, &c. Item, Iuxta diuitias gratiæ, Epheſ. 2. Deus qui diues eſt in miſericordia, propter multā charitatem ſuam, qua dilexit nos, &c. Chriſtus per gratiam Dei guſtauit mortem pro omni. Ebr. 2.

De dilectione & charitate Dei, 1 Ioannis 4. In hoc apparuit charitas Dei in nobis, quòd filium ſuum vnigenitum miſit, &c. In hoc eſt charitas, non quòd nos dilexerimus Deum, ſed quòd ipſe dilexerit nos, et miſit filium ſuum propitiationem pro peccatis noſtris. 1 Ioannis 3. Per hoc cognoſcimus charitatē, quoniam ille animam ſuam poſuit pro nobis. Apoc. 1. Qui dilexit nos, et lauit nos à peccatis noſtris per ſanguinem ipſius. Rom. 5. Commendat ſuam charitatem erga nos Deus, quòd cum adhuc eſſemus peccatores, Chriſtus pro nobis mortuus fuit. Gal. 2. Filius Dei dilexit me, & tradidit ſemetipſum pro me. Epheſ. 5. Chriſtus dilexit nos, & tradidit ſemetipſum pro nobis. Et poſtea: Chriſtus dilexit Eccleſiam, &c. 2 Theſ. 2. Ipſe Dominus noſter Ieſus Chriſtus, & Deus ac pater noſter, qui dilexit nos, & dedit conſolationem æternam, & ſpem bonam per gratiam, conſoletur corda veſtra.

De φιλανθρωπίᾳ & χρηστότητι, hoc eſt, de benignitate ſeu bonitate Dei, et ſingulari amore erga homines, Paulus Tit. 3. inquit: Poſteaquam apparuit bonitas, et erga homines amor ſeruatoris noſtri Dei, non ex operibus, quæ ſunt in iuſticia, quæ faciebamus nos, ſed ſecundum ſuam miſericordiam ſaluos nos fecit. Epheſ. 2. Vt oſtenderet in ſeculis ſuperuenientibus eminentem opulentiam gratiæ ſuæ, benignitate erga nos per Chriſtum Ieſum.

Quòd verò Deo ita viſum ſit, & quòd ita decreuerit per Chriſtum parare, & nobis applicare iuſticiam, idq; ſuum decretum reuelarit per promiſſiones ſuas, deinde in actum produxerit miſſo filio ſuo, Petrus & Apoſtoli Act. 2. 3. 4. 10. & Paulus 13. & iterum apoſtoli Act. 15. docent, quam doctrinā etiam in epiſtolis ſuis proponunt. Nam Petrus 1 epiſt. 1. inquit: Qui præordinatus quidem fuerat antequam conditus eſſet mundus, ſed manifeſtatus fuit extremis tēporibus propter vos, qui per illum creditis in Deum. 1 Ioan. 1. Annunciamus vobis vitam æternam, quæ erat apud patrem, & manifeſtata eſt nobis. Paulus verò in epiſtola ad Epheſios, et Coloſſenſes cap. 1. ex profeſſo hoc tradit, ideo Chriſtum eſſe exhibitum, & per eum paratam eſſe redemptionē, & nobis eius iuſticiam imputari, ac propter eam peccata remitti, & vitam æternam donari, quòd Deus hoc conſilium & decretum antequam conderetur genus humanum ſecum inierit, & poſtea homine lapſo promulgarit. Epheſ. 1. Elegit nos in ipſo antequam iacerentur fundamenta mundi, vt eſſemus ſancti & irreprehenſibiles coram illo, per charitatem, qui prædeſtinauit nos in adoptionem filiorum, per Ieſum Chriſtum in ipſum, ſecundum propoſitum voluntatis ſuæ. Et Col. 1. Quoniam in illo complacitum eſt patri vniuerſam plenitudinem inhabitare, & per eum reconciliare cuncta erga ſe, pacificans per ſanguinem crucis eius, per eundem, ſiue quæ in terra ſunt, ſiue quæ in cœlis.

Huc totum negocium & omnia teſtimonia de prædeſtinatione pertinēt. Nā quoties Apoſtoli verbo prædeſtinationis vtuntur, nihil aliud eo indicant, quàm vt inquirentem cauſas cur ad ſalutem æternam cōſequendam nulla alia ſit via, quàm ea quæ à Chriſto eſt nobis parata, docent ſic Deo in arcano ſuo conſilio, quo voluit miſerijs generis humani mederi, placuiſſe, eumq; vt eo modo fieret ordinaſſe, & velle vt à ſe præſcriptum ad ſalutē compendiū agnoſcamus & apprehendamus.

Docent etiam, quæ res ſit illa iuſticia, quam Deus impio imputet, dum eum abſoluit à iure peccati et mortis, & donat ei vitam æternam: nempe quòd non ſint qualitates aut virtutes noſtræ, neque ipſa Dei eſſentia ſeu diuina & ſubſtantialis iuſticia, ſed quòd ſint totum opus, quod Chriſtus homo et Deus in vna perſona, mediator noſter pro toto genere humano præſtitit, ſoluendo λύτρον pro peccatis noſtris per paſſionem & mortem, quo abſtulit maledictum legis: & implendo legem per integerrimam obedientiam, quo vitam & benedictionem nobis comparauit. quæ quidem vtraq; ſolutio τοῦ λύτρου, & impletio legis ſeu obedientia integra legi pro nobis à filio Dei forma ſerui aſſumpta præſtita gratis omnibus credentibus applicantur.

Huc pertinent teſtimonia, quibus ſuprà demonſtrauimus, Chriſtum ſua obedientia, quam vſq; ad mortem crucis præſtitit, nobis comparaſſe iuſticiam. ſed quid obeſt quædam hic repeti? Notatu autem dignum eſt, quòd pleraq; teſtimonia tantùm paſſionis, mortis & reſurrectionis Chriſti faciant mentionē, vtpote de rebus illuſtrioribus: ſed tamen ſynecdochicôs, ſemper obedientia, quam Chriſtus numeris omnibus abſolutam, & quidem creator pro creatura præſtitit, incluſa debet intelligi. Si enim Chriſtus non fuiſſet ſine peccato, ſed in legem deliquiſſet, quomodo potuiſſet ſua morte noſtra peccata expiare? pro ſuis enim paſſus eſſet: & ſi non præſtitiſſet legi obedientiam integram, quomodo poſſet eius iuſticia ſeu impletio legis nobis imputata, vitam æternam afferre? cum lex dicat: Qui fecerit ea, viuet per illa: & maledictus omnis, qui non fecerit omnia quæ ſcripta ſunt in libro legis. Quare ſynecdochicôs de obedientia & de λύτρῳ, à Chriſto pro nobis præſtitis, dicta Apoſtolorum intelligi oportet. Sed adſcribamus teſtimonia. 1 Pet. 1. Regenuit nos in ſpem viuam, per hoc quòd Ieſus Chriſtus reſurrexit à mortuis, hoc eſt, reſurrectio Chriſti, ſeu totū opus Chriſti, quod eſt obedientia eius vſq; ad mortem crucis Deo præſtita, ea res eſt, ob quam nobis donatur ſalus animarū per fidem. Idem, Cum ſciatis vos nō caducis rebus, velut argento & auro fuiſſe redemptos, &c. ſed precioſo ſanguine velut agni immaculati & incontaminati, Chriſti: mors ergo Chriſti eſt res illa quæ imputatur ſaluandis. Idem 1 Pet. 2. recitat dictū ex Eſaiæ quinquageſimotertio, in quo vtraq; comprehenduntur, nempe innocens Chriſti vita, ſeu integerrima impletio legis, & paſſio eius ſeu mors, quo velut λύτρῳ peccata noſtra expiauit:

Qui

Qui peccatum non fecerat, nec eſt inuentus dolus in ore eius: qui cùm maledictis inceſſeretur, non regeſſit maledicta: cùm malis afficeretur, non minabatur, ſed tradidit vindictam ei qui iudicat iuſtè. Qui peccata noſtra ipſe pertulit in corpore ſuo ſuper lignum, quo peccatis mortui, iuſticiæ viueremus, cuius eiuſdem vibice ſanati fuiſtis. Idem 1 Pet. tertio: Chriſtus ſemel pro peccatis paſſus fuit, iuſtus pro iniuſtis: ergo nobis imputatur vtrunq;, ſcilicet quòd Chriſtus iuſtus eſt, hoc eſt, integrè legem pro nobis obſeruat, & meretur nobis vitam iuxta regulam legis, Qui fecerit, viuet per illa. Chriſtus pro nobis omnibus fecit: ergo nobis omnibus lex propter Chriſtum debet dare vitam, quam promittit: & q. pro nobis paſſus eſt, hoc eſt, ſoluit λύτρον pro abolendo maledicto legis, cui eramus obnoxij propter peccata. Ioannes etiam in ſententijs ſuprà allegatis docet, ſanguinem Chriſti, 1 Ioan. 1. & aduentum eius in carnem, 1 Ioan. 4. hoc eſt totum opus Chriſti, quod vt mediator pro nobis præſtitit, rem illam eſſe, quæ nobis imputetur ad iuſticiam. Et 1 Ioan. 3. eleganti ſententia vtrunq; effertur: Scitis quòd ille apparuit, vt peccata noſtra tolleret, & peccatum in eo non eſt. Et 1 Ioan. 2. aduocatum noſtrum apud patrem eſſe dicit, Ieſum Chriſtum iuſtum, & propitiationem pro peccatis non noſtris tantùm, ſed totius mundi. Iuſticia ergo Chriſti, quam vt aduocatus pro nobis habet, quæ eſt impletio legis, & propitiatio ſeu λύτρον quod pro nobis ſoluit, res illæ ſunt, quæ credentibus in Chriſtum imputantur, & ob quæ ijs peccata remittuntur, 1 Ioan. 2. & vita æterna donatur, 1 Ioan. 5. Si hæc obſcuriora quidem videntur teſtimonia, Paulum fidiſſimum interpretem, qui omnium diligentiſſimè & luculentiſſimè totum negotium de iuſtificatione in ſuis epiſtolis, maximè in ea quæ ad Rom. & quæ ad Galatas extat, adhibeamus. is aliquanto apertius, quæ res illa ſit, quam Deus impio, qui non operatur, ſed credit in eum qui impium iuſtificat, imputet ad iuſticiam, enarrabit. Nam Rom. 4. dicit, Deum fidem imputare impio ad iuſticiam. quam autem fidem intelligat, Rom. 3. declarat, iuſtificans eum qui eſt ex fide Ieſu: non autem fidem, tanquam opus noſtrum imputari ad iuſticiam, Rom. 4. docet: cui Deus imputat iuſticiam abſq; operibus. Ergo fidem imputari ad iuſticiã, ſynecdochicôs ſeu μεταληπτικῶς intelligit de iuſticia Chriſti, quam fides apprehendit. Iuſticia igitur Chriſti, res illa eſt, quæ imputatur iuſtificandis. quod elegãter etiam his verbis effert: Traditus eſt propter peccata noſtra, & reſurrexit propter iuſticiam noſtram. Rom. 4. Ne quis verò intelligat iuſticiam eſſentialem Dei, Paulus iterum ſeſe declarat Romanis 5. Quòd τὸ δικαίωμα vnius hominis, nempe Chriſti Ieſu, ſeu obedientia, quam vnus Ieſus Chriſtus per omnibus præſtitit legi, ſit illa res, ob quam iuſti pronuncientur credentes in eum. Quemadmodum enim pro inobedientiam vnius hominis, peccatores conſtitui fuimus multi, ita per obedientiam vnius iuſti conſtituentur multi. Idem Rom. 5. Multo igitur magis iuſtificati nunc ſanguine eius, ſeruabimur per eum ab ira. Nam ſi cum inimici eſſemus, reconciliati fuimus Deo, per mortem filij eius: multo magis reconciliati, ſeruabimur per vitam ipſius. Complectitur autem ſanguine & morte Chriſti totum eius opus, quod pro nobis præſtitit, ſcilicet obedientiam legis, & λύτρον ſolutionem. Idem Ro. 8. etiam docet, impletionẽ legis, quã Chriſtus pro nobis præſtitit, eſſe materialẽ cauſam, vt vocant, iuſtificationis noſtræ. Etenim quod lex præſtare nõ poterat, ea parte qua imbecillis erat per carnem, hoc Deus proprio filio miſſo ſub ſpecie carnis peccato obnoxiæ, præſtitit, ac de peccato cõdemnauit peccatum per carnem, vt iuſtificatio legis impleretur in nobis. Eandem ſententiam concinnius effert Rom. 10. Chriſtus eſt perfectio ſeu impletio legis, ad iuſtificationem omni credenti. Idem Rom. 8. docet, ob mortem & interceſſionẽ Chriſti nos accuſatos in iudicio Dei abſolui: Si Deus pro nobis, quis contra nos? qui proprio filio non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum: qui fieri poteſt, vt non cum eodem omnia nobis donet? quis intentabit crimina aduerſus electos Dei? Deus eſt qui iuſtificat, quis ille qui condemnet? Chriſtus eſt qui mortuus eſt, imò qui & ſuſcitatus eſt, qui etiam eſt ad dexteram Dei, qui etiam intercedit pro nobis. Idem 1 Corinth. 1. dicit, Chriſtum crucifixum nobis à Deo factum eſſe ſapientiam, iuſticiam & ſanctificationem, & redemptionẽ. quod quid aliud eſt, quàm totũ opus Chriſti mediatoris, eſſe rem illam quæ imputetur credentibus ad iuſticiam, ob quam abſoluantur, & accipiant vitam æternam. Et 1 Cor. 6. res illa qua iuſtificamur coram Deo, appellatur nomẽ Chriſti: Sed iuſtificati eſtis per nomẽ Domini Ieſu. Quemadmodum etiam Actorũ 4 & 10. Significat autem nomen Chriſti, totum eius opus, quod in officio mediatoris pro nobis fecit. Idem 1 Corinth. 15. Chriſtum mortuum eſſe pro peccatis noſtris dicit, eiusq; reſurrectionem, expiationem noſtrorum peccatorum, adeò arctè annectit, vt dicat: Si Chriſtus non reſurrexit, ſuperuacanea eſt fides veſtra, & adhuc eſtis in peccatis veſtris. Idẽ 2 Corinth. 5. aſſerit, vnius Chriſti mortem, hoc eſt λύτρον, quod ſoluit pro peccatis, et obedientiam quam legi præſtitit in iuſtificatione, imputare omnibus. Quòd ſi vnus pro omnibus mortuus fuit, ergo omnes fuerunt mortui. Et poſtea: Deus erat in Chriſto, reconcilians ſibi mundum, nõ imputans eis peccata ſua. Et rurſus oſtendit, quid igitur Deus mundo imputarit, ſcilicet iuſticiam filij ſui: Eum enim qui non nouit peccatum pro nobis fecit peccatũ, hoc eſt victimam pro peccato, vt nos efficeremur iuſticia Dei per illum. Idem Gal. 2. docet iuſticiam qua Deus nos iuſtificat, non eſſe noſtra opera, propterea quòd non iuſtificatur ex operibus omnis caro. Item: Scimus hominem non iuſtificari ex operibus legis, ſed eſſe opera, quæ Chriſtus pro nobis legi præſtitit, quibus nos ab execratione legis liberauit. Galat. 3. Quotquot ex operib. legis ſunt, execrationi ſunt obnoxij. Item, Chriſtus nos redemit ab execratione legis, dum pro nobis factus eſt execratio. & Galat. quarto: Vbi venit plenitudo temporis, miſit Deus filium ſuum, factum ex muliere, factum legi obnoxium, ut eos qui legi erant obnoxij redimeret, vt adoptione ius filiorum acciperemus. Philip. ſecundo eleganter oſtendit, totam humiliationem Chriſti, & obedientiam eius vſq; ad mortẽ crucis, rem illam eſſe, quæ imputetur iuſtificandis. Qui cũ eſſet in forma Dei, non rapinam arbitratus eſt, vt eſſet æqualis Deo: ſed ſemetipſum inaniuit, forma ſerui ſumpta, in ſimilitudine hominum conſtitutus, & figura repertus

pertus

Digitized by Google

pertus vt homo, humilem præbuit ſemetipſum, factus obediens vſq; ad mortem, mortem autem crucis. Quapropter & Deus illum in ſummam extulit ſublimitatem, & donauit illi nomen, quod eſt ſupra omne nomen, vt in nomine Ieſu omne genu ſe flectat, cœleſtium ac terreſtrium & infernorum: omniſq; lingua confiteatur, quòd Dominus ſit Ieſus Chriſtus ad gloriam Dei patris. Idem Philip.3. oſtendit non ſuam iuſticiam, iuxta quam in lege factus ſit irreprehenſibilis, illam rem eſſe ob quam iuſtus pronuncietur (habere enim ſe eam pro reiectamentis, & pro damno) ſed iuſticiam Chriſti, quam etiam iuſticiam ex Deo appellat, ſicut eandem Roman. 3.10. & 2 Cor.5. iuſticiam Dei vocat, vel quòd integrè ad normam diuinæ iuſticiæ, ob quam Deus omnibus vult dare vitam, congruit: vel quòd non ab homine tantùm, ſed etiam à Deo, ſcilicet Domino noſtro Ieſu Chriſto, aſſumpta ſerui forma, facta ſit. Idem Coloſ. 2. docet, mortem ſepulturam, reſurrectionem Chriſti, deletionem chirographi, quod erat contrarium nobis per decreta, & triumphum quem Chriſtus egit, deuictis et ſpoliatis principatibus & poteſtatibus, rem illam eſſe, ob quam Deus condonat credentibus in Chriſtum peccata ſua.

Autor etiã epiſt.ad Ebræos docet, obedientiã Chriſti, & eius paßionem ac mortem, qua oblationem corporis Chriſti vocat, iuſticiam illam eſſe quæ imputetur iuſtificandis, & ob quam detur illis æterna ſalus. Ebr. 1. Per ſemetipſum, purgatione peccatorum noſtrorum facta, conſedit in dextra maieſtatis in excelſis. Ebræ. 2. Vnde debuit per omnia ſimilis fratribus reddi, vt miſericors eſſet & fidelis Pontifex, in his quæ apud Deum forent agenda, ad expiandum peccata populi. Ebræ. 5. Tametſi filius eſſet, tamen didicit ex his quæ paſſus eſt, obedientiam: ac perfectus redditus omnibus qui ſibi obedierũt, fuit cauſa ſalutis æternæ. Ebr.9. Per proprium ſanguinem ingreſſus eſt ſemel in ſancta, æterna redemptione reperta. Idem Ebr. 7. docet, Chriſtum eò ſine peccatis fuiſſe, vt poſſet noſtra expiare peccata, & non neceſſe haberet offerre pro ſuis proprijs peccatis.

Cauſam formalem iuſtificationis, docent eſſe ipſam applicationem gratuitæ iuſticiæ Chriſti, & meriti eius per fidem. Huc pertinent teſtimonia, quòd noſtra iuſticia coram Deo, ſit remiſsio peccatorũ. Acto.10. Huic teſtimonium perhibent omnes prophetæ, quòd remiſſionem peccatorũ accepturus ſit per nomen eius, quiſquis in eum crediderit. Act.13. Notũ ergo ſit vobis viri fratres, quòd per hunc vobis remiſsio peccatorum annunciatur, & ab omnibus, à quibus non potuiſtis per legem Moſi iuſtificari. Actor.26. Vt (gentes) accipiant remiſsionem peccatorum, & ſortem inter eos qui ſanctificati ſunt per fidẽ, quæ eſt erga me. 2 Pet.1. Oblitus ſe à prioribus peccatis purgatum eſſe. 1 Ioan. 1. Iuſtus eſt & fidelis, vt nobis remittat peccata noſtra, & emundet nos ab omni iniquitate. 1 Ioan. 2. Remittuntur vobis peccata propter nomẽ eius. Ro.3. Ad oſtenſionẽ iuſticiæ ſuæ, propter remiſsionem peccatorũ præteritorum, quæ Deus tolerauit. Ro. 4. Quemadmodũ et Dauid beatificationẽ hominis deſcribit, cui Deus imputat iuſticiam abſq; operibus: Beati quorũ remiſſæ ſunt iniquitates: & quorum obtecta ſunt peccata. Beatus vir cui nõ imputabit Dominus peccatũ. Eph.1. Charos nos reddidit per dilectũ, per quem habemus redemptionẽ per ſanguinem ipſius, remiſsionem peccatorum. Col. 1. Per quem habemus redemptionẽ per ſanguinem eius, remiſsionẽ peccatorũ. Idem Col.2. docet, noſtram iuſticiam coram Deo, eſſe condonationẽ delictorũ, quæ nobis per Chriſtũ, qui chirographũ deleuit, etc. cõfertur. Autor epiſt. ad Ebr. 9. Quanto magis ſanguis Chriſti, qui per Spiritũ æternũ ſe obtulit immaculatũ Deo, purgabit conſcientiã veſtrã à mortuarijs operibus ad ſeruiendum Deo uiuenti. Idem Eb.10 docet, iuſticiam noſtram eſſe remiſsionem peccatorũ, propter oblationem vnius victimæ, ſcilicet Domini noſtri Ieſu Chriſti, vnica oblatione perfectos effecit in perpetuũ eos qui ſanctificantur. Teſtificatur autẽ nobis & ipſe Spiritus ſanctus, nimirũ cùm prædixerit: Hoc eſt Teſtamentũ quod condã erga illos, dicit Dominus, dans leges meas in corde illorũ, &c. & peccatorũ atq; iniquitatũ eorum non recordabor amplius. Porrò vbi horũ eſt remiſsio, non eſt amplius oblatio pro peccato. Et paulo pòſt, Accedamus cũ vero corde, in certitudine fidei, aſperſi cordib. et depulſa cõſcientia mala, et abluti corpore aqua pura.

Deinde quòd ſit imputatiua iuſticia, ſcilicet cùm nõ imputantur nobis peccata noſtra, ſed imputatur nobis aliena iuſticia Domini noſtri Ieſu Chriſti per fidem, & propter eam abſoluimur à iure peccati et mortis, ac donatur Spiritus ſanctus & vita æterna. Rom.4. Credidit Abrahã Deo et imputatũ eſt ei ad iuſticiã. Idem, Ei qui nõ operatur, ſed credit in eũ qui iuſtificat impiũ, imputatur fides ſua ad iuſticiam. Quemadmodum & Dauid explicat beatificationẽ hominis, cui Deus imputat iuſticiã abſq; operibus. Beati quorũ remiſſæ ſunt iniquitates, et quorũ obtecta ſunt peccata. Beatus vir cui nõ imputabit Dominus peccatũ. Et paulo pòſt: Nõ ſcriptum aũt eſt propter illũ tantùm, imputatũ fuiſſe illi: ſed etiã propter nos, quib. imputabitur, credentibus in eum qui excitauit Ieſum Dominum noſtrũ à mortuis, qui traditus fuit propter peccata noſtra, et excitatus eſt propter iuſtificationẽ noſtri. Idẽ 2 Cor. 5. Deus erat in Chriſto, mundũ reconcilians ſibi, non imputans eis peccata ſua, etc. eum enim qui non nouit peccatũ, fecit peccatũ, ſcilicet per imputationẽ, vt nos per illũ fieremus iuſticia Dei, ſcilicet per imputationem. Ea enim quæ Chriſtus pro nobis fecit, imputantur nobis per fidem, ac ſi nos ipſi obedientiã legi integram præſtitiſſemus, ac λύτρον pro peccatis prioribus æquiualens dediſſemus.

Tertiò, quòd ſit miſericordia per fidem in Chriſtum nobis donata. 1 Pet.2. Quondam non conſequuti miſericordiam, nunc eſtis miſericordiam conſequuti. 2 Ioã. Erit nobiſcum miſericordia, pax à Deo patre, &c. Ro. 11. Quemadmodum enim & vos quondã increduli fuiſtis Deo, nunc autem miſericordiam eſtis conſequuti, per illorũ incredulitatem: ſic & iſti nunc increduli facti ſunt, ex eo quòd vos miſericordiã eſtis adepti, vt & ipſi miſericordiam conſequantur. concluſit enim Deus omnes ſub incredulitatẽ, vt omniũ miſereretur. 1 Tim. 1. Verùm ideo miſericordiã adeptus ſum, vt in me primò oſtenderet Ieſus Chriſtus omnem clementiã ad exprimendum exemplar ijs qui credituri eſſent in ipſum in vitam æternam. Ebræ. 4. Accedamus cum fiducia ad thronum gratiæ, vt conſequamur miſericordiam,

& gratiam inueniamus ad opportunū auxilium. Autor epiſt. Iudæ: Expectantes miſericordiam Domini noſtri Ieſu Chriſti in vitam æternam.

Quartò, quòd ſit gratia ſeu gratuita imputatio iuſticiæ Chriſti, abſq; operibus legis. Acto.15. Per gratiam Domini noſtri Ieſu Chriſti credimus nos ſaluos futuros. 1 Pet.1. Qui de ventura in vos gratia vaticinati ſunt. Item, Sperate in eā quæ ad vos defertur gratiam. 2 Pet. 3. Creſcite in gratia & cognitione Domini noſtri Ieſu Chriſti. 2 Ioann. & Apoc. 1. Gratia vobis & pax, &c. Ro. 3.4.5.6. Non eſtis ſub lege, ſed ſub gratia. Ro. 11. 2. Cor.12. Sufficit tibi gratia mea. Galat. 2. Non aſpernor gratiam Dei. Eph.2. Ebræ.4.13. Bonum eſt cor ſtabiliri gratia. Iudas, Qui gratiam Domini noſtri Ieſu Chriſti transferunt ad laſciuiam.

¶ Quòd ad formā iuſticiæ imputatiuæ, qua coram Deo credentes in Chriſtū iuſtificantur, non pertineant qualitates noſtræ, aut opera noſtra: ſed quòd prorſus ab ea ſint excludenda, Paulus docet, illis particulis excluſiuis: Abſq; lege, Rom.3. Abſq; operibus, Rom.3. Gal. 2. Gratis, Ro.3. Donū Dei eſt, Eph.2. Non ex operibus, Gal.2. Ro.3. Tit.3. Maximè verò illuſtria ſunt illa teſtimonia Pauli, quibus gratiam & mercedem, donum & meritum, opera & gratiam, ita ſibi inuicem opponit, vt prorſus contraria, tertium non admittentia, quorum alterum tollat & deſtruat alterum, eſſe affirmet. Roman. quarto: Ei verò qui operatur, merces non imputatur ſecundum gratiam, ſed ſecundum debitum: ei qui non operatur, ſed credit in eum qui impium iuſtificat, imputatur fides ſua ad iuſticiam. Roman. vndecimo: Quòd ſi per gratiam, iam non ex operibus, quandoquidem gratia iam non eſt ex gratia: ſin ex operibus, non iam eſt gratia, quandoquidem opus iam non eſt opus. Galat. ſecundo: Iam ſi per legem eſt iuſticia, igitur Chriſtus fruſtra eſt mortuus. Recitat etiam cauſas, ob quas noſtra opera à iuſtificatione gratuita excludantur. Prima, vt conſcientiæ poßint firmam habere fiduciam & conſolationem, quam cōditio de operibus noſtris ad iuſtificationem neceſſarijs irritam faciat. Roman. quarto: Etenim ſi ij qui ad legem pertinent, hæredes ſunt, inanis facta eſt fides, & irrita facta eſt promißio. Nam lex iram operatur. ſiquidem vbi non eſt lex, ibi nec transgreßio eſt: idcirco ex fide datur hæreditas, vt ſecundum gratiā, vt firma ſit promißio vniuerſo ſemini: non ei quod eſt ex lege tantùm, verùm etiam ei quod eſt ex fide Abrahæ, qui eſt pater omnium. Deinde, vt Deo ſuus tribuatur honos, quòd indignos peccatores gratis accipiat, ex mera benignitate & miſericordia, & nemo ob ſua opera coram Deo gloriari queat. Rom. 3. Vt ipſe ſit iuſtus, iuſtificans eos qui ſunt ex fide Ieſu. Rom. 4. Si Abraham ex operibus iuſtificatus fuit, habet quod glorietur, at non apud Deum. 1 Corinth. 1. Chriſtus eſt factus nobis à Deo iuſticia, &c. vt qui gloriatur, in Domino glorietur. Epheſ. 2. Gratia eſtis ſeruati, per fidem, idq; non ex vobis: Dei donum eſt, non ex operibus, ne quis glorietur. Huc etiam exempla pertinent. Abrahæ non imputantur ſua opera ad iuſticiā, ſed fides qua credebat in ſemen promiſſum, hoc eſt in Chriſtum, quòd eius operibus iuſtificaretur. Paulus ipſe non ſuæ iuſticiæ operum confidit, ſed eam pro reiectamentis habet: at Chriſti iuſticiam fide ſibi applicat. Philip. 3. Idem 1 Corinth. 4. dicit: Nihil mihi conſcius ſum, ſed in hoc non ſum iuſtificatus. Petrus etiam Actor. 15. in ſynodo dicit, ſe gratia Domini noſtri Ieſu Chriſti ſaluari per fidem. Pertinent huc etiam alia teſtimonia, quæ de imputatiua iuſticia & de gratia ſunt paulo antè commemorata.

Etiam hoc monent Apoſtoli, iuſticiam qua coram Deo iuſtificamur, fide, gratis, propter Chriſtum, non eſſe viſibilem, nec rationi perceptibilem, ſed in verbo & fide conſiſtere in hac vita, & in futura eam vnà cum ſuis fructibus appariturā in pijs ſingulis. 1 Ioan.3. Nunc filij Dei ſumus, & nondū apparuit quod futuri ſumus. ſcimus autem, quoniam ſi apparuerit, ſimiles ei erimus. Rom. 8. Spe ſeruati ſumus. Porrò ſpes ſi videatur, non eſt ſpes. Quod enim quis cernit, cur idem ſperet? Si verò quod non videmus, ſperamus, id per patientiam expectamus. Philip.3. Noſtra conuerſatio in cœlis eſt, ex quo ſeruatorem expectamus Dominum Ieſum Chriſtum, qui transfigurabit corpus noſtrum humile, vt conforme reddat glorioſo ſuo corpori. 2 Cor. 4. Habemus autem hunc theſaurum in teſtaceis vaſculis, vt virtutis eminentia ſit Dei, & non ex nobis. Gal.5. Nos enim ſpiritu, ex fide, ſpem iuſticiæ expectamus. Col.3. Vita noſtra abſcondita eſt cum Chriſto. Ebr.11. Fides eſt earum rerum quæ ſperantur fiducia, argumentum eorum quæ non videntur.

Sed tamen nihilominus imputatiuā iuſticiam plenā & perfectam eſſe, quæ Deo placeat, & qua coram Dei iudicio ij qui fide eum ſibi applicant, conſiſtere poßint, & ob eam nobis donari Spiritum ſanctum & vitam æternam, ijdem docent, primùm illis teſtimonijs, quibus oſtendunt Chriſtum integram pro nobis omnibus legi præſtitiſſe obedientiam vſq; ad mortē crucis. Rom.5.10. Galat.3.4. Col.2. Philip.2. Deinde ijs, qui docent Chriſtum expiaſſe peccata totius mundi. 1 Ioan. 2. 4. 1 Petri 2. 3. Ebr. 2. Tertiò, etiam illis quibus docent Deum acceptare obedientiam & mortem Chriſti, eamq; nobis per fidem gratis imputare. Roman.4. Quartò, ijs quibus tradunt Deum ipſum eſſe autorem & inuentorem huius iuſticiæ, vnde etiam iuſticia Dei appellatur. Ro. 3. 1. Cor.1. Chriſtus factus eſt nobis à Deo iuſticia, &c. 2 Cor.5. Eum qui non nouit peccatum, fecit peccatum, vt nos in eo fiamus iuſticia Dei. 1 Ioann. 3. Quintò, ijs quibus fructus imputatiuæ iuſticiæ exponunt, quæ paulo pòſt allegabimus.

Cauſas acceptationis, ſeu iuſtificationis duas eſſe docent, gratuitam miſericordiam, & meritum Domini noſtri Ieſu Chriſti. 1 Pet. 1. Deus iuxta copioſam ſuam miſericordiam regenuit nos in ſpē viuam, per hoc quòd reſurrexit ex mortuis. 1 Ioan.4. In hoc apparuit charitas Dei, quòd filium ſuum vnigenitum miſit in mundū, vt viuamus per eum. Roman.8. Si Deus pro nobis, quis contra nos? qui proprio filio non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum, qui fieri poteſt, vt non & cum eodem nobis omnia donet? Plura teſtimonia ſuprà recitata ſunt, de cauſis, quibus Deus impulſus, filium ſuum miſerit in mundum.

Gratis autem, quo ad nos, Deum peccatores iuſtificare, hoc eſt, eis imputare iuſticiam Chriſti, & propter eam peccata condonare & vitam æternam, probant teſtimonia paulo antè de gratia ſeu gratuita imputatione

putatione, & excluſione noſtrorum operum allegata. Roman.3.4.6.Gal.2. Tit.3.

Apparet autem, Apoſtolos grauiſſimas ob cauſas vſos eſſe illis particulis excluſiuis, nempe vt Chriſto ſuus tribueretur honos, quòd ſolus ſit mediator: & vt conſcientiæ haberent firmam conſolationem. Ro. 4. & rectè lex & euangeliũ diſcernerentur. Gal.3. & diſcrimen extaret inter doctrinam Chriſtianorum & philoſophorum, inter Eccleſiam veram & hypocriticã, inter orationem veram & falſam.

Non autem acceptari nos gratis, quo ad Chriſtum mediatorẽ noſtrũ, aſſerunt. eũ enim pro nobis λύτρον ſoluiſſe, & integram obedientiam legi præſtitiſſe demonſtrant. Petrus 1 epiſt.1. Cùm ſciatis vos non caducis rebus, velut argento & auro, fuiſſe redemptos, ſed precioſo ſanguine velut agni immaculati & incontaminati Chriſti. 1 Pet.2. Qui peccata noſtra ipſe tulit, etc. 1 Pet. 3. 1 Petri 4. Et Ioan. 1 epiſt.1. Sanguis Ieſu Chriſti emundat nos ab omni peccato. 1 Ioan. 2. 1 Ioan. 4. Et Paulus Rom.3.5.8.10. Chriſtus eſt impletio legis, ad ſalutẽ omni credenti. Ro. 14. Ne cibo tuo illum perdas, pro quo Chriſtus mortuus eſt. 1 Cor 6. Nõ eſtis veſtri iuris, nam empti eſtis precio. 1 Cor. 7. Precio empti fuiſtis, nolite fieri ſerui hominũ. 1 Cor. 8. Et peribit frater qui infirmus eſt, in tua ſcientia, propter quẽ Chriſtus mortuus fuit. Plura teſtimonia ſuprà allegauimus. Inculcant etiam Apoſtoli vniuerſalem, nempe quòd meritum Chriſti ad omnes pertineat, omnibusq; ex immenſa miſericordia Dei offeratur, et q omnes id fide amplecti, eoq; frui debeant. Actor.10. Reipſa comperior quòd non ſit perſonarum reſpectus apud Deum, &c. Item, Huic teſtimonium perhibent, &c. quòd remiſſionem peccatorum accepturus ſit, quiſquis in eũ crediderit: Rom. 13. Per hunc omnis qui credit, iuſtificatur. 2 Petri 3. Deus nõ vult VLLOS perire, ſed OMNES ad pœnitentiã recipere. 1 Ioan. 5. Omnis qui credit Ieſum eſſe Chriſtũ, ex Deo natus eſt. Ioã.4. Et nos vidimus et teſtamur, quòd pater miſit filiũ ſeruatorem MVNDI. 1 Ioan. 1. Sanguis Ieſu Chriſti emundat nos ab OMNI peccato. Romanor. 2. Gloria uerò & honor & pax omni operanti bonum, Iudæo primùm ſimul & Græco. Non enim eſt perſonarum reſpectus apud Deum. Rom. 3. Iuſticia Dei per fidem Ieſu Chriſti in omnes & ſuper omnes qui credunt. Non enim eſt diſtinctio: omnes peccauerunt, ac deſtituuntur gloria Dei. Ibidem: An Iudæorum Deus tantùm? an non & gentium? certè & gentium. Rom. 4. Paulus eleganter ex eo quòd Deus Abrahæ dedit promiſſionẽ de ſemine benedicto, ante circumciſionem, raciocinatur, non tantùm Iudæos, ſed etiã gentes ad promiſſionẽ pertinere, cùm ea ſit data anteq̃ diſcrimen Iudæorũ & gentiũ exiſteret. Ro.11. Vt omnium miſereretur. Ro.10. Chriſtus impletio legis ad iuſtificationem omni credẽti. Ibidẽ: Omnis qui fidit illi, nõ pudefiet. non enim eſt diſtinctio vel Iudæi, vel Græci. nam idem Dominus omnium, diues in omnes inuocantes ſe. quiſquis enim inuocauerit nomen Domini, ſaluus erit. Gal.2. Perſonam hominis non accipit Deus. Gal.3. Benedicentur in te omnes gentes. Ibidẽ: Non eſt Iudæus neq; Græcus, nõ eſt ſeruus neq; liber, nõ eſt maſculus ac fœmina: omnes enim vos vnus eſtis in Chriſto Ieſu. Coloſſen.4. Vbi non eſt Græcus & Iudæus, circunciſio & præputium, Barbarus, Scytha, ſeruus, liber, ſed omnia in omnibus Chriſtus. 1 Timoth.2. Deus vult cunctos homines ſaluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. 1 Thimoth.4. Deus eſt ſeruator omnium hominũ, maximè fidelium. Coloſ. 2. Condonans nobis omnia delicta. Non ergo tantùm originalia aut leuiora peccata condonat nobis Deus, ſed omnia etiam atrociſſima, ſi modò agamus pœnitentiam, & in Chriſtum credamus. 2 Cor. 5. Vnus pro omnibus mortuus eſt. Coloſ.1. Euangelium prædicatum eſt apud vniuerſam creaturam quæ ſub cœlo eſt. & poſtea: Chriſtum annunciamus, admonentes omnem hominem, & docentes omnem hominem, in omni ſapientia, vt exhibeamus omnem hominem perfectum in Chriſto Ieſu. Autor epiſt. ad Ebr. 2. Vt per gratiam Dei guſtaret pro omni mortem. Plura teſtimonia in loco de Vocatione gentiũ, & de Miniſterio recitabũtur, quæ etiam probant, omnibus credentibus offerri iuſticiam Domini noſtri Ieſu Chriſti.

Cum autem iuſtificatio ſeu remiſſio peccatorum, ſit Dei opus, quo homini impio, & nulla opera habẽti, imputat & applicat alienam iuſticiam, nempe Domini noſtri Ieſu Chriſti, quam vnus pro omnibus comparauit, Apoſtoli docent, Deum medijs diuinitus ad hanc rem ordinatis vti, ad diſpenſandum & applicandum credentibus meritum Chriſti. Sunt autem, verbum, hoc eſt promiſſiones Euangelicæ, & ſacramenta, quæ quidem aliud nihil ſunt, quàm promiſſiones, certa atque præfinita externa ceremonia veſtitæ.

Quòd autem Deus per verbum ſeu doctrinam Euangelij offerat & applicet iuſticiam Chriſti, Petrus docet Act. 2. Vobis enim facta eſt repromiſſio, & filijs veſtris, & omnibus qui longè ſunt, quoſcunque aduocauerit Dominus Deus noſter. Acto.3. Deus miſit filium ſuum benedicentem vobis, ita vt vnuſquiſque veſtrum cõuerteret ſe ab iniquitatibus ſuis. Act.11. Loquetur ad te verba, quibus ſaluaberis & tu & domus tua. 1 Pet. 1. Sperate in gratiam quæ ad vos defertur, dum vobis patefit Ieſus Chriſtus. Item: Animas veſtras purificaſtis obediendo veritati per ſpiritum. Ibidem: Renati non ex ſemine mortali, ſed ex immortali, per ſermonem viuentis Dei, & manentis in æternum, &c. Hoc aũt eſt verbũ quod per Euangeliũ delatum eſt ad vos. 1 Petri 2. Appetite lac animi quod dolum neſcit, vt per id ſuboleſcatis. Ibidem: His qui impingunt in ſermonem, neque credũt in id, ad quod & inſtituti fuerant. 1 Petri 5. Deus vocauit nos ad æternam ſuam gloriam per Chriſtum. loquitur autem Petrus de vocatione quæ fit per prædicationem Euangelij. 2 Petri 1. Precioſa promiſſa nobis data ſunt, &c. 1 Ioann. 1. Annunciamus vobis, vt & vos ſocietatem habeatis nobiſcum, & ſocietas noſtra ſit cum patre, & filio eius Ieſu Chriſto. Rom. 1. Iuſticia Dei per illud ſcilicet Euangelium, patefit ex fide in fidem. Roman.10. Fides ex auditu, auditus autem per verbum Dei. 1 Corinth. 1. Viſum eſt Deo, per ſtulticiã prædicationis ſaluos facere credentes. 2 Corinth.2. Deo gratia, qui ſemper triumphat per nos in Chriſto, & odorẽ noticiæ ſuæ manifeſtat per nos in omni loco. 2 Corinth. 5. Deditq; nobis miniſterium reconciliationis, & poſtea poſuit in nobis ſermonem reconciliationis: itaque nomine Chriſti legatione fungimur, tanquam Deo vos obſecrante per nos, rogamus pro Chriſto, reconcilie-

mini Deo. Galat. 3. Vtrum ex operibus legis ſpiritum accepiſtis, an ex prædicatione fidei? Epheſ. 1. 1 Theſſal. 1. Euangelium noſtrum fuit erga vos non ſolum per ſermonem, verùm etiam per virtutem & per ſpiritum ſanctum. 1 Theſ. 2. Accepiſtis non ſermonem hominum, ſed ſicut verè erat ſermonem Dei, qui & agit in vobis credentibus. 1 The. 4. Cõſolemini vos mutuò ſermonibus his. 2 Theſ. 2. Quòd elegerit vos Deus ab initio ad ſalutem, per ſanctificationem ſpiritus, ac fidem veritatis, ad quod vocauit vos per Euangelium noſtrũ in acquiſitionẽ gloriæ Domini noſtri Ieſu Chriſti. Plura teſtimonia in loco de verbo Dei & de effectu Euangelij, ſuprà recitata ſunt. Huc etiam exempla pertinent Actor. 2. & 8. Eunuchus per prædicationem Philippi, oblatam apprehendit ſalutem. Et Act. 10. Adhuc loquente Petro, cecidit Spiritus ſanctus ſuper Corneliũ, eiuſq; familiam.

Quòd per baptiſmum etiam applicetur & obſignetur remiſſio peccatorum, Petrus docet Actorum 2. Baptiſetur vnuſquiſq; in nomine Ieſu, in remiſſionẽ peccatorũ. Actor. 8. Eunuchus baptiſatus ibat per viam ſuam gaudens. Act. 22. Ananias inquit ad Saulũ, exurge & baptiſare, et ablue peccata tua, inuocato nomine Domini. 1 Pet. 3. Cuius figuræ nunc reſpondens baptiſmus, nos quoq; ſaluos reddet, &c. Tit. 3. Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis & renouationis Spiritus ſancti. Rom. 6. Quicunq; baptiſati ſumus in Chriſtũ Ieſum, in mortem eius baptiſati ſumus. 1 Cor. 15. Alioqui quid facient ij qui baptiſantur ſuper mortuis, ſeu in cœmiterio, vbi mortui iacent ſepulti? ſi omnino mortui non reſurgent, cur baptiſantur ſuper illis? Galat. 3. Quotquot baptiſati eſtis, Chriſtum induiſtis. Eph. 5. Vt ſanctificaret illam, mundatam lauacro aquæ per verbũ, vt exhiberet eam ſibijpſi glorioſam.

¶ De Cœna Domini. 1 Cor. 10. Poculum benedictionis, cui benedicimus, nónne communicatio ſanguinis Chriſti eſt? Panem quẽ frangimus nónne communicatio corporis Chriſti eſt? Sanguis aũt Chriſti emundat nos ab omni peccato. 1 Io. 1. Quare ſi in cœna corpus et ſanguis Chriſti diſtribuitur, ſimul etiam credentibus applicatur & obſignatur remiſſio peccatorũ. Idem etiam ex 1 Cor. 11 conſtat, vbi communicantes iubet mortem Domini annunciare, donec veniat: & indignè accipientes, reos corporis & ſanguinis Domini fieri affirmat. Sed de his ſuo loco plura.

Promiſſiones ergo Euangelicæ, & baptiſmus ac cœna Domini, ſunt quaſi Dei manus, qua nobis beneficia per Chriſtũ parta porrigit, diſpenſat, applicat, cõfirmat & obſignat. Manum autem noſtram, qua apprehendamus ſinguli, nobiſq; applicemus remiſſionẽ peccatorum ſeu iuſticiam imputatiuã, non contritionem, neq; bona opera noſtra, ſed ſolam fidẽ, ſeu cordis fiduciã innitentẽ promiſſioni de gratuita remiſſione peccatorũ per Chriſtũ eſſe docẽt. Act. 3. Per fiduciã nominis eius hũc, quem videtis & noſtis, cõſolidauit nomen ipſius: & fides quæ per eum eſt, dedit ei integritatẽ iſtã in cõſpectu omniũ veſtrûm. Acto. 10. Quiſquis crediderit in eum. Actor. 13. Per hunc omnis qui credit, iuſtificatur. Acto. 15. Cum fide purificauerit corda illorum. & paulo pòſt, Per gratiam Domini Ieſu Chriſti credimus nos ſaluos futuros. Acto. 15. Crede in Dominum Ieſum, & ſaluus eris tu & domus tua. Acto. 20. Fidem quæ eſt erga Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum. Actor. 26. Qui ſanctificati ſunt per fidem quæ eſt erga me. 1 Pet. 1. Per illum credidiſtis in Deum. Ibidẽ: Qui virtute Dei per fidem cuſtodimini ad ſalutem. 1 Pet. 2. Qui crediderit in illo, non pudefiet. 1 Ioan. 3. Hoc eſt præceptũ eius, vt credamus in nomen filij eius Ieſu Chriſti. 1 Ioan. 5. Quis eſt qui uincit mundum niſi qui credit quòd Ieſus eſt filius Dei? Rom. 3. Iuſticia autem Dei in omnes et ſuper omnes qui credunt. & poſtea: Concludimus ergo, fide iuſtificari hominem abſq; operibus legis. Galat. 2. Et nos in Chriſtum Ieſum credidimus, vt iuſtificaremur ex fide Chriſti, & non ex operibus legis. Gal. 3. Qui ex fide ſunt, benedicuntur cum fideli Abraham. 1 Tim. 1. Qui credituri eſſent per ipſum in vitam æternam. Philip. 3. Paulus iuſticiam imputatiuam, iuſticiam fidei appellat, eo quòd fide applicatur. Autor epiſtolæ ad Ebr. 4. Non profuit illis audiſſe ſermonẽ, quod is non eſſet cum fide coniunctus ijs qui audierãt. Ibidẽ: Accedamus cum fiducia ad thronũ gratiæ. Eb. 10. Accedamus cum vero corde in certitudine fidei, etc. Eb. 11. Impoſſibile eſt ſine fide Deo placere.

Exempla etiam omnium eorum qui iuſtificati ſunt, comprobant, per ſolam fidem applicari nobis iuſticiã. Act. 2. Qui acceperunt ſermonem, baptiſati ſunt. & poſtea: Omnes qui credebãt, erant coniuncti. Stephanus plenus fidei fuiſſe dicitur Actor. 7. Samaritani cum credidiſſent Philippo euangelizanti de regno Dei, &c. baptiſabantur. & Simon ipſe credidit: & cum baptiſatus eſſet, adhærebat Philippo. Eunuchus dicit, Credo filium Dei eſſe Ieſum Chriſtum: Act. 8. Cornelius etiam fide applicat ſibi remiſſionem peccatorum. Act. 10. Viri Cyprij, &c. ingreſſi Antiochiã, loquebantur ad Græcos, prædicantes Dominum Ieſum, & erat manus Domini cum eis, multuſq; numerus credentium conuerſus eſt ad Dominum. Actor. 11. Gentes Antiochiæ Piſidiæ, crediderunt quotquot erant ordinati ad vitam æternã. Act. 13. Claudus ab vtero matris audiuit Paulum loquentem Lyſtris: qui intuitus eũ, & videns quòd fidẽ haberet fore vt ſaluus fieret, dixit, etc. Item, quòd Deus gẽtibus aperuiſſet oſtium fidei, Acto. 14. Cuſtos carceris exultauit, quòd cũ vniuerſa ſua domo credidiſſet Deo, Actor. 16. Theſſalonicæ quidam audita concione Euangelij crediderunt, & adiuncti ſunt Paulo & Silæ. Acto. 17. BerrhϾ etiã multi credebant, & Græcæ mulieres honeſtæ, & viri non pauci, Actor. 17. Quidam Athenienſes adhærebant Paulo, & credebant, Actor. 17. Criſpus archyſynagogus credidit Domino, cum tota domo ſua, multiq; Corinthiorum audientes credebant, & baptiſabantur.

Hinc etiam patet, quibus iuſticia imputetur, ſeu remiſſio peccatorum donetur: nempe peccatorib. agentibus pœnitentiam, & fide ad Chriſtũ confugientibus, Iudæis & gentibus. Actor. 10. 15. Rom. 3. 4. Epheſ. 2. Omnibus errantibus, 1 Pet. 3. Qui aliquando vixerunt in laſciuijs, concupiſcentijs, vinolentijs, comeſſationibus nefarijs, ſimulachrorum cultibus. 1 Pet. 4. Confitentibus peccata ſua. 1 Ioan. 1. Qui olim fuerunt ſerui peccati, & præbuerunt membra ſua ſerua immundiciæ & iniquitati, ad aliam atq; aliam iniquitatem: ſed nunc ex animo obedierunt in eam, in quam traducti ſunt, formam doctrinæ. Roman. 6. Non ſectantibus propriam iuſticiam, ſed apprehendentibus eam quæ eſt ex fide.

Roman. 9. Stultis ſecundum mundum, imbecillibus, ignobilibus, contemptis, euangelium ſuſcipientibus. 1 Corinth. 1. Scortatoribus, idololatris, adulteris, mollibus, arſenocœtis, furibus, auaris, ebrioſis, maledicis, rapacibus, pœnitentiam agentibus. 1 Corinth. 6. Hæc eratis quidem, ſed abluti eſtis. 1 Corinth. 12. Gentes fuiſtis, & ad ſimulachra vtcunq; ducebamini ſequentes. Inceſtuoſis, quorum exemplar eſt Corinthius ille, 2 Corinth. 2. Perſequutoribus Eccleſiæ & blaſphemis, quibus exempli loco Paulus eſt, Actorum 9.22.26. Galat. 1. 1 Tim. 1. Philip. 3. Non recto pede incedentibus ad euangelij veritatem, qui obiurgati agunt pœnitentiam: exemplũ eſt in Petro, Galat. 2. Deficientibus à puritate doctrinæ Euangelij, ſi agant pœnitentiam: exemplum eſt in Galatis, quos eo nomine Paulus ad pœnitentiam reuocat. Occupatis aliquo delicto, ſi ad pœnitentiam redeunt. Gal. 6. Apoc. 2. Mortuis in delictis & peccatis, filijs contumacibus, mancipijs diaboli, facientibus olim quæ carni & menti libebãt, filijs natura iræ Dei, abalienatis à Republica Iſraelis, extraneis à teſtamento promiſſionis, ſpem non habentibus, Deo carentibus in mundo, ſed nunc ad Deum conuerſis, & credentibus in Chriſtum. Epheſ. 2. Olim ambulantibus in vanitate mentis & obtenebrata mente, abalienatis à vita Dei, propter ignorantiam & excæcationem cordis: qui eò peruenerant, vt dolere deſinerent, & ſemetipſos dederunt laſciuiæ ad patrandum omnem immundiciem cum auiditate: ſed nunc didicerunt Chriſtum, & in eum credunt. Epheſ. 4. Expergiſcentibus à ſomno, & ſurgentibus à mortuis. Epheſ. 5. Qui quondam erant abalienati, & inimici mente in operibus malis, nunc verò conuerſi & recõciliati Deo per Chriſtum. Col. 1. Qui quondam erant inter filios intractabiles, & ſtupro, immundiciæ, molliciei, cõcupiſcentijs malis & auariciæ, iræ, indignationi, maliciæ, maledicentiæ, turpiloquio, mendacio ſtudebãt. Col. 3. Cõuerſis à ſimulachris. 1 Thes. 1. Peccatoribus pœnitentiam agentibus. 1 Tim. 1. Traditoribus, abnegatoribus, crucifixoribus & interfectoribus Chriſti filij Dei, pœnitentiam agentibus: quibus exempli loco ſunt Iudæi, Act. 2.3. Qui magicam artem olim exercuerũt, iam verò pœnitentia ducti, ad Deum per mediatorem Chriſtum confugiunt: exemplum eſt in Simone mago, Act. 8. & eorum qui libros magicam artem continentes exurunt, Actor. 19. Iis qui aliquando reſtiterunt veritati, ſi agant pœnitentiam. 2 Timoth. 2. Hæreticis, ſi ab errore ſuo reuertantur. Tit. 3. Iacobi 5. Et in ſumma, omnib. peccatoribus, peccatum ad mortem non habentib. hoc eſt, peccata ſua agnoſcentibus, & petentib. per Chriſtũ remiſſionẽ, donatur & applicatur per fidem iuſticia Domini noſtri Ieſu Chriſti, quã obedientia ſua vſq; ad mortem crucis comparauit.

Econtrà verò peccatoribus impœnitentibus, & in peccatis ſuis perſeuerantibus, & deſperantibus iuſticiã imputari, ſeu peccata remitti, negant. 1 Pet. 3. Aſpectus Domini ſuper eos qui faciunt mala. 1 Petri 4. Si iuſtus vix ſaluabitur, peccator vbi comparebit? 2 Petri 2. Lapſos in errores & peccata, ſi in ijs ſine pœnitẽtia perſeuerent, canes reuerſos ad ſuum vomitum, & ſues reuerſas ad volutabra cœni, appellat, quibus poſtrema fiant peiora primis. 2 Pet. 3. Illuſores extremũ iudicium abnegantes, ſecundum concupiſcentias ambulare dicit. Ioannis 1 epiſt. 2. Qui odit fratrem ſuum, in tenebris eſt: qui diligit mundum, non eſt charitas patris in eo. 1 Ioannis 3. Homicida non habet in ſe vitã æternam manentem. 2 Ioannis: Omnis qui tranſgreditur, nec manet in doctrina Chriſti, Deũ non habet. Ro. 8. Si ſecundum carnem vixeritis, moriemini. 1 Cor. 6. An neſcitis quòd iniuſti, regni Dei hæreditatem non conſequentur? ne erretis, neq; ſcortatores, neq; cultores ſimulachrorum, neq; adulteri, neq; molles, neq; qui concũbunt cum maſculis, neq; fures, neq; auari, neq; ebrioſi, neq; maledici, neq; rapaces, regni Dei hæreditatem accipient. Eadem Gal. 5. repetit, & 2 Cor. 12. Epheſ. 5. 1 Tim. 1. & 3. Coloſ. 3. Nec hypocritis et iuſticiarijs donatur remiſſio peccatorum, niſi agant pœnitentiam. 1 Ioann. 1. Si dixerimus, Peccatum non habemus, nos ipſos fallimus. Rom. 9. Iſrael qui ſectabatur legem iuſticiæ, ad legem iuſticiæ non peruenit, quia non ex fide, ſed tanquam ex operibus legis. Rom. 10. Ignorantes iuſticiam Dei, & propriam iuſticiam quærentes conſtituere, iuſticiæ Dei non fuerunt ſubditi. Gal. 3. Quotquot ex operibus legis ſunt, execrationi ſunt obnoxij. Gal. 5. Quicunq; per legem iuſtificamini, à gratia excidiſtis. Nec hæreticis in ſuo errore perſeuerantibus, Tit. 3. Nec mãcipijs Antichriſti, 1 Ioann. 2 & 4. 2 Ioannis. Apoc. 18 & 19. 1 Tim. 4. 2 Theſ. 2. Nec calumniantibus & contemnentibus doctrinam Euangelij, Rom. 3. Quorum condemnatio iuſta eſt. 2 Theſſal. 1. Qui non obedierunt euangelio. 1 Petri 4. Qui non credunt Dei euangelio. qui negant reſurrectionem mortuorum, 1 Cor. 15. Nec ijs qui peccant peccatum ad mortem, 1 Ioann. 5. Aut qui offenduntur doctrina euangelij, 1 Corint. 1. 1 Pet. 2. Roman. 9. Aut perſequuntur Euangelium, 1 Theſ. 2. Iudæi vt Dominum Ieſum occiderunt, & proprios prophetas, ita & nos perſequuti ſunt, & Deo non placent, & omnibus hominibus aduerſantur, qui obſiſtunt nobis ne loquamur gentibus, quo ſalui fiant. Abſurdis & peruerſis hominibus, & eius generis alijs peccatoribus, in impœnitentia perſeuerantibus.

Deum verò hũc ordinem in iuſtificatione impij, obſeruare docent: nempe quod primùm miniſterio legis, in cordibus operetur agnitionem peccatorum, et veros ob peccata dolores, & humiliationem, abijcientem tum peccandi propoſitum, tum omnem fiduciam ſuorum operum, & ſentientem ac deplorantem iuſtam Dei iram & condemnationem.

Deinde, quòd voce Euangelij proponat gratiam, remiſſionem peccatorum gratuitam, iuſticiam & vitam propter Chriſtum: & operetur per verbum & ſpiritum ſanctũ fidem, apprehendentẽ remiſſionem peccatorum. Huc pertinent teſtimonia & exempla quæ iam recitauimus, de ijs quibus imputetur iuſticia, & quibus non. Docent enim, oportere iuſtificandos agnoſcere ſua peccata, & ob ea dolere, nec in ijs perſeuerare: & poſtea fide ad mediatorem Chriſtum confugere, & peccatorum remiſſionem gratis accipere.

Huc etiam pertinet tota doctrina de pœnitentia, quam ſuo loco commemoramus: ea enim præcipuè & ſigillatim doctrinam de ordine, quem Deus in iuſtificando impio obſeruat, exponit. Locus etiã de miniſterio, teſtimonia huc pertinentia habet. Qualis enim eſt miniſterij ratio, talis & iuſtificationis. Quare ſicut mi-

niſterium verbi primo loco pœnitentiam concionatur, & poſtea remiſsionem peccatorum: ita iuſtificandos oportet primùm agnoſcere ſua peccata, & dolere, & deinde fide in Chriſtum erigi. Sed quid obeſt, hic quædam repetere?

De ordine iuſtificationis Petrus & Apoſtoli inquiunt Actor. 2. Delictorum pœnitentiam agite, & baptiſetur vnuſquiſque veſtrûm, &c. in remiſsionem peccatorum. Actor. 3. Pœniteat vos, & conuertimini, vt deleantur peccata veſtra. Actor. 5. Ad dandam pœnitentiam Iſraeli, remiſsionemq́; peccatorum. Similia teſtimonia ſunt Actor. 20. 22. 26. & 1 Petri 5. Humiliemini ſub potenti manu Dei, vt vos extollat, cum fuerit opportunum. Et Ioannes 1 epiſtola 1. iuſtificandos iubet agnoſcere peccata ſua, & petere à Deo remiſsionem propter Chriſtum 1 Ioann. 4. Etiam eos quos cor ſuum condemnat, iubet fiduciam habere, & inniti promiſsioni diuinæ de gratuita acceptatione, propter Chriſtum mediatorem noſtrum, & ſaluatorem mundi. Paulus verò in epiſtola ad Romanos, ordinem iuſtificationis eleganter demonſtrat, vbi primùm gentes & Iudæos docet eſſe peccatores, gloria Dei carentes, obnoxios iræ Dei & condemnationi: et deinde impios peccatores gratis, fide, abſque operibus, propter obedientiam & mortem Chriſti, iuſtificari: hoc eſt, iuſtos pronunciari propter imputatam iuſticiam Chriſti.

Hac etiam exempla iuſtificatorum referenda ſunt, quos omnes primùm agnitione peccatorum & ſenſu iræ Dei humiliatos, & poſtea promiſsione de gratuita imputatione iuſticiæ Chriſti, & fide eam apprehendente, erectos & ſaluatos conſtat. Acto. 2. Circiter tria millia Iudæorum ex concione Petri, agnoſcunt ſua peccata, & compunguntur corde, & poſtea accipiunt fide ſermonem Dei, annunciantem remiſsionem peccatorũ propter nomen, hoc eſt mortem & obedientiam Chriſti. Actor. 9. Saulus primùm humiliatur, & poſtea conſolatione erigitur. Idem Actor. 16. in cuſtode carceris videre eſt. Inceſtuoſus etiam Corinthius, obiurgatione Pauli & eccleſiæ Corinthiacæ agnoſcit ſuum ſcelus, & maximo afficitur dolore: quem Paulus iubet conſolari, ne immodico dolore abſorbeatur. 2 Corinth. 2.

Omnes homines eodem modo ſaluari, gratis abſque operibus, fide amplectente obedientiam & mortem Chriſti ſibi imputatam, teſtimonia quæ de vniuerſalibus particulis ſuprà commemorauimus, probant. Sed etiam illud inſuper Apoſtoli docent, omnibus temporibus vnam & eandem perpetuò fuiſſe, eſſe, & in poſterum fore rationem iuſtificationis, nempe per fidem in Chriſtum: nec alio modo eos qui in veteri Teſtamento vixerunt, quàm qui in nouo degant, ſaluari. Nam Petrus & Apoſtoli oſtendunt, Ioelem & Dauidẽ Actor. 2. Moſen & omnes Prophetas qui à Samuele ac deinceps fuerunt Actor. 3. & in ſumma omnes Prophetas, teſtimonium perhibere de Chriſto, quòd remiſsionem peccatorum per nomen eius accepturus ſit, quiſquis in eum crediderit. Act. 10. Et Paulus diſſerebat è ſcripturis, adaperiens & allegans, quòd Chriſtum oportuiſſet pati & reſurgere: & quòd hic eſſet Ieſus Chriſtus, quem ego (inquit) annuncio vobis. Actor. 17. Et Petrus 1 epiſto. 1. in prophetis ſpiritum Chriſti fuiſſe dicit, & de ventura gratia vaticinatum eſſe, et Chriſtum præordinatum fuiſſe, antequam conditus eſſet mundus, ſed manifeſtatum eſſe poſtremis temporibus. Et 1 Petri 2. dicit, Iudæos fuiſſe inſtitutos ad id, vt crederent in Chriſtum. & 2 Petri 1. dicit, ſanctos Dei homines ſpiritu ſancto impulſos, loquutos eſſe. quo indicat, doctrinam de gratuita remiſsione peccatorum, per fidem in Chriſtũ, etiam in veteri Teſtamento traditam fuiſſe. Et Paulus Roman. 4. doctrinam de imputatione iuſticiæ, & remiſsione peccatorum per fidem, ex Dauidis Pſalmo 32. extruit: & ex Habacuc, Iuſtus ſua fide viuet. Romanor. 1. & ex Ioel: Quiſquis inuocauerit nomen Domini, ſaluus erit, Roman. 10. & Eſaia: Omnis qui fidit illi non pudefiet. 1 Pet. 2. Roman. 10. Et eodem modo quo Abrahæ ſuum credere, ſeu fides imputata eſt ad iuſticiam, alios omnes credentes iuſtificari, docet Roman. 4. Galat. 3. Idem 1 Cor. 10. Bibebant de ſpirituali petra, petra verò fuit Chriſtus. Autor epiſtolæ ad Ebræ. Præterquam quòd in veteri Teſtamento, tum expreſsis promiſsionibus, tum typis et figuris Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, eiusq́; beneficium propoſitum fuiſſe prolixè demonſtrat, etiam capit. 11. expreſſe fidem patriarchis & prophetis ac alijs pijs attribuit, qua & ſaluati ſint, & res magnas geſſerint. Idem 13 inquit: Ieſus Chriſtus heri & hodie, idem eſt etiam in ſecula. Apoc. 13. Quorum nomina non ſunt ſcripta in libro vitæ agni, qui occiſus eſt ab origine mundi. qua ſententia indicat, meritum Chriſti applicatum eſſe, & ſalutem attuliſſe omnibus qui ab initio mundi in eum crediderunt.

¶ *Cauſas finales iuſtificationis has ferè recenſent. Prima, vt Deus immenſam ſuam miſericordiam, amorem & gratiam erga nos exerceret, 1 Pet. 1. 1 Ioan. 3. 4. Roman. 5. 8. Proprio filio ſuo non pepercit, ſed tradidit illum pro nobis. Epheſ. 2. Deus qui diues eſt in miſericordia, &c. Tit. 3. 1 Timoth. 1. Vt oſtendat in me omnem clementiam. Secunda, vt ſoli Deo tribuatur laus iuſticiæ, ſapientiæ veritatis, & bonitatis, quòd immeritos peccatores, propter filij ſui meritum, in gratiam recipiat. Roman. 3. Omnis homo mendax, Deus autem verax. Item: Vt iuſtificeris in ſermonibus tuis, & vincas cum iudicaris. Epheſ. 1. Vt laudetur gloria gratiæ ſuæ, qua charos reddidit nos, per dilectum. 1 Petri 2. Vt prædicetis virtutes eius. Tertia, vt excludatur gloriatio operum omnium hominum coram Deo, Roman. 3. 1 Corinth. 1. Qui gloriatur, in Domino glorietur. ad Epheſ. 2. Donũ Dei eſt, non ex vobis, ne quis glorietur. Quarta, vt ſummatim inſtauraret omnia per Chriſtum, & quæ in cœlis ſunt, & quæ in terra per eundem. Epheſ. 1. In illo complacitum eſt patri, vniuerſam plenitudinẽ inhabitare. Coloſ. 1. Quinta, vt Chriſtus ſit omnium Dominus, & ei ſoli tribuatur honos, quòd ſit ſaluator generis humani, & Deus ſit omnia in omnibus. Epheſ. 1. Omnia ſubiecit ſub pedes illius, & eũ dedit caput ſuper omnia ipſi Eccleſiæ, quæ eſt corpus illius, cõplemẽtũ eius qui omnia in omnib. adimplet. Col. 1. Ipſe eſt caput corporis Eccleſiæ, qui eſt principiũ, primogenitus ex mortuis, vt ſit in omnib. ipſe primas tenens. Col. 2. In quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ et ſcientiæ reconditi. et poſtea: Quoniã in illo inhabitat omnis plenitudo deitatis corporaliter: & eſtis in illo completi, qui eſt caput omnis principatus et poteſtatis. Col. 3. Sed omnia in omnibus Chriſtus. Philip. 2. Vt in nomine Ieſu omne genu*

ſeſe

ſeſe flectat, cœleſtium ac terreſtrium, & infernorum: & omnis lingua confiteatur, quòd Dominus ſit Ieſus Chriſtus ad gloriam Dei patris. Romorum 14. Chriſtus & mortuus eſt et reſurrexit, vt mortuis et viuentib. dominetur. *Sexta, vt nos exhiberet ſanctos & irreprehenſibiles et inculpatos in conſpectu ſuo.* Col. 1. *Vt eſſemus ſancti et irreprehēſibiles corā illo.* Eph. 1. *Vt ſimus in laudē gloriæ ipſius.* Eph. 1. *Vt ſimus ipſius opus, conditi ad bona opera.* Eph. 2. *Vt ſimus in Chriſto Ieſu, noua creatura.* 2. Cor. 5. Gal. 5. 6. *Vt purificaret ſibi populum peculiarem, ſectatorem bonorum operū.* ad Tit. 3. Ibidem. *Vt abnegata impietate, & mundanis concupiſcentijs, ſobriè & iuſtè & piè uiuamus in preſenti ſeculo.* 1 Pet. 2. *Vt inſequamur ueſtigia Chriſti.* Item: *Vt iuſtitiæ uiuamus.* *Septima, ut habeamus ſocietatem cum Deo, & filio eius Ieſu Chriſto.* 1 Ioan. 1. *Vt habeamus uitam æternam.* 1. Ioan. 5.

Argumenta quib. Apoſtoli probant, hominem ſola fide abſq; operibus legis iuſtificari.

Apoſtoli ſuam doctrinam de iuſtificatione ſeu remiſsione peccatorum, plurimis, iiſq; firmiſsimis argumentis probant & confirmant, quæ ſanè obſeruatione & commemoratione ſunt digniſsima. Eſt autem eorū *propoſitio duplex, negatiua & affirmatiua. Negatiua: Nullus hominum iuſtificatur ſuis operib. legis propterea quòd nemo legi Dei integrè ſatis facere poteſt. Affirmatiua:* Omnes homines *ſibi fide applicantes obedientiam ſeu opera Chriſti, quibus unus ille mediator pro omnibus ſatisfecit legi, iuſti pronunciantur, & imputata aliena, Chriſti ſcilicet, iuſtitia. Has propoſitiones utraſq; Paulus coniungit,* Rom. 3. Galat. 2. 3. & Epheſ. 2. Petrus Actor. 15. & Ioan. 1 epiſt. 1. & 2. *Argumenta autem hæc ferè ſunt præcipua.*

Primum, à teſtimonijs ſcripturæ. *Scriptura ueteris Teſtamēti docet omnes homines eſſe peccatores, & carere gloria Dei. Ergo nullus hominum ſuis operibus iuſtificatur. Antecedens probat Paulus his ſententijs:* Omnis homo mendax, *Pſalmo* 115. Item, *Tibi ſoli peccaui, vt iuſtificeris in ſermonibus tuis, et vincas cum iudicaris. Pſalmo* 50. *Non eſt iuſtus, ne vnus quidem: nō eſt qui intelligat, nō eſt qui exquirat Deum: omnes deflexerunt. ſimul inutiles facti ſunt. non eſt qui exerceat bonitatem, nō eſt vſq; ad vnum. Pſalmo* 13. & 52. *Sepulchrum apertum guttur eorum, linguis ſuis ad dolum vſi ſunt: venenum aſpidum ſub labijs eorum. Quorum os execratione & amarulentia plenum eſt, veloces pedes eorum ad effundendum ſanguinē. Contritio & calamitas in vijs eorum, & viam pacis non cognouerūt, non eſt timor Dei coram oculis eorum. Pſalmo* 5 & 13. Roman. 3. *Idem etiam ex hiſtoria lapſus Adæ probat, omnes homines eſſe peccatores.* Roman. 5. *Propter vnum hominem, peccatum in mundum introijt, ac per peccatum mors, & ſic in omnes homines mors peruaſit, quia omnes peccauimus, &c. Ne introeas cum ſeruo tuo in iudicium, propterea quòd non iuſtificabitur ex operibus legis vlla caro.* Rom. 3. Galat. 2. *Omnis caro gramen, & omnis gloria hominis quaſi flos graminis: exaruit gramen, & flos decidit, at verbum Domini manet in æternum.* 1 Pet. 1. Item, 1 Pet. 2. *Alludit ad Eſaiæ dictum* 53. *Omnes ſicut oues errauimus, &c. inquit enim, Eratis ſicut oues errantes. Dominus nouit cogitationes ſapientium, quoniam vanæ ſunt.* 1 Corinth. 3. *Econtrà ſcriptura teſtatur, agnoſcentes ſe peccatores eſſe, & confugientes fide ad mediatorem Chriſtum, eaq; ſibi applicantes, iuſticiam eius, quæ eſt integra impletio legis, iuſtos pronunciari & ſaluari: ergo fide ſola, abſq; operibus legis, iuſtificatur homo. Antecedens probat Apoſtoli his teſtimonijs, ex Ioelis* 2. *Et futurum eſt, ut omnis quicunq; inuocauerit nomen* Domini, *ſeruetur.* Act 2. Roma. 10. *ex Eſaie* 28. *Omnis qui fidit illi, non pudefiet,* Roman. 9. 10. 1 Petri 2. *Ad quod etiam* Ioannes *alludit* 1 Ioan. 2. *Ne pudefiamus ab eo in aduentu eius: ex Habacuc* 2. *Iuſtus ex fide ſua victurus eſt.* Roman 1. *Galat.* 3. *ex Pſalm.* 32. Beati *quorum remiſſæ ſunt iniquitates, & quorum obtecta ſunt peccata.* *Beatus vir, cui non imputabit* Dominus *peccatum.* Roman. 4. Exod. 33. *Miſerebor, cuiuſcunque miſerebor: & cōmiſerabor, quemcunque commiſeror,* Ro. 9. Deut. 30. *Ne dixeris in corde tuo,* Quis *aſcendet in cœlum? aut quis deſcendet in abiſſum?* Rom. 10 *ex Eſa.* 25. *Quàm ſpecioſi pedes anunciantium pacem, anunciantium bona.* Roma. 10. *Eſaie* 53. *Domine quis credet ſermonibus noſtris?* Rom. 10. *Tanquam ouis ad occiſionem ductus eſt & ſicut agnus coram tondente ſe mutus, ſic non aperuit os ſuum: in humilitate ipſius iudicium eius ſublatum eſt: generationem autem eius quis enarrabit? quoniam tollitur de terra vita eius.* Actor. 8. *Qui peccatum non fecerat, nec inuentus eſt dolus in ore eius: qui cum maledictis inceſſeretur, non regeſſit maledicta, &c. Cuius eiuſdem vibice ſanati fuiſtis.* 1 Petri 2. *Eſaie vndecimo:* Erit *radix Ieſſe, & qui exurget ad imperandum gentibus, in eo ſperabunt gentes.* Roman. 15. *Qui gloriatur, in* Domino *glorietur. ex Ierem.* 9. 1 *Corinth.* 1. *ex Pſalm.* 115. Credidi, *& ideo loquutus ſum.* 2 *Corinth.* 4. *ex Eſaie* 49. *In tempore accepto exaudiui te, & in die ſalutis ſuccurri tibi.* 2 *Corinth.* 6. *Huc etiam alia teſtimonia de Chriſto eiuſq; beneficijs, quæ paſsim allegantur ex prophetis,* Actor. 2. 3. 4. 7. 13. 15. *pertinent, quorum ſummam* Petrus *Actorum* 10. *tradit: Huic teſtimonium perhibent, &c.* Nam *ex iis etiam apparet, obedientiam & mortem, quam pro genere humano ſuſtinuit, credentibus imputari ad iuſticiam.*

Secundum à ſententia legis. Lex *dicit,* Maledictus *omnis qui nō fecerit ea quæ ſcripta ſunt in libro legis. & econtrà, Homo qui fecerit, viuet per illa.* Gal. 3. Rom. 10. *Sed nullus hominum perfectè ſatisfacit legi ſuis operibus, vt patet ex teſtimonijs Scripturæ paulo antè recitatis, Ergo nemo hominum per opera ſua poteſt tollere maledictum, quod non ſeruando legem commeruit, nec poteſt quicquā mereri vitam, cum legem nemo impleat quotquot enim ex operibus legis ſunt, execrationi obnoxij ſunt.* Gal. 3. *Econtra verò* Dominus *noſter Ieſus Chriſtus, verus* Deus *& homo, carens omni labe peccati proprij, aſſumta forma ſerui, vnus pro omnibus integrè legem impleuit, æquiualens, imò precioſius quàm lex poſtulabat,* λύτρον *ſoluendo, ad tollendum maledictum & obedientiam omnibus numeris perfectiſsimam, eamq; ampliorem quàm lex requirebat à nobis hominibus (creator enim pro creatura,* Deo *factus eſt obediens uſque ad mortem crucis)*

præſtando, ad acquirendam omnibus vitam, quam lex facienti promiſit. Ergo credentes in Chriſtum, pronũciantur iuſti, nõ ob ſuas proprias virtutes, ſed propter impletionem legis, quam Chriſtus pro ijs præſtitit. Hoc argumentum in omnibus illis ſententijs comprehenditur, quæ de morte et redemptione, quam in Ieſu Chriſto habemus, loquuntur. 1 Pet. 1.2.3. 1 Ioan. 1.2.4. Apoc. 1.13. Rom. 3.4.5.14. 1 Cor. 1.15. 2 Cor. 5. Eph. 1.2.5. Col. 1.2. Galat. 2. 1 Tim. 2. Ebr. 1.5.9.10. Maximè verò illuſtratur à Paulo in illis locis, vbi de lege pro nobis per Chriſtum impleta agit. Ro. 8. & 10. Gal. 3 & 4. Philip. 2.3. Col. 2. Docet enim impletionem Chriſti quam pro omnibus præſtitit omnib. credentibus imputari ita, vt propter eam abſoluantur à iure peccati & mortis, & iuſticia ac vita in iudicio Dei ornentur, accipiantq́; Spiritũ ſanctum, & fiant templũ Dei: & virtute Dei per fidem cuſtodiãtur ad ſalutem animarũ, quæ patefiet in extremo die, cum apparuerit Dominus noſter Ieſus Chriſtus, in quo vita noſtra abſcondita eſt.

Tertium, à promiſſione. Deus promiſit Abrahæ ſemen, in quo benedictionem conſequantur omnes tribus terræ. Geneſ. 22. Et eam promiſſionẽ etiam repetijt per Moſen, Deut. 18. Prophetam ſuſcitabit vobis Deus, &c. & iterum promiſit Dauidi, 2 Reg. 7. Pſal. 110.132. & per omnes prophetas loquutus eſt de Meſſia. Act. 3. & 10. Ergo alij homines fuerunt ſub maledictione, nec potuerunt ſibiipſis ſuis operibus comparare benedictionem: hoc eſt, iuſticiam & vitam æternam. Si enim alij potuiſſent ſuis operibus iuſticiam conſequi, non opus fuiſſet promittere & exhibere Meſſiam. Semen autem illud benedictum eſt Dominus noſter Ieſus Chriſtus. Ergo credẽtes in eum, benedictionem, hoc eſt remiſſionem peccatorum accipiunt. Tradunt hoc argumentum Apoſtoli, Act. 2.3.13. Gal. 3.

Quartum, à natura promiſſionis. Si nõ gratis, abſq; operibus legis, credentibus in Chriſtum imputatur eius obedientia ad iuſticiã, ſed oportet noſtra etiã opera & legis implicari vt aliquota pars aut cauſa iuſticiæ, tum incerta & irrita ſit promiſſio, vtpote tantùm ijs promittens benedictionem, qui habent ſua opera legis. Sed oportet promiſſionem eſſe certam vniuerſo ſemini, vt quæ cunctis propter fidem in Chriſtum benedictionem afferat & applicet. Ergo ex fide datur hæreditas, vt ſecundũ gratiam, vt firma ſit promiſſio vniuerſo ſemini, &c. Hoc argumentum Paulus Rom. 4. tradidit.

Quintũ, ab exemplo Abrahæ, in ſcriptura maximè inſigni. Oportet omnes eodem modo ſaluari quo Abraham, quia Abraham eſt pater omnium noſtrûm. Sed Abraham non iuſtificatur ob ſua bona opera, ſed ſicum credidit Abrahã Deo, &c. hoc eſt fides qua apprehendit ſemẽ promiſſum, eiusq́; benedictionem, imputata eſt ei ad iuſticiã gratis, abſq; operibus. Ergo alij etiã homines nõ ob ſua opera iuſtificantur: ſed ſi credant in Chriſtũ, imputatur ijs iuſticia Chriſti, et propter eã tegũtur & remittuntur peccata eorum, et donatur Spiritus ſanctus & vita æterna gratis. Hoc argumẽto vtitur Paulus Rom. 4. Gal. 3. Ebr. 11. Quòd autem autor epiſtolæ Iacobi exemplo Abrahæ abutatur, ſuo loco dicemus.

Sextum, à definitone iuſtificationis. Iuſtificatio eſt opus Dei, quo Deus iuſtus iuſtificat impium: hoc eſt, ei qui non habet propria opera legis: ſed credit in Chriſtum, qui pro ſe impleuit legem, imputat iuſticiam alienam, nẽpe Chriſti, abſq; operibus legis. Ergo ſola fide, abſq; operibus legis quæ nos fecimus, propter opera quæ Chriſtus pro nobis fecit, iuſtificamur. Rom. 3 & 4.

Septimum, à collatione Adæ, & Chriſti. Sicut inobedientia ſeu peccatũ Adæ, attulit omnib. hominibus condemnationẽ & mortem: ita obediẽtia & iuſticia vnius Chriſti pro omnibus præſtita, affert credentibus iuſtificationem vitæ: hoc eſt, abſolutionem à cõdemnatione & vita. Roman. 5. 1 Corinth. 15. Si per legem eſt iuſticia, Chriſtus fruſtra eſt mortuus: hoc eſt, Chriſtus ſua morte non cõparauit nobis iuſticiam. Sed Chriſtus non eſt fruſtra mortuus: Ergo non iuſtificamur operibus legis, quæ nos facimus: ſed fide in Chriſtum Ieſum, qui ſua morte nos redemit. Gal. 2.

Octauum ab exẽplo Apoſtolorũ. Nos apoſtoli, qui Iudæi ſumus, & legẽ habemus, dum ad Chriſtum cõfugimus, & per fidem in Chriſtũ ſaluari cupimus, reipſa teſtamur, homines non ex operibus legis iuſtificari, ſed ſola fide in Chriſtum: quare ſi nobis Iudæis lex nõ prodeſt ad ſalutem, ſed ea ex negotio noſtræ ſalutis excluſa, ad Chriſtũ confugientes ſola fide ſaluamur: cur gentibus, quæ iam ad fidem ſunt adductæ, legem tanquam neceſſariam ad ſalutem imponamus? Gal. 2. Act. 15.

Nonum, ab exemplis aliorũ. Iudæi, Act. 2. Samaritani, Act. 8. Eunuchus, Act. 8. Paulus Act. 9.22.26. 1 Tim. 1. 1 Cor. 4. Phil. 3. Cuſtos carceris, Act. 16. Corinthius inceſtuoſus, 2 Cor. 2. Epheſij, Epheſ. 2. & omnes alij ſola fide gratis, abſq; operibus ſaluati ſunt. Ergo, &c.

Decimum, ab autoritate Apoſtolorum. Apoſtoli & tota ſynodus Hieroſolymitana in ſpiritu ſancto cõgregata ſtatuit, Act. 15. bona opera non eſſe neceſſaria ad ſalutem: ſed per gratiam Domini noſtri Ieſu Chriſti credentes, tum gentes, tum Iudæos, ſaluari. Ergo, &c.

Vndecimum, à cõtrarijs: Docentes opera legis eſſe neceſſaria ad ſalutem, etiam ijs qui in Chriſtum credunt, ij reipſa oſtendunt Chriſtum eſſe miniſtrum peccati: hoc eſt, Chriſtum eorum qui credunt, non plenè expiaſſe peccata, ſed oportere legem & bona opera, legis præcepta etiam aliquid conferre ad expiandum peccata: et ſi non per ſolum Chriſtum, ſed etiam per legem ſaluabitur homo. Sed Chriſtus nõ eſt miniſter peccati, verùm credentes in Chriſtum liberati ſunt à iure peccati & mortis. Gal. 2. Ergo, &c.

Duodecimum, iterum à pugnantibus: Nolentes ſola fide iuſtificari, reijciunt gratiam Dei, & iuſticiæ Dei non ſunt ſubditi. Gal. 2. Rom. 9 & 10.

Decimumtertium, ab effectibus: Per doctrinã Euangelij & fidẽ datur Spiritus ſanctus, & non per legem. Ergo, &c. Gal. 3. Simile eſt Rom. 5. Iuſtificati fidem pacẽ habent. at lex iram operatur, Rom. 4. occidit, Rom. 7.

Decimũquartũ: Iuſtus ex fide viuet. Sed lex nõ eſt ex fide: ſed homo q fecerit, viuet per illa. Ergo, etc. Gal. 3.

Decimumquintum: Si eſt ex lege hæreditas, non eſt ex promiſſione: ſed eſt ex promiſſione: ergo lex non iuſtificat. Galat. 3.

Decimũſextũ: Lex non poteſt viuificare, propterea quòd infirmata eſt per carnẽ: hoc eſt, quia ei nemo ſatisfacit. Ergo nõ eſt ex lege, hoc eſt, operibus quæ nos ſecundũ legem facimus, iuſticia. Rom. 8. Gal. 3. Ebr. 7.

Decimũſeptimũ: Nullũ hominis teſtamentum compro-

proba

probatum, licet reijcere aut mutare: ergo nec Dei. Sed Deus teſtamentum Abrahæ fecit, de ſemine benedicto: Ergo lex quæ poſt annos 430 cœpit, id non fecit irritum, vt abrogaret promiſsionem, ſecundum quam datur hæreditas. Gal. 3.

Decimumoctauum: Scriptura concluſit omnia ſub peccatum, vt promiſsio ex fide Ieſu Chriſti daretur credentibus. Galat. 3. Rom. 3 & 11.

Decimumnonum: Lex eſt pædagogus ad Chriſtum: ergo non iuſtificat ipſa lex, ſed fides in Chriſtum. Gal. 3. Roman. 5. Ebr. 7.

Viceſimum: Credentes in Chriſtum, induunt eum, hoc eſt, applicant ſibi eius iuſticiam, & fiunt in eo filij Dei, & ſemen Abrahæ, & iuxta promiſsionem hæredes: ergo, &c. Galat. 3.

Viceſimumprimum: Chriſtus nos liberauit à maledicto legis, & adoptionem nobis peperit, & ſpiritum ſanctum clamantem Abba, in corda noſtra emiſit: ergo fide in Chriſtum iuſtificamur. Gal. 4.

Viceſimumſecundũ: Lex affert ſeruitutem: promiſſio verò de gratuita acceptatione propter meritũ Chriſti fide applicata, affert libertatem. Ergo.

Viceſimumtertium: Duæ ſunt tantum viæ ad ſalutem, & nulla eſt tertia: eæq; ita ſunt cõtrariæ, vt vnam incedens, alteram non poſsit ſimul ambulare. vna harum eſt, per opera legis: altera eſt, per fidem in Chriſtum, qui pro nobis legem impleuit. Sed illa quæ per opera legis eſt, poſtulat à nobis integerrimam impletionem: quam quia nemo poteſt præſtare, omnes damnantur à lege. Ea verò quæ per fidem eſt, gratis propter opera Chriſti, donat iuſticiam & vitam credentibus. Qui ergo vult per opera ſaluari propria, is alteram viam tollit: & econtrà, qui vult per fidem ſaluari gratis, is non poteſt per opera ſua iuſtificari. Galat. 5. Roman. 4. & 10. Epheſ. 2.

Viceſimumquartũ: Qui volunt per legem, hoc eſt, per ſua opera legis iuſtificari, ij amittunt libertatem à Chriſto partam, & iugo ſeruitutis implicantur. Act. 15. Gal. 5. 1 Cor. 7. Coloſſ. 2.

Viceſimumquintum: In Chriſto Ieſu neq; circunciſio, neq; præputium quicquam valet: ſed noua creatura, ſeu fides per dilectionem operans. Gal. 5. 6.

Viceſimumſextum: Non eſt gloriandum in nobis, ſed in Domino: Ergo non ex operibus, ſed gratis iuſtificamur, ne quis glorietur. Epheſ. 2. 1 Cor. 1.

Viceſimumſeptimũ: Qui non credunt ſe gratis ſaluari per Chriſtum, qui eam ob cauſam in carnem uenit, vt deſtrueret opera diaboli, & de quo Deus teſtificatus eſt, quòd in eo dederit nobis vitam æternã, & in cuius nomen mandauit vt crederemus, is negat Chriſtũ in carnẽ veniſſe, & nos mercatum eſſe, & Deũ mendacij arguit, eiusq; præcepto non obtemperat, eſtq; ſpiritus Antichriſti et erroris. 1 Ion. 3. 4. 5. 2 Petri 1. Ergo.

Iuſtificationem aũt hæc bona afferre, Apoſtoli docent. Imputationem iuſticiæ Dei, ſeu Chriſti, quæ eſt ſolutio λύτρον, & integra impletio legis pro nobis præſtita. Rom. 3. 4. 5. 10. 2 Cor. 5. Philip. 3. Remiſsionem peccatorum, ſeu non imputationem peccatorũ. Acto. 10. 13. 26. 1 Ioan. 1. 2. 2 Pet. 1. Rom. 3. 4. Epheſ. 1. Col. 2. Ebræ. 1. 9. 10. Apoc. 1. Verba ipſa ſupra adſcripta ſunt. Gratiam, hoc eſt gratuitam acceptationem coram Deo. Actor. 15. 2 Pet. 3. 2 Ioan. Apoc. 1. Rom. 3. Iuſtificantur autem gratis, illius gratia per redemptionem, &c. Rom. 4. Ei qui operatur, non imputatur merces ſecundũ gratiam, ſed ſecundum debitum, &c. Rom. 5. Vbi exuberauit peccatum, magis exuberauit gratia. Rom. 6. 11. Gal. 2. Non aſpernor gratiã Dei. Eph. 2. Eb. 4. Et gratiã inueniamus ad opportunũ auxiliũ. Beatificationem. Ro. 4. Liberationẽ à iure peccati & mortis. Ro. 7. 8. Liberationẽ à maledicto legis. Gal. 3. 4. Chriſtus nos ab execratione legis liberauit, ipſe factus maledictum. Propitiationẽ pro peccatis noſtris. 1 Ioã. 2. 4. Vitã in Chriſto: nam vt mors Chriſti, ita vita eius imputatur credentib. Gal. 2. Ego per legem, legi mortuus ſui, vt Chriſto viuerẽ, vnà cũ Chriſto crucifixus ſum: viuo tamẽ iam non ego, ſed viuit in me Chriſtus. Eph. 2. Cum eſſemus mortui per delicta, conuiuificauit nos vnà cum Chriſto, ſimulq; cũ eo reſuſcitauit, & ſimul cũ eo ſedere fecit inter cœleſtes. Col. 2. Conſepulti ſimul cum illo per baptiſmũ, in quo etiã ſimul cum illo reſurrexiſtis, per fidem operationis Dei, qui excitauit illum ex mortuis. Et vos cum eſſetis mortui per delicta, &c. ſimul cum illo viuificauit, cõdonans nobis omnia delicta. Adoptionem. Gal. 4. Vt adoptione ius filiorum Dei acciperemus. Epheſ. 1. Prædeſtinauit nos, vt adoptaret in filios per Ieſum Chriſtũ. Rom. 8. Adoptionẽ expectantes. Gal. 3. Omnes filij Dei eſtis. 1 Ioan. 3. Videte qualẽ charitatẽ dedit nobis pater, vt filij Dei nominemur. Item, Filij Dei ſumus. 1 Ioan. 4. Nos ex Deo ſumus. Societatem cum Deo & Domino noſtro Ieſu Chriſto. 1 Ioan. 1. Vt ſocietas noſtra ſit cum patre, & filio eius Ieſu Chriſto. 1 Cor. 1. Qui vocauit nos in ſocietatem filij ſui Hereditatẽ Dei adfert, & cohæreditatẽ cum Chriſto. Ro. 8. Quòd ſi filij, igitur & hæredes: hæredes quidẽ Dei, cohæredes autem Chriſti. Galat. 4. Quòd ſi filius, & hæres Dei per Chriſtum. Tit. 3. Vt iuſtificati illius gratia, hæredes efficiamur vitæ æternæ. 1 Pet. 3. Tanquã etiam cohæredes gratiæ, vitæ. 1 Pet 1 In hæreditatẽ immortalem & incontaminabilẽ atq; immarceſsibilẽ, conſeruatam in cœlis erga nos. Epheſ. 1. Pignus hæreditatis noſtræ. Ebr. 1. Qui capiũt hæreditatẽ ſalutis. Ebr. 9. Promiſsionẽ accipiãt æternæ hæreditatis. Pacẽ ſeu tranquillitatem conſcientiæ corã Deo: vnde in ſalutationib. quas præfigunt ſuis epiſtolis, ſemper precantur pijs pacẽ. Petrus 1 epiſt. 1. & 2 Pet. 1. Iudas, Apoc. 1. Paulus in omnibus epiſtolis.

Deinde etiã alia teſtimonia habẽt, quæ huc ſpectãt. Ro. 14. Regnũ Dei nõ eſt eſca & potus, ſed iuſticia & pax. Galat. 5. Fructus Spiritus eſt pax, &c. Phil. 4. Pax Dei quæ ſuperat omnẽ intellectum, cuſtodiet corda veſtra & ſenſus veſtros per Ieſum Chriſtũ. Col. 3. Pax Dei palmã ferat in cordib. veſtris, in quã et vocati eſtis. Vnde Deus, pacis Deus, à Paulo dicitur. 2 Cor. 13. 1 Theſſ. 5. 2 Theſ. 3. ſiue quia autor eſt trãquillæ cõſcientiæ, ſiue quia placet ei cõcordia. Ro. 5. Iuſtificati ergo fide, pacẽ habemus ad Deum. Gaudium cõſcientiæ. 1 Petri 1. Credentes exultatis gaudio ineffabili & glorificato. 1 Ioan. 1. Hæc ſcribimus vobis, vt gaudium veſtrum ſit plenum. Rom. 14. Gaudium in Spiritu ſancto. Rom. 15. Repleat vos omni gaudio. Gal. 5. Fructus ſpiritus, pax, gaudium. Philipp. 3 & 4. Gaudete in Domino fratres. Actorum 8. Eunuchus baptiſatus, ibat viam ſuam gaudens. Actorum 16. Cuſtos carceris exultabat, quòd crediſſet cum

tota

tota domo ſua. Sanctificationem, quæ complectitur donationem ſpiritus ſancti, et inchoationem nouæ obedientiæ. Rom. 8. Quos vocauit, eos & iuſtificauit: quos autem iuſtificauit, eos & ſanctificauit. 1 Cor. 1. Factus eſt nobis à Deo ſanctificatio. Acto. 26. Vt accipiant remiſſionem peccatorū, et ſortem inter eos qui ſanctificati ſunt per fidē, quæ eſt erga me. Act. 15. Fide purificans corda illorum. Donationem & inhabitationem ſpiritus ſancti & Dei. 1 Pet. 4. Spiritus Dei ſuper quos requieſcit. 1 Ioan. 3. 4. Ex hoc ſcimus quòd in eo manemus, & ipſe in nobis, quoniam de ſpiritu ſuo dedit nobis. Gal. 4. Quoniam eſtis filij, emiſit Deus ſpiritum filij ſui in corda noſtra, clamantem Abba pater. Eph. 1. Obſignati eſtis ſpiritu promiſſionis ſancto. 2 Cor. 1. Dedit arram ſpiritus in cordibus noſtris. Rom. 8. Spiritus Dei habitat in nobis. Si quis ſpiritū Chriſti non habet, non eſt eius. Item: Accepiſtis ſpiritum adoptionis, per quem clamamus Abba pater, &c. 1 Cor. 3. An neſcitis quòd templum Dei eſtis? Et ſpiritus Dei habitat in vobis. 1 Cor. 6. Corpus veſtrū, templū eſt habitantis in vobis ſpiritus ſancti, quem habetis à Deo. 2 Cor. 6. Vos eſtis templum Dei viuentis, quemadmodum dixit Deus: Ero illorum Deus, & erunt mihi populus. Dona ſpiritus ſancti potiora: qualia ſunt, fides, ſpes, charitas. 1 Cor. 12. 13. Dona ſpiritus ſancti ad ædificationē Eccleſiæ pertinentia, qualia ſunt: ſermo ſapientiæ, ſcientiæ, fides, ſcilicet miracula faciendi, dona ſanationum, efficaciæ potentiarum, prophetia, diſcretio ſpirituum, genera linguarum, interpretatio linguarum. 1 Cor. 12. Rom. 12. Eph. 4. 1 Pet. 4. Nouam obedientiam, ſeu bona opera. Act. 26. Facientes opera digna iis qui reſipuiſſent. 1 Pet. 1. Sicut is qui vos vocauit ſanctus eſt, ita & vos quoque ſancti in omni conuerſatione reddamini. 1 Pet. 2. Quo peccatis mortui, iuſticiæ viueremus. 2 Pet. 3. Date operam vt immaculati & incontaminati ab illo reperiamini in pace. 1 Ioan. 2. Qui dicit ſe in eo manere, debet ſicut ipſe ambulauit, & ille ambulare. 1 Ioan. 3. Omnis qui habet hanc ſpem, purificat ſe, ſicut et ille purus eſt. Rom. 6. Qui ſumus mortui peccato, quomodo poſthac viuemus in eodē? Eph. 2. Ipſius opus ſumus, cōditi in Ieſu Chriſto ad bona opera. Philip. 1. Vt nemini ſitis offendiculo in diem Chriſti, impleti fructu iuſticiæ, qui contingit per Chriſtū Ieſum ad gloriam & laudem Dei. Plura teſtimonia in loco de Noua obedientia.

Inuocationē veram. 1 Ioan. 3. Si cor noſtrū non cōdemnet nos, fiduciā habemus erga Deū: & quicquid petierimus, accipimus ab illo. 1 Ioā. 5. Petet, & dabit ei vitam. Eph. 2. Quoniā per illum habemus aditū vtriq; in vno ſpiritu ad patrē. Eb. 4. Accedamus cum fiducia ad thronum gratiæ, vt conſequamur miſericordiam. Confeſſionē et celebrationē Dei. 2 Cor. 4. Credidi, propter quod locutus ſum. Rom. 10. Ore fit confeſſio ad ſalutē. Patientiam et conſtantiā in cruce. 1 Pet. 1. Exploratio fidei veſtræ, &c. reperiatur in laudem & gloriam & honorē. Ro. 5. Gloriamur ſuper afflictionibus. Spem reſurrectionis. 1 Theſ. 4. Vt nō cōtriſtemini, ſicut & cæteri, qui ſpem nō habēt. Act. 23. De ſpe & reſurrectione mortuorum ego iudicor. 1 Cor. 15. Si in vita hac tantum ſpem in Chriſtū habemus, miſerrimi omnium ſumus. Spem ſalutis æternæ. 1 Pet. 1. Regenuit nos in ſpem viuā. 1 Ioan. 3. Qui habet hanc ſpem in eo, &c. Rom. 5. Gloriamur ſub ſpe gloriæ Dei. Eph. 1. Vt ſciatis quæ ſit ſpes, ad quā ille vocauit, & quam opulenta gloria hæreditatis illius. 2 Theſſ. 2. Qui dedit conſolationē æternam et ſpem bonā. Tit. 1. In ſpe vitæ æternæ, quā promiſit is qui mentiri neſcit. Victoriā contra diabolū & mundum, eorumq; oppugnationē. 1 Pet. 5. 1 Ioā. 5. Omne natū ex Deo, vincit mundum. Eph. 6. Rom. 8. Neq; mors, neq; vita, neq; angeli, neq; principatus, neq; poteſtates, etc. neq; vlla creatura alia, poterit nos ſeparare à dilectione Dei, quæ eſt in Chriſto Ieſu. Angelorū cuſtodiā & miniſterium. Eb. 1. Omnes ſunt adminiſtratorij ſpiritus, qui in miniſteriū emittuntur, propter eos qui hæredes erunt ſalutis. Reſuſcitationem à morte. 1 Theſ. 4. Nam ſi credimus quod Ieſus Chriſtus mortuus eſt, & reſurrexit, ſic et Deus eos qui obdormierunt per Ieſum, adducet cum eo. Idem. 1 Corinth. 15. Liberationem ab ira & pœnis æternis. Rom. 2. 5. 1 Theſ. 1. Chriſtus liberat nos ab ira ventura. Glorificationem. Rom. 8. Quos iuſtificabit & glorificabit. 1 Pet. 4. Vt in reuelatione quoq; gloriæ eiuſdē gaudeatis exultātes. 1 Pet. 5. Vocauit nos ad æternam ſuam gloriā per Ieſum Chriſtū. 1 Ioā. 3. Si apparuerit, ſimiles ei erimus. Phil. 3. Transfigurabit corpora noſtra, &c. 2 Tim. 2. Conregnabimus. Ro. 8. Regnū æternum, vbi Deus erit omnia in omnib. 1 Cor. 15. Vbi ſemper erimus cū Domino. 1 Theſ. 4. Vbi iuſti habitabunt in nouo cœlo, & noua terra, & fruentur dulciſſima cōſuetudine Dei patris, filij et ſpiritus ſancti, et angelorū, & piorum in omnem æternitatē. 2 Pet. 3. De his ſuo loco plura teſtimonia recitantur. Vitam æternā. 1 Petri 1. Reportantes ſalutē animarū. 1 Pet. 5. Reportabitis immarceſſibilē gloriæ coronā. 1 Ioā. 2. Hæc eſt promiſſio, quā pollicitus eſt nobis, vitā æternā. 1 Ioan. 5. Qui creditis in nomine filij Dei, quòd vitā habetis æternā. Rom. 6. Habetis fructū veſtrum in ſanctificatione, finem verò vitam æternā. Rom. 5. Gratia regnaret per iuſticiam ad vitā æternā, per Ieſum Chriſtum. Gal. 6. Qui ſeminat in ſpiritu, de ſpiritu metet vitā æternam. 1 Tim. 6. Vt apprehendant vitam æternā. Apoc. 2. Vincenti dabo edere de ligno vitæ. Iudas: Expectantes miſericordiam Domini noſtri Ieſu Chriſti in vitam æternam. Abolitionem diaboli, eiusq; operum, ſcilicet peccati & mortis, et inſtaurationem immortalitatis. Ioan. 3. Ebr. 2. Vt per mortem aboleret eum qui mortis habebat imperiū, hoc eſt, diabolum. 1 Cor. 15. Cùm corruptibile hoc induerit incorruptibilitatem: nunc fiet ſermo qui ſcriptus eſt, Abſorpta eſt mors in victoriam: vbi tuus mors aculeus? vbi tua inferne victoria? aculeus autem mortis, peccatū: potentia verò peccati, lex, &c.

Iuſticiæ imputatiuæ & gratuitæ, quæ ſola fide credentibus in Chriſtum donatur, opponit Paulus iuſticiā operum ſeu legis, quam homines ignari de Chriſto vtcunq; præſtare poſſunt: & docet ea neminem ſaluari, propterea quòd nemo legi ſatisfaciat. Roman. 9 & 10. Quærentes propriam iuſticiam conſtituere, iuſticiæ Dei non fuerunt ſubditi. Deinde etiam iuſticiā operum ſeu bona opera, quæ ſecundum legem præſtant renati, & in Chriſtum credentes, ſi immiſceantur gratuitæ iuſticiæ, adeò pugnare cū ea monet, vt gratiā & beneficiū Chriſti prorſus tollat. Gal. 5. Ego Paulus dico vobis, quòd ſi circuncidamini, Chriſtus vobis nihil proderit. Conteſtor aūt, omnē hominē qui circūciditur, quòd debitor

bitor eſt totius legis ſeruandæ: Chriſtus vobis factus eſt ocioſus: quicunq; per legem iuſtificamini, à gratia excidiſtis. Idem Rom. 4. gratiam & debitum opponit. & Rom. 11. opera & gratiã, & legẽ ac promiſsionẽ. Gal. 3. 4. Philip. 3. iuſticiã Chriſti, quæ ex fide eſt: et iuſticiã legis, quæ noſtra eſt. Quia verò pſeudoapoſtoli docebãt obſeruationẽ legis eſſe neceſſariam ad ſalutẽ, & nõ ſufficere ſolam gratiam Chriſti ſola fide applicatam, ideo Paulus & Barnabas, contra eos ſeſe oppoſuerũt Antiochiæ, Act. 15. & ſynodus Hieroſolymitana ſtatuit, gratis abſq; operibus legis fide iuſtificari hominẽ, Acto. 15. Eandem opinionem etiam Paulus refutat in epiſtolis ad Romanos, ad Corinthios, Galatas, Coloſſenſes, ad Timotheum. Reprehendit etiam Petrum Antiochiæ, non recto pede ad veritatem Euangelij incedentem. Galat. 2. & Titum ob falſos fratres non circumcidit. Gal. 2.

Pugnat cum doctrina de iuſtificatione, Gloriari coram Deo, ob iuſticiã ſuorũ operum. Rom. 4. Epheſ. 2. 1 Cor. 1. Negare Chriſtũ in carnẽ veniſſe, hoc eſt, negare Chriſtũ ideo factũ hominẽ, vt nos redimeret à maledictio legis, & in ſe credẽtes iuſtificaret. quod facit Antichriſtus. 1 Ioan. 2. 4. 2 Ioan. Abnegare Dominum, qui nos mercatus eſt. quod faciunt falſi doctores, 2 Petri 2. Calumniari doctrinã de iuſtificatione, quòd prohibeat bona opera, & concedat immunitatẽ omniũ ſcelerũ & peccatorũ. Rom. 3. Deſperare propter peccata ſua. exemplum eſt in Iuda Acto. 1. Et Paulus inquit Rom. 5. Gratia exuberat ſuper peccatũ. Securũ & impœnitentem eſſe, & gratiã Domini noſtri Ieſu Chriſti transferre ad laſciuiam. autor epiſtolæ Iudæ. Abuti libertate Chriſtiana ad prætextum maliciæ. 1 Pet. 2. Galat. 5. Fieri ſeruos hominum. 1 Cor. 7. Implicari iugo ſeruitutis, & è libertate per Chriſtũ cõparata deficere. Gal. 5. Transferri in aliud euangelium, Gal. 1. Non credere veritati, Gal. 3. Cõuertere ſeſe ad infirma & egena elemẽta mundi, ijsq; iterum ſeruire, dies obſeruare & menſes et tempora & annos: Gal. 4. Non pugnare contra carnẽ, ſed eius opera perficere. Ro. 8. Gal. 5. Nolle ob crucẽ Chriſti perſequutionẽ pati, Gal. 6. A' cognita veritate diſcedere, & viam veritatis maledictis afficere: 2 Pet. 2. Eſſe illuſorem doctrinæ de extremo iudicio. 2 Pet. 3. Scortari cum meretrice Babylonica, eiusq; characteres ſuſcipere: Apoc. 14. 17. 18. Decipi per philoſophiam, & inanem deceptionem, iuxta conſtitutionem hominũ, iuxta elementa mundi, & non iuxta Chriſtum. item, Iudicari in cibo ac potu, aut in parte diei feſti, aut nouilunij, aut ſabbathorũ. ibidem, Palmã inuertere per humilitatem & ſuperſtitionem angelorum, ſequi præcepta & doctrinas hominum: Col. 2. Hæc & ſimilia teſtimonia, etiam hoc monent, quòd peccata contra cõſcientiam, iuſticiam fidei excutiant. Nam ſimul eſſe non poſſunt fides & peccata contra conſcientiã. Lapſos autem agentes pœnitentiam, recipi à Deo fide in Chriſtũ, ſuo loco dictum eſt. Aduerſatur etiam ſanæ doctrinæ Apoſtolorum de gratuita iuſtificatione, per fidem, abſq; operibus: quod autor Epiſt. Iacobi 2. contendit, Abrahã non ex fide tantùm, ſed ex factis iuſtificatum eſſe, quomodo etiã alios per fidẽ & opera iuſtificari oporteat.

DE FIDE.

Πίστις fides, & verbum eius πιστεύω credo, apud omnes in frequenti eſt vſu. πεποίθησις perſuaſio ſeu confidentia. 2 Cor. 3. & Philip. 3. Fiduciam habeo in carne. & Eph. 3. extat πεποίθησις fiducia, à Paulo & Iohanne & Luca in Actis vſurpatur.

Πίστις autẽ, id eſt fides, variè accipitur. Nam interdum ſignificat totam doctrinam Euangelij. Rom. 1. Vt obediatur fidei inter omnes gentes: hoc eſt, vt ſuſcipiatur doctrina euangelij. Ibidem, Ex fide in fidem: id eſt, docendo ſeu prædicando propagatur doctrina euangelij. Philip. 1. Adiuuantes decertantem fidem euangelij. 1 Theſſ. 3. Orantes vt videamus veſtram faciem, & ſuppleamus quæ deſunt veſtræ fidei: hoc eſt, tradamus vobis articulos fidei ſeu doctrinam euangelij. Iudas: Veſtris laboribus ſitis adiumento fidei, quæ ſemel data eſt ſanctis. Iacobi 2. Ne cum perſonarum reſpectu habeatis fidem Domini noſtri Ieſu Chriſti. Ebræ. 11. Reſpicientes in autorem fidei: id eſt, doctrinæ euangelij, eiusq; efficaciæ.

Interdum ſignificat opinionem ſeu noticiam alicuius rei. Iac. 2. Dæmones credunt, & contremiſcunt. Item, Fides ſine operibus mortua eſt. Rom. 14. Tu fidem habes: hoc eſt, habes noticiam de indifferenti vſu rerum.

Interdũ fides pro veritate et conſtantia in ſeruandis dictis & promiſsis accipitur. Rom. 3. Infidelitas eorum, fidem Dei, hoc eſt, veritatẽ ſeu promiſsionem Dei, non facit irritam. 1 Corinth. 12. Alijs datur fides: hoc eſt, donum veritatis & conſtantiæ, vt quidam exponunt.

Interdum confeſsionem ſignificat, & conſtantiam in agnita doctrina euangelij. Rom. 1. Annunciatur fides veſtra in toto mundo. 1 Theſſ. 1. Fides veſtra quæ eſt ad Deum, dimanauit in omni loco. 1 Theſſ. 3. Cum veniſſet Timotheus ad nos à vobis, & annunciaſſet nobis fidem ac dilectionem veſtram. Ibidem: Conſolationem accepimus per fidem veſtram. Apoc. 2. Tenes nomen meum, & non negaſti fidem meam.

Interdum ſignificat donum faciendi miracula. 1 Corinth. 13. Si habeam omnem fidem, adeò vt montes loco dimoueam, charitatem autem non habeam, nihil ſum.

Interdum pactum, ſeu promiſsionem, ſeu obligationem aliquam ſignificat. 1 Tim. 5. Habentes condemnationem, quòd primam fidem reiecerint: hoc eſt, primum pactum, quod cum Chriſto in baptiſmo fecerunt: vt Athanaſius lib. 6 de Trinitate exponit, & Gallus Lyrinenſis & Hieronymus.

Interdum propietate & fidelitate accipitur. 1 Tim. 5. Quòd ſi quis ſuis, & maximè familiaribus non prouidet, fidem abnegauit, & eſt infideli deterior. Tit. 2. Fidem omnem oſtendentes bonam, id eſt fidelitatem. Gal. 3. Metalepticôs fides pro ſemine benedicto, vt Ambroſius exponit, accipitur: Antequam veniſſet fides, id eſt Meſsias, ſub lege cuſtodiebamur.

Propriè autem fides ſignificat fiduciam innitentem promiſsioni et verbo Dei. Act. 3. Per fidem, hoc eſt fiduciam nominis eius, hunc quem videtis ac noſtis, conſolidauit nomen ipſius: & fides quæ per eum eſt, dedit ei integritatem. Act. 20. Fides quæ eſt erga Dominum noſtrum Ieſum. Ibidem: Sanctificati per fidem, quæ eſt erga me. 1 Pet. 1. Qui virtute Dei per fidem cuſtodimini ad ſalutem. 2 Pet. 1. His qui æquè precioſam nobiſcum ſortiti ſunt fidẽ. 1 Ioan. 5. Fides noſtra vincit mundũ. Ro. 4. Ex fide datur hæreditas, vt ſecundum gratiam, vt firma ſit promiſsio vniuerſo ſemini. Ibidem: Non infirmatus

fide,

fide, haud conſiderauit ſuum ipſius corpus iam emortuum, &c. verum ad promißionem Dei non hæſitabat ob incredulitatē, ſed robuſtus factus fide, tribuens gloriam Deo, certa perſuaſione concepta, quòd is qui promiſerat, idem potens eſſet & præſtare. Iac. 1. Poſtulet cum fiducia, nihil hæſitans. Huius ſignificationis teſtimonia hoc loco recitabūtur, vbi de ea fide agimus, quæ eſt fiducia in promißiones diuinas.

Verbo credere πιστεύειν etiam variè vtuntur. Interdum enim ſignificat fidem adhibere, & pro firmo, vero & certo habere id quod dicitur. Act. 13. Non credetis, ſi quis narrabit vobis. 1 Cor. 13. Omnia credit charitas. 1 Theſſal. 4. Si enim credimus quòd Ieſus mortuus eſt, & reſurrexit. id eſt, ſi pro vero & certo habemus. Fides habita eſt teſtimonio noſtro: Ibidem. & 2 Theſſ. 2. Vt credant mendacio, & iudicentur omnes. 1 Ioan. 4. Nolite omni ſpiritui credere. Ebræ. 11. Qui accedit ad Deum, hunc credere oportet eſſe Deum, & eſſe remuneratorem quærentibus ſe. Iacobi 2. Dæmones credūt, & contremiſcunt.

Interdum ſignificat alicuius fidei aliquid committere. in qua ſignificatione ferè apud Paulum reperitur, paßiuè vſurpatum. 1 Cor. 9. Diſpenſatio mihi credita eſt. Rom. 3. Credita ſunt illis eloquia Dei. Gal. 2. Cùm vidiſſent mihi concreditum eſſe euangeliū præputij. Tit. 1. Per prædicationem quæ mihi commiſſa eſt.

Vt plurimum autem credere ſignificat, non tantùm agnoſcere, & pro vera & certa habere doctrinam euangelij, ſeu promißiones Dei: ſed etiam eas ad ſeſe firma fiducia applicare, & in ijs ſpem ſuam ponere. Act. 8. Si credis ex toto corde, licet: reſpondens ait, Credo filium Dei eſſe Ieſum Chriſtum. Act. 13. Crediderūt quotquot erant ordinati ad vitam æternam. Act. 9. Crede in Dominum Ieſum. 1 Pet. 1. In quem nō videntes creditis. 1 Pet. 2. Qui crediderit in illo, non pudefiet. 1 Ioan. 5. Qui credit, quòd Ieſus eſt filius Dei, ex Deo natus eſt Ibidem: Qui credit in filium, habet vitam. Ro. 4. Contra ſpem credidit. Rom. 10. Corde creditur ad iuſticiam. Philip. 1. Vobis datum eſt, non ſolùm vt in eum credatis, ſed etiam vt pro eo patiamini. 2 Tim. 1. Scio cui credidi. 2 Tim. 2. Si non credimus, ille fidelis manet, negare ſeipſum non poteſt. In hac ſignificatione ſynonymū ei eſt verbum fidere & confidere, quo Prophetæ et vetus Teſtamentum vt plurimum vtuntur. Sed in apoſtolorum ſcriptis non adeò crebrò vſurpatur. Rom. 2. Confidis te ipſum eſſe ducem cæcorum. 2 Cor. 1. Non ſimus fidentes in nobis. 2 Cor. 7. Gaudeo quòd in omnibus cōfido θαῤῥῶ vobis. 2 Cor. 10. Ne præſens confidam ſeu audeam ea fiducia, qua exiſtimor audax fuiſſe in quoſdam, ſi quis de ſe ipſo πέποιθεν confidit quòd Chriſti ſit. Gal. 5. Ego πέποιθα εἰς ὑμᾶς, cōfido in vobis in Domino, quòd nihil aliud ſapietis. Philip. 2. πέποιθα confido in Domino, quòd & ipſe ſtatim venturus ſim. 2 Theſſal. 3. Confidimus de vobis in Domino, quòd quæ præcepimus facturi ſitis. Ebr. 2. Ego ero fidens in illis. Ebr. 6. Confidimus autem de vobis dilecti.

Fidei ſynonymon eſt παῤῥησία fiducia. 1 Ioann. 2. Cùm apparuerit, habeamus fiduciam. 1 Ioan. 3. Fiduciā habemus ad Deum. 1 Ioan. 4. Fiduciam habemus in die iudicij. 1 Ioan. 5. Hæc eſt fiducia. Epheſ. 3. In Chriſto fiduciam habemus & acceſſum. 1 Theſſ. 2. Si fiduciam & gloriam ſpei vſq; ad finem firmam tenuerimus. Ebræ. 4. Adeamus cum fiducia. Actor. 4. Loquebantur verbum Dei cum omni fiducia. Petrus voce παῤῥησίας non vtitur. Et πεποίθησις, confidentia ſeu perſuaſio. 2 Cor. 3. Fiduciam autem huiuſmodi habemus per Chriſtum erga Deum. Philip. 3. Ego habeo πεποίθησιν perſuaſionem ſeu fiduciam in carne. 2 Cor. 10. Ea fiducia qua exiſtimor audax fuiſſe in quoſdam. ὑπόστασις, expectatio. Ebræ. 11. Fides eſt ὑπόστασις ſeu expectatio.

Spes etiam interdum pro fiducia cordis acquieſcentis in promiſſa gratia per Chriſtum accipitur. Rom. 8. Spe ſaluati eſtis. 1 Cor. 15. Si in vita hac ſpem tantùm in Chriſto fixam habemus, &c. Sperare, etiam pro credere accipitur, 1 Petri 1. Perfectè ſperate in eam quæ ad vos defertur gratiam.

Sitire etiam metaphoricôs credere ſignificat. Apoc. 21. Ego ſitienti dabo de fonte aquæ vitæ gratis. Non hæſitare. Iac. 1. Poſtulet cum fiducia, nihil hæſitans. Eſſe in luce. 1 Ioan. 2. Ambulare in luce, eſſe in Deo & ex Deo. 1 Ioan. 4. Manere in vnctione, manere in Deo. 1 Ioan. 2. Seruare ſermonem eius, ſeruare iuſſa Dei. 1 Iohan. 2. Habere fiduciā, 1 Ioan. 2. Suadere cordibus ſuis. 1 Ioann. 3. Manere in charitate, id eſt fide amplecti Dei beneficium, per Chriſtum nobis oblatum. 1 Ioan. 4.

Agnitio Domini & ſeruatoris Ieſu Chriſti, periphraſticòs pro fide vſurpatur. 2 Pet. 2. Refugerunt ab inquinamentis mundi per agnitionem Domini & ſeruatoris Ieſu Chriſti. 2 Pet. 3. Creſcite in gratia & cognitione Domini & ſeruatoris Ieſu Chriſti. Epheſ. 1. Det vobis ſpiritum ſapientiæ, & reuelationis per agnitionem ſui illuminatos oculos mentis veſtræ. Epheſ. 4. Donec perueniamus omnes in vnitatem fidei, & agnitionis filij Dei. Col. 1. Vt impleamini agnitione voluntatis eius, in omni ſapientia & prudētia ſpirituali. 1 Tim. 2. Vult omnes ad agnitionem veritatis venire. Sapientia Dei quæ è ſupernis eſt. Iac. 3.

πληροφορέομαι Rom. 4. & πληροφορία, certa perſuaſio intelligentiæ in agnitionem myſterij Dei & patris & Chriſti. Col. 2. Accedamus verò corde in πληροφορίᾳ πίστεως certitudine fidei, Ebr. 10.

Habet etiam fides ſua quædam adiuncta: Aequè preciosam fidem ſortiti ſunt: 2 Pet. 1. Opus fidei, id eſt confeßio agnitæ veritatis, & conſtantia in cruce & perſequutione. 1 Theſſ. 1. Thorax fidei, pro firmißima fiducia in Deum. Induti thorace fidei & charitatis, & pro galea ſpem ſalutis, 1 Theſ. 5. Certamen fidei: Certa bonum certamen fidei, 1 Tim. 6. Fides electorum Dei, Tit. 1. Lex fidei, id eſt doctrina euangelij, Rom. 3. Menſura fidei: Sed ita ſentiat, vt modeſtus ſit & ſobrius, vt cuiq; Deus partitus eſt menſuram fidei, Rom. 12. Ἀναλογία fidei, id eſt ea quæ cum ſyncera doctrina congruūt. Roman. 12. Spiritus fidei: Habentes eum ſpiritū fidei, 2 Corinth. 4. Vnitas fidei, id eſt conſenſio in doctrina euangelij: Occurramus omnes in vnitatem fidei. Eph. 4. Scutum fidei, id eſt firma fiducia. Epheſ. 6. Gaudium fidei. Philip. 1. Hoſtia ſacrificiumq; fidei. Si immolor ſuper hoſtia ſacrificioq; fidei veſtræ: hoc eſt, ſi interficior, eo quòd vos ad fidem adductos obtuli Deo, vt ei placeatis. Philip. 2. Iuſticia quæ eſt ex fide Chriſti: pro ea iuſticia quam Chriſtus parauit & imputat ac donat credentibus. Philip. 3. στερέωμα firmitas fidei: Videns veſtrum

ordinem

ordinem & firmitatẽ ueſtræ quæ in Chriſtum eſt fidei Coloſſen. 2. Myſterium fidei, id eſt doctrina Euangelij ignota rationi. 1. Timot. 3. Verba fidei: Enutritus in verbis fidei, 1. Timoth. 4. Sanctiſſima fides. Iudas.

Deſcriptiones fidei elegantes paſſim in teſtimonijs tradunt, quæ in commemoratione huius doctrinæ poſtea recitabuntur, ex quibus has libuit adſcribere. 1. Pet. 1. Fides eſt, ſperare perfectè in eam gratiam quæ ad nos defertur, dum patefit nobis Chriſtus. hoc eſt, fides eſt noticia beneficiorum Chriſti, et uera fiducia innitentes promiſſæ gratiæ per Ieſum Chriſtũ. 1. Ioha. 3. Fides eſt, fiducia erga Deum, qua ſuademus cordibus noſtris in cõſpectu eius, propter nomen filij Dei Ieſu Chriſti. 1. Iohannes 5. Fides eſt, credere in teſtimonium, quod teſtificatus eſt Deus de filio ſuo, quòd in eo nobis dederit uitam æternam, eamq́; applicet credentibus in nomẽ eius.

Paulus Roman. 4. illuſtri exemplo Abrahæ deſcribit fidem, quòd ſit, ad promiſſionem Dei non hæſitare ob incredulitatem, ſed tribuere Deo gloriam plene fiducia, quòd is qui promiſit, idem etiam poſſit præſtare. ad Epheſios 3. Fides eſt παῤῥησία ſeu fiducia, & πεποίθησις, id eſt certiſſima perſuaſio, qua Chriſti beneficia nobis ita certò applicamus & appropriamus ſeu uendicamus, ut per eum accedamus ad Deum. Idem Coloſſen. 2. fidem ita deſcribit, ut oſtendat eam non tantùm eſſe agnitionem myſterij Dei, & patris Ieſu Chriſti, quòd in eo ſint omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ reconditi, ſed etiam eſſe opulentiam πληροφορίαν cognitionis, ſeu (ut paulo pòſt dicit) στερέωμα firmamentum fidei in Chriſtum: hoc eſt, firmiſſima fiducia, apprehendens agnita beneficia Dei. per Chriſtum nobis donata & oblata. Autor epiſtolæ ad Ebræ. 11. Fides eſt earum rerum quæ ſperantur, expectatio ſeu fiducia, & ἔλεγχος, hoc eſt indubitata & per demonſtrationem confirmata poſſeſſio earum rerum quæ non uidentur. Autor etiam epiſt. Iacobi deſcribit, fidem eſſe fiduciam, ſine hæſitatione à deo promiſſa in Chriſto beneficia poſtulantem, ſibiq́; applicantem. Prolixiorem fidei deſcriptionẽ à cauſis, proprietatibus, et affectibus petitam, ſequens doctrina de fide huiuſmodi ferè ſuppetitat. Fides eſt opus Dei, quod Deus ſpiritu ſuo, per uerbum et ſacramentorum uſum operatur in mente & corde hominis, ita quidem, ut in mente ſit. Doctrina legis & Euangelij, pro ut in ſacra ſcriptura, utraq́; diuinitus eſt reuelata, certa noticia, & firmus aſſenſus: in corde uerò fiducia, applicans ſibi ſigillatim promiſſionem Euangelij, offerentẽ gratis abſque operibus, omnibus contritis peccatoribus, atq́; etiam ſibi, remiſſionẽ peccatorũ, propter obedientiã Chriſti, uſq́; ad mortem Deo patri pro nobis præſtitam: per quam fiduciã Chriſtus ſuo ſpiritu ſancto inhabitat in cordibus, & ſuos obſignat & confirmat, eos renouat atque transformat ad imaginẽ noui hominis, qui ſecundum Deum eſt conditus.

Deum enim fidem operari, & in cordibus accendere docent. 2. Petri 1. Qui æquè precioſam nobiſcum ſortiti ſunt fidem, & per iuſticiam Dei noſtri et ſeruatoris I E S V *Chriſti. 1. Iohan. 5. Filius Dei uenit & dedit nobis mentem, ut cognoſcamus illum qui uerus eſt. Roma. 12. Prout cuique Deus partitus eſt menſuram fidei. Idem Gala. 5. fidem inter fructus ſpiritus numerat. 1. Cor. 12. Nemo poteſt Chriſtum dicere Dominum, ſine ſpiritu ſancto. Epheſ. 1. Quæ ſit excellens magnitudo potentiæ illius, in nos qui credimus ſecundũ efficaciam roboris, fortitudinis eius, quam exercuit in Chriſto. Philipp. 2. Deus eſt is qui agit in nobis, ut uelitis perficiatis. Philip. 1. Hoc uobis donatum eſt pro Chriſto, non ſolùm ut in eum credatis, uerùm ut etiam pro illo patiamini. Coloſſe. 2. Simul cum illo reſurrexiſtis per fidem operationis Dei, qui excitauit illum. Autor epiſtolæ ad Ebræos 12. Ieſum uocat autorem fidei. Autor epiſtolæ Iacobi. 3. fidem appellare uidetur ſapientiam è ſupernis. Iudas: Fides quæ ſemel data eſt ſanctis.*

Ad fidem uerò in cordibus accendendam, augendã, confirmandam et conſeruandam, Deum uti verbo et ſacramentis, Probatur Primùm apertis ſententijs. 1. Petri 1. Vt uos ſpem ac fidem haberetis erga Deum, qui animas ueſtras purificaſtis obediendo ueritati per ſpiritũ. Ibidem: Renati, &c. per ſermonem uiuentis Dei et manentis in æternũ. 1. Pet. 2. Neque credunt in id, ad quod inſtituti fuerant, ergo per ſermonem inſtituuntur homines de fide, 1 Pet 1. Qui uirtute Dei per fidem cuſtodimini ad ſalutem. qua ſententia docet, Deum conſeruare nos in fide, ſua uirtute, quam uerbum & ſacramentum exercet in nos. Iohannes etiam Deum per uerbũ nos regenerare, hoc eſt, fidem in cordibus noſtris operari, docet 1. Ioha. 4. Qui nouit Deum, audit nos: qui non eſt ex Deo, non audit nos. Idem 1. Ioan. 3. inquit: Hoc eſt preceptum eius, ut credamus in nomine filij eius Ieſu Chriſti 1, Ioan. 5. Omnis qui credit I E S V M *eſſe Chriſtum, ex Deo natus eſt. Epiſtol. 2. Ioannis: Qui manet in doctrina Chriſti, hic & patrem & filium habet.*

Deus ergo fidẽ per doctrinam Chriſti in nobis exercet, & conſeruat: quum econtrà, diſcedentes à doctrina ſana, fidem amittant. ut ibidẽ docet: Qui tranſgreditur, & non manet in doctrina Chriſti, Deum non habet. In quam ſententiã, poſtea plura citabimus teſtimonia, ubi de eo dicemus, quòd fides excuti poſſit. Et Paulus, Deũ, fidem operari per uerbum, paſſim docet. Rom. 1. Euangelium eſt uirtus Dei ad ſalutẽ omni credenti. Rom. 10. Fides ex auditu eſt, auditus autem per uerbum Dei. 2. Tim. 3. Sacræ literæ poſſunt te eruditum reddere ad ſalutem per fidẽ quæ eſt in Chriſto Ieſu. Et quód Deus conſeruet fidem, docet 2. Theſſ. 3. Non eſt omnium fides: ſed fidelis eſt Dominus, qui ſtabiliet & cuſtodiet nos à malo. Philippen. 1. Perſuaſum habent hoc ipſum, quód is qui cœpit in uobis opus bonũ, perficiet uſque ad diem Ieſu Chriſti. 1. Theſſ. 5. Deus pacis ſanctificet nos totos, & integer ueſter ſpiritus & anima & corpus, ita ut in nullo poſſitis culpari in aduentu Domini noſtri Ieſu Chriſti, ſeruetur. Fidelis eſt, qui uocauit uos qui idem efficiet. 2. Corin. 1. Deus confirmet nos unà uobiſcum in Chriſtum. 2. Cor. 4. Habemus theſaurum hunc in teſtaceis uaſculis, ut uirtutis eminentia ſit Dei, & non ex uobis. 1, Cor. 1. Qui & confirmabit uos, uſque ad finem inculpatos, in die Domini noſtri I E S V *Chriſti. Plura teſtimonia ſuprà de efficacia uerbi Dei & ſacræ ſcripturæ, & de effectu Euangelij, ſunt recitata.*

Quod per baptiſmum Deus operetur & confirmet fidem, docent Apoſtoli. Actor. 2. & Ananias Actor. 22. Surge & ablue peccata tua. Paulus Rom. 6. 1. Corinth. 6. Titum 3. Epheſ. 5. & Petrus 1. epiſtol. 4. De cœna teſtimonium eſt 1. Corinth. 11. Deinde etiam exempla

loquuntur, Act.3. Per fiduciam nominis eius, hūc quem uidetis ac noſtis, conſolidauit nomē ſuum, et fides quæ per eum eſt, dedit claudo integritatem iſtam in conſpectu omnium veſtrûm. Act.14. Claudius Lyſtris Paulum audiuit loquentē, qui intuitus eū, et uidēs q fidem haberet fore vt ſaluus fieret. etc. Acto.27. Paulus ad eos qui vnà erāt in naue, inquit: Aſtitit mihi hac nocte angelus Dei, &c. dicēs, &c. donauit tibi Deus omnes qui nauigant tecū propter quod bono animo eſtote viri, Credo enim Deo, quòd ſic erit, quemadmodū dictum eſt mihi. Rom.15. Spero enim fore, vt iſthac iter faciens, videam vos, & à vobis producar illuc. Phil.1. Hoc certo ſcio, q manſurus ſim, & cum omnibus vobis permanſurus ſim in veſtrum profectum. Philip.2. Confido autem in Domino, quòd & ipſe breui venturus ſim.

Fidem vero circa res corporales ſimul cōplecti promiſſionē de gratuita remiſſione peccatorū propter meritū Chriſti, Paulus docet, exemplū Abrahæ allegans, cui fides. qua amplexus eſt promiſſionē, Patrem multarū gentiū conſtituū te, et ſic erit ſemen tuū: imputata ſit ad iuſticiā. Ro.4. et Gal.3. Autor uerò epiſt, ad Ebr.11. commemorans exempla Patriarcharum & Prophetarum et piorum qui uixerūt in ueteri Teſtamēto, apertè docet, fidem eorū nō tantùm circa res externas & corporales promiſſiones verſatā eſſe, ſed ſimul cōprehendiſſe promiſſiones ſpirituales, de reſurrectione & vita æterna. Inquit enim: Alij diſtenti ſunt, aſpernati redemptionem, vt potiorem ſortirentur reſurrectionē. Et poſtea omnes hi teſtimonium promeriti per fidē, non acceperant promiſſionem, quod Deus de nobis prouiderat, ne ſine nobis conſummarentur. Huc etiā faciunt illa teſtimonia, quæ docent, Prophetas in ueteri Teſtamento prædixiſſe aduētū Meſſiæ. 1 Pet.1. 2. Pet.1 Act.3.10.13. 1. Cor.15. & alijs in locis. Si enim prædixerunt de Chriſto, neceſſe fuit promiſſionem illam ſpiritualem notam eſſe pijs, in quam ſemper reſpexerunt, cum beneficia corporalia à Deo vel petiuerunt, vel expectarunt

Vnam eſſe fidem omniū piorum membrorum Eccleſiæ, id eſt omnes pios conſentire in præcipuis doctrinæ cœleſtis capitib. et maximè in doctrina de gratuita imputatione iuſticiæ, & meriti Chriſti per ſolam fidem abſq; operibus, Paulus docet Epheſ.4. Vnus Dominus, una fides, vnū baptiſma, vnus Deus et Pater omniū qui ſuper omnia & per omnia et in omnibus uobis. Ephe. 2. Superſtructi ſuper fundamentum Apoſtolorum ac Prophetarū. Eph.4. Donec perueniamus omnes in vnitatem fidei. 2. Cor.4. Habemus eundem ſpiritum fidei.

Differentias fidei has ferè tradunt Apoſtoli, q alia ſit infirma fides, alia verò fortis ſeu potens. Infirmā verò eā appellāt, quæ nondum integrā et cōfirmatam habet doctrinæ Chriſti cognitionem, ſed tamen cupit diſcere: aut quæ non tota πληροφορίᾳ promiſſiones Dei amplectitur, ſed adhuc cōflictatur cū dubitatione. Firma verò ſeu fortis fides ea eſt, quæ habet certam et plenam doctrinæ cognitionē, et quæ ſine hæſitatione promiſſionibus Dei innititur. Ro.14. Eum qui infirmatur in fide, aſſumite. & Rom.15. Debemus aūt nos qui potentes ſumus, infirmitates impotentium portare. 1. Corinth.8. Si quis conſpexerit te, qui habes ſcientiā, in epulo ſimulachrorū accumbentem, nònne cōſcientia eius qui infirmus eſt, ædificabitur ad edendū ea? Infirmos in fide, Petrus modò natos infantes appellat, 1 Pet.2. Paulus carnales, 1 Cor.3. et pueros, Eph.4. Infantes lacte opus habentes, rudes ſermonis iuſticiæ, Ebr.5. Sed fortes in fide ſpirituales vocantur, 1 Cor.3. Gal.6. Et viri perfecti, Eph.4. Doctores perfecti, qui habeant ſenſus excitatos ad diſcretionē boni pariter et mali, Ebr.5. Exemplū fortis fidei eſt in Abrahā, qui cōtra ſpem in ſpē credidit, robuſtus factus fide, nihil hæſitās ad promiſſionē Dei. Ro.4.

Alios in fide ſanos eſſe, alios verò non, Paulus Tit.1. monet. Illos autem ſanos appellat in fide, qui ſanam & ſinceram fidei doctrinam tenent, cum pura conſcientia. 1. Tim.3. Non ſanos in fide appellat eos, qui attendunt Iudaicis fabulis, & præceptis hominum auerſantium veritatem, & habent pollutam mentem & conſcientiam. Tit.1. 1 Tim.4. 2. Tim.4. Qui circa fidem naufragium fecerunt, vt 1 Tim.1. Aſiani Phygelus & Hermogenes, 2 Tim.1 Hymeneus & Alexander et Philetus, 2 Timoth.2. Spiritus Antichriſti negans Chriſtum in carne veniſſe. 1 Ioann.2.4. 2 Ioann. Meretrix Babylonica cum ſuis ſcortatoribus: Apocal.18.

Alios veram, alios ſimulatam fidem habere, conſtat ex 2 Tim.1. Commonefactus eius quæ eſt in te non ſimulatæ fidei, quæ habitauit primùm in auia tua Loide, & matre Eunica: certū aūt ſcio, quòd in te quoq;, &c. Autor epiſt. Iac.2 facit fidem aliā abſq; factis et mortuam, vt quæ ſit tantùm in mēte noticia de Deo, afferens horrorem et deſperationem, qualis in dæmonib. eſt, et quæ nullos ferat fructus pœnitētiæ dignos, ſed cōtra cōſcientiam in delictis relinquat hominē. Aliam verò viuam fidē, quæ nō cōtremiſcat, ſed firma fiducia apprehendat promiſſam in Chriſto gratiā, & quæ fructus bonæ conſcientiæ afferat, Iac.2. Videtur etiā Paul. Gal.5, huiuſmodi diſtinctionē fidei facere, q alia ſit fides quæ Chriſtum Ieſum cū ſuis beneficijs cōplectatur, et poſtea per charitatē operetur: hoc eſt, ferat fructus iuſticiæ. Alia verò ſit fides, quæ habeat quidem noticiā aliquā doctrinæ cœleſtis, ſed tamen nō ſibi applicet Chriſtū, nec ferat fructus dignus ijs q reſipuerūt, ſed in peccatis cōtra conſcientiā perſeueret. Huiuſmodi fidem habent hypocritæ, & illi q ab agnita veritate deficiunt, quibus fiūt poſtrema peiora primis. 2 Pet.2. Et qui trāsferunt Domini noſtri Ieſu Chriſti gratiā ad laſciuiam: Iudas. Qui dicunt faciamus mala, vt eueniāt bona: Ro.3. Peccemus vt exuberet gratia: Ro.6. Qui ſpiritu cœperūt, & carne volunt conſummari, ſeu qui opera ſua iuſtificationi gratuitæ immiſcent. Gal.3. & 2. Eſſe & fidem propriā et fidem alienam: 1 Pet.1. Exploratio fidei veſtræ: 1 Pet. 3. De ea quæ in vobis eſt ſpe: 2 Pet.1. Qui æquè precioſam nobiſcum ſortiti ſunt fidem: 1 Ioan.5. iubet credentes pro alijs petere, vt ipſis quoq; Deus det vitā: 2 Cor. 1. Non quod dominemur vobis nomine fidei, ſed adiutores ſumus gaudij veſtri: nam fide ſtatis. Rom.1. Iuſticia Dei patebit ex fide in fidem, iuſtus ex fide victurus eſt, Ro.3. Iuſtificabit iuſtificationem ex fide, et præputium per fidem Iac.5. Multum valet deprecatio iuſti eſſicax.

Porrò fide aliena neminē ſaluari, ſed oportere quēlibet ſaluandum propriā habere fidē, eo docent, quòd omnes fidem propriā nō habētes damnari indicant: credentes verò omnes, ſaluari. 1 Pet.2. Vobis precioſus eſt qui creditis: ijs qui non credūt, lapis eſt quē reprobauerunt ædificantes. 1. Io.5. Qui credit in filiū Dei, habet

etiam fidem ſibi applicare Chriſtũ, eiusq; meritũ, paſſim docet. Ro. 3. Iuſtificantur aũt gratis, per illius gratiã, per redemptionẽ, quæ eſt in Chriſto Ieſu, quẽ propoſuit Deus reconciliatorem per fidem, interueniente ipſius ſanguine. Ibid. Statuimus aũt fide iuſtificari hominem, abſq; operibus legis. Ro. 4. Ei qui non operatur ſed credit in eum qui impium iuſtificat, imputatur fides ſua ad iuſticiã. Ibid. Ex fide datur hæreditas, vt ſecundum gratiam, ut firma ſit promiſsio uniuerſo ſemini. & Rom. 10. Perfectio legis Chriſtus eſt, ad iuſtificationem omni credenti. Idem. 2 Cor. 4. ita nobis uult applicari, ut theſaurũ illum, hoc eſt iuſticiam imputatiuã habeamus in teſtaceis uaſculis noſtris. 2 Cor. 5. Rogamus pro Chriſto, reconciliemini Deo: eũ qui non nouit peccatũ, pro nobis fecit peccatũ, ut nos efficeremur iuſticia Dei per illum. 2 Cor. 13. An non cognoſcitis uoſmetipſos, q Ieſus Chriſtus in uobis eſt? Gal. 2. Scimus non iuſtificari hominem ex operib. legis, niſi per fidem Ieſu Chriſti. Gal. 3. Vt promiſsionem ſpiritus acciperemus per fidẽ. & lex pædagogus noſter fuit ad Chriſtum, vt ex fide iuſtificaremur. Gal. 5. Nos ſpiritu ex fide ſpem iuſticiæ expectamus. Epheſ. 2. Gratia eſtis ſeruati per fidem.

Exempla etiã probat, credentes ſingulos ſibi ſigillatim applicaſſe fide promiſſam in Chriſto gratiam, iuſticiam & remiſsionem peccatorum. Nã Paulus de ſeipſo aſſerit, q fide amplectatur gratiam Chriſti, & nõ aſpernetur eam. Gal. 2. & Philip. 3. Vt Chriſtum lucrifaciam, ut reperiar in illo, non habens meã iuſticiam ex lege, ſed eam quæ per fidẽ eſt Chriſti, quæ eſt ex Deo, iuſticiam ſuper fide. 1 Tim. 1. dicit ſe miſericordiam cõſequutum eſſe, ut in eo oſtenderet Chriſtus omnẽ clementiã, ad exprimendũ exemplar ijs q credituri eſſent in ipſo, in uitam æternam. Idem de fide ſua & aliorũ Iudæorũ, Gal. 2. Et nos in Chriſtũ Ieſum credimus, ut iuſtificaremur ex fide Chriſti. Et petrus. Acto. 15. Per gratiam Ieſu Chriſti credimus et nos ſaluos futuros, quemadmodũ et illi. De Gentibus, ibidem inquit Petrus: Deus teſtimonium perhibuit illis, dans illis ſpiritum ſanctum, ſicut et nobis: nihilq; diſcreuit inter nos et illos, cũ fide purificauerit corda illorũ. De ijſdem Paulus. Ro. 9. inquit: Gentes quæ non ſectabantur iuſticiã apprehenderunt iuſticiam: iuſticiã autem eam quæ eſt fide, &c. quia non ex fide, ſed tanquam ex operibus legis. Idem etiam in alijs exemplis conſpicitur. Actor. 2. 8. 13. 16. 17. 18.

Confirmant etiã eam ſingularem applicationẽ ſigilla gratiæ, ſeu ſacramenta, Cœna Domini & Baptiſmus. 1 Cor. 11. 1 Pet. 3. Tit. 3. Ro. 6. Ebr. 10. Aſperſi cordib. ac depulſa conſcientia mala, et abluti corpore aqua pura.

Tertiò, quòd nõ leuis ſit applicatio, ſed fiducia pleniſsima et certiſsima, fixa in miſericordia Dei infinita, & merito Chriſti, iuxta verbũ Dei ueritatis, & ſacramenta adiuncta. 1 Pet. 1. Perfectè ſperate in eam quæ ad nos defertur gratiam. 1. Pet. 5. Cui reſiſtite ſoliti fide. 1. Ioa. 2. Vt habeamus fiduciam cum apparuerit, et nõ pudefiamus in aduẽtu eius. 1 Ioa. 3. Si cor noſtrum nõ condemnet nos, fiduciam habeamus erga Deum. 1 Ioa. 4. In hoc eſt perfecta charitas nobiſcũ, ut fiduciã habeamus in die iudicij. 1 Ioan. 5. Hæc eſt fiducia quam habemus apud eum, q ſi quid petierimus ſecundum voluntatem eius, audit nos. Paulus etiã fidem eſſe firmiſsimam fiduciã cordis, in promiſsiones Dei, docet exẽplo Abrahæ, Rom. 4. πληροφορηθεὶς certa perſuaſione concepta, q is qui promiſerat, potens eſſet & præſtare. Idem Rom. 5. docet, talem eſſe fiduciam in gratiam Dei, quæ afferat pacem erga Deũ. Ibidem etiã inquit, gloriãtes in Deo, per Dominum noſtrũ Ieſum Chriſtũ, per quẽ nunc reconciliationẽ aſſequuti ſumus. Rom. 8. Mihi perſuaſum habeo, q neq; mors neq; uita, &c. nos poterit ſeparare à dilectione Dei quæ eſt in Chriſto Ieſu: Eph. 2. Per illum habemus aditum utriq; uno ſpiritu. Epheſ. 3. Per Chriſtũ habemus audaciã, & aditũ cum fiducia, quæ eſt per fidem illius. Eph. 6. Aſſumpto ſcuto fidei. Philip. 3. Non quòd apprehẽderim, aut iam perfectus ſim: ſed ſector, ſi etiã apprehendã, quatenus & apprehenſus ſum à Chriſto Ieſu. Col. 2. Vt conſolationem accipiant corda illorũ, cum fuerint cõpacti in charitate, & in omnem opulentiã certæ perſuaſionis intelligentiæ, in agnitionem myſterij Dei, & patris Chriſti. Ibidem, ſoliditatem ueſtræ fidei. Ibidem: Vt radices habeatis in illo fixas, & in illo ſuperſtruamini, confirmeminiq; per fidem. Item, Eſtis in illo cõpleti, qui eſt caput omnis principatus ac poteſtatis. 1 Theſ. 5. Induti thoracem fidei. Ebr. 4. Accedamus cum fiducia ad thronum gratiæ. Ebræ. 10. Accedamus cum uero corde in πληροφορίᾳ, certitudine fidei. Iac. 1. Poſtulet cum fiducia, nihil hæſitans.

Quarta, quòd aſſentiatur promiſsionib. diuinis, ante experientiam, atq; ita uerſetur circa res promiſſas quidem, & in verbo Dei certas, verùm nondũ oculis et ſenſui ſubiectas. Vnde Petrus dicit. 1 epiſt. 1. Eccleſiam credere in Chriſtũ, & in eo lætari, licet eũ non uiderit. Idẽ 2 Pet. 3. contra illuſores extremi diei, quibus uideatur extremum iudiciũ nullum futurũ, cum diu de eo ſit prædictũ, nec euenerit: iubet certò credere, q aliquãdo ſit exoriturũ. Ioannes etiã, præterquàm q multis teſtimonijs docet credendum eſſe in promiſsionẽ, qua Deus promiſit uitã æternam in Domino noſtro Ieſu Chriſto: quo apertè indicatur, fidem ante experientiã, et nondũ uiſa credere: tamẽ idẽ affirmat etiã his dictis 1 Io. 3. Nũc filij Dei ſumus, & nondũ apparuit quòd futuri ſimus. Ibid. Nos ſcimus q translati ſumus de morte ad uitam. Ibid. Si condẽnet nos cor noſtrũ, maior eſt Deus corde noſtro, & nouit omnia: hoc eſt, etiãſi non ſentiamus in cordib. noſtris pacem et tranquillitatem conſciẽtiæ, tamen credendũ eſt Deo, eiusq; verbo, quòd promiſſam nobis imputet et donet iuſticiã Chriſti, modò non prorſus deſperemus, & Deũ mendacem faciamus, eius teſtimonio diffidẽtes. Paulus etiã teſtimonijs illis quæ paulo antè citauimus, q fides ſit fiducia inhærens promiſsioni offerenti res certas quidẽ & præſentes, ſed nondum apparentes uiſui, docet fidẽ eſſe aſſenſum ante experientiã, ſed illis etiã hæc accenſeri poſſunt. Rom. 4. de Abrahã dicitur, Cõtra ſpem (hoc eſt, ubi res ipſa nõ eſſet præſtò rei, nec quidẽ ſpes ulla: habebat enim emortuum corpus, cum centum ferè eſſet annos natus: emortua etiam erat matrix Saræ, propter ſenectam & innatam ſterilitatẽ) in ſpem credidit, ſe fore patrẽ multarum gentium, quia is ſibi promiſiſſet qui potens eſſet & uerax. Rom. 8. Spe ſeruati ſumus: porrò ſpes ſi uideatur, ſpes non eſt. Idem Paulus Phil. 3. nõ innititur ſuæ iuſticiæ ex lege, quam aliquo modo ſentire poteſt, & uidere: ſed innititur iuſticiæ Chriſti in Euangelio oblatæ & fide apprehenſæ. 2 Cor 4. Dum non ſpectamus ea

quæ uidentur, ſed ea quæ nõ uidentur. Nam quæ uidentur, temporaria ſunt: at quæ non uidentur, æterna. 2. Cor. 5. Per fidem ambulamus, & non per ſpeciem: hoc eſt, nondum uidemus ea quæ credimus. Autor epiſtolæ ad Ebræos 11. Fides eſt rerum ſperandarum expectatio, & repræſentatio certa eorum quæ non uidentur.

Quinta, quòd fides in pijs creſcat, aucta à Deo & exercitata per verbũ Dei & crucem & alia exercitia. 1. Pet. 1. Nunc afflicti ad breue tempus, &c. quo exploratio fidei ueſtræ multo precioſior auro, &c. reperiatur in laudem & gloriam & honorem. 1. Pet. 5. Deus omnis gratiæ inſtauret uos, fulciat, roboret, ſtabiliat. 2. Pet. 1. Subminiſtrate in fide ueſtra uirtutem, &c. Hæc enim cum uobis adſint, et exuberent, haud ocioſos, nec in irritum laborantes efficiunt, ad Domini noſtri Ieſu Chriſti cognitionem. 2. Pet. 3. Creſcite in gratia & cognitione Domini noſtri, et ſeruatoris Ieſu Chriſti. Paulus uerò in ſingulis ſuis epiſtolis pijs precatur, ut in fide creſcant, & cõfirmentur. Ro. 15. Deus aũt ſpei impleat uos omni gaudio & pace, in credendo in hoc ut exuberetis in ſpe, per potentiam Spiritus ſancti. Ro. 16. Ei aũt q poteſt uos cõfirmare ſecundum Euangeliũ meũ, &c. 1. Cor. 1. Deus confirmabit uos uſq; ad finem. 1. Cor. 2. Vt fides ueſtra non ſit in ſapientia hominum, ſed in potentia Dei. 1. Cor. 16. Vigilate, ſtate in fide, uiriliter agite, eſtote fortes. 2. Cor. 1. Deus confirmat nos unà uobiſcum in Chriſtum. Eph. 1. 2. 3. & 4. Adoleſcamus in illum per omnia, qui eſt caput, nempe Chriſtus. Philip. 1. Oro vt charitas veſtra adhuc magis exuberet, in agnitione, omniq; indulgentia, ut probetis quæ ſunt præſtantia. Col. 1. Orare & poſcere, ut impleamini agnitione uoluntatis eius, in omni ſapientia & prudentia ſpirituali. Ibid. Creſcentes in agnitionem Dei omni robore corroborati, iuxta potentiã gloriæ illius. 1. Theſ. 3. Vt confirmet corda ueſtra irreprehenſibilia in ſanctimonia coram Deo, &c. 2 The. 1. Vehementer augeſcit fides ueſtra, &c. adeò, ut de uobis gloriemur in eccleſijs Dei, de tolerantia ueſtra & fide. 2. Theſ. 2. Deus conſoletur corda ueſtra, & ſtabiliat in omni ſermone & opere bono. 2. Tim. 1. Egregiũ depoſitũ ſeruato per ſpiritũ ſanctum, q inhabitat in nobis. Iudas: Sanctiſsimæ ueſtræ fidei, uos ipſos ſuperſtruentes per ſpiritũ ſanctum, &c.

Fidem ſemel conceptã, amitti rurſus poſſe, dictis & exemplis demonſtrant. Nam Petrus 2 epiſtolæ 2. docet fore pſeudodoctores, qui Dominum, qui ipſos mercatus eſt, abnegent, & qui uiam ueritatis maledictis afficiant, & multos ab agnita ueritate defecturos, & poſtrema peiora primis facturos. 2. Pet. 3. iubet cauere, ne quis cum alijs, nefariorũ errore abductus, excidat à propria ſtabilitate. Ioannes etiam 1 epiſt. 2. docet Antichriſti miniſtros egreſſurus eſſe, ex ipſo Eccleſiæ umbilico, & negaturos Ieſum eſſe Chriſtum. Apoc. 2. Memento unde excideris & age pœnitentiã. Et Paulus. 1. Tim. 1. Habens fidem, & bonam conſcientiam: qua repulſa, non nulli circa fidem naufragium fecerunt, quorum de numero eſt Hymeneus & Alexander. 1. Tim. 4. In poſterioribus temporibus deſciſcent quidã à fide, attendentes ſpiritibus impoſtorib. ac doctrinis dæmoniorum. Ibid. Habentes cõdemnationem, quòd primam fidem reiecerint. 1. Tim. 6. Quã ſcilicet pecuniam dum appetunt, aberrauerunt à fide, & ſeipſos implicuerunt doloribus multis. Ibid. Nonnulli proferẽtes falſo nominatam ſcientiã, circa fidem aberrauerunt. 2. Tim. 1. Noſti hoc, quòd auerſati fuerint me omnes qui ſunt in Aſia, quorũ eſt Phygelus & Hermogenes. 2. Timoth. 2. Vocũ inanitates prætermittito: ad maiorem enim proficient impietatem: & ſermo illorum, vt cancer morbus, paſtionẽ habebit. quorũ de numero eſt Hymenæus & Philetus, qui circa ueritatem aberrauerunt. 2. Tim. 3. Reſiſtũt ueritati, homines mẽte corrupti, reprobi circa fidem. Ibid. Mali homines & impoſtores, proficient in peius, dum & in errorẽ inducunt, et errant ipſi. 2. Tim. 4. A ueritate quidem aures auertent, ad fabulas uerò conuertentur. Galatæ à ueritate Euangelij per pſeudoapoſtolos in errorẽ abducti ſunt. Gal. 1. Faſcinati ſunt, ut nõ crederent veritati. Gal. 3. Poſteaquã cognouerũt Deũ denuò, conuerſi ſunt ad infirma & egena elementa mundi, iiſq; ſeruierunt obſeruãtes dies, menſes et tempora & annos. Gal. 4. Circumciſionem & opera legis neceſſaria ad ſalutem exiſtimãtes, à gratia exciderunt. Cùm aliquando benè cucurriſſent, impediri cœperunt, ut nõ crederent ueritati. Gal. 5. Corinthij contentiones inter ſeſe et ſchiſmata excitarũt. 1. Cor. 1. & 3. Quidam duxit nouercam ſuam. 1. Cor. 5. Frater cum fratre ſub infidelibus litigabat. 1. Cor. 6. Simulachris immolatis, cum offenſione & ſcandalo infirmorum ueſcebantur. 1. Cor. 8. Abuſi ſunt cœna Domini. 1 Cor. 11. Abiecerunt quidam articulum de reſurrectione mortuorũ: 1 Cor. 15. Petrus etiam ipſe. Gal. 2. à ueritate Euangelij aberrat, Paulus etiam. 1. Cor. 10. exemplis ueteris Teſtamenti docet eos qui benè inceperũt, poſſe fidem excutere, & perire, vbi tandem pulchrũ noema ſubijcit: Proinde, qui ſibi uidetur ſtare, uideat ne cadat. Huc etiam pertinent exempla Ananiæ & Sapphiræ, Acto. 5. Simonis magi, Act. 8. Pſeudoapoſtolorũ docentium, Niſi circũcidamini ſecundum morem Moſi, nõ poteſtis eſſe ſalui: Act. 15.

Effectus fidei cõgruunt cũ effectib. iuſtificationis, et ſunt hi præcipui. Iuſtificare, hoc eſt, iuſticiam Chriſti Euangelio ablatam fide apprehendere. Non enim alio modo fides nos iuſtificare dicitur, ĩj quòd ea tanquam manu comprehendamus Chriſti iuſticiam. Ro. 3. Iuſtificantur Fide: itẽ, Statuimus ergo hominẽ iuſtificari fide, abſq; operibus: Rom. 4. 5. 10. Gal. 2. Reddere tranquillas conſcientias. Rom. 5. Fide iuſtificati, pacem hebemus erga Deum. Reddere nos certos, quod Deo placeamus. Ebr. 11. Sine fide impoßibile eſt Deo placere: & quòd Deus nos diligat: 1. Ioan. 4. Rom. 5. 8. Reddere nos certos de promißione in Chriſto facta. Rom. 4. Idcirco ex fide datur hæreditas, ut ſecundũ gratiã, ut firma ſit promißio. Gal. 3. Ex promißione datur hæreditas. Certificat nos de uita æterna. 1. Ioann. 5. Qui creditis in nomine filij Dei, ut ſciatis q uitã habetis æternã. Tit. 3. Ro. 5. Fides tribuit Deo gloriam potentiæ et ueritatis. Ro. 4. 1. Io. 5. Qui non credit Deo, mendacem eum facit.

Eſt medium per quod Spiritus ſanctus & Chriſtus inhabitat cordib. noſtris: Act. 15. Cùm corda illorum fide purificauerit. 1. Ioann. 3. & 4. 1. Pet. 4. 1. Cor. 3. 6. 2. Cor. 6. Eph. 1. 3. Vt inhabitet Chriſtus per fidem in cordibus ueſtris: Ro. 8. Gal. 4. Affert υἱοθεσίαν, ius filiorum Dei, hæriditatẽ Dei, & cohæreditatem cum Chriſto: Ro. 8. Gal. 3. & 4. 1. Pet. 1. Facit ut peccata nobis non imputentur: Roma. 4. Seruat credentes, ne pudefiant: Roma. 10.

Omnis

Omnis q̃ fidit illi, nõ pudefiet.1.Pet.2.1.Io.2. Affert benedictionem:Gal.3. Qui ex fide ſunt, benedicuntur cũ fideli Abraham. Noua obedientia ſeu bona opera,ſunt effectus fidei,unde & fructus fidei & iuſticiæ appellantur.Philp.1.1. Io.2. Per hoc ſcimus q̃, cognouimus eum, ſi iuſſa eius ſeruamus.Ro.3.Per fidẽ non abrogatur,ſed ſtabilitur lex:hoc eſt,fides iubet hominem inchoare obedientiã.Per fidem offeruntur Deo hoſtiæ ſpirituales. 1.Pet.2.Phil.2.Ro.12. Ebr.11. Fides gubernat inuocationem Dei.Ro.10. Quomodo inuocabunt eum,in quem non crediderunt?Eph.3. Habemus acceſſum per fidem, Ebr.14.Accedamus cum fiducia ad thronum gratiæ.

Edit confeſſionem.Rom.10.Corde creditur ad iuſticiam,ore fit confeſſio ad ſalutem,1.Theſ.1.In omni loco fides ueſtra, quæ eſt in Deum, dimanauit.2.Cor.4.Crédidi,propter quod loquutus ſum. Affert conſolationem et patientiam in cruce, et conſtantiam.1.Pet.1.2.4. Ro.5. Gloriamur ſuper afflictionibus, ſcientes quòd afflictio patientiam pariat, patientia probationẽ,probatio aũt ſpem.Ro.8.2.Cor.1.Affert ſpem.Rom.5.Gloriamur ſub ſpe gloriæ Dei.1. Pet.1. Regenuit nos in ſpem uiuã. Item:Vt uos fidem ac ſpem haberetis erga Deum. Charitatem erga Deum:1.Pet.1. Quem cũ nõ uideatis,diligitis.1 Io.4.Nos diligimus eum, quia prius dilexit nos.

Charitatem erga proximum. 1 Ioan.4. Qui diligit Deum,diligat & fratrem ſuum.1 Pet.4. & Gal.5.Fides per charitatem operans.1 Cor.13.Epheſſ.6. Pax fratribus & charitas cũ Deo, cum fide à Deo patre & Domino noſtro Ieſu Chriſto.Hinc eſt q̃, Paulus plerunq; fidei charitatem annectit & poſtponit.Col.1.Audiuimus fidem ueſtram in Chriſto Ieſu, & charitatem erga omnes ſanctos.1.Theſſal.1. Propter opus fidei & laborem charitatis: Facit ut noſtra inchoata obedientia placeat Deo.Ebr.11.& Rom.8.Nulla igitur nunc condemnatio his qui inſiti ſunt Chriſto Ieſu, qui non iuxta carnem verſantur,ſed iuxta ſpiritum.Roma.14. Quicquid non ex fide eſt,peccatum eſt.Galat.2. Vitam quam nunc viuo in carne,per fidem uiuo filij Dei. Obſeruationem legis efficit faciliorem dum ei non imputantur imbecillitates, ſed reguntur propter iuſticiam Chriſti.1 Ioan.5.Hæc eſt charitas Dei, vt præcepta eius ſeruemus,& præcepta eius grauia non ſunt.1 Ioan.3.Omnis qui natus eſt ex Deo,peccatum non committit, quoniam ſemen ipſius in eo manet:hoc eſt,non peccat ex proæreſi contra conſcientiam.Vincit tentationes diaboli & mundi.Eph.6. Aſſumpto ſcuto fidei, quo poſſitis omnia iacula mali illius ignita extinguere.1 Pet.5. Diabolus circuit uos,tanquam leo rugiens, cui reſiſtite ſolidi fide.1. Ioan.5. Et hæc eſt uictoria quæ uicit mundum,fides ueſtra.Affert beneficia etiam corporalia.Actorum enim.3.claudus fide conſequitur ſanitatem.Idem accidit. Act.14.Lyſtris.1.Timoth.4.Pietas ad omnia vtilis eſt,vt quæ promiſſiones habeat uitæ præſentis ac futuræ. Iacob.5. Oratio fidei ſaluum faciet ægrotum.Ebræ.11. longa ſeries exemplorum ueteris teſtamenti enumeratur, ex quibus patet,fidem eorum magna à Deo impetraſſe beneficia. Finis fidei eſt ſalus animarum.1 Pet.1. Ibidem: Qui uirtute Dei cuſtodimini per fidem ad ſalutem.Reſurrectio 1 Cor.15.1 Theſſ.4.

Præcipuos aũt effectus fidei tantùm iis contingere, qui in fide perſeuerauerint uſque ad finem, affirmant. Actor.14.Reuerſi ſunt Lyſtram, confirmantes animas diſcipulorum, exhortanteſq́; eos, vt perſeuerarent in fide,& quòd per multas tribulationes oporteat intrare in regnum cœlorum.1 Ioan.2. Manet in eo,ut cùm apparuerit,habeamus fiduciam, et non pudefiamus ab eo in aduentu eius.1 Pet.1.Reportantes finem fidei veſtræ, ſalutem animarum.Col.1. Vt exhiberet vos ſanctos & irreprehenſibiles, & inculpatos in conſpectu ſuo,ſiquidem permaneτis in fide fundati ac ſtabiles,nec dimoueamini à ſpe Euangelij, quod audiſtis.1 Timoth.2. Salua tamen fiet per generationem liberorum, ſi manſerit in fide.2 Timoth.4. Curſum conſummaui, fidem ſeruaui: quod ſupereſt, repoſita eſt mihi iuſticiæ corona, quam reddet mihi Dominus in die illo, &c. & omnibus qui diligunt aduentum eius. Autor epiſt.ad Ebr.3. Sumus domus(Dei)ſi fiduciam & gloriationem ſpei ad finem uſq; firmam tenuerimus. Apo.2. Eſto fidelis uſq; ad mortem,& dabo tibi coronam uitæ. Iudas: Expectantes miſericordiã Domini noſtri Ieſu Chriſti in vitã æternam.Iaco.5.Patientes eſtote & uos, & confirmate corda ueſtra,quoniã appropinquat aduentus Domini.

Contraria fidei ſunt:Incredulitas, quæ eſt,aut prorſus ignorare ueritatem,vt gentes.1 Pet.2.4. Ro.1.Eph.4.1 Cor.12.Gal.4. Aut ſcire quidẽ, & tamen ſibi nõ applicare beneficiũ Chriſti,ſed id aſpernari & execrari, calumniari & perſequi: qualia exempla ſunt in Iudæis Act.4.6.& 7.in Herode occidente Iacobũ.Act.12.in Iudæis & gentibus Antiochiæ Piſidiæ, Act.13. Theſſalonicenſib.quibuſdam, Act.17.& Athenienſibus, Act.17. in Epheſijs, Act.18.& 1 Pet.2.Iis qui non credunt, lapis eſt offenſionis.1 Io.5. Qui non credit Deo, mendacem eum fecit.2 Io.3.Ne miremini,ſi uos odit mundus.1 Cor.1.Prædicauimus Chriſtũ crucifixũ, Iudæis quidẽ offendiculum,Græcis uerò ſtulticiam.Iaco.2. Dæmones credunt,et contremiſcunt,Ebr.4. Non profuit illis ſermo, q̃, non eſſet cũ fide coniunctus.Corrumpere doctrinam Euangelij:Gal.1.Si quis aliud euangelium:1 Ioan.2.4.2. Pet.2. Quærere iuſticiam propriam conſtituere ex operibus legis,Roma.9.10. Galat.2.3.4.5. Act.15.Lex enim & fides in articulo iuſtificationis ſibi inuicem vt contraria opponũtur. Galat.3. Iuſtus ex fide uiuit.Lex aũt non eſt ex fide:unde lex & opera, à iuſtificatione corã Deo excludũtur vbiq; à Paulo & Apoſtolis, Act.15.Romano.3.4.10.11. Galat.2.3.4.5.Epheſ.2.1.Pet.1.& 1.Ioan.1.2.3.5. Hæſitare & dubitare, etiam veræ fidei repugnant.Luca.1.Roma.4. Non hæſitabat ob incredulitatem.1 Ioann.5.Qui non credit, Deum mendacem fecit.1 Timoth.1.Certus & indubitatus ſermo. Roma.14. Quod non eſt ex fide, peccatum eſt.Simulata fides,& non ſana fides, etiam pugnat cum vera fide, de quibus ſuprà.Confidere in diuitijs, eaſq́; ita appetere,vt contra Deum agas:1 Tim.6. Deficere à fide,& agnita veritate:1 Timo.4.2 Timo.4. Perſeuerare in delictis contra conſcientiam:1 Cor.6 Gal.5.Roma.8.Auertere alios à fide:Act.13. Negare reſurrectionem mortuorum & extremum iudicium:1 Cor.15.& 2 Pet.3 Deſperare, vt Cain:1 Ioa.3.Iudas, Acto.1. Ananias et Sapphira, Act.5. Familiaris conuerſatio cũ falſis & obſtinatis doctorib.2.Ioann.Ne aue illi dixeritis.Tit.3.Hæreticũ hominem, etc.fuge, fidem enim & bonos mores corrumpũt colloquia praua:1 Cor.15. Et cũ fratribus inordinatè ambulantibus.1 Theſ.5. Societas cum infidelibus: 2 Corinth.6. Velle ſimul calicem Domini bibere & dæmoniorũ:

1 Corinth. 6. Scortatio cum Antichriſto, & meretrice Babylonica: 2 Theſſ. 2. Apoc. 14. & 18.

De noua obedientia, ſeu bonis operibus iuſtificatorum.

OBedientiam illam, quam iuſtificati fide in hac uita ſecundum Dei mandatum præſtare iubentur, is ferè appellationibus notant Apoſtoli. Obedire, et obedientia. Act. 5. Oportet Deo magis obedire quàm hominibus 1 Pet. 1. In obedientiam & aſperſionem ſanguinis Chriſti. Ibid. Vt filij obedientes, non accommodetis uos priſtinis concupiſcentijs. Rom. 6. Eius ſerui eſtis cui obeditis, ſiue peccati ad mortem, ſiue obedientiæ ad iuſticiam. Iuſticia 1 Ioann. 3. Qui facit iuſticiam, iuſtus eſt. Roma. 4. Si Abraham ex operibus iuſtificatus fuit, habet quod glorietur, ad non apud Deum. Rom. 6. Accommodetis uoſmetipſos Deo, velut ex mortuis uiuentes: & membra veſtra, arma iuſticiæ Deo.

Huc pertinent & illa teſtimonia, vbi iuſtus pro eo qui externam habet iuſticiam ponitur, qualia ſuprà retulimus in loco de Iuſtificatione. Iuſticia noſtra, quæ ex lege eſt: Phil. 3. Iuſta opera. 1 Ioan. 3. Propter quid Cain occidit fratrem ſuum? quia opera eius mala erant, fratris autem eius iuſta. Opus bonū, ſeu opera bona: Act. 9. Plena erat operibus bonis. Act. 26. Facientes opera digna his qui reſipuiſſent. 1 Pet. 2. Vt coniuncti bonis operibus glorificent Deum. 2 Cor. 9. Abundetis in omne opus bonum. 2 Tim. 3. Ad omne opus bonum inſtructi. Tit. 1. Ad omne opus bonum reprobi. 1 Tim. 5. In operibus bonis hominum teſtimonia conprobata. 1 Tim. 6. Vt diuites ſint in operibus bonis. Epheſ. 2. Conditi ad bona opera, quæ Deus præparauit. Sanctificatio 1 Petri 1. Sancti reddamini in omni conuerſatione. 1 Theſ. 4. Hæc eſt voluntas Dei, ſanctificatio veſtra. Ibid. Vocauit nos ad ſanctificationem: hoc eſt, ad nouam obedientiam, ſeu opera ſancta. 2 Cor. 7. Perficientes ſanctificationem in timore Domini. Ebr. 12. Sine ſanctimonia nemo uidebit Deū. Fructus iuſticiæ. Phil. 1. Impleti fructibus iuſticiæ. Iac. 3. Fructus iuſticiæ in pace ſeminatur. Fructus ſpiritus. Gal. 5. Mala opera econtrà opera carnis appellantur: Ibid. & Facta corporis. Ro. 8. Bona conuerſatio. 1 Pet. 1. & 2. Inter gentes habentes bonam conuerſationem. 1 Pet. 3. Qui calumniantur ueſtram bonam in Chriſto conuerſationem: 2 Pet. 3. In ſanctis conuerſationibus. 1 Tim. 4. Exemplum eſto fidelium, &c. in conuerſatione. Ebr. 13. Confidimus q bonam habemus conſcientiam inter omnes, cupientes honeſtè conuerſari. Iac. 3. Oſtendat ex bona conuerſatione opera ſua, cum manſuetudine ſapientiæ. Oblatio hoſtiarum ſpiritualium per Ieſum Chriſtum: 1 Pet. 2. Ro. 12. Phil. 2. Ebr. 13. Fructificare in omni opere bono: Col. 1.

Docent aūt nouam obedientiā eſſe fructus iuſticiæ, ſeu bona opera mādata certo & expreſſo uerbo Dei à renatis auxilio ſpiritus ſancti, prælucēte fide, in eum finem præſtita, ut glorificetur Deus, & inſeruiatur proximo, et ſint teſtimonia ueræ fidei. Nam obedientiā eſſe fructus iuſticiæ, Paul. Philip. 1. teſtatur. idem 1 Tim. 2. Profitentes pietatē per bona opera. & Act. 26. Facientes opera digna his q reſipuiſſent. & Petrus 1 epiſt. 1. Tanquā filij obediētes, ut nō accōmodetis uos priſtinis cōcupiſcentijs. 2 Pet. 1. Si refugeritis à corruptione. & 2. Pte. 2. et alibi paſſim, ubi docet renatos bona opera debere facere. Idē Ioānes etiam docet, 1 epiſt. 3. Omnis q habet hanc ſpem, in eo purificat ſe, ſicut & ille purus eſt. Ibid. Qui natus eſt ex Deo, peccatum non cōmittit.

Eſſe aūt opera mandata à Deo, omnes eo teſtantur, q iuſtificatis nō præſcribunt alia bona opera, q̄ ea quæ congruunt cum lege diuina, quod ex omnium epiſtolis & concionibus patet. Deinde hanc partem definitionis plurimis teſtimonijs generalibus explanant, quibus renatorū obedientiam deſcribunt. Petrus enim 1 epiſt. 2. ita deſcribit, q ſit abſtinere à carnalibus concupiſcentijs, qui militant aduerſus animam: & conuerſationem honeſtam habere inter gentes. Et 1 Pet. 3. ex Pſalm. q ſit declinare à malo, & facere bonum. Ioannes etiam eam deſcribit, q ſit non diligere mundum, neq; ea quæ ſunt in mundo. 1 Io. 2. Non cōmittere peccatū, ſed ſe purificare, præcepta Dei cuſtodire, & ea quæ ſunt placita coram eo facere. 1 Ioa. 3. Et præcepta Dei ſeruare. 1. Io. 5. Et ambulare in ueritate, et nō imitari quod malū, ſed quod bonū eſt benefacere, et non malefacere. 3. Io.

Paulus etiam huiuſmodi teſtimonijs plenus eſt, quib. deſcribit nouā obedientiam eſſe, in nouitate uitæ ambulare, præbere membra ſerua iuſticiæ ad ſanctificatiōem et non immundiciæ et iniquitati ad aliā atq; aliā iniquitatem. Ro. 6. Non ſecundum carnē verſari, ſed ſecundū ſpiritū et facta corporis ſpiritu mortificare. Ro. 8. Spiritu ambulare, et concupiſcentias carnis non perficere. Item. Carnem crucifigere cum affectibus & concupiſcentijs, ſpiritu uiuere & incedere, Gal. 5. Operari bonum cùm erga omnes, tum maximè erga domeſticos fidei. Gal. 6 & 1 Tim. 1. Militare bonam militiam, habere fidē et bonā cōſcientiā. & Phil. 1. Vt dignū eſt Euangelio cōuerſari. & Phil. 2. In timore & tremore ſuam ſalutē operari. Col. 4. Exuere ueterē hominē, & induere nouum. Ebr. 12. Depoſito omni onere & tenaciter inhærēte peccato per tolerantiā, curramus in propoſito nobis certamine, reſpiciētes ad fidei ducem, & conſummatorē Ieſum, q propoſito ſibi gaudio pertulit crucē, ignominia cōtempta, & ad dextrā throni Dei cōſedit. Autor epiſt. Iac. Religio pura et immaculata apud Deū & patrem hæc eſt, inuiſere orphanos et uiduas in afflictione ſua, immaculatum ſeipſum ſeruare à mundo.

Cauſa bonorum operum, quæ à iuſtificatis fiunt, ſecundum legem Dei, docent eſſe Deum patrem, filium, & ſpiritum ſanctum, qui per fidem, mentem & uoluntatem hominis regeneratam, inſpiret, ducat & regat, ut non ſecundum carnem, ſed ſecundum ſpiritum, quantum in hac imbecillitate fieri poteſt, ambulet.

Teſtimonia de Deo. 1 Pet. 4. Miniſtret tanquam ex virtute, quam Deus ſuppeditat. 1. Pet. 5. Deus omnis gratiæ inſtauret uos, fulciat, roboret & ſtabiliat. 2. Pet. 1. Diuina eius virtus nobis largita eſt omnia quæ ad uitā & pietatē pertinent. 1. Io. 4. Vos ex Deo eſtis filioli, & uiciſtis eos, quoniam maior eſt qui in nobis eſt, q̄ qui in mundo. 1. Io. 3. Omnis qui natus eſt ex Deo, non peccat. Rom. 5. Accommodantes uoſmetipſos Deo, & membra veſtra arma iuſticiæ Deo. Et Paulus Philipp. 1. Is qui cœpit in uobis bonum opus, perficiet uſq; in diem Ieſu Chriſti. Item Philipp. 2. Deus eſt qui facit ut velitis & perficiatis. Idem de ſeipſo inquit 1 Corinth. 15. Gratia Dei ſum id quod ſum, et gratia eius quæ in me profecta eſt, non fuit inanis: ſed copioſius quam illi omnes laboraui, non ego tamen, ſed gratia Dei, quæ mihi adeſt. 1. Theſ. 5. Deus pacis ſanctificet uos totos. Ibid. Fidelis eſt qui uos

qui nos uocauit, idem efficiet. 2. Theſſ. 1. Oramus Deum pro nobis, ut nos dignos habeat iſta uocatione, & compleat omne bonum propoſitum bonitatis, et opus fidei cũ potẽtia, ut illuſtretur nomen Domini Ieſu per nos, et nos per illum iuxta gratiam Dei noſtri & Domini noſtri Ieſu Chriſti. Ebr. 13. Deus autem pacis. &c. abſolutos uos reddet in omni opere bono, ad faciendum uoluntatem ipſius, efficiens, ut quod agitis, acceptum ſit in conſpectu ſuo, per IESVM Chriſtum. Iac. 4. Si Dominus uoluerit, ac ſi uixerimus, faciemus hoc aut illud.

Teſtimonia de Chriſto. 1. Io. 5. Venit filius Dei, et nobis dedit mentem, ut cognoſcamus illum qui uerus eſt, & ſimus in uero. Ro. 15. Non auſim quicquam loqui eorum quæ non effecerit Chriſtus per me in obedientiam gentium. 2. Cor. 2. Deo autem gratia, qui triumphat per nos in Chriſto. 2 Cor. 12. Gloriabor ſuper infirmitatib. meis, ut inhabitet in me uirtus Chriſti. 2 Cor. 13. Experimentum quæritis in me loquẽtis Chriſti. ibid. An non cognoſcitis uoſmetipſos, quòd IESVS Chriſtus in uobis eſt? Coloſ. 3. Omnia in omnibus Chriſtus. Epheſſ. 1. Qui omnia in omnibus adimplet. 2 Theſ. 2. Ipſe Dominus noſter IESVS Chriſtus, & Deus ac Pater noſter, qui dilexit nos, &c, conſoletur corda veſtra, & ſtabiliat uos in omni ſermone, & opere bono. Philip. 1. Impleti fructu iuſticiæ, qui contingit per Chriſtum IESVM ad gloriam & laudem Dei. 2 Timoth. 4. Dominus mihi adfuit, & corroborauit me, ut per me præconium expleretur, & audirent omnes gentes.

Teſtimonia de Spiritu ſancto. 1 Pet. 1. Obediendo ueritati per Spiritum ſanctum. 1 Pet. 4. Spiritus Dei ſuper uos requieſcit. 2 Pet. 4. A' Spiritu ſancto impulſi, loquuti ſunt Dei homines. 1 Ioa. 3. Per hoc ſcimus, q. manet in nobis, è ſpiritu quẽ nobis dedit. Ioh. 4. Quiſquis confeſſus fuerit, q. Ieſus eſt filius Dei, Deus in eo manet, & ipſe in Deo. Rom. 5. Spiritus ſanctus datus eſt nobis. Ro. 8. Vos non eſtis in carne, ſed in ſpiritu, ſiquidem ſpiritus Dei habitat in uobis: Si quis ſpiritũ Chriſti non habet, non eſt eius. 2 Cor. 3. Transformamur à gloria in gloriam, tanquam à Domini ſpiritu. Epheſſ. 1. Poſteaquam credidiſtis, obſignati eſtis Spiritu ſancto. Idem 1 Cor. 3. & 6. & 2 Cor. 6. Spiritum ſanctum in pijs inhabitare docet. & Gal. 4. & Ro. 8. monet, Spiritum ſanctum eſſe orationis ad Deum gubernatorem. Gal. 5. Opera bona fructus Spiritus appellat. Eph. 2. In quo & uos coædificamini in habitaculum Dei per Spiritum ſanctum. 2. Tim. 1. Egregium depoſitum ſeruato per Spiritum ſanctum, qui habitat in nobis. Plura teſtimonia ſuprà in loco de officijs Spiritus ſancti adſcripſimus.

Teſtimonia de fide, quæ eſt in mente & uoluntate regenerata, per quam Deus ad benè agendũ iuſtificatos monet 1 Pet. 1. Animas ueſtras purificaſtis obediendo ueritati per Spiritũ ſanctũ, cum charitate fraterna. 1 Pet. 5. Diabolo reſiſtite ſolidi fide 2 Pet. 1. Omnia adhibito ſtudio, ſubminiſtrate in fide ueſtra uirtutẽ 1 Iohan. 3. Omnis q habet hanc ſpem in eo, purificat ſe, ſicut et ille purus eſt 1 Ioh. 5. Hæc eſt uictoria quæ uincit mundũ, fides noſtra. Ibid. Qui genitus eſt ex Deo, ſeruat ſeipſum, et malus ille non tangit eũ Ro. 14. Quicqd nõ eſt ex fide, peccatũ eſt. Gal. 2. Vitã quam nunc uiuo, per fidẽ uiuo filij Dei. Eph. 3. Vt inhabitet Chriſtus per fidem in cordibus ueſtris. Autor epiſt. ad Ebr. 11. fidem cauſam fuiſſe omniũ bonorũ operum, eorum qui in ueteri Teſtamẽto res bonas, & magnas geſſerunt, docet. Per fidem expugnarũt regna, operati ſunt iuſticiã, aſſequuti ſunt promiſsiones. Iudas: Sanctiſsimæ ueſtræ fidei uoſmetipſos ſuperſtruentes, per Spiritum ſanctum orantes, etc. Huc etiam pertinent teſtimonia quibus docuimus ſuprà, iuſtificationem & fidem eſſe cauſas bonorum operũ, quæ propter prolixitatẽ hic nõ repetimus.

Notatu aũt dignum eſt, q. in huiuſmodi teſtimonijs, ubi bona opera menti & uoluntati regeneratæ adſcribuntur, plerunq; Dei, Chriſti et Spiritus ſancti uirtus includatur, ut Deus principalis cauſa bonorum operũ agnoſcatur, et ne quis glorietur ob ſua bona opera quaſi ex ſe perfecerit ea, ſed ut Deo omnia ea quæ à nobis benefiunt, accepta referantur: iuxta regulam, Qui gloriatur, glorietur in Domino 1 Cor. 1. Quid autem habes, quod non accepiſti? quòd ſi etiam accepiſti, quid gloriaris, quaſi non acceperis? 1 Cor. 4. Ego uerò abſit vt glorier, niſi in cruce Ieſu Chriſti: Galat. 6.

Dilectionem Dei cauſam propinquã eſſe dilectionis erga proximum, Ioannes monet 1 epiſt. 4. Qui diligit Deum, diligat et fratrẽ ſuũ. Et paulo antè: Si qs dixerit, Diligo Deũ, et fratrẽ ſuũ oderit, mendax eſt. Qui enim non diligit fratrẽ ſuũ quẽ uidet, Deum quem non uidet quomodo poteſt diligere? Paulus uerò docet, dilectionẽ erga proximũ eſſe fontem omniũ aliorũ operũ ſecũdæ tabulæ: Gal. 5. Nã tota lex in vno verbo cõpletur, nempe hoc, Diliges proximũ tuũ ut teipſum. Rom. 13. Nam q diligit alterũ, legem expleuit: ſiquidẽ illa, non adulterabis, non occides, nõ furaberis, non falſum teſtimoniũ dices, nõ concupiſces, & ſi quod aliud præceptũ in hoc ſermone ſummatim cõprehenditur, Diliges proximum tuum ſicut teipſum. Idem 1 Cor. 13. repetit: & Petrus 1 epiſt. 4. Charitas operit multitudinem peccatorum.

Quòd uerò homines non renati, externa quædam opera legis ſine fide & Spiritu ſancto præſtare poſsint, dictum eſt ſuprà in loco de homine non renato, at hic de iuſtificatis agitur.

Docẽt autem ea opera eſſe faciẽda, quæ Deus in ſuo uerbo præceperit. Quod primum inde cõſtat, q. omnes de nullis alijs operib. loquuntur q̃ de ijs quæ in Decalogo ſunt cõprehenſa, ut poſteà demonſtrabitur. Deinde eiuſmodi ſentẽtias etiã præponũt, quibus bona opera à Deo præcepta, faciẽda eſſe monent. 1 Pet. 4. Sed uoluntati Dei, quod ſuper eſt tempus in carne, uiuat. 1 Ioan. 2. Qui facit uoluntatẽ Dei, manet in æternũ. 1. Ioan. 5. Hæc eſt charitas Dei, ut præcepta eius ſeruemus, & præcepta eius grauia non ſunt. Ro. 3. Legem igitur irritam facimus per fidẽ? abſit: imò legem ſtabilimus. Idem Rom. 7. docet ſuo exẽplo, quòd renati debeãt facere opera à Deo in lege præcepta. Galat. 5. Tota lex in vno verbo cõpletur: Diliges proximum tuũ ſicut teipſum. Eph. 2. Conditi in Chriſto Ieſu ad bona opera, vt in eis ambularemus 1 Theſſ. 4. Hæc eſt voluntas Dei, ſanctificatio veſtra 1 Timoth. 1. Finis præcepti eſt charitas ex puro corde & conſcientia bona, & fide non ſimulata. Idem, Scimus quòd lex bona ſit, ſi quis legitimè utatur. Autor etiam epiſt. ad Ebræ. nulla alia renatis præſcribit bona opera, quàm ea quæ in Decalogo conprehenſa ſunt. Idem facit epiſtola Iacobi & Iudæ.

Poſtremò electitia opera ab hominib. excogitata, et traditionibus hominum præcepta, nõ tantùm nõ præcipiunt, ſed etiam apertè reijciunt, ſi cum opinione cultus fiant, ut

ſiant, vt patet ex Gal.4. Col.2. De ijs verò, vbi nõ accedit opinio cultus, idẽ 1 Timo.4. inquit: Profanas et aniles fabulas reijce, quin potius exerce teipſum ad pietatem. nã corporalis exercitatio paululũ habet vtilitatis.

Interiora ſimul & exteriora opera à Deo exigi docent, vt ſuprà de lege eſt demonſtratũ, et paulo pòſt ex catalogo bonorũ operũ apparebit. quibus & hæc teſtimonia accẽſeri poſſũt, Act.24. Ipſe ſtudeo ſine offendiculo, conſcientiã habere bonã erga Deum. & erga homines ſemper. 1 Pet.2. Abſtinete à carnalib. concupiſcẽtijs, quæ militãt aduerſus animã, & cõuerſationem veſtram honeſtã habete inter gentes. Idem 1. Pet.3. de ſanctis mulieribus dicit, occulto homine, qui eſt in corde, ornatæ fuerint, & habuerint ſpiritum placidum & quietũ, & obtemperarint ſuis maritis. 1. Ioan.3. Qui odit fratrẽ ſuũ, homicida eſt. Ibid. Qui habuerit ſubſtãtiã mũdi, & uiderit fratrẽ ſuũ egentem, & clauſerit uiſcera ſua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo? filioli mei ne diligamus verbo, neq; lingua, ſed opere & ueritate. Rom.12. Obſecro vos fratres. &c. vt prebeatis corpora veſtra hoſtiã viuentem, ſanctã, acceptã Deo, rationalẽ cultũ veſtrũ, & ne accomodetis vos ad figuram huius ſeculi, ſed trãsformemini per renouationem m[illegible]tis veſtræ. 1. Cor.13. Nunc aũt manet fides, ſpes, charitas, tria hæc, ſed maxima in his charitas. Gal.5. Caro cõcupiſcit aduerſus ſpiritũ. & ſpiritus aduerſus carnẽ, Ebr.12. Pacem ſectemini cum omnibus, & ſanctimoniã, ſine qua nemo videbit Dominũ, curã agẽtes. ne quis ſit q deficiat à gratia Dei, ne qua radix amarulentiæ ſuppullãs obturbet, & per hanc inquinẽtur multi, ne quis ſcortatur aut prophanus. Iac. 2. Quiſquis totam legem ſeruauerit, delinquet aũt in uno, factus eſt omniũ reus.

Plurimis autem elegantiſsimis ſententijs paſsim bona opera præſcribunt. quæ quaſi in catalogo ſecundum decem præceptorum ſeriem commemorabimus, vt planum fiat, quod Apoſtoli ad opera in lege præcepta iuſtificatos deduxerint, & cohortati ſint.

CATALOGVS BONOrum operum.

OPERA PRIMI PRAECEPTI.

¶ Opera primi præcepti quæ Apoſtoli renatis præcipiũt, hæc ferè ſunt: Vera agnitio Dei. 1 Pet.2. Guſtatis, q benignus ſit Dominus. Item, Qui è tenebris vos vocauit in admirabilẽ ſuã lucẽ. 2 Pet.1. In virtute ſcientiam. 2. Pet.3. Creſcite in gratia & cognitione Domini noſtri Ieſu Chriſti. 1. Ioann. 2. Per hoc ſcimus q cognouimus eũ, ſi præcepta eius obſeruamus. Ibid. Scribo vobis patres, quoniam cognouiſtis eũ qui ab initio eſt. Iohan.5. Dedit nobis mentẽ, ut cognoſcamus illũ qui verus eſt. 2. Ioann. Qui manet in doctrina Chriſti, hic & patrẽ & filiũ habet. 1 Tim.2. Deus uult cunctos homines ſaluos fieri, & ad agnitionem ueritatis uenire. Ro.12. Transformemini per reformationem mẽtis veſtræ. vt probetis quæ ſit uolũtas Dei, quod bonũ eſt acceptũq; & perfectũ. 1 Cor.8. Scimus q nullũ eius ſimulachrũ in mũdo, & q nullus ſit Deus alius quàm unus. 1. Cor.13. Nunc cognoſco ex parte, tũc uerò cognoſcã vt cognitus ſum. Galat.4. Cognouiſtis Deum. 2. Theſ.2. Fratres ſtate, & tenete inſtitutiones quas à nobis didiciſtis, ſiue per ſermonem, ſiue per epiſtolã. Epheſ.1. Spiritũ reuelationis, per agnitionem ſui, illuminatos oculos. Epheſ. 3. Vt ualeatis aſſequi cum omnibus ſanctis, quæ ſit latitudo & longitudo & profunditas & ſublimitas, cognoſcereq; præeminentem cognitionis dilectionem Chriſti. Epheſ.4. Renouari ſpiritu mentis veſtræ. Epheſ.5. Ne ſitis imprudentes, ſed intelligentes quæ ſit voluntas Domini. Col.1. Vt impleamini agnitione voluntatis eius in omni ſapientia & prudentia ſpirituali.

Timor Dei: 1 Pet.3. Terrore illorum ne terreamini, neq; turbemini, ſed Dominũ deum ſanctificate in cordibus veſtris. 1 Pet.2. Deum timete. Act.9. Eccleſiæ ædificabuntur, uerſantes in timore Domini. Apo.15. Quis nõ timebit te Domine? Apo.14. Timete Deum, & date illi honorẽ. 2 Cor. 7. Perficientes ſanctimoniã cum timore Dei. Rom.11. Ne efferaris animo, ſed timeas. Col.3. Cum ſimplicitate cordis timentes Deum. Philip.2. Operamini ſalutem veſtram, in timore & tremore.

Triſticia ſecundum Deum, ſeu pœnitentia, ſeu contritio. 2 Cor.7. Iac.4. Affligimini & lugete.

Humilitas coram Deo. 1. Pet.5. Humiliamini ſub potenti manu Dei, vt uos extollat cum fuerit opportunũ. Item, Humilibus dat gratiam. Ibidem, et Iac.4. Subditum eſſe Deo, & reſiſtere diabolo: Iac.4.

Fides. 1 Pet. 5. Reſiſtite fortes in fide. 2 Pet.1. Subminiſtrate in fide ueſtra virtutem. 1 Iohan.3. Hoc eſt preceptum eius, vt credamus nomini filij eius. Apoc.2. Eſto fidelis uſq; ad mortem. Gal.5. Fides per charitatem operans. 1. Timoth. 1. Finis præcepti eſt charitas ex corde puro, & conſcientia bona, & fide non ſimulata. Item: Milita bonam militiam, habens fidem & bonam conſcientiam. 1 Timot.6. Tu homo Dei ſectare fidem, &c. Perſeuerare in fide: Ebr.3. & Col.1.

Pietas erga Deum. 2 Pet.1. In patientia præſtate pietatem. 1 Tim.4. Pietas ad omnia vtilis eſt. 1. Tim.6. Sectare fidem & pietatem. 2 Timo.2. Seruio Deo pura conſcientia. Ro.1. Deũ ſpiritu colo. Act.24. Colo patrium Deum, credens omnib. quæ in lege & Prophetis ſcripta ſunt, ſpem habens in Deum. Ebr.12. Ita colamus Deũ, vt illi placeamus cum reuerentia & religione. Significat tamen interdum pietas. beneficentiam in proximũ, vt poſtea in quinto Præcepto dicetur.

Spes. 1 Pet.2. Perfectè ſperate in eam quæ ad vos defertur gratiam, 1 Pet.3. De ea quæ in uobis eſt ſpe. 1 Io. 3. Omnis qui habet hanc ſpẽ, in eo purificat ſeſe. 1 Pet. 5. Omnia cura in illum coniecta, quoniam ipſi eſt cura de vobis. Philip.4. De nulla re ſolliciti ſitis. Rom.5. Probatio ſpem, ſpes verò non confundit. Ro.12. Spe gaudentes. Ro.15. Vt per patientiam et conſolationem ſpem habeamus. Ibid. Vt abundetis in ſpe. 2 Cor.3. Habentes talem ſpem. Col.1. Si tamen permanetis immobiles à ſpe Euangelij. 1 Theſſ.5. Galeam, ſpem ſalutis. Theſ.2. Dedit ſpem bonam in gratia, 1 Tim.4. Speramus in Deum uiuum. 1 Tim.5. Vidua ſperet in Domino 1 Tim.4. ſpem fixam habemus in Deo uiuente. Ebr.3. Si gloriam Dei ad finẽ uſq; firmã tenuerimus. 1 Tim.6. Ponant ſpem in Deo uiuãte, q præbet nobis omnia affatim ad fruendũ.

Quærere ſuperiora, & nõ terreſtria: Col.3. Phil.3.

Glorietur in Domino. Cor.1. Qui gloriatur, in Domino glorietur. 2 Cor.10. & Philipp.3. Gloriamur in Domino Ieſu.

Gaudium in Domino. Phil.3 4. Gaudium in Spiritu ſancto. Rom.14. Gal.5. 1. Iohan.1.

Pax conſciencię & tranquillitatis: Rom.5. Galat.5. Coloſſ.3. Pax Dei palmam ferat in cordibus veſtris.

Dilectio

Dilectio Dei,1.Petri 1.Chriſtum quem non uidiſtis, diligitis.1 Iohannis 4. Deus charitas eſt,& qui manet in charitate,in Deo manet,& Deus in eo. Et poſtea: Nos diligimus eum,quia prior dilexit nos.1.Corinth.8. Si quis diligit Deum, hic cognitus eſt ab illo.2.Theſſ.3. Dominus dirigat corda veſtra in dilectionem Dei, & expectationem Chriſti.

Tolerantia in cruce.1.Petri 1.2.3.4. Quòd conſortes eſtis afflictionem Chriſti,gaudete, &c.proinde qui affliguntur iuxta voluntatem Dei,tanquam apud fidelem conditorem deponant animas ſuas benefaciendo. & 2. Pet.1.& Rom.12.In afflictione patientes.Iac.5. Patientes eſtote vos,& confirmate corda ueſtra.

Deſiderium aduentus Chriſti.2.Tim.4. Philip.3.Coloſſ.3.Apoc.22. Spiritus & ſponſa dicunt, Veni:& qui audit dicat,Veni.

Peccata contra primum præceptum.

Econtrà verò peccata contra primum præceptũ damnant,qualia ſunt:Ignorare uerum Deum,qui eſt Pater, Filius,& Spiritus ſanctus.1.Petri 1.Cũ ignoraretis Chriſtum.1.Petri 2.Hominibus ſtultis & ignorantibus.2.Petri 3.Volentes neſciunt.1.Ioh.3. Mundus non nouit uos, quia non nouit Deum.Gala.4. Tum quidem cum ignoraretis Deum,ſeruiebatis iis qui non ſunt dij. Epheſ.2. Eratis in tempore illo ſine Chriſto.&c. ſpem non habẽtes,Deoq; carentes in mundo.Eph.4. Gentes ambulant in uanitate mentis ſuæ,dum mentem habent obtenebratam, abalienati à uita Dei, propter ignorantiã quæ eſt in illis,& excæcationẽ cordis eorum.Rom.10.Ignorantes iuſticiam Dei,propriam volunt conſtituere.1.Cor.5 Ignorantiam Dei quidam habent. Act.17.Quem ignorantes colitis, ego annuncio. Ibid. Inueni aram in qua ſcriptum erat,Ignoto Deo.

Idololatria.1.Pet.4. Gentium voluntatem patrauimus,&c. ne farijs idolorum cultibus.1.Ioa.5.Filioli cauete uobis à ſimulachris.Apo.2.Habes illic tenentes doctrinã Balaam, qui docebat in Balaac mittere ſcandalũ corã filijs Iſrael,edere ex his quæ ſimulachris immolantur.Apo.9. Vt non adorarent dæmonia & ſimulachra aurea & argentea,& lapidea,ærea, & lignea,quæ neque uidere poſſunt,neq; audire,neq; ambulare. Apo.21 Idololatris erit pars in ſtagno ardenti igne et ſulphure. Apoc.15.Si quis adorauerit beſtiam,& imaginem eius, et acceperit characterẽ in fronte ſua, aut in manu ſua, hic bibet de uino iræ Dei.Act.15.& 21. Abſtineatis uos ab immolatis ſimulachrorũ.1 Cor.8.Si quis conſpexerit te qui habes ſcientiam,in epulo ſimulachrorum accumbentẽ,nonne conſcientia eius qui in firmus eſt,ædificabitur ad edendum ea quæ ſimulcbris ſunt immolata? 1.Cor.10. Neq; ſimulachrorũ ſitis cultores, ſicut quidã illorum.Et poſtea:Quæ immolant gentes,dæmonijs immolant,non Deo,Nolim autẽ uos conſortes eſſe dæmoniorum.Non poteſtis poculũ Domini bibere,et poculum dæmoniorũ: nõ poteſtis menſæ Domini participes eſſe.& menſæ dæmoniorũ.2 Cor.6.Quis cõſenſus templi Dei cum idolis?1.Theſſ.1. Conuerſi eſtis ad Deum à ſimulachris.Gal.5.Manifeſta ſunt opera carnis,&c.cultus idolorum. Rom.1. Mutauerunt gloriam immortalis Dei,per immaginẽ,non ſolum ad mortalis hominis ſimilitudinem effictam,uerumetiã uolatilium et quadrupedum,& reptiliũ,&c.qui commutauerunt veritatẽ eius mendacio, & venerati ſunt coluerũtq; quæ condita ſunt,ſupra eũ qui condidit, qui eſt laudandus in ſecula. Act.14.Lyſtrenſes Lycaonicè uociferantur de Paulo et Barnaba.Dij in ſpecie hominũ deſcenderũt ad nos.etc. ſacerdos autem Iouis,qui erat ante ciuitatem illorũ,tauros & carones ad ueſtibula afferens, cũ turbis volebat ſacrificare. Acto.8. Samaritani Simonem magum pro virtute Dei magna uenerantur.

Abnegare Deum.2 Pet.2.Etiam Dominum qui ipſos mercatus eſt abnegantes.1 Ioa.2.Qui negat filium, is ne Patrem quidem habet.1 Ioan.5.Spiritus antichriſti, negat Chriſtum in carnem ueniſſe.2 Iohan. Qui non manet in doctrina Chriſti,Deum non habet.Tito.1.Deum profitentur ſe ſcire,uerùm factis negant. 2.Tim.3. Habentes formã pietatis, ſed qui uim uim eius abnegarint.

Vacare timore Dei,Rom.2. Iuxta duriciem tuam,& cor pœnitere neſciens, colligis tibijpſi iram.

Timere homines aut alias creaturas magis q̃ Deum. 1 Petri 3.Terrore eorum ne turbemini.

Timor ſeruilis,1.Ioan.4.Timor non eſt in charitate. item,Timor cruciatum habet,2.Tim.1.Non dedit nobis Deus ſpiritum timiditatis. Ro.8. Non accepiſtis ſpiritũ ſeruitutis ad timorem. Apoc.21. Timidis & incredulis, &c. pars illorum erit in ſtagno igni ardente,

Securitas.1.Theſ.5. Proinde ne dormiamus ſicut et cæteri,ſed vigilemus et ſobrij ſimus:nã qui dormiũt,noctu dormiunt.Ro.13.Cum ſciamus q, tempeſtiuũ ſit,nos iam à ſomno expergiſci.Ephe.5.Expergiſcere qui dormis.

Contritio,ſeu triſticia,ſeu dolor mundi.2.Cor.7.Superbia efferens ſeſe contra Deum.1.Pet. 5.Deus reſiſtit ſuperbis.Rom.1.Elati.

Non credere,ſeu incredulitas.1 Pet.2.Iis qui nõ credunt lapis quem reprobauerunt ædificantes.1 Petri 4. Non credunt Dei Euangelio.1 Pet.3.Qui increduli fuerunt.1 Ioan.5. Qui non credidit Deo,mendacem eũ fecit.Apoc.21.Incredulis pars in ſtagno ignis.2.The.2. Vt iudicentur omnes qui nõ crediderunt ueritati.Tit.3.Eramus enim & nos aliquando inſipientes et increduli. Rom.11. Propter incredulitatem fracti ſunt. Ibid.Concluſit omnia ſub incredulitatem. Ebr.3. Quibus autẽ iurauit, nõ intrare in requiem ſuam,niſi illis,qui increduli fuerunt? Ebr.4. Studeamus igitur ingredi in illam requiem,ne quis eodem concidat incredulitatis exemplo.

Non eſſe ſanum in fide, ſed attendere Iudaicis fabulis & præceptis hominũ,habere pollutam mentem et conſcientiam.Tit.1.Circa fidem naufragiũ feciſſe: ut Hymeneus & Alexander.1.Tim.1. Aſiani Phygelus & Hermogenes.2.Tim.1.Hymenæus & Philetus.2.Tim.2.

Beneficium Chriſti reijcere,& proprijs operibus laudem iuſticiæ coram Deo adſcribere. Gal.2.Non aſpernor gratiam Dei.Rom.7 & 10.

A uia iuſticiæ & agnita ueritate conuerti.2 Petri 2. Transferri in aliud Euangelium. Galat.1. Iterũ ſeruire infirmis elementis mundi,obſeruare dies & menſes.Galatis 5 & Ebr.10.Ne abiecceritis fiduciam veſtram,quæ magnum habet præmij retributionem.

Deſperare:exemplum eſt in Iuda,Act.1.

Habere fidem ſimulatam:2.Tim.1.

Habere fidem mortuam & diabolicam:Iac.2.

Non diligere,ſed odiſſe et contemnere Deum.Item, Diligere mundum & res alias plus quàm Deũ.1 Ioa.2.

Ne diligatis mundum, & ea quæ ſunt in mundo. Si quis diligit mundum, nõ eſt charitas Patris in eo. ad Rom. 1. *Dei oſores.* 2 Tim. 3. *Homines amãtes ſui. & paulo poſt: Voluptatũ potius amantes, quàm amantes Dei.* 1 Cor. 16. *Si quis non diligit Dominum Ieſum Chriſtum, ſit anathema, maranatha.* Ebr. 12. *Videte ne aſpernemini eum qui loquitur, nam ſi illi non effugerũt, qui auerſabantur eũ qui loquebatur in terra: multo magis nos, ſi eum qui de cœlis eſt, auerſemur.* Iac. 4. *Neſcitis quòd amicitia mundi eſt inimicitia cum Deo? quicunq; ergo voluerit amicus eſſe mundi, inimicus Dei conſtituitur.*

Impatienter ferre crucem. 1. Cor. 10. *Neq; tentemus Chriſtum, ſicut quidam illorum tentauerunt, et à ſerpentibus extincti ſunt: neq; murmuretis, ſicut & quidam illorum murmurauerunt, & interempti ſunt, &c.*

OPERA SECVNDI PRAECEPTI.

¶ *Sacras literas, in quib. Deus ſuam patefecit uolũtatẽ, reuerenter et diligenter legere, meditari & diſcere, ad ſeiſpum confirmandum in fide, et puram doctrinã conſeruare et propagare,* Act. 17. *Theſſalonicenſes quotidie ſcrutantes ſcripturas, an ſe ita haberẽt.* 1 Pet. 2. *Lac illud animi appetite.* 2 Pet. 1. *Rectè facitis quòd attenditis prophetico ſermoni* 2. Pe. 3 *Memores ſitis verborũ quæ prædicta ſunt à ſanctis prophetis et mandati noſtri, qui ſumus Apoſtoli.* 1. Ioan. 2. *Quod audiſtis ab initio, in uobis manet.* Rom. 15. *Quæcunque præſcripta ſunt, in noſtram doctrinã præſcripta ſunt, vt per patientiã et conſolationem ſcripturarum, ſpem habeamus.* 1 Tim. 4. *Attende lectioni.* 2. Tim. 3. *At tu perſiſte in his quæ didiciſti, et quæ tibi concredita ſunt, ſciens à quo didiceris, et quòd à puero ſacras literas noueris, quæ te poſſunt eruditum reddere ad ſalutem per fidẽ quæ eſt in Chriſto.* 2. Tim. 1. *Formam habeto ſanorum ſermonũ, quos à me audiſti, cum fide & charitate, quæ eſt in Chriſto Ieſu, egregium depoſitum ſeruato per Spiritum ſanctum.*

De verbo Dei, eiusq; operibus, reuerenter et aſſiduè loqui, ſiue in ſcriptis, ſiue in lingua nota corã alijs, ad eos lucrifaciendos et ædificandos. 1 Pet. 3. *Sitis parati ad reſpondendũ cuilibet petenti, ut loquamini de ea quæ in uobis eſt ſpe, cũ manſuetudine et reuerentia conſciẽtiam habentes bonam.* 2. Pet. 3. *Quemadmodũ dilectus frater noſter Paulus iuxta ſibi datam ſapientiã ſcripſit uobis, etiam in omnib. ferè epiſtolis loquens de his.* 1. Iohan. 4. *Omnis ſpiritus cui confitetur Chriſtũ in carne ueniſſe, ex Deo eſt.* Rom. 12. *Siue qui docet in doctrina, ſiue qui exhortatur in exhortatione.* Rom. 15. *Quòd & ipſe pleni eſtis bonitate, impleti omni ſcientia, ualentes etiã inuicẽ alius alium admonere.* 1 Cor. 14. *Qui prophetat hominibus, loquitur ædificationem et exhortationẽ et cõſolationẽ.* Eph. 4. *Sermo bonus, ad ædificationẽ ſcilicet, procedat ex ore ueſtro.* Col. 3. *Sermo Chriſti inhabitet in vobis opulente, cũ omni ſapientia, doceteq; & cõmonefacite uos inuicẽ.* Col. 4. *Sermo ueſter cũ ſale ſit cõditus, ut ſciatis quomodo oporteat uos unicuiq; reſpõdere.* 1 The. 4. *Cõſolemini uos mutuò ſermonib. his.* ibid. *Adhortemini uos mutuò, & ædificetis ſinguli ſingulos.*

Fugere Antichriſtũ, eiusq; ſpiritũ, pſeudoprophetas & pſeudoapoſtolos, hæreticos, meretricẽ Babylonicã: et errores cum uerbo Dei pugnantes. 2. Pet. 2. 3. *Cauete ne ſimul cum alijs nefariorũ errore abducti, excidatis à proprio ſtabilitate.* 1. Ioan. 2. 4. & 2. Iohan. *Ne recipiatis eum in domũ, et ne aue ei dixeritis.* Apo. 2. *Odiſti facta Nicolaitarũ, et ego odi.* Apoc. 14. *Si quis adorauerit beſtiam et imaginẽ eius, etc.* Apo. 10. *Exite ex ea.* Rom. 16. *Conſideretis eos qui diſſidia et offendicula cõtra doctrinam quã didiciſtis gignunt, & declinetis ab illis* Gal. 1. *Si quis aliud Euangelium, etc. anathema ſit.* Epheſ. 4. & Phil. 3. *Cauete canes, cauete malos operarios, etc. Conſiderate eos qui ſic ambulant, quemadmodũ habeatis eos pro exemplari.* Col. 2. *Ne citò dimoueamini à mente.* 1. Tim. 6. *Depoſitũ ſerua, deuitans profanas uocũ inanitates.* 2. Tim. 3. *Iſtos auerſare.* 1. Theſſ. 5. *Omnia probate, quod bonum eſt tenete.* Tit. 3. *Hæreticum hominẽ, etc. deuita.* Act. 20. *Attendite vobis & cuncto gregi.*

Deum in nomine Chriſti, et vera fide inuocare & petere, cùm corporalia, tum ſpiritualia beneficia. 1. Petri 1. *Patrem inuocatis citra perſonarum reſpectũ iudicantẽ* 1 Petri 4. *Sobrij eſtote, et vigilate ad orandum.* 1. Ioan. 3. *Quicquid petierimus, accipimus ab eo.* 1 Ioan. 5. *Hæc eſt fiducia quã habeamus ad eũ, q. ſi qd petierimus ſecundũ uoluntatẽ eius, dabit nobis.* 2 Theſſ. 3. *Orate fratres pro nobis, ut ſermo Domini currat & glorificetur ſicut & aput nos.* ad Col. 4. *Obſecrationi inſtate, uigilantes in ea cum gratiarum actione, orantes ſimul & pro nobis.* Ad Eph. 6. *In omni deprecatione & obſecratione orantes, in omni tempore, in ſpiritu, &c. deprecatione pro omnibus ſanctis, & pro me.* 2 Tim. 2. *Cum his qui inuocant Dominũ corde puro.* 1. Tim. 2. *Fiant deprecationes, obſecrationes, interpellationes, gratiarũ actiones pro omnibus hominibus.* Philip. 4. *In omni precatione & obſecratione, cum gratiarũ actione petitiones ueſtræ innoteſcant apud Dominũ.* Iac. 5. *Si quis affligitur inter uos, oret: æquo animo quis eſt, pſallat.*

Deo pro acceptis beneficijs gratias agere, & beneficia eius prædicare. 1 Pet. 2. *Vt virtutes illius prædicetis, etc. item, Glorificẽt Deũ in die uiſitationis.* 1. Pet. 4. *Glorificet Deũ in parte hac.* Ibid. *Vt in omnib. glorificetur Deus per Ieſum Chriſtũ, cui eſt gloria et imperiũ in ſecula ſeculorũ,* 1. Petri. 5. *Ipſi gloria et imperiũ in ſecula ſeculorũ.* Paulus ferè omnes ſuas epiſtolas à gratiarum actione orditur. Præterea iubet etiã alios gratias agere Deo. Ephe. 5. *Loquentes uobiſmetipſis per pſalmos & hymnos & cantiones ſpirituales canentes et pſallentes in corde veſtro Domino, gratias agentes ſemper de omnibus in nomine Domino noſtri Ieſu Chriſti Deo et patri.* 1. The. 5. *Semper gaudete, indeſinenter orate, in omnib. gratias agentes.* Col. 3. *Commonete uos inuicẽ cantionibus & laudibus & cantilenis ſpiritualibus, cũ gratia canentes in corde veſtro: & quicquid egeritis in ſermone aut facto, omnia in nomine Domini Ieſu facite, gratias agentes Deo & patri per illum.* 1 Tim. 4. *Cibos Deus creauit ad ſumendum cum gratiarum actione fidelibus, &c. Nihil reijciendum, ſi cum gratiarũ actione ſumatur: ſanctificatur enim per ſermonẽ Dei, & precationẽ.* 1 Co. 6. *Glorificate Deum in corpore ueſtro, quæ ſunt Dei.* Gal. 1. *In me glorificabant Deum.* Rom. 15. *Vt gentes pro miſericordia glorificent Deum, ſicut ſcriptum eſt, Propter hoc confitebor tibi in gentibus, & nomini tuo canã. Et rurſum dicit: Laudate Dominum omnes gentes, & collaudate eum omnes populi.*

Benedicere ſeu bene precari Deo & alijs. 1. Petri 3. *Contrà benedicentes, ſcientes uos in hoc uocatus eſſe,*

ut

ut benedictionem hæreditate poſſideatis. Rom.12. Benedicite perſequentibus uos.1.Cor.4.Maledicimur, et nos benedicimus Iac.3.Lingua benedicimus Deo.1.Corint.14. Quomodo dicet amē ſuper tua benedictionē?

Deum & fidem ſuam tempore perſecutionis confiteri,& propter confeſſionē pati.1. Petri.4.Si quis affligitur ut Chriſtianus, glorificet Deum in parte hac. 1.Cor.15.Fratres ſtabiles ſitis,immobiles abūdantes in opere Domini ſemper,quū ſciatis, quòd labor ueſter nō eſt inanis coram Domino.Rom.10.Ore fit confeſſio ad ſalutē.2 Cor.4.Credidi,& ideo locutus ſum:& nos credimꝰ,quapropter & loquimur,& paulo antè Perſecutionem patimur,& in ea non deſerimur,&c. Semper nos qui uiuimus,in mortē tradimur, propter Ieſum 2.Tim.3.Tu aſſectatus es doctrinam meam,&c. Perſecutiones & afflictiones que mihi acciderūt,etc. Sed & omnes qui volunt piè viuere in Chriſto Ieſu ꝑſecutionē patientur.Phil.2. Omnis lingua cōfiteatur, quòd Dominus Ieſus Chriſtus ad gloriam Dei patris. 1.Tim.6 . Confeſſus bonam confeſſionē coram multis teſtibus.Ebr.13.Per ipſum offerimus fructū labiorum confitentium nomini eius. Ebr.4. Teneamus ſpei noſtre confeſſionem.

Cùm neceſſitas poſtulat confirmandæ veritatis gratia,ad honorē Dei,et vtilitatē proximi,per nomēDei iurare.2.Cor.1.Ego verò teſtem Deum inuoco in animam meam. Gal. 1.Porrò que ſcribo uobis ecce corā Deo nō mentior.1.Theſſ.2. Deus eſt teſtis.1. Timot.1. Certus ſermo,et dignus omniū apprehēſione.1 Tim.3. Indubitatus ſermo.Idem ad Tit.3.Apoc.10.Controuerſiarum finis ad confirmationem eſt iuramentum.

Peccata contra II præceptum.

Prohibent etiam opera pugnantia cū ſecūdo præcepto,cuiuſmodi ſunt:Sacras literas, & verbū Dei irreuerenter tractare,deprauare,malè detorquere.2.Petri. 3. Inter que ſunt difficilia quædam intellectu,quæ indocti parumq; firmi detorquent,ſicut et cæterū ſcripturas ad ſuā ipſius perniciem. Apoc 22.Si quis appoſuerit ad hæc,apponet Deus ſuper illū plagas ſcriptas in libro iſto:& ſi quis diminuerit de uerbis libri prophetiæ huius,auferet Deus partem eius de libro uitæ, et de ciuitate ſancta,et de his que ſcripta ſunt in libro iſto,&2.Theſſal.2.Neq; turbemini, neq; per ſpiritū, neq; per ſermonem,neq; per epiſtolam, tanquā à nobis profectam·

Inducere ſectas pernicioſas , uiam ueritatis maledictis afficere,in his que non intelligūt maledicere, conminari in errorib.ſuis,faſtuoſa uanitatis uerba ſonare. 2.Petri 2.Eſſe illuſorē & contemptorē doctrinæ de extremo iudicio.2.Petri 3.Negare Ieſum eſſe Chriſtum. 1.Ioan.2. Eſſe ſpiritum erroris & Antichriſti.1. Ioā.4. & 2. Ioan.Non confiteri Ieſum Chriſtum in carne ueniſſe.1.Ioan.4.Tranſgredi & non manere in doctrina Chriſti,eamq; non afferre:2. Ioan.

Diſſidia & offendicula gignere contra doctrinam ſinceram,& per blandiloquentiam & aſſentationem decipere corda ſimplicium:Rom.16.

Negare reſurrectionem mortuorū,& prauis colloquijs bonos mores corrumpere:1.Cor.15.

Spiritū extinguere,et prophetas aſpernari.1 The.5.
Hæreſes.1.Cor.11.Galat.5.

Deprauare doctrinam Euangelij.Gal.1.

Nō recto pede incedere ad ueritatē euāgelij. Ga.2.

Ex contentione Chriſtum annunciare nō purè,ſed per inuidiam,Phil.1.

Corrumpere doctrinā ſinceram per philoſophiā et inanam deceptionē iuxta conſtitutionem hominū, iuxta elementa mundi, & non iuxta Chriſtum:palmas interuertere data opera,per humilitatem,& ſuperſtitionem angelorū,Col.2.

Adoriri per uerſutiā & aſtutiam minus confirmatos in doctrina,& eis imponere ut fluctuēt & circumferantur quouis uento doctrinæ,Eph.4.

Cauponari ſermonem Dei,2.Cor.2.

Sua uerſutia ſeducere ſimpliciores,ſicut ſerpēs Euam:& eſſe operarium doloſum, aſſumere perſonā Apoſtolorum Chriſti,eſſe miniſtrū diaboli, transfigurantis ſeſe in angelum lucis,2.Cor.11.

Faſcinare homines ne credant ueritati, Galatis 3.

Ambire eccleſiā,eamq; excludere, ut ſe æmuletur, Galatis 4.

Impedire alios ne obediāt ueritati, & fermentare totam conſperſionem,conturbare eccleſiā, Gal,5.Eſſe malū operariū in uerbo Dei,gloriari in carne & iuſticia legis,ambulare ut inimicum Chriſti,colere Deū uentrem,curare terreſtria,Phillp.3.

Loqui ex impoſtura & immūdicia,& dolo,ut hominibus placeas:uti ſermone adulationis,quærere gloriam ex hominibus.1.Theſſ.2.

Præfinire extremo diei certū diē.Act.1.2. Theſ.2. Eſſe hominem ſceleroſum, & filium,perditionis,& aduerſariū:efferri aduerſus omnem qui dicitur Deus, aut numen:in temploDei ſedere, oſtētare ſeipſum eſſe Deum:eſſe myſteriū iniquitatis, uenire ſecundum operationē ſatanæ,cum omni potentia ac ſignis et prodigijs mendacibus,& cū omni deceptione iniuſticiæ, credere mendacio,approbare iniuſticiam,2 Theſſ.2.

Proponere fabulas & genealogias nunquam finiēdas.1Tim.1.

Legē nō rectè intelligere,et malèuſurpare,1 Tim.1.

Deficere à fide,attendere ſpiritibus impoſtoribus, & doctrinis dæmoniorum, per ſimulationē loqui falſa,habere cauterio notatam conſcientiam,prohibere nuptias,& cibos,1. Tim.4.

Diuerſam doctrinā ſequi , et ſanis ſermonibus Domini noſtri Ieſu Chriſti nō accedere, & ei q; ſecundū pietatem eſt doctrinæ: inflatum eſſe,nihil ſcire, inſanire circa quæſtiones & diſputationū pugnas, eſſe mente corruptum,amiſiſſe ueritatem,pietatem exiſtimare quæſtum eſſe, 1 Tim.6.

Verborum pugnas ſequi ad nullam vtilitatē,ſed ad ſubuerſionem audientum, aberrare citra veritatem, aſſerere factam eſſe reſurrectionē, obſiſtere veritati, captum eſſe laqueo diaboli,2 Tim.2.

Non modò per ſe errare,ſed etiā in errorem abducere alios,2.Tim.3.

Sanam doctrinam nō ſuſtinere,ſed iuxta concupiſcentias ſuas coaceruare ſibi doctores, & à ueritate aures auertere,& ad fabulas conuerti,2.Tim.4.

Eſſe intractabilem,uaniloquum,mentium ſeductorem,totas domos ſubuertere, docere ea quæ nō oportet turpis lucri gratia,Iudaicis fabulis attēdere,et præ

ceptis hominum auerſantium veritatem. ad Titum 1.

Dei noſtri gratiam transferre ad laſciuiam, et Deũ qui ſolus herus eſt, & Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum negare: Iudas.

Negligere gratiã Dei, et aſpernari eum qui loquitur, Ebr. 12. Doctrinis varijs & peregrinis circumferri, Ebr. 13.

Non verè inuocare Deum. Rom. 10. Quomodo inuocabunt, in quem non crediderunt? Adorare homines. Act. 10. Cornelius procidẽs ad pedes Petri, adorabat eum. Petrus verò erexit eum, dicens: Surge, & ego ipſe homo ſum. Adorare angelos. Apoc. 19 & 22 Iohannes prohibetur adorare angelum.

Adorare beſtiam & imaginem eius, Apoc. 14.

Adorare Moloch & ſidus Rempham: Act. 7.

Adorare idola, 1 Pet. 4. Iohan. 5. Apoc. 9. 21. Act. 15. 21. 1 Cor. 8. 10. 1 Theſſ. 1. Gal. 5.

Orare pro peccato ad mortem, 1 Ioan. 5.

Orare cũ hæſitatione, Iac. 1. Malè petere, Iac. 4. Petitis, et non accipitis, eo quòd malè petatis, vt in voluptatibus veſtris inſumatis.

Negligere orationem: Iac. 4. Non habetis, quia non poſtulatis.

Ingemiſcere aduerſus alios, Iac. 5.

Turbare preces, 1 Petri 3.

Deo nõ agere gratias pro beneficijs, nec glorificare aut celebrare: ſed Deum, eiusq; verbum & opera blaſphemare, 2 Petri 2.

Blaſphemare, 2 Petri 2 Michael archangelus quum aduerſus diabolũ certãs, diſceptaret de corpore Moiſi, non auſus eſt illi impingere notam maledicti: ſed dixit, Increpet te Dominus. At iſti qui non nouerunt, maledictis inſectantur: Iudas. Angelus Domini percuſſit Herodem, eo q. non dediſſet Deo gloriam. Act. 12. Act. 13. Contradicebant his quæ à Paulo dicebantur blaſphemantes. Act. 26. Compellebam blaſphemare. Rom. 2. Nomẽ Dei blaſphematur per vos inter gẽtes. 1 Tim. 1. Eram blaſphemus. Iac. 2. Nónne ipſi blaſphemant bonum nomen, quod inuocatũ eſt ſuper vos? 1 Cor. 6. Maledicti regni Dei hæreditatem non accipient.

Non cõfiteri, ſed abnegare, tempore perſecutionis: 2 Tim. 2. Si negamus, et ille negabit nos. Pati vt homicida, aut fur, aut facinoroſus, aut curioſus alienarum rerum: 1 Petri 4.

Temerè abuti iuramentis & nomine diuino. Iac. 5. Nolite iurare, neq; per cœlum, neq; per terram, neque aliud quodcunq; iuramentum ex leuitate. Deierare, 1 Tim. 1. Lex eſt poſita periuris.

OPERA TERTII PRAECEPTI.

Operum tertij præcepti horum ferè meminerunt. Amare & ornare cõgreſſus publicos. 1 Cor. 14. Si conuenerit tota eccleſia ſimul, et omnes linguis loquãtur, ingrediantur autẽ indocti aut increduli, nónne dicent vos inſanire? Act. 6. Paulus continuò in ſynagogis prædicabat Chriſtum. Act. 13. Perga venerunt Antiochiam Piſidiæ, & ingreſſi ſynagogam die ſabbatorum ſederunt. Act. 20. Vno die ſabbatorum cum cõueniſſent diſcipuli ad frangendum panem, Paulus diſſerebat eis. ad Ebr. 10. Non deſerentes aggregationẽ noſtri mutuam, ſicut mos eſt nonnullis. In publicis congreſſibus facere ea quæ tum miniſtrorum tum auditorum ſunt opera.

Opera miniſtrorum verbi.

Puram doctrinam ſincerè tradere. 2 Tim. 1. Formã habeto ſanorum verborum quæ à me audiſti, cum fide & charitate, quæ eſt in Chriſto Ieſu, egregium depoſitum ſeruato, per Spiritum ſanctum. & 1 Tim. 4. Attende doctrinæ. Act. 6. Nos adminiſtrando ſermoni incumbemus. 1 Petri 4. Loquatur vt eloquia Dei.

Legem & Euangelium rectè ſecare. 2 Tim. 2. Stude teipſum exhibere Deo operarium, nõ erubeſcendum, rectè ſecantem ſermonem veritatis.

Attendere lectioni, 1 Tim. 4.

Incumbere ſacris literis, 2 Tim. 3.

Inſtituere alios in via Domini: Acto. 18. Priſcilla & Aquila exactius inſtituunt Apollon.

Prophetare, id eſt, ſcripturam propheticam enarrare & interpretari: 1 Cor. 14.

Linguis loqui, ſed ita vt alius interpretetur: ibidem.

Duobus aut tribus loquentibus dijudicare: & ſi alij reuelatum aliud fuerit, tacere, & cedere meliora monenti. 1 Cor. 14.

Erudire eos qui obſiſtunt, 2 Tim. 2.

Contradicentes conuincere, Tito 1.

Vigilare contra lupos, Act. 20.

Arguere & increpare. 1 Tim. 5. Peccantes corã omnibus argue. ad Tit. 1. Increpa eos grauiter.

Exhortari & conſolari. 2 Tim. 4. Prædica ſermonem, inſta tempeſtiuè et intempeſtiuè, argue, increpa, exhortare cum omni lenitate et doctrina. 1 Theſ. 2. Sed fuimus placidi in medio veſtri, perinde ac ſi nutrix foueat filios ſuos, ſic affecto propẽſi in vos animo, cupiebamus vobis nõ ſolum Euangelium Dei, verumetiã noſtras ipſorum animas impartiri.

Monere vnumquemq;, Act. 20.

Attendere ſibijpſi & gregi, ibid.

Paſcere gregem Chriſti, 1 Petri 5.

Vigilare pro animabus, Ebr. 13.

Vti donis ſuis ad eccleſiæ & aliorum vtilitatẽ. 1 Petri 4. Vt diſpenſatores variæ gratiæ Dei. Rom. 12. 1 Corinth. 12. Epheſ. 4. Gal. 6.

Adminiſtrare ſacramenta, ita vt à Chriſto ſunt inſtituta, nempe:

Baptiſare, Acto. 2. & Philippus baptiſat Samaritanos, quibus Petrus et Ioannes imponunt manus, vt accipiant Spiritum ſanctũ. Act. 8. Philippus etiam baptiſat eunuchum. Act. 8. Ananias baptiſat Paulum. Act. 9. Paulus baptiſauit Criſpum & Caium, & Stephanæ familiam in Corintho: 1 Cor. 1.

Lapſos pœnitentiã agentes abſoluere & recipere. Gal. 6. 2 Cor. 2. Errãtes à veritate, ab errore reducere. Iac. 5. & autor epiſtolæ Iudæ inquit: Illos autem per timorem ſaluos facite, ex incendio rapientes.

Enormiter peccantes, et in impœnitentia perſeuerantes, vnà cum eccleſia tradere ſatanæ, ſeu excõmunicare. 1 Cor. 5. 2 Theſſ. 3. 1 Tim. 1. 2 Tim. 1 & 2. ad Titum 3. 2 Ioannis.

Cœnam adminiſtrare. 1 Cor. 11. Act. 20.

Eligere, vocare et ordinare, vnà cum reliquo cœtu eccleſiæ epiſcopos, presbyteros, & alios eccleſiæ miniſtros. Act. 6. Apoſtoli cum eccleſia eligunt, vocant & confirmant diaconos. Act. 14. Cum ſuffragijs creaſſent illis per ſingulas eccleſias presbyteros, precatiq; eſſent ieiunijs,

Digitized by Google

ieiunijs cõmendauerũt eos in Domino. Act.13. *Prophetæ & doctores, et eccleſia Antiochena Dei iuſſu ſegregant Barnabam & Saulum: quos, cum ieiunaſſent & oraſſent, impoſuiſſentq; eis manus, dimittunt.* 2 Tim.2. *Quæ audiſti à me per multos teſtes: hæc cõmenda fidelibus hominibus, qui idonei erũt vt alios quoq; doceãt.* 2 Tim.1. *Suſcites donũ quod in te eſt, per impoſitionẽ mearum manuum.* ad Tit.1. *Reliqui te in Creta, vt quæ deſunt pergas corrigere, & cõſtituas oppidatim preſpyteros, ſicut ego ordinariam tibi.*

Ordinare ceremonias decoro & bono ordini et ædificationi eccleſiæ conſentaneas: 1 Cor.14.

Obdurari in afflictionibus, et pro vera doctrina et confeſſione pati, & mori in ſuo paſtorali officio. Act. 20. 2 Tim.1. *Sis particeps afflictionum euangelij.* 2 Timoth.2. *Timothee feras afflictiones vt bonus miles Ieſu Chriſti.* 2 Tim.3 & 4.

Orare pro tota eccleſia, et maximè pro ouibus ſibi commiſsis: quod Paulus in omnibus ſuis epiſtolis facit. Orare pro ægrotis, Iacobi 5.

Nihil facere ſecundũ propenſionẽ animi, nec præcipitare iudicium, nec ad gratiam hominum aliquid facere. 1 Tim.4. Gal.1. *Si ſtuderem hominibus placere, Chriſti ſeruus non eſſem.*

Tolerare malos, donec & ipſi reſipiſcant, 2 Tim.2.

Bono exemplo præire gregi, 1 Pet.5. 1 Tim.4. *Eſto forma fideliũ in ſermone, in cõuerſatione, in dilectione, in ſpe, in fide, in puritate.* 1 Tim.6. *Sectare iuſticiã, pietatẽ, fidem, charitatẽ, patientiã, manſuetudinẽ: certa bonum certamẽ fidei, apprehende vitam æternam.*

Huc etiam aliæ conditiones miniſtrorum eccleſiæ pertinent, 1 Tim.3. Tito.1. 2 Cor.6.

Opera auditorum verbi.

Diſcere catechiſmum, Gal.6. 1 Cor.14. 1 Timot.2. *Mulier in ſilentio diſcat.*

Obedire præpoſitis ſuis, iiſq; cedere, quoniam uigilant pro animabus auditorum. Ebr.13. Gal.4. *Me velut angelum Dei ſuſcepiſtis, velut Chriſtũ Ieſum. Teſtimonium enim reddo vobis, quòd ſi fieri potuiſſet, oculos veſtros effoſſos dediſſetis mihi.*

In precio habere pios doctores: 1 Tim.5. *Qui bene præſunt preſbyteri, duplici honore digni habeantur, maximè q laborãt in verbo et doctrina.* Phil.2. *Qui huiuſmodi ſunt, in precio eos habete.* 1 Cor.4. *Sic nos æſtimet homo, &c.* 1 Theſſ.5. *Rogamus aũt vos fratres, vt agnoſcatis eos qui laborãt inter vos, & q præſunt vobis in Domino, et admonẽt vos, vt habeatis illos in ſummo precio: per charitatẽ, propter opus illorũ, pacem habete cum illis.* 2 Cor.7. *Cũ annunciaret nobis veſtrũ deſiderium, veſtrum fletum, veſtrum pro me ſtudium.*

Imitari fidem & exempla ſuorum doctorũ. Phil.3. *Imitatores eſtote mei.* Ebr.13. *Memores eſtote eorũ qui præſunt vobis, qui locuti ſunt vobis ſermonẽ Dei, quorum imitemini fidem. Orate pro doctoribus.* Epheſ.6. 2 Theſſ.3. Ebr.13.

In publicis cõgreſsibus vnà canere, et Deũ inuocare ac celebrare, et amẽ accinere. 1 Cor.14. Act.4.5. Col.3.

Probare ſpiritus, 1 Ioan.4. *Ne cuiuis ſpiritui credatis, ſed probate ſpiritus an ex Deo ſint.* 1 Theſſ.5. *Omnia probate, quod bonum eſt tenete.*

Arguere infrugifera tenebrarũ opera, et nihil cum ijs commercij habere. Eph.5. *Lucere tanquã luminaria in mundo, & ſermonem vitæ ſuſtinere,* Phil.2.

Baptiſari, Act.2.8.16.19.

Vti cœna Dominica, Act.2.20. 1 Cor.11.

Excommunicationem ſceleratorum et impœnitentium adiuuare & approbare, & ab impijs & excommunicatis abſtinere, ita vt eis nõ dicant Aue, nec cibũ cum eis capiant, nec in domos ſuas recipiant. 1 Cor.5. ad Titum 3. 2 Ioan.2. Theſſ.3.

Lapſos pœnitentiam agentes recipere, & conſolari, 2 Cor.2.

Studium cõuertendi errantes, 1 Theſ.5. *Monete inordinatos, conſolamini puſillanimes, ſubleuate infirmos, ab omni ſpecie mala abſtinete, ædificetis ſinguli ſingulos. Vide horum miniſterium, &c.* Ebr.3. *Exhortemini vos inuicem quotidie.*

Tenere inſtitutiones Apoſtolorũ, 2 Theſſ.2. *Fratres tenete inſtitutiones quas didiciſtis, ſiue per ſermonẽ, ſiue per epiſtolam noſtram.*

Conſenſus et concordia in vera doctrina, Philip.4. *Euodiam obſecro, et Syntychen obſecro, vt ſint cõcordes in Domino.* Phil.3. *Eadem incedamus regula, vt ſimus concordes,* Eph.4. *Donec omnes perueniamus in vnitatem fidei.* 1 Petri 3. *Omnes ſitis vnanimes.* Ro.15. *Deus det vobis idem mutuò inter vos ſentire, ſecundũ Ieſum Chriſtum, vt vnanimiter glorificetis Deum Domini noſtri Ieſu Chriſti.*

Miniſtris eccleſiæ ſuppeditare ea quæ ad victũ ijs neceſſaria ſunt. Gal.6. *Cõmunicet aũt qui catechiſatur ſermone, ei qui catechiſat omnib. bonis.* 1 Cor.9. *An nõ habemus poteſtatem edendi & bibendi? an non habemus poteſtatẽ ſororem mulierẽ circũducendi, quemadmodum & cæteri apoſtoli & fratres Domini et Cephas? an ſolus ego & Barnabas nõ habemus poteſtatẽ hoc faciendi? Quis militat ſuis ſtipendijs vnquã? Quis plantat vineã, & de fructu eius non edit? Quis paſcit gregem, et de lacte gregis nõ manducat? Nunqd ſecundum hominẽ hæc dico? An et lex hæc nõ dixit? Scriptũ eſt enim in lege Moyſi: Nõ alligabis os boui trituranti. Nunquid de bobus cura eſt Deo? An propter nos vtiq; hæc dicit? Nã propter nos vtiq; ſcripta ſunt, quoniam debet ſpe, q arat, arare: et qui triturat: triturat in ſpe fructus percipiẽdi. Si nos vobis ſpiritualia ſeminauimus, magnũ eſt ſi nos carnalia veſtra metamus? Si alij poteſtatis veſtræ participes ſunt, quare nõ potius nos? Sed nõ vſi ſumus hac poteſtate: ſed omnia ſuſtinemus, ne quod offendiculũ demus Euangelio Chriſti. Neſcitis quoniam q in ſacrario operãtur, quæ de ſacrario ſunt edunt? & qui ſacrario adſiſtunt, vnà cum ſacrario partem accipiunt? Ita & Dominus ordinauit ijs qui Euãgelium annunciant, de euangelio viuere.* 2 Cor.11. *Cæteras eccleſias deprædatus ſum, accepto ab illis ſtipẽdio, quo vobis inſeruirẽ.* 2 Theſ.3. *Neq; gratis accepimus panẽ à quoquã, ſed cum labore & ſudore, nocte dieq; faciẽtes opus, ad hoc, ne cui veſtrũm eſſemus oneri, nõ q. id nobis non liceat, ſed vt noſmetpſos formam exhiberemus vobis, ad imitandum nos.* Philip.4. *Rectè feciſtis, q. communicaſtis meæ afflictioni. Noſtis autem & vos Philippenſes, quòd in principio Euangelij, quãdo profectus ſum à Macedonia, nulla mihi eccleſia cõmunicauit in ratione dati & accepti, niſi vos ſoli, quia et*

Theſſalonicam ſemel et iterum in vſum mihi miſiſtis. Non quia quæro munus, ſed requiro fructũ abundantem in ratione veſtra. Habeo autem omnia, et abundo. Repletus ſum acceptis ab Epaphrodito, quæ miſiſtis in odorem ſuauitatis, hoſtiam acceptam, placentem Deo. Deus autem meus impleat omne deſiderium veſtrũ ſecundum diuitias ſuas in gloria in Chriſto Ieſu.

Hoſpitio excipere & promouere, ac etiam deducere eos qui paſſim eccleſias plantant, & doctrinã Euangelij propagant. Rom.16. Spero enim, vt iſthac iter faciẽs, videã vos, & à vobis producar illuc ſcilicet in Hiſpaniam. 3 Ioãnis: Fideliter facis quicquid operaris in fratres, et hoc in peregrinos, qui teſtimonium reddiderunt charitati tuæ, in cõſpectu Eccleſiæ, quos benefacies deducens dignè Deo. pro nomine enim eius profecti ſunt, nihil accipiẽtes à gentibus. Nos ergo debemus ſuſcipere huiuſmodi, vt cooperatores ſimus veritatis. Philip. 4. Adiuua eas quæ in Euãgelio decertarũt mecum, vnà cum clemente & reliquis cooperarijs meis.

Conferre eleemoſynas, vt ijs alantur pauperes, & ſuppetiæ ferantur egentibus Chriſtianis. Rom.12. Neceſſitatibus ſanctorũ communicantes. Huius rei exemplum eſt communio bonorũ, Act.2.4. Neq; enim quiſquam egẽs erat inter illos. quotquot enim poſſeſſores agrorum aut ædiũ erant, vendentes afferebant precia eorum quæ vendita fuerant, & ponebãt ad pedes apoſtolorũ. Diſtribuebatur autem ſingulis, prout cuique opus erat. Acto. 11. Diſcipuli prout cuiq; ſuppetebat, propoſuerũt ſubſidiũ mittere habitãtibus in Iudæa fratribus, quod et fecerunt mittentes ad ſeniores per manus Barnabæ & Pauli. Rom.15. Nunc autem proficiſcor Hieroſolymam, miniſtrans ſanctis. Viſum eſt enim Macedoniæ & Achaiæ, cõmunicationem aliquam facere in pauperes ſanctos, qui ſunt Hieroſolymis. Nam ita viſum eſt illis, & debitores ipſorum ſunt. Etenim ſi ſpiritualia ſua communicarunt gentibus, debent & hi in carnalibus miniſtrare illis.

Infirmos viſitare & conſolari. Iacobi 1. Hæc eſt religio pura & immaculata apud Deũ & patrem, inuiſere orphanos & viduas in afflictione ſua.

Peccatum contra tertium præceptum.

Peccatorũ in hoc præcepto impingentium, horũ ferè mentionem faciunt.

Cõgreſſus publicos cõtemnere et deſerere, Ebr.10.

Superſtitioſe obſeruare dies et menſes & tempora & annos. Gal.4. Ne quis vos iudicet in cibo aut potu, aut in parte diei feſti, aut nouilunij, aut ſabbatorum, quæ ſunt vmbra futurarũ rerum, corpus autem Chriſti ad Coloſſ.2.

Doctrinã euangelij nõ purè docere et propagare, de quo teſtimonia in ſecundo præcepto ſunt recitata.

Ex ambitione ſibi ſumere officium docendi. Iacobi 3. Nolite plures magiſtri fieri.

Prophetias aſpernari, & ſpiritum extinguere. 1 ad Theſſ.5. Vetare loqui linguis. 1 Cor.14.

Curam gregis non ſponte, ſed coactè agere, et turpiter affectare lucrum, & dominiũ exercere aduerſus cleros. 1 Pet.5. Docentes lucri gratia quæ non oportet. Tito 1. Qui exiſtimant eſſe quæſtum pietatem, et appetentes pecuniam, aberrant à fide, & implicant ſe multis doloribus. 1 Tim.6.

Non vigilare in miniſterio. Apoc.3. Si non vigilaueris, veniam ad te ſicut fur.

Dare offenſionem, vt reprehendatur miniſteriũ euangelij, 2 Cor.6.

Præcipitare iudiciũ, & iuxta animi propenſionem in rebus eccleſiaſticis agere, 1 Tim.4.

Studere hominibus placere, Gal.1. Verſari per ſermonem adulationis. 1 Theſſ.2.

Manus citò imponere cuilibet, & cõmunicare peccatis alienis, 1 Tim. 4.

Non ea quæ Chriſti ſunt, ſed quæ ſua ſunt quærere. Phil 2. Neminẽ enim habeo pari mecum animo præditum, qui germanè res veſtras curaturus ſit. nam omnes quæ ſua ipſorum ſunt quærunt, et non quæ Chriſti Ieſu. Phil.3. Cõplures ambulant, &c. inimici crucis Chriſti, quorum finis perditio eſt, quorum deus venter eſt. Item: Demas me reliquit, amplexans præſens ſeculum. 2 Tim.4. & 2 Pet. 2. Per auaritiam ficticijs ſermonib. negociabuntur de vobis.

Abuti excommunicatione, 3 Ioan.

Sinceros & fideles doctores nolle audire, ſed ſibi ipſis coaceruare doctores iuxta cõcupiſcentias ſuas. 2 ad Timotheum 4.

In Eccleſia vti ignota lingua ſine interpretatione. 1 Corinth. 14.

Dormire inter concionandũ, vt facit Eutychus, qui Paulo diſſerẽte Troade ſomno depreſſus, decidit ex tertio cœnaculo deorſum, et ſublatus eſt mortuus: Act.20.

Abuti cœna Domini, 1 Cor. 11.

Non eijcere eum qui malus eſt, 1 Cor. 15.

Nõ abſtinere à fratre inordinatè ambulãte, 2 The.5.

Aue dicere, & in domum ſuam recipere falſos doctores: 2 Ioan.

Non obedire nec cedere ſuis præpoſitis, ſed eos excruciare, vt gementes ſuum officium faciant: Ebr.13.

Mouere diſſidia & cõtentiones de miniſtris Eccleſiæ. 1 Cor.1. Ego quidẽ ſum Pauli, ego verò Apollo, ego verò Cephæ, ego verò Chriſti. Idem 1 Corinth.3. repetitur. Iacobi 3.

Præbere ſcandala eccleſiæ Dei: 1 Cor. 10. Rom.14.

Abuti libertate Chriſtiana: Gal.2 & 5. 1 Pet.2.

Trahere iugum cum infidelibus, 2 Cor.6.

Eſſe tantum auditorem & non effectorem ſermonis, & ſic ſeipſum fallere. Rom.2. Iac.1.

Miniſtris eccleſiæ denegare neceſſaria ad victũ & amictum: 1 Corinth. 9.

Nõ excipere hoſpitio, nec adiuuare eos q laborant in plantandis eccleſijs, et propagando Euãgelio. 3 Ioã. Diotrephes nõ recipit nos: propter hoc ſi venero, indicabo facta illius q̃ facit, verbis malicioſis garriens in nos: nec his cõtentus, nõ ſolũ nõ recipit fratres, ſed etiã volentes recipere prohibet, et è cõgregatione reijcit.

De pecunia in cõmunem vſum eccleſiæ collata aliquid ſubtrahere, vt Ananias et Sapphira faciũt, Act.5.

OPERA QVARTI PRAECEPTI.

Officia parentum erga liberos ſuos.

Officia parentum erga filios hæc verò recenſent.

Educare ſeu nutrire liberos ſuos.

Inſtituere eos ad honeſtatem.

Inſtituere eos ad pietatem: hoc eſt, imbuere eos agnitione Dei & doctrina Chriſtiana. Epheſ.5. Ebr.12.

Bene

Digitized by Google

Bene præeſſe ſuæ domui, et liberos habere in omni ſubiectione cum omni reuerentia, 1 Tim. 3.

Filijs colligere theſauros, 2 Cor. 12.

Caſtigare liberos, ſi nõ faciant ſuum officium, Ebr. 12. Quis enim eſt filius, quem non caſtigat pater?

Non prouocare eos ad iram: hoc eſt, non ſine omni ratione ac pietate eos tractare. Epheſ. 5. Patres ne prouocetis liberos veſtros, ne deſpondeant animũ. Col. 3.

Officia filiorum erga parentes.

Honorare parentes, iiſq́; obedire: Eph. 6. Filij obedite parentibus veſtris in Domino: nam id eſt iuſtum. Honora patrem tuum et matrem tuam, quod eſt præceptũ primũ in promiſſione, vt bene tibi ſit, & ſis longæuus ſuper terram. Col. 3. Filij obedite parentibus in omnibus: hoc enim bene placet Domino.

Vicem rependere parentibus: hoc eſt, eos alere, ſi ſenio confecti nequeant ſibi ad victum neceſſaria procurare: 1 Timoth. 5.

Econtrà verò prohibent inobedientiã erga parentes. Nam Paulus Romanis 1, in catalogum peccatorum refert immorigeros parentibus. Idẽ 2 Tim. 1. inobedientibus & irreuerẽtibus & parricidis et matricidis legẽ poſitã eſſe dicit. Idẽ 2 Tim. 3. extremis tẽporibus immorigeros, ingratos, impios, & aſtorgos fore prædicit.

Officia ſenum, anuum, & viduarum.

Huc etiam officia ſeu opera ſenum pertinent. Tit. 2. Senes hortare vt ſobrij ſint, graues, modeſti, ſani fide, charitate, patientia. Anus itidem hortare, vt in habitu ſint qui religionem deceat, nõ calumniatrices, non vino multo ſeruiẽtes, vt honeſta doceãt, quo poſſint modeſtas reddere adoleſcentulas, &c. Quæ verò vidua eſt, ac deſolata, ſperet in Deo, et perſeueret in obſecrationibus et precationibus nocte dieq́;: porrò quæ in delicijs verſatur, ea viuẽs eſt mortua. Vidua allegatur nõ minor annis ſexaginta, quæ fuerit vnius viri vxor, in operibus bonis hominum teſtimoniũ habẽs, ſi filios educauit, ſi hoſpitio recepit, ſi ſanctorum pedes lauit, ſi tribulationem patiẽtibus ſubminiſtrauit, ſi omne opus bonum ſubſecuta eſt. 1 Tim. 5.

Officia iuniorum.

Officia iuniorum, 1 Petri 5. Iuniores ſubditi eſtote ſenioribus, ſicut omnes alius alij ſubijciamini. Tit 2. Adoleſcentes hortare, vt ſobrij ſint.

Officia pædagogorum.

Huc etiam officia pædagogorum erga diſcipulos, et econtrà pertinent, ad quos alludit Paulus Gal. 3. 1 Cor. 4. Item tutorum & pupillorum, ad quos alludit Gal. 4.

Officia patrumfamilias.

Officia dominorũ erga ſeruos, exhibere æquitatem erga ſeruos: Col. 4. Vos domini æquitatem & æquabilitatem ſeruis exhibete, ſcientes quòd vos habeatis Dominum in cœlis.

Remittere minas: Eph. 6. Vos domini eadẽ facite erga illos, remittentes minas, ſcientes q; & veſter ipſorũ Dominus eſt in cœlis, nec perſonæ reſpectus apud illũ.

Officia ſeruorum & ancillarum.

Officia ſeruorũ erga dominos ſuos, 1 Pet. 2. Famuli ſubditi ſint cum timore dominis, non ſolũ bonis ac humanis, verumetiam prauis. Tito 2. Seruos hortare, vt ſuis dominis pareant, in omnibus illis placeant, nõ reſponſatores, nõ ſuffurantes, ſed fidem omnẽ oſtendentes bonam, vt doctrinã Seruatoris noſtri ornent in omnibus. Coloſ. 3. Serui obedite per omnia his qui domini ſunt ſecundum carnem, nõ obſequijs ad oculum exhibitis, tanquã hominibus placere ſtudentes, ſed cum ſimplicitate cordis timentes Deum: & quicquid feceritis, ex animo facite, tanquam Domino, et non hominibus, ſcientes quòd à Domino recipietis mercedẽ hæreditatis: nam Domino Chriſto ſeruitis. Caeterùm qui peccarit, reportabit peccatum ſuum, et non eſt perſonarum reſpectus. Eadem ferè ad Epheſios ſexto repetuntur: Serui obedite iis quæ domini ſunt iuxta carnẽ, cum timore & tremore, in ſimplicitate cordis veſtri, ſicut Chriſto: non ad oculũ ſeruientes, quaſi hominibus placentes, ſed vt ſerui Chriſti, faciẽtes voluntatem Dei ex animo, cum bona voluntate ſeruiẽtes, ſicut Domino, et non hominibus: ſcientes, quoniam vnuſquiſque, quodcunque fecerit bonum, hoc recipiet à Domino, ſiue ſeruus ſiue liber fuerit.

Officia magiſtratus.

Officia magiſtratus: Agnoſcere ſe magiſtratum à Deo accepiſſe. Rom. 13. Non eſt poteſtas niſi à Deo.

Cuſtodem agere primæ & ſecũdæ Tabulæ, ita quidem vt tueatur, honoret et laudet facientes opera bona, cum lege morali et alijs honeſtis legibus cõgruentia. Rom. 13. Quod bonũ eſt facito, & feres laudem ab illa. Dei enim miniſter eſt, tibi in bonum. 1 Petri 2. Ad laudem verò rectè agentium.

Econtrà verò, vt terreat et gladio propulſet, puniat & vindicet, contra primam & ſecundam Tabulã, aliaſq́; leges enormiter delinquẽtes. Rom. 13. Nam principes non terrori ſunt bene agentibus, ſed malè. Quòd ſi feceris id quod malum eſt, time. non enim fruſtra gladiũ geſtat: nã Dei miniſter eſt, vltor ad irã ei qui quod malum eſt fecerit. 1 Petri 2. Siue regi, tanquam præcellenti: ſiue præſidibus, vt qui per eum mittantur ad vindictam nocentium.

Innocentem defendere contra inſidias malorum, vt facit Claudius Lyſias Act. 23 et 25. Nõ eſt Romanis cõſuetudo, ob gratiã donare aliquem hominẽ, vt pereat: priuſquam is qui accuſatur, præſentes habeat accuſatores, locumq́; defendendi accipiat de crimine.

Exigere tributũ, Rom. 13 Odiſſe antichriſtum, et concremare eum, Apoc. 17.

Peccata cum officio magiſtratus pugnantia ſunt.

Non agnoſcere, ſe miniſtrum Dei eſſe, & ordinationem diuinam: Rom. 13.

Recipere, honorare et tueri opera pugnantia cum Decalogo & honeſtis legibus: vt ſunt, idololatria & blaſphemiæ.

Interdicere, ne Apoſtoli loquantur in nomine Ieſu, Actorum 4.

Veram doctrinam propagantes, & innocentem vitam agentes, propter confeſſionẽ Chriſti odiſſe, incarcerare, flagellare, condemnare, lapidare, gladio interficere, vt fit Act. 4. 5. 6. 7. 12. 16. 18. 21. 22. Iacobi 5. Condemnaſtis & occidiſtis iuſtum.

Scortari cum meretrice Babylonica, et portare eã: hoc eſt, promouere Antichriſtum, et pro eo bellũ gerere contra Chriſtum, eiuſq́; verbum: Apoc. 18. 19.

Reſiſtere & repugnare Deo. Act.5. Nequando & Deo repugnare reperiamini.

Contra legem præcipere innocentũ percuſsionem. Act.23. Iubes me contra legem percuti.

In gratiam aliorum innocentem tenere vinctum, eumq; prodere aduerſarijs. Act. 24.

Officio ſubditorum erga magiſtratus.

Agnoſcere magiſtratum eſſe Dei ordinationem, et miniſtrũ Dei. 1 Pet.2. Rom.13. Subditũ eſſe cuiuis humanæ creaturæ, propter Dominum, ſiue regi, tanquã præcellenti: ſiue præſidibus, vt qui per eum mittantur. 1 Pet.2. & Rom.13. Omnis anima poteſtatibus ſupereminentibus ſubdita ſit. Item: Oportet eſſe ſubditũ non ſolũ propter iram, ſed etiam propter conſcientiam. ad Tit. 3. Admoneto illos, vt principatibus & poteſtatibus ſubditi ſint.

Præſtare magiſtratui obedientiam in ijs quæ non ſunt contra Deũ & honeſtatem. Act.4. & 5. Rom.13. 1 Pet.2. ad Tit.3. Vt magiſtratibus pareant, vt ad omne bonum opus ſint parati.

Tribuere magiſtratui honorem. 1 Pet.2. Regem honorate. Rom.13. Reddite honorem, cui debetur honor. Timorem. Rom.13. Reddite timorẽ, cui debetur timor. Tributum. Rom.13. Tributum, cui tributum. Vectigal. Rom.13. Vectigal, cui vectigal.

Orare pro magiſtratu. 1. Timoth.2. Fiãt deprecationes et obſecrationes, interpellationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro regibus, & omnibus in eminentia conſtitutis, vt placidam & tranquillã vitam degamus cum omni pietate & honeſtate.

Vti legib. politicis magiſtratus, vt Paulus facit, qui ſe ciuem Romanum eſſe dicit, Acto.22. & ad Cæſarem appellat, Actorum 25.

¶ Peccata in hoc genere ſunt. Reſiſtere magiſtratui & Dei ordinationi. Rom.13. Eſſe inobedientem ad Tit.3. Eramus inobedientes.

Obedire magiſtratui in ijs quæ ab eo cõtra Deum & honeſtatem præcipiuntur. Act. 4. An iuſtum ſit in conſpectu Dei, vos potius audire quàm Deũ, iudicate. Act.5. Obedire oportet Deo magis quàm hominibus.

Suſcitare ſeditionem contra magiſtratum, vt fecit Theudas, & Iudas Galilæus. Act. 5. et Gal.5. Seditio inter opera carnis recenſetur.

Maledicere gubernatoribus. 2 Pet.2. Gloriæ præcellentes non verentur cõuicijs inceſſere. Act.23. Scriptũ eſt, Principi populi tui ne maledices. ad Tit. 3. Ne de quo quam malè dicant.

Litigare ſub infidelib. ſine neceſſitate. 1 Cor.6. Frater cum fratre litigat, idq; ſub infidelibus.

Efferre ſe ſupra magiſtratum, eumq; cõculcare pedibus, vt fecit Antichriſtus. 2 Theſſ.2. Contemnunt dominationem. 2 Pet.2.

Adorare beſtiã & imaginem eius, & ſuſcipere characteres eius: hoc eſt, propter Senatus imperij Romani decreta, inſtaurare idololatriã Antichriſti, ſuſcipere Interim, ſubſcribere Tridẽtino cõcilio, et alias impias Chriſti et Belial reconciliationes approbare. Apoc.14.

OPERA QVINTI PRAECEPTI.

Opera quinti præcepti hæc ferè in ſcriptis Apoſtolorum reperiuntur. Diligere ſe inuicem, & dilectionis officia præſtare. 1 Pet.1. Cum charitate fraterna ab omni ſimulatione aliena, ex puro corde vos inuicẽ diligite impenſè. 1 Pet.2. Fraternitatem diligite. 1 Petri 3. Fraterna præditi charitate. 1 Pet. 4. Ante omnia verò charitatẽ inter vos vehemẽtem habẽtes. nam charitas operit multitudinem peccatorũ. 2 Pet.1. In pietate fraternam charitatem, in fraterna charitate dilectionem. 1 Ioan. 2. Qui diligit fratrem ſuum, in lumine manet. 1 Ioan.3. Ille animã ſuam pro nobis poſuit, & nos debemus pro fratribus animas ponere. & rurſus: Ne diligamus verbo, neq; lingua, ſed opere et veritate. 1 Ioan.4. Si ſic Deus dilexit nos, et nos debemus nos mutuò diligere. Rom.12. Dilectio ſit non ſimulata, per fraternam charitatem, ad vos mutuò diligendos. Rom.13. Nemini quicquam debeatis, niſi hoc, vt inuicem diligatis. Nam qui diligit alterum, legem expleuit. & poſtea: Dilectio proximo malum non operatur. Rom.14. Si propter cibum frater tuus contriſtatur, nõ iam ſecundum charitatem ambulas. 1 Cor.13. Si linguis hominum loquar, & angelorum, charitatẽ autem non habeam, factus ſum velut æs ſonãs, aut cymbalũ tinniens. Et ſi habuero prophetiã, & nouerim myſteria omnia, et omnem ſcientiam, & ſi habuero omnẽ fidem, ita vt montes transferam, charitatẽ autẽ nõ habuero, nihil ſum. Et ſi diſtribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & ſi tradidero corpus meum ita vt ardeam, charitatem autem nõ habuero, nihil mihi prodeſt. Charitas patiens eſt, benigna eſt: charitas non æmulatur, nõ agit perperã, non inflatur, non eſt ambitioſa, non quærit quæ ſua ſunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet ſuper iniquitate, congaudet autem veritati, omnia ſuffert, omnia credit, omnia ſperat, omnia ſuſtinet: charitas nunquã excidit, ſiue prophetiæ euacuabũtur, ſiue linguæ ceſſabunt, ſiue ſcientia deſtruetur. 1 Cor.16. Omnia vobis cum charitate fiant. Gal.5. Fides per dilectionem operãs. Item: Per charitatẽ ſeruite vobis inuicem. Nam tota lex vno verbo completur, nempe hoc: Diliges proximum tuum ſicut teipſum. Galat. 5. Fructus ſpiritus eſt charitas. Eph.5. Ambuletis in dilectione, quemadmodum & Chriſtus dilexit nos. Col.3. Sitis induti charitatẽ, quæ eſt vinculũ perfectionis. 1 Theſ. 4. De fraterna charitate non neceſſe habetis vt ſcribã vobis: ipſi namq; diuinitus docti eſtis, vt diligatis vos inuicem. 1 Tim.6. Sectare charitatem. Iacobi 2. Si legẽ regiam perfeciſtis iuxta ſcripturã, Diliges proximum tuum ſicut teipſum, bene facitis. Si verò perſonam recipitis, peccatum committitis. Heb.10. Prouocemus nos inuicem ad charitatem et ad bona opera. Heb.13. Fraterna charitas maneat.

Miſericordia. Epheſ.4. Sitis inuicem alius in alium miſericordes. 1 Petri 3. Sitis miſericordes. Coloſ.3. Sitis induti viſcera miſerationum. Autor epiſtolæ Iudæ: Hos quidem cõmiſeremini. Iac. 2. præſtare miſericordiam.

Manſuetudo ſeu lenitas. Gal. 5. Fructus ſpiritus eſt lenitas, benignitas, manſuetudo, bonitas. Coloſſ.3. Sitis induti manſuetudinem, lenitatem. 1 Timoth.6. Sectare patientiam, manſuetudinem. 2 Timoth.2. Seruum Domini oportet placidum eſſe erga omnes, tolerantem cum manſuetudine. ad Tit.3. Ne ſint pugnaces, ſed humani, omnem exhibentes manſuetudinem erga omnes homines. Iacobi 1. Cũ manſuetudine recipite ſermonẽ.

Affabilitas. 1 Pet.3. Sitis affabiles. Epheſ.4. Sitis inuicem

inuicem

uicem alius in aliũ comes. Col.3. Sitis induti comitatẽ.

Salutatio, 1 ad Theſſ.5. Salutate fratres omnes cum oſculo ſancto.

Sympathia ſeu condolentia. Rom.12. Gaudete cum gaudentibus,& flete cum flentibus, eodẽ modo alij in alios affecti. Ebr.13. Memores eſtote vinctorũ, tanquã vnà cum illis vincti: eorum qui affliguntur, velut ipſi quoq; verſantes corpore.

Infirmitates fratrũ portare. Rom.15. Debemus nos qui potentes ſumus, impotentiũ infirmitates portare, ac non placere nobis ipſis. Vnuſquiſq; noſtrùm proximo placeat in bonum, ad ædificationem.

Mutua reconciliatio & cõdonatio offenſarũ.2 Corinth.2. Adeò vt è diuerſo magis cõdonare debeatis, et conſolari: obſecro efficite, vt in illũ valeat charitas. cui verò condonatis aliquid, et ego condono. Eph.4. Largientes vobis inuicem, quemadmodum & Deus vobis per Chriſtũ largitus eſt. Coloſſ.3. Sufferentes vos inuicem, & condonantes vobis mutuò, ſi quis aduerſus aliquem habuerit querelam, quemadmodum & Chriſtus condonauit vobis, ita & vos. Iac.5. Confitemini inuicẽ alius alij delicta ſua.

Studium pacis, Rom.12. Quantum in nobis eſt, cum omnibus hominibus in pace viuentes, non voſmetipſos vlciſcentes. Rom.14. Quæ pacis ſunt ſectemur, & quæ ædificationis, alius erga aliũ. 2 Cor.13. Vnanimes ſitis, in pace agite, et Deus charitatis ac pacis erit vobiſcũ. 2 Tim.2. Sectare pacem cum his qui inuocant Dominũ ex puro corde. Iac.3. Sapientia è ſupernis eſt pacifica. Ebr.12. Pacem ſectemini cum omnibus.

Beneficentia erga inimicos, Rom.12. Si eſurit inimicus tuus, paſce illum: ſi ſitit, da illi potum. Hoc ſi feceris, carbones ignis coaceruabis in caput illius. Ne vincaris à malo, imò vince bono malum.

Beneficẽtia erga captiuos, 2 Tim.1. Oneſiphori familia me ſæpe refocillauit, & de catena mea non erubuit: ſed cũ Romæ eſſet, ſtudioſius quæſiuit me, & inuenit. Ebr.13. Memores eſtote vinctorum.

Quærere non ſuam, ſed aliorum vtilitatem et ſalutem. 1 Cor.10. Quemadmodum ego per omnia omnib. placeo, non quærens meam ipſius vtilitatẽ, ſed multorum, vt ſalui fiant.

Habere rationem valetudinis, 1 Tim.5. Ne poſthac bibas aquam, ſed paululo vino vtere propter ſtomachum tuum, & crebras infirmitates tuas.

Quietum eſſe, 1 Theſſ.4.

Ira ordinata, Epheſ.4. Iraſcimini, & non peccetis.

Opera mala contra quintum.

Peccata verò contra hoc præceptum hæc cõmemorantur. Diligere tantum verbo & lingua, 1 Ioan.4.

Charitas ſimulata, 2 Cor.6.

Tantum ſuam quærere vtilitatem, 1 Cor.10.

Odium proximi, 1 Iohan. 2. Qui fratrẽ ſuum odit, in tenebris eſt. 1 Ioan.3. Qui odit fratrem ſuum, homicida eſt. Rom.1. Alieni à charitatis affectu. Tito 3. Eramus odioſi, & inuicem odio perſequentes.

Inimicitiæ, Gal.5.

Murmurationes, Philip.2.

Diſceptationes, Ibid. Lites, Gal.5.

Pugnare, 2 Tim.2. Et ne ſint pugnaces. Tito 3.

Aemulationes, Gal.5. 2 Co.12. Ne quo modo ſint cõcertationes, æmulationes, iræ, cõtentiones, rumores, ſeditiones. Iac.3. Quòd ſi æmulationẽ amaram habetis, et cõtentionẽ in corde veſtro, nolite gloriari: vbi æmulatio & cõtentio, ibi incõſtantia et omne opus prauũ.

Iræ, Gal.5. Sol non occidat ſuper iram veſtrã. Eph.4. item, Omnis ira tollatur à vobis. Ibid. & Col.3. Deponite vos iram et indignationẽ. Iac.5. Sit omnis homo tardus ad iram. nam ira viri iuſticiam Dei non facit.

Concertationes, Galat.5. Rom.1. Pleni contentione. 1 Tim.6. Ex quibus naſcitur contentio. Superuacaneæ conflictationes. 2 Cor.12.

Amarulentia, Col.3. Ne ſitis amarulenti aduerſus illas. Eph.4. Omnis amarulentia tollatur à vobis.

Malicia, Epheſ.4. Malicia tollatur à vobis. 1 Pet. 2. Depoſita omni malicia. Col.3. Deponite maliciam.

Immiſericordes, Rom.1.

Immites, 2 Tim. 3. Iac.3. Iudicium abſq; miſericordia erit ei qui non præſtitit miſericordiam.

Inuidia, Rom.1. Pleni inuidia. Gal.5. Inuicẽ inuidentes. 1 Pet.2. Depoſitis inuidẽtijs. 1 Tim.6. Ex quibus naſcitur inuidia. Tito 3. Eramus et nos quondã ſtulti, etc. in malicia & inuidia degentes.

Cupiditas vindictæ, Rom.12. Non voſmetipſos vlciſcentes, quin potius date locũ iræ. Scriptũ enim eſt: Mihi vltio, ego rependam, dicit Dominus. 1 Pet.3. Nõ retaliantes malum malo. 1 Theſſ. 5. Videte ne quis malũ pro malo cuipiam reddat, ſed ſemper quod bonum eſt ſectemini, tum erga vos inuicem, tum erga omnes.

Deſerere amicũ tempore difficili, 2 Tim.4. In prima mea defenſione nemo mihi adfuit, ſed omnes me deſeruerunt.

Contemnere pauperes, iiſq; præferre diuites. 1 Corinth.11 & Iac. 2.

Exercere tyrannidẽ in bonos, eoſq; trahere ad tribunalia: Iac.2.

Eſſe proſopolepten, Ibid.

Veneficũ, Gal.5. Apo.9. Nõ egerũt pœnitẽtiã ab homicidijs et veneficijs. Apoc.21. Homicidis et veneficis, pars illorũ in ſtagno ignis. Occiderũt Ieſum et ꝓprios ꝓphetas, ita et nos ꝑſecuti ſunt. Ia.2. Ne occidas. Ap.9.

Damno afficere alios, 1 Cor. 6.

Lædere, corrumpere, fraudare alios, 2 Cor.7.

Mordere & deuorare, & ſe inuicẽ conſumere: Galat.5. 2 Tim.4. Alexãder faber multis malis me affecit.

Lædere corpus ſuum, & valetudinem ſuam. Col.2.

Cædes, Gal.5. Proditores. 2 Tim.3. 1 Pet.4. Vt homicida patiatur. 1 Theſſ.2. Sicut occiderunt Ieſum et proprios prophetas, ita & nos perſecuti ſunt. et Iac.2. Ne occidas. Apoc.9.

BONA OPERA VI PRAECEPTI.

Non mœchaberis.

Bona opera ad ſextũ præceptũ pertinẽtia, hæc ferè Apoſtoli præcipiũt. Contrahere matrimoniũ ad vitandum ſtuprũ et fornicationẽ. 1 Cor.7. Propter ſtupra vitanda ſuã quiſq; vxorẽ habeat, et ſuũ quæq; maritum. Et rurſum: Si duxeris vxorẽ, non peccaſti. Item, Melius eſt matrimoniũ cõtrahere quàm vri. Ebr.13. Honorabile ſit inter omnes coniugiũ, et cubile impollutũ. Eſſe maritum vnius vxoris. 1 Tim.3. Vno marito, aut vxore mortua, alteri nubere, aut aliã ducere. Rom.6. 1 Tim.5. Deſpõſare virginẽ viro. 2 Co.11. Deſpõdi vos vni viro.

Digitized by Google

In coniugio facere opera piorum coniugū. Sunt autem opera maritorum hæc.

Debitam beneuolentiam vxori reddere, 1 Cor. 7.

Ius corporis vxoris habere, Ibid.

Non defraudare vxorem, Ibid.

Vxorem non dimittere. Ibid.

Non quærere diuortium, Ibid.

Vxorem habere, tanquam non habeat, Ibid.

Dare operam vt vxori placeat, Ibid.

Cohabitare vxori ſecundum ſcientiam: velut infirmiori vaſi impartiri honorem, tanquã etiam coheredibus gratiæ vitæ: 1 Petri 3.

Communes cum vxore facere preces. 1 Petri 3. *Ne interrumpantur preces.* 1 Cor. 7. *Ne fraudetis inuicē, niſi quid ex conſenſu pro tempore, vt vacetis ieiunio & precationi.* & 1 Tim. 2.

Diligere vxorem, ſicut Chriſtus dilexit Eccleſiam: *item, vt ſua ipſorū corpora.* Eph. 5. *Diligere vxorem, & non eſſe amarulentum aduerſus eam.* Col. 3.

Fouere & nutrire vxorem, et non odio habere, vt ſuam ipſius carnem. Eph. 5.

Tenere dominium ſuper vxorem, 1 Tim. 2.

Generare liberos. 1 Timot. 3. *Qui liberos habeat in ſubiectione, cum omni reuerentia.*

Infidelem etiam vxorem, ſi conſentiat, non dimittere, ſed dare operam vt ea conuertatur. 1 Cor. 7.

Opera vxorum & mulierum ſunt.

Subditas eſſe viris. 1 Pet. 3. *Vxores ſubditæ ſitis viris veſtris. Item, Subditæ erant viris ſuis, quemadmodum et Sara obediuit* Abrahæ. Col. 3. *Vxores ſubditæ eſtote proprijs viris, ſicut cõuenit in* Domino. Epheſ. 5. *Vxores ſubditæ ſitis proprijs viris, veluti* Domino: *quoniã vir caput eſt mulieris, ſicut Chriſtus caput eſt eccleſiæ: ipſe eſt ſaluator corporis eius. Sed ſicut Eccleſia ſubiecta eſt Chriſto, ita & mulieres viris ſuis in omnibus.*

Habere caſtam & cum reuerentia coniunctã conuerſationem: 1 Petri 3.

Viros infideles, et ſermoni non obtemperantes conuertere. 1 Petri 3. et 1 Cor. 7. *Qui ſcis mulier, an maritum ſeruatura ſis?*

Habitare etiam apud maritum infidelem, ſi is conſentiat, & non diſcedat. 1 Cor. 7.

Debitam beneuolentiam viro reddere. 1 Cor. 7. *A viro vxor non ſeparetur: q; ſi ſeparata fuerit, maneat innupta, aut marito reconcilietur.* Ibid. *Vxor alligata eſt matrimonio, quãdiu maritus eius viuit. Quòd ſi dormierit maritus eius, libera eſt, ad nubendum cui velit, modò in Domino.* 1 Co. 7. *Quæ nupta eſt, curat ea quæ ſunt mundi, quomodo placitura ſit viro.* 1 Cor. 7.

Maritum appellare & agnoſcere dominū, vt Sara Abraham appellauit dominum. 1 Petri 3.

Non vſurpare imperium in maritum, 1 Tim. 2.

Reuereri maritum, Eph. 5.

In cœtu eccleſiaſtico ſilere. Mulieres veſtræ in eccleſijs ſileant: nec enim permiſſum eſt eis vt loquãtur, ſed vt ſubditæ ſint. Quòd ſi quid diſcere volunt, domi ſuos viros interrogēt. nam turpe eſt mulieribus, in cœtu loqui. 1 Cor. 14. *Mulier in ſilentio diſcat, cum omni ſubiectione. Cæterùm mulieri docere non permitto, nec autoritatem vſurpare in viros, ſed eſſe in ſilentio. Adam enim prior formatus eſt, dein de in Eua: et Adã non fuit deceptus, ſed mulier ſeducta.* 1 Tim. 2.

Congruenti et decoro vti ornatu. 1 Pet. 3. *Quarum nõ ſit extrinſecus capillatura, aut circūdatio auri, aut indumenti veſtimentorum cultus: ſed qui abſconditus eſt homo cordis incorruptibilitate quieti & modeſti ſpiritus, qui eſt in conſpectu* Dei *locuples. Sic enim aliquando & ſanctæ mulieres ſperantes in* Deo, *ornabãt ſe, ſubiectæ proprijs viris ſicut Sara obediuit Abrahæ, dominum eum vocans, cuius eſtis filiæ, benefacientes, & non pertimeſcentes vllam perturbationē. et* 1 Tim. 2. *Similiter et mulieres in habitu ornato, cum verecundia & ſobrietate ornantes ſe, et non intortis crinibus, aut auro, aut margaritis, vel veſte precioſa: ſed quod decet mulieres profitentes pietatem per opera bona.*

Velato capite orare. 1 Cor. 11. *Omnis autem mulier orans, aut prophetans, non velato capite, deturpat caput ſuum. Vnum eſt enim, ac ſi decaluetur. Nam ſi non velatur mulier, tõdeatur. Si verò turpe eſt mulieri tonderi, aut decaluari, velet caput ſuum. Vir quidem non debet velare caput ſuum, quoniam imago & gloria* Dei *eſt: mulier autem gloria viri eſt.* Non *enim vir ex muliere eſt, ſed mulier ex viro. Etenim non eſt creatus vir propter mulierem, ſed mulier propter virum. Ideo debet mulier velamē habere ſuper caput ſuum, etiam propter angelos. Veruntamē neq; vir ſine muliere: neque mulier ſine viro, in* Domino. *Nam ſicut mulier de viro, ita & vir per mulierem. Omnia autem ex* Deo. *Voſipſi iudicate, deceat'ne mulierem non velatam orare* Deum. *Nam ipſa natura docet nos, quòd vir quidē ſi comam nutriat, ignominia ſit illi: mulier verò ſi comam nutriat, gloria ſit illi, quoniam capilli pro velamine ei dati ſunt.*

Generare liberos. 1 Timoth. 2. *Saluatur mulier per generationem liberorū.* & 1 Timoth. 5. *Volo iuniores viduas nubere, liberos gignere.*

Amare liberos. ad Titum 2.

Diligere maritum. Ibid.

Eſſe modeſtas. 1 Timoth. 3.

Non eſſe calumniatrices. 1 Timoth. 3. ad Titum 2.

Eſſe puras. ad Titum 2.

Eſſe cuſtodes domus. ad Titum 2.

Domum adminiſtrare. 1 Tim. 5.

Eſſe bonas & ſobrias. ad Titum 2. & 1. Tim. 3.

Nõ ocioſas circuire domos, nec garrulas, nec curioſas eſſe, loqui vana, tum intra matrimoniū, tum extra matrimonium. 1 Tim. 5.

Caſtitas. Act. 4. *Diſputãte Paulo de iuſticia et caſtitate, &c. tremefactus Felix reſpondit.* 2 Cor. 6. *In ieiunijs, in caſtitate.* 1 *Timoth. ſecundo: In omni pietate & caſtitate.* 1 *Timoth. quarto: In charitate, in fide, in caſtitate.* 1 Tim. 5. *Iuuenculas vt ſorores, in omni caſtitate.* ad Tit. 2. *Adoleſcentulas & prudētes ſobrias, caſtas.*

Sanctimonia ſeu ſanctitas. 1 Pet. 1. *Sancti eſtote, nam ego ſanctus ſum.* Epheſ. 4. *Qui ſecundum* Deum *conditus eſt in iuſticia & ſanctitate.* 1 Theſ. 4. *Hæc eſt voluntas Dei, ſanctificatio veſtra, vt abſtineatis à ſcortatione, & vt ſciat vnuſquiſq; veſtrûm vas ſuum poſsidere cum ſanctificatione & honore, nõ cum affectu concupiſcentiæ. nõ enim vocauit nos Deus immundiciæ cauſa, ſed ad ſanctificationem.* Hebr. 12. *Sectemini ſanctimoniam, ſine qua nemo videbit Deum.*

Virgi-

Digitized by Google

Virginitas in iis quæ habent donum uitæ cœlibis, et poſſunt uiuere ſine libidinum flammis extra matrimoniū. 1 Cor. 7. Cæterùm qui ſtat firmus in corde ſuo, nō habens neceſſitatem, ſed poteſtatē habet propriæ uoluntatis, & hoc decreuit in corde ſuo, ut ſeruet ſuā uirginem, bene facit.

Pudicitia, Phil. 4. Quæcunq; pudica, etc. hæc cogitate. 1. Tim. 3. Epiſcopum oportet eſſe pudicū. Iacobi 3. Sapientia eſt pudica.

Verecundia. 1 Tim. 2. Mulieris in habitu honeſto cū uerecundia & ſobrietate.

Sobrietas. 1. Petri 1. Sobrij, perfectè ſperate in gratiam. 1 Petri. 4. Sitis ſobrij & uigilantes ad orandum. 1 Pet. 5. Sobrij eſtote, & uigilate. 2 Petri 1. In ſcientia præſtate temperantiam. Ro. 12. Ita ſentiat, vt modeſtus ſit & ſobrius. 2 Tim. 1. Dedit nobis ſpiritum ſobrietatis. ad Titum 2. Hortare ſenes ut ſobrij ſint, &c. & iuuenes hortare vt ſobrij ſint, & poſtea: Vt ſobriè, iuſtè & piè viuamus. 1 Theſſ. 5. Nos qui diei ſumus, ſobrij ſimus 2 Timot. 4. Sobrius eſto. Gal. 5. Fructus ſpiritus eſt temperantia.

Caſtigare corpus ſuū 1 Cor. 9. Omnis autē qui certat, per omnia temperans eſt: illud quidem ut periturā coronam accipiant: nos autem ut æternā, &c. uerùm ſubijcio corpus meum, & in ſeruitutem redigo, ne quomodo fiat, ut cū alijs prædicarim, ipſe reprobus efficiar. Rom. 13. Carnis curā ne agatis ad concupiſcētias.

Ieiuniū. Act. 13. Cum illi ſacrificarent Domino, ieiunarentq; dixit Spiritus ſanctus. et Act. 14. Cum precati eſſent cum ieiunijs. 2 Cor. 6. In multa patientia, et in ieiunijs 2 Cor. 11. In ieiunijs multis. 1 Cor. 7. Vt uacetis ieiunio & precationi.

Vigiliæ. 1 Pet. 5. Vigilate. 2 Co. 11. In uigilijs multis.

Abſtinere ab omni ſpecia mala, 1 Theſſ. 5.

Peccata contra ſextum præceptum.

Peccata contra ſextum preceptum hæc ferè taxant ac damnant Apoſtoli: Abſtinere á coniugio, cum careas dono caſtitatis, & flagres libidinū flammis. 1 Corinth. 7. Melius eſt nubere, quàm uri.

Prohibere matrimonium, tanquam genus uitæ Deo non placens. 1 Tim. 4. Attendentes ſpiritibus impoſtoribus, & doctrinis dæmoniorum, prohibentiū contrahere matrimonium.

Prohibere matrimonij uſum epiſcopis & Eccleſiæ miniſtris, contra Paulum 1 Tim. 3.

Non facere officia piorum coniugum. Huc antitheſes pertinēt eorū operū quæ paulo antè recitata ſunt.

Immundicia. Gal. 5. Opera carnis ſunt immundicia. 1 Cor. 6. Neq; molles, &c accipient hæreditatē regni Dei. Eph. 5. Omnis immundus non habet hæreditatē in regno Dei & Chriſti. Ibidem. Omnis immundicia, &c. ne nominetur inter uos, ſicut decet ſanctos. 2 Cor. 12. Non egerunt pœnitentiam ſuper immundicia ſua. Eph. 4. poſtquam peruenerunt eò, ut dolere deſierint, ſemetipſos dederunt laſciuiæ ad patrandam immundiciā omnē cum auiditate. Coloſſ. 3. Mortificate, etc. immundiciā, molliciem. 1 Theſſ. 4. Non uocauit nos Deus immundiciæ cauſa, Iacobi primo: Abijcientes omnem immundiciam.

Laſciuia. Gal. 5. Opera carnis ſunt Laſciuia. 1 Tim. 5 Iuniores uiduas reijce: cū enim laſciuire cœperint ad uerſus Chriſtum. & Rom. 13. Nō cubilibus et laſciuijs. 1 Pet. 4. Cum uerſaremur in laſciuijs. Iaco. 5. In delicijs uixiſtis ſuper terrā, & laſciuiſtis, & enutriſtis corda veſtra vt in die occiſionis.

Libido, 2 Cor. 12. Nec pœnituit eos libidinis.

Impudicitia. 2. Cor. 2. Nec pœnituit eos impudicitiæ quam patrarunt.

Luxus, 1 Petri 4. In eandem luxus refuſionem.

Scortatio, Act. 15. Caueant ſibi à ſuffocato et ſcortatione, Act. 21. Idē repetitur. & Apoc. 9. Non egerunt pœnitentiam á fornicatione ſua. Apoc. 21. Scortatoribus, &c. pars illorū erit in ſtagno ardenti igne. Ro. 1. Repleti ſcortatione. 1 Cor. 10. Neq; fornicemur, ſicut quidam ex illis fornicati ſunt, & ceciderūt uno die 23. millia 1. Cor 5. Si quis cū frater appelletur, fuerit ſcortator, etc. cum eiuſmodi ne cibū quidem capiatis. 1. Corinth. 6. Neq; ſcortatores, &c. regni Dei hæreditatem accipient. & rurſus, Fugite ſcortationem, omne peccatū quodcunq; fecerit homo, extra corpus eſt: qui autē fornicatur, in corpus ſuum peccat. An neſcitis quoniā membra ueſtra templū ſunt ſpiritꝰ S. qui in uobis eſt, quē habetis à Deo, & non eſtis ueſtri? empti enim eſtis precio: glorificate Deum in corpore ueſtro, & in ſpiritu ueſtro quæ ſunt Dei. Eph. 5. Scortatio & omnis immūdicia ne nominetur quidē inter uos. Ibid. Omnis ſcortator aut immundus hæreditatem non habet in regno Chriſti & Dei. Galat. 5. Opera carnis ſunt fornicatio, & 1. Theſ. 4. Vt abſtineatis à fornicatione, &c. Ebr. 12. Ne quis ſit fornicator aut profanꝰ. Eb. 13. Scortatores & adulteros iudicabit Deus.

Illicitæ & preternaturales commixtiones. Rom. 1. Nam & fœminæ illorum mutauerunt naturalem uſum in eum qui eſt præter naturam: ſimiliter & maſculi relicto naturali uſu fœminæ, exarſerunt per appetentiā ſui, alius in alium, maſculi in maſculos fœditatem perpetrantes. 1 Cor. 6. Ne erretis, neq; ſcortatores, etc. neque qui concumbunt cū maſculis, &c. regni Dei hæreditatem accipient. 1 Tim. 1. Scortatoribus, maſculorum concubitoribus, &c. lex eſt poſita.

Adulteriū. 2 Pet. 2. Oculos habētes plenos adulterij. Rom. 14. Non adulterabis. 1 Cor. 6. Neq; ſcortatores. neq; adulteri, neq; qui concumbūt cum maſculis, &c. Gal. 5. Opera carnis ſunt, adulteriū, ſcortatio, immundicia, laſciuiæ etc. Eb. 13. Scortatores et adulteros iudicabit Dominꝰ. Iac. 2. Ne mœcheris. Ibid. Adulteri et adulteræ neſcitis q; amicitia mūdi eſt inimicitia cū Deo?

Stuprum. Col. 3. Mortificate membra ueſtra terreſtria, ſtuprum, &c.

Inceſtus. 1 Cor 5. Omnino inter uos auditur ſtuprū, & huiuſmodi ſtuprum, quod nec inter gentes nominatur, ut aliquis uxorem patris habeat.

Intemperantia, 2 Tim. 3. Intemperantes,

Turpiloquiū, Eph. 4. Omnis ſermo ſpurcus ex ore ueſtro non procedat. Eph. 5. Quæ ſecreto, ab iis fiūt, turpe eſt vel dicere. Col. 3. Deponite, &c. maledicentiam & turpilo quentiam ab ore ueſtro.

Ebrietas. Act. 2. Nō ſunt hi ebrij, cū ſit hora diei tertia. 1 Pet. 4. Cū uerſaremur in laſciuijs, uinolētijs, cōpotatiōibus, comeſſatiōibus. Ro. 13. Cōpoſitē ambulemꝰ, non comeſſationibus & ebrietatibus, nō cubilibus et laſciuijs, nō contentione & æmulatiōe. 1 Cor. 5. Si quis cum

by Google

cum frater appelletur, fuerit ſcortator, &c, aut ebrioſus, cum eiuſmodi ne cibum quidem capiatis. 1. Cor. 6. *Neq; ebrioſi regni Dei hæreditatē accipiēt.* 1. Cor. 11. *Alius autē ebrius eſt* 1. Theſſ. 5 *Qui ebrij ſunt, noctu ebrij ſunt.* Ga. 5. *Opera carnis ſunt, ebrietates, comeſſationes.* Eph. 5. *Ne inebriemini uino in quo eſt luxus.* Comeſſationes, 1 Pet. 4. Rom. 13. Gal. 5,

Agere curam carnis ad concupiſcentiam Rom. 13.

Eſſe amantem voluptatum. 2. Tim. 3. *Voluptatū magis amantes, quàm Dei amātes.* Tito 3. *Et nos aliquando eramus, &c. deſeruiētes deſiderijs et voluptatibus uarijs.* 2. Petri 2. *Pro voluptate ducentes, ſi in diem delicijs fruantur.*

Cōuerſatio cū impijs & ſceleratis, 1. Cor. 5. 2. Cor. 6. 1 Cor. 15. *Corrumpunt bonos mores colloquia praua.* Eph. 5. *Ne ſitis conſortes illorum.* 2. Theſſ. 3. & 2. Ioan

BONA OPERA VII PRAECEPTI.
Non furaberis.

Tenere propriū, Act. 5. *Nōnne prorſus tibi manebat, & venundatus erat in poteſtate tua?* 2. Cor. 8. Eph. 4.

Poſsidere diuitias, iiſq; rectè uti. 1. Tim. 6. *His qui diuites ſunt in præſenti ſeculo, præcipe, nō ſublime ſapere, neq; ſperare in incerto diuitiarū, ſed in Deo uiuo, qui præſtat nobis omnia abundè ad fruendū, bene agere diuites fieri in bonis operibus, facilè tribuere, cōmunicare, theſaurizare ſibi. fundamentū bonū in futurū.*

Operari manibus ſuis & honeſtè parare rē vnde viuas. Eph. 4. *Qui furabatur, nō amplius furetur, magis autem laboret, operando manib. quod bonū eſt, ut poſsit impartiri ei qui opus habuerit.* 2. Theſ. 3. *Nā ipſi ſcitis quomodo oporteat imitari nos, quoniam non inquieti fuimus inter uos, neq; gratis panem manducauimus ab aliquo, ſed in labore et fatigatione nocte et die operantes, ne quē ueſtrûm grauaremus. Nō quaſi nō habuerimus poteſtatē, ſed vt noſmetipſos formā daremus uobis ad imitandum nos. nam et cū eſſemus apud uos, hoc denunciabamus uobis, quoniā ſi quis nō vult operari, nec manducet. Audiuimus enim quoſdā ambulantes inter vos inordinatè, nihil operantes, ſed curioſe agentes: his autē qui eiuſmodi ſunt, denunciamus & obſecramus in Domino noſtro Ieſu Chriſto ut in ſilentio operantes, ſuum panem manducent.* 1. Theſſ. 4. *Quieti ſitis, & agatis res proprias, & operemini proprijs manibus ueſtris, ſicut uobis præcepimus.*

Negociari abſq; defraudatione & oppreſsione aliorum 1. Theſſ. 4.

Iuſticia in contractibus, Philip. 4. *Quecunq; honeſta, quecunq; iuſta, quecūq; boni nominis, etc. hæc cogitate,* Col. 4. *Sapienter ambulate erga extraneos, opportunitatē redimentes.* 1. Petri 2. *Cōuerſationem honeſtam habete inter gētes.* 1. Theſſ. 4. *Geratis uos honeſte erga extraneos, & nulla re uobis opus ſit.*

Accipere & exigere pro labore iuſtam mercedē. 1. Cor. 9. *Quis militat ſuis ſtipendijs vnquā? Quis plantat uineam, & de fructu eius nō edit? Quis paſcit gregem, et de lacte gregis nō edit?* 1. Tim. 5. *Dignus eſt operarius mercede ſua.*

Proximi bona tueri, & ſi licet, etiā augere et promouere. Philip. 2. *Ne ſua quiſq; ſpectetis, ſed vnuſquiſque quæ ſunt aliorum.*

Eſſe contentum ijs bonis, & ea ſorte quam quiſq; Deo diſtribuente accepit. 1 Cor. 7. *Vnuſquiſq; in ea vocatione qua uocatus fuit, maneat. Seruus uocatus es, ne ſit tibe curæ: quin etiā ſi potes liber fieri potius utere.* 1. Tim. 6. *Eſt aūt quæſtus magnus, pietas cū animo ſua ſorte cōtento. Nihil enim intulimus in mundū: nec efferre quicquā poſſumus: ſed habentes alimēta et quibus tegamur, his contenti ſimus* Philip. 4. *Nam ego didici, in quibus ſum, his contētus eſſe: noui & humilis eſſe noui et excellere: ubiq; et in omnib. inſtitutus ſum & ſaturari & eſurire, et abundare, & penuriā pati. Omnia poſſum per Chriſtū qui me corroborat.* Ebr. 13. *Contentus his quæ adſunt.*

Parſimonia & frugalitas. 2 Theſ. 3. *Sed cum labore et ſudore nocte dieq; facientes opus, ad hoc, ne cui veſtrûm eſſemus oneri.* 1 Theſ. 2. *Meminiſtis, fratres, noſtri laboris ac ſudoris. nocte enim et die opus faciētes, ob id ne cui veſtrûm eſſemus oneri, prædicauimus apud vos Euangelium Dei.*

Rectè vti bonis huius mundi, iuxta regulā 1 Cor. 7. *Cæterùm illud dico fratres, tempus breue eſt. Reliquū eſt, vt qui habent vxores, ſint tanquā non habentes: et qui flent, tanquā non flentes: & qui gaudent, tanquam non gaudentes: & qui emunt, tanquā non poſsidētes: & qui vtuntur hoc mundo, tanquā non vtantur: præterit enim figura huius mundi.*

De bonis ſuis neceſſarios ꝓ ſe ſuaq; familia facere ſumptus, ad nutriendos & educandos liberos. Eph. 5. Ad alendam familiam & domeſticos. 1 Tim. 5. *Quòd ſi qua ſuis & maximè familiaribus non prouidet, fidē abnegauit, & eſt infideli deterior.* 1 Tim. 3. *Diaconi liberis ſuis rectè præſint, & proprijs familijs.* Ad fouendum & alendum parentes ſuos ſenio cōfectos. 1 Timoth. 5. *Quòd ſi quis fidelis, aut ſi qua fidelis habet viduas, ſuppediet illis, & non oneretur eccleſia.* Ibidem, *Si qua vidua liberos aut nepotes habet, diſcāt primùm propriā domū piè tractare, et vicē rependere maiorib.*

Magiſtratui etiā de ſuis bonis pendere tributa, vectigalia, cenſus, & ſi qua alia legitimè propter reipub. conſeruationem ijs debentur. Rom. 13.

Cōferre etiā de ſuis bonis ad cōſeruationē miniſterij eccleſiaſtici, ad alēdos epiſcopos et doctores et alios miniſtros eccleſiæ. Itē ad ſcholas inſtituēdas & cōſeruandas, Gal. 6. *Cōmunicet in omnibus bonis is q catechiſatur ſermone, ei qui ſe catechiſat.* & 1 Cor. 9. *Dominus ordinauit, vt ꝗ Euāgeliū annūciant, ex euāgelio viuāt.*

Exercere liberalitatē in pauperes & egenos, tum erga omnes, tum maximè erga domeſticos fidei. Gal. 6. *Qui verò habuerit ſubſtantiā mundi, & viderit fratrē ſuum egentē, & clauſerit viſcera ſua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo?* 1 Ioan. 3. *Nūc aūt proficiſcor Hieroſolymam, miniſtrans ſanctis. Viſum eſt enim Macedoniæ & Achaiæ, cōmunicationem aliquā facere in pauperes ſanctos, qui ſunt Hieroſolymis: nā ita viſum eſt ipſis, & debitores illorum ſunt. Etenim ſi ſpiritualia ſua cōmunicauerunt gentibus, debent et hæ in carnalibus miniſtrare illis. Hoc igitur ubi perfecero, & obſignauero illis locum hunc, reuertar per vos in Hiſpaniā.* Rom. 15. *De eiuſmodi beneficentia in eccleſijs Iudaicis, Paulus etiam agit* 2 Corinth. 8 & 9, *vbi etiam regulas beneficentiæ in pauperes præſcribit, quòd prompto & hilari animo, deinde quòd pro menſura faculta-*

facultatum ſuarũ ſit conferendum in pauperes beneficiũ. Etenim ſi prius adſit animi promptitudo, ea iuxta quicquid illud eſt, quod poßidet aliquis, accepta eſt, nõ iuxta id quod nõ poßidet. Non enim vt alijs relaxatio ſit, vobis autem anguſtia: ſed vt ex æqualitate, in præſenti tempore veſtra copia illorũ ſuccurrat inopiæ, et illorum copia veſtræ ſuccurrat inopiæ, vt fiat æquabilitas: quemadmodum ſcriptum eſt, qui multũ habebat, huic nihil ſuperfuit: q paulũ habebat, nihilo minus habuit. 2 Cor. 8. Vnuſquiſq; ſecundum propoſitũ cordis, non ex moleſtia, aut ex neceßitate: nam hilarẽ datorem diligit Deus. 2 Cor. 9. interſpergit etiam Paulus rationes, cur in pauperes exercenda ſit liberalitas. Prima: Quia debeamus imitari exemplum Christi, qui cũ diues eſſet, pauper propter nos factus eſt, vt nos illius paupertate diteſceremus. 2 Cor. 8. Secunda: Quia Deus vberius benedicturus ſit eos qui beneficentiores ſint in pauperes. 2 Cor. 9. Illud dico, qui ſementem facit parcè, is parcè meſſurus eſt: & qui ſementẽ facit libenter & benignè largiendo, copioſe meſſurus eſt. & poſtea: Potens eſt Deus efficere, vt totum beneficium in vos exuberet, vt in omnibus omnẽ ſufficientiã habentes: exuberetis in omne opus bonum. quemadmodum ſcriptum eſt: Diſperſit, dedit pauperibus, iuſticia eius manet in ſeculũ. Porrò qui ſuppeditat ſemen ſeminanti, is & panem in cibum ſuppeditet, & multiplicet ſementem veſtram, & augeat prouẽtus iuſticiæ veſtræ, vt in omnibus locupletemini in omnem ſimplicitatem, quæ per nos efficit, vt gratiæ agãtur Deo. ad Rom. 12. Qui impertit in ſimplicitate: qui miſeretur, in hilaritate. Act. 9. Tabitha erat plena bonis operibus et eleemoſynis quas præſtabat. Act. 10. Cornelius erat religioſus ac timens Deum, præſtans eleemoſynas multas plebi. & poſtea angelus dicit ad eum: Orationes tuæ et eleemoſynæ tuæ aſcẽderũt in memoriã corã Deo. Act. 20. Oportet meminiſſe verborũ Domini Ieſu, quoniã ipſe dixit: Beatũ eſt dare potius quàm accipere. Ebr. 13. Cæterùm beneficentiæ et cõmunicationis ne obliuiſcamini, talibus enim victimis placetur Deo. Iac. 2. Quòd ſi frater aut ſoror nudi fuerint, & egentes quotidiano victu, dicat autẽ aliquis veſtrûm illis, Abite cum pace, caleſcite & ſaturamini, non tamen dederitis illis quæ ſunt neceſſaria corpori, quæ erit vtilitas? De beneficẽtia erga captiuos et erga inimicos, dictum eſt ſupra in præcepto quinto.

Eſſe hoſpitalem. 1 Pet. 4. Hoſpitales eſtote erga vos inuicem, ſine murmurationibus. Ebr. 13. Hoſpitalitatis ne ſitis immemores: per hanc enim quidam inſcientes exceperunt hoſpitio angelos.

Propter cõfeßionẽ amittere bona ſua potius, quàm propter ea retinenda deficere. Ebr. 10. Direptionẽ facultatum veſtrarũ cum gaudio accepiſtis, ſcientes vos habere in vobis potiorem ſubſtantiam in cœlis, ac manentẽ. Ebr. 11. Per fidem Moſes iam grandis, renuit vocari filius filiæ Pharaonis, potius eligens ſimul malis affici cum populo Dei, q̃ temporarijs commodis frui: maiores arbitratus diuitias probrũ Chriſti, quàm Aegyptiorum theſauros. 2 Cor. 6. Quaſi pauperes, multos tamen ditantes.

Cauere ab inhoneſta ſpecie in procuratione bonorum cõmunium. 2 Cor. 8. Declinantes hoc, ne quis nos carpat in hac exuberãtia, quæ adminiſtratur, à uobis. procurantes honeſta non tantum coram Deo, ſed etiã coram hominibus.

Peccatorũ contra VII. præceptum, horum fere meminerunt.

Furtũ. 1. Pet. 4. Ne quis ueſtrûm affligatur ut fur, aut facinoroſus, aut curioſus alienarũ rerũ. Apoc. 9. Nõ egerunt pœnitentiã à furtis ſuis. 1. Cor. 6. Neq; fures, neq; auari. Epheſ. 4. Qui furabatur, non furetur amplius Rom. 2. Qui prædicas non furandũ, ipſe furaris.

Rapina. 1. Cor. 5. Aut rapax, cum eiuſmodi ne cibũ ceperitis. 1. Cor. 6. Neq; fures neq; rapaces, regni Dei hæreditatem accipient. 1. Tim. Plagiarijs, id eſt raptoribus hominum poſita eſt lex.

Defraudatio. 1. Theſſ. 4. Ne quis opprimat aut defraudet fratrẽ ſuũ in negocio, propterea q. eſt vltor Dominus de omnibus his. 2. Cor. 9. Vt ea ſit in promptu tanquam bona collatio, & non tanquam defraudatio.

Iniuſticia in contractibus. Rom. 1. Repleti omni iniuſticia. 1 Tim. 1 Iniuſtis eſt lex poſita. 1 Cor. 6. Vos iniuriam facitis, & damno afficitis, idq; fratres: ac neſcitis quòd iniuſti, regni Dei hæreditatẽ nõ cõſequẽtur.

Dolus. Rom. 1. Pleni dolo. 1 Pet. 3. Labia ne loquantur dolum. 1 Petri 2. Depoſito omni dolo.

In negociatione verſari ſine timore Dei. Iac. 4. Age nũc qui dicitis, Hodie & cras eamus in hanc ciuitatẽ, & faciamus ibi annum unum, & mercemur, et lucrũ faciamus, qui ignoratis quid futurum ſit poſtero die. Quæ enim eſt uita ueſtra? vapor eſt enim, qui ad exiguum tempus apparet, & deinde euaneſcit: pro eo quod dicere debueritis, Si Dominus uoluerit, & ſi uixerimus, faciamus hoc aut illud.

Πλεονεξία. Phil. 2. Ne ſua quiſq; ſpectetis. 1 Cor. 10. Nemo quod ſuum eſt quærat, ſed quiſq; q. eſt alterius.

Ocium. 2 Theſſal. 3. Præcipiebamus vobis, vt ſi quis nollet operari, is nec ederet.

Περιεργία, inhoneſtis aut fraudulentis artib. victum quærere: vt ſunt artes ludicræ, luſus, ollæ ſortilegæ. impoſturas in mercibus exercere, quod faciunt inſtitores, caupones, mercatores, vſurarij, et ſimiles. 2 ad Theſ. 3. Audiuimus quoſdam verſantes inter vos inordinatè, nihil operis faciẽtes, ſed curioſe agẽtes: his autem qui ſunt iſtiuſmodi, præcipimus et obſecramus per Dominum noſtrũ Ieſum Chriſtum, vt cum quiete operantes, ſuum ipſorum panem edant.

Auaricia. 1 Pet. 5. Non turpis lucri gratia. 2 Pet. 2. Per auaritiã fictitijs ſermonibus negociabuntur de vobis. 2 Petri 2. Cor exercitatum auaricia. 1 Ioan. 2. Concupiſcentia oculorum. Rom. 1. Repleti omni auaricia. 1 Cor. 5. Si quis, cum frater appelletur, fuerit ſcortator, aut auarus. 1 Cor. 6. Neq; auari, regni Dei hæreditatẽ accipient. Epheſ. 5. Scortatio & omnis immundicia & auaricia, ne nominetur quidẽ inter vos. & poſtea. Nã hæc ſcitis, quòd omnis ſcortator, aut immundus, aut auarus, qui eſt ſimulachrorum cultor, non habeat hæreditatem in regno Chriſti & Dei. Philip. 3. Quorum Deus venter eſt. Col. 3. Mortificate membra veſtra terreſtria, & auariciam, quæ eſt ſimulachrorum cultus, ob quæ venire ſolet ira Dei in filios intractabiles. 1 ad Theſſ. 2. Ne verſati ſumus per occaſionem auariciæ. 1 Timoth. 3. Epiſcopum non turpiter lucri cupidum.

Et poſtea

Et poſtea: Miniſtros non turpiter lucri auidos. 1. Tim. 6. Qui volunt diteſcere, incidunt in tentationē, & laqueum, et cupiditates multas, ſtultas ac noxias, quæ demergunt homines in exitium & interitū: ſiquidem radix omnium malorum, ſtudium pecuniæ eſt: quam quidam dum appetunt, aberrauerunt à fide, et ſeipſos implicuerunt doloribus multis. 2. Tim. 3. Poſtremis temporibus erunt auari. Tit. 1. Docētes quæ non oportet, turpis lucri gratia. Ebr. 13. Sint mores alieni ab auaricia, contenti his quæ adſunt.

Ponere ſpem in diuitijs ſuis. 1. Tim. 6. Iacob. 5. Agite nunc diuites, plorate, vlulantes ſuper miſerijs veſtris, quæ aduenient vobis. Diuitiæ veſtræ putrefactæ ſunt, veſtimenta veſtra tineis obnoxia facta ſunt, aurum & argentum veſtrum ærugine vitiatum eſt, et ærugo eorum in teſtimonium erit vobis, & exedit carnes veſtras ſicut ignis. Theſaurum congeſsiſtis in extremis diebus. Ecce merces operariorum, qui meſſuerūt regiones veſtras, quæ fraude non reddita eſt à vobis, clamat: & clamores eorū qui meſſuerant, in aures Domini Sabaoth introierunt.

Abuti bonis ſuis ad comeſſationes & ebrietates. 1. Pet. 4. Rom. 13. Ad delicias. Iac. 5. In delicijs vixiſtis ſuper terram, & laſciuiſtis. Ad oppreſsionem et defraudationem aliorum. 1. Theſſ. 4. Et ad alia ſcelera & facinora, & non potius ad bona opera. 1. Tim. 6.

De bonis ſuis non reddere magiſtratui quod iuſtè ei debetur. Rom. 13.

Non exercere liberalitatem erga miniſterium & ſcholas. 1. Cor. 9. Gelat. 5. 1. Tim. 5. Nō alligabis os boui trituranti.

Sacrilegium facere: hoc eſt, pecuniam vel à te, vel à tuis maioribus ad miniſterij eccleſiæ conſeruationem collatam, ſibi rapere: exemplum eſt in Anania et Sapphira, Act. 5. qui de precio agri, quod communioni donouerant, ſuffurantur aliquantulum.

Approbare ſacrilegium meretricis Babylonicæ, et eius largitionibus et bonis idololatria et fraude partis frui. Apoc. 18.

De ſuis bonis nihil erogare in pauperes et egenos. 1. Ioan. 3. Iac. 2.

Claudere viſcera ſua à fratre egente. 1. Ioan. 3.

Aut non ex ſimplici corde dare ſed vel ob gloriam comparandam, aut commoda ſua quærenda. 2. Cor. 8.

Aut ita eſſe in alios liberalē, vt te et tuos defraudes. 2. Cor. 8. Non vt alijs ſit relaxatio, vobis aūt anguſtia. 2. Cor. 9. Tanquā bona collatio, nō tanqā defraudatio.

Non eſſe beneficiū etiam erga inimicū ſuū. Ro. 12.

Nolle hoſpitio excipere exules Chriſtianos, aut ob Euangelij plantationem peregrinantes. 1 Petri 4. & 3. Ioan. Ebræ. 13.

Paupertatē & crucē ob confeſsionē Chriſti aut nō patienter ferre, aut omnino detrectare. Ebr. 10. & 11. 2 Tim. 4. Demas me reliquit, amplexus præſens ſeculū.

Pluris facere bona corporalia quàm æterna. Phil. 3. Coloſ. 3. 2 Tim. 3. 2 Pet. 2.

BONA OPERA OCTAVI PRAECEPTI.

Non loqueris falſum teſtimonium.

Bonorum operum ad hoc præceptum pertinentium, horum ferè Apoſtoli mentionem faciunt. Exercere iudicia forenſia, in ijs comparere, agere cauſam, reſpondere accuſantibus, citare teſtes, ferre teſtimonium, ferre ſententiam, & alia opera ad iudiciū pertinentia, ſecundum iuſticiam & veritatem facere. Patēt hæc ab exemplis. nam Act. 4. & 5. Apoſtoli in iudicio apparent, & reſpondent criminationibus. Idē Stephanus Act. 6. facit: et Paulus Act. 16. lege de immunitate ciuium Romanorū vtitur. Idem facit Act. 22. & appellat ad Cæſarem. Act. 23. accuſatus per Tertullū, reſpondet, & diluit eius criminationes. Act. 24. dicit etiā cauſam ſuam in concilio ſacerdotum, vbi aſtutè diſſenſionem mouet inter Phariſæos & Sadducæos. Act. 23. Dixit etiam cauſam coram Nerone. 2 Tim. 4. Phil. 1. Iaſon & alij Chriſtiani Theſſalonicenſes ad tribunal tracti, ſatisfactione præſtita dimittuntur. Act. 17.

Veritas, ſeu veracitas in amplectendis & tenendis & propagandis veris ſententijs de omnibus rebus, maximè verò de rebus ad ſalutem pertinentibus. Act. 22. Eruditus iuxta omnē veritatem paternæ legis. Act. 26. Non inſanio, optime Feſte, ſed verba ſobrietatis & veritatis eloquor. Ro. 2. Habentē formā ſcientiæ in lege et veritatis. 1 Cor. 13. Cōgaudet veritati. 2 Cor. 6. Vt ſeductores, et tamen veraces. 2 Cor. 13. Non poſſumus aliquid aduerſus veritatē. 1 Tim. 4. Et his qui cognouerūt veritatem. 3 Ioan. Teſtimonium noſtrum verum eſt.

Veracitas in familiari ſermone, in dictis, in contractibus & pactis. Epheſ. 4. Depoſito mendacio loquamini veritatem quiſq; proximo ſuo, quoniā ſumus inuicem membra. Phil. 4. Quæcunq; ſunt honeſta, quæcunque ſunt vera, hæc cogitate.

Lingua ſua rectè vti ad glorificandum Deum, & prædicandum ea quæ ſunt iuſta et bona, et ad inſeruiendum proximo ſuo. 1 Pet. 3. Coerceat linguam ſuā & labia ſua ne loquantur dolum. Epheſ. 4. Omnis ſermo ſpurcus ex ore veſtro non procedat: ſed ſi quis bonus, ad ædificationē. Coloſſ. 3. Quicquid feceritis ſermone aut facto, omnia in nomine Domini Ieſu facite, gratias agentes Deo & patri per illum. Coloſſ. 4. Sermo veſter cum gratia ſit ſale conditus.

Bene loqui de alijs. Rom. 12. Bene loquamini de ijs qui vos inſectātur, bene loquamini. 2 Cor. 9. Ne gloria noſtra, qua de vobis glorior, inanis fiat.

Veracitas in factis & tota vita. 1 Ioan. 3. Non diligamus verbo & lingua, ſed opere & veritate. Epheſ. 4. Veritatem facientes, in charitate creſcamus.

Gloria, quæ eſt teſtimonium rectè factorum, tum ſuæ conſcientiæ, tum aliorum rectè iudicātium. Gal. 6. Opus ſuū probet vnuſquiſq;, & tunc in ſemetipſo tantum gloriationē habebit, & non in alio. 2 Cor. 1. Nam gloria noſtra hæc eſt, teſtimonium cōſcientiæ noſtræ, quòd cum ſimplicitate & ſynceritate Dei, non ſapientia carnali, ſed per gratiam Dei cōuerſati fuerimus in mundo. 2 Cor. 6. Per gloriam & ignominiam.

Gloriari iuxta menſuram regulæ, ſuper ſuis et non alienis laboribus: ita tamen, vt Deo omnia referantur accepta. 2 Cor. 12. quod Paulus facit etiam. 2 Cor. 11.

Gloriari de infirmitatibus ſuis. 2 Cor. 12. Super huiuſmodi homine gloriabor: de meipſo nō gloriabor, niſi ſuper infirmitatibus meis. Et poſtea: Libentiſsimè igitur potius gloriabor ſuper infirmitatibus meis, & vt inhabitet in me Chriſtus.

Commen-

Digitized by Google

Commendare alios. 2 Corinth. 12. Ego debueram à vobis commendari.

Laus. 1 Petri 1. *Probatio fidei veſtræ inueniatur in laudem.* 1 Pet. 2. *In laudem rectè agentium.* Roman. 13. *Bonum fac, & habebis laudem.* 1 Corinth. 4. *Tunc laus erit vnicuiq; à Deo.* Philipp. 4. *Quæcunque boni nominis, ſi qua virtus, ſi qua laus, hæc cogitate.* 2 Corinth. 6. *Per conuicia & laudes.*

Modeſtia ſeu humilitas, quæ eſt virtus ſuam imbecillitatem agnoſcens, & non ferens de ſe & ſuis factis falſum teſtimonium, nec alios præ ſe contemnes. 1 Pet. 5. *Humilitatem animi vobis infixam habete.* Roma. 12. *Alius alium honore præuenientes.* Ibidem: *Ne quis arroganter de ſe ſentiat ſuprà quàm oportet de ſe ſentire: ſed ita ſentiat, vt modeſtus ſit & ſobrius, vt cuique Deus partitus eſt menſuram fidei.* 1 Cor. 4. *Ne quis ſupra id quod ſcriptum eſt, de ſe ſentiat.* 1 Cor. 8. *Quòd ſi quis ſibi videtur aliquid ſcire, nondum quicquam nouit quemadmodum oporteat ſcire.* Modeſtia. Col. 3. *Sitis induti modeſtia.* Phil. 4. *Modeſtia veſtra nota ſit omnibus hominibus.* Iacob. 1. *Glorietur frater in humilitate ſua.* Iac. 3. *Sapientia è ſupernis eſt modeſta, tractabilis, &c.*

Peccata contra octauum præceptum.

Peccata verò hæc taxant ac damnant: Iudicari ſub iniuſtis, & non magis ſub ſanctis. 1 Cor. 6. *Proinde iudicia, ſiquidē habueritis, de ijs quæ ad vitæ vſum pertinent, qui contempti ſunt in Eccleſia, eos conſtituite: ad erubeſcentiam veſtram dico. Adeò non eſt inter vos ſapiens? ne vnus quidem, qui poſſit dijudicare inter fratrem ſuum & fratrem? Sed frater cum fratre litigat, idq; ſub infidelibus? Itaq; iam quidem omnino delictum in vobis eſt, quòd lites habetis inter vos inuicem.*

In iudicio forenſi exercere opera à iuſticia & veritate diſcrepantia, qualia ſunt innocentes in ius trahere, fingere calumnias, falſis delationibus & criminationibus accuſare, ferre falſum teſtimoniū, pronunciare ſententiam falſam, & contra leges, cauſa nondum cognita, damnare inſontes, & abſoluere reos ſceleratos: iudicare non ſecundum ueritatem, ſed ſecundum gratiam et perſonam hominū, facere decreta impia contra Deum & iuſticiam. Exempla ſunt. Act. 4. ubi magiſtratus templi & Sadducæi moleſtè ferunt, quòd Apoſtoli doceant populū, cōprehendunt eos et carcere includunt, et altero die iudicium de ijs exercent, & poſtea interdicunt, ne loquantur in nomine Ieſu. Act. 5. obijcitur Apoſtolis in concilio ſeniorū, quòd contra ſenatus decretum docuerint populū, & repleuerint ſua doctrina Hieroſolymam: & quòd uelint inducere ſanguinem Ieſu Nazareni ſuper eos: & poſtea audita Apoſtolorum apologia, qui ſatis probant ſuam cauſam, nihilominus tamen damnant eos, et uirgis cædi curant, edictū repetentes, ne amplius loquantur in nomine Ieſu. Actor. 6. Stephanus, vir innocentiſſimus, in ius trahitur: & ſtatuuntur falſi teſtes, qui ferunt falſum teſtimonium, Stephanum eſſe hæreticum & ſeditioſum. Concilium ſeniorum Stephani cauſam non cognoſcit, ſed eum morti adiudicat, & lapidibus obrui curat. Acto. 12. Herodes Iacobum occidit in gratiam Iudæorum, & Petrum comprehenſum in carcerem conijcit. Actor. 16. Paulus & Silas trahuntur in forum ad principes & magiſtratus, & accuſantur turbatores ciuitatis, & cauſa nondum cognita uirgis cædi iubentur. Simile iudicium exercetur. Actor. 17. 21. Paulus in templo comprehenditur, & uerberatur ut ſeditioſus & blaſphemus. Actor. 22. princeps ſacerdotum Ananias contra legem iubet Paulum percuti. Actor. 23. Tertullus falſis criminationibus Paulum accuſat coram Felice.

Non eſſe ſtudioſum ueræ doctrinæ diſcendæ, aut propagandæ, ſed delectari uanis & falſis opinionib. eaſq; etiam in alios transfundere 2 Petri 2. Magiſtri mendaces, qui introducunt ſectas pernicioſas 1 Io. 1. Si dixerimus quòd peccatū non habeamus, ueritas non eſt in nobis 1 Iohann. 2. Quis eſt mendax, niſi is qui negat Ieſum eſſe Chriſtum. Rom. 1. *Veritatem Dei in iniuſticia detinent.* Ibid. *Commutauerunt ueritatem Dei in mendacium.* Ro. 2. *Quia non acquieſcunt ueritati, credunt autē iniquitati.* Ro. 3. *Omnis homo mendax.* Gal. 3. *Quis vos faſcinauit veritati non credere?* Phil. 1. *Siue per occaſionem, ſiue per veritatem Chriſtus annunciatur* 1 Tim. 4. *In hypocriſi loquentes mendacium* 1 Tim. 6. *Hominum, &c. qui veritate priuati ſunt* 2 Tim. 2. *Philetus à veritate aberrauit* 2 Tim. 2. *Corripientem eos qui obſiſtunt veritati,* Tit 1. *Non attendentes Iudaicis fabulis & mandatis hominum, auerſantium veritatem* 2 Theſſ 2. *Pro eo quòd non receperunt dilectionem veritatis, vt ſalui fierent, &c. vt credant mendacio, vt iudicentur omnes qui non crediderunt ueritati, ſed approbauerunt iniuſticiam. Huc hæretici & hæreſes pertinent: ij enim falſas opiniones de rebus fidei inuenerunt, ijsq; alios infecerunt.*

Prodigia mendacia edere ad confirmandas ſuperſtitiones 2 Theſſ 2.

Mendacium & falſitas in ſermone, pactis & contractibus 1 Ioan 2. *Omne mendacium ex ueritate non eſt,* Eph. 4. *Deponentes mendacium, loquimini veritatem,* Tit 1. *Cretenſes ſemper mendaces,* Apocal 21. *Omnibus mendacibus pars illorum erit in ſtagno ignis.* Iac. 3. *Nolite gloriari & mendaces eſſe contra veritatem,* Rom 1. *Pactorum haudquaquam tenaces, neſcij fœderis.* Roma. 9. *Veritatem dico in Chriſto Ieſu, non mentior,* Coloſ. 3. *Nolite mentiri inuicem alius aduerſus alium* 1 Timoth 1. *Lex poſita eſt mendacibus* 2 Timoth 3. *Neſcij fœderis,* Act. 5. *Cur tentauit ſatanas cor tuum, ut mentireris Spiritui ſancto?*

Lingua ſua abuti ad blaſphemandum Deum 1 Tim. 1. *Eram blaſphemus,* Actor. 26. *Compellebam eos blaſphemare.*

Lingua ſua abuti ad maledicendū & conuiciandum proximo 1 Pet 2. *Depoſitis omnibus obtrectationibus.* 1 Pet. 3. *Ne reddatis conuicium conuicio* 1 Pet. 2. *Chriſtus cum maledictis inceſſeretur, non regeſſit maledicta.* Romanor. 1. *Suſurrones, obtrectatores, calumnioſi.* Roman. 12. *Non malè precemini* 1 Corinth. 5. *Conuiciator, &c. ne cibum cum eo cæperitis* 1 Cor. 6. *Neq; maledici, &c. regni Dei hæreditatem capient,* Epheſſ. 4. *Omnis maledicentia tollatur à uobis* 1 Timoth. 6. *Ex quibus naſcitur maledicentia* 2 Timoth. 3. *Erunt maledici calumniatores,* Coloſ. 3. *Deponite maledicentiam,* Iac. 3. *Si quis in ſermone non labitur, hic perfectus eſt uir, qui poſſit freno moderari totum etiam corpus. Ecce equis frena in ora immittimus ut obediant nobis, &*

Digitized by Google

totum corpus illorum circumagimus. Ecce naues quoque cùm tantæ ſint, & à uentis ſæuis agantur, circumaguntur à minimo gubernaculo, quócunq; impetus dirigentis uoluerit: ita & lingua puſillum membrum eſt, & magna iactat. Ecce exiguus ignis quantam materiã incendit. Et lingua ignis eſt, mundus iniquitatis ſic linguæ conſtituitur in membris noſtris, quæ maculat totum corpus, & inflammat rotam natiuitatis, & inflammatur à gehenna. Omnis enim natura & ferarum & uolucrum, ſerpentiumq; & marinorum domatur, & domita eſt a natura humana. Linguam autem nullus hominum domare poteſt, incoercibile malum, plena ueneno mortifero. Per ipſam benedicimus Deo & Patri, & per ipſam maledicimus hominibus qui ad ſimilitudinem Dei conditi ſunt. Ex eodem ore procedit benedictio & maledictio. Iac.4. Nolite detrahere uobis inuicem fratres, qui detrahit fratri, quiq; iudicat fratrem ſuum, detrahit legi, & iudicat legem.

Dicere falſum teſtimonium. Rom.13.

Peierare. 1 Tim.1. Lex poſita eſt periuris.

Temerè iurare. Iac.4.

Seipſum commendare. 2 Corinth. 8. Non enim qui ſeipſum commendat, ille probatus eſt: ſed is quem Dominus commendat.

Eſſe cupitum inanis gloriæ, Gal.5.

Quærere gloriam ab hominibus. 1 Theſſ. 2. Galat.1. Suprà quàm oportet de ſe ſentire. Rom.12.1.Cor.4.

Eſſe ſuperbum, elatum & inflatum et gloriabundũ. 1.Pet.5. Superbis reſiſtit Deus. 1 Corint.4. Quid habes quod nõ accepiſti? quòd ſi etiã accepiſti, quid gloriaris quaſi non acceperis? & Gal.6. Qui uidetur ſibi aliquid eſſe, cum nihil ſit, ſuum ipſe fallit animum. Rom.1. Elati gloriabundi. 2 Tim.3. Sui amantes, faſtuoſi, ſuperbi, inflati, &c. Epheſ.4. Omnis tumor tollatur à uobis.

Gloriari ſecundum carnem. 2 Cor.11.

Gloriari in facie, & non in corde. 2 Cor.5.

Simulationes. 1 Pet.2. Depoſita omnia malicia, &c. & ſimulationibus & obtrectationibus. Ro.12. Dilectio ſine ſimulatione. Gal.2. Simulationi eius conſenſerunt et cæteri Iudæi. Iacobi 3. Iudicans ſine ſimulatione.

Iudicare ante tempus. 1 Corinth.4.

Iudicare ſecundum reſpectum perſonarum. Iaco.3.

Mala fama, ſeu ignominia. 2 Corinth.6. Per bonam & malam famam.

BONA OPERA NONI ET DECIMI præcepti.

¶ Apoſtoli etiam præcipiunt opera ad nonum & decimum præceptum pertinentia, qualia ſunt: Abſtinere à carnalibus concupiſcentijs quæ militant aduerſus animam. 1 Pet.2. Non accommodare ſe priſtinis concupiſcentijs. 1 Petri 1.

Refugere ab inquinamentis mundi. 2.Pet.2.

Immaculatum & incontaminatum reperiri. 2.Pet.3.

Non diligere mundum, nec ea quæ in mundo ſunt: vt eſt concupiſcentia carnis, concupiſcentia oculorum, faſtus uitæ, quæ unà cum mundo tranſit. 1 Ioan.2.

Vincere mundum. 1 Ioann.5. Omne quod natum eſt ex Deo, uincit mundum: & hæc eſt uictoria quæ uicit mundum, fides noſtra.

Seruare ſeipſum immaculatum à mundo. Iac.1.

Non concupiſcere, Act.20. Nullius argentum concupiui. Rom.7. Concupiſcentiam non noviſſem, niſi lex dixiſſet, Non concupiſces, Rom.13. Non concupiſces. 1. Corinth.10. Non ſimus cõcupiſcentes rerum malarum, quemadmodum & illi concupierunt.

Spiritu concupiſcere aduerſus carnem, Gal.5. Iac.4.

Non obedire peccato per cupiditates eius. Roma.6.

Crucifigere carnem cum affectibus & concupiſcentijs. Gal.5.

Non permittere ut regnet peccatum in mortali corpore noſtro, Rom.6.

Facta corporis ſpiritu mortificare, Rom.8.

Spiritu ambulare, & concupiſcentias carnis non perficere. Gal.5.

Spirituales habere affectus, Rom.8.

Mundare ſeſe ab inquinamẽtis carnis ac ſpiritus, & perficere ſanctimoniam cum timore Dei. 2 Cor.7.

Abnegare mundanas concupiſcentias. Tit.2.

Mortificare membra terreſtria, concupiſcentiam malam, Coloſſ.3.

Agnoſcere quòd in carne ſua non habitet bonum, ſed quòd inhabitet peccatum: item uidere aliam legem in membris ſuis, rebellantem legi mentis, & captiuantem nos legi peccati: hoc eſt, agnoſcere naturæ deprauationem, & ἀδυναμίᾳ implendæ legis, Rom.7.

Deponere tenaciter inhærens peccatũ: hoc eſt, pugnare aduerſus malos fructus peccati originis. Ebr.12.

Odio proſequi eam quæ ex carne eſt maculatam tunicam, Iudas.

Econtra etiã damnant peccata in hæc præcepta impingentia, vt ſunt:

Peccatum originis, quod eſt natura deprauata, carẽs gloria Dei, rea iræ diuinæ, prædita naturali ἀδυναμίᾳ implendi legem, venundata ſub peccatum, fons & origo prauarum cogitationum & affectuum, & operum malorum. Teſtimonia quibus peccatum originis ab Apoſtolis accuſatur & damnatur, ſuprà ſuo loco recenſuimus, ſunt autem maximè illuſtria quæ Paulus Roman.5.7. Epheſ.2. Gal.5. habet.

Carnales concupiſcentiæ. 1 Pet.2.1. Ioan.2. Roma.7. 1. Cor.10. Gal.5. Iacobi 4.

Affectus carnis, et ea quæ carnis ſunt curare. Ro.8.

Affectus peccatorum vigentes in membris noſtris, Roman.7.

Eſſe in carne, & eſſe carnalem, Rom.8.

Ambulare ſecundum carnem, ibid.

Eſſe hominem animalem, non percipientem ea quæ Dei ſunt. 1 Corinth.2.

Perficere concupiſcentias carnis aduerſus ſpiritum. Galat.5.

Præbere membra ſerua immundiciæ & iniquitati, ad aliam atq; aliam iniquitatem, Rom.7.

Non noſſe concupiſcentiam eſſe peccatum, Rom.7.

Tentari à proprijs concupiſcentijs, Iac.1.

Seruire deſiderijs & voluptatibus. Tit.3.

Accommodare ſe ad formam huius ſeculi, Rom.12.

Concupiſcere aliena, Iac.4. Cõcupiſcitis, & non habetis: inuidetis & æmulamini, & non poteſtis adipiſci.

Hactenus recitauimus catalogum bonorũ operum, quæ Apoſtoli iuſtificatis proponere ſoliti ſunt. Nunc uerò ad reliqua expedienda progrediamur.

Monet etiam, tantum ab ijs bona opera fieri poſſe, qui

qui ſint ciues & vera membra eccleſiæ Dei, & habeant fidem & ſpiritum ſanctum. 1 Pet. 1. Quemadmodum is qui vocauit vos ſanctus eſt, ita vos quoq; ſancti in omni conuerſatione reddamini. 1 Pet. 2. Vos autem genus electum, regale ſacerdotium, populus qui in lucrum acceſſit, vt virtutes illius prædicetis. 1 Pet. 3. Scientes vos in hoc vocatus eſſe, vt benedictionem hæreditate poſſideatis. 1 Ioan. 3. Qui natus eſt ex Deo peccatum non committit, &c. & non poteſt peccare, quod ex Deo natus eſt. Item, qui committit peccatum, ex Diabolo eſt. 1 Ioan. 5. Qui genitus eſt ex Deo, ſeruat ſeipſum, & malus ille non tangit eum. Paulus etiam, Rom. 6. 7. 8. 12. 13. 14. docet bona opera à ſolis iuſtificatis fieri poſſe. 1. Cor. 6. Non eſtis veſtri iuris, etc. Glorificate Deum in corpore veſtro, et ſpiritu veſtro quæ ſunt Dei. 1 Cor. 12. Nemo poteſt dicere Dominum Ieſum, niſi per ſpiritum ſanctum. Gal. 5. Qui Chriſti ſunt, carnem ſuam crucifixerunt cum affectibus, & concupiſcentijs. Epheſ. 5. Eratis quondam tenebræ, nunc autem lux in Domino, vt filij lucis ambulate (nam fructus ſpiritus ſitus eſt in omni bonitate & iuſticia et veritate) probantes quid ſit acceptum Deo. 2 Cor. 3. Mali homines & impoſtores proficient in peius, dum et in errorem abducunt, et errant ipſi, et poſtea ut integer ſit Dei homo ad omne opus bonum apparatus. Tit. 1. Omnia pura puris: porrò pollutis & infidelibus nihil eſt purum, ſed polluta eſt illorum mens & conſcientia, &c. Cùm ſint abominabiles & dicto non audientes, et ad omne bonum opus reprobi. Titu. 3. De his volo vt confirmes, quo ſolliciti ſint, vt bonis operibus præſint, qui crediderunt Deo.

Docent etiam opera credentium, licet ſint imperfecta, et ex imbecilli et vitioſa proueniunt natura, tamen Deo placere in fide, propter Chriſtum. Nam fides ſtatuit firmiter ſe Deo reconciliatum eſſe, et ſibi imputari iuſticiam gratis, abſq; ullo merito. Rom. 3. 4. 5. 8. Gal. 2. 3. 4. 2. Cor. 5. Deinde etiam ſtatuit inchoatam & imbecillem ſuam obedientiam, iuxta verbum Dei auxiliante ſpiritu ſancto, preſtitam, propter mediatorem Ieſum Chriſtum, ſuo merito et iuſticia obumbrantem et tegentem imbecillitates noſtras, placere. 1 Pet. 2. Siquidem guſtatis quòd benignus ſit Dominus, ad quem accedentes, etc. ipſi quoque velut viui lapides ædificemini, domus ſpiritualis, offerentes hoſtias acceptabiles Deo per Ieſum Chriſtum. Idem. 1 Petri 2. propter Dominum iubet obedire magiſtratui, quod etiam Paulus facit. Rom. 13. Quod quid aliud eſt, quàm operibus ſecundæ tabulæ debere fidem prælucere, et agnitionem Dei? Idem. 1 Petri 4. Vt in omnibus glorificetur Deus per Ieſum Chriſtum. Ioannes etiam docet, fidem oportere operibus prælucere, et propter eam, inchoatam placere obedientiam. 1 Ioan. 1. Quòd ſi in luce ambulamus, ſicut et ipſe eſt in luce, ſocietatem habemus inter nos mutuam, et ſanguis Ieſu Chriſti emundat nos ab omni peccato. 1. Ioann. 3. In hoc manifeſti ſunt filij Dei et filij diaboli, Omnis qui non facit iuſticiam, non eſt ex Deo. 1. Ioan. 3. Fiduciam habemus erga Deũ, et quicquid petierimus, accipimus, et ea quæ ſunt placita coram eo, facimus. 1. Ioan. 5. Hæc eſt charitas Dei, vt præcepta eius ſeruemus, et præcepta eius grauia non ſunt: quoniam omne quod natum eſt ex Deo, vincit mundum, et hæc eſt victoria quæ vicit mundum, fides noſtra. Paulus etiam ob fidem in Chriſtum bona opera placere docet, Rom. 8. Nulla nunc condemnatio his qui inſiti ſunt Chriſto Ieſu, qui non iuxta carnem verſantur, ſed iuxta ſpiritum. Et poſtea: Vos autem non eſtis in carne, ſed in ſpiritu, ſiquidem ſpiritus Dei habitat in nobis. Ibidem: Quicunq; ſpiritu Dei ducuntur, filij Dei ſunt. Rom. 14. Quicquid non eſt ex fide, peccatum eſt. Galat. 5. In Chriſto Ieſu neq; circumciſio quicquam valet, neq; præputium, ſed fides per dilectionem operans. Epheſ. 2. Conditi in Chriſto Ieſu ad opera bona, vt in ijs ambularemus. Item: Per illum habemus aditum vtriq; in vno ſpiritu ad patrem. Epheſ. 5. Gratias agentes ſemper de omnibus in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti Deo & patri. Col. 3. Quicquid egeritis ſermone aut facto, omnia in nomine Domini Ieſu facite, gratias agentes Deo & patri per illum. Inde colligi poteſt, neque orationem, nec alia opera placere Deo ſine fide in Chriſtum. 1 Theſ. 2. Ita loquimur non vt hominibus placentes, ſed Deo, qui probat corda noſtra. 1. Theſ. 5. Semper gaudete, indeſinenter orate, in omnibus gratias agite. Hæc eſt voluntas Dei, per Chriſtum Ieſum erga vos. Idem. 1 Timoth. 2. orationem uult fieri in fide mediatoris Domini noſtri Ieſu Chriſti. Ebræ. 11. Atq; ſine fide fieri non poteſt vt quis Deo placeat, quã ſententiam ibidem plurimis exemplis ueteris Teſtamenti explanat. Idem. Ebræ. 13. Per ipſum ſcilicet Chriſtum, offerimus Deo ſemper hoſtiam laudis.

Opera hominum non renatorum & hypocritarum non eſſe perfecta, hoc eſt, non ſatis facere legi diuinæ, dictum eſt ſuprà ſuo loco. Hìc de credentium ſeu iuſtificatorum noua obedientia, per ſpiritum ſanctum & fidem præſtita, quæritur: num ea ſit planè perfecta, & laudem integrè impletæ legis coram Deo mereatur, ad eam quæſtionem Apoſtoli reſpondent, quòd renatorũ etiam obedientia ſit imperfecta, & non ſatis faciat legi Dei. Paulus enim. Rom. 7. ſuo ipſius demonſtrat exemplo, quòd renati non impleant legem Dei. inquit enim: Scimus quòd lex ſpiritualis eſt, at ego carnalis ſum, venditus ſub peccatum: quod enim ago, non probo. Non enim quod volo, hoc facio: ſed quod odi, hoc ago. Si vero quod non volo, hoc facio, conſentio legi quòd bona ſit. Nunc autem iam non ego perpetro illud, ſed inhabitans in me peccatum. Noui enim quòd non habitet in me, hoc eſt in carne mea, bonũ. Nam velle adeſt mihi: at vt faciam bonum, non reperio. Non enim quod volo, facio bonum: ſed quod non volo malũ. hoc ago. Porrò ſi quod non volo ego, hoc facio: non iam ego perpetro illud, ſed inhabitans in me peccatũ. Reperio igitur per legem, volenti mihi facere bonum, quòd mihi malum adiunctum ſit. Delectat enim me lex Dei, ſecundum internum hominem: ſed video aliam legem in membris meis, rebellantem legi mentis meæ, & captiuam reddentem me legi peccati, quæ eſt in membris meis. Miſer ego homo, quis me eripiet ex hoc corpore, morti obnoxio? Gratias ago Deo per Chriſtum Dominum noſtrum. Itaq; idem ego mente quidem ſeruio legi Dei, carne verò legi peccati. Idem. 1 Cor. 4. inquit: Nullius rei mihi conſcius ſum, ſed non p hoc iuſtificatus ſum. 2 Cor. 12. Chriſtus Paulo reſpondet: Sufficit tibi gratia mea, nam virtus mea per infirmitatem perficitur. Et Paulus. Phil. 3. ſuam iuſticiam quam ex lege

habet, hoc eſt, omnia ſua bona opera habet pro reiectamentis, ſolius iuſticiæ Chriſti innitens fide: quod non faceret, ſi ſuam obedientiam pro perfectiſſima legis impletione agnoſceret. Deinde Paulus Roma. 8. docet, iuſtificatos tantùm accepiſſe primitias ſpiritus, & multis infirmitatibus eſſe adhuc præditos: unde facilè colligere licet, eorum obedientiam etiam imperfectam eſſe.

Tertiò, eo quoq; probant Apoſtoli, renatorum obedientiam nō implere legem, quod oſtendunt in renatis adhuc manere naturam deprauatam, prauas concupiſcentias, & affectus à lege Dei aberrantes, quibus oporteat eos reſiſtere. Nam Petrus. 1 epiſt. 2. iubet abſtinere à carnalibus concupiſcentijs, militantibus aduerſus animam. Idem 2 epiſt. 2. monet, eos qui ab inquinamentis mundi refugerunt per cognitionem Domini, et ueritatem agnouerunt, poſſe à via ueritatis auerti, ita vt poſtrema fiant ijs peiora primis. Ioannes quoq; 1 epiſtolæ 1. iuſtificatos etiam fateri debere quòd ſint peccatores, præcipit. Paulus etiam eam eſſe iuſtificatorum & iam bona opera facientiū conditionem paſſim monet, ut labi & reprobi fieri poſſint. 1 Cor. 10. Qui ſtat, uideat ne cadat. & Gal. 5. apertè docet, propter carnem, eiuſq; concupiſcentias, renatos non implere legem Dei: Caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, & ſpiritus aduerſus carnem. Hæc autem mutuò inter ſe aduerſantur, ut non quæcunque uolueritis, eadem faciatis. Huc etiam teſtimonia pertinent, quæ docent, iuſtificatos conſtare ex nouo & ueteri homine, & quæ expurgationem & depoſitionem ueteris hominis præcipiunt. Rom. 13. Ephe. 4. Col. 3.

Quartò, quòd opera etiam renatorum à iuſtificatione excludunt: quod non fieret, ſi ea legi Dei integrè ſatis facerent. Rom. 4. Si Abraham iuſtificatus eſt ex operibus, habet quod glorietur, at nō apud Deum. Roman. 3. Statuimus fide iuſtificari hominem, abſq; operibus legis. Gal. 2. Non iuſtificatur ex operibus legis omnis caro. Tit. 3. Non ex operibus iuſticiæ, quæ faciebamus nos, ſed ſecundū ſuā miſericordiā ſaluos nos fecit.

Quinto, idem etiam ex illis ſententijs legis conſtat Rom. 3. Quæ lex dicit, his dicit qui in lege ſunt, vt omne os obturetur, & obnoxius fiat totus mundus Deo, propterea quòd non iuſtificatur ex operibus legis omnis caro in conſpectu eius, per legem enim agnitio peccati. Rom. 4. Lex iram operatur.

Sextò, æternum Chriſti ſacerdotium, quod nunc habet ad dexteram Dei, interpellans pro iuſtificatis, teſtatur, iuſtificatorum opera non eſſe plena. Roman. 8. Qui eſt ad dexterā Dei, & intercedit pro nobis. 1. Timoth. 2. Vnus eſt Deus, & unus conciliator Dei & hominum, homo Ieſus Chriſtus. Heb. 4. et 7. Hic cum idem maneat in æternum perpetuū habet ſacerdotium: unde et ſaluos facere ad plenum poteſt, qui per ipſum adeūt Deum, ſemper uiuens ad hoc vt interpellet pro illis.

Etſi autem interdum Apoſtoli loquuntur de perfectione, tamē ea non de integra impletione legis coram Deo intelligenda ſunt: ſed de ea perfectione, qualis in hac vita præſtari poteſt. 1. Ioann. 2. Qui ſeruat ſermonem eius, uerè in hoc charitas Dei perfecta eſt. 1. Ioan. 3. Qui manet in eo, non peccat. Romanor. 13. Qui diligit alterum, legem expleuit. Philipp. 3. Quotquot perfecti ſumus, ſic ſentiamus. Epheſ. 4. Donec perueniamus omnes in unitatem fidei, & agnitionis filij Dei in virum perfectum. In his & ſimilibus, perfectio doctrinæ, id eſt perfecta noticia doctrinæ cœleſtis, aut perfectio uitæ ſeu nouæ obedientiæ, qualis in hac uita comparari poteſt, quæ tamen à legis integra impletione longiſſimo interuallo diſtat intelligitur.

Doctrinam à Chriſto traditam de fine bonorum operum, præclarè etiam Apoſtoli illuſtrant. Negant propter opera renatorum contingere remiſſionem peccatorum, iuſticiam & uitam æternam, cum enim effectū ſolis operibus Chriſti, & fidei amplectenti beneficium Chriſti adſcribunt. Actor. 4. Non eſt aliud nomen datum inter homines, quo oporteat nos ſaluos fieri, Acto. 10. Huic teſtimonium perhibent omnes prophetæ, &c. Act. 13. Per hunc omnis qui credit iuſtificatur. Rom. 4. Gal. 2. Non iuſtificatur ex operibus legis ulla caro.

Deinde alias cauſas, alioſq; fines, ob quos bona opera fieri debeant, præſcribunt. Vnius enim rei ſunt plures fines: nec uno aliquo fine negato, omnes alij tolluntur, ſicut Libertini & Iuſticiarij, euangelij doctrinam ſolent accipere, quòd cum ea neget bona opera iuſtificare, ſimul prorſus bona opera tanquam nullius utilitatis & momenti abijciat. Primùm autem docent, propter Dei mandatum, bona opera fieri debere: Deus enim obedientiam poſtulat ab omnibus. 1 Petri 1. Sancti eſtote, quia ego ſum ſanctus. 1 Pet. 2. Quoniam ſic eſt uoluntas Dei, ut benefaciendo, obturetis os hominibus ſtultis, & ignorantibus Deum. Ibidem: Subditi eſtote, &c. propter Dominum. 1 Ioann. 3. Hæc eſt annunciatio, quam audiuiſtis ab initio, ut diligatis uos inuicem. Ibidem: Hoc eſt præceptum eius, ut credamus nomini filij eius Ieſu Chriſti, & diligamus nos mutuò ſicut dedit præceptum. 1 Ioann. 4. Hoc præceptum habemus ab eo, ut qui diligit Deum, diligat & fratrem ſuum. 2. Ioann. Non tanquam mandatum nouum ſcribo tibi, ſed quod habuimus ab initio, ut diligamus nos mutuò. Rom. 13. Nemini quicquā debeatis, niſi ut uos inuicem diligatis. Nam qui diligit alterum, legem expleuit. Epheſ. 6. Seruientes Domino, et non hominibus. 1 The. 3. Rogamus uos, & adhortamur per Dominum Ieſum, quemadmodum accepiſtis à nobis, quomodo oporteat uos uerſari, & placere Deo, ut abundetis magis. Noſtis enim quæ præcepta dederimus uobis per Dominum Ieſum. Hæc enim eſt uoluntas Dei, ſanctificatio ueſtra, ut abſtineatis à ſcortatione. 1. Theſſal. 5. Hæc eſt uoluntas Dei per Chriſtum Ieſum erga uos. 2. Theſ. 3. Confidimus autem per Dominum de uobis, quòd quæ præcipimus uobis, & faciatis, & facturi ſitis. Præcipimus autem uobis, per nomen Domini Ieſu Chriſti, ut ſubducatis uos, &c. 1. Timoth. 2. Nam hoc bonum & acceptum eſt coram Deo noſtro ſeruatore. 2. Timoth. 2. Diſcedat ab iniquitate omnis qui nominat nomen Ieſu.

Secundo, propter beneficia Dei in uos per Chriſtum collata: qualia ſunt, redemptio, iuſtificatio, ſeu imputatio iuſticiæ & operum Chriſti, regeneratio, donatio Spiritus ſancti, collatio donorum ad utilitatem eccleſiæ pertinentium. Nam Dei beneficia in nos profecta, nos obligant ad obedientiam præſtandam. De redemptione teſtimonia ſunt. 1 Pet. 1. Videte ut in timore uerſantes, incolatus ueſtri tempus tranſigatis, cum ſciatis uos non caducis rebus, & a redemptos eſſe, ſed pre-

cioſo

cioſo ſanguine.1 Pet.2. Qui peccata noſtra ipſe pertulit in corpore ſuper lignum, quo peccatis mortui, iuſticiæ uiueremus.ad Tit.2. Qui dedit ſemetipſum pro nobis,vt redimeret nos ab omni iniquitate, & purificaret ſibijpſi populum peculiarem, ſectatorem bonorum operum. A' iuſtificatione ſeu remiſsione peccatorum,Paulus paſsim ratiocinatur,nouam obedientiam eſſe neceſſariam:facit enim eam cauſam nouæ obedientiæ. Eſtq; notatu dignum, quòd Paulus in epiſtola ad Romanos,Galatas & Epheſios, primo loco tradit doctrinam de iuſtificatione: & poſtea infert, gratis ſaluatos debere inchoare nouam obedientiam, & non in peccatis manere:in alijs uerò epiſtolis, in quib. ex profeſſo ad bona opera iuſtificatos cohortatur, nihilominus ſubinde rationis & argumenti loco doctrinam de iuſtificatione repetit, utpote quæ ſit cauſa bonorum operum.Rom.6.Manebimus in peccato,vt gratia abundet? abſit. Qui mortui ſumus peccato,quomodo poſthac uiuemus in eodem? hoc eſt,remiſſa ſunt nobis peccata propter Chriſtum,ergo non amplius debemus peccare. Item: Serui facti eſtis iuſticiæ,ergo ſeruite iuſticiæ,& non iniuſticiæ.Galat.2. Ego per legem, legi ſui mortuus: ut Chriſto uiuerem,una cum Chriſto crucifixus ſum: viuo tamen non ego, ſed uiuit in me Chriſtus.Rom.7. Liberati ſumus à lege, mortui ei in quadetinebamur, vt ſeruiamus per nouitatem ſpiritus, & non per vetuſtatem literæ. ad Tit.2. Apparuit gratia ſalutifera omnibus hominibus, erudiens nos,ut abnegata impietate & mundatis concupiſcentijs, ſobriè & iuſtè & piè uiuamus in præſenti ſeculo. Epheſ.2. Ipſius ſumus opus,conditi in Chriſto Ieſu,ad bona opera,quæ præparauit Deus, ut in ijs ambularemus. De regeneratione teſtimonia ſunt.1.Petri 1. Diligite uos impenſe ex puro corde,renati non ex ſemine mortali,&c.1.Iohan.3.Qui natus eſt ex Deo,peccatum non committit. 1.Ioann.6.Qui natus eſt ex Deo,ſeruat ſeipſum, & malus ille non tangit eum.De donatione ſpiritus ſancti teſtimonia ſunt.Rom.8.Quicunq; ſpiritu Dei ducuntur, filij Dei ſunt:Accepiſtis ſpiritum adoptionis,per quem clamamus Abba.1.Corint.3. An neſcitis,quòd templum Dei eſtis, & ſpiritus Dei habitat in uobis? Si quis templum Dei profanat,hunc perdat Deus, Nã templũ Dei ſanctum eſt, quod eſtis uos.1 Corinth. 6. An neſcitis, quòd corpus ueſtrum templum eſt habitantis in uobis ſpiritus ſancti,&c.Glorificate iam Deum in corpore ueſtro,& ſpiritus quæ ſunt Dei.2.Corinth.6. Epheſ.2. Huc etiam illa teſtimonia pertinent, quæ docent malis operibus excuti ſpiritum ſanctum. Epheſ.4. Ne contriſtetis ſpiritum ſanctum.& 1.Theſſal.4.Qui reijcit,non hominem reijcit, ſed Deum, qui ſpiritum ſanctum dedit in uos. De collatione donorum, teſtimonia ſunt.1.Petri 4. Vt quiſque accepit donum, ita alius in alium miniſtrantes,vt boni diſpenſatores variæ gratiæ Dei.2.Corinth.6. Ne in uacuum gratiam Dei receperitis.Roman.12.Quemadmodum enim in uno corpore membra multa habemus,membra verò non omnia eundem habent actum: ſic multi vnum corpus ſumus in Chriſto,ſingulatim autem alij aliorum membra, ſed tamen habentes dona iuxta gratiam datam nobis uaria:ſiue propheticam,iuxta portionem fidei, ſiue miniſterium in adminiſtratione, ſiue qui docet in doctrina, ſiue qui exhortatur in exhortatione, qui impertit in ſimplicitate, qui præeſt in diligentia, qui miſeretur in hilaritate. Idem 1 Corinth.12. repetitur, & Epheſ.4. Dona enim eam ob cauſam nobis conferentur, ut ea exerceamus, & ijs Deo & hominibus inſeruiamus.

Tertiò,etiam baptiſmum nos ad facienda bona opera obligare monent,in eo enim renunciauimus operib. Diaboli,& Deo promiſimus nouitatem uitæ: & in eo ſumus Chriſto inſerti, & à peccatis abluti. Hoc argumento Petrus utitur.1 Pet.3. & Paulus.Ro.6. An ignoratis, quòd quicunq; baptiſati ſumus in Chriſtũ Ieſum, in mortem eius baptiſati ſumus? Sepulti igitur ſumus unà cum illo per baptiſmum in mortem, ut quemadmodum excitatus eſt Chriſtus ex mortuis per gloriam patris,ita & nos in nouitate uitæ ambulemus. Nam ſi inſititij facti ſumus illi per ſimilitudinem mortis eius,nimirum & reſurrectionis participes erimus: illud ſcientes, quòd uetus ille noſter homo cum illo crucifixus eſt, ut aboleretur corpus peccati, ut poſthac non ſeruiamus peccato.1 Cor.12. Etenim per unum ſpiritũ nos omnes in unum corpus baptiſati ſumus, ſiue Iudæi ſiue Græci, ſiue ſerui ſiue libri,omnes eundem ſpiritum hauſimus: etenim corpus non eſt unum membrum, ſed multa.Si dicat pes,non ſum manus,non ſum de corpore,num idcirco non eſt de corpore?Et ſi dicat auris, non ſum oculus,non ſum de corpore: num ideo non eſt de corpore? Si totum corpus oculus,ubi auditus? ſi totũ auditus,ubi olfactus?Nunc autem Deus poſuit membra, unũ quodque ſingulatim in corpore,quemadmodũ uoluit.Quòd ſi eſſent omnia unum membrum, ubi corpus?Nunc aũt multa quidem membra,unũ uerò corpus. At nõ poteſt oculus dicere manui,Non eſt mihi opus te: aut rurſum caput pedibus, Nõ eſt mihi opus uobis:imò multo potius quæ uidẽtur mẽbra corporis imbecilliora eſſe, neceſſaria ſunt: & quæ putamus minus honeſta eſſe corporis,his honorẽ uberiorẽ apponimus: & indecora noſtri,copioſiorẽ decorẽ habent. Cæterũ quæ decora ſunt noſtri non indigent: ſed Deus ſimul temperauit corpus,ei cui deerat,copioſiorem addens honorẽ,ne ſit diſſidium in corpore, ſed inuicẽ alia pro alijs eandẽ ſollicitudinẽ gerant mẽbra. Et ſiue patitur unũ membrum, ſimul patiuntur omnia membra:ſiue glorificatur unum membrum,ſimul gaudent omnia membra.Vos aũt eſtis corpus Chriſti,& mẽbra ex parte.Coloſ.2. Conſepulti cũ illo per baptiſmũ, in quo ſimul etiã cũ illo reſurrexiſtis per fidẽ operatiõis Dei,q excitauit illũ ex mortuis.

Quartó,ut reſpondeamus noſtræ uocationi. Nam cum ſimus filij Dei decet nos ut filios Dei ambulare.1.Pet.1.Tanquam filij obedientes.1 Io.3. In hoc manifeſti ſunt filij Dei.Ro.8. Gal.4. Sinceriq; filij Dei, irreprehenſibiles,in medio generationis prauæ tortuoſæ, inter quos lucete tanquam luminaria in mundo. Cũ ſimus filij lucis,& non tenebrarum,decet nos in luce ambulare.1.Io.1.Eph.5. Vt filij lucis ambulate,&c. ne cõmercium habueritis cum infrugiferis operibus tenebrarũ, quin ea potius etiam arguite.1. Theſ.5. Omnes uos filij lucis eſtis,& filij Dei: non ſumus noctis,neq; tenebrarum: proinde ne dormiamus,&c. Cum ſimus ſancti,agamus ut ſanctos decet. Epheſ.5.1.Theſſ.4. Non uocauit nos Deus immundiciæ cauſa, ſed ad ſanctificationem.1.Theſſ.5. Non conſtituit nos Deus, vt iram nobis

concitemus, ſed vt ſalutem conſequamur per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui mortuus eſt pro nobis, ut ſiue uigilemus, ſiue dormiamus, ſimul cum illo uiuamus. Cum ſimus ſacerdotes Dei, & reges, Apocal. 1. offeramus hoſtias ſpirituales, acceptabiles Deo, per Ieſum Chriſtum. 1. Petri 2. Roman. 12. Hebr. 13.

Quintò, ut extet diſcrimen inter gentes, impios, incredulos: & inter renatos, ac ad Deum conuerſos, ut appareat nos Dei, & non Diaboli filios eſſe. 1. Petri. 1. Non accommodetis uos priſtinis concupiſcentijs, quibus dum adhuc ignoraretis Chriſtum, agebamini. 1 Pet. 4. Sat eſt uobis, quòd anteacto uitæ tempore uoluntatem gentium patrauerimus. 1. Ioann. 3. In hoc manifeſti ſunt filij Dei, & filij Diaboli: omnis qui non facit iuſticiam, non eſt ex Deo. Epheſ. 4. Ne poſthac ambuletis, quemadmodum, & reliquæ gentes ambulant, in uanitate mentis. 1. Cor. 6. Hæc eratis quidem, ſed abluti eſtis 1. Theſ. 4. Non cum effectu concupiſcentiæ, quemadmodum & gentes, quæ non nouerunt Deum. Roman. 12. Ne accommodetis uos ad figurã huius ſeculi, ſed transformemini per renouationem mentis veſtræ.

Sextò, ut ſint fructus iuſticiæ. Philip. 1. Impleti fructibus iuſticiæ. Et fructus ſpiritus. Galat. 5. & Epheſ. 5. Vt ſint indicia & teſtimonia fidei: quemadmodum econtrà peccata contra conſcientiam ſunt teſtimonia fidei ſimulatæ, mortuæ & infidelitatis. 2. Pet. 1. Hæc cum uobis adſint & exuberent, haud ocioſos, nec in irritum laborantes efficiunt, ad Domini noſtri cognitionem. Nã cui non adſunt hæc, is cæcus eſt, et manu uiam tentans, oblitus ſeſe à ueteribus peccatis ſuis fuiſſe purgatum. Quapropter operam potius date, ut uocationem & electionem veſtram firmam efficiatis: hoc eſt, ut habeatis ueræ ueſtræ fidei teſtimonium, quo certò ſtatuatis uos electos & uocatos eſſe ad uitam æternam in Chriſto Ieſu. 1. Ioan. 3. Omnis qui peccat, id eſt, qui contra cõſcientiam in peccatis perſeuerat, non uidit eum, nec cognouit eum. Ergo peccare, eſt teſtimonium infidelitatis. 1. Io. 4. Omnis qui diligit, ex Deo natus eſt, et cognoſcit Deum: qui non diligit, non nouit Deũ. Idem 1 Ioan. 4. docet, dilectionem ſeu nouã obedientiam (dilectione enim comprehendit totam nouam obedientiam) eſſe teſtimonium Dei in nobis manentis: Si diligamus nos inuicem, Deus in nobis manet, & charitas eius eſt perfecta in nobis. Et poſtea: Deus eſt charitas, & qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo. 1. Timoth. 5. Si quis ſuis, & maximè familiaribus, non prouidet, fidem abnegauit, & eſt infideli deterior. Iac. 1. Sitis effectores ſermonis, & non tantum auditores, fallentes uos ipſos. Item: Qui non frenat linguam ſuam, ſed aberrare ſinit cor ſuum, huius uana eſt religio. Iac. 2. Fides ſine operibus mortua eſt. Idem. Iac. 3. docet, mala opera eſſe fructus ſapientiæ terrenæ, animalis, dæmoniacæ: bona uerò opera eſſe fructus ſapientiæ cœleſtis.

Septimò, ut Deus per noſtra bona opera glorificetur. 1 Pet. 2. Vt uirtutes prædicetis illius, qui è tenebris nos uocauit, & rurſus: Vt in hoc quòd obtrectãt uobis quaſi maleficis, ex bonis operibus æſtimantes uos, glorificent Deum in die uiſitationis. 1. Pet. 4. Vt in omnibus glorificetur Deus per Ieſum Chriſtum, & poſtea: Iuxta ipſos quidem maledictis afficitur ſpiritus Dei, iuxta nos autem glorificatur. Phi. 1. Impleti fructu iuſticiæ, qui contingit per Ieſum Chriſtum, ad gloriam ac laudem Dei. 2. Theſ. 1. Vt illuſtretur nomen Domini noſtri Ieſu Chriſti per uos, & uos per illum, iuxta gratiam Dei noſtri, & Domini Ieſu Chriſti.

Octauò, ut noſtris bonis operibus ornemus doctrinam Euangelij. Phil. 1. Tantũ vt dignum eſt euangelio conuerſemini. 1. Tim. 6. Ne nomen Dei & doctrina malè audiat. ad Tit. 2. Fidem omnem oſtendentes bonam, ut doctrinam ſeruatoris noſtri Dei ornent in omnibus.

Nonò, ut declinemus obtrectationes maleuolorum. 1. pet. 2. Vt benefaciendo obturetis os hominibus ſtultis & ignorantibus. 1. Pet. 3. Vt in hoc quòd nobis detrahunt tanquam ſceleroſis, pudefiant hi qui inceſſunt ueſtram bonam in Chriſto conuerſationem. ad Tit. 2. Teipſum præbens formã bonorum operum in doctrina, integritatem, grauitatem, ſermonẽ ſanum, irreprehenſibilem: ut is qui pugnat, rubore ſuffundatur, nihil habens quod de uobis dicat mali.

Decimò, ut declinemus ſcandala & offenſiones aliorum. 2. Cor. 6. Ne quam demus uſquam offenſionem, ne reprehendatur miniſterium. 1. Cor. 10. Tales eſtote, vt nullum præbeatis offendiculũ, neq; Iudæis, neq; Græcis neq; eccleſiæ Dei. Phil. 2. Omnia facite ſine murmurationibus ac diſceptationibus, tales, ut nemo de uobis queri poſſit. Heb. 13. Curam agentes, ne quis ſit qui deficiat à gratia Dei, ne qua radix amarulentiæ ſuppullulans obturbet uos, & per hanc inquinentur multi.

Vndecimò, ut noſtro bono exemplo etiã inuitentur alij ad pietatẽ. 1 Pet. 3. Vxores ſubditæ ſitis uiris ueſtris, ut etiam qui non optemperant ſermoni, per vxorũ conuerſationem abſq; ſermone lucrifiant, dũ conſiderant, cum reuerentia coniũctam caſtam cõuerſationẽ ueſtrã.

Duodecimò, ut reperiamur imitatores Dei et Domini noſtri Ieſu Chriſti. 1. Pet. 1. Sicut is q nos uocauit, ſanctus eſt: ita ipſi quoq; ſancti in omni conuerſatione reddamini. 1 Pet. 2. Siquidẽ in hoc uocati eſtis, quoniam & Chriſtus afflictus eſt pro nobis, relinquens nobis exemplum, ut inſequeremini ueſtigia ipſius. 1. Ioan. 2. Qui dicit ſe in eo manere, debet ſicut ille ambulauit, & ipſe ambulare. 1. Ioan. 3. Ille animam ſuam pro nobis poſuit, & nos debemus pro fratribus animas ponere. 1. Ioann. 4. Si ſic nos dilexit Deus, & nos debemus nos mutuò diligere. Epheſ. 5. Sitis immitatores Dei, tanquam filij dilecti: et ambuletis in dilectione, quemadmodum et Chriſtus dilexit nos. Roman. 15. Aſſumite nos inuicem, quemadmodum & Chriſtus aſſumpſit nos in gloriam Dei. Idem. 2. Corinth. 8. ab exemplo Chriſti, ad beneficentiam erga pauperes cohortatur Corinthios. & Epheſ. 4. inquit: Largientes uobis inuicem, quemadmodum & Deus per Chriſtum largitus eſt nobis. Coloſ. 3. idem repetitur, Condonantes uobis mutuò, ſi quis aduerſus aliquem habuerit querelam, quemadmodum & Chriſtus condonauit uobis, ita & uos. Philipp. 2. Affectus ſit in uobis, qui fuit in Chriſto Ieſu.

Decimotertiò, propter communem etiam ſocietatem & utilitatem bona opera facienda, monet Paulus Galat. 5. Ne alius alium deuoret & conſumat, ad Tit. 3. Hæc honeſta & utilia ſunt hominibus.

Decimoquartò, etiam ideo facienda eſſe bona opera monent, ne excutiamus fidem & bonã cõſcientiam. 1. Tim. 1. Habens fidem & bonam conſcientiam, qua repulſa

pulſa nonulli circa fidem naufragiũ fecerunt: quorum de numero eſt Hymeneus & Alexander.1.Tim.1. Aſiani, quorum eſt Phygelus & Hermogenes.2.Tim.1. Hymenæus & Philetus.2.Tim.2. Demas, qui præſens ſeculum amplexus, à Paulo defecit.2. Timo.4. Et diteſcere cupientes.1 Tim.6.2.Pet.2. Poſt agnitam ueritatem uerum inuoluti, ſuperantur ab inquinamentis mundi, poſtrema peiora primis faciunt. Item. Ne interrumpantur preces.1.Pet.3.Ioann.3.& 5.1.Tim.2. Obſeruatu autem dignum eſt, quòd Apoſtoli nuſquam dicant, bona opera ideo fieri debere, ut conſeruent fidem. Cautè enim locuti ſunt, ſcientes mala opera excutere fidem, quia ſint perfectè mala: bona uerò nõ eſſe perfectè bona, & alias eſſe cauſas φυλακτικὰς fidei, nempe virtutem Dei, ſpiritum ſanctum, uerbum Dei, & ſacramenta, interpellationem noſtri meditatoris pro nobis, ne fides noſtra deficiat.1 Pet.1. Qui uirtute Dei per fidem cuſtodimini ad ſalutem.

Decimoquintò, ut uitentur pœne Magiſtratus.1 Petri 2. Rom.13. Vis non timere poteſtatem: quod bonum eſt facito, & feres laudem ab illa. Vt uitentur pœnæ eccleſiaſticæ, ut ſunt, Obiurgatio coram omnibus.1.Tim.5. Excommunicatio.1.Cor.5.2.Theſſ.3.2.Ioan. Vt uitentur pœnæ diuinæ, huius et futuræ uitæ. Eph.5. Ne quiſquam nos decipiat inanibus ſermonibus. Propter hæc enim ſolet ira Dei uenire in filios inobedientes: ne ſitis igitur conſortes illorum. Coloſ.3. Mortificate membra ueſtra terreſtria, ſtuprum, immundiciã, molliciem, concupiſcentiã malam, & auariciam, quæ eſt ſimulachrorũ cultus, ob quæ ſolet ira Dei in filios infidelitatis uenire.1 Theſſ.4. Ne quis fratrem ſuum opprimat aut defraudet in negatio, propterea quòd ultor eſt Dominus de his omnibus. Coloſſ.3. Ceterùm qui peccat reportabit peccatum ſuum, & non eſt perſonarum reſpectus. 1.Cor.6. An neſcitis, quòd iniuſti regni Dei hæreditatẽ non conſequentur? Ne erretis: neq; ſcortatores, neque cultores ſimulachrorum, neq; adulteri, neq; molles, neque qui concumbunt cum maſculis, neq; fures, neq; auari, neq; ebrioſi, neq; maledici, neque rapaces, regni Dei hæreditatem accipient. & Epheſijs.5. Nam hoc ſcitis, quòd omnis ſcortator, aut immundus, aut auarus, qui eſt ſimulachrorum cultor, non habet hæreditatem in regno Chriſti & Dei. Galat.5. Porrò manifeſta ſunt opera carnis, quæ ſunt hæc: adulteriũ, ſcortatio, immundicia, laſciuia, ſimulchrorum cultus, ueneficiũ, inimicitiæ, lis, æmulationes, iræ, concertationes, ſeditiones, ſectæ, inuidiæ, cædes, ebrietates, comeſſationes, & his ſimilia: de quibus prædico uobis, quẽadmodũ et prædixi, quòd qui talia agunt, regni Dei hæredes non erũt. Gal.6. Ne erretis, Deus non irridetur. Nam qui ſeminat per carnem ſuam, de carne metet corruptionem. 1. Cor.16. Si quis non diligit Dominum Ieſum Chriſtum, ſit anathema, maranatha. Rom.1.2. His uerò qui ſunt contentioſi, et qui ueritati quidem non obtemperant, ſed obtẽperant iniuſticiæ, uentura eſt indignatio et ira, afflictio & anxietas, aduerſus omnem animam hominis perpetrantis malum, Iudæi primùm, ſimul & Græci.2.Theſſ.1. Infliget ultionẽ ijs qui non nouerunt Deum, & qui non obediunt euangelio.1.Ioann.3. Qui non diligit fratrem, manet in morte. Item: Homicida non habet in ſe uitam æternam manentem. Apoc.21. Timidis autem, & incredulis, & execratis, & homicidis, & ſcortatoribus, & ueneficis, & idololatricis, & omnibus mendacibus, pars illorum erit in ſtagno ardente igne & ſulphure. Apocal.22. Foris ſunt canes, incantatores, ſcortatores, idololatræ, homicidæ, & omnes amantes & facientes mendacia.

Decimoſextò, ut feramus præmia, nempe à magiſtratu laudem rectè factorum.1 Pet.2. & defenſionem. Ro.13. Ne redarguamur coram omnibus à miniſtris eccleſiæ.1.Tim.5. Ne offendamus, et mærore afficiamus pios doctores, & miniſtros eccleſiæ.2 Cor.7.11.12. Ne excludamur à communione eccleſiæ.1 Corinth.5.2.Theſſ.3. ad Tit.3..2.Ioann. Vt reportemus huius & futuræ uitæ præmia, à Deo promiſſa.1 Timo.4. Pietas ad omnia vtilis eſt, vt quæ habeat promiſſiones uitæ præſentis & futuræ.1.Pet.3. Scientes nos in hoc uocatos eſſe, ut benedictionem hæreditate poſſideatis. Nam qui uult uitam diligere, & uidere dies bonos, coerceat linguam ſuam à malo, et labia ſua ne loquantur dolum. Declinet à malo, & faciat bonum: quærat pacem, & perſequatur eam: quoniam oculi Domini ſuper iuſtos, & aures eius ad deprecationem illorum. Rurſus, aſpectus Domini ſuper eos qui faciunt mala.1.Pet.4. Si probis afficimini in nomine Chriſti, beati eſtis.1. Pet.5. Cum apparuerit ille paſtorum princeps, reportabitis immarceſſibilem coronam gloriæ. Rom.2. Qui redditurus eſt unicuiq; iuxta facta ſua: his quidem qui perſeuerantes in benefaciendo, gloriam & honorem et immortalitatem quærũt, uitam æternam.1.Cor.15. Labor ueſter non erit inanis in Domino.2. Cor.5. Omnes nos manifeſtari oportet corã tribunali Chriſti, ut unuſquiſq; recipiat in corpore ſuo, iuxta id quod fecit, ſiue bonum, ſiue malum. Galat.6. Qui ſeminat per ſpiritum, de ſpiritu metet uitam æternam: bonum aũt faciendo ne fatigemur. Tempore enim ſuo metemus, non defatigati. Epheſ.6. Illud ſcientes, quòd unuſquiſq; quod fecerit boni, hoc reportabit à Deo, ſiue ſeruus fuerit, ſiue liber.2.Tim.2. Si ſufferimus, & conregnabimus: Rom.8. Non reputo eſſe pares afflictiones præſentis temporis, ad gloriã quæ reuelabitur erga nos.2.Tim.4. Certamen bonum certaui, curſum cõſummaui, fidem ſeruaui: quod ſupereſt, repoſita eſt mihi iuſticiæ corona, quam reddet mihi Dominus in illo die, qui eſt iuſtus iudex: non ſolum aũt mihi, ſed & omnibus qui diligunt aduentum ipſius. Hebr.10. Ne abieceritis fiduciam veſtram, quæ magnum habet præmij retributionem. Nam patientia uobis opus eſt, vt ubi voluntatem Dei peregeritis, reportetis promiſſionẽ. Heb.12. Sectemini ſanctimoniã, ſine qua nemo uidebit Deum. Chriſtus ad epiſcopũ Sardicenſem inquit Apoc.3. Qui uicerit, ſic ueſtietur veſtimentis albis, & non delebo nomen eius de libro uitæ: & confitebor nomen eius coram patre meo, et coram angelis eius. Idem Apocal.2. Scient omnes eccleſiæ, quòd ego ſum ille ſcrutans renes & corda, & dabo unicuiq; veſtrûm iuxta opera ſua. Apocal.21. Qui uicerit, poſſidebit omnia, & ero illis Deus, & erit mihi filius. Apocal.22. Beati qui cuſtodiunt mandata eius. Proponuntur etiam exempla punitorum ſcelerum ueteris Teſtamenti.1.Petri 4. 2.Petri 2. Corinth.10. & paſſim alibi. Roma.11. exemplum reiectionis Iudæorum ita à Paulo tractatur, vt moneat, Deum gentes quoq; ob contemptum uerbi ſui

grauiſsimè puniturum. Porrò in huiuſmodi promiſſionibus præmiorum, Apoſtoli ſatis cautè loquuntur, & ſe bene declarant, uitam æternam non vt meritū noſtrorum operum, dari, ſed ut meritum operum Chriſti. 1.Ioan.5.Rom.5. Reſpectu uerò noſtri ut donum. Rom. 6. Donum autem Dei uita æterna, per Chriſtum Ieſum Dominum noſtrum. Reliqua verò præmia dari, ut mercedem hereditas. Col.3. A' Domino recipiatis mercedem hæreditatis. Debetur enim nobis uita æterna, propter adoptionem, qua ſumus facti filij Dei per fidem, hæredes Dei, cohæredes Chriſti. Rom.8.

Decimo ſeptimò, etiam argumento à temporis circumſtantia ducto, Apoſtoli cohortantur iuſtificatos ad nouam obedientiam. Roman.13. Iam tempus eſt ut à ſomno expergiſcamur. 2.Cor.6. Ecce nunc tempus acceptum, ecce nunc dies ſalutis, ne quam uſq; demus offenſionem. Gal.6. Dum tempus habemus, operemur bonum. Epheſ.5. Redimentes occaſionem, quòd dies mali ſint: maximè uerò, quia immineat extremus dies. 1.Pet. 4. Porrò rerum omnium finis imminet, ſitis igitur ſobrij. 2.Pet.3. Venit autem dies Domini, ſicut fur in nocte, &c. Cum igitur hæc omnia ſoluantur, quales oportet nos in ſanctis conuerſationibus & pietatibus eſſe, expectantes & accelerantes aduentum Dei, &c. Quapropter hæc expectantes, date operam, vt immaculati & incontaminati ab ipſo reperiamini. 1. Theſſ.5. Cum dixerint, Pax & tuta omnia, tunc repentinus eis imminet interitus. Hebræ.10. Idq; hoc magis, quòd uidetis appropinquantem diem. Et poſtea: Adhuc enim puſillum temporis, & qui uenturus eſt ueniet, & non tardabit: Iuſtus autem ex fide uicturus eſt: & qui ſe ſubduxerit, non probabitur in animo meo.

Decimooctauò, proponunt etiam exempla bonorū operum, tum eorum qui in ueteri Teſtamento uixerūt. Vt Petrus.1.epiſt. 3. uxores ab exemplo Saræ hortatur ad caſtā & piam conuerſationē. Paulus exemplū Abrahæ paſsim celebrat & inculcat. Epiſt ad.Heb.11. plurima alia addit, quibus cap.12. hanc clauſulā adijcit: Proinde nos cum tanta ſepti ſimus nube teſtium, &c. curramus in propoſito nobis certamine, reſpicientes ad fidei ducem & conſummatorem Ieſum. Epiſtola Iacobi etiam Abrahæ & Rachab meretricis meminit. Iac.2. Exemplum accipite afflictionis & patientiæ prophetas: tolerantiam Iob audiuiſtis, & finem Domini vidiſtis. Iac.5. Tum ſua ipſorum. 1.Cor.4. Hæc autem fratres per figuram transtuli in meipſum, & in Apollo, propter vos, vt in nobis diſceretis, ne quis ſupra id quod ſcriptum eſt, de ſe ſentiat. & 1.Cor.9. Ego ſic curro, vt non in incertum: ſic pugilem ago, non uelut aerem feriens: verùm ſubijcio corpus meum, & in ſeruitutem redigo, ne quo modo fiat, vt cū alijs prædicarim, ipſe reprobus efficiar. Philip.3. Pariter eſtote imitatores mei fratres, & conſiderate eos qui ſic ambulant quemadmodum nos habetis pro exemplari. 1.Theſſal.2. Vos imitatores facti eſtis fratres eccleſiarum Dei, quæ ſunt in Iudæa in Chriſto Ieſu, quòd eadem paſſi ſitis & vos à proprijs contribulibus, quemadmodū & ipſi nos à Iudæis. 2. Theſſ.3. Ipſi ſcitis quomodo oporteat imitari nos. 2.Tim.3. Paulus Timotheum hortatur à ſuo exemplo ad patientiam, & ad alia bona opera.

Poſtremò, utūtur etiam ſimilitudinibus: quales ſunt, currentium in ſtadio, Corinth.9. ſeminantium, Gal.6. 2.Corint.7. Militantium. 2. Timot.2. Tu igitur feras afflictiones, vt bonus miles Chriſti. Nemo qui militat, implicatur uitæ negocijs, ut ei qui ſe in militiam delegit, placeat: quòd ſi certat aliquis, non coronatur, niſi legitimè certauerit.

Autor epiſtolæ Iacobi etiam hoc argumēto uidetur hortari ad nouam obedientiam, quod is qui non habeat bona opera, fide ſola non poſſit ſaluari, & quòd bona opera perficiant fidem. Et quia Abraham & Rachab meretrix ex operibus ſint iuſtificati. Iac.2. Autor verò epiſtolæ ad Hebræos uidetur & illā addere, quòd lapſi per pœnitentiam non poſſint recuperari, vt Eſau Heb.7.10.12. Sed cū his rationib. non utatur neq; Chriſtus, neq; cæteri Apoſtoli, & hæ epiſtolæ apocryphæ ſint, vt ſuo loco dictū eſt, pro ſtipulis iure iſta habētur.

Bonis operib. opponūtur mala, & à Deo prohibita, qualia ſuprà per totum catalogū enumerauimus. Dei de etiā ijs opponūtur opera humana, & electitia, præſertim ſi ijs affingitur opinio cultus. Col.2. ad Tit.1.

Aduerſatur etiam doctrinæ de bonis operibus hypocriſis, quæ magnifacit opera externa, & ijs perfectionem, & laudem iuſticiæ adſcribit. Col.2. Philip. 3.

Repugnat etiam opinio pſeudoapoſtolorum, bona opera ad ſalutem neceſſaria eſſe, & impoſsibile eſſe vt quis ſine operibus in lege Moſaica præſcriptis ſaluus fiat. Refutatur hæc opinio. Act.15. à paulo & Barnaba & cōcilio Hieroſolymitano, & à Paulo in epiſtolis ad Romanos, & Galatas, ad Epheſios, Timotheū et Titū.

Etiam Libertinorū, ut ſic uocemus, opinio, qua aſſeritur bona opera nō eſſe neceſſaria: ſed adiaphoron eſſe, facere omnia quæcūq; menti noſtræ libeant. Item, Facienda eſſe mala, ut eueniant bona: peccandum eſſe, ut abundet gratia, quæ refutantur à Paulo. Rom.3.6.7. & in alijs epiſtolis paſsim, & à Pet.1.epiſt.4.2.epiſt.2. & à Ioan.1.epiſt.3. à Iudæ epiſtola, & Iacobi 2.

DE ORATIONE.

APoſtoli docent, orationem eſſe à vero Deo in nomine mediatoris Domini noſtri Ieſu Chriſti, ex affectu cordis et uera fide petere res in verbo Dei promiſſas, corporales & ſpirituales, & æternas, ſibi et alijs neceſſarias, & pro acceptis beneficijs Deo gratias agere, ut patebit ex ſequentibus.

Duas orationis ſpecies eſſe, petitionem & gratiarum actionem, patet ex multis teſtimonijs Pauli, ubi utraſq; complectitur. Philip.4. In omni precatione, & obſecratione, & gratiarum actione, petitiones veſtræ innoteſcant apud Deum. 1.Theſſ.5. Semper gaudete, indeſinenter orate, gratias agite in omnibus. Idem etiam formulæ precationum probant, quales ferè ſingulis epiſtolis Paulus præfigit, quādo et pro beneficijs à Deo in eccleſiam collocatis gratias agit, & porrò ea conferri ac etiam cumulatè augeri petit.

Petitionis autem ſpecies uidetur, Paulus has enumerare, δεήσεις deprecationes: προσευχὰς, obſecrationes: ἐντεύξεις, interpellationes. 1.Tim.2. Autor epiſtolæ ad Hebræos ἱκετηρίας ſupplicationes addit, Heb.5.

Tantum eos qui habent veram Dei agnicionem & fidem, et ſunt ciues Eccleſiæ, Deum uerè inuocare poſſe Petrus docet. 1. Pet.1. Et Ioannes.1.Ioann.3. & 5. & Paulus. Ro.10. Quomodo inuocabunt, in quē nō credi-

derunt

derunt? gentes enim, eó nondum conuerſos, in vanitate mentis ambulare dicit Epheſ.4. & Deo carere in mundo, Eph.2. Dæmonia colere.1. Cor 10. & Deum ignorare, & ſeruire ijs qui natura non ſunt dij. Gala.4. Simulacra muta colere.1.Cor.12.

Tradunt etiam, veram orationem eſſe opus ſpiritus ſancti. Roman. 8. Accepiſti ſpiritum adoptionis, per quem clamamus Abba pater. & poſtea, Spiritus auxiliatur infirmitatibus noſtris. Siquidem hoc ipſum quod oraturi ſimus, vt oportet non nouimus, uerum ipſi ſpiritus intercedet pro nobis gemitibus inenarrabilibus. at ille qui ſcrutatur corda, nouit quis ſit ſenſus ſpiritus, quoniam ſecundum Deum intercedit pro ſanctis. Chriſtum etiam noſtras preces excipere, & ad Deum patrem deferre, pro nobis intercedere apud patrem, Paulus. Rom.8.1. Tim.2. Heb.7. & 13.

Monet autem, verum Deum, qui eſt pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, & filius & ſpiritus ſanctus, eſſe inuocandum, eiq; gratias agendas pro beneficijs collatis. Nam extant teſtimonia, que docent, orationem ad Deum, ſcilicet qui eſt unus in eſſentia, & trinus in perſonis, dirigendam eſſe.1.Ioann.3. Hanc fiduciam habemus erga Deum. Actor.2. Omnis quicunque inuocauerit nomen Domini, ſaluus erit. Actor.4. Domine, tu es Deus, qui feciſti cœlum et terram, & mare, & omnia que in eis ſunt. Actor.8. Roga Deum, ſi fortè remittatur tibi cogitatio cordis tui. Roma.1. Gratias ago Deo meo per Ieſum Chriſtum. Roma.15. Deus pacis ſit cum omnibus uobis, Amen. 1 Theſſ.2. Gratias agimus Deo indeſinenter.1 Theſſ.1. Gratias agimus Deo ſemper, de omnibus uobis.

Extant etiam teſtimonia, in quibus perſonarum ſit mentio, ſcilicet patris, & Chriſti, & ſpiritus ſancti.1. Pet.1. Laudandus eſt Deus, & pater Domini noſtri Ieſu Chriſti. Item: Patrem inuocatus citra perſonarum reſpectum iudicantem.2 Ioannis. Erit miſericordia et pax à Deo patre, & à Domino Ieſu Chriſto, Roma.15. Obſecramus uos per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, & per dilectionem ſpiritus.2 Corinth. primo: Benedictus Deus & pater Domini noſtri Ieſu Chriſti. Epheſſ. primo, Coloſſ. tertio: Cum gratia canentes in corde ueſtro Domino.1 Theſſal. tertio: Ipſe uerò Deus & pater noſter, & Dominus noſter Ieſus Chriſtus, dirigat uiam noſtram ad uos. 2 Theſſ.2. Ipſe Dominus noſter Ieſus Chriſtus, & Deus ac pater noſter, qui dilexit nos, &c. ſtabiliat vos in omni ſermone & opere, &.2 Timoth. 2. Sectare pacem cum his qui inuocant Dominum ex puro corde. Actorum.7. Domine Ieſu ſuſcipe ſpiritum meum.

Docent etiam quomodo preces ſint faciẽdæ: nempe fide in Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qua ſtatuamus nos per eũ Deo reconciliatos eſſe, & propter eundem exaudire. Patent hæc primùm ex apertis teſtimonijs.1.Ioa.5. Hæc eſt fiducia quam habemus apud eum, quód ſi petierimus, ſecundũ voluntatem eius, audit nos. Rom.10. Omnis qui fidit illi, nõ pudefiet, &c. Nã idem Dominus omnium, diues in omnes inuocantes ſe. Ephe. 2. Per illum habemus aditũ utriq; in uno ſpiritu ad patrem. Epheſ.3. Per quẽ habemus audaciam & aditum in fiducia, quæ eſt per fidem illius. Heb.4. Accedamus cum fiducia ad thronum gratiæ, ut conſequamur miſericordiã, & gratiã inueniamus ad opportunũ auxiliũ. Heb. 10. Accedamus cũ uero corde in certitudine fidei. Heb. 13. Per ipſum offerimus ſemper Deo hoſtiã laudis. Iac.1. Quod ſi cui ueſtrûm deeſt ſapientia, poſtulet ab eo qui dat, nempe Deo, qui dat inquã omnibus ſimpliciter, nec exprobrat, ac dabitur ei: ſed poſtulet cum fiducia, nihil hæſitãs. Nam qui hæſitat, is ſimilis eſt fluctui maris, qui uentis agitur, & impetu rapitur. Neq; enim exiſtimet homo ille, ſe quicquã accepturũ à Domino. Iac.5. Oratio fidei ſaluum faciet ægrotum. Deinde conſtat ex formulis precationum, nam in ijs plerunq; fit mentio Domini noſtri Ieſu Chriſti. Exempla poſtea ſubijciemus.

Secundum Dei voluntatem, & non contra eam, res neceſſarias petendas eſſe, Ioannes.1.epiſtola.5.monet, & Paulus. Rom.8.

Res aũt que ſecundum Dei uoluntatem petuntur, duorum generũ, nempe corporales & ſpirituales, temporarias & æternas eſſe docent. Extant enim de utriſq; teſtimonia. De ſpiritualib. hæ loquũtur ſentẽtiæ. Act.2. Quiſquis inuocauerit nomen Domini, ſaluus erit. Act. 7. Domine Ieſu, ſuſcipe ſpiritum meum. Item: Domine, ne ſtatuas illis peccatũ hoc.1 Ioa.1. Si confiteamur peccata noſtra, fidelis eſt, et iuſtus, ut remittat nobis peccata noſtra.1 Cor.1 Gratias ago Deo meo ſemper pro uobis, de gratia Dei quæ data eſt uobis per Chriſtũ Ieſum. 2. Cor.12. Super hoc ter Dominum rogaui, ut diſcederet à me. Epheſ.1. Deus Domini noſtri Ieſu Chriſti, pater gloriæ, det uobis ſpiritum ſapientiæ, & reuelationis.2 Theſſ.2 Orate fratres pro nobis, ut ſermo Domini currat, & glorificetur, ſicut & apud uos.

De corporalibus loquuntur hæc dicta. Rom.15. Vt liberer ab incredulis in Iudæa, ut cũ gaudio ueniã ad uos per uoluntatẽ Dei, unaq; uobiſcũ refocillar.2 Theſſ.2. Vt eripiamur ab abſurdis & peruerſis hominibus. Iac. 5. Affligitur aliquis inter uos, oret. Et poſtea: Helias homo erat ſimiliter obnoxius affectionibus ut nos, & precatione precatus eſt ne plueret: & non pluit ſuper terram annos tres, & menſes ſex. Et rurſum orauit, & cœlum dedit pluuiam, & terra produxit fructum ſuum.

Interdum ſpirituales & corporales concurrunt. Actor.1. Apoſtoli à Deo petunt ſorte miſſa, ut declaret, utrum, Iuſtum ne an Matthiam, ſurrogari uelit in locum Iudæ proditoris. Actor.4. Apoſtoli vnà cum Eccleſia orantes, inquiunt: Nunc Domine aſpice in minas eorum, & da ſeruis tuis, ut cum omni fiducia loquantur ſermonem tuum manum tuam porrigendo in hoc, ut ſanatio & ſigna et prodigia edantur per nomen ſancti filij tui Ieſu.

Orandum etiam non tantum pro ſe, ſed etiam pro alijs eſſe, tum exempla, tum ſententiæ monent. Sententiæ, 1. Iohann. 5. Si quis fratrem ſuum uiderit peccare peccatum non ad mortem, petet & dabit ei uitam, peccantibus non ad mortem, eſt peccatum ad mortem, non pro illo dico vt roges. Ephe.6. Orantes in omni tempore, in ſpiritu et ad hoc ipſum uigilantes, cum omni ſedulitate, & deprecatione, pro omnib. ſanctis, & pro me, ut mihi detur ſermo in apertione oris mei cũ libertate, ut notũ faciam myſteriũ euãgelij mei ſuper quo legatione fungor in catena, ut in ea liberè loquar, ſicut oportet me loqui.1.Tim.2. Ante omnia fiant deprecationes, &c. gratiarũ actiones pro omnib. hominib. pro regib.

&

et omnibus in eminentia conſtitutis, vt placitam et quietam uitam degamus in omni pietate et honeſtate. Iac.5. Orate pro vobis inuicem, vt ſani ſitis. Exempla. Act.6. Eccleſia orat pro diaconis electis. Act.8. Petrus & Ioannes orãt pro Samaritanis, vt accipiãt ſpiritũ ſanctũ. Ibidem, Petrus iubet Simonem magũ à Deo petere remiſſionem ſuæ impiæ cogitationis. At Simon inquit: Precamini uos pro me apud Dominum, ne quid eueniat in me horum quæ dixiſtis. Act.12. Petrus quidem ſeruabatur in carcere, cæterùm precatio fiebat ſine intermiſſione ab eccleſia ad Deum, pro eo. Act.13. Eccleſia Antiochena ſuper Paulo & Barnaba emittendis, ad propagandum Euangelium inter gentes, orant. Similia in Actis plura exempla inueniuntur. Paulus etiam paſſim in epiſtolis ſuis eccleſias pro ſe orare iubet. Rom.15. Epheſ.6. Phil.1. Per veſtram deprecationem. Col.4. Orantes ſimul & pro nobis, vt Deus aperiat nobis oſtiũ ſermonis, vt loquamur myſterium Chriſti. 2.Theſ.3. Orate pro nobis. Hebr.13. Orate pro nobis. Magis autem obſecro uos, vt id faciatis, quo celerius reſtituar vobis.

Res ſpirituales & æternas ſine conditione petendas eſſe, docent ſententiæ, vt ex formulis precationũ ſpiritualium conſtat, quarũ nulla vllius cõditionis meminit, & exempla. Nam Stephanus inquit ſine cõditione: Domine, ſuſcipe ſpiritũ meũ. Idẽ etiã conſtat ex promiſſione talium rerum, quæ abſq; conditione omnibus credẽtibus promittũt gratiam & vitã æternam. 1 Ioa. 2. Hæc eſt repromiſſio, quã ipſi pollicitus eſt nobis, uitã æternam. 1 Ioan.5. Qui habet filium, habet vitam æternam.

Res verò corporales cum conditione petendas eſſe, vt nimirum voluntati diuinæ eas permittamus, noſq; ad patientiam offeramus, monet. Ioannes enim 1 epiſto.5. ſecundum voluntatem Dei petere iubet. Vult autem Deus, ut agnoſcamus, quòd ſæpe hoc ipſum quod oraturi ſimus, vt oportet, non nouimus. Rom.8. & ut ſibi tribuamus honorem, quòd ſciat optimè quid nobis ex uſu ſit. Paulus Roman.1. Semper in precibus meis orans, ſi quo modo tandem aliquando proſperum iter contingat, Deo uolente, ut ueniam ad vos. Roman.15. Vt cum gaudio ueniam ad uos per uoluntatem Dei. 2. Cor.16. Spero me aliquantiſper manſurum apud uos, ſi Dominus permiſerit. Autor epiſtolæ Iacobi monet, ut etiam res externas incepturi, dicamus: Si Dominus uoluerit, & ſi uixerimus, faciemus hoc aut illud.

Res ſpirituales et æternas potiori loco habendas, et primò petendas, poſtea uerò res externas, eo monent, quòd illas his longè anteferunt. 1.Pet.1. In hæreditatem immortalẽ, &c. exploratio fidei ueſtræ, multo precioſior auro. Item, Nõ caducis rebus, ueluti argento & auro. 2.Pet.3. Cum igitur hæc omnia ſoluantur, quales oportet eſſe uos, &c. 1. Ioa.2. Mundus tranſit & concupiſcentia eius: qui aũt facit uoluntatẽ Dei, manet in æternũ. 1 Cor.6. Eſcæ uentri deſtinatæ ſunt, & uenter eſcis. Deus aũt & hunc & illas abolebit. 1 Corint.7. Qui utũtur mundo, ſint tanquã qui non utantur: præterit enim habitus huius mundi. 2 Cor.4. Dũ nõ ſpectamus ea quæ uidentur, ſed quæ nõ uidentur. Nam quæ videntur temporaria ſunt: at quæ non uidentur, æterna. Philip.3. Quorũ Deus uenter eſt, & gloria in dedecore ipſorũ qui terreſtria curant. Heb.11. Alij diſtenti ſunt, aſpernati redemptionẽ, ut potiorẽ ſortirentur reſurrectionem.

Autor epiſtolæ Iacobi 4. reprehendit eos qui potiori loco habent terrena, eaq; ideo petunt, ut habeant unde ſuas expleant uoluptates. Apoſtoli etiam in exordijs epiſtolarum ſuarum potius ſpiritualia & æterna, quam corporalia, eccleſijs precantur bona.

Nec mora auxilij quenquam frangi debere, ſed alacriter petendo inſtandum eſſe, eo monent, quòd indeſinenter et ſemper orandum eſſe toties inculcant. 1 Pet.3. Sitis ſobrij & uigilantes ad orandum. 1 Theſſ.1. Gratias agimus Deo ſemper de omnibus uobis, &c. indeſinẽter memores ueſtri. Idem Coloſ.1. Gratias agimus Deo ſemper de uobis, cum oramus. 1 Theſſ. 5. Indeſinenter orate, in omnibus gratias agite. 1.Theſſ.2. Et nos gratiã agimus Deo indeſinenter. Col.4. Obſecrationi inſtate, uigilantes in ea, cum gratiarum actione. Ephe.6. Orantes in omni tempore in ſpiritu. Roma.1. Semper in precibus meis orans. Rom.15.1. Tim.5. Vidua perſeueret in obſecrationibus die noctuq;.

Horas autem certas canonicas, tanquam obſeruatu neceſſarias, & quòd Deus ijs potius exaudiat quàm alijs, nuſquam præſcribunt Apoſtoli: non omiſſuri eas, ſi quid in ijs momenti eſſe ſciuiſſent. Acto.3. Ioannes & Petrus ad horam precationis nonam aſcendiſſe in templum dicuntur: & Act.10. Cornelius hora diei nona, & Petrus circa horam ſextam oraſſe, commemorantur. Act.17. media nocte Paulus et Silas in carcere orarunt. Sed more Iudaico iſta facta ſunt, nec uim legis habent, cum quouis tempore orare Chriſtianis liceat, ac etiam Iudæis ſub pollitia Iudaica nullum certum tempus præfinitum fuerit, quo tantum orandum eſſet.

Senſerunt etiã, formulas orãdi liberas eſſe. Nã nuſquã quenq̃ ad certa verba adſtrinxiſſe leguntur. Abſq; dubio formulã illam orationis à Chriſto traditã, etiam eccleſijs propoſuerũt, & ad eum modũ pios orare iuſſerunt. Sed tamen interim & ipſi alijs formulis in precationibus uſi ſunt, quales in Actis & Epiſtolis paſſim extant. Act.1. facta precatione dixerũt: Tu Domine qui corda noſti omnium, oſtende utrũ elegeris ex his duobus, ut accipiat ſortẽ miniſterij huius apoſtolatus, unde præuaricatus excidit Iudas, ut abiret in locum ſuum. Act.4. Domine tu es Deus, qui feciſti cœlũ & terrã, mare, & omnia quæ in eis ſunt: qui per os Dauid pueri tui dixiſti: Quare fremuerunt gentes, & populi meditati ſunt inania: aſtiterũt reges terræ, et principes conuenerunt in unum, aduerſus Dominũ, et aduerſus Chriſtum eius. Cõuenerunt enim uerè aduerſus ſanctũ filiũ tuum Ieſum, quẽ unxeras, Herodes ſimul & Pontius Pilatus, cum gentib, & populis Iſrael, ad faciendum quæcunq; manus tua & conſilium tuũ prius decreuerat ut fieret. Et nunc Domine aſpice in minas eorũ, et da ſeruis tuis, ut cum omni fiducia loquantur ſermonem tuum, manũ tuam porrigendo in hoc, ut ſanatio & ſigna & prodigia edantur per nomen ſancti filij tui Ieſu. Stephanus hac utitur formula, Act.7. Domine Ieſu, ſuſcipe ſpiritũ meum. Domine, ne ſtatuas illis peccatum hoc.

Formulæ etiam precationum ſunt ſalutationes illæ quæ epiſtolis Apoſtolorũ præfiguntur, aut in fine adijciuntur. 1 Pet.1. 2. Pet.1. Gratia uobis et pax multiplicetur. 1 Pet.5. Deus omnis gratiæ, qui uocauit uos ad æternam ſuã gloriã, per Chriſtũ Ieſum, parumper afflictos, idem inſtauret uos, fulciat, roboret, ſtabiliat: ipſi gloria, im-

tia, imperium in ſecula ſeculorum, Amen. 2. Ioannes, Gratia, miſericordia, pax à Deo patre, & Domino Ieſu Chriſto, filio patris. Apocal. 1. Gratia vobis & pax, &c. Rom. 1. Gratia vobis & pax à Deo patre noſtro, & Domino Ieſu Chriſto. Hæc formula in alijs epiſtolis omnibus Pauli repetitur.

Formulæ gratiarum actionis & orationis cõiunctæ paſsim in exordijs, & epilogis epiſtolarum Pauli reperiuntur. Rom. 1. Gratias ago Deo meo per Ieſum Chriſtum ſuper omnibus vobis, quòd fides veſtra annunciatur in toto mundo, &c. Rom. 16. Ei autem qui potens eſt vos confirmare ſecundum Euangelium meum, & præconium Ieſu Chriſti, iuxta reuelationem myſterij temporibus æternis taciti, manifeſtati verò nunc, & per ſcripturas propheticas, iuxta delegationem æterni Dei, in obedientiam fidei, in omnes gentes patefacti, ſoli ſapienti Deo per Ieſum Chriſtum, cui gloria in ſecula, Amẽ. 1 Cor. 1. Gratias ago Deo meo ſemper de uobis de gratia Dei, quæ data eſt uobis per Chriſtum Ieſum, quod in omnibus ditati eſtis per ipſum, in omni ſermone & omni cognitione, quibus rebus teſtimonium Ieſu Chriſti confirmatum fuit in uobis, adeò vt non deſtituamini ullo dono, expectantes reuelationem Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui et confirmabit uos uſque ad finem, inculpatos in die Domini noſtri Ieſu Chriſti. 2. Corinth. 1. Benedictus Deus & pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, &c. conſolans nos in omni afflictione noſtra. Epheſ. 1. Benedictus Deus & pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui benedixit nos omni benedictione ſpirituali in cœleſtib. Chriſto. & poſtea: Non deſino gratias agere pro uobis, &c. Phil. 1. Gratias ago Deo meo in omni memoria ueſtri, ſemper in omni precatione mea, pro omnibus uobis cum gaudio precationem faciens, quòd veneritis in communionẽ euangelij à primo die uſq; ad hoc tempus, &c. & illud oro, vt charitas veſtra adhuc magis atq; magis exuberet in agnitione, omniq; intelligentia, vt probetis quæ ſunt præſtantia, ut ſitis ſincere, ac tales, ut nemini ſitis offendiculo in diem Chriſti, impleti fructu iuſticiæ, qui contigit per Ieſum Chriſtum, ad gloriam & laudem Dei. Philipp. 4. Deo autem & patri noſtro gloria in ſecula ſeculorum, Amen. Coloſ. 1. Non deſinimus orare pro uobis, & poſcere, vt impleamini agnitione voluntatis eius, in omni ſapientia & prudẽtia ſpirituali, vt ambuletis dignè Domino, vt per omnia placeatis in omni bono opere fructificantes & creſcentes in agnitione Dei, &c. 1. Theſſal. 3. Ipſe uerò Deus & pater noſter, & Dominus noſter Ieſus Chriſtus, dirigat viam noſtram ad uos. Vos autem Dominus abundantes, & exuberantes faciat, mutua inter vos charitate, & in omnes, quemadmodum & nos in vos, vt confirmet corda veſtra irreprehenſibilia in ſanctimonia coram Deo & patre noſtro, in aduentu Domini noſtri Ieſu Chriſti, cum omnibus ſanctis eius. 1. Theſ. 5. Ipſe Deus pacis ſanctificet uos totos, et integer veſter ſpiritus & anima & corpus, ita ut in nullo poſſitis culpari, in aduentu Domini noſtri Ieſu Chriſti ſeruetur. 2. Theſ. 1. Gratias agere debemus Deo ſemper de uobis fratres, vt par eſt, quòd vehementer augeſcit fides veſtra, & exuberat veſtra omnium charitas, cuiuſq; in alterũ, &c. 2. Theſ. 2. Nos autem debemus gratias agere Deo ſemper de vobis, fratres dilecti à Domino, quòd elegerit uos Deus ab initio in ſalutem, per ſanctificationem ſpiritus, ac fidem veritatis, ad quod uocauit vos per Euangelium, in acquiſitionem gloriæ Domini noſtri Ieſu Chriſti. Et poſtea: Ipſe Dominus noſter Ieſus Chriſtus, & Deus ac pater noſter, qui dilexit nos, & dedit conſolationem æternam, & ſpem bonam per gratiam, conſoletur veſtra corda, & ſtabiliat uos in omni ſermone & opere bono. 2. Theſſ. 3. Ipſe autem Dominus pacis, det uobis pacem ſemper omnibus modis: Dominus cum omnibus uobis. 1 Timoth. 1. Regi autem ſeculorum immortali, inuiſibili, ſoli ſapienti Deo, honor, gloria in ſecula ſeculorum, & 1. Tim. 6. eadem repetuntur. 2 Tim. 1. Gratiam habeo Deo, cui ſeruio à maioribus cum pura conſcientia, quòd citra omnem intermiſsionem faciam de te mentionem in precationibus meis, noctu dieq;. 2 Timoth. 1. Det miſericordiam Dominus Oneſiphori familiæ, quoniam ſæpe me refocillauit, &c. Det ei Dominus ut inueniat gratiam apud Dominum in die illo. In epiſtola ad Philemonem: Gratias ago Deo meo ſemper, mentionem tui faciens in precibus meis, &c. vt cõmunicatio fidei tui efficax fiat, in agnitione omnis boni, quod eſt in uobis erga Chriſtum Ieſum. Autor epiſtolæ ad Heb. 13. Deus autem pacis, qui reduxit à mortuis paſtorem ouium illum magnum, per ſanguinem teſtamenti æterni, Dominum noſtrum Ieſum, abſolutus uos reddat in omni opere bono, ad faciendum voluntatẽ ipſius, efficiens, vt quod agitis, acceptum ſit in conſpectu ſuo per Ieſum Chriſtum, cui gloria in ſecula ſeculorum, amen. Autor epiſtolæ Iacobi neq; gratiarũ actionis, neq; precationis formulã ullam ſuppetitat. Autor epiſtolæ Iudæ: Ei verò qui poteſt illos ſeruare à peccato immunes, & ſtatuere in conſpectu gloriæ ſuæ incontaminatos cum exultatione, ſoli ſapienti Deo, ſeruatori noſtro, gloria & magnificentia & imperium & poteſtas, nunc & in omnia ſecula, amen.

Formulæ gratiarum actionis & celebrationis Dei in Apocalypſi paſsim habentur. Apocal. 4. Quatuor animalia canunt die ac nocte. Sanctus, ſanctus, ſanctus, Dominus Deus omnipotens, qui erat, qui eſt, & qui vẽturus eſt. Et ibidem, vigintiquatuor ſeniores dicunt: Dignus es Domine accipere gloriam & honorem, & virtutem, quia tu creaſti omnia, et propter voluntatem tuam ſunt, & creata ſunt. Apo. 5. Quatuor animalia & vigintiquatuor ſeniores canunt canticum nouum, dicentes: Dignus es accipere librum, & aperire ſignacula eius, quoniam occiſus es, et redemiſti nos per ſanguinem tuum ex omni tribu, & lingua & populo, & natione, & feciſti nos Deo noſtro reges & ſacerdotes, & regnabimus ſuper terram. Ibidem: Angeli & animalia & ſeniores, & millia millium, dicunt voce magna: Dignus eſt agnus qui occiſus eſt, accipere virtutem, & diuitias, & ſapientiam, &c. Apocalyp. 6. Animæ interfectæ propter verbum Dei, clamabant voce magna: Vſquequò Domine, qui es ſanctus & verax, non iudicas & vindicas ſanguinem noſtrum de his qui habitant in terra? Apocalyp. ſeptimo: Turba multa canit, Salus qui ſedet ſuper thronum Dei noſtri, & agno: Et omnes angeli, & ſeniores, & quatuor animalia adorant Deum, dicentes, Amen: Benedictio, & claritas, & ſapientia, & gratiarum actio, honor & virtus, & fortitudo Deo noſtro, in ſecula ſeculorum. Amen.

Apoc.11. *Factæ ſunt uoces in cœlo dicentes: Facta ſunt regna huius mundi Domini noſtri & Chriſti eius, & regnabit in ſecula ſeculorum, amen. Et uigintiquatuor ſeniores, qui in conſpectu Dei ſedent in ſedibus ſuis, ceciderunt in facies ſuas, & adorauerunt Deum, dicẽtes: Gratias agimus tibi Domine Deus omnipotens, qui es, & qui eras, & qui uenturus es, qui accepiſti virtutem tuam magnã, & regnaſti. Et iratæ ſunt gentes, et aduenit ira tua, & tempus mortuorũ, vt iudicentur, & reddas mercedem ſeruis tuis prophetis, & ſanctis, et timentibus nomen tuum, puſillis & magnis, et perdas eos qui perdunt terram*, Apoc.19. *formula eſt gratiarum actionis pro reuelato Antichriſto: Poſt hæc audiui uocẽ magnam turbæ multæ in cœlo dicentis, Alleluia: Salus, & honor, et gloria, et uirtus Domino Deo noſtro eſt, quia uera & iuſta iudicia eius, quia iudicauit de meretrice magna, quæ corrupit terram proſtitutione ſui, et uindicauit ſanguinem ſeruorũ ſuorum de eius manu. Et iterum dixerunt Alleluia: & fumus aſcendit in ſecula ſeculorum, & ceciderunt vigintiquatuor ſeniores, & quatuor animalia, & adorauerunt Deum, ſedentem ſuper thronum dicentes, Amen, Alleluia, et vox de throno exiuit, dicens: Laudem dicite Deo noſtro omnes ſancti eius, & qui timetis eum, puſilli & magni. & audiui uocem turbæ multæ, dicentium Alleluia: quoniam regnauit Dominus Deus noſter omnipotens. Gaudeamus & exultemus, & demus gloriam ei, quia uenerunt nuptiæ agni, & uox eius præparauit ſe.*

Docent etiam orationem omni loco fieri poſſe, & æquè Deo eſſe acceptum, ſiue in templo, ſiue domi, ſiue in agro, aut alijs in locis fiat. Nam neq; in concionibus ſuis, neq; in epiſtolis ad vnum aliquem locum orationẽ alligant Apoſtoli. Petrus enim. Act.1. *inquit ex Ioele: Et futurum eſt, vt omnis quicunq; inuocauerit nomen Domini, ſeruetur. Et* Act.10. *In quauis gente, qui timet ipſum, & operatur iuſticiam, is eſt acceptus illi. Idem* 1. Pet.4. *nulla circumſtantiæ loci mentione facta inquit: Sitis vigilantes ad orandum. Ioannes etiam certũ orationi locum non præfinit*, 1 Ioann. 3. & 5. *Paulus verò, cum paſsim hortatur eccleſias vt pro ſe et omnibus ſanctis orent, nuſquã mentionem certi loci facit, ubi orare oporteat: quod utiq; feciſſet, ſi quid momenti locum ad orationẽ conferre ſciuiſſet. Imò* 1 Tim.2. *idem expreſſe inquit: Volo orare viros in omni loco, eleuantes puras manus abſque ira & diſceptatione, &* 1 Cor.1. *Qui inuocant nomen Domini noſtri Ieſu Chriſti, in quouis loco vel ſuo, vel noſtro. Exempla etiam teſtantur paſſim orationes factas eſſe. nam,* Act.1. *Apoſtoli cum cætera piorum turbula in cœnaculo orant,* Act.3. *Ioannes & Petrus aſcendunt in templum ad horam precationis nonam,* Actor.4. *fiunt ab eccleſia communes preces in cœtu. Idem fit* Act.6. *cum eliguntur & ordinantur ſeptem Diaconi.* Acto.7. *Stephanus orat in loco ubi lapidibus obruitur. Et Saulus orat in domo Iudæ,* Act.9. *Petrus Lyddæ orat in cœnaculo, pro reſuſcitanda Tabitha,* Act.9. *Et Cornelius orat domi ſuæ,* Acto.10. *Petrus in domo Simonis coriarij,* Actor.10. *Eccleſia in domo Mariæ matris Ioannis Marci orat pro Petro,* Actor.12. *Antiochena eccleſia orat in cœtu, cum Paulum & Barnabam Dei iuſſu, emittunt, ad prædicandum euangeliũ gentibus,* Acto.13. *Philippus iuxta flumen, extra urbem ſolebat fieri precatio: illuc Paulus ueniens, concionatur euangelium, & apparet, etiam poſtea illuc iuiſſe Paulum & Silam ad precationem. Ibidem Paulus & Silas in carcerem coniecti, medio nocte orant in carcere.* Actor.16. *Fiunt etiam orationes in cœtu Troade, & in Mileto,* Actor.20. *Paulus in naui orat, & gratias agit Deo cibum ſumpturus,* Act.27.

Nec orationem ad ullius certos, tanquam neceſſarios geſtus alligant. Nam etſi Paulus in cœtu iubet uiros nudo capite, mulieres vero velato orare, 1 Cor.11. & *manuum ſuſtollendarum meminit.* 1 Tim. 2. *tamen eiuſmodi præcepta ob decorum tantum tradit, nec uult illis obligari conſcientias, quaſi ſine his geſtib. oratio Deo diſpliceat.*

Teſtantur etiam exempla, geſtus orationis liberos eſſe. Nam Stephanus poſitis genibus orat, Acto.7. *Idem etiam Petrus facit,* Actor.9. *Paulus cum presbyteris Epheſianis in Miletum accerſitis, poſitis genibus orauit.* Act.20. *Apparet Saulum iacentem oraſſe,* Act.9.

Non tantum mente et gemitibus cordis orandum, ſicut id quoq; præcipitur, Col.3. *Cum gratia canentes in corde veſtro,* Eph.6. *Orantes omni tempore in ſpiritu,* Roman.8. *Nos ipſi in nobis ipſis gemimus, expectantes adoptionem, redemptionem corporis noſtri,* 2 Timo.2. *Qui inuocant Dominum ex puro corde.* 1 Cor.14. *Orabo ſpiritu, ſed orabo & mente. Iudas: Per Spiritum ſanctum orantes. Sed etiam ore, verbis precationum & gratiarum actionum proferenda eſſe monent illa ipſa teſtimonia quorum hactenus pleraque retulimus: ex* 1. Pet.4.1. Ioan.3. & 5.1 Tim.2. Col.3. Iacobi.5.

Paulus autem maximè hoc poſtulat, vt in cœtu precationes & gratiarum actiones communes fiant ore, in nota & uernacula lingua, quo et alij poſsint erudiri et ædificari, & accinere Amen. 1. Corinth. 14. *Quoties conuenitis, unuſquiſque ueſtrũm canticũ habet, doctrinam habet, linguam habet, reuelationem habet, interpretationem habet, omnia ad ædificationẽ fiant. Item: Si benedixeris ſpiritu; is qui implet locum indocti, quo modo dicturus eſt Amen, ad tuam gratiarum actionẽ? quandoquidem quid dicas, neſcit. Nam tu quidem bene gratias agis, verum alius non ædificatur. Huc etiam exempla pertinent,* Actorum 1. *Facta precatione dixerunt, Tu Domine, &c.* Actor.4. *unanimiter attollebant vocem ad Deum, dixeruntq;: Domine, &c. Et Stephanus,* Actorum 7. *clamabat uoce magna: Domine, ne ſtatuas illis peccatum hoc. Apparet etiam ex formulis precationum, & gratiarum actionum, quòd non corde tantum, ſed etiam ore ſit orandum. Et Paulus* 1. Corint.6. *iubet in corpore noſtro glorificare Deum. Eſt autem lingua etiam membrum corporis, quare ea ad celebrãdum Deum nos quoq; uti decet. Et* Philip.2. & Rom. 14. *Ex Eſaiæ* 45. *citatur, quòd in nomine Ieſu omne genu cœleſtium, & terreſtrium, & infernorum, debeat ſe flectere, & omnis lingua confiteri, quòd Dominus ſit Ieſus Chriſtus, ad gloriam Dei patris,* Rom.10. *Paulus uult ore fieri confeſsionem, ergo etiam orationem. Eſt enim oratio etiam ſpecies quædam confeſsionis. Autor etiam epiſtolæ Iacobi monet, linguam eò deſtinari debere, vt per eam benedicamus Deo & patri, & proſimus proximo. Autor epiſtolæ ad Heb. iubet offerri Deo per Chriſtũ hoſtiã laudis, hoc eſt fructũ labiorũ.*

Propo-

Proponunt etiam Apoſtoli promiſsiones, quas vtile eſt in inuocatione mente repeti, & diligenter conſiderari, ad excitandum & concipiendum aliquem orationis igniculum per ſpiritum ſanctum. 1 Ioan. 3. Si cor noſtrum non condemnet nos, fiduciã habemus erga Deũ, & quicquid petierimus, accipimus ab eo, quoniã præcepta eius cuſtodimus: hoc eſt, in Chriſtum credimus, & ea quæ ſunt placita coram Deo facimus. 1 Ioã. 5. Hæc eſt fiducia quam habemus apud Deum, quòd ſi quid petierimus ſecundum voluntatem eius, audit nos. Et ſi ſcimus quòd audit nos, quicquid petierimus, ſcimus quòd habemus petitiones, quas poſtulauimus ab eo. Ro. 8. Si Deus pro nobis, quis contra nos? qui proprio filio non pepercit, ſed pro nobis omnibus dedit illũ: quî fieri poteſt, vt non & cum eodem omnia nobis donet? quis intentabit crimina aduerſus electos Dei? Deus eſt qui iuſtificat, quis ille qui condemnet? Chriſtus eſt qui mortuus eſt, imò qui & reſuſcitatus eſt, qui eſt ad dexteram Dei, qui & intercedit pro nobis, &c. Rom. 10. Omnis qui fidit illi, non pudefiet. Nõ enim eſt diſtinctio vel Iudæi vel Græci. Nam idem Dominus diues in omnes inuocantes ſe. quiſquis enim inuocauerit nomen Domini, ſaluus erit. 1 Tim. 2. Nam hoc acceptum eſt & bonũ coram ſeruatore noſtro Deo, qui cunctos homines vult ſaluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. Ebr. 4. Accedamus igitur cum fiducia ad thronum gratiæ, vt conſequamur miſericordiam, & gratiam inueniamus. Iacobi 1. Si cui deeſt ſapientia, poſtulet ab eo qui dat, nempe Deo, qui dat (inquam) omnibus ſimpliciter, nec exprobrat, & dabitur ei.

¶ Licet etiã ex Apoſtolorum ſcriptis colligere cauſas, quæ ad orandum incitare pios debent. Sunt aũt hæ. Prima: Mandatum Dei, 1 Petri 4. 1 Ioan. 5. 1 Timoth. 2. Rom. 10. Non enim ſua autoritate præcipiunt vt pij orent, ſed autoritate Dei.

Secunda: Promiſsiones ſuauiſsimæ, quod Deus ſit diues in omnes inuocantes ſe: & ſine diſtinctione perſonarum, quoſuis in Chriſtum credentes, & in eius nomine inuocantes, exaudiat. Rom. 10. Act. 2. Et quòd cumulatè facere poſsit vltra omnia quæ petimus, aut cogitamus, Epheſ. 5.

Tertia: Quia habemus mediatorem ſua dignitate & meritis pro nobis apud patrem intercedentem et interpellantem. 1 Ioan. 1. Si quis peccauerit, aduocatũ habemus apud patrem, Ieſum Chriſtum iuſtum, & ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris: non pro noſtris autem tantum, ſed pro totius mundi. Rom. 8. Qui ſedet ad dexteram Dei, & intercedit pro nobis. 1 Tim. 2. Vnus eſt enim Deus, vnus conciliator Dei & hominũ, homo Ieſus Chriſtus. Ebr. 2. Vnde debuit per omnia fratribus ſimilis reddi, vt miſericors & fidelis eſſet pontifex in his quæ apud Deum erant agenda, ad expiandum peccata populi. Nam ex hoc quod ipſi contigit, tentatum eſſe, poteſt etiam ijs qui tentantur ſuccurrere. Ebr. 7. Saluos facere ad plenum poteſt, qui per ipſum adeunt Deum, ſemper viuens ad hoc, vt interpellet pro nobis.

Quarta: Quia habemus auxiliatorem etiam ſpiritum ſanctum. Rom. 8. Accepiſtis ſpiritum adoptionis, per quem clamamus Abba pater. Galat. 4. Quoniam eſtis filij, emiſit Deus ſpiritum filij ſui in corda noſtra, clamantem Abba pater. Rom. 8. Conſimiliter autem & ſpiritus auxiliatur infirmitatibus noſtris. Siquidem hoc ipſum, quid oraturi ſimus, vt oportet, non nouimus: verum ipſe intercedit pro nobis gemitib. inenarrabilibus. At ille qui ſcrutatur corda, nouit quis ſit ſenſus ſpiritus, quoniam ſecundum Deum intercedit pro ſanctis. Scimus autem, quòd his qui diligunt Deum, omnia ſimul adiumento ſint in bonum, nimirum his qui iuxta propoſitum vocati ſunt.

Quinta: Vocatio noſtra. In Chriſto enim Ieſu omnes facti ſumus reges & ſacerdotes Dei, ad offerendum hoſtias ſpirituales, Deo acceptabiles, per Ieſum Chriſtum: hoc eſt, ad celebrandum Deũ, & ab eo bona tum nobis tum alijs petendum. 1 Pet. 2. Aedificemini domus ſpiritualis, ſacerdotium ſanctum, ad offerendum ſpirituales hoſtias, acceptabiles per Ieſum Chriſtum. Et poſtea: Vos genus electum, regale ſacerdotium, gens ſancta, populus qui in lucrũ acceſsit, vt virtutes illius prædicetis. Ioannes etiam Apoc. 1. inquit, Fecit nos reges et ſacerdotes Deo & patri ſuo. Idem Apoc. 5. repetitur. Rom. 12. etiam eò Paulus alludit: quod etiam facit illis dictis, quibus docet, renatos templũ Dei eſſe, 1 Cor. 3. 6. 2 Corinth. 6.

Sexta: Neceſsitas. Omnes ſingulis momentis indigemus auxilio Dei. Hinc Paulus toties monet eccleſias, vt pro ſe, verbo Dei, & alijs ſanctis orent. Eph. 6. 2 Theſſal. 5. Ro. 15. Idem 1 Thim. 2. pro omnibus hominib. vult fieri obſecrationes, interpellationes. Et Petrus 1 epiſt. 5 diabolum nos circumeuntem, & nobis inſidiantem eò docet, vt vigilantiores ſimus ad orandum. Exempla etiam Actor. 1. 4. 12 monent, pios in ſumis periculis nihil magis egiſſe, quàm orationi incubuiſſe.

Septima: Vis orationis. nam ea impetramus omnis generis corporalia & ſpiritualia beneficia, vincimus et repellimus ea diabolum, eiusq; organa. Sed de his effectibus paulo pòſt.

Octaua: Incommoda etiam & pœnæ, quæ eos manẽt qui non orant, & Deo gratias agunt pro acceptis beneficijs, pios ad ſedulò orandum excitare debeat. Nam nõ orantes, & nõ petentes, non accipiunt. Omnia bona dona veniunt à patre luminum, Iac. 1. Non habetis, propterea quòd non poſtulatis, Iac. 4.

Monent etiam Apoſtoli, vt ij qui Deum velint inuocare, non degant in peccatis contra conſcientiam. ea enim excutiunt fidem & ſpiritum ſanctum, quæ duo vel maximè ad orationem requiruntur. 1 Ioan. 3. Si cor noſtrum nõ condemnet nos, fiduciam habemus erga Deũ, & quicquid petierimus, accipimus ab eo. Et Petrus 1 epiſt. 3. eò præcipit mutuum coniugum amorem, ne interrumpantur preces. Idem etiam ſobrios ad orandum eſſe iubet. 1 Pet. 4. Nouit enim ebrietatem obeſſe inuocationi. Et Paulus inquit 2 Tim. 2. Diſcedat ab iniquitate, omnis qui nominat nomen Chriſti. Et poſtea, Qui inuocant Dominũ ex puro corde. Idem 1 Tim. 2. iubet viros puras manus abſq; ira & diſceptatione ad Deũ extendere. In Actis ſæpe etiam ieiunationes & orationes coniunctim factæ dicuntur. quod eò fit, q̃ Iudaica conſuetudine, vt eſſent ad orandũ expeditiones & promptiores, ſolebant ſibi aliquandiu à cibo & potu cõſueto temperare. Act. 14. Cum creaſſent illis per eccleſias ſingulas presbyteros, precatiq; eſſent cũ ieiunijs, cõmendauerunt eos Domino. Act. 13. Cũ ieiunaſſent & oraſſent,

impoſuiſſentq́; eis manus, dimiſerunt eos. Ieiunia ergo propter orationem, et non propter alias ſuperſtitiones exercuerunt.

¶ Effectus verò orationis fideliũ hos ferè receſent.

Conſequi beneficia externa et ſpiritualia, à Deo petita, 1 Ioannis 3 & 5.

Conſequi ampliora bona quàm petimus, aut cogitamus, Eph. 3. Cornelius Act. 10 impetrat maiorem agnitionem Dei.

Impetrare ſalutem, Acto. 2. Rom. 10. Quiſquis inuocauerit nomen Domini, ſaluus erit.

Impetrare ſapientiam, Iac. 1.

Impetrare defenſionem contra tentationes, & ignita tela diaboli, Eph. 6.

Impetrare vt Deus edat miracula ad liberandum & confirmandum hos, & reprimendum impios. Actor. 4, orante eccleſia, mouetur locus, & implentur omnes ſpiritu ſancto. Acto. 10, angelus venit ad Cornelium orantem. Ibidem, Petro oranti manifeſtatur per viſionem doctrina de vocatione gentium. Act. 9. Petrus oratione reſuſcitat Tabitham. Act. 10, orante Paulo & Sila, terræmotus fit, & carcer aperitur.

Impetrare etiam alijs ſua oratione beneficia corporalia & ſpiritualia. Nam Act. 8 Petrus & Ioannes ſua oratione impetrant Samaritanis ſpiritum ſanctum. Eccleſia Hieroſolymitana Petro incarcerato impetrat liberationem è carcere. Acto. 12. Paulus ad Philemonem inquit, Spero quod auxilio precum veſtrarum donabor vobis. Idem etiam eccleſiæ Philippenſis preces ſibi profuturas eſſe dicit, Philip. 1. Ebr. 13. Obſecro vos vt id faciatis, quo celerius reſtituar vobis. Iohannes 1 epiſt. 5. oratione noſtra nos alijs fratribus, non peccantibus ad mortem, vitam impetrare poſſe dicit. Autor epiſt. Iacobi 5. orationẽ fidei, quæ pro ægrotis fiat, eis impetrare ſanitatem, monet. Idem alium pro alio orare iubet, vt omnes ſaluemur.

Impetrare à Deo vindictam aduerſus impios, & impœnitentes. Multum valet deprecatio iuſti efficax. Helias homo erat ſimiliter obnoxius affectionibus vt nos, & precatione precatus eſt ne plueret: & non pluit ſuper terram annos tres, & menſes ſex. Et rurſus orauit, & cœlum dedit pluuiam, & terra produxit fructum ſuum: Iacobi 5. Animæ interfectorũ impetrant reſponſum de vindicandis ipſorum hoſtibus, Apoc. 6. Oratione & gratiarum actione ſanctificatur vſus creaturarũ à Deo conditarum, vt ſit mundus ſeu licitus, 1 Tim. 4. Cibos Deus creauit ad ſumendum cum gratiarũ actione fidelibus, & ijs qui agnouerunt veritatem, q. quicquid creauit Deus, bonũ ſit, et nihil reijciendum, ſi cum gratiarum actione ſumatur: ſanctificatur enim per ſermonem Dei, & precationem. Huc etiam videtur illud referendum, 1 ad Corinthios 7. Sanctificatus enim eſt maritus incredulus per vxorem, & ſanctificata eſt vxor incredula per maritum: alioqui filij veſtri mundi eſſent, nunc autem ſancti ſunt. Nam hic quoq; de ſanctificatione, quæ fit per verbum Dei, & precationem, intelligenda ſunt.

Oratione etiam miniſteria ſiue eccleſiaſtica ſiue politica, perſonis idoneis commendata, magis piè & ſalubrius adminiſtrantur. Act. 1. oratione & ſorte Matthiæ apoſtolatus Iudæ committitur. Actor. 5. ſeptem viris oratione & manuum impoſitione cura adminiſtrandorum eccleſiæ bonorum commendatur. Act. 13. oratione Paulus & Barnabas emittuntur ad prædicandum euangelium gentibus. Acto. 14. precationibus preſbyteri per ſingulas eccleſias ordinantur.

Orationi veræ contraria inter mala opera in ſecundo præcepto prohibita collocauimus: quò pium lectorẽ remittimus. Hoc vnum monendum duximus, in ſcriptis Apoſtolorũ, de inuocatione Mariæ, Apoſtolorum, aut aliorum ſanctorum mortuorum, neq; præceptum, neq; exemplum vllum reperiri: ſed vt idololatriam, omnes creaturarum adorationes damnari. Rom. 1. Coluerunt ea quæ condita ſunt, ſupra eum qui cõdidit. Apoc. 9. Vt non adorent dæmonia & ſimulachra aurea, argentea, ærea & lapidea, & lignea.

Quàm etiam gratum faciant ſanctis mortuis, ij qui eos adorant, hinc licet conijcere: quòd cũ adhuc eſſent in viuis, indigniſſimè eiuſmodi venerationes tulerunt. Nam cum Cornelius in genua procumberet, adoraturus Petrum, Petrus eum erexit, dicens: Et ego ipſe homo ſum: Act. 10. Paulus & Barnabas turbam Lyſtrenſem ſibi ſacrificare inſtituentem, ſciſſis veſtibus maximo cum dolore obiurgant & interdicunt: Actor. 14. Item, cum angeli adorari nolint, multo minus ſancti mortui adorationẽ æquo animo ferent. Nam Apoc. 16. cum Iohannes cadit ad pedes angeli, adoraturus eum, inquit ille: Vide ne feceris, conſeruus enim tuus ſum, & fratrũ tuorum habentium teſtimonium Ieſu. Deum adora. Eadem Apoc. 22 repetuntur.

DE POENITENTIA.

POenitentiæ vocabulum in Actis Apoſtolorũ 2. 5. 8. 11. 20. & in epiſtolis Paulinis ad Rom. 2. 1 Corinth. 7. 2 Timoth. 2. in 2 epiſtola Petri 3. Apocal. 2. 3. 9. Ebr. 6. & 12 reperitur. At in epiſtolis Ioannis, Iudæ & Iacobi non extat. Pœnitentia, aut verbum pœnitere, aliàs abſolutè ponitur, & ſignificat totã hominis cõuerſionem. 2 Petri 3. Deus non vult aliquos perire, ſed omnes ad pœnitentiã reuerti. Act. 13. Cum antè prædicaſſet Ioannes ante faciẽ introitus eius baptiſmũ pœnitentiæ Iſraeli. Rom. 2. Bonitas Dei te ad pœnitentiam inuitat. Aut habet aliquid adiunctũ, quo altera pars conuerſionis, quæ eſt fides, aut effectus, q eſt noua obedientia, notatur: & tum ſignificat vel contritionẽ ſolam, vel contritionẽ & fidem ſimul. De priori genere exempla ſunt Act. 20. Teſtificans, &c. eam quæ eſt erga Deũ pœnitentiã, et fidem quæ eſt erga Dominũ noſtrum Ieſum Chriſtum, Act. 26. Annunciabã gentibus vt pœnitentiã agerent, & conuerterentur ad Deum, opera facientes digna his qui reſipuiſſent. Apoc. 9. Et non egerunt pœnitentiam ab homicidijs ſuis, neq; à veneficijs ſuis, neq; à fornicatiõe ſua, neq; furtis ſuis. Poſterioris generis exemplũ eſt Apoc. 2. Age pœnitẽtiã, et fac opera priora.

Pænitentiæ & pœnitere, ſynonymon eſt conuerſio & conuerti. 1 Petri 2. Conuerſi eſtis ad paſtorem & curatorem animarum veſtrarum. Acto. 3. Conuertat ſe vnuſquiſq; à malicia ſua. Act. 14. Vt ab his vanis ad Deũ conuertamini. 2 Cor. 3. Cum autem conuerſus fuerit ad Dominum, aufertur velamen.

Definitionem pœnitentiæ, eandem quam Chriſtus, Apoſtoli quoq; tradiderunt, quòd ſit ſalutaris conuerſio hominis ad Deum, cõplectens contritionẽ & fidem, quam

quam ſequuntur bona opera, digna ijs qui reſipuerunt. Cõſtat hæc definitio ex Actorum 26. vbi Paulus inquit ad Agrippã: Annunciabã vt pœnitentiã agerẽt, et conuerterentur ad Dominum, opera facientes digna ijs qui reſipuiſſent. Nam Act. 2. Delictorũ inquit, pœnitentiam agit, & baptiſetur vnuſquiſq; veſtrùm in nomine Ieſu Chriſti, in remiſsionem peccatorũ, & accipietis donum Spiritus ſancti. Act. 3. Pœniteat vos igitur, & conuertimini, vt deleantur peccata veſtra. Ibidem: Cum ſuſcitaſſet filium ſuum Ieſum, miſit eum benedicentẽ vobis, ita vt vnuſquiſq; veſtrûm conuerteret ſe ab iniquitatibus ſuis. Act. 5. Ad dandam Iſraeli pœnitentiã, remiſsionẽq; peccatorum. Act. 8. Petrus inquit ad Simonem magum, Reſipiſce igitur ab iſta malicia tua, & roga Deũ, ſi fortè remittatur tibi cogitatio cordis tui. Act. 20. Paulus in ſynodo Miletiana inquit: Teſtificans, &c. eam quæ erga Deum eſt pœnitentiam, ac fidem quæ eſt erga Dominum. Act. 26. Chriſtus ad Paulum inquit: Mitto te, &c. vt aperias oculos eorum, vt conuertantur à tenebris ad lucem, à poteſtate ſatanæ ad Deum, vt accipiant remiſſionem peccatorum, & ſortem inter eos qui ſanctificati ſunt per fidem quæ eſt erga me.

Præterea in epiſtolis ſuis Apoſtoli duas illas partes inculcant, ad contritionẽ ſeu agnitionem peccatorum, & poſtea, ad fidem in Chriſtum, et ad bona opera, quæ ſunt fructus fidei, cohortantes. Nam Petrus ea quæ ad contritionem pertinent, ſubinde inculcat. quòd ignorauerint Chriſtum, & quòd acti ſint à concupiſcentijs, et quòd vanam conuerſationem egerint. 1 Pet. 1. Quòd in tenebris fuerint, & nõ populus Dei, oues errantes. 1 Petri 2. Et q; voluntatem gentium patrauerint, verſati in laſciuijs, concupiſcentijs, vinolentijs, comeſſationibus, compotationibus, & nefarijs ſimulachrorum cultibus. 1 Petri 4. De fide idem inquit: Perfectè ſperate in eam quæ ad vos defertur gratiam, dum vobis patefit Chriſtus. 1 Pet. 1. Conuerſi eſtis ad paſtorem & curatorem animarum veſtrarum: 1 Petri 2.

Iohannes etiam in ſuis epiſtolis, vbi de conuerſione hominis agit, illas partes complectitur. nam de contritione & fide eleganter inquit: Si dixerimus, Peccatum non habemus, noſipſos fallimus, & veritas in nobis non eſt. Si confiteamur peccata noſtra, fidelis & iuſtus eſt, vt remittat nobis peccata noſtra, vt emundet nos ab omni iniquitate. Si dixerimus, Nõ peccauimus: mendacem facimus eum, & ſermo eius non eſt in nobis. 1 Ioan. 1. Et Ioannes de noua obedientia paſsim elegantia dicta habet: Qui dicit ſe in eo manere, debet, ſicut ille ambulauit, & ipſe ambulare. 1 Ioan. 2. Omnis qui in eo manet, non peccat: hoc eſt, nõ habet propoſitum peccandi: omnis qui peccat, non vidit eum, nec cognouit eum. 1 Ioã. 3. Item, Ille animã ſuam pro nobis poſuit, & nos debemus pro fratribus noſtris animas ponere.

Paulus etiã in omnibus ſuis epiſtolis duo illa ad pœnitentiã pertinentia requirit, contritionẽ ſeu agnitionẽ peccati, & fidem. Nam ad Rom. 1. 2 & 3 tradit, omnes homines, tam Iudæos quàm gentes, eſſe obnoxios peccato. Deinde docet eos fide in Chriſtum gratis iuſtificari, Rom. 3. 4. 5. In alijs epiſtolis licet ferè præſcribat iuſtificatis, quæ bona opera facere debeãt, tamen ſubinde de contritione, & de fide ſeu iuſtificatione quædam interſpergit. Apoc. 2. Memor eſto vnde excideris, & age pœnitentiam, & fac opera priora. Iac. 4. Humiles vos reddite in conſpectu Domini, et eriget vos. Deniq; has partes etiam in exemplis conuerſionum videre licet. Nam Act. 2. animæ circiter ter mille hoc modo cõuertuntur. Primùm Petrus & alij Apoſtoli eos deducunt ad agnitionem peccati, quòd Ieſum filiũ Dei & Meſsiam ſuum interfecerint, & q; ipſi ſint generatio praua, hoc eſt, in peccatis concepti & nati, et deprauata natura præditi. inquit enim: Seruemini à generatione iſta praua. Illi cõtriti & cordibus compuncti, inquiunt: Quid faciemus viri fratres? Apoſtoli verò porrò eos deducunt ad Chriſtum, & remiſsionem peccatorum, & ad baptiſmum: illi autem accipiunt ſermonem fide, & baptiſantur. Tertiò, ſequitur noua obedientia: perſeuerant enim in doctrina Apoſtolorum, & communicatione, & fractione panis, & precationibus: ac erant coniuncti, et habebãt omnia cõmunia, cumq; exaltatione & ſimplicitate cordis laudabant Deum, & ſubinde plures conuertebant. Act. 16 ſimile exemplum in cuſtode carceris eſt. Is enim primùm viſo miraculo, quod Deus edebat ad cõfirmandos incarceratos Paulum & Silam, tremefit, & petit ſe de via ſalutis erudiri. Deinde Paulus & Silas proponunt ei doctrinã Euangelij: Crede in Dominum Ieſum, & ſaluus eris, tu & domus tua. & locuti ſunt ei ſermonem Domini, & omnibus qui erãt in domo eius. Ille verò Deo dante, fide verbum Dei excipit, & domus eius: quare baptiſantur, atq; ita Chriſto inſeruntur. Poſtea ſequitur noua obedientia: abluit Paulo & Silæ plagas, deducit eos in domum ſuam, apponit eis cibum, & exultat quòd cum vniuerſa domo ſua credidiſſet Deo.

Aliam veram & ſalutarem eſſe pœnitentiam, aliam verò hypocriticam & mortiferam, Paulus docet 2 Corinth. 7. Nam qui ſecundum Deum eſt dolor, is pœnitentiam ad ſalutem haud pœnitendã parit. Contrà mundi dolor mortem affert. De hypocritica videtur Iohannes 1 epiſtolæ 1 loqui: Si dixerimus, Peccatum non habemus, noſipſos fallimus. Item 1 Ioannis 2. Qui dicit ſe in luce eſſe, & fratrem ſuum odit, in tenebris eſt. Et 1 Iohannis 4. Timor non eſt in charitate, ſed perfecta charitas eijcit timorem, quoniam timor cruciatum habet. De vera autem inquit 1 Ioan. 1. Si verò confiteamur peccata noſtra, fidelis eſt, & iuſtus, vt remittat nobis peccata noſtra, & emundet nos ab omni iniquitate. Et 1 Iohannis 3. In conſpectu eius ſuadebimus cordibus noſtris Quoniã ſi condemnet nos cor noſtrum, maior eſt Deus corde noſtro, & nouit omnia. Idem exempla etiam probant. Nam hypocriticæ & mortiferæ pœnitentiæ exempla ſunt in Iuda Iſcharioth, de quo Act. 1. in Anania & Sapphira, Act. 5. & in Simone mago, Act. 8. In Agrippa rege, qui dicit ad Paulum, Modica ex parte perſuades mihi vt fiam Chriſtianus: ſed tamen nihil amplius facit, Actorum 26. in Felice, qui poſtquam cum vxore ſua, Paulum de Euangelio, iuſticia, temperantia, iudicio futuro differentẽ audiſſet, tremefactus reſpõdit, In præſentia abi. Cæterùm opportunitatem nactus, accerſam te, Acto. 24. Exempla veræ pœnitentiæ ſunt in Iudæis, qui conuertuntur in die Pentecoſtes, Act. 2. in Samaritanis, qui recipiunt ſermonẽ Dei, Act. 8. & Eunucho, ibidem. in Paulo, Act. 9. 22. 26. in Cornelio, Acto. 10. cuſtode carceris, Act. 16. Corintho inceſtuoſo, 2 Cor. 2. in Corinthijs alijs, 2 Cor. 7.

Patet autem ex his, hypocriticam & mortiferā pœnitentiam illam eſſe, quæ peccatum aut nō agnoſcit, aut agnitum nihil curat, ſed ſecurè contemnit, nec fide in Chriſtum remiſsionem peccatorum ſibi applicat, ſed deſperat, nec dignos pœnitentiæ fructus facit. Econtrà verò pœnitentiā verā & ſalutarē illam eſſe, quæ agnoſcit peccata ſua iuxta Dei verbū, ſeq́; humiliat coram Deo, et tremefacta petit à Deo remiſsionem peccatorū, propter mediatorem Chriſtum, & profert iuſticiæ fructus.

Conuerſionem ſalutarem non noſtrū, ſed Dei opus, idq́; gratuitum eſſe docent. Nam Petrus 1 epiſt. 1. ait: Iuxta copioſam ſuā miſericordiā regenuit nos in ſpem viuam. & 1 epiſt. 2. E tenebris vocauit vos in admirabilem lucem ſuam, qui quondam eratis nō populus, nunc populus Dei: qui quondam non conſecuti miſericordiā, nunc eſtis miſericordiam conſecuti. Ibidem: Eratis velut oues errantes, ſed nunc conuerſi eſtis ad paſtorē & curatorem animarum veſtrarum. 2 Pet. 3. Haud tradat Dominus, verùm patiens eſt erga nos, dum non vult omnes perire, ſed omnes ad pœnitentiam recipere. Ioannes regenerationem Deo tribuit, ſed ea comprehendit conuerſionem ſalutarē. 1 Ioan. 3. 5. Omnis qui credit Ieſum eſſe Chriſtum, ex Deo natus eſt. Ibidem: Chriſtus venit et dedit nobis mentem, vt cognoſcamus illum qui verus eſt. Paulus Philip. 1. Is qui cœpit in vobis opus bonum, perficiet vſq; ad diem Ieſu Chriſti. Phil. 2. Deus eſt qui agit in vobis, vt & velitis & perficiatis. Rom. 9. Non eſt volentis, neq; currentis, ſed ſolius miſerentis Dei.

Quòd autem Deus per miniſterium verbi, ſcilicet concionem legis & Euangelij conuerſionem operetur, primùm inſtitutio & vſurpatio miniſterij probat. Deinde teſtimonia de efficacia verbi Dei ſeu miniſterij, qualia ſuo loco retulimus. 1 Pet. 1. Renati non ex ſemine mortali, ſed immortali, per ſermonem viuentis Dei. 1 Iohan. 4. Qui nouit Deum, audit nos. qui non eſt ex Deo, non audit nos. Et Paulus Ro. 1. Euangeliū eſt virtus Dei ad ſalutem omni credenti. Rom. 10. Fides ex auditu eſt. 2 Tim. 2. Seruum Domini, &c. erudientem eos qui obſiſtunt veritati, ſi quando Deus det illis pœnitentiam. Tertiò exempla idem demonſtrant. Nam illæ circiter ter mille animæ, in die Pentecoſtes, non ob ſuum meritum (Chriſtum enim interfecerant) ſed gratis conuertuntur, per concionem Apoſtolorum, & miraculoſam ſpiritus ſancti exhibitionem, Act. 2. Sic Samaritanorum & Eunuchi conuerſionem Deus per ſpiritum S. et concionem Philippi operatur, Act. 8. Saulus hoſtis Chriſti, eiuſq; Eccleſiæ, gratis ex miſericordia voce Chriſti cōuertitur, & miniſterio Ananiæ abſoluitur & baptiſatur, Act. 9. Prædicat Paulus id Dei opus & beneficium, Act. 22. 26. Et Gal. 1. Supra modum perſequebar Eccleſiam Dei, ac depopulabar illā, &c. aſt vbi Deo, qui ſegregauerat me ab vtero matris meæ, & vocauit p gratiam ſuam, &c. viſum eſt. & 1 Tim. 1. Qui prius eram blaſphemus, & perſecutor & violentus, ſed & miſericordiam adeptus ſum, q. ignorans fecerim per incredulitatem: exuberauit autem ſupra modum gratia Domini noſtri, cum fide & dilectione, quæ eſt per Chriſtum Ieſum. Conuerſionē Cornelij præcedunt quidē opera externa carnis (dicitur enim fuiſſe vir religioſus, & timens Deum cum tota domo ſua, præſtans eleemoſynas multas plebi, deprecanſq; Deum) ſed tamen non ob ſua opera, quæ abſq; fide Deo nō poterant placere, verùm gratis à Deo conuertitur, miſſo angelo & accerſito Petro, per cuius concionē de fide eruditur, & abſoluitur & ſpiritu S. donatur, Acto. 10. Lydiæ Philippis aperuit Dominus cor, vt attenderet his quæ dicebantur à Paulo, Act. 16. Ibidem etiam cuſtos carceris à Deo per terræmotum & concionem Apoſtolorū conuertitur. De gratuita gentium cōuerſione, per miniſterium verbi et Spiritum ſanctum, paſsim extant teſtimonia. Act. 14. Deus Paulum & Barnabam mittit ad gentes: ij verò reuerſi, narrant, quæcunque Deus ſecum feciſſet, et quòd aperuiſſet gentibus oſtium fidei. Et Petrus Act. 15. in ſynodo Hieroſolymitana inter alia dicit: Deus teſtimoniū præbuit illis, ſcilicet gētibus, dans illis Spiritū ſanctum, ſicut & nobis: & nihil diſcreuit inter nos & illos, cum fide purificauerit corda illorū. Et Paulus Rom. 16. cauſas conuerſionis gentium numerat, Chriſtum, Spiritum ſanctum, miniſterium, ſigna & prodigia. Idem de Conuerſione Coloſſenſium inquit, Col. 1. Gratias agentes patri, qui idoneos fecit nos ad participationem ſortis ſanctorum in lumine, &c. De conuerſione Theſſalonicenſium, 1 Theſſ. 1. Qualē ingreſſum habuerimus erga vos, & quomodo conuerſi fueritis ad Deum à ſimulachris, vt ſeruiretis Deo viuenti & veraci.

Effectus quos pœnitentiæ adſcribunt, partim ex cōtritione, partim ex fide, accipiente remiſsionem peccatorum, proueniunt, commemorantur autem ferè hi. Accipere remiſsionem peccatorum, Actor. 3. Vt deleantur peccata veſtra. 1 Ioā. 1. Fidelis eſt, vt remittat nobis peccata noſtra. Eſſe ſub paſtore & curatore animarū noſtrarum, 1 Pet. 2. Inchoare nouam obedientiā, quæ complectitur bona opera primæ et ſecundæ tabulæ. Act. 26. Opera facientes digna his qui reſipuiſſent. Declinare à malo, & facere bona. 1 Pet. 3. Deponere mendacia, & loqui veritatem. Deponere veterem hominem cum factis ſuis, induere nouum. Coloſſ. 3. Non ſecundum carnem, ſed ſecundū ſpiritū ambulare. Ro. 8. Non amplius furari. Eph. 4. Qui furabatur, non furetur amplius.

Ob pœnitentiam mitigari pœnas corporales, Petrus monet, 1 Pet. 5. Humiliemini igitur ſub potēti manu Dei, vt vos extollat, cum erit opportunum. 1 Pet. 3. Qui vult vitam diligere, & dies videre bonos, coerceat linguam ſuam à malo. Et Paulus 1 Cor. 11. Etenim ſi nos ipſos dijudicaſſemus, haudquaquam iudicati fuiſſemus. Apo. 2. Age pœnitentiam, & priora fac opera. Sin minus, veniam tibi citò, et mouebo candelabrū tuum de loco ſuo, niſi reſipueris. Ibidem Chriſtus ad epiſcopū Pergamenſis eccleſiæ ſcribit. Reſipiſce, alioquin veniam tibi citò, & pugnabo cum illis gladio oris mei. Idem ad epiſcopū Thyatrienſem ſcribit: Ecce ego mitto eam in lectum, & qui adulterio miſcentur cum ea, in afflictionē maximā, niſi pœnitentiam egerint ab operibus ſuis. Plura teſtimonia in hanc ſententiam in loco de Noua obedientia, eiuſq; effectibus, recitabuntur.

Pœnitentia declinantur pœnæ æternæ. 2 Pet. 3. Patiens eſt erga nos Deus, dum non vult vllos perire, ſed omnes ad pœnitentiā recipere. 1 Ioan. 2. Filioli, manete in eo, vt cum apparuerit, habeamus fiduciam, & nō pudefiamus ab eo in aduentu eius. Et Paulus 1 ad Theſſ. 1. Conuerſi eſtis ad Deum à ſimulachris, vt ſeruiretis Deo viuenti & veraci, & expectantes filium eius de

cœlis,

ccelis, quē excitauit à mortuis Ieſum, qui liberat nos ab ira uentura. Rom. 6. Nunc verò manumiſsi à peccato, ſerui autem facti Deo, habetis fructum veſtrum in ſanctificationem: finem autem, vitam æternam. Iacobi 5. Si quis inter vos errauerit à veritate, & quis conuerterit illum, ſciat quòd qui conuerti fecerit peccatorem ab errore viæ ſuæ, ſaluam faciet animam à morte, & operiet multitudinem peccatorum.

Impœnitentia verò accerſit iram Dei. Rom. 2. Iuxta duriciem tuam, & cor pœnitere neſcium, colligis tibijpſi iram in die iræ.

Pœnitentia auditorum gaudium affert pijs doctoribus, ſicut ecōtrà impœnitentia eos contriſtat. 2 Cor. 7. Cum annunciaret nobis veſtrum deſiderium, veſtrum fletum, veſtrum pro me ſtudium, adeò vt magis gauiſus fuerim. Item: Nunc gaudeo, non q, contriſtati fueritis, ſed quòd contriſtati ſitis ad pœnitentiam, &c. Idem 2 Cor. 12. Ne quo modo ſint contentiones, æmulationes, iræ, concertationes, &c. Ne iterū vbi venero, humilem faciat me Deus meus apud vos, vt lugeam multos eorū qui antè peccauerunt: nec eos pœnituit immundiciæ libidiniſq; & impudicitiæ, quam patrarunt. Sic 2 Pet. 2. Sodomitæ iuſtam animam Loth ſua impœnitentia excruciaſſe dicuntur.

DE CONTRITIONE.

HOc vocabulo Apoſtoli quidem nō vtuntur, ſed rem ipſam habent, quam pœnitentiæ voce notant, vt paulo antè demonſtratum eſt. Paulus 2 Cor. 2. & 7. λύπην κατὰ θεὸν, dolorem ſeu triſticiam ſecundum Deum vocat, ſeu quam Deus operatur per concionem pœnitentiæ. Petrus 1 Petri 5. humilitatem animi appellare videtur. Iohannes 1 epiſt. quarto, timorem appellat.

Docent autem, contritionem eſſe illam partem conuerſionis, qua homo agnoſcit ſua peccata ſecundum legem Dei, & pœnas peccatorum: vt ſunt ira Dei, æterna condemnatio, & cruciatus inferni, & verè cohorreſcit et contremiſcit, ac dolore afficitur tum propter offenſum Deū, de nobis bene meritū, tum ob pœnas, quas transgreſſoribus eſt minitatus: nec animo Epicureo & ſecuro contemnit Dei vocem, & conſcientiam ſuam ſe accuſantē, nec pertinaciter excuſat peccata per legem Dei ſibi reuelata, licet aliàs ea ratio et mundus pro peccatis non agnoſcat. Nam Iohannes 1 epiſt. 4. 1. omnino hoc poſtulat à nobis, vt agnoſcamus nos eſſe peccatores, & non excuſemus peccata noſtra. Idem 1 epiſt. 3. capite dicit, cor noſtrum nos interdum condemnare: quod nō fit, niſi in agnitione peccatorum. Et 1 epiſt. 4. cap. Iohannes dicit, timorem cruciatum habere. & Paulus 2 Cor. 2 & 7. contritionem docet eſſe agnitionem peccatorum, & dolorem ſeu triſticiam abſorbentē homines, ſi non accedat conſolatio. Autor epiſtolæ ad Ebræos 12 capite, de contritione Eſau dicit, quòd cum lachrymis quæſierit pœnitentiam: hoc eſt, quòd agnouerit ſuā ſtulticiam, & quòd dolorem ſuum, quem inde accepit, teſtatus ſit lachrymis. Chriſtus in epiſtola ad epiſcopum Thyatrienſem inquit: Dedi illi tempus vt reſipiſceret à ſcortatione ſua, nec reſipuit: Apoc. 9. Neq; reſipuerunt ab operibus manuum ſuarum, vt nō adorarent dæmonia, etc. & non egerunt pœnitentiam ab homicidijs, neq; à veneficijs ſuis, neq; à fornicatione, neq; à furtis. Autor epiſtolæ Iacobi 4. Affligimini & lugète & plorate, riſus veſter in luctum conuertatur, & gaudium in mœrorem. Iacobi 5. Agite nunc diuites, plorate, vlulantes ſuper miſerijs veſtris, quæ aduenient vobis. Definitionem iſtā etiā exēpla probāt: Act. 2. Iudæi, audita concione Petri & Apoſtolorum, agnoſcunt ſuum peccatū de interfecto Meſsia, & compunguntur cordibus ſuis: nec contumaciter repugnant, nec excuſant peccatum, nec Epicureo contemptu faſtidiunt Apoſtolorum concionem, vt poſtea pontifex & ſeniores populi faciunt, Actorum 4 & 7. Idem in conuerſione Saulis Actorum 9. 22. 26. & cuſtodis carceris, Actorum 16 videre licet. Sic inceſtuoſus Corinthius obiurgatus à Paulo per literas, & ab eccleſia Corinthiaca, agnouit ſuum peccatū, & immodico ob id afficitur dolore, 2 Cor. 7.

Contritionem aliam veram & ſalutarem eſſe, aliam verò hypocriticam aut mortiferam, patet ex teſtimonijs de Vera & hypocritica pœnitentia ſuprà allegatis.

Cauſam autem efficientem contritionis docent eſſe Deum, quem miniſterio legis, arguentis peccata, et conſcientiæ iudicio, & varijs generibus pœnarum & calamitatum, prodigijs atq; miraculis, bonitate item ſua, ad agnitionem peccatorum homines inuitare & deducere oſtendunt. Act. 3. Vobis primùm Deus, quum ſuſcitaſſet filium ſuum Ieſum, miſit eum, benedicentem vobis, ita vt vnuſquiſque veſtrùm conuerteret ſe ab iniquitatibus ſuis. Actor. 5. Ad dandam pœnitentiam Iſraeli, remiſsionemq; peccatorum. Act. 26. Mitto te ad gentes, vt aperias oculos eorum, vt cōuertantur à tenebris ad lucem, & à poteſtate ſatanæ ad Deum. 2 Tim. 2. Erudientem eos qui obſiſtunt, ſi quando det Deus illis pœnitentiam ad agnoſcendam veritatem, & reſipiſcant è diaboli laqueo, capti ab eo ad ipſius voluntatem. ad Rom. 4. Lex iram operatur. Rom. 3. Per legem agnitio peccati. ad Rom. 7. Concupiſcentiam nō nouiſſem, niſi lex diceret, Non concupiſces. Huc & alia teſtimonia de officio legis pertinent. Docent etiam exempla, Deum per concionem legis operari contritionem in cordibus hominum, Actorum 2. Corinthij epiſtola Pauli cōtriſtantur ad pœnitentiam, maximè verò inceſtuoſus ille, qui nouercam duxerat: 1 Cor. 5. 2 Cor. 2. 7. Paulus ipſe de ſe teſtatur ad Rom. 7. ſe aliquando vixiſſe ſine lege, et nō nouiſſe concupiſcentiam eſſe peccatum: ſed poſtea legem cœpiſſe ſuam exercere vim, & ſibi reuelaſſe peccatum: idq; feciſſe excellenter peccatum, & ſe per legem occiſum eſſe: hoc eſt, ſe non modò agnouiſſe peccatum, ſed etiam ſenſiſſe iram Dei aduerſus peccatum.

Quòd Deus pœnis ad conterendum corda noſtra vtatur, docet Paulus 1 Corinth. 11. Si corripimur, à Domino corripimur, ne cum mundo damnemur. Ebr. 12. Fili mi, ne neglexeris correptionem Domini, neq; deficias cum ab eo argueris, &c. Omnis caſtigatio in præſens quidem non uidetur eſſe gaudij, ſed moleſtiæ: at poſtea fructum tranquillitatis iuſticiæ reddit his qui per illam fuerint exercitati. Bonitas etiam Dei, & longanimitas, & patientia erga nos, ad pœnitentiam nos inuitat. Rom. 2. 2 Pet. 3.

De accuſatione conſcientiæ Paulus ad Romanos 2. loquitur: Atteſtante ipſorum conſcientia, & cogitationibus inter ſe accuſantibus. 1 Ioannis. 5. Si cor noſtrum

non condémnet nos, &c. De miraculis exemplũ eſt conuerſio Pauli, Act. 9. & cuſtodis carceris, Acto. 16. Et in Paulo Sergio proconſule, qui cum vidiſſet ad vocẽ Sauli Elymam magum excæcari, credidit, admirans ſuper doctrina Domini, Act. 13.

Effectus veræ contritioni hos ferè attribuunt, agnoſcere ſua peccata, eaq́; non extenuare, nec defendere. 1 Ioan. 1. Galat. 2. Petrus à Paulo obiurgatus, quòd non recto pede ad veritatem euangelij inceſſerit, non defendit ſuum factum, nec Paulo arguenti iraſcitur. Idem fecerunt Corinthij, 2 Corinth. 7. & inceſtuoſus Corinthius, 2 Cor. 2.

Dolore affici propter peccata ſua. Rom. 7. Viuente mandato, peccatum reuixit, ego verò mortuus ſum, etc. Item, vt appareret peccatum, per id quod erat bonum, mihi gignere mortem, vt fieret maiorem in modum peccans peccatum per præceptum. Ibidem exclamat: Miſer ego homo. quis me eripiet ex hoc corpore morti obnoxio? 2 Cor. 2. Ne quo modo fiat, vt immodico dolore abſorbeatur huiuſmodi.

Suſtinere terrores. 2 Cor. 7. In omnibus affligebamur, foris pugnæ, intus terrores. 1 Ioan. 3. Si cor noſtrũ non condemnet nos. Compugni corde, Act. 2.

Confiteri peccata ſua coram Deo. 1 Iohan. 1. nec ea palliare coram hominibus. Act. 19. Multi credentiũ veniebant, confitentes & annunciantes peccata ſua. Paulus crebrò repetit commemorationem peccatorum ſuorum, quòd blaſphemus fuerit, & perſecutor Eccleſiæ: & quòd Stephanũ lapidantibus adſtiterit, eorumq́; veſtes cuſtodiret, & in necem eius conſenſerit. Act. 22. 26. Galatis 1. 1 Tim. 1.

Abijcere propoſitum in delictis agnitis perſeuerandi, & damnare ſcelera prius perpetrata. Rom. 6. Quẽ igitur fructũ habebatis in his, de quibus nunc erubeſcitis? Eph. 4. Qui furabatur, non furetur amplius. Apoc. 9. Nec reſipuerunt ab operibus manuum ſuarum, vt nõ adorarent dæmonia.

Tollere quæ occaſionem ad peccandum præbuerũt. Actorum 19. Multi autem ex ijs qui curioſas artes exercuerant, comportatos libros exuſſerunt coram omnibus: & ſupputatis precijs illorum, repererunt pecuniæ quinquaginta millia.

Ablatum reſtituere, vt patet ex Iudæ exemplo, cuius mentio fit Act. 1.

Reconciliari cum proximo læſo, & cum tota Eccleſia, quæ publicis ſceleribus noſtris eſt ſcandaliſata. Iacobi 5. Confitemini inuicem alius alij delicta, & orate pro vobis inuicem. Idem exempla probãt, Pauli Act. 9. & Corinthij, 2 Cor. 2 & 7. quem tota eccleſia obiurgauit, & ab eadem in gratiam receptus eſt, poſteaquã peccatum agnouit, & veniam precatus eſt. Etiam externis geſtibus teſtari ſuum dolorem, propter peccata: quales ſunt fletus, 2 Cor. 7. & Iac. 4. Affligimini & lugete & plorate, riſus veſter vertatur in luctum, & gaudium in mœrorem. Iac. 5. Et agite diuites, plorate vlulantes ſuper miſerijs veſtris, quæ aduenient vobis.

Fines contritionis non docent eſſe, vt eo opere mereamur ſalutẽ, ſed vt pareamus voluntati Dei, qui vult nos agnoſcere peccata, & debita noſtra. Actor. 2. 3. 26. 2 Petri tertio: Deus non vult vllos perire, ſed ad pœnitentiam omnes recipere. Apocal. 2. Memento vnde excideris, & pœnitentiam age. Deinde vt intellecta noſtra indignitate, coram Deo ex animo nos humiliemus, nec fidamus noſtris operibus, Rom. 3. Galat. 3. Concluſit ſcriptura omnia ſub peccatum, vt omnium miſereatur. Rom. 11. Concluſit Deus omnes ſub incredulitatem, vt omnium miſereatur. 1 Cor. 1. Vt qui gloriatur, in Domino glorietur. Idem exemplum contritionis Paulinæ docet, Act. 9. & Corinthij, 2 Cor. 2. Tertiò, vt beneficium Chriſti locum habeat, & magis dulceſcat. Galat. 3. Lex pædagogus eſt ad Chriſtum. Rom. 7. Miſer ego homo, quis me eripiet ex hoc corpore morti obnoxio? Gratias ago Deo per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum. 1 Timoth. 1. Ieſus Chriſtus venit in mundum ſaluare peccatores, ſcilicet pœnitentiam agentes. 2 Cor. 7. Nam qui ſecundum Deum eſt dolor, is pœnitentiam ad ſalutem haud pœnitendam parit.

DE FIDE.

IN conuerſione ſalutari ad Deum, oportere contritionem ſubſequi fidem, docent apertis teſtimonijs. 1 Ioan. 2. Si quis peccauerit, aduocatũ habemus apud patrem, Ieſum Chriſtũ iuſtum, & ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris: non pro noſtris autem tantum, ſed etiam pro totius mundi. 1 Ioan. 3. Si cõdemnet nos cor noſtrum, maior eſt Deus corde noſtro, & nouit omnia. Idem cap. 4. Perfecta charitas eijcit timorem: hoc eſt, ſi fide apprehendatur beneficium Chriſti, quem Deus nobis ex charitate donauit, & qui eſt charitatis paternæ certiſſimum pignus, tum pauor & cruciatus cordiũ noſtrorum, ob peccatorum agnitionem, paulatim minuitur & expellitur, pace in ijs regnante, et gaudio ſpiritus ſancti. Rom. 14. Col. 4. Pax Dei palmam ferat in cordibus veſtris. Actor. 20. Teſtificans Iudæis ſimul & Græcis eam quæ erga Deum eſt pœnitentiam, ac fidem quæ eſt erga Dominum noſtrum Ieſum. Huc & alia teſtimonia pertinent, quæ de partibus pœnitentiæ ſuprà recitata ſunt. Deinde probant etiam exempla conuerſorum Iudæorum, Act. 2. Samaritanorum & Eunuchi, Act. 8. & Pauli, Act. 9. Cornelij, Act. 10. Cuſtodis carceris, Act. 16. Lydiæ, Ibid.

Porrò fidem excitare debent: mandatum Dei, 1 Iohan. 3. Hoc eſt præceptum eius, vt credamus nomini filij eius Ieſu Chriſti. & 1 Iohan. 5. Qui non credit Deo, mendacem eum facit, quia non credidit in teſtimonium quod teſtificatus eſt Deus de filio ſuo.

Meritum Chriſti, nempe q. peccata totius mundi expiauerit. 1 Ioan. 2 & 4. Chriſtus ſemel pro peccatis paſſus fuit, iuſtus pro iniuſtis, vt nos adduceret Deo. 1 Petri 3. Traditus eſt propter peccata noſtra, & reſurrexit propter iuſtificationem noſtri. Rom. 4. Deus eum qui nõ nouit peccatũ, fecit peccatũ, vt in eo fieremus iuſticia Dei: 2 Cor. 5. Quòd acceptatio ſit gratuita. Eph. 2. Gratia ſaluati eſtis, idq́; non ex vobis: Dei donum eſt, ne quis glorietur.

Quod remiſſio peccatorum omnibus vltrò à Deo offeratur, Act. 10. Huic teſtimonium perhibent omnes prophetæ, q. remiſſionem peccatorum accepturus ſit, quiſquis crediderit in nomẽ eius. Act. 3. Per hunc omnis qui credit iuſtificatur.

Quòd omnes vocentur miniſterio verbi, 1 Timot. 2. Deus cunctos homines vult ſaluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. Rom. 10. In omnem terram exiuit

ſonus

Digitized by Google

ſonus eorum. Rom. 1. Euangelium eſt virtus Dei, ad ſalutem omni credenti. 2 Cor. 5. Poſuit in nobis ſermonem reconciliationis, itaq; nomine Chriſti legatione fungimur, tanquã Deo vos obſecrante per nos, rogamus pro Chriſto, reconciliemini Deo.

Summa, Chriſti beneuolentia, qui venit peccatores ſaluare. 1 Tim. 1. Et qui paſtorem & curatorem animarum noſtrarum agit, 1 Pet. 2.

Sacramenta, quibus & offertur & obſignatur remiſsio peccatorum gratuita. Rom. 6. Tito. 3. 1 Cor. 10. 11. 1 Pet. 3. Cætera de fide ſuo loco tradita ſunt.

DE NOVA OBEDIENTIA.

IIs qui fide gratis acceperunt peccatorum remiſsionem, Apoſtoli etiam de nouitate vitæ cõcionantur: & pœnas comminantur, rurſus ſeſe peccatis ſine pœnitentia polluentibus. Nam Petrus de noua obedientia, ſeu fructibus pœnitentiæ plurima præcepta tradit paſſim. Quemadmodum is qui vos vocauit, ſanctus eſt, ita ipſi quoq; ſancti, in omni conuerſatione reddamini: 1 Petri 1. Conuerſationem veſtram habete honeſtam inter gentes. 1 Pet. 2. Omni adhibito ſtudio, ſubminiſtrate in fide veſtra virtutem, in virtute verò ſcientiam, in ſcientia temperantiam, in temperantia virtutem. 2 Pet. 1. Et Ioannes de noua obedientia paſſim elegantia dicta habet: Qui dicit ſe in eo manere, debet, ſicut ille ambulauit, & ipſe ambulare. 1 Ioan. 2. Omnis qui in eo manet, non peccat: hoc eſt, non habet propoſitũ peccandi. Omnis qui peccat, nõ vidit eum, nec cognouit eum. 1 Ioã. 3. Item: Ille animam ſuam pro nobis poſuit, & nos debemus pro fratribus animas noſtras ponere.

Paulus etiam in omnibus ſuis epiſtolis, ad nouã obedientiam cohortatur iuſtificatos, & opera quæ ab ipſis fieri debeant præſcribit. ad Rom. 6. 7. 8. 12. 13. 14. 15. 16. Eph. 4. 5. 6. Col. 3. 4. Sed de noua obedientia ſuo loco plura dicta ſunt, quæ huc etiam referri poſſunt.

Docent etiam pios per totam ſuam vitam pœnitentiam exercere debere, hoc eſt, agnoſcere peccata ſua, et propriam imbecillitatem, & propter eam dolere, ſeq; coram Deo humiliare, & petere remiſsionem propter mediatorem, eamq; fide amplecti, & poſtea fructus iuſtiticiæ afferre, & ea facere quæ decent eos qui reſipuerunt. Nam Paulus Act. 26. teſtatur, ſe in ſuo miniſterio hoc egiſſe. Annunciabã, inquit, vt pœnitentiam agerẽt, & conuerterentur ad Deum, & facerent opera digna his qui reſipuiſſent. Et Petrus 1 epiſt. 5. Humiliemini ſub potenti manu Dei, vt vos extollat, cum fuerit opportunum. 2 Pet. 1. Fratres operam date, vt vocationẽ & electionem veſtrã firmam faciatis. 2 Pet. 3. Hæc expectantes date operam, vt immaculati & incontaminati ab illo reperiamini in pace: Dominiq; noſtri patientiã, ſalutem arbitremini. & poſtea: Creſcite in gratia & cognitione Domini noſtri Ieſu Chriſti. 1 Ioã. 2. Si quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrem Ieſum Chriſtum iuſtum, &c. 1 Ioan. 3. Omnis qui habet hanc ſpem in eo purificat ſe, ſicut & ille purus eſt.

Et Paulus Phil. 2. Cum timore & tremore veſtram ipſorũ ſalutem operamini. 1 Tim. 1. Milites bonam militiam, habens fidem & bonam conſcientiã. Autor epiſt. ad Ebræos 3. Videte ne quando ſit in vllo veſtrûm cor prauum, obnoxium incredulitati, vt deſciſcat à Deo viuente. Lapſis etiam ad pœnitentiam aditum pateſaciunt, nec eos à venia excludunt. Nam Petrus 2 epiſt. 3. dicit, Deum velle omnes ad pœnitentiam recipere. Et Ioannes 1 epiſt. 1 aſſerit, Deum confitentibus ſua peccata remittere. Et 2 inquit: Si quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrem Ieſum Chriſtum iuſtum. Et 1 Iohan. 5. Si quis viderit fratrem ſuum peccare, peccatum non ad mortem, petet & dabit ei vitam, peccantib. non ad mortem. Chriſtus in epiſtola ad epiſcopũ Epheſium inquit: Habeo aduerſum te, quòd charitatem tuam primam reliquiſti. memor eſto itaq; vnde excideris, & age pœnitentiam, & prima fac opera. Apoc. 2. Eodem modo etiam epiſcopum Pergamenſem ad pœnitentiam cohortatur, & Thyatrienſem eccleſiam, Apoc. 2. Idem ad epiſcopum Laodicenum ſcribit: Scio opera tua, quia neque frigidus es, neq; feruidus, &c. æmulare ergo, ac reſipiſce: Apoc. 3. Et Paulus Gal. 6. lapſos inſtaurari ſpiritu manſuetudinis præcipit, & Corinthium inceſtuoſum iubet conſolari & recipi, ne immodico dolore abſorbeatur, 2 Cor. 2. Idem ſeruum fugitiuum Oneſimum, à ſe Romæ conuerſum, Philemoni remittit: vt patet ex epiſtola ad Philemonem. Iac. 5. Et ſi in peccatis fuerit, remittentur ei. vbi etiam eum qui errantem in viam reduxerit, dicit ſaluaſſe animam eius.

¶ Extant etiam paſſim in ſcriptis Apoſtolorum cauſæ generales, quæ omnes homines ad veram pœnitentiã monere debeant, quarum hæ ſunt præcipuæ.

Prima: Quia omnes homines ſunt obnoxij peccato & morti, & indigent remiſsione peccatorum. Ro. 3. 11. Gal. 2 & 3. Concluſit ſcriptura omnes ſub peccatum, vt omnium miſereatur.

Secunda: Quia Deus ſeriò præcipit, vt omnes agant pœnitentiam. Act. 2. Delictorum pœnitentiam agite, & baptiſetur vnuſquiſq; veſtrûm in nomine Ieſu, in remiſſionem peccatorũ. Act. 3. Pœniteat vos igitur, vt deleantur peccata veſtra. Apoc. 2. Memento vnde excideris, & age pœnitentiam, & fac opera priora.

Tertia: Bonitas & longanimitas Dei. Rom. 2. An diuitias bonitatis illius ac tolerantiæ lenitatiſq; contemnis, ignorans q bonitas Dei ad pœnitentiam te inuitet? Tito 2. Apparuit enim gratia Dei, ſalutifera omnib. hominibus, erudiens nos, vt abnegata impietate, & mundanis concupiſcentijs, ſobriè & iuſtè & piè viuamus in præſenti ſeculo, expectantes beatam illam ſpem & apparitionem gloriæ magni Dei, & ſeruatoris noſtri Ieſu Chriſti. 2 Pet. 3. Haud tradat Dominus, qui promiſit, &c. Sed patiens eſt erga nos, dum non vult vllos perire, ſed omnes ad pœnitentiam recipere. Item: Domini noſtri patientiam, ſalutem arbitremini.

Quarta: Varia genera calamitatum & pœnarum, quibus Deus nos caſtigat, vt agnito peccato et ira Dei, ad pœnitentiam reuertamur. 1 Cor. 11. Si corripimur, à Domino caſtigamur, ne cum impio mundo pereamus. Autor epiſt. ad Ebr. 12. Si caſtigationem ſuſtinetis, velut filijs ſe offert vobis Deus. Sic Deus Paulo addidit angelum ſatanæ, vt eum colaphizet, ne efferatur ab excellentiam reuelationum. 2 Cor. 12.

Huc etiam pertinent exempla pœnarũ, quibus in veteri Teſtamento Deus impœnitẽtes afflixit, quales ſunt, Pharaonis induratio & pœnæ, Rom. 9. Populi Iudaici ſtrages in deſerto ob idololatriam, murmurationes & alia peccata. 1 Corinth. 10. Hæc autem figuræ noſtri

fuerunt, ne nos ſimus concupiſcentes malorum, ſicut & illi concupierunt, neq; idololatræ efficiamini, ſicut quidam ex ipſis, quemadmodum ſcriptum eſt: Sedit populus manducare & bibere, & ſurrexerunt ludere. Neq; fornicemur, ſicut quidam ex ipſis fornicati ſunt, & ceciderunt vna die triginta tria millia. Neq; tentemus Chriſtum, ſicut quidam eorũ tentauerunt, & à ſerpentib. perierunt. Neq; murmuraueritis, ſicut quidam eorũ murmurauerunt, & perierunt ab exterminatore. Hæc autẽ omnia in figura cõtingebant illis: ſcripta ſunt autem ad correptionem noſtram, in quos fines ſeculorum deuenerunt. Diluuium & excidium Sodomæ & Gomorrhæ. 2 Pet. 2. Deus priſco mundo non pepercit, ſed octauum iuſticiæ præconem cuſtodiuit, diluuium mundo impiorum inducens, & ciuitates Sodomorũ & Gomorrhæorum in cinerem redigens, euerſione damnauit, exemplum eorum qui impiè acturi ſunt ponẽs, & iuſtũ Loth oppreſſum à nefandorum luxurioſa conuerſatione eripuit. Aſpectu enim & auditu iuſtus habitans apud eos, de die in diem animam iuſtam iniquis operibus cruciabat. Nouit Deus pios de tentatione eripere, iniquos verò in diem iudicij reſeruare cruciandos. Abiectio angelorum, 2 Pet. 2. & in epiſtola Iudæ.

Quinta: incertitudo vitæ noſtræ. Iac. 4. Age nunc qui dicitis: Hodie & cras eamus in hanc ciuitatem, & faciemus ibi quidem annum, & mercabimur, et lucrum faciemus, qui ignoratis quid erit in craſtinum? Quæ eſt enim vita veſtra? Vapor eſt enim, ad modicũ apparens, & deinceps euaneſcit. Ebr. 3. Hodie ſi vocem eius audieritis, ne obduretis corda veſtra.

Sexta: ſubitus extremi iudicij aduentus. 1 Petri 4. Porrò finis rerum omnium imminet, ſitis igitur ſobrij & vigilantes ad orandum. 2 Pet. 3. Venit autẽ dies Domini ſicut fur in nocte. 1 Ioã. 2. Manete in eo, vt cum apparuit, habeamus fiduciam, & non pudefiamus ab eo in aduentu eius. 1 Theſſ. 5. Ipſi planè ſcitis, quòd dies ille Domini, vt fur in nocte, ita venturus ſit. Cum enim dixerint, Pax & tuta omnia, tunc repentinus eis ingruet interitus, ſicut dolor partus mulieri prægnanti, &c. Proinde ne dormiamus, &c.

Septima: Pœnæ æternæ impœnitentium. Roman. 2. Iuxta duriciem tuam, & cor pœnitere neſcium, colligis tibijpſi iram, in die iræ, quo patefiet iuſtum iudicium Dei, &c. Ventura eſt indignatio, ira & afflictio & anxietas aduerſus omnem animam hominis perpetrantis malum, Iudæi primum & Græci. Idem 2 Theſſ. 1. & in epiſtola Iudæ, & Apoc. 1.

Octaua: Omnis generis commoda, quæ pœnitentes ſequuntur, quæ in loco de effectibus pœnitentiæ recitauimus: vt ſunt, remiſſio peccatorum, mittigatio calamitatum præſentium, declinatio pœnarum æternarum, & ſalus animarum. 1 Pet. 1. Reportantes finem fidei veſtræ, ſalutem animarum veſtrarum.

Nona: exempla aliorum, qui ſeſe ad Deum conuerterunt. qualia ſunt Iudæorum, Act. 2. Samaritanorũ & Eunuchi, Act. 8. Sauli, Act. 9. 22. 26. Gentiũ habitantium Antiochiæ Piſidiæ, Lydiæ et cuſtodis carceris, Acto. 16. Theſſalonicenſium, Act. 17. & 1 Theſſ. 1. & 2 Petri obiurgati à Paulo, Gal. 2. & aliorum plurimorum.

¶ Veræ conuerſioni aduerſatur impœnitentia, & hypocritica & imperfecta pœnitentia: quarum hæ ferè ſunt proprietates, eſſe ſecurũ, & non agnoſcere peccata ſua, nec dolore ob ea affici. Rom. 2. Iuxta cor tuũ pœnitere neſcium. Epheſ. 4. Poſteaquam peruenerunt eò vt dolere deſierint, ſemetipſos dediderunt laſciuiæ, ad patrandam immundiciem omnem cum auiditate. Rom. 7. Ego aliquando ſine lege viuebam. 1 Ioan. 1. Si dixerimus quòd peccatum nõ habemus, nos ipſos fallimus, & veritas in nobis non eſt.

Eſſe inflatum perſuaſione propriæ iuſticiæ. Rom. 2. 9 & 10. Philip. 3. In iuſticia legis irreprehenſibilis. Legem tantum de externa diſciplina intelligere, 2 Cor. 3. Velle per legem iuſtificari, Galat. 5. Aſpernari gratiam Chriſti, Galat. 2.

Veritatem in iniuſticia detinere, Rom. 1. Nolle argui peccata ſua, & prohibere concionẽ legis & Euangelij, Act. 4. Accerſitis illis præceperunt ne omnino loquerentur, neq; docerent in nomine Ieſu. Act. 5. Ecce repleſtis Hieroſolymam doctrina veſtra, & vultis inducere ſuper nos ſanguinem hominis iſtius.

Contradicere, blaſphemare, odiſſe & perſequi et occidere eos qui ad pœnitentiam nos per cõcionem legis vocant. vt Act. 5. concilium ſeniorum & ſacerdotum caſtigari præcipiunt Apoſtolos. & Act. 7. Stephanum pœnitentiam concionantem, furioſe damnant, et lapidibus obruunt. Actorum 13. Iudæi repleti zelo contradicebãt his quæ à Paulo dicebantur, contradicentes & loquentes blaſphemias.

Nolle à Deo petere remiſſionem peccatorum. exemplum eſt in Simone mago, Act. 8. q obiurgatus à Petro ob ſuam impiam cogitationem, qua exiſtimabat donum conferendi ſpiritum ſanctum pecunia poſſe comparari, & iuſſus à Deo petere iſtius cogitationis remiſſionem, inquit: Precemini vos pro me apud Dominum, ne quid eueniat in me horum quæ dixiſtis.

Deſperare, vt exemplum eſt in Iuda, Act. 1. Audita concione legis, primò quidem nonnihil moueri, ſed tamen neglectu & aliarum rerum cura abigere & expellere eum affectum, vt patet exemplo Felicis, Act. 24. & Athenienſium, Act. 17. Audiemus te de hoc iterum.

Irridere concionem legis & Euangelij, Actor. 2. 17. Cum audiſſent reſurrectionem mortuorum, alij quidem irridebant. 2 Pet. 3. Erunt irriſores. Non abijcere propoſitum peccandi, ſed in delictis contra conſcientiam perſeuerare. 2 Cor. 12. Vt lugeam multos eorum qui antea peccauerunt, nec eos pœnituit immundiciæ libidiniſq;, & impudicitiæ quam patrauerunt. 2 Pet. 2. Nam ſi poſteaquam refugerũt ab inquinamentis mundi, per agnitionem Domini & ſeruatoris Ieſu Chriſti, tamẽ his rurſus inuoluti ſuperãtur, facta ſunt illis poſtrema peiora primis, &c. Verùm accidit illis id quod prouerbio dici ſolet: Canis reuerſus ad ſuum ipſius vomitum, & ſus lota reuerſa ad volutabrum cœni. 1 Ioan. 3. Qui committit peccatum, ex diabolo eſt. Apoc. 2. Dedi illi tempus vt reſipiſceret à ſcortatione ſua. nec reſipuit. Apoc. 9. Non egerunt pœnitentiam ab homicidijs, neq; à veneficijs ſuis, neq; à fornicatione, neq; à furtis.

Cauſas impœnitentiæ commemorant, obſtinata corda, pœnitere neſcia. Rom. 2. 9. Epheſ. 4. 2 Petri 2. Diabolum, 2 Tim. 2. 2 Cor. 4. Traditionem in reprobum ſenſum, Rom. 1. 2 Theſſ. 2. Hæreſes, 2 Pet. 2. 2 Tim. 4.

Effectus impœnitentiæ ſunt, ira Dei: Propter hæc

enim

enim venire ſolet ira Dei in filios inobedientes, Col.4. Pœnæ corporales & æternæ. 1 Cor.6. Gal.5. Apoc.2. ad Tit.3. Ebr.7 & 10. Huc pertinent teſtimonia de effectibus peccatorum, ſuo loco recitata.

Sanæ doctrinæ de pœnitentia aduerſatur autor epiſtolæ ad Ebræos, qui lapſis pœnitentiã agentibus ſpem veniæ præcidere & denegare videtur, cap. 6. 10 & 12.

DE BAPTISMO.

AVtor epiſtolæ ad Ebr.6 et 9, vocem βαπτισμὸς habet, ſed non tam ea ceremoniam à Chriſto inſtitutam, quàm Iudaicis ablutiones ſeu purificationes ſignificare videtur.

Apoſtoli verò, vt Petrus 1 epiſt.3. & Paulus Rom. 6. Coloſſ.2. & Lucas Act. 2.10.18.19. tantũ vocem τὸ βάπτισμα vſurpant, & quidem non in alia ſignificatione, quàm de ritu baptiſandi.

Sunt etiam aliæ appellationes, quibus baptiſma notant Apoſtoli. nam Ioannes 1 epiſt. 5. id ſynecdochicôs aquam appellat: Tres ſunt in terra, &c. ſpiritus, aqua, ſanguis. Et Paulus per periphraſim, Lauacrum aquæ, Epheſ.5. Lauacrũ regenerationis & renouationis ſpiritus ſancti, Tito 3. & circumciſionem quæ fiat ſine manibus, Col.2. nuncupat.

Definitio baptiſmi ex 1 Pet.3. Rom.6. Epheſ.5. Tit.3. huiuſmodi confici poteſt: Baptiſmus eſt lauacrũ aquæ in verbo: hoc eſt, tale lauacrum, quod certo verbo Dei addita promiſſione gratiæ eſt inſtitutum, quo non carnis ſordes abijciuntur, ſed abluuntur peccata, & per ſpiritum S. regeneramur & renouamur, et Chriſto inſerimur: quo fit, vt bona conſcientia bene reſpondeat apud Deum, per reſurrectionem Ieſu Chriſti.

Baptiſmi autorẽ eſſe Deũ, et Dominũ noſtrũ Ieſum, eo monent, q̃ in nomine Chriſti eum miniſtrant: Act.2. 8.10. & alibi paſſim: & q̃ ei diuinas virtutes, vt ſunt regeneratio & renouatio ſpiritus ſancti, ad Tit.3. ablutio peccatorum, Act.22. attribuunt, vt poſtea dicetur.

Miniſtraſſe aũt baptiſmũ Apoſtolos ipſos, patet ex hiſtoria eorum. nam Act.2. Apoſtoli baptiſant conuerſos Iudæos, & Philippus Acto.8. baptiſat Samaritanos, & poſtea Eunuchus à Philippo baptiſatur: ibidem. Baptiſauit etiam Paulus, Act. 16. et 1 Cor.1. Nec tantũ Apoſtolos, ſed etiam alios miniſtros eccleſiæ baptiſaſſe conſtat. nam Ananias baptiſat Paulum Damaſci, Acto.9. & collegæ Petri Cornelium, eiuſq; familiam baptiſaſſe videntur, Acto.10. Iuſſit eos baptiſari in nomine Domini. Vnde apparet, ius adminiſtrandi baptiſma penes eccleſiam, eiuſq; miniſtros eſſe.

Materiam ſeu elementum Baptiſmi, aquam eſſe debere, Apoſtoli monent, 1 Ioan.5. et 1 Petri 3. vbi baptiſmi figuram docet eſſe arcam Noe, in aqua ſeruatam. Eph. 5. Lauacrum aquæ. & Act.8. ait Eunuchus: Ecce aqua, quid vetat, quo minus baptizer? Item: Deſcenderunt ambo in aquam, Philippus & Eunuchus ſimul, et baptiſauit eum. & Act.10. Petrus inquit: Quis prohibere poteſt, quo minus aqua baptiſentur hi? Act.11. Ioannes baptiſauit aqua.

Baptiſmum miniſtrandum, & à baptiſando accipiendum in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti, & fide applicandam eſſe promiſſionem de effectibus baptiſmi, quòd ſcilicet afferat ablutionem peccatorum, regenerationem et renouationẽ ſpiritus ſancti, etc. Apoſtoli etiã monent. nam Ioannes 1 epiſt. 5. inquit: Tres ſunt in cœlo qui teſtimonium perhibent, pater, λόγος, & ſpiritus S. & poſtea iubet teſtimonium Dei fide accipi. Non autẽ obſcurũ eſt, quin Ioannes eo in loco ad baptiſmũ reſpiciat, vbi in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti aqua abluti homines accipiunt teſtimonium Dei, quòd Deus per Chriſtum eos acceptet ad vitam æternã. & Petrus 1 epiſt.3. ita vult excipi baptiſmum, vt fides reſpiciat ad reſurrectionem: hoc eſt, apprehendat beneficia Chriſti, & habeat bonam conſcientiam de placato Deo. Et Petrus Act. 2. pœnitentiam agentes iubet in nomine Ieſu Chriſti, hoc eſt, fide agnoſcente Ieſum Chriſtum eſſe Meſſiam, à Deo patre & ſpiritu ſancto miſſum, & applicante ſibi eius beneficia, hoc eſt, remiſſionem peccatorum, baptiſari. vnde & poſtea dicitur: Qui libenter acceperunt ſermonem eius, baptiſati ſunt.

Antequam igitur baptiſarunt Apoſtoli, concionati ſunt de Deo, & beneficijs Chriſti, de fide in eum, & de baptiſmo, eiuſq; efficacia per fidem accipienda. Sic Philippus in Samaria prius euangeliſat de regno Dei, deq; nomine Ieſu Chriſti, & poſtea baptiſat viros & mulieres, Act.8. Idem Eunucho prius prædicat Ieſum, & poſtea eum credentem & confitentem, quòd Ieſus Chriſtus ſit filius Dei, baptiſat. Act.8. Petrus etiã prius Cornelium, eiuſq; familiam docet de remiſſione peccatorũ fide accipienda per Chriſtum, & poſtea eos iubet in nomine Domini baptiſari, Act.10. Idem dicit Ioannẽ prædicaſſe baptiſma: quo indicat, eum prius indicaſſe, quid eſſet baptiſma, cur conferretur, quomodo vis baptiſmi accipienda, &c.

Ananias etiam non mutam ceremoniam in baptiſando Paulo exercet, ſed elegãter de vſu baptiſmatis inq̃t, Act.22. Deus patrum noſtrorũ præparauit te, vt cognoſceres voluntatẽ, &c. Et nunc quid cunctaris? Exurge & baptiſare, et ablue peccata tua, inuocato nomine Domini. Paulus & Silas cuſtodem carceris etiam prius inſtruunt de fide in Chriſtum, quàm eum baptiſent.

Ceterũ phraſis illa, qua Lucas vtitur Acto. 2.10.19. Baptiſati ſunt in nomine Domini: ſignificat eos baptiſatos eſſe eo modo, vt Chriſtus inſtituit, nempe in nomine patris & filij et ſpiritus ſancti. Nam formam baptiſmi à Chriſto traditam, nimirum vt in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti baptiſent, Apoſtolos mutaſſe, impium eſt cogitare aut aſſerere. Et hiſtoria Act.19. euidenter probat, eos qui non eſſent in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti baptiſati, pro verè baptiſatis non eſſe habitos. Nam Paulus diſcipulos quoſdam Epheſinos, qui baptiſmate Ioannis, corrupta & deprauata forma eius, abſq; nomine ſpiritus ſancti baptiſati erant, in nomine Domini Ieſu, hoc eſt, ſecundum ritum à Chriſto inſtitutum, denuò baptiſauit.

Pœnitentiam agentes & credentes in Chriſtũ, tum Iudæos tum gentes, baptiſandos eſſe, exempla monent Act.2.8.9.10.16.19. Et Paulus inquit 1 Cor. 12. Per vnũ ſpiritum nos omnes in vnum corpus baptiſati ſumus, ſiue Iudæi ſiue Græci, ſiue ſerui ſiue liberi, & omnes vnum ſpiritum hauſimus. Gal.3. Quicũq; baptiſati eſtis, Chriſtum induiſtis: non eſt Iudæus neq; Græcus, nõ eſt ſeruus neq; liber, non eſt maſculus ac fœmina. omnes enim vos vnus eſtis in Chriſto Ieſu.

Vt Chriſtus infantes ad ſe venire iuſſit, ita nec Apo-

ſtoli

Digitized by Google

ſtoli eos excluſerunt à baptiſmo: & quidem dum baptiſmum circumciſioni æquiparat Paulus Coloſſ. 2. apertè indicat, etiam infantes per baptiſmum eccleſiæ Dei eſſe inſerendos, ſicut in veteri Teſtamento infantes circumcidi oportebat, vt in Dei fœdere eſſent. Et infantes tempore Apoſtolorum baptiſatos eſſe, Origenes et Cyprianus teſtantur.

De iteratione baptiſmi, ſemel iuxta inſtitutionem Chriſti ritè accepti, Apoſtoli nuſquam præcipiunt, nec exempla eius rei extant. Nam q̃ quidam denuò baptiſantur, Act. 19. ideo factum eſt, q̃ nõ in nomine ſpiritus ſancti, & ſic deprauata baptiſmi forma, erant baptiſati.

Præterea Paulus dicit Epheſ. 4. Vnus Dominus, vna fides, vnum baptiſma. Deinde eo q̃ Paulus baptiſmũ circumciſioni confert, indicat, vt circumciſionẽ ſemel accipere ſat erat, ita etiam ſemel ritè baptiſari ſufficere.

Fines ſeu effectus baptiſmo hos ferè tribuunt Apoſtoli: Inſerere nos Chriſto, & facere nos particeps omnium beneficiorum Chriſti. Rom. 6. Quicunq; baptiſati ſumus in Chriſtum Ieſum, in mortem eius baptiſati ſumus, &c. Nam ſi inſititij facti ſumus illi per ſimilitudinem mortis eius, nimirum & reſurrectionis participes erimus. Galatis tertio: Omnes filij Dei eſtis, eo quòd credidiſtis Chriſto Ieſu. Nam quicunq; baptiſati eſtis, Chriſtum induiſtis.

Facere nos membra corporis Chriſti. 1 Cor. 12. Per vnum ſpiritum nos omnes in vnum corpus baptiſati ſumus, ſiue Iudæi ſiue Græci, ſiue ſerui ſiue liberi.

Afferre ſpiritum ſanctum. Tito 3. Spiritum ſanctum effudit opulenter per Ieſum Chriſtum. Acto. 2. Baptiſemini, & accipietis donum Spiritus ſancti. Senſibilis ſpiritus ſancti effuſio in baptiſatos. Acto. 2. & Act. 8 & 9. & 19 teſtimonium eſt, Deum ſpiritum ſanctum baptiſatis impartiri.

Applicare & cõfirmare remiſſionem peccatorum, & iuſticiam Dei. Act. 2. Et baptiſetur vnuſquiſque veſtrûm in remiſſionem peccatorum. Act. 22. Baptiſare, & ablue peccata tua inuocato nomine Domini. 1 Cor. 6. Hæc eratis quidem, ſcilicet ſcortatores, idololatræ, &c. ſed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis, ſed iuſtificati eſtis per nomen Domini Ieſu, & per ſpiritum Dei noſtri. ad Epheſ. 5. Mundatam lauacro aquæ per verbum, vt adhiberet eam ſibiipſi glorioſam, eccleſiam nõ habentẽ maculam, aut rugam, aut aliquid eiuſmodi, ſed vt eſſet ſancta & irreprehenſibilis.

Applicare & conferre regenerationem & renouationem. ad Titum 3. Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis & renouationis ſpiritus ſancti, quem effudit in nos opulenter.

Applicare & afferre ſalutem. 1 Pet. 3. Cuius figuræ nunc reſpondens baptiſmus, nos quoq; ſaluos reddit.

Afferre bonam conſcientiam. 1 Pet. 3. Baptiſmus nõ eſt ſordium carnis abiectio, ſed bonæ cõſcientiæ fœdus cum Deo, propter reſurrectionem Ieſu Chriſti. Autor epiſt. ad Ebr. 10. Accedamus cum vero corde, in certitudine fidei, aſperſi cordibus, ac depulſa conſcientia mala, & abluti corpore aqua pura. Idem etiam exempla baptiſatorum teſtantur. nam Eunuchus baptiſatus, ibat per viam ſuam gaudens, Act. 8. Exultat etiam cuſtos carceris ob conuerſionem & baptiſmum, Act. 16.

Significare veteris Adami mortificationem, & vitæ nouitatẽ. Rom. 6. Sepulti ſumus vnà cum illo per baptiſmum in mortẽ, vt quemadmodũ excitatus eſt Chriſtus ex mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Col. 2. Dum exuiſtis corpus peccatorum carnis per circumciſionem Chriſti, conſepulti ſimul cum illo per baptiſmum, in quo ſimul etiam cum illo reſurrexiſtis per fidem operationis Dei, qui excitauit illum ex mortuis.

¶ Baptiſmum in veteri teſtamento typis quibuſdã præfiguratum fuiſſe, Apoſtoli monent. nam Petrus 1 epiſt. 3. indicat arcæ Noah in medijs aquis conſeruationem, figuram fuiſſe baptiſmi. et Paulus circumciſionem baptiſmi typum facere videtur, Col. 3. Idẽ 1 Cor. 10 dicit, Iudæos ex Aegypto per mare rubrum tranſeuntes, omnes in Moyſen baptiſatos eſſe in nube & mari. quo etiam nõ obſcurè innuit, tranſitum per mare rubrum typum baptiſmi fuiſſe.

In baptiſatis ablui quidem peccatorum reatum, ſed nihilominus manere adhuc naturam deprauatam, multis modis docent.

Primùm, quòd aſſerunt renatos conſtare ex nouo & vetere homine, Col. 3.

Deinde, quòd concionantur de lucta ſpiritus aduerſus carnem, Gal. 5. Rom. 7 & 8.

Tertiò, quòd iubent omnes ſanctos ſe peccatores agnoſcere, & non negare quin adhuc habeant peccatũ, 1 Iohan. 1.

Quartò, quòd negant ſanctorum obedientiam eſſe perfectam. 1 Cor. 4. Nihil mihi conſcius ſum, ſed in hoc non ſum iuſtificatus.

Quintò, quòd præcipiunt ſanctis ne ſinant peccatũ in ſuo mortali corpore regnare, Ro. 6. ſed vt illud mortificent ſpiritu, Rom. 8.

Teſtantur etiam exempla ſanctorum baptiſatorum. Paulus enim abluit peccata ſua, Act. 22. & nihilominus conqueritur, in carne ſua inhabitare malũ & peccatũ.

Teſtantur etiam grauiſſimi lapſus ſanctorum, poſt baptiſmum adhuc in iis manere malum originis, proferens malos fructus. nã Ananias & Sapphira Act. 5. poſt baptiſmum mentiuntur ſpiritui ſancto. Simon magus Act. 8. baptiſatus, pecunia ſibi redimere cupit artẽ conferendi ſpiritum ſanctum impoſitione manuum. Petrus 2 epiſt. 2. multos ab agnita veritate defecturos monet. Idem & Paulus aſſerit 1 Tim. 4. 6. & 2 Tim. 3 & 4. & alibi paſſim.

BAPTISMVS IOANNIS.

Baptiſmi Ioannis in epiſtolis ſuis Apoſtoli non meminerunt. Sed in Actis aliquoties eius fit mentio, quæ teſtimonia adſcribemus. Acto. 1. Exorſus à baptiſmo Iohannis, ad eum vſq; diem quo receptus eſt à nobis. Act. 10. Rumore primum orto à Galilea, poſt baptiſma qđ prædicabat Ioannes, vt Ieſum Nazarenũ vnxerit Deus ſpiritu ſancto, & virtute. Act. 11. Veniebat aũt in mentẽ quod dixerat Dominus: Iohannes quidem baptiſauit aqua, cæterùm vos baptiſabimini ſpiritu ſancto. Acto. 13. Deus ita vt promiſerat, adduxit Iſraeli ſaluatorem Ieſum, cum antè prædicaſſet Ioannes ante faciem introitus eius baptiſmum pœnitentiæ Iſraeli. Cum autem impleret Iohannes curſum, dixit: Quem me arbitramini eſſe? Non is ſum ego, ſed ecce venit poſt me, cuius non ſum dignus ſoleam pedum ſoluere. Act. 19. Dixit autem

Digitized by Google

Paulus: Ioannes quidem baptiſauit baptiſmo pœnitentiæ, populo loquēs de eo qui venturus eſſet poſt ipſum, vt crederent: hoc eſt, de Chriſto Ieſu.

DE CLAVIBVS ECCLESIAE.

CHriſtū Eccleſiæ ſuæ tradidiſſe claues regni cœlorum, ſuprà verbis Chriſti demonſtratum eſt. Idem etiam Apoſtoli nō modò ſententijs, ſed etiā re ipſa comprobant, dum Eccleſias iubent lapſos pœnitentiam agentes recipere: 2 Cor. 2. Gal. 6. & hæreticos aut enormiter peccantes excommunicare: 2 Ioann. 2 Cor. 5. 6. 2 Theſſ. 3. ad Titum 3.

Eſſe autem claues Eccleſiæ, poteſtatē eccleſiæ conceſſam, in ædificationem, & non in deſtructionem, ita quidem vt pœnitentibus annuncietur remiſsio peccatorum, impœnitentibus verò denuncietur ira Dei, Paulus 2 Cor. 10 & 13 monet.

DE EXCOMMVNICATIONE.

Ius excommunicandi penes Eccleſiam, eiusq́; miniſtros eſſe, Ioannes docet 2 epiſtola: Ne recipiatis eum, neq; aue ei dixeritis. & Paulus 1 Cor. 5. Vos inflati eſtis, ac non potius luxiſtis, vt tolleretur de medio veſtrûm, qui facinus hoc perpetraſſet. Nam ego quidē, vt abſens corpore, præſens autem ſpiritu, iam decreui tanquam præſens, vt is qui ſic hoc patrauit, in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti congregatis vobis, & meo ſpiritu, vnà cum poteſtate Domini noſtri Ieſu Chriſti, tradatur ſatanæ ad interitum carnis, quo ſpiritus ſaluus ſit in die Domini Ieſu. Et poſtea: profligate iſtum qui malus eſt, ex vobis ipſis. 2 Theſſ. 3. Præcipimus autem vobis, fratres, per nomē Domini noſtri Ieſu Chriſti, vt ſubducatis vos ab omni fratre, qui inordinatè ſe gerit, &c. Si quis non obedit ſermoni noſtro, per epiſtolam hunc indicate, & ne commercium habeatis cum illo, vt pudore ſuffundatur. 1 Tim. 5. Peccantes coram omnibus argue, vt cæteri timorem habeant.

¶ Hos autem excommunicandos eſſe docent, nempe peccantes peccatū ad mortem: hoc eſt, blaſphemantes agnitam veritatem, 1 Ioan. 5.

Non afferentes ſanam doctrinam Chriſti, 2 Ioan.

Antichriſtum, 1 Ioan. 2 & 4.

Meretricem Babylonicam, Apoc. 18.

Adorantes beſtiam, eiusq́; imaginem, et ſuſcipientes characteres eius, Apoc. 14.

Homines hæreticos, Tito 3.

Qui diſsidia & offendicula contra ſinceram doctrinam ſerunt, Rom. 16.

Docentes aliud Euangelium, quàm Paulus prædicauit, Galatis 1.

Negantes ſola fide iuſtificari hominem, & aſſerentes obſeruationem legis ſeu bona opera neceſſaria eſſe ad ſalutē, et neminem ſine bonis operibus ſaluari poſſe: Philip. 3. Galatis 2.

Qui non diligunt Ieſum Chriſtum, ſint anathema maranatha: 1 Cor. 16.

Lupos, & viros peruerſè loquentes, Act. 20.

Spiritus impoſtores, attendētes doctrinis dæmoniorum, prohibentes cibos & nuptias: 1 Tim. 4.

Idololatras, 1 Cor. 5 & 5. Gal. 5.

Conuiciatores, 1 Cor. 5.

Maledicos, 1 Cor. 6.

Iniuſtos, Ibidem.

Immorigeros parentibus, 1 Tim. 1.

Parricidas, matricidas, homicidas, Ibid.

Scortatores, 1 Cor. 5 & 6. Gal. 5.

Adulteros, 1 Cor. 5 & 6. Gal. 5. 1 Tim. 1.

Molles, immundos, 1 Cor. 6. Gal. 5. Epheſ. 5.

Arſenocœtas, 1 Cor. 6. 1 Tim. 1.

Inceſtuoſos, 1 Cor. 5.

Ebrioſos, Ibid. & 6.

Fures, 1 Cor. 6.

Rapaces, 1 Cor. 5 & 6.

Auaros, Ibid. & Epheſ. 5.

Plagiarios, 1 Tim. 1.

Verſantes inordinatè, nihil operis facientes, ſed curioſe agentes, 2 Theſſ. 3.

Mendaces, 1 Tim. 1.

Periuros, 1 Tim. 1. & ſimiles, enormiter contra primam & ſecundā tabulam peccantes, & ſuo malo exemplo Eccleſiæ nocentes.

¶ De modo excommunicationis, hæc Apoſtoli monent.

Primùm, quòd peccatores, quorum peccata nō adeò ſint notoria & manifeſta, monendi ſint ſemel atq; iterum: Tito 3. & inſtaurandi ſpiritu lenitatis, Galat. 6. & monendi vt fratres, 2 Theſſ. 3.

Deinde ſi priuatim admoniti, nolint agere pœnitentiam, aut ſi aliàs peccata ſint notoria & manifeſta, mandat Paulus eos peccatores argui corā omnibus, 1 Tim. 5. & in cœtu Eccleſiæ, repetita cōmonefactione de poteſtate clauiū à Chriſto conceſſa aduerſus peccatores obſtinatos, tradi ſatanæ, ad interitum carnis, quo ſpiritus ſaluus ſit in die Domini Ieſu. 1 Cor. 5. atq; ita eos excludi à communione Eccleſiæ, vt non modò arceantur ab vſu ſacramentorum, ſed etiam à cōmercio, ne cibus quidem cum iis capiatur, nec in domos recipiantur, nec aue iis dicatur, 2 Ioannis, 1 Cor. 5. 2 Theſſ. 3.

Finē excōmunicationis monet eſſe, vt ipſi peccatores ſeriò moneantur de ſuis peccatis et ira Dei, et de petēda à Deo venia, et remiſſione p Chriſtum. 1 Tim. 1. Tradidi eos ſatanæ, vt diſcant non maledicere. 1 Cor. 5. Tradatur ſatanæ ad interitum carnis, quo ſpiritus ſaluus ſit in die Domini Ieſu. Huc facit quod Paulus dicit, poteſtatē ſibi cōceſſam ad ædificationē, & nō ad deſtructionē Eccleſiæ, 2 Cor. 10 & 13. vt pudore ſuffundantur, 2 Theſſ. 3.

Deinde vt ſcandalum tollatur, ne alij idem exemplis imitentur. 1 Cor. 5. An neſcitis, quòd paululum fermenti totam conſperſionem fermentet? Expurgate vetus fermentum, vt ſitis noua conſperſio. Item, Profligate malū ex vobis ipſis. 1 Tim. 5. Vt cæteri habeant timorem.

Tertiò, ne peccatorum & pœnarum alij quoq; participes fiant. 2 Ioannis: Qui enim dicit illi aue, communicat operibus eius malis. Apoc. 18. Exite de illa populus meus, ne participes ſitis delictorum eius, & de plagis eius ne accipiatis.

Exempla excommunicationis ſunt Act. 5, vbi Ananias & Sapphira à Petro excommunicati expirant. & Act. 13. vbi Paulus & Barnabas inquiunt ad Iudeos blaſphemos: Vobis oportebat primùm loqui ſermonē Dei, ſed quoniam repellitis illum, & indignos vos iudicatis æterna vita, ecce conuertimur ad gentes. Idem Paulus Act. 18 & 19 & 28 facit. Exempla excommunicationis extant 1 Cor. 5. 1 Tim. 1. 2 Tim. 1 & 2.

Pugnat,

Digitized by Google

Pugnat cum excommunicatione vera, quòd falſa eccleſia pios excommunicat propter veritatem & cōfeſſionem, & iuſta et bona opera. Huius rei exempla ſunt in Actis, vbi ſeniores & pontifices excommunicant Apoſtolos, & perſequuntur: & in Apocalypſi 13 prædicitur, Antichriſtum eiusq; patronos, reges et principes terræ, excommunicaturos omnes illos qui non adorant imaginem beſtiæ, aut non ſuſcipiant eius characteres.

Cōtrarium etiam eſt excommunicationi, ſi doctores in vera eccleſia Dei abutantur excommunicatione aduerſus innocentes: vt eſt exemplum in epiſtola 3 Iohannis, vbi Diotrephes, eos qui excipiebant hoſpitio fratres, qui ob Euangelij plantationem peregrinabantur, eijciebat è congregatione.

Peccatum etiam eſſe, ſi excōmunicatio negligatur, aduerſus enormes peccatores, Paulus docet 1 ad Corinth. 5. vbi eam ob rem grauiter Corinthios obiurgat. Et Chriſtus angelum Pergamenſem obiurgat, quòd non vtatur ſeueritate aduerſus tenentes doctrinam Nicolaitarum, Apoc. 2. Idem Laodicenſium angelum reprehendit, eo quòd neq; feruidus neq; frigidus ſit in ſuo miniſterio: Apocal. 3.

De claue Eccleſiæ, ſoluente ſeu remittente peccata.

Poteſtatem annunciandi remiſſionem peccatorum, ſingulis peccatoribus pœnitentiam agentibus, penes Eccleſiam eſſe: ſed ordinis gratia à miniſtris eccleſiæ extra caſum neceſſitatis exerceri, doctrina & exempla apoſtolorum comprobant. Nam Paulus lapſos, ſpiritu lenitudinis ab ijs qui ſpirituales ſint, iubet inſtaurari: Galatis 6. Et de poteſtate ſibi conceſſa in ædificationē eccleſiæ, gloriatur 2 Cor. 10 & 13. Exempla ſunt Actor. 8.

Philippus conuertit Eunuchum: & Act. 9. Ananias remiſſionem peccatorum annunciat Paulo. & 2 Cor. 2. inceſtuoſus Corinthus conſolatione erigitur, ne abſorbeatur immodico dolore.

Quibus annuncianda ſit remiſſio peccatorum, docent illa dicta, Act. 2. Pœnitentiam agite, & baptiſetur vnuſquiſq; veſtrûm, etc. Acto. 10. Huic teſtimoniū perhibent omnes prophetæ, remiſſionem peccatorum accipere quiſquis in eum crediderit. Pœnitentiam igitur agentibus, & in Chriſtum credentibus, denuncianda eſt remiſſio peccatorū. Impœnitentibus verò, & perſeuerantibus in delictis contrà conſcientiam, non eſſe annunciandam remiſſionem peccatorum, ſed potius iram Dei, paſſim monent. 1 Tim. 5. 2 Tim. 4. Tito 3. Idem etiam in exemplis conſpicitur. nam Apoſtoli obſtinatis Iudæis non annunciant remiſſionem peccatorum, Act. 4 & 5. nec Stephanus, Act. 7. nec Paulus, Act. 13 & 28. nec Petrus & Ioannes Simoni mago, Acto. 8.

Vt nec Chriſtus certam aliquam abſolutionis (vt vocant) formulam præſcripſit, ita nec Apoſtoli præſcribunt: ſed liberum relinquunt, quibuſuis verbis annunciandi remiſſionem peccatorum, modò in nomine Chriſti fiat, repetito mandato ac promiſſione Dei. Nam Galatis ſexto Paulus occupatos ab aliquo peccato, præcipit inſtaurari ſpiritu manſuetudinis. Et 2 Cor. 2. vbi Corinthium iubet abſolui, non præſcribit certam verborū formulam qua id fieri oporteat. Deinde nec ipſi in abſolutione plurium aut paucorū eadem formula vſi videntur, ſed repetiiſſe eos mandatum de annuncianda remiſſione peccatorum, et de promiſſione, quòd in Chriſtum credentes eam accipiant, apparet ex Act. 2. 8. 9. 10. Eos qui publicè & notoriè peccarunt, ſi agant pœnitentiā, etiam coram toto cœtu Eccleſiæ recipi debere, Paulus monet, 2 Corinth. 2. Sufficit iſtiuſmodi homini increpatio hæc, quæ facta eſt à pluribus, adeò vt è diuerſo magis condonare debeatis, & conſolari, ne quo modo fiat vt immodico dolore abſorbeatur huiuſmodi. Quapropter obſecro vos, efficite, vt valeat in illum charitas. Nam et in hoc ſcripſeram, vt cognoſcerem probationē veſtri, an ad omnia obedientes ſitis. Cui verò condonatis aliquid, & ego condono. Nam & ego, ſi quid condonaui, cui condonaui, propter vos condonaui in conſpectu Chriſti, ne occuparemur à ſatana. Non enim illius cogitationes ignoramus.

Fines huius clauis ſunt, ædificatio eccleſiæ: 2 Corinth. 10 & 13. Inſtauratio eorum qui lapſi ſunt: ad Galatas 6. 2 ad Corinth. 2. In his verò comprehenduntur, applicatio remiſſionis peccatorum quæ fit per fidem, donatio Spiritus ſancti, tranquillitas conſcientiæ, liberatio à poteſtate ſathanæ, inferni, & mortis æternæ, & ſimilia.

Vtraq; clauis, ligatoria & abſolutoria, cognationē cum miniſterio verbi habent. Nam ſicut miniſteriū eſt poteſtas prædicandi pœnitentiam & remiſſionem peccatorū, hoc eſt, erudiendi homines de ſingulis veræ doctrinæ capitibus: ita claues ſunt poteſtas, ſiue vni alicui perſonæ, ſiue pluribus ſigillatim & nominatim, repetito Dei mandato & promiſſione, ſeu comminatione, vel remiſſionem peccatorum, vel iram Dei propter impœnitentiam denunciandi.

DE CONFESSIONE.

TRia genera confeſſionis etiā in Apoſtolorū ſcriptis extant. Primum eſt confeſſio coram Deo, cū peccatores ſuam immundiciem & ſcelera perpetrata agnoſcunt, eaq; Deo querentur, cum gemitu et dolore. 1 Ioan. 1. Si confiteamur peccata noſtra, fidelis eſt & iuſtus, vt remittat nobis peccata noſtra.

Secundum eſt, cum coram eccleſia ſeu miniſtris Eccleſiæ, homines confitentur ſe agnoſcere & damnare ſua impia facinora & peccata. Act. 10. Multi credentiū veniebant, confitentes & annunciantes peccata ſua. Verùm de hoc genere confeſſionis, hoc obſeruatu dignum eſt, quòd nuſquam præcipiatur tanquam neceſſaria enumeratio omnium peccatorum, neque vllum reperiatur eius rei exemplum.

Tertium eſt, cum offenſi inter ſe inuicem tractant de reconciliatione & condonatione mutua. Col. 3. Condonantes vobis mutuò, ſi quis aduerſus aliquem habuerit querelam. In hanc ſententiam autor epiſt. Iacobi 5. inquit: Confitemini inuicē alius alij delicta, & orate pro vobis inuicem, vt ſani ſitis.

Poſtremò de confeſſione doctrinæ, de qua hæc & ſimilia dicta loquuntur. 1 Ioan. 4. Omnis ſpiritus qui confitetur Ieſum Chriſtū in carne veniſſe: & Rom. 10. Ore fit confeſſio ad ſalutem, dictum eſt ſuo loco.

DE COENA DOMINI.

COena Domini à Paulo appellatur menſa Domini, primæ ad Corinthios 10. Non poteſtis menſæ Domini participes eſſe, & menſæ dæmoniorum, et Cœna Dominica, primæ ad Corinthios vndecimo: Non

licet

licet Dominicam cœnam edere, quòd unuſquiſque propriam cœnam occupet in edendo.

Lucas Actorum uigeſimo, uidetur cœnæ celebrationem appellare fractionē panis. inquit enim: Cū conueniſſent ad frangendum panem. & poſtea: Cum aſcendiſſet, fregiſſetq; panem, & deguſtaſſet. Sunt qui communicationē & fractionem panis, Act. 2. intelligant de cœnæ celebratione, alij verò de cōuictu Chriſtianorū.

Apoſtolos eandem doctrinā de cœna Domini, quam à Chriſto acceperunt, propagaſſe, conſtat ex 1 Cor. 11. vbi Paulus dicit: Ego accepi à Domino, quod & tradidi vobis. Quare non opus eſt repetere definitionem cœnæ, quam ſuprà ex doctrina Chriſti extruximus.

Verba cœnæ à Paulo in hunc modum referuntur. 1. ad Corinthios vndecimo: Dominus Ieſus in ea nocte, qua traditus eſt, accepit panem, & poſtquam gratias egiſſet, fregit, ac dixit: Accipite, edite: Hoc meum eſt corpus, quod pro uobis frangitur: hoc facite in mei commemorationem. Ad eundem modum & poculum, peracta cœna, dicens: Hoc poculum nouum teſtamentum eſt in meo ſanguine: hoc facite, quotieſcunque biberitis, in mei commemorationem.

Inſtitutorem igitur huius ſacræ cœnæ Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum eſſe, Paulus etiam confitetur.

Materias huius cœnæ eſſe panem & corpus, & uinum ac ſanguinem Chriſti, Paulus non tantum verbis Chriſti aſſerit, Accipite, edite, hoc meum eſt corpus, quod pro uobis frangitur, & poſtea: Hoc poculum nouum teſtamentum eſt, in meo ſanguine. Sed etiam ſuis, cum inquit. 1. ad Corinthios. 10. Panis quem frangimus, nónne commemoratio Chriſti eſt? His uerbis apertè indicat, in cœna accipi panem & corpus Chriſti, & poculum ſeu vinum & ſanguinem. Idem 1 ad Corinthios 11. Quiſquis ederit panem hunc, ac biberit de poculo Domino indignè, reus erit corporis & ſanguinis Domini? Fatetur ergo Paulus, in cœna accipi panem & corpus, uinum & ſanguinē Domini: et non ſolum panem, figuram corporis Chriſti gerentem: nec ſolum corpus Chriſti, pane tranſſubſtantiato.

Panem & corpus Chriſti, vinum ac ſanguinem eius eodem modo quo Chriſtus in prima inſtitutione fecit, etiam in Eccleſia uſque ad finem mundi diſtribui debere, tum uerba inſtitutionis monent, Hoc facite, quotieſcunque feceritis, &c. tum verba à Paulo explicationis gratia adiecta: Quotieſcunque enim comederitis panem hunc, & de poculo biberitis, mortem Domini annunciabitis, donec venerit.

Vtranq; partem, ſcilicet panem, & cum eo corpus Chriſti: & vinum, ac cum eo ſanguinem Chriſti nō tantum clericis, ſed etiam laicis, vt vocant, diſtribuendam et accipiendā eſſe, Paulus monet primæ ad Corinthios vndecimo, vbi toti eccleſiæ Corinthiacæ in eūdem locū conuenienti præcipit, vt dignè panem & corpus Chriſti edant, & vinum ac ſanguinem eius bibant. Nec poteſt probari, quód Corinthiaci illi, quos Paulus reprehendit ob abuſum cœnæ Dominicæ, tantum ſacerdotes fuerint, cum de toto cœtu Eccleſiæ illius loquatur.

Viuis, & non mortuis diſtribui debere cœnam Dominicam, verba inſtitutionis monent. Et Paulus idem affirmat, dum edere & bibere iubet, quod mortui facere non poſſunt.

Sumptionis etiam rationem hanc Paulus preſcribit, nempe, vt ore veſcamur pane & corpore Chriſti, et ore bibamus vinum ac ſanguinem Chriſti, ſicut verba inſtitutionis ſonant: & ſimul corde ſeu fide, contra rationem & ſenſum, ſtatuamus nos veſci non tantum pane & vino, ſed etiam corpore & ſanguine Chriſti: & applicemus nobis promiſſionem, de remiſſione peccatorum conferenda & obſignanda. Deinde, vt etiam commemoremus & annunciemus mortem Domini, eiusq; beneficia, & gratias agamus Deo. Complectitur hæc omnia Paulus illo dicto, Quotieſcunq; comederitis panem hunc, & de poculo biberitis, mortem Domini annunciabitis, donec venerit. Omnes hac cœna uti debere, inſtitutionis verba monent. Et Paulus inquit, primæ ad Corinthios. 10. Omnes ex uno pane participamus.

Alios cœna Domini dignè, alios indignè vti, Paulus indicat. 1 Cor. undecimo. Indignè eos vti docet, qui non probant ſeipſos: hoc eſt, qui ſine omni pœnitentia & fide accedunt, & qui non diſcernunt corpus Domini: hoc eſt, qui cœnam Domini ab alijs cœnis parum differre iudicant, ideoq; ebrij & ſecuri ad eam veniunt, neq; fide meritum Chriſti ſibi applicantes, neq; ore eius beneficia commemorantes: vt faciebant Corinthij, primæ ad Corinthios vndecimo. Item, qui ſimul poculum Domini & dæmoniorum bibere, menſæ Domini & dæmoniorum participare volebant. 1. Corinth. 10.

Etiam indignè accedētes, nihilominus corpus et ſanguinem Chriſti accipere, ſed ad condemnationē, Paulus affirmat, cum inquit: Quiſquis ederit panem hunc, ac biberit de poculo Domini indignè, reus erit corporis et ſanguinis Domini. Sic non diceret Paulus, ſi exiſtimaret, indignè ueſcentes, ſolum panem & uinū accipere.

Dignè eos accedere ex antitheſi patet, qui ſeipſos probant, & corpus Domini diſcernunt, & abſtinent à menſa dæmoniorum: hoc eſt, qui agunt pœnitentiam, & credunt in Chriſtum, & cœna utuntur ſecundum inſtitutionem Chriſti: & verè ſtatuunt, vnà cum corpore & ſanguine Chriſti, quod in pane & vino accipiunt, ſibi donari, applicari & obſignari remiſſionem peccatorum, Chriſti morte comparatam.

Fructus cœnæ Dominicæ, qui ad eos qui dignè utuntur, perueniunt, hi ferè recenſeri poſſunt.

Communicatio corporis & ſanguinis Domini, & inhabitatio eiuſdem, in nobis, miranda & inenarrabilis. Inquit enim: Panis, quem frangimus, nónne communicatio corporis Chriſti eſt? primæ ad Corinthios decimo. Huc pertinere etiam uidentur alia teſtimonia, quibus aſſeritur, nos eſſe corpus & membra Chriſti. primæ ad Corinthios duodecimo, & ad Epheſios quarto. Membra ſumus corporis eiuſdem ex carne eius, & ex oſſibus eius. ad Epheſios 5.

Applicatio & obſignatio remiſſionis peccatorum. inquit enim: Hoc meū eſt corpus, quod pro uobis frangitur: hoc eſt, q̄ interficitur pro expectatione veſtrorum peccatorum. Quo autem excellentiori pignore nobis obſignetur remiſſio peccatorum, quàm eo ipſo corpore & ſanguine, quo uita generi humano parta eſt? Huc non incommodè referri poſſe uidetur, quod 1 Ioannis 5. dicitur, ſanguinem etiam teſtimonium perhibere, ſcilicet eſſe Deo reconciliatos.

Commemoratio Chriſti, et annunciatio mortis eius,

& recordatio eius ſupremo aduentu, et uita æterna. 1.Cor.11. Teſtari & monere de mutua piorum coniunctione & charitate. 1.Cor.10. Vnus panis, vnum corpus multi ſumus, nam omnes ex eodē pane participamus.

¶ Ii verò qui indignè ſumūt, fiunt rei corporis et ſanguinis Domini, primæ ad Corinthios vndecimo: Edunt & bibunt ſibi iudicium, ſeu condemnationem. 1.Cor.11.

Accerſunt ſibi pœnas corporales, vt ſunt morbi, & mors præmatura. 1.Cor.11. Propter hoc inter vos multi imbecilles & inualidi ſunt, & dormiunt multi.

Mannam & aquam ex petra populo Iudaico datā, typum cœnæ Dominicæ facit Paulus, primæ ad Corinthios. 10. Omnes eandē eſcam ſpiritualem comedebāt, & omnes eundem potum ſpiritualē bibebant. Bibebāt enim de ſpirituali, quæ illos comitabatur, petra: petra verò fuit Chriſtus.

¶ Contraria ſunt in cœtu eccleſiæ, vbi cœna Domini celebranda eſt, excitare & fouere diſsidia. 1. Cor.11. Audio in uobis diſsidia eſſe. Propriam cœnam edendo, cœnam Dominicam impedire. 1.ad Corinthios.11. Contemnere Eccleſiam Dei, & pudefacere eos qui non habent. 1.ad Corinthios.11.

Indignè edere & bibere, 1.Cor.11.

Non probare ſeipſum: hoc eſt, non agere pœnitentiam, nec fida ad cœnæ uſurpationem affere. 1.Cor.11.

Non dijudicare corpus Domini: hoc eſt, cœnam Dominicam, vbi datur corpus & ſanguis Domini, non æſtimare pluris quàm alias cœnas, & negare in ea exhiberi verum corpus & ſanguinem Domini noſtri Ieſu Chriſti. 1.Corinth.11.

Velle poculum Domini bibere, & ſimul dæmoniorum: & menſæ Domini participem eſſe, & dæmoniorum. 1.Cor.10.

Abijcere verba cœnæ, cum tamen Paulus dicat, Poculo cui benedicimus. 1. Cor.10. & cum ea pertineant ad mandatum, Hoc facite in mei commemorationem.

Mutare teſtamentum Domini, altera parte laicis ſubtracta: cum homines teſtamentum, ſi ſit comprobatum, nemo reijciat, aut ei aliquid addat. Gal.3.

Huc & alia pertinent quæ cum inſtitutione et vero uſu cœnæ Dominicæ non congruunt.

DE SACRIFICIO EXPIATOrio in nouo Teſtamento.

IN veteri Teſtamento fuiſſe externum ſacerdotium, & varia genera ſacrificiorum, eaq; omnia umbras et figuras fuiſſe rerū futurarū, nempe ſpiritualis ſacerdotij ſeu officij Chriſti, quòd is vna ſui ipſius oblatione profligaturus & ſublaturus eſſet peccatum, & conſummaturus ſeu expiaturus in perpetuū eos qui ſanctificantur, dictum eſt ſuprà in loco, de Scriptura ueteris Teſtamēti, ex epiſt. ad Heb. vbi ex profeſſo traduntur.

In nouo Teſtamento ſacerdotium illud Moſaicum, et ſacrificia abrogata eſſe & ceſſaſſe tanquam vmbras rerum futurarum: & ſi quando oblationum fiat mentio in ſcriptis Apoſtolorum, intelligi eas ſpiritualiter, de fide & operibus ex ea profluentibus, ad Roma.12.16. Philippenſes 2.1. Pet.2. etiam demonſtratum eſt ſuprà, de Abrogatione legis Moſaicæ.

Sacrificium uerò noui Teſtamenti docent eſſe paſſionem & mortem Domini noſtri Ieſu Chriſti, quæ expiauit peccata totius generis humani. Nam petri. 1. epiſt.2. dicit, Chriſtum peccata noſtra pertuliſſe in corpore ſuo ſuper lignum, eiusq; uibici nos ſanatos eſſe. Et rurſus cap.3. ait, iuſtum pro iniuſtis paſſum eſſe.

Ioannes etiam eleganter dicit. Ipſe eſt expiatio pro peccatis noſtris: non pro noſtris autem tantum, ſed etiam pro totius mundi. 1.Ioannis 2. Et Paulus ad Romanos 3. & 5. & 8. ad Philippenſes 2. Factus eſt patri obediens uſq; ad mortem, mortē autem crucis. ad Heb.10. Sanctificati ſumus per oblationem corporis Ieſu, ſemel peractam. Huc etiam alia teſtimonia de morte & paſſione Chriſti pertinent, de quibus ſuo loco.

Eam autem victimam Deū ipſum ſegregaſſe, & ad hoc opus deſtinaſſe monent. Ioannes inquit, Deus, &c. miſit filium propitiationem pro peccatis noſtris. 1.Ioannis.3. & Paulus ad Romanos 3. Ieſum Chriſtum propoſuit Deus reconciliatorem per fidem, interueniente ipſius ſanguine. Idem ad Roma.8. Qui proprio filio non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum. Hebr.5. Chriſtus non ſe ipſum glorificauit, vt fieret pontifex, ſed is qui dixerat illi, Filius meus es tu, & alibi dicit: Tu es ſacerdos ſecundum ordinem Melchiſedech.

Non autem inuitum aut coactè Chriſtum victimam eſſe factum, ſed conſultò & deliberatò & ſponte cum ſeſe obtuliſſe, monent. Gal.2. Qui dilexit me, & tradidit ſemetipſum pro me. Hebr.10. Sacrificium & oblationem noluiſti, corpus autem adaptaſti mihi, holocauſtomata pro peccatis non comprobaſti. Tunc dixi: Ecce adſum, in capite libri ſcriptum eſt de me, vt faciam Deus voluntatem tuam, &c. Ecce adſum, vt faciam voluntatem tuam Deus. Huc etiam alia teſtimonia pertinent, quæ teſtantur Chriſtum ſeipſum obtuliſſe. Heb.5. & 7. Cum ſemetipſum obtulit. & 9. & 10. Idem etiam confirmāt teſtimonia, quæ Chriſtum interceſſorem & reconciliatorem noui Teſtamenti aſſerunt. 1. Tim.2. ac Heb.8. Etiam Spiritum ſanctum in victimam hanc, pro genere humano offerendam conſenſiſſe, autor epiſtolæ ad Hebræos nono monet, vbi Chriſtum ſe per ſpiritū æternum obtuliſſe immaculatum Deo, dicit & Paulus eum ſecundum ſpiritum ſanctificationis declaratum filium Dei. Rom.1. ait, & Petrus Act.10. Ieſum Nazarenum Spiritu ſancto à Deo unctum eſſe affirmat.

Vnicum autem huiuſmodi in nouo teſtamento ſacrificium eſſe, nempe illud quod vnica hac perſona Ieſus Chriſtus per ſemetipſum ſemel obtulit, apoſtoli docent Act.4. Nec eſt in alio quoquam ſalus, nec eſt aliud nomen ſub cœlo datum inter homines, in quo oporteat nos ſaluos fieri. Roman.6. Quòd mortuus fuit, peccato mortuus fuit ſemel: quòd aūt viuit, viuit Deo. Autor epiſtolæ ad Hebræos.10. Vnica oblatione perfectos effecit in perpetuum eos qui ſanctificantur.

Docent etiam, non neceſſe eſſe hoc ſacrificium iterari, cum eo quod ſemel factum eſt, expiata ſint peccata totius generis humani. ad Hebræos 7. Talis decebat vt nobis eſſet Pontifex, cui nō ſit quotidie neceſſe, quēadmodum illis pontificibus, prius pro proprijs peccatis victimas offerre, deinde pro peccatis populi. Nā id fecit ſemel, cum ſeipſum obtulit. Heb.9. Per propriū ſanguinem ingreſſus eſt ſemel in ſancta, æterna redemptione reperta. Et poſtea: Non in manu facta ſancta ingreſſus eſt Chriſtus exemplaria verorum, ſed in ipſum cœlum, vt appareat nunc in conſpectu Dei pro nobis, nō

ut ſepius

ut ſæpius offerat ſemetipſum, quemadmodum pontifex ingreditur in ſancta ſingulis annis, per ſanguinem alienum, alioqui oportuiſſet eum ſæpius paſſum fuiſſe à cõdito mundo. Nunc autẽ ſemel ſub conſummationem ſeculorum, ad profligationẽ peccati per immolationẽ ſui ipſius apparuit. Et quatenus illud manet homines, ut ſemel moriantur, poſt hoc autem iudicium: ita et Chriſtus ſemel oblatus, ut multorum peccata tolleret, rurſus abſque peccatis conſpicitur iis, qui illum expectant in ſalutem. Et Heb. 10. Hic vna pro peccatis oblata uictima perpetuò ſedet dexteram Dei, & poſtea: Vbi remiſſio peccatorum, ibi non eſt amplius oblatio pro peccato.

De effectibus huius ſacrificij Apoſtoli paſſim docent, cum de beneficijs Chriſti concionantur. Sunt autem: expiatio peccatorũ totius mundi. 1 Pet. 2. & 3. et 1. Ioann. 2 & 3. Redemptio æterna. Gal. 2. Ephe. 1. Iuſticia ad Romanos 3. 4. 8. & 2. Cor. 5. Remiſſio peccatorum, ad Romanos 4. ad Epheſios 1. Sanctificatio. Hebre. 10. Pax. Roma. 5. Gaudium ſpiritus ſancti. Rom. 4. ad Galatas 5. Nouitas uitæ. ad Romanos ſexto, 2. ad Corinthios 5. Dilectio proximi: Debemus enim etiam nos pro fratribus animas ponere, ut ille pro nobis. 1. Ioannis 3. Vita æterna. 1 Ioannis 5. Rom. 6.

Bona hoc ſacrificio parta, offerri nobis per miniſterium verbi, docent. 1 Pet. 1. & 1. Ioan. 1. & 4. & Roma. 10. 2. Corinth. 5. Poſuit in nobis ſermonem reconciliationis. &c. ad Titum 1. Immortalitatem in lucem reduxit per Euangelium, et per ſacramenta, ut ſunt Baptiſmus, Actorum 2. & 22. 1. Petri 4. Roma. 6. ad Titum 3. ad Epheſios 5. primæ ad Corinthios 6. & cœna Dominica, 1. ad Corinthios undecimo.

Apprehe[illegible] verò, & nobis applicari fide. 1. Petri 2. Omnis qui fiʒit illi non pudefiet. 1 Ioan. 5. Qui credit in filium Dei, teſtimonium habet in ſeipſo, & poſtea: Hæc ſcripſi uobis, qui creditis in nomine filij Dei, ut ſciatis quod vitam habetis æternam. Roma. 3. Statuimus ergo, hominem iuſtificari fide abſq; operibus legis. Act. 10 & decimotertio: Per hunc omnis qui credit, iuſtificatur. Plura teſtimonia ſupra de fide.

Monet etiam, uirtute huius ſacrificij, ſemel à Chriſto ſuo tempore peracti, non tantum eos qui in nouo Teſtamento, ſed etiam qui in ueteri crediderunt, ſaluari, nam Ioannes Apocalypſis decimotertio dicit, agnum ab origine mundi occiſum eſſe. Et Petrus Actorum decimo dicit, omnes prophetas teſtatos de Chriſto, quòd in eum credentes accipiant remiſſionem peccatorum. Paulus etiam docet, eodem modo omnes homines ſaluari, quo Abraham, nempe per fidem in Chriſtum. Autor epiſt. ad Hebr. 9. dicit, Chriſtum æternam redemptionẽ comparaſſe. Idem ad Ebr. 11. exemplis patriarcharũ & prophetarum, aliorumq; piorum, ueteris Teſtamenti probat, quòd fide in Chriſtum ſint ſaluati.

DE ECCLESIA CHRISTI.

Vocabuli Eccleſiæ frequens uſus eſt in Actis Apoſtolorum, ut Actorum nono, Eccleſia per totam Iudæam. Actorum duodecimo: Affligeret quoſdam de Eccleſia. Actorum decimoquarto: Per ſingulas Eccleſias. Actorum decimoſexto: Eccleſiæ confirmabantur fide. & alibi paſſim in Actis, & in epiſtolis Pauli omnibus, Eccleſiæ nomen aliquoties extat. In primæ Petri quinto capite ſemel legitur: Salutat vos Eccleſia, quæ eſt in Babylone. in poſteriori Petri non habetur, quemadmodum nec in duabus prioribus Epiſtolis Ioannis ea uox extat: at in tertia ter legitur, Teſtimonium reddiderunt, &c. in conſpectu Eccleſiæ. Item: Scripſi Eccleſiæ. & rurſus: Eijcit eos ex Eccleſia ſeu congregatione. Et in Apocalypſi ſæpius reperitur, præſertim primo, ſecundo, tertio capitibus. Hac uoce etiam autor epiſtolæ Iacobi & ad Hebræos utuntur. Iacobi 5. Presbyteros eccleſiæ, Ebr. 12. Eccleſia primitiuorum in cœlis.

Significat autem ipſum uocabulum, cœtum ſeu congregationem electam & præſtantem, uſurpatur autem interdum illa vox abſolutè, ſine aliquo adiuncto, primæ ad Corinthios decimoquarto: In omnibus eccleſijs doceo. ſecundæ ad Corinthios undecimo: Alias eccleſias expoliaui. ad Galatas primo: Ignotus facie eccleſiæ. primæ ad Timotheum quinto: Vt non grauetur Eccleſia. Interdum uerò epitheta adijciuntur, ſiue à cauſa efficiente eccleſiæ ſumpta: ut ſunt, Eccleſia Dei, Actorum ſecundo: Ad regendam Eccleſiam Dei. primæ ad Corinthios primo, undecimo, decimoquinto: Perſequutus ſum Eccleſiam Dei. ad Galatas primo, ad Philipp. tertio, primæ ad Theſſalonicenſes ſecundo: Imitatores facti eſtis eccleſiarum Dei. primæ ad Timotheum tertio: Eccleſia Dei. Interdum verò à loco, ut Eccleſia quæ in Babylone eſt: primæ Petri quinto. Septem eccleſijs quæ ſunt in Aſia. Apocalyp. primo: Scribe angelo eccleſiæ Epheſinæ, eccleſiæ Pergamenſis, eccleſiæ Thyatirenſis. Apocalypſ. 2. Eccleſiæ quæ Sardis, eccleſiæ Philadelphienſis. Apoc. 3. Eccleſiæ Dei quæ Corinthi eſt. 2. Corinth. 1. Eccleſijs Galatiæ. Galat. 1. In Loadicenſium eccleſia recitetur. Coloſſ. 4. Eccleſiæ Theſſalonicenſium. 1. Theſſal. 1. Eccleſiæ quæ domi tuæ eſt, ad Philemonem Eccleſiæ per totam Iudæam. Act. 9.

Extant etiam in ſcriptis Apoſtolorum plures appellationes Eccleſiæ, quales ſunt: Credentes, Actorum 2. Multitudo credentiũ, Act. 4. & 5. Accreſcebat credentium Domino multitudo diſcipulorum. Act. 6. Diſcipuli. Acto. 6. Numerus diſcipulorum multiplicatur, Acto. 9. Accipientes eum diſcipuli. Et rurſus, Saulus tentabat ſe adiungere diſcipulis, et omnes timebant eum, non credentes quòd eſſet diſcipulus. Chriſtiani. Acto. 11. Docerent turbã multã, et diſcipuli cognominarentur primũ Antiochiæ Chriſtiani. 1 Pet. 4. Si affligitur aliquis vt Chriſtianus. Grex Chriſti. Actor. 20. Attendite uobis & cuncto gregi. Item: Non parcentes gregi. 1 Pet. 5. Paſcite gregem domus ſpiritualis, ſacerdotium ſanctum, genus electum, regale ſacerdotium, gens ſancta, populus qui in lucem acceſſit, populus Dei, aduenæ & peregrini, oues conuerſæ ad paſtorem animarum. 1 Petri 2. Clerus. 1 Pet. 5. Videtur enim ea uox hoc loco totam Eccleſiam ſignificare. inquit enim, Neq; ceu dominium exercentes aduerſus cleros: ſed ſic, ut ſitis exemplaria gregis. Sortiti fidem precioſam. 2 Petri 1. Nati ex Deo. 1. Ioann. 3. & 4. & 5. Filij Dei. 1 Ioann. 3. Roman. 8. 9. Filij Dei uiuentis. Galat. 4. Filij promiſſionis & liberæ, Galat. 4. Filij Abrahæ. ad Romanos quarto. Filij Dei & lucis. 1. Theſſalo. 5. Reges & ſacerdotes Dei Apocal. 1 & 5. Sanctificati, Actorum 20. Hebre. 10. Iudas: His qui in Deo patre ſanctificati ſunt, quiq; in Ieſu Chriſto ſeruati ſunt, vocatis. Sancti. 2 Petri 1. Sancti homines. Apoc. 19. Iuſtificationes ſanctorum. Rom. 8. Po-

ſtulat pro ſanctis.1 Cor.7.Sancti de hoc mundo iudicabunt.2 Corinth.1. Vnà cum omnibus ſanctis qui ſunt in tota Achaia.Epheſ.3. Mihi omni ſanctorum minimo. Epheſſ.5. Sicut decet ſanctos.2. Theſſal.1. Cum uenerit ut glorificetur in ſanctis.Dilecti,uocati, & electi.1 Petri 1.Dilectis iuxta præfinitionem Dei. Roman.1. Omnibus qui eſtis Romæ,dilectis Dei, uocatis ſanctis. Romanis 8.Quis intentabit crimina aduerſus electos Dei? Romanor.9. Eam quæ dilecta non erat, uocabo dilectam.1.Corinth.1.Sanctificatis per Chriſtum Ieſum uocatis ſanctis.Heb.9. Qui vocati ſunt. Apocal.19.Beati qui ad cœnam nuptiarum agni uocati ſunt.Coloſſen.3. Induite uos, ſicut electi.2.Timoth.2. Suffero propter electos.Apoca.17.Rex regnum,& qui cum illo ſunt uocati,& electi,& fideles.Cohæredes gratiæ.1.Pet.3.Hæredes Dei,& cohæredes Chriſti. Roman.8. Galat. 4. Fideles.1. Corinth.7.2. Corinth.6.1. Timoth.5.6. Iuſti. 1.Pet.4.1.Timoth.1.1.Ioann.2. Templum Dei & ſpiritus ſancti.1.Corinth.3.6.2.Corinth.6. Epheſ.2. Creſcite in templum ſanctum Domino, in quo et uos coædificamini in habitaculum Dei. Domus Dei,1 Petri 4. Iudicium à domo Domini incipit.2. Timoth.3. Quomodo oporteat te uerſari in domo Dei, qui eſt eccleſia Dei uiuentis,columna & ſtabilimentum veritatis. Corpus Chriſti.Epheſſ.1. Dedit ipſum caput Eccleſiæ, quæ eſt corpus eius. Epheſſ.5. Chriſtus eſt caput Eccleſiæ,& ipſe dat ſalutem corpori. Coloſſ.1. Pro corpore ipſius,quod eſt Eccleſia. Hieruſalem, ad Galatas quarto: Quæ ſurſum eſt Hieruſalem, libra eſt. ad Hebræos 12. Acceſſiſtis ad montem Sion, & ad ciuitatem Dei,Hieruſalem cœleſtem, & ad innumerabilium angelorum cœtum, &c. Apocalipſis uigeſimo primo. Vidi ciuitatem ſanctam Hieruſalem.Vxor agni.Apocalypſis decimonono :Venerunt nuptiæ agni, et vxor eius præparauit ſe.Sponſa Chriſti.ad Epheſios 5.& Apocalypſis uigeſimoſecundo:Sponſus & ſponſa dicunt, Veni:& qui audit,dicat,Veni.

Deſcriptiones Eccleſiæ ex Apoſtolorum concionibus & ſcriptis colligi poſſunt.Ex Actorum 2 colligitur hæc definitio Eccleſiæ : Quòd Eccleſia ſit cœtus ſeu multitudo credentium,per miniſterium Euangelij collectus & baptiſatus,perſeuerans in doctrina apoſtolorum,& communicatione, & fractione panis,& precationibus.Ex concione Pauli, quam habuit in Mileto coram presbyteris Epheſinis, hæc definitio colligi poteſt,Actorum 20.quòd Eccleſia ſit grex Chriſti,ſanguine Chriſti acquiſitus, qui per miniſterium verbi colligitur & gubernatur, in quo ſunt multi non ſani, qui ſuo tempore exoriuntur, loquentes peruerſa,ſeducentes pios.1 Petri 2. hæc deſcriptio extat : Eccleſia eſt genus electum,regale ſacerdotium, gens ſancta,populus qui in lucem acceſſit, vt uirtutes Dei prædicit, à Deo è tenebris uocatus in admirabilem lucem Dei.1. Ioannis 3.Et hoc eſt præceptum eius, vt credamus in nomine filij eius Ieſu Chriſti,& diligamus nos mutuò. Ergo Eccleſia eſt cœtus hominum credentium in Chriſtum, & ſeſe mutuò diligentium.

Paulus etiam paſſim deſcriptiones Eccleſiæ tradit.1. Timoth.3. Eccleſia eſt domus Dei uiuentis, columna & ſtabilimentum ueritatis.2.Timoth.2. Eccleſia eſt magna domus, in qua non tantum ſunt uaſa aurea & argentea, veriùm etiam lignea & teſtacea : & alia quidem in honorem,alia verò in contumeliam:hoc eſt,Eccleſia eſt cœtus mixtus ex bonis & malis. Epheſ.2. Eccleſia eſt cœtus ex Iudæis & gentibus collectus, ſuper fundamentum Apoſtolorum & Prophetarum ſummo angulari lapide Ieſu Chriſto extructus,creſcens in templum ſanctum in Domino, & in habitaculum Dei per Spiritum ſanctum coædificatus. Epheſ.6. Eccleſia eſt cœtus hominum redemptorum per Chriſtum,& mundatorum lauacro aquæ per verbum agnoſcentiũ Chriſtum pro capite & ſponſo ſuo,& ab eo ſalutem percipientium.

Sed hæ deſcriptiones breuiores ſunt : prolixiorem autem,contextam pleriſque huius loci capitibus, libro priori ex doctrina Chriſti aſſignauimus, quam hic non repetendam ducimus. Monemus tamen lectorem, eandem etiam Apoſtolos doctrinam de Eccleſia tradidiſſe & propagaſſe, quam acceperunt & didicerunt à Chriſto magiſtro & domino ſuo, vt patebit ex ſequentibus.

Duplicẽ eſſe Eccleſiam,aliam uerã, aliam hypocriticam ſeu falſam, etiam Apoſtoli monent. Nam Petrus.1. Pet.4.meminit Chriſtianorum, & gentium & perſecutorum.Idem 2 Petri 2 vt pſeudoprophetarum & impiorum eccleſiam in veteri Teſtamento fuiſſe, ita quoq; in nouo futuram,docet & deſcribit.Et 2. Petri 3. duos cœtus facit, alium illuſorum & contemnentium doctrinã de extremo iudicio, alium uerò expectantium cum timore Dei. Ioannes etiam epiſtola 2. Eccleſiam Chriſti & Antichriſti futuram oſtendit. Item 1 epiſtola 2. alios filios Dei, alios filios diaboli eſſe docet, & probat exemplo Cain & Abel. & 1 Ioan. 4. ſpiritum veritatis & erroris diſcernit.Et 1 Ioan. 5.natos ex Deo & mundum ſibi inuicem opponit. Tota etiam Apocalypſis deſcribit duplicem Eccleſiam Chriſti & Antichriſti. Quid Paulum memoremus? cum is. Act.20.apertè lupos graues,non parcentes gregi, irruituros in Eccleſiam prædicat?Et in ſingulis ſuis epiſtolis depingat pſeudoapoſtolos & doctores & Antichriſtum ſuis uiuis coloribus,eorumq; falſa dogmata refutet, & uitare iubeat? Rom.16.1 Corinth.15.2. Corinth. 10.11.12. Tota epiſtola ad Galatas. Philippen.3. Coloſſ.2.2. Theſſ.2.3.1, Timoth.1.4.6.2. Timoth.2.2.3.4.ad Titum 1.3. Idem fidelium & infidelium meminit.1. Corinth.7.2. Corinth.6. Colentium Deũ, et colentium idola.1.Corinth.8.& 10. 2.Corinth. 6. Puram mentem & conſcientiam habentium,ac mente & conſcientia pollutorum.Ad Titum 1. Et filiorum ſecundum ſpiritum ſeu promiſſionem, & filiorum ſecundum carnem.Gal,4. Filiorum lucis et tenebrarum.Epheſ.5. Filiorum infidelium. Epheſ.2.& 5. Quærentium iuſticiam ex operibus legis, & ex fide. Roma.9.Impingentium in lapidem offenſionis, & non impingentium.Rom. 9. Excæcatorum ſeu induratorũ, & miſericordiam conſecutorum.Roman.11.

Ipſa etiam experientia teſtata eſt,duplicem eſſe Eccleſiam.Nam ut patet ex Actis, Hieroſolymis ſunt Eccleſia uera, Apoſtoli & multitudo credentium : falſa uerò ſunt Pontifex,ſacerdotes,ſeniores populi, Herodes & Pilatus,& alij omnes cum ipſis ſentientes, quòd Apoſtolos oderunt & perſequuntur. Sic in alijs locis ad quæcunque Apoſtoli ueniſſe dicuntur, ſemper duo cœtus ſibi inuicem contrarij conſtituuntur.

Eccleſiam ueram colligi à Deo patre Domino noſtro Ieſu Chriſto, & ſpiritu ſancto, miniſterio uerbi diuinitus patefacti, & ſacramentorum, Apoſtoli conſtanter affirmant. 1 Petri 1. Aduenis dilectis, iuxta Dei patris præfinitionem, per ſanctificationem ſpiritus, in obedientiam & aſperſionem ſanguinis Ieſu Chriſti. Item: Laudandus Deus, &c. qui regenuit nos in ſpem uiuam. Item: Renati non ex ſemine mortali, ſed immortali per ſermonem uiuentis Dei, & manentis in æternum. 1 Petri 2. Lac illud, &c. animi, hoc eſt, doctrinam Euangelij, appetite, ut per illud ſuboleſcatis. Et poſtea: Ipſi quoque uelut uiui lapides ædificemini, domus ſpiritualis. & rurſus: Vos genus electum, regale ſacerdotium, populus qui in lucrum acceſſit, vt prædicetis uirtutes illius, qui è tenebris uos uocauit in admirabilem ſuam lucem. Item: Eratis uelut oues errantes, ſed conuerſi eſtis ad paſtorem & curatorem animarum ueſtrarum. Et 1 Pet. 3. Scientes uos in hoc uocatos eſſe, ut benedictionem hæreditate poſſideatis. Ibidem etiam per baptiſmum Eccleſiæ ſordes ablui, ita ut baptiſati bonam conſcientiam accipiant, docet. Idem. 1. epiſtola 5. Chriſtum appellat paſtorum principem, Eccleſiam verò nominat gregem Chriſti. & poſtea dicit, Deum omnis gratiæ eos uocaſſe, ad æternam ſuam gloriam, per Ieſum Chriſtum. Idem in epiſtola poſteriori cap. 1. monet, Eccleſiam per iuſticiam Dei noſtri. & ſeruatoris Ieſu Chriſti ſortitam eſſe precioſam fidem, & poſtea ſeſe declarat, quòd per verbum fuit collectio, ait enim: Precioſa & maxima promiſſa nobis donata ſunt, vt per hæc efficeremini diuinæ conſortes naturæ. Huc etiam illud facit, quod ſub finem capitis ſermoni iubet attendere, donec exoriatur lucifer in cordibus noſtris. Ioannes etiam in ſuis epiſtolis docet, Deum per verbū colligere ſibi Eccleſiam: hoc eſt, cœtum agnoſcentium Deum, credentium in Chriſtum, & habentium vitam æternam. 1 Ioann. 1. Quod vidimus & audiuimus, annunciamus vobis, vt & vos ſocietatem habeatis nobiſcum, & ſocietas ſit cum patre, & filio eius Ieſu Chriſto. 1 Ioann. 2. Vos unctionem habetis à ſancto illo, & noſtis omnia, et poſtea: Si in uobis permanſerit, quod audiſtis ab initio, & uos in filio & patre manebitis. 1. Ioann. 5. Omnis qui credit Ieſum eſſe Chriſtum, ex Deo natus eſt. & poſtea: Scimus quod ex Deo ſumus, &c. Scimus quòd filius Dei venit, & dedit nobis mentem vt cognoſcamus illum qui verus eſt, &c.

Apud Paulum paſſim plurima extant teſtimonia, quibus hanc ſententiam confirmat, ſed nos aliquod tantum allegabimus. Roma. 8. Qui iuxta propoſitum eius vocati ſunt, quoniā quos præſciuit & præfiniuit, cōformes imaginis filij ſui fieri, vt ipſe ſit primogenitus inter multos fratres: porrò quos prædefinierat, eoſdem & uocauit: & quos vocauit, eos & iuſtificauit. Ro. 10. Fides ex auditu, auditus autem per verbum Dei. Rom. 15. Vt ſim miniſter Ieſu Chriſti in gentes, adminiſtrans Euangelium Dei, vt fiat oblatio gentium acceptabilis, ſanctificata per Spiritum ſanctum. Habeo igitur quod glorier per Chriſtum Ieſum, in his quæ ad Deum pertinent. Non enim auſim loqui quicquam eorum quæ non efficit Chriſtus per me, in obedientiam gentium verbo & facto per potentiam ſignorum ac prodigiorum, per potentiam ſpiritus Dei, vt ab Hieruſalem et circum iacentibus regionibus uſque ad Illyricum, impleuerim Euangelium Chriſti. 1 Corinth. 1. Fidelis Deus, per quē uocati eſtis in conſortium filij ipſius Ieſu Chriſti Domini noſtri. Et poſtea de uerbo, per quod fit uocatio, inquit: Viſum eſt Deo, per ſtulticiam prædicationis ſaluos facere credentes. Nos autē prædicamus Chriſtum crucifixum, &c. Idem 1 Corinth. 3. Dei ſumus cooperarij, Dei agricolatio, Dei ædificatio eſtis, iuxta gratiam Dei quæ data eſt mihi. 1 Corinth. 4. Sic nos æſtimet homo, ut miniſtros Chriſti, & diſpenſatores myſteriorum Dei. 1. Corinth. 15. Et gratia eius, quæ fuit profecta in me, non fuit inanis, ſed copioſius, quàm illi omnes laboraui: non ego tamen, ſed gratia Dei quæ mihi adeſt. 1. Corinth. 12. Etenim per unum ſpiritum nos omnes in vnum corpus baptiſati ſumus, ſiue Iudæi, ſiue Græci, ſiue ſerui, ſiue liberi.

Huc etiam pertinent illa teſtimonia, de uarijs generibus donorum Eccleſiæ miniſtris à Deo conceſſorum, ad ædificationem Eccleſiæ. Nam ea quoque teſtantur, collectionem Eccleſiæ fieri à Deo per miniſterium verbi. Romano. 12. 1 Corinth. 12. 13. 14. Epheſ. 4. Idem dedi alios quidem Apoſtolos, alios veró prophetas, alios autem euangeliſtas, alios autem paſtores ac doctores, ad inſtaurationem ſanctorum in opus adminiſtrationis, in ædificationem corporis Chriſti donec, perueniamus omnes in unitatem fidei & agnitionis filij Dei in uirū perfectum, in menſuram ætatis plenæ adultæ Chriſti, ut non amplius ſimus pueri, qui fluctuemus & circumferamur quouis uento doctrinæ, per uerſutiam hominū, per aſtutiam, qua nos adoriuntur, vt imponant nobis: ſed veritatem ſectantes in charitate, adoleſcamus in illum per omnia, qui eſt caput, nempe Chriſtus: in quo totum corpus ſi coagmentetur, & compingatur per omnem commiſſuram ſubminiſtrationis, iuxta actum in menſura, uniuſcuiuſq; partis, incrementum corporis facit in ædificationem ſuipſius per charitatem.

Huc etiam pertinent teſtimonia de efficacia verbi Dei & ſcripturæ ſacræ, quæ ſuo loco annotauimus: qualia ſunt, Rom. 1. Euangelium eſt virtus Dei ad ſalutem omni credenti. 2 Corinth. 2. Deo gratia, qui ſemper triumphat per nos in Chriſto, & odorem noticiæ ſuæ manifeſtat per nos in omni loco: quoniā Chriſti bona fragrantia ſumus Deo, in his qui ſalui fiunt, & in his qui pereunt: his quidem odor mortis ad mortem, illis uero odor uitæ ad uitam. Et adhæc quis idoneus? Non enim ſumus, vt pleriq;, cauponantes ſermonem Dei: ſed velut ex ſinceritate, ſed velut ex Deo, in conſpectu Dei per Chriſtum loquimur. 2 Corinth. 5. Poſuit in nobis ſermonem reconciliationis: itaq; nomine Chriſti legatione fungitur, tanquam Deo nos obſecrante per nos, rogamus pro Chriſto, reconciliemini Deo. 1 Theſſ. 2. Accepiſtis non ſermonem hominum, ſed ſicut verè erat, ſermonem Dei, qui & agit in nobis credentibus.

Huc etiam pertinent teſtimonia, quæ de inhabitatione Spiritus ſancti loquuntur. Nam ea quoque indicant, eccleſiam colligi à Deo per verbum & Spiritū ſanctū. Epheſ. 1. Audito Euangelio, uerbo veritatis, &c. poſtquam crediſtis, obſignati eſtis Spiritu ſancto. Gal. 3. Vtrum ex operibus legis accepiſtis Spiritum ſanctum, an ex prædicatione fidei? 1 Corinth. 3. 6. 2. Corint. 6. 2. Corinth. 1. Rom. 8. Gal. 4. 2. Tim. 1.

Monent etiam Chriſtũ ſuo ſanguine ſibi ius colligẽdi Eccleſiam ex genere humano redemiſſe. 1. Petri 1.1. Iohann. 1 & 2 & 3 & 4. Apoc. 1. & 9. Redemiſti nos per ſanguinem tuum ex omni tribu & populo & natione. Eph. 5. Chriſtus dilexit eccleſiam, & ſemetipſum expoſuit pro ea, vt illam ſanctificaret, mundatam lauacro aquæ per verbum, vt adhiberet eam ſibiipſi glorioſam eccleſiam, non habentem maculam, aut rugam, aut quicquam eiuſmodi: ſed ut eſſet ſancta & irreprehenſibilis. Act. 20. Attendite uobis & cuncto gregi, in quo Spiritus ſanctus poſuit vos epiſcopos ad regendum eccleſiam Dei, quam acquiſiuit ſanguine ſuo.

Deum autem ex Iudæis & gentibus & omnis generis nationibus, per uerbum ſibi Eccleſiam colligi velle, tum apertæ ſententiæ, tum hiſtoria ipſa docent.

De Iudæis hæc loquuntur teſtimonia. Acto. 2. Vobis facta eſt promiſsio, & filijs veſtris, & omnib. qui longè ſunt, quoſcunq; aduocauerit Dominus Deus noſter. Act. 3. Vobis primiam Deus cum ſuſcitaſſet filium ſuum Ieſum, miſit eum benedicentem vobis, vt vnuſquiſq; veſtrûm conuerteret ſe ab iniquitatibus ſuis. Act. 10. Præcepit nobis vt prædicaremus populo, ac teſtificaremur quòd ipſe ſit ille conſtitutus à Deo iudex uiuorum & mortuorum. Act. 13. Paulus inquit ad Iudæos: Viri fratres filij generis Abrahæ, et qui inter vos timent Deũ, vobis ſermo ſalutis huius miſſus eſt. Acto. 17. Paulus introibat in ſynagogam Iudæorum Theſſalonicæ, & diſſerebat eis per tria ſabbata, è ſcripturis adaperiens & allegans quòd Chriſtum oportuiſſet pati, & reſurgere à mortuis: & quòd hic eſſet Chriſtus Ieſus, quem ego, inquit, annuncio uobis. & quidam ex eis crediderunt, & adiuncti ſunt Paulo. Act. 28. Paulo Romæ Iudæis prædicante Chriſtum ex Moyſe & prophetis, quidam credunt, quidam non credunt. Rom. 1. Euangelium eſt potentia Dei ad ſalutem omni credenti Iudæo primùm ſimul & Græco. Roma. 11. Num repulit Deus populum ſuum? abſit. nam & ego Iſraëlita ſum, ex ſemine Abrahæ, tribus Beniamin. non repulit Deus populum ſuum, quem agnouerit. Rom. 15. Illud autem dico, Ieſum Chriſtum miniſtrum fuiſſe circumciſionis, pro veritate Dei, ad confirmandas promiſsiones patrum. 1. Corint. 1. Prædicamus Chriſtum crucifixum, Iudæis quidem offendiculum, Græcis verò ſtultitiam: ſed iiſdem vocatis Iudæis pariter & Græcis, Chriſtum Dei potentiam ac ſapientiam. 1 Theſſal. 2. Imitatores facti eſtis eccleſiarum quæ ſunt in Iudæa, in Chriſto Ieſu.

Etiam hoc de Iudæis monent Apoſtoli, quòd Deus minatus ſit in prophetis, quòd velit eos, ſi Meſsiam Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, eiuſq; verbum contempſerint, abijcere, & in eorum locum ſuſcipere gentes. Nam Stephanus Actorum ſeptimo non obſcurè eis hanc pœnam prædicit: apertius verò Paulus Iudæis Antiochenis in Piſidia diſſerit: Videte ergo ne ſuperueniat vobis quod dictum eſt in Prophetis: Videte contemptores, & admiramini, & euaneſcite, quia opus operor ego in diebus veſtris, quod non credetis, ſi quis enarrauerit vobis. Idem etiam ſequenti ſabbato in eadem vrbe hanc publicam edit proteſtationem contra Iudæos, contradicentes doctrinæ Euangelij, & loquentes blaſphemias: Vobis oportebat primùm loqui ſermonem Dei: ſed quoniam repellitis illum, & indignos vos iudicatis vita æterna, ecce conuertimur ad gentes, ſic enim præcipit nobis Dominus: Poſui te in lucem gentium, vt ſis ſalus vſque ad extremum terræ. Eadem etiam de re Paulus concionatur Iudæis Romanis, Act. 28. Bene ſpiritus ſanctus locutus eſt per Eſaiam prophetam ad patres noſtros dicens: Vade ad populum iſtum, & dic: Auribus audietis, & non intelligetis: & videntes videbitis, & non perſpicietis, incraſſatum enim eſt cor populi huius: & auribus audierunt, & oculos ſuos compreſſerunt, ne quando videant oculis, & auribus audiant, & corde intelligant, & conuertantur, & ſanem eos. Notum ergo ſit vobis, quòd gentibus miſſum eſt hoc ſalutare Dei, & ipſi audient. Et cum hæc dixiſſet, exierunt ab eo Iudæi, multam habentes inter ſe diſceptationem.

Eandem ſententiam etiam in epiſtola ad Romanos 9. 10. 11. prolixè explanat. Roma. 9. Eſaias clamat ſuper Iſraël: Si fuerit numerus filiorum Iſraël vt arena maris, reliquiæ ſaluæ erunt. Sermonem enim perficiens & abbreuians cum iuſticia, quoniam ſermonem abbreuiatum faciet Dominus in terra. Et quemadmodum prius dixit Eſaias: Niſi Dominus Sabaoht reliquiſſet nobis ſemen, vt Sodoma facti fuiſſemus, & Gomorrhæ aſsimilati fuiſſemus. Quid igitur dicemus? quòd gentes quæ non ſectabantur iuſticiam, apprehenderunt iuſticiam: iuſticiam autem eam quæ eſt ex fide. contra Iſraël, qui ſectabantur legem iuſticiæ, ad legem iuſticiæ non peruenit. Propter quid? quia non ex fide, ſed tanquam ex operibus legis. Impegerunt enim in lapidem offendiculi, quemadmodum ſcriptum eſt: Ecce pono in Sion lapidem offendiculi, & petram offenſionis: & omnis qui credit in eo, non pudefiet. Roma. 10. Aduerſus Iſraël dicit: Tota die expandi manus meas ad populum non credentem & contradicentem. Roma. 11. Sic igitur in hoc tempore reliquiæ ſecundum electionẽ gratiæ fuerũt. Quòd ſi per gratiam, non iam ex operibus: quandoquidem gratia iam non eſt gratia. Sin ex operibus, iam non eſt gratia: quandoquidem opus, non eſt iam opus. Quid igitur? Quod quærit Iſraël, hoc non aſſequutus eſt, ſed electio conſequuta eſt: reliqui verò excæcati ſunt. Quemadmodum ſcriptum eſt: Dedit eis Deus ſpiritum compunctionis, oculos vt non videant, & aures vt non audiant, vſq; ad hodiernum diem. Et Dauid dicit: Vertatur menſa eorum in laqueum, & in captionem, & in offendiculum, & in retaliationem ipſis: obtenebrentur oculi eorum vt non videant, & tergum eorum ſemper incurua. Notandum tamen eſt, Paulum has duas afferre cauſas reiectionis & excæcationis Iudæorum. Prima, quia Deus prædixit, ſe Iudæos contemptores Meſsiæ, eiuſq; beneficiorũ, abiecturum. Secunda, quia Iudæi noluerunt ſuſcipere Meſsiam Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, eiuſq; beneficijs frui.

Singularis autem ſententia eſt, quæ à ſolo Paulo in vno tantum loco, Rom. 11. de toto Iſraël ſaluando, poſtquam plenitudo gentium aduenerit, proponitur, quam alij aliter atq; aliter intelligũt. Verba autem eius adſcribemus: Non enim volo uos ignorare fratres myſterium hoc, vt ne ſitis apud voſmetipſos elati animo, q. excæcatio ex parte Iſraëlitis accidit, donec plenitudo gentium aduenerit. & ſic totus Iſraël ſaluus erit, ſicut ſcriptum eſt: Adueniet ex Sion ille qui liberat, & auertet

impieta-

…ed by Google

impietates à Iacob. Et hoc illis à me teſtamentum, quũ abſtulero peccata ipſorum. Secundum Euangelium quidem inimici propter vos, ſecundum electionem autem dilecti propter patres. Nam dona quidem & vocatio Dei eiuſmodi ſunt, vt eorum illum pœnitere nõ poſſit. Quemadmodum enim & vos quondam increduli fuiſtis Deo, nunc autem miſericordiam eſtis conſecuti, per eorum incredulitatem: ſic & iſti nunc increduli facti ſunt, ex eo quòd uos miſericordiam eſtis adepti, vt & ipſi miſericordiam conſequantur. Concluſit enim Deus omnes ſub incredulitatẽ, vt omniũ miſereretur. Quòd ſi huius loci eſt ſentẽtia; quòd paulatim aliqui Iudæi ad eccleſiam ſint acceſſuri, congruit cum experientia omnium temporum. ſemper enim ad fidem in Chriſtum aliqui Iudæi ſunt adducti. Si verò de gentiũ reiectione, & Iudaicæ gentis receptione intelligenda ſunt verba Pauli, nondum impleri cœperunt. adhuc enim hodie ex gentibus colligi Eccleſiam, manifeſtum eſt.

VOCATIO GENTIVM.

HActenus quidem de vocatione Iudæorũ, de qua minus controuerſum eſt tempore Apoſtolorũ, quòd omnibus eſſet notiſſimum, populum Iudaicum Dei populum eſſe, vt cui concredita eſſent oracula Dei, Rom. 3. Quorum eſſet adoptatio, & gloria et teſtamenta, & legis conſtitutio, & cultus & promiſſiones, & patres, & qui eſſent ij ex quibus Meſſias ſecundum carnem exoriturus eſſet. Rom. 9. Qui haberent templum & ſacerdotium à Deo ordinatum. Hebræ. 9. At de gentibus ambigebatur, an illæ quoq; ad eccleſiam Chriſti eſſent per doctrinam Euangelij conuocandæ. Sed eam controuerſiam Apoſtoli per ſpiritum ſanctum inſtituti, enuclearunt: & perſpicuè docuerunt, Deum etiam ex gentibus velle ſibi colligi eccleſiam. nec tantum ita docuerunt, ſed etiam ipſi ad gentes omnem terrarum orbem egreſſi ſunt, & inter eas eccleſiam Chriſto collegerunt, cooperante Deo patre, Domino noſtro Ieſu Chriſto, et ſpiritu ſancto, vt patet ex Actis Apoſtolorum, & epiſtolis eorundem.

Teſtimonia de vocatione Gentium.

Act. 10. Chriſtus viſione Petrum monet, gentes etiã pertinere ad ſuum regnum. Petrus enim ingreſſus in domum Cornelij, inquit: Vos ſcitis, non eſſe fas viro Iudæo coniungi aut accedere ad alienigenam. Sed mihi oſtendit Deus, ne quam communem aut immundum dicerem hominem: quapropter & incunctanter veni acceſſitus. Et poſtea: Reipſa comperio, quòd non ſit perſonarum reſpectus apud Deum: ſed in quauis gente qui timet ipſum, & operatur iuſticiam, is acceptus eſt illi. Idem, cum ob cauſam Hieroſolymæ accuſatus à Iudæis, quòd ad præputium habentes introiſſet, & cum iis cibum cæpiſſet, factum ſuum defendit his argumentis. Primùm, quia Deus per viſionem ſibi reuelarit, etiam gentes vocandas eſſe. Secundò, quia Deus Cornelio mandarit, vt accerſeret Petrum, & ex eo diſceret viam ſalutis. Tertio, quòd ſpiritus ſanctus ſit illapſus in gentes, ſicut & in Iudæos. Quartò, quòd Dominus dixerit: Ioannes quidem baptiſauit aqua, vos ſpiritu ſancto baptiſabimini. Infert ergo Petrus: Proinde ſi par donum dedit illis Deus quemadmodum & nobis, cùm credidiſſemus in Dominum Ieſum Chriſtum: ego quis eram, qui poſſem obſiſtere Deo? His autem auditis, obticuerunt, & glorificauerunt Deum, dicentes: Igitur etiam gentibus Deus pœnitentiam conceſſit ad vitam. Actorum 15. in ſynodo Hieroſolymitana quoq; aſſeritur ab Apoſtolis, gentes pertinere ad eccleſiam Chriſti, nec iis eſſe imponendum iugum legis Moſaicæ. Argumenta autem hæc ſunt. Primum, quia Deus elegerit Petrum, vt per eum audirent gentes verbum Euangelij, & crederent. Secundum, quia Deus præbuerit gentibus teſtimonium, eo quòd dederit illis Spiritum ſanctum, ſicut & Iudæis. Tertium, quia experientia ipſa teſtata ſit, Deum etiam vocare gentes. Tacuit enim tota multitudo, & audiebat Barnabam & Paulum, narrantes quæ Deus edidiſſet ſigna ac prodigia inter gentes per ipſos. Quartum, quia ſit prodictum in prophetis de gentium vocatione: Iacobus enim ex propheta Amos allegat dictum: Poſthac reuertar, ac rurſus ædificabo tabernaculum Dauid, quod collapſum eſt, & diruta eius inſtaurabo, & erigam illud, vt requirant qui reliqui ſunt homines, Dominum & omnes gentes, ſuper quas inuocatum eſt nomen meum: dicit Dominus, qui facit hæc omnia. Petrus etiam in priori ſua epiſtola, quam ad gentes ſcripſiſſe uidetur, teſtatur, ad gentes beneficia Chriſti pertinere, inquit enim 1 epiſtolæ 2. Qui quondam eratis non populus, nunc populus Dei: qui quondam non conſequuti miſericordiã, nunc eſtis conſequuti miſericordiam. & 1 epiſtolæ 4. Sat eſt enim uobis, quod anteacto vitæ tempore voluntatem gentium patrauerimus.

Paulus verò hanc ſententiam de vocatione gentium, in ſingulis ſuis epiſtolis diligenter inculcat. Rom. 1. Vt fructum habeam inter vos quoq; quemadmodũ & inter reliquas gentes, Græcis ſimul & Barbaris eruditis pariter et rudibus debitor ſum. Roman. 2. Pax omni operanti bonum, Iudæo primùm, ſimul & Græco. Non enim eſt perſonarum reſpectus apud Deum. Idem Roman. 3. Iudæos & gentes oſtendit omnes obnoxios eſſe peccato, & eodem modo vtroſq; iuſtificari gratis per fidem: An Iudæorum Deus tantum? an non & gentiũ? certè & gentium. Romano. 4. docet, gentes etiam in promiſſione ad Abraham facta comprehenſas eſſe. Patrem multarum gentium conſtitui te. Galat. 3. Præuidens autem ſcriptura, quòd ex fide iuſtificet gentes Deus, prius rem lætam nunciauit Abrahæ: Benedicentur, inquiens, in te omnes gentes. Rom. 9. Quos uocauit nimirum nos, non ſolum ex Iudæis, verùm etiam ex gentibus, quemadmodum & Oſee dicit: Vocabo populum qui meus non erat, populum meum: et eam quæ dilecta non erat, dilectam: et erit in loco vbi dictum fuerat eis, Non populus meus uos, ibi vocabuntur filij Dei uiuentis. Rom. 10. Non enim eſt diſtinctio uel Iudæi uel Græci: nam idem Dominus omnium. Et rurſus: Primus Moſes dicit, Ego ad æmulationem prouocabo uos per gentem quæ non eſt gens, per gentem ſtultam ad iram commouebo uos. Eſaias autem poſt hunc audet, ac dicit: Inuentus ſui his qui me non quærebant, conſpicuus factus ſum his qui de me non interrogabant. Rom. decimoquinto: Cæterùm vt gentes pro miſericordia glorificent Deum ſicut ſcriptũ eſt: Propter hoc confitebor tibi in gentibus, & nomini tuo canam. Et rurſum dicit: Gaudete gentes cum populo eius. Et rurſum: Laudate

Dominum omnes gentes, collaudate eũ omnes populi. Et rurſum Eſaias dicit: Erit radix Ieſſe, & qui exurget ad imperandum gentibus, in eo gentes ſperabant. 1. Cor. 12. Scitis quòd gentes fuiſtis, et ad ſimulachra muta utcunque ducebamini ſequentes. & poſtea: Etenim per vnum ſpiritum nos omnes in vnum corpus baptiſati ſumus. Galat. 2. Efficax fuit & in me erga gentes. Item, Vt nos in gentes, ipſi verò in circumciſionem apoſtolatu fungeremur. Et rurſus: Cur gentes cogis Iudaizare? Galat. 3. Non eſt Iudæus neq; Græcus, non eſt ſeruus neq; liber, nõ eſt maſculus ac fœmina: omnes enim uos vnus eſtis in Ieſu Chriſto. Eph. 2. Mementote quòd vos quondam gentes in carne, uocabamini præputium, ab eo quæ uocatur circumciſio in carne, quæ circumciſio manibus fit: quòd inquam eratis in tempore illo ſine Chriſto, abalienati à repub. Iſraelis, et extranei à teſtamentis promiſsionis, ſpem nõ habentes, Deoq; carentes in mundo. Nunc autem per Chriſtum Ieſum uos qui quondam eratis longinqui propinqui facti eſtis per ſanguinem Chriſti. Ipſe enim eſt pax noſtra, qui fecit ex utriſq; unum, & interſtitium maceriæ diruit, ſimultatẽ per carnem ſuam, legem mandatorum in decretis ſitam abrogans, ut duos conderet in ſemetipſo, in vnũ nouũ hominem, faciens pacem: & ut reconciliaret ambos in uno corpore Deo per crucem, perempta inimicitia per eum, & veniens euangelizauit pacem uobis qui procul aberatis, et iis qui propè, quoniam autẽ per illũ habemus aditum utriq; in uno ſpiritu ad patrem, iam igitur non eſtis hoſpites & incolæ, ſed conciues ſanctorũ, ac domeſtici Dei, ſuperſtructi ſuper fundamentũ Apoſtolorum & prophetarum, ſummo angulari lapide Ieſu Chriſto, in quo quæcunque ſtructura coagmentatur ea creſcit in templũ ſanctum in Domino, in quo & vos coædificamini in habitaculum Dei per ſpiritum. Ephe. 3. Huius rei gratia ego Paulus uinctus ſum Chriſti Ieſu pro uobis gentibus. Siquidem audiſtis diſpenſationem gratiæ Dei, quæ data eſt mihi in vos, quòd ſecũdum reuelationem notum mihi fecit myſterium, quemadmodũ antè ſcripſi paucis: ex quibus poteſtis legentes intelligere cognitionem meam: in myſterio Chriſti, quòd in alijs ætatibus non innotuit filijs hominum, quemadmodum nunc reuelatum eſt ſanctis Apoſtolis eius & Prophetis per ſpiritum, vt ſint gentes cohæredes. & eiuſdem corporis, conſorteſq; promiſsionis eius in Chriſto per Euangelium, cuius factus ſum miniſter gratiæ Dei, quod datum eſt mihi ſecundum efficatiam potentiæ illius. Mihi minimo omnium ſanctorum data eſt gratia hæc. vt inter gentes euangelizem inperueſtigabiles diuitias Chriſti. Col. 1. Cuius eccleſiæ factus ſum ego miniſter, iuxta diſpenſationem Dei, quæ data eſt mihi in uos, implendi ſermonem Dei: myſterium, quod reconditum fuit à ſeculis & à generationibus: nunc autem patefactum eſt ſanctis illius, quibus uoluit Deus notum facere, quæ ſint diuitiæ gloriæ myſterij huius inter gentes, qui eſt Chriſtus in uobis, ſpes gloriæ, quẽ annunciamus. Col. 3. Vbi non eſt Græcus & Iudæus, circumciſio & præputiũ, barbarus, Scytha, ſeruus, liber, ſed omnia in omnibus Chriſtus. 1 Theſſ. 2. Iudæi proprium Dominum Ieſum, & proprios prophetas occiderunt, & nos perſecuti ſunt, & Deo non placent, & omnibus hominibus aduerſantur, qui obſiſtũt nobis ne loquamur gentibus, quo ſalui fiant, vt expleant peccata ſua ſemper. 2. Timoth. 1. In Euangelium poſitus ſum ego præco, & apoſtolus, & doctor gentium. Apoc. 5. Redemiſti nos per ſanguinem tuum ex omni tribu, & lingua, & populo, & natione.

Exempla gentium vocatarum.

Exempla gentium vocatarum Acta Apoſtolorum & aliæ hiſtoriæ ſuppeditant. Acto. 8. Samaritani, & inter eos Simõ Magus, & poſtea eunuchus Aethiops conuertuntur & baptiſantur. Actor. 10. Cornelius gentilis cum tota familia ſua baptiſatur. & viri Cyprij, & Cyrenenſes Antiochiæ, Græcis prædicant Chriſtum, & colligunt ibi numeroſam eccleſiam. Actor. 11. Paulus & Barnabas iuſſu Dei emittuntur ex Antiochia ad prædicandum gentibus Euangelium. Acto. 13. Paulus & Barnabas, Antiochiæ Piſidiæ facta proteſtatione, contra Iudæos gentibus annunciant Euangelium. idem faciunt alijs quoque in locis. Actor. 13. & 14. Idem Paulus etiam in Corintho facit, nam contradicentibus, & blaſphema loquentibus Iudæis, excuſsis veſtimentis, dixit ad eos: Sanguis ueſter ſuper caput veſtrum, mundus ſum ego, poſthac ad gentes vadam. Acto. 18.

Eccleſiæ verò cœtum ex bonis & ex malis omnibus temporibus eſſe mixtum, Apoſtoli tradunt. nam Petrus quoſdã abuſuros libertate Chriſtiana ad prætextũ maliciæ. 1. Pet. 2. quoſdam verò non ut Chriſtianos, ſed vt homicidas, fures, & facinoroſos, aut curioſos alienarũ rerum, paſſuros eſſe ſubindicat. 1 Pet. 4. idem 2 Pet. 2. Falſos doctores, clam inducentes ſectas pernicioſas, ab negantes Dominum qui illos mercatus eſt, per auaricia fictitijs ſermonibus negociantes de eccleſijs, & ambulantes in concupiſcencia pollutionis, & dominationem contemnentes, & contra agnitam veritatem fœdiſsimè in peccatis degentes, in cœtu eccleſiæ futuros prædicit. Et 2. Pet. 3. illuſorũ fit mentio, & eorum qui detorquẽt ſcripturã ad ſuam ipſorũ perniciẽ. Ioannes etiã de Antichriſto, eiuſq; miniſtris dicit, quòd ex umbilico eccleſiæ ſit proditurus. 1 Ioann. 2. Antichriſti multi cœperũt eſſe, vnde ſcimus nouiſsimũ tẽpus eſſe: è nobis profecti ſunt, ſed non erant ex nobis. Nam ſi fuiſſent ex nobis, vtiq; permanſiſſent nobiſcum, ſed vt manifeſti fierent, quod non ſint omnes ex nobis. Idem 1 Ioan. 3. in cœtu eccleſiæ filios Dei & filios diaboli fore oſtendit: In hoc manifeſti ſunt filij Dei & filij diaboli. Omnis qui non facit iuſticiam, non eſt ex Deo, & qui non diligit fratrem ſuum. & poſtea: Cain ex illo malo erat, et occidit fratrem ſuum. Huc & alia Ioannis teſtimonia pertinẽt, quibus diſcernit vera eccleſiæ membra ab hypocritis: qualia ſunt. 1. Ioan. 2. Qui dicit ſe in luce eſſe, et fratrem ſuum odit, in tenebris eſt vſque huc. Item. Si quis diligit mundum, non eſt charitas patris in eo. & 1 Ioan. 3. Qui odit fratrem ſuum, homicida eſt. & rurſus: Qui habuerit ſubſtantiam mundi, &c. & clauſerit uiſcera ſua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo? Idem 1 Iohannis 5. indicat, in cœtu Eccleſiæ eſſe fratres peccantes. Paulus verò. Actorum 20. inquit: Ex vobis ipſis exorientur viri loquentes peruerſa, vt abducant diſcipulos poſt ſe. & Roman. 16. Conſideretis eos qui diſsidia & offendicula contra doctrinam, quam vos didiciſtis, gignunt, & declinetes ab illis. 1 Corint. vndecimo. Oportet enim & ſectas inter vos eſſe, quo qui probati ſunt,

manifeſti fiant inter uos. 1. Corinth.11. Ignorationem Dei quidem habent.2. Theſſ.3. Vt eripiamur ab abſurdis et peruerſis hominibus.non enim eſt omnium fides. Philip.2. dicit, bonos eſſe in medio nationis praue & tortuoſe.2.Timoth.2. In magna domo non tantum ſunt uaſa aurea & argentea, uerùm etiam lignea & teſtacea:& alia quidem in honorem,alia verò in contumeliam,ſi quis igitur expurgarit ſeipſum ab his, erit uas in honorem ſanctificatum, accommodum uſibus Domini,ad omne opus bonum præparatum. Autor etiã epiſtole Iacobi 2 docet, multos in eccleſia fore mortuam habentes fidem:id eſt hypocritas.

Porrò exempla probant, Eccleſiã ſemper fuiſſe cœtum ex bonis & malis mixtũ,qualia in ſcriptis & concionibus Apoſtolorum multa, tum eorum temporum quæ fuerunt ante ipſos, tum ſui temporis reperiuntur. Exempla veteris Teſtamenti hæc ferè allegantur.

Petrus 2 epiſt.2. ex hiſtoria Noe & Loth & Balaam filij Boſor,probat malos bonis eſſe immixtos.Ioannes exemplum Cain & Abel perſtringit.1.Ioan.3. Stephanus. Actor.7. multas perſtringit hiſtorias ueteris Teſtamenti de populo Iudaico:ex quibus liquit, ei quoq; fuiſſe admixtos malos. Idem facit Paulus 1. Corinth. 10. ubi docet, non omnes in cœtu populi Iudaici egredientis ex Aegypto fuiſſe bonos, ſed pleroſq; malos. Autor epiſtole ad Ebræos etiam docet, multis non profuiſſe ſermonem Dei,quia fuerunt infideles. Ebr.3.& 4.

Exempla verò ſuorum temporum multa commemorant. Ioannes in epiſtola ſua tertia, Diotrephen quendam primatũ in eccleſia affectare dicit, & non ſolũ nõ recipere fratres, ſed & uolentes recipere, prohibere & excommunicare. Apparet etiam ex epiſtolis ſeptẽ, quæ Chriſto dictante ad ſeptem eccleſias ſcribuntur, Apoc.2.& 3.in illis eccleſijs, bonis malos fuiſſe admixtos. Paulus verò in eccleſia Romana etiam malos oſtẽdit.Rom.16.& in eccleſia Corinthiaca plurima deſiderat.Sunt enim inter eos contentiones: alius enim dicit, ego ſum Pauli:alius verò,ego Apollo, ego Cephæ,ego Chriſti.1.Corinth.1 & 3.& 2.Corinth.12. Eſt inter vos inceſtuoſus,qui duxit nouercam ſuam:ſunt ſcortatores, auari,idololatræ,conuiciatores,ebrioſi, rapaces.1.Corinth.5. Litigant ſub infidelibus, damno afficiunt fratres. 1. Corinth. 6. ueſcuntur idolothytis.1.Corinth.8. & 10. Sunt ingrati erga miniſtros Euangelij.1.Cor. 6. Abutuntur cœna Domini. 1.Corinth.11. Sunt inter eos reſurrectionem mortuorũ negantes.1.Corinth.15. Sunt inter eos pſeudoapoſtoli. 2 Corinth.11. Contemptores Pauli.2 Corinth.10.Impœnitentes, quos non pœnituit immundiciæ & libidinis quam patrarunt. 2.Cor.12.

Eccleſiam etiam apud Galatas, malorũ plenã fuiſſe apparet ex epiſtola ad eoſdem,in quæ à Paulo accuſantur,quòd à doctrina Euangelij defecerint: Galath.1. Quòd faſcinati non credant veritati: Galat.3. Quòd denuò obſeruent dies,& menſes, & tempora, & annos:Galat.4. Quòd per obſeruationem legis Moſaicæ velint ſaluari,quòd fermentũ ſit inter eos, quòd ſeſe mutuò deuorent.Galat.5.

Alias etiam eccleſias monet vt caueant ſibi à pſeudodoctoribus:Philip.3.Coloſſ.2. In epiſtola ad Theſſalonicenſes dicit, eſſe quoſdam inordinatè ambulantes fratres.2 Theſſ.3.de ſuis collegis et ſynergis paſſim conqueritur Paulus,quòd paucos habeat bonos,& fideles vtilitatem eccleſiæ quærentes.Philip.2. Neminem enim habeo pari mecum animo præditũ,qui res ueſtras germanè curaturus ſit: nam omnes quæ ſua ipſorum ſunt quærunt,non quæ Chriſti Ieſu. Coloſſ.3. Salutat vos Ariſtarchus & Marcus, conſobrinus Barnabæ,de quo accepiſtis mandata:ſi venerit ad uos, accipite eum: & Ieſus,qui vocatur Iuſtus, qui ſunt ex circumciſione,hi ſoli ſunt cooperarii ad regnum Dei, qui fuere mihi ſolatio.2 Timoth.1. Aſiani omnes auerſati ſunt Paulum,è quorum numero fuit Phygelus & Hermogenes. 2 Timoth.2. Hymeneus & Philetus etiam à Paulo defecerunt, corrumpentes doctrinam de reſurrectione mortuorũ.& 1 Timoth.1.Alexander & Hymenæus à Paulo excommunicantur. & 2 Timoth.4. Demas Paulum deſeruit,amplexus preſens ſeculum.

Ex Actis etiam Apoſtolorum apparet, bonis malos fuiſſe immixtos.Nam Acto.5. Ananias & Sapphira mentiuntur Deo ſpiritui ſancto, Acto.8. Simon magus eſt inter Chriſtianos Samaritanos.Acto.15. Pſeudoapoſtoli turbant eccleſiam Antiochanam ſua doctrina, de neceſſitate bonorum operum ad ſalutem.

Notatu etiam hoc dignum eſt, quod monent Apoſtoli,extremis temporibus eccleſiam malis pleniſſimam & refertiſſimam fore,tum propter Antichriſtum in eccleſia ſedentem, ſeq; ſupra eam extollentem, & liberè quiduis agentem contra Deum & magiſtratum, tum propter uarias hæreſes & errores, tum propter corruptiſſimos hominum mores, tum etiam propter neglectũ clauiũ uſum, quib.excludi mali ab eccleſia deberẽt. Pertinent huc deſcriptiones extremorum temporũ & Antichriſti, quales paſſim extant.2.Petri 2 & 3.1. Iohannis 2 & 4. & 2 Ioannis. & Apoc. ab 8 capite uſq; ad 21.& Pauli 2 Theſſ.2.1. Timoth.4. Spiritus aũt certè loquitur, quòd in poſterioribus tẽporibus deſciſcent quidam à fide,attendentes ſpiritib.impoſtoribus, ac doctrinis dæmoniorum, per ſimulationem falſiloquorum cauterio notatam habentium conſcientiam, prohibentium contrahere matrimonium, iubentium abſtinere à cibis, &c. 2 Timoth.3. Illud ſcito, quòd in extremis diebus inſtabunt tempora periculoſiſſima: erunt enim homines ſui amantes,auari, faſtuoſi,ſuperbi,maledici, parentibus immorigeri,ingrati, impij, carentes affectu,neſcij fœderis,calumniatores, intemperantes, immites,negligentes bonorum,proditores,præcipites,inflati, voluptatum amantes potius quàm amantes Dei, habentes formam pietatis,ſed qui uim eius abnegarint. & iſtos auerſari. Ex his enim ſunt qui ſubeunt in familias,& captiuas ducunt mulierculas, oneratas peccatis,quæ ducuntur concupiſcentijs varijs, ſemper diſcentes,nec unquam ad cognitionem ueritatis uenire ualentes. Quemadmodum autem Iannes & Iambres reſiſtebant Moyſi, ita & hi reſiſtunt veritati, homines mente corrupti, reprobi circa fidem: ſed non proficient amplius. Siquidem amentia ipſorum euidens erit omnibus, quemadmodum & illorum fuit. 2 ad Timotheum quarto: Nam erit tempus quum ſanam doctrinam non ſuſtinebunt, ſed iuxta concupiſcentias ſuas coaceruabunt ſibi doctores, ijs quibus pruriunt aures, & à ueritate quidem aures auertent, ad fabulas verò conuertentur.

Ceterùm

Ceterum etiam bonos illos qui ſunt in cœtu eccleſiæ, nõ eſſe omnino perfectiſſimos, ſed multas magnasq; adhuc habere imbecillitates, quas tamen paulatim corrigere ſtudent, doctrina Apoſtolorum monet. Nam Petrus 1 epiſt. 2. pios infantibus modò natis comparat, & 1. epiſt. 5. diabolum iis inſidiari dicit, & 2 epiſt. 3. in gratia & cognitione Chriſti eos creſcere iubet. Paulus etiã infirmitates ſanctis tribuit. Roma. 8. & infirmos in fide prohibet offendere, & præcipit aſſumi eos & infirmitates eorum portari. Roma. 14. & 10. & 1 Cor. 8. & 10. Occupatos aliquo peccato inſtaurari iubet. Gal. 6.

Huc etiam pertinet diſcrimen, quod facit inter eos qui ſunt in eccleſia, quòd alij adhuc ſint carnales & infantes. 1. Cor. 3. & pueri. Eph. 4. Alij verò ſpirituales, 1. Corinth. 3. & uiri & perfecti, Philipp. 3. Epheſ. 4. Huc etiam illud facit, quòd etiam perfectiſſimam agnitionem Dei, qualem in hac uita habemus, tantum eſſe cognitionem ex parte dicit. 1. Cor. 13. Nunc cognoſco ex parte, tunc uerò cognoſcam, quemadmodum & cognitus ſum. Paulus etiam de ſua infirmitate paſſim loquitur. Roma. 7. 2. Cor. 12. Sufficit tibi gratia mea, nam uirtus mea per infirmitatem perficitur. libentiſſimè igitur gloriabor potius ſuper infirmitatibus meis, vt inhabitet in me uirtus Chriſti. Quamobrem placeo mihi in infirmitatibus, vt contumelijs, in neceſſitatibus, in perſequutionibus, in anxietatibus pro Chriſto. Quum enim infirmus ſum, tunc robuſtus ſum.

Conſpiciuntur etiam in ipſis ſanctis Apoſtolis magnæ imbecillitates: nam doctrinam de uocatione gentium, etiam Petrum ignoraſſe, conſtat ex Act. 10. Idem de apoſtolis & fratribus in Iudæa, cum Petro eam ob cauſam diſceptantibus dicitur. Actor. 11. Et quidam de factione Phariſæorum qui crediderant, dicebant oportere circumcidi gentes, eisq; præcipi ut ſeruarent legem Moſi. Actorum 15.

Ioannes miniſtrans Paulo & Barnabæ, ab eis diſcedit, & reuertitur Hieroſolymam. Act. 13. Oritur etiam diſſidium inter Paulum & Barnabam ob Marcum. Barnabas conſulebat ut aſſumeret eum: Paulus autem nolebat, ut is qui defeciſſet ab ipſis ex Pamphylia, nec iuiſſet cum eis in opus, Hanc ob cauſam tam acris erat diſceptatio, ut alter ab altero ſeiungeretur. Acto. 15. Petrus etiam metuens eos qui erant ex circumciſione, non recto pede ad ueritatẽ Euangelij incedebat, Antiochiæ inter gentes iudaizans, & ſuo malo exemplo in ſimulationem cæteros Iudæos et Barnabam adducens, obiurgatur à Paulo. Galat. 2. In prima defenſione nemo adfuit Paulo, ſed omnes eum deſeruerunt. 2. Timoth. 4. Imbecillitatis etiã eſt indicium, quòd Ioannes apoſtolus duxit ſibi angelum adorandum eſſe. Apoc. 19. & 22.

Porrò infirmos ab obſtinatis & excæcatis ita diſcernunt, ut oſtendant hos ſuas infirmitates agnoſcere, & habere deſiderium diſcendi, et in agnitione Dei creſcendi, & ſua uitia emendandi. Roma. 14. & 15. Ephe. 4. Gal. 6. Phillipp. 1.

Notas ueræ eccleſiæ eaſdem quas Chriſtus attribuunt, cuiuſmodi ſunt:

Prima verbum Dei purum & ſincerum: vt enim ex eo Eccleſia, Dei potentia & virtute quaſi generatur & nutritur, ita ſemper ad id Eccleſiam veram alligatam eſſe certũ eſt. Confirmant hæc teſtimonia ſuprà de cauſis Eccleſiæ ex Petro, Ioanne & alijs allegata, quibus hæc accenſeri poſſunt: 1 Petri 1. Qui animas veſtras purificaſtis obediendo veritati per ſpiritum. 1 Petri 4. Si quis loquitur, loquatur vt eloquia Dei. 1 Ioan. 3. Qui ſeruat præcepta eius. in illo manet, & ipſe in eo. Ioannis 4. Per hoc cognoſcite ſpiritum Dei. Omnis ſpiritus qui cõfitetur Chriſtum in carne veniſſe, ex Deo eſt, et rurſus: Nos ex Deo ſumus. qui nouit Deũ, audit nos: qui non eſt ex Deo, non audit nos: per hoc cognoſcimus ſpiritum veritatis, ac ſpiritum erroris. Et rurſus: Quiſquis cõfeſſus fuerit quòd Ieſus ſit filius Dei, Deus in eo manet, et ipſe in Deo. 2 Ioann. Qui manet in doctrina Chriſti, hic & patrem & filium habet. Apoc. 2. Tenes nomen meum, & non negaſti fidem meam. Apo. 3. Si quis audierit uocem meam, & aperuerit ianuam, introibo ad illum. Apocalyp. 12. Ipſe uicerunt eum propter ſanguinem agni, & propter ſermonem teſtimonij ſui. Ex Paulo etiam ſuprà allegauimus teſtimonia, quibus & hæc addi poſſunt: Nos accepimus ſpiritum qui ex Deo eſt, vt ſciamus quæ à Chriſto donata ſint nobis, quæ & loquimur, &c. 1. Corint. 2. Fundamentum aliud nemo poteſt ponere, præter hoc quod poſitũ eſt, quod eſt Ieſus Chriſtus. 1 Corinth. 3. Notum uobis faciam Euangelium, quod euangelizaui uobis, quod & accepiſtis, in quo & ſtatis, per quod & ſalutem conſequimini. 1 Corinth. 15. Poſuit in nobis ſermonem reconciliationis. 2. Corinth. 5. Si quis aliud Euangelium prædicauerit uobis, præter id quod nos prædicauimus, anathema ſit, Galat. 1. Quicunq; iuxta regulam hanc incedũt, pax ſuper eos, & miſericordia, Galat. 6. Superſtructi ſuper fundamentum Apoſtolorum & prophetarum. Epheſ. ſecundo: Accipite gladium ſpiritus, qui eſt verbum Dei. Epheſ. ſexto: Inter quos lucete tanquam luminaria in mundo, ſermonem uitæ ſuſtinentes. Philipp. 2. Sermo Chriſti inhabitat in nobis opulenter. Coloſſ. 3, Spiritum ne extinguatis, prophetias ne aſpernemini. 1. Theſſal. 5. Eccleſia columna ueritatis dicitur, eo quòd cuſtos eſt ueræ et ſinceræ doctrinæ à Deo patefactæ. 1. Timoth. tertio. Egregium depoſitum ſeruato per ſpiritum ſanctum, qui habitat in nobis. 2. Timo. primo. Huc etiam faciunt teſtimonia, quibus Paulus docet, eos qui non retinent puram & ſanam doctrinam, non eſſe uera Eccleſiæ membra. 1. Timoth. 1. 6. 2. Timoth. 1. 2. 4. ad Titum. 1. 3. Autor etiam epi. ad Ebr. ad verbum Dei alligatam eſſe docet Eccleſiam. Ebre. 3. Hodie ſi uocem eius audieritis. & Ebre. 4. & 12. Videte ne aſpernemini eum qui loquitur. &c. Iac. 1. Recipite inſitum ſermonẽ, qui poteſt ſaluas facere animas veſtras.

Secunda, verus & legitimus uſus ſacramentorum et clauium, iuxta ipſius inſtitutionem. De baptiſmo teſtimonia extant. 1. Pet. 3. Rom. 6. Gal. 3. Cor. 6. 12. 15. Ephe. 5. Ebr. 10. Exempla verò baptiſatorum. Act. 2. 8. 9. 10. & alibi paſſim. & 1. Corint. 1. De Cœnæ legitimo uſu extat teſtimonium. 1 Corinth. 11. ubi etiam abuſum eius, qui apud Corinthios irrepſerat, reprehendit et abrogat. De uſu clauium. 2. Ioan. Ne receperitis eum, nec aue ei dixeritis, & 1 Cor. 5. & 2. Cor. 2. 12. Gal. 1. Anathema ſit. Gal. 6. 2. Theſ. 3. 1. Tim. 1. 2. Tim. 2. Tit. 3. Iac. 5. Integra teſtimonia ſuo loco ſunt recitata.

Tertia, confeſſio, conſtantia et perſeuerantia. 1. Pet. 3. Sitis parati ſemper ad reſpondendũ cuilibet petenti,

ut lo-

vt loquamini de ea quæ in nobis eſt ſpe, cum manſuetudine & reuerentia, cōſcientiam habentes bonam. 1. Io. 4. Quiſquis confeſſus fuerit, quòd Ieſus eſt filius Dei, Deus in eo manet, & ipſe in eo. Apocal. 2. Eſto fidelis vſq; ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ. Itē, Qui uicerit et cuſtodieret opera mea, dabo illi poteſtatē ſuper gentes. Apoc. 3. Qui vicerit, ſic veſtietur veſtimentis albis, & non delebo nomen eius de libro vitæ, et confitebor nomen eius coram Deo patre meo, & coram angelis eius. Apoc. 7. Amicti albis ſtolis, hi ſunt qui venerunt ex afflictione magna, & dilatauerunt ſtolas ſuas et dealbauerunt eas per ſanguinē agni. Rom. 10. Ore fit confeſſio ad ſalutem. 2. Cor. 2. Si ſuffērimus & conregnabimus: ſi negamus, & ille negabit nos. Col. 1. Siquidē permanetis in fide fundati & ſtabiles, nec dimouemini à ſpe Euangelij quod audiſtis. Phil. 2. Omnis lingua confiteatur, quòd Dominus ſit Ieſus Chriſtus ad gloriam Dei patris.

Quarta, obedientia erga miniſteriū in ijs rebus quæ pertinent ad miniſteriū: ſi enim Eccleſia, Dei miniſtros non audit, ſed eos ſpernit & perſequitur, Deum ipſum reijcit, quod ſanè ſponſa Chriſti nō facit, ſed ſponſa diaboli. 2. Pet. 3. Memores ſitis verborū quæ prædicta ſunt à ſanctis prophetis, et mandati noſtri, qui ſumus apoſtoli Domini & ſeruatoris. 1. Ioan. 4. Qui nouit Deum, audit nos: qui non eſt ex Deo, non audit nos. 3. Ioan. Nos debemus recipere huiuſmodi, vt cooperatores ſimus veritatis. Rom. 1. Vt obediatur fidei inter omnes gentes. Rom. 6. Obediſtis ex animo, in eam quam traducti eſtis formā doctrinæ. Rom. 10. Quomodo audient abſq; prædicante? &c. Nam omnes obedierunt Euangelio. 2. Cor. 10. Captiuam ducemus omnem cogitationem, ad obediendum Chriſto, & in promptu habemus vindictā aduerſus omnem obedientiam, cum impleta fuerit veſtra obedientia. Gala. 4. Me velut angelum Dei ſuſcepiſtis, velut Chriſtum Ieſum. Philip. 2. Proinde dilecti mei quemadmodum ſemper obediſtis non tanquam in præſentia mea solū, ſed nunc multo magis in abſentia mea, &c. 2. The. 3. Quòd ſi quis non obedit ſermoni noſtro, per epiſtolam hunc indicate. Pertinent huc teſtimonia illa quæ præcipiunt vt eccleſiæ obediant ſuis miniſtris. Gal. 6. Philip. 2. Qui ſunt eiuſmodi, in precio habete, & 1. Timoth. 5. Eb. 13. Obedite præpoſitis veſtris, & cedite eis. Ipſi enim vigilant pro animabus ueſtris.

Huc etiam faciunt teſtimonia quæ docent falſæ eccleſiæ ſolenne eſſe, miniſterio diuinitus ordinato non obtemperare, ſed refragari, cuiuſmodi poſtea recitabuntur.

Caput Eccleſiæ nullum, neq; angelum, neq; hominem faciunt Apoſtoli, ſed ſolum Dominum noſtrum Ieſum Chriſtū. Nam. 1. Cor. 11. Paulus inquit, Omnis viri caput eſt Chriſtus, caput autem mulieris vir, caput verò Chriſti Deus. 1. Cor. 3. Omnia namq; veſtra ſunt, ſiue Paulus, ſiue Apollo, ſiue Cephas, ſiue mundus, ſiue vita, ſiue mors, ſiue præſentia, ſiue futura, omnia inquam veſtra ſunt, vos autem Chriſti, Chriſtus verò Dei, & 1. Cor. 12. Vos autem eſtis corpus Chriſti, & membra ex parte. 1. Corinth. 3. Fundamentum Eccleſiæ Chriſtus eſt. et Eph. 2. Chriſtus appellatur angularis lapis, ſuper quo extructa ſit Eccleſia. Idem. Rom. 9. & 1 Petri 2. & Act. 4. innuitur, quòd Chriſtus ſit ille angularis reprobatus ab ædificantibus, Epheſ. 1. Eum dedit ſuper omnia caput ipſi Eccleſiæ, quæ eſt corpus illius, complementum eius qui omnia in omnibus adimplet. Epheſ. 5. Chriſtus eſt caput Eccleſiæ. Idem etiam eſt qui ſalutem dat corpori: itaq; quemadmodum Eccleſia eſt ſubdita Chriſto, ſic & vxores ſuis viris. Col. 1. Et ipſe eſt caput corporis Eccleſiæ, qui eſt principium, primogenitus ex mortuis, vt ſit in omnibus ipſe, primas tenens. Col. 2. In illo inhabitat plenitudo deitatis corporaliter, et eſtis in illo completi, qui eſt caput omnis principatus & poteſtatis, & poſtea: Nec obtines caput, ex quo totū corpus, per commiſſuras & compagines ſubminiſtratum & compactum, augeſcit augmento Dei, & Col. 3. Sed omnia in omnibus Chriſtus.

Huc pertinent etiam teſtimonia, quæ affirmant Eccleſiam eſſe corpus Chriſti, Roma. 12. Quemadmodum corpus vnum multa membra habet, &c. 1. Cor. 6. Neſcitis quòd corpora veſtra, membra ſint Chriſti? Epheſ. 4. 1. Cor. 12. Huc etiā pertinent teſtimonia, in quib. Chriſti opera, mors & reſurrectio ita præſtita eſſe dicuntur, vt pro toto genere humano. Ro. 5. et Paulus. 1. Cor. 1. 5. & 1. Theſſ. 5. & reſurrectione Chriſti tanquā capitis, colligit omnium hominum reſurrectionem.

Teſtimonia etiam de vno Chriſto, & mediatore, & ſummo pontifice perpetuo, monent, Chriſtum eſſe ſuæ eccleſiæ caput. qualia ſunt. 1. Ioan. 2. 1. Timo. 2. Roma. 8. Ebr. 4. & 7. & alijs eius epiſtolæ capitibus.

Ex his apparet, apoſtolos illud dictū, Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo eccleſiam, Matth. 16. non intellexiſſe de Petro eiuſq; ſucceſſoribus, aut de eccleſia Antiochena aut Romana, ubi petrus Euangelium prædicaſſe fertur, quòd ille debeat eſſe caput Eccleſiæ, ſuper quo fundaretur Eccleſia. Nam ſi ita ſpiritu ſancto illuminati eam ſententiam Chriſti intellexiſſent, vtiq; ut rem ualde Eccleſiæ ſcitu neceſſariam memoriæ prodidiſſent. At quoties de capite eccleſiæ loquuntur, eiuſq; fundamento, neminem præter ſolum Chriſtum proferunt. Nec eſt exiſtimandum, eos Chriſtum non rectè intellexiſſe, aut eccleſiā celare voluiſſe, quòd nam eius eſſet caput: cùm Paulus dicat. Actorum. 20. Non ſubterfugi, quo minus annunciarim uobis omne conſilium Dei.

Eccleſiam ueteris Teſtamenti in ſummis doctrinæ capitibus cum Eccleſia noui Teſtamenti conſenſiſſe, demonſtratum eſt in loco de Verbo Dei, & Scriptura, & in loco de Iuſtificatione. Teſtimonia uerò ea de re extant. 1. Petri. 1. 2. 3. 4. & 2. Petri. 1. 2. 3. 1. Iohan. 3. Apocal. 13. Agnus ab initio mundi occiſus eſt. Roman. 4. Galat. 3. 1. Corinth. 10. Ebr. 13. Ieſus Chriſtus heri & hodie idem in æternum. & Act. 4. 10. Huic teſtimonium perhibent omnes prophetæ, &c.

Membra uera eccleſiæ noui teſtamenti, ubicunque ſint locorum in ſana doctrina Chriſti, & legitimo uſu ſacramentorum congruere debere, conſtat ex ijs teſtimonijs, quæ de notis Eccleſiæ paulo antè produximus: quibus etiam illa ſunt accerſenda, quæ loquuntur de unitate et cōcordia eccleſiæ, nō enim tantū de mutuo amorē in alijs rebus, ſed etiā, et quidē maximè de cōſenſione in doctrina ſunt intelligenda. 1. Pet. 3. Omnes ſitis unanimes, ſimiliter affecti. 2. Ioan. Omnis qui trāſgreditur, et nō manet in doctrina Chriſti, Deū nō habet, etc.

Si quis

Si quis uenit ad vos, & hanc doctrinam non adfert, ne recipiatis eum in domum, nec Aue ei dixeritis. Ephe.4. Tolerantes uos inuicem, ſtudentes ſeruare vnitatem ſpiritus, per vinculum pacis vnum corpus & vnus ſpiritus, quemadmodũ & vocati eſtis in una ſpe uocationis. & poſtea: Donec per ueniamus omnes in vnitatem fidei, & agnitionis filij Dei. Phil.2. Sitis vnanimes, idem ſentientes. Huc etiam pertinent teſtimonia, quibus Apoſtoli aſſerunt, eos qui à ſana doctrina & uero uſu ſacramentorum aberrant, non eſſe ueræ Eccleſiæ membra, ſed falſæ. 2.Pet.2. & 3. 1.Ioan.2.4. & 5. 2 Ioan. Rom. 16. 2.Cor.11. Gal.1.5. Hæc perſuaſio non eſt ex eo profecta qui uocat uos. Phil.3. 1.Tim.1.2.4.

Etſi diuerſa ſunt uerorum Eccleſiæ membrorum dona, & diſcrimina in hac vita, tamen omnes vnus eſſe in Chriſto Ieſu dicuntur: hoc eſt, æquales, eadem bona in Chriſto habentes. Roma.12. Multi vnum corpus ſumus in Chriſto. 1.Cor.3. Omnia namq; veſtra ſunt, ſiue Paulus, ſiue Apollos, ſiue Cephas, ſiue mundus, ſiue vita, ſiue mors, ſiue præſentia, ſiue futura: omnia inquam ueſtra ſunt, vos autem Chriſti, Chriſtus veró Dei. 1.Cor. 10. Vnus panis, vnum corpus ſumus multi. Nonne omnes ex eodem pane participamus? 1.Cor.12. Per unum ſpiritum omnes in vnum corpus baptiſati ſumus, ſiue Iudæi, ſiue Græci, ſiue ſerui, ſiue liberi, omnes vnum ſpiritum hauſimus. Gal.3. Non eſt Iudæus, neq; Græcus: non eſt ſeruus, neq; liber: nõ eſt maſculus, neq; fœmina. Omnes enim vos vnus eſtis in Chriſto Ieſu. & Ephe.4. Col. 3. Vbi non eſt Græcus, neque Iudæus, & circumciſio et præputium, Barbarus, Scytha, ſeruus, liber, ſed omnia in omnibus Chriſtus. Item. Vocati eſtis in vno corpore. Et Petrus 1 epiſtolæ. 3. etiam mulieris uocat gratiæ cohæredes.

Eccleſiam Chriſti duraturam in hoc mundo uſq; ad eius aduentum, Apoſtoli etiam monent, nam Petrus 1. epiſt.1. dicit, Verbum Domini, hoc eſt Euangelium, manere in æternum. Eſt autem ſeminarium Eccleſiæ, quare neceſſe eſt etiam Eccleſiam manere uſq; ad finem ſeculi. Idem 1 epiſt.5. hortatur presbyteros, vt gregem paſcant, donec appareat paſtorum princeps, & reddat ijs præmia. Idem 2 epiſt.3. etſi oſtendat extremis, diebus fore multos illuſores, tamẽ etiam monet, pios expectantes aduentum Chriſti futuros. Ioannes 1 epiſt.2. monet, vt in Chriſto maneamus, quo fiduciam poſſimus habere cum apparuit. In Apocalypſi vero multis imaginibus pingit Eccleſiæ uſq; ad aduentum Chriſti durationem, licet diabolus, Antichriſtus, & ſcortatores cũ meretrice Babylonica miris modis ſint eam conquaſſaturi & deſolaturi. Apoc.11.12.14.18.19.21. Paulus vero multis modis aſſerit durationem Eccleſiæ. Primùm enim eo monet, quod Chriſtum docet aſcendiſſe in altum, & dare dona hominibus, & ſibi colligere Eccleſiam uſq; ad finem mundi. Roma.8. Ephe.4. Deinde, quòd docet miniſterium verbi exire in omnem orbem terrarum, per quod Deus ſit efficax, ad colligendam ſibi Eccleſiam. Rom.1.10. 2. Cor.2.10. & alibi paſſim. Tertio, quòd loquens de reſurrectione, apertè affirmat, pios quoſdam, tum adhuc in viuis futuros, qui immutabuntur in ictu oculi. 1.Cor.15. 1.Theſ.5.

Porrò admodum rara tamen Eccleſiæ veræ membra ſub finem mundi fore, ob Antichriſti regnum, quod eſt colluuies omnium hæreſium & ſcelerum Sodomiticorum, & varia ſchiſmata, offendicula, perſequutiones, & Epicureiſmum, apertè prædicunt. Petrus quidẽ. 2.epiſt.2. & 3. Ioann.1. epiſt.2. & 4. & 2. Ioann. & per integram Apocal. Paulus verò. Actor.20. 2. Theſſal.2. 1. Tim.4. 2. Tim.3. & 4.

Eccleſiam non eſſe certo aliquo loco, certis perſonis, aut alicui ordinariæ ſucceſſioni ita alligatã, vt alibi eſſe nequeat, aut ibi eam eſſe ſemper oporteat: ſed in quouis loco, & apud quoslibet homines, ſi modò ibi ſonet uox Euangelij incorrupta, & rectè adminiſtrentur ſacramenta, Eccleſiam colligi, ac ibi eſſe poſſe vera Eccleſiæ membra, docent Apoſtoli. nam Petrus. Act.2. inquit: Vobis facta eſt repromiſſio, & filijs veſtris, & omnibus qui longè ſunt, quoſcunq; aduocauerit Dominus Deus noſter. Idem. Act.10. Re ipſa comperio, quòd non ſit perſonarũ reſpectus apud Deum, ſed in quauis gente quæ timet ipſum, acceptus eſt illi. Idem. Act.15. in cõcilio Hieroſolymitano teſtatur, Deum inter Iudæos & gentes nihil diſcreuiſſe, cùm fide purificauerit corda illorum. Et in epiſtola priori cap.1. ſcribit aduenis ſparſim incolentibus Pontum, Galatiam, Cappadociam, Aſiam, Bithyniam: & dicit eos inuocare patrẽ, citra perſonarum reſpectum iudicantem iuxta cuiuſque opus. Et in poſteriori cap.2. monet, eos qui aliquando membra eccleſiæ fuerunt, poſſe ab agnita ueritate deficere, & conuerti à ſancto præcepto, ita fiant ijs poſtrema peiora primis. Ioannes etiam 1 epiſtola 2. docet eos qui aliquãdiu in cœtu eccleſiæ fuerũt, tandẽ euaſuros membra Antichriſti: quod fieri non poſſet, ſi eccleſia eſſet alligata ad certas perſonas. Idem Apocal.2. & 3. oſtendit, Chriſtũ ſeptem illis eccleſijs, eorumq; epiſcopis, niſi manſerint in ſincera doctrina et conſtanti confeſſione, minari abiectionem. Idem. Apoc.17. digito monſtrat urbem Romam, olim eccleſiæ ſedem, tandem in Antichriſti, ſeu meretricis Babylonicæ domicilium, & dæmoniorum cloacam & colluuiem degeneraturam.

Quod ſpiritus ſanctus non indicaret, ſi ſciret ad vrbẽ Romam alligatam eſſe eccleſiam, & ad eius impuriſſimum hominum genus, Papas, Cardinales, Epiſcopos, & Clericos.

Hanc doctrinam etiam Paulus confirmat primùm illis generalibus ſententijs, quòd Deus non ſit προσωπολήπτης, acceptor perſonarum. Roman.2. Non enim eſt perſonarum reſpectus apud Deum. Galat.2. Perſonam hominis non accipit Deus. Ephes.6. Scientes quòd & veſter ipſorum Dominus eſt in cœlis, nec perſonæ reſpectus apud illum. Coloſ.3. Qui peccauit, reportabit peccatum ſuum, & non eſt perſonarum reſpectus apud eum. Rom.10. Non eſt diſtinctio Iudæi vel Græci: nam idem Dominus omnium. 2. Corinth.10. Non enim qui ſeipſum commendat, ille probatus eſt, ſed is quem Dominus commendat. Deinde etiam illis dictis quæ agunt de vocatione gentium, ſuprà retulimus. Tertiò illis etiam quibus docet, in omni loco Deum coli et inuocare debere. 1.Corinth.1. 1.Timoth.2.

Poſtremò, hanc ſententiam etiam comprobat hiſtoria ipſa: conſtat enim ex actis paſſim in multis locis, collectas eſſe eccleſias, & epiſtola ad Galatas teſtis eſt, eccleſias in aliquo loco bene inſtructas, facilè per falſos doctores ſuberti poſſe, quod non fieret, ſi ad certa

loca

loca alligata eſſet Eccleſia: inquit enim Paulus de Galat.4. Metuo de uobis, ne fruſtra laborauerim erga vos. Idem 1 Theſſal.3. inquit, Vt cognoſcerem fidem ueſtram, ne quo pacto tentaſſet vos illi qui tentat, & inanis factus eſſet labor noſter. & 2 Timoth.2. docet, Hymenæum & Philetum quorundam ſubuertiſſe fidem. Quibus autem rebus alligata ſit Eccleſia, ſuprà de notis Eccleſiæ veræ indicauimus.

Nec illud ſilentio preterceunt Apoſtoli, quód Eccleſia vt plurimum ſit cœtus hominum plebeiorum, & fortunæ tenuioris. Ditiores enim & ſapientiores huius ſeculi, ſeſe aut Eccleſiæ non adiungere, aut frigidius rebus Dei affici. Nam Petrus in ſua priori epiſtola ita loquitur de veris Eccleſiæ membris, vt manifeſtè oſtendat, eos eſſe afflictos, humiles, viros, mulieres, ſeruos, presbyteros. Ioannes etiam in Apocalypſi, cum depingit Eccleſiam, utitur imagine mulieris parientis & afflictæ. Reges & principes terræ, & mercatores & nobiles, dicit ſcortari cum meretrice Babylonica, eiusq; adorare imaginem, & vnà cum meretrice Babylonica perſequi Eccleſiam. Apocal.14.17.18.19.20.

Paulus verò etiam apertis dictis hanc ſententiam confirmat. 1 Cor.1. Videtis enim vocationem ueſtram, fratres, quòd non multi ſapientes ſecundum carnem, non multi potentes, non multi claro genere nati, uerum quæ ſtulta erant ſecundum mundum, delegit Deus, vt pudefaceret ſapientes: & quæ erant imbecillia in mundo, delegit Deus, vt pudefaceret ea quæ ſunt robuſta: et quæ ignobilia erant in mundo, contemptaq;, delegit Deus, & ea quæ non erant, vt ea quæ ſunt obliteraret, ut ne glorietur vlla caro coram ipſo. 1 Corinth.2. Sapientiam autem hon ſeculi huius, neque principũ ſeculi huius, qui abolentur: ſed loquimur ſapientiam Dei in myſterio, quæ eſt recondita, quã præfinierat Deus ante ſecula in gloriam noſtram, quã nemo principũ huius ſeculi cognouit. Nã ſi cognouiſſent, haudquaquam Dominum gloriæ crucifixiſſent: ſed quemadmodum ſcriptum eſt, quæ oculus non uidit, & aures non audiuit, & in cor hominis non aſcenderunt quæ præparauit Deus diligentibus ſe. 1 Corinth.3. Si quis ſibi uidetur ſapiens eſſe inter uos, in ſeculo hoc ſtultus fiat, vt reddatur ſapiens. Etenim ſapientia mundi huius, ſtulticia eſt apud Deum: Scriptum eſt enim: Qui comprehendit ſapientes in aſtutia ipſorum. Et rurſum: Dominus nouit cogitationes ſapientum, quód ſint vanæ. Itaque ne quis glorietur in hominibus. 1 Corinth.4. Arbitror quòd Deus nos qui ſumus Apoſtoli poſtremi, oſtenderit tanquam morti addictos. Quoniam ſpectaculum facti ſumus mundo & angelis & hominibus. Nos ſtulti propter Chriſtũ, vos aũt prudẽtes per Chriſtum: nos imbecilles, vos aũt validi: vos clari, nos contempti. Ad hoc vſque tempus eſurimus & ſitimus, & nudi ſumus, & colaphis cædimur, & incertis uagamur ſedibus, & laboramus operantes proprijs manibus: malè audientes, benedicimus: perſecutionem patientes, ſuſtineamus: conuicijs affecti, obſecramus: veluti excrementa mundi facti ſumus, omnium reiectamentum ad hunc vſq; diem. 2 Corinth. 6. In omnibus cõmendemus nos ipſos, ut Dei miniſtri, in tolerantia multa, in afflictionibus, in neceſſitatibus, in anxietatibus, in plagis, in carceribus, in ſeditionib. in laboribus, in uigilijs, in ieiunijs, in puritate, in ſcientia, in animi lenitate, in benignitate, in ſpiritu ſancto, in charitate non ſimulata, in ſermone veritatis, in potentia Dei, per arma iuſticiæ dextra ad ſiniſtra, per gloriam et ignominiam, per conuicia & laudes: quaſi impoſtores, & tamen ueraces: quaſi ignoti, & tamen noti: quaſi morientes, & ecce uiuimus: quaſi correpti, et non occiſi: quaſi dolentes, ſemper tamen gaudentes: quaſi pauperes, multos tamen ditantes: vt nihil habentes, & tamen omnia poſſidentes.

Iacobi etiam epiſtola cap.2. pauperem ſordida veſte incedentem, præfert diuiti ſplendido & impio: dicit etiam, diuites tyrannidem exercere in pios, eosq; ad tribunalia trahere. inquit enim inter cætera: Nonne Deus elegit pauperes huius mundi, diuites in fide et hæreditate regni, quod promiſit his à quibus dilectus fuerit. Iacob.5. in diuites inuehitur grauiſſimè, propter cõtemptum Dei, & perſequutionem piorum.

Hiſtoria etiam comprobat, non multos ſapientes et potentes huius ſeculi doctrinam Euangelij ſuſcipiſſe. & membra veræ eccleſiæ factos eſſe, nam ex Actis apparet, potentiores Hieroſolymis, ſacerdotes, magiſtratus templi, Sadducæos, principes, ſeniores, ſcribas, Annam pontificem, Caipham, Ioannem, Alexandrum, & quotquot erant de genere pontificio, Herodem, Pontium Pilatum, Acto.4.5, Synagogicos, Acto.6. non amplexos, ſed perſequutus eſſe doctrinam Apoſtolorum: Actor.3.4.5.6.7. idem in alijs accidit locis.

Veruntamẽ non prorſus diuites & ſapientes à communione Eccleſiæ excludunt, quaſi omnino non pertineant ad Eccleſiam, & non poſſint eſſe membra ueræ eccleſiæ: id enim eſſet facere Deum proſopolepten, & vniuerſales illas ſententias euertere: Huic teſtimonium perhibent omnes, Act.10. Per hũc omnis qui credit iuſtificatur, Act.13. Ad ſalutem omni credenti, Rom. 10. & ſimiles, ſed loquuntur de eo quod ſoleat communiter accidere, vt non multi potentes, non multi nobiles, cœtui ueræ eccleſiæ ſint adiuncti, Nam aliàs concedunt omnino, & ſapientes & nobiles & potentes, ſi Euangelij doctrinam amplectantur, & in fide uſq; ad finem perſeuerent, membra Eccleſiæ eſſe. Ioannes alteram epiſtolam ad Dominam quandam, eiusq; filios ſcripſit, quam opulentam fuiſſe, uox Domina inuenire uidetur. Paulus 1 Tim.6. licet dicat, eos qui cupiunt diteſcere, ſcilicet inordinato modo, incidere in tentationem, & laqueũ, & cupiditates multas, ſtultas & noxias: tamen Timotheo præſcribit præcepta, quæ diuitibus in hoc præſenti ſeculo debeat tradere: quibus nihil opus eſſet, ſi diuites nõ poſſent ueræ Eccleſiæ ſocietate frui.

Exempla etiam hanc ſententiam confirmant, nam Lucas Actor. 6. teſtatur, multam turbam ſacerdotum obediſſe fidei. Fit etiam eunuchus præfectus Candacei reginæ Aethiopum, quem præfecerat vniuerſæ gazæ ſuæ, verum Eccleſiæ membrum: Act.8. Nec Cornelium tenuis fortunæ hominem, vnà cum ſua familia, fuiſſe apparet: Actor.10. Sergius Paulus proconſul etiam adiungitur Eccleſiæ, ad fidem conuerſus à Paulo: Actor.13. Magna Græcorum multitudo, mulieresq; primariæ nõ paucæ, Theſſalonicæ Paulo adiunguntur: Actor.17. & Iaſon hoſpes Pauli, ad tribunal abreptus, mulcta ſeſe liberat. Ibidem: Credidit etiam Domino Criſpus archiſinagogus Corinthi, cum tota domo ſua.

Plerunq; etiam rarum exiguumq; cœtum ad veram Eccleſiam pertinentium eſſe præ numeroſiſſimo agmine impiorũ, paſſim monent Apoſtoli. Nam Petrus tantum octo animas in arca ſeruatas eſſe, perditis alijs inobedientibus.1 epiſt.3. ex Sodoma & Gomorrha, Loth cum ſuis tantum eſſe ereptũ, alijs igne ad inferos deiectis.2 epiſt.2. narrat. Ioannes appellatione mundi notat Eccleſiam impiam.1 Ioan.3.& 4.& 5. quo etiam raritatem impiorum innuit. Idem Apocal.7. Audiui numerum ſignatorum centum quadraginta quatuor millia ſignati, ex omni tribu filiorum Iſrael. Apoc.14. Agnus ſtans ſuper montem Sion, & cum eo centum quadraginta quatuor millia, habentiũ nomen patris eius ſcriptum in frontibus ſuis. Etſi autẽ hic numerus certus pro incerto ponatur, tamẽ abſq; dubio eo Deus voluit paucitatem uerorum Eccleſiæ membrorũ ſignificare. Paul. Ro.11. Deum ſibi ex Iudæis ſua ſeptem millia cõſeruaſſe, alijs excæcatis, et nõ eſſe omniũ fidẽ.2. Theſſ.3. dicit.

Membra veræ Eccleſiæ ac hypocritica & filijs huius ſeculi odio haberi, excõmunicari, alijsq; uarijs calamitatum generibus affligi, & miſerè fœdeq; trucidari, Apoſtoli monent, ſuosq; præmuniũt, ne tam lugubri & fœda Eccleſiæ forma abſterreantur. nam Petrus in ſua priori, totus ferè in hoc eſt, vt doceat afflictos Chriſtianos non eſſe malo argumento, q. ab impijs malis afficiantur. inquit enim 1 epiſt.2: At ſi benè facitis, et tamen malis afficimini, ſuffertis. Hæc enim eſt gratia apud Deum, ſiquidem in hoc vocati eſtis, quoniam & Chriſtus afflictus eſt pro nobis.1 epiſt.4: Si probris afficimini in nomine Chriſti, beati eſtis. item, Iudicium à domo Domini incipit. Idem 2. epiſt.2. Sodomitas iuſtam animam Loth ſuis iniquis factis excruciaſſe ait. Ioannes.1. epi.3. dicit, Caim Abel occidiſſe fratrẽ propter iuſta eius opera. Item: Ne miremini ſi vos odit mundus. In Apocalypſi verò multis figuris pingit, quas miſerias vera Eccleſia ab Antichriſtiana ſit perpeſſura. Apoc.12.& 13. Datum eſt illi beſtiæ (quæ eſt Romanum imperium per Papam inſtauratum) bellum facere cum ſanctis, & vincere eos. Apo.17. Hi, ſcilicet reges Romani imperij cum agno pugnabũt, & agnus uincit eos, et qui cũ illo ſunt uocati. electi & fideles. Apoc.19: Vidi beſtiam & reges terræ, & exercitus eorũ congregatos, ad faciendum prælium cũ illo qui ſedebat in equo, & cum exercitu eius. Et Paulus. Gal.4: Sed quemadmodum nunc, is qui ſecundũ carnem erat natus, ſcilicet Iſmael, perſequebatur eum qui natus erat ſecundum ſpiritũ, ita & nunc idem.1 Theſ.2. dicit, Iudæos perſequutos eſſe Prophetas & Chriſtum, & eccleſias in Iudæa.2 Tim.3: Sed & omnes qui uolunt piè uiuere in Chriſto Ieſu, perſequutionem patientur. Autor epiſt. ad Hebræ. etiam veram Eccleſiam à falſis afflictam eſſe commemorat: Ebræ.10. Sed de hac re plura teſtimonia ſuo loco referentur.

Bona plurima, eaq; præclariſſima, tum ſpiritualia, tum corporalia huius & futuræ uitæ Eccleſiam ueram & omnia eius membra habere, Apoſtoli docent: vt ex locis quæ hactenus ſunt tractati, et ijs quos ſubijciemus conſtat, præcipua uerò huc adſcribere non pigeat.

Habet Eccleſia ſincerum Dei verbum, & genuinũ uſum ſacramentorum.1. Pet.1.2.4.2. Pet.1.1. Ioan.1.& 2. Ioan. Rom.10.1. Corinth.2.2. Cori.2.5. Galat.1. Epheſ.1. 1. Timoth.3.2. Timoth.1.

Habet uerã Dei noticiam.1. Pet.1.2. Pet.3. 1. Ioann.1. Cognouiſtis patrẽ.1. Ioa.5: Venit filius Dei, et dedit nobis mentẽ vt cognoſcamus eũ qui uerus eſt, et ſimus in uero.1. Cor.2. Nos mentem Chriſti tenemus. Galat.4. Poſteaquàm cognouiſtis Deũ, imò cogniti eſtis à Deo

Diſpenſatur in Eccleſia per uerbum remiſſio peccatorum, gratia Dei, ſpiritus ſanctus.1 Ioann.1.2.3.4. Romæ.1.10. Epheſ.1: Poſteaquàm credidiſtis, obſignati eſtis Spiritu ſancto: Galat.3.& 4. Actor.10.

Habet Eccleſia fontem regenerationis baptiſmum. 1. Pet.4. Epheſ.5. Rom.6. Acto.2.

Habet pulcherrimum ornatum, nempe iuſticiam Domini noſtri Ieſu Chriſti per fidem imputatam. Rom. 3.4.5. Galat.2.3.

Habet impletionem legis à Chriſto pro ſe præſtitam. Rom.8.10. Galat.4.

Liberata eſt à damnatione & execratione legis. Gal.3.1. Tim.1: Iuſtis non eſt poſita lex.

Habet etiam communicationem corporis & ſanguinis Domini noſtri Ieſu Chriſti.1 Cor.10.& 11.

Eccleſia eſt templũ Dei & Spiritus ſancti in ea inhabitantis, & in ſingulis membris eius.1. Cor.3.6.2. Corint.6.1. Cor.7. Gala.4. Ro.8.1. Ioann.3. 1 Pet.2.2. Pet.1.

Habet ius filiorum Dei, hæreditatem Dei, & cohæreditatem cum Chriſto. Rom.8. Gal.4.

Habet ſummum Pontificem, & caput ſuum Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum à dextris Dei ſedentem, & omnia in ſua poteſtate habentem, & pro Eccleſia apud Patrem intercedentem. Rom.8. Epheſ.1. Colo.1.5. 1. Pet.4. Ebræ.4.7.& alijs capitibus.

Poteſt Deum rectè inuocare, & omnes generis corporalia & ſpiritualia beneficia impetrare.1. Ioann.3.5. Rom.10. Deus diues in omnes inuocantes ſe. 1. Pet.1.

Non poteſt auelli à dilectione Dei quæ eſt in Chriſto Ieſu: Rom.8.

Habet uictoriam contra peccatũ, mortem et diabolum.1 Pet.5, Rom.6: Peccatũ uobis non dominabitur.1. Cor.15: Mors ubi eſt uictoria tua? 1 Ioa.3. In hoc apparuit filius Dei, ut deſtrueret opera diaboli. Ebr.2. Vt p mortẽ deſtrueret eũ qui habet mortis imperiũ: hoc eſt, diabolũ. Epheſ.6. Vt poſſitis tela mali illius extinguere.

Habet gaudium Spiritus ſancti & pacem. Roman.5. 14. Galat.5.

Habet ſuum πολίτευμα in cœlis, & inde expectat Chriſtum redeuntem, & Eccleſiam ſuo glorioſo corpori conformem reddentem. Phil.3.2. Theſ.1.1. Cor.15.1. Ioan.3. Cum apparuit, ſimiles ei erimus.

Habet uitam æternam.1. Ioan.5.

Corporalia etiam pro neceſſitate à Deo accipit bona.1. Ioann.5.1. Timo.4. Deus eſt ſeruator omnium hominum, maximè fidelium.1. Tim.6. Deus præbet nobis omnia affatim ad fruendum.

Eccleſia etiam habet miracula omnium ampliſſima: ut Chriſti curationes, quas uerbo effecit, abſque alijs medijs. Acto.10.

Reſurrectionem Chriſti. Actor.2.3.4.10. Chriſti aſcenſionem ad cœlos: Actor.1. Epheſ.4.

Senſibilem Spiritus ſancti miſſionem: Act.2.8.10.

Miracula per Apoſtolos edita: Actor.3.

Reſuſcitationes mortuorum: Acto.9.& 10.

Inſignes liberationes Apoſtolorũ ex multis magnis periculis

periculis & malis. Acto.5. Apoſtoli è carcere per angelum educuntur. Acto.12. Petrus per angelum liberatur. Pauli pericula enumerantur 2 Corinth. 11. & 12. Idem è faucibus leonis ſe ereptum dicit. 2. Tim. 4.

Illuſtres conuerſiones, qualis eſt Pauli, Acto. 9.

Inſignia teſtimonia, qualia ſunt quod Acto. 5, orante Eccleſia mouetur locus, & replentur omnes ſpiritu ſ ancto. Orante Paulo & Barnaba fit terræmotus, & aperitur carcer: Actor. 16.

Viſiones. Actor. 10. Petrus viſionem habuit de uocandis gentibus. Act. 16. Vir Macedo rogat Paulum, ut profectus in Macedoniam, ſuccurrat Macedonibus. Act. 18. Paulus nocte per viſionē à Domino confirmatur, ut in Corintho conſtanter colligat Eccleſiam. Acto. 23. Dominus Paulum monet, quod debeat etiam Romæ prædicare Euangelium. Acto. 27. Angelus Paulo naufragium & nautarum incolumitatem denunciat.

Habet & alia dona Spiritus ſancti, de quibus, Rom. 12. 1 Cor. 12. Epheſ. 4.

Eccleſiæ ueræ eandem poteſtatem, quam Chriſtus ei dedit, & ipſi Apoſtoli attribuunt: nempe ſpiritualem, quæ in verbo eiusq; uirtute conſiſtit, & non in gladio corporali. 2 Corint. 10. Arma militiæ noſtræ non carnalia ſunt, ſed ſpiritualia, ſed potētia Deo, & ad demolitionem munitionum, quibus conſilia demolimur, & omnē celſitudinem quæ extollitur aduerſus cognitionē Dei, & captiuam ducimus omnem cogitationem, ad obediendum Chriſto: & in promptu habemus uindictam, aduerſus omnem inobedientiā, cum impleta fuerit ueſtra obedientia. Epheſijs 6: Accipite gladium Spiritus, qui eſt verbum Dei. In eodem loco arma Eccleſiæ ſpiritualia deſcribit. Et quidem Paulus eleganter monet, Eccleſiæ poteſtatem in ædificationem, & non in deſtructionem conceſſam eſſe: 2. Cor. 10 & 13.

Conſiſtere aūt poteſtatem Eccleſiæ in his gradibus, Apoſtoli docent. Primùm, in uero uſu clauium Chriſti: hoc eſt, in poteſtate annunciandi remiſſionem peccatorum in nomine Chriſti, peccatoribus pœnitenciā agentibus: impœnitentibus verò denunciandi iudicium Dei, & pœnas æternas. Teſtimonia de vtroq; ſcilicet ſòluēdi & ligandi claue, & exempla ſuo loco recenſuimus, extant autem, Actor. 5. 8. 9. 1. Cor. 5. 2. Cor. 2. 1. Timoth. 1. 2. Tim. 1. & 2. 2. Theſ. 3. Gal. 1. Deinde in iudicando de unaquauis doctrina: præcipiunt enim ſingulis Chriſtianis, vt de doctrinis quaſcunq; audiant, iudicium faciant: & cū doctrina Chriſti ſincera & patefacta, conſentientes iubent amplecti, diſſentientes verò damnari & vitari. 2. Pet. 3. Vos igitur poſteaquam præmoniti eſtis, cauete, ne ſimul cum alijs nefariorum errore abducti, excidatis à propria ſtabilitate. 1 Ioann. 2: Quis eſt mendax, niſi is qui negat Ieſum eſſe Chriſtum? Hic eſt Antichriſtus, qui negat patrem & filium. 1 Ioann. 4. Chariſſimi, ne cuiuis ſpiritui credatis, ſed probate ſpiritus an ex Deo ſint, quoniam multi pſeudoprophetæ exierunt in mundum.

In Apocalypſi etiam paſſim deſcribuntur angeli, hoc eſt doctores, qui admonituri ſint eccleſiā, vt fugiat falſa dogmata hæreticorum et Antichriſti. Apoc. 14. 18. Exite de illa populus meus, ne participes ſitis delictorum eius & de plagis eius ne accipiatis. 2 Cor. 6. Ne ducatis iugum cum incredulis. Quod enim cōſortium iuſticiæ cū iniuſticia? aut quæ cōmunio luci cum tenebris? aut quæ concordia Chriſto cum Belial? aut quæ pars fideli cum infideli? aut quid cōuenit templo Dei cum ſimulachris?

Idem obiurgat totam Eccleſiam Galatiæ, quod pſeudoapoſtolorum falſam doctrinam non dijudicarint & uitarint. & Phil. 3. inquit: Cauete canes, cauete malos operarios, cauete concionem. Coloſ. 2: Videte ne quis ſit qui uos deprædetur per philoſophiam & inanem deceptionem, iuxta conſtitutionem hominū, iuxta elementa mundi, et non iuxta Chriſtum. Et poſtea: Ne quis uobis palmam interuertat data opera per humilitatem et ſuperſtitionem angelorum. 1 Theſſal. 5. Omnia probate, quod bonum eſt tenete. 1 Timoth. 4. Prophanas & aniles fabulas reijce. Et poſtea: O Timothee depoſitum ſerua, deuitans prophanas uocum inanitates.

Hanc ob cauſam vt Eccleſia poſſit iudicare verā & falſam doctrinam, Paulus etiam præcepit vt epiſcopus ſit didacticus, aptus ad docendum, & qui poſſit contradicentes conuincere. Tit. 1. & 3. Hæreticum hominem poſt vnam atq; alteram admonitionem fuge. Autor epiſtol. ad Ebræ. 13. etiam monet Eccleſiam, ne uarijs et peregrinis circumferatur doctrinis: quod quid aliud eſt, quàm Eccleſiā tribuere iudicium de doctrina cuiuſuis? Autor epiſt. Iacob. iubet aberrantes à veritate in uiam deducere. Iacob. 5. idem epiſtola Iudæ facit.

Regulam autem ſeu lapidem Lydium, quo probari omnia doctrinarum genera debeant, docent eſſe doctrinam Chriſti. 1 Ioan. 2. Vnctio quam uos accepiſtis ab eo manet in vobis, &c. & ſicut uos docuit, manete in ea. 1 Ioann. 4. Per hoc cognoſcite ſpiritum Dei. Omnes ſpiritus qui non confitetur Ieſum Chriſtū in carne ueniſſe, ex Deo non eſt: & hic eſt ille ſpiritus Antichriſti, de quo audiſtis, quòd uenturus ſit, & nunc in mundo eſt. 2. Ioa. Intuemini uos ipſos, ne perdamus quæ operati ſumus, ſed ut mercedē plenā recipiamus. Omnis qui tranſgreditur, & nō manet in doctrina Chriſti, Deū non habet. Qui manet in doctrina Chriſti, hic et patrem et filium habet: ſi quis uenit ad uos, et hanc doctrinā nō affert, ne recipiatis eū in domū, nec aue ei dixeritis. Qui enim dicit illi aue, cōmunicat operibus eius malis. Ro. 16. Conſiderate eos qui diſſidia & offendicula gignunt aduerſus doctrinā, quam uos didiciſtis, et declinetis ab illis. Idē. 1 Timo. 6. Si quis diuerſam ſequitur doctrinam, & non accedit ſanis ſermonib. Domini noſtri Ieſu Chriſti, & ei quæ ſecundum pietatem eſt doctrinæ, &c. ab his qui eiuſmodi ſunt, ſeiungere. Gal. 1. Cæterùm etiā ſi nos aut angelus è cœlo prædicauerit uobis Euangeliū, præter id quod prædicauimus vobis, anathema ſit, quē admodum antè diximus, & nunc iterum dico: ſi quis uobis prædicauerit aliud Euangeliū præter id quod accepiſtis, anathema ſit. Idem etiam 2. Tim. 3. Scripturam ait prodeſſe ad doctrinam et redargutionem, ad correctionem & inſtitutionē. & Eph. 2. eam ob cauſam dicit Eccleſiam eſſe extructam ſuper fundamentum Apoſtolorum & Prophetarū: hoc eſt, Eccleſiā eſſe cuſtodē ſcriptorum & doctrinæ Prophetarum & Apoſtolorum, qui Dominum noſtrum Ieſum Chriſtū ſaluatorem mundi monſtrant unanimi conſenſu. Actor. 10. Huic teſtimonium perhibent omnes prophetæ, &c. 1 Corinth. 3. Fundamentū aliud nemo poteſt ponere, præter id quod poſitum eſt, quod eſt IESVS Chriſtus.

Donum etiam intelligendi & interpretandi ſcripturas

ram iuxta ἀναλογίαν fidei, docent eſſe penes verã Eccleſiam, eiusq; membra, idq; nõ alligatum eſſe ad certas perſonas hominũ, ſed à Deo ad ædificationem Eccleſiæ liberè donari ſacram ſcripturã legentibus, et meditantibus, & à Deo ſapientiam & intellectũ petentibus. Nã Petrus 2 epiſt. 1. iubet attendere prophetico ſermoni, donec dies illuceſcat, & lucifer exoriatur in cordibus noſtris. 1 Idem epiſt. 4: Vt quiſq; accepit donum, ita alius in alium miniſtrantes, &c. ſi quis loquitur, loquatur ut eloquia Dei. Et Paulus inter varia dona prophetiam, hoc eſt, donum intelligendi & exponendi ſcripturã numerat. Ro. 12. Siue prophetiam iuxta analogiam fidei: hoc eſt, expoſitio ſcripturæ non impingat in articulos fidei: 1. Cor. 12: Diuiſiones autem donorum ſunt, ſed idem ſpiritus: & diuiſiones miniſteriorum ſunt, & idem Dominus: & diuiſiones operationum ſunt, ſed idem eſt Deus, efficiẽs omnia in omnibus. Vnicuiq; verò datur manifeſtatio ſpiritus ad id quod expedit, nam huic quidẽ per ſpiritũ datur ſermo ſapientiæ, alij uerò ſermo ſcientiæ, ſecundum eundem ſpiritũ, alij verò fides per eundẽ ſpiritum, alij verò dona ſanationum per eundem ſpiritũ, alij verò efficacia potentiarũ, alij verò prophetia, alij verò diſcretiones ſpirituum, alij verò genera linguarũ, alij verò interpretatio linguarũ: ſed omnia hæc efficit vnus ille et idem ſpiritus, diuidens peculiariter unicuiq; ſicuti uult. 1 Cor. 14. Prophetæ uerò duo aut tres loquãtur, & cæteri dijudicent. Porrò ſi alij fuerit reuelatum aſsidenti, prior taceat: poteſtis enim omnes ſingulatim prophetare, vt omnes diſcant, et omnes conſolationem accipant. Et poſtea: Spiritus prophetarũ ipſis prophetis ſubijciuntur. Proinde fratres ad id enitamini, vt prophetetis, & loqui linguis ne uetueritis. 1 Theſ. 5. Spiritũ ne extinguatis, & prophetias ne aſpernemini. 2 Timo. 1. Vt ſuſcites donum quod in te eſt, per impoſitionẽ manuum mearum. 2 Timoth. 3. Sacræ literæ te erudituin poſſunt reddere ad ſalutem, per fidem quæ eſt in Chriſto Ieſu. Autor epiſtol. Iacob. 1. Si cui deeſt ſapientia, poſtulet ab eo qui dat, nempe à Deo. & poſtea: Omnis donatio bona, et omne bonum perfectũ, à ſupernis eſt, deſcendens à patre luminum. 1 Ioan. 2. Vos unctionem habetis à ſancto illo, & noſtis omnia: nõ ſcripſi vobis, quaſi ignorantibus veritatem, ſed tanquam ſcientibus eam.

Tertiò, habet Eccleſiam in quolibet loco (hoc eſt, totus cœtus, tum) ut nunc vocamus (laicorum, tum clericorum coniunctim) poteſtatem eligendi, uocandi & ordinandi miniſtros idoneos, & deponendi et fugiendi falſos doctores, aut uitæ turpitudine ædificationi Eccleſiæ nocentes. Conſtans hæc ex teſtimonijs de poteſtate clauium: nam claues toti Eccleſiæ ſunt traditæ, ea uerò ſi uocat miniſtros, nihil aliud facit quàm ut eis claues cõmendet. Pertinet ergo ea poteſtas ad totum Eccleſiæ cœtum. Deinde exempla idem comprobant. Nam, Act. 1. non ab Apoſtolis tantùm, ſed à tota Eccleſia, Matthias in locum ſubrogatur. Act. 5. Septem diaconi non tantùm ab Apoſtolis, ſed etiam à reliqua Eccleſia eliguntur, vocantur, & confirmantur. Actor. 13. tota eccleſia Antiochena, Paulum & Barnabam Dei iuſſu ſegregat, & emittit ad docendum gentes Euangelium.

Quartò, monens etiam Eccleſiam habere poteſtatẽ ordinandi & obſeruandi liberè ceremonias & traditiones humanas, ad ædificationem et bonũ ordinem ac decorum facientes: & econtrà, eas iterum abrogandi, ſi obſint ædificationi, & ponant laqueũ conſcientijs, & accedat ſuperſtitio, aut opinio cultus. 1 Cor. 14. Omnia fiant ad ædificationem. & poſtea, Omnia decenter et ſecundum ordinem fiant. Idem propter decorũ ordinat, vt mulieres in Eccleſiam veniant velatæ. Item, ne in cœtu doceant. 1 Cor. 11. & 1. Tim. 2. Idem 1 Cor. 7. Hoc autem, ad id quod nobis conducibile eſt, dico, non ut laqueum uobis inijciam. Et ibidem: Precio empti eſtis, nolite fieri ſerui hominum. Gal. 4. Quomodo conuertimini denuò ad infirma & egena elementa, quibus itèrum ſeruire uultis? Coloſ. 2. Ne quis vos iudicet in cibo aut potu, aut in parte diei feſti, aut nouilunij, aut ſabbatorum. & poſtea: Si mortui eſtis cum Chriſto ab elementis mundi, quid quaſi viuentes in mundo, decretis tenemini? Ne tetigeris, ne guſtaris, neq; contrectaris: quæ omnia ipſo pereunt abuſu, iuxta præcepta & doctrinas hominum, qui verbotenus habent ſpeciem ſapientiæ.

Sic Paulus monet Corinthios, vt prauam conſuetudinem uſui cœnæ Dominicæ incommodantem abrogent. 1. Corinth. 11. Sic idem circumciſionem negligit, cum uideret falſos fratres eam pro neceſſaria ad ſalutem exigere. Galatis 2. Sed de hac re in loco de Libertate Chriſtiana, dicetur prolixius.

Seriò autem Apoſtoli monent, vt omnes qui cupiũt ſaluari, ſeſe à falſa Eccleſia ſeiungant, & cum Eccleſia vera puram doctrinã ſonent, coniungant, conſenſione in doctrina, uſu ſacramentorum, confeſsione, & mutuis officijs. Teſtimonia ad hanc ſententiam pertinentia paulò antè adſcripſimus, ex 2 Petri 3. 1. Ioan. 2. & 4 & 2. Ioan. Apoc. 14. & 18. capitib. 2. Cor. 6. Philip. 3. Col. 2. 1. Theſ. 5. 1. Tim. 4. Tit. 1. & 3. Ebræ. 13. Actor. 10. Attendite vobis & cuncto gregi, &c.

¶ Contraria veræ Eccleſiæ ab Apoſtolis recenſentur. Hæreſes. 1. Corinth. 11. Galat. 4.

Hæretici homines. Tit. 3.

Pſeudoprophetæ. 2 Petri 2.

Falſi doctores, ſectas pnicioſas introducẽtes. 2 Pet. 2.

Pſeudoapoſtoli, operarij doloſi, miniſtri diaboli: 2. Cor. 11. Philip. 3.

Canes, Philip. 3. Inimici crucis Chriſti, ſerui uentris: Philippen. 3.

Volentes legis eſſe doctores, & legem non intelligentes. 2. Timo. 1.

Aberrantes à fide, vt Hymenæus & Alexander. 1. Tim. 1. Aſiani Hermogenes & Phygelus. 2 Tim. 1. Hymeneus & Philetus. 2. Tim. 2. Demas. 2. Tim. 4.

Vaniloqui & mentium ſeductores: Tit. 1.

Antichriſtus, & Antichriſti ſpiritum habentes. 1. Ioan. 2 & 4. & 2. Ioan.

Homo ſceleroſus, filius perditus, aduerſarius, qui effertur aduerſus Magiſtratũ, & Eccleſiam Dei. 2 The. 2.

Beſtia, imagines beſtiæ & characteres. Apoc. 14.

Meretrix Babylonica, cuius ſedes eſt urbs domina mundi: Apocal. 17 & 18. Beſtia & reges terræ, & exercitus eorum, & pſeudoprophetæ, & qui adorauerũt imaginem beſtiæ, & acceperunt characteres eius: Apocalyp. 13. 14. 19.

Gog & Magog, Apocal. 20.

Mundus. 1. Ioan. 5. Principes huius ſeculi. 1. Cor. 2. Potentes & ſapientes & nobiles & fortes. 1 Cor. 1.

Filij in-

Filij infidelitatis, Epheſ.2. Coloſſen.3. Filij tenebrarum. Epheſ.5. 1. Theſſ.5.

Generatio tortuoſa & praua, Philip.2. Filij diaboli. 1. Ioann.3. Vaſa iræ, Rom.9. Vaſa in ignominiam, 2. Tim.2. Homines mente corrupti, reprobi circa fidem, mali & impoſtores, proficientes in peius, errantes, & in errorem ducentes alios. 2 Tim.3. Non ſuſtinentes ſanam doctrinam, & ſibiipſis coacervantes doctores iuxta concupiſcentias ſuas: 2 Timo.4. Polluti & infideles, Deum factis abnegantes. Tit.1. Illuſores, 2. Pet.3. Deum ignorantes. 1. Cor.15. Habentes cauteriatas conſcientias, 1. Timmoth.4.

Doctrinæ dæmoniorum, 1 Timoth.4. Iudaicæ fabulæ, ibid. Profanæ uocum inanitates, & oppoſitiones falſo nominatæ ſcientiæ: 1 Timot.6. Vocum inanitates, 2 Tim.2. Non ſana doctrina Chriſti, 1 Timoth. 6. & 2. Timoth.4. Euangelium deprauatum & adulteratum, Galat.1.2. Cor.2.2. Theſſ. 2. Philoſophia. Coloſ.2. Elementa mundi & decreta, præcepta & doctrina hominum: Coloſſ.2. Galat.4.

Signa & prodigia mendacia, 2 Theſ.2. Apoc.19.

Diabolus. 1 Pet.5. 1 Ioann.3. Apoc.12. 2. Cor.11. Rom. 16. Ebræ.2. Et ſimilia, quæ poſſunt ex prædictis & ſequentibus colligi.

Imago ſeu typus Eccleſiæ ueræ extat Apocal. 12. Forma mulieris parturientis maſculum, & fugientis in deſertum, ibiq; conſeruatæ per tempus & tempora, et dimidium temporis à facie ſerpentis. Poteſt & Noha in arca ſeruatus cum octo animabus, imago eſſe Eccleſiæ. Item Loth, 2 Pet.2.

Paulus populum Iudæicum, eiusq; hiſtorias figuram rerum eccleſiæ facit: 1 Cor.10. Autor epiſt. ad Ebræ. Hieroſolymam terrenam & templum, imaginem Eccleſiæ facit. Videtur etiam Paulus ad Hieroſolymam & templum alludere, Galat.4. & 1 Cor.3. & 6. cum pios templum Dei eſſe monet, & cum Chriſtum facit lapidem angularem & fundamentum: 1 Corint.3. Epheſ.2. Roman.9.

Icones etiam à corpore plura membra habente & unum caput ſumuntur: Ro.12. 1 Cor.12. Eph.4, Coloſ.2.

Poſtremò, in quibus locis Eccleſia tempore Apoſtolorum fuerit, ex Actis Apoſtolorum conſtat.

Vt aũt Apoſtolos unà cum alijs pijs doctrinam Euangelij, & ſyncerũ uſum ſacramentorũ amplectentibus, et in fide & confeſſione perſiſtentibus, ueram Dei Eccleſiam hoc tempore fuiſſe, non eſt dubium: ita ecõtrà pontifices Annam, Caipham, Ioannem, Alexandrum, Seniores, Scribas, Herodem, Pontium Pilatum, Acto.4. & 5. Scholaſticos ex Libertinorum, Cyrenenſium, Alexandrinorum, Cilicum, Aſianorum collegio, falſos teſtes, Seniores Stephanũ damnantes & lapidantes, Act. 6 et 7. Simonem magum à fide deficientem. Actor.8. Herodem Agrippam occidentem Iacobum, Act.12. Iudæos contradicentes Paulo, et loquentes blaſphemias, et gentes, Paulum et alios Apoſtolos ubicunq; terrarum perſequentes, falſam Eccleſiã fuiſſe, certiſſimũ eſt:

DE FALSA ECCLESIA.

VT antitheſis reddatur magis perſpicua, etiam de falſa Eccleſia doctrinam Apoſtolicam commemorandum ducimus.

Eſſe aũt falſam Eccleſiam patet ex teſtimonijs, quæ ſuprà de duplici, nimirum uera & falſa Eccleſia, & paulo antè de contrarijs ueræ Eccleſiæ adſcripſimus.

Definitionem falſæ Eccleſiæ, quam ſuprà ex doctrina Chriſti compoſuimus, etiam ex Apoſtolorum ſcriptis licet colligere, ut ſequentia comprobabunt.

Nam falſam Eccleſiam à diabolo eſſe, & ab eo per falſam doctrinam & pſeudoprophetas, pſeudoapoſtolos, hæreticos, & Antichriſtum colligi, Apoſtoli etiam docent. Petrus enim 1 epiſt.5. dicit, Diabolum oberrare & quærere quos deuoret. & 2 epiſt.2. Pſeudodoctore ſuis ſectis pernicioſis collecturos Eccleſiam falſam. Ioannes uero .1 epiſt.3. falſam Eccleſiam expreſsè uocat filios diaboli, eamq; per Antichriſtum eiusq; ſpiritũ colligi monet. 1 epiſt.2. 4. & 2 Ioann. in Apocalypſi etiam draconem, diabolũ & ſathanam, architectum fore regni Antichriſti, ſeu meretricis Babylonicæ, & ſeducturum gentes. Apo.12.13.19. & 20. Et Apoc.18. expreſsè dicit Babylonem, hoc eſt, urbem Romanam & totum Papatum, habitationem dæmoniorum, & cuſtodiam omnis immundi ſpiritus factam eſſe. Paulus etiam diabolum fabricatorem papiſticæ Eccleſiæ facit. 1. Theſſa.2. Cuius aduentus ſecundum operationem ſatanæ, cum omni potentia & ſignis ac prodigijs mendacibus, & cũ omni deceptione iniuſticiæ. & 1 Tim.4. prohibitionem ciborum & nuptiarum appellat doctrinas dæmoniorum. & 2 Cor.11. Pſeudoapoſtolos uocat diaboli miniſtros, transformantes ſeſe in angelum lucis. Idem de ethnicorum eccleſia dicit 1 Corinth.10. Quæ immolãt gentes, dæmonijs immolant, & non Deo.

Notæ falſæ Eccleſiæ ſunt, falſa & erronea doctrina de præcipuis fidei articulis, & negare Chriſtum in carne veniſſe. 1 Ioann.4. & 2 Ioan. Non manere in doctrina Chriſti: 2. Ioann. Abnegare Dominum, qui ipſos eſt mercatus: 2 Pet.2. Negare Deum factis: Tit. 1. Docere profanas & aniles & Iudaicas fabulas: Tit.1. 1. Timoth.4. Non ſuſtinere ſanam doctrinam. 2. Timoth.4. Docere aliud Euangelium, quàm Paulus docuit, ſcilicet non ſola fide hominem ſaluari, ſed legis obſeruationem et bona opera ad ſalutem eſſe neceſſaria, ita ut impoſſibile ſit ſine bonis operibus ſaluari, et nemo unquã ſine bonis operibus ſit ſaluatus. Gal.1.2.5.6. Act.15. Coloſſ.2. Docere quòd Euangelium prohibeat bona opera, & non ea ut fructus & teſtimonia fidei requirat. Ro.3. & 6. Manebimus in peccatis, ut abundet gratia?

Per philoſophiam & inanem deceptionem et traditiones humanas, deprauare doctrinam Euangelij: Coloſſ.2. Tradere doctrinam dæmoniorum de diſcrimine ciborum, & prohibitione nuptiarum. 1 Tim.4.

Negare reſurrectionem mortuorum. 1 Cor.15. Deprauare doctrinam de reſurrectione, & certum diem præfinire: 2. Theſſal.2. Aut dicere reſurrectionem iam factam eſſe, ut Hymenæus & Philetus: 2 Timoth.2. Irridere & negare extremum iudicium. 2 Pet.3.

Secunda, corruptelæ ſacramentorum à Chriſto inſtitutorum: quales ſunt, non baptiſare in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti aut baptiſmum per traditiones humanas & ſuperſtitioſas deformare, eiusq; uirtutem extenuare. Item, baptiſare campanas, altaria, & id genus alia, cum inſtitutione Chriſti & Apoſtolorũ obſeruatione pugnantia. Cœnam ſeu teſtamentum Domini non ita uſurpare, ſicut Chriſtus inſtituit, & Apo-

ſtoli obſtruerunt.1 Corint. 11. Quales ſunt corruptelæ cœnæ Dominicæ: altera parte, ſcilicet calice, defraudare laicos: panem includere, et circumferre et adorare, offerre cœnam pro uiuis & mortuis, ita ut his mereatur liberationem expurgatorio, illis uerò remiſsionem peccatorum, fœlicitatem in negociatione, itineratione, uenatione & alijs actionibus.

Tertia abuſus clauium: qualis eſt, ſoluere impœnitentes, & excommunicare pœnitentiam agentes & uerè credentes. 2. Pet. 2. Ineſcant homines per concupiſcentiam carnis, uoluptatibus, eos qui uerè aufugerant, eos qui in errore conuerſantur, dum illis libertatem pollicentur, cùm ipſi ſint ſerui corruptionis. Ioannes Apoc. 13. oſtendit Antichriſtum eos omnes excommunicaturum, qui cum ipſo non ſenſerint.

Quarta, probibito ciborũ, et matrimonij. 1 Tim. 4.

Quinta, Magiſtratus politici à Deo ordinati contemptus. 2 Pet. 2. Dominationes contemnunt. 2 Theſſalon. 2. Effertur ſuper omnem qui dicitur Deus: hoc eſt, ſuper magiſtratum, ij enim dij uocantur. Pſal. 81. Dixit, dij eſtis, & Ioannis. 10.

Sexta, Idololatria. 1 Corinth. 10. Gentes immolant dæmonis, et non Deo. Rom. 1. Venerati ſunt creaturam ſuper eum qui condidit. Ioannes in Apocalypſi 13. & 14. capitib. docet, Antichriſti eccleſiam adoraturam beſtiam, & eius imaginem.

Septima, Odiſſe & perſequi ueram eccleſiam propter cõfeſsionẽ. Teſtimonia ſuprà adſcripſimus ex Petro: quibus hoc addi poteſt. 1 Pet. 4. Atq; id illis abſurdũ uidetur, quod non accuratis vna cum ipſis in eandem luxus refuſionem, qui de uobis male loquuntur. 1 Ioa. 3. Apo. 12. 13. 17. 19. Gal. 4. 1 Theſſ. 2. 2. Tim. 2. Ebræ. 10.

Octaua, Sodomiticæ libidines, & omnis generis ſcelera, qualia deſcribuntur. 2. Petri 2. Rom. 1. 2. Tim. 3, & alibi paſsim.

Nona, externa ſpecies quæ magnificentior & ſplendidior eſt propter locum, perſonas, potentiam, autoritatem, eruditionem, uitæ ſanctimoniam, et multitudinẽ. Nam pontifices & ſeniores populi Hieroſolymis habent templum, Act. 5. Pſeudoapoſtoli habent magnam ſpeciem, quia ueniunt ab Hieroſolymis; audiuerunt Petrum & alios Domini fratres. Actor. 15. Falſa eccleſia Hieroſolymis habet potentiam incarcerandi & caſtigandi Apoſtolos, & lapidandi Stephanum. Acto. 3. 4. 5. 7. Herodes ſauit Iudæis, & in eorum gratiam occidit Iacobum. Act. 12. Pſeudoapoſtoli in angelos lucis transformati ueniunt. 2 Corint. 11. Incedunt per humilitatem & ſuperſtitionem angelorum, habent ſpeciem ſapientiæ, per ſuperſtitionem ac humilitatem animi, & leſionem corporis. Col. 2. Sunt nobiles, potentes, ſapientes, diſputatores. 1 Cor. 1. Sunt philoſophi. Coloſſen. 2. Sunt præceptores abducentes poſt ſe diſcipulos. Actor. 20. Deum ſe ſcire profitentur, cũ tamen factis eum negẽt, Tit. 1. Volunt eſſe legis doctores. 1. Tim. 1. Sunt ſecundum legem quaſi irreprehenſibiles. Philip. 3. Quærunt iuſticiam ex lege: Rom. 9. Gloriantur quòd ſint Ebræi & Iſraelitæ & ſemen Abrahe. miniſtri Chriſti. 2. Corinth. 11. Habent ſuæ factioni addictos patronos, reges & principes terræ. Apocal. 18 & 19.

Decima, blaſphemiæ aduerſus Deũ eiusq; uerbum Act. 13. Videntes aũt turbas Iudæi, repleti ſunt zelo. & contradicebant his quæ à Paulo dicebantur, contradicentes & loquentes blaſphemias. Act. 18. Contradicentibus autem eis, ac blaſphema loquentibus, excuſsis ueſtimentis dixit ad eos, &c. Acto. 19. Cùm autem quidam indurarentur, nec crederent, malè loquentes de uia Domini coram multitudine, digreſſus ab illis, ſegregauit diſcipulos, quotidie diſputans in ſcola cuiuſdam Tyranni. Act. 28. Romani Iudæi inquiunt, De ſecta iſta notum eſt nobis, quòd vbiq; ei contradicatur.

Monẽt etiam Apoſtoli, Deum falſam eccleſiã eiusq; membra, corporalibus & æternis pœnis affecturũ. De corporalibus pœnis Iudaicæ gentis, Paulus 1 Theſ. 2. inquit: Peruenit autem in illos ira in finem, & in genere de pœnis, inquit Coloſſ. 3. Epheſ. 5. Propter hæc uenire ſolet ira Dei in filios inobedientes. Petrus 2 epiſt. 2. proponit vetera exẽpla pœnarũ, ſcilicet diluuij & inflammatæ Sodomæ et Gomorrhæ. Et Paulus 1 Cor. 10. exempla pœnarũ populi Iudaici in deſerto recitat. De pœnis ſpiritualibus, ut de abiectiõe & induratione populi Iudaici, Paulus Ro. 9. 10. & 11. loquitur. Et quidem Gentibus etiam cõminationem grauiſsimam proponit, nam ſi Deus naturalib. ramis nõ pepercit, uide ne qua fiat, ut ne tibi parcat. Ecce igitur bonitatem et ſeueritatẽ Dei, in eos quidẽ qui ceciderũt ſeueritatem: in te uerò bonitatem, ſi permãſeris in bonitate. Quoniã & tu excideris: & illis rurſus, ſi non permanſerint in incredulitate, inſerentur. Idẽ 2 Theſ. 2. Pro eo q, dilectionem ueritatis receperunt, in hoc vt ſalui fierent, propterea mittet illis Deus efficaciã illuſionis, vt credãt mendacio, & iudicentur omnes qui non crediderũt ueritati, ſed approbauerunt iniuſticiam. De pœnis æternis 2 Petri 2. Quibus iudiciũ iam olim nõ tardat, & perditio illorum nõ dormitat. Apoc. 19. Viui coniecti ſunt hi duo in ſtagnũ ignis ardens ſulphure. Apoc. 21. Timidis aũt & incredulis, & execratis, & homicidis, & ſcortatoribus, & ueneficis, & idololatris, & omnibus mendacibus, pars illorum erit in ſtagno igni ardenti & ſulphure. Apoc. 22. Foris canes & uenefici & impudici & homicidæ, et idolis ſeruientes, & omnis qui amat & facit mendaciũ. 2. Theſ. 1. Iuſtum eſt apud Deum, reddere his qui affligunt vos, afflictionem, & vobis q affligimini relaxationem nobiſcũ, cum reuelabitur Dominus Ieſus de cœlo, cum angelis potẽtiæ ſuæ cum incendio flãmæ, qui infligit ultionem his qui non nouerũt Deum: et qui nõ obediunt Euangelio Domini noſtri Ieſu Chriſti: qui pœnã luent interitum æternum, à facie Domini, à gloria fortitudinis illius, cum uenerit ut glorificetur in ſanctis ſuis. Phil. 3. Quorum finis perditio eſt. Plura teſtimonia ſuprà in loco de pœnis malorum operum allegauimus.

DE REGNO CHRISTI.

Regnum interdum ſignificat politicã & ciuilem hominum conſociationem, quæ à rege gubernatur certis legibus, & defenditur armis. Ebræ. 11. Per fidem expugnauerunt regna.

Interdum regnum dicitur de gubernatione Dei, quã exercet colligendo & conſeruando Eccleſiam in hac uita. Coloſſ. 1. Tranſtulit nos in regnum filij Dei. 1 Corinth. 15. Cum tradiderit regnum patri ſuo.

Interdum ſignificat uitam æternam. 2 Petri. 1. Miniſtrabitur uobis introitus in æternum regnum. 1 Cor. 15. Caro & ſanguis regnum Dei poſsidere non poſſunt.

Regnum

Regnũ igitur Dei, & filij Dei, quod in hac uita habet, nihil aliud eſt quàm Eccleſia. Quare ea quæ de Eccleſia dicta ſunt, etiam ad regnum Chriſti pertinent.

Quia verò in hac voce quædam de Eccleſia declarantur, ideò ea cenſuimus hic commemoranda.

Quòd autem Deus & Dominus noſter Ieſus Chriſtus habeat regnum in terris, uſq; ad finem mundi, patet ex teſtimonijs. Actor. 8. Cum credidiſſent Philippo euangelizanti de regno Dei. Coloſſ. 1. Tranſtulit nos in regnum filij Dei. Apocal. 19. Chriſtus dicitur Rex regum & Dominus dominantium. 1 Tim. 1. Deus appellatur Rex ſeculorum & immortalis. 1 Timoth. 6. dicitur Rex regum, Dominus dominantium.

Regnum autem Chriſti non eſſe mundanam aliquã dominationem, ſed ſpiritualem collectionem, gubernationem & conſeruationem Eccleſiæ, Apoſtoli docent. Paulus enim, Roman. 14. Non eſt enim regnum Dei cibus & potus, ſed iuſticia & pax & gaudium in Spiritu ſancto. 1 Corinth. 4. Non enim in ſermone regnum Dei eſt, ſed in virtute. 2 Corinth. 10. Arma militiæ noſtræ non ſunt carnalia, ſed ſpiritualia.

Cognationem quandam habent cum regno politico ſed tamen non per omnia ſimilem. Regna enim politica habent regum aliquem hominem mortalem, in regia domo habitantē, & certũ numerum hominum ſubditorum gubernantem. At hoc regnũ habet regē filiũ Dei. Coloſſ. 1. Regem omnium regum. Apoc. 19. Regem immortalem. 1 Tim. 1. Sedentem ad dexteram Dei. Rom. 9. Habentem ſuis pedibus ſubiectos angelos & poteſtates ac uirtutes. 1 Pet. 3. Eph. 1. Sedere fecit ad dexteram ſuam in cœleſtibus, ſuper omnem principatum ac poteſtatem, & virtutem, et dominium, & omne nomē quod nominatur, non ſolùm in ſeculo hoc, ſed etiam in futuro, & omnia ſubiecit ſub pedes illius. Philipp. 2. Extulit illum in ſummam ſublimitatem, ac donauit illi nomē ſupra omne nomen, vt in nomine IESV omne genu ſe flectat, cœleſtium ac terreſtrium & infernorum.

Subditi & ciues huius regni ſunt credentes in Chriſtum Ieſum. Coloſſ. 1. Hiq; etiam omnes ſunt reges, ſcilicet ſuper peccatum & diabolum & mortem, & ſacerdotes offerentes Deo hoſtias acceptabiles per Ieſum Chriſtum, 1 Pet. 2. Apocal. 1. & 5. Roman. 12.

Secundò, regna politica habent ſuas leges, ſtatuta, cõſuetudines: ſunt etiam conſtituti iudices, qui pronunciant de controuerſijs. Sic regnũ Chriſti habet verbum Dei, ſcripta prophetica & Apoſtolorũ, in quibus norma iuſticiæ Dei de ſingulis rebus eſt expreſſa. 2 Petri 1. Eph. 2. Roma. 15. Habet etiam adminiſtratores iuſticiæ nempe miniſtros Euangelij, quibus eſt poteſtas clauiũ commiſſa, pœnitentiam agentibus, & in Chriſtum credentibus, annunciandi remiſſionem peccatorũ, in eius nomine: impœnitentibus verò denunciandi iram Dei & condemnationem. 1 Cor. 5. 2. Tim. 5. 2. Cor. 10.

Tertiò, regna politica habent ſuam quandam potentiam, ſua arma & apparatus ad puniendũ contumaces, ad reprimendũ & expugnandum hoſtes, & defendendum & liberandũ ſubditos. Regnũ uerò Chriſti habet arma ſpiritualia. 2. Cor. 10. nempe vniuerſam armaturam Dei, quæ reſiſtit in die malo, & excipit ignita tela diaboli, & uincit peccatum, diabolum, mortem et infernum. Pertinent aũt hæc ad armaturã ſpiritualem: Baltheus ueritatis quo cingũtur lumbi, thorax iuſticiæ, calceati pedes, ſcutũ fidei, galea ſalutaris, gladius ſpiritus, qui eſt verbũ Dei: oratio. Epheſ. 6. Thorax fidei et charitatis, pro galea ſpes ſalutis. 1 Theſ. 5. Sermo Dei viuus & efficax, & penetrantior quouis gladio utrinq; incidente, ac pertingens uſq; ad diuiſionem animæ ſimul ac ſpiritus, compagumq; & medullarũ, & diſcretor cogitationũ & intentionum cordis. Ebræ. 4. Petrus etiã fide diabolo reſiſtendum monet. Et Ioann. 1 epiſt. 5. fidem ait vincere mundum. Hæc verò arma ſunt efficacia propter uirtutem Dei, quã per illa exercet. Ro. 1. Euangelium eſt virtus Dei ad ſalutem omni credenti.

In regno politico rex habet ſuos cõſiliarios & legatos, ſatellites, imperatores, duces, milites: per quos gubernat, defendit & ampliat ſuum regnum, ſed Chriſtus à conſilijs habet Deum patrem & ſpiritum ſanctum: et quanquã ipſi ubiq; præſto ſint, et ſuo nutu ac potentia omnia gerant. Col. 3. Omnia in omnib. Chriſtus. Eph. 1. Ipſe dat ſalutem corpori. Epheſ. 1: Omnia in omnibus adimplet. 1 Cor. 3. 6. 2. Cor. 6: Vos eſtis templum ſpiritus ſancti in nobis habitantis. Item, Ero in medio illorum, &c. Act. 17. In ipſo uiuimus, mouemur & ſumus: Tamen etiam ad propagationem & defenſionē ſui regni, hoc eſt Eccleſiæ & piorum, utuntur miniſterio angelorũ. Ebr. 1. Et hominum & prophetarum. Acto. 10. Et Apoſtolorum, paſtorum, euangeliſtarum, & aliorum miniſtrorum Eccleſiæ. Ephæ. 4. Et 1 Corinth. 3. apertè Paulus dicit, Dei συνεργοὶ cooperari ſumus. & 1. Corinth. 4. Sic exiſtimet nos homo, vt miniſtros Chriſti, & diſpenſatores myſteriorum Dei. Et magiſtratuum, Roman. 13. Miniſter enim Dei eſt, ultor ad iram ei qui quod malum eſt fecerit. & 1 Pet. 2: Ad vindictam nocentium, & laudem rectè agentium.

In regno politico ſubditi conferunt cenſus, ueſtigalia, tributa, & alias impenſas, vnde rex alitur, & ſumptus pro gubernatione regni facit: at in regno Chriſti diuerſum accidit. Rex enim ipſe ſubditis ſuis donat ſpiritualia & corporalia bona, vnde ipſi diteſcant, & in æternum viuant. Epheſ. 4: Dedit dona hominibus. & Rom. 6: Donum aũt Dei vita æterna per Chriſtum Ieſum. Rom. 8: Quomodo non omnia nobis cum illo donarit? 2 Corint. 8: Noſtis beneficentiam Domini noſtri Ieſu Chriſti, quòd propter vos pauper factus ſit, cum eſſet diues, vt uos illius paupertate diteſceretis. Col. 2. In quo omnes theſauri ſapientiæ ac ſcientiæ reconditi ſunt. 1 Tim. 6: Qui præbet nobis affatim omnia ad fruendum. Actor. 17: Cœli & terræ eſt Dominus, & dat vitam omnibus, & halitum per omnia.

Habet etiam cognationem regnum Chriſti in hac uita, cum regno æterno. Nam ſicut nũc imputatione et inchoatione, ita tunc pfectione & poſſeſſione, erimus ciues regni æterni. 1 Ioan. 3. Iam filij Dei ſumus, ſed nondum apparuit: ſcimus aũt q, cum apparuerit, ſimiles ei erimus. 1 Corinth. 13: Ex parte enim cognoſcimus, & ex parte prophetamus: aſt vbi uenerit quod perfectũ eſt, tunc quod ex parte eſt, abolebitur. &c. Cernimus enim nunc per ſpeculum in ænigmate, tunc aũt facie ad faciem. Nunc cognoſco ex parte, tunc uerò cognoſcã quemadmodũ et cognitus ſum. De regno æterno Paul. 1. Cor. 15. inquit: Cum tradiderit regnum Deo & patri, cum aboleuerit omnem principatus & omnem poteſta-

item ac virtutem. Non oportet eum regnare, donec poſuerit omnes inimicos ſub pedes ſuos. Nouiſsimus hoſtis aboletur mors: nam omnia ſubiecit ſub pedes illius. Atqui cùm dicat, quòd omnia ſubiecta ſint, palam eſt, excipiendum eũ qui ſubiecit illi omnia. Quum aũt ſubiecta fuerint illi omnia, tunc & ipſe filius ſubijcitur ei qui ſubiecit omnia, vt ſit Deus omnia in omnibus.

Regno Chriſti contrarium eſſe regnum Diaboli & opera eius, Apoſtoli docent. nam Petrus 1 epiſt. 5. oſtendit, diabolum inſidiari omnibus pijs. Et omnes 1 epiſt. 3 ait: Ad hoc aparuit filius Dei, ut diſſoluat opera diaboli. Paulus etiam ſatanam conculcatum iri ſub pedes piorum optat: Ro. 16. Idem diabolũ appellat mũdi principem, cui poteſtas ſit aeris, & qui agat in filijs infidelitatis. Ephe. 2. Diabolos etiã dominos mundi nominat, & rectores tenebrarum huius ſeculi, & ſpirituales aſtutias, & varijs aſſultibus ac ignitis telis regnum Chriſti oppugnare docet, Epheſ. 6. Dicitur etiam Deus huius ſeculi, qui excæcarit mentes & oculos infideliũ, ut non cernant Euangelij lucem: 2 Cor. 4. Et qui teneat homines captiuos: 2 Timoth. 2. Meminit & Paulus poteſtatis tenebrarum. Coloſſ. 1. Pertinent autem ad regnum diaboli, peccatũ, lex, mors. infernus: Ebr. 2. & 1 Cor. 15.

Oppugnant etiã regnum Chriſti, duorum Antichriſtorum regna, quorum alterũ eſt extra Eccleſiam, nempe Gog & Magog: hoc eſt, regnum Turcicum ſeu Mahometanum, Apo. 20. Alterum intra Eccleſiam, nempe regnum beſtiæ geſtantis meretricem Babylonicam. hoc eſt, imperium Romanum, venerans Papam, eiq́; patrocinium præſtans ad opprimendum Euangelij lucem, & eccleſiam Dei: Apocal. 13. 17. 19.

Si regna politica rectè adminiſtrantur, et manent intra ſuas metas, diuerſa quidẽ ſunt à regno Chriſti: ſed tamen non contraria. Debent enim magiſtratus Eccleſiæ ſeu regno Chriſti ſeruire. Ro. 13. & 1 Pet. 2. & Chriſtiani econtrà iubentur politicis dominis debitam præſtare obedientiã, in ijs quæ non ſunt contra Deum. Ro. 13. & 1 Pet. 2. Tit. 2. Hinc orta eſt regula, Euangelium non tollit politica, & econtrà politicæ non debent tollere Euangelium: hoc eſt, impedire uerbum Dei cultum.

Sed politici domini à diabolo & falſa Eccleſia inflammati, plerunq́; ſeſe regno Chriſti opponũt, idq́; conantur delere, vt patet ab exẽplis Herodis, Pontij Pilati, & ſenatus Hieroſolymitani. Act. 3. 4. 5. 6. 7. Neronis. 2. Tim. 4. & aliorum impiorum magiſtratuum, qui hoc ſeculo perſequuti ſunt Eccleſiam, de quibus dicitur ſuo loco. Verum illi ſua potentia & perſequutione non modò nõ extingunt regnũ Dei, ſed etiã id promouent. Licet enim aliquod membra de regno Chriſti interficiãt, tamen à Chriſto ſubinde alij excitantur. Recte igitur Gamaliel inquit. Act. 5. Si eſt ex hominib. conſilium aut opus hoc, diſſoluetur: ſin ex Deo eſt, non poteſtis diſſoluere: Docent idem exẽpla. Etſi enim ſenatus Hieroſolymitanus interdicto primùm, & poſtea incarceratione, uirgis, lapidatione Stephani, conatur regnũ Chriſti, hoc eſt collectionẽ Eccleſiæ Hieroſolymis prohibere: tamen ea ipſa re non diminuitur, ſed in medio inimicorum creſcit & ampliatur: eſtq́; ſanguis Stephani ſeminarium, ex eo enaſcitur Paulus, et occaſio, vt à diſperſis fratribus paſsim plures plantentur eccleſiæ, non ex Iudæis tantùm, ſed etiam ex gentibus. Et Paulus Philip. 1. eleganter de ſuæ captiuitatis fructu inquit: Scire autem vos uolo fratres, quod quæ mihi acciderunt, magis ad ꝓfectũ euãgelij euenerint, ita ut uincula mea manifeſta facta ſint in Chriſto, toto prætorio, ac cæteris omnib.

Pugnat etiam cum doctrina de regno Chriſti, opinio quòd ſit futurum regnum mundanum: qualem habent Apoſtoli. Actor. 1. cum interrogant, num Chriſtus hoc tempore uelit inſtaurare regnum Iſrael.

De miniſterio Euangelico, docendi & adminiſtrandi ſacramenta.

Eſſe miniſterium aliquod Euangelium prædicandi et ſacramenta adminiſtrandi, Apoſtolorum hiſtoria cõfirmat: maximè verò miraculoſa Spiritus ſancti in die Pentecoſtes ſuper Apoſtolos effuſio, per quã cœperunt publicè doctrinam Euangelij non Hieroſolymis tantum, ſed in omnibus orbis terrarum partibus promulgare: vnde Paul. Col. 1. aſſerit, Euangelium prædicatũ eſſe apud uniuerſam creaturã quæ ſub cœlo eſt.

Eſſe aũt miniſteriũ Euangelicum ſeu eccleſiaſticum in uocatione legitima, officium docendi articulos reuelatos & traditos à Deo, certo verbo, & in primis doctrinam de pœnitentia & remiſsione peccatorum gratuita per ſolam fidem in Chriſtum, & adminiſtrãdi ſacramenta, & uſurpandi claues iuxta inſtitutionem diuinam, ad ædificationem, et non ad deſtructionem Eccleſiæ, Apoſtoli docent, ut ex ſequentibus patebit.

Appellationes huius officij hæ ferè occurrũt in ſcriptis Apoſtolorũ. Prædicatio Euangelij. 1 Pet. 1. Rom. 15. 1. Cor. 15. Traditio ſancti præcepti. 2 Pet. 2.

Teſtimonium, quòd pater miſerit filium ſeruatorem mundi. 1 Ioan. 4.

Tradere doctrinam Chriſti, epiſt. 2 Ioannis.

Sermo Dei et teſtimonium Ieſu Chriſti, Apoc. 1.

Miniſterium. Roma. 11. Illuſtre miniſterium meum, 2. Corint. 4. Cum miniſterium hoc habeamus. 2. Cor. 6. Ne reprehendatur miniſterium noſtrum.

Miniſterium noui Teſtamenti. 2 Cor. 3.

Miniſterium reconciliationis. 2 Cor. 6.

Adminiſtratio euangelij Dei. Rom. 15.

Diſpenſatio myſteriorum Dei. 1 Cor. 4.

Poteſtas in ædificationem data. 2 Cor. 10 et 13.

Fungi legatione pro Chriſto. 2 Cor. 5.

Duplex autem eſſe miniſterium, aliud Apoſtolicum, aliud commune, etiam ex Apoſtolorum ſcriptis apparet, maxime uerò ex illis teſtimonijs quæ de duplici uocatione, immediata ſcilicet et mediata, loquuntur. Gal. 1. Paulus Apoſtolus non ab hominibus, neq; per hominem, ſed per IESVM Chriſtum ac Deum patrem, et poſtea: Non ab homine accepi illud, neque didici, ſed per reuelationem Ieſu Chriſti.

Vtrunque in genere eſſe à Deo, Apoſtoli affirmãt: nam. Actor. 4. Petrus et Ioannes in concilio ſeniorum interrogati, qua uirtute, aut quo nomine docerent publicè, et ederunt miracula, ſatis apertè docent, ſuam uocationem à Deo eſſe. inquiunt enim, an iuſtum ſit in cõſpectu Dei, potius vos audire, quàm Deum, iudicate. Non poſſumus, quæ uidimus et audiuimus, non loqui. Idem totus Apoſtolorum cœtus dicit. Act. 5. cũ Senatus cõmuni decreto ijs iterum interdicit, ne docent in nomine Chriſti: Obedire oportet Deo magis quàm hominibus.

nibus. Et Petrus, Actor.10.ait: Præcepit nobis, vt prædicaremus populo, et teſtificaremur, quòd ipſe ſit ille qui à Deo erat conſtitutus iudex uiuorũ et mortuorũ. Huc etiam exempla pertinẽt, quæ Paulo pòſt de immediata vocatione ſubycienus. Et Paulus etiam eos qui mediatè per homines vocati ſunt Corinthi, epiſcopos appellat, à Spiritu ſancto in gregem Chriſti collocatos, ad regendum eccleſiam Dei. Actor.20.. Idem 1 Corint.12. inquit, Diuiſiones miniſterium ſunt, & idem Dominus. & poſtea monet, Deũ ipſum poſuiſſe in Eccleſia, primùm Apoſtolos, deinde prophetas, tertiò doctores, deinde poteſtates, deinde dona ſanationum, ſubſidia, gubernationes, genera linguarum. & Epheſ.4. Chriſtum exaltatum ad dexteram Dei, ait, dediſſe alios quidem Apoſtolos, alios verò prophetas, alios autem euangeliſtas, alios paſtores, & doctores, ad inſtaurationem ſanctorum in opus adminiſtrationis. Eſt igitur Deus & Dominus noſter Ieſus Chriſtus, & Spiritus ſanctus, autor miniſterij, & adhuc dat ſalutares doctores, & miniſterium verbi ad finem uſq; mundi conſeruabit.

Differre aũt Apoſtolicã functionem à cõmuni, hac in parte oſtenditur, q. Apoſtoli immeditatè à Ieſu Chriſto, ſiue ante aſcenſionem, ſiue pòſt uocati ſunt, maniſeſtiſſimis indicijs. Cæteri verò mediatè per Eccleſias, & Apoſtolos & alios doctores, nihilominus tamen à Deo excitantur & vocantur. Ante aſcenſionem à Chriſto vocati ſunt immediatè duodecim Apoſtoli, ut dictũ eſt ſupra, quorum nomina etiam, Act.1. referuntur: poſt aſcenſionem in locum Iudæ, facta Eccleſiæ precatione, & Chriſto ſuam uoluntatẽ per ſortem declarante, Mathias cooptatus eſt ad numerum vndecim Apoſtolorũ: Act.1. Saulus etiam immediate à Chriſto ſedente ad dexteram Dei vocatur: Acto.9. Et quidem ipſe de ſua illa vocatione paſſim gloriatur. Actor. 22. & 26. inter alia hæc commemorat. At ille, ſcilicet Chriſtus, dixit: Ego ſum Ieſus, quem tu perſequeris: ſed exurge, & ſta ſuper pedes tuos. Ad hoc enim apparui tibi, ut conſtituã te miniſtrum & teſtem, & eorum quæ uidiſti, & eorum in quibus apparebo tibi, eripiens te à populo et gentibus in quas nunc te mitto, vt aperias oculos eorum, ut conuertantur à tenebris ad lucem, & à poteſtate ſathanæ ad Deum, ut accipiant remiſſionem peccatorum, & ſortem inter eos qui ſanctificati ſunt, per fidem quæ eſt erga me. Idem Rom.1. Per Chriſtum accepimus gratiam ac muneris Apoſtolici functionem. 1 Cor.15: Poſtremò omniũ velut abbortiuo viſus eſt mihi: ego enim ſum minimus Apoſtolorũ, qui nõ ſum idoneus ut dicar Apoſtolus, propterea quòd perſequutus ſim eccleſiam Dei. 2. Cor.12. Gal.1. Epheſ.3. 1. Timo.1. Ceteros verò mediatè per Eccleſiam & Apoſtolos uocari, res ipſa & exẽpla docent. Nam ſeptem diaconi. Acto.6. ab Eccleſia & Apoſtolis vocantur, & confirmantur: & Paulus ac Barnabas ſuffragijs creaſſe per ſingulas Eccleſias presbyteros dicuntur, Acto.14. Et Paulus Timotheum, cui Lyſtrenſes reddebant bonũ teſtimonium, aſſumit. Act.16. Timotheum etiam alios vocaſſe et ordinaſſe, patet ex 1. Timo.2. & 5. Et quidem Paulus Timotheo præcipit, vt ſanam doctrinã commendet hominibus, qui ſint idonei ut alios quoq; doceant. 2. Timo.2. Titum etiam reliquit in Creta, vt oppidatim presbyteros cõſtitueret. 1 Tit.1.

Deinde hac in re differunt Apoſtolica vocatio & communis, quòd Apoſtolica habet poteſtatem in omni loco docendi. Act.1: Eritis mihi teſtes non ſolùm Hieroſolymis, verùm etiam in vniuerſa Iudæa Samariaq́;, deniq; vſq; ad extrema terræ. Hanc ſententiã comprobãt hiſtoriæ Apoſtolorũ, quorum nullus ferè ocioſus in uno aliquo deſedit loco, ſed ad plura commeantes, paſſim plantarunt eccleſias. Paulus de ſe dicit, quòd debitor ſit Græcis ſimul ac Barbaris, eruditis pariter ac ineruditis: Rom.1. Vocat etiam ſe doctorem gentium. 2. Tim. 1. & dicit ſe anniti, vt prædicet Euangelium, ubi antea Chriſtus non ſit nominatus, ne ſuper alienum fundamẽtum ædificare uideatur. Rom.15. vbi etiam gloriatur, ſe ab Hieroſolymis vſque ad Illyricum Euangelio Chriſti impleuiſſe pleraq; loca, ita vt in illis regionibus nullum amplius habeat locum, & cupiat Romã, & inde in Hiſpaniã abire. Idem 2. Cor. 10. ait ſe ad Corinthios quoq; perueniſſe in Euangelio Chriſti, & cupere ijs quoq; regionibus quæ vltra Corinthum ſint, euangeliſare. & 1. Cor.4. dicit ſe vbiq; in omni Eccleſia docere.

Communis verò vocatio eſt, in vno aliquo certo loco præeſſe & inſeruire Eccleſiæ. Patent hæc etiam exemplis. Actor. 14. crearunt ſuffragis presbyteros per ſingulas eccleſias. Ad Tit.1: Vt conſtitueres oppidatim presbyteros. & 1 Petri 5. Presbyteros qui inter uos ſunt hortor. Nec tamen extant uſquam præcepta, quibus prohibeant Apoſtoli mutare locum ob cauſas magnas & graues, nempe ſi eccleſiæ perſequantur ſuos doctores: aut ſi ab alia, vbi quis vberiorem poſſit facere fructum, legitimè uocetur.

Tertiò, etiam hoc peculiare aliquo modo uidetur habuiſſe Apoſtolica functio præ cõmuni, quod ornata fuerit dono miraculorum: quod etiam ab exemplis deducitur. Apoſtoli enim edunt miracula, ut teſtatur eorum hiſtoria. Actor.3 & 5. Per manus Apoſtolorum edebantur ſigna ac prodigia multa in populo. Sed tamen non deſunt exempla, vbi etiam alij, in prima Eccleſia, licet per homines mediatè uocati, claruerint dono miraculorum. Nam de Stephano, Acto.6. dicitur: Porrò Stephanus plenus erat gratia & fortitudine, edebat prodigia & ſigna magna in populo. Veruntamen poſtea, cũ doctrina Euangelij cõfirmata eſt, donum miraculorum non ſubitò quidem; ſed paulatim euãeſcere cœpit, vt hiſ ſequentium ſeculorum teſtatur.

Quales verò perſonæ publico docendi Euangelium miniſterio ab aſcẽſione Domini noſtri Ieſu Chriſti uſq; ad Traianum functi ſint, patet ex Actis & epiſtolis Apoſtolorum: nempe quòd fuerint Apoſtoli: Petrus, Iacobus, Ioannes, Andreas, Philippus & Thomas, Bartholomæus, Matthæus, Iacobus Alphei, Simon Zelotes, & Iudas Iacobi frater, Matthias, Paulus: & Apoſtolorum collegæ, quales ſunt Barnabas, Silas, Ioannes, Marcus, Philippus Euangeliſta, Titus, Timotheus, Apollo, Epaphras, & alij innumerabiles, quorum paſſim ſit mentio in epiſtolis Pauli.

Quibus etiam ritib. ſint ad miniſteriũ Euangelij ordinati, nuſq̃ prolixe deſcribitur, vt indicetur libertatẽ in ritibus Eccleſiã habere. Act.6. in ordinatione diaconorũ fit electio primùm ab Eccleſia, et poſtea electi ſtatuuntur in cõſpectu Apoſtolorũ, qui facta oratione eis imponunt manus. Acto.13. Antiochena eccleſia ieiunat, orat, & imponit Paulo & Barnabæ manus, & ablegat eos.

ized oogl

eos. Impoſitionis manuū fit mentio. 1 Tim. 5. et 2 Tim. 1.

Occurrunt aūt uariæ appelationes, quibus perſonæ illæ quæ publico miniſterio fungūtur, notantur, quales ſunt: Apoſtolus, quæ crebra uox eſt in Actis et epiſtolis Pauli, & 1 Pet. 1. & 2 Pet. 1. & 3. Iudas. Presbyter ſeu ſenior, Actor. 14. 15. 20. 1. Pet. 5. 2. Ioann. & 3. Ioann. Tit. 1. 1. Timo. 5. Epiſcopus, Actor. 20. Philipp. 1. 1. Tim. 3. Tit. 1. vbi epiſcopus & presbyter pro eodem accipiuntur. Prophetæ. Ephe ſ. 4 & 1 Cor. 4. Actor. 13. Euangeliſtæ, Epheſ. 4. Acto. 21. 2 Tim. 4. Paſtores. Eph. 4. 1 Pet. 5. Doctores. Ephe. 4. 2. Tim. 1. Act. 13. Præcones. 2 Tim. 1. Præpoſiti. Ebr. 13. Diaconi. Act. 6. 1. Tim. 3. Seruus Ieſu Chriſti. 2 Pet. 1. Apoc. 1. Rom. 1. Phili. 1. Tit. 1. Iac. 1. Iudas. Teſtes afflictionum Chriſti. 1. Pet. 5. 1. Ioan. 1. & 4. Acto. 10. Et nos teſtes ſumus. Patres. 1 Cor. 4. Pædagogi. 1. Cor. 4. κατηχοῦντες, Galat. 5. Miniſtri per quos alij credunt, 1. Cor. 3. Dei cooperarij. 1 Corinth. 3. Diſpenſatores myſteriorum Dei. 1 Corinth. 4. Miniſtri noui teſtamenti. 2. Cor. 3. Angeli, Apoc. 2. & 3. & paſſim.

Res autem huius miniſterij, docent eſſe doctrinam à Deo patefactam, de omnib. capitibus religionis Chriſtianæ, & adminiſtrationem legitimam ſacramentorū & clauium. Ad hæc duo omnes illi miniſtri, ſiue Apoſtoli, ſiue Apoſtolorum diſcipuli, ſiue alij ab Eccleſijs legitimè vocati, obligati ſunt. Conſtant hæc ex doctrina de officijs miniſtrorum Eccleſiæ, quæ ſuprà in Decalogi præcepto tertio expoſuimus.

Compendia verò ſeu ſummas harum rerum, huc annotanda duximus. 1 Pet. 1. Paſcite quantum in uobis eſt gregē Chriſti, curam illius agentes, nō coactè, ſed uolētes, non aūt aliter poteſt grex Chriſti paſci, ꝗ uera doctrina, & legitima ſacramentorū & clauiū adminiſtratione. Idē 2 Pet. 1. dicit, ſe & cæteros Apoſtolos nō arte compoſitas fabulas, ſecutos Domini noſtri Ieſu Chriſti virtutem & aduentum, patefeciſſe, ſed ſuis oculis aſpexiſſe illius maieſtatē, & audiuiſſe in monte vocem. Hic eſt filius meus dilectus. Ioannes etiā inquit: Quod uidimus & audiuimus, annunciamus uobis. 1 Ioa. 1. Idem: Et nos uidemus et teſtamur, ꝙ pater miſit filium ſeruatorē mūdi: 1 Ioan. 4. Idem ſpiritū Antichriſti & erroris eos habere oſtendit, qui nō doctrinā Chriſti tradāt. 1 Ioa. 2. 4 & 2 Ioan. Paulus paſſim Timotheo tradit præcepta, quomodo debeat miniſterio Euangelij rectè fungi. 1 Timoth. 1. poſtquam dixit Ieſum Chriſtū ueniſſe in mūdū, peccatores ſaluare, ſubijcit: Hoc præceptū, id eſt, hanc doctrinam Euangelij commendo tibi fili Timothee. et 1. Tim. 4. Attende lectioni, exhortationi & doctrinæ, etc. attende tibi ipſi & doctrinæ. 1 Timo. 5: Eos qui peccant obiurga corā omnibus, ut et cæteri timorē habeāt. Hæc de uſu clauiū dicta ſunt. 1 Timo. 6: Præcipio tibi in conſpectu Dei, q uiuificat omnia, & Ieſu Chriſti, qui teſtatam fecit ſub Pontio Pilato bonam profeſſionem, vt ſerues præceptū, inmaculatus, irreprehenſibilis. 2 Tim. 1. iubet eum ſeruare egregiū depoſitū per ſpiritū ſanctū: quod quid aliud eſt, ꝗ Timotheū obligare ad doctrinā Apoſtolicam? 2 Timo. 4: Obteſtor igitur ego corā Deo et Domino Ieſu Chriſto, q iudicaturus eſt uiuos et mortuos in apparitione ſua, & in regno ſuo: prædica ſermonem, inſta tempeſtiuè, intempeſtiuè, argue, increpa, exhortare cum omni lenitate & doctrina. Huc etiā exēpla pertinēt, nam Apoſtoli, eorūq; ſani diſcipuli, in ſuo miniſterio id ſedulò egerūt, vt doctrinā ſanā traderent, & falſam refutarent, & prædicarent pœnitentiā, & remiſſionem peccatorū, adminiſtrarent ſacramēta ſecundum inſtitutionem Chriſti, & claues. Petrus enim et cæteri Apoſtoli. Act. 2. concionātur pœnitentiam et remiſſionem peccatorū, & baptiſant credētes, & perſeuerāt in fractione panis. & Actor. 5. in Anania & Sapphira exempla ſunt excōmunicationis. & Act. 8: Simō magus à Petro obiurgatur corā omnib. Act. 20. Paulus ſummā ſui officij recitat: Annūciaui uobis & docui uos, teſtificans Iudæis ſimul & Græcis eam quæ erga Deū eſt pœnitentiam, ac fidem quæ eſt erga Dominū noſtrū Ieſum Chriſtū. Itē, Non ſubterfugi quo minus annūciarim uobis omne conſilium Dei. Eadē ferè. Act. 26. his uerbis refert: Non fui inobediēs cœleſti uocationi, ſed his q ſunt Damaſci primùm, & Hieroſolymis, & per omnem regionēm Iudææ: deinde & gentibus annunciabā, ut pœnitentiā agerent, et conuerterentur ad Deū, opera facientes digna his q reſipuiſſent. Hac ex cauſa Iudæi me in tēplo cōprehenſum tentauerunt interficere. Auxiliū igitur nactus Dei, uſque in hodiernum diem ſto, teſtificans tum paruo, tum magno: nihil aliud dicēs, quàm ea quæ Prophetæ prædixerant futura eſſe, & Moſes: an paſſurus fuerit Chriſtus, an primus ex reſurrectione mortuorum lumē annūciaturus ſit populo et gentibus.

Cæterùm quæ fuerint capita doctrinæ, & quæ ratio adminiſtrādi ſacramenta, et uſurpandi claues, ſuis in locis indicatū eſt hactenus. De modo verò docendi, hæc tum ipſorū præcepta, tum exempla monent. Primùm, ꝙ rectè ſit ſecundū verbum Dei: hoc eſt, diſcrimen legis & Euangelij tenendum: 2. Tim. 2. Secundo, ꝙ hic ordo ſit obſeruandus, vt primo loco peccata arguantur: et ad pœnitentiā, hoc eſt, ad agnitionem peccatorū homines adducantur. ſecundo verò loco remiſſio peccatorū contritis annuncietur, tertiò uerò iuſtificati de noua obedientia cōmoneſiant, conſtant hæc ab exemplis. Nam Petrus & cæteri Apoſtoli. Act. 2. primùm Iudæis cōcionantur pœnitentiā, dum oſtendunt, eos Ieſum Nazarenū uerum Meſſiā crucifixiſſe. Et uehementius quidem. Act. 3. uociferātur in templo, Iudæos Chriſtum iuſtū et ſanctū coram Pilato abnegaſſe, homicidam ei prætuliſſe, autoremq; uitæ interfeciſſe. Idem faciūt. Act. 4. cum corā cōcilio Iudæorū ſeniorū concionem habent. & Act. 5. Stephanus etiā cōcilio ſeniorū grauiſſimè pœnitentiā prædicat. Act. 7: Duri ceruice, et incircūciſi corde & auribus, uos ſemper Spiritui ſancto reſiſtitis, ſicut patres ueſtri, ita & vos, quem Prophetarū non ſunt perſecuti patres ueſtri? Et occiderūt eos qui prænunciabāt de aduētu iuſti illius, cuius uos nunc proditores et occiſores fuiſtis: qui accepiſtis legem per diſpoſitiōes angelorū, nec ſeruaſtis. Nec uacua eſt indignatione ea ſententia qua Petrus adoritur Ananiam & Sapphirā. Act. 2. & Simonem magnum. Act. 8. Et Paulus Elymam magū, quem filium diaboli vocat. Act. 13. Satis etiam grauis fuit illa obiurgatio, qua Paulus Petro ſuū indicauit peccatū: Gala. 2. Quàm etiam ſeueriter Corinthijs & Galatis concionetur pœnitentiam, patet ex epiſtolis ad eos ſcriptis. Et quidem in prædicando pœnitentiā Paulus docet, Liberum eſſe pijs doctoribus, aut modeſtius agant, aut acerbius peccatores tractent. 2 Cor. 5. Nam ſiue immodeſtè agimus, Deo immodeſtè agimus: ſiue modeſtè agimus,

nobis ſani ſumus. Hinc eſt, q̃ Paulus de hac re duplices tradit ſententias: in alijs enim præcipit ſeueritatem, in alijs lenitatem, quales ſunt. 2 Tim. 4. Inſta tempeſtiuè & intempeſtiuè, arguè, increpa, exhortare cum omni lenitate & doctrina. Titum 1. Arguito illos ſeueriter, ut ſani ſint in fide. 1. Tim. 4. Nemo iuuentutem tuam deſpiciat. 2 Timo. 2. ſeruũ Domini non oportet pugnare, ſed placidũ eſſe erga omnes, propenſum ad docendũ, tolerantem malos cũ mãſuetudine. 1 Timo. 5. Seniorẽ ne ſeuius obiurges, ſed adhortare vt patrẽ: iuniores, ut fratres. Tit. 2. Argue cũ omni præcipiendi ſtudio. Verùm huius rei cauſa eſt, q̃ alia peccatores ſunt alijs ſanabiliores: mitius ergo ſanabiles, & durius obſtinati ſunt tractandi, unde Paulus inquit. 1. Cor. 4. Quid uultis? cũ virga ueniã ad uos, an cũ charitate & ſpiritu lenitatis?

Deinde, quòd ſecundo loco prædicent remiſſionem peccatorum, patet etiam ex. Act. 2. 3. 10. 13. & alijs locis. Paulus etiam in epiſtola ad Romanos & Galatas & Epheſios, quum oſtendit omnes homines peccato obnoxios, ſubiungit doctrinam de gratuita iuſtificatione per fidem, ſeu de remiſſione peccatorum.

Tertiò, q̃ ſoleant iuſtificatos monere de noua obedientia, ſeu de bonis operibus in lege preſcriptis, & à Chriſto repetitis, patet ex omniũ epiſtolis ſingulis, nam qd Petrus in utraq; epiſtola aliud agit, q̃ vt iuſtificatos hortetur ad bona opera? Idem Ioannes in ſuis epiſtolis agit. Paulus etiam in epiſtola ad Romanos, Galatas, & Epheſios, poſtquàm pœnitentiam concionatus eſt, & remiſſionem peccatorum, ex profeſſo de bonis operib. iuſtificatorum multa prolixè tractat. In alijs epiſtolis fere ex propoſito hoc agit, vt renatis præſcribat bona opera, niſi quòd ſubinde tanquam cauſam bonorũ operum, doctrinam de iuſtificatione & fide interſpergat.

Pertinet etiam hoc ad modum docendi, quod cõtradicentes iubent admonere, erudire, cõuincere, ijsq; ora obturare. Tit. 1. Vt poſſit, ſcilicet epiſcopus, contradicentes conuincere, & poſtea, quibus oportet opturari os, qui totas domos ſubuertunt, docentes, quæ nõ oportet turpis lucri gratia. Tit. 3. Hæreticũ hominem poſt unam atq; alteram admonitionem fuge. 2. Tim. 2. Erudi autem eos qui obſiſtunt. Idem etiam ipſos feciſſe tum ex Actis, tum ex Epiſtolis eorum apparet. Nam Stephanus. Act. 6. Scholaſticos Libertinorũ, Cyrenenſium, Cilicum, & cæteros refutat. et Paulus. Act. 9. cõfundit Iudæos, & diſputat aduerſus Græcos, et demõſtrat Chriſtum eſſe filiũ Dei. Idẽ. Act. 15. vnà cũ Barnaba & alijs Antiochiæ refutat pſeudoapoſtolos. Idem. Act. 20. prædicit lupos uẽturos, & iubet epiſcopos uigilare contra eos. Apollo etiam uehementer reuincebat Iudæos, oſtẽdens per Scripturas, q̃ Ieſus eſſet Chriſtus, Acto. 18. Petrus in 2 epiſt. refutat pſeudodoctores, cap. 2 & 3. Ioannes etiã 1 epiſt. 2. 4. & 2 epſt. refutat Antichriſti doctrinã. Paulus uerò paſſim in ſuis epiſtolis, pſeudoapoſtolorũ & Antichriſti doctrinã impugnat, & refutat. Idẽ 1. Cor. 16. dicit, ſe Epheſi habere aduerſarios multos.

Etiam illud ad modũ docendi pertinet, quod Paulus iubet retinere formã ſanorũ verborum, et uitare nouas & monſtroſas formas loquendi, & quæſtiones uanas, propterea q̃ ijs obſcuretur ueritas, et præbeatur occaſio uanis opinionib. 1. Timot. 4. Bonus eris miniſter Ieſu Chriſti, enutritus in ſermonib. fidei. 2. Timo. 1. Formam habeto ſanorum ſermonum, quos à me audiſti, cum fide & charitate, quæ eſt in Chriſto Ieſu, egregium depoſitum ſeruato. 2 Timo. 2. Quæ à me audiſti per multos teſtes, hæc cõmenda fidelibus hominibus, qui erũt idonei ut alioſquoq; doceãt. Tit. 1. Epiſcopum oportet eſſe tenacem eius qui ſecundum doctrinam eſt fidelis ſermonis. Tit. 2. Tu loquere quæ decent ſanam doctrinam.

De uitandis nouis & inuſitatis loquendi formis, & inutilibus quæſtionibus & argutijs, hæc teſtimonia loquuntur. 1 Timo. 4. Profanas & aniles fabulas reijce. 1. Tim. 6. Si quis diuerſam ſequitur doctrinã, & nõ accedit ſanis ſermonib. Domini noſtri Ieſu Chriſti, et ei quæ ſecundum pietatem eſt doctrinæ, is inflatus eſt, nihil ſciens, ſed inſaniens circa quæſtiones, ac diſputationũ pugnas, ex quib. naſcitur inuidia, contentio, maledicentia, ſuſpiciones malæ, ſuperuacaneæ cõflictationes hominũ mente corruptorũ, & quibus adempta eſt ueritas, qui exiſtimãt quæſtum eſſe pietatem, ſeiungere ab his qui eiuſmodi ſunt. Et rurſus 1 Tim. 6. O Timothee, depoſitum ſerua, deuitãs profanas uocũ inanitates, & oppoſitiones falſo nominatæ ſcientiæ, quã nonnulli profitentes, circa fidem aberrauerunt. Idem 2 Tim. 2. Hæc admone, cõteſtans eos coram Domino, ne uerborum pugnas ſequantur, ad nullã utilitatem, ad ſubuerſionẽ audientium. Cæterùm profanas uocum inanitates prætermittito, ad maiorẽ enim proficient impietatem: & ſermo illorum, vt cancer morbus paſſionem habebit, quorum de numero eſt Hymenæus et Philetus, qui circa ueritatem aberrarunt, dicentes reſurrectionem iam eſſe factam, & ſubuertũt quorundam fidem, & rurſus ibid. Stultas & ineruditas quæſtiones reſpuè, ſciens eas parere pugnas. Tit. 3. Stultas aũt quæſtiones & genealogias & cõtentiones ac pugnas legales omitte: ſunt enim inutiles & ſuperuacaneæ. Petrus etiam 2 epiſt. 2. prædicit, falſos doctores uehementer faſtuoſæ uanitatis verba loquuturos, ad ineſcandum homines.

Monent etiã Apoſtoli, non licere cuiquã uerbi miniſtro, neq; genus doctrinæ à Chriſto traditum, neq; ad miniſtrationem ſacramentorũ à Chriſto inſtitutorum mutare, addendo uel detrahendo aliquid. 1 Pet. 4. Si quis loquitur, loquatur ut eloquia Dei. 1 Ioan. 2. Vos igitur quod audiſtis ab initio, in uobis pmaneat. Itẽ: Sicut docuit uos unctio, manete in ea. 2 Ioan. Omnis q tranſgreditur, et nõ manet in doctrina Chriſti. Deũ non habet. Item: Si quis uenit ad uos, et hanc doctrinã non adfert, ne recipiatis eũ. Galat. 1. Cæterùm etiamſi nos, aut angelus è cœlo prædicauerit uobis, aliud Euangelium, præter id quod prædicauimus uobis, anathẽa ſit. 1. Cor. 4. Illud in diſpenſatorib. requiritur, vt fidus aliquis reperiatur. 1 Cor. 3. Fundamentũ aliud nemo poteſt ponere, etc. 2. Cor. 2. Nõ ſumus ut pleriq; cauponãtes ſermonem Dei, ſed uelut ex ſinceritate, ſed uelut ex Deo in cõſpectu Dei, per Chriſtum loquimur. Idem de adminiſtratione cœnæ inquit. 1 Cor. 11. ſe, vt à Domino acceperit, ita etiam Corinthijs tradidiſſe. Idem 2 Cor. 10. & 13. dicit, ſe & alios miniſtros accepiſſe poteſtatẽ in ædificationem, & non in deſtructionem Eccleſiæ. Si uerò liceret genus doctrinæ & ſacramentorum inſtitutionem mutare, uerè liceret etiam deſtruere Eccleſiam Dei. & 2 Cor. 13 eleganter inquit: Non poſſumus quicquam aduerſus veritatem, ſed pro ueritate.

Confidenti & cõſtanti animo in miniſterio eſſe verſandum, tum exempla Apoſtolorũ, tum teſtimonia probant. Nam ſenatus Hieroſolymitanus miratur Petri & Ioannis in dicendo libertatem: Actor. 4. Et tota Eccleſia petit à Deo, vt det ſeruis ſuis, ut cum omni fiducia loquantur ſermonem: Actor. 4. Et Stephanus Actor. 6. dicitur plenus gratia & fortitudine fuiſſe: & Paulus iubet Epheſios pro ſe orare, vt ſibi detur ſermo in apertione oris ſui cum libertate, vt notum faciat myſterium Euangelij. Epheſ. 6. Et Coloſſen. 4. idem poſtulat. & 1. Theſſal. 2. dicit, ſe audacter egiſſe in Domino noſtro, ad loquendum Euangelium Dei. Tit. 2. Argue cum omni præcipiendi ſtudio: nemo te deſpiciat.

Prudentiam etiam adhibendam eſſe monent in docendo, ne imbecillibus ea tradantur, quorum nondum ſunt capaces. vt Paulus 1 Corinth. 3. Ego fratres non potui loqui uobis vt ſpiritualibus, ſed loquendum fuit ut carnalibus, ut infantibus in Chriſto: lactis potu vos alui, & non cibo: nondum enim poteratis, imo ne nunc quidem adhuc poteſtis: nam adhuc carnales eſtis, & 1. Corinth. 2. Sapientiam loquimur inter perfectos. Aut margaritæ porcis & canibus proijciantur, iuxta interdictũ Chriſti. Hinc Paulus. Act. 13. Iudæis blaſphemantibus ait: Vobis oportebat primum loqui ſermonem Dei: ſed quoniam repellitis illum, & indignos vos iudicatis æterna uita, ecce conuertimur ad gentes. Idē facit, Act. 18. Sanguis veſter ſuper caput ueſtrum, mundus ego poſthac ad gentes ibo. Et Actor. 19. in Epheſo quibuſdam induratis. Paulus ſegregat diſcipulos.

Simplicitatem etiam in docendo rudiores, commendat Paulus. 1. Cor. 2. Ego cum venerim ad uos fratres, nòn veniebam cum eminentia ſermonis aut ſapientiæ, annuncians vobis teſtimonium Dei: non enim me indicaui quicquam ſcire inter uos, niſi Ieſum Chriſtum, & hunc crucifixum. Et ego per infirmitatem, & cũ timore ac tremore multo, apud uos uerſatus ſum: & ſermo meus, & prædicatio mea non erat in perſuaſorijs ſapientiæ humanæ uerbis, ſed in oſtenſione ſpiritus ac potentiæ, ut fides ueſtra non ſit in ſapientia hominum, ſed in potentia Dei. 2 Cor. 11. Licet imperitus ſim ſermone, non tamen ſcientia. 1 Cor. 4. Veniam ad uos, vt cognoſcam non ſermonem iſtorũ qui inflati ſunt, ſed uirtutem: non enim in ſermone eſt regnum Dei, ſed in virtute. Simplicitatis etiam exempla in omnibus Apoſtolorum ſcriptis conſpiciuntur, quam ſequentium ſeculorum ſcriptores non ſunt imitando aſſequuti.

Eadem etiam ſæpius inculcare, & repetere in docendo & ſcribendo ſolitos eſſe, patet ex Philippen. 3. Eadem me ſcribere uobis, me quidem haud piget, uobis autem tutum eſt. 2 Pet. 1. Haud negligam uos ſemper commonere de his, tametſi ſciatis, & confirmati ſitis in præſenti veritate.

In taxandis peccatis ad cõmunia vitia reſpiciendum eſſe, Apoſtoli ſuo exemplo docent. Nam Paulus Galatas vocat ſtultos: quod gentis illius uitiũ fuiſſe, Hieronymus prodidit. Idē Cretenſes dicit mēdaces eſſe, & pigros uentres: eamq; ob cauſam acrius à Tito obiurgandos monet. Tit. 1. Romanos cum arrogantes eſſe ſciret, dehortatur, ne ſupra q̄ oportet, de ſe ſentiant: Rom. 12.

Quemadmodum à Chriſto miniſterium eſt inſtitutum, ut eſſet publicũ: ita quoq; Apoſtoli id publicè adminiſtrarunt, & vt à ſucceſſoribus ſuis idem fieret, monuerunt. nam Apoſtoli Hieroſolymis publicè, & non in angulo docent, & eccleſiam colligunt. Act. 2. 3. 4. & alijs capitibus. & Paulus 2 Timoth. 3. falſis doctoribus attribuit, quòd ſubeant in familias, & captiuas ducant mulierculas, onoratis peccatis.

Duraturum etiam in mundo publicum docendi miniſterium, vſque ad finem mundi, licet plurimi à ſana doctrina defecturi ſint, & pſeudodoctores et Antichriſtus cum ſuis ſocijs ad gubernacula Eccleſiæ ſedentes latè ſint regnaturi, & veros doctores perſequuturi, monet Petrus 2 epiſt. 2. 3. & Ioan. 1 epiſt. 4. Idem in tota Apocalypſi demonſtrat, futuros enim angelos, hoc eſt doctores, qui reuelaturi ſint Chriſtum, & clamaturi, ne quis cum eo reuelato ſcortetur: manifeſtè oſtendit cap. 14. 17. 18. paulus etiam 2 Theſ. 2. 1. Timot. 4. 2. Timoth. 4. eadem monet. & 1 Theſſa. 5. & 1 Corinth. 15. manifeſtè oſtendit, ſub finem mundi pios adhuc aliquos futuros: qui non eſſent, ſublato miniſterio verbi. Idem 1. Corinth. 11. in uſu cœnæ dicit annunciandā eſſe mortem Domini, donec ueniat, unde conſtat, uſum cœnæ uſque ad Chriſti aduentum duraturum.

Diſcerni etiam miniſterium docendi à potentia ciuili, quæ magiſtratui politico eſt commiſſa, teſtimonia & doctrina de regno Chriſti, & de poteſtate Eccleſiæ probant, quæ non duximus hic repetenda. Memorabilia autem hæc etiam ſunt, quòd Petrus 1 epiſt. 5. iubet presbyteros paſcere gregem, & non regnare: id quòd Paulus miniſtros Eccleſiæ appellat epiſcopos, & non reges aut principes: & quod ipſe dicit 2 Corinth. 1. ſe non dominari eccleſiæ Corinthiacæ nomine fidei, ſed adiutorem eſſe gaudij eorum: & quòd 1 Cor. 3. ſe & Apollo apellat non dominos, ſed miniſtros Eccleſiæ, per quos crediderint Corinthij. Huc etiā facit, quòd 1 Tim. 3. & Tit. 1. inter attributa epiſcoporum nuſquam quicquam de politica gubernatione meminerit: et quòd 1. Tim. 5. in verbo, & non in dicendo ius, & regnando laborare miniſtros Eccleſiæ iubeat. Autor etiam epiſt. ad Ebræ. 13. vigilare eos pro animabus, & non pro bonis, agris, pecunijs & corporibus eorum, dicit.

Deum adeſſe pijs miniſtris, & per eorum miniſterium, cum eo rectè funguntur, eſſe efficacem, probant teſtimonia, quæ de effectu verbi Dei, itē legis & Euangelij, item de cauſis pœnitentiæ, ſuis in locis commemorauimus. Sed tamen quædā hic repetenda cenſemus. Sunt aũt affectus qui adſcribuntur miniſterio verbi duplices: alij per ſe, vt vocāt, alij per accidens. Primi generis ſunt, quòd Deus per vocale miniſteriũ verbi, operatur veram & ſalutarem auditorem conuerſionem in ſaluandis. Confirmant hoc exempla. nam Actor. 2. per vocale miniſterium Apoſtolorum, Deus compungit corda Iudæorum, & impertit eis fidem, & conuertuntur animæ circiter ter mille: & Dominus addebat, ſcilicet per verbũ uocale illuminatos, qui ſalui fierent, quotidie cõgregationi. Diſperſi diſcipuli peragrabant, annunciantes ſermonem Dei. Philippus Samariæ predicabat Chriſtum, & intendebant turbæ his quæ dicebantur à Philippo, &c. Et factum eſt gaudiũ magnum in illa ciuitate: cumq; credidiſſent Philippo euangeliſanti de regno Dei, deq; nomine Ieſu Chriſti baptiſabantur uiri ſimul ac mulieres. Actor. 8. Eunuchi etiam

conuerſio

cõuerſio oſtendit Deum eſſe per miniſteriũ efficacem. nam primùm angelus Domini excitat Philippum, ut ueniat in uiam. Deinde ſpiritus iubet eum ſe adiũgere ad currum. Tertiò, Eunuchus legit in Eſaia, ex quo Philippus Eunucho prædicat Chriſtũ, in quem poſtquam credit, baptiſatur. Acto. 8. Chriſtus licet per apparitionem et ſua uoce cum Paulo loquatur, tamen eum remittit ad miniſterium uerbi: & poſtea ad eum mittit Ananiã, qui Dei voluntatem ei exponit. Act. 9.

Eodem modo, licet Cornelio appareat angelus, tamen ad uocem Petri reijcitur, vt per eam conuertatur. Act. 10. Sic loquebantur Paulus & Barnabas in ſynagoga Iconij, vt crederet Iudæorũ ſimul & Græcorum copioſa multitudo. Acto. 14. Ibidem etiam Deus oſtium fidei gentibus aperuiſſe dicitur, eleganti phraſi, qua, efficacia miniſterij non à miniſtris, ſed à Deo eſſe oſtenditur. Lydia audit Paulum, & Dominus cor eius aperuit, vt intenderet his quæ dicebantur à Paulo, Acto. 16. Sic Deus Theſſalonicæ & BerrhϾ colligit eccleſiam per concionem Pauli, Scripturarũ ſcrutantibus alijs, an ita ſeſe habeat. Act. 17. Multi Corinthiorum audientes, credebant. Act. 18. Paulus narrabat Hieroſolymis per ſingula, quæ Deus feciſſet inter gentes per miniſteriũ ſuũ, Act. 21. Non auſim loqui quicquam eorum, quæ nõ effecit Chriſtus per me, in obedientiam gentium. Idem 2. Cor. 2 dicit, ſibi Troadem uenienti oſtium apertum eſſe per Dominum. Per miniſterium verbi dari fidem, Ro. 10 traditur, illo dicto, Fides ex auditu.

Item, datur Spiritus ſanctus, adhuc enim loquente Petro, Acto. 10. cecidit Spiritus ſanctus ſuper Corneliũ, & familiam eius. Petro & Ioanne pro Samaritanis orantibus, accipiunt Spiritum ſanctum. Act. 8. Datur iuſticia. 2. Corint. 3. Adminiſtratio iuſticiæ appellatur. Inſcribitur epiſtola Chriſti, ſpiritu Dei uiuentis in corda hominum. 2 Cor. 3. Adducuntur homines ad obedientiã fidei. Rom. 16. Illuminantur homines. 2. Cor. 4. Liberantur ex laqueis diaboli. Ibid. & 2 Tim. 2. Pariuntur filij, & in ijs formatur Chriſtus. Gal. 4. Bonus odor de Chriſto ſpargitur. 2 Cor. 2. Confirmantur alij vt perſeuerent in fide. Act. 14. Affert benedictionem, ad Rom. 16. Scio namq; quód ubi uenero ad uos, cum plenitudine benedictionis Euangelij Chriſti uenturus ſim. Communem conſolationem. Rom. 1. Societatem cum Deo. 1 Ioann. 1. Edere miracula, ſigna & prodigia, etiam ad effectus aut conſequentia miniſterij pertinere uidentur, de quibus Rom. 15. et in Actis paſſim.

Porrò miniſterij efficaciã à Deo eſſe, et non à miniſtris, apertè docent illa quæ hactenus allegata ſunt teſtimonia, quibus et hoc addi poteſt. 2 Cor. 2. Deo autem gratia, qui ſemper triumphat per nos in Chriſto, et odorem notitiæ ſuæ manifeſtat per nos in omni loco. 2 Corinth. 3. Fiduciam aũt huiuſmodi habemus per Chriſtũ erga Deum, non quòd idonei ſimus ex nobis ipſis cogitare quicquam, tanquam ex nobis ipſis: ſed ſi ad aliud idonei ſumus, id ex Deo eſt, qui et idoneos fecit nos miniſtros noui Teſtamenti, non literæ, ſed ſpiritus.

Secundi generis ſunt, voce miniſterij arguentis peccata noſtra, inflammari ad iracundiam, ad odium miniſtrorum, et perſequendum eoſdem, nam quum ſenatus Hieroſolymitani concilii audiſſet apologiam Apoſtolorum inſignem et conſtantem, diſſecabantur, et conſultabant ut interficerent illos. Acto. 5. Ibidem audientes concionem Stephani, diſſecabantur cordibus ſuis, & ſtridebant dentibus ſuis in eum: & poſtea, ei actum è ciuitate lapidibus obruunt. Act. 7. Indurari, & nõ credere, Act. 19. concionante Paulo Epheſi, quidam indurantur, nec credunt, malè loquentes de via Domini. Excæcari, Ro. 11. 2. Cor. 4. Eſſe odorem mortis ad mortem. 2 Corint. 2. Quoniam Chriſti bona fragrantia ſumus Deo, in his qui ſalui fiunt, & in his qui pereunt: his quidem odor mortis ad mortem, illis verò odor uitæ ad vitam.

Cæterùm huius effectus cauſas veras eſſe tradũt. Diabolum. 2 Cor. 4. Quòd ſi adhuc velatum eſt Euangeliũ noſtrum, in his qui pereunt velatum eſt, in quibus deus huius ſeculi excæcauit ſenſus incredulorum, ne illuceſceret illis lumen Euangelij gloriæ Chriſti, qui eſt imago Dei. 2 Tim. 2. Reſipiſcant à diaboli laqueo, capti ab eo ad ipſius voluntatem. Et mentem reprobã et pollutam, Tit. 1. et obſtinnatã, ac Spiritui ſancto, qui per miniſtros loquitur (2 Cor. 2) repugnantẽ. Act. 7. Iuſto enim Dei iudicio fieri ſolet, vt agnitam veritatem contemnentes & perſequentes, cæcitate puniantur: 2 Theſſ. 2. Rom. 1.

Oportere miniſtros fideles ob ſuum miniſteriũ multas perferre miſerias, à diabolo, mundo, perſecutorib. & falſis fratribus, paſſim monent, nam Petrus in priori epiſtola, multa de cruce Chriſtianorũ diſſerit, quæ etiã ad fideles miniſtros pertinent. Ioannes etiã mundũ odio pios habiturum, paſſim in epiſtolis ſuis docet. & Chriſtus in ſeptem epiſtolis ad ſeptem eccleſias Aſianas. Apoc. 2 & 3. tum eccleſias, tum doctores earundem monet de cruce, & hortatur vt patienter omnes miſerias perferant. Paulus veró paſſim in eam ſententiam multa dicit. 1 Cor. 4. Arbitror enim q; Deus nos qui ſumus Apoſtoli poſtremi, oſtenderit tanq̃ morti addictos. Quoniam ſpectaculũ facti ſumus mundo, & angelis et hominibus. Nos ſtulti propter Chriſtũ, vos autem prudentes per Chriſtum: nos imbecilles, vos aũt ualidi: uos clari, nos contempti. Ad hoc uſq; tempus & eſurimus & ſitimus, & nudi ſumus, & colaphis cædimur, & incertis vagamur ſedibus, et laboramus operantes proprijs manibus: malè audientes, benedicemus: perſecutionem patientes, ſuſtinemus: conuicijs affecti, obſecramus: ueluti excrementa mundi facti ſumus, omniũ reiectamentum, ad hunc uſq; diem. 2 Cor. 4. Semper enim nos qui uiuimus, in mortẽ tradimur propter Ieſum, vt uita Ieſu manifeſtetur in mortali carne noſtra. itaq; mors quidẽ in nobis agit, uita verò in vobis. 2 Cor. 11. In laboribus copioſius, in uerberibus ſupra modum, in carcerib. abundantibus, in mortibus frequenter. À Iudæis quinquies quadragenas plagas, vna minus, accepi: ter virgis cæſus fui, ſemel fui lapidatus, ter naufragium feci, noctem ac diem in profundo egi, in itinerib. ſæpe, in periculis fluminũ, periculis latronum, periculis ex genere, periculis ex gẽtibus, periculis in ciuitate, periculis in deſerto, periculis in mari, periculæ inter falſos fratres, in labore et moleſtia, in vigilijs ſæpe, in fame et ſiti, in ieiunijs ſæpe, in frigore & nuditate: præterea, quæ extrinſecus accidunt, incũbens mihi quotidiana cura omniũ Eccleſiarum. Quis infirmatur, & ego nõ infirmor? Quis offenditur, & ego nõ uror? 2 Cor. 5. Cõmendemus nos in omnibus ut Dei miniſtri, in multa tolerantia, in afflictionibus, in neceſſitatibus, in anxietatibus, in plagis, in car-

torum genera eſſe, exempla doceant. nam Acto.2. in die Pentecoſtes alij ſtupent & mirantur Apoſtolorum conciones, alij rident eos dicentes, Muſto expleti ſunt iſti, alij verò audientes conuertuntur: ſeniores vero populi & pontifices interdicunt, ne in nomine Ieſu loquantur & poſtea perſequuntur Apoſtolos. Acto.4.5. & 7. Alij credunt, ali indurantur. Acto.13.18.19. Alia diſcrimina, nempe quòd alij ſint infirmi, alij fortes, ſuprà in loco de Eccleſia ſunt propoſita.

Imbecillitates doctorum à doctrina diſcernendas eſſe, Paulus monet Galat.1. Si nos, aut angelus è cœlo, aliud Euangelium prædicaremus, præter id quod prædicatũ eſt, anathema ſit. Idem Galatis 2. monuiſſe uidetur, ne ſecundum factum Petri ſcandaloſum, ſed ſecundum ueritatem Euangelij, alij incederent. Idem etiam monet ea diſtinguenda eſſe, quæ ſecundum hominem cogitent aut dicant, ab ijs quæ ſecundum Deum dicuntur. Nam quæ ſecundum Deum, vt præcepta Dei dicunt, certa ſunt: quæ verò ſecundum hominem dicunt, eandem uim non habent: 2 Cor.1. Idem inter præceptum Domini de coniugio, & inter conſiliũ de virginitate deſtinguit, 2.Cor.7.

¶ *Contraria ſunt: Miniſteriũ docendi in regnũ mundanum cõuertere, & maioritatem affectare, ut faciunt pſeudodoctores & Antichriſtus. 2 Pet.2. Apoca.14. & 17. 2 Theſſ.2. Non fungi officio pij miniſtri eccleſiæ, docendo vera, refutando falſa, prædicando pœnitentiam & remiſſionẽ peccatorum, cohortando ad pietatem, rectè adminiſtrando ſacramenta et claues, orando pro eccleſia: pugnãt enim hæc cum tertio præcepto, vbi teſtimonia de his rebus annotauimus. Non paſcere gregem Chriſti, aut coactè paſcere. 1.Pet.5. Non euangeliſare. 1 Corint.8. Ponere euangelium ἀδάπανον. Ibid. Negociari ficticijs ſermonibus. 2.Pet.2. Turpiter affectare lucrum & munera, & ob auariciã docere. 1.Pet.5. 1.The. 2. Tito.1. 1.Tim.6. Loqui ut hominibus placeas, & adulari. 1 Theſſ.2. Gal.1. Annunciare Chriſtum per contentionem & inuidiam. Phili.1. Non attendere ſibi & gregi, Act.20. Peruerſa loqui, et abducere diſcipulos: ibid. Non tradere ſanam doctrinam, ſed doctrinã dæmoniorum, 1.Tim.4. 2 Tim.4. Deficere à fide, 1 Tim.2. 2. Timoth.2. Amplecti præſens ſeculum, & propter id negligere ſuum miniſterium. 2.Timo.4. Facere contra officium pij auditores, ſeu membri Eccleſiæ: qualia peccata etiam ſuprà in tertio præcepto enumerauimus, quò lectorem reijcimus.*

De libertate Chriſtiana.

Libertatem Chriſtianorum, non eſſe libertatem carnis, hoc eſt, immunitatem ab obedientia magiſtratus in rebus externis, aut priuilegiũ quoddam faciendi quod uelis contra pietatẽ & honeſtatem, Apoſtoli docent, quemadmodum & teſtimonijs & exemplis cõfirmari poteſt. Nam Petrus 1 epiſt.2. inquit: Tanquam liberi, & non veluti prætextum habentes maliciæ libertatem, ſed tanquam ſerui Dei. Et Paulus. Gal.5. Vos in libertatem fuiſtis uocati fratres, tantum ne libertatem in occaſionem carni detis, ſed per charitatẽ ſeruite uobis inuicem. Huc facit tota doctrina de bonis operibus, ſeu de noua obedientia, ad quam Apoſtoli omnes iuſtificatos grauiſſimis argumentis obligant.

Huc etiam pertinet doctrina de officio Magiſtratus erga ſubditos, & ſubditorum erga magiſtratus, quã in quarto præcepto Decalogi expoſuimus.

Huc etiam teſtimonia pertinent, quibus Paulus grauiſſimè eos refutat, qui calumniabantur, Euangeliũ liberare homines ab omni obedientia erga legem Dei moralem & magiſtratum. Rom.cap.3. & 6.

Exempla idem comprobant, nam Apoſtoli & Chriſtiani Hieroſolymis agentes, non detrectant debitã magiſtratui obedientiam, nec ſceleratam agunt uitam, ſed honeſtiſſimam, vt patet ex Act.2.3.4.5.6. & alijs. Idem faciunt tum Apoſtoli, tum Eccleſiæ in alijs locis, vt ex Actis notum eſt. Imò Apoſtoli nuſquam præcipiunt, ne Chriſtianis quidem, neq; ſeruis, neq; dominis, ut ius ſeruitutis, quod eo ſeculo erat uulgare, aboleant: cum tamen nõ parum iniuſticiæ & iniquitatis in eo ineſſe uideretur. Sed paſſim præcipiunt ſeruis, vt ſuis dominis obediant: & dominis, ut ſeruos nõ nimis iniquè tractẽt. Col.3. Eph.6. Tito 2. & 1 Pet.2.

Et Paulus Philemoni ſuum fugitiuum Oneſimum, Romæ à ſe conuerſum et baptiſatum, remittit cũ epiſtola, quæ adhuc extat.

Vnde conſtat, libertatem Chriſtianorum in alijs rebus, nẽpe in ſpiritualibus, et nõ in externa aliqua immunitate conſiſtere.

Gradus aũt eoſdem libertatis tradũt Apoſtoli, quos Chriſtus: nempe q, primùm ſit liberatio à iure peccati & mortis, & ab ira Dei & execratione legis, & à diabolo, recuperata per Dominũ noſtrũ Ieſum Chriſtum, 1.Pet.1. Cum ſciatis vos non caducis rebus, velut argento & auro redemptos eſſe. 1.Ioan.1. Sanguis Ieſu Chriſti emundat nos ab omni iniquitate. 1.Ioann. 2. Ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris, &c. & totius mundi. 1.Ioan.4. Pater miſit filium ſeruatorem mundi. Rom.8. Lex ſpiritus vitæ per Chriſtum Ieſum, liberũ me reddidit à iure peccati & mortis. Rom.6. Non eſtis ſub lege, ſed ſub gratia. Roma.5. Seruabimur per eum ab ira. Itẽ, Reconciliati ſeruabimur per vitam eius. 1 Theſſ.1. Ieſus liberat nos ab ira ventura. 1 Cor.15. Aculeus mortis peccatum, potẽtia verò peccati lex: ſed Deo gratia, qui dedit nobis victoriam, per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum. Gal.3. Chriſtus nos redemit ab execratione legis, dum pro nobis factus eſt execratio. Gal.4. Factum legi obnoxium, ut eos qui erãt legi obnoxij, redimeret, ut adoptione ius filiorum acciperemus. Galatis 5. In libertate igitur qua Chriſtus nos liberauit, ſtate, et ne rurſus iugo ſeruitutis implicemini. 1.Timo.1. Iuſto non eſt lex poſita. Ebræ.2. Vt per mortem aboleret eum qui mortis habebat imperium: hoc eſt diabolum, ut liberos redderet nos, quicunq; metu mortis per omnem vitam obnoxij erant ſeruituti.

Deinde, q, ſit liberatio à lege Maſaica: quod tamen eo modo eſt intelligendum, vt ſuprà de abrogatione legis dictum eſt. eſſe enim Chriſtianos a legibus ceremonialibus liberatos per Chriſtum. docet. Col.2. Ne quis nos iudicet in cibo ac potu, aut parte diei feſti, aut noui lunij, aut ſabbatorũ, quæ ſunt vmbra rerum futurarũ. Gal.5. & 6. In Chriſto Ieſu neq; circumciſio quicq̃ ualet, neq; præputium. Plura teſtimonia ſuprà de abrogatione legis. Eſſe etiam eoſdem liberatos à politia Moſaica, & legib. forenſibus, vt ijs liberè vti vel non vti liceat, niſi quatenus cum lege naturæ et Decalogi præce-

ptis conſentiant, ex decreto concili Hieroſolymitani, Act.15.apparet, & quòd Apoſtoli Chriſtianos, legibus politicis ſuorum magiſtratuum obedire iubent.1.Pet.3. Rom.13.1 Tim.2.Tito 2.& quod ipſe Paulus legib. Romani Ceſaris uſus eſt.Act.16.22.23.24.

Ab ijs verò qui congruunt cum lege naturæ, nõ ſunt liberati Chriſtiani, ut ducere nouercam non licet.1 Corinth.5.Lex de polygamia abrogata eſt.1 Cor.7.& lex de diuortijs reſtricta ad adulterij caſum, & infidelis diſceſsionem.1 Cor.7.

A' lege verò morali ita liberati ſunt, vt habeant priuilegiũ, ne teneãtur per ſuam obedientiã ſeu bona opera, quã legi preſtant, quærere iuſticiã, & ſibi cõparare ſalutem coram Deo. Nam obedientia & mors Chriſti, eos ab execratione legis liberauit. Galat.3.& 4.& impletio legi per Chriſtũ præſtita, credentibus applicatur per fidem. Rom.8 & 10.& ob eam Chriſti ſatisfactionem credentes abſoluuntur, et iuſti pronunciantur, Rom.5 & 8.Obedientia vnius, iuſti cõſtituti ſunt multi.Quærunt igitur Chriſtiani iuſticiam coram Deo, nõ ex operibus legis, ſed ex fide.Rom.9.10.Philipp.3.Non meam quæ ex lege eſt iuſticiam habens, ſed quæ per fidem eſt Chriſti, quæ ex Deo eſt iuſticiam in fide.

Sed tamen Apoſtoli ad obedientiam legi præſtandã, omnes iuſtificatos obligatos eſſe docent, nõ quidẽ propter meritum & neceſsitatem ſalutis, ſed propter alias cauſas ſuprà in doctrina de bonis operibus expoſitas.

Tertiò, q. ſit immunitas à traditionibus humanis, ſeu rebus ſua natura medijs, ita quidem vt ijs non ſint alligandæ conſcientiæ, neq; iuſticia in ijs quærenda. Rom.14. Non eſt regnum Dei cibus ac potus ſed iuſticia, pax & gaudium in Spiritu ſancto.1 Corint.7. Precio empti eſtis, nolite fieri ſerui hominum.1 Cor.8. Eſca nos non cõmendat Deo: neq; ſi comedamus, aliquid nobis ſupereſt: neq; ſi nõ comedamus, quicquam nobis deeſt.1. Corinth.7. Hoc aũt ad id quod nobis conducibile eſt dico, non ut laqueum nobis inijciam. Gal.4.Quomodo conuertimini denuò ad infirma et egena elementa mundi. Col.2.Si cõmortui eſtis cum Chriſto ab elementis mundi, quid quaſi viuentes in mundo, decretis tenemini: Ne tetegeris, ne guſtaris, neq; contrectaris, quæ omnia ipſo pereunt abuſu, iuxta præcepta & doctrinas hominum Tito 1.Omnia quidem pura puris.Porrò pollutis et infidelibus nihil purum.Sed de traditionibus humanis poſtea ſuo loco dicetur.

De uſu libertatis Chriſtianæ in rebus medijs, hoc Paulus monet, quòd danda ſit opera ne offendantur fratres infirmi: aut obſtinati & præfracti in ſua pertinacia & impia opinione confirmentur.De priori ſententia Paulus loquitur.Rom 14.Illud iudicate magis, ne offendiculũ ponatur fratri, aut lapſus occaſio, &c. Bonũ eſt non edere carnes, neq; bibere vinum, neq; quicquã per quod frater tuus impingit, aut offenditur, aut infirmatur.1 Cor.8. Videte ne facultas illa veſtra offendiculo ſit ijs qui infirmi ſunt.1 Cor.9. Equidẽ cum liber ſim ab omnibus, omnibus meipſum ſeruum feci, quo plures lucrifaciã, & factus ſum Iudæis quaſi Iudæus, vt Iudæos lucrifaciam: his qui ſub lege ſunt, quaſi ſim ſub lege, ut eos qui ſub lege ſunt lucrifaciam: his qui ſine lege ſunt, tanquã ſim ſine lege, cum nõ ſim ſine lege Deo, ſed obnoxius legi Chriſti: vt lucrifaciã eos qui ſunt ſine lege. Factus ſum infirmis quaſi infirmus, vt infirmos lucrifaciam. Omnibus factus ſum omnia, vt omnino aliquos ſeruem. Huc etiã exempla pertinent, quòd Paulus Timotheum circumcidit propter Iudæos. Act.16.Gal.2.et raſit caput in Cenchreis ob votum.Act.18.& purificat ſe in templo.Act.21. De poſteriori ſententia Galat.2.Sed neq; Titus qui mecum erat, cum eſſet Græcus, cõpulſus fuit circumcidi, propter obiter ingreſſos falſos fratres qui ſubintroierant ad explorandũ libertatem noſtram, quã habemus in Chriſto Ieſu, quo nos in ſeruitutem adigerent. Quibus ne ad tempus quidem ceſsimus per ſubiectionem, vt veritas Euangelij permaneret apud nos.

Cum libertate Chriſtiana pugnat libertas carnis, ſeu abuſus libertatis Chriſtianæ ad ſcelera & prætextum maliciæ.1 Pet.2.Gal.5.Ignorare, aut nõ credere, ſeà legis maledictione eſſe liberatum.Gal.3.Quicunq; ex lege ſunt, execratione obnoxi ſunt.Per legem & opera ſua quærere iuſticiam.Rom.9.& 10.Gal.2.Arbitrari circumciſionẽ & obſeruationẽ legis Moſaicæ eſſe neceſſariam ad ſalutem. Act.15.Gal.5.Col.2.Somniare decretorũ & traditionũ humanarum obſeruationẽ, propter conſcientiam, tanquã cultum Dei, neceſſariã eſſe. Gal.4.& 5.Col.2. Abuti libertate ſua in rebus medijs ad offendendum infirmos.Rom.14.1.Cor.8.& 10. Non uti libertate contra præfractos et falſos fratres: ob quã cauſam Paulus obiurgat Petrum.Gal.2.

DE CRVCE ET AFFLIctionibus Eccleſiæ.

Eccleſiã Chriſti in hac vita cruci & varijs ærumnis, miſerijs & calamitatibus expoſitam & ſubiectam eſſe, Apoſtoli etiam confirmant. Nã Petrus 1 epiſt.1.ad breue tempus afflicti uarijs experimẽtis. & 1 Pet.2.In hoc uocati eſtis, quoniam et Chriſtus afflictus eſt pro nobis, relinquens nobis exemplũ, vt inſequemini veſtigia ipſius. & 1 Pet.4.Vt incipiat iudicium à domo Dei.Et Ioannes 1 epiſt.3. Ne miremini, ſi vos odit mundus. Et Chriſtus in epiſtola ad angelum Smyrnæorum Eccleſiæ. Apocal.2. Ecce miſſurus eſt diabolus aliquos ex uobis in carcerem, ut tentemini, & habebitis afflictionem dierum decẽ.Idem Apoc.3.ad angelũ Laodicenſis eccleſiæ: Ego quos amo, arguo & caſtigo. Et Paulus et Barnabas confirmabant animas diſcipulorũ, exhortabanturq; ut perſeuerarẽt in fide, & q. per multas afflictiones oporteat nos intrare in regnũ Dei. Act.14.Idem Roma.8.Quemadmodũ ſcriptũ eſt, Propter te morti tradimur tota die, habiti ſumus veluti oues deſtinatæ mactatione.2 Cor.4. Semper mortificationẽ Domini Ieſu in corpore circumferentes.1 Theſ.3.Nam ipſi noſtis, nos in hunc uſum poſitos eſſe. Etenim cum apud uos eſſemus, prædicabamus nobis fore ut afflictionẽ pateremur, quemadmodum & euenit, & noſtis.2 Tim.3. Sed et omnes qui volunt piè viuere in Chriſto Ieſu, perſecutionẽ patientur. Autor epiſt.ad Ebr.12. Quis enim eſt filius, quem non caſtigat pater? Quòd ſi alieni eſtis à caſtigatiõe, cuius participes ſunt omnes, igitur ſpurij eſtis, & non filij. Autor epiſt.Iacobi 1.2.& 5.capitibus oſtendit, pios varijs tentationibus vexari.

Huc etiam pertinent exempla primæ Eccleſiæ, & Apoſtolorum, quæ paſsim affliguntur ab impijs, ut patet ex Actis & epiſtolis Pauli. Definitionem eandem, quam ex doctrina Chriſti ſuprà conſtruximus, etiam Apoſto-

Apoſtoli confirmant, nempe quòd crux Eccleſiæ, ſint omnis generis afflictiones, quæ pijs accidunt præter meritum: præcipue verò quæ propter nomen Chriſti inferuntur, vt probentur, erudiantur, & innoteſcant veri Chriſtiani, ac Deus in ipſis celebretur, quemadmodum ſequentia declarabunt.

Afflictiones Eccleſiæ alias eſſe internas, alias externas Paulus docet. 2. Cor. 7. In omnibus affligebamur, foris pugnæ, intus terrores. & Petrus tentationẽ diaboli, afflictionẽ appellat, 1 Petri 5. Et externarum afflictionum meminit, quales ſunt moleſtiæ, alapæ, obtrectationes, probra, 1 Pet. 2. 3. 4. Alias etiam ſpirituales eſſe, alias verò corporales, conſtat ex Epheſ. 6. Non eſt nobis lucta aduerſus carnem & ſanguinem, ſed aduerſus principatus, aduerſus poteſtates, aduerſus mundi dominos, &c. Verùm de his poſtea prolixius.

Cauſarũ varia ſunt genera quarũ meminerunt Apoſtoli. nam Deum faciũt crucis piorũ autorem, vt qui velit & permittat eos affligi & exerceri propter bonos fines, de quibus dicemus poſtea. Petrus enim inquit 1 Petri 2. Hæc eſt gratia, ſi quis propter conſcientiam Dei ſuffert moleſtias, præter meritum affectus malis. Quæ enim eſt laus, ſi cum peccantes alapis cædimini, ſuffere tistat ſi cum benefacitis, & tamen malis afficimini, ſuffertis. Hæc enim eſt gratia apud Deum, ſiquidem in hoc vocati eſtis: quoniã & Chriſtus afflictus eſt pro nobis, relinquens nobis exemplum, vt inſequeremini veſtigia ipſius. & 1 Petri 3. Præſtat enim vt bene agentes, ſi ita velit Dei uoluntas, malis afficiamini, quàm malè facientes. & 1 Petri 4 dicit, crucem Dei iudicium eſſe, quod in domo eius incipiat, & Ioannes Apoc. 2 ex epiſt. Chriſti inquit: Ego quoſcunq; amo, arguo et caſtigo. & Paulus 1 Cor. 11. Cum iudicamur, à Domino corripimur. ad Philip. 1. Hoc à Deo, quia vobis donatum eſt pro Chriſto, non ſolum vt in eum credatis, verumetiã vt pro illo patiamini. Autor epiſt. ad Ebr. 12. ex Prouerbijs citat inſignẽ ſententiã: Fili mi, ne neglexeris correptionẽ Domini, neq; deficias cũ ab eo argueris. Quẽ enim diligit Dominus, corripit: flagellat aũt omnẽ filiũ, quẽ recipit. ſi caſtigationem ſuſtinetis, veluti filijs ſeſe offert Deus.

Effectorem verò calamitatũ eccleſiæ diabolum eſſe docent, vt qui propter [illegible] odium machinetur eis internas & externas afflictiones, in perpetuum eorum interitum. Nam Petrus diabolum obambulare, & quærere quem deuoret, dicit 1 epiſt. 5. Ioannes etiam operũ diaboli meminit 1 epiſt. 3. Idem inquit: Malus ille nõ tangit eum. 1 Ioann. 5. Et Apoc. 12. oſtendit draconem magnum, ſerpentem antiquum, qui appellatur diabolus & ſatanas, ſeducere totum terrarum orbem, & oppugnare mulierem, hoc eſt Eccleſiam, & accuſare eam ante conſpectum Dei die ac nocte. Paulus etiam ſatanam eccleſiam affligare paſſim docet. nam Rom. 16. optat Romanis, vt Deus conterat ſatanam ſub pedes eorum breui. & 2 Cor. 11. dicit, ſatanam transfigurari in angelum lucis, ſcilicet ad decipiendum pios. Idem 2 Cor. 12. nuncium ſatanæ ſe colaphis cædere affirmat. & Epheſ. 6. aſſultuũ diaboli eiuſq; ignitorum telorum meminit. & 2. Theſſ. 2. ſuum iter Theſſalonicam à ſatana impeditum eſſe dicit,

Organa verò diaboli, quorum opera et labore in affligenda eccleſia utitur, docent eſſe mundũ, hoc eſt homines, eoſq; non infimos ſed omniũ ſummos ad clauum Eccleſiæ & rerum publicarum ſedentes, loco, eruditione, ſapientia, virtutibus, autoritate & amplitudine & potentia inſignes, Eccleſiæ titulo ornatos, & quidẽ domeſticos Eccleſiæ, hoc eſt falſos fratres. Nam Petrus 1. epiſt. 2, haud obſcurè oſtendit, dominos prauos, Chriſtianos afflicturos. & 1 epiſt. 3 meminit eorum qui detrahant Chriſtianis, tanquam ſceleroſis. quo notat politicos dominos, qui Chriſtianos tanquam ſeditioſos affligunt. & 1 Petri 4 meminit eorum qui probris afficiant pios in nomine Chriſti, & qui ſpiritum Dei maledictis afficiant quo nota, ad gubernacula eccleſiæ ſedentes. 2 Petri 1 falſos doctores, eccleſiam affligentes deſcribit. Iohannes, mundum, piorum eſſe oſſorem & perſecutorem docèt, 1 Ioan. 3 & 5. Antichriſti etiam, & falſorum fratrum meminit 1 Ioan. 2. 4. & epiſt. 3 Diotrephen vt fratrum afflictorem accuſat. Idem in Apocalypſi Antichriſtum & reges terræ, piorum perſecutores paſſim predicit: Apoc. 11. Beſtia quæ aſcendit de abyſſo, faciet aduerſus eos bellum, & vincet illos, & occidet eos: Apoc. 13. & datum eſt illi facere bellũ cum ſanctis, & vincere eos, Apoc. 16. & 19.

Paulus etiam principes huius ſeculi, nobiles, fortes potentes, ſapientes, Eccleſiæ hoſtes eſſe docet, Rom. 8. & 1 Cor. 1. 2. Iudæos & contribules, 1 Theſſalo. 2. Faſos fratres, Corinthi. 11. Natos ſecundum carnem, Gal, 4. Filios contumaces agitatos à diabolo, Eph. 2. Et excæcatos ab eodem, 2 Cor. 4. Autor epiſt. Iac. diuites dicit tyrannidem in Chriſtianos exercere, ĕoſq; ad tribunalia trahere. Iac. 2. & condemnere & occidere, Iac. 5.

Huc etiam exempla faciunt. nam primæ Eccleſiæ Hieroſolymis ab Apoſtolis collectæ hoſtes & perſecutores ſunt, gubernatores eccleſiaſtici et politici regiminis, vt ſacerdotes, magiſtratus templi, Sadducæi, moleſtè ferentes q, docerent populũ. Item poſtero die cõgregantur principes eorum, & ſeniores, & ſcribæ Hieroſolymis, & Annas princeps ſacerdotum, & Caiphas, et Iohannes & Alexander, & quotquot erant de genere pontificio. item Herodes, Pontius Pilatus, gentes, & populus Iſrael. Act. 4. Stephanum perſequntur ſynagogici falſi teſtes, & concilium: Act. 6 & 7. Saulus nomine principis ſacerdotum per ſynagogicos Damaſci parat affligere Chriſtianos, Actor. 9. Iudæi ineunt cõſilium de Paulo Damaſci interficiendo, & accedit regis Aretæ autoritas, & potentia, Act. 6. 2. Cor. 12. Iacobum Herodes in gratiam Iudeorum interficit, & Petrum carceri includit, Act. 12. Antiochiæ in Piſidia Iudæi extimulant mulieres religioſas & honeſtas, & primos ciuitatis, & excitant perſecutionem in Paulum, Barnabam, Act. 13. Philippis Domini puellæ Pythonis ſpiritum habentis Paulum & Silam trahunt in forum ad principes, & offerunt eos magiſtratibus, Act. 16. Iudæi increduli & circumforanei viri mali, & turba & principes ciuitatis perſequntur Paulum, Act. 17. Demetrius faber argentarius & alij opifices, ſuum quæſtum imminui videntes per concionẽ Pauli, & turba furioſa Paulum, Gaium, Ariſtarchũ, Alexandrũ affligunt in Epheſo, Act. 19. Sic cum Paulus Hieroſolymis poſtremò capitur, Romam mittitur captiuus: perſequutores ſunt Iudæi printipes ſacerdotũ Ananias, concilium ſeruis Paulo alapam impingens, Tribunus. Act. 21. 22. 23. Tertullus orator ſeu

iuriſperitus, calumnioſe Paulum accuſans: Felix, Feſtus, detinentes hominem innocentem captiuum: Act.24.25.26. Iudæi Romani, Act.28. & Cæſar non dimittens Paulum è carcere. Act.28. & Nero, quem leonem appellat, 2.Tim.4. Alexander faber ærarius.2.Tim.4.

Nec minimam afflictionū & tentationū cauſam eſſe docent ueterem Adamū cum ſuis prauis concupiſcentijs, & malis fructibus. nam Petrus 1 epiſt.2. cōcupiſcentias militare aduerſus animā dicit. Et Paulus, carnē aduerſus ſpiritū luctari, & impedire vt non faciamus quæ uelimus, affirmat. Galat.5. qui etiam Rom.7. lamentabili deſcriptione eam pugnam carnis & ſpiritus in ſeipſo depingit. & Rom.8. actiones carnis ſpiritu mortificare iubet. Autor etiam epiſtolæ Iacobi ait: Ne quis, cum tentatur, dicat ſe à Deo tentari. Nam Deus, ut malis tentari non poteſt, ita nec ipſe quenquam tentat. Imò unuſquiſq; tentatur, dū à propria cōcupiſcentia abſtrahitur & ineſcatur. Deinde concupiſcentia poſteaquam concepit, parit peccatum, peccatum verò perfectum progignit mortem.

Veras aūt cauſas, ob quas diabolus & mundus perſequatur veram Eccleſiam, has commemorant. Nomen Chriſti, Chriſtus enim de Paulo inquit: Ego oſtendam illi quanta oporteat eum pro nomine meo pati: Act.9. 1.Petri 4. Si probis afficimini in nomine Chriſti, beati eſtis. Acto.21. Paulus inquit: Ego non ſolum uinciri, ſed mori etiā paratus ſum Hieroſolymis pro nomine Domini. Propter conſcientiam.1 Pet.2. Nam hæc eſt gratia, ſi quis propter conſcientiam Dei ſuffert moleſtias, præter meritum affectus malis. Propter iuſticiam.1 Pet.3. Si quid etiam acciderit incommodi propter iuſticiam, beati tamen eſtis.1 Ioan. 3. Propter quid Cain occidit fratrem? quia opera eius erant mala, fratris autē iuſta. Propter bonam in Chriſto conuerſationem.1 Petri 3. et 2.Tim.3. Omnes qui in Chriſto piè volunt uiuere, perſecutionem patientur. Propter confeßionem. 1 Petri 3. Apoc.1. Ioannes eſt in Patmo propter teſtimonium Ieſu. Apoc.6. Animæ interfectorum propter verbū Dei, & propter teſtimonium, ſuper altari conſpiciuntur. Rom.8. Propter te mortificamur tota die.2 Cor.4. Credidi, ideo loquutus ſum. Propter miniſterium verbi, quo mundi peccata arguunt, & diabolo regnum expugnant. Epheſ.3. Paulus vinctus eſt pro gentibus.2. Timoth.2. Omnia perfero propter electos, ut & ipſi ſalutem conſequantur. Plura teſtimonia in loco de miniſterio in hanc ſententiam colligimus.

Non aūt has cauſas Chriſtianis ſemper palàm proponi, ſed alia crimina, & quidē grauißima, eis falſò intendi, quo maiore hominum applauſu et tutius è medio tollantur, exempla demonſtrant. Nam conciliū Hieroſolymitanū primùm quidem præcipit Apoſtolis, ne omnino loquantur, aut doceant in nomine Ieſu. Acto.4. ſed poſtea grauius quoq; eos accuſāt uiolati decreti ſenatus, & ſeditionis. inquiunt enim: Nònne etiam atq; etiā præcipimus uobis, ne doceretis in nomine iſto? & ecce repleſtis Hierſolymam doctrina veſtra, & vultis inducere ſuper nos ſanguinem hominis iſtius. Act.5. Stephano affligitur crimen blaſphemiæ à falſis teſtibus, quòd contumelioſa locutus ſit aduerſus locum ſanctum & legem. Act.6. & 7. Paulus & Silas Philippis accuſantur, his criminationibus: Hi omnes conturbant ciuitatē noſtram, cum ſint Iudæi, & annunciant inſtituta quæ non licet nobis ſuſcipere, neq; ſeruare, cum ſimus Romani. Act.16. idem crimen eis à Iudæis Theſſalonicæ quoque obijcitur. inquiunt enim: Hi qui terrarum orbem conturbarunt, huc quoq; venerunt, quos clanculum excepit Iaſon, & hi omnes contra decreta Cæſaris faciunt, Regem alium dicentes eſſe Ieſum Chriſtum. Actor.17. Paulus etiam Hieroſolymis in templo capitur, hoc prætexta, quòd aduerſus populum & legem & locum ſanctum omnes vbiq; doceat, & Græcos induxerit in templum, & profanarit eum locum ſanctum. Acto.21. Annas ſummus ſacerdotum & ſeniores, per oratorem Tertullum, ad præſidem his criminibus Paulum deferunt: Nacti ſumus virum hunc peſtiferum, et concitantem ſeditionem omnibus Iudæis, in uniuerſo orbe, et autorem ſectæ Nazarenorum, qui etiam templum profanare conatus eſt. Idem de ſe 2 Timoth.2. dicit, quòd ob Euangelium malis affligatur, quaſi facinoroſus uſque ad uincula. Et de communi Apoſtolorum & Chriſtianorum fortuna dicit, quòd malè audiant, & conuicijs afficiantur.1. Corinth.4. & quòd habeantur quaſi impoſtores, 2. Corinth.cap.6.

Solenne igitur eſt, vt Chriſtianis crimina ſeditionis & blaſphemiæ à perſecutoribus affingantur, quibus tamen non ſunt obnoxij. Nam Petrus prohibet pios affligi vt homicidas, aut fures, aut facineroſos, aut curioſos alienarum rerum: ſed vt Chriſtianos, hoc eſt, inſontes eiuſmodi ſcelerū, licet falſis criminationib. deformētur.

Formæ afflictionū hæ ferè paßim recitantur ab Apoſtolis. Inſidiæ diaboli.1. Pet.5. Ephe. 6.1. Ioan.6. Apocal.12. Ignita tela eius, Eph. 6. Terrores conſcientiæ, 2. Corint.7. Stimulus per carnem, nuncius ſatanæ.2. Corinthiorum 12. Infirmitates & anxietates. 2 ad Corinth.12. Curæ & ſolicitudines.2 Corinth.11. Labores, moleſtiæ, vigiliæ, fames, ſitis, ieiunia, frigus, nuditas.2. Cor.6 & 11.1. Cor.6. Roma.8. Pericula omnis generis, itinerationes.2. Cor.11. Haberi pro ſtulto, contemptum eſſe, incertis uagari ſedibus, laborare proprijs manibus, malè audire, conuicijs affici, perſecutionem pati, habere pro excrementis mundi et omniū reiectamentis, eſſe ſpectaculū mundo & angelis & hominibus, colaphis cædi, haberi pro morti addicto.1 Cor.4. Ro.8. Alapis cædi. 1 Petri 2. Probris affici. 1 Petri 4. Morbi, 2. Corinth.1. Sententiam mortis acceperamus in nobis ipſis. Ignominia, conuicia, haberi pro impoſtore, pro ignoto, pro dolente, pro pauperrimis & miſerrimis inter omnes homines.2 Corinth.6. Verbera, plagæ.2 Corinth.6 & 1.. Cædi virgis. 2 Corinth.11. Actor.5. Includi carcere.2 Corinth 6 & 11. & in Actis paßim. Vinculis conſtringi.2 Timo. 2. Epheſ.3. Naufragium agere in profundo.2. Corinth.11. Lapidari.2. Corinth.11. Actorum 7. Capite truncari, Actorum.12. Spoliari ſuis bonis. Ebræ. 10. Direptiones facultatum veſtrarum cum gaudio accepiſtis. Exilia. Actorum 13. & 18. Aquila et Priſcilla à Claudio Roma eijcitur cum alijs Iudæis. Interfici. Iacobi 5. Interfeciſtis iuſtum. Excommunicari. 3. Ioannis.

¶ Argumenta quibus pij in cruce ſeſe conſolari debeant, multa proponūt, quæ partim à cauſis, partim ab effectibus ducuntur. Primum, quòd non caſu, aut Deo ignorāte, ſed Deo ſciente & permittēte ob bonos fines affligantur

zed by Google

affligantur pij. 1 Pet. 2. *Hæc eſt gratia, ſi quis propter cõſcientiam ſufferi moleſtias, præter meritum affectus malis.* 1 Pet. 3. *Præſtat enim vt bene agentes, ſi ita velit Dei voluntas, malis afficiamini, quam maleſacientes.* 1 Pet. 4. *Qui affliguntur iuxta voluntatem* Dei. Apo. 3. *Ego quoſcunq; amo, arguo & caſtigo.*

Secundũ, quòd nihil inſoliti accidat ijs, ſiquidem ad crucem ferendam vocati ſint à Deo. 1. Pet. 2. *Siquidem in hoc vocati eſtis. &* 1. Pet. 4. *Chariſſimi, ne imiremini, dum per ignem exploramini, quæ res ad experimentũ veſtri ſit, perinde quaſi nouum aliquod vobis obtingat: imò in hoc, quòd conſortes eſtis afflictionum, gaudete, &* 1 Theſſ. 3. *Ipſi noſtis, nos in hunc vſum, ſcilicet vt patiamur cum Chriſto, poſitos eſſe.* 2. Timothe. 2. *Omnes qui in Chriſto Ieſu pie viuere volunt, &c.*

Tertium, quòd oporteat nos conformes fieri Chriſto, Apoſtolis, & alijs pijs, qui plurimas ſuſtinuerunt afflictiones. 1. Pet. 2. *Quoniã & Chriſtus afflictus eſt pro nobis, relinquens nobis exemplũ, vt inſequeremini veſtigia eius. Et Ioannes ab exemplo Chriſti argumentatur: Ille poſuit animam ſuam pro nobis, & nos debemus pro fratribus animas ponere:* 1. Ioan. 3. *Allegat etiã Paulus exemplum Chriſti,* Rom. 8. *Siquidem cum illo patimur,* Philip. 2. 1. Theſſ. 2. 1. Tim. 6. 2. Tim. 2. *Autor etiam epiſtolæ ad Ebræ.* 12. *Reſpicientes fidei ducem, & conſummatorem Ieſum, qui propoſitio ſibi gaudio pertulit crucem, ignominia contempta, &c. reputate igitur, q. is talem ſuſtinuerit à peccatoribus aduerſus ſe contradictionem, ne defatigemini, animis defecti, &c. De exemplis aliorum piorum Petrus* 1 *epiſt.* 5. *inquit: Scientes eaſdem afflictiones veſtræ quæ in mundo eſt fraternitati, conſummari. Idem, exempli Noah, & Loth, quos impij excruciarunt, obiter meminit,* 2. Pet. 2. *Ioannes etiam exemplum Abel proponit.* 1 Ioan. 3. *Paulus Theſſalonicenſibus proponit exemplum Chriſti, prophetarũ Apoſtolorum, & Eccleſiarum in Iudæa:* 1. Theſſ. 2. *Idem Timotheo ſuum quoq; proponit exemplum,* Timot. 3. *Idem etiam Corinthijs & pſeudoapoſtolis ob oculos ponit.* 2. Cor. 11. *& paſſim. Theſſalonicenſium exemplum dicit ſe in Eccleſijs paſſim cõmendare,* 2. Theſſ. 1. *Autor epiſt. ad Ebr.* 11. *exempla Patriarcharum, & prophetarum multa allegat. & epiſtola Iacobi* 5. *inquit: Exemplum accipite fratres mei, afflictionis & patientiæ, prophetas, qui locuti ſunt in nomine Domini: tolerantiam Iob audiſtis,*

Quartum, quòd cauſa ob quam affligamur, non ſit noſtra, ſed Dei, & Domini noſtri Ieſu Chriſti: & quòd illæ criminationes quibus deformamur, non ſint veræ, ſed falſæ. Huc pertinent teſtimonia paulo antè de cauſis veris & falſis commemorata.

Quintum, quód afflictiones breue tempus, & tantũ in hac vita debeant durare. 1 Pet. 1. *Nunc afflicti ad breue tempus. Chriſtus in epiſtola ad Smyrnenſem inquit: Habebitis afflictionem dierum decem.* Apoc. 2. *Et mulierem quæ Eccleſiam ſignificat.* Apoc. 12. *oſtendit in deſerto ali per tempus & tempora, & dimidium temporis: quod communiter intelligitur de tribus annis & dimidio, quod plerunq; ſolet eſſe ſpacium grauiſſimarum perſecutionum Eccleſiæ. Paulus etiam* 2. Corint. 4. *afflictiones piorum momentaneas, temporarias, & leues vocat. &* Rom. 8. *non dignas vt cum futura gloria comparentur. Autor epiſt. ad Ebr.* 10 *etiam à breuitate temporis ſuos conſolatur: Adhuc perpuſillum tẽporis, & qui venturus eſt veniet, & non tardabit.*

Sextum, quòd Deus promittat ſe ſua præſentia, miſſione Spiritus ſancti & conſolatione ita moderaturum tentationes: & afflictiones, vt tolerari queant. 1 Petri. 3 *Terrore illorũ ne terreamini, neq; turbemini, ſed Dominum Deum ſanctificate in cordibus veſtris. &* 1. Pet 4. *Quoniam gloria Dei & ſpiritus ſuper vos requieſcit, iuxta ipſos quidẽ maledictis afficitur, iuxta vos autem glorificatur.* 1 Petri. 5. *Humiliemini ſub potenti manu Dei, vt vos extollat, cum erit opportunũ. Idem* 2. Pet. 2 *Nouit Dominus pios è tentatione eripere.* 1. Iohan. 4. *Vos ex Deo eſtis filioli, & viciſtis eos, quoniam maior eſt qui in vobis eſt, quàm qui in mundo. Chriſtus ad epiſcopum Philadelphienſem, in epiſtola ſua* Apoc. 3. *inquit: Quoniam ſeruaſti ſermonem patientiæ meæ, & ego ſeruabo te ac hora tentationis, quæ uentura eſt in orbem vniuerſum, vt tentet habitantes in terra. & Paulus* Rom. 5. *Ideo pios in cruce gloriari oſtendit, q. Spiritus ſanctus in ijs habitet. Idem* Rom. 8 *ſpiritum auxiliari infirmitatib. piorũ dicit.* 2 Cor. 1. *Benedictus Deus. &c. conſolans nos in omni afflictione noſtra, in hoc vt poſſimus conſolari eos qui ſunt in quauis afflictione, per conſolationem, quæ nos ipſos conſolatur Deus. quoniam ſicut abundant afflictiones Chriſti nobis, ita per Chriſtum abundat et conſolatio noſtra. et* 2. Corinth. 7. *Verùm qui conſolatur humiles, cõſolatus eſt nos Deus per aduentum Tit. Idem de præſentia Chriſti virtutem ſuam in infirmis perficientis, multum gloriatur:* 2. Corinth. 12. et 13. *Ibidem in fine inquit, Deus charitatis et pacis erit vobiſcum, Idem eleganter* 1. Cor. 10. *inquit, Fidelis eſt Deus, qui non ſinet vos tentari ſupra id quod poteſtis, imò faciet vnà cum tentatione euentum, quo poſſitis ſufferre.* 1. Cor. 1. *Deus confirmabit vos vſq; ad finem inculpatos in die Domini noſtri Ieſu Chriſti. Idẽ* 2. Cor. 4. *premi quidem pios dicit, at non deſtitui, propter Dei auxiliũ.* Phil. 1. *Perſuaſum habens hoc ipſum, q. is qui cœpit in vobis opus bonum, perficiet vſque ad diem Ieſu Chriſti.* 1. Theſſ. 5. *Fidelis eſt qui vocauit vos, qui idem efficiet.* 2. Theſſ. 1. *Deus compleat omne bonũ propoſitum bonitatis, et opus fidei cum potentia. Maximè verò inſignis eſt ſententia* Rom. 8. *Quis ſeparabit nos è dilectione Dei? num afflictio? num anguſtia? num perſecutio? num fames? num nuditas? num periculum? num gladius? Quemamodum ſcriptum eſt: Propter te morti tradimur tota die, habiti ſumus velut oues deſtinatæ mactationi. Verùm in his omnibus ſuperamus per eum qui dilexit nos. Nam nihil perſuaſum habeo, quòd neq; mores neq; uita, neq; angeli, neq; principatus, neq; poteſtates, neq; inſtantia, neq; futura, neque altitudo, neq; profunditas, neque vlla creatura alia, poterit nos ſeparare à dilectione Dei, quæ eſt in Chriſto Ieſu Domino noſtro. Autor epiſtolæ ad Ebr.* 13 *Siquidem ipſe dixit: Non te deſero, neq; derelinquo. vt fidentes dicamus. Dominus mihi auxiliator, nec timebo qd faciat mihi homo. Huc etiam exempla miraculoſarũ liberationum pertinent: vt Petri, qui per angelum ex carcere ducitur,* Actor. 12. *Pauli, qui lapidatus reuiuiſcit:* Actorum. 14. *Pauli et Silæ,* Actorum. 19. *et Pauli liberationes ex varijs periculis,* 2. Corinth. 11. *commemorantur,*

rantur. & 2.Tim.3.& 4. Exempla aliorum Apoſtolorum ſuppetitant eorum hiſtoriæ.

Septimum, quòd ampliſſima præmia in hac & futura uita recepturi ſint ij, qui propter iuſticiam & confeſſionem affligātur. nam Petrus 1 epi.3. inquit: Si quid incōmodi acciderit propter iuſticiā, beati tamen eſtis. Idem 1 epiſt.4. In hoc q. conſortes eſtis afflictionū Chriſti, gaudete, vt in reuelatione quoq; gloriæ eiuſdem gaudeatis exultantes. Si probris afficimini in nomine Chriſti, beati eſtis, quoniam gloria et ſpiritus Dei ſuper vos requieſcit. 1. Ioan.3. Cum apparuerit, ſimiles ei erimus. Chriſtus in epiſtolis ad ſeptem eccleſias Aſiæ, promittit ijs qui crucem piè & conſtanter ferant, coronam vitæ, liberationem à morte ſecunda, manna abſconditum, calculum candidum, & in eo nomen nouum ſcriptum, quod nemo norit, niſi qui accipiat poteſtatē ſuper gentes, ſtellam matutinam: Apoc. 2. Qui vicerit, veſtietur veſtimentis albis, & nō delebo nomen eius de libro vitæ, & confitebor nomen eius corā patre meo, & corā angelis eius: Apoc.3. Item: Qui vicerit, faciam illum columnam in templo Dei mei, & foras nō egredietur amplius, & ſcribam ſuper eum nomen Dei mei, &c. Item: Qui vicerit, dabo ei ſedere mecū in throno meo: Apoc 3. Et abſterſurus eſt Deus omnem lachrymam ab oculis eorū, & mors vltrà nō erit, neq; luctus, neque clamor, neq; dolor erit: Apoc. 21. Paulus etiam paſſim inſignes ſententias recitat de præmijs crucis. Rom. 8. Siquidem ſimul cum eo patimur, vt & vna cū illo glorificemur: nam reputo non eſſe pares afflictiones præſentis temporis, ad gloriam quæ reuelabitur erga nos. 1 Cor.15. Itaq; fratres mei dilecti, ſtabiles ſitis, immobiles, abundantes in omni opere Domini ſemper, cum ſciatis quòd labor veſter non eſt inanis in Domino. 2 Corinth.4. Propterea non defatigamur, ſed quamuis externus homo noſter corrumpitur, internus tamen renouatur in dies ſingulos. nam momentanea leuitas afflictionis noſtræ mire ſupra modum æternū pondus gloriæ parit nobis, dum nō ſpectamus ea quæ videntur, ſed ea quæ non videntur. Nam quæ videntur, temporaria ſunt: at quæ non videntur, æterna. Idem ad Philip.1. Nec in vllo terreamini ab aduerſarijs, quæ illis quidem eſt cauſa perditiōis, vobis autem ſalutis. Idem 1 Theſſ.4. pios iubet ſe conſolari doctrina de reſurrectione mortuorum. & 2 Theſſ.1 dicit, Deum relaxationem redditurum afflictis, cum reuelabitur Dominus noſter Ieſus Chriſtus, cum angelis potentiæ ſuæ. 2. Tim.1. Paulus Timotheum, & ſe conſolatur in cruce, quòd Deus potens ſit depoſitum ſuum cuſtodire in illum diem. & 2 Tim.2. ab exemplo militis cohortatur eum, vt ferat afflictiones, & cogitet legitimè certantem coronam accepturum. Eodem ferè modo 1 Cor. 9. currentium in ſtadio, & paleſtricam exercentium, depoſito aliquo certo premio, exemplum allegat. & 2. Tim.2. Certus ſermo: nam ſi commortui ſumus, & conuiuemus: ſi ſufferimus, & conregnabimus: ſi negamus, & ille negabit nos: ſi increduli ſumus, ille fidelis manet ſeipſum negare non poteſt. Idem 2. Tim. 4. Ipſe iam immolor, & tempus meæ reſolutionis inſtat. Certamen bonum decertaui, curſum conſummaui, fidem ſeruaui: quod ſuper eſt, repoſita eſt mihi iuſticiæ corona, quam reddet mihi Dominus in illo die, qui eſt iuſtus iudex: non ſolum autem mihi, ſed & omnibus qui diligūt aduentum ipſius. Autor epiſt. ad Ebr. etiam hoc argumento, à præmijs ſcilicet, cohortatur ſuos ad conſtantiam in cruce. Ebr.10 Redeant autem vobis in memoriā ſuperiores dies, in quibus illuminati, ingens certamē ſuſtinuiſtis afflictionum: partim quidem, dum & probris & preſſuris affecti, ſpectaculo fuiſtis omnibus. partim dum conſortes ita conuerſantium facti eſtis. Siquidem & afflictionū quæ ex vinculis meis contigerunt, participes fuiſtis, & direptionem facultatum veſtrarum cū gaudio accepiſtis, ſcientes, vos in vobis habere priorē ſubſtantiam in cœlis ac manentē. Ne abieceritis igitur fiduciā veſtram, quæ magnā habet præmij retributionem. Idem Ebr.12. Omnis caſtigatio in præſens quidem non videtur eſſe gaudij, ſed moleſtiæ. at poſtea fructum tranquillū iuſticiæ reddit his qui per illam fuerint exercitati. Autor epiſt. Iac.1. Beatus vir qui ſuffert tentationem quoniā cum probatus erit, accipiet coronam vitæ, quam promiſit Dominus his à quibus dilectus fuerit.

Octauum quòd ij qui nō ferant crucem Chriſti, aut ad eandem declinandam vtantur illicitis medijs, nō poſſint eſſe diſcipuli Chriſti, & in hac & futura vita puniantur. Nam 1 Pet.4. Si primùm iudiciū Dei incipit à nobis, quis erit finis eorum qui non credunt Euangelio? Et ſi iuſtus vix ſaluus efficitur, impius & peccator vbi comparebit? Idem 2 Petri 2. minatur pœnam ijs qui ab agnita veritate deficiunt, quouis modo. Ioannes etiam, negantes Ieſum eſſe Chriſtum, 1 Ioan.2. & Chriſtum in carne veniſſe abnegantes, 1 Ioa.4. & in doctrina Chriſti non manentes, membra Antichriſti, & non Chriſti eſſe dicit. Idem in Apoc. 2 & 3, ex epiſt. Chriſti refert pœnas, quib. Chriſtus affecturus ſit eos, qui nō pro confeſſione patiantur. Apoc. 3. Si non vigilaueris, veniā ad te tanquā fur, & neſcis qua hora venturus ſim. Ibidem ad Laodicenſium angelum Chriſtus inquit: Scio opera tua q. neq; frigidus es neq; feruidus, vtinā frigidus eſſes aut feruidus. incipiam te euomere ex ore meo, quia dicis: Diues ſum, & ditatus ſum, & nullius egeo: & neſcis q. tu es miſer, & miſerabilis, & pauper, & cæcus, ac nudus. Apoc.14. & 19. & 21. deſcribuntur pœnæ illorum qui à Chriſto ad Antichriſtum defecerunt. Paulus Galatas à fide deficientes, & crucem Chriſti impiè amolientes, per circumciſionis et legis Moſaicæ ſuſceptionem, vt neceſſariam ad ſalutem, dicit fruſtra paſſos eſſe: Gal. 3 et 6. Idem Gal.4. inquit: Metuo de vobis, ne fruſtra laborauerim erga vos. Idem 1. Theſſ.3. teſtatur, laborem inanem fieri in ijs qui à confeſſione deficiunt. et 2. Tim.2. inquit: Si negamus, et ille negabit nos. Autor epiſt. ad Ebr. 10 docet eos qui ſe ſubducant, et pati nolint, non probari Deo, et in perditionem incidere. Idem Ebr.12 ſpurios et non filios Dei appellat eos, qui non caſtigentur à Deo.

Nonum, q. Deus perſecutores Eccleſiæ in hac et in altera vita ſit puniturus. Nam Petrus 1 Petri 4 dicit, eos qui affligunt pios, reddituros eſſe rationem, et qui paratus eſt ad iudicandum viuos et mortuos. Idem 2. Pet.2. ab exemplo diluuij et Sodomorum infert, Deum noſſe Loth è tentatione eripere, et iniuſtos in diem iudicij puniendos ſeruare. Ioannes Apoc. 6. elegantem imaginem proponit de animabus propter verbū Dei interfectis, ſubter altari expetentib. vindictam: quibus reſpōdetur, vt requieſcāt adhuc tempus modicū donec cōpleantur

conſerui

cõſerui eorum & fratres eorũ qui interficiendi eſſent, ſicut & illi. Apoc. 13. etiam dicitur, eos qui in captiuitatẽ pios duxerint, uiciſsim in captiuitatẽ ductum iri, & qui gladio occiderint, gladio occiſum iri. Apoc. 14. de infelicitate & pœnis ſociorum Antichriſti, contra doctrinam Euangelij prædicitur. Idem fit Apoc. 19. & 20. Paulus etiã à pœnis perſecutorũ conſolatur Philippenſes, q perſecutio hoſtibus ſit cauſe perditionis. Philip. 1. & Theſſalonicenſibus dicit, Iudæis iram Dei finalem iam imminere. 1 Theſſ. 2. & 2 Theſſ. 1. inquit: Iuſtum eſt apud Deum, reddere ijs qui affligunt vos, afflictionem: & vobis qui affligimini, relaxationem, &c. Autor etiã epiſt. Iac. 5. à pœnis perſecutorum conſolatur pios.

Decimum, quòd aliàs pios etiã oportet mori, ideo propter Chriſtũ potius eſſe oppetendam mortẽ, quàm naturæ reddendam. Nam Petrus 1 epiſt. 1. vitã Chriſtianorum tempus incolatus vocat. et 1 epiſt. 4. inquit: Qui affliguntur iuxta voluntatẽ Dei, tanquam apud fidelẽ conditorem deponant animas ſuas. Paulus Phil. 1. cupit diſſolui, & eſſe cum Chriſto. Idem 2 Cor. 5 dicit: Quamdiu ſumus in corpore, hoc eſt, dum hic viuimus, peregrinamur à Deo: confidimus aũt, & magis probamus, peregrè abeſſe à corpore, & præſentes adeſſe apud Deum. Phil. 3. noſtram cõuerſationẽ in cælis eſſe dicit. & Col. 3. ſuperna quærere nos iubet. Autor epiſtolæ ad Ebræos 13. Exeamus igitur ad eum extra caſtra, opprobrium eius portantes: non enim hic habemus manentẽ ciuitatem, ſed futuram quærimus.

Meminerint etiam virtutũ, quæ in cruce & tribulationib. exerceri debeãt. vt ſunt vera Dei agnitio, eiusq; voluntatis: & fides ſtatuens, Deũ noſtras miſerias noſſe, iisq; affici, & nobis ſuo tempore auxiliaturum eſſe. 1. Pet. 4. Si ut Chriſtianus affligitur aliquis, ne pudefiat, imò glorificet Deum in parte hac. Idem 2 Pet. 1. ſcientiam & fidem in pijs requirit. & 2 Pet. 2. inquit: Nouit Dominus pios è tentatione eripere. Paulus 2 Tim. 2. Nouit Dominus qui ſint ſui. 2 Theſſ. 3. Fidelis eſt Dominus, qui ſtabiliet vos & cuſtodiet à malo. Oratio. 1. Pet. 4. Sitis ſobrij & vigilantes ad orandum. 2 Theſſ. 3. Orate fratres, &c. vt eripiamur ab abſurdis & peruerſis hominibus. Ephe. 6. Vigilantes cum omni ſedulitate & deprecatione pro omnibus ſanctis. 2. Cor. 1. Spem fixam habemus, quòd etiam poſthac erepturus ſit, ſimul adiuuantibus & vobis per deprecationem pro nobis.

Huc exemplo etiam faciunt, ex quibus conſtat, Apoſtolos in afflictionibus preces coniunxiſſe. Acto. 5. orat Paulus & Silas in carcere. Act. 16. Manſuetudo erga ipſos hoſtes. Rom. 12. Nõ voſmetipſos vlciſcentes, quin potius date locum iræ. Scriptum eſt enim: Mihi ultio, & ego rependam, dicit Dominus. Si igitur eſurit inimicus tuus, paſce illum: ſi ſitit, da illi potum. Hoc enim ſi feceris, carbones ignis coaceruabis in caput illius.

Huc etiam exempla referuntur. Stephanus. Act. 7. rogat pro ſuis interfectoribus. idem alij abſq; dubio etiam fecerũt. Humilitas. 1 Pet. 5. Humiliemini ſub potenti manu Dei. 2 Cor. 7. Deus conſolatur humiles. Iac. 1. Glorietur frater qui eſt humilis in ſublimitate ſua. Patientia, conſtantia, & perſeuerantia. 1 Pet, 4. Terrore illorum ne terreamini, neq; turbemini. Idem 2 Pet. 1. Subminiſtrate in temperantia patientiam. Apoc. 2. Eſto fidelis vſq; ad mortẽ. Ibid. Noui opera tua, &c. & patientiam tuã. Apoc. 3. Seruaſti ſermonẽ patiẽtiæ meæ. Ro. 5. Gloriamur ſuper afflictionibus, ſcientes q afflictio patientiam pariat, patientia probationem, probatio ſpem. 2. Cor. 6. In tolerantia multa. Autor epiſt. ad Ebr. 10. Patientia vobis eſt opus, vt ubi voluntatem Dei peregeritis, reportetis promiſsionem. Iac. 1. Exploratio fidei noſtræ parit patientiam. Iaco. 5. Tolerantiam Iob audiſtis, Iuſtitia. 1 Pet. 4. Ne quis veſtrûm affligatur vt homicida, aut fur aut facinoroſus, aut curioſus alienarũ rerũ. Alacritas & gaudium in ferendis afflictionibus. Act. 5. Illi quidem ibant gaudentes à cõſpectu concilij, q digni habiti eſſent, vt pro nomine eius contumelia afficerentur. Act. 20. Spiritus ſanctus per ſingulas ciuitates teſtificatur, q vincula & afflictiones me manent: verùm nihil me mouet, neq; uita mea chara eſt mihi ipſi, vt conſummem curſum meum cum gaudio. Acto. 21. reſpondit Paulus ac dixit: Quid facitis flentes & affligentes cor meum? Ego verò non ſolum uinciri, ſed & mori paratus ſum Hieroſolymis, pro nomine Domini Ieſu. 2 Corinth. 6. Quaſi dolentes, ſemper tamẽ gaudẽtes. Phil. 2. Quinetiã ſi immolor ſuper hoſtia ſacrificioq; fidei veſtræ, gaudeo & congaudeo vobis omnibus. Spes æternæ glorificationis. Rom. 5. Spes non confundit. Rom. 8.

¶ Finis, ob quos Deus permittit Eccleſiam affligi à diabolo & mundo, hos ferè commemorant.

Primùm, vt credentes fiant conformes Chriſto. 1 Petri 1. Et Chriſtus afflictus eſt pro nobis. 1 Pet. 3. 4. Apocal. 3. Rom. 8. 2 Tim. 2.

Secundò, vt diſcernantur pij & impij, verè credentes & hypocritæ. 1. Pet. 1. Qui exploratio fidei veſtræ, multo precioſior auro, quod perit et per ignem probatur, reperiatur in laudem & gloriam & honorẽ. 1 Iohan. 2. Vt manifeſti fierent, q non omnes ſint ex vobis. 1. Ioan. 2. 1. Cor. 11. Oportet enim & ſectas in uobis eſſe, quo qui probati ſunt, manifeſti fiant inter vos. Autor epiſt. ad Ebræ. 12. docet, caſtigationem filios Dei genuinos à ſpurijs diſcernere. Author epiſt. Iac. 1. tentationes appellat explorationes fidei.

Tertiò, vt omnes intelligant in ſanctis adhuc eſſe peccatũ, eosq; eſſe adhuc imbecilles, & non ſuſtentari ſuis viribus, ſed Dei miſericordia. 1 Pet. 4. Tempus eſt ut iudicium à domo Dei incipiat. 1 Cor. 11. Si nos ipſos iudicaremus, non corriperemur à Domino. 2 Cor. 4. Habemus theſaurum in teſtaceis vaſis, ut virtutis eminentia ſit Dei, & non ex nobis, dum in omnibus premimur, at non anxij reddimur: laboramus, at non deſtituimur: perſecutionem patimur, at non in ea deſerimur. Idem 2. Cor. 12. Cum infirmus ſum, tunc robuſtus ſum.

Quartò, ut calliditatẽ & potentiã diaboli agnoſcamus. 1 Pet. 5. Apoc. 12. 2. Cor. 2. Non enim ignoramus cogitationes ſatanæ. Eph. 6. 2. Cor. 11.

Quintò, vt preces ardentiores ad Deum fundantur. Act. 5. Eccleſia in cruce orat. Idem fit. Act. 12. Paulus cũ eſt Romæ captiuus, in omnibus epiſtolis quas eo tempore ſcribit, hortatur Eccleſias ad preces.

Sextò, ut diſcant patientiam, manſuetudinẽ & humilitatẽ, et cæteras virtutes, quæ in cruce exercendæ ſunt, vt paulo antè diximus.

Septimò, ut excitetur in iis deſiderium vitæ æternæ. 2. Cor. 5. Rom. 8. Phil. 1 & 3. Ebr. 13.

Octauò; ut mortificetur & ſubigatur vetus homo,

ne ſe

ne ſe extollant pij, & timorem Dei excutiant. 1. Pet. 4. Qui patitur in carne, deſiſtat à peccato. 2. Cor. 4. Externus veſter homo corrumpitur, ſed internus indies renouatur. 2 Corin. 12. Ne excellentia reuelationum efferrer ſupra modum, datus eſt mihi ſtimulus per carnē nuncius ſatanæ, vt me colaphis cæderet, ne ſupra modū efferrer. Ebræ. 12. Hic aūt ad commodum noſtrum ſcilicet caſtigat, vt impertiat nobis ſanctimoniam ſuam,

Nonò, vt regnum Chriſti à mundano diſcernatur, et manifeſtum fiat pios habere ſpiritualia bona, quæ eripi non poſſunt à perſecutoribus. Roma. 8. Philip. 3. Coloſſ. 3. Ebr. 10. Scientes uos habere in vobis potiorē ſubſtantiam in coelis, ac manentem.

Decimò, vt perſecutiones ſint occaſio propagandi Euangelij, ut etiam id impij audiant, ne in extremo die ſeſe poſſint excuſare, quaſi nō audierint. Acto. 7. Quum mouetur Hieroſolymis perſecutio, diſperſi fratres paſſim prædicant Euangelium. Cum Paulus ex vno loco eijcitur, vbi fortè diutius manſiſſet, vadit ad alium, et ibi quoq; ſementem verbi facit, vt patet ex Actis. Idem Philip. 1. dicit, ſuam crucem ad profectum Euangelij ſibi eueniſſe: ita ut uincula ſua manifeſta facta ſint in Chriſto toti prætorio, & omnibus ceteris. Col. 1. Suppleo quod deerat afflictionū Chriſti, & pro corpore ipſius, quod eſt Eccleſia,

Vndecimò, vt confirmentur alij, quo et ipſi ſint conſtantiores. Eph. 3. Peto ne deficiatis ob afflictiones meas quas pro uobis tolero, quæ eſt gloria ueſtra. Philip. 1. Vt plures ex fratribus in Domino, freti vinculis meis, uberius auderent impauidè loqui ſermonem. Item: Idem certamen habentes, quale vidiſtis in me, et nunc auditis in me. 2 Timoth. 2. Omnia ſuffero propter electos, ut et ipſi ſalutem conſequantur, quæ eſt in Chriſto Ieſu, cum gloria æterna.

Duodecimò, vt veræ doctrinæ etiam ſanguis piorū ferat teſtimoniū. Sic Stephanus. Act. 7. & Iacobus. Act. 12. & Paulus 2. Tim. 4. ſuo ſanguine de doctrina Chriſti teſtati ſunt. Apoc. 17. Vidi mulierem ebriam de ſanguine ſanctorum et de ſanguinē martyrum Ieſu.

Decimotertiò, ne cum impio mundo pereant. 1 Corinth. 11. At ſi iudicamur, à Domino corripimur, ne cū mundo condemnemur. Rom. 8. Omnia timentibus Dominum cooperantur in bonum. Ebr. 12. Caſtigatio præſens quidem non videtur eſſe gaudij, ſed moleſtiæ. At poſtea fructum tranquillum iuſticiæ reddit his qui per illam fuerint exercitati.

Decimoquartò, vt in altera uita fiant glorioſiores. Rom. 8. Si cōpatimur, & conregnabimus. 2 Tim. 2. idem repetitur. & 2 Cor. 4. dicit, momentaneam leuitatem afflictionis noſtræ mirè ſupra modum æternum pondus gloriæ nobis parare. Idem Petrus, 1 epiſt. 1 & 4. aſſerit, vbi dicit, afflictos in aduentu Chriſti quoq; eiuſdem gloriæ conſortes fore. & 1 epiſt. 5. ipſe Petrus ſe conſortem gloriæ Chriſti, quæ reuelabitur, appellat.

Diſcernunt aūt Apoſtoli crucem et paßionem Chriſti ab Apoſtolorū & totius eccleſiæ calamitatibus et afflictionibus, eo q, ſolam Chriſti paßionē peccata mundi expiare docent: & q, nuſquam cruci Apoſtolorum & Eccleſiæ hoc attribuunt, quod uel ſua vel aliorū expiet peccata. Nam Petrus 1 epiſt. 1. tantum ſanguinē Chriſti nos redemptos eſſe dicit. & 1 epiſt. 2. Vnum tantū Chriſtum nouit, peccata noſtra in corpore ſuo ſuper lignū perferentē. & 1 epiſt. 3. ſolius Chriſti, iuſti pro iniuſtis patientis meminit. Dicit quidem etiam de cruce aliorū piorum, verùm ei alios attribuit fines, ut modò oſtēſum eſt. Ioannes etiam ſolius Chriſti ſanguinem expiantē noſtra peccata nouit. 1 Ioann. 1. 2. 4. 5. in Apoc. 5. Chriſtiani ſanguine Chriſti redempti dicuntur, & non ſuo ipſorū ſanguine expiaſſe peccata. & Apoc. 7. de martyrib. dicitur: Hi uenerunt ex afflictione magna, & dilatauerūt ſtolas ſuas, et dealbauerunt eas per ſanguinem agni: nō dicit, per ſuum proprium ſanguinem. Paulus etiam paſſionem Chriſti, ſolam eſſe expiatricem peccatorum generis humani. 2. Cor. 5. & alibi paßim. De ſe & alijs inquit 1. Cor. 1. Num Paulus pro vobis crucifixus eſt? aut in nomine Pauli baptiſati eſtis? Idem Epheſ. 3. quidem dicit ſe vinctum eſſe pro gentibus, ſeq; pro ijs tolerare afflictionibus. & Coloſſ. 1. ſe ſupplere quod deerat afflictionum Chriſti in carne ſua, pro corpore ipſius, quod eſt Eccleſia. & 2 Timoth. 2. ſe omnia ſufferre propter electos Dei, ut & ipſi conſequantur ſalutem, quæ eſt in Chriſto Ieſu. Verùm hæc non eam habent ſententiam, q, ſua cruce expiet peccata aliorum, ſed quòd propter officium ſuum; quod eſt plantare & ædificare eccleſiā verbo Dei, afflictiones & ærumnas ſuſtineat grauiſſimas, & quòd ſuo exemplo doceat conſtantiam in confeßione & cruce.

Cum doctrina de cruce hæc ferè pugnare Apoſtoli monent. Pati non ut Chriſtianum, ſed ut furem, homicidam, facinoroſum curioſum alienarum rerum: 1 Pet. 4. Propter peccata ſua alapis cædi, 1 Petri 2. & ut maleficum malis affici. 1. Petri 3. Spontaneam ſibi imponere crucem propter ſuperſtitionem. Col. 2. Crucem Chriſti ſuſceptione falſæ doctrinæ, aut abnegatione Chriſti amoliri et euacuare. Gal. 6. Cogunt vos circumcidi, tantum ne ob crucem Chriſti perſecutionem patiantur.

Adoratione imaginis beſtiæ, & ſuſceptione characterum, aut nominis, aut numeri eius, hoc eſt ſuſcepta reconciliatione Chriſti & Antichriſti, declinare crucē et bannum imperialem, ut emere & uendere poßit: Apo. 13. Deficere à fide ob perſecutionem. Eph. 3. Claudicare à via veritatis. Ebræ. 12. Nolle pati ob confeßionem, & velle eſſe ſine cruce. ibid. Negare Chriſtum. 2. Timo. 2. Eſſe ſocium perſecutorū, & cum meretrice Babylonica bellum gerere aduerſus ſanctos, Apoc. 13. 16 & 19. Eſſe temerarium et confidentem, quaſi proprijs viribus poßis conſiſtere. 1 Cor. 10. Tentatio vos non capit, niſi humana. Qui ſtat, videat ne cadat. Eſſe neutralem ſeu adiaphoriſtam, hoc eſt, neq; frigidum neq; calidum eſſe in confeßione: Apoc. 3. Deſerere conſtantes doctores in cruce propter præſens ſeculum. 2. Tim. 4. Demas me reliquit, amplexus præſens ſeculum. Item, In prima mea defenſione omnes me deſeruerunt. Dehortari alios à cruce, eorumq; labefactare conſtantiam: Act. 21. Nolle ob miniſteriū euangelij multas ferre moleſtias. 2. Tim. 1. & 4. Eſſe inimicum crucis Chriſti ob uentrem. Phil. 3. Terrore impiorum terreri & turbari, ut confeßionem veritatis abijciat. 1 Pet. 3.

De fuga in cruce Apoſtoli nuſquā expreßè præcepta tradunt, & quidem eo, q, ad crucem ferendam cohortantur omnes multis argumētis, vt ſupra oſtēdimus, ſatis ſuam ſententiam declarant, q, impiam fugam cru-

cis,

cis, quæ fit deſertione officij, abnegatione, ſimula[illegible] metu, & alijs de cauſis uitioſis, nullo modo prob[illegible] quidem Paulus non excuſat ſuos collegas, qui fug[illegible] conſulentes, cum deſeruerunt in prima defenſione. 2 Ti moth.4. orat enim, ne illis imputetur: imò Demam grauiter ob fugam crucis accuſat eodem in loco.

Sed tamen extant exempla, ubi Apoſtoli perſequutionem paßi, aut eam declinantes, ſi alij eo in loco fuerunt, qui officio rectè fungi potuerunt, ſeſe ex vno loco in alium contulerunt, iuxta ſpeciale Chriſti mandatum: Si vos in vna ciuitate perſecuti fuerint, fugite in aliam. Nam Paulus de muris Damaſcenis à diſcipulis in ſporta demiſſus, elabitur è manibus perſecutorem. Acto.9. 2.Cor.11. Paulus & Barnabas de finibus Antiochiæ in Piſidia eiecti, excuſſo puluere pedum veniunt Iconium, Act.13. Idem cum cognouiſſent, q. Iudæi & gentes Iconij ſibi conarentur uim afferre, confugiunt ad ciuitates Lycaoniæ, Lyſtram & Derben, & finitimam regionē, & ibi prædicant Euangelium: Act. 14. Orta perſequutione Theſſalonicæ, fratres per noctem emiſerūt Paulū ſimul & Silam in Berrhœam: Act.17. Et mota perſecutione & ſeditione Epheſi, cum paulus ad populum intrare pararet, diſcipuli nō permiſerunt, & quidam ex Aſiæ primoribus, qui fauebant Paulo, mittebant ad eum & rogabant, ne ſeſe in theatrum daret, Actor.19. Sed hæc ſingularia fuerunt, & ideo ſunt facta, vt alijs in locis quoq; per Apoſtolos, qui habebant vniuerſalem uocationem vbiq; docendi, euangelium prædicaretur, & eccleſiæ plantarentur. De alijs verò Chriſtianis ſimilia exempla non extant, q. & ipſi fugerint, niſi pulſi in exilium. nam Damaſci alij manent. Act.9. & Philippis manſiſſe alios Chriſtianos, & perſecutionem paſſos eſſe, patet ex epiſtola ad Philippenſes, & ex Actis 16. Theſſalonicæ etiam alios Chriſtianos Paulo et Sila eiecto commoratos, & à proprijs contribulibus afflictos eſſe, patet ex 1 Theſſ.2. & Act.17.

DE MIRACVLIS.

Miracula τέρατα & σημεῖα. Acto.4. & 5. & ad Rom.15. δυνάμεις. 2 Cor.12. his duobus adnumeratur, & 1 Cor.12. ἐνεργήματα δυνάμεων, operationes miraculorum: quanquam δυνάμεις etiam interdum ſignificet donū et virtutē faciendi miracula. Ro.15

Definitionē miraculorū ab Apoſtolis, vel circa Apoſtolos editorum, ſequentia ſuppetabunt, quòd uidelicet ſint facta à Deo per Apoſtolos, vel circa eos, aut alioqui in alijs rebus, præter communem naturæ curſum aut ordinem edita, ad doctrinam & miniſterium eorū confirmandum. Conſtitui poteſt hæc definitio ex Acto. 4. & 5. & Rom.15. & 1 Cor.12. & 2 Cor.12.

Duplicia eſſe miracula, alia vera, alia mendacia, Paulus monet. 2 Theſſ.2. vbi dicit, Antichriſtū aduenturum ſecundum operationem ſatanæ, cum omni potentia, & ſignis & prodigijs mendacibus, cum omni deceptione iniuſticiæ. Et Ioannes Apo.13. dicit, ſecundam beſtiam facturam ſigna magna, vt etiam ignem faciat deſcendere de cœlo in terrā, in cōſpectu hominū, eandem beſtiam ſeu papatū Romano imperio in ſuſum, et vnà dominantem, poſtea appellat pſeudoprophetā, facientē ſignā coram beſtia veteri, id eſt Romano imperio politico, ad ſeducendum eos, ut accipiant characterem beſtiæ & imaginem eius, ſcilicet ius canonicum, Interim, & ſimilis Chriſti & Antichriſti conformationes.

Differre autem vera à falſis cauſa efficiente, cum illa à Deo & pijs organis, hæc verò à diabolo & falſis prophetis fiant: cauſa formali, cum illa fiant potentia Dei contra naturæ ordinem, hæc verò ſint illuſiones: finali, cum illa ad confirmandam veram doctrinam, hæc verò ad ſuperſtitiones, & errores ſtabiliendos, fiant ſequentia demonſtrabunt.

Verorum miraculorum efficientem cauſam Deum eſſe, Apoſtoli monent. nam Act.4. Eccleſia in oratione ſua inquit: Domine da ſeruis tuis, vt cum omni fiducia loquantur ſermonem tuum, manum tuam porrigendo in hoc, ut ſanatio & ſigna & prodigia edantur per nomen ſancti filij tui. Et Petrus ac Ioannes. Act.4. inquiūt: Per hunc, ſcilicet Ieſum Nazarenū, crucifixum à uobis, et reſuſcitatum, adſtat iſte coram omnibus vobis ſanus. & Paulus ac Barnabas in cōcilio Hieroſolymitano narrabant, quæ Deus edidiſſet ſigna & prodigia inter gentes per ipſos. Acto.15. Idem. Rom.15. Non auſim loqui quicquam eorum quæ nō effecit Chriſtus per me, in obedientiam gentium verbo & facto, per potentiam ſignorum ac prodigiorum, per potentiam ſpiritus Dei. et 1 Cor.2. Sermo meus erat in oſtenſione ſpiritus ac potentiæ. Idem 1 Cor.12. Spiritui ſancto adſcribit dona ſanationum, & operationes miraculorum. Gal.3. Deum operari virtutes in Galatis dicit.

Mendacium & falſorum miraculorum et prodigiorum diabolum eſſe cauſam. Paulus 2 Theſſ.2. docet, & Ioannes in Apoc.13. Vtitur autem diabolus arte magica et alijs præſtigijs, vt patet ex Act. 8. vbi dicitur de Simone, quòd artibus magicis dementarit Samariæ incolas, vt eum haberent pro magna virtute Dei.

Catalogum miraculorum ex Actis licet conſtituere, vbi quædam tantū, ſed non omnia recitantur: nec ſpiritui S. viſum fuit omnia inſcripta referre. Notandum autem eſt, Apoſtolos etiam duntaxat verbo, nullis ſignationibus crucum, & incantationibus herbarū et aliarū rerum adhibitis, ſed in ſolo nomine Ieſu Chriſti miracula edidiſſe, nam Petrus ad claudum ex utero matris inquit: In nomine Ieſu Chriſti Nazareni ſurge, & ambula. Acto.3. Petit etiā eccleſia Hieroſolymitana, ſigna & prodigia edi per nomen Ieſu Chriſti filij Dei. Actor.4. Per manus Apoſtolorum edebantur ſigna & prodigia multa in populo, &c. ita ut in plateas exportarent infirmos, & ponerēt in lectulis & grabbatis, vt uenientis Petri vel umbra obumbraret aliquem illorum. Cōueniebat aūt multitudo vicinarum ciuitatū Hieroſolymam, afferens ægros & vexatos à ſpiritib. immundis, qui ſanabantur omnes. Act.5. ad uocem Petri Ananias et Sapphira expirant. Act.5. Stephanus edebat prodigia et ſigna magna in populo. Act.6. Philippus etiam ſigna ediſſe in Samaria dicitur. Act.8. Petrus Aeneam annis 8. decumbentem in grabbato paralyticū ſanat his verbis: Aenea, ſanet te Dominus Ieſus Chriſtus, ſurge & ſterne tibijpſi. Act.9. idem poſitis genibus orat. & poſtea conuerſus ad cadauer Tabithæ inquit, Tabitha ſurge: at illa aperuit oculos, uiſoq; Petro reſedit. Act.9. Paulus ad Elymam magum inquit: Ecce manus Domini ſuper te, & eris cæcus: & confeſtim cecidit in eum caligo & tenebræ. Act.13. Dabatq; vt ſigna et prodigia fierent per manus Pauli & Barnabæ. Acto.14. Paulus Lyſtris ſanat

claudum

claudum uociferans, Surge in pedes tuos rectus. Act.14. Paulus & Barnabas ſigna & prodigia inter gentes edidiſſe dicuntur. Acto.15 ſpiritum Pythonis eijcit his verbis: Præcipio tibi per nomen Ieſu Chriſti, vt exeas ab ea: & exijt eadem hora. Acto.16. Paulus Eutychum reſuſcitat. Acto.20. idem Publij patrem, febri & dyſenteria vexatum, oratione et manus impoſitione curat. Hoc pacto cæteri quoq; qui habebant infirmitates in inſula accedebant, & ſanabantur: Act.28.

Accidiſſe & alia miranda facta, Acta teſtantur, qualia ſunt, miſsio ſpiritus S. in Pentecoſte: Acto.2. Item, exhibitio eiuſdem. Acto.8,10.19. Eductio Apoſtolorum è carcere per angelum. Act.5. Conuerſio Pauli. Act.9.22. & 26. Orante Eccleſia mouetur locus, & implentur omnes Spiritu ſancto. Act.4. Liberatio Petri per angelum ex carcere. Act.12. Viſio Petri. Act.10. & 11. Orante Paulo & Sila mouetur carcer. Act.16. Diabolus malè tractat Iudaicos exorciſtas in nomine Ieſu, quem paulus prædicabat, dæmonia eijcere conantes, Act.19. Virtutes non uulgares Deus edebat per manus Pauli, ita ut etiam ſuper infirmos deferentur à corpore eius ſudaria & ſemicincta, & recederent ab eis morbi & ſpiritus mali. Act.19. Paulus miraculoſe cum alijs in naufragio ſeruatur, Acto.28. Vipera adhærens brachio Pauli, nihil ei nocet, præter barbarorum opinionem, Ibid.

¶ Miraculis hos ferè adſcribunt effectus: Excitare homines ad rerum diuinarum conſiderationem. ſic Act. 2. vehemens ille flatus venti erumpẽs cum fragore è cœlo, et occupans domum vbi erant Apoſtoli, excitat multitudinem vt conueniat, & de re illa inquirat. Mouere hominibus ſtuporem & admirationem. nam Actor.2. ſtupebant omnes, ac mirabantur inter ſe dicẽtes, Quidnam uult hoc eſſe? Idem accidit, Actorum 3. cum vident claudum ambulare. Acto. 9. ſtupebant omnes qui Damaſci Paulum audiebant, dicentes: Nonne hic eſt qui Hieroſolymis expugnabat eos, qui inuocabant nomen iſtud? Mouere timorem. Act.5. Exortus eſt timor magnus ſuper vniuerſam congregationem, & ſuper omnes qui audiebant hæc. Teſtari de Chriſto, quód ſit verus Meſsias, et ſedeat ad dexteram Dei, & det dona hominibus, colligat et gubernet Eccleſiam per miniſteriũ verbi. nam Petrus, Act.10. miracula à Chriſto exhibita, quorum ſpectatores & contemplatores Apoſtoli extiterunt, oſtẽdit, teſtari de eo, quód fuerit uerus Meſsias. Idem Act.3. monet, curationẽ claudi ab ipſo Chriſto reſuſcitato factum eſſe, ut ſit teſtimonium de ipſo, q. ſit uerus Meſsias. Eodem modo etiam miraculoſam Spiritus ſancti effuſionem in Apoſtolos, teſtari docet de Ieſu crucifixo & reſuſcitatio, quòd ſit Meſsias, & ſedat ad dexteram Dei, & incipiat colligere ſibi eccleſiã: Act.2. Idem 2 Petri 1 indicat, miraculoſam Chriſti in monte transfigurationem, & uocem, Hic eſt filius meus dilectus, teſtimoniũ ei perhibere, quód ſit Meſsias & quòd doctrina Chriſti ſit vera. Acto.4. Eccleſia Hieroſolymitana petit à Deo, vt porrigat ſuam manum, ut ſanationes & ſigna & prodigia edantur per nomen ſancti filij ſui Ieſu. & Paulus ad Roman. 1. dicit, reſurrectionem Chriſti eſſe teſtimonium, quòd ſit filius Dei. Miracula igitur tum à Chriſto ipſo, tum per Apoſtolos & in nomine eius edita, teſtificantur de perſona et officio Chriſti, & confirmant omnes fidei articulos. Præbere te[...]nia Apoſtolis, q. ſint diuinitus vocati à Chriſto, et [...]rnentur à Spiritu ſancto: & quod doctrina eorum [...]abeat hominem aliquem autorem, ſed ipſum Deũ & quòd ea ſit uerißima. Rom.15. Paulus inquit: Habeo quòd glorier per Chriſtum Ieſum, in his quæ ad Deum pertinent. Nõ enim auſim loqui quicquam eorum quæ non effecit Chriſtus per me, in obedientiam gentiũ uerbo & facto, per potentiam ſignorum et prodigiorum, per potentiam ſpiritus Dei, ut ab Hieruſalem uſque ad Illyricum impleuerim Euangelium Chriſti. Idem in ſecunda epiſtola ad Corinthios 12. Nulla re inferior fui ſummis Apoſtolis, tametſi nihil ſum. Signa quidem Apoſtoli peracta fuerunt inter vos, cum omni potentia, & ſignis & prodigijs, & potentibus factis. Idem Galatas iubet colligere ex eo, quòd per euangeliũ Deus eis donauit Spiritum ſanctum, & operatus eſt inter eos uirtutes ſeu miracula, de ueritate doctrinæ Euangelij: Gal.3. Autor epiſtolæ ad Ebræos 2. Salus, &c. primùm enarrari cœpit per ipſum Dominum, ab ijs qui audierunt, confirmata eſt in nos, atteſtante Deo, & ſignis & prodigijs ſimul, uarijsq; uirtutibus, & Spiritus ſancti diſtributionibus, iuxta ipſius voluntatem. Miracula igitur à Chriſto & Apoſtolis ad confirmandam doctrinam Euangelij edita, omnibus temporibus teſtimonia ſunt, & erunt, quæ doctrinam veram ac diuinam & ſalutarem eſſe teſtantur. Inuitare homines ad conuerſionem: hoc eſt, ad peccatorum & veritatis agnitionem, & ad fidem in Chriſtum, nam miraculoſa Spiritus ſancti exhibitione, & concione Apoſtolorum multi conuertuntur in die Pentecoſtes. Acto.2. Et cum Petrus & Ioannes claudum in nomine Ieſu ſanaſſent, et ea de re in templo habuiſſent concionem, multi eorum qui audierunt ſermonem, crediderunt, & factus eſt numerus uirorũ circiter quinq; millia. Actor.4. cum Philippus in Samaria doceret Euangelium, et ederet ſigna, eijceret dæmonia, & paralyticos & claudos ſanaret, fit magnum gaudium in illa ciuitate, & conuertuntur & baptiſantur plurimi. Actorum 8. Paulus etiam miraculo conuertitur. Actorum 9. Aeneæ paralytici curatio Lyddæ & Aſſarone, & Tabithæ reſuſcitatio in Ioppe, multos ad fidem in Chriſtum pellexit. Actorum 9. Paulus Sergius proconſul videns Elymam magum excæcari ad uocem Pauli, credidit, admirans ſuper Doctrina Domini. Act.13. cuſtos carceris Philippis terremotu, quo carcer concutiebatur, excitatur ad conuerſionem et fidem in Chriſtum. Act.16. Epheſi etiam & in Aſia, multi ob miracula doctrinam euangelij ſuſcepiſſe commemorantur: Actorum 19. Confirmare fidem eorum qui conuerſi ſunt. 1 Corinth.2. Et ſermo meus, &c. non erat in perſuaſorijs humanæ ſapientiæ verbis, ſed in oſtenſione ſpiritus & potentiæ. 1 Theſ.1. Euangelium noſtrum fuit erga uos nõ ſolum per ſermonem, uerumetiam per virtutem, & per ſpiritum ſanctum, perq; certitudinem multam. Monere de efficacia fidei, quòd ſcilicet eo à Deo impetret corporalia & ſpiritualia bona. Acto.3. Per fiduciam nominis eius hunc quem videtis & noſtis, conſolidauit nomen ipſius: & fides quæ per eum eſt, dedit ei integritatẽ iſtã in cõſpectu omniũ. Act.14. Paulus intuitus claudum, et uidens quòd fidem haberet fore ut ſaluus fieret, dixit magna voce: Surge in pedes tuos rectus. Excitare homines ad glorificandum Deum & Dominum

Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum. Galat. 1. Et glorificabant in me Deum. Actor. 19. Hoc innotuit omnibus, Iudæis ſimul & Græcis, qui habitabant Epheſi, & incidit timor ſuper omnes illos, & magnificabatur nomen Domini Ieſu. Eſſe teſtimonia & typos rerum ſpiritualium ſeu miraculorũ internorum, quæ in Eccleſia per verbum, & ſacramenta ſiunt: nam quòd Spiritus ſanctus viſibili & ſenſibili modò Apoſtolis eſt exhibitus in die Pentecoſtes, & poſtea Samaritanis, Actor. 8. & Cornilio eiusq; familiæ, Act. 10. & Epheſijs, Act. 19. teſtimoniũ eſt Deum in ſenſibili modo per verbum & ſacramenta, Spiritum ſanctum impartiri credentibus. Sic reſuſcitatio mortuorum, cuius exempla ſunt Act. 9. & 20, teſtimonia ſunt, miniſterio verbi in peccatis mortuos ſemper in Eccleſia reſuſcitari, & tandem in extremo die omnes reuicturos. Simili modo paralyticorum & claudorum, & febricitantium & cæcorum curationes, verbo in nomine Ieſu Chriſti factæ, poſſunt ad effectus ſpirituales verbi Dei referri. Pertinent enim miracula ad miniſteriũ verbi, ſeu ad doctrinam, & non debent inde auelli.

Falſis & mendacibus miraculis, quæ diabolus per pſeudoprophetas et Antichriſtum edit, Paulus 2. Theſ. 2. & Ioannes Apoc. 13. atribuunt, quòd in eum finem ſiant, vt confirment falſa & impia dogmata & ſuperſtitiones, & abducant homines à veritate: quare ijs non eſſe adhibendam fidem, monemur illo dicto, Si nos aut angelus è cælo vobis prædicauerit aliud Euangelium, &c. anathema ſit. Galat. 1.

Conſtat autem etiam hoc ex ſcriptis Apoſtolorum, miracula Dei tantùm credẽtibus & ſaluandis profuiſſe, impios verò ea nihil curaſſe, aut contempſiſſe: nam Act. 2. impij irrident donum linguarũ in Apoſtolis, & adſcribunt ebrietati. Actor. 4. princeps ſacerdotum cum ſuis collegis, cogitur quidem fateri, perſpicuum ſignum eſſe editũ, ſed nihilominus oderunt Apoſtolos. Idem Actor. 5. cognoſcunt Apoſtolos ex carcere clauſo diuinitus eductos, ſed nihilo ſiunt mitiores. Idem Actorum. 7. licet Stephanus confirmarit doctrinam ſuam miraculis, tamen eum perſequuntur & occidunt.

Deinde etiam hoc notatu dignum eſt, miracula ab Apoſtolis edita, vera fuiſſe & ſeria, & non præſtigias aliquas, aut res iocoſas & ocioſas, quales Legendarum fabulatores poſterioribus ſeculis finxerunt de ſanctis, quòd aliquis vaccam mortuam ſuſcitarit, alius aues ad ſe aduolare iuſſerit, & ſimiles nugas. Nam claudum, quem Petrus & Ioannes in nomine Ieſu curant, omnes fateri oportet, veræ ſanitati eſſe reſtitutum. Actor. 3. & 4. Idem ex alijs miraculis apparet, quorum catalogum ſuprà poſuimus.

Nec hoc ſilentio prætereundum, quòd Apoſtoli nuſquam affirment, donum miraculorum, præſertim externorũ, omnibus ætatibus æquè fore commune & vulgare. Nam abſque dubio voluerunt indicare, confirmata doctrina Euangelij, miracula etiam illa ceſſatura. Quare cùm de miniſtrorum Eccleſiæ officijs loquũtur Apoſtoli, nuſquam inter communia miniſterij opera recenſent facultatem edendi miracula, vt cernere licet 1 Timot. 2. & Tit. 1. Sed ſingulare Dei donum eſſe docet Paulus 1. Cor. 12. quod nõ omnib. æquè contingat. inquit enim. Num omnes dona habent ſanationum? Præterea non adeò monent, vt homines ad miracula, quæ ab apoſtolis aut alijs ſiunt, reſpiciant, quàm ad uerbũ Dei, & doctrinam, ad quam volunt omnes obligatos eſſe. 1. Pet. 4. 2. Petri. 1. 1. Ioannis. 3. 4. & 2 Ioannis. Galat. 1. Poſtremò, & ipſa hiſtoria ſeculi Apoſtolorum teſtatur, miraculorum frequentiam ſubinde decreuiſſe.

Veris miraculis repugnant mendacia, à diabolo & eius organis falſis doctoribus & incantatoribus edita, 2 Theſſalon. 2. Apocal. 13. Actor. 8. & 19. Abuti miraculis veris ad erroneas opiniones, vt faciunt Lycaones, qui Lyſtris claudo ſanato à Paulo & Barnaba inquiunt, Dij in ſpecie hominum deſcenderunt ad nos: & vocabant Barnaban Iouem, Paulum verò Mercurium. Actor. 14. idem faciunt barbari in inſula Melite, cum vident viperam Paulo nihil nocere. Adſcribere miraculorum editionem virtuti & poteſtati Apoſtolorum, et non Chriſto. Actor. 3. Falſis Antichriſti miraculis adhibere fidem, 2 Theſſal. 2. Doctrinæ Euangelij miraculis olim cõfirmatæ, non velle hodie prius credere, quàm eadem miracula iterentur. nam de perpetua iteratione, nuſquam extat verbum Dei expreſſum. Negare, per miniſterium verbi et preces piorum, virtute Domini noſtri Ieſu Chriſti, omnib. temporibus interna hoc eſt ſpiritualia fieri miracula, qualia ſunt, exhibito Spiritus ſancti, eiectio dæmoniorum, viuificatio lapſorum, mirabilis protectio et conſeruatio Eccleſiæ, in media cruce liberationes inſignes, contra diabolum et externos etiam perſequutores.

DE ANTICHRISTO SEDENTE in templo, hoc eſt, in Eccleſia Dei.

NOmen Antichriſtus Ioannes vſurpat, 1. epiſt. 2. et 4. 2. Ioannis: Cæteri eam appellationem non habent: ſed alijs vtuntur, quales ſunt Falſi doctores, 2. Pet. 2. Illuſores, 2. Pet. 3. Spiritus erroris, 1. Ioannis 4. Filij diaboli, 1. Ioan. 3. Seductores, 2. Ioan. Sodoma et Aegyptus, Apoc. 11. Beſtia, Apoc. 11. 13. et 14. Babylon, Apoc. 14. 16. 17. et 18. Pſeudopropheta, Apoc. 16. et 21, Mulier ſedens ſuper beſtiam, habentem ſeptem capita et cornua decẽ. Item, Babylon magna mater ſcortationis et abominationum terræ. Item meretrix, Apocal. 17. Lupi graues et viri peruerſa loquentes, Acto. 20. Pſeudoapoſtoli, operarij doloſi, miniſtri diaboli, aſſumentes perſonam Apoſtolorum et miniſtrorum iuſticiæ, 2. Corint. 11. Mali operarij, canes, inimici crucis Chriſti. Phil. 3, Philoſophi et deceptores, incedentes per humilitatem, et ſuperſtitionem angelorum, tradentes doctrinas hominum. Col. 2. Homo peccati, filius perditionis, aduerſarius Dei et cultuum Dei, myſteriũ iniquitatis, iniquum, 2. Theſ. 2. Spiritus impoſtores, tradentes doctrinas dæmoniorum, 1. Timoth. 4. Homines mali et impoſtores, Timot. 3.

Quòd Antichriſtus in Eccleſia noui Teſtamenti, hoc eſt, in eo cœtu hominũ qui profiteantur Chriſtianiſmum, ſit futurus, iiſdem locis iam allegatis Apoſtoli teſtantur. Eam rem etiam experientiam teſtatam eſſe, Paulus de ſuo tempore affirmat 2. Theſſ. 2. vbi inquit, Myſteriũ iniquitatis nũc agit. et Ioannes in Apocalyſi inquit, ea ſibi reuelata eſſe, quæ oporteat fieri citò, Apoc. 1. et angelus ad Ioann. Apoc. 22. dicit, Nec ſignaueris verba Prophetiæ libri huius: tẽpus enim propè eſt.

Docent autem, Antichriſtum non fore vnũ aliquam

tantum perſonam, ſed integrum regnum, per falſos, doctores, in templo Dei, hoc eſt in Eccleſia Dei, præſidentes ſenſim, nemine ferè admodum apertè animaduertente aut exiſtimante, in vrbe magna, quæ habet regnũ ſuper reges terræ, hoc eſt, in Romana ciuitate, & imperio Romano, opera diaboli & fraude & deceptione comparatum: ita quidem vt conſtet, doctrina Chriſtum quidem profitente, ſed tamen eius meritum et officium abnegante. & leges dæmoniorum ferente, de prohibitione coniugij & ciborum, & cultu ac ceremonijs à Chriſto inſtitutis, deprauatis, mutilatis, et in alios fines detortis: & gerat utrunque gladium, politicum ſc. licet & eccleſiaſticum, cuius ſummus adminiſtrator oſtendet ſe pro Deo, vt qui ſit vicarius Chriſti, & caput Eccleſiæ, & habeat poteſtatem ſuper magiſtratum, & Eccleſiam, & omnia concilia: & in cuius pectoris ſcrinio ſint repoſitæ omnes diuinæ & humanæ leges, & poſſit figere atq; refigere articulos fidei, & habeat facultatem imperandi etiam angelis Dei: cui ſubeſſe & parère in re qualibet, ſit de neceſſitate ſalutis: & qui à nemine, licet innumerabiles ſeducat animas, debeat iudicari, aut interrogari cur id faciat. Hanc deſcriptionem ſequentia declarabunt.

Cauſam efficientem regni Antichriſti principalem, docent eſſe diabolum. nam Paulus 2. Theſſ. 2. inquit: Cuius aduentus eſt ſecundum operationem ſatanæ. & 1 Timoth. 4. dicit, Spiritus impoſtores doctrinam dæmoniorum aſſerturos. & Ioannes, membra Antichriſti filios diaboli vocat, vt pote qui ab eo gubernentur. 1 Ioann. 3. & Apocal. 13. Draco autor integri ſtatus Antichriſti in Romanum imperium infuſi dicitur. & Apoc. 18. Babylon ſeu antichriſtus appellatur habitatio dæmoniorum, & cuſtodia omnis ſpiritus immundi.

Organa diaboli monet eſſe falſos doctores, nihilominus tamen in templo Dei, hoc eſt, in Eccleſia ſedentes, eamq; gubernantes, & miris artibus ſanam doctrinam corrumpentes, & primatum in Eccleſia & dominium externum, quorum vtrunque à Chriſto eccleſiaſticis perſonis eſt prohibitum, affectantes, Actor. 20 2. Pet. 2. Introducent ſectas pernicioſas. Item dominationem, hoc eſt, magiſtratum contemnent. 1. epiſt. Ioannes. 2. E nobis profecti ſunt, ſed non erant è nobis. & poſtea: Hic eſt antichriſtus, qui negat patrem & filium, & 1. Ioan. 4. oſtendit antichriſtum negaturum, Chriſtum in carne veniſſe: hoc eſt, Chriſtum in ſua carne integrè nos redemiſſe & ſaluaſſe: ſed propter noſtra bona opera etiam aliquid ad ſalutem conferre. & Paulus 1. Tim. 4 & 9. & Tit. 1. 2. Theſſa. 2. monet, organa diaboli & membra antichriſti fore falſos doctores.

Aditores verò & promotores & defenſores & patronos falſorum doctorum, regnũ antichriſti ædificantium, fore reges & principes terræ: maximè verò beſtiam, hoc eſt, Romanum imperium & mercatores, & omnes quorum nomina non ſunt ſcripta in libro vitæ, Ioanni in Apoc, reuelatum eſt. Apoc. 13. 17. 18. 19.

Deum autẽ permiſſurum diabolo & impijs, vt tam horrendum, blaſphemum antichriſti regnũ inſtituant. propter ſuum iuſtum iudicium, quo puniat contemptũ & neglectum veritatis, Paulus docet. 2. Theſſ. 2. pro eo quòd dilectionem veritatis non receperũt in hoc vt ſalui fierent, propterea mittet illis Deus efficaciam illuſionis, vt credant mendacio, vt iudicentur omnes qui non crediderunt veritati, ſed approbauerunt iniuſticiam. Idem 1. Tim. 4. homines defecturos à fide & 2. Tim. 4. ſanam doctrinam non retenturos, ſed iuxta concupiſcentias ſuas ſibi doctores coaceruatores, & à veritate aures auerſuros ad fabulas, dicit.

In hunc autem ferè modũ regnum Antichriſti paulatim ædificatum iri oſtendunt. Primum illi qui ſunt in vrbe quæ tenet imperium in reges terræ. Apocal. 17. & in templo Dei ſedẽt: hoc eſt, epiſcopi Románi, quos omnes prò ſinceris doctoribus & ſucceſſoribus Apoſtolorum habeant, inſtinctu diaboli. 2. Theſ. 2. Deficient à fide, ſeu ſana doctrina Euangelij, et introducent ſectas pernicioſas, et abnegabunt Dominum qui ipſos mercatus eſt. 2. Pet. 2. Et Ieſum Chriſtum in carne veniſſe, hoc eſt, ſolum Ieſu Chriſti ſanguinẽ emundare nos ab omni peccato, 1. Ioann. 4. Et non manebunt in doctrina Chriſti. 2. Ioann. Deum ſe ſcire profitebuntur, ſed factis eum negabunt. Tit. 1. Efferentur aduerſus prædicatũ Deum, hoc eſt, corrumpent ſanam de Deo doctrinam maximè verò articulum de iuſtificatione, quòd non ſola fide in Chriſtum iuſtificemur: ſed quòd noſtra bona opera etiam aliquid conferant ad ſalutem coram Deo. et de inuocatione, quòd non in ſolo nomine Chriſti, ſed etiam in nomine ſanctæ matris Chriſti virginis Mariæ, beatorum Apoſtolorum et martyrum, Deus ſit inuocandus: atque ita adorabunt draconem, ſtatuas et imagines, Apoc. 13. Et blaſphemabunt meritum Chriſti, 2. Petri 2. Apoc. 13. Et horrendam exercebũt idololatriã, Apo. 18. Alligabunt cõſcientias ad traditiones et decreta hominũ, Col. 2. Prohibebũt nuptias clericis et ſacrificis, et ſic replebunt orbem terræ ſuis Sodomiticis fornicationibus, 1. ad Tim. 4. Apocalyp. 11. et 18. Facient diſcrimen ciborum et dierum, 1. Timoth. 4.

Deinde efferent etiam ſeſe aduerſus cultus, hoc eſt, ſacramenta à Chriſto inſtituta, et ea partim mutilabunt, ſcilicet in cæna Domini tantùm vnam partem porrigendo laicis: partim deformabunt, affigendo vanas et ſuperſtitioſas ceremonias, adminiſtrando ea in lingua plebi ignota, et extenuando vim eorum. partim ad alios fines, præter eos ad quos à Chriſto inſtituta ſunt, transferent: quales ſunt, cœnam vt incruentum ſacrificium offerre Deo pro viuis et mortuis, atque ita crucifigere denuò Dominũ noſtrũ Ieſum Chriſtũ: oſtiã incluſã circũgeſtare, et adorare: baptiſare nõ homines tantum, ſed etiã ligna et lapides et cãpanas, 2 Theſ. 2.

Tertiò efferent etiam ſeſe ſupra Eccleſiam Dei ita vt in ea ſeſe oſtendent, quaſi ſint Deus. quod fieri neceſſe eſt hoc modo, vt ſe caput Eccleſiæ eſſe dicant, et vicarios Chriſti, et diuinos homines, in quorum ſcrinio et pectore habitet Spiritus ſanctus, qui ſoli habeant poteſtatem exponendi Scripturam, figendi et refigendi articulos fidei: qui errare nequeant, qui ſint ſupra omnia concilia, qui à nemine niſi à ſolo Deo iudicari poſſint, nec debeant: qui habeant ius imperandi angelis. 2. Theſſ. 2.

Vt autem his fidem faciant, edent miracula virtute diaboli, nihil ominus ſub nomine Chriſti: verùm illa erunt ſigna et prodigia mendacia, ad decipiendum homines, vt approbent eorũ falſa dogmata. Huiuſmodi miracula erunt, apparitiones animarum fabulantium de purgatorio,

gatorio petentium pro ſe miſſas celebrari, ſanationes morborum, quæ accidunt colentibus ſtatuas, & vouentibus ſanctis. & ſimiles. 2.Theſſ.2.

Ad fidem etiam ſuis deceptionibus faciendam à diabolo transfigurabuntur in angelos lucis, 2. Corin.11. Incedent in humilitate & ſuperſtitione angelorum per humilitatem animi, & læſionem corporis, Coloſſ.2.

Cum doctrinã ſyncerã corruperint, & hominibus perſuaſerint, quòd bonis operibus ſalus ſit comparanda, & quòd merita bonorum operum alienorum, pecunia redimi, & animæ ex purgatorio per miſſas & indulgentiarum literas liberari queant, paulatim ijs accreſcent plurima bona. 2 epiſt.Pet.2. Fictitijs ſermonibus de vobis negotiabuntur. Iis verò aucti, incipient cõtemnere dominationem, hoc eſt, magiſtratum politicũ à Deo ordinatum, 2.Petri.2. & ad ſe trahent dominium vrbis Romanæ: et tandem propter adorationem draconis & doctrinam dæmoniorum, accipient præmij loco, regna mundi. nam Apoc.17. dicitur, beſtiam quæ habet ſeptem capita, & decem cornua, hoc eſt Romanum imperium, portaturã meretricẽ Babylonicã, hoc eſt antichriſtũ: eũq; ſeſſurum ſuper aquas multas, id eſt regnaturum ſuper populos, & turbas & gentes, & linguas.

Imagines ſeu typi regni Antichriſti à Iohanne viſæ, proponuntur in Apocalypſi, nam Apocal.10. ſpiritualis eius ſtatus deſcribitur in angelo ſpecioſo, eiuſq; libro: qui in ore dulcis eſt, ſed amarus in ventre. Eo enim ſignificatur, Antichriſti doctrinam rationi plauſibilem quidem futuram, ſed tamen cõſcientijs fore carnificinam, & mortem allaturam.

Externus verò eius ſtatus Apocal. 13. in duabus beſtijs, & Apoc. 7. in meretrice Babylonica, ſedente ſuper beſtiam coccineam, & aquas multas, geſtantem poculum aureum plenũ abominationibus & immundicia libidinis ſuæ, ſcortante cum regibus terræ deſcribitur. Iis enim ſignificatur Antichriſtũ trãsformaturũ regnũ Chriſti in externum, & geſtaturũ gladium politicũ: & Imperium Romanũ vulneratũ, & diſtractũ nõnihil, recollecturum, ſeq; in id immixturum: & deinde, æquo iure vnà aliquandiu regnaturum, poſtea verò ſuper id adeò aſcenſurum, vt ſupernum quaſi teneat dominium, & in eo equitet. Membra & ciues Regni Antichriſti fore docent pſeudodoctores, 2.Pet.2.1.Ioann.2. Reges & principes terræ, Apocal.13.17. Mercatores, & alios qui fruuntur bonis Antichriſti, Apo.18. & omnes quorum nomina non ſunt ſcripta in libro vitæ, Apoc.13. & 16. Mores verò ciuium regni Antichriſti deſcribuntur 2. Pet.2.1.Timoth.4.2.Timoth.3. & alib. paſſim.

Vbi hoc præ cæteris notandum, quòd mancipia Antichriſti, impuriſſimum & Sodomiticum genus hominũ fore oſtenditur, 2. Pet.2. Carnem ſequentes in concupiſcentia pollutionis ambulant, &c. pro voluptate ducentes, ſi in diem delicijs fruantur, labes ac maculæ, conuiuantes in erroribus ſuis, inſultant uobis, oculos habentes plenos adulterij. & qui à peccãdo ceſſare neſciant, cor habentes exercitatum rapinis.

Officia verò ciuium regni Antichriſti hæc notantur: Credere mendacio, & approbare iniuſticiam, 2. Theſſ.2. Negare Ieſum eſſe Chriſtum, 1. Ioan.2. Negare Ieſum Chriſtũ in carne veniſſe, 1.Ioan.4.2. Ioan. Tranſgredi, & non manere in doctrina Chriſti, 2.Iohannis. Attendere ſpiritibus impoſtoribus & doctrinis dæmoniorum, prohibentium nuptias & cibos, 1 Tim. 4. Adorare dæmonia et ſimulachra aurea et argentea et ærea et lapidea et lignea. Apocal.6. Adorare draconem, Apoc.13. Adorare beſtiam, Apocal.13. Adorare imaginem beſtiæ, Apocal.13. Accipere characterem beſtiæ in manu ſua dextera, aut in frontibus, ob commoda corporalia, Apoc.13. Loqui blaſphemias, et conuiciari Deo, et conuicijs afficere nomen Dei et templum eius, et eos qui in cœlis ſunt: hoc eſt, ſanctis attribuere honorẽ redemptionis, interceſſionis et exauditionis, qui ſoli Chriſto debetur: Apoc.13. Gerere bellũ contra eccleſiã Dei, eoſq; in captiuitatem ducere, et gladio occidere: Apocal. 13. Inebriari ſanguine ſanctorum et martyrum Ieſu, Apocal.17. et 19. Scortari cum meretrice Babylonica, et bibere de vino proſtitutionis eius: hoc eſt, eius horrendã idololatriã, et Sodomiticas turpitudines approbare, ob cõmoda ſua: Apoca.17. et 18. Sedem regni Antichriſti, vrbem quæ imperiũ tenet ſuper reges terræ hoc eſt, vrbem Romanam. Ioannes Apocal.17. quaſi digito monſtrat, eumq; in imperio Romano longè lateq; regnaturum, idem Apoc. 13. et 17. monet, dum beſtiã meretricẽ portare, eamq; ſuper aquis ſedere dicit: et id de populis, gentibus, turbis, linguis exponit.

Quòd tempore Pauli et Apoſtolorum myſterium iniquitatis agere cœperit, ipſe indicat 2.Theſſaloni.2. Et Ioannes citò fieri oportere ea quæ vidit, ſignificat: Apocalyp.1.

Tempus durationis ſpiritualis ſtatus Antichriſti, quo atrium templi electum foras datum ſit gentibus, et ciuitas ſancta conculcanda ſit, Ioannes Apoc, 11. facit menſium quadragintaduorum, qui faciunt dies mille ducentos ſexaginta: quos quidem pro annis accipiunt. Tempus verò quo durare debeat externus Antichriſti ſtatus qui gerit vtrunque gladium, expreſſum videtur in nummero 666. Apoc.13.

Et ſi verò ante reuelationem oſtendant Antichriſtũ admodum arcanum fore, eo quòd myſterium iniquitatis appellatur 2.Theſſ.2. et Apocalyp. 17. In fronte eius nomen ſcriptũ myſterium: item, Dicam tibi myſterium mulieris: tamen omnibus temporibus, ſemper aliquos, licet paucos, fore qui Antichriſto eiuſq; idololatriæ et corruptelis ſeſe oponant et contradicant, contra quos repugnaturus ſit, Iohanni in Apocalypſi paſſim reuelatur. Nam Apocal.11. indicatur, Deum ſemper duos aut plures habiturum teſtes, qui ſeſe opponant, licet ij interficiantur. et Apoc.12. remanſuros aliquos oſtendit, de ſemine mulieris: hoc eſt, qui ſint membra Eccleſiæ, qui cuſtodiant mandata Dei, et retineant teſtimonum Ieſu, et Apoc. 17. ebria fuiſſe dicitur meretrix, ſanguine ſanctorum, et martyrum.

Tandem verò ſub finem mundi regnum Antichriſti, quòd ſeſe titulo eccleſiæ occultauit, ſingulari Dei beneficio reuelandum eſſe ſpiritu oris Domini, hoc eſt doctrina euangelij in lucem reducta, Paulus indicat 2. The.2. Tunc patefiet iniquus ille, quem conficiet Dominus ſpiritu oris ſui. Idem aliquanto clarius reuelatur Ioanni, Apoc.14.17. 18. nam Apoc. 14. tres angeli: hoc eſt tres doctores ad reuelationem Antichriſti deſtinãtur, quibus accedunt & alij duo, Apocal.18. Primus adfert æternum euangeliũ, quo accenditur lux de inuocando

Deo in nomine Ieſu Chriſti, & non in nomine ſanctorum. Secundus denunciat caſum Babylonis, hoc eſt, oſtendit in Babylone ſeu Romana eccleſia ſedere Antichriſtum. Tertius hortatur, vt quiſq; ſibi caueat ne adoret beſtiam & imaginem eius, & accipiat characterem in fronte ſua, aut in manu ſua. Apocal. 14.

Reuelatum regni Antichriſti, manſurum vſq; ad aduentum Chriſti. Paulus 2 Theſſ. 2. monet, cùm dicit, iniquum glorioſe Chriſti aduentu abolendum eſſe.

Ioannis etiam docet, cum reuelato Antichriſto ſcortaturos eſſe reges terræ, eosq; ægre laturos eius reuelationnem & caſum, Apoc. 18.

Idem etiam oſtendit, beſtiam ſeu imperium Romanum & reges & principes pro Antichriſti idololatriis inſtauranda bellum, ſed non ſatis feliciter geſturos, Apocal. 16.

Idem quoque monet, multos ex regibus & principibus et mercatoribus varias tentaturos Chriſti & Antichriſti reconciliationes: quas etiam propter beſtiam, hoc eſt, decreta ſenatus imperij Romani, vt poßint emere & vendere & negociari ſine impedimento, plurimi in fronte & manibus ſuis accepturi ſint, reclamantibus ſubinde aliquibus doctoribus. Apoc. 13. 14. & 18.

Præterea etiam illud monet Ioannes, pleroſq; principes & ſtatus Romani imperij defectures ab Antichriſto, & oſuros meretricem, eamq; punituros, & concrematuros, & regnum ſuum beſtiæ tradituros Apoc. 17.

Reuelatum Antichriſtum ad ſtatum priſtinum res ſuas reducturum, angelis negat. Apoc. 18. qui miſſo lapide molari in mare, inquit: Hoc impetu mittetur Babylon ciuitas magna, & vltrà iam non inuenietur.

Sedem etiam Antichriſti vrbem Romanam deletum iri, haud obſcurè indicat, Apoc. 18.

Et beſtiam & reges terræ & pſeudoprophetam, et omnes eos qui ſeducti ſunt, & ſuſceperunt characterem beſtiæ, & adorauerunt imaginem eius, ibibituros de calice iræ Dei, & æternas recepturos pœnas, Apoc. 14. & 19. indicatur.

Eſſe autem è regno Antichriſti exeundum, & idololatriam eius agnoſcendam, execrandam, damnandam & fugiendam, paßim Apoſtoli monent. 2. Pet. 2. & 3. 1. Ioan. 2. 4. 2. Iohannis: Ne recipiatis eum, nec aue ei dixeritis. Apoc. 14. & 18. Audiui aliam vocem de cœlo dicentem: Exite de illa populus meus, ne participes ſitis delectiorum eius, & de plagis eius accipiatis: quoniam peruenerunt peccata eius vſque ad cœlum, & recordatus eſt iniquitatum eius. Reddite illis ſicut & ipſa reddidit vobis, & duplicate ei duplicia, ſecundum opera eius. In poculo quo miſcuit, miſcete illi duplum. Quantum glorificauit ſe, & in delicijs fuit, tantum date illi tormentum & luctum. quia in corde ſuo dicit: Sedeo regina, & vidua non ſum, & luctum non videbo. ideo in una de venient plagæ eius, mors & luctus & fames et igne combruetur: quia fortis eſt Dominus Deus qui iudicabit illam. Et Paulus Roman. 16. Declinate ab illis. Galat. 1. Si quis aliud, &c. anathema ſit. Philipp. 3. 2. Theſſal. 3. 1. Timoth. 6. 2. Timoth. 3.

Prohibent etiam omnes cum Antichriſto in religione conciliationes, Apocal. 14. Et tertius angelus ſecutus eſt illos, dicens voce magna: Si quis adorauerit beſtiam & imaginē eius, & acceperit characterē in fronte ſua aut in manu ſua, & hic bibet de vino iræ Dei, quod mixtum eſt mero de calice iræ ipſius. Et cruciabitur igne & ſulphure in conſpectu angelorum ſanctorum & ante conſpectum agni. Et fumus tormenti eorum aſcendit in ſecula ſeculorum. Nec habent requiem die ac nocte, qui adorant beſtiam & imaginem eius, & ſi quis accipis characterem nominis eius. 1. Corinth. 10. Quæ immolant gentes, dæmonijs immolant, & non Deo. Nolim autem vos conſortes eſſe dæmoniorum. Non poteſtis pocculum Domini bibere & dæmoniorum. Non poteſtis menſæ Domini participes eſſe, & menſæ dæmoniorum. Generalis quidem hæc eſt ſententia, ſed tamen commodè huc etiam applicatur. Nam mancipia Antichriſti, non Deum, ſed draconem & diabolum adorant. Apoc. 13. Et habent doctrinam dæmoniorum, Timoth. 4. Et totus Antichriſti ſtatus eſt habitatio dæmoniorum, Apoc. 18. Quæ ergo cum illis bonæ conſcientiæ fiat reconciliatio in religione? Idem 2. Cor. 6. Ne ducatis iugum cum incredulis. Quod enim conſortium iuſticiæ cum iniuſticia? aut quæ communio luci cum tenebris? aut quæ concordia Chriſto cum Belial? aut quæ pars fideli cum infideli? aut quid conuenit templo Dei cum ſimulachris? Nam vos templum Dei eſtis viuentis, quemadmodum dixit Deus, Inhabitabo in illis, & inambulabo & ero illorū Deus, & ipſi erunt mihi populus. Quapropter exite medio illorum, & ſeparemini ab illis, dicit Dominus, & immundum ne tetigeritis, & ego ſuſcipiam uos: & ero vobis in loco patris, & vos eritis mihi vice filiorum ac filiarum, dicit Dominus omnipotens.

Cognationem cum Antichriſto habent, ſeu membra eius ſunt & alij hæretici, quos Ioannes, 1. epiſt. 2. 4. & epiſt. 2. ſpiritum Antichriſti habere dicit. Eſt enim Antichriſtus ex colluuione omniū hæreſium compactus: vnde Babylon, magna mater ſcortationum & abominationum terræ appellatur, Apoc. 17.

Affinis etiam Antichriſto, intus ſub nomine Chriſti eccleſiam turbanti, eſt Gog & Magog: id eſt, regnum Mahometanum, ſeu Turcicū: quod foris, hoc eſt, extra Chriſtianiſmū cōſtitutū oppugnat & lacerat Eccleſiā.

Poſtremò Chriſtum ſuo glorioſo aduentu vtrunque ſcilicet Antichriſtum Romanum, & Gog et Magog Antichriſtum Sarracenum ſeu Mahometanum deleturum et condemnaturum ad æternas pœnas, cum omnibus eorum ſocijs, et mancipijs et fautoribus ac patronis, Ioanni reuelatum eſt, Apoc. 19. et 20.

DE ADIAPHORIS.

HAnc vocem ἀδιάφορον in ſcriptis Apoſtolorum haud reperias, ſed rem ipſam tamē in ijs extare certum eſt. Significat autem ἀδιάφορον latinè rem indifferentem ſeu mediā, quæ per ſe neq; bona neque mala eſt, et quam ſiue facias ſiue omittas, non pecces, aut Deo Commendatio ſias. Patet hæc deſcriptio ex Corinth. 7. et 8. et alijs locis.

Eſſe autem eiuſmodi aliquot res medias ſiue indifferentes, patet ex ſcriptis Pauli: vt, viuere cœlibem aut coniugem, modò caſtè, 1. Cor. 7. Veſci cibis aut abſtinere. 1. Corint. 8. Rō. 14. Nō obſeruare dies, aut obſeruare ſine ſuperſtitione. Ro. 14. Accipere ſtipendium ab auditoribus, aut non accipere, 1. Cor. 9. et 10. et 2. Cor. 11. Erat etiā in prima Eccleſia adiaphorō Chriſtianis, vti

circum-

circūciſione, & alijs ritibus Iudaicis, aut nonuti, Gal. 2.

Rebus medijs aut indifferentibus ſua natura liberè uti licere, ſi non accedat coactio, opinio cultus & neceſſitas, abnegatio, ſcandalū, aut manifeſta aliquo occaſio impietatis, Paulus docet Col. 2. Nemo vos iudicet in cibo aut potu, aū in parte dies feſti, aut nouilunij, aut ſabbathorum. & Rom. 14. & Tit. 1. Omnia pura puris. Et Paulus. 1. Cor. 7. virginibus, hoc eſt ijs qui habent donū caſtitatis, liberum permittit, vt matrimonium ineant, aut non, & non ijs inijcit laqueum ſeu neceſſitatem. Idē 1. Cor. 8. Eſca uos non commendat Deo neq; comedamus aliquid nobis ſupereſt: neq; ſi nō comedamus, quicquam nobis deeſt. Et 1. Cor. 10. Omne quod in macello venditur, edite, nihil interrogantes propter conſcientiam. Domini enim eſt terra & plenitudò eius. Quod ſi quis vocat vos infideliū, et vultis ire, quicquid apponitur vobis edite, nihil interrogātes propter cōſcientiā.

Si verò ad res ſua natura medias accedat coactio, opinio cultus aut neceſſitas, abnegatio, ſcandalū, aut manifeſta aliqua occaſio impietatis, quibus infirmi ac pij offendantur, præfracti uerò & aduerſarij veritatis in ſuo errore confirmentur, tum ijs liberè vti non licere, Paulus docet Col. 2. Si mortui eſtis cum Chriſto ab elementis mundi, quid quaſi viuentes in mundo, decretis tenemini? ne tetigeris, ne guſtaris, neq; contrectaris, quæ omnia ipſo pereunt abuſu, iuxta præcepta & doctrinā hominum, quæ verbotenus quidem habent ſpeciem ſapientiæ per ſuperſtitionem. Idem grauiſſimè obiurgat Galatas, quòd obſeruationē dierum, & menſium, & temporum & annorum et circumciſionis & aliarum ceremoniarū Moſaicarū, quæ tum temporis propter abrogationem legis Moſaicæ erant res mediæ, opinabantur ad Dei cultū et ſalutem eſſe neceſſariā. Gal. 4. Et Galat. 5. expreſſe inquit: Ecce ego Paulus dico vobis, quòd ſi circūcidamini, Chriſti nihil nobis proderit. Ro. 14. Noui ſiquidē nihil eſſe cōmune per ſe, niſi qui exiſtimat aliquid eſſe cōmune: illi cōmune eſt. & poſtea: Qui dijudicat, ſi ederit condemnatus eſt, quoniā non edit ex fide.

De cauſa ſcandali Paulus agit Ro. 14. Verum illud iudicate magis, ne offendiculū ponatur fratri, aut lapſus occaſio. & poſtea: Si propter cibum frater tuus contriſtatur, non iam ſecundum charitatem ambulas, ne tuo cibo illum perdas, pro quo Chriſtus mortuus eſt. Et poſtea: Ne cibi cauſa perdas opus Dei. omnia quidem pura: ſed malum eſt homini qui per offendiculū veſcitur. Bonū eſt non edere carnes, neq; bibere vinū, neq; quicquam, per quod frater tuus impingit, aut offenditur, aut infirmatur. Idem. 1. Cor. 8. Atqui eſca nos non commendat Deo. Neq; enim ſi manducauerimus, abundabimus: neq; ſi non manducauerimus, deficiemus. Videte aūt, ne fortè hæc licentia veſtra offendiculum fiat infirmis, Si quis enim viderit eum qui habet ſcientiam, in idolio recumbentē, nònne conſcientia eius cum ſit infirma, ædificabitur ad manducandum idolothyta? Et peribit infirmus frater in tua ſcientia, propter quem Chriſtus mortuus eſt? Sic autem peccantes in fratres, et percutientes conſcientiam eorū infirmam, in Chriſtū peccatis. Quapropter ſi eſca ſcandalizet fratrem meum, non manducabo carnē in æternū, ne fratrē meū ſcandalizem. 1. Cor 10. Omnia mihi licent, ſed nō omnia expediunt: omnia mihi licent, ſed non omnia ædificant. Et poſtea: Si quis vobis dixerit, Hoc ſimulachris immolatū eſt: ne edatis propter illum qui indicauit, & propter conſcientiam

De caſu coactionis ſeu neceſſitatis exemplum Gal. 2. proponitur. Nam cum falſi fratres cōtenderent, neceſſariam eſſe circumciſionem, Titus non eſt circumciſus, ad oſtendēdam Euangelij libertatē. Paulus Antiochiæ Petro palam reſtitit, eumq; increpauit, ob intempeſtiuum rerum mediarū vſum: nimirū quòd metu Iudæorū à Iacobo venientium, cum antea cum gentib. ſumpſiſſet cibum, poſtea ſe ſubduxiſſet, & ſeparaſſet ſe ab illis, & Iudaicè vixiſſet, & hoc facto veritatem Euangelij abnegaſſet, et in ſimulationem cæteros Iudæos et Barnabam etiam abduxiſſet, & cōfirmaſſet præfractos illos in ſuo errore, quòd obſeruatio Iudaiſmi etiam gentibus ſit ad ſalutem neceſſaria, & non ἀδιάφορον Galat. 2.

DE CEREMONIIS ET RItibus Eccleſiaſticis.

QVoſdam Eccleſiæ ritus diuinitus inſtitutos, ſigillatim mandatos eſſe, vt ſunt prædicatio verbi baptiſmus, cœna Domini, abſolutio apparet ex ſcriptis & hiſtoria Apoſtolorū, vt in horū ſingulis docuimus locis. Quoſdam verò ritus, & quaſdam rituum circumſtantias tum ab Apoſtolis ordinatos, tum verò Eccleſijs eorumq; epiſcopis ordinandos, propter bonum ordinem, & ædificationem commiſſos eſſe, ſimili modo conſtat ex ſcriptis & hiſtoria Apoſtolorum, vt in ſequentibus declarabimus.

Sunt autem ritus duorum generum. alij Eccleſiaſtici, qui ſcilicet propter bonum ordinem & ædificationem Eccleſiæ inſtituuntur: alij verò politici, vt ſunt amictus, cibus, habitatio, & ſimilia.

Ritus eccleſiaſtici iterum diuerſi ſunt generis. alij enim publicè exercentur in congreſſibus piorum: quales ſunt cantilenæ, lectiones, perſonæ, loca, tempora, precationum geſtus, perſonarum ueſtes, & ſimilia. De his Paulus. 1. Cor. 11. & 14. & 1. Tim. 2. Alij verò priuat in à ſingulis perſonis ſeruantur: vt ſunt ieiunia, certa tempora orationis, abſtinere ad tempus ab vxore, & delicatioribus cibis, aut ciborum quantitate, qua tenus id ſit orationis gratia, & alicuius pij exercitij. De his 1. Tim. 4. Corporalis exercitatio paululum habet vtilitatis.

Vtriuſq; autem generis ritus per ſe eſſe adiaphora, ſeu res medias, Paulus docet Rom. 14. Non eſt regnum Dei cibus ac potus, ſed iuſticia & pax, & gaudium in ſpiritu ſancto et Gal. 5, et 6. In Chriſto Ieſu neq; circumciſio quicqam valet, neq; præputium, ſed fides per dilectionem operans. Gal. 5 In libertate, qua Chriſtus vos liberauit, ſtate, & ne rurſus iugo ſeruitutis implicemini. Col. 2. Nemo vos iudicet in cibo aut potu, aut parte diei feſti. 1. Cor. 6. Omnia mihi licent: at non omnia conducunt: omnium mihi poteſtas eſt, at ego non redigar ſub vllius poteſtatem. Eſcæ ventri deſtinnatæ ſunt, & venter eſcis: Deus autem & hunc et illas abolebit. Quare regulæ illæ de vſu rerum mediarum, ad ceremonias quoq; Eccleſiaſticas, ab hominibus ordinatas, pertinēt.

¶ Cauſas autem Eccleſiaſticorum rituum, has eſſe oſtēdunt, Prima eſt, generale mandatū Dei, qui vult omnia in Eccleſia decenter, ordine, & ad ædificationē fieri, quia; ordinis et non cōfuſionis Deus eſt. 1. ad Cor. 14.

Secunda ſunt Apoſtoli, qui cum primum inſtituerunt eccleſias, ritus quoſdam ad ædificationem utiles

ordinariũ. Sic Paulus Corinthijs inſtituta Eccleſiaſtica tradidit, quæ ab ijs obſeruari laudat, 1.Cor.11. Vbi etiã porrò propter decorum ſancit, vt mulieres velatæ, viri verò mundo capite in pulicis congreſſibus orent, aut prophetent. Idem poſtea 1.Cor.14 de vſum donorum, et de ijs quæ in puplicis congreſſibus ordine fieri debeant ad ædificationẽ monet: vbi peregrina lingua ad ignaros vti, & mulieres in cœtu docere vetat quod etiã, 1 Tim. 2. repetit, vbi etiã de ornatu mulierũ præceptũ generale proponit, quod Petrus quoq; 1.Pet.3. facit, et Paulus 2 Theſ.2. inquit: Fratres ſtate, et tenete inſtitutiones quas didiciſtis ſiue per ſermonẽ, ſiue per epiſtolam noſtram.

Tertia, eſt Eccleſia, quæ habet ius in ſpecie rituum circumſtantias, quæ neq; præceptæ neque prohibitæ à Deo ſunt, ad ædificationem vtiles inſtituendi. & liberè ſine opinione cultus aut ſuperſtitione aliqua obſeruandi: ac etiam graui de cauſa, propter abuſum & inutilitatem, abrogandi. Conſtant hæc ex doctrina de poteſtate Eccleſiæ, item de libertate Chriſtiana, de quibus ſuo loco. Huc etiam illud pertinet, 1.Corint.3. Omnia veſtra ſunt, ſiue Paulus, ſiue Apollos, ſiue Cephas, ſiue mundus: ſiue vita ſiue mors: ſiue præſentia, ſiue futura. Omnia inquam veſtra, vos autem Chriſti.

Quarta ſunt doctores, & miniſtri Eccleſiæ, quibus Eccleſia ſua libera & ſpontanea & pia voluntate mandat, vt ſi opus ſit ceremonias ad ædificationem neceſſarias inſtituant. De quibus tamen Eccleſia liberum habet iudicium, approbandi aut reprobandi eas. iuxta regulam, Omnia probate, quod bonum eſt tenete. 1 Theſſ. 5. Nemo vos iudicet in cibo aut potu, aut parte diei feſti. Coloſſ. 2. Precio empti eſtis, nolite fieri ſerui hominum 1.Corinth.7.

¶ Cauſas finales Eccleſiaſticorum rituum has Paulus commemorat, Vt omnia decenter ordine, & ad ædificationem fiant, 1.Cor.11. & 14. Idem etiam ritus eccleſiaſticos, ſi ſint contra decorum & bonum ordinem, & impediant ædificationem Eccleſiæ, aut non eſſe inſtituendos: aut ſi ſint inſtitui, abrogandos eſſe monet. Nam mulieres comatas, & non velatas in cœtum prodire & docere vetat, quia ſit contra decorum 1.Cor. 11. & 1 Timoth.2. Plures ſimul in eccleſia loqui, quia eſt contra ordinem & ædificationem, vetat. 1.Cor.14.

Ritum etiam illum, quo diuerſi cœnam Domini ſumebant, alijs ebrijs, alijs adhuc eſurientibus, abrogat. 1. Corinth.11. Ignota lingua ſine interpretatione in eccleſiá loqui, impedire ædificationem oſtendit, eamque ob cauſam prohibet, 1.Corinth.14.

DE SCANDALO, SEV offenſa.

DVo ſcandalorum genera eſſe, haud obſcurè docent: alterum, cum hypocritæ & ſapientes huius mundi offenduntur: alterũ verò, cum pij fratres offenduntur. Dei priori extant teſtimonia 1 Pet.2. Ro.9. 1.Cor.1. De poſteriori plures paſſim reperiuntur ſententiæ 1 Ioann.2. Non eſt offendiculum in eo. 1. Cor. 10. Sine offenſione eſtote. 2.Corinth.6. Nemini dantes vllam offenſionem. Roman.14. Ne ponatur offendiculum fratri, aut lapſus occaſio.

Scandalum autẽ, quo hypocritæ & impij offenduntur, ſentiunt eſſe offenſionem, quam ijdem accipiunt tum ex ſana doctrina Euangelij, quam opinantur eſſe hæreſim, aut vanum Commentum: tum ex operibus neceſſarijs, & in verbo Dei præſcriptis: aut etiam indifferẽtibus, hoc eſt neq; mandatis, neq; prohibitis à Deo: quæ pecata æſtimant ſecundum ſuas traditiones humanas: qua offenſione ita officiuntur: vt à ſuſceptione veritatis abhorreant, & ea quæ bona ſunt damnent, & in ſuis erroribus obſtinatiores fiant. 1. Pet.2, Vobis igitur precioſus eſt qui creditis: cæterum ijs qui non credunt, lapijs quem reprebauerunt ædificantes, hic cœpit eſſe caput anguli, & lapijs in quem impingitur, & petra ad quam offendunt: nempe his qui impingunt in ſermonẽ, neque credunt in id ad quod inſtitui fuerant. Et Paulus Ro.9. de Iudæis auerſantib. doctrinam Euangelij, & ex operib. legis iuſticiam quærentibus: Impegerunt in lapidem offendiculi, quemadmodum ſcriptum eſt, Ecce pono in Sion lapidem offendiculi. Et 1. Cor. 1. Nos autem prædicamus Chriſtum crucifixum: Iudæis quidem offendiculum, Græcis vero ſtulticiam. ad Galat.5. Abolitum igitur eſt offendiculum crucis. Act.2. quidam ex Iudæis diuerſitate linguarũ, qua glorificabant, Deum, Apoſtoli offenduntur, et inquiunt: Muſto impleti ſunt iſti. Act. 4. concilium Hieroſolymitanum vtilitate Petri & Ioannis, & miraculo ac ijs edito offenduntur Idem fit Act.5: et Act.6. offenduntur doctrina Stephani, quòd docebat Ieſum Nazarenum mutaturum inſtituta Moyſi. & Actor.7. confeſſione Stephani adeò exacerbantur, vt lapidibus eum obruant. Act.11. Iudæi exiſtimantes gentes non pertinere ad regnũ Chriſti, Petrũ obiurgant, quòd ad viros præputium habentes introierit. & cibum cum ijs ceperit, Actor. 13. quidam ex Iudæis Antiochiæ Piſidiæ cum viderent Paulum & Barnabam gentibus annunciare Euangelium, & totam ciuitatem ad eos audiendos conueniſſe: zelo replentur, & contradicunt his quæ à Paulo dicebantur, & loquebantur conuitia. Idem accidit Paulo Romæ, Iudæis concionanti, Actorum 28. vt quidam ex Iudæis. offenſi doctrina Pauli, eam aſpernarentur, & in ſuo permanerent errore.

Cauſas autem huius ſcandali, duplices eſſe docent: alias per ſe, à quib. ferè dependet offenſio illa: alias per accidẽs, quæ non ſua natura operatur offenſionẽ. Cauſæ per ſe ſunt, ratio & ſapientia hominis, quæ non intelliget, nec percidit ea quæ Dei ſunt, ſed pro ſtulticia omnia habet. 1.Cor.1. Sermo crucis ijs quidem qui pereunt ſtulticia eſt: at nobis qui ſalutem conſequimur, potentia Dei eſt. 1.Corint. 2. Animalis homo non percipit ea quæ ſunt ſpiritus Dei: ſtulticia ſiquidem illi ſunt, nec poteſt cognoſcere quòd ſpiritualiter dijudicatur. Rom. 8. Affectus carnis inimicitia eſt aduerſus Deum. Et 2. Cor. 10. Paulus oſtendit, conſilia & cogitationes hominum infideliũ extolli aduerſus cognitionem Dei, ideóq; per doctrinam Euangelij captiuari ſub fidem oportere.

Ignorantia ſcripturæ & veritatis Act.13. Qui habitabant Hieroſolymis, & principes eorum, cum ignorarent illum, voces prophetarum quæ per omne ſabbathum leguntur, condemnato eo impleuerunt. Act. 3. Et nunc ſcio fratres, quòd per ignorantiam feciſtis, ſicut & principes veſtri. 1. Corinth. 2. Loquimur ſapientiam Dei. &c, quam nemo principum ſeculi huius cognouit. Nam ſi cognouiſſent, haudquaquam Dominum gloriæ crucifixiſſent. Ro.10. Teſtimonium perhibeo illis quòd ſtudium Dei habeãt, ſed non ſecundum ſcientiam. Nam igno-

ignorantes Dei iuſticiam, & propriam iuſticiam quærentes conſtituere, iuſticiæ Dei non fuerunt ſubditæ.

Conceptæ opiniones extra ſcripturã de rebus diuinis, & de operibus legis, & traditionibus humanis. Actor.6. Iudæi ideo iraſcuntur Stephano, q. ſomniant legem Moyſi perpetuò debere durare: cũ Stephanus doceret, eam abrogandã eſſe, poſtq̃ exhibitus ſit Meſsias, Act.11. & 15, Gal.2. pſeudoapoſtoli eò offenduntur doctrina Euangelij, q. opinantur circuncisionem & obſeruationem legis Moſaicæ, & bona opera, etiam ad ſalutem eſſe neceſſaria, eſtq́; hæc cauſa offenſionum cõmunis omni ſeculo. Semper enim hypocritæ imaginantur, operum ſuorum iuſticiã in iudicio Dei plurimum ualere ad ſalutem. 1 Pet.1. Cum ſciatis vos nõ caducis rebus, velut argento & auro, fuiſſe redemptos à vana ueſtra conuerſatione, quam acceperatis ex patrũ traditione.

Malicia & peruerſitas. Ro.3. Ac non potius (quemadmodum de nobis malè loquuntur, & ſicut quidam aiunt nos dicere) faciamus mala, vt veniant bona. Quorum damnatio iuſta eſt. Roma.6. Manebimus in peccato, vt gratia abundet? Petrus 2 Pet.3. oſtendit illuſores, qui ſub finem mundi erunt, et negabunt aduentum Chriſti, volentes neſcire opera Dei, & ſua ſponte offenſionem ex mora, quæ tamen nulla eſt, accipere.

Ambitio et auaricia. Gal.4. Ambiunt vos non bene, imò excludere vos uolunt, ut ipſos æmulemini. Gala.6. Quicunq́; volunt iuxta faciem placere in carne, hi cogunt vos circuncidi, tantum ne ob crucem Chriſti perſecutionem patiantur. Phil.3. Complures ambulant, inimici crucis Chriſti, quorum finis perditio eſt, quorum Deus venter eſt. 2. Timo.4. Demas me reliquit, amplexus preſens ſeculum. Phil.3. Nam omnes quæ ſua ipſorum ſunt quærunt, & non quæ ſunt Chriſti Ieſu. 1 Tim.6. Si quidem radix omnium malorum eſt ſtudium pecuniæ, quam quidam dum appetunt, abberauerunt à fide, & ſeipſos impleuerunt doloribus multis. Ibidem etiam docet, illos qui ſtuduerint vocũ profanis inanitatibus, & oppoſitionibus falſo nominatæ ſcientiæ, ita offenſos eſſe, vt aberrarint à vera fide.

His etiam cauſis diabolus annumeratur, qui excæcat & faſcinat mentes impiorum, vt aut veritatem non agnoſcant, aut agnitam deſerant, aut negligant. 2. Cor. 4. Quòd ſi adhuc velatum eſt Euangelium noſtrum, in his qui pereunt velatum eſt, in quibus Deus huius ſeculi excæcauit ſenſus incredulorum, ne illuceſcerit illis lumẽ Euangelij gloriæ Chriſti, qui eſt imago Dei. 2. Timot.2. Seruum Domini oportet, etc. eſſe propenſum ad docendũ, &c. erudientẽ eos qui obſiſtũt, ſi quando det illis Deus pœnitentiã, ad agnoſcendũ veritatẽ, et reſipiſcant à diaboli laqueo, capti ab eo ad ipſius voluntatẽ, Gal.3. Quis vos faſcinauit, vt non crederetis veritati?

Sæpe etiam hæreticorum falſa dogmata, & impiorum authoritas, conſilia & exempla et calũniæ paſsim ſparſæ, faciunt vt impij & hypocritæ offenſionem ex doctrina & vita piorum accipiãt. Vnde Hymenæus et Philetus, dicentes reſurrectionẽ iam eſſe factã, multorũ ſubuerterunt fidem. 2 Timo.2. Cum Sergius Paulus proconſul accerſeret Barnabam & Paulum, deſiderans audire ſermonem Dei, reſiſtebat illis Elymas magus, & quærebat Proconſulem auertere à fide: Act.13. Domini puellæ quæ habitat ſpiritum Pythonicum, amiſſo quæſtu, comprehendunt Paulum & Barnabam, & trahunt eos in ius dicentes: Hi homines conturbant ciuitatem noſtram, cum ſint Iudæi: & annunciant inſtituta, quæ non licet nobis ſuſcipere, neque ſeruare, cum ſimus Romani. His calumnijs adeò incenditur ignobile vulgus et magiſtratus, vt iubeant eos virgis cædi. Actor.16. & 28. Iudæi inquiunt: De ſecta iſta nobis notum eſt, quòd vbique ei cõtradicitur. Et Paulus 1 Theſ.2. conqueritur de malicia Iudæorum quòd Apoſtolis obſiſtant, ne loquantur gentibus, quo ſalui fiant.

¶ Cauſas accidentarias, hoc eſt, quæ non efficiunt offenſionem, niſi in ijs, vbi cauſæ prius recitatæ, antea exiſtãt, has ferè licet ex ſcriptis Apoſtolorũ colligere.

Opera recta & honeſta: qualia ſunt, Teſtimonium & confeſsio veritatis. nam Iudæos offendit, quod Apoſtoli teſtantur de Ieſu Chriſto, innocenter crucifixo, & tertio die reſuſcitato. Actor.5. Ecce repleſtis Hieroſolymam doctrina veſtra, & uultis inducere ſuper nos ſanguinem hominis illius.

Reprehenſio & obiurgatio peccatorum. Actor.7. cum Stephanus acerbius eos obiurgat: Duri ceruice & incircumciſi corde, & auribus, ſemper uos ſpiritui ſancto reſiſtitis, ſicut & patres veſtri, ita & vos, &c. diſſecabantur cordibus ſuis, & ſtridebant dentibus ſuis in eum. Gal.4. Igitur inimicus factus ſum vobis, vera loquendo uobis? Pſeudoapoſtoli vtilitate perſonæ, & ruditate ſermonis Pauli: & quòd non circumducebat vxorem, & gratis docebat Euangelium, Corinthij offendebantur, vt patet ex 1 Corinth.9. 2. Corinth.10.

Pura & ſincera doctrina Euangelij, quòd Ieſus Chriſtus Nazarenus crucifixus, ſit filius Dei: & quòd nullum aliud nomen ſit datum inter omnes, in quo oporteat nos ſaluos fieri: & quòd omnes Prophetæ ei teſtimonium perhibeant, quòd credentes in nomen eius, accipiant remiſsionem peccatorum. Hac doctrina non debeant quidem, ſed tamen nihilominus ea offenduntur Iudæi & Græci. 1. Corinth.1. Et 1 Petri 2. impingunt in ſermonem, neq; credunt in id ad quod inſtituti fuerant.

Doctrina de abrogatione legis Moſaicæ, & quòd neq; circumciſio, neq; lex, neq; opera legis quicquam ad ſalutem conferant, ſed ſola fides, licet ſit vera, tamen Iudæos & pſeudoapoſtolos offendit grauiſsimè: vt patet ex Act.15. Galat.2.3.4.5.6. Coloſſ.2. & Rom.3. & 6. quidem inde concluſerunt prohiberi bona opera.

Doctrina de reſurrectione mortuorũ offendit Sadducæos. Act.23. & Athenienſes.17. & Corinthios.1. Corinth.15.

Paucitas & vilitas & afflictiones eorum qui doctrinam Euangelij amplectuntur, & filios Dei profitentur. 1. Cor.1. Non multi ſapientes ſecundum carnem, nõ multi potẽtes, non multi claro genere nati: verùm quæ ſtulta erant ſecundũ mundũ, delegit Deus, vt pudefaceret ſapientes: & quæ erant imbecillia in mundo, delegit Deus, vt pudefaceret ea quæ ſunt robuſta, &c. Actor.14. Paulus & Barnabas reuerſi Lyſtram & Iconium Antiochiam, denuò confirmabant animas diſcipulorum (propter perſequutionem) exhortabanturq́; eos vt perſeuerarent in fide, eo quòd permultas afflictiones oporteat nos intrare in regnum Dei. 2. Timot.1. Paulus hortatur Timotheum, ne deſerat teſtimonium Euangelij, propter afflictiones & captiuitatem Pauli

2. Timo. 4. conqueritur ſe deſertum ab omnibus fuiſſe, in prima ſua defenſione. 1. Theſſ. 3. Paulus miſit Timotheum ad Theſſalonicenſes, vt confirmaret eos, ne quiſquam turbaretur in his afflictionibus. Epheſ. 3. Quapropter peto, ne deficiatis ob afflictiones meas, quas pro uobis tolero, quæ eſt gloria veſtra.

Iiſdem etiam offendiculo fuit, quòd Titum non circunciſdit. Gal. 2. Cæterùm cum docere puram doctrinã, eamq́; confiteri, & iuxta eam uitam inſtituere & gubernare, & propter confeßionẽ veritatis perſequutionem pati, non ſint opera prohibita à Deo, ſed mandata: & tamen ijs impij & hypocritæ, ob ſui animi morbum, cum non deberent, offenduntur: non poſſunt, nec debent, pij eiuſmodi impiorum offenſiones præcauere aut tollere. Non enim eam ob cauſam doctrina corrũpenda eſt, quòd impij offendantur, ſi purè doceatur: nec eò abijcienda confeßio veritatis, quia impij eã oderunt: ſed quo magis offenduntur rectè docendo et uiuẽdo, eo magis inſtandũ, ut apertè demonſtremus, nos magis curare Dei mandatũ & iram, q̃ hominum & diaboli voluntatã et furorẽ. Hæc nos monẽt ſuo exẽplo Apoſtoli, qui Hieroſolymis & paßim in orbe terrarum doctrinã Euangelij docẽt ſacramenta adminiſtrant, & ea quæ ſibi à Deo mãdata ſunt faciunt: & nihil mouentur eo, q. impij & hypocritæ phariſæi, Iudæi, Græci, gentes, & cuiuſcunq; ſint conditionis homines, doctrina et vita & operib. eorum offenſi execrentur & deteſtentur & perſequãur veritatem. Deinde etiã demonſtrãt, ita fuiſſe prædictũ in veteri Teſtamento, quòd pleraq; hominũ, maximè verò Iudæorũ pars Chriſtũ et doctrinam eius & eccleſiam nõ ſit amplexura, ſed execratura & perſequutura. 1. Pet. 2. Rom. 9. Tertiò, armant pios cõtra eiuſmodi ſcandala, dum monẽt eos, ne offendãtur exemplis impiorũ doctrinã Chriſti cõtemnentiũ, & affligentium Eccleſiam. Ioannes epiſt. 3. Dilecte, ne imiteris quod malum eſt, ſed quod bonũ. 1. Ioan. 3. Ne miremini fratres mei, ſi vos odit mundus. Apoc. 22. Qui ſordeſcit, ſcordeſcat adhuc. 1 Pet. 4. Ne miremini dũ per ignẽ exploramini, quæ res ad experimentũ veſtri fit, &c. Vt cauſæ veræ ſcandali accepti, nõ in doctrina euangelij et eccleſia ſunt, ſed in ipſis hypocritis & impijs: ita etiam effectus huius ſcandali, tantum ad illos referuntur. Recenſeri autem hi ferè poſſunt ex Apoſtolorum ſcriptis.

Non obedire Euangelio. Rom. 10. At non omnes obediunt Euangelio. Non agnoſcere veritatem Euangelij. 2. Corinth. 4. Non eſſe ſubditum iuſticiæ Dei, Roma. 10. Non perſeuerare in fide, ſed aberrare. 1. Timoth. 6. 2. Timoth. 2. Alijs ſuo exemplo cauſam eſſe, vt ab agnita veritate deficiant, aut ab agnoſcenda abſterreantur. 2. Tim. 2. Paulus de Phileto & Hymenæo ſcandalizatis dicit, quòd aliorum ſubuertant fidem. 2. Timo. 3. Porrò mali homines & impoſtores proficient in peius, dum & in errorem adducunt, & errant ipſi.

Excæcari & indurari. Rom. 11. Reliqui verò excæcati ſunt. Manere mancipium diaboli. 2. Cor. 4. Epheſ. 2. Perire. 2. Cor. 4. Si uelatum eſt Euangeliũ noſtrũ, velatum eſt ijs qui pereunt. 1. Cor. 1. Sermo crucis ijs qui pereunt ſtulticia eſt. Paulus. Rom. 11. ſcandalo accepto populi Iudaici, adſcribit quòd fuerit occaſio receptionis gentium. Dico igitur, num ideo impegerunt ut conciderent? abſit. Sed per lapſum illorũ ſalus cõtigit gentibus in hoc, vt eas ad æmulandũ prouocaret. Et paulo pòſt: Ecce bonitatẽ ac ſeueritatem Dei, in eos quidem qui ceciderunt, ſeueritatem: in te bonitatem, ſi permanſeris in bonitate. Per ſcandala etiã accepta manifeſtari vera Eccleſia, & eos qui non ſint probati. Ioannes 1 epiſt. 2. docet, vbi oſtendit ideo quoſdam offendi doctrina & ab ea deficere, & ſpiritus Antichriſti fieri, vt manifeſtum fiat, quod non omnes ſint ex nobis, hoc eſt, veri doctores & vera Eccleſiæ Chriſti membra. Et Petrus per crucem explorari fidẽ Chriſtianorũ docet. 1 Pet. 2. & 4. Et Paulus. 1. Cor. 11. Oportet enim & ſectas in nobis eſſe, vt qui probati ſint, manifeſti fiant inter vos.

De ſcandalo dato.

Scandalum datum eſſe, cum impia doctrina aut facto impio ſeu nõ neceſſario, aut etiam indifferenti, non habita ratione imbecillium, pij & imbecilles cõtriſtantur, & ad defectionem & peccata inuitantur, Apoſtoli docent. Nam de impia doctrina Paulus inquit. Rom. 16. Qui offendicula contra doctrinam gignunt. & 2 Tim. 2. Sermo illorum vt cancer morbus paſtionem habet. Et Chriſtus in epiſtola ad angelum Pergamenſis eccleſiæ. Apocal. 2. Habes illic tenentes doctrinam Balaam, qui docebat in Balaac mittere ſcandalum coram filijs Iſrael, edere ex his quæ ſimulachris immolantur, & ſcortari: ita habes & tu tenentes doctrinam Nicolaitarum, quod odi. Idem in epiſtola ad angelum Thyatirenſis eccleſiæ: Permittis mulierem Hiezabel, quæ ſe dicit prophetã docere & ſeducere ſeruos meos de impijs factis. Rom. 2. Qui de lege gloriaris, per legis tranſgreßionem Deũ dehoneſtas. Nam nomẽ Dei propter nos malè audit inter gentes. Gal. 2. Petrus nõ rectè utens libertate Chriſtiana, in ſimulationem Barnabam et cæteros Iudæos adducit, & pſeudoapoſtolos in ſua opinione et pertinacia confirmat. Rom. 14. Ne poſthac igitur alius alium iudicemus: verùm illud iudicate magis, ne offendiculum ponatur fratri, aut lapſus occaſio.

Cauſas ſcandali dati has proponunt. Doctrina falſa, aut incerta. Roma. 16. Conſideretis eos qui dißidia & offendicula cõtra doctrinam, quã uos didiciſtis, gignũt. 1. Cor. 15. Edamus & bibamus, cras enim moriemur: ne decipiamini, bonos mores corrumpunt colloquia praua, &c. Nam ignorantiam Dei nonnulli habent. Gal. 5. Currebatis bene, quis uos impediuit, vt non crederitis veritati? Nempe perſuaſio, non ex eo profecta, qui uocat vos. Paululũ fermenti totã conſperſionẽ fermẽtat.

Dißidium doctorum & auditorũ. Tale ſcandalũ in eccleſia Corinthiaca ortum eſt, cum alij ſeſe Pauli, alij Apollo, alij Cephæ ſectatores eſſe gloriabantur. 1 Cor. 1 & 3. Nec ſine ſcandalo fuit diſſenſio Apoſtolorum & pſeudoapoſtolorum in eccleſia Antiochena, cũ pſeudoapoſtoli docerent: Niſi circumcidamini ſecundũ morem Moyſi, non poteſtis eſſe ſalui: Paulus verò & Barnabas aduerſus illos diſceptarent, & aſſererẽt, in Chriſto Ieſu neq; circumciſionẽ, neq; preputiũ, neq; legem, neq; opera legis quicq̃ ualere, ſed ſola fide, abſq; operibus legis, hominem impium iuſtificari. Sed huius dißidij Paulus & Barnabas non ſunt autores, vt qui ueritatem defendunt: ſed pſeudoapoſtoli, qui veritatẽ corrumpebant. Act. 15. Pauli & Barnabæ diſceptatio et diſiunctio abſq; dubio cauſã offenſionis præbuit multis: Act. 15. Nec fuit ſine ſcandalo illa diſſenſio Petri & Pauli,

Galat.2.cum Paulus Petrum palàm obiurgauit, quòd ſua indaizatione impios confirmaret, & ueritatem Euangelij corrumperet. Sed eius rei culpa non eſt Paulo imputanda, vt qui rectè fecit: uerùm Petro, qui à recta uia Euangelij aberrare uiſus eſt. Nec ſine offenſione illud fuit, quòd collegæ Pauli in Aſia auerſati ſint eũ omnes, inter quos Phygelus & Hermogenes etiam fuerunt. 2 Timot.1. & Philetus & Hymenæus. 2 Tim.2. & Alexander. 1 Tim.1. qui vna cum Paulo antè rectè docuerant, quos Paulus poſtea excommunicauit.

Imperitia doctorũ: ſi enim non rectè ſecare ſermonem Dei poſſunt, & legem ac Euangelium miſcent, infinitorum ſcandalorũ ſunt authores. 1 Timo.1. Volentes eſſe legis doctores, nõ intelligentes quæ loquũtur, neq; de quibus aſſeuerant: Item Si non retinent formã ſanorum verborũ, ſed profanas uocum inanitates & oppoſitiones falſo nominatæ ſcientiæ profitentur. 1 Timo. 6. Si arrogantes ſunt, & inflati, et inſaniunt circa quæſtiones & diſputationũ pugnas. 1 Tim.6. Si non habent bonum teſtimonium ab alijs qui foris ſunt. 1. Tim.3.

Corrupti & peruerſi mores eorum qui pietatem profitentur. Roma.2. Propter uos malè audit nomẽ Dei inter gentes. 1 Cor.5. Omnino auditur inter uos ſtuprũ, & huiuſmodi ſtuprum, quod nec inter gentes nominatur, ut aliquis vxorem patris habeat.

Abuſus cœnæ Dominicæ. 1. Corin.11. Cum conuenitis in eundem locum, non licet Dominicam cœnam edere, quòd unuſquiſq; propriam cœnam occupat in edendo: & hic quidem eſurit, ille verò ebrius eſt. Nunc ſanè domum non habetis ad edendũ & bibendum? an Eccleſiã Dei contemnitis, & pudefacitis eos qui non habent?

Malus Chriſtianæ libertatis intellectus, & rerum adiaphoricarum intempeſtiuus uſus, cum non erga imbecilles charitas, aut aduerſus præfractus aut obſtinatos exercetur iuſta grauitas: ſed abſque ratione talia ſiunt, quæ aut imbecilles offendunt, aut contumaces in ſua impietate cõfirmant. Rom.14. Verùm ſi propter cibum frater tuus contriſtatur, non iam ſecundũ charitatẽ ambulas. Nec cibo tuo illũ perdas, pro quo Chriſtus mortuus eſt. Ne igitur veſtrum bonũ hominũ maledicẽtiæ ſit obnoxiũ. Et paulo pòſt: Ne cibi cauſa deſtruas opus Dei: omnia quidem pura, ſed malũ eſt homini qui per offendiculum ueſcitur. Bonum eſt nõ edere carnes, neq; bibere vinũ, neq; quicquam, per quod frater tuus impingit aut offenditur, aut infirmatur. 1 Cor.8. Atqui eſca nos nõ cõmendat Deo: neq; ſi comedamus, aliquid nobis supereſt: neq; ſi non comedamus, quicq̃ nobis deeſt. Sed videte, ne quo modo facultas illa veſtra offendiculo ſit ijs qui infirmi ſunt. Etenim ſi quis conſpexerit te, qui habes ſcientiã, in epulo ſimulachrorũ accumbentem, nónne conſciẽtia eius qui infirmus eſt, ædificabitur ad edendũ quæ ſunt ſimulachris immolata? Et peribit frater, qui infirmus eſt, in tua ſcientia, propter quem Chriſtus fuit mortuus. Si aũt peccantes in fratres, & uulnerantes conſcientiã illorũ infirmã, in Chriſtũ peccatis. Quapropter, ſi eſca offendit fratrem meum, haud quaquã veſcar carnibus in æternum, ne fratri meo ſim offendiculo. 1 Cor.10. Quòd ſiquis nobis dixerit: Hoc ſimulachris immolatũ eſt, ne edatis propter eum qui indicauit, & propter cõſcientiã, &c. Porrò conſcientiã nõ dico tuam, ſed alterius illius. Gal.2. Petrus non iuſtã grauitatẽ in uſu rerum adiaphoricarũ exercet cõtra obſtinatos Iudæos, quos dum metuit, & ſe à gentibus ſubducit ac ſeparat, cum quibus antea cibum cæperat, Iudæos & Barnabã ſuo exemplo ſimulationẽ docet, et ab Euangelij veritate diſcedit, & pſeudoapoſtolos in ſua opinione confirmat, quòd Iudaiſmi obſeruatio etiam gentibus ſit neceſſaria ad ſalutem. Quare Paulus grauiter eum obiurgat: Si tu, cum ſis Iudæus, gentiliter viuis, ac non Iudaicè, cur gentes cogis iudaizare?

Speciem mali etiã ſcandala conficere, Paulus docet, 1. Theſſ.5. Ab omni ſpecie mala abſtinete. & 1 Cor.9. Paulus aſſerit ſe & Barnabã non eò non circumducere ſecum vxores, quòd ſibi nõ liceat: nec ſe eò nõ à Corinthijs accepiſſe ſtipendium, quòd id prohibitũ et malum ſit, ſed ne quod offendiculũ dent Euangelio Chriſti. quale verò offendiculũ intelligat. 2 Cor.11, dilucidius exponit, cum ait: Quod facio, idem & faciã, ut amputẽ occaſionem ijs qui cupiũt occaſionẽ, vt in eo de quo glorientur, reperiantur quemadmodum & nos. Idem 2 Corint. 8, vbi de collecta agit, oſtendit ſe ideo Lucæ opera in ea re uti, quòd ab Eccleſijs delectus ſit comes ſuæ peregrinationis, ne quis eos carpat in ea exuberãtia, quæ adminiſtretur à Corinthijs: & ut procurẽt honeſta non tantum corã Domino, ſed etiam coram hominib. Et 1 Tim. 5. Volo iuniores (uiduas) nubere, &c. nullam occaſionem dare aduerſario, ut habeat maledicendi cauſam.

¶ *Effectus ſcandali dati, hos ferè cõmemorant. Nocere alijs, quod uarijs modijs fit. Nam ſcandalis pij contriſtantur. 2 Cor.11. Quis offenditur, & ego non? Eph. 4. Ne contriſtetis ſpiritum ſanctum Dei, per quẽ obſignati eſtis in diem redemptionis. 2 Pet.2. Is enim (Loth) oculis & auribus iuſtus, cum habitaret inter illos, quotidie animam iuſtam iniquis illorum factis excruciabat. Imbecilles cõturbantur, et ad impias opiniones aut imitationem peccatorum adducuntur. Galat.2. Roma. 14. 1 Cor.8.*

Deformãt & dedecorãt, ac impediũt doctrinã Euãgelij. Vnde Paulus ad Titũ 2 præcipit, ut ſerui ſuũ officium faciant diligenter, vt ornent doctrinã Euangelij.

Suppeditant impijs cauſam blaſphemandi nomen Dei. Roma.2. 1 Cor.5. Ne quam demus offenſionem, ne reprehendatur miniſterium. Item conquerendi. Philip. 2. Maledicendi. Romanor.14. 1. Tim.5. Afferunt pœnas. Gal.5. Ceterùm qui conturbat vos, portabit iudicium quiſquis fuerit. Monent etiam pios, vt ſibi caueant, ne talia faciant, quibus offendant alios, & ne aliorum mala imitentur exempla. 3. Ioannis: Dilecte, ne imiteris quod malum eſt, ſed quod bonum eſt. Et. 1. Ioan.2 hortatur ad dilectionem proximi, eo quòd diligentes fratres non præbeant ſcandalũ. 1. Pet.4. Ne quis veſtrûm affligatur vt homicida, aut fur, aut facinoroſus, aut curioſus alienarum rerum. Rom. 14. Hoc iudicate magis, ne ponatis offendiculum fratri, aut ſcandalũ. 1. Cor.10. Tales eſtote, vt nullum præbeatis offendiculum, neq; Iudæis, neq; Græcis, neq; Eccleſiæ Dei: quemadmodũ ego per omnia omnibus placeo, non meam ipſius quærens vtilitatem, ſed multorum vt ſalui fiant.

Scandalis datis per excõmunicationem reſiſtendũ, monet Paulus 1. Corinth. 5. Profigate iſtum qui malus eſt ex vobis. Item: Si quis cum frater appelletur, fuerit ſcortator, aut auarus, aut ſimulachrorũ cultor, aut

conuiciatur, aut ebrioſus, aut rapax, cum eiuſmodi ne cibum quidem capiatis. 2 Theſſal. 3. *Præcipimus vobis fratres, per nomen* Domini *noſtri Ieſu Chriſti, ut ſubducatis vos ab omni fratre qui inordinatè ſe gerit, & non iuxta inſtitutionem, quam accepit à nobis.* 2 Ioan. *Si quis venit ad uos, & hanc doctrinam non adfert, ne recipiatis eum in domũ, nec aue ei dixeritis. Qui enim illi dicit aue, communicat operibus eius malis.*

DE CONIVGIO.

HAec uox *γάμος, coniugium ſeu matrimonium,* Heb. 13. *extat.* et Apo. 19. *Venerũt nuptiæ agni. γαμεῖν, nubere ſeu contrahere matrimoniũ.* 1. Cor. 7. 1 Timo. 4. *et* 5. *et alibi repetitur. Per periphraſin coniugium cubile immaculatum appellatur.* Ebræ. 13.

Conſentiunt aũt etiam Apoſtoli cum Chriſto, quòd coniugium ſit Dei ordinatio, qua unus mas & una fœmina, legitimè & indiſſolubiliter copulantur, propter humani generis propagationem, & uitandas libidines, ut in ſequentibus demonſtrabitur.

Nam Deum eſſe autorẽ coniugij, eiq; id genus uitæ placere, patet ex 1. Pet. 3. *ubi cõiugibus ſua bona opera præſcribit, & mulieres patriarachrum ſanctas appellat, & uxores cohæredes gratiæ dicit.* Ioannes *uerò in* Apoc. 9. Eccleſiæ *ſeu piorum ad Chriſtum conſociationem, nuptias appellat. & Eccleſia ibidem uxor, & Apoc. 22. ſponſa dicitur. Paulus uerò multis modis coniugium à Deo eſſe teſtatur. Primùm enim uerba de inſtitutione matrimonij ex* Geneſi *recitat.* Epheſ. 5. *Huius rei gratia relinquet homo patrem & matrem, et adiungetur uxori ſuæ, atq; è duobus fiet una caro.* Et 1 Cor. 6. *Redigentur enim, inquit, duo in carnem unam. Secũdò oſtendit legem approbare matrimonium.* Rom. 7. & 1. Cor. 7. *Tertiò præſcribit coniugatis, quæ bona opera debeant facere.* Ephæ. 5. Col. 3. *& alibi paſſim. Quartò recitat regulam Chriſti, de nõ faciendo diuortio extra caſum adulterij.* 1 Cor. 7. *Quintò prohibitionem coniugij, uocat doctrinam dæmoniorum.* 1. Timo. 4. *Autor etiam epiſtolæ ad Hebræos, matrimonium Deo placere monet.* Hebr. 13. *Honorabile eſt inter omnes coniugium & cubile impollutum.*

Eſſe copulationẽ unius maris, & vnius fœminæ, Petrus docet. 1 Petri 3. *Vxores ſubditæ ſitis uiris ueſtris, &c. Item:* Viri *cohabitent ſecundum ſcientiam, uelut infirmiori uaſi muliebri impartientes honorem. Et Paulus* 2 Corinth. 11. *inquit, Deſpondi uos uni uiro.* Rom. 7. *Viro obnoxia mulier, uiuente viro eſt alligata per legem.* 1 Corinth. 6. *Redigentur duo in carnem unam.* Eph. 5. *E duobus fiet una caro. Item: Viri debent diligere uxores, ſicut ſua ipſorum corpora.*

Arctiſſimum autem coniugij uinculum eſſe, ex iam citatis locis apparet, maximè verò ex 1 Corint. 7. *Vxor proprij corporis ius non habet, ſed maritus: ſimiliter & maritus proprij corporis ius non habet, ſed uxor. Et quòd debeat durare uſque ad mortẽ alterius partis, Paulus docet,* Rom. 7. & 1 Corinth. 7. *Vxor alligata eſt matrimonio, quàm diu maritus eius.*

Plures ſimul & ſemel habere uxoris non licere, ex teſtimonijs iam alligatis conſtat. quibus & hoc addi poteſt, quod 1 Cor. 7. *dicitur: Quælibet habeat ſuũ maritum, & quilibet ſuam vxorem. & quod* 1 Tim. 3. *Epiſcopus, itẽ Diaconus, ſit vnius uxoris maritus.* 1 Cor. 7.

In contrahendis nuptijs, habendam eſſe rationem conſanguinitatis, & graduum in lege prohibitorum, monet exemplum Corinthij. 1 Corinth. 5. *qui nouercam duxerat uxorem, quod Paulus ſtuprum appellat. Huc etiam illud facit.* Epheſ. 5. *Relinquet homo patrem & matrem, & adiungetur vxori ſuæ.*

Eos qui non habent donum caſtitatis, teneri cõtrahere matrimonium, Paulus docet 1 Cor. 7. *Propter ſtupra uitanda, quiſq; ſuam habeat vxorem, & ſuum quæque uirum habeat. & poſtea: Quòd ſi ſe non continent, matrimonium contrahant. nam ſatius eſt matrimonium contrahere, quàm uri. Huc pertinent etiam teſtimonia, ſcortationem & adulterium prohibentia.* 1 Cor. 6. Eph. 5. 1 Tim. 1. Gal. 5. Col. 3. 1. Theſſ. 4. Heb. 3.

Nec Epiſcopis & miniſtris Eccleſiæ, nec ullis alijs hominibus, ad coniugium idoneis, uſum matrimonij eſſe interdictum, in Apoſtolorum ſcriptis legas. Nam modò allegata ſentẽtia ex 1 Cor. 7. *ad omnes pertinent. Deinde de epiſcopis apertè dicitur* 1 Tim. 3. *quòd debeant eſſe vnius vxoris mariti: hoc eſt, qui ſimul non habeant plures vxores. & ne quis allegoriam aliquam fingat de una eccleſia gubernanda, ſubijcitur: Qui ſuæ domui bene præſit, et liberos habeat in ſubiectione cum omni reuerentia. Ibidem etiam de Diaconis dicitur, quòd debeant eſſe unius uxoris mariti, & liberis ſuis rectè præeſſe, & proprijs familijs. Idem teſtantur etiam exempla Apoſtolorum & aliorum. nam Petrum & fratres* Domini, *& cæteros apoſtolos habuiſſe coniuges, Paulus affirmat* 1 Cor. 9. *Philippum unum ex ſeptem diaconis Cæſareæ quatuor filias prophetantes habuiſſe, Lucas* Actor. 2. *narrat. Præterea Paulus, Matrimonium prohibentes & cibos, ſpiritus impoſtores, tradentes doctrinam dæmoniorum, appellat* 1 Tim. 4.

Externos ritus uſitatos & honeſtos in contrahendo matrimonio, ut ſunt ſponſalia, conſenſus parentum & amicorum, ſacræ benedictiones nouorũ coniugum, conuiuia nuptialia, mundior ornatus ſponſæ, munera, et ſimilia, non improbant Apoſtoli. Nam ad ſponſalia alludit Paulus 2 Cor. 11. *Deſpondi vos uni viro, ut uirginem caſtam exhiberetis Chriſto. &* 1 Cor. 7. *Qui elocat nuptum, bene facit, &c. Conſenſus parentum & amicorum in Decalogi præcepto cõtinetur: Honora patrẽ tuum, & matrem tuam, &c.* Ephe. 6. *Item: Filij obedite parentibus ueſtris, &c.* Epheſ. 3. *Et benedictiones nouorum coniugũ, pertinent ad præcepta de oratione.* 1 Timo. 2. *Fiant obſecrationes & interpellationes pro omnibus hominibus. &* 1 Timoth. 4. *Paulus iubet cibis & matrimonio uti cum gratiarum actione. Et* Coloſ. 3. *Quicquid egeritis ſermone aut facto, omnia in nomine Domini Ieſu facite. Ad conuiuia nuptialia in* Apoc. 19. *alluditur: Beati qui ad cœnã nuptiarum agni uocati ſunt. Ad ornatum ſponſæ mundiorem.* Epheſ. 5. *Paulus alludit, cũ inquit: Chriſtus ſemetipſum pro ea expoſuit, vt illam ſanctificaret, mundatam lauacro aquæ, per uerbum, ut adhiberet eam ſibi glorioſam, eccleſiam non habentem maculam aut rugam, aut quicquam eiuſmodi: ſed ut eſſet ſancta, & irreprehenſibilis.*

Secundas nuptias legitimas, altero ſcilicet coniuge mortuo, ab Apoſtolis improbari non legas: imò Paulus præcipit ijs qui non habent donum caſtitatis, & aliàs non poſſunt continenter uiuere. Nam 1 Corint. 7. *Dico inconiu-*

inconiugatis & vidis, bonum eis eſt, ſi manſerint vt et ego. Quòd ſi ſe non continent, contrahant matrimonium. & ſub finem capitis inquit: Vxor alligata eſt matrimonio, quandiu viuit maritus eius. Quod ſi dormierit maritus illius, libera eſt ad cui velit nubēdū, modò in Domino. Roman. 7. Nam viro obnoxia mulier, uiuenti viro aligata eſt per legem: quòd ſi mortuus fuerit vir, liberata eſt à lege viri. Proinde viuente viro, adultera vocabitur, ſi ſe iunxerit alteri viro. Idē 1. Timoth. 5. Volo igitur iuniores, ſcilicet viduas, nubere, liberos gignere, domum adminiſtrare, &c.

Officia coniugum erga ſe inuicem & erga liberos & familiam, ſuprà in quarto & ſexto præcepto expoſuimus.

¶ Fines ſeu effectus coniugij, hi ferè recenſentur ab Apoſtolis.

Vt obediamus & pareamus ordinationi Dei, qui inſtituit coniugium. Epheſ. 5. 1. Timoth. 4. idq; mandauit ijs qui aliàs ſine libidinum æſtu uiuere poſſunt. 1 Cor. 7. Melius eſt nubere, quàm vri.

Secūdo, propter ꝓcreationē liberorū. 1 Tim. 2. Saluatur mulier per generationē filiorū, ſi māſerint in fide. 1. Tim. 5. Volo iuniores nubere, filios gignere. 1. Tim. 3. Qui liberos habeat in omni ſubiectione, et poſtea: Diaconi vnius vxoris mariti, qui liberis rectè præſint.

Tertiò, vt habeamus ſocium communium precum, & omnis generis officiorum, laborum & moleſtiarum in adminiſtranda re familiari. patent hæc ex teſtimonijs de officijs coniugum. 1 Pet. 3. Epheſ. 5. Coloſ. 3.

Quartò, vt uitentur ſcortationes. 1 Cor. 7. Propter ſtupra vitanda, ſuam quiſque habeat vxorem, & ſuum quæq; maritum, & poſtea: Ne fraudetis vos inuicem, niſi ſi quid ex conſenſu, pro tempore, vt uacetis ieiunio & precationi, & rurſum: In unum conuenitis, ne tentet vos Satanas propter intemperantiam veſtram.

Quintò, vt ſit typus aut ſimulachrū arctiſſimæ Chriſti & Eccleſiæ coniunctione, & ſinceriſſimi amoris, quo Chriſtus Eccleſiam complectitur, & beneficiorū, quæ in eam confert. Epheſ. 5. Quoniam vir eſt caput uxoris, quemadmodum & Chriſtus eſt caput Eccleſiæ, & idem eſt qui ſalutem dat corpori: itaq; quemadmodum Eccleſia eſt ſubdita Chriſto, ſic et vxores ſuis viris in omnibus. Viri diligite uxores veſtras, ſicut & Chriſtus dilexit Eccleſiā, &c. Item: Nullus vnquā ſuā ipſius carnē odeo habuit, imò nutrit & fouet eam, ſicut et dominus Eccleſiā: quoniā mēbra ſumus corporis eiuſdem, ex carne eius, & ex oſſibus eius, &c. Myſteriū hoc magnum eſt, verùm ego loquor de Chriſto & de Eccleſia.

Porrò cum gratiarum actione coniugio utendū eſſe, Paulus monet. 1. Tim. 4. Deinde & hanc tradit regulam. 1 Corinth. 7. Qui habent vxores, ſint tanquam non habeantihoc eſt, non ponant in re uxoria ſummam fœlicitatem, adeò ut Dei obliuiſcantur, & abijciant curam æternæ ſalutis: ſed ſciant, hanc quoq; rem, ut alias, non eſſe perpetuam, ſed temporaneam, & vnà cum habitu mundi præterire.

DE DIVORTIO.

CHriſtum admittere diuortium ob adulterium, dictum eſt ſuprà: & non eſt dubium, quin Apoſtoli eandem ſententiam etiam propagarint, licet in eorum ſcriptis ea de re non fiat mentio.

Paulus verò etiam ob aliā cauſam diuortiū permittit, nempe ſi infidelis maritus aut vxor, nolit cohabitare cum fideli coniuge, & diſcedat. 1. Cor. 7. Si incredulus diſcedit, diſcedat. Non eſt ſeruituri ſubiectus frater aut ſoror in huiuſmodi, ſed in pace vocauit nos Deus.

In alijs verò rebus diuortiū prorſus prohibet. 1 Cor. 7. Alligatus es vxori, ne quære diuortiū. Item: Coniugatis præcipio, non ego, imò Dominus: Vxor à viro ne ſeparetur: quòd ſi ſeparata fuerit, maneat innupta, aut marito reconcilietur, & maritus vxorem ne dimittat. Reliquis aūt dico ego, non Dominus: Si quis frater vxorem habet infidelē, & hæc aſſentitur vt habitet cū illo, ne dimittat eam: & mulier quæ habet maritum infidelem, & is aſſentitur vt habitet cum ea, ne dimittat illū. Sanctificatus enim eſt maritus incredulus per vxorem, & ſanctificata eſt vxor incredula per maritū. Alioqui filij veſtri immundi eſſent, nunc autem ſancti ſunt.

DE VIRGINITATE, SEV cœlibatu.

DE virginitate et cœlibatu ſolus Paulus 1 Corint. ſeptimo quædam tradit: alij verò Apoſtoli in ſcribtis ſuis, eio nō meminerūt, niſi q̃ in Apo: centum & quadraginta quatuor millia, qui empti de terra dicuntur, virgines appellantur, vt qui ſeſe cum mulieribus non coinquinarint. ſed ea myſticè exponi ſolent, de ijs qui non ſunt contaminati idololatria meretricis Babalonicæ.

Docet autem Paulus vtrumq; Dei donum eſſe, tum caſtè extra matrimoniū uiuere poſſe, tum ad matrimonium idonium & procliuem eſſe, licet illut ſcilicet donum virginitatis rarius, eoq; excellentius eſſe ſentiat. 1. Cor. 7. Velim omnes homines eſſe vt ego ipſe ſum, ſed unuſquiſq; propriū donum habet, alius ſic, alius autem ſic. Et poſtea: Vnuſquiſq; vt ipſi partitus eſt Deus, vnuſquiſque ut illum uocauit Dominus, ita ambulet.

Deinde ijs qui non habent donum virginitatis, præcipit vt contrahant matrimonium. 1 Cor. 7. Ad uitandū fornicationem, &c. Melius eſt nubere, quàm vri.

Tertiò, illis qui habent donum virginitatis, & poſſunt caſtè extra matrimoniū uiuere, liberum eſſe dicit, ſiue matrimonium ineant, ſiue ab eo abſtineant. 1 Cor. 7. De virginibus præceptum Domini non habeo, conſilium tamen do, &c. Quòd ſi duxeris vxorem, non peccaſti: et ſi nupſerit virgo, nō peccauit. Et poſtea rurſus: Quòd ſi quis indecorum uirgini ſuæ putat, ſi prætereat nubendi tempus, & ſic oportet fieri: quod uult faciat, non peccat: iungantur matrimonio. Cæterùm qui ſtat firmus in corde, non habens neceſſitatem, ſed poteſtatem habet propriæ voluntatis, et hoc decreuit in corde ſuo, vt ſeruet ſuam virginem, bene facit.

Quartò, ijs qui habent donum caſtitatis, dat conſilium, quòd melius faciant, ſi non ineant matrimonium, quàm ſi contrahant. 1 Corinth. 7. Hoc dico iuxta indulgentiam, & non iuxta præceptum. Nam velim omnes homines eſſe vt & ipſe ſum, ſcilicet cœlibes, &c. & poſtea: Qui elocat nuptum, bene facit: attamen qui non elocat nuptum, melius facit.

Huius autem conſilij rationem Paulus affert, quòd ſi abſtineant à coniugio, minus habeant curarū & ſollicitudinum & afflictionum, quàm ſi coniugio utantur. Inquit enim: Velim uos abſque ſollicitudine eſſe. Qui

cœlebs eſt, curat ea quæ ſunt Domini, quomodo placiturus ſit Domino: at qui duxit vxorem, ſollicitus eſt de his quæ ſunt mundi, quomodo placiturus ſit vxori. Diuiſe ſunt hæc duo, mulier & virgo. Innupta curat ea quæ ſunt Domini, vt ſit ſancta, cùm corpore, tum ſpiritu. Contra, quæ nupta eſt, curat ea quæ ſunt mundi, quo modo placitura ſit viro. Hoc autem ad id quod uobis conducibile eſt, dico: non uti laqueum uobis inijciam, quaſi coniuges non placeant Deo, ſed ut quod honeſtum ac decorum eſt, ſequamini, & adhæreatis Domino abſque ulla diſtractione.

Poſtremò legitimo coniugio hæc aduerſari docent, adulteria, ſcortationes, immundiciem, molliciem, concubitum cum maſculis, uagas libidines, inceſtum. 1 Corinth. 5. 6. 7. Epheſ. 5. Coloſſ. 3. 1 Timoth. 1. Roman. 1. 2. Petri 2. Vri potius quàm nubere. 1 Corinth. 7. Prohibere matrimonium ijs qui non habent donum uitæ cœlibis. Ibidem: & 1 Timoth. 4. Prohibere matrimonium miniſtris eccleſiæ, ut genus uitæ impurum, in quo uiuentes nequeant adminiſtrare res ſacras. 1 Timoth. 3. Polygamia, hoc eſt, plures ſimul habere vxores. Rom. 7. Viuente uiro adultera vocabitur, ſi ſe iunxerit alteri uiro. Dimittere vxorem ob alias cauſas quàm adulterium, 1. Cor. 7. altero coniuge infideli diſcedente, fidelem & innocentem arcere ab uſu coniugij. 1 Corinth. 7. ex conſilio de virginitate facere præceptum Dei, & conſcientijs inijcere laqueos. 1 Cor. 7. non facere officia piorum coniugum: cuiuſmodi ſunt, ſi uiri non diligant uxores, ſed ſint amarulenti erga illas. Epheſ. 5. Coloſſ. 3. 1. Pet. 3. Si domui ſuæ & liberis non bene præſint. 1 Tim. 3. Coloſſ. 3. Et econtrà, ſi vxores non ſubditæ ſint uiris ſuis, nec reuereantur eos. 1. Pet. 3. Eph. 5. Col. 3. Et ſi uſurpēt ſibi autoritatem ſuper viros. 1 Tim. 2. & ſimilia, quæ ſuprà in ſexto præcepto Decalogi enumerauimus.

DE MAGISTRATV.

MAgiſtratum Petrus. 1 Petri 2. ἀνθρωπίνην κτίσιν, ordinationem humanam: & 2. Petri 2. κυριότητα, dominationē, & δόξας, id eſt, glorias ſeu excellentias appellat, quas poſtremas uoces utraſq; etiam epiſtola Iudæ habet. Paulus verò. Rom. 13. ἐξουσίαις ὑπερεχούσαις, poteſtates ſublimiores: & ad Tit. 3. ἀρχαῖς καὶ ἐξουσίαις, principatus & poteſtates appellat.

Interdum etiam uoce Regis, ut 1 Petri 2. 1 Timo. 2. & principis, Roman. 13. & Ducis. 1 Petri 2. & in eminentia conſtituti. 1 Timoth. 2. notatur.

Docent autem, magiſtratum eſſe genus vocationis ſeu functionis, inſtitutum à Deo, ita quidem, vt unus aut plures alijs præſint, eosq; certis & honeſtis legibus gubernent, & politicam diſciplinam, & honeſtatem & pacem conſeruent: & enormiter peccantes contra primam & ſecundam tabulam, non obiurgatione modò, ſed etiam ui corporali & gladio, & alijs ſupplicijs puniant, ut in ſequentibus dicetur.

Deum magiſtratus, hoc eſt illius functionis, quæ gladio vtramque tabulam Decalogi tuetur et cuſtodit, eſſe autorem & conſeruatorem, Paulus docet ad Roman. 13. Non eſt poteſtas, niſi à Deo: & quæ ſunt poteſtates, à Deo ordinatæ ſunt: itaque qui reſiſtit poteſtati, Dei ordinationi reſiſtit. & poſtea: Dei enim miniſter eſt ad bonum.

Gubernatores autem, hanc functionem adminiſtrantes, homines eſſe, tum ipſa experientia, tum teſtimonia probant. 1 Petri 2. 1. Timoth. 2.

Eos verò per homines penes quos eſt poteſtas eligēdi & conſtituendi gubernatores rerum publicarum, Deo vel curante, aut permittente eligi, & ad gubernacula Reipublicæ collocari, tum experientia teſtatur: tū dictum Petri monere uidetur, qui magiſtratū appellat ordinationem humanam: ſcilicet, quia per homines adminiſtratur, & quia per homines eorumq; conſenſu gubernatores eligantur & conſtituantur.

Diſtinctos gradus inter perſonas magiſtratum gerentes, non improbari ab Apoſtolis, apparet ex dicto 1. Petri 2. Siue regi tanquam præcellenti, ſiue ducibus tanquam ab eo miſsis. & 1 Timoth. 2. Pro regibus & omnibus in ſublimitate conſtitutis,

Opera autem huic uocationi, ſcilicet magiſtratui præſcripta, ad quæ omnes gubernatores in omnibus politijs ſint obligati, hæc ferè recenſentur.

Adiuuare collectionem Eccleſiæ Dei, & curare vt idololatriæ manifeſtæ aboleantur, & ſincera doctrina & verus vſus ſacramentorum uigeat apud ſuos, ſua etiam confeſſione & conſtātia alijs eſſe bono exemplo. Complectitur hæc omnia Paulus ad Roman. 13. Principes non terrori ſunt bene agentibus, ſed malè, uis autem non timere poteſtatem? quod bonum eſt facito, & feres laudem ab illa. Dei enim miniſter eſt, tibi in bonum. Idem 1 Timoth. ſecundo, ad magiſtratus officium pertinere oſtendit, ita gubernare ſubditos, vt piam degant vitam. Ad eam veró pertinet, uera doctrina & ſincerus uſus ſacramentorum. Et Petrus 1 epiſt. 2. Magiſtratus officium eſſe monet, laudare rectè agentes, quo indicat, magiſtratum etiam debere eos iuuare & promouere, qui veram religionem doceant: & abolere idololatriam, quæ eſt omnium ſummum malum, & generi humano nocentiſſimum.

Conſeruare externam diſciplinam & honeſtatem & pacem: complectitur hæc quoq; Petrus. 1 epiſtol. 2. Vt qui per eum mittantur, ad uindictam nocentium, laudem verò rectè agentium. Et Paulus 1 Timoth. 2. Vt tranquillam & quietam vitam agamus cum omni pietate & honeſtate. & ad Roman. 13. Eſt miniſter Dei ad bonum. Diſciplinam autem & honeſtatem & pacem, bona eſſe, & neceſſaria ad ſocietatem generis humani, quis eſt qui neget?

Vt miniſtros Dei, ſine reſpectu perſonarū ſeueriter ui corporali animaduertere in eos qui manifeſtè delinquunt contra Decalogum & iuſtas leges, & turbant cōmunem ſocietatem, & enormiter nocent alijs. Nam Paulus ad Rom. 13. Quiſquis reſiſtit poteſtati, Dei ordinationi reſiſtit. Qui autē reſiterint, ſibijpſis iudiciū accipient. Nam principes nō terrori ſunt bene agentibus, ſed male. Vis aūt non timere poteſtatē? Quod bonum eſt facito, & feres laudē ab illa. Dei enim miniſter eſt, tibi in bonū. Quód ſi feceris id quod malū eſt, time, non enim fruſtra gladiū geſtat. nā Dei miniſter eſt, ultor ad iram ei qui quod malū eſt fecerit. Quapropter oportet eſſe ſubditos, non ſolum propter iram, verùm etiam propter conſcientiam. Et Petrus. epiſt. 2. Ad uindictam nocentium, & laudem rectè agentium.

¶ Gubernatores magiſtratum gerentes, ſiue ſint ſummi, ſiue, medij, ſiue infimi, in quacunque politia,

non

non habere poteſtatem agendi aut præcipiẽdi ſuis ſubditis, aliquid contra Deum & iuſtas leges ex lege naturali extructas, & verbo Dei non aduerſantes, his argumentis indicant.

Primum; quòd docent tam gubernatores quàm ſubditos, Deo, eiusq; verbo obedire debere: & nullum hominem habere libertatẽ & immunitatem, faciendi aut præcipiendi malum. Rom.2. *His qui obtemperant iniuſticiæ, ventura eſt indignatio, & ira, & afflictio, & anxietas aduerſus omnem animam hominis perpetrantis malum, &c.* Non enim eſt perſonarum reſpectus apud Deum. *Eadem ſententia repetitur ad* Epheſ. 6. Galat.2. Coloſſ.2. Act.10.

Secundum, quòd gubernatorum officia his metis includunt, quòd debeant eſſe miniſtri Dei ad *iram ei qui quod malum eſt fecerit: & ad tutelam, & honorem ei, qui quod bonum eſt faciat.* 1.Pet.2. Rom.13. & *quòd debeant in communi ſocietate hominum pietatem & honeſtatem & pacem conſeruare,* 1 Tim. 2. *Sed facere & præcipere ea quæ ſunt contra* Deũ, *& pietatem & honeſtatẽ, defendere nocentes, & punire inſontes, pugnãt cum officijs à* Deo *magiſtratui præſcriptis.* Quare *nõ eſt fas vlli magiſtratui ſuum officium diuinitus ſibi mandatum, vertere in contrarium: quòd ſi quis facit, nõ miniſter* Dei, *ſed miniſter diaboli dicendus eſt.*

Tertium, quòd Apoſtoli *tum ſuo exemplo, tum ſententia illa,* Oportet Deo *magis obedire, quàm hominibus,* Act. 5. *docent gubernatoribus* Reipuplice *imperantibus ea quæ* Deus *probibuit, & prohibentibus ea quæ* Deus *mandauit, nõ eſſe obtemperandum.* Quod *impiè fieret, ſi ea eſſet magiſtratuum iuriſdictio ſeu poteſtas, vt vocant, imperandi aut defendendi malum, pugnans cum lege* Dei. *& nocens* Reipub. *& ædificationi eccleſiæ.* Gubernatores *ergo in ijs rebus quæ cum* Decalogo *iuſtis legibus pugnant, nihil iuris aut immunitatis præcæteris hominibus priuatis habent: & perpetrantes id quod malũ eſt, coguntur tam metuere ordinationem* Dei, *gladium geſtantem ad vindictam nocentium, quàm alij homines priuati.* Nam Paulus Rom.13. *docet.* Deum *ordinaſſe & inſtituiſſe poteſtatem illam gladio defendendi bonum, & puniendi malum: & præcipit, vt omnis anima, & ſic ipſi gubernatores, tali dei ordinationi ſit ſubiecta, hoc eſt, obligata ad faciendum bonũ, ſi velit defendi iſta* Dei *ordinatione, & non ob ſua impia facinora puniri.*

Licere homini Chriſtiano, etiam ethnico aut impio magiſtratũ gerenti, in rebus externis, & nõ pugnantib. cum verbo Dei, *parère,* Apoſtoli *docent.* Nam *Petrus* 1 *epiſt.* 2. *cuiuis humanæ creaturæ obedire iubet, ſiue regi, ſiue ducibus eius. fuiſſe autẽ reges et gubernatores pleroſque ethnicos, & impios, hoc ſeculo hiſtoria ipſa probat.* Et *Paulus* Romanos *iubet obedire ſuis principibus & gubernatorib. nõ tantũ propter iram, ſed etiã propter conſcientiã:* Rom.13. Idem.1.Tim.2. *iubet pro ijs precationes fidei.* Idem *etiam hiſtoria* Apoſtolorũ *comprobat, qui impijs gubernatoribus. vt ſunt Annas, Caiphas, Herodes, Pilatus, Hieroſolymis & alij etiã in locis ſubditi fuerunt, & obedientiã præſtiterunt debitam.*

In ijs verò quæ ſunt cõtra Deum, *eiusq; verbum ac mandatũ, & contra publicam honeſtatem, non eſſe gubernatoribus obtemperandũ,* Apoſtoli *monent.* Act.4. *An iuſtum ſit in conſpectu* Dei *vos potius audire, quàm* Deum, *vos iudicate. &* Act.5. Obedire *oportet* Deo *magis quàm hominibus. Cætera de officijs ſubditorum, ſuprà in quarto præcepto expoſuimus.*

Magiſtratũ ab eccleſiaſtica gubernatione eo potiſſimum diſcernunt, q. magiſtratui gladium corporalẽ tribunt ad honorandum opus bonum, & terrendũ & puniendum eos quod malum eſt, ſiue contra primam ſiue ſecundam, tabulam faciunt. 1.Pet.2. & Rom.13. Non *fruſtra gerit gladium. nam* Dei *miniſter eſt, vltor ad iram ei qui quod malum eſt fecerit.* Eccleſiaſticæ *verò gubernationi gladiũ ſpiritualẽ,* Eph.6.1, Tim. & Tito.1.

DE MORTE.

*M*Ortis vocabulo Apoſtoli *interdũ notãt hominis extinctionẽ ſeu interfectionẽ.* Act. 13. Nullam *cauſam mortis inuenerũt.* Act 23. Nihil *dignũ morte egit.* Acto.25. Ego *comperi nihil dignũ morte eum commiſiſſe.* Phil.1. *Magnificabitur* Chriſtus, *ſiue per vitã ſiue per mortẽ.* Ro.14. *Siue viuimus, ſiue morimur,* Domini *ſumus.* Ebr. 9. Vbi *teſtamentum eſt, neceſſe mortem intercedere.*

Interdum verò non tantum externã internecionem, ſed etiam condemnationem, & æternas pœnas. 1.Ioh.3. Qui *non diligit, manet in morte, &* 1. Ioh.5. *Eſt peccatum ad mortem.* Apoc.9. *Deſiderabunt homines mori, & fugiet mors ab eis.* Ro. 1. Qui *talia agunt, digni ſunt morte.* Rom.5. *Regnauit peccatum in mortem.* Rom. 8. *Si ſecundum carnẽ vixeritis, moriemini.* 1.Cor.16. *Abſorpta eſt mors in victoria.* Iac.1. *Peccatum, &c. generat mortem.* Iac.5. *Saluauit animam eius à morte.*

Duas ſpecies mortis eſſe, Ioannes *monet: aliam primam, aliam ſecundã.* Apoc.2. & 20. *Apellat aũt mortẽ primam. æternam illam ſeparationem corporis, & animæ: ſecundã: verò, æternã in ſtagnũ ignis abiectionẽ & cõdemnationẽ, qua poſt reſurrectionẽ impij cruciabuntur,* Apoc.20. *De ſecũda morte dicetur in loco de* Inferno, *hic de externa ſeu corporali morte dicendum eſt.*

Cauſas mortis docent eſſe diabolũ et Adam *et peccatum. nã de diabolo teſtimonia ſunt.* 1.Ioh.3. In *hoc apparuit filius.* Dei, *vt deſtruat opera diaboli, et autor epiſt. ad* Ebr.2. *dicit diabolum habere mortis imperium,* Huc *alia teſtimonie pertinent de lapſu hominis ſuprà citata.*

De Adam & Eua *primis parentib. teſtimonia extãt in epiſtolis* Pauli, Rom.5. *Per vnũ hominẽ peccatum in mundum introijt, & per peccatũ mors, & ſic in omnes homines mors peruaſit, quatenus omnes peccauimus. &c. imò regnauit mors ab* Adam *vſq; ad* Moiſen, *in eos quoq; qui nõ peccauerãt, ad ſimilitudinẽ tranſgreſſiõis* Adam.1.Cor.15. Vt *per hominẽ mors, etiã per hominem reſurrectio mortuorũ.* Quemadmodũ *enim per* Adam *omnes moriuntur, ita per* Chriſtũ *omnes viſicabuntur.*

De *peccato quòd ſit proxima cauſa mortis,* Paulus Rom.5. *docet:* Per *vnum qui peccauit, venit mors, &c.* Per *vnius delictum mors regnauit, &c.* Per *vnius delictum propagatum eſt malũ in omnes homines, etc. itẽ,* Regnauit *peccatum in morte.* Rom.6. Stipendium *peccati mors eſt.* 1.Cor.15. Aculeus *mortis peccatum.*

Omnes homines ſemel mori oportere, autor epiſtole ad Ebr. 9. Illud *manet omnes homines, vt ſemel moriantur, poſt hoc autem iudicium.* Excipiuntur *tamen à* Paulo *illi, qui ſub aduentum* Chriſti *adhuc erunt in vi-*

uis. ij enim in momento immutabuntur,1.Theſſ.4.1.Corinth.15.2.Cor.5.

¶ Cauſas autem, cur etiam credentes in Chriſtũ mori oporteat, has proponunt,

Prima: Quia & ipſi adhuc habeant peccatum.Ro.5. In omnes mors peruaſit, quatenus omnes peccauimus. Idem Rom. 7. poſtq̃ oſtẽdit peccatũ in ſua carne adhuc habitare, exclamat: Miſer ego homo, quis eripiet me ex hoc corpore morti obnoxio? Gratias ago Deo,&c. Autor epiſt.ad Ebr. 7. dicit ſacerdotes in veteri Teſtamento mortuos eſſe. & poſtea.10.cap.cauſam affert, q. ſuis ſacrificijs non potuerint tollere peccatum, & quod ipſi quoq; infirmitate circundati fuerint.Ebr.5.

Secũda: Quia caro & ſanguis, hoc eſt, noſtra deprauata natura, nequeat regni Dei hæreditatem conſequi, niſi mortalis abſorbeatur à vita,1.Cor.15.& 2.Corint.5

Tertia: Quia oporteat pios etiam aliquo modo in hac re fieri cõformes imaginis Chriſti. 2. Tim.2.Si commortui fuerimus, & conregnabimus.

Quarta: Quia oportet diſcrimen eſſe inter hanc et futuram vitam. In hac ergo mori eos oportet, in altera verò vita mors eis non dominabitur amplius, Rom.6. Mors erit abſorpta in victoria.1.Cor.15.

Pios etiam à morte abhorrere, & immutari malle quàm mori, Paulus indicat.2.Corinth.5. Etenim qui ſumus in hoc tabernaculo, gemimus onerati, propterea q. nolimus exui, ſed ſuperindui, vt abſorbeatur mortalitas à vita.

¶ Proponunt etiam pij conſolationes contra mortem, cuiuſmodi ſunt: Prima: Quia cauſa mortis, nempe peccatum, per mortẽ Chriſti eſt ſublata.1.Pet.3. Chriſtus ſemel pro peccatis paſſus fuit, iuſtus pro iniuſtis, vt nos adduceret Deo.1.Ioan.3. Animã ſuam pro nobis poſuit. Apoc.19. Et ipſe calcat torcular vini furoris et iræ Dei omnipotentis. Rom. 4. Traditus eſt propter peccata noſtra, & reſurrexit propter iuſticiam noſtram. Ad Ro. 6. Quòd mortuus fuit, peccato mortuus fuit ſemel: quòd autem viuit, viuit Deo.

Secunda: Quia in morte & poſt mortẽ Chriſtum habemus Dominum. Rom. 14. Nullus enim noſtrũ ſibijpſi viuit, & nullus ſibijpſi moritur. Nam ſiue viuimus, Domino viuimus: ſiue morimur, Domino morimur, ſiue igitur viuamus, ſiue moriamur, Domini ſumus. In hoc enim Chriſtus & mortuus eſt, & reſurrexit, & reuixit vt mortuis ac viuentibus dominetur.

Tertia: Quia mors nõ ſeparat nos à dilectione Dei, quæ eſt in Chriſto Ieſu Rom.8. Nam mihi perſuaſum habeo, quòd neque mors, neque vita, &c. poterit nos ſeparare à dilectione Dei, quæ eſt in Chriſto Ieſu Domino noſtro.

Quarta: Quia morientes in Domino, hoc eſt, in fide Domini noſtri Ieſu Chriſti, ſunt beati. Apocal. 14. Et Paulus Philip.1. Cupio diſſolui, & eſſe cũ Chriſto.2.Corinth.5. Confidimus autem, & magis probamus, peregrè abeſſe à corpore, & præſentes adeſſe apud Deum. 1. Petri 4. Tanquam apud fidelem conditorẽ deponant animas ſuas.

Quinta: Quia mors piorum appellatur depoſitio tabernaculi ſui, hoc eſt corporis ſui. 2. Pet. 1. Deſtructio tabernaculi huius terreni, Exui, peregrè abeſſe à corpore.2.Cor.5. Diſſolui, Phil. 1. Concredere Deo depoſitum: hoc eſt, corpus ſuum ita apud Deum deponere, vt ſuo tempore Deus teneatur reddere.2.Tim. 1. Dormire,2.Pe.3. Ex quo patres dormierunt,1.Theſ.4. Qui obdormierũt.1.Cor.11. Propter hoc inter vos multi imbecilles & inualidi, & dormiunt multi.1.Cor.15. Nõ omnes dormiemus.

Sexta: Quia mortui reſuſcitabuntur in extremo die ad vitam æternam.1.Pet.5.2.Pet.3.1 Iohan.2.3. Apoc.11.20.21.22.1.Cor.15.1.Theſſ.4.

Animas à corpore per mortem ſeparatas nõ interire, ſed manere incorruptas, monẽt: & quidem piorum animas eſſe cum Chriſto, Phil.1. Cupio diſſolui, & eſſe cum Chriſto.2.Cor.5.1.Pet.3. Deponant animas ſuas apud fidelem cõditorem. Apoc. 6. Animæ interfectorum ſub altari quieſcunt. Ebr.11. Abel mortuus adhuc loquitur. Porro quo in loco cuſtodiantur impiorum animæ vſq; ad reſurrectionẽ, non admodum expreſſe Apoſtoli indicant, niſi q. Petrus carceris meminit, 1.Pet. 4. Purgatorij nuſquã mentionem videas fieri. Nam quod.1.Corinth.3. de igne probante opera dicitur, de tentationib. intelligendum eſt.

DE APPARITIONIBVS mortuorum.

QVòd animæ hominum reuertantur, & appareant hominibus, & petant ſibi quædam exhiberi officia, nuſquam in Apoſtolorum ſcriptis traditur: ſed contrariũ à Petro & Paulo aſſeritur, in eo q. mortuos dormire dicunt.2.Pet.3.1.Cor.15.1. Theſſ.4. Et quòd Paulus monet eas eſſe cum Chriſto, Phil. 1. Cupio diſſolui, & eſſe cum Chriſto.

DE FINIS SECVLI, ET SIGNIS præcedentibus.

HOc ſeculum, et hunc mundum, ac rerum eius ſtatum, aliquando finitum & immutatum iri, Apoſtoli etiã conſentiũt. Nã Act. 2. ex Ioele Petrus allegat: Sol cõuertetur in tenebras: & luna in ſanguinẽ, antequam veniat dies ille Domini magnus & illuſtris. Idem cum Ioanne Act.3. inquit: Ieſum Chriſtum oportet cœlum accipere vſq; ad tempora reſtitutionis omnium &c. Eandem ſententiam etiã in epiſtolis ſuis ſunt profeſſi. Nam Petrus inquit, Rerum omniũ finis imminet, 1.Petri.4. Idem, At qui nunc ſunt cœli & terra, eiuſdem ſermone repoſiti ſunt, & ſeruantur igni in diem iudicij & perditionis impiorũ hominũ,2.Pet.3. Ioannes etiam dicit, Mundus tranſit, & cõcupiſcentia eius:1.Ioan.2. Et vidi cœlũ nouum, & terrã nouam primũ enim cœlũ & prima terra abijt, & mare iam nõ eſt. Apoc.21. & Paulus Rom.8. Ipſa creatura liberabitur à ſeruitute corruptionis, in libertatẽ, filiorum gloriæ Dei.1. Cor.6. Eſca ventri deſtinatæ ſunt, & venter eſcis: Deus aũt et hunc & illas abolebit. & 1.Cor.7. Præterit enim habitus huius mundi. & 1.Cor.15. Oportet corruptibile hoc induere in corruptibilitatẽ, & mortale hoc induere immortalitatem. Phil. 1. Idem perficiet vſq; in diem Ieſu Chriſti. & Phil.3. & 2. Theſſ. 2. aduentus Chriſti fit mentio. & 1.Theſſ.4. & 5. Paulus de extremo die & reſurrectione diſſerendo, aſſerit rerũ præſentiũ mutationẽ. 1.Tim.6. Serues preceptũ, vſq; ad apparationẽ Domini noſtri Ieſu Chriſti, &c. 2. Tim. 4. Quam reddet mihi Dominus in illo die, &c. Ebr.12. Adhuc ſemel concutio non modò terram, ſed etiam cœlum Ebre. 13. Non habemus hic ma

nentem

neñtẽ locum,ſed futurũ inquirimus. Autor epiſt. Iac.5. de aduentu Domini prædicit, et de rerũ immutatione. Idem author epiſtole Iudæ facit, Ecce venit Dominus cum ſanctis millibus ſuis.

Certum autem annum & diem eius immutationis, vt non acceperunt à Chriſto, ita nec Apoſtoli præfinierunt,ſed inter arcana Dei reſeruata reliquerunt. Nam Paulus Act.17.dicit,Deum ſtatuiſſe diem, quo iudicaturus ſit orbem terrarum,cum iuſticia: ſed quando ſit ille dies exoriturus,nõ exprimit.Idem. Theſſ.5.Porro de tẽporibus et articulis temporũ,fratres, nõ eſt opus vt vobis ſcribã.Ipſi enim planè ſcitis, quòd dies ille Domini, vt fur in nocte,ita venturus ſit.Idem 2.Theſſ.2. cum cognouiſſet Theſſalonicẽſes concepiſſe opinionem, quaſi iam inſtaret dies extremus,ſeriò hortatur eos, vt eiuſmodi opinionem deponant, & nõ ſibi eiuſmodi perſuaderi à quoquam ſinant.2. Petri. 3. Veniet dies Domini, ſicut fur in nocte.

Non tamẽ infinitum interuallũ à ſuo æuo vſq; ad cõſummationẽ ſeculi fore innuunt. nam Petrus extremis diebus finem mundi venturum oſtẽdit,2.Pet.2.& Paulus 1.Theſſ.4.5.1.Cor.15.2.Theſſ.3. & alibi paßim, vſq; ad finẽ mundi homines victuros indicat, Ioannes verò ait, Scimus nouißimũ tempus eſſe.1.Ioh.2.Idem in Apoc.20 mille annorum meminit,poſt quos diabolus ſit ſeducturus gentes quæ ſunt ſuper quatuor angulos terræ, Gog et Magog,modico tempore,&c. quo indicare videtur, duo millia annorũ à tempore Chriſti vſq; ad finẽ mũdi nõ integrè completũ iri.autor epiſtolæ ad Heb.10.Adhuc perpuſillum temporis,& qui venturus eſt, veniet, & non tradabit.

¶ *Signa præceſſura ſeculi cõſummationẽ & aduẽtum Chriſti,hæc ferè recenſentur. Prodigia et ſigna in cœlo & in terra.Nam Apoſtoli Act.2. allegant dictum Ioelis:Dabo prodigia in cœlo ſupernè, & ſigna in terra infernè, ſanguinẽ et ignem et vaporem fumi.Sol conuertetur in tenebras,& luna in ſanguinem,antequã veniet dies ille Domini magnus et illuſtris.Hæc quidẽ et ſi etiam poſſunt intelligi de ſignis & prodigijs tempore paßionis Chriſti factis, tamen nõ incommodè etiam ad externum diem referuntur.*

Reuelatio Antichriſti. 2. Theſ.2. Non adueniet Dominus niſi venerit defectio prius, et reuelatus fuerit homo ille ſceleroſus,filius perditus,qui eſt aduerſarius, et effertur aduerſus omnẽ qui dicitur Deus & numẽ, &c tũc patefiet iniquus ille,quem Dominus cõficiet ſpiritu oris ſui,& abolebit claritate aduentus ſui. & 1.Ioan.2. Filioli nouißimũ tempus eſt, et ſicut audiſtis,quòd Antichriſtus venturus ſit, etiam nunc Antichriſti multi eſſe cœperunt,vnde ſcimus nouißimum tempus eſſe. Iohannes etiam in Apoc.14.& 18. reuelationem Antichriſti extremum diem præceſſuram monet.

Bella,quæ beſtiæ, hoc eſt, principes Romani imperij,pro defendẽdo Antichriſto, eiuſq; idolatria inſtauranda,gerent contra eos qui ab agnito Antichriſto defecerunt,eiuſq; idololatriã abominãtur. Apoc.13.16.19.

Scortatio regum & principum nobilium, & mercatorum,et aliorum inRomano imperio,cum Antichriſto,quæ fit per varias,cum eius religione et cæremonijs reconciliationes,ob pacem externam, quæ appellantur imagines & characteres beſtiæ,Apocalyp. 12.14.16.20.

Clamores piorum doctorum, de fugienda adoratione beſtiæ, eiuſq; imaginis & characterũ eius ſuſceptione:hoc eſt, de cauendis reconciliationibus cũ religione Antichriſti, quas Romani imperij proceres in medium producunt,ad faciendam pacem interChriſtum & BelialApoc.14.

Defectio quorundam principiũ Romani imperij ab Antichriſto, & deuaſtatio Babylonis ſedis Antichriſti, hoc eſt vrbis Romanæ. Apoc.16.17.& 18.

Gog & Magog. in Eccleſiam Dei horrẽda impreſſio & perſecutio,Apoc.20.

Corruptißimi hominum mores in omnibus ordinibus: vt facile exiſtimari poteſt, ſi quis conſiderit extremis temporibus Antichriſtũ omnium abominationũ parentem: & omnium ſcelerũ patronum, in imperio Romano equitaturũ, bella contra ſanctos geſturũ.Deſcribuntur aũt illi hominum ſub finem mundi praui mores 2.Pet.2.vbi inter alia vita etiam hoc cũmemorat, quòd multi ab agnita veritate ſint defecturi.& 2.Petri.3.monet,extremis tẽporib. fore illuſores,qui iuxta proprias concupiſcentias ambulent,& dicant: Vbi eſt pollicitatio aduentus eius? Siquidem ex quo patres dormierunt, ſic omnia permanent ab initio conditionis. Paulus verò extremorũ temporũ mores eleganter,viuis colorib. depingit.1.Tim.4.Spiritus aũt certò loquitur, q; in poſterioribus temporib.deſciſcent quidam à fide, attendẽtes ſpiritibus impoſtoribus,ac doctrinis dæmoniorum, per ſimulationem falſiloquorũ, cauterio notatam habentiũ conſcientiam, prohibentium cõtrahere matrimonium, iubentium abſtinere à cibis.2.Tim.3.Illud autem ſcito,q; extremis diebus inſtabunt tempora periculoſißima. Erunt enim homines ſui amantes,auari,faſtuoſi,ſuperbi, maledici,parentib.immorigeri,ingrati,impij, carentes affectu,neſcij fœderis,calumniatores,intemperãtes, immites,negligentes bonorum,proditores, præcipites,inflati,voluptatum amantes potius q̃ amantes Dei:habẽtes formã pietatis,ſed qui vim eius abnegarint. Et iſtos auerſare.2. Tim. 4. Nam erit tempus,cum ſanã doctrinam nõ ſuſtinebũt, ſed iuxta cõcupiſcentias ſuas coaceruabunt ſibi doctores,ij quib.pruriunt aures:et à veritate quidem aures auertent,ad fabulas verò cõuertentur.

Summa impiorum ſecuritas, propter felicißimũ omnium rerum ſucceſſum,contra verã religionem,& homines pios.1.Theſſ.5. Cum dixerint pax & tuta omnia, tunc repentinus eis imminet interitus, ſicut dolor partus mulieri prægnanti,nec effugient.

Quomodo mundus interiturus ſit, Petrus poſteriori epiſt.3.explanat his verbis:Venient autem dies Domini ſicut fur in nocte, quo cœli procellæ in morem tranſibũt: elementa verò æſtuantia ſoluentur. terraq;, & quæ in ea ſunt opera exurentur.Cum igitur hæc omnia ſoluentur, quales oportet uos eſſe in ſanctis cõuerſationibus ac pietatibus, expectantes & accelerantes aduentum diei Dei,per quem cœli incenſi ſoluentur, & elementa æſtuantia liqueſcent.Sed cœlos nouos & terram nouam,iuxta promiſſum illius,expectamus.Iohannes etiam Apoc.20.videtur idem innuere,dum ignem à Deo deſcenſurum & deuoraturum Gog & Magog,& alios Eccleſiæ hoſtes,dicit. Vbi etiam inquit: Vidi thronum candidum,& ſedentem ſuper eum,à cuius conſpectu fugit terra & cœlum, & locus non eſt inuentus eius. Et

Apoc.21. nouum cœlum et nouam terram futuram com memorat, Et Paulus hanc ſententiã approbare videtur 2. Theſſ. 1. vbi Chriſtum cum incendio flammę appariturum de cœlo dicit, ad puniendum impios, & liberandum ſanctos. Autor epiſt. ad Ebræos ex Pſalmo 102 citat dictum, quo aſſeritur, cœlos perituros, et Deum eos mutaturum.

DE IMMVTATIONE VIVORVM in aduentu Domini.

ADueniente Chriſto, homines in toto orbe terrarum adhuc in uiuis fore, Symbolum Apoſtolorũ teſtatur: Qui venturus eſt iudicare viuos et mortuos. et Pet. Act.10 præceptis, nobis vt prædicaremus populo, & teſtificaremur, q́ ipſi ſit ille qui conſtitutus erat à Deo iudex viuorum & mortuorum. Idem in 1 epiſt. cap.4. Reddituri ſunt rationem ei qui paratus eſt ad iudicandum viuos & mortuos. & Paulus 1 Cor. 15. et 2 Cor.5. 1. Theſſ.4. et 5 expreſſe docet, adueniente Chriſto non omnes dormituros, ſed adhuc homines victuros. Idem etiam alia dicta confirmant, quib. Apoſtoli hortantur viuentes, vt expectent Chriſti aduentum.

Eos aũt in ictu oculi immutandos, & abiecta mortalitate & corruptione, in immortalitatẽ transformãdos, Paulus monet 1 Cor.15. Hoc aũt dico fratres, q́ caro & ſanguis regni Dei hereditatẽ conſequi non poſſunt. Neque corruptio incorruptibilitatis hæreditatem accipit. Ecce myſterium dico vobis: non omnes quidem dormiemus, omnes tamẽ immutabimur in puncto temporis, in momento oculi, per extremã tubam. Idem 1 Theſ.4. docet, et hanc immutationẽ appellat 2 Cor.5. Superindui, ſi nõ nudi, hoc eſt mortui ſub aduentũ Chriſti fuerimus reperti. Etenim qui ſumus in hoc tabernaculo, gemimus onerati; propterea q́ nolimus exui, hoc eſt mori, ſeu à corpore ſeparari: ſed ſuperindui, hoc eſt, vnà cũ corpore ſtatim immutari, vt abſorbeatur mortalitas à vita.

DE RESVRRECTIONE MORtuorum in extremo die.

REſurrectionẽ mortuorũ certo futurã, vt ex Chriſto didicerunt, ita quoq; ipſi Apoſtoli cõſtanter affirmant. Nam Petrus. Act.10. aſſerit, Chriſtum eſſe à Deo conſtitutũ iudicem viuorũ et mortuorũ. & Paulus. Act.17. Athenienſib. de reſurrectione mortuorũ concionatur. Idem. Acto.23. in concilio Iudæorũ inquit: Ego Phariſæus ſum, filius Phariſæi, de ſpe & reſurrectione mortuorum ego iudicor. Idem Act.24. in oratione apologetica corã Felice dicit, ſe ſpem habere in Deum, fore reſurrectionẽ mortuorũ, iuſtorũ ſimul & iniuſtorũ. Eandem ſententiam etiam in epiſtolis ſuis tradunt. Petrus 1 epiſt.1.4.5. & 2 epiſt.3. et Ioannes 1 epiſt.2.3. & Apoc.20.21. & Paulus. Rom.8.14. 1. Corint.15. 2. Cor. 5. Omnes nos manifeſtari oportet coram tribunali Chriſti. Phil.3. 1 Theſſ.1.4.5. 2. Theſſ.1.2. 2. Timot.4. Autor epiſt. ad Ebr.10.11.12.13. Iac.5. Autor epiſt. Iudæ. Huc etiam ſymbolo Apoſtolici ſententia pertinet: Credo reſurrectionem carnis: hoc eſt humanæ naturæ.

¶ Licet etiam argumenta colligere, quibus vtuntur ad aſſeuerandam mortuorum reſurrectionem, cuiuſmodi ſunt:

Primum, à teſtimonio ſcripturæ veteris Teſtamenti. Huc pertinet dicta, quæ citantur in hanc ſententiam in Apoſtolorum ſcriptis: qualia ſunt, Cœlos nouus & nouam terrã expectamus, 1 Pet.3. Et abſterſurus eſt Deus omnem lacrymam ab oculis eorum, ex Eſa.25. Ecce noua facio omnia, ex Eſaie 43. Apoc. 21. Et abſorpta eſt mors in victoria. Vbi tuus eſt mors aculeus: vbi tua inferne victoria? ex Oſeæ 13. allegatur 1 Cor.15.

Secundum, à teſtimonio ſeu doctrina Chriſti. Nam Petrus. Act.10. inquit: Et præcepit nobis, vt prædicaremus populo, ac teſtificamur, quòd ipſe ſit ille qui conſtitutus eſt à Deo iudex uiuorum ac mortuorum.

Tertium, à reſurrectione Chriſti, quam cauſam certiſsimam eſſe reſurrectionis mortuorũ affirmant. Nam Petrus 1 epiſt.1. dicit, Deum nos regenuiſſe in ſpem uiuam, per hoc q́ Ieſus Chriſtus reſurrexerit ex mortuis, vt nos fidem ac ſpem habeamus erga Deum, ſcilicet de noſtra quoq; reſurrectione. Et Ioannes 1 epiſt.4. Miſit Deus filium in mundum, vt viuamus per eum. & cap.5. Qui habet filium, habet vitam. Idem Apoc.1. Chriſtum primogenitum mortuorum appellat, & Paulus hoc argumentum paſsim eleganter illuſtrat. Roma.14. In hoc Chriſtus & mortuus eſt, & reſurrexit & reuixit, vt & mortuis & viuentibus dominetur. 1 Cor.6. Deus et Dominum ſuſcitauit, et nos ſuſcitabit per potentiam ſuam. 1 Cor.15. Quòd ſi Chriſtus prædicatur à mortuis reſurrexiſſe, quomodo dicunt quidam inter vos, nõ eſſe mortuorum reſurrectionem? Porrò ſi reſurrectio mortuorum non eſt, ne Chriſtus quidem reſurrexit, & poſtea: Nunc aũt Chriſtus reſurrexit, primitiæ eorum qui dormierunt fuit. Poſtq̃ enim per hominem mors, etiam per hominẽ reſurrectio mortuorum, Quemadmodũ enim per Adam omnes moriuntur, ita & per Chriſtum omnes viuificabuntur, vnuſquiſq; autẽ in proprio ordine: primitiæ Chriſtus, deinde ij qui ſunt Chriſti in aduentu ipſius, mox finis. Idem 1 Theſſ.4. Nam ſi credimus, q́ Ieſus mortuus eſt, & reſurrexit: ſic & Deus eos qui obdormierunt, per Ieſum adducet cum illo. Huc etiam pertinent illa dicta, quibus nos cum Chriſto conuiuificatos & reſuſcitatos Paulus dicit Epheſ.2. Conuiuificauit nos vnà cum Chriſto, ſimulq́; cum eo reſuſcitauit, & ſimul cum eo fecit ſedere inter cœleſtes in Chriſto Ieſu. ad Coloſſenſes 3. Vita veſtra abſcondita eſt cum Chriſto, in Deo.

Quartum, à baptiſmo. Rom.6. Nam ſi inſiticij facti ſumus illi per ſimilitudinem mortis eius, ſcilicet baptiſati in mortem Chriſti, nimirũ & reſurrectionis participes erimus. Col.2. Conſepulti ſimul cum illo per baptiſmum, in quo ſimul etiam cum illo reſurrexiſtis. 1 Cor. 15. Alioqui quid faciũt ij qui baptiſantur ſuper mortuis ſi omnino mortui non reſurgunt, cur & baptiſantur ſuper illos? Solebant enim in cœmiterijs, vbi erant ſepulti, mortui baptiſari.

Quintum, ab inhabitatione ſpiritus ſancti. Roma.8. Quòd ſi ſpiritus eius qui excitauit Ieſum à mortuis, habitat in vobis, is qui excitauit Chriſtum ex mortuis, viuificabit et mortalia veſtra corpora, propter ipſius ſpiritum inhabitantem in vobis.

Sextũ, ab exemplis eorum qui reſuſcitati ſunt à morte. Nam. Acto.9. Petrus mortuam Tabitham reducit in vitam: & Paulus Eutychum, Act.20.

Septimum, à norma iuſticiæ, qua bonis præmia ſunt reddenda, & mali afficiẽdi ſupplicio. 2 Theſſ.1. Gloriamur de tolerantia veſtra ſuper afflictionib. quas ſuſtinetis.

Digitized

tis documentis iuſti iudicij Dei, &c. Siquidem iuſtũ eſt apud Deum, reddere ijs qui affliunt vos, afflictionem, et vobis qui affligimini, relaxationẽ nobiſcũ. Gal. 6 Qui ſeminat per carnẽ ſuam, de carne metet corruptionem: ſed qui ſeminat per ſpiritũ, de ſpiritu metet vitam æternam. Rom. 2. Reddet vnicuiq; ſecundũ opera ſua. 1. Pet. 4. Si iuſtus vix ſaluus efficitur, impius vbi comparebit?

Octauum, à iudicio conſcientiæ omnium hominum. Rom. 2. Cogitas autem, ô homo, qui iudicas eos qui talia faciunt, & facis eadem, q. tu ſuffugis iudicium Dei? & poſtea ait: Gentes oſtendunt opus legis ſcriptum in cordibus ſuis, ſimul, atteſtante illorum conſcientia, & cogitationib. inter ſe accuſantibus, aut etiam excuſantibus, in eo die, cum iudicabit Dominus occulta hominũ.

Nonum, à ſimilitudinib. rerum creaturũ. Hoc argumẽto Paulus vtitur 1. Cor. 15. Stulte tu, quod ſeminas, nõ viuificatur, niſi mortuũ fuerit: et hoc quod ſeminas, nõ corpus quod naſcetur ſeminas, ſed nudum granũ: exempli cauſa, tritici, aut alicuius ex cæteris: ſed Deus illi dat corpus vt voluit, & vnicuiq; ſeminum corpus.

Decimũ, à cõparatione. 1. Cor. 15. Poſtq̃ enim per hominẽ mors, etiã per hominẽ reſurrectio mortuorũ. Quẽadmodũ enim per Adã omnes moriũtur, ita et per Chriſtum omnes viuificabũtur. et poſtea: Quẽadmodũ geſtauimus imaginẽ terreni, geſtabimus et imaginẽ cœleſtis.

Vndecimũ, ab abſurdo. 1. Cor. 15. Porrò ſi reſurrectio mortuorũ non eſt, ne Chriſtus quidẽ reſurrexit. Quòd ſi Chriſtus non reſurrexit, inanis videlicet eſt prædicatio noſtra, inanis autem eſt & fides veſtra. Reperimur autem & falſi teſtes Dei, quoniam teſtificati ſumus de Deo, q. excitauerit Chriſtum: quem nõ excitauit, ſi videlicet mortui non reſurgunt. Etenim ſi mortui non reſurgunt, ne Chriſtus quidem reſurrexit: ſuperuacanea eſt fides veſtra: adhuc eſtis in peccatis veſtris: igitur & qui obdormierunt in Chriſto, perierunt. Si in vita hac ſpem in Chriſto tantum fixam habemus, maximè miſerabiles omnium hominum ſumus. & poſtea: Si ſecundũ hominem cum beſtijs depugnaui Epheſi, quæ mihi vtilitas, ſi mortui non reſurgunt?

Reſurrectione mortuorũ in extremo die, cum aduenerit Chriſtus, futurã docent. 1. Pet. 1. Tum, cum reuelabitur Ieſus Chriſtus. 1. Pet. 5. Cum apparuerit paſtorum princeps. 2. Pet. 3. Veniet dies Domini, etc. Expectantes diem Dei. 1. Ioan. 2. Cum apparuerit, habeamus fiduciã. 1. Ioan. 3. Cum apparuerit, ſimiles ei erimus. Et Paulus Rom. 2. In die iræ, quo pate fit iuſtum iudicium Dei. 1. ad Corinth. 15. 1. Theſſ. 4. 2. Tim. 4. & alibi paſſim.

Reſuſcitationẽ mortuorũ aliàs Deo attribuũt. Rom 8. Is qui excitauit Chriſtum ex mortuis, viuificabit & corpora mortalia veſtra. 1. Cor. 6. Deus autem & Dominum ſuſcitauit, & nos ſuſcitabit per potentiam ſuam 2. Cor. 1. Ne confideremus in nobis, ſed in Deo, qui ad vitam ſuſcitat mortuos. 1. Theſ. 4. Deus eos qui obdormierunt, per Ieſum adducet cum illo. 1. Tim. 6. Præcipio tibi in cõſpectu Dei, qui viuificat omnia. Apoc. 11. Et poſt dies tres & dimidiũ ſpiritus vitæ à Deo intrauit in eos. Aliàs Domino noſtro Ieſu Chriſto. 1. Theſſ. 4. Apocal. 1. Chriſtus dicitur habere claues inferorum, & mortis Huc etiam faciunt teſtimonia, quæ loquuntur de aduentu Chriſti. Adueniens enim reſuſcitabit mortuos.

Chriſtum ſua morte & reſurrectione comparaſſe & meruiſſe reſuſcitationẽ mortuorum, monet Petrus 1. epiſt. 1 & Ioan. 1. epiſt. 3. Ad hoc apparuit, vt diſſoluat opera diaboli. Apoc. 1. Rom. 14. Chriſtus mortuus eſt, & reſurrexit, & reuixit vt mortuis ac viuentibus dominetur 1. Cor. 6. Nõ eſtis veſtri iuris, ſed empti eſtis precio. 2. Cor. 5. Vnus pro omnibus mortuus eſt: vt qui viuunt, poſt hac nõ ſibi viuant, ſed ei qui pro ipſis mortuus eſt, et reſurrexit. 1. Theſſ. 5. Chriſtus mortuus eſt pro nobis, vt ſiue vigilemus, ſiue dormiamus, ſimul cum illo viuamus. Ebr. 2. Vt per mortem aboleret eũ qui habet mortis imperium, hoc eſt diabolum.

Modum verò ſolennem reſuſcitationis mortuorum, Paulus hoc pacto deſcribit: Quum illuxerit extremus dies, Chriſtus ſubitò & ex inſperato, 1. Theſſ. 5. 2. Pet. 3. Forma hominis, qua aſcẽdit in cœlos, Act. 1. In nubibus, Apoc. 1. Deſcendet de cœlo, 1. Theſſ. 4. & 2. Theſſ. 1. Philip. 3. 2. Pet. 3. Cum angelis potẽtiæ ſuæ, 2. Theſſ. 1. Cum hortatu & voce archãgeli, ac tuba Dei, 1. Theſ. 4. Cum ſanctis millibus ſuis. Author epiſt. Iudæ. Cum incendio flammæ, 2. Theſſ. 1. 2. Pet. 3. Ad cantum extremæ tubæ. mortui reſurgent incorruptibiles, viuentes verò adhuc immutabuntur in puncto temporis, & momento oculi. 1. Cor. 15. Qui viuent & reliqui erunt in aduentu Domini, nequaquam præuenient eos qui dormiunt, &c. Sed mortui in Chriſtum reſurgent primũm, deinde nos qui viuemus, qui reliqui erimus, ſimul cum illis rapiemur in nubibus in occurſum Domini in aera, & ſic ſemper cum Domino erimus. 1. Theſſ. 4.

Reſurrecturos autem omnes homines, tam iuſtos q̃ iniuſtos, Paulus affirmat Act. 24. Spem habens in Deũ, fore, &c. reſurrectionem mortuorum, iuſtorum ſimul & iniuſtorum. Huc & aliæ ſententiæ vniuerſales pertinent. Ro. 2. Redditurus eſt vnicuiq; ſecundum facta ſua. & Rom. 14. Omnes ſtatuemur apud tribunal Chriſti. Idem. 2. Cor. 5. repetit. & 1. Cor. 15. Nõ omnes quidẽ dormiemus, omnes tamen immutabimur. Apoc. 1. Videbit eum omnis oculus. Apoc. 20. Vidi mortuos magnos & puſillos, ſtantes in conſpectu Dei. Monent etiam, mortuos corpore & anima reſurrecturos, & non alterutra tantum parte. nam Paulus inquit. 1. Theſſ. 5. Et integer veſter ſpiritus & anima & corpus, ita vt in nullo poſſitis culpari: in aduentu Domini noſtri Ieſu Chriſti, ſeruetur. 2. Cor. 5. Omnes enim nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti, vt reportet vnuſquiſq; in corpore iuxta quod fecit, ſiue bonum, ſiue malum.

Quali autem corpore reſurrecturi ſint fideles, Paulus. 1. Cor. 15. explanat, At dicet aliquis: Quomodo reſurgent mortui? quali autẽ corpore venient? Stulte, tu qđ ſeminas nõ viuificatur niſi mortuũ fuerit. et hoc quod ſeminas, non corpus quod naſcetur, ſeminas, ſed nudum granum: exempli cauſa, tritici, aut alicuius ex cæteris. Sed Deus dat illi corpus vt voluit, & vnicuiq; ſeminum ſuum corpus. Nõ omnis caro eadem caro, ſed alia quidẽ caro hominum, alia verò caro pecorum, alia verò piſcium, alia verò volucrũ. Et ſunt corpora cœleſtia, et ſunt corpora terreſtria. Verùm alia quidem cœleſtium gloria, alia verò terreſtriũ, alia gloria ſolis. & alia, gloria lunæ, & alia gloria ſtellarum. Stella ſiquidem à ſtella differt in gloria, ſic et reſurrectio mortuorũ. Seminatur in corruptione, reſurgit in incorruptibilitate: ſeminatur in ignominia, reſurgit in gloria: ſeminatur in infirmitate,

nitatē, reſurgit in potentia: ſeminatur corpus animale, reſurgit corpus ſpirituale: eſt corpus animale, et eſt corpus ſpirituale: quemadmodū & ſcripum eſt: Factus eſt primus homo Adam in animam viuentem, extremus Adam in animā viſicantem. At non primū quod ſpirituale, ſed quod animale, deinde quod ſpirituale. Primus homo de terra terrenus, ſecundus homo ipſe Dominus de cœlo. Qualis terrenus ille, tales & terreni: et qualis cœleſtis, tales & hi qui cœleſtes ſunt. Et quemadmodū geſtauimus imaginē terreni, geſtabimus & imaginē cœleſtis, Huc & illa teſtimonia pertinent, Philip. 3. Transfigurabit corpus noſtrum humile, vt cōforme reddat corpori ſuo glorioſo. 2. Cor. 5. Corpora ſanctorum poſt reſurrectionem, domicilium nō manu factum, ſed æternū in cœlis. Item, domicilium quod à cœlo eſt, appellantur. Et Paulus Rom. 9. & 2. Timot. 2. ſanctos, vaſa in honorem & gloriam præparata, vocat. 1. Ioan. 3. Cum apparuerit, ſimiles ei erimus.

Quali corpore reſurrecturi ſint impij & increduli, non exprimitur: ſed non eſt dubium, quin corruptibilia etiam eorum futura ſint corpora, cum Paulus dicat 1 Cor. 15. Oportet corruptibile hoc induere incorruptibilitatem: & cum impij in corpore etiam ſuo æternas pœnas paſſuri dicantur, 2. Cor. 5. & 2. Theſſ. 1. Nec fore eorum corpora pulchritudine et gloria ornata facile exiſtimari poteſt, cum dicantur vaſa apparata in ignominiam & contumeliam & interitum. Rom. 9. 2. Tim. 2.

Fines reſurrectionis fore docent, ſiſti at tribunal Chriſti. 2. Cor. 5. Rom. 14. Audire ſententiā damnationis, aut æternæ ſalutis. Rom. 2. Aut æternis pœnis affici, aut cum Chriſto ad vitā æternā ingredi. 1. Theſſ. 4. & 5. 2. Theſſ. 1. Philip. 1. Quæ illis quidem eſt cauſa perditionis, vobis autem ſalutis. 1. Pet. 1. 4. 5. 2. Petri. 3. 1. Ioan. 2. 3. Apoc. 1. & 20. Autor epiſtolæ Iudæ.

¶ *Contraria ſunt, Sadduceiſmus & Epicureiſmus: hoc eſt, negare & irridere reſurrectionem mortuorū, vt faciunt Athenienſes. Act. 17. Cum audiſſent reſurrectionem mortuorū, alij quidem irridebāt: alij verò dixerunt, Audiemus te de hoc iterum. Act. 23. Sadducæi dicunt, non eſſe reſurrectionem, neq; angelum, neq; ſpiritum. 2 Petri. 3. Scientes, venturos in extremis diebus illuſores, qui iuxta proprias concupiſcentias ambulent, & dicant: Vbi eſt pollicitatio aduentus eius? Siquidem ex quo die patres obdormierunt, ſic omnia permanent ab initio conditionis. Horum opinionem refutat Petrus tribus argumentis. Primū, ab exemplo: Olim perijt mundus aqua iuſſu Dei, ergo idem Dei mādato peribit igne in die iudicij. Secundum, à ratione temporis: Vnū hoc ne lateat vos dilecti, quòd dies vnus apud Dominū perinde eſt vt mille anni, & mille anni vt dies vnus. Haud tardat Dominus, qui promiſit, quemadmodum nonnulli tarditatem exiſtimant. Tertiū, à cauſa dilationis: Deus eſt patiens erga nos, dum non vult vllos perire, ſed omnes ad pœnitentiam recipere, &c. Ergo Domini noſtri patientiam ſalutem arbitremini. Refutat etiam Paulus Corinthios, reſurrectionem negantes, 1. Cor. 15.*

Dicere reſurrectionem eſſe factam. vt Hymenæus et Phyletus faciebant, 2. Tim. 2.

Extremo diei præfinire certū diem & horam. Act. 1

Opinari, q. viuentes præuenturi ſint mortuos in aduentu Chriſti. Theſ. 4.

Se non conſolari reſurrectione in morte ſuorum amicorum, ſed dolere & lugere: vt gentes, ſpem non habentes. 1. Theſſ. 4.

DE EXTREMO IVDICIO, ET ſecundo Chriſti aduentu.

QVòd Chriſtus ad iudicium ſit reuerſurus, ſymbolum Apoſtolicum docet. Vnde venturus iudicare viuos & mortuos. Idem Actor. 10. & 1. Petri. 4. 2. Petri. 3. & Ioannes Apo. 1. Paulus. Ro. 2. 1 Cor. 15. 2. Tim. 4. Autor epiſt. Iudæ: & Iacobi. 5.

Id verò futurum in extremo die, Apoſtoli iiſdem teſtimonijs affirmant. 2. Pet. 2. Dominus nouit iniuſtos in diem iudicij puniendos ſeruare. 2. Pet. 3. Cœli et terra, &c. ſeruantur igni in diem iudicij & perditionis impiorum hominum. Et Paulus Act. 17. Statuit diem, in quo iudicaturus eſt orbem terrarum. Rom. 2. Colligis tibi ipſi iram in die iræ quo patefiet iuſtū iudicium Dei. Is dies, appellatur etiam dies redemptionis. Ephe. 4.

Iudicium ad tribunal Chriſti futurum, Paulus Rom. 14. et 2. Cor. 1. dicit. Ioannes Apoc. 20. dicit, ſe vidiſſe mortuos magnos & puſillos, ſtantes in conſpectu Dei. 2 ad Theſſ. 1. Impij luent interitum à facie Domini.

Chriſtum in nubibus appariturum ita, vt videat eū omnis oculus, Ioannes Apoc. 1. aſſerit. & Paulus 1. Theſ 4. docet, pios reſurgentes raptum iri Chriſto in occurſum in nubibus, & ſic ſemper cum eo futuros.

Iudicem viuorum & mortuorum fore Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, ſymbolum Apoſtolicum teſtatur. Venturus eſt iudicare viuos & mortuos. Et Petrus Act. 10. Teſtificaremur, quòd ipſe ſit ille qui conſtitutus erat à Deo iudex viuorum & mortuorum. Et Paulus Act. 17. dixit, Deum per eum virū quem excitarit à mortuis, ſcilicet per Chriſtum, iudicaturum orbem terrarū cum iuſticia. Et Petrus priori epiſtolæ. 4. Qui paratus eſt ad iudicandum viuos & mortuos. Apoc. 1. Ecce venit in nubibus, & videbit eum omnis oculus. 2. Tim. 4. Obteſtor te coram Deo & Domino noſtro Ieſu Chriſto, qui iudicaturus eſt viuos & mortuos, in apparitione ſua & regno ſuo.

Venturum autem Chriſtum ad iudicium exercendū ſingulari ſplendore, maieſtate & potentia, Apoſtoli etiam confirmant. Nam Petrus priori epiſt. cap. quarto oſtendit, Chriſtum reuelatum iri cum gloria. Idem poſteriori epiſt. 3. qua potentia Chriſtus venturus ſit, nos commonefacit, quòd cœlos incenſos ſolutum, elementa liquefactum, terram omniaq; quæ in ea ſint, exuſtum iri affirmat.

Ioannes Apoc. 19. maieſtatem Chriſti aduenientis ad iudicium depingere videtur: Et vidi cœlum apertum, & ecce equus albus, & qui ſedebat ſuper eum vocabatur fidelis & verax, per iuſticiam iudicat et pugnat. Oculi autem eius ſicut flamma ignis, & in capite eius diademata multa, habens nomen ſcriptum, quod nemo nouit niſi ipſe. Et veſtitus erat veſte tincta ſanguine. Et vocatur nomen eius ſermo Dei. Et exercitus qui ſunt in cœlo, ſequebantur eum in equis albis, veſtiti byſſino albo & modo: & ex ore eius procedit gladius ex vtraq; parte acutus, vt eo percutiat gentes. Et ipſe reges eos virga ferrea, & ipſe calcat torcular vini furoris & iræ Dei omnipotentis. Et habet in veſtimento & femore ſuo nomen ſcriptum: Rex regum, & Dominus dominantium

nentium. Et Paulus Phil. 3. dicit, Chriſtum deſcenſurum cum hortatu & voce archangeli, & tuba Dei. 2. Theſ. 1. affirmat, Chriſtũ cum angelis potentiæ ſuæ cum incendio flammæ appariturum. Idem Tito 2. Expectantes beatam illam ſpem, et apparitionem gloriæ magni Dei.

Angelos et ſanctos tanq̃ aſſeſſores in eo iudicio affuturos, Apoſtoli monẽt, nam de angelis Paulus 1 Theſ. 4. et 2 Theſ. 1. apertè teſtatur. De ſanctis verò idẽ 1 Cor. 6. inquit: An neſcitis, q. ſancti mundum iudicabunt. & autor epiſt. Iudæ, Veniet Dominus cum ſanctis millib. ſuis.

Futurum autem iudicium de omnibus hominibus, iuſtis & iniuſtis, viuis & mortuis, eorumq; operibus bonis & malis, ex teſtimonijs hactenus allegatis conſtat. Act. 10. & 17. Rom. 2. Iudicabit occulta hominũ. Roma. 14. & 1 Cor. 4. Cæterùm qui me iudicat, Dominus eſt. Proinde ne ante tempus quicquam iudicedis, donec veniat Dominus, qui & illuſtraturus eſt occulta tenebrarum, & patefaciet conſilia cordiũ, & tunc erit laus vnicuique à Deo. 2. Cor. 5. 2. Tim. 4. Autor epiſt. ad Ebr. 9. Quatenùs illud manet omnes homines, vt ſemel moriantur: poſt hoc autem iudicium. Autor epiſt. Iudæ: Ecce veniet Dominus, &c. vt faciat iudicium aduerſus omnes, vt redarguat omnes ex eis qui ſunt impij, de factis omnibus quæ impiè patrarunt, deq; omnibus duris quæ locuti ſunt aduerſus eum peccatores impij.

Impios non cum gaudio ad iudicium venturos. Ioannes Apo. 1. indicat: Ecce venit in nubibus, & videbit eũ omnis oculus, & qui eum compunxerunt, & plangent ſe omnes tribus terræ. Idem Apoc. 6. Et dicent montib. & petris, Cadite ſuper nos, & abſcondite nos à facie ſedentis ſuper thronũ, & ab ira agni, quoniam venit dies magnus iræ illius, & quis poterit ſtare?

Impios ibi oportere rationẽ reddere ſuorum factorum, Petrus 1 epiſt. 4. indicat: Qui reddituri ſunt rationem ei qui paratus eſt ad iudicandũ viuos & mortuos.

Etiam de angelis malis ſimul iudicatũ iri, Petrus poſteriori cap. 2. docet: Nam ſi Deus angelis qui peccauerant nõ pepercit, ſed catenis noctis in tartarũ præcipitauit, & tradidit ſeruatos in iudiciũ. Eadẽ autor epiſt. Iudæ habet: Angelos qui non ſeruauerant ſuam originem, ſed reliquerant ſuum domicilium, ad iudicium magni illius diei vinculis æternis ſub caligine ſeruabit. Et Paulus 1 Cor. 6. An neſcitis q. angelos iudicabimus?

Pios doctores de cõuerſione multorũ in aduẽtu Chriſti glori aturos, patet ex Phil. 2. Vt gloriari poßim in die Chriſti, q. non in vanũ cucurrerim. et 1 Theſ. 2. Nã quæ eſt noſtra ſpes aut gaudiũ, aut corona gloriationis? an non & vos in conſpectu Domini in aduentu eius? E contrà verò accuſatoros impœnitentes, idem monet 2 Cor. 10. In promptu habemus vindictam aduerſus omnẽ inobedientiam, cum impleta fuerit veſtra obedientia.

Non aũt aliã ſententiã de finitiuã prolatũ iri, q̃ eam quæ eſt in Euangelio & ſacris literis reuelata, Ioannes Apoc. 20. monet: Et vidi thronũ magnũ & candidũ, & ſedentẽ ſuper eum: à cuius cõſpectu fugit terra et cœlũ, & locus nõ eſt inuentus eis. Et vidi mortuos magnos et puſillos, ſtantes in cõſpectu Dei: & libri aperti ſunt, & alius liber apertus eſt, qui eſt vitæ, & iudicati ſunt mortui ex his quæ ſcripta erant in libris ſecundũ opera ipſorũ. et dedit mare mortuos qui in eo erant, et mors et infernus dederũt eos qui in ipſis erant mortuos: et iudicatũ eſt de ſingulis ſecundũ opera ipſorum. Idẽ Paulus Rom. 2. indicat: In eo die cum iudicabit Dominus occulta hominũ, iuxta Euangelium meũ, per Ieſum Chriſtũ.

Qualis autem ſententia in Euangelio ſit reuelata, dictum eſt ſuo loco prolixius, nempe q. credentes in Chriſtum accipiant vitam æternã: increduli verò nõ videãt vitam, ſed maneant in ira Dei. Huc tamen licet aliquot ſummas definitiuæ ſententiæ adſcribere. 1 Petri 2. Qui crediderit in illo, nõ pudefiet. 1 Ioan. 5. Hoc eſt teſtimonium, q. vitam æternam dedit nobis Deus, & hæc vita in filio eius eſt. Qui habet filiũ, habet vitã: qui nõ habet filiũ Dei, vitam nõ habet. Apoc. 21. Ego ſitienti dabo de fonte aquæ viuæ gratis: qui vicerit, poßidebit hæc: & ero illi Deus, & ille erit mihi filius. Timidis aũt & incredulis & execratis, & homicidis, & fornicatoribus, & veneficis, & idololatris, et omnib. mendacibus, pars illorum erit in ſtagno ardenti igni & ſulfure, quod eſt mors ſecunda. Eadẽ Apoc. 22. repetuntur. Rom. 2. Patefiet iuſtũ iudiciũ Dei, qui redditurus eſt vnicuiq; iuxta facta ſua: his quidem qui perſeuerantes in benefaciẽdo gloriã & honorẽ & immortalitatẽ quærunt, vitã æternam: his verò qui ſunt contentioſi, et qui veritati quidẽ nõ obtẽperant, ſed obtemperant iniuſticiæ, ventura eſt indignatio & ira, afflictio & anxietas, aduerſus omnẽ animã hominis perpetrantis malum, Iudæi primũ, ſimul & Græci. Gloria verò & honor & pax omni operanti bonũ, Iudæo primùm, ſimul & Græco. Non enim eſt perſonarũ reſpectus apud Deũ. Idem 2. Theſ. 1. Siquidẽ iuſtũ eſt apud Deum, reddere his qui affligunt vos, afflictionẽ: et vobis qui affligimini, relaxationẽ nobiſcum, cum reuelabitur Dominus Ieſus de cœlo, cũ angelis potentiæ ſuæ, cum incendio flammæ: qui infligit vltionem his qui nõ nouerunt Deũ, & qui nõ obediunt Euangelio Domini noſtri Ieſu Chriſti: qui pœnã luent, interitũ æternum, à facie Domini, & à gloria fortitudinis illius, cum venerit vt glorificetur in ſanctis ſuis, & admirandus fiat in omnib. credentibus, q. fides habita ſit in teſtimonia noſtro erga vos in die illo. 2. Tim. 2. Si cõmortui ſumus, & cõuiuemus: ſi ſufferimus, & conregnabimus.

In hoc iudicio προσωποληψίαν, hoc eſt, reſpectum perſonarum non habiturum locũ, Apoſtoli docent. nã Petrus 1 epiſt. 1. dicit, patrem citra perſonarum reſpectum iudicare iuxta cuiuſq; opus. Idem Paulus Rom. 2. & Gal. 2. aſſerit. Et Col. 3. Qui peccarit, reportabit peccatum ſuum, & non eſt perſonarum reſpectus. Eph. 6. Illud ſcientes, quòd vnuſquiſq; quod fecerit boni, hoc reportabit à Deo, ſiue ſeruus fuerit, ſiue liber.

Fines huius iudicij in genere fore, monent, vt reddatur vnicuiq; ſecundũ opus ſuum. 1. Pet. 1. Rom. 2. Apoc. 2. & Apoc. 11. Aduenit ira tua, & tempus mortuorũ, vt iudicentur, et reddas mercedem ſeruis tuis prophetis et ſanctis, & timentibus nomen tuum puſillis et magnis, et perdas eos qui perdunt terrã. Deinde, vt Chriſtus aboleat omnẽ principatũ & omnẽ poteſtatẽ ac virtutẽ, & nouißimũ hoſtẽ, nempe mortẽ. 1 Cor. 15. Tertiò, vt Deus faciat omnia noua. Apoc. 21. Nouos cœlos & nouã terram, in qua iuſticia habitet. 2 Pet. 3. Apoc. 21. Quartò, vt ipſe Chriſtus tradat regnum ſuo patri, & ſubijciatur ei qui illi ſubiecit omnia, vt ſit Deus omnia in omnibus, 1. Cor. 15. atq; ita inſtaurata dicãtur omnia per Chriſtũ, ſiue quæ in cœlis, ſiue quæ in terra. Eph. 1. Et pater per

illum inhabitet vniuerſam plenitudinen. Coloſſ.1.

Porrò quæ cõmoda ad beatos, & quæ mala ad damnotos ex hoc iudicio ſint reditura, ſequentibus locis exponetur.

Vt verò ſeſe quiſq; ad hunc iudicij diem præparet, ſedulò Apoſtoli monent. nam petrus 1. epiſt. 4. inquit: Omnium rerum finis imminet: ſitis igitur ſobrij & vigilantes ad orandum. Idem 2 epiſt. 3. Quapropter dilecti, hæc expectantes, date operam, vt immaculati et incontaminati ab illo repereamini in pace, Dominiq; noſtri patientiam ſalutem arbitramini. Et 1 Ioa. 2. Et nunc filioli manete in eo, vt cum apparuerit, habeamus fiduciam, & non pudefiamus ab eo in aduentu eius. Apo. 3. Si non vigilaueris, veniã ad te tanquã fur, & neſcis qua hora veniam ad te. Apo. 16. inquit Chriſtus: Ecce venio ſicut fur. Beatus qui vigilat, & cuſtodit veſtimenta ſua, ne nudus ambulet, & videant turpitudinem eius. & 1. Corint. 1. Expectantes reuelationem Domini noſtri Ieſu Chriſti. 1. Cor. 15. Itaq; fratres mei dilecti, ſtabiles ſitis, immobiles, abundantes in opere Domini ſemper, quum ſciatis q. labor veſter non eſt inanis in Domino. Phil. 1. Vt nemini ſitis offendiculo in diem Chriſti. Coloſſ. 3. Superna curate, non terreſtria. 1. Theſſ. 5. Proinde ne dormiamus, ſicut & cæteri, ſed vigilemus, & ſobrij ſimus, &c. quoniam non conſtituit nos Deus vt irã nobis concitemus, ſed vt ſalutem conſequamur per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui mortuus eſt pro nobis, vt ſiue vigilemus, ſiue dormiamus, ſimul cum illo viuamus. Quapropter adhortemini vos mutuò, & ædificetis ſinguli ſingulos, ſicut facitis. Tit. 2. Sobriè & iuſtè & piè viuamus in præſenti ſeculo, expectantes beatam illam ſpem, & apparitionẽ gloriæ magni Dei, & ſeruatoris noſtri Ieſu Chriſti. Autor epiſt. ad Ebr. 12. Quapropter regnũ aſſumẽtes quod cõcuti nõ poſſit, habeamus gratiã p quã ita colamus Deũ, vt illi placeamus cũ reuerẽtia et religione. Autor epiſt. Iac. 5. Patiẽtes eſtote et vos, et cõfirmate corda veſtra, quoniã aduentus Domini appropinquat. Autor epiſt. Iudæ, Expectantes miſericordiam Domini noſtri Ieſu Chriſti in vitam æternam.

DE INFERNO, SEV LOCO ac pœnis damnatorum.

VOx Gehenna, pro loco damnatorũ, qua Chriſtũ crebrò vſum eſſe in ſuperioribus oſtendimus, in Apoſtolorũ ſcriptis nõ reperitur. Sed in epiſtola. Iac. 3. cap. ſemel extat, vbi nõ tam locũ damnatorum q̃ diabolum ſignificare videtur. Lingua inflãmatur à gehenna.

Inferni, ᾅδου appellationẽ Petrus & alij Apoſtoli in prima concione uſurpant, allegantes dictum Pſalmi. 16. Non derelinques animam meam in inferno. Et Poſtea: Nõ eſt derelicta anima eius in inferno, neq; caro eius vidit corruptionem. Et Chriſtus. Apoc. 1. ad Ioannẽ dicit, ſe habere claues τοῦ ᾅδου, inferni & mortis. Apocal. 6. ὁ ᾅδης, infernus ſequitur eum. Apo. 20. Mors et infernus dederunt eos, qui in ipſis erant, mortuos, &c. &, Infernus & mors coniecti ſunt in ſtagnum ignis.

Sunt & aliæ huius loci appellationes. Nam Petrus 1. epiſt. 3. eum carcerem videtur nuncupare: In quo etiã abijt. & ſpiritib. qui erant in carcere prædicauit. Idem eum poſteriori epiſtola cap. 2. ζόφον & tartarum appellare videtur. inquit enim: Non pepercit angelis, ἀλλὰ σειραῖς ζόφου ταρταρώσας παρέδωκεν, Sed catenis inferni ſeu tenebrarum in tartarum præcipitauit. Et rurſum, οἷς ὁ ζόφος τοῦ σκότους εἰς αἰῶνα τετήρηται, Quibus infernus tenebroſus in æternum ſeruatur. Eadem verba epiſtola Iudæ repetit.

Stagnũ ignis ardens ſulphure. Apoc. 19. Viui cõiecti ſunt hi duo in ſtagnũ ignis, ardens ſulfure. Apo. 20. Qui non eſt inuentus in libro vitæ ſcriptus, coniectus eſt in ſtagnum ignis. & Apoc. 21. Pars illorum erit in ſtagno ardenti igni & ſulphure.

Foris, hoc eſt extra vitam beatã damnati eſſe dicuntur, Apoc. 22. Foris ſunt canes.

Ignis æternus. Autor epiſt. Iudæ: Ignis æterni pœnã ſuſtinentes.

Abyſſus. Apoc. 9. Datã eſt ei clauis putei abyſſi, & aperuit puteum abyſſi, & aſcendit fumus putei, &c. Apoc. 17. Aſcenſura eſt de abyſſo, ibit in interitum. Apo. 20. Miſit draconem in abyſſum.

Interitus æternus. 2. Theſſ. 1.

Ira ventura. Rom. 5. 1. Theſſ. 1.

Infimæ partes terræ. Ephe. 4. Deſcendit ad infimas partes terræ.

Locus infernorum. Phil. 2. Vt in nomine Ieſu flectatur omne genu, cœleſtium terreſtrium, & infernorum.

Locũ aliquem fore, in quo pœnis æternis afficiãtur damnati, ex iam citatis ſententijs apparet: & quidem etiã ex illis teſtimonijs colligi poteſt, quæ loquuntur de pœnis damnatorũ, & præmijs beatorũ. Nam vtrũq; in eodẽ loco fieri nõ poterit, præſertim cum in nouo cœlo & noua terra iuſti tantũ inhabitaturi dicantur. 2. Petri 3. Sed vbi infernus ſeu locus damnatorum ſit futurus, vt Apoſtoli à Chriſto non acceperunt, ita nec Eccleſiæ tradiderunt.

Docent aũt in inferno hos futuros: nimirũ primũ diabolos. nam Petrus poſteriori epiſt. cap. 2. dicit, angelos peccantes catenis inferni in tartarũ præcipiatos, traditos eſſe vt ſeruentur ad iudiciũ. Eadem autor epiſt. Iudæ habet. Et Ioannes. Apoc. 20. apertè dicit diabolũ miſſum eſſe in ſtagnũ ignis & ſulphuris. Paulus etiã 1 Cor. 6. angelos ſcilicet malos iudicatum, hoc eſt, æternis pœnis affectum iri.

Deinde homines, ſed nõ omnes ſine diſcrimine, verũ tantum impios & impœnitentes, qualiũ catalogus prolixius confici poſſit ſecundũ Decalogum: ſed nos tantũ teſtimonia ea de re cõmunia adſcribimus. Apoc. 19. Et apprehenſa eſt beſtia, & cum illo pſeudopropheta, qui fecit ſigna corã ipſa, in quib. ſeduxit eos qui acceperũt characterem beſtiæ, & qui adorauerunt imaginẽ eius, viui coniecti ſunt hi duo in ſtagnũ ignis, ardens ſulfure. Apoc. 20. Diabolus qui ſeducebat eos, miſſus eſt in ſtagnum ignis & ſulfuris, vbi & beſtia & pſeudopropheta, hoc eſt Antichriſtus cruciabuntur. Et poſtea: Qui non eſt inuentus in libro vitæ ſcriptus, coniectus eſt in ſtagnũ ignis. Timidis aũt & incredulis, & execratis, et homicidis, & ſcortatoribus, & veneficis, et idololatris, & omnib. mendacibus, pars illorũ erit in ſtagno ardenti igni & ſulfure. Apoc. 22. Foris canes, & venifici, & impudici, & homicidæ, & idololatræ, & omnis q amat et facit mendacium. Paulus etiam paſſim catalogos eorum qui in infernum abijciantur, texit. Rom. 1. 1. Tim. 1. & 4. & 2. Timoth. 3. 1. Cor. 6. An neſcitis, quòd iniuſti regni Dei hæreditatem non conſequentur? Ne erretis:

neq;

neq; ſcortatores, neq; cultores ſimulacrorum, neq; adulteri, neq; molles, neq; qui concumbunt cum maſculis, neque fures, neq; auari, neq; ebrioſi neq; maledici, neq; rapaces, regni Dei hæreditatem accipient. Eadem. Eph. 5. Coloſſ. 3. repetuntur. & Galat. 5. Porrò manifeſta ſunt opera carnis, quæ ſunt hæc: adulterium, ſcortatio, immundicia, laſciuia, ſimulacrorum cultus, inimicitiæ, lis, æmulationes, iræ, concertationes, ſeditiones, ſectæ, inuidiæ, cædes, ebrietates, comeſſationes, & his ſimilia: de quib. prædico vobis, quemadmodum & prædixi, quòd qui talia agunt, regni Dei hæredes non erunt.

Corpore aũt et animã impios in inferno cruciatum iri, patet ex Apo. 19. ubi Ioannes beſtiam et pſeudoprophetam, hoc eſt, Antichriſtum & eius patronos, reges & principes terræ, viuos dicit coniectos eſſe in ſtagnũ ignis, ardens ſulfure. Et quod Paulus 2. Cor. 5. docet, vnumquemq; in corpore etiã recepturum iuxta id quod ſiue bene ſiue malè fecit. Idem etiam cõprobant teſtimonia de reſurrectione mortuorum. Si enim impij mortui reſurrexerunt ad pœnas, neceſſe erit & corpore et anima eos cruciari.

Plurimos in infernum præcipitandos, illis ſententijs docent, quib. monent, omnes nõ renatos & infideles perire: quales ſunt. 1. Pet. 1. Omnis caro gramen, & omnis gloria hominis quaſi flos graminis, exaruit gramen, et flos decidit. Idem hiſtoria diluuij, in quo in arca tantũ octo homines ſeruati ſunt: & Sodomæ & Gomorrhæ inflamatio, ex qua ſolus Loth cum ſuis ereptus eſt, innuere videtur, maximã hominum partẽ damnatum iri. 1. Pet. 3. 2. Pet. 2. Et Ioannes dicit, totum mundum in maligno eſſe poſitum. 1. Ioh. 5. Idem Apoc. 7. non admodum amplum numerum, ſcilicet 140. millia ſignatorũ ex omni tribu Iſrael, ſe audiſſe dicit: vbi licet finitus numerus pro infinito ponatur, tamen ea ipſa praſis indicium eſt raritatis beatorum, & multitudinis damnatorum. Paulus etiam 2 Theſſ. 3. dicit, non eſſe omnium fidem. Et 1 ad Cor. 1. non multos ſapientes ſecundum carnem, nec multos potentes, nec multos genere claros eſſe vocatos. Idẽ Eph. 2. & 2 Timo. 2. et 2 Cor. 4. diabolum in infidelibus regnare dicit.

¶ Genera pœnarum, quibus impij afficientur, hæc ferè recenſentur ab Apoſtolis.

Confuſio ſeu ignominia. nam in iudicio extremo reuelabuntur omnia eorum occulta ſcelera et peccata: ad Roma. 2. 1. Corint. 4. Et pudefient ab eo in aduentu eius. 1. Ioha. 2. Erunt etiam corpora eorum deformia et vaſa ignominioſa. 2. Timot. 2. Redarguet omnes impios de factis omnibus quæ impiè patrarunt, deq; omnibus duris quæ aduerſus eum locuti ſunt. Epiſt. Iudæ.

Mors ſecunda, ſeu æterna. Apoc. 2. Qui vicerit, non lædetur à morte ſecunda. Apoc. 21. In ſtagno ardente igni, quod eſt mors ſecunda.

Ira Dei. Apoc. 6. Venit dies magnus iræ illius Apoc. 17. Si quis adorauerit beſtiam & imaginem eius, & acceperit characterem in fronte ſua, aut in manu ſua, hic bibit de vino iræ Dei, quod mixtum eſt mero, in calice iræ ipſius. Roma. 2. Theſaurus tibi iram in die iræ, & poſtea: Venturo eſt indignatio & ira. Rom. 5. Salui erimus ab ira per ipſum. Et Epheſ. 5. Col. 3. Propter hæc venit ira Dei in filios inobedientes. & 1 Theſſ. 1. Eripuit nos ab ira ventura: & 1 Theſſal. 5. Non poſuit nos Deus, vt iram nobis concitemus, etc. Autor epiſt. Iac. 5. Theſauriſatis vobis iram.

Aeterna ſeparatio à Deo, & ſanctis angelis, & hominibus beatis. Conijcientur enim in infernũ. Apoc. 20. Erunt foris. Apoc. 22.

Societas cum diabolis. Apoc. 20. Diabolus miſſus eſt in ſtagnum ignis, vbi & beſtia & pſeudopropheta.

Perditio et interitus. Quorũ iudicium iam olim non tardat, et perditio illorum nõ dormitat. 2. Pet. 2. In diem iudicij & perditionis impiorũ hominum. 2 Pet. 3. Vaſa iræ, apparata in interritum. Ro. 9. Apparata in ignominiam. 2. Tim. 2. Quæ eſt illis cauſa perditionis, vobis autem ſalutis. Phil. 1. Et quorũ finis eſt interitus. 1. Theſſ. 5. Qui pœnã luent interritum æternum à facie Domini. 2 Theſſ. 1. Mergunt homines in interitum & perditionẽ. 1. Timo. 6. Non ſimus ſubtractionis filij in perditionem. Ebr. 10. Pecunia tua ſit tecum in perditionem. Acto. 8.

Afflictio & anxietas. Rom. 2. Ventura eſt indignatio et ira & afflictio & anxietas aduerſus omnẽ animã hominis perpetrantis malũ, Iudæi primũ, ſimul & Græci.

Tormenta & cruciatus in ſtagno ignis et ſulfuris: Apoc. 14. Si quis adorauerit beſtiam, &c. cruciabitur igne & ſulfure in conſpectu angelorum ſanctorum, & in conſpectu agni. et fumus tormentorum eorum aſcendet in ſecula ſeculorũ, nec habent requiẽ die ac nocte. 2. Theſſ. 1. Chriſtus veniet cum incendio flammæ, & ultionem infliget iis qui non nouerunt Deum.

Planctus, luctus & fletus. Apoc. 1. Et plangent ſe omnes tribus terræ. Autor epiſt. Iac. 5. Agite nunc diuites, plorate, eiulantes ſuper miſerijs veſtris, quæ aduenient vobis. Porrò iſta mala omnia quibus obruentur impij, appellantur merces iniuſticiæ, 2. Pet. 2.

Gradus ſuppliciorum fore, Apoſtoli illis cõmunibus ſententijs indicant: Reddet vnicuiq; ſecundum opera ſua. 1. Pet. 1. Apoc. 2. Rom. 2. 2. Cor. 5.

Diabolos et impios ſemel in tartarum coniectos, ibi in æternũ pœnas daturos, nec vnquã inde liberandos, Apoſtoli docent. Apoc. 20. Diabolus qui ſeducebat eos, miſſus eſt in ſtagnum ignis & ſulfuris, vbi & beſtia & pſeudopropheta cruciabuntur die ac nocte, in ſecula ſeculorum. 2. Theſ. 1. Luent interitum æternũ à facie illius.

DE VITA AETERNA, SEV ſtatu beatorum poſt hanc vitam.

Apoſtoli ſtatum mortuorum poſt hanc vitam, ſæpe appellant vitam æternam. 1. Ioh. 2. Pollicitus eſt nobis vitam æternam. & 1 Ioh. 5. Vitam æternã dedit nobis Deus. Rom. 6. Finem verò vitam æternam. Galat. 6. Metet de ſpiritu vitam æternam. 1 Timo. 3. Heredes ſumus iuxta ſpem vitæ æternæ. Eandem rem etiam alijs notant appellationibus: quales ſunt, Regnum æternum. 2. Pet. 1. Introitus in æternum regnum. Regnum Dei, Act. 14. per multas tribulatiões oportet nos ingredi in regnum Dei. 1 Cor. 6. Eph. 5. Gal. 5. Regni Dei hæreditatem accipient. Regnum cœleſte. 2. Tim. 4. Seruabit me in regnum ſuum cœleſte. Paradiſus. 2. Cor. 12. Raptus in paradiſum. Apoc. 2. Vincenti dabo edere de ligno vitæ, quod eſt in paradiſo. Nouum cœlum & noua terra. 2. Pet. 3. Apoc. 21. & Sancta ciuitas, noua Hieruſalem, Apoc. 21. Hæreditas immarceſſibilis, &c. 1. Pet. 1.

Aliam vitam poſt hanc ſecuturã eſſe, Apoſtoli multis te

tis teſtimonijs probant, quæ ſuprà de Euangelio, & de fine ſeculi huius, & de reſurrectione mortuorum, et extremo iudicio allegauimus. & Petrus 1 epiſt. cap. 5. Vocauit nos ad æternam gloriam ſuam. 1 Iohan. 2. Qui facit voluntatē eius, manet in æternū. Et Paulus 1 Cor. 15. prolixè docet, reſtare aliam uitam: Si in vita hac ſpem in Chriſto tantum fixam habemus, maximè miſerabiles omnium hominum ſumus. ad Ebr. 13. Non habemus hic manentem ciuitatem, ſed futurā inquirimus. Iudas: Expectantes miſericordiam Domini in vitam æternam.

Locum vbi pij poſt hanc vitam futuri ſint, Petrus 2. epiſt. 3. nouum cœlum & nouam terram appellat. Idem Ioannes Apoc. 21. facit. Et Paulus 1 Theſſ. 4. dicit, pios in occurſum raptum ira Chriſto, in nubibus, & ſic ſemper cum ipſo futuros. Autor epiſt. ad Ebr. appellat regnum, quod concuti non poſſit, Ebr. 12. Eos qui egerunt pœnitentiam, & crediderunt in Chriſtū, et fidem ſuam inuocatione & confeſſione & tolerantia et alijs fructibus declararunt, in vitam æternam ingreſſuros Apoſtoli monent. Nam de credentibus inquit Petrus 1 epiſt. 1. Reportantes finem fidei veſtræ, ſalutem animarum. Eadem epiſt. 3. Qui crediderit in eo, non pudefiet. & 1 Iohannes 2. Filij manete in eo, vt cum apparuerit, habeamus fiduciam, & nō pudefiamus ab eo in aduentu eius. Roma. 5. Iuſtificati ſanguine eius, ſeruabimur per eum ab ira. Rom. 10. Omnis qui fidit illi, non pudefiet. Gal. 3. Qui ex fide ſunt, benedicentur cum fideli Abraham.

De inuocantibus, Apoſtoli. Act. 2. ex Ioele inquiunt: Quiſquis inuocauerit nomen Domini, ſaluus erit. Eandem ſententiam repetit Paulus. Rom. 10.

De cōfeſſoribus inquit Petrus 1 epiſt. cap. 4. Si probris afficimini in nomine Chriſti, beati eſtis. 2. Ioa, Qui manet in doctrina Chriſti, et Deū et patrē habet. Apo. 2. Eſto fidelis vſq; ad mortem, et dabo tibi coronā vitæ. item: Qui vicerit & cuſtodierit vſq; in finē opera mea, dabo illi poteſtatē ſuper gentes, &c. Rom. 8. Siquidem ſimul cum eo patimur, vt et vnà cum illo glorificemur. Rom. 10. Ore fit confeſſio ad ſalutem. 2 Cor. 4. 2. Tim. 2. Si commortui fuerimus, & conregnabimus.

De pijs Eccleſiæ miniſtris. 1. Pet. 5. Cum apparuerit, reportabitis immarceſſibilē coronam. 2. Tim. 4. Repoſita eſt mihi iuſticiæ corona, quā mihi reddet Dominus, etc. nec mihi ſolū, ſed omnib. qui diligunt aduentū eius.

De alijs pijs Paulus. Rom. 2. inquit: His quidem qui perſeuerantes in benefaciendo, gloriā & honorē, et immortalitatē quærunt, vitam æternā, &c et poſtea: Gloria et honor et pax omni operanti bonum, Iudæo primum, ſimul et Græco.

Futuras etiam mulieres in vita æterna Apoſtoli monent. Nam Petrus 1 epiſt. 2. vxores cohæredes gratiæ eſſe dicit. Et Paulus mulieres per generationē filiorū, ſi maneant in fide, ſaluari aſſerit. 1. Tim. 2.

Bona verò & cōmoda, quæ fidelibus in altera vita contingent, hæc ferè enumerantur ab Apoſtolis: Beati erunt ſancti, & mundo ab omni peccato, corpore et anima. 1. Pet. 1. Sancti eſtote, nam ego ſanctus ſum. 2. Petri 3. Iuſticia inhabitat, id eſt iuſti. Idem Ioannes affirmat 1 epiſtolæ 3. Similes ei erimus. at is eſt ſine peccato quare et nos ſine peccato futuros aſſerit. Hanc mundiciem & ſanctimoniā Ioannes veſtimenta alba. Apoc. 3. ſtolas albas. Apoc. 6. et 7. & byſſinū. Apoc. 19. appellat.

Vt eſſemus ſancti & irreprehenſibiles. Eph. 1. Vt adhiberet eam ſibi glorioſam eccleſiam, nō habentē rugam aut maculam, aut quicquā eiuſmodi, ſed ut eſſet ſancta & irriprehenſibilis. Epheſ. 5. Vt exhiberet nos ſanctos & irreprehenſibiles et inculpatos in conſpectu ſuo. Coloſſ. 1. Et inter veſter ſpiritus & anima & corpus, ita vt in nullo poſſitis culpari, in aduentu Domini noſtri Ieſu Chriſti ſeruetur. 1. Theſſ. 5. Ei qui poteſt vos ſeruare à peccato immunes, & ſtatuere in cōſpectu gloriæ ſuæ incōtaminatos cum exultatione, &c. Autor epiſt. Iudæ.

Erunt etiā immunes à morte & alijs moleſtijs, quas mors habet coniunctas. Tranſlati ſumus de morte ad vitam. 1 Ioan. 3. Qui vicerit, non lædetur à morte ſecunda, Apoc. 2. Et abſterſurus eſt Deus omnē lacrymā ab oculis eorum. Apoc. 7. & 21. Et mors vltrà nō erit, neq; luctus, neq; clamor, neq; dolor erit vltrà, quia prima abierunt. Apoc. 21. Cum corruptibile hoc induerit incorruptibilitatem, & mortale hoc induerit immortalitatem, tunc fiet ſermo qui ſcriptus eſt: Abſorpta eſt mors in uictoriam. vbi tuus mors aculeus 1 Cor. 15. Redemptionē corporis noſtri expectantes. Rom. 8.

Liberi erunt à tyrannide diaboli. Nam tū opera diaboli ad plenū erunt deſtructa. 1. Ioa. 3. Et draco ille magnus cum angelis ſuis, qui accuſabat eos ante conſpectū Dei noſtri die ac nocte, proiectus erit in terrā. Apo. 12. Et in ſtagnū ignis, vbi cruciabitur in ſecula ſeculorum. Apoc. 20. Angeli mali erunt iudicati à ſanctis. 1. Cor. 6. Ergo nō amplius ſuis ignitis telis poterunt ſanctos infeſtare. Ro. 16. Diabolus erit cōculcatus ſub petes piorū.

Erunt liberi ab inferno. Nam infernus et mors conijcientur in ſtagnum ignis. Apoc. 20. Vbi tua inferne victoria? 1. Cor. 15.

Erunt liberi à mundo ſeu impijs & Antichriſto, eiuſq; patronis & ſocijs, qui inſtigati à diabolo, eos proſequebantur in hac vita. Nam Antichriſtus et alij impij perſecutores conijcientur in ſtagnū ignis. Apoc. 19. 20. Et Chriſtus perſecutoribus infliget vltionem. 2. Theſ. 1. Et perdentur homines impij. 2 Petri 3. Ignis deuoraturus eſt aduerſarios. Ebr. 10.

Erunt ſimiles imagini Chriſti. Cum apparuerit, ſimiles ei erimus. 1. Ioan. 3. Præfiniuit conformes fieri imagini filij ſui. Rom. 8. Quemadmodum geſtauimus imaginem terreni, geſtabimus & imaginē cœleſtis. 1. Cor. 15. Ad eandem imaginem transformamur. 2. Cor. 3. Transfigurabit corpus noſtrū humile, vt cōforme reddat corpori ſuo glorioſo. Philip. 3. Sed hanc ſimilitudinem imaginis Chriſti ſequentia declarabunt.

Sicut Chriſtus eſt immortalis. Rom. 6. ita etiam beati erunt, &c.

Erunt incorruptibiles & immortales, et viuent vitā æternam. nam Ioannes. 1 epiſt. 2. Qui facit voluntatem Dei, manet in æternū. 1 Ioan. 5. Vt ſciatis q vitam habetis æternam. Apo. 2. Vincenti dabo edere de ligno vitæ, quod eſt in medio paradiſi Dei. Itē, Vincenti dabo edere ex manna abſcondito. Gal. 6. Metet de ſpiritu vitā æternam. Ro. 6. Donū Dei, vita æterna. 1. Cor. 15. Seminatur in corruptiōe, reſurget in incorruptibilitate. & poſtea: Canet enim tuba, & mortui reſurgent incorruptibiles, & nō immutabimur. Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptibilitatē, & mortale hoc induere immortalitatem. 2. Cor. 5. Aedificationem ex Deo habemus,

bemus, domicilium nõ manufactum, et ernum in cœlis. Nam in hoc geminus, domicilio noſtro, id eſt, corpore immortali, quod è cœlo eſt, ſuperindui deſiderãtes. &c. vt abſorbeatur immortalitas à vita.

Deinde ſicut Chriſtus eſt in gloria, et habet corpus glorificatũ: ita beati etiam habebunt ſuam gloriam, honorem, claritatem & pulchritudinem. Tradunt hæc Petrus. 1 epiſt. 4. Quòd ſi conſortes eſtis afflictionũ Chriſti, gaudete, & in reuelatione quoq; gloriæ eiuſdẽ gaudeatis, exultantes. Idem 1 epiſt. 5. Cum apparuerit, reportabitis immarceſsibilem gloriæ coronam. Ibidẽ: Vocauit nos ad æternam ſuam gloriam, per Chriſtũ Ieſum. Et Ioannes. Apoc. 2. Eſto fidelis vſq; ad mortẽ, & dabo tibi coronam vitæ. item, Dabo illi ſtellam matutinam, Apoc. 21. Eccleſia dicitur ſponſa ornata. Et Paulus ad Rom. 8. Vt vnà cum illo glorificemur. Nam reputo non eſſe pares afflictiones præſentis tẽporis, ad gloriã quæ reuelabitur erga nos. item, Quos iuſtificauit, hos et glorificauit. Roma. 9. beati dicuntur uaſa apparata in gloriam. 1. Cor. 15. Corpus ſeminatur in ignominia, reſurget in gloria. 2. Cor. 4. Momentanea leuitas afflictionis noſtræ, mirè ſupra modum æternum pondus gloriæ parit nobis. 2. Timo. 4. Repoſita eſt mihi iuſticiæ corona, quam reddet mihi Dominus in illo die, qui eſt iuſtus iudex: non ſolum autem mihi, ſed omnib. qui diligunt aduentum eius. Autor epiſt. Iacobi 1. Probatus cruce accipiet coronã vitæ, quã promiſit Dominus his à quib. fuerit dilectus. Porrò Paulus 1 Cor. 15. indicat, non omniũ beatorum corporũ æqualem fore gloriam: ſed in alijs maiorẽ, in alijs minorem. inquit enim: Veriùm alia quidem cœleſtium gloria, alia verò terreſtrium: alia gloria ſolis, alia gloria lunæ, alia gloria ſtellarum. Stella ſiquidem à ſtella differt in gloria, ſic & in reſurrectione mortuorum. abſq; dubio Paulus ad locum Danielis reſpexit, qui dicit, Doctores ſicut ſolem effulſuros.

Sicut Chriſtus non amplius eſt infirmus, ſed potentiſsimus. 2. Cor. 13. ita & beati fortes & potentes erunt. Apoc. 2. Qui vicerit, &c. dabo illi poteſtatẽ ſuper gentes, & reget eas virga ferrea, & tanquã vas figuli confringentur. Apoc. 3. Qui vicerit, dabo ei ſedere mecum in throno meo, ſicut & ego vici & conſedi cum patre meo in throno eius. 1. Cor. 15. Seminatur corpus hominis in infirmitate, reſurget in potentia.

Sicut Chriſtus habet corpus ſpirituale, non indiget cibo ac potu, nec creſcit aut decreſcit, ſed eſt agilimũ, & poteſt tranſire per clauſas fores: ita beatorũ corpora erunt. 1 Cor. 15. Seminatur corpus animale, reſurgit corpus ſpirituale. Nam beatos non uſuros eſcis, Paulus docet 1 ad Cor. 6. Eſcæ ventri deſtinatæ ſunt, & venter eſcis: Deus autem & hunc & alias abolebit. Non futura connubia, Paulus 1 Cor. 7. videtur indicare. Præterit habitus huius mundi. Ceſſaturus imperfectiones. 1. Corinth. 13. indicat: Vbi uenerit quod perfectum eſt, tunc quod ex parte eſt abolebitur. Agilitatem corporũ beatorum etiam in illo oſtendit Paulus, q; ſanctos in occurſum in nubibus per aera raptum iri dicit. 1. Theſſ. 4.

Aeterna conſuetudo & ſocietas cum Deo patre & Domino noſtro Ieſu Chriſto, & Spiritu ſancto, & ſanctis Dei angelis & omnibus hominibus beatis. 1. Ioan. 1. Vt vos ſocietatem habeatis nobiſcum, et ſocietas noſtra ſit cum patre & filio eius Ieſu Chriſto. 1. Ioa. 3. Si apparuerit, ſimiles ei erimus, quoniam videbimus eum ſicuti eſt. Apoc. 7. Hi qui amicti ſunt ſtolis albis, qui ſunt, & unde venerunt? Et dixi illi, Domine, tu ſcis. Et dixit mihi: Hi ſunt qui venerunt ex afflictione magna, & dilatauerunt ſtolas ſuas, & dealbauerunt eas per ſanguinẽ agni. Ideo ſunt ante thronum Dei, & ſeruiunt ei die ac nocte in templo eius: & qui ſedet in throno, habitabit ſuper illos. Non eſurient, neq; ſitient amplius, nec cadet ſuper illos ſol, neq; ullus æſtus: quoniã agnus qui in medio throni eſt, reget illos, et deducet eos ad uiuos fontes aquarum, & abſterſurus eſt Deus omnem lachrymam ab oculis eorum. Apoc. 21. Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, & habitabit cum eis, & ipſi populi eius erunt, & ipſe Deus cum eis erit eorum Deus. & 1. Cor. 13. Tunc verò cognoſcam, ſicut & cognitus ſum. 1. Cor. 15. Tradet regnum Dei & patri, vt ſit Deus omnia in omnibus. Eph. 1. Qui omnia in omnib. adimplet. Si iam noſtra conuerſatio in cœlis eſt, Philip. 3: ergo tum multo magis erit. Col. 3. Vita veſtra abſcondita eſt cũ Chriſto, quandocunq; Chriſtus manifeſtatus fuerit, uita noſtra tunc & uos cum illo manifeſtabimini in gloria. 1. Theſſ. 4. Et ſic ſemper cum Domino erimus. Ebr. 12. Acceſsiſtis ad montem Sion, & ad ciuitatm Dei uiuentis, Hieruſalem cœleſtem, & ad innumerabilium angelorum cœtum, & ad concionem primogenitorum, qui conſcripti ſunt in cœlis, & ad iudicem uniuerſorum, Deum, & ad ſpiritus iuſtorum perfectorum, & ad noui Teſtamenti conciliatorem Ieſum.

Beati conrengnabunt cum Chriſto. 2 Timoth. 2. Vnà cum Chriſto iudicabunt angelos malos & mundum. 1. Corinth. 6.

Beati accipient hæreditatem regni Dei, eruntq; cohæredes cũ Chriſto. nam 1 Pet. 1. dicitur: Regenuit nos, in hæreditatem immortalem & incontaminabilem, atque immarceſsibilem, conſeruatam in cœlis erga uos. 2. Petri 1. Subminiſtrabitur vobis introitus in æternum regnum Domini noſtri. Apoc. 21. Qui vicerit, poſsidebit omnia. Apoc. 22. Beati qui lauant ſtolas ſuas in ſanguine agni, vt ſit poteſtas eorum in ligno vitæ, & per portas intrent in ciuitatem. Rom. 8. Si filij, igitur & hæredes, hæredes quidem Dei, cohæredes autem Chriſti. Eadem. Galat. 4. repetuntur. Author epiſt. ad Ebr. 10. Scientes vos habere in vobis potiorem ſubſtantiam in cœlis, ac manentem.

Porrò ea hæreditas beatorum interdum appellatur merces: vt Apoc. 11. Et reddas mercedẽ ſeruis tuis prophetis & ſanctis, ac timentibus nomen tuum, puſillis et magnis. Apoc. 22. Ecce venio citò, & merces mea mecum. Col. 3. Accipietis mercedem hæreditatis. 2. Iohan. Vt mercedem plenam accipiamus.

Fruentur gaudio & leticia æterna. 1 Petri 4. Gaudeatis exultantes. 1. Ioannis 1. Vt gaudium veſtrum ſit plenum. Apoc. 19. Gaudeamus & exultemus, et demus gloriã ei: qui venerunt nuptiæ agni, & vxor eius præparauit ſe. Huc etiam illa ſententia Eſaiæ. 64. quã Paulus citat. 1. Cor. 2. pertinet: Quæ oculus non vidit, & auris non audiuit, & in cor hominis non aſcenderũt, quæ præparauit Deus diligentibus ſe. Autor epiſtolæ Iudæ: Poteſt nos ſtatuere in conſpectu gloriæ ſuæ incontaminatos, cum exultatione.

CAPVT

CAPVT V.

DE HAERESIBVS.

PSeudochriſtos et pſeudoprophetas graſſaturos in Eccleſia eſſe, ipſemet Chriſtus perſpicuè paulo ante paſsionem præmonuit:vt Matthæi 24. ſcriptum eſt. Id verò ſtatim cœpit fieri, poſteaquam Chriſto in cœlos ſublato, Apoſtoli Spiritus ſancti ductu cœperunt longè lateq́; Euangelium ſpargere, & falſa dogmata impioſq́; cultus virtute verbi deſtruere. Quæ quidem res abundè docet, diram eſſe diaboli maliciam, qui victus atq; proſtratus à Chriſto, nihilominus auſus eſt eius verbum ac totam religionis formam tetris opinionibus ac blaſphemijs conſpurcare, lacerare, & propemodum euertere. Vt autem portenta huius maligni ſpiritus in conſpectu ſint, et quaſi primæ ſcaturigines plurimarum hæreſium, quæ poſtea veluti alijs in ſe receptis riuis, mirum in modum excreuerunt & exundarũt, cognoſcantur, ordine, quæ ipſis Apoſtolis Chriſti ſedulò laborantib. in uinea Domini, ſimul vel remanſerint adhuc, vel recens pullularint et adoleuerint hæreſes, paucis exponemus.

DE HAERESI SVB TIBERIO, & aliquot Imperatoribus ſequentibus.

DE SIMONIANIS.

SImon quidã, Chriſto adhuc viuo, magicis artibus in Samaria plures dementare cœpit, ſicut Lucas in Actis capite octauo refert. Apparet autem, priuſquam à Philippo Samaritani conuerſi eſſent, Simonem tantũ confuſaneam doctrinam ex Iudaiſmo & ethniciſmo tradidiſſe, quam magicis quibuſdam illuſionibus credulo uulgo commendauit ac perſuaſit. Poſtea uerò, vbi vidit doctrina Chriſti, quæ per Apoſtolos propagabatur, mirabilis ſucceſſu Eccleſiam præclaram colligi: diaboli inſtinctu, tanquam eius mancipium, ad quæuis teterrima facinora perpetranda promptum & agile habens ingenium, quædam inſuper ex Chriſtianiſmo mutuatus eſt, ac peruertit, taliq́; ratione horenda, quædam portenta genuit, æmulans Iudaiſmum, Ethniciſmum, & Chriſtianiſmum ſimul. Fortè & vertiginoſum hominem magis extimulauit grauis reprehenſio Petri, quam ſpontè incurrit. Nam ſimulatione quadam initio etiam baptiſmum à Philippo acceperat: poſtea quum videret impoſitione manuum per Apoſtolos facta Spiritum ſanctum donari, auſus eſt ab Apoſtolis, vt pro pecunia ſibi quoque poteſtatem conferendi Spiritum ſanctum per manuum impoſitionem darent, petere: ſubindicans ſe putare, aliqua ſecretiori magiæ noticia, quàm ſibi eſſet cognita, iſta perfici. At Petrus Spiritu ſancto plenus, fucumq́; intelligens, ſeria eum oratione reprimit. Scribit preterea verè Irenæus in præfatione in tertium de Hæreſibus librum, Simonem patrem omnium hæreticorum eſſe. & libro 1. capite 20. ex eo vniuerſas hæreſes ſubſiſtere. Operæprecium igitur eſt, ipſius portentoſas hypotheſes cognoſcere, & inde poſteriores hæreſes æſtimare, quid ab hoc ſuo parente Simone vel ſumpſerint, vel inſuper addiderint.

Hypotheſes Simonianæ.

De Deo.

Simon affirmabat, ſe eſſe Deum, ſeu (vt loquebatur) ſublimiſsimam virtutem, ſeu infinitatem potentiã, quæ ſit ignis: & habeat operationem duplicem, nimirũ occultam & manifeſtam.

Se inter Iudæos apparuiſſe quaſi filium, in Samaria quaſi patrem deſcendiſſe: apud reliquas gentes, quaſi Spiritum ſanctum aduentaſſe. Irenæus, Philaſter, Epiphanius, Theodoretus.

Ex ſe dicebat exiliſſe Ennoiam, eamq́; eſſe Selenen, vt vocat Irenæus & Auguſtinus: ſeu Helenam, vt alij appellant. Erat autẽ mulier quædam, quam è proſtibulo acceperat. Itẽ docebat, ex ſe tres coniugationes exortas, quas vocauit radices: primam Mentem, ſeu mentis cogitationem: ſecundam Vocem: tertiam, Rationem & cogitationem. Theodoretus.

Docebat, q. omnes gentes ſe Deum colerent, etiamſi diuerſa nomina ſibi attribuerent. Irenæus.

De Chriſto.

Simon ſeipſum dicebat eſſe Chriſtum, & hominis figuram aſſumpſiſſe duntaxat: & paſſum in Iudæa putatum, cum non eſſet paſſus. Irenæus.

De Spiritu ſancto.

Simon docebat, ſe eſſe Spiritum ſanctũ, qui gentibus eſſet datus. Irenæus. Epiphanius verò ſcribit, quòd Helenam ſuam Spiritum ſanctum dixerit.

De Creatione.

Helenam dicebat, vt quæ cognoſceret, quæ Simon tanquam pater vellet, angelos & poteſtates generaſſe. Theodoretus, Irenæus. Et Philaſter inquit eũ docuiſſe, angelos à quibuſdam ſenſibus de cœlo prædictis, conditos eſſe. Epiphanius.

Angelos verò hunc mundum feciſſe. Irenæus, Philaſter, Theodoretus, Epiphanius.

De Angelis.

Angelos dicebat Helenã, ſeu Ennœam, matrẽ ſuam, inuitam retinuiſſe, quia Simonem tanquam ſummum Deum ignorarent: & contumelijs affeciſſe, adeò vt humano corpori includeretur, & quidem ex alio in aliud muliebre corpus tranſiret, ac tamen in fornice proſtiterit. Irenæus, Epiphanius.

Angelos de principatu inter ſe contendiſſe. Irenæus.

De Lege.

Legem dicebat non eſſe à Deo, ſed ab aliqua ſiniſtra virtute. Epiphanius. Auguſtinus tamen ait eum docuiſſe, ſe in Syna monte in perſona patris legem tuliſſe.

De Salute.

Se dicebat Simon deſcendiſſe de cœlo, vt hanc ſuam Helenam liberaret: & eam dicebat eſſe ouem perditã, cuius in Euangelica hiſtoria mentio fieret. Deinde etiam, vt certamen angelorum de principatu contendentium (qua re fiebat, vt malè mundum gubernarent) pacaret.

Hominibus ſe ſalutem præſtare ex gratia, per agnitionem ſuæ Ennœæ ſeu Helenæ, non per opera iuſta. Irenæus.

Salutem hominis eſſe, liberationem ab angelorũ imperio, qui ipſos ad bonas actiones vrgerent, nec permitterent agere quod vellent.

De

De operibus, ſeu licentia vitæ.

Liberum dicebat hominibus eſſe, vt agerent quæcunq; vellent: nec extimeſcendas eſſe legis minas. & rationem attexebat: nam ipſius Simonis gratia ſaluari homines, non ex operibus.

Eſſe ſeruitutem iniuſtam, quòd homines debeant bonis et honeſtis operibus vacare. Irenæus, Theodoretus.

Docebat deteſtandam turpitudinem, indifferenter vtendi fœminis. Auguſtinus.

De Reſurrectione.

Corpora docebat interire penitus, nec reſurgere: animam verò immortalem eſſe, ac purificari per ſua myſteria. Epiphanius, Auguſtinus.

De Prophetis.

Prophetas angelorum inſpiratione quædam prædixiſſe. Eos verò, quia nunc ipſe de cœlis veniſſet, non curandos amplius. Irenæus.

De Allegorijs.

Equum Troianum, dicebat eſſe ignorantiam vniuerſarum gentium.

Habuerunt Simoniani ſacerdotes myſticos, libidinoſe viuentes. Magia liberimè vſi ſunt, & mirificè homines præſtigijs ſuis faſcinarunt. More gentiũ imaginẽ Simonis erexerunt, et ipſius quidem, ad figuram Iouis: Helenæ verò, ad figuram Mineruæ: eaſq; adorarunt. Irenæus. Romæ quoq; ei ſtatua publicè poſita eſt.

Vbi hæc peſtis graſſata ſit.

Primùm in Samaria hic Simon homines magicis ſuis ludibrijs faſcinauit, idq; longo tempore, ac ſingulari plurimorum applauſu: vt Actor. 8. ſcriptum eſt. Poſtea verò lucem Euangelij atque Apoſtolorum præſentiam abhorrens, in ea loca ſe contulit, quò vel nondum venerant Apoſtoli: vel Ethnicis ſuperſtitionibus cuncta erant expoſita, ſicut Theodoretus teſtis eſt. Et Iuſtinus ait, quoſdam etiam aliarum nationũ ei credidiſſe. Tandem paſſim loca omnia peruagantibus Apoſtolis, & replentibus Euangelio ſuo, Romam profugit, quo in loco norat adhuc fœdis ſuperſtitionibus cũcta patêre, eamq; ob cauſam facilius ſe hominum mentes faſcinare poſſe. Fortè nec myſterio caret, quòd pater omnium hæreſium, in eum locum commigrauit, publicóſque honores meritus ſit. Verùm hac de re poſteriora tempora ferent teſtimonium. Quantopere autem ibi dementaret homines, ex Iuſtino commemorare libet, qui in Apologia ſecunda ſic ſcribit: Præterea poſt Chriſti in cœlum aſcenſum, nonnullos homines à dæmonibus inductos, qui Deos ſe eſſe iactarent: qui non modò à vobis ſupplicio affecti non ſunt, ſed etiam honoribus venerationeque digni habiti. Simonem quendam Samaritanũ, ex vico qui Triton dicebatur, qui Claudio Cæſare regnante cum arte dæmonum magica opera edidiſſet, in regia vrbe veſtra Roma Deus iudicatus eſt: ſtatuaq; honos ei, vt Deo, à vobis tributus eſt: eaq; ſtatua in Tyberi inter pontes duos erecta eſt, cum hac latina inſcriptione, SIMONI DEO SANCTO. Hæc Iuſtinus, quæ etiam Irenæus & Euſebius referunt. Et Romæ Simonem fuiſſe, Philaſter, Theodoretus, & alij plures teſtantur.

Eſt autem Simon cum ſuis præſtigijs reprehenſus initiò à Philippo, ita ut ſimularet pœnitentiam, & baptiſmum reciperet. Poſtea ad ingenium rediens, & precio volens donum impertiendi Spiritum Sanctum à Ioanne & Petro redimere, grauiter à Petro increpatur, quòd exiſtimaret dona Dei pecunia diuendi. & quidem execratio additur, quòd pecunia vnà cum ipſo debeat eſſe maledicta: quòd non habeat cor rectum coram Deo: quòd neceſſe habeat pœnitentiam agere, ni velit prorſus damnari. Actor. 8. Vnde patet, Apoſtolos ſeriò eum confutaſſe. Romæ verò Simonis præſtigiæ inprimis aduentu Petri, eiuſq; concionibus extinctæ ſunt: vt paucis annotat Euſebius libro 2. capite 15. et libro 2. capite 1. inquit: Simon à Petro deprehenſus, conueniens damnationis ſupplicium dedit.

Alij alia de tragico exitu, pœnaq; in ipſum diuina recitant, ſicut infrà de hæreticis dicendum erit.

Ex tempore Imperatorum conijci poteſt vtcunque, ſatis diu iſtam hæreſin per Simonem diſſeminatam eſſe: nempe vltra viginti annos. Nam ſub Claudio, vt Iuſtinus & Euſebius ſcibunt, Romam venit Simon. Coram Nerone verò, ait Philaſter, Petrum ſuperaſſe doctrina & miraculis magum Simonem. Prius verò quàm Romam fugeret, in Samaria diu profeſſus fuerat ſuum magicas deceptiones.

Cuiuſmodi ſectæ ex hac quaſi hydra repentè enatæ ſint, viſum eſt Theodoreti verba ex compendio hæreticarum fabularum adſcribere. Ex hac, inquit, amariſſima radice exorti ſunt Doſitheani, Cleobani, Gcortheni, Maſbothei, Adrianiſtæ, Eutychiſtæ, Caniſtæ. Sed ij omnes, cum impiæ ſectæ prauas, quaſdã mutationes excogitaſſent, non diu durarunt, ſed obliuioni omnino traditi ſunt. Hæc ille.

DE HAERESIBVS SVB Claudio.

DE ELYMA MAGO.

Paulus apoſtolus & Barnabas in Cypro Euangelium Chriſti tradentes, in Papho inuenerunt quendam pſeudoprophetam Iudæum, cui nomen Elymas Bariehu. Erat autem magus, ſuiſq; præſtigijs multos decipiebat, adeò vt etiam proconſulem Sergiũ Paulum, alioqui prudentem virum, dementaret. Reſiſtebat autem hic Magus doctrinæ Euangelij, præſertim cum videret proconſulem Pauli doctrinæ nonnihil aſſentiri. Quæ autem fuerint capita doctrinæ eius, non extat: ac fortè hic Elymas vnus ex diſcipulis aut ſuffragatoribus Simonis magi fuit. Paulus autem Spiritu ſancto accenſus, etiam vultu grauitatem ſignificans, ſeueriter hominem adoritur: O plene, inquit, omni dolo et fallacia, fili diaboli, inimice omnis iniuſticiæ, non deſinis inuertere vias Domini rectas: & ecce manus Domini ſuper te, & eris cæcus, non videns ſolem vſque ad tempus. Et confeſtim cecidit in eum caligo & tenebræ. Hæc à Luca Actorum 13. narrantur.

Graſſari etiam cœpit, Claudio rerum potiente, pſeudapoſtolorum hæreſis. Verùm cum ſubinde plures exorti ſint, paulo inferius de ea agemus.

DE HAERESIBVS SVB Tito, & aliquod ſequentibus Imperatoribus.

DE MENANDRIANIS.

Circa Titi tempora Menander quidam Samarita. Simonis magi diſcipulus, plurimos falſis dogmatibus

gmatibus decepit. In nonnullis, paucis tamen, à ſuo præceptore variauit: eumq; nequicia atque diabolicis artibus longè ſuperauit.

Hypotheſes.

Vnum dicebat patrem incognitum eſſe: ſe autem eſſe virtutem quandam ab eo miſſam. Irenæus, Euſebius, Epiphanius, Theodoretus.

De Creatione.

Mundum factum eſſe ab angelis, emiſsis ab Ennœa. Irenæus, Epiphanius, Theodoretus.

De Angelis.

Per Magiam ſuam vinci angelos.

De Salute.

Se miſſum eſſe ab inuiſibilibus ſaluatorem, pro ſalute hominum. Irenæus.

De Reſurrectione.

Dari dicebat per ſuum baptiſma ſuis ſectatoribus reſurrectionem, talem quidem, vt homines in hac vita non ſeneſcerent, nec poſſent mori, ſed manerent immortales. Irenæus, *&* cæteri.

Magicis autem deluſionibus homines ſibi conciliabat, & omnia faciebat: qua quidem in re Simonem magiſtrum ſuum vincebat. Antiochiæ potiſsimum plurimos ſeduxit, vt teſtatur Iuſtinus, Apologia ſecunda. *Finis huius hæreſis fuit, obſcurare meritum Chriſti, doctrinam de ſalute hominis & reſurrectione: ut Euſebius libro 3. capite 26. indicat.*

Non autem dubium eſt, quin Apoſtoli *cæteriq; pij alacriter ei reſtiterint, atque impios conatus repreſſerint: licet in Scriptura non ſint eæ pugnæ relatæ.*

DE EBIONAEIS.

Etſi tempus exactè non eſt indicatum, quando hæc hæreſis vagata ſit: tamē conſentaneum eſt, circa hoc tempus eam extitiſſe. Sic autem dicti ſunt à quodam Ebione: ac mendici ſeu pauperes, iuxta illud nomen vocati ſunt, eo quòd vera fide deſtituerentur. Nata eſt hæc hæreſis ex diluta & corrupta. Iudæorum religione.

Hypotheſes.

De Chriſto.

Vnum quidem Deum profidentur: ſed Chriſtum dicunt ex commixtione Ioſeph *& Mariæ genitum: et tantum hominem, non etiam coeſſentialem* Dei *filium eſſe. Fundamentum eius fuit, quia* Theodotion *&* Aquila *vertiſſent, Ecce adoloſcentula in vtero habebit, & pariet filium.* Irenæus *libro tertio, capite vigeſimotertio:* Euſebius, Philaſter, Theodoretus *in lib. de carne Chriſti.* Tertullianus *ait Hebionem docuiſſe, Ieſum natum eſſe filium* Dauid, *non* Dei, *Prophetis tantum glorioſiorem. Item dicunt, Chriſtum ſuis operibus iuſtificatum.* Euſebius, Theodoretus.

Alij tamen eiuſdem ſectæ concedunt, ex virgine de Spiritu ſancto natum eſſe Chriſtum hominem: ſed tamen non extitiſſe prius, quàm homo fieret. Euſebius *libro 3. capite 27.*

In epiſtola Ioannis *iſtæ recitantur hypotheſes: Negant Chriſtum eſſe filium* Dei. 1 Ioan. 2. *Negant Ieſum eſſe Chriſtum, ſeu Meſiam.* 1. Ioan. 2. *Negant Ieſum Chriſtum in carne veniſſe.* 1. Ioan. 4. *&* 2. Ioannis.

De lege & ſalute.

Obſeruationem legis Moſaicæ, dicunt eſſe neceſſariam ad ſalutem. Irenæus *libro 1. capite 26.* Tertullianus *de præſcribit. aduerſus hæredicos.*

De ſcriptura.

Prophetas receperunt: verùm tantum Euangelium *ſecundum Matthæū, ſeu (vt* Euſebius *cæteriq; habent) ſecundum* Hebræos, *amplexi ſunt. Apoſtoli Pauli ſcripta repudiarunt, quia ipſe à lege apoſtatarit.* Irenæus, Euſebius, Theodoretus.

Mores Ebionitarum *erant: quòd circumciſionem, ſabbatha, cæteroſq; ritus Iudaicos omnes reciperent.* Irenæus *Dominicos tantum dies, perinde vt Chriſtiani, propter recordationem Dominicæ reſurrectionis, celebrarunt.* Euſebius. *Hieroſolymam adorãt, quaſi domus ſit* Dei. Irenæus.

Cœpiſſe hanc ſectam, atq; in Cocabo vico, in Biſanitide regione, effuſam, poſt Hieroſolymorum deſtructionem, Epiphanius *refert.*

DE CERINTHIANIS.

Cerinthus partim ſuperioribus in fingendis delirijs adſtipulatus eſt, partim etiam ex ſuo cerebro confinxit. Iactauit reuelationem, quaſi per angelos, ea quæ proferret. ſibi reuelata et dictata eſſet: vt Euſebius *narrat. Philoſophiam in* Aegypto *didicit, iuxta quam doctrinam Chriſti formare voluit. Eodem tempore, quo* Ebion, *vexauit Eccleſiam Chriſti.*

Hypotheſes.

De Deo.

Docuit quidem vnum eſſe Deum, ſed non eſſe autorem mundi. Theodoretus. *Iudæorū Deum, non Deum, ſed angelum dixit.* Tertul. *aduerſus hæreticos.*

De Chriſto.

Chriſtum docuit eſſe naturalem Ioſephi & Mariæ filium: ac tantum hominem, ſapientia duntaxat & virtutibus reliquos homines antecellentem. Irenæus, Epiphanius, Theodoretus.

In baptiſmo primùm in hunc Ieſum à Deo *deſcendiſſe Chriſtum ſpiritalem, ſpeciæ columbæ: atque eum Chriſtum, per Ieſum miracula feciſſe: & deinde, quando Ieſus deberet pati, Chriſtum rurſus ab eo auolaſſe, Ieſumq; ſolum paſſum eſſe.* Irenæus, Theodoretus.

Chriſtū nōdū à mortuis reſurrexiſſe dicit. Philaſter.

De Creatione.

Non à Deo *factū eſſe hunc mundum, dixit: ſed à virtute quadam, valde à* Deo *diſtante, & ignorante ſummo* Deo. Irenæus, Tertullianus. Epiphanius: *Angelos mundum feciſſe dixit, et legem atq; prophetias dediſſe.*

De Lege.

Obſeruationem legis Moſaicæ neceſſariam eſſe. Philaſter, Auguſtinus. *Item, legem ab angelis datam.* Tertul. *aduerſus hæreticos.*

De regno Chriſti.

Dixit regnum Chriſti poſt reſurrectionem terrenum fore, in quo Hieroſolymis *victuri, & cibo, potu, reliquiſq; voluptatibus corporalibus perfruituri ſimus: ac mille quidem annos huic rei datos eſſe. eaq; ex libro ſecundo narrationem* Dionyſij Alexandrini *recitat* Euſebius *libro 3. capite 28.*

De Cere-

De Ceremoniis.

Dies feſtos, victimas & ſacrificiorum mactationes à Iudaiſmo inſtituit. Euſebius ex Dionyſio Alexandrino. Docuit circumciſiones & ſabbata obſeruanda eſſe: Philaſtrius.

De Scriptura.

Apoſtolorum Paulum non accepit, ſed tantum Euangelium ſecundum Matthæum approbauit.

De Idololatria.

Iudam traditorem honorauit.

In Aſia hanc hæreſin fuiſſe, Ireneus lib. 1. cap. 25. teſtatur: & quidem Epheſi greſſatam, Iohanne apoſtolo ibi docente. lib. 3. cap. 3.

Contra Ebiones & Cerinthianos Iohannes apoſtolus in primis dimicauit, vt etiam Ireneus teſtatur. & in Euangelica hiſtoria primum aſtruit Ieſu Chriſti diuinitatem, logon eum nominans, qui fuerit verus Deus ab æterno, vnà cum patre: & tamen diſtincta perſona, quæ & mundum fecerit, ac lucē in cordibus accendat, ac præfinito tempore humanam carnē induerit, vt homines à peccatis redimeret. Appellat autē iſtos hæreticos in prima epiſtola cap. 2. Antichriſtos et Pſeudoprophetas, & clarè eos à vera Eccleſia ſeparat ac diſcernit. E nobis, inquit, prodierūt, ſed non erant ex nobis. Nam ſi fuiſſent ex nobis, permanſiſſent vtiq; nobiſcū. Dicit præterea, eos ſeducere pios. Acriter autem iſtorum hæreticorum doctrinam refutat, vocans mendacium: & probat Chriſtum eſſe & filium Dei, & ab eo miſſum, vt opera diaboli deſtrueret, atq; miſeros homines ex damnatione perpetua eriperet.

DE NICOLAITIS.

HAereſis Nicolaitarum, à quodam Nicolao Antiocheno proſelyto, qui fuit vnus è ſeptem Diaconis, quorum Actorū 6. mentio fit, initiū ſumpſiſſe fertur, veriùm praua quadam æmulatione, qua de re Clemens Stromatutum lib. tertio ſic ſcribit: *Cum formoſam haberet vxorem, et poſt Seruatoris aſſumptionē ei fuiſſet ab Apoſtolis exprobrata zelotypia, in medium adducta muliere, permiſit cui vellet eam nubere. Aiunt enim hanc actionem illi voci conſentaneam, quæ dicit, quód carne vti oporteat: euiuſq; factum & dictum abſolutè & inconſideratè ſequentes, qui eius hæreſin perſequuntur, impudenter effuſeq; fornicantur. Ego autem audio, Nicolaum quidem nulla vnquam alia, quàm ea quæ ei nupſerat, vxore vſum eſſe, & ex illius liberis filias quidem conſenuiſſe virgines, filium autem permāſiſſe incorruptum. Quæ cum ita ſe habeant, vitij erat depulſio atq; expurgatio, in medium Apoſtolorum circūactio vxoris, cuius dicebatur laborare zelotypia: et continentia à voluptatibus, quæ magno ſtudio parantur, docebat illud, Vti carne, hoc eſt exercere carnem. Neq; enim, vt exiſtimo, volebant conuenienter Domini præcepto, duobus dominis ſeruire, voluptati & Deo. Dicunt itaque, Matthiam quoq; ſic docuiſſe, cum carne quidem pugnare, & ea vti, nihil ei impudicium largiendo ad voluptates: augere autem animam per fidem, & cognitionem. hæc Clemens.*

Hypotheſes.

De Deo.

Poſt Deum plures virtutes finxerunt, ac prodigioſis nominibus luſerunt: ſicut poſteà Gnoſtici ea figmenta auxerunt. Philaſter, Epiphanius, Auguſtinus.

De coniugio.

Docuerunt, vxores oportere communes eſſe, ac rem indifferentem eſſe mœchari. Theodoretus, Ireneus.

De rebus medijs.

Rem indefferentem eſſe, veſci idolothys. Ireneus.

Indiſcretè igitur Nicolaitas viuere, idem Ireneus teſtatur. In Aſia fuiſſe ſatis inde conſtat: quod Iohannes Apocalypſis ſecundo, ipſorum nominatim facit mentionem. De Eccleſia Pergamenſi quoque ibi dicitur: Habes & tu tenentes doctrinam Nicolaitarum. Refutarunt autem hanc ſectam & impias eius ſententias, tū alij boni ac ſerij verbi Dei miniſtri, tum in primis Ioannes, qui Apocalypſi ſecūdo, de Epheſino epiſcopo ſcribit: Hoc habes, quód odiſti facta Nicolaitarum, quæ & ego odi. Non diu iſtam hæreſin durraſſe, Euſebius morat libro 3. capite. 29.

DE PSEVDO APOSTOLORVM ET Pſeudodoctorum hæreſi.

APoſtolis letum Euangelij nunciū paſſim annūciantibus, ſubinde varijs in locis plurimi pſeudoapoſtoli, falſi doctores et fratres emerſerūt, qui ſinceram Euangelij doctrinam partim κακοζηλίᾳ Iudaiſmi, partim ambitione & auaritia propria diluerunt, ac laboribus Apoſtolorū atque piorum fideliūq; cooperariorum ſeſe impudenter ac nefariè oppoſuerunt, magna cum Eccleſiæ Chriſti clade. Fuit autem hoc ipſum diaboli opus, qui quibus potuit modis Euangelij propagationes per eiuſmodi ventoſos ac faſcinatos homines vel impedire, vel euertere conatus eſt.

Hypoteſes.

De Filio Dei.

Filium Dei non eſſe ſalutis noſtræ autorem, ſed per angelos viam patêre ad patrem, docuerunt Coloſſenſes pſeudoapoſtoli: Coloſſ. 2. Negarunt per filium Dei nos ſaluari, & alij quidam Aſiani: vt Hymeneus, Alexander. 1. Timoth. 1. Dicit etiam epiſtola Iudæ, quoſdam Deum & Ieſum Chriſtum negaſſe.

De Salute ſeu Iuſtificatione.

Non gratis aut ſola fide ſaluari homines, ſed bona opera quoque eſſe neceſſaria ad ſalutē: Et, impoßibile eſſe ſine bonis operibus quenquam ſaluari, pſeudoapoſtoli Hieroſolymitani docuerunt. Act. 15.

Lege homines iuſtificari, docuerunt Aſiani quidam pſeudoapoſtoli. 1. Timoth. 1.

De ceremoniis veteris Teſtamenti.

Circumciſionem Chriſtianis eſſe neceſſariam, et quidem ad ſalutem, vt ſine ea nemo poßit ſaluari, pſeudoapoſtoli Hieroſolymitani aſſeuerarunt. Act. 15. Idem Galatiani duxerunt, tempora, menſes & annos, iuxta ritum Iudæorum neſſceariò obſeruandos: Galat. 4. Philippis quoque idem affirmarunt alij falſi doctores. Philipp. 3. Et Coloßenſes pſeudoapoſtoli contenderunt, diſcrimina ciborum, potus, feſtorum, iuxta ritus Iudaicos, neceſſariò ſeruandos eſſe. Col. 2.

De vitæ licentia.

Docuiſſe quoſdam, eos qui credunt in Chriſtum, liberè ſuoq; arbitrio poſſe viuere, carnē polluere et epu

leri: gratis enim iuſtificari, epiſtola Iudæ affirmat.

De Traditionibus humanis.

Humanas traditiones neceſſariò ſeruandas: & corporis ſuperſtitioſam afflictionem, prædicarunt eſſe ſingularem Dei cultum, Coloſſenſes pſeudoapoſtoli. Coloſſ. ſecundo.

De Creatura.

Elementis huius mundi homines eſſe obnoxius, eaq; obſeruanda eſſe, docuerunt Coloſſenſes pſeudoapoſtoli. Coloſ. 2.

Da Magiſtratu.

Status vitæ, nempe dominos ac magiſtratus ſpernere, & conuicia in eos congerere quoſdam: dicit epiſtola Iudæ, & Petri poſterior cap. 2.

De poſtremo die.

Inſtare diem Chriſti, Theſſalonicenſes pſeudoapoſtoli aſſeruerunt: 2. Theſ. 2.

De Reſurrectione.

Non eſſe reſurrectionem mortuorum, docuerunt pſeudoapoſtoli Corinthiaci: 1 Cor. 15.

Reſurrectionem iam eſſe factam, docuerunt Hymeneus, Alexander & Philetus. 1. Timoth. 1. & 2. Tim. 2.

De Genealogijs.

Profanas & aniles fabulas tradiderunt, atque de genealogijs intricatas mouerunt cõtentiones Aſiani pſeudoapoſtoli. 1. Timoth. 1. Idem & Cretenſes pſeudodoctores fecerunt. Tit. 13.

De apoſtolo Paulo.

Paulum non eſſe Apoſtolum Chriſti. dixerunt pſeudoapoſtoli Corinthiaci: 2. Cor. 10. Idem ex epiſtola ad Galatas patet.

De loco, vbi pſeudoapoſtoli & falſi fratres talia docuerint.

Plurimum negocij iſti pſeudoapoſtoli veris Apoſtolis ac doctoribus fecerunt. Loca igitur quædam perſtringemus.

Initio cum Apoſtoli Antichiæ cellebrem Eccleſiam Chriſti plantarent, ex Iudæa quidam eò venerunt, qui docuerant: Niſi circumcidamini ſecundum legem Moyſi, non poteſtis eſſe ſalui. Hæc doctrina orta eſt ex confuſione Iudaicæ doctrinæ & Chriſti, ac procul dubio hæc tam concinna conciliatio plauſibilis fuit. Nam Apoſtolorum doctrina, quæ tollebat prorſus tam ritus quàm opera legis, in articulo iuſtificationis corã Deo, videbatur aſperior, Maxima igitur contentio orta eſt, quibuſdam ad hanc plauſibilem opinionem inclinantibus. & quidem eò excreuit diſſentio, vt neceſſe fuerit, rem ad reliquos fratres ac ſeniores, qui tum adhuc Hieroſolymis ſe continebant, referre. Hieroſolymis autem quæſtione propoſitâ, mox ibi quoque nonnulli ex phariſæorum factione ſurgunt, non minus quàm illi Antiochiæ neceſsitatem operum ad ſalutem vrgentes: ſicut et Lucas. Actor. 15. exponit. Et ſunt hæc facta circa ſextum Claudij annum, Chriſti veró. 48.

Circa nonum verò ac decimum Claudi annum, Chriſti 51. Corinthij pſeudoapoſtoli conati ſunt miniſterio Pauli obſiſtere atq; obtrectare, multumq; in carne gloriati ſunt: 2. Corint. 5. Crimina aduerſus Paulum ſparſerunt, eum ſecundum carnem ambulare, eſſe contentioſum, non eſſe Chriſti Apoſtolorum: epiſtolas eius nimis eſſe difficiles & intricatas, nec poſſe intelligi: ſermonem eius eſſe contemptum, non multum eum laboraſſe. 2. Corinth. 10. Paulum inferiorem cæteris Apoſtolis eſſe, eamq; ob cauſam non accipere pecuniam ab eccleſijs, id quod faciant reliqui præſtantiores Apoſtoli; 2. Corinth. 11. Hinc apparet, quanto liuore Pauli omnio carpſerint pſeudoapoſtoli, & quòd fuerint ambitioſi, ſua dona magnificè prædicantes: auari, non gratis docentes, ſed mercedem imperioſe exigentes, ibidem Paulus teſtatur.

Circa annum Domini ſexageſimum, Neronis tertium aut quartum, in Galatia pſeudoapoſtoli extiterunt, qui aſſeuerarunt, non ſolam in Chriſtum fidem, ſed inſuper etiam opera eſſe neceſſaria ad ſalutem, & Moſaicos ritus neceſſariò obſeruandos, ac vehementer turbarunt eam eccleſiam. ſicut in epiſtola ad Galatas Paulus indicat. Ex cap. 4. apparet, quòd ſtuduerint Apoſtoli Paulum vehementer deformare.

Apparet ex Philipp. primo, Romæ quoſdam, Paulo ſub Nerone in carcere exiſtente, fuiſſe pſeudoapoſtolos, qui non purè annunciarunt Euangelium IESV Chriſti, idq; per inuidiam, vt nimirum Paulo ægrè facerent.

Circa idem tempus philippis fuerunt pſeudodoctores, itidem Iudaiſmum cum Chriſtiana religione temerè confundentes: quos Paulus canes & malos operarios appellat, Philipp. 3.

Fuerunt eodem tempore & Coloßis pſeudoapoſtoli, qui philoſophiam miſcuerunt Euangelio, ac probabili ſermone deceperunt homines præcipuè traditiones humanas inculcantes: ſicut epiſtola Pauli ad Coloſſenſes ſcripta teſtatur.

Anno Chriſti 50. Claudij 8. Theſſalonicæ pſeudodoctores, de extremo iudicio, quaſi iam inſtaret, magnas mouerunt turbas. 2. Theſ. 2.

Epheſi quoq; pſeudoapoſtoli, legem Euangelio miſcuerunt, ac genealogijs Iudaicisq; fabulis plurimos turbarunt. 1. Timoth. 1.

Inter eos qui in Aſia à Paulo defecerunt, eiusq; doctrinæ aduerſati ſunt, & malè dilutam doctrinam propoſuerunt, fuerunt & Phygelus & Hermogenes. 2. Timoth. 1. Fortè circiter annum Domino quinquageſimum ſecundum, Claudij 10.

Anno Domini quinquageſimoquardo, Claudij duodecimo, in Creta pſeudoapoſtolos fuiſſe, vel hinc colligere licet: quòd Paulus iubeat Titum eiuſmodi ordinare presbyteros, qui contradicentes poßint refellere: ad Titum primo.

CONFVTATIONES.

Hoſce graſſantes in Eccleſia Chriſti errores ac corruptelas, nequaquam ſilentio prætererunt, aut politica atq; intempeſtiua amneſtia ſepelierunt Apoſtoli, veriq; doctores: ſed cõſtantiſsimè eis reſtiterunt, et Eccleſias diſertè, & palàm contra eiuſmodi coruptores, expreßis eorũ nominibus, erudierũt et confirmarunt. Fuit autem inter cæteros fideles ac ſerios Euangelij miniſtros, Paulus vel præcipuus: id quod ex eius Epiſtolis, ardẽti ſpiritui plenis, luculẽter videre eſt. Etſi autem loci, ex quibus petenda ſit cõfutatio talium errorem, in hypotheſibus ſint indicati: tamen paucis

quomodo

quomodo iſtæ corruptelę Euangelij ſint refutatæ, viſum eſt adijcere.

Contra errorē de filio Dei, cùm alibi paſſim, tum in primis. Coloſſ. 2. Paulus docet, Chriſtum tantum à patre deſtinatum, vt nos reconciliaret.

Contra hypotheſin, impoſſibile eſt quenquam ſine operibus legis ſaluari, ſeu bona opera ſunt neceſſaria ad ſalutem, Paulus, Barnabas, cæteriq; fideles ſynergi, Antiochiæ ſe oppoſuerunt: ac miſſi Hieroſolymam, in frequenti reliquorum Apoſtolorum & ſeniorum Synodo, contra eos qui etiam in eo congreſſu acriter legis obſeruationem ad ſalutem vrgebant, grauiter atq; vnanimiter decertarunt: ac tandem decernunt, nequaquam eam doctrinam, qua lex & Euangelium intempeſtiuè miſcerentur, in Eccleſia Chriſti tolerandam, ſed per gratiam Domini noſtri Ieſu Chriſti omnes ſaluari. Hoc decretum Eccleſijs paſſim per literas, viuoſq; teſtes intimatur. Etſi autem pluribus Chriſtianis hæc refutatio fuerit periucunda, tamen pſeudoapoſtoli non deſtiterunt eadem ſubinde rurſus mouere & tradere.

Galatianæ Eccleſiæ ſatis grauiter Paulus ſcribit, increpans eam, quòd pſeudoapoſtolis aures præbuiſſet: ac refutat eos, probans ſuum Euangelium eſſe verum, quod immediatè ab ipſo Domino acceperit ac didicerit: habere ſe teſtimonia Apoſtolorum & plurimarum eccleſiarum. Deinde aſſerit, gratis, ſine lege, tantū per meritum Chriſti, quod fide apprehendimus, ſalutem & iuſticiam donari. Argumenta quę ibi ordine recitantur, ſuprà in loco de Doctrina ſunt enumerata. Refutat eadem Paulus Phil. 3. ac dicit, ſe tam in carne poſſe gloriari, quam quenquam alium: verùm ſe omnia in articulo iuſtificationis habere pro ſtercoribus, vt inueniar (inquit) in illo non habens meam iuſticiam quæ ex lege eſt, ſed illam quæ ex fide eſt Chriſti. Et vocat pſeudoprophetas illos, canes: malos operarios, inimicos crucis Chriſti, quorum Deus venter ſit, terreſtria curantes, quorum finis ſit perditio. Affirmat Paulus. 1. Timo. 1. finem legis eſſe, præcipere bona opera, ſed non iuſtificare eos qui per Chriſtum iuſti ſunt, ac vocat pſeudoapoſtolos homines mente corruptos, quæſtum ex pietate facientes: 1. Timot. 6. Item dicit eos non rectè ſecare verbum Dei, mouere multas inutiles quæſtiones: 2. Tim. 3.

Contra opinionē de ceremonijs Iudaicis Antiocheni fratres, & ſynodus Hieroſolymitana decreuerūt, Acto. 15. Paulus Gala. 4 et 5. docet, nos eſſe ab iſtis elementis per Chriſtū liberatos: & excutere gratiam Chriſti, qui iterum ſe Iudaicis, tanquam neceſſarijs ad ſalutem, ſubijciāt. Nihil, inquit, vobis cum Chriſto, qui in lege iuſtificamini, à gratia excidiſtis. Ac dicit eam corruptelam eſſe fermentū: etiam ſi videatur parua, tamē totam maſſam corrūpere. Notat etiam Paulus, quòd iſti falſi doctores tantum in hoc incubuerint, vt placerent hominibus, & plauſibilia docerēt, ac honorem aucuparentur, quaſi ipſi multo melius Euangeliū docerent quàm Paulus. Gal. 6. Minatur autem talibus pſeudoapoſtolis pœnas à Deo. Qui cōturbat vos, inquit, portabit iudicium ſuum, quicunq; eſt ille. Gal. 5. Et Col. 2. eandem hæreſin oppugnat: Nemo, inquit, vos iudicet in cibo ac potu.

Contra hypotheſin Coloſſenſium pſeudoapoſtolorum, filium Dei negantium, Paulus Col. 1. pugnat: oſtendens per Chriſtum omnia eſſe creata, omniaq; per ſanguinem eius diuino conſilio eſſe reconciliata.

De Creaturis errorem Paulus Coloſſ. 2. refutat: Si mortui, inquit, eſtis cum Chriſto, ab elementis huius mundi, quid tanquam viuentes mundo, decretis tenemini? Ne tetigeris, ne guſtaris, ne contrectes, &c.

Contra opinionem de extremo die Paulus 2 Theſſ. 2. ait, à ſigno antecedente eum diem argumentans: Nondum eſt reuelatus Antichriſtus, nondum igitur dies Domini inſtat. Damnat Paulus & Hymenæi & Phileti ſententiam. 2 Timoth. 2.

Contra hæreſin Corinthiacam, in qua reſurrectio mortuorum negabatur, Paulus 1 Cor. 15. acerimè dimicat: & oſtendit, eiuſmodi doctores abolere reſurrectionem Chriſti, fidem & vniuerſam prædicationem, relinquere homines in peccatis & morte. ac deinde, cum illi ipſi pſeudoapoſtoli cogerentur fateri Chriſtum reſurrexiſſe, inde probat, omnes per ipſum viuificatum iri, & reſurrecturos eſſe. Citat etiam atque explicat vaticinia Oſeæ 13. de hoc opere Chriſti, quòd deuicta morte redditurus eſſet vitam. imò & modum reſurrectionis copioſe & præclarè explicat.

Reſpondet etiam criminationibus pſeudoapoſtolorum. fatetur ſe in carne ambulare, ſed non ſecundum carnem: 2. Corinth. 10. Se magis poſſe gloriari, ac verius quàm ipſos, quia in pluribus locis Euangelium Chriſti propagarit: ſe lingua quidem imperitum, ſed non ſcientia: ſe gratis laboraſſe, vt manifeſtum fieret pſeudoapoſtolos tantum mercenarios eſſe, ac pecunias venari: ſe verò magis Eccleſiæ Chriſti plantatione affici: ſe cæteris Apoſtolis non eſſe inferiorem, vocatione, laboribus, reuelationibus diuinis & miraculis. Pſeudoapoſtolos de aliorum laboribus quaſi ſuis gloriari, eſſe ſimulatores, miniſtros Sathanæ: 2 Cor. 11. 12.

De genealogiarum quæſtionibus. 1. Timoth. 1. dicit Paulus, eas magis gignere contentiones, quàm ædificationi ſeruire.

De vitæ licentia errorem, epiſtola Iudæ refellit exemplis Sodomitarum, angelorum lapſorum, & populi Iſraelitici: in quibus pœnę diuinæ graues & horrendæ propter ipſorum peccata extant. Impoſſibile igitur eſt, Deum peccata approbare.

Contra errorem de Magiſtratu, epiſtola Iudæ inquit: Archangelus Michael noluit ſibi ſumere, vt malediceret diabolo: ergo multo minus nos debemus Magiſtratui maledicere.

ANTICHRISTVS.

Etſi Paulus de hac Antichriſti hæreſi, quaſi futura, vaticinentur: tamē apertè pronunciat, etiā illo ipſo tempore quaſi pullulare & gliſcere. ſicut inquit: Myſteriū iniquitatis iam agit. Sunt autem pleraque de Antichriſto ſuprà in capite de Doctrina expoſita.

Hypotheſes.

De Deo.

Antichriſtus oſtendet ſe tanquam ſit Deus. 2. Theſ. 2.

De Coniugio.

Prohibebit matrimonium. 1. Tim. 4.

De rebus medis.

Iubebit abſtinere à cibis. 1. Tim. 4.

De poteſtate Eccleſiæ.

Extollet ſe ſuper omne quod dicitur Deus, aut quod

colitur, eiq; aduerſabitur. 2. Theſſ. 2. Hoc eſt, labefactabit articulos fidei, & ſacramenta. Item, primatum in Eccleſia Dei conſtituet, ac ſedebit in templo Dei, tanquam Deus.

De ſignis & miraculis.

Falſa miracula illuſionibus diabolicis efficiet, & tanquam vera obtrudet, iiſq; ſuperſtitiones ſuas augebit, & confirmabit.

CONFVTATIO.

Hæc Antichriſti corruptelarum genera ac ſemina, Paulus ingenti zelo refutat: appellans autorem, hominem peccati, & filium perditionis: eiq; interritum, non tantum per Euangelij prædicationem, ſed deniq; etiam per aduentum filij denunciat. 2. Theſſ. 2. Et 1 Tim. 4. vocat ſpiritus impoſtores, habentes cauteriatam conſcientiam, hypocritas. Doctrinas ipſorum, dæmoniorum doctrinas appellat: & oſtendit creaturas Dei bonas eſſe, & nihil reijciendum quod cum gratiarumactione percipiatur. Ioannes in Apocalypſi, pluribus notis & circum ſtantijs Antichriſtum ita deſcribit, vt veluti digito eum monſtraſſe videatur. Monet præterea, vt omnes pij ab eius characteribus abſtineant. Non enim vllam hæreſin maiori autoritate & potentia regnaturam, quàm hanc. Sed cum ſuprà ea omnia ſint recitata, prolixius hic repetere noluimus.

Non tamen præter rem facturi videmur, ſi præmonitiones quaſdam Apoſtolorum aliquot de ſecuturis hæreſibus, huc adſcribamus. Actor. 20. Paulus inquit: Scio quòd poſt meam diſceſſionẽ lupi rapaces in vos irruẽt, non parcentes gregi. Et ex vobis ipſis ſurgent viri loquentes peruerſa, vt abducant diſcipulos poſt ſe. propterea vigilate. 1. Timo. 4. Spiritus certò prædicit, quòd in nouiſſimis temporibus diſcedent quidam à fide, attendentes ſpiritibus impoſtoribus, & doctrinis dæmoniorum, in hypocriſi loquentiũ mendaciũ. 2. Timot. 3. Hoc autem ſcio, quòd in extremis diebus inſtabunt tempora periculoſa. Erunt enim homines ſui amantes, auari, faſtuoſi, ſuperbi, maledici, parentibus immorigeri, ingrati, impij, carentes affectu, neſcij fœderis, calumniatores, intemperantes, immites, negligentes bonorum, proditores, præcipites, inflati, voluptatum amantes potius quàm amantes Dei: habentes formam pietatis, ſed qui vim eius abnegarint. Et hos deuita. 2. Tim. 4. Erit tempus cum ſanam doctrinã non ſuſtinebunt, ſed iuxta concupiſcentias ſuas coacervabunt ſibi doctores, ij quibus pruriunt aures, et à veritate quidem aures auertent, ad fabulas verò conuertentur. At tu vigila in omnibus, obdura in afflictionibus, opus perage Euangeliſtæ, miniſterium tuum ad plenum probatum reddito. 2. Pet. 2. Inter vos erunt magiſtri, qui clàm inducent ſectas pernicioſas: etiam Dominum, qui illos mercatus eſt, abnegantes, accerſentes ſibiipſis celerem interitum. & plerique ſequentur illorum exitia, per quos via veritatis maledictis afficietur, & per auaritiam facticijs ſermonibus de vobis negotiabuntur: quibus iudicium iam olim non tardat, & perditio illorum non dormitat. Et 2 Pet. 3. Veniẽt in nouiſſimis diebus illuſores, dicẽtes, Vbi eſt promiſſio aduentus eius? Prædicit Ioannes 1. epiſt. cap. 2. de Antichriſtis, verùm in genere omnes hæreticos Chriſto aduerſantes complectens.

CAPVT VI.

DE CEREMONIIS SEV RItibus Eccleſiæ.

APOSTOLI ceremonias à Chriſto inſtitutas diligenter obſeruarunt: & alias quoque ad ædificationem, & bonum ordinem, & decorum vtiles, liberè ordinarunt & vſurparunt, vt patebit ex ſequentibus.

DE CONGRESSIBVS PVBLICIS.

CHriſtianos, quocunq; terrarũ egerunt loco, ſolitos eſſe conuenire ad res ſacras tractandas, patet ex Actor. 1. 2. 5. 13. 19. 20. 1. Cor. 5. 11. 14. 1. Tim. 2. Cœtus illos publicos plurimum fidelium appellant Eccleſiam. Ioannes enim epiſtola tertia inquit: Eijcit eos ex Eccleſia ſeu congregatione. Et Paulus 1 ad Cor. 14. Sicut vbique in omni eccleſia doceo. 1. Corinthiorum 14. Mulieres veſtræ in eccleſijs taceant. Autor epiſtolæ ad Hebræos decimo ἐπισυναγωγὴν appellare videtur. Autor epiſtola Iacobi συναγωγὴν appellat: Si ingrediatur in cœtum veſtrum,

Celebrare autem conuentus ſacros, his phraſibus notant: Conuenire ad audiendum ſermonem Dei, Actorum 13. Conuenire ad frangendum panem. Actor. 20. Conuenire in vnum. 1. Corinth. 11. λειτουργούντων, miniſtraret Domino. Oportuit ſanè eos in locis & ædificijs certis conuenire: ſed ea, pro huius temporis ratione non vbique fuerunt eiuſdem generis. Nam tum in templo, tum in ſynagogis, tum in priuatis ædibus, tum in ſcolis, prout commodum Chriſtianis in initio fuit, conuentus egerunt.

De templo Hieroſolymitano dicitur, quòd Chriſtiani vnanimiter in templo quotidie perdurarint. Actor. 2. & quod Apoſtoli non ceſſauerunt quotidie in eo docere & annuciare Chriſtum, Actorum quinto. Petrus etiam & Ioannes in templum aſcenderunt ad orandum. In portico Salomonis, confluente turba, concionati ſunt, Actorum 3. Apoſtoli etiam è carcere per angelum educti, iubentur in templo concionari Euangelium, Actor. 5. Et vniuerſam congregationem vnanimiter in porticu Salomonis fuiſſe dicitur, Act. 5. Paulus etiam in templo Hieroſolymis capitur, Act. 21.

In ſynagogis Iudæorum, quæ erant publica ædificia ad conuentus ſacros deſtinata, Apoſtoli paſſim docuiſſe commemorantur. Nam Paulus Actorum 9. in ſynagogis Damaſci prædicat Chriſtum. Idem facit Antiochiæ Piſidiæ, Actor. 13. Theſſalonicæ, Actor. 17. Berhœæ, Actorum 17. Athenis 1. Corinth. 17. Corinthi, Actorum 18. Epheſi, Actorum 18. vbi omnino videntur Chriſtiani in ſynagoga fuiſſe, rogant enim, vt diutius ibi hommoretur.

Ir ſchola Tyranni Paulus Epheſi conuentus habuiſſe dicitur, cum indurati Iudæi eum in ſynagoga ſua non amplius ferrent: Act. 19.

De priuatis etiam ædibus paſſim teſtimonia extant. Nam poſt Aſcenſionem, Apoſtoli & alij Chriſti diſcipuli congregati ſunt in cœnaculo domus: Actorum primo. Et per ſingulas domos panem fregiſſe, & inuicem cibum

cibum ſumpſiſſe, dicuntur Actorum 2. Fortè locus ille, qui ad communes Eccleſiæ preces commouetur, etiam domus aliqua cuiuſdã Chriſtiani fuit. Act.4. Et in ſingulis domibus quotidie docuiſſe & Chriſtũ Ieſum annunciaſſe Apoſtoli dicuntur, Act.5. In domo Cornelij conuentus agitur, Acto.10. In domo Mariæ, matris Ioannis Marci, congregati multi erant pro Petro è carcere liberando, Actor.12. Locus in quo Troade cum Chriſtianis Paulus celebrauit cœnam Dominicam, domus aliqua fuiſſe videtur. nam in cœnaculo fuiſſe dicuntur, & Eutychus è tertio cœnaculo decidit deorſum: Actorum 20. Paulus Romæ in ſuo conducto docuiſſe toto biennio dicitur, Act.28.

Porro de magnificè alijs in locis, præter Hieroſolymitanum, extructis templis, deq; eorum ornamentis & altaribus, de dedicationibus & conſecrationibus templorum, de nominibus & differentijs eorum nuſquam in ſcriptis Apoſtolorum, & certis huius ſeculi autoribus quicquam reperias: quæ ſeculis inferioribus partim Iudaiſmi, partim gentiliſmi ſuperſtitioſa ἐθελοθρησκεία inuenta, infrà ſuo loco oſtendemus.

In congreſſibus nocturnis, neceßitate coacti, vſi ſunt candelis. Actor.20. Paulus protraxit ſermonem vſq; in mediam noctem: Erant autem lucernæ multæ in cœnaculo vbi eramus congregati. In diurnis verò, nuſquam ijs vſi leguntur.

De tempore congreſſuum, Actorum 2. dicitur, quòd quotidie prædicauerint vnanimiter in templo. Idem Actor.5. aſſeritur, quòd quotidie in templo & ſingulis dominibus docuerint. Aliàs plerunque in die Sabbatho conueniſſe dicuntur, quò ſolebant Iudæi conuenire: Actorum.13. Per tria Sabbatha ediſſerebat eis: Actor. 17 Diſputabat in ſynagoga per omne Sabbathum: Actor. 18. Pro neceßitate tum nocturnos tum diurnos habuerunt conuentus. vnde Paulus ad Epheſios dicit, ſe die noctéq; eos docuiſſe & monuiſſe. Troade cum Paulus eſſet poſtridie diſceſſurus, fratribus conuenientibus ad frangendum panem, protraxit ſermonem vſq; ad mediam noctem. Actor.20. Ex 1. Corinth.1. apparet, etiam veſperi Corinthios conuenire ſolitos, circa tempus cœnæ aut poſt.

Conuenire autem ſolitos tum viros, tum mulieres, tum ſenes, tum iuuenes, et pueros, apparet ex 1. Cor.10. & 14. & ex Actorum 20. vbi Eutychus adoleſcent è feneſtra decidit. Mulieres in congreſſum velatas venire, Paulus ordinat.1. Corinth. 11. Indoctos etiam & incredulos in cœtum admiſſos eſſe, conſtat ex 1. Cor.14. Si conuenerit eccleſia tota ſimul & omnes linguis loquantur ingrediantur autem indocti. nònne dicen vos inſanire? Quibus verò ſignis, & quota hora, in cœtum conuocari ſint ſoliti Chriſtiani, nuſquam annotatum eſt. Sed liberè, prout neceßitas aut commoditas cuiuſque eccleſiæ tulit, ea in re, vt in alijs adiaphoris, actum eſt.

In congreßibus autem hæc ferè à Chriſtianis facta commamorantur. Soliti ſunt anere Pſalmos: 1. Cor.14. Quoties conuenitis, vnuſquiſq; veſtrùm canticum habet. Coloſſ.3. Commonete & docete vos inuicem cantionibus, & laudibus. & cantilenis ſpiritualibus, cum gratia canentes in corde veſtro Domino Epheſ. 5. Loquentes vobiſmetipſis per Pſalmos, & hymnos, & cantiones ſpirituales, canentes et pſallẽtes in corde veſtro Domino. Solitos apparet Corinthios dono linguarũ præcellentes in vulgo, ignota lingua canere. Sed Paulus eam conſuedudinem abrogat, & nota lingua cani iubet, vt populus poßit accinere Amen. 1. Cor.14. Canam ſpiritu, ſed canem & mente. Alioqui ſi benedixeris ſpiritu, is qui implet locum indocti, quomodo dicturus eſt Amen, ad tuam gratiarum actionem? Quandoquidem, quid dicas, neſcit. Nam tu quidem bene gratias agis, verùm alius non ædificatur. Gratias ago Deo meo, quòd magis quàm omnes vos linguis loquor, Sed in Eccleſia volo quinque verba mente me loqui, vt & alios inſtituam.

Legerunt etiam ſcripta Prophetarum, eaq; interpretati ſunt. Nam Iudæis ſolenne fuit in ſynagogis, ſingulis Sabbathis legere Moiſen & prophetas, eoſq; interpretari: Act.13. & 15. Ea conſuetudo Apoſtolis etiam profuit. nam hac occaſione paßim in ſynagogis ex Moyſe & Prophetis & ſacra ſcriptura prædicauerunt Chriſtum. Sic Paulus & Barnabas Antiochiæ Piſidiæ poſt lectionem legis & Prophetarum, rogati à principibus ſynagogæ, vt ſi quem haberent ſermonem adhortationis ad plebem proferrent, annuciant Chriſtum: Actorum 13. Idem Theſſalonicæ diſſerebat è ſcripturis adaperiens & allegans, quòd Chriſtum oportuiſſet pati: Actor.17. Idem in Eccleſijs poſtea eandem conſuetudinem obſeruari inſtituit, nempe vt legantur ſcripta Prophetarum, & exponatur à prophetis duobus aut tribus, cæteris auſcultantibus & dijudicantibus: vt patet ex 1. Corinth.14. Origenes etiam homelia 15. in Ioſuam teſtatur. Apoſtolos ordinaſſe, vt in eccleſijs libri veteris Teſtamenti legerentur.

Non autem tantum ſcripta ueteris Teſtamenti legi ſolita eſſe, ſed etiam Euangeliſtarum, de hiſtoria et concionibus Chriſti, Paulus videtur innuere Coloß.3, cum inquit: Sermo Chriſti in vobis habitat opulenter, cum omni ſapientia Idem ſecunda Corinth. 8. de Luca inquit: Miſimus cum Tito fratrem eum, cuius laus eſt in Euangelio per omnes Eccleſias. vnde non ineptè colligi videtur, iam tum Euangelium Lucæ in Eccleſijs legi ſolitum eſſe.

Euſebius libro 2. capite decimoquinto, ex Clementis Hypotypoſ. refert, Petrum Euangelium Marci in Eccleſijs legendum ordinaſſe, Idem libro 5. capite octauo ex Ireneo aſſerit, Matthæum ſuum Euangelium Hebræis obtuliſſe.

Concionantes oportuit lingua vulgo nota vti, propter ædificationem indoctorum: aut ſi quis alia lingua vtebatur, eum oportebat interpretationem ſubijcere: 1. Corinth.14. Nec licuit mulieribus in cœtu publice docere primæ ad Corinthios decimoquarto, & primæ ad Timotheum ſecundo. Concionantes ſtare ſolitos eſſe, apparet ex Actorum primo: Exurgens Petrus in medio diſcipulorum dixit. Et Actorum ſecundo: Stans Petrus cum vndecim, extulit vocem ſuam. Et Actorum quinto Angelus inquit: Ite, & ſtantes loquimini in templo. Et Paulus Actorum decimotertio, ſurgens, in ſynagoga concionatur. Et Petrus in Concilio ſurgens, pronunciat ſententiam, Actorum 15. Plures, verùm vnum poſt alterium concionari ſolitos, apparet ex 1. Cor.14.

Prophetæ verò duo aut tres loquantur, & cæteri diiudicent. Porrò ſi alij fuerit reuelatum aſſidenti, prior taceat. Poteſtis enim ſingulatim omnes prophetare, vt omnes diſcant, & omnes conſolationem accipiant: & ſpiritus prophetarum prophetis ſubijciuntur. Non enim eſt confuſionis autor Deus, ſed pacis, vt in omnib: congregationibus ſanctorum. Sunt tamen etiam exempla vbi ſendentes concionati ſunt. Nam Actor. 16. ſedentes loquebantur mulieribus, quæ conuenerant.

Adminiſtrarunt & vſurparunt cœnam Dominicã, vt apparet ex Actor. 20. vbi Paulus Troade cum fratribus, qui conuenerant, panem frangit & guſtat, ſeu cœnam Dominicam celebrat: & ex 1. Cor. 11.

Si res ita tulit, etiam in congreſſibus illis publicis baptizarunt: vt Actorũ. 2. & 10. & 19. Baptizatos impoſitione manuum confirmarunt, Actor. 8. Elegerunt miniſtros Eccleſiæ, & ordinarunt: Actor. 1. 6. 3.

Vnà in cœtu etiam orarunt, & pro beneficijs Deo gratias egerunt, in ſuis cordibus priuatim, aut lingua alijs ignota, ſiue ſinguli, ſiue vno verbis præeunte: vt apparet ex 1. Corinth. 14. inquit enim: Orabo ſpiritu, ſed & orabo mente: canam ſpiritu, ſed canam & mente, alioqui ſi benedixeris ſpiritu, is qui implet locum indocti, quomodo dicturus eſt Amen, ad tuã gratiarum actionem? quandoquidem quid dicas neſcit. Nam tu quidem bene gratias agis. verùm alius nõ ædificatur. Præcipit etiam Paulus in eccleſijs fieri obſecrationes, deprecationes, interpellationes, gratiarum actiones: 1. Tim. 2. Apoſtoli etiam cum ſuis vnanimiter perſeueraſſe in deprecatione & obſecratione dicuntur. Actorũ. 1. Et eccleſia Hieroſolymis collecta, perſeueraſſe in doctrina Apoſtolorum, & communicatione, & fractione panis, & præcationibus, commemoratur Actor. 2. Petrus & Ioannes à concilio ſacerdotum & ſeniorum ad ſuos reuerſi, annunciant quid ſibi accidiſſet. Et totus cœtus vnanimiter attollunt vocem ad Deum, & dicunt: Domine, tu es Deus, &c. Actor. 4. Pro Petro incarcerato fiebat precatio ſine intermiſſione, ab Eccleſia, ad Deum pro eo: Actor. 12. De gratiarum actionibus in cœtu factis, Actor. 2. dicitur, quòd cum exultatione & ſimplicitate cordis laudauerint Deum. Et Paulus Galat. 1. dicit, Eccleſias Iudaicas pro ſe cõuerſo glorificaſſe Deum. λογίας ſeu συλλόγας, ſeu λειτουργίας, ſeu, ἐλεημοσύνας, ſeu προσφορὰς, 1. Cor. 16. 2. Cor. 8. & 9. & Rom. 15. & Actor. 24, vt Paulus vocat, quas benedictiones, collectas. & eleemoſynas & oblationes interpretres verterunt, etiam in cœtu factæ ſunt, cum fideles. quiſque pro facultate ſuarum rerum, & ſpontanea voluntate, aliquid pecuniæ in commune ærarium cõtulerunt, ad ſuppetias ferendum ſanctis egenis: Actor. 13. & 24. & Roman. 15. & 2. Cor. 8. & 9. Idem 1. Cor. 16. Cæterum de collatione in ſanctos, quemadmodum ordinaui eccleſijs Galatiæ, ita & vos facite: ita vna ſabbathorum vnuſquiſque veſtrûm apud ſe ſeponat, recondens quicquid commodum fuerit.

RITVS CIRCA BAPTISMVM.

TVm Apoſtoli ipſi baptiſarunt, tum alij Eccleſiarum miniſtri: Actorum. 2. 8. 10. 16. 19. & ex 1. Corinth. 1. manifeſtè apparet, Corinthios quoſdam à Paulo, quoſdam ab Apollo, quoſdam à Cepha baptiſatos eſſe, Locis ad baptiſandum, prout tulit occaſio, liberè vſi ſunt quibuslibet. Nam Philippus Eunuchum in flumine baptiſat, Actor. 8. Videtur enim Lydia, vnà cum familia ſua. Philippis in flumine, ad quod ſolebant fieri precationes communes, baptiſata eſſe. Actor. 16. Cuſtos carceris à Paulo & Sila conuerſus, videtur in ædibus ſuis baptiſatus eſſe. In Corinthiaca Eccleſia ſuper mortuis. hoc eſt in eo loco vbi ſepeliebantur mortui, batizatum eſſe, ex. 1 Corinth. 15. conſtat: ſiue ibi fons aliquis fuerit, ſiue baptiſterium fabrefactum. Nec ſtatuerunt Apoſtoli vſquam legem, de certo aliquo loco, vbi baptiſari oporteat, eligendo.

Tam etiam priuatim, quàm in cœtu hominum, ſi res ita tulit, baptiſare ſoliti ſunt. Philippus enim Eunuchum videtur, nullis alijs fidelibus adſtantibus, baptizaſſe. Actor. 8.

De aquæ ante baptizationem conſecratione, nihil in ſcriptis probatis huius ſeculi legas. Vnde liquidò conſtat, Apoſtolos, vt à Chriſto non acceperunt mandatum de conſecranda aqua ante baptiſmum, ita nec ipſos factitaſſe, nec alijs vt facerent mandaſſe.

Quolibet etiam die & tempore baptiſaſſe eos, apparet ex Actor. 2. 8. 16. nec certos dies aut feſta ab Apoſtolis dedicatos, in ſcriptis eorum legas. Semel ritè baptizatos, nuſquam rebaptiſaſſe leguntur.

Si qui verò corrupta Baptiſmi forma, non rectè baptiſati eſſent, eos rectè baptiſari præceperunt: vt patet ex Actor. 19. Nam ibi corrupta forma baptiſmi Iohannis, ſine nomine Spiritus ſancti baptiſatos fratres, Paulus in nomine Domini, id eſt ſecundum inſtitutionem Chriſti, nempe In nomie patris & filij & ſpiritus ſancti, baptiſari iubet.

Baptizatos eſſe adultos, tum Iudæos, tum gentes, exempla brobant Actor. 2. 8. 10. 16. 19. De infantibus baptiſatis, exempla quidem annotata non leguntur, ſed Origenes & Cyprianis, & alij patres, autores ſunt, Apoſtolorum etiam tempore infantes baptiſatos eſſe. Cõſtat etiam hoc ex Apoſtolorum ſcriptis, quòd infantes à Baptiſmo non excludant. Nam dum circumciſionis locum baptiſmum ſupplere Paulus docet Coloſſ. 2. æquè infantes atq; adultos ad baptiſmum admittendos indicat. Idem. 1. Cor. 7. fidelium liberos ſanctos appellat, non quidem ob natiuitatem, ſed quia Chriſtiani parentes eos ſuis precibus Deo commendent, & ad baptiſmum & lauacrum regenerationis, & ſanctificationis citius offerant quàm Ethnici parentes.

Ante baptiſmatis impertitionem, quod quidem ad adultos attinet, de doctrina Euangelij & fide in Chriſtum, & de baptiſmo, quid eſſet, & ob quas cauſas conferretur, adultos edocuerunt. Nam Ioannem baptiſtam prædicaſſe baptiſmum pœnitentiæ, Actor. 13. aſſeritur. Et Apoſtolos primùm concionatos eſſe de Chriſto, & de pœnitentiam & baptiſmo, & poſtea accipientes ſermonem, hoc eſt pœnitentiam agentes, & Euangelio credentes baptizaſſe, Lucas Actor. 2. commemorat. Nec Philippus Samaritanos prius baptizauit, quàm audiuerunt & ſuſceperunt Euangelium, Actorum. 8. Eunuchus à Philippo de Euangelio Chriſti, deq; fide in eum, & de baptiſmate edoctus ex propheta Eſaia 53. petit baptizari: Ecce aqua, inquit, quid vetat quo minus baptizer? reſpondet ei Philippus: Si credis ex toto corde, licet. & reſpondens ait: Credo filiũ Dei eſſe Ieſum Chriſtum.

ſtum. Actorum 8. Vnde haud opſcurè intelligitur, baptiſandos oportuiſſe fidei ſuæ confeßionem ante baptiſmum edere.

De paptizandis prius exorcizatis et adiuratis, neq; præceptum, neq; exemplum extet in ſacra Scriptura.

De renunciatione, qua baptizandi renunciarint peccato, mundo & Diabolo, eiuſq; operibus: & pacto faciendo cum Deo patre, filio et ſpiritu ſancto, quod eum Deum agnoſcere, & in eum credere, eiuſq; verbo parêre velint, expreßè quidem mentio non fit: ſed tamen ipſa confeßio, quam baptiſandos oportuit edere, & effectus baptiſmi, talia complectuntur. Et videtur Petrus eò reſpexiſſe, cum 1. epiſt. 3. Baptiſmum appellat ἐπερώτημα εἰς θεὸν συνειδήσεως ἀγαθῆς.

Miniſtrum baptiſmi in aquam baptiſandos immerſiſſe, ſeu lauiſſe in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti, probat verbum βαπτίζω, quod immerſionem in aquam ſignificat: & quòd Paulus immerſionom illam allegoricè de mortificatione & reſurrectione exponit, Romanis ſexto, Coloſſen. ſecundo. Et phraſes illæ, quibus baptiſmus lauacrum dicitur, Epheſ. quinto, ad Titum tertio & quòd Ananias iubet Paulum abluere peccata, Actorum vigeſimo ſecundo, Et Petrus primæ epiſtolæ tertio dicit, non corporis ſordes ablui. Autor epiſtolæ ad Hebræos decimo, Abluti corpore aqua pura. Et phraſes illa, Baptizati ſunt in nomine Domini, Actorum decimo & decimonono, nihil aliut ſignificat, quàm ixta inſtitutionem Chriſti, hoc eſt, in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti, baptiſatos eſſe. & ex primæ Iohannis quinto non ineptè colligitur, tres illos, patrem, λόγον & ſpiritum ſanctum, in baptiſmatibus nominatos eſſe.

De Patrinis ſeu fideiuſſoribus, qui obtuliſſent infantes aut adultos ad baptiſmum, & pro ijs fideiußiſſent, nihil legitur in ſcriptis Apoſtolorum. Actorum ſecundo, conuerſi ab Apoſtolis, ſeipſos ad baptiſma offerunt. Idem facit Eunuchus, Actorum 8. Et ridiculum fuiſſet, ſi Apoſtoli noluiſſent baptizare, priuſquam fideiuſſores afferrent. Vbi enim eos Eunuchus in ſolitudine ſibi compereſſet?

Nec de nominum in baptiſmo impoſitione mentionem fieri legas. Nam Eunuchus tam poſt baptiſma, quàm antè, Eunuchus appellatur: Actorum octauo, Idem etiam fit de Simone: ibidem. Saulus etiam poſt baptiſma Saulus appellatur, Actorum nono, vndecimo. & Actorum decimotertio Spiritus ſanctus inquit: Segregate mihi Saulum. id non fieret, ſi in baptiſmate eius nomen eſſet immutatum. Sed Lucas in Actis, ab eo tempore quo Sergium Paulum proconſulē in Papho conuertit, cum Paulum appellat: quæ res occaſionem opinioni illi præbuit, quòd à Proconſule id nomen acceperit. Sed Lucas videtur innuere, etiam antea eum cum Saulum tum Paulum dictum eſſe. inquit enim: Saulus, qui idem Paulus, &c. Actorum 13.

De vnctione baptizatorum, & ſignatione crucium, mentio nulla fit: neq; Apoſtoli ea de re à Chriſto acceperunt mandatum. Iohannes 1. epiſt. 2. vnctiomem Spiritus ſancti donationem appellat. Et Iacobi epiſtola vngendis baptizatis nihil dicitur.

Baptizatos ſanè oportuit poſt baptiſmum induere veſtes: ſed an nouo genere veſtitus & ſingulari vſi ſint non liquet. Sunt qui colligant ex illo ad Galatas tertio, Quotquot baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis: & ex illo Apocalypſis ſeptimo, Amicti ſtolis albis: baptizatos albis indutos eſſe veſtibus. Verùm id parum habbet ponderis.

Saulum baptizatum, cibum cepiſſe, & corroboratum eſſe, Actorum nonum dicitur. Sed ita eius poſtulauit neceßitas. Verùm alijs baptizatis, tanquam pro certo ritu, etiam poſt baptiſmum cibum eſſe datum, non legitur.

Samaritanis baptizatis Petrus & Iohannes impoſuerunt manus, & orarunt pro ijs, vt acciperent Spiritum ſanctum: Actorum octauo. Idem Paulus fecit Epheſijs, Actorum decimonono. & acceperunt ſeſibili modo Spiritum ſanctum, loquutiq; ſunt linguis, & prophetarunt.

DE RITIBVS CIRCA CLAVES.

Ritus circa excommunicationem.

EX communicandi officium tū Apoſtoli vſurparūt, tum etiam Eccleſijs earumq; miniſtris commendarunt. Nam Petrus Actorum quinto in Ananiam & Sapphiram excommunicationem exercet: & Actorum octauo, in Simonem magum. & Paulus Alexandrum & Hymenæum ſathanæ ſe tradidiſſe dicit primæ Timoth. 1. Idem Thimotheo præcepit, vt peccantes coram omnibus arguat: 1. Timoth. 5. & Tito, vt hereticum hominem grauiter obiurget, ad Titum primo et ſecundo: & Hereticum hominem vitet, Tit. 3. Idem Eccleſiæ Corinthiacæ mandat, vt inceſtuoſum excommunicet. Iohannes etiam excommunicari præcipit falſos doctores, epiſtola ſecunda.

In quos autem exercuerint excommunicationem, ex iiſdem locis apparet: & in quos exerceri iurè debeat, dictum eſt ſuprà.

Modum autem huiuſmodi obſeruarunt. Si quis ex numero Chriſtianorum, ſiue in notorium aliquem errorem incidit, vnde poſt vnam atque alteram admonitionem reduci non potuit, ſiue notorium aliquod commiſit facinus, conuocata eſt Eccleſia, eaq; publicum quendam celebrauit luctum ob lapſum fratris. primæ ad Corinthios quinto: Non luxiſtis, inquit. vt tolleretur è medio veſtrūm. 2. Corint. 12. Vt lugeam multos eorum qui antè peccauerunt, &c. Lapſum increpuit 2. Corinth. 2. Sufficit huic increpatio hæc, Et poſtea per presbyterum & epiſcopum commemorata & repetita inſtitutione Chriſti, de excommunicandis ſceleratis, tradidit peccatorem Sathanæ, ad interitum carnis: primæ ad Corinth. quinto: Nam ego quidem, inquit, vt abſens corpore, præſens autem ſpiritu, iam decreui tanquam præſens, at is qui ſic hoc patrauit, in noimne Domini noſtri Ieſu Chriſti, congregatis vobis & meo ſpiritu, vnà cum poteſtate Domini noſtri Ieſu Chriſti, tradatur Sathanæ, ad interitum carnis, quo ſpiritus ſaluus ſit in die Domini Ieſu. Et interdixit alijs, ne quiſquam ei aue dicat, aut in ædes ſuas recipiat: 2. Ioannis aut cum eo cibum capiat: primæ ad Corinthios quinto. aut commercium habeat, ſecundæ Theſ. tertio.

RITVS CIRCA ABSOLV- tionem.

SInotorij peccatores obiurgati ab Eccleſia, et excommunicati, agnouerunt ſuum peccatum, & od id uerè ſeſe dolore demonſtrarunt, & petierunt à Deo remiſsionem peccatorum propter Chriſtum, & ab Eccleſia veniam & receptionem: Eccleſia conſolabatur eos, ne immodico abſorderentur dolore. hoc eſt, denunciabatur ijs remiſsio peccatorum per fidem in Chriſtum, & recipiebantur ad communionem, & ſic inſtaurabantur, vt iterum eſſent membra Eccleſiæ. Conſtant hæc ex ſecundæ ad Corinthos ſecundo: Sufficit iſtiuſmodi homini increpatio hæc, quæ facta eſt à pluribus, adeò vt è diuerſo magis condonare debeatis & conſolari: ne quo modo fiat, vt immodico dolore abſorbeatur huiuſmodi. Quapropter obſecro uos, vt valeat in illum charitas. Nam & in hoc ſcripſeram, vt cognoſcerē probationē veſtri, an ad omnia obedientes ſitis. Cui verò condonatis aliquid, & ego condono. Nā & ego, ſi quid condonaui in conſpectu Chriſti, ne occupemur à Satbana. Non enim illius cogitationes ignoramus. Et Gal. 6. Fratres etiam ſi occupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui ſpirituales eſtis, inſtaurate huiuſmodi ſpiritu manſuetudinis, conſiderans temetipſum, ne & tu tenteris.

Cum peccatoribus pœnitentiam agentibus denuncianda fuit remiſsio peccatorum, nuſquam leguntur exegiſſe integram peccatorum enumerationem: ſed ſatis fuit illis, ſi peccata ſua ſe agnoſcere & dolore, & in Chriſtum credere, & in eius nomine petere remiſsionē peccatorum, demonſtrarunt. Conſtant hec ex Actis & Apoſtolorum epiſtolis. Nam cum Actor. 2. Iudæi interrogant, quid debeant facere? Petrus reſpondet: Delictorum pœnitentiam agite, & baptizetur vnuſquiſq; veſtrûm, etc. Non ait, delicta veſtra erumerate omnia, & poſtea præſcribemus vobis canones ſatisfactionum, quibus oporteat expiari veſtra delicta. Nec Philippus Eunuchum enumerare omnia ſua peccata iuſsiſſe legitur, Actorum octauo. Cornelius, eiusq; familia, cum à Petro pronūciatur generalis ſententia abſolutionis, Huic omnes Prophetæ, &c. accipiunt Spiritum ſanctum, nulla præcedente peccatorum enumeratione. Cætera de clauibus vtriſque Eccleſiæ, ſuprà inter dogmatica tractauimus.

RITVS CIRCA COENAM Domini.

APoſtolos, alioſq; Eccleſiæ miniſtros, cœnam adminiſtraſſe dictum eſt ſuprà in Dogmaticis. id autem factum eſſe in congreſsibus Chriſtianorum, paulò antè demonſtratum eſt ex Actorum. 2 & 20. & 1. Corint. 11. Celebraſſe autem cœnam quouis die videntur. nam Actorum 20. quidem, vno ſabbathorum conueniſſe fratres ad frangendum panem dicuntur: verùm 1 Corinth. 11. nullus certus exprimitur dies.

Circa quod tempus diei communicauerit eccleſia Hieroſolymitana, Actorum ſecundo non indicatur: at Troade fratres & Paulus veſperi, aut in nocte cœnam ſumpſiſſe dicuntur: Actorum viceſimo. Corinthij etiam circa tempus cœnæ conueniſſe videntur, 1 Corinth. 11. Totam eccleſiam, & tam paupres quàm diuites, ac etiam adoleſcentes vnà communicaſſe, ex Actorum ſecundo & viceſimo, & 1. Corint. 11. apparet, vbi dicitur: Num contemnitis eccleſiam Dei, & pudefacitis eos qui non habent?

Vſum cœnæ conciones preceſsiſſe videntur, Actorum viceſimo, & 1. Corint. 11. apud Corinthios inualuerat ille abuſus, vt ante cœnā Domnicam inter ſeſe contercertarent, & alij ibi ſuas cœnas inſtruerent, & bette poti cœnam Domini acciperent. Sed Paulus illa improbat, & abrogare iubet: 1 Cor. 11.

Quali pane ad communicationem viſi ſint, non exponitur: quemadmodum nec quali vino, purône an aqua mixto.

Verba inſtitutionis cœnæ recitata omnino videntur nam Paulus ea non fruſtra. 1. Corinth. 11. repetit. & quidem annexum mandatum, Hoc facite in mei commemorationem, poſtulat, vt hiſtoria illa de inſtitutione, & de paſsione Chriſti, recolatur. Et Paulus 1. Corinthiorū. 10. inquit: Poculum benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio corporis Chriſti eſt? In quibuſdam chronicis, vt Martini & aliorum, commemoratur, Petrum ante recitationem verborum cœnæ, orationem Domini cam præmiſiſſe. Verùm vnde hæc habeant, autorem non indicant.

Apoſtolos & alios miniſtros eccleſiæ, panem fregiſſe, tum ipſos accepiſſe & guſtaſſe, & de poculo Domini bibiſſe: tum Eccleſiæ ad comedendum panem Domini, & bibendum de pocculo Domini porrexiſſe, manifeſtum eſt ex prima ad Corinthios vndecimo. Laicis poculum & ſanguinem Domini eſſe ſubtractum, vt contra inſtitutionem Domini eſt, ita hoc toto ſeculo & multis ſequentibus nuſquam legitur. Lucas quidem cœnæ Dominicæ celebrationem, communicationem & fractionem panis appellat, Actorum ſecundo & viceſimo. Verùm ſynecdochicôs totam actionem à Chriſto inſtitutam complectitur, Non ieiunos, ſed poſt alios cibos cœnam Dominicam Corinthios ſumpſiſſe conſtat: neque id improbat Paulus, inquit enim: Quòd ſi quis eſurit, domi edat, ne ad condemnationem veniatis. primæ ad Corinthios vndecimo. Cœnæ Dominicæ vſum, ſubſequutæ ſunt conciones. Actorum viceſimo, Paulus ſumpta cœna, vſque ad diluculum colloquutus dicitur. Commemorationes mortis Chriſti, & gratiarum actiones.

De cœnæ Dominicæ oblatione & miſsificatione pro viuis & mortuis, de panis incluſione & adoratione & circumgeſtatione, vt rebus ab inſtitutione Chriſti non modò alienis, ſed etiam ex diametro cum ea pugnantibus, nihil vſpiam in ſcriptis probatis huius ſeculi leges.

RITVS ORATIONIS.

CHriſtianos in publicis congreſsibus ſimul oraſſe, dictum eſt paulò antè. Priuatas etiam eos feciſſe preces, ex Pauli præcepto conſtat, qui Epheſ. ſexto iubet indeſinenter orare. Idem exemplum Petri comprobat, qui Ioppe ſolus orat: Actorum decimo. Et Pauli, de quo Chriſtus ad Ananiam inquit: Ecce enim orator, Actorum 9. & Pauli ac Silæ, qui in carcere orant laudantes Deum: Actorū 16. Tempore verò ad preces ſiue priuatas ſiue publicas, quolibet pro arbitrio ſuo vſi ſunt. nam nocte dieq; viduas in obſecratione & depre-

& deprecatione Paulus perſeuerare iubet, 1. Timoth. 5. Precum interdiu factarum mentio fit Actor. 4. 6. 8. 19. 20. Nocturnarum etiam exempla ſunt Actorum. 12. vbi noctu in domo Mariæ matris Ioannis Marci, eccleſia pro Petro orat, & Actor. 16. Paulus & Silas in media nocte orant. Meminerunt etiam horarum. nam Ioannes & Petrus aſcenderunt in templum ad horam precationis nonam, Actor. 3. Cornelius etiam circa horam diei nonam ſe oraſſe dicit. Actorum. 10. Et Petrus Ioppe aſcendit in ſuperiora domus, vt oraret, circa horã ſextam: Actor. 10.

Locis etiam ad orandum quibus libet vſi ſunt. nam Paulus in omni loco liberum eſſe orare, monet 1. Corinth. 1. Et. 1. ad Timoth. 2. Hinc in templo Hieroſolymitano orarunt Petrus & Ioannes, Actorum tertio: & alij Chriſtiani, Actorum. 2. & 5. Paulus etiam ſe in templo Hieroſolymis oraſſe dicit, Actorum. 22. In domo orarunt Apoſtoli, Actorũ. 1. 2. 4. 6. Et Paulus Actorum nono. & eccleſia in domo Mariæ orat, Actor. 12. Cornelius etiam in ſua domo, Actorum, 10. & Petrus in ſuperioribus domus, Actorum 10. In carcere orarunt Paulus & Silas, Actorum. 16. Stephanus in loco ſupplicij orat, Actorum. 7. Paulus cum eccleſia Tyri in littore oret, Actorum 21. Philippis iuxta flumen ſolebat eſſe precatio, & illuc Paulus & Silas ad precationem ibant, Actorum. 16. Ad menſam etiam, cum cibum ſumpſerunt, orarunt, & gratias egerunt, vt patet ex 1. Corinth. 10. Quòd ſi ego cum gratia participio, cur ob id maledicitur mihi, pro quo ergo gratias ago? & 1. Timot. 4. Cibos creauit Deus ad ſumendum cum gratiarum actione. Et Paulus. Actor. 27. ſumpto pane gratias agit Deo, in conſpectu omnium: & cum fregiſſet, cœpit edere.

Geſtibus inter orandum liberè quibus libet vſi ſunt. Nam Stephanus poſitis genibus, clamans voce magna, orat: Actor. 7. Petrus eiectis omnibus foras, poſitis genibus orat: Actor. 9. Et Paulus poſitis genibus ſuis, orauit cum omnibus illis: Actor. 20. Idem Epheſ. 3. inquit: Flecto genua mea ad patrem. Idem iacens in lecto, oraſſe videtur, Actorum nono. Paulus in eccleſia Corinthiaca ordinat, vt viri nudato capite, mulieres verò velato in cœtu orent, aut prophetent: Actorum undecimo & primæ ad Timotheum ſecundo, Puras manus ſuſtolli iubet. Ieiunus oraſſe annotatur Actorum decimo, decimotertio, & decimoquarto. Et Petrus inquit: Sitis ſobrij & vigilantes ad orandum: primæ Petri quarto. Ad quam plagam mundi orantes ſeſe conuerterint, non annotatum eſt: & facilè æſtimari poteſt, etiam in ea re liberum cuilibet fuiſſe, quò ſe vellet orans conuertere.

Ad ſtatuas aut imagines preces eſſe factas, vt ſuperſtitioſum & idololatricum fuiſſet, ita nuſquam factitatum tum ab Apoſtolis, tum ab alijs Chriſtianis legitur.

Memorabile etiam hoc eſt, quòd nuſquam in templis idolorum Apoſtoli aut Chriſtiani oraſſe ſcribuntur. Paulus quidem Actorum 17. dicit, ſe prætereuntem contemplatum eſſe culturas Athenienſium, & inueniſſe aram Ignoto Deo inſcriptam: ſed quòd ibi adorarit, non indicat. Cætera de oratione ſuprà inter dogmatica extant.

RITVS VOCATIONIS ET ordinationis

NEq; Apoſtolos, neq; alios Eccleſiæ miniſtros, ſibi ſolis ſumpſiſſe poteſtatem eligendi & ordinandi preſbyteros & diaconos, ſed Eccleſiæ totius ſuffragia & conſenſum adhibuiſſe, tum ex primæ ad Corinthios tertio patet, tum exemplis probatur. Nam Actorum primo Apoſtoli vnà cum reliquo cœtu eligunt duos, quorum alter in locum Iudæ eſſet ſubſtituendus. Idem fit Actorum ſexto, cum diaconi eliguntur ab Eccleſia, & ab Apoſtolis ordinantur: & Actorum decimoquarto. Qui ſe idoneos arbitrabantur, ijs liberum erat, ſuam operam Eccleſiæ modeſtè deferre, ſeq; eius examini & iudicio ſubijcere. 1. Timoth. 3. Si quis Epiſcopatum deſiderat, bonum opus appetit.

In electione verò miniſtrorum eccleſiæ, tum epiſcoporum, tum presbyterorum, tum diaconorum, inquirebatur an eſſent viri ſpectatæ probitatis, pleni ſpiritu ſancto & ſapientia. Tales enim eliguntur diaconi, Actorum ſexto. An haberent bonum teſtimonium vitæ apud alios, an eſſent plurium vxorum mariti, an bene præeſſent ſuæ domui, & haberent honeſtam familiam, an eſſent idonei & ſatis inſtituti ad docendum. primæ ad Timotheum tertio, & ad Titũ primo. Probabantur etiam priuſquam ad miniſterium prorſus ordinarentur. primæ ad Timotheum ſecundo & quinto, vbi præcipit Timotheo, ne cui citò manus imponat. Diligenti tum de vita tum de doctrina facta inquiſitione, & communi ſuffragio creati, Actorum decimoquarto. in conſpectum Apoſtolorum, Actorum ſexto: & presbyterij, hoc eſt aliorum miniſtrorum Eccleſiæ, primæ ad Timotheum quarto, conſtituti ſunt, qui vnà cum Eccleſia ieiunantes pro ijs Deum inuocarunt, vt ſuo Spiritu ſancto eos ornaret, & ſalutaria organa Eccleſiæ faceret, & poſtea impoſitione manuum ſuarum eis functionem Eccleſiaſticam demandarunt: Actor. 6. 13. & 14. 1. Tim. 4. & 5.

Singulare eſt, quod Matthias miſſa ſorte cum precatione electus, & in numerum Apoſtolorum cooptatus eſt, Actorum. 1. Nec in electione & ordinatione aliorum miniſtrorum Eccleſiæ idem obſeruatum aut mandatum reperitur.

De chriſmate inungendis Eccleſiæ miniſtris, & in modum ſphæræ radendis ipſorum capitibus, neq; præceptum neq; exemplum in hoc genere extat. Nã quòd Paulus Cenchræis caput raſit, Iudaico more ob votum eſt factum: & non in eius ordinatione, ſed longè poſt. Actorum. 18.

EXORCISATIO OBSESSORVM.

IN ſanandis obſeſſis, Apoſtoli non certis aliquibus ceremonijs vſi leguntur. nam Actor. 5. vexati à ſpiritibus immundis, ſanati dicuntur. & Actorum 16. Paulus ad ſpiritum Pythonis in puella habitantem inquit: Præcipio tibi per nomen Ieſu Chriſti, vt exeas ab ea: & exijt eadem hora. & Pauli ſudarijs & ſemicinctis impoſitis ſuper obſeſſos, ſpiritus immundi egreſſi dicuntur, Actorum. 19. Ibidem, Iudæi exorciſtæ, etiam nullis alijs ceremonijs vſi dicuntur, quàm quod dixerint, Adiuramus vos per Ieſum, quem Paulus prædicat. Plura de exorcizatione obſeſſorum, in ſcriptis Apoſtolorum non extant.

RITVS CIRCA IEIVNIA.

APoſtoli in genere quidem ieiunia, ſeu ſobrietatem præcipiunt, 1. Petri 4. & probibient ebrietates & comeſſationes, 1. Petri 4. Epheſ. 5. Galat. 5. 1. Corinthior. 5. & 6. Verùm ceremonias publicorum ieiuniorum nullas præſcribunt: neq; enim ieiunia publicè indici mandant, neque à quibus cibis abſtinendum, neq; quo tempore anni, neq; quod die neq; quam diu ſit ieiunandum præſcribunt, Liberum igitur fuit, quando & quomodo & quamdiu quiſq; voluit ieiunare: nec aliam ob cauſam ieiunaſſe leguntur, quàm vt eſſent idonei ad orationem. Nam Cornelius Actor. 10. inquit: Die abhinc quarto, vſq; ad hanc horam ſedebam ieiunus. & hora nona precabor in domo mea. Petrus etiam vſque ad horam ſextam ieiunus fuiſſe videtur, Actorum 10. Eccleſia Antiochena, cum iuſſu Dei voluit Paulum & Barnabam ablegare, ieiunaſſe & oraſſe dicitur, Actor. 13. Paulus etiam & Barnabas precati cum ieiunijs dicuntur, cum crearent presbyteros, Actor. 14. Ne fraudetis vos inuicem, niſi ſi quid ex conſenſu pro tempore, vt vacetis ieiunio & precationi: 1. Cor. 7. In publicis calamitatibus & malis neceßitas ipſa ieiunia indicit. Nam nautæ vſq; ad decimumquartum diem ieiuni ob periculoſam nauigationem permanſerunt. Actorum. 27. Et Paulus inter ſuas calamitates, etiam ieiunia numerat: 2. Cor. 11. Athanaſius etiam epiſtola ad Dracont. Paulum frequenter ieiunaſſe dicit.

Poſtremò, leges de diſcrimine ciborum, & temporibus ieiuniorum, ſpiritus impoſtores inſtinctu Diaboli præſcribere, monet Paulus 1. Tim. 4.

DE BESTIIS.

APoſtoli, & alij Chriſtiani, vt alijs rebus adiaphoris, ita etiam feſtis liberè vſi ſunt, iuxta regulam Coloſſ. 2. Nemo vos iudicet in cibo ac potu, aut in parte diei feſti aut nouilunij, aut ſabbathorum. Vnde diei Sabbathi obſeruati etiam a Paulo & alijs, paßim in Actis fit mentio. nam Actor. 13. Paulus & Barnabas ingreßi in ſynagogam die ſabbathorum dicuntur. ibidem gentes rogabant vt ſequenti ſabbatho ſibi loquerentur ſermonem. Et Paulus & Sylas die ſabbathorum egreßi ſunt è ciuitate ad flumē. Actor. 16. Et Theſſalonicæ per tria ſabbatha diſſeruit Paulus. Et fratres vno ſabbathorum ad frangendum panem conueniſſe dicuntur Actor. 20. Diei Dominici mētio fit Apoc. 1. Fui in ſpiritu Dōnico die. Quo autē tēpore Chriſtiani ſe à Iudæis diſiūxerint, & diē dominicū feriari cœperint, nō eſt memoriæ proditū. Sed hoc ſeculo alios diē Sabbathi, alios diē Dominicū feriatos eſſe, teſtabuntur certamina, quæ ſequenti ſeculo de Paſchate die Dominico celebrando, per Anicetum & Victorem Romanos epiſcopos ſunt excitata.

Mentio etiam fit aliorum feſtorum. nam Paulus Epheſo diſcedens, inquit: Oportet me omnino feſtū, quod inſtat, Hieroſolymis agere: ſed iterum reuertar ad uos. Actor. 18. Paſchatis & dierū azymorū mentio fit Actorū. 12. & 20. Memorabile verò de Paſchate eſt, quod, nō omnes Apoſtoli & Chriſtiani hoc ſeculo eodem die Paſcha celebrarūt. Ioannem, & Philippum euangeliſtā in Aſia decimaquarta die lunæ paſcha celebraſſe, teſtatur epiſtola Polycratis apud Euſebium lib. 5. caput. 14. Et Irenæus in epiſtola ad Victorem, vt eſt apud Euſebiū lib. 5. cap. 26, affirmat, Polycarpum aſſeruiſſe, quod viderit Ioannem & cæteros Apoſtolos paſcha celebrare decimaquarta die menſis. Epiſtola etiam Theophili Cæſarienſis, quam in ſecunda centuria recitamus, Apoſtolos alios decimaquarta die paſcha celebraſſe, alios verò in diem Dominicum paſcha reieciſſe teſtatur.

Pentecoſtes mentio fit Actor. 2. & 20. Feſtinabat enim Paulus, ſi poßibile ſibi eſſet, vt diem Pentecoſtes ageret Hieroſolymis. Item: Commorabor, inquit, Epheſi vſq; ad Pentecoſtem. 1. Cor. 16.

Pſeudoapoſtoli ad neceſſariam feſtorum obſeruationem obligare eccleſias tentarunt. vt patet ex Coloſſ. 2. Galat. 4. Sed à Paulo & alijs refutati, & Eccleſiæ rectè inſtitutæ ſunt. Verùm quomodo myſterium iniquitatis in vrbe Roma per Anicetum, & poſtea per Victorem ea in re laborarit, & quas turbas dederit, ſequenti Centuria exponetur.

RITVS CIRCA NVPTIAS.

IN contractione matrimonij, leges & ritus Moſaicos & politicos, & Chriſti præceptum de non faciendo diuortio, obſeruaſſe uidentur. Nam de non ducenda nouerca, 1. Corin. 5. agitur: & de non faciendo diuortio, 1. Cor. 7. diſputatur, Ad ritus nuptiales, quòd ſponſa ſcilicet ſolita ſit ornari, alluditur Apoca. 19. & Ephe. 5 Et vox ſponſi & ſponſæ audiri, Apoc. 18. Ad nuptias alios vocari, & ad cœnam venire, & lætari: Apocalypſ. 19. alluditur.

VISITATIO AEGROTORVM.

DE viſitatione & cura ægrotorum, autor epiſtolæ Iacobi 5. in hunc modum ſcribit: Infirmatur quis inter vos, accerſat preſbyteros Eccleſiæ, & orent ſuper eum, vngentes eum oleo in nomine Domini: & obſecratio fidei ſaluum reddet laborantem, & eriget eum Dominus: & ſi in peccatis fuerit, remittentur ei. Idem, inuiſere orphanos & viduas in afflictione ſua iubet. Iacobi 1. Captiuos etiam viſitaſſe, iiſq; miniſtraſſe, apparet ex 2. Timot. 1 vbi Paulus inquit: De miſericordiam Dominus Oneſiphori familiæ, qoniam ſæpe me refocillauit, & de catena mea non erubuit: ſed cū eſſet Romæ, ſtudioſius quæſiuit me & inuenit. Det ei Dominus, vt inueniat miſericordiā apud Dominū in die illo, & quam multis Epheſi miniſtrauerit, melius tu noſti.

RITVS SEPVLTVRAE.

MOrtuorum corpora lauerunt, & in cœnaculo poſuerunt. Actor. 9. & elata ea ſepelierunt: Actor. 5. Viri religioſi Stephanum vnà curarunt. Actorū 8 Habuerunt ſua cœmiteria, vbi fidelium corpora ſunt ſepulta: 1 Corin. 15 Planctum etiam ſuper mortuos fecerunt: Actor. 8 Lugentes ſpe reſurrectionis, ſeſe inuicem ſunt conſolati: 1 Theſſalo. 4 De vigilijs, memorijs defunctorum, vel orationibus & cantionibus pro mortuorum requie, & ſalute, neq; præceptum neq; exemplū in probatis autoribus huius ſeculi legas.

DE MORIBVS CHRISTIAnorum.

CHriſtiani in hoc ſeculo pietatis & honeſtatis fuiſſe ſtudioſos, ex hiſtoria ſacra conſtat. Nā verbū Dei diligenter audiuiſſe, idq; ſuſcepiſſe, & in doctrina Apoſtolorum perſeueraſſe, conſtat ex Actorum 2. Publicos congreſſus celebraſſe, Actor. 2. & 5. 1 Corinth. 14. Apo-

ſtolos & alios miniſtros Eccleſiæ magnifeciſſe. Gal. 4. Teſtimoniũ reddo vobis, q. ſi fieri potuiſſet, oculos veſtros effoſſos dediſſetis mihi. 2 Corinth. 7. Scripturas ſacras ſtudioſe legerunt, didicerunt. Act. 17. 1. Cor. 14. Coloſſ. 3. 1. Theſſ. 5. De bonis ſuis ad conſeruatioẽ miniſterij, & propagationem Euangelij, & alendos pauperes ſanctos, prompti contulerunt. 1. Cor. 16. Rom. 15. 2. Cor. 8 & 9. Phil. 4. Doctores Euangelium plantantes, ſtudioſe è periculis liberarunt. Act. 9. 18. & deduxerunt, Rom. 15. epiſt. Ioannis. 3. Feruenti zelo & cõſtenti animo confeſſiones fidei ſuæ ediderunt. Act. 3. 4. Pro confeſſione crucem, direptiones bonorum, plagas, vincula, & mortem deniq; ipſam forti animo pertulerunt, Act. 5. Ibant gaudentes. Act. 21. Paulus inquit: Ego verò non ſolum vinciri, ſed mori paratus ſum. 2. Tim. 2. Omnia ſuffero propter electos, &c 1. Theſſ. 1. & 2. Ebr. 10. Pro perſecutoribus orarunt. Act. 7. Rom. 12. 1. Cor. 4. Non leuiter iurarunt. Iac. 5. Hoſpitales fuerunt. Ebr. 13. Viſitarunt ægrotos Iac. 1. & 5. Viſitarũt captiuos eiſq; miniſtrarunt. 2. Tim. 1. Ebr. 13. Subditi fuerunt politicis dominis in rebus iuſtis. Rom. 13. Tito. 3. 1. Petri. 3. Vſi ſunt legibus politicis, vt Paulus Actorum, 16. 22. 25. Edictis verò magiſtratuum impijs non paruerunt: ſed potius paßi ſunt extrema, quam obtemperarent. Act, 3, 4: Fuit etiam ius ſeruitutis adhuc inter Chriſtianos in vſu, 1. Petri. 3. Epheſ. 5. Coloſſ. 3. Tito. 2. Magnifecerunt coniugia. Ebr. 13. Apoſtolos etiam coniuges fuiſſe, ex 1. Corinth. 9. apparet. Polygamiam abrogarunt, iuxta mandatum Chriſti: quemadmodum etiam diuortia, 1Cor. 7. Secundas nuptias legitimè contraxerunt. 1. Tim. 5. Educarunt honeſtè libros ſuos, in diſciplina & correptione Domini.

In honeſtis vocationibus manſerunt. 1. Cor. 7. Et proprijs manibus laborantes victum ſibi compararunt. Epheſ. 4. Preſcilla & Aliqua & Paulus texẽdo victũ quærunt Corinth. Act. 18. Ocioſos & inordinatè viuentes, & res curioſas & artes ludicras exercentes inter ſeſe non tulerunt. 2. Theſſ. 3. Non facilè litigarunt coram infidelibus. 1. Corinth. 6. A ſermonibus ſpurcis, Epheſ. 4. et colloquijs prauis abſtinuerunt. 1. Cor. 15. Ab idolothytis ſuffocato & ſanguine abſtinuerunt, Actorũ. 15. 1. Corintho. 10. Scientes legem de diſcrimine ciborum abrogatam eſſe, Coloſſ. 2. Nemo vos iudicet in cibo aut potu Habuerunt tamen infirmorũ rationem, Rom. 14. & 15. & 1. Cor. 10. Abſtinuerunt à ſanguine & ſuffocato, Act 15. & 21. Ab ethnicis vocati ad conuiuia, acceſſerunt ſi libuit. 1. Cor. 10. Sed cum ijs qui volebant eſſe Chriſtiani, & erant ob notoria peccata excommunicati, nõ ceperunt cibum. 1. Cor. 5. & abſtinuerunt ab eorum commercio, 2. Theſſ. 3. Nec aue dixerunt, nec in ædes ſuas receperunt, 2. Iohannis. In negociationibus neminem defraudarũt, & operati ſunt honeſta erga omnes homines, domeſticos extraneos, 1. Theſſ. 4. & 5. ad Coloſſ. 4. Philip. 4.

Eccleſia Hieroſolymitana in initio omnia habuit cõmunia, Act. 2. Omnes qui credebant erant coniuncti, & habebant omnia communia, poſſeßionesq; & ſubſtantias vendebant, ac diuidebant illa omnibus, prout cuiq; opus erat. Et quotidie predurantes vnanimiter in templo, & frangentes per ſingulas domos panem, inuicem ſumebant cibum, cum exultatione & ſimplicitate cordis laudantes Deum Et Act. 4. Multitudinis autem credentium erat cor vnum, & anima vna: nec quiſquam aliquid eorum quæ poßidebat, ſuum eſſe dicebat, ſed erant illis omnia communia. Et virtute magna reddebãt Apoſtoli teſtimonium reſurrectionis Domini Ieſu, & gratia magna erat ſuper omnes illos, Neque enim quiſquam egens erat inter illos. Quotquot enim poſſeſſores agrorum aut ædium erant, vendentes afferebant precia eorum quæ vendita fuerant, & ponebant ad pedes Apoſtolorum, Diſtribuebatur autem ſingulis, prout cuique opus erat. Ioſes verò, qui cognominatus eſt Barnabas ab Apoſtolis, quod eſt filius conſolationis, Leuites, Cyprius genere, cum haberet agrum, vendidit eum, & attulit precium, & poſuit ad pedes Apoſtolorum. Verùm ſpontanea fuit iſta communio. Inquit enim Petrus Act. 5. ad Ananiam: Nònne tibi prorſus manebat, & venundatus in tua poteſtate erat? In alijs locis ſimilis rerum communio neq; præcepta, neq; inſtituta, neq; vſurpata legitur.

Quali genere veſtitus vſi ſint Apoſtoli, aut alij Chriſtiani, non eſt annotatum. 2. Timoth. 4. Paulus penulæ meminit. De veſtitu, & ornatu mulierum dicitur. 1. Petri. 3. vbi plicaturæ capillorum, & additionis auri, & palliorum amictus meminit. Et Paulus 1. Tim. 2. mulieres in ornatu modeſto, & verecundia & caſtitate ſemetipſas ornare præcipit, & non vti tortis crinib. aut auro aut margaritis, aut veſtitu ſumptuoſo, ſed tali qui deceat ſanctas mulieres. Idẽ, mulieres velatas in eccleſiam venire, et velato capite orare iubet: 1. Cor. 11. Anus etiã in habitu eſſe mandat, qui deceat religionẽ. Tit. 2.

Circumciſionem Act. 16. Gal. 2. perſolutionem voti, purificationem & alios ritus Moſaicos, Act. 18. & 21. Chriſtiani in initio, vt res liberas & medias obſeruarunt, propter imbecilles. At poſtquam acceßit opinio cultus & neceßitatis, vſi ſunt ſua libertate: Act. 15. Gal. 2. paulatim ceremonijs Moſaicis valedixerunt.

Salutationum etiam crebrò fit mentio in epiſtolis Apoſtolorum. & Paulus cum veniſſet Cæſaream, ſalutaſſe Eccleſiam dicitur: Act. 18. Solebant etiam Apoſtoli diſcentes valedicere fratribus, et cum ijs communes facere preces, eosq; Deo commẽdare Exempla ſunt. Act. 18. & 20. Paulus enim, vbi valedicit presbyteris Epheſinis. & commendat eos Deo, & poſitis genibus cum ijs orat: illi in collum eius ruentes, & oſculantes eum, miſcent fletus, ob ſermonem, quòd non amplius faciẽ eius viſuri eßent, & poſtea deducunt eum. & Act. 21, Expletis diebus, profecti ibamus, deducentibus nos omnibus vnà cum vxoribus & filijs, donec exiſſemus ciuitatem: & poſitis genibus in littore, precati ſumus. Et conſalutatis nobis inuicem, conſcendimus nauim: illi autem redierunt ad ſua.

Apoſtoli in uehementioribus affectibus lacerabant veſtes: exemplum eſt Act. 14.

Eiecti aut ſpreti ab impijs, proteſtationem edebant excußo puluere pedum: Act. 13. aut excußis veſtimentis: Act. 18. Vt neq; à Chriſto neq; ab Apoſtolis monachatus vſpiam præceptus aut commendatus legitur: ita nec hoc ſeculo exemplum vllum apud autores probatos reperitur. & Chryſoſt. in cap. 11. ad Hebræos, homilia 25 teſtatur Apoſtolorum tempore ne veſtigium quidem monachi fuiſſe.

CAPVT. VII.
DE POLITIA SEV GVBERnatione Eccleſiæ.

Dictum eſt libro ſuperiori, de regimine quo Chriſtus vſus eſt in plantanda & gubernanda Eccleſia ante aſcenſionem: iam verò de ea regiminis forma dicendum eſt, qua exaltatus ad dexteram Dei, miſſo Spiritu ſancto, per Apoſtolos eorumq; collegas & diſcipulos adminiſtrari curauit tum ſingulas eccleſias, tum plures aut omnes ſimul.

DE PERSONIS.

Gvbernatæ ſunt eccleſia hoc ſeculo à præſtantiſſimis viris, nempe Apoſtolis, quid in ſchola Ieſu Chriſti inſtituti, & in die Pentecoſtes Spiritu ſancto, ſenſibili & viſibili modo exhibito, tanquan publico teſtimonio ordinati, & ad plandandam & regendam Eccleſiam dei emiſſi fuerunt: & à collegis & diſcipulis eorum qui eos vidarunt & audierũt, & ab iis ad miniſterium eccleſiæ paſſim ſunt collocati: & quidem hac in parte nullum ſeculũ huic eſt conferendum. Nam qui poſtea fuerunt inſingnes doctores, eos oportuit omnes ex voce Chriſti & ſcriptis Apoſtolorum ſuam haurire doctrinam: nec audierunt nec viderunt Apoſtolos viua uoce. docentes, quemadmodum hi.

Veruntamen etiam ſua diabolus hoc ſeculo in regimine Eccleſiæ organa habuit: quales fuerunt pſeudoapoſtoli, falſi fratres, myniſterium iniquitatis: 2. Theſ. 2. Antichriſti: 1. Ioan. 2. et 4. & 2. Ioannis. Hæretici: ad Titum. 3. Canes: Philip. 3. Lupi, & viri peruerſa loquentes: Actor. 20. Adiaphoriſtæ, qui neq; frigidi neq; calidi fuerunt, Apoc. 3. & ſimiles, de quibus in loco de Hæreſibus dictum eſt.

Diſcrimina perſonarum.

Inter perſonas verò quæ hoc ſeculo eccleſias rexerunt, hæc occurunt diſcrimina. Alij enim Apoſtoli appellantur. Epheſ. 4. 2. Corinth. 12. Et hoc quidem nomine non tantum duodecim illi Chriſti diſcipuli notãtur, ſed etiam Paulus ſe Apoſtolum Chriſti appellat, paſſim in omnibus ſuis epiſtolis: & Act. 14. Paulus & Barnabas Apoſtoli dicuntur. Epaphroditus Apoſtolus Philippenſium dicitur. Philip. 2. & Andronicus & Iunias inſignes inter Apoſtolos dicuntur. Rom. 16.

Alij Prophetæ: Epheſ. 4. 1. Corinth. 12. hoc nomine tum illi appellabãtur, qui dono prophetiæ fuerunt clari: tum qui prophetias, hoc eſt ſcripturas prophetarum ſunt interpretati. Act. 11. Superuenerunt ab vrbe Hieroſolymorum prophetæ Antiochiam: ſurgensq; vnus ex eis nomine Agabus, ſignificabat per ſpiritum, famem magnam uenturam in toto orbe terrarum. Act. 13. Erant quidam in Eccleſia Antiochiæ prophetæ ac doctores, Barnabasq; & Simon qui vocatur Niger, & Lucius Cyrenenſis, & Manahen qui, erat Herodis tetrachæ collectaneus, & Saulus. Act. 15. Iudas autem & Silas cum eſſent ipſi prophetæ, adhorati ſunt fratres, &c. Illic aliquantulum temporis cõmorati, dimiſſi ſunt cum pace ad Apoſtolos. Act. 21. in Tyro diſcipuli per ſpiritum dicebant Paulo, ne aſcẽderet Hieroſolymam. & Cæſaream venit quidẽ è Iudæa propheta Agabus: is cum veniſſet ad nos, tulit cingulum Pauli, & alligans pedes ac manus, dixit: Hæc dicit Spiritus ſanctus, &c. Et. 1. Cor. 14. prophetantium in eccliſia Chorinthiaca fit mentio, qui fuiſſe interpretes ſcripturæ omnino videntur. Eph. 3. Nunc reuelatum eſt ſanctis Apoſtolis eius, & prophetis per ſpiritum. Fit etiam mentio prophetiſſarum, Act. 21. vbi quatuor filiæ Philipi prophetaſſe dicuntur.

Alij Euangeliſtæ. Eph. 4. Dedit alios Euangeliſtas. Hoc nomine non tantum appellati ij videnbtur, qui ſcripſerunt hiſtoriã Euangelij, quales ſunt Mathæus, Marcus, Lucas & Iohannes: ſed etiam illi, qui Euangelium de Chriſto paſſim docuerunt. nam Philippus, vnus è ſeptem diaconis Hieroſolymis in initio ordinatis. Euangeliſta vocatur Act. 21. Et Paulus Timotheũ opus Euangeliſtæ peragere iubet. 2 Tim. 4.

Alij paſtores, Eph. 4.

Alij doctores, Ibid. & 1. Cor. 12.

Alij preſbyteri. 1. Pet. 5. Seu epiſcopi. nam epiſcopi & preſbyteri pro iiſdem accipiuntur. Act. 20. Paulus ad preſbyteros Epheſinos inquit: Vos Spiritus ſanctus poſuit epiſcopos, ad regendum eccleſiam Dei. Tito 1. Reliquit te in Creta, &c. vt oppidatim cõſtitueres preſbyteros, &c. oportet enim epiſcopum in culpatum eſſe &c. Iacobi 5.

Alij diaconi: horum officium erat, miniſtrare menſæ Hieroſolymis, dum ibi erat communi bonorũ. Act. 6. Sed tamen eos quoque docuiſſe, & edidiſſe ſigna, ex Stephano apparret Act. 6. & Philippo, Act. 8. 23. & in alijs paſſim eccleſijs diaconorum officium fuit, docere & miniſtrare. Fit etiam mentio diaconiſſarum. nam Rom. 16. Phœbe miniſtra eccleſiæ Cenchreẽſis dicitur. Autor epiſt. ad Ebræos, miniſtros eccleſiæ generali voce appellat, Ebr. 13. Obedite præpoſitis veſtris.

Alij ὑπηρέται miniſtri, aut διακονοῦντες, qui erant Apoſtolorum miniſtri ſeu comites in itinere, cum proficiſcebantur ad prædicantum Euangelium. Nam Marcus Actorum. 13. miniſtri erat Pauli & Barnabæ: & Act. 19. Thimotheus & Eraſtus Pauli miniſtri erãt. Iidẽ συνεργοί, ad Philippẽſes. 2. & 4. σύνδουλοι, Col. 1. & 4. συστρατιῶται commilitones, Philip. 2. & alibi paſſim, à Paulo appellantur. Col. 4. Paulus Tychiũ appellat fratrem ſuum dilectum, & fidelem diaconum, ſeu miniſtrũ & conſeruum in Domino.

Graduum tantum trium meminerunt, Apoſtolorũ, preſbyterorum ſeu epiſcoporum, & diaconorum: qui omnes tres in quibuſdam eccleſijs reperti ſunt, cum adhuc Apoſtoli eſſent ſuperſtites. Nam in Hieroſolymitana eccleſia in initio ſunt duodecim Apoſtoli, qui miniſterio eccleſiæ funguntur: ſed creſcente numero eccleſiæ, & cum neceſſitas poſtularet rerum communium diligentiorem curam, eliguntur & ordinantur ſeptem diaconi: Act. 6. Sunt in ea eccleſia prophetæ etiã, Act. 11. Sũt Apoſtoli et preſbyteri. Act. 15. Suſcepti ſunt ab eccleſia & Apoſtolis & preſbyteris. Cum Paulus poſtremò Hieroſolymam venit, reperit ibi Iacobũ & preſbyteros, qui cõueniſſe dicuntur. Act. 21. In Antiochena eccleſia ad tempus ſunt Paulus et Barnabas, qui Apoſtoli dicuntur, & prophetæ & doctores, quos preſbyteros dicere licet.

In eccleſia Philippenſi ſunt epiſcopi & diaconi. Philip. 1. Paulus & Barnabas eccleſijs tantis preſbyteros

ros creaſſe dicuntur. Actor.14. Paulus etiam Titum in Creta oppidatim preſbyteros ſeu epiſcopos iubet cõſtituere: Tit.1. Thimotheo præſcribit, quales epiſcopos & diaconos debeat ordinare: 1. Tim.3. Ex epheſo preſbyteros, quos epiſcopos vocat. Paulus Miletum ad ſe accerſiuit: Actor.20.

Quot verò in qualibet eccleſia perſonæ miniſterio functi ſint, non eſt in hiſtorijs annotatum: nec vſquam eſt præceptum, vt æquè multi in ſingulis eſſent, ſed prout paucitas aut multitudo cœtus poſtulauit, ita pauciores aut plures ad miniſterium eccleſiæ ſunt adhibiti.

Prophetæ. Euangeliſtæ paſtores ac doctores, non certos gradus perſonarum in regimine Eccleſiaſtico conſtituêre: ſed aut inter Apoſtolos, eorumq́; ſocios, aut inter preſbyteros aut diaconos numerandi vidētur.

Fuerunt autem non tantum Apoſtoli, ſed etiam alij plerięq; varijs donorum generibus, vt linguarum, ſanationum, prophetiæ, & ſimilium ornati. Nam Stephanus ſigna & prodigia magna in populo edidiſſe, Act.6 & Philippus immūdus ſpiritus eieciſſe, paralyticos & claudos ſanaſſe, Act.8. Cornelius etiam & familia eius, accepto Spiritu ſancto linguis locutus, Act.10. agabus & alij prædixiſſe famem, Actor.11: & Paulo captiuitatem: Actor.21. dicuntur Et Paulus ipſe aſſerit, ſpiritum ſanctum per ſingulas ciuitates teſtificari de vinculis & afflictionibus ſuis: quo apertè indicat, in ſingulis ciuitatibus aliquos dono prophetiæ præditos fuiſſe. Actor. 20. De donis etiam illis Paulus concionatur. 1. Corinth. 12. Diuiſiones donorum ſunt ſed idem ſpiritus: & diuiſiones miniſteriorum ſunt, & idem Dominus: & diuiſiones operationum ſunt, ſed idem eſt Deus, efficiens omnia in omnibus. Vnicuique vero datur manifeſtatio ſpiritus ad id quod expedit. Nam huic quidem per ſpiritum datur ſermo ſapientiæ, alij verò ſermo ſcientiæ ſecundum eundem ſpiritum, alij verò fides per eundem ſpiritum, alij verò dona ſanationum per eundem ſpiritum alij vero efficacie potentiarum, alij verò genera linguarum, alij verò interpretatio linguarum: ſed omnia hæc efficit vnus ille & idem ſpiritus, diuidens peculiariter vnicuique ſicuti vult. Et Roman.12. Epheſ.4. & 1. Petri.4.

Viſionibus etiam diuinis tum Apoſtolos tum alios quoque Deus monuit, de rebus magnis, & neceſſarijs. nam Deus viſione docet Petrum de gentium vocatione, Acto.10. Paulum per virum Macedonem vocat in Macedoniam, Act.16. Eidem per viſionem noctu Corinthi dicit: Noli timere, loquere & ne taceas, propter ea q. ego ſim tecum: & nemo adorietur te, vt affligat te Act. 18. Dominus nocte aſsiſtens Paulo, conſolatur eū Act.23. Angelus Domini Paulo naufragium predixit, Actor. 27. Idem per reuelationem Chriſti accepit ſuum Euangelium, Gal.1. eſtq́; raptus in Paradiſum & tertium cœlum, & audiuit arcana verba. 2. Cor.12. & iuxta reuelationem aſcendit Hieroſolymam, Galat.2. Stephanus vidit Ieſum ſtantem à dextris Dei. Actor.7. Dominus per viſionem locutus eſt ad Ananiam, Act.9. Angelus Domini Cornelio Dei voluntatem de accerſendo Petro reuelate, Actor. 10. Per reuelationem eccleſia Hieroſolymitana ante excidium in oppidum Pellam euocata ſcribitur, Euſeb.3. capite.5.

Inter Apoſtolos & alios preſbyteros & eccleſiæ miniſtros alij mariti fuerunt: alij verò dono caſtitatis præditi, vt eſſent expeditiores ad miniſterium & peregrinationes, à re vxoria abſtinuerunt. Nam cæteros Apoſtolos & fratres Domini, et Cepham ſeu Petrum, vxores habuiſſe, eaſq́; ſecum circumduxiſſe. Paulus teſtatur. 1 Cor.9. & Clemens etiam.3. Stromatum, referente Euſebio, narrat de coniugio Philippi, qui duas filias viris in matrimonio elocarit, & 7. Stromatum, de martyrio coniugis Petri elegantem recitat hiſtoriam. Iubet etiam Paulus preſbyteros & diaconos coniuges ad miniſterium legi & ordinari. 1. Timotheus. 3. Paulus verò ipſe & Barnabas videntur à matrimonio abſtinuiſſe: 1. Cor.7. & 9. Quanquam Clemens.3. Strom. ex Philip.3. colligat, Paulum comparem germanam habuiſſe.

Cæterùm alij, nempe auditores, & vt vulgo appellantur, Laici, paſsim fratres & diſcipuli Domini dicuntur, & in epiſtolis Pauli ſancti vocantur: Chriſtiani verò appellari cœperunt primùm Antiochiæ. Act. 11. Et ſeb.2. cap.2. & 3. Petrus videtur tamen eccleſiæ cœtum appellare clerum & gregem Chriſti: 1. epiſtola.5.

DE RATIONE AC FORma gubernationis.

Communia Apoſtolorum & prophetarum, euangeliſtarum, paſtorum, doctorum, preſbyterorum, diaconorum, hæc fuerunt opera:

Docuerunt eccleſiam de ſingulis doctrinæ Chriſtianæ capitibus purè & ſincerè. nam Apoſtolos paſsim docuiſſe, Hieroſolymis & in alijs locis, conſtat ex Actis Apoſtolorum, eorumq́; epiſtolis. Prophetas docuiſſe Antiochæ patet ex Act.13. & 15. nam Iudas & Silas prophetæ confirmarunt fratres. Diaconos etiam docuiſſe. ex Actor.6. & 8. patet. Epiſcopos ſeu preſbyteros idoneos ad docendum ordinari præcipit Paulus. 1. Timot.3. & Tit.1. Idem. 1. Timoth.5. preſbyteros in ſermone & doctrina laborare dicit.

Sacras autem ſcripturas ſunt interpretati, & ex iis annunciarunt Ieſum eſſe Chriſtum. Sic Apoſtoli in omnibus ſuis concionibus. Actor.2.3.4. & in ſcriptis ſuis allegant ſacram ſcripturam: & Philippus. Actorum.8. Eunucho ex Eſaia prædicat Chriſtum. Et Paulus Ro. 9.13.17.4.26.28. Et Apollos Actor.18. reuincebat Iudæos publicè, oſtendens per ſcripturas, quòd Ieſus eſſet Chriſtus. Et Paulus Timoth. & alijs omnibus præcipit, ut attendant lectioni: 1. Tim.4. & 1. Cor.14. omnes prophetare, hoc eſt, ſacras prophetias enarrare optat.

Tradiderunt catechiſmum. Gal.6. Communicet autem qui catechiſatur ſermone, ei qui ſe catechiſat in omnibus bonis.

Rectè ſecuerunt ſermonem veritatis in Legem & Euangelium, 2. Tim.2.

In docendo vſurparunt formas ſanorum verborū, quas Apoſtoli à Chriſto, & alij ab Apoſtolis audierunt: 2. Timoth.1. Locuti ſunt ea quæ decebant ſanam doctrinam. Tit.2. Stultas & ineruditas quæſtiones reſpuerunt, prophanas vocū inanitates prætermiſerunt, pugnas verborum non ſunt, ſecuti: 1. Timoth.4.6.2. Timot.2. Iudaicas & aniles fabulas reiecerunt, 1. Timoth. 4. & ad Titum.1.

In docendo etiam & ſcribendo ſimplici genere ſermonis uſi ſunt: 1. Corint.2.2. Cor.11. Eadem etiam non piguit eos ſæpius tum in concionibus, tum in ſcriptis

repetere & inculcare:Philipp.3.2. Pet.1. Prudentia eâ in docendo vſi ſunt,vt in becillibus non traderent, quorum nondum eſſent capaces:1.Cor.3. Si Iudæis concionati ſunt,principiò ex ſcriptura docuerunt, Meßiam oportere pati & reſurgere à mortuis:& poſtea ea omnia applicarunt ad Ieſum Nazarenum. patent hæc ex Actorum. 9.17. 26. 28. Cum verò gentibus concionantur, pleruquen exordium ſumunt à ſimulachris eorum quæ negant eſſe Deos,& doctrinam de vero Deo ſubijciunt.vt Actorum.17. Diligenter etiam inter ea quæ ex verbo & mandato Dei dixerunt, & ea quæ ſecundum hominem aut ſuum conſilium tradiderunt, diſtinxerunt:1.Cor.6.& 9.& 2.Cor.1.

Studuerunt puritatem doctrinæ conſeruare. 1. Timoth.6.Serua depoſitum.2.Timoth.1.Egregium depoſitum ſeruato per Spiritum ſanctum.

Acriter ſeſe oppoſuerunt falſis doctoribus & hæreticis,eorumq; dogmata falſa refutarunt. nam Stephanus Act.6.refutauit eos qui erant in ſynagoga Libertinorum Cyrenenſium,Alexandrinorum,& Cilicum,& Aſianorum. Et Paulus in Damaſcena ſynagoga diſputando confundebat Iudæos, negantes Ieſum Nazarenũ eſſe Meßiam Actor.9.Paulus & Barnabas & cæteri pij doctores in Antiochena Eccleſia, pſeudoapoſtolos legis Moyſaicæ obſeruationem eſſe neceſſariam ad ſalutem aſſerentes,grauißimè refutarunt.Actor.15.Idem etiam Petrus & Iacobus & alij preſbyteri in ſynodo Hieroſolymis congregati faciunt, Act.15,& in epiſtola Synodali apertè pronunciant pſeudoapoſtolos turbatores,labefactantes animas,& à vera ſententia Apoſtolorum aberrantes. Ibid. Et Paulus Athenienſium erroneas infringit opiniones de ignoto Deo.Act.17. Apollo etiam refutaſſe Iudæos dicitur, Act.18.Conſtat præterea ex epiſtolis Apoſtolorum, quòd falſa dogmata impugnarint & refutarint.nam Petrus 2.epiſtola 2. pſeudodoctores & Antichriſti ſocios viuis coloribus depingit:& 2.epiſtola.3. contra illuſores extremi diei & reſurrectionis mortuorum pugnat.Ioannes etiam .1. epiſtola 2.& 4.& 2. epiſtola, Antichriſti ſpiritum deſcribit,eiuſq; dogmata refutat. Paulus quoque in omnibus epiſtolis ſuis oppugnat & expugnat pſeudoapoſtolos. Rom.16.tota epiſtola ad Galatas 2.Corinth. 10.11.12.13. Philip.3.negantes reſurrectionem.1.Cor.15.2. Timoth. 2.Tradentes doctrinas hominum,Col.2.Titum.1.tradentes doctrinas dæmoniorum. 1. Timoth.4.Antichriſtum, 2.Theſſ.2.& ſimiles,de quibus ſuprà in loco de Hæreſibus dictum. Alios verò idem feciſſe facilè eſt exiſtimare, cũ Paulus iubeat Titum eiuſmodi ordinare preſbyteros,ſeu epiſcopos, qui poßint contradicentes conuincere,eiſq; ora obturare.Titum. 1.Et erudire eos qui obſiſtunt,2.Timoth:2.

Concionati ſunt pœnitentiam : hoc eſt, peccata & peccatores redarguerunt & increparunt, denunciata ira Dei ſuper eos, niſi reſipiſcant. nam Apoſtoli Act.2 3.& 4.Iudæis apertè obijciunt hoc peccatum, & ob id eos arguunt,q. Ieſum Nazarenum, iuſtum & ſanctum, filium Dei & Meßiam occiderint. Et Stephanus Act.7. eos occiſores & proditores Meßiæ appellat. Petrus Ananiam & Saphiram ita obiurgat, vt ſtatim extinguantur:Act.5. Idem grauiter obiurgat Simonem magum,Act.8. Paulus Elyman magum. obiurgatione ſua excæcat. Act.13.Idem etiam grauiter Petrum intẽpeſtiuè Iudaizantem inter gentes reprehendit, Gal. 2. Idem in omnib.ſuis epiſtolis taxando vitia,concionatur pœnitentiam vt Corinthijs, 1 Cor. 1.4.5.6.7.11.15. Galatas etiam grauiter & duriter ob defectionẽ à pura doctrina Euangelij cõpellat.Galat.1.3.4. Timotheũ etiã iubet peccantem coram omnibus arguere:1 Tim.5. & inſtare tempeſtiuè & intempeſtiuè, arguendo & increpando:2 Tim. 4. & Titum iubet ſeueriter Cretenſes arguere,cum omni præcipiendi ſtudio:Tit.1.& 2.

Erga obſtinatos acerbiores erga ſanabiles verò peccatores mitiores fuerũt in obiurgando. Nam Paulus inquit,1.Cor.4.Vultiſne cum virga veniam, an cum charitate,& ſpiritu lenitatis? Idem 1. Tim.5. Seniorem neſæuius obiurges,ſed adhortare vt patrem. Idem.2.Cor. 5,liberum ſibi & alijs eccleſiæ miniſtris eſſe dicit, ſiue mòdeſtè agant ,ſiue grauiter & acerbè peccatores tractent concione pœnitentiæ.

Concione legis contritis remißionem peccatorum anunciauerunt,vt patet ex Act.2..3.10.& 13.

Falſos doctores, ab hæreſi admonitos diſcedere nolentes,& notorios & contumaces peccatores ,excommunicarunt. nam Paulus Hymenæum & Alexandrum maledicentes,tradidit Sathanæ:1. Tim.1. Phygelum & Hermogenem & Aſianos,2.Tim.1.Hymenæum & Philetum.2.Tim.2. Idem Tito etiam præcipit, vt hæreticum hominem poſt vnam atq; alteram admonitionem uitet.& Timotheum iubet ſeiungi à falſis fratribus.1. Tim.6.Et Iohannes epiſtola ſecunda,doctrinam Chriſti non afferentes,excommunicari præcipit.

Paulus etiam Corinthium inceſtuoſum Sathanæ tradi iubet,& excludi:1. Corint.5.pſeudoapoſtolos excommunica.Galat.1.

Pœnitentiam agentes receperunt, 2.Cor.2.& inſtaurarunt ſpiritu lenitatis, Galat. 6. & Paulus Oneſimum ſeruum fugitiuum Philemonis, ſeſe emendatem ſuſcepit,& Domino ſuo remiſit.

Iuſtificatos cohortati ſunt,ut facerẽt bona opera,& cauerẽt ſibi à peccatis.teſtãtur hoc conciones et omnes epiſtolæ Apoſtolorum:et memorabile eſt,quòd cũ concionantur de cauendis peccatis, plerũq; ſoleant taxare communia nationũ vitia. Nam eo iubet Cretẽſes obiurgari ſeuerius,quòd vitio mendacij laborẽt : Tit.1.Idem Galatas ſtultos appellat, Gal.3.Romanos cũ noſſent eſſe arrogãtes, & primatũ affectãtes, adhortatur vt ſint ſtudioſi humilitatis,et ſe nõ efferãt ſuper alios:Rom. 12.

Conſtanti & confidenti animo in ſuo miniſterio ſunt verſati & pro Euangelio non dubitarunt quæuis, deniq; ipſam oppetere mortem. Comprobantur hæc exemplis Apoſtolorum,Act.3.4.5. Et Stephani, Act.7. et Pauli.Act.21.Et Paulus 1.Cor.4. & 2. Cor. 6.et 11. 2. Tim.3.Idem etiam cohortatur Timotheum, vt & ipſe patiatur ob Euangelium:2.Tim.1.& 3.& 4.

Non hominibus adulati ſunt,nec ſtuduerũt iis placere,ſed Deo,& habuerunt ſemper ob occulos iudicium extremum,2.Cor.4.Gal.1.1.Theſſ.2.

Dilexerunt eccleſias tanquam filios ſuos : 2 Cor. 12. Non quæro quæ veſtra ſunt,ſed vos,Non enim debent filij parentibus recondere,ſed filijs parentes. Ego verò libentißimè impendam & expendar pro animabus ueſtris:licet vberius vos diligens,minus diligar.

Conſola

Cõſolati ſunt & afflictos in cruce, & hortati eos ad patientiã & conſtantiã: vt facit Petrus 1. epiſtola. 1. 2. 3. 4. & Ioannes 1 epiſtolæ 3. Et Paulus & Barnabas. Act. 14. Idem Paulus Theſſalonicenſes, Epheſios, Philippenſes & alias eccleſias, paſsim in epiſtolis ſuis conſolatur, & ad conſtantiam hortatur. Idem etiam autor epiſtolæ Iacobi facit, 1 & 5 capitibus, & autor epiſtolæ ab Heb. 10 & 12.

Baptiſarunt. nam Apoſtoli baptizarũt Iudæos conuerſos, Act. 2. Philippus baptizauit Samaritanos, & Eunuchum: Actorũ 8. Ananias baptizat Saulum, Act. 9. Petrus & eius collegæ Cornelium, & familiam eius: Act. 10. Paulus & Silas baptizarunt cuſtodem carceris, cum familia ſua: Actor. 16. Paulus baptiſauit Epheſios, Act. 19. Idem Criſpum & Gaium, & familiam Stephanæ ſe baptizaſſe dicit, 1. Cor. 1.

Cœnam Dominicam adminiſtrarunt, Act. 2. & 20. & 1. Corinth. 11.

Eccleſia eligente & ſuffragante, preſbyteros & diaconos, ſi opus fuit, ordinarunt: vt patet ex Act. 6. 14 & 1. Tim. 3. & 5. Tit. 1.

Ceremonias ad ædificationem eccleſiæ & bonum ordinem & decorum neceſſarias ordinarunt, 1. Cor. 14. De rebus medijs conſilia tantum, & non decreta obligantia conſcientias propoſuerunt: 1. Corinth. 7. Abuſus etiam ſi qui ſubrepſerunt, abrogarunt. Sic Paulus abrogat prauam conſuetudinem Corinthiacarum mulierum nudo capite in cœtu verſantium et orantium: 1. Cor. 11. & cœnæ Dominicæ prophanationem, 1. Corinth. 11. & ignotæ linguæ vſurpationem, & ταξίαν, quam committebant, cum plures ſimul abſq; ordine in Eccleſia loquerentur: 1. Cor. 14.

Precationibus incubuerunt tum in cœtu, tum priuatim: Act. 6. Et Paulus in omnibus ferè epiſtolis ſe pro Eccleſijs orare oſtendit.

Bono exemplo alijs præiuerunt: 1. Pet. 5. Vt ſint exemplaria gregis. Et Paulus iubet Philippenſes ſui imitatores eſſe, Philipp. 3. Idem ſuum etiam exemplum proponit presbyteris Epheſinis, Act. 20. Idem hortatur Titum, vt præbeat ſe formam bonorũ operum: Titũ. 2.

Viſitarunt ægrotos: epiſtola Iacobi 5.

Nuſquam iuriſdictiones politicas & dominia miniſtri eccleſiæ affectaſſe dicũtur. imò Petrus 1. Pet. 5. aperte probibet, dominia in clerum exercere. Et Paulus dicit, ſe non dominari Corinthijs: 2 Corinth. 1. & 2. Cor. 8. Non ſecundum imperium loquor: ſed quoniam alij tam prumpti ſunt, probo veſtram quoq; charitatem, ne vanæ ſit, &c. Item: Conſilium in hoc do, quoniam conducit vobis. Idem Apoſtolos & alios, ſeruos & miniſtros Eccleſiæ eſſe, & non dominos publicos, monet 1 Corinth. 3. & 4.

DE SYNODIS PRIuatis.

PRæter illos congreſſus, quos celebrarunt docendi gratia: & adminiſtrandi Sacramenta, & baptizandi, etiam alias ſynodos priuatas, ſi neceſsitas poſtulauit, coluerunt. Solebant autem in ijs tum presbyteri, vt Act. 21. tum etiam tota eccleſia cõuenire, vt Actuum 14. & 15. in eiuſmodi autem conuentibus tractarunt de rebus ſiue ad doctrinam, ſiue ad gubernationem eccleſiæ pertinentibus. Nam Antiochæ in ſynodo tractarũt de doctrina pſeudoapoſtolorũ, & de ablegatione Pauli & Barnabæ ad. Apoſtolos & preſbyteros Hieroſolymitanos, Act. 15.

In ijs etiam legerunt literas ſiue ab Apoſtolis, ſiue ab alijs ſcriptas, nam Paulus & Barnabas, & Silas & Iudas, Hieroſolymis Antiochiam reuerſi, congregata multitudine, reddiderunt epiſtolam ſynodi Hieroſolymitanæ: eamq; cum legiſſent, gauiſi ſunt omnes ſuper conſolatione, Act. 15. Et Paulus precipit, vt Coloſſenſes curent epiſtolam ad ſe ſcriptam, etiam in Laodicenſium eccleſia recitari, & Laodicenſiũ literas ipſi quoq; legant. Coloſſ. 4. Idem adiuratione adſtringit Theſſalonicenſes, vt epiſtolam ſuam omnibus ſanctis fratribus recitent. 1. Theſſ. 5.

Audierunt etiam in ijs fratres aliunde aduenientes, ſi quod voluerunt ad totam eccleſiam referre. nam Paulus & Barnabas ab eccleſia Antiochena ablegati, iuſſu Spiritus ſancti cum eò reuertiſſent, congregata Eccleſia, retulerunt quecunq; Deus ſecum feciſſet, Act. 14. Paulus etiam cum Hieroſololimam veniſſet, intrabat ad Iacobum cum ſuis, & conueniebant omnes preſbyteri: quibus ſalutatis, narrat quæ Deus feciſſet inter gentes per miniſterium ſuum, Illi glorificabant Dominum, & perſuadebant Paulo, vt propter Iudæos credulos, qui offenſi eſſent, quòd audiſſent Paulũ paſsim Iudæis perſuadere vt Iudaiſmum abijciant, iuxta legem Moyſi ſeſe cum alijs purificaret et re ipſa teſtaretur, ſe legem cuſtodire, Act. 21. Contuliſſe etiam eos in eiuſmodi congreſsibus de doctrina, conſtat ex Gal. 2. vbi Paulus Hieroſolymam ſe abiiſſe, et priuatim cum ijs qui in precio fuerint contuliſſe narrat. Videntur etiam in eiuſmodi congreſsibus tractaſſe de excõmunicandis notoriè ſceleratis, 1. Cor. 5. Item de elegendis & ordinandis miniſtris eccleſiæ, Actor. 14. Execruerunt in ijs iudicia eccleſiaſtica. 1. Tim. 5. Aduerſus preſbyterum accuſationẽ non admiſeris, niſi ſub duobus aut tribus teſtibus. Eos qui peccant, coram omnibus argue, vt & cæteri timorẽ habeant. Iudicarunt etiam de controuerſijs fratrum, ne opus haberent litigare ſub infidelibus.

Nec eſt dubium, quin in eiuſmodi ſynodis, quem de doctrina agendum fuit, ſecundum ſacras literas & ſcripta Apoſtolorum iudicarint: in iudicijs verò Eccleſiaſticis, de controuerſijs fratrum veriſimile eſt eos ſecundum Canones ſiue ſententias Apoſtolorum, quos poſtea ſubijciemus, pronunciaſſe.

DE BONIS ECCLESIAE.

HIroſolymitana eccleſia in initio, ſiue ob ardentem & mutuam inter ſe inuicem dilectionem et coniunctionem, ſiue perſecutorum iniuriã, commune habuit ærarium, in quod liberè ſuas res cõtulerũt communem vſum. Et ærario præfuerunt primò Apoſtoli, vt diſtributores communes. vt cum creſcente multitudine, nõ ſimul poſſent menſis miniſtrare. & vacare concionibus & precationibus. cum eccleſiæ conſenſu ſeptẽ uiros ſpectatæ probitatis, plenos Spiritu ſancto & ſapientia, crearũt Diaconos quos ei rei præfecerunt, Diu ne ea rerum communio Hieroſolymis durarit, non admodum liquet.

Stephano interfecto, cum increbreſceret perſequutio, omnes quidem diſperſi, præter Apoſtolos. dicũtur: Act. 8. Et Philippus, vnus ex ſeptem, Cæſareæ fuiſſe di-

citur, Act. 21. cum Paulus poſtremò iret Hieroſolymã. Sed an reliqui diaconi manſerint Hieroſolymis, aut alij ſint ſubſtituti, an verò communio rerum eo tempore ceſſarit, incertum eſt. Ex eo autem, quòd diſcipuli Antiocheni ſub Claudio fratribus in Iudæa habitantibus ſubſidium miſerunt per manum Barnabe & Sauli, Act. 11. & quòd Paulus Hieroſolymam ad ſanctos collectam attulit, Rom. 15. & Act. 24. colligi poſſe videtur, eos adhuc rerum cõmunione eo etiam tempore vſos eſſe. Sed cum in pauperes ea collata dicantur Gal. 2. ſuum cuiq; hac in re relinquimus iudicium.

In alijs eccleſijs ſimilem rerum communionem fuiſſe, neq; hiſtoriæ meminerunt, neq; aliàs probari poteſt. Conſtat enim, Romanos res proprias tenuiſſe, Rom. 12. & Corinthios. 1. Corinht. 6. & Gal. 8. & Epheſios, 4. & Philippenſes, 4. & Coloſſ. 4. & Theſſalonicenſes, 1. Theſſ. 2. & 4. 2. Theſſ. 3. Et alias eccleſias, vt patet ex 1. Timo. 6. vbi diuitibus præſcribit regulam de vſu ſuorum bonorum. Iohannes etiam rerum proprietatẽ probat 1. epiſt. 3. Idem, autor etiam epiſt. ad Ebræos 13. & autor epiſt. Iacobi. 2. facit.

Euſebius lib. 2. cap. 16. conatur ex Philone affirmare, Chriſtianos Alexandrinos per Marcum conuerſos, omnes res habuiſſe communes: verùm ea non de Chriſtianis, ſed de Eſſeis quibuſdam veriùs, ſcripta à Philone videntur. Nã rationes quas Euſebius profert ad probandum quòd Philo de Chriſtianis iſta ſcripſerit, coniecturæ tantum ſunt.

Sed tamen eccleſias ſua communia æraria habuiſſe, in quæ viritim in publicis congreſſibus ſinguli pro ſua facultate contulerunt, vt patet ex Act. 11. Gal. 2. Rom. 15 1. Cor. 16. 2. Cor. 8. & 9. Meminit etiam Petrus eleemoſynarum Eccleſiæ. 2. Pet. 2. & Paulus 1. Tim. 5. eccleſijs ſua bona eſſe indicat.

Præfuiſſe autem eiuſmodi ærarijs certos homines ab Eccleſia conſtitutos, non dubium eſt, ſiue ij diaconi, ſiue alij fuerint. Apoſtolos, vt Paulum: & presbyteros ſeu epiſcopos, vt Timotheum, & ſimiles, in diſtributione & collocatione pecuniæ cõmunis ærarij, ſuũ quoq; edidiſſe conſilium, patet ex 2. Corinth. octauo, & 1. Timoth. quinto, vbi Paulus iubet Timotheum curare, ne eccleſia oneretur in alendis viduis, quibus aliàs ſuppetat, aut quæ habeant ſuos familiares, à quibus ſuſtentari poſſint.

Ex communi autem ærario ſtipendia ſuppeditarũt Apoſtolis, nam Philippenſes Paulo ſumptus ſuggeſſiſſe, & Theſſalonicam etiam ei, & poſtea Romam per Epaphroditum miſiſſe, dicuntur Philip. 4. Alios etiam miniſtros Eccleſiæ inde aluiſſe videntur Gal. 6. 1. Tim. 5. Dominus enim ordinauit, vt qui Euangelium annunciant, de Euangelio viuant. Viduas egenas & ſenio confectas, Eccleſiæ ſumptibus alendas, Paulus 1. Timoth. 5. præcipit. Etiam in alios pauperes ſanctos, tum domeſticos, tum etiam in alijs locis, vt in Hieroſolymitanos, ex communi ærario contulerunt eleemoſynas: Act. 11. Galatis. 2. Rom. 15. 1. Cor. 16. 2. Cor. 8. & 9.

Qualia & quanta ſtipendia miniſtris Eccleſiæ ſigillatim ſint data, non definitur. Sed ſi ſecundum ordinationem Domini. 1. Cor. 9. & præcepta Pauli. 1. Tim. 5. & Galat. 6. Eccleſiæ fecerunt, tantum illis dederunt, vt ſe & familiam ſuam ſuſtentarint, 1. Cor. 9. & victum et amictum & omnis generis bona habuerint. 1. Timot. 6. Galatis ſexto.

Apoſtolos alia ſtipendia ab Eccleſijs accepiſſe, conſtat ex 1. Cor. 9. Paulus verò à Corinthijs & Achais, ne quod daret ſcandalum, aut videretur ob pecuniam docere Euangelium, nihil accepit: 1 Corinh. 9. Sed ab alijs Eccleſijs ſe ſtipemdium accepiſſe 2. Cor. 11. narrat: Cæteras Eccleſias deprædatus ſum, accepto ab illis ſtipendio, quo vobis inſeruirem. & cum apud vos eſſem, & egerem, non oneroſus fui cuiqam, Nam quod mihi deerat, ſuppleuerunt fratres qui venerant à Macedonia: & in omnib. ſic me ſeruabã, ne cui eſſem oneroſus, atq; ita ſeruabo.

Nec Apoſtolos, nec alios pios miniſtros turpiter lucri fuiſſe ſtudioſos, exemplis Pauli & Titi probat 2. Corinth. 12. Et Pauli, Aquile & Priſcillæ, qui ſuo labore. nempe textura, victitabant Corinthi: Act. 18. Et quòd Petrus. 1. epiſt. capite. 5. & Paulus 1. Timoth. 3. & 6. & Act 20. ſtudium lucri & pecuniæ probibent, & eam notam auariciæ pſeudoapoſtolis tribuunt, 2. Pet. 2. Tito. 1. 2. Corinth. 11.

DE BIBLIOTHECIS.

Bibliothecarum in ſcriptis Apoſtolorum mentio non in cidit: ſed non eſt dubium, cum Iudæi librorũ ſacrorũ fuerint diligentes cuſtodes, & cum in ſynagogis per ſingula ſabbata legerint Moyſen, Act. 15. & 17. eos iam Chriſtianos factos etiam operam in ſcribendis & reponẽdis libris tum propheticis, tum Euangeliſtarum & Apoſtolorum nauaſſe.

Eccleſiam Corinthiacam propheticos libros legiſſe, patet ex 1. Corinth. decimoquarto. Quatuor Euangeliſtarum monumenta, & epiſtolæ Pauli & Petri ac Iohannis cum in Eccleſijs legi ſint ſolitæ, facilè æſtimari poteſt, in bibliothecis eiuſmodi libros aſſeruatos & cuſtoditos eſſe.

Conſtat etiam, Paulum librorum fuiſſe ſtudioſum. Nam 2. Tim. 4. Timotheum iubet ſecum Romam apportare libros, maximè autem membranas.

Bartholomæum Indis Euangelium prædicaſſe, ibiq; Euangelium Matthæi Hebraicè ſcriptũ reliquiſſe, Euſebius narrat lib. 5. cap. 10.

DE SCHOLIS.

IVdæos ſuas ſcholas habuiſſe, in quibus iuuentutem in ſacrarum literarum ſtudio informarunt, dictum eſt libro ſuperiori. Gentes etiam ſuas Academias, in quibus artes & Philoſophiam tradiderunt, habuiſſe, conſtat ex Act. decimoſeptimo, vbi Athenienſium philoſophorum cum Paulo diſputantium mentio fit. Et Tyrannus ſcholam Corinthi habuiſſe dicitur, Act. decimonono. Cæterùm facilè exiſtimari poteſt, Iudæos & gentes cõuerſos, ſuas ſynagogas in ſcholas Chriſtianas commutaſſe. & quidem Paulus in ſchola Tyranni cuiuſdam Corinthi diſputaſſe, & ſuos diſcipulos, erudijſſe dicitur, Actorum decimonono. Et Paulus meminit congregationis, quæ fit in domo Aliquæ et priſcillæ Ro. 16. & 1. Corinthiorũ ſexto: & quæ fit in domo Nymphæ, Coloſſ. quarto. Congregationis que fit in domo Philemonis, in epiſtola ad eundem: quæ quidem eccleſiæ videntur quaſi domeſticæ ſcholæ fuiſſe. nam Aquilam & Priſcillam Apollo inſtituiſſe exactius Actorum 18. dicitur: & literæ ad Philemonem non ipſi tantum, ſed etiam

tiam Archippo et Aphiæ inſcribitur, qui ei ſcholæ fortè vnà præfuerunt.

Scholas eccleſiaſticas ſingulos Apoſtolos, vbicunq; locorum egerint, aperuiſſe, nō tantum eo videtur, quòd paſſim in ſynagogis docuerunt: ſed etiã, quòd ſuos ſemper habuerunt diſcipulos, quos in ſacris literis inſtituerunt, & ad miniſterium præpararunt. Paulus enim ſe Timotheum docuiſſe teſtatur 2. ad Timoth. tertio: Tu aſſectatus es doctrinam meam, & inſtitutionem. Item, Sciens à quo didiceris. Eam conſuetudinem Paulus etiam Timotheo commendat, quum 2. Timoth. 2. inquit: Quæ audiſti à me per multos teſtes, hæc commenda fidelibus hominibus, qui erunt idonei vt alios quoque doceant.

Alexandriæ ab antiquo ſcholam fuiſſe, Euſebius libro 5. cap. 9. teſtatur: fortè cum Marcus ibi Eccleſiam colligit, philoſophis & Iudæis ab Chriſtianiſmum conuerſis, ſchola illa Ethnica ſeu philoſophica in Chriſtianam commutata eſt.

DE PLVRIVM ECCLESIARVM per Apoſtolos eorumq; collegas regimine.

Communem plurium Eccleſiarum, ſiue in vna, ſiue in pluribus prouincijs ſitarum gubernationem, adminiſtrabant duodecim apoſtoli, qui ita etiam erant vocati à Chriſto, vt eccleſias colligerunt & conſtituerunt non modò in Iudæa, ſed in toto orbe terrarũ, Acto. 2. & 10. & alij viri docti, donis linguarũ & miraculorum inſignes: quales fuerunt Paulus Apoſtolus, Barnabas, Iudas, Silas, Philippus, Ioannes, Marcus, Titus, Timotheus, Artemas, Tychicus, Apollo, Zenas, Philemon, Archippus, Epaphras, Ariſtarchus, Demas, Lucas, Epaphroditus, Clemens, Iunias, Andronicus, Priſcilla, Aquilla, Apollo, Soſthenes, Siluanus, & alij plures, quorum paſſim fit mentio in epiſtolis Pauli, & in actis. Sunt qui pleroſq; ex his referant inter ſeptuaginta Chriſti diſcipulos: ſed ſeptuaginta diſcipulorum catalogum nuſquam reperiri annotatũ, Euſebius indicat: & plures quàm ſeptuaginta fuiſſe, probat ex eo, quòd Paulus dicat, Chriſtum à pluribus quàm quingentis fratribus, præter apoſtolos, eſſe viſum: 1 ad Corinthios 15. Actorum 1 fit mentio 120 congregatorum, & virorum, qui cum Chriſto à baptiſmo Ioannes conuerſati ſunt.

Certos verò inter hos gradus ſeu maioritates non reperias. nam apoſtoli ſeſe inuicem fratres appellant. Petrus enim Iacobum non archiepiſcopum ſed fratrem appellat. Acto. 12. Paulum dilectum ſuum fratrẽ vocat, 2. Petri tertio. Et Paulus nullo titulo prærogatiuæ cuiuſdam Petrum, Iacobum aut Ioannem ornat. Galat. 2. Idem ſe minimum quidem apoſtolorum 1 Corint. 15. ſed magnis Apoſtolis non inferiorem 2. Corinth. 11. dicit. Idem Corinthios grauiter obiurgat, quòd alij Paulum, alij Apollo, alij Cepham tanquam excellentiorem iactitarent: & docet omnes eſſe miniſtros Chriſti. Et Petrus Marcum filium ſuum, & Siluanum fideles ſuos fratres appellat. Et Paulus Epaphroditum nominat ſuum fratrem & collegam, & commilitonem ſuum, apoſtolum verò Philippenſium: Philipp. 2. & Clementem & alios cooperarios ſuos, Philipp. 4. Epaphram conſeruum ſuum, & fidum Chriſti miniſtrum: ad Coloſſenſes primo. Tychicum etiam fratrem, & fidum miniſtrum, & conſeruum ſuum, ad Coloſſ. quarto. Ariſtarchum concaptiuum ſuum: Ibidem. Priſcillam & Aquilam adiutores ſuos in Chriſto, ad Roma. 16. Andronicum & Iuniam concaptiuos ſuos, & inſignis inter apoſtolos, ad Rom. 16.

Porrò Apoſtoli eorumq; collegæ non ſolebant in vno aliquo ſemper reſidere loco, ibiq; docere, ſed ex alio in alium tranſibant locum: & ibi non erat annunciatus Chriſtus, prædicabant Euangelium, & colligebant conſtituebantq; eccleſias, creatis & cõſtitutis oppidatim presbyteris & diaconis. Nam ex Actorum 8. patet, Philippum Samariæ prædicaſſe Chriſtũ, & collegiſſe Eccleſiam: & diſperſi fratres ob perſecutionem in Stephanum & alios motam, vſq; ad Phœnicen et Cyprum & Antiochiam propagarunt Euangeliũ. Act. 11. Viri Cyprij Antiochiam ingreſſi, etiam ibi colligebant eccleſiam, quæ aduentu Barnabæ & Pauli confirmata & ampliata, in numeroſam excreuit mulditudinẽ, adeò vt diſcipuli eo in loco primùm Chriſtiani appellarẽtur: Actor. 11. Paulus & Barnabas emiſſi ad gentes, collegerunt paſſim eccleſias, ijſq; crearũt presbyteros. Act. 13. & 14. Sic Barnabas & Marcus in Cyprum nauigarunt, & alia loca, conſtituturi eccleſias. Actor. 15. & 16. Et Paulus ab Hieroſolymis vſq; ad Illyricum eccleſias plandaſſe commemorat: & quod ſoleat ibi docere Chriſtum, vbi antea nõ ſit annunciatus, indicat. Rom. 15. et 2. Corinth. 10. Alij apoſtoli etiam alijs in locis conſtituerunt eccleſias. nam Euſebius libro tertio, capite primo ex traditione commemorat, Thomam Parthiam ſortitum eſſe, Andream Scythiam, Ioannem Aſiam, Petrum in Ponto, Galatia, Bithynia, Cappadocia & Aſia, & Romæ prædicaſſe. Idem libro 2 capite 16. Marcum ad Aegyptum miſſum, Euangelium prædicaſſe, & Alexandriæ eccleſias conſtituiſſe narrat. Nicephorus libro 2. cap. 43 etiã apud Cyrenæos eum eccleſias cõſtruxiſſe, & clerum & epiſcopos & alia neceſſaria ritè & ordine conſtituiſſe dicit. Idem etiam libro 2. capite 39. Philippum & Bartholomæum in Syria & Aſia eccleſias conſtituiſſe, & ſacerdotes ac epiſcopos eis præfeciſſe: & eodem libro, capite 40. Thomam in Aethiopia, Parthia, Media, Taprobana, eccleſias plantaſſe cõmemorat. Euſebius lib. 5. cap. 10. Bartholomæum in India Euangelium prædicaſſe dicit.

Porrò ea in re apoſtoli miniſterio ſuorum collegarum uſi ſunt. nam cum Paulus in Creta plantaſſet Euangelium, & aliò properaret, reliquit ibi Titum, vt oppidatim presbyteros conſtitueret: ad Titum 1. Et Timotheum etiam inſtituit priori epiſtola, quomodo in eccleſia verſari debeat. Nicephorus libro 3. capite 1. narrat, ſucceſſores, apoſtolorum, relictis rebus ſuis, aut in pauperes diſtributis, profectos eſſe ad gentes nondum conuerſas, ijſq; tradidiſſe Euangelium, & hinc inde eccleſias conſtituiſſe.

Cæterùm quòd apoſtoli inter ſe ſortiti ſint orbis terrarum prouincias, Euſebius libro tertio, capite primo leuiter videtur innuere ex traditione: verùm hiſtoriæ ipſæ teſtantur, iiſdem in prouincijs & locis plures Apoſtolos, tum vno & eodem tempore, tum diuerſo Euangelium plantaſſe, & Eccleſias conſtituiſſe. Nam duodecim Apoſtolos vnà Hieroſolymis,

etiā poſt Stephani mortē, diſperſis alijs, manſiſſe. Acto. octauo dicitur. Euſebius lib. 5. cap. 18. ex Apollonio refert, quòd Dominus præceperit Apoſtolis, ne ante duodecimum annum Hieroſolymis diſcederent: quod licet non exactè congruat cum hiſtoria. nam et infra illos annos Hieroſolyma diſceſſiſſe ſignificantur, & poſt duodecimum Chriſti annum in concilio ibi fuiſſe plerique memorantur. Act. 16. Gal. 2. tamen in eodem loco ſimul aliquandiu fuiſſe & manſiſſe indicat. In Samaria ſimul Petrus & Ioannes & Philippus diaconus docuerunt, Act. 8. Antiochiæ etiam viri Cyprij & Cyrenenſes, & Paulus & Barnabas, Agabus, Simon Niger, Lucius Cyrenenſis, Manahen. Act. 11. & 13. Silas & Iudas, Act. 15. & Petrus Galat. 2. docuiſſe commemorantur. In Epheſo Paulus, Acto. 19. Timotheus & Tychicus. Eph. 6. & Ioannes apoſtolus Euſebio lib. 3. cap. 1. eccleſiam plantaſſe dicuntur.

In Corintho etiam plures docuerunt, Paulus, Apollo, Cephas. 1. Corinth. 4. & Titus. 2. Corinth. 12. Romæ etiam plures reperiuntur. nam ibi ſunt Andronicus & Iunias præcipui inter apoſtolos. Item Priſcilla & Aquila, & alij. Rom. 16. Venit etiam eò Paulus captiuus, & biennium in ſuo conducto fuit. Acto. 18. Petrum etiam circa finem vitæ Romam veniſſe, & crucifixum eſſe, Euſebius libro tertio, capite primo, & alij prodiderunt.

Libri cognitionem Clementis, Barnaban primùm Romæ eccleſiam plantaſſe narrant.

In Aſia Ioannes & Petrus docuiſſe dicuntur Euſebio lib. 3. cap. 1. Paulum etiam in Aſia fuiſſe, Lucas teſtatur. Act. 19. & 20. In galatia Paulum fuiſſe, epiſtola ad Galatas teſtatur: & Petrum etiam in eadem prouincia docuiſſe, epiſtola eius indicat.

Deinde non tantum erant plantatores & conſtitutores eccleſiarum apoſtoli, ſed etiam communes inſpectores & viſitatores. Nam quòd ſoliti ſint viſitare & confirmare, ſiue à ſeipſis, ſiue ab alijs inſtitutas eccleſias, multis conſtat exemplis. nam Paulus & Barnabas reuertiſſe Lyſtram & Iconium, & Antiochiam, & denuò confirmaſſe animas diſcipulorum propter obortā perſecutionem dicuntur. Actorum 14. Idem ad Barnabam dicit: Reuententes iam, viſitemus fratres noſtros per omnes ciuitates, in quibus annunciauimus ſermonē Domini, quomodo ſe habeant. Actor. 15. Facto diſsidio inter Paulum & Barnabam, Paulus Syriam & Ciliciā perambulaſſe, & confirmaſſe eccleſias dicitur. Acto. 15. Hanc ob cauſam tam crebras profectiones ad eundem locum Paulus ſuſcepiſſe, paſsim in actis commemoratur, vt viſitaret & confirmaret eccleſias. Acto. 18. Profectus eſt perambulans ex ordine Galaticam regionē, & Phrygiam, confirmans omnes diſcipulos. Idem abſque dubio alij apoſtoli etiam fecerunt. Euſebius enim libro 3. capite 23. ex Clemente & Irenæo refert, Ioannem apoſtolum ex Pathmo reuerſum. Epheſi moderatum eſſe eccleſias, & quaſi communem inſpectorem abiſſe ad gentium loca, vt partim conſtitueret epiſcopos, partim totas eccleſias componeret, partim clerum ex his quos Spiritus ſanctus indicaſſet, ſorte deligeret. Et Epiphanius affirmat, Petrum Pontum & Bithyniā ſæpe uiſitaſſe ob prædicationem Chriſti: libro primo, tomo ſecundo.

In eiuſmodi verò viſitationibus ea quæ neceſſaria ad ædificationem tum in doctrina, tum in ceremonijs fuerunt, explicuerunt & ordinarunt. Nam Paulus ſe Corinthum venturum dicit, vt pſeudoapoſtolorum virtutem probet, & ſchiſma inter eos componat. 1. Cor. 4. vt malos obiurget & excommunicet. 1. Corinth. 3. et 4. abroget ea quæ inordinatè fiebant, & cætera diſponat, 1. Cor. 11. Idem ſe Romam tranſiturum dicit cum plenitudine benedictionis Euangelij Chriſti. Roma. 15. Porrò quò ipſi nō potuerunt peruenire, eò miſerūt ſuos collegas, ſiue cum literis, ſiue abſq; ijs: & per eos ſi quid in doctrina ſcrupuli haberent, eccleſijs exemerunt: ſi quid minus rectè fieret, abrogarunt: & ſi quid faciendū aut ordinandum eſſet, inſtituerunt, & alias res neceſſarias curarunt. Nam Petrus ad eccleſias Ponti, Galatiæ, Cappadociæ, Aſiæ, Bithyniæ, Syluanum miſit cum literis, vt adhortaretur eos ad conſtantiam in agnita veritate. 1. Petri 5. Paulus Timotheum ad Corinthios miſit, vt ijs in memoriam reduceret doctrinam Pauli, quemadmodum vbique in omnibus Eccleſijs doceat. 1. Cor. 4. eundem etiam ſe ad Philippenſes miſſurum promittit, quò cognoſcat ſtatum rerum.

Eundem Timotheum etiam ad Theſſalonicenſes ſe miſiſſet dicit, vt confirmaret eos, et conſolaretur de fide ſua, ne quiſquā turbaretur in afflictionib. illis. 1. Theſ. 3. Eundem Epheſi iuſsit remanere, & ibidem eccleſias inſtituere. 1. Timoth. 1. Per Titum etiam in Creta eccleſias inſpici, et presbyteros oppidatim ordinari curauit Paulus. Tito 1. Per Titum & Lucam, & legatos eccleſiarum Chriſti, paſsim in eccleſijs collectas fieri curauit, Philip. 2. Ad Philippenſes etiam miſit Epaphroditum, vt eccleſia eum videret, & gauderet, Philip. 2. Ad Coloſſenſes Tychicum vnà cum Oneſimo miſit, vt exponerent ijs omnia quæ Romæ agerentur, & conſolarentur corda illorum. Coloſſ. 4. Eundem Tychicum etiam ad Epheſios Romæ è carcere ablegauit, vt certiores redderet eos de rebus Pauli, & conſolaretur corda eorum.

Solebant etiam apoſtoli cum ſuis collegis cōmunes literas ad Eccleſiam ſcribere. nam Paulus & Soſthenes priorem ad Corinthios. 1. Cor. 1. poſteriorem verò Paulus & Timotheus. 2. Cor. 1. exararunt. Ad eccleſias Galatiæ Paulus, & omnes fratres, quos ſecum Romæ habuit (inter quos videtur fuiſſe Epaphras, Marcus, Ariſtarchus, Demas, Lucas, & alij, vt patet ex epiſtola ad Philemonem) communiter ſcripſerunt. Gal. 1. Paulus, Syluanus & Timotheus, vtramq; ad Theſſalonicenſes epiſtolarum conſcripſerunt. 1. Theſ. 1. 2. Theſ. 1. Philemoni Paulus & Timotheus ſcripſerunt: curaruntq; etiam literas ſuas in alijs eccleſijs legi. Col. 4.

Solebant etiam eccleſijs mittere fideles doctores, eosq; ijs commendare, & hortari vt eos ſuſciperent et adiuuarent, ijs que obtemperarent. nam Paulus de Timotheo ad Corinthios ſic ſcribit: Quòd ſi venerit Timotheus, videte vt abſq; metu ſit apud vos. Opus enim Domino operatur, quemadmodum & ego. Ne quis igitur eum ſpernat, ſed proſequamini eum cum pace, vt ueniat ad me. expecto enim illum cum fratribus. Porrò de Apollo fratre multum adhortatus ſum illum, vt iret ad vos cum fratribus, et omnino non erat voluntas nunc eundi: venturus eſt autem, cum opportunitatem

erit

by Google

erit nactus. Et paulo pòſt his verbis commendat eis Stephanæ familiam: Obſecro autem vos fratres, noſtris familiam Stephanæ eſſe primitias Achaiæ, & quòd in miniſterium ſanctis ordinarunt ſeipſos, vt & vos ſubditi ſitis talibus, & omni adiuuanti & laboranti. Epheſijs cõmendat Tychicũ: Eph. 6. Philippenſibus cõmendat Timotheum: Spero aũt in Domino Ieſu, me Timotheum breui miſſurum vobis, vt ego letus ſim animo, cognito ſtatu veſtro. Neminem enim habeo pari mecũ animo preditũ, qui germanè res veſtras curaturus ſit. Nam omnes quæ ſua ipſorũ ſunt querũt, non quæ Chriſti Ieſu, Porrò probationem eius noſtris, quòd vt filius mecũ veluti cum patre ſeruierit in Euangeliũ. Hunc igitur ſpero me miſſurũ, mox vbi videro mea negotia.

Iiſdem etiam Epaphroditum remittit, addita commendatione: Philip. 2. Coloſſenſibus cõmendat Tychicum & Oneſimum, & Marcum conſobrinum Barnabæ, & Ieſum Iuſtum, vt qui ſint ex circumciſione, & fuerint ſoli cooperarij ad regnũ Dei, & ſolati ſint Paulum: Coloſſ. 4. Tito cõmentat Artemam & Tychicũ, & Zenam legi ſperitum, & Apollo.

Eccleſiæ ſolebant etiam ſuos miniſtros ad Apoſtolos mittere, vt tum eos in communi miniſterio iuuarẽt, tum res Eccleſiæ ad eos referrent, & ſiue in doctrina, ſiue in alijs rebus eorũ audierent ſententiam, tum ſumptus eis offerent. Nam Philippenſes Epaphroditum apoſtolorum ſuum miſerunt ad Paulum Romam, quum ageret in carcere, vt offerret ei ſumptus: Philip. 4. & ſubminiſtrant ei, quod etiam alioquandiu cum periculo vitæ fecit: Philip. 2. Corinthij etiam Stephanam et Fortunatum et Achaicum ad Paulum miſerunt, qui abſq; dubio Paulo cõmemorarent, quis eſſet eius eccleſiæ ſtatus, & rogarent vt ſcriberet ad Corinthios: 1. Cor. 16. Coloſſenſes Epaphram ad Paulum miſerunt, ex quo cognouit fidem eorum: Coloſſ. 1. Manſiſſe autem eum etiam aliquandiu apud Paulum, apparet ex Coloſ. 4. cũ eius nomine ſalutat Coloſſenſes, & Philemonem in epiſtola ad eundem.

Si quid in eccleſijs minus rectè fiebat, referebatur id ad apoſtolos, ſiue per literas, ſiue per nuncios. Sic familiares Chloe ad Paulum retulerunt de cõtentionibus quæ erant inter Corinthios, de inceſtuoſo Corinthio nondum excõmunicato, de litigatione coram infidelibus, de idolothytis, de mulieribus nõ velatis, de cœnæ Dominicæ profanatione, de ataxia in congreſſibus publicis: de opinione quorundam non fore reſurrectionem mortuorum, et alijs rebus: 1 Corint. 1. Et videntur Theſſalonicenſes etiam Paulo indicaſſe quorundã opinionem de iam inſtante extremo die. 2. Theſſ. 2. Et Paulus iubet eos per literas ſibi notari, qui non obediãt ſermoni Euangelij. 2. Theſſ. 3.

¶ Apoſtoli gerebant curam omnium eccleſiarum. nam Paulus 2 Corinth. vndecimo: Incumbit mihi quotidiana cura omnium eccleſiarum. Quis infirmatur, & ego non infirmor? quis offenditur, et ego non vror? nec tamen tantum quas ipſi plantarunt, ſed etiam aliarum quæ apoſtoli non viderunt. Inquit enim Coloſſ. 2. Volo vos ſcire, quantam ſolicitudinem habeam de vobis, et his qui ſunt Laodiceæ, et quotquot non viderunt faciem meam in carne, vt conſolationem accipiant corda illorum.

Nõ dominabantur eccleſijs. 2. Cor. 2. nec ſemper imperioſe ijs mandabant pro autoritate, ſed interdum per charitatem orabant. nam Paulus ad Philemonẽ ſic ſcribit: Quamuis multam in Chriſto fiduciam habeam iniungendi tibi id quod tui erat officij, tamen propter charitatem potius rogo, etc.

Si qua incidebat grauis inter apoſtolos controuerſia vocata ſynodo, et re diſceptata, communi decreto ſtatuebatur ex verbo Dei, et non hominum proſopolepſia: eaq; communis omnium ſententia paſſim eccleſijs indicabatur per literas ſynodales, et legatos. Conſtant hæc ex Acto. 15. et 16. cũ trãſirent ciuitates, tradebant eis ſeruanda decreta, quæ erant ordinata ab apoſtolis et presbyteris qui erant Hieroſolymis.

Si quos apoſtoli excommunicaſſent, etiam alijs ſignificabant, vt eos pro excommunicatis haberent, et uitarent. Nam Paulus Timotheo de Hymenæi et Alexandri. 1. Timoth. 1. Hermogenis et Phygeli et Aſianorum. 2. Timoth. 1. Hymenæi et Phileti. 2. Timoth. 2. et Demæ. 2. Timoth. 4. defectione et excommunicatione indicat. Ioannes epiſtola tertia, Diotrephen primatum affectantem, et abutentem poteſtate clauium accuſat.

DE CONSOTIATIONE IN una aliqua prouintia.

INter eccleſias ſingularum prouinciarum, vnam aliquam ab apoſtolis primam, et aliam ſecundam, aliam verò tertiam, et ſic deinceps alias ordinatas eſſe, quarum ſuprema vnà cum ſuo epiſcopo dominaretur alijs, et ſine qua nihil liceret alijs facere, nuſquam in ſacris literis legitur: nec quidem fas fuiſſet, ad eiuſmodi ordinem alligari eccleſias. Nam regnum Chriſti ad certas perſonas et locum alligari non poſſe aut debere, apoſtoli docebant. Hinc nulla fit mentio Archiepiſcoporum, Metropolitanorum, aut aliorum titulorum, eiuſmodi gradus denotantium.

Inſignores eccleſiæ in prouincijs erant quidem in aliquo honore, tum propter apoſtolos in ijs docentes, tum propter presbyteros et miniſtros in eruditione et conſtantia præſtantes, tum propter beneficia quæ alijs vicinis exhibeant eccleſijs, ſed nihil amplius iuris in alias habebant, quam eas mutuis officijs in rebus ad communis eccleſiæ ædificationem pertinentibus adiuuare.

In Palæſtina, eccleſia Hieroſolymitana in initio erat alijs inſignior, tum propter ibidem exhibitum Meſſiam, tum propter apoſtolos, et alios qui Chriſtum vidiſſent et audiſſent, et ſpiritum ſanctum ſenſibili modo accepiſſent. Verùm ea non affectabat primatum in alias, nec dominabatur ijs: nec Iacobus ab apoſtolis illic epiſcopus conſtitutus, referente Euſebio ex Egeſippo libro ſecundo, capite vigeſimotertio. nec Simeon Cleophæ, vt Euſebius libro tertio, capite vigeſimoſecundo narrat, aliquo alio dignitatis aut maioritatis ornãtur titulo, quàm epiſcopi: ſed mutuis officijs ſeruiebat alijs vicinis eccleſijs, vt in ijs quoq; plantaretur vera doctrina, et conſeruaretur pura et integra contra pſeudoapoſtolos. Nam cum Samaritani ſuſcepiſſent Euangelium, mittebantur ad eos confirmandos Petrus et Ioannes: Acto. 8. et cum Antiochia eſſet conuerſa, eccleſia Hieroſolymitana Barnabam eò miſit, ad confirmandos

mandos fratres in agnita veritate: Acto.11. Antiocheni fratres propter Apoſtolos Hieroſolymitanam eccleſiã magnifaciunt, ita ut tempore famis ſubſidium pauperibus per Paulum & Barnabam mittant: Actor.11. & ad eius iudicium & ſententiam, controuerſiam inter pſeudoapoſtolos & Paulum & Barnabam, de obſeruatione legis Moſaicæ referũt: Act.15. & Apoſtoli & presbyteri & eccleſia Hieroſolymis, ea in re ſuam operam præſtant Antiochenæ & alijs eccleſijs, vt rem definiãt, & per literas & legatos ſententiam ſuam declarent: Act.15. & tradi paſſim alijs eccleſijs curent, Actor.16. Poſt apoſtolos, authoritas huius eccleſiæ decreuit propter motus & furores Iudaicos, & propter excidium ſub Veſpaſiano.

Erãt et aliæ in Palæſtina eccleſiæ illuſtres, quæ mutuis officijs alijs erant aſſociatæ: vt Antiochena & Cæſarienſis, & aliæ. nam Antiochia erat clara ob Paulum & Barnabam, integrum annum ibi agentem. Acto.11. & cæteros prophetas & doctores, Acto.13. & quòd ibi primùm circiter annum Chriſti 40, diſcipuli Chriſtiani appellari cœperunt: Acto.11. Verùm ea, alijs vicinis eccleſijs non imperauit, ſed mutuis officijs iiſdem inſeruijt. nam Paulum & Barnabam ablegauit ad prædicandum vicinis gentibus, Act.13.

Idẽ de alijs inſignioribus eccleſijs in alijs prouincijs dici poteſt, quòd non propter locum, aut ſucceſsionem ei loco alligatam, aut mandatum aliquod Dei, aut inſtitutum apoſtolorum, fuerint alijs prælatæ: ſed quòd propter doctores præſtantes fuerint in precio habitæ. & quòd nihil plus iuris, quàm quælibet ex minimis in qualibet prouincia habuerint in docendo, ſacramenta adminiſtrando, ordinando, iudicando vera aut falſa dogmata, & ſimilibus officijs ſingulis eccleſijs mandatis, & quòd mutuis officijs alias vicinas iuuerint. Hoc nomine commendat Paulus eccleſiam Theſſalonicenſem, quòd exemplo fuerint omnibus eccleſijs in Achaia & Macedonia, & quòd in omni loco fides earum dimanarit: 1 Theſſal. 1. Idem 1 Theſſ. 4. dicit, eos exercere opera dilectionis in omnes fratres qui ſint in tota Macedonia.

Eadem dici poſſunt de Corintho, Epheſo, Alexandria, Roma, & alijs: quorum etiam epiſcopi ab apoſtolis præfecti, ab Euſebio annotati ſunt, eo quòd inſigniores ipſi fuerunt doctores, quorum opera & mutuis officijs vicinæ eccleſiæ ſunt vſæ.

Inter Canones qui falſo apoſtolorum nomine hodie circumferuntur, extat canon numeros 35. qui in Antiocheno concilio nonus eſt, quem antiquã regulam à patribus conſtitutam appellant. Is nõ incõmode de conſociatione eccleſiarum in prouincijs ſingulis loquitur in hunc modũ: Epiſcopos gentium ſingularum ſcire conuenit, quis inter eos primus habeatur, quem velut caput exiſtiment, & nihil amplius præter eius conſcientiam gerant, quàm illa ſola ſinguli, quæ parochiæ propriæ & villis quæ ſub ea ſunt competunt. Sed nec ille præter omnium conſcientiam faciat aliquid in eorum parochijs. Sic enim vnanimitas erit, & glorificabitur Deus per Chriſtum in Spiritu ſancto.

Non loquitur Canon iſte de apoſtolis, ſed de Epiſcopis: vnde patet, nõ tempore apoſtolorum, ſed iis mortuis eiuſmodi ratione plures eccleſias. propter ordinẽ aliquem & ædificationem eſſe conſociatas.

Deinde memorabile eſt, quòd nõ nominat certa prouintiarum aut gentium oppida, quorum epiſcopos oporteat eſſe reliquorum generales inſpectores: nec tribuit illis quicquam amplius iuris, quam vt cõmuni conſenſu omnium, de rebus ad eccleſias plures pertinentibus tractent.

DE CONSOTIATIONE ECCLEſiarum in diuerſis ſeu cunctis prouincijs.

SIcut neque Chriſtus, neque Apoſtoli docuerunt, oportere in vniuerſo terrarum orbe vnum aliquem certum locum eſſe, vbi omnibus temporibus vſq; ad finem mundi duret Eccleſia, cuius epiſcopus, qualiſcunque alius poſt alium ſuccedat, ſit œcumenicus, & caput omnium aliarum eccleſiarum, qui non poſsit errare, & qui ſolus habeat poteſtatẽ interpretandi ſcripturam, figendi & refigendi articulos fidei, quia nemine poſsit iudicari, & cuius ſententia omnes oporteat cauſas definiri, & qui habeat ius vtriuſq; gladij, politici et ſpiritualis: ita neq; hoc ſeculo, neq; aliquot ſequentibus, uſpiam gentium aut locorum, eccleſia ſiue Hieroſolymitana, ſiue Antiochena, ſiue Corinthiaca, ſiue Epheſina, ſiue Alexandrina, ſiue Romana, ſiue vlla alia: neq; quiſquam Apoſtolorũ, ſiue Petrus, ſiue Paulus, aut alius, nec quiſquam eorum qui ab apoſtolis eccleſias gubernandas ſuſceperunt, ſibi eiuſmodi primatum arrogauit. Nam apoſtolos pari iure & ſocietate, ſine vnius alicuius tanquam ſupremi, diſpoſitione & gubernatione, ſed ſua plenaria poteſtate à Chriſto & Spiritu ſancto accepta, ſingulos paſsim plantaſſe eccleſias, oſtenſum eſt in ſuperioribus. & licet Petrus videatur præcipuus inter Apoſtolos fuiſſe, ſiue propter inſignia ſua dona, ſiue propter ætatem: tamẽ eiuſmodi primatũ eum inter Apoſtolos non geſsiſſe, vt vniuerſalis eccleſiæ eſſet epiſcopus, & quicquid alij facerent, eius ſolius autoritate eſſet ratum aut irritum, probant hæc argumenta.

ARGVMENTA CONTRA PRIMATVM PETRI.

PRimùm, quia Paulus aliquoties in epiſtola ad Galatas clarè teſtatur, ſe quidem eſſe apoſtolorũ gentium, Petrum verò Iudæorũ: eiuſq; apoſtolatũ inter Iudæos, ſuum inter incircumciſos eſſe. Verba eius cap.2. hæc ſunt. Cognoſcẽtes q. MIHI SIT CONCREDITVM Euangeliũ præputij, ſicut PETRO CIRCVNCISIONIS. Nam qui in Petro efficax fuit ad apoſtolatum circumciſionis, efficax fuit in me erga gentes. Ibidem paulo pòſt, Iacobus, Cephas, & Ioannes, qui videbantur eſſe columnæ, dexteras dederunt mihi ac Barnabæ ſocietatis, vt nos in Gentes, ipſi verò in circumciſionem apoſtulatu fungerentur.

Primùm diuinam ordinationem, deinde ſanctiſsimam dextrarum pactionem ſtatuiſſe ait, vt alter ſit Iudæorum, alter Gentilium apoſtolus. Hæc profectò clariſsimè, ac ſine omni ambiguitate oſtendunt, Petrum non eſſe ſummum Epiſcopum in tota eccleſia. Nam ſi Chriſtus eum vniuerſalem Apoſtolum, ſupra omnes gentes conſtituiſſet: obſecro, quomodo vel ipſemet, vel Paulus, auſus fuiſſet eius functionem decimooctauo demum poſt paſsionem Chriſti anno,

tantopere

zed by Google

tantopere coarctare, idq́; tam ſancto pacto? Sed ſuperius clarè teſtatus eſt Paulus, Petro diuinitus eas metas circumſcriptas, vt ſit circumciſorum apoſtolus.

Ita ex his locis Pauli animaduertimus, Petrum diuino & humano iure particularum. & non vniuerſalem epiſcopum conſtitutum. Item quàm latè ſe extendat illud Ioannes 21. Paſce oues meas. Nec hoc ius, hancq́; functionem diſtinctionem irratam facit, quod aliquando per occaſionem & Paulus Iudeis & Petrus gentilibus eſt concionatus. De iure enim hic, non de facto diſputamus.

Secundum: Quia Chriſtus aliquoties contendentibus Apoſtolis de primatu, negauit eos debere imperare & regnare. inquit enim: Reges gentium dominantur eis, vos autem non ſic. Nec tantum eos non vult dominari, ſed etiam vult eos ſeruire & ſubiectos eſſe, cum inquit: Qui vult eſſe maximus, ſit minimus. Et quidem proponit ſe eis pro exemplo, qui venerit in terram, non vt alij ei ſeruiant, ſed vt ipſe alijs miniſtret, idq́; ſumma & duriſſima ſeruitute: ac negat plane, ſe eſſe conſtitutum iudicem: prohibetque ſeruiter, ſe quenquam magiſtrum, patrem aut dominum appellare.

Conſonat huic ſententiæ & Pauli doctrina. 1. Corinth. 3. & 4. qui dicit Petrum & Paulum & omnes Apoſtolos eſſe Eccleſiæ, & non eſſe Eccleſiam ipſorū: eos eſſe tantum miniſtros quoſdam Euangelij Chriſti, per quorum prædicationem homines ad Deum conuertuntur. Sic & Petrus docet in prima epiſt, capite. 5. Non dominantes, ſed forma facti gregis. Non conſtituit igitur Chriſtus Petrum dominum ſuper Eccleſiam & omnes Chriſtianos: multo minus alios, qui ſiue Antiochiæ, ſiue Romæ, ſiue in ponto, aut Galatia, aut Cappadocia, à Petro ordinati ſunt, quibus omnes Chriſtiani ſub pœna æterni exitij obedire cogantur.

Tertium: Quia Petrus haud dubiè functione ſibi à Chriſto mandata verè & integrè functus eſt. Fuit enim fidelis ac bonus Chriſti miniſter, ac ſincerè oues Chriſti pauit. Iam conſtat, eum neq; voluiſſe dominari apoſtolis et clero, ſed ſe cæteris presbyteris exæquaſſe. appellat enim ſe compresbyterum. 1. Pet. 5.

Multo minus gladium & politicam functionem ſibi uſurpaſſe, & Reges ac Cæſares ſibi ſubiectos contendiſſe: quin potius mandaſſe Chriſtianis omnibus, vt ſint ſuis magiſtratibus ſubiecti. 1. Pet. 2.

Si igitur Petrus integrè ſua functione functus eſt, neque tamen ſuperioritatem ſuper Apoſtolos uſurpauit: imò etiam patienter Pauli obiurgationem tanquam inferior tulit, neque politicam gubernationem ſibi rapuit: ſequitur neceſſario, quòd illa nō pertinuerint ad Petri officium.

Quartum: Actor. 8. ſcriptum eſt, quòd apoſtoli miſerint Ioannem & Petrum in Samariam. Non mittit autem inferior ſuperiorem, ſed contrà. Quare ſequitur, Petrum non fuiſſe ſuper omnes Apoſtolos dominum, ſed ſingulis Apoſtolis æqualem, toto autem concilio inferiorem.

Quintum: Illud verò in primis obſeruandum eſt, quòd poſtquam Chriſtus dixerit ad Petrum, Tu es Petrus, &c. ſæpius òrta eſt inter Apoſtolos dubitatio & contentio de primatu, quis nam primus inter eos eſſe in poſterum debeat: vt ſemel, Lucæ vigeſimoſecundo, iam in vltima cœna. Quæ profectò dubitatio & contentio orta non fuiſſet, ſi Chriſtus ſemel vnum reliquis omnibus præfeciſſet. Ad hæc & Chriſtus eis reſpondiſſet, ſe iam vnum Petrum ſemel cæteris præpoſuiſſe, ei reliquos omnes obtemperare debere, nec de re à ſe penitus concluſa adhuc litigare.

Verùm ille ibidem Lucæ 22. contrarium reſpondet, neminem illorum debere alteri præferri, verùm omnes ſibi mutuò ac omnibus alijs Chriſtianis promptè miniſtrare. Sed ad ſcribam & verba Euangeliſtæ: Orta eſt autem & contentio inter eos, quis eorum videretur eſſe maior. Dixit autem eis: Reges gentium dominantur eis: & qui poteſtatem habent in eis, benefici vocantur. Vos autem nō ſic: ſed qui maior eſt inter vos, fiat æqualis iuniori: & qui princeps eſt, æqualis miniſtrandi. Nam vter maior eſt, qui occumbit, an qui miniſtrat? nònne qui accumbit? At ego in medio veſtrùm ſum. vt qui miniſtrat.

Hinc igitur manifeſtè apparet, tum Petro ante paſſionem non fuiſſe datum primatum, tum etiam Chriſtū planè noluiſſe conſtitui ſuperioritatem inter apoſtolos, & penitus iſtam Antichriſti ambitionem damnaſſe.

Sextum: Chriſtus dicit ad diſcipulos, Ioannes 20. Sicut me miſit viuens pater, ita & ego mitto vos. Certo certius eſt. Chriſtum non miſſum à patre, vt conſtituat regna ac politicas, nec habuiſſe gladium politicum. Negat enim ſuum regnum eſſe de hoc mundo, aut ſe hic conſtitutum iudicem. Igitur nec vllus apoſtolorum aut Chriſti vicarius, debet ſibi quicquā tale vſurpare, quod ipſi Chriſto à patre demandatum non fuit. Ad hæc, eodem iure dicit ſe ſingulos mittere: nulli igitur dat aliquam prærogatiuam.

Septimum: Quod attinet ad locum Matthæi decimo ſexto, Tu es Petrus, & ſuper hanc petram, &c. haud dubiè veriſſima eſt interpretatio Pauli, Auguſtini in multis locis, Hieronymi, Lyrani ſuper hunc locum, & Eſaiæ, ac ipſius Petri: qui dicunt, Petra erat Chriſtus. Supra Chriſtum enim, qui eſt firma petra, non ſupra Petrum, ædificata eſt Eccleſia: quia etiam poſt aſcenſionem Chriſti pernicioſè nutauit, et eodem decimoſexto Matthæi paulo poſt ſatanas appellatus ſit. Non poteſt aliud fundamentum ædificij Eccleſiæ poni, teſte, Spiritu ſancto, præter Chriſtum. Quod porrò ſequitur eodem loco, Tibi tabo claues: rectè patres explicant, quod ad Petrum ſermo dirigatur, tanquam omnium apoſtolorum perſonam gerentem, quod etiā ex eo apparet, quód ius clauium hic promiſſum, Ioannis 20. omnibus apoſtolis ex æquo datur.

Octauum: Iſta quæſtio dudum à Paulo definita eſt. Nam pſeudoapoſtoli quidam, inimicique gratuitæ iuſticiæ Chriſti, tempore apoſtolorum omnes eccleſias piè à Paulo inſtitutas, hoc potiſſimum telo inſtructi, perturbabant: Petrus & Iacobus ſunt ſupremi apoſtoli, illi cum Domino Ieſu multum verſati, & ab eo tanquam principes apoſtolorum plurimi facti ſunt: illis potius credendum eſt, quàm Paulo, qui eis nullo modo par eſt. Nos porrò ſumus illorū diſcipuli, iam rectà ab eis venimus: ſic illi ſeruant & docent, credite nobis, &c.

Cõtra hos ſeductores, iuſticiæq; Chriſti ſubuerſores, acerrimè pugnat Paulus in Galatas & Corinthios contendentes, ſe nullam prorſus ſuperioritatem vel Petri vel aliorum dignoſcere, ſe docere ſine Petri ordinatione aut permiſſione, ſe nihil ab eo didiciſſe aut accepiſſe: ſe adeò non agnoſcere eum ſuperiorem, vt etiam in faciem coram plurimis auſus ſit eum obiurgare: Neq; ſe, neq; Petrum eſſe dominum Eccleſiæ, nec pro eo crucifixum: ſed omnes Apoſtolos ex æquo eſſe Eccleſiæ miniſtros, Eccleſiam verò eſſe Chriſti, Chriſtum aũt Dei.

Nonum: quód Paulus, cum toties faciat mentionem capitis Eccleſiæ, nuſquam Petri meminerit: 1. Cor. 12. ad Epheſ. 1. Col. 1. & 2. Et quidem Petrus ipſe 1 epiſtola 2. Chriſtum angularem lapidem Eccleſiæ facit.

Decimum. Refert Euſebius ex 6. & 7. Hypotypoſ. Clementis, quòd Dominus poſt reſurrectionem ſcientiã tribuerit Iacobo Iuſto & Ioanni & Petro: ij verò reliquis Apoſtolis tradiderint, & Apoſtoli ſeptuaginta diſcipulis. Quod ſi verum eſt, ſatis inde apparet, Iacobum Iuſtum, Ioannem & Petrum, æquales à Chriſto eſſe conſtitutos, & nulli primatum ſigillatim competere. Euſebius libro 2. cap. 1.

Vndecimum. Paulus 2 Theſſ. 2. docet, Antichriſtum ſeſſurum in templo Dei: hoc eſt, in eccleſia, & ſeipſum oſtentaturum eſſe Deum, ſeq́; elaturum aduerſum omnem prædicatum Deum aut cultum: hoc eſt, Antichriſtum affectaturum primatum ſuper omnes Eccleſias, et ſuper magiſtratum, deprauaturum doctrinam Chriſti, & corrupturum & deformaturum ſacramenta à Chriſto inſtituta. Quòd ſi Paulus ſciuiſſet, Petro eiuſq́; ſucceſſoribus diuinitus primatum eſſe concenſum, non Antichriſtum diaboli filium eiuſmodi notis inſigniret.

Quare neceſſe eſt, aut Petrum non vniuerſalem Eccleſiæ epiſcopum diuinitus conſtitutum, aut ipſiſſimum Antichriſtum fuiſſe.

Deinde, neq; Hieroſolymitanam eccleſiam ſuper alias accepiſſe primatum, patet ex eo, q; ea vrbs vaſtata eſt prorſus, eccleſia illa in Pellam migrante. item, q; non ipſi Apoſtoli, ſed Iacobus & Simeon Cleophæ, ibi fuerint epiſcopi. Euſeb. 2. cap. 1. & 3. lib. cap. 11. Nec Antiochenam geſſiſſe primatum, ex eo apparet, q; in controuerſia de lege, ad iudicium Apoſtolorum appellat, & q; literæ Synodales ei nullam maioritatem præ alijs attribuunt. Actor. 15. Miniſtri etiam eius eccleſiæ, vt Euodius & Ignatius, epiſcopi & gubernatores ab Euſebio appellantur: Euſeb. 3. cap. 22. Epheſina eccleſia præclaros quidem habuit doctores, Paulum, Tychicum, Timotheum et alios: ſed tamen primatum ei nullum ſuper omnes terrarum eccleſias Paulus tribuit, Epheſ. 1 & 5. Nec Timotheo, quem ibi reliquit. 1. Timo. 1. Vel leuiter ſaltem moneret ea de re, cum tamen ei ex profeſſo præcepta tradat, quomodo debeat verſari in Eccleſia, tanquam in domo Dei. De Romana quid dicemus? Paulus & Petrus Romæ à Nerone interfecti & ſepulti dicuntur, teſte Tertulliano, & Egeſippo apud Euſebiũ. At ut neuter ex illis primatum ſuper omnes Apoſtolos & eccleſias accepit, et vterq; docuit eam fore Antichriſti notam. 2. Theſſ. 2. 2. Petri 2. ita nec ad eum locum, & ad eam Eccleſiam, & ſuccedentes epiſcopos, œcumenicum primatũ affixiſſet, vllo fide digno teſte probatur: ſed contrarium conſtat ex actis Apoſtolorum, & epiſtola Pauli ad Romanos & alijs, et ex ipſiuſmet Petri epiſtolis. Nam ſi quid Lucas ea de re nouiſſet, abſq; dubio eccleſiam Romanam ſingulari titulo ornaſſet. Sed tanquam ignarus Romanam eccleſiam eſſe omnium aliarum caput, tantum dicit, Paulum Romam veniſſe: & à fratribus obuiam vſq; ad Appij forum & tres Tabernas prodeundibus, exceptum eſſe, Actorum 28. Nec Paulus, cum ſcribit ad Romanos, indicat eam eccleſiam debere primatum gerere ſuper alias omnes: ſed quaſi præſcius futurorum, fideliter eos monet, ne ſint arrogantes, & ne ſuper alios efferant: Romanis 12. & vt obediant magiſtratibus, nec reſiſtant ordinationi diuinæ, ad ſe ius gladij rapientes: Roma. 13. Nec præceptis de obſeruatione dierum & de diſcrimine ciborum iudicent & perturbent infirmos fratres, Rom. 14. & 15.

Quum eſſet Romæ Paulus in carcere, plures ibi ſcripſit literas, quas ad Eccleſias paſſim miſit: verùm in ijs nuſquam meminit primatus eius eccleſiæ. quod omnino feciſſet, ſiquidem exiſtimaſſet de neceſſitate ſalutis eſſe, eam eccleſiam, eiuſq; epiſcopum pro capite Eccleſiæ Chriſti agnoſcere & colere. Petrus certè debuiſſet eccleſijs in Ponto, & Galatia, & Cappadocia, & Aſia, & Bithynia indicare, ſe Romanam eccleſiam, eiuſq; presbyterum vniuerſalem ordinare epiſcopum, caput Eccleſiæ, & vicarium Chriſti, vtrumq; gladium gerentem. ſed nihil legas ea de re in priori epiſtola.

Poſterior ad omnes eccleſias videtur ſcripta, & ſub finem vitæ Petri: at nihil ea dicit ſiue de Lino, aut Cleto, aut Clemente, Romanæ eccleſiæ epiſcopis, quód pro ſummo vicario Chriſti & capite eccleſiarum omnium agnoſci & obſeruari debeant. Imò vetat, ne dominium in cleros exerceant presbyteri. 1. Petri 5. & pſeudodoctores ſeſe ſupra eccleſiam elaturos, & magiſtratũ contempturos: hoc eſt, vtrumq; gladium affectaturos dicit, 2. Petri 2.

Nec Ioannes apoſtolus in ſuis epiſtolis vllius primatus, ſiue Romanæ, ſiue aliarum eccleſiarum, meminit: imò epiſt. 3. Diotrephen affectantem primatum in Eccleſia, & excommunicatione abutentem, redarguit.

Idem Ioannes ſub Domitiano Apocalypſin, teſte Irenæo, vidit, cum iam Petrus & Paulus eſſent mortui. & in Apoc. 2 & 3 capitibus, dictante Chriſto, ſcribit ſeptẽ epiſtolas ad epiſcopos, & eccleſias ſeptem in Aſia: ibi ſanè non decuiſſet Chriſtum & Ioannem celare eccleſias illas, quòd debeant agnoſcere Romanam eccleſiam eiuſq; epiſcopum pro vniuerſali capite. At nullum ea de re in ijs ſit verbum de alio capite Eccleſiæ, quàm de ipſo Chriſto, ſedente ad dexteram Dei, & adhuc gubernante ſuam Eccleſiam.

Refert Euſebius ex Clemente libro 3. cap. 23. Ioannem ab exilio reuocatum, moderatum eſſe eccleſias Aſianas, & conſtituiſſe paſſim eccleſias, & ordinaſſe epiſcopos. Id verò omnino fuiſſet crimen læſæ maieſtatis, & in alienam meſſem mittere falcem, ſi Romanus epiſcopus ſolis ordinandi epiſcopos poteſtatẽ habuiſſet in Aſia, in toto orbæ terrarum. Euſebius, cum de ſucceſſione in Romana eccleſia loquitur, dicit Linum Romanæ eccleſiæ epiſcopatum ſortitum eſſe, & non eccleſiarum totius orbis terrarum. Euſeb. 3. capite 2. et eundem Romanæ eccleſiæ miniſterium Anacleto tradidiſſe, Euſebius 3. cap. 13. & Clementem Anacleto Romanæ eccleſiæ

Digitized by Google

cleſiæ epiſcopo ſucceſsiſſe, Euſebius libro 3.capite 14. Quàm verò nugaces ſint epiſtole Clementis ad Iacobum, de ſui ordinatione, ſequenti libro dicetur.

Poſtremò, angelus Dei Ioanni apertè indicat, eam vrbem que teneat imperium in reges terræ, hoc eſt Romam, ſedem eſſe meretricis Babylonicæ, ſeu Antichriſti: Apocal.17. Antichriſtum autem ſuum primatum à Diabolo accepturum. Paulus prædixit 2 Theſ.2. Non ergo Dei, ſed Diaboli iure, Romanæ eccleſiæ à Paulo & Ioanne & Petro tribuitur primatus.

Mutuis autem officijs eccleſias etiam diuerſarum prouinciarum, in cauſis communibus, propter charitatem ſe iuuiſſe, primùm inde patet, quòd præceptũ Pauli omnibus pijs cordi fuit. Ephæ.4. quo mandat, vt ſinguli ſtudeant ſe inuicem tolerare per charitatẽ, & ſeruare vnitatem ſpiritus per vinculum pacis: hoc eſt, vt in doctrina conſentiant omnes, & ſibi mutuis officijs inſeruiant. Deinde etiam exempla idem comprobant. nam eccleſiæ in Macedonia & Achaia fecerunt cõmunicationem in pauperes ſanctos Hieroſolymitanos. Roman.15.1.Cor.16.2. Cor.8.9. Item: Eccleſiæ in diuerſis locis ſeſe inuicem ſalutarunt per literas. nam eccleſia quæ Babylone erat, per Petrum ſalutat eccleſias in Ponto, Galatia, Aſia, Bithynia, Cappadocia.1.Pet.5. Eccleſiæ Chriſti ſalutant Romanam, Roman. 16. Eccleſiæ Aſiæ ſalutant Corinthiacam.1. Corinth.16. Hebræas eccleſias ſalutant Itali: Hebr.13.

Schiſmatibus & diſſenſionibus in vna aliqua exortis, mederi conatæ ſunt aliæ. nam Euſebius libro 3. capite 16. & libro 5. capite 6. narrat, quòd cum ſub Domitiano ſuſcitata eſſet Corinthi diſſenſio, Clemens, tanquam è Romana eccleſia da eam que Corinthi erat, exarauerit grauiſſimas literas, quibus ad pacem & veritatis agnitionem ſint reducti.

In refutandis & excommunicandis hæreticis, etiã eccleſias per diuerſa loca mutuas nauaſſe operas, inde coniici poteſt, quód Euſebius libro 3.capite 29. teſtatur hæreſes, nempe Menandri, Ebionitarum & Nicolaitarum hoc ſeculo ortas, dicto citius extinctas eſſe. Id verò non eſſe factum, niſi eccleſiæ earumq; doctores paſsim eas refutaſſent, & alios monuiſſent, vt ab eorũ fanaticis opinionibus ſibi cauerent.

Ad elegendos & ordinandos epiſcpos, in illuſtri aliquo loco, plures ex diuerſis locis, ſiue Apoſtolos, ſiue poſt eos presbyteros conuenire ſolitos, ex rumore (ſi quid ei tribuendum eſt, quem Euſebius libro 3.capitè 11. recitat) coniecturam facere licet. dicit enim, vulgari rumore ferri, quòd poſt martyrium Iacobi, & vaſtationem Hieroſolymorum, Apoſtoli & diſcipuli Domini, qui tum fuerint adhuc in vita ſuperſtites, in vnum vndique, vnà cum cognatis Domini ſecundum carnem ſint congregati, & conſilium cœperint de eo quem Iacobo in miniſterio Hieroſolymis ſubſtituerẽt: & quòd communi conſenſu Simeonem Cleophæ filium, ſede parœciæ Hieroſolymitanæ (vt Euſebius loquitur) dignum iudicarint.

Aliæ alijs commendarunt fideles doctores, & eccleſiæ miniſtros: Actor.18. Cum Apollo vellet ire in Achaiam, exhortati fratres ſcripſerunt diſcipulis, vt ſuſciperent eum: qui cum veniſſet, contulit multum cum his qui crediderunt per gratiam.

Eccleſiæ etiam ſolebant tum Apoſtolos, tum eorum collegas, tum alios doctores ad ſe venientes excipere reuerenter, & omnibus officijs pietatis iuuare & promouere. Sic eccleſia Corinthiaca Titum, Corinthum ad Paulum in Macedoniam tranſeuntem, cum timore ac tremore excepit, eiq; obediuit. 2 Corinth. 7. Monet etiam Paulus, vt curet quo eccleſiæ illæ Cretenſes diſcant bonis operibus præeſſe ad neceſſarios vſus, & vt ſtudioſe Zenas & Apollo deducantur. Tit.3. Et Ioannes commendat Gaium, quòd eos qui profecti erant ad prædicandum gentibus, dignè Deo deduxerit. epiſtola 3. Ioannis.

CANONES APOSTOLORVM, EX vetuſtis & catholicis codicibus deſcripti.

DA rebus ad gubernationem Eccleſiæ pertinentibus, Apoſtoli certos quoſdam canones tradiderunt, quos ordine ſubijciemus.

Canon de gradibns.

Chriſtus dedit alios quidem Apoſtolos, alios verò prophetas, alios autem euangeliſtas, alios autem paſtores ac doctores, ad inſtaurationem ſanctorum in opus adminiſtratiõis, in ædificationẽ corporis Chriſti, donec perueniamus omnes in vnitatẽ fidei. Ephe. 4.1.Cor.12.

Canon de varijs generibus donorum.

Huic per ſpiritum datur ſermo ſapientiæ, alij verò ſermo ſcientiæ ſecundum eundem ſpiritum, alij verò fides per eundem ſpiritum, alij verò dona ſanationum per eundem ſpiritum, alij verò efficaciæ potentiarum, alij verò prophetia, alij verò diſcretiones ſpirituum, alij verò genera linguarum, alij verò interpretatio linguarum: ſed omnia hæc efficit vnus ille & idem ſpiritus, diuidens peculiariter vnicuiq; ſicuti vult.

Canon de uſu donorum.

Vt quiſq; accepit donum, ita alius in alium illud miniſtrantes, vt boni diſpenſatores variæ gratiæ. Dei. Si quis loquitur, loquatur vt eloquia dei: ſi quis miniſtrat, miniſtret tanquam ex virtute, quam ſuppeditat Deus, vt in omnibus glorificetur Deus per Ieſum Chriſtum, cui eſt gloria et imperium in ſecula ſeculorum, Amen.

Canon de Apoſtolis.

Eundes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti, docentes eos ſeruare omnia quæcunq; præcepi uobis. Matth.28.

Eritis mihi teſtes non ſolum Hieroſolymis, verùm etiam in uniuerſa Iudæa, Samariaq; deniq; uſq; ad extrema terræ. Actor.1.

Canon de epiſcopis, ſeu presbyteris.

Si quis epiſcopi munus appetit, honeſtum opus deſiderat. Oportet igitur epiſcopum irreprehenſibilem eſſe, vnius vxoris maritum, uigilantem, ſobrium, modeſtum, hoſpitalem, aptum ad docendum: non vinolentum, non percuſſorem, nõ turpis lucri cupidum: ſed æquum, alienum à pugnis, alienum ab auaritia, qui ſuæ domui bene præſit, qui liberos habeat in ſubiectione cum omni reuerentia. Quod ſi quis propriæ domui præeſſe non nouit, quomodo Eccleſiam Dei curabit? Non nouitium, ne inflatus in condemnationem incidat calumniatoris. Oportet autem & illum bonum habere teſtimonium ab extraneis, ne in probrum incidat, &

laqueum calumniatoris. Item: Oportet epiſcopum inculpatum eſſe, tanquam Dei diſpenſatorem: non præfractum, non iracundum, non vinoſum, non percuſſorem, non turpiter lucro deditum: ſed hoſpitalem, bonarum rerum ſtudioſum, ſobrium, iuſtum, pium, temperantem, tenacem qui ſecundum doctrinam eſt fidelis ſermonis, vt potens ſit etiam exhortari per doctrinam ſanam, & contradicentes conuincere. Tit. 1.

Canon de Diaconis.

Miniſtros itidem cōpoſitos: non bilingues, non multo vino deditos, non turpiter lucri auidos, tenentes myſteriū fidei cū pura cōſcientia. atq; hi probentur prius, deinde miniſtrent ſic, vt nemo poſsit illos criminari. Vxores ſimiliter modeſtas, nō calūnioſas, ſobrias, fidas in omnibus. Diaconi ſint vnius vxoris mariti, qui liberis rectè præſint, vt proprijs familijs. Nam qui bene adminiſtrauerint, gradum ſibi bonum acquirūt, et multam libertatem in fide, quæ eſt in Chriſto Ieſu. 1. Tim. 3.

Canon generalis de officijs miniſtrorum eccleſiæ.

Obteſtor igitur coram Deo, & Domino Ieſu Chriſto, qui iudicaturus eſt viuos & mortuos in apparitione ſua, et in regno ſuo: prædica ſermonē, inſta tempeſtiuè, intempeſtiuè: argue, increpa, exhortare cum omni lenitate & doctrina. 2. Timo. 4. Item: Loquere & hortare & argue, cum omni præcipiendi ſtudio. Tit. 2.

Canon ſpecialis de lectione ſacrarum literarum.

Attende lectioni: 1. Timo. 4. Sacræ literæ poſſunt te eruditum reddere ad ſalutē per fidem, quæ eſt in Chriſto Ieſu. Omnis ſcriptura diuinitùs inſpirata, & vtilis ad doctrinam, ad redargutionem, ad correctionem, ad inſtitutionem quæ eſt in iuſticia, vt integer ſit Dei homo, ad omne opus bonum apparatus: 2. Timo. 3. Idem Canon. Rom. 15. repetitur, & 2. Pet. 1.

Canon de modo docendi.

Formam habeto ſanorum verborum, quæ à me audiſti cum fide & charitate quæ eſt in Chriſto Ieſu. Egregium depoſitum ſeruato per ſpiritum ſanctum, qui inhabitat in nobis. 2. Timoth. 1. Stude teipſum probatum exhibere Deo, operarium non erubeſcendum, rectè ſecantem ſermonem veritatis. Cæterùm profanas vocum inanitates prætermittito: ad maiorem enim proficient impietatem. 2. Tim. 2. Stultas & ineruditas quæſtiones reſpue, ſciens eas parere pugnas. 2. Timo. 2. Stultas quæſtiones, & genealogias, & contentiones, et pugnas legales omitte. Sunt enim inutiles, et ſuperuacaneæ. Tit. 3. Profanas & aniles fabulas reijce. 1. Timo. 4.

Canon de ſumma euangelij.

Certus ſermo, & dignus quem modis omnibus amplectamur, quòd Chriſtus Ieſus venit in mundum, vt peccatores ſaluos faceret: quorum primus ſum ego. Verùm ideo miſericordiam adeptus, vt in me primo oſtenderet Ieſus Chriſtus omnem clementiam, ad exprimendum exemplar ijs qui credituri eſſent in ipſo, in vitam æternam. 1. Timo. 1.

Magnum eſt pietatis myſterium: Deus manifeſtatus eſt in carne, iuſtificatus eſt in ſpiritu, viſus eſt angelis, prædicatus eſt gentibus: fides illi habita eſt in mundo, receptus eſt in gloria. 1. Tim. 3. Memento Ieſum Chriſtū reſurrexiſſe ex mortuis, ex ſemine Dauid, ſecundum Euangelium: in quo malis affligor, quaſi facinoroſus vſque ad vincula: at ſermo Dei non fuit vinctus.

Canon generalis de modo exhortandi & obiurgandi.

Siue inſanimus, hoc eſt, grauiter peccantes obiurgamus, Deo inſanimus: ſiue modeſtè agimus, vobis modeſti ſumus. 2. Cor. 5.

Canon de modo obiurgandi ſanabiles.

Seruum Domini non oportet pugnare, ſed placidum eſſe erga omnes, propenſum ad docendum, tolerantem malos cum manſuetudine, erudientem eos qui obſiſtūt, ſi quando det illis Deus pœnitentiam ad agnoſcendum veritatem, & reſipiſcant è Diaboli laqueo, capti ab eo ad ipſius voluntatem. 2. Tim. 2.

Seniorem ne ſeuius obiurges, ſed adhortare vt patrem: iuniores, vt fratres: mulieres natu grandiores, vt matres: iuniores, vt ſorores, cum omni caſtitate. 1. Timoth. 5.

Canon de modo obiurgandi obſtinatos.

Sunt multi intractabiles, & vaniloqui, & mentium ſeductores: maximè hi qui ſunt ex circumciſione, quibus oportat obturare os: qui totas domos ſubuertunt, docentes quæ non oportet, turpis lucri gratia. Dixit quidam ex iſtis, proprius ipſorum propheta: Cretenſes ſemper mendaces, malæ beſtiæ, ventris pigri. Teſtimonium hoc eſt verum. Quam ob cauſam redarguito illos ſeueriter, vt ſani ſint in fide, non attendentes Iudaicis fabulis, & præceptis hominum auerſantium veritatem ad Titum 1.

Canon de peccatis alijs notorijs, alijs occultis.

Quorundam hominum peccata manifeſta ſunt, præcedentia ad iudicium: quoſdam verò & ſubſequuntur. Conſimiliter & bona opera, antè manifeſta ſunt: & ea quæ ſecus habent, occultari non poſſunt. 1. Tim. 5.

Canon de notorijs peccatis.

Eos qui peccant, coram omnibus argue, vt cæteri timorem habeant.

Canon de non indulgendo priuatis affectibus.

Obteſtor in conſpectu Dei, & Domini noſtri Ieſu Chriſti, & electorum angelorum, vt hæc ſerues, ſine præcipitatione iudicij, nihil faciens iuxta propenſionem animi. 1. Timoth. 5.

Canon de communi doctorum & auditorum fortuna.

Per multas afflictiones oportet nos intrare in regnum Dei. Act. 14.

Omnes qui volunt piè viuere in Chriſto Ieſu, perſecutionem patientur. 2. Timo. 3.

Arbitror, quòd Deus nos, qui ſumus Apoſtoli poſtremi, oſtenderit tanquam morti addictos. Quoniam ſpectaculum facti ſumus mundo, & angelis & hominibus. Nos ſtulti propter Chriſtum, vos autem prudentes per Chriſtum: nos imbecilles, vos autem validi: vos clari, nos contempti. Ad hoc vſque tempus & eſurimus & ſitimus, & nudi ſumus, & colaphis cædimur, & incertis vagamur ſedibus, & laboramus operantes proprijs manibus: malè audientes, benedicimus: perſecu-

perſecutionem patientes, ſuſtinemus: conuicijs affecti, obſecramus: velut excrementa mundi facti ſumus: omnium reiectamentum, ad hunc vſq; diem. 1. Cor. 4.

Canon de conſtantia in cruce.

Obdura in afflictionibus. 1. Timot. 4. *Eſto particeps afflictionem Euangelij iuxta potentiam* Dei. 2. Tim. 1.

Canon de cauſis crucis.

Ne quis veſtrûm affligatur vt homicida, aut fur, aut facinoroſus, aut curioſus alienarum rerum. Porrò *ſi vt Chriſtianus affligitur aliquis, ne pudefiat, imò glorificet Deum in parte hac.*

Canon de miniſtris, quod bono exemplo debeant praeire alijs.

Sitis exemplaria gregis. 1. Pet. 5. Per *omnia temetipſum præbens formam bonorum operum in doctrina, integritatem, grauitatem, ſermonem ſanum, irreprehenſibilem, ad* Tit. 2. *Eſto forma fidelium in ſermone, in conuerſatione.* 1. Timoth. 4.

Canon de iudicijs Eccleſiaſticis.

Aduerſus presbyterum accuſationem ne admiſeris. niſi ſub duobus aut tribus teſtibus. 1. Tim. 5.

Canon de ſtipendijs miniſtrorũ Eccleſiæ

Qui bene præſunt presbyteri, duplici honore digni habeantur: maximè ij qui laborant in ſermone & doctrina. Dicit enim Scriptura, *Boui trituranti non alligabis os. &c.,* Dignus eſt *operarius mercede ſua.* 1. Timoth. 5. Dominus *ordinauit, vt qui Euangelium annunciant, ex* Euangelio *viuant.* 1. Cor. 9.

Communicet, qui catechizatur ſermone, ei qui ſe catechizat, in omnibus bonis. Gal. 6.

Canon de victu miniſtrorum.

Ne poſthac bibas aquam, ſed vino paululo vtere, propter ſtomachum tuum, et crebras tuas infirmitates. 1. Timoth. 5.

Canon de officio auditorum erga miniſtros.

Obedite præpoſitis veſtris, & cedite eis: ſiquidem illi vigilant pro animabus veſtris, tanquam rationem reddituri: vt cum gaudio hoc faciant, et non gementes. nam id eſt inutile vobis. Heb. 13. *Rogamus vos fratres, vt agnoſcatis eos qui laborant inter vos, vt habeatis illos in ſummo precio, per charitatem, propter opus illorum: pacem habete cum illis.* 1. Theſſ. 5.

Canon de diſcernenda doctrina à vitis docentium.

In cathedra Moyſi ſedent ſcribe & Phariſæi: Omnia *quecunque iuſſerint vos ſeruare, ſeruate & facite: ſecundũ verò opera illorum nolite facere. dicunt enim, & non faciunt.* Matth. 23.

Canon de ordinatione.

Manus citò cui imponas, neque communices alienis peccatis. 1. Timoth. 5.

Alius canon de ordinatione.

De traditione diuina & Apoſtolica obſeruatione ſeruandum eſt, &c. vt ad ordinationes ritè celebrandas, ad eam plebem cui præpoſitus ordinatur Epiſcopi, eiuſdem prouinciæ proximi quiq; conueniãt, & epiſcopus diligatur, prebe præſente, que ſingulorum vitam pleniſſimè nouit, & vniuſcuiuſque actum pleniſſimè perſpexit. Cyprianus lib. 1. epiſtola 4.

Canon de probantis ſpiritib. et doctrinis.

Omnia probate, quod bonum fuerit tenete. 1. Theſ. 5. *Ne cuiuis ſpiritui credadis, ſed probate ſpiritus an ex* Deo *ſint.* Per *hoc cognoſcite ſpiritum* Dei, Omnis *ſpiritus qui confitetur Ieſum Chriſtum in carne veniſſe, ex* Deo eſt. *Et omnis ſpiritus qui non confitetur Ieſum Chriſtum in carne veniſſe, ex* Deo *non eſt. Et hic eſt ille ſpiritus Antichriſti.* 1. Ioan. 4.

Canon de proceſſu obſeruando in obiurgandis in uos delinquentibus.

Si peccauerit in te frater tuus, vade & argue eum inter te & ipſum ſolum. Si te audierit, lucratus es fratrem tuum. Sin verò te non audierit, adhibe tecum adhuc vnum aut duos, vt in ore duorum aut trium teſtiũ conſiſtat omne Verbum. *Quòd ſi non audierit eos, dic Eccleſiæ. Quòd ſi eccleſiam non audierit, ſit tibi velut ethnicus & publicanus.* Matth. 18.

Canon de condonatione mutua.

Remittite, & remittetur vobis: nolite condemnare, & non condemnabimini. Lucæ 6. *Tunc accedens* Petrus, *dixit*: Domine *quoties peccabit in me frater meus: & ego remittam ei? num vſq; ſepties?* Dicit *illi Ieſus*: Non dico *tibi vſque ſepties, ſed vſque ſeptuagies ſepties.* Matth. 18. Condonantes *vobis mutuò, ſi quis aduerſus alium habuerit querelam.* Col. 3.

Canon de vitandis & ex ommunicandis hæreticis.

Omnis qui tranſgreditur, & non manet in doctrina Chriſti, Deum non *habet. Qui manet in doctrina Chriſti, hic & patrem & filium habet. Si quis venit ad vos, & hanc doctrinam non affert, ne recipiatis eum in domum, nec aue ei dixeritis. Qui enim illi dicit aue, communicat operibus eius malis.* 2. Ioannes.

Hæreticum hominem poſt vnam atq; alteram admonitionem fuge, ſciens quòd eiuſmodi ſuuberſus eſt, & peccat per ſe condemnatus. Tit. 3.

Conſideratis eos qui diſſidia & offendicula contra doctrinam quam uos didiciſtis gignunt, & declinentis ab illis. Nam *qui eiuſmodi ſunt,* Domino *Ieſu Chriſto non ſeruiunt, ſed ſuo ventri, & per blandiloquentiam & aſſentationem decipiũt corda ſimplicium.* Rom. 16.

Cæterùm etiamſi nos aut angelus è cœlo prædicauerit vobis Euangelium, præter id, quod prædicauimus vobis, anathema ſit. Gal. 1.

Canon de excommunicandis alijs notorijs peccatoribus.

Si quis cum frater appelletur, fuerit ſcortator aut auarus, aut ſimulachrorum cultor, aut conuiciator, aut ebrioſus, aut rapax: cum eiuſmodi ne cibum quidem capiatis. Et poſtea: Profligate iſtum qui malus eſt, ex vobis ipſis. 1. Cor. 5.

Præcipimus autem vobis fratres, &c. vt ſubducatis vos ab omni fratre qui ſe inordinatè gerit, & non iuxta inſtitutionem quam accepit à vobis. & poſtea: Quòd ſi quis non obedit ſermoni noſtro, per epiſtolam hunc indicate, & ne commercium habeatis cum illo, vt pudore ſuffundatur: neq; velut inimicum habeatis ſed admonete vt fratrem. 2. Theſ. 3.

Canon de recipiendis lapſis.

Sufficit iſtiuſmodi homini increpatio hec, quæ

facta eſt à pluribus, adeò vt è diuerſo magis condonare debeatis, & conſolari: ne quo modo fiat, ut immodico dolore abſorbeatur huiuſmodi. Quapropter obſecro vos, efficite vt valeat in illum charitas. 2. Cor. 2.

Si præoccupatus fuerit aliquis homo in aliquo delicto, uos qui ſpirituales eſtis, inſtaurate huiuſmodi ſpiritu manſuetudinis. Gal. 6.

Canon de abſolutione & ligatione peccatorum.

Accipite Spiritum ſanctum: quorumcunque remiſeritis peccata, erunt remiſſa: quorumcunq; retinueritis peccata, erunt retenta, Ioannis 20.

Amen dico vobis, quæcunque ligaueritis ſuper terram, erunt ligata in cœlo: & quæcunque ſolueritis, erunt ſoluta in cœlo. Matth. 18.

Canon generalis de ijs quæ in congreſſibus fieri debeant.

Omnia ad ædificationem fiant. Item: Omnia decenter & ſecundum ordinem fiant. 1. Cor. 14.

Canon, quòd in eccleſia ad populũ vtendum ſit lingua vulgari, & non ignota.

Qui loquitur lingua, ſeipſum ædificat: at qui prophetat, hoc eſt, ſcripturam interpretatur & exponit, congregationem ædificat.

Item: Siue quis lingua loquitur, fiat per binos, aut ad ſummum ternos: idq; viciſſim, vt vnus interpretetur. quòd ſi non ſit interpres, taceat in Eccleſia. cæterum ſibi ipſi loquatur, & Deo. 1. Cor. 14.

Canon, quòd doctores Eccleſiæ ſuam doctrinam debeant ſubijcere iudicio Eccleſiæ & aliorum rectè ſentientium.

Prophetæ verò duo aut tres loquantur, & cæteri dijudicẽt. Porrò ſi alijs fuerit reuelatum aſſidenti, prior taceat. Poteſtis enim ſingulatim omnes prophetare, ut omnes diſcant, & omnes conſolationem accipiant: & ſpiritus prophetarũ prophetis ſubijciuntur. 1. Cor. 14.

Canon de Baptiſmo infantum.

Attulerunt ad illum pueros, vt tangeret illos. diſcipuli uerò increpabant eos qui adducebant. Cum vidiſſet autem Ieſus, indignatus eſt, & dixit illis: Sinite pueros venire ad me, ne prohibete illos: talium enim eſt regnum Dei. Amen dico vobis, Quicunq; non acceperit regnum Dei tanquam puer, haudquaquam ingredietur in illud. Et cum cepiſſet eos in vlnas, impoſitis manibus ſuper illos, benedixit eis. Marci 10.

Origenes & Cyprianus teſtantur, etiam Apoſtolos de baptizandis infantibus ſtatuiſſe.

Canon de mulieribus.

Mulieres veſtræ in eccleſijs ſileãt: nec enim permiſſum eſt illis ut loquantur, ſed vt ſubditæ ſint, quemadmodum & lex dicit. Quòd ſi quid diſcere volunt, domi ſuos viros interrogent. nam turpe eſt mulieribus, in cœtu loqui. 1. Cor. 14.

Quòd mulieres uelato capite debeant in cœtu eſſe, & orare.

Omnis mulier orans, aut prophetans, non velato capite, dehoneſtat caput ſuum. nam id perinde eſt prorſus, ac ſi raſa eſſet. Etenim ſi non velatur mulier, etiam tondeatur. Quòd ſi fœdum eſt mulieri tonderi aut radi, veletur. 1. Cor. 11.

Quòd viri nudo capite tum orare tum prophetare in eccleſia debeant.

Omnis vir orans aut prophetans, quicquam habens in capite, probro afficit caput ſuum. 1. Cor. 11.

Canon de communibus precibus.

Ante omnia fiant deprecationes, obſecrationes, interpellationes, gratiarum actiones, pro omnibus hominibus, pro regibus, & omnibus in eminentia conſtitutis: vt placidam ac quietam vitam degamus, cum omni pietate ac honeſtate. 1. Tim. 2.

Canon de verbi Dei ſtudio et uſu, et pſalmodia.

Sermo Chriſti inhabitet in vobis opulentè cum omni ſapientia, doceteq; & cõmonete vos inuicem concionibus & laudibus, & cantilenis ſpiritualibus, cum gratia canentes in corde veſtro Domino. Col. 3. *Impleamini ſpiritu loquentes vobis ipſis per pſalmos, & hymnos, & cantiones ſpirituales, canentes ac pſallentes in corde veſtro* Domino, *gratias agentes ſemper de omnibus in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti. Epheſ. 5.*

Canon de confeſsione veræ doctrinæ.

Sitis parati ad reſpondendum cuilibet petenti, vt loquamini de ea quæ in vobis eſt ſpe, cum manſuetudine & reuerentia, conſcientiam habentes bonã. 1. Pet. 3.

Canon generalis de vocationibus.

Vnuſquiſq; in ea vocatione, qua vocatus fuit, maneat. Seruus vocatus es? ne ſit tibi curæ: quinetiam ſi potes liber fieri, potius vtere. Etenim qui in Domino vocatus eſt ſeruus, libertus Domini eſt. Similiter & qui liber vocatus fuit, ſeruus eſt Chriſti. 1. Cor. 7.

Canon de matrimonio.

Honorabile eſt inter omnes coniugium, & cubile impollutum. Heb. 13. Propter ſtupra vitanda, ſuam quiſque vxorem habeat, & ſuum quæque virum habeat. 1. Cor. 7. Item: Qui ſe non continet, nubant. nam ſatius eſt matrimonium contrahere, quàm viri. 1. Cor. 7.

Canon de diuortio.

Dico vobis, quod quicunque repudiarit vxorem ſuam niſi ob ſtuprum, & aliam duxerit, is committit adulterium. Et qui repudiatam duxerit, is adulterium committit. Matth. 19.

Vxor à viro non ſeparetur, quòd ſi ſeparata fuerit, maneat innupta, aut marito reconcilietur, & maritus vxorem ne dimittat. 1. Cor. 7.

Canon de cõiugio Chriſtiani & infidelis.

Si quis frater vxorem habet infidelem, & hæc aſſentitur ut habitet cum illo, ne dimittat eam: mulier quæ habet maritum infidelem, & is aſſentitur vt habitet cum ea, ne dimittat illum. Sanctificatus enim eſt maritus incredulus per vxorem, & ſanctificata eſt vxor incredula per maritum, Alioqui filij veſtri immũdi eſſent, tunc aũt ſancti ſunt. Quòd ſi incredulus diſcedit, diſcedat. Non eſt ſeruituti ſubiectus frater aut ſoror in huiuſmodi, ſed in pace vocauit nos Deus. 1. Cor. 7.

Canon de ſecundis nuptijs.

Vxor alligata eſt matrimonio, quàm diu viuit maritus eius. Quòd ſi dormierit maritus illius, libera eſt ad cui velit nubendum, modò in Domino: 1. Cor. 7.

Volo viduas iuniores nubere, liberos gignere, domũ adminiſtrare: 1. Timoth. 5.

Canon

ed by Google

Canon de vſu matrimonij.

Vxori vir debitã beneuolentiã reddat, ſimiliter aũt & uxor uiro, etc. Ne fraudetis uos inuicem, niſi ſi quid ex conſenſu, pro tẽpore, vt vacetis ieiunio et precationi: & rurſum in vnum conueniatis, ne tentet vos ſathanas, propter intemperantiam veſtram. 1. Cor. 7.

Qui habent vxores, ſint tanquã nõ habeãt. 1. Cor. 7.

Canon, quòd ijs qui habent donum caſtitatis, liberũ ſit matrimonio vti, vel nõ vti.

Quòd ſi quis indecorum virgini ſuæ putat, ſi prætereat nubendi tempus, & ſic oportet fieri, quod vult faciat: non peccat, iungantur matrimonio. Ceterũ qui ſtat firmus in corde, non habens neceſsitatẽ, ſed poteſtatem habet propriæ voluntatis: et hoc decreuit in corde ſuo, vt ſeruet ſuam virginem, bene facit. Itaq; qui elocat nuptum, bene facit: attamẽ qui non elocat nuptum, melius facit. 1. Corinth. 7.

Canon de officijs maritorũ erga vxores.

Viri diligite vxores, & ne ſitis amarulenti aduerſus illas. Coloſ. 3. Epheſ. 5. 1. Pet. 3.

Canon de officijs vxorum in maritos.

Vxores proprijs viris ſubditæ ſitis, veluti Domino: quoniam vir eſt caput vxoris, quemadmodum & Chriſtus eſt caput Eccleſiæ: & idem eſt qui dat ſalutẽ corpori. Itaq; quẽadmodũ Eccleſia ſubdita eſt Chriſto, ſic & vxores ſubditæ ſint uiris in omnib. Eph. 6. Col. 3. 1. Pet. 3

Canon de parentum officijs in liberos.

Patres ne prouocetis ad iram liberos veſtros, ſed educetis eos per eruditionem & correptionem Domini. Epheſ. 6. Coloſ. 3.

Canon de officijs liberorum in parentes.

Filij obedite parentibus veſtris in Domino, nam id iuſtum eſt. Honora patrem tuum, & matrem tuã: quod eſt primum præceptum in promiſsione, vt bene tibi ſit, & ſis longæuus in terra. Epheſ. 6. Coloſ. 3.

Canon de dominorum officijs in ſeruos.

Vos domini æquitatem & æqualitatem ſeruis exhibite: ſcientes, quòd & vos Dominum habeatis in cœlis. Coloſ. 4. Eph. 6.

Canon de officijs ſeruorum in dominos.

Serui obedite ijs qui domini ſunt iuxta carnem, cum timore ac tremore, cum ſimplicitate cordis veſtri, tanquam Chriſto: non ad oculum ſeruientes, velut hominibus placere ſtudentes: ſed tanquam ſerui Chriſti, facientes quæ vult Deus, ex animo, cum beneuolentia ſeruientes Domino, & nõ hominibus: illud ſcientes, quòd vnuſquiſq; quod fecerit boni, hoc reportabit à Deo, ſiue ſeruus fuerit, ſiue liber. Epheſ. 6. Col. 3. Tit. 2. 1. Timo. 6.

Canon de uita viduarum.

Quæ verè vidua eſt, ac deſolata, ſperat in Deo, & perſeuerat in obſecrationibus ac precationibus noctu dieq;. porrò quæ in delicijs verſatur, ea viuens mortua eſt. 1. Timo. 5.

Canon, quòd viduæ à ſuis familiaribus, ſi habeant, ali debeant.

Si quis fidelis, aut ſi qua fidelis habet viduas, ſuppeditet illis, nõ & oneretur eccleſia: vt ijs quæ verè viduæ ſunt, ſuppetat. 1. Timo. 5.

Quales viduæ eſſe debeant quæ alantur Eccleſiæ ſumptibus.

Vidua allegatur nõ minor annis ſexaginta, quæ fuerit vnius viri vxor, in operibus bonis bominum teſtimonio comprobata: ſi filios educauit, ſi fuit hoſpitalis, ſi ſanctorũ pedes lauit, ſi afflictis ſubminiſtrauit, ſi in omni opere bono fuit aſsidua. Porrò iuniores viduas reijce. cum enim laſciuire cœperint aduerſus Chriſtũ, nubere volũt habẽtes condẽnationẽ, quòd primam fidem reiecerint. ſimul autem ocioſæ diſcũt circumire domos: imò nõ ſolum ocioſæ, verùm etiã garrulæ & curioſæ, loquentes quæ non oportet. Volo igitur iuniores nubere, liberos gignere, domum adminiſtrare, nullam occaſionem dare aduerſario, vt habeat maledicendi cauſam. 1. Timoth. 5.

Canon de moribus ſenum.

Senes ſint ſobrij, graues, modeſti, ſani fide, charitate, patientia. ad Tit. 2.

Canon de moribus anuum.

Anus ſint in habitu qui religionẽ deceat, calumniatrices, non vino multo ſeruientes: honeſta doceant, quo poſsint modeſtas reddere adoleſcentulas, vt maritos ſuos diligant, & liberos ament, vt ſobriæ ſint, puræ domus cuſtodes, bonæ, ſubditæ viris ſuis, ne ſermo Dei malè audiat. ad Titum 2.

Canon de moribus adoleſcendum.

Adoleſcentes hortare, ut ſobrij ſint. Tit. 2. Iuniores ſubditi eſtote ſenioribus: ſic, ut omnes, alius alij uiciſsim ſubijciamini. 1. Pet. 5.

Canon de officio Magiſtratus.

Principes non terrori ſunt bene agentibus, ſed male. Vis autem non timere poteſtatem? Quod bonum eſt, facito, & feres laudẽ ab illo, Dei enim miniſter eſt, tibi in bonum. Quòd ſi feceris id q malũ eſt, time, non enim fruſtra gladiũ geſtat. nam Dei miniſter eſt, vltor ad iram ei qui q malum eſt fecerit. Ro. 13. 1. Tim. 2. 1. Pet. 2.

Canon de officijs ſubditorum erga magiſtratus.

Subditi eſtote cuiuis humanæ creaturæ, propter Dominum: ſiue regi, tanquam præcellenti: ſiue præſidibus ut qui per eum mittantur, ad vindictam quidem nocentium, laudem uerò rectè agentium. 1. Pet. 2. Tito. 3. Admoneto illos, vt principatibus ac poteſtatib. ſubditi ſint, ut magiſtratibus pareant. Rom. 13. Omnis anima poteſtatibus ſupereminentibus ſubdita ſit. Non enim eſt poteſtas, niſi à Deo: quæ verò ſunt poteſtates, à Deo ordinatæ ſunt. Itaq; quiſquis reſiſtit poteſtati, Dei ordinationi reſiſtit: qui autem reſtiterint, ſibiipſis iudiciũ accipiẽt. Reddite igitur omnibus quod debetur: cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem. Rom. 13.

Canon, quòd in rebus contra Deum non ſit obediendum magiſtratui.

Reddite Cæſari, quæ ſunt Cæſaris: & Deo, quæ ſunt Dei. Matt. 22.

Oportet Deo magis obedire, quàm hominib. Act. 5.

Canon de diuitibus.

Difficile eſt, eos qui fiduciam in pecunijs habent, in regnum Dei ingredi. Facilius eſt camelum per foramen acus ingredi, quàm diuitem in regnũ Dei ingredi. Mar. 10. His q diuites ſunt in præſenti ſeculo præcipe, ne elato ſint animo, neq; ſpem ponãt in diuitijs incertis, ſed in Deo viuente, qui præbet nobis omnia affatim ad fruen-

dum: ut beneficiant, ut diuites ſint operibus bonis, ut faciles ſint ad impartiendum, libenter communicantes, recondentes ſibijpſis fundamentum bonum in poſterum, ut apprehendant æternam uitam. 1. Tim. 6.

Canon de fine omniũ bonarum actionũ.

Siue editis, ſiue bibitis, ſiue quid aliud agitis, omnia in gloriam Dei facite. 1. Cor. 10.

Quicquid egeritis ſermone aut facto, omnia in nomine Domini Ieſu facite, gratias agentes Deo et patri, per illum. Col. 3.

Canon de abrogatione legis.

Lex & Prophetæ vſq; ad Ioannem. Matth. 11.

Nunc ergo quid tentatis Deum, ut imponatur iugũ ſuper ceruices diſcipulorum, quod neque patres noſtri, neque nos portare potuimus? Actorum 15. Roman. 8. Galat. 4. Hebræ. 7.

Canon de indifferenti uſu ciborum.

Edite quæ apponuntur vobis. Lucæ 19.

Omne quod in macello uenditur, edite, nihil interrogantes propter conſcientiam. Domini ſiquidem eſt terra. 1. Cor. 10.

Nemo uos iudicet in cibo, aut potu. Col. 2.

Canon de non comedendis idolothytis & ſuffocato.

Abſtineatis ab his quæ ſunt immolata ſimulachris, et ſanguine, & ſuffocato. Act. 15. & 21.

Non poteſtis poculum Domini bibere, & poculum dæmoniorum: non poteſtis menſæ Domini participes eſſe, & menſæ dæmoniorum. 1. Cor. 10.

Canon de indifferenti uſu dierum ſeu feſtorum, & ceremonijs Iudaicis.

Nemo vos iudicet in parte diei feſti, aut nouilunij, aut ſabbathorũ. Col. 2. Circumciſio nihil, & præputium nihil eſt, ſed obſeruatio mandatorum Dei.

Canon, quòd in rebus medijs imbecilles & potentes ſe non debeant damnare inuicem.

Qui ueſcitur, non veſcentem ne deſpiciat: at qui non ueſcitur, ueſcentem ne iudicet. Rom. 14.

Quòd fortiores debeant infirmorum in reb. medijs habere rationem, de eos offendant.

Debemus nos qui potentes ſumus, infirmitates impotentium portare, ac non placere nobis ipſis. Rom. 15.

Si propter cibum frater tuus contriſtatur, non iam ſecundum charitatem ambulas. Ne cibo tuo illum perdas, pro quo Chriſtus mortuus eſt. Rom. 14.

Item: Bonum eſt non edere carnes, neq; bibere uinũ, neq; quicquam per quod frater tuus impingit, aut offenditur, aut infirmatur. Rom. 14. 1. Cor. 8. & 10.

Canon, quòd res mediæ, ſi accedat opinio neceſsitatis & cultus & ſcandali, ſint uitandæ.

Ecce ego Paulus dico uobis, quòd ſi circumcidamini, Chriſtus nihil vobis proderit. Conteſtor autem omnem hominem qui circumciditur, quòd debitor eſt totius legis ſeruandæ. Chriſtus vobis factus eſt ocioſus, quicunq; per legem iuſtificamini, à gratia excidiſtis. Gal. 5.

Sed uidete ne quo modo facultas iſta veſtra offendiculo ſit his qui infirmi ſunt. Etenim ſi quis conſpexerit te, qui habes ſcientiã, in epulo ſimulachrorum accumbentem, nónne conſcientia eius qui infirmus eſt, ædificabitur ad edendum ea quæ ſint ſimulachris immolata? Et peribit frater qui infirmus eſt, in tua ſcientia, propter quem Chriſtus fuit mortuus. 1. Cor. 8.

Quòd ſi quis vocat vos infidelium, et vultis ire, quicquid opponitur vobis, edite, nihil interrogantes propter conſcientiam. 1. Cor. 10.

De rerũ mediarum uſu ad ædificationẽ.

Omnia mihi licent, at non omnia expetiunt: Omnia mihi licent, ſed non omnia ædificant. 1. Cor. 10.

Equidem cum liber ſim ab omnibus, omnibus meipſum ſeruum feci, quo plures lucrifaciam: & factus ſum Iudæis quaſi Iudeus, vt Iudeos lucrifaciam: his qui ſub lege ſunt, quaſi ſim ſub lege, vt eos qui ſub lege ſunt lucrifaciam: his qui ſine lege ſunt, tanquam ſim ſine lege, cum non ſim ſine lege Deo, ſed obnoxius legi Chriſti, ut lucri faciam eos qui ſunt ſine lege. Factus ſum infirmis quaſi infirmus, vt infirmos lucrifaciam. Omnibus factus ſum omnia, vt omnino aliquos ſeruem. 1. Cor. 9.

Canon de libertate Chriſtiana.

In libertate, qua Chriſtus nos liberauit, ſtate, vt ne rurſus iugo ſeruitutis implicemini. Gal. 5.

Precio empti fuiſtis, nolite fieri ſerui hominũ. 1. Cor. 7.

Canon de traditionibus humanis.

Fruſtra me colunt, docentes doctrinas, præcepta hominum. Matth. 15.

Quomodò conuertimini denuò ad infirma et egena elementa, quibus iterum ab integro ſeruire vultis? dies obſeruatis, & menſes, & tempora, & annos. Gal. 4.

Itaq; ſi mortui eſtis cũ Chriſto ab elemẽtis mũdi, quid quaſi uiuentes in mũdo, decretis tenemini? Ne tetigeris, neq; guſtaris, neq; contrectaris: quæ omnia ipſo pereũt abuſu iuxta præcepta & doctrinas hominum. Col. 2.

Non attendentes Iudaicis fabulis, & præceptis hominum auerſantium veritatem. Tit. 1.

Canon de ſacerdotio noui Teſtamenti, quòd omnes Chriſtiani ſint ſacerdotes.

Ipſi quoq; velut viui lapides ædificemini, domus ſpiritualis, ſacerdotium ſanctũ, ad offerendum ſpirituales hoſtias, acceptabiles Deo per Ieſum Chriſtum, &c. Vos autem genus electum, regale ſacerdotium, gens ſancta, populus qui in lucrum acceſſit, vt virtutes prædicetis illius. 1. Pet. 2. Fecit nos reges & ſacerdotes Deo & patri ſuo. Apoc. 1. & 5.

Canon de abrogatis ſacrificijs, ſeu de miſſa.

Vnica oblatione perfectos effecit in perpetuum, eos qui ſanctificantur. & paulo poſt: Vbi remiſsio peccatorum eſt, non eſt amplius oblatio pro peccato. Hebr. 10.

Canon, quòd in adminiſtratione cœnæ Dominicæ nihil aliud fieri debeat, quàm Dominus inſtituit: nempe ut tam laici quàm clerici edant & bibant ſub pane & vino corpus et ſanguinem Domini noſtri Ieſu Chriſti, & non fiat oblatio pro uiuis ac mortuis, neq; adoratio.

Ego accepi à Domino, quod & tradidi vobis: quòd Dominus Ieſus, in ea nocte qua traditus eſt, accepit panem, et poſtquã gratias egiſſet, fregit, ac dixit: Accipite, edite:

edite: hoc meũ eſt corpus, quod pro vobis frangitur, hoc facite in mei commemorationem. Ad eundẽ modum & poculum, peracta cœna, dicens: Hoc poculum nouum teſtamentum eſt, in meo ſanguine: hoc facite, quotieſcunq; biberitis, in mei commemorationẽ. Quotieſcunq; enim comederitis panem hunc, & de poculo biberitis, mortẽ Domini annunciabitis donec venerit. Itaq; quiſquis ederit panem hunc, aut biberit de poculo Domini indignè, reus erit corporis & ſanguinis Domini. Probet autem homo ſeipſum, & ſic de pane illo edat, et de poculo illo bibat. Nam qui edit aut bibit indignè, iudiciũ ſibijpſi edit & bibit, non diiudicans corpus Domini. 1. Cor. 11.

Canon de exercitijs corporalibus.

Corporalis exercitatio paululum habet vtilitatis. 1. Timoth. 4.

Canon de ieiunijs.

Cum ieiunaueritis, ne ſitis veluti hypocritæ tetrici: obſcurant enim facies ſuas, quo perſpicuum ſit hominibus ipſos ieiunare. Amen dico vobis, habent mercedem ſuam. Tu verò cum ieiunas, vnge caput tuum, & faciem tuam laua, ne conſpicuum ſit hominibus te ieiunare: ſed patri tuo, qui eſt in occulto, et pater tuus qui videt in abdito, reddet tibi in propatulo, Matth. 6.

Canon de eleemoſynis.

Attendite ne eleemoſynã veſtrã præſtetis coram hominibus, quo ſpectemini ab illis: alio qui premiũ non habetis apud patrem veſtrum qui eſt in cœlis. Itaque cum preſtas eleemoſynam, ne tubis canatur ante te, quemadmodum hypocritæ faciunt in conciliabulis & in vicis, vt glorificentur ab hominibus. Amen dico vobis, habẽt mercedem ſuam. Cæterùm cum tu præſtabis eleemoſynam, neſciat ſiniſtra tua, quid faciat dextra tua, vt ſit eleemoſyna in occulto, & pater tuus qui videt in occulto, reddet tibi in propatulo. Matth. 6.

Canon de oratione.

Cum oraueris, non eris quemadmodum hypocritæ, nam illi ſolent in conciliabulis & in angulis platearum ſtantes orare, quo cõſpicui ſint hominibus. Amẽ dico vobis, quod habẽt mercedẽ ſuam. Tu verò cũ oras, introito in conclaue tuũ & occluſo oſtio tuo, ora patrẽ tuũ qui eſt in occulto: & pater tuus qui videt in occulto, perſoluet tibi in propatulo. Verùm orantes ne ſitis multiloqui, ſicut ethnici, putãt enim fore, vt ob multiloquiũ ſuũ exaudiantur. Ne igitur efficiamini ſimiles iſtorũ, nouit enim pater veſter, quibꝰ rebus opus ſit vobis, priuſquã petatis ab illo. Ad hunc ergo modũ orate vos. Pater noſter qui es in cœlis, Sanctificetur nomen tuũ: Veniet regnum tuum: Fiat volũtas tua, quemadmodũ in cœlo, ſic etiam in terra: Panem noſtrum quotidianũ da nobis hodie: Et remitte nobis debita noſtra, ſicut & nos remittimus debitoribus noſtris: Et ne nos in ducas in tẽtationẽ, ſed libra nos à malo: Quia tuum eſt regnum & potentia, & gloria, in ſecula ſeculorum, Amen. Matth. 6.

Canon de Iuramento.

Ego dico vobis, ne iuretis omnio, ne que per cœlum quia thronus Dei eſt neque per terram, quia ſubſellium eſt pedum illius: neque per Hieroſolyma, quoniam ciuitas eſt magni regis: neque per caput tuũ iurabis, propterea quod non potes vnum pilum album aut nigrum facere. Sederit ſermo veſter: eſt, eſt: non, nõ. Porro quod vltra hæc adiungitur, ex malo proficiſcitur. Matth. 5.

Canon de conſociatione Eccleſiarum & piorum, & mutuis eorum officijs.

In ſumma, omnes ſites vnanimes, ſimiliter affecti, fraterna præditi charitate, 1. Pet. 3.

Nemo quod ſuum eſt quærat ſed quiſque quod alterius eſt, 1. Cor. 10.

Quæ ſunt pacis ſectemur, & quæ ſunt ædificationis alium erga alium. Rom. 14.

Ad hortemini vos mutuò, & ædificetis ſinguli ſingulos. &c. Semper quod bonum eſt ſectemini, tum erga vos inuicem, tum erga omnes. 1. Theſſ. 5.

Tolerate vos inuicem per charitatem, ſtudentes ſeruare vnitatem ſpiritus per vinculum pacis. Ephe. 4.

Inuicem alij aliorum onera portate, Gal. 6.

Canon de ordine ſeu maioritate inter Chriſtianos.

Alium quiſq; præſtantiorem ſe exiſtimet. Phil. 2.

Alius alium honore præuenientes. Rom. 12.

Subditi viciſsim alius alij in timore Dei. Eph. 5.

Canon de non affectando primatu in Eccleſia.

Si quis vult primus eſſe, is erit omnium poſtremus, et omnium miniſter. Marc. 9.

Scitis quòd qui videntur imperare gentibus, dominiũ exercent aduerſus illas: & qui magnates ſunt inter eas, poteſtatẽ exercent in illas. Verùm non ſic erit inter nos: ſed quicũq; voluerit inter vos fieri magnꝰ, erit miniſter veſter. Et quicunq; voluerit ex vobis eſſe primus, erit omnium ſeruus. Nã & filium hominis nõ venit vt ſibi miniſtraretur, ſed vt ipſe miniſtraret, & daret animã ſuã redemptionem pro multis. Marc. 10. Matth. 20. Luc. 22.

Non velut dominum exercentes in cleros. 1. Pet. 5.

Non quod dominemur vobis nomine fidei, ſed adiutores ſumus gaudij. 2. Cor. 1.

Omnia veſtra ſunt, ſiue Paulus, ſiue Apollos, ſiue Cephas, ſiue mundus, ſiue uita, ſiue mors, ſiue præſentia, ſiue futura: omnia inquam ueſtra ſunt, vos autem Chriſti, Chriſtus verò Dei. 1. Cor. 3.

CANONES DE NOTIS *Antichriſti.*

Primus de loco, ubi ſedem ſit habiturus.

Mulier quam vidiſti, eſt ciuitas magna, quæ habet regum ſuper reges terræ. Apoc. 17.

Seundus de primatu quem cooperante Diabolo acquiret ſuper Eccleſiam magiſtratum.

Homo ſceleroſus, filius perditus, qui eſt aduerſarius & effertur aduerſus omnẽ qui dicitur Deus aut numen, adeò vt in templo Dei ſedeat, oſtentans ſeipſum eſſe Deum, &c. 2. Theſſal. 2.

Tertius de cauſa efficiente Antichriſti.

Aduentus eius ſecundum operationem ſatanæ, cũ omni potentia, & ſignis ac prodigijs mendacibus, & cum omni deceptione iniuſticiæ, in ijs qui pereunt, pro eo q̃ dilectionem ueritatis non receperunt in hoc vt ſalui fierent. 2. Theſſ. 2.

Quartus de doctrina Antichriſti.

Hic eſt Antichriſtus, qui negat patrem & filium

1. Ioan. 2. & 4. Non-confitentur Ieſum Chriſtum venturum in carne. 2. Ioannis. Inter vos erunt falſi doctores, qui clàm inducent ſectas pernicioſas, etiã Dominũ qui illos mercatus eſt abnegantes, &c. 2. Tit. 2.

Attendentes ſpiritibus impoſtoribus, ac doctrinis demoniorum, per ſimulationem falſiloquorum, cauterio notatam habentium conſcientiam, prohibentium contrhere matrimonium, iubentium abſtinere à cibis quos Deus creauit ad ſumendum cum gratiarum actione fidelibus, & ijs qui cognouerunt veritatẽ. 1. Tim. 4.

Quintus, de reuelatione Antichriſti.

Eum Dominus conficiet ſpirtu oris ſui, & abolabit claritate aduentus ſui. 2. Theſſ. 2. Apoc. 14. 18. 20.

Sextus de cauenda ſcortatione & reconciliatione cum Antichriſto.

Exite de illa populus meus, ne ſitis participes delictorũ eius, & de plagis eius ne accipiatis: quoniã peruenerũt peccata eius vſq; ad cœlũ, et recordatus eſt Deus iniquitatũ eius. Reddite illi, ſicut & ille redidit vobis, & duplicate ei duplicia ſecundũ opera eius. Apocal. 18

Ne ducatis iugum cum infidelibus. Quod enim conſortium iuſticiæ cum iniuſticia? aut quæ communio luci cum tenebris? aut quæ concordia Chriſto cum Belial? aut quæ pars fideli cum infideli? aut quid conuenit templo Dei cum ſimulacris? 2. Cor. 6.

Septimus, de pœnis eorum qui reconciliationes cum Antichriſto fecerunt.

Si quis adorauerit beſtiam & imaginẽ eius, & acceperit characterem in fronte ſua, aut in manu ſua, & hic bibet de vino iræ Dei, quod mixtũ eſt mero in calice iræ ipſius: & cruciabitur igne et ſulphure in cõſpectu angelorum ſanctorum et ante conſpectũ agni: et fumus tormenti eorum aſcendet in ſecula ſeculorũ. nec habent requiem die ac nocte, qui adorant beſtiã, et imaginẽ eius: & ſi quis accepit characterẽ nominis eius. Hic patientia ſanctorũ eſt, hi qui cuſtodiunt mandata & fidem Ieſu. Et audiui vocem de cœlo dicentẽ mihi: Scribe, Beati mortui qui in Domino moriuntur. amodò etiam dicit ſpiritus, vt requieſcant à laboribus ſuis: ſed opera illorum ſequuntur illos. Et vidi, & ecce nubem candidam & ſuper nube ſedentem, ſimilem filio hominis, habentẽ in capite ſuo coronam auream, & in manu ſua falcem acutam. Et alius angelus exiuit de templo, clamãs voce magna ad ſedentem ſuper nubem: Mitte falcem tuã, & mete: quia venit tibi hora vt metas, quoniã aruit meſſis terræ. Et miſit qui ſedebat ſuper nubem, falcem ſuam in terram, & demeſſa eſt terra. Et alius angelus exiuit de altari, qui habebat poteſtatem ſupra ignem, & clamauit voce magna ad eum qui habebat falcem acutem, dicens: Mitte falcem tuam accutam & vindemia botros terræ, quoniam maturæ ſunt vuæ eius. Et miſit angelus falcem ſuam acutam in terram, & vindemiauit vineam terræ: & miſit in lacum iræ Dei magnũ, & calcatus eſt lacus extra ciuitatem, & exiuit ſanguis de lacu vſq; ad frenos equorum per ſtadia mille ſexcenta. Apoc. 14.

Canon de præmijs fidelium miniſtrorum.

Cum apparuerit ille paſtorum princeps, reportabitis immarceſcibilem gloriæ coronam. 1. Pet. 5.

Certamen bonum certaui, curſum conſummaui, fidẽ ſeruaui, quod ſupeſt: repoſita eſt mihi iuſticiæ corona, quam reddet mihi Dominus in illo die, qui eſt iuſtus iudex: non ſolum autem mihi, ſed & omnibus qui diligunt aduentum ipſius. 2. Tim. 4.

IVDICIVM DE CANONIBVS, qui vulgo Apoſtolorum appellantur.

CAnones illos qui à Clemẽte Romano verſi dicũtur, et nomine Apoſtolorũ circumferuntur, ab Apoſtolis non eſſe conſcriptos, nec hoc ſeculo tales extitiſſe, multis firmis argumentis probari poteſt.

Nã reperiuntur inter eos aliquod Canones, qui probatis authenticis, quos paulo antè recenſuimus, Apoſtolorũ canonibus & doctrinæ aduerſantur, quales ſunt: Canon 17. qui ſecundas nuptias damnat, quas tamẽ Paulus 1 Tim. 5. & 1. Cor. 7. mandat & præcipit. Canon 27. tantum clericis, lectoribus & cantoribus nuptias permittit, alijs verò non obſcurè vetat: quod eſt contra doctrinam Pauli. 1. Tim. 3. & 1. Cor. 9. & 1. Tim. 4.

Ad ieiunia in quadrageſima paſchæ, & feriæ quartæ, & paraſceues, alligant conſcientias, in canon 68. contra illud Pauli: Nemo vos iudicet in cibo aut potu, aut parte diei feſti. Porrò cum decreta de probibitione coniugij, & ciborum & dierum, ſinæ doctrinæ dæmoniorum, 1. Tim. 4. quis credat ea ab Apoſtolis facta eſſe? Deinde, inter eos reperiuntur canones pugnantia præcipientes, quales ſunt. 6. 17. & 27. & 40. 50. Quorum alij nuptias ſacerdotum damnat, alij verò admittunt. Et Canon 65. vetat ieiunare die Dominico, aut ſabbathi. Canon verò 68. mandat ieiunare quadrageſimum paſchæ, & quartam feriam, & paraſceuen, ſub pœna excommunicationis.

Tertiò multum canones apertum vſum clauium præcipiunt, nam eos qui inſcientes ſuſceperunt excommunicatos, excommunicare iubet canon 13. Laicos ſuffocato veſcentes, excommunicare præcipit canon 62. Propter ieiunia die Dominico obſeruata, deponit clericos, & excommunicat laicos, canon 65. Non ieiunantes quadrageſimam paſchæ, &c. excommunicat canon 58. Vaſa ſacra inprofanos vſus aſſumentes, excommunicat, canon. 72. Verùm ob eiuſmodi tam leues res excommunicatione vſi, ſeu abuſi potius Apoſtoli nuſquam leguntur: imò Paulus recitat catalogum excommunicandorum, 1. Cor. 5. verùm in eo huiuſmodi peccatores nõ annotantur. Deinde canon 24. triennium communione priuari iubet laicum qui ſe caſtrauerit, ſed Apoſtoli nuſquã cuiquam pœnitentiam agenti tempus præſcripſerunt, quando oporteat eum admitti ad communionem, vt patet ex 2. Cor. 2. Nec illud cum Apoſtolorum doctrina congruit, quòd canon 25. epiſcopum aut preſbyterum aut diaconum in fornicatione aut periurio aut furto captum, deponi ab officio præcipit, aut communione priuari vetat: cum Paulus. 1. Cor. 5. fornicatores & fures inter excommunicandos numeret.

Quartò, multa in ijs dicuntur quæ rebus huius ſeculi & hiſtorijs refragantur. Nam quòd canon 8. de paſcha celebratione, ne fiat cum Iudæis, vetat, non conſonat veritati. Suprà enim cõmemoratum eſt, Ioannẽ, Philippũ, & alios, Paſcha eodem die cum Iudæis celebraſſe, nempe decimaquarta primi menſis. Canon. 20. damnat clericos & fideiuſſiones: verùm hoc ſeculo Apoſtoli & alij legibus politicis magiſtratus vſi ſunt, illud ſcientes Euãgeliũ nõ abolere politica iuſta et honeſta, et verbo

Dei non repugnantia. Canon 36. prohibet, epiſcopos ordinationes facere extra proprios terminos in ciuitatibus et villis, quæ illis nullo iure ſint ſubiectæ. Sed hoc ſeculo modũ ita fuerunt termini ſingulorũ epiſcoporũ diſtributi, & ſolebãt ex vicinia cõuenire plures ad ordinationẽ: vt patet ex canone Apoſtolorũ, quẽ ſuprà ex Cypriano adſcripſimus. Canon 38 bis in anno concilia celebrare iubet. Sed in hiſtorijs non reperiuntur eius rei teſtimonia. Vna ſynodus ab Apoſtolis ſemel celebrata legitur, Actor. 15. de alijs quæ quotannis bis eſſent factæ, non fit mentio.

Quintò etiã inde colligi poteſt, non ab Apoſtolis, ſed ab alijs, et quidã ſeculis inferioribus, iſtos plerosq; canones, qui præſertim ab illis quos ſuprà recenſuimus diſcrepant, compoſitos eſſe: quòd plerię; in concilijs quæ longe pòſt habita ſunt, nempe in Antiocheno, Niceno, Chalcedonenſi, tum conditi dicuntur, tum vt à patribus conſtituti allegantur.

Sextò deſtituitur etiã teſtimonio autorum probatorũ, qui ſiue hoc, ſiue ſequentib. aliquod ſeculis vixerũt. Nã neq; à Iuſtino, aut Ireneo, aut Clemẽte, aut Origene, aut Euſebio, aut Hieronymo, aut Ambroſio, aut Athanaſio, aut Auguſtino, aut etiã Gelaſio inter autẽtica Apoſtolorũ ſcripta referri videas. Vnde Iſidorus de ijs ſcribit, referente Gratiano diſt. 16. Canones qui dicũtur Apoſtolorũ, ſeu quia eoſdẽ nec ſedes Apoſtolica recepit, nec ſancti patres ijs aſſenſum præbuerũt, pro eo q. ab hæreticis ſub nomine Apoſtolorũ cõpoſiti dignoſcũtur, quãuis in eis vtilia inueniantur, tamẽ ab autoritate canonica & Apoſtolica eorũ geſta cõſtat eſſe remota, atq; inter apocrypha reputata. In tertio ab hoc ſeculo Zepherinus quidã Rom. epiſcopus, ſolus in epiſt. ad epiſcopos p Siciliã dicit, Apoſtolos ſexaginta ſententias epiſcopis præſcripſiſſe, in quib. fit etiam de priuilegio Romanæ eccleſiæ. Verùm totã illã epiſtolã, vt aliàs ſuſpectã eſſe, multis nominib. infrà ſuo loco docebimus: nec inter canones Apoſtolorũ qui hodie extãt, aliquid de priuilegio Romanæ eccleſ. habetur, et cõſtat, in nulla Synodo eos canones pro autẽticis et Apoſtolorũ eſſe receptos, q̃ in ſexta Cõſtantinopolitana, quæ celebrata eſt demũ circiter annũ Domini 675. nam eius canõ 2. ſic habet: Placuit huic ſanctæ ſynodo, vt amodò cõfirmata et rata ſint canonũ Apoſtolorũ 85. capitula. Nec tamẽ poſtea defuerũt, qui negarunt eſſe Apoſtolorũ. nam Leo nonus qui circiter annũ Domini 1049. contra epiſtolam Nicetæ abbatis ſcribit, cõtendit, exceptis 50. capitulis, canones Apoſtolorũ inter apocrypha deputari. Diſt. 16. Sed nec huius Leonis tanta eſt autoritas, vt Canones illos, quos antiquitas Apoſtolorum eſſe negat, ijs adſcribere poſſit.

CAPVT VIII.

DE SCHISMATIS.

De Antiocheno ſchiſmate.

Qvidam è Iudæa venerunt Antiochiam, ipſos fratres qui miniſterio Apoſtolorũ conuerſi fuerãt, docẽtes: Niſi circũcidamini ſecundũ legẽ Moyſi, nõ poteſtis ſaluari. Ea doctrina videbatur cõcinna, quia Euãgelij doctrinam Iudaicæ cõformabat. Sed mox ſchiſma inde exortũ eſt vehemens. nã Paulus cæteriq; contendebant, gratis, ſine lege, ſineq; operib. legis, ſalutem contingere. Reijcitur autem ea res ad cenſuram ſeniorum, qui Hieroſolymis adhuc viuebant. Componitur tandem hoc ſchiſma iudicio & epiſtola concilij Hieroſolymitani, Actor. 15.

De Chorinthiaco ſchiſmate.

IN eccleſia Corinthiaca ſchiſma fuiſſe de dignitate perſonarũ, Pauli, Apollo, Cephæ, cũ alij hunc, alij illum præferrẽt, ex 1. Cor. 1. apparet. Sed Paulus monet, dona quidẽ & labores differre: ſed vnũ eſſe Chriſtũ, q̃ ſit pro nobis crucifixus, & in quẽ ſit credendũ. Acceſſit aũt inſuper in doctrina quedã diſſenſio, nam quidã negarũt reſurrectionẽ mortuorũ, quos Paulus copioſe refutat. Videtur quoq; Titus in eccleſia Corinthiaca, priuſquã ad Paulum veniret in Macedoniã, tranſitu ſuo non nihil hoc ſchiſma ſedaſſe. 2. Cor. 7. Narrat Euſebius lib. 3. cap. 16. Clementem ad Corinthios prolixam epiſtolã ſcripſiſſe, eo quòd grauis apud eos oborta eſſet diſſenſio: idq; ait Egeſippum teſtari.

Neq; vero dubium, eſt qui multis in locis: propter pſeudoapoſtolos ſchiſmata enata ſint: ſed quia veris teſtibus deſtituimur, cogimur eſſe breuiores.

De diſſenſione Pauli & Barnabæ.

ERant cõiunctiſſimi ſocij Paulus & Barnabas, in propaganda atq; ornãda Euangelij doctrina: incidit tamen inter eos, verùm ſine doctrinæ iniuria, vehemens contentio. Dum enim conſtituiſſent Eccleſias quas plantarãt, viſitare, Barnabas ſentiebat Ioannẽ cognomento Marcum ſibi adiungendum eſſe: Paulus verò diſſuadebat omnino, idq; propter eam cauſam, quòd Pamphyliæ ipſos deſeruiſſet. Seiungũt igitur ſeſe Paulus & Barnabas, diuerſas quidem profectiones, & ſocios diuerſos accipientes: ſed non mutant doctrinæ genus, & proculdubio coniunctionem ſuam retinuerunt integram. Actor. 15.

CAPVT IX.

DE CONCILIIS.

DE HIEROSOLYMITANO Concilio ſub claudio

CElebratum eſt concilium Hieroſolymis circa annum Domini 48. Claudij 6. decimoquarto verò anno poſt Pauli conuerſionem, ut ex eius narratione Gal. 2. apparet. Occaſio hæc fuit Paulus & Barnabas cum alijs quibuſdam pijs ac fidelibus ſynergis, Euangelij doctrinam Antiochiæ, celebri vrbe, dextrè, & perſpicuè tradebant. In primis verò articulum de iuſtificatione luculenter explicabant, quòd gratias, ſine lege, ſine operibus, ſola fide, per Chriſtum eiusq; meritũ iuſtificentur omnes homines. Veniebant aũt quidam ex Iudæa, fortè ex induſtria, eò: qui et ſi in ceteris Apoſtolorũ doctrinam amplecterentur, tamen publicè docebant, non ſufficere ſolam fidem ad ſalutem, ſed legẽ ſeu bona opera inſuper eſſe neceſſaria ad ſalutem. Rituum quoq; Moſaicorum obſeruationem eſſe neceſſariam. Hæc plauſibiliter propoſita ſunt, tum quia ſententia illa legalis, ac ſubtilis legis atque Euangelij confuſio, hominibus propter affinitatem, quam habet cum lege naturæ nobis aliquo modo nota, blanditur: tum quia iactarum illi pſeudoapoſtoli, ſe ea

ſe ea ab alijs quoq; Apoſtolis accepiſſe, non diſſentire eccleſiam Hieroſolymitanam, vbi Iacobus, Petrus, Iohannes & alij verſentur: Paulum longe iſtis inferiorẽ eſſe, neq; ei nimis multum autoritatis tribuendũ, quaſi rectius quàm Apoſtoli ſapiat. Haud dubiè etiã mores Apoſtolorum recitarunt, qui Hieroſolymis ritu Iudaico ad huc viuerẽt. Contrà Paulus & Barnabas & quidam alij aſſeuerabãt, ſola gratia, ſolaq; fide, abſq; operibus iuſtificari homines: & ritus Moſaicos non obligare quenquã amplius poſt Chriſtum reſuſcitatũ. Haec ſententia cum videretur horridior, ſpeciam pertinatiae & cuiuſdã licentiae habuit, nõ ferendae. Cum igitur Eccleſia Chriſti in duas veluti factiones ſcinderetur (habeant enim pſeudoapoſtoli ſuos adſtipulatores non paucos, habebat & Paulus quoſdam) viſum eſt maturè occurrere creſcenti malo, eſtq; cauſa ad eccleſiam Hieroſolymitanam reiecta.

Miſſi igitur ſunt Hieroſolymam ab eccleſia Antiochena, Paulus & Barnabas & quidam alij. Aſcendebant vnà, qui ab ipſis in ſententia hac variabant.

Cognita aduentus cauſa Hieroſolymis conueniunt Apoſtoli, qui quidẽ tum adhuc Hieroſolymis ſubſiſtebant: & nominantur Petrus & Iacobus. Procul dubio & alij adfuerunt, licet ipſorũ nomina non ſint expreſſa. Adſunt & ſeniores, & eccleſiae: hoc eſt, homines in Chriſtũ credẽtes, nõ pauci, nam de multitudine et tota eccleſia Lucas dicit. Praeterea adſunt Paulus, Barnabas, Iudas cognomento Barſabas, & Silas, & coryphaei etiam pſeudoapoſtolorum.

Locum non exprimit Lucas. Fortè in alicuius domo fuit ille conuentus. Impij enim Pontifices adhuc erant Chriſtianis infenſi.

In concilio aũt, proculdubio initio cõtentionis origo atq; materia eſt propoſita, deinde auditae ſententiae atq; rationes vtriuſq; partis tam verorũ q̃ falſorum doctorũ. Et vehemens ſuborta eſt cõtentio. nom pſeudoapoſtoli mordicus ſuã ſententiam defenderũt. quibus & alij quidã ex haereſi phariſaeorum acceſſerũt, acriter neceſſitatem operũ ad ſalutẽ ſtabiliẽtes & vrgentes. Satis aũt, auditis iſtis velitationib. quaſi, quae vtrinq; fiebant, & excuſſis argumentis vtriuſq; ſententiae, Petrus ſententiã dicit atq; pronunciat: Gratia Domini noſtri Ieſu Chriſti ſaluari homines, abſq; operib. legis: neq; eſſe gentib. iugũ legis impodendũ. Rationes attexit haſce: Primò, à Chriſto ſe inſigni miraculo vocatũ eſſe, vt gentibus Euangelium annũciaret. Hic proculdubio viſionem ſuam, & integrã hiſtoriã de Cornelio in medium protulit. Secundò, Deum gentib. dediſſe ſpiritũ ſanctũ ſicut & ipſis Apoſtolis: neq; inter Apoſtolos et gentes quicq̃ diſcreuiſſe, fideq; illorũ corda purificaſſe. Tertiò, Eſſe tentationẽ Dei, gentib. imponere legis iugum cum neq; patres, neq; Apoſtoli ipſi poſſint legem praeſtare. Quartò, Hunc ſe cõmuniter articulũ fidei habere immotũ et inuiolabilẽ, q per gratiã Domini noſtri Ieſu Chriſti credãt ſaluari omnes homines. Hac oratione Petrus, doctrinae Paulinae teſtimonium luculentũ praebuit, & aduerſariorũ corruptelas damnauit. Mox igitur ſilentium eſt in tota multitudine conſecutum.

Poſtea Paulus & Barnabas, omnibus magna tranquillitate & attentione animi auſcultantibus, commemorarunt, quanta ſigna & prodigia Deus in gentibus, ad quas Euangelij doctrinam pertuliſſent, edidiſſet: ex quibus ſanè manifeſtum fieret, ſuam doctrinam veram atq; ſalutarem eſſe, fuiſſe, ac permanere.

Tertio loco Iacobus ſuffragiũ ſuũ adijcit, ex propheta Amos cap. 9. euidẽter probans, q Deus voluerit gentes vocare. Reuertar inquit, ac rurſus aedificabo tabernaculum Dauid quod collapſum eſt, & diruta eius inſtaurabo, & erigã illud: vt requirãt, qui reliqui ſunt homines Dominũ, & omnes gentes ſuper quas inuocatũ eſt nomen meũ: dicit Dominus, qui facit haec omnia. Nota à ſeculo ſunt Deo haec omnia opera ſua. Monet tamen, ad tempus coercendos eſſe homines, ne nimis magna licentia peccent: nimirũ vt à ſuffocato & ſanguine abſtineãt. rationẽq; exprimit: Quia paſſim eſſent multi Iudaei, vt & illi paulatim lucrifieri poſſent: deinde quia fornicatio, & veſci idolothytis, exigua peccata inter gentes dicerentur, nominatim de ijs commone fierent.

Contulerunt deinde & reliqui ſeniores ac tota eccleſia ſuffragia. & obtinuit ſententia: Gratis homines, abſque operib. legis, ſola fide iuſtificari. Et dãnata eſt contraria ſententia, nimirũ operea legis neceſſaria eſſe ad ſalutem. Laudanda aũt eſt huius venerandi concilij dexteritas & ingenuitas, qui potius diſerta & perſpicua aſſeueratione verae ſententiae, & damnatione falſae, vnitati atq; tranquillitati eccleſiae conſulere voluerunt, q̃ ſtulta & intempeſtiua amneſtia, in qua neutra pars damnaretur, Eccleſiam in incerto, imò in ipſis turbis & opinionum vorticibus relinquere.

Decreta porrò Concilij & literis, communi ſuffragio Apoſtolorum, ſeniorum & totius eccleſiae ſcriptis: & viua voce quorundam fratrum praecipuorum, nempe Barſabae & Silae ad eccleſias, in Syria & Cilicia, in quibus illae contentiones ortae fuerãt, & maximè graſſabantur, perferũtur. Literarũ exemplar hoc eſt: Apoſtoli & presbyteri & fratres, his qui ſunt Antiochiae, & in Syria, & in Cilicia, fratribus qui ſunt ex gentibus. SALVTEM. Quoniã audiuimus, quod quidam à nobis egreſſi, turbauerunt vos, verbis labefactantes animas veſtras, iubent vos circumcidi, & ſeruare legem, quibus non mandaueramus: viſum eſt nobis vnanimiter congregatis, delectos viros mittere ad vos, cum dilectis noſtris Barnaba & Paulo hominib. qui expoſuerunt animas ſuas pro nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti. Miſimus ergo Iudam & Silam, qui & ipſi vobis verbis referent eadem. Viſum enim eſt ſpiritui ſancto ac nobis, ne quid amplius vobis imponeremus oneris, quam haec neceſſaria: videlicet, vt abſtineatis ab his quae ſunt immolata ſimulachris, & ſanguine, & ſuffocato, & ſcortatione. A quibus ſi conſeruaueritis vosipſos bene facietis. Valete.

Non parcũ in hiſce literis Apoſtoli pſeudoapoſtolis, licet non parua autoritate ob doctrinã inſignẽ facũdiam, & hominum gratiã praediti fuerint: ſed apertè affirmant, eos ſine Apoſtolorum mandato talia docuiſſe, & eccleſias perturbaſſe: & teſtimonium Paulo & Barnabae publicum ſanè doctrinae praebent.

Recitatur autem ſententia Concilij, & epiſtola, in Antiochena eccleſia ac reliquis publicè, coram tota multitudine credentiũ: qui ingenti gaudio afficiũtur, et ſententia verae acquieſcunt. Hoc igitur pacto eccleſia ſuae tranquillitati reddita eſt: & ſeducti à pſeudoprophetis,

ized by Google

prophetis, recuperati ſunt, Hæc omnia à Luca, certiſſimo teſte. Actor.15. memoriæ ſunt prodita.

CAPVT X.

DE VITIS DOCTORVM ECcleſiæ huius ſeculi, & alijs viris illuſtribus.

DE SIMONE PETRO.

Simon, qui & Cephas & Petrus, filius fuit Ioannis ſeu Ionæ, frater Andreæ: & piſcationibus in mari Galilææ victum quæſiuit. ex quo apparet, Petrum fortè in iuuentute nullas admodum deguſtaſſe literas: manſiſſetq; proculdubio piſcator, quã diu in rebus humanis fuiſſet, niſi poſtea præter omnem opinionem à Chriſto peculialiter fuiſſet ad ſublimiorem functionem vocatus. Videtur autem Petrus fuiſſe ciuis Capernaitanus. nam ſocrum ibi habuit. Matth.8. & poſtea ſoluit didrachma exactoribus, Math.17.

Probat hoc ipſum quoq; Petrum, quia ſocrus mentio fit, habuiſſe coniugẽ. Et Paulus 1. Cor.9. apertè commemorat, Cepham (quem fuiſſe Petrum, ex Ioan.1. & ſecundo cap. ad Galatas patet) ſecum in miniſterio coniugem circumduxiſſe. Vnde manifeſtum eſt, miniſterium verbi nequaquam ſeparare coniuges: fas etiam eſſe, illud à coniugibus obiri. Clementem narrat Euſebius lib.3. cap.30. ſcribere, Petrum ac Philippum procreandis liberis operam dediſſe. & in Stromatũ lib.7. Aiunt certè, inquit, beatum, Petrum cum vidiſſet vxorem ſuã duci ad mortẽ. letatũ quidẽ eſſe propter vocationem, & q̃ domũ reuerteretur. valde aũt exhortãdo & cõſolando proprio nomine eã compellantẽ dixiſſe: Heus tu, memẽto Domini. Tale erat beatorũ matrimonium, & vſq; ad amiciſſima perfecta affectio. Hæc ille.

Fuiſſe Petrum auditorẽ Ioannis, qui circa Iordanem Meſſiam eſſe præſentẽ docebat, nouamq; baptiſmatis ceremoniam ordiebatur, non leuis eſt coniectura. nam Ioannes apertè teſtatur, Andream Simonis fratrem, vnum è diſcipulis Baptiſtæ fuiſſe: qui monſtratione ſui magiſtri, ad agnitionem Ieſu tanquam veri Meſſiæ peruenerit: et cum Simoni nunciũ atuliſſe, ſe ſcilicet inueniſſe iam Meſſiam: moxq; Simonem flagrantem cupiditate videndi Chriſtum, vnà ſecum adduxiſſe. Ieſum autem intuitum eſſe eum, ac dixiſſe: Tu es Simon filius Iona, tu vocaberis Cephas, quod idẽ valet quod Petrus. Sic Andreæ fratris opera Petrus ad agnitionem Chriſti deducatur, & nouam accipit appellationem. Neq; verò dubium eſt, quin Petrus in ſchola Chriſti iucundiſſimas audierit conciones, plurimiſq; de rebus optimẽ fuerit admonitus et inſtructus, fideq; in verũ Meſſiam adeptus ſit multo illuſtriorẽ, q̃ vnquã antè habuerit. Nondũ aũt eſt inter eos Petrus, qui perpetuò debebãt eſſe adiuncti Chriſto. Verùm non diu pòſt vocatur, idq; tali ratione. Ambulat Ieſus circa mare Galilææ, Geneſareth dictum. ibi confluente magna hominũ multitudine, è naui Simonis, paululũ à terra ſubducta, Ieſus docet. Sermone abſoluto, Ἀλδαυγρα Ieſus ſoluit, iubens Petrum vnà cum ſuis ſocijs, inter quos erant filij Zebedei Ioannes & Iacobus, in altũ aſcendere, & laxare retia ad capiendos piſces. Petrus ait, ſeſe totã noctẽ vſq; ad defatigationem laboraſſe, & nihil prorſus cepiſſe: verùm verbo ipſius laxaturũ rete. haud obſcurè ſignificans, eã rationẽ pugnare cũ arte piſcatoria: verùm ſe iam didiciſſe, verbis eius maximã ineſſe efficaciã: itaq; pariturũ. Quid fit, tantam piſciũ multitudinem ſubitò reti comprehẽdit Petrus, & vt rete rumperetur, & ad extrahendũ ſolus cũ ijs quos in ſua nauicula habebat, nõ ſufficeret. Aduocatis igitur plurib. q aliã habebãt nauim, tot extrahũt piſces, vt vtræq; naues implerẽtur ita vt mergerentur. Hoc miraculũ paulo altius expendens Petrus, Ieſu ad pedes procidit, dicẽs: Exi à me Domine, quia homo peccator ſum. Cõſolatur aũt Chriſtus eum perq̃ humaniter, ac cæteros omnes qui propter capturã piſciũ obſtupuerant, ne timeãt quicq̃: poſt hac ipſos homines eſſe capturos, ac relictis retib. ſequũtur eum. Luc.5. Nondum aũt videtur peculiaris ſeu plenè facta eſſe vocatio: ſed paucis diebus pòſt fortè accidit, q iterum Ieſus in litore ambulauerit, ac viderit Simonem & Andreã fratres, retia ſua in mare mittentes. tunc dixit eis Ieſus: Venite poſt me, & faciam vos piſcatores hominum. Ibi demum piſcatoria functione deſerta, nouam ſuſcipiunt, voluntatiq; Ieſu obtemperant. Matth.4. Mar.1.

In hac ſchola Chriſti paulatim Petrus plura addiſcit ac proficit. audit conciones attentè, ſpectat ingentem miraculorum vim & totam Chriſti vitam omnesq; actiones penitius cognoſcit: donec tandem in duodecim Apoſtolorum numerum prorſus cooptetur, & accipiat dona edendi miracula, & alia quibus etiam cæteri ornati fuerunt. Matth.10. Mar.3. Lucæ 6.

In hoc igitur gradu & dignitate conſtitutus Petrus, adhuc diſcit quotidie à Chriſto plurima: & ipſe quoq; iuſſu Chriſti alios docet, & in nomine ipſius miracula facit. Non aũt poſtremũ inter alios Apoſtolos fuiſſe Petrum, hiſtoriæ ſacræ teſtantur. Nam à Chriſto in montem ducitur vnà cum Iacobo & Ioãne, eſtq; ſpectator mirãdæ Chriſti trãsfigurationis. videt Eliã. & Moſen, eoſq; audit cũ Chriſto colloquentes. Audit inſuper vocẽ patris cœleſtis, qua ornabatur Ieſus, quòd eſſet ſuus dilectus filius, quẽ ab ipſis totoq; mundo vellet audiri: Matt.17. Mar.9. Lucæ 9. Iuſſu Chriſti piſcẽ capit, in cuius ore, vt predixerat Dominus, ſtaterẽ inuenit, quem pro vtriſq; Capernai exactoribus numerat. Matth.17.

Celeberrima eſt confeſſio, quã de Chriſto, tum ſuo tum reliquorũ Apoſtolorũ nomine edidit. Cum enim Ieſus in partib. Cæſareæ Philippi verſaretur, quærit ex ipſis quem nã ſe dicerent homines eſſe? At illi reſpondẽt: Alij Ioannẽ baptiſtã, alij Eliã, alij Ieremiã, vt vnum ꝓphetis. Rurſus interrogat Ieſus: At vos quem me eſſe dicitis? tũ Simõ Petrus, vnus pro omnib. reſpondet: Tu es Chriſtus filius Dei viui. Ad hæc Chriſtus: Beatus es Simon, fili Iona: quia caro & ſanguis non reuelauit tibi, ſed pater meus qui in cœlis eſt. Ego dico tibi, tu es petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiã meã, & portæ inferorũ nõ præualbeũt aduerſus eã Matth.16.

Alio tempore Chriſtus ſermonem habet de clauib. ſeu remiſſione peccatorum. ibi Petrus quærit, quoties fratri aduerſus ſe delinquenti debeat dimittere? Satiſne id ſit, ſepties feciſſe? reſpondet Ieſus: Non dico tibi ſolummodo ſepties, ſed ſeptuaiges. ſepties. Ac poſtea, qua ratione Deus iuſtificet, ac peccata dimittat, propoſito typo luculenter explicat. Matth.18.

Porro ſicut in monte glorificationem Chriſti conſpexit

ſpexit petrus, ita & in horto propius ad illud mirandum certamen adducidur, in quo Chriſtus cum morte luctatus, ſanguineas guttas effudit.

Poſtea auſus eſt domum pontificis intrare, & obſeruare, quemnam exitum iſta tragœdia cum Chriſto habitura eſſet: quamuis turpiſſimum, vt inferius paulo dicetur, lapſum ibi committat, Matth. 26. Mar. 14. Lucæ 22. Ioan. 18.

Facta reſurrectione, angeli mulieribus ex mandato Dei iniungunt, vt Petro hoc Euangelium vel in primis annunciaretur: Ieſum nẽpe reuixiſſe, ſicut antea prædixerat. Mar. 16. Accepto hoc nuncio per Mariam Magdalenã Petrus ſe ilicò itineri dat, cum Ioanne: qui vt fortè viribus Petro præſtitit, anteuertit. Sed tamen Ioanne præ timore non ingrediende in ſepulchrum, Petrus nihil cunctatur: moxq́; ingreſſus omnia ſolicitè cõtemplatur. videt linteamina uacua, ac ſudarium ſingulari diligentia conuolutum, ac ſeorſim repoſitum. Intereſt deinde piorum cœtui, in quem Chriſtus eodem die, & poſt octiduum iterum per ianuas clauſas venit, ſeſeq́; viuum exhibuit, Lucæ 24. Ioann. 20.

Memorabilis etiam hæc eſt hiſtoria, ardentẽ fidem in Petro erga Chriſtum declarans, quòd Petro alijsq́; in mari Tiberiadis fruſtra piſcantibus per integram noctem, & manè ſubducentibus nauem ad littus, Chriſtus in littore apparet, nemine eum cognoſcente, quærens num aliquid eſcæ haberent? id cum negaſſent, iubet eos ad dexteram nauigij rete mittere, quod vbi feciſſent, centum quinquaginta tres gandes piſces capiunt. qua re motus Ioannes, indicat, Dominum eum eſſe, cuius iuſſu & benedictione tam fœliciter piſcati eſſent. Petrus eo audito, tanto ardet erga Chriſtum amore, vt mox inſiliens aquam, vt erat nudus, at littus, vbi non procul aberant, enatarit: alij nauicula paulatim appulerunt.

Sumpto cibo, quem familiariter Chriſtus, vt ante paſſionem ſolitus erat facere, diſcipulis diſtribuit, ad Petrũ ſeorſim inſtituit ſermonẽ: Simon, inquit, Iohanna diligis me? at ille, etiam Domine, tu ſcis quia amo te. Dicit et Dominus rurſum, Paſce oues meas: idq́; terrepetit. Addit inſuper & hanc grauiſſimam ſententiam: Amen amen dico tibi, cum eſſes iunior, cingebas te, & ambulabas vbi volebas. Cum autem ſenueris, extendes manus tuas, & alius te cinget, & ducet quò tu non vis. Hoc autem dixit, ſignificans qua morte clarificaturus eſſet Deum,

Adeſt etiam valedictioni & aſcenſioni Chriſti viſibili in cœlos. Accepto ſpiritu ſancto in Pentecoſte, vnà cum cæteris prodijt in publicũ, Euangeliũ Ieſu Chriſti palàm adnuncians. & cum adeſſent qui criminarentur docentes, quaſi muſto pleni eſſent, Petrus luculentam & grauem defenſionem orditur, ac docet, iſtas conciones nequaquam extemulentia promare, ſed fieri iuxta prophetiam diuinam Iohelis ſecundo: Effundam de ſpiritu meo ſuper omnem carnem, &c. hæc iam in Apoſtolis eſſe completa. Deinde aſſerit Chriſtum præfinitio Dei conſilio paſſum, & iuxta prophetias reſurrexiſſe à mortuis. & allegat ex Pſalmo 15. Non derelinques animam meam, in inferno, nec dabis ſanctum tuum videre corruptionem Hunc ergo Ieſum eſſe verum Meſſiã, qui tali ratione peperit ſalutem cunctis mortalibus.

Quòd autẽ ipſi iam accepiſſent ſpiritum ſanctũ, varijsq́; linguis loquerentur, eſſe huius regnantis & viui Chriſti peculiare opus & donum. Arguit quoq́; ipſorum facinus, quòd parricidæ iſtius Meſſiæ fuerint. iſta concio tam fuit fructuoſa, vt circiter tria millia hominum eo die doctrinæ Chriſti acceſſerint, ac baptiſmo ſalutari initiati ſint. Actor. 2.

Accurrente deinde turba ob ſanatũ claudum ad Speciosam portam, egregiã Petrus concionem habet, qua docet, non ſua ſed Chriſti virtute hoc miraculum accidiſſe: Chriſtum eſſe filium Dei, uerumq́; Meſſiam, uerè ex mortuis reſuſcitatum. Inter alia autem & perſpicuè ipſorum facinus taxat, quòd Meſſiam ſceleratè interfecerint: monet eos de pœnitentia, quam ea ratione proponit, vt intelligant Deum paratum eſſe peccata iſta quantumuis atrocia ipſis remittere: imò omnium maximè ad ipſos Meſſiam pertinere, de quo in ueteri Teſtamento ſint promiſſiones facta. Actor. 3.

Grauẽ ac ſeriũ fuiſſe concionatorẽ Petrum, etiã hoc teſtatur, quòd Ananiã & Sapphiram mentientes, ſe totum agri diuenditi precium in commune referre (cum quidem fuiſſet eis liberum prorſus, quantum placuiſſet, donare ad communem piorum ſuſtentationem) verbo punit, vt collapſi expirarint ſubitò. Labores in miniſterio non defugit. nam & in Samariam cũ Iohanne profectus amplius eos qui à Philippo conuerſi fuerant conſolidauit, & impoſitione manuũ ſpiritũ ſanctũ impertiuit. Act. 8. Peragrauit Petrus loca Paleſtinæ pleraq́;. fuit Lyddæ, Ioppe, Cæſareæ Stratonis, vbi & ſingulari reuelatione Dei Euangeliũ Ieſu Chriſti adnunciauit. Actor. 9. 10. ac defenditi vocationem gentium apud fratres Iudæos acrites. Actor. 11.

In concilio Hieroſolymitano, vbi & reliqui contuliſſent ſententias, Petrus quoq́; ſententiam ſuam aperit, diſertò pronuncians, Moſaicas ceremonias, ex bibito Meſſia nunc, in poſterum abrogat eſſe, neque ijs grauandas eſſe gentes, Deinde, vno modo omnes ſaluari, nempe gratis. per fidem in Chriſtum. Confirmat hãc ſententiam Iacobus, non tanquam ſuperiori, ſed æquali in ueritate adſtipulans. Antiochiæ cum fuiſſe, ac docuiſſe, ex epiſtola ad Galatas cap. 2. manifeſtum eſt.

Quòd in Pontio, Galatia, Cappadocia, Aſia & Bithynia verbum Chriſti ſeminarit, ex eius epiſtola prima cap. primo liquet. In Babylone eum Chriſto eccleſiam collegiſſe, prima epiſtola cap. quinto videtur oſtendere his verbis: Salutat vos eccleſia, quæ eſt in Babylone collecta. Corinth Petrum fuiſſe, collegit fortè ex 1. Cor. 1. poteſt, eo quòd Cephæ ibi mentio fiat, & quidem cuiuſdam ſchiſmatis, quòd alij Cepham, alij Paulum, alij Apollo, plus æquo extulerint, dum alius ſe huius, alius alterius diſcipulum iactaret. Sunt qui & Alexandriæ Petrum fuiſſe, Eccleſiamq́; eius loci plantaſſe aſſerunt, inter quos & Necephorus eſt, qui libro. 14. cap. 39. inquit, ſorte Petro Alexandriam contigiſſe, in qua poſtea ordinarit Marcum, & alias vrbes adierit.

In Actis cap. 15. ait Petrus ſegentibus Euangelium anunciaſſe, quo fortè allũd maximè ad hiſtoriam de Cornelio, & viſione quæ ei de vocatione gentium facta fuerat. In epiſtola ad Galatas cap. 2. Paulus commemorat, ſibi à Iacobo, Cepha & Iohanne dextras ſocietatis eſſe datas, vt cum Barnaba inter gentes propagarẽt

garet Euangelij vocem, ipſi verò inter Iudæos & circumciſos. Fuit hæc pactio fortè de certo tempore. nam poſtea omnes ad gentes ſe conuerterunt, cum apud Iudæos obſtinatos Euangelium Ieſu Chriſti parum haberet ponderis.

De ſcriptis Petri hodie Eccleſia Chriſti tantum habet epiſtolas duas, quarum poſteriorem ait Hieronymus à plerìſque negari eſſe Petri, idque propter ſtyli cum priori diſſonantiam. Idem habet Euſebius libro 3. capite 3. his verbis: Petri epiſtola vna quæ prior dicitur, citra controuerſiam recepta eſt. Hac & veteris olim presbyteri, ſine ulla hæſitatione in ſcriptis ſuis vſi ſunt. Eam uerò quæ poſterior dicitur, non eſſe legitimam accepimus: & tamen quia multis videretur eſſe vtilis, cum alijs eſt uſurpata ſcripturis. Acta uerò quæ illi nuncupantur, & Euangelium quod illius eſſe dicitur, & prædicationem illi inſcriptam, & Apocalypſin ipſius dictam, nuſquā inter catholica ſcripta tradita ſcimus, eo quòd nec ueterum nec noſtri temporis quiſquam commentator ipſorum vſus eſt teſtimonijs. Romæ priorem epiſtolam eſſe ſcriptam, idem autor libro ſecundo, capite decimoquinto, ex Papia refert: qui & aſſerit, Petrum tropice 1. epiſtola capite 5. Babylonem uocaſſe Romam.

Quæ fuerit eius doctrina, ex concionibus eius, quas Lucas in Actis deſcribit, & Epiſtolis duabus manifeſtum eſt. Præcipuè illuſtrare ſtuduit doctrinam de Ieſu, quòd ſit filius Dei, & verus Meßias. De ſalute, q. per gratiam fide in Chriſtū omnes ſaluētur. De peccato Iudæorum, quòd Meßiam trucidarint. De abrogatione legum Moſaicarum, q. gentibus non ſit iſtud iugū imponendum. De uocatione gentium, q. omnes homines, modò pœnitentiam agant, ad beneficiū Chriſti pertineāt. De bonis operibus, quòd iuſtificati gratis per fidem in Chriſtum, bonis operibus debeant operam dare. De cruce, quòd nullus Chriſtianus debeat pati tanquā fur aut latro. De fine mundi, eiuſq; inſtauratione, quòd omnia ſint igne conſumenda, ac nouos cœlos ac nouam terram Deus ſit conditurus. Primatum in Eccleſia tantum Chriſto abſcribit: & vocem Petra non de ſe, verùm de Chriſto vſurpat: Chriſtum vocat Paſtorem & epiſcopum, ſeu curatorem animarū, et principem paſtorum.

Habet aūt eam conſuetudinem Petrus, quòd ſcitè ad ſua dogmata veteris Teſtamenti ſententias applicet, vt manifeſtum fiat, nihil à ſe cæteriſq; Apoſtolis noui tradi. Vt articulum de iuſtificatione per meritum Chriſti, fulcit & explicat ex quinquageſimotertio capite Eſaiæ, & Pſalmo centeſimo decimooctauo: Lapis quem reprobauerint ædificantes, is factus eſt in caput anguli. Omnes gentes ad beneficia Chriſti pertinere, probat ex Oſeæ prophetica capite ſecundo: Qui quondam eratis non populus, &c. Ad doctrinam de noua obedientia, ſeu de bonis operibus, citat ſententiam ex Leuitici decimonono: Sancti eſtote, nam & ego ſanctus ſum. Itē, uocat hoſtias ſpirituales credentium opera. Item, applicat illud Pſalmi 23. Qui uult uitam diligere, & videre dies bonos. Arcam Noe dicit eſſe typum baptiſmi. Eccleſiam vocat domum ſpiritualem, ſacerdotium ſanctum, genus electū: ijſq; phraſibus ad vetus Teſtamentum alludit. quibus ſimul etiam indicat, in nouo Teſtamento ſacerdotium eſſe ſpirituale, & non externum quoddam, quod in ſacrificijs & oblationibus conſiſteret. Conuenit præterea in compoſitione rebus ac phraſi cum ſancto Paulo, interdum etiam plura membra connectit. Meminit & epiſtolarum Pauli, quas etſi quædam habere dicit quæ ſint difficilia intellectu: tamen non obſcurè ſignificat, ſe Pauli doctrinam approbare, neque inuidet eius donis, ſed ea reuerenter & eximiè prædicat. 2. epiſt. capite 3.

Inter alia dona quæ habuit, etiam prophetiæ donū referri debet. Nam 2. epiſt. 2. prædicit & deſcribit Antichriſti ſtatum. & 2. epiſt. 3. de extremo die quædam ſatis perſpicuè prædicit. Reuelationes ipſi tantum, verum tamen in cōmunem Eccleſiæ vſum factas, Lucæ recenſet duas. Vna eſt, quòd mox poſt aſcenſionem Domini in fratrum cōſeſſu, inſtinctu ac reuelatione diuina proponit, alium Apoſtolorum in locum Iudæ eligendū eſſe. Concionem eius, quia ſpiritu ſancto dictante facta eſt, adijciemus. Viri fratres, inquit, oportuit impleri ſcripturam hanc, quam prædixit Spiritus ſanctus per os Dauid, de Iuda, qui fuit dux his qui comprehenderunt Ieſum: quia cooptatus erat in numerum noſtrum, & ſortitus erat partem miniſterij huius. Et is quidem parauit agrum ex mercede iniquitatis, ſuſpenſuſq; crepuit medius, & effuſa ſunt omnia viſcera eius. Et innotuit omnibus habitantibus Hiereſolymis, ita vt appellaretur ager ille lingua illis uernacula Aceldema: hoc eſt, ager ſanguinis. Scriptum eſt enim in libro Pſalmorum: Fiat commoratio eius deſerta, & nō ſit qui inhabitet in ea, et epiſcopatum eius accipiat alter. Altera eſt, quam Lucas Actorum 10. deſcribit, quòd Petrus Ioppe in faſtigium ædium aſcendit vt oraret, circa horam ſextam. Et cum eſuriret, voluit guſtare cibum. Parantibus autem illis, irruit ſuper eum mentis exceſſus, & vidit cœlum apertum, ac deſcendens ad ſe vas quoddā velut linteum magnum, quatuor initijs alligatum, ſubmitti è cœlo in terrā, in quo erant omnia quadrupedia terræ, beſtiæq; et reptilia, & volatilia cœli. Et facta eſt vox ad eum: Surge Petre, macta, & veſcere. Ait aūt Petrus: Nequaquam Domine, quia nunquam edi quicquam, cōmune & immundum. Et vox iterum ad eum: Quæ Deus purificauit, tu communia ne dixeris. Hoc autē factum eſt tertiò, & rurſum receptū eſt vas in cœlum. Et dum apud ſe hæſitaret petrus, quæ nam eſſet viſio quam uidiſſet, ecce viri qui mißi erant à Cornelio, percōtati de domo Simonis, adſtiterunt ad ianuam. Et euocato quopiam, interrogabant an Simon qui cognominaretur Petrus, illic haberet hoſpitium? Petro verò cogitante de uiſione, dixit Spiritus ei: Ecce viri quærunt te, ſurge itaque & deſcende, & vade cum eis, nihil hæſitans, propterea quòd ego miſi illos. Deſcendens autem Petrus ad viros qui mißi erant à Cornelio ad ipſum, dixit: Ecce ego ſum ille quem quæritis, quæ cauſa eſt propter quā veniſtis? Qui dixerunt: Cornelius centurio, vir iuſtus, & timens Deum, & teſtimonium habens ab vniuerſa gente Iudæorum, oraculo admonitus eſt ab angelo ſancto, vt accerſeret te in domum ſuam, audire verba abs te. Hæc viſio non tantum propter Petrum accidit: ſed multo magis, vt Deus vocationem gentium illuſtri miraculo declararet & ornaret. De alijs reuelationibus, quas cum cæteris communes habet, ſuprà dictum eſt: qualis eſt, uiſio transfigurationis Chriſti, & dein-

de luctæ in horto, patefactiones Chriſti à reſurrectione, viſibilis Spiritus ſancti infuſio, & ſimiles.

Miracula in nomine ac virtute Chriſti haud dubiè plura præſtitit, ſicut & cæteri Apoſtoli, quàm literis memoriæq; tradita ſint: ſed nos tantum ea recenſebimus, quæ in ſacra Scriptura ſunt annotata. Ante Chriſti paßionem ſine dubio quædam miracula fecit, verùm ea non ſunt deſcripta, fortè eo conſilio, vt miracula immediatè per Chriſtum edita magis extarent, nec abducerentur homines à Saluatore ipſo ad Apoſtolos. Poſt Chriſti aſcenſionem & Spiritus ſancti effuſionem, varijs eſt locutus linguis Petrus, ſicut & cæteri Apoſtoli. Quodam tempore cum Ioanne ingrediens templum Hieroſolymitanum, orationis gratia, ad portam quæ dicebatur Specioſa, incidit in quendam humi cubantē: ex vtero enim matris claudus erat natus, ætatem iam annorum circiter quadraginta habentem, ac rogantem ab ipſis eleemoſynam. Petrus iubet hominem in ſe ac Ioannem oculos dirigere, ac deinde adijcit: Argentum & aurum non eſt mihi, quod autem habeo hoc tibi do: In nomine IESV Chriſti Nazareni ſurge, & ambula, & apprehenſa manu eius dextera, erexit eum, & protinus corroboratæ ſunt plantæ eius, & tali, & exiliens ſtetit & ambulauit: & cum ipſis ingreſſus templum, Deum laudauit. Poſt hæc Petrus populum, miraculi dignitate obſtupeſcentem, docet, ea ſe non propria virtute, ſed operatione IESV CHRISTI, quem crucifixiſſent, feciſſe: ac monet eos de pœnitentia, Actorum 3.

Ananias vendiderat agrum, ac fraudauerat de precio, ſua vxore conſcia, afferens partem quandam ad Apoſtolorum pedes, quaſi totum id quod accepiſſet offerrent. Petrus autem mendacium hoc peculiari Spiritus ſancti reuelatione intelligens, Ananiam his verbis alloquitur: Anania, cur tentauit Satanas cor tuum, mentiri te Spiritui ſancto, & fraudare de precio agri? Nónne poteras retinere agrum, vel etiam precium quod ex venditione accepiſti, liberè in tua poteſtate haberet? Quare maluiſti mentiri? Non es mentitus hominibus, ſed Deo. Ananias hac voce tanquam excommunicationis fulmine audita, mox corruit, & expirauit.

Poſt tres horas Sapphira, quid de marito factum eſſet ignara, aduenit. cui Petrus: Dic mihi, inquit, mulier, tantine agrum vendidiſtis? At illa affirmat. ibi Petrus eam quoque ſuis ſerijs verbis affatur: Cur inter vos conſpiraſtis, inquit, tentare ſpiritum Domini? Ecce pedes eorum qui ſepelierunt virum tuum, ad oſtium ſunt, & efferent te. Mulier hæc audiens, confeſtim & ipſa viribus deſtituta collabitur, & animam exhalat. Voluit autem Chriſtus hac ſeueritate in iſtis ſuis initijs Eccleſiæ declarare, ſe mendacium ſeriò execrari, & in alijs quoque puniturum eſſe.

Iſtis miraculis Apoſtolorum homines tantopere permoti ſunt, vt in plateas efferrent infirmos, & ponerent in lectis, vt veniente Petro tantum vmbra illius obumbraret aliquem illorum. Act. 5.

Samaria per Philippum conuerſa, Petrus & Ioannes eò proficiſcuntur: & impoſitis manibus ſuper baptiſatos, Spiritus ſanctus viſibiliter in ipſos effunditur: Actorum octauo. Lyddæ Petrus incidit in hominem paralyſi octo iam annos conflictantem, & in grabato decumbentem, Aeneam nomine, quem his verbis alloquitur: Aenea, ſanet te IESVS Chriſtus, ſurge & ſterne tibi. Et continuò ſurrexit, quod plurimi Lyddæ & Aſſarone conſpicati, conuerſi ſunt ad Dominum.

In Ioppe erat quædam diſcipula, Tabitha nomine, ſeu Dorcas per interpretationem, operib. bonis et eleemoſynis celebris. ea mortem obijt, lotaq; in cœnaculō reponitur. Cum autem non procul abeſſet Petrus, Lydda enim prope Ioppen ſita eſt, mittūt duos ad Petrum, ne grauaretur abſq; mora ad ſe venire. Neq; diu cunctatur Petrus, venit: ibi viduæ prædicant Tabithæ beneficentiam, & eleemoſynas, veſtes ab ipſa ſibi factas & donatas monſtrantes. Eiectis autem omnibus foras, Petrus poſitis genibus orat. & conuerſus ad corpus, inquit: Tabitha ſurge. At illa aperuit oculos ſuos, viſoq; Petro reſedit. Porrigens autem ei manum, erexit eam. Et cum vocaſſet ſanctos & viduas, produxit eam viuam. Profuit et hoc miraculum ad plurimorum conuerſionem & confirmationem. Actorum nono. In domo Cornelij concionante Petro, Spiritus ſanctus cecidit ſuper omnes qui audiebant verbum. Actorum decimo. Plura in authenticis quidem autoribus de mirandis Petri factis non reperiuntur.

Certamina in ſuo miniſterio non pauca ſuſtinuit, in quibus omnibus ſingularem fidem & conſtantiam præſtitit, neque ſe vel minis violentis, vel blandimentis à confeſſione Euangelij abſterrere paſſus eſt. Contra Simonem Magum, qui pro pecunia facultatem impertiendi Spiritum ſanctum ſibi vendi, vt pote ſecretiorem aliquam magiam, petebat, Petrus ſeriò & acriter pugnat: Pecunia, inquit, tua ſit tecum in perditionem, quoniam donum Dei exiſtimaſti pecunijs parari. Non eſt tibi pars neque ſors hac in re. Cor enim tuum non eſt rectum coram Deo. pœnitentiam itaq; age, et reſipiſce ab hac nequitia tua: et roga Deum, ſi fortè remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui. Felle enim amaro video te eſſe, & ligatum iniquitate. Actorum octauo. Contra pſeudoapoſtolos in Hieroſolymitana ſynodo contendit, nequaquam ipſorum doctrinam eſſe veram, qui affirmarent, ſine bonis operibus neminem poſſe ſaluari. & contrà decernit, Tantum per gratiam, fide in Chriſtum, omnes ex æquo ſaluari, Actorum decimoquinto. Contra pſeudoprophetas 2. epiſt. 2. pugnat: & Epicureos confutat 2. epiſt. 3.

A politicis magiſtratibus plurima pericula expertus, neque tamen ipſis minis aut ſæuitia fractus eſt, neque voluntati ipſorum impiæ morem geſsit, imò et diuinas liberationes multas habuit. Poſtquam enim ſanaſſet claudum in nomine Chriſti, & deinde Chriſtum annunciaſſet, & Iudæorum in ipſum facinus grauiter taxaſſet, vocans eos ad pœnitentiam, ſacerdotes, magiſtratus templi & Sadducæi eum cum alijs quibuſdam comprehenſum, in carcerem detrudunt: maneq; ſiſtuntur concilio, et obiurgantur, quòd in nomine Chriſti docuerint. At Petrus Spiritu ſancto et fide flagrans, intrepidè defendit miraculum, & autorem eius nominat ipſum IESVM Chriſtum, ipſos etiam magiſtratus arguit, quòd Meßiam interfecerint: palamq; affirmat, tantum per eum ſalutem contingere.

Perſecutores ipſi ad confidentiam Petri obſtupeſcentes, & miraculum ipſum abſque nefario ſcelere negare

gare non audentes,tandem in eam ſententiam eunt: dimittendos eſſe Apoſtolos ,verùm cum ea interminatione,ne amplius in nomine IESV loquerentur , aut docerent. Petrus cum Ioanne reſpondet : An iuſtum ſit, ipſos potius audiendos eſſe quàm Deum, ipſoſmet debere iudicium facere. Se non poſſe non ,quæ viderint et audierint,loqui. Verùm cum ſæuis minis dimiſſi, pergunt infracto animo palàm docere. Venientes autem domum,& expoſita ſententia perſecutorum , vniuerſa Eccleſia preces iungit: et quidem hoc nominatim à Deo petitur, vt frangat hoſtium minas,et det ſeruis ſuis cum omni fiducia loqui verbum eius. Hac oratione dicta, locus ipſe ſenſibili motu concutitur : qua re teſtificabatur Deus , audita eſſe piorum vota & gemitus. Actorum quarto.

Alio tempore pontifices & ſacerdotes rurſus iniiciunt in Apoſtolos manus, inter quos et Petrus erat. Noctu autem cum eſſent in carcere clauſi, angelus Domini omnes ianuas aperit , ſaluoſq; eductos iubet in templo concionari. Manè cum in carcere nemo eſſet inuentus, & nuncio accepiſſent Pontifices , captiuos ſuos in templo liberè docere:magiſtratus eos adit,& in concilium abſque ui perducit.Crimina proponuntur , quòd contra edictum Magiſtratus in nomine Chriſti docuiſſent , quòd ſua doctrina hæretica totam Hieroſolymam compleſſent, quòd ſanguinem Chriſti nitantur in ipſos deriuare : hoc eſt, ipſos eſſe blaſphemos & ſeditioſos. Hic Petrus pro ſe & reliquis diſertè reſpondet :Oportet Deo magis obedire quàm hominibus, & rurſus pœnitentiæ concionem acuit , affirmans ipſos Meſſiæ eſſe interfectores:Chriſtum eſſe Meſſiam. Hac aſperitate tenelli homines tantopere cõmouentur, vt conſilium ceperint de interficiendis tam pertinacibus hominibus. Sed Gamaliel autoritate, doctrina et pietate reliquis facilè ſuperior ipſorum cruentos conatus magna grauitate cohercet:oſtendens exemplis Theudæ & Iudæ Galilei pſeudodoctorum, hæreſes ſemetipſas plerunque deſtruere. Relinquendos igitur eſſe iſtos homines: breui euentum declaraturum eſſe , an ex Deo vel hominibus iſta iam fiant. Etſi autem nonnihil miteſcerent reliquorum animi,tamen prius cæduntur , ac deinde rurſus dimittuntur Apoſtoli.Act.5.

Anno Domini quadrageſimoquinto, Claudij tertio, Herodes Iacobum maiorem necat, & Petrum in Iudæorum gratiam in carcerem conijcit. Iámque eò res redierat,quòd poſtridie eum producturus et ſupplicio capitali affecturus eſſet.Ibi, cum à tota Eccleſia preces fierent pro Petro,noctu res miranda accidit. Petrus cubabat vinctus catenis inter duos milites : erat & oſtiũ, ne quà elaberetur, alijs cuſtodibus probè munitum,hic de improuiſo angelus Domini adſtitit , lumenq; in toto habitaculo fulget : & percuſſo latere Petri, excitauit eum dicens:Surge uelociter. Et ceciderunt catenæ de manibus eius,dixitq; porrò angelus: Præcinge te,& indue calceos, meq; ſequere. Dum autem egrediuntur,Petrus,non aliter putat,quàm per ſomnum ſibi hanc viſionem offerri. Tranſeuntes ita primam & ſecundam cuſtodiam,venerunt ad portam ferream, quæ ducit ad ciuitatem,quæ vltrò aperta eſt eis. Egreſſi tranſeunt vicum vnum, & diſparet angelus. Petrus ad ſe reuerſus, agnoſcit diuinã ac miraculoſam liberationem, ueniéſq; ad Mariæ domum , matris Ioannis qui Marcus cognominatus eſt,in qua multi pij erant congregati , pulſat oſtium.Puella Rhode nomine progreſſa , ex voce Petrum agnoſcit : nec mox præ gaudio aperit,ſed recurrit ad cœtum piorum,nuncians adeſſe Petrum. Ille rerum omnium ignari,dicebant eam inſanire. Verùm ipſa aſſeuerante,putant angelum Petri eſſe.Tandem cum Petrus non deſiſteret à pulſationibus , intromiſſus,& cum ſingulari gaudio agnitus & acceptus eſt.

Reliqua pericula quæ toto vitæ ſuæ tempore pertulit , non habemus certis monumentis indicata:nec dubium id diuino conſilio factum,vt magis doctrinam Apoſtolorum , quàm alias inferiores res ſpectaremus & magnifaceremus.

Operæ precium autem eſt, non modò ſingularia dona , quibus hi ſummi viri ornati fuerũt,ſed ſimul etiam ipſorum imbecillitates , peccata & lapſus quoſdam inſignis & turpes , præſertim quorum non puduit ipſum Spiritum ſanctum in monumentis ſacris mentionem facere,in conſpectum producere & explicare , erudiunt enim piorum animos, nullo modo omnibus numeris abſolutam perfectionẽ in Apoſtolis fuiſſe: poſſe vel præſtantiſſimos viros hallucinari & labi :ac non ipſos alia ratione,quàm nos miſeros peccatores , nempe gratis, per fidem in Chriſtum, remiſſionem peccatorum,iuſticiam & vitam æternam conſecutos eſſe. Sæpe increpat Chriſtus diſcipulos,de fidei imbecillitate. Sæpe meminerunt Euangeliſtæ , Apoſtolos doctrinam Chriſti,de ſua paſſione,alijſq; rebus non intellexiſſe :quo quidem numero etiam Petrus comprehenditur.Præter vocationem Petrus ex quadam curioſitate petit, vt euocetur in mare , cum videret in eo Chriſtum non aliter quàm in ſolida terra incedentem : ideoq; poſtea punitur,& in maiora incidit peccata, nempe in dubitationem. Nam euocatus , primò quidem aliquot paſſus facit : verùm mox aduerſum ventum ſentiens , ac procellas vaſtas ac ſpumantes in ſe irruentes cernens,incipit fidei imbecillitate laborare,id quod non mare , neque ulla creatura,ſed Deus cordium ſcrutator protinus agnoſcit , & hoc peccatum eo pacto manifeſtat ,quòd mergi cœperit.Hic ille exclamat:O' Domine opitulare.Ieſus autem abſque mora apprehenſa manu,eum extrahit,et palàm peccatũ quod merſioni cauſam præbuerat,reuelat, ſingulari cum grauitate,mixta tamen beneuolentia increpans:Modicæ,inquit,fidei,quid dubitaſti ? Matthæi decimoquarto. O mirandam Chriſti manſuetudinem & clementiam,qui imbecillitatem fidei etiamſi taxat , tamen pœnitentibus condonat,imò fidem ipſam magis excitat & corroborat.

Magnum erat encomium , quod à Chriſto reportabat Petrus, edita communi nomine confeſſione,quòd Ieſus eſſet Chriſtus filius Dei viuentis. Palàm enim beatum prædicat eum Dominus : & ait,eum hæc ex patre cœleſti habere, eamq; confeſſionem petram & columnam perpetuam ſuæ Eccleſiæ futuram eſſe. Sed paulo pòſt fœdum & horrendum lapſum committit.

Mox enim incipiebat Chriſtus magna grauitate docere de ſua paſſione,& quidem ita expreſſe , vt diceret ſeniores , ſcribas ac principes ſacerdotum ſeſe breui occiſuros:ſe tamen tertia die viuum reſurrecturũ eſſe.Hic Petrus,præclarus ille coryphæus.Dominum ap-

prehendens, cum increpat, quòd eiuſmodi luctuoſas res animo verſet: & diſſuadet ſumoperè, ne ſe paßioni dedat. Abſit, inquit, à te Domine, non erit tibi hoc. Perſuadebat autem ſibi Petrus, ſeſe peculiari hac in parte prudentia excellere: ideo ſignificat, ſe potius hortatorem eſſe vt paulatim tanquam verus meßias, ad maiores gradus dignitatum & honorum aſcendat. Sed Dominus reſpondet: Vade poſt me Satana, ſcandalum es mihi: non ſapis eo quæ Dei ſunt, ſed quæ hominum. Hiſce verbis certè horrendus lapſus deſcribitur, quo quidem æternam meruiſſet damnationem, niſi ex ingenti miſericordia eſſet retractus. Nec dubium eſt, quin ſeriò tantum peccatum fuerit deprecatus. Matth. 16.

Teſtimonium ſingularis fauoris, & gloria non parua fuit, quòd Petrus vnus ex iſtis eſt, qui transfigurationem Chriſti oculis humanis ante paßionem cōſpiciunt. Sed in eo quoque Petrus præ alijs impingit, nam viſis iſtis rebus omnibus, Petrus inquit: Domine, bonum eſt nos hic eſſe. Si uis, faciamus hic tria tabernacula: tibi vnum, Moſi vnum, & Eliæ vnum. Hic Marcus & Lucas addunt: Non ſciebat, quid diceret. Peccabat igitur Petrus, quòd extra verbum Dei memoriam iſtius rei, cultumq; cogitaret inſtituere. Imò & voce patris cœleſtis iſta ſuperſtitio Petri caſtigatur: & apertè indicatur, ad quid ipſis hæc reuelatio prodeſſe debeat, & quid ipſorum ſit officij. Hic eſt, inquit, filius meus dilectus, in quo mihi bene placitum eſt: hunc audite. Matthæi 17. Marc. 9. Lucæ 9.

Eſt Petrus etiam vnus ex diſcipulorum numero, & fortè non poſtremus, qui agitet quæſtionem, quis inter ipſos futurus eſſet maximus: quam quidem inſcitiam & ambitionem, Chriſtus graui oratione crebrò retundere cogitur. Matth. 9. 20. Marc. 9. 10. Lucæ 9. 22.

Videtur & hæc pars aliquid habere erroris, q. Petrus remißionē ad ſeptenariū numerū conatur reſtringere. Veriùm Chriſtus eius opinionē reijcit, ac docet toties remittendum, quoties petitur venia. Matth. 20.

Cum Ieſus de regno Dei verba faceret, Petrus inter alios erūpit, ſe cū cæteris Apoſtolis reliquiſſe omnia, et ſecutos ipſum, quid nam igitur pro eo officio recepturi eſſent? Somniabat aūt carnalia quædā præmia Petrus. At Chriſtus māſuetè reſpondet, in futura uita compenſationem expectandam eſſe: in hoc uerò mundo ſuos ſectatores plurima ſuo nomine amiſſuros eſſe. Matth. 19.

Poſt cœnam, cum Chriſtus vellet Apoſtolis lauare pedes, Petrus inſcitia quadam & praua deuotione, negat ſe admiſſurum, vt Chriſtus ſibi pedes lauet in æternum. Reſpondet Chriſtus: Si te non lauero, non habebis partem mecum. Hic rurſus impingit Petrus, dicens: non tantum pedes, ſed & manus ac caput ſe lotioni præbiturum. Corrigit et hanc inſcitiam Chriſtus: ſatis in hoc propoſito fore, vt pedes lauentur.

Deinde Chriſto de ſua paßione, ad quam modò ſe accingeret, concionante, Petrus præ alijs de ſua conſtantia prædicat: & ipſum Chriſtum de eius fœda negatione prophetantem, quaſi mendacij arguit, ſe omnino vel mortem cum ipſo paratum eſſe ſubire, tantum ab eſt vt ſuam imbecillitatem agnoſceret.

Poſtea in horto nō ſemel tantū, ſed aliquoties peccat. Iuſſus enim vigilare et orare cum Chriſto, obdormiſcit & ſtertit: adeò ut nominatim etiā à Domino cōpellatur: Petre, inquit, nō potuiſti unā horā mecū uigilare?

Non diu poſt, cōtra Chriſti interdictū gladio utitur, temerario et impio conatu auriculā Malcho pontificis miniſtro amputans. Audierat à Domino dici, ſe iam diuinitus paßioni deſtinatū, eaq; ratione genus humanū eſſe redempturū: ibi ipſe uiolēta ui Dei conſiliū in Scriptura prædictū, quantū quidē in ipſo eſt, conatur impedire. Erat etiam Petrus eccleſiaſtica perſona, quæ vſum gladij aduerſus impios magiſtratus, perſecutionem erga pios exercentes, non habebat. Eaſq; ob cauſas ipſe Dominus, graui oratione & obiurgatione Petrum reprimit, ac miraculo eius errorē corrigit. Ad extremum, vbi videt ſuū Dominum vinctū abduci, non tantum alij Apoſtoli, ſed etiam præclarus & animoſus ille heros, ſimul fugæ ſeſe mandat, & fit deſertor ſui Domini. Etſi aūt ex fuga redit, et in pontificis atriū ingreditur: tamē ibi adhuc craßius & atrocius labitur, adeò vt poſt Iudam nemo Apoſtolorum hoc ipſo tempore grauius & fœdius hallucinatus ſit. Nam ancilla tantum cum cōpellat, an cum Ieſu Galilæo fuiſſet? hic ille negauit coram omnib. Iterū alia ancilla idem quærit: ibi iurat, ſe ne nouiſſe quidem hominem. Tertiò obijciunt id alij quidam in atrio: veriùm Petrus conſternatus, cum execratione ſui iurat, ſibi cum Ieſu nullam prorſus noticiam intercedere. Nequaquam aūt habuit eam abnegationem Chriſtus pro re adiaphorica: ſed inter ſuas anguſtias ſeſe ad Petrum conuertit, nutu efficacißimo eum de horrendo lapſu cōmonefaciens. Nec poteſt diutius iſtorū hominū conſpectū ſuſtinere Petrus, ſed agnita ſua tam turpi abnegatione, foras egreditur, amaris lachrymis pœnitentiam ſuam declarans. Matt. 26. Mar. 14. Luc. 22. Ioan. 18.

Cum reſurrectione Chriſti ſibi nunciata eſſet, ipſéque magno ardore ad ſepulchrum cucurriſſet, non tamen eum articulū rectè percipere potuit: ſicut expreſſe ſcriptum eſt, tam Petrum quàm Ioannem tum etiam ignoraſſe ſcripturas. Ioan. 20. cum quidem ſæpe numero de Scriptura eos docuiſſet Chriſtus.

Curioſitas Petri ſeria oratione compeſcitur, quando iuſſus paſcere oues, quærit de Ioanne, Quid autem hic? Chriſtus reſpondet: Si eum uolo manere donec veniā, quid ad te? tu me ſequere. Ioan. 21.

Antiochiæ non rectè ambulauit Petrus ad veritatē. Nam cum gentibus cibum capiens, rectè utebatur libertate Chriſtiana: ſed cum quidem Iudæi à Iacobo uenirent, ſubduxit ſeſe, timens Iudæos: eaq; ratione, quòd ante de libertate Chriſtiana ædificarat, rurſus deſtruebat, & neceßitatem Iudaicorum rituum in gratiam Iudæorum ipſo facto comprobabat. Ideo Paulus non ueretur publico ſcripto affirmare, ſe Petro, quem & Cepham uocat, in faciem reſtitiſſe: Gal. 2.

Hi næui et lapſus Petri, nō ſine cōſilio Spiritus ſancti memoriæ ſunt in ſacris libris traditi: fuitq; non poſtrema cauſa proculdubio, ne Petro nimium attribueretur: id quod poſteriorib. ſeculis futurū eſſe Deus præuidit.

Quod Petrus inter omnes Apoſtolos princeps ac primus fuerit, qui iure ſuo, in loco certo mūdi, pro ſuo arbitrio vel debuiſſet, vel potuiſſet monarchiā eccleſiaſticam ſeu primatū ſuper omnes in toto orbe terrarū, pro ſe ac ſuis ſucceſſoribus omnib. uſq; ad finem mundi ſancire: nuſquā in ſacris literis perſpicuè & euidenter traditum eſt. Nam quòd Chriſtus dicit, ſe ſuper hanc

petram

petram Eccleſiam ædificaturum: manifeſtum eſt, de illa confeſſione ſeu doctrina, quã Petrus non tantũ pro ſe, ſed cõmuni nomine propoſuerat, dictũ eſſe. Et de principatu cõtentiones crebrò diſſoluit Chriſtus monẽs, in politicis regnis ita ſe rem habere: ipſorum autem nõ ita futurum. Primus quidẽ vocatur Petrus à Matthæo cap. 10. nõ quòd princeps eſſet inter alios: ſed q in catalogo omnium eſſet aliquis primo loco ponẽdus. Habuerit ſanè & dona præſtantia, ob quæ primo loco recenſendus fuerit: ſed poſt aſcenſionem Chriſti nõ amplius Apoſtoli de primatu certarunt, vt qui omnia rectius intelligerent q̃ antea. Neq; eſt Petrus in Hieroſolymitana Eccleſia primus, aut ſummus epiſcopus, ſed cæteris par: imò ferè maior Iacobo autoritas tribuitur. Antiochiæ quoq; non præfertur alijs. In concilio Hieroſolymitano, neq; primo neq; vltimo loco dicit ſententiã: ſed Iacobus approbans ſententiam Petri, quæ erat veritati conſentanea, diſputationem finit ac decernit. In epiſtolis ſuis Petrus Chriſtum uocat Petram, ſe verò ſeruũ Chriſti, preſbyterũ ac apoſtolorũ. Veniẽs in domũ Cornelij Petrus, noluit ſe adorari, ſicut inquit: Surge, & ego homo ſum. Iam ſi viuus adorationem ſui improbauit, multo minus ei defuncto inuocatio idololatrica, qualis quidẽ poſteriorib. ei ſeculis tributa eſt, cõuenit. Plura igitur Petro adſcribere, q̃ in ſacris monumentis extet, vel ipſe etiam agnouerit, non exigua eſt in eccleſia Dei impietas.

Romam apoſtolum Petrum veniſſe, & quoto tempore, quamq; diu ibi perſeuerauerit, nõ ſatis liquidò demonſtrari poteſt, eo q in ſacris literis ferè etiam coniecturæ his de rebus nullæ haberi poßint. Irenæus tamen lib. 3. cap. 1. & 3. clarè affirmat, Petrũ et Paulum Romæ euangelizaſſe, eamq; eccleſiam fundaſſe et conſtituiſſe, eo tempore quo Matthæus ſcripturã edidit Euangelij. Conſtat aũt ex Chronicis Euſebij, 3. Caij, Chriſti verò 41. Euangeliũ Dei editũ eſſe: quo tẽpore Petrus adhuc Hieroſolymis fuit, & Paulus cum Barnaba ad gentes prædicatum primùm abijt. Verùm Romã ea profectione non uenit. Act. 13. et 14. Origenes tertio tomo in Geneſin inquit: Petrus in Ponto, Galatia, Bithynia, Cappadocia & Aſia, diſperſis iudæis prædicaſſe uidetur: qui et circa vitæ finẽ Romæ cõſtitutus, capite demiſſo cruci eſt affixus, eo quòd ipſe hunc paßionis modum expetiſſet. Idem & Euſebius pluribus in locis adſtruit, Caium quendam eccleſiaſticum virum, & Dionyſium Corinthium affirmare, Petrum Romæ fuiſſe: lib. 2. cap. 25. Sub Claudio Romam Petrum eſſe profectum, pleriq; autumant, idq; alij ſecũdo eius Imperatoris anno, alij tertio, alij quarto factũ eſſe putant: atq; adeò 25. annos ibi reſediſſe, ac docuiſſe. Hæc ſi ita ſe habent, cur Lucas non facit eius rei mentionẽ? Deinde conſtat, ſexto Claudij, Chriſti verò quadrageſimooctauo, ſynodum Hieroſolymis celebratã eſſe, cui interfuit Petrus: neq; fit ibi mentio, Petrum Roma Hieroſolymã aduenisse: id quod Lucas haud dubiè, ſi ita factum fuiſſet, nõ intermiſſe. Tribuẽdi præterea Petro aliquot anni ſunt neceſſariò, quibus in Ponto, Galatia, Cappadocia, Bithynia atq; Aſia tota docuerit: idq; nõ ante, ſed poſt ſynodum Hieroſolymitanam factũ eſſe patet. Quidam tradũt, quinq; annorum ſpacio hoc eſſe confectum. Antiochiæ ſeptem eum fuiſſe annis, ſunt qui affirment. Vtut res ſe habeat, ſi ſaltem à ſynodo Hieroſolymitana computaueris annos vſque ad Neronis interitum, manifeſtum fit, Petrum ultra Neronem vixiſſe aliquod annos: & quomodo potuit ab eo trucidari? Si addideris autem plures eius peregrinationis annos, ſicut omnino rei ratio poſtulat, magis eluceſcet, Petrum vel non fuiſſe Romæ, vel alio tempore fuiſſe, ac breuius. Accedit & hoc, quòd Paulo venienti Romam, nullus Apoſtolus, nedum Petrus obuiam venit. In concione ſua ad Iudæos Romæ degentes, ne ſyllaba quidem una meminit Petri, qui primus ibi fidei fundamenta ieciſſet. Et ſcribens Romam Paulus circiter 13. Claudij annum, Chriſti verò 55. quo ſanè oportuiſſet Petrum Romæ eſſe, multos mediocres Chriſtianos expreſſo nomine ſalutat: de Petro autem, quem aliàs columnã Eccleſiæ unà cum alijs quibuſdam nominauit, verbum prorſus nullum facit. Damaſus ſcribit, Petrum Romæ ordinaſſe tales, qui ibi miniſterio Euangelij aßiduè fungerentur: ipſum verò populos, ut habet manuſcriptum exemplar, erudijſſe: hoc eſt, non diu Romæ fuiſſe, ſed ſubinde alios atq; alios populos adijſſe, ſicut id functio Apoſtolica poſtulabat. Præterea ait hic autor Petrum ſub Nerone Romam ueniſſe: et nihilominus ei aßignat 25. annos, menſes duos, et dies ſeptem quibus in eo loco reſederit. Hæc quomodo cum hiſtoria conueniant, lector expendat. Apparet certè ex Damaſi narratione, nimium confuſa & perturbata, multa à ſartoribus quibuſdam eſſe inſerta, vt qui libenter Petro nimium adſcripſiſſent: quæ ſi autor iam cerneret, pro ſuis non agnoſceret. Longam narrationem de rebus quas Romæ Petrus geßit, et quo mortis genere tandem uitam amiſerit, Egeſippus lib. 3. cap. 2. excidij Iudaici recenſet: quam adſcribemus, ne non audio lectori ſatiſfiat. quiſq; autem, quantũ uult, ei fidei attribuat. Erant tunc temporis, inquit, Romæ Petrus & Paulus, doctores Chriſtianorum, ſublimes operibus, clari magiſterio, qui virtute ſuorum operum Neronem aduerſum fecerant, captum Magi Simonis delinimentis, qui ſibi animum eius conciliauerat: cui adiumentum victoriæ, ſubiectiones gentium, vitæ longæ vitatem, ſalutis cuſtodiam feralibus artibus pollicebatur, atque ille credebat, qui uim rerum neſciret examinare. Denique ſummum apud eum tenebat amicitiæ locum: quandoquidem etiam præſulem ſuæ ſalutis, vitæq; cuſtodem arbitrabatur. Sed vbi Petrus eius vanitatis & flagitia detexit, & ſpecies illum rerum mentiri, nõ ſolidum aliquid aut uerum efficere demonſtrauit, ludibrio habitus, & digno eſt conſumptus mœrore. Et quamuis in alijs terrarum partibus Petri eſſet expertus potentiam, tamen præueniẽs Romam, auſus eſt iactare, quòd mortuos reſuſcitaret. Defunctus erat id temporis Romæ adoleſcens nobilis, propinquus Cæſaris, cum vniuerſorũ dolore. Admonuere plerique, experiendum, utrum poſſet reſuſcitari. Celeberrimus in his operibus habebatur Petrus, ſed apud gentiles nulla facti huiuſmodi deferebatur fides. Dolor exigit remedium: perrectum eſt ad Petrum. Fuere qui etiam Simonem accerſendum putarent: uterque affuerunt. Ait Petrus Simoni, qui ſe de ſua iactaret potentia, priores ſeſe partes dare: vt ſi poſſet mortuum reſuſcitaret: ſi ille non reſuſcitaret, ſe non defuturum, vt Chriſtus opem ferret defuncto, quo poſſed reſurgere. Simon, qui putaret apud urbem gentilium plurimum ſuas valituras artes, conditionem pro-

poſuit, vt ſi ipſe reſuſcitaſſet mortuum, Petrus occideretur, qui magnam potentiam (ſic enim appellabatur) laceſſendo iniurias irrogauiſſet: ſin verò præualuiſſet Petrus in Simonem, pari genere vindigaretur. Acquieuit Petrus. adorſus eſt Simon, acceſſit ad lectulum defuncti: incantare atque obmurmurare dira carmina vt cœpit, uiſus eſt caput agitare qui mortuus erat. Clamor ingens gentilium, quòd iam uiueret, q. loqueretur cum Simone: ira & indignatio in Petrum, quòd auſus eſſet conferre ſeſe tantæ poteſtati. Sanctus apoſtolus popoſcit ſilentium, & dixit: Si viuit defunctus, loquatur: ſi reſuſcitatus eſt, ſurgat, ambulet, fabuletur: phantaſma illud eſſe, non veritatem, quòd videatur caput mouiſſe. Denique ſeparetur, inquit, Simon à lectulo, & tunc ne id quidem oſtentui futurum. Abducitur Simon à lectulo, monet ſine ſpecie motus alicuius, qui mortuus erat. Aſtitit Petrus longius, & intra ſe paulisper orationi intentus, cum magna voce ait: Adoleſcens ſurge, ſanet te Dominus IESVS. Et ſtatim ſurrexit adoleſcens, & locutus eſt, & ambulauit, & cibum ſumpſit, & dedit eū Petrus matri ſuæ. Qui cum rogaretur, vt ab eo non diſcederet, ait: Non derelinquetur ab eo qui eum fecit reſurgere, cuius nos ſerui ſumus, ſecura eſto mater de filio, non verearis, habet cuſtodem ſuum. Et cum populus in Simonem inſurgeret, vt lapidaretur, ait Petrus: Satis eſt ad pœnam eius, quòd cognoſcit ſuas artes nihil valere: viuat, & Chriſti regnum creſcere videat vel inuitus. Torquebatur magus Apoſtoli gloria. Colligit ſeſe, atque omnem excitans carminum ſuorum potentiam, congregat populum, offenſumq; ſe dicit à Galilæis: relicturum ſe vrbem, quam tueri ſoleret. Diem ſtatuit, pollicetur volatum, quo ſupernis ſedibus inueheretur: cui, quando vellet, cœlum pateret. Cōſcendit ſtatuto die montem Capitolinum, ac ſe de rupe deijciens, volare cœpit. Mirari populus, & revereri: plerique dicentes Dei eſſe potentiam, non hominis, qui cum corpore volitaret: nihil tale feciſſe Chriſtum. Tunc Petrus in medio ſtans ait: IESV Domine, oſtēde ei vanas ſuas artes eſſe: ne hac ſpecie populus iſte, qui crediturus eſt, decipiatur. Decidat Domine, ſic tamē, vt nihil ſe potuiſſe viuens recognoſcat. Et ſtatim in voce Petri implicatis remigijs alarum, quas ſumpſerat, corruit: nec exanimatus eſt, ſed fracto debilitatoq; crure, Ariciam conceſſit, atque ibi mortuus eſt. Quo comperto, deceptum ſe Nero & deſtitutum, dolens tanti caſum amici, ſublatumque ſibi virum vtilem & neceſſarium Reipublicæ indignatus, quærere cœpit cauſas quibus Petrum occideret. Et iam tempus aderat, quo ſancti vocarentur apoſtoli Petrus & Paulus. Denique dato ut comprehenderetur præcepto rogabatur Petrus, vt ſeſe aliò cōferret. Reſiſtebat ille, dicens, nequaquam ſe facturum, ut tanquam metu mortuis territus cederet: bonum eſſe pro Chriſto pati, qui pro omnibus ſe morti obtuliſſet: non mortem illam, ſed immortalitatem futuram: tanquam indignum, vt ipſe fugeret paſſionē ſui corporis, qui multos doctrina ſua compulerit ſe hoſtias pro Chriſto offerre: debere ſibi, ſecundum Domini vocem, ut & ipſe in paſſione ſua Chriſto gloriam atque honorem daret. Hæc & alia Petrus obtexere: ſed plebs lachrymis querens, ne ſe relinqueret, & fluctuantem inter procellas gentilium deſtitueret. Victus fletibus Petrus, ceſſit: promiſit, ſe vrbem egreſſurum. Proxima nocte ſalutatis fratribus, & celebrata oratione, proficiſci ſolus cœpit. Vbi ventum eſt ad portam, uidit ſibi Chriſtum occurrere, & adorans eum dixit: Domine quò vadis? Dicit ei Chriſtus: Iterum venio crucifigi. Intellexit Petrus de ſua dictum paſſione, quòd in ea Chriſtus paſſurus videretur, qui patitur in ſingulis: nō vtiq; corporis dolore, ſed quandam miſericordiæ compaſſione, aut gloriæ celebritate. Et conuerſus, in vrbem redit: captuſq; à perſecutoribus, cruci adiudicatus, popoſcit, vt inuerſis veſtigijs cruci affigeretur: quòd indignus eſſet, qui ſimili modo crucifigeretur, vt paſſus eſt Dei filius: Quo impetrato, vel quia ita debebatur vt Chriſtus prædixerat, vel quia perſequutor non inuitus indulget pœnarum incrementa: & ipſe & Paulus, alter cruce, alter gladio necatus eſt. Hanc de Petro hiſtoriam etiam Ambroſius recitat in oratione in Auxentium, de baſilicis tradendis, libro quinto epiſtol. Teſtatur & Tertullianus, Petrum Dominicæ paſſioni adæquatum eſſe. Nicephorus inſuper ſtaturam & formam corporis Petri (quam vnde habuerit incertum eſt) ponit: Petrus, inquit, non craſſa corporis ſtatura fuit, ſed quæ aliquanto eſſet erectior: facie ſubpallida, & alba admodum: capilli & capitis & barbæ criſpi & denſi. ſupercilia propè euulſa: naſus autem longior ille quidem, non tamen in acumen deſinens, ſed preſſus ſimuſq; magis.

ANDREAS.

Natus patre Iona in vico Galilææ Bethſaida Andreas, Simonis Petri frater fuit: maior quidem Petro, quemadmodum Epiphanius ait: & piſcator, veluti & Simon. Idem etiam Matthæi, Marci & Lucæ de vtroq; narratio indicat. Fuiſſe eum autem Ioannes baptiſtæ diſcipulum eiuſq; miniſterio ad Chriſti cognitionem perueniſſe, Ioan. cap. 1. clarè teſtatur. Cum enim de Chriſto conſpecto aliquando Ioannes dixiſſet, Ecce agnus Dei: omiſſo Ioanne, Andreas cum diſcipulo altero ilico Chriſtum ſecutus eſt. Et cum eo per diem conuerſatus fratrē Simonem inuentum, ad ipſum quoque adduxit. Hæc de conuerſione Andreæ Ioannes recitat. Cæterùm ad vocationem ad Apoſtolatum pertinere videntur ea quæ Matth. cap. 4. Marcus cap. 1. & Lucas cap. 5. expoſuit: à captionis ſcilicet piſcium uili profeſſione vocatum eſſe à Chriſto ipſo, ad lacum Genezareth, ad miniſterium uerbi Dei: cum ad utrunque & Andream & Simonem dixiſſet, vt ſe ſequerentur, facturum ſe eos piſcatores hominum. Nec plura de eo nos Apoſtolo ſacræ literæ monent: niſi quòd tum ante paſſionem & reſurrectionem, tum aſcenſionem Chriſti, communi cum reliquis Apoſtolis functum fuiſſe eū videtur diſcendi à Chriſto, & docendi ſimul alios, officio. Poſt aſcenſionem verò Chriſti, accepto cum cæteris orbis doctorib. in Pentecoſte, Spiritus ſancti munere, cum ad docendum & propagandum Euangelium Apoſtolorum alij in alias terras abirent, Andreas in Scythiam conceſſit: quemadmodum ex Origenis teſtimonio affirmat Euſebius libro tertio, capite primo. Quod & Sophronius teſtatur, qui Andream Scythis, Sugdianis & Satis, vicinis (vt Ptolemæus tradidit) gentibus Euangelium prædicaſſe oſtendit. Nicephorus ait, eum per Cappadociam, Galatiam & Bithyniam, in Scytharum ſolitudines ad utrunque Pontum Euxinum ac-

ceſſiſſe

ceſsiſſe: libro ſecundo, capite trigeſimonone: & libro tertio capite primo Nazianzenus tamen, in oratione ad Arianos, in Epirum miſſum Andream indicat. Et Hieronymus in epiſtola ad Marcellam, de blaſphemia in Spiritum ſanctum, in Achaiam Epiro conterminam.

Sed quaſcunque tandem terras Andreas docens peragrarit, quæ in propagando Euangelio ratione fuerit vſus, ac quibus in locis, quàm diu, quo ſucceſſu quibus periculis, &c. docuerit, cum certis hiſtorijs ac fide dignis deſtituamur, indicare non poſſumus. Commemorat longa narratione Abdiæ liber, multa eius certamina & pericula, in varijs locis, & in primis in menſam miraculorum circa mortuos infinitos propemodum reſuſcitandos congeriem: ſed plurimas illi narrationes obtrudit, quæ tum à profeſsionem, tum à doctrina Apoſtolica maximè diſcipiant. Quis enim cum veritate congruere putet, quòd narrat, meretrice quadam partu infantis laborante, & ſororum vt Dianam pro ſe deprecaretur ablegante Diabolum ad eam noctu ueniſſe ac dixiſſe, Quid me caſsè inuocas, cum tibi nihil prodeſſe poſsim: ſed magis apoſtolum Dei Andream accede, qui in Achaia moratur, & ipſe miſerebitur ſorori tuæ. Non ſolet enim Diabolus ſeſe quis ſit prodere, præſertim vbi cultus ei præſtatur: imò magis ad ſe homines allicit, quàm abſterret. Et poſt aliquanto, de ſene Nicolao ſcortatore ſcribit Abdias. Hæc audiens (quæ nimirum de lupanaricis ſuis Nicolaus confeſſus fuiſſet) beatus Andreas, cum multa contra fornicationem diſſeruiſſet, proſtratis genibus, expanſiſquè manibus tacitus orabat, emittensq; gemitus cum lachrymis, ab hora diei ſexta uſque ad nonam, ſurgebat abluta facie, nihil cibi accipere volens, dixitq;: Non guſtabo, donec cognoſcam, ſi miſerebitur Deus huic homini, & ſi ſit reputandus inter ſaluatos. Et cum ieiunaſſet etiã altero die, nihil tamen ei reuelatum fuit de homino illo, vſq; ad quintum diem, in quo flens vehementer dicebat: Domine, pro mortuis obtinemus pietatem tuam: & nunc iſte, quia tua cognoſcere deſiderat magnalia, cur non reuertatur, ut ſanes illum! Hæc eo dicente, vox de cœlo delata eſt, dicens: Obtines Andrea pro ſenè: ſed ſicut tu ieiunijs fatigatus es, ita & ipſe ſtudeat per ieiunium vt ſaluetur. Et vocans eum, prædicauit ei Apoſtolus abſtinentiam, etc. Iſta prorſus ab Apoſtolorũ exemplo, eorumq; doctrina ſunt aliena. Non enim ſoliti ſunt Apoſtoli tot dies ieiunijs præter neceſsitatem tribuere, neque alijs hominibus proponere: hoc præſertim fine, vt per ieiunia ſaluentur, vt Abdias narrat.

In Patris deniq; ciuitate Achaiæ, in crucem ab Ægea præfecto Edeſſenorum actũ eum, Sophronius prodidit. Quod & reliquæ omnes de ſanctis vulgatæ narrationes teſtantur: niſi quòd apud Scythas paſsum eum Sabellicus Ennead ſeptimæ liber, quarto dicit: quod eum mortis genus pertuliſſe, etiam inſertus operibus Cypriani, titulo de Duplici martyrio liber affirmat: Beatus Andreas, inquit, vt habet humana quidem hiſtoria, ſed ſatis probatæ fidei gaudens, ſibiq; gratulans ibat ad crucem. Et extat inter Auguſtini libros quidam, falſo Auguſtino adſcriptus, cum titulo, De vera & falſa pœnitentia, in cuius cap. 8. hæc de Andrea leguntur: In hoc deſiderio erat Andreas, qui in cruce poſitus, à Domino requirebat: Tempus eſt vt commendes corpus meum terræ. Volebat autem eum plebs de cruce deponere. Ipſe autem cœpit Dominum rogare: Ne me permittas Domine deſcendere viuum, ſed tempus eſt vt commendes terræ corpus meum, &c.

IACOBVS ZEBEDAEI.

Iacobum hunc, alterũ Zebedæi fuiſſe filium, ex Maria Salome, quæ & Maria Iacobi dicebatur: et Domini conſobrinum, fratrem Ioannis, inter omnes conuenit. Et filios Zebedæi Euangeliſtæ Iacobum & Ioannem dixerunt, vbicunque eorum meminerunt. Iacobum verò hunc vnà cum fratre Ioanne ex piſcatione in cœtum diſcipulorum à Chriſto vocatum, deinde in numerum duodecim Apoſtolorum ſelectum in monte, Matthæus cap. 4. & Marcus capite 1 & 3. teſtatur. At commendat eius obedientiam, qua vocanti Chriſto ſine mora paruerit. Matthæus his verbis, quibus vocatum eum ad primam ſtatim Chriſti vocem, relictis omnibus, ipſo etiam patre, Chriſtum ſecutum ſcripſit, Addit Marcus capite 3. in electione duodecim Apoſtolorum in monte impoſitum eſſe à Chriſto, duobus his fratribus nomen Benehargem, quod ſonet filios tonitrui. Poſt vocationem ſingulari præ cæteris amore, fratres eos duos Chriſtum complexum eſſe, Euangeliſtæ diligenter indicarunt. Quin & hoc ad laudem Iacobi pertinere, Hieronymus in cap. 43. Ezechielis admonuit, quod in catalogo Apoſtolorum Matthæi decimo, & Marci tertio, Iacobi nomen prius ponatur nomine fratris. Primum enim reuocaturus in vitam archiſynagogi filiam mortuam Chriſtus, admirandi et verè diuini eius operis ſpectatores nullos Apoſtolos alios eſſe voluit, præter tres hos. Petrum, Iacobum, et Ioannem: ſicut Marcus cap. 5. & Lucas cap. 8. indicarunt. Deinde, & ſolos eos tres aſſumpſit ſecum in montem, coramq; illis trãſfiguratus eſt: Matthæi decimoſeptimo, Marci nono, & Lucæ nono. Poſtremò, eoſdem rurſus ſolos ſecedens à cæteris diſcipulis, ſecum duxit oraturus: Matthæi vigeſimoſexto, Marci decimoquarto, Lucæ vigeſimoſecundo. Cæterum nihilo fuiſſe Iacobum cum fratre perfectiorem reliquis Apoſtolis, ſed eadem quam cæteri, vt qui omnes nondum confirmati eſſent per Spiritum ſanctum, infirmitatem circumtuliſſe, neque hoc Euangeliſtæ tacuerunt. Narrat enim Marcus capite decimo, Iacobum cum fratre ſtulta petitione à Chriſto (quanquam id matri eorum Matthæus capite vigeſimo tribuit) petijſſe, vt copiam faceret alteri eorum ad dexteram, alteri ad ſiniſtram, in gloria ſua conſidendi. Atque hoc quidem de vita et factis Iacobi in conuerſione cum Chriſto, ante paſsionem eius, Euangeliſtæ tradiderunt. Nec aliud eum poſt reſurrectionem Chriſti, quàm cæteros Apoſtolos, fuiſſe legimus. Hieroſolymis maiorem vitæ ſuæ partem Iacobus exegit: interdum & in vicinia pro occaſione docuit. Nam & Hieroſolymis ab Herode tandem interfectus eſt, anno tertij Claudij, vt videtur: Chriſti verò quadrageſimoquinto, ante diem azymorum, cum in regnum nuper elatus Herodes, Iudæis gratificari voluiſſet: Actorum duodecimo. Euſebius libro ſecundo, capite nono, inquid: De hoc Iacobo Clemens hiſtoriam memoratu dignam in ſeptimo Hypotypoſeon, quam ex præcedentium relatione acceperat, ponit, dicens: Is ſanè qui eum ad tribunal duxerat, cum martyrium ſubiturum cerneret,

ea re motus & ſe Chriſtianum eſſe vltro confeſſus eſt. Ducti ſunt igitur ſimul vtrique. Ille verò in itinere petijt, vt ignoſceretur ſibi à Iacob. Hic, cum parumper deliberaſſet: Pax tibi inquit, & oſculatus eſt eum, atq; ita ſimul vterq; decollatus eſt. Abdiæ nugas, quomodo dæmonum miniſteri Iacobus in accerſendo Hermogene vſus ſit, ac de miraculis ſudarij ac ſcipionis eiuſdem, vt aniles & Apoſtolo indignas, reijcimus.

DE IOANNE EVANGELISTA.

IOhannes Apoſtolus & euangeliſta, natus eſt patre Zebedæo, matre verò Salome. Fratrem habuit germanum, Iacobum maiorem. Quia autem parēs erat piſcator, ei ſe arti Ioannes quoq; ex parentum voluntate dediderat: vt hac ſua opera œconomiam parentum iuuaret. Et ſi autem parens hunc ſuum filium in Patria religione, quantum quidem homo idiota & piſcationibus occupatus potuit, diligēter erudierit: tamen veroſimile eſt. Ioannem ad ſtudia literarum non adhibitū eſſe licet ingenio ad eas percipiēdas nō deſtitutus eſſet. Chriſto autem munus ſuum auſpicante, & puriorem adferente doctrinam, quàm hactenus à Iudaicis doctoribus imbiberant, apparet Zebedæum vnà cum liberis, ſumma cum attentione & alacritate, eius conciones audiuiſſe.

Oportuno autem tempore IESVS adit eum ipſum locum, vbi piſcatus fuerat pater cum filijs, iamq; extenſa retia reficiebant: & vtrumque filium, quorum alter Ioannes erat, vt diximus peculiariter vocat, vt ſe ſibi comites atq; ſocios adiungerent. Illi autem ſtatim relictis retibus & patre, ſecuti ſunt eum. Ne enim eiuſmodi vocationem detrectarent, non tantū autoritate Chriſti & fide in ipſum, ſed etiam peculiari quadam interiori Spriritus ſancti excitatione adducti ſunt. Ad mare Galliææ hoc factū eſſe, licet ex hiſtoria colligere. Nam circa id Petrus & Andreas vocantur, & mox ſequitur: Procedens inde, vidit alios duos fratres, imò etiam ſequitur, totam Galilæam Chriſtum circuiſſe: Matthæi quarto.

Vtrunq; Ioannis parentem non vulgari pietate ac fide in Chriſtum præditos fuiſſe, res ipſa teſtātur. Nam pater nequaquam ægrè tulit, Chriſtum filios ſuos à ſe abſtrahere, et legere in peculiares diſcipulos. Mater verò poſtea petit, quamuis ex imbecillitate & falſa perſuaſione id faciat, vtrumque ſuum filium à IESV, tanquam Meſsia vero, ad ſummas dignitates euehi, ita vt alter ad dextram eius, alter ad ſiniſtram, dignitate & honore fulgens ſederet. Familiariter autem Chriſtus eam petitionem corrigit, ac docet qualis ſit Meſsias futurus: nempe qui crucem eſſet ſubiturus, &c.

Receptus porrò in collegium Chriſti Ioannes, ita profecit in hac diuina ſchola, vt non fuerit inter reliquos poſtremus: imò præ alijs à Chriſto fuerit amatus. Inde Ioannes ipſe in ſuo Euangelio, ſe periphraſi quadam vocat diſcipulum, quem Chriſtus amarit. Neceſſe igitur eſt hunc Apoſtolum illuſtri Dei noticia, fide, confeſſione, morumq; ſanctitate excelluiſſe, quibus donis vehementer Chriſtus fuerit delectatus. Dignatus eſt etiam peculiari cum honore, cum alijs quibuſdam paucis. Nam in montem eum ſecum adduxit, in quo miraculoſam IESV transfigurationem oculis carnalibus ſpectat: cernit Moſen & Eliam cum eo colloquentes, audit vocem patris è cœlo: Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi complacitum eſt, hunc audite. Matth. 17. Marc. 9. Lucæ. 9.

Hæc longè ſunt ampliora quam triumphum Cæſaris ſplendidiſsimum intueri: in quo præter delectationem oculorum, aliqua etiam animi recreatio eſt, propter ſuperatos hoſtes, partamq; pacē. At hic exhibetur Meſsias totius mundi, magnifico & diuino ſplendore, & quidem ab ipſo Deo patre, conditore cœli & terræ, non vt vana tantum pompa oculos atque animum paſcat, ſed vt ſit doctor de voluntate patris in vniuerſo terrarum orbe, & reconciliationem, ſalutem, iuſticiam atque vitam æternam toti hominum generi iam pariat. Poſtea Ioannes eſt vnus ex ijs qui emittuntur à Ieſu ad præparandum locum, in quo volebat poſtremū agnum Paſchalem comedere, ac cœnam ſuam ſeu nouum Teſtamentum inſtituere: Lucæ. 22.

Singularis amoris & familiaritatis & hoc argumentum eſt, quòd in cœna Ioannes in ſinu Ieſu recubuerit, & Petri nutu motus quæſierit, quis nam ille eſſet proditor? At Ieſus reſpondet: Eum eſſe, cui intinctū panem porrigat. Ioan. 13.

Cum etiam præfinitum tempus paſsionis adueniſſet, Ioannes eſt inter eos, quos Chriſtus in horto propius vult eſſe ſpectatores ſuarum luctarum. Etſi autem capto iam Chriſto à Iudæis, Ioannes quoq; imbecillitate quadam humana fugæ ſe dederit, veſtimentoq; relicto nudus elapſus (Ioannem enim fuiſſe pleriq; autumant, cuius Marci. 14. mentio fit) tamen mox reuerſus eſt, & vſq; in atrium pontificis, vt ſpectaret iſtius tragœdiæ finem, ſecutus eſt, nam & is Ioannes putatur fuiſſe, Ioannis. 18. Deinde ſub cruce Domini, vnà cum Maria conſiſtit: neq; tantum eum alloquio dignatur Chriſtus, ſed etiam commendat ei matrem. ſic enim ipſe narrat in ſuo Euangelio, cap. 19. Cum vidiſſet Ieſum matrē, & diſcipulum ſtantem, quem diligebat, dixit matri ſuæ: Mulier, ecce filius tuus. Deinde dicit diſcipulo: Ecce mater tua. Et ex illa hora accepit eam diſcipulus in ſua. Non vulgaris ille honor fuit: quòd matri Domini tanquam tutor fuit. In reſurrectione denique Chriſti, Ioannis non in poſtremo loco mentio fit. Nam accepta dulci fama ex Maria Magdalena, Chriſti monumentum eſſe adapertum, eum non amplius in eo contineri, eueſtigiò Ioannes vnà cum Petro excurrit, & quidem Petrum anteuertit: quæ res deſiderium eius cognoſcendi reſurrectionem Chriſti declarat. Intereſt autem omnibus patefactionibus cæteris, quæ per quadraginta dies fiebāt. Et ad mare Tiberiadis Ioannes primus agnoſcit Chriſtum in littore ſtantem, Ioannis vigeſimo primo. Claudus ad portam templi Specioſam, à Ioanne et Petro ſanatur: Actorum tertio. Et poſteaquam Samaria à Philippo eſſet conſerua, communi reliquorum conſilio Ioannes cum Petro eò eſt ablegatus, ad quorum impoſitionem manuum Spiritus ſanctus eſt datus. Actorum 8. Sicut autem reliqui Apoſtoli interdum in vicina loca Hieroſolymis excurrerunt, ad propagandum Euangelium Chriſti: ita proculdubio Ioannes etiā factitauit, nihilominus tamen ſubinde ſe rurſus eò recepit. Ioannem certè & Paulus in epiſtola ad Galatas cap. 2. inter columnas Eccleſiæ Chriſti recitat, qui cū alijs & iunxerunt Hieroſolymis dextras ſocietatis. Videtur aūt hoc

in cōn-

in concilio Hieroſolymitano factum eſſe. Nam ante illud Antiochiæ ſegregati fuerant Paulus & Barnabas, in miniſterium gentium, diuino iuſſu:vt refert Lucas Actorum 13. Poſtea verò ad concilium profecti, hāc ab Apoſtolis comprobationem acceperunt.

Tandem, cum in longinquiores regiones egredi vellent Apoſtoli, Aſiam Iohanni obtigiſſe, Euſebius libro tertio, capite primo indicat. Epheſi tanquam paſtorem commoratum eſſe plurimi affirmant: ſed ex eius monumentis non ſatis liquidò patet. Quo præterea id tempore ſit factum, non ſatis liquet. Toto enim tempore, quo Paulus Aſiam peragrauit, ſuumq; miniſterium compleuit, non fit Ioannis mentio, & conſtat, Paulum Epheſinæ eccleſiæ Timotheum dediſſe paſtorem: & duas ei epiſtolas ſcripſiſſe, quibus adhuc Eccleſia Chriſti vtitur. Fortè igitur iam valde grandæuus, poſt Timothei obitum Epheſum commigrauit, cum prius paßim in alijs Aſiæ locis miniſterio ſuo functus eſſet. Irenæus libro tertio, capite tertio ſcribit, Paulum quidem fundaſſe eccleſiam Epheſinam, ſed Ioannem ibi permanſiſſe vſq; ad Traiani tempora. Epheſi Ioannem commoratum eße, quando ſuum Euangelium conſcripſit, Irenæus libro tertio capite primo teſtatur: & quia ex eius Euangelio contra hæreticos pugnat, librum hunc eius authenticum eſſe probat. Occaſionem verò qua Ioannes motus, hanc Euangelij hiſtoriam contexuerit, idem autor libro tertio, capite vndecimo exponit: nimirum quòd Cerinthi præſtigijs voluerit obuiam ire, qui fingebat Chriſtum non eſſe verè Dei filium, ac patri coeſſentialem. Hieronymus in Catalogo inquit: Nouißimus omnium ſcripſit Euangelium, rogatus ab Aſiæ Epiſcopis, aduerſus Cerinthum, aliosq; hæreticos, & maximè tunc Ebionitarum dogma conſurgens, qui aſſerunt Chriſtum antè non fuiſſe, vnde compulſus eſt diuinam eius natiuitatem edicere. Hæc ille. Adfert & alteram cauſam Euſebius libro tertio, capite vigeſimoquarto, & Hieronymus in Catalogo: quod viſis Euangelijs, Matthei, Marci & Lucæ, Ionanes probarit quidem ea vt, quæ verè omnia commemorarent: ſed quia videret quædam prætermißa eſſe, quæ ante Baptiſtæ captiuitatem præceſſerant, putauit ea adijcienda eſſe. Affertur & hæc à doctis cauſa, quòd Ioannes, cum reliquos Euangeliſtas hiſtoriæ in primis ſtudioſos videret, plures conciones Chriſti voluerit recitare: ſicut ijs eum abundare cernimus. Scripſit & epiſtolas quaſdam. Primam, ait Euſebius loco proximè citato, tam à recentioribus quàm à veteribus, abſq; vlla hæſitatione comprobari & recipi. Reliquis verò duabus, quarum alteram Electæ cuidam Dominæ & filijs eius, alteram Caio inſcripſit, contradici. Fortè autem ſecundæ phraſis non multū aliena eſt à prima. Apocalypſin eum vidiſſe & compoſuiſſe, Iuſtinus affirmat: ſicut id quoq; refert Euſebius. lib. 4. cap. 18. ac Irenæus libro 5. ſub finem inquit: Neque nim ante multum temporis viſum eſt, ſed penè ſub noſtro ſeculo, ad finem Domitiani imperij. In Patmo ſibi iſta omnia reuelata eſſe, ipſemet Apoc. 1. ſcribit.

Quid de ſingulis articulis docuerit: ſcripta eius luculenter declarāt. In primis explicauit articulū Chriſti diuinitate, indeq; etiam ſuum Euangelium eſt exorſus: euidentibus argumentis probans, Chriſtum, quem λόγον appellat: eſſe Deum diſtinctam à patre perſonam, vnigenitum eius filium coeſſentialem coæternum, coomnipotentem: & hanc perſonam ſeu λόγον eſſe factum carnem. De reliquis partibus non viſum eſt hoc loco prolixam enumerationem inſtituere, cum ſuprà in capite de Doctrina pleraq; ſint expoſita.

Dona in docendo habuit, vt reliqui etiam Apoſtoli, inſignia: nempe illuſtrem Dei noticiam, fidem, in tradēdo dexteritatem & perſpicuitatem, conſtantiam, & q. ab articulis fidei nunquam deuiauerit, atque in perſecutionibus perdurauerit.

In phraſi quiddam habet peculiare, quòd ingenij & zeli præſtantiam in eo celebrat. Filium Dei appellat λόγον, quæ appellatio in aliorum Apoſtolorum monumentis non legitur: haud dubiè eam ob cauſam, vt oſtenderet, hanc perſonam omnibus ætatibus voluntatem patris humano generi protuliſſe. In principio ait fuiſſe λόγον, id eſt ab æterno. Verbum erat apud Deum: hoc eſt, diſtincta à patre perſona. Verbum erat Deus: hoc eſt coeſſentialis patri. Ioan. 1. Deus eſt lux, hoc eſt, autor lucis. Et tenebræ in eo non ſunt vllæ: hoc eſt, odit mendacia & peccata. Chriſtum veniſſe in carne: pro eo quòd Chriſtus factus ſit homo, & ſatis fecerit pro noſtris peccatis, 1. Ioan. 4. Habere vnctionem, id eſt, Spiritum ſanctum: Vos vnctionē habetis à ſancto, et noſtis omnia. Item, Vnctio manet in uobis. Item, Vnctio docet vos de omnibus: 1. Ioann. 2. Spiritus eſt veritas, pro, eſt verax. Deus eſt vita æterna: hoc eſt, dat eam. 1. Ioa. 5. Deus eſt charitas: hoc eſt, fons ſeu autor charitatis. Nō peccare, et peccare non poſſe, intelligit de peccatis manifeſtis, quæ excutiunt ſpiritum ſanctum. Omnis qui natus eſt ex Deo, non peccat: ſcilicet peccatum ad mortem. 1. Ioann. 3. Ambulare in tenebris, id eſt, non agere pœnitentiam. 1. Ioann. 1. Iuſſu eius & præcepta & ſermones ſeruare, idem valent, & complectuntur fidem cum fructibus. Item, Verbum Dei manet in vobis: id eſt, creditis verbo Dei. Item, eſſe in Chriſto, in eoq; manere, pro credere vſurpat, 1. Ioann. 2. Perſuadere corda ſua: id eſt credere & tranquillam habere conſcientiam. Credere in nomine filij Dei, id eſt, ponere ſpem in meritum Chriſti: 1. Ioannis 3. Charitas foras eijcit timorem, pro eo quod eſt, innitens miſericordiæ Dei, non timeat Deum tanquam carnificem, ſed fiduciam habeat in eum tanquā filius. Manere in charitate, & manere in Deo, eſt credere in Deum, et inniti eius miſericordiæ: primæ Ioannis quarto. Sanguis Ieſu Chriſti, pro merito Chriſti: primæ Ioannis primo. Non habere vitam in ſe manentem, eſt excidere gratia, primæ Ioann. tertio. Hæc eſt charitas Dei, vt præcepta eius ſeruetis: pro, charitas Dei debet nos impellere ad ſeruanda præcepta. Itē, Præcepta eius grauia non ſunt: ſcilicet credenti, primæ Ioannis quinto. Facere iuſticiam, & exercere iuſticiam, eſt facere bona opera: primæ Ioannis tertio. Ex Deo natum eſſe, ſignificat regenerationem, quæ fit per verbum & ſacramenta: 1. Ioan. 3. Chriſtus venit per aquam & ſanguinem: hoc eſt, Chriſtus inſtituit baptiſmum & cœnam Domini: primæ Ioannis quinto. Mundus, pro impijs, Ioan. 1. 1. Ioannis. 3. 5. Ex diabolo eſſe, & filium Diaboli eſſe: pro, à Diabolo gubernari. 1. Ioannis tertio. Pios uocat ſuos filiolos, primæ Ioannis ſecundo. Sermo eius non eſt in nobis: hoc eſt, non facimus ſecundum Dei mandatum: primæ Ioannis 2. Falſos do-

ctores

ctores uocat Antichriſtos, primæ Ioannis ſecundo: Item, Spiritus promiſcuè appellat doctores: bonis addit deſcriptionem, quòd ſint ex deo : malis econtrà, quòd non ſint ex Deo.

Certamina tam longo tempore preſertim, & tantis hominum furoribus, non ſuſtinuit exigua: uerùm ea, ut alia multa, non ſunt memoriæ tradita. Contra Ebionis & Cerinthi deliramenta ſuum Euangelium de Ieſu Chriſto oppoſuit: ac oſtendit eius epiſtola, ſibi plurimum negocij cum alijs quoq; falſis doctoribus fuiſſe, qui plurimos à ueritate agnita auulſerunt, & in tranſuerſum rapuerunt. Deinde pro culdubio & à perſecutoribus pluribus immaniter tractatus eſt. Cum Petro ſtatim inter primos Hieroſolymis traditur carceri, uerùm poſtridie rurſus dimittitur: Actor. 4. Et credibile eſt. Iohannem vnà cum Petro poſtea rurſus beneficio angeli liberatũ eſſe, Actor. 5.

In Patmo ſe fuiſſe, ibiq; uiſiones ſuas accepiſſe, Apocal. 1. teſtatur. Verùm an exilij nomine ibi ſe continuerit, non exponit. Poſteriores tamen id affirmant, quòd Domitiano in Chriſtianos ſæuiente, anno nimirum eius 14. excuſſus ſit Epheſo, et relegatus in Patmon: vnde exacto anni ſpacio, Nerua ſuccedente, ac reſcindente impia Domitiani decreta, reuerſus ſit Epheſum.

Quòd Iohannes in vas oleo calefactum plenum ſit immiſſus, ſaluusq; inde egreſſus, incertiſſimum eſt: adeò vt quidam etiam de loco ambigant, Epheſi ne an Romæ factum ſit. Hieronymus ſanè non facit eius rei mentionem.

Miracula haud dubiè plurima per vitam ſuam edidit: uerùm cum non ſint à fide dignis & authenticis autoribus tradita, non eſt integrum temerè queuis arripere. Quæ enim in Iulio Africano, ſeu Abdia nuper edito produntur, fide ſua vehementer laborant. Vix enim uero ſimile eſt, Iohannem miraculis tantum luſiſſe, vt gemmas fractas rurſus conglutinaret: ramos, arbores, lapillos conuerteret in aurum, rurſusq; in ſuam priorem naturam reduceret. Nec vacat ſuperſtitione, quod Iohanni tribuitur, cum cuiuſdam Druſianæ factum probaſſe, quæ in matrimonio conſtituta, citra viri conſenſum à conſuetudine eius ſe ſubtraxerit. Eius generis & hoc eſt, quòd nimium flagitet & in culcet ſpontaneam paupertatem, diuenditis atq; diſtributis, omnibus prorſus facultatibus, id quod neque cum doctrina Chriſti, neque Iohannis ſcriptis conuenit. Singulare enim erat quod illi diuiti Chriſtus præcipiebat, non uniuerſale. & horrenda vox eſt, quam Abdias Iohanni adſcribit: Has virtutum opes habere non poſſe, qui voluerit diuitias habere terrenas. An non in ſacris quoque libris opulenti leguntur, qui nihil omnius verè pij Deoq; chari extiterunt. Proponitur ſpacium triginta dierum ad pœnitentiam, id quod nullum Apoſtolum ſolitum facere legimus, nam Chriſtus vult, in die ſeptuagies ſepties remitti. Baſilicam inſuper in nomine Iohannis, & quidẽ ipſo ad huc uiuo, extructam eſſe Epheſi, prorſus nouitatem olet. Conſtat enim, Conſtantini tempore primum ſolita eſſe templa in ſanctorum memoriam ſumptuoſe ædificari. Narrat Abdias, orationibus Iohannis templum Dianæ Epheſiæ, vnà cum idolo deſtructum eſſe venenum bibiſſe abſque læſione: & alia nonnulla, de quibus lectori iudicium relinquimus.

Hiſtoriam ſanè elegantem Euſebius libro tertio capite vigeſimoſecundo, ex Clemente recitat, quam non pigebit adſcribere. Clemens, inquit, ſimul & tempus ſignificat & hiſtoriam ſummè neceſſariam illis qui honeſtis & vtilibus delectantur, adijcit, cuius & opulentus quidam Sozomenus in ſuo commentario meminit. Habet autem ſcriptum hoc illius, ſi legas, ad hunc modum: Audi fabulam non fabulam, ſed verum ſermonem qui de Iohanne apoſtolo narratur, nobiſq; traditus ac memoriæ commendatus eſt. Poſt mortem tyranni, cum ex inſula Patmo Epheſum reuerſus eſſet, abijt etiam rogatus ad vicina gentium loca, vt partim conſtitueret epiſcopos, partim totas eccleſias componeret, partim clerum ex his quos Spiritus ſanctus indicaſſet, ſorte deligeret. Cum ergo ad ciuitatem quandam haud procul diſsitam cuius etiam nomen nonnulli edicunt, veniſſet, ac inter cætera fratres recreaſſet, uerſo ad eum vultu qui ſuper cunctos epiſcopos erat conſtitutus, adoleſcentem corpore ualido, & facie eleganti, animoq; feruenti conſpicatus: Hunc inquit, tibi ſummo ſtudio, teſtibus Chriſto & Eccleſia commendo. Cum ille cõmiſſum reciperet, & diligentiam polliceretur, ſecundò eadem locutus, obteſtatusq; eſt. Deinde ipſe quidem Epheſum redijt. ſenior uero acceptum adoloſcentem, ſibi traditum, domi educauit, continuit ac fouit, tandem etiam illuminauit: pòſt ad tantam etiam diligentiam & obſeruantiam peruenit, ut & eximium illi phylacterium, obſignationem uelut Domini, adderet. Adoleſcenti uerò huic, cum intempeſtiuè remiſsior factus eſſet, coæui quidam ocioſi, diſſoluti, malis rebus aſſueti, pernicioſe iunguntur. Et primùm eum ad ſumptuoſa conuiuia ducunt: deinde noctu ad furandum & ſupplicandum egredientes, vnà illum adiumunt. Poſt hæc petunt, ut maius aliquod facinus unà deſignet. Ille paulatim aſſuetus, & pro magnitudine ingenij uelut equis ore obdurato & robuſtus, recta uia relicta, morſo freno, amplius ad barathrum ferabetur. Tandem ſalute quæ à Deo eſt deſperata, iam nihil exigui meditabatur: ſed quoniam ſemel periſſet, magnum quid patrabat, parem cum alijs ſortem ferre dedignatus. Arreptis itaq; ſocijs, collectaq; latronum colluuie, factus eſt latronũ dux uiolentiſſimus, homicidio addictiſsimus & ſæuiſsimus. Aduenit interea tempus, ut neceſsitate quadam incidente Ioannem uocarent. Ille, cum ea quorum gratia uenerat conſtituiſſet, ad epiſcopum: Age, inquit, epiſcope, depoſitum nobis redde, quod ego & Chriſtus tibi, teſte Eccleſia, cui præes, concredidimus. Epiſcopus primum obſtupuit, calumniam ſibi putans propter pecunias quas non accepiſſet intendi: & nec fidem dare potuit de illis quæ non habebat, nec Ioanni diffidere. Vbi uerò Ioannes dixiſſet, Adoleſcentem & animam fratris repeto: ſubmiſſo uultu, & ingemiſcens ſenior adhuc & illachrymans: Ille, inquit, mortuus eſt. Cui Ioannes: Quomodo, inquit, & qua morte? Deo, inquit, hic mortuus eſt. Euaſit enim malus & pernicioſus, & in ſumma, latro. Et nunc contra Eccleſiam, montem hunc, cum ſimili ſuorum exercitu occupauit. Rupta itaq; ueſte Apoſtolus, & magno cum planctu ſuum ipſius caput tundens: Bonum, inquit, cuſtodẽ animæ fratris reliqui. Detur iã equus mihi, & ſit mihi quiſquã uiæ dux. Accepto equo, properauit ex Eccleſia quantũ potuit. Cũ aũt ad deſtinatũ locũ ueniſſet,

ab ex

ab excubitoribus latronum capitur, nec fugiẽs, nec detrectans, ſed clamans: Ad hoc ipſum veni, ducite me ad principem veſtrũ, qui interea vt armatus erat, expectabat. Vbi verò accedentẽ agnouit, quòd Ioanes eſſet, pu defactus in fugã vertitur. Senex verò fugientẽ pro viribus inſequitur, ætatis ſuæ oblitus, clamans, Quid me fili patrem tuũ fugis, nudũ ac ſenem: miſerere mei fili, ne timeas, habes adhuc ſalutis ſpem: ego Chriſto rationem pro te reddam: mortẽ, ſi neceſſe ſit, pro te ſubibo, ſicut & Chriſtus pro nobis. Animã meam pro te dabo: Crede mihi, Chriſtus me miſit. Ille verò cũ iſta audiſſet, primum conſtitit quidem, ſed vultu demiſſo: deinde & arma proiecit, mox intremuit etiam, & acerbè fleuit. Accedentem verò ſenem complexus fletuq; reſpondens ut potuit, lachrymis denuò baptiſatus eſt, dextera duntaxat occultata. Apoſtolus aũt eum, cũ promiſiſſet & iuraſſet, quòd remiſſionem ipſi à Seruatore impetraturus eſſet, oraſſet etiã, et in genua procubuiſſet, ipſam quoq; dexteram tanquã per pœnitẽtiã iam repurgatã deoſculatus eſſet, ad Eccleſiã reduxit, Et cũ aſſiduis precationibus pro eo oraſſet, continuiſq; ieiunijs decertaſſet, ac mentem illius varijs ſermonib. demulſiſſet ac cõfirmaſſet, non receſſit, ſicut aiunt priuſquam eũ Eccleſiæ reſtituiſſet: atq; ita magnũ veræ pœnitentiæ exemplũ, magnumq; regenerationis experimentũ, ac trophæũ viſibilis reſurrectionis exhibuiſſet.

Refert Irenæus lib. 3. cap. 3. hiſtoriam memoria dignam: Sunt, inquit, qui audierũt Polycarpũ dicentẽ, quoniam Ioannes Domini diſcipulus in Epheſo iens lauari, cũ vidiſſet intus Cerinthũ, exilierit, de balneo nõ lotus, dicens, Quòd timeat, ne balneũ concidat, cũ intus eſſet Cerinthus, inimicus veritatis. Hæc Irenæus.

Poſtremò, de Ioannis obitu, nihil certi extat. Hieronymus breuiter ait, Ioannẽ. 68. poſt paſſionẽ Domini anno, mortuũ Epheſi, & iuxta eam vrbẽ ſepultũ eſſe. Aliæ Legendæ dicunt, Ioannem viuum in ſepulchrũ, quod iuſſerat à ſuis excauari, ingreſſũ, præcepiſſe, vt ſe terra obruerẽt: quo facto, mox inde & ſplendorem inſignẽ et manna prodiſſe. Verùm cũ certa & explorata tradere nõ poſſimus, Legendas legentib. relinquemus.

PHILIPPVS APOSTOLVS.

CVm clarè dicat Lucas Actor. 6. iudicio duodecim Apoſtolorũ electos eſſe ſeptẽ viros ex fratrib. ſecretis, nõ ex Apoſtolis, diaconos, quos de numero LXXII. diſcipulorũ fuiſſe Epiphanius ſcripſit lib. 1. Tom. 1. aliũ fuiſſe Philippũ eũ qui Apoſtolus aliumq; cũ qui Diaconus fuerit, neceſſe eſt. Sed explicãdi difficultatẽ parit, quòd cũ Lucas Actor. 21. dicat, ſe Cæſareæ diuertiſſe in ædes Philippi euangeliſtæ, vnius ex ſeptẽ, cui fuerũt quatuor filiæ prophetãtes: Euſebius lib. 3. cap. 31. & lib. 5. cap. 24. ex teſtimonio Polycratus Epheſij, illud ipſum de filiabus tribuit Philippo apoſtolo: in quo Euſebiũ erroris quidẽ arguũt, quanq̃ nõ ſine nullo diſcrimine Polycrates id retulerit. Cum enim Lucas dicat, Philippo vni ex ſeptem Diaconis quatuor fuiſſe filias prophetantes, Polycrates ita ſcripſit: Philippus vnus ex duodecim apoſtolis obdormiuit Hierapoli, & duæ filiæ eius in virginitate cõſenuerũt. Et altera filia eius quæ in ſpiritu ſancto cõuerſata eſt, Epheſi qeſcit. vt veriſimile ſit, Philippo vtriq; filias fuiſſe, et diſcrimẽ perſpicuũ eſt, quòd Paulus de quatuor Philippi diaconi filiabus prophetiæ dono claris dixit. De Apoſtolo igitur prius dicemus, cui eandẽ fuiſſe cũ Petro et Andrea patriã, Bethſaida ſcilicet, vicũ Galilææ, Ioannes cap. 1. clarè teſtatur: ac de vocatione Philippi ad apoſtolatũ addit, Chriſtũ poſt cõuerſos et vocatos Simonem et Andreã abijſſe in Galilæam, ibiq; ad Philippũ inuentũ dixiſſe, ſe vt ſequeretur. Secutũ igitur Philippũ, pauloq; poſt prædicatione de Ieſu, filio Ioſeph à Nazareth, de quo Moſes & Prophetæ vaticinati eſſent, Nathanaelem conuertiſſe. Exinde verò Philippũ in cõuictu cum Chriſto ſemper fuiſſe auditorẽ, et ſpectatorẽ fuiſſe admirandorũ operũ, ex alijs Ioannis narrationibus apparet: vt quòd in monte, ad mare Tiberiadis, cõfirmandi Philippi gratia, Chriſtũ de ratione paſcendi immenſam multitudinẽ cũ eo narrat cõſiliũ cæpiſſe, cap. 6. Cap. vero. 12. cũ moti miraculo paulo antè à Chriſto Lazari reſuſcitati, gentiles Ieſum videre cupientes, Philippũ accedũt: q re cũ Andrea deliberata, hoc Ieſu nũciat. Capite. 14. Chriſtus Philippũ in cõcione à cœna ſe interpellantem, ac dicentem, Domine oſtende nobis patrem, reprehendit, ac confirmat dulci poſtea concione: Tanto, inquit, tempore vobiſcum ſum, & non cognouiſtis me? Philippe, qui videt me, videt & patrem meum, &c. Hanc igitur rationem conſuetudinis Philippi cum Chriſto, ante eius paſſionem & reſurrectionem fuiſſe, Ioannes indicauit, Nec poſtea quicquam de eo ſacræ literæ meminerunt, Clemens in Stromatibus narrat, Chriſtum Matthæi. 8. ad Philippum petentem tempus ſepeliendi patrem ſuum, dixiſſe: Sine mortuos ſepelire mortuos ſuos. Euſebius ex Clementis teſtimonio, maritum fuiſſe, liberis procreandis operam dediſſe &, filias elocaſſe, indicat libro tertio, capite. 30.

At quæ de filiabus eius Polycrates ſcripſerit, paulo antè retulimus. In Scythia verò Philippum annis XX. concionatum, reliquum omne ſcriptorum vulgus, vt Abdias, Vincẽtius, Bergomenſis, Petrus de Natalibus, etc. prodiderunt. Iſidorus in lib. de vita & obitu ſanctorum patrũ, et Preculphus tomo. 2. Chronicorũ lib. 2. cap. 4. & Hennius in collectionibus autumant. Philippũ apoſtolum in Scythia tantũ nouem annis docuiſſe, & inde ad gentes Oceano iunctas veniſſe, eaſq; ad fidẽ in Chriſtum adduxiſſe, Tandẽ verò Ebionitarũ vi oppreſſum eum, & in crucẽ actum, Sabellicus tradidit. 7. lib. 2. Abdias contrà. Nauclerus, reuerſum eũ ex Scythia, Hieroſolymã rediſſe, ac mortuũ eſſe ſub Tito, Veſpaſiani filio, teſtatur. Euſebius in chronico ſuo variat. Crucifixum, & lapidibus obrutum Philippũ, annotauit anno XII. Claudij, Chriſti verò LIIII. Euſebius lib. 4. capite 24. ex Polycrate: Philippus, inquit, vnus ex duodecim obdormiuit Hierapoli. Quomodo & Sophronius ait: Philippus apoſtolus in Phrygia prædicauit Euangeliũ, ſepelitur autem Hierapoli cum filiabus honorificè.

BARTHOLOMAEVS.

EST in Catalogo Apoſtolorum duodecim, nomen Bartholomæi, Marci tertio. Narrat autẽ ex Damaſceno Petrus de Natalibus, Syrum eum fuiſſe natione, ſolũ ex omnibus Apoſtolis nobilitate carnali ornatum, vt qui regis Syrorum nepos fuerit. Nihil autem eius aut hiſtoria Euangelica, aut prædicti ſcriptores retulerunt. Indis concionatum eum, iiſdem Euangelium Matthæi Ebraicè ſcriptum reliquiſſe, conſentiunt

Sophro-

Sophronius, Sozomenus libro. 2. cap. vigeſimoquarto, Euſebius libro 5. capite. 10. & Hieronymus in catalogo de Pantæno. Sunt qui in Lycaonia docuiſſe eum primùm tradiderint, inde in India, ac poſtremò Armenia, ac autor Supplementi chronicorum, & Sabellicus Ennead. 7. libro. 4. Nicephorus libro 2. capite. 39. Philippum & Bartholomeum Syriam & Aſiam ſuperiorem ſortitus, ſcriberunt. Abdiæ narratio de Bartholomæo, fabulæ quàm hiſtoriæ ſimilior eſt. Quorſum enim hoc, quod dæmonium finxit Abdias reſpondere de Bartholomæo: Vigintiſex anni ſunt, ex quo nunquã ſorditantur veſtimenta eius: ſimiliter & ſandalia eius, per vigintiquinq; annos nunquam veteraſcũt. Et quòd per fores clauſas introijſſe eum ad regem Polimium fabulatur: id quod tantum Chriſto poſt reſurrectionẽ tribuitur. Tum quòd in concione eidem regi Matthæũ dicere fingit. Mariam ſeruandi virginitatis votum primùm Deo vouiſſe, alia que ſimilia, quæ ab Apoſtolica tum hiſtoria tum doctrina alieniſſima ſunt. Nicephorus eum Hierapoli in crucem actum, miraculoſe primum euaſiſſe, poſtea autem iterum ſuſpenſum periiſſe, retulit. Autor verò Supplementi, & Sabellicus, à fratre eum Palymnij Aſtyage, pontificum, qui dæmonibus ſeruierant, inſidijs in Armeniæ vrbe Albana interfectum narrant, pelle prius detracta. Quod & pleriq; de Bartholomæo retulerunt, eſtq; veriſimile. Nam inter ſuppliciorum genera excoriationem Perſis habuiſſe, Marcellinus ſcripſit libro vigeſimotertio, pœnam ſine dubio vicinis etiam gentibus cognitam.

DE MATTHAEO APOSTOLO.

MAtthæum, qui Apoſtolum ſe ipſemet in Euangelio ſuo caput. 9. nominat. Marcus & Lucas Leui vocãt, vnde conſtat, eũ binominem fuiſſe. Marcus etiam parentẽ eius Alphæum exprimit. cap. 2. Fuit aũt publicanus Capernai, aut vincio loco, ſicut ex hiſtoria Chriſti licet colligere. Teſtaturq; hæc ipſa res, opes ſanè, ſi non magnas, ſaltem mediocres ibi habuiſſe Matthæum. Et ſi autem vero ſimile eſt, eũ initio aliquandiu tantum diſcipulum Chriſti fuiſſe, qui attentè audierit eius conciones, ac miracula ſpectarit: tamen nihil in Euangelica hiſtoria de hac re legimus. Vocatio eius ad miniſterium Euangelicum, ſingulari ſimplicitate, ſicut et reliquorum Apoſtolorum, facta eſt. Præteriens enim Chriſtus eum locum vbi Matthæus ad teloniũ ſedebat, ait ad eum, Sequere me. Matthæus hac voce audita, illico ſurgit, relictis q; rebus omnibus Chriſtum ſequitur. Facit autem Matthæus Chriſto magnum conuiuium, inuitatis ſimul alijs publicanis: quos proculdubio adduxit, vt & ipſi Chriſti conciones audirent, ac pœnitentiam agerent. Phariſæis deinde hoc factum Domini carpentibus, quaſi fas non eſſet hominem ſanctum cũ peccatoribus, quales vulgò habebantur publicani, cibum capere: diſerte Chriſtus reſpondet, ſe veniſſe vt peccatores vocaret ad pœnitentiã. & ſcriptum eſſe ab Oſea capite. 6. Miſericordiam volo, et non ſacrificium. Mat. 9. Marci. 2. Lucæ. 5. Poſtea & publicam quaſi confirmationem vnà cum cæteris vndecim accepit, Matt. 10. Mar. 3. Lucæ 6. Erat autem vocationis ratio eiuſmodi vt ante reſurrectionem Domini in Iudæa tantum, iuxta mandatum eius docerent Apoſtoli Facta verò reſurrectione, in totum terrarum orbem emittuntur, neq; amplius illis anguſtis terminis conſtringuntur. Dona accepit cum alijs Apoſtolis communia, nempe non tantum arcanam Spiritus ſancti donationem, ſed etiam viſibilem in Pentecoſte quaſi infuſionem, fidem præſtantem, facultatem miraculorum, & alia. Quæ porrò & vbi egerit, ſacris quidem literis memoriæ non eſt mandatũ: niſi quòd eius fide, dexteritate & ardore in propagando Euangelio Chriſti, hiſtoria Euangelica ab ipſo conſcripta, ſatis luculentum ferat teſtimonium, quæ quidem eius ſtudium in inueſtigandis & obſeruendis rebus & concionibus Chriſti præclarè commendat, & perſpicuè oſtendit, qualem ipſe doctrinam ſolitus ſit auditoribus proponere. Scribit Euſebius libro tertio, capite vigeſimoquarto, Mattheũ primùm Ebræis quæ dicaſſe: & cum iam ad alios tranſiturus eſſet, patrio ſermone Euangelium ſuum deſcripſiſſe, vt certam non modò hiſtoriã, ſed quaſi Methodon doctrinæ Chriſtianæ haberent. Fortè & cauere voluit ne aliud ſuppoſititium quidã ſubſtitueretur. Ebraicis literis eũ ſcripſiſſe Euangelium ſuum, etiam Papias teſtatus eſt: vt refert Euſebius libro tertio, capite trigeſimonono. Nec videtur alienum, Irenæi etiam teſtimonium adſcribere, qui libro aduerſus hæreſas tertio, capite primo, ſic inquit: Mattheus in Hebræis ipſorum lingua ſcripturam edidit Euangelij, cum Petrus & Paulus Romæ Euangeliſarent, & fundarent Eccleſiam.

Hic locus tempus indicat, quo adhuc in Iudæa conſtituit ſe Matthæus. In Chronicis Euſebius annotat, tertio Caligulæ anno Matthæum hanc ſacram Chriſti hiſtoriam contexuiſſe. Pantænum in India hoc Matthæi Euangelium reperiſſe, & quidem Bartholomæi opera ibi relictum, (vel, vt alij volunt, ipſius manu exaratum) ac Alexandriam deportaſſe, idem autor affirmat libro quinto, capite decimo, Hiſtor. eccleſ. In Cypro Matthæi Euangelium fuiſſe in tumolo Barnabæ inuentum, ipſius quidẽ Barnabæ manu ad deſcriptum, Theodorus Lector in ſecundo libro Collectaneorum ex hiſtoria Eccleſiaſtica teſtatur.

In Catalogo virorum illuſtrium Hieronymus ſcribit, Matthæi hebraicum Euãgelium in Græcum tranſlatum eſſe: verùm quis id fecerit, incertum planè eſſe: Hebraicum verò in bibliotheca Cæſarienſi ſuo etiamnum tempore extitiſſe, quam quidem Pamphilus Martyr cõfecerit. Sibi quoq; narrat à Nezaræis, qui in Berrhœa Syriæ vrbe hoc volumine vſi ſunt, deſcribẽdi poteſtatem eſſe factam. Teſtimonijs veteris Teſtamenti Matthæum vti iuxta Septuaginta translationem, ex quibus illa duo ſint: Ex Aegypto vocaui filium meum, &, Quoniam Nazaræus vocabitur. Porrò extat Euangelium Matthæi Hebraicum adhuc hodie, vnà cum uerſione Sebaſtiani Munſteri.

In Iulio Africano (qui quidem nuper prodijt, & Abdiæ nomen præ ſe fert: verùm, vt non leues ſunt coniecturæ, non rectè) narratur, Mattheum in Aethiopiam, & quidem in ciuitatem magnam Naddauer dictam, veniſſe: ibique duos magos, quorum vnus Zaroes, alter Arphaxat appellatus ſit, ſeque Deos eſſe venditarint, fictiſque miraculis plurimos dementarint. confuiſſe. Læſos ab ipſis homines ſanaſſe: duos ipſorum dracones, quibus ſtipati in ciuitatem venerint, ſopiſſe, & rurſus excitatos, iuſſiſſe manſuetè vrbe

exce-

ized by Google

excedere: regis Aeglippi filium excitaſſe, eoq; miraculo regē, eius liberos, totūq; populū conuertiſſe, ibiq; eunuchum reginæ Candaces, de quo in Actis Lucas mentionem facit, inueniſſe. Deniq; ab Hyrtaco rege, qui Aeglippo ſucceſſerat, capite truncatū: quòd aſſeueraret Matthæus, Ephigeniam Aeglippi filiam Chriſto dicatam, nec licere eam ducere uxorem. Multa autem in hac ipſa hiſtoria recitantur, quæ eam nō iniuriâ ſuſpectam faciant, & arguant poſteriori tempore incerto autore compilatam fuiſſe. Nam Matthæo talia tribuuntur, quæ ab hiſtoria ipſius Euangelica prorſus diſcrepant. Affirmat, ſanctis meritis eundum in cœlum. at Chriſtus inquit: Qui credit in me, habet uitam. Itē de Quadrageſima inquit: Diebus ſiue Quadrageſimæ, ſiue legitimorum ieiuniorum temporibus, tam ab edacitate carnium, quàm mixtione corporum, qui non abſtinuerit, non pollutionem ſolùm, ſed etiam ſimul crimen incurrit, quod quidem ait pœnitentiæ lachrimis eluendum. at in Euangelio ſuo docet, Chriſtum tantum duo ieiuniorum genera, abſque temporis præfinitione docuiſſe: nempe id quod adfert ipſa neceſſitas, ſeu inopia rerum, tempore præſertim confeſsionis: deinde temperantiam, ne corda grauentur crapula & ebrietate, & curis huius mundi. Conſtat præterea, ſuperſtitionem de Quadrageſima, non Apoſtolorum temporibus, ſed diu pòſt natam eſſe: imò non fuiſſe initiò talem conſcientiæ laqueū, qualem fictus ficti Abdiæ Matthæus facit. Eius generis & hoc eſt, quòd paulò pòſt aſſerat, eum qui cibum carnalem accipiat prius, quàm cibum ſpiritualem, nempe cœnam Domini ſumat, facere contra ordinem, contra iuſticiam, contra regulam Dei. Atqui docet in Euāgelio ſuo authentico Matthæus, Chriſtum ueſperi in cœna corpus et ſanguinem ſuum tradidiſſe. Cur ergo hic fictus ille Matthæus peccatum mortale facit, cibo corporali ſumpto, deinde cibo iſto ſpirituali frui: cum de tempore neq; à Chriſto, neq; ab Apoſtolis, ulla ſit facta determinatio? Affirmat præterea, uirginem Chriſto conſecratam non fas eſſe nubere: ſed nuſquā hoc habet eius Euangelium, nec cæteri Apoſtoli eam neceſsitatem ullis impoſuerūt. Nouitatem inſuper ſapiunt, quòd congreſſurus cum draconibus Matthæus, conſignarit ſe: quòd mandarit templū reſurrectionis extrui: quòd amplius quàm ducentas uirgines conſecrarit in cœlibatum, & uelamen eis ſacrum impoſuerit: miſſam ab eo acceperit populus, rurſus poſt mortem apparuerit: quæ quidem omnia Apoſtolis, ut ipſorum ſcripta luculenter teſtantur, prorſus fuerunt incognita. Vincentius in ſuo Speculo, & Ioachimus Perionius, eadem audacter quidem recenſent: uerùm Abdiæ neuter tribuit. Aliter hiſtoriam Matthæi Nicephorus libro 2, capite 41 recitat, quòd apud Anthropophagos, in ciuitate Myrmena docuerit, ac clauis denique in terram ſit defixus. Verùm & hic plurima, quæ à ſuperſtitione non uidentur aliena, quæq; cum priori narratione ex diametro pugnant, referuntur: nec putamus Lectorem iis legendis defatigandum eſſe.

DE THOMA APOSTOLO.

FVit unus ex Apoſtolorum Chriſti numero Thomas, qui & Didymus dictus eſt, ut Iohā. 11 & 20 ſcriptū eſt. Ex quibus autem parentibus ſit natus, quomodo conuerſus ac uocatus, nihil extat, niſi quòd in numerum Apoſtolorum immediatè ſit à Chriſto cooptatus. Matth. 10. Mar. 3. Lucæ 6. Habuit igitur omnia cum cæteris Apoſtolis communia, quæ non licet hoc loco prolixè repetere. Magno cum amore erga Chriſtum & præclara fide arſiſſe, uel hæc eius uox teſtatur, quòd Chriſto ſignificante, ſe in Iudæam iturum ad Lazarum defunctum, Thomas cohortans ſuos condiſcipulos, inquit: Eamus & nos ut moriamur cum eo. uidebātur enim alij ab ea profectione abhorrere, ipſumq; Dominū cohortari ne ſe in periculum conijceret, eo quòd Iudæi inſidias ei ſtruerēt. Iohannis undecimo. Tempore autem paſsionis Chriſti, eodem quo cæteri Apoſtoli trepidationis morbo laborauit, & poſt reſurrectionem Chriſti præ reliquis imbecillitatem ſuam declarauit. Nam cum ab alijs diſcipulis audiret, quòd Ieſus toti cœtui ſeſe uiuum exhibuiſſet, ipſe dixit: Niſi uidero in manibus eius ueſtigium clauorum, & mittam digitum meū in ueſtigium clauorum, & mittam manum meam in latus eius, nō credam. Et poſt dies octo iterum erant diſcipuli eius intus, & Thomas cum eis. uenitq; Ieſus ianuis clauſis, & ſtetit in medio, & dixit: Pax uobis. Deinde dicit Thomæ: Infer digitum tuum huc, & uide manus meas: & admoue manū tuam, & immitte in latus meum: & noli eſſe incredulus, ſed credens. Reſpondit Thomas, ac dixit ei: Dominus & Deus meus. Dicit ei Ieſus: Quia uidiſti me Thoma, credidiſti: beati, qui non uiderunt, & crediderunt. Præclarè igitur fides eius creuit, neque manſurus erat Chriſti diſcipulus proculdubio, ſi poſt tantā patefactionem pertinaciter in imbecillitate perſeueraſſet. Poſtea rurſus ad mare Tiberiadis cum Petro & alijs uidit Dominum, ac cum eo cibum capit. Iohannis 21.

Spectat etiam cum alijs credentibus Chriſti aſcenſionem, iuuat electionem Matthiæ. Quæ porrò in functione ſua egerit, in ſacris non habentur. Narrat Euſebius libro primo, capite decimotertio, Thomam apoſtolū miſiſſe Abgaro Edeſſenorum regi Thaddæum, à quo ſanitati eſt reſtitutus. Et libro tertio, capite primo ait, Thomæ Parthiam in diuiſione Apoſtolorum obtigiſſe. Conſentit cum eo Hieronymus, qui ſic ſcribit: Thomas apoſtolus, quemadmodum traditū eſt nobis, Parthis & Medis & Perſis & Germanis & Hyrcanis & Bactris & Magis prædicauit Euangeliū Domini. Euangelium quoddam Thomæ ab hæreticis prolatū eſſe, Euſebius lib. 3. cap. 25. indicat. Quomodo autem in India ſe geſſerit Thomas, liber Abdiæ hodie adſcriptus, ualde copioſè narrat. Verùm ea cū Apoſtolica & uita & doctrina minimè cōſonāt. cōmemorat enim, Chriſtū quoſdā, qui iam primùm nuptias celebrabant, quadam apparitione à cōſuetudine cōiugali reuocaſſe, ut caſtè uiuerēt: id quod Chriſtus nūquam factitauit. Deinde ait, Thomam etiā aliquot honeſtas matronas ita cōuertiſſe, ut deſerta cōſuetudine cōiugali, perpetuæ caſtitati ſeſe obſtringerēt. quaſi uerò Chriſtianiſmus in eo cōſiſteret, quòd legitimi cōiuges ſeſe inuicem relinquerent, & ſponte matrimonia diſſoluerent. Paulus certè prorſus contrarium docet 1 Corinth. ſeptimo. Iubet præterea Thomas in illa narratione, diuitē mulierem omnes facultates diſtribuere pauperibus: id quod etiam alienum eſt ab Apoſtolorū factis. Nam Chriſtianiſmus in longè grauioribus rebus conſiſtit. Neque conuenit Apoſtolorum temporibus, quod ibi de Thoma recitatur: quòd diacono caput totonderit, item ſeptem dierum ieiunia impoſuerit, item omnia crucis ſigno peregerit:

gerit: quæ res aliquem prodit, qui diu poſt Apoſtolorũ tẽpora eiuſmodi ſuperſtitioſas res confinxerit. In oratione poſtrema quæ Thomæ ante mortem tribuitur, parũ differt Thomas ille à Phariſæi oratione Luc. 18. qui tantũ de ſuis bonis operib. magnificè gloriatur, neq; de fide in Chriſtũ quicquã nouit. Sic enim in Thomæ oratione prædicationẽ prolixam ſuorũ operũ, at de fide in Chriſtũ ne uerbũ quidem unum reperias. Eſt & hoc ſuperſtitioſum, & contra ſcripturam, quòd Thomas poſt mortẽ rurſus apparuerit, & cõcionatus ſit. Mitto alia, quæ pius & attẽtus lector ibi obſeruabit. Addit idẽ author, lanceis Thomã tranſuerberatum eſſe. Alij gladio eum percuſſum eſſe ſcribunt. Hieronymus dicit, cũ dormiuiſſe in ciuitate Calatrina, quæ eſt Indiæ. Edeſſã Meſopotamiæ reliquias Thomæ eſſe translatas, Ruffinus lib. 2 Eccleſiaſt. hiſt. cap. 5 affirmat. & Socrates lib. 4. cap. 18 ſcribit, martyrium Thomæ eſſe in ea ciuitate: id quod Sozomenus lib. 6. cap. 18. Oratoriũ appellat. Sed certioribus teſtibus iſta omnia deſtituuntur.

IACOBVS ALPHAEI, IVSTVS MINOR, frater Iudæ, frater Domini.

DVos fuiſſe eiuſdẽ nominis Chriſti diſcipulos, Euãgelica hiſtoria, et in Actis apoſtolicis Lucas, teſtantur: quorũ alterũ Iuſtũ, item fratrem Domini, itẽ minorẽ, & Iacobũ Alphæi dictũ: alterũ Zebedæi, et fratrẽ Ioannis, ferè legimus. Sed de Iacobo Alphæi ſeu Iuſto iã dicemus, quẽ Epiphanius lib. 5. tom. 2 etiã Obliã, hoc eſt, murũ cognominatũ narrat: et Nazaræũ, id eſt, ſanctum. Ac fratrem quidem Domini, uel propter conuictum & conuerſationem, uel propterea quòd fratris ipſum loco Chriſtus habuerit. lib. 1 tom. 2. Cũ tamen et in ea fuerit opinione, Iacobũ hunc Ioſephi fuiſſe filium primogenitũ, ex alia uxore natũ, circa annũ ætatis Ioſephi 40. Quod & alij multi, ſed parũ firmis ſenſerũt rationibus, ut quæ Abdiæ nomine circũfertur hiſtoria, & Petrus de Natalibus: qui cum ideo fratrẽ Domini dictũ fuiſſe exiſtimãt, quòd & forma corporis & morib. Chriſto fuerit quàm ſimilimus, ac pro eo ſæpe iudicatus ſit: imò & eum, quẽ Iudæi Chriſtũ capturi pro Chriſto cõprehenderint, quiq; ſindone reiecto fugerat, quemadmodũ Marci 14 dicitur. Sed hanc opinionẽ alij probabiliorib. rationib. euerterũt. Ait Sophronius, Iacobũ Ioſephi ex alia uxore fuiſſe filiũ, à nonnullis adſeuerari: ſibi aũt uideri, Mariæ etiã ſororis matris Domini filium fuiſſe. Quod & Hieronymus aliquot in locis indicat, ut in enarratione cap. 1 epiſtol. ad Galatas: ubi, Secundũ cognationẽ, inquit, frater Domini Iacobus dicitur, quoniã de Maria Cleophæ, ſorore matris Domini, natus eſt. In libro uerò aduerſus Heluidiũ prolixè oſtendit, Alphæi (quẽadmodũ & Mat. 10. Mar. 3. Lu. 6. Act. 1, Iacobus Alphæi dicitur) et Mariæ Cleophæ filiũ fuiſſe Iacobũ, Ioſephi aũt nuſquã meminit. In fine uerò enarrationis capitis 12 Matthæi, idem hoc modo repetit: Quidã fratres Domini, de alia uxore Ioſephi filios ſuſpicãtur, ſequẽtes deliramẽta Apocryphorũ, & à quadã Eſcha muliercula. Nos aũt, ſicut in libro quem contra Heluidiũ ſcripſimus cõtinetur, fratres Domini nõ filios Ioſeph, ſed cõſobrinos Saluatoris, Mariæ liberos intelligim⁹, materteræ Domini, quæ eſſe dicitur mater Iacobi minoris et Ioſeph et Iudæ, quos & in alio Euãgelij loco fratres Domini legimus appellatos. Cõſentit Petrus de Natalibus, qui in uita Iacobi in hunc modũ ſcripſit: Iacobus apoſtolus dictus minor, ſed frater Domini cognomento, Iuſtus ob uirtutis prærogatiuã, ut Euſebius ait libro 2. capite 1. fuit filius Alphæi & Mariæ, ſororis fratris Domini: ſicq; cõſobrinus Chriſti fuit, propter q. more Iudæorũ & frater Domini appellabatur. Minor dicitur, ad differentiã alterius Iacobi apoſtoli, filij Zebedæi: q. Maior ideo dicitur, quòd prior eius fuerit uocatio. Iuſtus appellatus eſt, propter ſeueritatẽ, &c. Appellationis poſtremò fratris Domini rationẽ etiã hanc Hieronymus recenſuit, in loco paulo antè memorato: Dictus eſt, inquit, frater Domini primùm propter egregios mores, & incomparabilẽ fidem, ſapientiamq; non modicã. Secundò, quòd primus in Eccleſia præfuerit, quæ prima in Chriſtũ credens ex Iudæis fuerat congregata. Atq; hæc de Iacobi appellationibus, cuius & in Actis aliquoties Lucas, & in epiſtola ad Galatas et Corinthios Paulus meminerũt. Actorũ 12. Petrus per angelũ è carcere liberatus, nũciari iubet ſuã liberationẽ Iacobo & fratrib. Actorũ 15. cũ legati ex Antiochia Barnabas & Paulus Hieroſolyma ueniſſent, ſuper controuerſia de lege & circũciſione, Iacobus hic præſentibus legatis, ad fratres cæteros concionẽ habet, & ex Amos uocationẽ gentiũ poſtea probat, & reſcribendum fratribus decernit, ne gentib. Moyſi iugũ intolerabile imponant: ſed abſtinere eos iubeãt ab inquinamentis ſimulachrorũ & ſuffocato, ſanguine et ſcortatione, &c. A quo diuerſum tamẽ eſſe uidetur, quod Actorũ 2.21 narratur: quòd in poſtrema Hieroſolymã uerſus profectione ad Iacobũ Paulus diuertitur, et cõuocata ſynodo omniũ preſbyterorũ, ei à Iacobo & cæteris perſuadetur, ut propter Iudæos offenſos ſe purificet in tẽplo: in quo & Paulus obtemperat. Qui certè non exiguus tanti doctoris fuiſſe uidetur lapſus, non ſatis ſcilicet rationem abrogationis legis Moſaicæ habentis: niſi per hoc excuſari poteſt, quòd non omnia tam ſubitò mutare potuerit, & ſynagogã cum honore (ut Auguſtinus inquit) ſepeliendam putauerit. Aut certè hoc ſenſit, quòd Paulus ipſe 1 Corinth. 9: Omnium me ſeruum feci, ut plures lucrifacerem: factus ſum Iudæis tanquam Iudæus, ut Iudæos lucrarer, &c.

In epiſtolis ſuis deinde Paulus quædam, quæ in Actis etiã Lucas de Iacobo recẽſuit, meminit. In Galatis 1: Alium Apoſtolorũ uidi neminem, niſi Iacobum fratrem Domini. Et capite 2: Cum ueniſſet Petrus Antiochiã, in faciem ei reſtiti, quia reprehenſibilis erat. Prius etiam quàm uenirent quidam à Iacobo, cum gentibus edebat. Ac rurſus ibidem: Poſt annos 14 iterum aſcendi Hieroſolymam cum Barnaba. ubi cum cognouiſſent gratiam quæ data eſt mihi, Iacobus & Cephas & Ioãnes, qui uidebantur columnæ eſſe, dexteras dederunt mihi & Barnabæ ſocietatis, ut nos in gentes, ipſi autem in circumciſionem, &c. Quibus omnib. teſtimonijs nuſquam tamen expreſſè dicitur, Iacobum epiſcopũ fuiſſe Hieroſolymorum: quod cõſtanter pleriq; affirmarunt, ut Euſebius libro 4. capite 5: & in Chronico, ubi primùm Hieroſolymorũ epiſcopũ ab Apoſtolis ordinatũ indicat, anno Chriſti XXXIII: anno uerò Tiberij XIX, ſecundum eundem, & Bedam, ac Naucleram. De pietate, con-

ſtantia,

ſtantia, caſtitate, religione, permulta ex Egeſippo & Ioſepho Euſebius retulit, quæ mox ſubijciemus. Hieronymus enim tantæ eũ ſanctitatis & autoritatis in populo fuiſſe, in enarratione capitis 1 epiſtolæ ad Gal. ſcripſit, ut fimbriã ueſtimẽti eius certatim cupierint attingere. Idem & perpetuã præſtitiſſe eum uirginitatẽ, ex Egeſippo, quod et alij, retulit in ſcripto aduerſus Iouinianum. Epiphanius & miracula ei tribuit, ut quòd in ardenti ſiccitate pluuiam precibus è cœlo deduxerit. Præfuiſſe eũ epiſcopatui Hieroſolymorũ per annos triginta, ex Euſebij ſupputatione apparet: & Sophronius, Nauclerus, alijq; teſtantur. Interfectũ uerò eundem à Iudæis, poſt cõſtantem de Chriſto cõfeßionem, anno nati Chriſti LXIII, Neronis uerò VII, poſt aſcenſionem uerò Chriſti anno circiter XXIIII, ætatis uerò ſuæ anno XCVI, ut Epiphanius indicauit libro 3 Tom. 2.

IACOBI IUSTI HISTORIA, EX CLEMENTE Alexandrino, Egeſippo & Ioſepho, referente Euſebio lib. 2 cap. 1. & 23.

Stephanum ſecutus eſt frater Domini dictus, eo quòd & ipſe Ioſephi ſit filius nominatus. Hic autẽ Ioſeph Chriſti pater putabatur, cui deſponſata fuit Virgo, quæ antequam cõuenirent inuenta eſt in utero habẽs de ſpiritu ſancto, ſicut ſanctorũ Euãgeliorũ ſcriptura docet. Hunc Iacobum, quem & Iuſtum cognomento ueteres propter uirtutis prærogatiuam uocarũt, primum epiſcopalẽ Hieroſolymitanæ eccleſiæ ſedem ſortitum eſſe ſcribunt. Clemens hoc in ſexto Hypotypoſeon libro ſic ſcribens aſſerit: Petrus enim, inquit, & Iacobus & Ioannes poſt aſſumptionẽ Seruatoris, quamuis ab ipſo quoq; Domino alijs eſſent prælati, gloriam tamen hanc ſibijpſis non uendicarunt, ſed Iacobũ Iuſtum Hieroſolymorũ epiſcopũ conſtituerunt. Idem Clemens in ſeptimo Hypotypoſeon, hæc quoq; de illo meminit: Iacobo, inquit, Iuſto, & Iohanni, & Petro, poſt reſurrectionem ſuam Dominus ſcientiam tribuit. Illi uerò reliquis eam Apoſtolis tradiderũt, Apoſtoli poſtea ſeptuaginta diſcipulis, è quorum numero erat & Barnabas. Fuerunt autẽ duo Iacobi: unus Iuſtus ille, qui de pinna deiectus, inſtrumentoq; fullonis percuſſus obdormiuit: alter, qui capite truncatus eſt. Eius qui Iuſtus dicebatur, meminit & Paulus dicens: Alium autem Apoſtolorũ non uidi quenquam, niſi Iacobũ fratrem Domini. Et cap. 23. Iudæi, cum Paulo pòſt appellationem ad Cæſarem factã, Romã à Feſto miſſo, ſpem perficiendarũ inſidiarũ, quas illi ſtruxerãt, amiſißent, in Iacobum fratrem Domini uertuntur, cui Hieroſolymis ab Apoſtolis epiſcopalis ſedes concredita fuerat: cõſimilia igitur aduerſum hũc quoq; præſumẽtes, ſtatuũt eũ in mediũ, exigũtq; corã omni populo, ut fidem Chriſti perneget. Cum aũt ille præter omniũ ſententiã libera uoce, ac maiore cũ fiducia quàm expectaſſent, corã uniuerſa multitudine Ieſum filiũ Dei eſſe ſeruatorem ac Dominum noſtrũ cõfiteretur, teſtimonium uiri amplius ferre non ualentes, eo quòd iuſtißimus ab omnibus, propter ſublimitatẽ philoſophiæ ac pietatis, quam uiuendo declarabat, crederetur: occidũt eum, opportunitatẽ ad id facinoris ex interſtitio regni nacti, eo quòd tũ Feſto in Iudæa mortuo, adminiſtratio eius prouinciæ principe ac procuratore deſtituta eſſet. Quo aũt pacto ſit occiſus Iacobus, iã quidẽ antè adducta Clementis uerba declararunt: qui illũ pinna templi deiectũ, ac fullonis inſtrumẽto percußũ, obijſſe ſcripſit. Egeſippus uerò, q primæ ſucceßionis Apoſtolorũ tẽpore uixit, cauſam hanc diligẽtißimè in quinto cõmentario ſuo ad hũc modũ deſcribit, dicens: Eccleſiam gubernandã poſt Apoſtolos, Iacobus frater Domini accepit, iuſtus ab omnibus, à temporib. Domini ad nos uſq; dictus. Alias multi Iacobi uocabantur: hic uerò ex utero matris ſanctus, uinum & ſiceram non bibebat, neq; animato aliquo ueſcebatur, nouacula in caput eius nõ aſcendebat, oleo nõ ungebatur, nec balneo utebatur. huic ſoli in ſancta licebat ingredi: neq; enim lanea ueſte, ſed ſindone induebatur, ac ſolus templũ intrabat, inq; genua procumbere, & remißionem pro populo petere inueniebatur: ita ut genua ipſius in morem cameli, ſenſum cõtactus amiſerint, ex aßiduitate uidelicet illa procũbendi, quòd Deũ adorando, in remißionẽ populo petendo faciebat. Propter excellentiam itaq; iuſticiæ, Iuſtus uocabatur: et Oblias, quod ſonat, ſi interpreteris, munimentum & iuſticia populi, ſicut & prophetiæ de eo indicant. Igitur cũ nonnulli eum ex hæreſibus quæ in populo obtinuerant (de quibus antea in Commentarijs ſcripſi) quòd nam eſſet oſtium Ieſu interrogarent: reſpondit, hunc eſſe ſeruatorem. Vnde aliqui Ieſum eſſe Chriſtum crediderunt. Hæreſes uerò prædictæ nec reſurrectionẽ, nec uenturũ aliquem credũt, qui unicuiq; redditurus ſit ſecundũ opera ſua. Quotquot aũt credebant, propter Iacobũ credebant. Cum igitur multi etiam ex principibus crederent, factus eſt tumultus Iudæorum, Scribarum & Phariſæorum dicentium: Periculum eſt, ne totus populus Ieſum hunc tanquam Chriſtum expectet. Cõgregati itaq; dicebant Iacobo: Obſecramus te, cohibe populum. etenim errat in Ieſu, quaſi ille uerè ſit Chriſtus. Obſecramus te, perſuade omnibus qui ad feſtum Paſchatis diem uenerũt, de Ieſu. Tibi nanq; obedimus omnes: etenim & nos cuncti, & populus omnis, teſtificamur de te quòd iuſtus ſis, nec perſonã cuiuſquã accipias. Perſuade igitur turbæ, ne in Ieſu erret: cunctus enim populus, & nos, tibi obtẽperamus. Sta igitur ſuper pinna templi, ut è ſuperno cõſpicuus ſis, et uerba tua ab uniuerſo populo clarè percipiantur. nam propter paſcha cõuenerunt huc cunctæ tribus, unà cum iis qui ex gentibus ſunt. Statuerunt igitur prædicti Scribæ & Phariſæi Iacobum ſupra pinnã templi, clamaueruntq; ad eum & dixerũt: Iuſte, cui uniuerſi obedire debemus, quoniam populus poſt Ieſum crucifixum ſeducitur, annũcia nobis, quod ſit oſtiũ Ieſu Chriſti? Et reſpõdit uoce magna: Quid me interrogatis de Ieſu filio hominis, cũ ipſe ſedeat in cœlo à dextris magnæ potẽtiæ, uẽturusq; ſit in nubib. cœli? Cumq; id multis eſſet perſuaſum, Deumq; ſuper teſtimonio Iacobi glorificarent, ac dicerent, Hoſanna filio Dauidis: tunc ſcribæ et Phariſæi inter ſe dicebãt: Malè fecimus, quòd tale teſtimoniũ Ieſu præſtitimus. uerùm aſcendamus, comprehendamus eum, ut timore cohibiti, fidem illi negent. Et uociferati ſunt dicentes: O` ò, & Iuſtus ſeductus eſt. & impleuerunt Scripturam, quæ in Eſaia dicit: Tollamus Iuſtum, quoniam incommodus eſt nobis: quapropter germina operum ſuorum comedent. Aſcenderunt itaque, & præcipitarunt Iuſtum, dixeruntq; inter ſe: Lapidibus obruamus Iacobum Iuſtum: ac cœperunt eum lapidibus impetere. nondum enim fuerat mortuus, cum eſſet deiectus, ſed cõuerſus genua ſua poſuerat, dicens: Ob-

ized by Google

ſecro Domine Deus pater, remitte eis. non enim intelligunt quod faciunt. Cum autem eum lapidib. impeterent, unus ex ſacerdotibus filijs Rechab, filij Charabim, quorum teſtimonium apud Hieremiam prophetam eſt, uociferatus eſt dicens: Quieſcite, quid facitis? Orat pro uobis Iuſtus. Et unus ex eis qui aderant, ex fullonibus arrepto inſtrumento, quo ueſtimenta excutiunt ac purgant, caput Iuſti percuſsit, atq; ita ille martyriū pertulit. Et ſepelierunt eum in eodem loco, & columna eius iuxta templum adhuc manet. Hic teſtis & Iudæis & gentibus uerax fuit, quòd Ieſus ſit Chriſtus. & Veſpaſianus confeſtim eos uaſtata Iudæa captiuitati ſubiecit. Hæc fuſe ab Egeſippo dicta, conſona ſunt illis quæ Clemens ſcripſit. Erat autem hic Iacobus adeò clarus, & coram omnibus iuſticiæ gratia celebris, ut et Iudæorum ſapientes tam ſubitæ poſt martyrium eius Hieroſolymorum obſidonis cauſam, ob quam iſta Iudæis acciderunt, nō eſſe aliunde putēt, quàm ex ſcelere contra eum præſumpto. Ioſephus quoque non detrectauit etiam hoc ſcripto teſtari, cū his uerbis loquitur: Hæc autem contigerunt Iudæis, ultionis gratia, propter Iacobum Iuſtum, qui frater erat Ieſu, quem Chriſtū nominant. Iudæi ſiquidem illum, cum iuſtiſsimus eſſet, occiderunt. Idem Ioſephus etiam mortem eius in uigeſimo Antiquitatum libro declarat, dicens: Cæſar autem audita Feſti morte, Albinum præſidem in Iudæam mittit. Iunior uerò Ananus, quem Pontificatum accepiſſe diximus, contumaci erat & ſingulariter audaci ingenio. adhærebat autem hæreſi Sadducæorum, qui in iudicijs atroces erant apud omnes Iudæos, ſicuti iam antea ſignificauimus. Cū itaq; talis eſſet Ananus, opportunitatē nactum ſe ratus, ex eo quòd & Feſtus mortuus, & Albinus adhuc in itinere eſſet, cōuocato iudicum cōſeſſu, fratrem Ieſu, qui Chriſtus dicebatur (nomē illi erat Iacobo) et nōnullos alios in medium adduxit, deq; eo accuſauit, quòd legem tranſgreſſi eſſent, ac lapidibus obruendos dedit.

Annotauit Sophronius, atque ex eo alij, interfectum Iacobum ad templum, unde præcipitatus fuerat, ſepultum fuiſſe: & inſcriptionem monumenti, Titi & Hadriani deinceps temporibus adhuc conſpectam.

De epiſtola Iacobi.

Adiecit & hoc Euſebius ibidem, de epiſtola Iacobi: Eius, inquit, dicitur eſſe epiſtola, quæ inter Catholicas prima eſt. Sciendum autē eſt, eſſe eam adulterinam, non enim multi ex ueterib. mentionem illius faciunt. Sophronius item: Vnam tantā, inquit, ſcripſit epiſtolam, quæ de ſeptē catholicis eſt: quæ et ipſa ab alio quodā ſub nomine eius edita aſſeritur. Nos, ex quibus rationib. appareat non eſſe epiſtolam eam Apoſtolicam, alio loco oſtendimus.

IVDAS LEBBAEVS, THADAEVS.

IVdā Lebbæū etiam, et Thadæū dictū, ex Mat. cap. 10 apparet: & meminit earum appellationum Hieronymus in expoſitione eiuſdem capitis Matthæi. qui et Zelotem eum, atq; Symeonem dictum, in enarratione cap. 4. epiſt. ad Gal. indicat, ubi: Iudas, inquit, apoſtolus ob inſignem zeli in ſe uirtutem Zelotis nomē accepit. Fratrē eū Iacobi Lucas appellat cap. 6. & Act. 1. Et Euſebius lib. 2. capite 20. ex Egeſippo, fratrem Domini ſecundum carnem. Epiphanius, qui Ioſephi hos quatuor, Iacobum, Simeonē, Ioſen, Iudam, ut diximus, filios fuiſſe, incerto tamen iudicio affirmat, ait Iudam filiū Ioſephi fuiſſe, natu minorem. Nec alia in ſacris literis Iudæ huius mentio fit, præterquam quòd Ioan. cap. 14 indicat, in prolixo ſermone Chriſti à cœna, Iudā quæſijſſe à Chriſto, quamobrē diſcipulis ſe ſuis, et nō mūdo oſtēſurus eſſet, eiq; Chriſtū reſpōdiſſe hæc uerba: Si quis diligit me, ſermonē meū ſeruabit, &c. Sic etiā nihil de conuerſione, aut uocatione peculiari ad miniſterium legitur. Nicephorus lib. 2 cap. 40 & 44. uicinas eas regiones, ut Iudæam, Galilæam, Samariā, Idumæā, Arabiā, Syriam, Meſopotamiā percurriſſe narrat. Sabellicus Ennead. 7. lib. 4. in Meſopotamia Iudā Euāgeliū diu propagaſſe tradit: qua poſtea uirtute cū Simone Cananæo Perſidē ingreſſus ſit. Euſebius uerò lib. 1 cap. ultimo, & li. 2. cap. 1. à Thoma eū poſt Chriſti aſsūptionem Edeſſam, ad regem Abgarū miſſum ſcribit: niſi quòd inexplicabilem in ea parte offundit diuerſitatem, q. & Thomā eū Iudā appellatū, et Thadæū (ſic enim nominat, nō Iudā) unū de LXX. narrat fuiſſe diſcipulis. Ad Abgarum tamen regem Iudā hunc Thadæum miſſum, etiam Hieronymus ſenſit in cap. 10. Matthæi. Euſebij uerba ſuprà, in capite De loco & propagatione, adſcripſimus.

De obitu eius nihil legitur, niſi q. Abdiæ, Vincentij et aliorū narrationes ab hac diuerſæ (aliū enim et Simeonē & Iudam faciunt) utrumq; Simeonem et Iudam in Perſis pontificū impetu interēptos prodiderunt: quod & Sabellicus retulit Ennead. 7. lib. 4. Nicephorus contrà lib. 2. capite 40. eum Edeſſæ, poſt doctrinæ propagationem & miracula, placida morte tandem quieuiſſe ſcripſit.

De epiſtola Iudæ.

Adſcribitur Iudæ epiſtoliū breue quoddā, quod ueteres nō habuerūt pro authentico. Et adulterinū eſſe ſcriptum Euſebius oſtēdit lib. 2 cap. 23. Quedā etiā in eo de uerbo ex poſteriori Petri epiſt. adſcripta ſunt. Deinde, non ut Apoſtolus, ſed diſcipulꝰ Apoſtolorū loquitur. nec ſe quidem Apoſtolū dicit, ſicut Petrus & Paulus faciūt: ſed ſeruum Ieſu Chriſti, et fratrē Iacobi. Poſtremò, ſentētias & res citat quæ in Scriptura nō extāt. ut cū Michael archāgelus cū diabolo diſputās, altercaretur de Moyſi corpore, &c. quod in Zachariæ uerbis, Zachar. 3. nō habetur.

De poſteris Iudæ.

Hæc etiam de poſteris Iudæ ſub Domitiano, ex Egeſippo Euſebius retulit lib 3. cap. 20. in hunc modū: Superāt adhuc quidā de genere Domini, nepotes Iudæ, qui frater illius ſecundū carnē dicitur, quos detulerunt tanquā exiſtentes de genere Dauidis. hos Iocatus ad Domitianū Cæſarem duxit. Timebat enim ille aduentum Chriſti, ſicut et Herodes. Et interrogauit eos, nū ex Dauide eſſēt? Quod cū faſsi eſſent, rurſus interrogauit, Quantas poſſeſsiones haberent, aut quantū pecuniarū poſsiderēt? Illi dixerunt: Ambobus tantū ſunt nouem denariorū millia, ita ut cuiq; dimidiæ eius ſummæ portio cōpetat. & hāc ſummā non habemus in argento, ſed in æſtimatione telluris, quæ non amplꝰ cōtinet quàm trigintanouē iugera, ex quib. et tributa pendimus, & nos ipſos labore noſtro ſuſtentamus. Deinde manus etiā ſuas illi in teſtimoniū, quod ipſi per ſe operarētur, & corporis quoq; duriciē, & callos in manibus ex aſsiduis laborib. cōtractos, oſtenderūt. De Chriſto etiā et regno eius, quale'nā illud, et quādo, et ubi appariturū eſſet, interrogati reſpōderunt: Nō eſſe regnum eius mundanū aut terrenū, ſed cœleſte & angelicū: futurūq; in cōſummatione ſeculi, quādo adueniens in gloria, iudicaturus ſit uiuos ac mortuos, & redditurus unicuique ſecundū ſtudia ſua. His dictis, Domitianū eos non condem-

naſſe

naſſe ferunt, ſed tanquam uiles homines cõtempſiſſe, ac liberos dimiſiſſe. perſecutionem quoq; contra eccleſiam motam, edicto ſuo ſedaſſe. dimiſſos uerò eccleſijs præfuiſſe, ut q ſimul et martyres eſſent, & de ſtirpe Domini deſcẽdiſſent. Deniq; eos, pace facta, ad Traiani uſq; tempora in uita ſuperſtites fuiſſe.

SIMON, SIMEON.

Simonẽ alij Ioſephi filiũ, alij Alphei & Iacobi fratrẽ, alij Cleopæ faciũt. Ioſephi eum filiũ Epiphanius lib. 1. Tom. 2. & lib. 3. Tom. 2. fuiſſe manifeſtè adſerit: ex profeſſo adfirmans, Ioſepho filios fuiſſe Iacobũ, Ioſen, Simeonẽ & Iudã. Quanq̃ ita ſibi cõſtare nõ uidetur, q. lib. 2 tom. 3 ait, Simeonẽ filium fuiſſe Cleopæ, & Iacobi ex ſorore nepotem. q, cum lapidib Iacobus obrueretur, procul adſtãs, ad Iudæos dixerit: Ceſſate, quid lapidib. obruitis iuſtum? ecce pro uobis optima precatur. Contrà fratrẽ Iacobi Symeonem fuiſſe, Sophronius indicat. Cõtra quẽ rurſus Hẽricus de Erfordia, et ex recentiorib. aliqui, Alphei fuiſſe Simeonẽ & Iudã ex Maria Cleophæ filios oſtenderũt, ac fratres nihilominus Iacobi. Nec deſunt, qui hanc uarietatem ita conciliare ſtudẽt, ut neceſſe fuiſſe dicãt, ut aut Alpheus Cleophas cognominatus fuerit, aut Alpheus ſecũdus maritus Mariæ Cleopæ fuerit. Cũ uериſimile ſit, Alpheũ priorem fuiſſe Mariæ eius maritũ, ex quo Iacobũ, de quo diximus, ſuſceperit: & Cleophã poſteriorem, ex quo hũc Simonẽ genuerit. Nã & hoc ex Egeſippo Euſebius ſenſit, li. 3 cap. 11. ubi Simonẽ Cleopæ fuiſſe filiũ, & Cleopã Ioſephi fratrẽ, ex eodẽ indicat. quod & Hieronymũ uelle in narratione de ſancto Paulo, antè retulimus.

Siue igitur frater, ſiue ſobrinus, ſiue patruelis Chriſti Simeon hic fuerit, Cananeũ eum Matt. 10. et Zelotẽ Act. 1. dictũ legimus, una & eadẽ appellatione, ſicut Hieronymus in cap. 10 Matt. indicat: Simeõ, inquit, Chananeus ipſe eſt, q in alio Euãgeliſta ſcribitur Zelotes. Chana quippe zelꝰ interpretatur. nã q, de uico Cana Galilææ Nicephorus lib. 2. cap. 40. et alij annotarũt, in medio relinqmus.

De cõuerſione eius ad Chriſtũ, et uocatione ad apoſtolatum, in ſacris literis nihil legimus: niſi q, in Catalogo atq; publica ordinatione et cõfirmatione recitatur Mat. 10. Mar. 3. Luc. 6. Neq; epiſcopũ eum Hieroſolymis, Iacobiq; ſucceſſorẽ fuiſſe, inter omnes conuenit. Quidã enim uolũt eſſe Simeonẽ, aliquẽ ex numero diſcipulorũ LXX.

Narrat, ſed ſine certis teſtimonijs, Nicephorus, Euangelium Simeonẽ hunc propagaſſe per Aegyptũ, Cyrenẽ, Aphricã, Libyã, regiones ad Occidentalẽ oceanũ ſitas, et inſulas Britãnicas. Nec Abdiæ quidẽ, Vincẽtij & aliorũ, narrationẽ de eius itinere, periculis, laborib. et miraculis in Babylone et Perſia moramur. De epiſcopatu eius hæc Euſebius retulit lib. 3. cap. 11 & lib. 4 cap. 22. cũ in ſynodo omniũ Apoſtolorũ diſcipulorũq;, q poſt martyriũ Iacobi et expugnationẽ Hieroſolymorũ ſuperſtites fuerũt, cõmunib. ſuffragijs, q, conſobrinus Saluatoris eſſet, eccleſiæ Hieroſolymitanæ gubernatione dignum indicatũ. in quo præfuiſſe cũ annos ad XLVII, aut circiter, ex eiuſdẽ Chronico colligitur. Nec aliud interim quicquã de uita, gubernatione, aut factis eius, in tã lõgo curriculo uſquã dicitur. De martyrio eius, li. 3 cap. 32 hæc Euſeb. ad hunc modũ ex Egeſippo recẽſuit: Poſt Neronẽ, inquit, ac Domitianum, ſub eo Imperatore (Traiano) cuius iã tẽpora inquirimus, rumor eſt ſingulatim, et per ciuitates, per ſeditiones populares motã eſſe cõtra noſtros perſecutionẽ: in qua Simeonẽ Cleophæ filiũ, quẽ alterũ fuiſſe Hieroſolymitanæ eccleſiæ epiſcopũ ſignificauimus, martyrio uitã finiuiſſe accepimus. Et huius rei teſtis Egeſippus eſt. hic enim de quibuſdam hæreticis ſcribens, ſubiungit ac ſignificat, quomodo prædictus Simeõ ab illis eodẽ tempore uarijs modis accuſatus, tanquã Chriſtianus, plurimis diebus flagris cæſus ſit, ut ipſum iudicẽ, & q circa illũ erãt, plurimum ſtupefecerit, atq; ita finẽ Dominicæ paßioni conformem acceperit. Nihil aũt impedit, quo minus ipſum hiſtoriographũ, hæc ad uerbũ ſic narrantem, audiamus: Quidam ex illis, inquit, hæreticis uidelicet, Simeonẽ Cleopæ filiũ accuſant, quòd & de ſtirpe Dauidis deſcendiſſet, et Chriſtianus eſſet. Atq; ita martyrium ſubit, cũ annos natus eſſet CXX, ſub Traiano Cæſere, & Attico Cõſulari. Et aliquanto pòſt: Simeõ cõſobrinus Domini, filius Cleopæ, ab hæreticis calumniã paſſus, & cõſimiliter eadẽ de cauſa ſub Attico Cõſulari accuſatus, multiſq; dieb. flagris cæſus, martyriũ ſubijt, ita ut cuncti admirarẽtur, ipſe quoq; cõſularis, quomodo 120 annos natus iſta perferret. ac tandem crucifigi iuſſus eſt, Anno Chriſti (uelut in Chronico Euſebius idem indicat) CX, Traiani uerò X.

MATHIAS.

Mathiã unũ ex diſcipulis Domini, ac de numero diſcipulorũ LXX fuiſſe, Euſeb. lib. 2 cap. 1. et lib. 1. cap. 12. Sophronius, & Epiphanius lib. 1 tom. 1 hæreſ. 20. teſtãtur. Nec alibi in ſacris literis mentio eius fit, præterquã Act. 1. ubi in ſynodo Apoſtolorũ & diſcipulorum, poſt Chriſti aſcenſionem, in locũ Iudæ per ſortẽ electus, à Luca dicitur. Cætera quæ multa de Mathia Abdiæ narratio & aliorum habet, ut quòd nobilis familiæ fuerit, et parentib. de tribu Iuda diuitib. in Bethleẽ, ab ineunte ætate in lege Dei inſtitutus, uſuſq; præceptore Simeone, doctiſſimo in lege diuina, in medio & omniũ iudicijs relinquimus: quemadmodũ et miracula eius, et in ciuitate Galilææ Giſcala cũ pontifice dialogiſmũ, et tandẽ martyrium. Sophronius eũ poſt aſcenſionem Chriſti, cũ in diuerſas terras Euangeliũ docturi diſcipuli Domini diſpergerentur, in Aethiopiæ quandã maximè agreſtem partẽ conceßiſſe ſcripſit, ibiq; mortuum eſſe. Meminit traditionũ Mathiæ (incertũ an apoſtoli huius) Clemens lib. 2 Stromatũ. et 3 Strom. inquit: Dicunt Mathiã ſic docuiſſe, cũ carne quidẽ pugnare, & ea uti, nihil ei impudicũ largiẽdo ad uoluptatem, augere autem animam per fidem & cognitionem.

DE PAVLO APOSTOLO.

Narrat Hieronymus, parentes Sauli habitaſſe in oppido Iudææ Giſcalis nomine: ſed eo à Romanis capto, illos Tarſum Ciliciæ commigraſſe. ibi uerò Paulus ſe natũ affirmat Act. 22. Nomina patris & matris eius non ſunt prodita memoriæ, ut Chryſoſtomus in 5 cap. 1 ad Corinthios, homilia 15 indicat. Sed Iudæũ patrẽ eius fuiſſe, & ciuẽ Romanũ, Hebræũ ex tribu Beniamin et Iſraelitam, et ex ſemine Abrahæ, manifeſtum eſt ex Act. 21 et 22. Rom. 11. 2 Cor. 11. Phil. 3. In pueritia eum philoſophiã & artes dicendi didiciſſe, inde colligitur, q, Strabo qui plus minus 30 annis ante Paulũ floruit, de Tarſenſibus memoriæ prodidit, tantũ eis circa philoſophiã καὶ τὴν ἄλλην ἐγκύκλιον ἅπασαν παιδείαν *ſtudium fuiſſe, ut Athenas & Alexandriam & alias academias ſuperarint. Deinde cum euoluiſſe ueterum Poetarum monumenta, ut Arati & Epimenidis & Menandri et aliorũ, ex eo liquet, quòd eorum ſententias in ſuis concionibus & Epiſtolis citat,*

Act.17.1 Cor.15. Tit.1. Hieronymus etiam, Paulũ Græcã linguã ab incunte ætate imbibiſſe, teſtatur in epiſt. ad Algaſiam. Artem etiã texendi tabernacula ſeu aulæa nouit, quã etiã poſt conuerſionẽ exercuit, Act.18. Chryſoſtomus in 8 prioris epiſt. ad Corinth. cum in faciendis tentorijs pelles conſuiſſe dicit. Cum iam primæ fundamẽta artiũ dicendi & philoſophiæ percepiſſet, parens eum Hieroſolymam, in qua ſedes et tẽplum Dei, et ſumma Theologiæ academia erat, miſit, ut ibi ſummos doctores, & diuinæ ſcripturæ interpretes, ſcribas & phariſæos, atq; etiam ipſos ſacerdotes ſummos audiret, & doctrinam cœleſtem à Deo per prophetas patefactam de generis humani ſalute exactius & perfectius cognoſceret. Eò poſtq̃ uenit, patris et amicorum cõſilio inter alios, quos audiuit docẽtes, Gamaliele etiã (uiro eruditione, prudentia & autoritate inter cæteros excellẽte, ut patet ex Act.5) præceptore uſus eſt. Nã ipſe teſtatur ſe Hieroſolymis educatum, & ad pedes Gamalielis inſtitutum accuratè in patria lege eſſe, Act.22. Vt aũt erat ingenio ſolerti & induſtrio præditus, & ſtudio pietatis deditus, ita præ alijs multis ſuis cõmilitonibus in Iudaiſmo & inſtitutis à maiorib. traditis profecit, Gal.1. et cum uariæ tum in populo Iudaico ſectæ eſſent, non Eſſæorum, neq; Sadducæorũ, ſed potius Phariſæorum (utpote doctrinæ cœleſtis ſinceritate, uitæ ſanctimonia & autoritate alijs antecellentium) ſeſe adiunxit ſocietati & profeſſioni: Philip.3. Legem uerò Dei, et inſtituta à maiorib. tradita ita accepit, ut uerè exiſtimaret, ſe per ea oportere ſibi comparare uitã æternam. Quare ita iuxta legẽ uitã inſtituit & exegit ſuã, ut irreprehenſibilis ſecundum legis iuſticiã eſſet. Philip.3. Docebat quidem eo tẽpore Chriſtus, ſe eſſe Meſſiã, et miraculis ſuã doctrinã confirmabat: ſed quia minus habebat propitios phariſæos, & ab ijs ut Samarianus & obſeſſus à diabolo, blaſphemus & ſeductor & ſeditioſus proclamabatur: & publicis decretis cauebatur, ne quis ſe ei adiungeret: ac tandem etiam Chriſtus crucifigeretur: Saul, ut adoleſcẽs, cauſam ipſam minus cõſiderans, et zelo patriæ legis flagrãs, & ipſe Chriſtum exẽplo aliorum phariſæorũ, ut peſtẽ et hoſtem legis diuinæ abominatus eſt. Cum autem poſt Pentecoſten Apoſtoli et Stephanus et alij Hieroſolymis publicè Euangeliũ docerẽt, et phariſæos accuſarẽt proditores & interfectores Meſſiæ, et abrogarent paulatim ceremonias Moſaicas: phariſæi & alij qui officio docendi fungebantur, in ſuos auditores, ſuis calũnijs & detrectationib. & tetris mendacijs inſtillabãt acerbũ odiũ aduerſus Apoſtolos & eccleſiam Chriſti, q. eſſent turbatores patriæ et diuinitùs conſtitutæ religionis, et molirentur ſeditiões: & q. ea quæ de Ieſu Nazareno Meſſia dicerent, uana et ficta eſſent omnia: quodq; Deo præſtaret cultũ, qui huiuſmodi peſtes religionis & eccleſiæ è medio tolleret. Huiuſmodi præceptorum clamorib. exaſperati auditores, maximè uerò adoleſcentes, q ab ore & autoritate ſuorum præceptorum pendebãt, rem ipſam minus ſecum reputãtes, eã ante cognitionẽ damnabãt & execrabãtur. Reſq; primũ diſputationib. agebatur. quidã enim è ſynagogis Libertinorum et Cyrenenſiũ & Cilicũ et Aſianorũ, in quorũ numero etiã Saul erat, cum Stephano cõgrediuntur: uerùm ab eo uincũtur. id ægrè ferentes, et rem Deo gratã & ſuis præceptorib. acceptã ſe facturos arbitrãtes, cõſpirant in necem Stephani, Saulus et alij: & ſubornatis falſis teſtibus eum accuſant, & dãnatum lapidib. obruunt, Saulo cuſtodiente ueſtimẽta interfectorũ Stephani. Act.7 et 8 & 22. Placebat ea res principib. ſacerdotũ & phariſæis: & cũ uiderẽt Saulũ acriori animo et excitatiori zelo præditũ, ſtimulis ſuis eum incitabãt aduerſus Eccleſiam, ut pro patria lege zelaretur, et uindicaret in homines iſtos turbulentos, ſeditioſos & blaſphemos. Saul itaq; accepta à principibus ſacerdotũ poteſtate, rem ſtrenuè agebat. doctrinam enim Chriſtianorum (quaſi uanũ & ficticiũ eſſet cõmentũ, Ieſum Nazarenũ reſurrexiſſe ex mortuis: eſſe Meſſiam, in quẽ credẽtes ſaluentur) refutabat, et blaſphemabat. & eo modo cum nõ proficeret, uim adhibebat, et proſequebatur uehementer eccleſiam Dei. 1.Tim.1. Gal.1. Philip.3. Credẽtes in carcerem includebat, uiros pariter ac mulieres, et cõpellebat eos blaſphemare et abnegare Chriſtũ. Id uerò recuſantes, cædebat in omnibus ſynagogis, & lata ſentẽtia occidi curabat: et amplius inſaniẽs in eos, perſequebatur etiam eos in exteras uſq; ciuitates. Act.22 & 26. Sed Deus cum eum ex utero matris, ex immenſa miſericordia ſua, ad proponendũ in eo illuſtre ſuæ clementiæ exemplũ, ſegregaſſet & uocaſſet, ut reuelaret per eum filiũ ſuũ, mirabili modo eum cõuertit, et ex hoſte & uaſtatore eccleſiæ, Euãgelij præconem & eccleſiæ plãtatorem ſtudioſiſſimũ acerrimũq; fecit. Nam cũ princeps ſacerdotum et totus ordo ſeniorũ cognouiſſent, Damaſci etiã ab ijs qui Hieroſolymis fugerãt, quoſdã hæreſi Chriſtiana eſſe infectos, cogitarunt initijs obſtandũ eſſe: & nõ tantũ Hieroſolymis, ſed etiã alijs in locis, ſectatores eius religionis eſſe opprimendos. Quare cũ Paulus ſe ſtrenuũ & uehementẽ præberet in defendenda autoritate ſuorũ præceptorũ, & uindicanda lege Moyſi & traditionũ Iudaicarũ, ad ſe accerſunt, & delegãt ei munus inquiſitoris hæreticæ prauitatis, ut hodie uocant: datis epiſtolis & publicis edictis ad ſynagogarũ præfectos Damaſci, de capiendis & Hieroſolymã adducendis omnib. ijs qui Chriſtum profiterentur. Saulus temerario zelo ob legẽ Moyſi æſtuans, et Chriſtianis alioquin infenſiſſimus, non recuſat id officij: ſed ultrò ſuſcipit, ſeq; cõtinuò cũ miniſtris ſibi adiunctis dat in uiam. itinere ferè confecto, appropinquabant Damaſco. ibi ex improuiſo, in ipſo meridie, è cœlo ſupra ſplendorẽ ſolis circũfulgebat eos lumẽ, cuius tanta erat uis, ut ſimul omnes in terrã collaberẽtur. Humi proſtratus Saulus, audit uocẽ Hebraica lingua dicentẽ: Saul, Saul, qd me perſequeris? Comites Saulis lumen quidẽ uidebãt, et terrore ſtupebãt: uocem aũt eius qui cũ Saul loquebatur, nõ audiebãt. Reſpõdebat aũt Saul: Domine qs es? At ille dicebat: Ego ſum Ieſus ille Nazarenus, quẽ tu pſequeris: durum eſt tibi cõtra ſtimulos calcitrare. Sed exurge, & ſta ſup pedes tuos. ad hoc enim apparui tibi, ut conſtituã te miniſtrũ et teſtẽ, et eorũ quæ uidiſti, & eorũ in quib. apparebo tibi, eripiẽs te à populo et gẽtib. in quas te nunc mitto, ut aperias oculos eorũ, ut cõuertantur à tenebris ad lucẽ, & à poteſtate ſathanæ ad Deũ, ut accipiant remiſſionẽ peccatorũ, & ſortẽ inter eos qui ſanctificati ſunt, per fidem quæ eſt erga me. Tremẽs aũt et ſtupens dicebat: Domine, qd me uis facere? Dominus dicebat ad ipſum: Surge, & uade in ciuitatẽ Damaſcũ, et ibi dicetur tibi de omnib. quæ ordinata ſunt tibi ut facias. Hæc poſtrema uerba comites Pauli audiebãt quidẽ, ſed neminẽ uidebãt. Surgebat Saul è terra, et excæcatus excellentia fulgoris, neminẽ uidebat. Comites uerò manu eũ prehẽſum, Damaſcum introducebãt. Damaſci tres dies captus oculis, et

ieiunus

ieiunus tranſegit. Erat aũt quidam diſcipulus Damaſci nomine Ananias, uir pius ſecundũ legẽ, teſtimonio probatus omniũ illic habitantiũ Iudæorũ. & dixit ad illũ ꝑ uiſum Dominus: Anania. At ille ait: Ecce ego Domine. Et Dominus ad eũ: Surge, & uade in uicũ qui uocatur Rectus, & quære in domo Iudæ Saulũ nomine Tarſenſem. ecce enim orat. Et uidit per uiſum uirũ Ananiã nomine introeuntẽ, & imponentem ſibi manũ, ut uiſum reciperet. Reſpondit aũt Ananias: Domine, audiui ex multis de uiro hoc, quanta mala fecerit ſanctis tuis Hieroſolymis. Et hoc loco habet poteſtatẽ à principib. ſacerdotũ, uinciendi omnes qui inuocant nomen tuũ. Dixit aũt ad eum Dominus: Vade, quoniã organum electũ eſt mihi iſte, ut portet nomẽ meũ corã gentib. et regibus, ac filijs Iſrael. Ego enim oſtendã illi, quanta oporteat eum pro nomine meo pati. Et abijt Ananias, & introijt in domũ, & adſtans & imponens ei manus, dixit: Saul frater, Dominus miſit me, qui apparuit tibi in uia, qua ueniebas, ut uiſum recipias, & implearis Spiritu S. recipe ergo uiſum. Continuò decidebant ab oculis eius tanquam ſquamæ, & uiſum recipiebat, & in Ananiam intuebatur. Dicebat aũt Ananias ad eũ: Deus patrũ noſtrorũ præparauit te, ut cognoſceres uoluntatẽ ſuã, & uideres id quod iuſtum eſt, et audires uocẽ ex ore eius: quia eris teſtis illi apud omnes homines, eorum quæ uidiſti & audiſti. Et nũc qd cõtaris? Exurge, & baptizare, & ablue peccata tua, inuocato nomine Domini. Surgebat igitur, et baptizabatur: & ſumpto cibo, uires ſuas reficiebat. Act. 9. 22 et 26. De tempore cõuerſionis Pauli uariant autores. Sed probatiores et antiquiores, ut Euſebius, Hieronymus, Euthalius diaconus, et alij, ſentiunt, Pauli conuerſionem anno Chriſti 34. & Tiberij 19 factam. Euodius uerò, quem Nicephorus allegat lib. 2. cap. 3. ſentit, ab aſcenſione Chriſti uſq; ad lapidationem Stephani annos intercesſiſſe 7. & Paulum elapſis menſibus 6 poſt necẽ Stephani cõuerſum eſſe. Hoc modo Paulus cõuerſus, & ad munus Apoſtolicum uocatus, & raptus in tertium cælũ ſeu paradiſum, 2 Cor. 12. per reuelationẽ Ieſu Chriſti, doctrinam Euangelij edoctus, Gal. 1. acceptã gratiã ita exercuit, ut copioſius ꝙ alij Apoſtoli omnes laborarit, 1 Cor. 15. & ab Hieroſolymis uſq; ad Illyricũ omnia loca Euãgelio Chriſti impleuit, Ro. 15. Sed quas itinerationes fecerit ob Euangelij plantationem, quoniam ſuprà in loco de Propagatione pleraq; dicta ſunt, hic commemorabimus breuius.

Prima peregrinatio.

Cõuerſus, et ab Anania Damaſci baptiſatus, incipit in ſynagoga docere Euangeliũ: Act. 9. 26. inde uerò egreſſus, peragrat Arabiã: Gal. 1. unde reuerſus Damaſcũ, acriter confutat Iudæos: qui irritati, inſidias ei ponũt. Regis Aretæ præfectus cuſtodias collocat: ſed Paulus à fratrib. nocte in ſporta per murum demiſſus, elabitur. 2 Corinth. 11. Actor. 9. & rediſt Hieroſolyma, triennio poſt ſuum primum egreſſum. Tãtum de reb. à Paulo per primos tres annos geſtis, literis eſt annotatum.

Secunda peregrinatio.

Quarto anno poſt ſuã conuerſionẽ, Chriſti uerò 37. & Tiberij 22. Hieroſolymã uenit, & ibi à Barnaba ad Apoſtolos ductus, eiſq; cõmendatus, adit Petrũ, & mãſit apud eũ dies XV. & ibi præter Petrũ et Iacobũ fratrẽ Domini neminem aliũ uidit. Gal. 1. Act. 9. Cũ aũt ei periculũ immineret à Græcis, cõtra quos diſputauerat: à diſcipulis deducebatur Cæſareã, & abibat Tarſum. Act. 9. & inde uenit in regiões Syriæ & Ciliciæ, Gal. 1. Barnabas ab Apoſtolis miſſus Antiochiã, cũ uideret gratiã Dei, Tarſum abijt, & Saulũ inuentũ ibi ſecũ Antiochiã ducit: ubi integrũ annũ ambo docuerũt tanto ſucceſſu, ut illic primũ diſcipuli appellarentur Chriſtiani. Fuit is annus à condito mũdo 4000. Eodẽ ex Hieroſolymis cum alijs prophetis profectus Agabus, prædixit uenturam famẽ. Quare diſcipuli collatam pecuniam miſerunt fratrib. in Iudæa, per Barnabam et Paulum. Actor. 11. Facta hæc ſunt anno quinto conuerſionis Pauli, Chriſti uerò 38.

Tertia peregrinatio.

Expleto miniſterio, Barnabas & Paulus aſſũpto Ioãne Marco, redeunt Antiochiã. Act. 12. Ibi ꝑ prophetas quoſdam ſegregantur impoſitiõe manuũ Paulus et Barnabas, ad ſpargendũ paſſim inter gentes Euangeliũ. Egreſſi igitur illinc, ueniunt Seleuciã, quæ uicina eſt Antiochiæ. & indè nauigant in Cyprũ, habẽtes adhuc ſecũ comitẽ, miniſtrũ Ioannẽ Marcũ. et cũ peragraſſent totã inſulã, tandẽ etiã peruenerũt in oppidũ eiuſdẽ inſulæ Paphũ: ubi cõuertitur ad Chriſtũ Sergius Paulus procõſul, opponente ſe doctrinæ Elima mago, ꝗ imprecatione Pauli uiſum amittit. Act. 13. Inde nauigãt Pergã Pamphiliæ: ubi eos deſerẽs Marcus, Hieroſolyma redit. illi uerò Antiochiæ Piſidiæ progrediuntur: ubi permittẽtibus principib. ſynagogæ, Paulus prolixè cõcionatur. Iudæi uerò ægrè ferentes tãtum cõcurſum, cõcitant mulieres potẽtes et primores ciuitatis aduerſus Paulũ. qui cũ ſuis inde eiectus, abit Iconium. Act. 13. Multo tẽpore Iconij docẽt, et miracula multa edũt: ſed Iudæi cõcitant gẽtes. & exorta ſeditione, Paulus & Barnabas fugiũt in Lycaoniã, & paſſim prædicãt euãgeliũ, maximè uerò Derbæ et Lyſtræ. Sanat ibi Paulus claudũ ex utero matris: & Lycaones eũ pro Mercurio, Barnabã uerò pro Ioue colere incipiũt. ſed prohibentur ab ijs. Nõ ita multo pòſt, accuſatione Iudæorũ ex Antiochia et Iconio aduenientiũ, multitudo cõcitata Paulũ lapidat, et pro mortuo extra portã exportat. Verũ is ad ſe tandẽ rediẽs, urbẽ ingreſſus, ſequẽti die cum Barnaba Derbẽ redit: ubi aliquãdiu cõcionati, reuertũtur Lyſtrã et Iconiũ et Antiochiã. & ordinatis in omnib. eccleſijs miniſtris, trãſeuntes ꝑ Piſidiã et Pamphiliã, uenerũt Pergã: unde deſcendunt ad Attaliã maritimã urbẽ: & hinc nauigant Antiochiã Syriæ, unde erant emiſſi ad propagandũ Euangeliũ: ibi cõuocata eccleſia, exponunt qd effeciſſent: et multum tẽporis ibi cõmorantur cũ diſcipulis. Act. 14. Tandẽ orta cõtentione à Iudæis de ſeruandis ceremonijs Moſaicis, & præcipuè circũciſione, mittuntur Paulus & Barnabas ad Apoſtolos et preſbyteros in Iudæã. Deducti igitur ab eccleſia, tranſeunt Phœniciã et Samariã, ubiq; nũciantes conuerſionẽ gentiũ. et tandẽ ueniũt Hieroſolyma, ubi celebratur cõciliũ primũ et grauiſſimũ de libertate Chriſtianorũ. Act. 15. Quæ hactenus cõmemorauimus de peregrinatiõe tertia, Hieronymus et alij antiquiores aſſerũt geſta eſſe à 5 cõuerſionis Pauli anno, uſq; ad 17. quo celebrata ſit ſynodus Hieroſolymitana. et uidetur eorũ ſentẽtiæ aſtipulari Paulus Gal. 2. ꝗ primùm diſtinctè mentionẽ facit triũ annorũ, poſt quos Hieroſolyma abierit. et poſtea inqt: Rurſus poſt annos 14. Alij uerò recẽtiores, exiſtimantes nimis breue ſpaciũ, nẽpe tantũ 5 annorũ, relinq Paulo ad eas peregrinatiões, et res quas poſt ſynodũ geſſiſſe narratur, præſertim cũ Corinthi annũ 1 et 6 mẽſes cõmoratus dicatur Act. 18. & totũ biennũ Epheſi, Act. 19: & 3 menſes in Græcia atq; Corintho, Act. 20. quare putãt, 3 illos annos in 14 includẽdos eſſe, ut 8 anno-

rum ſpaciũ ſit reſiduũ, quo Paulum illa poſt ſynodũ geſſiſſe ueriſimilius dicamus. Verùm quàm hæc etiam imbecillis ſit ratio, quis non uidet? Lucas enim ipſe, dum ea commemorat quæ à Paulo poſt ſynodũ uſq; ad captiuitatem eius geſta ſunt, ſubinde indicat, Paulum in alijs locis, præter ea quæ diximus, non diu moratũ eſſe, ſed pleraq; tranſijſſe feſtinanter. & ſanè ab homine expedito, ut Paulus fuit, intra ſpacium anni & trium menſium loca multa peragrari poßunt.

Quarta peregrinatio.

Ex ſynodo Hieroſolymitana cum literis Apoſtolorũ dimittuntur Paulus & Barnabas, quib. adiungũtur Iudas & Silas prophetæ: qui omnes unà uenerunt Antiochiam. ubi confirmatis fratribus, Iudas redit Hieroſolyma, ſed Silas manet apud Paulum & Barnabã. Petrus etiam Antiochiã ueniens, et intempeſtiuè inter gentes Iudaizans, à Paulo obiurgatur. Gal. 2. Autore Beda in Actis Apoſtolorũ, Vincentio & alijs, inter Paulum et Barnabã egreſſuros ad reuiſendas Eccleſias ethnicas, oboritur dißenſio de comite Ioanne Marco, à quo prius in Pamphilia fuerant deſerti. Fit igitur ſeparatio coniunctißimorum fratrum: et Barnabas, aßumpto Marco, in Cyprũ nauigat: Paulus uerò cum Sila, confirmaturus eccleſias, tranſit per Syriam & Ciliciã: Act. 15. Ac peruenit Derben et Lyſtrã. ibi inuentum diſcipulũ matre Iudæã, patre gentilẽ, Timotheum, circumcidit, et poſtea ſecum comitẽ itineris abducit. Atq; ita unà tranſeuntes Phrygiam & Galatiã, prohibiti ſunt à ſpiritu loqui uerbũ Dei in Aſia. Venerũt ergo in Myſiam, unde ſunt iterũ à ſpiritu prohibiti deflectere in Bithyniã. Venerũt igitur Troaden, ubi Paulus uiſione nocturna uocatur in Macedoniã. quò cũ ſuis comitib. nauigaturus, peruenit in Samothraciam, et ſequẽti die Neapolim. Inde pedib. aſcendit Philippos, ubi manſit aliquot dies apud purpuræ uenditricem. Cum aũt ex puella uaticinatrice eieciſſet ſpiritũ Pythonẽ, à dominis puellæ, priuatis quæſtu, quẽ prædictionib. merebatur ancilla, protractus ad magiſtratum ciuitatis, unà cum Sila cõijcitur in carcerem. ubi poſt preces ad Deum factas, miraculoſe ambo liberati à uinculis, conuerſo ad Chriſtum cuſtode carceris, tandem à magiſtratu educũtur. Act. 16. Inde egreßi, trãſeunt per Amphipolim & Apolloniã. Et ueniũt tandem Theßalonicam: ubi tribus ſabbatis Paulus concionatus in ſynagoga, multos conuertit ex ethnicis. Sed Iudæi concitant ciues contra Paulum & Silã. quos rapturi ad ſupplicium, cum non inuenirent, hoſpitẽ ipſorũ Iaſonẽ et alios quoſdã protraxerũt in forũ: quos tamẽ, audita cauſa, magiſtratus abſoluit. nocte tamen à fratrib. educti Paulus & Silas, ueniunt Berrhœã: ibi erant nobilißimi Theſſalonicenſiũ, qui magno ſtudio amplexi ſunt uerbũ. Cum autem illuc ex Theſſalonica profecti Iudæi cõcitaſſent populũ, Paulus relicto ibi Sila & Timotheo, eductus ad mare, nauigat Athenas. Vbi dum operitur comites Silã & Timotheũ, diſputat cõtra philoſophos, & publicè cõcionatur, occaſione ſumpta ab ara ignoti Dei. ubi cõuertit multos, inter quos eſt Dionyſius Areopagita: Act. 17. Inde egreſſus, uenit Corinthum: ibi inuenit Aquilã cũ uxore Priſcilla, qui recens eò confugerat, edicto Claudij imperatoris eiectus ex Italia. Ad eum artificem texendorũ aulæorũ Paulus diuertit, eiuſdem artificij peritus. Illic ad Paulum redierunt Silas & Timotheus. Paulus autẽ docens Chriſtum, à Iudæis perſequutionem patitur. Sed per uiſionem confirmatus, manſit Corinthi ſeſquiannum. Tandem à Iudæis pertractus ad tribunal proconſulis Gallionis, dimittitur: ſed à furioſa multitudine impunè uerberibus afficitur in conſpectu proconſulis Soſthenes, princeps Synagogæ. Paulus autẽ aßumptis Aquila & Priſcilla, ex Cenchreis nauigat Epheſum: ubi relictis Aquila & Priſcilla, ipſe proficiſcitur Cæſaream. Inde aſcendit Hieroſolyma, & ſalutat Eccleſiam. Act. 18.

Quinta peregrinatio.

Ex Hieroſolymis deſcendit Antiochiã: ibiq; aliquantiſper commoratus, peragrat Galatiam & Phrygiã, confirmans diſcipulos. Act. 18. & uenit iterum Epheſum: unde paulo antè per Aquilã & Priſcillam Apollos Iudæus Alexandrinus, uir eloquens, ſciens tantũ baptiſma Ioannis, rectius inſtitutus, dimißus erat cum literis Corinthũ. Paulus aũt inueniens XII fratres, qui baptiſati tantũ Ioãnis baptiſmate, nondũ acceperant Spiritũ ſanctũ, eoſdem rebaptiſat: & manet ibi biennium, fortiter docens, & miraculis confirmans doctrinã. Exorciſtæ quidam, conati dæmonia eijcere in nomine Ieſu, prædicati à Paulo, malè accipiuntur. Libri curioſarũ artium cõburuntur, ualentes quinq; millib. coronatorũ. Ex Epheſo Paulus Timotheũ & Eraſtũ præmittit in Macedoniã, tanquam mox ſecuturus. Sed detinuit eum aliquandiu exorta per Demetrium quendã aurificem ſeditio. Act. 19. Hac ſedata, nauigat in Macedoniã: in qua confirmatis eccleſijs deſcendit in Græciam. Vbi commoratus trimeſtre, intellexit, ſibi nauigaturo in Syriam, à Iudæis inſidias ſtrui. Mutato igitur itinere, redit in Macedoniã: & præmißis Troada Sopatro Berrhœenſi, Ariſtarcho & Secundo Theſſalonicenſibus, Gaio Derbenſi, & Timotheo, Tychico & Trophimo Aſiaticis, Paulus poſt Paſcha Philippis egreſſus die quinto, peruenit ad comites Troada: ubi cum eis manſit ſeptem dies. et una ſabbatorum in multã noctẽ cõcionatus, Eutychum iuuenem de tertia cõtignatione delapſum & extinctũ, in uitã reuocauit. Inde cæteris nauigãtib⁹, Paulus pedib. profectus eſt Aßon Phrygiæ. Ibi in nauem receptus, cum illis uenit Mitylenen, Leſbi inſulæ oppidum: unde ſequenti die appulit contra Chiũ. Et illinc poſtridie nauigat in Samũ, & pernoctat in Trogilio, diſtante 40 ſtadijs à Samo. & ſequenti die uenit Miletum: præteruectus ſtudioſè Epheſum, ne ibi detineretur. Cupiebat enim ad Pentecoſtes feſtum Hieroſolymis eſſe. Sed tamen Miletum ad ſe euocatos Epheſios preſbyteros, longa & grauißima oratione cohortatur ad conſtantiam & uigilationẽ. Act. 20. Et inde nauigio peruenit in inſulam Coon. Altero die, in inſulam Rhodum. Inde in oppidum Lyciæ Pataras ubi conſcendens nauem, traiecturam in Phœniciam, relicta ad ſiniſtram Cypro, inde defertur in Syriam, ac peruenit Tyrum, ubi apud diſcipulos mãſit ſeptẽ dies: à quib. per ſpiritum monebatur, ne aſcenderet in Hieroſolyma. Egreſſus inde, nauigat Ptolemaida: ibiq; cõmoratus unũ diem, ſequenti iuit Cæſaream. ac diuertit ad Philippũ euãgeliſtam, unũ ex ſeptem, cui erant quatuor filiæ propheteſſæ. Apud eum Agabus propheta Iudæus, qui ante aliquot annos famẽ prædixerat, Paulũ ligatũ cingulo de futura captiuitate præmonet. deinde omnib. diſſuadentibus & deprecantib. profectionem, Paulus permanet in ſententia, ſignificans ſe non ſolũ ligari, ſed & mori uelle pro nomine Chriſti. Egreſſus eſt igitur inde, deducentib. diſcipulis. Ex Cæſarea pedib. uenit Hieroſolyma, ac diuertit ad

Mnaſonem

Mnaſonem Cyprium. Sequēti die apud Iacobū apoſtolū congregatis omnib. preſbyteris, exponit ſucceſſus ſui miniſterij inter gentes: et offert pecunias, quas pro egēub. fratribus in eccleſijs ethnicis collegerat. Deinde monetur ab Eccleſia, ut ritu purificationis ſatisfaciat Iudæis, zelantibus pro lege Moſaica. cui conſilio dum obtemperat Paulus, nondū completis ſeptem purificationis diebus, cōſpectus à Iudæis Aſiaticis in templo, corripitur, et accuſatur apud populū de profanatione tēpli, et abrogatione legis Moſaicæ. Extractus deinde ex templo, & uerberatus: tādem à ſuperueniente tribuno cohortis præſidiariæ Claudio Lyſia, tumultū ſedaturo, Iudæis eripitur: à quo etiā impetrat, ex gradib. dicendi poteſtatē ad populum, Act. 22. ubi cōmemorat hiſtoriā conuerſionis ſuæ, purgaturus ſe Iudæis: ſed fruſtra. nam Iudæi magis irritati, poſtulant eum occidi. Tādem clamorib. populi motus tribunus, uirgis cædi iubet Paulū: quē tamen mox agnitū ciuē Romanū, uinculis exoluit. Act. 22. Et ſequenti die ſiſtit in pontificū ſynedrio. ibi Paulus exorſus dicere, ab Anania pontifice iubetur in os cædi. Et cum uideret in ſynedrio aſsidere partim Sadducæos, partim Phariſæos, uſus eſt ſtratagemate, quo ipſos iudices fecit diſcordes: cum diceret, ſe propter ſpē alterius uitæ et reſurrectionis mortuorū in diſcrimen uocari. Tumultuātib. igitur pontificibus inter ſe, tribuni mandato Paulus de uita periclitans in caſtra abripitur. ubi nocte diuina uoce monetur, q̇ debeat Romæ cōfiteri Chriſtū. Sequēti die plures q̄ 40. iuramento ſe obſtringunt, de interficiendo Paulo, dum iterum duceretur ad ſynedrion. Hæ inſidiæ cū à Pauli nepote ex ſorore eſſent patefactæ, tribunus decreuit Paulū trāſmittere ad Felicem præſidem Iudææ. Act. 23. Facta ſunt hæc 22 anno cōuerſionis Pauli, & Claudij 13. Chriſti uerò 55.

Sexta peregrinatio.

Ducētis igitur peditibus, ſeptuaginta equitib. et ducētis lancearijs cōmendat Paulū, unà cū literis ad Felicem, indicantib. furorē Iudæorū, & innocētiam Pauli. Milites aūt egreſsi poſt horam noctis tertiam, Paulo deducto Antipatridem uſq;, altero die redeunt in caſtra. Equites Paulum perductum Cæſaream, coram Felice ſiſtunt. quem is iubet cuſtodiri in prætorio Herodis, donec accuſatores eius deſcenderēt. Act. 23. Quinto aūt die pòſt, hoc eſt, 12 ab ingreſſu Hieroſolymorū, Ananias cum ſenioribus, & oratore Tertullo, profectus Cæſaream, Paulū accuſauit corā Felice, qui tamē auditū Paulū clementer tractauit: & aliquoties acceſitū, amanter accepit. ſperans cū pecunia ſua redempturū uitam ſuam. Ita biennium Paulus in carcere tolerabili detentus, à decedente Felice, Porcio Feſto ſucceſſori eſt relictus. Act. 24. Feſtus tertio die poſtquam uenit in prouinciam, aſcendit Hieroſolyma: ubi pontificib. uehementer accuſantibus Paulū, reſpondet, ſe reū auditurū Cæſareæ præſentib. accuſatoribus. Poſt 10. dies reuerſus Cæſareā, accuſatū Paulū et auditū Feſtus interrogat, num uelit Hieroſolymis ſuā cōtrouerſiā agi. ubi cum Paulus prouocaſſet ad Cæſarē, promittit Feſtus ſe Romam eum miſſurū. Paucis diebus interiectis, Agrippa rex cū Berenice coniuge profectus Cæſareā, ſalutaturus nouū præſidem, cum de Paulo quædā ex Feſto accepiſſet, petijt eum poſtero die corā ſe adduci, & audiri. Act. 25.

Permiſſa igitur deinde poteſtate, Paulus copioſe exponit Agrippæ conuerſionē ſuam, & doctrinā quā profitetur. Et Feſtus quidē, eum nimio ſtudio literarū delirum factū dicit: ſed Agrippa et doctrinā eius probat, & pronunciat Paulū dimitti poſſe, niſi ad Cæſarē prouocaſſet. Act. 26. Poſtea Paulus cū alijs quibuſdam captiuis traditur Iulio centurioni cohortis Auguſtæ, deuehendus Romam, ducēs ſecū Ariſtarchū Theſſalonicenſem. Et altero die Cæſarea egreſsi, unà uenerūt Sidonē, ubi Paulo à Centurione fit poteſtas amicos uiſendi. Inde nauigant in Cyprū, cū haberēt uētos aduerſantes. Poſtea accedūt Myra oppidū Lyciæ, nō procul à Pataris, ad ortū ſitū, ubi inuenta naui Alexādrina, in Italiā ituræ, Cēturio ſuos omnes imponit: ac difficili nauigatione appellūt ad Cnidon, in extremo Cariæ ſitā. Inde adnauigant Cretæ, ad Salmonam orientale inſulæ promōtoriū. Vnde legētes orā littoris, ægrè perueniūt ad Pulchrū portū, cui erat uicinū oppidum Laſea: unde cū uellet petere portū Cretæ meridionalē, Phœnicē dictū, ſpe fruſtrati, uentorū impetu feruntur ad paruā inſulā Claudā: quam Claudū Ptolemæus uocat, & iuxta Cretā uerſus meridiē & occidentē collocat. Deinde multos dies in mari iactati ſæuiſsima tempeſtate, à Paulo cōmemorante uiſionē nocturnam cōfirmātur: et perpellūtur, ut corpora debilitata inedia 14. dierū cibo reficiāt, ad ferēdos labores reliquos. Et cū exonerassent nauē facta iactura, manè terrā conſpicati, ad eā tendunt. Erat aūt inſula (Act. 27) Melite, à qua cū nō procul abeſſent, nauis impingēs in promontorij cuiuſdā excurrentē ſcopulū frangitur. omnes tamē qui in naui erāt, uidelicet 276 homines, ſalui in terrā enatarūt: ut Paulus prædixerat, omnes animas ſeruatū iri. Ibi et priuatim inſulæ habitatores eiectos humaniter tractarūt: et Publius quidā primus in inſula, triduū exceptos eos lautè habuit: cuius patrē febri & dyſenteria decumbentē, & alios poſtea multos ægrotos, Paulus ſanauit in ea inſula. Tandē cōmorati tres hybernos mēſes in Melite, naui Alexādrina, quæ ibidem hyemauerat, uecti ſunt Syracuſas: ubi manſerunt triduum. ac deinde circūnauigata Sicilia, uenerūt Rhegiū, et biduo pòſt Puteolos: ubi Paulus inuētis fratribus, cum alijs comitib. māſit 7 dies. ac tandem progreſſus Romam uerſus, obuios habuit fratres ex Roma ad forū Appij, & tres Tabernas: à quib. deductus Romā, anno 2 Neronis, Pauli uerò cōuerſionis 25 & Chriſti 58. iuxta Euſebiū in Chronico, et Hieronymū et alios, in clemēti cuſtodia fuit, ita ut quiuis ex amicis ad eum admitteretur. Fit aūt in Actis tantū biennij mentio, quo Paulus Romæ docuerit, in domo à ſe cōducta, omnib. accurrentib. ſine prohibitione. Act. 28.

Septima peregrinatio.

In biennio illo, quo in carcere Romæ fuit, plurimum prædicatione ſua profecit, ſicut ipſe ea de re ſcribit ad Philip. 1. Scire uos uolo fratres, quod quæ mihi acciderūt, magis ad profectum Euangelij euenerunt: ita ut uincula manifeſta facta ſint in Chriſto in toto prætorio, ac cæteris omnibus. quod Hieronymus in epiſtola ad Philemonem, intelligit de domo Cæſaris. inquit enim: A' Cæſare in carcerem miſſus, notior familiæ eius factus, perſecutoris domum Chriſti fecit eccleſiam.

Sub finē anni quarti Neronis, Paulus ad tribunal Cæſaris uocatus, dicit cauſam contra Iudæos accuſatores. et abiturus ualedicit omnibus amicis, tanquam ſupplicio afficiendus. Sed in eo iudicio nihil decernitur. Poſtea denuò productus, abſoluitur à Nerone. 2 Tim. 4.

Annis igitur illis decem, uſq; ad ultimam Neronis, inuiſit eccleſias Syriæ, Aſiæ & Græciæ. & inde reuerſus,

in Italia,

in Italia, Gallia & Hiſpania, & alijs Occidentis partibus docuit Euangelium: quod omnino ſibi propoſuerat ante liberationem, ut patet ex epiſtola ad Philipp. 1. Certò ſcio, inquit, quòd manſurus ſim, & cũ omnibus uobis permanſurus ſim, in ueſtrum profectum, & gaudium fidei, ut gloriatio ueſtra exuberet per Ieſum Chriſtum in me, per meum ad uos reditum. Et ad Philemonem: Præpara mihi hoſpitiũ: ſpero enim quòd auxilio precũ ueſtrarum donabor uobis. Et ex Roman. 15 conſtat cũ in animo habuiſſe proficiſci in Hiſpanias. Eadẽ etiam alij autores aſſerunt: ut Euſebius, & Athanaſius ad Dracontium. Paulũ in Hiſpanias aſcendiſſe, aſſerit Epiphanius libro 1. tom. 2. Sophronius et alij. Henricus Erphordenſis refert Chryſoſtomum affirmare, Paulum à Nerone dimiſſum abijſſe in Hiſpaniam & Teutoniam. Sed hæc minus certa ſunt.

Deus etiam eum, ut eſſet idoneus ad muneris Apoſtolici functionẽ, præclaris Spiritus ſancti donis ornauit, quibus nihilo inferior fuit eximijs et ſummis Apoſtolis: 2 Cor. 11 & 12. Nam donũ linguarum eum habuiſſe, tũ plantationes eccleſiarum inter gentes, tum ipſe etiam 1. Cor. 14 teſtatur, inquiens: Gratias ago Deo meo, quòd magis quàm uos omnes linguis loquor. Claruit dono ſapientiæ & ſciẽtiæ. inquit enim: Licet ſim imperitus ſermone, nõ tamẽ ſcientia. 2 Cor. 11. In docendo & diſputãdo contra Iudæos & Græcos et falſos fratres, & cohortando ad pœnitentiam & bona opera, ac etiã in reprehendendis uitijs, ſua habuit eximia dona: ut poſtea dicetur. In edendis etiã ſignis & prodigijs, non infimus Apoſtolorum fuit. 2 Cor. 12. Elymam magum ueritati reſiſtentem, graui imprecatione excæcauit, Act. 13. Claudũ ab utero matris Lyſtris ſanauit, Act. 14. Spiritũ Pythonis è puella eiecit, Act. 16. Et uirtutes non uulgares Epheſi edebat Deus per manus Pauli, ita ut etiã ſuper infirmos deferrẽtur à corpore eius ſudaria et ſemicincta, & recederẽt ab eis morbi, et ſpiritus mali egrederẽtur: Act. 19. Eutychum reſuſcitat, Act. 20. Viperã de manu ſua pendẽtem excuſſit in ignem, ſine aliquo ualetudinis detrimento, Act. 28. Patrem Publij febri & dyſenteria laborantem ſanat, Act. 28. & alia multa inter gentes edidit ſigna & prodigia, Act. 15. Rom. 15. 2 Cor. 12.

Viſiones & reuelationes non habuit paucas, quibus Deus eum inſtruxit de rebus neceſſarijs. Nã per reuelationem accepit ſuum Euangelium à Chriſto, Gal. 1. Raptus fuit in tertium uſq; cœlum, & in paradiſum: & audijt uerba arcana, quæ fas nõ ſit homini loqui. Ne efferretur autem ob excellentiam reuelationum, datus eſt ei ſtimulus per carnem, nũcius Satanæ, ut eum colaphis cæderet: 2 Cor. 12. Per reuelationem, cum primùm poſt annos tres ueniſſet Hieroſolymam, & oraret in templo, iubetur feſtinanter exire. Per reuelationem aſcẽdit Hieroſolymã poſt annos quatuordecim, Gal. 2. Per reuelationem accerſitur in Macedoniam, Act. 16. Corinthi Dominus nocte per uiſionem Paulum cõfirmat, & intrepidè docere mandat: Act. 18. Dominus etiam ei nocte ſignificat, quòd oporteat eum Romã quoq; teſtificatũ de Chriſto abire: Act. 13. Naufragiũ et incolumitatẽ nautarum Angelus Domini Paulo denunciauit, Act. 27.

Dono etiam prophetiæ inſignis erat. Nam preſbyteris Epheſinis prædicit triſtem eccleſiæ ſtatum, poſt ſuũ obitum, propter lupos in gregẽ impreſſionem faciẽtes, & uiros inter ipſos exorientes, et peruerſa loquentes in perniciem eccleſiæ: Act. 20. Viuis coloribus Antichriſtũ depingit 2 Theſſal. 2. & extremorum temporum corruptiſſimos mores annotat 1 Timoth. 4. & 2 Timoth. 3 & 4. Lactantius lib. 4 cap. 21 narrat, Paulum & Petrum Romæ excidium Hieroſolymorum prædixiſſe. Verba autoris adſcribimus: Sed & futura illis aperuit omnia, quæ Petrus & Paulus Romæ prædicauerunt, & ea prædicatio in memoria ſcripta permanſit, in qua cùm multa alia mira, tum etiam hoc futurũ eſſe dixerunt, ut poſt breue tempus immitteret Deus regẽ, qui expugnaret Iudæos, & ciuitates eorum ſolo adæquaret, ipſos autem fame ſitiq; confectos obſideret. Tum fore, ut corporibus ſuorũ ueſcerentur, & conſumerent ſe inuicem. Poſtremò, ut capti uenirent in manus hoſtium, & in conſpectu ſuo acerbiſſimè coniuges ſuas uexari cernerent, uiolari ac proſtitui uirgines, diripi pueros, allidi paruulos, omnia denique igni ferróque uaſtari, captiuos in perpetuum terris ſuis exterminari, eo quòd exultauerunt ſuper amantiſſimum & probatiſſimum Dei filium. Itaque poſt illorum obitum, cum eos Nero interemiſſet, Iudæorum gentem & nomen Veſpaſianus extinxit, feciťq; omnia quæ illi futura prædixerant.

Donum etiam caſtitatis eum habuiſſe, colligi poſſe uidetur ex 1 Cor. 7. & 1 Cor. 9. Sed tamen Clemens ex Philip. 4. ubi quandam comparem germanam ſalutat, aſſerit Paulum etiam coniugem habuiſſe: ſed eam non ſecum circumduxiſſe, ut expeditior eſſet ad miniſterium, refert Euſebius lib. 3. cap. 30. ex tertio Strom. Clementis.

Non tantum autem uiua uoce præſens docuit eccleſias, ſed etiam abſens ſcripſit epiſtolas, quæ adhuc hodie in eccleſijs extant & leguntur.

Athenis ſcripſit utramq; ad Theſſalonicẽſes, ut patet ex Act. 17. & 1 Theſſ. 3 ex ſubſcriptione earundem. Sunt qui Corinthi eas ſcriptas exiſtimẽt, propterea q; Athenis non diu hæſerit Paulus: & quòd Timotheum et Silam nõ Athenas ad Paulum, ſed Corinthum ueniſſe, ibiq; cum eo aliquandiu fuiſſe conſtat ex Act. 18. Factum circiter annum Claudij 8. Chriſti 50. Pauli conuerſi 17.

Priorem ad Timotheum proximè poſt has ſcripſiſſe uidetur. nam Timotheũ cum Aquila et Priſcilla reliquit Epheſi, & ipſe aſcendit Hieroſolymam: & inde deſcendit Antiochiam, & inuiſit Galaticam regionẽ, & Phrygiam, & uenit Laodiceam Phrygiæ, unde literas ad Timotheum Epheſi commorantem dedit. Act. 18. Factum circiter annum Claudij 10. Chriſti 52. Pauli conuerſi 19.

Priorẽ ad Corinthios Epheſi ſcripſit, ut ex Act. 19. & 1 Cor. 16 colligitur. Subſcriptio habet, è Philippis. Circiter annũ Claudij 11 et 12. Chriſti 53 et 54. et Pauli 20 et 21.

Eodem tempore epiſtolam ad Titum quidam ex Epheſo narrãt ſcriptã eſſe: alij ex Nicopoli, ut habet ſubſcriptio. Epiſtolã poſteriorem ad Cor. Philippis in Macedonia ſcripſit, ut habet ſubſcriptio. Colligi id poteſt ex 2. Cor. 8 & 9. circiter annũ Claudij 13. Chriſti 55. Pauli 22.

Eodem anno etiam epiſtolam ad Rom. ex Corintho ſcripſit, quo tempore ſtatuerat proficiſci in Syriam: ut patet ex Rom. 15.

Illo biennio, quo Romæ in ſuo conducto manſit, ſcripſit ad Galatas, ad Epheſios per Tychicum: ad quos etiã antea ſe ſcripſiſſe dicit Eph. 3. Vna tantum epiſtola extat ad Philippenſes, per Epaphroditum: ad quos etiã antea

ſcripſiſſe

ſcripſiſſe uidetur Philipp. 3. ubi ſe eadẽ ſcribere dicit. Sed præter hanc, alia non extat ad Philippenſes epiſtola. Ad Coloſſenſes per Tychicũ & Oneſimũ. ad Laodicenſes ad Lycum, uicinos Coloſsis & Hierapoli, quæ hodie deſideratur. Col. 4. Ad Philemonem, per Oneſimũ. Cum illas è Roma mitteret literas, ſecum adhuc habebat Ariſtarchũ, Timotheũ, Marcum, Epaphrã, Lucam, Demam: quorũ mentionem facit in epiſtola ad Coloſſ. & Philemonem.

Epiſtola poſterior ad Timotheum, omnium poſtrema eſt: ſed unde & quando ſcripta ſit, uariant ſententiæ. Euſebius, Hieronymus & Nicephorus & alij putant, à prima liberatione poſt nouem aut decem annos, paulo ante mortem ſcriptã eſſe, eo quòd 2 Timoth. 4 ipſe dicat, tempus ſuæ reſolutionis inſtare. Alij uerò recentiores cenſent eam ſcriptam eſſe paulo ante primam liberationem, propterea quòd faciat mentionem multarum rerum quæ manifeſtè pertineant ad ea tempora, quib. ex Græcia nauigans Hieroſolymis captus eſt, & Romam deductus. qualia ſunt: Lucas mecum eſt ſolus. Item, Tychicum miſi Epheſum. certò enim conſtat, hunc miſſum eſſe in Aſiam in prima hac Pauli captiuitate, & non poſtrema. Item, Saluta Priſcam & Aquilam. Item: Eraſtus manſit Corinthi. Item, Trophimũ reliqui in Mileto languẽtem. Et uidetur Paulus in Mileto Trophimum reliquiſſe, cum eam tranſiret, Act. 20. Et quòd dicat inſtare tempus ſuæ mortis, & ſe damnatum iri à Nerone: & poſtea abſolutus, ea uerba quæ antea ſcripſerat, non expunxerit.

Epiſtola etiam ad Hebræos, è Roma ſcripta uidetur: ſed quis eius autor exiſtimetur, dictum eſt ſuprà in loco de Scriptura noui Teſtamenti.

Porrò quæ fuerit Pauli doctrina de ſingulis doctrinæ Chriſtianæ capitibus, in Dogmaticis ſuprà prolixè eſt commemoratum. Maximè uerò ſtuduit illuſtrare doctrinam de Ieſu Chriſto, quòd ſit uerus Deus & uerus homo, & Meſsias in ueteri Teſtamento prædictus, quem oportuerit pati & reſurgere, aſcendere ad cœlos, ſedere ad dexteram Dei, & perpetuum agere ſummum ſacerdotem, donec reuertatur ad iudicium. Rom. 1. 1 Tim. 4. 2 Tim. 2. Act. 17, 26. Epheſ. 4 Rom. 8. Doctrinam de lapſu hominis, & de deprauata omnium hominũ natura, & de peccato, dilucidè explicauit Rom. 4. & 1 Cor. 15. Veram de lege ſententiam apertius inter Apoſtolos, quantum ad ſcripta eorum attinet, nullus in lucem protulit, quòd ea quidem à Deo ſit lata, & quòd habeat promiſsionem, ſed quòd nullus hominum eam poſſit implere: quòd doceat agnitionem peccatorum, et oſtendat iram Dei, uerùm non tollat: quòd Chriſtus legem pro genere humano impleuerit, & credentes abſoluti ſint à iure peccati & mortis per Chriſtum: quòd lex Moſaica ſit abrogata. Illuſtrauit etiam doctrinam de Euangelio, quòd ſit concio de remiſſione gratuita peccatorum propter mediatorem. Doctrinam de iuſtificatione rectè Petrus & Iohannes & alij Apoſtoli etiã tradiderũt, uerùm enucleatius et ſolidius Paulus. omnes enim cauſas elegantiſsimè paſsim exponit. De impulſiuis, quòd in Deo fuerit miſericordia & gratia & φιλανθρωπία, & in nobis peccatum & mors. De efficiente, quòd Chriſtus ſua humiliatione, obediẽtia & morte, nobis comparauerit iuſticiam & uitam. De materiali, quòd noſtra iuſticia coram Deo non ſint opera, aut qualitates noſtræ, neque iuſta Dei ipſius æterna eſſentia: ſed quòd ſit totum opus mediatoris Domini noſtri Ieſu Chriſti, quod unus pro omnibus præſtitit, nempe integra impletio legis, quæ complectitur plenam ſolutionem τῦ λύτρυ pro peccato generis humani: hoc eſt, mortem & integram obedientiam, quæ habet promiſsionem uitæ. De cauſa formali, quòd ſit imputatio mortis & obedientiæ Chriſti, applicata per fidem, ſeu remiſsio peccatorum. De inſtrumentali, quòd illa iuſticia ſola fide, gratis, abſq; operibus accipiatur. De finali, ut Deo & Domino noſtro Ieſu Chriſto ſuus tribuatur honos, & ut conſcientiæ habeant firmam conſolationem.

Nec parum illuſtrauit & cætera doctrinæ capita, ut ſunt: De pœnitentia, q. oporteat primùm per legem agnoſci peccata, & poſtea fide corda contrita erigi: de miniſterij efficacia, quòd fides ſit ex auditu uerbi: noua obedientia, quòd iuſtificatos gratis, oporteat inchoare nouam obedientiam, & facere opera digna ijs qui reſipuerunt: quæ opera debeant fieri à Chriſtianis, quòd oporteat opera fieri prælucente fide, & quòd abſq; fide non placeant Deo: quòd noſtra opera non ſint immiſcenda articulo iuſtificationis, & quòd habeant ſua præmia in hac & futura uita. Illuſtrauit etiam doctrinam de uocatione gentium, ut is qui à Chriſto peculiariter ad id munus erat uocatus. Item, de cœna Domini, & de baptiſmo: de adiaphoris, quòd ſi ad ea accedat neceſsitas, ſcandalum, opinio cultus, & ſimilia uitioſa accidentia, adiaphororũ naturam exuant. De Antichriſto, quem uiuis colorib. depingit 2 Theſſ. 2. & 1 Tim. 4. De extremo die, & reſurrectione mortuorum. 1 Cor. 15. 1 Theſſ. 4.

In concionãdo ſimplici & uulgari genere ſermonis ſe uſum eſſe, ipſe indicat 1 Cor. 2. Epiſtolas uerò eius grauiores & ualidiores eſſe, in primis pſeudoapoſtoli criminati ſunt 2. Cor. 10. Sed ſi uerè & ſincerè iudicare uelimus, genus ſermonis quo in epiſtolis etiam uſus eſt, ſatis planum & perſpicuum eſt, niſi quòd Hebraiſmos interdum interſpergat, quales ſunt: Eum qui non nouit peccatum, fecit peccatum: id eſt, uictimã pro peccato. 2 Cor. 5. Omnes peccauerunt, et carent gloria Dei: hoc eſt, omnes ſunt peccato obnoxij & rei. Rom. 3. Iuſtificari, pro abſolui & iuſtum pronunciari. Rom. 3 & 8. Filij incredulitatis, pro incredulis. Epheſ. 2. Homo peccati, & filius perditionis. 2 Theſſ. 2. Chriſtus factus eſt nobis à Deo iuſticia, ſanctificatio, redemptio, &c. 1 Cor. 1. Per legem legi mori: hoc eſt, per Euangeliũ abſolui & liberari à maledicto legis. Gal. 2. Viuere Chriſto, & cum Chriſto crucifixum eſſe, de imputatione dicitur Gal. 2. & ſimiles.

In compoſitione hoc Paulo ſingulare eſt, quòd cum uoluerit multa dicere, ſæpe in unam periodum plura connectat membra, cauſas & effectus & circumſtantias rei exprimentia. exempla ſunt in exordijs epiſtolarũ ad Epheſios & Coloſſenſes. Nonnunquam etiam ſchematibus rhetoricis utitur, quales ſunt anthypophoræ, παρονομασίαι. Philip. 3. Videte κατατομὴν concìſionem: nos enim ſumus περιτομὴ circumciſio. Interrogationes, tranſlationes, inuerſiones, egreſsiones, et ſimiles. Irenæus libro 3. capite 7. dixit, Paulum hyperbatis frequenter uti: ſed tria tantum citat exempla. unum ex 2 Cor. 4. alterum ex Gal. 3. tertium ex 2 Theſſ. 2. Hieronymus in epiſtola ad Agláſiam, ex ſuperflua dictione quidem in loco Coloſſ. 2. Quæ ſunt rationem quidem ſapientiæ habentia, &c. colligit, Paulum artis grãmaticæ fuiſſe imperitum. Verùm quàm leuis ſit iſta probatio, quis non uidet?

Si diſpoſitio, & ipſe ordo partium in epiſtolis eius mediocri diligentia attendantur, nemo ſanus negabit, ordine, perſpicuè & neruoſe ſingula dici. Epiſtola ad Romanos, ſecundum ordinem partium pœnitentiæ ſcripta eſt. Primùm enim docet, omnes homines, tam Iudæos quàm gentes, eſſe peccato, iræ Dei & morti obnoxios, propter tranſgreſſionem legis. Deinde doctrinam de iuſtificatione ſubijcit, quòd peccatores gratis, abſque operibus legis, ſola fide iuſtificentur, imputata ijs impletione legis: hoc eſt, obedientia & morte Domini noſtri Ieſu Chriſti. quam ſententiam ſolidis & firmis munit argumentis. Poſtea uerò gratis iuſtificatos cohortatur ad nouam obedientiam, præſcriptis ijs quæ fieri debeant operibus. In epiſtola ad Galatas & Epheſios, eadem ferè Methodus eſt. in alijs uerò epiſtolis, quas eo nomine ſcripſit, ut iuſtificatos cohortaretur ad bona opera aut reprehenderet peccata, doctrinam de iuſtificatione aut præſupponit: aut loco argumenti, quare debeãt fieri bona opera, ſubinde interſperſit. Exordia epiſtolarum ducit à gratiarumactione & oratione: excepta epiſtola ad Galatas, & priori ad Timotheum & Titum, in quibus à narratione orditur. Petrus dicit, in epiſtolis Pauli quædã eſſe difficilia intellectu, quæ indocti parũq; firmi detorqueant ad ſuam ipſorum perniciem. 2 Pet. 3.

In obiurgatione peccatorum licet ſe acrem & ſeuerum exhibuit, ut ex epiſtolis ad Corinthios & Galatas uidere eſt: tamen ſubinde aſperitatem leníre ſolet. Nec ualuit apud eum propoſopolepſia: Petrũ enim ſatis grauiter obiurgauit Antiochiæ, Gal. 2. Sæpe ob impœnitentiam hominum contriſtatus eſt & luxit, 2 Corinth. 12. Non ſtuduit placere hominibus, ſed Deo: nec eſt cuiquam adulatus. Gal. 1. 2 Theſſ. 2. In conſolando peccatores & afflictos ob confeſſionem, ſuauis & dulcis eſt. In adhortationibus ſerijs uti ſolet uerborum formulis, Obteſtor ego te coram Deo & Domino Ieſu Chriſto. 1 Tim. 5. 2 Tim. 4. Phil. 2. & alibi paſſim.

Fundamenta ſuæ doctrinæ ex ueteri Teſtamento, tum in concionibus, tum in epiſtolis, iácere ſolitus eſt: ut ipſe teſtatur Act. 26. nihil aliud dicens, quàm ea quæ prophetæ prædixerant futura eſſe, & Moſes: an paſſurus fuerit Chriſtus, an primus ex reſurrectione mortuorum lumen annunciaturus populo & gentibus. Solet etiam res ueteris Teſtamenti allegoricè interdum exponere: ut 1 Corinth. 10. Galat. 4. Inter ea quæ ut uerbum Domini Eccleſiæ propoſuit, & quæ ſecundum hominem aut ut conſilia in rebus medijs dedit, diligenter diſcernebat, ne conſcientijs inijceret laqueos. 1 Cor. 7. 2 Cor. 1.

Similitudinibus interdum utitur, & collationibus, ut rem magis perſpicuam reddat. Rom. 6. 11. Gal. 3. 4. Hiſtoriam de natiuitate, uita, paßione & morte & reſurrectione & aſcenſione Chriſti, ſolet breuiter perſtringere: de fructibus uerò eius prolixior eſt. Gentes ſubinde commonefacit, ut cogitent quales aliquando fuerint, & beneficia Dei celebrent: & ſibi caueant, ne in priores tenebras & impietates relabantur. Rom. 11. Epheſ. 2 & 4. ne ſua afflictione et cruce alij offendantur, & ob eam deficiant à uerítate Euangelij, ſubinde eccleſias monet. Epheſ. 3. 1 Theſ. 2. Eadem ſcribere & repetere & inculcare eccleſijs, eum nõ piguit. Phil. 3. Suum exemplũ tum in doctrinæ capitib. declarandis, ut Rom. 7. Phil. 3. tum etiam in cohortatione ad bona opera, & imitationem, ut Galat. quarto. Philip. tertio, & alibi paſſim proponit.

Ceremonias quaſdam Paulũ in eccleſijs ordinaſſe, ad ædificationem & decorum et bonum ordinem utiles, conſtat ex 1 Cor. 10. 11. 14. 1 Tim. 2. Abuſum cœnæ Dominicæ in Corinthiaca eccleſia abrogauit, 1 Cor. 11. & ataxiam qua plures ſimul loquebantur, & lingua non uulgo nota. 1 Cor. 14. Timotheum circumcidit, Act. 16. eiq; impoſuit manus, 2 Tim. 1. Baptizauit Corinthi Criſpum & Gaium, & Stephanæ familiam, 1 Cor. 1.

In ſuo miniſterio certamina multa & magna ſuſtinuit. Nam diſputauit paſſim contra Iudæos in ſynagogis, eosq; conuicit, Ieſum Nazarenum eſſe Meßiam in prophetis prædictum, Act. 9. 13. 17. 19. 28. Seriò eos ſæpe monuit, ut cauerent ſibi, ne ob contemptum Euangelij excæcationis pœnam incurrerent. Act. 13. 28. Aliquoties etiam contra eos abiturus ad gentes, graui proteſtatione uſus eſt. Act. 13. 18. Ii uerò econtrà Paulum uehementiſſimè ſunt perſequuti paßim in omnibus locis, ut ſuprà cõmemoratum eſt.

Pſeudoapoſtoli ſeu falſi fratres eum etiam miris exercuerunt modis, contra quos grauißimè dimicauit, econtrà eorum dogmata refutando, & in errorem abductos in ueritatis uiam reducendo. Paßim enim à Paulo benè conſtitutas Eccleſias pſeudoapoſtoli perturbarunt. Nam cum Antiochiam ueniſſent pſeudoapoſtoli, et publicè docerent, non poſſe gentes ſeruari, niſi circumciderentur ſecundum morem Moyſi: Paulus & Barnabas aduerſus eos grauiter diſceptarunt nec prius ſedata eſt contentio, quàm ſynodus Hieroſolymitana ſua ſententia cõtrouerſiam dirimeret, & pſeudoapoſtolorum opinionem damnaret. Quàm grauiter & neruoſe contra pſeudoapoſtolos, qui perturbabãt Galatiæ eccleſias, pugnarit, teſtis eſt epiſtola ad Galatas. Nec pepercit pſeudoapoſtolis & ſciolis, qui in eccleſia Corinthiaca excitarant ſchiſmata, & Paulum criminabantur, quòd non eſſet Apoſtolus, quòd non uidiſſet Dominum, quòd non acciperet ſtipendium, quòd perſona eſſet contempta, & uox exilis, quòd audax in abſentes: ut patet ex priori & poſteriori epiſtola.

Similiter etiam eos impugnauit, qui in eccleſia Coloſſenſi erroneas ſeminarãt opiniones. Ex 2 Theſſal. 2. apparet, pſeudodoctores ſparſiſſe opinionem, de iam inſtante extremo die. Sed eam refutat, & monet ne credant, ſi quis etiam literas nomine Pauli ſcriptas proferat. Vnde colligi poteſt, pſeudoapoſtolos ſolitos fuiſſe ad decipiendum alios, fingere & monſtrare literas, tanquam ab Apoſtolis ſcriptas. Quæ res Paulum adeò reddidit cautum, ut epiſtolis ſuis ſua manu notam adſcriberet: Gratia Domini noſtri Ieſu Chriſti ſit cum omnibus nobis. 2 Theſſ. 3.

Non tantum pſeudoapoſtolos habuit aduerſarios, ſed etiam ex ſuis collegis & diſcipulis multi à puritate doctrinæ defecerunt, contra quos eum oportuit ſeueritate uti: quod ſanè ſcandala haud exigua præbuit eccleſijs, quòd illi ipſi Euangelij doctores inter ſe non conſentirent, ſed alius alium excommunicaret. Nam Alexander & Hymenæus & Philetus, collegæ Pauli, naufragium fecerunt circa fidem, uiam ueritatis blaſphemarũt, & dixerunt reſurrectionem iam eſſe factam: quos Sathanæ ſe tradidiſſe, indicat 1 Timoth. 1. & 2 Timoth. 2. Aſiani omnes, inter quos erant Phygelus & Hermogenes, Paulum tandem ſunt auerſati. 2 Timoth. 1. Demas etiam

Paulo

à Paulo defeciſſe uidetur, 2 Timoth. 4. Et Phil. 1. conqueritur, multos fratres per inuidiam & contentionem non purè tradere doctrinã Chriſti, exiſtimantes ſe afflictionem addituros uinculis ſuis. Et in eadem epiſtola cap. 2. dicit, omnes alios, præter Timotheum, ſua quærere, & non quæ ſint Chriſti Ieſu. & Coloſ. 4. Marcum conſobrinũ Barnabæ, & Ieſum Iuſtum, ſolos ex Iudæis cooperarios ſibi ad regnum Dei, & ſolatio fuiſſe.

Pugnauit etiã contra myſterium iniquitatis, quod iam tum in eccleſia agere cœpiſſe, 2 Theſſal. 2. indicat. Videbat enim, ſpiritus impoſtores conari nuptias & cibos prohibere: & perſonas hominum, & præſertim Petri, à pſeudoapoſtolis nimium fieri, & ſub eius prætextu multa parari in eccleſiæ perniciẽ. Verùm quibus argumentis pſeudoapoſtolorum erroneas opiniones refutarit & ſubuerterit, dictum eſt ſuprà in capite De hæreſibus.

Ornauit autem ſuum miniſterium non tantum eximijs donis, quibus claruit, & miraculis, quæ edidit: ſed etiam alijs egregijs uirtutibus, quibus excelluit. Inter eos uerò haud poſtrema fuit illa, quam maximè in miniſtro requiri docet 1 Cor. 4. nempe fides ſeu fidelitas: quam etiam bonam cõſcientiam interdum appellare ſolet, 1 Timoth. 1. Nam eã de re ipſe dicit 2 Timot. 4. Bonum certamen certaui, fidem ſeruaui, &c. Fuit enim fidiſsimus & diligentiſsimus cuſtos doctrinæ diuinitus ſibi à Chriſto reuelatæ: & ſummam nauauit operam, ut eam alijs quàm plurimis inſtillaret & propagaret. qua in re nec laborum, nec moleſtiarum, nec periculorum eum piguit unquam. non occultauit quicquam quod eſſet ſcitu neceſſarium, ſed omne conſilium Dei eccleſijs annunciauit. nocte ac die non ceſſauit cum lacrymis etiam monere unumquenque. docuit publicè & per ſingulas domos, teſtificans Iudæis ſimul & Græcis eam quæ eſt erga Deum pœnitentiam, ac fidem quæ eſt erga Dominum noſtrum Ieſum. Paternum animum erga pios geſſit, & impensè eccleſias dilexit, ita ut paratus fuerit pro eccleſijs omnia pati, ac etiam uitam profundere: ſicut ipſe teſtatur 2 Cor. 12. Non quæro quæ ueſtra ſunt; ſed uos. Non enim debẽt filij parentibus theſauros colligere, ſed filijs parentes. Ego uerò libentiſsimè impendam, ut expendar pro animabus ueſtris: licet uberius uos diligens, minus diligar. & 1 Theſſal. 2. Fuimus placidi in medio ueſtri, perinde ac ſi nutrix foueat filios ſuos. ſic affectu propenſi in uos animo cupiebamus impartire uobis non ſolum Euangelium Dei, uerùm etiam noſtras ipſorum animas, propterea quòd chari nobis facti eſtis. Hinc & filios et fratres, quã amiciſsimè & familiariſsimè compellat eccleſias.

In timore Dei in ſuo officio uerſatus eſt, tanquam ex Deo, in conſpectu Dei per Chriſtum loquens. 2 Cor. 2. Et legatione Chriſti fungens 2 Cor. 5. Studens Deo, qui probat corda, placere, & non hominibus. 1. Theſ. 2. 2 Cor. 5. Galat. 1.

Magna etiam animi humilitate uſus eſt, & non affectauit dominium aut imperium in eccleſias. 1 Cor. 3. 2 Cor. 1. Non pro autoritate imperauit, ſi quid uoluit fieri: ſed ſubmiſsè rogauit. epiſtola ad Philemonem. Patientiſsimus laborum & moleſtiarum fuit: in magnis periculis & perſequutionibus non fractus eſt animo, ſed intrepidè confeſsionem edidit, & calamitates pertulit. Prudentia etiam non rarò uſus eſt, qua piè uitauit pericula, & turbauit impiorum concilia. nam Acto. 23 prudenter in concilio inter Phariſæos & Sadducæos mouet diſſenſionem, facta mentione de reſurrectione mortuorum. Acto. 25. ad effugiendum inſidias Iudæorum, prudenter appellat ad Cæſarem.

Frugalis fuit, & labore manuum uixit Theſſalonicæ: 1 Theſſal. 2 & 2 Theſſal. 3. Sed tamen Philippenſes ei ſumptus ſuppeditarunt, quibus adiutus Theſſalonicæ & Corinthi gratis docere potuit. Philipp. 4. & 2 Corint. 11. Præſentia boni conſuluit. Philipp. 4: Ego didici, inquit, in quibus ſum, ſufficiens eſſe. Scio & humiliari, ſcio & abundare. Vbiq; & in omnibus inſtitutus ſum, & ſatiari & eſurire, & abundare, & penuriam pati: omnia poſſum in eo qui me corroborat.

Etiam à licitis abſtinuit, ne quam alijs præberet ſpeciem mali, aut obeſſe uideretur. Nam Theſſalonicæ cum labore ac ſudore nocte dieq; opus fecit, ne cui eſſe oneroſus: non quòd ſibi id non liceret, ſed ut ſemetipſum exhiberet alijs exemplum. 2. Theſſ. 3. Corinthi idem fecit, & in regionibus Achaiæ, ut amputaret occaſionem pſeudoapoſtolis: ut in eo de quo gloriarentur, reperirentur quemadmodum & ipſe. 2. Cor. 11. Omnibus eſt factus omnia, ut aliquos lucrifaceret. 1. Cor. 9.

Honeſta non tantum coram Domino, ſed etiam coram hominibus procurauit. 2. Cor. 8.

Beneficus & liberalis in pauperes fuit: id quod pate ex eo, quòd tam diligentem pauperum habuit rationem; in colligenda pro ijs ſtipe. Gal. 2. Rom. 15. 1. Cor. 16. 2. Cor. 8. 9. & quòd indicat, beatius eſſe dare quàm accipere, Actor. 20.

Auariciam ſummo ſtudio fugit. 1. Theſſ. 2. Aurum & argentum nullius concupiuit. Actor. 20. Non quæſiuit munera, Philip. 4. ſed quæſiuit hominum conuerſionem. 2. Cor. 12. Neminem læſit, neminem corrupit, neminem defraudauit. 2. Cor. 7. Non expilauit eccleſias per ſuos collegas, quos ad eos miſit. 2 Cor. 12.

Nec ſuperbia aut arrogantia inflatus, præ ſe contempſit alios: ſed ſe minimum Apoſtolorum appellat. 1 Corinth. 15. Paſsim ſuum peccatum confitetur; quòd ignorans eccleſiam Dei perſequutus ſit, & blaſphemus ac uiolentus fuerit. Gal. 1. Philip. 3. 1 Timoth. 1. Actor. 22 & 26. & alios, ut Titum & Timotheum & cæteros, uocat ſuos collegas, & fratres. Gloriari de infirmitatibus ſuis ſolebat, & de beneficijs Dei. 2 Corin. 10. 11. 12. Et de eccleſiarum fide, conſtantia, & bonis operibus. Apud Titum enim de eccleſia Corinthiaca eſt gloriatus, 2 Corinth. 7. De tolerantia & fide Theſſalonicenſium paſsim in alijs eccleſijs. gloriatus eſt 2. Theſ. 1.

Et ita quidem uitam ſuam iuſtè, ſanctè, & ſobriè exegit, ut haberet bonam conſcientiam coram Deo & hominibus. Actor. 24. 2. Theſ. 2. Et nullius ſibi eſſet conſcius, 1 Cor. 4. & irreprehenſibilis, Philip. 3. Sed tamen à perfectione abſoluta ſe longè abeſſe, non ſemel ipſe teſtatur. Philip. 3. Non quòd apprehenderim, aut iam perfectus ſim: ſed ſector, ſi etiam apprehendam, quatenus & apprehenſus ſum à Chriſto Ieſu. et 1 Corinth. 4. Nullius mihi conſcius ſum; ſed in hoc non ſum iuſtificatus. & 1 Cor. 13. Nunc cognoſco ex parte, tunc uerò cognoſcam, quemadmodũ & cognitus ſum. Idẽ de ſua imbecillitate, quòd legi Dei non ſatis faciat, Roman. 7

prolixè conqueritur. Item de ſua imbecillitate ſe gloriaturum dicit 2 Cor. 12. Ad imbecillitates eius etiã hoc referendum uidetur, quòd in Aſia ſupra modum grauatus, de uita deſperauit. 2 Cor. 1. & quòd à Barnaba ob diſſenſionem de Marco, ſeiungi ſe paſſus eſt: Act. 15. & quòd in gratiam Iacobi & aliorum Iudaicas ceremonias Hieroſolymis in templo obſeruauit, quo magis confirmati Iudæi in errore ſuo uidentur, quàm imbecilles fratres adiuti. Actor. 21.

Noticiam, & amicitiam multorum habuit. Cum Petro & Ioanne & Iacobo fratre Domini, & alijs Apoſtolis & presbyteris in ſynodo Hieroſolymitana contulit. Gal. 1 & 2. A Barnaba eſt ductus ad Apoſtolos, eiſq; commendatus, Act. 9. Iacobus & Cephas & Ioannes dexteras ſocietatis ipſi & Barnabæ dederunt, ut in gentes apoſtolatu fungerentur, & pauperum eſſent memores, Gal. 2. Noticiam etiam habuit cum Agabo, Simone Nigro, Lucio Cyrenenſi, & Manahen. Act. 11. & 13. & cum Philippo euangeliſta, Actor. 21.

¶ Collegas & cooperarios habuit multos, quorum opera & auxilio uſus eſt in plantatione & conſtitutione eccleſiarum. Sed horum fit mentio tum in Actis, tum in epiſtolis Pauli: uidelicet Barnabæ & Ioannis, Act. 13. Gal. 2. Titi, Gal. 2. Iudæ & Silæ, Act. 15. Timothei, Act. 16. Iaſonis, Act. 17. Dionyſij Areopagitæ, Actor. 17. Aquilæ Ponticæ & Priſcillæ, Criſpi, Soſthenis, Apollo, Act. 18. Tyranni, Eraſti, Gaij, Ariſtarchi, Alexandri, Act. 19. Sopatris Berrhœenſis, Secũdi, Gaij Derbæi, Tychici & Trophimi, Actor. 20. Priſcam & Aquilam adiutores ſuos appellat, & dicit eos pro anima ſua ceruices ſuas ſuppoſuiſſe. Ro. 16. Epænetum uocat dilectum ſuum, qui ſit primitiæ Achaiæ in Chriſto, Ro. 16. Vrbanum etiam adiutorem ſuum ſalutat, & Stachyn, & Apellam, Rom. 16. Ibidem meminit etiam plurium, ut ſibi notorum: nimirum Ampliæ, Ariſtobuli familiarum, & Narciſſi: item Ruffi, Aſyncriti, Phlegontis, Iuliæ, Herei, Olympæ, Eraſti quæſtoris ærarij & ciuitatis: Tertij, qui excepit Paulo dictante epiſtolam ad Romanos: Gaij hoſpitis, Quarti, Stephanæ, Fortunati & Achaici meminit 1 Cor. 16. Epaphroditi, Philip. 4. Marci conſobrini Barnabæ, Ieſu Iuſti, Epaphræ, & Lucæ medici, & Demæ, & Oneſimi mentio fit, & Archippi, Coloſ. 4. & in epiſtola ad Philemonem, & 2 Timoth. 4. Oneſiphorum laudat 2 Timoth. 1. Carpi, Creſcentis, Eubuli, Lini mentio fit 2 Timot. 4. Zenæ legiſperiti, ad Titum 3. Philemonem collegam uocat, & Archippum commilitonem ſuum, in epiſtola ad Philemonem. Clementem etiam ſuũ cooperarium uocat Phil. 4.

Hieronymus in Scriptorib. eccleſ. affirmat, L. Annæum Senecam, uirum clariſſimum, frequenter ſcripſiſſe ad Paulum, & hunc ad Senecam. extant utriuſq; epiſtolæ: ſed Eraſmus in operibus Senecæ argumentis firmiſſimis probat, illas neq; Paulinæ maieſtatis, neq; grauitatis Senecæ habere quicquam.

Fit etiam mentio quarundam mulierum, quæ Paulo familiares fuerunt, eumq́; in miniſterio ſuo promouerunt. Nam Ro. 16: Commendo uobis, inquit, Phœben ſororem noſtram, quæ eſt miniſtra eccleſiæ Cenchreenſis, &c. adſitis ei in quocunq; ueſtri eguerit negocio. Nam hæc cum multis affuit etiam mihi ipſi. Salutat etiam Mariam, quam dicit multùm erga ſe laboraſſe: & Tryphænam & Tryphoſam, & Perſidem dilectam, quæ multum laborarit in Domino: & matrem Ruffi, quam etiam ſuam appellat matrem, & ſororem Nerei. Rom. 16. Euodam & Syntychen ſalutat Philip. 4. Meminit etiam Aphiæ dilectæ, in epiſtola ad Philemonem.

Cognatos ſuos appellat Andronicum & Iuniam apoſtolos, ut qui ante ſe fuerint Chriſtiani: & Herodionem, & Lucium, & Iaſonem, & Soſipatrem. Rom. 16. Fit etiam mentio adoleſcentis filij ſororis Pauli, qui cõſpirationem Iudæorum de interficiendo Paulo refert ad tribunum, Actor. 23.

De ſtatura Pauli hæc Nicephorus annotauit lib. 2. cap. 37: Paulus erat corpore paruo, & contracto, & quaſi incuruo, atq; paululum inflexo: facie candida, annoſq; plures præ ſe ferente, & capite modico: oculis multa inerat gratia, ſupercilia deorſum uerſum uergebant: naſus pulchrè inflexus, idemq́; longior: barba denſior, & ſatis promiſſa: eaq; non minus quàm capitis coma, canis etiam reſperſa erat.

In laudem Pauli, multa ab autorib. inferiorum ſeculorum dicuntur, quorum teſtimonia quædã adſcribenda putauimus. Tertull. lib. 5. contra Marcionẽ: Non ne mihi Paulum et Geneſis olim repromiſit? Inter illas enim figuras, & propheticas ſuper filios ſuos benedictiones, Iacob cum ad Beniamin dixiſſet: Beniamin, inquit, lupus rapax, ad matutinum comedet adhuc, & ad ueſperam dabit eſcam. Ex tribu enim Beniamin oriturum Paulum prouidebat, lupum rapacem, ad matutinum comedentẽ: id eſt, prima ætate uaſtaturũ pecora Domini, ut perſecutorẽ eccleſiarum. dehinc ad ueſperã eſcam daturum: id eſt, deuergente iam ætate oues Chriſti educaturum ut doctorem nationum. Nam & Saulis primò aſperitas inſectationis erga Dauid, dehinc pœnitentia & ſatiſfactio, bona pro malis recipientis, non aliud portendebat, quàm Paulum in Saule, ſecundum tribus: & Ieſum in Dauid, ſecundum uirginis cenſum, &c.

Euſebius lib. 3. cap. 42.

Paulus, qui inter omnes Apoſtolos eruditior etiam in uerbis uidetur, & in ſenſib. præpotens, non amplius quàm paruum Epiſtolarum ſuarũ corpus reliquit: quæ utiq; immenſa contineret intra ſe atq; innumera ſacramenta, utpote qui etiam uſq; ad tertium cœlum raptus, quæ gererentur inſpexerat: & in ipſum quoq; Deo dignum paradiſum abductus, audierat ibi ineffabilia uerba, & doctrinam (quæcunq; illa inibi eſt) ſiue corporeus, ſiue incorporeus, illius interim ſcholæ diſcipulus effectus exceperat.

Hieronymus ad Pammachium, aduerſus errores Ioannis Hieroſolymitani.

Vbi eſt electionis uas, tuba Euangelij, rugitus leonis noſtri, tonitruus gentium, flumen eloquentiæ Chriſtianæ, q mysterium retrò generationibus ignoratum, & profundum diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei magis miratur, quàm loquitur.

Idem in Apologia pro libris cõtra Iouinianum: Paulum apoſtolum proferam, quem quotieſcunq; lego, uideor mihi nõ uerba audire, ſed tonitrua. Legite epiſtolas eius, & maximè ad Romanos, ad Galatas, ad Epheſios, in quibus totus in certamine poſitus eſt: & uidebitis eum in teſtimonijs, quæ ſumit de ueteri Teſtamento, quàm artifex, quàm prudens, quàm diſſimulator ſit eius

quod

by Google

quod agẽ. Videntur quędam uerba ſimplicia, et quaſi innocentis hominis & ruſticani, et qui nec facere nec declinare nouerit inſidias: ſed quocũq; reſpexeris, fulmina ſunt. Heret in cauſa, capit omne quod tetigerit, tergum uertit ut ſuperet, fugam ſimulat ut occidat.

Chryſoſtomus de laudibus Pauli, Homel. 1.

Sepe fulgido cœli globo delectatus oculus, ad ſpectaculum oppoſiti eregionẽ luminis ſeſe uiolẽter intendit: et licet ſentiat aciẽ ſuã imparẽ radiorũ eſſe certamini, deſiderio tamẽ illius pulcherrimi luminis intuẽti, libenter inacceſſibili radiãtis orbis reluctatur coruſco. Tale igitur quippiã ego ipſe perpetior, qui cũ uideã propriæ mentis oculos ex radijs Apoſtolici fulgoris hebetari, cupio tamẽ Pauli animã miro fulgore uirtutũ rutilantẽ uelut eminus intueri: & ecõtrà importabiles ſolis micatus, contentioſa ſubire certamina. Sol enim quidã eſt luminib. Paulus, qui totũ prorſus orbẽ fulgẽtib. linguæ ſuæ radijs illuminauit, quiq; uniuerſas circũeundo gẽtes curſum omnino ſolis imitatus eſt, ac mũdi regiones omnes quaſi libero à corpore animo per uolauit, & hoc cũ ei amara undiq; uulnera crebrius obuiarẽt. In duas nãq; partes omne tunc ferè hominũ ſcindebatur genus: eorũ ſcilicet qui horribili rabie erga idolorũ cultũ ferebãtur: et illorũ quos legis zelus in Euãgelij odia inflãmabat. Ab utraq; uerò parte grauiß. in Paulũ bella ſurgebant, cũ Iudæi undiq; illum quaſi paternarũ traditionũ corruptorẽ fugarẽt, gẽtes uerò quaſi Deũ mortuũ prædicantẽ auerſarẽtur. Noli enim illũ qui tunc fuit rerũ ſtatũ, huic q modò eſt cõparando, magnitudinẽ Apoſtolici laboris attẽdere: ſed ipſa adhuc prædicationis exordia mẽte perpẽde. Cõſidera prius pelagi ſæuiẽtis furorẽ, & tũ demũ uim gubernatoris intelliges. ſicut enim in quodã freto, ita Paul⁹ in medijs fluctib. æſtuabat, ac mille diſcriminũ urgebatur procellis. Inter ipſa quippe Euangelij principia, prædicationis nouitas uehemẽtes ei tentationũ turbines ſuſcitauit. Iudæorũ enim tunc populi mouebãtur, quos ad hoc Moſaica uidebãtur præcepta cõpellere. Phariſæorũ quoq; perſtrepebant greſſus, cum dudũ à ſe crucifixi deitatem prædicari dolerent. Indignabatur etiã cõſpiratio ſacerdotũ, cũ audirent crucẽ quaſi ſceptrum quoddã regale celebrari. In huiuſmodi bello Iudæi ſociabãtur, et gẽtes, quæ aris diuũ ac tẽplis puluinariũq; cinerib. aſſuetæ, pene iam cuelli ſibi neſcij amplectebãtur errorẽ. Iudices in prædicationẽ Euãgelij ſæuiẽtes, ſuæ aſtabant cateruæ. Reges iugiter idipſum bellum gerebãt. Auditã crucẽ cũcti abominabãtur exercitus, quã ſapiẽtes recipere neſciebãt, quaſi ſignũ, utiq; damnati. Sed Paulo bellum hoc totius mundi, omni erat pace iucũdius. Delectabat enim, quicũq; illũ propter Euãgeliũ uulnerabat. Hinc eſt, quòd ille Græciã atq; Barbariã, cũ illatis ſibi uulnerib. alacer circuibat, nõ minus plagis ſuis gaudẽs q̃ regijs triũphis: haud aliter delectatus naufragijs, q̃ ceteri acquiſitis ſolent gaudere theſauris: liuoribus, quos ei uerbera ſæpe inferebant, quaſi quibuſdam gloriabatur coronis: tribulationibus ut delicijs utebatur, ſqualore carceris ut paradiſi amœnitate gaudebat.

Cui te, ô beate Paule, iuſtorũ ueteris Teſtamenti uel noui audeã cõparare? Omniũ quippe uirtutẽ, quaſi in arca quadã, ſed cũ multo prorſus cumulo condidiſti. Deniq; ſi totũ contra te aliquis ſigillatim iuſtorũ appendat chorũ, inueniet trutinã uirtutũ ponderib. à tua parte depreſſam. Paulus enim ſecũdus Abel, uerùm nõ ſemel, ſed per dies ſingulos immolatur. Paulus alter Noe, ſed abſq; arca inſurgẽtes aduerſus ſe undas impietatis enauigans. Paulus alter Abrahã, nõ modò à patria & gẽte, ſed poſt uocationẽ ſuam ab ipſa etiam uita abſciſſus. Paulus alter Iſaac, ſpõte in hoſtiã colligatus. Paulus alter Iacob, quaſi pro uno quodã totius mũdi grege ſemper inuigilãs. Paulus alter Ioſeph, ſpirituali fame tabeſcẽte mundo ueritatis alimẽta diſtribuẽs. Paulus alter Moſes, qui omnes gentes à tyrannide Diaboli reduxit ad Chriſtũ. Paulus alter Aaron, totius mundi populis unctus ſacerdos. Paulus alter Phinees, impietatẽ Iudæorũ atq; gentilium, quaſi fornicationem mentiũ uno fidei mucrone confodiens. Paulus alter Dauid, qui uelut quendã Goliam in certamine diabolũ prouocat. Paulus alter Helias, clarius raptus in cœlos. Paulus alter Heliſæus, qui gentes ab interiori lepræ pollutione mũdauit. Paulus alter Ezechias, qui ad unã fidẽ Chriſti diuerſos populos attraxit. Paulus alter Ioſias, qui abominationes gentiliũ diſſipauit & perdidit. Paulus alter Ioãnes, pro Chriſto capite truncatus. Paulus alter Petrus nõ de terra, ſed de cœlo uocatus ad credẽdũ. Paulus alter Gabriel, qui Chriſti ortũ cũctis gentib. nunciauit. Paulus alter Michael, qui Chriſtianorũ dux eſſe ſortitus eſt. Etiamſi angelorũ, etiãſi iuſtorũ circumuolẽ choros, nõ inuenio cõparationẽ, cui nõ tamẽ cumulo meritorũ Paulus occurrat. Acclamatio populi, & poſt acclamationem etiam mortuus Paulus, ardentiſſima nobis theatra pietatis accendit. Sed quàm diu uerſabo linguam, nũc iuſtis uiris Paulum, nunc etiã angelis comparando? Opulentiſſimũ igitur hũc theſaurũ, in noſtris auidè pectorib. recondamus. Hauriamus certatim uirtutes, ex abundãti iſto bonæ uoluntatis fonte manantes, & cupiditate maxima feraciſſimæ huius arboris poma rapiamus, uarijsq; florib. ac fructibus plenum apoſtolicarũ uirtutũ pratum metentes, ſumamus è Paulo fulgentẽ roſam caſtitatis, eligamus fidei florẽ marceſcere neſcientem: decerpamus ex eo uberrimos patientiæ fructus, & uirtutũ omniũ flores colligamus. Demus beato Paulo gloriã, ut dicat de nobis in futurũ: Ecce ego & pueri quos mihi dedit Deus. Ipſi gloria in ſecula ſeculorũ, Amen. Idem Homelia 2. Propheta dicit: Qui facit angelos ſuos ſpiritus, & miniſtros ſuos ignem urentẽ. Sed hoc etiã in Paulo poſſumus inuenire, qui uelut ignis & ſpiritus totũ orbẽ terrarũ percurrit, orbẽq; percurrendo purgauit. Sed necdũ cœlũ ipſe ſortitus eſt: et hoc omnino mirabile, quia talis uerſabatur in terris, & mortali adhuc carne circũdatus cũ incorporalium uirtutũ poteſtate certabat. Quanta ergo ſumus cõdemnatione digni, cũ uno homine, bona cuncta in ſe congregante, ne minimã quidẽ eorũ partẽ ſtudemus imitari? Hæc aſſiduè mente uoluentes, & noſipſos inculpabiles præbeamus, & ad illius zelum ſtudeamus accedere, uel ad eadẽ bona peruenire mereamur, gratia & miſericordia Domini noſtri Ieſu Chriſti: cui gloria & imperium in ſecula ſeculorum, Amen.

Poſtremò, in ſua Apoſtolica functione, præter peregrinationes, quas ſuprà expoſuimus, pericula ſuſtinuit plurima. Nã in periculo uitæ ob perſequutorum furores ſubinde uerſatur: ut Damaſci, Act. 9. & Hieroſolymis, cum aduerſus Græcos diſputaſſet, Act. 9. Iconij, Act. 13. Theſſalonicæ, et Berrhϣæ, et Athenis, Act. 17. Corinthi, Act. 15. Epheſi, Act. 19. Fuit etiã in periculis, in itineratione propter latrones: in periculo nauigationũ, in fluminibus &

bus et mari ter naufragiũ fecit, præter illud quod Romã nauigans ſuſtinuit, Act. 27. noctem ac diem egit in profundo: pericula ei crearunt Iudæi, & gentes, & falſi fratres: periclitatus eſt omni tempore. 2 Cor. 15. Habuit aũt infinitas moleſtias, ut uigiliarũ, famis, ſitis, ieiuniorum, nuditatis, cõtemptus, contumeliarum, malæ famæ: 1 Cor. 4. et 2 Cor. 6. et 1. Curas etiam longè maximas geßit pro omnib. eccleſijs, non tantum à ſe plantatis, ſed etiam ab alijs. 2 Cor. 11. et Col. 2. Semper mortificationem Domini Ieſu in corpore circumtulit. 2 Cor. 4. Varijs enim ſuppliciorũ generib. paßim afflictus eſt. nam carceri incluſus eſt Philippis, Act. 16. capitur Hieroſolymis, Act. 21. & biennium detinetur captiuus Cæſareæ, Act. 24. Romam etiam captiuus abductus eſt, ac biennium in ſuo conducto mãſit: Act. 28. Epheſ. 3. 2 Tim. 2. A' Iudæis quinquies quadragenas plagas una minus accepit. Ter uirgis cæſus eſt, ſemel lapidatus eſt: 2 Cor. 11. Act. 14 & 16. cum beſtijs Epheſi pugnauit. 1 Corint. 15. Ea de re Nicephorus lib. 2 cap. 25. multa fabuloſa & ridicula narrat.

Tentationes etiam ſpirituales & ignita tela diaboli expertus eſt. nam angelus Satanæ eũ colaphis cæcidit, 2 Cor. 12. quod Hieronymus in 4 cap. ad Galatas, quoſdam de dolore capitis, quo ſæpe labararit, intelligere dixit. In Macedonia cum eſſet, nullam habuit relaxationẽ, afflictus in omnib. ita ut foris pugnas, intus ſentiret terrores. 2 Cor. 7. Cum uellet Theſſalonicam abire, ſemel atq; iterum obſtitit ei Satanas: 1 Theſ. 2. Cogitationes Satanæ non ignorauit: 2 Cor. 2. Et bene didicit illud quod Eph. 6 ſcribit, non eſſe nobis luctã aduerſus ſanguinẽ & carnem, ſed aduerſus principatus, aduerſus mundi dominos, rectores tenebrarum, aduerſus ſpirituales aſtutias.

Tandem uerò etiam ab impuriſſimo & truculentißimo tyranno Nerone capite multatus eſt Romæ, et in uia Oſtienſi ſepultus, eodẽ anno & die quo Petrus in crucem actus eſt: nimirũ 14 Neronis, qui fuit poſt paßionẽ Chriſti 37. poſt natiuitatem Chriſti 70. cõuerſionis Pauli 37. Autores ſunt Euſebius, Hieronymus, Nicephorus, Euthalius diaconus. Autor uitæ Pauli, quæ falſò Abdiæ adſcribitur, dicit, duob. à paßione Petri annis, Paulum 3. cal. Iulias interfectum eſſe. Epiphanius uerò lib. 1. tomo 2 dicit, Petrum et Paulũ XII. Neronis interijſſe. De cauſa mortis eius, uetuſti illi Euſebius & Hieronymus ſigillatim nihil commemorãt: haud dubiè eo q, nihil certi aliud memoriæ proditum cognouerunt, q̃ quòd ob fidem & confeßionem Domini noſtri Ieſu Chriſti, ut alij Chriſtiani, quos Nero perſequebatur, interfectus ſit. Chryſoſtomus tamen lib. 1 aduerſus uituperatores uitæ monaſticæ, hæc ſcribit: Paulus pellicem Neronis, quam deperibat, ac in delicijs habebat, cum ad fidem inducẽs, religionis ſacramenta ſuſcipere, ſimul etiam impurum congreßum declinare perſuaſiſſet: Nero Paulum corruptorẽ, nebulonẽ, & flagitioſum hominem uocans, primùm eum coniecit in uincula: deinde popoſcit, ut puellæ eiuſmodi conſilia monitáue dare deſineret. quod cum à Paulo impetrare non poſſet, necauit tandem uirum ſanctißimum. Petrus de Natalibus, & alij Martyrologici narrãt, Paulum Patroclum quendam pocillatorem Neronis, mortuum ex caſu, reſuſcitaſſe: eumq; coram Nerone confeßum eſſe, ſe in regem Chriſtum credere. qua re Neronem motum, iußiſſe omnes Chriſtianos, ut ſeditioſos, & alium regem agnoſcentes quàm ſe, in uincula conijci, & uarijs generibus ſuppliciorum affici. atque ita etiam Paulum eſſe captum, & edita confeßione damnatum, & ſecuri percuſſum, pro ſanguine lac emanaſſe: & Paulum poſt mortem, ut prædixerat Neroni, apparuiſſe. Hieronymus in epiſtola ad Caſmirium dicit, Paulum Neronis gladium cruentaſſe. Verùm hæc tum fabuloſa, tum etiam ſuperſtitioſa, antiquitatis teſtimonio deſtituuntur. Curriculum igitur uitæ eius, quo miniſterio Apoſtolico functus eſt, fuit 37 annorũ: & quadriennio ante excidiũ Hieroſolymorũ ex hac uita euocatus eſt, ne uideret ſuæ gentis, pro qua anathema fieri optauit ad Romanos nono, lamentabiles miſerias, & triſtißimum interitum. Fuit autem uerè organõ electum & ſalutare, quo Dominus noſter Ieſus Chriſtus uſus eſt ad eccleſiæ inter gentes plantationẽ & propagationẽ: ad Romanos decimoquinto, & 2 Corinth. 13.

DE MARCO.

Marcus euangeliſta fuit ex circumciſione: ſi modò ea omnia, quæ in ſacris inueniuntur literis, de hoc Marco noſtro intelligenda ſunt. Matrem habuit Mariam quandam, quæ Hieroſolymis propriam habuit domum, in qua plurimi Chriſtiani ſoliti ſunt conuenire. Nam Lucas in Actis capite 12 inquit, Petrum noctu miraculoſè ex carcere liberatum, ueniſſe ad domum Mariæ matris Iohannis, qui cognominatus eſt Marcus, ubi erant multi congregati orantes.

Conſobrinum Barnabæ fuiſſe, ex Paulo Coloſ. 4 conſtat. Quomodo autem uel conuerſus ſit, uel præco Euangelij effectus, non eſt literis traditum. Apparet parentes eius Chriſto, eiusq; Apoſtolis familiarißimos, atq; adeò erga eos beneficos & hoſpitales fuiſſe. Hac occaſione & ipſe Marcus cœleſti doctrina imbutus, fide ac reliquis Spiritus ſancti donis ornatus fuit, ita ut charus Apoſtolis eſſet, qui eum ſibi cooperarium adſciuerunt, uariáque orbis terrarum loca cum ipſis peragrauit. Etſi aliàs ſemel in Pamphylia deſeruerit Paulum (quæcunque fuerint cauſæ, non indicatur) tamen non deſijt in propagatione Euangelij Ieſu Chriſti laborare: & Barnabas, licet tum Paulus quidem eum nollet ad ſuam profectionem recipere, eo aſſumpto, nauigat in Cyprum, ſicut in Actis cap. 15. commemoratur. Fuit igitur in celebri Hieroſolymitana ſynodo: et audiuit coràm colloquiũ Apoſtolorum, & aliorum piorum, de rebus omnium grauißimis 2 Timoth. 4 ſcribit Paulus: Marcum aſſume, & adduc tecum: eſt enim mihi utilis in miniſterio. Teſtificatur & in epiſtola ad Philemonẽ Paulus, Marcum unà ſecum Romæ tempore Neronis fuiſſe. Nam Marci quoque nomine ſalutatur Philemon. & in epiſtola ad Coloſſ. cap. 4 ſcribit: Salutat uos Marcus conſobrinus Barnabæ, de quo accepiſtis mandata. Si uenerit ad uos, ſuſcipite eum. Petro quoque aliquandiu fidus ſocius fuit. nam 1 epiſt. cap. 5 inquit: Salutat uos eccleſia quæ eſt in Babylone collecta, & Marcus filius meus. Plura de eo in ſacris quidem monumentis non extant. Hiſtoriam autem Euangelicam conſcripſit ſumma fide & perſpicuitate, ſicut eam à Petro didicerat, memoriæq; mandauerat, ſicut Euſebius lib. 3. cap. 39 ex Papia iſta uerba recitat: Marcus quidem cum Petri eſſet interpres, quæcunq; memoria retinuit, accuratè conſcripſit, non quidem eo ordine quo à Domino dicta ſunt, aut facta: neq; enim audiuit Dominum: neque illius, ſed Petri poſtea, ſicuti dixi,

affectator

aſſectator fuit: qui doctrinas ſuas, iuxta quod neceſſitas exigebat, non ut cõſtructionem ſermonum Domini faceret, adminiſtrauit, ita ut nihil deliquerit Marcus, q. quædã ita conſcripſit, ſicuti ei memoria tradiderat. De hoc uno ſiquidẽ cogitauit, ne qd eorũ quæ audierat omitteret, aut qua in re quod falſum eſſet traderet. Hæc Papias. Et Irenæus ſcribit lib. 3. cap. 1. Poſt horũ (Petri & Pauli) exceſſum, Marcus diſcipulus & interpres Petri, & ipſe quæ annunciata erãt, præſcripta nobis tradidit. Occaſionẽ eius ſcriptionis Euſebius lib. 2. cap. 15. ex ſexto ὑποτυπώσεων Clementis recitat his uerbis: Cũ itaq; diuinũ illud uerbũ illò ueniſſet, confeſtim Simonis una cũ ipſo potentia extincta eſt, & deſtructa: ac contrà tantus pietatis ſplendor mentibus illorũ qui Petrũ audiebãt illuxit, ut nõ ſuffecerint illis ſemel audita, nec contenti fuerint nõ ſcriptæ diuinæ prædicatiõis doctrina, ſed Marcũ, cuius Euangeliũ circumfertur, omnigena obſecratione obteſtati ſint, ut cõmentarios ipſis doctrinæ eius quam uerbo traditã accepiſſẽt, literis comprehenſos relinqueret. nec deſtiterint, donec uiro perſuaſerunt, atq; ita cauſam dederũt Euãgelio quod ſecũdũ Marcũ nominatur, cõſcribendo. Ait aũt, Apoſtolũ, cũ ex inſtinctu ſpiritꝰ ſancti factũ hoc cognouiſſet, delectatũ eſſe uirorũ iſtorũ uoluntate, & ſcriptũ hoc Euãgeliũ eccleſijs ad legendũ authoritate ſua confirmaſſe. Quod aũt Auguſt. ait, Marcũ abbreuiatorẽ eſſe Matthæi, nõ ſic accipiendũ eſt, quaſi ſtudio eius Euãgelium uoluerit decurtare: ſed quod alioqui breuius pleraq; attigerit, & quaſi delibarit. Marcum Euangeliſtam cantitã Barnabæ ſcripſiſſe græcè, teſtis eſt Beda, qui etiã latinè rediddiſſe fertur. In Aegyptum primum eſſe miſſum, atque Alexandriæ ſuum, quod compoſuerat, Euãgeliũ prædicaſſe, Euſeb. lib. 2. cap. 16 ſcribit. Et Hieronymus de Viris illuſtribus idem narrat: qui de interitu eius nihil aliud ſcribit, q̃ eum Alexãdriæ octauo Neronis anno mortuũ eſſe, ac ſepultũ, ſuccedente ſibi Amano. In Legendis uaria uariè de Marco legũtur. Aſſerũt eum in Africa nõ modò Aegyptũ, ſed etiã Libyã, Marmaricam, Ammonicam & Pentapolim peragraſſe: id quod ſanè nõ eſt alienũ à ueritate. Poſteà dicunt eũ tractum per ciuitatẽ interijſſe. Verùm cũ in probatis nihil de eius miraculis & exitu uitæ extet, noluimus eſſe prolixiores.

DE LVCA.

QVæ ad hiſtoriam Lucæ euangeliſtæ pertinent, Hieronymus ſatis accuratè eſt cõplexus: ideo eum huc inſerere uiſum eſt. Lucas, inquit, medicus Antiochenſis, ut eius ſcripta indicant, Græci ſermonis non ignarus fuit, ſectator apoſtoli Pauli, & omnis peregrinationis eius comes. Scripſit Euangelium, de quo idem Paulus: Miſimus, inquit, cum illo fratrem, cuius laus eſt in Euãgelio per omnes eccleſias. Et ad Col. Salutat uos Lucas medicus chariſſimus. Et ad Timoth. Lucas eſt mecum ſolus. Aliud quoq; edidit uolumẽ egregium, quod titulo πράξεις ἀποστόλων prænotatur, cuius hiſtoria uſq; ad biennium Romæ commorantis Pauli peruenit, id eſt uſque ad quartum Neronis annum. Ex quo intelligimus, in eadem urbe librum eſſe compoſitum. Igitur περιόδους Pauli et Theclæ, et totã baptizati Leonis fabulã, inter apocryphas ſcripturas cõputamus. Quale enim eſt, ut indiuiduus comes Apoſtoli, inter cæteras eius res hoc ſolum ignorauerit? Sed et Tertullianus, uicinus eorũ temporum, refert, preſbyterũ quendam in Aſia σπουδαστὴν apoſtoli Pauli, cõuictũ apud Ioãnem, q. autor eſſet libri: et confeſſum, ſe hoc Pauli amore feciſſe, et ob id excidiſſe quidã ſuſpicantur, quotieſcunq; in epiſtolis ſuis Paulus dicit, iuxta euangeliũ meum, de Lucæ ſignificare uolumine. Et Lucã nõ ſolũ ab apoſtolo Paulo didiciſſe Euãgeliũ, q cũ Domino in carne nõ fuerat, ſed à cæteris apoſtolis. q. ipſe quoq; in principio ſui uoluminis declarat, dicens: Sicut tradiderũt nobis, q à principio ipſi uiderũt, et miniſtri fuerũt ſermonis. Igitur Euãgeliũ, ſicut audierat, ſcripſit: acta uerò Apoſtolorũ, ſicut uiderat, cõpoſuit. Vixit octoginta et quatuor annos, uxorẽ nõ habens. Sepultus eſt Cõſtantinopoli, ad quã urbẽ 20. Cõſtantij anno oſſa eius cum reliquijs Andreæ apoſtoli tranſlata ſunt de Achaia.

Euſebius lib. 3. cap. 4. eadem ferè habet. Nicephorus, qui nihil non conuertit, ait eum in Græcia de oleã ſuſpenſum eſſe, lib. 2. cap. 43.

IOSEPH.

HIeronymus in fine narrationis cap. 12. Matthæi, cõſobrinis Domini Iacobo & Iudæ Ioſephũ adnumerat, ut diximus. Qui Epiphanio Ioſes eſt, & frater Iacobi, Simonis & Iudæ, quos oẽs filios eſſe Ioſephi putauit. Et Ioſẽ natũ proximè poſt Iacobũ, ante Simonẽ.

PHILIPPVS DIACONVS, Euangeliſta.

PErſpicuum eſt, totam illam narrationem de Philippo in Actis cap. 6. 8. & 21. ad Philippũ diaconum, quem et Euãgeliſtã Lucas nominat, & quatuor ei fuiſſe filias uirgines prophetãtes ait Acto. 21. pertinere. Quis uerò, aut cuias fuerit, aut qua occaſione cœtui Eccleſiæ Hieroſolymis ſe adiunxerit, nuſquã dicitur. Sed quib. donis præditus fuerit, inde colligi poteſt, q. in Diaconatũ tales eligi Apoſtoli iubent, qui boni ſint teſtimonij, & pleni ſpiritu ſancto. Et proximus poſt Stephanũ, plenus fide & ſpiritu ſancto commemoratur, Act. 6. Deinde cap. 8 narrat Lucas, Philippum eã in diſperſione diſcipulorum & fratrũ Hieroſolymis, orta ex perſecutione, cum alij in alias terras Euangelium prædicaturi exirent, in Samariæ ciuitate, magna cum autoritate & fructu cõcionatum eſſe: & miraculis, quibus ſpiritus immundos expulerit, & claudos et paralyticos ſanarit, admodũ claruiſſe. Magnam item multitudinem hominũ ad Chriſtũ per Euangelij prædicationem adductam, baptizaſſe. Quin & Simonem quendam, qui magicis præſtigijs & impoſturis populum omnem longo tempore ſeduxerat, motũ magnitudine uirtutis & ſignorum Philippi credidiſſe, ſeq; baptizatum Philippo adiunxiſſe. Sed ſimulata fuit Simonis fides, ut ex Lucæ cõmemoratione clarum eſt.

Ex illa ciuitate Samariæ, poſt obiurgatũ & damnatũ Simonẽ ſimulatorẽ, Philippus cum Petro rediјt Hieroſolymã, & in multis ciuitatibus Samariæ prædicauit Euangeliũ. Poſtea ab angelo admonitus, Gazam abijt, cum in Aethiopẽ Candacis reginæ theſaurariũ, Hieroſolymis, ubi religionis gratia fuerat, decedentẽ, in curru ſedentẽ, ac legentẽ Eſaiã prophetã, incidit. et à ſpiritu monitꝰ ad currũ accedit, atq; Aethiopẽ legentem interrogat, utrum quæ legat intelligat? Negante illo, ſine doctore et mõſtratore intelligere ſe poſſe: inuitatus currũ aſcendit, & à uerbis quæ fortè Aethiops

legerat ex Eſa.53: Tanquam ouis quæ ad mactationem ducitur, &c. occaſione ſumpta, Chriſtum Aethiopi prædicat, eaq; concione conuerſum baptizat: & à ſpiritu (quem Hieronymus in cap. 63 Eſaiæ, angelū fuiſſe, quorundam opinione indicat) rurſus, Aethiope nō animaduertēte, abripitur. Inuenitur autē poſtea in Azoto ciuitate. ex quo loco iter ingreſſus, ciuitatib. ſingulis omnib. prædicat. & ad poſtremum Cæſaream uenit, ubi Paulus ex Ptolemaide profectus, ad eum diuertit, ut Act. 21 Lucas commemorat. Ibidem & tranquilla morte tandē eum deceſſiſſe, Vincentius lib. 7 cap. 72. Petrus Natalis lib. 5. cap. 91. & alij retulerunt.

BARNABAS.

EXtat in Actis Apoſtolicis utrūq; nomen, Barnabas & Barſabas: quod ſeu nomen, ſeu cognomen, cuidam ex diſcipulis Chriſti Ioſepho fuit, qui Barnabas poſtea & Barſabas dictus eſt. Sic enim Act. 1: Ioſeph, qui uocabatur Barſabas, qui cognominatus eſt Iuſtus, &c. Et Act. 4. Ioſeph, qui cognominatus eſt Barnabas ab Apoſtolis, id eſt filius conſolationis, Leuites. ubi & Cyprium eum natione fuiſſe additur. Sed qua occaſione conuerſus ſit, clarè nuſquam exprimitur.

De uocatione eius ad miniſterium, ac zelo in eo ſuo, induſtria, fide, diligentia, conſtantia, multa perſpicuè in Actis explicata ſunt: quemadmodū ordine, quantum in Actis narrationes nobis ſuppeditabunt, recitabimus. Primùm in cœtu Apoſtolorum, mox poſt aſcenſionem Chriſti Hieroſolymis Barnabas & Matthias delecti, & in medium conſtituti ſunt, ut utrum ſors iacta poſt orationem oſtendiſſet, in locum Iudæ amiſſi & damnati ſufficeretur. Sed tum Matthias ſortitione declaratus, Apoſtolus factus eſt, Act. 1. Quare narratio indicat, Barnabam ante Chriſti etiam aſcenſionem, in diſcipulorum fuiſſe numero, & ſine dubio unum ex antiquioribus.

Deinde cum eorum quandam communionem, tum Euāgelij propagandi commoditas, tū loci eius et temporis ſtatus Apoſtolis impoſuiſſet, multiq; quicquid poſſiderent facultatū uenderent, et in commune pecunias conferrent: Barnabas etiam, cum agrum haberet, uendidit, & preciū pro eo in communem uſum Apoſtolis contulit. Act. 4. Interea conuerſus Paulus, & baptizatus, cū Damaſci, ubi Chriſtum prædicauerat, Iudæorum inſidias euaſiſſet, ac Hieroſolymā ueniſſet, Barnabas primus fuit qui Paulū hoſpitem acceptū ad Apoſtolos deduxit, Acto. 9. Quod factū eſt anno XXII Tiberij, nimirum anno à conuerſione Pauli quarto, Chriſti uerò 37.

Sub idem tempus, cum poſt Stephani lapidationem Eccleſia apud Antiochiā multiplicari ac florere cœpiſſet, adeò ut ex gentibus etiam multi ad Chriſtū conuerterētur, eaq; fama Eccleſiæ Hieroſolymis nūciata eſſet: communi eius Eccleſiæ, ſeu explorādæ ueritatis, ſeu cōfirmandi potius eos qui ad Chriſtum acceſſiſſent conſilio, Barnabas legatus Antiochiā miſſus eſt: ſicut in legationibus Eccleſiæ ſubeundis, alijsq; miniſterij negotijs neceſſarijs procurandis, ſingularis huius doctoris uidetur fuiſſe induſtria, & uſus frequēs, eoq; eū etiam nomine Lucas peculiariter commendat, ut poſtea dicemus. Venit igitur hac occaſione Barnabas Antiochiam, & quæ Domini ibi gratia operata eſſet cum gaudio uidit, omneſq; tum fratres, tum eos qui ad Dominū recens cōuerſi fuiſſent, ad conſtantiā exhortatus eſt. Et diſertè hoc in loco textus in Actis inquit: Erat uir bonus, & plenus Spiritu ſancto, & fide. Act. 11.

Tarſum deinde profectus, Paulum ibidem inuentum Antiochiam perduxit: ubi cōmuni docendi officio annum integrum cum Paulo functus eſt: quo tempore primùm diſcipuli Chriſtiani cognominati ſunt Antiochiæ: quod & Euſebius annotauit lib. 2. cap. 3 & 8.

Exciti fama numeroſæ & florentis apud Antiochiam Eccleſiæ, iiſdem diebus eò uenerūt prophetæ ab Hieroſolymis: ex quib. Agabus Spiritu ſancto motus, futurā per omnem terrarū orbem famem prædicit, quæ et ſub Claudio Rom. Imperatore accidit. Quo tempore eccleſia Hieroſolymit, facta deliberatione de ſubleuanda fratrum per Iudæam egeſtate, neceſſaria ad uictum iiſdem per Barnabā et Paulū miſerūt. In Actis ibidē, & Euſeb.

Præcipuam deinde in eccleſia Antiochena fuiſſe autoritatē Barnabæ, hoc teſtatur, quòd doctores & apoſtolos in eadē eccleſia Lucas recenſens, primùm Barnabæ mētionē facit: Erāt, inquit, in eccleſia quæ erat Antiochiæ, prophetæ et doctores, in quib. Barnabas, &c. Ac deinde quæ Barnabæ et Paulo, ut Euangeliū Chriſti gentibus annunciarent, uocatio diuina fuerit, hoc modo ſubijcit: Miniſtrantib. illis Domino, et ieiunantib. dixit illis Spiritus ſanctus: Segregate mihi Paulū et Barnabā in opus, ad quod aſſumpſi eos. Ieiunantes igitur illi, & orātes, imponenteſq; eis manus, dimiſerūt illos. Act. 13.

Igitur per Seleuciā cum Paulo itinere facto, in patriam Cyprum Barnabas uenit: ac Salamine in ſynagogis Iudæorū, cum eodē cōcionatus eſt. Inde totam eam inſulam docens peragrauit: & in Papho unà cū Paulo Sergiū Paulum proconſulē, ad fidem Chriſti conuerterunt. Et poſt aliquot Pauli ſuauiſſimas cōciones, Iudæis contradicentibus, cum Paulo reſpondit: Vobis primùm oportebat loqui uerbum Dei, ſed quoniam repellitis illud, & indignos uos iudicatis uita æterna, ecce cōuertimur ad gentes. Nec multo pòſt, cum cōmuni in utrunq; impetu irruere gentiles & Iudæi decreuiſſent, ad ciuitates Lycaoniæ Lyſtrā et Derben cū Paulo confugit: ubi Pauli miraculis mota multitudo, deorū honores utriq; decernere uoluit: ac Barnabā Iouē, Paulū Mercuriū uocitarūt. Inde in Iconiū et Antiochiam regreſſus eſt cum Paulo, ubi poſt cōfirmatos fratres & admonitos, in Piſidiā cū ſecutus eſt, et Pāphyliā, indeq; in Pergē et Athaliā. Hinc iterū Antiochiā cū Paulo repetijt, ibiq; lōgiuſculo tēpore cū diſcipulis cōuerſatus eſt. Act. 13. & 14.

Cum ibidem orta eſſet à quibuſdam de Iudæa cōtrouerſia, circumciſionem ad ſalutem neceſſariam eſſe docentibus, unà cum Paulo illis contradicit: ac communi poſtea eccleſiæ cōſilio cum eodē Hieroſolymā mittitur, iudicium ſuper ea controuerſia à fratrib. Hieroſolymitanis petiturus. Inde igitur per Phœnicem & Samariā cum Paulo profectus, explicata quæſtione, cū literis Apoſtolorum & ſeniorum, comitib. additis primarijs & fratrib. Antiochiā redijt, atq; eo ex tēpore bene diu remanſit uterq;, quoad uſq; diſſenſione ſuper Ioāne Marco Barnabæ conſobrino, inter utrūq; orta, à Paulo Barnabas ſeparatus, cū Ioāne in Cyprū nauigauit. Act. 15.

Atq; hæc de Barnaba, ex narratione Lucæ in Actis apoſtolorum, hiſtoria eſt: cuius aliquot membra Euſebius recenſuit libro & capitibus ſuprà indicatis. Qui et lib. 1. cap. 12. in numero eum LXX diſcipulorū fuiſſe, et

inter

fuerit adulterina haberi quæ circũfertur Barnabæ epiſtola indicat. At meminit eius epiſtolæ Hieronymus, in enarratione loci illius in cap. 43. Ezechielis: Dabis ſacerdotibus, Leuitis, &c. ut offerant mihi uitulum de armẽto pro peccato. Vitulũ, inq́t, q pro nobis immolat⁹ eſt, & multa Scripturarũ loca, & præcipuè Barnabæ epiſtola, quæ habetur inter ſcripturas apocryphas, nominat. At meminit Tertullianus, hunc Barnabã pro autore epiſtolæ ad Hebræos à quibuſdam habitum.

Recenſet eius in Cypro miracula aliquot Petrus de Natalibus: ſed quæ abſurditate ſua ipſa ſæpe, quàm ſint falſa, produnt. Infirmos ait per eam inſulã ſanitati reſtituiſſe, per impoſitionem Euangelij Matthæi. Idem et in Cypro funibus extra ciuitatem protractũ, crematũ narrat. Quod cum receptorũ ſcriptorũ, quibus iure fidas, nemo admonuerit, in medio relinquimus. Affirmat & autor Supplementi Chronicorum, quod dicitur, in Salamine eum paſſum. Sed cum diuerſa à Luca et cæteris adſignet ei itinera, ut in Italiã, Lombardiam, Galliã ciſalpinam, & Mediolanũ, ubi epiſcopũ eum fuiſſe dicit, nec hoc pro uero aſſeuerare poſſumus. Quidã ſcribunt, eum circa ſeptimum Neronis annum interfectũ.

AGABVS.

AGabum de LXXII diſcipulorum numero fuiſſe, Petrus de Natalibus tradidit lib. 3 cap. 118. Nobis duo de Agabo explicata in Actis ſufficiunt teſtimonia. Primum, quòd I, quo tempore celebris eſſe cœpiſſet eccleſia Antiochiæ, eoq́; iam ueniſſent Paul⁹ et Barnabas incrementa ſua eccleſiæ gratulaturi, eôdem ſimul cum alijs plurimis prophetis uenerit ex Hieroſolymis Agab⁹ is, et Spiritus ſancti motu magnã per uniuerſum orbẽ terrarũ famẽ futurã ſub initiũ (ut uidetur) imperij Claudij prædixerit: quæ poſtea etiam anno IIII Claudij, Chriſti uerò (iuxta Euſebij Chronicũ) XLVI euenit, Act. 11. Deinde quòd anno circiter eiuſdẽ Imperatoris XIII idem propheta ex Iudæa Cæſareã uenerit, ibiq́; apud Philippũ euangeliſtam offendens Paulum, quo is ſupplicio periturus eſſet prædixerit. Cũ ad nos, inquit Lucas Act. 21. moram apud Cæſaream aliquot dierũ faciẽtes, ueniſſet uir quidam è Iudæa, propheta Agabus nomine, tulit zonã Pauli, et alligãs ſibi pedes ac manus dixit: Hæc dicit Spiritus ſanct⁹, Virũ, cuius eſt zona hæc, ſic alligabũt in Hieruſalẽ Iudæi, et tradẽt in manꝰ gẽtiũ.

TIMOTHEVS.

DElicie Pauli Timotheus, patre Græco, matre uerò fideli muliere, quã Eunicã appellatã fuiſſe 2 Tim. 1. Paulus indicauit, natus fuit Lyſtris Lycaoniæ, ut putatur: quia ibi eum Paulus primium inuenit, Act. 16. adoleſcentem admodum, et ualetudinarium, quemadmodũ ex prioris ad eum Pauli epiſt. cap. 4 & 5 colligitur. Et uinum non bibiſſe, quod & Athanaſius retulit in epiſtola ad Dracontium: eruditum uerò à puero in ſacris literis, & pietate. 1 Tim. 4 & 2 Tim. 3. Cuius eum laudẽ eximiam habuiſſe, prius etiam quàm eum erudiendũ et cõfirmandum Paulus, poſt diſsidium inter ipſum & Barnabam natum, apud Lyſtram acciperet, Act. 16. Lucas clarè teſtatur: Bonum, inquit, teſtimonium ei reddebant qui Lyſtris erant, & Iconij, fratres. Futurum igitur eũ comitẽ ſibi idoneum, Paulus ibi cum uidiſſet, adiunxit eum ſibi, & primium circũcidit: quo et minus eo Iudæi, qui patre eum gentili natũ ibi ſciebant, offenderẽtur, et maiori cum fructu miniſterio fungi poſſet. Ad eas enim cauſas reſpexiſſe Paulũ, qui ut omnes, quantũ fieri eius poſſet, Chriſto lucrifaceret, ſicut ipſe ait, gentib. ſe gentilẽ, & Iudæis Iudæũ præbebat, Lucas indicat Act. eodẽ cap. Atq́; hac occaſione comitẽ et miniſtrũ Timotheum Paul⁹ ſortitus, uſq́; adeò eũ tẽporis et cõſuetudinis eius ꝓceſſu deamauit, ut nec cari⁹ eo quicq̃, nec precioſi⁹ unq̃ habuerit: ſicut ecõtrà, ſumma fide in miniſterio Paulo Timotheus adfuit. Hinc illæ dulciſſimæ Timothei, et ex uero paterno profectæ affectu appellationes: Timotheus filius meus dilectus, fidelis in Domino 1 Cor. 4. et 2 Tim. 1. Miſimus Timotheũ, fratrẽ noſtrũ, miniſtrũ Dei & adiutorẽ operis noſtri in euãgelio Chriſti. 1 Theſ. 3. et, Timotheo germano filio in fide. 1 Tim. 1. et, Hominẽ habeo aliũ pari mecũ animo, q ut fili⁹ mecũ ueluti cũ patre, ſeruierit in euãgeliũ, etc. Philip. 2. Ac donis eũ ſingularib. præditũ fuiſſe, fideiq́; ſanitate & integritate, in alijs locis teſtatur. ubi et ordinatũ cũ miniſtrũ Euãgelij per manuũ impoſitionẽ indicat: ut 1 Tim. 4. Ne neglexeris quod in te eſt donũ, quod datũ eſt tibi per prophetiã, cũ impoſitione manuũ preſbyterij. Et 2 Tim. 1. Cõmonefactus eius quæ in te eſt nõ ſimulatæ fidei: quam ob cauſam cõmonefacio te ut ſuſcites donum Dei, quod eſt in te, per impoſitionem manuum mearũ.

Vſus aũt eius primium miniſterio Paulus eſt, in peregrinãdo, in docẽdo, ſicubi ſecũ unà eſſet, ac legationib. Theſſalonica per tumultũ eiectus, cum ibi cũ Sila reliquit. Athenas uerò cũ perueniſſet, datis ad utrũq́; mãdatis, ad ſe reuocat: Act. 17. Timotheus è Macedonia cum Sila itinere facto, Paulũ inuenit Corinthi, Act. 18. Vnde rurſus Theſſalonicã, eũ ad conſolandos Chriſtianos, ne afflictionib. turbarentur, uenit: Act. 19. et 1 The. 3. Reuerſus inde ad Paulũ, uenit Corinthũ. Ex quo loco Paulum, ſuſcipientẽ iter in Macedoniã, comitatur uſq́; ad Aſiam, Act. 20. Vbi à Paulo rogatus ut Epheſi maneat, ibiq́; eccleſiã inſtruat, de qua re ei præcepta per totã priorẽ ad Timotheum epiſtolã Paulus præſcribit, Epheſi ſubſiſtit. Qua occaſione Euſeb. lib. 3. cap. 14. Sophronius & alij plerìq́;, primium eum epiſcopũ factum Epheſiorũ tradiderũt. Miſſum uerò antè ad Corinthios, etiã miniſterij gratia, ex priori ad Cor. epiſt. cap. 4 & 16 apparet. Ac communi quidem opera cum Paulo poſteriorem ad Corinthios epiſt. ſcripſiſſe, 2 Cor. 1. quia et cũ Paulo Romæ fuiſſe ſub Nerone, ex epiſt. ad Philippenſes cap. 2. conijcitur. Sed quomodo & quàm diu Epheſianæ eccleſiæ doctor & gubernator præfuerit, explicati & certi nihil apud aliquẽ probatũ ſcriptorẽ traditur. Quare nec pro certo affirmare poſſumus, eũ Epheſi, ideo quod ad porticus templi Dianæ propius accedens, idololatriam Epheſiorum redarguiſſet, palis & lapidibus obrutum, martyrium conſummaſſe: quod plerìq́; tradiderunt, ut Antoninus, & Vincentius lib. 18. cap. 10, ex Polycrate preſbytero: Heinricus de Erphordia, qui ſub Nerua occiſum Timotheum tradidit: Nicephorus uerò lib. 3. capite 11. ſub Domitiano.

TITVS.

NOminat & Titum Paulus dilectum ſuum filium ſecundum fidem: Tit. 1. Et fratrem ſuũ. 2 Cor. 2. Sociũ item ſuum, & adiutorẽ. 2 Cor. 8. Vno deniq́; ſpiritu, iiſdẽq́; ueſtigijs ſe cum Tito ambulaſſe, ſcribit 2 Cor. 12. Ac omnino, tũ ex iis tũ ex alijs quos indicabimus locis apparet, Paulũ Titi opera in propagãdo Euãgelio, et con-

firmandis eccleſijs familiariſsimè uſum. Græcũ fuiſſe, non Iudæum, Gal. 2 Paulus indicat, ubi comitem cũ ſibi fuiſſe, proficiſcenti Hieroſolymam poſt annos quatuordecim: ac propter egreſſos falſos fratres, cum Græcus eſſet, noluiſſe circũcidere. Corinthi cum aliquãdiu fuiſſe poſt ſcriptam ad eos primã à Paulo epiſtolã, ex ſeptimo capite poſterioris ad Cor. epiſt. conſpicitur. cum enim Titum Paulus quærẽs, eius gratia in Macedoniam abiiſſet, uenit eò ad eum Titus è Corintho, cum gaudio Paulo referens, quanta cum pietate & officijs à Corinthijs exceptus ipſe eſſet: & q; monẽti ſibi obediiſſent, ac magno Pauli laborarent deſiderio, dolentes quòd eum offendiſſent. Apparet & ex ſequentib. duob. capitibus eiuſdem epiſtolæ, octauo nimirũ & nono, Titum Corinthi in neceſsitatẽ fratrum egentiũ Hieroſolymis, quemadmodum Lucas indicat Act. 15. colligere cœpiſſe. Cum igitur quæ in Macedonia & Achaia eſſent Chriſtiani liberaliter cõtuliſſent, Paulus Corinthios exhortatus, ut & ipſi liberaliter contribuerent, remiſit ad eos Titum cum fratrib. & socijs alijs. ex quo loco etiã colligitur, epiſtolã illam alteram ad Corinthios, per Titũ eſſe exhibitã. Qua deinde occaſione cum eodẽ in Cretã Paulus deinde peruenerit, non ſatis cõſtat. Abeuntẽ ſe inde Titũ in ea reliquiſſe, ut quæ in conſtituendæ eccleſiæ ratione deeſſent ſarciret: ac per ſingulas ciuitates, quales centũ Creta habuit, preſbyteros ordinaret. quam ob cauſam & epiſtolam ad Titũ è Nicopoli miſit, ipſe indicat ad Tit. 1. Atq; in eius epiſtolæ fine, Nicopolim ut ad ſe ueniat Titus monet, ſi prius Arteman et Tychicũ, ut Titi in Creta officio interea fungerẽtur, miſerit. Hunc eum Euſebius lib. 3. cap. 4. & Sophronius, primum conſtitutũ à Paulo epiſcopum Cretenſiũ ſcripſerunt. Sophronius & in Creta diem ſuum obiiſſe, ibidẽq; ſepultũ Titum tradidit: ſed in Dalmatiam eum abiiſſe, cum Paulus Romæ ſecundò captiuus teneretur, ſignificatur in epiſtola poſteriori ad Timoth. cap. 4.

SILAS, SILVANVS.

FVit hic Silas Pauli & Barnabæ comes, cui idem quod Iudæ, Lucas Actor. 15. tribuit: donum uidelicet prophetiæ, & præcipuã inter fratres Hieroſolymitanos autoritatẽ, ſtudiũ etiã cõfirmãdi fratres Antiochiæ: ubi et mãſiſſe eum, Iuda regreſſo, et diſsidio poſtea inter Paulũ et Barnabã exorto, cum Paulo in Syriã et Ciliciã ad confirmandũ eccleſias abiiſſe, atq; in eo itinere eandem cum Paulo fortunã expertũ eſſe, accuſationẽ ſcilicet, percuſsionẽ, incarcerationẽ Philippis, cum ibi ſpiritum Pythonis è puella Paulus expuliſſet, affirmat. Inde igitur poſt miraculoſam è carcere liberationẽ, cõuerſo prius carceris præfecto, et multis alijs, cũ Paulo profectus, uenit Theſſalonicã, atq; inde rurſus Berrhœã. ubi, cum ſeditione et tumultu in Paulũ cõcitato, Paul⁹ à fratribus ad mare clàm deductus eſſet: Silas cũ Timotheo quẽ paulo antè comitẽ Paul⁹ aſsumpſerat, ibidẽ inuiſit. Poſtea accerſitus à Paulo per literas, Corinthũ ad eũ redit cũ Timotheo. Act. 16. 17 & 18. Quòd unũ è numero 70 diſcipulorũ, epiſcopum uerò Corinthiorum fuiſſe, in Macedonia martyrem eum tandẽ obdormiſſe, Petrus de Natalibus tradidit, in medio relinquimus.

Quòd Paulo idẽ fuerit Silas & Siluanus, inde apparet, q; cum Timotheo Siluanus aliquot in locis coniungitur. nam Lucas Silam & Timotheũ, Paulum ſecutos ſcripſit, ut 2 Cor. 1. Dei filius Ieſus Chriſtus, qui in nobis per nos prædicatus eſt, per me et Siluanũ et Timotheũ, &c. Ac probè conuenit, quòd Lucas Act. 18. ad Paulum ex Macedonia rediiſſe Silam & Timotheũ, ueluti diximus, indicauit. Deinde & in exordio utriuſq; epiſtolæ cõiunguntur, Paulus, Siluanus & Timotheus. Niſi quod & Petrus Siluani cuiuſdã meminit: qui utrum ſeu idem qui Paulo adhæſit, ſeu alius fuit, incertũ eſt. Sic etiã habet Petrus 1 Pet. 5. Per Siluanũ fidelẽ fratrẽ, uobis, ut arbitror, breuiter ſcripſi, &c. Quòd aliũ Siluanũ à Sila Petrus Natalis cõtendit, ideo quòd alter Theſſalonicæ, alter in Macedonia ſepultus ſit, parum habet ponderis.

IVDAS, BARSABAS.

IVdæ cuiuſdã Lucas in Actis meminit, cap. 15. quẽ inter fratres eccleſ. Hieroſolymitanæ primariũ, et prophetam quidẽ fuiſſe tradit. ac interfuiſſe ſynodo Hieroſolymis ſuper controuerſia de neceſsitate circũciſionis, cum eò legati ex Antiochia Paulus & Barnabas ueniſſent: quib. poſtea cũ literis ſynodi digredientibus, comes additus ſit, & Antiochiã peruenerit: ubi aliquandiu cõmoratus, concionibus multis fratres exhortatus ſit ac confirmarit, tandem uerò Hieroſolyma redierit.

ARISTARCHVS.

ARiſtarchum Macedonem ex Theſſalonica, & Pauli fuiſſe comitẽ, & sociũ periculorũ ſuorũ, ac tandẽ captiuitatis, ex aliquot Actorũ locis & Pauli epiſtolis apparet. ut Act. 19. ubi Paulus Epheſi, poſt damnatũ cultũ Dianæ, à Demetrio argentario raptos in theatrũ furentis multitudinis narrat Ariſtarchũ & Gaium. Deinde è Græcia per Macedoniã euntem rurſus Paulũ Ariſtarchus cum alijs aliquot fratribus comitatus eſt. Act. 20. Eundẽ & Cẽturioni iam traditũ, ſimul uinctus ſecutus eſt. Act. 21. unde & concaptiuũ ſuum uocat, Col. 4. Meminit eius deinde Paulus & in epiſtola ad Philemonem.

AQVILA, PRISCA SEV Priſcilla.

NArrat Suetonius, Claudiũ Iudæos aliquando tumultuãtes, Roma omnes expuliſſe. quod et Act. 18. ſignificatur. Qua occaſione Aquilam, Ponticum genere, aulæorum textorem, cum Priſca ſeu Priſcilla uxore in Aſiam ueniſſe, ſeq; cum Paulo coniunxiſſe, Euſebius ſcribit libro 2. cap. 18. eo tẽpore quo Paulus ab Hieroſolymis per ambitum ad Illyricum uſq; acceſsiſſet. Venit ad eos Paulus Athenis digreſſus Corinthũ, cum eò primũ ex Italia cõmigraſſent. Inde uerò cum iiſdem in Syriam abiit, atq; Epheſi reliquit. ubi Apollo Iudæum, non integrè in fide Chriſti inſtitutũ, exactius docuit. Act. 18. Prædicat beneficia & fidẽ Aquilæ & Priſcillæ in ſe magnopere Paulus Rom. 16. ubi & eccleſiæ eorum domeſticæ meminit, ſic ſcribens: Salutate Priſcam et Aquilã, adiutores meos in Chriſto Ieſu, qui pro anima mea ſuã ipſorum ceruicem ſuppoſuerunt. quibus non ego ſolùm gratias ago, ſed & cunctæ eccleſiæ gentium: & domeſticam eccleſiam eorum. et 1 Corinth. 16 Salutat uos, inquit, in Domino multum Aquila & Priſcilla, cum ea quæ in domo ipſorum eſt eccleſia.

ARCHIPPVS.

PAuli fuit Archippus, ut uidetur, in miniſterio ocius in eccleſia Coloſ. In epiſt. enim ad Col. cap. 4 hæc iubet nũciari Archippo: Dicite, inquit, Archippo: uide miniſteriũ quod accepiſti à Domino, ut illud impleas. Appellat

pellat eũ deinde in nuncupatione epiſt. ad Philemonem, ſuum commilitonem. Hieronymus in epiſtolam ad Philemonem, Archippum putat fuiſſe epiſcopum, aut alioqui doctorem eccleſiæ Coloſſenſis.

ALEXANDER.

VIdetur & Alexander quidam ex iis fuiſſe, qui cum Paulo ſenſerũt. Fit eius mentio Act. 19. in narratione de tumultu Epheſi orto: propterea quòd Dianæ cultum Paulus accuſauerat. In ea enim turba extrahitur è cœtu, propellentibus eum Iudæis.

ANDRONICVS, IVNIAS.

ROm. 16 Andronicũ & Iuniam uocat Paulus ſuos cognatos, & concaptiuos, ac nobiles Apoſtolos. Siue autem Romæ, ſiue alibi ante Paulum euangelium prædicarint, affirmat eos ibidem ante ſe fuiſſe in miniſterio Euangelij: Ante me, inquit, fuerunt in Chriſto.

CRISPVS.

ARchiſynagogum fuiſſe Criſpum Iudæorũ Corinthi, & credentem à Paulo cum domo ſua tota baptizatũ, Lucas narrat Act. 18. Repetit idem Paulus 1 Cor. 1.

CHLOAS.

DE Chloa tantum habetur: ex eius ſcilicet familiaribus Paulum certiorem factum, contentionũ & diſſidiorum inter Chriſtianos Corinthi. 1 Cor. 1.

CARPVS.

CArpũ amicum & hoſpitem fuiſſe Pauli in Troade, ex cap. 4 poſterioris ad Tim. epiſtolæ conijcitur, ubi de Carpo breuiter habetur: Penulam, quam reliqui in Troade apud Carpum, ueniens affer, & libros, &c.

APOLLO.

IVdæus fuit Apollo, genere Alexandrinus, quẽadmodũ clarè dicitur Act. 18. quo in loco ampliſſima eius à Luca cõmendatio texitur hoc modo: Venit Epheſum Apollo (quod ſub Claudio factum uidetur) eloquens, potens in ſcripturis, edoctus uiam Domini, feruens ſpiritu, loquens et docens diligenter ea quæ ſunt Ieſu, ſciens tantum baptiſma Ioannis, cœpit agere per fiduciam in ſynagoga. Inſtitutus poſtea exactius ab Aquila & Priſcilla in uia Dei (cuius rei & Hieronymus meminit in epiſtola ad Principiam) abijt cum literis fratrum Epheſi in Achaiam. Quò cum uenit, cum credentibus multum contulit. Iudæos uerò uehementer poſtea conuicit, publicè per ſcripturas probans, Ieſum eſſe Chriſtũ. Ex Pauli autem narratione, qua Corinthios diſſentientes inter ſe reprehendit 1 Cor. 1, apparet, Apollo eum ex illis fuiſſe, qui ſeu unà cum Paulo, ſeu poſt eum, euangeliũ Corinthi prædicarunt. Meminit eiuſdem Paulus in eadem epiſt. cap. 16, ubi fratrem uocat: et oſtendere uidetur, Corinthios à ſe petiiſſe, ut Apollo ad eos remitteretur. ait enim: Apollo fratrem multum hortatus ſum, ut iret ad uos cum fratribus. nunc autem ire noluit. uenturus autem eſt, cum opportunitatem fuerit nactus.

ZENAS.

MEminit ſimul cum Apollo etiam Zenæ cuiuſdã Paulus, ſemel tantũ, & legiſperitum uocat: ut Tit. 3. Zenam legiſperitum et Apollo ſtudioſe deducito, ne quid illis deſit. Veriſimile eſt aũt, eum idem officiũ quod Apollos, in propagando euãgelio ſuſtinuiſſe: quemadmodum Hieronymus teſtatur, hæc de utroq; in declaratiõe cap. 3 epiſt. ad Tit. in hũc modũ referẽs: Apollos uir fuit Alexandrinus, ex Iudæis, ualde eloquens, et pfectus in lege, epiſcopus Corinthiorũ: quem, propter diſſenſiones quæ Corinthi erãt, ad uicinã inſulam Cretã, cum Zena legis doctore putandũ eſt transfretaſſe: & Pauli epiſtola diſſenſionib. quæ Corinthi ortæ fuerũt tẽperatis, Corinthũ rediiſſe. Zenam uerò legis doctorẽ, de alio ſcripturæ loco, quis fuerit, nõ poſſumus dicere, niſi hoc tantũ: quòd & ipſe Apoſtolicus uir, id operis, quod Apollo exercebat, habuerit, Chriſti eccleſias extruendi.

ARTEMAS.

VIdetur & Artemas de collegio Pauli fuiſſe. Meminit eius Tit. 3: Cum ad te miſero Artemã aut Tychicum, da operam ut ad me uenias Nicopolim.

TYCHICVS, TROPHIMVS.

ASianos fuiſſe, et Pauli ſectatores & ſocios, Tychicũ et Trophimũ, Lucas cõmemorat Act. 20. Hi Paulũ p Macedoniã euntem comitati ſunt, ac poſtea præcedẽtes in Troade eũ expectarũt. Cæterum Tychicũ Paulus uocat fratrem, & fidum miniſtrũ, Epheſ. 6. ubi & miſſum eũ Roma, è uinculis Pauli cũ epiſt. ad Eph. ſignificatur, ut certiores eos de Pauli reb. faceret, et cõſolaretur. quo eius opera ad Coloſſenſes etiam Paulus uſus eſt ſicut ex cap. 4 epiſt. ad Coloſſ. perſpicitur, ubi: De omnib. inquit, reb. meis certiores uos faciet Tychicus, dilectus frater, & fidus miniſter, & cõſeruus in Domino: quem miſi ad uos, ut cognoſcat qd agatis, & conſoletur corda ueſtra. Deniq; et Epheſum legatus miſſus eſt à Paulo, quemadmodũ ait 2 Tim. 4: Tychicum miſi Epheſum.

Trophimũ Epheſiũ fuiſſe, Act. 21. dicitur: quem cum in templum Hieroſolymis Paulus introduxiſſet, in magnum uenit periculum. Agnitus enim Trophimus à Iudæis Epheſijs, cõcitata multitudine, Paulũ comprehenſum accuſarũt, quòd gentilib. introductis ſanctũ locum prophanaſſet. Meminit Trophimi & 2 Tim. 4: Trophimum reliqui in Mileto languentem. quem tamen alium eſſe ab eo cuius in Actis mentio fit, ſunt qui putent.

ONESIMVS.

ONeſimũ fuiſſe Coloſſenſem, fortè cõuerſum Romæ in uinculis à Paulo, uidetur ex epiſt. ad Philemonẽ. cuius rei et Hieronymus meminit aduerſus errores Ioannis Hieroſolymitani: E ſeruo, inquit, clericum factũ criminatur, cum & ipſe nonnullos eiuſcemodi clericos habeat: & Oneſimum legerit, inter Pauli renatũ uincula, diaconũ cœpiſſe eſſe de ſeruo. Detulit is Oneſimus epiſt. ad Coloſſenſes, cũ Tychico, ſcriptam Romæ à Paulo in uinculis ſub Nerone, Coloſſ. 4. Extat grauiſſima eius, et uerè paterna Pauli commendatio, in epiſtola ad Philemonem: Obſecro te pro meo filio, quem genui in uinculis, Oneſimo, &c. quem tu ut mea uiſcera ſuſcipe, &c.

ONESIPHORVS.

ASianus fuit Oneſiphorus, cuius pietatem & officiũ in ſe, ſtudium etiam in miniſterio Chriſtianorum amplißimè Paulus prædicat 2 Tim. 1: Det, inquit, miſericordiã Dominus Oneſiphori domui, quia ſæpe me refocillauit, & catenã meam nõ erubuit. Sed cum Romam ueniſſem, ſolicitè quæſiuit me, & inuenit. Det Dominus, ut inueniat miſericordiam apud Dominum, in die illa. Et in quàm multis Epheſi miniſtrauerit, melius tu noſti.

CRESCENS.

INter ſectatores Pauli Creſcentẽ numerat Euſeb. lib. 3. cap. 4, hoc modo: Ex ſectatorib. Pauli Creſcentẽ in Galliã miſſũ eſſe, ab ipſo Apoſtolo teſtimoniũ habet, ad

illud

illud alludẽs, quod 2 Tim. 4. Paulus Creſcentẽ in Galatiã abiiſſe ſcribit. Autor eſt et Sophronius, Creſcentẽ in Gallis euangelium propagaſſe, atq; in ea tandẽ mortuũ eſſe.

EPAPHRODITVS.

ANte captiuitatẽ Pauli, Romæ ſub Nerone Epaphroditus, quẽ fratrẽ, collegã & cõmilitionẽ ſuũ Paulus uocat, Philippẽſibus in Euãgelica doctrina miniſtraſſe uidetur: Roma aũt à Paulo ad eos emiſſus, cum epiſt. Pauli, cõmẽdatione eximia ad Philippenſes, Phil. 2. Operæpreciũ arbitratus ſum, Epaphroditũ fratrẽ et collegã & cõmilitionẽ meũ, ueſtrum aũt apoſtolũ, quiq; mihi ſubminiſtrat in neceſſitate mea, mittere ad uos. Quanq̃ deſiderabat oẽs uos anxius animi, propterea q̃ audiſſetis eũ infirmatũ eſſe. Et certè fuit infirmus, ita ut eſſet uicinus morti: ſed Deus miſertus eſt illius. at nõ illius tãtũ, ſed et mei, ne dolorẽ haberẽ ſuper dolorẽ. Studioſius itaq; miſi illũ, ut cum uideretis illũ, denuò gaudeatis, et ego magis uacẽ dolore. Excipite igitur illũ in Domino, cũ omni gaudio: et qui huiuſmodi ſunt, in precio habete. Quoniã propter opus Chriſti eò acceſſit, ut morti proximus fuerit, nõ habita ratione uitæ, ut suppleret id quod in ueſtro erga me officio fuit diminutũ. Et rurſus Philippen. 4. Recepi omnia, & abundè, poſtaquã accepi ab Epaphrodito, quæ à uobis miſſa fuerant, odorem bonæ fragrantiæ, &c.

EPAPHRAS.

MEminit Epaphræ plurima laude pietatis & ſtudij in miniſteriũ Paulus, in epiſt. ad Coloſſẽſes, et Philemonem. Docuit aũt Euangeliũ apud Coloſſenſes, cum Paulus captiuus ſub Nerone Romæ detineretur: et ad eum à Coloſſenſib. miſſus, de ſtatu eccleſiæ Coloſſenſiũ ad Paulũ retulit. Verba ipſa adſcribimus: Salutat uos Epaphras, qui ex uobis eſt ſeruus Chriſti, ſemper anxiè laborãs pro uobis in precationibus. Teſtimoniũ enim illi perhibeo, q̃ habeat multũ ſtudium pro uobis, & his qui ſunt Laodiceæ, et his qui Hierapoli. Col. 4. Et ad Philemonẽ: Salutat te Epaphras, concaptiuus meus in Chriſto Ieſu, &c.

EVBVLA, ARTEMILLA.

CLarorum uirorũ Epheſi cõiuges, Eubula & Artemilla, noctu ad Paulũ incarceratũ ueniũt, in fide inſtruuntur, et ab eo baptizãtur. Nicephorus lib. 2 cap. 25.

GAIVS.

GAium quẽdã Lucas nominat Act. 20. Derbeũ, Theſſalonicenſem, quem Paulum proficiſcentẽ in Macedoniam ad Aſiam uſq; comitatũ ait. Eum, ſiue alium eius nominis (neq; enim explicatè diſcernuntur) Paulus ſe in Corintho indicat baptizaſſe. 1 Cor. 1. Et ad Roman. cap. 16. Gaium hoſpitẽ ſuũ ac totius Eccleſiæ uocat. Ad quod congruit, quòd epiſtola Ioãnis preſbyteri Gaium, eundẽ ſine dubio, à pietate & officijs in fratres & hoſpites, ac totam deniq; eccleſiam, plurimum commendat.

HERMES, HERMAS.

ROm. 16. Paulus Hermen & Hermã, (nam utrũq; nomen habet) ſalutari iubet. Librũ apocryphũ, uulgò Paſtoris dictũ, nõnullos ad alterutrum iſtorũ, ut autorẽ, referre, Euſebius indicat lib. 3. cap. 3. ſed falſò. quod et Sophronius indicauit. Librum tamen Paſtoris utilẽ eſſe, & ab antiquis citari, Euſebius: Sophronius publicè etiam in Græcis eccleſijs legi ſolitum, tradiderunt.

MNASON.

CYprius fuit Mnaſon, diſcipulus antiquus, et ciuis Hieroſolymitanus: cuius hoſpitio Paulus Hieroſolymã ex Cæſarea ueniens, cum ſuis uſus ſcribitur, Act. 21.

SOSTHENES.

SOſthenẽ principem ſynagogæ Corinthi fuiſſe, Lucas narrat Act. 18. Quem, Paulo ibi cõſtãter docẽte, Iudæi in rabiẽ uerſi, ſub Gallione proconſule Achaiæ comprehenſum, ad tribunal uerberarunt. Scripſit idẽ Soſthenes cum Paulo epiſt. priorem ad Corinthios, quemadmodum in epigraphe ſignificatur. 1 Cor. 1. Quod et Euſebius indicauit, qui Soſthenẽ unum ex 70 diſcipulis Domini fuiſſe exiſtimatum ab aliquibus, tradidit lib. 1 cap. 12.

SECVNDVS.

THeſſalonicenſis fuit Secundus, ex Pauli collegio, qui cum ex Græcia in Macedoniam proficiſcentem comitatus eſt. Actorum 20.

STACHYS.

MEminit Stachys Paulus in ſalutationib. Rom. 16. Salutate, inquit, Stachyn dilectum meũ. Nicephorus lib. 2. capite 29. epiſcopum eum in ſolo Byzantino conſtitutum, pro more ſuo dixit.

DE PLVRIBVS PAVLI SEV SOCIIS SEV amicis, quorũ in poſtremo cap. epiſt. ad Romanos meminit.

REcenſet longum Catalogũ multorum in ſalutationibus. Rom. 16. Paulus, ſed nominetenus tantum, adiecta interdum breui circumſtantia: ut q̃ Epænetum, primitiuum uocat eccleſiæ Aſiæ: Mariam cõmendat à ſtudio & officio erga ſeſe: Ampliã appellat dilectũ ſuum in Chriſto: Heraclionem, cognatũ ſuum: Apollam, probatũ dicit in Chriſto: Ariſtobolũ, Narciſſum, eorũq; familiares ſalutat, qui Paulo uidẽtur fuiſſe coniũcti: Triphenã et uxorẽ Tryphoſam: aliãq; quã Perſidã uocat, ſibi chariſſimã, plurimum ait laboraſſe in Domino. Rufum electum uocat in Domino: matremq; eius, à pietate forſan, & officijs in ſe eius, matrem ſuam dicit. Aſyncritum, Phlegontem, Hermen, Patrobã, Hermam, cũ alijs qui cũ ijs ſunt fratribus: Philologum, item Iuliam, Hereum cum ſorore eius, & Olympiadem ſalutat, & ſanctos dicit.

DE IIS QVORVM NOMINE Romanos ſalutat.

Romanos uiciſſim multorum nomine ſalutat in eodem cap. Paulus, quos, ſeu ſocios ſeu hoſpites, ſeu amicos eſſe ſcribit. Iaſonem et Soſipatrẽ appellat ſuos cognatos. Iaſonis uerò hoſpitio uſum Paulũ Theſſalonicæ cum Sila, propter quod & in ædes Iaſonis impetum fecerunt Iudæi, ex Actis apparet cap. 17. Soſipatrem Berrhœenſem fuiſſe, & comitatũ Paulũ in Macedoniã, Act. 20. dicitur. Tertius ipſe ſignificat, ſe Pauli fuiſſe amanuenſem. ſic enim ait: Saluto uos ego Tertius, qui ſcripſi epiſtolam hanc in Domino. Caium, uocat hoſpitem ſuum. Eraſtum ærarium ciuitatis, ſeu quæſtorem. meminit eiuſdẽ Luc. Act. 19. ubi miſſum eum cum Timotheo à Paulo in Macedoniam ſcribit. Rurſus 2 Tim. 4 ſignificat Paulus, Eraſtum ſe à relictum Corinthi. Quartum, appellat fratrẽ.

EVBVLVS, PVDENS.

ROmæ cum Paulo fuiſſe Eubulũ & Pudentẽ, quo tẽpore epiſtolã alterã ad Timotheum Paulus ſcripſit, ex 2 Tim. 4 clarum eſt. Meminit & Euſebius lib. 3 cap. 2.

EVODIA, SYNTYCHE.

PHilippẽſes Chriſtianas mulieres fuiſſe Euodiã & Syntychen, & cũ Paulo in miniſterio laboraſſe, ex epiſt. ad Philip. cap. 4. apparet. Commendat eas Paulus uxori

Germa-

Germanæ: Euodiam, inquit, rogo, & Syntychen deprecor, idipſum ſapere in Domino. Etiam rogo & te Germana compar, adiuua illas, quæ mecum laborauerunt in miniſterio, &c.

EVTYCHVS.

PAulo in Troade concionante, Eutychus puer obdormiſcens, cadit de feneſtra: eoq; caſu extinctus, à Paulo reſuſcitatur. Act. 20.

IVSTVS.

COrinthi Paulus à Iudæis blaſphemijs exceptus, ſeceßit in domum cuiuſdam Iuſti, & colentis Deum, cuius domus erat contigua ſynagogæ. Act. 18.

MANAHEN.

IN catalogo prophetarum et doctorũ in florenti eccleſia Antiochiæ, ante Barnabæ & Sauli in Euãgelij prædicandi per gentes ſegregationem, Manahen etiam quendam Lucas habet Act. 13, quem Herodis tetrarchæ collectaneum fuiſſe ait: qui & ſine dubio inter eos fuit, qui Antiochenos primùm ad Chriſti agnitionem & fidem conuerterunt. Act. 11.

PHILEMON.

PHilemonẽ Coloſſenſem fuiſſe, Hieronymus teſtatur in enarratione epiſtolæ ad Philemonem, et Oneſimi dominum: quem transfugã ab eo, in uinculis Romæ conuerſum, Philemoni in ea epiſtola Paulus cõmendat, ac ut recipiat orat, & pro eo ſpondet. Philemonis autem ſingularem pietatẽ & fidem laudat, q. & eccleſiam domeſticam habeat, & beneficentiã eximiã ſanctis declararit: Viſcera, inquit, ſanctorum requieuerunt per te.

THEOPHILVS.

DE Theophilo planè nihil uſpiã extate, x quo, quis aut ubi fuerit, cõiectura ſaltẽ cõſequi liceat: niſi q. Acta apoſtolica Lucam ei nuncupaſſe, legimus Act. 1.

GAMALIEL.

TArſenſis fuit Gamaliel, Phariſæus, legis doctor uenerabilis, Act. 5. à quo Paulus ſe in lege paterna ad pedes ei⁹ eruditũ, apud tribunũ Epheſi narrat, Act. 22. Vnde & Pauli doctoris gentiũ διδάσκαλον Gamalielem Athanaſius dixit in lib. de Paßione imaginis Domini Cum irritata Hieroſolymis in Ioannẽ & Petrum Iudæorũ multitudo, de interficiẽdis illis conſiliũ caperẽt, retraxit Gamaliel, prudenti admodũ conſilio, quod ad hunc modum Lucas ibidẽ narrat: Surgens, inquit, quidam in concilio phariſæus, nomine Gamaliel, legis doctor, honorabilis uniuerſæ plebi, iußit foràs ad breue homines fieri, dixitq; ad illos: Viri Iſraelitæ, attendite uobis ſuper hominib. iſtis, quid acturi ſitis. Ante hos enim dies extitit Theodas, dicẽs ſe eſſe aliquem, cui conſenſit numerus uirorum circiter quadringẽtorum: qui occiſus eſt, & omnes quicunq; credebant ei, dißipati ſunt, & redacti ad nihilum. Poſt hunc extitit Iudas Galilæus in diebus profeßionis, & auertit populum poſt ſe, & ipſe perijt, & omnes quotquot cõſenſerunt ei, diſperſi ſunt. Et nunc itaq; dico uobis, diſcedite ab hominib. iſtis, & ſinite illos: quoniã ſi eſt ex hominib. conſilium hoc, aut opus, diſſoluetur: ſi uerò ex Deo eſt, non poteritis diſſoluere, ne fortè & Deo repugnare reperiamini. Cui conſilio conſenſiſſe indicat uniuerſam multitudinem, et Apoſtolos cæſos dimiſſos eſſe. Refert idem Euſeb. lib. 2. cap. 11. Athanaſius in eo quem diximus libro narrat, Nicodemum imaginem Chriſti effigiatam, morientem Gamalieli huic tradidiſſe: Gamalielẽ uerò et ipſum morti uicinum Iacobo eã reliquiſſe, ita ut Hieroſolymis ad ſubuerſionem uſq; integra conſeruata fuerit.

DEMAS.

REcenſet Deman inter ſocios & coadiutores ſuos, Paulus in epiſt. ad Philemonẽ: ex quo apparet, cum cum alijs Pauli collegis fuiſſe Romæ, quo tẽpore uinctus Paulus ſub Nerone, ſperaret liberationẽ, & ad Philemonem epiſtolam ſcriberet. Cui ibidem adfuit etiam, cũ ad Coloſſenſes ſcriberet. Col. 4. Sed defeciſſe ab eo Deman, Paulus conqueritur 2 Tim. 4. ubi: Demas, inquit, me reliquit, amplexus præſens ſeculum.

DIOTREPHES.

DIotrephen, quicunque is fuit, ut malicioſum, ingratum, malignum, pingit epiſt. 3. Ioãn. ad Gaium, his uerbis: Scripſi Eccleſiæ, ſed is qui amat primatum gerere in eis Diotrephes, non recipit nos. Propter hoc ſi uenero, indicabo facta illius, quæ facit uerbis malicioſis garriens in nos: & nec in his contentus, non ſolùm non recepit fratres, uerùm etiam uolentes recipere probibet, & à congregatione eijcit.

DEMETRIVS.

COntrà ibidẽ Demetrium à pietate & officijs in fratres peregrinãtes cõmẽdat Ioãnes, hoc modo: Demetrio teſtimonium redditum eſt ab hominibus, & ab ipſa ueritate: ſed & nos teſtimonium perhibemus, & noſtis quòd teſtimonium noſtrum uerum eſt,

PLATO, FVLVIANVS.

FAbulæ ſimilius q̃ hiſtoriæ uidetur, quod de Platone et Fulviano recitat Nicephorus lib. 2. cap. 41. Platonẽ ait epiſcopum fuiſſe in oppido Myrmena, apud Anthropophagos, à Matthæo ibi apoſtolo cõſtitutum: Fuluianum uerò principẽ eius ciuitatis, quẽ plurimis miraculis editis nequiuerit cõuertere Matthæus. qui tamen eo extincto crediderit, et cum omni ſua gẽte baptiſatus ſit: Matthæi etiã, occulto quodã Apoſtoli ductu ſibi nomine impoſito, ac regno ſuo abiecto, preſbyter primũ à Platone, deinde epiſcopus per nocturnã uiſionẽ à Matthæo cõſecratus ſit. Deniq; euãgelio ritè adminiſtrato, multisq; conuerſis, mortuus ſit. Hæc Nicephorus.

HIEROTHEVS.

DE Hierotheo hæc Nicephorus lib. 2. cap. 20: Hierothe⁹ familiaris Dionyſij Areopagitæ fuit, cui unà cum Dionyſio Paulus de cœleſti Hierarchia et de Theologia omnia communicauit. Libro eodẽ cap. 22. ex Dionyſio affirmat, Hierotheum cum Dionyſio adfuiſſe Mariæ morienti. Quod, quomodo uerũ ſit, iudicẽt q̃ uelint.

APELLES, NIGER.

EPiphanius 1 lib. 1. Tomo: hæreſi 20, ex LXXII. diſcipulis fuiſſe tradidit Apellem & Nigrum.

PROCHORVS, NICANOR, Timon, Parmenas.

PRochori, Nicanoris, Timonis, & Parmenæ, Lucas in Act. cap. 6 meminit, q. fratres fuerint, bono teſtimonio prædιti, & ſpiritu ſancto pleni: ideoq; in diaconos cũ alijs adhuc trib⁹ ſint delecti. Nec dubiũ quin ea in re fidẽ ac diligẽtiã præſtiterint. Alia de ipſis nõ habem⁹.

EVODIVS.

DE Euodio hæc Euſebius lib. 3. cap. 22: Inter eos, inquit, qui Antiochenã eccleſiam gubernarunt, primus Euodius fuiſſe cognoſcitur. Item in Chron. Primus Antio-

Antiochiæ epiſcopus ordinatus Euodius, anno Chriſti XLV, *Claudij Imp.* III.

ANIANVS.

PRimum poſt Marcum Alexandrinæ eccleſiæ epiſcopum ordinatum Anianū, Euſebius tradit lib. 2 cap. 24, anno Neronis 8, qui Chriſti fuit 64. Quanquam in Chronico, nono id factum Neronis anno, Chriſti uerò 65, annotauit. Eundē uerò & præfuiſſe ei eccleſiæ per annos 22, ac mortuum teſtatur anno quarto Imperij Domitiani: lib. 3 cap. 13. & in Chronico.

ABILIVS.

ANiano in epiſcopatu Alexādrino ſucceſsit Abilius, eodem quo Anianus deceſsit anno. Præfuit annis 13. Deceſsit, cum Imperium Romanum inuaſiſſet Nerua, anno Chriſti centeſimo. Euſebius lib. 3 cap. 13. & 21. & in Chronico.

AQVILA ALIVS, FRATER Clementis.

NArrat Nicephorus lib. 2. cap. 35, quomodo Petrus Roma à Nerone expulſus, in familiam Clementis, Romani poſtea epiſcopi, inciderit, eamq́; unà cum ipſo Clemente conuerterit: Aquilam, ſcilicet & Nicetum, fratres. de quibus multa fabulis non diſsimilia, ut de cognitione horum duorum fratrum poſt matrem inuentam, &c. habet liber 2 Clementis.

EVNVCHVS CANDACES.

DE Eunuchi Candaces reginæ Aethiopum conuerſione & baptiſmo, ſuprà in narratione de Philippo diacono, ex Actis nōnulla retulimus. Hic Euſebij de hoc uerba adſcribimus, quæ ſic habent lib. 2. cap. 1. Cum ſalutaris prædicatio quotidie augeſcendo progrederetur, diſpenſatione quadam diuina factum eſt, ut inde ex terra Aethiopum, primas quidam reginæ ueneriť, quæ regnum illic patrio more obtinebat. Hic primus ex gentibus à Philippo, per apparitionem diuini ſermonis, ſacra conſecutus eſt, primitiæq́; fidelium per orbem habitantium factus: ubi ad patriam terram reuerſus eſt, cognitionem Dei omnium, ac uiuificum ad homines Seruatoris noſtri aduentum euangelizaſſe narratur, ita ut opere adimpleta ſit per eum prophetia quæ dicit: Aethiopia præueniet manum eius Deo. Ait & Hieronymus in enarratione cap. 53 Eſaiæ, hunc Eunuchū à Philippo occaſione lectionis prophetiæ eius conuerſum, apoſtolum poſtea Aethiopū genti miſſum eſſe. Sophronius eum in Arabia felici, & Taprobana inſula maris rubri, Euangelium prædicaſſe, ac martyrium ibi tandem feciſſe, teſtatum reliquit.

SANCTINVS.

SVb Domitiano claruiſſe Sanctinum, epiſcopū Meldenſem, cum Antonio quodam, Henricus de Erfordia retulit cap. 9. Vincent. lib. 10. cap. 22 ordinatum eum à Dionyſio Areopagita ſcripſit: quod oſtendere tantum obiter uolumus.

EVTROPIVS.

EVtropiū in 14 Domitiani annum Henricus reijcit. Narrat eum ex nobili fuiſſe in Perſia familia, et patrem habuiſſe Xerxen, qui Simonem & Iudam apoſtolos audierit. Ipſe uerò Eutropius Petri apoſtoli conſilio in Gallijs Euangelium prædicans, martyr ibidem obierit. Prolixam de hoc narrationem habet Vincent. lib. 11. cap. 18. 19. 20 & 21. & Antoninus.

APOLLINARIS.

DIſcipulum fuiſſe Petri Apollinarem, tradunt Henricus capite 7. Nauclerus generatione 2, Vincentius lib. 10. cap. 7. martyremq́; obijſſe anno tertio Veſpaſiani, Rauennæ.

MATERNVS. AEGISTVS.

DVos hos de numero LXXII diſcipulorum fuiſſe, ac à Petro in Germaniam miſſos, Henricus prodidit cap. 5. Maternum quidem Treuerim, Egiſtum Bardouicum, ubi cum Mariano diacono martyrium fecerit. Nauclerus generatione 2, tres ſimul præſtantes doctores Rauennam miſſos ſcribit, Maternum ſcilicet, Valerium & Eucharium.

HERMAGORAS.

COnuerſus ad fidem Chriſti à S. Marco Hermagoras, à Petro epiſcopus Aquileiæ conſtitutus eſt, & ſub Nerone martyrio defunctus. Bergomenſ. lib. 4. Erfordienſis cap. 5. Vincentius lib. 9. cap. 106 & 107. Sed conſilio quodam noſtro reliquos, quos hoc ſeculum doctores & perſonas eccleſiaſticas habuiſſe, à Vincentio, Antonio, Bergomenſi, Nauclero, Hermanno, Henrico, Temporum faſciculis, &c. proditum eſt, omnes enumerare ſuperſedemus: tum quia non neceſſarias & ambiguas commemorare hiſtorias nec utile, nec neceſſe eſt: tum quòd qui illis delectantur, ex ſcriptoribus ijs quos diximus, petere poſſunt.

DIONYSIVS AREOPAGITA.

MEminit Lucas in fine capitis 17 Actorum apoſtolicorum, Dionyſij cuiuſdam iudicis ſeu Areopagitæ, quem ex Pauli concione, cum in Areopagum tractus fuiſſet, conuerſum ſcribit. Nec aliud quicquā de ijs quæ poſtea Dionyſius Chriſto credens egerit, aut in illa aut alia Euangelicæ narrationis parte reperitur: niſi quòd Euſebius lib. 3. cap. 4. & lib. 4. cap. 23 ex autoritate Dionyſij alterius cuiuſdam Corinthiorū epiſcopi, primum hunc Areopagitam Athenienſium factum epiſcopum indicauit. Cuius tamen nec uetuſtæ, incertorum tamen autorum, de uita Dionyſij narrationes, nec recentiorum, quas Suidas comportauit, meminerunt. Eum autem fuiſſe Dionyſium, qui tempore paſsionis Chriſti apud Heliopolin Aegypti cum Apollophane philoſopho fuerit, ac de inuſitata eclipſi pronunciarit, Ignotus & carne ueſtitus Deus (ut Suidas narrat) patitur, cuius gratia denſa hac caligine uniuerſa mundi moles obſcurata eſt atq; concuſſa: ſeu ut Apollophanem, Vices hæ ſunt, dixiſſe refert, rerum diuinarum: ſeu ut alij Dionyſium reſpondiſſe affirmant, Aut Deus naturæ patitur, aut mundi machina diſſoluetur, pleriq; teſtantur. Quod an uериſimile ſit, poſtea indicabimus.

Narratio de uita Dionyſij, præfixa operibus eius quæ nuper in latinum tranſtulit Ioachimus Perionius, refert, cum à Paulo Athenis conuerſum, ad Clementem Romanum epiſcopum proximè ueniſſe, atq; ab eo cum ſocijs Saturnino, Marcello, Luciano, Ruſtico & Eleutherio, ad propagandum Euangelium miſſum eſſe in Occidentem: quorum alijs in Hiſpaniæ, alijs in Galliæ ciuitates diſtributis, ipſe Pariſios docendi Chriſtū gratia ſe contulit, ibiq; cum Ruſtico & Eleutherio collegis capitis ſupplicio martyrium fecerit. Quòd de Dionyſio pleroſq; prodidiſſe reperies.

Nūc de ſcriptis, quæ Dionyſij Areopagitæ, diſcipuli Pauli,

Pauli nomine paſſim (quanquã exiguo numero, cũ eorum plurima Suidas enumeret) ex multis ſeculis circumferuntur, pauca monebimus. Quæ certè non eſſe iſtius Dionyſij, quem Paulus conuertit, uel puero eſſe perſpicuum poſſit. Iudicent interea Ambroſius Chalmadulenſis & alij, qui Dionyſij diſcipuli Pauli eſſe contendunt, quicquid uelint. Primùm enim, quis nõ miretur, tantum Pauli diſcipulum & Apoſtolum, beneficij conuerſionis & amicitiæ cum præceptore tã omnino potuiſſe obliuiſci, ut ne uno quidem in loco Pauli meminerit: aut eius autoritate, quæ tradit, ſe ſcribere teſtetur? Deinde nullum ex Apoſtolis, aut eorum diſcipulis uidemus, de induſtria luſiſſe in tradẽda eccleſiæ doctrina tam ſubtilibus, imò intricatis, ac præter autorem ipſum, uix alij cuiquam explicabilibus ſpeculationibus & argutijs. Ac nihil minus certè cõuenit iſti ætati, cui Dionyſius tribuitur: ut in qua homines rudes rerum de Chriſto, de regno Dei, de iuſticia & ſalute æterna, ſingulari ſimplicitate & perſpicuitate, non ſubtilitatum inuolucris doceri neceſſe fuit. Vnus enimuerò, ut dubium minimè aut fallax indicium, de reliquis libris apocryphis eccleſia perpetuò pronunciauit, quòd ſtylus eorum & dicendi forma ab elocutione Apoſtolica procul abſit. Denique in eccleſiaſtica Hierarchia, ſuppoſiticius ille Dionyſius plurimorum meminit ordinum, ut pontificum, præſulum, ſacerdotum, monachorum, &c. quorum pariter epiſcopi Dionyſij ætas nullum habuiſſe probari poteſt. Inprimis uerò de monachis traditio, quos Pauli tempore nondum fuiſſe conſtat, ſuſpecta eſt: quorum ut originem minimè indicat, ita nec Apoſtolicè ſentit, quòd eorũ ordinem ut ſublimiorem & excellentiorem reliquis commendet. Sed his rationibus, etiam Eraſmi, quas in Annotationibus in 17 caput Actorum recẽſuit, ad uerbum adijcimus: Laurentius Valla hoc loco refellit eorum opinionem, qui putant, hunc Areopagitam fuiſſe autorẽ eorum librorũ, quos habemus de Hierarchijs ac diuinis nominibus: & eundem eſſe, qui apud Lutetiam Pariſiorũ martyrio fuerit laureatus: è tribus, ni fallor, Dionyſijs unum reddentes. Primùm Areopagitæ iudices erãt, non philoſophi. at iſti Dionyſium ſummum faciunt philoſophum, qui ex eclipſi ſolis deprehenderit, periclitari rerum naturam: cum conſentaneum non ſit, eas tenebras Athenas uſq; perueniſſe. Nam quod ait Euangeliſta, tenebras factas ſuper uniuerſam terram: eius regionis terram intellexit, aſſentiente & diuo Hieronymo, & aſſeuerante Origene in Homilijs quas ſcripſit in Mattheũ, ubi planè negat eas tenebras è ſolis accidiſſe deliquio: ſed aut nubibus intercedentibus, aut alioqui aeris denſitate coacta. Quòd ſi hæ tenebræ tanto ſpacio contigiſſent per uniuerſum orbem, aliquis certè ſeu Latinus ſeu Græcus ſcriptor eius rei meminiſſet. Iam epiſtolam ſuper hac re, uelut Dionyſij nomine confictã, deridet Laurentius. Mihi non uidetur priſcis illis temporibus tantũ fuiſſe Chriſtianis ceremoniarũ, quantum ille deſcribit. Deinde miror, ſi tam priſcus autor fuit, & tam multa ſcripſit, à nemine ueterum, ſeu Græcorum ſeu Latinorum, fuiſſe citatum: nõ ab Origene, non à Chryſoſtomo: ne ab Hieronymo quidem, qui nihil intẽtatum reliquit. Quin & Gregorius ipſe, uir probæ fidei, citans huius literas, non iudicat eum fuiſſe Dionyſium Areopagitam. Porrò cum in Eccleſiaſtica hiſtoria multa fiat mentio de libris Dionyſij Corinthiorum epiſcopi: nõ eſt probabile, taciturum fuiſſe Euſebium de tanto Pauli diſcipulo, ſi tantum uoluminum reliquiſſet. Hieronymus in catalogo Scriptorum illuſtrium, unum aut alterum Dionyſium recenſet, huius libros non recenſet. Laurentius indicat, fuiſſe ſuæ ætatis doctiſſimos uiros, qui iudicarint eos libros eſſe Apollinarij. Tametſi eius nominis duos commemorat Hieronymus: alterum Hierapolitanum epiſcopũ, qui floruit ſub Marco Antonino ſecundo: alterum Laodicenũ, in Syria epiſcopum. neutri tamen huiuſmodi quicquam tribuit operum. Neque enim opinor hæc Apollinari hæretico tribuenda. Ante complures annos, ut memini, uir incõparabilis Gulielmus Grocinus, ut Theologus ſummus, ita in nulla diſciplina non exquiſitè doctus & exercitatus, auſpicaturus Londini in æde diuo Paulo ſacra, enarrationem cœleſtis Hierarchiæ, meditata præfatione multũ aſſeuerauit, hoc opus eſſe Dionyſij Areopagitæ: uehementer deſtomachans in eorum impudentiam, qui diſſentirent. At idem priuſquam operis dimidium confeciſſet, ubi guſtum attentius cæpiſſet, ingenuè corã auditoribus faſſus eſt, ſibi uerſo calculo, nõ uideri id opus eſſe Dionyſij Areopagitæ. Demiror autẽ, cur Beda putet hunc Dionyſium factum epiſcopum Corinthiorum: cùm Eccleſiaſtica hiſtoria palàm oſtendat, alium fuiſſe Dionyſium epiſcopum Corinthiorum, qui multa cõſcripſerat. Atq; huius autoritas ibi citatur, qui in epiſtola quadam, quam ſcripſit ad Athenienſes, oſtenderit, Dionyſium Areopagitam à Paulo conuerſum, primum fuiſſe Athenis epiſcopum ab eodem Apoſtolo inſtitutum. Nec aliud quicquam apud priſcos ſcriptores comperitur de Dionyſio Areopagita.

DE EPISCOPIS ROmanis.

LINVS.

DE Lino, Cleto & Anacleto, qui in Catalogis Romanorum epiſcoporum poſt Petrum numerantur, tanta eſt diuerſitas, ut explicari aut conciliari ferè quocunq; negocio nequeat: alijs ſucceſſores Petri epiſcopos, alijs Petri in gubernatione eccleſiæ ſocios & coadiutores eos appellantibus, magno & euidenti argumento, incertiſſimis pontificatum Romanum & infirmiſſimis niti initijs et fundamentis. Nos eam diuerſitatem ex autoribus, ſicut inuenimus, recitare cogimur. Quod ad Linum igitur primum attinet, Euſebius eum uult eſſe, cuius in ſalutationibus Paulus meminerit, in poſteriori ad Timotheum epiſtola cap. ultimo: eundemq; deinde quatuor in locis diſertè affirmat, poſt Petri & Pauli martyrium eccleſiæ Romanæ epiſcopatum ſortitum eſſe, ut lib. 3. cap. 2 & 4, & lib. 5. cap. 6. In Chronico item, ſub anno Domini 70, Neronis uerò 14, ubi: Poſt Petrum, inquit, primus Romanam eccleſiam rexit Linus annis 11. Contrà tamen alij, non poſt Petrum eos, ſed unà cum Petro ſeu coepiſcopos ſeu coadiutores ſeu uicarios fuiſſe prodiderunt: ut Marianus Scotus, qui Clementem primum Papam (ſicut & infrà dicemus) poſt Petrum Romanã adminiſtraſſe ait eccleſiam, cum Lino & Cleto, quos in uita Anacleti omnino negat Papas fuiſſe. Et extant de Lino & Cleto, in uetuſto quodam Chronico, quod Rudimentum nouitiorum inſcribitur, uerba hæc: Non eſt ſequendum, quod quidam dicunt, Linum 14 anno Neronis epiſcopatum Romæ cæpiſſe

Digitized by Google

primum, & duodecim annis ſediſſe poſt Petrum: ſed tenendum, Linum & Cletum fuiſſe ſub Petro, & adminiſtraſſe officium chorepiſcopi, Petrumq́; eis diſtribuiſſe officium diſtribuendi pauperibus. Ruffinus quoq;, ſicut poſtea indicabimus, epiſcopatu Romano, uiuo adhuc Petro, functos Linum & Cletum, autor eſt: cum interea Petrus peregrinationib. & apoſtolatui uacaret. In qua ſententia & Sabellicus eſt, Ennead. 7 lib. 2. Petrus, inquit, Linum & Cletum, quia pluribus ſimul intẽtus eſſe non poſſet, epiſcopos ordinauit. Atq; ſic igitur, nimirum ſi unà cum Petro epiſcopi fuiſſe Linus & Cletus putentur, excuſari aliquo modo poſſint. Damaſi uerba in libro Pontificali, ubi Linum fuiſſe tradit temporibus Neronis, à cõſulatu Saturnini et Scipionis, uſq; ad Capitonem & Ruffum conſules. Quæ aliàs, ſi ſcilicet poſt Petrum tot annis Linum ſediſſe ſtatuatur, nullo pacto conciliari poſſent: cũ anno proximo præcedente Petri obitum, Linum martyrem factum, inde eliciatur.

De Lino porrò hæc Volaterranus Anthropologiæ lib. 22. et Sabellicus Ennead. 7. lib. 4: Linus, inquit, patria Volaterraneus, è familia Maurorũ fuit. Sic enim in quodã ueteri ſcripto in ea urbe legimus, Linũ Volaterranum à patre Herculaneo, annorũ uigintiduo ſtudiorum gratia Romam miſſum, ibidemq́; in contubernio primum Q. Fabij amici paterni, deinde uenientem eo tempore Romam Petrum, omiſſis omnibus ſecutum fuiſſe: atq; ob eius egregiam fidem ſimul, & eloquentiam, Euangelij coadiutorem illi permanſiſſe. Sedit annis 10, menſibus 3, diebus 12. Martyr factus eſt ſub Saturnino cõſule (in quo à Mariano diſſentit) cuius filiam lymphatam liberauerat, ſepultus in Vaticano. Ab ultimo Neronis anno ad Veſpaſiani tempora peruenit. Inſtituit, ne qua mulier (dignum equidem epiſcopali cura) niſi capite linteis operto templum ingrederetur. Creauit epiſcopos 11, presbyteros 14. Scripſit res geſtas Petri, præſertim eius cum Simone mago concertationem.

CLETVS.

Cleti nuſquam neque Irenæus, neque Euſebius, neque Hieronymus, neque Optatus Mileuitanus (qui lib. 2. contra Donatiſtas texit catalogum ſucceſſorum in urbe Roma) neque Marianus meminerunt. Necdum ſatis ab aliquo explicatum eſt, diuerſi'ne an unus & idem, Cletus & Anacletus fuerint. Damaſi de hoc Cleto narratio tam eſt implicata, ut conciliari nullo modo poſſit. Cletus, inquit, natione Romanus, de uico Patricij, patre Aemiliano, ſedit annis 12. (ſecundum alios, VII.) Fuit autem temporibus Veſpaſiani & Titi, à conſulatu Veſpaſiani ſeptimo, et Domitiani quinto, uſque ad Domitianum nonò & Ruffum conſules. Nam ſi Titi fuiſſe temporibus Cletus ponatur, ſuperuacua fuerit Ruffini & aliorum conciliatio, qui eodem tempore in communi cũ Petro gubernatione fuiſſe tum Cletũ hunc, tum Linum, tradiderũt: quemadmodum diximus. Quid deinde loci erit Anacleto, quem primo Titi anno epiſcopatum Romæ accepiſſe, Euſebius, ut iam oſtẽdemus, autor eſt?

ANACLETVS.

Proximo poſt Linum loco, Irenæus libro tertio contra hæreſes, cap. tertio, Anacletum numerat: quem omnes Pontificij, & quidem Optatus Mileuitanus lib. 2. aduerſus Donatiſtas, poſt Clementẽ collocarũt. Irenæo conſentit Euſebius pluribus in locis: ut libro tertio, capite decimotertio, ubi: Titi, inquit, altero imperij anno Linus, Romanæ miniſterium eccleſiæ, cum in eo duodecim annis præfuiſſet, Anacleto tradit. Idẽ libro 5 cap. 6. & in Chronico annotauit: ubi, primo anno Titi, anno uerò Chriſti LXXII, Anacletum Lino ſucceſſiſſe indicat. ut mirum ſit, quamobrẽ Anacletũ ab Euſebio prætermiſſum Marianus ſcripſerit, cuius uerba, ut ſunt obſcura, adſcribimus: Anacletum, inquit, omnino Euſebius prætermiſit, quoniã Linus & Cletus, qui nõ fuerũt Papæ, atq; Anacletus, à paſſione Petri in ultimo anno Neronis uſque ad Traianum, nõ poſſunt ſimul ſub regibus ſtare. In loco enim annorum Clementis, quibus Petrum cum Lino et Cleto, ſed ſimul, poſt Petrũ nouem fuerunt, uel cũ Cleto tantum Clemens cathedram tenuit, Linus & Cletus ſunt poſiti: & in locum Anacleti papæ, qui poſt Clementem decem annis ſucceſſit, Clemens poſitus. Hæc Scotus. Quibus & Damaſi uerba ſubijcimus, liberum lectori iudicium relinquentes: Anacletus natione Græcus, ex patre Antiocho, ſedit annis nouem, menſes tres, dies decẽ. Fuit autẽ temporib. Domitiani, à cõſulatu Domitiani X, & Sabini uſq; ad Domitianum decimoſeptimò & Clementẽ conſules. Hic memoriam beati Petri (opus oppidò memorabile et neceſſariũ) conſtruxit & compoſuit, dum presbyter factus fuiſſet à beato Petro, ſeu alia loca, ubi epiſcopi reconderentur ſepulturæ. Vbi & ipſe ſepultus eſt in pace, iuxta corpus beati Petri, tertio idus Iulij. Hic facit ordinationes duas per menſem Decembrem, presbyteros quinq;, diaconos III, epiſcopos per diuerſa loca numero VI. Atq; hæc de Anacleto eruditè Damaſus. Cæterùm quod ad epiſtolas Decretales Anacleti attinet, alibi de ijs quid ſentiendum uideatur referemus.

CLEMENS.

EXtant, non ita multo antè editi, prius etiam à Ruffino in latinum cõuerſi, libri Recognitionum Clementis, in quibus de eius origine, patria, parentibus, parentum fortuna, et alijs multa narrantur, quæ narrationem de eo prolixam inſtituere poſſent, ſi neceſſe uideretur: ſed quæ ex illis ipſis libris lectori petenda relinquimus, ſicut & epiſtolas eius Decretales: de quibus quid iudicandum ſit, ſuo loco dicemus. Hic ordine, probatiorum, ut uidentur quidem, ſcriptorum teſtimonia commemoramus. Primùm autem de tempore & ſucceſſione Clemẽtis, Ruffini indicationem, de qua ſuprà diximus, ex præfatione in libros Recognitionũ ad Gaudentium ponemus: Quidam requirunt, inquit, quomodo cum Linus & Cletus (Anacletum enim non habet) in urbe Roma ante Clementem hunc fuerint epiſcopi, ipſe Clemens ad Iacobum ſcribens, ſibi dicat à Petro docendi cathedram traditam. cuius rei hanc accepimus eſſe rationem, quòd Linus et Cletus fuerũt quidem ante Clementem epiſcopi in urbe Roma, ſed ſuperſtite Petro, uidelicet ut illi epiſcopatus curam gererent, ipſe uerò apoſtolatus impleret officiũ. ſicut inuenitur etiam apud Cæſaream feciſſe, ubi cum ipſe eſſet præſens, Zachæum tamen à ſe ordinatum habebat epiſcopum. Et hoc modo utrumque uerum uidebitur, ut & illi, ſcilicet ante Clementem numerentur epiſcopi, & Clemens tamen poſt obitum Petri docendi ſuſceperit ſedem.

Epiphanius autem (qui & ipſe Anacletum neſcit) de ſucceſſione

ized by Google

ſucceßione epiſcoporum Romanorum poſt Petrum, hoc modo narrat libro primo, tomo ſecundo, hereſi 27: In urbe Roma fuerunt primi Petrus & Paulus, apoſtoli iidem & epiſcopi: deinde Linus, deinde Cletus, deinde Clemens, qui contemporaneus fuit Petri & Pauli. Huius mentionem facit Paulus in epiſtola ad Romanos. Et nemo miretur, quod ante ipſum alij epiſcopatum aſſumpſerunt, cum ſub Apoſtolis hic fuerit contemporaneus Petri ac Pauli. nam & illi contemporanei Apoſtolorum fuerunt. Siue igitur adhuc ipſis ſuperſtitibus à Petro accepit impoſitionem manuum epiſcopatus, & eo recuſato remoratus eſt (dicit enim in una epiſtola ſua: Secedo, abeo, erigatur populus Dei: hoc enim in quibuſdam Commentarijs reperimus) ſiue poſt Apoſtolorum ſucceßionem à Cleto epiſcopo hic conſtituitur, non ita clarè ſcimus. Veruntamen etiam hic potuit ſuperſtitibus adhuc Apoſtolis, Petro uidelicet ac Paulo, alios epiſcopos conſtituere, propterea quòd Apoſtoli ſepe ad alias terras ablegabantur, propter Chriſti predicationem. Non potuit autem urbs Roma ſine epiſcopo eſſe. Paulus enim in Hiſpaniam profectus eſt, Petrus uerò ſepe Pontum & Bithyniam uiſitauit. Poſſibile eſt autem, poſtquam diſceßit ac recuſauit Clemens (ſi modò ſic factum eſt: rationem enim ſic ineo, nõ decerno) poſtea poſt obitum Lini & Cleti, quorum uterque ad 12 annos epiſcopatum tenuit, poſt ſancti Petri ac Pauli obitum, qui contigit 12 anno Neronis, hunc rurſus coactum eſſe ad ſuſcipiendum epiſcopatum. Attamen epiſcoporum in Roma ſucceßio hanc cõſequentiam habuit: Petrus & Paulus, Linus, Cletus, Clemens, &c. Hęc Epiphanius.

Irenęus tamen, qui, ut & Euſebius, pro Cleto Anacletum habet, ſic libro tertio contra hereſes, capite tertio: Poſt Anacletum, inquit, tertio loco ab Apoſtolis epiſcopatũ ſortitus Clemens, qui & uidit ipſos Apoſtolos, & contulit cum eis, cum adhuc inſonantem predicationem Apoſtolorum & traditionem ante oculos haberet. Non ſolus enim, multi adhuc ſupererant tunc ab Apoſtolis docti. Meminit huius loci Irenęi de Clemente, & Euſebius libro quinto, capite ſexto: qui & libro tertio, capite quarto de eodem hęc retulit: Clemẽs, qui tertius Romanę eſt eccleſię epiſcopus conſtitutus, Pauli cooperarius & commilito fuiſſe, ipſius teſtimonio probatur. Et libro eodem, capite decimoquarto & decimoquinto: Anno duodecimo Domitiani, ſuccedit Anacleto Clemens, quem cooperarium ſuum fuiſſe Apoſtolus Philippenſibus ſcribens dixit: Cum Clemente, & reliquis cooperarijs meis, quorum nomina ſunt in libro uitę. Rurſus item libro eodem, capite uigeſimoſecundo: Eo, inquit, tempore (anno 1 Traiani) Romanę eccleſię pręerat Clemẽs, qui & ipſe tertium poſt eos, qui poſt Paulũ ac Petrũ epiſcopatu illo potiti ſunt, gradum tenebat. Linus primus fuit, alter Anacletus. Eadem & Hieronymi in Catalogo de Clemente ſententia eſt: Clemens, inquit, quartus poſt Petrum Romę epiſcopus fuit. ſiquidem ſecundus Linus fuit, & tertius Anacletus. Tametſi pleriq; Latinorum, ſecundum poſt Petrum apoſtolum, putent fuiſſe Clementem. Sic enim Petri ſucceſſorem Clementem Hieronymus appellat, libro 1 aduerſus Iouinianum. Sabellicus cum aliàs Petri, aliàs Cleti ſucceſſorem facit, hoc modo rationem incertam concilians Ennead. 7 libro 2: Petrus, ait, Romam reuerſus, Clementem epiſcopum conſecrauit, tradiditq; ſedem obtinendam, & eccleſiam ei commendauit piè & ſanctè inſtitutam. Ego, inquit, eam Clemens & ligandi & abſoluendi tibi trado poteſtatem, quam mihi Chriſtus reliquit: tu rebus omnibus uitę fortunęq; contemptis, doctrina & oratione pium gregem, ut bonum decet paſtorem, tueberis. Et libro eiuſdem Enneadis quarto: Sedit Cletus, inquit, annos duodecim, in cuius locum Clemens Romę in Cęlio ortus, ſuffectus eſt. Fuerat is à Petro, cum in humanis adhuc eſſet, ſucceſſor deſtinatus. Ceterùm, Linum primò, mox & Cletum, ut ſingulari fuit modeſtia, ſibi in honore prętulit. Nunc de ſcriptis Clementis.

Meminerunt epiſtolę cuiuſdam eius ad Corinthios, Irenęus, Euſebius & Hieronymus, quę hodie nuſquam extat. Irenęi ex libro tertio capite 3 uerba hęc ſunt: Sub Clemente, diſſenſione non modica inter eos qui Corinthi eſſent fratres facta, ſcripſit quę eſt Romę eccleſia, potentißimas literas Corinthijs, ad pacem eos congregans, & reparans fidem eorum, & annũcians quam in recenti ab Apoſtolis acceperant traditionem, annunciantem unum Deum omnipotentem, factorem cęli & terrę, plaſmatorem hominum, &c. De eadem epiſtola Euſebius libro 3 capite 16 hoc modo: Clementis una indubitata fertur epiſtola, magna hęc & admirabilis, quam tanquam è Romana eccleſia, ad eam quę Corinthi erat, tum ipſis exarauit, cum apud Corinthios oborta eſſet ſeditio. Hanc in multis etiam eccleſijs palàm ac publicè iam olim, & apud nos quoque legi cognouimus. Et rurſus libro eodem, capite 37: Clementis, inquit, epiſtola quę apud omnes pro indubitata habetur, quam in perſona Romanę eccleſię ad Corinthios exarauit, in qua multis ſenſibus ex epiſtola ad Hebręos ſcripta adductis, imò & ipſius quibuſdam dictionibus ad uerbum uſus, clarißimè probat, non eſſe ſyngramma hoc ad Hebręos ſcriptum recens ac nouũ. Et: Alij Clemẽtem hunc, epiſtolam iſtam interpretatum eſſe dicunt. id quod & magis ueritati conſonum ob hoc eſſe uidetur, quòd & conſimilem dictionis characterem utraque, & Clementis, & ea quę ad Ebręos eſt, epiſtola continet, & ipſius utriuſque ſenſus non adeò procul inter ſe diſtant. Eadem prorſus Hieronymus, ſeu quiſquis autor eſt Catalogi: Scripſit, inquit, Clemens ex perſona Romanę eccleſię, ad eccleſiam Corinthiorum ualde utilem epiſtolam, quę & in nonnullis locis publicè legitur, quę mihi uidetur characteri epiſtolę, quę ſub Pauli nomine ad Ebręos fertur, conuenire. Sed & multis de eadem epiſtola, non ſolùm ſenſibus, ſed iuxta uerborum quoque ordinem utitur. Omnino grandis in utraque ſimilitudo eſt.

Idem rurſus in enarratione capitis quarti epiſtolę ad Epheſios, eiuſdem epiſtolę ſic meminit ex Pauli uerbis: Obſecro uos ego uinctus in Domino. melius eſt, ſi uinctum Domini in Chriſti charitate dicemus. cuius rei & Clemens ad Corinthios teſtis eſt, ſcribens: Vinculum charitatis Dei quis poterit enarare? Et in capite ſecundo ad Epheſios: Quęrimus, inquit, quid ſit (in quibus aliquando ambulaſtis ſecundum ſeculum mundi huius) utrum nam & aliud ſeculum ſit, quod non pertineat ad mundum iſtum, ſed ad mundos alios, de quibus &

Clemens in epiſtola ſua ſcribit: Oceanus, & *mundi qui trans ipſum ſunt.* Incertum autem, utrum ex ea epiſtola, an ex alio aliquo Clementis ſcripto, Baſilius in libro de Spiritu ſancto, capite 29. hæc uerba protulerit in enumeratione teſtimoniorum doctorum ueterum de Trinitate. *Sed et Clemēs Romanus: Viuit (inquit) Deus,* & *Dominus* IESVS *Chriſtus,* & *Spiritus ſanctus.*

Porrò de altera quadam epiſtola, alijsq́; Clementis ſcriptis, Euſeb. lib. 3, cap. 38. *Sciendum autem ait, quòd & altera quædam epiſtola Clementis eſſe dicitur. uerùm hanc non perinde atq; priorem, claram & inſignè cognouimus. neq; enim ueteres illa uſos eſſe ſcimus. Iam & alios quoſdam nuper multiloquos & prolixos commentarios, quaſi illius ſint, nonnulli protulerunt, ut qui Petri & Appionis dialogos contineant, quorum apud ueteres prorſus nulla fit mentio. neq; enim ſincerum rectæ & Apoſtolicæ doctrinæ characterem tenēt.*

De libris Recognitionum hæc Hieronymus in Apologia aduerſus Ruffinum, ex Ruffini ipſius uerbis: *Clemens Apoſtolorū diſcipulus, qui Romanæ eccleſiæ poſt Apoſtolos epiſcopus & martyr fuit, libros edidit qui appellantur* ἀναγνωρισμὸς*, id eſt recognitionis quibus cum ex perſona Petri apoſtoli doctrina quaſi uerè Apoſtolica, in quamplurimis exponatur, in aliquibus ita Eunomij dogma inſeritur, ut nihil aliud quàm ipſe Eunomius diſputare uideatur,* &c.

Epiphanius lib. 1. tom. 2. hæreſ. 27. circuitionum & encyclicarum quarundam Clementis epiſtolarum hoc modo meminit: *Vtuntur, inquit, Ebionæi circuitionibus Petri appellatis, per Clementem ſcriptis, multa corrumpentes in ipſis, & pauca uera relinquentes, uelut ipſe Clemēs ipſos per omnia redarguit in epiſtolis quas ſcripſit Encyclicis, qui in ſanctis eccleſijs legūtur, quòd alium habeant characterem fides ipſius et ſermo, ab his quæ ab illis ſub nomine ipſius in circuitionibus corrupta ſunt. Ipſe enim uirginitatem docet, & illi non admittunt. Ipſe laudibus uehit Eliam, & Danidem, & Samſonem, & omnes prophetas, quos illi abominantur,* &c. Videtur huc reſpexiſſe Hieronymus libro 1 aduerſus Iouinianum: *Clemens ſucceſſor apoſtoli Petri, ſcripſit epiſtolas, omnemq́; penè ſermonem ſuum de uirginitatis puritate contexuit.* Citat & Athanaſius in diſputatione contra Arium in ſynodo Nicena, quædam ex Clementis ſcriptis, hoc modo: *Clemens Petri ſectator iſtiuſmodi opinionē ſubruit, uidelicet, Deum æternum non ex partibus conſtare.*

Quæ poſtremò de libro De uero propheta Clemētis in lib. 1 Recognitionū traduntur, in medio relinquimus.

Præfuiſſe Romano epiſcopatui Clementem annis IX, Euſebius libro 3. capite 34, & in Chronico teſtatur, ſub anno Chriſti XCIIII.

CAPVT XI.

DE HAERETICIS.

DE SIMONE MAGO.

SImon Magus in Samariæ uico qui Triton, ut Iuſtinus habet, dicebatur (Euſebius & alij Gitton uocant) natus eſt. In philoſophia ac literis eum à teneris fuiſſe inſtitutum & exercitatum, inde conſtat, quòd philoſophorum de Dijs nugas ſectatus, quæ ex Iudaiſmo & Chriſtianiſmo mutuatus eſt, ethnicis ueteratoriè & aſtutia diabolica confirmare ſtuduit. Si quid Recognitionibus Clementis ad Iacobum tribuendum eſt, natus eſt Simon patre Antonio, matre uerò Rachel. in Græcis literis doctus, & orator fuit uehemens, & Dialecticæ diſputationumq́; peritiſſimus. Cum autem alioqui confuſa dominaretur in Samaria religio, quæ partim Iudaicam, partim Ethnicam ſapiebat: Simon naturà prauus, diaboli inſtinctu, ingenio fortè etiam uerſatili, doctrinæq́; quam ſibi apud ſuos comparauerat opinione fretus, maiora portenta comminiſcitur: eoq́; inſaniæ progreditur, ut auderet palàm ſeſe Deum uocare, ac diuinos ſibi honores exhiberi poſtularet. Vt autem fidem mereretur, Magiæ ſeſe dediderat, uanisq́; ludibrijs ac miraculis hominum oculos ac mentes ita faſcinabat, ut multi eum ſectarentur. Conflabat præterea his ipſis præſtigijs magnam pecuniam. Porrò exercuit Magiam longo tempore ante Chriſti paſsionem, nemine impediente. Sed poſtquam Paulo eccleſiam immaniter perſequente, Philippus in Samariam ueniſſet, atque Euangelium Chriſti tradidiſſet, & multi cœleſti ueritati accederent, inter alios & ipſe ſimulauit ſe religionem Chriſtianam amplecti, ac baptiſmum accepit. Sectatus etiam Philippum eſt, ad tempus miraculis eius ſtupendis allectus. Poſtea uerò, cum Iohannes & Petrus Eccleſiæ Samaritanæ manus imponerent, ac uideret Spiritum ſanctum miraculoſe exhiberi, quod occultabat pectore, tandem patefaciebat: impudenter ab Apoſtolis petens, ut ſibi quoque illa ratio reuelaretur, qua poſſet Spiritum ſanctum impoſita manu largiri. offerebat autem pro ea communicatione pecuniam. Putabat enim, magicis artibus ſibi ignotis, hanc tantam rem effici. At Petrus nequitiam eius animaduertens, grauiter eum increpat: *Pecunia, inquit, tua tecum ſit in perditionem, quoniam donum Dei exiſtimaſti pecunia parari. non eſt tibi pars neque ſors in ea re: cor enim tuum non rectum eſt corā Deo. pœnitentiam itaque age à nequitia tua: et roga Deum, ſi fortè remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui. Felle enim amaro uideo te eſſe, & ligatum iniquitate.* Simulat autem etiam tunc quandam humilitatem Simon, ac petit ut Apoſtoli pro ſe preces faciant. Hæc Actorum 8 recitantur. Poſtea autem nihilo factus eſt melior, imò deterior. Nam quæcunque ex Euāgelio, de Chriſto, Spiritu ſancto, hominumq́; ſalute didicerat, ad ſe transferre, & nefariè corrumpere auſus eſt: ſicut in loco de Hæreſibus ſuprà dictum eſt. E proſtibulo publico Tyri Phœniciæ quandam mulierem Selenem ſeu Helenam ad ſe pertraxit: eam finxit eſſe ſuam, tanquam æterni patris cogitationem, per quam & angelos creaſſet: eámque angelorum iniuria in terris detentam, & in alia atque alia corpora muliebria ueluti carcerem ab ijs coniectam. Eſſe hanc ipſam Helenam prorſus eandem, propter quam Troianum bellum ſit geſtum. ſeq́; nunc eam è tam longinqua ſeruitute redempturum: fide in hanc Helenam homines ſaluos fieri: ut refert Irenæus.

Romam uenit ſub Claudio, cum Euangelij lucem, quæ paſsim in Aſia fulgebat, diutius ſuſtinere non poſſet: ibiq́; breui tempore ſtatuam publicè adeptus eſt, ut ex Iuſtino ſuprà commemorauimus. Diſputaſſe Pe-

trum

trum cum Simone Mago; libri Recognitionum Clementis habent: qui cum apud pleroſque ſuſpecti habeantur, non libet ex iјs plura commemorare. Philaſter de Simonis exitu, in catalogo hæreſeon ſic narrat: Qui cum fugeret beatum apoſtolum Petrum è Hieroſolyma ciuitate, Romam'que ueniret, ibique pugnaret cum beato Apoſtolo apud Neronem regem, deuictus undique oratione Apoſtoli, atq; percuſſus ab angelo ſic meruit interire, ut eius magiæ euidens mendacium cunctis hominibus pateſieret. Epiphanius ait: Simonem in media Romanorum urbe collapſum interijſſe. Theodoretus ait, Simonem uocaſſe Petrum ad certamen miraculorum, & Simone in magna altitudine exiſtente (uolaſſe enim eum miniſterio diabolorum, alij dicunt) oratione cum Petrus deturbauit, ut in terram delapſus animam efflarit.

DE MENANDRO MAGO.

QVæ fuerit Menandri doctrina, ſuo loco eſt expoſitum. hic uerò tantum Iuſtini de eo narrationē exponere libet, qui Apologia ſecūda ſic ſcribit: Menandrum uerò quendam etiam Samaritanum, ex uico Capparetæa, qui Simonis diſcipulus fuit, à dæmonibus etiam impulſum, Antiochiæ cum eſſet, multos in errorem arte magica induxiſſe ſcimus: idem'que diſcipulis perſuaſit, ſe non eſſe morituros. ſunt'que nonnulli ab eo orti, qui hoc etiam nunc profitentur. Hæc ille.

DE CERINTHO.

CErinthus in Aegypto lōgo tempore uerſatus, & in philoſophicis ſtudijs excultus eſt: ut Theodoretus narrat. Poſtea in Aſiam uenit, ibiq; hæreſin ſuam profeſſus eſt. Epiphanius affirmat, hunc unum fuiſſe, qui Petro uenienti ad Cornelium reſtiterit. Sed illuſtrē hiſtoriam, quam Irenæus libro tertio, capite tertio memoriæ prodidit, adſcribemus: Sunt, inquit, qui audierunt eum (Polycarpum) dicentem: quoniam Ioannes Domini diſcipulus in Epheſo iens lauari, cum uidiſſet intus Cerinthum, exilierit de balneo non lotus, dicens: Quòd timeret ne balneum concidat, cū intus eſſet Cerinthus, inimicus ueritatis. Hæc Irenæus. De reliquis hæreticis ſatis in capite De hæreſibus eſt dictum.

CAPVT XII.

DE MARTYRIBVS.

DE perſequutionibus, quas Diabolus & impius mundus aduerſus Apoſtolos, eorum'que Synergos & Chriſtianos paſſim mouerunt, dictū eſt ſuo loco. Martyria Apoſtolorū, aliorumq; doctorum Eccleſiæ, in uitis eorum deſcripſimus. Hic uero aliorum Chriſtianorum, qui non fuiſſent doctores, & tamen nihilominus inſignes edidiſſent confeſſiones, & ſuo quoque ſanguine doctrinæ Euangelij teſtimonium perhibuiſſent, commemoranda erant martyria, ſi quid certi de iјs apud uetuſtos & probatos extaret autores. Verùm hac in re non pauca nos deſiderare, queri poſſumus, tum propter probatorum Martyrologiorum defectum, tum propter fabuloſas narrationes, quibus martyrū uitæ à ſcriptoribus ineptis deformatæ paſſim leguntur.

DE STEPHANO.

POterat Stephanus inter doctores Eccleſiæ locum habere: ſed quia primus poſt Chriſtum martyrio ornatus eſt, & à Luca fide digno teſte eius hiſtoria deſcripta eſt, ut eſſet exemplum aliorum martyrū, uiſum eſt de eo hoc loco, quantum in Actis habetur, commemorare.

Quis fuerit Stephanus, Græcus'ne (ut ex nomine colligi uidetur) an Iudæus, ex quibus parentibus, & ubi natus, quomodo educatus, memoriæ non eſt proditum. Quòd ſcholaſtici collegij Libertinorum & Cyrenenſium, & Alexandrinorum & Cilicum & Aſianorum adeò cum inſtiſtarunt, coniecturam præbet, eum unum ex illorum numero fortè antea fuiſſe. Hieronymus ad Damaſcum, referente Bergomēſe in ſupplemento Chronicorum, & Petrus de Natalibus Dorotheum citans, Stephanum unū ex ſeptuaginta diſcipulis Chriſti fuiſſe aiunt: quæ res ſanè ſuam, quam meretur, habeat fidem. Euſebius enim libro primo, capite duodecimo, ſeptuaginta diſcipulorum Catalogum uſpiam annotatū negat: et licet quorundā meminerit, qui uulgò ex LXX fuiſſe dicantur, tamē de Stephano id non dicit.

Donis multis egregijs præ cæteris claruit. Nam fuit plenus Spiritu ſancto, & ſapientia: quem abſque dubio, ut alij in initio, ſenſibili modo ita accepit, ut uerā doctrinam Euangelij rectè calleret, & linguis uarijs loqueretur, & miracula etiam in nomine Ieſu ederet. Commendatur etiam in eo integritas uitæ, & conſtantia in confeſſione, & patientia, & alacritas in cruce, & uera etiam in ipſa morte inuocatio. Dono etiam prophetiæ ornatus uidetur. Siquidem prædixit, ut falſi teſtes calumnioſè proferunt, Ieſum Nazarenum demoliturum Hieroſolymam, & mutaturum ſtatuta à Moyſe tradita. Act. 6.

Cum eccleſia Hieroſolymitana opus haberet diaconis, qui bona communia curarent, et rectè diſtribuerent uiduis & pauperibus, & Apoſtoli ſeptem uiros ſpectatæ probitatis, plenos Spiritu ſancto & ſapiētia, deligi ad miniſterium mandarent: ab Eccleſia inter alios etiam Stephanus electus, & ab Apoſtolis manuū impoſitione & oratione confirmatus eſt. In eo miniſterio Stephanus ſuam diligentiam & fidem non modò probauit Eccleſiæ & Apoſtolis: ſed etiam magis magis'que profecit, & ſua dona in ædificationem Eccleſiæ & propagationem Euangelij contulit. Nam & ipſe Euangelium profeſſus eſt, & miracula ad doctrinæ cōfirmationem multa in populo edidit, & plures tum è populo tū è ſacerdotum numero conuertit.

Capita doctrinæ eius, ex concione quam habet in concilio ſeniorum, colligere licet. Nam de Deo ſentit, quòd unus ſit Deus, q ſe populo Iudaico patefecerit: & expreſsè trium perſonarum diuinitatis meminit, Deus gloriæ apparuit patri noſtro, &c. Video filium hominis ſtantem à dextris Dei, &c. Vos ſemper Spiritui ſancto reſiſtitis.

Chriſtum Meſsiam eſſe, à prophetis prædictum, affirmat: Occiderunt eos qui prænunciabant de aduentu iuſti illius.

De creatione eum ſenſiſſe, quòd Deus omnia creauerit, conſtat ex dicto quod ex Eſaia allegat: Nónne manus mea fecit hæc omnia?

Senſit etiã, angelos eſſe, eosq; Deo & hominib. inſeruire. Homines item peccatores eſſe, & proclines ad malum, Deumq; peccata peccatis punire. Noluerunt, inquit, patres noſtri obedire ſermoni. ſed repulerũt, et auerſi ſunt. Item: Duri & incircumciſi corde & auribus, uos ſemper ſpiritui ſancto reſiſtuis. Item: Cõuertit ſe Deus, & tradidit eos ut colerent militiam cœli.

Legem aſſerit diſpoſitione angelorũ latã, & Moyſi traditam in monte Sina: nec iam ſeruari, aut impleri à Iudæis, ſed per Chriſtum impletam & abrogatam eſſe.

Externam circumciſionem ſenſit ſignificare internam. ait enim, Incircumciſi corde & auribus.

Euangelium ſenſit eſſe doctrinam de Ieſu Chriſto, Meſſia iuſto, à prophetis prædicto, ſuſcipiente ſpiritũ noſtrum: hoc eſt, ſaluante animas noſtras. Item, prædicandam eſſe pœnitentiã ſuo exẽplo monet. grauiter enim Iudæos obiurgat, proditores et occiſores Meſſiæ.

Deũ peccata remittere, indicat ſua oratione, cum inquit: Domine, ne ſtatuas illis peccatum hoc.

De oratione ſenſit, Chriſtũ eſſe inuocandũ, eiq; animas noſtras cõmendandas. Itẽ, orandũ pro perſecutoribus. De cruce, q. ob confeſſionem Chriſti ſanguis ſit profundendus potius, q̃ à ueritate recedendũ: & quòd Chriſtus in cruce & afflictionibus adſit ſuis, eosq; confirmet, & eripiat, & ſeruet in regnum cœleſte.

De animabus, quòd fidelium animæ non ſimul cum corpore intereant, ſed à Chriſto ſuſcipiantur.

Cum non tantum doctrinam Euangelij purè traderet, ſed etiam erroneas opiniones tum in populo Dei graſſantes refutaret, nõ poterat eſſe abſq; periculo & aduerſarijs. Nam ſcholaſtici è collegijs Libertinorum, Cyrenenſiũ, Alexandrinorũ, Cilicum & Aſianorũ, in quorum numero Saul nõ erat poſtremus, à ſuis præceptoribus phariſæis incitati, Stephano ſe opponebãt. Is uerò ad diſputationẽ prouocatus, nõ propter periculũ aut autoritatẽ excellentiũ doctorũ, ut uideri uolebãt, ſibi loco cauet: ſed palàm cum ijs in arenam deſcendit, ad reddendam cuilibet ſuæ fidei rationem paratus.

Thema diſputationis eſt, An Ieſus Nazarenus ſit uerus Meſſias à prophetis prædictus: &, An omnia quæ de Meſſia ſunt prædicta, in eũ et opera eius rectè cõpetant. Stephanus affirmat ita eſſe, negant illi. Proferuntur argumenta in medium contra ſententiã Stephani. Verùm is ea ita refringit, et ſuã ſententiã adeò teſtimonijs Scripturæ munit, ut nõ poſſint aduerſarij ſapientiæ et ſpiritui qui è Stephano loquitur, reſiſtere: ſed euidenti demonſtratione ueritatis uincãtur. Debebant illi quidẽ Stephano agere gratias, & ueritatẽ manifeſtam amplecti: uerùm dum ſibi, ſuisq; præceptoribus turpe fore exiſtimant, ſi ueritatẽ amplectãtur, & ſe erraſſe agnoſcant, à ſuo ſpiritu, qui homicida eſt, & mẽdax, incitati, cõſiliũ ineunt de Stephano interficiendo. In hac deliberatione etiã Saul fuit, & unà in necẽ Stephani conſenſit. Act 8. et 22. Vt aũt is maiori hominũ applauſu è medio tollatur, ſubornãt uiros, qui deferãt eum falſis criminationibus ad ſeniores et ſcribas, et dominos præceptores. Cũq; omnia ex compoſito ſecundum uoluntatẽ ſeniorũ & præceptorũ qui præerãt ſynedrio, eſſent perfecta et diſpoſita, cõmouetur plebs, et in cœtũ coeunt ſeniores et ſcribæ, tanquã legitimũ iudiciũ habituri. Verùm Stephan' nõ citatur, ſed uiolẽter abreptus, in conciliũ producitur. Præſtò ſunt accuſatores, qui eũ accuſant blaſphemiæ in Moyſen & Deum. Confirmatur ea res teſtibus, qui coràm teſtantur dicentes: Homo ille nõ ceſſat loqui uerba cõtumelioſa aduerſus locum ſanctum hunc, et legẽ. Audiuimus enim eũ dicere, Ieſus Nazarenus iſte demolietur locũ hũc, et mutabit inſtituta quæ tradidit nobis Moyſes. His prolatis, ſeniores qui in cõcilio erant, in Stephanũ intuẽtur, fortè ut irato ſuo uultu illũ protelarẽt: uerùm De' Stephanũ ornat innocẽtiæ teſtimonio, ut angeli pulchritudo ex facie eius reſplẽdeſceret. Quæ res illos nihil mouet. Princeps igitur ſacerdotũ ex Stephano quærit, nũ res ita ſe habeat? Is uerò dicendi locũ & copiã nactus, edit ſuam cõfeſſionẽ oratione prolixa: in qua probat teſtimonijs S. ſcripturæ, Deum populo Iudaico promiſiſſe Meſſiam, per quẽ oporteat omnes homines ſaluari, cũ per legis opera nemo poſſit, propter trãſgreſſionẽ. & deinde ea applicat ad Ieſum Nazarenũ, q. is ſit ille quẽ prædixerint prophetæ. Et grauiſſimè obiurgat Iudæos, q. eũ nõ modò prodiderint, et interfecerint: ſed etiã amplius reſiſtãt ſpiritui S. per quẽ ad pœnitẽtiam uocẽtur. Hac confeſſione Stephani adeò exacerbãtur, & ad iram inflãmantur Iudæi, ut ſtridore dentiũ ſuũ proderent furorẽ. Verùm Stephanus nihil curat iratos ſeniorum uultus, nec eos ſimulatiõe aut adulatiõe aut deprecatione placare inſtituit: ſed cum in eo cardo rei uerteretur, q. illi exiſtimabãt blaſphemiã ſummã eſſe, affirmare Ieſum Nazarenũ crucifixũ reſurrexiſſe, & aſcendiſſe ad cœlos, & ſedere ad dexterã Dei, et effudiſſe ſpiritũ S. et gubernare Eccleſiã: Stephan' rotũdè & expreſſè, ſe uerè ſentire ac credere affirmat. et De' eius confeſſionẽ ſingulari reuelatione obfirmat. intuẽs enim cœlum, uidet gloriã Dei, & Ieſum ſtantem à dextris Dei. Eã patefactionem nõ præterit ſilẽtio, ſed palàm indicat, inquiẽs: Ecce uideo cœlos apertos, et filiũ hominis ſtantem à dextris Dei. Hãc confeſſionẽ ut blaſphemiã ſummã excipiũt tanta indignatione, ut aures manib. obturẽt, & magno clamore eũ damnent, et impetũ omnes in eũ faciant, et è ciuitate eũ extrahãt. Cũ ad locũ ſupplicij uentũ eſt, depoſitis ueſtimentis, & cuſtodiæ Sauli cõmiſſis, teſtes & alij Stephanũ lapidare inſtituũt. Is uerò in genua primũ procũbens, orat pro aduerſarijs ſuis, ingens: Domine ne ſtatuas illis peccatũ hoc. Deinde ſe Chriſto cõmendat: Domine Ieſu ſuſcipe ſpiritũ meũ. atq; ita lapidib. obrutus, in Domino obdormijt. De tẽpore quo Stephanus interfectus eſt, uariãt autores. Euſeb. in Chronico, Stephanum 34 anno Chriſti lapidatũ aſſerit. Euodius uerò, quẽ Nicephorus allegat lib. 2. cap. 3. anno 7 poſt aſcenſionem Domini.

ANTIPAS.

Antipæ martyris mẽtio fit in epiſtola Chriſti ad angelũ Pergamẽſem, Apocal. 2. his uerbis: In diebus meis Antipas, teſtis meus fidelis, qui occiſus eſt apud uos, ubi ſathanas habitat. Sed plura de eo non extant.

LONGINUS.

Vincẽtius lib. 7. cap. 47. de Lõgino milite, qui lãcea Chriſto apuit latus, lõgã et fabuloſam texit narrationẽ: q. cõuerſus in Cæſarea Cappadociæ 28 annis monachũ egerit, & ab Octonio præſide interfectus ſit: & eidẽ excæcato, et ad cadauer Lõgini pœnitentiã agẽti, uiſum reſtituerit. Verùm illa nõ tantũ ſuperſtitioſa, ſed

etiam

Digitized by Google

cuā idololatrica; et ab hoc ſeculo prorſus aliena ſunt.

MARTYRES SVB NERONE.

FELICVLA.

PEtrus de Natalibus lib.5.cap.112 refert ex quodā Marcello, Feliculam Petronellæ, filiæ Petri, collactaneam, cū neq; ſacrificare, neq; Flacco comiti nubere noluiſſet, 14 dies inediam pertuliſſe, & tandem in eculeo tortam, in cloacam abiectā periiſſe. Eadē Vincentius narrat lib.9 cap.38.

THECLA.

PEtrus de Natalib.lib.8 cap.110, & Vincētius lib.9 cap.47, & alij Legēdarum (ut uocant) ſcriptores, multa ridicula de Thecla fabulātur: quòd Iconij à Paulo conuerſa, ſponſo Thamiro renunciauerit datā connubij fidem, & profeſſa ſit uirginitatem: & eā ob cauſam à matre accuſata, & unà cū Paulo in carcerē ducta, & Paulo Iconio eiecto, ipſa in ignē coniecta: ſed pluuia ignē extinguēte euaſerit incolumis, et ad Paulū redierit, & ſe ad habitū uiri tonderi uoluerit, ut Paulū liberè ſequi poſſet: uerùm à Paulo id facere nō ſit permiſſa. Et quòd ab Alexandro, cum eius libidinē explere nollet, accuſata, uarijs ſuppliciorū generib. fruſtra afflicta, tandem ſuperſtes manſerit: & tonſa & uirilē ueſtem induta, comitātib. quibuſdam iuuenib. ad Paulum profecta ſit: & deniq; ab eo diſcedens, Seleuciam peruenerit, ibiq; mortua ſit. Verùm monachorū fabulas hæc redolēt, & probatorū & antiquorū autorum teſtimonio deſtituuntur, & à doctrina Pauli alieniſſima ſunt. Neq; enim is matrimonia ſolui, neq; fœminā uirili toga indui et tōderi debere, uſpiā docuit: ſed cōtrarium, 1 Cor.7, & 1 Cor.11 aſſirmauit.

Nec minus fabuloſa & ſuperſtitioſa ſunt, ea quæ de Euphemia, Dorothea, Thecla & Eraſma, uirginib. paſſis Aquileiæ, tēpore Neronis, ſub Seruaſto præſide, narrat Petrus de Natalibus lib.8 cap.29. quæ indigniora cenſemus, quàm ut commemorentur.

VITALIS ET VRTICINVS.

REfert Vincentius lib.9 cap.58, Vrticinū medicum Rauennæ, cum multa ſuſtinuiſſet ſupplicia, tandē trepidaſſe ad ictum gladij, et ſecum de abnegatione cogitaſſe. Verùm Vitalē militē, cum Paulino iudice urbē ingreſſum, eum cōfirmaſſe his uerbis: Noli frater Vrticine medice, qui alios curare conſueuiſti, teipſum æterna morte occidere. quib. ille corroboratus, ceruicē ſecuri præbuit. Vitalis uerò à ſuo domino diſceſſit, & paulo pòſt Chriſtianus accuſatus, uiuus in terram defoſſus eſt. Vxor uerò eius Mediolanum ueniens, cum increparet eos qui idolis immolabāt, & ipſa de idolothytis edere recuſaret, ad mortem uſq; mulctata eſt.

PROCESSVS ET MARTINIANVS.

PRoceſſus & Martinianus milites, cum cuſtodirent Paulū & Petrū in carcere, miraculis eorū cōuerſi ſunt, & petierunt ſe baptizari: & baptizati ſunt, unà cum 47 alijs captiuis. Id uerò cum Paulinus cognouiſſet, iuſſit eos ſacrificare idolis. quod cum facere recuſarent, iuſſit eos partim lapidari, partim fuſtib. cædi, partim flammis uri, partim ſcorpionib. caſtigari. Verùm ultio diuina eum ſubitò inſecuta eſt. Vno enim oculo priuatus eſt, & à dæmonio exagitatus obijt. Nero uerò eos tandē capite plecti iuſſit. Vincēt.li.9.cap.54. Petrus de Natal. Supplemētū Chronicorū, & alij ſimiles.

Referuntur & alij Martyres ſub Nerone paſſi, quales ſunt, Geruaſius, Prothaſius, Nazarius et Celſus, Felix, Cōſtātia, Torpetus, Torquatus, Secūdus, Cæcilius, Eſtiuus, Euphraſius, Marcellus, Apuleius. Verùm cum de ijs fabuloſa magis & ſuperſtitioſa, apud Petrum de Natalibus, Vincentiū, Antoninū, et in Chronicis recētiorū, quàm uera cōmemorentur, non duximus lectorem ijs uanitatibus onerandum & obruendum.

MARTYRES SVB DOMITIANO.

NEreus & Achilleus, cū eſſent baptizati à Petro apoſtolo, & ſacrificare nollēt idolis, capite cæſi ſunt. Vincēt.lib.10.cap.15. Cætera quæ ibi de ijs narrantur, quòd Domicillā à nuptijs Aureliani auerterint, ſuadētes uirginitatē, ueritati nō ſunt cōſentanea. Honorabiles enim apud omnes Chriſtianos hoc ſeculo fuerunt nuptiæ. Hebræis decimotertio.

CAPVT XIII.

DE REBVS MIRACVLOSIS.

RErum miraculoſarū quæ ab Apoſtolis factæ ſunt, et circa eos cōtigerūt, Catalogū, quatenus in ſacris literis memoriæ proditæ ſunt, ſuprà inter Dogmatica ſuo loco annotauimus. Hic uerò de alijs rebus quæ hoc æuo acciderunt, & memoria dignæ ſunt, pauca commemorabimus. Sunt enim & ipſa teſtimonia Dei, omnia ſuo arbitratu gubernantis, & impietatem hominum improbantis & punientis.

Circiter Claudij IX & X annū, in Græcia, Romæ, & quidē in alijs terræ partibus, magna ubiq; graſſata eſt fames illa, quam Agabus Act. 11 prædixit Antiochiæ, Euſebius & Dion.

Sub Claudio ſolis eclipſis accidit, in ipſo natali die Cæſaris: ob quam ne turbarētur alij, Claudius antè eā prædixit, & cauſas indicauit. Dion.

Anno Claudij 9, Domini uerò 51, tres ſoles apparuerūt, ſtatimq; ſimul in unum orbē coierūt. Euſebius in Chronicis. Ante Claudij obitum cometa longo tempore uiſus eſt, pluitq; ſanguinē: & fulmē de cœlo in ſigna prætorianorum militum incidit, templumq; Victoris Iouis ſpontè apertū eſt. Dion in uita Claudij.

Neronis 4, Romæ terræmotus & defectio ſolis accidit. & eiuſdē anno 8, fulmē ad menſam eius cecidit, & cœnā quæ ad Neronem deferebatur, totam abſumpſit. Dion, & Euſebius.

Neronis decimo, urbs Romana à Nerone inflammata, & maxima ex parte exuſta eſt. Dion, Euſebius.

In Aſia tres urbes terræmotu conciderunt, Laodicea, Hierapolis, Coloſſæ. Chronicon Euſebij.

Sub Nerone, in Albano, tāto ſanguine pluit, ut fluuij ſanguine fluerēt: & mare retrocedens ab Aegypto magnā partē Lyciæ occupauit. Dion in uita Neronis.

Primo Veſpaſiani, Capitoliū Romæ incēſum cōflagrauit. Eius uerò anno 8, tres ciuitates Cypri terræmotu corruerunt: & altero anno pòſt lues tāta Romæ fuit, ut permultos dies in Ephemeridem decē millia ferè mortuorum hominum referrentur. Euſeb.

Ante mortē Veſpaſiani cometa diu uiſus eſt: & monumentū Auguſti ſpōtè apertū eſt. Dion in uita Veſp.

Anno ſecundo Titi, Veſeuus ruptus in uertice, tantum ex ſe eiecit incendij, ut regiones uicinas & urbes

cum hominibus exureret. eius uerò rei deſcriptio integra extat in Plinio & Dione, & alijs. Verum Dionis adſcribimus: Per id tempus accidêre in Campania horribilia quędam, quæ magnã admirationẽ habẽt. Nam ſub autumni tempus ingens incendium repentè excitatum eſt, eoq; mons Veſeuus cõflagrauit. Is mons mare ſpectat ad Neapolim, habetq; fontes ignis maximos. ac olim quidem ex omni parte excelſus erat: ſed tunc ex medio eius ignis extitit. nam ea parte tantum exuſtus eſt: extrinſecus enim intactus integérque permanet ad hæc tempora. Ex quo fit, ut quum ignis externas partes non exurat, eaq; quæ ſunt in medio conſumantur igni, rediganturq; in cineres, uertices qui circum ſunt, uſq; adhuc ueterem altitudinem habeant, & quæ pars igni conſumpta eſt, dum in ſe coit, cõcaua facta ſit, ita ut totus mons (ſi licet parua cum magnis conferre) formam habeat amphitheatri. Culmina eius montis multas arbores habent, uitéſque: ipſe interius circuitu propter ignem decliuis eſt. utque fumum interdiu, ita noctu flammã reddit, ita ut in eo ſuffimenta cuiuſuis generis fieri ſemper uideantur. Quod cum ita ſe habeat, nec ſemper eodem modo, id magis aliquando, interdum minus facit: adhæc puluerẽ proijcit, quoties ſimul aliquid ſubſidit, emittitq; ſaxa facto impetu uentorum: tum reſonat, mugit que, quòd minimè denſas atq; conſtipatas, ſed raras & occultas reſpirationes habet. Cum igitur Veſeuus eiuſmodi ſit, hæc in eo quotannis ferè fieri ſolent. Quæ cum illis temporibus præter morem euenerint, magnaq; adhuc eſſe uideantur ijs qui ea ſemper inſpiciunt: tamen licet omnia ſimul cum cæteris quæ tum quoq; euenerunt, comparentur, parua habeantur neceſſe eſt. Etenim eo tempore magnus numerus hominum inuſitata magnitudine, quales Gigantes finguntur, in eodem monte, regioneq; finitima, ac proximis ciuitatibus interdiu noctuq; uagari, uerſariq; in aere uiſum eſt. Poſt hæc conſecuta eſt maxima ſiccitas, ac repentè ita graues terræmotus facti, ut omnis ea planicies feruida eſſet, & culmina montium ſubſiderent. Ad hæc, ſonitus ſubterranei tanquam tonitruo, & ſuper terram mugitibus ſimiles extiterũt. Dein mare ſimul fremere, omne cœlum reſonare, ingenſq; & repentinus fragor, quaſi montes ſimul conſiderent, exaudiri. Tum exilire primùm immenſi lapides, & ad ſummos uertices peruenire: deinde magna copia ignis fumiq;, ita ut omnem aerem obſcuraret, occultaretq; ſolem, non aliter quàm ſi defeciſſet. Igitur nox ex die, & tenebræ ex luce factæ erant, putantibus nonnullis Gigantes ſeditionem inter ſe facere, quòd multæ imagines eorum in fumo cõſpicerentur, quodq; clangor tubarum audiretur. Alij exiſtimabãt, aut mundum in chaos redigi, aut igni conſumi: ob eamq; cauſam properabant alij ex ædibus in uias, alij de uijs in ædes confugere, atq; è mari in continentem & ex continenti in mare ſe recipere. Alij cõturbati, ea quæ nõdum uenerant, exiſtimare tutiora rebus præſentibus. Tanta uerò erat copia cineris, ut terram, mareq;, atq; adeò ipſum aerem compleret. quæ res multa damna, ut cuiq; fors tulit, importauit, nõ ſolùm hominibus, prædijsq; ac pecoribus: ſed etiam piſces, uolucreſq; omnes peremit: duaſq; urbes, Herculanum & Pompeios, populo ſedente in theatro, penitus obruit. Poſtremò tantus fuit cinis, ut inde peruenerit in Africam, Syriam et Aegyptum: introieritq; Romam, eiuſq; aerem compleuerit, & ſolem obſcurauerit. Id Romæ accidit paucis pòſt diebus, cum omnes ignorarent id quod factum erat in Campania, nec quid eſſet cõiectura aſſequi poſſent. Itaq; etiã ij putare cœperunt, omnia ſurſum deorſum ferri, ſolemq; in terram cadere, aut terram in cœlum conſcendere. Quanquã autem hic cinis non attulit ſtatim grauia incommoda populo Romano, tamen poſtea morbum peſtilentem & grauem immiſit. Inſequenti anno Tito ad uiſendam calamitatem Campaniæ profecto, multa Romæ conflagrauerunt, quod incendium tamen extiterat ex terra. Nam Serapidis ac Iſidis fana, ſepta, templumq; Neptuni, balnea Agrippæ, Pantheon, Diribitoriũ, theatrum Balbi, ſcena Pompeij, Octauiana ædificia unà cum libris, templũ Iouis Capitolini, cũ proximis templis, igni cõſumpta ſunt. Ita id malum diuinum potius quàm humanum fuit. Licet enim ex ijs quæ commemoraui, cætera quæ in eo incendio perierunt, conijcere.

CAPVT XIIII.

DE REBVS IVDAICIS.

CVm à priſcis Regibus, Iudæi, paſsim gentib. alijs permixti agerent, ciuitatumq; & municipiorum ius cum alijs ex æquo accepiſſent, demũ ea illis libertas ab Auguſto imperatore reſtituta & confirmata eſt. Is enim publicis (quemadmodũ Ioſephus teſtatur lib. 19 Antiquitatum Iudaicarũ, cap. 10. & libro 15 cap. 4.) edictis ſtatuit, cõcedendum Iudæis eſſe, ut proprijs ritibus, morib. ac legibus uterentur, ac in finis ſuis ius aſyli integrũ retinerent: in ſabbato ad præſtanda uadimonia à nemine uſq; cogerentur, nec eos quiſquam in deportandis primitijs ac pecunijs ad templum impediret. Quorum ſimilia edicta, pro illis etiam Agrippa rex promulgauit. exempla Ioſephus, in eo quem iam diximus loco, adduxit.

Sed Auguſto è medio ſublato, cum in regnum Tiberius, priuignus ſuus ſucceſsiſſet, & hæc Iudæorum felicitas, ut & commoditates aliæ in uniuerſum omnes, in præceps abire paulatim cœpit: donec tota ea gens, uarijs prius excruciata modis, pauciſsimis relictis, è medio ſublata atq; extincta eſt. Cuius miſerandæ fortunæ initium dediſſe, Egeſippus de excidio Hieroſolymitano lib. 2. cap. 3 & 5, et Ioſephus de bello Iudaico libro 2. cap. 8, exiſtimant Pilatũ prouinciæ præſidem: eo quòd Tiberij imperatoris imaginem collocari in templis Iudæorum inſtituiſſet. Quod, ut à patrijs legibus alieniſſimũ, indignè populus Iudaicus ferens, palàm quidem Pilato reſtitit. eaq; re factum eſt, ut ad mortem multos repugnantium Pilatus adegerit. Cæterùm & Tiberius ipſe antea Iudæis utendi ſuo iure ac religione, per edicta poteſtatem fecerat, intercedentibus pro ijs Agrippa & Herode, quemadmodum Ioſephus narrat Antiquitatum Iudaicarũ libro & capite eodem. Pilatus uerò populi eius ſtudium circa religionem admiratus, cũ exertis ceruicib. interfici ſe potius malle, quàm leges prophanari, palàm dixiſſent, imagines quas per noctẽ in urbẽ intulerat, auferri paulo pòſt curauit. Atq; hic quidem Iudaicæ gentis ſub Tiberio ſtatus fuit.

Digitized by Google

Tiberium uerò ſecutus in imperio Caius, ut Deum ſe adorari ab illis, ac per nomen ſuum iurari poſtulauit. Quod cum facere illi detrectarent, iratus Caius, Petronium legatum in Syriam miſit, cum mandatis, ut ſtatuam ſuam in templum eorum poneret. quod ſi minus admitterent, bellum in eos moueret, ac uictos imperata facere cogeret. Vbi rurſus Iudæi, mori potius parati, quàm religionis prophanationem admittere, ipſo ſementis opportuno tẽpore agriculturæ operas ſponte intermiſerunt. Ioſephus Antiquitatum Iudaicarum libro 18. capite 11. At potuiſſet tum quidem per iratum & furioſum Imperatorem extingui maxima eius gentis pars, aut uniuerſa adeò, iuxta Chriſti uaticinium, niſi breuius fuiſſet illius imperium: & uoluntas Dei auerſa à Iudæis, exẽplis indignationis ſuæ magis conſpicuis perdere eos decreuiſſet, ut Egeſippus ait lib. 2 de Excidio, capite 5. & 15.

Oppreſſa igitur uehementer Iudæorum gens ſub Caij Imperio, eo interfecto animos ſumpſit: & apud Alexandriã prima tumultus excitare cœpit, abuſa lenitate Imperatoris, qui edicta Auguſti pro Iudæis denuò promulgauit, ut in toto orbe Romano iure ſuo ſalue uterẽtur: ita tamen, ut modeſtè ſeſe gererent: nec religione ſua liberè utentes, externarum gentium ritus, ne quid inde ſeditionum daretur, conſpurcarent. Ioſephus Antiq. libro 19. capite quarto.

Sed hoc tum Claudij beneficium, tum mandatum, tantum apud illos non ualuit, ut à tumultibus abſtinerẽt. Leuibus enim rebus laceſſiti, in motus illicò & turbas, ut qui exitium ſibijpſi accerſere ſatagerent, totos ſeſe effuderũt. Cũ procuratorẽ Iudææ præfeciſſet Claudius Cumanum, multitudo que Iudæorũ ex more Hieroſolymam ad diem feſtum azymorum frequens conueniſſet, Romanorum militum cohors ad porticum templi collocata erat, ut ſi quid perturbationis alicubi exortum fortè eſſet, illi reprimerent.

Ex illis igitur quidam, reductis turpiter ueſtimentis inclinans, poſteriora conuertit ad faciem Iudæorum: uocem emittens, ſicut ad huiuſmodi habitum ſolet, parum uerecundam. Quod factum, quum contemnendum fuiſſet Iudæis, illi tamen occaſionem arripuerunt grauiſſimæ calamitatis. Omiſſis enim illis propter quæ in templum cõuenerant, Cumanum circumſtetere: militem illum, quaſi qui non ipſis, ſed Deo contumelias feciſſet, ad ſupplicium depoſcentes. Iuuenes uerò, nec à pugna ſibi temperarunt, ſed ſaxa correpta in milites Romanos coniecerunt. Metuens igitur Cumanus, ne in ſe furentis totius multitudinis rueret impetus, euocatam ocyus maiorem armatorum militum copiam templi porticibus immiſit. Ad quod multitudo animis conſternata, templo relicto, in fugam uerſa eſt. Tanta autem ibi de conſtipatione obtritio facta eſt, ut conculcatione mutua ſupra decem hominum millia (ut libro ſecundo de bello Iudaico, capite undecimo Ioſephus refert: uiginti uerò, libro 20 Antiquitatum, capite quarto) conſumpta ſint. Quo ingenti luctu nondum ſedato, Iudæus ad feſtiuitatem aſcendens, in uico quodam Samariæ fortè interfectus eſt. Quam iniuriam ad Cumanum quidam Iudæorum nobiliores retulerunt: ſed alijs implicatus negocijs Cumanus, homicidium illud in gratiam Iudæorum ulciſci tum nequiuit. Commota igitur uniuerſa quæ in feſtiuitate adhuc erat Hieroſolymis multitudo, latrocinantium more in Samariam irruit, ſine aliquo duce, principes ſaltem in eo tumultu ſequens, Eleazarum quendam & Alexandrum: ibiq; cædem promiſcuam edidit, nulli parcens ætati: uicos etiam præterea totos flammis uaſtans. Vbi rurſus Cumanus, immiſſis in Samariam equitibus, Iudæorum complures occidit: nonnullis uiuis comprehenſis, quos poſtea Syriæ procurator Quadratus in crucem omnes ſuſtulit apud Cæſaream. Ioſephus in libris & capitibus iiſdem.

Longum uerò eſt commemorare, quot turbas maxima ſua cum pernicie dederint Iudæi paſſim in Iudæa, ſub procuratore Felice, qui magnas eorum multitudines frequenter cecidit: alijs inſuper in uincula coniectis, alijs captiuis abductis. Ne quid dicamus, quàm multi Hieroſolymis per ſicarios mirabili omnino impoſtura & latrocinandi arte cæſi ſint: quot item maximæ multitudines circumuentæ & occiſæ, quæ ſeductores & pſeudoprophetas, pollicentes ſigna libertatis è cœlo, in ſolitudines & montes, defectionis ſpecie ſecutæ fuerant. Ioſephus libro ſecundo belli Iudaici, capite duodecimo. Egeſippus libro ſecundo de Excidio, capite ſexto & ſeptimo.

DE IVDAEORVM CALAmitatibus ſub Floro.

PRocuratorem Felicem, Feſtus, Albinus & Florus, ſucceſſores ſecuti ſunt, ſub Nerone. Quo tempore in tantas ſeditiones, latrocinia, diſſenſiones, inſolentiam & rebelliones Iudæorum gens erupit, ut nullis minis, terroribus, exactionibus, ſupplicijs, cædibus coerceri potuerit. Multos tum ſeditioſe tumultuantes, ſupplicijs externis affecerunt Feſtus & Albinus, flagitioſi quidem, & expilatores bonorum magis quàm procuratores: ſed quos omni crudelitate in eos, & ſæuitia Florus exuperauit. Digniſſimo enim eos exercens iugo, ſcelera nefanda omnia pro libidine perpetrabat. nec ſanguinẽ ſolum innocentem fudit, & ad ſtuprum uirgines & matronas honeſtas Iudæorum coegit: uerùm etiam ingenti rapacitate quorumlibet bona diripiebat. Qualia multa commiſit apud Cæſaream, multa etiã Hieroſolymis, ubi deprædatis omnibus priuatis & publicis locis, nobiliores captos in crucem egit, uerberibus prius cæſos: reliquam uerò paruulorum & mulierum turbam, numero ſexcentos & triginta, interfecit uno die. At tum demum bello inter Iudæos et Romanos initium datum eſt, anno ſcilicet imperij Neronis duodecimo, menſe Maio, cum plurimorum ſcelerum Florum Iudæi accuſarent, eamq; peſtem prouinciæ expelli à Romanis expeterẽt. Sed id cum minus fieret, in omnem Romanis rebellandi rabiem Iudæos armauit. Ioſephus libro ſecundo, capite 13. 14. Egeſippus libro ſecundo, capite 8.

Interceſſit quidem interea Agrippæ regis compoſitiſſima oratio, adhuc ſingulari induſtria ac prudentia formata, ut à rebellione Iudæos in Romanos, quorum imperium totus ferret terrarum orbis, deterreret. Et à belli quidem ſtudio tum retraxit. Sed poſtquam exhortatus eos eſſet, ut ſe Floro ſubijcerent, ac parèrent: ibi uerò tam eos irritauit Agrippæ admonitio, ut non conuicijs eum ſolum impeterẽt, ſed et urbe pulſum lapidib.

inſecta-

inſectarentur. Ioſephus libro eodem, cap.6. Egeſippus libro eodem, cap.9.

Paulo poſt in ſocietatem congreſsi, qui inter Iudæos ſeditionis maximè & belli ſtudioſi erant, inq; Romanorum præſidium quod Maſſada diceretur, impetũ facientes, milites Romanos omnes interfecerunt, collocatis alijs ex ſuorum numero qui præſidium cuſtodirent. In templo uerò Hieroſolymis Eleazarus Ananiæ pontificis filius audaciſsimus, miniſtris ad ſacrificia ad ſtantibus perſuaſit, ne cuiuſquam munus aut hoſtiam, qui non eſſet de gente Iudæorum, admitterent. Quo factum eſt, ut & Cæſaris hoſtiæ, quas ex conſuetudine pro populo Romano offerri conſuetum erat, reiectæ ſint. Quæ res belli Romani, ut Ioſephus ait, ſeminarum fuit, atque materia. Ac ut maximè audaciam confidentem iuuenum cohibere quidam ſeniorum, qui de ueteri more eos de periculis ſecuturis admonebant, conarentur: nihil tamen profecerunt. Nec Agrippæ quidem ſtudium, qui in terrorem ſeditioſis iuuenibus, populo ſuppetias in urbem ipſam miſit, quicquam profecit. Sed cum exercitus Agrippæ cum optimatibus, pontificibus, atq; omni multitudine quæ pacis amans eſſet, in ſuperiorem ciuitatis partẽ conceſsiſſent, illi inferiorem partem & templum occuparunt, atq; inde in continuas ſeptem dierum pugnas cæteros laceſsiuerunt: quarum ſine graui cæde nulla facta eſt. Progreſſum à ſeditioſorum parte etiã ad incendia eſt nobilium domorũ, ut pontificis Ananiæ, Agrippæ, & Berenices. Mox in Antoniam, Romanorum præſidium, impetu facto, quotquot ibi offendiſſent, interemerunt, ac præſidium incenderunt. Deinde in regiam Agrippæ irruptione tentata, milites impoſitos adorti, muroſq; euertere moliti: ſed à militibus Agrippæ cæſi ſunt. Ioſephus lib. eodem, cap 19. Egeſippus lib.2.cap.10.

DE STRAGE IVDAEORVM apud Cæſaream & Scythopolim.

POſt interfectum pontificem Ananiam cum fratre Ezechia, quòd à partibus Romani exercitus ſtetiſſent, cum Metilio Romanorum præfecto dextras & ſacramẽtum dediſſent Eleazari manipulares, pacem ſe ſcilicet cum exercitu Romano ſeruaturos: nihilominus cum arma Romani depoſuiſſent, nihil hoſtile poſt pactionem metuentes, Iudæi impetu in eos facto, omnes præter Metilium trucidarunt. quod Iudæorum externæ calamitatis ſecunda quaſi cauſa & materies fuit. Quo eodem die atq; hora, aliqua quaſi cœleſti incitati prouidentia Cæſarienſes, Iudæos apud ſe habitantes omnes ſuper uiginti millia trucidarunt, Floro duce. Poſt quod facinus in furorem agitata tota Iudæorum gens, uaſtationem & exitium plurimis Syriæ finitimis locis attulit: ſic ut ciuitates cadaueribus inſepultis replerentur, & miſerabili ſpectaculo paſsim iacerent trucidati, ſenes paruulis mixti, fœminæ uerò neque pudendis contectæ. Paulo poſt in Scythopoleos fines effuſi, à Scythopolitanis non in urbem, ſed in lucum uicinum intromiſsi, interfecti ſunt numero tredecim millia. Ioſephus libro eodem, cap.19.

DE ALIA IVDAEORVM IN diuerſis locis graui cæde.

SCythopolitanorũ exemplum imitatæ reliquæ gentiliũ urbes, habentes cohabitatores Iudæos, paucis exceptis, omnes perſecuti ſunt: & aut trucidarunt, aut in cuſtodijs ac uinculis obſeruarunt. Duo millia et quingentos Aſcalon, Ptolemais duo millia interfecit. Tyrus, plurimis interfectis, cæteros in cuſtodijs uinctos aſſeruauit. Quin & in ipſius Agrippæ regno pernicies Iudæis acerba parata eſt: in qua Agrippa apud Ceſtium Gallum Antiochiæ commorante, de Batanea regione egreſsi ſeptuaginta nobiles & præſtantes Iudæi, à Varo Agrippæ amico, cui abiens ille adminiſtrationem regni commiſerat, interfecti ſunt.

DE MISERABILI ET GRAVI cæde Iudæorum apud Alexandriam.

CVm in præcipitium adductæ apud omnes penè gentes, res Iudæorum laborarent: apud Alexandriam, ubi alioqui perpetui eorum aduerſus Græcos conflictus erant, calamitas eorum maximè aucta eſt. Fortè congreſsi Alexandrini in concionem fuerant, ut de legatione ad Imperatorem pro certis negocijs mittenda, conſilia caperent. ubi cum in amphitheatrum in medios Græcos ſeſe intuliſſent plurimi Iudæorum, conſpecti à Græcis uerberati ſunt: & quaſi exploratores eſſent, comprehenſi. Quare commota uniuerſa Iudæorum factio, raptis facibus in amphitheatrum impetum fecit, populum omnem concrematura. Debortatus Iudæos ab audaci facto, & periculo ſuo, quod à milite Romano in eos redundaturum eſſet, niſi quieſcerent, Tiberius Alexander: deriſus ibi tum eſt. Qui compeſci non poſſe Iudæos tumultuantes animaduertens, duas militum Romanorum legiones, cum alijs quinque millibus militum, qui caſu ad interitum Iudæorum ex Libya eò uenerant, in eos immiſit: præcipiens, ut nõ interficerent ſolùm miſeram multitudinem, uerùm bona etiam eorum diriperent, domoſq; ſuccenderent. Quæ iuſſa ſtrenuè executi Romani exercitus, deſæuierunt, nulla aut ætatis alicuius aut ordinis & dignitatis ratione habita: adeò ut totus locus qui in ea ciuitate habitandus Iudæis peculiariter conceſſus erat, ſanguine redundaret, cæſis hominum millibus quinquaginta. Ioſephus libro eodem, capite 21. Egeſippus libro 2. excidij, capite 11.

DE CLADE IVDAEORVM autore Ceſtio.

CEſtius item, militum in Syria præfectus, cum furentem Iudæorum rebellionem cognouiſſet, occaſionem quaſi oblatam, gentem contumacem coercendi, arripuit, Agrippæ copijs adiutus. At Zabulon primùm, urbem rabioſiſsimam Galilææ, ex qua incolæ, relicta in ea abundarint omnium rerum copia, in montes profugerant, populatus eſt: & præda direpta, incendit. Deinde uerò Ioppen cepit, ac poſt cæſos homines centies mille & quadringentos, ciuitatem incendit. graſſatus etiam cæde, igne, & populationibus in uicinos quoſcunque Cæſareæ uicos, & Samariæ toparchiam Narbateam. Ioſephus libro 2. capite 22. Egeſippus libro 2. capite 14.

DE OPPRESSIONE IVDAEORUM per Damaſcenos.

MIſit tũ Ceſtius in Galilæã Ceſenniũ Gallũ, ductorẽ Romanæ legionis: qui poſtea interfectos, in montẽ

Galilææ

Digitized by Google

Galilææ Aſmon elapſos Iudæos bis mille, oppida aliquot deinde uacua incolis reperta, diripuit & incendit. Ipſe uerò Ceſtius caſtra prope Hieroſolymam poſuit. Sed aliquot prælijs infeliciter cum Iudæis commißis, obſidione prohibitus, noctu per fugam inde receßit. Quæ res ut maximè auſpicata Iudæis uideretur, multos tamen nobiles Iudæos monuit, ut è ciuitate, quaſi ex naui paulo pòſt funditùs interitura, profugerent. Acceßit eò, quòd & Damaſceni Iudæos apud ſe habitantes exoſi, congregatos in ſynagoga decies mille interemerunt. Ioſephus libro eodem, capite 25. Egeſippus libro eodem, capite 16.

DE GEMINA IVDAEOrum clade ad Aſcalonem.

Efferata ſucceſſu mediocri in conflictu cum Ceſtio Iudæorum gens, ad bellum contra Romanos, poſthabitis rebus omnibus, religione, legibus ac pietate, toto iam conatu omnia parabat & adornabat: minimè cogitans, per iratum Deum exitio & calamitati ſibi futura, in quibus munitionis ac defenſionis & ſecuritatis fiduciam maximè collocaſſent. Narrat Suetonius, percrebuiſſe ſub Veſpaſiano nondum Imperatore deſignato, Oriente toto ueterem & conſtantem opinionem, eſſe in fatis, ut eo tempore Iudæa profecti rerum potirentur. Id de imperatore Romano prædictum, Iudæi ad ſe trahentes, rebellarunt. Scripſit & Ioſephus, hoc reſponſo ambiguo Iudæos maximè ad bellum fuiſſe excitatos. Nihil igitur morati, quòd poſt infelicem Ceſtij pugnam, Nero imperator gerendis bellis exercitatißimum Veſpaſianum, in Syriam iam ad coercendos Iudæos miſerat: qui & Titi filij communes operas, ad uicinorum undiq; per eam terram auxilia ſibi adiunxerat: animis in perniciem & exitium proprium excitati, Aſcalonem bello impetierunt. Ciuitas ea eſt antiqua, & ducentorum ac uiginti ſtadiorum ſpacio à Hieroſolymis diſtans: quæ et ante has turbas propter Romanos Iudæis ſemper inuiſa fuerat. Sed ad eam infelici prælio cum Romanis commiſſo, primùm decies mille, poſtea per temeritatem & audaciam inconſultam, bello ad idem oppidum iterato, octies mille Iudæi interfecti ſunt. Ioſephus libro eodem, capite 25.26.27.28. & libro 3. capite 1. Egeſippus libro 3. capite 4.

DE IVDAEORVM OPPRESSIOnibus in diuerſis locis per Veſpaſianum.

Adducto igitur in Galilæam uniuerſo exercitu, Gadarenſium ciuitatem Veſpaſianus primus expugnauit: omneſq; in ea Iudæos inuentos interfecit, nullius ætatis reſpectu habito. Ioſephus libro tertio, capite ſexto. Iotapatam deinde obſidione cinxit, atque aliquoties impugnauit. Ab ea uerò Traianum decimæ legionis rectorem in finitimam quandam Iotapatæ ciuitatem, Iaphan nomine, cum exercitus parte miſit: qui capta ciuitate, uigeſimoquinto menſis Iunij die, ad quindecim hominum millia interfecit: duobus millibus, centum & triginta captiuis abductis. Ioſephus libro eodem, capite 11.

Interea Samaritarum multitudo numeroſa in Garizin montem confugerat. quorum motu & conſpirationem Veſpaſianus metuens, Cerealem tribunum cum exercitu ad eos miſit. Cui quum, ad fœdus, atque ut arma abijcerent hortanti, parère noluiſſent, occiſi omnes ſunt, ſeptimo & uigeſimo Iunij menſis die. Erant autem undecim millia & ſexcenti. Ioſephus libro eodem, capite 13.

DE IOTAPATAE EXCIDIO, & Iudæorum clade.

Iotapata urbs munitißima, quam multis diebus & difficili ac duro labore Veſpaſianus obſederat, tandem capta & exciſa eſt, Calendis Iulij: numeratáque in ea mortuorum ſunt millia quadringenta, captiuis abductis mille ducentis. In eo excidio Ioſephus, qui hæc etiam de Iudæis ſcripſit, comprehenſus, & ad Veſpaſianum ductus eſt. Cui quum prædixiſſet, eum & filium Titum Imperatores poſt Neronem, & dominos terræ mariſq;, ac totius hominum generis fore, uiuus ſeruatus eſt. Ioſephus libro eodem, capite decimotertio.

DE IVDAEORVM CLADE apud Ioppen.

Vaſtatam antea per Ceſtium Ioppen, qui uel per ſeditionem à Romanis defecerant, uel ex urbibus euerſis fuga elapſi fuerant, occuparant. Quo comperto, Veſpaſianus equites eò ſimul & pedites miſit: qui ciuitate non cuſtodita, facilè potiti ſunt. Sed incolæ eius quum irruptionem præſenſiſſent, naues ad fugam paratas petiuerunt, tutos ſe in mari ab hoſtibus fore arbitrati. Quod ipſum uerò, duplicato ipſis fuit exitio. Siquidem quum ea, in quam nauibus confugerant, parte mare ſcrupuloſum eſſet, coorta uentorum uiolentia, naues inter ſeſe aliæ, aliæ ad ſcopulos colliſæ ſunt. Auditi uerò ab hoſtibus fugam ſpectantibus multi ululatus manibus colliſis, quòd pars ſcilicet fluctibus obruerentur, pars naufragijs implicati morerentur, nonnulli & gladijs ſeſe transfigerent: adeò ut ſanguine pelagus redundaret, omniſq; ora maritima cadaueribus oppleretur: cum etiam ad littus appulſos, ſtantes in eo Romani interficerent. Ex infelici igitur ea fuga mortuorum corpora eiecta ſunt quater mille & ducenta. Ipſa autem ciuitas funditùs diruta eſt. Exuſti uerò uici & oppida in confinio Ioppes poſita. Libro eodem, capite 15.

DE DEDITIONE TIBERIAdis, & obſidione ac excidio Tarichearum.

Decreuerat iam apud ſe, multiplicem Iudæorum contumaciam quotidie magis magiſq; experiens Veſpaſianus, totam eam gentem, ubicunque eius adhuc reliquiæ eſſet, in uniuerſum excindere. In regnum igitur Agrippæ, cupiditate eius uidendi per ocium profectus Tiberiada, ad quam cum exercitu Valerianum miſerat: poſt difficilem quamuis oppugnationem, in deditionem tamē accepit. Inde Taricheas ciuitatem ad lacum Geneſarum ſitam, & muro ualidiß. à Ioſepho cinctā, obſedit. eamq; initis aliquot prælijs, atq; aut peremptis aut in fugam uerſis reſiſtentibus, tandē ſuperauit

magnamq;

Digitized by Google

magnamq́; in ciuitate turbam interfecit: plurimis qui in ſcaphas ad fugã inſtructas ſe recepiſſent, & poſtea pugna ſeſe oppoſuiſſent, miſerabilem in modum trucidatis: adeò ut & ſanguine mixtus, plenuſq́; cadaueribus lacus flueret. Cum illis enim qui in ciuitate pridem perierant, ſex millia erant, & quingenti: præter aduenas, quos ex ciuitate ſub ſalutis ſpecie dimiſſos in itinere occidi curauit, quorum mille & ducenti erant: præter 6 millia robore præſtantiũ iuuenũ, quos ad Iſthmon Neroni in Achaiam ad foſſuras exercendas tranſmiſit: & promiſcuam multitudinem, quam uendidit: plures etiam quos Agrippæ dono miſit. quorũ omnium numerus ad triginta millia & quadringentos excurrebat. libro eodem, capite 18 & 19.

DE OBSIDIONE GAmalenſium.

CONTRA Tarichæas ſita ſupra lacum ciuitas Gamala, & loci natura inexpugnabilis, & firmiſſimis muris à Ioſepho cincta, Romanis rebellare cœperat die uigeſimoprimo menſis Septembris. Eam igitur adorti Romani, fruſtra quidem, nec ſine ingenti ſuorum clade primùm, oppugnarunt. Poſtea tamen, die ſcilicet uigeſimoſecundo Octobris, bello repetitam, die uigeſimotertio eiuſdem menſis expugnarunt, cæſis in ea hominibus quatuor mille: exceptis quinq́; millibus eorum qui ſeipſos præcipites ad mortem dederant. Ioſephus lib. 4. cap. 3. Egeſippus lib. 4. cap. 3.

Ac ſubacta à Romanis iam tota fuerat Galilæa, præter oppidum quod adhuc reſtabat Giſcala nomine, in quo ad rebellionem incolas animauerat Leuitæ cuiuſdam filius Ioannes, homo perditiſſimus. qui fallaces cum Tito inducias per ſabbatum pactus, noctu clàm fugit, & in Hieroſolymam ſe recepit. Quæ res expugnationi Hieroſolymæ, Deo ſic exitium toti genti Iudaicæ irrogante, poſtea præbuit. Ioanne igitur per fugam elapſo, multitudo pacis alioqui cupida, Tito urbem ultrò dedidit: nec in aliquos ſæuitum ibi à Romanis eſt, præterquam in duo propemodum millia, qui cum Iohanne aufugerant. illi enim in itinere, quum Hieroſolymam, quam iam ingreſſus Ioannes erat, nondum contigiſſent, cæſi ſunt: reliqua turba mulierum ac puerorum Giſcalam reducta eſt. lib. 4. cap. 4.

DE CAVSIS EXCIDII SAcerdotij & regni & gentis Iudaicæ.

DE lamentabili Hieroſolymorum & totius gentis excidio, eiuſq́; cauſis, concionatus eſt Chriſtus Lucæ 19 in hunc modum: Et ut appropinquauit, uidens ciuitatem, fleuit ſuper illa dicens: Si cognouiſſes & tu, & quidem in iſto die, quæ ad pacem tuam pertinent, curares. nunc autẽ abſcondita ſunt ab oculis tuis. Quia uenient dies in te, & circumdabunt te inimici tui uallo, & cingent te, & coanguſtabunt te undiq́;, & ſolo æquabunt te, & filios tuos qui in te ſunt. Et non relinquent in te lapidem ſuper lapidem, eo quòd non cognoueris tempus uiſitationis tuæ. Neglectum igitur tempus uiſitationis, fuit cauſa tantarum calamitatum.

Perſequutionem etiam Chriſti & Eccleſiæ & Euangelij his malis cauſam præbuiſſe, Paulus monet 1 Theſſalonic. 2: Vos enim imitatores eſtis, fratres, eccleſiarum Dei, quæ ſunt in Iudæa, in Chriſto Ieſu: quòd eadem paſſi ſitis & uos à proprijs contribulibus, quemadmodum & ipſi nos à Iudæis: qui ut & Dominum occiderunt Ieſum, & proprios prophetas, ita & nos perſequuti ſunt: & Deo non placent, & omnibus hominibus aduerſantur: qui obſiſtunt nobis, ne loquamur gentibus, quo ſalui fiant, ut expleant ſua peccata ſemper. Peruenit autem in illos ira in finem.

Tertia cauſa eſt, quòd Deus per illud totius gentis Iudaicæ excidium, uoluit publicum ſtatuere teſtimonium de exhibito Meſſia, & abrogatis ceremonijs Moſaicis.

Quarta eſt, ut Deus ſtatueret exemplum ſuæ iræ, aduerſus omnes illos qui doctrinam Euangelij repudiaturi, abiecturi & perſequuturi eſſent. Loquitur de hac cauſa Paulus Rom. 11. Dices igitur: Defracti ſunt rami, ut ego inſererer? Bene dicis: per incredulitatem defracti ſunt, tu uerò fide conſtitiſti. Ne efferaris animo, ſed timeas. Nam ſi Deus naturalibus ramis non pepercit, uide ne quà fiat ut nec tibi parcat. Vide igitur bonitatẽ ac ſeueritatem Dei: in eos quidem qui ceciderunt, ſeueritatem: in te uerò bonitatem, ſi permanſeris in bonitate. alioqui & tu excideris: & illi rurſum, ſi non permanſerint in incredulitate, inſerentur.

INITIVM EXTREMAE CALAMItatis Iudæorum, & excidij Hieroſolymorum.

REceptus igitur in Hieroſolymam, hic quem diximus Ioannes, negabat ſibi fugam in cauſa aduentus ſui fuiſſe, ſed conſiliũ: quo imprudentiam ſcilicet duceret, pro exiguis oppidulis, quale Giſcala eſſet, pericula ſuſtinere: ſed arma oportere ſuſcipere pro metropoli. Singulos deinde circumiens, ad bellum incitabat multitudinem, uires & ciuitatem eorum munitiſſimam uerbis amplificans: atq́; illud inſolens frequenter dictitans, pennas eos oportere ſumere, ſi mœnia Hieroſolymorum ſuperare cõtenderent. Sed integrea prudentiorum atque ſeniorum nemo erat, qui exitium horrendum & fatum extremum ciuitatis miſeræ non proſpiceret. Irruperant iam in urbem latrones, qui ſe Zelotas nominabant, maximo numero: & in optimorum ac nobilium quorumcunq́; non bona ſolùm, ſed & capita & ſalutem inuadebant, leges omnes & iura in latrocinia mutabant, pro libidine quæcunq́; uoluiſſent faciebant: Pontifices non ex lege uſitata generis & ſucceſſionis, ſed forte creabant, & templum ipſum pollutis pedibus occupabant. Contra eos igitur Ananus, pontificum maximus & ſapientiſſimus, populum in concionem conuocatum exhortabatur & concitabat. Sed euertebat eius conſilium Ioannes, profugus ille, accedendo ad populum & Ananum, ac ſe cum ipſis ſentire mentiendo: poſtea uerò ſecreta omnia populi Zelotis renunciando, atque hoc effingendo, quaſi Anani multitudo Romanos accerſeret, quibus ciuitatem prodere Ananus iam conſtituiſſet. Ioſephus libro eodem, cap. 5.

DE IVEAEORVM STRAGE per Idumæos.

HIs excitati de Anano falſis rumoribus Zelotæ, de aduocandis Idumæis, natione turbarum cupida, ad motus facili, & ad bellum ſemper promptiſſima, concilium ineunt: miſſiſq́; ad eos legatis, in ciuitatẽ illicò

zed by Google

illico adducunt: quæ res tota Ananum et multitudinem ſuam fugerat. Cum ad ciuitatem igitur acceßiſſent ad viginti propemodum millia, probibiti quidem aliquantiſper ab Anano ſunt, ne vrbem ingrederentur. Tandē verò per violentiam portis reſeratis intromißi ſunt in maximam et miſerabilē populi perniciem, quòd cæde eius Idumæi ſatiari nō potuerunt. octo enim millia et quingentos vno et eodem die interfecerunt: occiſis ſimul Anano, et Ieſu poſt Ananum pontificum maximo: quos defenſores Deus, gentem flagitioſißimam perdere volens, ſingulari conſilio ſub initio ſtatim calamitatum videtur è rebus bumanis ſuſtuliſſe. Ioſephus libro 4. cap. 6. et 7.

DE COMMVNI PLEBIS IVdaicæ ſtrage per Idumæos & Zelotas.

SVblatis è medio Anano et Ieſu, qui ſuperſtites furori Zelotarum nonnihil reſtiterant, cōmuni ſæuitia tam Idumæi quàm Zelotæ in plebem graſſabantur: et alios quidem nobiliores vinculis tradebant, alios poſt durißima verbera atq; tormenta gladio percutiebant. Vulgus veró reliquum, velut animalium greges, vbicunq; in illud incidiſſent, cædebāt: tanta omnium animis incuſſa formidine et terrore, vt ne flere quidem palàm quiſquam, aut funus proprium curare auderet. Breui igitur ſpacio duodecim millia in vrbe, ſub hac immani tyrannide deleta ſunt. Zachariam filium Baruch, quòd diues & improbis inimicus eſſet, in medio templi crudelißimè interficiebant: falſum ei crimen intentantes, quaſi res Iudæorum Romanis proderet. Quod factum Idumæos ipſos adeò offendit, vt veniſſe eos iam pœniteret, ac paulo pòſt domum ex Hieroſolymis ſint egreßi. Erat inter alios nobilitate & virtute cōſpicuus, in quos maximè ſæuiebant, Peraita quidam Niger, quē pertractum extra ciuitatem trucidabant: ſepulturam ei etiam, pro qua ſupplicaſſet, negantes. Is igitur cum occideretur, Romanos eis vltores, famem præterea ac peſtilentiam, & ab ea omnia mutuas ipſorum inter ſeſe manus imprecatus eſt. Quæ ſingula temporis proceſſu, iudicium Dei tandem confirmarunt. Ioſephus lib. 5. cap. 1.

DE CRVDELITATE ZELOtarum & cauſis exitium properantibus.

INflammata inteſtina diſcordia, inſidijs, mutuisq; inter ſeſe ipſos furoribus, vniuerſa ciuitate, mortui per omnes vias coaceruabantur innumeri: quos ſepelire non licebat. capitale enim babebatur, cum miſericordiam in quacunq; calamitate præſtare iam impune nemini eſſet, & non in mortuis æquè ac defunctos ſæuiretur. Omne quidem ab illis ius bominum calcabatur: ridebatur etiam diuinitas, prophetarumq; reſponſis tanquam vulgaribus fabulis illudebant. Maiorum de virtute ac vitijs ſtatuta quæcunq; conſpuebant. Quin & de patria quæ prædicta olim fuerant, vera eſſe, ipſi comprobauere. Vetus enim quidam ſermo ferebatur, tunc demum ciuitatem captū iri, ſancta quoq; flammis exurenda eſſe lege belli, cum ſeditio fuiſſet exorta, fanumq; Dei propriæ manus antè violaſſent. Quibus omnibus Zelotæ miniſtros ſe atque executores præbuerunt. Libro eodem, capite ſecundo.

DE TYRANNIDE IOANnis, & vaſtatione Engaddorum.

IOannes autem, qui iamdudum immenſam dominandi circumferebat mente libidinem, ſeditione à Zelotis diſcedit, et tyrannidem ſibi ſumit: adeò vt triū ingentium malorum tempeſtate, belli nimirum, tyrannidis et ſeditionis, ciuitas iam laboraret. Et ipſo tēpore ſicarij, ex quibus quarta erat exitialis calamitas, cum Romanorū exercitū ocioſum eſſe, Iudæos verò Hieroſolymis in ſeditionem & dominationem diuiſos animaduertiſſent, ex Maſſada caſtello noctu effuſi, municipium Engaddi inuaſere, ex eoq; Iudæos in fugam pepulere. Turbam verò mulierum & puerorum tardius per ætatem et infirmitatem fugientem, ſupra ſeptingētos interemerunt. poſtea in omnem dilapſi viciniam, agros, vicos, vrbes circa Maſſadam poſitas omnes vaſtarunt. Libro eodē, capite 3. Egeſippus libro 4. capite 13.

DE GADARENSIVM DEDITIOne, et prælio ſicariorum cum Placido commiſſo ad vicum Bethenabrin, & ciuitatem Hierichunta.

ERant apud Gadara, quæ tranſamnianæ regionis metropolis fuit validißima, multi locupletes, qui in tanta latrocinantiū vbique inſolentia, vitæ & facultatibus ſuis metuentes, legationem de deditione ad Veſpaſianum miſerunt: qui ad quartum menſis Martij diem ciuitatem eam ingreſſus eſt, cum ſicarij qui in ea fuiſſent, ſumpto de authore legationis ſupplicio, per fugam inde dilapſi eſſent. Quos Placitum præfectum cum quingentis equitibus, tribusq; peditum millibus inſectari iußit. At ille conſpectis equitibus, qui à tergo cōſequabantur, in vicum quendam Bethenabrin ſe receperunt: vbi aliquandiu infeliciter cum Placido congreßi, cum plurimis ceſis vicum Placidus cepiſſet, atque incendiſſet, inde in Hierichunta alij ſeceſſerunt: reliqua fugientium ingenti multitudine propulſa, & ad Iordanem fluuium coacta. quem cum niuibus reſolutis atque imbribus auctum tranſire non poſſent, prælium iteratum inire coacti ſunt. Cæſi ibi tum ſunt à Romanis tredecies mille: plurimis exceptis, qui in anguſta ripa conſiſtere non valentes, in fluuium protruſi ſunt: alijs item infinito numero, qui in illud ſponte deſilierunt. Qua miſeranda & borribili clade Iordanis ipſe & Aſphaltitis lacus cadaueribus impleti ſunt. Capta præterea tum ſunt circiter duo millia virorum, ac ducenti, cum præda maxima armentorum. Teſtis Egeſippus eſt, numerum omnium illa die à quingentis Romanorum militibus & tribus millibus pedeſtris exercitus cæſorum, æſtimatum fuiſſe nonaginta duorum millium, & ducentorum. Placitus igitur ſecunda furtuna uſus tum, vicos proximos & municipia, inter quæ Abilam, Iuliadem, Beſemoth, omnia deuicit ac cæpit, vſque ad Macherunta. Veſpaſianus ipſe toparchias duas Thamnam & Bethlepten, cum regione vicina et finitima Idumææ incendijs vaſtauit et euertit. In duobus etiam Idu-

meæ mediæ vicis, plus quàm decem millia hominũ peremit, cæſis plurimis etiam in Hierichunte, quos cæteris fuga dilapſis ibi offendiſſent. Egeſippus libro quarto, capite decimoquinto, et decimo ſexto. Ioſephus ibidem, & capite quarto.

DE GERASAE DEVASTATIONE.

INterea autem, dum facilioris expugnationis conſilio Hieroſolyma vndique caſtellis erectis, atque præſidijs collocatis, concludere Veſpaſianus parat, Geraſam L. Annium exercitus parte inſtructum mittit. Is primo aggreſſu ciuitate capta, mille iuueniũ interfecit, familias totas captiuas abduxit, & militibus bona prædari permiſi. Incenſis deinde domibus, proxima loca petijt, omnia circa Hieroſolymam tam loca montana quàm plana bello vrgens. Cum iam qui Hieroſolymis agebant, nullam exeundi poteſtatem, partim Zelotis intra vrbem, partim extrà Romanorum exercitibus prohibentibus, haberent, etiam Veſpaſianus ipſe cum copijs vniuerſis Hieroſolymam proficiſci moliebatur. Sed nunciata Neronis cæde, propoſitum mutauit. Deinde etiam ſub ſucceſſoribus Galba & Othone, quod breue vterque haberet imperium, & ipſe & filius Titus bellum contra Iudeos ſuſpenderunt. Ioſephus libro eodem capite ſexto.

DE NOVO LATROCINIO Simonis, eiusq; geſtis contra Zelotas: ac de corruptiſsimis eorundem moribus.

NOuum interea latrocinium inſtituit Simon quidam Gaderenſis, Ioanne quidem interiori tyranno inferior, ſed robore & audacia ſuperior. Is inter latrones Maſſadæ primùm verſatus dominandi deinde cupitus, nequiſſimos quos vndecunque habere poſſed, ſibi adiunxit, et vicos montanos circa Hieroſolymã populari cœpit. Inde in celebriores locos eruptione facta, in Idumæam vſque latrocinando progreſsus, vniuerſam eam peruaſit, atque ex ea fugere pleroſque Hieroſolymam compulit. quò ipſe etiam ſecutus, muros obſedit, interficiens quemcunque ex agris in eam redeuntem deprehendiſſet.

Erat hoc modo Simon populo Hieroſolymis incluſo, terribilis factus ipſis Romanis: intus verò Zelotæ vtriſque ſæuiores. Ioannes verò iampridem à populo ad tyrannidem in Zelotarum gratiarum euectus, quæcunque vtrique parti iniuſta, turpia, violenta facere collibuiſſet, indulgebat. Hinc inſatiabilis rapinarum pariter omnibus erat cupiditas, domorùmque locupletiũ perſcrutatio. Cædes autem virorum & iniuriæ fœminarum pro ludo habeantur: prædamq; cũ ſanguine deuorantes ſine aliquo metu, poſt ſatietatẽ muliebri libidine caleſcebant, comptiq; crines ac fœminarum veſte induti, lotiq; vnguentis, et vt forma placeret oculos illiti, nõ ſolùm ornatum, ſed impudentiã quoque mulierum imitabantur: & obſcœnitate nimia nefarios coitus exigentes, vt in lupanari verſabantur, ciuitatemq; totam impuris facinoribus profanabant. Effœminantes autem vultum, dextras ad cædem promptas habebant: delicatoq; inceſſu eneruati, ſubita incurſione bellatores fiebant: & de paludamentis verſicoloribus eductis gladijs cauſa obuios tranſuerberabant. Eos autem qui Ioannem fuiſſent, excipiebat ſæuior in ciuibus Simon: quiq; inteſtinum euaſiſſet tyrannum, ab eo qui propè erat occidebatur. Omnis autem fugæ via, tranſire cupientibus ad Romanos, abſciſſa erat.

Erant inter Ioannes copias Idumæi, qui inuidæ dominationis, & odio crudelitatis eius ab eo ſecedebant: cumq; Zelotis pugna congreſsi, eorum multos occidebant, cæteris in aulam regiam, inde verò im templum compulſis: quò & ipſi ſimul irruerunt, ac Ioannis opes ibi repoſitas populabantur. Inter hæc diſperſi per ciuitatem Zelotæ, cæteris qui in templum fugerant, ſeſe adiunxere, & de communis conſilij ſententia Simomonem in vrbem intromiſere, & imperium ei tradidere. Is verò, dominum ſe illis fore ſuperbè pollicitus, mox hoſtẽ ſeſe exhibuit vniuerſis, & à quibus vocatus erat, & illis contra quos dominium eius poſtulatum fuerat. At templum quidem ex quo nemo iam qui intus cum Ioanne erãt fugere potuit, hoſtibus qui extra illud eſſent, exitum prohibentibus, populo adiuuante aggreditur. Ioſephus libro 7. cap. 7. & 9.

DE TRIPLICI SEDITIONE apud Hieroſolymam.

NEc ſatis fuit, ciuitatem duorum tyrannorum furoribus horibiliter exerceri: verùm & tertia factio ſubitò prorupit. Eleazarus enim Simonis filius, qui primùm in templum Zelotas à populo ſeparauerat, propriæ potentiæ cupitate à Ioanne defecit: & aſcitis pluribus qui ex Zelotis optimi eſſent, in interiorem templi aditum ſeceſſit. Sic obtinens ſuperiorẽ templi partem Ioannes, hoſtes habebat vertice, Eleazari exercitum: extra verò templum incurſus experiebatur Simonis Gioræ, quem à populo introductum in ciuitatem diximus. is ſuperiorem ipſius ciuitatis partem, plurimamq; inferioris occupauerat. Hinc continuæ triplicis factionis pugnæ & conflictus, totumq; polluebatur cædibus templum, adeò vt ſtagni in morem diffuſus diuerſorum ſanguis cadauerum fluerit, cum & ad ipſas aras ſacerdotes ſacra celebrantes mactarentur: deinde veluti conſultò pro Romanis omnia corrumperẽt, quæ ad obſitionem ſuſtinendam neceſſaria parata erant, infectantes ſeſe mutuò Simon & Ioannes, ædes frumentorum plenas, quaſi in hoc ſolo cõſentientes, incendebãt: eaq; re famem, quæ paulo pòſt ſecuta eſt, ſibimet comparabant. Quis autem explicet populi totius vndique oppugnati ab inſidiatoribus miſerabilem lacerationẽ, luctum, vlulatum, querelas? cum nec interdiu nec per noctem à cædibus ceſſaretur, neque ad Romanos fugere cupientes poſſent. Quicunque enim id tentaſſent, vt hoſtes interficiebantur: neque mortuis curam ſepulturæ adhibere licuit, ſed in tumulum cõgeſta cadauera conculcabantur. Ioſephus libro ſexto, capite primo. Egeſippus libro 5. capite 1.

DE PRODIGIIS EXCIDIVM Hieroſolymæ præcedentibus, & præſagijs.

ATque hoc demum erat tempus admouendi vires & arma populis, quibus extrema deletio impendebat. Quod et expectandum Veſpaſianus Romanis reſponderat,

ſponderat, cum inter ipſa inteſtinæ diſcordiæ, quã Zelotæ concitarunt, initia bellum Iudæis inferendum eſſe illi cenſuiſſent. Si enim ſtatim, inquit, ciuitatem armis noſtris inuademus, cauſa hoſtibus erimus cõcordiæ, ac vires earum adhuc integras et recentes in nos prouocabimus. Sin operiemur, paucioribus & moderatioribus his vtemur, domeſtica ſeditione conſumptis. Deus namque melius quã eos diſponit, qui ſine labore Iudæos nobis tradet. Ioſephus libro 5. capite 2. Priuſquam autem luctuoſiſsimi excidij ac deletitionis non vrbis ſolum Hieroſolymorum, verum etiam totius eius gẽtis, hiſtoria recenſeatur: prodigia, quæ triſtiſsimum eum vrbis populiq; Iudaici caſum, & interitum (præterea quæ prophetæ diu antè ac Chriſtus ipſe prædixerat) anteceſſere, breuiter commemorabimus eo ordine quo Ioſephus libro 7. capite 44. & in Anacephaleoſi, retulerunt.

Primum, per annum integrum ante aduentum Veſpaſiani conſpectus eſt cometa, gladij figuram, quæ cognoſci poſſet, exactè referens, directo poſitu ſupra ciuitatem. Quod cum vulgus liberatis recipiendæ indiciũ interpretaretur: à prudentioribus tamen ſignificatum eſt, bellum eiuſmodi ſidus ſolere denunciare. Deinde, ante defectionem, primiq; belli motus, die feſto azymorum, qui octauus tum fuit dies menſis Aprilis, hora noctis nona, circum aram, itemq; templum, tantum lumen ſubitò ad dimidium horæ effulſit, vt dies clarus putaretur. (Verſio ex Hebræo Kyberi habet, totam per noctem templum ſic illuminatum fuiſſe.) Tertiò: eodem feſto die, etiam bos cum ad hoſtiam duceretur, agnum in medio fani peperit. Quartò: Orientalis porta interioris templi, cum eſſet ænea atque grauiſsima & ſub veſperam vix à viginti viris clauderetur, ſeriſq; ferro vinctis obſeraretur, peſſuloſq; altos haberet in ſaxeum limen demiſſos, vno perpetuo lapide fabricatũ, viſa eſt noctis hora ſexta, idq; per aliquot noctes, vt Egeſippus teſtatur, ſpontè pateſcere. Quibus curriculo per cuſtodes templi magiſtratui nunciatis, aſcendit ille, vixq; eam potuit claudere. Verùm & hoc iterum ignaris ſignum optimum videbatur, futurorum bonorum, ad quæ ingreſſuris porta aperiretur. Conſultiores autem, templi firmitatem ſponte ſua diſſolutum iri aiebant, vt quæcunque intus eſſent ab hoſtibus diriperentur, atque in vaſtitatem & ſolitudinem deſineret, quicquid intus ſpectabilium cultuum & celebritatis agitatum fuiſſet. (Kyberi ex Hebræo veſio addit, ſupra templi Sanctum ſanctorum tota nocte conſpectam faciem hominis admodum terribilem.) Quintò: Poſt dies feſtos elapſis paucis diebus, ante ſolis occaſum, viſio apparuit in nubibus curruum & armatorum exercituum, quibus totius Iudææ regioniſq; eius vrbes incurſarentur.

Sextò: Feſto autẽ die quem Pentecoſten vocant, nocte ſacerdotes intimum templum more ſuo ad diuinas res celebrandas ingreſsi, primùm quidem motũ, quẽdamq; ſtrepitum ſenſerunt: poſtea verò ſubitam audire vocem, quæ diceret, Migremus hinc. Septimò. Quodq; his horribilius fuit, Ieſus quidam, filius Anani plebius & ruſticus, quadriennio prius quàm bellum gereretur, in ſumma ciuitatis pace atque opulentia, cum ad feſtum diem veniſſet, cum Scenopegia ſacrificijs ſolennibus celebrarentur, templum aſcendens, repenè exclamare cœpit: Vox ab oriente, vox ab occidente, vox à quatuor ventis: vox in Hieroſolymam et templum: vox in maritos nouos, nouaſq; nuptas: vox in omnem hunc populũ. Atque hæc interdiu noctuq; clamitans, omnes ciuitatis vicos circuibat. Nonnulli autem ex præcipuis omen triſte & aduerſum perhorreſcentes, hominem correptum verberibus affecerunt. Is autem inter ſupplicia, nihil aliud quàm eadem verba locutus eſt. Magiſtratus autẽ rati (quod & verum erat) non temerè fieri hoc, ſed quiddã eſſe diuinum, ad præfectum Romanorum Albinum duxerunt eum: à quo plagis ad oſſa vſque laceratus, neque ſupplex cuiquã fuit, neque lachrymauit, ſed vt poterat inclamans maximè flebiliter vocem, ad ſingulos ictus reſpondebat: Væ uæ Hieroſolymis. Albino autem interroganti, quis eſſet, vel vnde ortus, aut cur iſta diceret, nihil retulit. Non prius autem ceſſauit à luctu miſeræ ciuitatis, donec eum Albinus furere iudicatum dimiſit. Ille autem ad belli vſque tempus neque adire quẽquã, neque loqui viſus eſt: ſed quotidie velut orationem quandam meditatus, Veh veh Hieroſolymis querebatur. Sed nec imprecatus eſt cuiquam, cum in dies ſingulos mulctaretur: nec victũ offerentibus benedicebat. Sola verò eius reſponſio ad omnes triſte erat præſagium. Maximè autem diebus feſtis vociferabatur: idq; per annos ſeptem, & menſes quinq; continuos faciens, neque voce raucior fuit, neque delaſſatus eſt, donec obſidionis tẽpore ipſa re perſpectis auguuijs, ipſe quieuit. Supra murum enim circumiens, iterum, Væ væ ciuiati ac templo ac populo, voce maxima clamitabat. Cum autem ad extremum addidiſſet, Væ etiam mihi: lapis tormento miſſus eum ſtatim peremit, animamq; adhuc illa omnia lugentem efflauit. Octauò: Vrbem cum templo, vetuſtis literis ſcriptum erat in ſacris libris, tunc perituram, cum tetragonum templum factum fuiſſet. Itaq; ſiue obliti, ſiue obſtupefacti ingruentium malorum neceſsitate, vbi occupata eſt Antonia, tetragonum in circuitu templi fecerunt. Poſtremò: ſatis & illud præſagij fuit, quòd in ſacris libris ſcriptũ itidem inuenerũt, quòd eo tempore quidam eſſet ex eorum finibus orbis terræ habiturus imperium. Sed quo reſponſo ſibi non ſolum libertatem, ſed etiam regnum pollicebantur: cum nõ deeſſent, qui ad Veſpaſianum referendum oraculum putarẽt: prudentiores etiam, quẽadmodum Egeſippus indicat, ad Chriſtum accommodarent, qui ſecundum carnem ex tribu Iudaica natus, regnum iam ſuum per Euangelium in vniuerſum mundum diffuderat. (Kyberi verſio: Cum fuerit ædificium quadratum, tunc regnabit Rex ſuper Iſrael, & regnabit Rex et dominatur ille, ſuper omnẽ terrã Iſrael. Quidã ergo interpretabãtur hanc ſcripturã de rege Iſraele ſacerdotes aũt dicebant, eum eſſe regem Romanorũ.)

DE OBSIDIONE HIEROSOlymorum per Titum.

Sortius Romanum principatum poſt Othonem Veſpaſianum, à bello quidem contra Iudæos receſſit, & ad alias res Imperij neceſſarias, eas præſertim quas in Aegypto cõponendas habuit, animum ſuum cõuertit: filium autem Titum cum selectis copijs ad expugnandam Hieroſolymã miſit. Is igitur Alexandria iter ingreſſus, cum colecti exercitus parte maturè perueniſ

zed by

Cæſaream : ibi ad legiones hinc inde diſpoſitas ſcripſit vt ad Hieroſolymam ſibi occurrerent. Deinde à Cæſarea in hoſtilem terram progreſſus, caſtra ad vallē Saulis diſtantē à Hieroſolymis ſtadijs ferè triginta, poſuit. Ex eo loco ſexcentis propè lectis equitibus, ad vrbem proprius acceſsit, explorandi ſtudio et ciuitatis munitionem, & Iudæorum animos ſi fortè ſe conſpecto priuſquā ad manus vēiretur, metu ceſſuri eſſent. Audierat enim, quod & verum erat, à ſeditioſis & latronibus oppreſſum intus populū, pacem quidem deſiderare: ſed quod illis infirmior eſſet, nihil conari. Tantum verò abeſt, ut animaduerſa exploratione à contumacia Iudæi recederent, vt etiā eo conſpecto, infinito numero ſubitò ex urbe proſilierint, ac circumuentū Titum cum ſuis in magnum periculum coegerint: à quo, miraculoſo planè modo ſeruatus eſt. Quod & ipſum ſigni ſatis fuit futuræ calamitatis. Tot enim aduerſus Titum miſsilibus iactis, cum neq; galea neq; thorace ſeptus eſſet (non bellator enim, ſed explorator proceſſerat) nullū in eius corpus delatum eſt: ſed tanquam ne eum ferirent ex induſtria mitterentur, omnia præteruolarunt. Ipſe verò cum ſuis ſaluus in caſtra euaſit. Poſtea cum legiones accepiſſet, propius ad ciuitatem acceſsit, in locū qui Scopos dicebatur, vnde iam ciuitas & clara templi magnitudo conſpici poterat: vbi triplici agmine ciuitatem cinxit. vno, quod ab ea ſtadijs ſeptem: altero, quod decem: tertio, quod ſex abeſſet, ad montem Eleona, contra ciuitatem ab oriente ſitum. Ioſephus libro quinto, capite decimoquarto: & libro ſexto, capite ſecundo & tertio.

DE INITA CONCORDIA, IVDAEOrum eruptione contra Romanos, & ſeditione iterata.

SPectantes ex vrbe circum ſe diſpoſita caſtra Romanorum, & agmina, quorum vnumquoque vallis ſe iā & muris muniebat, Iudæi à diſſenſionibus pauliſper quieuere: & cōiunctis viribus atque armis extra vrbem proruperunt in eos qui circum caſtra muros ducebant, quorum tum operas interruperunt, tum perturbationem & formidinem coniunctam cum periculo non paruam exercitui toti attulerunt: qui tamen Titi induſtria liberatus eſt. Iudæi verò in vrbem repulſi, vbi iterum inteſtinum quoddam bellum ſeditio ſuſcitauit ea occaſione, quòd inſtante Azymorum die, Eleazarus portas templi, ad introitum populi rem diuinam facturi, ſubaperuit: commoditate diei feſti, ad inſidias & nouum latrocinij genus uſus eſt, hoc modo. Subornauit ex ſuis quoſdam nebulones, qui reuerentiæ feſtiuitatis prætextu, habitu ciuili in templum ingreſsi, gladios atque arma ſub veſtre clam geſtarunt: quibus mox nudatis, veſtimentis que abiectis, cædendo in amicos pariter atque inimcos ſæuierunt, nullum nec feſtiuitatis, nec innocentiæ, nec ſilentij, nec patientiæ alicuius rationem habentes. In quo & Eleazari factio cum Iohanne ſe coniunxit. Atque ita euenit, vt ſeditio quæ tripartita antè fuerat in duplam deſierit. Ioannes enim interiori hoc dolo, templo omniq; eius apparatu occupato, & cum Zelotis coniunctus, Simonem deinde confidentius oppugnauit. Libro eodem, capite quarto. Egeſippus libro eodem, capite quinto.

DE IVDAEORVM DOLO IN ROmanos, & propriori Titi ad vrbem acceſſu.

RVrſus verò in Romanos incitati Iudæi, audaciſſimos ſeditioſorū per portas emittunt, quaſi pacem, & fœdus à Romanis petituros: ſubornatis etiā nonnullis in muros, qui inde pacem ſe petere vociferarentur. Quod etſi compoſitum fraudem eſſe Titus ilicò ſenſit, atq; ideo in ſtatione ſua quemlibet manere iuſsit cū pridie pactione illis per Ioſephum allata, nihil eos moderati ſentire cognouiſſet: pars tamen exercitus ſeu crudelitate ſeu petulantia Iudæorū mota, ad muros vſque ad aggerem ædificatione excurrere non abſtinuit, ſed temeritatis mox inconſultæ pœnas dedit egregias. Aſtute enim Iudæi ad muros propius inuitatos, plurimos necarunt: cæteris ſaucijs in fugam ad caſtra vſq; profligatis. Titus igitur indignatus, præcipitia omnia atq; prærupta, ſaxa etiam & ſyluas, à caſtris ſuis ad vrbem vſq; complanare iuſsit, vt excurſionibus Iudæorū præuenti milites, videre poſſent quò recederent. Poſtea caſtra vrbi proprius admouit, vt ab ea vix duorū ſtadiorum ſpacio diſtarent. Ioſeph lib. eodem, cap. 4. & 5.

DE INTERNO ET EXTERNO bello Iudæorum, ac Titi oppugnatione.

AC ne ſic quidem, caſtris Romanorū prope murum poſitis, intra ciuitatem ſeditio quieſcebat: ſed confirmata maximis copijs vtraque factio, Ioannes cum Zelotis, qui depoſitis diſcordijs illi acceſſerant, & Simon, continuis inter ſe prælijs confligebāt, cum maxima populi, qui vtriuſq; factionis præda erat, pernicie. Nec prius inter eos conuenit, quàm cum Titus ſuburbana milites ſuos vaſtare & diripere iuſsiſſet, & aggerem vrbē proprius ab omni exercitu conſtrui. Ibi demum odiorum mutuorum & diſcordiarum obliti, in vnū corpus coierunt, & ageres atq; machinas quæ ad murū vrbis Titus pararat, excurſibus, armis, cæde, incēdijs alijſq; impedimentis, non ſine magno Romanorum detrimento, infeſtarunt. Sed in fugam tandem verſi, & in ciuitatē compulſi ſunt. In qua pugna, viuum captum Iudæum Titus crucifigi pro muro iuſsit, non in gentis ignominiā, ſed q, reliquos eiuſmodi ſpectaculo territos, in pacis fœdus ceſſuros conſideret. Lib. eodē, cap. 5.

DE SVPERATIS MVRIS A' TIto & crudeli obſeſſorum fame profugurumq; ſupplicijs.

ADmotis poſtea ad muros machinis, in ea ciuitatis parte quæ ſeptentrionem verſus porrigebatur, & potitus illis Titus eſt, & totam eam ſeptentrionalem vrbis partem obtinuit, muris deſtructis: in meridionali verò parte per turres præſidia collocauit, et aggeres ex quib. templum oppugnaret incoauit. Et quanquam iam de victoria nihil dubitaret, tamen Ioſephum muros circū ire iuſsit, et patrio Iudæos ſermone ad pacem et deditionem exhortari. Quod cum diligentiſsimè ille præſtitiſſet, vſus ad id cōpoſitiſsima ad conſulendū, monendum et perſuadēdum oratione, lachrymis etiam, nihil minus quàm obſequium eorum obtinuit: niſi quòd ad profugiendum populus commotus eſt. ex quo aliqui poſſeſsionibus & rebus cariſsimis ſuis venditis, ad Romanos elapſi ſunt, ſuſtentantes ſe foris & victum ſibi

parante

parantes ex aureis, quos deglutierant. Sed exitum per portas Ioannes et Simon mox prohibuerunt. Ex qua re fames horribilis, quæ in ſingulos dies magis magiſq; augebatur, conſecuta eſt: inde verò latrocinium nouū, & direptio. Nam cum in publico vſu nulla amplius frumēta, nec panes eſſent, milites in alienos domos ſcrutaturi irruebant. Et ſi quidè inueniſſent aliquid, eos qui negauerunt, verberabant: ſi vero nihil inueniſſent, quaſi diligentius celauiſſent, tormentis afficiebant. Habendi autem argumenta erant, corpora miſerorum, cum ea quæ ſolidis viribus ſtarent, abundare cibo putarentur. tabidi autem transfigebantur: nec enim rationis eſſe videbatur, paulo pòſt fame morituros occidere. Sicubi purgamenta olerum, vel caſu lapſa, vel quaſi arida proiecta aſpexerant, femineces ad terram proſtrati infirmitate, ore lambebant. Aut ſicubi internata parietibus viſa fuerat herba, rapientes ſucco infœlici miſeram ſolabantur famem. Pleriſq; aliorum vomitus eſca erat. Multi verò clam vniuerſa bona ſua vno frumēti modio qui ditiores eſſent, itemq; pauperes hordei permutarunt. Incluſi deinde intimis ædium tectis, quidem ſumma penuria infectum triticum comedebant. Et menſa quidem nuſquam apponebatur, ſed incoctum ſubtrahentes igni cibū diripiebant. Denique vxores viris, & filij parentibus, et quod miſerabile omnium maximè ſpectaculum erat, matres cibum infantibus, ex ipſo ore rapiebant: & marceſſentibus inter manus chariſſimis nemo parcebat, quin vitæ guttas auferret. Edentes verò talia non latebant, ſed vbique aderant qui diriperent. Nam ſicubi clauſam domum vidiſſent, eos qui intus erant, cibum capere hoc ſuſpicabantur indicio: ſtatimq; ruptis foribus irruentes, victum iam contuſum dentibus ex gutture penè reuocabant, ipſos faucibus ſtrāgulantes. Pulſabantur autem ſenes, ne cibum defenderent: lacerabantur mulieres, ea quæ haberent in manibus occulentes: nullaq; miſeratio vel cani erat capitis, vel infantiæ, ſed abſtractos pueros & ex buccella pendētes humo illidebant. Si qua materno affectu mulier percita, miſerans vagitus infantiæ, ſuccū ciborum ore proprio vellet infundere, pij operis pœnas luebat: ſupenſoq; ad ceruicē, vel hærente ad mamillas pignore, ſimul transfigebatur. Si qui autem incurrentes, anteuertiſſet, quodq; rapturi fuerant deuoraſſet, tanq̄ læſi cruētiores erāt. Acerbiſſimos aūt cruciatus excogitabāt dummodò alimenta reperierēt nūc ex cruciantes genitaliū vias, nunc virgis acutis podices transfigendo: horrēdaq; etiā auditu quis patiebatur, in vnius panis confeſſionē, & vt vnum pugnū farinæ abditū indicaret. Pleriq; etiam beneficium putātes mori, egrediebantur vrbem, vt herbas vellerent, vel radices depaſcerent, aut cortices arborū detraherent, ſi quid in his viriditas ad cibi ſolamina ſubminiſtraret, quos inuenientes Romani necabant. At qui hoſtē euaſerat, in ipſo portæ ruebat limine, fame tabidus, & ore inualidus, quem iam et ipſa mandendi officia deſtituiſſent. Regreſſos quoq; excipiebat feralior manus, quæ de gremijs miſerorum ſummo quæſita periculo per acerbiſſimum extorqueret nefas. multum verò ſupplicantibus, & horribile Dei nomen implorantibus, vt aliquam partem ſibi concederent eorum quæ cō periculo ſibi collegiſſent, nihil penitus dabatur. Moriebantur itaque maiore ſuorum, quàm hoſtium, impreſſione & nece. Ea etiam quæ hoſtis indulſerat, ciuis eripiebat, nec rapuiſſe tamen iſtiuſmodi cibum proderat: quippe nō multo pòſt virenti corpore turgeſcentibus medijs, intimorum dolore viſcerum quatiebantur, aut aluo ſoluti deficiebant exhauſtis viribus, vt voti pœniteret, quod ad tempus ſolatio erat, pòſt ſupplicio. Deinde lacertis viritibus, cæteriſq; ſerpentum generibus, coctis exuuijs, peſtem addebant. Nam equorum cadauera, ſi fortè reperiſſent, inter ſe trahentes, prælio graui decernebant. Qui verò ſeu fame coacti, ſeu mortis beneficiū ab hoſte expetentes, ex vrbe profugiſſent, capiebantur, in ſingulos quidem dies ad quingentos nonnunquā et plures: qui verberati, modiſq; omnibus ante mortem excruciati, contra murum crucibus ſuffigebantur. Id etiam ideo Titus fieri præceperat, quòd miſerabili eiuſmodi ſpectaculo Iudæos deterritos, metu ne ſimilia paterentur, cōſenſuros in deditionem ſperabat. Quo cōſilio multis etiam captiuorum manus abſcindi præcepit, eoſq; ad Ioannē & Simonem in vrbem remiſit. Ioſephus libro ſexto, capite vndecimo & duodecimo. Egeſippus libro quinto, capite decimooctauo.

DE IVDAEORVM IMPROBITATE, & aggeribus Romanorum incendio diſiectis.

NVllam, ait Ioſephus, nationem poſt hominum memoriam malicia Iudæis fuiſſe ferociorem: Grauiſſimis enim, quas domi foriſq; patiebantur calamitatibus, tantum abeſt vt flecterentur & emēdarentur, vt etiam ad improbitatem & flagitia per eos magis incitarentur. Intus honoratos & diuites tyranni inſidiarum & proditionis falſo curabant accuſari, & occidi: in muris verò ſtantes, ludibrijs adhuc & ſannis Imperatorem, qui & ipſos & patriam eorum ſaluam cupiebat, inceſſebant. Quin et eò ferociæ proceſſerūt, vt omnes maximo labore pleriumq; dierum ſpacio vix ædificatos aggeres Romanorum, excuſſerint.

DE MVRO EXTRVCTO CIRCA Hieroſolymam totam, & fame maiori conſecuta.

MAgno quidem dolore Romanos aggerum affecit diruptio, attamen à propoſito nō deterruit. Diſtributus enim in cōmunes operas omnis exercitus, murum, quem Chriſtus prædixerat, circa totam duxit ciuitatem incredibili celeritate, trium tantummodo dierum ſpacio: in eumq; collocati cuſtodes, nec interdiu iam aliquem ex ciuitate, nec noctu exire ſinebant. Ex quare aucta fames maiorem in modum, totas domos ac familias depaſcebat. Et tecta quidem plena erant mulieribus exanimatis atque infantibus, viarum autem angiſta ſenibus mortuis. Adoleſcentes autem ac iuuenes turgidi, velut vmbræ mortuorū & ſimulachra, per fora verſabantur: & vbi quem caſus occupauerat, decidebant. Sepelire autem funera neque poterant præ labore: & eos quibus aliqua vis ſupererat, pigebat, & propter multitudinem mortuorum, & quòd de ipſis erat incertum. Denique ſuper eos quos ſepelierant, multi moriebantur. Ac ſepultor plerunque præueniebat ſepeliendū: tumulòque eo quem alijs parauerūt, includebatur, ſubitò ipſe exanimis. Multi autem ad ſepulchra, quæ cum terra deeſſet, ex tabulatis ipſi ſibi parabant,

priuſquam fati dies ueniret, & uiui properabant. Neque uerò luctus in illis calamitatibus, neq; fletus erat: ſed fame ſuperabantur affectus. Siccis autem oculis, et corrupto ore, qui tardius morerētur, eos qui ante ſe requieſcerent, tuebantur. Altum verò ſilentium ciuitatem, plenaq; mortuis nox comprehenderat. Et latrones his acerbiores domos, quæ tum ſepulchra erant, & cadauera ſpoliabant: & velamina detrahentes, cum riſu egrediebantur, hiſq; gladiorum mucrones probabant, nonnulloſq; iacentum adhuc ſpirantes ferrum experiendi cauſa tranſuerberabant. Si quis autē manum rogaſſet, aut ferrū ſibi commodari, quo famem euaderet, ſuperbiſſimè negligebatur. Animas autem efflantium quiſque in morte, in templum obtutibus, quaſi inde vltionem tam diri exitus depoſcerent, intuebatur, cum viuos relinqueret ſeditioſos. Qui primò quidem, ſumptu publico iubebant mortuos ſepeliri, cum fœtorem ferre non poſſent: deinde, quòd defoſſis omnibus intra vrbē locis quæ dare poſſent ſepulchri uſum, nō ſufficiebant, in valles eos ex muro præcipitabant. Quas circumiens Titus, vbi plenos cadaueribus vidit, altámque ſaniam tabefactis corporibus defluentem, ingemuit: & extenſis manibus Deum teſtabatur, factum illud ſuum non eſſe, qui paratus ſemper fuiſſet, vt incolumes ſeruaret, ſi bellum depoſuiſſent, & pacem voluiſſent. Ioſephus libro eodem, capite decimotertio & decimoquarto. Egeſippus libro eodem, capite vigeſimoprimo.

DE ATROCI SIMONIS SAEVITIA in optimos quoſq;, aliiſq; miſerandis calamitatibus intra & extra Hieroſolymam, & numero eorum qui fame perierunt.

POſtea miſertus Titus reliquarum populi, et liberare tandem cupiens, aggeres vltos extrui curabat: cum interea nouum crudelitatis genus Simon intus in nobiles & præcipuos quoſque exercere cœpit. Matthiam enim pontificem, cuius conſilio, & autoritate in vrbem primùm receptus erat, inſimulatum proditionis, cum tribus filijs iuſſit occidi, Simoni poſt longas querelas & expoſtulationem hæc imprecantem: Iudicent Romani, quia Simō occidit ſine iudicio. Poſt eum, Ananiam nobilem pontificem, & ſcribam curiæ Ariſtea, cum alijs quindecim de populo clarioribus, ad ſupplicium & mortem rapuit. Ioſephi uerò patrem & matrem in vinculis aſſeruauit. Quam indignitatem, quòd in ſocios etiam crudelis Simon eſſet, non ferens Iudas quidam, vnus ex præfectis Simonis, cum de flagitio eius apud decem contubernales queſtus eſſet, ac de deditione conſilium cum illis captaſſet, re à Simone comperta, omnes trucidati, corporaq; eorum per murum proiecta ſunt. Quin & Ioſephus circumiens muros, atque vt pacem ſuſciperent, vti ſæpe facere conſueuerat, obſecrans, lapidis iactu de muro vulneratus eſt. Viſo autem vulnere cum populum iterum ad fidem dandam Romanis exhortatus eſſet, effecit, vt per fugam multi, quocunque poſſent modo, ad Romanos ſeſe reciperent: ſed quos ilico calamitas triſtior, quàm intus pertuliſſent,
quos illico calamitas triſtior, quàm intus pertuliſſent,
excipiebat. Inflati enim ex inedia, & velut morbo intercutis aquæ turgidi, cum auidius exaturare euacuata corpora properarent, diſrumpebantur. Alij deſuetis edendi officijs, nullam vim habebant dentium, vt cibum manderent, aut panem arrodere poſſent. Ruebant igitur ſupra cibos miſeri: plerique etiam viſis alimentis, ipſo gaudio deficiebant.

Cùmque profugientes aurum deglutire, ut ſuprà diximus, ferè conſueuiſſent, fortè eorum quidam à Syro quodam deprehēditur, aurum è fimo uentris colligens. Quæ res à Syro uno cæteris omnibus Syris & Arabibus, ad auaritiam natis prodita, quaſi auro pleni transfugæ uenirent, occaſionem dedit inhumaniſſimo ſpectaculo: quo una nocte illi, duorum millium transfugarum corpora patefecerunt, auri in omnibus inueniendi opinione. Quæ crudelitas, quamuis à Tito poſtea graui interdicta ſupplicio eſſet, tamen occultè in pleroſque profugientium exercebatur.

Atque hæc quidem Simonis ſæuitiam & impietatem conſecuta ſunt: cum interea alter tyrannus Iohannes, quòd ex populo ſibi rapinæ deeſſent, ad ſacrilegiū animum intendit, & ſacra omnia vaſa rei diuinæ comparata diripuit.

Sed calamitates omnes, quas ſua contumacia autore, damnata à Deo gens tum perpeſſa eſt, enumerare quis valeat? Inter transfugas Manicæus quidam erat, Lazari filius. Is ad Titum tranſgreſſus, per vnam portam quæ ſibi concredita fuiſſet, elata dixit centum & quindecim millia octingenta (vt Egeſippus habet) & octoginta cadauera, eorum qui mercede publica ſepulti fuiſſent, ex eo die quo prope ciuitatem Romani caſtra admouiſſent: à die ſcilicet decimaquarta Aprilis, ad calendas Iulij vſque: præter infinitam & inæſtimabilem multitudinem pauperum, qui efferri nequiuiſſent: præterque eos quos propinqui humaſſent. Poſt eum autem, profugorum nobiles, mortuorum egenorum ſexcenta millia per portas eiecta fuiſſe retulerunt: exceptis ijs, quos cum ſepelire minimè facultas fuiſſet, in maximas domos concluſiſſent. Et frumenti quidem modium veniſſe talento. Poſt autem, vbi muro circundata ciuitate, ne herbas quidem legere licuiſſet ad hoc neceſſitatis quoſdam fuiſſe compulſos, vt cloacas rimarentur, bouumque veteri fimo pro alimentis vterentur: ſtercúſque collectum, quod ne viſui quidem tolerabile prius fuerat, cibus eſſet. Ioſephus libro eodem, capite decimoquarto, decimoquinto, & decimoſexto.

DE ANTONIAE PER ROMANOS EXPUGNATIONE.

TEntata Antoniæ arcis oppugnatio ipſis Calendis Iulij, quamuis difficulter, ſucceſſit tamen. Quinta autem eiuſdem menſis die, à paucis primùm militibus noctu occupata, tandem ſuperata et capta eſt. Deinde ex ea in templum interius vſque fugientes Iudæos Romani ſecuti ſunt, commiſſaq; eſt ad adytum ipſum acerrima pugna, quæ ab horo nona noctis ad ſeptimam vſque diei continuata eſt: ſed qua nihil Romani, preter Antoniam, tum obtinuere. à Iudæis enim repulſi ſunt. Ioſephus libro ſeptimo, capite primo & ſecundo. Reſtabat igitur oppugnationis iteratio, antequam Antoniam funditus dirui Titus mandauit: poſteaq; Ioſephum ad muros adductum, decimoſeptimo eiuſdem menſis die, patrio Iudæos ſermone alloqui iuſſit, vt pa-

tra

ed by Google

tria parcerent, templumq́; reueriti ex alio potius loco pugnarent. Commouit nonnullos Iudeorum grauis ea Ioſephi oratio cũ lachrymis, vt nobilium aliquot ad Romanos profugerint. Latrones autem & tyranni magis ea irriati ſunt vt quibus, non beneuolentiæ, ſed timiditatis ſermo videretur. Pugna igitur iterata eſt, eamq́; incendia protibuum circa templum conſecuta, prædicti menſis die vigeſimoquarto, Libro eodem capite tertio, quarto quinto & ſexto.

RVRSVS DE FAME IVDAEOrum, & muliere quæ proprium filium mactatum coxit,

INterea multitudo infinita fame contabeſcens moriebatur: belliumque per ſingulas domos, ſicubi veſtigia ſaltem aliqua cibi appariuiſſent, gerebatur, inter amiciſſimos. Sed & expirantes milites ſcrutabantur, ſi quis in ſinu moriens cibi quippiam occultaſſet. Ea deinde in vſum alimenti collecta ſunt, quæ ſordidiſſimum quodque mutorum animalium non horrere non poſſet. Denique nec cingulis nec calciamentis abſtinuere, coriaq́; ſcutis detracta manebant. Quinetiam vetuſtas paleas & fœni proiectamenta magno ſtudio ad victum requirebant, quorum exiguum pondus talentis Atticis quatuor venundabatur. Ac quod dictu & auditu horrendum maximè eſt, nec in ullarum aliarum gentium hiſtorijs ſimile eius quicquam inuenias. Mulier prædiues ac nobilis, Maria nomine, quæ ex patria trans Iordanem fugiens Hieroſolymam venerat, poſt ereptas ſibi à tyrannis omnes facultates, cum & quotidie milites in domum eius venirent, & quæ victui paraſſet eriperent, fame tandem contra naturam iritata, proprium filium quem lactentem habebat, mactauit & decoxit. cocti verò mediã partem comedit, reliquamque raptoribus appoſuit: ſed quo, horrore & ſtupore capti illi, minimè veſcebantur. Percrebuit horrendi huius facti fama per omnem ciuitatem. Ad Romanos etiam peruenit, ac Imperatorem ipſum, qui Deum ipſum teſtatus eſt, Iudæis ſe pacem ſemper obtuliſſe, & parcere voluiſſe: illos autem pro concordia ſeditionem, pro pace bellum, pro ſatietate atque opulentia famem optaſſe. Libro eodem, capite ſeptimo & octauo. Egeſippus, libro quinto, capite 40. & 41.

DE EXPVGNATIONE, OCcupatione & conflagratione templi, et prælijs.

POſt hæc octauo menſis Auguſti die, ad occidentalem templi partẽ Titus arietes admoueri, & muros quati iuſſit. Secuta eſt pugna, in qua Romanorũ etiam non pauci ceciderunt. Ignem demũ portis templi ſubijcit. Titus mandat, ex quo incendium ingens, omnes porticus templi conſumens, natum eſt: ſed quod reſtinguere Titus iuſſit. Secutum aliud rurſus prælium eſt in quo in templum Iudæi introire compulſi, in eo concluſi ſunt. Paulo pòſt, diuino quodam motus impetu militum quidam, in penetralia templi per portam auream ignem iniecit, inuito Tito: qui tamen prohibere non potuit, cum inter clamores & tumultus pugnantium, vox eius audiri nequiuiſſet. Templum igitur hoc modo exuſtum eſt, ad decimum menſis Auguſti diem, qui & olim templo fatalis fuerat. Eodem enim & menſe & die quondam à Babylonijs fuerat incenſum. Et à prima quidem ſtructione, quam Salmon rex inchoauerat, vſque ad hoc excidium, quod anno ſecundo imperij Veſpaſiani euenit, mille centum triginta colliguntur anni, & ſeptem menſes, ac dies quindecim. A poſteriore verò, quam ſecundo anno Cyri regis Aggæus fecerat, vſque ad excidium quod Veſpaſiano imperante ſuſtinuit ciuitas, anni ſunt ſexcenti, trigintanouem, & dies quadraginta quinque. Ioſephus libro eodem, cap. 10.

DE CLADE ET CALAMITAtibus intra templi conflagrationem.

COnflagrauit templum tanta cum uehementia vt propter collem eminentiorẽ in quo ſitum erat vniuerſa ardere videtur ciuitas, Quin et collis ipſe igniũ copia ſuperatus, radicitus, quod mirari quis poſſit, exuſtus eſt: ſanguine tamen igne largiore apparente, cũ abſque vlla miſeratione ætatis aut reuerentia virtutum cæderentur, quotquot in templo deprehenſi fuiſſent, adeò vt terra cadaueribus tegeretur, & ſupra mortuorum corpora milites gradeientur. In illa verò rerum omnium deſperatione, tamen & ſacerdotes ipſi in templo rebellabant, verua & ſedes plumeas ex parietibus auulſas pro miſſilibus in Romanos eiaculantes. Quorum duo in ignem ſemetipſos coniecere, & vnà cum templo concremati ſunt. Romani autem præter templum, quicquid illi vicinum fuit, & porticus ac portas omnes, ſimul incenderunt. Ipſa etiam gazophylacia, in qua vis magna pecuniæ, veſtium plurimum, aliàque bona, omnes denique Iudæorum congeſtæ diuitiæ repoſitæ erant. Forte autem pſeudopropheta quidam à tyrannis ſubornatus, populum in ciuitato eodem die in templum aſcendere, quaſi ſigna ibi ſalutis accepturum, iuſſerat. Promiſcuæ igitur multitudinis, ad ſex millia in porticum, vnam, quæ reſtabat, ſe receperant. Quæ, porticu à militibus incenſa vniuerſa, vt ne vnus quidem ſeruaretur, perijt. Librorum eodem, cap. 11.

DE HIS QVAE POST TEMplum captum à Tito geſta ſunt.

SAcerdotes illi, qui verubus in templo, vt diximus, & ſedilibus pugnauerent, in parietem quandam ſe receperant. Vnde quinto die fame oppreſſi prodierunt, & à Tito pacem petentes, nõ impetrarunt, ſed cæſi ſunt: Tito reſpondente, quoniam templum perijſſet, vt officium eorum deſijſſet, nullum eſſe amplius eorum vſum. Poſtea etiam tyranni cum ſocijs Imperatorem ad colloquium prouocarunt: quod ille pro humanitate non tergiuerſatus, cum de clamitatibus, quas ipſi ſibi contumaciter reſiſtendo accerſiuiſſent, multa apud eos diſſeruiſſet, & ad pacem exhortatus eſſet, dextras eorum tamen non accepit: negantibus illis, fidem ſe propter coniurationem ab eo poſſe accipere. Deteſtatus igitur in extrema etiam rerum omnium deſperatinone confidentiam eorum Imperator, exire illis in ſolidutines volentibus non conceſſit, ſed omnia ſe iure belli acturum interminatus, milites diribere ciuitatem atque incendere iuſſit. Seditioſi autem ad domum regiam profecti, vbi facultates ſuas depoſuerant, Ro-

manos illinc pepulere: atque ad prædas ſimul mutuas et cædes conuerſi, omnibus popularibus qui eò conuenerant, ad octo fermò millia & quadringentos occiſis, pecunias eorum diripuere. Venit iterum Ioſephus, & contra impietatē & crudelitatem ac pro ſalute eorum multa locutus, irridetur. Diſperſi verò per ciuitatem, in ruinis latitabant, fugam expectantes. Tyranni in cloacas ſe abdiderunt. Acceſsit interea vigeſimus Augusti dies, quo aggeribus ad ſuperiorem ciuitatis portā admotis, eam oppugnare Titus cepit. Ad quam Idumæi. & Iudæorum aliqui tū confugere: interq; eos Ieſus, ſalutis fide accepta, templi diuitias, & precioſa Tito tradidit. Libro eodem, cap. 13. 14. & 15.

DE OCCVPATA RELIQVA parte ciuitatis, excidio & numero captiuorum ac cæſorum.

PErfectis aggeribus ad ſeptimum Septembris menſis diem, ſuperiorem quam diximus ciuitatis partem (nam inferiori iam potiti erant) Romani expugnāt Iudæis in alios aliosq; locos diffugientibus. Ingreſsi autem munitionibus ac muris ſuburſis in vrbem cædunt quoſcunque obuios accipiunt, adeò vt totā ſanguine diluant ciuitatem: cum ad ea quæ arderent, ſanguinis qui fundebatur copia reſtinguerētur. Octaua Septemb. die, ardentibus adhuc Hieroſolymis. Titus ingreſſus, vbi munitiones & turres ciuitatis conſpexit, miratus eſt, Ac ad amicos dixit: Deo planè adiuuāte pugnauimus, et Deus erat qui detraxit ab iſtis munimentis Iudæos. nam quæ hominum manus, aut quæ machina ad iſtas ualerent? Pergunt interficere interea milites, ex æquo omnes. Qui verò cædi pro multitudine non poſſunt, ad opera partim facienda in Aegyptum vincti relegantur, partim triumpho reſeruantur, & per prouincias diſtribuuntur in ſpectaculis ferro & beſtijs conſumendi. Minores autem ſeptem & decem annis uenduntur. Iiſdem etiam paucis diebus, quibus quam ex capta multitudine quiſque fortunam meritus eſſet, à Frontone, cui id negotij Cæſar dederat, decernitur, fame adhuc mortui duodecies mille ſunt. Inuenti & in cloacis & in ſepulchris plures quam bis mille: quorum alij manu ſua, plures autem mutuis ſe vulneribus interfecerant.

De numero porrò interfectorū, & aut fame, aut peſte, aut alio quocunq; modo ad interitum ſublatorum et captiuorum, rectè Ioſephus ſcripſit, excedere eum omnem humanam rationē: ideo quòd ciuitatem tum vndique populus, qui ad feſtum conuenerant, differtam, ac totam propemodum Iudæorum gentem, quaſi in carcerem concluſam, bellum & vaſtatio atrox iuſto Dei iudicio apprehendit, probat exemplo Ioſephus, numerat aliquando in paſchatis feſto hominū quibus ſacrificare liceret (exceptis leproſis, & alio quocunque modo immundis iudicatis, qui ad ſacrificia admiſsi non ſunt) vicies centena & ſeptingenta millia, Tantam enim multitudinem capere ciuitatem potuiſſe. Egeſippus decies cētena millia indigenarum, eorumq; qui ex alijs undiq; regionibus ad diei feſti celebritatem conuenerant, cæſa per omne tempus obſidonis affirmauia. Cumq; eo Ioſephus captiuorum qui comprehenſi ſunt, & vel ducti in triumphis, vel beſtijs dati vel ſupplicijs affecti, per omnes vrbes, qua iter agebat Titus, nonaginta fuiſſe & ſeptem millia aſſeuerauit: mortuorum verò vndecies centena millia. Atq; hic finis fuit excidij, vrbis longè munitiſsimæ ac clariſsimæ: quam funditus Titū, ſex menſibus, per Aprillum ſcilicet, Maium, Iunium, Iulium, Auguſtum & Septembrem, obſeſſam dicuit, relictis vna ſaltem atque altera turribus & parte muri in vrbis eo loco, ad excidij memoriam, anno à nato Chriſto 72. poſt eundem verò paſſum anno 40. anno verò à mundo condito 4034. cum ante annos bis mille centum ac ſeptuaginta ſeptem condita primùm eſſet: ante annos verò mille centum & ſeptuaginta nouem. Dauid rex Iudæorum primus in ea regnaſſet. Ioſeph. libro eodem, capite 16. 17. & 18. Egeſippus lobro 5. capite 49.

DE TYRANNORVM IOANnis ac Simonis ſupplicijs.

SOla iam reſtabant Ioannes & Simonis tyrannorum ſupplicia: quorum ille fame victus cum amicis in cloacis, dextram à Rom. quam ſæpe antea ſuperbiſsimè deſpexerat. dari ſibi precatus eſt, ac in æternis poſtea vinculis aſſeruatus. hic verò Simon, poſtea, quam ciuitatem Romanorum exercitus ingreſſus eſſet, in occultiorem quandam cloacam, cum alimentis, quæ in plures dies ſuppeterent, aſſumptis amicorum ſuorum aliquot fideliſsimis ſeſe demiſerat: alimentis autem deſtitutus, eodem ex loco in quo templum prius fuerat prodijt, veſtem indutus candidam, ſuperq; eam chlamydem purpuream. Comprehenſus verò à duce militiæ Terentio Ruſo, Tito ex nauigatione Cæſaream Philippi reuerſo vinctus oblatus, & in triumphum quē Romæ agere decreuerat aſſeruatus, atq; tandem laqueo circundatus, ab illis qui in pompa eum circumduxere, cæſus eſt. Ioſeph. lib. eodem, cap. 20. Egeſipp. ibidem.

DE IVDAEORVM CLADE & deletionibus in alijs locis.

POſt excidium, in alijs multis locis reliquā Iudæorum partem cum gentibus odia & uexationes exercuerūt. Antiochiæ in theatro nonnulli Veſpaſiano adhuc regnāte, cremati ſunt. Poſtea multis precib9 Antiochenſis ciuitas à Tito contendit, vt & inde Iudæos omnes pelleret: in quo tamen minus illis paruit. Baſſus deinde capta Machærunte, in ſaltu quodam Iardes dicto magnum numerum Iudæorum, qui eò ex Hieroſolymis & Machærunte profugerant, cum duce eorum Iuda interfecit, ad tria nimirum millia, tertio anno Veſpaſiani. Qui eodem tēpore ad procuratorem Iudæ ſcripſit, vt omnium Iudæorum terram venderet. Stipendium uerò vbicunque degerent Iudæis indixit, binasq; drachmas ſingulas annis deferre in Capitolium iuſsit, ita vt antehac Hieroſolymorum templo pendebant. Baſſo in procuratione ſucceſsit deinceps Flauius Silua. is Maſſadam caſtellum, cuius ſuprà meminimus, in quod ſe cum Eleazaro ſicarij receperant, obſedit. cum quo commiſſis aliquod difficilibus prælijs, hoc modo Iudæi extincti ſunt. Vidēs Eleazarus deſperata eſſe omnia, nec poſſe ab ipſis caſtellum, ne hoſtes caperent, defendi: oratione compoſita à de malis præſentibus, quæ remedium nullum ferrent, & animarum immortalitate, ed ſocios vſus omnibus illis perſuaſit, vt in mutua conuerſi vulnera, rebus ſuis omnibus in vnū aceruū congeſtis, ac incenſis alij ſeſe alijs obtruncandos offerrent, lectis per ſortē ad cædem decē percuſſorib. Qui, omnibus occiſis, etiā ipſi ad poſtremum proprijs manibus periere. Erant aūt nū

gent

genti numero, & ſexaginta cum mulieribus & pueris.

Extincta deinde eſt & ſicariorum multitudo, quæ Alexandriam & Thebas Aegypti profugerat, cum nouo quodam contumaciæ genere Cæſarem Dominum fateri nollent. Templum verò apud Onion Aegyptici ciuitatem, per Lupum Alexandriæ ducem precioſis rebus ablatis inde, clauſum eſt.

Poſtremò p erſuaſa à Ionatha quodam nequiſſimo homine, ſicariorum magna multitudo, in ſolitudine circa Cyrenē, quaſi ſigna ibi viſura, producta eſt: vbi à Catullo Pentapolitanæ Libyæ rectore tria millia opulentiſſimorum Iudæorum trucidata ſunt. Ioſephus lobro eodem cap. 22. 24. 25. 26. 28. 29. 30. 31. Egeſippus libro eodem. cap. 52. & 53.

DE IVDAEORVM PERSECVtione ſub Domitiano.

NEc poſt vrbis Iudæorum patriæ excidium quidem, ac totius gentis à Deo damnatæ delationē reliquiæ eius perſecutionæ caruerunt. Siquidē Domitianus aduentum Chriſti perinde ac Herodis metuens, Iudæos ex Dauidis familia reliquos, vbicunq; eſſent, perquiri diligēter, & occidi præcipit, vt Euſebio refert lib. 3. cap. 19. & in Chronico, vbi id factum eſſe indicauit anno Domitiani XVI. Chriſti verò. XCIX.

CAPVT XV.

DE RELIGIONIBVS EXTRA Eccleſiam Iudaiſmo, & Gentiliſmo.

DE IVDAISMO.

ADDVCTVS quaſi in præcipitiū hoc ſuo poſtremo ſeculo Iudaiſmus, in omnibus vbiq; terrarum locis diſuſus erat: quod ex Actorum apoſtolicorum libro, qui, quòd ad Pentecoſten conuenerint diuerſæ nationes, nominatim explicat, clarum eſt. Sed in Aſiá tamen, præ ceteris terræ partibus, viguit maximè: quod & Pauli iter, & in Actis Apoſtolorum plures hiſtoriæ teſtantur. De Hieroſolymis nihil attinet admonere, cùm quot tibi cum Iudæis certamina quot pericula Chriſtus ipſe, tum verò Apoſtoli, ac inter eos Paulus & Petrus maximè ſuſtinuerint, Euangeliorum & Actorum libri perſpicuum faciant. Crebra deinde Synagogarum appellatio in Actis, in quibus locis Iudaiſmus fuerit declarat: vt per vniuerſam Iudæam & Sammariam, vbi poſt obitum Stephani docuerunt in Synagogis Paulus & Petrus & Iohannes, Actorum 2.5. Synagogarum apud Damaſcum mentio fit Actorum 9. vbi & ſynagogarum in tota Syria. ad quas Paulus literas accepit de perſecutione Chriſtianorum. Antiochiæ Piſidiæ in Aſia minori, Paulus rogatus à Iudæis, aliquoties in Synagoga docuit in Sabbatho, vbi & Iudæi multi Euangelio aggregati ſunt: Actorum. 13. vbi & Iudæorū Iconij, & frequentium ſynagogarum per Lycaoniam, Lucas meminit. In Achaia rurſum cum Iudæis Apollo diſputat: Epheſi verò in ſynagoga vterque. Paulus etiā ſolus per tres menſes, quemadmodum cap. 18. eiuſdem libri oſtendititur.

Adſunt & ex Aphrica Iudæi ad Pentecoſten Hieroſolymis, maxime ex Aegypti partibus, et Libyæ, Actor. 2. Adſunt & ex inſulis mediterraneis, vt Creta: Salamine verò Cypri in ſynagogis docent Paulus & Barnabas Actorum. 13.

Inter Europæ locos Lucas Theſſalonicæ meminit, vbi in Sabbathis Paulus docuit ac diſputauit, Item BarrhϾæ, vbi cum ſocijs idē in ſynagoga docet: Et Athenarum, vbi acriter aduerſus non Iudæos ſolum, ſed & Philoſophos, de Chriſto, deq; hominum ſalute diſputatur, Actor. 17. Quo & dCorinthi in ſabbathis frequenter fecit, Actor. 18.

Romæ in Italia Iudæorū fuiſſe frequentia contubernia Ethnici etiam ſcriptores prodiderunt, vt Suetonius. qui Tiberium Iudæis omnibus ritibus & religione interdixiſſe, in vita Tiberij retulit. poſt quem etiā Claudius Roma expluit Iudæos omnes, inter quos Aquila & Priſcilla fuere Chriſtiani, vt ex Actis liquet, cap. 18.

Iudæorum porrò doctrinam, Moſen eſſe, legem & prophetias, ſed quas ſub velamine, mentibus errantes cognouerint, Paulus indicat, cum, Ad hunc vſq; diē, inquit Moſen legentes, velamen manet impoſitum cordibus illorum. Magis enim in traditiones æquè cæcas maiorum ſuorum, quàm Scripturæ mentem intenti fuerunt. Gal. 1 Hinc eorum furor in Stephanum, quòd legi Chriſtum præferret, Actor. 6. & 7. Hinc enim Paulum, Iudæorum ex Aſia Hieroſolymam venientium ſæuitia, quòd Moſæ legem doceret abrogatam, Act. 21. Idem quòd neque circumciſionem, neq; præputium ad ſalutem quicquā doceret prodeſſe. 1. Cor. 10. Nam et ex. 3. cap. epiſtle ad Rom. apparet, Iudæos poſt multas Pauli conciones de fine legis, in ea tamen fuiſſe opinione, quaſi externa tantum opera, & qualemcunq; in ſpeciem obedientiam lex requireret, ſicut & alijs doctrinis externis ſolis inhærentes, interioris nihil ſcripturarū noticiæ aſſecuti ſunt. Quod illa de regno Chriſti externo, perpetua eorum omniū craſſiſſima probat opinio: imò & Apoſtolorum ipſorum, ante acceptam Spiritus ſancti perfectionem, ſicut Actor. 1. quærunt: Nunquid reſtitues hoc tempore regnum Iſraeli? Sed quæ de Iudæorum doctrina hic dici poſſint, ex ſuperioribus petantur.

Quod porrò & adritus Iudæorum pertinet, ſuprà ſuo loco attigimus, neq; hoc loco neceſſe eſt repetere.

Dona etiam exorcizandi & ſuperandi dæmones habuiſſe eos, Chriſtus ſingnificat Lucæ 19.

De ſectis Iudaicis, vt Phariſæorū, Eſſeorum & Sadducæorum, qui hoc adhuc durarunt tempore, ſuo loco etiam dictum eſt.

DE GENTILISMO.

NOn durarunt ſolum hac adhuc ætate, verùm & ſub inde aucti ſunt profani & idolatrici ritus ac cultus gentilium. Imò qui ex ijs non portentoſi ſolum maximè, ſed & crudeles fuerunt, vt hominū cuiuſcunq; ætatis immolationes, ante Hadriani Romani principis imperium non ceſſarunt: quemadmodum Lactant. lib. 1 de falſa religione, cap. 21. Euſebius de Præparat. Euang. lib. 4. cap. 7. teſtantur. Niſi quòd de dæmonibus, quos magna ex parte pro dijs coluit ſtulta gentilitas, Chriſti tempore expulſis, idem retulit libro de Præparat. Euangel. 5. capite nono, hoc modo: Tyberij tempore, Saluator & Dominus noſtor cum hominibus conuerſatus, dæmonum genus ab humana depulit vita. Habes etiā à

ſummis

ſummis appud gentiles viris, non alio temore nunquā quàm temporibus Saluatoris noſtri, dæmones extinctos, fuiſſe: vbi & de Pana ſub Tiberio mortuo ridicula narrat.

Omnes autem Etniciſmi formas complecti, & longum, & ab inſtituto noſtro alienum, neq; etiam neceſſarium eſt: cum hoc præſtiterint multi, qui ex profeſſo, recentiorum etiam ætatum homines eruditi, hoc argumentum tractarint. Et in ſequentibus ſub inde centurijs ex ſingularum ætatum ſcriptoribus quædam eius generis referenda erunt: vt ex Iuſtino Clemente, Tertulliano, Lactantio, Euſebio & alijs. Breuiter igitur aliquot ſpecies gentilium cultum, quorum in huius ſeculi hiſtorijs mentio fit recenſebimus.

Summam autem & quaſi generalem quandam gentiliſmi definitionem Paulus expreſsiſſe videtur in primo capite epiſtolæ ad Romanos, vbi gentes docet ex creationis operibus Deum quidem cognouiſſe, attamen non vt Deū coluiſſe, ſed gloriā in corruptibilis Dei mutaſſe in ſimilitudinē imaginis corruptibilis hominis, & volucrum & quadrupedum & ſerpentum. Item primæ ad Corinthios duodecimo: Scitis quòd gentes fuiſtis, & ad ſimulachra muta à quocunq; ducebamini ſequentes. Et Epheſo ſecundo: 2. Seruiebatis ijs qui natura non ſunt dij. Quid enim in vniuerſum aliud in omnibus gentilium fuerunt religiones quàm cultus & adorationes hominum & beluarum: ſed & aliarum rerum, vt ſiderum, elementorum, &c? Suetonij de Auguſto narratio, meminit Apidis, ſacri tauri, quem propter agriculturam Aegyptus vetuſtiſsima religione coluit. Quòd cum peregrinas alias religiones cum reuerentia colere Auguſtus ſoleret, per Aegyptum tranſiens, Apim tamen viſere noluerit. In eodem & ſacerdotum Atticæ Cereris meminit, quod de eorum priuilegio Romæ Auguſtus pro tribunali aliquando cognouerit. Idem etiam vetus Apollinis templum apud Actium Neptuno ac Marti conſecrauit. Apollini verò rurſus aliud Romæ in palatio extruxit, Ioui tonanti in Capitolio, quod pro more aſsiduè ipſe frequentauit. Sanxit deinde, vt in quacunque æde, inquam ſenatus conueniſſet, antequam quiſquam conſiderêret, thure ac mero ſupplicaret ei Deo apud aram, cui ædes ſacra eſſet. Compitales etiam lares ornare bis in anno inſtituit, floribus ſcilicet vernis & æſtiuis. Proximum deinde à dijs immortalibus honorem memoriæ ducum præſtitit, qui imperium populi Romani ex minimo maximum redidiſſent. Contrà verò reges, amici atq; ſocij, & ſinguli in ſuo quiſq; regno, ædem Iouis Olympici Athenis antiquitùs inchoatam, perficere communi ſumptu deſtinauerunt, genioq́; Auguſti dedicare. Hæc Suetonius in Auguſto: qui à Tiberio Concordiæ etiam ædem. itèm que Caſtori & Polluci narrat dedicatas, Cumq́; Imperatoribus templa, Flamines & Sacerdotes mos eſſet decerni, hæc à Tiberio ſolo recuſata. Iſidis etiam templum & religionem Tiberium clauſiſſe, Sabellicus autor eſt Ennead. 7. libro 1. eiuſmodi occaſione, quòd in ea puella, ab adoloſcēte, qui potiri ea alioqui non potuiſſet, compreſſa fuiſſet.

C. Caligula Imperator deſignato, & in vrbem ingreſſo, in publica trium menſium feſtiuitate ſupra ſexaginta millia uictimarum cæſa ſunt. Bidem verò clypeus aureus decretus eſt quem quotannis certo die collegia ſacerdotū in templum in ferrēt, ſenatu proſequente, nobilibusq; pueris ac puellis carmine modulato, laudes virtutum eius canentibus. Hæc Suetonius. Idem etiam cum templum Hieroſolymis, ſacrificijs gentilium profanaſſet, in eo ſe vt Deum coli voluit, fratrem ſe Iouis dictitans. Nec ſtatuam ſuam in templo eo ſolo collocauit: ſed & per vniuerſum Romanorum Imperium adorari ſe, & ſacrificari ſibi mandauit, vt Europius ait, libro. 7. & Ioſephus libro 2. de bello Iudaico. Euſebius libro. 1. cap. 5.

Secutus Claudius Druydarum religionem apud Gallos diræ (vt Suetonis ait) immanitatis, ſub Auguſto etiam interdictam, remouit quidem penitus: ſed ſacra cōtrà Eleuſinia ex Attica etiam Romam transferre conatus eſt. Quin & templum quoq; in Sicilia Veneris Erycinæ vetuſtate collapſum, vt ex ærario publico Romano reſtitueratur, autor fuit.

Queritur & de ſtatuæ Simonis magi religione, à Romanis ſub hoc Imperatore inſtituta, Iuſtinus in Apologia altera ad Antonium Pium, his verbis: Simon quidam Samaritanus, ex vico qui Triton dicebatur, qui Claudio Cæſare regnante, cum arte dæmonum magica opera edidiſſet, in regia veſtra vrbe Roma deus indicatus eſt: ſtatuaq́; honos ei, vt Deo, à vobis erecta eſt. Eaq; ſtatua in Tiberi, inter pontes duos erecta eſt cum hac Latina inſcriptione, SIMONI DEO SANCTO. Omneſq́; fere Samaritani, & aliarum etiam nationum non pauci, cum tanquam primū Deum profitentes, colunt atq; uenerantur: Helenamq́; quandam, quæ cum eo tum verſata & peregrinata eſt, primùm in tecto ſtatuerunt, deinde eius notionem primam extitiſſe ferunt. Eadem & Ireneus de Simone taſtatur, libro. 1 aduerſus hereſes Valentini, cap. 20.

DE GENTILISMIS, QVORVM in Actis & Pauli ſcriptis mentio fit.

FOrmas præterea aliquot Ethnicorum cultuum etiam Lucas in Actis apoſtolorum, & in epiſtolis aliquot ſuis Paulus meminerunt, Actor. decimoſeptimo ſcribitur, Athenienſium vrbem totam ſimulacrorum cultoribus fuiſſe detitam: atq; inter aras idololatricas plurimas, vnam etiam habuiſſe, inſcriptam IGNOTO DEO. Quæ cuiuſmodi fuerit, Cælius explicat libro vigeſimoſecundo, capite ſecundo Actorum. 17. Ibidem capite. 14. Cum claudum ex vtero matris progreſſum, poſt concionem Paulus in Lyſtris Lycaoniæ curaſſet, turbæ viſo eo quod feciſſet miraculi Paulus, ſublata vocedicunt, Dij ſimiles facti hominibus deſcenderunt ad nos, ac vocant Barnabam Iouem, Paulum verò Mercurium, quoniam ipſe erat dux uerbi. Sacerdos quoque Iouis, ante ciuitatem tauros & coronas ante ianuam adferens, cum populis vocabat ſacrificare: ſed Apoſtoli cum furorem potius, quam honorem, auerſati ſunt, ac repreſſerunt.

Ex ijſdem cap. 19. apparet, Ethnicos Epheſi præter cultus idololatricos, curioſas etiā exercuiſſe artes, hoc eſt magiam. Quamobrem conuerſi libros eas res continentes omnes excuſſerunt.

Templi etiam Epheſi Dianæ à poetis & hiſtoricis

Ethnicis decantatiſſimi, Lucas ibidem meminit. Ac propter eius magnificentiam argentarios multos, ſtatuas formantes argenteas, ibi vixiſſe ait, ex eius operoſitate lucrum ſecientes, precipuè verò Demetrium: qui, cum Paulus concione ſua, qua doceret nequaquam eſſe Deos ſtatuas hominum manibus factas, atque ideo maiaſtatem Dianæ & templi eius homines vilipenderent, in eum ſociòſque ſuos ſeditionem mouit. Meminit magnificentiæ eius templi Plinius libro 36. capite decimo quarto, & à tota Aſia extructum fuiſſe affirmat, annis ducentis & viginti.

Meminit & ethnicæ cuiuſdam orationis & baptizationis ad flumen Philippis, & puellæ ſpiritu fatidico Pythonis, dominis ſuis quæſtum magnum faciendis, Lucas in Actis capite decimoſexto, Ex vltimo capite Actorum quidam eliciunt, in inſula Melitene viperam cultum eſſe. ibi incolæ viperam ex ſarmentis prorepentē, & de manibus Pauli pendentem videntes, homicidam eum eſſe, & vindicta Dei dignum duxerunt, Quod fortaſſis imitatus Nicephorus, vt eſt nugax de Hierapolitanis retulit, eos adeò addictos idolis fuiſſe, vt viperam ſacratio incluſam, tanquam Deum magnificè coluerint, ſacrificijsq; fouerint. lib. 2. cap. 19.

Sine dubio autem Corinthi etiam idololatras fuiſſe, teſtimonio eſt, quod in priori ad Corinth. epiſtola cap. octauo diſſuadet illis Paulus, ne veſcātur ijs quæ ſimulachris immolata ſint. vt & capite decimo: Quæ gentes, inquit, immolant, dæmonijs imolant, non Deo. Nolim autem vos conſortes eſſe dæmoniorum.

DE ROMANIS IDOLOLAtrijs cæteris, ex Suetonio.

NEronem, Suetonius ait, omnes religiones contempſiſſe: præter vnam quandā deam Syriā quā coluerit, ſed non diu. mox etiam eā ita ſpreuiſſe, vt vrina contaminarit: alia ſcilicet ſuperſtitione captum. Siquidem imagunculam puellarem muneri acceptam pro ſummo numine, trinisq; per diem ſacrificijs coluerit. Ante paucos verò quàm periret dies, etiam extiſpicio attentiſſe.

Galba verò imperator ſumpta virili toga, ſomniauit Fortunam dicentem: ſtare ſe ante fores defeſſam, & niſi ocyus reciperetur cuicunq; obuio prædæ futuram. vtq; euigilauit, aperto atrio ſimulachrum æneum deæ cubitali maius iuxta limen inuenit, Idq; gremio ſuo Tuſculum, vbi æſtiuare conſueuerat, auexit: & in parte ædium conſecratum, menſtruis deinceps ſupplicationibus & peruigilio anniuerſario coluit. Sed non ita multo ante interitum ſuum, monile margaritis gemmisq; conſertum, ad ornādam Fortunam ſuam Tuſculanam, ex omni gaza ſecreuerat. id repentè quaſi auguſtiore dignius loco. Capitolinæ Veneri dedicauit. Ac proxima nocte ſomniauit ſpeciem Fortunæ, querentis fraudatam ſe dono deſtinato, minātisq; quòd vellet eripere & ipſe quæ dediſſet. Cumq; exterritus luce prima ad expiandum ſomnium. præmiſſis qui rem diuinam appararent, Tuſculanum excurriſſet, nihil inuenit præter tepidam in ara fauillam, atratumq; iuxta ſenem in catino vitreo thus tenentem, & in calice fictili merum.

Meminit in eiuſdem vita, & Iouis Cluuiæ. In Othonis verò Syluij, cultus matris Deorum, qui cum lamentis, & planctu præſtabatur, vt idem ait. Victimarum Item Diti patri cæſarum.

A. Vitellius verò, primus C. Cæſarem adorari vt Deum inſtituit: cum reuerſus ex Syria non aliter adire auſus eſſet, quàm capite velato, circumuertensq; ſe, deinde procumbens. Claudium vxoribus literisq; addictum, ne qua non arte demereretur, pro maximo munere à Meſſalina petijt, vt ſibi pedes præberet excalceandos: detractumq; ſocculum dextrum inter togam tunicasq; geſtauit aſſiduè, nonnunquam oſculabundus. Narciſſi quoque & Pallantis imagines aureas inter lares coluit. Huius & illa vox eſt. Sæpe facias: cum ſeculares ludos edenti Claudio gratularetur.

Veſpaſianus Alexandriæ de firmitate imperij auſpicium capturus, ædem Serapidis, ſubmotis omnibus, ſolus intrauit. Idem templum Pacis foro proximum extruxit.

Filius eius Titus, oraculum Veneris, quæ in Papho colebatur. de ſpe imperij conſuluit. Apud Memphim etiam bouem conſecrauit.

Domitianus in Albano quotannis celebrauit Quinquatria Mineruæ, quam & alias ſuperſtitioſe coluit. Suetonius.

CAPVT XVI.

DE MVTATIONIBVS IN Imperijs Politicis.

TIBERIVM ſecutus in imperio C. Caligula, Reipublicæ ſtatum reperit ſatis felicem, vt quem in tranquilitatem maximam Auguſtus iampridem adduxerat, & pacem etiam externam orbi natiuitas Chriſti attulerat. Quamobrem ad ſæuitiam tantùm, & monſtra morum formatus, impius Imperator ſæpe de conditione eiuſmodi temporum ſuorum conqueſtus eſt, quòd nullis calamitatibus publicis notarentur: vt Suetonius narrat, & Eutropius libro ſeptimo. Poſt eum Claudius Romani imperij fines ampliores reddidit: Britaniam, quam poſt C. Cæſarem Romanorum nullus adierat adijciens. Inſulis etiam Oceani, vltra Britannias, quas Orcades vocant, bello ſubactis. vt Eutropius ibidem teſtatur: anno Domini, Euſebius annotauit, 46. Suetonius Claudium etiam prouincijs quibuſdam mutationem induxiſſe narrat. Achaiam enim & Macedoniam, quas, ad curam ſuam Tiberius tranſtulerat, Senatui eum reſtituiſſe ait. Alijs rurſus prouincijs libertatem eripuiſſe, alijs reddidiſſe: & tributa, vt Ilienſibus, remiſiſſe. Sub eo Veſpaſianus legatus legionem in Germaniam ingreſſus. ex ea in Britanniam translatus, grauiſſimis prælijs triginta duas validiſſimas eius gentes, ſuperq; oppida viginti, & inſulem Vectem Britanniæ proximam in deditionem accepit. Suetonius. Euſebius, & Traciam Romanorum prouinciam ſub eo factam, indicat in Chronico, anno Chriſti. 48.

Nero portentis morum & libidinis deditus, Imperium nulla re auxit, ſed diminuit: cum per negligentiam cladem Britannicam, qua duo præcipua oppida, magna ciuium ſociorumque clade direpta ſunt, acerſi-

ceſsiuiſſet, Sub eo Parthi etiam Armeniam occuperunt legionibus Romanis ſub iugum miſsis. Niſi quòd duæ ſub eo prouinciæ factæ ſunt: Pontus ſcilicet Polemaicus, concedente rege Polemone: & alpes Cottiæ, rege Cotta defuncto. anno Domini, vt Euſebius indicat, 67. Suetonius, & Eutropius lib. 8.

Poſt Neronem, nouo motu tres ſimul imperium Romanum arripuerunt, anno Doimni (ſecundum Euſebium) 71. Galba ſcilicet, Vitellius, & Ottho: Galba in Hybernia. Vitellius in Germania, Romæ verò Ottho. Sed fraude & ſeditionibus partũ imperium, breui tempore obtinuerunt. Cæterum feſſam iam & labefactatam Rempublicam ſuperiorum principum, tyrannide magis quàm imperio, Veſpaſianus primus inſtituit, & prouincias Romanæ reipublicæ adiecit, vt Suetonius refert, Achaiam, Lyciam, Rhodum, Byzantium, Samum, quæ libera ante id tempus ciuitates fuerunt. Thraciam, Ciciliam, Tracheam, & Comagenem: Eutrop. lib. 9. & Aurelius Victor, anno Domini. 77.

Maximæ denique in toto orbe mutationis, cum filio Tito autor fuit: quòd Galilæa vniuerſa vaſtatâ, & Hieroſolymis dirutis, Iudæorum omnem gentem è medio ſuſtulit: anno ab exordio prædicationis Euangelicæ 41. ſecundum Euſebium, anno verò à nato Chriſto. 77. Quod quo effecerit ſucceſſu & induſtria, paulò antè in Capite de Iudaicæ gentis hiſtoria, ex Ioſepi narratione retulimus.

Domitianum de Gothis Daciſq; triumphaſſe, Suetonius narrat, anno Chriſti. 94. Eutropius verò libro 9. ſub nomine ſuperatorum hoſtium, de proprijs legionibus, cum ipſis ducibus extinctis, prauiſsima iactantia triumphum egiſſe, ex Tacito retulit.

Addit & hoc Suetonius, bellum etiã ciuile à L. Antonio ſuperioris Germaniæ præſide motum, confeciſſe abſentem felicitate mira: quòd ſcilicet ipſa dimicationis hora reſolutus repentè Rhenus, tranſituras ad Antonium Barbarorum copias inhibuerat. Secundam poſtremò perſecutionem in Chriſtianos idem mouit, anno Chriſti 97. quemadmodum ſuo loco dictum eſt.

CENTVRIAE PRIMAE LIBRI SEcundi Eccleſiaſticæ hiſtoriæ Finis.

Digitized by Google

LOCORVM SCRIPTVRAE S. QVI IN SECVNDO LIBRO PRIMAE CENTVRIAE *explicantur*, INDEX.

Primus numerus paginam, ſecundus uerſum ſignificat.

GEneſ.15.Credidit Abrahã Deo 255.49
22 cap. In ſemine tuo benedicentur
omnes gentes terræ 255.21
¶ Exod.33 Miſerebor, cuiuſcunque miſerebor
254.17
¶ Leuit.19 Sancti eſtote, quoniam & ego ſan-
ctus ſum 553.53
¶ Deut.18 Prophetam ſuſcitabit Deus 5.7
& 255.23
30 Quis aſcendet in cœlum? 254.20
¶ 2 Reg.7 Promiſsio Meſsię, Dauidi facta 255.
24
¶ Eſa.11 Erit radix Ieſſe 254.31
28 Omnis qui fidit illi, non pudefiet 252.12
& 254.11 & 337.19
40 Omnis caro fœnum 253.57
49 Poſui te in lucem gentibus 15.6 In tem-
pore accepto exaudiui te 254.35
52 Quàm ſpecioſi pedes annunciantium pa
cem 254.21
53 Domine, quis credet ſermonibus noſtris?
254.22 Omnes ſicut oues errauimus.
253.61 Qui peccatum non fecerat 254.28
Tanquam ouis ad occiſionem ductus eſt
254.23
¶ Ierem.9 Qui gloriatur, in Domino glorie-
tur 254.33
31 Ecce dies uenient 50.46 & 212.24
¶ Oſeæ 2 Qui quondam eratis non populus
553.50
6 Miſericordiam uolo, & non ſacrificium
571.55
¶ Ioel.2 Effundam de ſpiritu meo 4.1 & 110.53
& 113.11 Qui inuocauerit nomen Domini,
ſaluus erit 252.11 & 254.9
¶ Habac.2 Iuſtus fide ſua uiuet 252.10 & 254.
13 & 256.52 & 278.40
¶ Pſalm.2 Quare fremuerunt gentes 47.35
5 Sepulchrum patens guttur eorum 253.44
13 Non eſt iuſtus, ne unus quidem 253.41
16 Non relinques animam meam in inferno
4.10
23 Qui uult uitam diligere, & uidere dies bo
nos 553.55
31 Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates
254.15
50 Tibi ſoli peccaui 253.40
110 Secundũ ordinem Melchiſedech 48.20
115 Credidi, & ideo locutus ſum 254.34 &
259.51 Omnis homo mendax 253.39
118 Lapidem quem reprobauerunt 5.30 &
553.47
¶ Matth.14 Modicæ fidei, quid dubitaſti? 558.
45
16 Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædifi-
cabo Eccleſiam meam 382.28 & 525.59 &
550.51 & 560.61 Vade poſt me ſatana,
ſcandalum es mihi 559.8
17 Domine, bonum eſt nos hic eſſe 559.18
28 Ite, docete omnes gentes 2.11
¶ Marci 16. Ite in mundum uniuerſum 2.12
¶ Lucæ 15 Exi à me Domine, quia homo pec-
cator ſum 550.10
22 Reges gentium dominantur eis, uos au
tem non ſic 525.14 & 526.13
¶ Ioan.1 Verbum erat apud Deum 570.17
13 Nõ tantũ pedes, ſed & manus, &c. 559.49
21 Paſce oues meas 525.7
¶ Act.1 Nunquid reſtitues hoc tempore re-
gnum Iſrael? 666.39 Vos eritis mihi te-
ſtes 2.16 & 402.2 Exorſus à baptiſmo
Ioannis 356.49
2 Muſto impleti ſunt 444.21 Quicunq;
inuocauerit nomẽ Domini, ſaluus erit 339.
10 Dabo prodigia in cœlo ſupernè 461.35
Quem Deus pater excitauit à mortuis 81.21
Pœnitentiam agite, & baptiſetur unuſquiſ-
que ueſtrûm 355.36 & 359.39 & 499.33
Delictorum pœnitentiã agite 350.32 Pœ-
nitentiam agentes baptiſati ſunt in nomine
Domini 354.11.39 Vobis facta eſt promiſ-
ſio 371.16 & 384.14 Seruemini à genera-
tione iſta praua 342.9 Habentes gratiam
apud omnem plebem 231.18 Dominus
addebat qui ſalui fierent 223.52
3 Vobis primùm miſit Deus filium ſuum be
nedicentem 371.19 Per fiduciam nomi-
nis eius hunc, quem uidetis & noſtis, conſo
lidauit nomen eius 247.53 & 262.52 Vſq;
ad tempora reſtitutionis omnium 460.
39 Pœniteat uos igitur, ut deleantur pec-
cata ueſtra 350.34
4 Gratia magna erat in omnibus 230.18 Vt
ſigna & prodigia edantur per nomen tuum
430.13 Non eſt in quoquã ſalus 235.1.40 &
240.27 & 320.12 & 364.45 & 223.54 & 227.
35
5 Anania, cur tentauit Satanas cor tuũ 555.
35 Ite, & ſtantes loquimini in templo
494.57 Oportet Deo magis obedire
quàm hominibus 279.8 & 400.61 & 458.
2 Quæ manus Dei & conſilium Dei præfi-
niuit 214.53 Si ex hominibus eſt opus hoc,
diſſoluetur 6.50 & 399.51 Ibant gauden-
tes à conſpectu concilij 426.11
6 Stephanus edebat ſigna & prodigia in po-
pulo 402.39
7 Duri ceruice, & incircumciſi corde 404.
45 Diſſecabantur cordibus ſuis 446.23
9 Quanta oporteat eum pati pro nomine
meo 419.24
10 Sed in quauis gente, qui timet ipſum, ac-
ceptus eſt ei 373.48 & 384.16 Poſt bapti-
ſma quod prædicabat Ioannes 356.51 De-
us unxit Ieſum Nazarenũ 81.34 Præcepit
nobis, ut prædicaremus populo 371.21 Iu
dex uiuorum & mortuorũ 463.13 & 464.7
& 468.30 Huic omnes prophetæ teſtimo-
nium ferunt, quòd remiſsionem peccatorũ
accepturus ſit per nomen eius, quiſquis cre
diderit in eum 235.42 & 240.27 & 241.44
& 245.30 & 247.56 & 251.54 & 257.58 &
268.37

268.37 & 320.14 & 348.55 & 359.40 & 365.
38.45 & 382.50 Huic teſtimonium perhi-
bent 386.32 & 390.57 Baptiſati ſunt in no
mine Domini 354.49 & 497.26
11 Ioannes quidem baptiſauit aqua 356.54
Si igitur æqualem gratiam dedit ipſis Deus
230.20
12 Angelus eius eſt 131.16
13 Segregate mihi Saulum 497.46 Cum
ieiunaſſent,& oraſſent 338.61 O pleneo-
mni dolo & fallacia 482.47 Cum antè præ-
dicaſſet Ioannes baptiſmũ pœnitentiæ 356.
57 Quòd per hunc uobis remiſsio pecca-
torum annunciatur 241.47 Per hunc om-
nis qui credit, iuſtificatur 247.57 & 257.58
& 273.44 & 320.15 & 348.57 & 365.38 & 306.
33 Suadebant eis ut permanerent in gra-
tia Dei 230.55 Contradicentes,& loquen-
tes blaſphemias 395.61 Vobis oportebat
primũ loqui ſermonem Dei 371.60 & 407.
24 & 612.33 Vobis ſermo ſalutis huius miſ-
ſus eſt 371.26
14 Per multas tribulationes oportet ingredi
in regnum Dei 278.2 & 416.44 Precati-
que eſſent cum ieiunijs 338.60
15 Niſi circumcidamini ſecundũ legem Mo-
ſis, non poteſtis eſſe ſalui 487.40 & 223.
56 & 545.57 Dans illis ſpiritum ſanctum, ſi-
cut & nobis 273.37 Fide purificauit corda
gentium 267.21 & 259.7 & 276.55 Per
gratiam Ieſu Chriſti ſaluari credentes 256.
33 & 257.36 & 258.1 & 235.46 & 243.5 &
244.2 & 247.58 & 229.1 Poſthac reuer-
tar,& reuerſus ædificabo tabernaculum Da
uid 374.17
16 Præcipio tibi per nomen Ieſu Chriſti, ut
exeas ab illa 502.53 & 431.4 Crede in
Dominum Ieſum,& ſaluus eris tu & domus
tua 247.60 & 268.38 & 273.44 & 223.60
17 Ignoto Deo 678.44
19 Ioannes quidem baptiſauit baptiſmo pœ
nitentiæ 357.1 Baptiſati ſunt in nomine
Domini 354.49 Confitentes & annun-
ciantes peccata ſua 360.42
20 Cum conueniſſent ad frangendũ panem
361.4 Fidem quę eſt erga Dominũ noſtrum
Ieſum Chriſtum 247.61 Euangelium gra-
tiæ Dei 229.6 Ad regendum Eccleſiam
Dei, quam acquiſiuit ſanguine ſuo 371.11
21 Sed & mori paratus ſum 426.18 & 419.27
22 Ego ſum Ieſus Nazarenus, quem tu perſe
queris 56.36 & 401.36 Exurge & baptiſa-
re,& ablue peccata tua 354.34 & 355.37 &
247.21
26 Annunciabam ut pœnitentiam agerent
349.43 Qui ſanctificati ſunt per fidẽ 248.
1 & 259.5 & 268.40 Vt accipiant remiſsio-
nem peccatorum 241.50
27 Donaui tibi omnes qui ſunt in naui tecũ
269.8
28 Bene Spiritus ſanctus locutus eſt ad pa-
tres noſtros per Eſaiam 372.5
¶ Ro.1 Per quem accepimus gratiã & functio-
nem Apoſtolicam 230.61 Vt fructum
habeam in uobis quoq; 374.32 Vt obedia-
tur fidei inter gentes 262.5 Euangelium eſt
potẽtia Dei 343.36 & 349.1 & 370.39 & 371.
34 Ad ſalutem omni credenti 227.44 Iu-
ſticia Dei per illud patefit ex fide in fidem
246.51 & 270.52 & 262.7 Iuſtus fide ſua
uiuet 220.51 Coluerunt ea quæ condita
ſunt, ſuper eum qui condidit 340.12 Qui
cum Dei iuſticiam nouerint 219.39 & 224.
60
2 Aut diuitias bonitatis illius cõtemnis 350.
31 Colligis tibi iram in die iræ 345.10 &
351.42 & 352.2 & 471.57 Quo patefiet iu-
ſtum iudicium Dei 219.43 & 470.18 &
474.18 Sed factores legis iuſtificabuntur
221.54 Gloria & honor omni operanti
bonum 245.40 inde.& 374.34 Atteſtan-
te ipſorum conſcientia 346.60 & 465.12
Propter uos malè audit nomen Dei inter
gentes 449.22 Secundum euangelium
meum 53.30
3 Infidelitas eorum fidem Dei non facit irri-
tam 262.23 Vt iuſtificeris in ſermonibus
tuis 221.59 Deus autem uerax 252.38
Iuſticia uerò Dei in omnes 220.43 An Iu-
dęorũ Deus tantum, an non & gentiũ? 374.
39 Iuſtificantur autem gratis 258.1 & 273.
2 Ieſum Chriſtum propoſuit Deus reconci-
liatorem per fidem 364.15 Iuſticia Dei per
fidem Ieſu Chriſti 268.48 Super om-
nes qui credunt 248.8 Legem igitur irri-
tam faciemus per fidem 185.26 Non eſt
iuſtus, ne unus quidem 220.25 Arbitra-
mur fide iuſtificari hominem 222.28 & 276.
41 & 365.36 Iuſtificans eum qui eſt ex fide
Ieſu 239.39 & 255.8 & 268.49 & 243.50 Iu-
ſtificantur gratis ipſius gratia 231.21 & 232.
22 Ad oſtendendam iuſticiã ſuam 219.56
Iuſtificantur gratis per illius gratiam 222.
26 Quòd ſi iniuſticia noſtra iuſticiam
Dei commendat 219.44 Per legem agni-
tio peccati 346.35 Ex operibus legis
non iuſtificabitur omnis caro 190.10 &
319.40
4 Si Abraham ex operib. iuſtificatus eſt, ha-
bet quod glorietur, at nõ apud Deum 243.
51 Credidit Abraham Deo 148.39 & 220.
42 Et imputatum eſt ei ad iuſticiam 242.
27 & 255.50 & 257.57 & 268.16 & 269.20
Operanti merces imputatur nõ ſecundum
gratiam, ſed ſecundũ debitum 231.23 & 243.
27 & 258.3 Ex fide datur hæreditas 268.
28 & 273.8 & 276.47 & 243.40 & 262.60
Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates 241.
58 & 242.32 Lex iram operatur 189.22 &
192.45 Patrem multarum gentium con-
ſtituam te 374.42 Credidit contra ſpem,
in ſpem 274.51
5 Iuſtificati fide, pacem habemus 258.53 &
274.3 & 276.43 & 222.31 Gloriamur ſuper
afflictionibus,&c. 277.18 & 259.55 & 426.2
Spes non confundit 426.23 Charitas Dei
effuſa eſt in cordibus noſtris 229.50 Con-
mendat Deus charitatẽ ſuam 237.23 & 257.
57 Multo igitur magis iuſtificati in ſangui-
ne eius, ſeruabimur per ipſum ab ira 227.
17 & 239.56 Et per peccatum mors 458.45.
53 Propterea quòd omnes peccauerũt 165.
48 Sed

48 Sed non ut παράπτωμα,ita & gratia 161.
10 Sic & gratia regnauit per iuſticiam 220.
52 οὕτω καὶ δι' ἑνὸς δικαιώματος εἰς πάντας ἀνθρώπους
εἰς δικαίωσιν ζωῆς 225.8 Iuſti conſtituentur
multi 220.50 & 223.20 & 239.55 & 255.8 &
256.6 & 415.19 Vbi exuberauit peccatum,
magis exuberauit gratia Dei 258.4
6 Qui mortui ſumus peccato,quomodo poſt-
hac uiuemus in eo? 321.18 Quicunq; bapti-
ſati ſumus in Chriſtum Ieſum,in mortem e-
ius baptiſati ſumus 247.26 & 255.20 Se-
pulti ſumus unà cum illo per baptiſmum in
mortem 356.1 & 322.11 Nam ſi inſititij facti
ſumus illi per ſimilitudinē mortis eius 464.
42 Qui mortuus eſt,iuſtificatus eſt à pec-
cato 221.43 Quòd mortuus fuit,peccato
mortuus eſt ſemel 364.47 Et membra ue-
ſtra arma iuſticiæ Deo 221.17 Non eſtis
ſub lege,ſed ſub gratia 243.11 Obediſtis
ex animo in eam,in quam traducti eſtis, for
mam doctrinæ 381.29 Donum autem Dei
uita æterna 398.40
7 Liberati ſumus à lege 321.25 Nū lex pec-
catum eſt? 161.2 Concupiſcentiam etiam
non noueram 161.39 & 346.36 Ego autem
uiuebam ſine lege quondam 191.41 inde.&
145.48 & 352.6 Ego uerò mortuus ſum
346.47 & 347.14 Scimus quòd lex ſpiri-
tualis eſt 188.21 Quis me liberabit de cor-
pore mortis 459.8
8 Nulla igitur condemnatio ijs qui ſunt in
Chriſto Ieſu 218.25 & 277.34 & 318.2
Quod lex præſtare non poterat 236.20 &
240.2 & 244.34 & 255.11 & 256.58 Per pec
catum damnauit peccatum 160.58 Qui
ſpiritum Chriſti non habet, is non eſt eius
259.16 & 281.37 Quod ſi ſpiritus eius,&c.
habitat in uobis 464.52 Accepiſtis ſpiri-
tum adoptionis 321.39 & 337.58 Per quem
clamamus Abba pater 337.58 Hæredes
quidem Dei 258.32 Non ſunt pares affli-
ctiones præſentis temporis, ad gloriá quæ
reuelabitur erga nos 423.29 & 326.38 Spe
ſeruati ſumus 244.14 & 274.57 & 226.46
ἵνα τὸ δικαίωμα τοῦ νόμου πληρωθῇ ἐν ἡμῖν 225.25
Adoptionem expectantes 258.25 Primo-
genitus ex mortuis 88.50 Quos præſci-
uit,& præfiniuit 369.49 Quos iuſtifica-
uit,eos & ſanctificauit 224.42 & 259.3
Quos præſciuit,illos etiam προώρισε, prædeſti
nauit 214.55 Quos iuſtificauit,& glorifica-
uit 260.18 Spiritus intercedit pro nobis
338.3 Si Deus pro nobis,quis contra nos?
240.12 & 244.52 & 337.12 Proprio filio ſuo
non pepercit 252.32 & 364.17 Deus eſt qui
iuſtificat 222.40 Nihil poterit nos ſepara-
re à dilectione quæ eſt in Chriſto Ieſu 229.
55 Num afflictio? num anguſtia? 422.44
Neq; mors,neq; uita,neq; angeli 260.7 &
274.7 & 459.48 Propter te mortificamur
tota die 419.40
9 Impegerunt in lapidem offendiculi 444.
14 Ad legem iuſticiæ non peruenit 220.
33 Quos uocauit,nimirum nos,non ſolum
ex Iudæis,ſed etiam ex gentibus 374.45
Iuſticiam autem eam quæ ex fide eſt 223.10
Non eſt uolentis,neq; currentis 343.27
Vaſa iræ ad interitum apparata 218.44
Gentes quæ non ſectabantur iuſticiam, ap-
prehenderunt iuſticiam 273.41 Cuius uult
miſeretur,& quem uult indurat 171.38 Si
fuerit numerus filiorum Iſrael ut arena ma-
ris 372.18
10 Non ignorantes Dei iuſticiam 444.60
Quæſiuerunt propriam iuſticiam conſtitue
re 188.56 Iuſticiæ Dei non fuerunt ſubdi
ti 219.61 & 220.34 & 256.46 & 285.30 Chri
ſtus eſt impletio legis, ad iuſticiá omni cre-
denti 223.10 & 225.52 & 191.4 & 245.20.52
& 255.11 & 257.57 & 268.50 & 273.10 & 386.
34 Si confeſſus fueris ore,&c.ſaluus eris
224.3 Corde creditur ad iuſticiam, ore fit
confeſſio ad ſalutem 277.13 & 360.56 &
381.12 & 227.47 & 263.38 & 267.48 & 259.
52 & 289.10 Omnis qui fidit illi,non pu-
defiet 217.23 & 218.22 & 277.1 & 337.19 &
475.26 Non enim eſt diſtinctio Iudæi uel
Græci 374.51 Diues in omnes inuocan
tes ſe 388.33 Quomodo inuocabunt eum,
in quem non crediderunt? 277.10 Fides
ex auditu eſt,auditus per uerbum 246.53
& 266.39 & 343.37 & 369.53 & 409.28 In
omnem terram exiuit ſonus eorum 2.22
Tota die expandi manus meas 372.32
11 Num repulit Deus populum ſuum? Abſit
371.36 Quod ſi per gratiam,iam non ex o-
peribus 243.31 Num ideo impegerunt,ut
conciderent? Abſit 447.60 Reliqui ue-
rò excæcati ſunt 447.54 Sic igitur in hoc
tempore,reliquiæ ſecundū electionem gra-
tiæ fuerunt 372.34 Per lapſum illorum ſa-
lus contigit gentibus 228.29 Donec ple-
nitudo gentium aduenerit 372.59 Et ſic
omnis Iſrael ſaluus erit 227.24 Nunc au-
tem miſericordiam eſtis conſequuti 242.52
Cōcluſit Deus omnes ſub incredulitatem,
ut omnium miſereatur 236.30 & 237.9 &
245.51 & 257.6 & 286.40 & 348.5 & 350.29
& 373.10 & 161.44 Quoniam ex illo, & per
illum,& in illum ſunt omnia 80.1
12 Quemadmodū in uno corpore multa mē
bra habemus,&c.321.55 Multi unum cor
pus ſumus in Chriſto 383.17 In afflictione
patientes 285.12 Quin potius date locum
iræ 425.48 Per renouationem mentis ue
ſtræ 283.20.53 & 323.20 Siue prophetiam iu
xta analogiam fidei 391.12
13 Non eſt poteſtas niſi à Deo 455.57 Prin
cipes nō terrori ſunt bene agētibus 456.23.
51 Eſt miniſter Dei ad bonum 456.41
Magiſtratui obediendū propter Dominum
317.46 Non fruſtra gerit gladium 458.9
Qui diligit alterum,legem expleuit 319.59
& 320.39 & 282.27 Per hunc omnis qui cre
dit,iuſtificatur 245.34 Nunc eſt propior
ſalus,quàm cum credebamus 228.32
14 Siue morimur,Domino morimur 459.41
Chriſtus & mortuus eſt,& reſurrexit 253.3
Ne offendiculum ponatur fratri, aut lapſus
occaſio 415.50 & 441.40 & 450.53 Ne ci
bo tuo illum perdas, pro quo Chriſtus mor
tuus eſt 245.21 Si propter cibum frater

tuus contriſtatur 449.37 Eum qui infir-
matur in fide,aſſumite 269.56 Non eſt re-
gnum Dei cibus & potus 397.17 & 415.31
& 442.43 Sed iuſticia & pax 258.46 Tu
fidem habes 262.20 Quicquid non eſt ex
fide,peccatum eſt 161.3 & 170.31 & 173.10 &
277.36 & 278.47 & 281.58 & 318.7
15 Infirmitates impotentium portandę 269.
57 Quæcunque præſcripta ſunt 287.26
Non enim auſim quicquam eorum loqui,
quæ non effecit Chriſtus per me 430.20 &
432.6 Chriſtus miniſter circũciſionis 371.
39 Vt ſim miniſter Chriſti in gentes, admi
niſtrans Euangelium Dei 369.54 Deus
ſpei impleat uos omni gaudio 275.19
16 Cõmendo uobis Phœben ſororem no-
ſtram 603.57 Ei qui poteſt nos confirma-
re 275.21 Conſideretis eos qui diſsidia &
offendicula contra doctrinam gignunt.
448.38
¶ 1 Cor. 1 Fidelis Deus, per quem uocati eſtis
in conſortium filij ipſius 258.21 & 370.2 Vi
ſum eſt Deo, per ſtulticiam prędicationis ſal
uos facere credentes 226.52 & 246.54 &
370.5 Iudæis quidem ſcandalum 278.32
& 444.17 Videte uocationem ueſtram
fratres,quòd non multi ſapientes 385.23 &
446.50 & 473.37 Sermo crucis ijs quidẽ
qui pereunt,ſtulticia eſt 444.44 & 447.57
Deus confirmabit uos 275.23 Sed ijſdem
uocatis Iudæis pariter & Græcis,Chriſtum
Dei potentiam 371.43 Chriſtus factus eſt
nobis ſapientia à Deo 231.45 & 240.20 &
243.53 & 244.41 & 255.8 & 259.4 Qui glo
riatur,in domino glorietur 252.44 & 257.
43 & 282.15 & 284.56 & 348.6
2 Vt fides ueſtra non ſit in ſapientia hominũ
275.24 Sapientiã loquimur inter perfectos
407.21 Quam nemo principum huius ſeculi
cognouit 444.58 Si ſufferimus,& conre-
gnabimus 381.13 Sapientiam in myſterio
abſconditam,quam Deus προώρισεν 214.58
Non ueniebã cum eminẽtia ſermonis 407.
32 Fidelium liberi ſancti ſunt 496.41 Sa-
pientiam nõ ſeculi huius, nec principũ hu-
ius ſeculi,&c.385.32 Nos accepimus Spiri
tum qui ex Deo eſt 380.19 Animalis ho-
mo non percipit quæ ſunt Spiritus 444.45
Nos mentem Chriſti tenemus 388.4
3 Non potui uobis loqui ut ſpiritualib. 407.
17 Dei ſumus cooperarij 370.7 Si quis
uidetur ſapiẽs eſſe inter uos 385.40 Ignis
probabit omnia opera 460.20 Ipſe au-
tem ſaluus erit,ſed tanquam per ignem 226.
54 Et ſpiritus Dei habitat in uobis 321.
41 & 259.18 Fundamentum fidei Chriſtus
268.51 & 272.10 & 380.21 & 381.58 & 390.58
& 406.50 Omnia ueſtra ſunt, uos autem
Chriſti 443.20 Chriſtus uerò Dei 381.56
& 383.21
4 Sic nos æſtimet homo,ut miniſtros Chri-
ſti 370.9 & 398.29 Nihil mihi conſcius
ſum,ſed in hoc non iuſtificatus ſum 244.1
& 318.58 & 356.29 & 221.56 Qui me iudi-
cat,Dominus eſt 469.15 Spectaculum fa
cti ſumus mundo 410.34 Nos ſtulti pro-
pter Chriſtum, uos prudẽtes per Chriſtum
385.49 Non multos tamen patres 80.13
Non in ſermone regnum Dei eſt, ſed in uir-
tute 397.19 & 407.43 Quid uultis,cum
uirga ueniam ad uos? 405.14
5 Inceſtuoſus Corinthius 251.38 Tradatur
Satanæ,in interitum carnis 357.24 & 354.
36.30 Quòd ſpiritus ſaluus ſit 227.25 An
neſcitis, quòd paululũ fermenti totam maſ-
ſam fermentet? 358.45 Profligate illum
qui malus eſt,ex uobis 450.59
6 Angelos iudicabimus 132.37 Ne erretis:
neq; ſcortatores,neq; cultores ſimulachro-
rum,&c.250.6 & 325.36 An neſcitis,quòd
iniuſti regni Dei hæreditatem non conſe-
quentur? 472.60 Templum habitantis
in uobis Spiritus ſancti 259.20 Hæc era-
tis quondam,ſed abluti eſtis 323.17 & 240.
26 & 249.5 & 224.30 & 355.40 Non eſtis
ueſtri iuris,nam empti eſtis precio 245.22
7 Vxor proprij corporis ius non habet 451.
51 Sed unuſquiſq; proprium donum ha-
bet 454.33 Melius eſt nubere quàm uri
453.20 & 454.38 Propter ſtupra uitanda
quiſq; habeat uxorem 452.9 Sanctificatus
eſt maritus incredulus per uxorem 339.52
Conſilium autem do 454.42 Alligatus
es uxori,ne quære diuortium 454.7 Si in-
credulus diſcedit,diſcedat 454.3 Dico ui-
duis,bonũ eis eſt ſi manſerint ut ego 452.61
Qui habẽt uxores, ſint tanquã nõ habentes
453.51 Precio empti fuiſtis,nolite fieri ſer
ui hominũ 245.23 & 415.32 & 443.31 Non
ut laqueum inijciam uobis 392.8 & 415.37
8 Nam etſi ſunt qui dicantur dij 67.45
Eſca uos non cõmendat Deo 415.33 & 441.
11.48 Et peribit frater, propter quem Chri
ſtus mortuus eſt 245.24
9 An non habemus poteſtatẽ,ſororem con-
iugem circumducendi? 412.18 Vt omnes
ſaluos facerem 227.8 Omnibus meipſum
ſeruum feci 415.55
10 Omnes eandem eſcam ſpiritualem come
debant 363.13 Hæc autem figuræ noſtri fue
runt 350.61 Petra autẽ erat Chriſtus 252.16
Hoc ſimulachris immolatum eſt 449.58
Neq; tentemus Chriſtum, ſicut quidam ex
illis 287.12 Tentatio uos non cæpit niſi
humana 428.46 Poculum cui benedici-
mus,nónne communicatio ſanguinis Chri
ſti eſt? 247.34 & 363.34 Panis quem fran-
gimus, nónne communicatio Chriſti eſt?
361.30 & 362.45 Vnum corpus ſumus
multi 383.22 Omnes ex uno pane partici-
pamus 362.15 & 363.3 Nolim autem uos
conſortes eſſe dæmoniorum 440.9 Non
poteſtis menſę Domini participes eſſe 360.
59 Omne quod in macello uenditur,
edite 441.13 Fidelis eſt Deus, qui non ſi-
net uos tentari ſupra id quod poteſtis 422.
33 Vt nullum præbeatis offendiculũ 450.
54 Non quærens meam ipſius utilitatem,
ſed multorum,ut ſalui fiant 227.9
11 Omnis uiri caput eſt Chriſtus 381.51 Mu-
lier uelamen habeat in capite propter ange
los 127.10 Cum conuenitis in unum lo
cum

Digitized by Google

cum non licet Dominicam cœnam edere 449.26 Oportet ſectas eſſe 376.60 & 426. 34 Num contemnitis eccleſiam Dei? 500. 3 Ego accepi à Domino, quod & tradidi uobis 361.11 Dominus Ieſus in ea nocte qua traditus eſt 361.15 Hoc meum eſt corpus, quod pro uobis frangitur 362.53 Hoc facite in mei commemorationē 500.16 Mortem Domini annũciate, donec ueniat 247. 41 Propter hoc inter uos multi ſunt imbecilles 363.9 Si nos ipſos iudicaremus 426.42 Non probantes ſeipſos, nec diſcernentes corpus Domini 362.17 & 363. 24 Si corripimur, à Domino caſtigamur 350.51 Cum iudicamur, à Domino corripimur 417.33 Ne cum mundo condemnemur 427.41

12 Num omnes dona habent ſanationũ? 433. 61 Diuiſiones donorũ ſunt, ſed idem ſpiritus 391.14 & 509.29 Alijs datur fides 262. 25 Scitis quòd gentes fuiſtis 375.4 & 677. 22 Omnes in unum corpus baptiſati ſumus 322.20 & 354.55 & 355.26 Omnes unum ſpiritum hauſimus 355.29 Vos autem eſtis corpus Chriſti, & membra ex parte 381.57

13 Si habeam omnem fidem 262.36 Nunc cognoſco ex parte 379.18 Ex parte eum cognoſcimus 398.54

14 Prophetæ uerò duo aut tres loquantur 391.26 Canam ſpiritu, caná & mente 494. 5 & 495.22 Omnia fiant ad ædificationem 392.3

15 Notum uobis faciam Euangelium 380.23 Et gratia eius quæ fuit perfecta in me, non fuit inanis 370.11 Per quod etiam ſaluamini 223.61 & 224.1 Si reſurrectio mortuorum nõ eſt, nec Chriſtus reſurrexit 465. 26 Cum ſciatis, quòd labor ueſter non erit inanis 423.32 Chriſtus aboleuit omnem principatum & poteſtatem 130.2 Alioqui quid faciunt ijs qui baptiſantur ſuper mortuis? 247.27 & 464.47 Cum tradiderit regnum patri ſuo 396.58 & 398.60 Oportet corruptibile hoc induere incorruptibilitatem 467.21 Omnes tamen immutabimur 463 27 Edamus & bibamus 448.40 Quod ſeminas, non uiuificatur, ni ſi mortuum fuerit 465.16 & 466.48 Caro & ſanguis regnum Dei poſſidere non poſſunt 396.61 Ita per Chriſtum omnes uiuificantur 465.23 Quod ſi Chriſtus à mortuis prædicatur reſurrexiſſe 464.23 Mors abſorpta in uictoria 459.23 & 464.4 & 490.19 Mors ubi eſt uictoria tua? 388. 38 Stabiles ſitis fratres, immobiles 471.19

16 Vigilate, ſtate in fide 275.25

¶ 2. Cor. 1 Dedit pignus ſpiritus in cordib. noſtris 267.49 & 259.14 Cõſolans nos in omni afflictione noſtra 422.23 Deus confirmat nos uobiſcum 275.26

2 Deo gratia, qui ſemper triumphat per nos in Chriſto 370.40 Sufficit iſtiuſmodi homini increpatio hæc 360.6 His quidem odor mortis ad mortem 410.9

3 Si aliquid idonei ſumus, id ex Deo eſt 40.9. 54 Litera occidit 189.27 & 193.10 Velum Moſi cordibus impoſitum 153.30

4 Deus huius ſeculi excæcauit ſenſus incredulorum 410.13 Habemus theſaurum in teſtaceis uaſculis 244.20 & 273.11 & 426. 43 Semper nos qui uiuimus, in mortẽ tradimur 410.43 Habemus eundẽ Spiritũ fidei 269.47 Dum non ſpectamus ea quæ uidentur 274.61 Credidi, propter quod locutus ſum 277.15 & 289.11 & 419.41 Internus tamen renouatur in dies ſingulos 423. 35 & 427.3

5 Cum domi ſumus in corpore, peregrinamur à Domino 425.21 Qui ſumus in hoc tabernaculo, gemimus onerati 459.25 Superindui, ſi non nudi reperiamur 463.29 Omnes nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti 326.30 & 466.43 Vnus pro omnibus mortuus 246.9 Vt nos fieremus iuſticia Dei per ipſum 223.27 Per fidem ambulamus, & non per ſpeciem 275.3 Deus erat in Chriſto, mundum reconciliãs ſibi 234.33 Nomine Chriſti legatione fungimur 246.60 & 349.3 Poſuit in nobis ſermonẽ recõciliationis: ideo nomine Chriſti legatione fungimur 370.48 & 380.26 Eum qui non nouit peccatum, fecit peccatũ 236. 24 & 240.40 & 242.40 & 244.42 & 255. 8 & 257.57 & 273.14 & 348.50 & 160.60

6 Ne in uacuum gratiam Dei receperitis 321. 54 In multa tolerantia, in afflictionibus 410.60 Ne ducatis iugum cum incredulis 389.59 & 440.18 In omnibus commendemus nos ipſos ut Dei miniſtri 385.58 Vos eſtis templum Dei uiuentis 259.21

7 Ea pœnitentiam ad ſalutem parit haud pœnitendam 227.46

8 Qui cum diues eſſet, pauper propter nos factus eſt 309.14 & 398.42 Cum multa obteſtatione rogãtes nos, ut & beneficium & communicationem miniſterij in ſanctos ſuſciperemus 231.6

10 Arma militiæ noſtræ non carnalia ſunt 389.23 & 397.20.57 Captiuam ducemus omnem cogitationem ad obediendũ Chriſto 381.32

11 Deſpondi uos uni uiro 451.45 & 452.39 Vt ſicut ſerpens Euam decepit 132.52 & 134.17 & 137.39 & 139.20 Incumbit mihi quotidiana cura omnium Eccleſiarum 521. 53 Quòd gratis Euangelium uobis prædicaui 231.31 Vt amputem occaſionem ijs qui cupiunt occaſionem 450.17 Transfigurat ſe in angelum lucis 417.54 & 437.5 In laboribus copioſus 410.46 Quis offenditur, & ego non? 450.29

12 Sufficit tibi gratia mea 234.37 & 243.12 & 318.59 & 379.21 Vt lugeam multos eorum qui antea peccauerunt 352.44

¶ Gal. 1 Si nos, uel angelus de cœlo, aliud Euãgeliũ prædicauerit uobis, anathema ſit 37.8 & 41.20 & 59.14 & 602.5 & 65.7.38 & 208. 10 & 278.36 & 288.6 & 380.27 & 390.45 & 406.46 & 413.11 & 433.27 Ecce coram Deo non mentior 289.27

2 Perſonam hominis nõ accipit Deus 245.

Digitized by Google

56 Efficax fuit & in me erga gentes 375.8
Non aſpernor gratiam Dei 258.6 & 286.50
Scimus homines nõ iuſtificari ex operibus
legis 240.46 & 273.13 & 320.16 Qui dile
xit me, & tradidit ſemetipſum pro me 364.
24 Et nos in Chriſtũ credidimus 268.52
Ego per legem mortuus ſum legi 180.26
& 321.22 & 598.42 & 258.13 Mihi concre-
ditum eſt Euangelium pręputij, ſicut Petro
Euangelium circumciſionis 524.45 Vt
iuſtificemur ex fide Chriſti 248.10 Vitam
quam nunc in carne uiuo, per fidem uiuo fi
lij Dei 277.37 Si per legem iuſticia eſt 180.
22 & 231.26 Chriſtus fruſtra mortuus eſt.
243.34 & 245.2 & 255.9 & 256.10.46
3 Vtrum ex operibus legis accepiſtis Spiritũ
ſanctũ, an ex prædicatione fidei? 370.59 Be
nedicẽtur in te omnes gẽtes 374.44 Quot-
quot ex operib. legis ſunt, execrationi ſunt
obnoxij 254.52 Factus pro nobis execra-
tio 232.50 & 236.27 & 240.51 & 244.34 &
255.11 & 258.10 & 414.42 & 191.10 Ex ope-
ribus legis nõ iuſtificabitur ulla caro 222.4
Omnes filij Dei eſtis 268.54 & 271.2 & 258.
25 Si lex data eſſet, quę poſſet uiuificare, &c.
189.1 Qui ex fide ſunt, benedicũtur cũ fideli
Abrahã 248.12 & 277.2 Concluſit ſcriptura
omnia ſub peccatũ 268.34 Antequam ue-
niſſet fides 262 Lex eſt pędagogus ad Chri-
ſtum 257.9 & 273.20 Quicunq; baptiſati
eſtis, Chriſtum induiſtis 247.30 & 257.12 &
354.55 & 355.24 Non eſt Iudæus, neq; Græ-
cus 245.58 & 375.10 & 383.26
4 Vbi uenit plenitudo tẽporis, miſit Deus fi
liũ ſuũ 232.51 & 236.32 & 240.52 & 244.34
& 255.11 & 414.43 Emiſit Deus ſpiritũ filij
ſui 259.12 Clamãtem Abba pater 337.60 Ele
mẽta, quib. iterũ inſeruire uultis 392.11 Vt
adoptione ius filiorũ Dei acciperemus 258.
23 Et hæres Dei per Chriſtũ 258.34 Metuo
de uobis, ne fruſtra laborauerim erga uos
385.2 & 424.44
5 Si circũcidamini, Chriſtus uobis nihil ꝓde
rit 441.34 Nos ſpiritu ex fide ſpẽ iuſticiæ
expectamus 273.21 & 244.22 Qui iuſtifica-
mini in lege 222.5 Vos in libertatem uocati
fuiſtis fratres 413.55 Currebatis bene 448.
43 Manifeſta ſunt opera carnis 325.43 &
473.5 Fructus ſpiritus pax 258.47.58 Ad-
uerſus huiuſmodi non eſt lex 193.41
6 Qui ſeminat per carnem, de carne metet
corruptionem 465.3 Spiritu metet uitam
æternam 260.36
¶ Eph. 1 Elegit nos in ipſo, antequã iacerẽtur
fundamẽta mundi 237.59 & 255.8 Per ſan-
guinẽ ipſius remiſsionem peccatorũ 242.1
Vt laudetur gloria gratiæ ſuæ 252.40 Su-
per omnẽ principatũ ac poteſtatem & uirtu
tẽ 129.50 Vt adoptaret nos in filios 258.24
Pignus hæreditatis noſtræ 258.39 Cuius ec
cleſiæ factus ſum ego miniſter, ſecũdũ diſpẽ
ſationẽ Dei 375.49 Obſignati eſtis Spiritu
ſancto 370.58 & 259.14 Et eum dedit caput
ſuper omnia ipſi Eccleſiæ 252.52 & 382.1
2 Cũ eſſemus mortui per delicta 258.15 Qui
diues eſt in miſericordia 236.36 & 237.11 &
252.33 & 255.8 Conuiuificauit nos unà cum
Chriſto 464.37 Gratia eſtis ſeruati, per fi-
dem, idq; non ex uobis: Dei donum eſt 243.
54 & 245.2 & 252.45 & 273.22 & 348.52 I-
pſius opus ſumus 259.40 & 321.32 Gentes
in carne uocabamini præputium 375.12 Do
mini mundi & rectores tenebrarum 399.15
Per illum habemus aditũ ad patrem 259.48
& 274.9 Superſtructi ſuper fundamẽtũ A-
poſtolorum & prophetarum 380.30 & 269.
45 & 390.52
3 Mihi minimo omniũ ſanctorũ data eſt hęc
gratia 230.59 Ego Paulus uinctus ſum Chri
ſti Ieſu, pro uobis gentib. 375.35 Per Chriſtũ
habemus audaciã, & aditũ cũ fiducia 274.10
& 277.11 ἀρχὰς καὶ ἐξουσίας ἐν τοῖς ἐπουρανίοις 129.61
4 Vnus Dominus, una fides, unũ baptiſma
269.42 & 355.12 Dedit dona hominib. 398.
39 Idem dedit alios quidẽ apoſtolos, alios
uerò prophetas 370.21 & 401.14 & 507.45
Chriſtus eſt caput, in quo totũ corpus 234.
45 Ne contriſtetis ſpiritum ſanctum 321.
49 Studẽtes ſeruare unitatẽ ſpiritus 383.
3 & 529.16 Per iuſticiã & ſanctitatẽ uerita
tis 220.23 In uirum perfectum 320.2 Donec
perueniamus in unitatẽ fidei 269.46 Vbi
dolere deſierint, dederũt ſemetipſas laſciuię
352.3 Quoties opus eſt ut det gratiam au-
dientibus 231.14
5 Vt filij lucis ambulate 322.54 Loquẽtes uo
biſmetipſis per pſalmos & hymnos 288.41
Quoniã uir eſt caput unius uxoris 453.29
Chriſtus caput eſt Eccleſiæ, & ipſe ſaluator
eſt ſui corporis 226.35 & 234.49 & 382.4 &
398.19 Mũdatã lauacro aquæ per uerbum.
245.31 & 355.42 & 353.20.51 Chriſtus dilexit
Eccleſiã, & ſemetipſũ expoſuit pro ea 371.5
6 Aduerſus ſpirituales aſtutias 132.5 & 133.34.
45 & 136.37 Aſſumpto ſcuto fidei 274.11
& 277.45 Accipite gladium ſpiritus 389.30
Galeam ſalutis accipite 227.51
¶ Phil. 1. Vobis autẽ cauſa ſalutis 228.6 Cha
ritas ueſtra exuberet 275.29 Quæ mihi ac-
ciderunt, magis ad profectũ Euangelij eue-
nerunt 400.2 Impleri fructu iuſticiæ 323.
22.61 Cupio diſſolui 459.53 & 460.12.29
Verùm etiam ut pro illo patiamini 417.35
2 Sitis unanimes, idem ſentientes 383.7
Chriſt9 cũ eſſet in forma Dei 232.58 & 240.
56 & 244.34 & 252.61 & 254.61 & 255.11 &
336.52 & 364.7 & 381.16 & 397.34 Cœleſtiũ,
terreſtiũ & inferorũ 130.9 Vt gloriari poſ-
ſim in die Chriſti 469.45 Si immolor ſuper
hoſtia ſacrificioq; fidei ueſtræ 264.56 Cũ ti
more & tremore ſalutem ueſtrã operamini
249.56 & 228.9 Deus eſt qui facit ut uelitis
& perficiatis 280.57 & 343.26
3 Cauete canes, cauete malos operarios 390.
5 & 488.26 Habẽs iuſticiã quę per fidẽ eſt Ie
ſu Chriſti 268.55 & 264.59 Nõ quod appre
hẽderim 274.12 Iuxta iuſticiã quę in lege eſt
220.35 Quorũ finis perditio ẽ 396.48 Quot-
quot perfecti ſumus, ſic ſentiamus 319.60
Quorũ Deus uẽter eſt 68.4 Noſtra cõuer-
ſatio in cœlis eſt 244.17 & 388.44 & 425.24
Vnde ſaluatorem expectamus Dom. 326.37

Pax

4 Pax Dei quæ ſuperat intellectum 258.48
¶ Col.1. Euangeliũ prædicatũ eſt apud uniuer-
ſam creaturã 2.24 & 246.10 Siquidem per-
manetis in fide fundati 278.8 Vt impleami
ni agnitione uoluntatis eius 275.31 & 284.5
Ipſe eſt caput corporis Eccleſiæ 252.56 &
382.6 Tranſtulit uos in regnũ filij Dei 396.
57 & 397.9 Siue throni, ſiue dominationes,
ſiue prin. 129.47 Primogenitus uniuerſæ
creaturæ 88.45 Placuit patri uniuerſ. pleni
tudinem inhabitare in illo 238.2 & 252.48
2 In omnem opulentiam certę perſuaſionis,
intelligentiæ 274.16 Circumciſio quæ fit
ſine manib. 353.22 In illo habitat plenitudo
deitatis corporaliter 382.9 Et στερέωμα firmi-
tatem fidei 265.1.29 Conſepulti ſimul cum
illo per baptiſmũ 356.7 & 322.4 & 464.45
Chirographum contra nos 236.38 & 241.18
& 242.7 & 244.34 & 255.12 & 257.59 Ne
quis uos deprædetur per inanem philoſo-
phiam 390.6 In quo etiam ſimul cum illo
reſurrexiſtis 258.18 Condonans nobis o-
mnia delicta 246.5 Nemo uos iudicet in
cibo & potu 441.5 & 442.49 & 443.30 &
392.12 & 414.54 Si mortui eſtis cum Chri-
ſto ab elementis mundi 441.23 Ne tetige-
ris, ne guſtaueris 415.41
3 Vita noſtra abſcõdita eſt cũ Chriſto 244.23
& 464.40 Pax Dei palmã ferat 258.49 Cõ
donantes uobis mutuò, ſi quis aduerſus ali-
quem habuerit querelam 360.48 Et non
eſt perſonarum reſpectus 470.45 Sed om
nia in omnibus Chriſtus 252.60 & 398.18
4 Vbi non eſt Græcus & Iudæus 245.61 &
375.56 & 383.29
¶ 1 Theſſ.1. Liberat nos ab ira uentura 227.21
2 Accepiſtis non ſermonem hominũ 370.51
Prohibentes nos gentib. loqui, ut ſalui fiant
227.3 Imitatores eccleſiarũ quæ ſunt in Iu-
dæa 371.45 Iudæi propriũ Dominũ Ieſum,
& proprios prophetas occiderunt 375.58
Peruenit autem in illos ira in finem 396.13
3 Et inanis factus eſſet labor noſter 385.4
Et ſuppleamus quę deſunt ueſtræ fidei 262.
10 Vt confirmet corda ueſtra 275.34
4 Vocauit uos ad ſanctificationẽ 279.34 Qui
ſpiritũ S. dedit in uos 321.50 Si enim credi
mus quòd Ieſus mortuꝰ eſt 262.13 & 464.33
5 Ipſi planè ſcitis, quòd dies ille Domini ut
fur in nocte, ita uenturus eſt 351.361 & 46.12
Cum dixerint pax & tuta omnia 462.44
Proinde ne dormiamus, ſicut cæteri 471.23
Induti thoracẽ fidei 274.21 Sed ut ſalutẽ cõ
ſequamur per Chriſtum 228.14 Spiritũ ne
extinguatis 391.33 Omnia probate, quod
bonum eſt tenete 288.11 & 390.11 & 443.29
Ab omni ſpecie mala abſtinete 450.11
¶ 2 Theſ.1 Vehemẽter augeſcit fides ueſtra 275.
36 Iuſtũ eſt apud Deũ, reddere afflictionẽ af
fligẽtib. 396.40 & 425.10 & 465.1 & 470.28
2 Et reuelatus fuerit homo ille ſceleroſus 461.
43 Effertur aduerſus omnem qui dicitur
Deus 67.50 Sedebit in templo Dei 527.23
Myſteriũ iniquitatis nũc agit 434.57 Tunc
patefiet iniquus ille 438.56 Cuius aduen-
tus eſt ſecundũ operationẽ Satanæ 435.25
Cum omni potentia & ſignis & prodigijs
429.53 Miſit illis Deus efficaciam illuſio-
nis 396.29 & 435.61 Fratres ſtate, & tene-
te inſtitutiones 443.11 Deus conſoletur
corda ueſtra 275.38
3 Non eſt omniũ fides 377.3 & 387.18 & 473.
36 Vt ſubducatis uos ab omni fratre qui
inordinatè ſe gerit 357.31 & 451.3 Neq;
gratis panem accepimus à quoquam 231.32
Gratia Domini noſtri Ieſu Chriſti ſit cum
omnibus uobis 600.48
¶ 1 Tim.1. Nõ intelligentes quę loquũtur 449.
14 Miſericordiam conſequutus ſum 273.30
Certus & indubitatus ſermo 278.47 Ieſus
Chriſtꝰ uenit in mũdũ, peccatores ſaluos fa
cere 226.12 & 233.6 & 348.13 & 349.6 Verùm
ideo miſericordiã cõſecutus ſum 242.57 Vt
oſtẽdat in me omnẽ clementiã 252.34 Qui
credituri eſſent per ipſum 248.13 Hoc prę
ceptũ cõmendo tibi, fili Timothæe 403.45
Milites bonam militiam 349.57 Circa fidẽ
naufragiũ fecerũt 275.55 & 286.46 & 325.1
Tradidi eos Satanæ, ut diſcant, &c. 358.38
2 Fiant deprecationes 288.27 Deus uult o-
mnes homines ſaluos fieri 246.2 & 283.51 &
337.23 & 227.11 Vnus Deus, & unus cõcilia-
tor Dei & hominũ 234.54 & 319.49 & 337.
48 Puras manus uiri extendãt 338.54 Adã
non fuit deceptus 132.56 & 139.23 & 134.17
& 160.45 Salua tamen fiet per generatio-
nem liberorum 227.29 & 278.10
3 Oportet igitur epiſcopũ irreprehenſibilem
eſſe 411.47 Vnius uxoris maritũ 451.61 &
452.20 Myſteriũ fidei 265.2 Multã liberta-
tẽ in fide 268.56 Iuſtificatus in ſpiritu 222.1
4 In extremis temporib. deſciſcẽt quidã à fide
378.35 & 275.57 Cibos creauit Deus ad ſu
mendũ cũ gratiarũ actione 339.47 Profanas
& aniles fabulas reijce 390.12 & 406.10 Pie
tas ad omnia utilis 277.52 & 284.32 Deus
eſt ſeruator omniũ hoĩm, &c. 246.4 & 388.
50 Teipſum ſaluum facies, & alios 227.7
5 Quòd primã fidẽ reiecerint 262.39 Volo
igitur iuniores nubere 453.10.23 Peccantes
coram omnibus argue 357.34 & 358.27 Vt
cæteri timorem habeant 358.48
6 Si quis diuerſam ſequitur doctrinã 390.42
& 406.11 Deuitans profanas uocũ inanita-
tes 406.20 Quam dum appetũt, aberraue
runt à fide 275.60
¶ 2 Tim.1. Vt ſuſcites donũ quod in te eſt 391.
34 Et apoſtolus & doctor gentiũ 376.2 Per
fidem quæ eſt in Chriſto Ieſu 268.57 Per ap
paritionẽ ſaluatoris Ieſu Chriſti 226.26 E-
gregium depoſitũ ſeruato per Spiritum ſan
ctum, &c. 380.39 Det Dominus miſericor-
diam Oneſiphori familiæ 504.39 & 618.52
2 Secundũ Euangelium meum 53.30 Omnia
perfero propter electos 419.44 Vt & ipſi ſa
lutẽ cõſequantur, &c. 227.38 Si cõmortui ſu
mus, & conuiuemus 423.53 & 459.18 &
470.38 Qui circa ueritatem aberrauerunt
276.8 Nouit Deus qui ſint ſui 218.30 &
425.37 Diſcedat ab iniquitate omnis qui
inuocat nomen Domini 338.51 Non tan-
tum uaſa aurea, uerùm & lignea 377.5

Et ſaluum me faciet in regnum ſuum 227.
27 Quæ audiſti à me per multos teſtes 517.
12 Cæterùm profanas uocum inanitates,
&c. 406.25
3 Inſtabunt tempora periculoſiſsima 378.41
& 462.31 Reprobi circa fidem 276.9 O-
mnes qui piè uolunt uiuere in Chriſto, per-
ſecutionem patiuntur 416.52 & 419.35 &
421.15 Sacræ literæ te eruditum poſſunt
reddere ad ſalutem 391.35
4 Inſta tempeſtiuè & intempeſtiuè 405.3
Erit tempus, cum ſanam doctrinã non ſuſti
nebunt 378.57 Certamen bonum certaui
326.40 Curſum conſummaui, fidem ſer-
uaui 278.11 Repoſita eſt mihi corona iuſti
ciæ 423.59
¶ Tit.1. Si quis inculpatus, unius uxoris mari-
tus 412.6 Vt poſsit contradicentes con-
uincere 405.36 Deus patefecit ſermonem
ſuum 38.35
2 Fidem omnem oſtendentes bonam 262.
46 Apparuit gratia Dei ſaluatoris noſtri
226.33 & 321.27 & 350.40 Sobriè, piè & iu
ſtè uiuamus 471.30 Chriſtus dedit ſemet-
ipſum pro nobis 234.56 & 321.3
3 Apparuit bonitas & φιλανθρωπία ſeruatoris
noſtri Dei 237.34 & 226.24 Non ex operi-
bus iuſticiæ, quæ fecimus nos 220.36 Sal-
uos nos fecit per lauacrum regenerationis
& renouationis ſpiritus Sancti 247.24
& 353.21.25 & 355.47 Hæredes uitæ æter-
næ 358.35 Stultas autem quæſtiones & ge
nealogias mitte 406.32 Hæreticum homi-
nem deuita 178.42 & 288.12 & 390.18 &
405.39 & 498.29
¶ Ebr.1 Per ſeipſum, purgatione peccatorum
noſtrorum facta, conſedit in dextra maieſta
tis 241.28 Adminiſtratorij ſpiritus 260.11
Propter eos qui hæreditatem capient ſalu-
tis 228.15 & 258.40
2 Debuit per omnia fratrib. ſimilis reddi 241.
30 Vt per gratiã Dei guſtaret pro omni mor
tem 246.15 Si tantã neglexerimus ſalutẽ
228.33 Eum qui habebat mortis imperium
233.9 & 236.45 & 255.9 & 260.42 & 414.47
& 458.41 & 133.10
3 Videte ne quando ſit in ullo ueſtrûm cor
prauum 349.59 Hodie ſi uocem eius au-
dieritis 351.29 Sumus domus Dei, ſi fidu-
ciam uſq; ad finem tenuerimus 278.15
4 Perpetuum habet ſacerdotium 319.51 Vt
conſequamur miſericordiã 242.60 Sermo
Dei uiuus & efficax 108.5 & 398.4 Acceda-
mus cũ fiducia ad thronum gratiæ 248.18 &
259.49 & 264.2 & 274.22 & 277.12 & 337.25
5 Chriſtus non ſeipſum glorificauit ut fieret
pontifex 364.19 Factus eſt omnib. obedien
tibus ſibi cauſa ſalutis 228.16 & 241.35
7 Lex abrogatur propter imbecillitatem &
inutilitatẽ 190.40 Ad plenum ſaluare po
teſt qui per ipſum adeũt Deum 226.13 Nam
id fecit ſemel: cum ſeipſum obtulit 364.56
9 Per proprium ſanguinem ingreſſus eſt ſe-
mel in ſancta 241.35 & 364.57 Quanto ma
gis ſanguis Chriſti 242.8 Qui illum ex-
pectant in ſalute 228.18
10 Sacrificiũ & oblationẽ noluiſti, &c. 364.
25 Hic una pro peccatis oblata uictima,
perpetuò ſedet ad dextrã Dei 365.10 San
ctificati ſumus per oblationem corporis Ie-
ſu ſemel 364.9 Depulſa conſcientia mala,
& abluti corpore aqua pura 355.56 Vnica
oblatione perfectos effecit eos in perpe-
tuum, qui ſanctificantur 364.49 Adhuc
perpuſillum temporis 422.2 Accedamus
cum uero corde, in certitudine fidei 248.19
& 274.23
11 Fides eſt, earum rerum quæ ſperantur fidu
cia 244.24 & 264.9 & 265.32 & 275.5 Im-
poſsibile eſt Deo ſine fide placere 166.34 &
173.11 & 248.20 & 271.6 & 276.45 & 318.24
Per fidem expugnauerunt regna 396.53
Reſpicientes in autorem fidei 262.15 &
266.9 Omnes hi teſtimonium promeriti
per fidem 269.29
12 Fili mi, ne neglexeris correptionem 346.
52 Si caſtigationem ſuſtinetis, uelut filijs
ſe offert uobis Deus 350.53 Caſtigatio fru
ctum iuſticiæ tranquillum reddit 424.14 &
427.44 Qui propoſito ſibi gaudio, pertu
lit crucem 421.26 Regnum aſſumentes
quod concuti non poſsit 471.33
13 Obedite præpoſitis ueſtris 381.43
¶ Iacobi 1 Omnis donatio bona è ſupernis eſt
391.39 Omnia bona dona ueniũt à patre lu
minum 338.40 Ira uiri iuſticiam Dei non
operatur 218.49
2 Nónne Deus eligit pauperes huius mũdi?
386.13 Dæmones credunt & contremiſcũt
262.19 & 263.19 & 272.36 & 278.33 Fides
ſine operibus mortua eſt 262.20
3 Lingua ignis eſt, mundus iniuſticiæ 129.
49 Lingua inflammatur à gehenna 471.46
4 Nõ habetis, ꝓpterea ꝙ nõ poſtulatis 338.41
Vapor eſt enim, ad modicũ apparens 351.28
5 Patientes eſtote & uos, & cõfirmate corda
ueſtra 278.19 & 285.13 Confitemini inui-
cem alius alij delicta 360.51
¶ Iudæ. Angelos ad magni illius diei iudicium
ſeruauit 469.40 Expectantes miſericor-
diam gratiæ 243.2
¶ 1 Pet.1. Regenuit nos in ſpem uiuam, pro hoc
quòd Ieſus Chriſt⁹ à mortuis reſurrexit 238.
49 & 244.48 & 259.60 & 277.21 In hęredi
tatem immortalẽ 258.37 Qui uirtute Dei
per fidẽ cuſtodimini ad ſalutẽ 266.20 & 272.
51 & 277.58 & 155.52 & 227.59 Nũc afflicti
ad breue tẽpus 421.52 Quo exploratio fidei
ueſtræ, &c. 275.9 Creditis in Chriſtũ, quem
non uidiſtis 268.41 & 274.28 & 277.23 Re-
portãtes finẽ fidei ueſtræ, ſalutẽ animarum
277.57 & 278.5 & 351.52 Qui de uentura in
uos gratia uaticinati ſunt 243.7 & 233.32 &
251.60 Properate in gratiã quę ad uos defer
tur 268.42 & 273.52 & 341.34 Tanquam filij
obedientes 322.49 Ita ipſi quoq; ſancti in
cõuerſatione reddamini 349.19 Non auro
aut argento, ſed precioſo ſanguine ſuo 235.
52 & 238.54 & 245.14 & 255.7 & 320.60 &
414.29 & 445.14 Qui præordinatus quidẽ
fuerat antequã cõditus eſſet mũdus 237.47
Per illũ crediditis in Deum 248.2 & 268.11
Qui

Digitized by Google

Qui animas ueſtras purificaſtis obediẽdo ue
ritati 380.2 Renati nõ ex ſemine mortali 321.
33 & 369.8 Omnis caro gramen 166.2 & 473.
24 Verbum Domini manet in æternũ 383.36
2 Lac illud animi appetite 369.10 Ædifice
mini domus ſpirituales 338.13 Qui credide
rit in illũ, nõ pudefiet 248.2 & 365.33 & 470.
9 Vobis precioſus eſt, qui creditis: ijs qui
non credunt, lapis quẽ reprobauerunt ædifi
cantes 270.59 & 272.53 & 278.29 & 444.7
Impingunt in ſermonẽ 446.37 Vos genus
electum 369.13 Vt prædicetis uirtutes eius
252.41 Qui quondã eratis nõ populus Dei
374.25 Carnales cõcupiſcentiæ pugnãt cõ
tra animam 166.7 & 170.3 & 171.46 & 172.22
Conuerſationẽ ueſtrã habete honeſtã inter
gẽtes 349.20 Propter Dominũ magiſtratui
obediendũ 317.44 Siue regi tanꝙ pręcellẽti
456.13 Ad uindictã nocentiũ, laudẽ uerò be
ne agentiũ 456.38.58 Tanquã liberi, & non
tanquã prætextũ habẽtes 413.53 Hęc eſt gra
tia, ſi quis propter cõſciẽtiã Dei ſuffert mole
ſtias 417.21 & 419.28 & 421.1 At ſi benè faci
tis, & tamẽ malis afficimini, ſuffertis 387.26
Quoniã & Chriſtꝰ afflictꝰ eſt ꝓ uobis 421.18
Qui peccata nõ fecit 238.58 & 255.7 Tradidit
uindictã ei qui iudicat iuſtè 219.38 Qui pec
cata noſtra ipſe tulit 245.17 & 321.1 & 364.1
& 428.1 Cõuerſi eſtis ad paſtorẽ & curatorẽ
animarũ ueſtrarũ 340.54 & 349.7 & 369.17
3 Vxores ſubditæ ſitis uiris ueſtris 451.42 Co
hæredes gratiæ 258.36 Omnes ſitis unani
mes, ſimiliter affecti 382.59 Scientes uos in
hoc uocatos eſſe, ut benedictionẽ hęredita-
te poſſideatis 369.18 Sitis parati ſemper ad
reſpondendũ cuilibet petẽti 380.61 Præſtat
enim ut bene agentes, ſi ita uelit Dei uolun
tas, malis afficiamini, &c. 417.28 & 421.3 ἐπε-
ρώτημα εἰς θεὸν συνειδήσεως ἀγαθῆς 497.13 Chriſtꝰ
ſemel ꝓ peccatis paſſus fuit, iuſtus pro iniu
ſtis 239.7 & 245.17 & 255.7 & 348.48 & 364.
3 & 428.2 & 459.31 & 166.10 & 175.32 Cuius
figurę nũc reſpõdẽs baptiſmꝰ, nos quoq; ſal
uos reddit 247.23 & 355.50 Subiectis ſibi an
gelis & poteſtatib. & uirtutib. 129.43 & 133.5
4 Chriſtus paſſus pro nobis carne 92.28 Por
rò finis rerum omniũ imminet 351.32 & 471.
7 Sobrij eſtote, & uigilate ad orandum 288.
37 & 425.39 Vt quiſq; accepit donum, ita
alius in aliũ miniſtrantes 321.52 & 391.8 Si
quis loquitur, loquatur ut eloquia Dei 380.
4 & 406.41 Chariſsimi, dum per ignem ex-
ploramini 421.10 Et Spiritus Dei ſuper nos
requieſcit 422.9 Si probris afficimini in no
mine Chriſti, beati eſtis 387.29 & 419.25 Si
ut Chriſtianus affligitur aliquis, ne pudefiat
425.33 Vt incipiat iudiciũ à domo Dei 416.
35 & 417.30 & 426.41 Si iuſtus uix ſaluabi
tur, ubi manebit impius? 221.10 & 226.3 De-
ponunt animas tanquam apud fidelem con
ditorem 459.56 & 460.13
5 Paſcite gregẽ Chriſti 403.29 Humiliami
ni ſub potẽti manu Dei 284.18 & 349.45 &
425.55 Tanquam leo rugiẽs 132.59 & 133.42
& 134.50 & 136.30 & 149.9 & 235.61 Cui reſi
ſtite ſolidi fide 273.53 & 277.47 & 281.53 &
284.22 Deus uocauit uos ad æternam ſuam
gloriam per Chriſtũ 246.45 Deus omnis
gratiæ inſtauret uos 275.11
¶ 2 Pet. 1. Subminiſtrate in fide ueſtra uirtutẽ.
275.13 & 349.21 & 425.59 Miniſtrabitur uo
bis introitus in æternũ regnũ 396.59 Vt uo
cationẽ & electionẽ ueſtram firmã efficiatis
323.31 & 349.47 Haud negligã uos ſemper
cõmonere de his 407.50 Attendite ſermo-
ni ꝓphetico 391.6 Sancti Dei homines ſpiri
tu ſancto impulſi loquuti ſunt 251.4 & 281.31
2 Dominũ qui illos mercatus eſt abnegantes
268.43 & 275.45 & 286.9 & 491.51 Quibus
iudicium iam olim non tardat 396.31 Si
Deus angelis peccantib. non pepercit 469.
37 ἀλλὰ σειραῖς ζόφου ταρταρώσας παρέδωκεν 471.61
& 472.34 Deus priſco mundo nõ pepercit
351.13 Octauũ iuſticiæ pręconem Noe ſerua
uit 221.11 Is enim oculis & aurib. iuſtus 450.
31 Pro uoluptate ducentes, ſi delicijs fruan-
tur in diem 437.52 Incipient cõtemnere do
minationẽ 437.14 Ineſcant homines per cõ
cupiſcentiam carnis 395.10 Facta ſunt illis
poſtrema peiora primis 352.49
3 Memores mãdati noſtri, qui ſumus Apoſto
li 381.24.39 Vbi eſt pollicitatio aduẽtus eius
462.21 & 491.56 & 467.41 Haud tardat
Dominꝰ qui ꝓmiſit 350.46 Deus nõ uult il
los perire, ſed omnes ad pœnitentiã recipe-
re 245.35 & 350.46 Venit autẽ dies Domi-
ni ſicut fur in nocte 351.33 & 462.48 In quib.
iuſticia inhabitat 221.38 Vt immaculati ab
illo reperiamini 349.49 & 471.9 Patientiã
Dei ſalutẽ ueſtrã abitremini 228.25 Cauete
ne excidatis à ꝓpria ſtabilitate 389.48 Cre
ſcite in gratia & cognitione Domini 275.16
¶ 1 Ioan. 1 Quod uidimus & audiuimꝰ 369.36
Annunciamus uobis uitã æternã, quæ erat
apud patrẽ, & manifeſtata eſt nobis 237.50
Vt ſocietas noſtra ſit cũ patre, &c. 258.29 Sã
guis Ieſu Chriſti emũdat nos ab omnib. pec
catis 232.12 & 239.17 & 245.18.39 & 247.37
& 255.7 & 257.59 & 414.30 & 150.55 Si dixe
rimus, peccatũ nõ habemus, mẽdacẽ facimꝰ
Deum 172.30 & 352.7 Si cõfiteamur peccata
noſtra 341.42 & 342.42 & 350.3 & 360.37
Sermo eius non eſt in nobis 570.60
2 Aduocatum habemus 239.23 & 244.35 &
245.19 & 255.7 & 257.59 & 272.55 & 337.43
& 348.2 & 349.52 & 350.4 & 364.4 Ipſe eſt
propitiatio pro peccatis noſtris 414.31 Per
hoc ſcimus ꝙ cognouimus eum, ſi iuſſa eius
ſeruamus 277.5 Verè in hoc charitas Dei
perfecta eſt 319.58 Qui dicit ſe in eo mane-
re, debet ſicut ille ambulauit, & ipſe ambula
re 349.25 Qui dicit ſe in luce eſſe, & fratrẽ
ſuũ odit, in tenebris eſt uſq; 376.49 E nobis
profecti ſunt, ſed non erant ex nobis 376.39
Vos unctionem habetis à ſancto 369.39 &
391.40 & 570.23 Quis eſt mẽdax, niſi is qui
negat Ieſũ eſſe Chriſtũ? 389.50 Et ſicut uos
docuit, manete in eo 390.28 Manete in eo,
ut cum apparuerit, habeamus fiduciã 351.34
& 273.54 & 471.12 Et nõ pudefiamus in ad-
uentu eius 278.4
3 Vt filij Dei nominemur 258.26 Mundus
non

non nouit Deum 140.59 Nunc filij Dei ſu
mus,& nōdū apparuit quòd erimus 244.11
& 274.37 & 398.52 Cum apparuerit,ſimiles
ei erimus 260.21 & 423.11 Omnis qui ha
bet hanc ſpem in eo,purificat ſe, ſicut & ille
purus eſt 349.54 Omnis qui in eo manet,
non peccat 341.48 & 349.26 Omnis qui
peccat,non uidit eum 323.35 Qui facit iu-
ſticiā,iuſtus eſt 221.16 Qui committit pecca
tum,ex diabolo eſt 352.53 Vt deſtrueret o-
pera diaboli 150.57 & 399.11 & 466.2 Qui
natus eſt ex Deo,peccatū nō cōmittit 277.
42 & 280.53 & 321.35 & 171.48 & 172.39 Quo
niam ſemē ipſius in eo manet 155.55 In hoc
manifeſti ſunt filij Dei 322.49 & 323.13 &
376.42 Ne miremini,ſi uos odit mundus
278.30 Qui nō diligit,manet in morte 458.
23 Qui odit fratrē ſuum,homicida eſt 376.51
Ille poſuit animā ſuā ꝑ nobis 421.21 & 459.
33 Qui habet ſubſtantiam huius mundi 120.
41 Perſuadere corda ſua 570.37 Si cor no
ſtrum nō condēnet nos 273.55 & 274.40 &
338.45 & 346.61 & 347.22 Et quid petieri-
mus,accipim⁹ ab illo 259.46 Quoniá præ-
cepta eius cuſtodimus 337.7 Et ea quæ ſunt
placida coram eo facimus 317.57 Hoc eſt
præceptum eius,ut credamus 248.5 Vt
credamus nomini filij eius 268.45
4 Probate ſpiritus 37.2 Per hoc cognoſcite,
&c. 380.6 & 390.29 Omnis ſpirit⁹ qui cōfi
tetur Chriſtū in carne ueniſſe 360.54 Qui
negat,&c. 435.44 & 436.15 & 570.21 Vos
ex Deo eſtis 422.14 Nos ex Deo ſumus 258.
28 Qui nouit Deū, audit nos 381.25 Deus
eſt charitas 570.28 In hoc apparuit chari-
tas Dei 244.50 & 245.19 & 255.7 Quoniá
de ſpiritu ſuo dedit nobis 259.11 Si diliga
mus nos inuicē,De⁹ in nobis manet 323.42
Pater miſit filium ſaluatorē mūdi 226.25 &
245.37 Quiſquis cōfeſſus fuerit,quòd Ieſus
eſt filius Dei 381.3 Vt fiduciam habeamus in
die iudicij 273.57 Timor non eſt in charita
te 342.40 Charitas eijcit timorē 348.25 &
570.40 Nos diligimus eum, quia prius dile
xit nos 277.24 Et credimus charitatem
quam habet erga nos Deus 268.14
5 Omnis qui credit Ieſum eſſe Chriſtū 245.
36 & 369.42 Et præcepta eius grauia non
ſunt 277.40 & 317.59 Et hæc eſt uictoria
quę uicit mundū,fides ueſtra 277.49 & 281.
56 Quis eſt qui uincit mūdū, niſi qui credit
248.6 Qui credit quòd Ieſus eſt filius Dei,
ex Deo natus eſt 268.46 Chriſtus uenit
per aquā & ſanguinē 570.54 Tres ſunt in
cœlo qui teſtimonium perhibēt,Pater,λόγος,
& Spiritus ſanctus 354.1 Spiritus,aqua,ſan
guis 353.19 Qui credit in filiū Dei, habet te-
ſtimonium 270.61 & 365.33 Qui non credit
Deo,mēdacē fecit eū 278.30.46 Qui habet
filiū,habet uitā 470.11 Hęc eſt fiducia quam
habemus apud Deū 273.58 Vt ſciatis quòd
uitā habeatis æternā 276.50 Eſt peccatū ad
mortē,non pro illo dico ut roges 176.13 Vt
cognoſcamus eum qui uerus eſt 388.2
¶ 2 Ioan. Omnis qui trāſgreditur, & nō manet
in doctrina Chriſti, &c. 382.60 & 390.34 &
406.43 Ne recipiatis eum,nec aue ei dixe-
ritis 357.19 & 439.42 & 451.6
¶ 3 Ioan. Ne imiteris quod malum eſt 450.47
¶ Apoc. 1 Gratia uobis & pax 79.2 Et plan-
gent ſe omnes tribus terræ 469.28
2 Memor eſto unde excideris 275.52 & 350.10
Dedi illi tēpus ut reſipiſceret à ſcortatione
ſua 352.54 Qui uicerit,non lædetur à mor-
te ſecūda 473.50 Vincenti dabo edere de li
gno uitæ 260.38 Eſto fidelis uſq; ad mortē,
& dabo tibi coronam uitæ 381.4
3 Qui habet ſeptē ſpiritus Dei 120.47 Qui ui
cerit,ſic ueſtietur ueſtimentis albis 381.7 &
423.17 Principiū creaturæ Dei 88.50 Quia
neq; calidus neq; frigidus es 424.35 & 428.
48 Ego quos amo,arguo & caſtigo 416.41
& 417.32 Æmulare ergo,ac reſipiſce 350.15
5 Septē ſpiritus Dei miſſi in orbē 120.48 Ex
omni tribu,& lingua,& populo 2.26 Re-
demiſti nos per ſanguinē tuū 37.1.3 & 376.3
6 Animæ interfectorum propter uerbū Dei
419.38 Et dicent montibus,cadite ſuper
nos 469.30
7 Audiui numerum ſignatorum,centū qua-
dragintaquatuor millia ſignati 387.9 Ami-
cti ſtolis albis:hi ſunt,qui uenerunt ex affli-
ctione magna 381.10
9 Non egerūt pœnitētiā ab homicidijs 352.55
11 Deus ſemper duos aut plures habet teſtes
438.45 Aduenit ira tua,& tempus mor-
tuorum 470.50
12 Remanebūt aliqui de ſemine mulieris 438.
47 Per tempus & tempora,& dimidiū tem
poris 421.56
13 Secunda beſtia faciet ſigna magna 429.54
Agnus qui occiſus eſt ab origine mūdi 252.
25 & 255.8 & 365.43
14 Agnus ſtans ſuper montē Sion, &cum eo
centum quadraginta quatuor millia 387.11
Exite de illa populus meus 389.57 Si quis
adorauerit beſtiam 439.60
16 Beatus qui uigilat 471.16
17 Beſtia quę habet ſeptem capita, & decem
cornua 437.19 Hi cum agno pugnabunt,
& agnus uincet eos 387.39
18 Exite de illa populus meus 439.44 Ne par
ticipes ſitis delictorum eius 358.52 Hoc im
petu mittetur Babylon ciuitas magna 439.
30 Babylon habitatio dæmonum 394.18
19 Beati qui ad cœnam nuptiarū agni uocati
ſunt 452.51 Vide ne feceris,conſeruus tuus
ſum 340.27 τὰ δικαιώματα τ̃ ἁγίων 225.35 Et
uidi cœlum apertū,& ecce equus albus,&c.
468.49 Equo albo inſidens uocatur Ver-
bū Dei 34.18 Et apprehenſa eſt beſtia,& cū
illa pſeudopropheta 472.44 & 473.13 Vi
ui coiecti ſunt hi duo in ſtagnū ignis 396.33
20 Diabolus miſſus eſt in ſtagnum ignis 472.
37.48 Et uidi thronum magnum & candi
dum 469.54 & 462.59
21 Ego ſitiēti dabo de fonte aquæ uiuæ gratis
470.12 Timidis aūt,incredulis,&c. 396.34
22 Qui iuſtus eſt,iuſtificetur adhuc 224.52
Foris canes & uenefici 396.38 & 472.56 &
474.5 Vt accipiat aquam uitæ gratis 231.33

FINIS.

Digitized by Google

RERVM ET VERBORVM IN PRIMAE CENTVRIAE LIBRO SECVNDO ME*morabilium* INDEX.

A

Aron alter, Paulus 606.10
Abacuc de excæcatione Iudæorum 46.46
Abdias quàm horrendam uocem adſcribat Ioanni 571.47
Abdiæ fabuloſa de Bartholomæo narratio 575.7 item de Andrea apoſtolo 565.10 de Iacobo Zebedæi 567.5
Abdus, Abdi F. podagra per Thaddæum liberatus 13.22
Abel cur à Cain occiſus 387.33
Abel ſecūdus, Paulus 605.61
Abelis exemplum 421.24
Abgari hiſtoria & acta cū Thaddæo Chriſti diſcipulo 12.35 inde
Abila à Placido præfecto capta 650.57
Abilij uita 623.11
ablatum reſtituere, effectus cōtritionis 347.43
abnegare Deum, peccatum cōtra primū præceptum 286.9 iuſtificationi contrariū 261.22
abnegare tempore perſecutionis, nec confiteri peccatum in II præceptum 291.41
in Abnegatione agnitæ ueritatis perſeuerare, peccati in Spiritum ſanctum ſpecies 177.18
Abraham quòd Melchiſedecho decimas obtulit, quid ſignificet 48.37 idem, exemplum fortis fidei 270.7
Abrahæ contra ſpem in ſpem credentis, exemplum 125.22 & 203.58 & 327.36 ex eo probatur, hominem ſola fide iuſtificari 255.46
Abrahæ fides 148.38 ad iuſticiā imputata 269.20 & 273.61
Abrahæ & Iſaac hiſtoria 61.14 in ea quid Gal. IIII Paulus doceat 48.12
Abrahamum ex factis iuſtificatū eſſe, locus epiſtolæ Iacobi, iuſtificationi contrarius 261.56
Abrahā alter, Paulus 606.5
de Abrogatione legis Moſaicę 182.50 de eadem doctrina, ſcandali accepti per accidens cauſa 446.39
abſolutionis formula libera ab Apoſtolis relicta 359.52 circa eam qui ritus obſeruati 499.2
de Abſolutione & ligatione peccatorum, Apoſtolorum canon 535.8
abſtinere ab omni ſpecie mala, opus VI præcepti 305.34
ab Abſurdo quō probetur reſurrectio mortuorum 465.26
abuſus rerum ab Apoſtolis abrogati 513.25
Abyſſus appellatio inferni 472.14
Academiæ gentiū 516.46
Achaia à Veſpaſiano Romanis ſubiecta 671.16 ſenatui per Claudium reſtituta 670.46 in ea ſynagogæ & Iudæi 665.57
Achaicus Corinthi docuit 21.49
Achilleus martyr ſub Domitiano 638.10
acta Pauli, liber adulterinus 57.39
actiones Chriſti in & poſt aſſumptam carnem 98.41 poſt reſurrectionem 100.36
actiones patris communes cum Spiritu ſancto 83.4
de Actionum bonarū omnium fine, canon Apoſtolorum 539.5
actionū Dei diuiſio 76.16
actiuè & paſſiuè quæ de Chriſto dicātur 104.53
Adam creatura Dei 124.33 ex qua materia conditus 138.13
Adam & Eua mortis cauſa 458.43
Adæ & Chriſti collatio 236.14 ex ea probatur hominem ſola fide iuſtificari 256.5
Adami & Chriſti oppoſitio 225.10
Adæ lapſum omnibus hominibus imputari 165.36
Adam & Euam ab originali iuſticia excidiſſe 139.7
Adamum ueterē cum ſuis prauis concupiſcentijs non minimam cauſam eſſe afflictionum & tentationum 419.6
ἀδιάφορον an & quid ſit 440.50.55
de Adiaphoris quid docuerit Paulus 598.23 eorundem intempeſtiuus uſus, ſcandali dati cauſa 449.32
ἀδικία pro peccato 160.30 & 161.50
adoleſcentis cuiuſdam à Ioanne cuidam epiſcopo commendati hiſtoria 572.20
adoleſcentes & iuuenes uelut umbræ mortuorum præ fame Hieroſolymis 658.51
de Adoleſcentum morib. canon Apoſtolorū 538.24
adoptio bonum iuſtificationis 258.22
adoptionis ſpiritus cur dictus ſpiritus S. 120.17
adoptionem filiorum Dei Euangelio adferri 211.5
adorare homines, peccatum in II præceptum 291 angelos, beſtiam & imaginem eius. ibid. 14 Moloch, & ſidus Rempham. ibid. idola. ibid.16
Adrianiſtæ hæretici unde exorti 482.28
aduentum Chriſti quæ ſigna ſint præceſſura 461.32
per Adulationis ſermonē uerſari, peccatū in III præceptum 296.7
adulationis ſermo, uerbo Dei contrarius 41.29
adulteri excommunicandi 358.4
adulterium peccatum in VI præceptum 306.40
adulteria coniugio cōtraria 455.13
adultos quoq; baptizatos eſſe, exempla 496.32
aduocatus noſter Chriſtus 108.36
in Aedibus priuatis quoque Chriſtianorū conuentus fuiſſe celebratos 492.58
ædificatio Eccleſiæ, finis clauis ſoluentis 360.17
Aegæi maris inſulas quas tranſierit Paulus 19.14
Aeglippus Aethiopiæ rex quomodo per Matthæum ad fidem cōuerſus. 577.1
ægroti ab Apoſtolis uiſitati 513.41
ægrotos uiſitandi ritus 504.30
Aegypti Eccleſiæ 18.18 à Marco cōſtitutæ 518.34
Aegyptij 3.40
æmulationes peccata in V præceptum 301.61
Aeneas paralyticus à Petro ſanatus 11.10
æquitatem exhibere erga ſeruos, officium dominorum 297.59
ærarium Hieroſolymitanæ eccleſiæ ab initio cōmune 514.47 inde ærarià eccleſiarum ſub Apoſtolis communia 515.29 qui eis præfuerint. ibid.
in Aethiopia an fuerit eccleſia aliqua Chriſti 18.39 à quo plantatæ eccleſiæ ſint 518.41
affabilitas, opus V præcepti 300.61
affectus carnis, peccata eſſe, Pauli ſentētia 170.14
affectus hominis renati, ubi ſpiritus uocabulo nuncupati 109.24
afflictis adeſſe, eosq; conſolari, opus Spiritus ſancti 117.20
afflictos in cruce quomodo tractauerint Apoſtoli 513.1
afflictio & anxietas, pœna damnatorum 474.18
afflictiones confeſſorum Euangelij, cauſa per accidens ſcandali accepti 446.48
afflictiones Eccleſiæ duplices 417.7 earum formæ 420.29 quibus eas rebus moderetur Deus, ut tolerari poſſint 422.4
afflictiones tantum in hac uita, & breue tēpus durare 421.51
Africæ Iudæi 665.61
Africanæ eccleſiæ tempore Apoſtolorum 18.12
Agabus propheta 507.50.60 & 509.22 famē Antiochiæ prædicit 14.26 item Paulo captiuitatē 11.49 eius uita 613.14
aggeres Romanorū à Iudæis exuſti 658.25.34
agnitio calliditatis diabolicæ, finis crucis 426.49
agnitio Dei & eius uoluntatis, in cruce exercēda 425.30 qualis in hac uita habeatur 379.16 in quibus eam operetur Deus per uerbum 38.25
agnitio Domini & ſeruatoris noſtri Ieſu Chriſti, periphraſticōs pro fide 264.25

agnitio

Digitized by Google

agnitio uera Dei, opus primi præcepti 283.42
agnitionem de eſſentia & uoluntate Dei nõ naturaliter notam eſſe, quibus teſtimonijs probetur 77.13
agnitionem ſui, & uoluntatis ſuæ primùm in regenerando homine operatur Deus per uerbum ſuum 153.15 inde
agnus immaculatus Chriſtus 47.56 incontaminatus 108.37 inde
Agrippa rex hypocriticæ pœnitentiæ exemplum 342.50 ſubiectionẽ erga Florum Iudæis ſuadens quó acceptus 642.54
Agrippæ balnea igni conſumpta Romæ 640.14 domus incenſa 643.28
coram Agrippa quid egerit Paulus 9.41
Agrippina Claudium maritum ueneno ſuſtulit 32.23
Albania Armeniæ urbs morte Bartholomæi famoſa 275.23
Albinus præſes Iudææ 27.23 & 583.25 & 642.27 Romanorum præfectus. 654.10
Alexander Iudæus accuſatus 17.29
Alexander non ſanus in fide 270.17 collega Pauli 603.27 circa fidem naufragium fecit 275.55 pſeudoapoſtolus 486.38 & 487.22 ſatanæ traditus à Paulo 498.26.& 512.23
Alexãdri defectio 159.9 & 173.57 eccleſiæ contraria 392.45. & 600.55 Timotheo indicata 522.17
Alexandri uita 617.5
Alexander pontifex 5.23
Alexandria quàm miſera, Iudæorum clade nota 644.15
Alexandriæ an Petrus fuerit 552.51
Alexãdriæ Eccleſiæ 18.26 à Marco cõſtitutæ 518.34 quam ob cauſam motus ibidem exorti ſub Caligula 25.23
Alexandriæ ſchola 517.15
Alexãdrini Chriſtiani per Marcum conuerſi an habuerint omnes res communes 515.22
allegoricè expoſitæ leges ceremoniales in nouo Teſtamento 183.40
de Allegorijs, hypotheſis Simoniana 481.18
Amanus ſucceſſor Marci Alexandriæ 609.36
amarulentia, peccatum in v præceptum 302.12
ambitio cauſa per ſe ſcandali accepti 445.25
Ambroſius Chalmadulenſis defenſor ſcriptorum Dionyſij Areopagitæ 625.5
Ambroſij uerba de ſymbolo Apoſtolico 66.53
ambulare in luce, idem quod credere 264.19
ambulare non ſecundum carnem, ſed ſecundum ſpiritum, effectus pœnitentiæ 344.36
amicum tempore difficili deſerere, peccatum in v præceptum 302.29
Ammonica à Marco peragrata 609.38
Amphipoli Eccleſia Chriſti collecta 20.29
Amplias 22.15
Anacletus Roman. epiſcopus 528.60 eius uita 637.58 inde
analogia fidei quid 264.50 Scripturæ exponendæ regula 52.10
de Analogia noſtri ad Deum, quæ dicta loquantur 192.18
Ananiæ baptiſantis Paulum Damaſci, hiſtoria 353.43 concio ante baptiſmum 354.38
Ananias & Sapphira 511.59 à diabolo dementati 135.38 à Petro excõmunicati 498.24 quomodo excuſſerint fidem 174.5 deſperationis exempla 278.56.& excõmunicationis 358.54.& 404.7.52 item hypocriticæ pœnitentiæ 342.49.& quòd fides poſſit amitti 276.33
Ananiæ & Sapphiræ hiſtoria 63.45.& 555.30 exemplum 378.18 lapſus 356.39 peccatum in III. præceptum 296.54
Ananiæ domus incenſa 643.28
Ananiæ pontificis iniuriæ in Paulum 8.39 uiolentia 181.24.& 314.5
Ananias pontifex nobilis à Simone ad ſuppliciũ tractus 659.44
Anani pontificis conſilia contra Zelotas quis euerterit 648.47 interitus 649.9
Anani pontificis crudeles inſidiæ in Iacobum Iuſtum, & alios Chriſtianos 583.26 ſæuitia 27.13
ancillarum officia 297.57
Andreas Apoſtolus 402.48 ubi eccleſiam collegerit 518.31 eius uita 564.27 conuerſio & uocatio. ibid. mortis genus 565.47
Andream in Scythia docuiſſe 18.9
Andronicus 22.15 & 517.34.& 518.4 eius uita 617.11 cognatus Pauli 604.6 Apoſtolus dictus 507.43
angelus pro diabolo 137.15
Angelus ſpecioſus, Apoc. 10 Imago regni Antichriſti 437.26
angeli uox quomodo ab Apoſtolis uſurpata 127.2
angeli 403.19 aſſeſſores in extremo iudicio 469.6. boni ſpiritus ubi dicti 108.60 mali ubi 109.4
angeli creaturæ Dei 123.4 eorum opera 128.49 cur flamma ignis Pſalmo 103 dicti 128.6 qua ſpecie hominibus apparuerint 129.3
angeli mali quales poſt lapſum 133.36
angeli miniſtri promulgationis legis 185.52 & 269.2
angeli quatenus hominibus miniſtrent 130.36 non adorãdi 131.30 unde conditi, ex hypotheſi Simoniana 480.28
angelorum abiectio 351.22
angelorum Act.2. teſtimonium, quòd IESVS ſit Meſsias 106.60 bonorum appellationes 128.4 definitio. ibid.17 teſtimonia eam probantia 128.13
angelorũ cuſtodia & miniſterium, iuſtificationis bonum 260.10
angelorum lapſus & pœna, ex ueteri Teſtamento 50.3 malorum appellationes 137.14
angelorum miniſterio ad quid utatur Chriſtus in regno ſuo 398.23 eodem uſus Deus in ueteris Teſtamenti patefactionibus 130.23 eorum opera etiam ad perdendos impios Deum uti 131.18
angelorum ordines diſtincti ſecundum quoſdam 129.39 officia quæ 130.15 robur & fortitudo 129.12
angelos adorare, peccatum in II præceptum 291.12 eoſdem bonos contra malos pugnare pro defenſione Eccleſiæ 131.1 in innocentia ſua perſtitiſſe 129.18
Angelos eſſe, Apoſtolorũ argumenta & teſtimonia 127.23 duplices ibid. 42 habere libertatem uoluntatis 128.42 eſſe iuſtos à Deo conditos. ibid.45 mundum feciſſe, & legem atque prophetas dediſſe, iuxta Cerinthum 484.50
angelos unà cum Chriſto aduenturos in extremo die 131.22 doctrinæ de ijs quæ contraria 131.28
de Angelis hypotheſes Simonianæ 480.35 Menandrianæ 483.12
de Angelis malis iudicatũ iri in extremo iudicio 469.36
de Angelis quæ citentur ex ueteri Teſtamento 50.1 quid ſenſerit Stephanus 635.1
Aniani uita 623.3
anima hominis ubi ſpiritus uocabulo dicta 109.18
animæ piorũ ubi poſt mortem ſint 460.11
animarum circiter ter mille, Act. 2. conuerſionis exemplum 152.27
animas à corpore per mortem ſeparatas non interire, ſed manere incorruptas 460.10
pro Animabus uigilare, miniſtrorum opus 292.36
de Animabus quid ſenſerit Stephanus 635.26
animalium corpora extra caſtra cremata, quid ſignificauerint 49.45
ſecundum Animi propenſionem nihil facere, miniſtrorum opus 293.21
L. Annius Geraſam ciuitatem capit 651.12
annorum numerus à mundo condito ad Meſsiam exhibitum, cur in ueteri Scriptura annotatus 62.43
ἀνομία pro peccato 160.38 & 161.50
apud Anthropophagos ubi prædicauerit Matt. Euangelium 577.50
Antichriſtus cõfutatus ab Apoſtolis 491.10 Chriſto oppoſitus 108.50 Deo oppoſitus 78.15 conculcator Magiſtratus 299.51
Antichriſtus & Antichriſti

ſti ſpiritum habentes, Eccleſiæ contrarij 392.49
antichriſtus excommunicandus 357.40 in Eccleſia noui Teſtamenti futurus 434.52 non una aliqua perſona, ſed integrum regnum. ibid. 61 & 435.1 omnium abominationum parens 462.14 organum diaboli ad affligendam Eccleſiam 418.15 quomodo in Apocalypſi depictus 57.8 unde ſuum primatum ſit accepturus, Pauli ſententia 529.7
antichriſti deſcriptiones 378.32 doctrina qualis futura 437.28 hypotheſes 490.52
antichriſti idololatriã inſtaurare, peccatum contra officium ſubditorũ 299.55
antichriſti mancipia quale genus hominum futura 437.49 eius regni conſtitutionẽ cur permiſſurũ dixerint Apoſtoli Deum 435.56 eius membrum eſſe & manere, peccatum in ſpiritũ ſanctum 177.31 miniſtri 275.50
de Antichriſti notis, canones Apoſtolorum 542.40
antichriſti pater diabolus 135.52 regni ædificatio paulatim quomodo futura 436.7 eius deſcriptio 434.61 inde. cauſa efficiens 435.24 ſtatus externus quibus imaginib. depictus 437.31
antichriſti reuelatio ſignũ finis ſeculi 461.42 ſpiritualis & externus ſtatus quam diu duraturus 438.29 uariæ appellationes 434.30
antichriſto quid tribuat Paulus 412.44
antichriſto ſeſe opponentes omnibus temporibus, licet paucos, fuiſſe, & eſſe 438.37
antichriſtum eiusq; ſpiritum fugere, opus 11 præcepti 287.57 eundem odiſſe, officium magiſtratus 298.43 eum reuelatum, res ſuas ad priſtinum ſtatum non reducturum 439.28
antichriſtum unde proditurum eſſe dicat Ioannes 376.37
cum Antichriſto conciliationes in religione prohibitæ 439.58
de Antichriſto doctrina Pauli 598.26 quid 2 Theſ.2 doceat Paulus 527.23
antichriſtorum duorum regna, regno Chriſti contraria 399.24
de Anuum moribus, canõ Apoſtolorum 538.17 ipſarum officia 297.26
Antiochena eccleſia 14.13 quibus rebus clara 523.17 in eadem quæ perſonæ Eccleſiaſticæ 508.57
Antiochenũ ſchiſma 545.54
Antiochia Syriæ 15.58 an Petrus ibi fuerit. 552.40 eidẽ conuerſæ qua in re inſeruierit eccleſia Hieroſolymitana 522.60
Antiochiæ cremati Iudæi 664.36
Antiochiæ Piſidiæ in Aſia ſynagogæ 665.52 quid ibi Paulus egerit 590.22
Antiochiæ quæ Eccleſia collecta 518.17 quamdiu ibi & quãto ſucceſſu docuerit Barnabas & Saulus 590.2 qua occaſione eò uenerit Barnabas 611.58. ibid. qui Apoſtoli & aliàs uiri docti docuerint 519.11 quid docuerint pſeudoapoſtoli 487.38
Antypas martyr 636.51
Antonia Romanorũ præſidium, à Iudæis occupatum & incenſum 643.29 eius expugnatio per Romanos 660.48
Apelles Chriſtianus 22.16 eius uita 621.48
apidis, ſacri tauri cultus 667.29
Apocalypſis à quib. adſcribatur Ioanni apoſtolo 56.2 inde. ad ἀναλογίαν fidei collata. ibid. 51 à ſpiritu ſancto perfecta 57.21 Ioanni in Patmo uiſa 569.51 quando 56.28 & 528.40
de Apocalypſi Ioannis uaria doctorũ iudicia 55.55
in Apocalypſi quæ formulæ gratiarũ actionis & celebrationis Dei habeantur 334.36
Apocalypſis Petri, liber adulterinus 57.40
Apollinaris Rauennæ docuit 22.41 eiuſdem uita 62.41
Apollo 517.32 Apoſtolorum collega 402.53 itẽ Pauli 603.26
Apollo Iudæus Epheſum uenit. 16.56 etiam Corinthi docuit 21.46 eius uita 617.30
Apollinis templum 677.37
Apolloniæ Eccleſia. 20.32
Apollonius 56.2
Apoſtolus 403.4
apoſtolus & pontifex confeſſionis noſtræ, Chriſtus 108.32
apoſtoli an orbis terrarũ prouincias inter ſe ſint ſortiti 518.55 architecti ſymboli quod Apoſtolicum dicitur 66.10 capti, quomodo tractati à pontificibus 5.20 ijdem coniuges 509.61 & 505.27
apoſtoli eiecti aut ſpreti ab impijs, quomodo ſe geſſerint 506.54 ex carcere per Angelum noctu educti 6.4 & 557.16
apoſtoli gubernatores Eccleſiæ ſui temporis 507.15.37 maioritates uel gradus inter ſe ignorãtes, ſe inuicem uocant fratres 517.47 miniſtri Euangelij 209.9 non tantum plantatores, ſed & inſpectores & uiſitatores eccleſiarum 519.34
apoſtoli quibus formulis inter orandũ uſi 332.35 inde. quid in ſuo miniſterio ſedulò egerint 403.61 quomodo à Chriſto uocati 517.27 quomodo Act. 4 & 5 coram iudicio tractati 313.42 quomodo cauſa ſint eccleſiaſticorum rituum 442.60
apoſtoli quomodo ſoleãt fateri, ubi ex ſeipſis, nõ ex uerbo Dei aliquid loquuntur 36.41 quorum criminum à ſenatu Hieroſolymitano accuſati 419.50 quot modis diſcernant ſpiritũ ſanctum à patre & filio 112.45 inde
apoſtoli συνεργοί Dei 398.26 ubi maximè collegarum ſuorum miniſterio uſi 518.45 ubi ſe inſtrumentalem cauſam eſſe dicant doctrinæ Dei 35.61
apoſtolorum ablegatio ad prædicandum ex ueteri Teſtamento probatur 46.21 actiones coram iudicijs & iudicibus 312.5 canones ex catholicis codicibus deſcripti 530.14 dicta de λύτρῳ à Chriſto præſtito quomodo intelligenda 238.46
apoſtolorum doctrina, liber adulterinus 57.40
apoſtolorum doctrinam cum patriarcharum & prophetarum doctrina conſentire 36.27 eorundem diſcrimen 61.47
ab Apoſtolorum exemplo probatur, hominem ſola fide iuſtificari 256.16
apoſtolorum exempla in declinandis perſecutionibus, aut fugiendis 429.7 alia, ubi in afflictionibus preces coniunxerint 425.45
apoſtolorum functio miraculorum dono ornata 402.30 inde. eorundem hoſtes & perſecutores 418.32 inde. imbecillitates 379.28 cur in ſacris monumentis indicentur 558.15
apoſtolorum ſonum in omnem terram exiuiſſe 2.22 eorundem ueſtitus 506.20 ut doctrina, ita & epiſtolæ, uerbum Dei 58.1 uocatio immediatè facta 401.22.28
apoſtolis angeli uiſi 127.30 quid poſt reſurrectionem ſuam mandauerit Chriſtus 2.4 unde ſtipendia ſuppeditata 515.45
apoſtolos bono exemplo præiuiſſe alijs 513.36
ad Apoſtolos cur miſerint Eccleſiæ ſuos miniſtros 521.22
apoſtolos ex alio in alium locum tranſijſſe, & annunciaſſe Chriſtum 517.7 ipſos miniſtraſſe baptiſmum 353.37 an Iudaica tantum lingua locuti ſint in feſto Pentecoſtes 3.44
Apoſtolos omnium Eccleſiarum curam geſſiſſe 521.52 paſsim in Eccleſijs docuiſſe 510.27
inter Apoſtolos orta fortè controuerſia, quomodo compoſita 522.7 in eos quantum ſæuierint pontifices Iudæorum 23.58 quomodo eoſdem ad miniſterium uerbi præparauerit ſpiritus ſanctus 114.1.2

apoſtolos ſolo uerbo mira cula edidiſſe 430.36
ab Apoſtolis editorum mi raculorũ catalogus, ex Actis 430.33
de Apoſtolis, canon Apo- ſtolorum 530.42
ex Apoſtolis quis primus Romam ueniſſe dicatur 22.40
apoſtolica ſanctio quomo dò à communi differat 401.121 eidem poteſtas in omni loco docendi conceſſa 402.1
apoſtolicorum & Euange- licorum librorum diſcri men 60.50
apoſtolicorum ſcriptorũ & epiſtolarum occaſio & origo 53.56
apparitiones mortuorum nullas eſſe 460.24
appellationes angelorum malorum 137.14
appellationes Chriſti ex ſcriptis Apoſtolorum 107.18 miniſterij Euan- gelici 400.29 Spiri- tus ſancti 119.60
appellationibus & epithe- tis diſcerni legẽ ab Euã gelio 208.32
applicatio Chriſti cum me ritis ſuis ſpecialis, pro- prietas fidei altera 272. 47 eius exempla 273.23
Apuleius martyr ſub Ne- rone 638.4
aqua an conſecrata ſit ab Apoſtolis ante baptiſa- tionem 496.16
aqua materia ſeu elemen- tum baptiſmi 353.48
Aquila 22.15 collega Pauli 603.26 & 517.35 & 518.4 eius uita 616.35
Aquila & Priſcilla quomo do uictum quæſiuerint. 516.15
Aquilæ fratris Clementis uita 623.17
Aquileiæ quis docuerit 22.45
Arabes 3.41
Arabiæ Euangelium à Iu- da Lebbæo annunciatũ 584.8 item à Paulo 12. 20
Arati monumenta à Paulo lecta 586.59
arbores creaturæ Dei 124. 11
arca Noah baptiſmi figura 356.11
in Arca octo tantum ani- mæ ſeruatæ 387.4.
ἀρχὴ & ἐξουσία ubi malos ſpi ritus ſignificent 137.55
ἀρχαὶ apud Paulum 129. 58
archangeli 129.42
archiepiſcoporum nulla mẽtio apud Apoſtolos 522.34
Archippus 517.33 eius ui ta 616.57
Arelati Trophimus docu iſſe dicitur 23.12
Areopagus concione Pau li celebris 21.13
Areta rex 12.19
argentarij cuiuſdã ſeditio 17.21
arguere & increpare mini- ſtrorum opus 292.14
argumenta contra prima- tum Petri 524.40 alia, probantia hominem ſo- la fide, abſq; operibus legis, iuſtificari coram Deo 253.20 quibus pij ſeſe in cruce conſolari debeant 420.58 qui- bus probatur, magiſtra tum non habere pote- ſtatem aliquid contra Deum & iuſtas leges præcipiendi ſubditis 457.5 quibus reſurre- ctio mortuorum aſſeue rantur 463.59
ad Arianos in Epirũ miſ- ſus Andreas ad prædi- candum Euangelium 423.1
Ariſteam Curiæ ſcribam quis occiderit 659.44
Ariſtarchus 517.33 & 518.3 collega Pauli 603.27 comes Pauli ad iudicium tractus 17.26
Ariſtarchi uita 616.23
Ariſtobuli domus Chri- ſtiana 22.16
arma ſpiritualia regni Chriſti 391.58
Armenia à Parthis ſubacta 681.1
Arphaxat magus à Mat- thæo in Aethiopia con- fuſus 576.57
arra & arrabo hæreditatis cur ſpiritus ſanctus di- catur 120.23
Arſenocœtæ excommuni candi 358.6
Artaxerxes Perſarum rex 52.46
Artemas 517.32 eius uita 618.8
Artemillæ uita 619.37
artes magicæ officina dia- boli 133.59
artibus inhoneſtis uictum quærere, peccatum in VII præceptum 310.37
Aſcalon gemina Iudæorũ clade clara 645.16
in Aſcalone duo millia Iu- dæorum interfecta 644. 2
ab Aſcenſione Chriſti pro batur Deum eſſe 69.57
Aſia à Ioanne cõuerſa 518. 31 prædicatione Petri clara 518.32
Aſiæ Eccleſiæ 16.21.49
in Aſia quando & qui exti terint pſeudoapoſtoli 488.39 qui apoſtoli plantauerint Eccleſias 519.29
Aſiani 3.39 eorundem pſeudodoctores à Pau- lo excõmunicati 512.25
Aſianorum defectio Timo theo indicata 522.18
Aſiaticæ perſecutionis u- bi & quomodo mentio nem faciat Paulus 26. 26
Aſphaltitis lacus cadaueri bus plenus 650.49
Aſſaronæ & Lyddæ eccle- ſia, per Philippum colle cta 11.9
Aſſentiri promiſsionibus diuinis ante experien- tiam, fidei proprium 274.25
Aſsi oppidi in Troade ec- cleſia 16.46
Aſyncritus Chriſtian' 22. 17
Athenienſis aræ inſcriptio IGNOTO DEO 668. 42
Athenienſes ignoti Dei cultores 77.26 ubi of- fenderit eos doctrina de reſurrectione mor- tuorum 446.46
Athenienſium exemplum conuerſioni contrariũ 352.39 quorundam conuerſio 248.44
Athenis quæ eccleſia, & qua occaſione, quibuſ- que geſtis collecta 21. 3 quid ibi egerit Pau- lus 591.52
Achaiæ eccleſia 15.13
attẽdere ſibijpſi & gregi, miniſtrorum opus 292. 34
ſub Attico conſulari mar- tyriũ paſſus Simeõ Cle opæ F. 586.14
auari excommunicandi 358.11
auaritia per ſe ſcãdali cau- ſa accepti 445.25 Deo oppoſita 78.15 pec- catum in VII præceptũ 310.46
auaritiæ fugiens Paulus 602.32
auaritiæ nota pſeudoapo- ſtolis tributa 516.19
audire inuocantes, Patri cum filio & ſpiritu ſan- cto commune 84.44
de Auditorum ergà mini- ſtros officijs, canon A- poſtolorum 533.36 item de auditorum & do- ctorum communi fortu na 532.47
auditorum & doctorum diſsidium, cauſa ſcanda li dati 448.46
auditorum pœnitentia de lectari pios doctores, & impœnitentia cõtri- ſtari 345.12 ua- ria eorum genera eſſe, exemplis demõſtratur 412.61 & 413.1 in- de. eorũdem opera ſeu officia 293.35
Auentini hiſtorici laus 23. 1
Auguſtini ſentẽtia de ſym bolo 66.60
Auguſti monumentũ ſpõ- te apertum ante mortẽ Veſpaſiani 638.58
ſub Auguſto quæ fuerit re ligio gentilium 667. 18
aurum è fimo uentris col- ligentiũ calamitas 660. 6
autor uitæ Chriſtus 108. 19
azymorũ dies feſtus quo prodigio ante excidiũ Hieroſolymæ clarus 653.23
Azoti eccleſiã colligit Phi lippus 11.7

B

in Babylone eccleſia Chri ſti 14.1 & 552.44
à Babylonijs quando olim incẽſum templum 662. 2
Bactris Euangeliũ à Tho- ma prædicatum 578. 50
Balaam typus hæretico- rum 48.15 ex ipſius hi ſtoria quid probet Pe- trus 377.18
Balæus 23.27
Balbi theatrum igni con- ſumptum Romæ ſub Tito 640.15
bannũ imperialem & cru- cem declinare, ſuſcepta reconciliatione Chri- ſti & Antichriſti, cruci Eccleſiæ contrarium. 428.38
βάπτισμα uox in qua ſigni- ficatione uſurpetur ab Apoſtolis 353.14
Baptiſma adminiſtrandi ius penes quos fuerit 353.46
baptiſmatis aliæ appella- tiones 353.7 ante eius impertionem quid egerint cum adultis A- poſtoli 496.46
βαπτισμὸς quid in epi- ſtola ad Ebræos ſigni- ficet

ſicet 353.10

baptiſmus adminiſtratus Apoſtolorum tempore 513.9 quomodo miniſtrandus & accipiendus 353.57 quomodo nos ad facienda bona opera obligare dicatur 322.6

baptiſmus regenerationis fons, bonũ eccleſiæ 388.10 regenerationis inſtrumentum 152.1

baptiſmi aqua conſecranda 496.16 eius corruptela, eccleſiæ falſæ nota 394.55 uſus legitimus, ueræ eccleſiæ nota 380.50

baptiſmi definitio 353.24 autor. ibid.32 adminiſtratores. ibid.37 materia, ſeu elementum. ibid.48 fines ſeu effectus 355.17

baptiſmi Ioannis ubi fiat mentio 356.47

baptiſmi typus, maris rubri tranſitus 48.3 ubi typi in ueteri Teſtamento 356.9

ante Baptiſmi adminiſtrationẽ quid fecerint Apoſtoli 354.17

de Baptiſmi ſemel ritè accepti iteratione, nihil præcepiſſe Apoſtolos, 355.7

baptiſmo adeſſe ſpiritum ſanctum 114.49

baptiſmum qui adminiſtrauerint tẽpore Apoſtolorum 495.57 adminiſtratum eſſe interdũ in congreſsibus publicis. 495.14 quòd per eum augeatur & exerceatur fides 266.57 applicetur nobis remiſsio peccatorũ 247.17 exhibeatur ſpiritus ſanctus 118.22.45 offerantur nobis bona ſacrificiq; Chriſti parta 365.28

per Baptiſmum quomodo efficax Chriſtus 102.16

baptimo confirmari ſingularem applicationẽ meritorum Chriſti 273.46

à Baptiſmo probatur reſurrectio mortuorũ 464.42

baptiſari, auditorum uerbi opus 294.3

baptiſare, miniſtrorum uerbi opus 292.42

baptiſari denuò quos præceperint Apoſtoli 496.25

baptiſandi qui 354.52

baptiſandos in aquam immerſos fuiſſe à miniſtro 497.15

ad Baptiſandum locis liberè uſos eſſe Apoſtolos 495.60

baptiſati an alijs ueſtibus poſt baptiſmũ uſi 497.61

baptiſati ſunt in nomine Domini, phraſis apud Lucam quid ſibi uelit. 354.38

de Baptiſatorum unctione & ſignatione crucium, nulla mentio apud Apoſtolos 497.55

baptiſatis quomodo impetrauerint Apoſtoli ſpiritum ſanctum 498.12 quid in ijs abluatur, & quid maneat 356.18

ϐαπτίζω 497.17

Bardeuuick oppidũ cuius prædicatione clarum 23.17

Barnabas 517.31 Apoſtolorum collega 402.51 collega Pauli 603.23 primus Romam ueniſſe dicitur 22.40

Barnabas & Marcus cur in Cyprum nauigauerint 518.23

Barnabas qua occaſione uenerit Antiochiã 611.58 idem Apoſtolus appellatus 507.41 ſub Nerone in Cypro martyrio perfungitur 28.26

Barnabę Antiochiam miſſi geſta 14.19

Barnabæ authoritas præcipua in eccleſia Antiochena 612.16 itinera cum Paulo tranſacta. ibid.27 de eius epiſtola quid dicat Hieronymus 613.1.2 inde

Barnabæ & Pauli diſsidium 16.12 & 379.38 & 546.23

Barnabæ epiſtola, liber adulterinus 57.40

Barnabæ uita 611.13 eius uocatio ad miniſterium, & inſignes uirtutes in eo. ibid.23 in ipſius tumulo Matthæi Euangelium inuentum 576.34

Barnabam primùm Romæ eccleſiam plantaſſe 519.27

Bartholomeus 402.49 ſolus Apoſtolorum nobilitate carnali ornatus 574.56 eiuſdem acta in India 516.39 uita 574.52

Bartholomæum Brachmanis concionatum eſſe 18.5

de Bartholomæo narratio fabuloſa Abdiæ 375.7

Baſilica an in Ioannis nomine extructa Epheſi 571.54

Baſſus quot Iudæos interfecerit in ſaltu Iardes 664.40

Batamea regio 644.6

beati cohæredes Chriſti futuri 478.31 item fortes & potentes futuri in uita æterna 477.35 immortales & incorruptibiles 476.48

beatorum gloria, honor, & charitas poſt hanc uitam 477.5 gaudium æternum 478.50

beatificatio iuſtificationis bonum 258.7

beatorum gaudium æternum 478.50

in Beatitudine confirmatos eſſe. ibid.22 plures eſſe. ibid.27

Bedæ error 626.23

belli Romani ſeminarium 643.14

bello inter Iudæos & Romanos quando initium datum 642.46

bella pro Antichriſto eiuſque idololatria inſtauranda, ſigna finis ſeculi 461.53

benedicere Deo, opus ſecundi præcepti 288.60

benedicere idem quod iuſtificare 223.50

benedictio effectus fidei 277.1

beneficentia erga inimicos & captiuos, opus v præcepti 301.31 inde

beneficium Chriſti reijcere peccatum in primũ præceptum 286.49

beneficia corporalia effectus fidei 277.50

beneficia externa & ſpiritualia cõſequi, effectus orationis 339.5

ob Beneficia Dei in nos per Chriſtum collata, præſtari debẽt bona opera 320.53

Berrhœæ Iudæi 636.6 eccleſia 20.52

Beſemoth à Placido deuictum & captum 650.58

beſtia portans meretricem, Chriſto oppoſita 108.53

beſtiæ imagines & characteres, eccleſiæ contraria 391.53

beſtia, Romanum imperiũ per Papam inſtauratum 387.37

beſtiæ, id eſt Romani imperij, bellum pro Antichriſto non ſatis felix 439.13

beſtiam adorantes, &c. ex communicandi 357.42

beſtiam & imaginem adorare, peccatum in ſecundum præceptum 291.14 item ſuſcipere characteres eius, peccatum contra officium ſubditorũ 299.53

beſtiam, id eſt Romanum imperium, defenſuram eſſe falſos doctores ad ſtabiliendũ regnum Antichriſti 435.52

beſtiæ creaturæ Dei 123.55

Bethlepte toparchia à Veſpaſiano capta & euerſa 650.60

Bethſaida quorũ Apoſtolorum patria 574.7

bibliothecæ an fuerint in eccleſijs tempore Apoſtolorum 516.22

Bileam peccator in ſpiritũ ſanctum 177.3

Biſaritis regio hæreſi Ebionitarum infecta 484.17

Bithyniæ eccleſiæ 16.21 à Petro conſtitutæ 518.38

apud Bituriges quis docuerit 22.55

blaſphemia in ſpiritũ ſanctum quid 176.3

blaſphemare, peccatum in II præceptum 291.29

blaſphemiæ aduerſus Deum, eiusq; uerbum, falſæ eccleſiæ nota 395.60

blaſphemandi nomen Dei cauſam ſuppeditare impijs, ſcandali dati effectus 450.40

Bnehargem qui dicti 566.11

de Bonitate Dei, qua iuſticia mediatoris credentibus imputatur, teſtimonia 219.52

bonos in eccleſia non eſſe perfectos, ſed habere multas imbecillitates 379.1 in eos exercere tyrannidem, peccatum in v præceptum 302.33

ex Bonis & malis eccleſiæ cœtum mixtũ eſſe 376.23 & 377.13

bona ampliora quàm petimus, conſequi, effectus orationis 339.7

bona corporalia pluris facere quàm æterna, peccatum in VII præceptũ 311.55
bona eccleſiæ corporalia & ſpiritualia 387.53 fidelium poſt hanc uitam 475.53
bona proximi tueri, & ſi licet augere, opus VII præcepti 307.58
bona ſua propter confeſſionem amittere, opus VII præcepti 309.50
bona ſacrificio Chriſti parta per quæ media nobis offerantur 365.24 quo modo applicentur nobis. ibid.32
bonorum communio Act. II & IIII cuius rei exẽplum 295.23
in Bonorum communium procuratione cauere ab inhoneſta ſpecie, opus VII præcepti 309.60
bonis huius mundi rectè uti, opus VII præcepti 308.19 de ijs neceſſarios ſumptus facere, idem. ibid.
bonis ſuis ad comeſſationes & ebrietates abuti, peccatum in VII præceptum 311.22
bonis ſuis ſpoliari, forma afflictionum 420.53
de Bonis ſuis conferre ad conſeruationem miniſterij, miniſtrorum, & ſcholarũ, opus VII præcepti 308.40
de Bonis eccleſiæ 514.46
Bos apud Memphin à Tito conſecratus 680.19
bos quando & ubi agnum pepererit 653.29
boum uetus fimus alimentum Iudæorum in obſidione 660.41
de Boum ore non obturãdo lex, allegoricè expoſita à Paulo 48.18
Brachmanis quis concionatus 18.5
Britannia à Claudio ſubacta 670.41. ibid. eccleſia hoc tempore per Apoſtolos collecta 23.22
βουλὴ τοῦ θελήματος θεοῦ 215.6
bubo ſupra caput Herodis Agrippæ 31.40
Byzantium quando Romanis ſubiectum 671.16
Byzantij Andream docuiſſe 22.5

C

Κακία malitia pro peccato 161.25
cadauera non ſepulta, ſed in tumulũ cõgeſta, conculcata 652.52
cadauerũ mercede publica ſepulτorum numerus 660.26
cæci, Petri ſententia qui 173.44
Cæcilius martyr ſub Nerone 638.3
cædes peccatum in V præceptum 302.46
cædi alapis, colaphis, uirgis, &c. formæ afflictionum 420.42. inde
C. Cæſar ab A. Vitellio primùm adorari iuſſus 670.3
Cæſaris hoſtiæ à Iudæis ſacerdotibus reiectæ, belli Romani ſeminarium ac materia 643.12
Cæſarum pœnæ qui Chriſtianos afflixerunt 32.7 quis eorum primus publicis edictis Chriſtianos perſequi iuſſerit 27.40
Cæſarea Stratonis, morte Herodis Agrippæ clara 31.26 quibus ibidem miraculis eccleſia Chriſti collecta 11.20
Cæſarienſis Eccleſia 523.16
à Cæſarienſib. ſuper uiginti millia Iudæorum trucidata 643.47
Cæſennius Gallus Romanæ legionis ductor in Galilæam 644.60
Cain & Abel hiſtoria 61.13 ex ea quid probet Ioannes 377.20
Cain deſperationis exemplum 278.56 peccator in ſpiritum ſanctum 177.3
Caius Cæſar relegat Herodem Antipam in exiliũ 30.28
ſub Caio Caligula perſecutio Chriſtianorum 25.9 quid actum cum Iudæis 641.1 in ipſius feſtiuitate quot uictimæ cæſæ 667.59
Caius Pauli comes ad iudicium tractus 17.26
calamitates omnis generis peccati effectus 163.31 priuatæ & publicæ Iudæorum 33.2
calamitatum eccleſiæ effector diabolus 417.41
calamitatum & pœnarum uaria genera cauſæ pœnitentiæ 350.49
calciamenta comeſta Hieroſolymis 661.21
calicem Domini & dæmoniorum ſimul uelle bibere, contrarium fidei 278.62
de Calice iræ Dei qui ſint bibituri 439.34
Caligulæ tragicus exitus 32.17 uitia, imperium, perſecutio in Chriſtianos 25.10. inde
calumniam de ebrietate Apoſtolorum quomodo refellat Petrus 3.52
campanas baptiſare, nota falſæ eccleſiæ 394.58
in Campania quæ res miraculoſæ ſub Tito acciderint 636.3
Cananææ terræ quem honorem habuerit Deus 2.30
candelis quando uſi Chriſtiani in publicis congreſſibus 493.22
canere unà in publicis cõgreſſibus, auditorum uerbi opus 293.56
canes eccleſiæ contrarij 392.41
Caniſtæ hæretici unde exorti 482.28
Canon Apoſtolorum 35. quid de conſociatione eccleſiarum in ſingulis prouincijs aſſerat 523.51
Canones Apoſtolorum ex uetuſtis & catholicis codicibus deſcripti 530.13
de Canonibus Apoſtolorum iudicium 544.3
Capitolium Romæ quando conflagrauerit 638.53
Cappadoces 3.39
Cappadociæ eccleſiæ 16.21 in ea etiam Petrum prædicaſſe 518.32
captiui manibus abſciſsis in urbem à Tito remiſſi 658.17
captiui uiſitandi, & ijs adminiſtrandum 504.37
captiuorum Iudæorum numerus 663.58
erga Captiuos beneficentia, opus V præcepti 301.35
caput eccleſiæ Chriſtus 381.49 & 382.36
capite uelato orare, mulierum opus 304.15
de Capite eccleſiæ nulla mentio Petri, apud Paulum 527.11
capite truncari, afflictionum forma 420.52
capita præcipua utriuſque teſtamenti eadem 60.61
carcer 1. Pet. 3 inferni appellatio 471.57
carceris cuſtodis Act. 16 hiſtoria 20.5
carcere includi, afflictionum forma 420.49
carnales qui 149.45 à Paulo dicti qui 270.2
carnalibus non dari ſpiritum ſanctum 118.18
carnis affectus, peccata in IX & X præceptum 316.41 eiuſdem curam ad cõcupiſcentiam agere, peccatum in VI præceptum 307.8
carnis libertas, libertati Chriſtianę contraria 416.13 opera 157.39 & 17.46 eis repugnant renati. ibid.
carnis res, cuiuſmodi obiecta ſint uirium hominis ueteris 143.10 & 144.40
ſecundum Carnem ambulare, peccatũ in IX & X præceptum 316.45
carnem cum affectibus & cõcupiſcẽtijs crucifigere, opus IX & X præcepti 316.7
Carpi uita 617.25
Carthaginenſium epiſcopus Titus à Paulo conſtitutus 615.32
caſtitas uxorum & mulierum opus 304.47
caſtitatis donum habentibus quod cõſilium det Paulus, & eius ratio 454.51.58 ijſdem liberũ eſſe matrimonio uti uel non uti, canon Apoſtolorum 537.8
caſtitatis donum non habentes, teneri contrahere matrimoniũ 452.7
caſtitatis dono præditus Paulus 596.24
κατάκριμα & δικαίωσις oppoſita ubi 125.47
Catalogus eorum qui in inferno futuri ſint 472.41
Catechiſmus traditus ab Apoſtolis 510.46
Catechiſmum diſcere, auditorum uerbi opus 293.34
κατηχοῦντες 403.16
Catullus Pentapolitanæ Libyæ rector 665.11
cauponari ſermonem Dei peccatum in II præceptum 290.13
cauſa bonorum operum 280.41 impulſiua in Deo, ad redimendum genus humanum 236.53
cauſa ob quam affligimur, cuius ſit 421.46

de Cauſa efficiente Antichriſti, Apoſtolorũ canon 542.53
cauſæ, cur credentes in Chriſtũ mori oporteat 459.3 inde
cauſæ excidij Iudæorum 647.45
cauſæ generales quæ homines ad pœnitentiã mouere debeant 350.24
cauſæ iuſtificationis quàm ſolidè à Paulo traditæ 597.52 inde
cauſæ per ſe, ſcandali accepti 444.40 (14
cauſæ ὀργανικαὶ fidei 325.
cauſis ſecundis non alligatus Deus 73.13 & 125.15
Cayphas pontifex 5.22 de ipſius pœnis quis ſcribat 32.58
Celſus martyr ſub Nerone 638.2
Cenchreis quæ fuerit eccleſia 21.53
Centuriæ primæ liber ſecundus quid contineat 1.20
Cephas Corinthi docuit 21.48
Cerealis tribuni uictoria de Iudæis in monte Garizin 646.2
ceremoniæ à Paulo conſtitutæ quæ, & cur 600.2
ceremonias ædificationi eccleſiæ cõſentaneas ordinare, miniſtrorum opus 293.11 eaſdem ordinandi & obſeruandi poteſtas liberè conceſſa eccleſiæ 591.39 quas ordinarint Apoſtoli 513.22
de Ceremonijs hypotheſis Cerinthiana 485.1
de Ceremonijs Iudaicis canon Apoſtolorum 539.31
de Ceremonijs ſiue ritib. Eccleſiaſticis 442.17 & 492.1
de Ceremonijs ueteris Teſtaméti hypotheſis pſeudoapoſtolorum 486.48 ab Apoſtolis refutata 489.43
ceremoniales leges quid 181.49 per Chriſtum abrogatæ 182.52 unde allegoricè expoſitæ in nouo Teſtamento 183.40
ceremonialia quędam Moſaica cur Apoſtoli aliquandiu obſeruauerint 183.54
pro Ceremonialib. decretis ubi lex poſita 180.10
Cereris Atticæ ſacerdotes 667.35
Cerinthus unde & quando ſuam hæreſin conſtituerit 484.22 unde dogma de uolupruoſo Chriſti regno extruxerit 56.16
Cerinthi hæretici uita 643.28 eius hæreſin Ioãni dediſſe occaſionẽ ſcribendi Euangeliũ ſuum 569.28 in Aſia & Epheſi graſſatam fuiſſe 485.11
certamina Pauli 600.10 item Petri in ſuo miniſterio 556.24
certificare fideles de propitio Deo, opus ſpiritus ſancti 116.34 de promiſsione in Chriſto facta, effectus fidei 276.47 de uita æterna. ibidem 50
Ceſtius militum in Syria præfectus, quib. cladib. affecerit Iudęos 644.45
character ſubſtantiæ Dei, Chriſtus 107.46
χάρις, χάρισμα, καὶ δωρεὰ, ſynonyma 230.12
χάρις quid ſignificet 228.49 & 230.11
χάρισμα 228.46 & 230.12
charitas erga Deum effectus fidei 277.23 erga proximum. ibid.25
charitas fraterna, op⁹ quinti præcepti 299.61 & 300.inde.
charitas ſeu dilectio Dei, quãdo Gratiæ ſynonymum 229.43
charitas ſimulata peccatũ in v præceptum 301.51
χαριτῶσαι 228.55
χεὶρ καὶ βουλὴ τοῦ θεοῦ 215.3
Chios inſula 19.16
chirographum lex dicta 180.55
Chloæ familiares quid ad Paulum de corrupto ſtatu eccleſiæ Corinthiacæ retulerint 521.41
Chloæ uita 617.21
de Chriſmate in ungendis eccleſiæ miniſtris, nulla mentio apud Apoſtolos 502.43
Chriſtus adumbratus in ſcriptura ueteris Teſtamenti 47.46
Chriſtus autor doctrinæ Apoſtolorum 35.27 bonorum operũ in renatis 158.7 & cauſa eorundẽ 281.11 autor mundi 122.42 cauſa conuerſionis gentium 344.17
Chriſtus cur exhibit⁹ 237.54 cur homo factus 231.55 cur in carnẽ uenerit 236.50 & 257.46 cur λόγος dictus 107.57 inde ſaluator dictus 226.16 cur ſine peccato fuerit 241.38
Chriſtus IESVS quib. teſtimonijs iuſticiam ſuo ſanguine partam diſtribuere & communicare aſſeratur 234.13 in morte & poſt mortẽ Dominus noſter 459.39 non ocioſus in cœlo 1.25 obiectum fidei 268.36 per quod medium in cordibus noſtris habitet 376.54 quem habeat à conſilijs in regno ſuo 398.16
Chriſtus quibus manifeſtatus poſt reſurrectionem 59.46 ubi Deus & Dominus dictus 68.22 ubi Deus dicatur apud Apoſtolos 90.56 inde. 91.23 uerus homo. ibid. 56 unius eſſentiæ cum Patre & Spiritu ſancto 87.16
de Chriſti ad iudicium reditu, decretũ Dei 216.8
Chriſti appellationes in ſcriptis Apoſtolorum 107.18 beneficia etiã ad gentes pertinere 374.24 colloquiũ cum Paulo in conuerſione 588.43 crux & paſsio quomodo diſcernatur à cruce Eccleſię 427.55 curationes, miracula & bona eccleſiæ 388.54
de Chriſti diuinitate articulus præcipuè à Ioanne illuſtratus 569.58
Chriſti & Adæ collatio 236.14 oppoſitio 225.11
Chriſti & Antichriſti recõciliationes qui ſint tentaturi 439.17
Chriſti morte & reſurrectione, reſuſcitationem mortuorum cóparatam eſſe 465.61 opera, mors & reſurrectio, pro toto genere humano præſtita 382.19 de eius iuſticia, teſtimõia 220.6
Chriſti obedientia & morte remiſsionem peccatorum partam eſſe 232.1
Chriſti paſsionis exemplũ 421.23 proprietates in & poſt aſſumptionẽ carnis 98.41 poſt reſurrectionem 100.36 & 101. inde. quæ opera demonſtrent eum eſſe Deũ 69.57 ab ipſius reſurrectione quomodo probetur reſurrectio mortuorum futura 464.10
Chriſti transfiguratio in monte Thabor coram tribus diſcipulis facta. 567.60 typus Melchiſedech 45.31
Chriſto & membris ſuis nunquã conuenire cum diabolo, ſed perpetua eſſe certamina 136.4
Chriſto quæ opponantur 108.50
Chriſtum ad iudicium eſſe reuerſurum, probatur 468.6 quo ſplendore & maieſtate. ibid. 40 cur oportuerit uerũ hominem eſſe 94.33 deſtruxiſſe opera diaboli 133.3 duas in una perſona naturas retinere etiam poſt glorificationẽ 96.28 & inde
Chriſtum & unxiſſe, & eidem in officio unà cum patre adfuiſſe, ſpiritum ſanctum 113.52
Chriſtum in carne ueniſſe negantes, Euangelio cõtrarij 208.21
Chriſtum negare, cruci eccleſiæ contrariũ 428.42
Chriſtum nondum à mortuis reſurrexiſſe, Cerinthus docuit 484.45
Chriſtum oportere regnare uſq; ad deſtructionẽ mortis, ex ueteri Teſtamento probatur 47.37 per eundem parandam eſſe iuſticiam, decretum Dei 237.41
Chriſtum peccata generis humani expiaſſe 190.46 pro noſtris, & non pro ſuis peccatis paſſum eſſe 45.30
quo ad Chriſtũ, quare non gratis iuſtificemur 245.11
Chriſtum qui faciant peccati miniſtrum 256.37
Chriſtum ſpontè & conſultò ſeſe obtuliſſe uictimam pro peccatis, non inuitum id ſubijſſe 364.22 ſua morte & reſurrectione meruiſſe ſpiritũ ſanctum mitti in corda fidelium 117.47
Chriſtum ubi ſoleat docere Paulus 518.26
de Chriſto doctrina à Paulo maximè illuſtrata 597.34
de Chriſto & Chriſtianis narratio Taciti 27.57
de Chriſto hypotheſes Cerinthianæ 484.36 Ebionææ 483.42 earum fundamentum. ibid. Simonis magi 480.18
de Chriſto Ieſu quæ actiuè & paſsiuè dicta 104.53 de eodẽ inuocando

teſtimonia 329. 33 de eo quid ſenſerit Stephanus 634.56
de Chriſto teſtari quòd uerus ſit Meſsias, miraculorum effectus 431.40
in Chriſto quæ ſiat unionis hypoſtaticæ cauſæ 94.3 inde
Chriſtianæ perſecutionis ſub Nerone occaſio 27.47
Chriſtiani à quibus legib. & quatenus liberi 414.53 an unà cum Iudæis ſub Claudio Roma eiecti 26.12
Chriſtiani, eccleſiæ appellatio 366.41 quòd omnes ſacerdotes ſint, canon Apoſtolorum 540.38 quando & ubi primùm ita appellari cœperint 510.17 & 612.6 & 518.20
Chriſtiani quibus criminibus accuſati à Iudæis 24.33
Chriſtiani Romæ à Paulo inuenti 22.4
in Chriſtianorum accuſatores qua occaſiõe promulgauerit edictum Tiberius 24.21
Chriſtianorum cõgreſſus publici 492.14 mores 504.56
Chriſtianos ſe etiam pecunia liberaſſe interdum à tyrannis 26.57
Chriſtianis quæ crimina obijciant perſecutores 419.47 & 420.23
Chryſoſtomus de laudib. Pauli 605.6
de Ciborũ diſcrimine lex abrogata apud Chriſtianos 184.25 & 505.42
ciborũ & matrimonij prohibitio, falſę eccleſię nota 395.16
de Ciborum uſu indifferẽti, canon Apoſtolorum 539.16
Cilicia quando Romanis ſubiecta 681.18 eius eccleſia 14.38
cineris quãta copia ex Veſeui montis incendio 639.56
cingula comeſta Hieroſolymis 661.21
cingula Pauli multis ſalubria 17.8
de Circuitionibus Encyclicis epiſtolis Clementis Romani, Epiphanij locus 631.27
circũciſio baptiſmi typus 48.4 & 356.12 quandiu res libera fuerit Chriſtianis 506.31
circumciſionis & baptiſmi collatione quid innuat Paulus 355.1.13
circũciſionis ubi fiat mentio apud Apoſtolos 181.52
circumciſionẽ Chriſtianis neceſſariam eſſe ad ſalutẽ, hypotheſis pſeudoapoſtolorum 486.50
circumciſionẽ quando neglexerit Paulus 392.21
de Circumciſione externa quid ſenſerit Stephanus 635.11
circumciſorum Apoſtolus Petrus 524.43
circumſtantijs ad promulgationem pertinẽtibus diſcerni legem ab Euangelio 208.61
ciues regni Antichriſti, & eorum officia & mores 437.42.57 inde
ciuitas ſancta noua Hieruſalem, pro ſtatu beatorũ poſt hanc uitã 474.59
Claudæ inſulæ ſitus 594.17
claudicare à uia ueritatis, cruci eccleſiæ contrarium 428.40
claudus ex utero matris Lyſtris à Paulo ſanatus 15.34 & 63.43.58 eiuſdẽ conuerſio 248.36 exemplum 269.4 fides qua re excitata 267.6
claudi ad portam ſpecioſam ſanati hiſtoria 4.51 & 269.1
Claudius Cęſar ueneno ſublatus 32.23
Claudij imperatoris religiones 670.6
ſub Claudio Imperatore quæ res miraculoſæ acciderint 638.29
Claudius Lyſias Tribunus cohortis, ui liberat Paulum 8. 27 eius laus 298.39
ſub Claudio quæ fuerint hæreſes 482.32 quando & quãta perſecutio obortа 25.42 quis fuerit ſtatus Iudæorũ 651.20
clauis ſoluens ſiue remittens peccata penes Eccleſiã 359.24 fines eius 360.17
clauis utriuſq;, ligantis & ſoluẽtis, cognatio cum miniſterio uerbi 360.23
claues eccleſiæ quid 357.12
clauium abuſus falſæ eccleſiæ nota 395.8 in earundem uero uſu poteſtas eccleſiæ ſita 389.36
clauium legitima adminiſtratio res miniſterij Euãgelici 403.23 ueræ eccleſiæ nota 380.49
per Claues eccleſiæ exhiberi Spiritum ſanctum 118.23.46
clauibus regni cœlorum adeſſe probatur ſpiritus ſanctus 114.55
Clemens 517.34. 60 quàm diu Romano epiſcopatui præfuerit 631. 49 & 528.61 eius uita 628.34
Clemens quam hiſtoriam de Iacobo Zebedæi F. narret 566.60 quam de Ioanne apoſtolo & euãgeliſta 572.1
Clemẽs Romanus, comes Pauli 55.19 interpres canonum Apoſtolorũ uulgò dictorum 544.6
Clemens 1 Papa 626.54
Clemẽtis Alexandrini narratio de Iacobo Iuſto 581.20
Clementis ad Corinthios epiſtola 546.17 & 640.15 libri Recognitionũ 631.
Cleobani hęretici unde exorti 482.27
clerus, 1.Pet.5 quid ſignificet 366.50
Cleti epiſcopi Romani uita 627.40
cloacæ perquiſitæ à quibuſdam, exaturãdi aluũ cauſa 660.40
in Cloacis quot inuenti poſt expugnationẽ Hieroſolymæ 663.39
clypeus aureus Caligulæ decretus 668.1
Cocaba uicus hæreſi Ebionitarum clarus 484.17
cœlum creatura Dei 123.5
cœlum nouũ & terra noua pro ſtatu beatorum poſt hanc uitam 474.58
de Cœlibatu ſeu uirginitate quid doceat Paulus 454.20
cœmiteria hoc ſeculo uſitata 504.48
Cœna Dominica adminiſtrari ſolita in publicis cõgreſsib. 495.10 Apoſtolorũ tempore 513.17
Cœna Domini inſtrumentũ regeneratiõis 152.15 quãdo, à quibus, & quomodo in publicis congreſsibus adminiſtrata 499.48 inde & 500.25
de Cœnæ Domini adminiſtratione, canõ Apoſtolorum 540.52
Cœnæ Dominicæ abuſus, cauſa ſcandali dati 449.26 falſæ Eccleſiæ nota 394.60
Cœnæ Domini appellationes 360.58 uerba 361.14 inſtitutor. ibid. 25 materia. ibid. legitimus uſus ueræ eccleſiæ nota 380.53 ſumptionis ratio 362.1 fructus. ibid.41 uſum quæ ſint ſecuta 500.40 de eius oblatione pro uiuis & mortuis nihil apud Apoſtolos. ibid.45
Cœnæ uſum cõciones pręceſsiſſe 500.5 inſtitutionis uerba integrè recitata. ibid.14
Cœnæ Dominicæ contraria 363.17
cœnã adminiſtrare, miniſtrorum opus 292.56
per Cœnam Domini applicari nobis meritũ Chriſti 247.34 confirmari fidem 266.60 offerri nobis bona ſacrificio Chriſti parta 365.30
cœnam Domini poſt alios cibos ſumere, nõ improbatum à Paulo 500.37
per Cœnam quomodo efficax Chriſtus 102.28
cœna Domini confirmari applicationem ſingularẽ meriti Chriſti 273.45 qui dignè & quiindignè utantur 362.16
in Cœna Dominica quid accipiatur 361.35
cœna Dominica uti, auditorũ uerbi opus 294.4 abuti, peccatũ in 111 pręceptum 296.29
in Cœtu eccleſiaſtico ſilere, mulierum officium 303.54
cogitationes etiã peccata eſſe 170.16
cognatos ſuos quos uocet Paulus 604.6
cohæredes gratiæ, appellatio Eccleſiæ 367.15
κοινωνίαι in cõgreſsibus publicis factæ 495.43
collectionem eccleſiæ Dei adiuuare, opus magiſtratus 456.19
per Collegas ſuos quid effecerint Apoſtoli in uiſitationibus eccleſiarũ 520.10
Coloniã quos miſerit doctores Petrus 23.15
Coloſſæ terræmotu concuſſæ 638.49 quando 32.52
Coloſsis ad Lycum fluuiũ eccleſia Chriſti 17.47 ibidem quando fuerint pſeudoapoſtoli, & quid docuerint 488. 28 & 486.37
de Coloſſenſium cõuerſione Pauli locus 344.19

Co-

Digitized by Google

Coloſſenſibus quos fideles cooperarios cõmendet Paulus 521.16
Comagene quando Romanis ſubiecta 671.18
cometa ante Claudij Cæſaris obitum diu uiſus 638.38 alius ante mortem Veſpaſiani uiſus 628.58
cometa gladij figuram referens per annum Hieroſolymis ante aduentum Veſpaſiani conſpectus 653.17
cõmemoratio Chriſti, & annunciatio mortis eius, fructus cœnæ Dominicæ 362.61
commendare alios, opus VIII præcepti 313.1
cõmendare ſeipſum, peccatum in VIII præceptum 315.22
comminationes legales 189.21 inde
commixtiones præternaturales, peccata in VI præceptum 306.31
commoda fidelium poſt hanc uitam 475.53
commoda omnis generis, pœnitentes ſequentia, cuius rei cauſa 351.48
communicatio corporis & ſanguinis Chriſti, bonum eccleſiæ 388.19 fructus cœnæ Dominicæ 362.43
per Communicationem idiomatum in Chriſto quæ fiant 104.39
communio omniũ rerum in eccleſia Hieroſolymitana, ſpõtanea 506.15
à Comparatione quomodo probetur reſurrectio mortuorum 465.21
comparatione quomodo diſcernantur Lex & Euangelium 211.60
compitales lares 667.43
in Cõpoſitione quid Paulo ſingulare fuerit 598.46
concertationes, peccata in V præceptum 302.9
cõciliator Dei & hominũ Chriſtus 108.35
concilij Hieroſolymitani occaſio 546.40
de Concilijs 546.38
concio Stephani apud ſacerdotes & Pontifices 7.25 eius efficacia 40.28
concionem legis & Euangelij irridere, ueræ conuerſioni contrariũ 352.40
in Concionando quo genere ſermonis uſus Paulus 598.29
inter Concionandum dormire, peccatum in III præceptum 296.26
concionantes in publicis congreſſibus, & lingua nota uſos, & ſtare ſolitos fuiſſe 494.48 inde
concordia & conſenſus in uera doctrina, auditorũ uerbi opus 294.20
Cõcordiæ ædes ſub Tiberio 667.51
concordiam ubi ſignificet ſpiritus uocabulũ 110.12
cõcredere Deo depoſitũ, mortis epitheton 459.61
cõcubitus cum maſculis, cõiugio cõtrarius 455.13
conculcatione decẽ millia Iudæorũ obtrita 641.53
cõcupiſcentia in ueteri homine quantum dominetur 142.6
concupiſcentia pro peccato 161.33
concupiſcentiæ carnales à Petro prohibitæ 170.3 peccata in IX & X præceptum 316.39
à Concupiſcentijs carnalibus abſtinere, opus IX & X præceptorũ 315.48
concupiſcere aliena, peccatum in IX & X præceptum 316.56
condemnatio æterna, peccati effectus 163.32 & 164.38
condolentia, opus V præcepti 301.4
de Condonatione mutua, canõ Apoſtolorũ 523.19
confeſsio, cõſtantia & perſeuerãtia, nota ueræ eccleſiæ 380.60 effectus fidei 277.13
confeſsio corã Deo 360.34 coram Eccleſia & miniſtris. ibid.39
confeſsio & celebratio Dei, iuſtificationis bonum 159.50 perſecutionis Eccleſiæ cauſa 419.36
confeſsio ueritatis ob impiorum odium non abijcienda 447.17 (360.33
confeſsionis tria genera
propter Confeſsionẽ Dei & fidei ſuæ pati, opus ſecundi præcepti 289.5 ob eandem amittere bona, opus VI præcepti 309.50
confeſsionem promouere, opus Spiritus ſancti 117.18
de Confeſsione ueræ doctrinæ, canon Apoſtolorum 536.21
pro Confeſsione & uera doctrina pati, miniſtrorum opus 293.13
confeſsiones fidei, cõſtãtianimo editæ à Chriſtianis 505.10
confeſſores fidei ſuæ in uitam æternam ingreſſuri 475.31 confeſſores ueræ doctrinæ perſequi & neci dare, contra officiũ magiſtratus 298.54
confirmatio aliorũ ut conſtantiores ſint, finis crucis 427.26
conformes nos eſſe oportet Chriſto & omnibus pijs crucẽ ferẽdo 421.16
confuſio ſeu ignominia, pœna damnatorũ 473.43
confutatio hypotheſeon Antichriſti 491.9
confutationes quib. pſeudoapoſtoli ſunt à ueris Apoſtolis repreſsi 488.50
congreſſus publici apud Chriſtianos uſitati 492.14 eorũ appellationes. ibid. tempus 493.27
congreſſus publicos amare & ornare, opus III præcepti 291.51 contemnere & deſerere, peccatum in III præceptum 295.44
de ijs quæ in Congreſsib. fieri debẽt, canon generalis Apoſtolorũ 535.16
in Congreſsib. nocturnis uſos eſſe Apoſtolos cãdelis, non in diurnis 493.22
in Congreſsibus publicis quæ ſint à Chriſtianis facta 493.55
coniugium quid 451.15.41 quòd à Deo ſit, probat Paulus. ibid.27 quòd ſit typus Chriſti & eccleſię arctiſsimæ coniunctionis 453.36
cõiugij autor Deus 451.20 eius uinculum arctiſsimum. ibid.50 fines ſeu effectus 453.15
coniugio legitimo quæ aduerſentur 455.12
à Coniugio abſtinere, ubi non adeſt donum caſtitatis, peccatum in VI præceptum 305.37
de Coniugio Chriſtiani & infidelis 536.46
de Coniugio hypotheſis Antichriſti 490.56 Nicolaitarum 486.3
coniugio quomodo utendum 453.49
in Cõiugio quę mala fabricetur diabolus 135.32
cõiugũ mutuũ amorẽ cur præcipiat Petrus 338.48
coniugum nouorũ benedictiones non improbatæ ab Apoſtolis 452.36
coniugum piorum officia non facere, coniugio contrarium 455.27 peccatum in VI præceptũ 305.46
coniugum piorum opera in cõiugio facere, opus VI præcepti 303.1
coniunctionem & ſocietatem cum Deo, in quib. operetur Deus per uerbum 39.36
connubia non futura poſt hanc uitam 477.50
conſcientia bona effectus baptiſmi 355.52 ne excutiatur, facienda eſſe bona opera 324.59
conſcientia, cauſa perſecutionis eccleſiæ 419.28
conſcientia mala effectus peccati 162.53
de Conſcientiæ accuſatione, quæ dicta loquantur 346.59
à Conſcientiæ omniũ hominum iudicio probatur reſurrectio mortuorum 465.8
conſciẽtiæ ſumma fiducia & conſolatio, cuius rei cauſa 243.37 & 245.6 terrores 420.31 tranquillitas, effectus fidei 276.42
conſcientiam bonam excuti peccatis mortalibus 173.43
conſequi ſalutẽ, idẽ quod iuſtificari 224.19 miſericordiam. ibid.
ad Conſiderationem rerũ diuinarum homines excitare, miraculorum effectus 431.27
conſilij, quod Paulus dat caſtitatis donum habentibus, ratio 454.58
conſociatio eccleſiarum in diuerſis prouincijs 524.9 unius prouinciæ 522.26 quid de ea dicat canon XXXV Apoſtolorum 51
de Conſociatione eccleſiarum & piorum, & eorum mutuis officijs, canon Apoſtolorum 542.1
conſolari corda noſtra, Patri cum filio & ſpiritu ſancto commune 84.43
conſolari & exhortari miniſtrorum opus 292.26
conſolatio in cruce, effectus fidei 277.16

conſolationes aduerſus diaboli machinationes 136.52 effectus euangelij 207.16
conſolationes piorũ contra mortem 459.30
in Cõſolationib. prodeſſe alijs fidem alienã 271.16
conſtantia in cruce, effectus fidei 277.17
conſtantiã aliorũ in cruce labefactare, cruci eccleſiæ contrarium 428.53
de Conſtantia in cruce, canon Apoſtolorũ 533.4
Cõſtantia martyr ſub Nerone 638.3
Conſtantinopolis ſepultura Lucæ euãgeliſtæ clara 610.13
Cõſtantinopolitana ſexta ſynodus quãdo celebrata, & quid ſtatuerit 545.40
conſtituere aliquẽ iuſtum propter obedientiam Chriſti, idem quod iuſtificare 223.16
cõſummare pro ſanctificare & iuſtificare 224.36
conſumere ſe inuicem, peccatum in v præceptum 302.43
contemptum eſſe, forma afflictionum 420.38
in Contractibus iuſticia & iniuſticia, opus v I I præcepti 307.47 & 310.19
contradicentes conuincere, miniſtrorum uerbi opus 292.22
contradicẽtes quomodo tractandi 405.34
à Contrarijs probatur, hominem ſola fide iuſtificari 256.35
contritio pars pœnitẽtiæ 341.23 quid, ex Paulo 345.50 alia uera & ſalutaris, alia hypocritica & mortifera 345.17
contritio ſeu dolor mundi, peccatum in I præceptum 286.29
contritio uera opus ſpiritus ſancti 116.5 eius effectus 347.6 fines. ibid. 57 cauſa efficiens Deus 346.20
contritionẽ quomodo circumſcribant Apoſtoli 345.26 quã partẽ cõuerſionis eam faciant. ib. 34
controuerſia inter Apoſtolos orta, quomodo compoſita 522.7
de Controuerſijs, ex ſcriptura decernendũ 65.3
conueniẽtia legis & euangelij 212.16
conuentus Chriſtianorũ in ædibus priuatis celebrati 492.58
conuentus ſacros celebrare, quibus phraſibus notarint Apoſtoli 492.25
conuerſatio bona in Chriſto, cauſa perſecutionis eccleſiæ 419.34
cõuerſatio bona pro noua obedientia 279.41
cõuerſatio cum impijs & ſceleratis, peccatum in v I præceptum 307.14
cõuerſatio familiaris cum falſis doctoribus, fidei contraria 278.57
conuerſationem caſtam & cũ reuerẽtia coniunctã habere, uxorum opus 303.36
conuerſio quòd non æquè omnib. cõtingat, cauſam nõ eſſe in Deo 155.5
conuerſio ſalutaris in ſaluandis, effectus miniſterij euangelici 408.48 nõ noſtrũ, ſed Dei opus gratuitum 343.10 per quid eã operetur Deus. ibid. 29
conuerſionis Pauli hiſtoria 8.30 & 588.39 inde. de ipſius tempore, quæ uarietas apud authores 589.28
conuerſionis per miniſterium uerbi & ſacramentorũ factæ, exempla 152.23 ſubiectum. ibid. 44
conuerſioni uerę quæ aduerſentur 351.60
conuerſionem & fidem in quibus operetur Deus per uerbum 39.14
ad Conuerſionem homines inuitare, miraculorum effectus 432.26
conuerſionem ſalutarem in hominib. per uerbũ operari, decretum Dei 215.39
de Conuerſione gentium teſtimonia 344.8 cauſæ. ibid. 17
de Conuerſione multorum pios doctores gloriaturos in aduentum Chriſti 469.44 de eadẽ quomodo loquatur Ioannes 341.38
conuerſiones illuſtres miracula eccleſiæ 389.5
conuerti uerbũ, pœnitere uerbi ſynonymõ 340.54
conuiciatores excõmunicandi 357.59
ad Conuiuia ethnicorum an acceſſerint Chriſtiani 505.46
conuiuia nuptialia non improbata ab Apoſtolis 452.37
cooperarij Dei 403.17
Coos inſula 19.17
cordis durities, peccati in Spiritũ S. cauſa 177.36
cordis humani deprauatio, ex uitio originis 168.1 inde
in Corde renato quid efficiat Deus 154.33
corda hominum à ſpiritu ſancto aperiri 115.51
corda obſtinata pœnitere neſcia, cauſa impœnitentiæ 352.57
coria ſcutis detracta, manſa Hieroſolymis 661.21
Corinthi idololatræ 669.24
Corinthi Petrũ fuiſſe unde colligatur 552.47 ibidem quid profeſſus & quàm diu permãſerit Paulus 591.56 inde. 592.1
Corinthi ſitus, & eccleſia celebris 21.21
Corinthum cur ſe promittat uenturũ Paulus aliquoties 520.4
in Corintho qui apoſtoli docuerint 519.18 quid Paulus contra Iudæos gentibus fecerit 376.19
Corinthij inceſtuoſi peccatum mortale 174.12 exemplum 256.27 contritio 347.48
Corinthius inceſtuoſus quomodo ſcelus ſuum agnouerit 251.38 ſatanæ traditus 512.31 ueræ pœnitentiæ exemplum 341.60
ad Corinthios qui cauſa Pauli ſcripſerint 520.40
Corinthios res proprias habuiſſe 515.15 ubi eos offenderit doctrina de reſurrectione mortuorum 446.46
ad Corinthior unde ſcripſerit Paulus 596.47
Corinthij quos miniſtros miſerint ad Paulum 521.30
Corinthiorum periclitationes circa fidem 276.21
Corinthiorum pſeudoapoſtolorum hypotheſes & acta contra Paulũ 487.56
Corinthij à Paulo obiurgati ob neglectã excommunicationem 359.17
Corinthiacũ ſchiſma unde ortum, & quomodo compoſitum 546.6
Corinthiacã eccleſiam legiſſe libros propheticos 516.30 à quib. uirtutibus laudet eam Paulus 21.50
in Corinthiaca eccleſia plurima deſiderat Paulus 377.36 in eadem ſuper mortuis baptiſatũ eſſe 496.6
Cornelius cum familia à Petro & eius collegio baptiſatus 513.12 fide iuſtificatus 248.29 membrum uerum eccleſiæ 386.53 quando linguis loqui cœperit 509.21 ueræ pœnitentiæ exemplum 342.60 & 348.38
Cornelij baptiſmus 353.44 & 354.25 conuerſio 152.39 per miniſterium Euangelij facta 409.10 eius hiſtoria 11.25 eandem quæ præceſſerint 343.58
Cornelij gentilis uocatio 376.10 iuſticia carnalis 220.30 uires ante conuerſionem 146.9
corpus Chriſti, appellatio eccleſiæ 397.24
corpus Domini non dijudicare quid 363.26
corpus Domini nõ diſcernentes, indignè uti cœna Domini 362.19
corpus ſuum caſtigare, opus v I præcepti 305.28 lædere, peccatum in v præceptum 302.45
corporis facta ſpiritu mortificare, opus I X & X præcepti 316.11
corpora fidelium qualia in reſurrectione futura 466.46
corporum beatorum agilitas poſt hanc uitam 477.53
corporales res per fidem effectæ 268.61 & 269.1 inde. circa eas etiã ſpirituales, id eſt promiſsionẽ de remiſsione peccatorũ cõprehendi 269.16 ſecundum Dei uoluntatem petendæ 330.31 cũ conditione 331.30
corporalia beneficia effectus fidei 277.50
corporalia bona pro neceſsitate dari eccleſiæ à Deo 388.49
Cottiæ alpes, prouincia ſub Nerone 671.4
à Creatarum rerum ſimilitudinibus probatur reſurrectio mortuorũ 465.15
creatio totius Trinitatis opus 122.48 cur in ſymbolo ſoli patri adſcripta. ibid.
ante Creationem quæ fuerint opera Dei 76.2

à Crea-

à Creatione rerum, Deum eſſe probatur 69.14
de Creatione hypotheſis Cerinthi 484.46 Menandri 483.9 Simoniana 480.26 de eadem quid ſenſerit Stephanus 634.59
creator Deus ubi dictus 67.18
creaturæ uox quam uarijs modis uſurpetur 121.56
creaturæ à Deo conditæ duplices 122.56 aliæ hominum ſeruitio ſubiectæ 126.16 ubi dij & domini dicantur 67.44
creaturarũ Dei præcipuarum catalogus ex ſcriptis Apoſtolorum 123.1 inde. finis etiam poſt lapſum 126.2 inde
creaturarum omnium eſſe autorem, patri cum filio & ſpiritu ſancto cõmune 84.29
creaturis impoſitum nomen ſpiritus, de quibus dicatur 108.60
ad Creaturas à ſe factas nõ alligatus Deus 125.15
creaturas adhuc à Deo foueri & cõſeruari ad finẽ mundi, teſtimonia 124.48
de Creaturis, pſeudoapoſtolorum hypotheſis 487.7 à Paulo refutata 490.2
credentes tantum cur ſaluet Deus 216.18. ibid.32
credentes gratis ex miſericordia Dei ſaluari 218.50 eſſe ciues regni Chriſti 397.38 filios Dei 80.33 ubi ſic dicãtur 107.27
credentes in Chriſtũ quò ſe receperint ante Hieroſolymæ cladẽ 11.56
credentes in Chriſtum uitam æternam accepturos, ſententia in Euangelio reuelata 470.5
credentiũ multitudo, eccleſiæ appellatio 366.36
credentib. in Chriſtũ cur moriendum 459.3
credentes ſingulos ſibi applicaſſe gratiã in Chriſto promiſſam, exempla 273.23
credentes ut fiant Chriſto cõformes, finis crucis 426.26
credere uerbum, in quo uſu apud Apoſtolos 263.9
non Credere, peccatum in primum præceptum 286.32
Creſcens an in Galliam miſſus 22.52 in Galatiam abijſſe dictus 16.44
in Creta quando eccleſia cœperit 19.6 quando fuerint pſeudoapoſtoli 488.45
Cretenſes cur iubeat Paulus obiurgari ſeuerius 512.42 ijdem mẽdaces & pigri uentres à Paulo dicti 407.56
Cretes 3.41
crimina à falſis teſtibus in Stephanum prolata 7.15 alia à Iudæis Aſianis in Paulum Hieroſolymæ iacta 8.20 item Act.5 & 6 Apoſtolis obiecta 557.23 & 6.17 in Chriſtianos à Iudæis accuſatoribus iacta 24.33 alia in Chriſtianos dicta ſub Claudio 26.36
crimina philoſophorũ in Paulum Athenis coniecta 21.10 quænam Chriſtianis à perſecutorib. affingantur 419.47 & 420.23
Criſpus à Paulo baptizatus 513.15 Corinthi à Paulo conuerſus 21.28 collega Pauli factus 603.26
Criſpi archiſynagogi conuerſio cum tota familia 248.46 & 386.60 eius fides quare excitata 267.8 uita 617.17
Creſcentis uita 618.58
crux Euãgelij effectus per accidens 207.51
de Crucis cauſis, canõ Apoſtolorum 533.8
crucis Chriſti & eccleſiæ differentia 427.55
crucis Chriſti inimicum eſſe ob uentrem, doctrinæ de crucẽ contrariũ 428.55
crucis eccleſiæ definitio 417.1 cauſæ uariæ. ibid.27 effector. ibid.41 organa. ibid.60
crucis piorũ autor Deus 417.18 eiuſdem præmia 425.3
crucem Chriſti auerſantes, in hac & futura uita puniri 424,19
ad Crucem ferendã pios uocatos eſſe à Deo 421.7
crucem impatienter ferre peccatũ in I præceptum 287.12 ob confeſſionẽ impatiẽter ferre, aut omnino detrectare, peccatum in VII præceptũ 311.52
de Cruce doctrina Petri 553.35 eidem quæ repugnent 428.27
de Cruce piorum doctrina ueteris Teſtamenti 51.23 quid ſenſerit Stephanus 635.22
in Cruce an fuga præcepta ab Apoſtolis 428.58 quæ uirtutes exercẽdæ 425.29 quibus argumentis ſeſe pij conſolari debeant 420.58
cruciatus qui excogitati ad inueniẽdum alimenta 657.42
Cumanus præfectus Iudeæ 641.32 eius acta cõtra tumultus Iudæorum. ibid.
curæ & ſolicitudines, forma afflictionum 420.34
currentium in ſtadio ſimilitudo 328.1
curruum & armatorum exercituum uiſio in nubibus 653.48
cuſtos carceris à quibus baptiſatus 513.13 ueræ pœnitentiæ exemplum 342.60 & 348.39 cuſtodis carceris hiſtoria 20.5 conuerſio 248.39 quo ordine facta 251.37 & 256.27 & 258.61 & 347.2. & 591.39 quo modo facta 342.19 & 344.6 & 346.13 & 351.57
Cypri inſulæ ſitus & eccleſia 18.47 inde. tres ciuitates quando terræ motu corruerint 648.54
Cyprij uiri ubi collegerint eccleſiam 518.17
Cypriorum uocatio 376.11
apud Cyrenæos eccleſiæ à Marco conſtitutæ 518.36
Cyrenenſes 3.40
Cyrenenſium Antiochiæ uocatio 376.11

D

de Dacis, triumphus Domitiani 672.8
dæmonia Deo oppoſita 78.14 pro angelis malis 137.20
dæmones gentiliũ dij per Chriſtum expulſi 666.60
dæmoniorũ doctrinæ eccleſiæ contrariæ 593.13
dæmonum habitatio totus Antichriſti ſtatus 440.16
in Dalmatia etiam eccleſias fuiſſe 22.46
Damaris mulieris conuerſio 21.18
Damaſceni quòd Iudæos in ſynagoga congregatos oppreſſerint 645.9
Damaſci quæ egerit Paulus poſt conuerſionem 589.45 ibidem quæ fuerit Eccleſia Chriſti collecta 11.59 eiuſdem ſynagogæ 665.50
Damaſi narratio de uita Anacleti 628.18 item de Cleto implicata narratio 627.45 eiuſdem ſentẽtia, an Petrus Romæ fuerit 562.15
damno alios afficere, peccatum in V præceptum 302.41
Danielis hiſtoria 61.19
dare gratiam, miſericordiam & pacẽ, patri cum filio & Spiritu ſancto commune 84.40
dare ob gloriam & cõmoda ſua, peccatum in VII præceptum 311.43
Dauid alter Paulus 606.13
Dauid quãdo in urbe Hieroſolyma regnare cœperit 664.10 de ipſius regia ſtirpe quæ inquiſitio facta ſub Domitiano 28.57
Dauidem de Chriſto teſtimoniũ perhibuiſſe 251.51
declamatores apud Iudæos 6.34
decretum ſuum de redemptione generis humani per mortẽ filij quomodo reuelauerit Deus 237.41
decreta Dei per Moſen Iudæis data, ubi lex dicta 179.52
decreta Dei, ſeu res prædeſtinatæ 215.25 inde
decretorum Dei in uerbo reuelatorum cauſæ 216.15
Δεήσεις deprecationes, petitionis ſpecies 328.55
deficere à fide, attendere ſpiritib. impoſtoribus, &c. peccatum in II præceptum 290.40 fidei contrarium 278.51
deficientes ab agnita ueritate quam habeant fidem 270.40
definitionibus diſcerni legem ab Euangelio 208.46
defraudatio peccatum in VII præceptum 310.15
deierare, peccatum in II præceptum 291.47
delere peccata, idẽ quod iuſtificare 223.45
in Delictis cõtra conſcientiam perſeuerare, conuerſioni ueræ contrarium 352.42 & 278.53

Demas

Digitized by Google

Demas 517.34 Theſſalonicæ docuit 20.51 eccleſię contrarius 392.47
Demæ à Paulo defectio 600.61 Timotheo indicata 522.20 eiuſdem uita 622.4
Demetrij fabri argentarij uiolentia in Paulum & collegas 418.54
Demetrij uita 622.22
deprauare doctrinã Euangelij, peccatũ in ſecundum præceptum 290.1
in Derben Lycaoniæ oppido, Eccleſia Chriſti 15.31
deſideriũ aduentus Chriſti, opus 1 præcepti 285.14
deſiderium uitæ æternæ, finis crucis 426.59
deſperantibus iuſticiam Chriſti non imputari 249.52
deſperare, conuerſioni ueræ contrarium 352.35 fidei contrarium 278.56 peccatum in 1 præceptum 286.57
deſperare propter peccata, contrarium iuſtificationi 261.26
deſperatio gratiæ, ſpecies peccati in ſpiritum ſanctum 177.13
Deus autor bonorum operum in renatis 158.7 crucis piorum 417.18 autor & conſeruator magiſtratus 455.54 autor mundi & omniũ rerum 122.10.40 inde. autor ſolus ueteris Teſtamenti 42.47 cauſa bonorum operum 280.47 & 282.11 cur Deus pacis dicatur à Paulo 258.51
Deus & Dominus noſter Ieſus, autor baptiſmi 353.32
Deus & Dominus uocabula ubi creatori, & ubi creaturis tribuantur 67.16 ubi idolis. ibid. 57
Deus huius mundi dictus diabolus 134.36 item huius ſeculi 137.48
Deus infinitus & excelſiſſimus 73.1 omnipotens & liberrimus. ibid.12
Deus legis & Euangelij autor 212.19 itẽ miniſterij Euangelici 400.52 & 401.17 non cauſa peccati 139.9 nec peccatorum actualiũ 170.57 neminẽ tentat 171.7 ob quos fines regeneret ueterem hominem 156.48
Deus operator fidei in cordibus hominum 265.54 per quæ media colligat eccleſiã 369.1 per uerbum in quibus efficax 34.36 qua ratione fidei obiectũ 267.57 & 268.11 qualis eſſentia 69.1 utriuſq; Teſtamenti autor 60.59
Deus quòd ſit pijs daturus uitam æternam, impios uerò puniturus, teſtimonia 74.51
Deus quomodo cauſa efficiens contritionis 346.20 item regenerationis 149.54 ubi dicatur iuſticiã ſanguine Chriſti partam cõmunicare 233.48 ubi eſſentia uiua eſſe probetur 70.55 quòd ſit æternus, immortalis, beatus 71.4 intelligẽs, & ſapiens. ibid. 25 uerax. ibid.42 bonus, clemẽs, miſericors ibid.48 iuſtus, qui improbet ac puniat peccata 72.11 ſanctus. ibid.22
Deus ubi iuſtus ideo dicatur, quòd donet iuſticiam credentibus 72.28 nõ προσωπολήπτης. ibid. 38 ubi habitet, ex ueteri Teſtamento 49.59
Deum eſſe, probant Apoſtoli à ſuo ipſorum teſtimonio 70.7
Deus ubi pater dicatur, reſpectu credentium in Chriſtũ 80.33 ubi ſpiritus dictus 110.16 uerax, ex ueteri Teſtamento probatur 49.53
Deus uerus inuocandus 329.17 unde ſeruator omnium hominũ dictus 226.2
Deus unus, & non plures 73.56 creator & conſeruator omniũ rerum 74.14 quòd eccleſiam ſibi colligat & ſanctificet. ibid. 22
Deus ut glorificetur præſtanda bona opera 323.54
Dei definitio ex Apoſtolorum doctrina 70.25 epitheta 72.5 deſcriptiones ſuccinctæ ab Apoſtolis propoſitæ 75.11
de Dei eſſentiali iuſticia teſtimonia 219.37
ob Dei mandatũ, præſtanda bona opera 310.24
Dei noſtri gratiam transferre ad laſciuiam, peccatum in 11 præceptum 291.2
Dei opera & actiones ab Apoſtolis recitata 76.16 uera noticia, bonum eccleſiæ 388.1
Deo nõ agere gratias pro beneficijs, eumq́; glorificare, &c. peccatum in 11 præceptum 291.26
Deo pro acceptis beneficijs gratias agere, opus ſecundi præcepti 288.33
Deo quæ opponant Apoſtoli 78.14 eidem reſiſtere, peccatum contra officium magiſtratus 299.1
Deum aliter ſentire quàm in uerbo ſe patefecit, impoſsibile 218.33
Deum eſſe, quibus argumentis demonſtrent Apoſtoli gentibus 69.14 liberrimè agere in rebus creatis 125.16
Deum & fidem ſuam tempore perſecutionis confiteri, opus ſecundi pręcepti 289.5
Deum iniuſtum eſſe, obiectione humanę rationis quomodo refellat Paulus 217.1
Deũ inuocare & celebrare in publicis congreſſibus, auditorum uerbi opus 293.56
Deum uelle omnes ad pœnitentiam uenire 155.8 eundem uerè inuocare in nomine Chriſti, opus ſecundi præcepti 288.14
de Deo, hypotheſis Antichriſti 490.54 Cerinthiana 484.31 Menandriana 483.4 Nicolaitarum 485.60 Simoniana 480.1
in Deo quæ fuerit cauſa impulſiua ad redimendum genus humanum 236.53 quæ impulſiuæ cauſæ regenerationis 150.39
de Deo quid ſenſerit Stephanus 634.50
diabolus autor falſæ eccleſiæ 394.6 calamitatum eccleſiæ effector 417.41 eius organa ibid.60 cauſa impœnitẽtiæ 352.58 cauſa per ſe ſcandali accepti 445.40 Chriſto oppoſitus 108.50 Deus huius ſeculi 68.6
diabolus eccleſiæ contrarius 393.22
diabolus & mundus ob quas ueras cauſas perſequantur eccleſiã 419.21
diabolus excæcatiõis cauſa 410.11 lapſus hominis cauſa 139.15 miraculorum falſorum efficiens cauſa 430.27 item mortis 458.39 peccatorum actualium 170.49 quot modis infeſtet Eccleſiam Chriſti 134.47 regni Antichriſti cauſa efficiens 435.24 eius organa ad eam cauſam. ib.34
diabolus uox uariè uſurpatur 131.33
diaboli eiuſq́; operum abolitio, bonum iuſtificationis 260.40
contra Diaboli machinationes quãs proponant Apoſtoli conſolationes 136.52
diaboli malitia, cauſa quòd non omnes conuertantur 155.31
diaboli nomine cur plerunq; ſingulariter utatur Scriptura 133.28
diaboli opera à Chriſto deſtructa 133.3 & 236.4 regnũ & opera, regno Chriſti contraria 399.8 ſocietas & tyrannis, effectus peccati 163.23 tyrãnis in homines cuius rei occaſio 238.36
à Diaboli tyrannide liberi futuri pij in uita æterna 476.22
diabolo cum Chriſto & ſuis fidelibus non conuenire 136.4
diabolo & membris ſuis quibus armis & quomodo pij reſiſtere debeant, adhortationes 136.26
diabolũ uehemẽtius graſſaturũ mendacijs & cædibus ſub finem mundi, teſtimonia 135.59 eundem uerbo Dei uinci 39.61
à Diabolo Eua ſeducta 132.51
diaboli à Deo boni conditi 132.19 intelligentia & libertate uoluntatis donati. ibid. quæ amiſerint, & acceſſiuerint 132.29 hoſtes Dei facti. ibid.42 cur abiecti 129.20 cur principatus, domini mundi, & rectores tenebrarum dicti 167.4 quales poſt lapſum 133.36 in inferno futuri 472.33
diabolorum definitio 131.44 eorum tyrannidi ſubiectum genus hominum 132.58 κοσμαρχία 133.61 impudentia 134.6 opera. ibid,
diabolos eſſe ſubſtantias ſpiri-

Digitized by Google

ſpirituales 131.61 iudicio iam deſtinatos eſſe, & in pœnas æternas cõ ijciendos 133.12
diaconus 403.12
diaconi quot ab Anacleto ordinati 628.30
diaconi ſeptem à tota eccleſia electi & ordinati 391.54 mediatè uocati 401.51 & 502.10
diaconorum conditiones 412.2 in gubernatione eccleſiæ officiũ 508.25 uocatio quibus ritibus facta 402.57
diaconos quoq; docuiſſe unde conſtet 510.31
de Diaconis, canon Apoſtolorum 531.9
diaconiſſarum mentio ubi fiat 508.30
διακονοῦντες in eccleſiæ gubernatione qui fuerint 508.34
Dianę Epheſinæ templum 17.22 & 669.7 idem cum idolo, orationibus Ioannis deſtructũ, narratio Abdiæ 571.58
δίκαιος ubi legatur apud Apoſtolos 219.17
δικαιοσύνη 219.19
δικαιόω. ibid.29
δικαίωμα. ibid.21
δικαίωσις.ib.22 quid ſignificet 224.57 & 225.44
dictis quoq; peccata committi 170.21
dies creatura Dei 223.12
dies, mẽſes & tempora ſuperſtitioſe obſeruare, peccatum in III præceptum 295.45
dies immutationis mundi non certò præfinitus ab Apoſtolis 461.5
diei extremo certum diem præfinire, peccatum in II præceptum 290.29 reſurrectioni contrariũ 467.58
diem Dominicam quando feriari cœperint Chriſtiani, incertum 503.44
de Die poſtremo, hypotheſis pſeudoapoſtolorum 487.15 ab Apoſtolis refutata 490.6
de Dierum ſeu feſtorũ uſu indifferenti, canon Apoſtolorum 539.30
dignè qui accedant ad cœnam Domini 362.33
dilecti, appellatio eccleſiæ 367.5
dilectio cauſa impulſiua in Deo, ad redimendum genus humanum 237.15
dilectio Dei, dilectionis erga proximum cauſa propinqua 282.59 opus primi præcepti 285.1
dilectio proximi effectus ſacrificij Chriſti 365.20 fons omnium bonorum operũ ſecundæ tabulæ 282.24
à Dilectione Dei morte nos non ſeparari 459.46
de Dilectione præceptum quomodo exponat Ioannes 188.4
diligere nõ Deum, ſed mũdum, peccatum in I præceptum 286.60
diligere nos, patri cũ duabus reliquis perſonis cõmune 84.33
diligere ſe inuicem, & dilectionis officia præſtare, opus V præcepti. 299.60
diligere tantum uerbo & lingua, peccatũ in V pręceptum 301.50
diluuium 351.12
Dion Caſsius de tranquillitate eccleſiæ ſub Nerua 29.40
Dionis narratio de rebus miraculoſis ſub Tito Cæſare 639.3
Dionyſij Alexandrini iudiciũ de Apocalypſi, parui momenti 56.11
Dionyſius Areopagita à Paulo Athenis conuerſus 591.55 an Corinthiorũ epiſcopus 626.23 collega Pauli 603.25 martyr ſub Domitiano 18.55
Dionyſij Areopagitæ uita 624.27 eius collegæ in propagando Euangelio. ibid.54 de ſcriptis eius iudicium. ibid.61 & 635.2 inde. conuerſio 21.17
Diotrephes ob ambitionẽ primatus à Ioanne reprehenſus 412.39 quarum rerum à Ioanne accuſatus 522.21 eius malitia 377.29 uita 622.13
diribitorium igni conſumptum Romæ ſub Tito 640.15
diſcedentes Apoſtoli ſeu fratres quomodo ualedixerint fratribus & eccleſiæ 506.40
diſceptationes peccata in V præceptum 301.59
diſciplina politica neceſſaria 193.46
diſciplinam externam, honeſtatem & pacem conſeruare, magiſtratus opus 456.36
diſcipuli Chriſti qui non poſsint eſſe 414.20
diſcipuli, eccleſiæ appellatio 366.37
diſcipulorum erga præceptores officia, quò pertineant 297.46
diſcrimen eorum qui in eccleſia ſunt 379.12
diſcrimen piorum & impiorum, finis crucis 426.29
ob Diſcrimẽ inter impios & renatos, facienda bona opera 323.7
diſpenſatores myſteriorũ Dei 403.18
diſputationes Stephani in Scholaſticis ſui temporis, thema 635.39
diſſolui, pro mori 459.61
Diti patri ſub quo Imperatore uictimæ cæſæ 670.1
diuinitas à Zelotis irriſa 649.54
diuinitatis tres eſſe perſonas coeſſẽtiales & coæternas, Apoſtolorũ doctrina 78.35
diuites & ſapientes huius mundi, quomodo erga eccleſiam affecti 385.11 à communione eccleſiæ non prorſus excluſi 386.28
diuites pauperibus præferre, peccatum in V præceptum 302.31
de Diuitibus, canon Apoſtolorum 538.55
diuitias poſsidere, ijs que rectè uti, opus VII præcepti 307.22
in Diuitijs confidere, ueræ fidei contrariũ 278.50 in eas ſpem ponere, peccatũ in VII præceptum 311.11
diuortium ubi & ob quas cauſas à Chriſto & Apoſtolis permiſſum & prohibitum 453.58 & 454.1.6 inde
diuortij lex ad quid reſtricta 415.9
diuortium non quærere, opus VI præcepti 303.7
de Diuortio, canon Apoſtolorum 536.38
de Docendi modo, canon Apoſtolorum 531.36 de eodem quid præcipiant Apoſtoli 404.28 & 405 inde
docendi officium ex ambitione ſibi ſumere, peccatum in III præceptũ 295.52
in Docendo, eadem ſępius repetunt Apoſtoli 407.47 in eo quæ dona habuerit Ioannes 570.6 quæ prudentia adhibenda 407.14 quæ ſimplicitas. ibid.30
in Docẽdo quid obſeruatum tempore Apoſtolorum 510.51 inde
doctrina Antichriſti 435.7
doctrina Chriſti, regula probãdi alias doctrinas 390.25
doctrina, ſeu doctores ubi ſpiritus uoce dicti 109.48
doctrina de omnibus capitibus religionis Chriſtianæ, res miniſterij Euangelici 403.21 eadem, eo quòd impij offendantur, non corrumpenda 447.15
doctrina erronea falſæ eccleſiæ nota 394.30
doctrina falſa & incerta, ſcandali dati cauſa 448.37
doctrina Iudæorum 676.18 Pauli 597.31
doctrina pura Euangelij, cauſa per accidens ſcandali accepti 446.30
doctrinæ Apoſtolicæ articuli qui illuſtrentur in Apocalypſi 57.1 eiuſdem efficacia diuina 37.56 quæ duo capita ſumma 37.15
doctrinæ Dei inter homines ſpargendæ cauſa inſtrumentalis 35.61
doctrinæ Euangelicæ omnium Apoſtolorum cõſenſio 60.43 perfectio qualis 320.2 puritas conſeruata Apoſtolorum tempore 511.14
doctrinæ ſuæ quem dicant eſſe autorem Apoſtoli 35.25 fundamenta unde iecerit Paulus 599.37
doctrinæ ueræ diſcẽdæ nõ eſſe ſtudioſum, peccatũ in VIII præceptum 314.8
doctrinæ ueræ ut ſanguis piorum teſtimonium ferat, finis crucis 427.35
doctrinã Apoſtolorũ quibus rebus confirmauerit Deus 73.24
doctrinã Chriſti non adferentes, excommunicare iubet Ioannes 512.29

doctri-

doctrinam diuerſam ſequi, & ſanis ſermonibus Chriſti non accedere, peccatum in II præceptum 290. 44
doctrinam Euangelij dedecorare & impedire, effectus ſcandali dati. 450.37 non purè docere, peccatū in III præceptum 295.50
doctrinam puram ſyncerè tradere, miniſtrorū uerbi opus 292.2
doctrinam ſanam Chriſti non adferentes, excommunicandi 357.39
ad Doctrinam ſuam omnes homines alligāt Apoſtoli 36.58
à Doctrina ſana diſcedentes fidē amittere 266.32
de Doctrina à uitijs doctorum diſcernēda, canon Apoſtolorum 533.45
de Doctrina Antichriſti, canon Apoſtolorū 542.60
in Doctrina Chriſti non manere, peccatum in II præceptum 289.53
in Doctrinā minus confirmatis per uerſutiam imponere, peccatum in II præceptum 290.10
doctrinæ quæ'nam uerbo Dei contrariæ 41.34
doctrinarum omnia genera probādi, regula 390.25
de Doctrinis & ſpiritibus probandis, canon Apoſtolorum 534.1
de Doctrinis quibuſuis iudicium, præceptum Eccleſiæ 389.44
Doctores 403.11 eccleſiæ gubernatores 508.17
quòd Doctores eccleſiæ ſuam doctrinā iudicio eccleſiæ ſubijcere debeant, canon Apoſtolorū 535.30
doctores euangelij ab angelis cōfirmati, & è periculis liberati 130.51
doctores falſi ab Apoſtolis excommunicati 512.21 eccleſiæ contrarij 592.38 inſtrumenta diaboli ad affligendam eccleſiam 418.13 organa diaboli in regno Antichriſti 435.34 eorum adiutores, & defenſores. ibid.50 quomodo à Petro appellati 166.18
doctores fideles Eccleſijs per Apoſtolos miſſi & commendati 520.52 perfecti qui à Paulo dicti 270.5
doctores tres ad reuelationem Antichriſti deſtinati 438.59
de Doctorum & auditorū cōmuni fortuna, canon Apoſtolorum 532.47
doctorū & auditorū diſsidium, cauſa ſcandali dati 448.46 item doctorū imperitia 449.11
doctorum imbecillitates à doctrina diſcernendæ 413.10
doctorum piorum clamores de fugienda adoratione beſtiæ, ſignum finis ſeculi 462.1
doctoribus falſis acriter ſe oppoſuiſſe Apoſtolos 511.17
doctores cōſtantes in cruce deſerere, cruci Eccleſiæ contrarium 428.49 quomodo eos uexet diabolus 135.1
doctores falſos deponēdi & fugiendi poteſtas toti eccleſiæ data 391.46 eoſdē recipere ad ſe, peccatū in III præceptum 296.32
doctores fideles alijs ab alijs eccleſijs fuiſſe commendatos 529.57
doctores pios in precio habere, auditorum opus 293.41 eorum fidem imitari, idem ibid.51
doctores ſibi iuxta concupiſcentias ſuas coaceruare, peccatū in III præceptum 290.57
doctores ſinceros nolle audire, peccātū in II præceptum 296.21
dogmata falſa, cauſæ peccati in Spiritū ſanctum 177.42 eadem impugnata & refutata ab Apoſtolis 511.34
dogmata noua extra Scripturam non excogitanda 51.47
dolus peccatū in VII præceptum 310.23
Domini nomen abſolutè poſitū, pro Chriſto accipi 68.59
dominorum erga ſeruos officia 297.50 de ijſdē Apoſtolorū canon 537.37
dominia nuſquam à miniſtris eccleſiæ tempore Apoſtolorum affectata 513.42
Dominici dies ab Ebionitis etiā celebrati 484.13
Domitianus quomodo perſecutus ſit Iudæos 665.16
Domitia, Domitiani mariti interitus conſcia 32.45
Domitiani acta cum nepotibus Iudæ fratris Domini 28.60 inde. & 584.39 idololatria 680.21 interitus 32.43 ſuperbia & crudelitas 28.42 triumphi 672.8
ſub Domitiano quæ perſecutiones graſſatæ 28.28 qui martyres fuerint. 638.9
domus Dei, appellatio Eccleſiæ 367.21
domus quando ſepulchra fuerint 659.7
donatio & inhabitatio ſpiritus ſancti, bonum iuſtificationis 259.8
domui ſuæ bene præeſſe, parentum officiū 297.1
domum adminiſtrare, uxoris opus 304.42
donatio & inhabitatio ſpiritus ſancti, bonum iuſtificationis 259.8 ubi eam operetur Deus per uerbum 38.41
donum Dei ubi & cur ſpiritus ſanctus dictus 120.32
donum & meritū quomodo oppoſita apud Paulum 243.23
dona Chriſti in regno ſuo quæ nobis donet 398.37
dona Dei cur nobis conferantur 322.4 quę etiam in hypocritis manere poſsint 230.15
dona Pauli 595.18
dona quibus ornentur pij miniſtri à ſpiritu ſancto 115.34
dona ſpiritus, effectus Euangelij 207.29 cuiq; ſecundum menſuram fidei dari 119.8 creſcere in renatis. ibid.
de Donorum uarijs generibus, canon Apoſtolorum 530.26
donorum uarijs generib. etiam alios, præter Apoſtolos, ornatos fuiſſe. 509.16 ob eorum collationem præſtanda bona opera 320.56 & 321.51
donorum largitionem ex ueteri Teſtamento probant Apoſtoli 46.6
de Donorum uſu, canon Apoſtolorum 530.15
donis ſuis uti ad Eccleſiæ & aliorū utilitatē, miniſtrorū uerbi opus 292.37
de Donis Eccleſiæ, Pauli locus 509.28
donare ſeu accipere donatam in Chriſto iuſticiā, idem quod iuſtificare. 223.22
δωρεὰν τῇ χάριτι, καὶ δωρεὰ δικαιοσύνης 228.46 & 230.12
δωρεὰν gratis, particulæ uſus 231.19
δώρημα 228.48
dormire inter concionandum, peccatum in III præceptum 296.26
dormire pro mori 460.2
Dorothea an martyr ſub Nerone 637.33
Doſitheani hæretici unde exorti 482.27
Draco pro diabolo 137.4
Druſilla Felicis uxor 9.17
Druydarum religio apud Gallos remota per Claudium Imperatorē 678.12
dux fidei & cōſummator, Chriſtus 108.33
δυνάμεις miraculorum nomen 429.39

E

EBionæi, hæretici quādo & unde orti 483.34
Ebionitarum hæreſis dicto citius extincta 529.38 mores 484.11 ſecta quando & ubi cœperit. ibid.17
ad Ebræos ſcripta epiſtola an Pauli 55.15 qua iure doctrinæ de pœnitentia aduerſetur 353.5
ebrietas peccatū in VI prę ceptum 306.57
ebrietatem obeſſe inuocationi 338.50
ebrios nō eſſe Apoſtolos, quomodo demonſtret Petrus 3.54
ebrioſi excommunicandi 358.8
Eccleſia Chriſti cruci ſubiecta in hac uita 416.30 eius rei uariæ cauſæ 417.17
eccleſia corpus Chriſti. 382.15 cuſtos doctrinæ prophetarum et Apoſtolorum 390.54 duplex eſſe quomodo probetur 368. 20.54
eccleſia falſa corporalibus & æternis pœnis à Deo punienda 396.10 quare ueram perſequatur, ex ueteri Teſtamento 51. 30
eccleſia

Digitized by Google

ecclesia nulli certo loco, personis, aut ordinariæ successioni alligata 384.7 ob quas causas affligatur à diabolo & mundo 419.21 quibus modis infestetur à malis angelis, & à bonis iterum defendatur 131.1 & 134.47 quomodo causa ecclesiasticorum rituum 443.13 à quo & per quæ media colligatur 369.1
ecclesiæ bona corporalia & spiritualia, huius & futuræ uitæ 387.53
ecclesiæ bona tempore Apostolorum 514.46
de Ecclesiæ Christi persecutione & tranquillitate 23.35
ecclesiæ cœtus rarus & exiguus prę multitudine impiorum 387.1 eundem ex bonis & malis, omnibus temporib. esse mixtum, probatur testimonijs 377.23 exemplis 376.13 magis plebeiorum, quàm sapientiorum & ditiorũ esse 385.10
ecclesiæ descriptiones & definitiones ex scriptis Apostolorum collectæ 367.38 eiusdem epitheta à causa efficiẽte 366.17 à loco. ibid.24 eius item appellationes plures. ib.34 (30
ecclesiæ falsæ notæ 394.
ecclesię gubernatio sub Apostolis 507.12 eiusdem incremẽta post Christi ascensionẽ nosse, cur operæprecium 1.23
ecclesię fundamentũ, Christus 108.26 caput. ibid.& 381.49
ecclesiæ membra ab hypocritica ecclesia uarijs calamitatibus affligi 387.19 cur rara sub finem mundi futura 383.60 eorum concordia in doctrina 382.52 quomodo ea unũ dicãtur in Christo 383.14
ecclesię nullius primatum docuerũt Apostoli 462.52
ecclesiæ per Apostolos Hierosolymis collectæ, hostes 418.31
de Ecclesiæ sub Apostolis loco & propagatione 1.36
ecclesiæ ueræ notæ 379.56 potestas spiritualis qua in re consistere dicatur 389.20 arma. ib. 31.35 typus seu imago 393.25 (392.34
Ecclesiæ ueræ contraria ecclesię ueteris & noui Testamenti discrimẽ 63.6
ecclesiæ uocabuli usus in scriptis apostolorũ 365.54 inde. quid significet 366.10
ecclesiã ambire, eamq; excludere, ut se ęmuletur, peccatum in 11 præceptum 290.19
ecclesiã colligendi ius sanguine suo sibi Christus redemit 371.1 cur extremis temporibus refertissimã malis fore prædixerint Apostoli 378.24 duraturã esse in hoc mundo usq; ad aduentum Christi 383.34 ob quos fines sinat eam Deus affligi à diabolo & mundo 426.24
ecclesiam sibi colligere & sanctificare, quibus testimonijs dicatur Deus 74.22
ecclesiã ueram, & eos qui non sunt probati, manifestari per scandalũ acceptum 448.4
ecclesiam ueram odisse & persequi propter confessionẽ, nota falsæ ecclesiæ 395.27
ecclesiam utriusq; Testamenti in summis capitibus doctrinę consensisse 382.43
ab Ecclesia falsa seiũgere, & ueræ adiungere se, iubent Apostoli, eos qui saluari cupiunt 392.25
de Ecclesia falsa qui hoc tẽpore fuerint 393.47
in ecclesia affligenda quibus organis utatur diabolus 417.60 quæ res in ea dispẽsentur 388.6
ecclesiæ cur ministros suos ad Apostolos mittere solitæ 521.22 insigniores in prouincijs cur in aliquo honore fuerint 522.37
ecclesiæ passim à spiritu sancto per Apostolorũ ministeriũ plantatę 114.39 quõ exceperint ad se uenientes siue Apostolos siue alios ministros Ecclesiæ 530.1
ecclesiarum in diuersis seu cunctis prouincijs consociatio 524.10 mutua officia in causis communibus 529.11 salutationes. ibid. non tantum plantatores, sed & inspectores & uisitatores Apostoli 519.34
de Ecclesiarũ plurium, per Apostolos eorũq; collegas regimine 517.20 earundem sub Apostolis æraria cõmunia 515.29
ecclesiarum unius prouinciæ consociatio 522.25
ecclesijs nõ dominatos esse Apostolos 522.1 eas quantum dilexerint Apostoli 512.57
in Ecclesijs si quid minus rectè fiebat, ad Apostolos relatum 521.39
ecclesiastici regiminis gubernatorũ persecutiones in cõfessores nominis Christi 24.55
ecclesiasticorũ rituũ causæ 442.56 finales 443.33
in Ecclesiasticis rebus iuxta animi propensionem agere, peccatum in 111 præceptum 296.6
ἐκκλησιάζονται 214.61
eclipsis solis sub Claudio 638.33
ab Effectib. legis & Euãgelij probatur, sola fide iustificari hominẽ 256.48
ab Effectibus quæ discrimina legis & Euangelij ducant Apostoli 210.32
Egesippi narratio de Iacobo Iusto 582.1 de nepotib. Iudæ fratris Domini secundũ carnem 28.60 inde. de rebus gestis à Petro Romæ, & de eiusdem morte 562.28
Egistus unus de 70 discipulis in Germaniã missus à Petro ubi docuerit 23.16 eius uita 624.6
Elamitæ 3.38
Eleazari Ananiæ põtificis F. audax facinus 643.8
Eleazari Simonis F. seditio noua 652.27 latrocinia in eos qui in templo conuenerant 655.45 interitus cum sicarijs 664.51
in Electione ministrorum Ecclesiæ quid inquisitũ 502.16
electum esse, quid in Scriptura 129.23
electi, appellatio ecclesiæ 367.5
electos damnari non posse 218.25
ἐλεημοσύναι in cõgressibus publicis factæ 495.43
eleemosynas in usum pauperũ & egentiũ Christianorum conferre, auditorũ uerbi opus 295.20
de Eleemosynis, canon Apostolorum 541.24
elemẽta creaturæ Dei 123.13
elemẽta mũdi, &c. Gal. 4. ecclesiæ contraria 393.19 quid uocet ea Paulus 121.53
ἔλεος gratiæ synonymum 230.5
Eleusinia sacra à Claudio Romam transferri tentata 668.15
Elmenovu fluuius 23.18
Elymas magus 445.59 filius diaboli 134.41 oculis priuatus 63.57 à Paulo excæcatus 511.61
Elymæ magi hæresis & historia, sub Claudio 18.59 & 482.34
emũdare à peccato, idem quod iustificare 223.47
ἐνεργήματα δυνάμεων, miraculorũ nomen 429.40
Engaddorũ uastatio 650.4
Ennoia mulier ex hypothesi Simoniana 480.9
Enoch historia 61.13
ex Enoch uaticinio de mũdi fine 51.37
ἐντεύξεις interpellatiões petitionis species 328.56
enumeratio peccatorum nusquam præcepta ab Apostolis 499.26
Epænetus 22.15 dilectus Pauli 603.31
Epaphras 517.33.61 à Colossensibus ad Paulum missus 521.34 Apostolorum collega 402.53 eius uita 619.25
Epaphroditus 517.34.58 Apostolus Philippensium dictus 507.42 cũ cõmendatione Philippensibus à Paulo remissus 521.15 & cur 520.31 cur Romã missus ad Paulũ ab ijsdem 521.62
Epaphroditus Neronis assecla 32.34
Epaphroditi uita 619.4
Ephesi ecclesia 16.50.52
Ephesi quid actũ Pauli tẽpore 592.12 inde. quid ibi docuerint pseudoapostoli 488.36 qui Apostoli ecclesiam plantauerint 519.15
ephesij à Paulo baptisati 513.14 ante cõuersionẽ organa diaboli 134.44 quando Deo caruerint 77.33
Ephesiorum conuersorum exemplum 256.28
ad Ephesios epistola quid contineat 37.44
Ephesios res proprias habuisse 515.15 (res 527.46
Ephesinæ ecclesiæ docto-

Epheſini templi magnificẽtia 668.61
Epheſini quidam diſcipuli à Paulo denuò baptiſati 354.48 cur 355.10
Ephigenia Aeglippi regis filia 577.6
Epicureiſmus reſurrectioni contrarius 467.37
Epicureorũ Athenienſium nondum conuerſorum exemplum 146.26 impetus in Paulum docentem 21.8
Epimenidis monumenta à Paulo lecta 586.60
Epiphanij locus de Clemẽte Romano epiſcopo 628.61 de Simonis magi interitu 633.10
epiſcopus 403.7
epiſcopũ cur didacticum præcipiat eſſe Paulus, hoc eſt, aptum ad docẽdum 390.15
epiſcopi eccleſiæ gubernatores 508.18 angeli dicti in Apocalypſi 57.26 idonei ad docendũ eligendi 510.32 quot ab Anacleto ordinati 628.30 quot à Lino 627.36
epiſcoporum conditiones 411.46
ad Epiſcoporũ electionem & ordinationem plures ſiue Apoſtolos ſiue preſbyteros cõueniſſe ex diuerſis locis 529.43
epiſcoporũ Romanorum uitæ 626.32
epiſcopis coniugium non prohibitum 412.16 & 452.15
epiſcopis prohibere matrimonium, peccatũ in VI præceptum 305.44
epiſcopos eligere, uocare, ordinare, miniſtrorum opus 292.57
de Epiſcopis ſeu presbyteris, canon Apoſtolorũ 530.49
epiſtola ad Ebræos an Pauli 55.15
epiſtola ad Romanos quãdo ſcripta 22.13
epiſtola Iacobi an authentica 54.15.26 de ea iudicium 583.40
epiſtola Iudæ an authentica 54.19.42 iudicium de eadem 584.27
epiſtolarum Pauli diſpoſitio & ordo partiũ 599.1
epiſtolas Apoſtolicas etiã in alijs eccleſijs legi ſolitas fuiſſe 59.6 etiã eſſe uerbũ Dei 58.4 idẽ earũ cũ uerbo effectus. ib.9.
epiſtolas ſuas quãdo recipi interdixerint Apoſtoli 59.27
in Epiſtolis ſuis quid doceant Apoſtoli 37.40
ἐπιθυμία pro peccato 161.33
equi Troiani allegoria ſecundũ Simonem magũ 481.19
equorum cadauera comeſta 658.7
Eraſma an martyr ſub Nerone 637.33
Eraſmi rationes de ſcriptis quæ falſo Dionyſij Areopagitæ nomine circumferuntur 625.32
Eraſtus collega Pauli 603.27
errantes conuertendi ſtudium, auditorum opus 294.12
errare per ſe, & alios in errorem abducere, peccatum in II præceptum 290.54
errorem excuſare & defendere, peccati in ſpiritum ſanctum ſpecies 177.14
errores cum uerbo Dei pugnantes fugere, opus II præcepti 287.59
erudire eos qui obſiſtunt, miniſtrorũ uerbi opus 292.21
Eſaiæ locus de excæcatione Iudæorum 46.49
Eſau cõtritio qualis 345.54 exemplum 328.13
eſſentia communis trium perſonarum 86.50
eſſentia uiua Deus eſſe probatur 70.55
Eſtiuus martyr ſub Nerone 638.4
Eua creatura Dei 114.33 à diabolo ſeducta 132.51
Euangelium à quibus rebus liberet hominẽ 213.54 à Spiritu ſancto per Apoſtolos docetur 114.12 cur offendiculũ crucis 203.13 ad quos tantum pertineat. ibid. 23 unũ & idem in utroque teſtamento. ibid. 46 cur ſermo Dei 195.46
Euangeliũ & lex non confundenda 214.13 quomodo inter ſe cõparata 213.11 ſe inuicem illuſtrant & ſtabiliũt. ib. 47
Euangeliũ gratiæ Dei cur dicatur 206.42 cur adminiſtratio ſpiritus. ib. immortale ſemẽ Dei 166.5
Euangelium Matthæi Hebraicè ſcriptũ, & in India relictũ à Bartholomæo 516.40
Euãgeliũ nõ natura notũ 208.56 quid ſit 218.61 quid ex ueteri Teſtamẽto 50.29 eius doctrina non negligenda. ibid.35 quòd ſit doctrina certa & firma 203.61 quòd operũ gloriationẽ excludat 204.15 quòd ſit uniuerſale, ad omnes homines pertinens. ibid. 20 quale medium 205.59
Euangeliũ quoddam Thomæ ab hæreticis prolatum 578.41
Euãgeliũ quot annis ante legem promulgatum 209.16
Euangelium ſecundum Ebræos, liber adulterinus 57.41
Euangelium ſeminariũ eccleſiæ 383.37 uniuerſale 212.59
Euangelij adiuncta 197.1 definitiones. ibid. 9.27 & 198.199.16 cauſa formalis 202.9 proprietates. ib. 47 differẽtia ſpecifica, ſeu propriũ 199.21 autor. ibid. ſubiectum & fundamentũ 200.54
per Euangelij doctrinã applicari nobis meritum Chriſti 246.30
Euangelij doctrinam corrumpere, fidei cõtrariũ 278.35
ad Euangelij doctrinã reuelandam quid occaſionem præbuerit 200.28
ad Euangelij doctrinã ornandam, præſtanda eſſe bona opera 324.5
Euangelij effectus 205.51 per accidens 207.51
Euãgelij & legis cõuenientia, & mutua eorũ opera 212.16 diſcrimẽ 208.76 & 209.210 inde. ex ueteri Teſtamẽto 50.40
Euangelij miniſter Chriſtus 209.7 per ipſius miniſterium exhiberi ſpiritum ſanctum 118.22
Euangelij obiectum 209.48 promiſsionem incredulitate reijci 201.60 eiuſdem promiſsiones gratuitæ 210.13.28
Euangelij propagandi occaſio, perſecutiões 427.14 propagatio per Apoſtolos quãdo incepta 3.27 quõ in Europam facta 19.30 de eadẽ ex ueteri Teſtamento 46.25
Euangelij proprietates & effectus 210.37 inde
de Euangelij ſumma, canõ apoſtolorum 531.50
Euangelij ſummus ſacerdos 211.54 uocis uſus triplex apud Apoſtolos 194.40 eius appellationes 195.44 & 196
Euangelio non obedientes, cur uaſa iræ ad interitum apparata dicantur 218.44
Euangelio nõ obedire, effectus ſcandali accepti 447.44 eidem quæ contraria 208.4
Euangelium aliud docentes quàm Paulus prædicauit, excommunicandi 357.47
Euangelium dare licẽtiam peccandi exiſtimantes, Euangelio cõtrarij 208.18
ſecundum Euangeliũ inſtituẽda meditatio prędeſtinationis, ad uitamne an ad mortem æternam ordinati ſimus 217.46
Euangelium non recipi ab omnibus 201.43
Euangeliũ propagãtes hoſpitio excipere & promouere, auditorũ uerbi opus 295.8
Euangelium quo organo ſeu obiecto apprehendamus 201.38
de Euangelio quid ſenſerit Stephanus 635.13
pro Euangelio etiam mortem oppetijſſe Apoſtolos 512.48
Euangeliorum libri quatuor quid contineant 53.47
inter Euangelia & alios noui Teſtamenti libros quid interſit 60.50
Euangeliſtæ nomen unde 194.49 & 403.9 quatuor cur excitati à Deo 53.12 qui & quales eccleſiã gubernauerint 508.8
Euangeliſtarũ quoq; ſcripta legi ſolita fuiſſe in publicis congreſsibus 494.39
Eubulæ uita 619.57
Eubuli uita 620.54
Eucherius quò à Petro miſſus 23.14
εὐδοκία τοῦ θεοῦ θελήματος 215.4
λογίαι in congreſsibus publicis factæ 495.43
Eunuchus à Philippo baptiſatus 513.16 ueræ pœnitẽtiæ exemplũ 342.59 & 343.45 & 348.37 & 351.56 quomodo ad fidẽ peruenerit 272.44 uerum membrum eccleſiæ 386.51
Eunuchus reginæ Candaces Matthæo in Aethiopia inuentus 577.3
Eunuchi Aethiopis conuerſio 10.53 & 152.33

& 408.61 ante cõuerſionem uires 145.59 baptiſmus 353.40.51 & 354.22 uita 623.29 conuerſi exemplũ 256.26 & 258.60 & 408.61 & 247.14.20 iuſtificatio 248.28 uocatio 376.9
Euodiæ uita 620.58
Euodius epiſcopus Antiochenus 527.45 (622.58
Euodij uita ex Euſebio
Euphemia an martyr ſub Nerone 637.33
Euphraſius martyr ſub Nerone 638.4
Europæ eccleſiæ 19.28 Iudæi 666.5
Euſebij ex Papia narratio, de Marco Euangeliſta 608.58 & 609.11 locus de Chriſtianis, Eſſenis tribuitur 18.34 loci de Clemente, ex Irenæo 639.41 (lo 604.38
Euſebij præconiũ de Pau-
Eutropij narratio de exitu Neronis 32.29 uita 623.54
Eutychus ex feneſtra delapſus, & à Paulo reſuſcitatus 16.34 & 64.6 & 592.35 & 296.26 uita 622.5
Eutychiſtæ hæretici unde enati 482.28
excæcari, effectus miniſterij per accidens 410.6 item effectus ſcandali accepti 447.54
excæcati ab infirmis quõ diſcernantur 379.51
excæcationis impiorũ cauſæ 40.34 & 410.11 item Iudæorum 372.48
excæcationis occaſio impijs, Euangeliũ, ſed per accidens 207.59
Excluſiuis particulis cur uſi Apoſtoli 245.3
exempla mala, cauſæ peccati in ſpiritum ſanctum 177.41 occaſionem peccandi præbere 170.53
exempla, quòd orandũ ſit pro alijs 331.3
excõmunicandi ius & miniſtri penes eccleſiã 357.18 officio qui & quomodo uſi tempore Apoſtolorum 498.22
excõmunicandi qui 357.36 eorum catalogũ ubi recitet Paulus 544.41
excommunicari, forma afflictionum 420.57
excõmunicati ab Apoſtolis qui 512.21 quatenus in poteſtate ſatanæ 135.47
excõmunicatos ab Apoſtolis, etiam alijs pro excõmunicatis fuiſſe 522.15
ab Excommunicatis quantum abſtinuerint Chriſtiani 505.47
excõmunicatio neglecta aduerſus peccatores enormes, grande peccatum 359.15
excommunicationis finis 358.36 exempla. ibid. 54. & 404.8 modus ab Apoſtolis obſeruatus 498.38 quid de eo moneant Apoſtoli 358.19
excõmunicationis uitandæ gratia, facienda bona opera 325.23
excõmunicationem impœnitentium approbare & adiuuare, auditorũ uerbi opus 294.5 in quos eam exercuerint Apoſtoli 498.35
excõmunicatione abuti, peccatum in III præceptum 296.20
excommunicatione digna peccata contra conſcientiam 174.33
cum Excommunicatione quæ pugnent 359.1
excoriatio, ſuppliciorũ genus apud Perſas 575.25
ab Execratione & damnatione legis liberatã eſſe eccleſiam 388.17
de Exercitijs corporalibus, canõ Apoſtolorũ 541.13
de Exhortãdi & obiurgandi modo, generalis canon Apoſtolorum 532.5
exhortari & conſolari, miniſtrorum opus 292.26
exilia, forma afflictionum 420.54
exorciſtæ Act.19 quomodo à diabolo tractati 17.12 & 127.56
exorcizandi donis præditi Iudæi 666.43
exorcizati prius an baptiſati fuerint 497.4
exorcizatio obſeſſorũ ſub Apoſtolis 502.50
expiare ſeſe ceremonijs Moſaicis, idẽ quod ſanctificare 224.38
exui pro mori 459.60
exules Chriſtianos nolle hoſpitio excipere, peccatum in VII præceptũ 311.49
ἐξουσία, apud Paulũ 129.58
ἐξουσία & ἀρχὴ ubi malos ſpiritus ſignificent 137.55
Ezechias alter, Paulus 606.16

F

Fabulę aniles Scripturę oppoſitæ 65.30 Iudaicæ, ...rbo Dei contrariæ 41.36
fabulis Iudaicis attendere, peccatũ in I præceptum 286.44
fabulas & genealogias nũquam finiendas proponere, peccatũ in II præceptum 290.37
facere nos filios Dei, Patri cum duab. reliquis perſonis cõmune 84.35
facere ſeu fieri iuſticiã Dei per Chriſtũ, idem quod iuſtificare 223.25
factis Deum negare, falſæ eccleſiæ nota 394.34
facultatum cõmunicatio cur facta tempore Apoſtolorum 4.47
falſa eccleſia an ſit 393.61 quid ſit 394.3 unde ſit. ibid.
fama mala ſeu ignominia, peccatum in VIII præceptum 315.43
fames 420.35 ab Agabo propheta prędicta 612.11
fames quanta Hieroſolymis in obſidione Titi 657.3 quantum inualuerit 668.47 uehementior 661.10
fames ubi & quo Claudij anno graſſata 638.29
fame quot mortui ſint in ipſa Hieroſol. expugnatione 663.37
faſcinare homines ne credant ueritati, peccatum in II præceptum 290.18
Felicula martyr ſub Nerone 637.3 (638.2
Felix martyr ſub Nerone
Felix Iudææ præſes 8.60 hypocriticæ pœnitentiæ exemplum 342.53 & 351.38
Feſtus Iudæorum præſes 642.27
coram Feſto præſide quid actum cum Paulo 9.25
Feſtorum obſeruatio neceſſaria à Pſeudoapoſtolis pręſcripta, & à Paulo refutata 504.12
feſtis liberè uſi Apoſtoli 503.32
de Feſtis, ritus 503.31
fideles in altera demũ uita perfectos fore 149.20 quali corpore reſurrecturi ſint 466.46
fidelibus quæ commoda poſt hanc uitam ſint futura 475.53
fidere & confidere, uerbi Credere ſynonyma 263.43
fides alterius pro alijs orãtis quid impetret 271.7
fides cur & quomodo imputetur 223.1 effectus miniſterij 409.27
fides infirma quæ 269.49 firma. ibid.53 inhabitationis Spiritus ſancti & Chriſti in cordib. noſtris, mediũ 276.54 manus noſtra, qua Chriſti meritũ & omnia beneficia apprehẽdimus 247.45 ne excutiatur ea, pręſtãda bona opera 324.59
fides officina ſpiritus ſancti in cordibus ſanctorũ 155.60 opus primi pręcepti 284.22 organũ apprehẽdendi Euangeliũ 201.38 pœnitentiæ pars 341.25 qua ratione cauſa bonorũ operum 281.49
fides quid 265.40 quomodo circa promiſſiones diuinas uerſetur 274.25 quòd ante experiẽtiam & nondũ uiſa credat. ib. 36 quomodo dicatur nos iuſtificare 276.38
fides ubi cõſtantiam in agnito Euangelio ſignificet 262.27 quid propriè. ib.51 ubi ut cõtrariũ legi oppoſita 278.38
fidei articulorũ noticia in diabolis 133.47 de ijſdem extra uerbum Dei nihil ſtatuendum 41.16
fidei cauſæ φιλαυτίαι 325.24 deſcriptiones uariæ & elegantes 265.5 differentiæ 269.48 effectus qui præcipui 276.36 quibus tantum contingant 277.59
de Fidei efficacia monere, effectus miraculorum 432.54
fidei fundamentum Ieſus Chriſtus 268.51 & 272.10 obiectum 267.57
ut Fidei ſint indicia, præſtãda bona opera 325.22
fidei proprietates 271.20 inde. uariæ ſignificationes 262.4 ſynonyma 263.57 unde adiuncta 264.41
fidei cur Paulus charitatẽ annectat, & poſtponat plerunq; 277.29
fidem à Deo in cordibus noſtris accendi 265.54 quibus inſtrumentis utatur Deus ad accendẽdam eam 266.12
fidẽ afferre, excitare, & cõfirmare, effectus Euangelij 205.59 eandem circa res ſpirituales & corporales uerſari 268.58
fidem debere ſequi contritionem, quibus teſtimonijs probetur 348.18
fidem eorũ qui cõuerſi ſint cõfirmare, miraculorũ effectus 432.48

fidem eſſe notitiã in mente de Deo & Chriſto Ieſu, teſtimonia 271.37 exempla 272.38
fidem & conuerſionem in quibus operetur Deus per uerbum 39.14
fidẽ excuti peccatis mortalibus 173.42 imputari ad iuſticiã quomodo intelligendũ 239.42 in conuerſiõe ſalutari quę debeant excitare 348.40 in mente noticiã uerbi Dei, in corde fiduciã erga Deum eſſe 267.16
fidẽ in pijs creſcere & augeri, teſtimonia & exempla 275.7 in quibus operetur eam Deus 153.56
fidem omniũ piorũ mẽbrorum Eccleſiæ unam eſſe 269.38 operari eã dicitur ſpiritus S. 116.8 qui eam amittant 266.32
fidẽ ſemel cõceptã poſſe rurſus amitti 275.43
fidem ſimulatam & mortuam habere, peccatum in I præceptum 286.58
per Fidẽ in Chriſtũ omnes homines ſaluari 365.48
propter Fidẽ placere Deo inchoatam obediẽtiam 317.50 & 318.1
per Fidem quæ effecerint Patriarchæ & prophetæ ueteris Teſtamẽti 61.20
fide accipi gratiam, id eſt remiſsionem peccatorũ 148.18 bona ſacrificio Chriſti parta 365.32
fide aliena neminẽ ſaluari, ſed propria 270.59
fide gratis iuſtificatos ſanctificare, decretum Dei 215.54
fide ſola, abſque operib. legis, iuſtificari credẽtes in Chriſtũ, ex ueteri Teſtamento 50.10 quibus argumentis probent Apoſtoli 253.20
fide ſola, eum qui non habeat bona opera, non poſſe ſaluari 328.8
fide ſola iuſtificari hominẽ negantes, excommunicandi 357.46
à Fide aberrantes, eccleſiæ contrarij 392.45
in Fide nõ ſanum eſſe, peccatum in I præceptum 286.44
in Fide Paulus non perfectus 149.35
fiducia fixa in miſericordia Dei, tertia proprietas fidei 273.49 in quibus teſtimonijs fidei ſynonymon 263.57
de Filiabus Philippi, narratio Polycratis Epheſij 573.55
filius à matre coctus & comeſtus 661.27
filius perditus 2 Theſſ.2 eccleſię cõtrarius 392.51
filius Dei cur λόγος dictus à Ioãne 570.12 rex regni Chriſti 397.26 ubi Chriſtus dictus 107.24 ubi ſuo ſanguine partam iuſticiã diſtribuere & applicare dicatur 234.13
filius hominis Chriſtus 108.12
filius quomodo ex Patre natus 86.59 idẽ regenerationis cauſa efficiens 150.8
filij Dei definitio uera 107.10 peculiare officiũ in redẽptione generis humani 231.52 proprietates peculiares ante incarnationẽ 88.52 communes cũ Patre 89.25 cum utroq;. ibid.41
filio Dei par cum Patre & ſpiritu S. gloria & honor quid probet 87.37
filio quas ſingulares proprietates tribuant Apoſtoli 86.11
filium Dei ab integro qui crucifigant 178.53
filium Dei cur oportuerit eſſe Chriſtũ, cauſę 95.19
filium Dei eſſe perſonã peculiarẽ, ubi doceant Apoſtoli 85.13 à Patre & ſpiritu ſancto diſtinctã. ibid.39 hominem factum quibus nominibus appellent Apoſtoli 89.56 inde. & 90.16.32
filium Dei negantiũ pſeudoapoſtolorum hypotheſis, ubi à Paulo refutata 489.59
filium eſſe coeſſentialẽ Patri & ſpiritui S. quibus teſtimonijs probetur 86.18 & 87.11 unius eſſentiæ. ibid. coæternũ 87.55 inde. & 88.9
filium perditionis & aduerſariũ eſſe, &c. peccatũ in II pręceptũ 290.30
filiũ ſuũ cur miſerit Deus, natum ex muliere 225.28 per eum cur redimere uoluerit humanũ genus 216.17
per Filium ſuum in mundũ miſſum quid effecerit Deus 73.15
de Filio Dei pſeudoapoſtolorum hypotheſis 486.34 ubi refutata 489.3
filiæ Abrahę, & filij Dei, appellatio Eccleſiæ 366.54.56
filij infidelitatis, diaboli, tenebrarũ, &c. eccleſiæ contrarij 393.1 inde. qui ſint 142.24
filij promiſsionis & liberę, appellatio Eccleſiæ 366.55
filij diaboli à filijs Dei quibus notis diſcernantur 136.19
filij iræ natura qui dicãtur à Paulo 134.10
filiorum Dei ius, & hæreditas Dei, bonũ Eccleſiæ 388.24
filiorũ officia erga parentes 297.9
filijs colligere theſauros, parentũ officium 207.3
filios parentibus cibum ex ore rapuiſſe in Hieroſol. oppugnatione 657.24
finis ſeculi ubi ab Apoſtolis indicatus 460.34
de Fine bonorum operum quid doceant Apoſtoli 320.7
fines iudicij extremi 470.48
flamma ignis cur angeli dicti 128.72
Flauia Domicilla à Domitiano in exiliũ propter fidem relegata 28.47
Flauius Clemens Romanus conſul 28.48
Flauius Silua 664.49
fletu ſuum dolorẽ propter peccata oſtendere, effectus cõtritionis 347.51
Flori crudelitas in Iudæos 652.36 quas ſub eo Iudæi habuerint calamitates 642.26
fœni proiectamenta ad cibum requiſita 661.22
forenſes leges quid 181.9 quatenus abrogatę 182.52
pro Forẽſibus ſtatutis ubi lex dicta 180.14
formulę orandi ex Apoſtolis 332.35
fortes eccleſiæ contrarij 392.61
fortes in fide quomodo appellati 270.3
Fortunatus Corinthi docuit 21.49
de Fortuna ſomnium Galbæ Imperatoris 669.41
à Fratre inordinatè ambulante nõ abſtinere, peccatum in III præceptũ 296.31
fratres aliunde aduenientes etiã auditi in ſynodis priuatis, ſi quid ad totam eccleſiam referre uellent 514.15
frigus afflictionum forma 410.35
Fronto miles ſub Tito 663.37
fructus iuſticiæ & ſpiritus ubi pro obedientia noua dicti 279.37 qui 157.51
pro Frumẽti modio quidam uniuerſa bona ſua dediſſe 657.28
frumentorum ædes plenæ incenſæ à ſeditioſis 652.43
de Fuga in cruce nihil expreſſe præceptũ ab Apoſtolis 428.58
Fuluiani uita ex Nicephoro 622.18
fures excõmunicãdi 358.9
furtum, peccatũ in VII pręceptum 310.6
futura quatenus prænouerint diaboli 133.55

G

GAbriel alter, Paulus 606.21
Gadarenſiũ ciuitas à Veſpaſiano expugnata 645.50 eius deditio 650.24
Gaius à Paulo baptizatus 513.15
Gaius Derbæus collega Pauli 603.28
Gaij uita 619.41
Gaium à quibus rebus cõmendet Ioannes 530.10
Galatæ à Paulo ad pœnitẽtiam reuocati 249.15 grauiter ab eo obiurgati 377.51 & 214.36 & 512.4 ſtulti ab eodem dicti 407.54 ueri Dei ignorantes 77.38
Galatarum defectio à fide 276.13 eccleſia malis plena 377.50
Galatis ſcripta epiſtola cuius rei teſtis 384.59
ad Galatas epiſtola quid contineat 37.44
Galatiæ eccleſia 16.21.38 inde. cur à Paulo repręhenſa 390.3
ad Galatię eccleſias qui fratres unã cum Paulo ſcripſerint 520.42
in Galatia eccleſiæ à Petro conſtitutæ 518.32 in ea quãdo extiterint pſeudoapoſtoli 488.11 qui Apoſtoli docuerint 519.31
Galatianæ eccleſiæ pſeudoapoſtoli à Paulo acriter refutati 489.21
Galba Imperator in Hybernia 671.9
Galbæ Imperatoris ſomnium de fortuna ſibi apparente 669.41
Galilæa quando à Tito uaſtata 672.1
Galilææ eccleſiarum pax ſub Tiberio 24.31
Galilææ Euangeliũ à Iuda Lebbęo prędicatũ 584.7
in Galliam quando propagatio uerbi facta 22.51
Gallio proconſul Achaiæ Paulum non uult iudicare 22.59

Gamalêſiũ obſidio 657.16
Gamaliel præceptor Pauli 587.15 eius grauis ſententia in concilio pontificum 6.43 & 557.34 recta ſententia 399.51
Gamalielis Tarſenſis uita 621.34 (451.10
γάμος & γαμεῖν ubi in uſu
Garizin mons qua clade Iudęorum clarus 646.1
gaudium Apoſtolorũ ob illatã contumeliã 6.58
gaudiũ conſcientiæ, bonũ iuſtificationis 258.54
gaudium & pax pro afflictis cõſcientijs, effectus Euangelij 207.7
gaudiũ in Domino, opus primi præcepti 284.59
gaudium in ferendis afflictionibus, in cruce exercendum 426.10
gaudium operari in cordibus hominũ, opus ſpiritus ſancti 116.52
gaudium ſpiritus ſancti, bonum eccleſiæ 388.42 ſacrificij Chriſti effectus 365.19
gazophylacia à Romanis incenſa 662.29
gehennæ uox an ab Apoſtolis uſurpata 471.42
gemmæ, creaturæ Dei 124.25 (poſitæ 65.35
genealogiæ ſcripturæ op-
genealogiæ tribuũ Iſrael cur in ueteri Teſtamento diligenter annotatæ 62.44
de Genealogijs, hypotheſis pſeudoapoſtolorum 487.24 à Paulo refutata 490.34
generatio tortuoſa & praua eccleſiæ contraria 393.3
generis humani miſeria cuius rei occaſio 235.35 per Chriſti mortem & reſurrectionem redemptio, decretũ Dei 215.28 eiuſdem propagatio etiam in corrupta natura quatenus Deo placuerit 139.60
gentes an ritibus Moſaicis parère debeãt, ſchiſma ubi ortum 16.1
gentes cur Deũ non poſſint inuocare 329.1 cur receptę 215.21.48 & 155.35 diaboli opera ad perſequendum eccleſiam, ſeductæ 135.55 quantũ de Deo ante conuerſionem nouerint 143.35 & 144.3
gentium Antiochiæ Piſidiæ conuerſio 248.36
gentiũ cõuerſio per quæ facta 344.8 earundem peccata, peccatorũ cumulatione punita 164.2 pœnæ ſpirituales & corporales 396.20
à Gentiũ ſtudio in Deos, probatur quòd ſit Deus 69.40
gentiũ uocatarũ exempla 376.6 uocatio per uiſionẽ Petro monſtrata 63.53 ex ueteri Teſtamento probata 47.4
de Gentium uocatione, doctrina Petri 553.31 Iacobi in comitio Hieroſolymitano oratio 548.4 ſubinde mentionem feciſſe Chriſtum 1.50 teſtimonia 373.40
gentibus & Iudæis imputari remiſſionem peccatorum 248.52
gentibus quib. detur ſpiritus ſanctus 117.61 quomodo concionati ſint Apoſtoli, & alij miniſtri eccleſiæ 511.7
gentes pertinere ad Eccleſiam quibus argumentis afferat ſynodus Hieroſolymitana 374.4
gentes quarũ rerum commonefaciat ſubinde Paulus 599.52
gentes quoque pertinere ad Euangelium 204.25 inde. id negantes, Euangelio contrarij 208.12 ueram de Deo naturaliter cognitionem non habuiſſe 77.15
gentiliſmi quaſi generalis definitio 667.15
de Gentiliſmo, Apoſtolorum tempore 666.48
gentiliſmi, quorum mentio ſit in Actis & Pauli ſcriptis 668.36
Geortheni hæretici unde exorti 482.27
Geraſæ ciuitatis deuaſtatio 651.6
in Germaniam quem miſerit Apoſtolum Petrus 23.16
Germanis Euangelium à Thoma pręedicatũ 578.39
Geruaſius martyr ſub Nerone 638.2
geſtus oratiõis liberi 336.8.14 & 501.34
Gideonis hiſtoria 61.18
Giſcala Galilææ urbs 647.30
gladij uſus Petro non conceſſus 560.8
gloria Euangelij maior quàm legis 212.1
gloria quid, & opus VIII præcepti 312.46
gloriã ab hominibus quærere, peccatum in VIII præceptum 315.26
gloriari ſecundum carnẽ, & in facie, & nõ in corde, peccatũ in VIII præceptum 315.35
gloriatio in Domino, opus primi pręcepti 284.56
glorificatio, iuſtificatiõis bonum 260.18 uniuerſalis, prædeſtinationis effectus 217.32
glorificationem piorũ in futura uita excellentiorem fore, ob crucẽ 427.47
Gnoſtici hæretici 484.1
Gog & Magog affines Antichriſti, à Chriſto delendus 440.37.41 Chriſto oppoſiti 108.55 eccleſiæ contrarij 392.59 & 39.16 eorundem in eccleſiam Dei horrenda impreſsio & perſecutio, ſignũ finis ſeculi 462.10
Gog & Magog opera diaboli ad perſequendum eccleſiam ſeducti 135.57
de Gothis triumphus Domitiani 672.8
gradus perſonarum eccleſiaſticæ gubernationis tres 508.44
de Gradibus, canon Apoſtolorum 530.19
in Græcia quandiu docuerit Paulus 22.1
Græcorum Act. 11. conuerſio 248.31
Græcorũ multitudo Theſſalonicæ adiuncta eccleſiæ 386.57
Grammaticæ imperitus Paulus, ſecundum Hieronymum 598.60
gratia Chriſti, iuſticiæ legis oppoſita 229.4
gratia Dei, effectus Euangelij 206.33 finalis cauſa iuſtificationis 252.30
gratia & debitum, oppoſita 261.3
gratia & merces quomodo oppoſita apud Paulum 243.23 & opera. ib.
gratia & miſericordia in Deo, cauſa impulſiua redemptionis generis humani 237.1
gratia ſeu gratuita acceptatio coram Deo, bonum iuſtificationis 257.60
gratia ubi ſignificet paſsiuè 228.38
gratiæ ſignificata 230.12 & inde. eiuſdem ſynonymon charitas, ſeu dilectio Dei 229.43
gratiam Dei negligere, & aſpernari eum qui loquitur, peccatum in II præceptum 291.5
ad Gratiam hominum nihil facere, miniſtrorum opus 293.22
gratiam, id eſt remiſsionẽ peccatorum fide accipi 148.18
gratia Ieſu Chriſti homines ſaluari, abſq; operibus legis, Petrus quomodo in Hieroſolymitano concilio affirmet 547.42
in Gratia comparanda totius Trinitatis labor 231.37
gratiarum actiõ, orationis ſpecies 328.44
gratiarum actionis & orationis formulæ coniunctæ 333.7 & 334.36
gratiarum actiones cõmunes cur præcipiat Paulus lingua uernacula fieri in cœtu 336.31 in cõgreſsibus publicis pro beneficijs Dei factas eſſe 495.18
gratias agere Deo pro beneficijs, opus ſecundi præcepti 288.33 (19
gratis particulæ uſus 231.
gratis, quoad nos, iuſtificari peccatores 244.58 non quoad Chriſtum 245.11
Gregorij iudiciũ de ſcriptis Dionyſij Areopagitæ 625.59
grex Chriſti, eccleſiæ appellatio 366.44. qua re paſcatur 403.31
gregis curam non ſponte, ſed coactè agere, peccatum in III præceptũ 295.56
gregi bono exẽplo præire, miniſtrorũ opus 293.26
gregẽ Chriſti paſcere, miniſtrorũ opus 292.35
gubernationis eccleſię forma & ratio 510.22
de Gubernatione ſeu politia eccleſiæ ſub Apoſtolis 507.1 inde
gubernatorum officia quibus metis incluſa 457.14
gubernatoribus imperantibus quæ Deus prohibuit, & prohibentibus quæ mandauit, non obediendum 457.26
Guilielmus Grocinus theologus 626.13

H

Habere uitam æternã, idem quod eſſe iuſtificatum 224.23

ᾅδου uocis uſus 471 47
hæreditas beatorum, merces appellata 478.44
hæreditas Dei, effectus Euangelij 207.33
hæreditas Dei, & cohæreditas Chriſti, bona iuſtificationis 258.31
hæreditas immarceſsibilis, appellatio ſtatus beatorum poſt hanc uitam 474.60
hæreditas uitæ æternæ, finis regenerationis 157.5
hæreſis crimen Apoſtolis obiectum 6.22
de Hæreſi ſub Tiberio & aliquot Imperatoribus ſequentibus 479.23
hæreſes, cauſa impœnitentiæ 352.60 ipſæ, & heretici homines, eccleſiæ contrarij 392.35
hæreſes, peccata in II præceptum 289.61 item in VIII præceptū 314.28
hæreſes ſub Claudio 482.32 ſub Tito & aliquot ſequentibus Imperatoribus 482.56
de Hæreſibus ſecuturis, præmonitiones Apoſtolorum 491.26
hæretici excommunicādi 357.44 ex ſcriptura refutandi 65.3 omnis generis cognati ſeu membra Antichriſti 440.31
hæreticorū falſa dogmata, ſcandali accepti cauſa 445.52 pater diabolus 135.51
hæreticis quàm acriter ſe oppoſuerint Apoſtoli 511.17
hæreticos fugere, opus ſecundi præcepti 287.58
de Hæreticis, caput undecimum 631.54
de Hęreticis uitādis & excommunicandis, canon Apoſtolorum 534.27
in Hæreticis refutandis & excommunicandis, eccleſiarum mutuæ operæ 529.35
hæſitare & dubitare fidei contraria 278.44
non Hæſitare, pro credere 264.18 (6
ἁμάρτημα pro peccato 161.
ἁμαρτία uox quàm uſitata in Apoſtolorū ſcriptis 160.51 & 161.54 & 166.22
Hannas Pontifex 5.22 de eiuſdē pœnis quis ſcribat 32.58
Hebionē quid de Ieſu docuiſſe dicat Tertullianus 483.50
Helena mulier Simonis magi 480. 10 inde. & 632.49
Helias alter, Paulus 606.14
Heliæ orātis exemplū 330.35 & 339.39
Heliſæus alter, Paulus 606.15
herba, creatura Dei 124.6
herba parietibus internata, comeſta 657.16
Herculanum oppidum cinere Veſeui montis incenſi obrutum 639.60
Hermes Chriſtianus 22.18
Hermæ uita 619.51 liber adulterinus 57.39
Hermagoras ubi docuerit 22.44
Hermagorę epiſcopi Aquileiæ uita 624.14
Hermogenes eccleſiæ contrarius 392.46 pſeudoapoſtolus in Aſia 488.41 excommunicatus à Paulo 512.24 non ſanus in fide 270.16
Hermogenis defectio 159.11 & 276.4 & 600.60 Timotheo indicata 512. (18
Herodes 399.43
Herodes Act. XII cur ab angelo percuſſus 291.33
Herodes Agrippa quādo perſecutionē in Chriſtianos mouerit 8.5 eius hypocriſis, & uiolentia in Apoſtolos 25.50 inde. pœna ſeu diuina ultio 31.11
Herodis Antipæ crudelitas in Iohannē, inſidiæ in Chriſtū 30.10 eiuſdē pœna & exilium. ibid.
Herodis à diabolo occupati exemplum 135.24 iniuſticia & uiolentia in Iacobum 313.58
Herodiadis exilium cum marito 30.35
Herodion 22.16 cognatus Pauli 604.7
ἥττημα pro peccato 161.19
in Hibernia Iacobus docuiſſe dicitur 23.19
ἱκετηρίαι ſupplicationes, petitionis ſpecies 328.57
Hierapolis Philippi interfectrix, quando terræmotu concuſſa 32.50 & 638.49 ſepultura eiuſdē Apoſtoli clara 574.47
Hierapoli Eccleſia 17.56
de Hierapolitanorū ſuperſtitione quid nugetur Nicephorus 669.20
Hieremiæ locus de autore utriuſq; Teſtamēti 212.24 (ſtoria 61.17
Hierichūtis uaſtationis hi-
Hieronymus de laudibus Pauli apoſtoli 604.50 eiuſdē de Clemēte Romano epiſcopo ſentētia 629.54 locus de ſymbolo Apoſtolorum 66.45 narratio de hiſtoria Lucæ euangeliſtæ 609.46
Hieruſalem, appellatio eccleſiæ 367.28
Hieroſolyma quātam multitudinem populi feſtis diebus capere potuerit 663.53 quando condita, & quando etiam funditus deleta per Titum 664.18 infeliciter à Ceſtio obſeſſa 645.3
Hieroſolyma terrena, & tēplum, imago eccleſiæ 393.33 & 49.48
Hieroſolyma triplici ſeditione obruta 652.23
Hieroſolymæ excidiū quę prodigia & præſagia præceſſerint 652.56 ibid. ſemper uſq; ad excidium manſiſſe aliquos Apoſtolos 7.61
ante Hieroſolymorū cladem quò migrauerint credentes in Chriſtum 11.56
Hieroſolymorū excidium Romæ à Paulo & Petro prædictum, ſecundum Lactantium 596.5 de eodē, eiuſq; cauſis, uaticiniū Chriſti 647.47
Hieroſolymorum extremi excidij initium 648.25 obſidio per Titum facta 654.53
Hieroſolymis collectę per Apoſtolos eccleſiæ hoſtes qui fuerint 418.31 quæ fuerit eccleſia poſt aſcenſionem Domini 2.47 qui de uera, & qui de falſa eccleſia fuerint 368.55 quid paſſus ibidē Paulus ſub Claudio 26.47
Hieroſolymis quoto anno diſcedere iuſsi Apoſtoli à Domino, ex Apollonio 519.3
Hieroſolymitana eccleſia quibus rebus, alijs inſignior in initio 522.45 quòd non affectauerit primatū in alias. ib. quomodo ſeruierit alijs uicinis eccleſijs. ibid.
Hieroſolymitanum conciliū quando ſub Claudio celebratum, & quæ fuerit eius occaſio 546.40
Hieroſolymitanæ eccleſiæ ærarium commune, & qui ei præfuerint 514.47 inde. quando eidem omnia communia fuerint 505.55
Hieroſolymitanā eccleſiā quæ perſonæ primùm gubernauerint 508.47
Hieroſolymitani ſenatus exemplum 399.44
Hierothei uita, ex Nicephoro 622.42
in Hiſpaniam an Paulus uenerit 22.58 & 595.10
homo animalis quis 143.31 conuerſus ſeu regeneratus, quid 147.38
Homo cur diaboli mancipiū 163.24 poſt lapſum quid 142.53 quatenus creatura Dei 140.8 & 124.34
homo primus qualis à Deo factus 138.20
homo ſecundus, Chriſtus 108.48
homo uetus cur tantū quę carnis ſunt curet 146.36 eius opera Deo non placere. ibid. ob quos fines regeneretur à Deo 156.48 quātum carnaliter poiſit, & quantum non, exempla 145.37 idem, ſubiectum peccati originis 167.15
hominis ante conuerſionē uires 142.58 & 143.58 ante lapſum proprietates 138.34 fines. ibid. 48
hominis noui effectus qui 157.50 poſt lapſum appellationes apud Apoſtolos 146.47 inde. partes 140.12 uires ſiue potentiæ & earum appellationes. ibid. 23 proprietates. ibid. 31
hominis renati cauſa efficiens 149.55 ad ipſius cauſam formalem quæ proprietates referantur 156.7
in Hominis renati corde quid operetur Deus 154.30
hominis ſtatus quadruplex ab Apoſtolis deſcriptus 137.60
hominis natiuitas ex ueteri Teſtamento demonſtratur 50.7
hominis ueteris actiones 143.16 ignorantia in rebus ſpiritus Dei 144.46 & 145.12 inde. opera in renatis 157.18
hominē ueterē deponere, & nouum induere, effectus pœnitentiæ 344.35
de Homine ante lapſum quid doceant Apoſtoli 138.5 (ſint 141.39
in Homine nō renato quæ
homines quòd nō omnes cōuertantur, cauſæ 155.5 ubi mundi uocabulo nuncupentur 121.22

hominum

hominum immolationes quàm diu durauerint 676.52
hominum in & poſt reſurrectionem duo genera 159.49 utroſq; reſuſcitaturum Deum. ibid.56
hominum miniſterio ad quid utatur Chriſtus in regno ſuo 398.25
hominum mores corruptiſsimi, ſignum cõſummationis ſeculi 462.12 peccatũ in Spiritũ ſanctũ duo genera 176.36
hominum primorum creator Deus 138.9
hominum renatorum appellationes 159.34 ſaluandorum miniſtri angeli 130.32
ad Hominum uſum applicata lex & Euangelium quomodo ſibi mutuò inſeruiant 213.10
hominibus credentibus in ueteri Teſtamento ſalutem per Chriſtum contigiſſe 203.48
hominib. nõ ſtuduiſſe placere Apoſtolos 512.54
hominibus omnibus ſemel moriendum 458.58
hominib. pijs ſingulis adeſſe angelos 131.10
hominibus ſeruire coguntur aliæ creaturę 126.28
hominibus ſtudere placere, peccatum in III præceptum 296.7
homines adorare, peccatũ in II præceptum 291.9
homines etiam corporaliter obſideri à Satana 135.40 omnes eſſe peccatores, nec præſtare legi perfectam obediẽtiam 192.38 omnes gratis, fide in Chriſtum, abſque operibus, ſaluari 251.42 omnes reſurrecturos eſſe 466.20
ab Hominibus quid poſtulet lex 209.44
de Hominibus quid ſenſerit Stephanus 635.2
in Hominibus quibus diabolus inhabitans ſit efficax 134.18 (candi 358.2
homicidæ excommuni-
ὁμοούσιος ubi Filius cũ Patre dictus 107.41
honorem tribuere magiſtratui, officium ſubditorum 299.21
hora tertia in Scriptura quæ uocetur 3.56
horæ canonicæ ab Apoſtolis orationi non præſcriptæ 332.19
horarum mentio in dicendis precibus 501.6
ἁρπαγμὸν ἡγεῖσθαι 215.2
ὁρίζειν 214.60
hoſpitalitas opus VII præcepti 309.46
hoſpitio excipere & promouere eos qui Eccleſias plantant, auditorũ uerbi opus 295.8
hoſtes Eccleſiæ Hieroſolymis ab Apoſtolis collectæ 418.31
hoſtiæ ſpirituales, per IESVM Chriſtum quàm acceptabiles 102.52
hoſtiarum ſpiritualiũ oblatio pro noua obedientia 279.48
hoſtias ſpirituales per fidẽ Deo offerri 277.6
humilitas angelorũ 129.15
humilitas corã Deo opus primi pręcepti 284.18 in cruce exercenda 425.55
humilitas quid 313.9 opus VIII præcepti. ibid.
ὑπακοή, effectus Euangelij 107.33 fidei 276.58
Hymenæus 392.45 & 445.55 & 467.56 & 486.38 fidem amiſit 275.55 & 276.7 non ſanus in fide 270.17 pſeudoapoſtolus 487.21 Satanæ traditus 512.23 & 498.27 eius defectio 159.9 & 173.57 & 522.77 & 600.56 peccatum in Spiritum ſanctum 177.45
hyperbatis ubi uſus Paulus 598.55
ἀντιλήψεις qui fuerint in gubernatione Eccleſiæ 508.34 (cõtraria 328.21
hypocriſis operibus bonis
hypocritæ quam habeant fidem 270.39
hypocritarũ opera imperfecta 318.28
hypocritis non dari ſpiritum ſanctum 118.8
hypocritica pœnitentia quæ 343.1 ueræ conuerſioni contraria 351.16
ὑπόστασις fidei ſynonymon 364.9
hypoſtaticæ unionis in Chriſto quas cauſas recenſeant Apoſtoli 94.3
hypotheſes Antichriſti 490.52 Cerinthianæ 484.30 Ebionæ 483.40 Menandrianæ 483.4 Nicolaitarum 485.58 pſeudoapoſtolorũ 486.32 Simonianæ 480.1
Hyrcanis Euãgeliũ à Thoma prædicatum 578.39
Hyriacus rex Aethiopiæ 577.4

I

IAcob & Eſau hiſtoria 61.15
Iacob alter, Paulus 606.5
Iacobus ab Herode interfectus 418.45 in gratiã Iudæorum 313.58 & 418.45 & 427.36 & [illegible]6 & 25.61 quando 557.40
Iacobus Alphæi, Apoſtolus 402.49
Eiuſdem (qui & Iuſtus minor, & frater Iudæ, & frater Domini dictus eſt) uita 579.20 quas ob cauſas frater Domini dictus ſit. ibid.31 quando à Iudæis interfectus 581.12 qua occaſione & quomodo. ibid.46
Iacobi Iuſti hiſtoria ex Clemẽte Alexandrino, Egeſippo, & Ioſepho 581.18
Iacobus epiſcopus Hieroſolymitanus 522.50 & 527.39
Iacobi fratris Domini Hieroſolymis interfecti hiſtoria 27.12
Iacobi Zebedæi F. uita 566.5 imbecillitates. ib. 38
de Iacobo Zebedæi F. quã narret hiſtoriam Clemens 566.60
Iacobi epiſtola an authentica 54.15.26 de eadem iudicium 583.40
Iamnis & Iambris exemplum 378.52
Iaſon collega & hoſpes Pauli 603.25 in forum protractus à Theſſalonicenſibus 591.45 mulcta ſeſe liberat à iudice 386.59 eius periculum 20.40 (ſumptæ 393.39
Icones Eccleſiæ à corpore
Iconij Eccleſia 15.16 quid ibi egerit Paulus 590.27
idiomatum communicatio 104.39
idola adorare, peccatum in II præceptum 291.16
idola Deo oppoſita 78.14
in Idolorũ templis nuſquã Apoſtolos aut Chriſtianos oraſſe 501.55
idolis ubi nomen Dei tribuatur 67.57
idololatræ excõmunicandi 357.58
idololatria, falſæ Eccleſiæ nota 395.22 peccatum contra primum præceptum 285.34
idololatriæ gentium autor diabolus 134.30
de Idololatria, hypotheſis Cerinthi 485.9
idolothytis ueſci res indifferens ſecundum Nicolaitas 486.7
ab Idolothytis, ſuffocato & ſanguinẽ, etiã Chriſtianos abſtinuiſſe 505.41
de Idolothytis & ſuffocato non comedendis, canon Apoſtolorũ 539.23
Idumææ Euangelium à Iuda Lebbæo annunciatũ 584.8
Idumæorum defectio à Ioanne tyranno, & pugnę cum Zelotis 652.6 eorundem mores 648.58 crudelitas in Hieroſolymitanos 649. 2 inde. 20
ieiunandi ritus 503.1
ieiunare cur ſoliti fuerint Chriſtiani & Apoſtoli 503.10
ieiunationes & orationes cur interdum coniunctim factæ 338.55
ieiunium opus ſexti præcepti 305.28
ieiunia inter Pauli calamitates numerata 503.25
ieiunia publica nuſquam indici mandata ab Apoſtolis 503.5
ieiuniorũ quæ duo genera Chriſtus docuerit 577.20
de Ieiunijs, canon Apoſtolorum 541.16
IESVS Chriſtus autor Euangelij 199.52 inde. filius Dei eſſe ex ueteri Teſtamento demonſtratur 49.56 labis originalis expers 169.25 Meſſias in ueteri Teſtamento promiſſus 43.49
Ieſus Chriſtus Meſsias exhibitus, ſubiectũ noui Teſtamẽti 59.28 miniſter Euãgelij 209.8 pontifex ſummus, & caput eccleſiæ 388.26 quomodo nobis pateſiat 153.20 ſolus ſacerdos noui Teſtamenti 64.17 ſubiectum & fundamẽtum Euangelij 200.55 efficacia per adminiſtrationem ſacramentorum à ſe inſtitutorum 102.14 incarnati ante & poſt glorificationẽ proprietates communes 103.41
Ieſu Chriſto, quæ ſolius Dei ſunt, attribui 91.31
Ieſum Chriſtum omnia hominum peccata expiaſſe 175.24 quàm acriter eum defenderit Ioãnes aduerſus hæreticos Ebionem & Cerinthum 485.16 uerum eum eſſe Meſsiam olim promiſſum, & iam exhibitum, docẽt Apoſtoli 106.2.58
de Ieſu Chriſto, iuſticia & iuſtus dicta, quid ſignificent 220.2

Digitized by Google

de Ieſu Chriſto, una perſona, quę prædicētur 104. a de eodem concio Petri apud Cornelium 11. 35 doctrina Petri 553.26 quid de eo docuerit Petrus in feſto Pētecoſtes 4.6
Ieſus quidam templi diuitias Tito tradit 623.11
Ieſu filij Aciani, ruſtici hominis, exclamatio ante Hieroſolymę excidium 653.56 quibus idem plagis affectus 654.6 inde
Ieſu pontificis interitus 649.9
Ignatius epiſcopus Antiochenus 527.45
ignis æternus appellatio inferni 472.12
ignominia afflictionū forma 420.45
ignorantia ſcripturæ & ueritatis, cauſa per ſe ſcandali accepti 444.52
ignorare uerū Deum, peccatum in I præceptum 285.19
in Illyrico etiam Eccleſiā fuiſſe 22.48 (39
Imago Dei, Chriſtus 107.
imago Dei in primo homine quid 138.30
imaginē Dei geſtare quid 138.36
imagini Chriſti ſimiles futuri fideles poſt hanc uitam 476.40
imbecillitates doctorum à doctrina diſcernendæ 413.10
imitari fidē & exempla doctorum ſuorū, auditorū uerbi opus 293.51
ut Imitatores Dei & Chriſti reperiamur, facienda bona opera 324.33
immiſericordes, peccatores in V pręceptum 302.16 item immites. ibid. 17
immūdicies coniugio contraria 455.13
de Immundo nō attingendo, legis, ubi mētio fiat 181.55
immundi excommunicandi 358.5
immundicia, peccatū in VI præceptum 305.48
immutationis mundi dies incertus 461.5
de Immutatione uiuorum in aduentu Chriſti 463.8.21
impedire alios ne obediāt ueritati, peccatum in II præceptum 290.21
imperfectiones beatorum ceſſaturæ poſt hanc uitam 477.51
imperium Romanum uenerans Papam, regno Chriſti contrariū 399.29
imperiorum politicorum mutationes 670.30
impij & increduli quali corpore ſint reſurrecturi 467.18
impij in impœnitentia uſque ad finē perſeuerantes, quid ſibi perſuadere debeāt 218.37 unde filij diaboli dicti 134.25
impiorum autoritas, conſilia, exempla & calumniæ, cauſæ ſcandali accepti 445.52 excæcationis cauſæ 40.34
impiorum ſumma ſecuritas, ſignum finis ſeculi 462.42
impijs, qui pereunt, quid ſit uerbum Dei 40.10 quid mortem afferat 173.5
impios ad conuertendum etiam bona piorū exempla inuitare 152.41
impios corpore & animo in inferno cruciatum iri 473.12 cur non potius eos quàm pios affligat Deus 216.19
impios & perſecutores ubi Scriptura mūdi uocabulo nominet 121.27
impios nō cum gaudio ad iudiciū uenturos 469.26 eos puniturum eſſe Deum, teſtimonia 74.51
cum Impijs conuerſatio, peccatum in VI præceptum 307.14
inanitates uocum prophanæ, Scripturæ oppoſitæ 65.31
ante Incarnationem quas proprietates cum Patre & Spiritu ſancto communes habuerit F.89.43
inceſtus coniugio contrarius 455.14 peccatū in VI præceptū 306.49
inceſtuoſi excommunicandi 358.7
incredulitas pro peccato 161.42 in I præceptum 286.32 quotuplex 78.21 fidei contraria. ibid.
incredulitate reijci promiſſionem Euangelij 201.61
incredulorum ſenſus à diabolo excæcari 134.22
incredulos eſſe manſuros in ira Dei, ſententia extremi iudicij in Euangelio reuelata 470.6
in India Eccleſiæ à Thoma plantatæ 18.7 & 518.43
Indis quis prædicauerit Euangelium 516.39 relictum ijſdem à Bartholomæo Euangelium Matthæi Ebraicè 574.59
indignè accedētes ad cœnam Domini, nihilominus corpus & ſanguinē Chriſti accipere 362.27 ipſorum pœnæ 363.5
indoctos quoque & incredulos in cœtum publicū admiſſos eſſe 493.46
de non Indulgendo priuatis affectibus, canon Apoſtolorum 532.41
indurari, effectus ſcandali accepti 447.54 & non credere, effectus miniſterij per accidens 410.4
indurationis impiorū cauſæ 40.34
de Induratione impiorum decretum, etiam ad uoluntatē Dei refert Paulus 216.44
infantes an baptiſati Apoſtolorū tempore 496.33 à baptiſmo non excluſi 354.61
infantes lacte opus habentes qui ſecundum Paulum 270.2
infantes modò nati qui dicantur à Petro 270.1
infantes qui 149.45
de Infantum baptiſmo, canon Apoſtorū 535.38
inferorum locus, appellatio inferni 472.12
infernus ubi futurus ſit, Apoſtoli non docueru[nt] 472.30.
inferni appellationes 471.47
in Infernū plurimos præcipitandos, quibus ſententijs doceant Apoſtoli 473.22
ab Inferno liberi futuri pij poſt hanc uitam 476.30
in Inferno qui ſint futuri 472.32
infideles omnes cur damnet Deus 216.18
infidelium interitus, effectus Euangelij per accidens 208.1
cū Infidelibus ſocietas, fidei contraria 278.61
infirmitates & anxietates, forma afflictionū 420.33
infirmitates fratrum portare, opus V præcepti 301.8
de Infirmitatibus ſuis gloriari, opus VIII præcepti 312.57
infirmi in fide qui 269.61 non offendendi 415.47 quomodo ab obſtinatis diſcernantur 379.51
infirmorum ratio habita à Chriſtianis 505.44.
infirmorum rationem fortiores debere habere in rebus medijs, canon Apoſtolorum 539.41.
infirmos uiſitare & conſolari, auditorum uerbi opus 295.38.
inflatum eſſe perſuaſione propriæ iuſticiæ, cōuerſioni uere contrarium 352.9
ingemiſcere aduerſus alios, peccatum in II præceptum 291.24.
inhabitare in renatis, opus Spiritus ſancti 116.
inhabitatiōis Spiritus ſancti & Chriſti in cordib. noſtris medium 276.54
inimicitiæ, peccata in V præceptum 301.57
erga Inimicum nō eſſe beneficum, peccatū in VII præceptum 311.48
inimici crucis Chriſti Eccleſiæ contrarij 392.41
erga Inimicos beneficentia, opus V pręcepti 301.31
iniuſticia in contractibus, peccatum in VII præceptum 310.19
iniuſticia pro peccato 160.30
iniuſtus uox quid comprehendat 166.12
iniuſti excommunicandi 357.61
innocentē defendere contra malorū inſidias, officium magiſtratus 298.38
innocentum percuſsionē contra legem præcipere, peccatum contra officiū magiſtratus 299.3
inobedientia erga uerbū, cauſa quòd non omnes conuertantur 255.18
inobedientia liberorū erga parentes, peccatum in IIII pręceptū 297.19
inopia Chriſtianorū Hieroſolymis Apoſtolorū tempore 4.43
inquinamenta mundi quæ appellet Petrus 170.7
inſerere nos Chriſto, baptiſmi effectus 355.18
inſidiæ diaboli 420.30
inſtituere alios in uia Domini, miniſtrorum uerbi opus 292.13
intemperantia peccatum in VI pręceptum 306.52
interfectores Meſsię ex ueteri Teſtamento iudicantur 45.48

de

de Interfectorum numero in expugnatione Hieroſolymæ quomodo ſcribat Ioſephus 663.42
INTERIM, character beſtiæ, & imago eius 429.61
Interim ſuſcipere, cõtra officium ſubditorũ 299.56
interitus æternus, appellatio inferni 472.18
Interitus & perditio, pœna damnatorum 474.8
Inuidia peccatum in v præceptum 302.19
per Inuidiam Chriſtum annunciare, peccatũ in II præceptum 290.3
Inuocantes in uitã æternã ingreſſuri 475.28
inuocare Deum non uerè, peccatum in II præceptum 291.8
inuocare Deum qui uerè poſsint 318.59 quod non debeant in peccatis cõtra conſcientiam permanere 338.42
Inuocatio Dei uera, bonũ Eccleſiæ 388.31 iuſtificationis bonum 259.45
inuocatio ſanctorũ ab Apoſtolis ut idololatria damnata 340.9
inuocationem Dei gubernari à fide 277.9
inuocationem ueram adiuuare, opus Spiritus ſancti 117.7
in Inuocatione fiducia, effectus Euangelij 207.28
in Inuocatione quæ promiſsiones intuẽdæ 337.1
Ioannes 517.31
Ioãnes alter, Paulus 606.19
Ioannis Baptiſtæ teſtimoniũ, quòd Ieſus ſit Meſſias 106.58
Ioãnes Apoſtolus 402.48 ubi quaſi cõmunis inſpector Eccleſiarum fuerit 519.54
Ioannis apoſtoli certamina contra Ebionem & Cerinthianos hæreticos 485.14 eiuſdẽ uita 567.9 geſta in Aſia 569.6 manſio Epheſi 17.35
Ioãnes euãgeliſta in Pathmon inſulam relegatus ſub Domitiano 28.51 ab exilio reuocatus, quas & quomodo moderatus ſit eccleſias 528.50 an fuerit Epheſi, & quãdo 569.8 qua occaſione Epheſum redierit 29.44 qua occaſione Euangelium ſuum ſcribere ſuſceperit 53.38 & 569.25 quãdo ex Pathmo reuerſus Apocalypſim prodiderit 563.4 quomodo definiat Euãgeliũm 197.33 quò deducat eos qui ſcire cupiunt an ſint prędeſtinati 218.12 ubi collegerit Eccleſiam 518.31
Ioannes ubi confutet Antichriſtum 491.19 item hæreſim Nicolaitarum 486.14 ubi patrem à filio & ſpiritu ſancto diſtinguat 81.42
Ioãnis certamina 571.5 miracula. ibid.30 de lege morali ſententia 187.50 doctrina de cõtritione 345.44 è balneo, ubi Cerinthus erat, exilientis hiſtoria 573.19 eiuſdem Epiſtolæ duæ poſteriores an legitimæ 55.8
Ioãnis imbecillitates 379.36.49 loci de Trinitate 78.46
de Ioannis obitu nihil certi extare 573.35
Ioannis phraſis cur peculiaris 520.11 teſtimonia de bonis & malis in Eccleſia 376.36 exẽpla 377.28 de inſtrumentis conuerſionis 151.27
Ioanni quàm horrendam uocem adſcribat Abdias 571.48
apud Ioannem nulla mentio primatus Eccleſiarũ 528.36
de Ioanne Apoſtolo & Euangeliſta quam narret hiſtoriã Clemens 572.1
Ioannis baptiſmi ubi fiat mentio 356.47
Ioãnes Marcus Apoſtolorum collega 401.51
Ioannes pontifex 5.22
Ioannis leuitæ cuiuſdam filij perfidia erga Titum 647.32 res geſtæ Hieroſolymis 648.28
Ioannis cuiuſdam tyrannis 650.4 ſacrilegium 660.28 ſuppliciũ 664.15
Ioannes duos Epheſi fuiſſe 55.10.59 (327.44
Iob tolerantiæ exemplum
Ioelem de Chriſto teſtimonium perhibuiſſe 251.51
Ionathæ cuiuſdam immane facinus 665.8
Ioppe ciuitas à Ceſtio capta & incenſa 644.52 funditùs euerſa, & clade miſerrima Iudæorũ nota 646.26 inde
Ioppe quó Eccleſia Chriſti collecta 11.13 (556.5
in Ioppe quid actũ à Petro
Iordanis ubi cadaueribus repletus 650.49
Ioſeph alter, Paulus 606.7
Ioſeph fratris Iacobi uita 610.20
Ioſeph hiſtoria 61.15
Ioſephus Arimatiſienſis in Brytanniam à Philippo miſſus 23.23
Ioſephus à Tito Iudęos ad deditionem exhortari iuſſus 656.53 in quo excidio comprehenſus, & à Veſpaſiano uiuus ſeruatus 646.15 lapidis iactu ex muro uulneratus 659.55
Ioſephi narrationes de Iacobo Iuſto, fratre Domini 583.18 de libris autheuticis ueteris Teſtamenti 52.39 de morte Herodis Agrippæ 31.24
Ioſias alter, Paulus 606.17
Iotapata à Veſpaſiano obſeſſa 645.53 eius excidium, & Iudæorum clades. ibid.646.10
impletio Chriſti quó credentib. imputetur 255.12
impœnitẽtem eſſe, iuſtificationi cõtrariũ 261.28
impœnitentes loco pœnæ ſubinde in grauiora peccata incidere 171.9
impœnitẽtib. iuſticiã non imputari 249.52 nõ dari ſpiritũ ſanctũ 118.8 nõ remiſsionẽ peccatorũ, ſed potius iram Dei annunciandam eſſe 359.44
in Impœnitentibus, Sathanæ traditis, quomodo uim ſuam exerceat Spiritus ſanctus 115.9
impœnitẽtia extrema ſpecies peccati in Spiritum ſanctũ 177.8 ueræ cõuerſioni contraria 351.60 eius proprietates 352.1
impœnitentiæ cauſæ 352.57 effectus. ibid.61
impœnitentia accerſiri irã Dei 345.9
in Impœnitentia perſeuerantes excommunicare, miniſtrorũ opus 292.52 quid tales ſibi perſuadere debeant 218.38
impudẽtia diabolorũ 134.6
impudicitiã, peccatum in VI præceptum 306.6
imputare iuſticiam, ſynonymon uerbi iuſtificare 221.52
de Imputatione iuſticiæ doctrinã ex quib. prophetis confirmet Paulus 252.8
inſtitutiones Apoſtolorũ tenere, auditorum uerbi opus 294.17
Iouis Capitolini templum igni conſumptum Romæ ſub Tito 640.18
Iouis Cluniæ ubi mentio fiat 669.60 (48
Iouis Olympici ædes 667.
Iouis Tonantis tẽplum in Capitolio 667.38
Ioui illuſtri nouo Caio, titulus ſtatuæ Caligulæ 25.18 (tus 15.38
pro Ioue Barnabas habi-
ira Dei cuius rei fuerit occaſio 255.37 effectus impœnitentiæ 352.61 & peccati 163.10 pœnã damnatorum 473.53
ira ordinata, opus v præcepti 301.47
iræ Dei aduerſus peccatũ magnitudo unde conijcienda 163.14 exemplum in excidio Hieroſolymorũ 648.13 (302.5
iræ peccata in v præceptũ
iræ ſuę in illuſtribus perſonis exempla cur uoluerit Deus literis mandari 29.59
iræ Dei eſſe obnoxiũ, proprium hominis poſt lapſum 142.32
ad Iram prouocare liberos quid 297.6
ad Iracundiam inflammari, & ad odiũ miniſtrorum, effectus miniſterij per accidens 409.57
Irenæus 56.2 corrigit numerum beſtiæ χξϛ 56.38 & 609.7
Irenæi de Euãgelio Marci ſententia 53.24 locus de Clemente Rom. epiſcopo 639.33 de Anacleto epiſcopo Ro. 637.58 teſtimonium de Euãgelio Matthæi 576.22 de Simone Mago 479.58
Iſaac alter, Paulus 606.5
Iſaac hiſtoria 61.15
Iſidis fanũ Romæ ſub Tito igni conſumptũ 640.14
Iſidis templum & religio à Tiberio clauſa 667.54
Iſidori locus de canonib. uulgò Apoſtolorum appellatis 545.29
de Iſraele toto ſaluãdo, ueteris Teſtamenti locus 46.61 Pauli locus narratur 372.53 inde.
Italiæ eccleſiæ 22.7
itinerationes afflictionum forma 420.57
Iudam Apoſtolum non in Græciam, ſed in Perſiã ueniſſe 54.52
Iudæ Barſabæ uita 616.13
Iudas collega Pauli 603.24
Iudas Galilæus ſeditioſus 299.42 eius exemplum 6.46 (ſtolus 402.50
Iudas Iacobi frater Apo-

Iudas

Iudę fratris Domini nepotum hiſtoria coram Domitiano 28.60 inde.
Iudas Lebbæus quas regiones percurriſſe dicatur à Nicephoro 584.6
Iudæ Lebbæi, qui & Thadæus, uita 583.49 mors 584.20
Iudas præfectus Simonis in urbe cum decem cōtubernalibus occiſus 659.48 (517.31
Iudas propheta 510.30 &
Iudæ epiſtola an authentica 54.19 de eadem iudicium 584.27
Iudas traditor à Cerintho honoratus 485.10 exemplū deſperationis 278.56 hypocriticæ pœnitentiæ 342.48 & 352.35 peccator in Spiritū ſanctum 177.2
Iudæ contritio 347.43 hiſtoria in ueteri Teſtamēto prædicta 46.17
de Iudæ poſteris narratio Euſebij, ex Egeſippo 584.39
in Iudæa ſolum cur continuerit miniſteriū ſuum Chriſtus in carne exiſtens 1.43
in Iudæa Euangelium à Iuda Lebbęo prędicatum 584.7 quę fuerit perſecutio ſub Claudio, ex epiſtola ad Hebræos 26.38 quomodo regnū Dei à diſperſis fratrib. prædicatum 10.49
Iudæus quidā uiuus à Tito pro muro crucifigi iuſſus 956.41
Iudæi à Caligula afflicti 25.14 cur damnati 190.22 cur reijciantur 155.39 & 215.18.50
Iudæi excæcati peccatores in ſpiritum ſanctum 177.3 ſacrorū librorū diligētes cuſtodes 516.24
Iudæi Act.2 ueræ pœnitentiæ exemplum 342.57
Iudæorū ab Alexandria ad Caligulā legatio 25.29
Iudæorum Act.2 cōuerſio per uerbi miniſterium facta 408.51 & 342.4 & 343.40 & 346.6 & 348.37 & 351.55 fides quare excitata 267.2 & 272.41 & 273.44
Iudæorū baptiſmus 353.39 cædes apud Alexandriā 644.12 calamitates ſub Floro 642.27 clades apud Ioppen 646.25 autore Ceſtio 644.43 clades & deletiōes in alijs locis poſt euerſam Hieroſolymam 664.32
Iudæorum Deus quomodo à Cerintho hęretico dictus 484.32 doctrina quæ fuerit 666.18 dolus in Romanos 656.1 extremæ calamitatis initium 648.25 gemina clades ad Aſcalonē 645.13
Iudæorum gens è medio ſublata 672.2 eorundē improbitas & malicia 658.25 in diuerſis locis grauis cædes 643.58 in Paulū uiolentia 8.25.54
Iudæorum internū & externum bellum 656.14 intra urbem concordia ſub initium obſidionis per Titum 655.35
Iudæorum lapſus, occaſio ſuſcipiendi gentes 165.14 oppreſsio per Damaſcenos 644.58 oppreſſiones in uarijs locis per Veſpaſianum 645.46
Iudæorum perſecutio ſub Domitiano 665.15 pœnæ 32.53
Iudæorum quoſdam credituros in Chriſtum, quoſdam offenſum iri, ex ueteri Teſtamento demonſtratur 46.30
Iudæorum regia gens cur à Tito & Veſpaſiano diligētius inquiſita & trucidata 28.35
Iudæorum reiectionis cauſæ, ex Apoſtolo ad Romanos 40.48 cauſæ duæ 372.48 eius rei exemplum quomodo à Paulo tractatum 316.60
Iudæorū ſex millia in una templi porticu à Romanis incenſa pereūt 662.37 eorundem ſtrages apud Cæſaream & Scythopolim 643.35
Iudæorum ſtrages in deſerto ob idololatriam & alia peccata 350.59 per Idumæos 648.56 tumultus ſub Claudio 641.29 ſub Cumano præſide. ibid.43 Iudæorum uocatio 371.16
Iudæis Act.2 & 3 iuſticia imputata 249.40 quo ordine ſint iuſtificati 251.31
Iudæis & gentibus imputari remiſsionem peccatorum 248.51
Iudæis lex & quædam alia data 186.39 quæ libertas ab Auguſto Imperatore reſtituta 640.28
Iudæis quibus detur ſpiritus ſanctus 118.1 ꝙ peccatū obiecerint Apoſtoli 511.55 quō cōcionati ſint Apoſtoli & alij miniſtri Eccleſiæ 511.3
Iudæos ex Aegypto egreſſos, nō omnes fuiſſe bonos 377.24 legis moralis ſententiam de integra obedientia non intelligere 191.36
contra Iudæos quàm acriter certauerit Paulus 600.11
Iudęos quādo Roma eiecerit Claudius 26.8 inde. quare reijciēdos prædixerint prophetæ 371.47 uerā Dei notitiā nō habuiſſe naturaliter 77.38
de Iudæis nondum renatis Pauli locus 143.49 & 144.13
ex Iudæis ſibi colligere Eccleſiam per uerbū, quibus teſtimonijs probetur Deus 371.16
Iudaicæ gentis communis ſtrages per Idumæos & Zelotas 649.15 miſerandæ fortunæ initium quis dederit 640.44 pœnæ corporales 396.22 ſpirituales. ibid.18 gentis, regni, ſacerdotij, excidij cauſæ 647.45
Iudaicæ fabulæ Eccleſiæ contrariæ 393.13 ſcripturæ oppoſitæ 65.33
Iudaicarum Eccleſiarum pax ſub Tiberio 24.30
de Iudaici populi excęcatione & reiectione, ex ueteri Teſtamēto 46.45
Iudaici populi hiſtoriæ, figura rerū eccleſię 393.31
de Iudaicis reb. caput decimumquartum 650.22
Iudaiſmus ubi maximè uiguerit hoc poſtremo ſuo tempore 665.39
in Iudicādo de quauis doctrina Eccleſię poteſtas ſita 389.43
iudicare ante tempus, & ſecundū reſpectum perſonarum, peccatū in VIII præceptum 315.41
Iudicari ſub iniuſtis, & nō magis ſub ſanctis, peccatū in VIII præceptū 313.25
iudiciū de canonibus qui uulgo Apoſtolorum dicuntur 544.3
iudicium extremum quando & ubi futurum 468.11.19 de omnibus hominibus 469.11 cuius fines qui futuri 470.48 eius ſubitus aduentus, cauſa pœnitentiæ 351.31
ad Iudicij extremi diem ut quiſq; ſe præparet, Apoſtolorum admonitiones 471.5
iudiciū præcipitare, peccatū in III pręceptū 296.5
ad Iudicium quali ſplendore & maieſtate ſit uenturus Chriſtus 468.40
de Iudicio extremo doctrinam contemnere, peccatum in II præceptum 289.48
in Iudicio extremo quam ſententiam ſit prolaturus iudex 469.52
in Iudicio forēſi opera à iuſticia & ueritate diſcrepantia exercere, peccatum in VIII præceptum 313.34
iudicia forenſia exercere opus VIII præcepti 312.2
iudicia Eccleſiaſtica in priuatis ſynodis exercitata 514.34
de Iudicijs Eccleſiaſticis canō Apoſtolorū 533.20
iugum ſeruitutis, legis appellatio 180.51
iugū trahere cum infidelibus, peccatum in III præceptum 296.42
Iulia Chriſtiana 22.18
Iulias à Placido deuicta & capta 650.53
Iulius Africanus nō rectè Abdiæ nomine editus 567.52
Iulius centurio Paulum defert Romam 9.54
Iulius epiſcopus Romanus 67.10 (49
iumenta creaturę Dei 123.
Iunias 22.15 & 517.34 & 518.5 cognatus Pauli 604.6 ubi Apoſtolus dictus
Iunię uita 617.11 (507.43
iuniorū officia ad IIII præceptum referri 297.42
iuramentis temerè abuti, peccatū in II præceptū 291.45
iurare per nomē Dei quando & qua cōditione ſit opus ſecundi præcepti 289.24
iurare temerè, peccatū in VIII præceptum 315.21
ius canonicū, character beſtię, & imago eius 429.61
iuſtificare, effectus fidei 276.37 opus ſpiritus ſancti 116.23 patri cum filio & ſpiritu ſancto cōmune 84.42 quas habeat ſignificationes 221.41
iuſtificari nos gratis quoad nos 244.58 non autē quoad Chriſtū 245.11
iuſtificatio quæ bona adferat 257.54 uniuerſalis & gratuita, prædeſtinationis effectus 217.20
iuſtificationis articulum

unde fulciat & explicet Petrus 553.45 cauſa formalis 241.41 cauſæ duæ 244.46 finales quę 252.29 cauſæ omnes, ex Paulo 597.55 & inde
à Iuſtificationis definitione probatur, hominē ſola fide iuſtificari 255.59
iuſtificationis noſtræ cauſa materialis 240.2 ordo à Paulo ad Ro. demõſtratus 251.20 rationē unā & eandē omnibus temporibus mundi fuiſſe, eſſe, & fore, docent Apoſtoli 251.46
iuſtificationi quæ ſint contraria 261.17
ob Iuſtificationem noſtrā præſtanda bona opera 320.54 & 321.6
à Iuſtificatione cur legem excludāt Apoſtoli 217.43 & opera renatorū 319.31 ob quas cauſas 243.35
de Iuſtificatione doctrina quàm ſolidè tradita à Paulo 597.52
de Iuſtificatione hominis peccatoris coram Deo 219.10
de Iuſtificatione ſeu ſalute hypotheſis pſeudoapoſtolorum 486.42
in Iuſtificatione impij quem ordinem obſeruet Deus 250.39 & 251.6
iuſtificationes ſanctorū, appellatio Eccleſiæ 366.61
iuſtificatorū exēpla 248.21
iuſtificatis dari ſpiritū ſanctum 118.4
iuſtificatos ad quid hortati ſint Apoſtoli 512.38
iuſtificatos eſſe peccatores, & poſſe labi 319.18. inde. tantum primitias ſpiritus accepiſſe 319.4 in ipſis manere naturam depravatam, &c. ibid.
Iuſtinus 56.2
Iuſtini de Iudæis locus ex Tryphone 24.54 narratio de Simone mago 481.44
iuſticia, cauſa perſecutionis Eccleſiæ 419.30
iuſticia Chriſti per fidē imputata, bonum Eccleſiæ 388.12 quibus imputetur 248.49 quib. non 249.52 (221.56
iuſticia cuius imputetur
iuſticia Dei, effectus Euangelij 206.44 cuius rei cauſa 216.21 donata, à quibus tantùm fide apprehendatur 230.16 effectus miniſterij 409.33
iuſtificia & iuſtus, de Deo dicta, quid ſignificent 219.30 de Chriſto dicta, quid 220.1 de hominibus dicta, quid ſignificent 220.20
iuſticia imputatiua 220.38 nouæ obedientiæ cauſa 221.9 plena & perfecta 244.27 (da 426.7
iuſticia in cruce exercen-
iuſticia legis actiua, Euangelij paſsiua ſiue imputatiuā 209.61 & 210.1
iuſticia noſtra coram Deo, peccatorū remiſsio eſt 241.43 imputatiua 242.23 miſericordia per fidem in Chriſtum nobis donata. ibid. 47 gratia, ſeu gratuita imputatio iuſticiæ Chriſti abſque operibus legis 243.4
iuſticia operum ſeu legis, iuſticiæ imputatiuæ oppoſita 260.50
iuſticia originali carere, hominis poſt lapſum proprietas 140.32
iuſticia per Chriſtum parta, cur iuſticia Dei dicta 241.13 ſacrificij Chriſti effectus 365.16
iuſticia, quam Deus impio imputat, quid 238.16
iuſticia ubi pro noua obedientia accipiatur 221.5. & 279.13
iuſticię definitio eadem in lege & Euāgelio 212.43
iuſticiæ Dei eſſentialis ſimulachrū cordibus hominū inſculptū 219.34
iuſticiæ Dei imputatio bonū iuſtificationis 257.55
à Iuſticiæ imputatiuæ forma, noſtra opera prorſus excludenda 243.16 qui ipſius non capaces 249.52 (ſita 260.49
iuſticiæ imputatiuæ oppo-
iuſticiæ in regno Chriſti adminiſtratores qui 397.48 norma ubi expreſſa 397.46 ab ea probat reſurrectio mortuorū 464.50
iuſticię originalis amiſſio, effectus peccati 162.40
iuſticiæ ſanguine Chriſti comparandæ, occaſio quæ 235.34
iuſticiam Chriſti applicari nobis per uerbū, teſtimonia 246.30 credentibus 239.25
iuſticiam corā Deo in uerbo & fide conſiſtere, nō eſſe ratione perceptibile 244.7 unde eam quęrant Chriſtiani 415.20
iuſticiam Dei commendare, peccati effectus per accidens 163.8
iuſticiam & uitam æternā propter opera renatorū non contingere 320.10
iuſticiā propria conſtituere ex operib. legis, fidei contrarium 278.37
iuſticiam ſanguine Chriſti partā diſtribui & applicari à patre, filio, & ſpiritu ſancto, duplicia teſtimonia 233.45
in Iuſticia comparanda labor Trinitatis 231.37
iuſticiariorum de doctrina Euāgelij error 320.20
Iuſtus Chriſtus 108.22
iuſti, appellatio Eccleſiæ 367.17
Iuſti Corinthij uita 621.9
iuſti qui pronuncientur & ſaluētur ſecundum Scripturam 254.3 ubi habitaturi poſt hanc uitam 472.28

K

Kyberi uerſio 653.27.45 & 654.46

L

LAborantes in plantandis Eccleſijs, & propagando Euangelio nō excipere hoſpitio, nec adiuuare, peccatum in III præceptum 296.47
pro Labore iuſtam mercedem exigere & accipere, opus VII præcepti 307.53
ſuper Laboribus proprijs quō gloriandum 312.55
lacertæ uirides comeſtæ Hieroſolymis 658.5
Lactantius de dono prophetiæ in Paulo & Petro 596.5
lædere, corrumpere, fraudare alios, peccatum in V præceptum 302.42
laici quō appellati 510.16
Lamiani horti, Caligulæ cadauere clari 32.21
Laodicea terræmotu quādo conciderit 32.51 & 638.48 (17.50
laodiceæ Eccleſia 16.15 &
laodicenſium angelus cur à Chriſto reprehenſus 359.20 (num 420.52
lapidari, forma afflictio-
lapis angularis, Chriſtus 108.27 (24
lapides creaturæ Dei 124.
lapides tēpli qui apud Petrum allegoricè 47.60
lapſus Adæ & Euæ peccati originis cauſa 167.7 eius lapſus cauſa 161.61 & 139.9 formalis. ib. 25
lapſus ſanctorum grauiſsimi, cuius rei teſtimonia 356.37
de Lapſu hominis doctrina Apoſtolorum 139.6
lapſi publicè pœnitētiam agētes, recipiēdi 360.4
lapſorum inſtauratio, finis clauis ſoluentis 360.18
lapſos à uenia nō excludūt Apoſtoli 349.61 & 350.1
lapſos per pœnitētiam nō poſſe recuperari 328.13
lapſos pœnitentiam agentes abſoluere & recipere miniſtrorū opus 292.48, recipere & conſolari, auditorū uerbi opus 294.10
de Lapſis recipiendis canon Apoſtolorū 534.60
Laſæa ciuitas 10.1
laſciuia peccatum in VI præceptum 305.60
latrocinium nouum Simonis Gaderenſis 651.31 aliud ſub obſidiōe Titi 657.4
latronum ſæuitia & crudelitas in uiuos & mortuos 659.6
laureaci in Norico quis Euāgelium docuerit 23.9
Laurentij Vallæ iudicium de ſcriptis Dionyſij Areopagitæ 625.34
laus, opus VIII præcepti 313.3
laudes Pauli ex ſacris authoribus 604.20
Lazarum Maſsiliæ docuiſſe 22.56
lectioni attendere, miniſtrorū uerbi opus 292.11
legales pugnæ & contentiones, Scripturæ contrariæ 65.35 (28
λειτουργεῖν κυρίῳ quid 492.
leo creatura Dei 123.60
leo de tribu Iuda, Chriſtus 108.42
Leonis IX teſtimonium de canonibus Apoſtolorū 545.45
Lesbos inſula 19.16
Leuitici pōtificis & Chriſti collatio 48.42 & inde
lex angelorum miniſterio promulgata 130.27 cuius culpa non potuerit nos uiuificare 190.34 & 256.57 cur neminem iuſtificet 189.50 & 190.18 cur ſpiritualis dicta à Paulo 188.22
lex & Euangelium nō confundenda 214.13 quomodo inter ſe comparata 213.11 ſe inuicem illuſtrant. ibid. 47
lex & fides ubi ut contraria opponantur 278.38
lex & promiſsio oppoſita 261.4

lex fidei, id eſt Euangeliũ 264.48
lex hominibus, nõ Deo lata, ad quid eos obliget 186.35 moralis quomodo nobis abrogata 185.3 quid à nobis poſtulet & contra nos agat 107.28 & 209.44
lex Moſis ubi abrogata 63.3
lex naturaliter nota 208.50 pro operibus legis 180.21 pro doctrina Euangelij. ibid. pro maledicto legis. ibid.30 pro uindicta legis. ibid.35 quæ duo poſtulauerit ad recuperandam ſalutem generis humani 190.52 & 192.33 quibus promittat iuſtificationem & uitam æternam 188.48 cur lex iuſticiæ dicta. ibid.54 quid minetur & inferat nõ præſtãtibus perfectam obedientiam 189.18
lex quomodo pædagogus ad Chriſtum 193.14. ubi promulgata 185.61 res quæ ibi acciderint 186.1 quando. ibid.30 uniuerſalis 212.60
de Legis abrogatione, Canon Apoſtolorũ 539.11
legis appellatiões & periphraſes 180.40 diſtributio in tres ſpecies. ibid.59 doctrinæ eius quæ repugnent 194.22
legis & Euangelij conueniẽtia & mutua eorum opera 212.16 diſcrimen 208.25 & 209. 210 & inde. diſcrimen ex ueteri Teſtamento 50.40 impletio à Chriſto præſtita, bonum eccleſiæ 388.15 eadẽ materialis cauſa iuſtificationis noſtræ 240.2
legis impletio nobis impoſsibilis, per Chriſtũ præſtita 184.37 maledictum cur ſubierit Chriſtus 231.56 ab eo ſe eſſe liberatũ, ignorare, aut nõ credere, libertati Chriſtianæ contrariũ 416.15
legis miniſterio operari Deum contritionẽ ueram 346.20 quid eo operetur primùm Deus in iuſtificandis 250.40
legis moralis autor 185.48 miniſtri promulgationis. ibid.52 ab ipſius maledicto & non obedientia cur liberati ſimus 184.35 eiuſdẽ ſententia de perfecta obedientia qui non intelligant 191.36
legis Moſaicæ abrogatio 182.50 eius cauſæ 183.21 impletio, effectus Euangelij 206.48 obſeruationem neceſſariam eſſe arbitrari, libertati Chriſtianæ contrarium 416.19
leges Moſaicæ qua conditione latæ 183.23
legis obſeruationem quomodo faciliorem reddat fides 277.38
de Legis officio & uſu quę doceant Apoſtoli 192.1 eius promiſsiones 210.5.27 proprietates & effectus 210.32 & inde
à Legis ſententia quomodo probetur, hominem ſola fide iuſtificari 254.44 uoce Legis quomodo utãtur Apoſtoli 179.42 cur integram obedientiam præſtare nequeant renati 158.43
legi cur non poſſe ſatisfacere Iudæos, Paulus dicat 144.16
legem cur à iuſtificatione excludãt Apoſtoli 217.43 à renatis non impleri, quomodo demonſtret Paulus 318.36
legem Dei quomodo acceperit Paulus in Iudaiſmo 587.16 ſemper in Eccleſia ſonare debere 193.60
legem & Euangelium rectè ſecare, miniſtrorum uerbi opus 292.8
legem Moſis in quantum abrogatã dicat Paulus 184.26
legem nõ abrogari, ſed ſtabiliri, fide 277.6 non rectè intelligere, & malè uſurpare, peccatum in u præceptum 290.39
contra Legem quando manifeſtè egerint Apoſtoli 184.16
de Lege & ſalute, hypotheſis Ebionæa 484.1
lege homines ſaluari, pſeudoapoſtolorum quorũdam hypotheſis 486.46 qui ea non utantur legitimè 214.42
de Lege hypotheſis Cerinthiana 484.51 Simoniana 480.42
in Lege quam ſuam uoluntatem patefecerit Deus 75.41
à Lege quatenus liberi Chriſtiani 414.53. & 415.11
de Lege quid ſenſerit Stephanus 635.8
de Lege uera ſententia apertius à Paulo quàm à reliquis Apoſtolis tradita 594.42
legũ alia partitio ex Apoſtolorum ſcriptis 182.23 moralium duo genera 186.60 quando & ubi mentionem faciant Apoſtoli 182.18
de Legum Moſaicarum abrogatione, doctrina Petri 553.29
legibus politicis magiſtratus uti, officium ſubditorum 299.31
literis ſacris incumbere, miniſtrorũ uerbi opus 292.12
liber ueteris Teſtamenti cur ſanguine aſperſus 49.41
libri ueteris Teſtamenti qui pro authẽticis habiti 52.31
libri adulterini noui Teſtamenti 57.38
liberalitatem erga miniſterium & ſcholas non exercere, peccatum in VII præceptum 311.29
liberalitatem exercere in pauperes, opus VII præcepti 308.46 & 309 inde
liberatio à iure peccati & mortis, bonum iuſtificationis 258.8 à maledicto legis. ibid. effectus Euangelij 207.14
liberatio ab ira & pœnis æternis, bonum iuſtificationis 260.16
liberationis Apoſtolorum ex multis periculis, miracula Eccleſiæ 388.61
liberationum miraculoſarum exempla 422.58
de Liberorum in parentes officijs, canon Apoſtolorum 537.32
liberorũ procreatio, finis coniugij 453.21
liberos caſtigare, parentũ officium 297.4 eos non prouocare ad iram. ib.
liberos educare, & ad honeſtatem pietatemq; inſtituere parentum officium 296.58 & inde.
liberos generare, opus VI præcepti 302.23 uxorum opus 304.33 eos amare. ibid.
libertas Chriſtiana quid 413.48 eius gradus 414.25 & inde. de uſu eius in rebus medijs quid obſeruãdum 415.46
libertatis Chriſtianæ maluis intellectus, cauſa ſcãdali dati 449.32
libertate Chriſtiana abuti, iuſtificationi contrariũ 261.30 peccatum in III præceptum 206.41
de Libertate Chriſtiana, canon Apoſtolorum 540.21
cum Libertate Chriſtiana quæ pugnent 416.13
libertas Dei quibus argumentis probetur 73.13
de Libertate piorũ in Chriſto teſtari opus ſpiritus ſancti 116.52
Libertinorum aſſerentium bona opera non eſſe neceſſaria, opinio, doctrinæ de bonis operibus contraria 328.30 de doctrina Euangelij error 320.20
libido peccatũ in VI præceptum 306.5
libidines uagæ coniugio contrariæ 455.14
Libya à Marco peragrata 609.38
Libyes 3.40
de Ligatione & abſolutione peccatorum, canon Apoſtolorum 535.8
lingua ad celebrandum Deũ, utendũ 336.50.58
lingua ignota loqui in Eccleſia, repugnat ædificationi 443.45 peccatum in tertium præceptum 296.24
lingua nota utendũ in publicis cõgreſsib. 494.4
lingua ſua abuti ad blaſphemandũ Deũ, & conuiciandũ proximo, peccatũ in VIII pręceptum 314.45.57 rectè uti, opus VIII præcepti 312.31
lingua uulgari in eccleſia ad populũ utẽdũ, canõ Apoſtolorum 535.20
linguarum cognitio donũ ſpiritus ſancti 3.20 donum ab impijs irriſum 433.33 de eodem ex ueteri Teſtamento 46.28
linguis loqui, miniſtrorũ opus 292.17
Linus Romanæ eccleſiæ, nõ totius orbis epiſcopus 528.57 eius uita 626.35.44 & 627.20
literę cõmunes ab Apoſtolis cũ ſuis collegis ad eccleſiã ſcribi ſolitę 520.39
literæ ſiue ab Apoſtolis ſiue ab alijs ſcriptæ, in ſynodis priuatis legi ſolitæ 514.4
literarum de decretis cõcilij Hieroſolymitani exemplar 548.34
literarũ Pauli nota 59.24

de

Digitized by Google

de Literarum ſacrarum lectione, canon ſpecialis Apoſtolorum 531.27 earundem ſubiectum Meſsias 43.43
literas ſacras diligenter legere, meditari & diſcere, opus ſecundi præcepti 287.17 irreuerenter tractare, peccatum in idem 289.34
lites, peccata in v præceptum 301.59
litigare ſub infidelib. ſine neceſsitate, contra officium ſubditorum 299.48
locus, ubi preces apoſtolorum factæ ſunt, commotus 5.51
loci ad orandũ liberi 501.12
loco diſcerni legem & Euangelium 209.1
λογίαι in congreſsibus publicis factæ 495.43
λόγος appellatio Chriſti qualis 570.12 & 107.48
λόγος quàm uariè uſurpetur 33.30 ubi ſolùm ſignificet filium Dei 34.1
Lombardiæ eccleſiæ à Barnaba collectæ 22.43
longanimitas Dei, cauſa pœnitentiæ 350.37
Longinus martyr 636.55
loquendi formæ nouæ & monſtroſæ inter docendum uitandæ 405.58 & 406.8
loqui bene de alijs, opus VIII præcepti 312.40
loqui ex impoſtura ut hominibus placeas, peccatum in II præceptum 290.26
Loth afflicti exemplum 421.33 ſeruatus ab igni & incendio Sodomæ 387.5.32 ex eius hiſtoria quid probet Petrus 377.18
Lucas 517.34 quomodo definiat Euangelium 197.21 ubi à Paulo conuerſus, ex Nicephoro 22.3 unde ſuum Euãgelium conſcripſerit 53.27
Lucæ Euangeliſtæ uita ex Hieronymo 609.43 ætas & mors 610.12
lucifer quomodo oriatur in cordibus attendentium 153.22
Lucius Cyrenenſis cognatus Pauli 604.8 ubi docuerit Euangelium 23.2
lucrum turpiter affectare, peccatum in III præceptum 295.56
lucri ſtudioſos nec Apoſtolos, nec alios Eccleſiæ miniſtros fuiſſe 516.13
lues quanta Romæ ſub Veſpaſiano 638.55
Lugdunum Galliæ exilio Herodis & Herodiadis clarum 30.34
lugentes ſpe reſurrectionis ſe inuicẽ conſolatos eſſe 504.50
lugere ut gentes in morte amicorum, reſurrectioni contrarium 468.1
lumen hora noctis nona quãdo circa aras & templum ante Hieroſolymæ excidium effulſerit 663.25
Luneburga 23.18
lupi & uiri peruerſa loquẽtes excommunicandi 357.55
lux & tenebræ, creaturæ Dei 123.10
lux gentiũ Chriſtus 108.26
in Luce eſſe, idem quod credere 264.19
luxus peccatum in VI præceptum 306.8
apud Lycaones quid actũ cum Paulo 590.31
in Lycaonia, eccleſię Chriſti 15.15. ibidem & Bartholomæus prædicaſſe dicitur 575.2
Lycia quando Romanis ſubiecta 671.16
Lyddæ & Aſſaron eccleſia Chriſti 11.9
Lyddæ quid actum à Petro 555.60
Lydia quomodo ad fidem perducta 267.11.22 eius cõuerſio 348.39 & 19.46
λύπη κατὰ θεὸν quid dicat Paulus 345.26
Lyſtris Eccleſia Chriſti 15.30

M

Macedo uir rogat Paulum, ut in Macedoniam eat 389.12
Macedonum liberalitas 19.38
Macedonia ſenatui Romano per Claudium reſtituta 670.47
in Macedoniam ubi Paulus uiſione nocturna uocatus 591.30 quas ibi perſecutiones ſuſtinuerint Paulus & Silas ſub Claudio 26.51 plurimæ eccleſiæ per Paulũ collectæ 19.36
Magiæ ars uſitata Epheſijs 668.57 uſus apud Simonianos hæreticos 481.22
magis Euangelium à Thoma prædicatum 578.40
magiſtratus ubi ἐξουσία dictus 129.60 eius appellationes, definitio, autor, gubernatores, &c. 455.36.46.54.61
magiſtratus gubernatores non habere poteſtatem ſuis ſubditis aliquid præcipiendi cõtra Deũ & iuſtas leges, quibus argumẽtis probẽt Apoſtoli 456.60 & inde
de Magiſtratus officio canon Apoſtolorũ 538.28
magiſtratus officia 298.20 quæ peccata cum ijs pugnent. ibid. 45 pœnę ut uitentur, præſtanda bona opera 325.19 eius contemptus, nota falſæ eccleſiæ 395.17
magiſtratui præſtare obedientiam, & tribuere honorem, officium ſubditorum 299.17 & inde
magiſtratui etiam ethnico aut impio, Chriſtiani parere tenẽtur 457.46 eidem in rebus contra Deum nõ obediendũ, canon Apoſtolorum 538.50
magiſtratui quę opera præſcripta 456.16 ei reſiſtere, & in impijs rebus obedire, peccatũ ſubditorum 299.37
magiſtratum eſſe ordinationem diuinam agnoſcere, officium ſubditorum 299.8
ad Magiſtratum homines idonei per quos eligantur 456.5
magiſtratũ qua re diſcernant Apoſtoli ab eccleſiaſtica gubernatione 458.5 quibus eum modis impugnet diabolus 135.19
magiſtratu fungentes perſonæ diſtinctæ 456.11 quomodo abutatur diabolus in Antichriſti fabricatione 135.26
à Magiſtratũ quæ præmia feramus ob bona opera 316.7
de Magiſtratu, hypotheſis pſeudoapoſtolorum 487.11 ab Apoſtolis refutata 490.42
magiſtratuum edictis impijs an paruerint Chriſtiani 505.23
maieſtas Chriſti ad iudicium uenientis quomodo à Ioanne deſcripta 468.48
maiores ubi patrum nomine dicti 80.15
de Maioritate inter Chriſtianos canon Apoſtolorum 542.16
maledicendi occaſio, ſcandala data 450.43
maledicẽtiæ crimen Apoſtolis obiectum 6.24
maledicere gubernatoribus, peccatum ſubditorum 299.44
maledici excommunicandi 357.60
maledictionem quibus adferat lex 210.52
malitia & peruerſitas, cauſa per ſe ſcandali accepti 445.17
malitia hominum ueritatẽ in iniuſticia detinentium, cauſa peccati in ſpiritum S. 177.34
malitia pro peccato 161.25 peccatũ in v præceptũ 302.14
malus abſolutè pro diabolo 137.18
à Malo declinare, & facere bonum, effectus pœnitentiæ 344.34
malos, donec reſipiſcant, tolerare, miniſtrorum opus 293.25
ex Malis & bonis eccleſiæ cœtum mixtum eſſe 376.23 & 577.13
Manahis uita 621.13
mancipium diaboli eſſe, proprium hominis poſt lapſum 142.12 idem manere, effectus ſcandali accepti 447.55
mandatum Dei, cauſa orationis 337.32 ob idem facienda bona opera 320.24
mandatum generale Dei, eccleſiaſticorum rituũ cauſa 442.53
manere in Deo, in unctione, idem quod credere 264.20 in charitate. ibid.
manichæi transfugæ narratio de cadaueribus ſepultis & non ſepultis, apud Titum 660.24
manna & aqua ex petra Iudæis data, typus cœnæ Dominicæ 363.11
mãſuetudo erga ipſos hoſtes in cruce exercenda 425.47
mãſuetudo ſeu lenitas opus v præcepti 300.53
manu qua nobis diſpenſet Deus meritum Chriſti 247.45 qua nos apprehendamus. ibid.
per Manuum impoſitionẽ exhiberi ſpiritum ſanctum 118.23.52
manus citò cuilibet imponere, peccatum in III

præceptum 196.9
Marcellus martyr ſub Nerone 638.4
Marcelli epiſcopi apud Epiphanium uerba 67.9
Marcus Euangeliſta Alexādriæ interfectus ſub Nerone quando .27.38. & 517.31.56 cōſobrinus Barnabæ 608.27 hiſtoriā Euangelicā qua fide cōſcripſerit. ib.54 qua etiam occaſione 609.12 eiuſdem uita 608.18
Marcus quas regiōes peragrauerit in Africa 609.37 ubi eccleſias conſtituerit 518.33 ubi relictis Barnaba & Paulo Hieroſolymā redierit 590.21. unde Euangelium ſuum collegerit 53.19
Marci Euangelium à quo in eccleſia ad legendum ordinatum 494.44 geſta in Aegypto 18.27 & inde
Marcum eſſe Matthæi abbreuiatorē, dictum Auguſtini quomodo intelligendum 609.27
Marcū in Norico Laureaci docuiſſe Euangeliū quis aſſerat 23.9
maris fremitus ſub Tito, ex Dione 639.41
maris rubri tranſitus, typus baptiſmi 48.3
Maria Chriſtiana 22.19
Maria Magdalena an Romam adierit 31.7
Mariæ propriū filium cōſequentis hiſtoria 661.27
Marianus ubi docuerit, & martyrio functus ſit 23.19
Marianus Scotus 626.54 eius error de Anacleto ab Euſebio prætermiſſo 628.7
maritū appellare & agnoſcere dominum, uxoris opus 303.50 in eum nō uſurpare imperiū. ibid. eum reuereri. ibid.
maritū unius uxoris eſſe, opus VI præcepti 302.58
marito uel uxore mortua alteri nubere, uel aliam ducere, opus VI præcepti 302.59
de Maritorum erga uxores officijs canon Apoſtolorum 537.19
Marmarica à Marco peragrata 609.38
Martianus martyr ſub Nerone 637.50
Martyres ſub Nerone 637.2 ſub Domitiano 638.9
de Martyribus caput duodecimum 633.44
Maſbothei hæretici unde exorti 482.28
in Maſſada caſtello quomodo Iudæi extincti 664.50
Maſſada Romanorum præſidium à Iudæis interfectum 643.5
Maſſiliæ quis Euāngeliū docuerit 22.57
materiæ mundi nulla mentio apud Apoſtolos 124.37
Maternus à Petro quò miſſus 23.14 eius uita 624.6
Matthias ſolus ſorte in numerum Apoſtolorum cooptatus 3.9.& 402.50.& 502.38
Matthiæ ſubrogatio in locum Iudæ, coram tota eccleſia facta 391.53 eius geſta in Aethiopia 18.42 uita 586.23 traditiones, ex Clemente. ibid.41 uocatio 401.30
Mathias pontifex cum tribus filijs occiſus 659.39
matres infantibus cibum ex ore rapuiſſe in obſeſſa Hieroſolyma 657.25
matricidæ excōmunicandi 358.2
matrimonij contrahendi ritus 504.20 eius uſus nulli hominum ad id idoneo prohibitus 452.15
de Matrimonij uſu, canon Apoſtolorum 537.1
matrimonium ad uitandū ſtuprum contrahere opus VI præcepti 302.53 qui id facere teneantur 452.7
matrimonium prohibere caſtitatis dono carentibus & perſonis eccleſiaſticis, coniugio contrariū 455.16.18 peccatum in VI præceptum 305.40
de Matrimonio, canon Apoſtolorum 536.31
in Matrimonio contrahendo ritus externi ab Apoſtolis non improbati 452.34
Matthęus Apoſtolus 402.49 quando Euangeliū ſuū ſcripſerit 53.15 quibus id obtuliſſe dicatur 494.46 ubi docuiſſe dicatur à Vincentio 18.37
Matthæi apoſtoli uita 575.30 res geſtæ in Aethiopia, & acta contra duos magos 576.54
Matthæo quæ falſo tribuantur in hiſtoria Iulij Africani 577.10 quæ fuerit ei occaſio ſcribendi Euangelium Ebraicè 576.14
Medi 3.38
in Media eccleſiæ à Thoma plantatæ 518.42 & 578.39
mediator pro nobis apud patrem intercedēs, cauſa orationis noſtræ 337.41
Mediolani uixiſſe Barnabam 22.44
Mediterranei maris inſulæ quas habuerint eccleſias 18.44
Melchiſedech typus Chriſti, & eius hiſtoria 48.22 & inde
in Melita quomodo eccleſia collecta 19.23
membra corporis Chriſti facit nos baptiſmus 355.26
membra eccleſiæ uera, ſola poſſe præſtare bona opera 317.1 eadem ab hypocritica eccleſia odio haberi, excōmunicari, & trucidari 387.19
membrorum eccleſiæ concordia & conſenſio in doctrina 382.52 & inde 383.14 raritas ſub finem mundi 383.60
Menander hæreticus quādo cœperit 482.60 eiuſdem hæreſis dicto citius extincta 529.38 uita 633.18
Menandri monumenta à Paulo lecta 586.60
Menandrum hæreticum excellentiorem fuiſſe in magicis artibus Simone Mago magiſtro 483.23
Menandrianæ hæreſis finis 483.26 hypotheſes. ibid.4
mendaces excōmunicandi 358.15
mendacium & falſitas in ſermone, pactis & contractibus, peccata in VIII præceptum 314.33
mendacia deponere, & loqui ueritatem, effectus pœnitentiæ 344.34
ad Menſam quoq; orationes fieri ſolitæ 501.26
mens ignara Dei, peccatorum actualium cauſa 170.44 reproba & polluta, excæcationis cauſa 410.17
mentis humanæ deprauatio ex peccato originis 167.25.55
mentium ſeductorem, uaniloquum, &c. eſſe, peccatum in II præceptum 290.59
mentes hominum à ſpiritu ſancto illuminari ad agnitionem Dei 25.53
mercatores, ciues regni Antichriſti 437.45
merces & gratia apud Paulum oppoſita 243.23
pro Mercurio ubi Paulus habitus 15.37
meretrix Babylonica Chriſto oppoſita 108.51 eccleſiæ contraria 392.54 excommunicanda 357.41 non ſana in fide 270.19 ſedens ſuper beſtiam coccineā, typus externi ſtatus regni Antichriſti 437.32
meretricis Babylonicæ ſacrilegium approbare, & bonis eius frui, peccatum in VII præceptum 311.37
meretricem Babylonicam fugere, opus ſecundi præcepti 287.58
cum Meretrice Babylonica ſcortari, iuſtificationi contrarium 261.41
meretrix ciuitas dicta in Apocalypſi 57.31
meritum Chriſti cauſa regenerationis 150.52 fidem in pœnitentia excitare debet 348.45 obiectum fidei 268.36 pertinere ad omnes 245.25 quibus idem medijs applicet Deus credentib. 246.23 iuſtificationis cauſa altera 144.42
meritum & donum oppoſita apud Paulum 243
Meſopotamiæ Euangeliū à Iuda Lebbæo annunciatum 584.8
in Meſopotamia quoque eccleſia Chriſti collecta 24.35
Meſopotamiani 3.39
Meſsias Chriſtus ſcripturæ ſacræ ſubiectū 43.43 utriuſq; teſtamēti 60.60
Meſsiæ aduentus à prophetis in ueteri Teſtamento prædictus 269.31 & opera, abrogationis legis Moſaicæ cauſæ 183.21 reſurrectionē ex ueteri Teſtamento probant Apoſtoli 45.53 aſcenſionē eiuſdē 46.5 typus ſacerdotij Leuitici, pontifex 48.42 eiuſdē uera agnitio proprietas fidei 271.25

ad Meſsiam exhibendum quid occaſionem præbuerit 200.28
meſsiam in ſacra ſcriptura prædictum eſſe, teſtimonia 105.2 qualis is promiſſus fuerit. ibidem 14 quale officium, & operi eius. ibid.31
de Meſsia prædicta accommodatur ad Ieſum Chriſtum ab Apoſtolis 106.2 promiſsiones terræ Canaan alligatę 2.31 de uno demonſtrationes Apoſtolorum ex ueteri Teſtamento 45.15
metalla, creaturæ Dei 124.20
Meti quis docuerit Euangelium 23.12
Metilius Romanorum pręfectus 653.39
metropolitanorum nulla mentio apud Apoſtolos 522.35
Michael alter, Paulus 606.22
Michael archangelus 129.43
Migremus hinc, uox feſto die Pentecoſtes noctu à ſacerdotibus audita, ante excidium Hieroſolymæ 653.51
Mileti eccleſia Chriſti 17.41
mili tantium ſimilitudine inuitamur ad facêda bona opera 328.2
minas remittere, officium dominorũ erga ſeruos 297.54
miniſter circumciſionis, Chriſtus 108.25
ſe Miniſtrum Dei eſſe, non agnoſcere, contra officium magiſtratus 298.47
miniſtri diaboli eccleſiæ contrarij 392.39
miniſtri eccleſiæ angeli dicti 127.3 coniuges 509.61 & 510.10 cauſa rituũ eccleſiaſticorum 443.24 unde ſuſtentati 515.48. in uitam æternam ingreſſuri 475.40
miniſtri noui Teſtamenti 403.18
miniſtri per quos alij credunt 403.16
miniſtrorum crux & afflictiones propter miniſterium 410.22 opera ad III præceptum pertinentia 292.1
de Miniſtrorum capitibus in modum ſphæræ radêdis, nulla mentio apud Apoſtolos 502.44
de Miniſtrorum eccleſiæ officijs, canô generalis Apoſtolorum 531.30 de ſtipendijs canon alius 533.23 de præmijs item alius 543.56
in Miniſtrorum eccleſiæ electione, quid inquiſitum 502.16
miniſtrorum piorum liberationes ex periculis, & præmia 411.14.30 de eorum uictu, canon Apoſtolorum 533.32
miniſtris ad uictum neceſſaria denegare, peccatum in III præceptum 296.45 matrimonij uſus non prohibitus 452.15
miniſtris eccleſiæ prohibere matrimonij uſum, peccatum in VI præceptum 305.44 hoc ſecũlo nullis cõiugiũ prohibitum 412.16
miniſtris obedire debet eccleſia 381.20.40
miniſtris quomodo lex & Euangelium diſcernantur 209.1
miniſtris ſuppeditare ad uictum neceſſaria, auditorum uerbi opus 294.28
miniſtros eccleſiæ eligere, uocare & ordinare, miniſtrorum opus 292.57 eoſdem in publicis congreſsib. quoque electos & ordinatos eſſe 495.26 tales eligendi, uocandi & ordinandi poteſtas, eccleſiæ toti conceſſa 391.43
miniſtros pios & ſalutares eccleſijs à ſpiritu ſancto præfici 115.22
à Miniſtris eccleſiæ exerceri clauem ſoluentem 359.28
de Miniſtris eccleſiæ contentiones mouere, peccatum in III præceptũ 296.36
de Miniſtris, quòd bono exêplo præire debeant alijs, Apoſtolorum canon 533.13
miniſterium cauſa conuerſionis gentium 344.18
miniſterium Euangelium prædicandi & ſacramêta adminiſtrandi an ſit 400.10 quid. ib.19 eius appellationes. ibid.27 duplex eſſe probatur. ibid.44
miniſteriũ per Chriſtum prædicatum, uoce Euangelij dictum 194.59
miniſterium uerbi, perſecutionis eccleſiæ cauſa 419.41
miniſterij efficacia à Deo, & non à miniſtris 409.47 de eadem, doctrina Pauli 598.13
miniſterij & iuſtificationis ratio eadem 250.60
miniſterij Euangelij metæ certæ tempore Chriſti in terra uerſantis 1.38 eius res, & earum compendia 403.20.28 gubernator ſpiritus ſanctus 113.62 effectus duplices 408.46
miniſterio Euangelij quæ contraria 413.23 quales ei ab aſcenſione Domini uſq; ad Traianũ perſonæ præfuerint 402.44
miniſterium debere eſſe publicum 407.60 duraturum eſſe uſq; ad finem mũdi 408.7 diſcernendum à potentia ciuili. ibid. 23 quomodo id infeſtet diabolus 134.61
contra Miniſteriũ iniquitatis etiam Paulum pugnaſſe 601.9
miniſterium non eſſe in cauſa, quòd nõ omnes æquè conuertantur 355.12
miniſterium ſuum quibus donis, miraculis, & uirtutibus ornauerit Paulus 601.18
ad Miniſterium uocandi ritus liberi Eccleſiæ 401.55
ob Miniſterium multę miſeriæ miniſtris perferendæ 410.22
per Miniſterium Euangelij exhiberi ſpiritũ ſanctum 118.22.24 quæ bona fiant hominib. 409.29 & inde
per Miniſterium uerbi & ſacramentorum colligi eccleſiam 369.2 quid operetur ſpiritus ſanctus 235.30
miniſteriũ utrumq; à Deo eſſe probatur 400.52
miniſterio Euangelij fungentiũ perſonarum appellationes 403.2 conditiones à Paulo deſcriptæ 411.44 in qualibet eccleſia, numerus non expreſſus 509.7
miniſterio uerbi delectari angelos 130.40 qua in re id promoueant. ibid. 45 eodem omnes uocari 348.59
in Miniſterio Euangelico nihil mutandũ uel addendo, uel detrahendo 406.37 in eodem conſtanti animo uerſandum 407.1
in Miniſterio non uigilare, peccatum in III præceptum 296.1
miniſteria ſiue eccleſiaſtica ſiue politica, oratione magis piè & ſalubrius adminiſtrari 339.58
miracula à Chriſto edita ad confirmandam doctrinam Apoſtolorum 102.1 quid teſtentur 431.43
miracula Eccleſiæ ampliſſima 388.53 effectus Euangelij 207.29 interna per quid fiant, & quæ ſint 434.22
miracula per Antichriſti membra uirtute diaboli edenda 436.57
miracula per Apoſtolos edita, bona eccleſiæ 388.59 quæ à Petro edita 555.3
miracula præter ordinem cauſarum ſecundarum facta, quid teſtentur 125.33 & 555.3
miracula, typi ſeu teſtimonia rerum ſpiritualium 433.6 uera quibus cauſis differant à falſis 430.2
miracula ut fiant, oratione impetratur 339.15
miraculorũ donum quàm diu duraturum 433.51 eodem ornatam fuiſſe functionem Apoſtolicã 402.30 effectus 431.27
miraculorum falſorum fines 433.22
miraculorum multitudine præſtat nouum ueteri Teſtamento 63.22
miraculorum nomina, definitio, diuiſio 429.38. & 43.50 catalogus 430.33 uerorum cauſa efficiens 430.9 mêdacium & falſorum cauſa efficiens. ibid.27
miraculis ueris quæ repugnent 434.7
miracula ab Apoſtolis pręſtita, uera fuiſſe, nõ pręſtigias, aut res ioculas 433.41 credentibus ſolùm profuiſſe, ſed impios ea contempſiſſe 433.30
miraculoſæ res quæ nam tempore Apoſtolorum contigerint 638.20
miranda facta alia præter

miracula ab Apoſtolis edita, quæ acciderint 431.10
miſeria generis humani, occaſio reuelati Euangelij 100.29
miſericordia Dei, finis regenerationis 156.49 gratiæ ſynonymum 230.5 quarum rerum occaſio 200.30 cauſa 216.21 finalis cauſa iuſtificationis 252.30 & 244.47 opus v præcepti 300.49 regenerationis cauſa impulſiua in Deo 150.40
de Miſſa abrogata, canon Apoſtolorum 540.48
miſsilia fruſtra in Titum, explorantem Hieroſolymæ ſtatū, iacta 655.17
Mitylene inſula 19.16
Mnaſonis uita 619.56
modeſtia quid, eáq; opus VIII præcepti 313.9
modium frumenti talento ueniſſe Hieroſolymis 660.37
mœchari res indifferẽs, hypotheſis Nicolaitarum 486.5
Moguntiæ Creſcens docuit Euangelium 23.11
moleſtiæ, afflictionum formæ 420.35
molles excommunicandi 358.5
mollicies coniugio contaria 455.13
Moloch & ſidus Remphan adorare, peccatum in II præceptum 291.15
monachatus nuſquã præceptus aut commendatus tempore Apoſtolorum 506.56
moralia ceremonialibus præferenda 188.44
moralis lex quid 182.17
mores Chriſtianorũ 504.56
mores corrupti & peruerſi eorum qui pietatem profitentur, cauſa ſcandali dati 449.21
mores hominũ corruptiſſimi, ſignum conſummationis ſeculi 462.12
moriendum eſſe ſemel omnibus hominibus, probatur 458.58
morientes in Domino, beatos eſſe 459.51
mors cuius rei occaſio 235.36 tum huius tum futuræ uitæ, peccati effectus 163.31 & 164.27
mors piorum quibus appellationibus, ad conſolationem eorum, appelletur 459.58 propter Chriſtũ potius expetenda, quàm naturę reddenda 425.14
mors ſecunda ſeu æterna, pœna damnatorum 473.50
mortis autor diabolus generi humano 134.16 duæ ſpecies, prima & ſecũda 458.31 cauſæ. ibid. 38 per Chriſtum ſublatæ 459.30 eo uocabulo quomodo uſi Apoſtoli 458.14
mortis Chriſti annunciatio, fructus cœnę Dominicæ 362.61
mortis & condemnationis adminiſtratio, lex 180.53
morti cur obnoxij credentes in Chriſtum 459.4
contra Mortem cõſolationes piorum 459.30
mortẽ quibus adferat uerbum Dei 40.16
à Morte & ipſius moleſtijs liberi futuri pij poſt hãc uitam 476.11
mortificare membra terreſtria, opus I X & X præcepti 316.18
mortificatio ueteris Adami, effectus baptiſmi 355.61 finis crucis 426.61
mortua fides quæ apud Iacobum 270.25
mortui quomodo tractati Hieroſolymis 659.16
de Mortuorũ apparitionibus nihil inueniri apud Apoſtolos 460.23
mortuorum corpora quomodo tractata ante ſepulturam 504.45
mortuorum reſuſcitatio in extremo die 460.7 ſtatus poſt hãc uitã quibus nominibus appellatus 474.45 locus de eo ex ueteri Teſtamento 47.43
mortuis non diſtribuenda cœna Domini 361.58
ſuper Mortuos planctus factus 504.49
Moſes alter, Paulus 606.8
Moſes miniſter legis, ſeu promulgationis legis moralis 185.52 & 209.2
Moſes pro lege per metonymiam poſitus 179.61 & 180.1
Moſis hiſtoria 61.16 libri quid & quot annos contineant 52.43
motus interiores renati hominis, ſpiritus uocabulo nuncupati 109.24 non renati. ibid.42
monere unumquenque, miniſtrorum opus 292.33
mulier parturiens maſculum, & fugiens in deſertum Apoc.12, typus eccleſiæ 393.16
mulier proprio ore cibum infanti infundere nolens, quibus pœnis affecta 657.37
mulieris proprium filium coquentis hiſtoria 661.27
mulieres quoq; futuræ in uita æterna 475.49
mulieres ne cibum defenderẽt, quomodo tractatæ 657.33
mulierum opera & officia 303.27
mulierum quarundam familiaritas cum Paulo 603.55
de Mulierum ueſtitu & ornatu 506.22
mulieres uelatas interfuiſſe publicis congreſsib. tempore Apoſtolorum 493.45
de Mulieribus, canon Apoſtolorũ 535.49 alius de iiſdem, quòd uelato capite debeant in cœtu eſſe & orare. ibid.55
mundus eccleſiæ contrarius 392.60 organum diaboli in affligenda eccleſia 417.60 pro ueteri homine 147.24
mundus quomodo & ad quid à Deo factus 125.49 quomodo ſit interiturus 462.47 quando 126.41
mundi appellatione quid notet Ioannes 387.7
mundi autor & opifex Deus 122.19 finis ex ueteri Teſtamẽto 51.34 de eodem, eiusq; inſtauratione, doctrina Petri 553.36
mũdi nulla materia 124.37 ſignificationes 121.4
mũdo, id eſt hominib. non renatis quid 1 Cor.2 tribuat Paulus 143.23
mundum ab angelis factũ eſſe, hypotheſis Simoniana 480.32
mundum hunc aliquando finiturũ, & immutatum iri, teſtimonijs probatur 460.33 non extitiſſe ab æterno 122.11
mundum nõ diligere, nec ea quæ in mundo ſunt, opus I X & X præcepti 315.54 eum uincere, idem. ibid.
à Mundo & impijs liberi futuri pij poſt hanc uitã 476.33
cum Mundo ne pereant, pij affliguntur 427.40
muri Hieroſolymæ à Tito ſuperati & deſtructi 656.47
murmurationes, peccata in V præceptum 301.58
murum quanta celeritate extruxerint Romani circa Hieroſolymã totam 658.43
mutationes in Imperijs politicis 670.30
Myra Lyciæ oppidũ 9.58
Myrmecia ciuitas Anthropophagorum 577.51 & 622.31
Myſiæ eccleſiæ 16.22
myſteriũ iniquitatis quando agere cœperit 438.25

N

Nathanael ubi docuiſſe dicatur 22.55
Narbathea Samarię toparchia à Ceſtio uaſtata 644.56
Narciſsi domus 22.17
nati ex Deo, appellatio eccleſiæ 366.53
nationum communia uitia taxari plerunque ſolita ab Apoſtolis 512.41
natura deprauata ab Adã in poſteros propagata 165.42 quòd ſit peccatum 166.1 careat gloria Dei. ibid.42 peccatorũ actualium cauſa 170.42
naturæ deprauatæ in poſteros Adæ ꝓpagatio, cauſa peccati originis 167.8 effectus 162.41
naturæ ſolius diuinæ in Chriſto quæ propria 104.6 humanæ quæ. ibid.12 utriuſq; quæ. ib. 29
naturam deprauatã manere in baptiſatis 356.18 non poſſe legi diuinæ obedire 166.48 eſſe mãcipium diaboli. ibid.57
propter Naturã deprauatam inhærentem, iuſtificatos non poſſe implere legem, probatur 319.8
naturis utriſq; in Chriſto cõuenientia, uni adſcripta 104.45
naturas duas in Chriſto eſſe, non tantum poſt incarnationem, ſed etiam poſt glorificationem, probatur 96.28 & inde.
naufragium agere in profundo, forma afflictionum 420.51
Nazarius martyr ſub Nerone

tone 638.2
Nazianzeni de Andrea ſententia 564.61
Neapoli in finib. Thraciæ eccleſia 19.41
neceſsitas, orationis cauſa 338.23
de Neceſsitatis ſeu coactionis caſu in rebus medijs, exemplum 442.3
negare Chriſtū in carnem ueniſſe, iuſtificationi cōtrarium 261.19
negare Ieſum eſſe Chriſtū, peccatum in II præceptum 289.50
negociari abſq; defraudatione aliorū, opus VII præcepti 307.45
in Negociatione ſine timore Domini uerſari, peccatum in VII præceptū 310.25
in Negociationibus quomodo ſe geſſerint Chriſtiani 505.52
Neophytus Neronis aſſecla 32.34
Neptuni templum exuſtū ſub Tito Romæ 640.14
Nero leo dictus à Paulo 419.4 primus Cæſarum publica edicta in Chriſtianos emittit 27.40 quando imperium adeptus, & quomodo id adminiſtrauerit 27.2 perſecutiones ſub eodem. ibid. quomodo affectus erga omnis generis religiones 669.33 quomodo Romanū Imperium diminuerit 670.58
Neronis exemplū 135.24 & 399.44 exitus 31.26 quid ei cauſam præbuerit ad necādos Petrum & Paulum 28.17
ſub Nerone quæ res miraculoſæ acciderint 638.42 qui martyres fuerint 637.2
Nereus Chriſtianus 22.19 martyr ſub Domitiano 638.10
ſub Nerua quæ tranquillitas eccleſiæ fuerit 29.37
neutralem ſeu adiaphoriſtam eſſe, cruci eccleſiæ contrarium 428.47
Nicanoris uita 622.51
Nicephorus nugax quid de Hierapolitanis referat 669.20
Nicephori locus de Marco 18.30
Nicolaus unus ex ſeptem diaconis, cuius hæreſis author 485.32 eius uxor in medium Apoſtolorū adducta, & quid cum ea agi uoluerit. ibid.37
Nicolaitarum hæreſis 485.31 ubi, & à quibus refutata 486.9 dicto citius extincta 529.38
Nigri cuiuſdā uita 622.48
Noe alter, Paulus 606.1
Noe hiſtoria 61.13 & 421.32 quid ex ea probet Petrus 377.18
nobiles, Eccleſiæ contrarij 392.61
nocere alijs, ſcandali dati effectus 450.27
nomen Chriſti, cauſa perſecutionis eccleſiæ 419.21
nomine diuino temerè abuti, peccatū in II præceptum 291.45
de Nominum impoſitione in baptiſmo, nulla mentio apud Apoſtolos 497.41
de Notis Antichriſti canones Apoſtolorum 542.40
noticia quarum rerum in diabolis 133.47
notitia ſana de Deo, eiuſque uoluntate, proprietas fidei 271.21
à Notitia hominibus innata, probatur Deum eſſe 69.36
de Notorijs peccatis, canon Apoſtolorum 532.38
nubes, creatura Dei 123.16
nuditas, afflictionum forma 420.35
numinibus gentium fictitijs ubi tribuatur nomē Dei 67.57
nuptiæ ſecundæ legitimæ non improbatæ ab Apoſtolis 452.58 contractæ à Chriſtianis 505.39
nuptiarum ritus 504.10
de Nuptijs ſecundis, Apoſtolorum canon 536.56 in ijs cōtrahendis quarum rerum habenda ratio 452.1

O

Obediētia Chriſti remiſſionem peccatorū partā eſſe, teſtimonia 232.4
obedientia erga miniſterium, nota ueræ eccleſiæ 381.19
obedientia noua, effectus fidei 277.3 iuſtificationis bonū 259.30 iuxta quam regulam inchoanda & exercenda 193.24
obediētia noua quid 279.51 quomodo deſcripta ab Apoſtolis 280.8 an perfecta 318.31 & 356.28 ubi iuſtitiæ uocabulo accepta 221.7 & inde
obedientia renatis præſtāda quibus appellationibus ornetur ab Apoſtolis 279.7
obedientiæ nouæ autor, effector & gubernator ſpiritus ſanctus 116.58 eius doctrina ex ueteri Teſtamento probatur 51.10 inchoatio effectus pœnitentiæ 344.31 quæ de ea præcepta tradantur 349.16
obedientiæ reſpectu legē moralem non abrogatā eſſe 185.15
obedientiam præſtare magiſtratui, officium ſubditorum 299.17
de Obedientia noua, quæ præcepta tradant Apoſtoli 349.16
obediētibus Deo dari ſpiritum ſanctum 118.3
obiecta fidei 267.57
obiectorum circa quæ uires hominis ueteris uerſentur, duo genera 143.6
obiectis quomodo diſcernatur lex ab Euangelio 209.43
obiectio, Deum eſſe iniuſtum, quòd alios ſaluet, alios damnet, refellitur 217.1
de Obiurgandi obſtinatos modo, canon Apoſtolorum 532.21
de Obiurgandi ſanabiles modo, canon Apoſtolorum 532.10
in Obiurgandis in nos delinquentibus, qui proceſſus ſit obſeruandus, canon Apoſtolorum 534.10
obiurgatio coram omnibus ut uitetur, facienda bona opera 325.22
oblationes quid Petro allegoricè 47.60
oblationes hoſtiarū quid ſignificauerint 49.49 pro noua obedientia 62.34 quomodo ſpiritualiter intelligantur in ſcriptis Apoſtolorum 363.54
obſeſſorum exortizatio 502.50
erga Obſtinatos, quales fuerint Apoſtoli 512.11
ad Obtrectationes maleuolorum declinandas, facienda bona opera 324.10
occaſio Euangelicæ hiſtoriæ à Ioanne conſcriptæ 569.25
occaſionē præbere ut alij ſuſcipiātur, peccati effectus per accidens 165.9
occidens, creatura Dei 123.9
ocium, peccatum in VII præceptum 310.35
Octauiana ædificia unà cū libris igni conſumpta Romæ ſub Tito 640.16
odium proximi, peccatum in V præceptum 3[illegible].53
in Oeconomia quę mala fabricetur diabolus 135.34
offendicula contra ſynceram doctrinam gignere, peccatum in II præceptum 289.55
offenſarum condonatio, opus V præcepti 301.13
offenſionem dare ut reprehendatur miniſterium Euangelij, peccatum in III præceptum 296.3
officia angelorū quæ 130.15
olerum purgamenta comeſta 657.13
Olympas 22.20
ad Omnes pertinere meritum Chriſti 245.27
Oneſimus à Paulo ſuſceptus, & domino ſuo remiſſus 512.35 martyr ſub Domitiano 28.55 eius uita 618.36
Oneſiphori uita 618.49
opus bonum pro noua obedientia 279.23
opus fidei quid 264.42
opera à iuſticia & ueritate diſcrepantia quæ 313.35
opera bona ad ſalutem neceſſaria eſſe aſſerentes, excommunicandi 357.50
opera bona ad ſalutem neceſſaria eſſe, opinio, ubi & à quibus refutata 328.27
opera bona effectus fidei 277.3 inde. fructus fidei & iuſticiæ dicta. ibid. à quibus tātum fieri poſſint 316.61
opera bona Euāgelio prohiberi putantes, Euangelio contrarij 208.17
opera bona facienda, ut ſint fructus iuſticiæ & ſpiritus, & teſtimonia fidei 323.22 finis regenerationis ueteris hominis 156.57 ob quas cauſas & fines fieri debeāt, decem & nouem argumentis probatur 320.24
opera bona I præcepti

283.40 ſecūdi 287.16 tertij 291.49 quarti 292.55 quinti 299.58 ſexti 303.50 ſeptimi 307.17 octaui 311.58 noni & decimi 315.45
opera renatorum à iuſtificatione excluſa 243.35 & 319.31
opera Chriſti à Deo olim prouiſa & decreta 215.8
opera Dei ante & poſt creationem 76.18 præcipua quæ 79.17
opera diaboli à Chriſto deſtructa 136.53
opera electitia ab Apoſtolis quatenus reijciantur 282.60
opera & gratia oppoſita 261.4 quomodo 243.24
opera & lex à iuſtificatione excluſa 278.40
opera extra fidem peccata 170.30 legis externa 146.11
opera mala cuius ſapiētiæ fructus 323.51
opera Meſsiæ, qualia 105.31
opera mutua legis & Euangelij 212.16
opera, quæ à renatis rectè fiunt, cui tribuantur 158.5 quæ nam facienda 282.38 interna & externa à Deo exigi 283.5
opera quæ Chriſto poſt incarnationem tribuuntur, quid teſtentur 93.60 quæ ſpiritui ſancto tributa 111.14 & 112.17 & 113.46
opera quæ diabolis adſcribantur 132.9
opera recta & honeſta, cauſa accidentaria ſcandali accepti 446.14
operum bonorum catalogus 157.51 & 283.39 cauſa 80.41 exempla in utroque teſtamēto 327.33 de eorum fine doctrinam Chriſti quó illuſtrēt Apoſtoli 320.7
operum malorum pœnæ ex ueteri Teſtamento 51.15
ob Operum ſuorum iuſticiam gloriari corā Deo, contrarium iuſtificationi 261.17
operibus bonis quæ oppoſita 328.17
operibus legis cur nemo iuſtificetur 253.26
operibus oportere fidem prælucere, Ioannes docet 317.49
opera credentiū licet imperfecta, tamen placere Deo propter Chriſtum 317.31 eſſe mādata à Deo quæ & quomodo probent Apoſtoli 280.3 etiā externa ſine Dei auxilio fieri non poſſe 158.35
opera tenebrarum arguere, & nihil commercij cum eis habere, auditorum uerbi opus 293.61
abſq; Operibus ſuis gratis, ex miſericordia Dei ſaluari credentes 218.50
de Operibus bonis concionari, quid 187.35
de ijſdem quæ fuerit doctrina Petri 553.33
ſine Operibus bonis impoſsibile eſſe quenquā ſaluari, hypotheſis pſeudoapoſtolorum 486.44 ab Apoſtolis refutata 489.6
ab Operibus Chriſti probatur, quòd ſit Deus 69.57
de Operibus ſeu licentia uitæ hypotheſes Simonianæ 481.1
operari manibus ſuis, & honeſtè parare rē, opus VII præcepti 307.27
operarij doloſi, eccleſię cōtrarij 392.39
opinio de regno Chriſti mundano, doctrinæ de regno Chriſti contraria 400.5
opiniones de rebus diuinis, & traditionibus humanis extra ſcripturam ſuſceptæ, cauſa per ſe ſcandali accepti 445.3
opinionib. falſis delectari, eaſq; in alios transfundere, peccatum in VIII præceptum 314.8
orandi formulæ liberæ ſecundū Apoſtolos 332.31 geſtus liberi 501.34
orandū eſſe non tātum mēte & gemitibus cordis, ſed etiā ore 336.19.26 etiam pro alijs 330.49
ad Orandum quæ cauſæ pios incitare debeant 337.21
ad Orandū quibuslibet locis uſos Apoſtolos 501.
orantib. dari ſpiritum ſanctum 118.5
orare cum hæſitatione, peccatū in I præceptū 291.19 pro magiſtratu, officiū ſubditorum 299.26 pro tota eccleſia, & maximè pro ouib. ſibi commiſsis, miniſtrorum opus 293.18
oratio cōfeſsionis ſpecies 336.57 in cruce exercenda 425.38 quó debeat fieri 328.38 eius ſpecies duas eſſe ibid.
oratio Thomæ apud Abdiam parum differens à Phariſæi oratiōe 579.3
oratio uera, opus ſpiritus ſancti 329.6 quòd à Chriſto excepta ad patrem deferatur. ibi.14
orationis ad Deum gubernator ſpiritus ſanctus 281.42 effectus 339.4 effectus ex ueteri Teſtamento 51.21 uis 338.32 ei eſſe inſtandum 332.6
orationi uera quæ contraria 340.6
oratiōe alijs beneficia corporalia & ſpiritualia impetrari 339.23
ad Orationem quæ duo maximè requirātur 338.44
de Oratione, canon Apoſtolorum 541.35 de ea quid ſentiat Stephanus 635.20
per Orationem exhiberi ſpiritum ſanctum 118.23.52
orationem negligere, peccatum in II præceptum 291.22
orationē nulli certo loco alligatā eſſe 335.29 nec ullis certis geſtibus 336.8 turbari peccatis mortalibus 174.15
per Orationem quid poſſit fides aliena 271.7
orationes factæ in cōgreſſibus publici 495.18
Orcades inſulæ à Claudio ſubactæ 670.43
ordo qui in miniſterio docendi obſeruandus 404.32
ordo iuſtificandi impium 250.39
de Ordine ſeu maioritate inter Chriſtianos, canon Apoſtolorū 542.16
ordinationi Dei ut pareamus, finis coniugij 453.17
de Ordinatione, canō Apoſtolorū 533.51 alius. ibid.
ordinationes politicas Euangelio nō tolli 205.19
ore quoq;, non tantū corde orandum 336.26.46
organa diaboli ad efficiendum regnum Antichriſti 435.34 in affligenda eccleſia 417.60
oriens creatura Dei 123.7
Origenes 56.22 eius ſentētia, an Petrus Romę fuerit 561.38
ornatu congruenti & decoro uti, mulierum opus 304.2
orphani inuiſendi 504.36
in Oſroenorum regione eccleſia Chriſti plantata 12.26
oſtentum ab Abgaro in Thaddæi Apoſtoli uultu uiſum 12.58
oſtium fidei apertum fuiſſe gētibus, phraſis, quid ſignificet 409.14
Ottho Imperator Romæ 681.10

P

Pædagogus ubi lex dicta 180.50
pædagogi 403.16 eorum officia quò pertineant 297.46
Palæſtinæ eccleſia poſt aſcenſum Chriſti 2.41
paleæ uetuſtæ ad uictum requiſitæ 661.22
in Pāphylia, eccleſia Chriſti 14.42
Pamphyliani 3.40
Pan ſub Tyberio mortuus 667.3
pane quali, aut uino uſi ſint ad communicationem, incertum 500.11
Pantheon igni conſumptū Romæ ſub Tito 640.15
Paphi ciuitatis ſitus & eccleſia 18.57
Papias Hierapolitanus 53.23 eiuſdem ſentētia de duabus poſterioribus epiſtolis Iohannis 55.10
Papinus quidam in Sicilia à Bartholomæo relictus 19.21
papiſticæ eccleſiæ fabricator diabolus 394.20
παράβασις tranſgreſsio pro peccato 160.42 & 161.50
paradiſus, appellatio ſtatus beatorū poſt hanc uitam 474.56
παράπτωμα pro peccato (161.9
parentes primi quid amiſerint 139.30
parentū & amicorum conſenſus in matrimonio non improbatus 452.39
parentum officia erga liberos 296.56 de ijſdem canon Apoſtolorū 537.28
parentib. immorigeri excommunicandi 358.2
parentib. obedire, liberorum officium 297.10 uicem rependere, idem. ibid.16
Parmenæ uita 622.52
παῤῥησία fidei ſynonymū 263.52

Digitized by Google

263.57
parricidæ excommunicandi 358.2
parſimonia & frugalitas, opus VIII præcepti 308.13
Parthia à Thoma ad fidem conuerſa 518.30.42
in Parthia Eccleſiam Chriſti fuiſſe, unde colligatur 17.58 à Thoma cõuerſam 518.30.42
Parthi 3.38 quando Armeniam ſubegerint 681.1 iiſdem euangeliũ à Thoma prædicatum 578.39
Paſcha noſtrum, Chriſtus 108.36 typus Chriſti 47.50
Paſcha non eodem die celebratũ tempore Apoſtolorum 503.56
Paſchatis celebratio in azymis quid Paulo ſignificet 47.53 hiſtoria 61.16
paſtor animarum noſtrarum, Chriſtus 108.44
paſtoris liber apocryphus 619.54
paſtores 403.10 eccleſiæ gubernatores 508.16
Pataræ eccleſiæ 16.19
patefactio Dei quomodo fiat, & quòd citra eam nihil de Deo poſſit humana ratio cõſequi 77.54 inde
patefactiones, quòd filius Dei ſit peculiaris & diſtincta à reliquis perſona 85.54
patefactionum claritas, præſtantior in nouo quàm in ueteri Teſtamento 63.22
ex Patefactionibus probatur articulus de Trinitate 79.47 pater, autor Euangelij 199.29 mundi 122.46 uerbi 35.27 Chriſto à conſilijs 398.16 ubi iuſticiam ſanguine Chriſti partam communicare dicatur 233.58
pater perſona à filio & Spiritu ſancto diſtincta 81.19 quomodo reſpectu filij pater 82.42 regenerationis cauſa efficiens 139.58 quas actiones uideatur cum Spiritu ſancto habere communes 83.4 & 84.17 quas cum filio tantum 83.51 cum filio & ſpiritu S. 84.25
pater ubi Deus & Dominus dictus 68.10 ubi generali nomine Deus notetur 85.2
patris definitio uera 84.50 officium peculiare in comparanda iuſticia peccatoris 231.41 proprietates ſiue actiones triplices quæ 82.26 & 83.4 & inde
patris uox ad homines relata quomodo uſurpetur 80.5 ad Deum relata quid ſignificet. ib. [illegible]
patri cur ſoli creatio adſcripta in ſymbolo 122.49
patrem, pro prima in diuinitate perſona, quomodo deſcribant Apoſtoli 80.46 & inde
de Patre inuocando teſtimonia 329.33
ex Patre quomodo filius natus 86.60
patres 403.15
patrũfamiliâs officia 297.49
patientia & conſtantia in cruce, iuſtificatiõis bona 259.52 in cruce exercenda 425.57 effectus fidei 277.17
Pathmi inſulæ eccleſia 19.18 an in ea exulauerit Ioannes 571.18
Patriarchę & Prophetę etiam fide ſaluati 252.21
Patriarcharum fides in Chriſtum 50.23 eiuſdẽ fidei obiectum 269.22
de Patrinis, infantes ſeu adultos ad baptiſmum offerentibus, nihil legi apud Apoſtolos 497.33
in Patris ciuitate Achaiæ, Andreas in crucẽ actus ab Aegea præfecto Edeſſenorum 565.47
Patrobas Chriſtian⁹ 22.18
paucitas & uilitas amplectentiũ Euangeliũ, cauſa per accidens ſcandali accepti 446.48
Paulinus iudex contra Chriſtianos ſub Nerone 647.41 & inde
Paulus 517.30 ſecundus Abel 605.61 alter Noe 606.1 Apoſtolus appellatus 402.50 & 507.40 quomodo ſibi applicauerit gratiã in Chriſto promiſſam 273.25
Paulus & Barnabas à tota eccleſia ad docendum gentes Euangeliũ miſſi 391.57 ubi, quas, & quó eccleſias collegerint 518.21 quoties poſt cõuerſionẽ, Hieroſolymã ſit reuerſus, & quid ib. cõtra eum actũ 8.14 inde. quoto anno 589.55 cur crebras ad eundem locũ profectiones ſuſceperit 519.47 cur omnibus omnia factus 183.60 ob quam cauſam præter adulteriũ permittat diuortium 454.1 quibus donis à Deo ornatus ad miniſterium Apoſtolorũ 595.18 quibus uiſionibus. ibid.42
Paulus unde doctrinæ ſuæ fundamenta poſuerit 599.37 quomodo definiat Euangelium 197.16.43 & 198 inde. quas eccleſiæ deſcriptiones tradat 367.58 quouſq; eccleſias plantauerit 518.25 ubi ſuum exemplum proponat 599.59 unde acceperit Euangelium ſuum 55.43 ad Felicem ductus 8.60 quorum criminum accuſatus 9.7 gladio interfectus Romæ ſub Nerone 28.12 quæ inſtituta eccleſiaſtica Corinthijs tradiderit 443.1 ubi & quomodo mentem legis diuinæ exprimat 188.12 de infirmitatibus ſuis ubi loquatur 379.20 librorum ſtudioſus 516.36 quo inſtinctu miniſteriũ ſpiritus ſancti blaſphemauerit 177.42.51 quid miniſterio ſuo egerit 349.42 quãdiu eo functus ſit 608.8
Paulus an à matrimonio abſtinuerit 510.11 an caſtitatis dono præditus 596.24 à Nerone quo mortis genere interfectus, & ubi ſepultus 607.32 cauſæ eius mortis uariæ traduntur. ib. 42 & inde. 527.54
Paulus quib. formulis orandi & gratias agendi uſus 333.7 inde. ubi Patrẽ à filio & ſpiritu ſancto diſtinguat 81.52 ueræ pœnitentiæ exemplum 342.59 & 343.46 & 346.12 & 348.38 quid purificationis tempore Hieroſolymis perpeſſus 593.7 Cæſareæ bienniũ captiuus detinetur ib.46 quid in itinere uerſus Romam perpeſſus 594.3
Paulus ubi raſerit caput ſuum 21.54 cur 416.4 de quib. reb. gloriari ſolitus fuerit 602.44 cum quibus habuerit amicitiã 603.10 an ſcripſerit ad L. Anneũ Senecam 603.49
Paulus & Silas iniquè in forum tracti, Act. XVI. 313.60 quibus criminationib. accuſati Philippis 419.60 quas regiones cum Sila luſtrauerit 16.14 à quibus & cur nullum ſtipendium acceperit 516.3 in quibus ſynagogis docuerit 492.48 quomodo diſcedens ualedixerit presbyteris Epheſinis 506.42 quô ſibi uictũ quæſiuerit 505.35 & 516.15 quàm diligenter inculcet ſententiam de uocatione gentium 374.30 quanto zelo confutet Antichriſti hypotheſes 491.10 quãdo & ſub quibus præceptoribus Hieroſolymis fuerit 587.6
Pauli acta contra pſeudoapoſtolos in Galatiana eccleſia 489.21 & inde. in iudicijs forenſibus 312.7. Romæ in carcere 528.16 cũ Elyma mago 482.35 afflictiones perpeſſæ 410.46 & 427.37 argumenta de duratione eccleſiæ 363.50
Pauli & Barnabæ pericula 418.49 & inde. perſecutores. ibid. 59 diſſenſio 545.23 & 379.38 ſeparatio ubi facta 591.20 certamina cũ falſis doctoribus & hæreticis 511.21 & inde. 600.10
Pauli & collegarum exempla in fugiendis perſecutionibus 429.18
Pauli concio Antiochiæ Piſidiæ habita 14.48 in Areopago 21.13 conciones de impijs in grauiora peccata loco pœnæ incidentibus 171.13 cõfeſſio coram Felice inſtar ſymboli 66.1 conuerſi exemplum 256.26
Pauli conuerſio in itinere uerſus Damaſcũ 12.1 periculũ in eadẽ ciuitate. ibid. 347.2.48 cõtritio 348.7 & 588.39 ante cõuerſionẽ uires 145.40 doctrina de partib. pœnitentiæ 341.53
Pauli doctrina à Petro approbata 554.5 & 597.31 epiſtolarũ diſpoſitio, & ordo partiũ in iiſdem 599.1 & inde. uirtutes eximiæ 601.22.55 & 602.1.27 imbecillitates.ib. 61 & 603.1. inde.

fides 148.46 iter & naufragium uerſus Romam 9.54 & inde. ex lapidatione liberatio 422.59
Pauli loci de bonis & malis in eccleſia 376.56 de toto Iſraele ſaluando 372.53 de Meſsia ex ueteri Teſtamento conciones 44.21 eiuſdem cõuerſi peregrinatiões in plantanda doctrina Euangelij 589.41 periculum ex eo quòd Pythonico ſpiritu puellã liberauerat 19.52 pericula alia 606.54 moleſtiæ & curæ 607.5.7. ſuppliciorum genera. ibid. tentationes. ibid. 20 ſcripta & epiſtolæ 596.30 cur ab Ebionitis repudiata 484.8 non recepta à Cerintho 485.7
Pauli ſententiæ de trinitate 78.52 ſocij & amici 620.20 ſtatura 604.12 laudes ab authoribus inferiorum ſeculorum ductæ. ibid. 20 inde
Pauli in templo comprehenſi, coram Anania pontifice, hiſtoria 181. 20 teſtimonia, quòd Chriſtus uerus homo ſit 91.60 de noua obedietia 280.19 de opere & beneficio Chriſti 150. 60 de inſtrumentis regenerationis 151.36 uiſio de profectione in Macedoniam 509.45 & aliȩ uiſiones ei factæ. ibid.
Pauli apoſtoli uita 586. 44 parentes, patria, ſtudia, &c. ibid. uitæ totius curriculũ 608.8
Paulo quouſque obuiam proceſſerint fratres è Roma 22.22
Paulo quid ſingulare fuerit in cõpoſitione 598. 46
in Paulum cur ſæuierint Iudæi Aſiani 666.25
de Paulo apoſtolo, hypotheſis pſeudoapoſtolorum 487.29
Pauli Sergij proconſulis conuerſio 347.3
paupertatem ob confeſſionem detrectare, aut impatienter ferre, peccatum in VII præceptũ 311.52
pauperes cõtemnere, peccatum in V præceptum 302.31
in Pauperes cur exercenda liberalitas 309.13 in eos de bonis ſuis nihil erogare, peccatum in VII præceptũ 311.40
pax, bonum eccleſiæ 388. 42
pax & gaudium pro afflictis conſcientijs, effectus Euangelij 207.7
pax ſeu tranquillitas conſcientiæ coram Deo, bonum iuſtificationis 258. 41 opus I præcepti 284.61 ſacrificij Chriſti effectus 365.18
pacis ſtudium, opus V præcepti 301.23
peccatũ ἀνομίαν & ἀδικίαν definit Ioannes 187.57
peccatum cuius rei occaſio 235.36 mortis cauſa 458.52 ſpiritu mortificandum 356. 32 in genere quid 161. 46 pro hoſtia 160.57 pro re damnata ſeu mala 161.1
peccatum originis quid 316.31 contra nonum & decimũ præceptum. ibid.
peccatũ ad mortem ſeu in Spiritũ ſanctum, quid 176.3 à duobus hominum generibus committitur 176.36 quomodo irremiſsibile 177.61 & 178.1 & inde 20 qui id non habeant 179.19 quomodo id ſit præcauendũ. ib.26
peccatum ueniale quid 172.1
peccati agnitio & uirtus, lex 180.52 appellationes à cauſa formali 160.47 autor diabolus 134.16 cauſa 139. 9 effectus generales qui 162.40 per accidens 165.7
peccati originis definitio 165.29 cauſa 167.7 effectus 169.35 ſubiectum 167.15
peccato non obedire, per cupiditates eius, opus IX & X præcepti 316.6
peccato originis omnes homines obnoxij 169. 12
peccatum non imputare, idem quod iuſtificare 223.13
peccatum in omnibus uiribus habere, proprietas hominis poſt lapſum 240.41
peccatũ tenaciter inhærẽs deponere, opus IX & X præcepti 316.25
de Peccato Iudæorũ doctrina Petri 553.28
de Peccato originali quid doceant Apoſtoli 165. 20 de mortali quid 173.4
de Peccato omiſsiõis Pauli locus 172.61
pro Peccato ad mortem orare, peccatum in II præceptum 291.18
peccata actualia quid 169. 60 eorũ appellationes. ibid. quòd ſint fructus carnis, & pugnent cũ lege 170.34
peccata contra præceptũ primũ 285.17 cõtra ſecundũ 289.32 in tertiũ 295.41 in quartum 298. 45 & 299.34 cõtra quintum 301.48 contra ſextum 305.35 contra ſeptimum 310.4 contra octauum 313.23 in nonum & decimum 316.30
peccata pro bonis operibus habere, proprietas peccati in ſpiritum ſanctum 177.50
peccata ſua agnoſcere, nec extenuare uel defendere, cõtritionis effectus 347.7 eadem confiteri coram Deo. ibid. 24
peccata contra conſcientiam cuius rei teſtimonia 323.15
peccata gentium cumulatione peccatorum punita 164.1
in Peccata grauiora impœnitẽtes loco pœnæ ſubinde incidere 171.9
peccata quæ conſequantur 235.56 quibus remitti negent Apoſtoli 249.59 à Deo remitti, ſentẽtia Stephani 645. 18 quæ cum officio magiſtratus pugnent 298. 45
peccata tantùm Chriſti ſupplicio expiari potuiſſe 175.23 & 178.21
peccata uenalia ſanctis non imputari 172.33 cur. ibid.53
peccatorũ actualiũ cauſæ 170.41 non Deus. ib.57 duo genera 171.41
peccatorũ affectus uigentes in membris noſtris, peccata in IX & X præceptum 316.42 diuiſiones 162.3 omniũ enumeratio nuſquam præcepta 360.43 & 499.26
peccatorũ mortaliũ catalogus ex epiſtolis Pauli 174.44 effectus 173.42
peccatorum totius mundi expiatio, ſacrificij Chriſti effectus 365.14
peccatorum reprehenſio ſcandali accepti cauſa per accidens 446.20
peccatorũ in ſpiritũ S. ſpecies 177.6 cauſæ. ib.35 proprietates. ibid.48
peccatis alienis communicare, peccatũ in III præceptum 296.9
peccatis non delectari angelos 128.50 in ijs taxãdis quò reſpiciendum 407.53
peccatis cõtra cõſcientiã excuti fidẽ 173.51 eijci Spiritũ S. 119.29 ab ijſdẽ cauere ſibi iubentur renati 173.33 in ijs qui non degere debeãt 338. 42
de Peccatis alijs notorijs, alijs occultis, canõ Apoſtolorum 532.32
ex Peccatis ſuis bona opera facere, peccati in Spiritum ſanctum ſpecies 177.14
in Peccatis contra conſcientiã obdurari, peccatũ in Spiritũ S. 177.20
peccatores antequam excõmunicentur, quõ tractari debeant 358.21 excõmunicati ſi pœnitentiã egiſſent, quibus ritibus ab eccleſia recepti 499.3
in Peccatorum obiurgatione qualis fuerit Paulus 599.25
peccatorib. quibus imputetur iuſticia Chriſti 248.50 & 249.47
erga Peccatores ſanabiles, quales fuerint Apoſtoli 512.11
de Peccatoribus notorijs excõmunicandis, canõ Apoſtolorum 534.46
peccandi propoſitum nõ abijcere, ueræ conuerſioni cõtrarium 352.43
ad Peccandũ occaſionem præbentia tollere, effectus cõtritionis 347.38
peccãtes filij diaboli apud Ioannem 166.58
peccãtes peccatũ ad mortẽ, excõmunicãdi 357.37
peccantes in Spiritum ſanctum quàm grauia peccata cõmittant 178.53 & inde. an de ijſdem deſperandum 178.37
peccare, infidelitatis teſtimonium 323.37
pecora, creaturȩ Dei 123.48
de Pecunia in uſum eccleſiæ collata aliquid ſubtrahere, peccatũ in III præceptum 296.53

peiera-

peierare, peccatũ in VIII præceptum 315.20
ἀπειράζων diabolus 137.47
Pellæ etiam eccleſia Chriſti collecta 11.54
in Pellam oppidũ qua occaſione eccleſia Hieroſolymitana ante excidium euocata 509.58
Pentapolis à Marco peragrata 609.38
Pentecoſtes feſtum quo miraculo clarum 3.13 ubi fiat eius mentio 504.8
πεποίθησις confidentia, fidei ſynonymon 264.4
Peraitæ Nigri interitus, & imprecatio in interfectores 649.36
peregrinatio Pauli prima 589.44 ſecunda. ibid. 54 tertia 590.10 quarta 591.10 quinta 592.10 ſexta 593.33 ſeptima 594.45
perfecti cur dicti renati 149.32
perfectionẽ lege & ſacerdotio nõ, ſed Euãgelio allatam eſſe 211.36
perfectionẽ operũ quã deſcribãt Apoſtoli 319.54
Pergæ Eccleſia Chriſti 14.44
Pergami eccleſia 16.50
Pergamenſis angelus cur à Chriſto reprehenſus 359.18
pericula Pauli plurima 606.55 Petri, à magiſtratib. politicis, illata 556.45
πλεονεξία peccatum in VII præceptum 310.37
periphraſes ſpiritus ſancti 110.27
perire, effectus ſcãdali accepti 447.56
periuri excommunicandi 358.16
perſecutio eccleſiæ Chriſti ſub Tiberio 23.51 ſub Caio Caligula 25. ſub Claudio 25.42 ſub Nerone 27.1 ſub Domitiano 28.28
perſecutio Chriſti & eccleſiæ, cauſa excidij Iudæorum 647.60
perſecutionis eccleſiæ autor & fabricator diabolus 135.15 modus ſub Tiberio 24.40
perſecutionis tempore nõ confiteri, ſed abnegare, peccatum in II præceptum 291.41
perſecutionem omnibus pijs ſufferendam eſſe, decretum Dei 215.61 & 216.1 quomodo eã ſit moderatus Chriſtus hoc ſeculo 23.42
ob Perſecutionem à fide deficere, cruci eccleſiæ contrarium 428.40
perſecutiones eccleſiæ Chriſti quando poſt Stephani mortem crudeliores factæ 7.46
perſecutiones, occaſio Euangelij propagandi 427.14 priuatæ ſub Claudio 26.20
perſecutionum & perſecutorum pœnæ 29.51
perſecutores eccleſiæ in hac & futura uita à Deo puniri 424.52
perſecutores Petri unde ſtupore perculſi 556.60
perſecutoribus non dari ſpiritum ſanctum 118.8
Perſida 22.20
Perſis euangelium à Thoma prædicatum 78.39
perſonæ quæ gubernauerint eccleſiam hoc tempore 507.13 earum diſcrimina. ibid. 35
perſonarum eccleſiaſticæ gubernationis gradus tantum tres 508.44
perſonarũ omnium trium diuinitatis, quãdo mentionem faciant Apoſtoli 79.17
petere malè, peccatum in II præceptum 291.19
petendo inſtandũ eſſe, nec mora auxilij quenquam frangi debere 332.6
petitio orationis ſpecies 328.44 eius iterum ſpecies quæ. ibid. 54
petra Chriſtus 47.58
Petronius legatus Caij Cæſaris, cur in Syriam miſſus 641.4
Petrus alter, Paulus 606.20
Petrus apoſtolus 402.47 qualis concionator 552.19 è carcere eductus per angelum 63.56 ubi collegerit eccleſias 518.31 cruci affixus Romæ ſub Nerone 28.12 & 527.54 quò deducat pios, de prædeſtinatione loquens 218.7
Petrus quomodo definiat Euangelium 197.10 quomodo defendat ſuum factũ, quòd ad præputium habentes introijſſet 373.50 ab Herode Agrippa in uincula coniectus 26.1 & 313.59
Petrus & Ioannes in Samariam miſſi 10.41
Petrus cur à Paulo reprehenſus 184.23 & 214.35 & 416.26 & 512.1 quando Romam uenerit, & ibidem crucifixus ſit 519.23 ſecundum Euſebiũ 22.37
tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo eccleſiam meam, dictũ Matthæi, quomodo intellexerint Apoſtoli 382.28 & 526.35 & 560.61
Petrus quomodo non rectè ad ueritatem ambulaſſe dicatur Antiochiæ 560.42 an primus inter Apoſtolos. ibid. & 561.9 uxoratus 549.20 auditor Ioannis Baptiſtæ. ibid. 35 quomodo ad agnitionem Meſsiæ peruenerit. ibid.
Petri aberratio à ueritate Euangelij 276.28 è carcere Herodis liberati hiſtoria 8.8 & 422.58 certamina in ſuo miniſterio 556.24 Act. 2 concio de Trinitate 3.52 & 78.40 & 551.51 doctrina 553.24 alia concio Act. 3 poſt claudum ſanatum 4.56 & inde. conciones de internis bonis operibus 187.34 de ipſius coniuge ubi narret Euſebius 412.22
Petri à Paulo obiurgati conuerſio 351.58
Petri epiſtolas nihil habere de primatu eccleſiæ Romanæ, aut epiſcopi uniuerſalis 528.22 poſterior epiſtola an legitima & authẽtica 54.55
Petri geſta in Samaria 555.57 Romæ, & mortis genus ex Egeſippo 562.28 res geſtæ à Lino conſcriptæ 627.37
Petri & Ioannis Act. 3 concio de Meſsia, ex ueteri Teſtamento 43.53 & inde
Petri ignorantia de uocatione gentium 379.29 imbecillitates & lapſus 558.30 & inde
Petri & Pauli obitus quando contigerit 629.28
Petri primatus quibus argumentis refellatur 524.40 eius nuſquam fieri mentionem 412.29 priuatim orantis exemplum 500.35 de ſcriptis ipſius 553.6
Petri ſtatura & forma ex Nicephoro 564.20 teſtimonia, quòd Chriſtus uerus homo ſit 92.28 de bonis & malis in Eccleſia Dei 376.24 de inſtrumentis regenerationis 151.7 uiſio de uocatione gentiũ 389.20 & 509.44 de mactandis & comedendis animalibus 11.26 iter uerſus Cæſaream. ibid. concio apud Corneliũ. ibid. 31 uita 549.8
cum Petro ab Herode in carcerẽ coniecto, quid actum 557.44
Petri de Natalibus narratio, de Iacobo fratre Domini 580.3
Phaon Neronis aſſecla 32.55
Pharaonis induratio 350.59
Phariſæum ſe profitetur Paulus 5.45
Phariſæorum ſectæ cur ſe addixerit Paulus 587.23
Philadelphiæ eccleſia 16.51
φιλανθρωπία Dei, occaſio reuelati Euangelij, & exhibiti Meſsiæ 200.30
φιλανθρωπία καὶ χρηστότης cauſæ impulſiuæ in Deo ad redimendum genus humanum per mortem filij 237.32
Philaſter quid narret de Simonis Magi exitu 643.3
Philemõ 517.33 collega Pauli 603.46 eius uita 621.11
Philemoni qui cum Paulo ſcripſerit 520.48
Philetus pſeudoapoſtolus 487.22 non ſanus in fide 270.17 & 276.8 eccleſiæ contrarius 392.47 & 445.56 & 467.57 à Paulo excommunicatus 512.25
Phileti defectio 159.12 & 174.2 & 600.56 Timotheo indicata 522.19 peccatum in Spiritum ſanctum 177.45
Philippus & Bartholomæus ubi eccleſias conſtituerint, ex Nicephoro 518.39
Philippus ubi concionatus, mortuus, & ſepultus ſit 574.36
Philippus 517.31 & 402.48 ubi collegerit eccleſiã 518.13 miraculis clarus 509.20
Philippi & Eunuchi Aethiopis hiſtoria 10.50
Philippi geſta in Samaria 10.30 uita 573.44

Philip-

Digitized by Google

Philippus euangeliſta 402.52 & 508.12 eius uita 610.26
Philippis quando pſeudodoctores fuerint, & quomodo appellati à Paulo 488.24
Philippis Macedoniæ eccleſia per Paulum collecta 19.43
in Philippẽſi eccleſia quæ perſonæ miniſtrorum fuerint 508.60
Philippenſes à quibus rebus laudet Paulus 20.25 eorum ſtudia in Paulum. ibid.
Philippenſes unde ſtipendium dederint Paulo 515.46
Philippenſes res proprias habuiſſe 515.16
Philo legatus ad Caligulam 25.31 (18
Philologus Chriſtian⁹ 22.
philoſophia eccleſiæ contraria 393.18 Scripturæ oppoſita 65.19
per Philoſophiã corrumpere doctrinam ſynceram, peccatũ in II præceptum 290.5 per eandem decipi, iuſtificationi contrarium 261.43
per Philoſophiam deprauare doctrinam Euangelij, nota falſæ eccleſiæ 394.45 (11
Phinees alter, Paulus 606.
Phlegon Chriſtianus 22.18
Phœbe ubi διάκονος fuerit 21.58
in Phœnicia quomodo Eccleſia Chriſti collecta 14.4
phraſis Ioannis cur peculiaris 570.11
Phrygiæ eccleſia 16.22.38
Phryges 3.40
Phygelus pſeudoapoſtolus 488.41 eccleſiæ contrarius 392.46 excõmunicatus à Paulo 512.24 non ſanus in fide 270.16 fidem amiſit 276.4
Phygeli defectio 159.11 Timotheo indicata 522.18 & 600.60
pietas erga Deum, opus primi præcepti 284.31
ad Pietatem ut alij noſtro inuitentur exẽplo, præſtanda bona opera 324.28
Pilatus quomodo occaſio & initium fuerit Iudaici excidij 640.47
Pilati exemplum 399.43 iniuria in Chriſtum 30.49 tyrãnis in Iudæos. ibid. pœna, ſeu diuina ultio. ibid.58
pij infantibus modò natis comparati 379.5 ubi poſt hanc uitam futuri 475.11.43
piorũ calamitates & crux præuiſę & determinatæ à Deo in uerbo ſuo 215.12
de Piorum conſociatione & mutuis officijs, canõ Apoſtolorum 542.1
piorum exempla bona occaſionem eſſe conuertendis impijs 152.41
de Piorum in hac & futura uita diſcrimine 160.1 de mutua eorum coniunctione & charitate teſtari, cœnæ Dominicæ fructus 363.2
pijs ſingulis adeſſe ſuum angelum 131.10
pijs uitam æternam daturum eſſe Deũ, teſtimonia 74.51
pios à morte abhorrere, & immutari malle quàm mori 459.24 Deo ſciente & permittente affligi 410.60
in Pijs quas uirtutes operetur Spiritus ſanctus 120.22
piſces, creaturæ Dei 123.43
Piſidiæ eccleſia 14.45
πείθειν uerbo quomodo uſi Apoſtoli 263.9
πίστις quàm uariè accipiatur 262.4
Placidi præfecti prælia cũ ſicarijs 650.36
plagæ afflictionum forma 420.48
plagiarij excommunicandi 358.12
planctus, luctus & fletus pœnæ damnatorum 474.28
Platonis uita ex Nicephoro 622.28
πλεονεξία peccatum in VII præceptum 310.33
πληροφορεῖσθαι ubi in uſu 264.37
πληροφορία ibid.
poculum Domini & dæmoniorum ſimul uelle bibere, cœnæ Dominicæ contrarium 363.31
pœnæ omnis generis peccati effectus 163.31 & 164.20 & inde 40 ſcandali dati effectus 450.45 æternæ, cuius rei occaſio 235.57
pœnæ æternæ impœnitentium, cauſa pœnitentiæ agendæ 351.41
pœnæ corporales & æternæ, effectus impœnitentiæ 353.1
pœnæ eorum qui indignè accedunt ad cœnã Domini 363.5 falſæ eccleſiæ corporales & æternæ 396.10 perſecutorum Chriſti, Herodis Antipæ 29.57 Pilati 30.47 Herodis Agrippæ 31.10 Cæſarũ 32.8 Iudæorum 32.53 quæ non orantes manent, cauſæ orationis 338.36
pœnarum genera quibus impij afficiendi ſint in inferno 473.41
pœnis æternis affici, finis reſurrectionis impiorũ 467.29
pœnas corporales & æternas afferri peccatis mortalibus 174.37 mitigari ob pœnitentiã 344.39 æternas etiã. ibid.55
pœnas diuinas huius & futuræ uitæ uitandi gratia, facienda bona opera 325.24
ad Pœnas eccleſiaſticas uitandas, facienda bona opera 325.21
de Pœnis eorũ qui reconciliationes cum Antichriſto fecerint, canon Apoſtolorum 543.26
pœnitentes quõ & quot in die Pentecoſtes conuerſi 4.27
pœnitẽtia hypocritica & imperfecta ueræ cõuerſioni contraria 351.61 eius proprietates 352.1
pœnitẽtia prædicata Apoſtolorũ tempore 511.52 uera quæ 343.6 pijs per totã uitam exercenda 349.36
pœnitentiæ definitio 340.59 partes 341.23 effectus 344.25 concionẽ ſemper præmitti Euangelij promiſsioni ab Apoſtolis 203.16
pœnitentiæ doctrina quid in iuſtificatione doceat 250.56
pœnitentiæ & remiſsionis peccatorum mẽtio in omnibus Apoſtolicis concionibus 37.17
de Pœnitentiæ fructibus quæ dicta concionentur 349.17
pœnitentiæ uocabuli uſus apud Apoſtolos 340.31 & inde
pœnitentiã agentibus dari Spiritum S. 118.60 eoſdẽ receptos eſſe ab Apoſtolis 512.34
pœnitentiam agentib. omnibus imputari iuſticiã Chriſti 248.50 & 249.5
pœnitentiã aliã uerã, aliã hypocriticã eſſe 342.32
ob Pœnitentiam mitigari pœnas corporales 344.39 æternas itẽ. ibid.55 ad eam nos per concionem legis uocãtes, perſequi & occidere, conuerſioni ueræ contrarium 352.21
ad Pœnitentiã patefaciũt aditum Apoſtoli lapſis 349.61 ad ueram pœnitentiam quæ cauſæ debeant homines monere 350.24
de Pœnitẽtia quid docuerit Paulus 598.12
de Pœnitẽtia ſanæ doctrinæ quis aduerſẽtur 353.5
in Pœnitentiam prædicando quid liberum ſit pijs doctoribus 404.58
pœnitere uerbi ſynonymon, conuerti 349.53
à Poetarum teſtimonis ꝓbatur, quòd ſit Deus 69.48 eorũ monumẽta à Paulo euoluta 586.59
Polemaicus pontus 671.3
πολίτευμα in cœlis, effectus Euangelij 207.36 bonum Eccleſiæ 388.44
Polycratis Epheſij narratio de filiabus Philippi 573.54
polygamia cõiugio contraria 455.20 abrogata apud Chriſtianos 505.28 & 415.8
Pompeij ſcena igni conſumpta Romæ ſub Tito 640.15
Pompeij urbs cinere Veſe ui montis obruta 639.60
πονηραρχία diabolorũ 133.61
πονηρία pro peccato 161.31
Ponti eccleſiæ 16.21 à Petro conſtitutæ 518.32
Põtica collega Pauli 603.26
Pontici 3.39
pontifex, Chriſtus 108.30 cur eum oportuerit hominem eſſe 94.59
pontifex ſacerdotij Leuitici quomodo Meſsiæ typus 48.42
Pontificũ graſſatio in omnes Chriſti profeſſores 23.55
de Pontificum Iudaicorũ pœnis, 32.59
de Pontij Pilati pœna, & diuina ultione 30.48
in Ponto eccleſiæ à Petro conſtitutæ 518.52
populi luctus pro Herode Agrippa 31.52
populum cur ſanguine aſperſerit Moſes 49.42

porta

porta templi orientalis ænea quádo ſponte aperta 653.30
de Poſteris Iudæ ſub Domitiano, narratio Euſebij ex Egeſippo 584.39
potentes eccleſiæ contrarij 392.61
poteſtas Eccleſiæ in quib. gradibus conſiſtat 389.35
de Poteſtate eccleſiæ, hypotheſis Antichriſti 490.60
præceptum lex dicta 180.45
præcepti primi bona opera 283.40 ſecundi 287.16 tertij 291.49 quarti 292.55 quinti 299.58 ſexti 303.50 ſeptimi 307.17 octaui 311.58 noni & decimi 315.45
præcones 403.11
prædeſtinatio quid 215.22
prædeſtinationis doctrinæ uſus 218.19 effectus 217.16 cauſæ. ibid. 47 quid hoc uocabulo innuant Apoſtoli 238.8
prædeſtinationis meditatio, utrum quis ad uitam, an ad mortẽ æternam ordinatus ſit, non inſtituenda ex humana ratione 217.36 nec ex lege. ibid.
prædeſtinationi quæ contraria 218.56
de Prædeſtinatione ad ſalutem loquens Paulus, quò deducat mentes 217.50
prædicatio Euangelij, miniſterij appellatio 400.29
prædicationum formulæ Apoſtolis de Chriſto loquentibus uſitatæ 104.2
præfinire, actio patris communis cum filio & ſpiritu ſancto 84.27
prælia in templi expugnatione commiſſa 671.46
præmia ampliſsima afflictorum propter iuſticiã 423.3 piorum miniſtrorum 411.30
ob Præmia, facienda bona opera 326.7
in Præmiorum promiſsionibus quàm cautè loquantur Apoſtoli 327.1
præmonitiones Apoſtolorum de ſecuturis hæreſibus 491.26
præpoſiti 403.12
præpoſitis ſuis obedire, auditorũ uerbi opus 293.36 eoſdem excruciare, ut gementes officium faciãt, peccatũ in III præceptum 296.35
præſagia excidiũ Hieroſolymæ præcedentia 662.57
præcepta quorũ pugnent cum uerbo Dei 41.36
præſcientia Dei cuius rei cauſa 216.20
præſidium & conſolationes aduerſus tentatiões mundi & diaboli, effectus Euangelij 207.16
precationes in cœtu fieri debere lingua uernacula, cur præcipiat Paulus 336.31
precationib. ubi incubuerint Apoſtoli 513.33
preces quomodo faciendæ 329.50 priuatim quoq; factæ 500.53
preces turbare, peccatum in II præceptum 291.25
de Precibus communibus canon Apoſtolorum 536.5
precum tempus liberum 500.59
presbyter ſeu ſenior 403.5
presbyteri eccleſiæ coniuges 509.61 ubi primũ inſtituti ab Apoſtolis 15.56 eccleſiæ gubernatores 508.18 idonei ad docendũ eligendi 510.32 mediatè uocati per Paulum & Barnabam 401.53 quot à Lino creati 627.36 quot ab Anacleto 628.29
prebyteri & diaconi quãdo & quatenus ordinati ab Apoſtolis 513.19
presbyteros eligere, uocare, ordinare, miniſtrorũ opus 292.57
de Presbyteris ſeu epiſcopis, canon Apoſtolorũ 530.49
primitiæ mortuorũ Chriſtus 107.38
Primatus nullius mentio apud Apoſtolos 412.26 quibus argumentis refellatur 524.40 cui eum tribuat Petrus 553.38
de Primatu Antichriſti, canon Apoſtolorum 542.46
de Primatu in eccleſia non affectando, canon Apoſtolorum 542.21
primogenitus inter multos fratres, Chriſtus 107.35 omnis creaturæ. ibid. 36 ex mortuis. ib.
princeps & ſeruator Chriſtus 108.20
princeps regũ terræ Chriſtus. ibid. 40 paſtorum. ibid. 45
principes huius ſeculi eccleſiæ contrarij 392.60 organa diaboli ad affligẽdũ Eccleſiã 418.23
principes terræ, ciues regni Antichriſti 437.44
principum quorundã defectio ab Antichriſto, ſignũ finis ſeculi 462.7
principatus & poteſtates apud Paulum 129.58
principiũ creaturæ Chriſtus 107.37
Priſca 22.14
Priſcæ, ſeu Priſcillæ uita 616.35
Priſcilla 517.35 & 518.3 collega Pauli 603.26
Priſcilla & Aquila 16.56 quomodo uictum ſibi quæſiuerint 505.35
non Probantes ſeipſos, indignè ſumunt cœnam Domini 362.17
Proceſſus martyr ſub Nerone 627.50
Prochori uita 622.51
prodigia & ſigna in cœlo & in terra, præceſſura finem ſeculi 461.33 excidium Hieroſolymæ præcedentia 652.56
prodigia & mendacia edere ad confirmandas ſuperſtitiones, peccatum in VIII prçceptũ 314.31
proditores, peccatores in V præceptum 302.46
profugorum ex Hieroſolyma ad Romanos ſupplicia 656.46 & 658.10 calamitas 659.59
προγνῶναι 214.61
πρόγνωσις 215.1
promiſsio ſpiritus, cur dictus ſpiritus S. 120.29
promiſsionem lege non abrogari 213.51 obiectum eſſe fidei 268.21
à Promiſsione probatur, fide ſola iuſtificari homines 255.20 ab eius natura. ibid. 35
promiſsiones legales 189.18
promiſsiones quæ in inuocatione intuendæ 337.1 cauſæ orationis 337.35
promiſsionum duo genera 41.61
promiſsionibus diſcernẽda lex & Euangelium 210.5
promiſsiones quo inſtrumento amplexi ſint pij in ueteri Teſtamento 148.51
promiſſa Dei tam ſpiritualia quàm corporalia, eſſe obiecta fidei 268.58
promulgatione diſcernenda Lex ab Euangelio 208.61
προορίζειν quid ſignificet, & quãdo ea uoce utantur Apoſtoli 214.47
prophetæ 403.9 à Spiritu ſancto gubernati 113.48 miniſtri Euangelij 209.9 συνεργοί Dei 398.25 quid omnes de Chriſto teſtificati fuerint 251.52 quarũ uirtutum exempla 327.43
prophetę quales, gubernatores Eccleſiæ Apoſtolorum tempore 507.45
prophetarum & apoſtolorum diſcrimen 61.47 doctrinæ cõſenſio 36.27
prophetarum fides circa quid ſit uerſata 50.23 & 269.22
de Prophetarum libris, & eorum tempore, Ioſephi ſententia 52.47 ſcripta, lecta & explicata in publicis congreſsibus 494.15
prophetas aſpernari, peccatum in II præceptum 209.60
prophetas quoq; in eccleſijs docuiſſe 510.29
de Prophetis, hypotheſis Simoniana 481.14
prophetare ubi, pro ſacrã ſcripturam exponere, ſumptum 42.40 miniſtrorũ uerbi opus 292.35
prophetia, donum ſpiritus ſancti 391.10 eius dono inſignis Paulus 595.59 Petrus 554.8
prophetiæ quæ communes utrique teſtamento 61.23
prophetias aſpernari, & ſpiritum extinguere, peccatum in III prçceptum 295.54 quas illuſtret Apocalypſis 57.16
prophetias ueteris Teſtamenti quàm eleganter accommodent Apoſtoli ad res noui Teſtamenti 45.12
prophetiſſarum mentio 508.5
propitiatio pro peccatis bonum iuſtificationis 258.10
proprietas ſingularis Spiritus ſancti 212.47
proprietates Chriſti ante & poſt glorificationem communes 103.41 in & poſt aſſumptionem carnis 98.41 poſt reſurrectionem 100.36 & 102

pro

proprietates fidei 271.20 inde. hominis poſt lapſum 140.31 & 141 inde. renati 156.7

proprietates patri triplices quæ nam attributæ 82. 26 ſpiritus ſancti ſingulares 113.33

à Proprietatibus quæ diſcrimina legis & Euangelij ducantur 210.31

propriũ tenere, opus VII præcepti 307.19

προσευχαί, obſecrationes, petitionis ſpecies 328. 55

προσωπολήπτης nõ eſt Deus 384.43

proſopolepten eſſe, peccatum in V præceptum 302.35

προσωποληψίαν non habere locum apud Deum 72. 38 nec in extremo iudicio 470.40

προσφοραί in congreſsibus publicis factæ 495.44

Protaſius martyr ſub Nerone 638.2

πρόθεσις 215.5

proximi odium, peccatum in V præceptum 301.53

cum Proximo læſo reconciliari, effectus contritionis 347.44

Pſalmos canere ſolitos fuiſſe Chriſtianos in publicis cõgreſsibus 493. 56

pſeudapoſtoli Antiochiç ob Legis & Euangelij confuſionẽ à Paulo & Barnaba reprehẽſi 214. 31 excommunicati 512. 32 eccleſiæ contrarij 392.39 ubi docuerint 487.33 quomodo à ueris apoſtolis confutati 488.50 quo telo inſtructi eccleſias à Paulo inſtitutas perturbauerint 526.52

pſeudoapoſtolorũ acta 15. exemplum de amiſsione fidei ſemel cõceptæ 276.34 criminationib. quomodo reſpondeat Paulus 490.22 hæreſis quando cœperit graſſari 482.53 quãdo ſubinde irrepſerit 486.20

pſeudoapoſtolorum opera legis ad ſalutem aliquid conferre aſſerentium doctrina, Euangelio contraria 208.4 doctrinæ de bonis operibus contraria 328.24

contra Pſeudoapoſtolos quid egerit Petrus in Hieroſolymitana ſynodo 556.37 quæ certamina habuerit cum ipſis Paulus 600.20

pſeudodoctores, membra ſiue ciues regni Antichriſti 437.43 unde & cur excitet eos diabolus 135.4

de Pſeudodoctoribus, Petri prædictio 275.45

pſeudopropheta Chriſto oppoſitus 108.54

pſeudoprophetæ, eccleſiæ contrarij 392.37

pſeudoprophetas & pſeudoapoſtolos fugere, opus ſecũdi pręcepti 287. 57

Ptolemais quot Iudæorũ millia interfecerit 644. 3

Ptolemaide quæ fuerit eccleſia Chriſti 11.51

Publij primatis in inſula Melite humanitas erga Paulum & ſuos naufragos 594.29 eiuſdem pater à Paulo ſanatus 19. 24 & 64.5

Pudentis uita 620.54

pudicitia, uxorum opus 305.7

puella Pythonico ſpiritu liberata à Paulo 19.48 organum diaboli 134. 44

pueri qui 149.50 & 270.2

pugnæ uerborum, uerbo Dei contrariæ 41.35

à Pugnantibus probatur, hominem ſola fide iuſtificari 256.45

pugnare, peccattum in V præceptum 301.60

pupillorũ officia quò pertineant 297.48

purgatorij nulla mẽtio apud Apoſtolos 460.19

purificatio quatenus res libera fuerit Chriſtianis 506.32

Puteolis Chriſtiani inuenti 10.16 & 22.8

Pythonis ſpiritus à puella eiectus 63.59

Q

de Quadrageſima ſuperſtitio quando nata 577. 24

quadrupedia animãtia, creaturæ Dei 123.45

quærere quæ ſua, non quæ Chriſti ſunt, peccatum in III præceptum 296. 11

quærere ſuperiora & non terreſtria, opus primi præcepti 284.55

quærere nõ ſuam, ſed aliorum ſalutẽ, opus V præcepti 301.38

quæſtiones ſtultæ Scripturæ oppoſitæ 65.34 inutiles uitandæ 405. 58 & 406. 8

quietum eſſe, opus V præcepti 301.46

R

RAchab meretrix 327. 42

Radices tres ex Simone Mago exortæ 480.12

rapaces excommunicandi 358.10

rapina, peccatum in VII præceptum 310.11

ratio hominis, cauſa per ſe ſcandali accepti 444.41

rationi humanæ naturaliter ignotum euangeliũ 102.48

Rauennæ docuiſſe Apollinarem 22.41

reatum peccatorum baptiſmo ablui, ſed manere adhuc naturam deprauatam 356.8

de Recognitionum libris Clemẽtis Romani, Hieronymi ſententia 631. 18

reconciliatio mutua, opus V præcepti 301.3

reconciliator, Chriſtus 108.34

Rectores tenebrarum diaboli 134.37

redemptio æterna, ſacrificij Chriſti effectus 365. 26

ob Redemptionem noſtrã præſtanda bona opera 320.54.59

reformare nos ad imaginẽ Dei, opus Spiritus ſancti 117.23

ad Refutationem eorum qui ſe opponũt, quantum ualeat uerbum Dei 39.53

reges & ſacerdotes Dei, appellatio eccleſiæ 366. 57

reges in Chriſto cur ſimus facti 338.9

reges terræ Chriſto oppoſiti 108.54 ciues regni Antichriſti 437.43

regenerare nos in ſpem uiuam, patri cum reliquis duabus perſonis commune 84.32

regeneratio & renouatio effectus baptiſmi 355. 46 per quid fiat 570. 53 quibus cauſis exerceatur & conſeruetur 355.46 ubi in homine fiat 147.58 ob quos fines 156.48

regenerationis cauſa efficiens 149.54 impulſiua in Deo 150.39 media ſiue inſtrumẽta 151.3 ſubiectum, totus homo uetus 152.45 de eius ordine quid doceãt Apoſtoli 153.14

regenerationem in quibus operetur Deus per uerbum 38.18

ob Regenerationem præſtanda bona opera 320. 55 & 321.32

regia Agrippæ fruſtrà à Iudæis oppugnata 643. 31

regiones terræ, creaturæ Dei 124.16

regnum æternum appellatio ſtatus mortuorum poſt hanc uitam 474. 51 iuſtificationis bonũ 260.23

regnum Antichriſti quomodo ſub finem mundi reuelandum 438.52 quandiu duraturum 439.7 eius ciues ſiue membra 437.52 eorum mores. ibid.47 officia. ibid.57 ſedes 438.18 deletio 439.32 typi ſeu imagines 437.24

regnum Antichriſti quomodo paulatim ædificatum iri oſtendant Apoſtoli 436.7

regno Antichriſti exeundum, ubi moneant Apoſtoli 439.39

regni Chriſti à mundano diſcretio, finis crucis 427.9 ciues & ſubditi 397.38 leges, &c. ibid. 45 arma 58 ciues regni Chriſti 397.38 cognatio cum regno æterno 398. 49

regni ſignificationes 396. 51 & inde

regno Chriſti quæ contraria 399.8

de Regno Chriſti, hypotheſis Cerinthiana 484. 55

regnum an habeat Deus in terra 397.6 quale. ibi.14 quam habeat cognationem cum regno politico 397.22

Regna politica quando regno Chriſti cõtraria, & quando non 399.32

regula probãdi doctrinas omnis generis 390.25

reiectionis Iudæorum exemplum quomodo à Paulo tractatum 326. 60 eadem teſtimonia 371.47 & inde. eius duæ cauſæ 372.48

de Religionibus extra eccleſiam caput decimum quintum 665.30

remiſsio peccatorum, bonũ iuſtificatiõis 257.57 effectus

ed by Google

effectus Euangelij 206.21 ſacrificij Chriſti effectus 395.17 quib. annunciandа 359.38 quibus non. ibid.45 quibus imputetur 248.50 quibus non 249.52

remiſsionis peccatorũ applicatio & obſignatio, fructus cœnæ Dominicæ 362.52

remiſsionem peccatorum accipere, pœnitentiæ effectus 344.27

remiſsionem peccatorum Chriſti obedientia & morte partam eſſe, teſtimonia 232.1 eandem adferre, baptiſmi effectus 355.35

remiſsionem peccatorum gratis abſq; noſtris operibus promittit Euangelium 205.5 omnib. ultrò offerri 348.54

remiſsionem peccatorum nolle petere à Deo, ueræ conuerſioni contrarium 352.28

remiſsionem peccatorum per baptiſmum etiam applicari & obſignari 247.17 propter opera renatorũ non contingere 320.9 quibus annunciauerint Apoſtoli 512.19 quo modo uelit Deus impertiri 178.14 quib. ibid.27

in Remiſsione peccatorũ comparanda totius Trinitatis labor 231.37

remittere ſeu condonare peccata, idem quod iuſtificare 223.28

renati hominis proprietates 156.7

renati cur integram legi obedientiam præſtare nequeant 158.43 uocati appellantur 150.37

non Renati, mortui dicti à Petro 140.45 filij diaboli 142.13

renati quando excutiant ſpiritũ ſanctũ 157.45 & 158.48 quantam uirium deprauationem ſentiãt ex Roman.7. cap.168.41 quomodo agnoſcendi & probãdi 159.19 quòd etiam mori cogantur. ibid.27 cur ſancti dicantur. ibid. 34 quomodo in luce eſſe dicantur. 153.23

ob Renatorum ab incredulis & impijs diſcrimen facienda bona opera 323.7

renatorum appellationes in ſcriptis Apoſtolicis 159.34 bona opera ab integra legis impletione procul abeſſe 193.31 duo genera 149.24 noua obediẽtia an perfecta 318.32 quomodo eam deſcribant Apoſtoli 280.8 opera duplicia 157.25

renatis quæ peccata mortem adferant 173.14

non Renatos poſſe opera quædam legis externa præſtare 282.34

in Renatis augeri dona Spiritus ſancti 119.12 quòd in eis uiuat Chriſtus 102.37 quid operetur Spiritus ſanctus inhabitans 148.54

de Renunciatione ad baptiſmũ fieri ſolita, quid apud Apoſtolos inueniatur 497.6

renouatio in renatis cur non perficiatur in hac uita 149.6

reptilia, creaturæ Dei 124.2

rem, unde uiuas honeſtè, parare, opus VII præcepti 307.27

res à Deo prædeſtinatæ, quæ 215.25

res mediæ quòd ſint uitandæ, ſi accedat opinio neceſsitatis, & cultus, & ſcandali, canon Apoſtolorum 539.52 de earum uſu ad ædificationem, canon Apoſtolorum 540.9

rebus medijs conſcientiæ non alligandæ 415.28 liberè ijſdem uti licere 441.2 quando ijſdem non liberè uti liceat. 441.18

de Rebus medijs, conſilia tantùm, nõ decreta dediſſe Apoſtolos 513.24

de Rebus medijs, hypotheſis Antichriſti 490.58

in Rebus medijs quòd imbecilles & potentes ſe non debeant damnare inuicem, canon Apoſtolorum 539.36

res miniſterij euangelici, & earum compendia. 403.20.28

res miraculoſæ, tempore Apoſtolorum 638.20

de Rebus Iudaicis caput decimumquartum 650.22

res, quæ ſecundũ Dei uoluntatem petuntur, duplices eſſe 330.16 ſpirituales & corporales interdũ coniungi in orando 330.40

res ueteris Teſtamẽti umbræ futurarũ rerũ 51.4

reſurrectio Chriſti, cauſa regenerationis 150.52 cuius rei teſtimonium 431.58 miraculũ & bonum Eccleſiæ 388.56

reſurrectio effectus fidei 277.58

reſurrectio mortuorũ certò futura 463.38 quib. argumentis eadẽ probetur eſſe. ibid.59 quando 465.40

reſurrectionis fines 467.27 eius ſpes iuſtificationis bonum 259.55

reſurrectioni quę ſint contraria 467.345

reſurrectionem mortuorum apud Corinthios negantes, Euãgelio contrarij 208.15 eandem negare, fidei contrarium 278.55 nota falſæ eccleſiæ 394.49 peccatum in II præceptum. 289.58

poſt Reſurrectionem quas tribuant Chriſto actiones Apoſtoli 100.36 & 101 & 102

à Reſurrectione Chriſti probatur, Deum eſſe 69.57 probatur etiam reſurrectio mortuorũ 464.10

de Reſurrectione hypotheſis Menandriana 483.17 pſeudoapoſtolorum 487.19 ab Apoſtolis refutata 490.11 Simoniana 481.10

de Reſurrectione mortuorum doctrina ſcandali accepti cauſa per accidens 446.45

reſurrecturos eſſe omnes homines 466.29

reſuſcitatio à morte, iuſtificationis bonum 260.13 quarum rerum teſtimoniũ 433.13 Deo attributa ab Apoſtolis 465.48 Chriſti morte & reſurrectione comparata. ibid.61

reſuſcitationis mortuorum modus ſolennis à Paulo deſcriptus 466.12

reſuſcitationes mortuorum per Apoſtolos factæ, miracula eccleſiæ 388.60

à Reſuſcitatorum ex morte exemplo probatur reſurrectio mortuorũ 464.56

de Reuelatione Antichriſti, canõ Apoſtolorum 543.11

reuelationes duæ Petro cur factæ 554.11 Paulo factæ 595.42

Rhaab hiſtoria 61.18

ῥῆμα quàm uariè uſurpetur 33.30

Rheni ſubita reſolutio 682.16

Rhodus inſula 19.17 quando Romanis ſubiecta. 671.16

Ritus circa abſolutionem 499.1 circa baptiſmum 495.56 circa claues 498.19 circa cœnam Domini 499.46 circa excommunicationem 498.20 circa ieiunia 503.1 circa nuptias 504.19 circa orationem 500.51 ſepulturæ 504.44 uiſitationis ægrotorum 504.30

ritus duorũ generum 442.28 eccleſiaſtici quàm diuerſi. ibi.32 eorum cauſæ. ibid.56 & 443.33

ritus uocandi ad miniſterium liberi 402.55

ritus uocationis & ordinationis 50.1

Roma à Nerone incenſa quãdiu arſerit 27.49.& 648.46 ſedes Antichriſti delẽda 439.32 meretricis Babyloniæ 529.4 & 384.35 quando de hoſpitio Antichriſti ſuſpecta eſſe cœperit 57.33

Roma quando eiecti Iudęi à Claudio 26.8 inde

Romæ an, & quando fuerit Petrus, & quid ibi egerit 561.27 eccleſiam etiam ante Pauli aduentum fuiſſe 22.11 Petrum ibi quoque prædicaſſe. 518.33

Romæ Iudæorum frequentia magna 666.12 quando pſeudoapoſtoli fuerint 488.19 quantum profecerit Paulus ſua prædicatione, in carcere 594.46

Romæ qui eccleſiam plantauerint 519.19 quid actum cum Paulo 10.17

Romã quando & quo myſterio uenerit Simoniana hæreſis 471.37 quãdo Simon Magus ipſe 642.58

ex Roma ad quos ſcripſerit Paulus 569.58

Romanæ eccleſiæ cuius iure tribuatur primatus ab Apoſtolis 529.9 eiuſdẽ nullus primatus ſub Apoſtolis 527.53

Romanam eccleſiam quis primus poſt Petrum

Digitized by Google

adminiſtrauerit 626.54
in Romana eccleſia etiam malos fuiſſe, oſtendit Paulus 377.35
Romani Imperij calamitates 32.9
Romani epiſcopi quomodò ſint ædificaturi regnum Antichriſti, Apoſtolorum doctrina. 436.10
Romani quo dolo à Iudæis circumuenti 656.1
Romanorum epiſcoporũ uitæ 626.32
Romanos ad quid hortetur Paulus 512.44 quando eis ſcripſerit 596.55
ad Romanos epiſtola quid doceat 37.43 eiuſdem diſpoſitio 599.3
Romanos quorum nomine ſalutet Paulus 620.40 res proprias habuiſſe 515.14
de Romanis idololátrijs narrationes Suetonij. 669.30
rudimentum nouitiorum qualis liber 626.59
Ruffini Aquileiẽſis narratio de ſymboli Apoſtolici autoribus 66.26 de tempore & ſucceſsione Clementis 628.45
Ruffus Chriſtianus 22.17

S

SAbbatum ab Apoſtolis obſeruatum 503.35
Sabellici narratio de uita Lini Romani epiſcopi 627.21 de Clemente Romano 629.60
ſacerdotes ad ipſas aras ſacra facientes mactati. 652.40
ſacerdotes in Chriſto cur ſimus facti 338.10
ſacerdotes myſtici Simoniacorum 481.21
ſacerdotũ in ueteri & nouo Teſtamento diſcrimen 64.15
ſacerdotum nullam turbam obedijſſe fidei 386.50
ſacerdotum rebellio in ipſa templi conflagratione 662.23 cædes. ibid. 43
ſacerdotium legis externum 211.46 Euangelij quale. ibid. 54 ueteris Teſtamenti allegoricè expoſitũ à Petro 47.60
ſacerdotij Leuitici pontifex quomodo typus Meſsiæ 48.42
à Sacerdotio Chriſti æterno probatur, renatorũ opera non eſſe plena. 319.45
de Sacerdotio noui Teſtamenti, canon Apoſtolorum 540.37
Sacramenta iuxta Chriſti inſtitutionem adminiſtrare, miniſtrorũ uerbi opus 292.40
ſacramenta quid 246.26 regenerationis inſtrumenta 151.5 & 152.23 ubi cõfirmare dicantur ſingularem meriti Chriſti applicationem 273.45
ſacramentorum à Chriſto inſtitutorum corruptela per falſos doctores futura 436.35 nota falſæ eccleſiæ 394.54
ſacramentorum legitima adminiſtratio & uſus. res miniſterij Euãgelici 403.22 nota eccleſiæ ueræ 380.49 bonum eccleſiæ 387.58
Sacramentorum ueteris & noui Teſtamenti diſcrimen 64.10
Sacramentis quid offeratur & obſignetur 349.9 quàm ſit per ea efficax Ieſus Chriſtus 102.14
ſacrificium noui Teſtamẽti quid 363.59 unicum 364.42 non iterandum. ibid.52 eius effectus 365.13
ſacrificij Chriſti uirtute etiam eos ſaluari qui in ueteri Teſtamento crediderunt 365.42
ſacrificia ueteris Teſtamẽti quid differant à ſacrificio noui 62.50
de Sacrificijs abrogatis, canon Apoſtolorum. 540.47
ſacrilegium facere, peccatum in VII præceptum 311.32
Sadduceiſmus reſurrectioni contrarius 467.34
Sadducæi doctrina de reſurrectione mortuorũ offenſi 446.46
Sadducæorum dogma doctrinæ de angelis contrarium 131.28 quib. id argumentis refutet Petrus 467.44
Salaminæ inſulæ, quæ & Conſtantia, ſitus & eccleſia 18.54
à Salomonis extructione ad deſtructionem templi per Titum quot numerentur anni 662.2
ſaluandorum catalogus 218.35
in Saluandis quid operetur Deus per miniſteriũ uerbi 38.16
ſaluari idem quod iuſtificare 223.52 & 226.40 quàm eleganter ad iuſtificationem referatur 224.14 eius uariæ ſignificationes 225.56
ſaluator unde dictus Chriſtus 226.16
ſalus animarum, finis fidei 277.57 & 278.5 effectus baptiſmi 355.50 Euangelij 206.24
ſalus hominum quid, ex hypotheſibus Simonianis 480.56
ſalus quàm uariè uſurpetur apud Apoſtolos 227.33
ſalutis æternæ ſpes, iuſtificationis bonum 259.59
ad Salutẽ duæ tantũ uiæ, exq; cõtrariæ 57.23 eandem uiã mõſtrari in utroq; Teſtamento 61.1
ſalutem impetrare, effectus orationis 339.10
in Salute comparanda totius Trinitatis labor. 231.38
de Salute doctrina Petri. 553.27
de Salute & lege, hypotheſis Ebionæa 484.1 Menandriana 483.14 Simonis magi 480.46 hypotheſis pſeudoapoſtolorum 486.42
ſalutatio, opus V præcepti 301.2
ſalutationis formula in epiſtolis Pauli 81.9
ſalutationes Apoſtolorũ epiſtolis præfixæ, precationum formulæ 332.56 earũ mentio apud Apoſtolos 506.37
Samaria à Philippo conuerſa 518.13 hæreſi Simonis magi corrupta. 481.28
Samariæ eccleſia 10.26 eidem Euangelium à Iuda Lebbæo prædicatũ. 584.7
in Samaria qui Apoſtoli ſimul docuerint 519.10
Samaritani à Philippo baptiſati 513.10 uerępœnitentiæ exemplum 342.58 & 343.44 & 348.37 & 351.55 quomodo conuerſi 408.56 quomodo fidem adepti 272.43. & 273.44 iuſtificati 248.25
Samaritanarum eccleſiarum pax ſub Tyberio. 24.31
Samaritanorũ baptiſmus. 353.39 & 354.20 conuerſio 152.32 exemplũ 256.25 uocatio 376.8
ſamaritanis cõuerſis quomodo inſeruierit eccleſia Hieroſolymitana. 522.58 quomodo ſpiritus ſanctus datus 63.50
Samos inſula 19.17
Samothraciæ eccleſia 19.11
Samus quando Romanis ſubiecta 681.16
ſanctificare opus ſpiritus ſancti 117.26 patri cum filio & ſpiritu ſancto commune 84.46 ubi iuſtificare ſignificet. 224.27 eius alia ſignificata. ibid.38
ſanctificati, appellatio eccleſiæ 366.58
ſanctificatio bonum iuſtificationis 259.1 pro noua obedientia 270 ſacrificij Chriſti effectus. 365.18
ſanctificatio uniuerſalis, prædeſtinationis effectus 217.29 quibus contingat. ibid.
ſanctimonia ſeu ſanctitas, mulierum & uxorum opus 304.58
Sanctini epiſcopi Meldenſis uita 623.48
ſanctus Dei, Chriſtus 108.25
ſanctus & iuſtus, Chriſtus 108.22
ſanctus uox, de Deo quomodo dicatur 72.22
per Sanctum ſanctorum uelatum, quid ſignificatum 49.39
ſancti, appellatio eccleſiæ. 366.60
ſancti cũ ſimus, agere nos ut ſanctos decet 322.58
ſanctorum mortuorũ inuocatio ab Apoſtolis damnata 340.10.16
ſanctos non ſuſtentari ſuis uiribus, ſed Dei miſericordia 426.40
ſanctos prauis cupiditatibus reſiſtere 172.10 eis non imputari uenialia peccata. ibid. 33 cur. ibid.53
ſanguis cadauerum ſtagni inſtar Hieroſolymis ex triplici ſeditione 652.39
ſanguis hircorum. & uictimarum, cuius rei typus 49.37
ſanguinis copia quanta in excidio Hieroſolymæ 663.22 & inde.
à Sanguine & ſuffocato abſtinuiſſe Chriſtianos 505.45
ſanguine quanto pluerit ſub Nerone 638.50

Digitized by Google

ſani in fide qui 270.10 non ſani qui. ibid.12
ſapientes eccleſiæ contrarij 392.61
ſapientia Dei cuius rei cauſa 216.21
ſapientia & diſciplina ubi ſpiritus uoce dicta 110.7
ſapientiam impetrare, effectus orationis 339.12
Saræ exemplum 327.35 hiſtoria 61.14 obedientia erga Abrahamum 303.30.50 & 304. 8
Sardibus eccleſia 16.50
Satanas cauſa efficiẽs peccati in Spiritũ ſanctum 177.34 pro angelo malo 137.24
Satanæ angelus cur Paulo additus 350.55
Satanæ nomine cur ſingulariter plerunq; utatur ſcriptura 133.28
Satis Euangelium ab Andrea prædicatum 564.56
Saturninus ubi docuerit. 22. 57
Saulus ab Anania baptiſatus 513.11 peccator in ſpiritum ſanctum 176.47 quo ordine iuſtificatus 251.36
Sauli conuerſio miraculoſa 63. 39 & 24.28.48 & 152.34 & 351.56 ſæuitia in eccleſiam Chriſti 7.48 Phariſaiſmus, hoc eſt, ea quæ præceſſerint conuerſionem, acta 587.30 & inde. conuerſio 588.39 uocatio immediatè facta 401. 32 zelus prauus & furor in Chriſtianos 24.7
ſcandalũ acceptũ Iudaici populi, occaſio receptionis gentium 447.59
ſcandalum acceptũ ſeu hypocriticum quid 443.59 eius cauſæ duplices 444.38 accidentariæ 446.11
de Scãdali cauſa ex rebus medijs, quid doceat Paulus 441.39
ſcandalũ datum quid 448.14 eius cauſæ. ibid.37 effectus 450.27
ſcandali declinatio, finis excõmunicationis 358.44. eiuſdẽ occaſio, Euãgeliũ per accidens 207.59
ſcandalum quibus ſit Verbum Dei 40.13
ſcandala data ubi cauenda moneant Apoſtoli 450.45 quomodo eis reſiſtendum. ibid.58
ſcandalorum duo genera 443. 50
contra Scandala accepta quomodo arment pios Apoſtoli 447.32
ad Scandala declinanda, facienda bona opera. 324.19
ſcandala, occaſionem peccandi præbere 170.53
ſcandala præbere eccleſiæ Dei, peccatũ in III præceptum 296. 40
ſcelera prius perpetrata damnare, effectus contritionis 347.33
ſcelerum punitorũ exempla ueteris Teſtamenti 326.58
ſchemata rhetorica Paulo uſitata 598. 50
ſchiſma Antiochiæ ortum 16.1 Iconij 15.24
ſchiſmata in una aliqua eccleſia exorta, per alias ſublata 529.28
de Schiſmatibus, caput octauum 545.52
in Schola Tyranni, cõuentus Pauli & aliorũ Chriſtianorum 492.55
ſcholæ an fuerint Apoſtolorum tempore 516.44
ſcholas eccleſiaſticas, ſingulos Apoſtolos aperuiſſe, unde conſtet 517.3
ſcholaſticorũ diſputationis cum Stephano thema & proceſſus 635.39
Scopos, locus circa Hieroſolymam 655. 24
ſcortatio cum Antichriſto & meretrice Babylonica fidei contraria 279.1 cõtra officium magiſtratus 298.59
ſcortatio regum & principum, nobilium, & mercatorum cum Antichriſto, ſignum finis ſeculi 461.57
ſcortatio peccatum contra VI præceptum 306.9 coniugio contraria 445.13
de Scortatione & reconciliatione cum Antichriſto uitanda, canon Apoſtolorum 543.14
ſcortationes ut uitentur, coniugij finis 453.30
ſcortatores excommunicandi 358.3
de Scriptis Dionyſij Alexandrini iudicium 635.1
de Scriptis Petri iudicium 553.6
ſcriptura noui Teſtamenti 53.1 ueteris 41.41 & 42.17 ubi lex dicta 179.43
Scripturæ exponendæ regula 52.10 de uſu eiuſdem 64.50
Scripturæ ſacræ oppoſita, & contraria 65.19
Scripturæ ſacræ nihil addendum nec adimendũ 65.37
à Scripturę ſanctę teſtimonio probatur quòd ſit Deus 69.50
Scripturæ ſumma à Paulo indicata 43.40 ſubiectum quod. ibid.43
à Scripturę teſtimonijs probatur, hominem ſola fide iuſtificari 253.35
Scripturam enarrandi, & de enarratione iudicandi poteſtas penes plures 52.11
ſcripturam intelligendi & interpretandi donũ penes Eccleſiam, eiusque membra eſſe, & quibus idẽ donetur liberè 390.61 & 391.1 & inde. eandẽ rectè uocari uerbũ Dei 34.31 ſine Spiritu ſancto & interprete, intelligi non poſſe 52.21
ſcripturam ueteris Teſtamẽti à Deo ſolo eſſe datam 42.47 habere duo capita præcipua 43.26 quibus teſtimonijs commendauerint Apoſtoli omnib. eam legendam 51.42
de Scriptura, hypotheſis Cerinthiana 485.6 Ebionæa 484.5
ex Scriptura hæretici refutandi, & de controuerſijs decernendum 65.3 eam diſcentib. dona diſtribui. ibid.10
in Scriptura ueteri omnia externa & corporalia fuiſſe, in noua omnia ad ſpirituale Chriſti regnũ referri 62.15
pro Scriptura quali uſurpetur uox Teſtamenti 42.8
Scripturarũ ueteris & nouæ differentiæ 61.30 & inde
Scripturas ſacras quomodo tractauerint & interpretati ſint Apoſtoli & cæteri miniſtri 510.36
Scutum fidei quid 264.55
Scythia ab Andrea cõuerſa 518.31
in Scythia Andreas dicitur docuiſſe 18.9 & 564.56 quamdiu ibi concionatus ſit Philippus 574.36
à Scythopolitanis tredecim milia Iudæorum interfecta 643.54
Sectas pernicioſas inducere, peccatum in II præceptum 289.45
ad Seculi huius formam ſe accommodare, peccatũ in IX & X præceptum 316.55
de Seculi huius fine quid doceant Apoſtoli 460.31 quæ ſigna eũ ſint præceſſura 461.32
Secundus collega Pauli 603. 28
ſecundus martyr ſub Nerone 638.3 eius uita 620.11
ſecuritas, peccatum in primum præceptũ 286.24
ſecurum eſſe, & non agnoſcere peccata, nec ob ea dolere, ueræ conuerſioni contrarium 352.1
de Sede Antichriſti, canõ Apoſtolorum 542.42
ſeditio triplex Hieroſolymæ 652.23
ſeditionis crimen Apoſtolis obiectum 6.20
ſeditiones ſuſcitare cõtra magiſtratum, peccatum ſubditorum 299.41
ſeditioſorum crudelitas. 662.61 & inde
ſeducere ſua uerſutia ſimpliciores, ſicut ſerpens Euam, &c. peccatum in II præceptum 290.14
Seleuciæ Eccleſia 14.31
σημεῖα miraculorũ nomen 429. 38
ſeminantium ſimilitudo. 328.1
Seneca an ſcripſerit ad Paulum 603.49
Senes, ne cibum defenderent, quomodo tractati 657.32
de Senum moribus, canon Apoſtolorum 538.14
Senum officia 297.26
ſententia in iudicio extremo proferenda 469.52 qualis in Euangelio reuelata 470. 4
ſententiã damnationis aut ſalutis æternæ audire, finis reſurrectionis 467.28
ſeparatio æterna à Deo, angelis & hominibus, pœna damnatorum 474.3
in Sepeliẽdis mortuis quæ mala graſſata ſint Hieroſolymis 658.54 & inde
ſepelire mortuos, capitale 649.50
Septa Neptuni Romę igni conſumpta ſub Tito 640.14
ſeptuaginta diſcipulorum catalogum nuſquam reperiri 517.38
in Sepulchris quot inuẽti

ed by Google

Hieroſolymis poſt expugnationem 663.40
ſepulturæ ritus 504.44
Serapidis fanum ſub Tito igni conſumptum 640. ubi intrauerit Veſpaſianus 670.15
Sergius Paulus proconſul Paphi 18.57 membrum eccleſię 386.55 & 590.19
ſermo Chriſti & Apoſtolorum planior prophetarum dictione 61.58
ſermo ueritatis rectè ſectus Apoſtolorum tempore 510.49
ſermo uiuus, legis appellatio 180.48 per angelos datus. ibid.
ſermonis genus aliud uiſionum, aliud hiſtoriarũ 56.25 Paulo uſitatũ 598.29 quodnã in ſcribendo & docendo uſitatũ, tempore Apoſtolorum 510.59
ſermonis ſublimitas contraria uerbo Dei 41.32 uaria ſignificata 33.30
ſermonis tãtum auditorẽ, non effectorẽ eſſe, peccatum in III præceptum 296.43
ſerpens pro diabolo 137.39
ſerpentum exuuiæ comeſtæ 658.6
ſeruator noſter, Chriſtus 108.20
ſeruus Ieſu Chriſti 403.12
ſerui uentris Eccleſiæ cõtrarij 392.41
ſeruorum erga dominos officia 295.58 de iiſdem canon Apoſtolorum 537.41
ſeruos hominum fieri, iuſtificationi contrarium 261.31
ſicariorum crudelitas in Engaddos 650.16 infelicia prælia cum Placido præfecto, ad Bethenabrin & Hierichũta 650.36 multitudo quomodo extincta 665.2 & inde
Siciliæ eccleſia 19.22
Sidon 9.55 eius Sidonis eccleſia 14.11
ſigna & prodigia cauſæ cõuerſionis gentiũ 344.18
ſigna & pdigia mẽdacia, eccleſiæ cõtraria 393.21
ſigna præceſſura ſeculi cõſummationẽ, & aduentum Chriſti 461.32
de Signis & miraculis, hypotheſis Antichriſti 491.5
Silas Apoſtolorum collega 402.51 Pauli 603.24 & 517.31 propheta 510.30
Silæ & Pauli periculum 19.52
Silæ (qui & Siluanus Pauli ſententia dictus) uita 615.37
Silere in eccleſiaſtico cœtu, mulierum officium 303.54
Siluanus 517.35.57 quò & curã Petro miſſus 520.16
(uſitatæ 599.48
ſimilitudines Paulo quoq;
Simeon Cleophæ epiſcopus Hieroſolymitanus 522.53 & 527.59
Simonis Cananæi, qui & Zelotes, uita 585.8 epiſcopatus. ibid.48 martyrium. ibid.
Simon coriarius 11.18
Simonis Gaderenſis nouum latrocinium 651.31
Simonis Gioræ ſeditio 652.34 nouum crudelitatis genus 659.30 ſupplicium 664.19
Simon Magus à Petro cõfuſus Romæ 562.36 eius interitus 563.42 à Petro obiurgatus & excommunicatus 498.25 & 404.8.53 & 511.60 ab Apoſtolis impeditus, ne dementaret homines 28.21
Simon Magus exemplum hypocriticæ pœnitentiæ 342.50 & 352.29 exemplũ quòd fides poſſit amitti 276.33 organũ diaboli 134.41 quomodo excuſſerit fidem & ſpiritũ ſanctum 174.8 quomodo hæreſin ſuã confecerit 479.29 pater omnium hæreticorum.ib.51 à quibus reprehẽſus 481.59 & 482.1
Simonis magi conuerſio 10.35 exemplum 378.19 quomodo facta 248.27 & 249.43 uita 651.56 mulier è proſtibulo publico protracta 632.47 lapſus poſt baptiſmum 356.40 uocatio 376.9
de Simonis magi ſtatua Romæ ſub Claudio erecta, Iuſtini narratio 668.19
contra Simonem magum certamen Petri 556.27
Simonis Petri uita 549.8
Simon Zelotes apoſtolus 402.49 Aphricam penè totam percurriſſe dicitur 18.24 in Britannia Euangeliũ prædicauit 23.22
Simoni Deo ſancto, inſcriptio, ubi ſcripta 481.55
Simoniana hæreſis quàm diu durauerit 482.16 ex ea quæ hęreſes ortæ. ibid. 24 ubi ſit graſſata 481.27
Simonianæ hypotheſes 480.1
Simplicitas in docendo commendatur à Paulo 407.30
ſimulachra Deo oppoſita. 78.14
ſimulationes, peccata in VIII præceptum 315.37
Sina mons Arabiæ 186.8
Sitire metaphoricè pro credere 264.16
Sitis, afflictionum forma 420.35
Smyrnæ eccleſia 16.50
ſobrietas opus VI præcepti 305.12
ſocietas cum Deo patre & Chriſto, cauſa finalis iuſtificationis 253.15 & 258.28 beatorum commodum poſt hanc uitã 477.56
ſocietas cum diabolis, pœna damnatorum 474.6
ſocietas & tyrannis diaboli, effectus peccati. 163.23
ad Societatem generis humani quæ neceſſaria 456.42
ut Socium precum & omnis generis officiorum habeamus, finis coniugij 453.26
ſociorum Pauli catalogus ex ult. ca. ad Romanos 620.10
Sodomæ & Gomorrhæ excidium 351.12
Sodomiticæ libidines, nota falſæ eccleſiæ 395.33
ſol obſcuratus cinere Veſeui montis incẽſi 640.3
ſolis defectio Romæ uiſa ſub Nerone 638.42 eclipſis ſub Claudio 638.33 tres ſoles. ib.36
Sopater Berrhœẽſis collega Pauli 603.28
ſorte ſua contentum eſſe. opus VII præcepti 307.61
Soſipatris uita 620.45
Soſthenes 517.35 cooperarius Pauli 603.26 ante Gallionẽ proconſulem interfectus 592.4
Soſthenis Synagogæ principis periculum 21.43 uita 620.2
σωτηρία 219.20
σώζω 219.28
ſpecies externa magnifica, nota falſę eccleſię. 395.36
ſpecies mala, ſcandali dati occaſio 450.10
ſpecioſa templi porta quo miraculo clara 4.51
ſperare pro credere 264.15
ſpes æternæ glorificationis in cruce exercendæ 426.22
ſpes certa de reſurrectione, effectus Euangelij 207.32
ſpes effectus fidei 277.10 opus primi præcepti 284.40 pro fiducia ſeu fide accepta 264.10
ſplendor gloriæ, Chriſtus 107.46
ſpiritus Antichriſti non ſanus in fide 270.18 uerbo Dei cõtrarius 41.39
ſpiritus Chriſti quomodo ſpiritus ſanctus dictus 120.13
ſpiritus, de tertia Trinitatis perſona dicti, epitheta 110.20
ſpiritus Dei res quæ 143.12 quid in iis poſſit homo non renatus 144.46
ſpiritũ Dei habentes, uel nõ habentes, quomodo agnoſcantur 119.44
ſpiritus malus pro diabolo 137.17 mundus. ibid. dæmoniorum. ibid.
ſpiritum erroris & Antichriſti eſſe peccatũ in II præceptum 289.51
ſpiritum extinguere peccatum in II præceptum 289.60
ſpiritu ambulare, opus IX & X præcepti 316.12
ſpiritu canere & benedicere quid 109.59
ſpiritus ſanctus à patre & filio procedit, phraſis quomodo apud Apoſtolos tractetur, cum non extet 84.6
ſpiritus ſanctus autor bonorum operũ 158.7 cauſa 181.29 autor doctrinæ Apoſtolicę 35.28 cauſa conuerſionis gentiũ 344.17 Chriſto à conſilijs 398.16 autor Euangelij 200.15 effectus eiuſdem 206.51 effectus miniſterij Euangelici 409.29 per fidẽ efficax 355.13 per quæ media exhibeatur 118.21 inhabitet in nobis 276.54 quàm ſenſibiliter exhibitus 111.3 ꝙ ſit Deus 111.29 à patre & filio quomodo diſcretus. ibid.
ſpiritus ſanctus quaſi condimentum corporibus noſtris ad uiuificationẽ 117.2

117.34 quibus detur 117.59 quibus nõ 118.8 quibus donis ornet miniſtros 115.34 quibus miraculis datus Apoſtolis 3.16 eius dona. ib. quibus rebus eijciatur 119.28 quomodo opus redemptionis adiuuerit 233.28 ubi Deus & dominus dictus 68.55 ubi nobis iuſticiam Chriſti diſtribuere dicatur 235.6
ſpiritus ſancti appellationes 119.60 auxilium, cauſa orationis 337.57 deſcriptio ex Apoſtolorũ doctrina 110.35 officium 112.57 dona duplicia, bona iuſtificationis 259.23 & inde. ob eiuſdẽ donationẽ præſtãda bona opera 320.55 & 321.37 effuſio in Apoſtolos quid ſignificarit 431.48 eã probãt ex ueteri teſtamẽto Apoſtoli 46.5 eius fons quis 89.36 miniſterium quod 178.8
à Spiritus ſancti inhabitatione probatur reſurrectio mortuorũ 464.51
ſpiritus ſancti miſsio miraculoſa 63.29 ſenſibilis, miraculũ & bonum eccleſię 388.58 ab eadẽ probatur Deum eſſe 69.58
ſpiritus ſancti, per miniſterium uerbi, & uſum ſacramentorũ uim ſuam exercentis, opera 115.49 proprietates ſingulares 113.33 communes cum patre. ibid. 36 cum patre & filio. ibid. eius officia atque opera. ibid. 46
ſpiritui ſancto quæ opera attributa 111.14 quæ opponantur 120.55 ubi opus regenerationis adſcriptum 150.11
ſpiritum ſanctum adfert baptiſmus 355.29
ſpiritum ſanctum contriſtari peccatis contra cõſcientiam 174.21 excuti peccatis mortalibus 173.42 dari à patre & filio, teſtimonia 117.40 duplici modo exhiberi 118.62 ſubinde magis ac magis eſſe efficacem in renatis 119.13
in Spiritum ſanctum duo hominum genera peccare 176.36
ſpiritum ſanctũ eſſe perſonam diuinam, & nõ agitationem creatam 110.43 à patre & filio diſtinctam 111.32 coeſſentialẽ patri & filio 112.1 coæternum. ibid. 22. habitare in renatis 148.54
de Spiritu ſancto hypotheſis Simonis magi. 480.22
de Spiritu ſancto inuocando teſtimonia 329.33
ſpiritus ſapientiæ & reuelationis Eph. 1. quomodo dictus ſpiritus ſanctus 120.19
ſpiritus uocabulũ duplici modo de Deo creatore dici 110.14 quomodo uſurpetur 108.57
ſpiritus duplices, boni & mali 127.42
ſpiritus impoſtores excõmunicandi 357.56
ſpirituum malorum numerus 133.22
de Spiritibus & doctrinis probandis, canon Apoſtolorum 534.1
ſpiritus probare, auditorũ uerbi opus 293.58
ſpirituales cur quæ ſpiritus ſunt curent 154.49 qui à Paulo dicti 270.4
ſpirituales res ſecundum Dei uoluntatem petendę 330.17 ſine conditione 331.21 primò petẽdæ. ibid. 45
ſponſa Chriſti, eccleſiæ appellatio 367.35
ſponſæ ornatus mundior, non improbatus ab Apoſtolis 452.37
ſponſalia in contrahendo matrimonio nõ improbata 452.55
ſponſor Teſtamenti, Chriſtus 108.32
Sporus ſpado Neronis 32.35
Stachys 22.16 eius uita 620.15
Stagnum ignis ardens ſulphure, appellatio inferni 472.5
ſtatua Caligulæ 25.17
ad Statuas aut imagines nuſquã preces eſſe factas 501.51
ſtatura Pauli 604.12
ſtatus mortuorũ poſt hãc uitã quibus appellationibus uocatus 474.45
Stephanæ familia à Paulo baptiſata 513.15 Corinthijs commẽdata 521.8
Stephanus Corinthi docuit 21.48
Stephanus cur lapidibus obrutus 181.18 & 427.36 & 24.1 fidei plenus 248.24 pro quibus peccatoribus in ſpiritum ſanctũ orauerit 176.52
Stephanus quàm iniquè tractatus corã iudicio forenſi 313.53 quomodo confeſsionem ſuam oratione ſua prolixè probet 636.14 quando interfectus. ib. 46 quos refutauerit 511.18 ſignis & prodigijs edendis clarus 509.18
Stephani diſputationis cum ſcholaſticis thema 635.39 eius interitus occaſio propugnandi Euangeliũ latius 24.47
Stephani lapidatione auctam eſſe eccleſiam Dei 399.55 locus de impœnitentibus in grauiora peccata ſubinde incidentibus 171.31 manſuetudo erga hoſtes ſuos 425.53 hiſtoria 7.6 uita 644.1 & inde. dona. ib. 23 diaconatus. ibid. 40 capita doctrinæ. ibid. 49 uiſio de Ieſu ſtante à dextris, ſiue ad dextram Dei 509.55
Stephano quę crimina obiecta 419.58 quomodo ſe Chriſtus patefecerit 63.38
in Stephanum, Iudæorum furor unde conceptus 666.24
Stephanum qui ſint perſecuti 418.40
ſtercus collectũ, cibus Iudæorum Hieroſolymis 660.41
ſtimulus per carnem nuncius ſatanæ 410.32
ſtipendia unde Apoſtolis ſuppeditata 515.45 quanta. ibid. 56
ſtipulæ uerbo Dei contrariæ 41.33
Stoicorũ impetus in Paulum Athenis docentem 21.9 nondum conuerſorum exemplum 146.26
Strabonis teſtimoniũ de Tarſenſibus 586.54
ſtulticia quibus ſit uerbum Dei 40.10
ſtuporem hominibus mouere, effectus miraculorum 431.31
ſtuprum peccatum in VI praeceptum 306.47
ſubditorũ erga magiſtratum obedientiam Euãgelio non tolli 205.19 officia 299.7 de ijſdem canon Apoſtolorum 538.35
ſubiecta fidei 267.16
ſubiectis quomodo diſcernatur lex ab Euangelio 208.49
ſucceſsionum ſeriem in nouo Teſtamento non aſsignari 62.48
ſudaria Pauli multis ſalubria 17.8 & 64.2
Suetonius de Iudæis 26.10 eiuſdem narrationes de Romanis idololatrijs 669.30 ſentẽtia de fato Iudæorum 645.23
Sugdianis Euangelium ab Andrea prædicatũ 564.56
ſumptionis cœnæ Dominicæ ratio 362.1
ſumptus neceſſarij erga quos faciendi 308.26
ſuperbia efferens ſe contra Deum, peccatum in primum præceptũ 286.30 peccatũ in VIII pręceptum 315.28 eius contemptor Paulus 602.38
ſuppliciorũ gradus in inferno 474.33
à Suſtentatione rerum omnium probatur, Deum eſſe 69.15
Syluanum Corinthi docuiſſe 21.47
ſymbolum Apoſtolicum 65.46 clauis dictum ab Ambroſio 66.59
Simeon frater Iacobi 585.16
ſympathia opus V præcepti 301.4
Synagogæ Iudæorum in ſcholas Chriſtianas mutatæ 516.51
in Synagogis Iudæorum Apoſtolos quoq; docuiſſe 492.46 & Paulum 291.54
συνέδρια Apoſtolorum 508.39
σύνεδροι Apoſtolorum 508.39
in Synodis priuatis quib. de rebus collatum ſit 514.28 qui ad eas conuenerint, & quid tractatum, tempore Apoſtolorum 513.57 & inde
Syntyches uita 620.58
Syriæ eccleſia 14.4
Syriæ Euangelium à Iuda Lebbæo annunciatum 584.8
in Syria qui conſtituerint eccleſias, ex Nicephoro 518.31
συνεδριῶται Apoſtolorum 508.40

T

TAbernaculũ cœli typus 49.37 cur ſanguine aſperſum 49.42
tabernaculi huius terreni depoſitio, mors dicta 459.58.60
Tabitha in uitam à Petro reducta 63.52 & 556.5
Tabulæ primæ & ſecundæ cuſtos magiſtratus 298.23 ſecundæ opera æquè exigi atque primę 288.35

Taciti locus de cauſa perſecutionis ſub Nerone 27.53
in Taprobana eccleſiæ à Thoma plantatæ 18.3. & 518.42
Tarichearum obſidio & excidiũ 646.50. & inde
Tarſenſibus quod præconiũ det Strabo 586.54
Tartarus inferni appellatio 471.59
in Tartarum ſemel coniectos nunquam fore liberandos 474.36
tecta mulieribus & infantibus examimatis plena 668.49
tela ignita diaboli 420.31
templum cur intuiti ſint moribundi Hieroſolymis 659.14
templum Hieroſolymitanum quomodo profanatum à Caligula 668.5
templum in ueteri Teſtamẽto allegoricè interpretatum 47.60
templum Dei & ſpiritus ſancti, appellatio eccleſiæ 367.18 & 388.21
templi expugnatio, occupatio & conflagratio 661.46.59 porta ænea ſpõte aperta, quale prodigium expoſitum à Iudæis 653.38
intra Templi cõflagrationem quæ clades & calamitates fuerint 662.12 ad ipſius adytum quæ pugna commiſſa 660.53
poſt Templũ captũ quid à Tito geſtum 662.40
in Templo Hieroſolymitano crebrò conueniſſe Apoſtolos & alios Chriſtianos 492.35
templa quando in ſanctorũ memoriã ſumptuoſe ędificari incœpta 571.56
à Temporis circumſtãtia, ad facienda bona opera iuſtificati excitantur 327.12
tempore diſcerni legem ab Euangelio 209.1
in Tempore quæ opera Dei facta 76.29
temporum extremorum deſcriptiones 378.31
tenebrarum rectores cur diaboli dicti 134.37
tentationes mundi & diaboli uincit fides 277.45 quas habuerit Paulus 607.20 quibus rebus gubernẽtur à Deo 422.4 uerbo Dei uinci. 40.1
τέρατα miraculorum nomina 429.38
Terentius Rufus militiæ dux 664.27
terræ infimæ partes appellatio inferni 472.20
terræmotus, orantibus Paulo & Sila in carcere 63.60 Romæ ſub Nerone 638.42
terribiliora omnia eſſe in ueteri quàm in nouo Teſtamento 64.34
terrores ſuſtinere, contritionis effectus 347.21
Tertullianus 56.2 de Neronis edictis in Chriſtianos 27.42 eiuſdẽ de Hebionis dogmate narratio 483.50 locus de uo luminibus Lucæ Euangeliſtæ 609.61
Tertullus orator Iudæorũ contra Paulum 9.5 eius accuſatio aduerſus Paulum 181.31 & 418.61 & 419.1
Teſtamentũ Domini mutare, altera parte laicis ſubtracta, cœnæ Dominicæ contrarium 363.37
Teſtamentum nouum, uetere antiquato, quãdiu maneat 62.57 eius conciliator, Chriſtus 108.32 libri 53.1 patefactiones illuſtres poſt aſcenſionẽ Chriſti 63.28 ſubiectum quod 59.28
in Teſtamento nouo nihil deſiderari eorum quæ ad ſalutem neceſſaria ſcitu ſunt 60.10
Teſtamentum uetus, fundamentũ doctrinæ Pauli 599.37 per nouũ abrogandum ex ueteri Teſtamento demonſtratur 50.43
Teſtamentũ uetus typos ſolùm habuiſſe rerum futurarum in Chriſto complendarum 47.46 ubi fecerit Deus populo ſuo 42.2 nouum ubi. ibid. 3
Teſtamẽti ueteris duo pręcipua capita 43.26 libros quos habuerint pro authenticis Apoſtoli 52.31 ſcripturã quomodo ſe approbare teſtentur Apoſtoli 42.41 ubi fateantur à Deo ſolo eſſe inſpiratum. ibid. 47 ſententias quàm ſcitè applicet Petrus ad ſua dogmata 553.42 teſtimonijs quomodo utatur Matthæus 576.46
Teſtamẽti ueteris umbræ, ſunt in nouo res ipſæ 61.60 & inde
ex Teſtamẽto ueteri quid demonſtrent Apoſtoli de Meſsia Ieſu Chriſto 45.15 & inde
Teſtamenti utriuſq; autor 212.24 collatio 60.57 diſcrimina 61.29 conſenſus in ſummis doctrinæ capitibus 382.43
in Teſtamento utroq; lex & Euangelium tradita 214.9
Teſtamẽti uocabulũ quomodo ab Apoſtolis uſurpetur 42 ubi pro extrema hominis uoluntate accipiatur. ibid.
teſtificari de Chriſto, patri cum reliquis duabus perſonis commune 84.37
teſtis fidelis & uerus, Chriſtus 108.24
teſtes afflictionũ Chriſti 403.14
Teſtimonium falſum dicere, peccatũ in VIII præceptum 315.19
Teſtimonia Apoſtolorum de comparata per Chriſtum iuſticia quomodo intelligenda 238.35 & inde 46 de Trinitate 78.35 de ſingulis perſonis 79.15 ex patefactionib. petita. ibid. 47 de Dei definitione 70.39 de Deo uero inuocando 329.20 quòd Deus ſibi eccleſiã colligat 74.22 de eſſentiali iuſticia Dei 219.37. de fine ſeculi 460.33 & inde. de hominis corruptione ex uitio originis 167.25 inde. 168.1 & inde. de ijs quibus imputetẽ iuſticia & quibus non, quid probent 250.52 de inhabitatione ſpiritus ſancti quid iudicent 370.54 de iuſticia Chriſti 220.6 de opere & beneficio Chriſti 150.60 de ordine iuſtificationis 251.6. de parta per Chriſtum ſalute quid doceãt 191.24 de reſurrectiõe mortuorum certò futura 463.59 de ſubiecto conuerſiõis 152.52 de uarijs donis eccleſiæ quid teſtentur 370.17 de uerbi Dei & ſcripturæ ſacræ efficacia 370.37 de uno tantum Deo 73.56 de uocatione Iudæorũ 371.16 & inde de uocatione gentium 373.40 Ieſum Chriſtum exhibitum eſſe noui Teſt. ſubiectum 59.31 & inde
teſtimonia quòd à lege liberati ſimus 184.40 quòd Chriſtus etiam poſt glorificationẽ duas naturas in una perſona retinuerit 96.28 & inde, quòd Deus per uerbum & ſacramenta colligat eccleſiam 369.4 & inde. quòd epiſtolæ Apoſtolorum ſint uerbum Dei, & eundem habeant effectum 58.10 & inde. quòd Euãgelium etiã doctrinã de beneficijs Chriſti ſignificet 195.14.20 quòd Filius Dei ſit peculiaris hypoſtaſis 85.14 à Patre & ſpiritu ſancto diſtincta. ibi. 40 quòd filiũ Dei oportuerit eſſe Chriſtũ 95.19 quòd Ieſus Chriſtus ſit uerus Deus & uerus homo, quid oſtẽdat 93.38 quòd Ieſus Chriſtus ſit uerus Deus & filius Dei patris 90.50 & inde. quòd uerus homo 91.60 quòd legi nemo perfectè obediat 189.54 & 190.44 quòd Meſsias promiſſus, ſit Ieſus Chriſtus exhibitus 106.2 & inde. quòd operum bonorũ cauſa Deus ſit 280.47 quòd Chriſtus 281.11 quòd ſpiritus ſanctus. ibid.29 quòd fides 281.49 quòd orandum ſit pro alijs 350.51 quòd pater & dicatur Dominus & Deus 68.10 quòd Chriſtus ſit Dominus & Deus ib.22 quòd ſpiritus ſanctus ſit Deus. ibid.55 quòd per uerbi miniſterium Deus regenerationem operetur 151.7 quòd remiſsionẽ peccatorũ ſua obediẽtia peperit Chriſtus 232.1 quòd ſpiritus ſanctus excutiatur malis operib. 321.48 quòd uerbũ Dei, ſignificet doctrinam à Deo per Chriſtum & Apoſtolos traditã 34.44 ſpiritũ ſanctũ eſſe perſonam diuinam 110.44 de mundi ſignificationibus 121.4 & inde, ubi charitas Dei, gratiæ ſynonymum eſt 229.50 ubi Deus & Dominus uocabula tribuũtur creatori 67.18 ubi gratia paſsiuè ſignificet 228.60 ubi pater eſſentiæ nomẽ eſt 80.18
teſtimonia uet. Teſt. de Iudæ interitu 46.17 de Apoſtolorũ ablegatione ibid. de propagatione Euãgelij. ibid. 25 de linguarũ dono. ibid. 28

de

Digitized by Google

de reiectione Iudæorũ. ib.45 de Iſraele ſaluando. ibid.61 de Meſsia toto 43.54 & inde. 45. 26 & inde. de uocatione gentium 47.4
Tetragonũ in circuitu tẽpli quãdo factum, & cuius rei omen 654.35
texendi artem Paulum nouiſſe & exercuiſſe 587.3
Thabea ſeu Dorcas à Petro reſuſcitata 11.15
Thaddæus unus è ſeptuaginta diſcipulis Edeſſã miſſus à Thoma, quid ibi egerit 12.30 & 578.34 & 584.12
Thamna toparchia à Veſpaſiano euerſa 650.59
Thebis etiã Eccleſiã Chriſti fuiſſe 22.3
Theodoreti narratio de Simonis Magi interitu. 633.12
Theophilus Antiochenus 56.2 eius uita 621.30
θεόπνευστος ubi ſcriptura dicta 43.23
Theſſalonicæ ciuitatis ſitus & Eccleſia 20.34 Iudæi 675.5 pſeudodoctores 488.33
Theſſalonicenſes à quibus ſtudijs laudet Apoſtolus 20.48 à ſimulachris ad Deum conuerſos eſſe 77.34 res proprias habuiſſe 515.16
Theſſalonicenſium cõuerſio 248.41 & 351.58 de eadẽ, locus Pauli 344.21
Theſſalonicenſium Eccleſiam quo nomine commendet Paulus 523.35
ad Theſſalonicenſes epiſtolæ ubi ſcriptæ à Paulo 596.33 qui fratres unà cum Paulo ſcripſerint 520.47
Theridæ exemplum 6.45 ſeditioſus 299.42
Thomas Apoſtolus 402.48 Parthis miſſus 18.1 Indis. ib.7 & 578.38 ubi collegerit Eccleſiã 518.30.41
Thomæ Apoſtoli uita 577.56 imbecillitates 578.10 mortis genus 579.12 geſta in India ut copioſe, ita fabuloſe ab Abdia narrata 578.42
thorax fidei quid 264.44
Thracia quando à Romanis ſubacta 670.55 & 671.17
Thyatiræ eccleſia 16.50
Tiberiadis deditio 646.50
Tiberius quæſtionem, an Chriſtus inter Deos eſſet aſſumendus, Senatui propoſuit 22.34 eiuſdẽ edictum in accuſatores Chriſtianorum 24.11
ſub Tiberio, perſecutio Eccleſiæ 23.51 quæ hæreſes fuerint 479.23 quis fuerit ſtatus populi Iudaici 640.39
Timonis uita 622.52
timor Dei, opus primi præcepti 284.7
timore Dei uacare, peccatũ in 1 præceptũ 286.16
timor ſeruilis peccatum in 1 præceptum 286.20
timorem mouere, miraculorum effectus 431.37
Timotheus Apoſtolorum collega 402.52 & 517.32 Pauli 603.24 Corinthi docuit 21.47 cur à Paulo circumciſus 416.3 & 613.60 ubi 591.25 cur ab eodem Corinthum miſſus 520.18 ad Theſſalonicenſes cur. ibid.23
Timotheus martyr ſub Domitiano 28.54 mediatè uocat⁹ 401.54 ubi 16.16
Timothei uita 613.45 dona ſingularia 614.16 miniſterio ad quid uſus Paulus. ibid.25
ad Timotheũ epiſtola prior ubi ſcripta à Paulo. 596.40 de poſteriore, dubium 597.9
Timotheũ quomodo commendet Paulus Corinthijs 520.53 Philippenſibus 521.6
Titus Apoſtolorum collega 402.52 Pauli 603.24 Corinthi docuit 21.49 quomodo à Corinthijs acceptus 530.4 cur nõ circumciſus 184.19 & 416.7 & 442.5 cur in Creta à Paulo relictus. 518.47 mediatè per Paulum uocatus 401.59
Titi uita 614.55
Tito quos fratres cõmendet Paulus 521.20
Titum in Dalmatia docuiſſe 22.46 unde ad eũ ſcripſerit Paulus 596.50 quid per eum in Creta effecerit 520.27
Titus 517.32 miraculoſe ſeruatus à periculo ante Hieroſolymam 655.15
Titi commiſeratio cum Iudæis in ualles urbis deiectis 659.21 idololatria 670.18 propior ad urbem acceſſus 656.2 oppugnatio. ibid.26
Titus quomodo ſe ad obſidionem Hieroſolymorum parauerit 654.60
Titi ad amicos oratio de munimentis Hieroſolymæ 663.27 res geſtæ poſt templum captum. 662.40 in Chriſtianos geſta 28.33
ſub Tito & ſequẽtibus aliquot Imperatorib. quæ hæreſes exortæ 482.56 quæ res miraculoſæ acciderint 638.60
Tobias Tobiæ F. hoſpes Thaddæi. 12.33
tolerantia in cruce, opus primi præcepti 285.8
de Tolerantia ex ueteri Teſtamento 51.28
Toloſæ quis primùm Euangelium docuerit 22.57
tormẽta & cruciatus in ſtagno ignis & ſulphuris, pœna dãnatorũ 474.21
Torpetus martyr ſub Nerone 638.3
Torquatus martyr ſub Nerone 638.3 (cta 671.18
Trachea Romanis ſubie-
traditio in reprobum ſenſum, cauſa impœnitentiæ 352.59
traditionum humanarum obſeruationem neceſſariã eſſe ſomniare, libertati Chriſtianæ contrarium 416.20
traditionibus humanis nõ alligandæ conſcientiæ. 415.28
traditiones humanas obſeruandi, aut abrogandi poteſtas, Eccleſiæ conceſſa 391.60
de Traditionib. humanis, canon Apoſtolorũ 540.25 pſeudoapoſtolorum hypotheſis 487.2
traditiones Patrũ, ſcripturæ contrariæ 65.36
tranquillitas Eccleſiæ ſub Nerua 29.37
transferri in aliud Euangelium, peccatum in 1 præceptum 286.53
transfiguratio Chriſti in monte quid ſignificauerit 431.52
tranſgreſsio pro peccato. 160.42 eius effectus 139.29
tranſitus per mare rubrum 61.16 typus baptiſmi 356.16
Treueris quos doctores miſerit Petrus 23.15
apud Treuiros quis docuerit Euangelium 22.56 quos eis miſerit doctores Petrus 23.15
ad Tribunal Chriſti ſiſti, finis reſurrectionis 467.27
tributum exigere, officiũ magiſtratus 298.43
tributa de ſuis bonis magiſtratui pẽdere, opus VII præcepti 308.37
Tridentino concilio ſubſcribere, cõtra officium ſubditorum 299.56
Trinitatis totius labor in comparanda remiſsione peccatorũ per Chriſtum 231.37
de Trinitate quid docuerint Apoſtoli 78.35
Triphena 22.19
triſticia ſecundum Deum, ſeu pœnitẽtia, opus primi præcepti 284.16
triticum infectum ſumma penuria quoſdam comediſſe 667.21 (ſti 16.31
in Troade, Eccleſiæ Chri-
Trogyllius inſula 19.17
Trophimus collega Pauli. 603.29 eius uita 618.12
Tryphoſa 22.19
Tungrenſium epiſcoporũ uitæ 23.13
Turcicum regnum regno Chriſti contrariũ 399.26 Antichriſto affine 440.37
turpiloquium, peccatũ in VI præceptum 306.53
tutorum officia quò pertineant 297.48
Tyberij Alexandri acta in Iudæos Alexãdriç 644.28
Tychicus 517.32 & 518.1 collega Pauli 603.29 Epheſijs commendatus à Paulo 721.5 Coloſſenſibus. ibid. quò & cur à Paulo miſſus 520.33 eius uita 618.12
typus coniunctionis Chriſti & Eccleſiæ arctiſsimæ, coniugium 453.36
Tyrãnus cooperarius Pauli 603.27 eiuſdem ſchola Corinthi 516.49
tyrãni in ſchola quàm diu docuerit Paulus 17.4. 492.55
tyranni quando ſe in cloacas abdiderint 663.7
cum Tyrannis intra urbẽ quid egerit Titus 662.50 (Iudæos 644.3
Tyri Eccleſia 14.8 acta in

V

Valerius quò à Petro ad Euangelizandũ miſſus 23.14
ualetudinis rationem habere, opus V præcepti 301.43
ualetudinem ſuam lædere, peccatum in V præceptum 302.45
uaniloqui & mentium ſeductores, Eccleſiæ contrarij 292.48

uanitatis uerba faſtuoſa uerbo Dei contraria. 41.37
Varus Agrippæ amicus. 644.8
uaſa iræ, Eccleſiæ contraria 393.4
uaſa irę quomodo dicti impij 218.44 Eccleſiæ contraria 393.4
Vectem inſulam quis Romanorum in deditionẽ acceperit 670.54
uelamen lege allatũ quomodo tollatur Euangelio 213.61
uelum Moſis cordibus impoſitum habere, quid. 153.30
ueneficum eſſe, peccatum in v præceptum 302.36
Veneris Erycinę templum in Sicilia à Claudio inſtauratum 668.16
Veneris oraculum à Tito conſultum 670.18
uerbera, afflictionum forma 420.48
uerbum Dei purum & ſincerum, nota Eccleſiæ. 379.58 quantum proſit ad refutationẽ contradicentium 39.53 quid ſit impijs qui pereunt. 40.10 quomodo appelletur à Petro 37.61 à Stephano 38.2 à Paulo 38.3 rectè ſecandum 404.30 promiſsio Dei, obiectũ fidei 268.21 bonum Eccleſiæ 387.58 lac animi 154.38
uerbum pro doctrina Dei in ueteri & nouo Teſtamento tradita 34.25.44 pro doctrina hæretica. 33.54
uerbi Dei certitudo & efficacia ex ueteri Teſtamẽto 50.38 & 37.56 teſtimonia de eadẽ 370.37 duo capita 37.15 ſignificata uaria 34.3 epitheta 35.11 autor 35.25
ad Verbi Dei fidem, ſtudiũ & amorem ubi cohortentur omnes homines Apoſtoli 40.53
de Verbi Dei ſtudio & uſu & pſalmodia, canon Apoſtolorum 536.11
uerbi miniſterium deformari peccatis cõtra conſcientiam 174.25
uerbi miniſteriũ, medium ſeu inſtrumentum regenerationis 151.7 per id offerri nobis bona ſacrificio Chriſti parta 365.24
per Verbi miniſteriũ operari Deum conuerſionẽ ſalutarẽ hominis 343.29
uerbi uaria ſignificata 33.30
uerbo Dei omnia creata eſſe 124.39 quę contraria 41.29 duplices effectus tribuunt Apoſtoli 38.13
uerbo & ſacramentis accendi, augeri & conſeruari fidem à Deo in cordibus hominum 266.12
per Verbum applicari nobis meritũ Chriſti 246.30
uerbum aſpernantes damnare, decretum Dei 215.42
extra Verbum Dei nihil de fidei articulis ſtatuendum 41.16
extra Verbum patefactum de prędeſtinatione meditari, prædeſtinationi contrarium 218.57
per Verbum in quibus uelit efficax eſſe Deus 154.2 quid operetur in ijs qui ſaluantur 38.16
de Verbo Dei, eiusq; operibus reuerenter & aſsiduè loqui, opus ſecundi præcepti 287.36 idem deprauare, peccatum in idem 289.34
uerba inania pugnare cum uerbo Dei 41.30
uerborũ pugnas ſequi ad ſubuerſionem audientium 290.50
uerborum ſanorum forma retinenda 405.57
uerecundia, uxorũ & mulierũ opus 305.10
ueritas ſeu ueracitas in tenendis ueris ſententijs de omnib. rebus, opus VIII præcepti 312.16 in familiari colloquio, idem. ib. in factis & tota uita, idem. ibid.43
ueritatis amorem non habere, peccati in ſpiritũ ſanctum cauſa 177.37
ad Veritatem Euãgelij nõ recto pede incedere, peccatum in II præceptum 290.2
ueritatẽ in iniuſticia detinere, conuerſioni contrarium 352.14
uerſantes inordinatè excommunicandi 358.13
Veſeuus mons ruptus in uertice, quãtum incendij ex ſe eiecerit 638.60 & 649.1 & inde
Veſpaſianus legat⁹ in Germaniam 670.50 quare. & quando bellum contra Iudæos ſuſpenderit 651.23 quas prouincias Romanis adiecerit 671.14
Veſpaſiani ad Romanos oratio, de Iudæorum exitio 652.61 geſta contra Iudæos 645.50 idololatria 670.14 in Chriſtianos molimina 28.33
ſub Veſpaſiano quæ res miraculoſæ acciderint. 638.53
ueſtes etiã quando lacerauerint Apoſtoli 506.52
ueſtitus Chriſtianorũ aut Apoſtolorum 506.20
uetus Teſtamẽtum ubi fecerit Deus 42.2
uetuſtatis prudentis iudicium de epiſtola ad Ebræos 55.52
ui corporali in quos magiſtratus ſine reſpectu perſonarũ animaduertere debeat 456.45
à Via iuſticiæ & agnita ueritate conuerti, peccatũ in I præceptũ 286.52
uiæ ad ſalutem duæ quę, & quàm contrariæ 257.23
uictoria contra diabolum & mundũ, iuſtificationis bonum 260.5 bonum Eccleſiæ 388.36
uictima noui Teſtamenti à Deo ipſo ſegregata. 364.12
uiduę in afflictione ſua inuiſendæ 504.36
quòd Viduæ à familiarib. ſuis, ſi habeant, ali debeant, Apoſtolorum canõ 537.55
uiduæ quæ Eccleſiæ ſumptibus aluntur, quales eſſe debeãt, canon Apoſtolorum 537.60
uiduarum officia 297.26 de earũ uita, canon Apoſtolorum 537.50
uigilare contra lupos, miniſtrorum opus 292.23
uigilare pro animabus, miniſtrorum opus 292.36
uigiliæ 420.35 opus VI præcepti 305.33
uim Dei in renatis agere 150.28
uincula Pauli 22.29
uinculis conſtringi afflictionum forma 420.50
uindictæ cupiditas, peccatũ in V præceptũ 302.23
uindictam à Deo aduerſus impios impetrare, effectus orationis 339.37
uiperá nihil nocens Paulo 64.4
uiro debitam beneuolentiam reddere, uxorũ opus 303.43
quòd Viri nudo capite in Eccleſia tum orare tum prophetare debeãt 536.1
uiri perfecti qui à Paulo dicti 270.4
uiris ſubditas eſſe, uxorũ opus 303.28
uiros infideles conuertere, uxorũ opus. ibid.38
uirginem Chriſto conſecratam non fas eſſe nubere, fictus apud fictum Abdiam Matthæus aſſerit 577.37
uirginem uiro deſponſare, opus VI pręcepti 302.59
uirginitas quibus mulieribus bona 305.1
uirginitatis donum habentibus, liberum, ſiue matrimonium ineant, ſiue ab eo abſtineãt 454.39
de Virginitate ſeu cœlibatu, quid doceat Paulus 454.20
uirium hominis deprauatio ex uitio originis 168.2 & inde. obiecta, circa quæ uerſenẽ, duo 143.6
uiribus hominis quatenus adſcribantur bona opera quæ à renatis fiunt. 158.22
uirtutes & miracula effectus Euangelij 207.19
uirtutes Paulo in miniſterij ſui functione uſitatæ 601.26
uiſcera à fratre egẽte claudere, peccatum in VII præceptum 311.42
uiſio aut reuelatio, ſpiritus uoce dicta 110.8
uiſiões bona Eccleſiæ 389.10 Paulo factæ 595.42
uiſionibus diuinis qui clari fuerint 509.42
uiſitationis tempus neglectum quarum calamitatum cauſa Iudęis 647.57
in Viſitationibus eccleſiarum quid ordinarint Apoſtoli 520.1
uiſitatores & inſpectores eccleſiarum Apoſtoli. 519.34
uita æterna, bonum Eccleſiæ 388.48 effectus ſacrificij Chriſti 365.22 effectus Euangelij 207.36 finis regenerationis 157.5 iuſtificationis hominum 260.29 propter cuius meritum nobis debeatur 327.3.9
uita hominis quid 142.38
uita in Chriſto, bonum iuſtificationis 258.11
de Vitæ licentia, hypotheſis pſeudoapoſtolorum 486.59 ab Apoſtolis refutata 490.37
uitæ noſtræ incertitudo, cauſa pœnitẽtiæ 351.24

Digitized by Google

uitæ nouitas, effectus ſacri ficij Chriſti 365.20 baptiſmo ſignificatus 355. 61 & 356.1
uitam æternam cui promittat lex, & cui Euangeliũ 212.52 labor Trinitatis in ea cóparanda 231.37
ad Vitam æterná cũ Chriſto ingredi, finis reſurrectionis piorũ 467.30
uitam aliam poſt hanc ſecuturam eſſe, probatus 474.61
uitæ doctorũ Eccleſiæ huius ſeculi 549.5
Vitalis martyr ſub Nerone 637.37
Vitellius Imperator in Germania 671.10 eius religio 670.3
uiuentes quòd præuẽturi ſint mortuos in aduentu Chriſti, opinari, reſurrectioni contrarium 467.30
uiua fides quæ, in epiſtola Iacobi 270.29
uiuos quoſdam manſuros per totum orbẽ homines, ſub aduentũ Chriſti 463.9
umbra Petri ſanat ægrotos 63.47
umbras ueteris Teſtamenti eſſe in nouo res ipſas 61.60 & inde
unctio cur ſpiritus ſanctus dictus 120.41
unctionis uoce ubi ſpiritus denotatus 116.30
de Vnctione quid legatur apud Apoſtolos 497.55
unigenitus, Chriſtus 107.33
unionis hypoſtaticæ in Chriſto cauſæ 94.3
unitas fidei quid 264.53
unitas Eccleſiæ in Chriſto 383.14
uocati, appellatio Eccleſiæ 367.5
uocatio communis certo loco quatenus alligata 402.20.26 ab Apoſtolica quid differat 401.21
uocatio noſtra, cauſa orationis 338.9 ob eam facienda bona opera 322.47
uocatio uniuerſalis, prædeſtinationis effectus. 217.17
de Vocatione gentium, teſtimonia 373.40
de Vocatione Iudæorum & gentium, decretum Dei 215.35
uocationes & ordinationes totius Eccleſiæ ſuffragijs factæ 502.3
de Vocationibus, canon generalis Apoſtolorum 536.25
in Vocationibus honeſtis manſiſſe Chriſtianos docetur 505.33
Volaterrani de uita Lini narratio 627.20
uolatilia creaturæ Dei 123.36
uoluntas libera hominis, cauſa lapſus 139.15
uoluntatem Dei de ſaluandis aut damnandis hominibus, aliam ſomniare quàm quæ in Euangelio expreſſa eſt, prędeſtinationi cótrariũ 218.58
uoluntas Dei duplex, ex doctrina Apoſtolorum 75.27 cuius rei cauſa 116.21 in lege patefacta quib. teſtimonijs proponatur 75.41
ſecundũ Volũtatem Dei, & nó contra eam, petendas eſſe res neceſſarias 330.13
uoluntatem Dei hominibus nunciãt angeli 130.60 eandem propitiam erga peccatores reuelare, effectus Euangelij. 205.52
uoluntatis deprauatio ex uitio originis 168.1 & inde
uoluntas hominis ad malum prona, actualium peccatorum cauſa 170.45
uoluntatem hominis regenerandi à Deo gubernari 153.53
uoluptatum amor, peccatum in VI præceptum 307.9
uoluptatibus & deſiderijs ſeruire, peccatum in IX & X præceptum 316.54
uomitus aliorum pleriſq; eſcam feciſſe Hieroſolymis 657.17
uoti perſolutio quatenus Chriſtianis res libera fuerit 506.31
Vrbanus Chriſtianus 22.16
urbes in Aſia terræ motu concuſſæ quæ 638.48
uri potius quàm nubere, coniugio contrarium. 455.16
Vrticinus martyr ſub Nerone 637.37
utilitatem & ſalutem non ſuam, ſed aliorum quærere, opus V præcepti. 301.39
utilitatẽ ſuam tantũ quærere, peccatũ in V præceptum 301.52
ob Vtilitatem communem præſtanda bona opera 324.56
uxor agni, Eccleſiæ appellatio 367.53
uxori debitam beneuolentiam reddere, opus VI præcepti 303.3
uxorem alias ob cauſas, quàm adulteriũ, dimittere, coniugio contrarium 455.25
uxorem habere tanquam non habeas, opus VI præcepti 303.8
ſuper Vxorem dominium tenere, opus ſexti pręcepti 303.22 eam diligere & fouere. ibid. etiam infidelem, ſi conſentiat non dimittere. ibid.
cum Vxore preces cómunes facere, opus VI præcepti 303.13
uxores communes, ſecundum Nicolaitas 486.4 plures ſimul & ſemel nõ habendæ 451.57
uxores uiris cibum ex ore rapuiſſe 657.23
uxorum opera & officia 303.27
de Vxorũ in maritos officijs, canon Apoſtolorũ 537.22

X ϛ

Xιϛ numerus corrigitur ab Irenæo χξϛ 56.38

Z

ZAbulon urbs Galileæ rabioſiſsima, à Ceſtio direpta & incenſa. 644.48
Zachariæ filij Baruch interitus 649.28
Zaroes magus in Aethiopia à Matthæo cõfuſus 576.56
Zelotarum latronum Hieroſolymis latrocinia. 648.40 ſæuitia in plebẽ Hieroſolymitanã 649.20 crudelitas. ibid.44
Zenas 517.33 eius uita 617.52
Zephyrini epiſcopi Romani aſſirmatio, de canonibus Apoſtolorum 545.32
ᾅδος inferni appellatio. 471.59

F I N I S.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

SECVNDA CENTV-
RIA HISTORIAE EC-
cleſiaſticæ.

Digitized by Google

ILLVSTRISSIMIS ET PIENTISS. PRINCIPIBVS AC DOMINIS, D. IOHANNI FRIDERICO SECVNDO, D. VVILHELMO, D. IOHANNI FRIDERICO *iuniori, fratribus, Ducibus Saxoniæ, Landgrauijs Thuringiæ, Marchionibus Miſniæ, & Burggrauijs Magdeburgenſibus.*

ILLVSTRISSIMIS AC PIENTISSIMIS PRINCIPIBVS AC DOMINIS, D. IOHANNI ALBERTO, & D. VLRICO, *Ducibus Megapolenſium, Principibus Vandalorum, Comitibus in Schuuerin, Roſtoch ac Stargarden, &c.*

ILLVSTRISSIMO ET PIENTISS. PRINCIPI AC DOMINO, D. VVOLFGANGO, *Principi Anhaldino, Comiti in Aſcania, & Domino in Bernburg, &c.*

DOMINIS SVIS CLEMENTISSIMIS, S. & G. *per Chriſtum.*

MEMORABILIS eſt ſententia, quam Paulus ad Epheſios quarto, & ſexageſimooctauo Pſalmo recitat, inquiens: Aſcendit in altum, captiuam duxit captiuitatem, & dedit dona hominibus. Teſtatur enim, CHRISTVM non eſſe in cœlis ocioſum: ſed miniſterio Verbi ſui hic in terris perpetuò colligere, ſanctificare & conſeruare ſibi Eccleſiam, in qua ſit per Spiritum ſanctum efficax, regeneret homines, & bona ſuo merito parta (ut ſunt, reconciliatio cum Deo, remiſsio peccatorum, ſeu imputatio iuſticiæ, adoptio, ſpiritus ſanctus, & uita æterna) agentibus pœnitentiã, ueráq; fide ſe amplectentibus, diſtribuat & largiatur. Sunt itaque ſani ac fidi doctores, ſeu miniſtri Euangelij IESV CHRISTI, ingentia & præſtantia Dei dona. Et hoc beneficium Dei ſolet eſſe illuſtrius & gratius, cum doctos, pios, graues, & ſerios miniſtros, eo ipſo tempore excitat & donat, quando tenebræ in doctrina regnant: & conſcientiæ ſolicitè inueſtigantes ueram cõſolationem, eiuſmodi præcones repentè audiunt: quorũ uoce, quaſi è uinculis errorum & graſſantium opinionum liberantur.

Tales certè fuerunt non modò ipſi Apoſtoli, ſed multi etiam alij præſtantes uiri, eorum uiua uoce in doctrina rectè imbuti, qui plurimis in locis tã Iudæos quàm Gentes, ex fœdis corruptelis & erroribus extractos expedierunt, monſtrata Euangelij luce. Explicat autem Pſalmi dictum, etiam hiſtoria huius ſecundæ Cẽturiæ: quòd nimirũ illuſtres Eccleſiæ doctores, etiam poſt Apoſtolos, CHRISTVS ad dexteram patris regnans, excitarit ac conſeruarit, quorum opera & labore Euangelium IESV CHRISTI plantatum, latiusq́ propagatum eſt. Sunt autem præ alijs celebres, poſt Apoſtolos, hoc quidẽ ſeculo Ignatius, Theophilus Antiochenus, Serapion, Papias, Polycarpus, Agrippa, Bardeſanes, Rhodon, Miltiades, Polycrates, Theophilus Cæſarienſis, Pantenus, Clemẽs Alexãdrinus, Quadratus, Ariſtides, Dionyſius Corinthius, Bacchylus, Iuſtinus, Irenæus, & cæteri.

Fuit hoc ſeculum ideo aliquanto floridius, quòd ad zelum in tradenda atq́ propaganda doctrina Euãgelij attinet, quia Apoſtolorum tempori erat uicinum: ſed tamen admiratione ſimul & deploratione dignum eſt, quòd tam citò magnæ obſcurationes magnorum articulorum fidei ſenſim inciderunt. Quod hac ratione potiſſimùm accidit: quòd ſummi quidam in Eccleſia doctores ſuas quaſdam opiniones parũ commodas, ſuosq́ quaſi næuos habuerunt, quibus ſequentibus temporibus etiam magis Eccleſia quaſſata & turbata eſt. Nam doctrina de libero arbitrio, ſtatim hoc ſeculo cœpit uitiari, nimiumq́ uiribus humanis tributum eſt.

Articulum iuſtificationis non ſatis perſpicuè explicarunt, & operibus iuſtificatorum plus quàm debebãt adſcripſerunt: quod fortè ex pſeudapoſtolorum errore, de neceſsitate operum ad ſalutem, promanauit.

Martyria ſanctorum tantis euexerunt laudidus, ut quidam ſentire cœperint, eſſe peccatorum expiationes.

De diabolis Iuſtinus fingit, quòd amore mulierum lapſi ſint: deceptus illo dicto, Viderunt filij Dei filias hominum, &c. Geneſ. 6.

De homine Irenæus ſentit, tum initiò non eſſe conditum perfectum: ac Theophilus ſcribit hominem nec mortalem, nec immortalem factum eſſe.

Papias, Iuſtinus & alij, ſentiunt, poſt reſurrectionem corporale regnum mille annos habituros eſſe credentes, priuſquam iudicium fiat: ſicut ſuis in locis copioſius iſta recitantur.

Debet autem ea res homines omnium temporum monere, ne nimium offendantur, religionem'ue Chriſtianam ſuſpectã habeant: quòd etiam hac noſtra ætate uident, aliquos interdum næuos incõmodasq́ opiniones, præſtantiſsimis uiris in Eccleſia Dei adhæreſce-

Digitized by Google

reſcere. Plerunq; enim eiuſmodi mixtura in Eccleſia fuit, ut aliqui ſincerius, & fermè abſq; omni phariſaico fermento doctrinam cœleſtem tradiderint: alij uerò donis non modò illis pares, ſed etiã ſuperiores opiniones quaſdam ſanè non bonas, immò etiam turpes & pernicioſas habuerint. Sicut autem næuos nemo debet probare: ita uiciſsim propter eos integram doctrinæ formam, quæ rectè & dextrè explicata eſt, repudiare aut damnare, æquum non eſt: ſed Apoſtoli regulam ſequi, OMNIA PROBATE, QVOD BONVM (hoc eſt, pium & neceſſarium) EST, TENETE.

Eſt & illud in hac Centuria obſeruatione dignũ, quòd tam breui tempore poſt Apoſtolos, tam peſtilentes & horrendas hæreſes diabolus in Eccleſiã CHRISTI publicè diſſeminauit. Saturninus, Baſilides, Carpocrates, Valentinus, Tatianus, lacerarunt doctrinã de Deo, plures deos fingentes, & CHRISTI humanitatem negantes. Valentinus & Marcion finxerunt, Chriſtum è cœlo carnem attuliſſe. Marcion inſuper dixit, duo eſſe principia: unum bonum, alterum malum. Montanus CHRISTI diuinitatem negauit, ſeq; Spiritum ſanctum eſſe affirmauit. De creatione docuerunt, quòd angeli mundi autores ſint. De ſalute, non omnia peccata remittit homines natura ſaluos fieri. Contra doctrinam de honorabili coniugio, fœdas libidines permiſerunt, & corporibus hominum omnino reſurrectionem ademerunt. Hac in re furor diaboli manifeſtè conſpectus eſt, qui Eccleſiam CHRISTI ſuis blaſphemijs conſpurcare, contaminare, & funditùs euertere uoluit, ut Deo ægrè faceret, & plurimos à uera doctrina abalienaret. Sicut enim boni & ſalutares Eccleſię doctores, dona Dei ſunt: ita uiciſsim hęretici, ſunt diaboli organa, & tetra portenta. Porrò ſicut, licet in agro zizania proueniunt, tamen nõ propterea omne triticum uitioſum aut abijciendum eſt: ita, etiamſi in eo cœtu qui rectè ſentit & docet, aliqui ſe hæreticis immiſcent, qui ſua uenena diffundunt, tamen non propterea illa tota Eccleſia eſt uituperãda, aut hæreſeos nomine exagitanda & damnanda. Sequi enim nos hanc Iohannis regulam oportet: Exierunt è nobis, ſed non erant ex nobis. Nihilominus architecti & patroni, & ſectatores prauarũ opinionum, iudicio Eccleſiarum reprimendi & arcendi ſunt. Alia ratio eſt illius cœtus, qui palàm corruptelas articulorum fidei, prophanationem Sacramentorum à CHRISTO ordinatorum, idololatriam, libidines fœdas, & alia ſcelera, & quidem pertinaciter defendit. Nã ibi zizanijs totus ager occupatus eſt, regnantq; tribuli, lappæ, filices, ſpinæ; ac tritici uel nihil, uel admodum parum adeſt.

Cauſæ autem, ob quas uobis, præſtantiſsimi & illuſtriſs. Principes, hiſtoriam Eccleſiaſticam eius ſeculi, quod proximè Apoſto-

los eſt ſubſecutũ,dedicare uiſum ſit,hæ ſunt: Quia ſub ueſtra umbra aliquot annos, uera Domini noſtri IESV CHRISTI doctrina ſonuit: ac collecta eſt Eccleſia,quæ Deũ uerè coluit, & in uita æterna eum celebrabit. Nullum aũt maius in hac uita decus eſt, quàm eiuſmodi in ſua regione habere quaſi paradiſum, in quo Deus ſuo uerbo ſincero, & puro ſacramentorum uſu, uerisq; cultibus habitat. Hic arbores uitæ plantantur & creſcunt,quæ fructus proferũt Deo gratiſsimos,ac durant in æternum. Epicurei talia uel rident prorſus, uel admodum in paruo precio habent. At nos,iſta dona Dei,eorumq; pręſtãtiam, non dubitamus maximi facere,ac ardenti fide pro ijs Deo gratias agere. Æquum igitur eſt, & uobis hiſtoriam ſacram exhibere: ut & uos cognoſcatis,qualẽ Eccleſia CHRISTI antiquis illis temporibus formam habuerit:& uera amplectamini, & cuſtodiatis infracto animo: præſtigias uerò omnes toto pectore execremini, & fugiatis.

Maximæ in doctrina uariationes & inclinationes impendere uidentur:& ſic merentur hominum peccata,quæ indies fiunt atrociora:ac tempora quidem Germanici prophetæ MARTINI LVTHERI, cuius uoce ac miniſterio lux Euangelij quaſi è tenebris Ægyptiacis reuocata eſt,propemodum Apoſtolorum ætati reſpondet. Nunc uerò ipſo ſublato, quaſi alteram Euangelij ætatẽ ingreſsi ſumus,ubi plures phanatiſmi incipiunt pullulare,& paulatim regnare: exoriuntur & inter doctores, proh dolor,quædam incõmodæ opiniones,quæ facilius naſcuntur & creſcunt, quàm extirpantur. Videtur igitur hæc ætas noſtra illi ſeculo,quod mox Apoſtolos ſecutum eſt,perſimilis fore. Quapropter non tantum pios Euangelij miniſtros ſumma fide & diligentia conniti decet,ut ingruentibus opinionibus & corruptelis rectè occurratur,ac depoſitum nobis ſanctè à Deo,& Germanico illo propheta cõcreditum, integrè & incorruptè ad poſteritatem tranſmittatur: ſed idem officij Deus à Principibus quoque poſtulat,qui non modò ſecundæ, ſed etiam primæ tabulæ cuſtodes ſunt conſtituti,ac repetet Deus ab ipſis rationem exactam in nouiſsimo iudicio,quotidie iam magis magisq; appropinquante. Ad remedium primus gradus eſſe dicitur, noſſe morbum:ita & hic morbus Eccleſiæ,qui nunc graſſari incipit, rectè eſt agnoſcendus,ut matura,ſalutari & neceſſaria ratione, nõ neglectione,fraude aut ui,ſed oratione,confeſsione,cognitione,dijudicatione legitima ac manifeſta,atque expreſſa damnatione corruptelarum ac errorum,omnino tollatur. Erroribus enim,aut ipſorũ ſeminibus & inuolucris ſtantibus, in ſinu malum,multis anguibus aut uiperis longè nocentius, fouetur. Ad eam porrò rem hiſtorias Eccleſiæ noſſe perquàm utile eſt: ac decet Principes operam dare, ut

Digitized by Google

ut propter propagationem ueræ doctrinæ, historiæ bonæ & graues dextrè connectantur. In eo propoſito cum nos iam uerſemur, & uerendum ſit ne inopia fractis, id quod bene cœptum eſt, deſerendum rurſus ſit: ſperamus uos quoque ueſtram opem & auxilium collaturos eſſe: idq́ue non in nos, ſed in CHRISTVM, eiusq́ue Eccleſiam. Quæ ſit ratio diſtributionis earum rerum quæ conferantur, in Præfatione ſuperius eſt expoſitum. Bene ualete.

V. C. D.

Matthias Flacius Illyricus.
Ioannes Vuigandus.
Matthæus Iudex.
Baſilius Faber.

Digitized by Google

SECVNDA CENturia hiſtoriæ Eccleſiaſticæ.

CAPVT I.

FORMAM Eccleſiæ Dei, quam ipſe IESVS Chriſtus conſtituit uiua uoce & toto ſuo miniſterio: & in qua propagāda & amplianda Apoſtoli, alijq́; uiri pietate, doctrina, alijsq́; donis præſtantes laborarunt: ſuperiori Centuria, quantū nos Deus adiuuit, deſcripſimus. Nunc eodē authore atq; adiutore, ſecundū ſeculū ingredimur, quod à Traiano initiū ſumit. eiusq́; & Hadriani, Antonini Pij, Antonini Veri, Cōmodi & Seueri tempora complectitur. Meminerit aūt pius & attentus lector, in omnibus ſequentibus Centurijs ad primā, ueluti omniū præſtantiſsimam, ac cæterorū normam, eſſe recurrendū. Si quid enim in principalib. punctis, utputa Doctrina & Sacramētis, aut alijs etiā rebus Eccleſiaſticis neceſſarijs deinceps diſcrepauerit, meritò ſuſpectum, uel ſaltem inferiori loco habebitur. Sunt tamen in alijs rebus minus principalibus nōnulla, quarū uariatio nō labefactat aut euertit Eccleſiæ fundamēta.

Porrò etſi hoc ſeculū, quod nunc tractandum uenit, paulo ſit purius, quàm alia ſubinde ſequentia: tamen uidere eſt, quàm horribiliter generis humani hoſtis, et omnium mendaciorum pater, Apoſtolis ſublatis, mox eccleſiam Dei nō modò ſæuiſsimis perſecutionibus, ſed tetris inſuper hæreſibus conſpurcare ſit auſus: adeò ut etiam nō poſtremis in cœtu uerorum doctorum uiris, opiniones quaſdā minus ſanas infuderit, imò ut ſtatim articulus omnium ſummus de iuſtificatione hominis coram Deo cœperit obſcurari. Sed cum quælibet ſuo loco dilucidè & ordine conuenienti tractentur, & idea integra lectori ob oculos (quantum quidem in hac hominum imbecillitate, & ex monumentis extātibus colligi potuit) ponatur, plura in hoc initio uerba facienda eſſe non putauimus.

CAPVT II.

DE LOCO ECCLESIAE CHRIſti, eiusq́; propagatione.

QVibus in locis Chriſtus Eccleſiā ſuam habuerit aut propagauerit, rurſus primo loco dicendum eſt: ut ueluti ueſtigia Dei obſeruentur, & inenarrabilis eius miſericordia conſideretur & celebretur, quòd iuxta promiſsiones non deſierit ſemen uerbi diuini latius ſpargere, & piorum cœtum amplificare. Pertinent enim iſta omnia ad articulum fidei, Credo Eccleſiam ſanctam catholicam.

¶ In Aſia autem magis his temporibus eccleſiam Dei adhuc, quàm in alijs orbis terræ partib. floruiſſe, patet. Eo enim in loco non pauci Apoſtolorum diſcipuli adhuc erant in uiuis, zelusq́; erga puram doctrinam erat feruentior quàm in poſteris fuit.

Non aūt dubium eſt, ſingulari Dei conſilio & benignitate, Doctores euangelij Chriſti, & aliquam Eccleſiam tamdiu poſt aſcenſionem Domini, in ijs terris ſeruatam eſſe. Voluit enim Deus & ipſis, & toti poſteritati, imò uniuerſæ Eccleſiæ filij ſui, in omnē uſq; æternitatem abundè declarare, uerè iuxta promiſsiones in hoc loco eſſe exhibitum Chriſtum: ac ſe initiò hunc ſuum populum ad ſocietatem filij ſui uocaſſe. denique ut ſcirent omnes gentes, ex Iudæis toti mundo ſalutem ueniſſe, ſicut Propheta inquit: Ex Sion lex exibit, & uerbum Domini de Hieruſalem.

Sed non tantùm in Aſia iubar illud diuinum luxit: uerùm uiuis adhuc Apoſtolis, in Africam & Europam etiam uſque, ut dictum eſt, radios ſuos glorioſe ſparſerat. Oportuit enim compleri hanc prophetiam: In omnem terram exiuit ſonus eorum, & in fines orbis terrarum uerba eorum.

Eccleſia per Aſiam.

MAnſiſſe eccleſiā Dei in hoc præſenti ſeculo, etiam in ipſa Hieroſolyma, quæ poſt horribilē euerſionē nonnihil inſtaurata fuerat, certum eſt: eo q. poſt Iuſtum, Zachæus, Tobias, alijq́; doctores ibi fulſerunt, doctrina & uita clari, de quibus infrà. Fuit quidem ille locus Romanis imperatoribus ſubiectus, qui ethnicis ſuperſtitionibus erant dediti: ſed nihilominus Eccleſia Chriſti ſuos quoſdam ibi doctores & cōuentus habebat. imò ſub Hadriano, exactis Iudæis omnibus, tanta ſeueritate, ut ne ex ſpecula quidem è longinquo ipſis liceret Hieroſolymā aſpicere, ut ſcribit Euſebius: Ethnicis, & quidem Chriſtianis permiſſum eſt eam incolere, iam nomine etiam ciuitatis immutato, ut Aelia ab inſtauratore uocaretur.

In Cæſarea Palæſtinæ Theophilus præerat, ſicut Euſebius lib. 5. cap. 22 teſtatur. Nec dubium eſt, quin in reliquis Palæſtinæ locis paſsim plurimæ fuerint eccleſiæ Chriſti, etſi literis non perinde ſint celebratæ: præſertim cum ſuperiori ſeculo tam illuſtres, in omnia eius regionis oppida et ciuitates factæ ſint propagationes.

Sic in Tyro ac Ptolemaide regnum hoc Chriſti ſpirituale fuiſſe, ex Euſebij lib. 5. cap. 27 liquet.

Antiochiæ autem Syriæ aliquanto liberior & celebrior tum etiā erat Eccleſia. Durabat enim adhuc aliquo modo illa quaſi Academia, quæ à Petro Pauloq́; et

alijs eximijs Chriſti organis ibi inſtituta fuerat: nec erat tam miſerè diſsipata, ut Hieroſolymitana. Oportebat enim iudicio Dei Hieroſolymā ſubito decreſcere: ut nimirum extaret teſtimonium exhibiti Chriſti, & exemplum puniti cōtemptus & perſecutionis filij Dei: ut etiam conſtaret, ceremonias totamq́; politiam Moſaicam iam eſſe abrogatam, congregari nūc Eccleſiam ex cunctis gentibus, & regnum Chriſti eſſe ſpirituale: iamq́; diffundi per totum orbem terrarū, nec alligatum eſſe tantùm ad Iudaicum populum.

In primis verò, cū celebris ille Ignatius, Apoſtolorū diſcipulus, Antiochiæ egerit Eccleſiæ antiſtitem: cui Heron, alijq́; plures uiri pietate ac eruditione præſtantes ſucceſſerunt: conſentaneum eſt, priſtini floris non parum ibi adhuc reliquum fuiſſe. Ex Antiochia autem paſsim etiā uicinæ ciuitates ac regiones, ueluti ex fonte ſaluberrimo, uerbo Dei irrigatæ ſunt. Non enim potuit, nec debuit lux tanta abſcondi. In Tharſo uerò Ciliciæ ciuitate fuiſſe Eccleſiam Chriſti, literæ Ignatij ad eos tranſmiſſæ oſtendūt, in quibus Philonis diaconi Tarſenſium meminit. Fuerunt etiam in Meſopotamia Eccleſiæ plures: Euſeb. 4. cap. 29.

Superfuit & in Epheſo haud poſtrema Eccleſia Chriſti. Cōſtat enim, S. Iohannem, præſtantē apoſtolū Chriſti, ipſa Traiani tēpora attigiſſe: id quod Irenæus et Clemens teſtātur. nam Irenæus tertio aduerſus hæreſes libro, cap. 3 ſic inquit: Quæ eſt Epheſi eccleſia, à Paulo quidem fundata, Iohāne aūt permanente apud eos uſq; ad Traiani tēpora, teſtis eſt uerus Apoſtolorū traditionis. Et fuit Iohānes ſine dubio quaſi cōmunis epiſcopus & doctor Aſiæ, qui pleraq; loca ipſemet percurrit, eccleſiamq́; Chriſti in ijs plantauit.

Haud procul inde Smyrna, eiuſdem Ioniæ ciuitas, cuius & Epheſus, amœno littore ſita fuit, in qua doctrina de filio Dei uiguit, Polycarpo doctore, qui Iohannis Apoſtoli alumnus erat. Celebres etiam Sardes ſunt, ubi Melito Eccleſiæ Chriſti præfuit: & Tralles, ubi Polybius: & Philadelphia, Magneſia ad Meandrum, ubi Damas docuit: ſicut etiā in epiſtolis Ignatij cōmemorātur, quibus et Coloſſæ rurſus extructæ accenſeri poſſunt. Phrygiæ urbium maxima Hierapolis fuit, ubi Papias doctorem egit. Philomelij quoq; et Pergamopolis mentio fit in epiſtola Smyrnenſi, ut habet Euſeb. lib. 4. cap. 16.

Et in ipſa Troade ad Helleſpontū Euāgelium habuit ſuum locum, unde Ignatius ad Philadelphienſes et Smyrnenſes literas dicitur miſiſſe: de quibus tamen ſuo loco quædam monebimus. Nicomediæ quoq; fuiſſe Eccleſiā, ex ſcriptis Dionyſij Corinthij uidere eſt: et refert Euſebius lib. 5. cap. 16 ex Apollinario, eccleſias tum fuiſſe in Phrygia, Myſia, Galatia, Ancyræ, in Comano uico, in Ponto & alijs. Amaſtri fuiſſe, lib. 4. cap. 23 commemorat. In Ponto quidem Focas epiſcopus celebratur, in ciuitate Synope. Vnde conſtat, ſicut in ſuperiori, ita etiam in hoc ſeculo eam Aſiæ partē, quā Minorem uocamus, uerbo Dei in primis excultā ornatamq́; fuiſſe, ac ueluti paradiſum quandā Dei floruiſſe: ita tamen, ut ſolet Eccleſia inter afflictiones tanquam lilia in medijs ſpinis florere.

De cæteris autem regionibus ad Orientem ſitis, etiamſi parū in ſcripta relatū eſt, quales ibi hoc tempore fuerint Eccleſiæ: tamen dubium non eſt, quin et in ijs nō paucæ fuerint. ſiquidē & ſupra indicatū eſt, Thomam Parthis, Medis, Perſis, Hyrcanis & Brachmanis Euāgelium prædicaſſe: Bartholomæum etiam Indis ac Armenijs. ut liceat coniectare, etiam in eo loco adhuc Chriſtianos fuiſſe: imò hiſtoria Pantæni idem declarat. Et Tertullianus contra Iudæos inquit, ut ſequenti Centuria dicetur, Parthos, Medos, Elamitas, multosq́; alios credidiſſe: quos ante Tertulliani tempora conuerſos eſſe, inde liquidò apparet.

Eccleſiæ per Africam.

¶ Ad aliā nunc orbis partem tranſeamus. Etſi paucorum oppidorum Africæ nomina annotata reperiuntur, tamen fide digni autores, qui hoc ſeculo uixerunt, eiq́; uicini fuerunt, & ea quæ ſuperiori ſeculo commemorata ſunt, ſatis oſtendunt, in omnibus præcipuis Africæ regionibus (ut ſunt Aegyptus, Thebais, Marmarica, Cyrenaica, Numidia, Mauritania, Getulia, Libya, Aethiopia) Eccleſiam hoc ſeculo ſua habuiſſe hoſpitia.

Alexandria, Aegypti ciuitas clariſsima, in qua optimarum artium ſtudia exculta & conſeruata ſunt multis ſeculis, à Marco initiata doctrina Chriſti ſcribitur, quæ quidem & hoc ſeculo doctores egregios habuit: ut Abilium, Iuſtum, Cerdonem, item Pantænum, Clementem, aliosq́; inſignes uiros. Nec dubium eſt, quin ex hac quaſi ſcaturigine quadā, in hac quidem orbis terrarum parte, ad uicina etiam loca Euangelij doctrina propagata fuerit.

Irenæus inſuper clariſsimus huius ſeculi ſcriptor teſtatur, in Aegypto & Libya fuiſſe Eccleſias, ſincerā Euangelij doctrinam profitentes: lib. 1. cap. 3. Tertullianus in libro contra Iudæos commemorat, mox Apoſtolorū eorumq́; ſucceſſorum miniſterio, ad Chriſtum conuerſos eſſe Africanos, etiam trans Cyrenen habitātes, atq; adeò etiam ipſos Getulos & Mauros: & nominatim inquit, immorantes Aegyptum credidiſſe in Chriſtum. Vnde colligi poteſt, per pleraque Africæ loca eccleſiam Chriſti fuiſſe ſparſam, & non mediocriter floruiſſe.

Refert Euſebius libro ſexto, ex tota Aegypto & Thebaide circa 200 Domini annum, præcipuos Chriſtianos martyrij cauſa Alexandriā tractos. Huc pertinere uidetur, quod Cyprianus in epiſtola ad Quintinum ita ſcribit: Et nos ſacerdotes Dei, & Eccleſiæ eius de ipſius dignatione præpoſiti, ſciamus, remiſſam peccatorum in Eccleſia dari poſſe, nec poſſe aduerſarios Chriſti quicquam ſibi pro eius Eccleſia uendicare. Quod quidem Agrippinus, bonæ memoriæ uir, cum cæteris coepiſcopis ſuis, qui illo tēpore in prouincia Africa & Numidia eccleſiā Domini gubernabant, ſtatuit, & librata cōcilij cōmunis examinatione firmauit. Cyprianus hic de quodam inſigni & excellenti epiſcopo Agrippino diſſerit, qui ante ſua tēpora uixerit, & inter epiſcopos Africanos & Numidicos præcipuus fuerit, cumq́; eis concilium celebrauerit. Vincētius Lirinēſis in libro Aduerſus nouationes hæreſium, ait fuiſſe Carthaginenſem epiſcopum.

In inſulis totius illius magni maris, quod inter Europā, Aſiam, Africamq́; protenditur, procul dubio nō paucæ, nec poſtremæ fuerūt Eccleſiæ, præſertim litto

ralibus

ed by Google

ralibus ciuitatibus uicinæ. Ex Patmo inſula Iohannes apoſtolus ſub Traiano reuerſus legitur, ubi hauddubiè euangelio Chriſti quoſcunq; potuit imbuit. In Creta, Gortynæ, alijsq; eius loci ciuitatibus fuiſſe Eccleſiā, ex Dionyſij Corinthij ſcriptis, ut citantur in Euſebio lib.4.cap.23. manifeſtum eſt. Enumerat Bergomenſis in Catalogo eccleſiarum huius ſeculi, & Meſanam Siciliæ ciuitatem.

Eccleſiæ per Europam.

¶ In Europā iam traijcimus: quæ quidem ſatis multa habet teſtimonia, Eccleſiam in ea pluribus in locis fuiſſe. Namque ea pars quæ Aſiam minorem e regionè ſpectat, quam uno nomine ſanè Græciā uocemus, quaſi radijs oppoſitæ Eccleſiæ illuſtrata, multis in locis celebres Eccleſias Chriſti habuit: quæ pleræq; ab Apoſtolis ipſis fundatæ, & à ſucceſſoribus conſeruatæ auctæq; ſunt. Nam, ut hinc auſpicemur, Athenienſium eccleſia ab apoſtolo Paulo primùm Chriſto lucrifacta, poſtea egregijs quibuſdam doctoribus claruit. Namq; hac tempeſtate Quadratum habuit doctorem, uirum præſtantem, & ipſum quidem Apoſtolorum diſcipulū: & Ariſtiden, philoſophum Chriſtianum. Et narrat Egeſippus, ut Euſebius lib.4.cap.22 recenſet, apud Corinthios manſiſſe Eccleſiam, item Lacedæmone. Etſi autem nomina reliquarum ciuitatum non ſunt expreſſa in hiſtorijs: tamen non obſcurè hinc colligi poteſt, ex iſtis locis quaſi ex ſcholis quibuſdam ac ſeminarijs Eccleſiarum, in plures regiones & urbes Euangelium perueniſſe. Per Achaiam epiſcopos conueniſſe ad cōcilium, de Paſchatis quæſtione tranſigenda, inferius audiemus. Ad Philippenſes hoc noſtro tempore, duo excellentes doctores, Ignatius & Polycarpus ſcripſere: licet de iis epiſtolis quædam nobis poſtea admonenda uideantur. Neq; credendum eſt, penitùs extinctum fuiſſe Theſſalonicæ illud præclarum lumen quod Paulus ibi accendit. Imò Theſſalonicæ, & Lariſſæ, hoc etiam ſeculo martyres inueniuntur: ſicut infrà dicetur. In Thraciæ urbibus, Anchiali Zotam, Debelti uerò Iulium fuiſſe, Euſebius lib.5.cap.19 ex Serapione indicat. In Illyrico etiam tum fuiſſe eccleſiam Dei, ex Niceph.lib.3.cap.29 liquet: qui quidem Eleutherium quendam doctorem ibi clarum fuiſſe teſtatur. Et ſuprà dictum eſt ueniſſe ipſum Paulum in Illyriam, & ad Danubium amnem.

In Dalmatia, Croatia, Carinthia, Vindelicia, Rhætia, prouincijs Hiſtro conterminis, in Norico Laureaci ad Danubium iuxta Bataniam: Moguntiæ, Treueri, apud Tungros & Agrippinos, Bardeuici Saxoniæ celebri ciuitate, & alibi paßim in Germania eccleſias priori ſeculo plantatas (ut ſuperiori libro oſtendimus) duraſſe hoc quoq; æuo uerìſimile eſt. Licet autem autorum certa teſtimonia de ſingulis non extent, Irenæus tamen fide dignus teſtis, & Germaniæ uicinus, lib.1 contra hæreſes, cap.3. Germaniæ eccleſias illuſtri ornat præconio: eas nimirum nunquam aut aliter crediſſe, aut aliter tradidiſſe quàm Apoſtolos, eorumq; diſcipulos. Vnde certum eſt, Euangelium ad Germanos non tam ſerò perueniſſe, ut recentiores quidam ſcriptores cenſuerunt.

Nunc ad Italiam, in qua quidem Roma habuit doctores Euariſtum, Alexandrum, Sixtum, & cæteros, de quibus ſuo loco inferius. Syrum Papienſem epiſcopum Bergomenſis narrat, Ticinum, Genuam, Derdonam, Aſtenſem, & reliquas uicinas urbes Chriſto lucrifeciſſe. Brixiæ Fauſtinus epiſcopus fuit. Fuerunt igitur in iis locis adhuc ſancti cœtus.

In Gallia Arelati Trophimum, Pauli diſcipulum, Chriſtum docuiſſe, ſuprà diximus: de cuius fonte (ut Soſimus papa, teſte Petro Cluniacenſe, ſcribit) omnes Galliæ ciuitates fidei riuulos acceperunt. Vnde uerìſimile eſt, circa centeſimum Domini annum latißimè iſtos Trophimi riuulos per Gallias fluxiſſe, eaſq; ſancti Dei germinibus fœcundas feciſſe.

Viennæ & Lugduni Eccleſiam hoc ſeculo floruiſſe, patet ex epiſtola martyrum Gallicanorū, apud Euſebium lib.5.cap.1. Adon Viennenſis indicat, Viennæ in Gallijs, ſub Traiano Zachariam quendam docuiſſe, atque in eodem loco martyrem effectum: cui Iuſtus, alijq; plures ſucceſſerunt. Irenæus ait, ſe apud Celtas commorari.

In Hiſpania etiam ſuā Eccleſiam habuit Deus: quod & inde conſtat, quia Irenæus lib.1.cap.3. teſtatur, eccleſias in Hiberis fuiſſe. Iuſtus & Paſtor in ciuitate Compluto paßi leguntur. Faſciculus temporum, Toletum etiam recitat. Tertullianus inquit: Hiſpaniarum omnes terminos, & Galliarum diuerſas nationes, Chriſto fuiſſe ſubditas: ac recitat ea tempora, quæ poſt emiſſos Apoſtolos mox ſubſecuta ſunt.

In Britannia quoque tum fuit eccleſia Chriſti. nam circiter annum Domini 179, ſicut paulo pòſt explicabitur, accerſiti ſunt plures doctores, qui eas ſcintillas quas antea habuerunt, rurſus accenderunt. unde & Scotos, Chriſtianos antiquiores Petrus Cluniacenſis uocat. Ac referatur huc quoq; Tertulliani teſtimonium, qui inquit: Britannorum inacceſſa Romanis loca Chriſto fuerunt ſubdita, & Sarmatarum, & Dacorum, & Germanorum, & Scytharum, & abditarum multarum gentium & prouinciarum, & inſularū multarum nobis ignotarum, & quæ enumerare minus poſſumus: ubi de his temporibus differit.

Suprà etiam commemoratum eſt, à Thoma Scythas cōuerſos eſſe: unde poſtea ibi manſit aliquis cœtus eam doctrinam retinens. Et ut hanc quaſi ſummam omnium adijciamus, Euſebius lib.4.cap.7 teſtatur, Eccleſiam ad Romanos & Græcos, ad Scythas & Barbaros, & ad ipſas penè in ultimis orbis partibus reconditas nationes propagatā eſſe ſub Hadriano: neq; refert, etiamſi ſingulorum loca non inueniamus annotata.

Hactenus inſigniora loca, quorum paßim apud autores fit mentio, in quibus Eccleſia ſua hoſpitiola habuit in hoc ſeculo, utcunq; deſignauimus: ex quibus uidere licet, quomodo uerbum Dei reuera ſit admirandum ſemen Dei, ut Chriſtus uocat: quod quidem ipſe in totū orbem, ad omnes gentes ſubinde diſſeminat, fouet, conſeruat fœcundum atque frugiferum, efficit ut inde ſuam æternam Eccleſiam colligat.

DE PROPAGATIONE

IAm & hoc adijciendū erat, quomodo eccleſia Chriſti in alia atque alia loca in hoc ſeculo propagata fuerit: ſed tam pauca de ea re ad noſtram uſque memoriam peruenerunt, ut dolendum ſit, tam præclara beneficia Dei tanto ſilentio eſſe ſepulta. Generalia quæ-

ted by Google

dam Euſebius recitat lib. 3. cap. 37, Apoſtolicos uiros per uniuerſum orbem quaquà patet diſcurriſſe, ſalutaria regni cœlorum ſemina ſuperſeminantes, & auctiora reddentes: ac iactis fundamentis uno in loco, fidisq́; miniſtris cōſtitutis, mox ad alias peregrinas gentes, quæ de fidei doctrina nihil audierant, maximis itineribus contendiſſe. Hinc & Nicephorus eadem de re teſtificans, libro 4. cap. 2 ait: Omnium regionum Eccleſias per fidem in IESVM Chriſtum ſplendidè floruiſſe. Id uerò de doctrina & confeſſione accipiendum eſt. nam aliàs duris perſecutionibus uexati & preſſi fuerunt. Et affirmat uterque, quod obſeruatione dignum eſt, iſtos Dei ſeruos Apoſtolicā doctrinam & diuinorum Euangeliorum ſcripturam tradidiſſe: duraſſe etiam in ijs miraculorum donū: nec tantùm ſermonibus, ſed & libris inexpugnabilibus, uitaq́; ſancta rem Chriſtianam iuuiſſe & auxiſſe. Non immeritò igitur Euangeliſtæ ab Euſebio, & aliàs etiam Apoſtolici uiri appellantur.

Hæc in genere de amplitudine Eccleſiæ dicta ſint. Iam uerò nemo dubitabit, unumquemque doctorem in ſuo loco ſedulò hoc egiſſe, ut non tantùm in ſuo cœtu ſana doctrina plātaretur, ſed ut etiam foràs ille ſalutaris fonticulus Euangelij IESV Chriſti ad uicinas gentes emanaret. Sic conſentaneum eſt, ex Hieroſolymis, Antiochia, & alijs celeberrimis locis Aſiæ ad alios populos, ueluti colonias quaſdam eccleſiæ Chriſti traductas eſſe. Ignatius ex uinculis alias Eccleſias, procul diſsitas, ſcriptis erudire & conſolari non ceſſauit. Quanto uerò magis ac liberius idem egit, donec liber Antiochiæ functus eſt miniſterio! Polycarpum Romam ueniſſe ſcribunt, ibiq́; quaſdam hæreſes, ut Valentini & Cerdonis, repreſsiſſe & extinxiſſe.
Ac de Iohanne euangeliſta Clemens ſcriptum reliquit, (ut habet Euſebius libro 3. capite 22) eum poſt reſtitutionem ſuam ſub Traiano factam, ad uicina quoq; gentium loca exiuiſſe, uti ibi Eccleſias & miniſtros conſtitueret: idq́; rogatum feciſſe. Et conſidera mirabile Dei conſilium. Iohannes in Ephеſum ad littus maris Aegei collocatus eſt ut inde quaſi ex ſpecula retrò ſuam Aſiam uideret, ſuaq́; fragantia repleret: ante ſe uerò Græciam, totamq́; Europam haberet, ut inde tanquam tuba Domini ſonora, etiam ultramarinos populos ſuis concionibus ac ſcriptis inclamaret, & inuitaret ad Chriſtum: præſertim cum ibi fuerit admodum cōmodus portus, plurimiq́; mercatores ac homines peregrina ea loca adierint. Habitauit in eodem littore, non procul à Iohanne, Polycarpus, alijq́; inſignes uiri: qui nequaquam canes muti, uerùm tubæ ſonantes fuère, eccleſiam Chriſti perpetuo ſtudio conuocantes.

Decimo Traiani anno, Alexandrum Romæ magnā Senatorum partem, & Hermetem præfectum cum tota domo, admodū numeroſa familia, & Quirinum tribunum cum ſuis domeſticis, conuertiſſe ferunt.

Recenſet Platina, Romanos epiſcopos huius ætatis plures ad diuerſa loca epiſcopos ordinaſſe: uerùm cum loci non exprimantur, fides penes ſcriptorem eſto.

Sunt qui ſcribant, Sixtum quendam Peregrinum nomine, Romanum epiſcopum, in Gallias miſiſſe, qui eas in fide confirmaret. acceperant enim antea doctrinam Chriſti ab alijs doctoribus. Benignum, Polycarpi diſcipulum, in eas quoq; partes deueniſſe ſcribunt.

Anno Hadriani 13, Domini 133, Taurinus, Ebroicenſis epiſcopus decrepitus, à Licinio præfecto flagellatus, & paralyticum ſanaſſe, & ſororem illius cæcam, ſurdam & mutam ſanitati reſtituiſſe fertur. Licinij quoq; filium extinctum in uitam reuocaſſe, quidam referūt: qua quidem occaſione Licinius, cum uxore Leonilla, & omnibus optimatibus, numero MXX uiri, baptiſati ſunt: atq; hac ratione latius Euangelium diuulgatum eſt. Polycarpum ad littora Maſsiliæ, item Valentiam ſuos diſcipulos propagandi Euangelij cauſa miſiſſe, Vincentius lib. 11, cap. 109, & 113 commemorat: per quos in his quoq; locis Eccleſia aliqua collecta eſt.

Celebratur autem in primis propagatio in Britanniam ſub Eleutherio facta: de qua tamen pleraque tam dubiè & obſcurè recitantur, ut propemodum tota hæc hiſtoria de fide ſua laboret. Ioſephum Arimathienſem circa annū Domini 63, in Britanniam euangelium Chriſti, cum ſuis quibuſdam ſocijs pertuliſſe, & fundamenta Eccleſiæ in ea prouincia primùm cœpiſſe iácere, ſuprà eſt commemoratum. Hinc aliquæ reliquiæ etiam ad hanc præſentem uſq; ætatem permanſerunt, licet uideantur, paulo obſcuriores fuiſſe. Lucio igitur in Anglia imperante, narrant publica ipſius regis autoritate religionem Chriſtianam introductam, & ethnicíſmum totum deſtructum eſſe. Non erat omnino iniquus Lucius Chriſtianorum religioni, ſtatim initio ſui imperij. Mouebatur enim nonnihil miraculis illuſtribus, quæ à Chriſtianis in teſtimonium & ornamentum ſuæ doctrinæ paſsim edebantur: ut Gildas Albanius libro de uictoria Aurelij Ambroſij refert. Verùm ne prorſus ei aſſentiretur, retrahebatur auita ſua religione, quæ erat ethnica. Altiſsimè enim hærent, difficilimeq́; ex animo eijciuntur, quæ in teneris annis nobis inſtillata ſunt. ad quod accedit, quòd natura noſtra per ſe proclinior ſit ad ſuperſtitiones, quàm ad ueram Dei doctrinam, quæ apparet rationi abſurdiſsima. Offendebatur etiam externa ſpecie Chriſtianorum, quòd uideret homines uiles & abiectos Chriſtianam religionem profiteri. Præcipuè uerò ſpectabat Romanos, et ipſum adeò Imperatorem: ſicut homines mundani plerunq; potentes ſpectare, eorumq́; exemplum ſequi ſolent. Poſteaquàm igitur comperit ex legatis Cæſaris, præpotentes atque illuſtres quoſdam ex Romanis, Trebellium nempe & Pertinacem, alioſq́; nonnullos Chriſtianæ religioni acceſsiſſe: imò etiam ipſum Imperatorem Chriſtianis æquum factum, miraculoſa pluuia à Chriſtianis precibus impetrata permotum: cœpit ipſe quoq; Chriſtianorum doctrinam attentius & plenius cognoſcere, ac tandem ad Eleutherium, Romanæ eccleſiæ epiſcopum, Eluanum & Meduinum Britannos doctrina præſtantes mittit, ac rogat, ut inde doctores quoſdam accipiat, qui Chriſtianam religionem in ſuo regno, abolito toto Ethniciſmo inſtaurent. Fugatius itaq; & Damianus in ea loca uenientes, Eccleſiam partim reformant, partim conſtituunt. Hæc anno Domini 179 contigerunt. Ad hunc ferè modum Baleus in ſuo Catalogo, alijq́; iſta commemorant.

Nauclerus Chro. generatione 6, fol. 25 ait, circa annū Domini 156 hanc propagationē factam eſſe. Heinricus de Erphordia, anno Domini 169: anno Veri 19, ſecundum quoſdam, 6 Commodi. In hiſtoria Timothei

eſt, ipſum

eſt, ipſum Eleutherium in Angliam ueniſſe: id quod Hiſtorici tamen non recipiunt.

Fabulā deniq; omnino reſipiunt, quòd Lucius rex imperio ſuo ſpontè abdicato, imò etiā tota Anglia relicta, factus ſit concionator: qui in Gallijs & in Germania, nempe Auguſtæ et in Sueuia, paßim prædicarit Chriſtum: a[illegible] deniq; Curienſis eccleſiæ doctor effectus, martyrio occubuerit. His fabulis diabolus conſpurcauit Eccleſiam Chriſti. Vtut autem ſeſe res habeat, nos quidem ſatis certò dicere non poſſumus.

Atque hæc quidem de Britannia, ex alijs breuiter commemorantur. ſed quis tamen fuerit qui primum in Britannia Euangelium docuerit, non ſatis liquet. Illud certè à ueritate alienum non uidetur, eam Eccleſiam initiò à Græcis ſeu Orientalibus doctoribus, non à Romanis ſeu Occidentalibus plantatam fuiſſe: Græcosq; eò ritus ac ceremonias qualeſcunq; demum initiò fuerint, tranſtuliſſe. Cur autem ita ſentiamus, duobus potiſsimùm indicijs mouemur: quòd Petrus Cluniacenſis abbas ad D. Bernhardū ſcribens affirmat, Scotos Græco more ſuo tempore ſolitos olim Paſcha celebrare, non Romano. Notum uerò eſt, de hac re acerbè initiò inter Orientales & Occidentales certatum eſſe. Alterum porrò eſt, quod Galfridus Cardinalis, qui itidem circiter annum 700 uixit, teſtatur in ſua Britannica hiſtoria lib. 8. cap. 4. q. Brianni penitus noluerint recipere Auguſtinū iuniorem, magni Gregorij legatum, nec ullum pontificis Romani primatū ſuper ſe agnoſcere. Quod itidem nō obſcurum ſignum eſt, eò doctrinam nō à Romanis propagatam eſſe. Cæterùm quòd Innocentius in ſua Epiſtola, diſt. [illegible] cōtrà contendit, Occidentales eccleſias omnes, & etiā Africanas, uel à Petro, uel ab eius aut ſucceſſorū ſuorū diſcipulis propagatas eſſe: id putamus magis quodam inanis gloriæ, terrenæq; potentiæ ſtudio ab eo dici, quàm quòd rei ueritas ita ſe habeat, hiſtorijsq; probari poßit. In promptu enim eſt exemplū Pauli, ac eius diſcipulorū, qui negat ſe à Petro eſſe miſſum aut uocatum: et tamē etiam in Occidentalib. eccleſijs multum cū ſuis laborauit. De Ioſepho Arimathienſi ſuprà facta eſt mentio.

Sub Cōmodo Imperatore, in Indiam quoq; memorabilis inſtauratio accidit, circa annum Chriſti 178. Nam Indi, ut Hieronymus in uita Pātæni refert, ad Demetrium, clariſsimum epiſcopum Alexandrinæ eccleſiæ, nuncios ablegarunt, petentes, ut eruditum ac piū doctorē ſibi mitteret. Erat enim Alexandria cùm propter literarum ſtudia, tum uerò omnium maximè propter ſinceram Euangelij doctrinam, etiam in longinquis regionibus celeberrima. Deligitur aūt uir doctrina et pietate præſtans Pantænus, qui et peregrinationem non inuitus ſuſcipit, et fœliciter expedit. Non aūt primus in Indiam Euāgeliū Chriſti intulit Pantænus, ut ex ſuperiori Centuria patet. Præterea eius rei & hoc argumentum eſt, quòd in eo loco euangeliū Matthæi Hebraicis literis à Bartholomæo deſcriptum inuenerit, ſecumq; Alexandriā deportauerit. Quapropter cōſentaneum eſt, eum in quibuſdā locis Indiæ eccleſias correxiſſe, in alijs de integro reſtituiſſe, uel etiā plantaſſe. Apud Brachmanos, & circum ea loca eum docuiſſe, Hieronymus in epiſtola ad Magnum teſtatur.

CAPVT IIII.

DE EXTERNO STATV, HOC eſt, de perſecutionibus & pace Eccleſiæ.

IAM igitur paulatim propius ad Eccleſiæ deſcriptionem accedamus. Eius enim domiciliū hactenus utcūq; monſtratū eſt: nunc uerò, qualibus tempeſtatibus incolæ Eccleſiæ, in hoc quaſi uaſto mundi ipſius mari, ſint uſi, conſiderandum eſt: nempe qua ratione, quibus artibus, inſidijs & crudelitatibus, Diabolus eiusq; ſatellites conati ſint eccleſiam Chriſti concutere atq; euertere, et quomodo interdum Deus ei quaſi Halcyonia quædā inter medias procellas dederit: quæ quidem res miraculoſam Dei gubernationem & ingentem miſericordiam erga ſuam Eccleſiam perpetuò declarat & commendat.

Primùm autem, cum Diabolus immani odio contra Chriſtū eiusq; Eccleſiam flagret: & illud diuinū oraculum, Tu mordebis calcaneum ſeminis, ad finem uſq; mūdi impleri oporteat: facilè eſt cogitare, q. his præſertim temporibus, tantisq; incrementis regni Dei nihil nō molitus ſit, quo gloriā Chriſti, hominū ſalutem ac miniſteriū uerbi impediret, cōſpurcaret, aut etiā funditus euerteret ac deleret, ſuamq; aulam ampliaret, & tanquā fortis armatus cum potentia tueretur. Literis igitur proditū eſt, tum maximè diabolū externo & interno bello eccleſiā Dei acerbè et crudeliter infeſtaſſe. uerùm de externa eius, nēpe corporū oppugnatione, hoc Capite diſſeremus: de interno, paulo inferius.

DE PERSECVTIONE ſub Traiano.

DOmitiano igitur, cùm alioqui graui omnibus hominibus tyrāno, tum uerò in primis Chriſti & Eccleſiæ Dei acerrimo hoſte, è rebus humanis ſublato: & ſuccedente Nerua, ut eſt ſuperiori libro expoſitum: publico decreto pleraque Domitiani iniuſta & crudelia edicta caßantur, ea ratione, ut Chriſtianis aliqua pax concedatur, & exulibus in ſua loca & functiones redire liceat. In his quaſi inducijs, etiā Iohānes euāgeliſta, ex Patmo ad ſuos Epheſios reuerſus eſt, & eccleſia Chriſti medioriter reſpirauit, ac ueluti ſereno cœlo ſementis Verbi diuini paßim fœliciter facta eſt. Verùm eam fœlicitatem mox inuidit eccleſiæ Chriſti Diabolus. Nerua enim poſt unicū imperij ſui annum extincto, in imperium ſuccedit Traianus, circa annū Chriſti centeſimū: ac imperio præfuit annos 19, menſes 6. Mox igitur aliū ſtatum uel conditionem Eccleſia accepit. Erat alioqui M. Vlpius Traianus ciuiliter bonus ac laudatus princeps, ob iuſticiā & humanitatem clarus adeò, ut poſtea lætæ acclamationis, quoties crearetur Cæſar, præbuerit formulā: Sis fœlicior Auguſto, melior Traiano. eſtq; argumentum nō peßimæ naturæ, q. aliquando præfectū prætorij eligens, et gladiū ei tradens, fertur dixiſſe: Hoc enſe cōtra meos hoſtes uteris, cum tibi iuſta mandauero: quòd ſi uerò me uideris iniuſtè agere, contra me ipſo utitor. Sed cùm diſtinctæ ſint uirtutes politicæ & Chriſtianæ, quod ad regnum hoc cœleſte ſeu ſpirituale ipſius Chriſti attinet: talē ſe præſtitit, ut tertius inter hoſtes Chriſti &

cruentos perſecutores eccleſiæ Dei, nempe à Nerone ac Domitiano, connumeretur. Occaſiones autẽ fuêre *tales.* Fuit Imperator, *quod dici ſolet, à teneris annis, ethnicis ſuperſtitionibus imbutus: deinde & aliàs gubernatores rebus politicis quaſi ſpinis quibuſdã irretiti, non inquirunt diligentius religionis negocia.* Ad *hæc, ſumma etiã hominis ſapientia & iuſticia, eſt naturà inimica* Deo: *ut plerunq; homines, quæ ſunt ratione excellentiore præditi, eo magis myſterijs Dei ac regno* Chriſti *aduerſentur.* Ex hiſce igitur quaſi intimis cõſiliarijs Traianus nauſeam et odium erga religionem Chriſtianam, utpote ſuis ſuperſtitionibus contrariam, naturà habebat: poſtea uerò improbi magiſtri ac inſtigatores accedebant. *Et ſcribunt hiſtorici plures,* Imperatorem nõ tam à natura ad profuſionem ſanguinis inclinatum, quàm à conſiliarijs fuiſſe deceptum & inſtigatum: in primis uero (ne non diabolus ſuum antiquum obtineret) ab ethnicis ſacrificis eſſe concitatum & inflammatum, nempe à Publio Tarquinio ſacrorum principe, cum Mamertino urbis præfecto: ut Nauclerus refert. *Ac numerarunt idolorum ſacrifici præfectis pecuniam, ut Chriſtianos tanquam hoſtes ſuos è medio tollerent: teſtante id Freculpho lib. 2, cap. 20.* Plauſibilis etiam cauſa quæſita, & inſidioſè amplificata eſt. *Poſtquã enim in conſpectu eſſet, religionem Chriſtianam indies magis magiſq; augeri, præcauendum eſſe ſentiebant, ne imperium Romanum inde aliquid detrimenti caperet: ſicut etiã Sabellicus ſcribit, piorum numerum et multitudinem ſuſpectiorem fuiſſe Traiano, quàm ipſam religionem.* Eiuſmodi enim criminationibus Monarchæ, ſuæ potentiæ præter neceßitatẽ anxiè metuentes, plus quàm ullis alijs afficiuntur. *Prædarum quoq; occaſiones qualeſcunq; plurimi, præſertim uerò aulici, cupidè uenantur.* Neq; uerò hoc prætermittendum eſt, quod Nauclerus prodit, Euariſtum conſtituiſſe, ne plebis in Epiſcopum reciperetur accuſatio. hac tam regia uel tyrannica potius lege permotos eſſe politicos uiros, & ipſum adeò Traianum, ut metuerent, ne quando illi doctores Chriſtianorum autoritate & potentia creſcerent, Romano imperio detrimentum inſigne emergeret.

Fuerunt autem, ut fieri ſolet, plurimæ cauſæ, quæ ſimul concurrerunt, & crudelitatem tum excitarunt, tum auxerunt. Eſt enim Diabolus, *in perſecutionibus contra Chriſtum & eius membra concitandis, mirus rhetor: ideo prætextus multi fuerunt.* Fecerat & ſenatus Romanus, Traiano bellum in Oriente gerente, decretum cõtra Chriſtianos: quaſi eſſent hoſtes Deorum immortaliũ, reipub. & religionis Romanæ. Etenim graue ipſis uidebatur, patriã & auitam religionem labefactari, aboleri, nouamq; induci.

Itaq; & blaſphemiæ & ſeditionis crimen Chriſtianis intentabatur. Addebatur & hoc, quòd Chriſtiani ſtatuis Imperatorum thure ac uino ſacrificare nollent (id quod inter idololatricas gentes publicum læſæ maieſtatis crimen habebatur) cæteriſq; ſimulachris, quæ ſola pro dijs habebant, colebantq; per orbem, nihil diuini honoris exhiberent.

Porrò, quo anno ſui imperij eam perſecutionẽ cœperit, non tam accuratè annotatum inuenimus: uerißimile tamen eſt, eum ſtatim unà cum aſſumpto imperio, aut certè non multo pòſt, cœpiſſe in Chriſtianos ſæuitiã exercere: utpote homo ethnicus, et plurimis Chriſti hoſtibus ſtipatus, neq; erat adhuc Domitiana perſecutio penitus abolita, præſertim cum Nerua uix annũ imperio præfuiſſet, ut dictum eſt. Scribit Heinricus de Erphordia, Traianũ ſecundo anno mouiſſe perſecutionem, uerùm ſeptimo demum acrius urſiſſe.

Non autem uno tantùm in loco ea perſecutio graſſata eſt: ſiquidẽ à tali capite, nempe monarcha, mota fuit: paßimq; per omnia Romani imperij loca (quod tum non modò Europam, ſed maximam etiam Aſiæ et Africæ partem adhuc complectebatur) ſeſe extendit. Ac docet rerum uſus, Regum miniſtros aut præfectos promptißimos eſſe ad talia obſequia, ut qui gratiã ac ſua quædam commoda in illis rebus uenentur. Proſcripta enim Chriſtianorum bona iſtæ Harpyiæ ad ſe rapiunt, & ueſtimentis Chriſti ſeſe palliant & ornant.

Apparet autem ex Plinij Secundi ſcripto, publica mandata ab Imperatore, ad omnes omniũ prouinciarum præfectos eſſe miſſa, quæ quidem neceßitatẽ perſequendi cuilibet præſidi attulerunt: ac teſtantur autores, infinitos Chriſti fideles ſub hoc Imperatore interemptos eſſe. Romæ doctores euangelij Chriſti, uelut hoſpites & omnis politicæ dominationis & mundanorum bonorum expertes, doctrinæ et orationi incumbebant in eo, quo dabatur, tuguriolo: ac confeſſione parati erant pro Chriſto ceruicem præbere. Rapitur ergo anno Traiani quarto Euariſtus ad ſupplicium. de crimine cõtra eũ, ſuprà dictũ eſt: ſed præcipuum erat, quòd Chriſtianorũ doctor haberetur. Scrĩbũt hiſtorici paßim, quòd ſub Traiano Clemens, Alexander, Quirinus, & filia eius Balbilla, Sulpitius & Seruilianus, & Domicilla Serapia, Nereus & Achilleus, alijq; plures paßi ſint. Eandẽ uiolentiã & cæteri per Italiam doctores & Chriſtiani experti ſunt. Hieroſolymis per Atticum Cõſularem perſecutio uiget: ac Simeon Cleophæ filius, Chriſti conſobrinus, cum quidẽ annorũ eſſet CXX, cruci affigitur. Crimen eſt, quòd Chriſtianus, & ex poſteris Dauid, Chriſtiq; agnatus eſſet. & citatur ab Euſebio lib. 3. cap. 32 Egeſippus, qui affirmat, ab hæreticis Simeonem eſſe accuſatũ eo, quo diximus, modo. Qua aũt ratione reliqui priuati Chriſtiani ſint tractati, fortè ob multitudinem non eſt in literas relatum. Idem quoq; ait, epiſcopos Hieroſolymitanos tanquã martyres & teſtes præfuiſſe: unde colligi poteſt, ipſos in maximis periculis & afflictiõibus ibi docuiſſe: nec habuiſſe uel magnificos & ſplẽdidos titulos, uel etiam dominationem ullam politicam.

Antiochiæ uerò Traianus rediens ex bello, deos ſuos laudat, iiſq; pro uictoria ſacrificat, & miſeros Chriſtianos interfici curat. præcipuè aũt clarißimum doctorem Ignatium, diſcipulũ apoſtoli Ioannis, ei Eccleſiæ eripit, ut poſtea dicetur. In Ponto Phocas epiſcopus iuſſu Traiani, eo quòd Neptuno ſacrificare nollet, in caminũ ardentis calcis detruſus eſt per præceps, ac poſtea in thermas coniectus & necatus.

Quin et ſingulatim per ciuitates, populus inſanus contra Chriſtianos perſecutionem exaſperabat. Cauſæ nõ ſunt obſcuræ: nempe quòd partim peccata atrocia, quibus populus eſt obnoxius, miniſterio uerbi nollent argui: partim quòd apud Imperatorem plurimi

gratiam

gratiam inire ſtuderent, & munera captarent, Ideo & gradibus dignitatũ multi adijciebantur, bona publicabantur, extorquebatur pecunia: ſicut præfecti, præſertim impij, norunt eius rei infinita aucupia.

Sed iſtæ crudelitates nequaquam oppreſſerunt eccleſiam Dei: uerùm ſicuti palma aduerſus impoſitum pondus aſſurgit, lætiusq; uiret: ita Eccleſiæ etiã eo tempore, inter medias cruces, gladios, ignes, innumeraq; tormenta ſubinde reuireſcebat et accreſcebat. id quod ex ſcripto Plinij & ſequenti hiſtoria manifeſtum eſt.

Addendum & hoc eſt, doctores tempore perſecutionis Traianæ ſe inuicem & ſuos diligenter cohortatos eſſe ad patientiam. Sic Ignatius Polybium conſolatus eſt, in epiſtola ad Trallenſes: Euſebius lib. 3. capite 35. Clemens Chriſtianos ad marmora damnatos, ad Cherſonam: Freculphus lib. 2. cap. 10. Item paſſim communes fuderunt preces pro conſeruatione Eccleſiæ, & conſtanti confeßione martyrum: ut patet ex epiſtola Plinij. item ex hiſtoria Polycarpi.

Vide igitur quid acciderit, & quomodo aliqua qualiſcunque ſerenitas exorta Dei beneficio fuerit. Circa annum Traiani 14, Domini uerò 122, Plinius Secundus literis & facundia celebris, proconſul Bithyniæ, erat inter cæteros iudices perſecutor datus, ut ait. Tertullianus. is multitudine martyrum quotidie iugulatorum, ingenti ſpiritu & fide Chriſtum confitentium, & ferè ultrò martyria propter Chriſtum expetentium, territus eſt, ut paulo altius eam quotidianam mactationem ſecum perpenderet. Deprehendit enim, Chriſtianos nullorum facinorum reos eſſe: ſed duntaxat ſuum Chriſtum colere, & ſeſe ad pietatem & honeſtatem obſtringere. Cum igitur ex literis humanitatem hauſiſſet, innocentes non debere tantis cruciatibus trucidari, conſcientiæ gratia etiam homo ethnicus: Deo tamen ſuo quodam conſilio omnia iſta mirabiliter moderante, ſeriò cogitat de mitiganda hac tam iniqua, tamq; cruenta perſecutione: literasq; ad Traianum mittit, rem omnem, quantam habet, cognitam exponit, & ea ratione qualemcunq; relaxationẽ impetrat. Mãdat enim Imperator, ne magiſtratus Chriſtianos amplius quærat, ſed ultrò oblatos ab accuſatorib. puniat. Ad eam quoq; rem non parum habuerunt momenti, quotidianæ piorũ preces, à Chriſtianis ad Deum de hac ipſa perſecutione factæ. Cum aũt hæ literæ Chriſtianis innocentiæ teſtimonium perhibeant, & ipſos tyrãnos coarguant, quòd cauſa non explorata inſontes Chriſtianos trucidarint: uiſum nobis eſt, utraq; ſcripta integrè huc collocare.

Epiſtola Plinij ad Traianum, ut extat in eius libro.

Solenne eſt mihi, Domine, omnia de quibus dubito, ad te referre. Quis enim poteſt melius uel cunctationem meam regere, uel ignorantiam inſtruere? Cognitionibus de Chriſtianis interfui nunquam. ideo neſcio, quid & quatenus aut puniri ſoleat, aut quæri. Nec mediocriter hæſitaui, ſit'ne aliquod diſcrimen ætatum, an quamlibet teneri nihil à robuſtioribus differant: detur'ne pœnitentiæ uenia, an ei qui omnino Chriſtianus fuit, deſiſſe non profit. Nomen ipſum, etiamſi flagitijs careat, an flagitia cohærentia nomini puniantur. Interim in ijs qui ad me tanquam Chriſtiani deferebantur, hunc ſum ſecutus modũ. Interrogaui ipſos, an eſſent Chriſtiani: confitentes, iterum ac tertiò interrogaui, ſupplicium minatus: perſeuerantes duci iuſsi. Neque enim dubitabam, qualecunq; eſſet quod faterentur, pertinaciam certè & inflexibilem obſtinationem debere puniri. Fuerunt alij ſimilis amentiæ, quos, quia ciues Romani erant, adnotaui in urbem remittendos. Mox ipſo tractatu, ut fieri ſolet, diffundente ſe crimine, plures ſpecies inciderunt. Propoſitus eſt libellus ſine autore, multorum nomina continens, qui negant ſe eſſe Chriſtianos, aut fuiſſe, cum præeunte me deos appellarent, & imagini tuæ, quam propter hoc iuſſeram cum ſimulachris numinum adferri, thure ac uino ſupplicarent, præterea maledicerent Chriſto: quorum nihil cogi poſſe dicuntur, qui ſunt reuera Chriſtiani: dimittendos putaui. Alij ab indice nominati, eſſe ſe Chriſtianos dixerunt, & mox negauerunt: fuiſſe quidem, ſed deſiſſe, quidam ante triennũ, quidam ante plures annos, non nemo etiam ante uiginti quoque. Omnes & imaginẽ tuam, deorumq; ſimulachra uenerati ſunt: ij & Chriſto maledixerunt. Adfirmabant autem hanc fuiſſe ſummam uel culpæ ſuæ, uel erroris, quòd eſſent ſoliti ſtato die ante lucem conuenire, carmenq; Chriſto quaſi Deo dicere ſecum inuicem, ſeq; ſacramento non in ſcelus aliquod obſtringere, ſed ne furta, ne latrocinia, ne adulteria committerent, ne fidem fallerent, ne depoſitum appellati abnegarent. quibus peractis; morem ſibi diſcedendi fuiſſe, rurſusq; coeundi ad capiendum cibum, promiſcuum tamen, & innoxium: quod ipſum facere deſiſſe poſt edictum meum, quo ſecundum mandata tua & hæterias eſſe uetueram.

Quo magis neceſſarium credidi, ex duabus ancillis, quæ miniſtræ dicebantur, quid eſſet ueri, & per tormenta quærere. Sed nihil alud inueni, quàm ſuperſtitionem prauam et immodicam: ideoq; dilata cognitione, ad conſulendum te decurri. Viſa eſt enim mihi res digna conſultatione, maximè propter periclitantium numerum. Multi enim omnis ætatis, omnis ordinis, utriuſque ſexus etiam, uocantur in periculum, & uocabuntur. Neque enim ciuitates tantùm, ſed uicos etiam, atque agros ſuperſtitionis iſtius contagio peruagata eſt: quæ uidetur ſiſti et corrigi poſſe. Certè ſatis conſtat, propè iam deſolata templa cœpiſſe celebrari, et ſacra ſolennia diu intermiſſa repeti, paſſimq; uenire uictimas, quarũ adhuc rariſsimus emptor inueniebatur. Ex quo facile eſt opinari, quæ turba hominum emendari poßit ſi ſit pœnitentiæ locus.

Epiſtola Traiani ad Plinium.

Actum, quem debuiſti, mi Secunde, in excutiendis cauſis eorum qui Chriſtiani ad te delati fuerant, ſecutus es. Neque enim in uniuerſum aliquid, quod quaſi certam formam habeat, conſtitui poteſt. Conquirendi non ſunt. ſi deferantur et arguantur, puniendi ſunt: ita tamen, ut qui negauerit ſe Chriſtianum eſſe, idq; reipſa manifeſtum fecerit, id eſt, ſupplicando dijs noſtris, quamuis ſuſpectus in præteritum fuerit, ueniam ex pœnitentia impetret. Sine aut ore uerò propoſiti libelli nullo crimine locũ habere debent: nam & peſſimi exempli, nec noſtri ſeculi eſt.

¶ Tertullianus aũt de hoc ipſo reſcripto ſic pronunciat:

ciat: & ſententiam neceſſitate confuſam, negat inquirendos ut innocẽtes, & mandat puniendos ut nocẽtes.

Hac igitur ratione Deus aliquam tranquillitatem ſuæ Eccleſiæ donauit, ut paulùlum uires ſuas recuperaret, & in locum interfectorũ alij ſuccederent, latiusq; aliquanto Euangelij doctrina progredi poſſet: & res ipſa probaret, Eccleſiam ſua conſtantia, confeſſione et cruce magis frãgere perſecutorum tyrãnidem, quàm ceſſione, ſimulatione uel adulatione.

Atqui licet reſtincta nonnihil fuerit ea tyrannis in innocentes Chriſtianos, non tamẽ omnino ſublata aut prohibita fuit, ſed permanſit: ut Euſebius libro 3, capite 33, & Nicephorus libro 3, capite 17 narrant. Abundè enim licentiæ in pios graſſandi improbis relictum erat, ita ut manifeſta & atrociore perſecutione utcunque ſedata, ſingulares quædam per prouincias à præfectis & alijs impijs, prædæ iam aſſuetis, inhiantibusq; inſtituerentur, ac complures hinc inde leui occaſione trucidarentur. Quàm enim facilè fuit, accuſatorem Chriſtiano ſubmittere?

Durauit aũt hæc perſequutio fortè circiter annos quatuordecim, ita tamen, ut initiò in recenti Traiani imperio fuerit lenior, poſtea ſubinde magis magisq; creuerit. Non aũt omnes pariter conſtantes ſemper manſerunt, ſed eo quoque tempore non pauci metuentes ſuo corpori ac bonis, defecerunt. cuius rei teſtis eſt Plinius in ſua epiſtola, qui Cæſari refert, plurimos à Chriſtianis deficere, ac gentilium dijs ſacrificare, ac mitigatione adhibita plures quotidie acceſſuros eſſe.

DE PERSECVTIONE ſub Hadriano.

HViuſmodi igitur ſtatũ Aelius Hadrianus, Traiano defuncto, in imperio, anno Domini 120 ſuccedens, & 20 annos imperans, inueniebat: nimirum, quòd edictis non erat præcepta Chriſtianorum deletio, ſed tamen permiſſa, ideoq; gliſcebãt paſſim & impunè organa diaboli, membra Chriſti affligebãt & trucidabant. Rurſus igitur mutato imperio recrudeſcit perſequutio. Quod ad politicam illam gubernationem attinet, mediocrem ſanè laudem Hadrianus adeptus eſt: nam ingenio excelluit, & omnium doctrinarum fuit capaciſſimus: ſed mirus fuit occultator ſuorum uitiorum, ac ſimulator egregius. cum enim aliquando ob nimiam largitionem reprehenſus eſſet, dixiſſe fertur: Imperatorem erga unumquemq; debere eſſe talem, qualem ſi priuatus eſſet, ſibi uellet eſſe Imperatorem. At nos de regno Chriſti, eiusq; Eccleſia hic agimus, ubi Hadrianus non modò nullas portas Chriſto, regi gloriæ, ut debebat, aperit: ſed inter eos milites eſt, qui Chriſtũ in ſuis membris, præter omnem culpam crucifigunt. Perſecutionis autem in Chriſtianos cauſas propemodum eaſdem habuit, quas & Traianus. Erat enim ethnicus & præcipuè ſuſurrones ac criminatores habebat penes ſe quàm plurimos, Chriſtianos ſubinde deferentes, & dictitantes, Chriſtianos eſſe exitiales Romano imperio.

Secundo igitur Hadriani anno, Aurelius comes Alexandrum Romanum epiſcopum, cum Hermete præfecto urbis, eius uxore, liberis & tota familia, numero MCCL, in carcerem conijcit, & tandem in furno ardenti cremauit. Redarguẽs uerò hanc iniquam tyrannidem Theodulus, Alexãdri diaconus, idem ſupplicium ſubijt. Eadem crudelitate et alios ille comes tractauit.

Narrant & Zenonem, patriciũ Romanũ, cum decem milibus, ducentis et tribus, pro Chriſto interfectũ.

Quinto Hadriani anno, Euſtochio, quẽ Traianus cõtra Barbaros miſerat, parta uictoria domũ redeũti, Hadrianus lætabundus occurrit: & eum introducens, pro uictoria Apollini confeſtim ſacrificat. quod cum Euſtochius unà cum ipſo facere detrectaſſet, cũ uxore et liberis martyriũ perfert. Vincentius lib. 11, cap. 82.

Circa decimum eius annum, Fauſtinus & Iobita in ciuitate Brixiana martyrium ſubierunt. Eleutherius apud Meſſanam, cum Anthia matre. Item, Symphoroſſa cum ſeptem filijs, Sophia cum tribus filijs interficiuntur: ut M. Hermannus narrat. In Hiſpaniæ ciuitate Compluto, Iuſtus et Paſtor fratres interfecti ſunt.

Nono eius anno decem millia martyrũ in Armenia monte Ararat pro fide Chriſti crucifiguntur et nominantur quidẽ, Achaicus princeps, Heliades dux, Theodorus magiſter militũ, & Carcerius dux exercitus, cũ ſuis contribulibus, ab Heinrico Erfurdenſi: ſed multæ circũſtantiæ cum fide eius hiſtoriæ pugnare uidẽtur.

Sed ecce, quòd ſemper Deus clementiſſimus ſolitus eſt facere, quando graſſandi libidinem uaſa iræ contra dilectos ſuos omnium maximè uidentur uelle explere, & nihil relinquere, ut eo ipſo tempore mirabiliter aliquam quaſi tempeſtatum ſedationem ſuis largitus fuerit: ita hoc etiam tempore, miro Dei cõſilio perſecutio aliquantulum ſiſtitur, idq; fit hac ratione.

Excitantur diuinitùs quidam pij, cordati et docti uiri, qui uidentes Imperatorem impijs quibuſdam furijs cinctum, animo eius tantùm ad cædes illas cruentas abutentibus, nec eſſe ei cognitam doctrinam aut cauſam Chriſtianam, grauia ſcripta adornant, eaq; Imperatori exhibent: quibus declarant, quid doceant, quid profiteantur Chriſtiani, & qualis ſit eorum conuerſatio. Hæc fiunt circa annum Domini 126: Hadriani uerò nonum, uel decimum. Degebat eo fortè tempore Hadrianus Athenis: cumq; ibi Eleuſinam inuiſens, omnibus penè ſacris Græcis initiatus eſſet, impunè permiſit in Chriſtianos ſæuire, quibuſcunq; id libitum fuiſſet. Proinde Quadratus, Athenienſis antiſtes, Apoſtolorumq; diſcipulus, Imperatori librum pro religione Chriſtiana offerens, demonſtrat Chriſtianos præter culpam meritumq; tam indignis modis tractari. Idem facit & Ariſtides, philoſophus Athenienſis, literis & eloquentia, in primis uerò pietate & fide præſtans. Nam & coram Imperatore (qui ob hoc etiam celebrari uolebat, quòd eruditis uiris delectaretur) ipſemet luculentiſſimè perorauit, et Apologiam pro Chriſtianis exhibuit: cuius libris tantã inquit Hieronymus ineſſe eloquẽtiam, ut philologis adhuc ingenij indicium ſint. Huc accedit legatus Serenus Granius, uir apprimè nobilis, qui literas grauiſſimè ſcriptas ad Hadrianum mittit: iniquiſſimum eſſe oſtendens, clamoribus uulgi innocentiũ hominũ ſanguinem concedi: & ſine ullo crimine, nominis tantùm & ſectæ reus fieri. Euſebius lib. 4. cap. 8.

Precibus igitur Eccleſiæ ſuæ permotus Deus, per hos excellentes uiros fuit efficax, ut Hadriani animus, de Chriſtianorum rebus nonnihil plenius edoctus, aliquantulum

quantulum

quantulum miteſceret, & æquior Chriſtianis fieret. Protinus igitur ad Minutium Fundanum Aſiæ minoris proconſulem ſcribit, Nemini amplius liberum eſſe debere, Chriſtianos ſine certa obiectione criminis politici & probatione damnare. Cum autem & Iuſtinus eam epiſtolam in ſua Apologia citet, teſtimonij gratia nos quoq; eam huc adſcribemus.

Epiſtola Hadriani ad Minutium Fundanum.

Epiſtolã accepi ſcriptam mihi à Serennio Graniano, uiro illuſtriſsimo, cui tu ſucceſsiſti. Itaq; non uidetur mihi cauſa hæc ſine inquiſitione relinquenda, ne & homines turbentur, & ſycophantis maliciæ ſubſidium præbeatur. Quapropter ſi prouinciales id quod contra Chriſtianos petunt, comprobare, & pro tribunali reſpondere poſſunt: id ſolum agant, & non ſolùm petant ac uociferentur. Etenim multo magis hoc conuenit, ut ſi quis accuſare uoluerit, id per te cognoſcatur ac diiudicetur. Igitur ſi quis Chriſtianos accuſat, & contra leges agere oſtendit, tum demum pro ratione delicti decerne. Verùm hercle, ſi quis calumniæ gratia hoc poſtulabit, hunc propter maliciam corripe, & cura ut uindices.

Hoc pacto iterum quædam Halcyonia ſuæ Eccleſiæ, eaq; maiora quàm Traiani tempore, conceſsit Deus, idq; præter diaboli uoluntatem: quanuis & hac ratione nondum omnis inſidiandi & affligendi materia impijs fuerit adempta. Ac Hermannus narrat, Adrianum breui, poſt edictum ad Aſiaticos pro Chriſtianis promulgatum, mutatum eſſe in priſtinam tyrannidem, & paſſas eſſe Serapiam & Sabinam. Sunt aũt exempla fidei & confeſsionis digna laude, quòd hi tanti uiri, in tantis terroribus piorum, non ſunt ueriti ſua ſcripta exhibere, & ueluti patronos ſeſe omnium Chriſtianorum præbere. Neque hæc uirtus Imperatoris ſilentio prætereunda eſt, quòd & accepit clementer ea ſcripta, & iniuſtam ſæuitiam cohibuit.

Ceterùm Diabolus, hoſtis Eccleſiæ Chriſti perpetuus & indefeſſus, etiam hanc qualemcunq; pacem, non potuit fidelibus inuiolatam relinquere. nam aliunde iam Chriſtianis internecionem parat. Erat tum Iudaicæ factionis dux Barcochabas, de quo infrà dicetur. Is quo pleniorem manum haberet, Chriſtianos ſolicitat, ut ſibi ſubſidium contra Romanum militem ferant. quod cum ipſi detrectaſſent, nec fas ſibi eſſe crederent, Imperatori tanquã poteſtati ſublimiori in terris obedientiã non præſtare, uel cum impijs & hoſtibus Chriſti ſe coniungere: mox furioſè in Chriſtianos conuerſus, eos tanquam blaſphemos & hoſtes ad ſupplicia rapit, ac diris cruciatibus perimit. Adrianus autem iſtis ſeditioſis bello armiſq; repreſsis, atq; Iudaica gente ſimul fermè ad internecionem uſque deleta, iterum quandam quietem Chriſtianis peperit.

DE PERSECVTIONE SVB Antonino Pio.

HAdriano è rebus humanis exempto, T. Aelius Arrius Antoninus Pius in imperio ſurrogatur, anno Domini 139: & regnauit annos 23. ob uirtutes politicas laudem conſecutus. Solitus eſt dicere: Se malle unum ciuem ſeruare, quàm mille hoſtes occidere. Statum uerò Eccleſiæ accepit talem, qualem anteceſſor reliquit: nempe quòd, etſi non edicto aliquo iugularentur Chriſtiani, tamen paſsim erant inuiſi, ac premebantur à filijs huius ſeculi, ſuis cupiditatibus conſulentibus. Initio igitur ſui imperij hinc inde pij interficiũtur: obtendunt Ethnici, (ut ex ſcripto Antonini, quod à nobis paulo pòſt recenſebitur, patebit) quòd omnis generis mala, terræmotus, bella ac prodigia propter Chriſtianos, ueluti huius mundi catharmata, ſibi accidant: eaq; ad Imperatorẽ deferũt. Ex Iuſtino liquet, Chriſtianos de uoluptatibus turpiſsimis, deq; infanticidijs, uel quòd carnes humanas uorarent, accuſatos eſſe.

Idem autor in Apologia inquit, quòd Ethnici, quando audierũt Chriſtianos de regno Chriſti dicere, ſuſpicati ſint, eos de terreno agere. Quare tanto magis ſuo regno metuentes, in eos ſæuierunt: cum tamen ſpirituale & æternũ Chriſti regnum tantum Chriſtiani crederent, & expectarent. Quæcunq; etiam ſcelera impuri hæretici patrarũt, ea Chriſtianis ſunt imputata. Fœlicitas igitur cum ſeptem filijs, ob confeſsionem fidei morti tradita eſt. Braxedis item Romæ, ubi ſimul plures Chriſtiani patiuntur. In Hiſpanijs & Gallijs quoq; non pauci interimuntur: eſtq; inter alios Photinus, Lugdunenſis epiſcopus, cum quadragintanouem in carcerem miſſus, ac necatus. Apud Alexandriam Aegypti Ptolemæus & Lycius, cum multis alijs pro fide Chriſti patiuntur: ut in Chronico Euſebij indicatur. Iuſtinus in Apologia meminit martyrum ante ſe, Ptolemæi et Lucij. Etſi igitur tempore huius Antonini paululum remiſsior uideri queat fuiſſe perſecutio: non tamen deſtitit ſuis homicidijs, pro ſua natura membra Chriſti impetere, calcaneumq; mordere, diabolus.

Non autem omnino clementem fuiſſe erga Chriſtianos Antoninum Pium, præſertim initiò, Tertullianus teſtatur. nam in eo quem ad Scapulam ſcripſit libro, ſic inquit: Arrius Antoninus in Aſia, cum perſequeretur inſtanter, omnes illius ciuitatis Chriſtiani ante tribunalia eius ſe manu facta obtulerunt. tum ille paucis duci iuſsis, reliquis ait: ὦ δειλοί, εἰ θέλετε ἀποθνήσκειν, κρημνοὺς ἢ βρόχους οὐκ ἔχετε; *O' infœlices, ſi mori cupitis, an non habetis laqueos & præcipitia? Scribit & Iuſtinus in Apologia ſecunda, quanta iniuſticia ac tyrannide Chriſtiani ad ſupplicia ſint abrepti: nempe quòd non ſoliti ſint iudices in delatos inquirere, num alicuius ſceleris rei eſſent: ſed tantum, quia eſſent accuſati de Chriſtianiſmo, mox punitos: & eam inquiſitionis formam fuiſſe, quòd iuramento adacti fuerint Chriſtiani, ueritatem profiteri, num eſſent reuera Chriſtiani. Apparet quoque ex epiſtola Smyrnenſi, (quæ in Euſebio, libro 4, cap. 15 recitatur) tyrannos ad defectionẽ hortatos eſſe Chriſtianos, hac uidelicet ratione, ut iurarent per fortunam Cæſaris, ut Chriſto conuiciarentur, ut ſacrificarent idolis. Vide autem qua ratione & hoc tempore Deus hãc atrocem perſecutionem mitigauerit: quã abſq; dubio conſtanti confeſsione, & aſsidua & ardenti inuocatione Eccleſia Chriſti impetrauit. Sicut enim in ueteri Teſtamento Prophetæ diuinitùs in ſummis tribulationibus piorum excitabantur, ut & populum Dei conſolarentur, & tyrannorum impetus frangerent: ſic & hoc tempore Iuſtinus philoſophus Chriſtianus, uir doctiſsimus, excitatur. is ad Antoninum Imperatorem, eius filios ac Senatum Romanũ, Apologias pro Chriſtianis feruenti zelo plenas ſcribit, apertè aſſeuerans, Chriſtianos*

inſontes plecti: ipſosq; iudices, non examinatis cauſis, affectu temerario flagelloq; furiarũ percitos, occidere indemnatos, abſq; ullo reſpectu iuſticiæ: cum eam quæ uera & ſola ſit, religionem Chriſtiani profiteantur. Accedũt & aliorum Aſiaticorũ ſcripta: tantumq; Deo cooperante obtinetur, ut Imperator literas in Aſiam de coercẽda perſecutione mittat, quæ quidẽ ſunt eiuſmodi.

Literæ Imperatoris.

Imperator Cæſar Aurelius, Antoninus, Auguſtus, Armenicus, Põtifex maximus, Tribunitia poteſtate functus quindecies, Conſul tertiò, cõmunitati Aſiæ ſalutẽ.

Ego quidem etiã Dijs hoc eſſe curæ noui, ne qui tales ſunt lateant. Nã hi eos qui ſe adorare nolũt, magis puniunt q̃ uos, quos in perturbationẽ conijcitis: ac ſententiã eorum quã de uobis habent, cõfirmatis, qua uos tanquã impios accuſant. Eſt aũt illis optabile, ut accuſati pro Deo ſuo mori malle q̃ uiuere uideantur. Vnde & uictores euadũt, animas ſuas potius tradentes, quàm nobis ad ea quæ petitis ut faciãt, obtemperãtes. Haud uerò abſurdũ fuerit admonere uos de terræmotibus, qui facti ſunt ac fiunt: ut cum triſtamini, quando fiunt, res noſtras cum illorum confertatis. illi meliore erga Deum animãtur fiducia: uos uerò per uniuerſum tempus quo ignorãtes eſtis, & Deos alios colitis, & religionẽ erga immortalẽ negligitis, ac Chriſtianos illũ colentes pellitis, et ad mortẽ uſq; perſequimini. Pro talibus iam etiã multi prouinciarum præſides diuiniſſimo quoq; patri noſtro ſcripſerũt: quibus et reſcripſit, nõ eſſe tales moleſtandos, niſi quid cõtra Romanũ imperiũ tẽtaſſe deprehendãtur. Et mihi etiam multi de talibus ſignificarunt, quibus etiã ſecundum patris mei ſententiam reſcripſi. Si uerò poſthac quiſquã negocium talibus, tanquã talibus, faceſſere perrexerit: is qui defertur, ab accuſatione ſit abſolutus ac liber, etiamſi talis eſſe deprehendatur: delator uerò pœnæ ſubiaceat. Propoſitum eſt hoc edictum Epheſi, in publico conuentu Aſiæ. De his ita geſtis teſtatur etiam Melito, Sardenſis eccleſiæ epiſcopus, eodem tempore clarus: quod patet ex dictis illius, quæ in utiliſſima illa Apologia ſcripſit, quam Imperatori Vero pro doctrina noſtra obtulit.

Teſtatur Melito, referente Euſebio lib. 4. cap. 26. Antoninum Pium generaliter ad omnes ciuitates pro Chriſtianis ſcripſiſſe: ſingulariter tamen ad Lariſſeos, & Theſſalonicenſes, & Athenienſes.

Hac igitur ratione rurſus quædam perſecutionis remiſſio interiecta eſt, qua Deus ſuam præſentiam, curam ac gubernationẽ declarauit. Non eſt aũt iſtis ferè continuis perſecutionibus Eccleſia Chriſti deleta, ſed (ut inquit Nicephorus lib. 3. cap. 22) res Chriſtianorũ quotidianum incrementũ cœperũt, radicibus Apoſtolicorũ uirorũ, quorũ tum adhuc multi in uita erant, doctrinæ altè actis, & ſanctorum ſanguine uberrimè rigatis.

In primis aũt hæc præclara Iuſtini uox, in colloquio cum Tryphone illic locũ habet: Quòd aũt, inquit, nos in Ieſum credentes nemo terrere aut domare ualeat, apparet quotidie. Cum enim obtruncemur, crucifigamur, obijciamur beſtijs, ignibus, alijſq; tormentis tradamur, tamen à confeſſione non diſcedimus: ſed quanto magis in nos ſæuitur, tanto plures pietatem, fidemq; per nomen IESV profitentur, haud ſecus q̃ ſi quis uitem putatione prouocet ad ubertatem. nam uitis à Deo et Seruatore Chriſto plantata eſt eius populus. Hactenus ille.

De perſecutione ſub M. Antonino Vero.

ANtonino Pio ſene ſeptuagenario, apud Lorium *uillam urbi uicinã placidiſſimè uita defuncto, in regnũ ſucceſſit M. Antoninus Verus, frater eius. & imperium per annos 18 adminiſtrauit. Is quantũ ingenio & eruditione ualuerit, nomẽ ipſum Philoſophi indicat, quo ſe cognominari paſſus eſt. Etenim à philoſophiæ ſtudijs, nec imperij negocijs arduis, nec bellicis occupationibus, ut Spartianus ſcribit, auocari aut diſtrahi ſe unquam ſiuit. Ex illis optimus imperator formatus, multa in rempub. Romanã contulit præclariſſima merita. Talẽ demq; ſe omnib. præſtitit, ut ab omnib. amaretur.*

Dignæ quidem hæ uirtutes commemoratione ſunt, & in principe admirandæ: ſed tamen uera laude nempe pietatis, carent. Nam quo in ſuos hic Antoninus cõmodior, eo in Chriſtianos, eorumq; religionem grauior fuit: & ut homo Stoicus, & à primis annis in Saliorum ſacrificulorum collegio educatus, durior.

Mouiſſe igitur eum quartã à Nerone perſecutionẽ, cum ipſo ſtatim regni ſui initio, Euſeb. lib. 4. cap. 15 indicare uidetur. Cum ante eum bene quidẽ & tranquillè habere Eccleſia potuiſſet, ſi bonus & à ſanguine abhorrens princeps Antoninus Pius, reſiſtere furorib. eorum q in Chriſtianos ſæuiebant, potuiſſet. Nam quis tum eccleſiæ Chriſti ſtatus fuerit, apologia Iuſtini ad Antoninum Pium ſcripta abũdè teſtatur. Sunt qui anno ſexto regni M. Antonini, hãc perſecutionẽ motã prodiderint: ut Heinricus de Erfordia, & alij: ſed ipſo anno XVII huius Imperatoris motam ab eo perſecution ẽ uehementiſſimè fuiſſe, Euſebius in procemio libri 5 indicat.

Cœpiſſe aũt, & creuiſſe eam perſecutionem per edicta Imperatoris, quæ belli cõtra Chriſtianos & furorũ ſemper tubæ fuerũt, res ipſa indicat. Nam in Pandectis tale quoddã eius reſcriptũ proponitur, ut in inſulã relegẽtur, q aliquid faciũt cõtra ſuperſtitionẽ gentilem. Et ex Melitonis apologia ad Antoninũ Euſebius quædã recitat, inter quæ & illud habetur: Piã gentem perſecutionẽ pati ex edictis in Aſia propoſitis, quibus freti et incitati ſycophantæ, et alienorũ bonorũ appetitores, manifeſtè latrocinentur. Meminit epiſtolæ martyrum, Galliæ etiã præſidum, quorũ ſemper tyrãnis in Chriſtianos miſeros atrocior erat, q̃ ipſorũ Imperatorum: quibus etiã inuitis, hæc ſæuitia interdũ graſſabatur. Meminit & reſcripti imperatoris ad præſidem, Chriſtianos in cõfeſſione perſeuerãtes capitis ſupplicio afficiendos eſſe: negãtes uerò, dimittendos. Deniq; ſatis erat ubiq; perſecutorũ, modò Imperatores cõniuere uiſi eſſent, qui nouis ſubinde excogitatis criminibus, uulgus inſanũ alioqui et temerariũ, ſi quid cõtra Chriſtianos ſuſcipiendũ eſſet, ad maiorem audaciã & ſæuitiam armarũt, ac nouis quaſi furijs excitarũt. Narrãt ſcripta de martyrib. Gallicis, Ethnicos inſtigaſſe Chriſtianorũ ſeruos, & tormentis adegiſſe, ut talia de Chriſtianis diuulgarent, qualia ab hominib. fieri poſſe, nefas ſit credere: nimirũ quòd ad morem Thyeſtei conuiuij, infantibus ueſcerentur, & Oedipodeis inceſtibus ſe polluerent. Hiſce igitur deteſtandis criminibus moti, illi etiã qui moderatius antea in cauſa Chriſtianorum egerant, licentius nũc & crudelius aduerſus eos ſæuiebãt.

De loco iam meminimus. nam in his duabus celeberrimis Galliæ ciuitatibus, Lugduno nempe, & Vienna, qua fuerit ſæuitum crudelitate in Chriſtianos, præcipuo

puos quidem & gubernatores eccleſiæ Chriſti, ipſorũ indicat epiſtola, cuius exemplũ infrà ſubijciemus. Nec quiſquam putet, mitius fuiſſe actum aut in alijs eius prouinciæ locis, aut cũ reliquo Chriſtianorũ cœtu: quandoquidem nulla reuerentia, nullo pudore accuſatores & perſecutores, in præcipuis & gubernatoribus ipſis explorandis & producendis uſi ſunt, quorum aliquos epiſtola recenſet: ut Vetium quendam Epagethum excellentis ſpiritus iuuenem, Zachariam presbyterũ Viennenſem, Sanctum, Maturum, Attalum, Blandinam, Alexandrum, Alcibiadem, & alios.

Romæ qui ſtatus Eccleſiæ fuerit, Iuſtinus hoc tempore, morte ibidem affectus, teſtimonio eſſe poteſt.

Tantum uerò abeſt ut in Aſia quicquam remiſerint perſecutiones, ut etiam maximas in ea tum fuiſſe Euſebius ſignificet lib. 5. cap. 15. ubi de martyrio Polycarpi prolixè per epiſtolã fratrum Smyrnenſium exemplum exponit, quod infrà ſubijciemus. Certè Athenienſes offenſos magnitudine perſecutionũ, in quibus Publium epiſcopum amiſerant, penè à fidei doctrina defeciſſe, Euſebius ex epiſtola Dionyſij Corinthij ad Athenienſes recitat, lib. 4. cap. 23.

De artificijs cruciatuum ſciendum eſt, nihil tam atrocis ſupplicij & cruciatus ab immaniſsimis quibuſq; tyrannis & organis diaboli excogitari potuiſſe, quo non digni Chriſtiani iudicati ſint. Gallorum epiſtola aliquot ſat crudeles formas enumerat: ueluti inſidias domi foriſq;, & in omnibus publicis locis inclamationes, plagas, tractiones, direptiones, lapidationes, concluſiones, applicationes laminarum candentium, carceres tenebroſos, incluſiones in equuleo ad quintũ punctum, in ipſis cuſtodijs ſtrangulationes, beſtiarum dentes, ferreas ſartagines, patibula, uentilationes ex cornibus taurorum, & ſimiles. Addita eſt inſuper & alia ſæuitia. Diſiectis enim in carceribus & alibi mortuorum cadaueribus, canes cuſtodes additi ſunt, ne ſepulturæ officium cuiquam contingeret: neq; uel precibus ab illis ſepulturæ impetrari potuerunt.

Sed eas crudelitates omnes, in cauſa omnium optima, nempe ipſius Chriſti & cœleſtis doctrinæ confeſſione, non fortiter modò et alacri animo, Spiritu ſancto eos ſuſtentante, pertulerunt: uerùm etiã conſolationibus alij alios animoſè confirmarũt, ut ne quidẽ ab atrocioribus ſupplicijs ſibi metuerent. Deniq; una hæc omnibus cura fuit, ne quis eorũ infirmitate aut cruciatuum perferendorũ impatientia uictus ſuccumberet, ac Chriſtũ ſuum turpiter abnegaret. Sicut decem aliquos ex glorioſo eo martyrij ſtadio reſiliiſſe, epiſtola teſtatur: ſed qui nõ multo pòſt redierint, & ornamẽtum martyrij cum alijs receperint. Qui uerò in abnegatione perſtiterunt, durioribus ſupplicijs, non ut Chriſtiani ſolùm, uerùm ut homicidæ & ſceleſti, adiudicati ſunt.

Hac igitur de cauſa, ſummo rerum Chriſtianarum moti diſcrimine, duo nobiliſsima lumina Aſiæ, Melito Sardenſis & Apollinarius Hierapolitanus epiſcopus, pro religione Chriſtiana libros Apologeticos Imperatori Vero exhibuerunt. Sed de Apollinarij ſcripto relictum nobis nihil eſt. Melitonis particulã Euſebius lib. 4. cap. 26 retulit: quam, quia liberum & ingentem animum, & pietatis propagandæ ſtudio feruentem repræſentat, non pigebit nos huc adſcribere.

In libello (inquit) ad Imperatorem, talia quædam ſub illo contra nos facta deſcribit: Quod enim nunquã eſt factum, iam perſecutionem patitur piorũ genus, nouis edictis per Aſiam exagitatũ. Impudentes enim ſycophantæ, & alienorũ appetitores, occaſionem ex conſtitutionibus illis adepti, manifeſtè latrocinãtur noctes & dies, eos deprædantes qui nihil iniqui faciunt. Et poſt alia quædam dicit: Quod ſi hoc te iubente cõmittitur, ſit rectè factum: iuſtus enim Imperator, nihil unquam uolet iniuſti. & nos cupidè mortis huius honorẽ ferimus. Hoc aũt ſolum abs te ſuppliciter petimus, ut cognitis ipſe primùm huius contentionis autoribus, iuſtè tum iudices, an morte et ſupplicio, uel ſalute ac quiete digni ſint. Si uerò uolũtas hæc, & nouum illud edictum penes te non eſt, quod ne cõtra barbaros quidem hoſtes decorũ eſſet: multo magis precamur, ne nos inhoneſta hac deprædatione preſſos contemnas. Hiſce iterum ſubijcit dicens: Etenim philoſophia noſtra primùm quidẽ inter barbaros uiguit. Cum aũt ſub magno Auguſti progenitoris tui imperio floreret, facta eſt maximè imperio tuo fortunatũ bonũ. Ab eo quippe tempore Romanũ imperium magni ſplendoris incrementum cœpit, cuius tu optatus ſucceſſor & factus es, & eris unà cum filio. Serua igitur Philoſophiã hanc, quæ unà cũ Imperio coaluit, & cum Auguſto cœpit, quã & progenitores tui præ alijs religionibus in precio habuerunt. Et hoc maximum eſt argumentum boni exordij, quòd ex quo noſtra doctrina unà cũ benè inchoato imperio floruit, nihil illi mali inde ab Auguſti principatu accidit: ſed per contrariũ, cuncta ſplendida & glorioſa, ſecũdum omniũ uota. Soli ex omnibus Nero & Domitianus ab inuidis quibuſdam hominibus perſuaſi, doctrinã noſtram calumnijs obijcere uoluerunt: à quibus & mendaciũ hoc ſycophantiæ, irrationibili conſuetudine circa tales dimanare cõtigit. Verùm illorũ ignorantiã tui pij patres corrigentes, multos ſæpenumerò hiſce rebus temerare conatos, ſcriptis ſuis corripuerunt. E quibus auus tuus Hadrianus, multis quidem alijs, ſed & Fundano proconſuli, præſidi Aſiæ, ſcripſiſſe deprehenditur: Pater uerò tuus, tuus inquã, qui cũcta unà cũ illo gubernaſti, ciuitatibus de nobis, ne quid temerè nouarent, in quibus & ad Lariſſæos & Theſſalonicenſes & Athenienſes & cunctos Græcos, ſcripſit. Te uerò, cum maximè in iſtis eandem cum maioribus tuis ſententiam, eamq; multo clementiorem & magis philoſophicam habeas, cuncta facturum perſuaſi ſumus, quæ abs te petimus. Hæc ille.

Hæc tam ingenuè, tam fortiter, tamq; magno dicta ſpiritu, utrum Antonini permouerint animũ, ut æquiorem ſe & mitiorem Chriſtianis præberet, affirmare non habemus. Miſſus erat ad eum aliquando legatus Chriſtianorũ Athenagoras, philoſophus Chriſtianus: ſed odio ignotæ religionis incẽſus princeps, placari nõ poterat. Apparet enim, eius animũ in Chriſtianos ex nulla re alia mutatũ fuiſſe, q̃ ex pluuia miraculoſa precibus Chriſtianæ legionis, quæ poſtea Fulminatrix ab eo dicta eſt, impetrata, in bello Marcomãnico, quæ & ſiti lãguentẽ exercitũ refocillauerat, & fulmen cœleſte quod hoſtes barbaros perterrefaceret, oratione impetrauerat. Tum enim demũ Chriſtianis placatus Antoninus, edictis pacẽ illis aliquã cõciliare ſtuduit. Et ſicut

Traianus

Traianus præceperat, ne inquirerentur Chriſtiani: ita is accuſari etiã uetuit, & accuſatoribus ſupplicium non minus quàm reis minatus eſt. Quam rem & Tertullianus in Apologetico narrat, & de ea ipſius Imperatoris extare ait literas, quarum exemplum hoc eſt:

IMPERATOR CAES. M. AVRELIVS ANTOninus, Germanicus, Parthicus, Sarmaticus, populo Rom. ſacroq; Senatui ſalutem.

Notos uobis *facio conatus meos, & ſucceſſus belli Germanici, quantisq; in hoſtico laborauerim difficultatibus, circumuentus à draconib.* LXXIIII. *intra nonum miliarium. eos in propinquo eſſe indicarunt exploratores, et Pompeianus magiſter militum cõſpectos eſſe mihi ſignificauit: itaq; ſenſi, me cũ legionibus prima, decima, gemina, Euphratenſiq; penè oppreſſum ab immenſa colluuie, in qua numerabãtur armatorũ nongenta ſeptuagintaquinq; millia. cumq; nõ haberem copias conferendas numero barbarorum hoſtium, precabundus confugi ad opem patriorum numinum: à quibus neglectus, & in arctum redactus ab hoſte, accini quos Chriſtianos uocamus. Ii perquiſiti, bene multi reperti ſunt. infremui in eos, quod non debueram, ut poſtea cognoui ex mirifica eorum potentia: qui mox rem aggreſſi ſunt abſq; telis, armis, tubisq;, nimirum abhorrentes ab iſtiuſmodi paratu, & contenti Deo, quẽ circumferunt ſecum in cõſciẽtia. Credibile eſt igitur, licet impios exiſtimemus, Deũ pro munimẽto habere in pectore. proſtrati enim humi, non ſolum pro me deprecati ſunt, ſed & pro præſenti exercitu, petentes opem contra urgentem ſitim & ediã. Quintus enim dies erat, ex quo aqua carere cœperamus. eramus quippe in hoſtili ſolo, in ipſo meditullio Germaniæ. Confeſtim autem ut procubuerunt in facies, et preces fuderunt ad ignotum mihi Deum: deſcenderunt de cœlo, in nos quidem frigidiſſimus imber, in noſtros uerò hoſtes grando mixta fulminibus: ut ſine mora ſentiremus, preſtò eſſe inuictam opem Dei potentiſſimi. Iam nunc igitur permittimus eſſe Chriſtianos huiuſmodi hominibus, ne fortè contra nos tale quodpiam telum poſtulando impetrent: & autorem me interpono, ne cuiquam religio Chriſtiana uertatur crimini. Quòd ſi quis Chriſtianum detulerit, hoc ſolo nomine quòd Chriſtianus ſit, uolo ut delatus Chriſtianum ſe impunè fateatur, modò nihil ei obijciatur præter religionem diuerſum: delator uerò eius, uiuus comburatur. cõfeſſum autem compertumq; Chriſtianum, nolo ad mutandam religionem induci, à prouinciæ præſide, ſuo relinquendum arbitrio. Et hoc meum decretum ſenatuſconſulto ratum fieri uolo, iubeoq; proponi publicè legendũ in Traiani foro, ut inde porrò tranſmittatur in prouincias, cura Veraſij Pollionis urbis præfecti. huius quoq; edicti tranſcribendi utẽdiq; copiã permitto omnibus, deſumentibus ex noſtro exemplari, publicè in foro propoſito.*

Hac igitur occaſione ſpacium aliquod ad reſpirandum Chriſtianis diuinitus contigit, præſertim cum & aliæ res interuenirent, quæ Ethnicos à ſanguine Chriſtianorum ceſſare cogerent: ueluti peſtis ſæua, per Italiam maximè: bella orta per Orientem, Italiam & Galliam, ut Aurelius Victor ait: terræmotus non ſine interitu ciuitatũ: fluminũ exundationes: inſecta nocentia, & ſegetis depaſcentia, ut locuſtæ, & aliæ calamitates.

DE REBVS ECCLESIAE ſub Commodo.

PRæterea *Commodus Antonino ſuccedens, ut in cæteris quidem quæ gerebat incommodus fuerit, tamen perſecutionem in Chriſtianos minimè mouit. Quod factũ eſſe Xiphilinus Dionis Epitomiſtes ideo ſcribit, quia Marciam quandam cõcubinam, quæ Chriſtianis fauebat, Commodus amaret. Sub eo igitur (ait Euſeb. lib. 5. cap. 21.) furor ille gentilium contra Chriſtianos mitigari cœpit, data per gratiam Dei pace uniuerſæ per totum orbem Eccleſiæ: quando etiam ſalutaris doctrina, omnis generis hominũ mentes ad piam unius & omnium Dei religionem adducebat, ita ut iam Romæ quoq; plures ex illis qui & opibus & genere illuſtres erant, ad ſuam ipſorum ſalutem ſimul cum uniuerſa domo & familia accederent. Fuiſſe enim tale quoddam ſerenum poſt nubila triſtia multa Chriſtianis, indicant etiã diuerſi illi conuentus plurimis in locis ſuper controuerſia de Paſchate coacti, & liberæ Chriſtianorum doctorum per terras peregrinationes: cum antea perſecutionib. graſſantibus, uix in latebris tuti fuiſſent. Attende tamen mirabiles Eccleſiæ uices. Liberata à perſecutionibus externis, ab alia ſtatim palæſtra excipitur, in qua certaminibus diuerſè trahitur & exercetur. Quantum enim laborũ & negociorum Victoris illi conatus toti Eccleſiæ orbi pepererint, infrà dicetur. Natæ præterea & graſſatæ hoc tempore ſunt hæreſes Romæ & in Phrygia, ubi monſtrum illud pſeudoprophetiæ Montani & Maximillæ, quantũ turbarit Eccleſiæ, quã uix nacta erat, tranquillitatem, uides. Hinc enim plurimorum doctorum extitêre occupationes in refutanda & reprimenda audaciſſima hæreſi, quemadmodum de ſingulis his paulo pòſt dicetur. Nec tamen ſine ſanguine prorſus Chriſtiano, qualiſcũq; fuerit in eos fauor, fuit. Hoc enim tempore ſub Commodo, Apollonius ſenator Romanus, uir clariſſimus, cum à ſeruo ſuo delatus fuiſſet, religionem prius medio in ſenatu Chriſtianam confeſſus, capitis pœnas dedit. Ad quam crudelem ſententiam, Euſebius & Hieronymus ſignificant Senatum adactum eſſe ueteri quadam lege, quæ Chriſtiani nominis reum confitentem elabi non pateretur: interea uerò accuſatori crura ſuffregiſſe, ut Antonini edicto ſatisfaceret.*

Nunc ipſius epiſtolæ martyrum Galliæ exemplum ſubijcimus, quemadmodum apud Euſebium lib. 5. cap. 1 deſcriptum eſt.

SERVI CHRISTI VIENNAM AC LVGDVnum Galliæ incolentes, fratribus per Aſiam ac Phrygiam, eandem nobiſcum redemptionis fidem & ſpem habentibus, pax & gratia & gloria à Deo patre, & Chriſto IESV Domino noſtro.

Magnitudinẽ noſtræ huius tribulationis, tantamq; gentium iram aduerſus ſanctos, & quæ paſſi ſint beati martyres, neq; uerbis edicere, nec ſcripto exactè complecti poſſumus. Totis enim uiribus incubuit aduerſarius, atque ita iam aduentus ſui pro libidine graſſaturi præludia fecit, & per cuncta loca tranſiens ſuos ad pugnam, contra ſeruos Dei primùm aſſuefecit & inſtruxit, ita ut non ſolùm domibus & balneis ac foro arceremur, ſed & in uniuerſum prohiberemur, ne quis noſtrûm ullo uſpiam loco uideretur.

Reſtitit,

by Google

Reſtitit aũt illi gratia Dei, & infirmos quidem eripuit: quoſdam uerò tanquam firmas & immotas colũnas in contrarium erexit, qui per tolerantiam omnem malitioſi hoſtis impetum ad ſe trahere & manus conſerere poſſent, omnis generis probra & ſupplicia tolerantes, denique & multa pro modicis ducentes ad Chriſtum contenderent: & re ipſa oſtenderent, non eſſe præſentis temporis paßiones futura gloria dignas, quæ in nos reuelabitur.

Et primùm quidẽ quæ à turba uniuerſa aceruatim inferebantur, fortiter pertulerunt, inclamationes, plagas, tractus, direptiones, dilapidationes, clauſuras, & quæcunq; alia à multitudine efferata uelut hoſtibus & inimicis inferri ſolent. Deinde uerò in forum ducti, & à chiliarcho & reliquis urbis poteſtatibus coram omni multitudine facta confeßione iudicati, in carcerẽ ad præſidis uſq; aduentum dati ſunt. Poſtea cum ad præſidem ducti eſſent, & ille omnis generis atrocitate aduerſum nos uteretur. Vetius Epagathus, unus ex fratribus, plenitudinem dilectionis cum erga Deum, tum erga proximum nactus (cuius etiam conuerſatio tam erat perfecta, ut licet iuuenis eſſet, preſbyteri tamen Zachariæ teſtimonio par haberetur: etenim & ipſe in omnibus mandatis, & iuſtificationibus Domini inculpatè, & in omnibus erga proximos obſequijs impiger ambulabat) cum multum Zelum Dei haberet, ac ſpiritu ferueret, iudicium illud quod contra nos tam iniquis rationibus fiebat, non tulit: ſed uehementer indignatus, petijt ut & ipſe rationem pro fratribus, quod in nobis nihil eſſet impietatis, redditurus audiretur. Reclamantibus autem illis, ijs qui tribunali aßiſtebant (erat enim nobilis) & præſide tam iuſtam petitionem non admittente, ſed hoc ſolum interrogante, an & ipſe Chriſtianus eſſet? clarißima uoce confeſſus eſt: atque ita & ipſe in ſortem martyrum receptus, ac Chriſtianorum aduocatus appellatus. Cum autem ſpiritum paracletum in ſe haberet plus quàm Zacharias, dilectionis plenitudinẽ in eo declarauit, quòd pro defenſione fratrum animam ſuam ponere dignatus eſt. Erat enim, & eſt, germanus Chriſti diſcipulus, agnum ſequens quocunq; eat.

Hoc exemplo moti etiam reliqui protomartyres, ad martyriũ contendunt, redduntúrq; alacres & parati, ac tota animi alacritate martyrij cõfeßionẽ adimplẽt.

Inuenti ſunt autem & alij quidam imparati, & minus exercitati, & adhuc infirmi, magni certaminis uehementiam ferre non ualentes: è quibus numero decem prolapſi ſunt, nobiſq; magnam mœſticiam & immodicum luctum pepererunt: ac reliquorum alacritatẽ, qui comprehenſi non erant, amputarunt, qui martyrib. ut ut cuncta dira paterentur, unà adfuerant, nec ab illis ſe iungebantur. Tum autẽ cuncti magnoperè conſternati fuimus, propter confeßionis incertitudinem, non quòd illata ſupplicia formidaremus, ſed quod ad exitum proſpiceremus, & ne quis deficeret uereremur. Cõprehendebantur autem quotidie, digni ad hoc ut numerum lapſorum adimplerent: ita ut è duabus eccleſijs cõprehenderentur, quotquot præcipui erant, et per quos potißimum noſtræ eccleſiæ gubernabantur. Simul aũt & ethnici quidam capti ſunt, noſtrorũ ſerui (præſes enim nos omnes publicè requiri iuſſerat) qui & inſidijs Satanæ uicti, ac tormenta quæ ſanctos ferre uiderant ueriti, militibus etiã eos ad hoc inſtigantibus, cõmenti ſunt aduerſum nos Thyeſtea conuiuia & Oedipodeos inceſtus, & quæ alia nobis nec loqui nec cogitare fas eſt: imò ne credere quidẽ, tale quid unquã ab hominib. eſſe factum. Hiſce autem diuulgatis, cuncti in nos ſæuire cœperũt: ita ut qui antea familiaritatis gratia moderatius egerant, iam uehementer indignarentur ac inſanirent aduerſum nos. Implebatur aũt hoc pacto quod dictum eſt à Domino, nempe: Veniet tempus, in quo quiſquis nos occiderit, obſequiũ ſe Deo præſtare putabit. Tum igitur tanta ſancti martyres pertulère ſupplicia, ut omnem narrationem ſuperent: contendente ad hoc Satana, ut etiam per illos blaſphemum quid diceretur.

Excellenter uerò totus & populi & præſidis & militum furor incũbebat in Sanctum, Viennenſis eccleſiæ diaconum: & Maturum, recens quidem baptiſatũ, ſed generoſum certatorem: & Attalum Pergamenũ natione, qui ſemper noſtræ eccleſiæ columna fuerat et baſis: & Blandinã, per quam Chriſtus oſtendit, quæ apud homines uilia ſunt, & obſcura & cõtemptibilia apparẽt, magna gloria apud Deum digna haberi, propter dilectionem erga ſe, quam re ipſa oſtendunt, & nõ in ſpecie tantum iactant. Cum enim omnes metueremus, & carnalis eius hera, quæ & ipſa una erat è numero decertantium martyrum, anxiè uereretur, nec fortè in cõfeſſione propter corporis imbecillitatem, non eſſet confidenter permanſura: tanta eſt Blandina illa uirtute repleta, ut laſſarentur & conciderent, qui per uices illã quouis ſuppliciorum genere, à mane ad ueſperam uſq; torquebant: ſéq; uictos eſſe, nec quicquam habere amplius quod illi inferrent, confiterentur: mirarentúrq; quod adhuc ſpiritum traheret, corpore toto perrupto & aperto: ac ſimul teſtificarentur, unum tormentorum genus in ſe ſatis ad hoc fuiſſe ualidum, ut animum illi eximeret, nedum talia ac tanta. Verùm beata, tanquam generoſa certatrix, in confeßione renouabatur: eratq; illi recreatio, refocillatio & indolentia eorum quæ patiebatur, quoties dicebat, Chriſtiana ſum, nec mali quicquam à nobis committitur.

Sanctus uerò, & ipſe cuncta ab hominibus illata ſupplicia, excellenter et generoſe ſuper omnes humanas uires ferendo, cum iniqui propter paßionẽ ac tormentorum magnitudinem aliquid ex eo quod indecorum eſſet, audituros ſe ſperarent, tanta illis conſtantia reſtitit, ut nec proprium nomen ſuum nec gentem, nec ciuitatem unde erat, neq; ſeruus'ne an liber eſſet, ediceret: ſed ad cuncta interrogata, Romana uoce reſponderet, Chriſtianus ſum. Hoc ille et nominis ſui, et ciuitatis, et generis, et omnium aliorum loco frequenter confitebatur: nec aliam uocem ex illo audiebant Gentiles: unde et uehementer contra eum et præſes et tortores contendebant. Itaq; cum nihil haberent amplius quod illi facerent, tandem æneas laminas ignitas tenerrimis corporis illius membris applicabant. Et illa quidem cõburebantur, ipſe uerò immotus permanebat, imperterritus ac firmus in cõfeßione è cœleſti fonte aquæ uiuæ de uentre Chriſti emanantis irroratus ac corroboratus. Corpus uerò illius teſtificabatur de illis quæ illata fuerant: erat enim totum uulnus et cicatrix, et contractum: ita ut externam illam humanam formã ami

ſerit, in quo Chriſtus patiens magnam conſequutus eſt gloriã, dum aduerſarium deuicit: & ad documentum reliquorum oſtendit, nihil eſſe terribile, ubi patris dilectio, neq; triſte, ubi Chriſti eſt gloria. Cum enim iniqui martyrem poſt aliquot dies iterum torquerent, futurumq; ſperarent, ut ſi corpori iam tumido & inflato, quando ne manu quidem tractari ſuſtineret, eadem ſupplicia inferrent, uictores illius euaderent: uel ſi tormentis moreretur, reliquis metum incuterent: non modò nihil horum illi accidit, ſed & præter omnem humanam expectationem, corpus illius in poſterioribus tormẽtis relaxatum ac reſtitutum, priorem formam et uſum membrorum recepit: ita ut altera illi tortura per gratiam Chriſti non ſupplicium facta ſit, ſed medela.

Sed & cum Biblidem quandam, unam ex illis qui negauerant, diabolus iam animo concidiſſe putaret, ac per blaſphemiam condemnationi obnoxiam reddere uellet, quaſi iam fragilem & puſillanimem, ad ſupplicium duxit, impia de nobis edicere cogens. Illa uerò in tortura ad ſe reuerſa, & uelut è profundo ſomno excitata, per temporarium illud ſupplicium de æterna gehennæ pœna cogitauit, & contra ſpem tortoribus contradicens: Quomodo, inquit, infantes ederent illi, quibus ne irrationabilium quidem peculum ſanguine ueſci licet? Ex eo, cum ſe Chriſtianam eſſe confeſſa eſſet, ad martyrum ſortem appoſita eſt.

Cum autem tyrannica illa tormenta, per beatorum patientiam à Chriſto eſſent abrogata, alias machinas excogitauit diabolus: nempe, ut in carceres coniecti fideles, locis tenebricoſis ac moleſtiſſimis includerentur, in eculeo pedibus ad quintũ uſq; foramen extenderentur: & reliqua ſupplicia, quæ irati miniſtri, diabolicis furoribus pleni inferre ſolent, incluſi paterentur: ita ut plurimi in carcere ſtrangularentur, quos Dominus ad hunc modum uitam hanc ingredi & gloriam ſuam oſtendere uoluit. Etenim ſancti uſq; adeò acerba tortura confecti, ut etiam ſi omnis generis medela adhiberetur, amplius uiuere poſſe non uiderentur: manſerunt in carcere, humana quidem ope deſtituti, à Domino uerò corroborati, & corpore pariter & animo confirmati, ita ut & reliquos excitarent & conſolarentur. Iuniores uerò qui recens erant comprehenſi, quorum corpora antea non fuerant uerberibus cæſa, moleſtiam incluſionis non tulerunt, ſed in carcere ſunt mortui.

Beatus autem Photinus, cui Lugdunenſis epiſcopatus diaconatus fuerat cõcreditus, annos ſupra nonaginta natus, & corpore admodum imbecillis, cum uix ſpiritum traheret, propter incumbentem corporis imbecillitatem, ſpiritus alacritate propter conceptum martyrij deſiderium corroboratus, etiam ipſe ad tribunal ferebatur, corpore quidem cum propter ſenium, tum propter morbum elanguido: anima uerò ad hoc in illo ſeruata, ut per eam Chriſtus triumpharet. Hic à militibus ad tribunal deportatus, concomitantibus ipſum ciuibus, poteſtatibus, et omni multitudine uarijs modis quaſi ipſe Chriſtus eſſet inclamante, bonum dedit teſtimonium. Interrogatus autem à præſide, Quiſnam ſit Chriſtianorum Deus? Si dignus, inquit, fueris, cognoſces. Hoc dicto, atrociter tactus, uarias plagas ſuſtinuit. Etenim qui è uicino erant, manibus illi ac pedibus contumeliam inferebant, nec ætatem illius reuerebantur: qui uerò remotiores erant, quod quiſque in manu habebat, in ipſum iaculabantur: putabantq; cunctis magnoperè ac impiè delinqui, ſi quis ab hac contumelia illi inferenda abſtineret. putabant enim, ſe hoc pacto Deos ſuos ulciſci. Aegrè autem adhuc ſpirans, coniectus eſt in carcerem, ac poſt biduum expirauit. Declarata eſt hic magna prouidentia Dei, & immenſa miſericordia IESV Chriſti, quæ rarò quidem in fraternitate facta, arte tamen Chriſti non eſt deſtituta. Etenim qui in prima perſecutione negauerant, ſimul & ipſi in carcerem ſunt incluſi, & afflictionum participes facti. Neq; enim illo tempore aliquid iſtis, quod negauerant, conducebat: ſed qui quod erant confitebantur, includebantur tanquam Chriſtiani, nec alia illis culpa imputabatur: iſti uerò iam quaſi homicidæ ac ſceleſti detinebantur, ac duplo magis quàm illi puniebantur. Illis recreatio erat gaudium martyrij, ſpes promiſſorum, dilectio erga Chriſtum, ac ſpiritus paternus: iſtos uerò conſcientia magnopere cruciabat, ita ut in tranſitu cunctis reliquis uultus eorum conſcientiæ obijcerent indicia. Nam illi prodibant hilares, uultum habentes gloria & gratia plurimum illuſtres, ita ut & uincula decentem illis ornatum, perinde atq; ſponſæ deauratis ac uariegatis fimbrijs ornatæ, præſtarent, ac ſimul bonam Chriſti fragrantiam olerent, ſic ut nonnulli eos mundano unguento unctos eſſe putarent: iſti uerò triſtes, abiecti, deformes, omni dedecori pleni, deinde & ab ipſis gentilibus probris affecti, ut degeneres & puſillanimes, homicidij crimen habentes, & precioſiſſima, glorioſa & uiuifica Chriſtiani nominis appellatione deſtituti. His autem uiſis, confirmati ſunt reliqui, & comprehenſi abſq; ulla hæſitatione confeſſi ſunt, ne cogitationem quidem diabolici ſenſus habentes. Iſtis paulo pòſt iterum ſubijciunt: Poſt iſta iam martyria, in omnes formas terminantur ac diuiduntur. Ex uarijs enim coloribus ac floribus unam coronam conſertam Deo patri obtulerunt. Oportebat itaq; generoſas athletas uarium certamen perpeſſos, ac magnificam uictoriam nactos, magnam referre incorruptionis naturam.

Maturus igitur, & Sanctus, & Blandina, & Attalus, ducti ſunt ad beſtias, ad populare et publicum ethnicæ inhumanitatis ſpectaculum, data per noſtros huiuſmodi beſtialis pugnæ conſtituta die. Et Maturus quidem & Sanctus rurſus in amphitheatro omnis generis ſunt ſupplicijs ſubiecti, quaſi hactenus nihil eſſent perpeſſi: imò potius tanquam pluribus iam ſortibus repulſo aduerſario, de ipſa corona certamen ſuſtinentes, rurſus uerberum illationes, eo loco conſuetas, beſtiarumq; lacerationes, & quæcunq; populus inſanus, alij aliunde uociferabantur & iubebant. ac ſuper omnia ferreã ſedem perferunt, in qua corpora ipſorum uelut in ſartagine cocta nidore adſtantes replebant. Interea tamen ne ſic quidem ceſſabant, ſed adhuc amplius inſaniebant uolentes ſanctorum uincere patientiam.

Verùm nec hoc pacto aliud audiebãt ex ore Sancti, niſi uocem illam confeſſionis, quam inde ab initio proferre conſueuerat. Itaq; ſancti iſti cum animas ſuas per magnum illud certamen diu retinuiſſent, tandem cæſi ſunt: poſteaq̃ toto illo die, loco uarietatis quæ in mono-

machijs

oogl

machijs exhiberi ſolet, ſpectaculum fuerãt huic mũdo.

Blandina uerò in ligno ſuſpenſa, beſtijs irruentib. ad uorandum eſt propoſita: quod uel ob id eſt conſilio Dei factum, ut dũ in forma crucis ſuſpenſa uideretur, per indefeſſam orationem plurimũ alacritatis inderet ſanctorum decertantium mentibus in agone illo etiam externis oculis in ſorore eum cõtemplantium, qui pro ipſis eſt crucifixus: & ut credentibus in eum perſuaderetur, omnes eos cõmunionem habere cũ Deo uiuente, qui pro gloria Chriſti patiũtur. Cum aũt ita pendentẽ nulla beſtia cõtingeret, ligno deponitur: & iterum in carcerem, alteri certamini ſeruanda conijcitur, ut plurium certaminũ uictrix tortuoſum ſerpẽtem in excuſabili cõdemnationi redderet obnoxium: & fratres excitaret, modica illa, imbecillis & contempta, magnũ & inſuperabilem athletam Chriſtũ induta, multis nominibus aduerſarij uictrix, & per certaminis illius tolerantiam incorruptionis coronam conſequuta.

Attalus aũt, & ipſe uehemẽter à populo ad ſupplicium poſtulatus (erat enim nominatus) ad certamen propter conſcientiam paratus progreditur. Etenim generoſè in Chriſtiana profeſſione exercitatus, ueritatis quæ apud nos eſt, ſemper teſtis & aſſertor fuerat. Itaq; cum in amphitheatro circũduceretur, & tabula ante eum portaretur, in qua Romana lingua ſcriptum erat, HIC EST ATTALVS CHRISTIANVS: & populus uehementer in eũ fremeret, cognito præſes quod Romanus eſſet, iuſſit eũ in carcerẽ recipi, unà cũ reliquis in cuſtodia exiſtentib. de quibus Cęſari ſcripſerat. illiusq; adhuc ſententiam expectabat. Tempus aũt intermediũ non erat illis ocioſum & infrugiferũ, ſed per ipſorum patientiã immenſa Chriſti miſericordia reluxit. Per uiuentes enim uiuificabãtur mortua, & martyres his qui martyres nõ erãt benefaciebãt, lætabaturque plurimũ uirgo mater, quæ quos uelut abortiuos ac mortuos amiſerat, uiuẽtes recipiebat. Plurimi nãq; qui negauerãt, per illos refingebãtur, regenerabantur, excitabãtur, ac cõfiteri diſcebãt: iamq; uiuentes ac corroborati, ſuauitateq; eius experti qui mortem peccatoris non uult, ſed placabilis eſt pœnitentibus, ad tribunal accedebant, ut iterum à præſide interrogarentur. Quoniã enim Cæſar reſcripſerat, confitentes eſſe plectendos, negantes uerò dimittendos, & panegyris iam ordiretur, quæ ex eo quòd omnes circũquaq; gentes coibant, frequentiſſima erat, beatos confeſſores ſpectaculi gratia ad tribunal ducebat, ac populo oſtẽtabat, atq; ita iterum inquirebat: & quotquot Romanæ ciuitatis ius habere uidebãtur, illos capite trũcabat, reliquos uerò beſtijs obijciebat. Glorificabatur aũt Chriſtus plurimum per eos qui antea quidẽ negauerãt, tũ uerò præter ethnicorum expectationem cõfitebantur. Illi ſiquidem ſeparatim quaſi dimittendi inquirebantur, et confitentes martyrum choro adiungebantur. Manebant aũt foris, qui ne ueſtigia quidem fidei, neq; ſenſum nuptialis indumenti, neq; cogitationẽ timoris Dei unquã habuerant: imò per uitæ ſuæ cõuerſationem uiam Dei blaſphemauerant, perditionis uidelicet filij.

Reliqui uerò cuncti Eccleſiæ coniungebantur: qui cũ interrogarentur, Alexander quidã, natione Phryx, arte medicus, annos multos in Gallia moratus, ac omnibus ferè notus propter dilectionẽ erga Deũ, et loquẽdi fiduciã (non enim expers erat Apoſtolici chariſmatis) prope tribunal ſtabat, & eos qui interrogabãtur, nutib. ad confitendum hortabatur, ita ut tanquam dolens ac geſtiẽs manifeſtus fieret adſtantib. Turbæ aũt moleſtè ferentes, quod qui antea negauerãt, denuò cõfitebãtur, Alexãdro reclamabãt, tanquã eius rei autori. Vrgẽte aũt præſide, & percontante quisnam eſſet, reſpondit: Chriſtianus ſum. quo audito, Præſes beſtijs eũ adiudicauit. Sequenti die, unà cũ Attalo producitur. (nam & Attalum Præſes populo largitus, iterũ beſtijs tradiderat) Hi cum omnia in amphitheatro ad ſupplicium parata organa experti, & maximũ agonẽ perpeſſi eſſent, tandem cæſi ſunt & ipſi: è quibus Alexander ne ingemuit quidẽ, nec ullo modo mutiuit, ſed ex corde cum Deo locutus eſt. Attalus uerò, cum ferreæ cathedræ impoſitus iam cõbureretur, & nidor ardentis corporis ſentiretur, ad multitudinem Romana uoce dixit: Ecce hoc eſt homines uorare, quod uos facitis. nos uerò nec homines uoramus, nec aliud quoddam malum facimus. Interrogatus aũt quod Deo nomẽ eſſet? Nomẽ inquit, Deus, ſicut homo, nõ habet. Poſt hæc omnia, poſtremo ſpectaculorũ die, Blandina iterũ, unà cũ Põtico puero quindecim annorũ, producebatur: idq; ſingulis diebus factũ fuerat, ut reliquorum ſupplicia cernerent, cogebantq; eos per nomina idolorũ ſuorũ iurare. Quoniã uerò conſtanter in ſententia perdurabãt, et illorũ idola contemnebant, efferata eſt contra eos multitudo, ita ut nec pueri ætatem miſerarẽtur, nec muliebri ſexui parcerent, ſed omnibus eos pœnis ſubijcerẽt, & omnibus circuli ſupplicijs afficerent, ac ſubinde iurare cogerẽt. quod illi tamen facere nequiuerunt. Ponticus enim ita à ſorore animatus, ut & Ethnici aſtãtes uiderẽt, quod illa puerũ hortaretur ac corroboraret, omnis generis ſupplicijs toleratis ſpiritũ reddidit. Beata uerò Blandina omniũ nouiſſima, poſtquam tanquã nobilis mater filios adhortata fuiſſet, ac uictores ad regem præmiſiſſet, & cuncta liberorum certamina reputaſſet, ad eos propter exitum gaudens et exultans, quaſi ad nuptiale conuiuium uocata, & non beſtijs proiecta, properauit: & poſt flagella, poſt beſtias, poſt ſartaginem, tandem reti incluſa tauro obijcitur, & cum ſatis ab ea beſtia eſſet cornibus uentilata, nec ullum eorum quæ acciderant ſenſum haberet, propter ſpem & animum in ea quæ credebat intentum, colloquiumq; cum Chriſto, cæſa eſt & ipſa: fatentib. hoc ipſis Ethnicis, nunquam apud ipſos talia ac tanta ullam perpeſſam eſſe mulierem. Ac ne ſic quidem inſania illorum & crudelitas in ſanctos quieuit. Etenim feræ ac barbaræ gentes, à fera beſtia exagitatæ, quieſcere neſciebant.

Aliud itaq; incitamentũ aduerſum corpora noſtra ſæuiendi, contumelia eorum cœpit. Neq; enim eo placabantur, quòd uincebantur, eo quòd humano ſenſu deſtituti erãt: ſed hinc magis inſtar beſtiarũ, et præſes et populus irritabãtur, pari nos odio proſequẽtes. ut ſcriptura impleretur quæ dicit: Qui iniquus eſt, iniquus ſit adhuc: & qui iuſtus eſt, iuſtificetur adhuc. Etenim eos qui in carcere ſuffocabantur, canib. proiecerũt, adhibitis nocte ac die cuſtodibus, ne quiſquam illorũ à nobis ſepeliretur: prolatiſq; reliquijs cũ à beſtijs, tũ ab igne relictis, ac partim laceratis, partim aduſtis, deinde & reliquorum capitibus unà cũ trũcis pariformiter inhumatis,

matis, complures dies militaris curæ cuſtodiã deputarunt. Et alij fremebant, ac dentibus in eos frendebant, quærentes quomodo ampliorem de illis uindictam ſumerent: alij uerò ridebant ac ſubſannabant, idola ſua magnificientes, illisq́; ſuppliciũ noſtrorum tribuẽtes. Qui uerò mitiores eſſe & aliquantulum condolere uidebantur, admodum exprobrabant, dicentes: Vbi eſt Deus eorum? Et quid profuit eis iſta religio, quam etiã animabus ſuis præpoſuerunt? Ad hunc quidem modũ erant infidelium uarij affectus. Nos uerò in magno eramus mœrore conſtituti, quòd non liceret nobis corpora ſanctorum martyrum ſepulturæ tradere. Neq; enim nox ad eam nobis rem quicquam conferebat, neq; data pecunia cuſtodibus perſuadebat, neq; eos ſupplicatio flectebat, ſed reliquias ſanctorum perinde cuſtodiebant, ac ſi magnum aliquod inde emolumentũ conſequerenter, ſi non ſepelirentur.

Hiſce poſt alia quædam ſubijciunt: Itaq; ſanctorũ martyrum corpora omnibus modis ludibrio expoſita, ac totis ſex diebus ſub dio iacentia, deniq; combuſta, & in fauillam ab iniquis redacta, in Rhodanum fluuiũ è uicino præterlabentem ſparſa ſunt, ne quicquam ex illis ſuper terram amplius reliquum eſſe uideretur. Et iſta fecerunt, quaſi Deum uincere, & ſanctorum regenerationem impedire poſſent: Ne ullam amplius (ita dicebant illi) reſurrectionis ſpem habeant, qua perſuaſi, peregrinam nobis ac nouam religionem inducũt, & pœnas contemnunt, parati & cũ gaudio ad mortẽ accedentes. Iam uideamus an reſurgent, & an Deus eorũ ipſos iuuare, & è manibus noſtris eripere poßit.

ECCLESIA DEI QVAE SMYRNAM INCOLIT, ei quæ incolit Philomilium, et cunctis per uniuerſum Pontum ſanctæ catholicæ Eccleſiæ paræcijs, miſericordia, pax et dilectio Dei patris, ac Domini noſtri IESV CHRISTI multiplicetur.

Scripſimus uobis, fratres, de ijs qui martyriũ ſuſtinuerunt: & de beato Polycarpo, qui perſecutionẽ hãc martyrio ſuo uelut obſignando terminauit ac ſedauit. Conſequẽter, antequam de Polycarpo referant, de reliquis martyribus cõmemorant, & quã illi tolerantiã in perferendis doloribus oſtenderint deſcribunt. Stupebant enim (inquiunt) circũſtantes, flagris eos ad intimas uſq; uenas & arterias dilaceratos, ita ut ſecretiora illa corporum penetralia uiſcera, & mẽbra patefacta uiderentur, deinde & conchas marinas, & acutos quoſdã obeliſcos martyribus ſubſtratos, & omne genus ſuppliciorũ & tormẽtorũ illatũ, ac tandem eos beſtijs ad deuorandum traditos cernentes. Præſertim autẽ de Germanico ſcribũt quomodo ille generoſißimè perſtiterit, ac metũ illum mortis corporeæ naturæ inſitum gratia Domini ſuperarit. Et cum eum proconſul flectere uellet, atq; ætatis eius admoneret, obſecraretq́; ut quoniam admodum iuuenis, & in flore eſſet, ſuiipſius miſereretur: incunctanter et ſponte ſua beſtiam in ſe illexerit, ac tantũ non coegerit et prouocarit, ut quàm uelocißimè ab hac iniuſta & iniqua uita liberaretur. & quomodo, cum ille tam illuſtrem mortis tolerantiã oſtenderet, uniuerſa multitudo dilectum Deo martyrẽ fortitudinis nomine, ac ſimul uniuerſæ Chriſtianorum gentis uirtutem admirata, ſubito uociferari cœperit: Tolle impios, quæratur Polycarpus. maximaq́; ex clamoribus illis oborta tumultuatione, Phryx quidam nomine Quintus, recens ex Phrygia profectus, uiſas beſtias ac minas illarum horruerit, animoq́; remiſſo tandẽ ſalutem ſuam prodiderit. Indicat autẽ hunc dictæ ſcripturæ narratio, non religioſe, ſed proteruius unà cum reliquis ad tribunal proſilijſſe, ac captũ manifeſtũ omnibus exemplum dediſſe, nõ debere ſe quenquã talibus temerè & ſine religione cum audacia ingerere. Sed hactenus de illis narrandi finem facíemus. de Polycarpo celeberrimo ſubijciunt quomodo ille initiò quidẽ hiſce auditis imperterritus perſtiterit, & animi ſui tranquillitatem immotam retinuerit: ac in urbe quidem manere uoluerit, uerũ precibus eorum qui circa ipſum fuiſſent & ut ſeſe ſubduceret oraſſent perſuaſus, in agrũ haud procul ab urbe ſeceſſerit: illicq́; cũ paucis cõmoratus, noctes atq; dies fecerit nihil aliud, quàm quòd precib. immoratus ſit: quibus pro pace omnib. per orbem Eccleſiis impetranda, ſuppliciter orauerit, eo quòd illi in more perpetuo fuerit: atq; ita inter precandum triduo antequã cõprehẽderetur, in uiſione nocturna, lectũ ſub capite ſuo ignè accenſum ac ſubitò cõſumptum uiderit: & cũ euigilaſſet, cõfeſtim uiſionẽ eã præſentib. expoſuerit: et quod futurũ erat, nẽpe quod propter Chriſtũ uitã hãc igne depoſiturus eſſet, circũſtantibus perſpicuè prædixerit. Subiungunt, cum iam imminerent qui eum ſtudioſe quærebant, rurſus affectu et amore fratrũ coactũ in alium agrum migraſſe, quò tamen paulo poſt perſequutores uenerint: ac duobus eius loci pueris cõprehenſis, unũ ex illis uerberibus eò adegerint ut illius indicio ad diuerſorium Polycarpi ducti ſint. Huc eos ſerò ingreſſos, ipſum in ſuperiore loco domus iacentem reperiſſe, unde illi poßibile fuerit in alias ædes tranſmigrare: ſed hoc eũ facere noluiſſe, dixiſſeq́; Domini uoluntas fiat. Deniq; cum ſciret eos adeſſe, ſicut dicta iam narratio habet, deſcendiſſe, illisq́; admodum hilari ac placido uultu locutum eſſe: ita ut mirum fuerit cernere eos, qui uirum hunc iam olim non cognouerant, honeſtam ætatem, grauemq́; & conſtantẽ uultum intuentes ac cõtemplantes, eo quòd tantum ſtudij ad hoc impẽderetur ut talis ſenex cõprehenderetur. deniq; illum confeſtim abſq; cunctatione, menſam eis parari iußiſſe, ac ut cibum largè uſurparent adhortatum eſſe, unamq́; ab illis horã ad orandum intrepidè petijſſe. quo conceſſo, ſurrexiſſe & oraſſe, ita gratia Domini plenũ, ut præſentes & orantem audientes obſtupeſcerent: multisq́; illorum iã doleret, quod tam honeſtus ac diuinus ſenex eſſet occidendus. Sub iſta, dictum de hoc uiro ſcriptum cõſequentẽ hiſtoriã his quodãmodo uerbis ponit: Poſt quã uerò orationẽ terminauit, omniũq́; meminit quæ unquã ipſi, ſiue modica, ſiue magna, ſiue glorioſa, ſiue ingloria acciderunt, & uniuerſæ per orbẽ catholicæ Eccleſiæ: hora iam egrediendi exiſtente, aſino impoſitum duxerunt ad urbẽ, quum magnum eſſet ſabbathum. Occurrerunt autẽ ei Irenarchus Herodes, & pater eius Nicetes, qui in uehiculũ aſſumpto conſidentes, ſuadebant ac dicebant: Quid nã mali fuerit dicere, Domine Cæſar, ſacrificareq́; ac conſeruari? Ille uerò initio non reſpondebat. Vrgentibus uerò dixit: Facturus non ſum quod conſulitis. Illi ubi uidebant ei perſuaderi non poſſe, dura loquebãtur, ac ſtudio deturbabant, ut de uehi-

culo

culo deſcendens tibi iam læderet. Verùm ſine ullo reſpectu, quaſi nihil paſſus eſſet, alacriter ac ſedulò progrediebatur, contendens ad ſtadium. Cum autẽ tanta eſſet in ſtadio tumultuatio, ut à paucis audiretur, Polycarpo ſtadium ingredienti uox cœlitùs demiſſa eſt: Confortare Polycarpe, ac uir eſto. Loquentẽ uerò ne unus quidẽ uidit, uocẽ autẽ multi ex noſtris audierunt. Adducto autẽ eo, magnus eſt ſtrepitus obortus eorum qui Polycarpũ cõprehenſum eſſe audiebãt. Accedentẽ interrogat Proconſul, Ipſe'ne ſit Polycarpus? annuẽti, ſuadet ut neget, dicitq́;: Parce ætati tuæ. & alia cõſimilia, quæ illi ſolent obijcere: Iura per Cæſaris fortunã, reſipiſce, dic, Tolle impios. Polycarpus uerò cõſtanti uultu uniuerſam turbam quæ in ſtadio erat intuens, manu in eã mota, ingemiſcẽsq́;, ac in cœlum ſuſpiciẽs dicit: Tolles hos impios. Inſtante autẽ procõſule, ac dicente: Iura ac dimittã te, conuiciare Chriſto. Reſpondit Polycarpus: Octuaginta ſex annos illi ſeruio, nec me ulla in re læſit unquã: et quomodo poſſum maledicere regi meo, qui me ſeruauit? Vrgente iterum Procõſule, ac dicente, Iura per Cæſaris fortunã. regerit Polycarpus: Si inanẽ hanc iactantiam quæris, ut iurẽ per Cæſaris fortunã, ſicut dicis, ſimulans te neſcire quis ſim, Chriſtianus ſum. Si uerò doctrinã Chriſtianiſmi cognoſcere cupis, conſtitue diem, & audies. Proconſule reſpondente, Perſua de hoc populo: Te quidẽ, inquit Polycarpus, ſermone dignatus ſum. Etenim ſi inſtituti ſumus, ut principib. ac poteſtatib. à Deo ordinatis, honorẽ qui competat, nec nobis obſit, exhibeamus: illos uerò indignos iudico quibus me purgem. Sub iſta procõſul: Beſtias inquit, habeo, quibus te obijciam niſi reſipiſcas. Ad quæ Polycarpus reſpondet. Voca eas. Eſt enim nobis fixum, à potioribus nõ eſſe per pœnitentiã ad peiora tranſeundũ: ſed honeſtum ducimus, à malis ad ea tranſire quæ iuſta ſunt. Rurſus Proconſul: Igne te compeſcam, ſi beſtias contemnis, nec reſipiſcis. Polycarpus reſpondet: Ignẽ minaris ad horã arſurum, ac paulo pòſt extinguẽdum. ignoras enim ignem illius futuri iudicij, & æterni ſupplicij, impijs reſeruatũ. Sed quid tardas? infer quicquid lubet. His & alijs pluribus dictis fiducia & gaudio replebatur, ac uultus eius ita gratia plenus apparebat, ut nõ modò per ea quæ dicta fuerãt à proconſule, nõ turbaretur, ſed econtrariò ipſe proconſul obſtupeſceret: ac præconẽ mitteret, qui in medio ſtadio tertiò uociferaretur, Polycarpus Chriſtianũ eſſe ſe cõfeſſus eſt. quo dicto à præcone, uniuerſa cùm gentilium, tum Iudæorum Smyrnã inhabitantium multitudo impotenti furore magnaq́; uoce clamat. Hic eſt doctor ille Aſiæ, pater Chriſtianorum, deorum noſtrorũ demolitor, qui multos docuit, non adorandos eſſe Deos. His dictis ſucclamabant, & à Philippo præſide Aſiæ petebant, ut Polycarpo leonem immitteret. Quibus ille reſpondit: non hæc licere ſibi, eo quòd munus uenandi iam adimpleſſet. Tum uidebatur illis unanimiter acclamare, ut Polycarpum uiuum cõbureret. oportebat enim uiſum illud, quod de ceruicali apparuerat, impleri. quod cum combuſtum uidiſſet, inter orandum ad fideles, qui cum ipſo erant conuerſus, prophetice dixerat: Oportet me uiuum comburi. itaq́; factum eſt hoc dicto citius. Etenim turbæ confeſtim ex officinis et balneis ligna et ſarmenta comportabant, & Iudæi præſertim prõptè ad eam rem pro ſuo more ſubſeruiebant. Igitur rogo conſtructo, cum iam ipſe ueſtes ſuas omnes poſuiſſet, zonamq́; ſoluiſſet, etiam calceos ſoluere conabatur, quod antea non fecerat: eo quòd ſemper ſinguli fideles inter ſe, quis corpus illius citius contingerent, decertaſſent. Etenim propter bonam uitæ conuerſationem, etiã antequam caniciem contraxiſſet, ab omnibus fuerat honoratus. Mox itaq́; inſtrumenta illi, quæ ad rogum erant accommodata, applicantur. Cum autem & palo eum affigere uellẽt, dicit: Sinite me ad hunc modum. Qui namq́; ignem ferre poſſe dedit, dabit etiã ut ſine ueſtra clauorum cautione immotus in hoc rogo permaneam. Quo illi audito, eum non affigunt, ſed alligant. Manibus ergo poſt tergum ligatis, inſtar inſignis cuiuſdam arietis, è magno grege deſumpti, holocauſtoma Deo omnipotenti acceptum offertur, dicens: Pater dilecti ac benedicti filij tui IESV Chriſti, per quẽ agnitionem tui accepimus, Deus angelorum & uirtutum, omnisq́; creaturæ, & omnis generis iuſtorum qui uiuunt coram te, tibi gratias ago, quòd hac me die ac hora dignatus es, ut partem accipiam in numero martyrum, in poculo Chriſti, ad reſurrectionem uitæ æternæ, animæ ſimul & corporis, in corruptione Spiritus ſancti, in quibus ſuſcipitur in conſpectu tuo hodie, in ſacrificio pingui & accepto, ſicut præparaſti, iam antea patefeciſti & adimpleſti, qui mentiri neſcis Deus uerax. Quapropter & de omnib. te laudo, te benedico, te glorifico per æternum pontificẽ IESVM Chriſtum, filium tuum dilectum: per quem tibi unà cum ipſo & Spiritu ſancto ſit gloria, nunc & in futuris ſeculorum ſeculis, Amen. Cùm autem Amen hoc Deo deſtinaſſet, & orationem terminaſſet, miniſtri ignis rogum i..cendunt. Flamma uerò iam admodum emicante, rem miram uidimus, quibus illam datum erat cernere: qui etiam ad hoc ſeruabantur, ut geſta hæc reliquis annunciarent. Ignis enim facta cameræ ſpecie ad morem ueli nautici uento repleti, corpus martyris ueluti muro quodam circumcinxit: eratq́; illud in medio, non tanquam caro ardens, ſed tanquam aurum & argentum in camino ignitum. Etenim tantã boni odoris fragrantiam ſenſimus, quaſi uel thus, uel aliud quoddam precioſum aroma ſpiraret. Tandem igitur iniqui, cum corpus illius ab igne conſumi non poſſe cernerent, confectorem accedere, & ferro illud transfodere iubent. Quo facto, copioſus ſanguis effluxit, ita ut ignis extingueretur, ac tota turba miraretur, quod tantum diſcriminis eſſet inter infideles & electos: quorum unus & Polycarpus hic fuit, Apoſtolicus & Propheticus noſtrorum temporum doctor, catholicæ Smyrnenſis eccleſiæ epiſcopus. Etenim quodcunq́; uerbum ex ore ſuo emiſit, & perfectum eſt, & perficietur. Aemulus autem & inuidus ac uerſutus genere iuſtorum aduerſarius, cum martyrij huius amplitudinem & conuerſationem eius inde ab initio irreprehenſibilem incorruptionis corona ornari, ac incomparabile brauium acquirere cerneret, hoc curauit, ne corpuſculum illius à nobis acciperetur. erant enim multi qui hoc facere, & ſanctæ huius carunculæ participes fieri cupiebant. Suggeſſerunt itaq́; nonnulli Nicetæ, patri Herodis, ac fratri Dalces, ut procõſulem moneret, ne corpus illius traderet: Ne Chriſto, inquiunt, relicto, hunc colere in-

cipiant. Et hoc dixerunt Iudæis ſubmonentibus & urgentibus, qui etiam nos obſeruabant, ne ex igne illum eriperemus: ignorantes, nos nec Chriſtum unquam relinquere, qui pro totius ſeruandorū mūdi ſalute paſſus eſt, nec alium quempiam colere poſſe. Nam hunc quidem tanquam filium Dei adoramus, martyres uerò tanquam diſcipulos & imitatores Domini dignè propter inſuperabilem in regem ipſorum ac præceptorem beneuolentiam diligimus, quorum & nos conſortes & diſcipulos fieri optamus. Cum ergo Centurio contentionē Iudæorum cerneret, poſitum corpus in medio ſicut mos ipſis eſt, cōbuſſerunt: atq; ita nos tandem oſſa illius precioſis lapidibus precioſiora, & auro probatiora, nacti condidimus, ubi id fieri decebat: ubi etiā, quoad fieri poteſt, congregatis cum exultatione & gaudio, Dominus natalem martyris ſui diem, ad memoriā eorum qui antè certarunt, & futurorum exercitationem ac præparationem celebrare largietur.

Talia beato Polycarpo, unà cum duodecim è Philadelphia Smyrnæ martyrium paſſo acciderunt, qui ſolus præ cæteris omnibus in memoria retinetur, ita ut et à gentilib. ubiuis locorū prædicetur. Itaq; curſus præclari & Apoſtolici Polycarpi, huiuſmodi finem eſt cōſecutus, cuius hiſtoriam Smyrnenſis Eccleſiæ fratres in ſuprà dicta epiſtola compoſuerunt.

Sunt autem in eodem de Polycarpo ſcripto & alia martyria coniuncta, eodem martyrij Polycarpo tēpore Smyrnæ tolerata: inter quæ & Metrodorus, qui in Marcionis errore preſbyter eſſe uidebatur, igni traditus eſt, et occiſus. Et inter illorum temporum martyres etiam præclarus Pionius innotuit, cuius cōfeſſionis ex parte, ac ſermonis libertatē, apologiasq; pro fide cùm ad populum, tum ad duces factas, ac conciones ad docendum habitas, & releuationes eorum qui tentatione perſecutionis animo erant deiecto, conſolationesq;, quas in carcere conſtitutus uenientibus ad ſe fratribus communicauit, & quæ præterea tormenta, et quos in tormentis dolores, afflictionesq;, & in rogo ardenti conſtantiam, ac poſt omnia paradoxa etiam mortem illius, ſcriptum de eo compoſitum pleniſsimè continet. ad quod, ſi quibus legere placuerit, remittimus, quod collectis ueterum martyrijs coniunximus. Conſequenter autem & aliorum, qui Pergamopoli Aſiæ martyrium paßi ſunt, monumenta circumferuntur: Carpi uidelicet, & Papyli, & Agathonicæ mulieris, qui poſt plurimas & illuſtres confeßiones glorioſe ſunt conſummati. Hactenus Euſebius.

DE POENIS PERSECVTORVM.

DE pœnis, quæ autores perſecutionū conſecutæ ſunt, nunc ſubijciamus, ut exēpla iudicij diuini & uindictæ conſpiciantur. Miſerabili & triſti morte pleriq;, penes quos hac ætate imperium fuit, ſcribūtur interijſſe. Sic Trianum Dion narrat, reſolutione membrorum, & ſtupore corporis, ſenſuumq; primùm ſubitò correptum eſſe, adeò ut uenenum ſe hauſiſſe ſuſpicatus ſit: poſtea uerò aqua intercute repletum, apud Selinuntem Ciliciæ urbem extinctum. Idem, Hadrianum ſcribit grauibus & multiplicibus morbis affectū, miſerabiliter perijſſe. primùm enim nimio ſanguinis fluxu adeò debilitari & exhauriri cœpiſſe, ut de uita eius ſæpius deſperaretur. Qui morbus etſi conſuetus etiam antè fuerat, tamen nunquam maiori dolore cum inuaſerat, in tantum, ut ſæpius ipſe mortem uocaret, ſæpè etiam ſibi ipſi crudeles manus inferre conſtitueret: ut dici ibi potuerit.

Sanguinis effuſi pœnas in ſanguinne ſoluit.

Interea & phthiſis accedit: quæ cum totum corpus contabuiſſet, hidropiſis ſecuta eſt. quæ nec quidem, cum magicis artibus & incantamentis ſibi aquam omnem extrahi Imperator curaſſet, quicquam remiſit, nihil etiam ceſſante fluxu ſanguinis. Sicq;, dum tot malis ſimul exercetur, ac miſerandum in modum diſcruciatur, dolorum impatientia ita uincitur, ut in proprium corpus ſæuire ſecum conſtituat. Primùm enim à medico, ut Spartianus ſcribit, uenenum petijt, quod cū non porrigeret, gladium poſtulauit: promittens pecuniā, ſi quis porrexiſſet. ſed domeſticorū nemo obtēperabat. Poſtremò, medicorum conſilio, quandiu morbis & doloribus tantis conflictabatur, cibo & potu abſtinuit: ſed quod conſilium etiam ad morbum exaugendum magis quàm ad ſalutem faciebat. Mortuus igitur tandem, ſuprà quàm dici poteſt, miſerabiliter eſt, cruciatibus omnium ferè membrorum cōfectus, cum uixiſſet annis ſexaginta duobus: ut Aurelius uictor teſtatur. Epiphanius in libro de Menſuris & ponderibus: Adrianus læſus corpore, uniuerſam multitudinem medicorum ſub regno ſuo accerſiuit, & corporis ſui medelam ab ipſis petijt. Verùm illi multo labore inſumpto, & nihil efficientes, ab ipſo irriſi ſunt. De ſequentium uerò Imperatorum, ſub quibus perſecutiones fuerunt, exitu, hæc prodita ſunt. Marcus Antoninus Verus, apoplexia correptus, cum per triduum mutus decubuiſſet, tandem extinctus eſt in Pannonijs. Placidiorem hunc exitum ſortitus forſan, propter pietatem in Chriſtianos, quæ poſteaquam ſeruata fuiſſet eorum precib. Romana expeditio, non crimine tantùm et legibus aduerſus eos latis ultrò abſoluit. ſed & pœnam accuſatoribus Chriſtianorum edicto publico ſtatuit. Commodus, ille incōmodus qui ſenatuſconſulto Domitiano ſæuior, & Nerone impurior iudicatus eſt, tragico perijt exitu: quia à nullis flagitijs nefandis & atrocibus, quamdiu imperio præfuit, abſtinuerat. Erat ei præfectus prætorij Quintus Aelius Lætus, qui cum Martia Imperatoris concubina de ueneno ei exhibendo, ob metum mortis, quam eis minatus erat, conſpirauit. Tentata res eò uſq; ſucceßit, ut uenenū Imperator biberet: ſed quod ſeu efficax minus fuit, ſeu robore Imperatoris uictum eſt. Alijs igitur inſidijs circumuentus eſt, atq; eiuſmodi, ut cum Nariſſo athleta, cum quo exerceri & antea frequenter conſueuerat, in pugnam cōmitteretur, in qua ab eo ſubitò ſtrāgulatus eſt. Sed priuatæ tantùm hæ pœnæ fuerunt.

Nunc quæ publicæ calamitates Imperatorū odia et furores in Chriſtianos ſecutæ ſint ſicut nunquam priuata ſolùm ſupplicia, uerùmetiam publicas, et latè quidē graſſantes calamitates ſecum trahunt ſuperiorū ſcelera. Beda in hiſtoria Antonini Veri diſertè inquit, Martyrium Polycarpi et Pyonij, quod in Aſia fecerāt, aliorumq; plurimorum qui in Gallia ſub hoc Imperatore ſanguinē pro Chriſto fuderant, ſecutam eſſe quaſi ſcelerū uindicem, atrocem peſtilentiam uaſtantē multas prouincias, maximè uerò Italiam & Romam. quod & Ethnici ſcriptores teſtantur: et plures quidem calamitates

mitates

mitates paſsim hoc tempore, Imperij ſcilicet Antonini uagatas cõmemorant. Locum unum ex Sexto Aurelio Victore adſcribimus: Ab armis quies nũquã erat, perq́; omnem Orientem, Illyricum, Italiam, Galliamq́; bella feruebant: terræmotus nõ ſine interitu ciuitatũ, inundationes fluminũ, lues crebræ, locuſtarũ ſpecies agris infeſtæ prorſus: ut propè nihil, quo ſummis angoribus atteri mortales ſolent, dici ſeu cogitari queat, quod nõ illo (Marco Antonino) regnante ſæuierit. Teſtatur et Euſebij Chronicon, anno ultimo Antonini Smyrnã Aſiæ urbẽ, in qua Polycarpus & plurimi alij paſsi fuerunt, terræmotu corruiſſe. Inter pœnas uerò perſecutionis à Traiano motæ, Eutropius & alij referunt, repentinam aureæ domus, quam Nero priuatis publicisq́; urbis expenſis extruxerat, conflagrationem. Et addit: Vt intelligeretur miſſa etiã ab alijs perſecutio, in ipſius potiſsimè monumentis, à quo primum exorta eſſet, atque in ipſo autore puniri. Referunt eòdem & quatuor urbiũ Aſiæ ſubuerſionem, per terræmotũ: ut Eleæ, Myrinæ, Pytanes, & Cymes. Item Græcarũ ciuitatũ, Opuntis & Oricij, eadem ex cauſa interitũ: nec non & trium aliarum Galatiæ. Deniq; & hoc Eutropius addit lib. 10: Terræmotus in Antiochia penè totã ſubruit ciuitatem. Alluſit eodem & Aurelius Victor: Traiani tempore, inquit, pernicioſè Nilus inundauit, magna clade ædium, et terræmotus grauis per prouincias multas, atroxq́; peſtilentia, famesq́; & incendia facta ſunt. Meminit quarundam ciuitatũ quæ ſub Hadriano terræmotib. abſorptæ ſunt, etiã Chronicon Euſebij: ut Nicomediæ et Nicææ, cuius maior pars quaſſata, motu terræ collapſa eſt. ad cuius inſtaurationem Hadrianus de publico largitus eſt impenſas, anno imperij ſui quarto. Nicopolis item, & Cæſareæ, quæ conciderunt anno Hadriani duodecimo. Pertinet & huc fortaſsis, quod Aelius Spartianus ſcribit: ſub Cõmodo incenſum fulmine Capitoliũ Romanũ, tanta clade conflagraſſe, ut bona pars ciuitatis ſolo æquata ſit. quo incendio & inſtructiſsima bibliotheca abſumpta eſt.

CAPVT IIII

DE DOCTRINA.

HActenus de Eccleſiæ hoſpitijs, propagatione, eiusq́; perſecutione & tranquillitate dictum eſt, quæ quidem omnia ad externam eius formam pertinent. Nunc ad deſcriptionem interioris eius ſtatus, ac propriæ formæ accedimus: quæ quidẽ in ipſa doctrina, ceremonijs et politia Eccleſiaſtica ſita eſt. Sed quia doctrina præcipuum eccleſiæ Chriſti lumen eſt: ideò, qualis ea in hoc ſeculo fuerit, Deo aſpirãte, qua poterit fieri breuitate exponemus. Habuit aũt Eccleſia Chriſti aliàs ſplendidiorẽ faciem, aliàs uerò ſqualidiorem. Quemadmodũ enim ſani corporis conſtitutionẽ color natiuus oſtendit, liuidus uerò ac teter inteſtinũ aliquod malũ, uires naturales languefaciens & proſternens, prodit: ſic & Eccleſiæ facies eo ſemper uiuidior & illuſtrior fuit, quo doctrina puriore quaſi uita ſua magis uiguit: triſtior contrà ac deformior fuit, quoties ipſa doctrina corrumpi ac deformari cœpit.

Cum autem hæc ætas Apoſtolorum tempori adeò dum uicina fuerit, multiq́; preſtãtes uiri adhuc uixerint: doctrina quoq; Chriſti hoc ſeculo adhuc aliquanto purior conſeruata eſt. In Aſia enim ſuperſtites tum adhuc fuerũt, Ioannes Apoſtolus ille inſignis, et Simõ cõſobrinus Domini: eorũq́; diſcipuli, Ignatius, Polycarpus, Papias: et præter eos alij quoq; doctores nõ ignobiles, ut Apollinaris, Melito, Theophilus, Bachilus, Polycrates, Egeſippus. In Africa, Iuſtus, Demetrius, Pantænus, Clemens, Alexander. In Europa uerò clari eodem ſeculo fuerũt, Iuſtinus, Irenæus, & alij multi.

Extant & eius ætatis teſtimonia, quæ probant, doctrinã Chriſti fideliter cuſtoditam eſſe. nam Irenæus in tertio libro aduerſus hæreſes ingenuè teſtatur, eodem ordine eandem ueritatis doctrinã & traditionem Apoſtolicam ad ſuam ætatem uſq; perueniſſe. Egeſippus quoque, ut habet Euſebius lib. 4. cap. 22 narrat, ſe in itinere quod Romam uerſus habuiſſet, plurimos epiſcopos conueniſſe, eandemq́; apud omnes doctrinam deprehendiſſe: talem ſcilicet, qualem Prophetæ & Chriſtus ipſe tradidiſſet.

Apparet aũt, huius ſeculi doctores honorificentiſſimè de ſacra Scriptura ſenſiſſe, eam attentè legiſſe, & tanquã regulam exactiſsimã reuerenter ſecutos eſſe. Sic enim Irenæus teſtatur: Moſes & aliorũ prophetarum libros, ſermones eſſe Chriſti, ſeu de Chriſto: quia omnia quæ de Chriſto tenẽda ſunt, abũdè complectantur. Grauiſsimè etiã monet idem autor, lib. 2. cap. 46, adferendũ eſſe ad ſcripturarũ lectionem, nõ iudiciũ rationis, ſed fidem. Sic enim inquit: Si omniũ quæ in ſcriptura requirũtur, abſolutiones inuenire nõ poſſumus, credere talia debemus Deo, qui & nos fecit rectiſsimẽ ſciẽtes, quia ſcripturæ quidem perfectæ ſunt, quippe à uerbo Dei et ſpiritu eius dictæ, ut uniuerſis ſcripturis quæ ſpirituales ſunt, quædã ſecundum gratiam Dei abſoluamus, quædam uerò Deo cõmendemus. Clemens in Parænetico, de Scriptura reuerenter pronunciat. idem & in Strom. lib. 6. dependẽre ait à doctrina tradita diuinitus omnes fontes ſapiẽtiæ, et ueritatis ſcopum: nec utilem ſolum, uerum etiã neceſſariã eſſe eius lectionem. & Theophilus Antiochenus teſtatur, fidem ſuã Sacrarum literarum lectione plurimùm adiutam eſſe, ac confirmatam. Probant etiam huius ſeculi ſcriptores rationibus euidentiſsimis, religionem Chriſtianam tum præſtantiorem, tum antiquiorẽ omnibus alijs doctrinis & religionibus eſſe: nec dubitant aſſeuerare, quicquid gentium doctiſsimi & ſapientiſsimi inſigniter et memorabiliter ſcripſerunt, ex Moſe ac prophetis hauſtum eſſe: ſicut in Dialogo cum Tryphone Iuſtinus aliquot pagellis luculenter demonſtrat. Porrò extant in quibuſdam huius ſeculi ſcriptoribus, quædã breues quaſi ſummæ, in quibus ad ſymbolũ illud quod Apoſtolicum uocamus, alludere uidentur: quarum aliquas huic loco præmittere uiſum eſt. Ignatius in epiſtola ad Magneſianos ſic ſcribit: Dilectiſsimi, ad plenum inſtructi ſitis Chriſto, qui ante ſecula genitus eſt à patre: poſtea autem factus eſt ex Maria uirgine, ſine cõuerſatione uiri, & nobiſcũ cõuerſatus eſt ſanctè, & ſine querela: omnem infirmitatẽ omnemq́; languorem curauit in populo, et ſigna atq; prodigia pro beneficijs hominũ fecit, et illis qui lõgè erãt, & illis qui propè: in multitudine unum & ſolum uerum Deũ patrem

ſuum annunciauit, & paßionem pertulit, et ab interſectoribus ſuis Iudæis ſub Pontio Pilato præſide, & Herode rege, crucē ſuſtinuit, & mortuus eſt, atq; reſurrexit, & in cœlos aſcendit ad illũ qui miſit eũ: & ſedet ad dexterã eius, uenturusq; eſt in cōſummatione ſeculi in gloria paterna, iudicare uiuos & mortuos. Ad eundē modum & Iuſtinus ad Symboli aliquot partes alludit in Apologet. 2: Ieſum Chriſtũ, qui hæc nos docuit, & ad hoc natus eſt, quiq; in crucem actus eſt, Pontio Pilato, cum Tiberius imperaret, prætore, ueri Dei filium eſſe accepimus, atq; in ſecundo loco habemus ſpiritumq; propheticũ in tertio, nosq; eũ rectè colere docemus. Irenæus tale cōpendium doctrinæ Chriſtianæ recenſet lib. 1. cap. 2: Eccleſia, inquit, per uniuerſum orbē uſq; ad fines terræ ſeminata & ab Apoſtolis, & à diſcipulis eorum, accepit eam fidem, quæ eſt in unum Deum patrē omnipotentē, qui fecit cœlum et terram, mare et omnia quæ in eis ſunt: et in unum Ieſum Chriſtum filium Dei, incarnatũ pro ſalute noſtra: et in Spiritum ſanctum, qui per prophetas prædicauit diſpoſitiones Dei, et aduētum, et eã quæ eſt ex uirgine generationē, et paßionē & reſurrectionē à mortuis, et in carne in cœlos aſcenſionē dilecti Ieſu Chriſti Domini noſtri: et de cœlis in gloria patris aduētum eius, ad recapitulanda uniuerſa, et reſuſcitandã omnem carnem humani generis. Nunc, quo res fiat planior, oſtendemus quid huius ſeculi patres de præcipuis articulis doctrinæ Chriſtianæ ſenſerint, aut tradiderint.

DE DEO: SEV DE TRINITATE.

ARticulum de Deo, huius ætatis doctores ſincerè et fideliter tradiderunt, et contra hæreticos eum oppugnãtes egregiè defenderunt. Docuerunt autē, unum eſſe uerum, æternum & omnipotentē Deum, non plures: unum quidē eſſentia, trinum uerò in perſonis: quēadmodum ſeſe idē Deus certo uerbo ac illuſtribus teſtimonijs patefecit, nimirum quòd ſit Deus pater filius & ſpiritus ſanctus, ſicut ex ipſorum doctorum teſtimonijs non obſcurè uidere eſt. Ignatius enim ad Philadelphiēſes ſic ſcribit: Vnus eſt ingenitus Deus pater, & unus unigenitus filius, Deus uerbum & homo, & unus paracletus, ſpiritus ueritatis. Et epiſtola ad Philippēſes: Vnus eſt omnium Deus, pater Chriſti: & unus Dominus noſter IESVS Chriſtus filius Dei unigenitus: unus aũt etiam Spiritus ſanctus. Ergo neque tres ſunt patres, neq; tres filij, ſed neq; tres paracleti: ſed unus pater, & unus filius, & unus paracletus propter quod & Dominus mittens Apoſtolos docere oēs gentes, præcepit eis, baptiſare in nomine patris et filij & ſpiritus ſancti. Et Iuſtinus in Apologia 2 expreßè ait, Chriſtianos uenerari & adorare Deum patrē, & miſſum ab eo filiũ, ſpiritumq; propheticũ. Ita & in libro de Trinitate: Vnus eſt uerus uniuerſorũ Deus, qui in patre, filio, ſanctoq; ſpiritu agnoſcitur. Et Clemens lib. 3 Pædagogi ſic inquit: Laudemus unũ patrē & filium, unà cum ſancto ſpiritu, qui unus eſt omnia, in quo omnia, per quem omnia unum, per quem eſt quod ſemper eſt. Et in Eclogis: Omne uerbũ in duobus aut tribus teſtibus cōſiſtit, patre, filio, & ſpiritu ſancto: quorum teſtium auxilio mandata ſeruari debent. Item, rerum utilium & neceſſariarũ ad ſalutem noticiam nos habere oportet: ut patris, filij, & ſpiritus ſancti. In Irenæo ſolo mirari hoc poßis, quòd Spiritum ſanctũ nuſquam quidem expreßè uidetur uocare Deum: etiamſi ei operum diuinorum potentiam, ut creationis, reuerenter tribuat, ac nuſquam etiam diuinitatem eius ex profeſſo oppugnet.

DE CHRISTO.

DOctrinæ porrò de Chriſto, unico generis humani mediatore, redemptore ac ſaluatore, integritatē, ſummis uiribus tutati ſunt, pro ſe quiſq;, ac ſuo loco fideliter inculcarunt: nēpe quòd perſona ſit diſtincta à patre et ſpiritu ſancto, ab æterno unà cũ patre & ſpiritu ſancto ſimul exiſtēs, homouſius patri, ac uerus Deus, genitus à patre ab æterno: Homo uerò etiã uerus, natus præfinito tēpore de uirgine, abſq; ulla peccatorũ labe: ac ſecundũ inexplicabile patris conſiliũ et decretum, pro peccatis uniuerſi humani generis uictima factus, per quã legis maledicto ſublato, benedictionem æternã ac iuſticiam coram Deo, paßione ac reſurrectione, totaq; ſua humiliatione, generi humano cōtulerit, quæ per fidem in ipſum nobis applicetur ac donetur. Qui & in cœlum tandem receptus, regnum æternum & cœleſte nũc obtineat: in terris uerò Eccleſiam per miniſterium colligat, iuſtificet, ſanctificet: ac rediturus ſit in fine ſeculi, cum maieſtate & gloria, iudicaturus uiuos & mortuos.

Ac de diuinitate quidem ipſa Chriſti apertè teſtantur, genitum eum eſſe à patre ab æterno. Sic enim in Dialogo cũ Tryphone Iuſtinus inquit: Hæc uera patris progenies, ante omnes creaturas cũ patre erat, dominus, Deus, Deiq; filius. Et in fine cap. 43. lib. 2 Irenæus, infectũ eum eſſe ait, & ſemper cum Deo coextitiſſe. quod et in alijs locis ſubinde repetit: ut lib. 4. ca. 37. Verbũ, id eſt, filius ſemper cũ patre erat. Vnde & plerisq; huius ætatis Doctoribus uſitatũ & familiare eſt, filium Dei appellare uerbum, qui de uoluntate patris hominibus cōcionetur. ſicut inquit Irenæus: Verba patris profert alloquēs homines. ſemper enim Chriſtũ cũ Patriarchis et Prophetis locutũ eſſe affirmat. Et Ignatius prudēter diſcernit uerbũ, ſcilicet filiũ Dei, à uerbo quod ore profertur, ubi ſic ad Magneſianos ſcribit: Vnus eſt Deus omnipotēs, qui manifeſtauit ſeipſum per Ieſum Chriſtum filium ſuum, q eſt uerbum ipſius, nō prolatiuum ſcilicet, ſed ſubſtantiale: non locutio articulatæ uocis, ſed operatio Deitatis, ſubſtantia ſcilicet genita, in omnibus bene placens ſuo genitori.

De humanitate Chriſti deinde ita ſimpliciter et apertè docēt, quòd hic filius Dei ab æterno cum patre & ſpiritu ſancto exiſtens, uerè ſit conceptus ſine uirili ſemine, in utero uerè geſtatus: ac uere, nō umbratiliter aut phãtaſmaticè, aut putatiuè natus, quemadmodum hæretici ſomniabant & blaſphemabant. Sic enim ad Trallēſes Ignatius, ex teſtimonio Ioãnis, Verbum caro factũ eſt: Verè, inquit, peperit Maria corpus, Deo in eo habitante: & uerè natus eſt Deus uerbũ ex uirgine, corpus ſimile nobis, paßibile ſine peccato, induens: uerè cōceptus eſt in utero, & factus eſt in utero, formans & faciens ſibi corpus ex uirgine, ſine ſemine ac collocutione uiri: portatusq; in utero, ſicut & nos tempore portati ſumus. Quamobrem uerò hominem naſci Chriſtũ oportuerit cauſam explicat Irenæus lib. 3. cap. 20: Oportebat eum qui inciperet occidere peccatũ, &

mortis

mortis reũ redimere hominẽ, idipſum fieri, quod erat ille: ſcilicet hominẽ, qui à peccato quidẽ in ſeruitius tractus fuerat: à morte uerò tenebatur, ut peccatũ ab homine interficeretur, & homo exiret à morte. Quemadmodum enim p inobedientiã unius hominis, qui primus de terra rudi plaſmatus eſt, peccatores facti ſunt multi, & amiſerũt uitam: ita oportuit & per obedientiam unius hominis, qui primus de uirgine natus eſt, iuſtificari multos, & percipere ſalutem. Item, Verbum ideo caro factũ eſt, ut quod in Adam perdideramus, eſſe ſcilicet ſecundũ imaginẽ & ſimilitudinẽ Dei, hoc in Chriſto reciperemus. Iuſtinus etiam in colloquio cum Tryphone, de perſona Chriſti et officij multa ſubinde grauiſſimè monet, Dei ſcilicet eſſe filium ab æterno, natum aũt hominẽ iuxta diſpoſitionẽ patris præfinito tẽpore: perq; eum ſolum iuſtificari & ſaluari, qui ſeu ex Iudæis, ſeu ex gentibus, & aut priores aut poſteriores ſaluentur. Quoties aũt de duabus in Chriſto naturis doctores huius ætatis loquũtur, myſteriũ admirandũ unionis nõ prætereunt: ſed diligenter monent et oſtendũt, inſcrutabili modo, in una eadẽq; Chriſti perſona, unitas eſſe utrãq; naturã, diuinam ſcilicet et humanã. Sic enim in Parænetico Clemens: Hic, uerbũ Chriſtus, & ut nos olim eſſemus, (erat enim in Deo) et ut benè eſſemus, cauſa fuit. Nunc aũt apparuit hominibus hic ipſe, uerbum, qui ſolus eſt ambo, Deus & homo. Ac præclarè Irenæus lib. 5. Homo uerbum Dei factum eſt, ſemetipſum homini, & hominẽ ſibimetipſi aſſimilans. Et Iuſtinus ſic inquit: Quidam eam unitionem comparant unioni corporis & animæ. quod quidem exemplum, etſi nõ per omnia, tamen aliquo congruit. Et de cauſis admirandæ eius unionis, Irenæus lib. 3. cap. 20. Miſericors Deus & amans humanũ genus, hærere fecit et aduniuit hominem Deo. Si enim homo nõ uiciſſet inimicum hominis, non iuſtè uictus eſſet inimicus. Rurſus aũt, niſi Deus donaſſet ſalutem, nõ firmiter haberemus eam: & niſi homo coniunctus fuiſſet Deo noſtro, non potuiſſet particeps fieri incorruptibilitatis. Oportuerat enim mediatorem Dei et hominũ, per ſuã ad utroſq; domeſticitatem et amicitiã & concordiam utroſq; reducere, et facere ut Deus aſſumeret hominẽ, & homo ſe dederet Deo. Ad eundẽ modum de opere paſſionis Chriſti, qua ſe uictimã pro peccatis totius humani generis obtulit Deo, cõſtanter docẽt: quòd uerè, ac nõ per phãtaſma, aut putatiuè paſſus ſit, et reſurrexerit: quodq; nõ ſua cauſa, aut pro ſe paſſionem & mortẽ ſubierit: ſed pro hominibus, ut eos à maledicto & execratione legis redimeret. Sic enim Ignatius ad Trallianos: Secundũ placitum uolũtatis ſuæ uerè crucifixus eſt, & uerè mortuus, uidentibus cœleſtibus, & terreſtribus, & infernis. Item in epiſtola ad Smyrnenſes: Hæc omnia paſſus eſt pro nobis, et uerè paſſus eſt. non putatiuè, ſed uerè, ſicuti & reſurrexit. Sed & celebris apud doctos paſſim Irenæi ſententia eſt libro 3. cap. 21. Sicut homo erat ut tentaretur, ita & uerbũ ut glorificaretur, requieſcente quidẽ uerbo, ut poſſet tentari & inhonorari, & crucifigi & mori.

DE SPIRITV SANCTO.

De Spiritu ſancto uerò conſentiunt, diſtinctã eſſe Spiritũ ſanctũ perſonã à patre & filio, coæternum, coeſſentialem, à patre & filio procedentem, gubernatorem miniſterij, ſanctificatorem, uiuificatorẽ, paracletũ & conſolatorem. Quæ etſi ferè ex præcedentibus omnia indicari & intelligi potuerunt, tamen unum atq; alterũ teſtimonium proferemus. Sic igitur de Spiritu ſancto Ignatius, in epiſtola ad Philadelphia nos ſcribit: Vnus Deus ueteris et noui Teſtamẽti, unus etiã mediator Dei & hominũ: unus quoq; paracletus, qui operabatur in Moſe & Prophetis & Apoſtolis. Sic etiã Clemens in Parænetico, Spiritum ſanctũ uocat os Domini. De officio uerò Spiritus ſancti Irenæus lib. 3. cap. 19. Deſcendit, inquit, Spiritus ſanctus in filium Dei hominẽ factũ, ut aſſueſceret cum ipſo habitare in genere humano, & requieſcere in hominibus, atq; operari in ijs uoluntatem Dei, & renouare eos à uetuſtate in nouitatem Chriſti. Item, ut homines adoptaret Deo. Idem, Ideò datum eſſe Spiritum ſanctum, ibidem ait, ut quia Diabolus de cœlo protruſus ſit, ibi habeamus paracletũ, ubi accuſatorem diabolum. Eſt igitur hic locus de Deo, præ cæteris hac ætate illuſtratus: cuius rei cauſam ſuprà indicauimus, nimirũ quòd hũc ipſum locũ hæretici labefactare & deprauare cœperunt. Qua re excitati pij doctores, rectius & diligentius hanc totã doctrinã excuſſerũt, atq; in ea retinenda, & ab erroribus & corruptelis uindicanda, acrius & uehementius laborarunt.

DE CREATIONE.

De creatione ſic docuerũt, mundũ hunc uniuerſum cum omnibus creaturis à Deo patre, filio & ſpiritu ſancto, libera uoluntate per uerbũ conditũ eſſe: quemadmodũ in procemio lib. 4. Irenæus diſertè indicat. Et Clemens in Parænetico ait: Ipſius Dei ſolium uoluntas eſt mundi creatio. Solus enim Deus fecit, quoniã ipſe quoq; eſt ſolus uerè Deus, ſola uirtute operatur, & eius ſolum uelle factum eſſe cenſetur. Deinde res & creaturas initiò à Deo bonas, hoc eſt, uoluntati ſuæ congruentes, et ad certum atq; utilem finem cõditas ac deſtinatas eſſe tradiderunt. Sic enim Theophilus lib. 2. aduerſus Autolyci criminationes inquit: Nihil noxium ab initio à Deo conditũ eſt, ſed hominis delictũ conditionem creaturarum deteriorem reddidit. Poſtremò, interiturũ etiam mundum hunc uiſibilem, nõ æternum aut perpetuò duraturũ eſſe ſenſerũt. Irenæus uniuerſam mundi ætatẽ fore cenſet ſex mille annorum: rationemq; eius colligit ex numero dierũ, quibus mundus factus eſt, ex quorũ unoquoq; millenarium deducit: ac tot annorũ millibus conſummandum eum dicit, quot diebus factus ſit.

De angelis bonis & malis.

Tradiderũt angelos prius creatos eſſe, quàm homines. Conditos uerò eos eſſe bonos, et cũ liberrimo propriæ uolũtatis arbitrio, quemadmodũ in colloquio cũ Tryphone Iuſtinus inquit: Deus cum uellet angelos & homines obſequentes habere, uiſum eſt ei facere hos liberæ poteſtatis ad bene agendum: ratione præditos, ut ſcirent ſuam originem, & à quo ut ſint acceperint. Ibidem tamen, in natura mutabili conditos eſſe, autor idem affirmat. atq; hinc accidiſſe, ut eorum quidam propria uoluntate, cõtra uoluntatem Dei peccarint, atq; à Deo defecerint. quod aliquoties Iuſtinus in Tryphone probat, tum ex alijs locis Scripturæ, tum inde etiam, quòd in paradiſo ſerpens Euam ſeduxerit,

cumq;

eumq́; Deus rurſus execratus ſit. Quod & Irenæus lib. 4. cap. 30. alijsq́; in locis docet. Clemens uerò in Parænetico. Satanam uocat principem uitij, eiq́; ſupplicium imminere dicit.

Teſtantur etiam, malos angelos non hoſtes ſolum Dei poſt lapſum factos eſſe: uerum hoc ſtudij indefeſſi ſuſcepiſſe, ut in onmis generis tetra flagitia homines præcipitent, & ſecum in æternum exitium & damnationem pertrahant: & quo excellentior in ſuo genere ſit eorum natura, eo aſtutius homines circũueniant, et crudelius perſequãtur. Sicut Clemens Strom. lib. 2 ait: Diabolum cauſas peccatorum ſeruis Dei ſuggerere, atq; aſtutè hoc moliri, ut ipſi quoq; ſecum cadant.

De homine ante lapſum.

COnditum eſſe hominẽ docent ad imaginem & ſimilitudinem Dei, abſq; omni peccato, libera etiam uoluntate: atque eiuſmodi uirtutibus præditum & ornatum, ut Deo obtemperare, uel ſecus agere poſſet. Sic enim factum eſſe hominem à patre, & filio, & ſpiritu ſancto, in proœmio libri 4. Irenæus, ex dicto, Faciamus hominem, colligit: Homo ſecundum ſimilitudinem Dei formatus eſt, et per manus eius plaſmatus eſt: hoc eſt, per filium & ſpiritum: quibus & dixit, Faciamus hominem. Et in eodem libro, cap. 75. Per hanc ordinationem & huiuſmodi conuenientiam, & talis factus & plaſmatus homo ſecundũ imaginem & ſimilitudinem conſtituitur infecti Dei, patre quidem benè ſentiente, filio uerò miniſtrante & formãte, ſpiritu uerò nutriente & augente, &c. Sic & Theophilus lib. 2 cõtra Autolycum: Cum dicit Deus, Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram, hominis excellentiam & dignitatem prodit. Cũ enim cætera omnia ſermone nudo conſtitueret Deus, et ea quaſi obiter, nulla peculiari adhibita diligentia, conderet: hominẽ exiſtimauit ſolum eſſe opus ſempiternũ, ſuisq́; manibus dignum. Præterea docuerunt, hominem non ad interitum, ſed immortalitatẽ à Deo initiò creatum eſſe. ſicut in Apologia 2. Iuſtinus ait: Cõdidit Deus homines, ut ſi uitam ipſius uoluntati attemperarent, cũ illo degerent, regnarentq́; immortales.

De lapſu hominis, & cauſa atq; origine peccati.

PErſpicuè cum ſcriptura ſentiunt, Hominem circumuentum & ſeductum à Diabolo, propria ac libera uolũtate à Deo creatore ſuo ſeſe auertiſſe, diabolo uerò aſſenſiſſe: & contra interdictum, de non guſtanda arbore cognitionis boni & mali contumaciter egiſſe, Deo nec uolente, nec incitante, nec approbãte. Ita igitur in eas pœnas incidiſſe, quas in interdicto ſuo antea Deus expreſſerat, ipſam uidelicet mortem: hoc eſt, iram Dei, corruptionem naturæ ſuæ, & præſtantiſſimarum uirium, quibus initio cum factus eſſet homo, à Deo ornatus fuerat: in diaboli præterea poteſtatem, iugum & tyrannidem, deniq; in æternam damnationem. Ita enim in Dialogo cum Tryphone Iuſtinus inquit: Cum integra uirgo eſſet Eua, cõcepto uerbo ſerpentis, inobedientiam mortemq́; peperit. Idem Irenæus lib. 4. cap. 76. Qui abſtiterunt à paterno lumine, & tranſgreſſi ſunt legem libertatis, per ſuam abſtiterunt culpam, liberi arbitrij ſuæ et poteſtatis facti. Et Clemens Stromat. lib. 2. Quid, inquit, Adæ proſuit talis eius nobilitas, & quod eius nullus eſſet pater mortalis? ipſe enim pater hominum qui ſunt in generatione, turpia quidem prompto & alacri animo delegit, uxorem ſequens, uera autem & honeſta neglexit. Quo factum eſt, ut uitam immortalem mortali cõmutaret. Rurſus lib. 4. Strom. Quod homo elegerit, atq; adeò id quod erat uetitũ elegerit, non eſt culpa in Deũ conferenda. Sic & Theophilus inquit: Vbi primùm homo factus, legem Dei tranſgreſſus eſt, etiam reliqua præuaricata ſunt, & degenerarunt.

DE PRAEDESTINATIONE.

DE prædeſtinatione ita docuerũt, ut quantũ ad utriuſq; hominis ſcilicet et Diaboli lapſum attinet, negarint eum fatali neceſſitate cõtigiſſe: nec prædeſtinationem in eo Dei, ſed præſcientiã ſolam admiſerunt, quemadmodũ in fine Dialogi cum Tryphone Iuſtinus ait: Non eſſe Deum in cauſa, ut prædeſtinati fiant iniuſti, ſiue angeli ſiue homines: ſed ſua quemq; culpa talem eſſe, qualis apparebit. Item: Si uerbũ Dei prædicit omnino quoſdã angelos et homines damnandos, ideò prædicit, quia præſciuit incorrigibiles, non quia tales à Deo facti ſint.

DE PECCATO ORIGINALI.

COrruptionem naturæ, et malũ illud uniuerſum quod per peccatum primi ſibi parentes adſciuerunt, propagari docuerũt in omnes homines, qui quidem communi generationis lege, ſeu cõiunctione maris & fœminæ naſcerentur: ac propter illud ſubijci omnes morti, hoc eſt, ærumnis, calamitatibus ac pœnis, quas per peccatũ originis in omnem poſteritatem ſuã Adam & Eua deriuarunt. Eò enim reſpexit Ignatius, ſic ſcribens in epiſtola ad Trallianos: Incipiebamus perire pro malicia, quæ erat in nobis. Et Iuſtinus in Tryphone: Spiritualem circumciſionem nos per baptiſma, utpote PECCATORES NATI, à Domino miſerante accepimus. Item: Adam peccando poſteros ſuos morti ſubiecit, & uniuerſam rerũ creaturã huic delicto reddidit obnoxiam. Rurſus ibidem: Per Adamum peccatores facti mortui ſumus.

DE LEGE.

LEgem Moſaicam, uno conſenſu tradiderunt, abrogatam eſſe et ſublatam per Chriſti aduentum, ſicut ſcriptum eſt, Lex & Prophetæ uſq; ad Ioannem: ut quæ umbra ſaltem Chriſti fuerit. Sic enim Iuſtinus in initio Dialogi cum Tryphone: Lex, inquit, legi ſubſtituta, priorem fecit irritam, ſicut & teſtamentum recentius antiquiori omnem uim ademit. Sempiterna enim nobis & ultima lex Chriſtus datus eſt, & teſtamentum fidele, poſt quæ non lex ulla, non mandatum, non præceptum ſequetur. Quam ſententiã amplificat ibidẽ prolixè, & illuſtrat teſtimonijs Scripturæ. Atq; aliquanto pòſt duriſſimam fert ſententiã aduerſus eos qui agnito Chriſto, rurſus ad leges Moſaicas deficiunt. ſic enim ait: Eos qui agnitum hunc Chriſtum confeſſi, poſt deſciuerunt quacunq; de cauſa ad legẽ Moſaicã, ſimulq́; Chriſtũ ipſum negarunt, niſi ante obitum pœniteat, haudquaquam ſeruandos pronuncio.

Legem tamen moralem non ita pœnitus ſublatam aut abolitam Chriſtianis eſſe docuerunt: ſed eam ſeruire agnitioni peccatorũ, & regulam oſtendere, iuxta quam renatos per Chriſtũ ac iuſtificatos, obedientiam

Deo

Deo præſtandam, cognoſcere & inchoare oporteret. In primis uerò inculcarũt, Decalogũ omnia illa opera continere, quibus pij fidem ſuam declarare debeant: Obedientiã perfectam legis in hac deprauatione naturæ, ſeu renatis ſeu non renatis eſſe impoßibilem. Hinc illa grauißima de lege non iuſtificante Doctorũ dicta, ut Iuſtini in Dialogo cum Tryphone: Si ante Abrahamum nõ erat opus circumciſione, nec ante Moſem ſabbatis feſtisq́; & uictimis: ne nunc quidẽ opus eſt, poſtquam uolente Deo, ſine peccato ex genere Abrahami de uirgine IESVS Chriſtus natus eſt. Deinde & illud docuerunt, legem propter corruptionem naturæ humanæ, non poſſe iuſticiam & ſalutem æternam coram Deo tribuere. ſic enim Iuſtinus in Dialogo cum Tryphone inquit: Si lex potuiſſet lumen præbere gentibus ipſam recipiẽtibus, quid opus fuiſſet nouo Teſtamẽto, quod Deus ſe miſſurum promiſit? Et Irenæi lib. 3. cap. 20. Spiritualis cum lex eſſet, manifeſtauit tantummodò peccatum, non autem interemit.

DE EVANGELIO.

MEdiocriter & hunc locum tradiderunt, nimirum quòd detur remißio peccatorum gratis propter Chriſtũ: quam lex, quia præſtare eam noſtris uiribus non potuimus, conferre nequaquam poßit. Eſtq́; memorabile, quòd uniuerſaliter omnibus applicant remißionem peccatorum, ſi credant. Sic enim Ignatius paßim repetit. Et in colloquio cum Tryphone Iuſtinus inquit: Omnium gentium homines, tam ſerui quàm ingenui, quicunq; in Chriſtũ credunt, & norunt uera prophetarum oracula, ſciunt ſe una cum eo hæreditatem æternam recepturos. Sic Clemens Stromatum lib. 2. cum Paulo pronunciat: Finis legis eſt Chriſtus, à lege prædictus ad iuſticiam omni credenti. Complexus eſt & ſummam Euangelij eleganter Ignatius ad Philadelphienſes ſcribens: Quid præcipuum habet Euangelium? Præſentiam aduentus ſaluatoris noſtri Ieſu Chriſti, paßionẽ, ſed & ipſam reſurrectionem. Libet autem adſcribere & præclaram eiuſdem ſententiã de antiquitate doctrinæ Euangelicæ. ſic enim in eadem epiſtola inquit: Audiui quoſdam dicentes, Si non inuenero Euangelium in antiquis, non credã. Talibus autem ego dico, quia mihi antiquitas IESVS Chriſtus eſt: cui non obedire, manifeſtus & irremißibilis eſt interitus.

DE IVSTIFICATIONE.

HIc locus, cum pluribus partibus conſtet, non facile eſt ex ſcriptoribus huius ſeculi omnes eius partes diſtinctè & dilucidè demonſtrare: præſertim cum uix paucißimorum doctorum, qui hoc ſeculo uixerunt, monumenta ad nos uſque peruenerint. Conſtat tamen, de cauſa efficiente iuſtificationis unanimiter eos docuiſſe, quòd Chriſtus morte & paßione ſua pro nobis λύτρον perſoluerit, iuſticiamq́;, uitam ac ſalutem æternam nobis pepererit. Sic enim Ignatius ait in Epiſtola ad Trallenſes: Imitatores eſtote paßionum Chriſti, et dilectionis eius, qua dilexit nos, dans ſemet ipſum pro nobis redemptionem, ut nos ſangume ſuo mundaret ab antiqua impietate, & uitam nobis præſtaret, incipientibus iam perire pro malitia quæ erat in nobis. & Iuſtinus in libro de Trinitate: Filius Dei, ut Deus & homo, lapſum Adam in integrum reſtituit. Et Irenæus lib. 3. cap. 22: Ipſe Dominus erat qui ſaluabat eos, quia per ſemetipſos non habebant ſaluari. Et propter hoc Paulus infirmitatem hominis annuncians ait, Scio enim quòd non habitat in carne mea bonum: ſignificans, quoniam nõ à nobis, ſed à Deo eſt bonum ſalutis noſtræ.

De cauſa etiam materiali iuſtificationis, ſeu reipſa ſic loquuntur, ut eam dicant eſſe obedientiam Chriſti. Quemadmodum Irenæus ait lib. 3. ca. 20: Sicut per inobedientiam unius hominis peccatores facti ſunt multi, & amiſerunt uitam: ita oportuit per obedientiam unius hominis, qui primus de uirgine natus eſt, iuſtificari multos, & percipere ſalutem.

Sed & de formali cauſa ita tradiderunt, quòd illa ipſa obedientia Chriſti, & ſatisfactio nobis imputetur et applicetur, noſq́; hoc modo iuſti corã deo efficiamur: id quod ex ſuperioribus etiam dictis clarum eſt, ut Irenæi, in quo diſertè affirmat, nos obedientia Chriſti iuſtificari, & ſalutem percipere. Ait & Clemens: Cum ipſe eſſet uita, propter nos pati uoluit, ut eius paßione uiueremus.

Cæterum fide apprehendi, ſibiq́; applicari oportere hanc Chriſti obedientiam, ſeu remißionem peccatorum gratuitam, clarè tradiderunt. ut Iuſtin. Dialog. cum Tryphone: Nemo ex illis quidem, qui ſe poſteros Abrahami gloriantur, quicquam aſſequetur, niſi ex animo fidem Abrahami referat. Item: Purificamur fide, per ſanguinem Chriſti, mortemq́; ipſius. Et Irenæus lib. 4. cap. 13 clarè docet, Omnes oportere credere ſicut Abraham crediderit, & imputatum ſit ei ad iuſticiam. ubi & expreßè addit: Fides, quæ eſt ad Deum, iuſtificat hominem. Et Clemens in Parænetico, Fidem appellat clauem regni cœlorum. Recitat & in 2 Stromat. propemodum integram fidei definitionem, quæ in Epiſtola ad Hebræos extat: Fides eſt uoluntaria anticipatio, pietatis aſſenſio, rerum quæ ſperantur ſubſtantia, argumentum earum quæ non uidentur, ſicut diuini Apoſtoli ſententia eſt. Sed & hoc familiare Clemens habet, ut fidem cum fiducia coniungat. quod aliquoties in Stromatis facit, ut lib. 2: Cum credimus, in quo fiduciam habuimus, in gloriam diuinam & ſalutem. Et lib. 5 Beati ſunt omnes, qui confidunt in ipſo.

Salutem etiam & iuſticiam coram Deo, huic fidei ſoli acceptam referunt, & nullis operibus tribuunt: ſicut ſuprà ex Iuſtino adduximus, Neminem ex poſteris Abrahæ iuſtificari, niſi Abrahæ fidem habeat. Idẽ. Abraham ipſe nondum circumciſus, propter fidem, qua credidit Deo, iuſtificatus eſt. De quo & Clemens diſertè inquit lib. 1 Strom. Abraham non ex operibus iuſtificatus eſt, ſed ex fide: nihil ergo eis poſt uitæ finem proderit, etiamſi nunc rectè operentur, niſi fidem habeant. Et Stromat. lib. 7. Per fidem ſolummodò efficitur fidelis perfectus. Doctrinam autem de dubitatione, an credens in Chriſto certò habeat remißionem peccatorum, & ſit in gratia Dei, patres huius ſeculi ignorant.

DE NOVA OBEDIENTIA, ſeu bonis operibus.

TRadiderunt, iuſtificationem debere ſequi opera, ſeu bonus fructus, qui de fide teſtentur.

Clemens

Digitized by Google

Clemens de ordine bonorum operum, in ultimo Stromatum ſic dicit: Opera ſequuntur cognitionem, ſicut umbra corpus. In quam ſententiam et Theophilus inquit: In primis requiritur fides & timor, quæ duo in animo tuo præcedere oportet. Item: Quid obſecro incredulus es? Quis cedò agricola metere poterit, niſi prius ſemen credat ſulcis? Docuerunt autē clarè, præſtanda eſſe opera moralia, quorum ſummam Decalogus proponit. Ita in epiſtolis Ignatij uides inculcari moralia, quod & alij faciunt: nec habentur in magna autoritate opera electitia.

DE POENITENTIA.

Docent lapſos in peccatum, ſi ad Eccleſiam redeant, recipiendos eſſe, & locum illis ueniæ relinquendum. Sic enim Philadelphiorum eccleſiam monet Ignatius: Quicunque pœnitentes uenerint ad unitatem Eccleſiæ, ſuſcipite eos cum omni manſuetudine, ut per utilitatem & bonam demonſtrationem de lino & muſcipula diaboli eruti, & digni IESV Chriſto effecti, ſempiternam ſalutem percipiant in regno Chriſti. Idem ibidem: Omnibus pœnitentibus dimittit Deus, ſi ad unitatem Chriſti concurrant. Cui ſententiæ reſpondet illud Iuſtini in dialogo cum Tryphone: Bonitas & humanitas Dei, pro ſua immenſa benignitate, etiam peccatores, ſicut per Ezechielem promittit, reſipiſcentes amplectitur, tanquam iuſtos & innoxios. Et Clemens expreſsè dicit, toties eſſe apud Deum locū ueniæ, quoties ad pœnitentiam quis reuertatur. Eſt magna, inquit in Parænetico, gratia eius promiſsionis, Si hodie uocem eius audiuerimus. Illud autem Hodie, augetur in unoquoque eius die, donec nominatur hodie: uſque ad conſummationem, & hodie, & doctrina permanet. Et Pædagogi libro 1. Deus propter ſuam bonitatem requirit pœnitentiam: & in ipſa minarum intentione, tacitè oſtendit ſuam in homines beneuolentiam. Et Theophilus lib. 3. contra Autolycum: Semper, inquit, Deus hoc egit, ut humanum genus ad pœnitentiam conuerteret, quo liberarentur ab omnibus peccatis.

DE BAPTISMO AC regeneratione.

Sentiunt, regenerationem fieri per baptiſmum, & uerbum: quibus coniunctis efficaciam tribuunt, uidelicet remiſsionem peccatorum: & quidem in adultis pœnitentiam requirunt. Teſtimonia extant apud Iuſtinum multa & clara, ut in Tryphone: Per lauacrum pœnitentiæ & noticiæ Dei, quod ad expiandam iniquitatem populorum fuit inſtitutum, ut Eſaias clamat, nos credidimus, & certò ſcimus, hoc eſſe illud baptiſma, quod olim prænunciatū fuerat, quod ſolum purificare pœnitentes poteſt, quod eſt aqua uitæ. Ibidē paulo pòſt, baptiſmū uocat ſpiritualem circumciſionem, acceptam à Deo miſerante. Et in fine eius Dialogi inquit: Per aquam & fidem regenerationem fieri humani generis. De effectu baptiſmi Clemens in Pædagog. lib. 1. cap. 6. ad hunc modum loquitur: Tincti illuminamur, illuminati in filios adoptamur, adoptati perficimur, perfecti immortales reddimur. Ego (inquit) dixi: Dij eſtis, & filij excelſi omnes. Multis autem modis uocatur hoc opus, gratia, illuminatio, perfectum, & lauacrum. Lauacrum quidem, per quod peccata abſtergimus: Gratia autem, qua remittuntur pœnæ, quæ peccatis debentur: Illuminatio autem, per quam ſanctam illam & ſalutarem lucem intuemur: hoc eſt, per quam id quod eſt diuinum perſpicimus. Perfectum autem dicimus, cui nihil deeſt. Quid enim ei deſit, qui Deum nouit? Eſt enim reuera abſurdum, Dei uocari gratiam, quæ non ſit perfecta, & undequaque plena. Rurſus ibidem: Hæc uincula (ſcilicet tenebrarum et ignorationis) quàm celerrimè remittuntur, humana quidem fide, diuina uerò gratia, cum remittuntur peccata, uno medicamento Pæonio, nempe uerbali baptiſmo? omnia ergo peccata eluimus & eueſtigiò mali nō ſumus amplius. Vna eſt hæc gratia illuminationis, quòd non ſint ijdē mores, qui erant, antequàm lauaremur. Porrò nec uſquam legitur, infantes hoc ſeculo à baptiſmo remotos eſſe. Imò Origenes homelia 2. in Pſal. 38. & homelia 8 in Leuiticum, aſſerit, Eccleſiam ab Apoſtolis traditionem ſuſcepiſſe etiam paruulos baptizandi.

DE EVCHARISTIA.

Ex uerbis & inſtitutione Chriſti de Euchariſtia ita ſenſerunt. Primùm de materia ſeu re ipſa cœnæ Domini docuerunt: cum pane & uino, iuxta uerbum et inſtitutionem Chriſti, ipſiuſmet incarnati Chriſti carnem & ſanguinē diſtribui, quemadmodū apertè Iuſtini locus in Apolog. 2. teſtatur: Non ut uulgarem panem & uulgare poculum hæc ſumimus, ſed quemadmodum per uerbum Dei caro factus IESVS Chriſtus, ſeruator noſter, carnem & ſanguinem pro ſalute noſtra habuit: ſic etiam per uerbum precationis & gratiarum actionis ſacratam ab ipſo alimoniam, quæ mutata nutrit noſtras carnes & ſanguinem, illius incarnati IESV carnem & ſanguinem eſſe didicimus. nam Apoſtoli in ſuis ſcriptis, quæ uocantur Euāgelia, ſic ſibi mandaſſe IESVM tradiderunt: Sumpto pane, actisq; gratijs dixiſſe, Hoc facite in mei memoriam, Hoc eſt corpus meum. Similiter ſumpto poculo, actisq; gratijs, dixiſſe, Hic eſt ſanguis meus: & ſolis ipſis communicaſſe. Qua perſpicuitate etiam Irenæus de Euchariſtia loquitur, & quidem hunc locum Iuſtini illuſtrat. ſic enim ait lib. 5. Quando & mixtus calix, & ſanctus panis percipit uerbum Dei, fit Euchariſtia ſanguinis & corporis Chriſti, ex quibus augetur & conſiſtit carnis noſtræ ſubſtantia. Item lib. 4. cap. 57. Chriſtus panem huius creaturæ accepit, & confeſſus eſt ſuum corpus eſſe, & temperamentum calicis ſuum ſanguinem. Nec ſenſerunt, panem & uinum figuras duntaxat nudas corporis & ſanguinis CHRISTI eſſe.

Ignotum etiam fuit Eccleſiæ huius ſeculi, commentum de Tranſſubſtantiatione. Etſi enim dicit Iuſtinus, Quæ mutata nutrit noſtras carnes & ſanguinem: tamen eò ſolum reſpicit, atque id agit, ut hunc panem & calicem quibus accedit hoc uerbum CHRISTI ab alijs uſitatis eſcis & poculis, quibus corpora nutriuntur, diſcernat.

Porrò ſicut & Chriſtus ipſe duas partes expreſsè inſtituit, & carnis ſcilicet manducationem, & ſanguinis potionem: ita & hoc tempore docuerunt, utriuſq; partis uſum toti Eccleſiæ, citra ordinis aut uocationis diſtin-

Digitized by Google

diſtinctionem conuenire. Sic enim Ignatius ad Philadelphos ſcribit: Vna eſt caro Domini Ieſu, & unus eius ſanguis, qui pro nobis effuſus eſt: unus etiam panis pro omnibus confractus, & unus calix totius Eccleſiæ. Vbi calicem non ſacerdotibus tantum propriũ, ſed communem toti Eccleſiæ Chriſti facit, quæ laicos omnes, quos uocant, ſimul comprehendit. Ait & Iuſtinus diſertè, Chriſtum ſic inſtituiſſe, & Apoſtolos ſic tradidiſſe, quod et Irenæus ſentit: nec reperitur uſpiã, unam tantum partem, nimirũ carnem Chriſti ſub pane laicis exhibendam eſſe, integrum uerò utriuſq; ſpeciei uſum ad ſpirituales ſolos pertinere. De alterius illius ſpeciei, panis uidelicet incluſione, & theatrica circumgeſtatione, ſine uſu aut participatione, altum apud omnes eſt ſilentium.

De applicatione Clemens Pædag. li.2. cap.2. ſic loquitur: Euchariſtia, quæ eſt bona gratia, cuius qui per fidem ſunt participes, ſanctificantur & corpore & anima. Hoc loco de ratione applicationis differit Clemens, fide ſcilicet eſſe utendum Euchariſtia. De opere operato Miſſæ, nihil adhuc ſciuit aut habuit huius ſeculi Eccleſia.

Poſtremò, de effectu cœnæ Dominicæ, Ignatius ad Epheſios ſic ait: Frangentes panem, qui eſt medicamentum immortalitatis, antidotum non moriendi, ſed uiuendi per Ieſum Chriſtum in Deo. Idem ibidem: Quando aſſiduò hoc agitur: expelluntur poteſtates ſatanæ. Et in Tryphone Iuſtinus inquit: Panem traditum nobis eſſe ad cõmemorationem aſſumpti corporis Chriſti, & paſſionis ſuæ. Et poculum, in memoriã ſanguinis ſui cum gratiarum actione ſumendum. Irenæus lib 4. cap.30. Quemadmodum qui eſt à terra panis, percipiens uocationem Dei, iam nõ communis panis eſt, ſed Euchariſtia, ex duabus rebus conſtans, terrena & cœleſti: ſic & corpora noſtra percipientia Euchariſtiam, iam non ſunt corruptibilia, ſpem reſurrectionis habentia. Et Clemens Pædag. lib.2. cap.2. Bibere Ieſu ſanguinem, eſt participem eſſe incorruptionis Domini.

De crebro uerò uſu cœnæ Domini, Ignatius ad Epheſios inquit: Feſtinate accedere ad Euchariſtiam, & gloriam Dei. Quando enim aſſiduò hoc ipſum agitur, expelluntur poteſtates Satanæ, qui actus ſuos conuertit in ſagittas ignitas ad peccatum.

DE SACRIFICIO Chriſtianorum.

Poſt Chriſti ſacrificium, quod omnibus modis perfectum et abſolutum eſſe, atq; expiare nos ab omnib. peccatis dicũt (ſic enim perfectam & omni parte abſolutam oblationẽ pro nobis Chriſtum factum eſſe, lib.5. Strom. Clemens ait) ſimpliciter negãt, Eccleſiã Chriſti aut alia habere ſacrificia, aut aliud quicquã ſolere offerre Deo, quàm inuocationẽ, celebrationem, & gratiarum actionem. Sic enim Iuſtinus ad Tryphonem inquit: Sacra Chriſtianorum ſola eſſe perfecta & Deo grata, preces, & gratiarum actiones. Item Eſaiam cæteroſq; Prophetas non polliceri cruentarum uictimarum aut libationum inſtaurationem, ſed ueras ac ſpirituales oblationes laudis, atq; gratiarum actionis. Et in Apol.2. Colimus Deum non uictimis ſibi ingratis, ſed precibus, laudibus & gratiarum actionibus. Et de hac ipſa parte Clemens loquitur lib.7. Strom. Si gaudet honorari Deus cum naturà nullius indigeat, nõ abs re nos Deum precib. honoramus, & hoc ſacrificiũ optimum & ſanctiſſimum cum iuſticia emittimus, iuſtiſſimo uerbo eum honorantes, per quem accipimus cognitionem, ea quæ didicimus per eum glorificantes. Eſt ergo, quod eſt hic apud nos altare, terreſtris congregatio eorum qui ſunt dediti orationibus, qui ueluti unam uocẽ habent cõmunem, et unam mentẽ. Et lib. 5. Strom. Sacrificium Deo acceptum eſt corporis eiuſq; affectionum & uitiorum ſeparatio. Is eſt uerus reuera Dei cultus. Rurſus in 7. Strom. Sacrificium uocat, uerbum profectum ex ſanctis animis, hoc eſt, orationem. Aram uerò, ſanctam & iuſtam animam, ſanctam de ſe emittentem orationem. Quo in loco & grauiter inquit: Oportet Deo offerre ſacrificia nõ ſumptuoſa ac ſplendida, ſed quæ ſunt pia, eiq; accepta: & ſuffitum illum in lege compoſitum, qui conſtat ex multis linguis et uocibus in oratione, uel potius qui ex diuerſis gentibus & ſexibus per donum teſtamentorum conſtruitur in unitatem fidei, & in laudibus congregatur, mente quidem pura, iuſta autem & recta uitæ inſtitutione ex ſanctis operibus et iuſta oratione. Vbi aliquanto pòſt, & lectiones ac ſtudia pij hominis uocat ſacrificia. Quo nomine cùm omnium piorũ hominũ actiones, tũ publicæ tũ priuatæ, dici poſſint ſacrificia: ueriſimile eſt, apud ſucceſſores paulatim hanc uocem per alluſionem à precib. & gratiarum actione, in ſacramentum tanquam rem uicinam deflexam eſſe. Cuius rei argumẽtum et hoc eſt, quòd Græca Miſſa Chryſoſtomi adhuc hodierna die non ſacramentum, ſed rationalẽ cultum ac obſequium offert, ut poſtea ſuo loco dicetur.

DE INVOCATIONE DEI.

Docent, Deum uerum, ſicut certo ſe uerbo ac teſtimonijs patefecit, uera fide eſſe inuocandum. In 7. enim Strom. Clemens, orationem eſſe ait, cum Deo conuerſationem & collocutionem. Item, fidem eſſe ſpeciem orationis: hoc eſt, cum oratione coniungendam. Et contra dubitationem Ignatius in epiſtola ad Neronem ait: Noli eſſe duplex animo in oratione tua. Beatus eſt enim, qui non dubitauerit. Requirere autem in oratione Deum, mentem magis quàm uerba, Clemens dicit in 7. Strom. ubi battologiam & uerboſas ac prolixas preces Deum negat expectare.

Nondum uerò dum in uſu fuit inuocatio Diuorum. ſicut Euſeb. lib.4. cap.15. refert, Chriſtianos oſſa Polycarpi in rogo extincti ad ſepulturam petiſſe: Iudæos uerò per odium & illuſionem iudici ſuggeſſiſſe, ne ullo modo Polycarpi corpus Chriſtianis traderet, nec ſcilicet Chriſto relicto, eum colere inciperent. Ad quod reſpondiſſe Chriſtianos, Euſebius addit: Miſeros eos ignorare, quòd nec Chriſtum unquam relinquere, qui pro totius ſeruandorũ mundi ſalute paſſus ſit, nec aliũ quempiã colere poſſint. nã hunc quidẽ tanquam filium Dei adorare ſe, martyres uerò tanquam diſcipulos & imitatores Domini, dignè propter inſeparabilẽ in regem ipſorum ac præceptorem beneuolentiam diligere.

DE ECCLESIA.

Eccleſiam docuerunt eſſe uiſibilẽ cœtum, amplectentem & ſequentem ſcripta Prophetarum & Apoſtolorum, in eoq; eſſe per uerbum & ſacramenta

regeneratos: ita tamen, ut in hac uita cœtus ille ſit mixtus, & in eo multi ſint non ſancti, ſed tamen de doctrina conſentiētes. Sic Clemens Strom. lib. 7. Nō locum, ſed electorum congregationem appello Eccleſiam. Et Irenæus ait lib. 3. cap. 11. columnam & firmamentum Eccleſiæ eſſe Euangelium & ſpiritum uitæ. Et per allegoriam eleganter expreßit, Eccleſiam eſſe cœtum collectum ex Iudæis & gentibus, qui per Chriſtum coniungatur & regatur. ait enim: Extenſio duarum manuum in cruce, ſignificat congregationem duorum populorum, gentium & Iudæorum. Vnum caput in medio, ſignificat omnium Dominum, qui eſt ſuper omnes, & in omnibus nobis. Cum autem initio Euangelium de Ieſu Chriſto ubiq; terrarum ſpargeretur, & iuxta Chriſti mandatum, EXITE IN MVNDVM VNIVERSVM, ex omnibus gentibus Eccleſia colligeretur, nuſquam tum Eccleſia uni loco, aut certæ & ordinariæ alicui ſucceßioni alligata erat: ſed ibi uera fuit Eccleſia, ubicunq; incorrupta ſonabat uox Euangelij, ſacramenta ſecundum Chriſti inſtitutionem rectè adminiſtrabantur.

DE MARTYRIO ET confeßione.

Confeßionem tradiderunt nequaquam rem eſſe adiaphoram, ſed omnibus modis neceſſariam & quæ habeat mandata Dei, LVCEBAT LVX VESTRA, &c. Igitur ab impijs quibuſdam diſcedendum eſſe monuerunt, ut Ignatius ad Philadelph. inquit: Qui non diſceſſerit à falſiloquo prædicatore, in gehennam damnabitur. Vnde nec iuſtis diſcedere, nec iniuſtis appropinquare oportet. Quicunq; enim in aliena ſententia ambulauerit, ipſe non eſt Chriſti, nec paßionis eius particeps, ſed eſt fraudator & corruptor uineæ Chriſti. Tali ne commiſceamini, nec ſimul cum eo pereatis: nec ſi pater ſit, uel filius, aut frater, aut domeſticus. Ac de confeßione, multis de cauſis neceſſaria, Clemens lib. 4. Strom. dicit: Oportet omnino confiteri, ut per teſtimoniū & confeßionē omnes iuuentur, dum confirmantur quidem qui ſunt in Eccleſia: admirantur autem & ad fidem deducuntur, qui ex gentibus ſalutē curioſe quæſierint: reliqui autem ſtupore afficiuntur.

De martyrio ita ſenſerunt, egregium eſſe opus, & donum Dei: ſicut Polycarpus rogo iam conſcenſo, ac comburendus, pro eo laudat Deum, & gratias agit, quemadmodum Euſebius recitat lib. 4. cap. 15. Non tamen ſponte ſibi ad accerſendam eſſe crucem, aut martyrium rapiendum cenſuerunt: ſed conſtantiā in confeßione præſtandam, ſi à Magiſtratu iniquo martyrium imponatur. Sic Iuſtinus in Apologia prima, Chriſtianos ait mortem ſibijpſis non conſciſcere, quia hoc nolit Deus, nec ipſi ſibi alicuius criminis conſcij ſint, poſtulatos tamen mortem non recuſare. Quemadmodum & Clemens lib. 4 Strom. monet: Cum dixerit Chriſtus: Quando uos perſecuti fuerint in hac ciuitate, fugite in aliam: non ſuadet fugere, tanquam malum ſit pati perſecutionem: nec ut mortem extimeſcentes, iubet nos eā fuga declinare. Vult autē nos nulli eſſe autores, neq; alicuius malæ cauſæ adiutores, nec nobis ipſis, nec ei qui perſequitur, nec ei qui interimit. Denunciat enim quodammodo, ut caueat. Qui autem nō obedit, eſt audax & temerarius, et inconſultè ſe in manifeſta pericula conijciens. Si autem qui hominem Dei interemit, in Deum peccat: is quoq; eius cædis reus tenetur, qui ſe offert iudicio. Is autem fuerit, qui non uitat perſecutionem, ſe capiendum præbens per audaciā. Is eſt, quantū in ſe eſt, adiuuans improbitatem eius qui perſequitur.

De cruce & morte in perſecutione, etiam illud Clemens docet, eam non accidere uoluntate Dei, ſed permißione: neq; prædictam ideo eſſe perſecutionem à Domino, quòd eam p.:s obuenire uoluerit, ſed quòd præſcierit. Sic enim ad illam perpetuam Ethnicorum obiectionem, cuius et Iuſtinus Apol. 2. meminit: Si Deus ueſtri curam gerit, cur patimini perſecutionem, morte affecimini? reſpondet: Nos non (inquit) exiſtimamus uelle Dominum, ut in caſus incidamus: ſed prophetice prædixiſſe ea quæ eſſent euentura, fore ſcilicet ut propter nomen eius pateremur perſecutionem, ut occideremur, & ſuſpenderemur. Quamobrem uoluit nos pati perſecutionem: ſed ea quæ paſſuri eſſemus, prius ſignificauit, per eam quòd ſint euentura prædicationem exercens ad tolerantiam.

DE CONIVGIO.

Honeſtè ac piè de coniugio ſenſerunt: et nulli hominum contra ipſius naturam, leges caſtitatis inuiolabiles imponendas eſſe cenſuerunt, ſed liberrimam omnibus matrimonium contrahendi poteſtatem fecerunt. Ignatius ad Philadelph. inquit: Non detraho beatis, qui nuptijs copulati fuerunt. Item ſi quis corruptionem & coinquinationem uocat legitimam commixtionem, & filiorum procreationem, huiuſmodi habet cohabitorem Draconem Apoſtatam. Et in Apol. 2 Iuſtinus inquit: Aut utimur matrimonio propter ſobolem, aut abſtinentes in perpetua continentia degimus: Quin & definitionem non ineruditam Clemens tradit libro ſecundo Stromatum, ad hunc modum: Eſt ergo matrimonium, prima legitima uiri & mulieris coniunctio ad liberorum procreationem. In 3 uerò Stromatum memorabiliter inquit: Vt in ſumma dicam, omnes Apoſtoli epiſtolæ, quæ moderationem docent, cōtinentiam, cum & de matrimonio, & de liberorum procreatione, & de domus adminiſtratione innumerabilia præcepta contineant, nuſquam honeſtum moderatumq; matrimoniū prohibuerunt, aut abrogarūt: ſed legis cum Euangelio ſeruantes conuenientiā, utrūque admittunt: & eum qui Deo agens gratias, moderatè utitur matrimonio: & eum qui, ut uult Dominus, uiuit in caſtitate. Tantus deniq; matrimonij aſſertor & laudator Clemens eſt, ut non dubitet affirmare, eum qui ad procreandos liberos coniugio non utatur, facere iniuriam naturæ. Et quidem multa alia in cōmendationē matrimonij præclarè & grauißimè dicit per integrum & prolixum caput 10 libri 2 Pædagogi. & in 3 Strom. ter cum uirginitate matrimonium exæquat. ait enim: Habet, ſicut caſtitas, ita etiam matrimonium, propria munera & miniſteria, quæ ad Dominum pertinent. Item: Quemadmodum quæ non nupſit, ſollicita eſt de ijs quæ ſunt Domini, ut ſit ſancta corpore & ſpiritu: ita etiam quæ nupſit, & de ijs quæ ſunt mariti, & de ijs quæ ſunt Domini, eſt in Domino ſollicita, ut ſit ſancta & corpore & ſpiritu. Ac non uerετur illud concedere, quibus ſummam perfectionem

tribui

tribuit: nequaquam facturus, ſi quid imperfectionis matrimonio ineſſe iudicaſſet.

Porrò coniugium ſacerdotum, ſeu miniſtrorum Eccleſiæ paßim tuetur, allegans exempla Apoſtolorum qui & uxores habuerint, & liberos procrearint, & filias elocarint. Sic enim lib. 3. Stromatum contra ſectatores Tatiani, matrimonium uituperātes, inquit: An etiam Apoſtolos reprobant? Petrus enim & Philippus filios procrearunt: Philippus autem filias quoque ſuas uiris tradidit. Et Paulus quidem certè non ueretur in quadam epiſtola, ſuam appellare coniugem. quem locum in teſtimoium ſanæ doctrinæ eius ſeculi, etiam Euſebius & Nicephorus annotarunt. Et conſentit Ignatius, in epiſtola ad Philadelphianos: Opto, inquit, Deo dignus inueniri, ſicut Petrus & Paulus, et reliqui Apoſtoli, qui nuptijs fuerunt ſociati, & non libidinis cauſa, ſed poſteritatis ſurrogandæ gratia coniuges habuerunt.

DE MAGISTRATV.

Magiſtratum eſſe ordinationem Dei, ac bona conſcientia geri poſſe, præclarè iudicarunt & docuerunt: quemadmodum in fine libri 5 Irenæus ex Scripturæ teſtimonijs probat, atq; inter cætera inquit: Terrenum regnum poſitum eſt à Deo. Dari autem magiſtratus alios ad utilitatem communem, alios ad pœnam, ibidem declarat: Quidam illorum, inquit, ad correctionem & utilitatem ſubiectorum dantur, & conuerſationem iuſticiæ: quidam autem ad timorem, ad pœnam, ad increpationem: quidam autem ad illuſionem & contumeliam. Non tamen frena laxarunt magiſtratibus, ut contra uerbum Dei agere aliquid, aut mandare, ius ſuum eſſe ducerent: ſed obedientiam ipſis debitam certis limitibus circumſcripſerunt: nec præſtandam eſſe eam, ſi illicita, pugnantia cum uerbo Dei magiſtratus imperent, docuerunt. Sicut Ignatius in epiſtola ad Antiochenos dicit: Cæſari ſubditi eſtote in ijs, quibus ſine periculo eſt ipſa ſubiectio. Et proconſuli reſpondet Polycarpus, quemadmodum ex epiſtola Smyrnenſium Euſebius refert lib. 4. cap. 15. Sic inſtituti ſumus, ut principatib. ac poteſtatib. à Deo ordinatis honorem, qui competat, nec nobis obſit, exhibeamus. Et Iuſtinus Apol. 2. Deum ſolum adoramus: uobis autem in alijs rebus læti ſeruimus, regesq; uos & principes hominum eſſe profitemur: rogamusq;, ut uos cum regali poteſtate ſanam bonamq; mentem habere inueniamini.

DE REBVS MEDIIS.

Libertatem in rebus medijs qualemcunq; ſeruatam eſſe hoc ſeculo apparet: quanquam ſtipulæ nonnullæ iam tum ſuboriri cœperunt, ut poſtea dicetur. Ignatius ad Heronem ſcribit: Vino & carnib. non ex toto abſtineas, non enim ex toto ſunt abominabiles. Item ad Philadelph. Si quis aliquam eſcam putat execrabilem, cohabitatorē habet Draconem apoſtatā. Sic de ieiunio, Clemens paßim ita loquitur, ut nec iuſticiæ nec meriti opinionem aſſuat: ſed oſtendat, non tam à cibis, quàm à uitijs & peccatis ieiunandum eſſe: nec cibo aliquem contaminari, aut ieiunio purificari. Sic enim Strom. lib. 6 inquit: Ieiunia in genere ſignificant omnem abſtinentiam ab omnib. malis tam quæ actu fiunt, quàm quæ uerbis & cogitatione. Et in Eclogis ait, Ieiunium eſſe abſtinentiam à ueteris Adæ operib. ac diſertè addit, cibos nos nec iuſtiores nec iniuſtiores reddere, etiamſi ad quendam rigorem & auſteritatem uitæ nonnihil ipſe inclinare uideatur. Chriſtianorum ſabbati Clemens meminit, cum inquit in 7 Stromatum: Iubemur colere & honorare eundem, quem & uerbum eſſe, & ſeruatorem, & ducem habemus perſuaſum, & per ipſum, Patrem: non ſelectis diebus, ut aliqui alij, ſed continenter per totam uitam hoc agentes, & modis omnibus. Certè genus electum, per præceptum iuſtificatum: Septies, inquit, laudem dixi tibi. Vnde nec in definito loco, neque in templo ſelecto, neque dieb. aliquibus feſtis & præſtitutis: ſed per totam uitā, is qui eſt præditus cognitione, in omni loco, etiam ſi per ſe ſit ſolus, & habuerit aliquos qui ſimiliter crediderunt, Deum honorat. Rurſus paulo poſt: Talis eſt is, cui eſt perſuaſum, Deum ubiq; adeſſe: non autem arbitratur, eum certis ac definitis locis eſſe concluſum. Et: per totam ergo uitam diem feſtum agentes, ubique & omni ex parte Deum adeſſe perſuaſi, laudantes agros colimus, laudantes nauigamus, & omni alio uitæ inſtituto, ut decet, ex arte uerſamur.

DE IMAGINIBVS.

Clemens in Parænetico, de imaginib. ſic inquit: Nobis apertè uetitum eſt, artem fallacem exercere. Non facies enim, inquit Propheta, cuiuſuis rei ſimilitudinem, eorum quæ ſunt in cœlo, & quæcunq; ſunt in terra infrà. Item: Nobis non eſt imago ſenſilis, de materia ſenſili, ſed quæ percipitur intelligentia. Deus enim qui ſolus uerè eſt Deus, intelligentia percipitur, non ſenſu. Et in 6 Stromatum: Nobis nullum eſt ſimulachrum in mundo, quoniam in rebus genitis nihil poteſt Dei referre imaginem.

DE ANTICHRISTO.

Magna ſententiarum & opinionum diuerſitas eſt de Antichriſto, apud omnes huius ſeculi doctores. Irenæus uarijs opinionibus & coniecturis colligit, Romanum regnum beſtiæ meretricis futurum: quia numerus nominis Antichriſti, de quo in Apocalypſi eſt, in uoce λατεῖνος exprimatur. Nicephorus lib. 4. cap. 36 ex doctrina Iudæ ait: Antichriſti aduentus expectabatur. Quæ opinio, ſi quis Montani hæreſin & Victoris Romani conatus conſideret, non prorſus uana fuit. Quid enim Montanus aliud nouis ſuis paracleti confictis traditionibus, & legibus ieiuniorum & nuptiarum diſſolutionib. egit, quàm ut fundamenta prima totius Chriſtianiſmi iaceret?

DE LOCO ANIMARVM poſt corporum interitum.

Locum, in quem animæ poſt ſeparationem per mortem à corporib. recipiantur, & uſq; ad iudicium extremum cōmorentur, non conſtituunt. Hoc ſaltem Irenæus in fine lib. 5 affirmat: Animas abire in locum inuiſibilem, definitum eis à Deo. Etſi in initio eiuſdem libri, locū animarū fidelium paradiſum uocat. ſic enim ait: Dicunt preſbyteri, qui ſunt Apoſtolorum diſcipuli, eos qui tranſlati ſunt, illuc (ſcilicet in paradiſum) tranſlatos eſſe. Iuſtis enim hominibus, & ſpiritum habentibus, præparatus eſt paradiſus: in quem & Paulus apoſtolus aſportatus, audiuit ſermones inenar-

rabiles, quantum ad nos in præſenti: & ibi manere eos qui tranſlati ſunt, uſq; ad conſummationē. Quod & autor reſponſionum ad quæſtiones orthodoxum apud Iuſtinum, Quæſt. 75. ſentit. ait enim: Poſt exitum ex corpore, ſtatim fit iuſtorum & iniuſtorum diſcrimen. ducuntur enim ab Angelis in loca ſe digna: uidelicet iuſtorum animæ in paradiſum, ubi congreſſio & cōſpectio eſt angelorum & archangelorum, adde & conſpectum ſeruatoris Chriſti: iniuſtorum autem animæ ducuntur in inferni loca.

DE RESVRRECTIONE.

Docuerunt, non animas tantum uitæ æternæ et paces futuras eſſe, ſed & corpora ipſa reſurrectura: quib. denuò cum animab. coniunctis, homines in æternum uicturi ſint. Sicut Ignatius in epiſtola ad Trallenſes affirmat, Deum per Chriſtum noſtra corpora reſuſcitaturū eſſe, quod longa cōmemoratione per multa ſacræ Scripturæ teſtimonia euidētur probat. Et Polycarpus in oratione ſua, ut Euſebius refert, expreſſe ait, reſurrectionem futuram corporis & animæ ſimul. Quæ & Iuſtinus affirmat in Apol. 2. Deo credimus, inquit, & ſperamus mortua quoque ac humata corpora nos recepturos. Idemq; Irenæus teſtatur lib. 2, cap. 63. pios ſcilicet & impios reſurrecturos, ſuaq; corpora & animas recepturos. Et elegāti admodū ratiocinatione colligit lib. 4. cap. 31 & 34, carnem in corruptionem non uenire, quia in cœna Dominica corpore & ſanguine Chriſti paſcatur. Theophilus aduerſus Autolicum lib. 1: Deus ſuſcitabit, inquit, carnem tuam, eamq; unà cum anima immortalitate donabit.

DE EXTREMO IVDICIO.

Docent, fore extremū iudicium, in quo pij per Chriſtum reſuſcitati, immortalem ab eo & æternam uitam traducendi ſint: impij uerò in cruciatus & ignem æternum, paratum ipſis & diabolo atq; angelis eius, conijciendi. De hoc iudicio ita Iuſtinus Apol. 2. Animæ unà cum corporibus, in extremo die, coram iudice Chriſto comparebunt.

Hactenus igitur, quantum fieri potuit, de pleriſque doctrinæ Chriſtianæ partibus commodiſſimas autorum huius ſeculi, & cum ſacris ſcripturis conuenientes ſententias collegimus, & percenſuimus.

INCLINATIO DOCTRINAE COMPLECTENS PECVLIARES ET incommodas opiniones, ſtipulas & errores Doctorum, qui palam quidem, hoc eſt, ſcriptis traditi ſunt.

ETiamſi hæc ætas Apoſtolis admodū uicina fuit, tamen doctrina Chriſti et Apoſtolorum non parum obfuſcari cœpit. Multæ enim monſtruoſæ & incommodæ opiniones paſſim à doctorib. ſparſæ reperiuntur. Fortè & eius rei aliqua cauſa fuit, quòd dona in Doctorib. propter ingratitudinem mundi erga ueritatē paulatim cœperint decreſcere. Sic enim de ipſis Apoſtolorum ſucceſſorib. Nicephorus ait lib. 4. cap. 1. Qui Apoſtolis ſucceſſerunt, aliquanto illis inferiores, uirtutem eorū non ſunt aſſecuti, propè tamen uitæ ſplendore ad eos acceſſere, non ita ſimplicē, ut magiſtri eorum orationē conſectātes. Quod & Clemens teſtatur in initio Strō. ubi ad doctrinæ degenerationē accōmodat dictū, paucos filios patrib. eſſe ſimiles. Ac poſtea prolixè exponit, ſuam ſcriptionem nequaquā integram eſſe, & abſolutè omnia complecti, quæ à præceptorib. acceperit. Quod licet de ſe ac ſuo opere ſolo dixerit, tamen de omnibus ſui tēporis doctorib. intelligi, ut uerè quidē affirmari poteſt, plerunq; enim poſteriores nō omnem boni doctrinæ acceptæ uim ac naturam aſſecuti ſunt, & expreſſerunt. Sed nunc tenebras et incōmodas opiniones huius ætatis, cuiuſmodi fuerint, recenſemus: quæ quidem, ipſis ſtertentibus, in Eccleſiam Chriſti irrepſerunt: hæreſes uerò manifeſtas, & damnatas iudicio Eccleſiæ, paulo pòſt exponemus.

DE CHRISTO.

THeophilus, qui Eccleſiā Antiochenā rexit anno Chriſti CLXXII, quamuis non neget, Verbum, id eſt, ipſum filiū Dei, in patre fuiſſe ab æterno, & manſiſſe: tamen uidetur nō ſentire, prius eum genitum eſſe, quàm cū per eundē ſuū filiū pater æternus mundū uniuerſum cōdere uoluerit. Sic enim lib. 2. cōtra Autolycū ſcribit: Habens Deus ſermonē ſuum in uiſcerib. ſuis genuit eum, cum produceret eum ſapientia ſua ante hæc uniuerſa. Hoc ſermone uſus eſt in mundi creatione, & omnia quæ condidit per ipſum fecit. Hic principium dicitur, quia omnium eſt principium. Item: cum iam condere, quæ deliberauerat, conſtituiſſet, hunc ſermonem genuit prolatū, primogenitū uniuerſæ creaturæ. Quæ uerba quid aliud uolunt, quàm Chriſtū nō fuiſſe ab æterno perſonam diſtinctam à patre & filio: & fuiſſe aliquando, quando nō fuerit, quemadmodū perniciose luſerunt Arius & Samoſatenus: quos non dubium eſt, ſemina blaſphemi ſui erroris, ex talibus Doctorum ſententijs eſſe mutuatos. In Strom. Clemens de Chriſto affirmat, eum nec eſurijſſe, nec corporis neceſſarijs reuera indiguiſſe: uerùm illis ideo tantum uſum, ne ſpectrum uideretur. Quòd certè contra naturam corporis uerè humani fuit, etiamſi poſt reſurrectionem, corporis eius glorificati alia ratio fuerit.

DE DIABOLO.

IRenæus ſentit, Diabolum tum demum cœpiſſe labi, cum hominem ſeduxit: ac tum etiam primùm maledictum & abiectum eſſe, cum ſcilicet poſt hominis lapſum diceret Deus, Semen mulieris conteret caput ſerpentis: item, Maledictus eris: ideo quòd tranſgreſſionē per ſe primùm intuliſſet. hominis autem Deum miſertum eſſe, quia per negligentiam ab alio acceperit inobedientiam. Sic enim ſentire uidetur Irenæus lib. 4, cap. 78. cum tamen hiſtoria lapſus in paradiſo declaret, diabolum antequam hominem aggrederetur, & ruinā intentaret, hoſtem Dei, & peſſimum fuiſſe. Tale quiddam eſt, quod idem Irenæus lib. 5, ex traditione Iuſtini (quod & Euſeb. lib. 4. cap. 18. indicat) ſentit Diabolum ante Chriſti aduentum non fuiſſe auſum blaſphemare Deū, quia nondum ſciuerat damnationem ſuam. Ita fanaticum quiddam edit, quod aſſerit lib. 4. cap. 30, Enoch, hominem placentē Deo, legatione Dei ad angelos functum eſſe: cum hoc ſolum ſcriptura teſtetur, angelos aliquando ad homines legatione miſſos eſſe, non cōtrà homines ad angelos ablegatos. Eodem ſpectat, quod affirmat lib. 4, cap. 70, homines temporibus Noah, Deo fructificare non potuiſſe: ideo quòd angeli tranſgreſſore

greſſore

greſſores eſſent iſs commixti. Quaſi uerò temporibus ſolum Noæ Diabolus inter homines uerſatus ſit: ac nō potius Petrus dicat, eum eſſe hoſtem perpetuò excubantem ac circumeuntem ut leonem rugientem, & inſidias generi humano ubiq; molientem.

Alia de angelis opinio eſt, quòd Iuſtinus in Apologia prolixè diſputat, angelos quoſdam intemperanti more mulierum captos & lapſos eſſe: quam opinionem de ſe & Clemens in Strom. lib. 3 & 5 prodidit. Qui & hoc addit lib. 3 Pædag. cap. 2. hunc Draconem Diabolum, mulieres in meretrices transformare, interq; eas fungi lenonis officio. Ad pœnitentiam etiā et conuerſionem diabolorum alluſiſſe uidetur idem Clemens lib. 1. Strom. ubi ait: Diabolum, quia liberum habeat arbitrium, poſſe duci pœnitentia. Quod quidem dictum occaſio uidetur fuiſſe erroris Origenis, eius diſcipuli, qui opinionem de Diabolis adhuc ſaluandis poſtea magis ex profeſſo ſparſit.

DE HOMINE.

VAriæ de homine opiniones diſſeminatæ ſunt, quæ nequaquam conſentiunt ſacræ Scripturæ. Primùm enim Irenæus non ſine errore dixit lib. 4 cap. 73, hominem non eſſe conditum à Deo perfectum: Item, non eſſe conditum ad imaginem Dei, ſed oportuiſſe fieri ſecundum imaginem Dei, accepta cognitione boni & mali. Sic enim inquit lib. 4. cap. 75: Initiò quidem Deus potēs fuit dare perfectionem homini: ille autem nunc nuper factus, non poterat illud accipere, uel accipiens capere, uel capiens continere. Et lib. 5 clarè inquit: Artificem Deum in ueteri plaſmate quiddam prætermiſiſſe, quod poſtea uerbum impleuerit. Quæ ſententia certè pugnat cum uerbis creationis: Et uidit Deus omnia quæ fecerat, & erant ualde bona: hoc eſt, in ea forma perfecta condita, qualiter Deus ea uoluit habere. Nec obſtat, quòd redempti poſtea per Chriſtū, nouam quaſi perfectionem acceperint. Eam enim neceſſitatem alia ratio attulit, uidelicet peccatum, non creatio Dei, qua initiò in ſumma perfectione homo conditus fuit. Deinde & de imagine Dei admodum periculoſe Irenæus loquitur, cum affirmat in lib. 5 illud dictum, Faciamus hominem ad imaginē et ſimilitudinē noſtram, pertinuiſſe ad Chriſtum, qui certo tempore homo fieri, illamq; imaginem repræſentare debuerit. Ante lapſum igitur, hominem quidem dictum eſſe imaginem Dei: ſed non oſtenſum, quia filius Dei nondum homo factus fuerit. Verba Irenæi adſcribimus: Præteritis temporibus dicebatur quidem, ſecundum imaginē Dei factum eſſe hominem, non autem oſtendebatur. Adhuc enim inuiſibile erat uerbum, cuius ſecundū imaginem homo fuerat. Quando aūt caro uerbū Dei factū eſt, utraq; confirmauit: & imaginem enim oſtendit ueram, ipſe hoc fiens quod erat imago eius, &c.

Paradoxon de homine ambiguum, & à Scriptura prorſus alienū, etiam Theophilus profert lib. 2. ubi hominem a primordio ſuæ creationis neq; mortalē, neq; immortalem à Deo factum eſſe affirmat: ideo quòd, ſi immortalē ab initio eū feciſſet, Deū eū conſtituiſſet: ſi mortalem eum formaſſet ab initio, Deus ſanè poſſet autor hominum mortis uideri. cum econtrà Scriptura clarè teſtetur, pœnam inobedientiæ & tranſgreſſionis homini conſtitutam eſſe mortem. Ita igitur demum uerè immortalis fuiſſet, ſi non peccaſſet.

Poſtremò: animas hominum, Clemens in Eclogis, in matrice expectare ait ſemen uiri, unde carnem aſſumant. Cum contrà ad totam hominis ſubſtantiam haud dubiè pertinere uideatur, quod à Deo dictum eſt, Faciamus hominem: item, creſcite & multiplicamini: nec de corpore ſolo intelligi poſſe.

DE PECCATO originali.

CLementem in omnibus ſcriptis ſuis nuſquam apparet uim peccati originis, ſeu mali illius inhærentis, intellexiſſe. nimium enim ubiq; tribuit humanis uiribus. Vt in Strom. lib. 3. in explicatione dicti Iob: Nullus eſt à ſorde mundus, &c. clarè inquit: Dicant nobis, ubi fornicatus eſt infans natus: uel quomodo ſub Adæ cecidit execrationem, qui nihil eſt operatus. Quo in loco & dictum Hieremiæ 20, Execranda dies in qua natus ſum: & Dauidis Pſal. 50, In iniquitatibus conceptus ſum: in mirabilem transformat ſenſum, ut interpretari uideatur, In peccatis concipi, non eſſe concipi in peccato parentum, quod in liberos traducatur, ſed in aliorum peccantium ætate. Huc accedit, quòd qualeſcunq; etiam ponat peccati definitiones, quæ nihil ad fontem & ueras peccati cauſas reſpiciunt: ut Strom. ſecundo libro, Peccatum eſt uoluntaria iniuſticia.

DE LIBERO arbitrio.

NVllus ferè doctrinæ locus eſt, qui tam citò obſcurari cœperit, atque hic de libero arbitrio, ac uirium humanarum poteſtate poſt lapſum. Quod inde fortè accidit, quia plerią; in philoſophicis ſtudiis educati fuerunt, iiſq; nimium tribuerunt. Prædicat autem philoſophia immodicè uires humanas, eaſq; ad optima quæq; hortari dicit, ſicut ex Ariſtotele & aliis uidere eſt. Verùm hæc obſcuratio, ſimul etiam aliarum doctrinæ partium tenebras ſecum, & corruptelas uarias traxit: ut extenuationem peccati originalis, & deprauationem, & obſcurationem doctrinæ de merito Chriſti. Autor reſponſionum apud Iuſtinum, ad quæſtionem 103 plenis buccis in hæc uerba erumpit: Quid eſt tota legis iuſticia? Diligere Deum plus quàm ſeipſum, & proximum ut ſeipſum, quod quidem non eſt impoſsibile hominibus uolentibus. Sed apparet hunc autorem, quiſquis fuit, nihil prorſus inter actiones externas, in quibus obedire rationi uoluntas poteſt, & internas ſeu ſpirituales, diſcernere potuiſſe.

Irenæus quoq; non diſtinctè de poteſtate humanarum uirium ratiocinatur: & in eam ſententiam multa prophetarum, Chriſti & Pauli dicta detorquet, quemadmodum in toto cap. 72. libro 4 uidere eſt. Inter cætera inquit, Prophetæ & Apoſtoli hortabantur homines iuſticiam agere, bonum quoque operari, quia in nobis ſit hoc. Quod ſi de actionibus externis ſentiret, tolerari utcunq; poſſet: ſed & de interioribus eum ſic ſenſiſſe, nimis clarè ex multis locis, in quib. de libero arbitrio diſputat, liquet. Nam et in eodem capite, quod modò adduximus, totum ſe quaſi aperit, ſic inquiens: Non tantum in operibus, ſed etiam in fide, liberum & ſuæ poteſtatis arbitrium homini ſeruauit Dominus

dicens, Secundum fidem tuam fiat tibi: propriam fidem hominis oſtendens, quoniam ſuam habet ſententiam. Et iterum, Omnia poßibilia credenti: & Vade, ſicut credidiſti fiat tibi: & omnia talia, ſuæ poteſtatis ſecundum fidem oſtendunt hominem. Hæc certè ſatis craſſe & apertè dicuntur. Sed uide quàm ſint aliena à ſcripturis, quæ affirmant, fidem non eſſe penes nos, ſed donum atq; efficaciam Dei, quemadmodum Paulus in multis locis clarè inquit, ut Roman. 12. Philipp. 2. Coloſſ. ſecundo, Theſſalon. tertio.

Eodem modo Clemens liberum arbitrium ubiq; aſſerit: ut appareat, in eiuſmodi tenebris non tantum fuiſſe omnes eius ſeculi Doctores, uerùm etiam in poſterioribus eas ſubinde creuiſſe & auctas eſſe. Sic enim in Parænet. ille inquit: Veſtrum eſt regnum cœlorum, ſi uelitis, qui liberam animi uoluntatem ad Deum direxeritis: ueſtrum eſt, ſi tantum uolueritis credere. Et in Strom. lib. 2. Non libera & abſoluta poteſtate eligere & uitare, à Domino datum eſſe hominibus, accepimus à Scripturis. Rurſus in eodem libro: Defectio & receſſus & inobedientia ſunt in noſtra poteſtate, ſicut etiam eſt in noſtra poteſtate obedientia.

Videmus tamen interdum, hos liberi arbitrij aſſertores ſibijpſis contraria dicere, ac paulo alicubi commodius ſentire: quaſi qui tam acriter de libertate humanæ uoluntatis, etiam in rebus quæ ad Deum ſunt & fidem contendentes, ſeipſos eiuſmodi ſpinis & labyrinthis inuoluerint, ex quib. ſe explicare non ſemper potuerint: at ne quidem quid dicerent, ubiq; ſatis attenderint. Libro enim Strom. 3. ſecum quaſi pugnans, longè diuerſiſſimum à priori ſententia ſtatuere uidetur, ubi ſic inquit: Oportet mentem habere ſanam, & quæ nulla retardetur pœnitentia à boni uenatione: ad quod quidem maximè diuina opus habemus gratia, rectaq; doctrina, caſtaq; & munda animi affectione, & patris ad ipſum attractione.

DE LEGE.

Viſitata & uera eſt ſententia: Dato uno inconuenienti, ſequi ſolent infinita. Poſito igitur hoc fundamento, Homini poſt lapſum, & horribilem ſuæ naturæ deſtructionem, ſanum tamen & incorruptum in omnibus, tam internis quàm externis rebus, manſiſſe liberum arbitrium: poſtea inde colligunt, poſſe legi ſatisfieri humanis uiribus: ſicut autor Reſponſionum in Iuſtino, in eo loco quem ſuprà citauimus, ex profeſſo ad legis poßibilitatem inclinat: & exemplo probat Pauli, qui de ſeipſo pronunciat, ſe in iuſticia legis fuiſſe irreprehenſibilem. Ac cum obijci poßit, Paulum reſpexiſſe eo dicto iuſticiam extremam coram hominibus: ſtatim annectit exemplum Zachariæ ac Eliſabethæ, qui fuerunt iuſti coram Deo, ambulantes in omnibus præceptis & inſtitutis Domini irreprehenſibiles. Quin & dictum confutat, Non iuſtificari ex lege carnem ullam: ſignificans hoc ideo dici, quia homines poßibilia nolint, non quia impoßibilia non poßint. Et Irenæus libro 4. cap. 30. ait, patres ante legem promulgatam iuſtos fuiſſe lege naturæ: quamuis & hoc de ciuili iuſticia intelligi poßit. Deniq; libro ſecundo Stromatum Clemens affirmat, legem non efficere metum. Quod quid aliud eſt, quàm legi poſſe ſatisfieri?

DE IVSTIFICATIONE.

Doctrina de Iuſtificatione negligentius & obſcurius ab his Doctoribus tradita eſt. Quamuis enim meritum Chriſti ſatis magnificè commendẽt, tamen de reliquis partibus non inſtituunt, integras & perſpicuas explicationes, nec interdum ſatis ſibi conſtant. Sicut Iuſtinus in Tryphone clarè docet, nec ex poſteritate quidem Abrahæ aliquem iuſtificari, niſi fidem Abrahæ referat. In Apologijs uerò, etiam ex cæcis ethnicis & Deum ignorantibus Chriſtianos facit, ac tantum non iuſtos pronunciat. Quemadmodum in 1. Apol. nimium admiratur & prædicat Socratem, ut nec Chriſtum illi fuiſſe prorſus ignotum, palàm aſſeueret. Et in Apologia 2 inquit: Qui cum ratione uixerunt, Chriſtiani ſunt, etiam ſi non nouiſſe Deum exiſtimati ſunt: quales apud Græcos Socrates, Heraclitus, alijq; ſimiles. Quæ inſolens ſatis & ſuperba Ethnicæ cæcitatis commendatio eſt. Quid enim Socrates amplius habere potuit, quàm particulam legis? de Euangelio uerò nihil ſciuit. Adeò hic articulus omnium ſummus & præcipuus, paulatim artificio diaboli obſcurari cœpit: hoc unum perpetuo conatu agentis, ut omnem conſolationem miſeris & afflictis conſcientijs eriperet.

DE OPERIBVS, & perfectione.

Obſcurari cœpiſſe Clementis ætate doctrinam de fine bonorum operum, ex ipſius Clementis ſcriptis apparet. Nuſquam enim uideas eum in hac parte ſatis ſibi conſtare, ſed à ſententia ſua ſubinde uariare, & interdum ea ponere, quibus ſibi manifeſtè contradicat: ut cum ſalutem æternam aliàs fidei, aliàs operibus, modò utriſq; ſimul adſcribit. Cum enim in Pædagogi libro primo directè pronunciet, Fidem eſſe uniuerſam ſalutẽ humanæ naturæ: item Stromatum libro primo, Abrahamũ non ex operibus iuſtificatum eſſe, ſed ex fide: & in quarto Stromatum fidem appellet perfectam purgationem et emundationẽ: tamen eam ſententiam in Parænetico rurſus euertit, ac ſibi contradicit, ubi ſic inquit: Ne pigeat uos laboraſſe: licet uobis, ſi uelitis, precioſiſſimam ſalutem emere proprio theſauro, charitate & fide uitæ: quod quidem eſt iuſtum precium, quod libenter Deus accipit. Quomodo enim illud conuenit cum eo quod in eodem opere aliquanto prius dixit: & Ego (inquit) ſum oſtium: quod diſcere oportet eos qui uoluerint Deum intelligere, ut nobis omnes ſimul portas cœlorum aperiat? Sunt enim rationales rationis ſeu uerbi portæ, quæ aperiuntur claue fidei. Item cum eo quod libro 6. Stromatum, quadratam iuſticiam in uirtutum perfectione collocat, eodemq; accommodat Abrahami imputationem. Deinde rurſus ab hac ſententia diſcrepat, coniungens inter ſe, imò confundens potius gratiam & opera: cum Stromatum lib. 5. dicit, Gratia ſeruamur, ſed non abſq; bonis operibus. Et lib. ſexto, Quando audierimus, Fides tua te ſaluam fecit, non accipimus, eum dicere abſolutè eos ſaluos futuros, qui quomodocunq; crediderint, niſi facta quoq; fuerint conſecuta. Similia per omnia etiam apud Theophilum deprehendas libro 2. ubi ex profeſſo ait, Liberum

&

Digitized by Google

& ſui iuris creauiſſe Deum hominem. Quod tamē excuſari poſſet, niſi hæc ſequentia adderet: Legem et præcepta ſancta cōmunicauit nobis Deus, quæ ſi homo ſeruauerit, ſalutem conſequi, & reſurgens hæreditatem incorruptibilem nanciſci poterit.

Etſi autem Clemens & alij fortaſſe cōmodius ſenſerunt quàm locuti ſunt, atque eam tantū ſententiam exprimere uoluerunt, nouam obedientiam in renatis eſſe neceſſariam, & habere ſua præmia: tamen ſequentia tempora ſatis oſtendunt, hanc doctrinam de fide iuſtificante ſine operibus, cœpiſſe ſubinde magis magisq; uariari & obſcurari: ſicut admodum procliue eſt humanis mentibus, in eam opinionem, quaſi etiam lex & opera aliquid ad iuſticiam faciant, incidere. Sed hæc non congruere cum doctrina Prophetarum & Apoſtolorum, manifeſtius eſt quàm ut probatione & teſtimonijs pluribus opus habeat. Facti ſumus, inquit Eſaias, immundi omnes, & quaſi pannus menſtruatæ uniuerſæ iuſticiæ noſtræ. Et Paulus Romanis tertio: Statuimus iuſtificari hominem per fidem, non ex operibus legis. Nam ſi gratia, iam non ex operibus. & Epheſ. ſecundo: Gratia ſaluati eſtis per fidem, idq; non ex nobis: Dei donum eſt, non ex operibus, ne quis glorietur. Varijs deinde etiam de perfectione opinionibus Clemens luſit, ac mirum in modum exorbitauit, ſucceſſoribus diſcipulisq; ſuis materiam relinquens copioſam, ad extruendam & ſtabiliendam opinionem de perfectione, quæ Clementi ex eo ſolo fonte fluit, quòd, ut ſuprà dictum eſt, uim originalis peccati non ſatis perſpexit: & obedientiam legalem renatis omnino poſſibilem eſſe, magno errore iudicauit. Gnoſticos, quos ſic à cognitione perfecta uocat, duplices facit: alios hæreticos, qui temerè ſibi & falſo hoc nomē tribuebant, & neſcio quam perfectiſſimam cognitionem Dei arrogabant. Alios uerò catholicos, quos propriè eos intelligit, quos iam ad ſummum uirtutis & perfectionis culmen perueniſſe arbitratur: eosq; ita deſcribit, ut abſolutiſſimam quandam innocentiam contra Scripturæ ſacræ ſententiam, ijs attribuat. Deinde & mediorum quorundam ordinem facit, qui omnibus fermè ætatibus in Eccleſia Dei clàm ſerpſit, interdum uerò etiam palàm erupit. Semper enim tales extiterunt, qui neſcio quomodo purioris ſanctiorisq; uitæ homines non tam angelis exæquarunt, quàm deos propemodum etiam illos in hac uita fecerunt. Quales fuiſſe Apoſtolos, Clemens ſentit: quos omnibus numeris abſolutos eſſe, & omnia sciuiſſe, palàm aſſerit. Quædam eius dicta, ex quibus hæ non leues quidem ſtipulæ, ſed pernicioſa zizania conſpici poſſint, adſcribemus.

Stromatum libro ſexto, ſic inquit: Qui primùm ſuis moderatus eſt animi motibus, & ut impatibilis euadat eſt meditatus, & creuit ad beneficentiam cognitione prædictæ perfectionis, eſt hic quidem æqualis angelis: iam autem lucidus, & tanquam ſol reſplendens per beneficentiam, contendit iuſta cognitione per Dei dilectionem, ſicut Apoſtoli, &c. Et Stromatum libro ſeptimo: Nunquid autem, inquit, eum qui eſt cognitione præditus, perfectum eſſe uolens Seruator noſter, ſicut patrem cœleſtem, hoc eſt, ſeipſum, dicens, Venite filij, audite à me timorem Domini: non uult nos amplius opus habere auxilio quod datur per angelos, ſed à ſeipſo, cū dignus euaſerit accipere, & à ſeipſo habere præſidium per obedientiam. Qui talis eſt, exigit à Domino, non autem petit: & egentibus fratribus non petet is qui eſt cognitione præditus, pecuniæ copias ad eis impertiendum, ſed optabit illis ſuppeditare ea quibus indigent. Nam ſi dat etiā preces ijs qui indigent, &c. Sic & in Eclogis incommodiſſimè pronunciat: Qui credit quidem, remiſſionem peccatorum à Domino accepit: qui uerò cognitione præditus eſt, utpote qui non peccat amplius à ſemetipſo remiſſionem peccatorū habet. Hæc quantum habeant non incommoditatis ſolum, ſed blaſphemiæ & impietatis, apertum eſt. Nam ſi detur, hominem ad tantam perfectionem aſpirare per ſe poſſe, ut ex ſeipſo remiſſionem peccatorum habere poſſit, quid erit loci his dictis: Ego ſum, qui deleo iniquitates ueſtras: &, Sine me nihil poteſtis facere? item, Pro hac orabit ad te omnis ſanctus? Quid deniq; loci erit merito Chriſti?

DE POENITENTIA.

SI quiſquam alius in hoc ſeculo de pœnitentia periculoſas opiniones ſpargit, Clemēs facit: qui, ut ceteris aliquanto poſterior, fæces quaſdam turbidas trahit, & in eam ſententiam non obſcurè inclinat, ut duas tantum per omnem uitam pœnitentias, alteram ante, alteram poſt baptiſmum admittat, crebriores uerò minimè. Quemadmodum Strom. lib. 2. periculoſiſſimè inquit: Continuæ, & ſe uiciſſim excipientes propter peccata pœnitentiæ, nihil differunt ab his qui omnino non crediderūt, præterquam in eo ſolo quòd ſe peccare ſenſerunt. neq; ſcio utrum ſit deterius, prudentem ne an ſcientem peccare: an cum pro ijs quæ peccauit, pœnitentia ductus fuerit, rurſus peccare.

Quæ ſententia tametſi ita quidē mitigari poſſit, quaſi à lapſibus uoluntarijs & crebrioribus deterrere magis quàm pœnitentiam negare uoluerit (ſicut medicus liberationem ſe præſtare poſſe interdum negat, ſi æger interdicto cibo utatur, non ut eam deſperatam prorſus eſſe ſentiat, ſed ut ad diligentiorem ualetudinis curam ægro ſit hortator) tamen periculoſe uehementer dicta eſt: & horrenda magis uox eſt, quam in eius tractationis intricatæ & perplexæ de pœnitētia concluſione adijcit: Apparet ergo, ſed non eſt pœnitentia, ſæpe petere ueniam de ijs quæ ſæpe peccantur. Verùm hæc quomodo conueniunt cum ijs quæ in Parænetico dixit, locum Pſalmi explicans? Hodie ſi uocem eius audieritis, &c. Augetur autem illud Hodie in uno quoq; die. Vſq; ad conſummationem enim, & hodie ipſum, & doctrina permanet. Quomodo etiam cum doctrina Chriſti conueniunt? Adeò Clemēs in multis alijs articulis lubricus eſt, ac ſæpenumero ſibi contradicit, ut quid conſtanti ſententia affirmet, uix interdum agnoſcas. Quod autem iam tum cœperit hæc pars doctrinæ de pœnitentia labefactari, ex Tertulliano, Cypriano, & hæreſi Nouatiana infrà patebit.

DE BAPTISMO.

DE Baptiſmo extat opinio nō ſatis recepta ſacræ Scripturæ, in Reſponſionibus ad quæſtio-

nes orthodoxorũ, Iuſtini operibus adiunctis. Infantes ſcilicet affici bonis baptiſmi, propter fidem eorum qui eos ad baptiſma afferunt. Quæ opinio nimium alienæ fidei tribuit (inquit enim Abacuc, Iuſtum ſua fide uiuere) ac nouitatem reſipit.

DE SACRIFICIO.

ETſi doctores huius ſeculi, de oblatione ſeu ſacrificio incruento in Euchariſtia Deo faciendo nihil habeant, ut ſuprà dictum eſt: tamen quædam ambiguè & incõmodè dicta in quibuſdam occurrunt. ut in epiſtola Ignatij ad Smyrnenſes: Non licet, inquit, ſine epiſcopo neq; offerre, neq; ſacrificiũ immolare, neq; δοχὴν ἐπιτελεῖν: id quod falſo uerterunt, miſſas celebrare. uidetur autem per diſtributionẽ, de aliquot inter ſe differentibus actionibus, nõ quaſi ſynonymis dicere, quæ non facilè explicari poſſunt. Ignatius certè ipſe de merito Chriſti, fide apprehẽdendo, magis quàm de oblatione aliqua ſeu repræſentatione ſacrificij, ſicut ex alijs epiſtolis colligi poteſt, loquitur.

De oblatione porrò, & Irenæus lib. 4. cap. 32 (ſi tamẽ locus fraude ac mendo uacat) ſatis uidetur loqui incõmodè, cum ait: Noui Teſtamenti nouã docuit oblationẽ, quã Eccleſia ab Apoſtolis accipiens, in uniuerſo mundo offert Deo. Sed Irenæus ſeſe in ſequentibus, ac præcipuè cap. 34., copioſe declarat, quòd nequaquam intelligat oblationem conſecrati panis, ſed adhuc cõſecrandi in uſum cœnæ Domini, et alioqui in uſum ſacerdotũ & pauperum. copioſe enim panis, cum alijs ad uictum pertinentibus, in eum finem à plebe offerri moris erat. Expreſſe enim inquit: Offerre oportet Deo primitias creaturæ eius. Et iterum: Oportet nos oblationem Deo facere, & in omnib. gratos inueniri fabricatori Deo, in ſententia pura, & fide ſine hypocriſi, in ſpe firma, in dilectione feruenti, primitias earũ quæ ſunt eius creaturarum offerentes. Et hanc oblationẽ eccleſia ſola puram offert fabricatori, offerens ei cum gratiarum actione ex creatura eius.

DE INVOCATIONE Sanctorum.

COnſuetudinis inuocãdi ſanctos, in doctoribus huius ſeculi ueſtigia omnino nulla conſpiciuntur: niſi quis pro incommodo dicto accipiat hoc, quod apud Irenæũ eſt lib. 5. Sicut illa (Eua) ſeducta eſt, ut effugeret Deũ: ſic hæc (Maria) ſuaſa eſt obedire Deo, uti uirginis Euæ uirgo Maria fieret aduocata. Sed Irenæus confert inter ſe eo in loco, illud quod per Euam commiſſum & amiſſum eſt, & illud quod Deus per filium ſuum natum ex Maria uirgine reſtituit.

DE PRIMATV ECCLEſiæ Romanæ.

IN eminentiori fuiſſe hoc ſeculo dignitate & ſtatu, eccleſiam Romanam, præ cæteris uniuerſi terrarum orbis eccleſijs, ex hiſtorijs & Doctoribus horum temporum probari non poteſt: ſed uoluit ſanè Romana Eccleſia, æmula eſſe Eccleſiarũ in Oriẽte: ut Antiochenæ, Hieroſolymitanæ, Alexandrinæ, & ſimilium, quæ in eccleſijs ſuarum regionum ob puritatem doctrinæ, excellentiam doctorum, amplitudinem, confeſſionem, officia in fratres, communicationem conſiliorum & miniſtrorum ſalutarium fuerunt celebriores.

Ignatius in Epigraphe epiſtolæ ad Romanos, eam eccleſiam appellat eminentia dignam. Verùm nihil aliud ab Ignatio aſſertum eſt, quàm eam eſſe excellentem eccleſiam. Nam ad Romanam eccleſiam omnes alias in toto orbe terrarũ eſſe alligatas, & epiſcopum eius loci eſſe Oecumenicũ, qui errare nõ poſſit, & cui omnes neceſſe ſit ſubeſſe, neq; Ignatius, neque alij huius ætatis ſcriptores habent. Nouitatem deinde quandam & illud reſipere quibuſdam uideri poſſet, quod in exemplaribus Irenæi, qualia nunc habemus, extat libro tertio, capite tertio: Ad hanc eccleſiã, propter potẽtiorem principalitatem, neceſſe eſt omnem conuenire eccleſiam: hoc eſt, eos qui ſunt undique fideles: in qua ſemper ab his qui ſunt undiq;, conſeruata eſt ea quæ eſt ab Apoſtolis traditio. Sed hæc ſententia tantũ de conſenſu in doctrina ab Apoſtolis tradita loquitur, ſicut ex contextu Irenæi manifeſtũ eſt.

DE MARTYRIO.

DE martyrio nimis magnificè ſentire cœperũt, adeò ut & expiationem illi quandam peccatorum tribuerint. In Stromatis enim diſertè Clemens inquit, Martyrium eſſe expurgatorium peccatorũ cum gloria. Et in epiſtolis ſuis pluribus Ignatius ualdè periculoſe loquitur de Martyrij merito. ut ad Smyrnenſes: Pro animabus ueſtris ſpiritus meus & uincula mea ſint. Item ad Antioch. Pro animabus ueſtris ego efficiar, quando Chriſtum meruero adipiſci. Qua phraſi etiam ad Polycarpum & Epheſios utitur. Ad Romanos inquit: Sinite me, ut beſtiarum eſca ſim, per quam poſsim Deum promereri. Quæ uerba in Græco alium ſenſum referunt.

DE VIRGINITATE.

COmmendationes caſtitatis, ſeu uirginitatis, admonitiones item ad eam exercendam, hoc quidem ſeculo reperias: leges uerò expreſſas, quibus aut cultus aliquid, aut meriti ſit annexum, non item. Niſi, quòd ex Ignatij epiſtolis apparet, homines iam tum paulo impenſius cœpiſſe amare & uenerari uirginitatis ſtatum. Nam in epiſtola ad Antioch. ait: Virgines uideant, cui ſe conſecrarint. Et ad Heronem: Virgines cuſtodi tanquam ſacramenta Chriſti. Item ad Tarſenſ. Eas quæ in uirginitate ſunt honorate, ſicut ſacras Chriſti. Sed quæ fuerit Ignatij ſententia de coniugio, ſuprà dictum eſt. Extat apud Euſebium lib. 4. capite 23 commemoratio de epiſtolis Dionyſij Corinthiorum epiſcopi, in qua dicitur, ſcripſiſſe eum epiſtolas eccleſijs per Pontum ſitis, in quibus multis eos admonuerit de nuptijs & caſtitate. Quod illuſtre ſatis teſtimonium eſt, de uirginitate eos non docuiſſe, ſemoto aut repudiato, ſeu in contemptum adducto matrimonio: quemadmodum & Paulus utrumque coniungit. Accedit eò, quòd ibidem Euſebius narrat, extare etiam epiſtolam eiuſdem Dionyſij ad Pinytum epiſcopum Gnoſi, in qua eum hortatur, ne graue ſeruandæ caſtitatis onus neceſſariò fratribus imponat. Quod exemplum clarè teſtatur, nondum fuiſſe conditas leges de cultu aut merito caſtitatis, etiamſi ſuſpicere quodammodo & uenerari cœperint.

Quare res etiam occaſio quędã & iter fuit ad ea, quæ poſterioribus temporibus de clauſtris & uotis monaſticis ſuperſtructa ſunt.

DE REBVS ADIAPHORIS, ſeu humanis traditionibus.

Doctrina de libertate Chriſtiana nõnihil cœpit obſcurari, & ſuccreuit paulatim error de traditionibus neceſſariò obſeruandis. Quamuis enim prohibitiones aut leges de uſu indifferenti creaturarum, hoc tẽpore nullæ adhuc fuerint: tamen Alcibiadis hiſtoria, quæ apud Euſeb. lib. 5. cap. 3 recitatur, ſubindicat, paulatim inceſſere tum cœpiſſe homines quandam electiciorum cultuum religionem. Fuit Alcibiades de numero martyrũ eorũ, qui ſub M. Antonino Vero in Gallijs paſsi ſunt. Is cum antea nimium parcè uixiſſet, pane ſolo et aqua in cibũ utens, ne in carcere quidem aliam ſeruare uictus rationem uoluit. Attalus uerò Romanus, nobiliſsimus martyr, poſt ſupplicia quæ in amphitheatro multa & uaria miraculoſe ſuſtinuerat, in carcerem reductus, uiſione monitus eſt, peccare Alcibiadem, quòd à creaturis Dei abſtineret, alijsq; occaſionem offendiculi præberet. Ita igitur per Attalum Alcibiades admonitus, & meliora doctus, eò tandem perductus eſt, ut ſine formidine & cum gratiarum actione creaturis Dei indifferenter uſus in poſterum ſit.

Satis tamen durè etiam Ignatij epiſtolæ de medijs rebus loquuntur. Nam ad Philad. ſic ſcribit: Adhuc dico epiſcopis & preſbyteris in Domino: Quicunq; cũ Iudæis paſcha egerit, aut ſolennia dierum feſtorum eorum ſuſceperit, comparticipabit eis qui Dominum & Apoſtolos eius occiderunt. Et paulo antè: Dies feſtos nolite inhonorare, quadrageſimam uerò nolite pro nihilo habere, imitationem enim continet Dei conuerſationis. Hebdomadam etiam paſsionis nolite deſpicere. Quarta uerò & ſexta feria ieiunate, reliquias pauperibus porrigentes. Item: Quicunque Dominicam aut ſabbathum ieiunauerit, præter unum ſabbathum Paſchæ, ipſe eſt Chriſti interfector. Sed hæc aliunde (quid enim cum Teleſphori decreto de Quadrageſima Ignatio?) irrepſiſſe uidentur.

DE INFERORVM CONuerſione.

Est omnino mirabilis opinio Clementis in Stromatum lib. 6. qua ſentit, ante Chriſtum neminem eſſe ſaluatum: ſed homines honeſtos, & qui piè uixerunt, uſq; ad Chriſti mortẽ in inferno fuiſſe, ibique prædicatione Chriſti & Apoſtolorum demum cõuerſos & ſaluatos eſſe. Ex qua opinione haud dubiè & imagines à ueteribus, & cantiones, de Chriſto educente ex inferno ſanctos, factæ ſunt. Probat autem hoc Clemens ex teſtimonijs Hermetis: cui autori quantum tribuendum ſit, infra dicetur. Et alibi quidem, ut lib. 2. ex hac ipſa opinione damnat Marcionem, quòd docuerit, ſeruatorem ſaluaſſe credentes in ſe, etiam ante Chriſti aduentum.

DE STATV POST REſurrectionem.

Mirum eſt, tam craſſas ac fanaticas opiniones potuiſſe uenire in mentem doctoribus huius ſeculi, pios nimirum poſt reſurrectionem, ante iudicium extremum & rerum conſummationem habituros in hoc mundo corporale regnum. cuius figmenti Euſebius libro 3. cap. 38 primum authorem Cerinthũ facit. In eodem uerò libro, capite ultimo, ad Papiam autorem illud ſomnium refert, ubi & doctrinam fabuloſam uocat. Papiam uerò ipſum, ait, quia iudicio hebeti & exiguo præditus fuerit, Apoſtolicas diſputationes, & quæ ab illis per hypodigmata tradita eſſent, non rectè conſideraſſe. Sed ex Iuſtino apparet, Somnium illud primum profectum & propagatum eſſe, quemadmodum multa alia craſſa & carnoſa, à Iudæis. Quanquam autem dicat Iuſtinus, ab ea opinione multos purè pieq; Chriſtianos diſſentire: tamen eam ipſam & affirmat, & teſtimonijs Scripturæ probare nititur. Sic enim ait in Dialogo, Tryphone ad hunc modũ interrogante: Putatis ne unquam inſtauranda Hieroſolyma, atq; ibi colligendum ueſtrum populum, in hilaritate uicturum cum Chriſto, & patriarchis prophetisq;? &c. reſpondet: Ego cum alijs, qui rectè Chriſtianeq; ſentiunt, ſcio, & reſurrectionem carnis futuram, & mille annos in Hieruſalem inſtaurata, ornata, dilatataq;: ut affirmant prophetæ Ezechiel, Eſaias, & cæteri. Sic enim Eſaias de hoc annorum millenario loquitur: Erit cœlum nouum, & terra noua, et non erunt in memoria priora, & nõ aſcendent ſuper cor: ſed gaudium & exultationem inuenient in ea quæcũq; ego creo: quia ecce ego facio Hieruſalem in exultationem, & populum meum lætum: & exultabo in Hieruſalem, & gaudebo in populo meo, & non audietur in ea ultrà uox fletus, neq; uox clamoris, non erit ibi amplius immaturus dierum, & ſenex qui non impleat ætatem ſuam. erit enim iuuenis filius centum annorum: & qui morietur peccator filius centum annorum maledictus erit. Et ædificabunt domos, quas inhabitabunt ipſi: & plantabunt uineas, quarum fructum comedent, uinumq; bibent: non ædificabunt, & alius habitabit: non plantabunt, & alius comedet, ſecundũ enim dies ligni uitæ, erunt dies populi mei, opera manuum eorũ multiplicabuntur: electi mei non laborabunt in uanum: neque liberos progignent in execrationem, quia ſemen iuſtum erunt, & benedictũ à Domino, & nepotes eorum cum eis: & fiet, ut antequam clament, exaudiam eos: adhuc illis loquentib. dicam, Quid eſt? tunc lupi & agni ſimul paſcentur, & leo ſicut bos edet paleas, & ſerpens terram ſicut panem. non lædent, neq; lædentur in monte illo ſancto, dicit Dominus. Hæc ſunt, inquam, uerba prophetiæ: Erunt enim ſecundum dies ligni, dies mei populi. opera laborum eorum intelligimus mille annos ſignificare myſticè. Sicut enim Adamum, cui dictum fuit, Quacunq; die ederis de ligno, ea morieris, ſcimus mille annos non expleſſe: ſic illam ſententiam, Dies Domini ut mille anni, eòdẽ tendere intelligimus. Quoniã & apud nos uir quidam, cui nomen Ioannes unus è Chriſti Apoſtolis, in reuelatione ſibi facta prophetauit, mille annos habitaturos Hieroſolyma, quot quot Chriſto noſtro crediderint: ac mox ſequuturam uniuerſalẽ, & (uti paucis dicã) æternam reſurrectionem ſimul omnium, atque iudicium: quod etiam Dominus noſter dixit: Non ducent uxores, nec nuptum dabunt, ſed æquiparabuntur angelis, cum ſint filij Dei,

Dei, reſurrectionisq́;. Eòdem etiam ſpectare uidetur, quòd Irenæus lib. 2. cap. 64 dicit, unamquãq; gentem dignam habitationem percipere ante iudicium. Nec abludit ualde mirabilis illa hominum in angelos metamorphoſis, quam ſibi Clemens abſque ullo ſacræ ſcripturæ teſtimonio ſomniat in Eclogis, ubi ſentit, Homines mutari in angelos, qui primum mille annis ab alijs angelis diſcant: poſtea uerò uiciſſim doceant ipſi alios homines inter angelos recẽs aſcitos, qui exacto tempore tandem fiant archangeli.

QVOS LIBROS SACRAE SCRIpturæ pro ueris aut apocryphis Eccleſia huius temporis habuerit.

ETſi in ſuperiori etiam libro quædam de ſacris uoluminibus dicta ſunt, quæ ſcilicet pro ueris et authenticis, quæ pro falſis & ſubdititijs habita ſint: tamen quia conſenſus utilis eſt, & ſcire magnopere prodeſt, quomodo ſubinde quaſi per manus traditus nobis, ſine dolis & corruptelis, iſte ſit theſaurus, non incommodum eſt & hic repetere. Nam & hoc tempore ſanius adhuc et incorruptius ea de re iudicatum eſt, cum quid genuinum aut adulterinum eſſet, illi procul dubio rectiſſimè uiderunt, quos ætas Apoſtolis admodum uicina ad eam rem fecit inſtructos. Accedit adhoc, quòd & in aliquam partem annorum iſtius libri adhuc pertineat diuus Ioannes, quem ut teſtem ocularem, cum auricularibus, proximis ſcilicet eius ſucceſſoribus, habere utiliſſimum eſt: ut ſciri poſſit quibus potiſſimum libris innitendum & credendum ſit: ac planum fiat, uiros apoſtolicos non in pari autoritate & honore habuiſſe libros omnes, quos propter conſcientiæ conſolationem & uariarum hæreſium confutationem certos eſſe omnino neceſſe eſt. Scribit igitur de Polycarpo Irenæus libro 3. cap. 3. eum Eccleſiæ tradidiſſe, quæcunq; ab Apoſtolis accepiſſet: & ueriſſimè pronunciat, APOSTOLICA ILLA SOLA ESSE VERA.

Fuiſſe autem Apoſtolicæ doctrinæ & traditionum ſtudioſum Melitonem illum, qui tẽporibus Antonini in eccleſia Sardenſi claruit, non eſt dubium. Is de ordine & numero librorũ ueteris Teſtamẽti ſua ætate recepto, ad hũc modũ ſcribit, referẽte Euſeb. li. 4. cap. 25.

Meliton Oneſimo fratri ſalutem.

QUoniam ſæpenumero, quo es erga doctrinam ſtudio, petijſti, ut annotata quædã tibi è lege & prophetis, de Seruatore ac tota noſtra fide excerperẽtur: deinde, & ueterũ librorum certam ſummam cognoſcere uoluiſti, quo illi ſint numero, & quo ordine diſpoſiti: diligenter in hoc fui, ut id tibi præſtarem, ſciens ſtudium tuum erga fidem, & diligentiam ac ſedulitatem circa doctrinam, quòd iſta potiſſimũ deſiderio quo erga Deum afficeris, & amore æternæ ſalutis, pro qua decertas, potiora ducas. Itaq; in Oriẽtem reuerſus, & eo loco cõſtitutus ubi iſta ſunt & prædicata & geſta, ueteris Teſtamenti libros diligenter cognitos in ordinem ſubieci, & ad te miſi, quorum hæc ſunt nomina: Quinq; libri Moſis, Geneſis, Exodus, Leuiticus, Numeri, Deuteronomium: deinde Ieſus Naue, Iudices, Ruth, Regũ quatuor libri, Paralipomenon duo, Pſalmi Dauidis, Prouerbia Salomonis, Sapiẽtia, Eccleſiaſtes, Canticum Canticorũ, Iob: prophetæ, Eſaias, Hieremias, duodecim prophetarum liber unus, Daniel, Iezechiel, Eſdras. Hactenus Meliton.

Noui uerò Teſtamenti libros hoc ordine recenſet Euſebius lib. 3 cap. 24 & 25, ac nunquam cõtradictum illis eſſe ibidem ſignificat: Matthæus, Marcus, Lucas, (qui tres euãgeliſtæ ea duntaxat Seruatoris noſtri facta conſcripſerunt, quæ poſt incluſionẽ & captiuitatem Ioannis Baptiſtæ, uno ſunt anno geſta) Ioannes: qui rogatus, tẽpus à priorib. euangeliſtis ſilentio præteritũ, et quæ in illo geſta ſunt à Seruatore, incluſionẽ uidelicet Baptiſtæ præcedẽtia, euangelio ſuo tradidit.

Euſebius lib. 5 cap. 8. Irenæi citat teſtimonium de Euãgelijs, ad hunc modum: Matthæus quidem Ebræis in ipſorum lingua Euangelij hiſtoriam obtulit, cum Petrus & Paulus Romæ euangelizarent, et eccleſiam fundarent. Poſt obitum autem illorum Marcus, diſcipulus & interpres Petri, etiam ipſe nobis quæ à Petro ſunt prædicata, in ſcriptis reliquit: & Lucas, ſectator Pauli, euangelium ab illo prædicatum uolumine complexus eſt. Poſt iſtos Ioannes diſcipulus Domini, qui & ad pectus illius recubuit, etiam ipſe nobis euangeliũ edidit, cum Epheſi moraretur. Hæc Irenæus in tertio libro aduerſus hæreſes Valentini, cap. 1.

Poſt quatuor euangeliſtarum doctrinã, ſubiungit Euſebius Acta apoſtolorũ. de quibus omnibus ſic Niceph. lib. 2 cap. 46. De quatuor quidem euangelijs, nemo adhuc ad hunc uſq; diem controuerſiam mouit, omneſq; ea germana & natiua eſſe ſunt profeſſi. Idem quoq; de Actorum libro dicendum. Poſt hæc epiſtolas Pauli, quas Nicephorus idem (deſcribens eum Euſebij locũ) ait omnes indubias certæq; autoritatis permanſiſſe, excepta ea quæ ad Hebræos inſcripta ſit. Pauli epiſtolis ſubijcitur, inquit Euſebius, quæ prior Ioãnis eſſe fertur: ſimiliter & quæ Petri eſt authentica. Poſthac ordinetur, ſi uiſum fuerit, Apocalypſis Ioannis. Et hæc quidem ſcripta pro indubitatis habentur.

De libris quos eſſe canonicos dubitatum & diſputatum eſt.

Recitat ibidem Euſebius, ſicut & eum ſecutus Nicephorus, ſuſpectos habitos ſemper fuiſſe libros aliquos eo nomine, quòd nõ genuini, nec ab Apoſtolicis et ſatis probatis autorib. cõſcripti fuerint, ac in ordinẽ tamen librorũ noui Teſtamenti peruenerint: ut ſunt, Epiſtola Iacobi, epiſtola Iudæ, Petri epiſtola poſterior, duæ poſteriores Ioannis. Nicephorus libro 2, cap. 45. authenticos & receptos noui Teſtamenti libros enumerans, etiam hoc adijcit: Porrò diuus Iacobus, frater Domini, duodecim tribubus unam catholicam ſcripſit epiſtolam: duas itidem Petrus, & tres diuus Ioannes, unam autem Iudas: quas numero ſeptem uniuerſas, ut germanas atque natiuas, dudum Eccleſia recepit, & in numerum noui Teſtamenti uernaculorum librorum quàm maximè retulit: ſicuti etiam quatuordecim diui Pauli epiſtolas. In initio tamen ipſo capitis proximè ſequentis, quaſi eorum quæ paulo antè dixit oblitus, ſic inquit: De quibus addubitatum ſit, hæc ſunt: Prima inter catholicas, Iacobi fratris Domini: & ſeptima, Iudæ, fratris eius: item poſterior Petri epiſtola. de his enim anceps apud antiquos fuit opinio. Præterea ex trib. quæ di-

cuntur

cuntur eſſe Ioānis, extra primam reliquis duabus aliquandiu non integra data eſt autoritas.

De libris Apocryphis.

Inter adulterina, inquit Euſebius, cenſentur acta Pauli, & liber dictus Paſtor, & Apocalypſis Petri, et quæ circumfertur epiſtola Barnabæ, et Apoſtolorum quoque doctrinæ dictæ. ad hæc & Apocalypſis Ioannis, ſi uidetur: quam nonnulli (ſicut dixi) reprobant, alij uerò certis & indubitatis ſcripturis adiudicant. Iam uerò & Euangelium quod ad Hebræos eſt, inter iſta connumerat. Quæ omnia ex illis ſunt, quibus contradicitur. noui enim Teſtamenti ſcripta non ſunt: ſicut nec illa quæ ſub nomine Apoſtolorū, ſiue Petri, ſiue Thomæ, ſiue Matthiæ, uel aliorum præterea euāgelia, aut (ueluti Andreæ, & Iohannis, & aliorum Apoſtolorum) acta continentia, ab hæreticis proferuntur, quorum nullam uſpiam uel aliquis eccleſiaſticæ ſucceſſionis ſcriptor mentionem in Commentarijs ſuis facere dignatus eſt. Egeſippus Euangelij cuiuſdam ſecundum Syros meminit, apud Euſebium lib. 4. cap. 22. Nicephorus etiam libri actorum Petri meminit, & inter eiuſdem prædicationē & euangelium uidetur diſcernere. Sic et quatuor apocrypha ſub nomine Petri numerat: Petri ſcilicet prædicationē, & euangelium, eiuſdem Apocalypſin, & librum Actorum. Sozom. lib. 7 Eccleſiaſticæ hiſtoriæ, capite 19, Eam quæ nunc quaſi Apocalypſis apoſtoli Pauli circumfertur, quam nemo ueterum uidit plurimi ex monachis commendāt. Sunt autem, qui libellum iſtum ſub hoc imperio inuentum eſſe affirment. Dicunt enim, Tharſi Ciciliæ, in domo Pauli, ex diuina manifeſtatione marmoream urnam eſſe inuentam, in qua liber iſte fuerit. Mihi uerò hac de re percontanti, Cilix quidam preſbyter Tharſi Ciliciæ, uir, ut canicies quoque indicabat, multos annos natus, mendacium eſſe dixit, quòd nihil tale apud ipſos accidiſſe ſciret: mirabaturq́; ſi ea res non eſſet hæreticorum figmentum. Clemens item in tertio Stromatum, quædam ex Euangelio ſecundum Aegyptios citat, quo uſos eſſe ſignificat ſectatores Tatiani. Cætera uerò omnia quæ apocrypha eſſe iam oſtendimus, ita allegat, ut ſe non paruam illis autoritatem tribuere, non obſcurè ſignificet: in qua re uerò ideo non poteſt non reprehendi, quòd cum longè probatiorum librorum teſtimonijs uti potuiſſet, alienis tamen & ſuſpectis utens, autoritati recentiorum derogauit, & exemplo ſuo non leuiter nocuit. Sed nunc quid quiſque autorum de libris tam non receptis quàm receptis & germanis, iudicij tulerit & ſenſerit, amplius indicabimus.

De libris Prophetarum & Apoſtolorum.

Ignatius libros prophetarum & Apoſtolorum, in epiſtola ad Philadelphienſes, profectos eſſe ſenſit ab uno eodemq́; ſpiritu. ait enim: Prophetas quidem diligo, ut Chriſtum prænunciantes, continentes eius ſpiritum, ſicut & Apoſtoli. Sicut enim pſeudoprophetæ & pſeudoapoſtoli unum eundemq́; malignum & ſeductorem & populum errare facientem ſpiritum aſſumpſerunt: ſic certè ueri prophetæ, & ueri Apoſtoli, unum eundémque ſanctum, bonum, principalem & uerum, atque doctorem per Chriſtum acceperunt ſpiritum. Ad eundem modum Iuſtinus Apologia ſecunda, ſcripturas Propheticas et Apoſtolicas omnes ad Chriſtum accommodat, & prolixè multis teſtimonijs ex Prophetis probat, quæcunq́; de Chriſto Euangeliſtæ & Apoſtoli ſcripſerunt.

De parabolis Salomonis.

Non ſolum Egeſippus, ſed & Irenæus, & uniuerſus ueterum chorus, Salomonis parabolas, Sapiētiam omnis generis uirtute plenam uocarunt. Euſebius libro quarto capite 22.

De Apocalypſi Ioannis.

Euſebius quidem libro 3. cap. 25. narrat de Apocalypſi aliquos dubitaſſe, utrum Ioannis apoſtoli eſſet. & eodem libro, capite ultimo, ſententiam quandam citans ex ſcriptis Papiæ, in qua nomē Ioannis bis ponitur, putat Ioannem alterum, quem ſeniorem Papias uocat, non Apoſtolum, Apocalypſis authorē eſſe, ſic enim ait: Veriſimile eſt, alterum, niſi quis primum malit, Apocalypſin illam uidiſſe, quæ ſub nomine Ioannis circūfertur. Verum nullū ex huius ſeculi hiſtoria authorem citat, qui oſtendat hoc ſeculo dubitatū eſſe, an Apocalypſis Ioannis Apoſtoli eſſet: ſed econtrà potius, quatuor inſignes huius ætatis doctores, Iuſtinum & Irenæum, & Apollonium, & Theophilum producit, certò affirmantes, eam Ioannis apoſtoli eſſe. Nam Iuſtinum in Dialogo cum Tryphone aſſerere manifeſtè, Apocalypſin Iohannis apoſtoli eſſe, narrat lib. 4. cap. 18. Verba Iuſtini hæc ſunt: Quoniam & apud nos uir quidam nomine Ioannes, unus è Chriſti Apoſtolis, in reuelatione ſibi facta prophetauit. Et Irenæi ſententiam lib. 5. capite 8. in hunc modum allegat: In quinto, de Apocalypſi Ioannis, ac de numero Antichriſti, ſic diſſerit: Hiſce autem ſic ſe habentibus, quum in cunctis accuratis ac uetuſtis exemplarib. numerus hic ſit poſitus, ut hoc ipſum teſtificentur, qui Ioannem oculis ſuis uiderunt, deniq́; & uerbum nos hoc doceat, quòd numerus nominis beſtiæ ſecundum gentilium calculum per literas in ipſo poſitas declaretur. Et aliquāto pòſt infrà de eodem ſic ſcribit: Nos igitur nomine Antichriſti periclitamur, de quo certò ac firmiter pronunciamus. Etenim ſi præſenti hoc tempore nomen illius manifeſtè eſſet edicendum, per illum utiq́; dictum eſſet, qui & Apocalypſin proloqutus eſt. neq́; enim ante multum temporis, ſed prope noſtra hac ætate, ſub finem Domitiani Imperatoris uiſa eſt. Nec aliud ſenſiſſe Apollonium, eum qui contra hæreſin Cataphrygarum ſcripſit, Euſebius indicat libro 5. capite 18. ubi Apollonium teſtimonijs ex Apocalypſis uſum dicit. Sic & Theophilū in libro contra Hermogenis hæreſin, teſtimonijs Apocalypſis Ioannis uſum eſſe, dicit libro 4. cap. 24. Si uera ſunt quæ Dionyſius Alexandrinus in libro ſuo de Promiſſionibus contra ſeptem ſcripſit, referente Euſebio libro 7. cap. 25. ut infrà ſuo loco dicetur: tum fortè circa finem huius ſeculi fuerunt aliqui in Alexandrina eccleſia, quos ſuos anteceſſores appellat, qui ſenſerunt, Apocalypſin non eſſe Ioannis euangeliſtæ. Sed qui nam fuerint, nec ipſe dicit, nec alibi uſquam nominati reperiuntur. Imò Origenes, qui præceptor Dionyſij fuit, in primum Pſalmum commentans aſſerit, Ioannem apoſtolum ſcripſiſſe Apocalypſin. Euſebius lib. 6, cap. 25.

De epiſtola ad Hebræos.

De epiſtola uerò ad Hebræos iudicia in Eccleſia ſemper uariarũt, cum autorem eius eſſe Paulũ ipſum alij contenderẽt, alij negarent: alij uerò eam Clementi Romano, alij alijs tribuerent. Euſebius lib. 3. cap. 37. teſtatur, Clementem in Epiſtola ad Corinthios, quæ hodie non extat, prolixè oſtendiſſe, uetus eſſe ſcriptũ epiſtolam ad Hebræos, et reliquis apoſtoli Pauli epiſtolis annumerandum: & quidem ad Hebræos, Hebraicè ſcriptam eſſe. quam quia Clemens, ſeu, ut alij Lucas interpretatus ſit, eueniſſe, ut eius autorẽ ipſum Clemẽtem, uel Lucã eſſe multi poſtea dixerint. Quod & lib. 6. cap. 25. ſignificat. Quis illã, inquit, uerè ſcripſerit, Deus nouit: ad nos uerò hiſtoria peruenit, quod quidam eam à Clemente Rom. epiſcopo, quidam uerò à Luca, qui & Euangelium & Acta dedit, ſcriptam eſſe dicant. Quo in loco & Origenis iudicium recitat, quem cenſuiſſe ſcribit, ſenſus huius epiſtolæ eſſe Apoſtoli, phraſin uerò & ſtructuram alterius cuiuſpiam, qui dicta Apoſtolica annotauerit, & uelut in ſcholia quedã, quæ à præceptoribus audiuit, redegerit. Etſi autem Auguſtinus receptam eam fuiſſe ab orientalibus eccleſijs, ut Apoſtolicam, aſſerit: tamen textus uidetur præ ſe ferre, eam nõ eſſe alicuius Apoſtoli. nam in ſecundo capite autor in hanc ſententiam inquit: Ea doctrina per illos qui à Domino ipſi audiuerunt ad nos peruenit. Ex quibus uerbis clarum omnino eſt, nõ Apoſtolum, ſed Apoſtolorũ diſcipulum, eum autorem ſe profiteri, ad quẽ ab ipſis hæc doctrina fortaſſe multo pòſt peruenerit. Paulus enim grauiſſimè affirmat Gal. 1, habere ſe euangelium ſuum neque ab hominibus, neq; per hominẽ, ſed ab ipſo Deo. Accedit ad hoc, quòd ea quæ in cap. 6 & 10 duriter diſputat (lapſis poſt baptiſmum negari pœnitentiã: & cap. 12 ait, Eſau non reperiſſe pœnitentiæ locum, tametſi cum lacbrymis eam quæſiuiſſet) cum Euangeliſtarum ſcriptis & Pauli epiſtolis non congruunt.

De epiſtolis Iacobi & Iudæ.

Iacobi, illius qui dictus eſt Iuſtus, epiſtola eſſe dicitur, quæ inter Catholicas prima eſt. Sciendum autem eſt, eſſe eam adulterinam, non enim multi ex ueteribus mentionem illius faciunt: ſicut nec eius quæ Iudæ inſcribitur, cum & ipſa una ſit ex ſeptem quæ Catholicæ appellantur. Attamen ſcimus, & iſtas cum reliquis publicè in plurimis eccleſijs legi. Hæc Euſebius lib. 2. cap. 23. Rationes uerò, quamobrem nec has alicuius Apoſtoli epiſtolas eſſe cõſtet, hæ ſunt. Primùm enim, contra Paulum & omnes alias ſcripturas epiſtola Iacobi operibus iuſticiam tribuit: & quaſi de induſtria, hoc quod Paulus Roman. 4. ex capite Geneſ. 15. ratiocinatur, Abrahamum ſola fide iuſtificatum eſſe, ſine operibus, inuertit, atq; ex operibus Abrahamum iuſticiam conſecutum eſſe pronunciat. Deinde nec in hoc Apoſtoli ueri munere fungitur, quòd nec paſsionis Chriſti, nec reſurrectionis, nec officij uſquam meminit, etiamſi Chriſti nomen aliquoties efferat: cùm genuini & Apoſtolici libri in hoc omnes conſentiant, ut Chriſtum urgeant, & beneficium eius monſtrent. Tertiò, quia ex Petri & Pauli epiſtolis aliquot dicta recitat: Petri quidem illa, Charitas operit multitudinẽ peccati: & Humiliamini ſub potẽti manu Dei: Pauli uerò Gal. 5. Spiritus concupiſcit aduerſus carnem. Ita & Iudæ epiſtolã eſſe quiddã conſarcinatum ex ſecunda D. Petri epiſtola apparet. eadẽ enim uerba propemodum in utraq; reperias. Deinde de Apoſtolis ipſe quoq; loquitur, ut diſcipulus eorũ, longo pòſt eos tẽpore conjectus: præterea & ſentẽtias & hiſtorias adducit, quæ in ſcripturis alijs nuſquã inueniũtur. Quare ueteres adducti, ex numero eã canonicorũ librorum noui Teſtamenti reijciendam cenſuerũt. Poſtremò, cum Iudas apoſtolus non in Græciam, ut aiunt, uenerit, ſed in Perſiam, nec cõſentaneum eſt eũ Græca lingua ſcripſiſſe.

De libro Hermetis qui inſcribitur Viſio, Paſtor, ſeu Angelus & Similitudines.

Euſeb. lib. 3. cap. 3. Quoniã, inquit, Apoſtolus circa finem epiſtolæ ad Romanos, ubi quoſdam ſalutat, etiã Hermæ cũ alijs mentionẽ facit: & ob id Paſtoris huius eſſe librum dicunt: ſciendum eſt, etiã illi à nonnullis eſſe contradictum. Quapropter non eſt illis annumeratus, qui pro certis habẽtur. Sic in eodẽ libro, cap. 25. inter adulterina eundẽ librum recenſet. Sed lib. 5. ca. 8. affirmat, eum receptum eſſe ab Irenæò, de quo hæc recitat: Non ſolùm autem nouit, ſed & probat ſcriptum Paſtoris, dicens: Rectè autem ſcriptura pronunciauit quæ dicit, Ante omnia crede unum eſſe Deum, qui cuncta creauit & perfecit, & fecit ex non exiſtẽte ut ſint. Quam ſententiam etiam ex eodem libro citaſſe Arianos, & adamaſſe, Athanaſius ſcribit. Attamen hoc ipſum iudicium de Hermetis libro non reperitur in Irenæi operibus, quæ hodie extant. Obſeruandum etiam eſt, fieri tantum mentionem libri Paſtoris Hermetis apud ueteres aliquot. non autem libri Viſionum aut Similitudinum, qui & Hieronymo ignoti fuerunt. Niſi quòd ex hoc poſtremo libro Clemens, qui non ſine graui uicio temerè quæuis citat & probat, confirmat hoc quod in Stromat. aſſerit, Apoſtolos apud inferos etiã Chriſtum prædicaſſe. Non uidetur multis opus eſſe rationibus, quibus uериſimile fiat, hunc librum prorſus eſſe apocryphon et ſuppoſititium, ac neminem minus eius eſſe autorem quàm Hermã, Pauli diſcipulum. Sed ex ipſo tamen libro pauca quædam proferemus. In doctrina tradenda Apoſtolos non delectari, nec uti ſolere uiſionibus conſtat. Sed hunc autorem uideas uſq; ad faſtidium multas ocioſas & friuolas inculcare uiſiones, & quidẽ ſupernacaneas, quæ de illis rebus loquuntur, quæ aliàs per uerbum patefactæ ſunt. Quemadmodum etiam ambiguis, obſcuris & omnino inutilibus ſtudet ſimilitudinib. quæ nec docent nec monent aliud ferè quicquam, quàm moralia, quæ alio genere docendi tradere longè ei fuiſſet facilius.

Dei in toto ſcripto, nullo utitur ordine, nihil definit, nullis argumentis res conſectatur, nihil autoritate ſcripturæ probat, cuius ne unum quidem adducit locum. Apoſtoli enim mentionem in genere ponit, & neminem certum nominat, aut alicuius dicta, doctrinã aut exempla adducit. De pœnitentia contra Pauli et omnium Apoſtolorum ſententiam ita docet, ut unam tantum admittat, nec quidẽ fidei aut meriti Chriſti in ea doctrina quicquam meminit. Deniq; ſi quis attentius fabuloſum illud ſcriptum legat, animaduertet in eo arcana et aſtuta ſparſa ſemina Antichriſti, maximè in uiſio-

in uiſionibus & ſimilitudinibus. Prima enim uiſio abducit è mundo in ſolitudinem: ſicut & in ſimilitudinibus multa dicit odioſè in uitam communem. In ſecunda & tertia uiſione, multa habet de frequenti ieiunio, ut & ſimilitudines de ieiunio in pane & aqua. Videtur & ad purgatorium alludere, in uiſione tertia, ubi inquit: Habent pœnitentiam, ſed in hac turre non poſſunt conuenire. alio autem loco ponentur longè inferiore: & hoc, cum cruciati fuerint, & impleuerint dies peccatorũ ſuorũ, &c. Ita omnino ſuſpicione nõ caret, quod in hoc libro quædam expreſſè ponuntur, quorũ ante Tertullianum et Cyprianũ nemo ferè meminit, ut exomologeſis, ſatisfactiones, ſtationes, opera ſupererrogationis, quæ in libro 3. ſimilitudine quinta, hac ſententia clarè ſignificantur: Si præter ea quæ mandauit Dominus, aliquid boni adieceris, maiorem dignitatẽ tibi conquires, & honoratior apud Dominũ eris, &c. Sic in ſimilitudine nona, ſemina cælibatus nõ obſcura reperies. Dicitur enim ibi de abiectis propter concupiſcentiam fœminarũ: item de præmijs miniſtrorum, qui perpetuò caſti uixerunt. Hæc quæ in ipſo textu fucum & fraudem redolere uiſa ſunt, adduximus. Quid quod hoc ipſum quo paſſim ex Hermete citatur, de angelo indicente celebrationem Paſchatis die Dominico, in eo libro omnino non reperitur?

Quæ fuerit recepta & uſitata ſcripturarum uerſio.

Quia reprehendit Irenæus eos, qui nouis interpretationibus ſcripturarum ſuo tempore ſtuduerint: & commendat uerſionem LXX ſeniorum, quos interpretes Bibliorum Ptolomæus Lagi filius Hieroſolymis acceſſiuerat, ſignificare uidetur, eam interpretationem ſuo tempore in uſu fuiſſe, ut cum qua concordent Apoſtolorũ omnium ex Prophetis teſtimonia & traditiones. Huc facit, quòd & Iuſtinus in dialogo cũ Tryphone, in Magiſtros Iudæorum inuehitur, quòd negarint LXX interpretes rectè functos fuiſſe ſuo officio: et exemplis aliquod prolixè oſtendit, Iudæos ipſos multa teſtimonia de Chriſto in LXX interpretatione partim ſceleratè deprauaſſe: partim ſurripuiſſe.

CAPVT V.

DE HAERESIBVS.

NVNC cuiuſmodi hæreſium et errorũ dira portenta, ad obſcurandã Euangelij lucem, eiusq; curſum et fructum inhibẽdũ, diabolus ſubinde hoc tẽpore excitarit, oſtendemus: ut appareat ueritas dicti, de inimicitijs inter ſemen mulieris & ſerpentem: & quomodo Chriſtus nihilominus contra multiplices præſtigias diaboli Eccleſiam & puritatẽ doctrinæ ſuæ cõſeruarit. Tenendum autem in hac tota tractatione illud eſt, ita plerunq; accidere ſolere, ut poſt inſtauratam religionem, & factã bonã doctrinæ ſyncere ſementem, diaboli furore, Deoq; ſic permittente, etiam diſſeminentur zizania: ut in illis ſcilicet cauendis & extirpandis pij exerceantur, & ueræ doctrinæ exercitia & confeſſiones eluceſcant & extent.

Cauſæ autem, quare hæreſes hoc potiſſimum tempore uehementius graſſari cœperint, ſunt: quòd Apoſtolis tum maxima parte ſublatis, ſpiritus uertiginis putauit ſe in Eccleſiam, quaſi in uacuam, ut Egeſippus ait, & cuſtode ſuo priuatam domum, facilimè impetũ facere poſſe: ac ſucceſſores eorum, ut qui Apoſtolis ipſis longè donis inferiores eſſent, minus uirium et animorum ad ipſum propulſandum habituros. Videtur autem, hanc ætatem ſeminarium errorum, qui poſterioribus temporibus in Eccleſijs uagati ſunt, non immerito dici poſſe.

Nunc ex quibus potiſſimum fontibus hæreſes productæ ſint, breuiter explicabimus. Primùm igitur ex Iudaiſmo natas uidemus eſſe aliquot hæreſes: idq; propterea, quòd à teneris eo imbuti, intempeſtiuè Euangelio commiſcebant. Deinde & humanæ rationis ſapientia, quæ religioni plurimum ſemper nocuit, ſeu philoſophia, non paucas ex ſeſe produxit hæreſes. Namque eo tempore philoſophica ſtudia maximè uigebant, & ſuis argutijs, ſeu (ut ipſi putabant) demonſtrationibus in ſua ſententia ita confirmati erant, ut nihil uerũ exiſtimarent, quod ab eorum conceptis iamdudum opinionib. cogitationibusq; diſcreparet. Eſt enim Euangelij doctrina ſtulticia mundo & rationi, ut Apoſtolus inquit. Materiam etiam errorum craſſus & uulgaris Ethniciſmus præbuit. His communes cauſas ſequũtur & aliæ, ut imperitia linguarum, & ruditas ſcripturarum ſacrarũ, uitioſi impetus humanarũ mentiũ, gloriæ cupiditas: quam ſolam propemodum hæreſium matrem aut nutricem dicere poſſis, φιλονεικία ſeu ſtudium contentionis & uindictæ, & ſimiles. Deniq; hæreſes facilius & latius uagatæ ſunt, quòd Imperatores alieni plerunq; è religione Chriſtiana fuerunt, & doctrinam Euangelij aut oderunt palàm, aut non magnopere curarunt. Hi igitur perpetui ſunt errorum fontes, quibus ad euertendam & labefactandam piorum fidem, & interitum animarum, quaſi inſtrumentis Diabolus utitur, ſicut hæreticos perditionis miniſtros Euſebius propriè uocat. Et rectè Irenæus dixit, Hæreticos omnes, etiamſi diuerſa inter ſe profiteantur, ad unum tamen & eundem ſcopum tendere, ut blaſphement Deum, & ſaluti hominis contradicant.

DE HAERESIBVS ſub Hadriano.

GNOSTICORVM HAERESIS.

EXorti ſub annum Domini 137, annum uerò imperij Hadriani undecimũ (ut teſtantur Theodoretus Cyri epiſcopus, Euſebius & Nicephorus) hæreſiarchæ turpiſſimi, Saturninus, Baſilides & Carpocrates, monſtroſas uehementer opiniones antea nonnihil ſopitas reſuſcitarunt, ac de ſuo quoq; præſtigias nouas & prodigioſas commenti ſunt. Ac ſicuti coætanei fuerunt, ut clarè Euſebius monet, ita ſimilia propemodum inter ſe delirarunt & nugati ſunt, ut ex eodem prodijſſe eos ludo intelligere quiuis facilè poſſit. Baſilides enim eadem per omnia cum Saturnino docuit: niſi quòd ut Irenæus inquit, in immenſum cogitationes & ſententiam ſuam de procreatione deorũ & angelorũ ſuorũ extendit: ac quo maiorẽ admirationẽ & ſtuporem auditoribus excitaret, monſtris barbarum ac terribilium appellationum res eaſdem occultauit, deinde uerò etiam quædam adiecit de ſuo. Sed Carpocrates

ſententias cum eis communes habuit omnes, præterquam quòd impuritatis, obſcœnitatis & libidinis licentia, ac confictæ perſecutionis perſuaſione ſuperaſſe uidetur omnes. Productam autem hanc hæreſin ex Menandri & Simonis magi fontibus teſtantur, qui de ea ſcripſerunt omnes, ut Irenæus lib. 1. cap. 22. Theodoretus lib. 1. Epiphanius libro 1. tomo 2 hæreſ. 27. & Auguſtinus. Sed qua occaſione ab Eccleſia Chriſti ad has portentoſas nugas defecerint, non ita liquidò conſtat: niſi quod Epiphanius indicat, Gnoſticos ſtudioſe turpem ſibi profeſſionem elegiſſe, ut per eam, infamiã & opprobrium Eccleſiæ Chriſti conciliarent: ſicut et Irenæus indicat libro contra hæreſes primo, capite uigeſimo quarto. Sed nunc de ſingulorum hæreticis deprauationibus & delirijs, ſeorſim dicemus.

SENTENTIAE DOGMATICAE ſeu hypotheſes horum hæreticorum fuerunt iſtæ.

DE DEO.

Saturninus, quemadmodum Irenæus lib. 1. cap. 22. ait: Vnum commentus eſt eſſe patrem, incognitum omnibus, qui fecit angelos, archangelos, uirtutes & poteſtates. Baſilides uerò alia portenta protulit, de innato & ſolo Deo, ex quo natus fuerit intellectus: de intellectu uerò uerbum, de uerbo ſenſum, de ſenſu ſapientiam & uirtutem, de uirtute & ſapientia principatus & poteſtates & angelos factos eſſe. Quo delirio quid aliud uoluit, quàm plures eſſe deos? ſicut & Stromatum libro quinto Clemens indicare uidetur. Hypotheſin hanc Baſilidis recitant Philaſter, Theodoretus, Irenæus, Tertullianus, Epiphanius. De Baſilide & Auguſtinus ait libro ſecundo contra aduerſarium legis & Prophetarum: Eum primum apertius eſſe dicere auſum, Deum, quem gens Iudæa coluerit, non fuiſſe uerum Deum, ſed unum ex angelis: ut Theodoretus teſtatur.

DE CHRISTO.

Saluatorem Saturninus ignotum eſſe dixit, incorporalem, ſine figura, & in phantaſmate ſeu putatiuè & umbratiliter uiſum hominem: nec carnem hominis ueram, nec animam accepiſſe. Irenæus lib. 1. cap. 22. Philaſter, Theodoretus, Epiphanius. Dein & hoc Theodoretus prodidit, Saturninum (quem Saturnilũ, ſicut & Epiphanius, uocat) docuiſſe, patrem miſiſſe Chriſtum, ut angelorum Deum euerteret. Epiphanius & hoc addit: Saturninum aſſeruiſſe, ſeipſum eſſe illum ſaluatorem miſſum à patre, ad deſtruendum Deum Iudæorum, &c. Ideo quòd ipſe Iudæorum Deus, ſicut & angeli, à ſua poteſtate diſceßiſſet.

Baſilides, ex eo quòd in hiſtoria paßionis Domini ſcriptum eſt, Simonem quendam à Iudæis coactum geſtaſſe crucem Domini, apertè affirmauit, non Chriſtũ ipſum, ſed eius loco Simonem Cyrenæum paſſum eſſe, permutato habitu ac forma: ſic nempe, ut Chriſtus Cyrenæi, & Cyrenæus Chriſti uultum & formam repræſentarit. Eminus igitur ſtetiſſe Chriſtum, & Iudæorũ ſtultitiam riſiſſe, quod Chriſtum putantes ſe crucifigere, alium crucifigerent. Philaſter, Theodoretus, Tertullianus, & Epiphanius.

Carpocrates uerò de Chriſto prodidit, naturam eũ eſſe ex ſemine Ioſeph & Maria, eadem lege quemadmodum alij omnes homines ex coniunctione maris & fœminæ naſcerentur. Scripſit hoc de Carpocrate Irenæus & reliqui, Philaſter, Theodoretus, Tertullianus, Epiphanius. Idem etiam dixit, Animam duntaxat Chriſti in cœlum eſſe receptam, corpore inferius relicto, Philaſter, Theodoretus.

De Mundi creatione.

De creatione ita ſenſiſſe Saturninum, tradiderunt autores, Irenæus, Philaſter, Theodoretus, Epiphanius, Tertullianus, Auguſtinus, ut dixerit mundum cum omnibus quæ in eo continerentur, factum eſſe ab angelis. Cui colludens Baſilides, ſubinde alios dixit angelos ex alijs natos, ac eorum quemlibet unum feciſſe cœlum, quouſq; CCCLXV cœlorum numerum proceſſum eſſet. Supremum autem angelorum Abraxan dici, quod quidem nomen numerum eum iuxta literas complectatur. Philaſter, Theodoretus, Epiphanius. Hinc eſt, quòd Clemens Stromatum lib. 4. de Baſilide narrare uidetur, eum ex Diabolis feciſſe deos. Sic enim inquit: Quomodo non eſt uerè impius, qui Diabolum quidem in deos referat: hominem autem peccandi poteſtate præditum auſus eſt dicere Dominum?

De Homine.

Hominem Saturninus dixit ab angelis eſſe formatum, hac quidem occaſione, quòd Dei apparentis ac uicißim diſparentis iucunditate & deſiderio capti angeli, hominem communi conſilio ad imaginem Dei condere conati ſint. atq; ſic inter ſe dixerint: Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem Dei. Ita igitur imperfectum, nec erectum, ſed humi proſtratum, et ſine anima hominem factum eſſe. cui miſertus Deus, indiderit ei ſcintillam ſuæ uirtutis, ac uiuificarit, ita ut qui prius inſtar uermis humi ſeſe uolutaret, erectus poſtea incedere poſſet. Philaſter, Theodoretus, Epiphanius. Idem duplices etiam homines initiò conditos eſſe docuit, bonos nimirum & malos, ex quibus ſint hominum genera in mundo bonorum ac malorum. Cum autem contra bonos mali dæmones, malis hominibus opem ferrent, ueniſſe Saluatorem, ut bonis uiciſſim auxilio eſſet. Irenæus, Theodoretus, Epiphanius.

De Peccato originis.

Carpocratiani peccatum originis prorſus negaſſe uidentur: quia ſenſerunt, ſeipſos natura eſſe filios primi Dei: nec quicquam natura eſſe malum, ſed opinione tantum. Clemens in Stromatibus lib. tertio, folio 91.

De Fide & Salute.

Autor eſt Clemens libro ſecundo & quarto Stromatum, Baſilidem cum ſuis ſectatoribus, ſicut Valentinianos, ſenſiſſe, fidem eſſe naturalem, homineſq; natura electos & ſaluos fieri.

De Remiſſione peccatorum.

Non omnia dixit Baſilides dimitti peccata: ſed ſola inuoluntaria, & per ignorantiam commiſſa. Clemẽs.

De Coniugio.

Libidinem & impudicitiam Gnoſtici omnes pro lege

lege & cultu quodam turpiſſimæ profeſſionis ipſorum habuerunt, et coniugia honeſta tam extremè non damnarunt ſolùm, ſed execrati ſunt, ut ex Satana eſſe dicerent, quemadmodum & opus generationis. Sic enim Saturninum docuiſſe, Irenæus et Epiphanius ſcribunt. Ac Theodoretus ait, eum primum eſſe, qui de matrimonio doctrinam Diaboli eſſe dixerit. Turpitudinem igitur de promiſcuo concubitu palàm profeſſus eſt, ut & Hieronymus Baſilidem magiſtrum uocat turpiſſimorum complexuum. Et Carpocratiani cenſuerunt, uxores oportere eſſe communes: ſicut Deus ſolem, nutrimenta, & alia omnibus hominibus feciſſet communia. Atq; in hanc ſententiam uidetur eſſe cõficta ab Epiphane Carpocratis filio hæc iuſticiæ definitio: Iuſticia eſt quædam cum æqualitate communio. Sic enim in ſpurciſſimis eorum cœnis hanc fornicatoriam, ut Clemẽs uocat, iuſticiam Gnoſtici obſeruabãt, cum amota lucerna, Venerem fœdiſſimam promiſcuè exercerent, eamq; myſticam communionem dicerent. Clemens Stromatum libro tertio. Theodoretus & hoc de Carpocratianis refert, docuiſſe eos, propterea in corpora animas mitti, ut omne genus libidinis & petulantiæ explerent.

De Reſurrectione.

Corporum reſurrectionem et ſalutem prorſus negarunt Baſilides & Carpocrates. Saturninus uerò eiuſmodi animæ reſurrectionẽ facit, ut dicat eam, quia ſit ſcintilla indita corpori à Deo poſt diſſolutionẽ corporis, eò recipi unde deſcenderit, corpus uerò interire. Philaſter, Theodoretus, Epiphanius. De quo errore Irenæus libro quinto ait, hæreticos has duas commentos eſſe rationes: primùm, quod igneus currus, quo ſublatus Enoch eſt, eius carnem aſſumpſerit: deinde, quòd ſcriptum ſit, Carnem & ſanguinem non hæreditaturos uitam æternam.

De ſtatu poſt Reſurrectionem.

Pythagoricam admiſerunt μετεμψύχωσιν Carpocratiani. Sicut enim illi propter uoluptates in alia ex alijs corpora migrare animas aſſeuerarunt: ita contrà Baſilides prodidit, propter pœnas peccatorũ prioris uitæ in alio corpore tranſactæ, in aliud concludi. Sic enim de Baſilide Clemens libro 4. Stromatum ſcripſit: Baſilidis fundamentum dicit, animam, quæ prius peccauerat in alia uita, hic pati ſupplicium, &c.

De Adiaphoris.

Saturninum Theodoretus ait docuiſſe, ab animatis abſtinendum eſſe. Eorumq; multos qui eum ſecuti ſunt, Irenæus & Epiphanius ſcribunt, ab illis abſtinuiſſe. Baſilides contrà, etiam idolothytis ſeu uictimis, & rebus illis quæ ſimulacris immolatæ eſſent, indifferenter & ſine reſpectu conſcientiæ, etiam in caſu ſcandali ueſci iuſſit. Euſebius, Epiphanius.

De Confeſſione & Martyrio.

Baſilides docuit, fidem perſecutionis tempore incunctanter, etiam periurio negandam: nec ſubeundum pro Chriſto martyrium eſſe, ideo quia nõ ipſe aut paſſus ſit, aut crucifixus, ſed Simon Cyrenæus. Irenæus Philaſter, Theodoretus, Tertullianus, Euſebius, Epiphanius.

De Libertate, ſeu potius licentia uitæ.

Docuit idem Baſilides (ut Irenæus libro primo, capite uigeſimotertio indicat) omnibus operationibus & uniuerſa libidine indifferenter utendum eſſe. Carpocrates uerò, omnis generis turpitudinẽ et pollutionem nefariam uſq; adeò eſſe neceſſariam dixit, ut ſine ea nemo perfectionem myſtagogiæ conſequi poſſit: nec quidem poſſe alia ratione mundanos principes uinci. Imò animas ipſas, niſi ſufficienter turpes actiones ſemel in corpus miſſæ conſummarint, aliquoties in alia atque alia corpora compelli, donec libidinis & turpiſſimarum operationum cenſum perſoluerint. Sic enim de Carpocratianis Theodoretus ſcribit: Cum Pythagoricas à corporibus in corpora traiectiones admiſiſſent, quòd ei connexum à Pythagora dicebatur, non admiſerunt. Pythagoras enim dicebat, animas quæ peccarant mitti in corpora, ut & pœnas darent, & ritè expiarentur. Hi autem cauſam aſſerunt illius in corpora tranſitus, quæ Pythagoricæ ex diametro repugnat. Dicunt enim animas mitti in corpora, ut omne genus libidinis & petulantiæ peragant. Eas ergo quæ in uno deſcenſu impleuerint, non egere alia miſſione. Quæ autem parum peccarunt, & bis mitti, & ter, & ſæpius, donec omnia uitiorum genera expleuerint. Eadem omnino de tranſmigrationibus animarum in corpora diuerſa, propter infandas actiones, & Carpocrates cũ ſectatoribus ſuis docuit. Irenæus libro primo, capite uigeſimoquarto.

De Perfectione.

Irenæus Carpocratianos ad tantum inſolentiæ & elationis progreſſos eſſe ſcripſit, ut eorum quidam ſimiles ſe eſſe dixerint IESV: alij ſe Petro, Andreæ, Paulo, reliquiſq; Chriſti diſcipulis præſtantiores reputauerint. libro primo, capite uigeſimoquarto, idq; ob excellentiam cognitionis, & ampliorem peractionem diuerſorum tranſituum animarum.

De Prophetijs.

Saturninus prophetias alias eſſe dixit pronunciatas ab Angelis qui mundum feciſſent, alias à Satana. Irenæus, Theodoretus, Epiphanius, Baſilides autem proprios ſibi finxit prophetas, non exiſtentes: quos barbaris, ut terribiliores uiderentur, nominibus Barcabam & Barcoſ nuncupauit, Theodoretus, Euſebius, Epiphanius. Hinc eſt quod Hieronymus inquit, Baſilidem uetus Teſtamentum non accepiſſe: quod alij etiam de Carpocrate narrant.

De Silentio.

Euſebius ex teſtimonio Agrippæ Caſtoris (quem confutationem edidiſſe ſcribit, eorũ quæ ſecundum ſectam Baſilidis fuerunt) ait, eum ſectatorib. ſuis iniungere ſolitum ſilentiũ Pythagoricum quinquennio præſtandum. Quemadmodum & Carpocratiani, non quibuslibet reuelari oportere ſua myſteria cenſebant, ſed ijs tantum qui crederent. Nam IESVM in myſterio cum diſcipulis & Apoſtolis ſuis locutum eſſe ſeorſim,

ut qui digni eſſent per fidem & charitatem illis quæ præcepiſſet obtemperare, dicebant. Theodoretus lib. primo. Irenæus autem libro primo, capite uigeſimotertio. Carpocratianos cenſuiſſe refert, myſteria eorum omnino non effari oportere, ſed in abſcondito continere per ſilentium.

De Imaginibus.

Narrant Irenæus & Epiphanius, Gnoſticos occultè uſos fuiſſe quibuſdam imaginib. coloribus depictis: ſeu ex auro etiam, argento & ſimili materia factis: quas dixerint eſſe imagines Ieſu, & ſub Pilato ad effigiem Ieſu uerſantis inter homines factas. Præterea etiã philoſophorum quorundam, ut Platonis, Ariſtotelis, Pythagoræ & aliorum imagines habuiſſe eos dicunt, quas ad imagines Chriſti collocarint, ac gentium more ſacrificijs & adorando coluerint. Vſa eſt & Pauli ac Homeri imaginib. Marcellina, quæ decepta à Carpocratianis, ut Epiphanius prodidit, eorum uenenum ſparſit Romæ ſub Aniceto. Auguſtinus.

De Magia.

Magicas præſtigias & incantationes Gnoſticis ex profeſſo tribuunt ſcriptores, ut Euſebius libro quarto, capite ſeptimo: Simonis, inquit, præſtigia, non occultè, ſicut ille, ſed iam manifeſtè tradenda eſſe iudicarũt: ita ut de Philtris curioſitatis, quæ ab illis perficiebantur, deq; quibuſdam ſomniorum artificibus, & aſſeſſoribus dæmonibus glorïarentur. Sic enim & Simonis ſcientiam profeſſum eſſe Saturninum, Epiphanius affirmat, qui & Carpocrati diuerſa incantamenta & præſtigias dæmonum tribuit, quemadmodum & Theodoretus de Carpocratianis inquit: Præſtigijs utuntur, & dæmones inuocant.

De nomine Gnoſticorum, eorumq; ſectis.

Gnoſticos autem ſe dixiſſe eos, qui Carpocratis ſectatores eſſent, ex Irenæi narratione de Carpocrate apparet. Et Euſebius parentem Gnoſticorum Carpocratem dixit. Quanquam alij, inter quos Philaſter & Epiphanius, à Nicolao Antiocheno hanc hæreſim emerſiſſe prodiderunt. Et Theodoretus, quemadmodum & Clemens, Prodici ſectatores, non Carpocratis, Gnoſticos dixit. Sed quod ad Nicolaum attinet, ita res ſe habere uidetur, quòd ſemina prima quidem huius infamis ſectæ Nicolaus procrearit, quæ excepta Carpocrates excitauit, auxit, ad florem perduxit, & quàm latiſſimè diffudit. Indicat autem nomen ipſum cognitionis, à qua ſe, qui Carpocratem ſequerentur, Gnoſticos appellarunt, miram multis modis & impudentem eam fuiſſe Diaboli illuſionem, quòd ob cognitionem rerum phantaſticarum, ac monſtris & portentis ſimilium, uitæ perfectionem ſpecioſe hoc titulo ſibi arrogarunt illi, à quorum oculis & toto corpore nullum ſcelus nefarium, nulla libido, nullum flagitium deteſtabile abfuit: imò & in ipſis ſceleribus perfectionem collocarunt. Et uarias quidem ab illis profectas eſſe ſectas, ex Epiphanij narratione de Gnoſticis apparet. Aliquos enim eorum uocatos ait Borborianos, quoſdam Barbolitas, nonnullos Coddianos. Item Stratioticos, Phibionitas & Zachæos.

De Libris eorum.

Iam quo autoritatis aliquid furioſis & obſcœnis eorum nugis adderent, etiam libros quoſdam falſos & adulterinos confinxerunt: ut Euangelium perfectionis, Euangelium Euæ, quæſtiones Mariæ magnas & paruas, reuelationes Adæ, librum de ſtirpe Mariæ, Euangelium Philippi, &c. Vtq; magis uideatur eorum profeſsio monſtroſa, narrat Irenæus, notare eos ſolitos diſcipulos ſuos cauterio, in poſteriori extante parte dextræ auris.

Quibus in locis hæc peſtis ut plurimùm graſſata ſit.

Epiphanius Saturninum & Baſilidem ſodales fuiſſe dicit. unde ueriſimile eſt, eos primùm unà fuiſſe, & communi opera errores ſuos & deliria propagaſſe: poſtea uerò latius diſsipandi erroris gratia diſtractos eſſe. Gaudet enim celeritate quilibet error: nec ſatis eſt Diabolo, unam aliquam hominum partem ſeductã eſſe: ſed quantum in ſe eſt, affectat perditiones omniũ. Saturninus igitur cum Antiochenus eſſet, in Syria ſe continuit, agens ibi quaſi Diaboli uicarium: qui eum locum præ cæteris ideò acerrimè odiſſe uidetur, quia celebris ibi eccleſia per Apoſtolos ædificata erat. Baſilides uerò in Aegyptum ſeceſſit, ibiq; ſuum uirus nocentiſſimum longè lateq; ſparſit, ad partes Proſopitæ, ut Epiphanius ait, & Athribre, item ad Saiten & Alexandriam. Fuit & Carpocrates in Aegypto. Cumq; nullus ſit tam infamis & deteſtabilis error, ut ab eo omnes abhorreant, docuiſſe eos magno ſucceſſu inde conijcere eſt, quòd de ſcholis eorum ubiq; ferè dicitur: ut de ſcholis exoſis Saturnini & Baſilidis apud Nicephorum, de magna uerò ſchola Carpocratis apud Epiphanium. Vtq; indeſeſſos Diaboli conatus & errorum pertinaciam magis uideas, narrat Epiphanius, reliquias quaſdam hæreſeos Gnoſticorum ſua adhuc ætate uiguiſſe.

CONFVTATIONES GNOSTICORUM errorum, ex ſcriptis Doctorum eiuſdem ſeculi.

Meminit Euſebius, extitiſſe adhuc ſuo tempore librum Agrippæ Caſtoris cuiuſdam, in quo omnes doli, uerſutiæ & fallaciæ Baſilidis, magno primis refutatæ fuerint. Sed præter nomen, et hanc ipſam de Agrippa ſignificationem, hodie nihil habemus. Epiſtolæ quæ hodie Ignatij nomine circũferuntur, errorẽ hunc Gnoſticorum, Chriſtũ putatiuè tantum, ſed umbratiliter, non uerè natum & paſſum eſſe, ſæpiſsimè impugnant, & ex ipſis ſacræ ſcripturæ teſtimonijs refutant: præſertim illæ quæ ad Trallenſes, Tarſenſes & Smyrnenſes ſcriptæ ſunt. Ac Baſilidẽ nominatim epiſtola ad Tarſenſes perſtringit, quæ & ſcholam ipſius collectionẽ uocat malignitatis. Meminit deinde et Iuſtinus Baſilidianorum & Saturnianorum, non aliter quàm ut eorum hæreſin damnet, & ab ea ſibi cauere omnes iubeat. Et in dialogo cum Tryphone contra Carpocratis blaſphemiam (Chriſtum genitum eſſe uſitato modo, quo homines omnes alij) ſæpe urget illud Eſaiæ, de admirabili natiuitate Chriſti: Generationem eius quis enarrabit? Vbi & expreſſe ſic inquit, enarrans

rans aliud quoddam Eſaiæ dictum, Ecce uirgo concipiet, &c. Si uulgari more primogenitorum naſciturus erat ex coitu, cur Deus tanquam prodigium pollicere-tur, quod commune eſt primogenitis omnibus? Meminit Iuſtinus & opuſculi cuiuſdam ſui contra omnes hæreſes ad ſua uſq; tempora ſcripti, in Apologia ſecunda: quod ad nos non peruenit. Sed in primis Irenæus in confutandis his blaſphemijs & uanis nugis diligentem ſe & acrem præbuit, atq; ex profeſſo contra autores ipſos eiuſmodi portentorum libros ſuos dixerit, quos, qui exactas confutationes ſimul & impoſturas iſtorum hæreticorum ſcire cupiunt, uidere poſſunt. Irenæus de ſophiſmatibus hæreticorum eleganter dicit, nectere eos reſticulas ſeu funiculos ex arena, quod uice generalis ſolutionis eſſe poteſt.

Contra errorem, quòd Chriſtus ex ſemine Ioſeph natus ſit.

Irenæus libro tertio, capite trigeſimo & trigeſimo primo has rationes affert. Primum, Chriſtus à Prophetis & Apoſtolis prædicatur Deus, Dominus, rex æternus, unigenitus, uerbum incarnatum: Ergo non eſt natus communi lege hominum. Secundò, tantum ex Maria natus homo prædicatur, non ex Ioſeph ſimul: iuxta Prophetiam, Ecce uirgo concipiet. Tertiò: ſi filius Ioſeph eſſet, non poſſet eſſe rex. Nam Ioſeph, Ioachim ſiue Iechoniæ oſtenditur filius, ſecundū Matthæum: de quo Ieremias dixit, Non erit ex Iechonia ſedens ſuper thronum Dauid. Quartò, ſicut primus Adam ſine patre homine, à Deo ex limo terræ formatus eſt: ita oportuit Chriſtum conſimiliter ſine patre homine, ex ſola uirgine, propter hominum liberationem naſci.

Contra errorem, quòd Chriſtus putatiuè paſſus ſit.

Irenæus libro tertio, capite uigeſimo, prolixè multa argumenta profert, ex quibus nos hæc duo recitabimus. Primùm, Chriſtum in umbra tantum ſeu ſpectro & putatiuè paſſum eſſe: huic opinioni reclamat tota Scriptura. Deinde, ſi non uerè paſſus eſt, quæ gratia erit & beneficium paſſionis ipſius? Et initio libri 5: Vani ſunt, inquit, qui putatiuè dicunt eum apparuiſſe. Non enim putatiue hæc, ſed in ſubſtantia ueritatis fiebant. Si autem, cum homo non eſſet, apparebat homo: neq; quod erat, uerè perſeuerauit ſpiritus Dei, quoniā inuiſibilis eſt ſpiritus, neq; ueritas quædam erat in eo. Item ſi talis apparuit, non exiſtens, quod uidebatur, quædam prophetica uiſio facta eſt hominibus: et oportet alium expectare aduentum eius, in quo talis erit, qualis nunc uiſus eſt propheticè, &c.

Contra errorem, Mundum factum eſſe ab Angelis.

Irenæus Saturnini errorem de mundo ita refellit, libro ſecundo, capite ſecundo: Deus, inquit, nullius indigens, uerbo condidit omnia, & fecit, neq; angelis indigens adiutoribus ad ea quæ fiunt, &c. ſed ipſe in ſemetipſos, ſecundum id quod eſt inenarrabile et inexcogitabile nobis omnia prædeſtinans fecit, quemadmodum uoluit, &c. Item, Proprium eſt hoc Dei ſupereminentiæ, non indigere alijs organis ad conditionem eorum quæ fiunt: & idoneum eſt ac ſufficiens ad formationem omnium, proprium eius Verbum: quemadmodum & Ioannis ait: Omnia per ipſum facta ſunt, & cætera.

Contra errorem, quem ex traditione Simonis magi Saturninus repetijt, hominem ſcilicet factum eſſe ab angelis.

Irenæus libro quarto, capite trigeſimo ſeptimo ait: Nec tantum per ſe angelos præſtare potuiſſe, ut imaginem Dei conderent: nec de angelis, ſed de Deo ipſo Scripturam dicere, Formauit Deus hominem &c. Deniq; nec indiguiſſe opera angelorum in condendo homine, Deum. ſic enim ipſe loquitur. Nec indigebat horum Deus, ad faciendum quæ ipſe apud ſe præfinierat fieri, quaſi ipſe ſuas nō haberet manus. Adeſt enim ei ſemper Verbum, & ſapientia filius, & ſpiritus, per quos, & in quibus omnia liberè & ſponte fecit: ad quos & loquitur dicens, Faciamus hominem, &c.

Contra errorem. Quòd mala ſint tantum opinione talia.

Irenæus libro ſecundo, capite quinquageſimo ſeptimo ait: Si nihil eſſet mali, aut rurſus boni: opinione autem ſola humana, quædam quidem iniuſta, quædam autem iuſta putarentur: non utiq; dixiſſet Dominus docens, Iuſti fulgebunt ſicut ſol in regno patris eorum: iniuſtos autem, & qui non faciunt opera iuſticiæ, mittet in ignem æternum, ubi uermis ipſorum non morietur.

Contra errorem, Homines natura ſaluos fieri.

Clemens libro quinto Stromatum: Superuacanea, inquit, ſunt præcepta tam in ueteri quàm in nouo Teſtamento, cum naturà ſaluus fiat aliquis, ut uult Valētinus: et ſit natura fidelis & electus, ut putat Baſilides.

Contra errorem de Remiſſione peccatorum.

Sic Clemens inquit libro ſecundo Stromatum: Baſilides non omnia dicit dimitti peccata, ſed ſola inuoluntaria, & quæ fiunt per ignorationem: perinde ac ſi homo aliquis, non Deus, tam magnum præberet donum. Huic dicit Scriptura: Exiſtimaſti, ò impie, quòd ero tui ſimilis? &c.

Contra errorem de Coniugio.

Clemens per integrum propemodum librum tertiū diſputat contra errorem de matrimonio. Et in fine ſecundi libri Stromatum, in matrimonij commendationem ad hunc modum dicit: Qui matrimonium approbant, Nos (inquiunt) fecit natura aptos ad matrimonium, ut liquet ex compoſitione corporum maſculorum & fœminarum: & frequenter illud acclamant, Creſcite & multiplicamini. Plura ibidem uideantur.

Contra errorem, Solas animas reſurgere abſq; corporibus.

Opinionem Baſilidis & Carpocratis eruditè refu-

tat in libro 2, capite quinquageſimoprimo: Si iuſticia, inquit, & ſedes ſaluat, neceſſe eſt & corpora ſimul ſaluari, quæ cum animabus in corruptionem inciderunt. Quòd ſi enim non fieret, impotens aut iniuſta uideretur huiuſmodi iuſticia, ſi quædam ſaluaret, quædam uerò non. Et in capite ſequenti: Verus eſt & firmus & integer de reſurrectione corporum ſermo, quē quidem credimus nos, quoniam & mortalia corpora noſtra cuſtodientia iuſticiam, reſuſcitans Deus, incorrupta & immortalia faciet. Item libro quinto, Vani ſunt, inquit, qui ſalutem carnis negant, dicentes eam non eſſe capacem incorruptibilitatis. Sic autem nec Dominus ſanguine ſuo redemit nos, neque calix Euchariſtiæ communicatio ſanguinis eius, neque panis quem frangimus communicatio corporis eius eſt. Sanguis enim non eſt, niſi à uenis & carnibus, & à reliqua quæ eſt ſecundum hominem ſubſtantia, qua uerè factum uerbum Dei ſanguine ſuo redemit nos. Ait & libro quinto, capite trigeſimoquarto, contra hanc ipſam hæreſin ſaluti corporis contradicentem: Quomodo dicunt carnem in corruptionem deuenire, quæ à corpore Domini & ſanguine alitur?

Contra errorem de animarum tranſitu in alia corpora.

Irenæus lib. 2. cap. 59 inquit: Animæ in uno corpore exiſtentes, nihil meminerunt eorum quæ antè fuerunt. Quod certè non fieret, ſi ad cōpletionem operū in uno corpore prætermiſſorum, in aliud includerentur. Oporteret enim priorum meminiſſe, & quæ nondum abſoluta eſſent cognoſcere. Deinde ſi, quæ in ſomnijs anima uidit, eorum reminiſcitur: multo magis ea etiam quæ in alio corpore agit, recordari deberet. Et cap. 63 inquit: Non tam pauper aut indigens Deus eſt, ut non unicuiq; corpori propriam poſſit donare animam. Et ideo adimpleto numero, quem ipſe apud ſe antè definiuit, omnes quicunq; ſunt deſcripti in uitam, reſurgent, ſua corpora & ſuas habentes animas, & ſuos ſpiritus, in quibus placuerunt Deo. Qui autem pœna ſunt digni, abibunt in eam, & ipſi ſuas habentes animas & ſua corpora, &c. Et paulo pòſt: Pleniſſimè Dominus docuit, non ſolùm perſeuerare, non de corpore in corpus, tranſgredientes animas: ſed & characterem corporis, in quo etiam adaptantur, cuſtodire eundem: & meminiſſe eas operum quæ egerunt hic, & à quibus ceſſauerunt. In enarratione quæ ſcribitur de diuite & Lazaro, &c. Refutat eundem quoq; errorem Clemens libro quarto Stromatum.

Contra errorem de Prophetijs.

Prophetas ex eodem Spiritu, nō ex diuerſis dijs locutos eſſe, inde exiſtimare licet: quòd omnes unum Deum & Dominum prædicauerunt, & ipſum factorem cœli & terræ, & omnium quæ in eis ſunt, & quòd aduentum filij eius ſignificauerint, &c. Nec obſtat quòd diuerſis nominibus uſi ſunt: ut Sabaoth, Elohim, Adonai, & ſimilibus. Eundem enim omnes iſtæ appellationes Deum omnipotentem, creatorem cœli & terræ, & patrem Domini noſtri IESV CHRISTI notant. Irenæus libro 2, capite ultimo.

De Saturnini, Baſilidis & Carpocratis ſucceſſoribus.

Scripſerunt Clemens & Theodoretus, filium fuiſſe Baſilidi Iſidorum nomine, qui duas homini animas tribuit, quemadmodum Pythagoras. et pleraq; patris nugoſa commenta, ut Theodoretus inquit, auxit & confirmauit. Fuit & Carpocrati filius Epiphanes, qui & ipſe patris fabulas uberiores & ampliores reddidit: & autor fuit libri cuiuſdam de iuſticia, quem confutat Clemens in principio libri 3. Strom. ubi inter cætera de Epiphane inquit, eum ex hoc fundamento, Deum omnia feciſſe omnibus communia, ut ſolem, elementa, etc. damnaſſe leges ciuiles, ut quæ diuinam uiolarent inſtitutionem, quia res communes proprij iuris facerent. In quā ſententiā etiam, legem, NON CONCVPISCES, *loqui dixit de gentibus, quarum uxores aut ſorores nō ſint concupiſcendæ. His ſucceſſit Prodicus quidam, qui Carpocratis turpitudinem amplexus, in eo auxit, quod palàm apertè fornicari licitum eſſe dixit: Et mulieres, itidem ut Carpocrates et Epiphanes, communes eſſe iuſſit. De eius ſectatoribus Clemens in 3. Strom. ſic ſcripſit: Omnium hominum infeliciſſimi, carnis & coitus coniunctionem eſſe pronunciant ſacrā communionem, & eam exiſtimant deducere ad regnum Dei. In fornices quidem & proſtibula deducit hæc communio, eiuſq; cum eis participes fuerint ſues & hirci.*

Addendum poſtremò & illud eſt, quod Euſebius lib. 4. cap. 7. de Gnoſticis prodidit, præbuiſſe eos occaſionem gentibus, blaſphemijs in religionem ac doctrinam Chriſtianam illudendi: propter quod ſe etiā Chriſtianos appellarunt Gnoſtici. Hinc accidit, ut multa indigna & atrocia flagitia Chriſtianis imputarentur, quaſi inceſtuoſo & illicito concubitu, cum matribus uidelicet & ſororibus, & infandis cibis uterentur. Quæ crimina cum falſis rumorib. de Chriſtianis ſpargerentur, odia inter eos duriora & perſecutiones crudeliores concitarunt.

Videant hic nunc impuri Anabaptiſtæ, qui noſtris etiam adhuc temporibus promiſcua & uaga libidine utuntur, quorum ſint imitatores: nimirum Simonis magi, & turpiſſimorum iſtorum hæreſiarcharum, de quibus hactenus diximus. Reſpiciant etiam ad originem ſuam illi, qui matrimonia ut impia & inhoneſta damnant, ac perſonas (præſertim Eccleſiaſticas) ab illis arcent: & caſtitatem ſeu perfectionem, lege, coactione & imperio uouere cogunt.

DE HAERESIBVS SVB ANTONINIS.

VALENTINIANORVM *hæreſis.*

ANnus agebatur Domini centeſimus quadrageſimus ſextus, Imperij uerò Titi Antonini Pij ſextus, cum epiſcopatum Romæ adminiſtrante Higyno, Valentinus ibidem primùm impias errorumq; plenas nugas & portenta ſpargere cœpit. quanquam alij ſub Theleſphoro hanc hæreſin ortam eſſe, ſcriptū reliquerunt. Et Euſebius in annum eam Chriſti reiecit centeſimum quadrageſimumſecundum, qui Imperij Antonini Pij annus fuit alter. Primùm aūt hic iterum uideamus, & conſideremus eundem & ſimilem ſibi ubiq; eſſe diabolum.

Digitized by Google

bolum, niſi quod uarijs & diſsimilibus uelatus prodeat laruis. Valentinus enim nihil aliud propemodū protulit, quàm compoſitum & conſutum quiddam ex ſectis prioribus. Theodoretus enim inquit, Valentinum arrepta occaſione ex his omnibus hæreſibus, Simonis ſcilicet, Menandri, Baſilidis, Carpocratis, Prodici, Epiphanis, &c. infinitas fabulas compoſuiſſe. Et Irenæus libro primo capite quinto dicit, Valentinum, ut qui primus à Gnoſtica hæreſi prodierit, antiquas in ſuum characterem doctrinas tranſtuliſſe. Idem & cauſam impellentem, quamobrem in hæreſin Gnoſtici & Valentinus ſeceſſerint, indicat, perſuaſionem nimiæ ſcientiæ, & curioſitatem fuiſſe, qua ſub occaſione agnitionis, oſtendere conati ſint altius & maius quiddam, eum Deum qui cœlum & terram feciſſet: hoc eſt, philoſophicas & ethnicas opiniones miſcuerint, & religioni Chriſtianæ attemperare ſtuduerint. Tertullianus in initio libri aduerſus Valentinianos meminit, Valentinum offenſum, quòd cum Eccleſiæ cuiuſdam epiſcopatum ambijſſet, ſui ratio habita non fuiſſet, ideo quòd alius quidā, qui pro nomine Chriſti multa paſſus erat, ad id muneris fuiſſet aſcitus, ueteris iſtius erroris præſtigias aduerſus orthodoxos docere inſtituiſſe, ut hoc pacto ſui contemptum ulciſceretur. Nunc eorum hypotheſes enumerabimus.

De Deo.

Valentinus plures eſſe Deos, eoſq; diuerſos, nugatus eſt. Atq; eum qui mundū creauit, etiam mortis eſſe autorem. ideoq; ſcriptum eſſe: Nemo uidebit faciem Dei, & uiuet: ut qui ſit autor & cauſa mortis. Alium uerò Deum eſſe, qui mortē ſuſtulerit. Sic enim Valentinum ſenſiſſe, Clemens in quarto Stromatū libro indicat. ubi et paulo pòſt addit, Valētinianos exiſtimaſſe, creatorem alium eſſe à primo Deo. Ad eundem modum & Marcus de Deo quodā ignoto, & qui uideri non poſsit, quem Bython appellat, luſit: eumq; à Deo fabricatore mūdi diſtinxit, ut Irenæus lib. 1. cap. 16. & 17 indicat, & Tertullianus. Auguſtinus Valentinianis duo tribuit ex aduerſo principia. Rationes autē quibus probare moliti ſunt, Deum conditorem mundi alium eſſe, quàm eum qui ſit Chriſti pater, Irenæus aliquot cenſet. ut lib. 2. cap. 69 ait, inde exiſtimaſſe non unum eſſe, ſed plures Deos, quia prophetæ diuerſas Dei appellationes protuliſſent: ut Sabaoth, Elohim, Adonai, &c. Et quia dixiſſet Chriſtus, Neminem cognouiſſe patrem niſi filium. unde uerisimile fieret, Deum, quem prophetæ nouiſſent & prædicaſſent, non eſſe patrem Chriſti. libro quarto, capite decimoquarto. Plures recitantur lib. 4. cap. 1. 2. 3. 6. 46. 47. & lib. 2. cap. 42. 43. 46.

De Chriſto.

De hoc monſtroſè & perplexè ludit. Ait eum carnem è cœlo detuliſſe: neq; quicquam de Maria aſſumpſiſſe, ſed per eam tranſiuiſſe, ſicut aqua per riuulum aut canalem illabitur. Quod ſomnium de Valentino prodiderunt Irenæus, Philaſter, Tertullianus, qui in libro de carne Chriſti etiā hac phraſi uſum eum ſcribit: Chriſtum natum eſſe per uirginem, nō ex uirgine. Baſilius dicit, eū ex paucis Apoſtoli uerbis (FORMAM SERVI ACCIPIENS) hoc ſibi figmentū conſtruxiſſe, atq; inde falſo ita ratiocinatum eſſe: formam quidem ſerui, at non ſeruum ipſum, à Chriſto ſuſceptam eſſe, &c. Habuit Valentinus & alias ſupra modum monſtroſas de Chriſto ſpeculationes, de quibus Irenæus, Theodoretus & Epiphanius. Chriſtum enim dixit ex quatuor fuiſſe compoſitum, ex ſpirituali, ex animali, ex diſpoſitione, & de ſaluatore. Et paſſum quidem eſſe ſecundum has poſteriores partes, quatenus ſcilicet animalis fuerit, & de diſpoſitione fabricatus: non autem paſſum eſſe ſecundum id quod in eo ſpiritale fuerit, ſemen ſcilicet à matre acceptum, quod impoſsibile & inuiſibile fuerit, etiam ipſi Demiurgo. itaq; ſecundum hoc paſſum eſſe, quod in eo fuerit de Saluatore. Fuiſſe enim hoc ipſum, quæ deſcenderit in eum, columbam: ſpiritum ſcilicet Chriſti, quem pati impoſsibile fuerit, ideo quòd incomprehenſibilis & inuiſibilis eſſet: ideoq; ablatum etiam eſſe eum, cum ad Pilatum ductus fuiſſet Chriſtus. Hæc de Valentini nugis Irenæus lib. 1. cap. 1. ubi & paulo antè dixit, eſſe inter Valentinianos, quoſdam qui prodant, Demiurgum emiſiſſe Chriſtum filium ſuum, ſed animalem, & de hoc per prophetas ipſum locutum eſſe. Tertullianus uerò in libro de carne Chriſti, Valentinum etiam ſic docuiſſe teſtatur: carnem Chriſti fuiſſe animalem, & animam uiciſsim carneam. Si enim anima facta ſit caro, ergo & carnem animam factam, eſſe conſentaneum: ſicut & angelum & hominem Chriſtum geſtaſſe, Scriptura affirmaret, quæ Chriſtum magni conſilij angelum diceret. Et ex dicto Eſaiæ, Vocate annū Domini acceptū & diem retributionis, idem Irenæus lib. 1. cap. 1. Valentinianos pronūciaſſe ſcribit, Chriſtum unum tantū annum poſt baptiſmum prædicaſſe, & menſe XII paſſum eſſe: quod ſignificatum fuerit per defectionem Iudæ, qui duodecimus fuit Apoſtolorum: & per mulierē profluuium ſanguinis paſſam annis duodecim. Nec minus portentoſum eſt, quod Marcus ſomniauit, Chriſtum generatū fuiſſe ab Anthropo, Eccleſia, Logo & Zoe. Et locum Logi impleuiſſe Gabrielem: Zoes, Spiritum ſanctū: Anthropi uirtutem altiſsimi: Eccleſiæ, uirginem Mariam. De Marci deinde ſectatoribus etiā hæc Irenæus prodidit lib. 1. cap. 17, eos ex duobus dictis ſcripturæ deliriū tale confinxiſſe, Chriſtum annūciaſſe ignotum patrem: & præter hoc ipſum immiſiſſe diſcipulos in duodecim tribus, annunciantes ignotum eis Deum, quē ante aduentū Chriſti nemo cognouiſſet. Dicta ſcripturæ, quibus hoc probare uolu[illegible]ūt, ſunt: An neſcitis hæc, quoniā in his quæ patri[illegible] ſunt, oportet me eſſe? Et, Cōfiteor tibi pater Domine cœli & terræ, quoniā obſcōdiſti à ſapientibus & prudentibus, &c. Et, Nemo cognoſcit filium niſi pater, neq; patrē quis cognoſcit niſi filius, & cui uoluerit filius reuelare. Hoc uerò de Marco Philaſtrius ſcribit, diſtinxiſſe eum inter Chriſtū & Ieſum: & Chriſtū quidē fuiſſe illam columbam, quæ in Ieſū et duodecim poſtea Apoſtolos deſcēdiſſet. Quod diſcrimen etiam Theodoretus indicare uidetur, cum ait: Ieſum ſeruatorem nominant, & Chriſtū uerbum. Addit & hoc Philaſtrius, ſenſiſſe eum, quemadmodum Baſilidem, Chriſtum tantum putatiue apparuiſſe: & paſſum fuiſſe non uerè, ſed quaſi per umbrā.

De Creatione.

Finxerunt triginta Aeonas, id eſt ſecula: ex quibus,

oogle

Bython & Sigen dixerunt reliquos omnes procreaſſe. dicunt enim Saluatorem, Chriſtum ſcilicet, quem Dominum appellari nefas putant, myſterium horum Aeonum eo ipſo oſtendiſſe quòd per triginta annos in manifeſto nihil fecerit. Atq; huc parabolam de operarijs in uinea detorquent, quorum alij circa horam primam, alij circa tertiam, alij circa ſextam, reliqui circa nonam & undecimam in uineam miſsi ſint: quæ horæ coniunctæ, efficiant triginta: quem numerum typum & declarationem fuiſſe triginta Aeonum, inſulſiſsimè nugati ſunt. Irenæus libro primo, capite primo: Epiphanius, Philaſtrius. Vnde manifeſtum eſt, negaſſe eos creationem ex nihilo: & materiam mundi, opinione planè philoſophica & poetica, poſuiſſe. nam Chaos, Erebus, Bython, Sige, reipſa eadem ſunt, licet uerbis diuerſa: & uoluit Sathan ludere illos miſeros hæreticos, tanquam qui ex ignotis principijs ignota incertaq; concluderent. Narrat Theodoretus de Valentinianis ſomnium magis monſtroſum, quòd dixerint, mundum hunc conſtitutum ex affectionibus, triſtitia, metu, dubitatione & conuerſione, ex qua creator & omnium animæ factæ ſint: ex lachrymis deinde creatoris factas eſſe rerum ſubſtantias, ex riſu uerò lucem, &c.

De Homine.

Ex capite decimoquinto libri primi Irenæi apparet, Marci ſectatores, diuerſos homines, & ſeu binos ſeu quaternos cõditos initiò eſſe, docuiſſe. ait enim: In octauo dierum formatum dicunt hominem. Aliquãdo enim dicunt eum ſeptimo die factum, aliquando autem octauo: niſi fortè choicum quidem in ſeptimo dierum dicunt formatum, carnalem autem in octauo. diſtincta enim ſunt hæc apud eos. Quidam autem & alterum eſſe uolunt, qui ſecundum imaginem & ſimilitudinem Dei factus eſt homo maſculo fœmineus, & hunc eſſe ſpiritalem: alterum autem qui ex terra plaſmatus ſit, Seth.

De Peccato.

Valentinum docuiſſe Auguſtinus ſcripſit, de triceſimo Aeone Diabolum genitum: & à Diabolo alios natos, qui fecerint mundum. & ideo malitiam non arbitrio tribuit, ſed naturæ mundi: hoc eſt, generi diabolico.

De Salute.

Scribit Clemens libro ſecund[illegible] quartò Stromatum, Valentinum perinde ut B[illegible]dem ſenſiſſe, homines natura ſaluos fieri. Quanquam hoc de ſolis ſuæ ſectæ hominibus ita uidetur ſenſiſſe, & in eam ſententiam Clemens quarto Stromatum citat Valentini uerba ex quadam Homilia ad amicos: Ab initio eſtis immortales, & filij uitæ æternæ. Sic & in ſecundo Stromatum Valentiniani inquit: Cum nobis quidẽ ſimplicibus fidem tribuerint, ſibi qui natura ſalui fiunt, uolunt eſſe cognitionem, excellẽtis abundantia ſeminis, dicentes eam eſſe longè magis à fide ſeparatam, quàm ſpiritale ab animali. Itẽ de Valentino Irenæus ſcribit libro primo, capite primo, et Theodoretus: Dicunt ſe quidem ſeruari ex ſola cognitione: nos autẽ quos Pſychicos ſeu animales uocant, ex fide & bona actione. Narrat etiam Epiphanius, eos tres finxiſſe hominum ordines, primum ſpiritalem, quem ſibijpſis & Gnoſticis uendicauerunt, & in quo nullo labore opus ſit, niſi ſola cognitione & myſterijs: & qui neceſſariò ſaluentur, quicquid tandem fecerint. alterum uerò ordinem hominum in mundo, quem animalem uocant, & in quo per ſeipſum ſaluari nemo poſsit aliter, quàm labore & iuſta operatione. tertium, materialem, qui etiam hominum ſit in mundo eorum qui cognitionem capere non poſsint, etiamſi uelint, ſed cum anima ſimul & corpore pereant.

De Baptiſmo.

Ritus in baptiſando & initiando, Marci ſectatores diuerſos aliquot, omnes autem prodigioſos uſurparunt, quemadmodum Irenæus libro primo, capite decimooctauo prolixè commemorat, & Theodoretus. ſic enim baptiſantes dixiſſe ait: In nomine ignoti patris omnium, in ueritate matris omnium, & in nomine deſcendentis Ieſu ad unctionem & redemptionem & communionem uirtutum. Quoſdam uerò Irenæus addit, etiam uſos eſſe certorum Hebraicorum uerborum portentis, quæ ipſe recitat. Alios non ad aquam ducere conſueuiſſe initiandos, ſed liquorem ex oleo & aqua mixtum capitibus eorum primùm infundere, poſtea inungere opobalſamo.

De Perfectione.

Illi qui à Marco deſcendunt, dicunt ſe, quemadmodũ Irenæus lib. primo, capite nono prodidit, eſſe perfectiſſimos, uſq; adeò ut nemo poſsit exæquari magnitudini agnitionis ipſorum: nec ſi Paulum quidem, aut Petrum aut alium quemcunq; dicas Apoſtolũ ſe enim plus omnibus cognouiſſe: & magnitudinem cognitionis illius, quæ eſt inenarrabilis uirtutis, ſolos ebibiſſe. In capite uerò decimoſexto ait, eos gloriari ſolitos, ſe eſſe albos illos & intellectores, de quibus Daniel dicat capite duodecimo. De Marco etiã in 8. cap. eiuſdem libri Irenæus dicit, Iactaſſe eum, ſe ſcientiſsimum eſſe, & perfectiſsimum, & uirtutem maximam à legis inuiſibilibus habere.

De Coniugio.

Vxores Valentiniani communes habuerunt, ſicut Gnoſtici. & recitat aliquot exempla libidinum, quas aliàs occultè & diſsimulanter, aliàs manifeſtè, omni exuto pudore, exercere ſolitos fuiſſe, ait Irenæus: quæ in caput ſuum de Valentinianis, de uerbo etiam Epiphanius retulit. Deniq; nihil aliud quàm turpia & libidinoſa meditantes, eò uſq; inſaniæ proceſſerunt, ut etiã Saluatori & angelis ſponſas tribuerint. Sic enim Irenæus: Spiritales expoliatos, animosq; & ſpiritus intellectuales factos, atq; inuiſibiliter inter pleroma ingreſſos, ſponſas reddi dicunt ijs qui circa Saluatorem ſunt angelis.

De Libertate.

Ideo autem, tam ſine omni reuerentia & pudore, ſtupris ſe, inceſtui, adulterijs & fœdiſsimis quibuſq; libidinibus dediderunt: quia licentiam uitæ, & turpes uoluptates, quibus abundant, non excutere crediderunt gratiam Dei & ſalutem. Quapropter & liberè eos omnia agere conſueuiſſe, nullum in nullo timorem habentes, Irenæus tradidit lib. 1. cap. 9.

De

De Adiaphoris.

Idolothytis citra læſionem uel Dei uel conſcientiæ quemlibet uesci potuiſſe, docuerunt Valentiniani: in quam ſententiam etiam ethnicorum feſta celebrarunt, quemadmodum ſcribunt Irenæus & Theodoretus. Irenæi uerba ſunt: Idolothyta indifferenter manducant, nihil inquinari ab iis putantes: & in omnem diem feſtum Ethnicorum, pro uoluntate, in honore eorum factum, primi conueniunt.

De Immortalitate & Reſurrectione.

Valentinus & Marcus, ſicut Gnoſtici, animam tantum ſaluari dixerunt, corpus uerò non. Autores ſunt, Irenæus, Tertullianus, Auguſtinus. Ratio eſt, quia dicat Paulus, carnem & ſanguinem non hæreditaturum regnum Dei.

De Scriptura.

Tertullianus de Valentino, libro de Præſcriptionibus hæreticorum: Legis, inquit, & prophetarum quædam probat, quædā improbat: id eſt, omnia improbat, dum quædam reprobat. Euangelium habet etiam ſuum præter hæc noſtra. Et Irenæus ſcribit libro primo, capite decimoſeptimo, eos qui Marci hæreſin ſecuti ſunt inenarrabilem multitudinem apocryphorum & ſcripturarum quas ipſi finxiſſent, oſtentare ſolitos, ad ſtuporem imperitorum.

De Prophetia.

Marcus apertè ſibi arrogauit poteſtatem conferendi aliis donum gratiæ & prophetiæ: diuinum enim ſe ſpirare ſimulauit, ut Irenæus inquit. ad quam rem uariis illuſionibus & faſcinationibus uſus eſt, quas idem cōmemorat libro primo, capite nono. Quotquot igitur dignos ſua gratia iudicauit, prophetare fecit, maximè mulieres, eaſq; honeſtas & diuites, in quibus ſeducendis plurimum ſtudii ſui poſuit. Narrat & hoc Irenæus, quòd in cœnis, qui Marci hæreſin profeſſi ſunt, certatim ſortibus colluſerint, & ſibiipſis inuicē imperarint ut prophetarent. Et in capite præcedenti, Marcum ipſum Irenæus præcurſorem uocat Antichriſti. Quod ſi tempora quæ ſunt conſecuta conſideres, non omnino falſum fuit, aut abs re. Habet enim regnum Antichriſti quædam iſtis temporibus non admodum abſimilia.

De Magia.

Artes magicas Marcus cum ſuis docuit & exercuit: & magum eum Irenæus, & Epiphanius magicæ impoſturæ expertiſſimum uocat. Qui & de quodam genere eius faſcini, quo in diſtributione doni ſuæ gratiæ uſus eſt, ita refert: quòd ſolitus ſit ſpectatorum & auditorum ſuorum oculos præſtringere, calice uino repleto, quod rubrum & purpureum ſubitò apparere fecit, ut putaretur ſanguis ſupernarum poteſtatum in calicem deſtillaſſe, &c. Recitat & alias eorum præſtigias, quibus ducti ad iudices, ſe fecerunt incomprehenſibiles & inuiſibiles. Marcum certè ueneficiis amorem mulierum ſibi conciliaſſe, ex Irenæi narratione apparet: qui mulieres quaſdam ex eius hæreſi ad Eccleſiam reuerſas, ſcribit confeſſas fuiſſe, ſe à Marco ita circumuentas, ut in eum uehementer exarſerint.

De Literis Græcis.

Monſtroſas & inſanas Marci ſpeculationes, de literarum Græcarū productionibus & ſucceſſionibus, ad faſtidium uſq; legentis Irenæus pertractauit: ſicut & numerorū myſteria. Veritati enim corpus tribuit, cuius membra in uigintiquatuor literas Græcas partitus eſt, ſic unumquodq; eius membrum binis literis circumſcripſerit. Sic & nomē Ieſu & Chriſti, numeris ex literis Græcis prodeūtibus prodigioſe incluſit. Philaſtrius uerò de Marco ſic inquit: Vigintiquatuor literas perfectionem habere dixit omnium rerum. proinde & dixiſſe Chriſtū, Ego ſum α & ω. Ait & Theodoretus: Vigintiquatuor literis Aeonas aſsimilauit, et hos quidem mutas, illos ſemiuocales, alios uerò uocales appellauit. Et mutas quidem, Irenæus inquit libro primo, capite decimo, literas nouem putat eſſe patris & ueritatis, quoniam ſine uoce ſint, hoc eſt inenarrabiles: ſemiuocales autem, cum ſint octo, Logi eſſe & Zoes: uocales autem, & ipſas ſeptem, eſſe Anthropi & Eccleſiæ: quoniam per Anthropum uox progrediens, formauit omnia, &c. De ſumma errorum huius ſectæ hactenus.

Ex hac commemoratione manifeſtum eſt, huic hæreſi in pleriſq; propemodum conueniſſe cum ſuperioribus, & eaſdem nugas & inſanias, tantum aliis autoribus, & nouo quodam patrocinio eſſe diſſeminatas. Nunc ubi uixerit, & hoc uirus ſuum letale Valentinus ſparſerit, quos itē ſocios habuerit, & ſucceſſores, quos uerò contradicentes, breuiter exponemus. Romæ quandiu fuerit, hoc ignoratur. habuiſſe autem ibi ſcholam celebrem (in qua maxima fuerit exiſtimatio, ut Clemens ait, Heracleonis eius qui multa ſcripſit) & multos in errorem ſeduxiſſe, ſatis conſtat. Philaſtrius tantum prouinciæ cuiuſdam in Cypro meminit, ubi eum ait portentoſas ſuas nugas eſſe profeſſum. Et ex Epiphanio liquet, eum in Cyprū Roma relicta ſeſe recepiſſe, ubi mente motus à fide prorſus defecerit, & in eam quam ſparſerat improbitatem totum ſe demerſerit. Sed antequam Romam abierit, ait eum docuiſſe in Aegypto, & in multis eius partibus exitioſæ ſuæ doctrinæ ſemina reliquiſſe: ut in Atrabite, Proſopite, Arſenoite, Thebaide, inferioribus partibus regionis maritimæ, & Alexandriopolite præfectura. Forſan etiam in uicinia Alexandriæ uerſatus eſt. Marcum uerò Irenæus ſcribit in Aſia cuiuſdam diaconi, à quo hoſpitio fuerat ſuſceptus, uxorem forma præſtantem abduxiſſe: ex quo conſtat, eos circulatorū & impoſtorum more uarias regiones peragraſſe, & uenena ſua nunquā in uno, ſed pluribus diuerſis locis diſsipaſſe: ut & in eodem loco Irenæus teſtatur, ad Gallias uſq; iſtos ſeductores peruaſiſſe & Rhodanenſes mulieres multas ſeduxiſſe: quarū aliquæ motæ haud dubiè ſectæ turpitudine, ab ea rurſus deſciuerint, et per pœnitentiam ad Eccleſiam reuerſæ ſint.

De ſociis & ſucceſſoribus Valentini & Marci.

Valētini & Marci ſucceſſores fuerūt, Ptolomæus, Secundus, Heracleon, Baſſus, Colarbaſus. Inter quos Ptolomæus quatuor Aeonas maluit affirmare. Secūdus uerò,

Digitized by Google

uerò, infinitos eſſe uoluit. Heracleō, de duobus principijs, quæ prima ponit, productam aſſeruit generationem multorū principiorum, ut Philaſtrius refert. Auguſtinus de Heracleonitis etiam hoc prodidit: Feruntur, inquit, ſuos morientes nouo quodam modo quaſi redimere, uidelicet per oleum, balſamum & aquā, & inuocationes quas Ebraicis uerbis dicūt ſuper capita eorum. Idem & Colarbaſum ait affirmaſſe, uitam omnium hominū & generationē in ſeptem ſideribus conſiſtere. Enumerat autē Theodoretus, præter hæc, alia etiam monſtra, quæ ex Valentini ſchola prodierunt, quorum monſtroſas etiam appellationes recenſet: ut Barbeliotarum, ſeu Borborianorū, uel Naaſinorum, uel Strationiorum, uel Phemionitarū: quorum fabulas fuiſſe ait longas & impias, ſuperantes omnes deteſtabiles cogitationes. Item, Sethianorum, ſeu Orphitarum: & Camorum, qui Cain & Iudam laudarunt. Et Antitactarum, id eſt, aduerſariorum, qui contraria agere præceptis Dei pro more & ſecta habuerunt: & Peratarum, qui tricorporem Chriſtum de cœlis deſcendiſſe dixerunt. Quorum omnium fabulas, qui uolet, ex Theodoreto petat.

De ijs qui contra hanc hæreſin ſcripſerunt.

Fuerūt multi pij & eruditi eius ſeculi doctores, qui & huic ſe impudenti & furioſæ ſectæ oppoſuerūt, & contrà fortiter certarunt. De Bardeſane apud Euſebium legitur, quòd cum de Valentini primùm ſchola fuiſſet, poſtea tamen deprehēſa fabuloſæ eius ſectæ nugacitate, ab ea defecerit, & ineptias eius omnes ac mēdacia coarguerit. Idem Euſebius, etiam Egeſippum & Polycarpum ſcribit, cum Romam ueniſſent, plurimos Valentini & aliorū qui eum præceſſerant hæreticorum ueneno infectos, ad ſanitatem reduxiſſe. Egeſippus uerò de principijs iſtarum hæreſium, quædam etiam in commentarijs ſuis ſcripta reliquit. Sunt & in Ignatij epiſtolis aliquot blaſphemorum errorum Valentini confutationes, quas in Eraniſte adducit Theodoretus. Sed ualidiſſimè omnium aduerſus hanc & ſimiles hæreſes depugnauit Irenæus. Nā quod de diuerſis dijs Valentinus & Marcus commenti ſunt, ſic deſtruit libro ſecundo, capite primo [illegible]a Deum creatorem cœli & terræ, non poteſt aliud pleroma, aut initium, aut poteſtas, aut aliquis Deus eſſe, quia hoc modo magnum Deorum pelagus conſtitueretur: neq; unum, neque duos, ſed plurimos deos eſſe, & mūdos infinitos, neceſſe eſſet. Aut enim unum Deum facientem, continentem & gubernantē omnia, aut plures inter ſe diſiunctos, & quorum nullus aliorū ſit Deus, eſſe neceſſe eſt, quorum nullus reliquorū Dominus ſit, ſi omnipotentis appellatio non ſoluenda, & impietas cauēda eſt. Sed unum tantum Deum conditorē cœli & terræ à lege & prophetis annunciatum, Euangeliſtæ & Apoſtoli in ſuis ſcriptis tradiderunt: quib. qui nō aſſentitur, Deum ſpernit. hanc rationē opponit libro tertio, capite primo. Et aliàs docet, omnes prophetas, Chriſtum. Apoſtolos, Euangeliſtas, & Paulū, nullum alium Deum agnoſcere & tradere, præter creatorem cœli & terræ, patrem IESV Chriſti: libro tertio, capite primo, duodecimo, tredecimo, decimoquarto. ad illud uerò, quòd ex diuerſis nominibus Dei, plures etiam & diuerſos Deos hæretici facere conati ſunt, reſpondet libro ſecūdo, capite ſexageſimoſeptimo: prophetas ſcilicet diuerſis nominib. nō ad diuerſos Deos, ſed unum patrem Domini noſtri IESV Chriſti, reſpexiſſe. Sic & illud: Chriſtum de Maria nihil accepiſſe, ualidiſſimis ac multis rationibus refellit libro tertio, & quarto. Rationē quā libro tertio, capite trigeſimo ſecundo ponit, etiam Theodoretus recitat: Ad quid opus fuiſſet eum deſcendere in uterum Mariæ, ſi ex ea nihil erat ſumpturus? Superuacua igitur eius in Mariam fuit deſcenſio, &c. item, Quare ſe filium hominis confitebatur, ſi non eam quæ ex homine eſt generationem ſuſtinuiſſet, &c. Libro quarto, capite quinquageſimoſeptimo. Illud uerò, quod ex dicto Eſaiæ, Vocate annū Domini, &c. Valentiniani probare conabātur, Chriſtū uno tantum anno prædicaſſe, et menſe duodecimo paſſum eſſe, eruditè ex phraſi & alijs rationibus deſtruit, lib. ſecundo, capite trigeſimooctauo: ut, quòd ter Chriſtus Hieroſolymæ paſcha celebraſſe ſcribitur, quod intra duodecim mēſes, ſeu uno anno fieri non potuit: et quod mēſis paſchalis non erat duodecimus, ſed primus, ut ex Moſe patet. Annum acceptum dici ſignificant, tempus Euangelij uſq; ad finem mundi: & diem retributionis, diem iudicij extremi. Quemadmodum & Marci portentum, qui duos fecit Chriſtos, euidenti ratione confutat libro tertio, capite uigeſimo: Euangeliſtæ, inquit, & Apoſtoli nullum alium quàm unum IESVM Chriſtum, filium Dei & Mariæ, natum, mortuum, reſuſcitatum & glorificatum agnoſcunt. Et Ioannes inquit: Hæc ſcripta ſunt, ut credatis IESVM eſſe Chriſtum, &c. Quòd uerò Marcus columbam fuiſſe Chriſtum dixit, quæ in IESVM deſcenderit, falſum & hoc ipſum eſt. Non enim Chriſtus, ſed ſpiritus Dei in ſpecie colūbæ deſcendit, ad ungendum eum: ſicut in Eſaia prædictum erat, Spiritus Domini ſuper me, &c. Libro quarto, capite decimoquarto eruditè refutat, quod Marci ſectatores nugabantur, Chriſtum annūciaſſe incognitum patrem: Quomodo eſt, inquit, incognitus, qui ab ipſis cognoſcitur? Quodcunq; enim uel à paucis cognoſcitur, nō eſt incognitum. Deinde dictum exponit, Nemo nouit patrem niſi filius, &c. Dominum inquit dixiſſe, non in totum poſſe cognoſci & patrē & filium: cæterùm ſuperuacuus fuiſſet aduentus eius. Edocuit autem Dominus, quoniam Deum ſcire nemo poſſit, niſi Deo docente: hoc eſt, ſine Deo non cognoſci Deum, &c. Et paulo pòſt: Omnibus igitur reuelauit ſe pater, omnibus uerbum ſuum uiſibile faciens: & rurſus, Verbum omnibus oſtendebat patrem & filium, cum ab omnibus uideretur. Quòd autem falſò & blaſphemè Marcus gloriabatur, ac de ſe prædicabat, ſe poſſe cōferre donum prophetiæ, ita confutatur ab eodem, libro primo, capite nono: Scientes, quoniam prophetare nō à Marco mago inditur hominib. ſed quibuſcunq; Deus deſuper immiſerit gratiam ſuam, hi ab eo traditam habent prophetiā, & tunc loquuntur quādo Deus uult, ſed non quando Marcus iubet. Quod enim iubet, eo quod iubetur maius eſt, &c.

Quòd Valentinus commentus eſt de duplici Deorum genere, alterum quod mundū crearit, & mortis

cauſa

cauſa ſit: alterum, quòd mortem ſuſtulerit, ſic refellit Clemens libro quarto Stromatum. Si ad diſſoluendam mortem uenit genus differens, ſcilicet Dei, ab eo qui mundum creauit, Chriſtus mortem non aboleuit, niſi ipſe quoq; dicatur eiuſdem cū eis eſſentiæ, &c. Quàm diu autem uixerit Valentinus, ac ſua deliria propagarit in diuerſis locis, certi de eo nihil proditum eſt. Romæ quandiu fuerit, id quidem aliquo modo ſciri poteſt. Irenæus enim libro tertio, capite quarto, ſcribit eum Romam ueniſſe ſub Higino, & uſque ad Anicetum permāſiſſe. Vnde colligi poteſt, eū circiter duodecim aut quatuordecim annos ibi fuiſſe. Maximè uerò odio & uituperatione digna eſt ſomnolentia Romanorum epiſcoporum, qui has peſtes in eadem qua ipſi eſſent urbe & Eccleſia graſſari tandiu paſſi ſunt, nec ipſi reſtiterunt, cum quidem præcipua ea pars ipſorum numerus fuerit. Nihil enim uſquam extat aut Higini, aut Pij, aut Aniceti ſcriptorum, quod contra aliquem eorum temporum hæreticum directum ſit.

MARCIONISTARVM *hæreſis.*

SVnt qui Valentinum, Cerdonem & Marcionem in unam ætatē coniungūt, ac Romæ fuiſſe ſimul. Sunt alij, qui breui interuallo eos ſibi inuicem ſucceſſiſſe prodiderunt. Euſebius eos omnes ſub Higino Romā ueniſſe ſcripſit, & annum Domini indicauit centeſimum quadrageſimum tertium. Epiphanius uerò affirmat, mortuo Higino Marcionem Romam ueniſſe. Nos de annorum ratione non multum laborabimus. Tradiderunt autem operas mutuas Cerdo & Marcion, qui uenenum à Cerdone quaſi per manus ſibi traditum in lucem produxit & auxit. Porrò eadem cum Gnoſticis Cerdon ſenſit & docuit: qui, ſicut illi, ex Simonis Magi impoſturis, quæ tradebat, ſumpſerat. Occaſione autē eiuſmodi in hæreſin Marcion delapſus eſt. Initiò uirginitatem profeſſus eſt, & ſolitarius uixit, ut Epiphanius ſcribit. poſtea uerò in uirginem quandam deperijt, cui tandem uicium obtulit. Pater igitur qui erat in Ponto epiſcopus, rei indignitate, eaq; quam ſibi filij lapſus attulerat commotus infamia & dedecore, ex Eccleſia eum eiecit. Hic filius patri fit ſupplex, culpam deprecatur, & ueniam orat: ſed à patre non impetrat. Quare cum eam nec patris duritiem, nec infamiam propriam, nec aliorum ludibria ferre Marcion poſſet, ex patria fugiens, Romam uenit: ibiq; cum ſenibus Eccleſiæ præſidentibus congreſſus, recipi ſe in eorum numerum petijt. Verùm ſeu propter famam ſui facti, quæ eò uſq; peruenerat: ſeu ob aliam quamcunq; cauſam, ab illis repudiatus, ad officium non admiſſus eſt. Hic demum uiolentius furens, nec domi apud patrem ueniæ ſibi locum relinqui, nec ab alijs alibi ſe recipi, ad improbum illud conſilium conuertitur, & ad Cerdonis hæreſin animum applicat: quam & ex profeſſo amplexus eſt, & aliqua propria ſua aſtutia adauxit. Sequuntur ſententiæ dogmaticæ.

De Deo.

Cerdon duo eſſe principia, hoc eſt, unum Deū bonum, & unum malum, dicere auſus eſt: & Deū quidem bonum bona facere, & malum mala. Sed hanc hypotheſin Philaſtrius recitat. Paulo uerò aliter Irenæus & Auguſtinus: alterum ſcilicet Deum iuſtum eſſe, alterum malum. Deum uerò à lege & prophetis prædicatum, nō eſſe patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti: Deumq; creatorem notum eſſe, patrem uerò Chriſti ignorari. Irenæus lib. primo, capite uigeſimooctauo: & Theodoretus. Et eius quidem quòd Deum alterum iuſtum, alterum bonum Cerdon dixit, rationem eum eiuſmodi protuliſſe ſcribit, quòd iuſtus ille Deus iuſſiſſet in lege oculum pro oculo, & dentem pro dente excindere: bonus uerò hic in Euangelio præcepiſſet, maxillam dextram pulſanti etiam alteram obuertere, & tunicam eripienti pallium quoq; adijcere. Item, quòd ille quidem iuſſiſſet in lege amicum diligere, odiſſe uerò inimicum: hic autem, & inimicos diligere, præcepiſſet. Hæc eadem cum Cerdone etiam Marcion docuit. Quanquam tria poſuiſſe eum principia, unum nimirum inuiſibile, alterum uiſibile ſeu opificem, tertium ac medium inter uiſibile & inuiſibile diabolum ſcilicet, Epiphanius affirmat. Quatuor uerò ingenitas ſubſtantias eum confinxiſſe, Theodoretus autor eſt. Vnde conſtat, quòd mente captus Marcion à ſe uariarit, & ſibijpſi contraria ſtatuerit. Hæc de Marcionis dogmate etiam Iuſtinus tradidit in Apologia ſecunda: Marcion Ponticus docet ſuos negare Deum conditorem, & alium quendam maiorem creatore Deum credere. Irenæus uerò & Tertullianus dicunt, eum hoc de duobus nominibus, bono altero, & altero iuſto ſeu iudiciali, aſſeueraſſe, occaſione dicti Chriſti: Omnis arbor bona fructus bonos facit. Cui ſententiæ contrarium rurſus de Marcione Tertullianus recitat libro quarto contra Marcionem: Negaſſe ſcilicet eum, Deum ſuum timendum eſſe, ideo quia bonus, non iudex eſſet. Narrat Theodoretus, Marcioniſtas & hoc auſos fuiſſe dicere, ſerpentem creatore meliorem & præſtantiorem eſſe, eam ob rationem, quòd hic arboris cognitionis participes eſſe uetuerit, ille uerò permiſerit. Idem etiam ſcribit, Apellem Marcionis diſcipulum, ingenitis illis, quos Marcion finxerat, alium quoque, πύρινον, hoc eſt, igneum adieciſſe. Euſebius uerò libro quinto, capite decimotertio, Rhodonem Aſiaticum ſcripſiſſe ait, Apellem unum tantum principium, & Deum ingenitum crediſſe: ſed quomodo ſit, confeſſum eſſe ignorare ſe, ideo quia propheti[illegible]ilis faceret.

De Chriſto.

Cerdon & Marcion Chriſtū in hominis forma, ſine carne, putatiuè & umbratiliter tantum natum & paſſum eſſe, aſſeuerarunt: quemadmodum Irenæus libro primo, capite uigeſimonono, & Philaſtrius meminerunt. atq; hanc eorum rationem fuiſſe, Tertullianus libro contra Marcionem tertio teſtatur: quòd natura uirginem parere non ferret. Idem etiam libro quarto contra Marcionem ſcripſit, duos ab eodem confictos fuiſſe Chriſtos: primum quidem, qui tempore Tiberij in ſalutem gentium reuelatus ſit: alterum uerò, qui deſtinatus, & aliquādo uenturus ſit à creatore in reſtitutionem ſtatus Iudaici. Sed & libro primo, capite uigeſimonono Irenæus ait, Marcionē docuiſſe, Chriſtū diſſoluiſſe prophetas, legem, & omnia opera eius Dei qui mundum fecit. Tertullianus autem, & ſic Marcionem

nem profeſſum eſſe retulit: Chriſtum in carne non ueniſſe. alibi uerò, ut in libro de Virginibus uelandis, docuiſſe eum ſcribit, Chriſti carnem è cœlis ueniſſe. & in libro de Carne Chriſti, Marcionis ſectatores admiſiſſe quidem ait Chriſti carnem, ſed non natam. In quem errorem etiam Apellem nugatum, idem Tertullianus autor eſt, Chriſtum ſcilicet neque in phantaſmate, neque in ſubſtantia ueri corporis fuiſſe: ſed dum è cœlo deſcenderet, ſideream atque aëream carnem ſibi contexuiſſe, quam poſt reſurrectionem elementis reſtituerit. Idem libro quarto contra Marcionem: Ad hodiernum uſque diem Chriſtum Marcionitæ ſperant, non Ieſum: & Heliam potius interpretantur Chriſtum, quàm Ieſum. Denique & iudicem fore omnium Chriſtum, Marcion negauit, ut admonet Philaſtrius.

De Spiritu ſancto.

Cerdon Spiritum ſanctum non in Apoſtolos deſcēdiſſe, affirmare auſus fuit, ſed in ſe ſolum.

De Mundo, ſeu creatione.

Marcion dixit, opus mundi eſſe indignum Deo. Animalia igitur minutiora, de induſtria à Deo condita, & ingenijs & uiribus prædita, irriſit. Denique ad ſubſannationem operum Dei totum ſe conuertit. Tertullianus libro primo contra Marcionem. Clemens uerò in Stromatum libro tertio & quarto, autor eſt, Marcionem & naturam totam ut malam damnaſſe, & creaturam ac corporis humani ſtructuram uituperaſſe.

De Lege.

Sicut bonum à iuſto Marcioniſtæ diſcreuerunt, ita legem dixerunt non eſſe bonam, ſed iuſtam. Refert Clemens libro ſecundo Stromatum, quo in loco & prolixè diſputat contra quoſdam, ſentientes malum eſſe timorem ex lege ortum, quos Marcioniſtas fuiſſe ueriſimile eſt. Nam & hoc ipſum quo legem dixerunt eſſe iuſtam, parum differt ab eo, quòd quis dicat legem eſſe malam, ſeu damnandam. Hanc enim uim appellatio iuſti, apud eos habuiſſe uidetur.

De Salute.

Marcion, quem ob excellentem blaſphemiam Os diaboli uocat Irenæus, dixit, Cain, Sodomitas, Aegyptios, iiſq; ſimiles gentes omnes, quæ in omni permixtione malignitatis ambularunt, ſaluatos eſſe à Domino, cum deſcendiſſet ad inferos, & occurriſſent ei. Abel autem, Enoch, Noe, Abraham & reliquos iuſtos, eoſq; qui ſunt erga Abraham patriarchas, cum omnibus prophetis, & his qui placuerunt Deo, non participaſſe ſalutem. Ireneus libro primo, cap. 29. ubi & hanc rationem adijcit: Quia ſciebant (inquit Marcion) Deum ſuum ſemper tentantem eos, & tunc tentare eum ſuſpicati, nō accurrerunt ad Ieſum, neque crediderunt annunciationi eius, & propterea remanſiſſe animas eorum apud inferos. eadē de Marcione habet Theodoretus. De Apelle, Rhodonem Aſiaticum doctorem ita ſcripſiſſe Euſebius teſtatur: Senex Apelles, inito nobiſcum colloquio multa quidem falſo dicere deprehenſus eſt: unde & dixit, omnino non eſſe inquirendam doctrinam, ſed unūquemque ut credidit, manere debere. Saluos enim foro pronunciabat eos, qui in crucifixum ſperant, modo in operibus bonis inueniantur.

De Baptiſmo.

Tertullianus libro primo & quarto contra Marcionem, oſtendit eum cenſuiſſe, uirgines tantum & uiduas, & cœlibes, & diuortio à uiris ſeparatas, & qui matrimonio eiuſq; fructui renunciaſſent, eſſe baptiſandos. Sed & mortuis baptiſma conferendum eſſe Marcionem uoluiſſe, idem Tertullianus ſignificare uidetur libro quarto contra Marcionem, ubi inquit: Morte aut repudio baptiſma Marcion ſeruat. Autor eſt Epiphanius, eum tres baptiſmos conſtituiſſe, & ad triplicem lapſum accommodaſſe: idq; propter ſuum magis peccatum, quo ſtuprum puellæ intulerat, quàm uera & ſufficienti ratione. Cum enim, inquit Epiphanius, in magno delicto inuentus eſſet, excogitauit præſtigiator ſecundum lauacrum, aſſerens licere uſque ad tria lauacra, hoc eſt, tres baptiſmos dare, in remiſſionem peccatorum: quod ſi quis lapſus eſſet poſt primum, pœnitentia acta accipiat ſecundum: & tertium ſimiliter, ſi in delicto poſt ſecundum comperiatur. Et rationem eius quidem protuliſſe eum ait, ad decipiendum magis quàm probandum hoc quod ipſe uoluerit, ex dicto Chriſti: Baptiſma habeo baptiſari, &c. Addit & illud Epiphanius: Marcionem ſicut omnia apud eum ludibrijs plena fuerunt, permiſiſſe mulieribus, extra caſum neceſſitatis, poteſtatem baptiſmum conferendi.

De Coniugijs.

Libro quarto contra Marcionem clarè Tertullianus inquit: Connubium auerſatur Deus Marcionis. Et in eodem libro: Nuptias Marcion non coniungit, coniunctas non admittit. Quod & Clemens teſtatur libro tertio Stromatum, de Marcionitis ſcribens: Volunt, inquit, abſtinere, uxorem ducere nolunt, & malam dicunt eſſe generationem: eamq; impietatē ait eos didiciſſe à philoſophis. Sed & fundamentū eius, extruxiſſe eos ſignificat ex libro apocrypho, Euangelio ſcilicet ſecundum Aegyptios, in quo ſcriptum ſit: Salome interroganti, Quoad uſque uigebit mors? Dominum reſpondiſſe, Quoad uſque uos mulieres paritis. qua occaſione paulo antè Heraclitum hæreticum uituperaſſe generationem dixit. Ex eodem libro & illud protuliſſe eos dicit, quòd Dominum dixiſſe affirmarunt, Veni ad diſſoluendum opera fœminæ: id eſt, cupiditatis & generationis.

De Reſurrectione.

Carnis reſurrectionem in uniuerſum non admittūt Cerdon & Marcion, & ſalutem ſolum animarum futuram eſſe dicunt. Marcion uerò illorum tantum animabus promittit, qui doctrinam eius didicerunt. Rationem eam comminiſcitur: Impoſſibile enim eſſe, corpus quoniam à terra ſumptum ſit, participare ſalutem. Ireneus, Tertullianus.

De Adiaphoris.

Marcionitæ malā dixerūt eſſe materiā, ac naturā fugiendā. Hinc odio ſolo cōcepto aduerſus creatorē, noluerūt uti reb. creatis, ſed præpoſtera & blaſphema continentia cum Deo pugnarunt. Clemens Stromatū libro

Digitized by Google

libro tertio & quarto .Theodoretus exemplum adijcit : Nouiſſe ſe, è Marcioniſtarum grege ſenem quendam nonagenariũ, qui mane ſurgẽs, faciem ſuam non aqua, ſed putidis proprij ſputi excrementis lauare ſolitus fuerit. rogatum autem cauſam, reſpondiſſe, nolle ſe opus habere creatore: nec aqua, quæ ſit ex eius creaturis, uti.

De Prophetijs.

Apelles prophetas ex aduerſario dicit eſſe ſpiritu, fidem habens ſententiæ dæmoniacæ uirginis nomine Philumenæ. Item, prophetias ſeipſas redarguere dicebat, eo quòd nihil omnino ueri dixerũt: eſſe enim eas à ſe inuicem diſcordes, & mendaces, & ſibijpſis contrarias. Euſebius, ex Rhodone libro quinto, capite decimo tertio. Epiphanius: Legem et omnes prophetas reijcit Apelles, dicens ex principe mundi opifice tales prædixiſſe.

De Scripturis eorum.

Lucæ Euangelium ſolum Marcion accepit, non Euangelia quatuor, faſcinatus ſtulta hac ratione: quia ſcilicet Paulus dixiſſet, Si quis aliud Euangelium prædicauerit, anathema ſit. Ex Epiſtolis Pauli, eas tantum quæ ad Thimotheum & Titum (Hieroymus etiam ad Philemonem adijcit) ſcriptæ ſunt accepit: neq; earum tamen omnia. Nam quæ de Chriſto ut Deo uero loquutur, ſurdus quaſi præterijt. Quæ uerò de Chriſto ut homine dicunt, accepit. Proinde & Euangeliũ Lucæ, ac epiſtolas eas Pauli mutilauit, præcidens de Euangelio omnia quæ in eo de natiuitate domini ſcripta ſunt: ex epiſtolis uerò, quæcunq; Apoſtolus de Deo creatore patre Domini noſtri Ieſu Chriſti, deq; eius aduentu dixiſſet. Quomodo & Cerdon fabulas dixit, quæcunque Prophetæ & Apoſtoli prædicaſſent: teſtãtur Irenæus & Philaſtrius. Epiphanius uerò ſcribit, uſum eum fuiſſe teſtimonijs collectis ex decem epiſtolis Pauli: quarum uerò & ordinem peruerterit, & teſtimonia pro arbitrio quædam ſeu addendo ſeu reſecando mutauerit, quædam diſsimularit & prætericrit. In quo ipſo tamen non diligẽtem ſatis propoſiti ſui rationem habuerit. Retinuiſſe enim in illis ipſis, quæ in cauſe ſuæ patrocinium uiolenter corruperit & immutarit, teſtimonijs centum atq; decem & octo, quæ ſententiam ſuam non tam confirment, quàm etiam euidenter impugnent. Cæterùm quo ordine Pauli epiſtolas allegarit, & quo fuco & fallacijs teſtimonia deprauarit, cum recitare & longum nimis, & ab inſtituto noſtro alienum ſit, ad Epiphaniũ ipſum lectorem remittimus. Librum peculiarem etiam Apelles ſibi compoſuit, & inſcripſit Phaneroſes, hoc eſt manifeſtationes Philumenes cuiuſdã puellæ, quam ut prophetiſſam Apelles ſecutus eſt. Meminit Tertullianus libro de Præſcriptionibus hæreticorum, & Theodoretus. Sed & libros ſyllogiſmorũ cõpoſitos habuiſſe eum, Tertullianus idem refert: quibus probare uoluerit, falſa eſſe quæcunq; de Deo Moſes ſcripſiſſet. Quod & Rhodonẽ teſtatum, Euſebius ait. Apelles innumera impiè contra legẽ Moſi uulgauit plurimis Commentarijs, diuinis doctrinis maledicens: & in reprehenſionem, ſicut putauit, ac ſubuerſionem earum, haud parum ſtudij impendit.

De Statu Iudaico.

Marcion ſtatum Iudaicum adhuc reſtaurandũ eſſe putauit per Meſsiam, qui nondum aduenisſet. Tertullianus libro quarto contra Marcionem.

Hæc ſunt quæ de capitibus errorum Marcionis, ſuiq; ſimilium, breuiter & ſummatim indicare uoluimus. Sed triſte cogitare eſt, quòd tanti tamq; manifeſti errores, certius poſt ſe nihil aliud quàm animarum interitũ trahentes, prius reprimi & extirpari nõ potuerint, quàm infecti ijs et ſeducti plurimi fuerint: ſicut inquit Iuſtinus, Marcionẽ multis fuiſſe autorẽ blaſphemandi & negandi rerũ conditorẽ Deum. Epiphanius item, magnã multitudinem (inquit) per uarios modos in hunc uſq; diem decepit. & quidem addit: Hæreſis adhuc etiã nunc eſt Romæ, & in Italia, in Aegyptoq; ac Palæſtina, et in Arabia ac Syria, in Cypro item atq; Thebaide. Religioſiorem enim hanc ſectam hoc ipſum fecit, quod plurimos habuit martyres: ſicut Euſeb. lib. 5. cap. 16, Apollonium ſcripſiſſe ait, Marcioniſtas primos eſſe, qui martyres plures oſtentent. Et Otho Phriſingenſis epiſcopus lib. 5 cap. 15 cuiuſdam meminit Metrodori, de hæreſi Marcionis, quem ignibus traditum eſſe ſcribit ſub Marco Antonino Vero.

A quibus & quomodo hæc hæreſis confutata ſit.

Narrat Irenæus, Polycarpum, Marcionem in uia ſibi obuiam factum, appellaſſe primogenitum Diaboli. unde colligere licet, quòd aliàs quoq; acriter eius errores taxauerit. Iuſtinum aũt contra Marcionem Commentarium ſcripſiſſe, Euſebius prodidit. Et in Catalogo ſuo Hieronymus inquit, Iuſtinum inſignia uolumina contra Marcionem ſcripſiſſe, quorum Irenæus in quinto aduerſus hæreſes libro meminerit. Sed & alios quàm plures Euſebius recenſet, qui hanc hæreſin impugnarunt: ut Dionyſium Corinthium, quem in epiſtola ad Nicomedienſes ait, Marcionis hæreſin ad ueritatis regulam examinaſſe: item Philippum epiſcopum Gortynenſem, Modeſtum, Theophilum epiſcopum Antiochenum, & Ryodonem clariſsimum illum ex Aſia ſcriptorem: quem Euſebius affirmat multa de hac ſecta prodidiſſe, ac mendacia à ſingulis eorum excogitata diligenter perſtrinxiſſe. Nunc confutationes aliquot eorum, quorum hodie ſcripta extant, breuiter perſtringemus.

Quòd finxit Marcion, extra Deum patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti alium eſſe qui fecerit cœlum & terram, Irenæus libro ſecundo, capite tertio, dicto Pauli confutat: Vnus Deus pater, qui eſt ſuper omnes, & per omnia, & in omnibus nobis. Et in capite decimo ſequenti, in aliquot item capitibus prioribus libri tertij. Refellit & hoc Marcionis commentum, quòd aſſeruit alterum Deum bonum, alterum iudicialem: libro tertio, capite trigeſimonono. Si enim iudicialis Deus non eſt bonus, tum non eſt Deus: ſi bonus Deus non eſt iudicialis, non erit Deus. nam Deus non eſt, qui non bonus & iuſtus ſit. Quod autem opus mundi indignum eſſe Deo Marcioniſtæ commenti ſunt, ita refutat libro ſecundo, capite tertio: Mundus talis eſt, qualem Deus uniuerſorum conditor antequam condidit, apud animum concepit. Igitur eius fabricatio non eſt indigna patre conditore, qui talem deliberatò fecit. Negauit etiam Marcion Abrahamum ſaluari: contra quod ait libro quarto,

capite decimooctauo. Primùm, Spiritus ſanctus Abraham per multos nouiſsimè autem & per Paulum teſtimonium reddidit: Quoniam credidit Deo, & reputatum eſt ei ad iuſticiam. Deinde Chriſtus inquit: Venturos multos ab oriente & occidente, & recubituros cum Abraham in regno cœlorum. Quòd autem legis diſſolutionem per Chriſtum introductã eſſe, Marcionis ſectatores cauillati ſunt, libro quarto cap. 27 infringit: Chriſtus legem non diſſoluit, ſed extendit, ſed impleuit, dixit enim: Niſi abundauerit iuſticia ueſtra pluſquàm ſcribarum & Phariſæorum, &c. Item, non ab operibus tantum malis abſtinere iuſsit, uerùm etiam à concupiſcentijs eorum. ait enim: Dictum eſt antiquis, Non mœchaberis: Ego autem dico uobis, quoniam omnis qui uiderit mulierem &c. Ad hunc modum Clemens Stromatum libro ſecundo prolixè diſputat contra Marcioniſtas, qui legem ut malam uituperarunt, ratione ducta ab officio legis, quod ſcilicet metum efficiat, & ſi diſciplina in Chriſtum: Quomodo non eſt bona, inquit, lex, quæ erudit et caſtigat, & quæ data eſt Pædagogus ad Chriſtum, ut dum per timorem caſtigationis, ratione dirigimur, ad eam quæ eſt per Chriſtum perfectionem conuertamur? Item, quoniam à lege & prophetis prius erudiri & caſtigari, utile eſſe Deo uiſum eſt, principium ſapientiæ dictus eſt timor Domini: qui à Domino per Moſen datus eſt ijs qui non obediunt, & ſunt duri corde.

Porrò contra dogma Marcioniſtarum, quòd odio creatoris, etiam humani corporis compagem uituperarunt, opponit illud Clemens libro Stromatum quarto: Pudeat (inquit) Marcionem, ac ſciat oportere fidelem eſſe gratum opifici, qui nos uocauit, & nobis Euangelium annnunciauit in corpore. Idem libro tertio, propriè contra Marcioniſtas dixiſſe uidetur: Qui propter odium aduerſus carnem ſuſceptum, à coniugali coniunctione, & eorum qui conueniunt ciborum participatione liberari deſiderant, impij ſunt, & abſq; ratione continentes. Et in eodem libro, ijs qui ſpecioſis quibuſdam uerbis per continentiam ſunt impij, & in creaturam & ſanctum opificem, & dicunt non eſſe admittendum matrimonium et liberorum procreationem, nec in mundum eſſe inducendos alios infelices futuros, nec ſuppeditandum eſſe morti nutrimentum, illa ſunt dicenda: primùm quidem illud Ioannis, Et nunc Antichriſti multi facti ſunt, &c.

De ſucceſſoribus Marcionis.

De ſectatoribus & ſucceſſoribus Marcionis ſcribit Theodoretus & alij, eos in diuerſas ſententias tandem eſſe diſtractos, & inter ſe diuiſos, ſtudio ſcilicet & contentione, etiam nugis et monſtris excellendi magiſtrum. Apelles enim, quemadmodum ex Rhodone Euſebius recitat, unum tantum principium poſuit: Photinus & Baſilitus, duo: alij rurſus, quorum dux fuit Synerus, non duas tantùm, ſed tres naturas commenti ſunt. Inter ſucceſſores Marcionis, & diſcipulos, numerantur ab alijs etiam, Lucanus, quem Lucianum Epiphanius uocat, Præpon & Python. Inter quos & Hermogenem referunt: quem ſuo tempore in Africa docuiſſe, Tertullianus ſignificat in libro De præſcriptionibus aduerſus hæreticos. Is autẽ Hermogenes nolẽs Deum ex nihilo omnia feciſſe, cum Stoicis aſſeuerauit, materiam cum Domino ſemper fuiſſe: et quòd neq; nata, neq; facta fuerit, ac neq; initium omnino aut finem habuerit, ex quo Dominus omnia poſtea fecerit. Hanc Hypotheſin Tertullianus recitat in initio libri contra Hermogenem. In libro uerò De præſcriptionibus hæreticorum, eam ita effert: Apoſtolus (inquit) cum improbat elementis ſeruientes, aliquem Hermogenem oſtendit, qui materiam non natam introducens, Deo non nato eam comparat: & ita matrem elementorum deam faciens, poteſt ei ſeruire quam Deo comparat. Theodoretus & has hypotheſes Hermogeni accenſet: Corpus Domini in ſole eſſe repoſitum, diabolum autem & dæmones eſſe in materiam infundendos. Contra eum uerò ſcripſiſſe Theophilum Antiochenũ, refert Euſebius libro quarto, capite 24.

DE ENCRATITArum hæreſi.

FVit his temporibus hæreſis quorundam, qui ſe ſobrios, ſed ad licentiam uitiorum confícto nomine Encratitas, id eſt, abſtinentes dixerunt: & autorem ac ducem habuerunt Tatianum quendam Syrum, qui Romam profectus, Hieronymo teſte, magna ibi primùm cum laude & dignitate oratoriã profeſſus eſt. Poſtea Iuſtino Martyri, uiro ſancto et fideli, coniunctiſsimus factus, eiusq; inſtitutione fidem Chriſtianã amplexus, in eccleſia etiam diu floruit: ac nihil quicquã ipſo uiuo hæreticũ, aut quomodocũq; à fide et profeſsione Chriſtiana alienũ molitus eſt. Verùm cùm martyrio ſuo Iuſtinus functus eſſet, quaſi cæcus ductore deſtitutus, ut Epiphanius inquit, per præcipitia lapſus eſt. Eloquentiæ enim opinione & ambitione inflatus, ab Eccleſia defecit: & cum alios excellere decreuiſſet, noui quiddã & ſeparati ab illis docere inſtituit: non tamen ſimplex illud & expeditum, ſed confuſum, et ex plurib. hæreſib. conſarcinatũ. Quædã etiã, ut Irenæus ſcribit lib. 1. cap. 30 & 31, à Gnoſticis, nonnulla à Valentinianis, aliqua etiam à Marcioniſtis mutuatus eſt. Cœpiſſe Encratitarũ hæreſin ſub Marco Antonino Vero, pleriq; conſentiunt. Nec obſtat, quod ſcholam ſuam aperuiſſe eum ſub Antonino Pio Epiphanius indicat. Sed de anno non omnes conueniunt. Euſebius annum ponit 12. Antonini Veri, Chriſti uerò centeſimum ſeptuageſimumquintum: quam rationem pleriq; ſequuntur. Qui uerò ab ea uariant paruo diſcrimine, annum Antonini numerant decimumquartum, aut decimumquintum: Chriſti uero, centeſimum ſeptuageſimumſeptimum. Dogmaticæ ſententiæ hæ ſunt.

De Deo.

Hic cum Valentinianis ſenſit, nugatus eadem de Aeonum productionibus & ſeculis inuiſibilibus, quæ ille. Irenæus lib. 1. cap. 31. Theodoretus.

De Lege.

Separat hominem, ueterem quidem legem, nouum uerò Euangelium appellans: idq; ideo, ut legem diſſoluat, ut quæ ſit alterius Dei. Clemens Strom. lib. 3.

De Remiſsione peccatorum.

Axioma hoc Tatianus præ cæteris proprium & peculiare habet: Adam eſſe damnatum propter peccatum damnatione perpetua, ideo quia dicat Paulus, In Adam omnes morimur. Irenæus lib. 3. cap. 39 Philaſtrius, Epiphanius, Tertullianus.

De Coniugio.

Ex Saturnini et Marcionis impura traditione, nuptias Tatianus damnauit: et legitimam matrimonij copulam nihil à fornicatione et corruptione differre dixit. Quin et Diaboli inuentionem dixit eſſe matrimonium, et mulierem ipſam opus Diaboli: ut Epiphanius inquit. Rationem eorum ridiculam Clemens recitat: quòd ſe Domini imitatores eſſe dixerint, qui uxorem non habuerit. Et in commentario ſuper Epiſtolam ad Galatas Hieronymus refert, Tatianum ad confirmandum dogma de matrimonio illicito, ſophiſticè proferre ſolitum dictum illud Gal. ſexto: Qui ſeminat in carne, de carne metet corruptionem. Clemens lib. 3. Strom. Irenæus, Philaſtrius, Theodoretus, Auguſtinus: qui & hoc addit, eos qui à Tatiano fuerunt, neminem in ſuorum numerum admiſiſſe coniugio utentem, ſiue marem ſiue fœminam. Idem Epiphanius.

De Adiaphoris.

Carnium & animantium uſum, et Tatianus et Encratitæ licitum eſſe negarunt. quemadmodum & à uino, tanquam à re mala abſtinuerunt: Theodoretus, Epiphanius. qui in capite de Encratitis aliquot eius abſtinentiæ eorum ineptas cauſas expoſuit: ut quòd Noe uino inebriatus, nudatus ſit: & Loth ebrius, cum filiabus ſe commiſcuerit, &c.

De Scriptura.

Tatiani ſecta ſacra ſcriptura uſa eſt, ſed peruerſa interpretatione: Pauli uerò epiſtolas carpſit, ideo fortaſſis, quia hæreticos, doctores uocat dæmoniorum, 1. Timoth. 4. Sic nec acta Apoſtolorum recepit. Euſebius libro quarto, capite uigeſimooctauo, etiam hæc de libris Tatiani, ex autore neſcio quo adducit: Conglutinationem quandam, inquit, faciens Euangeliorum, unum ex quatuor compoſuit, quod Diateſſaron nominauit: idq; aliqui Euangelium ſecundum Hebræos uocarunt, ut Epiphanius ait. Dicunt autem quidam, eum auſum eſſe Apoſtoli uerba metaphraſticè transformare, & quaſi phraſis illius ordinem corrigere. Reliquit autem poſt ſe magnam commentariorum multitudinem, &c. Ad hoc reſpexiſſe & Theodoretus uidetur, cum inquit: Compoſuit Euangelium quod dicitur per quatuor, amputatis genealogijs, & alijs quæcunq; oſtendunt Dominum natum eſſe ex Dauid ſecundum carnem. eo autem uſi ſunt non ij ſolum qui ſunt illius ſectæ, ſed ij etiam qui dogmata Apoſtolica ſequũtur, compoſitionis fraudem non cognoſcentes: ſed ſimpliciter eo, tanquam libro compendioſo, utentes. Porrò quibus in locis potiſſimum talia Tatianus ſparſerit, ex Epiphanio aliquo modo intelligi poteſt. Is enim ſignificat, eum, antequam Romam commigrarit, ſcholas ſuas aperuiſſe in Meſopotamia: Poſt mortem uerò Iuſtini, Roma digreſſum, ad orientis partes ſeſe contuliſſe, ibiq; fabulas ſuas diſſeminaſſe. Frequentiſſimè tamen in Antiochia ad Daphnen ſita docuiſſe, & in partibus Ciliciæ, ac Piſidia.

Qui aduerſus Tatiani errores ſcripſerint, eoſque confutarint.

Irenæus libro 3, cap. 39, contra id quod Adamum ſaluandum Tatianus negauit, ſic ſcripſit: Mentiuntur omnes qui contradicunt eius ſaluti, ſemper ſeipſos excludentes à uita, eo quòd non credant inuentam ouem quæ perierat. Si enim illa non eſt inuenta, adhuc poſſidetur in perditione omnis hominis generatio. Mendax ergo is qui prior hanc ſententiam, imò hanc ignorantiam & cæcitatem induxit, Tatianus. Item ei, quod in Adam omnes moriantur, opponit: Vbi abundauit peccatum, ibi ſuperabundauit gratia. Scribit Euſeb. lib. 4. cap. 24. Muſanum Encratitas eleganti libro confutaſſe. Quo in loco & hæc ex Irenæi lib. 1 recitat, quæ breuiſſimam præcipuarum opinionum Tatiani et Encratitarum confutationem continent: Vt nuptias dãnarunt, quæ à Deo antiquitus inſtitutæ ſunt, ſubtiliter accuſantes illum qui ab initio maſculum & fœminam ad reſtitutionem humani generis fecit. Sed & ab animalibus abſtinendũ prædicant, ingrati exiſtentes Deo, qui hæc humanis uſibus procreauit. Grauiſſimè quoq; diſputat contra hunc Tatiani errorem Clemens, in toto lib. 3. Strom. Nos has rationes ſaltem adſcribimus. Paulus (inquit) doctrinas nubere prohibentium, doctrinas uocat dæmoniorum. Item: Aliqui ex iuſtis ueteribus, ex matrimonio continenti liberos ſuſceperunt. Et Petrus quidem, et Philippus filios procrearunt, etc. Nec Paulus ueritus eſt, ſuam appellare coniugem, &c. Item: Vt in ſumma dicam, omnes Epiſtolæ Pauli nuſquam honeſtum moderatumq; matrimonium prohibuerunt, aut damnarunt.

De ijs qui à Tatiano deſcenderunt.

Præter Encratitas, qui ſe ita nominarunt, qui nec uinum biberent, nec animatis ueſcerentur, etiam alios à Tatiano ortos Theodoretus ſcribit, qui dicti fuerint Hydroparaſtatæ: ideo quòd aquam pro uino ad communionem exhibuerint. De grege illo, etiam Seueriani in partibus ſuperioris Orientis fuerunt, à Seuero ſic dicti. Hi per omnia cum Encratitis ſenſerunt. nam & illi lege, prophetis & Euangelio uſi ſunt: ſed propria quædam (ut Euſebius ex Irenæo ait, & Theodoretus) interpretatione ſcripturarum ſenſum euerterunt, obtrectantes Paulo, eiusq; epiſtolas refutantes. Narrat Auguſtinus, uſum fuiſſe hunc Seuerum contubernio puellæ, quam diuinitus inſpiratam dixerit, & Philumenen (quanquam alij hoc Apelli tribuunt) uocarit, cuius diuinationibus et præſagijs ſolitus ſit præmoneri. Quæ uerò ipſa ſciſcitari conſueuiſſet, ex phantaſmate pueri habitu ei ſeſe oſtendente, quod aliàs Chriſtum eſſe ſe, aliàs Paulum diceret. Nonnulla quoq; illam miracula operari ſolitam, inter quæ illud præcipuum, quòd in anguſtiſſimi oris ampullam uitream panẽ grandem immitteret, eumq; extremis digitulis leuare ſolêret illæſum, eoq; ſolo quaſi diuinitus cibo dato eſſe ſe diceret contentam. Idem & hoc de illis refert, quòd à uino, perinde ut Encratitæ, abſtinuerint: eo quòd fabuloſa uanitate de Satana & terra uitem productam eſſe ſomniarint. quamuis hanc ſtulticiam D. Hieronymus Tatiano tribuat. Cibos præterea à Deo ordinatos contempſerint, et coniugalem quemcunq; congreſſum pro impuro damnarint. Addit Epiphanius, Seuerianos indicaſſe, hominis partem dimidiam eſſe Dei, dimidiam uerò Diaboli: eam ſcilicet quæ ab umbilico inferius protenditur. Theodoretus & Armonij meminit, quem Bardeſanis fuiſſe filium ait, & Athenis in Græca lingua inſtitutum: utriuſq; uerò errores confutatos eſſe ab Ephrem quodam Syro.

DE HAERESIBVS SVB COMMODO.

HAERESIS CATAPHRYGON. *quæ etiam Montaniſtarum & Pepuzianorum dicta eſt.*

INitium habuit hæreſis Cataphrygum anno Marci Antonini Veri undecimo, Domini uerò 174, ut Euſebius annotauit. Hermannus Contractus idem dicit: niſi quòd adijcit, ſeptimo Commodi, Chriſti uerò 139 eam hæreſin conditam & adauctam eſſe. Vnde apparet, eam ualde uicinam fuiſſe Tatiani ſectæ. Epiphanius ſcribit, Cataphrygas fuiſſe circa annum 19 Antonini Pij. Occaſionem autem eiuſmodi, & originem huius hæreſis fuiſſe, Apollinaris hæreſim, quemadmodum Euſeb. lib. 5 cap. 16 indicat, in hunc modum ſcripſit: Vicus quidam dicitur apud Myſiam Phrygiæ ciuitatem, qui appellatur Ardebau, in quo aiunt: Montanum quendam nomine, qui nuper ad fidem Chriſti uenerat, ſub Grato Aſiæ proconſule, cupiditate nimia primatus accenſum, contrarijs ſpiritibus in ſemetipſo locum dediſſe, ac in mentis obſeſſione & alienatione repentè quaſi lymphatum conſtitutum inſaniſſe, & inſolita contra traditionem & conſuetudinem antiquæ ſucceſſionis loqui cœpiſſe. Sicut autē priores hæretici, mutuis etiā mulierū operis ad homines decipiendos uſi ſunt (hinc enim Simonis Magi Helena, Carpocratis Marcellina, Apellis autē Seueri Philumena, etc.) ſic & Montanus, quo facilius utriuſq; ſexus ſimplices homines in errorem ſeduceret, ſocias ſibi primum adiunxit inſanas mulieres, Priſcillam & Maximillam quas propheteſſas ſuas nominauit. Deinde & aliud ſibi parauit ſatellitium, atq; in eandem quaſi errorum ſuorū ſcenam cōduxit: nempe Theodotū, Alcibiadem, Themiſtona, Patroclum, Artemona & Alexandrum.

DE MONTANISTArum doctrina.

Subtiles & aſtutas fuiſſe Montani fraudes, & quæ blanda ſpecie quibuſuis imponere facilè potuerint, inde liquet, quòd totam propemodum Scripturam ſuſcepit: ac de Deo patre, filio & ſpiritu ſancto, ut Epiphanius ſcribit, eadem docuit, quæ Eccleſia Chriſti. Eadem etiam de mundi creatione & reſurrectione ſenſit, quæ Eccleſia Catholica, quemadmodum indicat Philaſtrius & Theodoretus.

De Deo.

Nonnulli tamen eorum tres perſonas diuinitatis negarunt, eundem dicentes eſſe patrem, filium & ſpiritum ſanctum. Autores ſunt Theodoretus, Socrates hiſtoriæ Eccleſiaſticæ libro primo, cap. 23, Hieronymus ad Marcellam. Teſtatur idem & Tertullianus in fine libri de Præſcriptionibus aduerſus hæreticos, Phrygas eos qui ſecundum Aeſchinem dicti ſunt, pronunciaſſe Chriſtum Ieſum eſſe filium & patrem.

De Chriſto.

Cum rectè aliàs de Deo Artemon ſenſiſſet, conditorem ſcilicet eum eſſe uniuerſi, Chriſtum tamen blaſphemans, merum dixit eſſe hominem, ex uirgine natum, & uirtute prophetis eſſe præſtantiorem. Quæ etiam Apoſtolos ita de Chriſto prædicaſſe dixit: ab ijs enim demum, qui eos ſecuti eſſent, diuinitatem Chriſto tributam, cum Deus antea non fuiſſet, aſſeuerauit. Teſtantur Theodoretus, Euſeb. lib. 5. cap. 26, Nicephorus lib. 4. cap. 21. Craſsius uerò eandem de Chriſto blaſphemiam etiam Theodotus ille uel ſutor uel coriarius extulit, Chriſtum dicens communem eſſe hominem, ex ſemine uiri modò communi propagatum. Sic enim pronuncians, putauit ſe declinare poſſe infamiam, quam ipſe ſibi in abnegatione, in quadam perſecutione pepererat, ut per probrum obijcientibus, hominem ſe, non Deum negaſſe, reſpondere poſſet. Cuius dogmatis rationem & defenſionem extruere conatum eum eſſe Epiphanius ſcribit, ex dictis ſcripturæ, quæ de Chriſto ut homine loquerentur: ſed quæ partim mutilata, partim de induſtria corrupta produxerit. Euſebius, Nicephorus ut ſuprà, Philaſtrius, Epiphanius.

De Spiritu ſancto.

Paracletum ſe, & diuinum ſpiritum Montanus nominauit. Euſeb. lib. 5 cap. 14. Nicephorus lib. 4. cap. 22. Philaſtrius hoc addit: Plenitudinem ſancti ſpiritus non per Apoſtolos Chriſto dante fuiſſe conceſſam, Montaniſtæ dixerunt, ſed per illos ſuos pſeudoprophetas datam. Illis enim datum eſſe Spiritum ſanctum, non Apoſtolis. Rationem, qua Deum plenitudinem per eos operari dicere ſunt auſi, Hieronymus ſcribit, eos hanc protuliſſe, quòd de ſe & Apoſtolis omnibus Paulus dixiſſet, Ex parte cognoſcimus, & ex parte prophetamus item: Videmus per ſpeculum in ænigmate. Tertullianus uerò in libro paulo antè memorato ait, Phrygas eos qui ſecundum Proclum nominati fuerint, communem eam habuiſſe blaſphemiam, quia dixerint, in Apoſtolis quidem ſpiritum ſanctum fuiſſe, paracletum non fuiſſe. & paracletū quidem in Montano plura dixiſſe, quam Chriſtum in Euangelio: nec plura tantum, ſed etiam meliora atq; maiora.

De Baptiſmo.

Mortuos Cataphrygas baptiſant, inquit Philaſtrius.

De Pœnitentia.

Ad omne dictum Montaniſtæ fores obſerarunt: hoc eſt, omnem pœnitentiæ uirtutem è medio ſuſtulerunt. Hieronymus ad Marcellinam, & libro ſecundo aduerſus Iouinianum.

De Coniugio.

Legem Montanus de ſoluendis dirimendisq; matrimonijs tulit, inquit apud Euſebium Apollonius. Ex proprio fortaſsis ſeu furto, ſeu facto, quo abortiuos eius prophetas Priſcillam & Maximillam à maritis ſuis abſtraxit, dogma generale conſtituens, quòd mulieribus, religionis ſcilicet ergo, à uiris liceret diſcedere: ſicut Pontificij docent. Auguſtin. et hoc addit, quòd ſecundas nuptias Montaniſtæ pro fornicationibus habuerint: quæ à Paulo ideo fuiſſent permiſſæ, quòd imperfectus Paulus, ex parte ſcierit, & ex parte cognouerit, nondumq; tum ueniſſet quod perfectum eſt.

De Scripturis.

Theodotus coriarius autoritatem diuinitus inſpiratis literis abrogauit, easq; quas ipſemet recepit corrupit. Nicephorus libro quarto, capite 21.

De Prophetia.

Prophetas Montanus arreptitios fuiſſe, nec intellexiſſe quæ eſſent locuti, dixit: ſibi uerò prophetiæ donum arrogauit, uſus ad hoc impoſturis & faſcino mulierum

lierum Priſcillæ & Maximillæ, quarum ſcripta propheticos libros appellauit, & maiori quidem in honore quàm ſacrum Euangelium haberi iuſsit. Theodoretus, Nicephorus.

De Adiaphoris.

Idem & ieiuniorum leges, præter Eccleſiæ conſuetudinem, quæ tunc liberè & ſine ſuperſtitione ijs utebatur (ut Theodoretus ait) introduxit: quemadmodum de eo Apollonius, Euſebio teſte, ſcripſit. Pecuniarum etiam exactores conſtituit, & ſub nomine oblationum artificioſe, ut impoſtor, munera captare didicit. Pepuzam uerò & Tymium, paruos in Phrygia uicos, Hieroſolyma nominauit, ea fraude, ut ad illos omnes undiq; congregaret. In illis enim, ut Philaſtrius inquit, cum Prophetis ſuis Priſcilla & Maximilla, uitæ ſuæ tempus maiori ex parte tranſegit. Et cum contrario modo Eccleſiæ Epiſcopos in ſua ſecta tertio loco, ut Hieronymus ad Marcellam teſtatur, habuerit, patriarchas de Pepuza primo collocauit. Cæterùm de funeſtis Montaniſtarum ceremonijs, etiam hoc Philaſtrius, & ex eo (ut uidetur) Auguſtinus prodidit. De infantis, inquit, anniculi ſanguine, quem de toto eius corpore, minutis punctionum uulneribus extorquent, quaſi Euchariſtiam ſuam conficere prohibentur: miſcentes enim farinæ, panemq; inde facientes, quem ut ſacrificium in paſcha ad ſuos (quemadmodum Philaſtrius ait) ubiq; emittunt ſocios. Infans uerò, à quo ſanguis expreſſus eſt, ſi mortuus fuerit, pro martyre: ſin ſuperuixerit, pro magico habetur ſacerdote. Hæc Auguſtinus. Epiphanius uerò de Pepuzianis, quorum ſectam eandem facit cum Phrygum hæreſi, etiam hæc dicit: Epiſcopi apud ipſos ſunt mulieres, & præſbyteri mulieres, & alia, quæ nihil differre dicunt. In Chriſto enim Ieſu neq; maſculus, neq; fœmina. Artotyritas autem ipſos appellant, eo quòd in myſterio ſuis apponunt panem & caſeum, & ſic myſteria ſua peragunt.

De Martyrijs eorum.

Refert Euſebius libro quinto capite 16, Apollinarium de Cataphrygib. ſcripſiſſe, quòd martyres ſe habere multos gloriati: ad eamq; gloriam, ad ſacram quaſi anchoram, argumentis expugnati confugere ſoliti ſint: illudq; ipſum certum prophetici ſpiritus, qui apud ipſos ſit, documentum eſſe dixerint. Atq; hæc quidem per Aſiam & Phrygiam, ut Euſebius indicat, Phryges illi Montanici, inſano ſpiritu delirarũt: quos & latiſsimè uagatos eſſe, & non leues in Eccleſia motus ac turbas concitaſſe, uel inde apparet, quòd frequentes his temporibus in Aſia ſynodi celebratæ ſunt, in quibus hæc nocentiſsima dogmata unà cum ipſis autorib. & defenſoribus, damnata & exploſa ſunt. Multos uerò in admirationem conceſsiſſe iſtius ſectæ, eaq; correptos & infectos fuiſſe, etiam inde conijcere licet, quòd opinione prophetiæ & dono gratiæ pleroſq; faſcinauit & dementauit: ſicut clarè Euſebius ait, Montanum quibuſdam uiſum eſſe ſpiritu ſancto repletum, & prophetandi gratia donatum. Quam opinionem de ſe, eo potuit obtinere facilius, quòd in multis adhuc eccleſijs doni iſtius et uirtutis paſsim extabant exẽpla.

Nunc ad confutationes accedimus, quas à multis magnis & doctiſsimis uiris aduerſus hanc hæreſin profeſſas, Euſebius, Nicephorus, alijq; multi teſtantur: ut ab Apollonio, Apollinari, Miltiade, Serapione, Cyrenio, Alcibiade, Caio, Aurelio Publio, Zotico uel Zota (utrunq; enim apud Euſeb. legitur) Otreno, Iuliano, & Victore, quæ Theodotum, uariè de Chriſti mera humanitate diſputantem, Romæ primùm confutauit, & ab Eccleſia reiecit. Idem etiam contra Artemonis hæreſin decertauit, ut Nicephorus ſcribit lib. 4, cap. 20. Quæ uerò eius ſectæ omnino falſa & abſurda Apollinaris Hierapolites & Apollonius literis ſcriptis oſtenderint, & damnarint, Euſebius recitat. Vaticiniũ enim de bellis & rerum diſturbationibus Maximillæ, falſum fuiſſe, ipſa experientia coarguit: quemadmodum ex eo Euſebius retulit. Plures, inquit, quàm tredecim anni ad hunc uſq; diem, ex eo quo mortua eſt hæc mulier, elapſi ſunt: et tamen interea nec particulare aliquod, nec uniuerſale bellum mundo hinc accidit, &c. Sic & ea quæ de hæreticis ſuis ipſi oſtentarunt, refutaſſe eum, ibidem his uerbis ſcribit: In cunctis redarguti, argumentis deſtituuntur, & ad martyria confugere nituntur, multos ſe martyres habere, atq; illud certum prophetici ſpiritus, qui apud illos ſit, documentũ eſſe dicentes. Eſt autem hoc potiſsimum nõ ita uerum, ſicut uidetur. nam & aliarum hæreſium quædam plurimos habent martyres, quibus tamen non ideo conſentimus, nec ueritatem ab illis haberi cõfitemur, &c. Hoc uerò de uultu & geſtibus Montani prophetantis quàm proximè ad mores inſanientis accedentibus, Miltiadem oſtendiſſe, atq; ex eo fraudem animaduertiſſe, idem refert cap. 17: Pſeudopropheta, cui licentia & impunitas ſimulantur, in ectaſi ab imprudenti inſcitia orditur, & in imprudentem animæ ueſaniam deſinit. Ad hunc autẽ modum neq; ex ueteris, neq; ex noui Teſtamenti prophetis aliquem ſpiritu actum oſtendere, nec de Agabo, nec de Iuda, nec de Sila, nec de Philippi filiab. nec de Ammia Philadelphiæ, nec de Quadrato, nec de alijs quibuslibet nihil ipſis commodantibus gloriari poterunt. Ac rurſus paulo poſt dicit: Etenim ſi poſt Quadratum & Ammiam Philadelphiæ, ſicut dicunt, mulieres iſtæ Monthani in prophetico chriſmate ſecutæ ſunt, qui nam apud ipſos poſt Montanum & mulieres illius ſecuti ſint oſtendat. Sicut enim Apoſtolus dignum putat, oportet in omni Eccleſia [illegible] ultimum uſq; aduentum propheticum eſſe chariſma. Verùm iam 14 iſtis annis, poſt mortem Maximillæ, neminem oſtendere poſſunt. Ita quod de Priſca ſeu Priſcilla uirgine Montanus impudenter affirmare non dubitauit. Apollonius mendacij & falſitatis manifeſtæ coarguit: ſicut et hoc, quod munera & pecunias Montanus ab hominibus extorſit, oſtendimus (inquit) primas iſtas propheteſſas ab eo tempore quo ſpiritu impletæ fuerunt, maritos ſuos reliquiſſe. Quomodo itaq; mentiuntur. Priſcillam uirginem uacantes? Et: An non tibi omnis ſcriptura prohibere uidetur, ne propheta munera accipiat, & pecuniam? Cum igitur propheteſſam aurum, argentum & ueſtes precioſas accepiſſe uideo, quomodo illam non reſpuam? &c.

DE FLORINO ET Blaſto hæreticis.

Quantum ex Euſebij narratione cognoſcere licet, apparet circa eadem hæc tempora Florinum & Blaſtum Valentini hæreſin cõtinuaſſe. ad eã enim utrunq;

ized by Googl

ab Eccleſia deſciuiſſe, multosq; ſecũ abripuiße ac perdidiſſe, ſcribunt Euſebius & Theodoretus. Et fuiſſe quidem utrũq; in munere præſbyterorum Romæ, idem Theodoretus ait: quanquam Euſebius ſolum Florinum præſbyterum fuiſſe, tandemq; ex eo ordine reiectum, tradit. Iam cuiuſmodi genus doctrinæ uterq; profeſſus ſit, ex eo intelligi poteſt, quòd in Valentini perniciosam hæreſin declinarunt. Et ex capite decimonono libri quinti Euſebij apparet, Florinũ, antequam in errores Valentini deuolutus ſit, ſenſiſſe, Deum eſſe autorem malorum. De Blaſtro uerò Tertullianus in fine libri de Præſcriptionibus hæreticorum, hæc tradidit: Blaſtus latenter Iudaiſmum uult introducere. Paſcha enim dicit non aliter cuſtodiendum eſſe, niſi ſecundum legem Moſi, decimaquarta menſis. Nec diuinare ſatis poſſumus, utrum Epiphanius in capite de Quartodecimanis, quos poſt Montaniſtas & Pepuzianos proximo loco collocauit, ad hunc Blaſtum reſpexerit: cum hæreſin eorum qui Iudæos imitati, paſcha decimaquarta luna celebrandum eſſe contendebant, explicat: ſed Blaſti tamen mentionem nullam facit. Porrò uarias contra Florinum et Blaſtum, Irenæum ſcripſiſſe epiſtolas, Euſebius idem prodidit. Atq; hæc quidem de his hæreſibus à nobis dicta ſufficiant: cum omnia corũ deliria pertractare, nec utile, nec neceſſariũ uideatur.

Commune igitur ſtudium omnibus hiſce hæreticis fuit, ut doctrinam de Trinitate uel prorſus euerterent, uel corrumperent, uel obſcurarent, & ueram Dei noticiam in omnium animis abolerent. Deinde, [illegible] articulum de Chriſto labefactarent: & doctrinam tum de perſona, tum de merito Chriſti, infinitis erroribus implicarent, ac penitus è medio auferrent. Iam ad conſpurcandam doctrinam de libertate Chriſtiana, hæreticorũ licentia, flagitia & turpidines directæ fuerunt: partim ut doctrinam Chriſtianam ſuſpicionibus inuoluerent, & inuiſam omnibus redderent: partim, ut omnem fidem ac pœnitentiam prorſus delerent. deniq; diabolus huc omnia direxit, ut uniuerſam utriuſq; Teſtamenti ſcripturam, ſi abolere prorſus non poſſet, corruptelis tamen atq; omnis generis deprauationibus repleret. Quin & hoc addamus: Satanicas fuiſſe impoſturas omnes hæreſes, uel hinc liquere, quòd mirabili modo inter ſeipſos hæretici uariarunt ac diſſenſerunt. Duos enim eandem hæreſin profitentes, uix uſquam reperias, in omnibus ubiq;, & per omnia conſenſiſſe. Facit huc, quòd de præcipuis pleriſq; hæreſium autorib. legitur, auaros eos fuiſſe, et pecuniarum extorquendarum aucupijs deditos. Obiectionem eam uulgarem, quòd ſcripturæ non ſint ueræ, cum ex ea tot oriantur hæreſes, ſic refutat Clemens libro ſeptimo Stromatum: Hoc aduerſus nos adducunt, dicentes non oportere credere propter diſſenſionem hæreſium: retardatur enim ac differtur ueritas, dum alij alia dogmata conſtituũt. Ad quos dicimus, quòd et apud uos Iudæos, & apud eos qui inter Græcos fuere in maxima exiſtimatione philoſophos, fuere plurimæ hæreſes: neq; tamen ideo dubitandum eſſe dicitis philoſophari, aut ſe Iudaicæ tradere diſciplinæ, propter eam quæ eſt inter ſe ueſtrarum ſectarum diſſenſionem. Præterea autem fore, ut in ueritate ſeminentur hæreſes, ut in frumento zizania, prophetice dictum eſt à Domino: & fieri non poteſt, ut non fiat id quod prædictum eſt eſſe futurum. Huius autem cauſa eſt, quòd quicquid eſt pulchrum, ſequitur Momus. Num ergo, ſi quis pacta conuenta non obſeruauerit, & trangreſſus fuerit eam quæ ſit apud nos confeßionem, propter eũ qui non ſtetit ſuæ profeſſioni, abſtinebimus nos quoq; à ueritate? Sed ut oportet uirum probum minime eſſe mendacem, & nihil infirmare eorum quæ eſt pollicitus, etiamſi aliqui alij pacta conuenta tranſiliant: ita nos quoq; nullo modo conuenit tranſilire regulam Eccleſiaſticam: & maximè eam quæ ſit de reb. maximis profeßionem, nos quidem obſeruamus, illi uerò tranſiliunt. Eſt ergo credendum ijs, quæ firmiter adhærent fidei ueritati. Iam uerò nobis, ut largè utentibus hac defenſione, licet ad eos dicere, quòd medici quoq;, quorum conuenienter ſuis ſectis diuerſæ ſunt ſententiæ, ex æquo reipſa curant. Num ergo quiſpiam ægrotans, et ut curetur opus habens, non admittit medicum, propter eas quæ ſunt in medicina hæreſes? Neq; ergo qui anima ægrotat, & eſt plenus ſimulachris, pro ſanitate et ad Deum conuerſione prætexat unquam hæreſes. Certè propter probatos, inquit, ſunt hæreſes: probatos autem dicit, uel eos qui uenientes ad fidem, maiori electioni accedunt ad doctrinam Dominicam, tãquam probos argentarios, qui nummum Domini adulterinum diſcernunt ex falſa impreßione: aut eos, qui in ipſa fide iã probi euaſerunt, et in uita & in cognitione. Propterea ergo maiori cura opus eſt, & prouidentia, ut examinetur quomodo ſit exactè & perfectè uiuendum, & quæ nam ſit uera pietas, et rectus Dei cultus. Clarum eſt enim, quòd cum ueritas ſit ardua & difficilis, propterea certè fuerunt quæſtiones, ex quibus quæ nimio ſui amore laborant, & ſunt ambitioſæ, & gloriæ cupidæ, ſunt hæreſes eorum qui non didicerunt quidem, neq; uerè acceperunt, ſed ſibi cognitionis ſumpſere perſuaſionem. Eſt ergo nobis maiore ſtudio et cura perſcrutanda, ea quæ uerè eſt ueritas, quæ ſola uerſatur circa eum qui uere eſt Deus. Laborem autem conſequitur dulcis inuentio, & memoria. Eſt ergo labor inueniendi ſubeundus propter hæreſes, ſed non eſt omnino deficiendum. Neque enim ſi appoſitus ſit fructus, unus quidem uerus & maturus, alius uerò factus ex cera quam maximè ſimilis, propter ſimilitudinem eſt abſtinendum ab utroq;. Simul autem diſcernendum eſt, comprehendente contemplatione, & principali conſideratione, uerum ab eo quod apparet. Et quomodo, ſi una quidem ſit uia regia, & multæ etiam aliæ, ex quibus aliquæ ferunt in præcipitium, aliquæ uero ad fluuium rapidè fluentem, aut ad mare profundum, non dubitauerit quiſpiam uiam ingredi propter diſſenſionem, ſed utetur uia regia & trita, & ſeiuncta à periculo: ita cum alij alia dicant, de ueritate non eſt diſcedendum, ſed eſt exactius & diligentius inquirenda eius exactißima & accuratißima cognitio. Nam cum oleribus hortenſibus unà etiam naſcuntur herbæ: num ergo abſtinent agricolæ à cultura hortorum? Cum ergo habeamus à natura, multa quæ nos incitant, & dant occaſionem ad ea quæ dicuntur examinanda: debemus etiam ueritatis inuenire conſequentiam. Quocirca meritò etiam condemnamur, non aſſentientes

ijs

ijs quibus oportet parere, non diſcernētes id quod repugnat, & indecorum, et præter naturam, & falſum, à uero & conſentaneo, & decoro, & eo quod eſt ſecūdum naturam: quibus quidem utendum eſt, ut quæ incitent & ſint occaſio agnoſcendæ eius quæ uere eſt ueritatis. Græcis ergo eſt inanis hic prætextus: uolentibus enim, licebit inuenire ueritatem. Haſtenus Clemens.

CAPVT VI.

DE CEREMONIIS ET *ritibus.*

SVperiori libro ſimplicium & uerarum ceremoniarum, quæ in nouo Teſtamento inſtitutæ ſunt, forma deſcripta eſt. In hoc uerò & ſequentibus oſtendendum nobis eſt, quomodo ceremoniæ illæ uel manſerint, uel paulatim cœperint mutari et augeri, ac quibus in locis id magis aut minus ſit factum. Id enim ſcire & obſeruare, ad hoc prodeſt, ut inter ueram & hypocriticā eccleſiam iudiciū certum fieri poßit. Vera enim Eccleſia, ut doctrinā puram retinet, ita etiam ſimplicitatem ceremoniarū ſeruat. nouit enim, humanis traditionib. fruſtra Deum coli, iiſq; ſynceram religionem corrumpi. Hypocritica uerò, ut à doctrina pura diſcedit: ita ceremonias diuinitus inſtitutas plerunq; mutat, auget, & traditiones ſuas coaceruat, ſingularem eis cultum attribuens, & conſcientias illaqueans. Præterea Daniel, Chriſtus, Paulus & Ioannes, de Antichriſto in Eccleſia noui Teſtamēti prædicūt, eiq; præter corruptionē ueræ doctrinæ, etiā hoc ſcelus attribuunt, quòd ceremonias à Deo inſtitutas ſit contaminaturus & corrupturus, traditionesq; ſuas cumulaturus. Et Paulus quidē ac Ioannes iam ſuo tēpore myſterium iniquitatis agere teſtantur, & Apocal. 17. locus pingitur, ubi Antichriſtus regnaturus ſit: nempe in ea urbe, quæ imperiū mundi teneat. Ritus igitur pleroſq; ſuperiori ſeculo ab Apoſtolis paßim in eccleſijs uſurpatos, etiā hoc ſeculo magna ex parte obſeruatos eſſe, patet ex Egeſippi teſtimonio, quòd Euſebius lib. 4, cap. 12 refert, nimirum quòd in ſingulis ſucceßionibus & ciuitatibus, ita ſe res Eccleſiæ habere deprehenderit, quemadmodum lex & prophetæ & Dominus prædicaſſent. Sed tamen quidam præter accuratam diligentiam, ut ueriſimile eſt, rerum habenis potiti, ſimplicem & uulgarem cōſuetudinem poſthabuerunt & mutarunt, ut Euſebius lib. 5 cap. 26 ex Irenæo refert. Etſi autem in alijs quoq; eccleſijs aliquæ acceſſerūt ceremoniæ et traditiones, tamē nuſquā plures q̃ in eccleſia Romana acceßiſſe reperiuntur, ſi uitæ, decreta & epiſtolæ Romanorum epiſcoporum legātur.

De ritibus circa Baptiſmum.

ETſi dolendum eſt, baptiſandi formam, quæ uſitata huic ſeculo fuit, non eſſe diligentius deſcriptā tamen ſimplicem fuiſſe retentam, ex eo apparet, quòd in probatis autoribus nulla inſignis reperitur uariatio aut mutatio annotata. In orientalibus quidem eccleſijs, maximè uerò Alexandrina, nihil immutatum eſſe, caſus ille mirabilis ſuper baptiſatione Iudæi, quem Nicephorus recitat libro 3, cap. 37 oſtendit. Cum enim Iudæus quiſpiam, eo tempore quo Romæ imperium Marcus Aurelius Antoninus tenuit, in arido forte & deſerto loco cum Chriſtianis iter faceret, & Pſalmos unà cum ijs caneret, euenit ut morbo repentino & graui Iudæus eo in itinere corriperetur, adeò ut de ſalute ſua cum ipſe, tum hi quorum comes erat, deſperarent. Multis igitur precibus ſollicitat ille Chriſtianos, ne ſe ita in extremis conſtitutum relinquerent, ſed ſacrum lauacrum ſibi conferrent. Illi uerò cum hoc ei ſe facere poſſe negarent, quia & ſacerdote & aqua deſtituerentur, ſine quibus baptiſmus fieri non poſſet: magis Iudæus & impenſius obſecrare, & adiuratione eos ne hoc ſibi negarent adigere. ad quod illi, detractis homini ueſtibus, arena eum pro aqua ter conſperſere, addentes: Baptiſare ſe eum in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti. Quam rem continuò miraculum conſecutum eſt, ut nimirum is qui propter affectionem grauē & periculoſam pedibus pridem inſiſtere non poſſet, nunc reſtitutus, reliquum quod ſupereſſet itineris, firmus & ualidus cum illis cōficeret. Cum igitur ad locum ſuū rediſſent, epiſcopus Alexandriæ ab illis conſultus, de ſententia Eccleſiæ reſpondit: Baptiſatum eſſe Iudæum, ſi modò aqua denuò perfunderetur. non mandauit, ut olei inunctio, aut alij apparatus & pompæ, quæ poſtea acceſſerunt, baptiſato adhiberentur. Eiuſmodi etiam ſimplicem baptiſmatis formam Iuſtinus deſcribit, qui nihil aliud ceremoniarum obſeruatū olim in eo ritu tradit, quā quòd conuerſus aliquis iubebatur primùm petere à Deo remißionem peccatorum, deinde in frequentia baptiſabatur in eo loco ubi aqua erat. Baptiſatus uerò, de corpore & ſanguine Chriſti communicabat, participantibus unà reliquis qui adeſſent. Accedebant & preces, quas tum pro ſe quiſque in eo cœtu, tum pro baptiſato dicebat. Autoris uerba in Apologia ſecunda hæc ſunt: Quotquot perſuaſi credunt hæc quæ docemus uera eſſe, & ad eum modum uiuere pollicentur: ante omnia diſcūt precibus & ieiunijs petere à Deo præteritorum peccatorum ueniam, nobis unà preces ieiuniaq; iungentibus: deinde ad aquā à nobis ducuntur, & renaſcuntur, modo renaſcendi quo & nos renati ſumus. Nam in nomine patris omnium, dominiq; Dei, & ſeruatoris noſtri Ieſu Chriſti, & ſpiritus ſancti, in aqua tunc lauantur. Et paulo pòſt: Inuocatur ſuper cupientes renaſci, & à peccatis reſipiſcentes, nomen Dei patris omnium, & Domini. Item: Inuocatur interim etiam Ieſu Chriſti ſub Pontio Pilato crucifixi nomen, & ſpiritusſancti, qui prophetarum præconijs de Ieſu prædixit omnia: atque ita hoc lauacro merſati luſtrantur. Rurſus aliquanto pòſt: Nos uerò ſic ablutū & inſtitutum, ad fratres, quos uocant, adducimus, ubi cœtus ſunt, ut tam pro nobis quàm pro recens nato precemur. Apparet aūt ex hac deſcriptione, de tempore baptiſmi nullā adhuc fuiſſe legem: ſed tempus idoneum quodlibet tum iudicatum, cum qui ad fidem Chriſtianam conuerſus eſſet, ſat rectè inſtructus eſſet. Sicut & ex Tertulliani deſcriptione uidere eſt, de qua ſuo loco. Neq; anni tempus certum & conſtitutum obſeruatum legimus. Nihil hic etiam de exorciſmo adhibito in baptiſatione uides: etiamſi dono eijciendi dæmonia plurimi tum claruerunt, qui Exorciſtæ poſtea dicti ſunt. Nihil præterea de oleo, de patrinis, de conſignatione

ſeptiformi, de tempore paſchatis, de baptiſterio conſecrato narratur: niſi quòd de unctione per oleũ & unguentũ, quędã autor Reſponſionũ apud Iuſtinum habet, qui ad eum morem in quæſtione 137 alludit, quo baptiſandi, antequam baptiſarentur, perungebantur oleo ueteri, baptiſati uerò conſignabantur unguento. Quarum rerum cum neutram Iuſtinus ponat, uidetur omnino ſuſpectus eſſe is liber Reſponſionũ. Si igitur Iuſtino fides tribuenda eſt, talis fuit baptiſandi ratio Romæ, ſimplex nempe, & Apoſtolicæ traditioni reſpondẽs: ſed ſuſpecti teſtes, nouas atq; inuſitatas eo ſeculo ceremonias habent. nam in epiſtola Clementis tertia ſic legitur: Si quis uult exiſtere fidelis, & deſiderat baptiſari, exutus prioribus malis, de reliquo pro bonis actionibus hæres cœleſtium bonorum ex proprijs geſtis fiet. Accedat autem qui uult, ad ſacerdotem ſuum, atq; ab eo audiat myſteria regni cœlorum, ieiunijs frequentib. operam impendat, ac ſemetipſum in omnibus probet, ut tribus menſibus iam completis, in die feſto poßit baptiſari. Baptiſetur autem unuſquiſq; in aquis perennibus, nomine trinæ beatitudinis inuocato ſuper ſe, perunctus primùm oleo per orationem ſanctificato, ut ita demum per hæc conſecratus poßit percipere locum cum ſanctis. Sed quod de inunctione per oleum dicit, etiam Syluestro tribuitur, quem legimus circa concilium Nicenũ primùm inſtituiſſe, ut presbyter lineret chriſmate leuatũ de aqua, propter occaſionem tranſitus mortis. Hæc etiam in quarta epiſtola Clementis de Confirmatione dicuntur: Feſtinandum eſt renaſci Deo ſine mora, & demum conſignari ab epiſcopo: id eſt, ſeptiformem gratiã ſpiritus ſancti percipere, quia incertus eſt uniuſcuiuſq; exitus uitæ. Cum autem regeneratus per aquam fuerit, & poſtmodum ſeptiformis ſpiritus gratia ab epiſcopo confirmatus, quia aliter perfectus Chriſtianus eſſe nequaquam poterit, nec ſedem habere inter perfectos.

Higynus uerò, qui eodem tempore uixit, quo Iuſtinus illa ſcripſit, ſtatuit, quòd in baptiſmo & confirmatione, unus & idem, ſi neceßitas urgeat, fieri poßit patrinus: licet Romana cõſuetudo habeat, ut per ſingulos ſinguli ſuſcipiãt: hoc eſt, ut alius ſit patrinus in catechiſmo, alius in baptiſmo, alius in confirmatione. Hoc decretũ Higyni retulit Gratianus. Alligauit & Victor, qui aliquãto poſt Iuſtinũ fuit, baptiſmũ ad tempus. iubet enim, extra caſum neceßitatis, tempore Paſchatis, catholicũ baptiſma celebrari: ut in eius Epiſt. 1. decretali uidere eſt. in caſu tamen neceßitatis liberũ relinquit, quemcunq; ex gente uenientẽ, ſiue in flumine, ſiue in mari, ſiue in ſtagno aut fonte baptiſare, modò Chriſtianæ credulitatis confeßionem declararit. Refert poſtremò Vincentius ex Martyrologio lib. 10. cap. 106: Pium, qui coætaneus Iuſtino fuit, baptiſteriũ in thermis Nouati cõſecraſſe. Quæ omnia ſi uera ſunt, quid certius eſt, quàm iam tum myſterium iniquitatis in Romana eccleſia egiſſe, in contaminanda ſimplici baptiſmi forma? Horum enim nihil de alijs eccleſijs legitur. Quod ad impoſitionem nominum attinet, iuxta appellationes Apoſtolorum, nihil de ea clare in huius ſeculi hiſtoria indicatum eſt. Niſi hinc coniecturam alicui facere liceat, nondum fuiſſe morem imponendi baptiſatis Apoſtolica nomina, quia paucißimi huius ſeculi epiſcopi Apoſtoli cuiuſquã nomẽ referãt.

De ritibus circa adminiſtrationem Clauium.

QVid in Aſiana eccleſia in recipiendis publicè lapſis obſeruatum ſit, Euſebius ex Clemẽte Alexãdrino recitat, de Ioanne Apoſtolo, qui adoleſcẽtem prauo conſortio corruptũ, & factum latronem, ad Eccleſiam reduxit: ubi aßiduis precibus pro eo orarunt, ac continuis ieiunijs decertarunt, & mentem illius uarijs ſermonibus demulſerunt ac confirmarũt, atq; hoc modo Eccleſiæ reſtituerunt.

De Gallicanis eccleſijs Irenæus quoq; lib. 1. cap. 9, hoc exemplum recenſet. Mulier quædam, inquit, forma præſtans, diaconi cuiuſdam in Aſia, cum à Marco hæretico mente et corpore corrupta, diu eum eſſet ſecuta: poſtea magno labore à fratribus conuerſa, omne tempus in exomologeſi conſummauit, plangens & lamentans. Ibidem & de Rhodanenſibus mulieribus ſeductis ſcribens, ait, eas in publico exomologeſin feciſſe. Quæ omnia, etſi non ſatis explicatè & plenè dicuntur, tamen ad euſmodi quandam formam & quaſi proceſſum reſpicere uidentur, ut lapſi primùm pro ratione delicti admoniti & obiurgati, deinde per publicam pœnitentiam confeßi & recepti ſint. Hac ſimplici forma non contenti Romani, auricularem confeßionem & ſatisfactionem inuenerunt & inſtituerunt: ſi tamen epiſtolis quæ Clementi falſò tribuuntur credendum eſt potius quàm Iuſtino, Irenæo & Clementi Alexandrino, qui ne uerbum quidem ea de re faciunt. Nam in prima epiſtola Clementis, primo tomo Conciliorum, ſic habetur: Quod ſi fortè alicuius cor, uel liuor, uel infidelitas, uel aliquod malum ex his quæ ſuperius memorauimus, latenter irrepſerit, non erubeſcat, qui animæ ſuæ curam gerit, confiteri hoc huic qui præeſt, ut ab ipſo per uerbum Dei & conſilium ſalubre curetur, quo poßit integra fide & operibus bonis pœnas æterni ignis effugere, & ad perpetuæ uitæ præmia peruenire. Item in eadem epiſtola: Petrus inſtruebat actus uitæ ſuæ omni hora cuſtodire, & in omni loco Deum reſpicere, firmiter cogitationes malas cordi ſuo aduenientes mox ad Chriſtum illidere, & ſacerdotibus Domini manifeſtare. Poſtea Pius pontifex pœnitentibus aliquot dies ſatisfactionis loco ſtatuit, ut ex decreto eius apparet. Ei enim qui per negligentiam aliquid in terram de ſanguine Chriſti diſtillare ſiuit, mandatur pœnitere quadraginta dies: qui ſuper altare ſtillare ſiuit, pœnitere iubetur tribus diebus: qui ſuper linteum altaris, quatuor, &c. Recitatur decretum ex Gratiano, in primo tomo Conciliorum. Inſtituit & Alexander papa, ne presbyter ab inceſtuoſis accipiat munus, ut eorum ſcelera reticeat, aut minus dignè pœnitentẽ ad recõciliationem adducat, eiq; teſtimonium reconciliationis ferat. Erat hic aliquid dicendum de ritu excommunicationis, cuius mẽtio nulla fit. Vnde colligi poteſt, obſeruatam eſſe conſuetudinem receptam, ut indicarentur qui contumacius peccaſſent, & Eccleſiæ communione priuarentur. Sed de his infrà dicetur. Nec dubiũ eſt, fuiſſe aliquã conſuetudinem publicè pœnitentiam agendi: cuius nos & uox ipſa Exomologeſis, et phraſis in publico ſeu manifeſto exomologeſin facere, qua Irenæus utitur, admonet.

De

De ritibus circa Cœnam Dominicam.

PRimum longè certiſsimũ eſt, Cœnã Domini hoc tempore nec Miſſam, nec ſacrificiũ dictã fuiſſe, ſed Euchariſtiã. Quemadmodũ nec offerebatur Chriſtus Deo in cœnæ celebratione, ſed eius corpus & ſanguis diſtribuebatur, ſicut infrà dicemus. Quod aũt in epiſtolis Ignatij, ut hodie latinè extãt, utrunq; legitur & ſacrificium immolare, & miſſas facere, partim eſt ſuſpectũ, partim non rectè ex Græco uerſum, Iuſtinus, Irenæus, clemẽs, et alij huius ſeculi ſcriptores, appellatione Euchariſtiæ utũtur. Sic enim Iuſtinus in dialogo cum Tryphone: Oblatio ſimilæ, etc. figuratè ſignificabat panem Euchariſtiæ, quẽ in memoriã paſsionis ſuæ purgãtis ab omni peccato animas hominũ, Ieſus Chriſtus Dominus noſter tradidit poſteris: ut interim gratias agamus Deo, tum pro mũdo, propter hominẽ creato, cum cæteris quæ eo cõtinentur, tum pro redẽptione qua liberati ſumus à peccatis, &c. Et Irenæus lib. 5: Quando mixtus calix et fractus panis percipit uerbũ Dei, fit Euchariſtia ſanguinis et corporis Chriſti, etc. Quod autẽ Irenæus idẽ etiã oblationẽ, Euchariſtiã frequenter appellat: nec hoc, ſi rectè intelligas, incõmodi quicq̃ habet. Quãquam et hoc uerũ eſt, eũ ſæpe in dicendo negligentẽ eſſe, & improprium. Attamen quid oblationẽ uocet, ipſe ſe declarat: nimirum celebrationem cœnæ Domini, in qua dicebantur preces & gratiarum actiones. Sic enim ait lib. 4, cap. 34. Offerimus ei nõ quaſi indigenti, ſed gratias agentes donationi eius. Item: Nos quoq; offerre uult munus ad altare, frequenter, ſine intermiſsione. Eſt autem altare in cœlis, illuc enim preces noſtræ & oblationes diriguntur. Fortaſsis etiã oblationis uocabulũ tũc uſitatũ fuit uulgo, eo quòd panes ad uſum cœnæ aſſatim offerebãtur, unde ei miniſtri uictũ habebãt, & pauperes alebãtur.

Nunc de ritu dicemus, quẽ nudum omnino & ſimpliciſsimũ adhuc fuiſſe, ex ijs quæ dicemus intelligi poterit. In Alexãdrina eccleſia Clemens, Pædagogi lib. 2 cap. 2 innuit, ipſos ſolitos eſſe calicem diluere. & in primo libro Strom. Etiam Euchariſtiam, inquit, cum quidã, ut mos eſt, diuiſerint, permittunt unicuiq; ex populo eius partẽ ſumere. De Gallicana eccleſia Irenæus etiã affirmat, calicem ſolitum eſſe miſceri, & panem frangi, ſicut inquit: Quando mixtus calix & fractus panis percipit uerbum Dei, fit Euchariſtia, &c.

Ritum aũt circa Euchariſtiã obſeruatum in Romana eccleſia, ſic deſcribit Iuſtinus: Nos ſic ablutum & inſtitutum, ad fratres, quos uocant, adducimus. ubi cœtus fiunt, ut tã pro nobis quàm pro recẽs illuſtrato precemur, quo inueniamur per uerã doctrinã & bona opera digni obſeruatores mandatorũ, cuſtodesq;, & ut æternã ſalutem aſſequamur. Poſt precationẽ, nos ſalutamus oſculo mutuo. deinde affertur præcipuo fratri panis, & calix aqua dilutus: quibus acceptis, laudem & gratiarum actionem patri omnium refert, per nomen filij, ſanctiq; ſpiritus, atq; ita Euchariſtiã aliquãdiu celebrat. Poſt preces & Euchariſtiã, totus cœtus accinit Amen: ea uox Hebraica lingua ſignificat idem quod Fiat. Abſoluta gratiarum actione præſulis, & ominatione totius plebis, diaconi, quos uocamus, dant ſingulis præſentib. partẽ panis & calicis diluti, ſuper quo facta eſt gratiarum actio, atq; etiã deferre ſinunt abſentibus. Hoc aũt alimentum apud nos uocatur Euchariſtia: ad quod nemo admittitur, niſi qui credit uerum eſſe noſtram doctrinã, &c. Item ibidẽ paulo pòſt: Die ſolis urbanorũ & ruſticorũ cœtus fiunt, ubi Apoſtolorum Prophetarumq; literæ, quoad fieri poteſt, prælegũtur: deinde ceſſante lectore, præpoſitus uerba facit adhortatoria, ad imitationẽ tam honeſtarũ rerũ inuitans. Poſt hæc cõſurgimus omnes, et precamur. Poſtea profertur, ut diximus, panis, uinum & aqua. tunc præpoſitus, quantum poteſt, precatur, et gratias agit: plebs uerò Amen accinit. Inde conſecrata diſtribuũtur ſingulis, et abſentib. mittuntur per diaconos. Hactenus Iuſtinus. Sic & ad fratres hoſpites in doctrina cõſentientes miſſam eſſe Euchariſtiam à presbyteris Romanis, ex Irenæo Euſebius refert, lib. 5. cap. 26. qui & ad ægrotantes miſſam Euchariſtiã, Serapionis cuiuſdam exemplo probat: quod ſuo tempore et loco cõmemorabimus. Nihil aũt de applicatione miſſæ pro uiuis & mortuis, nihil deniq; de impia illa mutilatione Euchariſtiæ, dici aut cõſtitui hic uideas. Si itaq; Iuſtinus audiendus eſt, ad eum modũ in Romana eccleſia Euchariſtia eſt adminiſtrata: ſed epiſtolæ quæ falſo eius epiſcopis adſcribuntur, plures ritus omnib. alijs eccleſijs & ſcriptorib. in hoc ſeculo ignotos recenſent. Qui igitur iſtis nugis delectatur, audiat Anacletũ de cœnæ Dominicæ adminiſtratione ſic loquẽtem epiſt. 2, in primo tomo Conciliorũ: Ipſi aũt quando Domino ſacrificãt, nõ ſoli hoc agere debent, ſed teſtes ſecum adhibeãt, ut Domino perfectè in ſacratis Deo ſacrificare locis probentur. Ait namq; autoritas legis diuinæ, Vide ne offeras holocauſta tua in omni loco, etc. Epiſcopus igitur ſacrificãs teſtes ſecũ habeat, et plures q̃ alius ſacerdos, &c. In ſolenniorib. quippe dieb. aut ſeptẽ, aut quinq;, aut tres diaconos, qui eius oculi dicũtur, & ſubdiaconos atq; reliquos miniſtros ſecũ habeat: qui ſacris induti ueſtimẽtis in frõte et à tergo, et preſbyteri è regione dextra læuaq; cõtrito corde & humiliatio ſpiritu, ac primo ſtent uultu, cuſtodiẽtes eũ à maleuolis hominibus, & conſenſum eius præbeant ſacrificio. Peracta autem conſecratione, omnes communicent, qui noluerint Eccleſiaſticis carere luminibus. Sic enim & Apoſtoli ſtatuerunt, & ſancta Romana tenet eccleſia.

Et Euariſtum, ſeu (ut Gratianus uult) Higynum, ordinantem, ut baſilicæ miſſa conſecrarentur, ſicut eius habet decretum: in quem certè uſum nulla eccleſia miſſas applicaſſe legitur.

Credat item, Alexandrũ precationib. ſacerdotum, quando miſſæ celebrãtur, admiſcuiſſe paſsionẽ Domini. Quia uerò ſub Hadriano, æquè atq; Iuſtinus, hic Alexãder uixit: mirũ ualde eſt, quod eius decreti Iuſtinus in deſcriptione ritus cœnæ Domini, mentionẽ nullam facit. Quin & hoc credat, eundẽ Alexandrũ tunc primum aquã & uinũ eſſe miſcẽda docuiſſe, ex hac ratione, quòd ex latere Chriſti ſanguis & aqua effluxerit. Referuntur hæc in 1 epiſt. decretali Alexandri.

Perſuadeat etiam ſibi, Teleſphorum inſtituiſſe, ut in natali Domini noctu tres miſſæ celebrarentur, cum omni alio tempore, ante horæ tertiæ curſum nemini miſſam celebrare liceret, quia ea hora Dominus in crucem ſublatus eſſet. Item, ut ante ſacrificium hymnus diceretur Angelicus: Gloria in excelſis Deo.

ızea oogle

Referuntur ex Damaſo, in primo tomo Conciliorum.

Audiat & hoc quidem Pium pontificē Iuſtino coætaneum conſtituiſſe, ut gutta quæ in terram fortè cecidiſſet, lingua relamberetur: tabula uerò in quam decidiſſet, raderetur. Si uerò tabula nō eſſet, ut locus corroderetur, & igne cōſumeretur, cinere intra altare recondito. Habentur enim hæc in decretis Pij: Si ſuper altare calix ſtillauerit, ſorbeat miniſter ſtillā, &c. Ideóq; linteamina, quæ tetigerit ſtilla, tribus uicibus abluat, calice ſuperpoſito, et aqua ablutionis ſumatur, et iuxta altare recondatur. Item quòd ordinarit, ut ijs qui non eſſent parati communicare, de panibus, quos ad Eccleſiā fideles deferebant, eulogia daretur. ibidem.

Approbet & hanc Soteris conſtitutionem, qua ſanxit, ut nullus poſt cibum potum'ue, ſiue quodlibet minimū ſumptū, miſſas faceret: nullusq; abſq; palletis moleſtiæ obuētu, miniſter uel ſacerdos imperfecta officia relinqueret. Itē, Ne preſbyter miſſam canere auderet, ſine duob. ſecū præſentib. Quia.n. pluraliter dominus uobiſcū, itē Orate pro me, ſacerdos diceret: aptiſſimè cōuenire, ut & ipſius reſpōderetur ſalutationi. Vbi & idē Soter præcipit, ut omnes eadē die fideles cōmunicēt, exceptis ijs quib. ob grauia crimina interdictū ſit.

Credat denique, Sixtum conſtituiſſe, ut ſacerdote Miſſæ actionem incipiente, populus hymnum decantaret, Sanctus ſanctus Deus Zebaoth.

Ex his igitur, ſi uera ſunt, uides bone lector, iniquitatis myſteriū ad ſimplicē Euchariſtiæ ritū et ſtatū, qualē ex autorib. probatis ſuprà deſcripſimus, multas ceremonias cumulaſſe: attamē alterā partē, ut & ſuprà oſtendimus, laicis eripere nondum fuiſſe auſum.

De publicis congreßibus.

FViſſe publicos Chriſtianorū, et honeſtos ac pios cōuentus, hiſtoriæ tū horū tū aliorū tēporū teſtātur: ſed quādo et quàm crebro cōuenire ſoliti ſint, non ita clarè exprimitur. Plinij epiſt. ad Traianū, quā ſuo loco ſuprà adduximus, matutinorū cōuentuum meminit. Ex Iuſtini uerò deſcriptione aliquo modo intelligi poteſt, duo fuiſſe illis præcipua in publicū conueniēdi tēpora. Primum, in baptiſatiōe alicuius, quā ab Ethnicis ad Chriſtianā fidē nuper conuerſus erat: tunc enim ſicut ex ea deſcriptione clarè liquet, conuenire ſoliti ſunt. Deinde, dieb. Dominicis: quos feſtiuos fuiſſe, etiā Dionyſius Corinthius meminit apud Euſeb. lib. 4. cap. 23. Cuius rationē Iuſtinus hāc ſubiungit, quòd die Solis Deus mundum fecerit, eodēq; die Chriſtus reſurrexerit, ac cōſpiciendum ſe Apoſtolis præbuerit. Sicut aūt de tēpore cōgreſſuū nō ſatis certa haberi poſſunt: ita de locis, in quos cōuenerint, longè incertiora. Quæ enim in decretis & cōſtitutionib. pontificum priorum, ut Pij, Higyni, Sixti, etc. de tēplorum cōſecrationib. et ornatibus ac uaſis ſacris dicūtur, probari nō poſſunt. Neq; enim aut facultates alere, aut tēplis & ædificijs publicis cōſtruendis operā dare tum ſinebāt continuæ in omnib. locis perſecutiones: ſicut alibi de hac re prolixius dicemus. Nec templi alicuius Iuſtinus meminit ſed ſimpliciter ait: baptiſatum adductū eſſe ad fratres. Deniq; nec temporib. certis, nec locis, Chriſtianorum cultus alligati fuerunt. ſed tempus indixiſſe uidetur neceßitas, aut conſuetudo, quia de die Dominico Iuſtinus dixit: locum uerò monſtraſſe commoditas.

De actionib. Chriſtianorū, Plinius, ut diximus, ſolitos ſtato die conuenire Chriſtianos, ſub Traiano ſcripſit, ante lucem, carmenq; Chriſto quaſi Deo cōmuni uoce dicere: poſtea ſe ſacramēto obſtringere, nō in ſcelus aliquod, ſed ne furta, ne latrocinia, ne adulteria cōmitterēt, ne fidē fallerēt, ne depoſitū appellati abnegarēt. quib. peractis, morē illis fuiſſe ait, cōuētū ſoluere.

Iuſtinus uerò prolixiores, ſed tamē ſimpliciſsimas actiones recitat. Ait, in cōgreßib. illis publicis urbanorum ac ruſticorū, primùm lecta eſſe Prophetarum & Apoſtolorū ſcripta: deinde ſurrexiſſe eum qui fratrib. et cœtui præpoſitus diceretur, orationēq; habuiſſe paræneticā, inuitātē et hortantē ad imitationē eorū quæ prælecta eſſēt. Poſtea cœtū omnē cōſurrexiſſe in preces: quib. finitis, de Euchariſtia, ad quā preces prius et gratiarū actiones à præfecto dictæ eſſent, ſingulis partem datam. Poſtremò cōtuliſſe, quicunq; uoluiſſent, in ſubſidiū pauperum, pupillorum et ægrotantium, &c.

Refert Euſeb. lib. 4. cap. 23. ex Dionyſio Corinthio etiam aliorum epiſcoporum, non Apoſtolorum tantum, ſcripta in eccleſijs publicè lecta eſſe, ac præcipuè epiſtolam Clementis ad Corinthios. Sic enim ad Romanos Dionyſium ſcripſiſſe Euſebius teſtatur: Sanctā hodie Dominicam diem peregimus, in qua ueſtrā legimus epiſtolam, quam ſemper admonitionis gratia legimus, ſicut & priorem nobis per Clementē ſcriptam.

Euſebius lib. 5. cap. 28: et Nicephorus lib. 4. cap. 21, contra calumniam Theodoti, etiam Pſalmorū & cantionum iam inde à fidelibus cōpoſitorum, Chriſtum celebrantium, deitatemq; tribuentium, meminit. quemadmodum & Clemens Pædagogi lib. 2. cap. 4. pſalmodiæ, quam & ante ac poſt cibum ſumptum uſitatam fuiſſe, admonere uidetur ibidem, & libro Strom. ultimo. Autor reſponſionum ad orthodoxos, quæ Iuſtino adiectæ ſunt, in reſponſione ad quæſtionem centeſimamſeptimam, ſignificat, in Eccleſia ſublatam ſuo tempore fuiſſe conſuetudinem canendi per inſtrumenta inanima, et retentas ſimplices cantiones, ideo quòd cantilenæ ad crepitacula & organa magis decere uiderētur pueros quàm Eccleſiā. Sed quòd de hymnis reſponſorijs ſeu antiphonis, per uiſionem angelorū Ignatio indicatis, dicitur, fide caret. etiamſi id Socrates, hiſtoriæ eccleſiaſticæ ſcriptor, narret. Nec enim uidetur tanti eam rem momenti eſſe, ut propter eam neceſſe fuerit è cœlo angelos deſcendere, & præcinētes apparere: maximè cum pſalmis & hymnis eccleſia tum non caruerit. Porrò quib. partib. canon Miſſæ ab unoquoq; pontificū Romanorū (quib. tamen parum adhibendū fidei eſt) auctus ſubinde ſit, ſuo loco oſtendemus. Illud ad poſtremū adijciendū uidetur, quòd uetuſta quædam, partim impreſſa, partim manuſcripta Chronica admonent: ſub Hadriano, anno ſcilicet imperij eius x x, ſeu (ut Chronica quædam manuſcripta habent) x i i, ſacra in eccleſia orientali, quæ prius Ebraicè celebrata erant, celebrari cœpiſſe lingua Græca. Quod quia probatis autoribus caret, non uſq; adeò certum eſt: ſed ueriſimile tamen, ſi de eccleſia Hieroſolymitana ſola intelligatur, ubi pulſis Iudæis per Hadrianum, gentes eam habitare cœperunt. Sed quod ad alias eccleſias attinet, certum eſt, apoſtolos in nota lingua ceremonias ubiq; celebrari ſtatuiſſe.

Affirmat

Affirmat Damaſus in uita Euariſti, inſtituiſſe eum, ut ſeptem Diaconi epiſcopum concionantem cuſtodirent, propter ſtylum ueritatis: id eſt, quaſi ueræ doctrinæ teſtes, primo tomo Conciliorũ. Deinde ex decreto Clementis apparet, in templo diſtincta fuiſſe loca, ubi presbyteri et ſancti ſteterint. uetat enim, laicos presbyterũ ingredi, dum ſacerdotes miſſas celebrant. primo tomo Conciliorum. Eſt & hymnus, Sanctus ſanctus, &c. quem paulo antè à Sixto inſtitutũ diximus, inter celebrationẽ Miſſæ decantatus. Ante eum uerò hymnum, cantio angelica, Gloria in excelſis Deo: quã inſtituit Teleſphorus, & alia quædam, quæ modò retulimus, ut Dominus uobiſcũ, Orate pro me. in tomo primo Conciliorum. Sed hæc, Rom. epiſcopos ceremoniarum fabricatores præ alijs fuiſſe, manifeſtè coarguũt.

De ritu orandi.

PReces ueterũ Chriſtianorũ uidentur fuiſſe duplices: aliæ quidẽ publicæ, aliæ priuatæ. De publicis Iuſtini deſcriptio habet in apol. 2: Poſt hæc, inquit, cõſurgimus omnes, & precamur. Hiſtoria de legione Chriſtiana in expeditione Marci Antonini, quæ exercitui in ardentiſſima ſiti, pluuiã precib. à Deo, teſte Tertulliano, impetrauit, indicat, orantes genib. incuruatis prouoluiſſe ſe in terram. eumq; orandi ſeu ſtatum ſeu ritum antiquiſſimum & communiſſimum fuiſſe omnibus ſeculis apparet. Clemens etiam in ultimo Stromatum ſignificat, orantes ſolitos abijcere ſe in terram. Simul & de alio quodam precandi geſtu, publico an priuato incertũ eſt, ſic inquit: Caput & manus in cœlum extendimus, & pedes excitamus in ultima acclamatione orationis, alacritate ſpiritus, &c.

Antiquus & hic mos eſt, orare facie cõuerſa ad Orientẽ, quemadmodũ Reſpõſator ad quæſtiones orthodoxorũ apud Iuſtinũ inquit: Tẽpore precũ ſpectamus omnes ad Orientẽ, tanquàm mundi partẽ honoratiorẽ, et ad orationẽ Dei deſtinatã. Eumq; ritum eccleſiã, accepiſſe indicat ab Apoſtolis, quemadmodũ & orãdi morem. Memini Orientis etiã Clemens in eo loco ubi multa de oratione diſſerit, et ait: imaginẽ eum eſſe diei natalis. Reliqua uerò quæ ibi plurima pertexit, de priuatis orationib. monere uidetur, ut omnem locum & tempus ſacrũ eſſe: quouis igitur loco et tẽpore orandũ eſſe, & ſemper quidẽ, quicquid etiã agas, nõ ſolum manè & in meridie ac circa ueſperã, cum itur cubitũ (ijs enim uicib. orare uſitatũ fuiſſe oſtendit) item ante & poſt cibũ. ſic enim inquit: Vniuerſa eius qui cognitione præditus eſt, uita eſt, quidẽ celebris ac ſanctus dies feſtus, atq; ei quidẽ ſacrificia ſunt ipſæ preces ac laudes, et quæ ante cibũ ſunt ſcripturarũ lectiones. Pſalmi aũt & hymni, dum cibus ſumitur, & antequã eatur cubitum, quin etiã noctu rurſus orationes. Item, is qui eſt cognitione præditus, per totã orat uitã. etiamſi nõnulli certas & definitas horas orationi conſtituãt: tertiã ſcilicet, ſextam et nonã, applicantes eas ad myſterium & uenerationẽ Trinitatis. Reprehendit ibidem & uerboſam orationem: & orationem uocat quemcunq; etiam lenem animi motũ & ſuſurrũ, qui intus fit ſine clara uoce. Epiſtola Smyrnenſiũ, quam Euſeb. recitat lib. 4, cap. 15, indicat hunc morem Polycarpo perpetuum fuiſſe, totas dies & noctes precibus immorari, & pro pace omnium per orbem terræ eccleſiarum, Deum ſuppliciter inuocare. Iuſtinus in Apologia ad Antoninum, etiam Euchariſtias fuiſſe Chriſtianis preces admonet: Gratitudinem, inquit, illi approbamus uerbis, hymnisq;, quòd nati ſimus, quòd ualetudini cõſultum ſit, quòd ſpecies rerum conſeruentur, quòd uices annuæ bene ſuccedant, quòd immortalitatem ſperare ac impetrare liceat.

De Ordinatione.

QVanquã, quæ fuerit ratio uocandi & ordinãdi eccleſiæ miniſtros, ſciri exactè non poteſt, ideo quia probata teſtimonia ea de re in hiſtoria huius ſeculi ferè nulla habentur: tamen certo ordine & ritib. præfici ſolitos eccleſijs doctores & gubernatores, uel hiſtoria de Ioanne apoſtolo teſtatur: quem narrat Euſeb. li. 3, cap. 23, reuerſum ab exilio, rogatũ eſſe à fratribus ut uicinas perluſtraret prouincias, ibiq; eccleſias cõſtitueret, conſtitutas uerò epiſcopis & miniſtris inſtrueret. De ritu obſeruato in electione, præſertim pluriũ, apud Euſebiũ uocabulũ κλῆρος & κληρῶσαι admonet: quòd ſcilicet uſitatũ fuerit, per ſortẽ miniſtros eccleſiæ deligere. Vnde & clerici, qui in miniſteriũ lecti eſſent, dicebantur. De ordinationib. porrò Romanorũ pontificum in libris Decretorũ, ac præcipuè epiſtolis ipſorum, multa narrantur: adeò ut ſemper in Decembri dicatur de certi numeri ordinationibus in eo celebratis, & non in alio menſe. Ac mentio fit graduum & dignitatum, quas in alijs hiſtorijs huius ætatis nondum leges: ut Metropolitani, epiſcopi prouincialis, patriarchæ, primatis, ſuffraganei, &c. Sed hæ & ſimiles de Romanis epiſcopis narrationes, omne fide carent: ut ſuo loco demonſtrabitur.

De feſtis Chriſtianorum, ac primùm de Paſchate.

HAeſiſſe diu in Chriſtianiſmo obſeruatiões quaſdã ex ueteri Teſtamẽto petitas, legentib. hiſtorijs huius ſeculi animaduertere facile eſt: & uel unum exemplũ de celebratione Paſchatis, in plurib. locis ad Iudaicũ ritũ et cõſuetudinẽ accõmodata, ſiue quòd nati & educati quidã in Iudaiſmo, libertatem Chriſtiani nõ intellexerũt: ſiue ꝙ abrogationes repẽtinas omniũ rituum Iudaicorũ, magni et præſtãtes in Eccleſia uiri ſine perturbatione infirmorũ nõ poſſe fieri exiſtimarũt. Cuius ſentẽtiæ etiã Auguſtinũ fuiſſe apparet, qui dictũ hoc celebrat & laudat, Oportuiſſe ſynagogã cũ honore ſepeliri. Certè diuerſitas in obſeruatione paſchatis, teſtimonij ſatis eſt, q̃ fuerint tenaces ueterũ & Iudaicorũ rituũ, multi pij & laudatiſſimi uiri. Manſit enim ea diuerſitas ab Apoſtolorũ tẽpore, uſq; ad uictorẽ Romanũ epiſcopũ, atq; etiã diu pòſt. Nõ enim legitur, quo tẽpore in eccleſijs orientalib. prorſus abrogata fuerit conſuetudo celebrandi paſcha more Iudaico, quocũq; ſcilicet Martij die 14. luna incidiſſet: niſi quòd poſt acre & pertinax Victoris & eccleſiarum orientalium diſſidium decretum eſt, ne quis eam controuerſiam unquã reſuſcitaret. Nicephorus lib. 4, cap. 39. Cũ contrà Galli diem unũ anniuerſariũ, qui fuit 8 Calẽd. Aprilium, obſeruarẽt, in quo paſcha celebrarẽt, dicentes, ut Theophilus indicat: Quid nobis neceſſe eſt ad lunæ cõputum cũ Iudæis paſcha facere? Quin ſicut Domini natalem, quocunq; die 8 Calendarũ Ianuarij ueniret: ita et 8 Calend. Aprilis, quãdo reſurrectio accidit, Chriſti

rit, præter unũ ſabbatũ paſchæ, ipſe eſt Chriſti interfector, quæ tamẽ planè ſuppoſititia eſſe, infrà dicetur. A quibuſdã etiam diei Mercurij & Veneris ieiuniũ obſeruatum eſſe, Clemẽs ſubindicat lib. 5 Stromatum, ubi de uita & perfectione hominis cognitione præditi loquitur: Nouit, inquit, ipſe ieiunij quoq; ænigmata horum dierum, quarti inquam & ſexti. dicitur autem ille quidem Mercurij, hic uerò Veneris. Eſt et in canonibus (quos Apoſtolis attribuunt, ſed falſo) de ieiunio feriæ quartæ, item paraſceues, & ieiunio quadrageſimali, quod in Romana eccleſia primus inſtituiſſe fertur Teleſphorus: ut ſcilicet omnes clerici ſeptem hebdomadas plenas ante paſcha à carne & delicijs ieiunarent. Hæc inſtitutio refertur in prima decretali Teleſphori. Quando autem hæc diuerſitas cœperit, non uſq; adeò certum eſt: uidetur tamen, ſtatim poſt Apoſtolos & has & alias diuerſitates in Eccleſia ortas eſſe. Irenæus, Euſebio referente, de diuerſitate ieiunij, ut de re ualde uetuſta loquitur, & nominatim addit: Hæc uarietas oſeruationis non nunc primùm, neq; noſtris tẽporibus cœpit, ſed multo ante nos. Certum uerò hoc eſt, admodum diu duraſſe eam diuerſitatem, necdum ſopitam fuiſſe circa annum Chriſti propemodum quadringenteſimum: quemadmodum ex Socrate Conſtantinopolitano uidere eſt.

De aqua luſtrali, ſeu aſperſionis.

INeptas & pueriles ceremonias inſtituere, reliquas eccleſias fortaſſe puduit: ſed Romana fronte ſemel perfricta nihil non etiam ineptiſſimarũ rerum auſa eſt. quamuis, ut ſuprà dictum eſt, poſteriorib. temporibus iſtæ nugæ uideantur confictæ, & pro antiquis uenditatæ. Nam de uſu inſtituto aquæ aſperſionis, in aliarũ eccleſiarũ ritibus nihil prorſus inuenitur. Ac ſanè mirum eſt, ſi tum fuit caput omnium eccleſiarum Romanus epiſcopus, quòd tam nullos mandatis ſuis habuerit obſequentes. Adſcribunt autem illam aquæ conſecrationem Alexandro primo, inſtitutam hoc decreto: Aquã ſale conſperſam populis benedicimus, ut ea cuncti aſperſi ſanctificentur ac purificentur: quod & omnib. ſacerdotibus faciendum eſſe mandamus. Sequuntur rationes non minus ineptæ, ac impiæ: Nam ſi cinis uitulæ aſperſus ſanguine, populum ſanctificabat atq; mundabat, multo magis aqua ſale aſperſa, diuiniſq; precibus ſacrata populum ſanctificat atq; mundat, &c. Verùm hæc omnia ethnico alicui pontifici, qui tum Romæ adhuc ſua collegia habebant, potius tribui poſſunt, quàm epiſcopo eccleſiæ.

De copulatione, ut uocant, ſeu ſponſi & ſponſæ benedictione.

RItus aliquos pios et honeſtos ab eccleſijs paſſim etiam circa nuptias legitimas obſeruatos eſſe, non eſt dubium. Quid tamen in eo genere pro more aliæ habuerint eccleſiæ, apud probatos huius ſeculi autores non legitur. In Romana uerò eccleſia, ſi Euariſti decretis fides adhibenda eſt, conſuetudo fuit, fœminam honeſtè & legitimè uiro deſponſatam, à ſacerdote precibus et oblationibus benedici. Sunt tamen qui hoc decretum ad Soterem referant.

De Sepultura.

COnſuetudinem aliam agendi cum uita defunctis, quàm ſepeliendi iniecta terra, nõ legimus: Vigiliarum & exequiarum apud probatos autores nulla fit mentio: nec ueriſimile eſt, Chriſtianos Ethnicorũ ritus imitatos eſſe. Obiter hic meminiſſe libet, quod Nicephorus libro tertio, capite decimonono ſcribit: oſſa ſolidiora Ignatij, longo tempore pòſt à ſectatoribus eius Roma Antiochiam eſſe delata. Qua narratione manifeſtè fatetur, hoc ſeculo nondum notam fuiſſe, aut inualuiſſe ſuperſtitionem illam anilem, de reliquijs ſanctorum. Accedit ad hoc, quod profitetur ſe ignorare tempus, quo iſtæ translationes reliquiarum ex uno in alium locum cœperint. Idem & de peregrinatione hominum ad templum & ſepulchrum Clementis dici poteſt, quæ in eiuſdem libri capite præcedenti narratur: ſed in qua narratione neq; loci, neque temporis, neq; aliarum circunſtantiarum, quæ ad narrationem probabilem requiruntur, meminit. ut facilè appareat, pro rebus ueris falſas & confictas narratas eſſe.

De diſciplina & moribus externis Chriſtianorum.

VTile etiã & iucundum eſt, mores & res externas, quæ in communem Chriſtianorum incidunt uitam, obſeruare. Inde enim de puritate & impuritate doctrinæ, & de fructu uerbi Dei, iudicia & documenta non admodum obſcura ſumi poſſunt. Hoc igitur ſeculo Chriſtianos in inſtituendis ac regendis moribus ſecundũ præcepta ſacrarum literarũ, diligentiores & cautiores fuiſſe, inde conſtat, quòd uaria ab ethnicis, Iudæis & perſecutoribus ipſis obijciebantur crimina, de quibus ſuprà in loco de Perſequutione diximus. Vnde ſeriò ac diligenti ſtudio uerbum Dei diſcendi, propagandiq; ad alios, tum miniſtri tum auditores pariter tenebãtur. Ac teſtatur Tatianus, omnem apud Chriſtianos ætatem atq; ordinem philoſophari, et uirgines & ancillas ad lanam ſedentes de uerbo Dei loqui conſueuiſſe. Ac in ipſis quidem, quæ tum graſſabantur, perſequutionum fluctibus, neceſſitas eos ipſa impuliſſe uidetur, ut religionem Chriſtianam animis ita infigere ſtuderent, ne exquiſita acerbitas tormentorum, quibus afficiebantur, eam uinceret et excuteret. Quod ſtudium acre & diligentiam ſuum etiam fructum conſequutus eſt. Haud enim unquam Chriſtiani, confeſſione, cõſtantia ac profuſione ſanguinis pro Chriſto clariores fuerunt, & promptiores, quàm hiſce aliquot ſeculis. Charitas preterea & dilectio mutua inter eos feruens erat: caſtitatiq;, iuſticiæ, honeſtati, ueracitati, beneficẽtiæ, patientiæ, longanimitati, et id genus alijs pulcherrimis uirtutibus impenſe ſtudebant inuicem ſibi compatientes, ſeq; mutuò conſolationibus in calamitatibus erigentes, et in afflictionibus confirmantes. Hoc deniq; omnium commune erat ſtudium, ut alij alios inſtituendo, admonendo, corrigendo et obiurgando ædificarẽt, melioreſq; redderent. Rara tum inter Chriſtianos exempla erant abnegationum, contemptus uerbi diuini et communionis, aut ſeditionis, cædium, ebrietatis, adulterij, iniuſticiæ, mendacij, auariciæ, furti, ſimiliũ ue uiciorum. Teſtatur enim Plinius, nõ Chriſtianus ipſe, ad Trianum ſcribens, Chriſtianos adulteria, cædes, aliaq; ſcelera non ferre, ſed omnia ad legum ſententiam & conformitatem facere. Erant aũt magiſtratibus ſubiecti, ſed quoad res externas & politicas, cùm laici, tũ

Eccleſiæ miniſtri: quos nec ipſos à publicis oneribus immunes fuiſſe, res ipſa infrà declarabit, ubi cõmemorandum erit, qua pietate & beneficẽtia Imperator Cõſtantinus immunitatẽ legibus latis, illis contulerit. Patienter igitur & illam fortunã ac ſeruitutem Chriſtiani ferebant, & magiſtratib. ſedulò parebant. A tyrannis etiam iniuſtè oppreſsi, ac miſerè diuexati, ſe nõ factionibus aut ſeditionibus ulciſcebãtur: ſed pro perſecutorum conuerſione & pace eccleſiæ orabant tum in cœtu publico, tum priuatim domi: quemadmodum in Apologia ad Antoninum Iuſtinus ait, Chriſtianos etiam pro inimicorum ſalute precari. Quinetiam in itinere agentes, pſalmos, quibus Deum glorificabant, eiusq; beneficia petebant, canere ſolebant in lingua noſtra. cuius rei exemplum apud Nicephorum eſt lib. 3. cap. 17. Coniugium & nuptiæ honorabiles ab ijs habebantur, nec erant miniſtris eccleſiæ (ut epiſcopis, præsbyteris & diaconis) interdictæ, ſed potius mandatæ, quemadmodum ſuo loco dictum eſt: niſi quòd aliqui cupientes eſſe expeditiores in tantis perſecutionibus, et dono caſtitatis præditi, ad Euangelium prædicandum et exilia ferenda, à nuptijs non iuſsi aut coacti, ſed ſua ſponte abſtinebant. Quæ conſuetudo poſtea paulatim in legẽ abire cœpit, in eo maximè loco, ubi miniſterium iniquitatis efficatius egit. Proprium præterea Chriſtianos tenuiſſe, et nõ, ut in eccleſiæ primordijs Hieroſolymis fiebat, communia omnia habuiſſe, res in hiſtorijs & probatis autoribus annotatæ teſtantur. Si enim omnia fuiſſent communia, quomodo pro pauperib. collectio eſſet facta in publicis congreſsibus? ſicut ex Iuſtino retulimus, & antiquum eum morem Eccleſiæ Romanæ fuiſſe Dionyſius ſcribit. Manere tamen fortè aliqua ſpecies communis uitæ potuit, inter miniſtros Eccleſiæ, uiduas & pauperes, quæ ex ærario publico & oblationib. alebantur. Mendicitatis enim exempla aut teſtimonia nulla leguntur. Milites etiam Chriſtianos ſtipendia ſub ethnicis Imperatoribus meruiſſe certum eſt: ſed ubi iuſti belli iuſtas cauſas Imperatores habere cognouerunt. Refert enim Euſeb. lib. 5. cap. 5, ex Tertulliani et Apollinarij apologijs, Chriſtianos ſub Marco Aurelio Antonino militaſſe. Diſcrimina ciborum etſi pleriq; non obſeruabant, tamen cum multi illud Apoſtolicum, Abſtineant à ſanguine & ſuffocato, præciſe obſeruandum putarent, factum eſt, ut pleriq; Chriſtianorum ſanguine pecudum non ueſcerentur. Hinc apud Euſebium lib. 5, cap. 1, in epiſtolam martyrũ Gallicanorum ad fratres in Aſia & Phrygia, Biblidem legitur, fortiſsimam martyrem, obijcientibus ethnicis, quaſi humanis uiſceribus Chriſtiani ueſcerentur, reſpondiſſe: Multum erratis, ô uiri. Quomodo enim infantes ederent illi, quibus irrationabilium quidem pecudum ſanguine ueſci non licet? In qua epiſtola etiam illud narratur, inter martyres uinctos apud Gallos, Alcibiadem quẽdam ſenem fuiße, qui ſqualidè uixerat, nec aliud in cibum uſurpauerat præter panem ſolum & aquam. Verùm eam ob rem ab Attalo inſigni martyre obiurgatum, tanquam qui creaturas Dei contemneret, alijsq; ſcandali autor eſſet, ſordidam illam ſuam cõſuetudinem abiecisse. Vnde conijci poteſt, multa electitia exercitia errore à ſimplicioribus Chriſtianis interdum eſſe ſuſcepta, quæ poſtea legis uim, hominum ſuperſtitione adepta ſunt. Ab ethnicorum & Iudæorum & hæreticorum impietatibus & ſuperſtitionibus ſibi diligẽtiſsimè Chriſtiani cauebãt. Teſtis Theophilus eſt, Chriſtianos ad ſpectacula quæ ab ethnicis in theatris exhibebantur, non acceſsiſſe: eo quòd putarent, ſine peccati contagio ſpectari ea non poſſe. Quemadmodum & in ludos theatrales, ut Chriſtiano homine indignos grauiſsimè Clemens inuehitur, & theatra peſtilentiæ cathedram uocat: occaſionem autem conuẽtus cauſam eſſe turpitudinis, ait li. 3 Pædagogi, ca. 12. Et quòd Polycarpus nec ſtrare nec ſedere in eo loco uoluerit, ubi aliquãdo hæreticorum blaſphemias audiuiſſet, Irenæus teſtatur. Eſtq; ueriſimile, id non tantum doctores, ſed alios quoq; Chriſtianos obſeruaſſe: utpote memores illius ſententiæ, HIS NE AVE DIXERITIS. Et ſi autem ueriſimile eſt propter crebras & crudeliſsimas perſecutiones, Chriſtianos quoſdam, ſibi ſuisq; uiribus diffiſos, exilium potius elegiſſe, & in ſolitaria loca ſe abdidiſſe, ibiq;, quia inter homines tutò non liceret, inter feras uixiſſe, deumq; coluiſſe: tamen apud probatos autores nihil tale factum hoc ſeculo reperitur. Quod argumento eſſe poteſt, Eremitarũ genus uitæ aut nondum in uſu fuiſſe: aut propter neceſsitatem, & non opinionem, ſeu ſuperſtitionem potius excellentis cultus diuini ſuſceptum eſſe. Is enim erat feruor Chriſtum confitendi, proq; eo ſanguinem ſuum fundendi, ut ſe ſponte ſupplicijs & cruciatibus offerrent, nedum latibula quærerent. Idem de monachatu dici poteſt, cuius nullus fide dignus teſtis mentionẽ facit: niſi quòd epiſtolæ decretales pontificum, coniecturas quaſdam præbent decretis de conſecrandis uirginibus. Et Vincentius libro 10, cap. 11, in Alexandria Aegypti monaſterij mentionem facit, ubi fabulam ſeu legendam Eugeniæ recitat. Verùm utrum ſuſpectorum teſtium aſſertio, pluſquam uerorum ſilentium & præteritio, quin etiam contradictio ualeat, lector iudicet.

CAPVT VII.

DE GVBERNATIONE ECcleſiæ, eiusq; rerum & perſonarum.

De ſimplici gubernationis forma, qualis à Chriſto inſtituta, & ab Apoſtolis & prima eccleſia obſeruata fuerit, dictum eſt libris ſuperiorib. Nunc uidẽdũ et exponendum uenit, quid hoc proximè ſequenti ſeculo ſit obſeruatũ: quæ eccleſiæ ſimplici regimine cõtentæ: quæ uerò paulatim priorẽ formã immutantes, nouas leges & decreta coaceruarint, & regnũ Chriſti ſpirituale in mundanũ & politicum cœperint transformare, & magis imperium quàm miniſterium quærere uiſæ ſint: ut agnoſcatur, quo in loco myſterium iniquitatis, quòd à tempore Apoſtolorum agere cœpit, hoc quoq; ſeculo magis minus'ue efficax fuerit. Duplex autem regiminis eccleſiaſtici forma ſeſe nobis offert conſideranda: quarum prior, communem ſingularum eccleſiarum adminiſtrationem: altera uerò, plurium, aut omnium inter ſe conſociatarum gubernationem complectitur. Ordo itaq; rerum poſtulat, ut de illa prius, de altera uerò poſterius dicatur.

FORMA GVBERNATIONIS Eccceſiæ, qua ſingulæ uſæ ſunt.

PErſonas idoneas, doctrina, cõſtãtia, confeßione, uitæ integritate & bono zelo præditas hoc ſeculo paßim eccleſijs præfuiſſe, ex doctorũ Eccleſiaſticorum catologo, et deſcriptione eorundem manifeſtũ eſt. Viuebant enim adhuc multi, qui Apoſtolorũ auditores fuerant, & uocatio ac electio penes totã eccleſiã erat: & iuxta præceptũ Pauli, in doctrina ſani & uita honeſti ad gubernacula eccleſiæ collocabantur. Neq; tamen ubiq; ea in parte felix & beata reperitur eccleſia. alicubi enim hæretici locum docendi adepti ſunt: alicubi etiam omiſſa accurata diligentia, inuocatione & electione minus idonei rerũ habenis ſunt potiti, ut Irenæus ad Victorem ſcribens teſtatur. Vt autem numerus certus & præfinitus miniſtrorum eccleſiæ non eſt in ſacris literis mandatus: ita pro eo ac eccleſiarũ neceſſitas poſtulauit, plures aut pauciores habuerunt.

De gradibus miniſtrorum in Eccleſia.

Et ut inter eos ordo aliquis eſſet, & officia eccleſiaſtica inter plures certa ratione diſtributa melius adminiſtrarentur, & ſucceßio miniſtrorũ ordine fieret, neceßitas coegit perſonarum gradus aliquos cõſtituere et conſeruare. In ea autem re paucitatem & ſimplicitatẽ pleræq; eccleſiæ hoc quoq; ſeculo cuſtodierunt. Nã plures ordines, quàm hi tres, ſcilicet epiſcopatus, præſbyterium, diaconatus, apud probatos autores nõ reperiũtur: & officia quæ poſtea oſtiarijs, lectoribus, exorciſtis & acoluthis ſunt attributa, diaconorũ et hypodiaconorũ muneri cõiuncta fuerunt omnia: ſic in Gallicana eccleſia, ut patet ex epiſtola Lugdunenſiũ martyrũ ad Aſiæ eccleſias. miniſtri eccleſiæ non plures cõmemorantur quàm epiſcopus, præſbyteri & diaconi: alij fratres dicuntur. Euſeb. li. 4. ca. 1. Clemens Alexandrinus in ſuis libris qui hodie extant, nuſquã plurium facit mẽtionẽ, q̃ epiſcopi, præſbyterorum et diaconorũ: niſi q; alicubi uiduas adiũgit, nec tamen diſertè ijs miniſteriũ in eccleſia attribuit, multo minus gradũ adſcribit. Teſtatur etiã Hieronym. in epiſt. ad Euagriũ, in Alexandriana eccleſia nõ plures gradus à Marco uſq; ad Dionyſium fuiſſe, q̃ epiſcopatus, præſbyteriũ & diaconatus. Ignatius in epiſtolis quæ ei attribuũtur, ad Trallenſes, Magneſianos, Tarſenſes, Philippẽſes, Philadelphienſes, nõ meminit pluriũ quàm epiſcoporũ, præſbyterorũ et diaconorũ. Sed in una quæ ad Antiochenos inſcribitur, ſalutat præſbyteros, diaconum, ſubdiaconos, lectores, cãtores, oſtiarios, laborãtes (fortè ἀγωνιστὰς Græcus textus habuit) exorciſtas, confeſſores, cuſtodes ſanctarum portarũ, diaconiſſas, uirgines ſuſceptrices Chriſti. Verùm ut epiſtola illa, de qua infrà dicemus, ita etiam hæc, cũ nuſquã alibi in authẽticis ſcriptis legantur, meritò ſuſpectæ & ſuppoſiticiæ uidẽtur: nec ueriſimile eſt, in Antiochena eccleſia tẽpore Ignatij, qui proximè ad Apoſtolos acceßit, & à Petro ibi ordinatus dicitur, tot gradus perſonarũ eccleſiaſticarũ fuiſſe: præſertim cũ Theodoretus li. 2, ca. 24 autòr ſit, Flauianũ et Diodinũ primos in Antiochena eccleſia morẽ Dauidicos pſalmos decãtandi, in duas partes diuiſis canẽtium cœtib. induxiſſe. Sed tamẽ iudicium penes lectorẽ eſto.

In Romana eccleſia, ſi euoluas ſcripta Iuſtini cognomento Philoſophi, qui Romæ uixit, & maximè ſi uideas eũ locũ qui extat Apologia ſecunda, ubi de baptiſmi et cœnæ Dominicæ adminiſtratione agit, nõ reperias perſonarũ eccleſiaſticarũ aliũ ordinẽ, q̃ quod nominat unum perfectũ προεστῶτα fratrũ, et quoſdam diaconos, cæteros uerò fratres. Narrat Nicephorus lib. 3. ca. 29, Eleutheriũ ab Aniceto, uel potius Anacleto, ſacras literas edoctũ, ſacro cleri numero inſertũ eſſe: et 15 anno ætatis diaconi gradũ accepiſſe, et triẽnio pòſt præſbyterũ creatũ, et anno 20 ætatis epiſcopũ delectũ, & in Ilyriã miſſum eſſe. Vnde qui gradus Romæ ſub Hadriano fuerint, colligi poteſt. Qui uitas Romanorum epiſcoporum huius ſeculi deſcribunt, cum ordinationũ mẽtionẽ faciunt, quas ij epiſcopi celebrarũt, tãtum referunt epiſcopos, præſbyteros et diaconos ordinatos eſſe: nec ullius Romani epiſcopi decretis aut epiſtolis plurium graduum inuẽtio aut inſtitutio Romana eccleſia, quãtum ad hoc ſeculum, attribuitur: ſed cuiuſdã inferioris, ut ſuo dicetur loco, inuẽtũ eſſe aſſeritur. quod per hos gradus aſcẽdẽdum ſit, nẽpe ut quis primùm fiat oſtiarius, deinde lector, poſtea exorciſta, acoluthus, ſubdiaconus, præſbyter, poſtremò epiſcopus. In epiſt. Clementis ad Iacobum prima, mẽtio fit horum, epiſcopi, præſbyterorum, diaconorum et catechiſtarum. epi. 2. trib. gradib. ſacramẽta diuinorum decretorum cõmiſſa eſſe dicit: ſcilicet præſbytero, diacono, et miniſtro. epiſt. 3 ponit hos gradus: epiſcopus, coepiſcopus, preſbyteri, diaconi, clerici, principes maiores & minores & fideles. ſed quid de his epiſtolis uulgò ſentiatur, ſuo dictum eſt loco. Memorabile de gradib. eſt, quod tantũ uniuſcuiuslibet ecccleſiæ reperitur epiſcopus. In præſbyterio et diacõatu ſemper plures fuerũt perſonæ, pro cuiuſq; loci ſeu eccleſiæ neceßitate. Teſtatur Hieronymus in epiſt. ad Euagriũ, tẽpore Apoſtolorũ, epiſcoporum & præſbyterorum nõ fuiſſe diſtinctos gradus: ſed poſtea in ſchiſmatis medium unum ex præſbyteris eſſe electum, et in excelſiori gradu collocatum, et epiſcopũ appellatum, qui ſolo ordinatiõis officio à præſbyteris differret. Vnde liquet, circa hæc tẽpora eam in eccleſia mutationẽ cœpiſſe, et epiſcopatum non tã diuina inſtitutione, quàm humana autoritate, propter bonum ordinẽ et ædificationẽ atq; ſucceßionẽ gradu præſbyterio ſuperiorẽ haberi. Hinc eſt, quòd Irenæus Soterẽ, Anicetum, Higynum, Pium, Teleſphorum appellat præſbyteros. Euſeb. li. 5, ca. 26. Reperitur et apud alios iſta promiſcua uocum epiſcopi et præſbyteri uſurpatio. Sub Traiano adhuc uiuebat Ioannes Apoſtolus, qui in Aſia erat quaſi ſupremus fundator & inſpector eccleſiarũ, & qui ex Epheſo ad uicina loca ſolebat exire, & partim epiſcopos conſtituere, partim ſorte cleros eligere: referẽte Clemẽte apud Euſeb. li. 3. c. 23. Mortuo aũt eo, Apoſtolatus in eccleſia ceſſauit: quod eo factũ eſt, quòd ad horum doctrinã et ſcripta Deus uoluit Eccleſiã omnib. tẽporibus eſſe obligatã. Tradiderunt aũt Apoſtoli epiſcopis in uno quolibet loco eccleſias: ut Irenæus li. 4, cap. 63 teſtatur. Quia uerò doctrina Euangelij in plures gentes euulganda erat, ideo ſolebant eccleſiæ illuſtres & cõſtãtes uiros ad iter expeditos, et ad docendum & patiendum pro Euangelio promptos deligere, ijsq; hoc muneris imponere, ut ad imitationem Apoſtolorum rebus ſuis relictis, aut diſpoſitis, plurima & remota gentium loca peragrarent, et Euangelium prædi

carent. Hi Euangeliſtæ, aut apoſtolici uiri dicebantur: eorumq́; plurimos adhuc ſub Commodo fuiſſe, teſtatur Euſeb. lib. 5, cap. 9. in quorũ numerũ Pantænus quoq; refertur, qui à Demetrio Alexãdrino epiſcopo miſſus eſt in Indiã. Hieronymus epiſtola ad Magnũ, oratorẽ Romanum. Tales etiam erãt Euſeb. Vicentius, Peregrinus, Potentianus Vincentius li. 10, ca. 119, Euſeb. lib. 5, ca. 17, ex Apollinario prophetas noui Teſtamenti recẽſet, Agabũ, Iudã, Silã, filias Philippi, Ammiã Philadelphiæ, Quadratũ: quorũ quidã hoc noſtro ſeculo fuerũt ſuperſtites. Verùm nõ de uenturo alio Meßia prophetarunt, ſed euentus in eccleſia aut politia præuiderunt & prædixerunt: nec (ut in ueteri Teſtamento) aliquã partẽ politicæ gubernationis ſuſtinuerunt: ſed tantum doctores fuerunt, à dono prophetiæ nomen prophetæ ſortiti. unde in eccleſijs ſingularem gradum non obtinuerunt, ſed inter epiſcopos connumerati ſunt. Idẽ etiam de alijs factum eſt, qui faciendis miraculis & eijciendis dæmonijs inſignes fuerunt. Multa enim dona uariarum operationum hoc tempore in eccleſia fuiſſe, teſtatur Euſeb. ſexto libro, cap. 3. Zotas præſbyter, Oſtrenus, & Iulianus Apameæ dæmonium Maximillæ & Priſcillæ conuincere et eijcere conati ſunt: Euſebio & Nicephoro referentibus, ex Apollinario.

Si uerò & dominũ talia phantaſticẽ operatũ eſſe dicturi ſunt, ducemus eos ad prophetica oracula: et ex illis oſtendemus, omnes ad hunc modum de illo uaticinatos, & hæc ſolidè geſta, eſſeq́; eum ſolũ filiũ Dei. Quapropter & in illius nomine, ij qui ueri ipſius ſunt diſcipuli, gratia ab eo accepta, in hoc perſeuerãt, ut reliqs hominibus quiſq; pro dono ab eo accepto beneficiant. Dæmonas enim alij ſolidè ac uerè expellũt, ita ut et illi ipſi à malis ſpiritib. repurgati, ad fidẽ peruenerint, & in eccleſiã recepti ſunt: alij uerò futurorum præſciẽtiã uiſiones ac prophetica uaticinia habẽt: alij morbis laborãtes per manuũ impoſitionẽ curãt, et ſanitati reſtituũt. Iã uerò, ſicut diximus, et mortui ſurrexerũt, et nobiſcum annos multos manſerunt. Verùm innumerabilia ſunt charismata, quæ eccleſia per totum orbem accepta à Deo, ſingulis dieb. in nomine Ieſu Chriſti ſub Põtio Pilato crucifixi, ad benefaciendũ gentib. diſpenſat, nec fallens quẽquã, nec cuiquã illa pro precio uendẽs. Sicut enim gratis à Deo accepit, ſic gratis etiam adminiſtrat. Et alio loco idem Irenæus ſcribit: Sicut & multos in eccleſia fratres prophetica chariſmata habere et uarijs linguis et ſpiritum ſanctũ loqui, & ſecreta hominum ubi cõducibile eſt, in apertum producere, et myſteria Dei explicare audiuimus. Euſebius libro quinto. capite ſeptimo, ex Irenæo refert.

RATIO GVBERNATIONIS.

Communis autẽ & uſitata gubernandi ratio in pleriſq; eccleſijs non admodũ diſsimilis ſuperiori fuit. Nã epiſcopi & præſbyteri munus erudiendi & docendi tum iuuentutẽ tum plebẽ, fideliter obierunt: et inter docendum nõ tãtum purã doctrinã Euangelij tradiderunt, ſed etiã hæreticorum erroneas opiniones refutarunt. Taxarunt hominum uitia, inſtiterunt admonendo, cohortãdo ad pœnitentiã, fidem, nouã obedientiã & cõfeßionem, & patientiã, et cõſolãdo afflictos, obiurgãdo tempeſtiuẽ et intempeſtiuẽ, iuxta præcepta Pauli: nec ſua ſomnia propoſuerunt, ſed ſacras literas expoſuerunt iuxta anologiã fidei. Hæc uera eſſe, cum ſcripta doctorum huius ſeculi, quæ extãt, teſtãtur, tum hiſtoriæ. nã ex hiſtoria Ioãnis cõmendãtis puerum epiſcopo cuidã in Aſia, qui poſtea latro factus, à Ioãne recuperatur, cõſtat, curã erudiendorum adoleſcẽtum epiſcopis fuiſſe cõmiſſam. Euſeb. lib. 3, cap. 23. Polycarpum multos diſcipulos habuiſſe, teſtatur epiſtola Smyrnenſium. & Irenæus in epiſtola ad Florinum narrat, Polycarpum ſedentem diſputaſſe, et ad multitudinem ſermonem feciſſe. Euſeb. lib. 5, cap. 20. Nec in Romana eccleſia epiſcopos & præſbyteros à docẽdi munere uacuos fuiſſe, patet ex hiſtoria Eleutherij, quem puerũ Anthia mater Aniceto tradidit erudiendũ: ut narrat Nicephorus lib. 3, cap. 29. Teſtis etiam grauiſsimus & ueraciſsimus eſt Iuſtinus, qui in ſecunda Apologia pro Chriſtianis expreſſe dicit, q; is qui præcipuus eſt inter fratres die Dominica, ea quæ ex cõmentarijs Apoſtolorum aut prophetarũ in eccleſia lecta ſunt, exponat, admoneat & exhortetur, ut ea quæ lecta ſint, bona et ſancta imitentur. Si teſtes ſuſpectos, uitas pontificum, eorumq́; epiſtolas citare libeat, nec ij quidem negabunt, epiſcopos Romanos tãtum docendi officiũ ſuſtinuiſſe: et nullo modo ducatus, principatus, regna et imperia adminiſtraſſe, quæ tũc ethnici poßidebãt. Deinde cùm ſacramentorum adminiſtratio etiã ad regimẽ eccleſiæ pertineat, uideas hoc quoq; ſeculo epiſcopos et preſbyteros nõ piguiſſe baptiſare, nõ quidẽ cãpanas & altaria, ſed homines, de præcipuis Chriſtianæ religionis capitibus inſtructos. Euſeb. lib. 3, cap. 23. Iuſtinus Apologia 2. Et Phylacterium dare, hoc eſt cœnã Domini (eo enim nomine tunc uocabatur) adminiſtrare: Euſeb. lib. 3, ca. 23. & Irenæus teſtatur apud Euſebium lib. 5, cap. 24. & Nicephorus lib. 4, cap. 39, Anicetum Polycarpo miniſterium Euchariſtiæ honoris & coniunctionis teſtãdæ gratia permiſiſſe. Et Iuſtinus teſtatur, eũ q præcipuus fuit inter fratres, adminiſtraſſe cœnã Dominicã: diaconos uerò panẽ & calicẽ conſecratũ circumferre, et diſtribuere cõmunicantib. & abſentibus etiam adferre.

Clauium adminiſtratio etiã ad gubernationẽ eccleſiæ pertinet. Quare quid de ijs factum ſit, quædã breuiter hic dicamus. De auriculari confeßione, & priuata abſolutione, et ſatisfactionis ſeu pœnitentiæ impoſitione, apud fide dignos huius ſeculi autores nihil reperitur. In epiſtola uerò Clementis prima ad Iacobum, Petrus dicitur mandaſſe, ut is cuius fortè cor uel liuor, uel infidelitas, uel aliquod aliud peccatum latẽter irrepſerit nõ erubeſcat cõfiteri hoc ei q præeſt, ut ab ipſo per uerbum Dei et cõſilium ſalubre curetur, quo poßit integra fide & operib. bonis pœnas æterni ignis effugere, & ad perpetuæ uitæ præmia peruenire. Sed cum illa epiſtola uulgo pro ſuppoſiticia habeatur, et aliàs cum Petri doctrina hæc nõ cõgruant, penes lectorem eſto iudicium, quid de hac re ſentiẽdum ſit. Quòd autẽ publicè lapſos etiã corã eccleſia pœnitentiã agentes receperint & abſoluerint, id ex hiſtoria latronis per Ioannẽ apoſtolũ recuperati (ſi tamẽ nõ potius fabula eſt, quæ ex Clemente ex Euſebio lib. 3. cap. 23, referuntur) apparet. Excõmunicationem quoq; eos aduerſus ſceleratos hæreticos exercuiſſe, teſtatur Plinius in epiſtola ad Traianum: ubi ait, Chriſtianos adulteria & cædes, et quæ iſtis cognata ſunt illicita delicta, etiam ipſos inter

ſe prohibere, & omnia facere ad conformitatē legū. Euſeb. lib. 3. cap. 13. Victor Romæ excōmunicauit coriariū Theodotum, Chriſtum purū hominē aſſerētem. Euſeb. lib. 5, cap. 28. Nicephorus lib. 4. cap. 21, Quemadmodū & ibidem Blaſtū et Florinum à preſbytero ob hæreſin reiectos, narrat idem Euſeb. lib. 5, cap. 14 & 15, ex Irenæo: Nicephorus lib. 4., cap. 30. Nec ſoli Romani epiſcopi, ſed etiam alij excōmunicationē exercuerunt. Ioannis enim et Polycarpus pro excōmunicatis hæreticos habuerunt, et uitarunt: Euſeb. lib. 4, cap. 14. Et eccleſiarum paſtores, hæreticos tanquā feroces quaſdā beſtias undiq; ab ouib. Chriſti repulſos excluſerunt, cū admonitionibus, tum adhortationib. ad fratres, etc. Euſeb. lib. 4, cap. 11. Verùm excōmunicando ſummā uoluerunt adhiberi prudentiam, ne cui iniuria fieret, néue clauibus abuterentur, & ne leui de cauſa quis excōmunicaretur. Quare cum Victor Aſianas eccleſias propter diuerſam obſeruationē paſchatis excōmunicaret, grauiter alij epiſcopi eum obiurgarunt: & Irenæus ad plures epiſcopos ſcripſit, atq; eam excommunicationem irritam eſſe oſtendit. Euſebius lib. 5. cap. 24.

Porrò cū miniſtrorū eccleſiæ etiā ſit, ceremonias indifferentes ad ædificationē & bonū ordinē, ſine cōſcientiarū laqueis, inſtituere, & bene inſtitutas obſeruare, & non multitudine traditionū humanarum uerū Dei cultū impedire, nec ſuas ceremonias tanquā neceſſarias alijs inuitis obtrudere, & ex ijs edicta prætoria facere: uidemas aliarum eccleſiarum epiſcopis nuſquam attribui, q. in ſuis eccleſijs aliquas ordinarint aut immutarint ceremonias, aut aliqua decreta promulgarint. cōtēti enim ſimplici, Apoſtolicaq; forma eccleſiæ fuerunt: niſi quòd quidā referunt, Ignatiū Antiochiæ inſtituiſſe cantionē antiphonarū. quod quàm uerū ſit, Theodoretus lib. 2. ca. 24 oſtendit, qui Flauiano et Diodoro id inuētū adſcribit. Verùm ea in re mirè exceſiſſe Romanos epiſcopos, ſi ſcriptorib. uitarū pontificū & epiſtolis eorundē credatur, manifeſtum eſt. ibi enim reperiuntur ceremoniæ plurimæ, de quib. ſuperiori capite dictum eſt, & decreta pluſquā prætoria, quorū quædā friuola ſunt, quædā ſuperſtitioſa, quædā uerò cum Scriptura pugnantia: et tamen nullum fermè eſt, quod nō anathematis pœnam habeat annexā. Talia ſunt, decreta de ſacris uaſis tractandis, de non accuſandis et iudicandis epiſcopis, de prohibitione coniugij: de primatu Romanæ eccleſiæ, & appellatione ad eandē: de abſtinentia à carne in quadrageſima, de obſeruatione paſchatis, de dedicatione tēplorū, de benedictione aquæ, de cōſecratione uirginū, & ſimilia, qualia multa ibidē leguntur. Quæ ſi uerè Romanis epiſcopis huius ſeculi attribuuntur, facile pius lector agnoſcit opera & efficaciā myſterij iniquitatis. Alia uerò ad miniſterium pertinentia munera: qualia ſunt, orare pro eccleſiæ pace et tranquillitate, pro perſecutionū mitigatione, pro fructu uerbi diuini, pro ampliatione Chriſtianiſmi, & pro alijs tum corporalibus tum ſpiritualib. bonis: item conſolari afflictos, inuiſere ægrotos, & ſana doctrina & honeſta uita ſe exemplum præbere gregi, attendere lectioni, ordinare perſonas legitimè ad miniſterium uocatas ab eccleſia & idoneas, & ſimilia: quis eſt qui dubitet cùm epiſcopos, tū preſbyteros & diaconos diligēter obijſſe? Epiſtola Smyrnēſium, quam habet Euſebius lib. 4., cap. 15, teſtatur, Polycarpū per omnē uitam ſuā moris habuiſſe, pro pace eccleſiarū quæ ubiq; ſūt, Deo ſupplicare. Narrat Vicentius lib. 10, ca. 105, Pium Romanum epiſcopum adijſſe lugētē Praxedē, & ægrotum Nouatū, & cū tota cōgregatione ad eum noctu ueniſſe. Tribuitur Romanis epiſcopis Euariſto et Higyno, q. dedicarint tēpla, et chriſmate inūxerint altaria, aut ſalib. exorciſauerint, & quod aquā cū ſale cōſperſam benedixerint, et uirgines annorum 25 uelarint: ſed quia teſtes illi ſunt ſuſpecti, & ſacris literis talia miniſterio non mandata, & exēpla in alijs eccleſijs ſimilia apud fide dignos autores nuſquam reperiuntur, lector de iis iudicet. Si uera ſunt, myſterio iniquitatis iam tum in ſuo loco agenti imputantur: ſin falſa, tum ipſi quidē Rōani epiſcopi in hoc excuſantur, fraus uerò eorū q talia de ipſis finxerūt et ſcripſerūt, manifeſtè proditur.

DE SYNODIS PRIVATIS.

VT aūt gubernationis ſingularum eccleſiarum uis maior eſſet, & certamina uel dubia, aut alia grauia negocia, quæ ſolent incidere, melius expedirentur. neceſſe fuit etiā hoc ſeculo publica quædā gubernationis exercitia, et quaſi iuriſdictionē cōſeruare. Mediocriter igitur cōſtitutæ eccleſiæ, ſolitæ ſunt ſuas habere & celebrare ſynodos priuatas, in quib. epiſcopus, preſbyteri, diaconi, atq; etiā laici, de reb. ad gubernationē eccleſiæ pertinētib, deliberarunt et conſtituerunt. Etſi autē penuria, aut etiā negligētiā ſcriptorum eccleſiaſticorum, q eo ſeculo uixerunt, de eiuſmodi ſynodis multas circumſtātias deſideramus (quales ſunt de tēpore, de forma proceſſuū, de canonib. iuxta quos deciſiones et executiones factæ ſint, itē quot et quales perſonæ ſolitæ ſint intereſſe) tamē quid cōmuniter in huiuſmodi priuatis ſynodis tractarint, quātum in autorib, inuenimus, referemus. Irenæus, ut eſt apud Euſeb. lib. 4, cap. 11, teſtatur. in urbe Romana oportuiſſe doctores ex alijs eccleſijs ueniētes, ſuā cōfeßionē edere, et ſe iudicio fratrū auſcultātium ſubijcere, qui doctrinā aut probabant, aut damnabant. Nicephorus lib. 3, ca. 37 narrat, Dionyſium dubium illum caſum de Iudæo à laicis arena baptiſato, ad eccleſiam retuliſſe, eamq; cōſuluiſſe: et cōmuni cōſilio, quid faciendum eſſet, decreuiſſe. Euſeb. li. 5, ca. 3. Fratres in Gallia ſeu martyres ſuam ſententiā ad fratres in Aſia et Phrygia perſcripſerunt. Vnde apparet, in priuatis ſynodis eccleſias cōſultaſſe de quæſtionib. ibidē ortis, aut ab alijs eccleſijs oblatis. Nec eſt dubium, quin in eiuſmodi cōgreßib. perſonas ad miniſteriū elegerint et uocarint. nam Egeſippus apud Euſeb. li. 4, ca. 22 refert, Cleophā Hieroſolymis ab omnib. ſuo cōpetitori prælatum eſſe, eo quòd cōſobrinus Dominē eſſet. Præcipuè autem in ſynodis agi ſolebat, de coercendis ijs q tum inter miniſtros eccleſiæ cum laicis Chriſtiana profeßiōe indigna fecerāt. Modi uerò coercēdi reperiuntur, admonitio, depoſitio, excōmunicatio. Vnde Romæ à preſbyterio Blaſtus et Florin. reiecti ob hæreſin, ab Irenæo, apud Euſeb. li. 5, ca. 24 et 15: ut Nicepho. lib. 4. ca. 30, dicuntur. et Victor coriariū Theodotum, Chriſtum purum hominē affirmantē, à cōmunione reiecit. Niceph. lib. 4. cap. 22. Euſeb. lib. 5. ca. 28, Si decretū Pij, eſt eius: apparet ex eo, Romanos per pœnitētiæ impoſitionē iurātes coercuiſſe: et ſi ſecūda epiſt. uerè eidē tribuitur, apparet, ſacerdotes aut clericos epiſcopo nō obedientes, eiq; inſidias parantes aut contumeliam facientes, curiæ eſſe traditos. Teleſphorus: Omnes

qui aduerſus patres armantur, infantes eſſe cenſemus. Agebatur etiã ibidẽ de receptione & abſolutione excõmunicatorum pœnitentiũ. Nec abſimile uero eſt, in his priuatis ſynodis cauſas ſeu lites et cõtentiones leuiores de reb. corporalib. eſſe cõpoſitas, ut ſuperiori ſeculo ex 1 ad Cor. 7 eſt oſtenſum: quia hoc fuit magis honeſtũ et piũ, carẽsq; ſcãdalo: et quia habuerũt magiſtratus, propter perſecutiones crebras, admodũ iniquos. Veriſimile etiã eſt, cauſas matrimoniales dubias nonnunquã hic eſſe agitatas. Gratian. Higyno adſcribit, quod hoc decretũ fecerit: Si qua mulier ad ſecũdas nuptias trãſiens, ex eis prolẽ habuerit, ipſa proles nõ poteſt ſe copulare cognatiõi prioris uiri, uſq; ad quartã generationẽ. Sed tamen unum recitatur exẽplum Euſebij 4, ca. 17, ex Iuſtino: ubi mulier iuxta leges ciuiles diuortiũ facit, dato libello repudij. Vnde colligi poteſt, cauſas matrimoniales in ſynodis eccleſiaſticis nõ eſſe deciſas, et uixit Iuſtinus eodẽ tẽpore, quo Higynus. Quod ſi penes Higynũ fuiſſet, de cauſis matrimonialib. decidere, nõ ad iudices retuliſſet rẽ illa chriſtiana mulier, et iuxta leges ciuiles libellum repudij cõfeciſſet. Poſtremò, cũ in ſynodis priuatis neceſſe fuerit de reb. ad eccleſiã pertinentib. interdum decernere, mirũ eſt, quod aliarũ eccleſiarũ decreta in ſuis ſynodis cõſtituta & obſeruata nõ legãtur, fortè ideo, quòd aliæ eccleſiæ nõ tã ſtuduerũt cõdendis decretis, aut quod earũ acta nõ pinde annotata et cõſeruata ſunt: Roman. uerò epiſcopis tã multa attribuãtur à teſtib. nõ parũ ſuſpectis. Porrò ea decreta ſi uerè ijs attribuuntur, in ſynodis priuatis propoſita ſunt, & alias eccleſias hoc ſeculo nõ obligarunt: nondum enim, ut paulo pòſt dicetur, eccleſiaſtica monarchia Romana fuit.

DECRETA QVAE AB EPISCOPIS Romanis in priuatis ſynodis conſtituta perhibentur.

EVariſt9 cõſtituit, ne plebis in epiſcopũ accuſatio audiatur, et recipiatur. Alexãder inſtituit aquã luſtralem ſeu benedictam: & ut in ſacrificio panis eſſet azymus, et aqua uino miſceretur: ut presbyter ab inceſtuoſis nõ accipiat munus: ut eorũ ſcelera reticeat, aut minus dignè pœnitentẽ ad recõciliationem adducat, et ei teſtimonium reconciliationis ferat, aut quodam liuore dignius pœnitentem à reconciliatione remoueat.

Sixtus, Sanctus Miſſæ addidit.

Teleſphorus, quadrageſimale ieiunium inſtituit.

Higynus, chriſma, & ſuſceptores ad baptiſmum Chriſtianorum adiecit.

Pius feſtum paſchatis die dominico celebrari mãdauit.

Anicetus uetuit clericis, comam & barbam alere.

Soter nuptias palã ac cũ ſolẽnitate celebrari uoluit.

Eleutherius, nullũ cibũ Chriſtiano abominabilẽ ſtatuit. Victor conceſsit, petentes quauis aqua poſſe baptiſari, in caſu neceſsitatis: alioquin uerò, tempore paſchatis baptiſmum celebrare iuſsit. Hic porrò ex priuato decreto de paſchate, adhibitis tamẽ aliarũ eccleſiarũ ſynodis, conatus eſt uniuerſæ eccleſiæ neceſſariũ ſtatuere decretum: ſed repreſſus eſt ab Irenæo et alijs epiſcopis.

DE BONIS ECCLESIASTICIS.

QValia paſsim hoc ſeculo eccleſiæ habuerint bona, & à quib. & in quos uſus diſtributa et collocata fuerint, ex ſeculo ſuperiori colligi quodãmodo poterit. nã multis certis & fide dignis teſtibus deſtituimur. Iuſtinus in Apologia ſecunda, ut ſuprà relatũ eſt, cõmemorat, in publicis congreſsib. Chriſtianos, finita cõmunione, pro ſua quoſq; facultate & arbitrio pecuniam conferre ſolitos eſſe. Ea uerò pecunia in cõmuni ærario eſt præfecto fratrũ ſeu epiſcopo cõmiſſa, ut pupillis & uiduis, ijsq; quos morbus aliáue cauſa inopes feciſſet, & qui in uinculis eſſent, item hoſpitib. ſeu peregrinis, omninoq; omnib. qui aliqua indigentia premerẽtur, ſubueniret. Dionyſius Corinthius, qui ſub Antonino Vero paulo pòſt uixit, in ſua ep. ad Rom. cõmendat Romanæ eccleſiæ in afflictos et pauperes conſuetudinem. Euſeb. lib. 4, ca. 23. A principio nãq; moris eſt (inqt) uobis fratres omnes uarijs iuuare beneficijs, multisq; eccleſijs quæ ſunt per diuerſa terrarũ loca, cuncta quib. indigẽt deſtinare. Singulorũ quoq; neceſsitates in omnib. conſolari, ſed et per metalla fratribus relegatis quæ uſus poſcit præbere. Hæc ab initio Romanæ eccleſiæ facere moris fuit, à patrib. ſibi huiuſcemodi inſtitutione dimiſſa, & ſemper integrè cuſtodita. Beatus uerò epiſcopus ueſter Soter, nõ ſolũ ſeruauit quæ patres tradiderant, ſed & auxit in melius: qui nõ tantum ſanctis, quæ uſus corporalis poſcit, impertit, uerùm et aduenientes fratres clementi ſatis et mitiſsimo ſolatur alloquio, et tanq̃ piũ ſe et religioſum patrẽ ſingulis exhibet, etc. Porrò an eccleſiæ etiã alia bona præter eiuſmodi pecuniã, quã ſic dieb. ſolis collegerũt, habuerint, certiſsimos omnino teſtes non habemus. Si epiſtolæ 2 Pij, qui eodẽ fermè tẽpore quo Iuſtinus ſub Antonino Pio fuit, fides adhibenda eſt: colligi ſanè poteſt, eccleſiã Romanã ſua prædia habuiſſe, quæ ei & Deo donata dicũtur. Decretũ enim ſancit, ne prædia diuinis uſib. & Domino Deo tradita, ad humanos applicentur uſus. Audiatur etiã, ſi placet, Vrbani epiſt. 1, quæ inter cætera ſic habet: Poſt Apoſtolorũ uerò tẽpora, cũ uiderent ſacerdotes et Læuitæ, & reliqui fideles per uniuerſum orbẽ diſperſi, utilius fore, ſi hæreditates et agros, quos uẽdebãt, eccleſijs quib. præſidebãt epiſcopi, traderẽt, eo quòd ex ſumptibus eorũ tã præſentib. q̃ futuris tẽporib. plura et elegãtiora miniſtrare poſſent fidelibus, cõmunẽ uitã ducentibus, quàm ex precio ipſorũ: cæperũt prædia et agros, quos uendere ſolebãt, matricib. eccleſijs tradere, & ex ſumptib. eorũ uiuere. Ipſæ uerò res in ditione ſingularũ parochiarũ epiſcoporũ, qui locũ tenent Apoſtolorũ, erant, et ſunt uſq; adhuc, et futuris ſemper debẽt eſſe tẽporibus. E quib. epiſcopi & fideles diſpenſatores omnib. cõmunem uitã degere uolẽtibus, miniſtrare cuncta neceſſaria debent, prout melius potuerint, ut nemo in eis egẽs inueniatur. Ipſæ enim res fideliũ oblationes appellãtur, quia Domino offerũtur. Vtrũ hæc pro certis aut incertis habẽda ſint, pius lector uideat. Certè Platina, et alij eũ ſecuti, ut infrà dicetur, affirmant, Vrbanũ decreuiſſe, ut ſacerdotib. liceret prædia et fundos à cultorib. religionis oblatos recipere. Porrò unde miniſtris eccleſiæ, epiſcopo, presbyteris & diaconis hoc ſeculo ſtipẽdia dederint, & quãta, an ex his eccleſiæ bonis, an aliunde, memoriæ proditũ à ſcriptorib. huius ſeculi nõ inuenimus. Soli Apoſtolorum canones (de quib. ut ſuo loco dicetur, dubitatur, quo tempore, & à quib. ſint congeſti) uidentur ſubindicare, oblationes primitiarũ epiſcopo & presbyteris & diaconis & reliquis clericis collatas eſſe, ut quintus canon habet.

De Bibliothecis.

CVm inde ab initio Eccleſia ſacrorũ librorũ cuſtos

fuerit,

Digitized

fuerit, quis eſt q dubitet, ſuas præcipuis eccleſijs bibliothecas paßim fuiſſe? Honorius, ſub L. Antonino Cõmodo ſcribit, capitoliũ fulmine ictũ: et bibliothecã magna cura piorũ cõpoſitã, exuſtã eſſe. Curã aũt earũ præcipuè epiſcopis & preſbyteris cõmiſſam, nõ eſt quod ambigamus: cũ eorũ maximè interſit ſacros euoluere & cuſtodire libros. Accuratißimã aũt adhibitã eſſe diligẽtiã & prudẽtiã in diſcretione librorũ authẽticorũ & apocryphorũ, et in bibliothecis præcipuè libros ueteris & noui Teſt. eſſe reſeruatos, ea quæ ſuprà de iudicio librorũ dicta ſunt, attẽtũ lectorẽ abũdè monere poſſunt: nec tamẽ eos tãtũ, ſed etiã doctorũ, ut Clemẽtis, Iuſtini, Egeſippi, Irenæi, & aliorũ opera in bibliothecas repoſita & cuſtodita, apparet ex ſeculis ſequẽtibus. in quib. magnus bonorũ autorũ (ut ex Euſeb. et Hieronymo cõſtat) theſaurus inuenitur. Homines doctos, ſtudioſos inquiſitores librorũ fuiſſe, exẽplũ Pantæni docere poteſt, qui repertũ (teſte Hieronymo) in India Euãgelium Matthæi Hebraicum, manu Bartholomæi exaratũ, ex quo Chriſtũ Bartholomæus prædicaſſe dicitur, ſecum Alexandriam reportauit. Melito libros Canonicos ueteris Teſt. ex Oriẽte attulit: Euſeb. Porrò cum bibliothecarum inſtructio & cura multos ſumptus requirat, qui faciẽdi ſunt in librorũ cõquiſitores, deſcriptores, et ſimilia: nõ eſt abſimile uero, ſumptus illos partim diuitum liberalitate, partim ex cõmuni ærario factos eſſe. Inſtitutæ autem ſunt bibliothecæ, propter cõſeruationẽ Bibliorum, & propagationẽ doctrinæ ad poſteros, & ad conſeruandam memoriã doctorum & ſcriptorũ Eccleſiaſticorũ, & uerã hiſtoriã Eccleſiæ.

DE SCHOLIS.

AD Plantãdã & propagãdã uerã doctrinam, neceßitas coegit, ſcholas, in quib. iuuẽtus inſtitueretur, quas ſuperiori ſeculo inſtitutas eſſe diximus, conſeruare: ac etiã plures paßim aperire. Neceſſariã enim iudicarũt ueteres eruditionẽ, ad tuẽdã religionis puritatẽ: nec ſtudia, ut fanatici, cõtẽpſerunt. Fuerũt autẽ uaria ſcholarũ genera. Nã epiſcopi ſcholas habuiſſe uidẽtur, quæ fermè catechumenorũ & clericorũ in ſacris literis inſtitutiones fuerũt. Sic Ioãnes adoleſcentẽ epiſcopo, teſtib. Chriſto & Eccleſia, cõmẽdat erudiendũ. Euſeb. lib. 3. cap. 23. Sic Anthia Eleutheriũ filiũ ſuũ Aniceto tradidit erudiendũ, qui ſacras literas ab eo edoctus, ſacro cleri numero inſeritur. Niceph. lib. 3. cap. 29. Irenæus in epiſt. ad Florinũ, teſtatur ſe puerum audiſſe Polycarpũ: et adhuc meminiſſe locũ, ubi ſedẽs diſſeruerit. Euſeb. lib. 5. cap. 20. & Niceph. lib. 4. cap. 30: ubi apertè duo Polycarpo tribuuntur, q ad multitudinẽ ſermones fecerit, et q ſedẽs diſſeruerit. Deinde philoſophi quidã ex ethnicis Chriſtiani facti, ſuas ſcholas aperuerunt in quib. Chriſtianiſmũ propagarũt, et ethnicorũ opiniões impugnarũt ac refutarunt. Hieronymus dicit, Iuſtinum Romæ διατριβὰς habuiſſe, atq; in ijs refutaſſe Creſcẽtẽ. Euſeb. li. 4. ca. 16. Mirum tamẽ eſt, quòd in Epiſtolis & decretis, quæ Romanis epiſcopis attribuuntur, nulla ſcholarũ fiat mẽtio: quod etiã ipſum eas facit ſuſpectas. Quadratũ et Ariſtidẽ philoſophos Athenis agẽtes, qui Apologias pro Chriſtianis Adriano exhibuerunt, in ſcholis ibidẽ docuiſſe, quis eſt q ambigat? Clemẽs in initio lib. 1. Strom. indicat ſe paßim multos beatos uiros, qui in maximo precio et exiſtimatiõe fuerunt, audiſſe. Eorum inqt, unus quidẽ in Græcia Ionicus, alij uerò in magna Græcia: alter eorum erat ex Cœleſyria, alter ex Aegypto, alij ex Oriente: & eius alter quidẽ Aſſyrius, alter uerò in Palæſtina Hebræus, ex alto ducta origine. cũ aũt in eũ ultimũ incidiſſem, erat aũt primus poteſtate, cõquieui in Aegypto, uenãs ea quæ latuerãt, Siculæ reuera apis, prophetici & Apoſtolici prati flores decerpẽs, ſincerã quandã & incorruptã cognitionẽ ingenerauit eorum qui audiebãt animis, &c. Hinc apparet, multas paßim ſcholas fuiſſe, ſeu academias, in quib. prælecta & enarrata ſunt nõ tãtum alia utilia, ſed etiã Prophetarũ et Apoſtolorũ monumẽta. Sed tamẽ inter alias ualde celebratur Alexandrina ſchola, ubi inde à Ptolemæis fuerat ſemper celeberrima academia. de qua ſic ſcribit Euſeb. lib. 5. ca. 9. et 10: Moderabatur autem tum tẽporis, ſcilicet ſub Cõmodo, fideliũ illic ſcholã, uir quidã eruditione clarißimus, nomine Pãtænus, ex eo q ab antiquo ſacrarũ literarũ doctrina & exercitium apud eos uigebat: quæ cõſuetudo etiã ad nos uſq; durat, quã et à uiris eloquẽtia diuinarũq; literarũ ſtudio potentib. inſtitutã eſſe accepimus. Pãtæno Clemens ſucceßit, cui poſtea Origenes, ut ſuo referetur loco. Inſpectores eiuſmodi ſcholarũ epiſcopos fuiſſe apparet, quòd Demetrius Pãtænum illi ſcholæ præfeciſſe dicitur. Cæterùm ea quæ ad eiuſmodi ſcholarum deſcriptionẽ integrã pertinẽt, literis prodita nõ reperiũtur: qualia ſunt, quot perſonæ, an unus uel plures collegæ fuerint, quæ ſtipendia, et unde habuerint: qd docuerint, an ſacras literas tãtum an uerò etiã artes liberales: quos habuerint auditores, an totã eccleſiã, an catechumenos quoſdã, an pueros et puellas ac uirgines etiã. Tatianus ſcribit, apud Chriſtianos omnẽ ætatẽ et ordinẽ philoſophari, itẽ uirgines lanificio intẽtas de reb. diuinis loqui. Vnde conijci poteſt & in ſcholis & in eccleſijs auditores cuiuſuis ætatis et ſexus, in uerbo Dei abundè diligenter fuiſſe inſtitutos.

Retinuerunt & cõſeruarunt etiã ethnici ſuas ſcholas in quib. artes & philoſophiã tradebant, & ad Chriſtianorum religionẽ uitandã ſuos armabant, blaſphemantes Chriſtũ, traducentes falſis criminib. mores Chriſtianorũ, ut ſequentib. ſeculis magis patebit, & infrà in loco De religione ethnica dicetur. Reliqua de his ſcholis quid attinet cõmemorare? Certum indagare non potuimus, an Chriſtiani ſuos filios etiã in ſcholas ethnicas miſerint, ad diſcendas artes Grãmaticen, Dialecticen, & ſimiles. Hæretici quoq;, ut ſuũ uirus in plurimos euomerent, et latius ſpargerent, ſcholas inſtituerunt. Nam apud Neceph. li. 4. cap. 2, Baſilides & Saturninus Deo exoſas aperuiſſe ſcholas dicuntur. Clemens in Stromatibus. Valentinianæ ſcholæ meminit: & Euſeb. li. 4. ca. 29 Bardeſanes è ſchola Valentini fuiſſe dicitur.

De conſociatione eccleſiarum, & mutuis inter ſe officijs.

DE ſingularũ eccleſiarũ regimine iã dictum eſt: nũc de cõiunctione et ordine, ac adminiſtratione pluriũ, aut omniũ inter ſe copulatarũ, ſubijciamus. Monemus aũt lectorẽ, ut animo ſecũ repetat ea quæ in ſuperiori ſeculo in hoc genere ſunt commemorata, quo inclinationes & mutationes, quæ ſubinde in eccleſia factæ ſunt, melius & euidẽtius cognoſcat. Cæterũ ſi quis probatos autores huius ſeculi perſpiciat, uidebit formã gubernationis propemodum δημοκρατίας similẽ fuiſſe. Singulæ enim eccleſiæ parem habebant poteſtatem uerbum Dei purè docendi, ſacramenta adminiſtrandi, ab-

ſoluendi & excõmunicãdi hæreticos & ſceleratos, ceremonias ab Apoſtolis acceptas exercẽdi, aut etiã pro ratione ædificationis nouas cõdendi, miniſtros eligendi, uocandi, ordinãdi, et iuſtiſsimas ob cauſas iterũ deponendi, conuentus & ſynodos congregandi, ſcholas inſtituendi et cõſeruandi, in rebus dubijs & cõtrouerſijs aliorũ ſententias poſtulandi, iudicandi et decidẽdi. Deinde uicinæ eccleſiæ uicinarũ, charitatis & ædificationis ſtudio, nõ propter primatũ aliquẽ, ſed propter mãdatũ Chriſti de fraterna dilectione, tũ in ſua neceſsitate opẽ implorabãt, tum uiciſsim earũ curã agebãt et quaſi inſpectrices et adiutrices erãt, ut uerbũ Dei purè doceretur, et ſacramẽta rectè adminiſtrarẽtur, corruptelæ hæreticorũ refutarẽtur & cauerẽtur, ſchiſmata exorta cõponerẽtur, doctrina Euãgelij propagaretur, uocarentur et ordinarẽtur pij & eruditi uiri ad miniſteriũ Eccleſiæ. Si quãdo hæreſes oboriebãtur, aut aliæ quæſtiones grauiores: tum cõueniebãt uel omnes prouinciales, aut pleriq; doctores: et examinata re, cõmuni iudicio ſtatuebant, quid uitandũ aut ſequendũ eſſet. Euſebius lib. 5. cap. 16, ex Apollinario ait: Etenim fideles per Aſiã multis ſæpenumero Aſiæ locis ob hãc cauſam conueniebant, et nuper natas doctrinas examinabant, et profanas pronũciabant: hæreſimq; iſtã reprobantes, eccleſia eijciebãt et excommunicabant. In reb. dubijs & nimiũ cõtrouerſis, ſua ſibi inuicẽ nõ denegabãt iudicia: & ſolebãt eccleſiæ remotiores in alijs prouincijs, cõſultæ per literas quibus cõmuniter ſubſcribebãt, ſuam ſententiã exponere. Sic fratres & martyres qui in Gallia erãt, ſuam de Montani prophetijs ſententiam piam et orthodoxam, ad fratres in Aſia & Phrygia perſcribebant. Euſeb. lib. 5. cap. 3. Item Serapion in epiſtola ad Caricũ & Ponticũ ait: Vt aũt ſciatis, quòd iſta quæ nũc noua prophetia, uel potius execratio noua proceſsit, ab omni fraternitate quæ in uniuerſo mũdo eſt, reſpuitur & refutatur, tranſmiſi uobis Claudij Apollinaris, Hierapolitani Aſiæ prouinciæ epiſcopi literas, quibus de his plenius inſtruamini. In hac aũt ipſa Serapionis epiſtola etiã ſubſcriptiones quorundã epiſcoporũ & martyrũ continentur. Euſeb. lib. 5. cap. 19. Solebãt etiam unũ atq; alterũ ex præcipuis ſuis doctoribus ad alias eccleſias mittere, ut cũ ijs cõferrẽt de rebus neceſſarijs, et exortas hæreſes arguerẽt & refutarent, & diſſenſiones ortas cõponerent. Sic Gallicanæ eccleſiæ Phrygianis Irenæum mittebant: & Polycarpus ex Aſia Romã ſub Aniceto ueniebat, collaturus de paſchate cum Romanis, qui iam tum Paſchatis conformitatẽ neceſſariã putare incipiebant, et hæreticos qui Romæ defecerant cõuerſurus. Irenæus lib. 3. cap. 1, 2, 3. Sic Apollinaris in Ancyrã Galatiæ ueniens, ubi Montani hæreſis quoſdã infecerat, pro uirili ſua de ijs quæ ab eis obijciebãtur, plurib. diebus in eccleſia diſſeruit et diſputauit. Nicephorus lib. 4. cap. 23. Apparet ex negocio de paſchate, eccleſias ſibi inuicẽ nõ tantum ſuas cõmunicaſſe ſententias: ſed etiã cum uiderunt alias eccleſias aut epiſcopos interdũ minus rectè facere aut docere, non ueriti ſunt eos etiam grauiter obiurgare, & in ueritatis uiam reducere, idq; ratione mutuæ dilectionis. Huc illud pertinet, quod Irenæus lib. 1. cap. 3 narrat, eccleſiã Romanã tempore Clementis potẽtiſsimas literas ſcripſiſſe Corinthijs, in quibus teſtata ſit, Apoſtolos tradidiſſe unũ Deum factorẽ cœli et terræ, qui diluuium induxit, & Abrahã uocauit: & hũc patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti ab eccleſia annunciari ex ipſa ſcriptura. Dionyſius Corinthius epiſtolã ad Athenienſes ſcripſit, in qua ad Euãgelij credulitatem & fidẽ inuitat et cõcitat ſegniores: ſimul & arguit quoſdã uelut penè prolapſos à fide, cum epiſcopus eorum Publius fuiſſet martyrio affectus. Idem cũ uideret Pinitũ Gnoſiorum epiſcopũ ad caſtitatẽ fratres cogere, ſcribebat ad eum, & rogabat, ne grauia onera diſcipulorum ceruicibus imponeret: & ne fratribus neceſsitatẽ compulſæ caſtitatis indiceret, in quo nonnullorum periclitaretur infirmitas. Euſeb. lib. 4. cap. 23. Memorabile etiã hoc eſt, quòd Deus ſubinde aliquos magnos uiros, excellentibus donis ornatos, ad eccleſiæ utilitatẽ, ueluti luminaria quædã excitauit, quos etiã uicini & remotiores magnifaciebant, audiebant & obſeruabant, & quaſi pro ſupremis gubernatoribus habebãt, non iure aliquo aut cõuentione, ſed ſtudio pietatis, & illis rectè monẽtibus, & alijs patienter cupideq; parẽtibus, quia ſpiritũ domini in ijs loqui animaduertebãt. Tales in Aſia fuerũt Ignatius, Polycarpus: qui à gentibus accuſabatur, quòd doctor Aſiæ & pater Chriſtianorum eſſet. Euſeb. lib. 4, cap. 15. Apollinaris, Melito, Polycrates, et alij in Africa: Pantænus, Clemẽs, Demetrius, in Græcia: Ariſtides, Quadratus, Dionyſius Corinthius, in occidẽtali eccleſia: Irenæus, et alij epiſcopi. Erat ſanè tum talis politia in eccleſijs, ſicut mẽbrorũ in uno corpore, ubi omnia uni cõpatiuntur, proſpiciũt ac medẽtur. Hinc ſunt tot epiſtolæ aliarũ eccleſiarum et doctorũ ad alios ſcriptæ, quæ nõ imperio aut ſubiectione quadã proficiſcebantur, ſed ex charitate & ædificandi ſtudio. Quia uerò lux Euangelij in una aliqua ciuitate accenſa, paulatim uicinas urbes et oppidula illuminabat, et ex bene cõſtitutis eccleſijs, ubi erant doctores eruditiõe, pietate et cõſtãtia inſignes, ſeminaria prodibãt, et quaſi coloniæ Chriſtianæ deducebantur: ideo eæ eccleſiæ quaſi matrẽ agnoſcebãt & uenerabantur eam urbẽ, unde lux Euãgelij ipſis illuxerat: & eccleſiarũ illarũ miniſtri plus cõiunctionis et familiaritatis cũ illis habebant ſe inuicẽ conſulebãt in controuerſijs & reb. ad eccleſiã pertinẽtibus, in afflictione & cruce ſe cohortabantur mutuò ad conſtantiã, & cõſolabãtur: ſi quid minus rectè fiebat, ſe inuicẽ admonebant, et liberius etiã obiurgabãt: amicè & Chriſtianè alius alij ſponte ſe ſubijciebat, honorẽ deferebat: & qui excellebant donis, ij nõ erãt domini aliorũ, ſed miniſtri: et iuxta præceptũ Apoſtoli, ſingulis curæ erat uinculũ pacis cõſeruare, quod in doctrinæ et animorũ pia cõſenſione cõſiſtit. Magni etiã fiebant eccleſiæ, ubi Apoſtoli aut alij præſtantes doctores docuerant, propter eã opinionẽ, quòd ibi purior religio ex illorũ doctorum traditione ſeruaretur. Hæc uerò cõſuetudo iuxta uerbũ Dei obſeruata hoc ſeculo, et ſequẽti, pòſt in legẽ abijt: ut in Niceno cõcilio dicetur, ubi aliæ eccleſiæ cũ ſuis epiſcopis uni alicui, eiuſq; epiſcopo lege quadã ſubiectæ et parere quodãmodo coactæ ſunt. Hoc igitur noſtro ſeculo nullius probati autoris teſtimonio demõſtrari poteſt, ex tot eccleſijs quæ paſsim ab Apoſtolis in orbe terrarũ erãt plãtatæ, unã aliquã primatũ ſuper alias ſibi autoritate diuina et Apoſtolica arrogaſſe et (quod omnino oportuiſſet fieri, ſi ius quoddam fuiſſet) uſurpaſſe: nec alias eccleſias unam aliquã ex ſe pro

primaria

primaria agnouiſſe et coluiſſe, cuius epiſcopus eſſet caput totius eccleſiæ, et qui haberet poteſtatẽ ſolus exponendi ſacras literas, condendi ceremonias, faciendi decreta, quib. obligati eſſẽt omnes pœna excõmunicationis: ad quẽ oporteret appellari, etiam ex remotiſsimis prouincijs: qui ſolus poteſtatẽ haberet cõcilia cõuocãdi, præſidendi, decidẽdi ac decernẽdi quiduis etiã contra ſcripturas: qui à nullo nec poſsit nec debeat iudicari: et qui inſuper dominaretur nõ tantũ eccleſijs alijs, ſed etiã omnib. regibus et principibus totius orbis terrarum. Nam Alexãdrina eccleſia, eiusq; doctores multum celebrantur, ſed primatus ei nuſquam tribuitur, et Niceni concilij canon ſextus expreſsè teſtatur, ex conſuetudine Alexandrinũ epiſcopũ, uicinarũ eccleſiarũ per Aegyptũ, Libyam et Pentapolim inſpectorẽ eſſe. In Aſia plurimæ erant Eccleſiæ, et habebant doctores doctrina, et uitæ integritate, et præclaris donis illuſtriſſimos: et quidẽ adhuc ſub Traiano ſupſtes erat Ioãnes apoſtolus, alijs apoſtolis omnib. è uita ſublatis: et tamẽ nec Ioãni, nec ulli alij epiſcopo aut eccleſiæ in Aſia primatus attributus legitur. Quid dicemus de Europæis eccleſijs? Multæ inſignes in Europa hoc ſeculo fuerũt paſsim eccleſiæ, quarum epiſcopi in magna autoritate apud uicinos fuerũt, è quib. etiã Euãgeliũ in alia loca eſt propagatũ: ſed cui primatus ſuper alias oẽs autoritate diuina attributus ſit, nulla reperitur. Eccleſia in urbe Romana propter antiquitatẽ in Italia, et propter confeſsionẽ, et propter beneficentiã & liberalitatẽ in alias eccleſias, et pauperes Chriſtianos in exilia pulſos aut ad metalla dãnatos, & propter urbis celebritatẽ, quæ domina orbis terrarũ erat, à Chriſtianis et alijs eccleſijs magni quidẽ fiebat, cũ ſuis epiſcopis et miniſtris uerũ eis talẽ primatũ, ut paulo antè deſcripſimus, nullæ eccleſiæ, aut earũ doctores conceſſerũt. ſed potius, cum myſteriũ iniquitatis, tẽpore Victoris, eo in loco uideretur in negocio de paſchate tale quiddam moliri quod poſſet eius rei præiudicium afferre, ab Irenæo et alijs grauiter & prudenter eſt repreſſum.

DE PRIMATV.

Qvòd aũt ex probatis teſtibus nullus ſit, qui teſtetur, Romano epiſcopo dominiũ in omnes alias totius orbis eccleſias hoc noſtro ſeculo cõceſſum eſſe, et quidẽ autoritate diuina, id porrò nobis oſtẽdendũ eſt. In uiuis adhuc erat Ioannes apoſtolus in Aſia, uiuebat in Epheſo, inde ad uicina loca abibat, & epiſcopos cõſtituebat & ordinabat, nec eos Romã mittebat, ut ordinationẽ aut confirmationẽ ab epiſcopo uniuerſali tãquã à capite acciperẽt. Ignatius Romã captiuus ducitur, et ſcripſiſſe epiſtolã quandã ad Romanos narratur, ſed ſummi põtificis aut primatus mentionẽ non facit: nec Romanis, ſed Polycarpo ſuã eccleſiã cõmendat. Polycarpus ſub Aniceto Romam uenit, nõ quidem ad Romanũ pontificẽ appellaturus, aut pedes eius exoſculaturus, aut decreta ipſius accepturus. Conferebat cũ Aniceto de paſchate, & allegabat Ioannis apoſtoli & aliorũ apoſtolorũ Chriſti autoritatẽ & cõſuetudinẽ. Anicetus uerò (fortè oblitus Petri, fundatoris Rõ. eccleſiæ) neq; Petri neq; aliorũ autoritatẽ citat: ſed tantũ dicit, conſuetudinẽ preſbyterorũ, qui ſe anteceſsiſſent, ſeruandã ſibi eſſe. nec cogit Polycarpum ut idẽ faciat, nec eũ excõmunicat: nec Polycarpus pro peccato habet, à Rom. epiſcopo diſſẽtire: quod omnino feciſſet, ſi eũ pro capite et uicario Chriſti autoritate diuina cõſtitutũ agnouiſſet. Iuſtinus martyr & philoſophus, qui Romæ uixit, nuſquã uel ſuſpicionẽ præbet, Romanã eccleſiã caput omniũ aliarũ eſſe: et in Apolog. 2, ubi ritus baptiſmi & cõgreſſum publicũ et adminiſtrationẽ cœnæ Dominicæ deſcribit, ne epiſcopi quidẽ meminit, ſed eũ præfectũ fratrũ appellat. Itẽ in li. cõtra Tryphonẽ paſsim diſputat, omnes Chriſtianos eſſe põtifices: et in nouo Teſtamento nõ eſſe ſacerdotiũ, ſicut & fuit in ueteri. Irenæus Soterẽ, Anicetũ, Higynũ, Pium, Teleſphorũ et Xyſtũ, preſbyteros uocat. Euſeb. lib. 5. cap. 26. Et Apoſtolos epiſcopis in unoquolibet loco eccleſiam tradidiſſe, affirmat lib. 4. cap. 63. Et iubet obedire preſbyteris qui ſunt in eccleſia, qui ſucceſsionẽ habeat ab Apoſtolis, qui cum epiſcopatus ſucceſsione chariſma ueritatis certum ſecundũ placitũ patris acceperunt: lib. 4. cap. 43. & quarto Irenæi. Dionyſius Corinthius ad Romanos ſcribens, Soterẽ non Romanum papã aut põtificẽ, ſed epiſcopũ appellat. inquit enim: Beatus Soter, uester epiſcopus, morẽ illũ &c. nõ modò cuſtodiuit, ſed et auxit. Euſeb. lib. 4. cap. 23, ex epiſtola Dionyſij. Apollinarius refert, Aſiaticos ſynodos celebraſſe, et hæreticos excõmunicaſſe: & nuſquã meminit id factũ eſſe autoritate Romani põtificis, quod ſanè oportuiſſet fieri, ſi eum pro capite agnouiſſent, penes quẽ ſolũ eſſet ſynodos cõgregare. Euſeb. lib. 5. cap. 16. Cum in Phrygia & Aſia diſſenſio eſſet de Montano, Theodoto et Alcibiade, nõ appellatur ad Rom. epiſcopum, ſed mittuntur literæ ad Gallicanã eccleſiã. Euſeb. lib. 5. cap. 3. Polycrates Epheſinus epiſcopus, cum tota ſynodo epiſcoporũ Aſiaticorum, ſe Victoris decreto de paſchate opponit, & dicit, ſe oportere Deo magis obedire quàm hominibus. Euſeb. lib. 5. cap. 25. In libello qui Paruus labyrinthus inſcribitur, contra Artemonem, Victor Romanæ urbis epiſcopus dicitur, & non epiſcopus totius orbis. Nicephorus lib. 4. cap. 21. Euſebius ipſe, qui abſq; dubio ex Egeſippo & alijs antiquiſsimorum libris ita deſcripſit, cũ Romanorũ doctorum mentionẽ facit, tantũ eos epiſcopos appellat, & nullo modo alijs epiſcopis ſuperiores facit. Sic illi uetuſtiſsimi de Romanis loquuti ſunt, qui à ſuo tẽpore tales fuerunt Romanæ eccleſiæ miniſtri: ad quos aliquis ſanè, ſed tamẽ paruus, ante Nicænum concilium (teſte Aenea Syluio) erat reſpectus. Verùm poſteriores hiſtorici & ſcriptores, cum hiſtorias huius ſeculi deſcribũt tribuunt Romanis epiſcopis ea nomina, quæ ſuo tẽpore fuerunt in uſu. Hinc eſt, quod Vincẽtius lib. 10. cap. 124. appellat Victorẽ papam Romanorum, Narciſſum patriarcham Hieroſolymitanum, Theophilum Cæſareæ epiſcopum, Irenæum præſulẽ Lugdunenſem. Sic Nicephorus lib. 4. cap. 38 ait, Victorem cæteris gloria anteire. Verũ Euſebius, qui antiquior eſt multo, de eadem re loquens, idẽ non aſſerit. Vnde apparet, Vincentium & Nicephorũ eas phraſes ex ſuis ſeculis in illud prius importaſſe, quãdo neq; res neq; tales phraſes in uſu erãt. Poſtremò, de toto regimine eccleſiaſtico quod hoc tẽpore fuit, omnino ſciendũ tenendumq; eſt, quòd politicis legibus nihil obſtiterit, nec inobedientiam erga magiſtratuum honeſtas leges fouerit, aut ijs quicquam detraxerit. Nam cùm miniſtri eccleſiæ, tum auditores,

ſeu

ſeu ſinguli Chriſtiani in reb. politicis, legib. & iuriſdictioni magiſtratuũ ſubiecti fuerũt, & diligẽter paruerũt iuxta uerbũ Dei, Rom. 13. Subditi eſtote. Polycarpus enim ait, Euſebij lib. 4, ca. 15: Sic inſtituti ſumus ut principib. ac poteſtatib. à Deo ordinatis honorem qui competat, nec nobis obſit, exhibeamus. Et Ignatius ſuis præcipit: Obedite Cæſari et magiſtratui, in quibus ſine periculo eſt ſubiectio. Et Plinius in epiſt. ad Traianũ teſtatur, Chriſtianos omnia facere ad conformitatem legum. Euſebius lib. 3, cap. 33. Diximus hactenus, ex ueracium et uetuſtiſsimorũ teſtium ore, de Eccleſiaſtico regimine: nũc ſanè referamus etiam, quid à teſtib. ſuſpectis & Romanorũ domeſticis narretur. Anacletus in epiſtolis quæ ei adſcribũtur, in generali eccleſiarum regimine ita eccleſias inter ſe coniungit, ut Romanæ Eccleſiæ primatum et eminentiam poteſtatis ſuper omnes eccleſias, ac totũ Chriſtiani populi gregem, autoritate Chriſti dicentis ad Petrum, Tu es Petrus, et ſuper hanc petram, &c. uendicet. Secundam uerò ab ea, Alexandrinam ſedem facit, propter Marcum diſcipulum Petri. Tertiam autem, Antiochiã ponit, propterea quòd ibi Petrus, antequam Romam ueniret, habitarit. reliquas uerò eccleſias ex ordine ſe in tomo quodã cõſcripſiſſe ait. Deinde gradus epiſcoporum hoc modo facit. Romanus epiſcopus pro ſummo eccleſiæ capite primo loco collocatur: quem ab alijs, etiam errantem, non uult iudicari, ſed tolerari. Secundum locum patriarchæ ſeu primates ſortiũtur, tertium metropolitani, quartum archiepiſcopi, & deinceps epiſcopi. Commemorat etiam quaſdam ciuitates à beatis Apoſtolis, à Clemẽte et à ſe accepiſſe primates: epiſt. 3, tom. 1 Conciliorum, pag. 63. Et narrat, hæc à politica prouinciarum diſtinctione, quæ ante aduẽtũ Chriſti facta eſt, & quam Apoſtoli et Clemens renouarint, originẽ ducere. Notat etiam quaſdam gubernationis regulas et decreta, quæ perſtringemus. Vnaquæq; prouincia (inquit epiſt. 1.) tã iuxta eccleſias, quàm iuxta ſeculi leges ſuos debet iuſtos & nõ iniquos habere iudices, & non externos, niſi huius Apoſtolicæ ſedis autoritas decreuerit: quatenus quicũq; cauſam habuerit, apud ſuos iudices iudicetur, et nõ ad alienos uagãdi cauſa, ſtimulante proteruia, ſuã deſpiciens patriã, trãſeat: ſed ad duodecim eiuſdem prouinciæ iudices, ad quorũ iudicium omnes cauſæ referũtur, deferatur negocium. Si autem fuerit eccleſiaſticum, apud epiſcopos, interueniẽte primate, ſiquidẽ maior cauſa fuerit: ſi uerò minor, metropolitano. Si uerò fuerit ſeculare, apud eiuſdem ordinis uiros, iudicio tamen epiſcoporum, cum Apoſtolus priuatorum Chriſtianorũ cauſas magis eccleſijs deferri, et ibidẽ ſacerdotali iudicio terminari uoluit. Si aũt difficiles cauſæ, aut maiora negocia orta fuerint, ad maiorẽ ſedẽ referãtur. Si illic nõ poterunt iuſtè terminari, ubi fuerit ſummorũ cõgregata cõgregatio, quæ per ſingulos annos bis fieri ſolet & debet, & Deo placitè, corã patriarcha aut primate eccleſiaſtico, & corã patricio, ſecularia iudicentur negocia in commune. Quod ſi difficiliores ortæ fuerint quæſtiones, aut epiſcoporũ uel maiorũ iudicia, aut maiores cauſæ fuerint, ad ſedẽ Apoſtolicã (ſi appellatũ fuerit) referãtur. Quoniam Apoſtoli hoc ſtatuerũt iuſsione Saluatoris, ut maiores & difficiliores quæſtiones ſemper ad ſedem deferãtur Apoſtolicam, ſuper quam Chriſtus uniuerſam conſtruxit eccleſiam: dicente ipſo ad beatum principem Apoſtolorum Petrum, Tu es Petrus, &c.

Ad ordinationem alicuius epiſcopi, præcipit omnes epiſcopos comprouinciales cõuenire: aut ſi omnes nequeãt adeſſe, nõ pauciores quàm tres ordinari debere ſtatuit. Alios ſacerdotes à proprijs uult ordinari epiſcopis, ita tamẽ, ut ciues et alij ſacerdotes præbeãt aſſẽſum. Epiſt. 2. Si factũ eſt, ut ipſe decreuiſſe dicitur, laici in accuſatione epiſcoporũ nõ ſunt auditi: nec licuit accuſare eos etiã errantes, & malè agẽtes. Epiſt. 2. & epiſt. 1 dicitur, accuſatione eos meliores non fieri: quia gratiæ plenitudo adiectione nõ indigeat, et nulla requirat cõmẽdationis augmẽta. quod quidẽ aliud nihil eſt, q̃ epiſcopũ, præſertim Romanũ, errare nõ poſſe. Singulis annis circa idus Maij, epiſcopi qui ſuberãt Apoſtolica ſedi, Apoſtolorũ limina uiſitare iubẽtur, ex decretis Anacleti. Cæterũ quantũ fidei uulgo habeãt epiſtolæ et decreta Anacleti, ſuo dictũ eſt loco. Euariſtus in ſecunda epiſtola, ſe quidẽ epiſcopũ urbis Romæ appellat: ſed tamẽ in prima epiſtola, ſedẽ Apoſtolicã caput eccleſiæ facit, ad quã oporteat res dubias referri: et ipſe Africanis epiſcopis ſuas ceremonias benedicendi ſponſis obtrudit, et dicit in earũ obſeruatione unitatẽ eccleſiæ cõſiſtere, et iubet ſuã epiſtolã per omnes eccleſias legi, quod in alijs autorib. et hiſtorijs nuſquã factũ eſſe reperitur. Nõ licuit eccleſijs unũ epiſcopũ dimittere, et eo uiuo ſuſcipere alterũ: ipſe enim Aegyptios, qui epiſcopos è proprijs ciuitatib. expulerãt, et alios cõſtituerant, obiurgat epiſt. 2. Querelas contra epiſcopos, autoritate ſedis Romanæ terminari oportuit: nec licere ait arguere epiſcopos, etiam inordinatos, quia pro meritis ſubditorũ diſponatur à Deo uita rectorũ: et q̃a Chriſtus dixit, Nolite iudicare, et nõ iudicabimini: & Paulus, Tu quis es qui iudicas ſeruũ alienũ. epiſt. Euariſti 2. An hæc ab alijs eccleſijs obſeruata ſint, teſtes probatos ſuperius conſulere pius lector poteſt.

Alexander epiſcopi titulũ ſibi tantũ inſcribit, et nihilominus tamen ſibi omniũ eccleſiarũ curã cõmiſſam eſſe gloriatur: & ſedẽ Romanã caput eſſe, cui ſummarũ cauſarũ diſpoſitiones & negotia omniũ eccleſiarũ ab ipſo domino ſint tradita (iuxta illud, Tu es Petrus) uehementer contendit: nec ipſe uult, epiſcopos ab alijs accuſari. epiſt. 1. Sixtus ſe appellat epiſcopũ uniuerſalis Apoſtolicæ eccleſiæ: et in ſede Apoſtolica ponit Papam, epiſcopos & ſacerdotes: & iubet alios ad ſedem Apoſtolicã appellare, tanquã ad caput: et euocatos ad ſe uenire, & nõ reuerti ad ſuas eccleſias ſine literis Apoſtolicis. ab hac enim, inquit, ſancta ſede, à ſanctis Apoſtolis tueri, defendi & liberari epiſcopi iuſsi ſunt: ut ſicut à ſede Apoſtolica ſunt epiſcopi primitus cõſtituti, ita eius protectione defendãtur. Decernit etiam, propter ſedis propriæ apicem, ut nemo pontificum aliquem ſuis rebus expoliatum epiſcopum, aut à ſe depulſum, excommunicare aut iudicare præſumat, epiſtola 2. Sixti. Teleſphorus nominat ſe urbis Romæ archiepiſcopum, & ingens diſcrimen inter laicos & clericos propter ſanctitatem facit: & pontifices et ſacerdotes à populo nõ uult argui, quia diſcipulus nõ ſit ſupra magiſtrum: & quia Dei accuſet ordinẽ, qui eos accuſat qui ab ipſo ſunt conſtituti: & quia ſi in

Apoſto-

Apoſtolicis ſcriptum inſtitutis. Alterius uitã nemo laceret, & de malo alieno os ſuũ non coinquinet. Memorabile eſt, quod de hoc decreto, quòd ſacerdotes nõ liceat accuſare, dicit: Hunc murum firmiſsimum ſtatuerunt patres noſtri, & nos cum eis, contra perſequutores noſtros, ut hoc remedio eorum pellantur machinamenta, & uos ſecuriores & ſanctiores famulari mereamini ueſtro Saluatori. Egregium ſanè fundamentum myſterij iniquitatis cõtra ſuos aduerſarios. epiſto. Teleſphori 1. Higynus appellat ſe urbis Romæ epiſcopum: & nihilominus tamẽ eccleſiæ Romanæ priuilegium primatus tribuit. ait enim: Cæterùm fratres, ſaluo in omnibus Romanæ eccleſiæ priuilegio, nullus metropolitanus abſq; cæterorum omnium cõprouincialium epiſcoporum inſtantia aliquorum, audiat cauſas eorum, quæ irritæ erunt aliter actæ, quàm in conſpectu eorum omnium uentilatæ: & ſi ipſe fecerit, coërceatur à fratribus. Epiſt. 1. In altera epiſtola ad Athenienſes, primus ſe Papam appellat: & negat ſe eos ſuſcepturum, qui iuſsionibus ſedis Apoſtolicæ nõ obtemperarent. Pius in epiſt. 1 ſcribit omnibus eccleſijs, ſeq; Apoſtolicæ ſedis archiepiſcopũ nominat: & propter iuſſionẽ Hermetis præcipit omnib. eccleſijs, ut paſcha die Dominico celebretur. ſic enim ait: Et nos Apoſtolica autoritate inſtruimus, omnes eadẽ ſeruare debere: quia & nos eadem ſeruamus, nec debetis à capite ullo modo diſſentire. Et docet ipſe quoq; prolixè, iiſdem rationibus quibus ſuperiores, Romanam eccleſiam caput eccleſiarum omnium à Chriſto eſſe conſtitutam. et repetit etiam alterum fundamentum myſterij iniquitatis, epiſcopos non eſſe accuſandos, & tranſgreſſores mandatorum Apoſtolicæ ſedis infames fieri ait. In altera epiſtola ad Italicos fratres, itidem ſibi titulum archiepiſcopi urbis Romæ inſcribit, & prædia uſibus diuinis tradita ad uſus humanos transferri uetat: & ſacerdotes ac clericos ſuo epiſcopo inobedientes, inſidias aut calumniam facientes, curiæ tradi iubet: & in omnibus diœceſibus ac ſynodis, ubi cauſæ religionis audiantur & tractentur, Apoſtolicã autoritatem ſaluam uult eſſe. Anicetus in epiſtola ad uniuerſas Galliæ eccleſias, de epiſcoporũ gradibus & primatu papæ, & de appellatione ad ſedem Romanam, & de electione & ordinatione epiſcoporum, eadem teſtatur quæ Anacletus, cuius literas & conſtitutiones citat. Memorabile eſt quod ait: Nulli archiepiſcopi primates uocãtur, niſi illi qui primas tenent ciuitates, quarum epiſcopos Apoſtoli & ſucceſſores Apoſtolorum regulariter patriarchas & primates eſſe conſtituerũt: niſi aliqua gẽs deinceps ad fidem conuertatur, cui neceſſe ſit propter multitudinem eorum primatum conſtitui. Soter in priori epiſtola ad Campanos, ſe archiepiſcopum Apoſtolicæ ſedis, in poſteriori ad epiſcopos Italicos, papã ſe uocat. Eleutherius epiſcopum ſe tantum appellat, in epiſtola ad uniuerſas eccleſias Galliæ: & tamen Romanæ ſedi primatũ arrogat, cum ait, ab Apoſtolis eorumq; ſucceſſoribus multorum conſenſu epiſcoporum iam definitum eſſe, ut finitima epiſcoporũ iudicia tantum, & non omnes clericorum accuſationes ad ſedem Apoſtolicam referantur, eiusq; autoritate finiantur: nec in eorum eccleſijs alij ordinentur, antequã Romæ iuſtè eorum terminentur negocia. Quàuis enim liceat apud prouinciales & metropolitanos ac primates eorum uentilare accuſationes uel criminationes: tamen non licere diffinire ſecus quàm prædictũ eſt. Reliquorum uerò clericorum cauſas apud prouinciales & metropolitanos ac primates & uentilare & iuſtè finire licet. De accuſationibus uerò comprouincialibus ita legitur eſſe ſtatutũ: Si quis ſuper quibuslibet criminib. quemlibet clericum pulſandum crediderit, in prouincia in qua conſiſtit ille qui pulſatur, ſuas exerceat actiones, nec æſtimet eum alibi aut longius ad iudicium protrahendum. Illi uerò qui pulſatus fuerit, ſi iudicem ſuſpectum habuerit, liceat appellare. Caueant etiam iudices eccleſiæ, ne abſente eo cuius cauſa uentilatur, ſententiam proferant: quia irrita erit, imò etiam & cauſam in ſynodo pro facto dabunt. epiſtola Eleutherij. Conferat pius lector, ea quæ probati teſtes ſuprà depoſuerunt: agnoſcet facile, nec martyres Gallicanos, nec Irenæum Eleutherio primatum tribuere, nec ad Romanum epiſcopũ appellare tum in more fuiſſe. & quidem hic ipſe Eleutherius perplexa & contraria dicit, cũ ait de Gallicanis epiſcopis: Huius rei gratia uniuerſalis nobis à Chriſto eſt cõmiſſa eccleſia, ut pro omnibus laboretis, & cunctis opem ferre non negligatis. Si hæc uerè ab eo epiſcopis Galliæ attribuuntur, quomodo primatũ ſedes Apoſtolica obtinebit? Si ea fuit iudiciorũ ratio, ut in cauſis grauibus à Romana ſede ſentẽtiæ definitiuæ peterentur, cur Phrygianæ eccleſiæ à Gallicanis martyribus, et non potius à Papa, iudicium de nouis prophetijs poſtularunt? Cur Irenæus à Gallicanis in Phrygiam miſſus eſt, ad deferendas literas, & ad componendum ſchiſma?

Victor in epiſtola ad Teleſphorũ, ſe Romanæ ac uniuerſalis eccleſiæ archiepiſcopũ: in altera uerò ad epiſcopos Africãos, Romanæ urbis archiepiſcopũ dicit: & mãdat paſcha die Dominico celebrari ab omnibus, eo quòd nõ deceat ut mẽbra à capite diſcrepẽt, aut cõtraria gerãt. et obiurgat Alexandrinos, quod ſibi ſumpſerint de cauſis epiſcoporum iudicare et definire: & præcipit, ut ad ſedẽ Romanã deferãtur. ait enim: Vnde ita conſtitutũ liquet à tempore Apoſtolorũ, & deinceps placuit, ut accuſatus uel iudicatus à cõprouincialibus in aliqua cauſa epiſcopus licẽter appellet, et adeat Apoſtolicæ ſedis pontificẽ, qui aut per ſe, aut per uicarios ſuos, eius retractari negociũ procuret: et dũ iterato iudicio pontifex cauſam ſuã agit, nullus alius in eius loco ponatur aut ordinetur epiſcopus. Quoniã quanquã à cõprouincialibus epiſcopus accuſati cauſam põtificis ſcrutari liceat, non tamen diffiniri incõſulto Romano pontifice permiſſum eſt: cũ B. Petro apoſtolo nõ ab alio, quàm ab ipſo dictũ ſit Domino, Quæcunq; ligaueris, &c. Et alibi in inſtitutis legitur Apoſtolicis: Si quis putauerit ſe à proprio metropolitano grauari apud patriarchã uel primatẽ diœceſeos, aut penes uniuerſalis Apoſtolicæ eccleſiæ iudicetur ſedem. epiſt. 1. Victoris. Africanis minatur, ſe eos ab Apoſtolicæ ſedis & totius Eccleſiæ communione pulſurum, qui à fratribus in ſacramentis diſcrepent, & contentiones moueant. Huiuſmodi Romano epiſcopo dominium in Africanos & Alexandrinos fuiſſe, ex Clemente (qui hoc tempore uixit, & ueracior teſtis eſt quàm epiſtolæ Victoris, de quib. ſuo loco dictũ eſt) nuſquã conſtat.

Atq;

Atq; hæc de generali regmine eccleſiaſtico, ex ſuſpectis teſtibus dixiſſe ſatis ſit: quos falſi teſtimonij arguendos, non tantum teſtes probati, ſed etiam conditio quæ Eccleſiæ in hoc turbulentiſſimo & cruentiſſimo ſeculo fuit, ſub tyrannis & perſecutoribus, & ſequentium ſeculorum uerax hiſtoria, quæ in apertum adducet, quando & quomodo Romana eccleſia primatum ſuper alias eccleſias ſibi arripuit & uſurpauit, manifeſtiſſimè oſtendet.

DE EPISTOLIS DECRETALIBUS, ut uocant, ſeu Pontificum.

In tomis Conciliorum, ſingulis Romanis epiſcopis qui in hāc Centuriā cadūt, ut ſunt Clemēs, Anacletus, Euariſtus, Alexander, Sixtus, Teleſphorus, Higinus, Pius, Anicetus, Soter, Eleutherius, Victor, ſuæ attribuuntur epiſtolæ. Quia uerò de multis magnis rebus ex iſs teſtimonia proferuntur, non impudenter faciunt ij qui non prius fidem teſtibus adhibent, quàm ad normam ueritatis & fidei ſingula examinarint. Id autem ſi quis fecerit, euidentiſſima argumenta, eaq; quamplurima inueniet, quæ cum manifeſtè docebunt, haſce epiſtolas, ut uulgò habentur, nullo modo ab iſs hoc ſeculo ſcribi potuiſſe: ſed ab uno eodemq; indocto & inſulſo quodā fabricatore, qui longè inferiori uixit ſeculo, aut de integro cōfictas, aut fœdiſſimè corruptas eſſe. Nam habitus orationis, & totus contextus palàm prodit, unum & eundem autorē omnium epiſtolarū eſſe. Impoſſibile enim eſt, tot epiſcopis, de induſtria etiam ad ſtyli ſimilitudinē aſſuefactis, unam fuiſſe locutionem. Probant id non ſolum tota orationis facies & compoſitio, uerùm etiam phraſes eiuſmodi in multis epiſtolis ſæpenumero recurrētes. Præterea initia et occaſiones epiſtolarum, magnā inter ſe habent ſimilitudinem. Et quid argumēti aliud pleræq; habent, quàm de primatu ac regno eccleſiæ Romanæ, de ordinatione epiſcoporum, de non lædendis, accuſandis & deponendis ſacerdotibus, de appellatione ad ſedē Apoſtolicam? Hæ materiæ iſſdē rationib. ſubinde repetūtur & inculcantur. Deinde, ſi genus Latini et Græci ſermonis, quo Eccleſiaſtici et alij profani ſcriptores uſi ſunt hoc ſeculo cōferatur cū eo quod eſt in his epiſtolis, manifeſtè apparebit, δὶς διὰ πασῶν, quod dicitur, inter ſe diſtare. Etſi enim eo tempore Latina lingua nō adeò omni ſuo cultu & mundicie perfecta erat, atq; Iulij Cæſaris & Auguſti tempore: tamē nondum tam inſulſe, ineptè & barbarè quēquā locutū eſſe, teſtes ſunt multi eius ſeculi doctiſſimi uiri, qui puriſſimè, et elegātiſſimè loquuti ſunt: ut Plinius, Suetonius, Solinus, Tacitus, Iuſtinus, & alij quamplurimi. Nam multa in his epiſtolis parū latinè dicuntur: ut Epiſcopi ſunt obediendi, diligendi, & ſummoperè uenerandi, & non detrahendi uel lacerandi: ut in Euariſti epiſtola 2 uidere eſt. Iidem flores & ſingulares elegantiæ in Teleſphori epiſtola extant, ubi porrò & hæ ſcribuntur: Patres omnes ſunt uenerandi, non reſpuendi aut inſidiandi, &c. Itē, A quibus omnes ſe fideles cauere debent. Nec apud ullum eccleſiæ doctorem & ſcriptorem, qui hoc ſeculo uixit, aut etiā aliquot ſeculis pòſt, huiuſcemodi portētoſas phraſes reperias, quales ſunt, Epiſcopus epiſcoporum, primates epiſcoporum, patriarcha, archiepiſcopi, metropolitani: ut habentur in Clementis epiſtola 1. Item, Coepiſcopi principes maiores, minores, pōtifex, prophetia pro Chriſto, ſacrificare, epiſcopus regulariter ordinatus: in Clementis epiſtola 3. Apex ſanctæ ſedis, in ſede Apoſtolica ſeruire, ſacrificare Domino, pontificatus: in Anacleti 1 epiſtola. Dilectio ueſtra, regularis mutatio, epiſt. Euariſti. Vniuerſalis epiſcopus, Apoſtolicæ ſedis pontifex, Vict. 1. Corpus Domini ore conficere, miſſas facere, & ſimiles plus quàm ſexcentas.

Multa etiā paſſim in iſs ἀνακόλουθα, & prorſus non cohærentia conſuuntur, ut in Clementis 1 epiſtola: Hic ergo, hoc eſt, in hac præſenti uita poſitos, oportet nos agnoſcere uoluntatē Dei, ubi & agendi & ſacrificandi locus eſt. Quoniā in alijs locis ſacrificare et miſſas celebrare non licet, niſi in his in quibus epiſcopus proprius iuſſerit, aut ab epiſcopo regulariter ordinato, tenente uidelicet ciuitatē, conſecratus fuerit, &c. Poſtea ſequitur concluſio: Operum hic locus eſt, tempus uerò meritorum ſeculum futurum. Simile exemplum in 4 Clementis ſub finem extat: Sed & illa ſpecies caſtimoniæ obſeruanda eſt, ne paſſim & ſolius libidinis cauſa cum fœminis coeat quis, ſed poſteritatis reparādæ gratia, &c. ergo omnes peccauerūt, et egent auxilio Dei. In Teleſphori etiam epiſtola, ubi dicit angelicum hymnum eſſe recitandum ſolenniter in miſſarum ſolennijs, infert: Ipſi enim qui proprio ore corpus Domini conficiunt, &c. ſunt audiendi, obediendi, &c.

In multis etiam epiſtolis ſcriptura ualde ineptè citatur, in pleriſq; uiolenter & hiſtrionū more torquetur. Anacletus 3 epiſtola, Cephas indoctiſſimè et inſulſiſſimè caput & principium interpretatur. In 1. epiſtola illud, Tu es Petrus & ſuper hāc petrā, &c. exponit petrā, id eſt ſuper Romanā eccleſiam, ædificabo eccleſiam. Violentius uerò & craſſius illud eſt: Dominus per Moyſen loquitur, dicēs de Loth, Ingreſſus es quidem ut aduena, nunquid ut iudices? Ergo peregrina ſubmouenda ſunt iudicia. Nam illud Geneſ. 19. Ingreſſus es, &c. non Dominus per Moyſen loquitur, ſed Sodomitæ, hoſpites Loth ad ſtuprū poſtulantes, obijciūt & exprobrant ei, quòd cum ſit aduena Sodomæ, nolit tamen cupiditatibus ſuis obtemperare.

Nec pauca paſſim occurrunt in iſs perplexa & cōtraria. Vt autem unum de multis proferamus, in Eleutherij epiſtola, cū plurima de primatu Romanæ eccleſiæ dixiſſet, ſub finem hæc adijcit: Huius rei gratia uniuerſalis nobis (Gallis) à Chriſto Ieſu cōmiſſa eſt eccleſia, ut pro omnibus laboretis, & cūctis opem ferre nō negligatis. Hæc poſteriora deſtruunt priora. Nam ſi Gallis commiſſa eſt uniuerſalis eccleſia Chriſti, falſum erit, quòd prius Romanæ eccleſiæ attribuit primatum.

Formulæ etiam citationum arguūt, alio quàm hoc ſeculo has epiſtolas eſſe ſcriptas. Nā in pleriſq; epiſtolæ Clementis & Anacleti citantur, quæ cum ſint ſuſpectæ & ſuppoſititiæ, ut paulo pòſt declarabitur, etiam illis fidem derogant. Anicetus citat literas Clementis, cum quidē teſte Irenæo & Euſebio, Anacletus à Petro presbyter ſeu epiſcopus ſit ordinatus, nec titularis fuerit epiſcopus. Communis præterea formula eſt, qua Anacletus, Euariſtus, Alexander et alij utuntur, iuxta ſanctorum patrum & canonum inſtituta, &c. Item, Hæc ab antiquis, ab Apoſtolis, à ſanctis patrib. accepimus,

mus, ſic Apoſtoli ſtatuerunt, & ſancta Romana tenet eccleſia: Anacl. 2. Sed quos ſanctos patres uocet, cum Anacletus ſit à Petro ſecundus, ſecundum Euſebium et Irenæum & probatiores autores, aut tertius ſecundum recentiores? Idem de Euariſto dici poteſt, qui allegat autoritatem patrum, Apoſtolorum, eorumq; ſucceſſorum: quaſi longiſsimo tempore poſt Apoſtolos ſcripſerit, cum tamen aliquandiu cum Apoſtolis uixerit, & Ioanne adhuc ſuperſtite epiſcopus factus ſit, nempe ſub Domitiano, ut Damaſus teſtatur. Materiæ quoq; rerum, quas is temporis ſtatus requirebat, citra controuerſiam arguunt, non eſſe autores Romanos illos primos epiſcopos. De rebus enim & ſtatu eorum temporum, ne unum quidem habent uerbum. Nihil de perſecutionib. nihil de periculis Eccleſiæ, et quaſſationibus quas tamen frequentes fuiſſe certò cōſtat, meminerunt: nihil item de doctrina, de officio epiſcopali et cura gregis dicunt. Quid enim magis eo perſecutionis tempore ſcribere conueniſſet, quàm cohortari pios ad conſtantiam in confeſsione, & tolerātiam in cruce, ad uerā inuocationem pro mitigatione afflictionis? item, cū eo ſeculo ab ethnicis & hæreticis uehementer affligerētur paſsim Eccleſiæ, quæ fuiſſet commodior materia literarum, quàm refutare hæreticorum dogmata, armare miſeras oues Chriſti contra eorum fraudes & idololatria ac rabiē paganorū? In aliorū huius ſeculi autorū ſcriptis hæ ſunt uulgares materiæ, ut aut neceſſarios fidei articulos illuſtrent, aut hæreticos refutent, aut contra ethnicos et philoſophos & Iudæos pugnent, aut apologias pro Chriſtiana religione edant, aut de martyrum cōſtantia & cōfeſsione narrent. Verùm nihil horum in his ineſt epiſtolis: aut ſi quid ineſt, nō congruit cum controuerſijs & rebus huius ſeculi. Quæſtio enim illa, an filius ſit minor patre, an filius ſolus habeat immortalitatē, Arij tēpore agitata eſt, et non hoc ſeculo.

Præterea à ueritate hiſtorica alieniſsima in ſingulis Epiſtolis cōtinentur plurima, quæ apertorū mendaciorum accuſant & cōdemnant ſuos autores. Nam in Clement. 1. epiſt. multa de Petro à ueritate aliena dicuntur: quòd ſit primitiæ electionis Domini, & primus ac potētior Apoſtolus, cui ſoli primùm pater filiū reuelarit, et quē Chriſtus iuſſerit obſcuriorē Occidētis plagā illuminare. Ioānis enim primo Andreas prior ad Chriſtū uenit, & poſtea Petrum adducit, et Marci 1, nō ſolus Petrus, ſed cū eo Andreas, & paulo pòſt Ioānes & Iacobus uocantur. & Galat. 2, Petro cōcreditū eſt Euāgeliū circūciſionis, &c. Item, quòd Petrus fundamentum Eccleſiæ ſit definitus, contra illud 1. Cor. 3. Fundamentū aliud nemo ponere poteſt, præter id quod poſitum eſt. quod eſt IESVS CHRISTVS. Et quod Petrus integrè potuerit implere præceptum: cum tamen Petrus illam regulā Chriſti obſeruarit, Si omnia feceritis, dicite, Serui inutiles ſumus: & Chriſtus ſolus dicat, Ego ueni legem adimplere. Et quòd Petrus Clemēti mādarit, ut Iacobo de ſua morte ſcribat: cum non potuerit ignorare, Iacobum ſeptē annos ante ſe mortuum eſſe, præſertim cum quotidiana ferè commeatio Chriſtianorum et aliorum hominum ex Roma Hieroſolymam eſſet, & econtrà: nec tam demens fuerit, ut ad mortuum ſcribere præciperet. Nec illud admodum uerò ſimile eſt, quòd Petrus Clementē paulo ante mortem Romanū ordinarit epiſcopum. nam Paulus in epiſtola ad Philippenſes teſtatur, Clemente ſuū cooperariū fuiſſe: nec eum appellat Pontificē Romanū epiſcopū uniuerſalem, caput eccleſiæ: nec Petrus in 2 epiſt. quam etiam paulo ante mortem ſcripſit, mentionem Clementis facit, nec eius aut alterius primatus: quod ſanè debuiſſet facere, ne Eccleſiæ ignorarent, Petro mortuo Clementem & Romanos ſucceſſores caput Eccleſiæ futuros. Anacletus, ſi uerum eſt quod in 2. epiſt. dicitur, à Petro presbyter Romanus eſt ordinatus. Presbyteri autem erant epiſcopi, ut ex Pauli & Petri epiſtolis conſtat. Quòd ſi Anacletus à Petro Romæ ordinatus eſt epiſcopus, quomodo Clemens potuit Anacleto adhuc uiuo ordinari, ſi nefas fuit in eodē loco plures ordinari epiſcopos? Quæ à Platina & alijs aſſerūtur ad recōciliandā hæc pugnantia, recentiorū cōmenta ſunt, & ignorantur ab ijs qui in hoc ſeculo uixerunt, ut eſt Irenæus & alij: & qui uicini fuerunt, ut Euſebius & alij. Eiuſdem generis & illa ſunt, quæ de gradibus epiſcoporum finguntur, quòd Petrus iuſſerit in gētium urbes, ubi antea archiflamines maiores erant, collocare patriarchas ſeu primates: ubi uerò minores, eò archiepiſcopos: in alia uerò magna oppida, metropolitanos: in cætera uerò, epiſcopos: ſaltē illud caueretur, ne in uicos & parua caſtella epiſcopi cōſtituerentur, ne nomē eorum uileſceret: & ne in uno oppido duo aut tres eſſent epiſcopi, ſed in ſingulis ſinguli. Clemens in prima. Nam Petrus in ſuis epiſtolis, quarū poſtremam paulo ante mortem ſcripſit, nullam iſtorum graduum mentionem facit & 1. Pet. 5. miniſtros Eccleſiæ tātum presbyteros, et quidem ſe compresbyterum uocat: nec uſquam epiſcoporum, Metropolitanorum, Archiepiſcoporum, Patriarcharum, Papæ & ſimilium titulorum meminit.

Iacobum fratrem Domini Clemens 1. epiſt. uocat epiſcopum epiſcoporum, regentem omnes Eccleſias, quæ ubiq; ſunt fundatæ: quod à ueritate remotiſsimum eſſe, quis non uidet? & quidem in 5. epiſt. tantum Coepiſcopus appellatur ab eodem.

Nec illud uerò conſonat, quòd Clemens 5. epiſt. ait, ſe Hieroſolymis uidiſſe, unà cum Iacobo Iuſto et alijs, quòd diſcipuli omnia communia habuerint. Nam Nicephorus lib. 2. cap. 35 & alij teſtantur, Clementem à Petro ſub Nerone tandem conuerſum eſſe.

Ne hoc ei ſeculo congruit, quòd infamiæ nota inobedientes epiſcopis puniendos ſtatuunt: Clemens epi. 3. Alexand. 1. epiſt. Teleſphorus, Pius etiam curiæ eos tradi præcipit. Nam ea pœna legum ciuilium erat, quam non epiſcopi, ſed Imperatores irrogabant: quorum edictis Chriſtiani, maximè uerò epiſcopi, non tantum pro infamibus, ſed pro ſceleratiſsimis, tanquam ἀδιάφορα, omnes ſimul habebantur.

Varij deſcribuntur ritus in his epiſtol. quales ſunt, de baptiſatis oleo per orationem cōſecratio inungendis, Clem. 3. deq; ijſdem ſeptiformi ſpiritus ſancti gratia cōſignandis et confirmandis, ut perfecti fiant Chriſtiani: epiſt. 4. Clement. De miſſæ celebratione, ne fiat ſine iuſſu epiſcopi, nec in alio quàm in loco conſecrato: ita enim nouum et uetus Teſtamentum docere, et Apoſtolos à Chriſto accepiſſe, et alijs porrò tradidiſſe: Clem. 2. Anacl. 1. Porrò adijcitur, ſeptem aut quinq; aut tres diaconos & ſubdiaconos, & reliquos miniſtros ſacris

ueſtibus indutos, à fronte & à tergo, preſbyteros uerò à dextra leuaq; conſiſtere debere, ſacrificante Epiſcopo. Euar. 1. eadem repetit.

Sed hos ritus, neq; uetus neq; nouū Teſtamētū, neq; Chriſtus neq; Apoſtoli docuerūt: & ſic nō eſſe obſeruatos Romæ hoc ſeculo, teſtari poteſt ueraciſsimus teſtis Iuſtinus, qui in 2. Apologia ritū baptiſmi & cœnæ Dominicæ ſimpliciſsimè deſcribit: nec olei, nec locorū cōſecratorū, nec ueſtiū, nec aliarū rerum meminit. Quid quòd Irenæus lib. 1. cap 18. Valentinianos narrat, alios quidem oleum in aquā, recitatis quibuſdam uerbis, infudiſſe: alios uerò, baptiſatos opobalſamo inunxiſſe: ut magis hæreticorum, quàm orthodoxorum mos hic inungendi tum temporis fuiſſe uideatur.

Nec ordinationis ritus, qui Anacleti epiſt. 2 deſcribitur, de imponēdis 4. Euāgelijs, & oleo chriſmatis, hoc ſeculo in uſu fuit. Nec tempori & ueritati congruūt illa decreta de appellatione ad Rom. ſedem, de comparitione, de Epiſcopo pulſo ante iudiciū reſtituēdo, de ſacris uaſis nō tāgendis niſi ab hominib. ſacratis, neq; à monachis aut ſacris fœminis, de aqua & ſale benedicēda, et aſpergēdo populo ut ſanctificetur, de nō ſeruandis chirographis ui extortis: qualia paſsim extāt in Anacleti, Alexādri, Higyni, Eleutherij literis. Nā ab Apoſtolis, quib. pleraq; adſcribuntur, nuſquā ſtatuta leguntur, & à doctrina eorū prorſus abhorrēt. Nā propter perſecutiones perpetuas eius temporis, ſtudia, labores docendi, paupertatē, ſummumq; contemptū, nō licuit, nec uacauit eis, lites in curia Rom. coram Papa mouere & tractare: quod circa 400 Domini annum, aut etiam ſerius, primùm factitari cœptum eſt.

Alia præterea multa et infinita penè in ſingulis Epiſtolis, in ueritatē apertè impingunt. Anacletus 1. 2. 3 generalē politiæ Eccleſiaſticæ formā deſcribit, qualis tunc nō fuit. & epiſt. 3. fabulatur, ſe tomū de primatu ſcripſiſſe. ſed eius ſcripti nuſquam fit mentio. Vero etiam abſimilimum eſt, quod Euariſtus 2 epiſt. fingit, Aegyptios ſuos epiſcopos pepuliſſe. Nā eo loco res Chriſtianorū tum erāt, ut nuſquam tutò uerſarētur ipſi, ob immanē crudelitatē perſequutorū. Simile & illud eſt, quòd uult ſuas literas per omnes Eccleſias Africanas legi, & dicit ijs præfectorū literas adiunctas eſſe. quod haud uerum eſt. nam neq; id factū eſſe probari poteſt: nec præfectis, qui ſub Traiano atrociſsimè perſequebātur eccleſiā, cum epiſcopis Chriſtianis ullatenus cōueniebat. epiſt. 2. Victor Theophilū Alexandrinum uocat epiſcopum: cum Cæſareæ & non Alexandriæ fuerit.

Pius & Victor in literis, ubi præcipiūt Paſcha eodem modo ubiq; debere obſeruari ab omnib. Eccleſijs, addunt rationē: quia non deceat membra, id eſt, alias eccleſias, à capite, id eſt, Romana ſede diſsētire. Sed huius rationis neq; Irenæus neq; Euſeb. meminerūt, ubi eam cōtrouerſiam deſcribunt: nec Polycarpus, nec Irenæus, nec Polycrates, Iuſtinus, Clemens & alij Romanum epiſcopum pro capite Eccleſiæ agnouerunt.

Poſtremò, nec tempus, quo datæ inſcribuntur literæ Alexandri, Teleſphori, Higyni, Pij, Aniceti, &c. cum ueritatis norma congruit.

Cæterùm ſi reliqua ad fidei ἀναλογίαν et ad amuſſim doctrinæ prophetarū, Chriſti et Apoſtolorū examinantur, ipſa myſterij iniquitatis fundamenta & inſignia inueniūtur: qualia ſunt, Prohibitio cōiugij. Clementis enim 2. epiſt. ſacerdotib. interdicitur, ne poſt ordinationem uxores retineāt. quod ſi nō fecerint, ab officijs maiorib. remouētur. Euariſtus mulierē uiro, qui adulterium admiſit, iubet recōciliari, aut innuptā manere: cum tamē Paulus parti innocenti permittat ius nuptiarum, 1. Cor. 7. Et prohibitio ciborū. Teleſphorus enim clericos ſeptē hebdomadas ante Paſcha à carne ieiunare præcipit. Et diſtinctio laicorū & clericorū ſeu ſpiritualiū propter ſanctitatē, de qua Clemēs 1. et Teleſphorus in ſua agunt epiſtola: cum tamen omnes pij dicātur ſancti in Scriptura. De maioritate Epiſcoporum & ſacerdotū ſuper Principes et magiſtratus, de qua Clemēs in 1. & Anacletus in 1 Epiſcopos iubet cauſas ſeculares unà cū iudicib. expedire & iudicare: cōtra illud, Principes gentiū dominātur, uos aūt nō ſic. De nō arguēdis aut damnādis Epiſcopis et ſacerdotib. nam Clemens in 1. Anacletus in 1. 2. 3. Euariſt. in 2. Alexāder in 1. Teleſphorus in 1. Pius in 1. 2. multis ineptis rationib. hoc obtinere cōtēdunt, & ualde indeſtinctè loquūtur, et quidē Petrū huius doctrinæ faciūt autorē. Argumēta autē, ut breuiter annotemus, hæc ſunt. Primum, Paulus dicit: Pro minimo nobis eſſe debet, ut à talib. arguamur, uel ab humano die. Secundum: Leges diuinæ & humanæ prohibent maiores à minorib. accuſari. Tertium: Homo nō patitur ſeruū ſuum ab alio iudicari, Clem. 2, Anacletus uerò 1. 2. 3. has adijcit rationes: Iniuria ſacerdotum ad Chriſtum pertinet, cuius uice fungūtur. altera: Qui uos tangit, tangit pupillā oculi mei. tertia: Deus ſuperbis reſiſtit, humilib. autē dat gratiā. quarta: Nolite omni ſpiritui credere, inquit Ioannes, &c. quinta: Quia unuſquiſq; pro ſe Deo rationem reddet. ſexta: Quia gratiæ plenitudo adiectione nō indiget, nec ulla requirit cōmendationis augmēta. quaſi dicat: quia non poſſunt errare. ſeptima: Quia dominus non per alium, ſed ipſe, ſacerdotes ementes & uendentes flagello ex templo eiecit. octaua: Quia Deus ſtetit in ſynagoga deorum: &, Dixi, dij eſtis, & filij excelſi omnes. nona: Quia Paulus dicit, Tu quis es qui iudicas ſeruum alienum? Teleſphorus addit hanc rationē: Quia diſcipulus nō eſt ſuper magiſtrum, & huius decreti fructum & finem ſubijcit: Hunc murū firmiſsimū ſtatuerunt patres noſtri, & nos cum eis, cōtra perſequutores noſtros, ut hoc remedio eorum pellātur machinamēta, & uos ſanctiores & ſecuriores famulari mereamini ueſtro Saluatori. De primatu Romanæ eccleſiæ. Anacletus enim epiſt. 3. ait, nō ab Apoſtolis, ſed ab ipſo Domino ſaluatore primatum obtinuiſſe, et eminētiā poteſtatis ſuper uniuerſas Eccleſias ac totum Chriſtiani populi gregem aſſecutā eſſe: & Apoſtolos iuſsione Saluatoris ſtatuiſſe, in maiorib. quæſtionib. ad Romanā eccleſiā appellandum eſſe: epiſt. 1. 2. 3. Idem poſtea alij repetunt et ſtabiliunt, ut Euariſtus 1. Alexander 1. Pius 1 et 2. Anicetus & Victor. Rationes autem frigidiſsimæ proferuntur, quas adſcribimus, ut ineptitas cōſpiciatur. Prima, quia Petro dixit Chriſtus: Tu es Petrus, & ſuper hanc petrā id eſt, Rom. ſedem, ædificabo uniuerſam eccleſiā. Secūda, quia Petrus & Paulus mortui ſunt Romæ. Tertia: quia Paulus Rom. 1. ait, ſe ſine intermiſsione memoriā Rom. eccleſiæ orationibus ſuis facere. Quarta, quia Petro à Domino eſt cōceſſum, & ipſi Apoſtoli uoluerūt

ut

ut reliquis omnib. præeſſet Apoſtolis,et Cephas,id eſt caput & principiū teneret Apoſtolatus. Quinta,quia Apoſtoli ſtatuerunt inter ſe,ut epiſcopi ſingularū gētium ſcirent, quis inter eos primus eſſet. Sexta,quia in ueteri Teſtamento Moiſes & Aaron primi erant.Ergo ſi ortæ fuerint difficiliores cauſæ,ad ſanctæ ſedis apicē quaſi ad caput refertur, ut Apoſtolico terminetur iudicio. Victor 1.epiſt.ſic ratiocinatur: Petro dictum eſt, Quicquid ligaueris,&c.ergo appellandum eſt ad ſedē Romanā.Hæc autē fundamēta et inſignia myſterij iniquitatis eſſe,à Paulo 1.Tim.4.2.Tim.2. 2.Theſſ.2. Pet. 2.& in Daniele atq; Apocalypſi prædictum eſt.

Poſtremò,næui et manifeſtæ corruptelæ ſanæ doctrinæ in ijs reperiuntur, cuiuſmodi aliquas recēſebimus. Primum enim, diſcrimen ueteris & noui Teſtamenti tollitur,Anacleti epiſt.2.& in alijs paßim,ubi ſacerdotium.cuius autor Petrus ſit,perinde ut in ueteri Teſtamento ſtatuitur:& ad Moſaicas leges,de purificatione & alijs rebus,pij obligantur: cum tamen lex & Prophetæ uſq; ad Ioannem tantum durēt,et in nouo Teſtamento nō ſit externū,ſed tantum ſpirituale ſacerdotiū commune omnib.Chriſti fidelib.1.Pet.2.Hebr.9.Deinde,doctrina de libero arbitrio in Clementis 1. & 3. & alijs corruptè proponitur. Voluntatis enim uirib.tribuitur non tantum uelle in rebus ad ſalutē pertinentibus, ſed etam perficere,et miſericordiam cōſequi: cum tamen Deus ſit, qui faciat ut uelimus & perficiamus. Tertiò,ab Anacleto epiſt.2.doctrina de pœnitentia uiciatur:immiſcetur enim ſatisfactio.Et Alexander epiſt. 1.peccata ſacrificijs deleri docet,& propter recitationem paßionis Deum placatum iri,& peccata remittere.Item,ſacerdotes precibus & oblationibus delere et cōſumere peccata populi,epiſt.2 affirmat. Quæ blaſphema & cōtumelioſa ſunt aduerſus opus & ſanguinē Chriſti,quo ſolo redempti ſumus,& qui unica oblatione nos cōſummauit. Hebr.9. Quartò,de iuſtificatione Clemēs 1.3.4.& alij paßim non rectè docent.nā Clem. 1.de fide ualde ineptè & frigidè loquitur,& ſe ita declarat,quòd ſentiat fidē ſignificare ſolam noticiā Symboli,& eſſe tātum initiū & fundamētū ſalutis.Deinde nō gratis,propter Chriſtum,abſq; operib. ſola fide nobis ſalutē cōtingere docet.ait enim,per temporalia officia nos æterna gaudia mereri:item cōfeßione,quæ ſacerdoti fit,fide et bonis operib.æterni ignis pœnas nos effugere,et ad perpetuæ uitæ præmia peruenire.Dicit porrò,ſalutē animarum,et uitam bonis actib.præparari.epiſt.3.ait,ex proprijs geſtis hæredē bonorum cœleſtium pro bonis actib.baptiſandum fieri, & hominem bonis operib.tāquam abundāti uiatico repletum,ad regnum Dei peruenire debere.epiſt. 4, repletos bonis operib.hæredes uitæ æternæ effici aſſeru,et quidē Petrū ſic docuiſſe impudentißimè aſſeuerat: cum tamen Acta Apoſtolorū et epiſtolæ Petri apertè teſtentur,quòd Petrus gratis,abſq; operib.ſola fide propter meritū Chriſti,peccatores pœnitētes iuſtificari docuerit. Act.enim 2.interrogatus à Iudæis,quid facere debeant,ut effugiāt iram Dei?inquit:Delictorum pœnitētiā agite, et baptiſetur unuſquiſq; ueſtrûm in nomine Ieſu Chriſti, in remißionē peccatorum,et Act.4. Nec eſt in alio quoquā ſalus:nec eſt aliud nomen ſub cœlo datū inter homines in quo oporteat nos ſaluos fieri.Acto.10. Huic teſtimoniū perhibēt omnes prophetæ,&c.1.Pet.1. Virtute dei cuſtodimini,per fidē,ad ſalutē. Quintò,exauditio orationis nō in fide et nomine Ieſu Chriſti, ſed in bonis moribus & operibus,Clem.1.& in oblationib.& dignitate ſacerdotum,Alex.2,collocatur:& quidē pro mortuis orare,eleemoſynaſq; dare, & exequias peragere, Petrus iußiſſe dicitur 1.Clemē.Sed hæc à ſana doctrina de oratione diſſonare, & à Petro nuſquā tradita eſſe, quis eſt qui ignoret?cum nihil eorū in Petri literis,nec alibi uſquam in Scriptura præcipiatur. His ſimile eſt, quòd Clem.3.dicitur,neminem pro eo quod ignorauit, iudicatum iri: ſed tantum pro eo quod quis ſciuit, & nō fecit:cum tamen Chriſtus dicat,Seruus ignorans uoluntatē Domini,uapulabit. Et quòd Apoſtolorum meritis attribuitur eiectio dæmoniorū:cū Scriptura uerbo Dei,fidei & nomini Chriſti eā uim adſcribat,Marci 16.In nomine meo dæmonia eijcient.Sextò,ſana etiā doctrina de libertate Chriſtiana multis modis deprauatur.uariæ enim traditiones humanæ coaceruātur,quibus cōſciētijs laquei ponūtur,& opinio meriti & cultus affingitur.cuiuſmodi ſunt, traditio de cōfeßione auriculari,1.Clem. De reliquijs fragmentorū poſt cœnā Domini, de uaſis ſacris,de palla,de uelo & alijs: ubi trāſgreſſorib.pœna anathematis etiā à Petro ſtatuta dicitur.Clem.2.De uitāda mēſtruata. De purificatione, Clem.4.De cōmuni uita,Clem.5.De publica ſolēni benedictione cōiugum in tēplis,ad quem ritum neceſſariè obligari uult omnes eccleſias,Euar.1.De aqua benedicta,Alexand.1.De uaſis ſacris nō cōtrectandis,niſi à ſacratis,Deoq; dicatis hominibus: ſi enim id fiat, tum nō tātum attingentē,ſed totū populum puniri:Six.1.Neq; à ſacratis fœminis incenſum ad altare deferendū.Sot.2 De ieiunio.Teleſ.1. De uniformi obſeruatione paſchatis Pij 1.Vict.1.De radēdis capillis in modū ſphæræ, Anicet.1. Septimò, Quædā etiā planè ſuperſtitioſa.nam in Anacl.2.de oleo ſeu ſancto chriſmate (ut uocat)quo iubet epiſcopos ordinandos inungi,dicitur, quòd in eo uirtus ſpiritus ſancti inuiſibilis permixta ſit:quod nullius ſcripturæ autoritate probari poteſt,et planè ſuperſtitioſum eſt.in Alex.1.aquæ cū ſale benedictæ uis ſanctificādi aſperſos adſcribitur:quod cū fiat ſine Dei mādato,idololatricū et ſuperſtitioſum eſſe manifeſtū eſt.

Ex his pius lector facilè intelligere poteſt, has literas haud ab alijs quàm à miniſtris myſterij iniquitatis,nec alio tempore quàm eo cum myſteriū iniquitatis,fuit in ſummo cōſtitutū gradu,ſcribi potuiſſe. Id autē etſi adhuc ſuperſtite Paulo agere inceperat,2 Theſ.2.& in ea urbe quæ dominiū ſuper reges terræ tenebat, agere debuit. Apoc.17.tamen in ea luce Euāgelij, & in tā triſti perſecutionū ſtatu,nō eſt ueriſimile,adeò apertè in Romanis epiſcopis ſeſe exeruiſſe. Nam de primatu Rom. eccleſiæ ante Nicenā ſynodū, & multis annis pòſt,nullā fuiſſe quæſtione,ex hiſtorijs fide dignis & uetuſtißimis patrib.apparet.Et ſicut in ſexta Carthaginenſi ſynodo,ut infrà dicemus,primatus Papæ eſt refutatus:ita hoc ſeculo pij doctores nō tuliſſent tales epiſtolas Clemētis et aliorū Romanorū epiſcoporū,mēdacijs,næuis et errorib.plenas.Dionyſium Corinthi. Pynitū,cœlibatus onus fratrib.imponentē,arguiſſe dicitur.et Apollonius,eccleſiaſticus ſcriptor,de Montano ait,(Euſeb.5. cap.18) Hic eſt qui docuit nuptias ſolui,& qui ieiuniorum leges primus impoſuit. Apollinaris (Euſeb.5.cap. 15)in Montano reprehēdit,quòd nimia cupiditate pri-

matus acceſſus, in hæreſin inciderit. Hi et alij doctores ſi Romani epiſcopi huiuſmodi epiſtolas ſcripſiſſent, quales nunc extant, apertè ijs reſtitiſſent. Quod quia nuſquam legimus, putamus quiduis potius de ijs qui hoc ſeculo Romanæ eccleſiæ præfuerunt credendum, quàm has ab eis ſcriptas eſſe literas.

Accedit inſuper autoritas aliorum antiquiſſimorum teſtiũ, ad excuſandos Romanos epiſcopos, ne harũ epiſtolarũ autores credantur. Nã Euſebius, qui Bibliothecam inſtructiſſimam habuit, quemq́;, cùm Conſtantino Imperatori Romano intimus eſſet, nihil potuiſſet latere memorabiliũ rerũ Romanorũ epiſcoporum, tantũ Clementis & Victoris literarum meminit: neq; tamen earum quæ nunc extant, ſed aliarum: cæteris uero huius ſeculi Rom. epiſcopis nullas adſcribit. Nec Damaſus, ſi manuſcriptis potius q̃ impreſſis credatur exemplarib. ulli epiſcopo Rom. eas quæ nũc extant attribuit epiſtolas. quod miraculi penè inſtar haberi poteſt, Romanum epiſcopum ex profeſſo ſuorum anteceſſorũ uitas deſcribentem, & tam uicinum eorum ſeculo, non meminiſſe Epiſtolarum. Quid hoc aliud, quàm apertũ Damaſi teſtimonium, nullas unquam tales ab ijs ſcriptas extitiſſe? Nec Hieronymus mẽtionem earum facit, cum tamen aliàs ſcripta cuiuslibet inſignis doctoris ſcrupuloſe etiam annotare ſoleat. Quid? quòd in ſexta Carthaginenſi ſynodo (ut infrà patebit) ubi Rom. epiſcopus primatum probare iubebatur, nulla fit mentio harum epiſtolarum: quas, ſi tum extitiſſent, aut pro authenticis habitæ eſſent, magna cum ſolennitate, triumpho & fructu in medium protuliſſent. Nec facilè reperias has epiſtolas ab ullo patrum, aut fide digno autore, ab hoc ſeculo uſq; ad Caroli magni ætatem, citari: et nõ eſt abſimile uero, circiter id tẽpus, cũ Eccleſiæ occidẽtales paſſim ex Romana bibliotheca libros peterent, fraude Romanorũ epiſcoporũ imperium ſuper omnes nõ modò eccleſias, ſed etiã ſuper reges & principes terræ affectantiũ, cõfictas, ſuppoſitas, & late ſparſas eſſe. Et Gratianus pleraq; decreta, quæ in horum epiſtolis extant, alijs attribuit pontificibus: & ea quæ ipſe his adſcribit, in eorum epiſtolis non extant. Vnde liquidò cõſtat, nec Gratianum omnes iſtas epiſtolas agnouiſſe: ideoq; poſt eum pleraſq; confictas eſſe, & ſi quas ille habuit, alias tamen ab his fuiſſe. Cæterùm, fuerunt etiã alij, qui ante hanc noſtram ætatem cenſuerunt, has Põtificiũ epiſtolas nõ eſſe genuinas, ſed ſuppoſititias. Quidã monachus cognomẽto Kaltheiſẽ, q ante LX annos aut amplius, hæreticæ prauitatis inq̃ſitorẽ egit, in tractatu, An imperium ſit unquam à Romanis ad Græcos translatũ, ſic ſcribit: Nunc, meo iudicio, illa de Conſtãtini donatione apocrypha ſunt: ſed fortaſsis quędã alia lõga & magna ſcripta, S. Clementi & S. Anacleto attributa, ſummis põtificibus, in quib. uolẽtes Rom. ſedẽ, omni laude digniſſimam, plus quàm expedit exaltare, ſe penitus fundant: cũ tamẽ omnino nõ uideãtur illorũ ſanctorũ epiſtolæ, cõſideratis cõtentis in ijs. Scribitur enim in epiſtolis Clemẽtis, quomodo Papa fuerit et Petri ſucceſſor, & poſt Petri mortẽ ad S. Iacobũ has fingit ſcriptor miſiſſe epiſtolas, qui fuit frater Domini, et Hieroſolymorũ epiſcop. & eſt tamen hoc omnino falſum cum ſit manifeſtũ, prius Petro Iacobũ VIII annis finiuiſſe martyrio uitam. Scribit quoq;, ipſum Clemẽtẽ ſucceſſorem fuiſſe Petri. Sed hoc idem in alijs, quæ S. Anacleto adſcribuntur, legitur. Sed ſi hoc eſſet uerum, quomodo ſancti uiri Hieronym. Auguſtinus, Optatus Mileuitanus, & cæteri qui omniũ pontificũ Rom. catalogum poſuerunt, hoc ignoraſſent, qui Clementem non interſerunt, uel ſaltem non immediatè poſt Petrum ponunt: ſi ipſas Epiſtolas aut tunc uidiſſent, aut pro authenticis habuiſſent? Inuenitur inſuper in ipſis Epiſtolis de epiſcoporum à ſacerdotib. differentia, quæ tamẽ longo tempore poſt hunc, ut Hieronymo placet, et Damaſo, in Eccleſia orta eſt. Hactenus Kaltheiſen.

CAPVT VIII.

DE SCHISMATIBVS.

DICTVM eſt de manifeſtis hæreſibus ſeu erroribus. Iam de alio quodam errorum genere agemus, quos ſeu occultos ſeu clam ſerpẽtes appellare poſſis: qui inter ipſos præcipuos Eccleſiæ doctores, amplectentes & profitentes unũ et idẽ ſane doctrinæ corpus, diſſenſiones et concertationes cõcitarunt, atq; eas quidem in reb. non uſq; adeò magni momenti, ut in ritibus aut ceremonijs, magno tamen cum Eccleſiæ malo.

SCHISMA DE PASCHATE.

NOtiſſimum eſt illud ſchiſma et diſsidiũ, de diuerſitate in celebrãdo die Paſchatis, quod nõ leuiter quaſſauit eccleſias diuerſorum locorũ aliquot ſeculis. Ac uidetur diabolus toties, quoties eã diſſenſionẽ et certamẽ mouit, hoc conatus eſſe, ac præcipuè ſpectaſſe ut memoriã et beneficia paſsionis et reſurrectionis domini extenuaret, incertum & inutile redderet: ſimul et myſterium iniquitatis proueheret, ac filiũ perditionis paulatim cõſtitueret & formaret. Non enim poſtrema hæc cõtrouerſia de Paſchate, occaſio ei fuit, qua caput efferre ſuum & tyrannidẽ exercere auſus eſt. Sed quod habuerit initiũ, et quos progreſſus fecerit hæc diuerſitas, breuiter exponamus. Conſtat, Apoſtolos doctrinã de libertate Chriſtiana, quam diligẽter tradebant, etiã ipſa re profeſſos eſſe, et exercuiſſe, unde nec autores eos fuiſſe ceremoniarũ legimus, nec ad aliquas certas obſeruationes ullas Eccleſias alligaſſe: nec diuerſitatẽ quidẽ externorum rituũ, ſi uſpiã eſſet, pro libertatis Chriſtianæ iure admodum curaſſe. Quo factum eſt, ut cum Ioannes & Philippus in Aſia Paſcha Iudaica obſeruatione celebrarẽt, decimaquarta ſcilicet luna poſt æquinoctiũ uernũ: alij aũt Apoſtoli & eccleſiæ occidentales celebrarent die dominico proximè ſequente: illa diuerſitas ne animaduerſa quidem, nedũ reprehenſa ab aliquo fuerit: nec quidem aliquãto pòſt, quãdiu doctrina de libertate Chriſtiana in ceremonijs adiaphoris perſpicuè tradita & obſeruata eſt, aliquid turbæ dederit. At cũ ſub annũ Chriſti 163, & deinceps, doctrina illa de adiaphoris fieri inciperet obſcurior, ac ceremoniæ ſimplices ꝑ quorundã ſeu negligentiã ſeu imperitiã (ut Irenæus teſtatur apud Euſeb. lib. 5. cap. 26.) eſſent mutatæ: tum demum deprehenſa eſt diuerſitas, cùm in alijs ceremonijs tum maximè in Paſchate & ieiunijs. Acceſſit eò, quòd plurimi in Aſia adhuc Iudæi erãt, qui patrios mores & cõſuetudinẽ obſeruabant, plus aliquanto quàm neceſſe erat, ueteri illi rationi tribuẽtes, nec probabãt gẽtes ab ijs diſcrepantes. Deinde, quia pòſt feliciter propagato in Aſiæ partes Euangelio, gentiliũ eccleſiæ iã fiebant celebres, & libertate gaudebant. Quamobrem & à

Iudæis

Iudæis, quiq; ijs addicti erãt, ſine ſcãdalo diſsidere nõ poterant, cum honorandum eſſe diẽ Dominicũ propter reſurrectionẽ cenſerẽt, atq; ideo aliter Paſcha agendũ cõtenderẽt, quàm apud Iudæos: quòd uetus Paſcha iã abrogatum eſſet, ceſſaſset. Hinc igitur proculdubio iſtæ contẽtiões initio per plures annos leuiter ſubinde motæ, et quaſi ex cinere interdũ emicãtes, in magnũ incendium et manifeſtum ſchiſma eruperunt. Quod cum cõtra cõcordiã fidei nõnullis uideretur, inita ſunt conſilia: et cogitatum eſt, quo pacto ea diuerſitas cõponi, et ad cõformitatem aliquam deduci poſſet: ſed quæ conſilia & ſtudia, quos progreſſus et ſucceſſus habuerint, ex ſequentib. clarum fiet. Etſi igitur in pluribus locis eam diuerſitatem motuum aliquid et diſſenſionũ peperiſſe non eſt dubiũ: attamẽ à Melitone Sardenſi epiſcopo, qui anno Chriſti 166 claruit, & librum de Paſchate cõſcripſit (ut Euſeb. refert lib. 4. cap. 26.) memoriæ proditũ eſt, quæſtionem ſeu de ſabbato ſeu de Paſchate (idẽ enim in utraq; quæſtione ſpectatum eſt) motã eſſe apud Laodiceam ſub Antonino Vero & Seruilio Paulo Aſiæ procõſule, quo tẽpore Sagaris Laodicẽſis epiſcopus martyriũ fecit. Quo item eodem tempore Pius Romanus põtifex, ſi quæ fides eius epiſtolarũ eſt, ex reuelatione Hermetis, decreto cõſtituit, Paſcha die dominico celebrandum eſſe. A quibus autẽ Laodiceæ hæc quæſtio mota & agitata ſit, nõ legitur: quia nec Melitonis, nec Clemẽtis de Paſchate liber, nec Egeſippi monumẽta ad nos peruenerũt, ex quib. certi & explicati aliquid haud dubiè haberi poſſet. Igitur ex illis hiſtorijs quæ extant, autores præcipui eius cõtrouerſiæ Romani ſunt epiſcopi: ut Anicetus, Soter, Pius cũ Hermete ſuo, Eleutherius, atq; inter hos Victor maximè. Omnib. enim illis hoc ſtudiũ et conatus ſingulares fuiſſe apparet, ut Aſiaticos ad ſuos ritus quoquo modo perducerẽt: ſed quib. ſe oppoſuerũt, Melito, Polycarpus ac forſan Egeſippus: quem ſub Vero Romã ueniſſe, Euſebius ſcribit: ſed negociũ, quãobrẽ uenerit, nõ explicat. Polycrates itẽ et alij doctores Aſiatici, quorũ alij Ioannis et Philippi exẽplum (qui decimaquarta luna Paſcha celebrauerãt) allegarũt: alij aliorũ Apoſtolorũ cõſuetudinẽ iactarunt. contra quos Romani & Galli Paſchatis celebrationẽ deberi diei Dominico, quia in eo Chriſtus reſurrexiſſet, cõtẽderũt. maximeq; à Iudæis in eo ritu diſcedendũ eſſe ſenſerũt, quia Iudaiſmus abolitus & ſepultus eſſet. qua ſententia præclarè dixit Iuſtinus: Lex legi ſurrogata, priorẽ irritã fecit. Narrat Nicephorus lib. 4. ſine alio aliquo teſte, Aſiaticos ſenſiſſe, omnino neceſſarium eſſe, ut ſecundum legẽ Moſæ Paſcha decimaquarta die celebraretur. Quod nullo modo ueriſimile eſse, aut cũ tota hiſtoria cõuenire poteſt: ideo quòd nuſquã Aſiani legũtur iſti cõſuetudini ſuæ neceſsitatẽ impoſuiſse, aut ullas eccleſias ad illã obſeruandã coegiſse, quẽadmodũ à Romanis factum eſt, Quin potius illud obſeruaſse uidẽtur, quod Paulus de libertate Chriſtianorũ dixit: Nemo uos iudicet in cibo, potu, & diebus feſtis. Sicut autem ex paruis ſcintillis ingens interdũ incendium oritur, et qualiacunq; etiam leuia cõtentionũ initia in magna ſæpe et pernicioſa certamina exeũt: ita hoc malum quoq; ſubinde maiores uires accepit, & auctũ eſt. Primũ enim Romæ inter Anicetum & Polycarpum congreſsus fuit, cũ Romã ea occaſione & neceſsitate Polycarpus ueniſset, quod Anicetus inſolentius Aſiaticos in obſeruatione Paſchatis, contra regulã Pauli iudicaret. Vbi uterq; cõſuetudinis ſuæ rationes attulit: Polycarpus, Ioãnis et aliorũ Apoſtolorũ, qui in Aſia decimaquarta luna Paſcha celebrauerant, exemplo ſuã cõſuetudinẽ defendit: Anicetus autem, morẽ maiorũ ſuorum, illorũ ſcilicet epiſcoporũ qui ſe anteceſserant, allegauit: quemadmodũ ex Irenæo Euſeb. refert lib. 5. cap. 26. et diſertè affirmauit, ſimplicẽ & uulgatam in ceremonijs conſuetudinem mutatã eſse ab illis ſuis Romanis anteceſsoribus. Nec dubiũ eſt grauem illam & ſeriam admodum fuiſse inter Anicetum & Polycarpum actionẽ: cui forſan & Egeſippus, qui Romæ tum fuit, interfuit. Et optandum eſset, propter multas res, quarũ accuratiori explicatione deſtituimur, integrè deſcriptã illam actionẽ ad nos uſq; perueniſse. Irenæus breuiter tantum, quemadmodum diximus, attigit: qui & ita eam controuerſiam inter utrumq; cõpoſitam ſcribit, ut neuter eorum ſententiam ſuam pertinacius urgeret & defenderet, ſed adiaphorõ haberetur Paſchatis celebratio. Non enim decere, ut diuerſitate ceremoniarũ fidei rumperetur concordia. Poſt hanc igitur placidam tranſactionẽ, ſimul cõmunicarũt Polycarpus & Anicetus, & bona pace ac concordia à ſe inuicem diſceſserũt. Hoc modo admoniti & repreſsi Romani, uiuo Polycarpo nihil quidẽ amplius mouerũt ſuper eadẽ re cõtentionũ: ſed eo mortuo, ad ingenium ſuũ et priſtinos conatus redierunt, ut ſcilicet (ſpe maioris autoritatis in omnib. eccleſijs conſequendæ: & ambitioſa fiducia, fore ut hac occaſione cõformitatis in celebrãdo Paſchate, Aſiaticæ eccleſiæ ſeſe illis ſubijcerent) hæc certamina denuò ſubinde reſuſcitare non deſtiterint. Hinc ante Anicetum iactauit reuelationẽ Hermetis Pius: Poſt Anicetum uerò Eleutherius, ut autor eſt Honorius, etiã cõſtituit Paſcha die dominico celebrandum eſse. Deniq; tamdiu in illa cõformitate laboratum eſt, donec tãdem Victor, quod alij lenius & paulatim tẽtaſsent, uiolẽtius egit, et ſemel perrumpẽdum eſse iudicauit. Is enim anno domini cẽteſimo nonageſimoprimo, Commodi uerò undecimo, nõ rixas aut diſsenſiones de Paſchate, ſed bellum propemodũ triſte mouit, cum primùm adeò neceſſariam eſſe uniformẽ Paſchatis celebrationem cenſeret, ut pro hæreticis et excommunicandis habendos putaret, qui ab eo diſſentirẽt. deinde nõ cunctatus, ſynodos paſsim indiceret, ne ſua ſolius ſententia ſtare uideretur, ſed & aliorum iudicia & ſententias eliceret. Quo conſilio ad diuerſos epiſcopos ſcripſit, à quibus petijt, ut cõuocatis uicinis preſbyteris deliberationẽ de Paſchatis celebratione inſtituerent. Inter eos fuerũt Theophilus epiſcopus in Cæſarea Paleſtinæ, Narciſſus Hieroſolymorum, Irenæus in Gallia, Palmas in Ponto, Bancyllus Corinthi, Epiſcopi itẽ Oſtroeni. Interea uerò dũ cõuẽtus diuerſi apud exteros illos habẽtur, ipſe. Victor Romæ ſynodũ celebrat: & reſcriptũ paulo pòſt iſtarum ſynodorũ, de quibus modò diximus, accipit, ſecum ſcilicet omnes ſtare, & die dominico Paſcha agendũ eſſe conſentire. Poſt quod ſtatim Victor decreta ſcribi iuſsit, quæ omnibus ubiq; Eccleſijs mittit, de Paſchate nõ alio quàm die Dominico propter myſteriũ reſurrectionis celebrãdo, in eoq; ſolo ieiunia paſchalia ſoluenda eſſe. Fuit tum in Aſia Polycrates, præcipui inter Aſiaticos epiſcopos uir nominis & autoritatis: ad quem ſimiliter ſcripſit, idem de Paſchate imperãs, quod Eccleſijs alijs, Sed Polycrates, re prius cũ reliquis epi-

ſcopis Aſiaticis in ſynodo, ut uidetur, cõmunicata et deliberata, quemadmodum ab eo Victor fieri uoluerat, ex communi omnium ſententia animoſe reſcribit, nolle ſeſe, aut quenquam epiſcoporum in Aſia, à ueteri conſuetudine, obſeruata inde uſq; à Ioanne, Philippo, Polycarpo, parentibus, auis atq; atauis ſuis, etc. nunc demum ad unius imperium & terrorem diſcedere. Hæc enim Euſebius de Polycrate recitat libro quinto, capite uigeſimoquarto & quinto: ubi fragmentum eius reſcripti adducit, quod & nos adſcribere non grauabimur. Epiſcopus per Aſiam, qui morem ipſis ab antiquo traditum retinendum eſſe affirmabãt, præerat Polycrates: qui in eo ſcripto, quod ad Victorem Romanamq; eccleſiam exarauit, traditionem ad ipſius uſq; tempora ſeruatam hiſce uerbis exponit: Nos igitur illibatum agimus Paſchatis diem, nec addentes illi quicquam, nec auferentes. Magna enim luminaria in Aſia obdormierũt, quæ in die aduentus domini reſurgent, quando uenturus cœlitus cum gloria, cũctos ſanctos reſtituet: Philippus, unus ex duodecim Apoſtolis, qui obdormiuit Hierapoli: et duæ illius filiæ, quæ in uirginitate conſenuerunt: et alia eius filia, quæ in gratia ſpiritus ſancti cõſeruata requieuit Epheſi: adhuc & Ioannes, qui ad pectus Domini recubuit, & laminã ſacerdotalem geſtauit, martyrq; ac doctor fuit, Epheſi obdormiuit: deniq; et Polycarpus Smyrnẽſis epiſcopus & martyr, & Thraſeas de Eumenia et epiſcop. & martyr, qui Smyrnæ obdormiuit. Quid attinet uerò dicere de Sagar epiſcopo & martyre, qui Laodiceæ obdormiuit? Deinde & de beato Papyrio, ac Melitone eunucho qui in cũctis per gratiã Spiritus ſancti ductus eſt, ac in Sardib. quieſcit uiſitationẽ è cœlis expectãs, in qua reſurget à mortuis. Et ca.25: Hi omnes quartadecima luna Paſcha ſecundũ Euangeliũ celebrãt, nuſquã exorbitãtes, ſed fidei canonẽ ſequẽtes. Deniq; & ego Polycrates, omnium ueſtrûm minimus, traditionem cognatorũ meorum retineo, quorum etiã aliquos aſſectatus ſum. Erãt enim ſeptem cognati mei epiſcopi, & ego octauus: q cognati mei ſemper eo die Paſchæ feſtũ egerunt, quando populus fermẽtum ſemouit. Ego igitur, fratres, qui ſexagintaquinq; annos habeo in Domino, & cum fratribus per orbẽ contuli, ac ſanctam Scripturam uolui ac reuolui, non turbabor illis quæ terrendi gratia obijciuntur. Etenim maiores mei Deo magis quàm hominib. obediendum eſſe dixerunt. Hiſce ſubijcit, de Epiſcopis conſentientib. qui ſcribenti adfuerunt, dicere ad hunc modum: Poteram autem et Epiſcoporum qui mecum ſunt facere mentionẽ, quos uos petiſtis, ut à me accerſerentur, quos etiam accerſiui: quorum nomina ſi ſcriberẽ, magnã multitudinem efficerent: qui me modici momẽti hominẽ intuſentes, in hanc epiſtolam conſentiunt, hãc me caniciẽ non fruſtra geſtare, ſed in Chriſto IESV ſemper conuerſatum eſſe ſcientes. Ad hoc Victor furens, & malè ſibi tẽperans, miſsis literis, fratres omnes Aſiaticos et Eccleſias uicinas à ſe ex cõmunione Eccleſiæ excluſos et reiectos palàm denunciat. Qui furor præcepſaliorũ epiſcoporum animos non leuiter mouit, & Eccleſijs (ut res epiſcopum minimè decens) maiorẽ in modũ diſplicebat: adeo ut & acerbius à quibuſdã parum reueritis humani põtificis, quam uel hic uſurpare cœpit, primariã autoritatem durius & aſperius Victor obiurgaretur: quorũ literas extitiſſe ſuo tẽpore, Euſebius teſtatur, ut qui iniquam & iniuſtam Eccleſiæ haberẽt rationẽ, atq; ea potius quæ pacis & concordiæ cõmunis eſſent, agere deberent. Irenæus quoq;, etiamſi cum Victore ſentiebat, tamen minimè eum molliter reprehendit: peccaſſe eum, & indignè feciſſe, quod tot Eccleſias perturbaſſet, et à corporis unitate abſcindere conatus fuiſſet, ob id ſaltem, q moram à ueterib. & maiorib. uſq; ad ſe propagatũ cuſtodirent. Verba iſta, quibus & alia multa Victorẽ monet, ex Euſebij lib.5.cap.26 adſcribimus. Quibus & Irenæus nomine fratrum per Galliam, quibus præerat, ſcripſit, & id quidẽ approbauit, ſola Dominica die reſurrectionis Domini myſterium celebrandũ eſſe: Victorẽ uerò, ne cunctas Eccleſias Dei antiquæ cõſuetudinis traditionem retinentes alienaret, cõpetenter ac multis admonet, & ad uerbũ iſta dicit: Neq; de die tantum diſceptatio eſt, ſed & de ipſa ſpecie ieiunij, ſiquidem alij unum ſibi diem ieiunandum eſſe putãt, alij duos, alij plures: alij quadraginta horas diurnas & nocturnas computantes, diem ſuum ſtatuunt. Et iſta ieiunantium uarietas, nõ noſtro demum tẽpore, ſed multo antea per illos cœpit, qui ante nos præter accuratã diligentiam, ut ueriſimile eſt, rerum habenis potiti, ſimplicem & uulgatam conſuetudinem poſthabuerunt ac mutarunt. Nihilo tamen minus omnes illi pacem inter ſe retinuerunt, & retinemus etiamnum: & diſſonantia ieiunij, fidei concordiam cõmendat. Iſtis etiam hiſtoriam adiungit, quam ſuo loco adijciam. In quibus, inquit, etiam qui ante Soterẽ presbyteri Eccleſiæ præfuerunt, cui nunc præſides Anicetum dicimus, & Pium, & Higynum, & Teleſphorum, & Xiſtum, neq; ipſi ſic obſeruarũt, neq; poſteris ſuis præceperunt: & tamen nihilominus ipſi non ſeruantes, pacem cũ illis retinuerunt, qui ex illis parœcijs ad ipſos uenerunt, quæ ſeruabant, cum tamen iſtarum obſeruantia contraria eſſet non obſeruantibus. Neq; quiſquam aliquãdo propter huiuſmodi ieiunij ſpeciẽ eſt abiectus: ſed presbyteri illi ipſi, qui te præceſſerunt, Euchariſtiã fratribus illarum parœciarũ, qui more ſuo ſeruabant, miſerũt. Et cum beatus Polycarpus Romæ ſub Aniceto ageret, ac propter alia minuta quędã inter ſe diſcrepaſſẽt, mox cõciliati ſunt, de hoc uerò capite nihil inter ſe contenderunt. Neq; enim Anicetus Polycarpo ſuadere poterat ne ſeruaret, quæ cũ Ioanne diſcipulo Domini noſtri ac reliquis Apoſtolis, quib. cum fuerat conuerſatus, ſemper ſeruauerat: nec Polycarpus Aniceto ſuaſit ut ſeruaret. qui ſibi presbyterorũ, quibus ſucceſſerat, conſuetudinem ſeruandã eſſe dicebat. Et cum iſta ſic haberẽt, cõmunionẽ inter ſe habuerunt, & in Eccleſia Polycarpo Anicetus Euchariſtiam, propter reuerentiã uidelicet, cõceſſit: atq; ita cum pace à ſe inuicẽ diſceſſerunt, pacẽq; in uniuerſa Eccleſia cum ſeruãtes, tũ nõ ſeruantes retinuerũt. Et Irenæus non abludens à nomine ſuo, ſed ingenio quoq; ad cõciliandã pacẽ accõmodus, talia pro pace eccleſiarũ admonuit & egit. Hic aũt nõ Victori modò, ſed & uarijs ac plurimis eccleſiarũ præſidib. mutuis epiſtolis de mota hac quæſtiõe ſcripſit. Hæc ex Iren. Euſebius.

Summam igitur nunc quandã expoſuimus actionis, eius de Paſchate controuerſiæ. Dicemus nunc de incommodis illa certamina ſecutis, & quomodo deniq; cõpoſita ſint. Intelligi autẽ à quouis facilè poteſt, tot tanq; continuis motibus & pugnis nõ leuiter perturbatã & quaſſatam fuiſſe Eccleſiam. Primùm enim, læſa ſæpius eſt,

eſt communis concordia, atq; eccleſiarum trãquillitas. Deinde, et doctrina de Chriſtiana libertate in ceremonijs adiaphoris obſcurata eſt, & multi in errores acti: quemadmodum ſcriptum ſynodi quæ in Palæſtina agitata eſt, expreſſe affirmat. Euſebius libro quinto, capite uigeſimoſeptimo. Tertiò, quanquam ueram ſententiam Irenæus & alij tradiderant, confirmari ſcilicet, nedum tolli, ceremoniarũ diuerſitate, fidei concordiam: tamen cum Romani Aſiaticos exagitare & urgere non deſiuerent, ut eorum tandem ſententiæ ſubſcriberent, communis inde ille error ſecutus eſt, oportere in omnib. Eccleſijs uniformem ceremoniarũ obſeruationem eſſe. Vnde & eò audaciæ deuentũ eſt, ut dãnati et hæretici Quartodecimani uocati ſint ij, q Paſcha decimaquarta lunæ die obſeruarent: ut ſcribit Nicephorus libro quarto, capite trigeſimonono. Quartò: Ac quod longè plus malorum Eccleſijs dedit, præbuit hoc ſchiſma Mõtano & alijs hæreticis circa hæc tẽpora in Phrygia exortis, occaſionem nõ leuem. Dum enim ab Eccleſiaſticis contenditur de traditionibus Apoſtolorum circa Paſcha, item de ieiunijs, prodit ecce Montanus, & leges ieiuniorum ſcribit, coniugia diſſoluit, Spiritum ſanctum Apoſtolis non omnia reuelaſſe aſſerit: & penes ſe quidem eſſe donum gratiã Spiritus ſancti conferendi, & quæ alia blaſphemus nugabatur, quæ ſuo loco ſuprà retulimus, quibus impenſe primatũ quendã ſibi parare ſtudebat. Poſtremò, nec hoc nihil mali fuit, quòd inſolentiores & audaciores Romani epiſcopi facti, nouas poſtea ſubinde ceremonias condiderunt, alijsq; eccleſijs obtruſerũt. Eſtq; in abuſum & cõtemptũ uocata poteſtas excõmunicandi: et exemplũ ſtatutum, ob humanas traditiones non obſeruatas excommunicandi, alioqui rectè ſentientes. Quis uerò finis huius actionis de Paſchate fuerit, ex Euſebio conſtat: nimirum talis, ut utraq; pars ſuum morem retinuerit, obſeruata cõcordia: & cautum ſit, ne quis unquam deinceps ullam de hac controuerſia litem moueret. Meminit eius trãſactionis et Sozomenus Eccleſiaſticæ hiſtoriæ libro ſeptimo, cap. 19. ad hũc modum: Arbitror admodum ſapienter Victorem Romanũ epiſcopum, & Polycarpum (in actione cum Aniceto) hanc expediuiſſe contentionem. Etenim cum Occidentis ſacerdotes haud negligendam putarent Petri et Pauli traditionem, Aſiani uerò Ioannẽ euangeliſtam ſequi ſe affirmarẽt, hoc cõmuni decreto ſtatuerunt, ut quiſq; pro conſuetudine ſua feſtum hoc celebrarent, & cõmunionem inter ſe non deſererent. Stultũ enim, nec immeritò, cenſebant, conſuetudinis gratia à ſe inuicem ſeparari eos, qui in primarijs religionis capitibus cõſentiebant. Etenim eaſdẽ, & per omnia ſimiles traditiones, in omnibus etiam cõcordibus Eccleſijs inuenire, nõ datur, &c. Nicephorus uerò lib. 4. cap. 39, narrat ita hoc ſchiſma compoſitum eſſe, ut Aſia inuita uix tandẽ ceſſerit: manentibus tamẽ reliquijs eorum, qui morem ſuum pertinaciter retinuerint, atq; ideo Quartodecimani dicti ſint. Nicephori uerba adſcribimus: Quod ratio non perſuaſit, id dies poſtea perfecit. Nã hac in re Aſia uix tandẽ ceßit: et ubiq; terrarũ in orbe decretũ eſt, ut non cũ Iudæis, ſed ipſo Dominico die myſteriũ Paſchæ peragatur. Quamuis adhuc in Aſia reliquiæ quædam maneant, conſuetudinem eam in paucis prorſus inuiolatã retinẽtes: unde etiam Quatuordecimani cognominati ſunt, conſuetudinem eam & alia quædam ex illegitimis & ab Eccleſia reiectis libris decerpta ſeruãtes, et nominibus quorundam magnorum Apoſtolorũ ea in re abutentes. Quæ exæquatio quo tempore facta ſit, incertũ eſt: forſan uix ante concilium Nicenum, quod de hac cõtrouerſia quædam pronunciauit.

SCHISMA CORINTHIACVM.

De hoc certius aliquid atq; explicatius dicere poſſemus, ſi epiſtola Clementis Papæ, quæ ab Euſebio alijsq; Scriptorib. apprimè celebratur, quæq; ſolẽni ritu in eccleſia Corinthiorũ quotãnis legi ſolita eſt, hodie extaret. Quod uerò cùm non ſit, hoc tantũ de eo ſchiſmate habemus, quod Euſebius & Nicephorus obiter tantũ attigerũt: nec occaſiõe, nec reipſa ſuper qua, nec perſonis, inter quas diſſenſio fuerit, indicatis. Hoc enim tantũ prodiderũt: ſub Clemẽte Romano apud Corinthũ grauißimã exarſiſſe ſeditionem, et quæ tãta fuerit, ut fidem eorum cõcuſſerit. Quare coactum Clementem, ſcripſiſſe ad eos epiſtolam grauißimam et neceſſariam, qua fides eorũ concuſſa, denuò confirmata, ipſiq; ad pacem & concordiam reducti ſint. Verba Euſebij libro quinto, cap. 6. hæc ſunt: Sub hoc Clemente, ſeditiõe non modicè fratribus Corinthiacis oborta, ualidißimas literas Romana eccleſia ad Corinthios ſcripſit, cõcilians eos ad pacẽ, ac fidem eorũ ad traditionem recens ab Apoſtolis acceptam renouans.

SCHISMA PHRYGIVM.

Schiſmatis ſpeciẽ habere poteſt et illa diſſenſio, ſeu iudiciorum diuerſitas, quæ circa hæreſin Mõtani, eiusq; ſociorũ Alcibiadis, Theodoti, Priſcæ et Maximillæ fuit: de quorũ omnium delirijs & blaſphemijs ſuprà in capite ſuo abundè dictũ eſt. Diſſenſio enim fuit, quòd cum circa annum decimumnonum Antonini, ut Epiphanius ſcribit, Mõtanus prophetiſſas ſuas Priſcã & Maximillã furore inflaſſet, alij eas ex ſpiritu prophetico uaticinia edere putabãt: alij uerò dæmone eas repletas, & erratico ac maligno perfuſas ſpiritu exiſtimabãt. Atq; hi quidẽ iudicij ſui has produxerũt rationes, quia præter morẽ aliorũ prophetarũ, in ecſtaſi & ſtupore atq; alienatiõe mẽtis, furore correptæ prophetarẽt. Quòd item incertis cõiecturis ductæ, prædicerent multa quæ nõ euenirent: ut quòd de bellis plurimis imminentibus Maximilla prædixerat, quorũ nec publicum nec priuatũ aliquod exortum fuerat, diu etiam, annis ſcilicet tredecim poſt mortẽ Maximillæ: quemadmodũ eius ſpiritum coarguẽs apud Euſebiũ Zoticus Comanus ait, lib. 5. cap. 16. Item quòd contra Scripturam, quæ prophetis munera et pecunias accipere interdicit, auaritiæ deditæ eſſent, ac muneribus artificioſe atq; auidißime inhiarẽt: ambitione præterea inflatæ eſſent, et cõtra uerã doctrinã inaudita proferrent. Illi uerò, rationem ſuæ opinionis ueriſimilem ſibi proponebãt. Cum enim donũ prophetiæ, et miraculoſæ ſpiritus ſancti operatiões, in multis adhuc eccleſijs uigerẽt, credibile eſſe colligebant, & Montano, ſuisq; ſocijs prophetãdi gratiã diuinitùs collatam eſſe. Verum hæc diſſenſio cũ multos implicaſſet, atq; (ut ſolet) latius uagata eſſet, factũ eſt, ut hac occaſione Mõtanus proprijs armis perierit, et hæreticus declaratus ac condemnatus ſit. Sæpenumero, ut ex Apollinario Euſebius refert, fidelib. per Aſiã ob hãc cauſam cõuenientib. qui nouas eas et recẽs natas doctrinas & pro-

phetias examinarũt, prophanas pronũciarunt, atq; ex eccleſia eiecerunt: nauantibus ſimul ſuam operã ea in re & Galliæ martyribus, qui de Montani furoribus ſentẽtiam ſuam conſtanter perſcripſerunt: et cũ literis ijs in Aſiam miſerunt Irenæum, quem Romam tranſeuntem Eleutherio cõmẽdarũt: ut Euſebius indicat libro 5. cap. 4. Sicut autem in extremam condemnationẽ hoc ſchiſma Montano, quiq; eum ſequerẽtur, ceſſit: ita ad Eccleſiam ueram ex ea nõnulla redijt utilitas. Illuſtrata enim per illud eſt doctrina de diſcrimine uerorum et falſorum prophetarum, & cõfirmata ſententia, Probate ſpiritus &c. item, Omni ſpiritui ne credatis, ut Ioannes inquit.

CAPVT IX.

DE CONCILIIS.

NVNC quæ, & quibus de cõtrouerſijs hac ætate celebrata ſint Cõcilia, uideamus. Cõtinet enim hæc tractatio diſputationes de doctrina, & qua forma Eccleſiæ cõſtitutæ ſint: quarũ rerũ cognitio utilis eſt. Sunt autẽ duo præcipua Cõciliorũ genera: Oecumenica ſeu uniuerſalia, & Prouincialia. Sed prouincialiũ hiſtorias hoc ſeculũ tãtũ habet. Sex enim, quãtum memoriæ proditũ eſt, prouinciales hoc ſeculo ſynodi celebratæ leguntur, quas hoc ordine Euſebius lib. 5. cap. 23 diſtinctè recenſet: Romana, Cæſarienſis in Palæſtina, Gallicana, Pontica, Achaica & Aſiana. Quãquã recẽtiores aliquot ſcriptores, qua ratione ipſi uiderint, cõtra Euſebij uetuſtioris ſcriptoris autoritatẽ, ex prioribus quinq; unã faciãt: ut Vincẽtius li. 10. ca. 114., Nauclerus generatiõe 7. fol. 26. & Platina in uitis põtificũ fol. 22. Sicut aũt una et eadẽ fuit cõtrouerſia, quæ in tam diuerſis locis, hiſce ſynodis coactis agitata eſt: ita etiã eodẽ tẽpore celebratæ ſunt, nimirũ anno imperij Cõmodi undecimo, anno uerò Domini 191, cũ eccleſiæ Romanæ Victor præfuiſſet annis ſeptẽ, ut Nauclerus generatione ſeptima indicat. Occaſio et cauſa principalis ſynodorũ fuit, diſſẽſio in obſeruatiõe Paſchatis, quæ hiſce aliquot proximis poſt Chriſtũ ſeculis turbas in Eccleſia dederat nũquã tamẽ maiores quàm hoc ſeculo, cũ Victor Romanus epiſcopus nimis repẽtè et moroſè diuerſitatẽ in celebrãdo Paſchate, ad cõformitatẽ in omnibus eccleſijs reducere conatus eſſet: quod ei tamen tandẽ non ſucceſſit. Quanquam & aliæ uidẽtur fuiſſe latẽtes cauſæ, quæ tamen hiſtoriam attentè legentibus facilè apparent. Non enim hoc tã ſtuduiſſe et ſpectaſſe Victor uidetur, ut una et eadẽ ubiq; Paſchatis celebrandi obſeruaretur ratio, quàm ut aliæ omnes eccleſiæ Romanæ ſedi ſe ſubijcerẽt.

SYNODVS ROMANA.

SVb Commodo, ut iam eſt dictum, ſynodus Romana coacta eſt hac de cauſa, quia in obſeruatiõe Paſchatis diuerſitas eſſet: quã abrogare Victoris anteceſſores Romãi epiſcopi, Eleutherius, Pius, Anicetus ſtuduerãt. Victor Romanus epiſcopus cum uideret ſuos anteceſſores, Eleutheriũ, Pium et Anicetum, fruſtra laboraſſe de conformitate Paſchatis inſtituenda, ſibi id ſtudij et laboris ſuſcipiendum putauit. coegit itaq; ſynodũ ex presbyteris et diaconis Romanis: extranei alij nulli interfuiſſe leguntur, niſi quòd Damaſus refert, Theophilũ Alexandriæ epiſcopum accerſitum eſſe: quod propemodũ fide carere uidetur, eo quòd nullus Theophilus hoc ſeculo Alexandriæ reperitur epiſcopus, & Euſebius Theophilum epiſcopum Cæſarienſem uocat.

De decreto quod in hac ſynodo factum eſt, Damaſus ait: Victor cõſtituit, ut ſanctũ Paſcha die Dominica celebraretur: ſicut & Eleutherius. Platina uerò ait decretũ eſſe, ut ex Eleutherij edicto et ſentẽtia Paſcha die Dominico à decimaquarta luna primi mẽſis, uſq; ad uigeſimũ primum celebraretur. Euſebius lib. 5. cap. 23 ſimpliciter ait, in omnibus ſynodis quæ ſuper cõtrouerſia de Paſchate eodẽ tempore cõgregatæ fuiſſent, cõmuniter ſtatutũ eſſe: Ne liceat aliquãdo niſi in die Dominica, in qua Dominus reſurrexit, Dominicũ Paſchæ celebrare myſteriũ atq; in hac ſola ieiuniũ Paſchale ſoluẽdũ eſſe. Victor in epiſt. 1. (ſi eius tamẽ eſt) dicit, Celebritatẽ ſanctæ Paſchæ die Dominica agi debere, et prædeceſſores noſtri ſtatuerunt, & nos illud uobis eadẽ die celebrari ſolẽniter mãdamus: quia nõ decet ut membra à capite diſcrepẽt, nec contraria gerant. A quartadecima uerò luna primi mẽſis, &c. Rationem eius decreti Nauclerus generatione ſeptima, fol. 26. illam fuiſſe cõmemorat, ne quid obſeruationum Chriſtianis cum Iudæis cõmune eſſe uideretur: ſed quia in fidei ratione ab illis diſsiderent, etiam ritib. uariarent. Alij & has rationes recitant: primùm honorandum eſſe diem Dominicũ, quia Dominus in eo reſurrexiſſet: deinde, quia et Apoſtoli ſic obſeruaſſent: poſtremò, quia honeſtum atq; è re eſſet diſciplinæ Eccleſiaſticæ, nullã eſſe in ceremonijs diuerſitatẽ, ſed uniformem ubiq; rationem, & quandam ueluti conſonantiam.

SYNODVS II. CAESARIENſis in Palæſtina.

THeophilus Cæſariẽſis epiſcopus accerſitus eſt, ut ex narratiõe Damaſi et Platinæ apparet, à Victore Romam, ubi decretũ Romanæ ſynodi de Paſchate cognouit. Reuerſus autem domum ad preces et poſtulationem Victoris, ſynodũ ipſe quoq; cõuocauit, ut patet ex Epiſtola eius. Porrò quot & qui epiſcopi huic ſynodo interfuerint, in hiſtorijs non exprimitur. Sed hi tantum commemorantur ab Euſebio lib. 5. cap. 23 & 25: Theophilus, qui præfuit cum Narciſſo Hieroſolymitanorum epiſcopo, Caßius epiſcopus eccleſiæ Tyri, et Clarus Ptolemaidis, alijq; quamplurimi. Nauclerus etiã Irenæum interfuiſſe ſcripſit. generatiõe ſeptima: quod ita ſe habere non uidetur, cum in Gallijs eodẽ tempore & ipſe ſynodum habuerit. Formam actionis & proceſſus Theophilus in epiſtola recitat, ex qua eam deſcribimus: Accepta itaq; autoritate Theophilus epiſcopus, uidens tantũ ſibi opus fuiſſe, quod in mundi obſeruationẽ tranſmitteretur, non ſolum ſuæ patriæ, ſed et de uicinis prouincijs omnes epiſcopos & ſapientes uiros ad conciliũ euocauit. Cumq; grandis illa multitudo ſacerdotũ, uel ſapientum uirorum, in omnibus ſcripturis ſpiritualibus erudita, in unum fuiſſet collecta, protulit epiſcopus Theophilus autoritatẽ ad ſe directã, et quid ſibi operis iniũctũ eſſet patefecit. Tũc omnes dixerunt: Primùm nobis inquirendum eſt, quomodo in principio mũdus fuerit factus. Et cum hoc fuerit diligentius inueſtigatum, tunc poterit ex eo Paſchatis ordinatio ſalubriter prouenire. Dixerũt ergo: Quẽ diem primũ credimus creatum in mũdo? reſpõderũt, Dominicũ. At illi dixerunt: Quomodo poteſt probari, quòd primus Dominicus ſit dies factus? reſponde.

ſponderũt: Dicẽte ſcriptura, Et factũ eſt ueſpere, & factum eſt mane, dies primus: inde ſecundus, tertius, quartus, quintus, ſextus et ſeptimus, in quo requieuit ab omnib. operib. ſuis, quẽ diẽ ſabbatũ dixit: quis poteſt eſſe primus, niſi Dominicus? dixerũt: Sic eſt, et aliter nõ eſt. Ecce de die probaſtis, de tempore quid uobis uidetur? Quatuor enim tẽpora in anno accipiũtur: uer, æſtas, autumnus et hyems. Quod tempus credimus primũ in mũdo factũ? reſpõderunt: Ver. At illi: Probate quod dicitis. reſpõderũt: Dicẽte ſcriptura, Germinet terra herbam fœni ſecundũ genus ſuũ, et lignũ fructiferũ faciẽs in ſe fructũ. hæc. n. uerno tẽpore uidemus fieri. Dixerunt: Verũ eſt. & adiecerunt: Quomodo trib. menſibus uernũ tẽpus accipitur, quo loco mũdi caput eſſe credimus? in principio, an medio loco, an in fine: reſponderunt: In æquinoctio, hoc eſt, octauo calendarũ Aprilis. at illi dixerũt, Probate quod dicitis. reſpõderũt: Dicente ſcriptura, Et fecit dominus lucẽ, et lucẽ uocauit diẽ, & tenebras uocauit noctẽ. Et diuiſit Dominus inter lucem & tenebras æquas partes. Dixerũt, ſic eſſe uerum. Ecce de die uel tẽpore probaſtis, de luna quid uobis uidetur? quomodo dicimus fuiſſe creatã in mundo, plenã aut minuẽtẽ? reſponderũt, Plenã. at illi dixerũt, Probate quod dicitis: reſponderũt: Scriptura dicente, Et fecit Deus duo luminaria magna, et poſuit ea in firmamẽto cœli, ſic ut luceãt ſuper terrã: luminare maius inchoationẽ diei, et luminare minus inchoationẽ noctis: quæ tota nocte luceat ſuper terrã, non potuit eſſe aliter niſi plena. Dixerunt, ſic eſſe uerum. Ergo quomodo fuiſſet creatus mũdus, inueniamus. reſponderũt, Die Dominico, uerno tempore, æquinoctio: hoc eſt, octauo Calẽdarũ Aprilis, & luna plena. Dixerũt: Sicut in principio mũdus creatus eſt per ipſum tẽpus, etiã per reſurrectionem Dominicã redẽptus eſt à peccato. Reſurrexit itaq; Dominus noſter Ieſus Chriſtus die Dominico, uerno tẽpore, æquinoctio, luna plena. Dixerũt: Ecce inueſtigauimus, quomõ in principio factus eſt mũdus, uel à peccato redẽptus. Nũc de obſeruatiõe Paſchæ agendũ eſt, quo die aut quo tẽpore uel luna, Paſcha debeat ordinari. reſponderũt: Nõ aliter niſi die Dominico, qui tot ac talib. benedictionib. ſic ſanctificatus eſt. Dixerũt: Prima illa benedictio ẽ, quod in ipſo tenebræ remotæ ſint. Secũda, q; populus Iſrahel ex Aegypto tenebrarũ, uelut per baptiſmũ fontis, per mare rubrũ, de duro ſeruitio fuerit liberatus. Tertia, quia mãdat Moyſes ad populũ, & dicit: Obſeruatus ſit uobis dies primus & nouiſsimus, hoc eſt Dominicus & ſabbatũ. Quarta, quia Pſal. 117 totus de paſsione et reſurrectione cãtatur. De paſsione: Circumdãtes circumdederũt me, & in nomine Domini uindicabor in eis: Circumdederunt me ſicut apes fauũ, & exarſerunt ſicut ignis in ſpinis. Et in traiectis uſibus: Lapidẽ quẽ reprobauerũt ædificãtes, hic factus eſt in caput anguli. De reſurrectione autẽ dicit: Hæc dies quã fecit Dominus, exultemus & lætemur in ea: Conſtituite diẽ ſolennẽ in frequentationibus, uſq; ad cornu altaris. Dixerũt, ſic eſſe uerũ, ut die Dominico Paſcha celebretur: quia et in tãtis benedictionib. ſanctificatus eſt, ut in eo die dominũ noſtrũ Ieſum Chriſtũ à mortuis manifeſtũ ſit reſurrexiſſe. Dixerũt: Ecce cõſtitutũ eſt de die Dominico, de tẽpore qd uobis uidetur? reſpõderũt: Nũquid aliter intelligi poteſt, niſi quòd in diuina ſcriptura præfinitũ eſt, dicẽte per Moyſen: Hic menſis erit nobis initiũ mẽſium, Paſcha facitote in eo. Nõ dixit, in prima die mẽſis, aut decima, aut uiceſima: ſed totos triginta in Paſcha ſanctificauit. At illi dixerũt: Qui ſunt hi triginta dies? At illi reſpõderunt: Iam aũt diximus, principiũ mundi eſſe æquinoctiũ, ab octauo calẽd. Aprilis uſq; ad octauũ calend. Maij: hi ſunt 30 dies in Paſcha ſanctificati. At illi dixerunt: An non impiũ eſt, ut illi tres dies ante paſsionem Dominicã excludantur, i. 9, 10, & 11, calend. Aprilis: cum 11 calend. unctus ſit à muliere in domo Simonis leproſi, & decimo Iudas cum põtificib. pactus ſit de prodendo Chriſto, et nono Cœnã inſtituerit, & ueſperi captus ſit? Dixerũt oẽs, non eſſe uerum, ut foras limitẽ paſsio mittatur, ſed introducantur hi tres dies in ordine Paſchali, & de nouiſsimo reducãtur. Et ita ſtatutum eſt in illo Cõcilio, ut nec ante 11 Calend. Aprilis, neq; poſt 11 Calend. Maij, fieri debeat paſcha. Ecce de die uel tempore ſtatutũ eſt, de luna quid uobis uidetur? reſpõderũt: Similiter & de luna præceptũ diuinũ ſcrutemur, dicente Moyſe: Et ſit uobis obſeruatio à decimaquarta uſq; ad primã et uigeſimam lunã, has octo lunas in Paſcha fuiſſe cõſecratas. Quãdo ergo inter illũ terminũ ſtatutũ, dies dominicus poſt lunã 14 uenerit, Paſcha nobis iuſſum eſt celebrari. Hactenus Theophilus. Factũ igitur et in ea ſynodo decretũ eſt, Paſcha die Dominico celebrãdũ eſſe: ſic enim Apoſtolicã traditionẽ cõtinere. Ac in fine quidẽ decreti, hoc adiectũ fuiſſe ab illis qui in ea ſynodo cõgregati fuerunt, Euſeb. indicat lib. 5 cap. 25: Epiſtolæ noſtræ exemplaria per oẽs Eccleſias tranſmittãtur, uti ne rei efficiamur animarũ, quæ diuerſis errorib. immerguntur. Deſignamus igitur uobis, quia et apud Alexandriã, eadem quæ apud nos die Paſchæ ſolẽnitas geritur. Quare et ipſorũ nobis literæ deferuntur, et ipſi noſtra ſcripta ſuſcipiũt, ut pariter et cõſonãter diẽ feſtũ celebremus.

SYNODVS III. GALLICANA.

EOdẽ tẽpore de eadẽ controuerſia in Gallijs celebrata eſt ſynodus: ſed quot & q epiſcopi ac preſbyteri interfuerint, quo proceſſu actum ſit, quid quiſque dixerit, &c. ea in hiſtorijs tacentur. Tantum hoc commemoratur, præſediſſe ei conuentui Irenæum: ſed adfuiſſe ſimul alios multos inſignes & præſtantes uiros, non eſt dubium. Celebres enim fuiſſe eccleſias eo tẽpore in Gallijs, propter Irenæum, conſtat. Decretum idem eſt, quod in alijs ſynodis, Paſcha die Dominico celebrandum eſſe. Euſeb. lib. 5. cap. 23.

SYNODVS IIII. PONTICA.

NEc de hac aliud quicquam inuenias, niſi quòd ei præfuerit Palmas Ponti epiſcopus, & concluſum in ea ſit idem quod in alijs. Fortaſsis & ad eum Victor ſcripſit, ac quæſiuit quo tempore Paſcha celebrare ſoleat. Qua occaſione ſynodum Palmas coegit.

SYNODVS V. ACHAICA.

HVic præſediſſe ſcribitur Bacchylus, Corinthi in Hellade epiſcopus. Vtrum autem in ipſa Corintho, an in alia ciuitate hæc ſynodus conuenerit, non indicatum eſt. Sicut enim incertum eſt, quia à ſcriptoribus hiſtoricis prætermiſſum eſt, in quibus urbibus reliqui omnes, poſt Cæſarenſem & Romanum, conuentus habiti ſint: ita & de cæteris circumſtantijs nihil literis proditum legitur. Idem uerò de Paſchate conſtitutum ibi eſſe, quod apud alios, ex Euſebio oſtenditur, lib. 5. capite uigeſimotertio.

SYNODVS VI. APVD Oſtroenam.

GRæcũ exẽplar etiã ſynodi collectæ apud Oſtroenã meminit, quod in exẽplari Euſebij Ruffini uerſionis deſideratur. Quanquã nihil aliud indicatur, q̃ per Oſtroenã epiſcopos ſynodũ ſuper eadẽ re habuiſſe, epiſcoporũ aũt nec numerũ nec nomina adſignat. Decretum igitur harum ſynodorũ, cuius per epiſtolas certiores fecerũt oẽs ubiq; eccleſias, cõmune omniũ fuit ut Euſeb. li. 5. ca. 23 indicat, nullo unquã alio die quàm Dominico myſterium reſurrectionis Domini celebrandũ, atq; in eo ſolo ieiunia ſolennia Paſchatis ſoluenda eſſe. De hac enim re omnes diuerſis i locis, ut Euſebius ait, unã eandemq; iudicij ſui ſententiã protulêre. Teſtatur idẽ Nicephorus lib. 3. cap. 36. & ſequentib. aliquot.

SYNODVS VII. ASIANA.

VIctor Romanus ad Polycratẽ ſcripſit imperioſius, mandãs, ut de Paſchate die Dominico agẽdo cum epiſcopis reliquis Aſiaticis cõuocatis conueniret. Quod niſi fieret, fore ut ab Eccleſiæ cõmunione excluderentur. eiuſmodi enim chartã dentatã & inſolentẽ, Victoris fuiſſe epiſtolã, facilè ex reſcripto Polycratis conijcitur. Cõuocat igitur ex uicinis prouincijs & eccleſijs Polycrates epiſcopos, quos propter multitudinem negat ſe potuiſſe in literis ſuis recẽſere. Proponũtur literæ Victoris, res de Paſchate agitur: fit deliberatio, & cõferuntur ſententiæ. Tandem uerò uno conſenſu omniũ decernitur, nequicquam de antiquo ritu obſeruato hinc uſq; ab Apoſtolis, proxim'ſq; eorum ſucceſſoribus, ad minas & terrorẽ Victoris immutãdum, ſed Paſcha recepto in Aſia more decimaquarta lunæ ab æquinoctio uerno primæ, habita nulla ratione diei Dominici, celebrandum eſſe, cum id nõ ſit contra Scripturam. Hæc et alia de Polycratis et Aſiaticorũ ſuper ea re ſententia, in exemplo epiſtolæ Polycratis, in capite De ſchiſmatibus deſcripto, fuſius explicata ſunt.

CAPVT X.

DE EPISCOPORVM ET DOctorum uitis.

DE ASIANIS DOCTORIBVS, & primùm de Hieroſolymitanis.

EOdem anno quo Simeon uiolẽto genere mortis è rebus humanis exẽptus eſt, ſicuti ſuperiori cẽturia dictum eſt, Iuſtus, tertius Hieroſolymitanæ eccleſiæ epiſcopus conſtituitur. Circa decimũquintũ uerò Traiani, ſeu Domini centeſimũ et decimũ quintum, Zachæus quarto loco ſuccedit. inde ſequitur quintus Thobias, ſextus Beniamin, ſeptimus Ioannes, octauus Mathias, nonus Philippus. Sub Hadriano Imperatore inſequuntur, decimus Seneca, undecimus Iuſtus, duodecimus Leui, tertiusdecimus Ephrẽ, quartusdecimus Ioſeph, quintusdecimus Iudas. Quàm diu autẽ quilibet horũ eã Eccleſiã docuerit, aut quæ ipſorum uitã et cõflictationes cum falſis doctorib. tum Iudæis tum gentib. fuerint, nuſquã literis traditũ hac quidẽ noſtra ætate ſcimus. Tantum uerò Euſebius lib. 3. cap. 5 de ijs narrat, ſe ex quorundã ſcriptis accepiſſe, uſq; ad eã uaſtationẽ & quaſi ultimã cladẽ, quæ ſub Hadriano accidit, quindecim fuiſſe præcipuos eccleſiæ Hieroſolymitanæ doctores, eoſq; oẽs ex origine Hebræos fuiſſe, & admodũ breui tẽpore eo miniſterio uixiſſe, ſincerè tamẽ oẽs doctrinã Chriſti cõplexos eſſe, et tradidiſſe.

Anno aũt Hadriani 18, ut Euſebius lib. 4. cap. 6 refert, Chriſti uerò 137, Marcus ex gentib. oriundus, decimuſeptimus eligitur epiſcopus Hieroſolymis. Nã poſt uaſtationem ab Hadriano factam tantum ex gentib. ibi collecta eſt Eccleſia, & epiſcopi ex ipſis cõſtituti, expulſis & inde relegatis Iudæis omnibus. Hac horrẽda expulſione noluit Deus toti mundo exhibere teſtimonium ſuæ iræ, atq; uindictæ aduerſus contemptores & perſecutores Chriſti, Euãgelij & uerorum doctorũ: et oſtendere, adueniſſe Chriſtum, nec alium eſſe expectandum. Gentium igitur eccleſia iã in hoc loco, olim propter præſentiã Dei, eiuſq; Eccleſiã ſancto & claro, habitante, nõ potuit amplius familiæ Chriſti aut Hebræi ſanguinis ratio in doctoribus haberi. Sic deinceps ſuccedunt ex gentibus doctores. Euſebius in Chronico ait Marcum epiſcopatum Hieroſolymis accepiſſe anno 10 Antonini Pij, ſeu Chriſti 145. & ualde uerisimile eſt, poſt tantã rerũ omnium turbationem, ut ſolet fieri, Eccleſiã quoq; res ſuas tam citò cõſtituere et ordinare nõ potuiſſe. Ac ſub eodẽ Imperatore & hi recẽſentur: 17 Caßianus, 18 Publius, 19 Maximus, 20 Iulianus, 21 Gaianus, 22 Symmachus, 23 Caius, 24 Iulianus alter, 25 Capito. Euſeb. lib. 5. ca. 12. Sub Commodo 26 Maximus, 27 Antoninus, 28 Valens, 29 Dolychianus, 30 Narciſſus, 31 Aelius, 32 Germanio, 33 Gordius, 34 Narciſſus alter, ſeu potius ille prior ex ſolitudine reuerſus. Narrat enim Euſeb. lib. 6. cap. 9 ac 10, Narciſſum ſiue pudore ſiue impatientia motum, eo q̃ à maleuolis falſo de impudica uita accuſaretur, deſerta ſua eccleſia, in ſolitudinẽ ſeceßiſſe, ibiq; plurimos annos uixiſſe. Cunctis autẽ ignorantibus, ubi nam locorum ageret: aliũ epiſcopum ſubſtitutum eſſe, qui Dios uocabatur, aliàs Aelium nominãt hiſtorici: ei ſucceßiſſe Germanionẽ, & poſt eum Gordiũ. Sub hoc Narciſſum quaſi rediuiuũ iterũ appa ruiſſe, et rogatũ à fratrib. epiſcopatum rurſus ſubijſſe, adiuncto ſibi Alexãdro, ut in proxima Centuria exponetur. Eodem loco Euſeb. cõmemorat, hunc Narciſſum et miraculorũ dono excelluiſſe. unũ recitat, quòd in Paſchatis uigilijs deficiente oleo, oratione impetrarit, aqua infuſa lampadib. ad præbẽdã lucẽ facta fuerit idonea. Verùm id nõ eſt admodum magni momenti. Addit etiã, quòd falſi eius accuſatores ijſdem pœnis, quas ſibi quiſq; imprecatus fuerant, ſint diuinitùs puniti. Horũ porrò omniũ tempora, quibus præfuerũt, ſe diſcernere potuiſſe, Euſebius negat. Dulcißimè aũt in Propheta dictũ eſt: Cũ iraſceris, miſericordiæ recordaris. id quod profectò in hoc exẽplo Iudæorũ luculenter declarauit Deus. nãq; Hieroſolymis p tot cõtinuos annos adhuc Euãgelij doctrinã tuetur, et per miniſteriũ ſonat, ut abũdè teſtetur, ſeſe etiã hoſtes ſuos ad pœnitẽtiã uocare, et uerè ſic affectũ eſſe, ut in propheta inquit: Viuo ego, nolo mortẽ peccatoris, ſed ut cõuertatur et uiuat. Eſt etiã hæc doctrina illuſtris et plena cõſolatiõe, q̃ inter ſæuos furores Iudæorũ et gentiũ cõtra Chriſtũ et eius doctrinã et Eccleſiã, tamẽ aliquos Doctores et aliquã Eccleſiolã in medio hoſtiũ cœtu cõſeruat, quæ uerũ deum agnoſcat et celebret. Hactenus de epiſcopis Hieroſolymitanis, qui qdẽ in hoc ſeculo ab autorib. enumerãtur.

DE EPISCOPIS ANTIOCHENIS, ac primum de Ignatio.

POlycarpi & Papiæ coætaneus fuit Ignatius, qui & Theophorus dictus eſt, ut in Epigraphis ſuarũ Epiſtolarũ legitur. Multorũ uerò encomijs clarus eſt, adeò ut etiamnũ inter eos qui ipſorum Apoſtolorũ ætatẽ mox cõſecuti ſunt, non poſtremus habeatur. Cuias autẽ fuerit, & quõ in adoleſcentia inſtitutus, quaue occaſione uel cõuerſus fuerit, uel ad grauiores functiones aſcẽderit, nuſquã, quantũ quidẽ nobis cognitũ eſt, extat. Quæ enim Niceph. lib. 2, cap 35 refert, Ignatium fuiſſe unũ de tenellis pueris, quos Chriſtus ſuis manib. leuarit, ac dixerit, Niſi fiatis ſicut pueri, non intrabitis in regnũ cœlorũ: non ſatis certa ſunt. Nam ea res & teſtimonio aliorũ autorũ, quib. aliqua fides ineſt, caret: & Epiſtolæ quæ Ignatio tribuũtur, utpote ad Ioannẽ & Mariã, declarãt eum Chriſtũ corporaliter nunquã uidiſſe. Nã quod in epiſtola ad Smyrnæos dicit, ſe Chriſtum poſt reſurrectionẽ in carne nouiſſe, id nõ de corporali, ſed fidei cognitione dicit, cõtra hæreticos: nempe quòd credat Chriſtum eſſe uerum hominem. et idem quoq; cõtextus probat. Tantum uerò in eo teſtimonia omniũ cõueniunt, eum gubernationi eccleſiæ Antiochenæ præfuiſſe, temporib. Traiani Imperatoris. Quod aũt alij affirmãt eum alterũ à Petro fuiſſe, alij tertium, nõ parit ullam differentiam. Siquidẽ illi ab Euodio, qui primus poſt Petrũ Alexãdriæ epiſcopus fuit, initium ſupputationis faciunt: hi uerò à Petro. Epiſtola Ignatij ad Antiochenos ſcripta ſic habet: Mementote, inquit, dignè beatiſsimi Euodij, paſtoris ueſtri, qui primus uobis ab Apoſtolis antiſtes ordinatus eſt. Diſcipulum fuiſſe Ioannis Apoſtoli, ex eius epiſtolis quas ad Iohannem & Mariam ſcripſit, ſumptum uidetur.

Scripta eius refert Euſeb. lib. 3. cap. 35. Ex Smyrna ſcripſit ad Epheſios, ad Magneſianos, ad Trallenſes, ad Romanos. Ex Troade uerò ad Philadelphienſes, & ad Smyrnenſes, & ad Polycarpũ. Hieronymus etiã totidem recẽſet. Sed hodie inſuper tribuuntur Ignatio in recẽtiorib. editionib. ad Ioannem quem Seniorẽ appellat, Epiſtolæ duæ: ad Mariã Chriſtiferã ad Mariã Caſſabolitã, ad Philippenſes: et ex Philippis, ad Tarſenſes & ad Antiochenos, & ad Heronẽ. Lectori aũt pio & attento conſiderandũ relinquimus, quãtum ſit illis epiſtolis tribuendũ. Non enim dubitamus, quin in lectione earũ cuilibet iſta in mentẽ ueniant: Primum, quod ferè in omnib. epiſtolis, licet ſatis copioſis, occaſio ſcribẽdi prætermittitur: nec uel diuinare licet, quare potiſsimũ ad hanc uel illã Eccleſiã literas uoluerit mittere. Deinde, ipſius peregrinationis ratio non paruũ inijcit ſcrupulũ conſiderantibus, quòd multo rectiore et breuiori itinere Romã potuerit nauigare: ut teſtatur uel ipſius Pauli exemplũ, quòd non fuerit ei integrũ longas ambages quærere, quia captiuus ducebatur: quòd decem leopardis, ut ipſemet eos nominat, traditus erat: neq; fiat mẽtio, eum exercitũ Imperatoris ſecutũ: imò ne hiſtorijs quidẽ proditũ ſit, Imperatorẽ per tantos circuitus Romã profectũ eſſe. Expende quàm lõgum iter ſit, Antiochia ad littus Aegæi pelagi ſe recipere, ibiq; recta ſurſum uerſus ſeptẽtrionẽ aſcendere, & præcipuas ciuitates in littore ſitas uſq; ad Troadẽ perluſtrare, cũ tamen Romanũ iter ſit deſtinatũ uerſus occaſum. Tertiò, res eiuſmodi in iſtas literas inſperſæ ſunt, ut ad eas propemodum obſtupeſcat lector: ut q; ex rebus medijs ſeu ceremonijs res prorſus neceſſariæ conſtituuntur, ut de Paſchate et ieiunijs certorũ dierũ, ad quæ etiã ipſam cõſcientiã alligat: et quædã alia, de quib. paulo pòſt dicetur. Deniq;, quòd multo plures hodie Ignatio adſcribãtur epiſtolæ, q̃ tẽpore Euſebij & Hieronymi factum ſit. Hæc cum alias nõ ſomnolento lectori incidãt, non exiſtimauimus nobis uitio uertẽdum eſſe, ſi huc apponeremus. Sed utut ſe res habeat, cum præſentia cogamur amplecti, ex hiſce ſcriptis uidere eſt, magna in exiſtimatione totius Eccleſiæ oriẽtalis Ignatium fuiſſe, eo q; præclaro zelo pro domo Dei flagrauerit, et ſummis uiris fuerit gratiſsimus: nẽpe Polycarpo, et cæteris in Aſia paſsim epiſcopis. Eſt & hoc annotãdum, q; hoc anno Domini 1558 epiſtolæ Ignatij Græcè ſint impreſſæ et publicatæ, quæ hactenus p aliquot ſecula latuerunt.

At nunc ordo rerum Ignatij poſtulat, ut de doctrina quam profeſſus eſt, aliquid in medium proferamus: ubi aliud nihil habemus, niſi quod hæc eius monumenta, ſi tamen eius ſunt, cõplectuntur. qua quidẽ in parte ideo breuiores erimus, quia ſuprà eius præcipua teſtimonia de articulis doctrinæ ſunt cõmemorata. In primis articulum de Deo propugnat et illuſtrat Ignatius. docet enim, unum eſſe deum, ac tres diſtinctas pſonas, patrem, filiũ, ſpiritũ ſanctum: et refutat hæreticos, hunc articulum labefactãtes, ex uerbis baptiſmi. Probat ex euidẽtibus Euãgeliſtæ Ioãnis et Pauli, deniq; et prophetarum teſtimonijs, Chriſtum eſſe uerè Deum, ab æterno genitum ex deo patre: et uerè hominẽ, natum de Maria uirgine. et acerrimè cõfutat hæreticos, aſſerẽtes Chriſtum nõ uerè eſſe Deũ, aut putatiuè tãtum hominẽ, et putatiuè paſſum. ac expreſſe nominat Simeonẽ, Menãdrum, Baſilidẽ, Ebionitas, Nicolaitas, Theodotũ et Cleobolũ. Aſſeuerat Chriſtum ſuo ſanguine generi humão ſalutẽ peperiſſe, omnes merito Chriſti dũtaxat ſaluari. Sicut ad Philadelphiẽſes præclarè inquit: Omnes ſancti cum Chriſto ſaluati ſunt, per ipſum, in ipſum ſperãtes, atq; ipſum expectantes. Rectè etiã de noſtra reſurrectione docet. Etſi autẽ nuſquã locum de iuſtificatiõe hominis corã Deo ex inſtituto tractet, tamẽ eiuſmodi ſentẽtias declarãt, eum nuſquã operib. aliquã partẽ meriti in ſalute cõſequẽda attribuiſſe. Et celebratur eius dictum ex Epiſtola quã ad Romanos ſcripſit: Meus amor crucifixus eſt. Pœnitens monet placidè recipiẽdos. Eccleſiam ſuper petram, ipſum uidelicet Chriſtum, eſſe fundatam: neq; meminit ullius Oecumenici põtificis, qui reliquis omnib. præcelleret, niſi unius Ieſu Chriſti. Miniſterij dignitatẽ extollit, & obedientiã ferè in ſingulis epiſtolis ſtudioſe inculcat. Hæreticos monet uitandos ac fugiendos eſſe: quos quidem & Diaboli ſobolem ac nepotes nominat. De cœna Domini, uſum utriuſq; partis iuxta inſtitutionem Chriſti defendit. Coniugium magni facit, & illud damnãtes hæreticos pronunciat. Deniq; nouæ obedientiæ præcepta ſubinde inſtillat. Eſt autem & hoc obſeruandum, quòd ordinationem epiſcopi Philadelphienſis ipſi cœtui Eccleſiæ tribuat, non tantum epiſcopis alijs. Sic enim inquit ad eoſdem: Decet uos, tanquam eccleſiã Dei, ordinare epiſcopum. Citat plerunq; integras ſententias ex epiſtolis Pauli, quarum uidetur ſtudioſiſsimus fuiſſe. Sed cũ hæc omnia ex epi-

ſtolis

ſtolis, quæ ipſi tribuũtur, ſumi poßint, nolumus hic fuſius proſequi. Cæterùm habentur quedã in hiſce epiſtolis Ignatij, quæ ad deformes næuos declinare uidentur. ut quòd in epiſtola ad Philippenſes perſpicuè hæc uerba ponit: Quicunq; Dominicam aut ſabbatũ (aliqui interponunt, Non, uerùm in Græco non extat) ieiunauerit, præter unum ſabbatũ Paſchæ, ipſe eſt Chriſti interfector. Item: Quicunq; cum Iudæis Paſcha egerit, aut ſolennia dierum feſtorum eorum ſuſceperit, cõparticipabit eis qui Dominum & Apoſtolos eius occiderunt. Hæc ſanè non uidentur bene conuenire cũ ſententia Pauli, Nemo uos iudicet in cibo aut parte diei feſti: niſi fortaßis zelo quodã leuitatem & fluctuationẽ quorundam cohercere uoluit: et circũſtantias habuit, quare doctrinã libertatis exaſperauerit: aut etiã hiſce notis hæreticos aliquos indicauit, de quibus tamen nobis nihil certi cõſtat. Periculoſa porrò quedã, & quaſi errorũ ſemina in ijs extãt: ut eſt illud in Latina uerſione, de Miſſa, ut in loco De doctrina attigimus: quãuis irrepticiũ uideri queat, cum nullus ex autoribus huius ſeculi hoc uocabulum uſurpet, nec in Græco ſit. Nã uerba Ignatij ſic habẽt, οὐκ ἐξόν ἐστι χωρὶς τοῦ ἐπισκόπου, οὔτε βαπτίζειν, οὔτε προσφέρειν, οὔτε θυσίαν προσκομίζειν, οὔτε δοχὴν ἐπιτελεῖν. De Virginitate minus commodè loquitur: ſed tamen cum cõiugium non improbet, facile iudicari poteſt, nõ uoluiſſe eum ad uirginitatis uincula obligare quoslibet, nec laqueos cõſciẽtijs inijcere: ſed ſenſiſſe idem cum Paulo, Bonum quidem eſſe non nubere. Variã etiã mouet ſuſpicionẽ, quòd in epiſtola ad Trallenſes ualde gloriabundus dicit, ſe intelligere angelorũ atq; archangelorum ordines, militiarum diuerſitates, uirtutum & diuinationum differẽtias, ſedium atq; poteſtatum diſtãtias, thronorum magnificentias, Cherubim & Seraphim excellentis ſpiritus ſublimitatẽ, Domini regnum: & ſuper hæc omnia, omnipotentis Dei incõparabilitatem. quod Apoſtolorũ nullus unquã de ſe affirmauit, neq; habet ea intelligentia magnũ in hac uita uſum. Inde quidã uidentur extruxiſſe, Ignatiũ antiphonarũ inuentorẽ eſſe. Et obſeruatione dignum eſt quod Nicephorus in cap.19. lib. 3, ubi de rebus Ignatij ſatis diligenter agit, eius rei nullã facit mentionem: ſed lib.13. cap.8. primùm in eam narrationem digreditur. Sic Socrates lib.6. cap.8, hanc uiſionem recitat. Ad poſtremũ martyrij corona decoratus eſt. Cum enim Traianus in oriẽte feliciter res geßiſſet, capta Babylonia, & profligatis Perſis, qui in Aſiã irruptionẽ fecerãt, cùm paßim alibi, tũ uerò uel in primis Antiochiæ deos ſuos, tanquã huius tam præclaræ uictoriæ autores publicis encomijs ornari ac celebrari curauit, & in miſeros Chriſtianos crudelitatẽ exerceri iußit. Scilicet hoc in more habet diabolus, & impius mundus, ut triumphum aliquẽ ſine Chriſtianorũ ſanguine agat nũquã. Iſta igitur tam tetra impietate & iniuſta ſæuitia Imperatoris, ſed quod ad politicas uirtutes attinet nõ omnino peßimi, permotus Ignatius, nõ tantũ ſuo loco in cõfeßione doctrinæ Chriſti perſeuerat: ſed ipſum etiã Imperatorẽ in ſua eccleſia cõmorãtẽ adit, idololatrica ſtudia et immanẽ perſecutionẽ redarguens, ac tentans, ſi qua ratione tantũ principẽ ab ethnicis errorib. ac furorib. abducere poßit: ac fungitur ea in re officio conſtãtis paſtoris, ac ſerij, in primis uerò accẽſi pio zelo, à Spiritu ſancto. Nõ eſt enim polygragmoſyne in docẽdi functione, etiam ipſos Imperatores de idololatria, deq; alijs enormib. peccatis cõmonefacere, et de ſuo officio ac ſalute edocere. Sic Nicephorus lib.3. cap.19. inquit, Ignatium non deſtitiſſe ſuperſtitionẽ Traiani redarguere. Quãobrẽ & cõmunẽ ſortẽ omniũ piorũ doctorũ Eccleſiæ Chriſti, Ignatius hac in re expertus eſt. nam in uincula cõiectus, Romã leonib. obijciẽdus mittitur: idq; nõ ob aliquod tetrum ſcelus ab eo cõmiſſum, ſed quòd blaſphemus in religionẽ Imperatoris, & ſeditioſus, ac læſæ maieſtatis reus haberetur. Antiochiæ fortè metu ſeditionis, eo quòd in ſumma autoritate apud omnes eſſet, uel etiã terroris gratia, non interficiebatur. Quãta autem fuerit eius uirtus, quanta prõptitudo & magnanimitas ad ſubeundũ ſuppliciũ, malo lectorem ex ipſis Ignatij uerbis, quàm ex hac noſtra frigida narratione cognoſcere. Sic ſcripſiſſe eum ad Romanos, Euſebius li.3. ca.36. teſtatur: Vtinam potiar beſtijs, quæ mihi parãtur, quas opto etiã in me cõcitatas uenire: quas alliciã quoq;, ut me cõfeſtim deuorent, & nõ abſtineãt à me, ſicuti quoſdam metu non attigerũt. Et ſi ipſæ inuitæ noluerint, ego eas in me cogã. Ignoſcite mihi: Quid mihi cõducat, ego noui. Nunc incipio eſſe Chriſti diſcipulus: nihil uiſibiliũ moror, nihil inuiſibiliũ, ut Ieſum Chriſtũ acquirã. Ignis et crux, incurſus beſtiarũ, dißipatio oßium, cõuulſio membrorũ, totius corporis cõmolitio ac ſupplicia diaboli in me ueniãt, modò Ieſum Chriſtũ acquirã. Traditus aũt decem militibus, ſeu carnificibus potius, Romã traducẽdus, de quibus ipſe Ignatius inquit: A Syria Romã uſq; beſtijs depugno, per mare, per terras, noctes atq; dies inter decem leopardos, id eſt cõtubernium militũ uinctus, qui etiam beneficijs affecti deteriores redduntur. Iniurijs autem illorũ excitatus magis ac magis erudior, uerùm in hoc nõ iuſtificatus ſum. Plurimos uerò Euãgelij miniſtros ei ſe comites in hoc itinere præbuiſſe, epiſtolæ eius uidentur ſignificare. ſic enim in epiſtola ad Tarſenſes, quã ex Philippis ſcripſit, eſt: quòd Philon diaconus Tarſenſiũ, & Agathopus diaconus de Syria, eum ſint comitati: & Burgus, in epiſtola ad Philadelphienſes: et Crocus, Honeſiphorus, Burrus, Euplus, et Phrõton ad Epheſios tanquã ſocij itineris nominãtur. In itinere uerò non cõſumitur lamentationibus: ſed eas epiſtolas ad diuerſas eccleſias, quas ſuprà recẽſuimus, maxima ex parte cõſcripſit. Qua quidem in re ardens ſtudium cõſeruandi puritatem Euangelicã, & Eccleſiam Chriſti ornandi et amplificandi, cõſpicitur. Noluit enim lucernã, quã Deus in ſe accenderat, ſubter modiũ abſcondere, aut ad uitandã necẽ ſui corporis et aliorũ prorſus cõticeſcere. Polycarpo igitur inſpectionẽ et cu[illegible] ſuæ eccleſiæ Antiochenæ, quã cogebatur relinquere, licet ille ſatis procul ab ea abeſſet, cõmendat. Vnde manifeſtũ eſt, hoſce duos uiros propter Euãgelij Chriſti confeßionẽ, plãtationẽ et propagationem, fuiſſe arctißima amicitia cõiunctos. De Herone etiã refert, ſe ex uiſione habere, quòd Antiochiæ ſibi eſſet ſucceſſurus. Tales igitur, tanquã odorifera roſa, fragrãtias, ut ſic loquamur, inter ſua uincula & leopardos, tanquã ſpinas et tam longinquas et immites diſtractiones diffundens tãdem Romam uſq; deportatur. In quo loco, quaſi theatro orbis terrarũ, talis tãq; precioſa uictima

Deo

Deo immolatur. nā ibi, ut erāt ei Imperatores et præſides minitati, fit eſca feris. Irenæus Ignatij mentionem faciens libro quinto, de eo ſic ſcribit: Quemadmodum quidam de noſtris dixit, propter martyrium in Deum adiudicatus ad beſtias: Quoniam frumentum ſum Chriſti, et per dentes beſtiarum molar, ut mundus Dei panis inueniar. Hæc Irenæus. Neq; ante pugnam tantum fortis fuit, ſed poſtquam rugientes audiret leones, ut ait Hieronymus, etiam hanc uocem repetiuit, & conſtantiam uſq; ad extremum halitū retinuit. Nicephorus ait, Ignatium Romæ uarijs tormētis eſſe excruciatum: poſtremò uerò, leones duos famelicos & rabioſos in medio theatro in eū eſſe immiſſos, qui carnib. & oßibus teneriorib. deuoratis, tantum craßiora ac firmiora ibi reliquerint. Recitat Vincentius in Speculo, lib. 10, cap. 157, ex geſtis eius, prolixum Traiani colloquiū cum Ignatio: & quàm uarijs tormentis eum iuſſerit excarnificari, quia nollet dijs ſacrificare: & quòd tandem à leonibus ſit ſuffocatus. Addit etiam, cor Ignatij exciſum eſſe, quia dixerat interrogantibus, cur toties nomen Ieſu iteraret? tam profundè ſibi in cor nomen Ieſu inſculptum eſſe, ut eius nunquam poſſit obliuiſci: inq; ſingulis ſectionibus inuentam eſſe appellationum Ieſu Chriſti, aureis literis inſcriptam. Verum cum iſta fabulis uideantur ſimiliora quàm ueritati, nec habeant ueteres aut probatos teſtes, iudicium penes lectorem eſto. Oſſa ſeu reliquias eius, poſt plurimos annos à ſocijs ſeu ſectatoribus Antiochiam eſſe translatas, Nicephorus ſcribit. Idem tamen autor libro decimoquarto, capite uigeſimoquarto ait, Theodoſium hoc feciſſe: et Euagrius libro primo, capite decimoſexto, idem aſſerit. Hieronymus quoq; eum ibi ante portam Daphniticam iacere indicat. Quantum huic rei tribuendum ſit fidei, lector uiderit. Euſebius in Chronico ait: Anno Domini centeſimo undecimo, tali ſupplicio eſſe affectum Ignatium: anno uerò imperij Traiani undecimo. Quamuis Nicephorus tertio Traiani anno hoc factum eſſe dicat, libro 3, cap. 2. Præfuit eccleſiæ Antiochenæ annos nouem.

DE CAETERIS ANTIOchenæ eccleſiæ epiſcopis.

IGnatio è Syria abducto, & à beſtijs dilaniato, Heron Antiochenæ eccleſiæ præficitur, tertius in ſucceßione poſt Apoſtolos, anno Traiani undecimo, Chriſti uerò centeſimo undecimo. Inde quartus ſequitur Cornelius, anno Hadriani duodecimo, Chriſti uerò cēteſimo trigeſimoprimo: quintus Eros, anno Antonini Pij quarto, Chriſti 144: ut Euſebius lib. 4, cap. 20, & in Chronicis eos recenſet. Cæterùm præter nuda nomina, in hiſtorijs de ipſis nihil reperitur.

DE THEOPHILO.

Sextus poſt Apoſtolos ſub Vero Imperatore Theophilus eccleſiam Antiochenam adminiſtrat: quem quidem multis præclaris donis excelluiſſe, uel ex libris eius ad Autolycum, qui ad noſtram uſq; ætatem peruenerunt, ſatis manifeſtum eſt. In ethnicis autoribus fuit doctißimus & peritißimus: unde licet colligere, eum antequam ad Chriſti cognitionem perueniret, non minimam ætatis ſuæ partem in philoſophicis atq; ethnicis ſtudijs contriuiſſe, omneſq; ipſorum autores ſingulari induſtria euoluiſſe. & hanc ipſam rem cōfirmat, quod ait libro primo, fidem ſuam lectione ſacrarum literarum, ad quas cognoſcendas etiam Autolycum inuitat, adiutam eſſe plurimùm: quamuis etiam propter confutationem ethnicarum opinionum, & illuſtrationem doctrinæ Chriſtianæ, fidelibus erant nonnihil gentium ſcripta delibanda. In oratione ſatis eſt facundus: & in lucrifaciendis ijs quorū mētes ethnicis opinionib. erant imbutæ ac faſcinatæ, ualde ardens et appoſitus. Didacticum uerò fuiße, uel hoc ſatis probat, quòd Inſtitutionum libros conſcripſiſſe dicitur: qui ſi extarent, haud dubiè totam doctrinæ formam paulo plenius & clarius præponerent, ut de ipſius dexteritate & fide rectius iudicari poßet. Neq; uerò tantum eccleſiæ ſuæ curam geßit in tradenda Euangelij doctrina, ſed etiam zelo flagrans tanto miniſterio & doctore digno, cōtra impoſtores & deprauatores Euangelicæ ueritatis non tantum uoce, ſed & ſcriptis intrepidè & acriter decertauit. Nam hæreſin Hermogenis, & Marcionem cum ſuis nugis confutauit tam fortiter, uel ut ſaltem hoc nomine egregiam laudem præclaræ conſtantiæ & eruditionis ſibi compararit. Sed præter libros tres ad Autolycum Græcè ſcriptos, nihil habemus. Extant autem iſti tituli reliquorum monumentorum huius Theophili: Liber contra hæreſin Hermogenis, in quo ex Apocalypſi Ioannis nōnullis teſtimonijs uſus eſt. Liber cōtra Marcionem, qui præcipuè laude dignus fuit, & omnib. Chriſtianis gratus: & ait Hieronymus, ſua etiamnum ætate eum extitiße. Præterea alij Inſtitutionum libri: Euſebius libro quarto, capite uigeſimoquarto. Hieronymus in catalogo inquit: Legi ſub nomine eius, in Euangelium et in Prouerbia Salomonis Cōmentarios, ſed qui ſibi cum ſuperiorū uoluminum elegantia & phraſi nō uideantur congruere. Doctrinæ igitur Theophili ueſtigia tātum ex libris ad Autolycum petere licet. Docet ſcripturam Chriſtianorum, quæ in Propheticis et Apoſtolicis monumentis continetur, antiquiorē eße omnium gentilium literis & libris: eamq; ob cauſam ueritatem tantum ex hoc quaſi antiquißimo fonte hauriendam eße. Et quod obſeruatione dignum eſt, ſupputationem annorum mundi ſuccinctam ex ſacris literis, uſq; ad ſua tempora profert: aßerens, ex nullis prophanis literis hoc poße fieri. Hoc fundamento confiſus, doctrinam de Deo uero tradit, & ethnicorum Deos eße fictitios ſtrenuè aßerit. Ex tritici aliarumq; creaturarum diuina ac mirabili reſuſcitatione (quando nimirum ſemina in terram proiecta, uelut mortua & putredini expoſita, ſubitò reuiuiſcunt, uireſcunt, & fructus proferunt: uel mortua ſanguinis guttula in corpore humano diuinitùs reſuſcitatur, ut inde uiuus ac ſanus homo prodeat) reſurrectionem mortuorum euidenter probat. Indicat mundum non fuiße æternum, ut philoſophi nugantur: ſed conditum à Deo ex nihilo, ſine materia præexiſtente. Hominem quoq; non caſu extitiße, ſed à Deo formatum: & quidem ſine peccato, liberum & ſui iuris, cauſam uerò mortis fuiße, tranſgreßionem mandati diuini. Hoc autem loco Autolycum ad uetuſtißimum teſtem, nempe ad Moſen deducit: & primum, ſecundum, tertium caput ex Geneſi de uerbo cōmemorat et exponit. Cōfutat

ethnicorum cōficta in Chriſtianos crimina, quaſi omni genere turpitudinis ſeſe polluerent: ac oſtendit, Chriſtianam doctrinam tāta flagitia nequaquam approbare, ſed de uirtutibus ac pijs factis, deq; præmijs rectè factorum, & pœnis eorum quæ ſecus fiant, multo grauius & luculentius præcipere, quàm ullæ prophanæ literæ.

Laboraſſe autem hunc doctorem, quibuſdam ſiue proprijs, ſiue eius ſeculi uulgaribus næuis, in loco De doctrina ſuprà dictum eſt. De λόγῳ ualde periculoſa loquitur, propemodum Arij deliris reſipientia. nam Chriſtum ait tum primùm eſſe genitum, quando pater ipſam conditionem mundi iam uellet aggredi: ſicuti antea conſtituerat. Hominem non eſſe conditum perfectum, et eum aliquando deum declarandū fuiſſe, & in aſtra recipiendum ſi non fuiſſet lapſus. Vocem Euāgelij uel ignoraſſe penitus, uel nō ſatis explicaſſe uidetur. Clarè enim affirmat, per obedientiam iuxta legem poſſe hominē ſibi ſalutē & uitam æternam cōparare: quæ quidem omnia in ſecundo eius lib. ad Autolycum reperiuntur. De alijs uerò donis, totoq; uitæ curſu nihil amplius habemus. Vixit autem tempore Aurelij Veri imperatoris, ut dictum eſt, & initio Cōmodi. Nam libro tertio ad Autolycum, ſupputationē annorum à condito mundo uſq; ad ſua tempora, ut dictum eſt, deducit: mortemq; Veri ſimul cōprehendit. Euſebius in Chronico ait, eum octauo anno Veri, Chriſti uerò centeſimo ſeptuageſimoprimo, Antiochenæ eccleſiæ præfectum fuiſſe.

DE MAXIMINO.

Maximinus ab Apoſtolis ſeptimus Antiochenā eccleſiam, miniſterio uerbi Dei gubernauit ſub Vero Imperatore: ut Euſeb. li. 4. cap. 24, & lib. 5. cap. 26 indicat. In Chronicis ſuis ait, decimoſexto Marci Antonini Veri, Domini uerò centeſimo ſeptuageſimonono anno eum in hanc functionem conſtitutum eſſe. Nicephorus libro quarto, capite decimonono, curſum eius in miniſterio refert undecim annorum fuiſſe. Tantum de hoc doctore.

DE SERAPIONE.

Octauus Antiochiæ epiſcopus fuit Serapio, ſub Cōmodo Imperatore (Euſebius libro quinto, capite uiceſimo ſecundo) doctrina & eloquentia inſignis, & præclaro zelo, tantaq; autoritate præditus, ut nō dubitarent alij præſtantes uiri eius epiſtolis ſiue cenſuris de negocijs Eccleſiaſticis ſubſcribere. Iſta ex ſcriptis coniecturare licet, quorum nuda nomina apud autores extant: ut quod Euſebius libro quinto, capite decimonono refert, Serapionē ad Caricum (Nicephorus habet Cariconem, libro quarto, capite uigeſimo ſeptimo) & Ponticū epiſtolam ſcripſiſſe, in qua Mōtani hæreſin confutarit. et addit, plurimos ſua chirographa huic iudicio ſubieciſſe, et formam quarundam ſubſcriptionum exprimit: ut Aurelius Cyrenius martyr ſalutem uobis opto. Alius ſic: Aelius Publius Iulius à Debelto colonia Thraciæ epiſcopus, Viuit deus in cœlis, quòd cum beatus Zotas Anchialenſis dæmonem Priſcillæ eijcere uellet, hypocritæ non permiſerunt. Nō igitur quaſuis corruptelas paſſi ſunt hi doctores in Eccleſiā Dei irrumpere: neq; ſolum gemitus contra fecerūt, ſed ſcriptis grauibus conſenſu ac ſubſcriptionibus plurimorū piorum communitis, eiuſmodi peſtes declarauerunt, confutarunt ac damnarunt. Non enim tacendo ac diſsimulando impudentia mendacia refellūtur, nec ferendo uincitur aut profligatur Satan. Conſtat autem, Euſebij tempore & hæc, et plura fortè Serapionis ſcripta, in piorum manibus fuiſſe. Euſeb. in Chronico ſcribit, anno Commodi decimo, Chriſti uerò centeſimo nonageſimo ſecūdo, Serapionem Antiochenæ eccleſiæ gubernationem ſuſcepiſſe. Nicephorus lib. 4. ca. 19 affirmat, eum ſatis diu cum laude ei Eccleſiæ præfuiſſe, fortè circiter annos uiginti duos. Nam ducenteſimo decimoquarto Domini anno Aſclepiades in eius locum ſuffectus eſt.

DE PAPIA HIERAPOLITANÆ eccleſiæ doctore.

Inter eos qui ſtatim poſt Apoſtolos in Aſia ſubſecuti ſunt, & Papias numeratur. Etſi autem pauciſsima, & ea quidē ualde obſcura, de ipſo ad noſtrā ætatem ſint tranſmiſſa: tamen ea quoq; nō uidentur prætereūda. Hierapolitanæ eccleſiæ eum fuiſſe doctorē, quicunq; eius faciunt mentionē, teſtantur omnes. Eſt autem Hierapolis (ut lectoris gratia & hoc uno uerbo attingamus) ciuitas Aſiæ, in ea parte Phrygiæ ſita ubi ad Lycaones & Lyciam meridiem uerſus ſeſe extendit. Floruit ſub Traiano: ſed quoto anno ad gubernationem eius eccleſiæ uenerit, & quandiu in ea uixerit, non eſt literis mandatum. Communis etiam ſententia eſt, Papiam Ioannis apoſtoli auditorem fuiſſe. & allegat Euſebius libro tertio, capite trigeſimonono, eumq; ſecutus Nicephorus & alij, Irenæi teſtimoniū, quod eſt tale: Hæc uerò & Papias, Ioannis quidem auditor, Polycarpi uerò ſodalis, uir antiquus, ſcripto in quarto ſcriptorum ſuorū libro teſtatur: quinq; ſiquidem libros compoſuit. Hæc Irenæus. Verò diuerſum mox profert Euſebius eodem loco, ex prooœmio librorum Papiæ, ubi ipſemet confiteatur, ſeſe haudquaquā apoſtolos Domini uel uidiſſe, uel audiuiſſe: ſed ea quæ ſunt fidei, ab ijs accepiſſe, qui ipſis Apoſtolis fuerunt familiares. Verba Papiæ hæc adſcribit: Nō detrectabo tibi etiā ea quæ aliquando à ſeniorib. bene didici, ac rectè memoriæ mandaui, cum expoſitionib. ſuis componere, certus de illorum ueritate factus. Non enim delectatus ſum illis qui multa dicunt, ſicut plerìq; ſolent: ſed his, qui quæ uera ſunt docent. neq; illis qui peregrina præcepta commemorant: ſed his, qui quæ à Domino fidei noſtræ ſunt tradita, et ab ipſa profecta ſunt ueritate, adferunt. Sicubi quiſquā uenit, q ſeniorū affectator fuerit, ſeniorū uerba exquirebāt, quid Andreas, quid Petrus, quid Philippus, quid Thomas, aut Iacobus, aut Ioannes, ſiue Matthæus, uel alius quiſquā ex diſcipulis Domini, quidq; Ariſtion, & ſenior Ioannes, diſcipuli Domini dixerint. cogitabā enim, non tātū utilitatis ex libris, quātū ex uiuæ & permanēte uoce relaturū. Hactenus Papias. Fortè & hæc ſunt obſcuriora, q̃ ut inde liquidò probari queat, Papiam nullum diſcipulorum Domini cōſpexiſſe. Verùm cum Papiæ libri interierint, ex quibus iſta omnia clarius petere poßemus, fides ſanè penes Euſeb. eſto. Libros, ſicut iam dictum eſt, cōpoſuit quinq; inſcriptos, Explanationes ſermonum Domini. Quanquā Niceph. lib. 3. cap. 20 dicat, eum multa quidem uolumina ſcripſiſſe,

pſiſſe, uerùm hæc quinq; ſolummodo extare. Neuus aũt haud paruus hunc doctorem apud poſteros quoque notabilem effecit. nam ſenſit & docuit, poſt reſurrectionem terrenum ac corporale regnum Chriſti & fidelium in hoc mundo per mille annos futurum eſſe. Neq; hoc diſsimulandum eſt, quod Euſebius aſſerit, cũ multas peregrinas parabolas Chriſti & doctrinas in ſuis libris protuliſſe. Et cauſam adijcit, quòd modico fuerit iudicio præditus, Apoſtolicasq; diſputationes & hypodigmata nõ rectè intellexerit. De donis aliàs inquit Euſeb. lib. tertio, capite trigeſimoquinto, Papiam per omnia fuiſſe eloquentiſsimum, & ſacræ ſcripturæ peritum. Tantum quidem de hoc Papia ex probatis teſtibus dicere potuimus.

DE POLYCARPO.

Celebris inter Apoſtolicos uiros, qui nimirum proxima poſt Apoſtolos ætate uixerunt, & Polycarpus eſt. Fuit enim ipſius Ioannis apoſtoli auditor: ut eſt Irenæus libro tertio contra hæreſes, cap. 3 teſtis. Sicut autem magna Apoſtolorum dignitas fuit, ut qui immediatè à Chriſto doctrinam Euangelij acceperant: ita non immeritò hic ſecundus gradus magnifaciẽdus eſt, nempe ex uiuo ore Apoſtolorum tanquam puriſsimo fonte doctrinam de Chriſto hauſiſſe. præterea non tantum eum ab Apoſtolis edoctum eſſe ſcribit Irenæus, ſed etiam cum multis familiariter conuerſatum, qui ipſum Dominum noſtrum uiderant. Fuit autem Smyrnenſis eccleſiæ doctor ſeu epiſcopus. eſtq; Smyrna oppidum (ut hoc obiter dicamus) Ioniæ, in Aſia minori, amœno littore maris ſitum, ad Aegeum pelagus, ſupra Epheſum, uerſus ſeptentrionẽ. Et commemorat Irenæus Polycarpũ ab Apoſtolis, & ut Hieronymus in Catalogo declarat, à Ioanne in eum locum conſtitutum eſſe. Etſi autem tempus ipſum, quando primum docendi munus ibi ſit aggreſſus, in hiſtorijs non ſit expreſſum: tamen conſentaneũ eſt, ſecundo uel tertio anno Traiani, hoc eſt circa annum Domini centeſimum ſecundum, id factum eſſe. Sexageſimo enim octauo poſt paſsionẽ Chriſti anno, Ioannes euãgeliſta mortuus eſſe dicitur. Sed quoto tamen ante obitum ſuum anno Polycarpũ in eã Eccleſiã collocarit, quantum quidem nos ſciamus, nõ eſt literis proditum. Meminit Polycarpi et Ignatius in epiſtolis, quas in itinere ſuo Romam uerſus ſcripſiſſe fertur. unde apparet, Polycarpum tum temporis in miniſterio ſuo fuiſſe. Quòd ad miniſterij gubernationem attinet, Eccleſiam ſibi commiſſam non tantum uiuis Apoſtolis, uerùm etiam poſt eorum diſceſſum ex hac ærumnoſa uita ſumma fide docuit: et ſinceræ doctrinæ Chriſti, quam ueluti depoſitũ ab ipſis Apoſtolis acceperat, acerrimus fuit cuſtos atq; propagator. ac teſtem quidem huius rei fideliſsimum habet Irenæum, qui loco ſuprà citato ſic ſcribit: Hic, inquit, docuit ſemper, quæ ab Apoſtolis didicerat, quæ & Eccleſiæ tradidit, & ſola ſunt uera. Et teſtimonium his perhibent, quæ ſunt in Aſia eccleſiæ omnes, & qui uſq; adhuc ſucceſſerunt Polycarpo. Hæc Irenæus.

Epiſtolam quandam ad Philippenſes eum ſcripſiſſe, Irenæus quoq; teſtatur, & ait eam perfectiſsimè eſſe ſcriptam: ex qua & characterem fidei eius, & prædicationem ueritatis, qui uolunt, & curam habent ſuæ ſalutis, poſſunt diſcere. Cæterùm hac noſtra ætate quædam epiſtola extat, titulum Polycarpi ad Philippenſes præ ſe ferẽs: uerùm an ſit ea germana Polycarpi epiſtola, diligentes antiquitatis ſcrutatores [illegible] deant. optandum enim eſſet, uetuſtiſsima exemplaria bona fide inquiri. Etſi enim ea epiſtola non contineat manifeſtum aliquẽ errorem, tamen attento lectori fortè ſuſpicionẽ mouere poſſet. Dicit enim, ſi à Philippenſibus, ut ſcriberet, permotum: uerùm quæ nam ſit cauſa & ſcopus ille ad quem ſuam epiſtolam uoluerit dirigere non ſatis exprimit. Deinde & partes epiſtolæ nimium confuſæ, minimeq; cohærẽtes uidentur. Præterea tota hæc epiſtola uix tam docilẽ, ſedulũ ac præſtantem Ioannis apoſtolis diſcipulum, imò etiã tam excellentem ſpiritũ, quali Polycarpus dicitur fuiſſe præditus, repræſentare uidetur. Apparet tamen ex ea epiſtola, Polycarpũ articulũ de Chriſto, eiusq; expiatione pro peccatis totius generis humani facta, rectè tradidiſſe, in eoq; ſummopere laboraſſe. Teſtimonijs enim tum ueteris tum noui Teſtamenti eum illuſtrat, & omnes diſsentientes aut deprauantes damnat. Sic enim inquit: Omnis qui cõfitetur Ieſum Chriſtum in carne nõ ueniſſe, Antichriſtus eſt: & qui nõ cõfitetur myſteriũ crucis, è diabolo eſt. Et qui deuiauerit eloquia Domini ad propria deſideria, & dixerit neq; reſurrectionem neq; iudicium eſſe, hic primogenitus Satanæ eſt. De fide etſi diſſerit, eſſe credendum in eum qui reſuſcitauit Chriſtum, & quod fides ſit mater omniũ: tamẽ omnia ſunt obſcuriora, quantũ quidem ad hoc ſcriptũ attinet, quàm ut planã inde liceat excerpere ſentẽtiam. Fortè aliàs clarius et plenius hæc omnia ſolitus eſt proponere. De ſalute inquit: Gratia ſalui facti eſtis, nõ ex operibus, ſed in uoluntate Dei per Ieſum Chriſtum. De operum fine loquitur: Conuerſionem ueſtram cõſiderantes irreprehenſibilem in gentib. ut ex bonis operib. ueſtris & uos laudem accipiatis, et Dominus in uobis non blaſphemetur. Opera uerò moralia, præſertim ſecundæ tabulæ, prolixè inculcat. Scripta deniq; Pauli honorificè commendat. Plura de Polycarpo non habemus. Aliũde autem teſtimonium, nempe ex Irenæo adſcribemus, ex quo in genere de doctrina huius doctoris & alijs quibuſdam eximijs uirtutibus licet coniecturam facere. Eſt autem apud Euſeb. lib. 5. ca. 20, pars epiſtolæ Irenæi ad Florinum, quæ ſic habet: Hæc dogmata, Florine, ut cũ fiducia dicam, ſanam ſententiam non habent. Hæc dogmata diſſentiunt ab Eccleſia, & in maximam impietatem eos conijciunt, qui ipſis obtemperant. Hæc dogmata ne hæretici quidẽ qui extra ſunt Eccleſiam, unquã auſi fuiſſent pronunciare. Hæc dogmata tibi, qui ante nos fuerunt preſbyteri, qui & Apoſtolorum diſcipuli extiterunt, non tradiderunt. Vidi enim te, cum puer adhuc in Aſia inferiore apud Polycarpum eſſem, ſplendidè in palatio Imperatoris agentẽ, & ut te illi probares ſatagentem. Etenim quæ tum geſta ſunt, melius q̃ quæ nuper acciderunt, in memoria retineo. Quæ namq; à puero diſcuntur, unà cũ ipſa mente coaleſcunt, illiq; adunantur: ita ut & locũ ipſum cõmemorare queam, in quo beatus Polycarpus ſedens diſſerebat: deinde & egreſſus illius et ingreſſus, & uitæ characterem, ac corporis ſpeciem, deniq; & ſermones quos fecit ad multitudinem, & quomodo ſe cum Ioanne ac reliquis qui Dominum uiderunt con-

uerſatū eſſe dixerit,et ſermones eorū memorauerit, & quæ ex illis de Domino audierit,et de uirtutib. eius ac doctrina, tanquā ex illis qui ipſi uerbū uitæ audierāt, percepta,& cuncta ſanctis ſcripturis conſona recēſuerit. Hæc tum tēporis per miſericordiā Dei mihi cooperantem ſtudioſe percepi,et non chartæ, ſed cordi meo retinenda inſcripſi, ac perpetuò per gratiam Dei ſyncerè rumino: poſſumq; coram Deo teſtificari,beatum illum & Apoſtolicum preſbyterum, ſi tale quid audiſſet,reclamaturum, & aures ſuas obturaturum,proq; conſuetudine ſua dicturum fuiſſe, Bone Deus, in quæ me tempora ſeruaſti,ut iſta patiar! Quin & ipſum locum declinaturum,in quo uel ſedendo uel ſtando, huiuſmodi ſermones audiſſet. Deniq; & ex epiſtolis ipſius, quas uel uicinis eccleſijs cōfirmationis gratia, uel fratrib. quibuſdam,ut eos admoneret & hortaretur, ſcripſit, poſſunt iſta declarari. Hæc Irenæus. In maxima autem autoritate non tantum apud ſuos, uerùm etiam apud uicinas & exteras eccleſias fuit.In Catalogo Hieronymus ſcribit, Polycarpum totius Aſiæ principem fuiſſe:idq; eā ob cauſam,quia Apoſtoſtolos,& eos qui Chriſtum uiderant,habuit magiſtros. Hinc licet coniicere,quod in difficilib.et intricatis cōtrouerſijs religionis, eccleſiæ etiā lōginquiores cōſilium & iudicium eius expetiuerint. In epiſtolis Ignatij habetur, quòd curam inſpiciendæ eccleſiæ Antiochenæ Ignatius ad ſupplicium proficiſcens,Polycarpo tāquam fidiſſimo & celeberrimo doctori cōmendauit. Hinc etiā manifeſtum eſt,quod cum ſummis uiris, qui ob pietatem,fidē, conſtantiam, & alias uirtutes ſpiritus ſancti ea ætate fuerunt clariſſimi,intimam habuerit amicitiam. Ad Antiochenſes ſuos Ignatius ex Philippis ſcribens,ſalutat eos Polycarpi nomine.ut uideri queat, Polycarpū comitatum eſſe per partem itineris, Ignatium euntem ad ſupplicium Romæ ſuſtinendum. Verùm eius rei nō meminit,Polycarpus, in ſua ad Philippenſes epiſtola.

Porrò Romam Polycarpum temporibus Aniceti ueniſſe,etiam Irenæus meminit: id quod accidit circa annum domini centeſimum quinquageſimumſeptimū, imperium tenente Antonino Pio. Cauſa etiamſi nō clarè exponitur,tamen apparet eam fuiſſe,quòd in cōtrouerſia Paſchatis nonnihil inter ſe diſſiderent Aſiani & Romani doctores. Et ueriſimile eſt,Polycarpum fratrum aut communis eccleſiæ Oriētalis nomine,hoc tam longinquum iter ſuſcepiſſe, ut coràm cum Aniceto conferret. Scribit Irenæus, Polycarpum Romæ plurimos hæreſi Valentini & Marcionis infectos, ad Eccleſiam Dei conuertiſſe. Nicephorus lib.4. cap.39 ait,Polycarpum & Anicetum inter ſe paululum ſententijs uariaſſe. Veruntamen ambos inter ſe amanter communicaſſe, adeò ut Anicetus in ipſa eccleſia Euchariſtiæ miniſterium Polycarpo permiſerit honoris ergò. Eſtq; hoc illuſtrè teſtimonium, doctrinam de ceremoniarum libertate rectè tum temporis, ſineq; offenſione acerbiori,aut turbatione pacis Eccleſiæ, liberè fuiſſe retentam. Memorabilem quoq; eius hiſtoriam, & plenam pij zeli Irenæus refert, nempe quòd Marcioni aliquando occurrenti ſibi, & dicenti, Cognoſce nos: reſpondit,Cognoſco te primogenitum Satanæ. Addit & hoc Irenæus: Sunt qui audierunt eū dicentem,quoniā Ioannes Domini diſcipulus in Epheſo iens lauari, cum uidiſſet intus Cerinthum, exilierit de balneo non lotus: dicens,quòd timeat, ne balneum concidat,cum intus eſſet Cerinthus,inimicus ueritatis. Hæc ille. Mores eius fuiſſe graues & ſanctos, ex Smyrnenſium epiſtola patet. Exitus deniq; uitæ fuit eiuſmodi,ut inter carnificum cruentas manus necatus ſit. Occaſio generalis hæc erat. Marcus Antoninus Verus cū ijs qui ſimul imperij faſces tenebant, immanem contra Chriſtianos perſecutionem mouebat: quæ, ut ſunt regum longæ manus, quàm latiſſimè ſeſe extendebat,et ad ipſos quoq; Chriſtianos qui Smyrnæ agebant, pertingebat. Nullius uerò tetri facinoris uir ſanctiſſimus reus agi poterat: ſed ideo tantum trucidandus iudicabatur, quod excellentiſſimus doctor Chriſti hactenus fuiſſet, uerboq; ſaluifico multis annis eccleſiam Chriſti pauiſſet, ſanamq; doctrinā in Aſia propagaſſet,deniq; idola ethnica fuiſſet demolitus. Non autem tantum præſes eius loci lictoribus mandata de capiendo & perimendo integerrimo uiro, & reuerendo ſene dabat: ſed etiam ipſimet auditores Polycarpi ſententiam mortis in eum ferunt, ac ſponte odio furentes ſarmenta ad ignem comportant. Nec foris,ſed Smyrnæ,in ſua Eccleſia,ubi tot iam annos tantiſq; laborib. & periculis Euangelium Chriſti plantauerat, & de ſingulis præclarè meritus fuerat: ibi inquam,nefandis modis tractatur & crematur. Verùm hæc omnia,& quàm præclarè ſe in ipſo ſupplicio geſſerit,in epiſtola Smyrnenſium continentur: cuius exemplar ex Euſeb. ſuprà,in loco de Perſecutionibus,adſcripſimus. Accepit aūt hanc inſignem martyrij coronam Polycarpus circiter annum Chriſti 170,iuxta Euſebium in Chronico: Imperij autem Antonini Veri 7. Et errat Socrates ſatis craſſè lib.5.cap.22, aſſerens Polycarpum ſub Gordiano paſſum eſſe. Hinc, ut opinamur, licet colligere, quàm longum habuerit curriculum iſte doctor Eccleſiæ,nempe quòd circiter ſeptuaginta annos, aut plures, in miniſterio Euangelij fuerit. Octagintaſex annos ait ſe Chriſto ſeruire.id eſt in epiſtola Smyrnenſium:quod ab initio ſuæ conuerſionis ad Chriſtum intelligendum eſt. Grandæuum igitur fuiſſe conſtat: ſicut & Irenæus inquit, eum diu perſeueraſſe.

DE HEGESIPPO.

Ex Ebræis Egeſippum fuiſſe, & inde ad Chriſtianam fidem eſſe conuerſum, hinc colligit Euſeb. lib.4. cap.22.quòd teſtimonijs in ſuis ſcriptis, ex Euangelio ſecundum Ebræos & Syros, & ſeparatim ex Ebræa dialecto uſus eſt. Quo uerò in loco, quáue functione fuerit Hegeſippus,non liquet. Et dolendum ſanè eſt, antiquos rei Eccleſiaſticæ ſcriptores tam fuiſſe negligentes,ut quod uirorum ſummæ eruditionis & autoritatis,quorumq; teſtimonia oraculi uice allegant, etiam loca atq; habitationes uel obiter ſaltem non attigerint. Romam eum iter feciſſe,ibiq; temporib. Aniceti fuiſſe,et uſq; ad Eleutherij epiſcopatum permāſiſſe, qui Aniceti diaconus fuerat,Euſeb.lib.4.cap.11.teſtatur. In eo aūt itinere,ut ibidem ex uerbis Hegeſippi patet,primùm Corinthiorū epiſcopum cōpellauit, cūq; eo de doctrina Chriſtiana per complures dies cōtulit. Sed quæ cauſæ tā graues,aut quæ negocia eum excitarunt,ut tā longum iter ſuſciperet? Quid rerum Romæ tam diu egit? docuit ne alios, an uerò doceri ſe paſſus

eſſe

eſt ? Quo demum inde diſcedens ſe contulit ? De his maximè neceſſarijs partib. nihil diſſerunt noſtri hiſtorici. Religionis aũt gratia eum profectionẽ hanc ſuſcepiſſe, non eſt dubium: præſertim cum in itinere tam curioſe eccleſias omnes explorarit, & cum ſynceris doctorib. non tantum obiter, ſed diligenter & accuratè contulerit. Fortè ob controuerſiam Paſchatis, quæ ſub Pio ueluti gliſcere cœpit, Romã cõtendit: ut maturè incendiũ Eccleſiæ, quod proſpexit inde exoriturum reſtingueret. Conſtat enim, plures doctores Eccleſiæ Chriſti, ut Irenæum & alios, paßim & literis & corã Romanorũ epiſcoporũ conatum in ſtabiliẽdo decreto de ceremonia Paſchatis, grauiter & maturè reprehendiſſe. Quinq; cum commentarios Græcè ſcripſiſſe, in quib. ſynceram Apoſtolicæ prædicationis doctrinã et acta ſimplici hiſtoriæ ſtructura ſit cõplexus, & ſimul contra hæreticos egregiè pugnarit, Euſeb. lib. 4. cap. 8 & 22 indicat. Libet aũt ex Hieronymo uerba Egeſippi quib. in eos qui ſimulachra ſtatuebant & colebant, inuectus eſt, ubi clarius uidentur referri, recitare. Tumulos, ait, mortuis templáq; fecerũt, ſicut uſq; hodie uidemus: è quib. eſt & Antinous ſeruus Hadriani Cæſaris, cui & gymnicus agon exercetur apud Antinoum ciuitatem, quam ex eius nomine cõdidit & ſtatuit prophetas in templo. Dicit autem Hieronymus, prædictum librum Hegeſippi, actus omnes eccleſiaſticos à paßione Chriſti uſq; ad ſua tempora cõplexum eſſe. Et clarè aſſeuerat Euſeb. ſuo tempore eos libros paßim fratres habuiſſe. idem uidetur & Hieronymus de ſuo ſeculo ſignificare. At noſtra hac ætate ſub Hegeſippi titulo editi ſunt libri quinq; de excidio Hieroſolymorũ, Ambroſio Mediolanenſi epiſcopo interprete, cuius initiũ eſt: Bello Parthico quod inter Machabæos duces, &c. quorum tamen neq; Euſebius nec Hieronymus uidentur mentionẽ facere. Videtur etiã in eiuſdem procemio ſignificare, quod plures libros ſcripſerit. Coætaneus fuit Iuſtino, Dionyſio, Corinthiaco, Melitoni, alijſq; præſtantißimis uiris quibus cum ei familiaritas etiam magna ſine dubio interceßit. Sub Hadriano, Antonino Pio & Vero uixit. Tritenhemius annotat Chriſti annum centeſimum ſexageſimum.

PHOCAS.

Primum in Ponto epiſcopum, Chronicon Henrici, affirmat fuiſſe Phocam, ſub Traiano: ſub quo & in uinculis, ferro ac igne martyrium pro Chriſto feciſſe, cum Hadriano mãdante ad Neptuni arã ſacrificare noluißet, idẽ addit. Adõ Viennẽſis epiſcopus, in Synope ciuitate Ponti epiſcopum fuiße, ſcribit in commentarijs ætatis ſextæ, folio 166.b. In uetuſto quodam Chronico manuſcripto de eo hæc ſeu fabula ſeu hiſtoria (iudicium enim lectori permittimus) recitatur, ad hunc modum: Phocas ultimo tempore Traiani paſſus eſt, cui ſpiritu prophetico dixit: Traiane perge ad ulteriora abyßi, & ad præparata tibi tormenta feſtina, ubi morte perpetua & ſæuo exurendus es incendio, & triduo in hac luce uerſaberis. Quo immenſo, caligo te mortis excipiet: nec enim diutius poſtea multus innocẽtũ ſanguis eſſe poteſt. Hoc uaticinium idem Chronicõ addit ſecutum eſſe euentum, & triduo exacto Traianum uentris profluuio expiraſſe. Quæ uerò de hoc Phoca, de miraculis ſcilicet per eũ geſtis & martyrio, Vincẽtius libro decimo Speculi prodidit: quia & prolixa nimiũ ſunt, & ad fabulas propius quàm hiſtorias uidentur accedere, prudenter prætermittimus.

AQVILA PONTICVS.

Aquila Ponticus duodecimo anno Hadriani inclaruit. Vanitatib. aſtrologicis deditus fuit, à quarum impenſo ſtudio ne Chriſtianus quidem factus abſtinuit. Cum igitur à doctorib. ſedulò admonitus eſſet ut uana ſtudia, quæ Chriſtianũ hominẽ nõ decerent, abijceret: ipſe uerò non paruißet, ſed contumaciter uanã ſuã defendens profeßionem, admonẽtib. illis ſe oppoſuiſſet, ab Eccleſia proſcriptus eſt. Quam ignominiam indignè et iracundè ferens, Chriſtianiſmum abnegauit: factuſq; proſelytus, circumcidi ſe paßus eſt, atq; inde cõtentioſo ſtudio ad diſcendam linguã Hebræam animũ adiecit. in qua cum breui tempore feliciter proceßiſſet, adeò ut in ea excelleret, interpretationẽ ſacrarum ſcripturarũ ſtatim tentauit primus poſt Septuaginta interpretes, qui ante eum apud Ptolomæum regem annis quadringentis et triginta ſacros libros ex Hebræa lingua in Græcã traduxerant: uerùm non alio fine ac ſtudio, q̃ ut in odiũ Chriſtianorum ex receptis libris quædã deprauaret & peruerteret: ac præcipuè teſtimonia de Chriſto, quæ in Septuaginta interpretum editione, ſingulari ſtudio & impoſtura corrupit. Hæc de Aquila ſic narrat Epiphanius, in libro de Menſuris & ponderib. Exemplũ unũ deprauationis eius, Supplementũ Chronicorũ habet: nimirũ q̃, quæ apud Eſaiã de uirgine Maria dicta ſint, ad iuuenculã, non ad uirginẽ tranſtulerit. Recitat idem exemplum ex Irenæo, etiam Euſeb. lib. 1, cap. 8: & addit, hãc Theodotionis et Aquilæ interpretationem occaſionem præbuiſſe Ebionitis, qui dixerint, Chriſtũ è Ioſepho natum eße. Hieronymus tamen in enarratione capitis ſecundi Oſeæ, Aquilam diligentem & curioſum uocat interpretem: ut & in Epiſtola ad Damaſum Romanum, ſtudioſius eũ ait q̃ cõtentioſius uerbum ad uerbum interpretatũ eße. cum contrà in epiſtola ad Pammachium ſcribat, Aquilã cõtentioſum eße interpretem, nec uerba ſolũ & etymologias uerborũ trãsferre conatũ, atq; ita in iure reijci.

AGRIPPA.

Agrippam cognomento Caſtorem, Euſeb. celeberrimum eius temporis ſcriptorem uocat lib. 4. cap. 8. Ac quia in commemoratione rerum Eccleſiæ ſub Hadriano geſtarum, eius meminit, conſentaneum eſt, ſub Hadriano eũ floruiße, ſub quo & Baſilides hæreticus fuit: cuius ſcripta & hæreſin Agrippa confutauit, omneſq; præſtigias & arcana illius delicta in mediũ protulit. Hieronymus in Catalogo ſcriptorum Eccleſiaſticorum, dicit eum contra uigintiquatuor Baſilidis uolumina, quæ in Euangelium compoſuerat, fortißimè diſſeruiſſe. Agrippæ uerò ſcriptum, Euſebius loco iã memorato uocat Elenchum.

APOLLINARIS.

Euſeb. lib. 5. cap. 19, Claudiũ Apollinarẽ uocat, cũ in Græco ſit Apollinarius: quo fit, ut promiſcuè ferè ſcriptores utroq; nomine utãtur. Fuit autẽ epiſcopus Hierapoli Aſiæ, celebris temporibus Marci Antonini Veri. Refertur ab Euſebio libro quarto, capite uigeſimoprimo, inter doctores Apoſtolicos, qui trãditionis Apoſtolicæ & ſanctæ fidei poſt ſe reliquerunt monu-

menta. Laudatur etiam, quòd ſtudio propagandæ religionis & doctrinæ Chriſtianæ, librum Apologiæ pro fide Chriſtiana Imperatori Antonino exhibuerit. Magna pietate etiam contra hæreticos pro uera fide decertauit: quemadmodum ex libris editis ab eo contra Montaniſtas Euſebius refert lib. 5, cap. decimoſexto. In Eccleſijs enim Ancyræ, Salaciæ et Ponti, pluribus ſe, de Montani erroribus diſſeruiße ſignificat, magno Eccleſiæ gaudio, atq; aduerſariorum ignominia et offenſa. Deinde à fratribus & Zotico Otreno, quem cõſeniorem ſuum dicit, rogatum, commentarium etiam ſe ſcripſiße fatetur: in cuius initio, de origine pſeudoprophetiæ Montanicæ multa eum monuiſſe, Euſebius tradit: & argumenta aliquot contra hanc ſectam ab eo prolata recenſet, ut ſuprà eſt dictum. Præter ſcriptum deniq; Agrippæ Imperatori exhibitũ, Euſe. li. 4. cap. 26. etiam hos libros eum ſcripſiſſe commemorat: ut, Contra gẽtes commentarios quinq;, De ueritate libros duos, Contra Iudæos libros duos, & quem cõtra hæreſin Cataphrygum poſtea ſcripſit cõmentarium. Teſtatur idem in Catalogo Hieronymus, qui & in enarratione capite trigeſimiſexti Ezechielis, hunc Apollinarium in hæreſi Chiliaſtarum fuiſſe, ut & alios quoſdam magnos uiros, affirmat.

ASTERIVS VRBANVS.

Ad Aſterium urbanum, Euſeb. li. 5, cap. 16 ait ſcripſiſſe Apollinarium de hæreſi Montanica, ex quo ſcripto illud excerpit: Non dicat ſpiritus Maximillæ, Perſecutione abigor uelut lupus ab ouibus. Non ſum lupus, uerbum ſum, &c.

MELITO SARDENSIS.

Sardibus, quæ quondam Lydiæ caput, et Gorgi regia fuit, urbs magna & celebris, quemadmodum Strabo indicat, epiſcopatum geſſit Meliton, uir eloquẽs & diſertus: ſicut eam laudem & Tertullianus tribuit. Fuerat enim diſcipulus Frontonis, celeberrimi illius oratoris, qui Marcum Imperatorem latinis literis erudiuit. Celebrãtur huius Melitonis, in Eccleſia multa præclara merita. Nam & ipſe librum Marco Antonino pro fide ac religione Chriſtiana tradidit, ut teſtatur Euſeb. li. 4. ca. 13, in quo ſcripti Iuſtini ad eundẽ Imperatorẽ, eius deniq; edicti pro Chriſtianis in Aſia promulgati, meminit. Vnde, quo tempore fuerit, intelligi poteſt. Phryſingenſis lib. 3, ca. 25 inquit, & Apollinarium & Melitonem Apologias ad Imperatorem ſcripſiſſe, anno decimoſeptimo imperij eiuſdem. Et magno quidem ac forti animo Apologiam ſuam Melitonem ſcripſiſſe, indicare illa quæ ex Euſeb. lib. 4. cap 26, propter eximiam grauitatem, quæ uerbis & ſententijs ipſis ineſt, recenſuit. Quæ nec nos, quia ingentis ſpiritus animum indicant, ſimul & hiſtoriam perſtringũt, de primordio Chriſtianæ religionis ac progreſſu, felicitatẽque eorum ſub quib. fuit imperiorũ, nõ pigebit huc adſcribere: In libello, inquit, ad Imperatorem, talia quædam ſub illo contra nos facta ſcribit. Quod enim nunquam eſt factum, iam perſecutionem patitur piorum genus, nouis edictis per Aſiam exagitatum. Impudẽtes enim ſycophantæ, & aliorum appetitores, occaſionẽ ex conſtitutionib. illis adepti, manifeſtè latrocinãtur, noctes ac dies eos deprædantes qui nihil iniqui faciũt. Et poſt alia quædem dicit: Quod ſi hoc te iubẽte cõmittitur, ſit rectè factum. Iuſtus enim Imperator, nihil unquam uolet iniuſti: & nos cupidè mortis huius honorem ferimus. Hoc autem ſolum abs te ſuppliciter petimus, ut ipſe cognitis primùm cõtentionis huius autoribus, iuſtè tum iudices, an morte & ſupplicio, uel ſalute ac quiete digni ſint. Si uerò uoluntas hæc & nouũ illud edictum penes te nõ eſt, quod ne contra barbaros quidem hoſtes decorum eſſet: multo magis precamur, ne nos inhoneſta hac deprædatione preſſos cõtemnas. Hiſce iterũ ſubijcit, dicens: Etenim philoſophia noſtra primùm quidẽ inter barbaros uiguit. Cum aũt ſub magno Auguſti progenitoris tui imperio floreret, facta eſt maximè imperio tuo fortunatũ bonum. Ab eo quippe tẽpore Romanum imperiũ magni ſplendoris incrementum cœpit, cuius tu optatus ſucceſſor & factus es, & eris unà cum filio. Serua igitur philoſophiã hanc, quæ unà cũ imperio coaluit, et cũ Auguſto cepit, quam et progẽitores tui præ alijs religionib. in prædio habuerũt. Et hoc maximũ eſt argumentũ boni exordij, quod ex quo noſtra doctrina unà cũ bene inchoato imperio floruit, nihil illi mali inde ab Auguſti principatu accidit, ſed per cõtrariũ cuncta ſplendida & glorioſa ſecũdũ omniũ uota. Soli ex omnib. Nero & Domitianus, ab inuidis quibuſdã hominib. perſuaſi, doctrinam noſtram calumnijs obijcere uoluerunt: à quib. & mendacium hoc ſycophantiæ irrationali conſuetudine circa tales damnare contigit. Verùm illorum ignorantiã pij tui patres corrigentes, multos ſæpenumero in hiſce rebus temerariè conatos ſcriptis ſuis corripuerunt. E quib. auus tuus Hadrianus multis quidem alijs, ſed & Fundano Proconſuli præſide Aſiæ ſcripſiſſe deprehenditur. Pater uerò tuus, tuus inquam, qui cuncta unà cũ illo gubernaſti, ciuitatib. de nobis, ne quid temerè nouarent, in quib. & Lariſſæos & Theſſalonicẽſes et Athenięſes et cunctos Græcos, ſcripſit. Te uerò, cũ maximè in iſtis eandem cũ maiorib. tuis ſententiã, eamq; multo clementiorem, & magis philoſophicam habeas, cũcta facturum perſuaſi ſumus, quæ abs te petimus. Melitonis deinde etiam hoc egregium beneficium eſt, quod in Orientẽ, quemadmodum ipſe in epiſtola ad Oneſimum ſignificat, profectus, eum ipſum numerum librorum ueteris Teſtamẽti, qui et nobis hodie receptus eſt, retulit. Quod & ſuprà, ubi de libris Scripturæ ſacræ diximus, à nobis indicatum eſt. Sed neq; hoc prætereundum eſt, q̃ multos eccleſiæ ſcripſerit utiliſſimos libros: q ſi ad nos perueniſſent, in multis nos grauib. et neceſſarijs reb. inſtruere, et ex multis ambiguitatib. explicare poſſent. Sed nominũ tantũ eorum librorũ memoria nobis relicta eſt. Extitiſſe aũt omnes ſuo tẽpore, Euſebius indicat lib. 4. cap 26, ubi hoc ordine recẽſet: Duo uolumina de Paſchate, in quib. & temporis meminiſſe eum ait, quo librum eum ſcripſerit, ſub Seruilio Paulo ſcilicet proconſule Aſiæ, quo tempore Sagaris epiſcopus Laodicenſis martyrium pertulerit, & mota ſit apud Laodiceam magna quæſtio de ſabbato. Quin & hoc addit, Clementem Alexandrinum in ſeparato ſuo quodam ſcripto eiuſdem argumenti De paſcha, huius libri Melitonis mentionem facere: cuius occaſione, dicat, ſe etiam argumentum ſimile ſibi ſumpſiſſe. De conuerſione & prophetis, ſeu (iuxta Hieronymum) de uita prophetarum, liber unus: De Eccleſia:

De

De die Dominica: De natura hominis, pro quo titulo Rhenanus et Hieronymus habent De fide hominis: De figmento, ſeu plaſmate: De obedientia fidei: De ſenſibus: De anima & corpore, Rhenani exemplar addit Et mente: De lauacro ſeu baptiſmate, ut Hieronymus habet: De ueritate: De fide: De natiuitate Chriſti, Rhenani exemplar et Hieronymus habent De generatione Chriſti: De prophetia eiuſdem: De anima et corpore, cuius tituli Hieronymus ſemel tantum meminit: De hoſpitalitate: Liber q inſcribitur Clauis: De diabolo: De Apocalypſi Ioãnis: De Deo corpus induto: Eglogarũ libri ſex. horũ Euſebius nõ meminit, ſed Hieronymus habet. Mortuũ uerò Melitonem ſardib. Euſeb. indicat lib. 5, cap. 24: ubi eunuchũ eũ uocat, in omnibus gratia ſpiritus ſancti ductũ. Quæ cõmendatio forſan Tertulliano calumniandi occaſio fuit, quod à noſtrorũ clericiſq;, ſicut Hieronymus ait, propheta exiſtimatus ſit.

PAPYRIUS.

Papyrium Polycrates apud Euſebium, loco iam citato, cum Melitone coniungit, & nomen eius ſolum ponit, ſignificans eum in Paſchatis celebratione luna decimaquarta reliquis epiſcopis conſenſiſſe.

MUSANUS.

Scriptor fuit eccleſiaſticus Muſanus, autore Hieronymo: quẽ Tertullianus legit, ut Rhenanus admonet in Annotationib. in librum Tertulliani aduerſus Valentinianos. Quæ uerò ſcripſerit, nõ indicat, ſicut nec Euſebius, præter librum quẽdã dehortatorium, ut Nicephorus lib. 4, cap. 11 uocat, ad fratres quoſdam, qui ad hæreſin Encratitarum eo tempore recens exortam defecerant. Euſebius lib. 4, cap. 28. Claruit aũt & ipſe ſub Marco Antonino Vero, ut Hieronymus oſtendit.

MODESTUS.

In catalogo ſcriptorum cõtra Marcionẽ, Euſeb. lib. 4 cap. 25, Modeſtum cum Irenæo cõiungit: ac de utroque dicit, reddidiſſe eos errores & deceptiones Marcionis præ alijs maximè cõſpicuas & manifeſtas: & incertũ eſt, quo in loco Modeſtus uixerit. Hieronymus affirmat, eum contra Marcionem librum ſcripſiſſe, qui ſuo tempore adhuc extiterit. Indicat & alia ſub eius nomine ſyngrãmata circũlata eſſe, ſed quæ eruditis falſo ei tribui uiſa ſint. Fuit ſub eodẽ Marco Antonino Vero.

BACCHYLIDES ET ELPISTUS.

Ex ea cõmemoratione quam de ſcriptis & epiſtolis Dioniſij Corinthij Euſebius inſtituit lib. 4, cap. 23, colligi poſſe uidetur, fuiſſe alicubi in Ponto doctores Bacchylidẽ et Elpiſtum: quorũ hortatu, Euſeb. ait, Dionyſium in epiſtola Eccleſiæ apud Amaſtrim nũcupata ſignificare, ſe eam epiſtolam ſcripſiſſe.

GALINA.

Fuiſſe Galinam epiſcopum Amaſtrianorum, ex eadẽ Euſebij commemoratione de Dionyſio apparet. Animaduertendum aũt eſt, hanc appellationem Galinæ, in poſteriori ſolum Euſebij de Græco interpretatione cõtineri: in priori uerò, quæ Beati Rhenani opera in lucem exijt, pro eodem nomine eſſe Palmeæ: & in Nicephoro lib. 4, cap. 8, Palmæ.

BARDESANES.

Bardeſanes, quem Epiphanius Bardeſianum uocat, in Meſopotamia fuit: quemadmodũ Euſeb. lib. 4 cap. 29 indicat, uir magna eloquentia præditus, & in dialectica & diſputãdi arte inſtructiſſimus: eruditiſſimus autem in lingua Syrorum, qua multa ſcripſit, ut Euſebius teſtatur: quæ poſtea diſcipuli eius, quos plurimos habuit, in Græcum ſermonem tranſtulere. Recenſentur inter eius opera, Dialogi contra Marcionem et alios quoſdam hæreticos. Et teſtatur Hieronymus, eum infinita ſcripſiſſe aduerſus omnes penè hæreſes, quæ ætate eius pullulauerunt. Scripſit et Græcè, ut Volaterranus ait lib. 14, Dialogum de fato, ad Marcum Antoninum, grauiſſimum. Doctum enim eum in utraq; lingua & Græca et Syriaca fuiſſe, etiam Epiphanius ſcripſit libro cõtra hæreſes ſecundo, tomo primo, folio ducenteſimo uigeſimoquarto. Item alia multa: quorũ ſcribendorum occaſionem illi præbuiſſe dicuntur, quæ tũ frequentes erant perſecutiones. De Bardeſane et hoc Euſebius & alij narrant, fuiſſe eum primùm Valentini ſectatorẽ: uerùm poſtea deprehenſa iſtius ſectæ uanitate & nugamentis fabuloſis, abieciſſe eam, & condemnaſſe: ac rectiorem exiſtimantem ſe ſententiam inuenturum, quàm Valentini eſſet, in aliam hæreſin incidiſſe, quæ non prorſus ſine ſordibus prioris ſectæ fuerit. Paulo diuerſius hæc Epiphanius loco iam memorato narrat. ait enim, eum optimum initio fuiſſe uirum, non alienum ab Eccleſia, & conſtantem adeò, ut Apollonio cuidam Antonini amico admonenti, ut ſe Chriſtianum eſſe negaret, contradixerit, pietatem animo forti defendens, nec ſe mortem formidare dicens. uerùm præclara illa ornamenta fidei, pietatis & confeſſionis, erepta ſibi tandem eſſe per Valentinianos: à quibus corruptus, hæreſin eorum ſecutus ſit.

RHODON.

Aſianum natione Rhodonẽ fuiſſe, legitur quidem: ſed quo in loco Aſiæ, poſteaquã Roma diſceſſit, uixerit, nõ reperitur. niſi quòd bonam uitæ ſuæ partem Romæ egiſſe, ex Euſebio intelligi poteſt, qui lib 5, cap. 13, ex ipſius Rhodonis teſtimonio ſcribit, eum fuiſſe diſcipulum Tatiani: à quo eruditus, uarios ibidem libros cõſcripſerit, atq; hæreſin Marcionis impugnarit. Hinc Beatus Rhenanus in Annotatiõib. quas in Tertullianũ ſcripſit, ait eũ fuiſſe ex numero Græcorum ſcriptorũ quos legerit Tertullianus. Recitat ex eius ſcriptis Euſebius nonnulla, quæ de hæreſi Marcionis prodidit: quomodo ſcilicet ſuo tẽpore inter ſeipſos diſſenſerint eius hæreſis profeſſores, atq; unã ſectã in diuerſas & inter ſe contrarias diſtraxerit. Quæ cum ſuprà in capite de hæreſi Marcioniſtarũ à nobis expoſita ſint, hic illis denuò commemorãdis ſuperſedemus. Meminit Euſeb. & cõmentariorum eius in Hexameron, id eſt, Moſe narrationẽ de creatiõe ſex dierũ: quos ſuo tẽpore extitiſſe ſcribit. Atq; hoc addit, Rhodonẽ dixiſſe de quodam opere problematũ, lucubrato à Tatiano, cõtinente obſcuriores, aut de induſtria etiã obuelatas interrogationes ex ſacris ſcripturis. Quod opus cũ ſe Tatianus cõpoſiturũ dixiſſet, Rhodonẽ uiciſſim explicationes & ſolutiones earũ quæſtionũ ei promiſiſſe. Extat hodie eiuſmodi prorſus liber Quæſtionũ ad orthodoxos, earũq; reſponſionũ, q Iuſtini operib. annexus eſt: ſed eius autorem Iuſtinũ non poſſe eſſe, ſuprà oſtendimus. Autor igitur, quiſquis fuit, haud dubiè ex hac breui Rhodonis ſignificatione occaſionẽ argumenti ſui ſibi ſumpſit. Nam quòd Rhodonis aut Tatiani opus eſſe

Digitized by Google

non poteſt, probat hoc, quòd in eo libro ſepius ſit mētio manichæorum, quorum tempora neuter attigit.

CALLISTION.

Quis fuerit, neq; Euſebius neq; Nicephorus explicant. Tantū dicunt, Rhodonē cōmentarium Calliſtioni ſcripſiſſe, in quo affirmat ſe Romæ Tatiani diſcipulum fuiſſe. Euſebius lib. 5. cap. 13.

ZOTICVS.

Meminit Apollinarius in ea narratione, quomodo in eccleſia Ancyrana cōtra pſeudoprophetiā Mōtani, diſputarit, Zotici cuiuſdā Otreni: quem conſeniorem ſuū uocat, et interfuiſſe diſputationi eius contra Montaniſtas, ſignificat. Euſeb. lib. 5. cap. 16. Ibidē & Zoticum quendā à Vico Comano habet, & Iulianum ab Apamia, quæ urbs in Phrygia maiori eſt: quam Liuius belli Macedonici lib. 8. caput quondam fuiſſe Phrygiæ ait, & Celænas uocatam. Fuiſſe uerò & in Phrygia Vicum Comanū, ex ea hiſtoria quam utriq; Apollinarius tribuit, apparet. Sic enim de illis Euſebius in loco iam adducto, cum ſcripſiſſe ad Aſterium Vrbanum refert: Non dicat ſpiritus Maximillæ: perſecutione abigor ueluti lupus ab ouibus. Non ſum lupus, uerbū ſum, & ſpiritus, & potentia. Sed potentiā illam in ſpiritu perſpicuè oſtēdat, et euincat, et per ſpiritum id cōfiteri cogat uiros illos qui tum præſentes ad hoc erāt, ut probarēt et alloquerentur ſpiritū loquentē: nempe uiros probatos et epiſcopos, Zoticum à Vico Comano, et Iulianū ab Apamia, quorū ora ij qui cum Themiſone erāt obturantes, ſpiritum illū mendacē et uulgi ſeductorem ab illis redargui non ſinebant. Idem factum Apollinius Zotico ſoli tribuit, quemadmodum in eodem lib. cap. 18, Euſebius indicat: Iterum (inquit) dicit, quomodo Zoticus Maximillam populis prophetiam ſimulātem adorſus, & operantem in ea ſpiritū redarguere conatus, ab illis ſit prohibitus, qui cum ea ſentiebāt. Rurſus idem Serapiō Antiochenus in epiſtola ad Caricum, in qua uariorū epiſcoporū mentionē fecit, etiam Aelium quendam Publium Iulium à Debelto epiſcopum, Zotæ Anchialenſi tribuiſſe ſignificat, referente Euſebio eius libri cap. 19 ad hunc modum: In hac Serapionis epiſtola etiam uariorum epiſcoporum ſubſcriptiones habentur, quorum quidam ad hunc modum ſubſcripſit: Aelius Publius Iulius à Debelto colonia Thraciæ epiſcopus: uiuit Deus, q cū beatus Zotas Anchialenſis dæmonē Priſcillæ eijcere uellet, hypocritæ nō permiſerint.

APOLLONIVS.

Quod ſeorſim Euſebius de Apollonio ſcriptore eccleſiaſtico, alio uerò Apollonio Senatore Romano martyre ſub Cōmodo narrare uidetur, id ad unum & eundem Apollonium Nicephorus transfert lib. 4. cap. 25: cum tamē & Hieronymus Nicephoro uetuſtior, in Catalogo uirorū illuſtriū Apollonios duos diuerſos faciat: Euſebius uerò alterū ſcriptorē eccleſiaſticū, alterum uirū eruditione & philoſophia celebrē appellet. deinde & Apollonio ſcriptori cōfutationē Montani, ſenatori uerò Apologiā pro Chriſtianis tribuit. Denique Rhenanus in Annotationib. in librū aduerſus Valētinianos, Apolloniū alterum expreſſè inter Græcos ſcriptores numerat, quos Tertullianū legiſſe affirmat. Et paulo antè, etiā Apollonij Romani cū Victore meminit. Quos duos ſolos fuiſſe ait, q eo tēpore in ſacris Latinè aliquid ſcripſerint: ut omnino dubiū non ſit, Nicephore errore deceptū pro duob. unum poſuiſſe. De Apollonio igitur ſcriptore eccleſiaſtico prius, de ſenatore uerò poſtea dicemus. Refert Euſeb. lib. 5, cap. 18, Apollonium ipſum in quodam cōmentario prodidiſſe, ſe tum demum librum ſuum aduerſum Montanum ſcripſiſſe, cum iam annus ageretur quadrageſimus ab eo tempore quo confictā illam prophetiā Montanus auſus fuiſſet ſpargere. Quæ ratio Montanū multo antiquiorē facit, quàm aut Euſebius, aut Epiphanius. Quo aūt in loco uixerit Apollonius, certū quod ſciamus nō legitur. Nā in Phrygia eū fuiſſe, ex Euſebij narratione conijci non poteſt: niſi in Syria eū putemus fuiſſe, quia mentionē eius Serapion facit. Vbicumq; fuerit, ex rhapſodijs Euſebij apparet, & grauiter eū & cōſummatè de Cataphrygarum hæreſi ſcripſiſſe. nā et perſonas deſcripſit: & quæcunq; in ea ſecta impoſturæ fuerint, nō detexit modò, ſed & cōfutauit. Euſeb. lib. 5. cap. 18. Addamus & hoc, quod Hieronymus in Catalogo ſcriptorum Eccleſiaſticorū annotauit: Tertullianum poſt ſex libros de Ecſtaſi, cōtra Eccleſiā ſcriptos, ſeptimum peculiariter aduerſus hūc Apolloniū exaraſſe: in quo omnia quæ in hæreſi Montanica Apollonius reprehēdat & confutet, ille conetur defendere.

MILTIADES.

Fuit & Miltiades ſcriptor eccleſiaſticus, de eorum numero q cōtra Montani pſeudoprophetiā libris editis pugnarūt. Argumēta quædā ex eius ſcripto Euſeb. recenſuit lib. 5, cap. 17, quæ Apollinariū in ſuum opus cōtra Montanum trāſtuliſſe ſcribit ad hunc modū: In eo cōmentario, Miltiadis quoq; commentatoris meminit (Apollinarius) qui & ipſe librū cōtra dictā hæreſin ſcripſerit. Poſtq igitur et uerba quædā illius citauit, ſubijcit dicēs: Hæc in cōmentario quodā eorum reperta, qui ſcripto Alcibiadis fratris (Nicephorus legit, Miltiadis fratris) reſiſtunt, in quo ille demonſtrat, nō eſſe hoc prophetæ, ut in ecſtaſi loquatur, breuiter adduxi, &c. Ibidem & de libris eius, ſic ait: Hic Miltiades etiā alia nobis diligentiæ ſuæ circa diuina oracula monumenta reliquit, cùm in libris illis quos contra Gentiles, tum illis quos aduerſum Iudæos cōpoſuit, ſeparato utrinq; argumento duob. illis cōmentarijs occurrens. Deinde & ad mundi huius principes, pro philoſophia ſua quam exercebat, Apologiam ſcripſit. Volaterranus lib. 17, indicare uidetur, eā apologiā Miltiadē exhibuiſſe ipſi Cōmodo: & quidē aduerſus Iudæos et gentes Apologiā uocat, non facit libros ſeparatos.

POLYCRATES.

Catalogus Hieronymi Polycratē ſub Seuero & Narciſſo Hieroſolymitano coætaneū fuiſſe indicat, Euſebij uerò narratio ſub Cōmodo eius meminit. quanq illud ad tempus cōtrouerſiæ de Paſchate magis quā ad Polycratem referri poteſt. Pleraq; aūt quæ ad eius hiſtoriā pertinent, ſuprà in capitib. de Schiſmatib. & de Cōcilijs prolixè cōmemorata ſunt. Epiſcopus fuit Epheſi, magni nominis & autoritatis: quēadmodum ex narratione de Cōcilio ſuper quæſtiōe de Paſchate indicari poteſt, ex eo item q Victoris Ro. Pontificis minas & imperiū flocciſecit. Ex Græcorū ſcriptorum numero fuit quos Tertull. legit: ſed quæ ſcripſerit, neſcitur. Euſebius partem quandam epiſtolæ eius ad Victorem poſuit,

quã et nos ſuprà tranſcripſimus: atq; eam ideo in Catalogum ſuum retuliſſe Hieronymus ait, ut ingenium & autoritas uiri uel ex paruo opuſculo cerni poſſet.

THEOPHILVS CAESARIENSIS.

Cum Eccleſijs in Aſia et Europa ob paſchatis obſeruationem diuerſam diſſidentibus, plurimis in locis ſynodi frequentarentur, ut ſuprà diximus: Theophilus ei quæ in Cæſarea Palæſtinæ rogatu Victoris conuocata erat, unà cum Narciſſo præfuit: quemadmodũ Euſebius lib. 5, cap. 23 & 25 indicat. Fuit enim epiſcopus Cæſareæ tũ Theophilus. Cæterum quo pacto ſynodus ea agitata ſit, & quid de Paſchate die Dominico celebrãdo cõſtituerit, explicatũ ſuprà eſt. Conſenſit enim Victori, & aduerſus eos qui cum Iudæis luna quartadecima Paſcha agebant, epiſtolam ſcripſit: cuius Hieronymus meminit, ſed id factum eſſe ſub Seuero ait: cum Euſebij hiſtoria & cõtrouerſiam eam, & ſynodos ſuper ea coactas, in Commodi tempus reijciat.

PALMAS.

Epiſcopum fuiſſe Palmam cuiuſdã eccleſiæ in Ponto, tum ex epiſtola Dionyſij Corinthij, ex qua nõnulla Euſebius lib. 4. cap. 23 adducit: tum ex eiuſdem Euſebij lib. 5. cap. 23 conſtat. ubi eum ſynodum in prouincia Põti, ob actionem de Paſchate congregatã, tanquam antiquiſſimũ, moderatũ eſſe indicat: atq; idem quod Theophilus, Victor, & alij, quorum una & eadẽ ſententia fuit, Paſcha die Dominico celebrandum eſſe, ſtatuit, ſicut ſuo loco dictum eſt.

CASSIVS.

Tyri Phœnicie epiſcopus fuit, qui ſynodo in Palæſtina conuocatæ interfuit, eiuſq; decreto ſubſcripſit: quemadmodum indicat Euſebius lib 5 cap. 27.

CLARVS.

Epiſcopus fuit Ptolemaidis Syriæ, ut uidetur: qui unà cum reliquis, quos hic recenſemus, ſynodo interfuit, idemq; cum ijs ſtatuit. Euſebius lib 5, cap. 27.

ANICIVS MACELLVS.

Quis & ubi fuerit, incertum eſt. Ex Euſebij lib. 5. cap. 16 apparet, fuiſſe quendam qui id negocij Apollinario dederit, ut contra hæreſin Cataphrygarum ſcriberet. Quid enim ei Apollinarius reſponderit, & quã obrem ſcribere aduerſus eam hæreſin dubitauerit, Euſebius indicat loco iam memorato: in quo exemplum epiſtolæ eius ad Anicium ponit.

HERACLITVS.

Heraclitum (Hieronymus & alij legunt Heraclium) in Apoſtolum compoſuiſſe enarrationes, Euſebius & Hieronymus ſcribunt: eumq; primum fuiſſe, qui id argumenti aggreſſus ſit, Nicephorus prodidit lib. 4. cap. trigẽſimoquinto. Vixit ſub Seuero.

MAXIMVS.

Sub finem Imperatoris Cõmodi, & initium Seueri, fuit Maximus: uel, ut alij habent, Maximinus, Hieronymo autore. Scripſit de uulgatiſſima illa hæreticorum quæſtione, unde ſit malum, & de eo quòd materia ſit facta: Euſebius, Hieronymus. Nicephorus addit, eum de his quæſtionibus ſolutiones deciſionesq; irrefragabiles edidiſſe.

CANDIDVS,

APPION.

Candidus cùm plurima alia elaborauit, tũ in Hexameron Commentarios ſcripſit, in quo argumento itidem Appion magno ſtudio eſt uerſatus. Nicephorus libro 5, cap. 35: Euſebius, Hieronymus.

SEXTVS.

Sub Imperatore Seuero Sextus librum de reſurrectione ſcripſit: Hieronymus, Euſebius. Nicephorus ſic inquit: Sextus reſurrectionem ſcriptis ſuis magna laude comprobauit.

ARABIANVS.

Arianus legit, & Brabianus: ut apud Hieronymũ, & alios. Huius ſcripta quo argumento fuerint, incertum eſt: nuſquã enim indicatur. Diuerſum ei argumentũ à ſuperioribus Euſebius tribuit quidẽ, ſed nõ exprimit. Et Nicephorus ait: Arabianus inſuper, in alijs quibuſdã ſacris argumẽtis multũ laboris et operæ poſuit. Non extitiſſe igitur eo tẽpore Arabiani ſcripta, apparet: aut ſi extiterũt, quo cõſilio omiſſa ſint, incertũ eſt. Hieronymus, ut ſimiliter incertus, hoc eis nomẽ dedit: opuſcula ad Chriſtianum dogma pertinentia.

IVDAS.

De Iuda ita Euſebius lib. 6, cap. 7: Hoc tẽpore (perſecutionis ſcilicet ſub Seuero) & Iudas, alius quidam ſcriptor, in ſeptuaginta Danielis hebdomadas editis commentarijs, in decimum annum imperij Seueri chronographiã terminat. Qui etiam uulgatum Antichriſti aduentum iam tum temporis appropinquare putabat: adeò uidelicet uehemẽter mota illis temporibus aduerſum nos perſecutio multorum animos perturbauerat. Idem ex hoc deſcripſere Hieronymus, Volaterranus lib. 16, & Platina in uita Victoris pontificis, qui hoc poſtremum de aduentu Antichriſti ſic efferunt: Erroris arguitur, quòd aduentũ Antichriſti ſuis temporib. futurum dixerit. in quem errorem ideo eum incurriſſe putamus, quòd & uicia hominum & crudelitatem eò perueniſſe cernebat, ut diutius tolerari humanum genus à Deo non poſſet.

DE AFRICANIS DOctoribus.

DE ALEXANDRINIS epiſcopis.

NVllum catalogũ Alexandrinorum epiſcoporũ hiſtoriæ nobis præbent, ideo paucis uerbis eos cõplecti cogimur. Primo Traiani anno, Chriſti uerò 100, Abilio defuncto ſuccedit Cerdo, tertius poſt Marcũ apoſtolũ, de quo ſuprà dictũ eſt, ut indicat Euſeb. lib. 3. cap. 21: quãuis in Chronicis eum ſub Neruã collocet, ac undecim annos præfuiſſe Eccleſiæ aſſerat, quæ quidem non ponemus in magno diſcrimine. Duodecimo Traiani, Chriſti aũt 112, Primus nomine uicẽ Cerdonis poſt eius obitũ ſubit, quartus ordine, et 12 annos gubernationem eius eccleſiæ in miniſterio uerbi & ſacramentorum ſuſtinet. Euſeb. lib. 4. cap. 1 & 4. Variat tamen in Chronicis ſuis, quòd nono Traiani anno hæc accidiſſe ſcribat. Huic Iuſtus, ab alijs Iuſtinus dictus, tertio Hadriani, uel Chriſti 122 ſubrogatur: in ſerie paſtorum eius eccleſiæ quintus, fungens in eo loco miniſterio Euangelij annos undecim: Euſebius libro 4. cap. 4 & 5. Eumenes ſexto loco ſuccedit, anno Hadriani decimotertio, uel iuxta Nicephorum duodecimo Hadriani, libro tertio cap. uiceſimoquinto. Docet eam eccleſiam annos tredecim: Euſeb. lib. 4, cap. 11. Poſt hos

Marcus

Marcus conſtituitur ſeptimus paſtor, ac decennium in ea functione laborat: Euſebius lib. 4. cap. 11. In Chronicis ponitur Marcus in quintum annum Antonini Pij: hoc eſt, Chriſti centeſimũ quadrageſimumquintũ. Celadiõ eſt octauus, præeſt autem annos quatuordecim: Euſebius lib. 4. cap. 19. initium in duodecimum Antonini Pij collocat in Chronicis, uel centeſimũ quinquageſimumſecundum Chriſti. Octauo Veri Imperatoris anno, qui eſt Chriſti centeſimus ſeptuageſimus primus, Agrippas, ſiue Agrippinus uerbo Dei præeſt Alexandrinæ eccleſiæ annos duodecim: Euſebius lib. 5. cap. 9. nonus in ordine. In Chronicis, ſub ſextum Veri annum collocatur. Iulianus eſt decimus, primo anno Commodi, qui eſt Chriſti centeſimus octuageſimus tertius, ac decem annos ad eius eccleſiæ clauum ſedet. Euſebius lib. 5. cap. 9. Demetrius decimo Commodi anno, ſeu Chriſti centeſimo nonageſimo ſecundo, Iulianum in eodem munere ſubſequitur, & totos quadragintatres annos in eo perſeuerat. Præclarum ſanè curriculum, in quo optimus paſtor ſine dubio uaria pericula & aduerſitates pertulit. Licet enim ex hiſtorijs conijcere, hunc Demetrium ingenio, doctrina, fide & zelo conſeruandi & propagandi Euangelium Chriſti clarum fuiſſe. Aperuit enim Alexandriæ Chriſtianam ſcholam, aut certè eam rectius conſtituit. Pantænum enim, literis & prudentia præſtantem, ei ſcholæ præfecit. deinde etiam Clementem & Origenem, illuſtriſsimos ſanè uiros. In Indiam quoq; Pantænum rogatus ablegauit: quæ quidẽ res teſtatur, eum et ſua ſchola atq; eccleſia ueluti colonias quaſdã, non modò in uicina, ſed etiã longè diſsita loca tranſtuliſſe. Verùm his de rebus iam in Pantæni & reliquorum hiſtoria exponetur. Cæterùm in enumeratione horum paſtorum Euſebij autoritate præcipuè uſi ſumus, eo quòd reliqui inde ferè ſua deſcripſerint: ac ſicubi uariant, incertiora quàm hic autor adferant.

DE PANTAENO.

Hoſpitium & officina quædã liberalium artium, totiusq; Philoſophiæ, longo tẽpore, etiã ante Chriſti aduentũ, fuit Alexãdria, Aegypti urbs famoſiſsima. Plurimi igitur præclari uiri, præſtãtes ingenio, & inſtructi omnib. artib. in eo loco floruerũt. Poſtq̃ uerò Chriſtus ſparſione Euangelij per ſua organa in eam Academiã eſt ingreſſus, et aliquã ſcholã occupauit, ex ingenioſis et peritiſsimis philoſophis, doctiſsimos et facundiſsimos Theologos effecit, qui uiua uoce ac monumẽtis cõpoſitis, et locũ eum ornarũt, & Eccleſiã Chriſti ampliarũt atq; propagarũt. Fuit igitur et hic noſter Pantænus unus de eximijs philoſophis, quẽq; Chriſtus in ſuã Euangelicã Academiã ſingulari beneficio traduxit. Nam in ſchola Stoicorũ ab incunabulis fuit educatus, ut inquit Euſebius lib. 5. cap. 9. id quod fortè ſubindicare uidetur, Alexandriæ Pantænũ etiã natũ fuiſſe. In ea igitur ceu facultate horridorũ philoſophorum, tam excellenter profecit, ut celebris in ea profeſſor et doctor extiterit. Poſtea uerò res ipſa teſtatur, eum repudiata philoſophica facultate, nõ pedib. ſolũ, uerùm tota mente in Euangelij doctrinã et profeſsionem conceſsiſſe. Id qua ratione eſſet effectum, aliorum ne inſtructione, an uerò lectione Euangelicorũ librorũ aueremus ſanè cognoſcere, et uocationẽ Dei tam benignam conſiderare, niſi nobis uetuſtas eius hiſtoriam & ſcripta inuideret. Acciderunt autem iſta ſub Commodo Imperatore. Confirmatus porrò ac probatus ſatis in doctrina Chriſtiana, dignus habitus fuit qui primus publicè Alexandriæ Chriſtianam ſcholam ſiue Academiam aperiret, & catechiſtes conſtitueretur: ſicut refert Nicephorus libro 5, cap. decimooctauo. quamuis & in ueterem Euſebij translationem ea, qua uerò ratione id factum ſit neſcimus, inſerta ſint, libro 6, cap. tertio: quæ tamen Græcus textus prorſus non habet. Eam uerò prouinciam, ut erat omni doctrinarum genere inſtructus, præclarè & feliciter adminiſtrauit: ac inter cæteros Clementem habuit diſcipulum, qui ei in hac functione ſucceſsit. nec dubium eſt, quin etiam in pluribus labor eius fuerit ſalutaris. Narrat Euſebius libro 6, cap. tredecimo, quòd Clemens in libro ſuo de Hypotypoſibus, honorificam Pantæni, tanquã ſui præceptoris, mẽtionem faciat, exceptionesq; illius ac traditiones exponat. Celebratur ab Hieronymo in Catalogo, non ſolum ob eruditionem in ſacris atq; profanis literis, ſed etiam ſingularem prudentiam in rebus omnibus agendis. Imò quod adhuc maius eſt, tam excellenti ardore propagandi Euangelium Chriſti præditus fuit, ut nullos labores, nulla pericula, nullas profectiones quantumuis longinquas & moleſtas in ea re detrectare uoluerit. Accidit autem, ut Indi celebritate eccleſiæ Alexandrinæ, & forte etiam ipſius Pantæni fama adducti, legatis quibuſdam ſuis à Demetrio, tum temporis eius eccleſiæ antiſtite, peterent, ut idoneum & ſalutarem ſibi doctorem mitteret, qui ipſos in uera Euangelij doctrina plenius erudiret, & alios qui Euãgelij adhuc rudes atq; ignari eſſent, Chriſto lucrifaceret. Quid fit? Præ cũctis à Demetrio Pantænus ſacræ ſcholæ in ſua Eccleſia moderator deligitur, atq; ad eam uocationẽ deſignatur. Non hic tergiuerſatur Pantænus, nõ laboribus aut periculis abſterretur: uerùm iſti uocationi tanquã diuinæ extẽplò paret, et iter quantumuis longũ & aſperũ ingreditur, futurus poſt Apoſtolos Indorũ Euangeliſta. Vbi aũt, & quã diu ibi conſtiterit, quos aut confirmarit aut erudierit, q̃ procul et quo ſucceſſu progreſſus ſit, obliuione ſumma ſepulta ſunt: niſi q̃ Hieronymus ad Magnũ oratorẽ Romanũ memoriæ prodiderit, eum in Indiã miſſum eſſe, ut Chriſtũ apud Brachmanos, & illius gentis philoſophos prædicaret. Sunt aũt Brachmani, Ptolemæo teſte, in India, intra Gangem, ſub monte Bittigo ſiti, qui (ut Strabo recẽſet) philoſophiæ ſtudijs fuerunt dediti in pleriſq; cum Græcis conſentientes. Dum uerò in iis regionib. cõmoratur, & proculdubio ueſtigia Apoſtolorũ ſagaciter explorat, inter quaſdã Chriſtianorũ reliquias reperit Euãgeliũ Matthæi, qđ Bartholomæus apoſtolus olim ibi doctrinã Chriſti plantãs Hebraicè deſcriptũ reliquerat: ſecũq; Alexãdriã attulit, fortè bibliothecam Chriſtianorũ in eo loco, hoc chirographo Bartholomæi, uel etiã durationis gratia locupletaturus & ornaturus. Nõ enim dubitandũ eſt, quin euãgelij Matthæi exemplũ prius quoq; habuerint Alexandrini, præſertim cum diligentiſsimi exploratores & inueſtigatores ſacrorum librorum fuerint. Quare aũt deſerta India rurſus Alexandriã ſe receperit, ignotum eſt. Fortè grandæuus, & laboribus defatigatus & ex-

hauſtus

hauſtus, cum illos quotidianos labores ſuſtinere amplius non poſſet, in patria & in cœtu ueterum amicorum et doctiſsimorum hominum, ueluti in ipſorum cõplexibus mori uoluit. An uerò et poſt reditum, gradũ aliquem in Eccleſia uel in ſchola denuò ſubierit, planum non eſt. Porrò etſi uiua uoce plurimum Eccleſiæ Chriſti profuit, tamen etiam commẽtaria quædam in ſacras literas poſt ſe reliquit, quæ poſteriores magno cum fructu legerunt. De hoc conſtat, quod Nicephorus lib.5.cap.10 ſcribit, Alexandrum epiſcopum Hieroſolymitanum in epiſtola ad Origenem teſtari, quòd noticia ſibi cum Pantæno interceſſerit, ſibiq; percharus fuerit. Apparet autem, paſsim ab omnibus pijs & bonis uiris Pantænum in precio habitum fuiſſe. Origenes & Hieronymus tanti eum fecerunt, ut inter alios præclaros uiros non dedignati ſint eum recitare, tanquam patronum ſuæ cauſæ: nempe quòd exemplo Pantæni, aliorumq; inſignium doctorũ Eccleſiæ, etiã profanas literas ſcrutarentur, ut & cõfutare ethnicos & magis illuſtrare doctrinam Euangelij poſſent. Vitio enim nonnulli ipſis uertebant, quòd tantum ſtudij in profanas literas ponerẽt, eaſq; etiam interdum ſacris immiſcerent. Euſebius lib.6.cap.20: Hieronymus ad Magnum. Floruit ſub Commodo, Seuero & Caracalla. Vnde coniici poteſt, eius curſum fortè circiter triginta annorum fuiſſe: quãuis de initio & fine eius in functionibus eccleſiaſticis nihil certi traditum ſit. De morte deniq;, nihil habemus. Quæ igitur hactenus de Pantæno in medium protulimus, pleraq; ex Euſebij lib.5. capitibus nono, decimo, undecimo, & Hieronymo deprompta ſunt.

DE CLEMENTE ALEXANDRINO.

Clemens ad diſcrimen Romani & aliorũ, quia plures fuerũt, Alexandrinus cognominatus, floruit (teſte Euſebio et Hieronymo) ſub Seuero & Caracalla, circa ducenteſimũ Domini annum. Cuias fuerit, et ex quibus parentibus ſit natus, incertum eſt. Diuinare fortè poſſis, eum fuiſſe patria Athenienſem: quia Epiphanius in capite contra trigeſimam ſecundam hæreſin, dicit eum ab alijs Alexandrinum, ab alijs Athenienſem uocari: quòd fortè patria Athenienſis, functione Alexandrinus fuerit. Quomodo ſit educatus in pueritia, et quando conuerſus, itidem incertum eſt. Loca ſtudiorum & præceptores, ipſe Stromatũ primo recenſet: quem locum nonnihil aliter Euſebius citat. Apparet autem ex eo, quòd primùm in Græcia operam literis nauauerit: deinde uerſus Orientem profectus, uenerit in Palæſtinam: poſtremò in Aegyptum, ubi & Pantæno præceptore uſus eſt. Fuit autem omnino in hoc homine ingens diſcendi cupiditas, ingenium acutum, tenaciſsima memoria, feruens zelus gloriæ Dei, ac Chriſtianæ religionis, ut ex ſcriptis eius coniici poteſt. Porrò, teſte Hieronymo, Alexandriæ magiſter catecheſeos factus, homines ſcholaſtico more de ſacris literis erudit, quiq; per plures horas (ut ex Origene, eius ſucceſſore ac diſcipulo, apparet) ſolitus eſt ſacras literas explicare, ac ſummam Chriſtianæ religionis tradere. Licet autem fuerit Alexãdrinus preſbyter, tamen non ſoli illi Eccleſiæ ſeruiuit: ſed cum eſſet maximæ eruditionis, zeli ac facundiæ, & propterea etiã autoritatis, aliquoties ad alias eccleſias inſtruendas profectus eſt. Docuit aliquandiu Hieroſolymis, cum maximo illius Eccleſiæ cõmodo, cum eo quidem tempore duos ea ciuitas haberet epiſcopos, Narciſſum & Alexandrum. Inde profectus eſt Antiochiã, proculdubio ibidem docendi & confirmandi illos homines gratia. Probatur hoc, fragmento epiſtolæ Alexandri Hieroſolymitani epiſcopi, quod ab Euſebio lib.6.cap.11 citatur. Verùm non tantũ uoce ſuis auditoribus, quod & obſcuriores doctores faciunt, inſeruiuit: ſed etiam ſcriptis tum toti eccleſiæ ſui æui, tum et poſteritati in perpetuum profuit. Multa enim & præclara ſcripſit, quæ ab Euſebio et Hieronymo recenſentur, quorũq; pauciſsima nunc extant. Sed adſcribam Euſebij uerba, quibus eius ſcripta recenſet, quòd & multa alia de eo ſcitu digniſsima in ſe continẽt, & quidem ex Rufini uerſione, quòd ibi quædã explicationis cauſa utiliter adiecta ſunt. Clementis uerò libri habentur plurimi, apud nos tamen hi ſunt qui inueniri potuerunt: Στρωματέων libri octo, quos hoc modo prætitulauit: TITI FLAVII CLEMENTIS DE VERA PHILOSOPHIA COMMENTARII SCIENTIAE στρωματεῖς. στρωματέας autẽ nos poſſumus intelligere, tanquam opus uariè contextum. ſunt & alij eiuſdem ὑποτυπώσεων libri octo, quos nos poſſumus Informationũ uel Diſpoſitionũ nominare, in quib. nominatim Pantæni meminit, tanquã proprij magiſtri, & expoſitiones ipſius plurimas ſcribit, & traditiones eius operi ſuo inſerit. Eſt etiam liber eius, Ad gẽtilẽs exhortatorius. Et alius liber, qui dicitur Pædagogus. Et alius, qui ſuperſcribitur, Quis eſt qui poſſit ſaluus fieri diues. Eſt & alius libellus, De Paſcha. Et Diſputatio de ieiunio. Et, De obtrectatione. Et alius, Exhortatorius ad patientiã. Et alius, Ad neophytos. Sed & ille qui ſuperſcribitur canõ Eccleſiaſticus. Item alius, De his qui Iudaicum ſenſum in ſcripturis ſequuntur, quẽ ad Alexandrũ ſuperadictũ epiſcopũ ſcribit. In στρωματεῦσι non ſolum ea quæ ex diuinis ſcripturis ſumpſerat, ſternit, ſed & ea quæ apud Græcos autores habẽtur. Vtile nãq; ei uiſum eſt, in illo opere cõparare ac cõferre ſibi inuicẽ dogmata, uel ea quæ diuinitus ſancita ſunt, uel quæ à ſapientibus Græcorum inuenta, uel etiam quæ cæteris barbaris uiſa ſunt. Arguit etiã hæreticorũ errores. hiſtoriã quoq; inibi plurimam texit, & ex omnibus materiam nobis eruditionis perfectæ compoſuit. Vnde meritò libros ſuos στρωματέας appellauit, id eſt, laciniosa quadam & uaria diuerſitate contextos. Vtitur ſanè exemplis etiã ex his libris, qui à nonnullis minimè recipiendi uidentur: id eſt, ex Sapientia quæ dicitur Salomonis: & ex Sapientia Sirac, quæ appellatur Eccleſiaſticus apud Latinos. Sed & de Barnabæ & Clementis epiſtola ponit exempla. Vtitur etiam de epiſtola Iudæ. Meminit præterea & ſcriptorũ antiquorum Tatiani cuiuſdam, & Caſsiani, uelut qui Chronica ſcripſerint: Philonis quoq;, & Ariſtoboli, & Ioſephi, ac Demetrij & Eupolemi, Iudæorũ ſcriptorũ, cõferens etiã antiquiſsimis Græcorũ Moſea noſtrũ, Iudæorũ genus antiquius eſſe cõprobat multaq; alia inſtrumenta optimarũ inſtitutionũ in illo opere cõtexuit. Et inter cætera hoc in primo libello indicat, ꝙ ipſe non longè poſt Apoſtolos fuerit, promittitq; cõmentarios ſe in Geneſin ſcripturũ. In libello aũt quem ſcripſit de Paſcha, confitetur extorqueri

ſibi

ſibi à fratribus, ut ea quæ à preſbyteris, id eſt, à ſucceſſoribus Apoſtolorum uoce ſibi ſola tradita ſunt, deſcriberet in libris, ac poſteris traderet. Meminit inibi Melitonis & Irenæi, cæterorumq́; quorum etiam quaſdam narrationes inſeruit. In libris uerò ὑποτυπώσεων, id eſt Informationem, ut breuiter dicam, uniuerſam pariter ſcripturam diuinam compendioſis diſſertionibus explanauit: in quibus ne ea quidem quæ Apocrypha à quibuſdam habentur, præterijt, ut eſt Petri reuelatio. De Epiſtola uerò ad Hebræos ita diſſerit, quòd manifeſtè Pauli ſit Apoſtoli: ſcripta ſit autē Hebræo ſermone, tanquam Hebræis: à Luca uerò, qui erat Pauli diſcipulus, interpretata in Græcum. Vnde & ſtylus eius magis ſimilis uideatur libello illi, quem Lucas de Apoſtolorum actibus ſcripſit. Quòd autem ſuperſcriptionem ſolitam inibi non habet, id eſt, Paulus Apoſtolus: hoc eſſe rationis oſtendit, quia præiudicatum Hebræis erat de Pauli nomine, ne eius dicta ſuſciperent: & idcirco prudenter declinaſſe, ne ſtatim in principio Pauli nomine inſpecto, lectio eius repudiaretur. Poſt pauca uerò addit etiam hæc: Et ſicut, inquit, beatus preſbyter dicebat, quia Dominus, apoſtolus omnipotentis dicitur miſſus ad Hebræos: Pro humilitate ergo Paulus, qui ad gentes fuerat deſtinatus, non ſcripſit ſemetipſum Hebræorum apoſtolum, uel propter honorem Domini, qui ſe miſſum dixerat ad oues Iſrahel, uel quia gentium uidebatur Apoſtolus. Exponit præterea idem Clemens in ipſis libellis, de ordine Euangeliorum, traditionum ſibi à ſenioribus preſbyteris traditam: & dicit priora eſſe poſita illa Euangelia, quæ de generationibus continent, id eſt Matthæi & Marci. Cauſam uerò fuiſſe Euangelij ſecundum Marcum huiuſmodi: Cum Petrus Romæ publicè prædicaſſet uerbum Dei, & in ſpiritu expoſuiſſet Euangelium, auditores rogaſſe Marcum, qui olim iam ſectator ipſius fuiſſet, conſcribere ea quæ ſciebat ab Apoſtolo prædicata. Cumq́; id factum Petrus poſtmodum cognouiſſet, licet fieri ipſe non iuſſerit, tamen factum non prohibuit. Ioannem uerò poſtmodum dicit, cum uidiſſet quòd ea magis quæ ſecundum carnem ſunt, in Euangelijs haberentur, deprecatum à diſcipulis, ſcripſiſſe etiam quæ ad Spiritum pertinent. Vnde repletus ſpiritu, Euangelium ſpiritale conſcripſerit. Hæc Clemens. Alexander uerò, de quo ſuperius memorauimus, Clementis ſimul & Pantæni ad Origenem ſcribens meminit, uelut qui ſibi etiam in corpore noti fuerint. Scribit autem hoc modo: Hoc enim & uoluntatis Dei fuit, ſicut ipſe noſti, ut amicitiæ quæ mihi à patribus fuerunt inuiolatæ durarent, imò uerò & ardentius ac robuſtius augerentur. Patres autem nouimus beatos illos qui nos præceſſerunt, ad quos paulo pòſt etiam nos abibimus: Pantænum dico dominum meum uerè beatum, & ſanctum dominum meum Clementem, qui me in multis inſtruxerunt. Sed & ſi qui alij tales ſunt, per quos etiam te cognoui uirum per cuncta egregium, & dominum mihi & fratrem. Hæc quidem ita ſe habent. Librum de canone, & contra Iudaizantes, Euſebij Græcus textus & Hieronymus unum faciunt. Præter iſtos porrò ipſemet & hoſce ſuos libellos in Stromatibus recenſet: De reſurrectione, de nuptijs, de continentia. Sozomenus dicit, eum etiam hiſtoriam texuiſſe: & ſanè etiam Suidas meminit cuiuſdam hiſtorici Clementis, qui uitas Cæſarum ſcripſerit. Cæterùm iam tantum illa tria ſcripta ex tanto numero extant, nempe Protrepticus, Pædagogus & Stromata: quæ ſatis commodo inter ſe ordine cohærent, quaſi ſtudio quodam inter ſe ab ipſo autore connexa. Nam in Protreptico ſeu adhortatorio, hortatur omnes ad Chriſtianitatem, & gentilis erroris uanitatem oſtendit, eoq́; ab Hieronymo Contra gentes inſcribitur. In Pædagogo, recens conuerſi hominis, quaſi pueri cuiuſdam mores diligenter format: quod & nomen ipſum profitetur. Denique in Stromatibus, tum ueritatis uberiorem cognitionem, ueluti ſolidiorem cibum, tanquam iam maturo uiro ſuppeditat: tum & errores tetriores refutat, admixta etiam philoſophiæ & poetarum doctrina. Cur uerò in Stromatibus philoſophorum Theologiæ dogmata poetarumq́; flores admiſcuerit, ipſemet initiò exponit: nēpe quia alius alijs delectetur: & nos Pauli exemplo ad omnium mores ac ſtudia accommodare debeamus, ut omnes Chriſto lucrifaciamus. Credo animaduertiſſe eum, uideri plerisque Chriſtianam doctrinam per ſeſe rudem, indoctam ac moleſtam: eoq́; talibus eam ueluti floſculis ac condimentis ornare condireq́; uoluit, ut Græcis etiam, teſte Paulo, ſapientiam quærentibus placere poſſet. Fortè & illud ei iucundum fuit, ex diuite theſauro multam ac uariam ſuppellectilem depromere: & deniq; putauit ſic facillimè Græcos ad Chriſtianam doctrinam pertrahi poſſe, ſi oſtenderetur in plurimis cum eorum uetuſtis ſcriptoribus conſentire, ac ibi teſtimonia quædam ſuæ ueritatis habere. Propter hanc autem tam multarum & uariarum rerum mixturam, eos libros Stromata, quaſi dicat Lectiſternia nominauit: quod apud Græcos moris fuit, & adhuc eſt, ut ex uariorum colorum confuſa lana craſſiores quidam uilloſiq́; panni, quos infra ſupraq́; ſe incubando ſternerent, conficerent. Adiuncta ſunt Græco exemplari duo fragmenta, proculdubio tanquam etiam ad huius autoris ſcripta pertinentia: quorum alterius titulus eſt, Epitome doctrinæ Theodoti & orientalium. ac Theodoti ſcriptum mirè obſcurum, tum propter ſtylum, tum propter ipſarum opinionum quæ ibi recenſentur obſcuritatem ac uanitatem. Alterum uerò inſcribitur, Selecta ex propheticis: ubi aliquot pauca dicta Prophetarum & Pſalmorum explicantur. Veriſimile eſt, eſſe partem aliquam ex libris hypotypoſeon: quoniam ibi, teſte Euſebio, fermè totam ſcripturam expoſuit, & Pantæni præceptoris meminit, eiusq́; expoſitiones ſcripturæ recitat, ſicut & in hoc ipſo fragmento. Doctrina porrò eius (quæ uel præcipuè in Doctoribus perpendi debet, fuit mediocriter ſyncera, ut ſuprà oſtenſum eſt. Nam rectè ſenſit de ſacroſancta trinitate. tres enim perſonas diſertè in fine Pædagogi, & in Selectorum fragmento, & initio Stromatum nominat. Et quidem in Pædagogo diſertè tres perſonas ex æquo honorat, & unum eſſe illas Deum dicit, eoq́; neceſſario conſubſtantiales eſſe pronunciat. De Chriſti incarnatione, ſacrificio ac merito, etiam rectè ſenſit, ut paſſim ex Protreptico apparet, Pædagogi ſecundo, & Stromatum quarto & quinto. De regeneratione hominis etiam commodè loquitur aliquoties in Protreptico, & præcipuè

in

in primo Pædagogi, cap. 2 & 6. De lapſu hominis rectè in Protreptico dicit. Fidem multū prædicat paſſim. Stromatum 2 refutat gentiles, qui dictitabant eſſe rem leuē & facilē. Protreptico, nos per fidem ſaluari, ſæpius affirmat. Fidē cum fiducia ſæpe cōiungit tāquā cohærentia, in Protreptico, & Stromatū 2. Fidē dicit eſſe perfectam purgationē, Strom. 4. Item in ſequenti libro dicit Deū per SOLAM fidē dare ſalutē. Sacrificium externū negat habere eccleſiam, aliquoties Stromatum 7. Tantum dicit preces eſſe noſtrū ſacrificium, & aram eſſe ſanctam animam. Matrimonium uehemēter paſsim laudat, Stromatum tertio: confert cum uirginitate, Pædagogi ſecundo, cap. decimo. Stromatum ſecundo dicit, ſcripturam ſuadere cōiugium. Item, Eſſe ignaui ac imbecilli animi, defugere coniugium. Item dicit, eſſe Epicuri, Democriti et aliorum, qui in uoluptate beatitudinem poſuerunt, dogma de fugiendo coniugio. Tuetur & ſacerdotum coniugium, in pluribus locis tertij & ſeptimi Stromatum. De ieiunio quoq; ita loquitur, ut oſtendat, non tam referre an comedas, uel à cibo abſtineas, quàm ut piè uiuas, ac à uicijs ieiunes. in Pædagogi ſecundo, cap. primo, & Stromatū 7. De ſacrarum literarū autoritate rectè docuit, quòd illas ſolas audire debeamus: quodq; illæ uerè ſacræ ſint, quia ſacros faciant & deificent, in Protreptico. Imagines quoq; paſsim ita uehementer inſectatur, ut oſtendat, nō eſſe fas Chriſtiano eas habere: in Protreptico, & Stromatum 6. Diſcrimen dierum & locorum. quod ad pietatem attinet, penitus tollit Stromatum 7, & pluribus locis. De libero uſu rerum mediarum, paſſim in Pædagogo et Stromatibus rectè diſſerit. In Protreptico uehemēter inſectatur idolorū cultores, quòd incedant coma ſordida, ueſtibus laceris, balneis abſtineant, aliqui etiam ſe caſtrēt, atq; in hiſce externis pietatem collocent. Cleri ordinem ſuperioritatemue ille tantum hunc nouit, epiſcoporū, ſacerdotum & diaconorum: Stromatum ſexto & ſeptimo. De primatu papæ, aliorumue epiſcoporum ſuper alios, nihil penitus ſciuit. In libro Hypotypoſeon ſexto, referente Euſebio libro 2. cap. primo ſic dicit: Petrus enim & Iacobus & Ioannes, poſt aſſumptionem Saluatoris, quamuis ab ipſo fuerint omnib. penè prælati, tamen non ſibi uindicabāt primatus gloriam: ſed Iacobum qui dicebatur Iuſtus, Apoſtolorum epiſcopum ſtatuunt. Hæreſes acriter oppugnauit, & multas refutauit paſsim in Stromatibus. Gnoſticos, autore Prodico ortos, qui ſibi ſummam quandā noticiā & perfectionē, licentiāq; quidlibet agendi uendicabant, & turpiſsimè uiuebant: Stromatum 2 & 3. Baſilidianos, qui plures deos & metempſychoſin, fidem eſſe naturalem, aliaq; abſurda aſſerebant, Stromatum 2 & 4. Tatianum lib. 3. Marcionitas, qui dixerunt legem non eſſe bonam, materiā rerum eſſe malam, coniugium & procreationem eſſe fugiendam: Stromatum ſecundo, tertio & quarto. Carpocratianos, qui uxores fecerunt communes: Stromatum 2 & 3. Docitas, Caſsiani ſectatores, qui phantaſticum corpus Chriſto tribuunt: Stromatum tertio. Antitactas, qui legem ſecundi Dei eſſe dixerunt, eoq; ſummam pietatem eſſe putarunt legi reſiſtere ſceleratè uiuendo, & ſic putauerunt ſe ualde primo Deo gratificari: Stromatum tertio. Verùm de his ſuo dictum eſt loco. Contra gentiles in Protreptico agit: ſed tamen etiam in Stromatibus ſubinde eos refutat, præſertim in primo libro, ubi temporum ſupputatione oſtendit, Iudaicam doctrinam Græca longè uetuſtiorē, Græcosq; riuulos inde eſſe deductos, &c. Hactenus diximus de ueris Clemētis ſentētijs, deq; eius cōtra uarios errores certaminibus. Nunc etiam de eius næuis ac erroribus aliquid dicamus. nihil enim ex omni parte beatum eſt. Et ſolis hoc Prophetis et Apoſtolis diuino munere cōceſſum fuit, ut nullos errores habuerint, ſparſerint ue: alijs non item. Sicut ipſe quidem queritur ſe integritatem & perſpicuitatem præceptorum & anteceſſorū ſuorum non aſſequi. Teſte Rufino, in Apologia pro Origine, alicubi dicit, Chriſtum eſſe creaturā: quod tamen proculdubio aut ab hæreticis ſuppoſitum eſt, ut contendit Rufinus: aut à Clemente ratione humanæ naturæ dictum. quandoquidē alibi, aut ſuprà dictū eſt, tam apertè tres perſonas ex æquo honorat, & unū eſſe Deum omnes tres confitetur. Dicit Chriſtum non eſurijſſe, nec ſitijſſe reuera: ſed tantum ideo illis uſum, ne uideretur eſſe ſpectrum: Stromatum tertio. Sed contrà Stromatum ſeptimo dicit, Chriſtum ſuſcepiſſe carnem paſsibilem. item, Chriſtum unico tantum anno docuiſſe: Stromatum primo. Eos qui ante Chriſtum fuerunt, honeſteq; uixerunt, eſſe iuſtos factos uel per legem uel per philoſophiam, ſed defuiſſe tamen eis fidē in Chriſtum. Quare in inferno expectaſſe Chriſti & Apoſtolorum aduentū, eorumq; ibi prædicatione eſſe conuerſos, ut in Chriſtum crederent, & ſic demum ſeruatos eſſe, Chriſtum ante ſuum aduentū neminem planè ſeruaſſe: Stromatum quinto & ſexto. Peccatum originis non ſatis intellexit. nam nec cauſam, id eſt, quādo aut à quo hoc malum accidit, ſatis conſtanter aſſerit: nec effectum, id eſt, quanta inde naturæ corruptio ſit conſecuta. Nam ſerpentem qui Euam decepit, interpretatur allegorice uoluptatē, nec tamen ipſam hiſtoriam penitus tollit: in Protreptico. Tribuit etiam partem mali in rerum natura, lapſui angelorum quos mulierum amore captos, ac ita cœlo delapſos, latius ſparſiſſe peccatū dicit: qui ei error cū Iuſtino eſt communis. Corruptionē naturæ adeò ignorauit, ut nuſquā non liberum arbitrium aſſerat, uiribus humanis nimiū tribuat. Stromatum 3 mirabiliter torquet illud, In peccatis cōcepit me mater mea: Intelligens de Eua, & obſcuram quandam interpretationem afferens. Inſectatur quidē noſter Clemens hæreticos, Gnoſticos, et meritò: ſed interea fingit ipſe neſcio quos Gnoſticos in eccleſia, & Apoſtolos & ſimiles, quibus omnium rerū noticiam, & tantā perfectionem ac innocentiā, quanta in angelis eſt, tribuit. Dicit eos non amplius petere remiſsionem peccatorum, non indigere angelorum cuſtodia, non petere à Deo beneficia: ſed tātum optare, & etiam flagitare quæ uelit, præſertim ſalutem. Vide Stromatum ſexto & ſeptimo. Stromatum 2 & 6 dicit, nō tantum Chriſtum, ſed & angelos eſſe concionatos apud inferos, Baptiſmum hæreticorū uidetur dānare: Stromatum 1. Secundas nuptias ſentit eſſe cuiuſdam imperfectionis, & non ſine peccato: Stromatū 3. In Selectis ſeu fragmēto illo hypotypoſeon, dicit trāſformari homines in angelos, ibiq; primùm diſcere ab alijs angelis mille annos, poſtea totidem docere alios

transformatos homines, & demum fieri archangelos. Stromatum ſexto dicit, Ioſuam fuiſſe duplicẽ Moſen: alterum cum angelis, alterum in monte. Animas dicit in matrice expectare ſemen uiri, unde corpus aſſumãt: in Selectis, ſeu fragmento. In prædicto fragmento probat etiam ex prophetia Enoch, quòd mali angeli homines aſtrologiam docuerint: quod tamen omnino nõ eſt falſum. Lib. 4. Stromatum uidetur ſentire, Apoſtolos eſſe paſſos pro eccleſijs quas fundarunt: pagina 126. Citat paßim Apocrypha, quod & Euſeb. in eo reprehendit: idq́;, quod peius eſt, nullo diſcrimine ea canonicis ſcriptis poſtponens, qua ratione noxijs ſcriptis autoritatem attribuit. Citat autem ſcripta Barnabæ, Reuelationem & prædicationẽ Petri, Traditiones Matthiæ, Euangelium ſecundum Aegyptios, Hermetem & alia. De uita & moribus Clementis, eiusq́; actionibus & certaminibus nihil ſanè habemus, niſi quod ſuprà indicauimus, eum tum Alexandriæ ueluti ordinarium quendam doctorẽ, qualis ante eum præceptor eius Pãtænus, & poſt eum Origenes eius diſcipulus ſucceſſor fuit: tum etiam ad alias eccleſias aliquando etiam longius excurrere ſolitum, ut eas erudiret, confirmaret, erroribus liberaret, ac perturbatos ad quietem deduceret. Facilè igitur apparet, functionem eius tũ laborioſam, tum periculoſam, tum deniq; et apprimè fructuoſam fuiſſe. Quos porrò præclaros diſcipulos erudierit, ac poſt ſe reliquerit, non facilè indicare poſſumus: niſi quòd omnes uno ore affirmant, Origenem eius diſcipulum fuiſſe. Verùm mihi ualde mirum eſt, quòd Origenes nuſquam in ſcriptis de eo meminit. Euſebius citat quandam excuſationem Origenis, qui ſe exemplo Pãtæni & Heraclei defenderit, quòd philoſophica ſtudia attigit. Vbi ualde mirum eſt, non adiungere eum etiam Clementem, ſi ſuus præceptor fuit, cuius exẽplo ſe uel in primis tueri potuiſſet. Quàm longum porrò fuerit functionis huius doctoris curriculum, quóue tẽpore in Domino obdormiuerit, nõ eſt facilè cognoſcere. Euſebius enim & Hieronymus dicunt, eum ſub Seuero & Antonino Caracalla floruiſſe: quo tempore & Pantænum docuiſſe affirmant. Verùm neceſſe eſt Clementem diutius floruiſſe: quandoquidem omnes affirmant, eum Pantæno ſucceßiſſe, & poſt eum ſcholã Alexandrinam rexiße. Et quidẽ oportet eum longo tẽpore poſt Pantænũ docuiſſe, quandoquidẽ initio Stromatum dicit, longum tempus inter illam ſuam ſcriptionem ac ſuorum præceptorum auditionem moremq́; interceßiſſe, adeò ut ob temporis longitudinẽ multorum ſit oblitus. Sic et in fragmẽto hypotypoſeon, facit Pãtæni tanquam ſatis dudum mortui mentionem. Adhæc teſtatur initio Stromatum, ſe illa cõmentaria ideo conficere, ut ſibi ad ſenectutem præſidium memoriæ compararet: ut appareat, eum tunc nondũ ſenem fuiße, eoq́; etiam poſt abſolutum id ſcriptum ſatis diu uixiſſe. Deniq; & illud eſt ſignum eius longæuitatis, & quòd diu poſt Pantænum docuerit, quòd iſta prolixa operoſaq́; ſcripta Stromatum & Hypotypoſeon, fortè & alia omnia, quæ ſatis multa ſunt, poſt mortẽ Pantæni confecit. Quo porrò tempore, quàm ſenex, quóue mortis genere perierit, non certò poſſumus explorare. Pleriq; tamen referunt, eum Alexandriæ naturali morte uita functum eße.

DE DOCTORIBVS CRETENSIBVS.

HAbuit inſula Creta etiam poſt Paulũ & Titum celebres & inſtructas eccleſias: ſicut hac ætate magni fuerunt nominis Gortynenſium et Gnoſiorum eccleſiæ, quibus laudatißimi in hiſtorijs, atq; ex epiſcopis ueteribus clarißimi præfuerunt uiri, Philippus & Pinytus: quo tempore Marcus Antoninus Verus & Lucius Aurelius Commodus imperium tenuere, ut Hieronymus indicat.

PHILIPPVS.

Meminit Philippi Dionyſius Corinthius in epiſtola ad Gortynenſes, cum laude, ut Euſebius oſtendit: qui particulas aliquot eius epiſtolæ cõmemorat lib. 4. ca. 23, quòd uidelicet ipſius uirtutes eccleſiam etiam ſuam ornent & commendent. Scripſiſſe eum contra Marcionem accuratißimum commentarium, idem teſtatur eiuſdem libri cap. 25, & Hieronymus in Catalogo.

PINYTVS.

In alia quadam Dionyſij Gnoſijs nuncupata epiſtola Pinyti mentionem fieri, Euſeb. prodidit, hoc quidẽ nomine, quòd Pinytum Dionyſium hortatus ſit, ne cũ periculo graue caſtitatis onus fratribus imponeret, ut ſuprà dictum eſt. Sed et eam laudem Dionyſium reſpõſo Pinyti tribuiße, Euſebius teſtatur, quòd uerã de fide doctrinam, rectamq́; uerbi intelligentiam, tum quoq; curam & ſolicitudinem erga ſibi commiſſam plebem, in exactißima quaſi imagine de ſe oſtenderit.

DE DOCTORIBVS Europæis.

DE ATHENIENSIBVS Epiſcopis & doctoribus.

DE PVBLIO.

PRoximè ante Quadratũ Publius miniſterio uerbi eccleſiã Chriſti quæ fuit Athenis, rexit. Magna autẽ ibi ſæuiente perſecutione, etiam epiſcopus ſimul ad ſupplicium abreptus, & martyrio affectus eſt. Quæ quidẽ res & fidẽ & conſtantiã eius inſignẽ cõmendat, nẽpe quòd maluerit unà cum eccleſia ſua uiolentam necem perpeti, ac ſanguine ſuo ueram de Chriſto doctrinam cõteſtari: quàm defectione turpi ſcandalum infirmis præbere, aut doctrinã Chriſti blaſphemare. Quando autem uel epiſcopi uices in eo loco obierit uel interfectus ſit, non eſt ſatis clarè traditum. Licet tamen conijcere, eum temporibus Hadriani uixiße, quo Quadratus Apologias ſuas exhibuit, ac pro communi ſalute eccleſiæ in excubijs fuit, & laborauit. Meminit aũt Publij, quòd & anteceßerit Quadratũ, & ob confeßionẽ paßus ſit, Dionyſius Corinthijs epiſcopus in epiſtola ad Athenienſes: ut exponit Euſeb. li. 4. ca. 23.

DE QVADRATO.

Inter inſignes huius ſeculi uiros, qui & doctrina et cõſtantia, reliquisq́; ſpiritus ſancti donis excelluerũt, & hic Quadratus prædicatur Apoſtolorũ diſcipulũ eum fuiſſe. Euſeb. in Chronicis, & Hieronymus, alijsq́; eos ſecuti confidenter affirmãt. Verùm ex Euſebij narratione in hiſtoria eccleſiaſtica, hæc non ita manifeſtè peti poßunt: quamuis eũ cum alijs nonnullis proximæ ætati poſt Apoſtolos ſucceßiſſe, dicat lib. 3. ca. 37. Sub Hadriano maximè innotuit, præſertim ob ſcriptũ pro

communi

communi eccleſiæ exhibitum imperatori, et felicē eius euentum, circa annum Chriſti 128. Licet autem colligere, quòd etiam Traiani temporibus uixerit, quia ab Euſeb. in proximā poſt Apoſtolos ætatē collocatur: ac fatetur ipſemet in quodam ſcripto, ſe quoſdam uidiſſe, ut infrà dicetur, ab ipſo Chriſto reſuſcitatos. Florentiſſimo igitur tempore uixit, & haud dubiè ex fidiſsimis ac clariſsimis teſtibus Euangelij doctrinam hauſit: & credibile eſt, cum non tantum coætaneum Ignatio, Papiæ, Polycarpo, cæteris eccleſiæ Chriſti doctorib. fuiſſe, ſed etiam interiori familiaritate coniunctum. Athenis autem eum fuiſſe, ibiq; Euangelicam doctrinā ſumma fide & dexteritate tradidiſſe, extra controuerſiam eſt: ſed an fuerit patria quoq; Athenienſis, aut quo in loco initio præſertim, in eccleſiá ne an in ſchola docuerit, obſcurum planè eſt. Eruditione, fide, excellenti parrheſia, omnibus donis quæ Apoſtolicum ſucceſſorem decent, inſtructum fuiſſe, tum ex teſtimonijs Euſebij, tum etiam ex rebus ipſis ab eo geſtis elucet. Imò & prophetico chariſmate illuſtris fuit: ſicut eodem tempore filiæ Philippi, Ammias, & quidam alij. Euſebius lib. 3, cap. 37. & libro 5. cap. 17. Apparet autem, eum antequam epiſcopi functionem ſubiret (quamuis id certò affirmare non licet) Hadriano ſcriptū pro Chriſtianis obtuliſſe, & hac ipſa re egregiam ſibi famam comparaſſe. Narrat Euſebius, ſua adhuc ætate eum librum extitiſſe, & à fratribus lectum eſſe. Meminit & alterius libri à Quadrato cōſcripti, qui Syngrāma nominatus fuerit. Mirè autem eum prædicat quòd nimirum ex eo uidere ſit, quanta intelligentia præſtiterit, quàm tenaciter Apoſtolicæ doctrinæ inhæſerit, deniq; etiā quàm ex antiquis & priſcis fuerit Quadratus. Refert autem eo libro hoc fragmentum: Seruatoris autem, inquit, noſtri opera ſemper cōſpicua & in propatulo erant, erant enim uera. Qui curabantur, quiq; ex mortuis reſurgebant, nō ſunt uiſi tantum curati & excitati, ſed perpetuo & conſtanter tales erant. Neq; eo tantum tempore, quo Seruator hic in terris agebat, ſed et poſt illius aſcenſionem multo tempore in uiuis erant, ita ut etiā ad noſtra uſq; tempora nonnulli ex eis peruenerint. Hæc ille. Cæterùm Publio Athenarum epiſcopo in perſecutione interfecto (ſicut Dionyſius ille de quo ſuprà dictum eſt, mentionem facit, ut Euſebius recitat) Quadratus in eum locum ſubrogatus eſt. Eius igitur induſtria & ſtudio iterū conuentus aliqui Chriſtianorum, qui antea graſſationibus crudeliſsimis erāt ferè diſsipati, cœperunt haberi: & nonnullorum fides quæ in ſcintillas exiguas penè abierat & euanuerat, denuò exuſcitata et confirmata eſt, ut idem Dionyſius commemorat. Quanto uerò labore & periculis ei tanta res conſtiterit, facilè cogitare eſt. Quod ad curriculum eius in hac functione attinet, quàm longum fuerit, et quomodo deniq; è rebus humanis exemptus ſit, non eſt literis proditum.

DE ARISTIDE.

Claruit eodem tempore, quo quadratus in eccleſia Athenienſi, & Ariſtides, philoſophus inſignis, ut in Chronicis Euſeb. recitat, doctrina & eloquentia illuſtris. Qua uerò occaſione & quo tēpore fidē Chriſtianam ſit amplexus, ignoratur. Diuinarum ſcripturarū in primis ſtudioſus fuit: uerùm quo in loco doctrinam Chriſti profeſſus ſit Athenis, in ſcholá ne, an in tēplis, non eſt expreſſum. Magna fide, conſtantia & zelo eū fuiſſe præditum, ex hoc eius facto ſit manifeſtum, quòd pro tota eccleſia Chriſti curam gerens, Apologiā Chriſtianæ religionis cōpoſuit: eamq; ſub illud tempus, quo Quadratus, Hadriano obtulit: inſuper corā ipſo Imperatore, qui uidebatur fauere eloquētiæ ſtudijs, luculentiſsimè perorauit: nec fuit irritus tantorum uirorū labor. Cæterùm tanta arte, tantoq; apparatu, ſplēdore atq; ornatu orationis hic Apologeticus ſermo fuit ab Ariſtide cōſcriptus, ut Hieronymus affirmat, apud philologos eius ingenij etiamnum indicium eſſe: & Tritemius dicat, eum miraculū ſui gentibus hac ipſa oratione præbuiſſe. Euſebius lib. 4. cap. 3 ait, ſuis temporibus hæc ſcripta à pluribus haberi, et uidentur Hieronymi etiam ætate adhuc perduraſſe. Sub habitu philoſophico diſcipulus Chriſti & doctor eccleſiæ fuit, ut proximus autor refert. Vixit igitur circa annum Chriſti 128, iuxta Euſebij Chronicon.

IEVIVS.

Iouius, quem Faſciculus temporum, fol. 40, ait fuiſſe Athenienſem presbyterum, & martyrem, diſcipulum Dionyſij.

DE CORINTHIIS EPIſcopis.

DE PRIMO.

PRimus nomine epiſcopus fuit Corinthiorū, temporib. Marci Antonini Veri: cuius Egeſipp. mentionem facit, ut narrat Euſebius lib. 4. cap. 22. Et apparet ex ea commemoratione, fuiſſe primum hominem et doctrina & fama clarum, acerrimumq; ſanè Apoſtolicæ doctrinæ propugnatorem & propagatorem. Diuertit enim apud eum Egeſippus, celeberrimus uir: cumq; eo diebus multis de uera doctrina copioſe contulit, adeò ut hæc tam pia & familiaris collatio utriq; iucunda; & proculdubio utilis etiam fuerit. plura de hoc paſtore non habemus.

DE DIONYSIO.

Eiuſdem Eccleſiæ, nempe Corinthiorum epiſcopus fuit Dionyſius ſub Vero & Cōmodo Imperatoribus, hoc eſt, circa annum Chriſti 174, ut in Chronicis Euſebij annotatur. Omnibus autem donis Spiritus ſancti, pio ſalutari ac præſtāti epiſcopo dignis præditus fuit. Inſigni enim doctrina ornatus, ſingulari fide & dexteritate eccleſiā ſibi à domino cōmiſsā gubernauit. Deinde riuulos ſuos foras traduxit, aliaſq; eccleſias ſalutari latice irrigauit: ſicut dilectio proximi, ipſaq; eccleſiæ neceſsitas poſtulare uidebantur. Sed hæc quæ modò dicta ſunt, ex mentione ſcriptorum eius fiunt manifeſta. Cum autem Euſebius & legerit ſua ætate ea omnia, et tantopere, ſit admiratus, ut nō piguerit eum breues ſummas excerpere: ut aliqua ueſtigia antiquitatis retineamus, uiſum eſt ipſa Euſebij uerba inſerere. Sunt autem epiſtolæ octo numero, ſicut eas quoq; Hieronymus refert. Eſt igitur, inquit Euſebius, una ad Lacedæmonios ſcripta, orthodoxiæ inſtitutionē, paciſq; & unitatis admonitionem habens. Quæ uerò ad Athenienſes eſt, animos fidelium ad fidem & Euangelicā uitæ conuerſationem excitat: qua contemptores illius ac negligentes redarguit, quòd parum abſit quin à doctrina fidei deficiāt, ex eo quòd Publius eorum epiſcopus

Digitized by Google

martyrium ſit temporum illorum perſecutionib. paſſus. Meminit et Quadrati, Publij poſt Martyriū in epiſcopatu ſucceſſoris, deq; illo teſtificatur, quòd ipſius ſtudio congregati, & fidei excitationem ſint conſequuti. indicat & præterea, quomodo Dionyſius Areopagites ab Apoſtolo Paulo ad fidem, ſecundum ea quæ in Actis ſunt ſcripta, conuerſus, primus Athenienſis parœciæ epiſcopatum ſuſceperit. Fertur autem & alia quædam illius epiſtola ad Nicomedienſes ſcripta, in qua Marcionis hæreſin impugnans, cum ueritatis canone confert. Et Gortynenſi eccleſiæ, unà cum reliquis per Cretam parœcijs ſcribens, Philippum epiſcopum eorum laudat, eo quòd eccleſia ipſi concredita, plurimarum uirtutum teſtimonio cōmendabilis haberetur: ac ſimul admonet, ut hæreticorum peruerſitatē caueant. Et eccleſiæ Amaſtrim incolenti, unà cum reliquis per Pontum ſcribens, Bacchylidis et Elpiſti, ut pote quorum hortatu ſcripſerit, mentionem facit, & diuinarum ſcripturarum expoſitiones adijcit, ac epiſcopi eorum nomine Galinæ recordatur. Multis autem eos admonet de nuptijs & caſtitate: & eos qui qualicunq; ratione, ſiue per delictum ſiue hæretica ſeductione lapſi ſunt, ſi conuertantur, recipi mandat. Iſtis & alia accenſetur epiſtola ad Gnoſios ſcripta, in qua Pinytum parœciæ illius epiſcopum hortatur, ne graue ſeruandæ caſtitatis onus neceſſariò fratrib. imponat, ſed multorum ſeſe imbecillitati attemperet. Ad quam epiſtolā Pinytus reſpondens, ſuſpicit quidem ac laudat Dionyſium: uerum uiciſſim hortatur, ut iam ſolidiore cibo tradito, populum ſibi concreditum perfectioribus literis paſcat, ne perpetuò lacteis ſermonibus immorātes, in puerili inſtitutione negligenter conſeneſcant. Qua etiam epiſtola Pinyti quoq; circa fidem orthodoxia, curaq; pro ſalute ſubditorum, prudentia etiam & diuinorum intelligentia, tanquā exactiſſima quadam imagine monſtratur. Ad hæc & alia Dionyſij epiſtola ad Romanos ſcripta, & Soteri tunc Romano epiſcopo nuncupata, circumfertur. è qua abſurdum non fuerit uerba quædam hic adducere, quibus Romanorum conſuetudinem ad noſtri temporis perſecutionem uſq; ſeruatam laudans, ſic ſcribit: Inde enim ab initio hæc uobis conſuetudo eſt, ut cunctis fratribus uarijs modis beneficiatis, ac multis eccleſijs per totum orbem ſubſidia mittatis: deinde egentium paupertatem ad hūc modum refocillantes, ac fratrib. in metallis conſtitutis ſubſidia ab antiquo ſuppeditātes, paternū Romanorū morē Romani ſeruatis, quē beatus Soter ueſter epiſcopus non modò cuſtodiuit, ſed & auxit, cum & larga ſubſidia ſanctorū uſibus deſtinata ſubminiſtrauit, & redeuntes fratres tanquam filios pater amanter complexus, ſalubribus doctrinis eſt adhortatus. in hac autem & epiſtolæ Clemētis ad Corinthios ſcriptæ meminit, indicans eam ex ueteri more legi in eccleſia. Dicit igitur: Sanctā hodie Dominicam diem peregimus, in qua ueſtram legimus epiſtolam, quam ſemper admonitionis gratia legemus, ſicut & priorem nobis per Clemētem ſcriptam. Idem autem ipſe de ſuis quoq; epiſtolis, tanquam deprauatis, ſic ſcribit: Fratribus ut ſcriberem rogantibus, ſcripſit epiſtolas. Has etiam Apoſtoli diaboli zizanijs, alia eximentes, alia uerò adijcientes, repleuerunt, quib. cōdemnatio eſt repoſita. Non eſt itaq; mirū, quod & Dominicas ſcripturas nōnulli ſunt corrumpere conati, cum & eas quæ tales non ſunt, deprauare ſint aggreſſi. Præter has, & alia quædam Dionyſij epiſtola Chryſophoræ fideliſſimæ ſorori ſcripta circumfertur, in qua conuenientia ſcribens, etiam illi competentem ſpiritualem alimoniam impertit.

Non uidetur prætereundum, quòd Euſebius haſce epiſtolas catholicas uocet: fortè quia in eccleſijs piorum ſolitæ ſint legi, ſicut Clementis. & adſtipulatur illud, quòd de corruptione earum conqueritur. Tantū de hoc Dionyſio.

DE BACCHYLO.

Bachylus, ſiue Banchillus, ut ab Euſebio nominatur, epiſcopus fuit Corinthi in Hellade, circa decimum Commodi, uel Chriſti 191 annum. Magnam eius doctrinam atq; authoritatem fuiſſe, uel inde conſtat, quòd in ſynodo à paſtoribus qui in Achaia erant celebrata, propter quæſtionem Paſchatis: uniuerſam eccleſiam Chriſti grauiter concutientem, in præcipua fuit authoritate, eumq; conuentum maxima ex parte moderatus eſt. Deniq; eorum paſtorum nomine elegantem de Paſchate librum compoſuit. hæc in Euſebio libro quinto, cap. 22. & 23, ac in Hieronymi Catalogo de eo recitantur.

DE ILLYRICIS DOctoribus.

QVIRINVS.

PRimùm tribunus, poſtea epiſcopus factus, per id tempus apud Illyricum, id eſt, Sclauoniam, martyr Chriſti obijt. Supplementum Chronicorum Bergomenſis, fol. 186, in Hadriano.

ELEVTHERIVS.

Romæ is ortus matre Anthia, quā magnus ille Paulus ad profeſſionē Chriſtianam perduxiſſe fertur. Illa uerò filium quoq; religionis eius hæredem fecit, & Aniceto Romano epiſcopo tradidit. à quo ſacras literas edoctus, cleri numero inſeritur, & quintodecimo ætatis anno diaconi gradum cōſequitur. Mox triennio pòſt preſbyter creatur: & deinde uiginti natus annos Illyrici epiſcopus deligitur, uita priore ſignis miraculiſq; edendis tranſacta: ubi quāplurimis ad Chriſtum perductis ab Hadriano accerſitus, fidem Chriſti conſtantiſſimè defendit, &c. Nicephorus libro 3. cap. 29. Cōtradictionem habere inter ſe hæc uidentur. Nā ſi ab Hadriano accerſitus, atq; ſub eo paſſus Eleutherius eſt iam epiſcopus factus: quomodo ab Aniceto pontifice, qui Marci Antonini Veri temporibus fuit, formari potuit, quouſq; epiſcopatui adminiſtrando idoneus eſſet? Et magnam fuiſſe oportet tum Romanorum epiſcoporum humilitatem, ſi pueris pauperib. inſtituendis operam nauarunt. Bergomenſis in Supplemento, Eleutherium habet epiſcopum Meſſanenſem in Apulia: cuius matrem ſimiliter dicit Anthiam fuiſſe, quæ unà cum epiſcopo filio ſub Hadriano paſſa ſit.

DE ROMANIS.

IVSTINVS.

CElebris fuit Iuſtinus martyr & philoſophus quemadmodum Euſebius indicat lib. 2. cap. 13. Patriam habuit Neapolin, Palæſtinæ urbem: in qua patre Priſco Bacchio, ſicut ipſe teſtatur, natus eſt. A quo ut uidetur, ab ineunte ætate literis diſcendis traditus eſt:

eſt: in quibus progreſſu ætatis feliciſſimè uerſatus, eximius tandem euaſit philoſophus. teſtes habet multos probatiſſimos et præſtantiſſimos uiros, qui in diſciplinis philoſophicis, atq; omni gentiliũ eruditione, haud uulgariter excelluiſſe Iuſtinum ſcripſere. Ipſe uerò quo pacto rectæ cognitionis cupidiſſimus, prius àcquieſcere ſibi non potuerit, quàm in omni genere philoſophiæ magiſtris eruditis uſus ſit, ſcribit ad hunc modum in initio colloquij cum Tryphone Iudæo, ubi ſic incipit: Ego initio cupidus eius ſodalitij, dedi me in diſciplinam cuidã Stoico: et ſatis diu cum eo moratus, cum nihil in cognitione Dei proficerem (nã nec ipſe norat, & negabat hanc diſciplinã eſſe neceſſariã) hoc relicto ad alium tranſiui, profeſſione Peripateticum, acutum uirum, ut ſibi uidebatur. Hic paſſus me ſecum uerſari aliquot dies, poſtea mercedẽ ſibi ſtatui popoſcit, ne familiaritas noſtra eſſet nobis inutilis. Quapropter & hunc reliqui, aut amplius habens pro philoſopho. Cũ autem animus mihi adhuc geſtiret audire aliquid eximium & philoſophiæ proprium, acceſſi laudatum uirum Pythagoreum: magnæ ſapientiæ ſibi conſcium: ac mox poſtquam cœpi agere cum eo de me recipiendo inter auditores domeſticos, Es' ne uerſatus, inquit, in Muſica & Aſtronomia, Geometriaq;? an putas te percepturũ quicquã ad felicitatem pertinens, niſi hæc prius diſcas, & animam à rebus ſenſibilibus ad intelligibiles traductam, reddas aptam uirtutis, ipſiusq; ſummi boni contemplationi? Cumq; multa dixiſſet in laudem harũ diſciplinarum, & quàm ſint neceſſariæ, ablegauit me, faſſum eas neſcire. Grauiter id tuli, nec immeritò, ſpe fruſtratus tãto magis, quia putaram eum ſcire aliquid. Ac rurſum penſitanti, quantum temporis inſumendum eſſet his diſciplinis, non libuit differre tãdiu. Tandem uiſum eſt conſultius, accedere Platonicos, propter exiſtimationem horum egregiã. Itaq; adiunxi me cuidam in hac ſecta eximio, qui tum recens in patriam meam uenerat: & apud hunc degens, proficiebam in dies, placebatq; mihi admodum rerum incorporearum cogitatio, & idearum conſideratio mihi reddebat intellectũ uolucrem, adeò ut breui mihi uiderer factus ſapiens, ſtultè ſperans, fore ut confeſtim Deũ uideam: hic enim finis eſt philoſophiæ Platonicæ. Hæc igitur ſtudia coluiſſe ſe, adulta iam (ut uidetur) & firmiori ætate, atq; in patria quidem, de ſeipſo Iuſtinus ita teſtatus eſt. Quemadmodum uerò & qua occaſione Chriſtianæ profeſſioni nomen ſuum dederit, idem ſtatim in eo loco ſubijcit. Nam quod Euſebius narrat libro 4., cap. 8, ex Iuſtini apologia priori, motum nimirum eum, cum in confeſſione & ſupplicijs inuictã aſpiceret Chriſtianorum fortitudinem & conſtantiã ratiocinatum eſſe. Impoſſibile eſſe eiuſmodi genus hominũ, improbitati aut uoluptatibus (quorũ neutrũ durum aliquid ſuſtinere, nedum mortem ſubire poteſt) obnoxium eſſe: ante eius conuerſionem eueniſſe omnino uidetur. nõnihil tamẽ cauſæ quaſi impellentis attuliſſe, ut homo inquiſitioni uerarum uirtutũ & rectæ cognitioni natus, amàre ex eo inceperit Chriſtianam religionẽ. Nam & ipſe idem teſtatur in fine primæ Apologiæ, ubi in uotis ſe inquit habuiſſe & pro uiribus contendiſſe, ut Chriſtianus euaderet: poſteaquam cognouiſſet, malorum hoc ſtudium eſſe Geniorum, ut infames Chriſtiani redderentur, & iniurias & ſupplicia ſuſtinere cogerentur. De occaſione igitur ipſa, qua poſt hoc factum, interea dũ conſtantiam & uirtutes Chriſtianorum admiratus ſit & cogitauerit, ad Chriſtianiſmũ peruenerit, hæc ipſe affirmat in eodem, ex quo priora deſcripſimus, loco: Sic affecto collibuit aliquando, ut quiete ſatiarer, ſecedere in ſolitudinem nullis tritam callibus, in ruſculum quoddam maritimum. & quum propinquarem ſolus futurus, ſenex quidam aſpectu non contẽnendus, manſuetos mores uultu præ ſe ferens, ſequebatur me interuallo modico: & quæ ſequuntur. In quibus, ut edoctus admonitione et doctrina ſenis iſtius, philoſophia abiecta Chriſtianus effectus ſit, commemorat. Cum enim longa diſputatione ſenex monſtraſſet, nullam eſſe penes philoſophos ueritatis cognitionẽ, neq; eos Deum ſcire, ut qui nec ſpiritu ſancto adiuuarentur: pluribus etiã de immortalitate animarum, de præmijs bonorũ, maloruműq; ſupplicijs diſſeruiſſet: Iuſtinus ueris rationib. concluſus, ultrò ei aſſenſus eſt: atq; ex eo quæſiuit, quánam uia ad eam de qua ſibi dixiſſet, ueram Dei cognitionem peruenire poſſet? Is uerò Prophetas eum legere, & ſcrutari adiunctis precibus iuſſit. Verba Iuſtini hæc ſunt: Quo igitur, inquam, preceptore poſthac utendum eſt? Quis nos adiuuabit, ſi ne apud iſtos quidem eſt ueritas? Fuerunt (inquit ille) quondã ante multa ſecula uiri antiquiores iſtis omnib. qui habẽtur pro philoſophis beati, iuſti, Deo chari, locuti diuino ſpiritu, qui prædixerunt quæ nunc uidemus fieri: prophetæ uocantur. hi ſoli ueritatem & ſciuerunt, & prolocuti ſunt hominib. nec ueriti quenquã, neq; reueriti: nõ decepti opinionib. ſed ea tantũ effati quæ audierũt, uideruntq; repleti ſancto ſpiritu. Manent eorum ſcripta & hodie: ac licet lectori ex his utilitatem capere maximam, diſcenti de principijs fineq;, ac cæteris quæ oportet ſcire philoſophum illis credulum. Nõ utuntur enim in differendo demonſtrationibus: utpote ueritatis teſtes fide digniores, quàm ut his opus habeant. Cæterũ euentus præteriti, præſenteſq;, cogunt nos fidem habere horum ſermonibus. Quamuis etiam propter prodigia quæ patrarunt, digni fuere quibus crederetur: quoniam & Deum celebrabãt factorem patremq; omniũ, & Chriſtum prænunciabant mittendum ab eo filium: quod pſeudoprophetæ, impoſtore impuroq; ſpiritu pleni, nec fecerunt, nec faciunt, tantum obſtupefaciendis hominibus audent prodigioſa quedã, & illuſores ſpiritus genioſq; celebrant. Tu uerò ante omnia precare, ut tibi aperiatur lucis ianua. non ſunt enim hæc cuiuis perſpicua, ſed ſolis quib. intellectũ dat Deus, & Chriſtus ipſius. Hæc & alia plura, quæ nunc non tempeſtiuũ memorare, locutus ille, abijt, hortatus me prius ut ea ſequerer, nec eum uidi poſtea. Mihi cõtinuò quidam ignis accenſus eſt in animo, correpto prophetarũ amore, et illorũ quicunq; Chriſto chari ſunt. Et cum mecũ ſermones hos reuoluerem, hanc ſolam philoſophiã cõperiebam tutam & utilem: atq; ita euaſi philoſophus. Significat autẽ, ſe ita tandẽ perueniſſe ad cognitionẽ ueræ philoſophiæ: hoc eſt, factum Chriſtianum. Vbi tamen eius conuerſionis ſymbolũ acceperit, & ſalutari aqua Baptiſmi ablutus ſit, nuſquam legitur: quemadmodũ neq; hoc, qua occaſione ex patria Romã profectus ſit, ubi profeſſorem literarum egiſſe, ex Hierony-

mo apparet, qui eum Romæ διατριβὰς habuiſſe ſcripſit. Quos tamen, uel quid docuerit, de eo nihil extat: niſi hoc q̃, cũ Creſcẽte philoſopho Cynico diſputauit, eũq; redarguit, propterea quòd tũ imperitus eſſet, nec ſe probare philoſophũ poſſet, tũ quòd iniurijs & delationib. multis Chriſtianos perpetuò inſectabatur. Verũ enim omnino eſt, Iuſtinũ ex eo tẽpore, quo Chriſto nomen ſuũ dedit, religionis Chriſtianæ ac diſciplinæ acerrimũ defenſorẽ extitiße, ac certamina multa ingẽti animo ſuſcepiſſe, à quib. nec minis ullis, nec morte deniq; ipſa deterreri potuit, ut à calũnijs & blaſphemijs profeßionẽ Chriſtianã uindicaret, ſimulq; ei plures adiũgeret. Teſtimonio ſunt grauißimæ diſputationes cõtra Ethnicos ſeu philoſophos, in quos, quod religionis Chriſtianæ non ſolum hoſtes eſſent, uerùmetiam alios ſuo exẽplo in cõtraria abducerẽt, acerrimũ ſe præbuit. Teſtatur & lõgißimus ille ſermo, quem cũ Tryphone quodã Epheſi ſe habuiße ſcribit, & cõfutationes hæreticorũ: quæ ſine dubio ualidißimæ fuerũt, nec ſine calamitate Eccleſiæ interierũt. Teſtatur deniq; periculoſiſſimũ illud certamẽ, quod aduerſus perſecutores Chriſtianorũ magno animi robore ſuſcepit: ut Imperatores ipſos, eorũq; præfectos, et ſenatũ Romanũ. Quis enim nõ credat quã omnino fuerit difficile, ſine periculo tã liberè cõtra eos declamitare, qui ſummũ obtinebãt imperiũ, atq; alias Chriſtianos, quietos etiã, & tantum quæ ſuæ religionis eſſent curãtes, opprimẽdos & delẽdos, proliues animos gerebãt? At uide quanta utatur libertate ad ſenatũ Romanũ, in Apologia prima, dũ ſe hac neceßitate coactũ eſſe, ut cũ illis agat, exponit: qa in perſecutione Chriſtianorũ ipſi negligãt ſuũ officiũ, & peccẽt, ideoq; monitore opus habeãt. Deinde uerò Vrbicũ præfectũ petens, ait eum homines afficere ſupplicijs & morte, tantũ ob nominis Chriſtiani cõfeßionẽ: quæ uerò iudicia & ſentẽtiæ nec Imperatorem, uel eius filiũ, nec ſenatũ decere. Quẽadmodũ & in Apologia ſecunda ad Antoninũ Pium, eiuſq; ſucceſſores, quàm cõcitato & uehemẽti ſpiritu ſcriptã, rerũ & argumẽtorũ in ea grauitas declarat, liberrimè dicit: Vos ab omnib. auditis, Pij, Philoſophi, cuſtodes iuſticiæ, amatores eruditiõis. An aũt ſitis, declarabitis. Nõ enim adulationis cauſa uos cõpellamus his literis, nec largimur quicquã ueſtris auribus: ſed ut ſeriam & accuratã iudicandi rationẽ expoſcamus, acceßimus uos, &c. Principes decet, inter iudicandũ pietatẽ ſequi, ac philoſophiã, non tyrannidẽ ac uiolentiã. Deinde apertè tã Imperatorẽ quàm Senatum inſimulat iniuſticiæ, quòd Chriſtianis nõ idẽ cõcedãt ius, quod eſt alijs ſceleratis: ſed morti adiudicẽt nõ cõuictos, ſolo nominis odio. Accuſatos, inquit, pro tribunali, priuſquã cõuincãtur nõ dãnatis: in nobis uerò nomẽ arripitis pro crimine, cũ in accuſatores potiꝰ noſtros animaduertere deberetis. Itẽ: ſi quis accuſatus Chriſtianus, talẽ ſe eſſe inficietur, abſoluitis, cũ nullã culpam poßitis in eo coarguere: q̃ ſi fatentur, ob ipſam cõfeßionẽ plectitis. Atqui præſtaret tũ fatẽtis tũ negãtis uitã inquiſitione excutere, & uniuſcuiuſq; factis de ipſo credere, &c. Et iterum: Non examinatis cauſas, ſed affectu temerario, flagelloq; furiarum perciti, occiditis indãnatos, abſq; ullo reſpectu Iuſticiæ. Itẽ: Dicet aliquis, deprehẽſos aliquot in maleficijs: quaſi uerò ſoleatis in delatos inquirere, ac non pleroſq; inauditos ob iam dictã cauſam damnaueritis. Eſt in fine eius Apologiæ & illa reprehenſio: Degeneratis in pietate à ueſtris maioribus, quorũ exemplũ nõ imitamini. pater enim ueſter illuſtrißimus Hadrianus edicto cauit, ne ad tribunalia accuſati Chriſtiani dãnarentur, niſi certorũ criminũ rei conuicti. Deniq; tota illa uehemẽs & grauis oratio, rationib. earũ rerum de quib. loquitur, & defenſionib. firmißimis nititur: cuiuſmodi illæ ſunt, quib. Chriſtianos negat pro Imperatoris et ſenatus uoluntate idolis ſacrificare per pietatẽ & cõſciẽtia poſſe: itaq; ob eam rem dãnatos iniuſtam uim pati. tũ quib. probat, uerã ſolã eſſe religionẽ Chriſtianorũ, quorũ et mores nihil habeãt uitij. His oĩbus etſi tãtũ nõ profecit Iuſtinus, ut Imperator religionẽ ſuã abijceret, et Chriſtianus efficeretur (id enim nõ ſcribitur) illud certè obtinuit, ut ad Aſianos epiſtolã pro Chriſtianis Antonin. ſcriberet, imperãs ut Chriſtiani illi ſolũ, qui maleficij cõuincerẽtur, pœnas luerẽt: non cõuicti aũt, nõ punirentur hoc nomine quòd Chriſtiani appellarẽtur. Hinc igitur clarũ eſt, quo ſtudio & fide dimicauerit aduerſus perſecutores, qui occidere ſaltem (ut ipſe ait) poſſunt lædere non item. Quod ſi ijs, ut uidemus, tã acerbũ ſe præbuit: qua putabimus cum contentione egiſſe, quibus armis cõtra hæreticos, qui non occidunt, ſed animam lædunt ad interitum uſq;!

Cum Ethnicos pariter ac Iudæos cõmuni et cõiuncto uideret ſtudio hoc unũ agere, ut cõuicijs et blaſphemijs infamẽ et deſpectã Chriſtianã religionẽ redderẽt: illi uerò qui rerum ſumma potirẽtur, perſecutiones in Chriſtianos iniuſtas paßim exerceri nõ prohiberẽt: adductus hac cauſa Iuſtinus, cum utriſq; agere ſcriptis inſtituit. Libros igitur edidit, in quorũ alijs hoſtes Chriſtiani nominis, gẽtes ſcilicet ac Iudæos, refellit et coarguit: in alijs Chriſtianos, eorũq; religionẽ apud magiſtratus pſecutores defendit. Ac prioris quidẽ generis eſt Colloquium cũ Tryphone, M. Põpeio nuncupatũ: in quo Iudæos ut incredulos, cõtumaciter blaſphemos Chriſtũ et Chriſtianos, infideles, fures, et corruptelarũ ſcripturæ autores coarguit, et ex ſcripturæ fũdamẽtis firmißimè probat, Meßiã uerũ et unicũ eſſe Chriſtũ.

Apologia prima ſcripta pro Chriſtianis ad ſenatũ Romanum: in qua defendit Chriſtianos, & purgat de criminib. falsò ab Ethnicis in eos confictis.

Apologia ſecunda ad Antoninum Pium, eiuſq; ſucceſſores, ſenatum item & uniuerſum pop. Romanum ſic enim eius habet inſcriptio: in qua probat Chriſtianos iniuſtis ſupplicijs affici: quia accuſati tantum, non autem, flagitij alicuius conuicti puniantur: & Chriſtianam religionem ut ueram defendit.

Oratio parænetica ad gẽtes: ex qua ex poetis et philoſophis probat, antiquißimã eſſe religionẽ de uno deo.

Liber de Monarchia: qui diuerſus uidetur eſſe ab eo quẽ Monarchia Dei Iuſtinus inſcripſit, cuiuſq; meminerunt Euſeb. Suidas et Photius, ſed qui non extat. Alium enim eum fuiſſe, declarat Euſeb. qui lib. 4. cap. 18. Iuſtinũ ait librum de Monarchia Dei non modo è noſtris, id eſt, diuinis, ſed & gẽtiliũ ſcripturis cõpoſuiſſe. Iam uerò Iuſtinus in hoc libello ethnicorum tantum ſcriptis teſtimonijſq; uſus eſt, nõ noſtrorũ: quemadmodum & ipſe in initio eius libri teſtatur, ſe ex poetis antiquis Græcorum teſtimonia ſumpſiſſe.

Expo-

Expoſitio fidei de recta cõfeßione, ſiue de ſancta & coeſſentiali trinitate. Eũ librum Hieronymus in enumeratione librorũ Iuſtini nõ habet. & uerũ eſt, expeditiorẽ eſſe ſermonis curſum: quo conſtat, parere poſſe nonnihil dubitationis, an ſit genuinus Iuſtini liber.

Epiſtola ad Zenã & Serenũ: quæ complectitur omnẽ uitã hominis Chriſtiani, quẽ per officia inſtruit. Atque hi fere putãtur eſſe germani Iuſtini libri. Nã eorum qui ſequuntur, aliqui manifeſtas ipſi notas præ ſe ferũt, ex quibus ſuppoſiticij deprehendantur, ſicut oſtendemus. Deinde nec ab Euſebio, nec Hieronymo, inter Iuſtini libros recenſentur. Sunt autem hi:

Quæſtiones à Chriſtianis propoſitæ gentibus, & gentium ad eas reſponſiones, earumq; confutationes.

Quæſtiones gentiũ propoſitæ Chriſtianis, de incorporeo, & de Deo, deq; mortuorum reſurrectione.

Explicationes ſiue reſponſiones ad orthodoxos, de quibuſdam neceſſarijs quæſtionibus.

Refutationes dogmatũ quorundũ Ariſtotelicorum: quem librũ tamẽ utilẽ, in uita Iuſtini Photius uocat, in eoq; magnã uim ac copiã argumẽtorũ ineſſe affirmat. Nõ aũt eſſe Iuſtini librũ de quæſtionibus Chriſtianis ad gentes, ſatis hoc probat, q. in prima ſtatim reſpõſione mẽtio fit Manichæorũ, q amplius toto ſeculo Iuſtini ætatẽ ſecuti ſunt. Reſpõſiones uerò ad Orthodoxos, plurimis iudicijs argui poſſunt nõ eſſe Iuſtini. Primùm enim in quæſtione 105 expreſſo autoris nomine mentio fit ſermonis de paſchate Irenæi, qui ſub Cõmodo demũ innotuit. Inuenias etiã nonnulla, quæ cũ ijs quæ in libris Iuſtini ſunt, pugnãt. In dialogo enim cũ Tryphone Iuſtinus errãs dicit, animã Samuelis excitã per uentriloquã, uerã et ipſam fuiſſe Samuelis animã. Cõtrà autor Reſpõſionũ, quæſt. 52 ſentit, q. quæ à uentriloqua facta ſunt, opera dæmonis facta ſint, qui ſic præſtrinxerit ſpectantium oculos, ut ſibi uiderẽtur Samulem uidere, qui non erat. Cũ baptiſmi ritus ſuo ſeculo receptos Iuſtinus exactè deſcribat in fine Apologiæ ſecundæ, eiusq; ſæpe mentionem faciat: nuſquã tamẽ meminit unctionis olei aut unguenti, quam in Baptiſmo adhiberi ſolitam, autor Reſponſionum ait quæſtione 137. Quæſtione 21 idẽ autor expreſſè meminit monachorũ coniugales uoluptates auerſantiũ, & pollutionũ. Sicut & de ſolitarijs nõ eligentib. præſentiũ poſſeßionẽ, ait quæſt. 19: quarũ rerum ne nomina tum quidẽ nota erant. In quæſtione 14, non ad ſententiam modò, ſed etiã phraſin Cypriani alluſit: Falſum uanumq; eſt baptiſma, quod ab hæreticis confertur. ubi & Cornelij ſententiam recitat: Orthodoxi hæreticum, qui ad rectam opinionem confugit, non baptiſant. Argumentum longè certißimum eſt, hunc librum non eſſe Iuſtini, q. in quæſtione 82 & 86 allegatur Origines. Et in quæſtione 127 citantur Manichæi, & eorũ duo principia. Alios multos libros Iuſtini Euſebius, & poſt eũ Hieronymus Photius atq; Suidas numerant, qui ad nos non peruenerunt. Sunt autem:

Elenchus: quem librum Euſeb. & Photius, quartũ eorum quos in gentes ſcripſit, nominant. Alius item, in quo de natura dæmonum diſputauit, quem aduerſus gẽtes quoq; ſcriptũ eſſe Euſeb. teſtatur. Alius rurſus.

De Monarchia Dei, qui non uidetur is eſſe qui extat, ut ſuprà oſtendimus. Alij item qui inſcripti fuerunt

Pſaltes.

De anima, &

Liber contra omnes hæreſes: quem à ſe ſcriptũ eſſe, in Apologia ſecunda ipſe affirmat.

Libri numero incerti aduerſus Marcionem, quos Irenæus citauit lib. 5, & legit Tertullianus: qui in libro cõtra Valentinianos, Iuſtinum inter confutatores hæreſiarcharum numerat. Adducit quædã ex illis Irenæus de Marcione, ut Euſeb. refert lib. 4. cap. 11, in hunc modũ: Marcion quidam Ponticus, etiamnũ obtemperantes ſibi docet, alium quendam nominare Deum, qui minor ſit opifice: qui & per quæuis hominum genera ope dæmonum adiutus, multis perſuaſit blaſphema dicere, & factorem omnium negare patrem eſſe Chriſti: ſed alium quendam confiteri, ut qui illo ſit maior. Et quotquot ab illo deſcendunt, Chriſtiani, ſicut dixi, uocantur: quemadmodum & philoſophis, tametſi nõ habeant communia dogmata, cõmune tamẽ eſt philoſophiæ nomẽ, quo uocantur. Et libro eodẽ cap. 18, hoc ſcribere Irenæum ait: Rectè Iuſtinus in uolumine ſuo aduerſus Marcionẽ dicit, Neq; ipſi Domino crederem, ſi alium Deum præter opificem annunciaſſet.

Commentarius in Geneſim: quem eum ſcripſiſſe, Hieronymus teſtis eſt.

Cõmentarius in Apocalypſin. Nã Hieronymus in catalogo ſcriptorũ Eccleſiaſticorũ ait: Ioan. ſcripſit Apocalypſin, quã interpretatur Iuſtin. Martyr, et Irenæus.

Epiſtola ad Papã, cuius Iuſtinus ipſe meminit in principio epiſtolæ ad Zenam & Serenum.

Vſus eſt dicendi genere uehementi, & digno eo quĩ res agit ſerias: id quod ex dialogo quem cũ Tryphone Epheſi habuit, et Apologia 2 maximè perſpicitur. propius tamen ad philoſophorum, quàm oratorum ſtylũ, eius oratio accedit. Quamobrem & obſcurior interdũ eſt. De hac Photius ſic inquit: Dicendi artibus ei ſtudiũ non fuit, inſitam ſibi philoſophiæ pulchritudinem quaſi inficere. Itaq; eius ſermo et oratio, quæ alio genere ualet, uimq; ſcientiæ & artis retinet, non redolet rhetorũ oratorumq; ſuauitatem, nec illecebris oblectationeq; multos auditores allicit.

In colloquio cũ Tryphone ipſe affirmat, ſe profiteri doctrinam propheticam et Apoſtolicã: et in Apologia ſecunda aliquoties repetit, tradere ſe eam doctrinã quã ab Apoſtolis acceperit. Sicut autem ſuprà diximus, colligi hoc ex libris eius, acerrimũ eũ fuiſſe religionis Chriſtianæ, cõtra omnis generis eius hoſtes, defenſorem: ita articulum, qui in religione Chriſtiana ſummus eſt, & à quo cæteri omnes dependent, de Deo uidelicet, rectè ubiq; tradidit & illuſtrauit: non gnarus, hoc quaſi capite doctrinæ concuſſo & labefactato, ruinam facilè induci poſſe reliquis omnibus partibus: quod unum diabolus omnium penè hæreticorum ſtudijs molitus eſt. Iuſtinus igitur etiam peculiarem librum de Trinitate edidit, in quo ſimplicißimè doctrinam eam tradidit, & clarißimis teſtimonijs & exemplis illuſtrauit. De Chriſti uerò diuinitate & humanitate, & in hoc libro, & in alijs admodum perſpicuè docuit. Rectè etiam de alijs partibus ſenſit & docuit, ut de creatione, de peccato originis, de uero uſu ſacramentorum, de lege quòd per eam nemo iuſtificetur, &c. Quæ ſingula quoniam magna ex parte ſuprà à nobis expoſita ſunt, non eſt neceſſe hic repetere.

Illud ſaltem addendum uidetur, quòd in initio epiſtolæ ad Zenam & Serenum ſcribit, ſe diſſeruiſſe contra diſciplinã quandam inutilem, petitam è traditionibus hominũ cum phariſæis uita cõſcientiaq; conſentiẽtium, in epiſtola ad Papam. Siue igitur ſic epiſcopũ aliquem Romanũ uocet, quod incertum eſt: ſiue aliũ hoc nomine: ſatis tamen oſtendit, ſe contra traditiones hominũ pugnaſſe. Si enim tãto ſpiritu auſus fuit opponere ſe imperatorib. & Senatui, eorumq; iniuſta in Chriſtianos facta tãta cũ libertate publicis ſcriptis dãnare: quid mirũ eſt, ſi etiã Romanis epiſcopis non pepercit, præſertim ſi tam tetricos cultus & ſuperſtitiones, quales in hiſtorijs eorũ de ijs feruntur, in eccleſiã inuehere conati ſunt: quos ferre Iuſtinũ potuiſſe, & ſilentio præterire, impoßibile tibi uidebitur, ſi ſpiritum eius, ſi animum inſpicias, alienißimũ ab omnib. quæ maculã ſaltẽ aliquã ſinceræ religioni aſpergere uideantur. Sed utut ſit, reprehenſionis illud certè ſatis eſt, quòd cũ ritus eccleſiæ ſui temporis prolixè deſcribat, neq; Miſſæ meminerit, neq; quicquã earũ ceremoniarum aut obſeruationum, quæ magno cumulo in Decretis pontificũ, eorũ etiam ſub quibus Romæ uixit, continentur.

Quæ næui ſpeciẽ & erroris in Iuſtino habeãt, cum à nobis expoſita ſint, hic breuiter attingemus: ut quæ ſuprà in uarios locos ſparſa ſunt, ordine et ratione operis ita exigente hic cõiuncta & ſimul explicata, magis obuia ſint. Primũ, fuiſſe ſe in errore Chiliaſtarum, ſomniantiũ reſtitutionẽ amiſſæ felicitatis in hac uita, per mille annos ante rerũ conſummationẽ, ipſe declarat in colloquio cũ Tryphone. Secundũ, pag. 150 aſſerit, Platonis doctrinã à Chriſti præceptis non eſſe alienã. Forſan ideo, quia non eſt contraria Decalogo. De Chriſto enim quid Plato ſciuerit? Tertiũ, Iudaicus & craſſus error eſt, extructus ex dicto Geneſ. 6, malè intellecto: Videntes filij hominũ, &c. q. ſenſit, formã mulierum occaſionẽ præbuiſſe lapſui quorundã angelorum, Apologia 1 & 2. Quartũ, uidetur inclinare ad monogamiã, cum ſic inquit Apologia 2: Etiam qui humano iure duas uxores ducunt, peccatores ſunt, iudice præceptore noſtro. Quintum: Nec uidetur cõmodè hoc dixiſſe, q. quæcunq; de Chriſto nato, paſſo, operato, &c. Chriſtianorum doctrina habeat, cum philoſophis & poetis communia ſint: quemadmodũ ſingula inter ſe confert, & obiter dicit Chriſtianos cũ Græcis cõſentire, Apologia 2. In eadẽ certè Apologia paulo pòſt poetas reprehendit, q. prædictiones propheticas de Chriſto, ad ſua figmẽta detorſerint: quorũ exempla aliquot recenſet. Sextũ: Libertatẽ humanæ uoluntatis adſtruere uidetur Apologia 2. & autor Reſponſionum quæſt. 8. Septimũ: Atq; hoc uiolenter dicit, Qui cũ ratione uixerũt, Chriſtiani ſunt, etiamſi non nouiſſe Deum exiſtimati ſint: quales apud Græcos Socrates, Heraclitus, alijq; ſimiles ibidem pap. 172. Similes næuos & incommodè dicta etiam in autore Reſponſionũ inuenias et quod Quæſt. 32 dicit, Deũ initiò hominis naturã condidiſſe mortalem. Item, Legẽ eſſe poßibilem, in reſpõſione ad quæſt. 103. ubi inquit, Diligere Deũ plus q̃ ſeipſum, et proximum ut ſeipſum, non eſt impoßibile hominib. uolentibus. Et quòd in reſponſione ad quæſtionẽ octauã, concupiſcentiam negat eſſe peccatum. Tum quòd in reſponſione quæſtionis 56, baptiſatos ait bonis baptiſmi affici propter fidem eorum qui eos ad baptiſma adferunt.

Mortis cauſam Iuſtinus eam deniq;, quam ſibi animũ ſuũ præſagire profeſſus eſt, quẽadmodũ ex Apologia 1 apparet, expertus eſt. Cum enim Creſcentem quendam profeßione Cynicum, nõ in diſputatione ſolum, ob inſcitiam earum rerum quas ſcire philoſophum decet, ſed ob turpes etiam mores acerbius inſectatus eſſet, atq; apud Senatum Rom. eius uitã & mores publicè culpaſſet, ac in diſputãdo imperitiã eius accuſaſſet, odiũ eius in ſe inſatiabile & inſidias cõcitauit, adeò ut ex eo die nunquã Creſcentis animus cõquieſcere potuerit, quàm eius morte & ſanguine ſatiaretur: ſicut Tatianus, Iuſtini diſcipulus, in libro quem aduerſus gentes ſcripſit, teſtatur. Creſcẽtis igitur inquietis inſidijs & delationibus, ad mortẽ tãdẽ, Chriſtianiſmi accuſatus, raptus eſt: quam cum dignitate, & lætus, ut Photius ait, pro Chriſto pertulit. Verba de Creſcẽte ex Apologia 1 hæc ſunt: Et ego expecto, ut à quopiã ex iſtis per inſidias baculo percutiar, uel ab hoc Creſcente iactatore philoſopho. Philoſophũ enim appellare nõ dignor, hominẽ qui de nobis quæ neſcit publicè prædicat, eſſe Chriſtianos hoſtes numinis, & impios, ad gratiã et uoluptatẽ decepti uulgi garriẽs. Nã ſi nõ lecta Chriſti doctrina in nos inuehitur, modis omnib. malus eſt, & idiotis multo deterior, qui ſæpe cauẽt ne de reb. ignotis falſa loquãtur: ſiue nactus eius excellentiã, & intelligens, ad uitandã ſuſpicionẽ dißimulat, tãto ignauior eſt atq; ſceleſtior, qui timori cedat, & imperiti uulgi rumuſculis. Volo enim ſciatis, me cum eo cõgreſſum in hoc quæſtionũ genere, expertũ eſſe & coarguiſſe hominis ignorantiam. Id ut perſuaſum uobis ſit, nõ dubitarẽ in eandẽ diſputationẽ cũ eo deſcendere, ni putarem ad uos perueniſſe noſtrũ colloquũ, nec infra maieſtatẽ ueſtram eſſet hæc cognitio. Quòd ſi notæ ſunt uobis illius reprehenſiones meis ſciſcitationib. redditæ, compertũ tenetis, eũ nihil ſcire.

Martyr aũt obijt Iuſtinus ſub Marco Antonino Vero, cũ paulo antè martyrio ſuo Polycarpus in Aſia functus eſſet: quemadmodũ Euſebius indicat lib. 4. cap. 16. Nam quod Epiphanius libro contra hæreſes 1, tomo 3, in hæreſi Tatianorum ait, Iuſtinũ martyriũ ſubijſſe ſub Ruſtico præſide, & Hadriano rege, cũ annorũ quidem eſſet triginta, in cõſiſtente ac matura ætate: omnino nõ poteſt conciliari cum Euſebio, Hieronymo, Suida, & alijs plerisq;, qui narrationis de eo occaſionem eã accipiunt, q. Apologiã Antonino Pio exhibuerit. Vtrũ aũt etiam ante eum Imperatorem Romæ fuerit, de eo certi nihil legitur: niſi quòd ueriſimile eſt, eum aliquandiu antè etiam Romæ uerſatum, quid de Chriſtianis fieret, fieriq; permitteretur, uidiſſe. Magis enim perſecutione ſub Hadriano motum eũ Apologias ſcripſiſſe quàm Antonino Pio, ſub quo remißior erat, uidetur. Sed ponatur ſanè eius initium ſub auſpicium imperij Antonini Pij: erit nihilominus honeſtum eius curriculum, in eiuſmodi Eccleſiæ triſti & turbulento ſtatu, ut nihil uſquam tuti Chriſtianis eſſet, ſed perſecutionib. omnia arderent, ab Antonino Pio uſq; ad Antoninũ Verum, nimirũ 30 annorum: ſi eodẽ tempore, quo Polycarpus paſſus eſt, quẽ Euſebius in Chronicis oſtendit anno ſeptimo Antonini Veri martyriũ feciſſe. Atq; ita minus conuenit, quòd eum trigeſimo ætatis ſuæ Epiphanius martyrio diſceßiſſe prodidit.

EVARISTVS.

Euariſtus natus eſt in Graecia, ex patre Iudaeo, cui Iu dae nomen fuit: quemadmodum Damaſus & alij teſtantur. Is qua occaſione Romam ex gratia uenerit, non legitur: ut nec illud ferè, qua ratione epiſcopatum adeptus ſit: niſi quòd Euſebius & recentiores aliquot eos ſecuti, teſtantur, traditum ei eſſe Romanum ſacerdotiũ à Clemente. Haec enim Euſebij uerba ſunt libro 3, cap. 34: Ex Romanis epiſcopis Clemens Euariſto miniſterium tradidit. Quae ſententia cum alijs pleriſq; ex diametro pugnat, qui Euariſtum non Clemẽtis, ſed Anacleti ſucceſſorem faciunt: ut Damaſus, Platina, & recẽtiores ac uulgatiores omnes. Sed cũ reclament uetuſtiores Irenaeus & Euſebius, dubitari poteſt, utrum Anacletus Euariſtum praeceſſerit, an Clemens. Irenaeus enim ſic ait libro 3, capite 3: Fundantes & inſtruentes beati Apoſtoli (Petrus et Paulus) eccleſiam, Lino epiſcopatum adminiſtrandae eccleſiae tradiderunt. Huius Lini Paulus in his quae ſunt ad Timotheũ epiſtolis meminit. Succedit autem ei Anacletus: poſt eum tertio loco ab Apoſtolis epiſcopatum ſortitur Clemens, qui & uidit ipſos Apoſtolos. Et aliquanto poſt: Huic aũt Clementi ſuccedit Euariſtus, et Euariſto Alexander, ac deinceps ſextus ab Apoſtolis conſtitutus eſt Sixtus: et ab hoc Teleſphorus, qui etiam glorioſiſſimè martyriũ fecit: ac deinceps Higynus, poſt Pius, poſt quem Anicetus. Cum autem ſucceſſiſſet Aniceto Soter, nunc duodecimo loco epiſcopatum ab Apoſtolis habet Eleutherius. Succeſſit autem Euariſtus Clementi, anno Traiani tertio, ut Euſebius lib. 3, capite 24 ait: ſed à quo numero in Chronico uariat, ubi ſecundum annũ Traiani ſucceſſioni Euariſti tribuit. Nicephorus uerò libro 3, cap. 25, in quartũ Traiani annum eius epiſcopatus initium uidetur reijcere: quod tamen euertitur, ſi nouem anni, quod pleriq; faciunt, gubernationi Euariſti adſignẽtur. Quae cuiuſmodi fuerit, quid effecerit aut profuerit Eccleſiae, ignoratur: perpauca enim de rebus geſtis pontificum Romanorum literis prodita inueniuntur, ideo fortaſſis, quia non in magna admodum fuerũt autoritate: ac Deus per alios potius, alibi res ſalutares effici, quàm per ipſos uoluit. Tribuũtur quidem omnibus epiſtolae, quas de gubernatione & doctrina eorum teſtificari meritò conueniebat: ſed quae praetoriae magis ſunt, et in legibus ferendis totae conſumuntur: dogmata uerò, quae praecipua gubernationis pars ſunt, aut rara, aut non neceſſaria continent. Adſcribuntur Euariſto duae epiſtolae, una ad Africanos, altera ad Aegyptios. De ordinationib. eius Damaſus, quem alij plerique ſequũtur, haec refert: Fecit ordinationes tres per menſem Decembrẽ, ac preſbyteros ſex, diaconos duos, epiſcopos per diuerſa loca quinq;: poſt quod martyrio functus dicitur, anno Traiani ultimo, ut Nauclerus generatione quarta, folio 22 affirmat. Sed melius ſentire Platina eos ſcribit, qui hoc ei eueniſſe cenſeant ſub Hadriano Chriſtianis nondum placato. In quam ſententiam Faſciculi tẽporũ, tertio eum Hadriani anno paſſum memorant. Et Volaterranus ſcribit, eum ad initiũ Hadriani perueniſſe, Anthropolog. libro uigeſimoſecundo, folio 225.

Quod ad martyrium attinet, cuius & Damaſus, Platina & alij meminerunt, primum de eo apud uetuſtiores nihil legitur: quos ueriſimile non eſt tam fuiſſe oſcitantes, ut temerè praeterirent. Deinde occaſiones martyrum, quae pleriſq; primis epiſcopis Romanis tribuũtur, praeter perſecutiones, aliae nullae leguntur: ſicut nec hoc, qua conſtantia, quibus moribus inter cruciatus fuerint, & quid pro ſummorum paſtorum officio alios monuerint. Ideo in dubium ferè haec, quae de martyrijs eorum prodita ſunt, uocantur. De annis denique et menſibus, quibus Romanae ſedi praefuerit, diuerſiſſimae ſunt ſcriptorum indicationes. Sed probatiorũ ſententias primum recitabimus.

Euſebius ſimpliciter ait, praeſediſſe eum annis nouẽ: quam ſententiam plerique ſequuntur, ut Damaſus, Gratianus, Platina, Nauclerus, Otto Friſingenſis: niſi quòd adijciunt menſes decem, & biduum. Nicephori hiſtoria, Volaterrani, & Abbatis Vrſpergenſis, octo ei annos tribuunt, cum menſibus decem. Chronicon uerò Martini, et alia quaedam Chronica incertorũ autorum manuſcripta, decem. Hermãnus deniq;, & Chronicon maius Germanicum, undecim.

ALEXANDER I.

Romanus fuiſſe ſcribitur, patre natus Alexandro è regione quae tum caput Tauri dicta fuit, quemadmodũ Damaſus & Platina indicant. Sicut autem ordinis in ſucceſſione uarietas eſt, ita & in tempore quo praefuit, tanta quidem, quanta ſine magno negocio explicari uix poteſt. Sunt enim, qui quartum eum à Petro epiſcopum fuiſſe ſcribant, inter quos Martianus Scotus eſt: cum antiquiores & probatiores authores quintũ eum à Petro, rectè numerent. Legas & ſextum eum à Petro, & ſeptimum dici. Tempus porrò quo fuerit, ut quo diſceſſerit, tam intricatè & ambiguè à ſcriptoribus indicatur, ut niſi confuſam eſſe hiſtoriam Euariſti & Alexandri ſuſpicemur, certi aliquid oſtendi nõ poſſit. Damaſus eum temporibus Traiani fuiſſe palàm affirmat: quod ita uerum eſſe poſſet, ſi intelligeremus, ultimo eum Traiani anno, ſicut Nauclerus ait, Euariſto ſucceſſiſſe. Sed quid de illorum ſententia dicemus, qui etiam paſſum eum ſub Traiano affirmant, & quidem non contemnendi autores: ut Beda, & Marianus Scotus? Vnus eſt inter recentiores, Otto Friſingenſis, qui anno quarto Hadriani Alexandrum deceſſiſſe ait: ſed hoc non conuenit cum annis, quibus ſcribitur praefuiſſe, ſi Naucleri & Volaterrani ſententiam ſequaris. De Platina mirum eſt, quòd cum in Euariſto, eorum ſententiam qui Euariſtum ultimo Traiani anno paſſum affirmarent, correxiſſet, idq; factũ ſub Hadriano probabilius eſſe cenſendum indicaſſet: tamen poſt quatuor uerſus ſibijpſi prorſus contrarius, de Alexandro inquit, ad tẽpora eum Hadriani perueniſſe: manifeſtè ſentiens, fuiſſe Alexandrum ſub Traiano, ita ut Hadriani tempora attigerit. Vides igitur utriuſq; & Euariſti et Alexandri tempus confuſiſſimè traditũ eſſe: quum tamen Euſebius ſimpliciſſimè explicet, dum tertio anno Traiani Euariſtum gubernationem eccleſiae Romanae à Clemente accepiſſe narrat, libro tertio capite trigeſimoquarto. ac poſtea annos octo eum cõpleuiſſe, ſeu (ut in Chronico) annis nouem praeſediſſe addit. Succeſſiſſe uerò ei Alexandrũ, anno Traiani Caeſaris duodecimo: libro quarto, cap. 2. qui tertio deinceps

ceps

ceps Hadriani anno deceſſerit. Sic enim ait lib.5, cap. 4. Tertio eiuſdem (ſcilicet Hadriani) principatus anno, Alexander epiſcopus Romanæ urbis ſacerdotium ſimul ac uitam finiuit, decēnio expleto. tot enim anni ſunt ab anno Traiani duodecimo, uſq; ad Tertium Hadriani. Hæc ratio ſimplex ac perſpicua eſt, quā mirum eſt, ab illis qui diuerſam prodiderunt, fuiſſe neglectam. Sed nunc ad hiſtoriam Alexandri reuertimur. Tribuuntur ei in primo tomo Conciliorum, tres epiſtolæ, ſed quæ mera decreta & conſtitutiones continent, de quibus ſuprà dictum eſt. Narrantur de eo & res quædam, & uirtutes uerè epiſcopales, ſi ueræ eſſent: nimirum quòd, cum morū grauitate ac uitæ ſanctitate conſpicuus eſſet, bonam ſenatus Romani partem ad fidem conuerterit. Deinde, Hermetem urbis præfectum cum tota domo, hominibus ſcilicet mille & ducentis: authores ſunt Hermannus, Iacob. Philip. & quædam Chronica manuſcripta. Sunt qui & miracula ei tribuant: ut Bergomenſis idē libro 8, et autor Supplemēti Chronicorū. Quirini enim tribuni tota familia cōuerſa, filiā Balbinam ſanauit. Et Hermetis filium mortuum ad uitam reuocauit, ancillæq; eius cæcæ uiſum reſtituit. Recitat idem etiam Hermannus. De ordinationibus eius Damaſus ſic inquit: Fecit ordinationes tres per menſem Decembrē, preſbyteros ſex, diaconos duos (ſecundum Platinā tres) epiſcopos per diuerſa loca quinq;. poſt quas tandem Aureliani præfecti mandato, unà cū Euātio & Theodulo diaconis ſuis, ac Hermete, in carcerem cōiectus ſcribitur. in quo primum hoc miraculi exemplum accidit, ut diuerſis incluſi carcerib. Alexander & Hermes, in eundem tandem conuenerint, ducto ab angelo per fores & ſeras triplicatas ad Hermetem Alexandro: narrant Hermannus & Henricus Erfordenſis. Deinde uerò fortitudinis exemplum memorabile Alexander præbuit. Cum enim ungulis ferreis & igne ureretur, tacuit. Interrogatus uerò ab Aureliano, Ecquid taceat? reſpondit, habere ſe quod cum Deo loqueretur: (orare ſe ſignificans) quamobrem cum hominibus loqui ſibi modò non licere. autores ſunt Honorius et Nauclerus generatione quinta, fol.22. Ita igitur diuerſis, Alexander et qui cū eo uincti tenebantur, cruciatibus affecti, martyres tandem effecti ſunt, quinto nonas Maij: ut uulgata Chronica habēt omnia, et Platina. Euſebius ſimpliciter dicit, quemadmodum ſuprà oſtendimus, defunctum eum eſſe et uita & epiſcopatu, anno Hadriani tertio, poſteaquam eccleſiæ decennio præfuiſſet.

SIXTUS, uel XISTUS.

Alexandro Sixtus ſurrogatus eſt, cum annum imperij ſui tertiū Hadrianus ageret, ut Euſebius monet: nec uariari ab illis quicquam legimus, niſi quòd unus Haloander anno uno ante principatum Hadriani, ad epiſcopatum Sixtum perueniſſe ſcripſit. Romanū fuiſſe, patre paſtore, ut alij uolunt, inquit Platina, Heluidio, qui fuerit de regione Via lata (Chronicon Martini habet Via Latina) cū Damaſo omnes ferè ſentiunt. In Gallias, doctoribus, propter perſecutiones continuas, exutas, et ſpoliatas, Peregrinum epiſcopū (Platina habet ciuem) miſit: ut ad fidem, quæ ibi extincta ferè erat Gallos reuocaret. Quod ubi Peregrinus effeciſſet, domum regrediens, martyrium fecit. Hoc ſcribunt Martinus, Bergomenſis, Platina, Albertus Crantzius. Tribuuntur ei à recentiorib. duæ epiſtolæ, quas Euſebius, Damaſus, Hieronymus, & alij uetuſti autores prorſus ignorant. Sixtus uerò, poſteaquam ordinatiōes ter in Decembri habuiſſet, creaſſetq; preſbyteros undecim, diaconos tres, ut Damaſus ait: undecim uerò, ut Platina: & epiſcopos per diuerſa loca quatuor, perſecutiōe ſæuiente ad martyriū abreptus ſcribitur. cum Euſebius ſimpliciter dicat, anno 12 Hadriani functū eum eſſe eccleſiæ gubernatione, poſteaquā eam annis decem ſuſtinuiſſet. cui Damaſus et pleriq; alij cōſentiunt, qui menſes ſaltem addunt tres, & dies 21: Vrſpergenſis annos ei nouem tribuit.

TELESPHORUS.

Teleſphorum Græcū fuiſſe, ſcriptores tradunt: et patrem eius anachoritam dicunt. Euſebius eum duodecimo anno Hadriani, Sixto ſucceſsiſſe ſcribit: à quo nōnihil uariare uidetur, quòd Damaſus eum tēporibus Antonini & Marci fuiſſe indicat: cū tamen anno 1. Antonini Pij deceſsiſſe eū, Euſebius teſtetur lib.4. ca.10, maiori epiſcopatus ſui ſpacio ſub Hadriano exacto. Epiſtola ei in libro Conciliorum una attribuitur, ſcripta ad omnes uniuerſaliter: quæ nihil doctrinæ continet, ſed clericis primùm mandat, ut ſeptē ante paſcha hebdomadibus à carne ieiunent: cum contrà ſcriptum ſit, Nemo uos iudicet in cibo et potu. Deinde miſſas cumulat, & ritum earū auget, atq; ad tēpus alligat: cū neq; propter numerū, neq; ceremonias, neq; tempus cœnæ Domini ſit inſtituta. Clericorū itē dignitatē & ſanctitatem nimiū effert ſupra plebeiā: quaſi non ſit ſcriptū, Omnes uos unus eſtis in Chriſto Ieſu. Ita nec argui uult à populo ſacerdotes, nec accuſari: eamq; legem firmiſſimum uocat ſui ordinis murum, cōſtitutum à ſe & patribus contra perſecutores. Ordinationes ei quatuor tribuunt Damaſus & Platina, quibus ordinarit preſbyteros tredecim, diaconos octo, & epiſcopos per diuerſa loca 13. Poſt eas uitā ſuam martyrio finiſſe, etiā Irenæi teſtimonio ſcribitur: quod indicauit Euſeb. lib. 4, cap.10, cum eccleſiæ præfuiſſet annis 11, ut teſtatur Euſebius idem. Damaſus, Platina, alijq; pleriq; addunt menſes tres, dies uiginti & unum. Quæ ratio eſſe poteſt, quamobrē Crantzius in annum duodecimū præfuiſſe eum ſcripſerit.

HIGYNUS.

Higynus Græcus fuit, Athenieſis patria, philoſophi filius, quemadmodum Damaſus & alij prodiderunt: ſed genus eius ſe inueniſſe negant. Teleſphoro ſucceſſit anno primo Antonini Pij, iuxta Euſebiū lib.4 cap. 10, anno Chriſti (ſecundum eundem) 142. quo tempore Romam ueniſſe ſcribuntur Valentinus et Cerdō heretici, multos ſeducentes, contra quos nihil ſuſcepiſſe aut egiſſe Higynus legitur. Sed Polycarpus poſtea eò uenit, & plures in errorē & hæreſin ſeductos in uiā reduxit. Quod an non ex officio Romani epiſcopi magis fuiſſet, quàm extranei aduentantis? quemadmodū & defenſionem religionis ac fidei Chriſtianæ inſtituere, quod ſub hoc eodē tempore cum periculo ſuo fecit Iuſtinus. nihil igitur præclari de gubernatione & factis eius cōmemorari poteſt. Allegant eius unā epiſtolam, et grauiſsimè cōmendant, de Trinitate et unitate, autor Supplemēti Chronicorū, Hermānus et Crātzius

que

quæ inter epiſtolas eius decretales hac inſcriptione nõ extat. Prior enim inſcribitur, Ad omnes Chriſti fideles de fide & alijs cauſis: poſterior, ad Athenienſes. Martyrem & eum deceßiſſe, pleriq; de pontificum Romanorũ hiſtorijs libri affirmãt, ut Volaterranus Anthropologiæ libro 22. Quamuis mortuum ſimpliciter etiã Platina dicat, poſt ordinationes tres: quibus creauit preſbyteros quindecim, diaconos quinq;, epiſcopos p diuerſa loca ſex. Præfuit annis quatuor, ut Euſebius indicat: & menſibus tribus, ac diebus 4., ut Damaſus.

PIVS.

Anno imperij Antonini Pij 5, quo Higynus deceßit. Romanæ eccleſiæ ſacerdotiũ Pius ſuſcepit: qui Italus fuiſſe natione, patria uerò Aquileienſis, patre Ruffino quodam natus, ſcribitur. Damaſus eum fratrẽ Paſtoris uocat, Hermetis ſcilicet, cuius autoritate & reuelatione Pius paſchatis celebrationem die Dominico fieri oportere cõfirmauit, & in priori epiſtola decretali Pij, ſcripta ad omnes Chriſti fideles, ad hunc modum commemoratur: Iſtis temporibus Hermes doctor fidei & ſcripturarũ effulſit inter nos. Et licet nos idem paſcha prædicta die celebremus, quia tamẽ quidã inde dubitarunt, ad corroborandas animas eorum, eidem Hermæ angelus Domini in habitu paſtoris apparuit, & præcepit ei, ut paſcha die Dominico ab omnib. celebraretur: unde et uos Apoſtolica autoritate inſtruimus. Platina uerò nõ fratrẽ hunc Hermã Pij, ſed familiarẽ fuiſſe ſcribit, quo cũ hoc tempore Pio magna interceſſerit cõſuetudo: quod quidẽ, ſi tamẽ uera hiſtoria eſt, uerisimilius eſt. Quomodo enim S. Pauli diſcipulus, aut ex 72 ſanè unus, ut Volaterranus Hermetẽ fuiſſe uult, idẽ eſſe potuerit frater Pij epiſcopi? Sed de his alibi. Tribuitur et alia epiſtola Pio, ad Italos ſcripta: id uerò q̃ uerè, ſuprà dictũ eſt. Poſt ordinatiões quas mẽſe Decembri quinquies habuit, et in quib. legit preſbyteros 19 iuxta Platinã, et 18 iuxta Damaſum, diaconos 21, atq; epiſcopos 11, aut (ut Platina uult) 10, diẽ ſuũ obijt, anno Antonini Pij 20, cũ ad gubernacula eccleſiæ Romanæ ſediſſet (iuxta Euſebiũ) annos 15: quod & Marianus Scotus teſtatur. Damaſus uerò annos ei adſignat 19, menſes 4., et dies 3. Quod ſi eſſet, rectè dixiſſet Platina, Antonini Veri tempora Pium attigiſſe: qui tamẽ, ſicut recentiores etiã alij, 11 eũ ſolũ annis præfuiſſe ſcribit.

ANICETVS.

In antiquißimis aliquot manu ſcriptis exẽplaribus, Anicetus Pio præpoſitus reperitur: quod et Platina indicauit, & autor operis de Concilijs, Anglicũ quoddã uetuſtũ exemplar citat, in quo pontificũ Romanorum ordo ad hunc modum imitatus ſit. Sed Euſebius, & Irenæus libro 3. cap. 3 & 4, Anicetum poſt Pium numerant. Syrum autem fuiſſe Anicetum perhibent: & patrem eius Ioannem quendam fuiſſe, de uico Humiſia, ut Damaſus uult: alij Amiza, Platina uerò Vicomurco: alij Vicomarco, Vicomira, Vicomirrea. Pio ſucceßit anno 20 imperij Antonini Pij, quemadmodũ Nicephorus indicat lib. 3. cap. 25. Quo tempore Egeſippus Romã ſe uenisse retulit, ibiq; cõmoratum uſq; ad Eleutheriũ, ut Euſebius indicat lib. 4 cap. 11. Sub hoc Aniceto & Polycarpus Romam uenit, ut teſtatur Irenæum, Euſebio libro 5. cap. 24. referente: ac ſeductos hæreſi Valentini & Cerdonis multos, ad ueram fidẽ, quod & ſuprà meminimus, reuocauit. Deinde ſuper obſeruatione paſchatis cum Aniceto diſputationem grauißimam habuit, at ita tamen, ne ſimultas aliqua inter eos oriretur: quemadmodum ſuo loco oſtenſum eſt. Martyrem & hunc ſcriptores Chronici faciunt: ut autor Supplementi, Nauclerus, Volaterranus, Platina. Poſt ordinationes in Decembri quinq;, quibus in cleri ordinem legit preſbyteros ſeptendecim, ſeu (ut Platina refert) nouendecim, diaconos quatuor, epiſcopos per diuerſa loca nouendecim: præfuit annis undecim, iuxta Euſebiũ & Damaſum. quanquam in Chronicis Euſebius aßignet ei annos decem: menſes addant alij tres, alij quatuor, & dies tres. Inuenies & nouem ei annos tribui, ut in Supplemento Chronicorum.

SOTER.

Natione Campanus fuit, de ciuitate Fundis, patre Concordio. Succeſſorem eum fuiſſe Aniceti, etiam Egeſippus ſcripſit, referente Euſebio libro 4. cap. 22. Succeßit autẽ anno imperij M. Antonini Veri octauo, anno Chriſti 171: quemadmodum Euſebius idem indicat lib. 4. cap. 19, & in Chronico. Soteri laudem egregiam beneficentiæ in pauperes & hoſpites, ac doctrinæ, tribuit Dionyſius Corinthius, in epiſtola quadam ad Romanos ſcripta. Ordinationes ei Damaſus tres tribuit, Platina uerò quinq;: in quibus cum preſbyteros octodecim, ſeu iuxta Platinam octo, diaconos uerò nouem, et epiſcopos undecim ordinaſſet, mortuus eſt, anno 17 principatus Antonini Veri, cũ epiſcopatus Romani gubernationem adminiſtraſſet annis octo, ut in procemio lib. 5. Euſebius indicat. Platina tamen cum Chronicis aliquot antiquioribus, ut Rudimento nouitiorum, et Chronico Erfordenſi, nouem ei annos aßignant. Albertus Grantzius decem.

ELEVTHERIVS.

Græcus fuit, Nicopolitanus patria, patre natus Abundio, ut Damaſus et Platina indicarũt. Soteri in epiſcopatu ſucceßit, anno 17 Marci Antonini Philoſophi. Egeſippus ſcribit, quemadmodũ Euſeb. li. 4. ca. 22 retulit, hũc Eleutheriũ fuiſſe diaconũ Aniceti, eo tempore quo Roma ipſe diſceßit: ſi tamen eundẽ ſentit Eleutheriũ Aniceti diaconũ et epiſcopũ. Gallicani martyres Eleutherio Irenæum commendarunt, ſicut teſtatur Euſeb. lib. 5. cap. 4. Is uerò Lucio Britannorũ regi, petenti ab eo doctores, Damianum & Fugatium miſit: quemadmodum in capite De propagatione relatum eſt. annotauit autem Beda hiſtoriæ eccleſiaſticæ gentis Anglorum lib. 1 cap. 5. Damaſus, Nauclerus, Platina. Adſcribitur ei in tomis Conciliorum, epiſtola ad prouincias Galliæ directa: ſed de ea, ut etiam de alijs, dictũ eſt ſuprà. De ordinationib. eius hæc Damaſus & Platina narrant: Fecit ordinationes tres per menſem Decembrem, creauitq; preſbyteros 12, diaconos & epiſcopos per diuerſa loca 15. Platina diſtinctè ait, Creauit diaconos 8, epiſcopos 11. Circa annos uerò quibus præfuit, magna uarietas eſt. Euſeb. Eccleſiaſticæ hiſtoriæ lib. 5, capite 22, ei tredecim: in Chronico uerò adſignat annos quindecim, quos & Platina retinet. Supplementum uerò Chronicorum annos ei tribuit 21, cũ menſibus ſex. Et mortuum eum ſine martyrio, indicat libro 8, capite 189, ſub Commodo, anno Domini 191, iuxta Martianum Scotum.

VICTOR.

Apher fuit, & patrem habuit Felicem, ut Platina oſtēdit. Eleutherio ſucceßit, anno decimo Cōmodi: ſicut Euſebius indicat lib. 5. cap. 25. Hieronymus de ſcriptoribus Eccleſiaſticis, primum eum Latinè ſcripſiſſe in Chriſtiana religione, aſſerit. Quas turbas de Paſchate concitarit Victor, et quomodo repreſſus ſit ab Irenæo et alijs, dictum eſt ſuprà in capite de Schiſmatibus. Euſebius lib. 5. cap. 28, ex libro contra Artemonis hæreſin refert, quòd Artemō dixerit, Victorem & omnes alios ueteres doctores Romanos uſq; ad Zephyrinum, ſecū ſenſiſſe, Chriſtum eſſe purum hominem: ſed id de eo uerè dici non poſſe, ex eo probari, quòd Theodotum coriarium Byzantinum Romæ docentem, Chriſtum tantum hominem eſſe, ab eccleſia ſtatim eiecerit. De ordinationibus eius, Damaſus ſic inquit: Fecit ordinationes duas per menſem Decembrem, presbyteros quatuor, diaconos ſeptem, epiſcopos per diuerſa loca numero duodecim. Platina ex ſupplemento Chronicorū ait, eū libros de religione compoſuiſſe, & diem ſuum obijſſe. Damaſus uerò, martyrium eum feciſſe aſſerit: & uulgata Chronica pleraq;, ut Supplementum libro 8. Et Chronicon Hērici Erfordēſis, anno imperij Seueri 8, ſeu (iuxta Euſebium) nono. cum præfuiſſet annis 10, iuxta Euſebium lib. 5. cap. 28: Damaſum, Hieronymum in Catalogo, & Platinam. Henrici Chronicon duodecim ei annos aßignauit.

EVENTIVS.

THEODVLVS.

Platina, Theodorus legit. Fuit uterq; diaconus Alexandri primi, cū quo et martyriū perpeßi ſunt: quemadmodum Damaſus indicat.

PEREGRINVS.

Cuius & ſupra in hiſtoria Sixti pontificis meminimus, Romanus fuit presbyter, quem Gallis petentibus doctorem Sixtus miſit: apud quos cum religionē Chriſtianam continuis perſecutionib. perturbatam, ac ſublatam propemodum reſtituiſſet, Romamq; regredi decreuiſſet, in itinere martyr factus eſt.

CONCORDIVS.

Presbyterum Romanum fuiſſe Concordium, martyrio defunctum ſub M. Antonino, Volaterranus indicat lib. 16. folio 166.

SYRVS.

ERMAGORAS.

Supplementum Bergonenſis Syrum epiſcopum Ticini ſeu Papiæ fuiſſe narrat: Ermagoram uerò Aquileienſem, qui Syrum ad Papienſes propagandi Euangelij ergò miſerit, ubi multos ad fidem Chriſtianā Syrus perduxerit: ac poſtea Genuam etiam maritimam ciuitatē, & Dertonam Aſiæ urbem conuerterit.

APOLLONIVS.

Senator fuit Romanus, celebris ob hoc, quòd amore pietatis Chriſtianæ & confeßionis ſe trucidari, dignitate et ordine ſuo poſthabito, paſſus eſt. Cum enim à ſeruo proditus, & ab alijs quia Chriſtianum ſe profiteretur accuſatus eſſet, à Senatu iuſſus eſt fidei ſuæ rationem reddere. Igitur inſigne uolumē poſteaquā primus Latinorum de religione Chriſtiana ſcripſiſſet, & in Senatu recitaſſet, ſententia Senatus ſecuri percuſſus eſt: cū religioſa nimis haberetur autoritas ueteris cuiuſdam legis, quæ Chriſtianum delatum, niſi Chriſtum negaſſet, dimittēdum negaret, ſed capite plectendum. Ita ſub Cōmodo martyr Apollonius factus eſt, dum interea mediocri tranquillitate Eccleſia, Dei magis beneficio, quàm Imperatoris incommodi pietate frueretur. Euſebius lib. 5. cap. 21. Hieronymus in Catalogo.

MARTIANVS.

Euſebius libro 5. cap. 27, Martiani cuiuſdam meminit, quem fratrem uocat: ad quem ſcriptum ab Irenæo ait fuiſſe librum, declarandæ prædicationis Apoſtolicæ cauſa.

MARTIANVM *alium Supplementum Bergomenſis indicat, fuiſſe epiſcopum Derdonenſem, martyrio perfunctum ſub Hadriano.*

RVFFINVS.

Presbyter Romanus fuit, iuxta Vincentium in Speculo, libro decimo, capite 115. ubi longam eius hiſtoriam texit.

DE GALLICANIS *doctoribus.*

DE PHOTINO.

PHotinus, Lugdunēſis eccleſiæ epiſcopus fuit, proximè antecedens Irenæū, quem quidem ſub ſe habebat presbyterum: ut apud Euſebium libro 5. cap. 1. 4 & 5 uidere eſt. Nihil autem aliud præter teſtimonium de ipſius martyrio, in literis relatum reperimus. Gallicana enim epiſtola ad Aſianos perſcripta, quā ſuprà ad uerbum recenſuimus, etiam huius Photini mentio fit. Et primùm quidem, quòd fuerit nonagenarius ſenex. Multos igitur annos Lugdunēſem eccleſiā haud dubiè præclare gubernauit, nec propter perſecutionē pericula aut tormenta, uel ex ſenili quadam mollicie quicquam uacillauit: ſed conſtantiæ & confeßionis exemplum cūctis præbere uoluit. Abreptus igitur eſt ad ſupplicium unà cum cæteris Chriſtianis, qui agminatim ad necem ducebantur. Confeßionem hic ſuam coram iudicibus intrepidè edidit. uerùm ſannis Præſes ſeriam confeßionem uenerandi ſenis excipiēs, quis nā ſit Deus Chriſtianorum quærit? Cum autem Photinus non obſcurè cerneret, eum non ſimplici diſcēdi ſtudio interrogare, ſed ut ſarcaſmis Chriſtianos exagitaret, noluit margaritas ante porcos proijcere, neq; aliud ei reſponſum dedit quàm hoc: Si dignus (inquit) fueris, cognoſces. Eam uerò reſponſionem, ut proteruam, & in maieſtatem ſuam contumelioſam, accipiens Præſes, confeſtim iußit eum plagis affici, eiuſq; os pugnis compeſci. Adſunt igitur miniſtri & alij quamplures, dicto Præſidis extemplò parentes: & indignis modis, pugnis, & ut cuiq; promptū erat, optimum ſenem cædentes. ac uidiſſes certatim impiam multitudinem in debilem ſenem impetus facere, ferire, rapere, cōculcare, & è longinquo in ipſum immittere, quicquid furor ſubminiſtrabat. Credebant etiā, ſe hoc ſceleſto zelo ſuos ethnicos deos ulciſci, quos iſte doctor acerrimè ſemper impugnarat, & execratus fuerat. Deniq; ægrè ſpirans in ſqualidum carcerem conijcitur, in quo poſt biduum uita fungitur.

DE IRENAEO.

Non exigua laus cenſeri debet, quod Euſebius libro quarto, cap. 21, inter omnes coætaneos Irenæo palmā tribuit. Cum enim plura monumenta Irenæi, aliiq; indubitata

Digitized by Google

dubitata teſtimonia, Euſebij temporibus paßim in manibus piorum fuerint, quàm nunc habeantur, expeditius ſanè & certius de hac re iudicium facere potuit, quàm ex poſterioribus quiſquam alius. Ex quib. parētibus, aut quo loco in hanc lucē primùm editus ſit, incertum eſt: quia à nullo autore fide digno, quod quidem nos ſciamus, relatum eſt. Quæ uerò ſit noſtra cōiectura, poſt pauca indicabimus. In pueritia uerſatus eſt in ſchola Polycarpi, qui fuit epiſcopus Smyrnæus, unus de diſcipulis ipſius Ioannis euangeliſtæ. Et audiuit quidem hunc reuerendum uirum, annis & pietate grauem, tanta cum admiratione & attentione, ut ipſius doctrinam, & quicquid ab eo percepiſſet, intimo pectori inſculperet, & poſtea ad extremam uſque ſenectam eorum omnium uiuacem ac præſentem retineret memoriam. Hæc certa ſunt, quòd in epiſtola ad Florinum Irenæus ipſemet cōmemoret, & uerba eius epiſtolæ in Euſebio libro quinto, capite uigeſimo, ſint deſcripta. Accedebat uerò & in hoc Irenæo gubernatio diuina, quòd præclarum organon Eccleſiæ Chriſti Deus ex hoc puero formare atq; præparare decreuiſſet. Collocat igitur ipſum (ſicut habet plerunque eum morem Deus, ut ſua organa mirabiliter excitet, & ad functiones ampliſſimas idonea efficiat) in hanc quaſi pulcherrimam pietatis officinam: ac regit Spiritus ſanctus mentem iuuenilem, & pectus ipſius hoc ſancto amore inflammat, ut ſalutari doctrina Euangelij mirè delectetur, & ab huius uiri ore non aliter pendeat, quàm ſi Chriſtum ipſum audiat ſibi cœleſtem doctrinam tradentem. Hinc eſt, quòd dicit ſibi geſtus Polycarpi oculis adhuc obuerſari, & firma memoria habere, quibus de rebus & quibus uerbis diſſerere ſolitus fuerit. Inde iam coniectura fortè poteſt fieri, Irenæum natione Aſianum fuiſſe, neque procul à Smyrna, uel etiam in ipſa ciuitate à pijs & honeſtis parentibus ortum eſſe. Huic opinioni poteſt & hoc adſtipulari, quòd Græcum nomen ei ſit impoſitum. εἰρήνη enim pacem ſignificat, & εἰρηναῖον pacificum. Vtq; ſolet interdum nominibus quoddam omen ineſſe, ita euentus comprobauit, pacis & tranquillitatis in Eccleſia Chriſti hunc Irenæum fuiſſe ſtudioſiſſimum: qua quidem de re poſtea plura narrabimus. Quòd ſi autem Europeus eſt, maiori etiam admiratione dignum eſt, qua tandem ratione in ſcholam Polycarpi deuenerit. Iuuentutis ſtudia ſic tranſegit, ut artes liberales cum ipſa pietate Chriſtiana auidè cognoſceret. Non enim profanarum artium eum rudem aut ignarum fuiſſe, ſubtiles & ſua ſerie conſtantes diſputationes illæ contra hæreſes ſatis manifeſtè arguunt. Erant enim pleraque hæreticorum portenta ex philoſophicis fundamentis extructa: quæ quidem tam exactè indicare, & tanta perſpicuitate in lucem producere, deniq; tanta arte & uirtute confutare non ualuiſſet, niſi profanorum ſtudiorum habuiſſet non uulgarem ſcientiam. Homeri inſuper atq; Heſiodi, aliorumq; ethnicorum ſcriptorum mentionem interdum interſpergit. Neq; uerò præter rem Tertullianus hoc encomio eum ornauit, quòd ait, omnium doctrinarum eum fuiſſe curioſiſſimum exploratorem. Præcipuè uerò in cognoſcenda doctrina Chriſti omnem operam ac ſtudium poſuit Irenæus: & ijs maximè ſeſe adiunxit, qui donis ſingularibus, quibus Euangelij doctrinam ornarunt, fuerunt illuſtres. Recitat ipſe libro quinto, quales doctores in eccleſia Chriſti, tum tēporis fuerint reliqui: & uidetur cum ipſis magnam habuiſſe familiaritatem. Sic enim ſcribit: Multos audiuimus fratres in Eccleſia prophetica habentes chariſmata, & per ſpiritum uniuerſis linguis loquentes, & abſconſa hominum in manifeſtum producentes ad utilitatem, & myſteria Dei enarrantes.

Ad functiones nunc accedemus. Preſbyteri munus geßit in eccleſia Lugdunenſi, quæ eſt in Gallijs ciuitas celebris, nobileq; emporium: ſicut in prologo primi libri contra hæreſes ait Irenæus, ſe apud Celtas commorari. Qua autem occaſione in Galliam ex Aſia peruenerit, ibiq; functiones in Eccleſia non infimas conſecutus ſit, ignotum eſt. Tradidit autem eo in loco atq; conditione ſine dubio ſynceram Euangelij doctrinam: explicauit ſcripturas ſingulari dexteritate: & ſi qua alia ſuarum partium fuerunt, ſumma fide obiuit. Habuit & hoc commoditatis, quòd cum Photino, uenerando graui & conſtante ſene, & eius loci epiſcopo, familiariſſimè uiuere potuit. Sed publica facta fortaſſe magis in oculos hominum incurrunt. Ardebat Aſiana eccleſia quaſi ciuili & inteſtino bello, nempe Montano, Alcibiade & Theodoto nouis prophetijs & præſtigijs ſanam Euangelij doctrinam infeſtantibus, & communem Eccleſiæ concordiam ſummo cum detrimento turbantibus. Mirè enim hominum mentes faſcinabant, & erroribus implicabant fanatici iſti ſpiritus. Gallicanæ itaque eccleſiæ uel ſponte, dilectione quadam erga Aſianos fratres permoti, uel rogati (de quo tamen certi nihil nobis conſtat) cenſuram ſuam de iſtorum pſeudoprophetarum dogmatibus ad eccleſias in Aſia & Phrygia ſitas tranſmittunt, & quaſi auxiliares copias contra Euangelij corruptores eis communicant, ſimul exponentes, in quantis anguſtijs ob ſæuam perſecutionem Eccleſiæ in Gallijs ſint conſtitutæ. Vt autem ipſa legatio eſſet honeſtior ac fructuoſior, nō tantum mutas literas ad Aſianos mittere uiſum fuit: ſed ipſi quoque Irenæo ſuaſerunt, ut literas per tam longinquum iter ipſemet deferret, & ſimul coram uiua uoce afflictas & perturbatas eccleſias conſolaretur, in agnita ueritate confirmaret, & in hæreticorum figmentis confutandis ſtrenuam operam nauaret. Fortè & ipſe Irenæus promptior ad eam profectiooem erat, quia patriæ uicem dolebat, eiq; ſuppetias contra ingruentes corruptelas ferre alacri animo geſtiebat. In hoc itinere Romam tranſijt Irenæus, Romanumq; paſtorem compellauit: fortè ut cum ipſo quoq; de præſtigiatoribus illis, qui nebulas ueritati offundebant, & orientales eccleſias affligebant, conferret, & ad commune certamen eum excitaret. Habuit autem literas, quibus Eleutherio, tum temporis eccleſiæ Romanæ paſtori, à Gallicanis Eccleſijs honorificè commendatus fuit. Cum autem ad hiſtoriam intelligendam aliquid habeat momenti, & ueſtigia antiquitatis contineat, non alienum ab hac narratione uidetur, ea uerba quæ Euſebius recitat libro quinto, capite quarto, hoc loco inſerere. ſunt autem eiuſmodi: Salutem tibi in omnibus ac ſemper per Deum opta-

mus, pater Eleutherie. Irenæum fratrem ac cõſortem noſtrum adhortati ſumus, ut has ad te literas perferret: ut hunc, teſtamenti Chriſti ſtudioſum, commendatum habeas obſecramus. Etenim ſi gradum cuiquam iuſticiam conferre atq; aſſerere ſciremus, utpote quòd Eccleſiæ presbyter ſit, qui & hic eſt, hoc in eo ſanè cum primis commendaſſemus. Hæc uerba ex epiſtola allegantur, quæ haud dubiè prolixior fuit, et plura cõprehendit: quæ ſi extarent, præſenti actioni nonnihil lucis adferre poſſent. Iſta omnia quæ hactenus geſta ſunt uidentur probare, quòd ſub Vero eccleſiæ miniſterium ſuſceperit. Photino in perſecutione ob confeſſionem Euangelicæ ueritatis crudeliter interfecto, Irenæus hactenus in eadem eccleſia presbyter, in locũ epiſcopi ſufficitur: ut Euſebius libro quinto, capite quinto narrat. erat enim doctrina & alijs ſpiritus ſancti donis celebris. Eccleſiam autem ſuam ſincera doctrina & integritate uitæ ita erudiebat, ut & amaretur & coleretur à ſuis, & ab exteris quoq; Chriſtianis ob fidem & doctrinam excellentem magnificeret ac ſuſpiceretur. Incidit autem ipſius gubernatio in turbulentiſſimum Eccleſiæ ſtatum. Nam paſſim uagabantur peſtes ueræ doctrinæ uarij præſtigiatores & impoſtores, qui ſub plauſibili ſpecie cuniculos in doctrinam Chriſti miris technis agere tentabant. Nam Valentiniani in ipſam uſq; Galliam peruaſerant, Rhodanenſes mulieres ſuis delirijs faſcinantes, ut ipſe Irenæus refert. Hic neceſſe erat tantum uigilem in hanc quaſi ſpeculam Galliæ uniuerſæ poſitum, in excubijs eſſe, & à contagio peſtilentiſſimo tum doctrinam ipſam, tum animas ſuarum ouicularum & uicinarum ſerio uindicare. Quantum in hac parte laborum exhauſerit, facilè intelligi poteſt. Suo loco ſatis munito, & doctrinæ hoſtibus uel fugatis, uel repreſſis magna ex parte, non alienum à ſua functione exiſtimauit, Eccleſiæ in peregrinis locis, præſertim ab hæreticis infeſtatæ, curam gerere. Romam autem tunc temporis undiq; confluentes hæretici, fortè celebritate loci attracti, aut propter Ethniciſmum, cui erant adhuc Imperatores addicti, ſe ibi ſedem atq; applauſores facilius habere poſſe rati, ſincerum Eccleſiæ ritum moliebantur corrumpere. Varias itaq; contra ipſos epiſtolas, quæ haud dubiè egregium ingenij acumen & Spiritus ſancti zelum declararent, ſi extarent, Romam uſq; miſit: cuius rei teſtis eſt Euſebius libro quinto, capite decimonono. Qui tamen iſti turbatores eccleſiæ Romanæ extiterint, ex relatione Euſebij perſpicuum non eſt. Hoc uerò admiratione dignum uidetur, quid interea Romanus epiſcopus egerit, aut qua uigilantia functionem ſuam adminiſtrarit, quòd Irenæus inde ex Gallia uſq; tantum laboris ſumere cogitur in Eccleſia Romana à corruptelis repurganda, & in ſana doctrina conſeruanda. Fortè oſcitantia Romanorum uigilum hic notari uidetur: uel ſaltem ipſos agnouiſſe probatur, quòd Irenæus plurimis egregijs ſpiritus ſancti donis ipſos antecelluerit: nec indicarint Romani miniſtri ſua autoritate indignum, ſi paſtor ex humiliori Eccleſia, ſuam in refellendis hæreticis etiam in ipſorum parochijs iuuaret. Alteram poſtea cum ipſo Victore, Romanæ eccleſiæ paſtore ſeu epiſcopo, actionem aggreditur. Ita enim Euſebius recitare uidetur, ut priorem diuerſam ab hac actione ſignificet fuiſſe. Cauſa hæc erat. Recrudeſcebat controuerſia de Paſchatis die, quæ prius quoq; mota fuerat: uerùm hoc tempore manifeſtum ſchiſma erumpebat, & ueluti pomum Contentionis in medium proijciebatur, ut eſt ſuprà expoſitum. Cum enim cæteræ eccleſiæ, Orientales præcipuè, libertatẽ ſuam & antiquam conſuetudinem obſeruare decreuiſſent, & iugum in ceremonialib. detrectarent: Victor iracundia accenſus, fulmine excommunicationis eccleſias diſſentientes ferit, eaq; ratione ex quibuſdam adiaphoris ſeu medijs rebus mera facit neceſſaria. Etſi autem paſtores in Aſia grauibus ſcriptis docebant, ſeſe à conſuetudine ab Apoſtolis accepta diſcedere non poſſe: tamen parum efficiebant. Irenæus itaq; cum cæteris fratribus eccleſiæ Gallicanæ, non putarant ſibi ocioſis animis hoc tam triſte bellum in Eccleſia Chriſti ſpectandum eſſe: ſed, ut coniectare licet, habita ſynodo communes literas conficiunt, eaſq; ſubiectis chirographis ad Victorem mittunt, bona ſpe adducti, ſeſe Victoris impetum fracturos & mitigaturos, communiq; tranquillitati conſulturos eſſe. Sententiam de paſchate die Dominico celebrãdo probauerunt quidem, quòd ad ſe attineret: ſed ne alias eccleſias antiquæ traditionis conſuetudinem obſeruantes alienaret, & inclementius tractaret, multis ſolidiſq; argumentis adhortati ſunt. Sed fragmenta quædam eius epiſtolæ ſuprà in capite De ſchiſmatibus deſcripſimus. Præterea non huic paſtori ſolum, ſed pluribus, literas de contentione Paſchatis miſit, in quibus ſcripſit, excommunicationem à Victore promulgatam, eſſe irritam: ut ſcribit Euſebius libro quinto, capite uigeſimoſexto. Non autem tantum potens fuit in tradenda doctrina uiua uoce, ſed monumenta etiam quædam compoſuit. Sunt autem hæc:

Epiſtola ad Blaſtum, de Schiſmate.

Epiſtola ad Florinum, de Monarchia, uel de eo quòd Deus non ſit factor malorum.

Liber de ogdoade, propter Blaſtum ſcriptus, qui Valentini errore dementatus fuerat. Iſti libro adfixit adiurationem ſeu obteſtationem, quam Eraſmus libris de hæreſibus præmiſit.

Epiſtolæ uariæ contra eos qui Romæ ſincerum Eccleſiæ ritum corrumpebant. Hoſce omnes enumerat Euſeb. lib. 5. cap. 19.

Quinq; libri contra hæreſes, hoc titulo (ut refert Euſebius, inſcripti: Quinq; libri ἐλέγχου καὶ ἀνατροπῆς τῆς ψευδωνύμου γνώσεως: hoc eſt, redargutionum & ſubuerſionum falſo nominatæ ſcientiæ. Euſebius lib. 5. cap. 7.

Epiſtola ſeu cenſura ad Victorem, nomine fratrum per Galliam, de quæſtione Paſchatis. Euſebius libro 5, capite uigeſimoſexto.

De ſcientia liber, qui aduerſus gentes ſcriptus eſt.

Declaratio Apoſtolicæ prædicationis, ad Martianum fratrem ſcripta.

Libellus διαλέξεων διαφόρων, ſeu uariarum dictionum, in quo ſententias ex ſapientia Salomonis & epiſtola ad Hebræos uſurpat, Euſebius libro quinto, capite uigeſimoſeptimo. Et hoſce quidem prædictus autor recitat.

Google

Hieronymus inſuper accenſet librum de Diſciplina. plerique autem iſti libri iniuria temporis perierũt: aut ſi habentur alicubi, in ſitu et puluere à blattis tineisq; corroduntur. Soli quinq; libri contra hæreſes, genium durationis, ut ſic loquamur, habuerunt. Qua autem in libellis ſuis lingua ſit uſus, Græcáne an Latina, non eſt facile iudicare. Eraſmus Roterodamus in Præfatione quam Irenæo præpoſuit, ſentit, eum latinè ſcripſiſſe, Græci tamẽ ſermonis fuiſſe peritiorẽ, eáq; ob cauſam crebris græciſmis uti: ueluti, noceri βλάπτεσθαι, pro lædi: ἰσχύοντες, id eſt habẽtes, pro ualentes. Rhenanus contrà in prologo libri Tertulliani qui contra Valentinianos inſcribitur, putat eum Græcè ſcripſiſſe, quòd Hieronymus eum inter Græcos recenſeat. Hinc etiam eſt, quòd locutio eius non rarò obſcurior & intricatior uideatur: quamuis & res tractet eiuſmodi, quæ lumen orationis non commodè recipiunt. Libet autem iudicium, quod in proœmio libri quinti contra hæreſes ipſemet de ſua oratione profert, recitare: Non autẽ, inquit exquires à nobis, qui apud Celtas commoramur, & in barbarum ſermonem plerunq; auocamur, orationis artem, quam non didicimus: neq; uim conſcriptoris, quam non affectauimus: neq; ornamentum uerborum, neque ſuadelam ſermonis, quam neſcimus: ſed ſimpliciter & uerè & idioticè, ea quæ tibi cum dilectione ſcripta ſunt, cum dilectione percipies. Hæc Irenæus. Ex ſcriptis porrò, quali forma doctrinæ uſus fuiſſet, iudicari rectius poſſet, ſiquidem ea omnia ad noſtram uſque ætatem perueniſſent. Iam uerò, ex quinque contra hæreticos libris, & quibuſdam fragmentis, indicia tantum quædam colligi poſſunt. Apoſtolicam ueritatem ſummis uiribus tueri atq; propagare ſtuduit. Maximè uerò laborauit in aſſerenda atq; defendenda doctrina de Deo, quam diabolus per hæreticos obfuſcare conabatur, non alio fine quàm ut poſtea & reliquos articulos eo facilius euerteret. De ſpiritu ſancto rarius loquitur, obedientiam Chriſti noſtram eſſe iuſticiam coram Deo apertè aſſeuerat. De uſu utriuſque panis cœnæ Dominicæ clarè diſſerit. Sed cum ſuperius, quæ fuerit de ſingulis articulis ipſius ſententia, dictum ſit, ſuperuacaneum uidetur hoc loco repetere.

Opiniones interea incommodas ſeu ſtipulas quaſdam non exiguas eum habuiſſe, ex ſcriptis cerni poteſt. Ita enim obſcurè & perplexè nõ rarò uocabulo uerbi ſeu τὸ λόγε utitur, ut uideatur non perſpicuè inter uerbum ſubſtantiale & uerbum uocale ſeu oris diſtinguere. De homine uidetur ſentire, quaſi non ſit perfectus initio conditus: & quod ſententia de homine faciendo ad imaginem Dei, Chriſtum ſignificarit. Liberum arbitrium etiam in ſpiritualibus admittit. Chriſtum ait baptiſatum quidem eſſe anno trigeſimo, docuiſſe uerò quadrageſimo, & paſſum eſſe quinquageſimo. Cum enim omnes ſaluare debuerit, neceſſe fuiſſe eum omnes gradus ætatum conſequi: & qui magiſtrum agere debebat, ante eum annum non potuiſſe fieri. Iudæos etiam dicere, quinquaginta annos nondum habes. quibus uerbis ſignificatum ſit, non procul eum à quinquaginta annis abeſſe: denique ſeniores Aſiæ hæc ex Ioanne accepiſſe: libro ſecundo, cap. 34 & quadrageſimo. Hæc in prima Centuria confutata inuenies. Sunt enim aliena ab hiſtorijs Euãgeliſtarum, qui poſt baptiſmum Chriſti continuam eius hiſtoriam texunt, & tria paſchata deſcribunt: non intermiſſuri reliqua ſi tot interceßiſſent. Tribuitur Irenæo & Chiliaſtarum error, quòd ſenſerit, corporale aliquod regnum mille annis in terris futurum, antequam in regnum cœleſte traducerentur Chriſtiani, ſicut Hieronymus & alij referunt. Verùm hæc in ipſius ſcriptis quæ nos habemus, tam expreſſe cernere non licuit.

Deniq; quomodo è rebus humanis ſublatus ſit, nõ eſt in probatißimis autoribus annotatum. Henricus de Erfordia, Ado, alijq; martyrologici, eum ad extremum ſub Seuero, unà cum maxima ſuæ Eccleſiæ multitudine, propter confeßionem Chriſti crudeliter interfectum eſſe ſcribunt. Curſus itaq; huius doctoris inter tantas perſecutiones ſatis longus fuit. Sunt qui tredecimo anno Marci Antonini ad epiſcopatum ueniſſe aſſerant, circa annũ Domini centeſimum ſeptuageſimumſextum. Sub Cõmodo uerò omnium maximè floruit. Contentionem de paſchate, ubi maximè efferbuit, Euſebius in Chronicis in quartum annum Seueri ponit: hoc eſt, annum Domini centeſimum nonageſimumnonum, alij in quintum Seueri referunt. Fuiſſet igitur in miniſterio, præſertim epiſcopatu, circiter uiginti tres annos. his ſi adijciantur anni preſbyterij, fortè ad triginta annos poſſent excurrere.

REGVLVS.

Fuit epiſcopus Arelatenſis, ut oſtendit Faſciculus temporum pagina quadrageſima.

LVCIANVS.

Quem Faſciculus temporũ diſcipulum Petri fuiſſe indicat, qui apud beluacenſes Euangeliũ propagarit.

PANCRATIVS.

Quem ſolus Nicephorus lib. 3. cap. 18 habet: ſed quis, & ubi fuerit, non explicat: niſi quod doctoribus Ignatio, Polycarpo, Papiæ, &c. annumerat, & Petri fuiſſe diſcipulum indicat.

CARANNVS.

Fuit diſcipulus Petri, doctor Carnotenſium, Sic enim Faſciculus habet.

TAVRINVS.

Epiſcopus fuit eboracenſis. Martyrio obijt ſub Hadriano, & Licinio præfecto. quæ de eo Vincentij Speculum prolixißimè narrat, fabuloſa uidentur: ut quòd paralyticũ in itinere, cum ad Licinium traheretur, ſanauerit: ſororemq; illius cæcam, ſurdam & mutam reſtituerit. His igitur qui delectatur, ex Speculo petat, lib. 10, cap. 176, & ſequentibus aliquot.

GANGERICVS.

Taurini frater fuit, epiſcopus Cameracenſis: cum antè fuiſſet diſcipulus Dionyſij.

EVGENIVS.

Fuit epiſcopus Toleti, in Hiſpanijs.

BENIGNVS.

Polycarpi fuit diſcipulus, & epiſcopus apud caſtrũ Diuionenſe. In Gallias tandem miſſus, fit martyr.

ATTALVS.

Inter Galliæ martyres præſtantes & fortißimos multos, non eſt poſtrema laus Attali cuiuſdam Pergameni: qui etſi in doctorum munere non recenſetur, tamen non indigna conſtanti & optimo doctore feciſſe

eum hiſtoria quæ de eo ſcripta eſt teſtatur. Quemadmodum egregium ornant eũ titulo martyres Gallicani, fundamentum & baſim eccleſiæ ſuæ appellantes. In eadem uerò epiſtola etiam generoſum uocant eius in Chriſtiana profeſſione exercitum. Ipſum uerò rurſus ingenti præconio, perpetuum dicũt ueritatis Chriſtianæ teſtem, et aſſertorem. Rectè enim cum de fide et profeſſione Chriſtiana ſenſiſſe, uel hoc indicat, quòd Alcibiadem carceris & uinculorum ſocium, propterea quòd, cui prius aſſeuerat uictui electicio in pane & aqua ſola, eundem etiam uinctum obſeruare uideret, acriter reprehendit: & ab illa ſeu meriti alicuius ſeu cultus opinione, ad meliorem rationem conuertit, peccatum eſſe affirmans, contemptu creaturarum Dei offendiculi alijs occaſionem porrigere. Hiſtoriam Euſebius refert lib. quinto, capite tertio. Quæ uerò Attali in confeßione fuerit conſtantia & fortitudo, ex martyrum epiſtola apparet.

SANCTVS.

Sanctum Diaconum fuiſſe Viennenſem, epiſtola miniſtrorum Eccleſiæ Lugdunenſis & Viennenſis indicat, præcipuam ei conſtantiæ & fortitudinis laudem tribuens: ut qui omnia omnium ſibi illata ſupplicia & cruciatus excellenter & generoſe tulerit, adeò ut omnium tormentorum exquiſitißimorum uim in eo experientes irriſerit.

ZACHARIAS.

Epiſtola Lugdunenſis & Zachariam presbyterum uocat. Adon epiſcopus, Zachariam glorioſum ſenem quendam, Viennenſi epiſcopatu functum, & ſub Traiano martyrio perfunctum eſſe ſcribit. Sed utrum is ſit, an alius, incertum eſt: cum hic inter martyres cenſeatur, qui ſub Marco Antonino paßi ſunt.

CAPVT XI.

DE HAERETICIS.

SATVRNINVS.

Epiphanius Saturnilium uocat. Hæreticus fuit in Syria, Antiochiæ ſcilicet ad Daphnen. Occaſionem ſuorum errorum, quos ſuprà expoſuimus, arripuit à Menandro, cum quo communia mõſtrorum figmenta habuit: quemadmodum Irenæus indicat lib. 3, capite uigeſimoſecundo.

Baſilides Alexandrinus.

Socij fuerunt Saturninus & Baſilides, ac condiſcipuli ſub Hadriano, ut Theodoretus indicat. Sed Baſilides cupiditate & furore erroris ſui quàm longißimè dißipandi, relicto in Syria Saturnino, in Aegyptũ conceßit: atq; inde in locos Alexandriæ uicinos, quos Epiphanius recitat. Scripſiſſe eum plures libros, ex Clemente Alexandrino apparet: qui libro quarto Stromatum, citat librum eius uigeſimumtertium Exegeticon, de ijs qui in martyrio puniuntur. Mortuus tandem eſt Alexandriæ Adriano adhuc regnante, ut Hieronymus teſtatur in Catalogo: quo tempore Cochebas Chriſtianos afflixit.

ISIDORVS.

Filium & condiſcipulum Baſilidis fuiſſe Iſidorũ, Clemens in ſexto Stromatum ait: ubi expoſitiones eius citat in Prophetam Pachor. Libro ſecundo uerò Stromatum, citat librum Iſidori de adnata anima. ex quo dictũ recitat, confutans errorem maniacũ Baſilidis, de agmine diuerſorum malorum ſpirituum in homine inhabitantium. Meminit & moralium eius, in initio libri tertij Stromatum: quæ & Ephiphanius citat lib. 1. tomi ſecundi, hæreſi trigeſimaſecunda, ubi & orationis cuiuſdam paræneticæ Iſidori meminit.

Carpocrates Alexandrinus.

Epiphanius effert, Carpocras. Hæreticus fuit, magus pariter & fornicarius, ut Tertullianus inquit in libro de Anima. Parens aũt fuit & autor Gnoſticorum: quorum hæreſin tetram et monſtroſam condidit ex Simone Mago, Menandro, Saturnino, Baſilide, Nicolao & Valentino, ut Epiphanius indicat. Euſebius ex Irenæo refert, eum coætaneum fuiſſe Saturnino & Baſilide, lib. quarto, capite octauo. Sicut & Epiphanius ait, uno & eodem tempore ſubitò quaſi fundos è terra prorupiſſe, Valentinum, Baſilidem, Saturninum, Colarbaſum, Ptolomæum & Carpocratem.

EPIPHANES.

De eo Clemens initio tertij Strom. hæc retulit: Epiphanes, cuius etiam ſcripta feruntur, filius erat Carpocratis, & matris Alexandriæ nomine: ex patre quidem Alexandrinus, ex matre uerò Cephaleneus. uixit aũt ſolum ſeptẽdecim annis, & Sama (quæ eſt urbs Cephaleniæ) ut Deus eſt honore affectus: quo in loco tẽplum ex ingentib. lapidibus, altaria, delubra, muſæum ei ædificatũ eſt & conſecratũ. Et cũ eſt noua luna, cõuenietes Cephalenei natalẽ in Deos relationẽ Epiphani ſacrificant, libantq; & conuiuantur, & hymnos canũt. A patre aũt didicit et orbem diſciplinarũ, et Platonis philoſophiã. Hinc Epiphanius excellentiã ei tribuit eruditionis in omnib. diſciplinis, ac præcipuè Platonica. Librum ſcripſit de iuſticia, in quo hanc iuſticiæ definitionem poſuit: iuſticia Dei eſt quædam cum æqualitate communio. Quam definitionem, ut & totum eius librum, Clemens refutat

PRODICVS.

Clemens Stro. li. 7, Prodicũ inter eos numerat, qui non ſunt ingreßi recta uia, neq; eos qui præceſſerunt (Apoſtolos nimirum, & doctores Apoſtolicos) ſuperare potuerunt ſapientia. Sed bene cum eis actum fuiſſet, ait, ſi ſcire potuiſſent ea quæ prius fuerunt tradita. Idem de eius hæreſi & hoc fuiſſe teſtatur, quòd cenſuerit non eſſe orandum: idq; à philoſophis acceperit, qui ſint dicti Cyrenaici. Sectatores eius, perinde ut Carpocratis, ſe falſo nomine dixerunt Gnoſticos.

VALENTINVS.

Philaſtrius hunc Pythagoricũ uocat: cuius patriã, aut unde natus ſit, à pleriſq; ignorari Epiphanius ſcripſit: famã tamen eſſe, fuiſſe eũ Phæbonitẽ, Aegypti maritimũ: in Alexandria uerò Græcorũ literis inſtitutũ. quamobrẽ & ad imitationem Heſiodi, qui in Theogonia ſua triginta deas adducat, ipſe quoq; triginta finxerit deos ac cœlos. Quam hæreſin et nugas canoras, ut Clemens uocat, qua occaſione confinxerit, ſuprà ex Tertulliano retulimus. Scholam eum habuiſſe, Clemens indicat li. quarto Stro. in ſecundo uerò Stro. citat nonnulla ex quadã eius epiſtola. Meminit & eiuſdem Homiliæ, inſcriptæ de Amicis, li. ſexto Strom. Et aliarũ quarundam Homiliarũ, libro ſecundo et 4. Strom.

Romani

Romam cum ueniſſe ſub Higyno, inualuiſſe autem temporibus Antonini Pij, & ad Anicetum uſque ibidem permanſiſſe, Euſebius refert lib. 4. cap. undecimo, ex Irenæo. Theodoretus uerò & Sabellicus, ortam Valentini ſectam Romæ ſub tempora Antonini Pij, ſub Teleſphoro ſcribunt.

COLLEGIVM VAlentini.

MARCVS.

EVm coætaneum fuiſſe Valentino, & ſocium, ex Tertulliano apparet: qui hunc Marcum cum ſequentibus, Secundo, Ptolemæo, Heracleone & alijs quibuſdam, collegium Valẽtini dixit. Flagitioſiſsimum et turpiſsimũ eum fuiſſe, muliebris pudicitiæ per incantationes expugnatorem, ſuprà ex Irenæo adduximus: qui Marcum peritiſsimum magicarum impoſturarum & deceptionum fuiſſe ſcripſit, lib. 1. cap. 8.

Secundus.

Valentini ut iam diximus, ſectator fuit, omnia ſecundum Valentinum ſentiens: niſi quòd appellationibus magis ſonoris & plenioribus auditores decepit, ut Epiphanius ait.

Ptolemæus.

Huius epiſtolam de ſua hæreſi longam, blandam, & uenenis ſcatentem, ad Florã quandã fœminam, Epiphanius habet: qui ſectatorem eum fuiſſe Valentinianorum, & Secundo ac Epiphani ſucceſsiſſe indicat, in hæreſi contra Ptolemaitas, libro 1. Tomi ſecundi.

Colarbaſus

Hunc autem ex Marci præſtigijs, & ptolemæo, Epiphanius ait.

Heracleon.

Succeſsit Calarbaſo. Eum ſectatorem fuiſſe ſcholæ Valentini, in eaq; præcipuum habuiſſe locum & autoritatem, ac multa ſcripſiſſe, Clemens prodidit Stromatum libro quarto.

Cerdon.

Exortus eſt in Syria, ex qua Romam uenit eodem quo Valentinus tempore, ſub Antonino ſcilicet Pio & Higyno epiſcopo: quemadmodum Irenæus indicat libro 3. cap. quarto, atque ex Euſebij libro 4. cap. 10 & 11 conſtat. Vario eum & ſubdolo fuiſſe ingenio præditum, hoc arguit, quòd aliàs errores ſuos latẽter ſpargere conatus eſt, aliàs nihil ueritus publicè profeſſus eſt. Interdum uerò à fratribus reprehenſus, ad eccleſiam redijt, pœnitentiam ſimulans. Quæ lubricitas cum à fratribus tandem animaduerſa eſſet, ab Eccleſiæ communione repulſus eſt. Hæc Irenæus.

Marcion.

Eum ex Synope, quæ urbs eſt in Ponto, Galatiæ ſcilicet iuxta Ptolemæũ, aut Paphlagoniæ fuiſſe, Epiphanius prodidit. Marcionem Irenæus libro tertio capite 4. ſucceſsiſſe ſcribit Cerdoni, & inualuiſſe ſub Aniceto: ut qui non Romæ primum, quò poſt Cerdonem uenit, hæreticus eſſe cœperit, ſed in alijs locis portenta ſua diu antè ſeminarit. Philaſtrius enim, Epheſi eum fuiſſe ſcribit, uiuo adhuc Ioanne apoſtolo: à quo uictus, atq; inde pulſus Romam confugerit. Et Iuſtinũ in libris contra Marcionem ſcripſiſſe, Euſebius teſtatur libro quarto capite undecimo, uirum illum, Marcionẽ ſcilicet, in uita ei notũ fuiſſe, quo tempore libros ſuos contra eum ſcripſerit. Quanquam ex narratione Epiphanij, Romæ eum primùm ad Cerdonis hæreſin animum applicaſſe conſtat. cum eò ſeceſsiſſet, excommunicatus à patre, epiſcopo eximiè pio & honeſto, ob ſtuprum uirgini illatum, ſicut ſuprà expoſuimus.

Lucanus.

Epiphanius, Lucianus habet: diſcipulus fuit Marcionis autore Tertulliano, in libro de Præſcriptione hæreticorum

Blaſtus. Florinus.

Hos ſocios fuiſſe Romæ, unius & eiuſdem erroris, ac multos ex Eccleſia ſeduxiſſe, Euſebius refert libro quinto, capite decimoquinto. Florinum autem quendam fuiſſe ait, à preſbyterio Eccleſiæ reiectum: quæ illi forſan hæreſios occaſio, quemadmodum alijs aliquot, extitit.

Apelles.

Diſcipulus fuit Marcionis, ſed qui magiſtrum ſuũ erraſſe dixerit. unum enim tantum principium eſſe dixit, cum duo Marcion poſuiſſet. Hæc Epiphanius. Theodoretus ait, fuiſſe ei librum, à ſe compoſitũ, quem Philumenes prophetiam appellare conſueuiſſet.

Potitus, Præpon, Python, hos tres adijcit ad diſcipulos et ſectatores Marcionis, Theodoretus libro primo hæreticarum fabularum.

Tatianus.

Hic quis fuerit, & quam hæreſin poſt mortem Iuſtini, quo cum in fide et profeſsione Chriſtiana familiariter uixerat, cõſtituerit, ſupra à nobis expoſitum eſt. Romam primùm uenerat ex Syria, quam ei patriam fuiſſe Clemens ſcribit libro 3 Stromatum. Poſt obitũ uerò Iuſtini, Roma in partes Orientis ſeceſsit, & ſcolam ſuam (ut Epiphanius indicat) primum in Meſopotamia aperuit, circa duodecimum annum Antonini Pij. Hæreſin inſtituit conſarcinatam & emendicatam à multis, ut Theodoretus ait. Aeonum enim, quas finxit, productiones à Valentino, ſicut de ſchola Valentini prodiſſe eum Clemens inquit: à Saturnino autem & Marcione, hoc ipſum quòd à nuptijs abhorrere, & ab animantibus & uini uſu abſtinere iuſsit, mutuatus eſt. Hæreſin uerò eam maximè ſparſit Antiochiæ ad Daphnen, in partib. Ciliciæ, & in Piſidia, ut Epiphanius ſcribit. Euſebius libro 4. cap. uigeſimonono, & Hieronymus, infinita aiunt ab eo ſcripta eſſe uolumina: ex quibus librum cõtra Gentes, quem cum Chriſtianus adhuc eſſet, edidit, optimum & utiliſsimum Euſebius uocat, compoſuit & Euangelium unum ex quatuor, quod Diateſſaron inſcripſit, amputatis genealogijs, ut Theodoretus ait, & alijs quæcunq; oſtendunt Chriſtum ſecundum carnem ex Dauide natum. Quo non eos ſolum qui ſuæ fuerunt ſectæ, uſos Theodoretus ſcribit: ſed eos etiam qui apoſtolicam doctrinam profeſsi ſint, compoſitionis ſcilicet fraudem per ſimplicitatẽ non animaduertentes, ſed eo tanquã libro compendioſo utentes. Clemens in tertio Stromatum, etiã alium eius librum citat, quem inſcriptum fuiſſe ait, De perfictione ſecundum Saluatorem.

Seuerus.

Sic habet Theodoretus, Epiphanius, & alij. Græcum uerò exemplar Euſebij legit σευῆρος, quod interpres reddidit Seuerus. Damaſcenus eum Seuerum

Dioſcorum uocat. Eius hæreſin Euſebius libro quinto capite decimotertio unam fuiſſe ex illis ait, quæ in ſententia Marcionis primùm conſentientes, poſtremò in diuerſa & concordantes ſciſſæ ſunt. Epiphanius ſcripſit, eum ſecutum eſſe, & succeßiſſe Apelli. Alphonſus uerò, Tatiani errorem ſcripſit, de Adami & Heuæ damnatione propter primam inobedientiam, à nemine deinceps eſſe ſuſcitatum, præterquam à Seuero eius diſcipulo.

BARDESANES.

Bardeſanem Epiphanius Bardeſianum uocat. Eũ alij inter doctores, alij inter hæreticos collocant. Auguſtinus Epiphanium ſecutus, dicit eum primùm fuiſſe catholicum, rectè de Eccleſiæ doctrina ſentientem: ſed poſtea ad Valentini errores defeciſſe, eosq; errore proprio de fato auxiſſe. Contrà autem Euſebius cenſet, qui illum primùm in Valentini ſchola nutritũ ſcribit. Poſtea uerò, cum magiſtri errores animaduertiſſed, ad ueram fidei & doctrinæ regulam rediiſſe, attamen non omnes errores penitus reliquiſſe. Scripſiſſe uerò eum ait contra Marcionem, & alios aliquot hæreticos, ac multa edidiſſe lingua Syriaca (fuit enim ex Meſopotamia) ſcripta quæ diſcipuli eius in Græcum ſermonem conuerterint. Hæc autem de eius erroribus Epiphanius prodidit: Multa principia emißionesq; ac productiones narrauit, reſurrectionem uerò mortuorum abnegauit. Cum tamen librum de fato Bardeſanis Euſebius & Hieronymus de nullo errore notent: & Epiphanius ſcribat, eum contra Abidam quendam aſtronomum multa contra fatum diſſeruiſſe & collegiſſe: ait & Theodoretus, ſe in Bardeſanis libros incidiſſe, quos contra fatum ſcripſiſſet.

MONTANVS.

Montanus in Phrygia natus eſt, ubi ad fidem Chriſtianam uix conuerſus, in hæreſin nouam & blaſphemam delapſus eſt. Euſebius eum narrationi de rebus ſub Commodo inſerit: Epiphanius uerò, circa annum decimumnonum Antonini Pij eius initium collocat. Hæreticus fuit, ſi quiſquam alius, totus ex impudentia, fraude, uerſutia & artibus imponendi callidißimis cõpoſitus: quemadmodum ſatis declarant ea quæ ſuprà ex Apollinari & Apollonio, de Montani moribus & doctrina retulimus. Initium ſuæ doctrinæ cum in paruo primùm & ignobili Phrygiæ uico feciſſet, poſtea (ut erroris eſt uelocitas) quàm latißimè eam extendit. Cappadociam enim uniuerſam, ut Epiphanius inquit, & Gallatiam occupauit.

PRISCILLA. MAXIMILLA.

Sociæ fuerunt, & inſanæ uates Montani: quas à maritis ſuis, ut Apollonius ſcribit, abſtractas, ac ſibi adiunctas, ex ſe inſpiratas dixit, & uates ſuas appellauit: quo uidelicet facilius uterq; ſexus in errorem caperetur. Suſpendio eas (quod fortaſſe, cum multa tamen prædicerent, ipſæ ſibi vaticinari non potuerunt) periiſſe, ut & Montanum ipſum, Apollinaris ſcripſit. Euſebius lib. 5. cap. 16.

THEODOTVS.

Hunc Apollinaris primũ prophetiæ Mõtani procuratorẽ nominat: qui eò amentiæ aliquãdo proceſſerit, ut ſibi perſuaderet, in cœlos ſe exaltari & aſſumi: atq; ita in auras ſublatus, graui lapſu peßimè interierit.

THEMISON. ALEXANDER.

Annumerat hos collegio Montaniſtarum, Apollonij narratio apud Euſebium libro quinto, capite decimooctauo. Ac Themiſonem quidem indicat, confeſſorem ſe gloriatum eſſe, ſed falsò: ideo quòd ad uincula damnatus, multa ſe pecunia inde redemerit: ac poſtea, quaſi martyr gloriabundus, ad exemplum Apoſtoli, epiſtolam quandam catholicam compoſuerit, qua exhortatus ſit uerius credentes quàm ipſe, ut ſecum pro nouis dogmatis decertarent, & Dominum, Apoſtolos ac Eccleſiam blaſphemijs afficerent. Eodem modo & Alexandrum quendam de Secta Montani, confeſſorem & martyrem ſe mentitum, idem ſcripſit, ac indicat, in delicijs eum fuiſſe apud Maximillam: ſed martyrij falſam exiſtimationem inde ſibi comparaſſe, quòd latrocinij reus ac damnatus, ſe propter nomen Chriſti in uitæ periculum uenire finxerit: & beneficio fratrum, pro ſe intercedentium, abſolutum eſſe.

Theodotus Coriarius.

Diuerſum eum à Theodoto Montanico, diuerſa facit hæreſis: qui cum in perſecutione Chriſtum abnegaſſet, contumeliam propter hoc crimen in patria, quæ ei Byzantium fuit, non ferens, Romam profectus, Chriſtum purum auſus eſt dicere hominem: exiſtimans, hac blaſphemia lapſus ſui infamiam ſe excuſare poſſe, ſi non Deum, ſed hominem ſe abnegaſſe, obijcientibus id ſibi reſpondiſſet: uſurpans ad hanc friuolam impij & blaſphemi dogmatis defenſionem dicta Scripturæ, ut Epiphanius annotauit, quæ de Chriſto ut homine ſolo loquerentur. qualia ſunt: Quæritis me occidere hominem, qui ueritatem dixi uobis: item, Prophetam excitabit Dominus ex fratrib. ueſtris, ſicut me. Et quod Hieremias de Chriſto dixit: Homo eſt, quis cognoſcet ipſum? Item Paulus: Mediator Dei & hominũ, homo Chriſtus, &c. Hanc hæreſin cum Romæ prius inauditam ſpargere cœpiſſet, autoritate Victoris epiſcopi ab Eccleſia reiectus eſt: ut Euſebius ſcripſit libro quinto, capite uigeſimooctauo.

ARTEMON.

Artemon, qui & Artemas, in Phrygia, perinde ut Montanum, hæreſim ſuam ſparſiſſe, Nicephorus ſcripſit libro quinto, capite uigeſimo. Ex narratione autem hiſtoriæ Euſebij apparet, eũ aliquanto poſt Theodotum fuiſſe: quia patrem eum & principem Theodotum dicit eius impietatis, qua diuinitatem Chriſto detraxit & ipſe, & Artemon. Item quòd inuentorem Theodotum eius blaſphemiæ: ibidem nuncupat Euſeb. lib. 5, cap. 28. Nicephorus tamen, Theodotum Artemonis ſucceſſorem uocat, lib. 4. cap. 21.

Aſclepiodotus, Theodotus menſarius, Hermophilus, & Apollonides.

Diſcipulos fuiſſe Theodoti coriarij, Aſclepiodotum quendam, & Theodotum menſarium, Euſebius lib. 5. cap. uigeſimooctauo indicat. Quibus Nicephorus lib. 4. ca. uigeſimoprimo. Hermophilum addit, & Apollonidem: eosq; omnes, cum ſe eiuſdem ſectæ ſtudioſos profiterentur, tamen diuerſa inter ſe ſenſiſſe, & contraria ſcripſiſſe, commemorat.

Sym-

Symmachus & Theodotion, interpretes.

Ex Epiphanij libro de Ponderibus & menſuris conſtat, Symmachum ſub Marco Antonino Vero fuiſſe: Theodotionem uerò, circa initiũ imperij Quinti Commodi agnitum eſſe. Et quanquam intricatius eſt, quòd dum Imperatores numerat Adrianum, Antoninum Verum, Commodum utrumq;, Pertinacem & Seuerũ, poſt eum ſtatim ſubnectit: Huius temporis Symmachus quidam, &c. tamen in eo ſe rurſus declarat, quòd Theodotionem Symmacho poſtponit: & ſub eo Commodo qui Marcum Antoninum ſecutus eſt, uixiſſe bis indicat. De Symmacho uerò dicit, Samaritam eum primùm fuiſſe, & inter ſapientes Samaritanos habitum elatum autem ambitione & cupiditate primatus, ſed paruũ à ſua gente factum, defeciſſe ad Iudæos, factum proſelytum, circumciſum eſſe, atq; ita odio ſuæ gentis & ſtudio peruertendi interpretationem apud Samaritas receptam, nouam condidiſſe. Hoc autem & de Symmacho Euſebius ſcripſit lib. 6, cap. 17: Sciendum (inquit) eſt, ex interpretibus Symmachum fuiſſe Ebionæum. Et paulo poſt: Cõmentarij Symmachi etiamnum extant, in quibus contra euangelium Matthæi inuehendo, dictam hæreſin cõfirmare uidetur. Qualem & Theodotionem Epheſiũ fuiſſe, unà cum Aquila, de quo ſuprà dictum eſt, Euſeb. lib. 3, cap. 8 ſcribit. Quem ſecutus Hieronymus in præfatione in librum Iob, hæreticos Iudaizantes uocat Aquilam, Symmachum & Theodotionem, qui multa myſteria Saluatoris ſubdola interpretatione celarint. Legem enim Iudaico more ſeruandam eſſe, Ebionæi contendebant. In Cõmẽtarijs etiam ipſis in Iob ait, Theodotionem ſenſiſſe, Chriſtum merum fuiſſe hominem. quamobrem & in Hæreticorum catalogum Auguſtinus eum retulit. Attamen in Commentarijs in Danielem, capite quarto: Danielis interpretationem à Theodotione factam probari ait, ut quæ cum Ebræo cõgruat magis quàm Septuaginta interpretum. Nauclerus genẽratione ſexta, folio uigeſimoquarto. Tatiani eum fuiſſe diſcipulum indicat, antequam in hæreſin Tatianus inciderit: quod & in Supplemento ac Sabellico legitur, & Platina in opus ſuum Pontificum tranſcripſit: hoc addens in uita Soteris, deriſum eſſe à Theodotione Apellem hæreticum, quòd Deum, quem coleret, ignoraret. Falſo autem id Theodotioni tribui, teſtimonio illud eſt, quòd Euſebius libro quinto, capite decimotertio, hoc ipſum de Apelle Rhodonem Aſiaticum ſcripſiſſe commemorat. qui cum unum principium affirmaret, & interrogaretur, quanam ratione unum principium ſe habeat: ſe ſcire negauit, niſi quòd ita ſibi uideretur. Fuit enim Apelles de hæreſi Marcionis: cuius ſectatorem aliquando Theodotionem fuiſſe, Epiphanius in loco paulo antè memorato admonet. Vnde fieri potuit, ut pro Rhodone Aſiano, quid de Apelle hoc prodidit, lectum ſit Theodotion Aſianus. Epiphanij uerba de Theodotione adſcribimus: Circa ſecundi Commodi regnum, qui regnauit poſt prædictum Commodum Lucium Aurelium annos tredecim, Theodotion quidam Ponticus ex ſectatoribus Marcionis hæreſiarchæ Synopitæ, infenſus & ipſe illius hæreſi, & Iudaiſmum declinans ac circumciſus, & Hebræorum lingua ipſorumque elementa edoctus, priuatim etiam ipſe interpretationem edidit, & pleraque conſonanter cum Septuaginta duobus edidit. Habebat enim hic plurima exercitia & ex conſuetudine Septuaginta duorum, &c.

CAPVT XII.

DE MARTYRIBVS.

DE Martyribus & Epiſcopis, qui non orè tantum, ſed etiam ſanguine ſuo ueritatem Euangelij profeſſi & teſtati ſunt dictum eſt in ſuo loco. Quia uerò non tantum miniſtri Eccleſiæ, ſed etiam alij Chriſtiani martyrio affecti ſunt, & confeſſiones ediderunt: ideo nec ij ſilentio prorſus prætereundi uidentur. In tam crebris autem, & tam latè graſſantibus perſecutorum furoribus, hoc ſeculo infinita martyrum extitit multitudo: & licet non omnium nomina & hiſtoriæ ſint literis mandatæ, tamen ſi eorum tantũ hiſtoriæ, qui in Martyrologijs tam uarijs & multiplicibus annotati ſunt, deberent referri, prolixam parerent narrationẽ. Nos igitur breuitati ſtudentes, tantum aliquorum, eorumq; inſigniorum commemorabimus hiſtorias, quæ fidei, cõſtantiæ, confeſſionis & tolerantiæ exemplis lectorem ædificare queant. Res autem digna eſt graui querela, quòd confeſſione & corona martyrij alioquin fœlices martyres, in hoc tamen infœlicitatis malum plerique inciderunt, ut ſuarum hiſtoriarum ſcriptores adipiſcerentur nugaces fabulatores, qui omnia in miracula artificioſe commutare ſtudentes, ea quæ martyrum ſunt præcipua, nempe fidem, confeſſionem & patientiam, ut plurimùm neglexerunt, eorumq; hiſtorias planè ſuſpectas & ridiculas fecerunt.

DE MARTYRIBVS ſub Traiano.

EVſebius, ſub Traiano non deſcribit plurium martyria, quàm Simeonis, Cleophæ & Ignatij: quod eò fit, quia (ut lib. 4. cap. decimoquinto, & libro quinto cap. 1. teſtatur) commentarium quendam compoſuit de Antiquis martyribus, in quo non tantum hiſtoriam, ſed etiam doctrinam eorum expoſuit. Id uerò Euſebij opus de Antiquis martyribus, ſi extaret hodie, aut ſi martyrologiorum conſcriptores ex eo hiſtorias martyrum antiquorum bona fide, ſinceroq; iudicio ſumpſiſſent, & non ſuas fabulas & nugacia miracula interſeruiſſent, multas præclaras martyrum confeſſiones haberemus.

DOMICILLA.

Domicilla, neptis Domitiani Cæſaris ex ſorore, à Nereo & Achilleo eunuchis & cuſtodibus ſuis, qui Petri diſcipuli fuiſſe perhibentur, perducta eſt ad fidem: & à Clemente preſbytero baptizata dicitur. Quum Aureliano Flauio, Clemẽtis Domitiani fratris filio, nubere nollet, putans ſibi Chriſtianæ cũ gentili uiro non bene conuenturum, Pontiam inſulam pro confeſſione nominis Chriſtiani deportata longum ibi martyrium (teſte Hieronymo, tomi primi pagina octaua) duxit: & tandem à Luxurio, fratre Aureliani, ſub Traiano, cum ſacrificare idolis nollet, unà cum ſuis famulis, in urbe Tarracina, in cubiculo cremata eſt.

QVINQVE VIRGINES.

Traianus Antiochiæ quinq; uirgines, fidem palàm profitentes, combuſsit: & oſsibus earum in cinerem redactis, æriq; commiſtis, ahena quædam, & alia uaſa fabricari curauit: & in uſum publici lauacri, quod ipſe magnificentiſsimè extruxerat, & ad publicas quaſi pœnas, & æterna ſuæ crudelitatis monumenta deſtinauit. Verùm enimuerò, quicunq; eò ingrediebantur, quamprimum calida ſe perfundebant aqua, caligine & uertigine correpti, cum impetu excurrebant & procidebãt. Cauſa uerò eius mali cognita, Traianus, ut alia uaſa ex ære puro pararentur, mandabat, & priora illa in fornacibus conflata, in quinque ſtatuas transformari, eaſq; uirginum combuſtarum forma & habitu pro balneo collocari curabat. Nicephorus libro tertio, capite uigeſimotertio.

Beda, & alij ſequentes Chronographi, inter martyres ſub Traiano recẽſent Quirinum, eiuſq; filiam Balbinam, Sulpitium & Seruilianum, Seraphiam uirginem, & Nerea & Achilla eunuchos Domicillæ. item Euphroſynam, & Theodoram, Euthicen. Cum autem hiſtoriæ eorum nugis & fabulis ſimiliores ſint quàm uero, nolumus ea hic commemorare, remittentes lectorem ad ſuos autores.

SVB ADRIANO.

EVSTACHIVS.

Prolixa & lepida de Euſtachio paſsim in Martyrologijs recitatur fabula, quomodo ſub Traiano, cum tribunus militum eſſet, conuerſus ſit, cum uxore Theopiſta, & duobus filijs Agapito & Theopiſto: & poſtea mirabilem fortunæ caſum expertus, amiſerit omnia ſua bona, uxorem & liberos: & bubulcus factus, & tandem ab Imperatore requiſitus, ſuam uxorem & liberos agnouerit. Nos ijs omiſsis, tantum de martyrio eius pauca referemus.

A Traiano contra barbaros cum exercitu miſſus, uictoriã adeptus eſt. Dum autem Romam reuertitur, occurrit ei Adrianus, qui mortuo Traiano ſucceſſerat: eumq; in urbem deducit. Venitur ad templum Apollinis. Adrianus, ut moris erat, templũ ingreditur, ſacrificaturus dijs ſuis, pro uictis barbaris. Euſtachius uerò ſtatuens ſe non poſſe bona cõſcientia ſacrificijs dæmoniorum intereſſe, foris conſiſtit. Imperator id ægrè ferens, peractis ſuis ſacrificijs ad ſe eum accerſit, & grauiter cum eo expoſtulat, quòd dijs non ſacrificauerit pro uictoria, & alijs beneficijs ſibi collatis. Ille uerò haud ſuam fidem diſsimulãs, ait: Ego ſupplico Chriſto Domino meo, eiq; preces & gratiarum actionem pro beneficijs offero: alium uerò Deum neq; ſcio, neq; colo. Adrianus ubi cognoſcit eum Chriſtianum eſſe, iuſsit eum cingulo militari priuari: & facto iudicio, unà cũ uxore & liberis ſuis damnauit. Obiecti autem ſunt leoni: à quo cum non dilacerarentur, in æreum taurũ coniecti ſunt, laudantes & inuocantes Deum: ab igne conſumpti, in ſinũ Abrahæ emigrarunt. Nicephorus libro tertio, cap. uigeſimonono: & Petrus de Natalibus, Vincentius, Chron. Heric. de Erphordia, & alij. Idq; quinto Adriani anno factum eſſe, paſsim annotatur. Porrò, quòd Vincentius ex geſtis eorũ refert, quòd Deum orarint, ut omnes ſui memores & ipſorum ſuffragium implorantes à periculis & peccatis liberaret, idq; uoce diuina eis promiſſum eſſe: à ueritate omnino alienũ eſt. Neq; enim Deus ſuũ honorẽ uult dare alteri, neque ſancti martyres talia poſtulare à Deo auſi fuiſſent.

SAPHIRA.

Saphira Antiochena uirgo, Romam uenit, & Sabinam Valentini uiduam, cuius famula fortè fuit, ad fidẽ conuertit. eam ob cauſam accuſata, ad præſidem Berillum nomine adducta eſt. ubi cum ſacrificare dijs iuberetur, conſtanter ſuam edidit confeſsionem, ſe Chriſtianam eſſe: Deumq; omnipotentem, qui omnia fecit, colere. Deos gentium non eſſe ueros Deos, ſed dæmonia. Præſes, ob eam cõfeſsionem, uirginem capite truncari curauit. Factum ſeptimo Adriani anno. Plura quidem narrant Petrus de Natalibus, & Vincentius: quod ſit ad ſtuprum duobus iuuenibus tradita, & mirabiliter ſeruata, extinctis illis impudicis adoleſcentibus: & quòd eoſdem coram tribunali oratione ſua reſuſcitarit, et poſtea lampadibus ſine læſione uſta ſit. Verùm ea inſerticia magis quàm uera uidentur.

SABINA.

Sabina filia Herodis metallarij, uxor Valentini patricij Romani, poſt mortem mariti à Seraphia conuerſa, ſub Adriano quoq; ſuo ſanguine Chriſtum eſt profeſſa. Occaſionem martyrij ex geſtis eius narrat Vincentius eam fuiſſe, quòd reliquias uirginis Seraphiæ collegerit, & ex more celebratis exequijs in monumento ornato repoſuerit, & eleemoſynas diſtribuerit, ægrotos & incarceratos Chriſtianos uiſitarit.

Hæc poſteriora fortè uera eſſe poſſunt: ſed illa priora quomodo uera dicentur, cum hoc totum ſeculum de exequiarum celebratione & reliquiarum cuſtodia in Chriſtiana religione omnino nihil ſciat: & ethnicorum fuerint ceremoniæ, exequias facere, & iuſta peragere. Cũ autem delata eſſet apud Helpidium præfectum, in prætorium adducta, Chriſti & ſuæ fidei cõfeſsionem edere non eſt uerita. Nam à præfecto interrogata, cur oblita ſui, cum Valentini uxor fuiſſet, ſe à cultu deorum, quos Imperatores honorarent, auerterit, & Chriſtianorum religionem amplexa ſit? reſpondebat. Ego gratias ago Domino Ieſu Chriſto, qui me peccatricem, per famulam ſuam Serapiam, de multis ſordibus & poteſtate dæmoniorum liberare dignatus eſt, ut non amplius errarem, ſicut uideo uos errare, adorando dæmones: cum quibus, niſi conuerſi fueritis, uos & Imperatores ueſtri in ignem æternum coniecti puniemini. Helpidius uerò his ad iram commotus, pronunciauit ſententiã in hunc modum: Sabinam Dijs inobedientem, Dominos quoq; & Auguſtos blaſphemantem, gladio percuti decreuimus, atque omnes eius facultates in ærarium publicum conferri. Eam ſententiam ſtatim ſubſecutum eſt ſupplicium, quod illa læta & cum inuocatione nominis diuini ſuſtinuit.

IVSTVS ET PASTOR.

Duo fratres erant Iuſtus & Paſtor, & in oppido Compluto Hiſpaniæ ſcholam frequentabant. cum autem domi à parentib. ſuis de uera religione, & de idolorum uanitate inſtituti eſſent, in ſchola uerò gentium idola commendari audirent, cœperunt ſeſe fortè magiſtris ſuis opponere, & idola ſpernere. Eam ob cauſam ad præſidem ſunt delati. Is ne puerorum exemplo alij grandiores natu ad martyrium incitarentur,

cenſuit

cenſuit eos uerberibus caſtigandos & dimittendos eſſe. Verum cum ij ſe mutuò ad conſtantiam cohortarentur, atq; ita prorſus inſanabiles apparerent, à carnificibus extra urbem ducti, iuſſu præſidis Daciani capite trũcati ſunt, anno Adriani decimo.

GETVLIVS.

Getulius paſtor, ſeu doctor in urbe Tiburtina, cum plures de Chriſtiana religione docuiſſet, cum Cereali, Amantio & Primitiuo, iuſſu Adriani igne exuſtus eſt. Conſtantiam & confeßionem mariti uxor Symphoroſa imitata, cum ſeptem filijs, Creſcente, Iuliano, Nemeſio, Primitiuo, Iuſtino, Statteo, & Eugenio, anno ſequenti martyrium diuerſis ſupplicijs fecit. Ipſa enim mater in fluuiũ præcipitata, filij uerò palis affixi, ibiq; necati ſunt, undecimo Adriani anno.

SOPHIA.

Sophia ex Italia Romam cum filiabus, Fide, Spe, & Charitate uenit. & cum in ſacris literis bene eſſet inſtituta, zeloq; Dei ferueret, plurimas ethnicas mulieres ad fidem conuertit. Illæ uerò Chriſtianæ factæ, ab infidelitate maritorum & ſumptuoſis conuiuijs abhorrere incipiebant. Quæ res cum Antiocho cuidam præfecto innotuiſſet, ad Adrianum id retulit, Sophiam docere unum Deum eſſe colendum, & Chriſtum eius filium: nec aliter quenquam in Chriſti cultu poſſe proficere, niſi & coniugio & delicijs abſtinuerit: & uxores ciuium Romanorum ab ea perſuaſas, à conſortio & conuiuio maritorum abſtinere. Adrianus hac accuſatione motus, Sophiam cum filiabus accerſit: & ſingulas ſeparatim, primum Fidem, poſtea Spem, poſtremo Charitatem, cum pollicitationibus ad abnegationem fidei, & ad ſacrificandum Dianæ, tum comminationibus grauißimorum cruciatuum ſolicitat. Cum illæ nihil neq; promißionibus neque comminationibus commouerentur, & Chriſtum confiterentur, atque Adriani idololatriam taxarent: & Dianam non eſſe deam, nec adorandam aſſererent: poſt multa tormenta capitali ſupplicio affectæ ſunt. mater uerò ad ſepulchrum filiarum, animi mœrore expirauit. Narrant Paßionalia, Adrianum, cum animam ageret, conſtitutum in grauißimis doloribus exclamaſſe: Deus trium uirginũ, & earum matris, uelocius animam meam educ è corpore: ſcio enim, quòd propter illas omnia hæc mala in me irruerunt. Allegat eius narrationis teſtem Chronicon Hermanni, Euſebium: ſed apud eum nec de martyrio filiarum Sophiæ, nec de Hac Hadriani uoce quicquam legitur.

Referuntur & alij paßim martyres ſub Adriano paſſi, Zenon patricius Romanus, cum decem millibus ducentis tribus: Primus & Marcus preſbyteri, Maria ancilla Tertulli. Sed apud ſuos eorum martyria uideantur autores.

DE MARTYRIBVS SVB Antonino Pio.

LVCIVS ET PTOLOMAEVS.

ANno Antonini Pij ſeptimo, apud Alexandriam Aegypti Ptolemæus & Lucius martyrio coronati ſunt pro confeßione Chriſti. Quia uerò Iuſtinus in Apologia ſua eam eleganter commemorat hiſtoriam, ideo eius uerba ſubijciemus, ut extant apud Euſebium libro quarto, capite decimoſeptimo. Mulier quædam uixerat cum marito ſuo laſciuijs dedito, quibus & ipſa antea dedita fuerat. Ea poſtquam Chriſti doctrinam cognouiſſet, ad reſipiſcentiam & uitæ caſtimoniam redijt: ac uiro, ut conſimiliter & ipſe reſipiſceret, perſuadere conata, doctrinam illi expoſuit, quæ futurum ſempiterni ignis ſupplicium intemperanter & non recta ratione uiuentibus comminatur. Ille uerò ijſdem laſciuijs ſuis immorando, illicitis actibus ſuis uxorem à ſe abalienat. Dicebat enim illa, illicitum deinceps futurum, ut cum eo uiro eodem uteretur cubili, qui contra naturæ legem & præter æquum & fas uoluptati ſuæ undecunq; uias quæreret: ideoq; diuortio ab illo ſeparari uolebat. Quoniam uerò amicorum perſuaſionibus ab ea ſententia reuocabatur, qui conſulebant ut adhuc marito conuiueret, quòd ſpes eſſet fore ut aliquando ad ſe rediret: ſeipſam cohibendo, in eo coniugio manebat. Cum uerò uir ille Alexandriã profectus, peiora perpetrare nunciaretur, ne conſors ſcelerum & impiorum flagitiorum redderetur, ſi in coniugio illius perduraret, & eodẽ cum illo contubernio cubiliq; uteretur, dato illi repudij libello, ſicut nos illũ uocamus, ſeparatur ac diſcedit. Tum autem egregius ille & bonus uir, cum gaudendum ipſi eſſet, quòd uxor quæ antea famulis & mercenarijs promptè obſecundauerat, ebrietatiq; & omnis generis maliciæ dedita fuerat, huiuſmodi facinoribus renunciaſſet, demumq; & ipſum ad eam reſipiſcentiam uocaſſet, & quia illam reſpuebat, ab ipſo ſeparata eſſet, accuſationem inſtituit, Chriſtianam eam eſſe dicens. Et illa quidem libellum tibi Imperatori obtulit, hoc abs te petens, ut ſibi primùm res ſuas diſponere permitteretur, ac tũ poſt rerum ſuarũ diſpoſitionẽ ad accuſationem reſponſurã ſe pollicita eſt: id quod & tu permiſiſti. Ille aũt, aliquando maritus eius, cum iam nõ haberet, quod contra eam prætexeret, ad Ptolemæum quendam præceptorem mulieris in diſciplina Chriſtiana, quem Vrbicius ſupplicio affecit, hoc pacto conuerſus eſt. Centurioni, amico ſuo, qui Ptolemæũ in uincula coniecit, perſuaſit, ut Ptolemæũ adorſus, hoc ſolum ab eo, Chriſtianus ne eſſet, extorqueret. Cũ autem Ptolemæus ueritatis amans, nec ſeductor, neq; mendacio deditus eſſet, ſeq; Chriſtianum eſſe profiteretur, in uincula eum conijci fecit Cẽturio, ac diu in carcere puniuit. Deinde cum tandem homo ille ad Vrbicium ueniſſet, de hoc ſolo inquiſitus eſt, an Chriſtianus eſſet. Et quoniam bonæ ſibi cauſæ propter Chriſti doctrinam conſcius erat, diuinam ſe ueritatem docuiſſe confeſſus eſt. Etenim qui, quod eſt, eſſe negat, aut id quod eſt negando condemnat, aut ſeipſum ea re indignum & alienum ab ea ſciens confeßionem fugit: quorũ nihil in uero Chriſtiano reperitur. Et cum eum Vrbicius abduci iußiſſet, Lucius quidam, & ipſe Chriſtianus, uidens iudicium eſſe præter rationem factum, ad Vrbicium dixit: Quæ ratio eſt, quòd hominem hunc, qui nec adulterium commiſit, nec ſcortatus eſt, neq; homicidium perpetrauit, neq; ſuppilator eſt, nec raptor, neq; ſimpliciter aliquid iniqui deſignaſſe deprehenditur, propter Chriſtiani nominis confeßionem puniuiſti? Iudicia tua nec Pio Imperatori, nec Philoſopho Cæſaris filio, neq; ſacro Senatui decora ſunt, ô Vrbici. Ad hæc Vrbicius nihil reſpõdens, ad Luciũ dixit: Et tu mihi talis eſſe uideris. Lucio reſpondente, Maximè: & ipſum

ipſum abduci iuſsit. Ad hoc Lucius illi gratias egit, ac ſubiecit: Hac ſe ratione à malis huiuſmodi dominis liberari, & ad bonum patrem ac regem Deum proficiſci. Et alius quidam tertius accedens, & ipſe ſupplicio eſt adiudicatus. Euſebius lib. 4. cap. 17.

FELICITAS, CVM SEptem filijs.

Felicitas uidua Romana erat, & habebat ſeptem filios, quorum hæc nomina referuntur: Ianuarius, Felix, Philippus, Syluanus, Alexander, Vitalis & Martialis: ad fidem Chriſti conuerſa, ſuam quoq; familiam & liberos ad agnitionem Chriſti perduxit, eſtq; eius familia quaſi propria aut integra Eccleſia Chriſti effecta: nec ſuam fidem clàm habuit, ſed ore iuſticiam, quam corde amplexa erat, teſtabatur: & idololatriam ethnicam reprehendens, multas mulieres Chriſto lucrifaciebat. Id autem Pontifices idolorum (nondum enim epiſcopi Romani pontifices dicebantur) ægrè ferebant, non tantum à uiris, ſed etiam à fœminis deos & idola ſua argui ac ſperni, quæſtumq; ſibi decedere. Ad Imperatorem igitur rem deferunt, graui accuſatione aduerſus Felicitatē inſtituta: quòd non modò non colat deos Imperatoris, ſed eos etiam blaſphemet, & aliorū quoque mentes à religioſo deorum cultu abalienet: qua impietate ita offenſi ſint dij, ut niſi Felicitas aut ad ſacrificandum adigatur, aut è medio tollatur, iram eorum aduerſus Romanos fore implacabilem. His Imperator commotus, Publio urbis præfecto mandabat, ut Felicitatem cogeret unà cum filijs ſuis ſacrificare dijs, eoq; ſacrificio iram & pœnas deorum auertere. Publius cupiens Felicitati ut primariæ mulieri parcere, ad ſe priuatim eam cum filijs accerſit: & primum blandis uerbis, poſtea uerò comminatione pœnarum & cruciatuum conatur ei perſuadere, ut ad ueterem religionem deorum immortalium, deſerta Chriſtianorum hæreſi, reuertatur: idq; ſacrificatione manifeſtè teſtetur. Felicitas uerò memor illius Chriſti oraculi: Qui me confeſſus fuerit coram hominibus, confitebor illum coram patre meo cœleſti, &c. non quærit ſimulationis effugia, nec ambagibus utitur uerborum, ſed breuiter reſpondet: Nec blandimentis tuis moueor, ne terroribus & minis frangor: Spiritum enim ſanctum habeo, qui mihi ſuggerit uires, ut parata ſim pro fidei meæ cōfeſsione quiduis perpeti. Publius cum ipſam à conſtanti ſua ſententia non poſſe deijci arbitraretur, inquit: Age ſanè, ſi tibi ſuaue mori eſt, fiat: uerùm heus tu, miſerere filiorum tuorū, & illis perſuade ac præcipe, ut ſacrificio uitam ſuam redimant. Ad hæc Felicitas reſpondet: Miſericordia tua impietas eſt, & exhortatio tua crudelitas. nam ſi filij mei ſacrificarent idolis, non uitam redimerent, ſed ea amiſſa æterni ignis mancipia fierent, & conuerſa ad filios ſuos, ait: Filij chariſſimi, in fide & confeſsione Domini noſtri Ieſu Chriſti perſiſtite: nos iam expectat Chriſtus cum ſanctis ſuis: pugnate pro animabus ueſtris, & fideles uos exhibete in amore Chriſti. His inflammatus Publius, alapam ei impingi iuſsit, addita graui obiurgatione: Itane eos me præſente mones de Imperatorum uiolandis ſtatutis, quos ad obſeruationem eorundem inſtigare debebas? Sperans autem ſe filijs, non omnibus, at ſaltem aliquibus perſuaſurum, ut abiecta Chriſtiana religione ſacrificarent idolis, ſeparatim ſingulos cum pollicitatione præmiorum, & ſuppliciorum minitatione, ad abnegationem ſolicitabat: ſed nihil proficiebat. Quare ad Imperatorem de pertinacia eorum referebat, quòd nullo modo poſſent, ad ſacrificandum dijs adduci. Imperator uerò carnificibus eos tradi, & uarijs ſupplicijs affici mandabat. Spectante igitur matre, Ianuarius plumbatis occiditur, Felix & Philippus fuſtibus ad necem uſq; cæduntur, Syluanus præcipitio interimitur: Alexander, Vitalis & Martialis capite truncantur. Poſtremò mater quoq; ipſa capitali ſupplicio afficitur. factū eſſe anno Veri ſexto, Beda & Henricus de Erfordia referunt. De ea Gregorius ſic ſcribit: Felicitas credendo extitit ancilla Chriſti, prædicando uerò mater Chriſti facta eſt: prædicando peperit filios Deo, quos carne pepererat mundo. Filios ſuos carnem ſuam eſſe nouerat, ſine dolore morientes uidere non poterat. Sed erat uis amoris interior, quæ carnis dolorem ſuperabat. Rectè igitur hanc fœminam ultra martyres dixerim, quæ toties eſt in filijs & deſideranter extincta. Dum enim multiplex martyrium obtinuit, ipſa quoq; martyrij palmam uicit: quia ob amorem Chriſti ſola ei ſua mors minimè ſuffecit.

CONCORDIVS.

Henricus de Erfordia, ex Iſuardi martyrologio refert, Concordium presbyterum apud Spoletū, temporibus Antonini Veri Imperatoris Ioui ſacrificare nolentem, & inſuper in faciē idoli expuentem, poſt multa alia ſupplicia gladio cæſum eſſe. Vincentius libro 10. cap. centeſimooctauo, prolixam de eo narrationem ex geſtis eius pertexit, in qua etſi commentitia quædam continentur, tamen ferri utcunq; poſſent. Verùm hoc omnino falſum & ſuperſticioſum eſt, quod ait: precibus Concordij impetrari, ut aqua illa quæ apud ciuitatem Spoletanam penes ſepulchrum ſcaturit, præſtante eo pro cuius nomine ille paſſus eſt; cæci illuminentur, infirmi ſanentur, & dæmones expellantur. Nam eam uim cæcis aperiendi oculos, & expellendi dæmones, neq; natura aquæ indidit, neq; Deus expreſſo uerbo largitus eſt, neq; Concordius adhuc in uiuis exiſtens à Deo id (utpote quod eſt contra Dei uoluntatem) poſtulare pie potuit, aut uoluit. Iſuardus & Beda, Vincentius & Henricus de Erfordia, & alij autores, plures referunt martyres ſub Antonino Vero paſsim uarijs generibus ſuppliciorū affectos, quorum nomina hæc ſunt: Symmetrius, Florellus, Pontianus, Alexāder, Caius, Epipodus, Victor, Corona, Marcellus, Valerianus. His communis martyrij cauſa plerunq; fuit, confeſsio Chriſti, taxatio idololatriæ, & quòd idolis iuſſu Imperatorum ſacrificare recuſarunt. Suppliciorum & miraculorum magna uarietas commemoratur: ſed tamen plerunq; eò narratio deducitur, ut capite truncati dicantur. mirum quòd alia magis letifera tormenta ſuperare potuerunt, à gladio tamen uitam tueri nequiuerunt. Quæ res non parum ſuſpectas cùm aliorū, tum etiam bonorum martyrum hiſtorias, ut nunc in Vincentio, & Petro de Natalibus & alijs extant, facit: quas, qui uolet, à ſuis requirat autoribus. Nobis hæc dixiſſe ſat eſt.

DE MARTYRIBVS SVB Commodo.

VINCENTIVS, EVSEBIVS, PEREGRINVS, Potentianus.

Vincentius, Euſebius, Peregrinus, Potentianus, doctores erant, qui ad imitationem Apoſtolorum circumibant, & Euãgelio propagando ad gentes nondũ cõuerſas operam dabant. Cum autẽ Commodus in natali ſua die, cõuocata omni plebe Romana, Herculem & Iouem celebraſſet acclamatione publica, Protector eſt Hercules Reip. & defenſor libertatis Romanæ: & in ea cõcione Cõmodus pelle leonis indutus, ad aureã Iouis ſtatuam thura adoleuiſſet, pio zelo accenſi, eã idololatriam imperatoris & populi arguebant, & in pagis & oppidis uerum Deum prædicabant, dicentes: Chariſſimi fratres recedite à cultura dæmoniorum, date honorem trino & uni Deo patri, filio & ſpiritui ſancto, omnipotenti & uiuenti: & agite pœnitentiam, & baptizemini, ne ſimul cum Commodo pereatis. Hac cõcione Iulium ſenatorem & alios conuerterunt. Res defertur ad Imperatorem, & capiuntur à Vitellio, & ſollicitantur ad ſacrificandum Herculi & Ioui. quod cum obſtinatè recuſarent, poſt multa tormenta & uaria miracula quæ accidiſſe referuntur, tandem plumbatis cæſi ſunt. Vincentius lib. 10. cap. 119. & 122, 123. & Chronicon Henrici de Erfordia.

IVLIVS SENATOR.

Iulius ſenator Romanus, audita concione martyrum prædictorum, in domum ſuam eos introduxit: & de religione Chriſtiana amplius inſtructus, Euangelio credidit. & accerſito quodam Ruffino presbytero, baptizatus eſt cum tota familia ſua. Nec, quod uulgus politicorum hominum facere ſolet, fidem ſuam clàm habebat: ſed magno ſinceroq; zelo inflammatus, palàm profitebatur: & nihil magis in uotis habebat, quàm ſibi, non modò in Chriſtum credere, ſed etiam pro Chriſto uitam ponere, à Deo dari. Imperator cognita re, quòd Iulius quoq; à ueteri religione deorum ad Chriſtianorum fidem defeciſſet, continuò eum ad ſe accerſit & his affatur uerbis: Iuli, quæ te dementia cœpit, ut antiqua maiorum tuorum & communi religione, quæ Iouem & Herculem deos agnoſcit & colit, abiecta, noua illa & uana Chriſtianorum commenta amplectaris? Iulius tempus & occaſionem confeſſionis nactus, Imperatori ſuæ fidei rationem reddit: & Herculem ac Iouem non eſſe ueros deos oſtendit, & cultores idolorum æternis ſupplicijs perituros monet. Imperator deos ſuos damnari & contemni audiens, ira inflammatus (ut erat natura iracundior) Vitellio magiſtro peditum, homini feroci & crudeli mandat, ut Iulium ad ſacrificandum inuictiſſimo Herculi adigat, aut id facere recuſantem interficiat. Vitellius uerò, ut iuſſus erat, Iuliũ hortatur, ut Mandato Imperatoris pareat, eiusq; deos adoret & colat. per eos enim uniuerſum Imperium Romanum non modò conſtitutum eſſe, ſed etiam incolume & integrum conſeruari. Verùm id nullo modo ſe facturum Iulius ait: & ſimul Vitellio, niſi Deum uerum agnoſcat, eiusq; mandatis pareat, unà cum ſuo principe periturum, grauiter comminatur. His Vitellius ad iram commotus, fuſtibus Iulium ad mortem uſque mulctari curat.

DE MARTYRIBVS hæreticorum.

Tantus erat furor perſecutorum, ut quoſuis, tantum nomen Chriſti quoquo modo profitentes, tanquam catharmata & exitiales peſtes totius orbis terrarum arriperent, & crudeliſſimè mactarent. Hinc factum eſt, ut non modò ij qui ſanam de Chriſto doctrinam amplectebantur, ſed etiam hæretici, qui Chriſtianum nomen uſurpabant, quemadmodum Marcioniſtæ & alij, ad ſupplicia raperentur, & propter profeſſionem nominis Chriſtiani interficerentur.

Cæterùm, quamuis Ethnici inter ueros martyres & hæreticorum non diſcernebant: tamen Chriſtiani, ſi quando coniunctim cum hæreticis ad martyria rapiebantur neceſſariò ſua proteſtatione & confeſſione ſeſe ab ijs disiungebant: & à ueneno eorum, ut & aliàs in tota uita, etiam in morte ſibi cauebant, cauendumq; alijs ſuo exemplo & confeſſione oſtendebant. Vnde Apollinarius inquit, referente Euſebio libro 5, cap. 16: Siquidem & aliarum hæreſium nonnullæ quamplurimos martyres habent, non tamen, ideo pedibus in illorum imus ſententiam. ac primi ſtatim, à Marcionis ſecta Marcioniſtæ dicti, plurimos habere martyres referuntur: ueruntamen Chriſtum ipſum iuxta ueritatem non profitẽtur. et paulo pòſt: Proinde cũ Chriſtiani ex Eccleſia ad martyriũ & profeſſionem ueræ fidei & pietatis, unà cum eis martyribus qui Phrygum hæreſis dicti ſunt, uocantur, ſeorſim, nec aſſentientes eis, neque cum eis communicantes, moriuntur: propterea quòd nolint in Montani mulierculariumq; eius ſpiritus ſententiam concedere. Id autem uerum eſſe, quod noſtro quoque æuo Apameæ (quæ ad Mæandrum fluuium ſita eſt) accidit exemplum, declarat, in Caio & Alexandro ab Eumenia martyribus, qui de recta fidei ſententia & opinione decertarunt.

Cum autem exempla diuerſorum generum ſoleant nonnihil perſpicuitatis afferre, putauimus non prorſus à noſtro inſtituto fore alienum, ſi unam atq; alterã pſeudomartyrum hiſtoriam aſſignaremus.

Metrodorus.

Metrodorus apud Smyrnam Marcionis errorem ſequutus, à perſecutoribus Chriſtianorum captus, & cum presbyter eſſe iudicaretur, uiuus combuſtus eſt. Euſebius libro quarto, capite decimoquinto, ex epiſtola Smyrnenſi.

Themiſon.

Themiſon, aſſecla Maximillæ fuit. de eius martyrio Apollonius, eccleſiaſticus ſcriptor, in oratione contra Cataphrygas (referente Euſebio lib. 5, capite decimooctauo) in hunc modum ſcribit: Præterea Themiſon, qui indubitata auaritia circumdatus, confeſſionis ſignum non guſtauit, ſed multa ſe pecunia uinculis exemit, cum ipſi ob eam cauſam humiliter eſſet agendum, quaſi martyr gloriabundus, ad exemplum Apoſtoli catholicam quandam epiſtolam auſus eſt ſcribere, & eos inſtituere qui melius quàm ipſe credebant: & hortari, ut unà ſecum pro nouis doctrinis decertarent, ac Dominum & Apoſtolos eius & ſanctam Eccleſiam blaſphemarent.

Alexan-

Alexander.

Alexander, Priſcillæ & Montani ſectator indicatus eſt Epheſi, ab Aemilio Frõtino proconſule: nõ propter profeßiõis nomẽ, ſed propter temerè perpetrata latrocinia, cum iam eſſet præuaricator. Deinde cum falſo ſibi nomen Domini prætexeret, ſeductis eius loci fidelibus, dimiſſus eſt. Parœcia uerò eius, unde erat, propterea ipſum, quòd latro erat, non recepit. Sed poſtea ſe ipſe martyrem eſſe dixit, & à multis eſt adoratus: multis peccatorum abſolutionem impertiuit, ut martyres ſolebant. Hæc Euſebius lib. 5. cap. 18, ex Apollonio recitat. Hæc eò commemorauimus, ut appareat, hæreticorum martyres potius propter ſua ſcelera quibus inſignes erant, quàm pro pia & conſtanti cõfeßione Chriſti ſanguinem ſuum effudiſſe.

CAPVT XIII.

DE REBVS MIraculoſis.

DE MIRACVLO PLVVIAE IMPEtratæ à militibus Chriſtianis, ſub M. Antonino Vero.

Citra cõtrouerſiã miraculi ſpeciem habet, & propter finem utilem non indignum commemoratione eſt, (nam & ab ethnicis etiam & probatis autoribus narratur) quod in expeditione duorum fratrum Imperatorum Marci Antonini & Marci Aurelij Commodi accidit. Cum enim bellùm Imperatoribus illis commune aduerſus Quados, Vandalos, Sarmatas & Germanos eſſet, exercitus anguſtis & aridis locis, magnoq; æſtu ex hoſtium imminenti impetu concluſus, inter alias militiæ difficultates, aquis etiam aliquando per dies quinque deſtitui, & ſiti uehementi laborare cœpit. Quod malum animos militum non mediocriter defatigabat: & periculoſum etiam, propter uim hoſtium in propinquo collocatam, erat. Rebus igitur in ſummo diſcrimine conſtitutis, ſubitò de exercitu in auxilium commune progreſſa Chriſtianorum legio eſt: quæ genibus in terrã incuruatis proſtrata, coniunctis certatim ardentibus precibus, geminum ilico beneficium à Deo impetrauit. Nam & ex imbre largiori cœlo demiſſo, aquæ gratißimæ collectæ militibus ad ſitim ſedandam ſufficiebant, & eregione propius incumbẽs hoſtium numeroſus exercitus fulminib. frequẽtibus territus ac diſpulſus eſt. Quod miraculũ ipſius etiam Imperatoris animum in tantũ affecit ut æquior ac benignior deinceps Chriſtianis eſſet: ac literis etiam ad plurimos mißis, ut Tertullianus in Apologetico oſtendit, tum exercitus ſalutẽ, tum uictoriam ſuam Chriſtianorũ precibus acceptam referret. Commemoratur quidem hoc factum in hiſtorijs gentilium: ſed quòd Chriſtianorum precibus impetratum ſit, hoc non refertur, ut Euſeb. li. 5. cap. 5 indicat. Et Suidas ſcribit, fuiſſe in exercitu Marci Antonini Iulianum Chaldæum quendam, qui copijs ſiti laborantib. nubes prouocarit, quæ in imbres ilico reſolutæ ſint. Idem, alios hoc beneficium ad Arnuphim quendam philoſophum Aegyptium referre indicat: in qua opinione & Dion eſt, qui hunc philoſophum ſeu magnum Aegyptium ſcribit hoc miraculi præſtitiſſe, inuocato Mercurio. Notum & Claudiani epigramma eſt, quo teſtatur tributum hoc diuinum & cœleſte beneficium, odium nimirum uirulento Chriſtiani nominis, magicis artibus moribusq; ac probitati Imperatoris Marci. Claudiani uerſus adſcribemus:

Nec tantis patriæ ſtudijs ad templa uocatus
Clemens Marce redis: quin gentibus undiq; cinctam
Exuit Heſperiam paribus fortuna periclis,
Laus ubi nulla ducum. nam flammeus imber in hoſtem
Decidit, hunc dorſo trepidum flammante ferebat
Ambuſtus ſonipes: hic tabeſcente ſolutus
Subſedit galea, liquefactaq; fulgure cuſpis
Canduit & ſubitis fluxere uaporibus enſes.
Tum contenta polo mortalis neſcia teli
Pugna fuit, Chaldæa mago ſeu carmina ritu
Armauere deos: ſeu, quod reor, omne Tonantis
Obſequium Marci mores potuere mereri.

Euſebius refert: Malè ſibi conſcij tres flagitioſi homines iudicium ac reprehenſionem Narcißi metuũt. Itaq; factione quadam uindictam ſuorum ſcelerum effugere hoc modo conantur. Apud cœtum plebis conuocatum, certi cuiuſdam infamis criminis Narciſſum inſimulant: iuramento, execrationeq; interpoſito, ut ignis primum abſumeret, niſi uerum diceret: ſecundum autem ſæuus corriperet morbus, ſi quicquam mentiretur: tertio deniq; uiſus eriperetur, ſi falſum protuliſſe deprehenſus eſſet. Poſt eam accuſationem, etſi nec apud auditores aliqua erat iſtorum criminum fides, ideò quòd Narcißi pietas & integritas nemini ignota eſſet: Narciſſus tamen ocij & tranquillitatis cupiditate in agros ſe ſolitarios abdidit. Teſtium uerò factioſorum non ita multo pòſt unuſquiſq; illud ipſum quod ſibi periurio imprecatus erat, turpi ſua cum infamia & interitu, Narcißiq; & in primis Dei gloria expertus eſt. Prioris ſiquidem parua de ſcintilla domus, qua recipiebatur, ſuccenſa, incendio tota, ſic ut & ipſe ſimul periret, conflagrauit. Alter eodem morbo cui ſe deuouerat, correptus & confectus, miſerè extinctus eſt. Poſtremus uerò iudicium & diuinam uindictam exitu priorum miſerando æſtimans, ſceleſtis in uirum ſanctum inſidijs mirabiliter patefactis, lugendo & flendo noctes totas, utriuſque oculorum uiſu priuatus eſt. Euſebius libro ſexto, capite nono.

De Alexandro Euſebius libro ſexto, cap. 10 retulit. Cum enim is ſocius in epiſcopatus adminiſtratione Narciſſo ſeni adhibendus eſſet, atq; ex Cappadocia, ubi in celebri quadam urbe epiſcopus fuerat, diuinis reuelationibus euocatus, & ad urbem accedens à fratribus expectaretur, clara interdiu è cœlo uox omnibus audita eſt, ſignificans, Accipiendum eſſe eum epiſcopum, qui à Deo ipſis deſtinatus ſit. Addit narratio Euſebij, etiam uiſiones nocturnas interceßiſſe: Alexandro quidem, ut unà cum Narciſſo miniſterij officio fungeretur: Hieroſolymitanis uerò, ne Alexandro redire domum cupienti poteſtatem darent.

His accenſeri poſſunt & alia, ut conflagratio domus aureæ maximis impenſis à Nerone extructæ, quæ Traiani tempore accidit: ut & Panthei, celebris omnium deorum templi, quod poſt uictoriam relatam de Perſis Sibylla conſtruere iuſſerat, ſubita & à fulmine orta conflagratio. Horribiles terræmotus, qui quatuor

tuor

tuor in Aſia urbes (ut Eutropius ait lib. 10) & tres Galatiæ ſubuerterunt. Quo tempore & Antiochia, ubi tum fortè Imperator erat, & omnes propè Romani imperij nationes cōuenerant, ſic concuſſa eſt, ut ipſi quoque uicini montes conuulſi, inter quos Caſius mons in Syria maximus fuit, ſubſederint, fluuij defecerint, & terra horribilem quendam mugitū & mare fremitum ediderit: tantusq; fuerit & tectorum ruentium fragor, & hominum obrutorum clamor, et cum mixto puluere caligo tanta, ut nemo alterum uel uidere uel alloqui uel audire poſſet. Hæc enim, et alia multo plura, de horribili confuſione & calamitatibus ex terræmotu Antiocheno ortis, Dion prodidit: qui & ipſum Imperatorem, per miraculum ſeruatum eſſe, ita ut ab aliquo humana ſtatura maiori inter tectorum ruinas per feneſtram ſubtractus ſit, narrat.

De prodigijs uerò in oppugnatione Agarenorum, cui Traianus interfuit, Dion ſcribit: Prodigia inibi multa facta ſunt, tonitrua atq; fulgetræ, arcus ingens in cœlo uiſus, tempeſtates et grandines immenſæ. Præterea (quod monſtro ſimile exiſtimatum eſt) quoties Romanus cum hoſte manus confereret, ictu fulminis auertebatur. Orta ſubitò muſcarum uis, edulijs & poculis inſidens, fœdo contactu Romano grauis & moleſta faciebat, adeò ut Traianus digredi inde cogeretur. Hæc ſub Traiano ſic accidiſſe prodita ſunt.

Sub Hadriano uerò, quemadmodum in Chronico Euſebius annotauit, iterum exorti terræmotus, maximam partem Nicomediæ & Nicææ urbium euerterūt. Et aliquanto pòſt, Nicopolis & Cæſarea eadem de cauſa penitus ſubmerſæ ſunt.

Recenſet prodigiorum quæ ſub Antonini Pij imperio acciderunt, magnum numerum etiam Iulius Capitolinus: Aduerſa, inquit, eius temporibus hæc prouenerunt: Fames, circi ruina, terræmotus quo Rhodiorum & Aſiæ oppida conciderunt: & Romæ incendiū, quod trecentas quadraginta domos abſumpſit. Et Narbonenſis ciuitas, & Antiochenſe oppidum, & Carthaginenſe forum arſit. Fuit & inundatio Tyberis. apparuit & ſtella crinita. natus eſt & biceps puer, & uno partu mulieris quinq; pueri editi ſunt. Viſus eſt in Arabia iubatus anguis maior ſolitis, qui ſe à cauda medium comedit. Lues etiam in Arabia fuit: hordeum in Morſia in culminibus arborum natum eſt. Quatuor preterea leones feri, ſponte ſe capiendos in Arabia præbuerunt. Lucius Aurelius Commodus Athenis ſacrificans, ſubito motu ignem in cœlo ab oriente in occidentem ferri uidet.

Sub Commodo altero ædes Iouis Capitolini fulmine incenſæ, ignem in bibliothecam uicinam inſtructiſſimam, maiorum cura & diligentia adornatam, deriuauit, eamq; magna cum iactura & clade literarū & librorum exuſſit. Nec multo pòſt ſecutum aliud incendium, templa Pacis & Veſtæ & Palatium concremauit, magnamq; partē ipſius urbis diruit ac ſolo æquauit. Refrunt Spartianus, Oroſius, Nauclerus & Phryſingenſis. Capitolinus & illud ſub Commodo accidiſſe ſcribit, eo tempore quo ex Syria Romā ad triumphum Commodus profectus eſt: Nata, inquit, fertur peſtilentia in Babylonia, ubi de templo Apollinis ex arcula aurea, quam miles fortè inciderat, ſpiritus peſtilens euaſit, atq; inde Parthos orbemq; compleſſe.

CAPVT XIIII

DE REBVS IVDAICIS externis.

SCRIBIT *Euſebius lib. 4. cap. primo, circa annum decimumoctauum imperij Traiani, Iudæorum calamitates maiorem in modum inualuiſſe: quas proprijs ipſi ſibi furoribus, cum à ſeditionibus & crudelitate in gentiles quieſcere non poſſent, accerſiuerint. Primum enim, qui in Libya, Aegypto, Alexandriæ, apud Cyrenē etiam & Thebaida habitarūt Iudæi, infeſta multa uicinis gentilibus, inter quos habitabant, intulere certamina, inſano quaſi ſpiritu & furoris œſtro concitati, magna cum clade gentilium: quorum non contenti interitu, carnibus etiam ipſorum, quemadmodum Dion ſcripſit, petulanter ueſci, ſanguine eorum tingi, ac pellibus uelari cœperunt. Quo habitu furioſe incedentes, quoſdam per medium uſq; ad uerticem diſſecuere, alijs beſtijs laniandis obiectis, alijs in mutuas & funeſtas digladiationes cōmiſſis, adeò ut circa Cyrenen ſolam in eo Iudæorum furore ducenta & amplius, (ut Dion ait) hominum millia deleta ſint: ſtrage illa excepta, quam apud Aegyptum ediderunt, ac Cyprum, in qua inſula circiter ducenta & quadraginta hominum millia trucidarunt. Libyam certe adeò uaſtam & uacuam hominibus à Iudæis eſſe factam, Eutropius & Oroſius tradiderunt, ut niſi Hadrianus colonias aliunde in eā deduxiſſet, deſerta prorſus relicta eſſet. Atq; hæc tamen nondum belli, ſed ſeditionis & tumultus ſpeciem habuerunt. At ſequenti anno, numero & armis inſtructi, bellum publicum & ingens intulēre Lupo, qui tum totius Aegypti præſes erat. Vbi in primo quidem conflictu Iudæi uictoriam obtinuerunt: ſed quæ paulo pòſt amiſſa rurſus, & miſerabili eorum interitu permutata eſt. Nam quæ deſperatione uictoriæ ex prima pugna Alexandriam confugerant gentes, ibi Iudæos omnes interemerunt. Conſiſtentibus interea alijs apud Cyrenen, qui audita clade eorum qui ſe Alexandriæ præſidiorum loco continuerant, ad agros Aegypti & caſtella depopulanda duce Luca ſe conuerterunt. Contra quos Traianus Marciū Turbinem miſit: qui pedeſtri, nautico & equeſtri bello eos aggreſſus, longo quanquam & difficili bello, ſuperauit, interfectis Iudæorum multis myriadibus, nō per Cyrenen modò, ſed Aegyptum omnem. Erat adhuc reliqua Iudæorum manus apud Meſopotamiam: ad quam opprimendam Lucium Quintum Imperator miſit, qui bello eos graui perſecutus proſtrauit & deleuit. Hæc de Iudæis ſic narrarunt Euſebius in Chronico, & hiſtoriæ Eccleſiaſticæ libro 4. cap. primo. Dion, Eutropius.*

Atq; ita regionibus per annos quatuordecim à Iudæorum incurſionibus liberatio data eſt, & pacatis eſſe licuit, uſq; ad annum Hadriani decimumſeptimum: quo noua rabie & ueſania correpti, iterum in arma uerſi ſunt, & bellum cum Romanis infeliciſsimū geſſere, poſt quod deletionem extremam paſſi ſunt. Occaſio eius belli etiam ab Ethnicis ſcriptoribus diuerſo modo narra-

narratur. Nam Dion Iudæis dolorem & belli cauſam illud peperiſſe ait, quòd Hadrianus Hieroſolyma gentibus etiam inhabitanda conceſſerat, & exaduerſò templi propriam & ipſe Ioui ædem extruxerat. Grauius igitur Iudæos ferentes, & peregrinos ſecum in ciuitate habitare, externorum Deorum imagines in ipſa cõſtitui, & externa ſacra fieri, de bello cogitaſſe: quod longo tempore moliti, grauiſſimum tandem & diuturnũ mouerint. Spartianus uerò hanc eius cauſam prodidit, quòd genitalia Iudæi mutilare ſeu circumcidere probibiti fuerint: quod & Volaterranus retulit lib. 23. Sed quis neſciat, has calamitates omnes Iudæorum ſecum traxiſſe contemptum Meſsiæ, quem cruci affixerant: & ſtudium reparandi regnũ, quod eadem de cauſa amiſerant, nunquam in perpetuum recepturi? Armis igitur ſumptis, ducem ſibi quendã delegerunt Barcocbabam (qui ſe filium ſtellæ uocauit, ut alluderet ad prophetiã Bileam, maioremq́; ad omnes auſus ſibi autoritatem cõciliaret) cuius inſignis in Chriſtianos fuit crudelitas, propterea quòd expetiti à Iudæis & poſtulati ad belli cõmunis ſocietatem, ſubſidia ſua denegaſſent. Sed Barcochabas ab Hadriano poſtea interfectus eſt. Is enim amplius non ferens licentiam furioſorum Iudæorum, in Palæſtinam maximos inſtructiſsimosq́; miſit exercitus: ac congreſſus cum Iudæis, fame prius ac ſiti domitis, ad oppidum Hieroſolymis uicinum Bethera uictor de illis euaſit, interfectis unius diei prælio (ut Nicephorus ſcribit) quinquagintaocto myriadibus. Anſelmus, qui Iulium Seuerum eius belli præfectum fuiſſe ſcribit, cæſa eſſe indicat quinquaginta Iudæorum millia, arcibus eorum captis quinquaginta: uicisq́; nongentis & octogintaquinque fame, ferro & igne deuaſtatis: cæteris in perpetuum quàm longiſsimè urbe expulſis, ac per orbem terrarum diuenditis. Fuit enim hæc nouiſsima Iudæorũ deletio. Nam nec urbem nomen uetus retinere Hadrianus uoluit: ſed reſtauratam ſuo de nomine Aeliam Capitolinam, ut Dion ait, uocari iuſsit, ut & Euſebius & Honorius annotarunt: nec è longinquo etiam patriam antiquam Iudæis aſpiciendi poteſtatem eſſe, legibus cauit. Meminit eius expulſionis extremæ Iuſtinus in Tryphone. Et addidit Euſebius in Chronico, curaſſe Hadrianum, ut ad partem ſuperiorem portæ qua in Bethlehem iter eſſet, ad maiorem ignominiam Iudæorum, marmorea ſuis effigies adfigeretur, in perpetuam memoriam, Romanorum poteſtati omnem Iudæorũ gentem eſſe ſubditam. Cum igitur ereptum ſibi regnum, quemadmodũ prophetæ prædixerant, priori illo triſtiſsimo excidio doceri ſatis noluiſſent: iteratis hic non multo mitiorib. pœnis & calamitatibus, experti ſunt. Autor Dion eſt, extremã eam cladem præceſsiſſe inuſitata etiam prodigia: ut quòd ſepulchrum Salomonis, quod in ſummo cultu Hieroſolymis & reuerentia Iudæi habuere, ſponte & nullo impellente diſcuſſum ſubitò ſit, ac corruerit: lupi uerò ac hyænæ in urbes ultrò ingreſſæ, ululatibus mala imminentia denunciarint.

CAPVT XV.

DE RELIGIONIBVS extra Eccleſiam.

POST explicatas res illas quæ propriè ad Eccleſiam pertinere uiſæ ſunt, aliqua etiam de illis dicamus quæ extra Eccleſiam, ipſiq́; Eccleſiæ infeſta ſemper & inimica fuere, & ad certamina ſæpe prouocarunt, infamiam item & uim iniuſtam ſæpe attulerunt. Tales autem potiſsimũ fuerunt religiones contrariæ, & ab Eccleſia prorſus alienæ: ut Iudaiſmus & Ethnicismus. Nam de hæreſibus, quæ & ipſæ ab Eccleſia quàm longiſsimè exorbitarũt, dictum ſuprà eſt: de Iudaiſmo prius monebimus. Quæ ſumma religionis Iudæorum, & in doctrina opiniones, ritus etiam & conſuetudines fuerint, Centuria ſuperiori expoſuimus, & Philonis de Iudæis liber docere poteſt. Non eſſe Meſsiam uerum IESVM Chriſtum Dominũ noſtrum, nec ullam eſſe per eum ſalutem, contumaciſsima eorum blaſphemia eſt, & incredulitas: ex ſola contempta & ingloria Chriſti, qua ſe olim illis oſtẽdit, ſpecie nata. Hinc odium illud in Chriſtum plus quàm Satanicum, & Chriſtianorum execrationes in ſynagogis, ut Iuſtinus ait. Hinc corruptelæ & deprauationes teſtimoniorum de Chriſto, quorum multa non tantum conſcientiæ periculo, & ueritatis manifeſtæ inuidia, calumnioſè adulterarunt: uerùm etiam ſumma impudentia ex corpore Scripturæ, quemadmodũ Tryphoni Iuſtinus probat, ſuſtulerunt. Caput alterum falſæ eorum opinionis eſt, quòd neque per Meſsiam iuſticia & ſalus contingat (quid enim aliud ab eo præter opes, potentiam & imperia mundana expectant?) ſed quòd iuſticia ſit legis externa obſeruatio. Hoc enim pertinaciſsimè ſentire eos, Iuſtinus in eo quem diximus cum Tryphone dialogo prolixè probat, & ualidiſsimis rationibus confutat. Partem deinde obediẽtiæ perfectæ & iuſtificationis ponunt in obſeruatione rituum & conſuetudinum, quarum multas tamen ipſi excogitarunt. Pugnant enim pro circumciſione, & ſine hac Deo placere aliquem poſſe negant. Iactant deinde ieiunia, ſabbatum, feſta, uictimas. Sed ea omnia alia ratione obſeruant, quàm Deus præcepit: ſicut prolixè Iuſtinus Tryphonem monet. Habent & expiationes, & merſiones in piſcinis & puteis: mactantq́; filios dæmonijs. Durauerunt & inter eos uariæ ſectæ: ut Sadducæi, Geniſtæ, Meriſtæ, Galilæi, Græcanici, Tinctores, Phariſæi: ſicut Iuſtinus in Dialogo cum Tryphone exponit. Eccleſiam autem ueram contra illos perpetuò pugnaſſe, inde apparet, quòd Miltiades, Iuſtinus, & alij contra eos ſcripſerunt.

DE GENTILISMO.

QVis uerò ſtatus Ethnicorum fuerit cultuũ & religionis, hiſtoriæ ſuperiores de perſecutionibus ſub omnib. ferè huius ætatis Imperatoribus monere poſſunt. Quouſq; enim fines Romani ſe extenderant imperij, eò uſq; gentiliſmum proceſsiſſe, atq; inde in uicinos locos irrepſiſſe, Romanæ teſtantur hiſtoriæ. Eſtq́; ingens Dei beneficium, quòd inter medias idololatrias in omnibus penè locis, in quibus hoſpitiolũ aliquod

quod Eccleſia habuit: tamen & Eccleſia defenſa, & doctrina conſeruata eſt. Locos ſingulos ubi gentiliſmus fuerit, enumerare non eſt neceſſariũ: ſatis eſt monuiſſe, nihil ubiq; terrarum fuiſſe eo uacuum, ſed nec in feliciſsimis & clariſsimis Eccleſijs uinci & expelli penitus potuiſſe. Sic enim Antiochena celeberrima eccleſia, ſuburbana idola Apollinis & Dianæ in luco Daphnes non potuit deſtruere. Sic Alexandriæ per multa ſecula manſit cultus Serapidis, cuius templũ ſub Theodoſio demum à Chriſtianis deſtructum eſt. De Roma quid dicemus? quæ non idololatriæ ſolùm omnis generis, uerùm etiam nocentiſsimarum hæreſium ſedes fuit, & proprium quaſi domicilium? Fecit autem non parum ad longè lateq; propagandam idololatriam, quòd ibi præcipui & potentiſsimi quique Chriſtianam religionem acerrimè oderant, idololatriam autem magno ſtudio & coluerunt & defenderũt. Ita enim odio Chriſtiani nominis ſenatus Romanus, ne quidem collegæ ſuo Apollonio, cum ſe Chriſtianum profeſſus eſſet, pepercit. Et Imperatores ipſi, quid aliud egiſſe & ſpectaſſe uidentur, quàm ut protrita & penitus ubiq; locorum extincta Chriſtianorum religione, ſuis tantum prophanis cultibus locum facerẽt? Quid quòd & ipſi non confirmandis ſolùm ueteribus cultibus, ſed & nouis fingendis, templis alijs poſt alia conſtruendis occupati fuere? Laudat enim in Panegyrico ſuo Traianum Plinius, quòd templa ſarta tecta tueri, noua erigere, proq; iis excubare, ingrediq; illa oraturus conſueuerit. Adrianus puerum Antinoum, quem in delicijs habuit, in Deos retulit, templum ædificauit, ludos inſtituit, & ciuitatem ei cognominem condidit: ſicut Egeſippus ſcripſit, referente Euſebio libro 4. capite octauo. Et Iuſtinus in Apologia ad Antoninum Pium narrat, omnes homines fermè fuiſſe coactos Antinoũ pro deo uenerari, etiamſi ſcierint quis & unde oriundus fuerit. Apparet autem ex Epiphanij contra hæreſes libro tertio tomi ſecundi, non Romæ tantum manſiſſe Antinoi templum & cultus, ſed ad alias quoque gentes peruaſiſſe, apud quas magno numero templa Antinoi condita, & cultus inſtituti ſint. Conſentit Dion, qui Antinoi ſtatuas & effigies per uniuerſum terrarum orbem erectas eſſe ſcripſit, Imperatore ſubinde referente, ſtellam ſe Antinoi uidiſſe: eosq; perlibenter audiente, qui ex Antinoi ſpiritu uerè ſtellã natam, ac tum primùm conſpectam fabularentur. Idem Adrianus etiam aliud templũ in honorẽ Veneri condidit, autore Heinrico de Erphordia, & Bergomẽſe, & Euſebio in Chronico, qui id factũ ait anno decimoquarto regni: aliud rurſus Hieroſolymis eregionè templi Iudæorum, ſicut ſuprà diximus: & templa multa in omnibus penè ciuitatibus ſine ſimulachris, ut Lampridius narrat. Athenis uerò aliquanto poſt repreſſos Iudæos, ædem Ioui Olympio, quemadmodũ Dion teſtatur, ædificauit, collocata in eam ipſius ſtatua, & Dracone quem ex India uictor reportauerat. Feſta præterea Liberi patris ibidem celebrauit, atq; templum eius quod Græci πανέλλενιον uocant, ædificare eis conceſsit. Fauſtinam uerò Antonini Pij uxorem, quemadmodum Volaterranus ſcribit libro 23. ſenatus Romanus diuinis honoribus coli inſtituit, templum condidit, ſtatuis exornauit, flamines addidit, & ludos Circenſes: quos honores Imperator non recuſauit. Quin & ei mortuo templum conditum, & ſacra inſtituta fuiſſe, Nauclerus indicat Generatione ſexta. Quemadmodũ autem deos omnes, quos tum coluit gentilitas, enumerare longũ eſſet: ita uarietatem & diuerſitatem cultuum, quos nouos ſubinde ex ſe peperit erroris fœcunditas, humanaq; temeritas, explicare nec facile eſt, nec neceſſarium uidetur. Ex Iuſtino apparet, cultos fuiſſe à Romanis & Barbaris Iouem, Herculem, Neptunum, Bacchum, Apollinem, Proſerpinam, Venerem, Aeſculapium. Meminit idem in fine Apologiæ ad Antoninum, ſacrorum etiam Solis. itemq; ſacrorum Saturni, quæ fiebãt humano ſanguine, in Apologia prima. Et Athenis templum Cereris intrat, & Eleuſina ſacra frequẽtat, poſt debellatum in Oriente Auidium Caſsium, ut Volaterranus ſcribit lib. 23, Marcus Antoninus Verus.

De ritibus idola colentium, in Apologia ſecunda ſic ſcribit Iuſtinus: Qui adeunt templa, ſeipſos aſpergunt, priuſquam offerant numinibus grates, nidores atque libamina: aut etiam totos ſe abluunt, antequam ſubeant delubra eorum. Clemens uerò in Parænetico ad gentes ſic: Videat ueſtrûm aliquis, eos qui adorant ſimulachra, ſordida coma, ueſte ſenta & lacera defórmatos, à lauacris quidem omnino abſtinentes, excreſcentibus autem unguibus efferatos, et multos etiam pudendis priuatos, reipſa oſtendentes templa idolorũ eſſe quædam ſepulchra & carceres.

Iam quæ fuerint Doctorum Chriſtianorum contra Ethnicos pugnæ, ex ſcriptis eorum uidere eſt, qui editis libellis in gentiliſmum inuecti ſunt, eumq; confutarunt. Nec dubium eſt, quin in alijs multis locis certamina eiuſmodi Chriſtianorum cum barbaris Ethnicis fuerint, qualia Romæ Iuſtinus contra Creſcentem uſque ad mortem ſuam ſuſtinuit. Recenſuimus autem ſuprà, qui Doctorum in hoc ſtadio pugnæ contra Gentiles maximè decertarint: ut, Quadratus & Ariſtides apud Adrianum Imperatorem: Iuſtinus, cuius notus eſt liber ad Gentes Pareneticus, contra eas uerò Apologiæ duæ editæ. Extat & Taciani liber cõtra Gentes: & quinq; librorum aduerſus eoſdem, Apollinarij, Euſebius libro 4. cap. 77 meminit: ubi & Miltiadis & Melitonis. Extant autem Iuſtini & graues & eruditæ religionis Ethnicorum confutationes in Parænetico & Apologijs. nam cæterorum, ut Apollinarij aut Melitonis, ſcripta ad nos non peruenerunt. Iuſtini igitur rationes, unam atq; alteram, quibus Ethniciſmum oppugnat, breuiter adducemus. Primùm, in Parænetico ad Gentes, inde probat falſam eſſe & uanam eorum religionem, quia ex poetarum & philiſophorum fabuloſis nugamentis eam adſtruant, qui partim abſurda & prodigioſa de dijs ſuis narrarent, quemadmodum Homerus & Heſiodus: partim uerò inter ſe contraria, quales ſint philoſophorum traditiones, multo magis propemodum ridendæ quàm poetarum figmenta: etiamſi Platonis & Ariſtotelis dogmatis pleriq; multa tribuant, cum tamen & ipſi inter ſe diſcordes deprehendantur. Quomodo igitur poſsibile ſit, inquit, ſic inter ſe diſſentientes, de religione uera & credibilia poſſe præcipere? Adijcit ſtatim illuſtrem cauſam, quòd nimirum nec naturæ ope, nec humanis cogitationibus, tam magnæ & diuinæ res ab hominibus poſsint percipi: ſed dono

cœlitus, ut ipſe ait, in ſanctos uiros deſcendente. Inde enim eſſe, quòd eo illuſtrati & adiuti Doctores ueræ religionis, uno ore, una lingua, unoq; conſenſu, de omnibus rebus ſcitu neceſſarijs diſſeruerint: ut Moſes religionis doctor primus, quem ſecuti cæteri prophetæ ſimilia cum eo prodiderint. Deinde, gentium deos à diabolo confictos eſſe diſputat, qui in tota rerum natura nuſquam extent. Atq; ideo Deum uerum Moſæ reſpondiſſe, ſe eſſe τὸν ὄντα: apertiſſimè redarguentem, uana eſſe omnia, ſeu in rerum natura reipſa non exiſtentia, quæcunque de dijs alijs extra ſe gentes mentirentur. Tertiò, longa commemoratione probat, non eſſe primam Ethnicorum religionem: ſed primam & antiquiſſimam eam eſſe, quam Moſes & prophetæ tradiderunt. Quemadmodum & Tacianus, Moſen longè ait antiquiorem eſſe Homero: adeoq; priorem & antiquiorem Iuſtinus inquit, ut quæcunq; inſignia & memorabilia Homerus, Plato & alij Philoſophi ac Poetæ ſcripſerint, ex Moſe ſuffurati ſint. Hoc modo eruditis argumentis contra gentilem religionem etiam in Apologijs pugnat: ut cum in Apologia ſecunda, multis grauiſſimis rationibus impium eſſe, & à religione uera alieniſſimum, ſacrificare idolis ſenſu & anima carentibus, oſtendit. Item, quòd in eadem Apologia uerā eſſe probat Chriſtianorum religionem, ex ipſis Scripturæ totius fundamentis, & uniuerſam de Chriſto hiſtoriam declarat præceſſiſſe prophetarum illuſtria teſtimonia. Cum econtrà Ethnici, ſuarum religionum autores habeant Poetas nugaces, & philoſophos, uanis ſermonibus, ceu Sirenes cantu, animos hominū demulcentes: quemadmodum in fine Parænetici loquitur.

CAPVT XVI.

DE MVTATIONIBVS IN politicis imperijs.

CVM ante Traianum nondum fuiſſent Romanorū prouinciæ Dacia & Scythia: à Traiano, qui nō mediocres acceſſiones fecit imperio Romano, bello captæ, & in prouincias redactæ ſunt. Nec ita multo pòſt, ut Euſebius indicat, Hyberos iuxta Euxinum, Sauromatas, Agarenos, Arabes & Colchos ſibi ſubiecit: Seleuciam quoque, Cteſiphontem & Babylonem occupauit. Fecit & prouincias Syriam, Armeniam, & Meſopotamiam: à quibus, præterquàm quòd eo mortuo (ut Nauclerus indicat, Generatione quinta) multæ prius uictæ gentes à Romanis deſciuerunt. Hadrianus ſecutus, gloriæ & magnificentiæ rerum à Traiano geſtarum inuidens, exercitus reuocauit: prouincijs illis, ut Volaterranus ait libro 23, Parthis relictis. Finem enim Romani imperij eſſe uoluit Euphraten, ut Eutropius ſcribit: idq; geſtum ab eo eſſe anno regni ſui altero, Euſebius annotauit.

In Lybiam tamen Hadrianus, Iudæorum tumultibus totam penè uaſtatam, colonias deduxit. Hadrianum ſecutus Antoninus Pius, tantæ fuit æquitatis & gratiæ apud omnes, ut plurimæ nationes, quæ Romanam prius à ſe uim repulerant, armis abiectis, ſua ſponte ſe ei ſubiecerint: quemadmodum Iulius Capitolinus & Euſebius indicant. Ea uerò quæ ſub Marco Antonino Vero mutatio accidit, ut noua prorſus, & in Romano imperio prima fuit, ita ab omnibus hiſtoricis cōmemorata eſt: nimirum quòd, cum anteà Imperatores conſortis, ut ille ait, impatientes, ſoli imperaſſent, ille regnum inter ſe & fratrem Lucium Aurelium Commodum æqualiter partitus eſt. Quo mortuo anno imperij ſui nono, cum non multo antè ſecum de Parthis, qui initio regni eorum cum Volageſo rege, ut Oroſius & Nauclerus indicant, Romanorū prouincias Armeniam, Cappadociam, Syriamq; populati fuerāt, triumphaſſet, ſocium ſibi in regnum adſciuit Commodum filium ſuum, cum imperio ipſe præfuiſſet annis ſeptendecim. Meminit eius rei & Melitonis fragmentum orationis ad Marcum Antoninum, quod Euſebius retulit libro quarto, capite uigeſimoſexto.

FINIS.

Digitized by Google

LOCORVM S. SCRIPTVRAE IN SECVNDA CENTVRIA EXPLICATOrum INDEX.

Primus numerus paginam, ſecundus uerſum ſignificat.

GEneſ.1 Et uidit Deus omnia quæ fecerat, & erant ualde bona 57.32 Faciamus hominem 43.21 & 57.41
2 Quacunq; die comederis de ligno, morte morieris 66.51
3 Semen mulieris cōteret caput ſerpentis 56.43 Tu uerò mordebis calcaneū ipſius 10.21
6 Videntes filij Dei filias hominum 207.37
19 Ingreſſus es ut aduena ad nos 144.37
¶ Exod.33 Nemo uidebit faciem meam, & uiuet 85.29
¶ Eſa.2 Ex Sion exibit lex 2.18
6 Ecce uirgo concipiet 81.1
9 Magni conſilij angelus 86.28
53 Generationem eius quis enarrabit? 80.60
61 Spiritus Domini ſuper me 92.36
63 Vocate annum Domini acceptum, & diem retributionis 86.29 & 92.16
64 Quaſi pannus menſtruatæ, ſunt iuſticiæ noſtræ 61.18
65 Erit cœlum nouum, & terra noua 66.24
¶ Hierem. 20 Execranda dies in qua natus ſum 58.17
¶ Ezech. 18 Viuo ego, nolo mortem peccatoris 164.54
¶ Abac.3 Cum iraſceris, miſericordiæ recordaris 164.49
¶ Pſal. 50 In peccatis conceptus ſum 58.18 & 194.43
94 Hodie ſi uocem eius audieritis, &c. 62.48
¶ Matth.5 Ego ueni legem adimplere 145.54
10 Quando uos perſecuti ſunt in hac ciuitate, fugite in aliam 51.54
11 Confiteor tibi pater, Domine cœli & terræ 86.48 Nemo cognouit patrem niſi filius 85.45 & 92.42
16 Tu es Petrus, & ſuper hanc petram 144.32 & 148.57
22 Non ducent uxores, nec nuptū dabunt 66.60
¶ Marci 16 In nomine meo dæmonia eijcient 150.18
¶ Lucæ 2 An neſcitis, quòd in his quæ patris mei ſunt, oportet me eſſe? 86.46
9 Niſi fiatis ſicut pueri, non intrabitis in regnū cœlorum 165.13
12 Baptiſmo habeo baptiſari 96.24
17 Serui iuutiles ſumus 145.53
¶ Ioan.16 Videatur ſe cultū præſtare Deo 26.10
20 Hæc ſcripta ſunt, ut credatis Ieſum eſſe Chriſtum 92.31
¶ Acto.2 Delictorum pœnitentiam agite 149.58
4 Nec eſt in alio quoquam ſalus 149.60
10 Huic teſtimoniū perhibent omnes prophetæ 150.1
¶ Rom.3 Statuimus iuſtificari hominem per fidem 61.20 Non iuſtificabitur ex operibus legis ulla caro 59.54
7 Scio, quòd non habitat in carne mea bonum 46.4
10 Finis legis Chriſtus, ad iuſticiam omni credenti 45.32
¶ 1 Cor.3 Fundamentum aliud nemo poteſt ponere, &c. 145.49
13 Ex parte cognoſcimus, & ex parte prophetamus 104.26
¶ Gal. 6 Qui ſeminat in carne, de carne metet corruptionem 101.12
¶ Eph. 2 Gratia ſaluati eſtis, idq; non ex uobis 61.23
¶ Phil.2 Formam ſerui accipiens 85.60
¶ 1 Pet.1 Virtute Dei cuſtodimini per fidem, ad ſalutem 150.2
¶ Apoc.22 Qui iuſtus eſt, iuſtificetur adhuc 230.55

RERVM ET VERBORVM IN SECVNDA CENturia memorabilium INDEX.

A

ABilius Alexandriæ doctor 4.25 epiſcopus 186.44
in Abnegatione perſiſtentes, durioribus ſupplicijs adiudicati 21.50
Abraham fide iuſtificatus 46.48
Abrahamum non iuſtificari, Marcionis commentum refutatum 98.61
Abraxas angelorum ſupremus, ſecundum Baſilidem 76.17
acclamationis lętæ formulam in creandis Cæſaribus quā præbuerit Traianus 10.52
Achaiæ eccleſiæ 5.29
Achaica ſynodus à quo, cur, & quando collecta 162.53
Achaicus princeps martyr ſub Hadriano 16.19
Achilleus martyr ſub Traiano 12.33 & 131.20
acta Apoſtolorum 68.26
actionis de Paſchate quis finis fuerit 157.33
actiones Chriſtianorum in cōgreſſib. publicis 11.61
Adā cur dānatus, Tatiani hæretici ſentētia 100.58
Adamo ſalutem negans Tatianus, ab Irenæo refutatur 101.58
de Adiaphoris, Encratitarum hypotheſis 101.18 item Gnoſticorū 77.48 Marcioniſtarū 96 Montaniſtarū 105.5 Valentinianorum 89.1
de Adiaphoris reb. quātū hoc ſeculo erratū 65.4
adoleſcentē prauo conſortio corruptum, quomodo ad Eccleſiam reduxerit Ioannes 112.6
Adon Viennenſis epiſcopus 6.15 & 177.47
ad Aegrotantes miſſa Euchariſtia 114.16
Aegyptij à Domino ſaluati, ſecundum Marcioniſtas 95.44
Aegyptij ad fidem cōuerſi 4.37
Aegyptus Africæ regio 4.17 Baſilidis hæreſi infecta 88.24 item Valentini hæreſi 90.40
Q. Aelius Lætus præfectus Prætorij ſub Commodo 36.41
Aelius Publius Iulius à Debelto epiſcopus 183.38
Aeonas quot finxerint Valentiniani 86.61
in Aequinoctio mundi caput eſſe 161.16
Aeſculapius deus gentiū 246.10
Aethiopia regio Africæ 4.(19
Aetius epiſcopus Hieroſolymitanus 164.28
Africæ eccleſiæ 4.11 regiones præcipuæ. ibid.
in Africa qui doctores clari fuerint hoc ſeculo. 38.8

Digitized by Google

Africani quando conuerſi ſcribantur à Tertulliano 4.35
Africanorũ doctorum uitæ 186.37
Africanis quæ minatus ſit Victor Romanus epiſcopus 142.55
Agabus propheta noui Teſtamenti 127.9
Agareni à Traiano ſubacti 248.2
Agarenorum oppugnatio quibus prodigijs famoſa 241.28
Agathonica martyr 35.45
Agathopus diaconus de Syria 168.39
Agrippas ſiue Agrippinus epiſcopus Alexandrinus 187.10
Agrippa Caſtoris liber 80.42 uita 178.42
Agrippinus epiſcopus in Africa 4.49
apud Agrippinos eccleſiá Dei fuiſſe hoc ſeculo 5.48
Alcibiades 106.2 martyr ſub Antonino Vero 21.11 eius uictus uilis 123.54 in uſu creaturarum Dei peccantis hiſtoria 65.13
alcibiades ſatelles Montani 103.34
Alexander 38.9
Alexander martyr 235.11 ſub Antonino Vero 21.11 ſub Traiano 12.31
Alexander Romæ doctos 5.61 quos & quando ad fidẽ conuerterit 7.50 in furno crematus 15.57
Alexander ſatelles Montani 103.35
Alexandri papæ conſtitutio de adminiſtratione clauium 112.50 de cœna Domini 114.47 de aqua luſtrali 121.37
Alexandri de Clemente Alexádrino & Pantæno teſtimonium ad Origenem 191.44
Alexandri 1 Romani epiſcopi uitá 210.22 uirtutes 211.1
Alexandri hæretici uita 228.1 martyrium 239.1
Alexandri de primatu Romano ſententia 140.38
Alexádri Phrygis medici, Chriſtianũ ſe profitentis hiſtoria & martyriũ cum Attalo 29.59
Alexandro Hieroſolymitano epiſcopo quod miraculũ acciderit 240.44
Alexandriæ Aegypti ciuitatis eccleſia & laus 4.21 & 9.46 & 187.38
Alexandrinæ eccleſiæ ritus circa cœná Domini 113.37 ſedes ſecunda poſt Romanam datur ab Anacleto 139.20
Alexandrinæ ſcholæ laus & antiquitas 134.12
de Alexandrinis epiſcopis 186.40
Alexandrinus epiſcopus uicinarũ eccleſiarum ex conſuetudine, non lege, inſpector 137.14
altaria quæ cõſecranda ſtatuerit Euariſtus 120.16
Amaſtri eccleſia Dei 3.52
Ammia Philadelphiæ prophetiſſa noui Teſtaméti 127.9
anabaptiſtæ impuri 84.38
Anacletus presbyter à Petro ordinatus 146.9 quomodo Eccleſias cõiungat in ſuis epiſtolis 139.14
Anacleti nugoſa narratio de adminiſtratione cœnæ Dominicæ 114.27
ἀναλέκτα in epiſtolis decretalibus 144.10
Anchiali ciuitate Thraciȩ quando fuerit Eccleſia 5.38
angeli conditores hominum ſecundum Saturninum 76.30 quomodo conditi 42.50
de Angelorum lapſu Clementis deliriũ 194.38
angelorum malorum natura 43.5
angelis quẽ æqualẽ faciat Clemens 61.52 ſponſa quoque eis attributa à Valentinianis 88.48
angelos legatione ad homines, non contrà eſſe uſos 56.57
de Angelis bonis & malis quid traditum hoc ſeculo 42.47
de Angelis opinio Iuſtini & Clementis incõmoda 57.6
anguis iubatus in Arabia uiſus 241.42
Aniceti Romani epiſcopi acta cum Polycarpo, de Paſchatis obſeruatione 137.57 uita 213.44 conſtitutio 131.48 de primatu Romano & alijs ordinibus, conſtitutiones 141.40
aniceti & Polycarpi congreſſus de Paſchate 153.59
Anicij Marcelli uita 185.37
animȩ reſurrectionem quã faciat Saturninus 77.28
de Animarum loco poſt corporum interitum, quid ſenſerint huius ſeculi doctores 54.50 de earundẽ tranſitu in alia corpora, error refutatur 83.14
animas cur in corpora mitti dicant Carpocratiani 77.21 ſolas abſq; corporibus reſurgere, error refutatur 82.60
animas tantum ſaluari cur dixerint Valentinus, Marcus & Gnoſtici 89.12
de Animabus hominum, Clementis incerta opinio 58.2
anni tempus quod primũ factum in mundo 161.7
Anthia cum Eleutherio F. martyr ſub Hadriano ad Meſſanam 16.13
Antichriſtianiſmi fundamenta à Montano iacta 54.44
de Antichriſto qui prædixerint 109.30 de eodẽ ſententiæ doctorũ huius ſeculi uariæ 54.34
Antinous puer in deos relatus 245.29 eius templum. ibid.
de Antiochenis epiſcopis, & eorum uitis 165.1
Antiochia ad Daphnẽ ſita, hæreſi Tatiani polluta 101.54
Antiochia quádo & quátum concuſſa 241.2
antiochia Syriæ cur præ cæteris locis à diabolo odio habita 80.23
Antiochiæ Syriæ Chriſtiani interfecti ſub Traiano 12.49 eccleſia celebris 2.49
Antiochiæ tertia ſedes à Romana eccleſia datur ab Anacleto 139.21
Antiphonarũ cantio an ab Ignatio inſtituta in Antiochena eccleſia 129.32
Antitactæ hæretici 91.18 à Clemẽte cõſtituti 193.57
Antoninus epiſcopus Hieroſolymitanus 164.27
Antonini Pij æquitas, & quid apud exteros eſſecerit 248.16
Antonini Pij laudes politicæ, & animus in Chriſtianos 17.58 inde. de ipſius clementia parum propitia erga Chriſtianos, Tertulliani locus 18.33 eiuſdem literæ in Aſiam de cohercenda perſecutione Chriſtianorum datæ 19.8
ſub Antonino Pio quæ prodigia accidiſſe narret Iulius Capitolinus 241.32
M. Antoninus Verus quas mutationes Imperij fecerit 248.20
antonini Veri animus quo miraculo mutatus & benignior factus 22.54 laudes philoſophicȩ & ciuiles 20.5 perſecutio in Chriſtianos quando incepta. ib. 19 literȩ pro pace Chriſtianis conceſſa 23.8 teſtimoniũ de Chriſtianis. ibid. 26 exitus & mors 36.30
ſub Antoninis quæ fuerint hereſes 84.50
Apamia urbs Phrygiæ maioris 183.15
Apelles Marciõis diſcipulus 94.37 ſucceſſor 99.51 eius uita 226.17 de ſalute hypotheſis 95.58 itẽ de prophetijs 97.9
de Apocalypſi Ioannis, narratio Euſebij 70.12
Apocryphi libri qui 69.3 eorundem citatio in Clemente Alexandrino reprehenſa 195.10
Apollinaris 38.7 & 106.1 quid in Ancyra Galatiæ effecerit 135.50 & 136.23 & 178.54
Apollinarius Hierapolitanus epiſcopus 21.55 eius uita. ib. (246.9
Apollo Deus gentilium
Apollonides hæreticus 128.54
Apollonius 106.1
apollonius ſenator Romanus martyr ſub Cõmodo 24.36 eius accuſatori crura fracta. ibid. 42 eiuſdem uita & martyrium 215.52
Apollonij duo, & cuiuſq; uita 183.47
Apoſtoli errorum expertes 94.9
Apoſtolorum libri 69.50 de perfectione eorum quid ſenſerit Clemens 61.47
apoſtolis quõ datus ſpiritus ſanctus, ſecundum Montaniſtes 104.20
apoſtolos per uniuerſum orbem diſcurriſſe 7.1
apoſtolatus quando in eccleſia ceſſauerit 126.51
apoſtolici uiri qui dicti 127.1 eorundem res geſtæ 7.1
Appionis ſcripta 185.63
aquam luſtralem quis inſtituerit 131.36
de Aqua luſtrali ſeu aſperſiõis, Romanorũ epiſcoporũ conſtitutio 121.26

aqua

Digitized by Google

aqua quauis baptiſandum in caſu neceſsitatis, quis ſtatuerit 131.51
Aquilæ Pontici uita 178.4 deprauationes in Scripturæ ſacræ uerſione. ibidem.
Arabes à Traiano ſubacti 248.2
Arabiani uita 186.10
Ararat Armeniȩ mons decem millibus martyrũ clarus 26.18
de Arbitrio libero doctrina corrupta in Epiſtolis decretalibus 149.24 de eodem patrum huius ſeculi opiniones periculoſæ 58.30
archiepiſcoporum gradus 139.29
Ardebau uicus apud Myſiam Phrygiæ 103.17
Arelati quis Chriſtum docuerit 6.6
arena ubi & quando Iudȩus baptiſatus 110.13
argumenta probantia epiſcopos non eſſe arguendos aut damnandos, ex epiſtolis decretalibus 148.22 alia, de primatu Rom. eccleſiæ 148.56
Ariſtides philoſophus Athenienſis 133.57 & 136.25 Chriſtianus 5.22 & 133.57 & 136.25 eius uita 197.55 eloquentia & Apologia pro Chriſtianis coram Hadriano 16.46
Ariſtotelis imago à Gnoſticis culta 79.14
Arius 56.31
Armenia in prouinciam à Traiano reducta 248.4
armenijs Euangeliũ à Bartholomæo prædicatum 4.5
Armonius hæreticus 102.58
Artemon hæreticus 215.9 ſatelles Montani 103.35 & 215.9 eius uita 228.40 de Chriſto doctrina 103.56
Artotyritæ qui dicti 105.34
Aſclepiodorus hæreticus 228.52
Aſiæ eccleſiæ 2.26 earundem conſociatio & cõuentus 135.22
in Aſia cur magis hoc ſeculo floruerint eccleſiæ quàm in alijs terræ partib. 2.4 inde. 12.3.55 qui doctores hoc ſeculo fuerint ſuperſtites 38.3
Aſiana ſynodus à Polycrate cur collecta, & quid in ea actum 163.17
Aſianorum doctorum uita 163.42
Aſtenſem urbẽ quis Chriſto lucrifecerit 6.3
Aſterius urbanus 179.25
Athenagoras Chriſtianorum legatus ad Antoninum Verum fruſtra miſſus 22.52
Athenienſes ubi penè à fidei doctrina defecerint 21.18
Athenienſium eccleſia & doctores 5.17 epiſcopi 196.32
Athribra hæreſi Gnoſticorum infecta 80.27
Attalus martyr ſub Antonino Vero 21.10 columna eccleſiæ Viennenſis 26.18 eiuſdem generoſi martyris hiſtoria 29.19 exclamatio de ferrea cathedra 30.17 uita 222.57 uiſio de peccato Alcibiadis martyris 65.23
Atticus cõſularis quando Hieroſolymis exercuerit perſecutionẽ 12.36
Auguſtinus iunior Gregorij magni legatus, à Brytannis nõ receptus 9.27
Auguſtini dictum de abrogandis ritibus Iudaicis 118.43 locus de funeſtis ceremonijs Montaniſtarum 105.21
aulicorum ingenia 11.34
Aurelius 106.2
aurelij comitis tyrannis in Chriſtianos ſub Hadriano 15.57

B

BAbylon à Traiano occupata 248.4
Bacchus Deus 246.9
Bacchylidis uita 181.43
Bacchylus 38.7
Bacchylus Corinthi in Hellade epiſcopus 162.53
Bacchyli ſeu Banchilli uita 200.12
Balæus 8.56
Balbilia Quirini filia, martyr ſub Traiano 12.32
Balbina martyr 231.18
Bancyllus Corinthi epiſcopus 154.49
Baptiſandi oleo ueteri peruncti 111.5
baptiſandi qui, ſecundum Marcionem 96.6
de Baptiſatis quos ritus obſeruare ſtatuant Epiſtolæ decretales 146.54
Baptiſmus ad tempus alligatus à Victore 111.44
de Baptiſmi effectu, Clementis teſtimoniũ 47.56
Baptiſmatis ſimplex forma à Iuſtino deſcripta 110.25 tempus certum non præſcriptum hoc ſeculo 110.52 circa id qui ritus obſeruati 109.52
de Baptiſmo ac regeneratiõe quid docuerint huius ſeculi patres 47.40 Cataphrygum hypotheſis 104.35 item Valentinianorum 88.11 incommodæ ueterum ſententiæ 62.60 Marcioniſtarum hypotheſis 96.2
baptiſmi tres à Marcione inſtituti 96.13
baptiſterium à Pio in thermis Nouati conſecratũ 111.52
Barbeliotæ hæretici 91.13 Gnoſticorum hæreticorum aſſeclæ 79.59
Barcochabas Iudaicæ factionis dux 243.16 quas inſidias & crudelitates exercuerit in Chriſtianos ſub Hadriano 17.42
Barcof, prophetæ Baſilidis hæretici 78.48
Bardeſanes è ſchola Valentini 134.48 eius uita 227.10
Bardeſanes impugnator hæreſis Valentini 91.28 & 181.58
Bardeuici Saxoniæ ciuitate Eccleſiam Dei fuiſſe hoc ſeculo 5.48
Barnabæ epiſtola, liber adulterinus 69.6
Barchabam, prophetæ Baſilidis 78.47
Bartholomæus quibus populis prædicauerit Euangelium 4.4
Baſilicas miſſa conſecrari, quis ſtatuerit 114.44
Baſilides hæreſiarcha 74.48 negat Chriſtum uerè paſſum eſſe 75.52 turpiſsimorũ complexuũ magiſter 77.9
Baſilidis delirium de Deo 75.24
de Baſilidis, Carpocratis, & Saturnini ſucceſſoribus 84.1
Baſilidis & Saturnini doctrina eadem 74.54
Baſilidis hypotheſis de adiaphoris 77.52 de uitæ licentia 78.6 de mundi creatione 76.14
Baſilidis ſchola, collectio malignitatis dicta 80.53. Deo exoſa 134.46 eius uita 223.45
Baſilidiani hæretici à Clemente confutati 193.49
Baſilitus Marcionis ſucceſſor 99.53
Baſſus Valentini & Marci ſucceſſor 90.60
battologia Deo non grata 50.43
Beatus Rhenanus 182.39
bellis Ethnici à ſanguine Chriſtianorum ceſſare coacti, ſub Antonino Vero 23.58
Beniamin Hieroſolymitanus epiſcopus 163.51
Benignus, Polycarpi diſcipulus, in Gallias miſſus 7.60 eius uitá 222.54
beſtiarum dentes, cruciatuum forma 12.32
beſtijs homines obijcere, populare & publicum ethnicæ inhumanitatis ſpectaculum 28.43
Biblidis cuiuſdam martyris ad ſe poſt negationẽ reuerſæ inter tormenta dictum, & hiſtoria 27.15 reſponſum ad obiectionem, quòd Chriſtiani humanis uiſceribus ueſcerentur 123.47
Bibliotheca exuſta prope ædes Iouis Capitolini 241.50
bibliothecæ Eccleſiarum huius ſeculi 132.61 cur inſtitutæ 133.27
Bittigus mons Indiæ 188.46
Blandina martyr ſub Antonino Vero 21.10 in ligno ſuſpenſa, & ſic beſtijs ad uorandum própoſita, ſed non læſa 29.2 quo Dei cõſilio id factũ. ib. eiuſdẽ ultimũ ſupplicium 30.22. inde. miranda inter tormenta uirtus & conſtantia 26.20.42
blaſphemiæ crimen Chriſtianis intentatum 11.52
Blaſtus à presbyterio reiectus 129.5 & 130.53
Blaſtus & Florinus hæretici 106.58 eorum dogmata 107. inde
Blaſti hæretici Iudaiſmus 107.13 uita 226.10
bona Eccleſiaſtica 131.57
Barboriani Gnoſticorum ſectarij 79.59 hæretici 91.13
Brachmani populi Indiæ 188.45 eiſdem Euangelium à Thoma prædicatum 4.3
apud Brachmanos quis hoc ſeculo Eccleſiam Chriſti plantauerit 9.59
Braxedis martyr ſub Anto-

nino Pio 18.19
Brytanni quando ſe Romanis pontificibus oppoſuerint 9.26
Britanniæ eccleſiæ 6.28 à quibus primùm plãtatæ 9.14
in Brytannia quæ fuerit propagatio Eccleſiæ ſub Eleutherio 8.13
Brixiæ epiſcopus Fauſtinus 6.4
Burgus 168.40
Burrus 168.41
Bythos quem Deum Marcus nominet 85.36

C

CAdaueribus mortuorum canes cuſtodes additi, ne ſepulturæ officium cuiquam contingeret 21.36 & 350.58
Cæſarea ſub Hadriano ſubuerſa 37.33 quando penitus ſubmerſa 241.30
Cęſareę Paleſtinæ eccleſia 2.41
Cæſarienſis in Palæſtina ſynodus quando, à quo, & cur collecta 160.36 eius forma actionis, & proceſſus. ibid.45
Cain ſaluatus à Domino, ſecundum Marcioniſtas 95.44
Caini hæretici 91.17
Caius 106.2 epiſcopus Hieroſolymitanus 164.25
Calliſtionis uita 183.3
Candidi ſcripta 185.61
canes cadaueribus martyrum additi, ne auferrentur ad ſepulturam 21.36
cantiones in publicis congreſsib. uſitatæ 116.28
Capito epiſcopus Hieroſolymitanus 164.26
Capitolij Romani conflagratio ſub Commodo 37.36
Caranni uita 222.38
in Carcere plurimi Chriſtiani ſtrangulati 27.34 quomodo multi præter opinionem conſeruati & confirmati. ibid.
carceres tenebroſi, Chriſtianorũ cruciatus 21.30
Carcerius dux exercitus, martyr ſub Hadriano 16.20 (45
Carinthiæ eccleſia Dei 5.
carnis reſurrectio in uniuerſum nõ admiſſa à Cerdone & Marcione 96.50
Carnem in corruptionem non uenire, unde colligat Irenæus 55.27
carnium uſus illicitus, ſecundũ Encratitas 101.19
Carpocrates hæreſiarcha 74.48.61
Carpocratis Alexandrini hæretici uita 224.8 eiuſdem blaſphemiam quomò impugnet Iuſtinus 80.58
Carpocratis de Chriſto hypotheſes falſæ 75.61 de uitæ licentia 78.8
de Carpocratis, Baſilidis & Saturnini ſucceſſoribus 84.1
Carpocratiani à Clemente Alexandrino confutati 193.54
Carpus martyr 35.44
Caſius mons Syriæ conuulſus 241.5
Caſsianus epiſcopus Hieroſolymitanus 164.24
Caſsiani ſectatores à Clemente confutati 193.56
Caſsius eccleſiæ Tyri epiſcopus 160.41
Caſsij uita 185.30
Cataphrygon hæreſis 103.4 martyria 105.39
Celadion epiſcopus Alexandrinus 187.5
apud Celtas Irenęi manſio 6.18
ad Centuriam primam in omnibus ſequentibus recurrendum 1.19
Cerdo Alexandriæ doctor 4.25 & 186.44
Cerdon hæreticus 93.23 inde. eiuſdem de Deo hypotheſis 93.59 hæreſis à Polycarpo Romæ repreſſa & extincta 7.32 eius uita 225.37
ceremoniæ à Romanis epiſcopis hoc ſeculo ordinatæ 129.36
de Ceremonijs & ritibus 109.12
Cerinthus, figmenti de corporali piorũ regno poſt reſurrectionem primus autor 66.3
charitas Chriſtianorum 122.46
Chiliaſtarum error etiam Irenæo attributus 222.4 in eodem & Iuſtinum fuiſſe 207.29
chriſma quis ad baptiſmũ Chriſtianorum adiecerit 131.45
Chriſtus quando baptiſatus, & quandiu docuerit, ſecundum Irenæi opinionem 221.52 quando unctus ſit à muliere in domo Simonis leproſi 162.11 quando reſurrexerit 161.35 quomodo paſſus dicatur à Valentino 86.7
Chriſtus ultima lex 44.48 cauſa efficiens iuſtificationis 45.52
Chriſti doctrina hoc ſeculo fideliter cuſtodita 38.12 eius obedientia, cauſa formalis iuſtificationis 46.8
Chriſtum annunciaſſe incognitum patrem, dogma Marci ſectatorum refellitur 92.40
Chriſtum cur oportuerit hominem fieri 40.60
inter Chriſtũ & Ieſum quo modo diſtinguat hæreticus Marcus 86.52
Chriſtũ ex ſemine Ioſeph natum eſſe, error Gnoſticorum ab Irenæo confutatus 81.20
ante Chriſtum neminem ſaluatum eſſe, Clementis ſomnium 65.45
Chriſtum putatiuè paſſum eſſe, error ab Irenæo refutatus 81.35
Chriſtum quomodo uiderit Ignatius 165.19
de Chriſto articulum quibus uerbis illuſtrauerit Polycarpus 174.16
de Chriſto error Theophili 56.15 Clementis. ibid. 33 Gnoſticorum hypotheſis 75.38 item Marcioniſtarum 94.47 Montaniſtarum 103.55
de Chriſto quàm monſtroſe ludat Valentinus hæreticus 85.51
de Chriſto quid docuerint patres huius ſeculi 40.6 quomodo erret Clemens Alexandrinus 194.14
Chriſtos duos eſſe, Marci dogma ab Irenæo refutatum 92.28 & 94.54
Chriſtiana religio antiquiſsima 38.43
Chriſtianus ſum, quis ad ſingula interrogata inter martyrij ſupplicia reſponderit 26.49
Chriſtiani M C C L Romæ in carcerem coniecti ſub Hadriano, & tandẽ in furno cremati 15.60 alij in eculeo ad quintũ uſq; foramen pedibus extenſi 27.31
Chriſtiani, ne in ullo uſpiã loco uiderẽtur, prohibiti 24.60 quibus modis cruciati, ex epiſtola martyrum Galliæ 27.10
Chriſtiani omnes pontifices 138.9 Pſychici dicti à Valentinianis 87.59
Chriſtiani præcipui quando ex tota Aegypto & Thebaide martyrij cauſa Alexandriam tracti 4.41
Chriſtiani quibus criminibus notati ſub Antonino Pio 18.5 inde. ubi ſtipendia meruerint ſub Ethnicis Imperatorib. 123.36
Chriſtianorum ſabbatum 54.5 feſta 1.8.32 diſciplina & mores externi 122.20
chriſtianorũ ſerui ad quid dicendum coacti ab Ethnicis 20.52 eorum ſtatus ſub Antonino Pio 17.61
Chriſtianis quæ pax data ſub Antonino Vero 22.61
Chriſtianos ad marmora damnatos ubi conſolatus dicatur Clemens 13.15 qua ratione hortati ſint ad defectionem tyranni 18.49
in Chriſtianos quando ſenatus Romanus decretum fecerit 11.47
Chriſtianos quos faciat Iuſtinus 60.11 inde
pro Chriſtianis ad quas ciuitates ſcripſerit Antoninus Pius 19.42
Chryſoſtomi Græca miſſa quid offerat 50.30
cibum nullum Chriſtiano abominabilem quis ſtatuerit 131.50
ciborum diſcrimina quatenus obſeruata hoc ſeculo 123.41 prohibitio, in Epiſtolis decretalibus 148.8
citationũ formulæ in epiſtolis decretalibus ſuſpectæ 144.51
Clarus Ptolemaidis epiſcopus 160.41 eius uita 185.33
Claudiani uerſus de miraculo pluuiæ 240.6
Claudius Apollinaris Hierapolitanus epiſcopus 135.37
circa Clauium adminiſtrationem qui ritus obſeruati 112.2
clauſurę, Chriſtianorũ cruciatus 25.12 (iano 12.32
Clemens martyr ſub Tra-
Clemens Alexãdrinus 4.25 & 38.9 & 136.24 quos uiros & ubi audiuerit 133.62 Pantæni in ſchola Alexãdrina ſucceſſor 134.20 quãdo Hieroſolymis docuerit 190.1 ubiq; liberi arbitrij aſſertor 59.11
Clementis Alexandrini uita 189.32 ſtudia, præceptores, & alia dona. ibid.43 ſcripta & libri 190.11
do-

Digitized by Google

ſecui 194.7 error de conuerſione inferorum 65.43 diſputationes contra Marcioniſtas 99.16 aliæ, de ueritate ſcripturæ, licet hæreſes ex ea oriantur 107.50 loci de cōfeſſione, quòd omnino ſit neceſſaria 51.36 de coniugio 52.36 de coniugio miniſtrorum uerbi 53.7 de effectu baptiſmi 47.56 cœnæ Dominicæ 49.37 de ſacrificio Chriſtianorum 50.1 de martyrio & cruce 51.53 de unione naturarū Chriſti 41.23 narratio, de Baſilide hæretico 76.20 opiniones de ijs, qui ante Chriſtum iuſtè uixerunt 194.24 incertæ de bonis operibus & perfectione ſententiæ 60.30 incommoda de Chriſto aſſertio 56.33 periculoſæ diſputationes de pœnitentia 62.30 pugnæ aduerſus errores Tatiani 102.17 ſententia, de Deo 39.53 de applicatione Euchariſtiæ 49.16 de fide iuſtificante 46.32 de lapſis recipiendis 47.27 de ieiunio 53.59

Clemens an Romanus epiſcopus ordinatus à Petro 146.1 quando ab eo conuerſus. ib. 43

Clementis Romani epiſtola de confeſſione auriculari 112.30 eiuſdem epiſtola legi ſolita in publicis congreſsibus 116.22 tertiæ epiſtolæ narratio de baptiſmo ſuſpecta 111.12 ſchiſma Corinthiacum ſub eo ortum 158.16

ad Clementis templum & ſepulchrum, peregrinatio hominum falſa 122.12

Cleophas cur competitori ſuo prælatus 130.47

clerici unde dicti 118.21

clericis comam & barbam alere quis uetuerit 131.48

Coddiani hæretici Gnoſticorum aſſeclæ 79.60

Cœna Domini nec Miſſa, nec ſacrificiū, ſed Euchariſtia, hoc ſeculo dicta 113.3

cœnæ Domini utriuſque partis uſum Eccleſiæ toti adminiſtratum eſſe hoc ſeculo 48.58

de Cœnę Domini materia ſeu re ipſa, quid docuerint patres huius ſeculi 48.23 de eiuſdem effectu 49.23

cœnam Dominicam adminiſtrare, quorum officiū 128.36 quando inſtituerit Chriſtus 162.13 circa eam qui ritus obſeruati 113.1

Colarbaſus Valentini & Marci ſucceſſor 90.60

Colarbaſi hæretici uita 225.30

Colchi à Traiano ſubacti 248.2

Coloſſenſis eccleſia 3.40

Commodi imperatoris tragicus exitus 36.37 ſub eodem quæ inſtauratio eccleſiæ acciderit in India 9.41 qui fuerit ſtatus Eccleſiæ 24.1 quę hæreſes 103.2

Complutum Hiſpaniæ ciuitas quos martyres dederit ſub Hadriano 16.16

conciliorum duo genera 159.22

concluſiones, Chriſtianorum cruciatus 21.29

Concordij uita & martyrium 215.40 & 236.26

confeſsio auricularis à Romanis inſtituta 112.25 eius nulla aliàs mētio 128.41

de Confeſsione quō ſenſerint huius ſeculi doctores 51.24 Baſilidis hypotheſis 77.58

confeſſorum Chriſtianorum & negantium Chriſtianiſmū, collatio 28.11 inde

de Confirmatione, narratio ex quarta epiſtola Clementis 111.29

confutationes Gnoſticorum errorum ex doctoribus eiuſdē ſeculi 80.40

congreſſus publici quando & quoties celebrati 115.32

coniugium miniſtrorum eccleſiæ etiā hoc ſeculo defenſum 53.3

coniugij prohibitio in epiſtolis pontificum 148.2

coniugio ad procreandos liberos non utens, iniuriam facit naturæ, Clementis ſententia 52.49

de Coniugio dogmatica Tatiani ſententia 101.1 hypotheſis Gnoſticorum 76.60 eorundem error refutatus 82.28

de Coniugio quomodo ſenſerint doctores huius ſeculi 52.22 Valentinianorum hypotheſis 88.40 itē Montaniſtarum 104.42 Marcionitarum 96.30

coniugia ex Satanā eſſe dixerunt Gnoſtici 77.3

conſolationibus, etiam in atrociſsimis ſupplicijs confirmati à ſe inuicem Chriſtiani 21.42

Conſtantinus Imp. 123.4

cōtraria & perplexa in epiſtolis decreta lib. 144.42

Corinthi eccleſia 5.24 epiſcopi 198.26

Corinthiacū ſchiſma 158.7

Cornelius Antiochenus epiſcopus 169.47

corporis humani compaginem uituperādam eſſe, Marcionis dogma refutatum 99.28

corpora quoq; reſuſcitanda in die extremo 55.13

corporum reſurrectionem & ſalutem qui hæretici negauerint 77.26

de Creatione figmēta Valentinianorum 86.60 Marcionis hypotheſis 95.29 quid docuerint hoc ſeculo doctores 41.27 quomodo ſenſerit Saturninus 76.10

Creſcens à Iuſtino refutatus 133.53 & 208.4

Cretæ eccleſia 5.3 doctores 196.1

crimina Chriſtianis intentata 11.52

in Croatia Eccleſiam Dei fuiſſe 5.45

Crocus 168.41

cruciatuum formæ ſub Antonino Vero 21.23

crux non ſponte accerſenda 51.46

Cteſiphon à Traiano occupata 248.3

Cymes Aſiæ urbs terręmotu ſubuerſa 37.20

Cypriani locus de epiſcopo quodam Africano 4.44

Cyprus Valentini hæreſi infecta 90.37

in Cypro quot millia hominum trucidarint Iudæi 242.17

Cyrenaica regio Africæ 4.18

circa Cyrenen quot hominum millia à Iudæis deleta 242.14

Cyrenius 106.1

D

DAcia à Traiano ſubacta 247.38

in Dalmatia, eccleſia Dei 5.45

Damas epiſcopus 5.39

Damaſus 151.9 de ordinationib. Euariſti 209.49

Damianus Roma in Angliam miſſus 8.53

ad Danubium uſq; ueniſſe Paulum 5.44

Debelti Thraciæ quis fuerit epiſcopus 5.39

December ordinatiōi Romanorū epiſcoporū deſtinatus 118.25

decreta Romanorum epiſcoporum in priuatis ſynodis tractata 131.32

de Decretalibus epiſtolis iudicium 143.20

dedicationes templorum quando uſu receptæ 120.4

defectio multorum tempore Traianæ perſecutionis 15.24

Demetrius 38.8 & 136.24

Demetrius Alexandrinus epiſcopus 9.43 & 187.27 eius uita. ibid.

Demiurgus Valentinianorum Deus 86.20

Derdonā urbē quis Chriſto lucrifecerit 6.2

Deus autor mali, ex ſentētia Florini hæretici 107.10

Deus quomodo diuerſis nominibus à prophetis dictus 924 quomodo inuocādus 50.34 quomodo percipiatur 54.30

Deus unus bonus, & alter malus, ſecundū Cerdonem 93.59

Dei mos in excitandis organis ſuis 217.23

Deo quæ ſacrificia offerenda 50.16

Deum quibus rebus colāt Chriſtiani 49.60

de Deo articulus rectè ubiq; à Iuſtino traditus 206.46 quomodo eum illuſtrauerit Ignatius 166.24

de Deo, ſententia dogmatica Encratitarum 100.49 hypotheſis Gnoſticorum 75.20 Marcioniſtarum 93.59 Montaniſtarum 103.47 Valentinianorum 85.26

de Deo quid docuerint doctores Eccleſiæ hoc ſeculo 39.30

dij gentium à diabolo conficti 247.6

de Deorum duplici genere commentū Valentini à Clemente refutatū 91.60

de Dijs diuerſis Valentini hypotheſin quomodo deſtruat Irenæus 91.41

diabolus

diabolus mirus rhetor in perſecutione Eccleſiæ 11.44 quando cœperit 56.40
diaboli odium aduerſus Chriſtum & Eccleſiam eius 10.19
de Diabolo errores patrũ 56.40
de Diabolorum conuerſione quid tradat Clemẽs 57.12
diateſſaron, Euangelium Encratitarum 101.34
Διατρίβαι Iuſtini 133.53
dies Dominicus an primus in mundo creatus 160.59
dies Dominicus in quo Paſcha celebrandum, quibus benedictionib. ſanctificatus 161.41
dies natalis Domini quando celebratus 119.46
Diodinus 125.56
Dionis de miraculo pluuiæ ſententia 239.60
Dionyſius Alexandrinus de Apocalypſi Ioannis 70.51
Dionyſius Corinthius impugnator hæreſis Marcionis 98.33 & 136.25 eiuſdem de bonis Eccleſiaſticis narratio 132.8 encomium de Romanis 199.41 eius epiſtolæ cur catholicæ uocatæ ab Euſebio 200.7 epiſtola ad Athenienſes 136.3 ad Pinytum 64.56 uita 198.40 ſcripta. ibid.52
Dios epiſcopus Hieroſolymitanus 164.35
direptiones, Chriſtianorũ cruciatus 21.29 & 25.12
diſciplina Chriſtianorum 122.20
de Diuinitate Chriſti 40.26
Diuorum inuocatio hoc ſeculo nondum recepta 50.45
Docitæ hæretici à Clemẽte confutati 193.56
doctores eccleſiæ tempore Irenæi 218.6
doctorum eccleſiæ uitæ 163.40
doctrinæ Chriſtianæ compendiũ ex Irenæo 39.13
de Doctrinæ Euangelicæ antiquitate præclarum Ignatij dictum 45.40
doctrinæ huius ſecundi ſeculi inclinatio 55.44 corruptelæ & næui in epiſtolis decretalibus 149.14
doctorum Chriſtianorum pugnæ contra Ethniciſmum 246.28
Dolychianus epiſcopus Hieroſolymitanus 164.27
Domicilla Serapia martyr ſub Traiano 12.33 eiuſdem hiſtoria, & uita 230.50
dominici dies cur feſtiui fuerint 115.45
Domitiani edicta à Nerua Imperatore caſſata 10.38
domus aureæ à Nerone cõſtructæ conflagratio, cuius rei pœna 37.14

E

ECcleſia quid 50.59 eius firmamentum & columna 51.6 ubi fuerit uera. ibid.18 ad quos populos propagata ſub Hadriano 6.43 quid offerre Deo ſoleat 49.52
eccleſiæ Chriſti locus 1.44 & 6.5 gubernatio 124.40 per totum orbem incrementa, ſub Cõmodo Imperatore 24.8
eccleſiæ locus per Aſiã 2.26 per Africam 4.11 per Europam 5.9 ſtatus ſub Traiano 10.49
eccleſiæ ueræ & hypocriticæ diſcrimen 109.22
eccleſiæ quæ Halcyonia conceſſa ſub Hadriano 17.24
eccleſiam ſibi commiſſam quomodo gubernarit Polycarpus 173.45
de Eccleſia quid docuerit Ignatius 166.54
eccleſiæ aliæ cum ſuis epiſcopis quando uni alicui, eiusq; epiſcopo ſubijci cœptæ 136.54
eccleſiarum conſociatio 134.50 par poteſtas. ibi.61
eccleſiarum, ubi Apoſtoli docuerant, authoritas 136.50
Egeſippus 38.8 hæreſis Valentinianæ impugnator 91.32 quãdo Romam uenerit 153.35
Elæa urbs Aſiæ terræmotu ſubuerſa 37.20
in Electione miniſtrorum qui ritus ſoliti 118.18
Eleutherius ab Anthia Aniceto traditus ut erudiretur 133.42 quomodo Romanæ Eccleſiæ primatum arrogarit 241.53 quo ordine ad gradus Eccleſiaſticos peruenerit 126.6 martyr ſub Hadriano cum Anthia matre 16.12
Eleutherius Romanus epiſcopus 8.49 eius uita 214.34 cõſtitutio 131.50
Eleutherij Illyrici epiſcopi uita 200.32
Elpiſti uita 181.43
Eluanus Britannus 8.50
Encratitarũ hæreſis 100.37 quando cœperit. ibi.37
de Enoch, fanatica opinio Irenæi 56.56
Epheſi eccleſia qualis 3.23
Ephrem Hieroſolymitanus epiſcopus 163.54
Ephrem Syrus 102.61
Ephroſyna martyr 231.21
Epiphanij locus de morte Hadriani 36.24
Epiphanes Carpocratis F. 77.14 & 84.7 eius uita 224.20
de Epiſcopi ordinatione decretũ Anacleti 140.4
Epiſcopo ſacrificãte quod officium præſcribant epiſtolæ decretales diaconis 147.1
epiſcopum concionantem à ſeptem diaconis cuſtodiendum, quis ſtatuerit 117.1
epiſcopi Romani dominiũ nullum hoc ſeculo in alias totius orbis Eccleſias 137.40
Epiſcoporum aliorum ſcripta, præter Apoſtolos lecta in publicis Chriſtianorum congreſsib. 116.20
epiſcoporum gradus non diſtincti tempore Apoſtolorum 126.33
epiſcoporum gradus ſecũdum Anacleti conſtitutionem 139.29 maioritas ſuper principes, myſterij iniquitatis fundamentum 148.13 de gradibus ipſorum, quæ Petro afficta ſint 146.20
epiſcoporum munus 127.53 ſcholæ 133.38 uitæ 163.40
epiſcopis inobediẽtes, infamiæ nota puniendi, cuius decreto 146.45
epiſcopos non eſſe arguendos, quibus argumentis probent Epiſtolæ decretales 148.22
epiſtola Plinij Secundi ad Traianum de innocentia Chriſtianorum 13.50 item Traiani ad Pliniũ 14.49
de Epiſtola ad Hebræos, ueterum iudicia 71.2
de Epiſtola Polycarpi ad Philippenſes, iudicium 173.57
Epiſtolæ decretales ſeu pontificum 143.10
Epiſtolæ Eccleſiarũ ad alias quõ ſcriptæ 136.29
de Epiſtolis Ignatij iudicium 165.34 quãdo ſint Græcè impreſſæ 166.16
epiſtolæ martyrum Galliæ exemplum 24.44
in Equuleo ad quintũ punctũ incluſiões, Chriſtianorũ cruciatus 21.31 & 27.31
Eraſmus Roterodamus 221.7
Eremitarum uita an hoc ſeculo in uſu fuerit 124.22
Ermagoræ uita 215.45
Eros epiſcopus Antiochenus 169.48
errorum perpetui fontes qui 74.33
ethniciſmus materia hæreſeon 74.23
ethnicorum crudelitas in Chriſtianos 30.50 feſta à Valentinianis celebrata 89.4 ſcholę quoq; ſeruatæ hoc ſęculo 134.35
ab Ethnicorũ ſuperſtitionibus ſibi cauiſſe Chriſtianos 124.1
Euæ Euangelium, liber Gnoſticorum 80.5
Euangelium Diateſſaron dictum, à Tatiano conglutinatum 101.34
euangelium quid habeat præcipuum 45.36
euangelium ſecũdum Aegyptios 69.39 ſecundum Syros, liber apocryphus 69.19
de Euangelio locus quomodo hoc ſeculo illuſtratus 45.20
de Euangeliorum ordine Clementis Alexandrini locus 191.28
Euangeliſtæ apud Euſebiũ 7.17 qui dicti 127.1
Euariſtus Romæ doctor 5.61 quoto Traiani anno ad ſupplicium tractus 12.28
Euariſti conſtitutio 131.35 ne plebis accuſatio in Epiſcopum reciperetur 11.36 & 131.35 decretum de nuptijs 121.54 de primatu eccleſiæ Romano & alijs rebus 140.20 uita 209.1
de Euchariſtia quomodo ſenſerint doctores huius ſeculi 48.21 de ipſius applicatione quid dicat Clemens 49.16
euchariſticæ preces Chriſtianorum 118.2
Euentij uita 215.28
Eugenius epiſcopus Toleti in Hiſpanijs 222.52
Eumenes epiſcopus Alexandrinus 186.58
Euodius primus à Petro Ale-

Digitized by Google

Alexandriæ epiſcopus 165.26
Euphrates, Romani imperij finis 248.12
Euplus 168.41
Europæ eccleſiæ 5.9 qui in ea doctores claruerint hoc ſeculo 58.10 & 196.30
Euſebius martyr ſub Commodo 237.3
Euſebius uir apoſtolicus 127.6
Euſebij bibliotheca & authoritas 151.13 locus de Alexandro 1 Romano epiſcopo 211.2 narratio de Apocalypſi Ioannis 70.12 de libro Hermetis, Paſtore dicto 72.15
Euſtachius martyr ſub Hadriano cum uxore & liberis 16.9 eius hiſtoria & uita 231.26
Euſtochius quomodo exceptus ab Hadriano 16.5
Euthice martyr 231.21
excommunicandi ritus 112.55
excommunicationis uſus 128.58
exequiarum nulla uſquam mentio 122.1
exomologeſis 112.60
Exorciſtæ 110.60

F

Fauſtina Antonini Pij uxor diuinis honoribus culta 245.57
Fauſtina martyr ſub Hadriano 16.11
Fauſtinus Brixiæ epiſcopus 6.4
Fælicitas cum ſeptem filijs ſub Antonino Pio morti tradita 18.18 eius martyrium 235.8
Felix martyr 235.10
feſta Chriſtianorum 118.32
fides quid, ſecundum Clementem 46.33. inde. orationis ſpecies 50.37
fidem ad lectionem ſcripturarum adferendam eſſe, non iudicium rationis 38.29
de Fide & ſalute, Gnoſticorum hypotheſis 76.50
de Fide quæ inepta doctrina ſit in Epiſtolis decretalibus 149.40
fide remiſsionem peccatorum & iuſticiam coram Deo apprehendi oportere 46.22
filiæ Philippi propheteſſæ noui Teſtamenti 127.9
filius Dei Verbum appellatus ab huius ſeculi doctoribusquibuſdã 40.35
Flauianus 125.56
Florinus & Blaſtus hæretici 106.58 eorum dogmata 107 inde. à presbyterio reiecti 129.5 & 130.53
Florini hæretici uita 226.10
fluminum exundationibus à ſanguine Chriſtianorum ceſſare coacti Ethnici ſub Antonino Vero 23.60
fluuiorum defectio 241.6
Focas Ponti epiſcopus 3.53
in Foro quid agi ſolitum fuerit cum martyribus 25.14
fortitudinis exemplum ab Alexandro 1 exhibitum 211.34
Freculphus hiſtoriographus 11.23
Frontonis oratoris diſcipulus Melito 179.36
Fugatius in Angliam cur miſſus 8.53
fulminatrix pluuia quæ dicta 22.56

G

Gaianus epiſcopus Hieroſolymitanus 164.25
Galfridus Cardinalis 9.24
Galilæi, Iudæorum ſecta 244.48
Galinæ Amaſtrianorum epiſcopi uita 181.50
Galliæ martyrum epiſtola 24.44
Galliæ Valentinianorum hæreſi pollutæ 90.51
Gallicæ eccleſiæ 6.6
Galli quo die certo paſcha celebrauerint 118.56
Gallorum commendationes pro Irenæo ad Eleutherium Romanum epiſcopum 218.61
Gallicana ſynodus quando & cur collecta 162.37 quid in ea decretum. ibid.
Gallicanarũ eccleſiarum ritus circa adminiſtrationẽ clauiũ 112.12 circa cœnam Domini 113.41
Gallicani doctores 216.20
Gangerici uita 221.49
Geniſtæ Iudæorum ſecta 244.47
in Gentiles quomodo ſint graſſati Iudęi ſub Traiano 241.12
gentiles ubi refutet Clemens Alexandrinus 194.1
gentiliſmus à quibus doctoribus Eccleſiæ impugnatus 246.36
gentiliſmus quouſq; proceſſerit hoc ſeculo 244.57
Genuã urbem quis Chriſto lucrifecerit 6.2
Germaniæ eccleſias quo præconio ornet Irenæus 5.54
Germanici generoſus animus in martyrio 31.50
Germanio epiſcopus Hieroſolymitanus 164.28
Getulij martyris hiſtoria 233.6
Getulia regio Africæ 4.18 ad fidem conuerſi eius incolæ. ibid.
Gildas Albanius 8.29
Gnoſiorum eccleſia celebris 196.5
Gnoſtici unde dicti 61.33 duplices. ibid. cur turpem profeſsionem ſibi elegerint 75.10 quorum maiorum cauſa, dum ſe Chriſtianos uocant 84.28 à Clemente refutati 193.46
Gnoſticorum errorum cõfutationes ex ſcriptis Doctorũ eiuſdem ſeculi 80.38
Gnoſticorum hæreſis quãdo exorta 74.45 ſententiæ dogmaticæ ſeu hypotheſes 75.16 nomẽ & ſecta 79.34 libri 80.1 hæreſis quib. in locis graſſata ſit. ibid.12
Gnoſticos quæ cauſa impulerit in hæreſin 85.11 quos fingat in eccleſia eſſe Clemens 194.47
Gordius epiſcopus Hieroſolymitanus 64.28
Gortynæ eccleſia 5.4 & 196.5
Gradus & dignitates in ordinandis epiſcopis Romanis 118.27 (244.48
Græcanici, Iudæorũ ſecta
Græciæ eccleſiæ 5.13
à Græcis primùm plantatam eſſe Britanicã eccleſiam 9.14 (20
Gratus Aſiæ procõſul 103.
Gubernatiõis eccleſiæ duplex forma 124.55 ratio 127.50 regulæ & decreta, ex Anacleto 139.36

H

Hadriani crudelitas in Chriſtianos Athenienſes 16.39 animus quando mitior factus in eoſdem. ibid. eius epiſtola ad Minutium Fundanum Aſiæ minoris proconſulem pro Chriſtianis 17.9 laus in politica gubernatione 15.40 hoſtilis & tyrannicus animus in Chriſtũ & eccleſiã eius. ibid. 47
Hadriani uictoria de Iudæis 243.23 miſerabilis exitus 35.57
ſub Hadriano quæ fuerint hæreſes 74.42 qui terræmotus exorti 241.27 martyres 231.25
Hæreſes quare hoc tempore latius graſſari cœperint 73.60 ex quibus potiſsimùm fontibus productæ ſint 74.10 qui eas ſeminauerint ſub Commodo 24.26 & 103.1 ſub Hadriano 74.42 ſub Antoninis 84.50
Hæreſes ex Scriptura oriri, ideo Scripturam non eſſe ueram, obiectio refellitur 107.50
Hæretici excommunicati 129.11 qui à Clemente Alexandrino refutati 193.46
ab Hæreticorum impietatibus ſibi cauiſſe Chriſtianos 124.2 eorundem ſcopus unus & idem 74.37 ſtudium commune 107.26 martyres 238.1
de Hæreticorũ ſophiſmatibus quid dicat Irenæus 81.13
Hæreticorum uitæ 223.36
Hęreticos quoq; ſuas ſcholas habuiſſe 134.43
Halcyonia eccleſię Dei cõceſſa ſub Hadriano 17.24
ad Hebręos epiſtola à quo ſcripta, dubiũ 71.2 Pauli eã eſſe ait Clemẽs 191.10
ad Hebræos Euangeliũ, liber apocryphus 69.10
Hegeſippi uita 176.42 iter Romam uerſus. ibid.56 libri de excidio Hieroſolymorum 177.50
Heliades dux, martyr ſub Hadriano 16.19
Heracleon Valentini & Marci ſucceſſor 90.60 eius exiſtimatio maximè in ſchola Valentini 90.33 uita 225.32
de Heracleonitis hęreticis quid dicat Auguſtinus 91.4
Heraclitus 60.18 eius uita 185.45
Hercules Deus 246.9
Hermes præfectus Romæ ad fidem cũ tota domo cõuerſus 7.51 cũ tota familia in furno crematus 15.58
Hermes quando floruerit 213.20
de Hermetis libro, qui Viſio & Paſtor dicitur, iudicium 72.12
Hermogenes Marcionis ſucceſſor, & eius dogma 99.58

Hermophilus hæreticus 228.53

Herodes Irenarchus 32.55

Herõ antiſtes Antiochenæ eccleſiæ 3.13 & 169.43

Heſiodi mentio apud Irenæum 217.55

in Hiberis quis eccleſiam fuiſſe dicat 6.22

Hierapolis eccleſia 3.41

Hieronymus quanti fecerit Pantænum 189.15

apud Hieronymum nullá fieri mentionem epiſtolarũ decretaliũ 151.26

Hieroſolyma quot habuerit epiſcopos uſq; ad ultimam quaſi cladem ſub Hadriano 163.60

Hieroſolymæ eccleſia 2.28 nomen mutatum 2.39 & 243.36

Hieroſolymam cur ſubinde decreſcere oportuerit iudicio Dei 3.3

Higyni Romani epiſcopi uita 212. 44 conſtitutio 131.45 decretum de patrinis in baptiſmo 111.37

Higynus quib. uerbis tribuat primatum eccleſiæ Romanæ 141.10

Hiſpaniæ eccleſiæ 6.20

Homeri mentio apud Irenæum 217.55

homo nõ perfectus à Deo conditus, Irenæi ſentẽtia 57.23 quomodo & ad quid conditus 43.15.37

hominis cur miſertus Deus poſt lapſum 56.45

hominis lapſus 43.41 eius partem dimidiam eſſe Dei, & dimidiam diaboli, qui hæretici dixerint 102.56

hominem ab angelis factum eſſe, error Saturnini ab Irenæo refutatus 82.10

de Homine, hypotheſis Gnoſticorum 76.25 Valentinianorum 87.25

de Homine quid doceat Theophilus Antiochenus 170.55 eius error 171.14

de Homine uariæ ueterũ opiniones à ſacra Scriptura diſſentientes 57.20

homines cur Deo temporibus Noah fructificare non potuerint, inconueniens Irenæi opinio 56.60 duplices initiò conditi, ſecundum Saturninum 76.37

de Hominum in angelos metamorphoſi, Clemẽtis opinio 67.4

hominum obrutorum clamor quantus 241.9

hominum quos tres ordines finxerint Valẽtiniani 87.61 natura eos ſaluos eſſe, Valentini aſſertio. ibid.47 refellitur 82.32

Honeſiphorus 168.41

horæ quæ orationi deſtinatæ à nonnullis 117.53

hordeum ubi in arborum culminibus natum 241.43

ad Hoſpites fratres miſſa Euchariſtia apud Romanos 114.13

de Humanitate Chriſti 40.46

Hyberi à Traiano ſubacti 248.1

Hydroparaſtatæ hæretici 102.30

I

IAcobus frater Domini, quomodo à Clemente Romano uocatus 146.35

de Iacobi epiſtola dubitatũ, an ſit authentica 68.45 iudicium de eadem 71.38

Ianuarius martyr 235.10

idola colẽtium ritus 246.17

Ieiunium quadrageſimale à quo inſtitutum 131.44

de Ieiunio quid Clemens ſenſerit 53.55

ieiunia quæ Paſchalia dicta 120.32

ieiuniorum finis 120.35 de eorum diuerſitate. ibid. 42

ieiuniorum leges à Montano introductæ 105.6 ritus 120.25

Ignatius Antiochenæ eccleſiæ antiſtes 3.11 Antiochenis ereptus à Traiano 12.52 & 36.21 & 38.5 quomodo ex uinculis propagauerit eccleſiam Dei 7.27

Ignatij uita 165.1 ad ſymbolum Apoſtolicũ alluſio 38.53 de Deo ſententia 39.39 de coniugio ſacerdotum 53.13 de martyrio nimis magnificæ ſentẽtiæ 64.27

Ignatij doctrina 166.18 epiſtolæ ubi confutent errores Gnoſticorum 80.47 locus de effectu cœnæ Dominicæ 49.23 de crebro uſu eiuſdem. ibid.40 de Humanitate Chriſti 40.52 de paſsione Chriſti 41.48 de iuſtificatione 45.54 de lapſis recipiendis 47.16

Ignatij næui ex epiſtolis ſuis deprehenſi 167.2 martyrij occaſio. ibid. 44. inde laudes 168.14 oſſa ſolidiora, Roma Antiochiam delata 122.5 præclara ſententia de antiquitate doctrinæ Euangelicæ 45.40 ſcripta & epiſtolæ, & de ijſdẽ iudicium 165.34 ſententia de Spiritu S. 42.5 teſtimoniũ de libris Prophetarum & Apoſtolorum 69.52 quod utraq; ſpecies cœnæ Domini laicis præbenda ſit 49.1

Illyrici doctores 200.25

in Illyrico, hoc ſecundo ſeculo fuiſſe quoq; Eccleſiam Dei 5.40

de Imagine Dei, periculoſa Irenæi locutio 57.39

de Imaginibus, Clemẽtis ſententiæ 54.24 hypotheſis Gnoſticorũ 79.7

de Immortalitate & reſurrectione, Valentinianorum hypotheſis 89.10

Imperatoris ex terræmotu Antiocheno mirabilis conſeruatio 241.13

Imperatorum ſtatuis thure & uino nolle ſacrificare, crimen læſæ maieſtatis apud ethnicos 11.54

inclamationes Chriſtianorum cruciatus 25.11

incommoda quæ ſint ſecuta controuerſiam de Paſchate 156.59

Indorum legatio ad Demetrium Alexandrinũ pro pio & erudito doctore Euangelij 9.43

Indis Euangelium à Bartholomæo prædicatum 4.5

infans ex quo ſanguinem expreſſerint Montaniſtæ, in quanto honore habeatur 105.27

infantes hoc ſeculo à baptiſmo non remoti 48.17

infantes affici bonis baptiſmi propter fidem eos adferentium ad baptiſmum, falſa opinio 6.31

de Inferorum conuerſione errores Clemẽtis 65.42

Innocentij locus de propagatione Eccleſiarum per Romanos facta, refellitur 9.31

inquiſitionis forma de Chriſtianis ſub Antonino Pio 18.45

inſectorum nocentiũ gregibus à ſanguine Chriſtianorum ceſſare coacti ethnici ſub Antonino Vero 23.60

inſidiæ domi foriſq;, cruciatuum genus ſub Antonino Vero 22.27

inſularum magni maris Eccleſiæ 4.59

inuocatio diuorum hoc ſeculo nondum recepta 50.45

de Inuocatione Dei quid docuerint huius ſeculi patres 50.33

de Inuocatione ſanctorum 63.40

Ioãnes an & ubi de millenario poſt reſurrectionem agat 66.54 idem communis epiſcopus & doctor Aſiæ uſque ad Traiani tempora 3.30 & 38.4 quando mortuus 173.38 quando ad ſuos Epheſios ex Patmo reuerſus 10.42 quòd conſcripſerit Euangelium ſuum 68.21 quomodo poſt reſtitutionem ſuam ſub Traiano propagauerit Eccleſiam 7.33

Ioannis duæ poſteriores epiſtolæ an authenticæ 68.46

Ioanni primatus non adſcriptus in Aſia 137.20

Ioannes Hieroſolymitanus epiſcopus 163.51

Iobita martyr ſub Hadriano 16.13

Ioſeph Hieroſolymitanus epiſcopus 165.53

Ioſephum Arimathienſem in Britannia propagaſſe Eccleſiam 8.16

Ioſua duplex Moſes, ſecundum Clementem 195.2

Iouij presbyteri Athenienſis uita 198.22

Irenæus 38.10 & 136.26 à quo & unde præſul Lugdunenſis dictus 139.51 acerrimus impugnator hæreticorum dogmatum 81.7 ad Phryges miſſus 135.45 auditor Polycarpi 133.45 in Aſiam miſſus à Gallicana eccleſia 228.41 in dicendo ſæpe negligens & improprius 113.23 quàm ualidiſsimè aduerſus hæreſin Valentini depugnaſſe dicitur 91.40 quod compendium doctrinæ Chriſtianæ tradat 39.13 ubi confutet errores

Marcio-

Marcionis 98.45
Irenæi corrupta ſententia de primatu eccleſiæ Romanæ 64.12 de diuinitate Chriſti locus 40.30 de Deo ſententia 40.1 de homine inconcinnæ opiniones 57.22 de Ignatio teſtimoniū 169.2 de Papia 172.31 de Polycarpo 173.51 & 174.43 de ſua oratione iudicium 221.20 doctrinæ forma. ibid. opiniones incommodæ ſeu ſtipulæ. ibid.43 functiones 218.10 incommodæ opiniones de diabolo 56.40 literæ de Paſchate aduerſus Victorem 156.10 locus de cauſa efficiente iuſtificationis 46.1 de materiali. ibid. de fide iuſtificante 46.29 de Eccleſia Epheſina 3.27 de effectu cœnę Dominicæ 49.31 de homine ante lapſum 43.20
Irenæi Lugdunenſis epiſcopi uita 216.58 iuuentus 217.8 monumenta, ſui libri 220.36 narratio de ſucceſsionibus epiſcoporum Romanorum 209.16 præconium de Germanię eccleſijs 5.54 pugnę aduerſus errores Tatiani 101.58 ſententia de loco animarum poſt corporum interitum 54.54 de ſacra Scriptura 38.24 teſtimonium de Apocalypſi Ioannis 70.31 diſputatio de libero arbitrio 58.49
Iſidori hæretici uita 223.58
in Itinere quomodo ſe gerere ſoliti fuerint Chriſtiani 123.13
Iudas Hieroſolymitanus epiſcopus 163.55
Iudas propheta noui Teſtamenti 127.9
Iudas quo die pactus ſit cū pontificibus de prodēdo Chriſto 162.12
Iudæ epiſtola an authentica 68.45 de eadem iudicium 71.38 & 72.1
Iudę ſcriptoris eccleſiaſtici uita & libri 186.20
Iudæi cuiuſdam mirabilis in baptiſatione hiſtoria 109.60
Iudæorū bellum cum Romanis ſub Hadriano, eiuſq; occaſio 241.57
Iudęorum calamitates ſub Traiano unde uehementius inualuerint 241.10
Iudæorum promptitudo ad comburendum Polycarpum 33.61
à Iudęorum ſuperſtitionibus abſtinuiſſe Chriſtianos 124.1
Iudæos quanta ſeueritate expulerit Hieroſolyma Hadrianus 2.36
à Iudæis diſcedendum in celebratione Paſchatis 153.42
de Iudaico ſtatu quid ſenſerit Marcion 97.60
iudaiſmi hoc ſeculo recepti ſumma 244.20
ex Iudaiſmo cur aliquot hæreſes natæ 74.12
iudices proprij cuiuſq; prouinciæ 139.38
de Iudicio extremo doctorum huius ſeculi ſententiæ 55.32
Iulianus 106.3 & 127.22
Iulius Debelti ciuitatis Thraciæ epiſcopus 5.39
Iulianus ab Apamia 183.14
Iulianus Chaldæus quid in caſtris Marci Antonini effecerit 239.56
Iulianus epiſcopus Alexandrinus 187.14
Iulianus 1 epiſcopus Hieroſolymitanus 164.24.11 164.25
Iulij Senatoris conuerſio & martyrium 237.27
Iupiter Deus cultus 246.9
Iouis Capitolini ædes fulmine incenſæ 241.49
Iouis Olympij templum Athenis 245.52
iuſtificationis cauſa efficiens 45.51 formalis & materialis 46.7.14 doctrina obſcurata, & negligenter tradita hoc ſeculo 60.3 etiam corrupta in epiſtolis decretalibus 149.37
de Iuſtificatione quid patres huius ſeculi docuerint 45.45
Iuſtinus 38.10 acerrimus Chriſtianorum defenſor 203.7 quomodo cōfutet errores & blaſphemiam Carpocratis 80.58 quo dicendi genere uſus 206.29 quomodo de Chriſto loquatur 41.12.19 quam mortis cauſam expertus 208.2 Romæ ſub Antonino Vero interfectus 21.22 & 208.38
Iuſtini philoſophi Chriſtiani apologiæ pro Chriſtiāis ad Antoninū Pium 18.59 ad ſymboli Apoſtolici aliquot partes alluſio 39.7 craſſum ſomnium de millenario poſt reſurrectionē beatorū 66.14 narratio de ritu Romanæ eccleſiæ circa cœnam Domini 113.45 locus de angelis 42.52 de lapſu hominis 43.55 de peccato originis 44.33 teſtimonium de Apocalypſi Ioannis 70.28 locus de appellatione Euchariſtiæ 113.12 de crudelitate Antonini Pij in Chriſtianos 18.40
Iuſtini rationes, quibus ethnicismum oppugnat 246.47 ſententiæ de Deo 39.49. de diuinitate Chriſti 40.28 de effectu cœnę Dominicę 49.28 de ſacrificio Chriſtianorū. ib.55 de forma baptiſmatis ſimplici, narrationes 110.34 ſententia de iudicio extremo 55.37 de Lege 44.44 & 45.6 de Euangelio 45.28 de iuſtificatione 45.60 & 46.24 locus de martyrio 51.49 de regeneratiōe 47.47 de cœnę Domini materia 48.27
Iuſtini libri & ſcripta 204.32 quæ'nam extent hodie 205.58
ex Iuſtini libris quæ citet Irenæus de Marcione 206.12
Iuſtini næui & errores 207.25 præclara uox de incrementis eccleſiæ in perſecutionib. 19.45 uita 200.56 ſtudia 201.10 apud Iuſtinum nullam fieri mentionem primatus Romanæ eccleſiæ 138.3
iuſticiæ definitio ab Epiphane Carpocratis F. conficta 77.14
Iuſtus, aliàs Iuſtinus, Alexandrinus epiſcopus 4.25 & 186.54
Iuſtus doctor in Africa 38.8 doctor Viennæ in Gallijs 6.17
Iuſtus & Paſtor fratres, martyres ſub Hadriano 16.16 & 232.53
Iuſtus martyr in ciuitate Compluto 6.22
Iuſtus, tertius Hieroſolymitanus epiſcopus 163.46
Iuſtus, undecimus Hieroſolymę epiſcopus 163.53

K

KAltheiſen monachi cuiuſdam iudicium de Epiſtolis decretalib. huius ſecundi ſeculi 151.43

L

LAcedæmone eccleſia Chriſti 5.24
Laicorum accuſationem in epiſcopos audiri uetat Anacletus 140.9
Laicorum & Clericorum diſtinctio, inſigne myſterij iniquitatis 148.10
laminarum candentium applicationes, Chriſtianorum cruciatus 21.30
laminis æneis ignitis quis combuſtus 26.54
lapidationes, Chriſtianorū cruciatus 21.29 & 25.12
de Lapſu hominis, doctrina patrum huius temporis 43.41
Lapſi pœnitentiam agentes publicè coram eccleſia recepti 128.54 ſi ad Eccleſiam redeant, recipiendi 47.14
Latiſſæ martyres hoc ſeculo ſecundo inuenti 5.36
Laureaci in Norico eccleſiæ Dei 5.46
lectorum ruentium fragor quantus 241.8
leones ubi ſe ſponte capiēdos præbuerint 241.45
Leonilla Licinij uxor baptiſata 8.6
Lex cur non poſſit iuſticiam & ſalutē æternam corā Deo tribuere 45.12
lex moralis nō penitus abrogata Chriſtianis 44.58
legi poſſe ſatisfieri humanis uiribus, quorūdam doctorum huius ſeculi opinio 59.44
de Lege hypotheſis Tatiani 100.52 incommodæ opiniones doctorum huius ſeculi 59.37 Marcioniſtarum hypotheſis 65.30
de Lege Moſaica quid docuerint huius ſeculi doctores 44.41
de Libero arbitrio ueterū opiniones periculoſæ 58.30
libri Apocryphi qui 69.3
libri Iuſtini, & iudicium de iiſdem 204.32
quos Libros ſacræ ſcripturæ pro ueris aut apocryphis eccleſia huius ſeculi habuerit 67.12
de Libris prophetarum & Apoſtolorum, ueterum ſententiæ 69.50
de Libris, quos canonicos eſſe dubitatum & diſputatum eſt 68.40
libertatis Chriſtianæ doctrina corrupta in Epiſtolis decretalib. 150.19
de Libertate in rebus medijs 53.48
de Libertate, ſeu potius licentia uitæ, Gnoſticorum

nu rum

rum hypotheſis 78.4
libido pro lege habita, apud Gnoſticos 76.61
Licinius præfectus 8.1 cũ quot optimatibus ad fidem conuerſus, & baptiſatus à Taurino. ibid.7
de Literis Græcis Valentinianorũ hypotheſis 90.2
de λόγῳ quam periculoſa loquatur Theophilus Antiochenus 171.10
Lucanus, qui & Lucianus, Marcionis ſucceſſor 99.56 eius uita 226.6
Lucas Euangeliſta 68.19 ipſius Euangeliũ à Marcione acceptum 97.19
Lucas Iudęorũ dux 242.44
Luciani uita 222.30
Lucius Angliæ rex quomodo erga religionẽ Chriſtianam fuerit affectus 8.22 inde. eiuſdem legatio ad Romanum epiſcopum 8.49
Lucius Quintus contra Iudæos miſſus 242.50
Lucij ſub Antonino Pio martyris hiſtoria 233.54 inde
lues quando in Arabia 241.43
Lugdunum Galliæ ciuitas 218.11
Lugduni Eccleſia 6.13
Lugduni ſæuijſſe perſecutionẽ ſub Antonino Vero 20.61
Lugdunenſium martyrum epiſtola 24.46
luna plena creata in mundo 161.22
Lupus Aegypti præſes bello petitus à Iudæis 242.35
Lybia quantum à Iudæis uaſtata 242.28
In Lybiam Coloniæ deductæ ab Hadriano 248.14
Lycius martyr ſub Antonino Pio apud Alexãdriã Aegypti 18.24

M

De Magia, hypotheſis Gnoſticorũ 79.21 Marcioniſtarum 89.47
Magiſtratibus obedientia illicita non præſtãda 53.30
de Magiſtratu quid ſenſerint huius ſeculi doctores 53.19
Magiſtratus ad quid dentur à Deo 53.24
Magiſtratibus quatenus ſubiecti Chriſtiani 122.60
Magneſiæ ad Mæandrum eccleſia 3.38
mala in Chriſtianos iacta ſub Antonino Pio 18.5
mala tantum opinione eſſe talia, error refutatur 82.23
Mamertinus urbis præfectus ſub Traiano 11.20
manuum duarum in cruce extenſio quid ſignificet 51.9
Marcellina Gnoſticæ hæreſis ſeminatrix Romæ ſub Aniceto 79.18
Marcia Cõmodi concubina Chriſtianis fauet 24.7
Marcij Turbinis bellum & uictoriæ contra Iudæos 242.44
Marcion qua occaſione in hæreſin delapſus 93.36 quas ſcripturas acceperit. 97.19 os diaboli dictus ab Irenæo 95.43 primogenitus diaboli dictus à Polycarpo 98.24
Marcionis error de Deo ab Irenæo refutatus 98.43 eius ſucceſſores 99.46 uita 225.50
Marcionitæ à Clemente confutati 193.51
Marconiſtarum hæreſis 93.20 à quib. & quomodo confutata 98.23 martyres 98.16
Marcomannicum bellum ſub Antonino Vero, pluuia clarum 22.57
Marcus epiſcopus Alexandrinus 187.1
Marcus quãdo Euangeliũ conſcripſerit 68.17 eiuſdem cauſa, ſecundum Clementem 191.32
Marcus XVII Hieroſolymitanus epiſcopus 164.6.19
Marcus hæreticus diaconi cuiuſdam uxorem abduxit 90.45 Antichriſti præcurſor 89.40 duos deos fecit 85.35 eius uita 225.9
Marci & Valentini ſocij & ſucceſſores 90.56 quos ritus in baptiſando uſurpauerint 88.14
Marci ſomnium de Chriſto 86.36
Marcus martyr 233.50
Maria ancilla Teſtulli, martyr 235.50
Marmarica regio Africæ 4.18
Martialis martyr 235.11
Martiani uita 216.7
martyriũ pro Chriſto non ſubeundum, cur dixerit Baſilides 77.59
de Martyrio quomõ ſenſerint huius ſeculi doctores 51.42 (105.39
martyria Cataphrygum martyres an à Chriſtianis culti 50.55
martyres decem lapſi 25.47
martyres ſub Traiano 230.35 ſub Hadriano 231.15 ſub Antonino Pio 233.53 ſub Commodo 237.1
martyrum corpora non ſepeliri permiſſa 31.12 in fauillam redacta, & in Rhodanum ſparſa 31.19
martyrum Galliæ epiſtola 24.44
martyrum decem millia in Armenia ſub Hadriano interfecta 16.17
de Martyribus, caput duodecimum 230.7
Maſſiliæ littora à Polycarpo uiſitata 8.9
matrimonij definitio ex Clemente 52.36
matrimonium contrahendi poteſtas liberrima omnibus 52.26
matrimoniales cauſæ in ſynodis priuatis tractatæ 131.9
Matthæi Euangelium Hebraicè ex India Alexandriam à Pantæno deportatum 9.54 & 133.19 quando ſcriptum 68.14
Matthias Hieroſolymitanus epiſcopus 163.52
Maturus martyr ſub Antonino Vero 21.10 & 26.17 eius horrenda tormenta 28.42 (4.36
Mauri ad fidem conuerſi
Mauritania regio Africæ 4.18
Maximilla prophetiſſa Mõtani 103.31 eiuſdem hæreſis quando & ubi extiterit 24.29 uaticinia unde 158.34 uaticinium de bellis falſum 106.11 uita 227.48
Maximus epiſcopus Hieroſolymitanus 164.24 alter. ibid.27
Maximini Antiocheni epiſcopi uita 171.30
Maximi, aliàs Maximini, uita 185.51
Medis Euangelium à Thoma prædicatum 3.4
Melito eccleſiæ antiſtes Sardis 3.37 & 38.7 & 136.23 quãdo floruerit 153.15
Melitonis Sardẽſis epiſcopi Apologiæ Antonino Vero pro Chriſtianis exhibitæ, particula narratur 20.36 & 22.1 inde. teſtimonium de Antonino Pio, eiusq; edicto ꝑ Chriſtianis 19.37 uita 179.31 merita in Eccleſiam. ibi. Apologia pro Chriſtianis. ibid.54 epiſtola de receptis ſua ætate libris ueteris Teſtamenti 67.44 eius librorum nomina 180.50
mendicitatis nulla exempla hoc ſeculo 113.35
Mercurij diei ieiuniũ obſeruatum 121.3
Meriſtæ Iudæorum ſecta 244.48
Meſſanæ Siciliæ ciuitatis eccleſia 5.7
Meſopotamia à Traiano in prouinciã redacta 248.5
Meſopotamia hæreſi Tatiani polluta 101.51
Meſopotamiæ eccleſiæ 3.21
μετεμψύχωσις Pythagorica à Carpocratianis admiſſa 77.38
Metrodorus Marcioniſta martyr ſub Marco Antonino Vero 35.28 & 98.20 & 238.42
Metropolitani 157.28
de Millenario poſt reſurrectionem, craſſum Iuſtini ſomnium 66.16
Miltiades 106.1
Miltiadis ſcriptoris Eccleſiaſtici uita 184.26
in Miniſterio qualis fuerit Polycarpus 173.45
miniſtri Eccleſiæ per ſortem delecti 118.20
miniſtrorum eccleſiæ coniugium etiam hoc ſeculo defenſum 53.3 gradus qui 125.19
Minutius Fundanus Aſiæ minoris proconſul ſub Hadriano 17.2
miraculum pluuiæ à Chriſtianis militibus ſub Antonino Vero impetratæ 239.10 aliud à Narciſſo imperatũ. 164.41 aliud in rogo Polycarpi factũ 34.34
miracula quæ Alexandro tributa 211.18
miraculoſæ res 239.20
Miſſa Græca Chryſoſtomi quid offerat 50.30
de Miſſæ celebratiõe quid ſtatuant epiſtolæ decretales 146.57
Modeſtus impugnator Marcionis 98.36
Modeſti uita 181.33
Moguntiæ eccleſiam Dei fuiſſe hoc ſeculo 5.47
monachi Kaltheiſen iudicium de epiſtolis decretalibus 151.43
monachatus nulla mentio in hoc ſeculo 124.28
monarcharum ingenia 11.31
monaſterium in Alexãdria Aegypti 124.33
monogamiæ adſtipulator Iuſtinus 207.39

Montani

Montani hęretici uita 227.33 doctrinæ occaſio 157.27 hæreſis quando & ubi extiterat 24.29 eius occaſio 103.19
circa Montani, eiuſq; ſociorum hæreſin, quod ſchiſma ortum 158.29
de Montani prophetantis uultu & geſtibus, locus Miltiadis 106.26
Montanū fundamenta Antichriſtianiſmi iecisse 54.44
in Montano quid reprehēderit Apollinaris 151.4
Montaniſtarū hæreſis 103.5 doctrina. ibid.36 à quibus doctoribus confutata 105.60 & inde. de funeſtis ipſorum ceremonijs 105.20 martyrijs. ibid.37
mortuis quoque baptiſma collatum à Marcione 96.10
mortuos à Cataphrygibus baptiſari 104.36
in Moribus ſecundum ſacras literas regendis, Chriſtianorum uehemens ſtudium 122.26
pro Mortuis orare, eleemoſynas dare, & exequias peragere, iubent epiſtolæ decretales 150.6
ex Moſe Philoſophos & Poetas, ſi quid inſigne habeant, ſuffuratos eſſe 247.17
mulieris cuiuſdam diaconi à Marco ſeductæ pœnitentia 112.13
mulierem opus diaboli, qui hæreticus dixerit 101.6
mulieribus à uiris diſcedere, religionis ergo, permittit Mōtanus 104.47
mulieres quas prophetare fecerit Marcus 89.35
mulieres epiſcopos & preſbyteros eſſe apud Pepuzianos 105.32
mundus quando fuerit creatus 161.30 unde cōſtitutus, Valētinianorū ſomnium 87.19
mundi opus Deo indignum eſſe, error Marcioniſtarum ab Irenæo refutatus 98.57 de eiuſdem creatiōe, hypotheſis Gnoſticorum hæreticorum 76.10
mundum ab angelis conditum eſſe, errorem Saturnini quomodo refellat Irenæus 81.54
mundum hunc interiturū eſſe 42.41 quantam eius ætatem colligat Irenæus. ibid.43
de Mundo, Marcionis hypotheſis 95.20
Muſanus Tatiani hæreſis impugnator 102.7 eius uita 181.23
muſcarum uis ſub Traiano 241.23
mutationes imperiorum in hoc ſeculo 247.36
Myrina Aſię urbs terręmotu ſubuerſa 37.20
myſterij iniquitatis fundamenta & inſignia qualia conſpiciantur in epiſtolis decretalib. 148.1

N

NAaſini hæretici 91.13
Narciſſus Hieroſolymitanorum epiſcopus 160.40 alter 164.29
Narciſſus patriarcha Hieroſolymitanus à quo & unde dictus 139.50
Narciſſi factioſi teſtes quomodo puniti 240.32
Narciſſus athleta uictor Commodi Imp. 36.47
natura humana ad ſuperſtitiōes pcliuior quàm ad uerā Dei doctrinā 8.34
natura tota ut mala, à Marcione damnata 95.28
Naucler⁹ 8.58 eiuſdē ratio, cur Paſcha die Dominico celebrandum ſit 160.20
negantium & confeſſorum Chriſtianorum collatio 28.11.inde
Nereus martyr ſub Traiano 12.33 & 231.20
ſub Nerua Imperatore pax Chriſtiāis cōceſſa 10.37
Nicæa terræmotu concuſſa ſub Hadriano 37.30 & 241.29
Nicephori error de Apollonio 183.51 narratio de libris noui Teſtamenti 68.27
Nicetes Herodis Irenarchi pater 32.56
Nicolaus Antiochenus 79.41
Nicomedia terręmotu ſubuerſa 37.30 & 241.29
Nicomediæ eccleſia 3.48
Nicopolis ſubmerſa 37.33 & 241.30
Nili inundatio tempore Traiani 37.25
nominum impoſitio in baptiſmo huic ſeculo ignota 111.56
nonagenarius quidā Marcioniſta cur ſuā faciē proprij ſputi excremētis, & non aqua lauerit 97.5
nuptiæ à Tatiano damnatæ 101.2 miniſtris Eccleſiæ nō interdictæ 123.17
nuptias cum ſolennitate celebrari quis ſtatuerit 131.49
circa Nuptias legitimas qui ritus obſeruati 121.48
nuptias ſecundas cur permiſiſſe Paulum dicant Montaniſtæ 104.51

O

OBedientia legis omnibus hominibus impoſsibilis 45.4
de Obedientia noua quid docuerint patres huius ſeculi 46.59
obiectio, quòd Scriptura non ſit uera, cum ex ea tot oriantur hæreſes, refutatur 107.50
Oblationis uocabuli uſus 113.32
de Oblationibus, incōmoda locutio Irenæi 63.21
oblationem qđ uocet Irenæus 113.25
Oedipodei inceſtus crimē in Chriſtianos tortum 20.56
œdipodeos inceſtus qui commenti ſint in Chriſtianos 26.5
de Operibus quid docuerint patres huius ſeculi 16.60 doctrina de iiſdē obſcurari cœpta 60.28
opinionum incommodarū hoc ſeculo ſparſarum cauſa 55.54
opus operatū Miſſæ, ignotum huic ſeculo 49.20
orandi ritus 117.16
orandum eſſe quouis loco & tempore, Clementis admonitio 117.46
orantes ad orientem reſpexiſſe apud ueteres 117.32
oratio quid 50.36
orationis exauditionem in quibus rebus collocatā eſſe dicant epiſtolæ decretales 150.3
in Oratione quid maximè requirat Deus 50.42
ordinationis ritum hoc ſeculo non fuiſſe in uſu 147.16
in Ordinatione miniſtrorum Eccleſiæ qui fuerit mos ſeruatus 118.8
ordinationes Alexandri 1. 211.23 Aniceti 214.6 Soteris. ibid.24 Eleutherij. ibid.50 Higyni 213.7 Pij. ibid.44 Sixti 212.4 Teleſphori. ibid.34 Victoris 215.16
organa quando ex eccleſijs ſublata 116.39
Orientalium Eccleſiarum eminentia 63.57
ad Orientem conuerſa faciē oraſſe ueteres 117.32
Origenes an diſcipulus Clementis Alexandrini fuerit 195.20 quanti fecerit Panthenū 189.15
Origenis aſſertio de Apocalypſi Ioannis 70.58 erroris de diabolorū conuerſione occaſio 57.16 iudicium de epiſtola ad Hebræos 71.17
Oſtrenus 127.22
apud Oſtrœnam quando & cur ſynodus collecta 163.1
Otrenus 106.5

P

PAcis templum quando concrematū 241.54
in Pædagogo quid tractet Clemens 192.9
palatium concrematum 241.54
Palmas in Ponto epiſcopus 154.48 & 162.48 eius uita 185.20
Pancratij uita 222.33
[illegible] templum Libero patri ædificatum Athenis 245.56
panis Euchariſtiæ hoc ſeculo non incluſus 49.13
panes ad uſum cœnæ Domini oblati 113.33
Pantenus Alexandriæ doctor 4.25 & 38.9 & 136.24 cur Apoſtolicus 127.3 in Indiam ad inſtaurandam Eccleſiam miſſus 9.50 quando ſcholam Alexandrinam moderatus ſit 134.16
Panteni iter in Indiam 188.35 libri 189.7 ſtudium circa res ſacras 133.17 uita 187.37
Panthei templi conflagratio 240.58
Papam quid uideatur dicere Iuſtinus 107.5
Papias doctor eccleſię Hierapolitanæ 3.41 & 38.6 an Apoſtolorum diſcipulus uel auditor fuerit 172.39
Papiæ hebes iudicium 66.6 ſententia de Apocalypſi Ioannis 70.15 uita 172.14 libri. ibid.59 næuus 173.1
Papylus martyr 35.45
Papyrij uita 181.18
de Parabolis Salomonis, patrum huius ſeculi iudicium 70.9
Paracletum ſe Montanus nominauit 104.17
Paradiſus, locus animarū fidelium 54.56
Parthis Euāgelium à Thoma prædicatum 4.3
Paruus labyrinthus, libellus 138.35
Paſcha die Dominico celebrandum 161.56 & 162.23.45 Græco more celebratum

bratum à Scotis 9.20 quãdo Iudaica obſeruatiõe, à Ioanne & Philippo in Aſiā celebratum 152.42
Paſchatis celebrãdi diuerſitas quàm diu manſerit 118.47 eius celebratio adiaphoros relicta ab Aniceto & Polycarpo 154.18 in ea à Iudæis diſcedendum 153.42 eiuſdẽ feſtũ die Domico celebrari quis mandauerit 131.47
Paſchatis uno modo ubique celebrandi quam rationem faciant Pius & Victor 147.49
de Paſchate celebrãdo certo die nihil uel Apoſtolos uel Apoſtolicos uiros ſtatuiſſe 119.11 qualẽ & quando ſchiſma exortum 152.23 quid ſtatutũ in ſynodo Romana 160.4 eam controuerſiam quæ incommoda ſecuta ſint 156.27
de Paſchate cuſtodiendo, figmentũ Blaſti 107.13
de Paſchate ſchiſma quam occaſionẽ dederit Montano 157.17
de Paſsiõe Chriſti quid doctũ ſit hoc ſeculo 41.43
Paſtor & Iuſtus martyres, fratres, ſub Hadriano 16.16 & 232.53
Paſtor, liber apocryphus 69.5 iudicium de eodẽ 72.12
Paſtor martyr in ciuitate Compluto 6.12
patibula, Chriſtianorum cruciatus 11.33
Patmi inſulæ eccleſiæ 5.1
patriarchæ, ſeu primates 139.27
patriarchę optimo loco cõſtituti à Montano 105.18
Paulus an author epiſtolæ ad Hebræos 71.3 quouſq; peruenerit 5.43 unde habeat Euangelium ſuum 71.31
Pauli acta, liber apocryphus 69.4 eiuſdem Apocalypſis, liber adulterinus 69.27
Pauli & Homeri imaginibus uſam eſſe Marcellinam quandam 79.17
Pauli quas epiſtolas receperit Marciõ 97.22 cur carpſerit eas Tatianus 101.28
Paulum multũ laboraſſe in occidẽtalib. eccleſijs 9.37
peccatum cui tribuat Valẽtinus 87.40
peccatum originis non ſatis intellectũ à Clemente Alexandrino 194.31
peccati cauſa atque origo 43.41
de Peccato originali quid hoc ſeculo traditum ſit 44.24 de eo ueterum errores 58.10 Carpocratianorum hypotheſis 76.44
peccata ſacrificijs expianda, epiſtolarum decretalium doctrina 149.31
de Peccatorum remiſsione, Baſilidis hypotheſis 76.56 à ſemetipſo quis eam habeat 62.11
pecudum ſanguine abſtinuiſſe Chriſtianos 123.45
pecunia in commune ærarium collata, quibus diſtributa 132.3
pecuniarum exactores à Montano cõſtituti 105.9
Pepuza Phrygię uicus, Hieroſolyma dictus à Montano 105.11
Pepuzianorũ hæreſis 103.5
de Pepuzianis, locus Epiphanij 105.30
Peratæ hæretici 91.20
Peregrinus uir apoſtolicus 127.6
Peregrinus in Gallias ad propagandum uerbum Dei miſſus 7.57 à quo 211.58 eius uita 215.33
Peregrinus martyr ſub Cõmodo 237.4
perfectionis Euangelium liber Gnoſticorũ 80.4
de Perfectione, Gnoſticorum hypotheſis 78.33 item Valentinianorum 88.27 de eadem quàm uarie luſerit Clemens 61.25
Pergamopolis eccleſia 3.43
perſecutiones Eccleſię ſub Traiano 10.32 ſub Hadriano 15.30 ſub Antonino Pio 17.54 ſub M. Antonino Vero 20.1
perſecutionis ſub Traiano initium quod 11.59 inde. latitudo 12.8 duratio 15.21 itẽ ſub Antonino Vero 20.19 uehementia & incremẽta 31 (cauſę 15.51
pſecutiõis ſub Hadariano
perſecutionem non uoluntate, ſed permiſsione Dei accidere pijs 52.6
perſecutiones quõ exaſperauerit populus ſingulatim per ciuitates 12.57
perſecutorum pœnæ 35.48
Perſis Euangelium à Thoma prædicatum 4.3
perſonarũ eccleſiaſticarũ ordo triplex 125.26
Pertinax Chriſtianus 8.44
peſtilentia, martyrium Polycarpi & Pyonij ſecuta 36.56
peſtilẽtia quãdo & quõ in Babylonia nata 241.59
peſtis, impedimentum Ethnicis datum, ne ſæuirent in Chriſtianos, ſub Antonino Vero 23.57
Petrus Cluniacẽſis abbas 9.19
Petrus quõ de iuſtificatione docuerit 149.54
Petri Apocalypſis, liber apocryphus 69.5
petri poſterior epiſtola an authentica 68.45
petri prædicatio, euangelium, Apocalypſis, & acta, libri adulterini 69.23
de Petro quæ à ueritate aliena dicantur in epiſtola Clementis 145.39
Phaneroſes, liber Apellis hæretici 97.48
phariſæi, Iudæorum ſecta 244.48
Phemionitæ hęretici 91.14
Phibionitæ hæretici 79.60
Philadelphiæ eccleſia 3.38
ad Philippenſes qui ſcripſerint 5.31
Philippus Apoſtolus ubi obdormiuerit 155.19
Philippus epiſcopus Gortynenſis 98.36 eius uita 196.11
Philippus Hieroſolymitanus epiſcopus 163.52
Philippus martyr 235.11
Philippus præſes Aſiæ 33.51
Philippi euangelium, liber Gnoſticorum 80.7
Philo diaconus Tharſenſium 3.20 & 168.38
Philomelij eccleſia 3.42
philoſophia 58.34 hæreſeõn fons 74.15
philoſophorum Chriſtianorum ſcholæ 133.49
Phocas epiſcopus in Ponto quo genere martyrij necatus ſub Traiano 12.53 eius uita 177.43
Photinus Lugdunẽſis epiſcopus cum x l i x Chriſtianis in carcerem miſſus, & necatus ſub Antonino Pio 18.21 eius uita 216.21
Photini Lugdunenſis diaconi, grandæui martyris, hiſtoria 27.46
phraſis epiſtolarum decretaliũ inſulſa 143.40 inde
Phrygiæ eccleſiæ 3.41
Phrygium ſchiſma 158.27
phylacterium dare, quorũ officium 120.30
Pinytus Gnoſi. epiſcopus 64.56 eius uita 196.20
Pionius martyr 35.31
Pij pontificis Romani de primatu Romano uerba 141.21 cõſtitutio 131.47 item de cœnæ domini adminiſtratione 115.2 de diebus ſatisfactionũ 112.42 eiuſdem uita 213.11
piorum numerus Traiano ſuſpectior quàm ipſa religio 11.29
plagæ Chriſtianorum 21.29 & 25.11
Platonis doctrina non diuerſa à præceptis Chriſti dicitur à Iuſtino 207.32 eiuſdẽ imago à Gnoſticis culta 79.14
plebis in epiſcopum accuſationem non recipiendam, quis ſtatuerit 131.35
Plinij Secundi proconſulis Bithyniæ hiſtoria 13.21 epiſtola ad Traianum de innocentia Chriſtianorũ. ib. 50 (quæ 22.56
pluuia fulminatrix dicta
pluuiæ à militibus Chriſtianis ſub Antonino Vero impetratæ miraculũ 239.20
pœnæ perſecutorum 35.48
pœnitẽtiæ doctrina in Anacleti epiſtolis uitiata 149.29
pœnitentiã publicè agẽdi conſuetudo 112.58
de Pœnitentia, doctrina libri Hermetis, qui Paſtor inſcribitur, falſã 72.56
de Pœnitẽtia quid patres huius ſeculi docuerint 47.12 ſatis periculoſe 62.23 Montani hypotheſis 104.37
poetas cur reprehenderit Iuſtinus 202.47
poetarum nugamenta de dijs fabuloſa 246.49
politię nihil detractum regimine Eccleſiaſtico 139.58
Polybius eccleſiæ Trallenſis epiſcopus 3.38 ab Ignatio conſolatus 13.13
Polycarpus 38.5 cur Romã miſſus ex Aſia 135.45 & 137.52 & 153.59 & 175.37 impugnator hęreſis Valẽtinianę 91.32 Ioãnis Apoſtoli alumnus, doctor Smyrnenſis eccleſię 3.35 quid Marcioni occurrẽti ſibi reſpõderit. ib. 58 quarũ rerũ accuſat' à gẽtib. 136.21 quas hæreſes Romę repreſſerit 7.30 quid in more habuerit per totam uitãſuam 130.1 quò uſq; diſcipulos ſuos miſerit 8.9 ubi nec ſtare nec ſedere noluerit 124.12

Digitized by Google

uoce de cœlo dignatus 33.4
Polycarpi autoritas etiam apud exteros 175.20 amicitia cum Ignatio arctiſsima. ibid.25 & 168.50 corpus eius igni nõ conſumptum 34.43
de Polycarpi doctrina & uirtutibus unde coniectura facienda 174.40 eiuſdem de magiſtratu reſponſio 53.40 de ſacris libris teſtimonium 67.35 epiſtola ad Philippenſes an germana 173.57. inde
Polycarpi in perferendis doloribus tolerantia 31.42 & 32.10. inde.34.14 mores 176.4 exitus uitæ, eiusq; cauſæ. ibid. uita 173.15
Polycarpo qui fuerit mos orandi perpetuus 117.59
Polycrates 38.8 & 136.24 Epheſinus epiſcopus ſe opponit Victoris decreto de paſchate 138.31 eius uita 184.49 reſcriptum ad Victorem de Paſchate 155.3.15
Polydori audacia in affirmandis diebus feſtiuis ab Apoſtolis inſtitutis 119.38
Pontica ſynodus à quo & cur collecta 161.47
pontici pueri quindecim annorum martyrium 30.22
Pontificũ epiſtolæ 143.10
in Ponto Eccleſia Dei 3.53
Potitus hæreticus 226.23
Potinus Marcionis ſucceſſor 99.54
Potentianus martyr ſub Commodo 237.4 uir apoſtolicus 127.7
de Prædeſtinatione quid docuerit Iuſtinus & alij 44.12
prædia Romanæ eccleſiæ 132.29
præfectorum promptitudo contra pios 12.13
Præpon Marcionis ſucceſſor 99.57 hæreticus 22.23
preces Chriſtianorum duplices 117.17
preces communes paſsim factæ pro conſeruatione Eccleſiæ 13.17
præſidum tyrannis atrocior, in Chriſtianos quàm ipſorum Imperatorum 20.41
presbyterorũ munus 127.53
presbyteris obediẽdũ 138.
primatus eccleſiarum (15 137.39
primatum Romanæ eccleſiæ quomodo defendãt Epiſtolæ decretales 148.47
de Primatu eccleſiæ Romanæ 63.52 de eadem quæſtionem ante Nicęnam ſynodum & multis annis pòſt non fuiſſe 150.53
Primus, epiſcopus Alexandrinus 186.49 item epiſcopus Corinthiorum, & eius uita 198.28
Primus martyr 233.50
principia duo ſecundum Cerdonem & Marcionẽ 93.59 & tria 94.17
Priſcæ uaticinia unde 158.34
Priſcilla propheciſſa Montani 103.31 eius uita 227.48
Priſcus Bacchus pater Iuſtini 200.60
proconſulis & Polycarpi capti colloquium ante martyrium 33.10 inde
Prodicus quidam Carpocratis ſucceſſor 84.17
Prodici hæretici uita 224.38
prodigia in oppugnatione Agarenorũ, ex Dione 241.17 ſub Antonino Pio. ibid. 32
propagatio Eccleſiæ 6.56
prophetę noui Teſtamenti 127.8
prophetæ quando & cur excitati à Deo in ueteri Teſtamento 18.56 errorum expertes 194.9
prophetarum libri 69.50 ſcripta legẽda & ſcrutãda ſi quis uelit Chriſtianus fieri 202.21
de Prophetis quid ſomniauerit Montanus 104.59
prophetiæ donum ſibi arrogans Marcus, ab Irenæo refellitur 92.52
de Prophetia, hypotheſis Valentinianorum 89.28 item Gnoſticorum 78.41 error Baſilidis refutatus 83.50 Marcioniſtarum hypotheſis 97.8
propriũ tenuiſſe Chriſtianos huius ſeculi 123.25
Proſopitæ partes hæreſi Gnoſticorum infectę 80.26
Proſerpina dea gentium 246.10
in Protreptico quid agat Clemens Alexandrinus 192.6
prouinciæ cuiuſq; iudices proprios eſſe debere, cuius ſtatutum 139.37
Pſalmi c x v i i cõciões de paſsione & reſurrectione Chriſti 171.48
pſalmi uſitati in publicis congreſsibus 116.28
pſalmos Dauidicos decantandi morem in eccleſia Antiochena qui induxerint 125.57
Ptolemaidis eccleſia 2.47
Ptolemæus Lagi F. 73.31
Ptolemæus Valentini & Marci ſucceſſor 90.50 eius hęretici uita 225.23
Ptolemæi ſub Antonino Pio martyris hiſtoria & uita 18.23 & 233.54
Publicus epiſcopus Athenienſiũ ſub Antonino Vero 21.19 & 106.2 martyr 136.6 eius uita 196.34
Publius epiſcopus Hieroſolymitanus 164.24
Publius Tarquinius ſacrorum princeps ſub Traiano 11.19
puellæ quali contubernio uſus Seuerus hæreticus 102.38
puer biceps natus ſub Antonino Pio 241.40
Pynitus Gnoſiorũ epiſcopus à Dionyſio Corinthio interpellatus, quod fratres ad caſtitatem cogeret 136.8 à Dionyſio Corinthio argutus 150.60
Pytanes Aſiæ urbs terræmotu concuſſa 37.20
Pythagoræ imago à Gnoſticis culta 79.14
Pythagorica μετεμψύχωσις à Carpocratianis permiſſa 77.38
Pythagoricum ſilentium Baſilidis ſectatoribus iniunctum 58.56
Python Marcionis ſucceſſor 99.57 hæreticus 226.23

Q

QVadratus Athenienſis eccleſiæ doctor 5.20 propheta noui Teſtamenti 127.10 & 133.57 & 136.25 eiuſdẽ liber pro Chriſtianis Hadriano oblatus 16.42 uita 196.52
quæſtio de paſchate, ſeu de ſabbato, quando & ubi primùm mota 153.17
quæſtiones Mariæ magnæ & paruæ, liber Gnoſticorum 80.5
Quartodecimani qui uocati 157.13.54
de Quartodecimanis hæreticis locus Epiphanij excutitur 107.16
Quintus, Phryx 32.3
Quirinus martyr ſub Traiano 12.52 & 231.18
quirinus tribunus quando & à quo ad fidẽ cum ſuis domeſticis cõuerſus 7.52
Quirini epiſcopi apud Illyricum uita 200.28

R

REgeneratio quõ fiat 47.44
regum miniſtros prõptos eſſe ad obſequia contra pios 12.13
Reguli uita 222.27
religiones extra Eccleſiã, hoc ſeculo uſitatæ 244.4
religionum ethnicarum authores 247.28
remiſsio peccatorum omnibus qui credunt hoc ſeculo applicata 45.25
de Remiſsione peccatorũ, error Baſilidis refutatus 82.40 de eadem hypotheſis Gnoſticorum 76.56 Tatiani 100.56
rerũ huius ſeculi materia indicium, decretales epiſtolas non eſſe Romanorum epiſcoporũ huius ſeculi 145.10
de Rebus medijs quid ſenſerint patres 53.48 durę locutiões Ignatij 65.27
reſponſiones ad Orthodoxos quibus indicijs probentur non eſſe Iuſtini 205.27
reſponſionum authoris apud Iuſtinum, errores 207.54
reſcriptum Antonini Veri de relegandis Chriſtianis in inſulam 20.34
reſurrectionẽ animę quam faciat Saturninus 77.28
poſt Reſurrectionem quis ſtatus futurus, ſomnia & opiniones doctorum huius ſeculi 65.57
reſurrectionẽ mortuorum unde probet Theophilus Antiochenus 570.46
de Reſurrectione quid docuerint doctores huius ſeculi 55.12 hypotheſis Gnoſticorũ 77.25 Marcioniſtarum 96.50 Valẽtinianorum 89.10
reuelationes Adæ, liber Gnoſticorum 80.6
Rhodanus Galliæ fluuius 31.21
Rhodanenſes mulieres à Valentinianis ſeductæ 90.52 earundẽ pœnitentia 122.18
Rhodon clariſs. ſcriptor, refutator Marciõis 98.37
Rhodonis Aſiani uita 182.31 ſcripta. ibid.
in Rhœtia, Eccleſiam Dei fuiſſe 5.45
ritus circa baptiſmũ 109.52 circa adminiſtrationẽ

Digitized by Google

clauium 111.2 circa cœnam Dominicam 113.1
ritus in epiſtolis decretalibus deſcripti 146.5.3
Roma hæreſiū ſedes 245.10
Roma quos doctores habuerit 5.60
Romæ celebris ſchola Valentini 90.31
Romæ quæ fuerit baptiſandi ratio 111.10
romæ quandiu fuerit Valētinus 93.10
Romanæ ciuitatis ius habentes martyres Galliæ, capite trūcati 29.47
Romana eccleſia quot habuerit ordines Eccleſiaſticarum perſonarum 125.60
romanæ eccleſiæ celebritas & excellētia magna, primatus nullus hoc ſeculo 137.27 literæ potētiſsimæ ad Corinthios 135.60 eius primatum aſſerit Anacletus 169.13 quomodo eum defendant epiſtolæ decretales 148.47
de Romæ eccleſiæ primatu 63.52
romanæ eccleſiæ ritus circa cœnam Domini, ex Iuſtino 113.45 quando in ea paſcha celebratū 119.1
Romanus ictu fulminis auerſus, quoties cum hoſte manus cōſeruit 241.22
Romani Imperij quem finem uoluerit eſſe Traianus 248.11
romani doctores & epiſcopi 220.55
romanus epiſcopus caput Eccleſiæ, ſecundum Anacletum 139.25
romani epiſcopi nullius primatus à Britannis agnitus 9.28
Romano epiſcopo dominium in alias totius orbis Eccleſias non eſſe conceſſum hoc ſeculo, probatur 137.40
Romani epiſcopi controuerſiæ de Paſchate authores 153.29
Romani epiſcopi qui in hanc centuriam cadant 143.14 ceremoniarum fabricatores 117.14
Romanorum epiſcoporū decreta in priuatis ſynodis conſtituta 131.32 ordinationes 118.23
Romani ſenatus decretū in Chriſtianos 11.47
à Romanis non plantatā primùm fuiſſe Britannicam eccleſiam 9.15
Romanum regnū unde beſtiæ meretricis futurū collegerit Irenęus 54.38
Romanorum conſuetudo quib. uerbis à Dionyſio Corinth. laudata 199.39
ad Romanos quid ſcribat Ignatius de uirtutibus ſuis 168.18
Romana ſynodus qua de cauſa, ſub quibus, à quib. & quādo collecta 159.51
Ruffini uita 216.15

S

SAbbatum Chriſtianorum 54.4
Sabina martyr ſub Hadriano 17.31
Sabinæ Herodis metallarij F. martyris hiſtoria & uita 232.20
ſacra in orientali Eccleſia quando Græca lingua celebrari cœpta 116.54
ſacerdotū coniugiū etiam hoc ſeculo defenſum 53.3
ſacrificium Chriſtianorum 49.45
de Sacrificio incommodè dicta patrum huius ſeculi 63.7
ſacrificia quæ Deo offerenda 50.16
ſacrificiorum ethnicorum ſub Traiano iniuriæ in Chriſtianos 11.21
Sadducæi Iudæorum ſecta 244.47
Sagaris Laodicenſis epiſcopus quando martyrium fecerit 153.21
ſaluatori quoq; ſponſa attributa à Valentinianis 88.48
ſaluatorem qualem fingat Saturninus 75.39
de Salomonis parabolis, ueterum iudiciū 70.7
Salomonis ſepulchrum ſubitò diſcuſſum 243.52
ſalutem bonis actibus præparari, doctrina epiſtolarū decretaliū 149.47
de Salute, Valentinianorū hypotheſis 87.45 item Marcioniſtarum 95.42
Samoſatenus 56.31
Sanctus martyr ſub Antonino Vero 21.10
Sanctus, Miſſæ à quo additum 131.43
Sancti Viennenſis eccleſiæ diaconi cōſtātia in perferendis ſupplicijs 26.16.41 inde. & 28.42 uita 223.20
ſanctorum corpora in fauillam redacta, & in Rhodanum ſparſa 31.19
de Sanctorū inuocatione 63.40
ſanctorū memoriam quando celebrare conſueuerint Chriſtiani 119.56
ſapientia humana, Deo inimica 11.7
Sapphira Antiochena uirgo martyr 232.4
Sardis quando fuerit Eccleſia Chriſti 3.36
Sardes Lydię caput 179.32
ſartagines ferreæ, inſtrumenta cruciandi Chriſtianos 21.33
Satan princeps uitij à Clemente dictus 43.3
Satanæ poteſtates expelli cœnæ Dominicæ aſsiduo uſu 49.27
ſatisfactio à Romanis inuenta & inſtituta 112.26
ſatisfactionis dies pœnitētib. à Pio cōſtituti 112.43
Saturni ſacra humano ſanguine facta 246.12
Saturninus hæreſiarcha 74.48 diaboli uicarius in Syria 80.21
de Saturnini, Baſilidis & Carpocratis ſucceſſoribus 84.1 (ſchola 80.32
Saturnini & Baſilidis
Saturnini hæretici cōmentum de Deo 75.21 de Chriſto. ib.38 delirium de homine 76.27 hypotheſis de adiaphoris 77.49 opinio de mūdi creatione 76.10 ſchola Deo exoſa 134.46 uita 223.37
Sauromatę à Traiano ſubacti 248.2
Schiſma de paſchate 152.22 Corinthiacum 158.7 Phrygum. ibid.27
de Schiſmatibus, caput octauum 152.12
ſcholæ Gnoſticorum 80.31
ſcholarum uaria genera 133.37 earum inſpectores epiſcopi 134.21
Scoti, Chriſtiani antiquiores dicti 6.32 quando Græco more Paſcha celebrauerint 9.20
ſcriptorum quorū meminerit in ſuis libris Clemens 190.52
Scriptura ſacra quō uſa ſit Tatiani ſecta 101.27
ſcriptura ineptè citata in Epiſtolis decretalibus 144.28
quos Scripturæ libros pro ueris aut apocryphis huius temporis eccleſia habuerit 67.12
ſcripturam non eſſe uerá, quia ex ea tot oriantur hæreſes, obiectio refellitur 107.50
de Scriptura Chriſtianorū quid doceat Theophilus Antiochenus epiſcopus 170.57
de Scriptura ſacra quid ſenſerint huius ſeculi doctores 38.21 hypotheſis Valentinianorum 89.18 Montaniſtarum 104.54
ad Scripturarum lectionē quid adferendum, ſecūdum Irenæum 38.18
ſcripturarum uerſio quæ recepta & uſitata fuerit 73.26
de Scripturis Marcioniſtarum 97.18
Scytharum eccleſia 6.40
Scythia à Traiano ſubacta 347.38
ſeculum ſecundum, quos complectatur Imperatores 1.16
Secundus Valētini & Marci ſucceſſor 90.60
Secūdi hęretici uita 225.18
ſedes ferrea quale tormēti genus 28.52
ſeditionis crimē Chriſtianis intentatum 11.52
apud Selinūtē Cilicię urbē Traianus extinctꝰ 35.57
Senatus Romanus à Iuſtino officij negligētiæ argutus 203.29
ſenatorū magna pars Romæ ad fidem per quem & quādo conuerſa 7.50
Seneca Hieroſolymitanus epiſcopus 163.53
Senutianus martyr 231.19
Septuaginta interpretum uerſio accepta & uſita 73.30
ſepulturæ ritus 121.60
Seraphia uirgo martyr 231.19
Serapia martyr ſub Hadriano 17.38
Serapidis cultus Alexandriæ 245.9
Serapion 106.1
Serapionis Antiocheni epiſcopi uita 171.40 epiſtola de Montani prophetijs 125.32
Sereni Granij legati literæ ad Hadrianum pro Chriſtianis 16.53
ſerpens quomodo creatore melior, ſecundum Marcioniſtas 94.34
Seruilianus martyr ſub Traiano 12.32
ſerui Chriſtianorum quæ crimina de dominis dicere coacti ethnicorum tormentis 20.52
Sethiani hæretici 91.16
Seuerus hæreticus 102.32 eius uita 226.58
Seueriani hæretici 102.31
Sexti Aurelij Victoris narratio

Digitized by Google

ratio de calamitatibus publicis imperiorum 37.2
Sexti liber de reſurrectione 186.4
Silas propheta noui Teſtamenti 127.9
de Silentio, Gnoſticorum hypotheſis 78.52
Simeon Cleophæ F. Chriſti conſobrinus, annorum CXX cruci affixus ſub Traiano 12.37
Simeō Hieroſolymitanus epiſcopus 163.44
Simon cōſobrinus Domini 38.4
Simonem Cyrenæū loco Chriſti paſſum eſſe, quis aſſerat 75.52
Sixtus Romanus epiſcopus 5.61 & 7.57 eiuſdē conſtitutio 131.43 de Miſſæ celebratione 115.24 uita 211.48 item de primatu Romano ſententia & decreta 140.44
Smyrna quando terræmotu corruerit 37.10
Smyrnę ciuitatis Ioniæ ſitus & eccleſia 3.33 & 173.28
Smyrnenſium epiſtola ad Philomilij incolas; & ad eccleſias per uniuerſum Pontum 31.32
Socrates nimiū à Iuſtino laudatus 60.14
Socratis error de martyrio Polycarpi 176.32
Sodomitæ ſaluati à Domino, ſecundum Marcioniſtas 95.44
Sophia cum tribus filijs interfecta ſub Hadriano 16.14
Sophię martyris cum filiabus, Fide, Spe, & Charitate, hiſtoria & uita 233.16
Soter epiſcopus, non pontifex aut Papa appellatus à Dionyſio Corinthio 138.19 quos titulos arrogāter ſibi adſcribat 141.50
Soteris conſtitutio 131.49 de celebrāda miſſa 115.14 laus 132.19 uita 214.15
ad Spectacula ethnicorū cur nō acceſſerint Chriſtiani 124.4
Spiritus ſanctus cur datus 42.16 nuſquam expreſſe Deus dictus ab Irenæo 40.1
ſpiritus S. officium 41.10
de Spiritu ſancto, Cerdonis hypotheſis 95.17 Montaniſtarum dogma 104.17 quid hoc ſeculo docuerint patres 41.58
de Statu poſt reſurrectionem, Gnoſticorū hypotheſes 77.38
in Stoicorū facultate quātum profecerit Pantænus 187.54
ſtrangulationes in ipſis cuſtodijs, Chriſtianorum cruciatus 21.32
Stratiotici hæretici 79.60
Strationij hæretici 91.14
in Stromatibus quid agat Clemens Alexandrinus 192.12
ſuis effigies portæ Hieroſolymorū affixa 243.44
Sulpitius martyr ſub Traiano 12.32 & 231.19
ſuperſtitioſa in epiſtolis decretalibus 150.37
ſuſceptores quis ad Chriſtianorū baptiſma adiecerit 131.45
Syluanus martyr 235.11
ad Symbolū Apoſtolicum ubi alluſerint patres huius ſeculi 38.50
Symmachus epiſc. Hieroſolymitanus 164.25
Symmachi & Theodotionis interpretū uita 229.1
Symphoroſa cum ſeptem filijs interfecta ſub Hadriano 16.13
Synetus Marcionis ſucceſſor 99.54
Synodus Romana 159.50 Cæſarieſis in Palæſtina 160.30 Gallicana 162.36 Pontica 162.46 Achaica 162.52 apud Oſtroenam 163.1 Aſiana 163.16
Synodi priuatæ 130.16
Synodorum huius ætatis cauſa principalis 159.38
in Synope ciuitate Ponti eccleſia Dei 3.54
Syria in prouinciā à Traiano redacta 248.4
Syriæ Antiochiā cur præ cæteris diabolus odio proſecutus ſit 10.23
Syrus Papieſis epiſcopus 6.1 eius uita 215.44

T

TAtianus Syrus dux Encratitarum 100.21 à Clemente cōfutatus 193.51
Tatiani errores 101.56 hæreſis ubi graſſata. ibid. 48 eius uita 226.26 locus de ſtudijs Chriſtianorū 134.30 ſecta quos libros receperit 101.27
à Tatiano qui deſcenderint 102.26
Taurini Ebroicenſis epiſcopi miracula, præſtita Licinio præfecto 8.1 uita 222.41
ex Taurorū cornibus uentilatiōes, cruciatuū forma in Chriſtianos uſurpata 21.33
Teleſphori Romani epiſc. uita 212.14 ordinatiōes. ib.34 cōſtitutio 131.44 de primatu Romāo uerba 140.56 inſtitutio de tribus Miſsis 114.56
de Templorū dedicationibus 120.4
terræmotus horribiles 240.61 & 241 inde
terræmotibus, à ſanguine Chriſtianorū ceſſare coacti ethnici ſub Antonino Vero 23.59
terræ mugitus 241.7
Tertullianus quo encomio ornet Irenæū 217.57
Tertulliani de eccleſijs Hiſpaniæ locus 6.24 de Antonino Pio 18.33 de reſcripto Traianæ perſecutiōis 14.61 teſtimonium de Britannis, Sarmatis, & alijs populis Chriſto ſubiectis 6.34
Teſtamenti noui librorum enumeratio ex Euſebio 68.4 eiuſdem prophetæ 127.8
Teſtamētū uetus à Baſilide non receptū 78.49
Teſtamēti ueteris & noui diſcrimē ſublatū in epiſtolis decretalib. 149.16
teſtiū falſorum cōtra Narciſſum pœnæ 240.32
Tharſi Ciliciæ eccleſia 3.28
Thebis Africæ regio 4.17
Themiſonis hæretici uita 228.1 martyriū 238.48
Themiſon Montani ſatelles 103.35
Theodora martyr 231.21
Theodorus magiſter militum, martyr ſub Hadriano 16.19
Theodotus coriarius ſcripturæ ſacræ abrogator, & corruptor 104.55 à Victore excōmunicatus 129.12 eiuſdē de Chriſto blaſphemia 104.4 uita 228.20
Theodotus menſarius hæreticus 228.52 ſatelles Montani 103.34 eius uita 227.57
Theodotionis & Symmachi interpretum uita 229.1
Theodulus diaconus quo ſupplicio ſublatus ſub Hadriano 16.1 eius uita 215.29
Theophilus epiſc. Antiochenus 98.37 & 38.7 an Romanæ ſynodo interfuerit 159.60
Theophili Antiocheni epiſcopi uita 169.52 doctrina 170.37 ſententia de Scriptura ſacra 38.40 næui 171.8
Theophilus Cæſareæ Paleſtinæ doctor 2.41 & 139.5 eius acta in ſynodo à ſe collecta 160.32 uita 185.4 quale Paradoxon à ſcriptura alienū proferat de homine 57.53
Theophili de Chriſto error 56.13 locus de operibus 47.3 ſententia de creatiōe 42.39 de homine ante lapſum 43.30 de lapſis recipiendis 47.36 ſtipula de operibus & perfectione 60.61
Theſſalonicenſes martyres 5.36
Thobias Hieroſolymitanus epiſcopus 163.51
Thomas quibus populis Euangeliū prædicauerit 4.3
in Thraciæ urbib. quæ fuerint Eccleſiæ 5.38 (26
Thraſeus de Eumenia 155.
Thyeſtei conuiuij crimen in Chriſtianos tortum 20.55 & 26.3
Ticinū urbem quis Chriſto lucrifecerit 6.2
Tinctores Iudæorū ſectā 244.48
Tobias 2.30 uide Thobias
Tractiones Chriſtianorū 21.29 & 25.12
traditiones humanæ in epiſtolis decretalibus coacerruatæ 150.20
Traianæ perſecutiōnis tēpore quo ſe ad patientiam inuicem cohortati ſint doctores Chriſtiani 13.12
Traianus à Plinio cur laudatus 245.26
Traianus tertius Chriſtianorū hoſtis 10.61 quæ fuerint eius perſecutionis occaſiones 11.5
Traianus quas regiones & populos ſibi ſubiecerit 247.38
Traiani epiſtola ad Pliniū ſecundū de Chriſtianis 14.49 impietas in Chriſtianos poſt uictoriā de Perſis ad Pontum 167.45 laus 10.50 miſer interitus 35.53
ſub Traiano quæ fuerint perſecutiones Eccleſiæ 10.32 (37
Trallis Eccleſia Chriſti 3.
Tranſſubſtātiatio, eccleſię huius ſeculi ignota 48.51 (43
Trebellius Chriſtianus 8.

Digitized by Google

Treueri eccleſiá Dei fuiſſe 5.47
de Trinitate liber Iuſtini 206.43
de Trinitate ſeu de Deo quid hoc ſeculo traditũ ſit in Eccleſia 39.30
in Troade ad Helleſpontũ Eccleſia Dei 3.45
Trophimus Pauli diſcipulus Arelati docuiſſe legitur 6.6
cum Tryphone colloquiũ Iuſtini quid contineat 204.37
apud Tungros eccleſiam Dei fuiſſe hoc ſeculo 5.48
Tyberis inundatio ſub Antonino Pio 39
Tynicus Phrygiæ uicus Hieroſolyma dictus à Montano 105.12
tyranni qua ratione hortati ſint Chriſtianos ad defectionem ſub Antonino Pio 18.49
Tyri eccleſia 2.47

V

VAlens epiſcopus Hieroſolymitanus 164.27
Valentiam uſq; Polycarpi diſcipuli miſſi 8.9
Valentinus quib.rationib. duos Deos adſtruere molitus ſit 85.40
Valentini & Marci ſocij ac ſucceſſores 90.56
Valentini hæreſis Romæ à Polycarpo repreſſa 7.32 uita 224.48 collegium 225.8 ſcholæ Romæ celebratæ 90.31
Valentinum quæ cauſa impulerit in hæreſim 85.12
Valẽtiniana ſchola 134.47
Valentinianorum hæreſis quando & ſub quo cœperit 84.50 hypotheſes 85.26 qui eas impugnauerint 91.25
Venus dea gentiũ 246.10
Veneris diei ieiunium ſeruatum 121.3
Veneris templũ ab Adriano extructum 245.46
Ver an primum factum 161.9
Veraſius Pollio urbis præfectus 23.50
uerbum Dei quomodo ſemen Dei 6.51
uerbũ cur caro factũ 41.10
uerbum, id eſt filiũ Dei, & uerbũ quod ore profertur, quomodo diſcernat Ignatius 40.40
ueritati corpus attributũ à Marco 90.6
in Veritatẽ quæ impingát in epiſtolis decretalib. 147.33
ueritate hiſtorica deſtitutas eſſe epiſtolas decretales 145.36
uerſio Scripturarum quæ recepta & uſitata fuerit 73.26
Veſtæ templũ quando concrematum 241.54
Vetius Epagathus martyr ſub Antonino Vero 21.8 eiuſdẽ heroicus & Chriſtianus animus, factum, laudes, &c. 25.19
Victor ab Irenæo reprehẽſus 156.3
Victor Montaniſtarum impugnator 106.4 quatenus baptiſmum ad tempus alliget 111.44 idem, Papa Romanorũ à quo & unde dictus 138.49
Victoris conſtitutio 131.51 de primatu Romano arrogantia 142.32 decretũ in ſynodo Romana 160.5 uita 215.1 furor ad reſcriptum Polycratis 155.25 uiolenta acta in cauſa celebrationis paſchatis 154.36
Viennæ in Gallijs eccleſia 6.13 maximè ſæuijſſe ibi perſecutionẽ ſub Antonino Vero 20.61
Viennenſiũ in Gallia martyrum epiſtola 24.46
Vigiliarum nulla uſquam mentio 122.1
Vincẽtius Lirinenſis 4.57
Vincentius martyr ſub Cõmodo 237.3
Vincẽtius uir apoſtolicus 127.6
Vincentij fabuloſa de Ignatio narratio 169.16
in Vindelicia eccleſiá Dei fuiſſe 5.45
Viri apoſtolici qui dicti. 127.1
uiros excellẽtes ſemper in Eccleſia fuiſſe 136.13
de Virium humanarum poteſtate quomodo ratiocinetur Irenæus 58.49
Virginis matris gaudium ob martyres 29.35
Virginum quinq; martyrum hiſtoria 231.1
uirginitatis & cõiugij exæquatio 52.53
de Virginitate qui pericul oſe docuerint hoc ſeculo 64.36
de Vitæ licentia Gnoſticorum hypotheſis 78.4
Vitalis martyr 235.11
unionis myſteriũ in Chriſti duabus naturis quomodo declarent patres 41.19
unionis naturarum Chriſti cauſæ, ex Irenæo 41.32
Volageſus Parthorum rex à Romanis cum ſuis fuſus 248.28
uoluntatis uirib. quid tribuatur in Epiſtolis decretalibus 149.25
urbes quatuor Aſiæ terræmotibus concuſſæ 241.1
Vrbicus præfectus quomodo à Iuſtino petitus. 203.33
uxores apud Valẽtinianos communes 88.41 item apud Carpocratianos 77.10 etiam apud Valentinianos 88.41

X

XIphilini teſtimonium de ſtatu Eccleſiæ ſub Commodo 24.6

Z

ZAchæus 2.230
Zachæus Hieroſolymitanus epiſcopus 163.50
Zachæi hæretici 79.61
Zacharias presbyter Viennenſis, martyr ſub Antonino Vero 6.16 & 21.9 & 25.23 eius uita 223.27
Zenon Patricius Romanus cum 10203 pro Chriſto interfectus 16.3 & 233.49
zizania cur diſſeminentur interdum 73.57
Zotas Anchialis urbis Thraciæ epiſcopus 5.38 & 83.38
Zotas presbyter 127.21
Zoticus 106.2
Zoticus Comanus refutator Maximillæ & Priſcæ 158.46 & 183.13
Zoticus Otrenus 179.10 eius uita 183.8

FINIS.

Digitized by Google

TERTIA CENTV-
RIA HISTORIAE EC-
cleſiaſticæ.

Digitized by Google

GENEROSO ET INCLYTO DOMI-NO, DOMINO VUILHELMO, COMITI IN NASSAVV, CATENELBOgen & Dietz, &c.

GENEROSO ET INCLYTO DOMINO, D. GVNTHERO, COMITI AC DOMINO in Schuuartzburg, &c.

GENEROSIS ET INCLYTIS DOMINIS, D. GEBHARDO, D. ALBERTO, ET D. IOHANNI GEORGIO, ET D. IOHANNI ALBERTO, ET D. VOLRADO ALBERTI FILIO, ET D. CHRISTOPHORO GEBHARDI FILIO, &c. Comitibus Mansfeldenſibus, & Dominis in Schrappelauu & Heldrungen, &c.

GENEROSIS ET INCLYTIS DOMINIS, D. LVDOVICO, D. HENRICO, D. ALBERTO GEORGIO, ET D. VVOLFGANGO ERNESTO, D. BODONI, D. IOHANNI, ET D. HENRICO, &c. Comitibus à Stolberg, Konigſtein, Rutzefort, & Uuernigeroda, Dominis in Epſtein, Mintzenberg, Breuberg, &c.

DOMINIS SVIS CLEMENTISSIMIS, S. & G. per Chriſtum.

NON eſt ſuperuacanea quæſtio, utrum maxima & potentiſsima pars generis humani ſit Eccleſia Dei: hoc eſt, cœtus ille Deo placens. Nam piorum etiam mentes, præſertim odio, furore & tyrannide ſummorum preſſæ (qui & ipſi Eccleſiæ titulum, ſed falſò, præ ſe ferunt) tentationes ea de re ſentiunt: & Dauid queritur, Quare uia impiorum proſperatur? &c. Et uehementer perturbat illa ſpecies, quòd potētibus omnia pro uoto ſuccedunt: in primis uerò, quādo uulgi opinio uirtutis ac doctrinę eis attribuit inſignia. Sed doctrina cœleſtis ueras notas deſcribit, quas ſemper omnibus ætatibus ac locis, ubicunque eſt uera Dei Eccleſia, habet: & teſtatur eam eſſe exiguum, ſpretum, & cruce deformatum cœtum: doctrinam tamen ſinceram, & uerum ſacramento-

Digitized by Google

rum uſum profitentem, ac Deum uera inuocatione & confeſsione celebrantem, & expectantem glorificationem in æterna uita. Extant autē hac de re pulcherrima dicta, ut ſunt: Si erunt filij Iſrael tanquam arena maris, reliquiæ ſaluæ erunt: Niſi Dominus exercituum reliquiſſet nobis ſemē, ſicut Sodoma & Gomorrha facti fuiſſemus: Oues meæ uocem meam audiunt. item, Non multi ſapientes ſecundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles: ſed quæ ſtulta ſunt mundi, elegit Deus, ut confundat ſapientes: & infirma mundi elegit Deus, ut confundat fortia: & ignobilia mundi & contemptibilia elegit Deus, & ea quæ non ſunt, ut ea quæ ſunt deſtruat, ut nō glorietur omnis caro in conſpectu eius. Etſi autem hiſtoria ueteris & noui Teſtamenti plurima exempla eius rei ſuppeditat, tamen deſiderat mens piorum, etiam ſequentium ætatum exempla cognoſcere.

Affert igitur & hæc Centuria huic quæſtioni lucem. Nam potentiſsimi monarchæ à Seuero uſq; ad Diocletianum (de hoc enim tantum ſeculo in præſentia agimus) fuerunt Ethnica religione imbuti & occæcati, doctrinamq; Chriſti oderūt ac perſecuti ſunt, excepto uno Philippo. Neq; uerò tantum ipſi tales fuerunt, ſed etiam eorū miniſtri, Reges plurimi, regna & ciuitates. Interea ueluti paſſah ſeu tranſitum per mundū habuit CHRISTVS, inter furores & ruinas eius, aliquas ciuitates conuertens, & paſsim ſibi Eccleſiā miniſterio uerbi colligens: ſicut in capite De loco & propagatione commemorabimus. Non igitur offendi debent piorum pectora, etiamſi maxima & ſplendidiſsima hominum pars Epicureiſmo & fanatiſmo dedita, non ſit uera Dei Eccleſia, & alij longè ignobiliores & cōtemptibiliores uerè eum titulum poſsideant. Hic eſt enim fructus peccati, quod hæret in genere humano, ut plurimi in maiora ſcelera ruant, ſibiq; grauius iudicium accerſant. Et Dei permiſſu largitur plerumq; diabolus ſuis organis regna huius mūdi, eiusq; gloriam, ut facilius eos in ſuam naſſam pelliciat, ac in ſuo obſequio retineat.

Singulare tamen huius ætatis decus fuit, quòd Philippus Imperator, eiusq; aula, ueram Chriſti doctrinam amplexi ſunt, & Ethnicam idolomaniam abrogarunt. Sed non diu reliquit diabolus Eccleſiæ hoc ornamentum. nam Decius, fraude pios circumuentos iugulari curauit. Nihil autem in hoc politico Imperio, quo hominum uita regitur, præſtantius eſt, quàm ſi gubernatores ipſi ueræ pietati ſint addicti. Nam ibi Deus benedictionibus ſuis abundè omnia complet: nec tantum ſpiritualia ſua bona, quæ quidem ſunt omnium ampliſsima, ſed etiā omnis generis corporalia diſpenſat. Et eiuſmodi magiſtratibus hoc auguſtiſsimū, à Deoq; profectum enco-

Digitized by Google

encomium præcipuè conuenit, EGO DIXI, DII ESTIS.

Triplices autem ſunt in uniuerſum, ſi rectè expendamus, gubernatores politici. Alij enim ſunt auari, quaſi gryphes, qui tãtum ſuis commodis inhiant, & exactionib. atq; rapinis cuncta exugunt, nec quidem ab iniuſtis cædibus abſtinentes: nihil religionem, nihil diſciplinam curantes, modò extorqueant ea quę ad augendam potentiam, uel uoluptates corporis perfruendas, immò (quod dictu etiam turpe eſt) ſcortationem & ingluuiem exercendam faciũt. Tales ſunt tyranni, tetra portenta hominum, quos ſatius fuiſſet ſuum quàm hominum gubernatores eſſe.

Alij aliquanto ſunt meliores, qui non captant quidẽ tantùm ſuà commoda, ſplendorem & opes: ſed tamen ſe in hoc faſtigium collocatos ſolùm eò putant, ut pacem & diſciplinam tueantur, ut & ſubditi honeſtè uiuere, & uictum quærere neceſſariũ poſsint. Veruntamen non afficiuntur ueræ religionis cura: parum referre opinantes, ſiue ea pura & ſincera, ſiue deprauata tradatur. & uel nihil de ſincera religione intelligunt: uel ſi aliqua ex parte idolomanias agnoſcunt, tamen ut ſua commoda & gratiam potentum retineant, nec ſeriò oderunt falſa dogmata, nec abrogant ſuperſtitioſos & idololatricos cultus, ſed eos fouent ac tuentur cum ſuo ſuorumq; ſubditorum æterno exitio. Hi ethnicis, qui uirtutibus aliquibus excelluerunt, ſimiles ſunt.

Tertij, & omniũ optimi ſunt, qui non modò expilationibus ſubditorum iniuſtis abſtinent, & ſeriò ac grauiter tranquillitatem, diſciplinam & honeſtatem fouent ac tuẽtur: ſed inſuper etiam, & quidem potiſsimũ, ardent zelo domus Dei, & in id omni ſtudio & cura incumbunt, ut ſubditi ſincera doctrina imbuantur: legitimum habeant ſacramentorum, quæ Chriſtus inſtituit, uſum: utq; idololatria & corruptelæ omnes radicitùs extirpentur & abrogentur: & tandem, ut ſimul & dominus & ſubditi æterna ſalute potiantur. Hic eſt præcipuus ille finis, quare Deus magiſtratus ordinarit. Hanc ob cauſam Deus hominibus uſurã huius uitæ concedit, non quidem ut uictum & amictum ſolùm habeant: ſed, ut in uera doctrina inſtituti, unum uerum Deum colant, templa ſint Spiritus ſancti, Deum uera & ardenti fide inuocantia & celebrantia, & hæredes uitæ æternæ. O' quàm glorioſa erit res in illo poſtremo die, quando eiuſmodi magiſtratus, cum copioſo ſuorum ſubditorum numero reſurgent: & ad tribunal Chriſti hilari facie conſtituti, audiẽt iucundiſsimam uocem, VENITE BENEDICTI, &c. Nec dubium eſt, eiuſmodi magiſtratus ingentia præmia, etiamſi in hoc præſenti nequam ſeculo (ut uocat Apoſtolus) labores & probra eo nomine ſuſtinere coguntur, à CHRISTO Duce & Rege æterno accepturos

eſſe. O quantum erit dedecus & probrum, quando Magiſtratus Epicurei, Sardanapali rapaces, tyranni, Vertumni & Eceboli ſurgent cum ſuis ſubditis, & audient: ITE MALEDICTI. Neque enim dubium eſt, eiuſmodi magiſtratus ingentes pœnas, etiamſi iam quidem ſpecioſos prætextus quærunt, luituros eſſe.

Cum autem, Generoſi & illuſtres Domini, uos Deus uocarit ad ſocietatem Eccleſiæ ſanctæ, quam uerbo ſuo ſyncero iam aliquot annos in his regionibus colligit: ſperamus, uos ad tertium gubernatorum genus pertinere: & ideo hanc ſacram Hiſtoriam, quæ deſcriptionem tertij ſeculi poſt CHRISTUM continet, uobis nuncupare uoluimus. Quibus enim potius eiuſmodi libros, quàm præcipuis in uera Eccleſia CHRISTI perſonis offerre deceat? Ioſua in regnum collocatus, non tantum gladio ornatur, & armatur: ſed etiam libro Legis, quem diligẽter legere iubetur. Veſtri igitur quoque officij eſt, hiſtoriam ſacram cognoſcere. Commonefacit enim de plurimis rebus, quæ his noſtris ſeculis ualde ſunt utiles. Deinde uoluimus uobis hanc Centuriam inſcribere, ut cognoſceretis, in quibus laboribus uerſemur: nempè quòd hiſtoriam Eccleſiæ cõtexamus, quæ tum ad præſentium controuerſiarum dijudicationem, tum ad propagationem ueræ doctrinæ erit perutilis: quam uos pro ueſtra pietate iuuare decet. Nam ſine piorum auxilijs res tanta, & tam latè diffuſa, perfici non poterit: & cum in communi cauſa laboretur, æquum eſt, conatum hunc ope ueſtra non deſtitui. Pater Domini noſtri IESV CHRISTI, Eccleſiam ſuam & doctrinam puram conſeruet, & pacem contra hoſtium machinationes clementer largiatur.

Bene ualete.

V. P. D.

Matthias Flacius Illyricus.
Ioannes Uuigandus.
Matthæus Iudex.
Baſilius Faber.

Digitized by Google

Digitized by Google

HISTORIAE ECCLEſiaſticæ Centuria tertia.

CAPVT PRIMVM.

RES Eccleſiæ CHRISTI, eiúſque curſum in ea ætate, quæ mox Apoſtolos ſubſecuta eſt, præcedenti libro deſcripſimus. Nunc ad Centuriæ tertiæ, quæ à ſeptimo Seueri, ad annum decimumtertiũ uſq; Diocletiani pertinget, hiſtoriam, quantum in eo Dei nos benignitas iuuerit, recitandam progredimur: initium à cõmemoratione locorum, in quibus hac ætate ſuum Eccleſia hoſpitium qualecunq; habuerit, facturi.

CAPVT II.

DE LOCO ECCLESIAE Chriſti.

ECcleſiam ab Apoſtolis primùm, deinde uerò ab eorum ſucceſſoribus, per uniuerſum orbem, & ad fines uſq; terræ, quemadmodum Irenæus & alij teſtantur, ſeminatam eſſe, ſuprà dictum eſt. Manſit igitur etiã hoc ſeculo Eccleſia CHRISTI in uarijs orbis terrarum partibus: quod & cõfirmat huius ſeculi ſcriptor Tertullianus, qui in libro de Præſcript. hæret. diſertè affirmat, Eccleſiam CHRISTI in Aſia, Africa & Europa duraſſe. Et Origenes Eccleſiarũ meminit, quæ mundi limites tenent. Homil. 4 in Ezechielem. Et Euſeb. lib. 8. cap. 1. oſtendit, ante perſecutionem ſub Diocletiano motam, pietatis doctrinã apud omnes mortales cùm Græcos tum barbaros uiguiſſe. Vt autem lector ea hoſpitia ſpiritualis regni CHRISTI, in diuerſis orbis terrarum partibus ſita, paulo plenius cognoſcere atq; cõſiderare poſſit: quantum quidem in fide dignis ſcriptorib. mediocri ſtudio indagare potuimus, paucis enumerabimus.

ECCLESIAE PER ASIAM.

IN Aſia fuiſſe Eccleſias CHRISTI, & in uicina inde loca propagatas eſſe, ex ſuperioribus conſtat. Fuiſſe autem etiam hac ætate Eccleſiam aliquam CHRISTI Hieroſolymis, ex continua doctorum ſucceſſione (qui iam ex gentibus ſolis, poſt inſignem illam expulſionem Iudæorum ab Hadriano factam, conſtitui cœperant) patet, magno nimirum & euidenti teſtimonio, quod extare Deus in ipſa poſtritate uoluit, non ad Iudæos ſolùm, ſed etiam ad gentes Euangelij beneficia pertinere. Quanquam & hoc meminerit lector, ſimul tetrum ethnicîſmum eo ipſo in loco, ubi primùm ortum eſt Euangelium, horrendum in modum graſſatum eſſe.

Gazæ quoq; fuit Eccleſia: nam ibi Syluanum epiſcopum fuiſſe, Euſeb. lib. 8. cap. 13. refert.

Fuit & Eccleſia Cæſarienſis nõ poſtrema, celebrata

paulo antè frequenti illo conuentu ſuper controuerſia de Paſchate: quã claram adhuc hoc tempore fuiſſe, teſtantur multi præſtantes doctores, ut Theoctiſtus, Domnus, Theotecnus, & reliqui.

Fuit & in Tyro Eccleſia CHRISTI, & in Sidone. Nam Euſeb. lib. 8. cap. 13. Tyrannionis cuiuſdam meminit, quem Tyri epiſcopum nominat: & Zenobij, quem Sidonenſem uocat presbyterum. Narrat Vincentius in Speculo, Decium Imperatorẽ Chriſtianos aliquot & in Babylonia regione reperiſſe, eoſq; ad ſupplicia ſecum abduxiſſe: lib. 11. cap. 49.

¶ Eccleſiarum deinde illuſtrium in Syria, prima Antiochena eſt: cuius tum nomen, tum celebritatem aliquam hoc adhuc ſeculo duraſſe, notius eſt quàm ut probatione indigeat. Longum enim catalogum epiſcoporum Antiochenorum Euſebius texit: & teſtimonio illud eſt, quòd ſub Aureliano frequens ibi epiſcoporum, ex terris uicinis conuentus agitur, in quo Pauli Samoſateni hæreſis damnatur, ut Euſebius lib. 7. cap. 29 ſcribit.

Fuit quoq; in Meſopotamia. Nam Archelaus & Marcellus in Caſchara Meſopotamiæ, doctores fuerunt, teſte Epiphanio.

Habuit & eccleſia Laodicena epiſcopos aliquot clariſſimos, quorum Euſebius meminit: ut Thelymidrem, Socratem, Euſebium, Anatolium, Stephanum, Theodotum.

Emiſa Syluanum habuit epiſcopum, quem ſenem & conſtantem fuiſſe, atque in perſecutione ſub Diocletiano martyrium obijſſe, Euſebius ſcripſit lib. 8. cap. 13. & lib. 9. cap. 6. Plures uerò in Syria inſignes fuiſſe Eccleſias, hiſtoria perſecutionis ſub Diocletiano indicat. In ea uerò commemoratione, & fratrum in Meſopotamia meminit Euſebius lib. 8. cap. 12. Meminit & Rhoſenſis eccleſiæ, lib. 6. cap. 12.

Fuerũt & in Cilicia eccleſiæ hoſpitia, in cuius metropoli Diodorum fuiſſe epiſcopum hac tempeſtate, Nicephorus annotauit lib. 6. cap. 32. Et in Tarſo Helenum fuiſſe, indicat hiſtoria Sydoni cõtra Paulum Samoſat. Euſeb. lib. 7. cap. 28.

Pergenſem Eccleſiam in Pamphilia, Decio martyres ſuppeditaſſe, Vincentius ſcribit lib. 11. cap. 52. In Olympo Lyciæ ciuitate fuiſſe Methodium, celeberrimum epiſcopum, qui cõtra Origenem ſcripſit, ac ſub Decio in Chalcide Græciæ martyrio perfunctus tandem eſt, Hieronymus autor eſt. Meminit eius Methodij & Socrates.

In Ionia, Epheſina & Smyrnenſis Eccleſiæ etiam hac ætate durauerunt. De Sardenſi, Trallenſi, Philadelphina & Magneſiana Eccleſijs, libro ſuperiori diximus: quæ hoc adhuc ſeculo habuerunt ſuas reliquias.

In Phrygia, Hierapolis hoſpitio Eccleſiæ, hinc uſque

quæ ab Apoſtolis clara fuit. Et in Lampſaco, qui martyres ſub Decio paſsi ſint, Vincentius recitat.

Synnadenſiũ uerò & Eccleſiæ & fratrũ Dionyſius Alexandrinus meminit apud Euſebium lib.7.cap.7. ibidemq; Theodorum quendam ab Attico epiſcopum factum fuiſſe indicat, lib.6.cap.20. In Nicomedia Bithyniæ etiam præclari martyres fuerunt. Euſebius libro 8.cap.6.

Meminit Dionyſius in ſcripto ad Stephanum Romanum epiſcopum, Eccleſiarum in Ponto, Bithynia & Galatia. Hoc uerò tempore illuſtris fuit doctoribus, fratribus, Gregorio & Athenodoro, qui doctrina Chriſtiana ab Origene imbuti, maturè ad epiſcopatus in Ponto accerſiti fuerunt: quemadmodum & Eccleſiæ Syropagi in Paphlagonia, Focam epiſcopum præfuiſſe dicit.

Fuiſſe & Ancyram Galatiæ uetuſtam Eccleſiæ ſedem, narratio Euſebij indicat, lib.5.cap.17.

In Cappadocia uerò Eccleſias fuiſſe, Tertullianus ſcripſit ad Scapulam: inter quas uel præcipuam fuiſſe apparet eam quæ fuit Cæſareæ, quæ hoc tempore clariſſimum habuit epiſcopum Firmilianum. Nicephorus libro 6.cap.17. etiam Amaſeam Cappadociæ urbem nominat, in qua Phedimum epiſcopum fuiſſe memorat.

In Cappadocia Larandis quoque fuit Eccleſia, in qua docuiſſe Euelpin, rogatum à Neone eius loci epiſcopo, Euſeb. indicat lib.6.cap.20. ubi & Celſum epiſcopum eccleſiæ in Iconio fuiſſe ait. Ac libro ruſus 7.cap.7 indicat, Dionyſium Eccleſiarum Iconij mentionem facere in epiſtola ad Stephanum. & libro ſeptimo, cap.28. & 30. Nicomam Iconij epiſcopum fuiſſe oſtendit. Ex qua narratione apparet, antiquam adeò Eccleſiam in Iconio fuiſſe.

In Armeniæ ciuitate Melitena, ad Euphraten ſita, Chriſtianos fuiſſe, hiſtoria perſecutionis ſub Diocletiano indicat, apud Euſebiũ lib.8.cap.6. Armenios certè Chriſtianos nominat, & pietatis ſtudioſos fuiſſe narrat lib.nono, cap.ſeptimo. Epiſcopum uerò Eccleſiarum per Armeniam fuiſſe Meruzanem, oſtendit libro 6.cap.46. ubi & Dionyſiũ ait fratribus per Armeniam de pœnitentia ſcripſiſſe. Nec de Indicis dubitamus eccleſijs, quarum aliquot recens admodũ inſtauratas à Pantæno, ſuprà audiuimus. Narrat ex Martyrologio Vincent. libro 11. cap.52. etiam in Perſide Chriſtianos inuentos fuiſſe, quo tempore Decius perſecutionẽ mouit. Equidem Parthos, Medos & Elamitas CHRISTO credidiſſe, Tertullianus in libro contra Iudæos ſcripſit.

Denique Berylli, Arabum Boſtrenſium epiſcopi, Euſeb. aliquoties meminit: ut libro 6.cap.21.& 33.

ECCLESIAE PER AFRICAM.

IN Aegypto, Eccleſia Alexandrina prima nobis occurrit: tum propter uiros eximiè claros, ut Demetrium, Origenem, Dionyſium, Clementem, Heraclam, & alios: tum propter ſcholam, in qua inſignes Catechiſtæ ſeu doctores, proponentes præcipua Chriſtianæ doctrinæ capita, fulſerunt.

Habet hiſtoria huius ſeculi etiam Eccleſiam Hermopolitanam: cui Cononem præfuiſſe, atque ad eum Dionyſium ſcripſiſſe, Euſebius indicat libro ſexto, capite quadrageſimoſexto. In eiuſdem uerò libri cap.42 Chæremonem quendam ſenem, Nili urbis epiſcopum nominat. quem in perſecutione ſub Decio cum uxore ad montana Arabiæ confugiſſe, nec amplius deinde conſpectum eſſe, dicit.

Scribit Dionyſius, ſe in Arſenoite Aegypti præfectum diſputaſſe magno cum fructu, contra eos qui Nepotis erroneum dogma amplexi fuerant: quemadmodum Euſeb. refert lib.7.cap.24.

Thmuitanorũ Eccleſia ſub finem huius ſeculi Phileam habuit, laudatiſſimum epiſcopum: cuius Euſebius meminit lib.8.cap.9.10.& 13.

Certum deinde ex hiſtorijs horum temporum eſt, etiam in Cyrenaica regione celebres aliquot fuiſſe Eccleſias. In ea enim Pentapolis fuit: ad cuius epiſcopum Baſilidem, Dionyſium ſcripſiſſe, Euſebius autor eſt libro ſeptimo, capite uigeſimoſexto. Meminit & Ammonis epiſcopi Berenicenſis, libro 7.cap.26.

Veriſimile eſt, & Aethiopicas eccleſias adhuc manſiſſe, ut quæ ab Apoſtolis fundatæ ſunt: ſicut ſuo ſuprà loco dictum eſt.

Carthaginem celebrem fuiſſe ſedem Eccleſiæ in Africa, Tertullianus & Cyprianus teſtantur. Meminit præterea Tertullianus inter cæteras Eccleſias, expreſſe Mauritanarum & Getulianarum: quemadmodum & Cyprianus Synodum ſuam ex Libycis, Numidicis & Mauritanis eccleſijs ſe coegiſſe ſcribit, & plurima loca earum regionum recenſet.

Nunc inſulæ maris mediterranei recenſendæ eſſent, in quibus Eccleſia CHRISTI proculdubio etiam ſuum hoſpitium habuit: ſed hic hiſtoricorum teſtimonijs deſtituimur. In Creta duraſſe adhuc Eccleſiam, recens Pinyti & Philippi doctorum memoria coniecturam minimè obſcuram præbet. Manſit etiam in Sicilia. nam presbyteri & diaconi Romani, in epiſtola ad Cyprianum, quæ in libro 2. ſeptima eſt, dicunt ſe in Siciliam literas de lapſis recipiendis miſiſſe.

ECCLESIAE PER EVropam.

IN Europa porrò, non minus quàm in alijs orbis partibus, Eccleſiæ illuſtres fuere. Primùm enim Eccleſiarum in Græcia Tertullianus meminit, libro de Velandis uirginibus, in quibus Athenienſium Eccleſia manſit. Inter eas enim Eccleſias, quas ſub Seuero in maximis urbibus potiſsimùm fuiſſe Nicephorus ſcripſit libro quinto, cap.2. etiam Athenienſem nominat: ut & Corinthiacam Peloponneſi, cuius Tertullianus in libro de Præſcript. aduerſus hæreticos meminit. Nec dubium eſt, has duas præcipuas Eccleſias quàm latiſsimè ſe in uicina loca extendiſſe. Certè Philippenſis Eccleſiæ in Macedonia, Tertullianus quoque meminit, & Theſſalonicenſis.

In Thracia Byzantium fuit, cuius Eccleſiæ epiſcoporum quàm longiſsimum catalogum recenſuit Nicephorus libro octauo, capite ſexto: in quo & Demetrij cuiuſdam epiſcopi Byzantini meminit, eumq; fratrem ait fuiſſe Imperatoris Probi. Eum uerò Demetrium ſucceſſorem in eodem epiſcopatu ſibi ordinaſſe Probum filium, Imperatoris nepotem. Si igitur

igitized by Google

igitur tam frequentes & continuos, ſtatim poſt Apoſtolos, ea Eccleſia doctores habuit: ueriſimile eſt, eam multis ſeculis duraſſe. Equidem ad Conſtantinum uſque ſeriem epiſcoporum Byzantinorum deducit Nicephorus. Niſi quòd cum eo non conuenit, quod Herodianus ſcripſit, ipſam urbem Byzantium ſub hæc tempora ab imperatore Seuero funditùs euerſam, & in formam pagi redactam fuiſſe. Quod ſi factum eſt, ſine dubio ſine maxima ruina et deformatione eius Eccleſiæ fieri non potuit.

Fuiſſe uerò & in reliquis Thraciæ locis Eccleſias, ſuperius diximus: ut Anchiali & Debelti. Haud dubiè igitur & hoc adhuc ſeculo Eccleſie iſtæ manſerunt.

Idem de Dalmaticis & Illyricis eccleſijs iudicari poteſt, quarum aliquot manſiſſe credibile eſt. Synodus certè quam poſt hoc ſeculum Conſtantius Imp. in Sardica Illyrij coegit, ſatis teſtatur, nō tum demum in Illyrio & locis uicinis Eccleſias cœpiſſe, ſed diu antea fuiſſe.

In Italia, ut Romæ, Eccleſiam manſiſſe, ſeries Epiſcoporum omnium annorum indicat. Probat item Synodus frequentiſsima ibi conuocata contra Nouatum, de qua Euſebius ſcribit libro 6. capite 43. Alia item, coacta ſub Diocletiano contra Marcellinum Papam abnegatorem, cuius deſcriptio innumerabiles propemodum recenſet Marcellini teſtes & condemnatores. Denique & Tertullianus eccleſiæ Romanæ, atque eius epiſcoporum ſæpiſsimè meminit. Speculo Vincentij ſi quis quid fidei adhibere uolet, inueniet, in alijs etiam Italiæ locis hoſpitia Eccleſiæ fuiſſe: ut Veronæ, Spoleti, Beneuenti, in Lucania, et alijs, quorum martyres aliquot enumerat libris 11. & 12.

Eccleſiarum apud Gallos, Tertullianus meminit in libro contra Iudæos: & ad eos ſub Seuero propagatos uerbi diuini prouentus felices, ſeu potius inſtauratos, Nicephorus tradidit libro quinto, capite ſecundo.

Arelatenſis eccleſiæ, & Lugdunēſis, Cyprianus meminit lib. 3. epiſt. 13. Burdegalenſis, ex epiſtola Martialis nota eſt. Cōmemorans uerò huius ſeculi martyria Vincentius in Speculo, plurimos locos Galliæ recenſet, in quib. martyres cōprehenſi & ad mortē damnati ſunt: ut Mediolani, cuius etiam ſuprà mentio facta eſt, & in qua paſſum narrat Sebaſtianū, lib. 12. cap. 10.

Reijcère uidetur & in hanc ætatem Hieronymus Victorinum Pictauienſem, cuius multa uolumina extitiſſe narrat in Catalogo illuſtrium uirorum.

Ad Hiſpanos uenimus, apud quos fuiſſe Eccleſias, ſuprà ex Irenæo retulimus. Tertullianus autem ſuis Eccleſijs, quas nominat, Hiſpanicas annumerat, in libro aduerſus Iudæos: ubi quidem ait, in Hiſpaniarum omnibus terminis, & Galliarum diuerſis nationibus, CHRISTI nomen regnare. Et ex Cypriani epiſtola 4. libri primi apparet, in Hiſpania Tarraconenſi, ad Legionem, & Aſturicæ & Cæſarauguſtæ, & in Luſitania Emeritæ inſignes fuiſſe eccleſias. Recenſet etiam Vincentius plures ciuitates in Hiſpania, ut Tarraconem, Emeritam, Cæſarauguſtam, Complutum, & alias: in quibus martyres hoc tempore, ſub Valeriano & Diocletiano paſſos narrat, libro undecimo & duodecimo.

Non præterit Germanorum Eccleſias Tertullianus, in libro contra Iudæos. Vincentij Speculum libro duodecimo, capite 4. ex Helimando tradit, inuentos eſſe in perſecutione ſub Maximiniano Chriſtianos martyres apud Neronam urbem Rheni, & in campis Coloniæ. Idem à Diocletiani præfecto Rictionaro uehementem perſecutionem Treueri motam, & in urbe Auguſta ſanctos martyres inuentos, ab eodem trucidatos ſcripſit, libro 12. cap. 136. & 142.

Cæterùm & Laureacenſem eccleſiam in Norico, hac ætate manſiſſe & creuiſſe credimus.

Nec prætereundum illud eſt, & Sarmatas & Dacos cognitionem CHRISTI habuiſſe, ut Tertullianus ſcripſit.

Sequuntur inſulæ Oceani, ubi in Britanniam primùm incidimus. Hæc qua occaſione ad fidem Chriſtianam peruenerit, expoſitum à nobis ſuprà eſt.

Manſiſſe & hac ætate eius inſulæ Eccleſias, affirmare non dubitamus: maximè cùm & Tertullianus disertè ſcripſerit, Britannorum loca Romanis inacceſſa, ſuo iam tum ſeculo CHRISTO fuiſſe ſubdita: & Origenes Hom. 4. in Ezechielem teſtetur, Britanniam in Chriſtianam conſentire religionem.

Ex illis igitur, etiā in uicinas alias inſulas CHRISTI noticiam ſparſam tum fuiſſe, non eſt dubium.

Addit Tertullianus, CHRISTO crediſſe & alias plures inſulas, quas partim numerare nequierit, partim etiam incognitas habuerit.

DE PROPAGATIONE.

Hactenus de hoſpitijs Eccleſiæ per omnes terrarum orbis partes egimus, quantum ueris teſtimonijs & probabilibus coniecturis exponere nobis licuit. Nunc quæ incrementa ſubinde acceperit CHRISTI Eccleſia, oſtendemus.

Ait de his in genere Tertullianus, in calce libri contra Iudæos, ad hunc modum: Regnum CHRISTI ubique extenditur, & aliquanto antè CHRISTO omnium ciuitatum portæ ſunt apertæ, & in omnibus locis populus nominis Chriſtiani habitat. Quale quiddam & Origenes ſcripſit lib. 4. περὶ ἀρχῶν: In omni orbe terrarum, in omni Græcia, atq; uniuerſis cæteris nationibus, innumeri ſunt & immenſi, qui relictis patrijs legibus, & his quos putabant deos, ad obſeruantiam Moſeæ legis, & diſciplinæ ſe CHRISTI cultumq; tradiderunt. Ac de peculiaribus propagationibus in illa loca, Niceph. inquit lib. 5. cap. 2. Pertinaci Seuerus ſucceſsit, tum quoque ſatis bono loco res noſtræ fuere, indiesq; fidei profeſsio augmēta ſua cœpit, Eccleſiaſticorum doctorum ſcriptis atq; doctrinis illam prouehentibus: idq; in maximis quibuſq; potiſſimùm urbibus, nimirum Alexandriæ, Antiochiæ, Aeliæ, & per Palæſtinam omnem, Epheſi, Cæſareæ, & Occidentem uerſus, Theſſalonicæ, Athenis, Corinthi: in Gallijs & Romæ maximè. Vniuerſæ enim multitudines & domus totæ ad fidem accedebant, quiduis facere & pati paratæ, quàm ut quicquam contra religionem noſtram agerent aut nouarent.

Simile quiddam de Eccleſiæ progreſſu & felici doctrinæ curſu, ante perſecutionem Diocletiani, Euſebius retulit libro 8, cap. 1: Doctrina, inquit, Chriſtia-

na apud omnes mortales, cùm Græcos tum Barbaros, gloriam conſecuta eſt.

Magna autem fuit acerbitas & uehementia perſecutionis, quam Seuerus exerceri iuſſit. Attamen in ea Origeni, in ludo Alexandrino Chriſtianam religionem docenti, multi ex gentibus increduli ſe adiungunt, ab eoq; fidem & doctrinam Chriſtianam percipiunt. Recenſet inter eos, ut illuſtriores, duos fratres, Plutarchum & Heraclam, Euſebius libro ſexto, capite tertio. Vbi & hoc addit: Non ex gentibus ſolum infidelibus, uerùm etiam ex eruditis aliquot & Philoſophis non uulgaris doctrinæ & ſapientiæ, ad Origenem religionis & pietatis Chriſtianæ diſcendæ gratia confluxiſſe.

Nec multo pòſt, prius ſcilicet quàm ſe in Palæſtinam Origenes bello ciuili Alexandria pulſus contulit, Demetrius epiſcopus Alexandriæ, literis ducis Arabum poſtulatus, Origenem in Arabiam mittit, ubi ab eo Aula ducis ad fidem conuertitur. Qua occaſione haud dubiè & Arabum plures ad fidem Chriſtianam adducti ſunt. Nam etiamſi Arabia ipſa maiori ex parte prius ad CHRISTVM conuerſa fuit, & hoc tempore duo Arabum epiſcopi celebrantur, Beryllus ſcilicet & Maximus, Arabumq; Eccleſiæ Euſebius in hiſtoria huius ſeculi meminerit libro ſeptimo, capite quinto: fieri tamen potuit, ut hæc Aula adhuc fuerit incredula: & ad eam, ut ferè fit, quàm tardiſſimè noticia CHRISTI peruenerit. Quicquid autem eius eſt, Euſebius clariſſimè ait: Cùm per id temporis Origenes Alexādriæ commoraretur, acceſſit militum quiſpiam, ac literas Demetrio parœciæ illius epiſcopo, illiq; qui tum temporis Aegypti præſes erat, à Duce Arabiæ miſſas tradidit: qui petebat, ut cum ſumma diligentia Origenem mitteret, qui ipſi doctrinam ſuam communicaret. Miſſus itaq; ab illis Origenes, in Arabiam proficiſcitur. Hæc ſub Alexandro Imperatore acta ſunt, cuius mater religioſa fœmina, Mamæa nomine, accenſa cupiditate uidendi & audiendi Origenem, cum etiam ad ſe per legatos, cùm ex Palæſtina Alexandriā rediiſſet, euocat Antiochiam. Ad quam Origenes profectus, ſi non tum primùm conuertit (nam incertum illud eſt, & prius conuerſam eam fuiſſe apparet) attamen in fide Chriſtiana confirmauit. Et in ea Aula ſine dubio plures CHRISTO lucrifecit, nec ſine fructu docuit aliquandiu, ut Euſebius ait libro 6, capite 21.

Alexandro uerò imperium in annum undecimum obtinente, Origenes Alexandria relicta, in Palæſtinam iterum conceſſerat, ac conſueto ſuo more Cæſareæ docere cœperat: quem in locum innumeros exteros, quos gentiles fuiſſe apparet, diſcendi cauſa conueniſſe, Euſebius ſcribit: ac meminit nominatim fratrum duorum, Theodori & Athenodori, quos Ethnicarum diſciplinarum ſtudium, in quo antea excelluerant, ſacrarum literarum cognitione commutaſſe ait, libro 6, capite 30.

Ingens fuit beneficium & felicitas, libertas illa, qua in ipſis hoc tempore, etiam Imperatorum aulis apertè licebat eſſe Chriſtianos: & miniſtris ſuis Imperatores ultro concedebant, ut in ipſorum conſpectu Chriſtiano more, cum uxoribus, liberis ac ſeruis uiuerent: imò & hi qui Chriſtiani erant, maioribus dignitatibus & honoribus ab imperatoribus ornarentur. Talem enim Chriſtianæ religionis felicitatem, ante perſecutionem ſui temporis aliquando fuiſſe, Euſebius ſcripſit libro octauo, capite primo. Sed iam uidemus, non apud miniſtros ſolùm aulicos Chriſtianam pietatem commorari, uerùm etiam ad ipſos Reges & Imperatores propagari. Philippus enim, qui cum filio eius nominis Gordiano, in imperium ſucceſſit anno CHRISTI 246, primus omnium Romanorum Imperatorum religionem Chriſtianam amplexus & profeſſus eſt. Non enim ſimulaſſe eum, teſtimonio eſſe poteſt id, quòd cùm in uigiliis Paſchæ cœtui Chriſtianorum adiungere ſe uoluiſſet, ab epiſcopo eius loci non prius admiſſus eſt, quàm peccatum homicidij, ut uidetur, confeſſus, inter pœnitentes ſtare non recuſaſſet. Narrat Euſebius lib. 6, cap. 34. Nec dubium eſt, plures eius exemplū ex ſubditis ſecutos, unà CHRISTO nomen dediſſe. Scripſiſſe etiam eum ad Imperatorem Philippum, eiuſq; uxorem, Euſeb. libro ſexto, capite trigeſimoſexto autor eſt.

Gregorius Turonenſis libro decimo, capite trigeſimo narrat, Gratianum epiſcopum primo Decij anno in Turoniam ueniſſe, & ad fidem CHRISTI multos conuertiſſe.

In Decij hiſtoria miraculoſe cuiuſdā ad fidem Chriſtianā conuerſionis, Vincentius meminit lib. 11, cap. 50. ad hunc modum: Romæ Secundianus togatus, præfectus Decij, Verianus item pictor, & Marcellianus orator eloquentiſſimus, perſecutores omnes, & numinum cultores, commoti conſtantia Chriſtianorum, de religione eorum diſſerere & confabulari cœperunt. ubi in manus atq; mentem illis uenère uerſus illi Virgiliani, ex oraculis Sibyllæ deſcripti:

Vltima Cumæi uenit iam carminis ætas,
Magnus ab integro ſeclorum naſcitur ordo:
Iam redit & uirgo, redeunt Saturnia regna,
Iam noua progenies cœlo demittitur alto.

Quibus accuratius lectis et conſideratis, adflati diuino Spiritu, religionem Chriſti ad martyrium uſq; & mortem, Decij illius iuſſu intentatam, profeſſi ſunt.

Mouerat uehementem in Chriſtianos perſecutionem Valerianus, nō ita longo interuallo hunc Philippum ſecutus, ſicut infrà dicemus. Sub ea perſecutione pulſus fuerat in Libyam exulatū Dionyſius. Quod exilium tantum abeſt ut fidem ipſius labefactarit, ut etiam eius occaſione & beneficio multos ad noticiam CHRISTI in aſperis illis locis perduxerit. Quod de ſeſe ipſe ad hunc modum ſcripſit: In Cephro (Libyæ is locus eſt: Nicephorus Cephron regionem fuiſſe, locum uerò ubi in ea regione Dionyſius exularit, uocatum fuiſſe Colythium, ſcripſit libro ſexto, capite decimo) magna nobiſcum commorata eſt Eccleſia partim eorum fratrum qui nos ex urbe ſunt ſecuti, partim qui ex Aegypto adfuerunt. Et illic mihi Deus oſtium uerbi ſui aperuit. & initiò quidem perſecutionem ac lapidationem pertulimus: tandem uerò haud pauci ex Ethnicis, relictis ſimulachris, ad Deum ſunt conuerſi. Etenim antea non aſſumptis à Deo, tum primùm per nos eſt uerbum prædicatum. Refert Euſebius libro 7. cap. 11.

Nec dubitamus Galieni Imperatoris edictum publicum, perſecutione amota, pro Chriſtianis propoſitum, multis occaſionem & cauſam ad CHRISTVM *accedendi fuiſſe. Nec ſynodos frequentes in omnibus hoc ſeculo terrarum orbis partibus celebratas fuiſſe tam prorſus ſine fructu exiſtimamus, ut non earum occaſione aliquos alicubi* CHRISTO *lucrifecerint. Magnam enim ſine dubio ad eam rem commoditatem attulerunt, per uarios locos doctorum euntium & redeuntium itinera, tum quæ illa comitari ſolent: ut hoſpitia diuerſa, colloquia, ipſorum uerò doctorum Verbi diuini propagandi ſtudium & zelus, deniq; ipſarum Synodorum in omnes terras de doctrina uera epiſtolæ miſſæ. Sed de his omnibus infrà ſuo loco.*

CAPVT III.

DE PERSECVTIONE ET tranquillitate Eccleſiæ.

SVB SEVERO.

AElio Pertinaci & Iuliano ſucceſſit Seuerus, homo non ingenij ſolùm felicitate præſtans, ſed & literis Græcis ac Latinis cultus, & in diſciplinis Philoſophicis eruditus non uulgariter, bellicis præterea & ciuilibus ſtudijs ac uirtutibus clarus, nec in rebus gerendis ſucceſſu carens: adeò ut tot tamq; egregijs ornamentis uir, per omnia magnus effici potuiſſet, niſi illis contra pietatem & religionem Chriſtianam abuſus fuiſſet. Cùm enim hùc uſque à Commodi imperio ſtatum mediocriter tranquillum Eccleſia, Dei beneficio habuiſſet, ipſe anno nono imperij ſui (quod eſt, CHRISTI *anno ducenteſimo quinto, iuxta Euſebium) perſecutionem triſtem in Chriſtianos mouit per prouinciarum præfectos: motus, ut uidetur, criminib. magis, quibus in Chriſtianos inſanum uulgus ubique conclamabat, quàm quòd animum ipſe in Chriſtianos inimicum & atrocem gereret.*

Tertullianus enim, qui ſub hoc Seuero uixit & claruit, in libro ad Scapulam, non æquum & beneficum ſolùm Chriſtianis, aliquot annis Seuerum fuiſſe ſcripſit, uerùm etiam uulgo in eos furenti palàm reſtitiſſe. Euſebius uerò, Seuerum Eccleſias perſecutum eſſe, infinitis exemplis Martyrum probat. Et Spartianus ſcribit, eum ſub graui pœna Chriſtianos fieri uetuiſſe. Idē etiam edicta quædam aduerſus Chriſtianos, in peregrinatione, quam ad Serapidis idolum Alexandriam ſuſceperat, ab eo promulgata fuiſſe, non obſcurè ſignificat.

Siue igitur uolens, ſiue conniuens, ſiue ab alijs coactus, in hac cauſa aliquid Seuerus fecit, certum eſt, grauiſſimam ſub eius imperio in Chriſtianos perſecutionem ſæuijſſe. Præſidum aliquot, qui perſecutionis miniſtri fuerunt, Tertullianus ad Scapulam & alibi nomina recenſet: ut Hadrianum, Vigellium, Claudium, Hermianum præfectum Cappadociæ, Cæcilium, Capellam, Veſpronium, &c. Quibus Cyprianus annumerat etiam Demetrianum. Idem & in libro de bono patientiæ, perſecutores diſertè nominat Ethnicos, ſeu Iudæos & hæreticos: & Tertullianus libro contra Gnoſticos, ſynagogas dixit eſſe perſecutionum fontes.

Crimina in Chriſtianos odio & furore temerè conficta, Tertullianus ad Scapulam, & in Apologetico plurima recenſet: ut quòd ſeditionis, & læſæ ſeu infamatæ Imperatoriæ Maieſtatis accuſabantur: item homicidij, ſacrilegij, inceſtuum, infanticidij, & pabuli de cruda: de promiſcuis libidinibus, candelis extinctis, qua quidem turpitudine Gnoſtici uerè infames fuerunt. Item quòd caput aſini pro Deo colerent, quòd adorarent Solem, quòd nihil ex ipſis alicui fructus eſſet, quòd hoſtes eſſent humani generis. Et quòd maximum crimen ac præcipuum fuit, quòd deos quos alij colerent, ipſi contemnerent. Eam enim cauſam eſſe, Cyprianus Demetrianum dixiſſe refert, quamobrem omnes calamitates & mala, quibus mundus prematur, Chriſtianis imputanda eſſent, quòd ſcilicet cultum deorum gentilium negligerent. In hac igitur perſecutione, Euſebius libro ſexto, capite primo, ubique ait illuſtria piorum edita fuiſſe martyria: quanquam de Africa tantùm quædam exempla recitet. Alexandriæ præfectum tum fuiße Euſebius ſcribit Aquilam. Ad eam uerò urbem martyres ex Aegypto & Thebaide tota deductos eſſe. Interq; eos primum fuiße ait Leonidem, Origenis patrem. Proceſſu deinde temporis, cùm in penuria docentium in ſchola Catechiſtica, quos perſecutionis terror abegerat, ipſe adoleſcens adhuc ſcholaſtico muneri præfectus fuiſſet, diſcipulos nonnullos, quos ex gentibus acceperat, pietate & amore confeßionis imbuerat. Plutarchum etiam, & Serenos duos, Heraclidem, Heronem, & mulierem catechumenam Rhaidem, Baſilidem, & Potamienam cum matre, martyres celebrat Euſebius: nec aliorum, aut ex Aegypto, aut Thebaide meminit, turba forſan deterritus. Carthagini quoque uehementem fuiſſe perſecutionem, Tertulliani ad Scapulam præfectum liber indicat: in quo & alterius cuiuſdam præſidis meminit, Vigellij Saturnini, quem primum ait in Carthaginenſes gladium ſtrinxiſſe.

Ibidem & perſecutionis in Cappadocia meminit, quam ibi executum fuiſſe præſidem Claudium Herminianum ſcribit. Quod ad genera ſuppliciorum attinet, Euſebius capitis ſupplicium pertuliſſe Leonidem dicit, ſicut & Heraclidem & Heronem: in rogo uerò, martyrio expiraſſe Plutarchum & Serenum. Potamiena primùm uerberibus cæditur, & minas multas maioris contumeliæ perfert: ad extremum pice ignita ſenſim per omnia membra diffuſa, uſtulata & necata eſt.

Pertinet huc, quòd non in corpora ſolùm ſæuitum fuiße uidetur, ſed & in facultates eorum qui fidem confeßi ad mortem ducti ſunt. Ita enim Leonidis bona in ærarium imperatoris illata poſt martyrij conſummationem, Euſebius teſtatur libro ſexto, capite tertio. Nec prætereundum Origenis exemplum eſt, qui martyribus quibuſcunq;, ignotis æquè

ac notis, ad iudicia alacris, multáque cum fiducia adfuit, eosq; ad conſtantiam cohortatus animoſè eſt, ſuo ſæpe etiam cum periculo. Nam eo modo in ſe quoq; perſequutores concitaſſe dicitur. Inſignis autem omnium, quos quidem martyres hac perſecutione effectos legas, ad extremũ uſq; halitum in confeſſione fuit conſtantia. Plures etiam, quos poſt confeſſionem & certamina ab interitu ſeruauit Deus, animo forti & excelſo, cruciatus diros pertulerunt: ex quibus Alexandrum fuiſſe, Euſebius libro ſexto, capite octauo, indicat. qui ob eam quam in tormentis uirtutem & conſtantiam declarat, epiſcopatum Hieroſolymitanum, ſuperſtite adhuc Narciſſo, poſtea ſortitus ſit. Eos autem Ethnicorũ crudelitatem iniuſtam, religionisq; eorum uanitatem & falſitatem, inter etiam ipſos cruciatus palàm reprehendiſſe & damnaſſe, Chriſtianam uerò defendiſſe, non eſt dubium. Quid quòd alij publicis etiam ſcriptis præfectorum inſolentiam & atrocitatem taxare non ſint reueriti? tantum abeſt, ut uel tormenta uel mortem formidarint. Nam quo animi robore Tertullianus contra Scapulam, Cyprianus contra Demetrianum agat, ipſa ſcripta teſtantur.

Hic ex Apologetico Tertulliani contra Gentes pauca quædam nobis referre uiſum eſt. Cùm enim à nullo hominũ genere, quàm ab illis, inimicius exagitarentur & accuſarentur Chriſtiani, cauſam eorum Tertullianus ſuſcepit, & perſecutoribus obiecit: quòd à dæmonibus acti, ex ignorantia Chriſtianos damnent, ac de criminibus eos accuſent nunquã exploratis, ſed quæ fama tantùm ferantur: quæ nunquam, etiam cum ueri aliquid adportet, ſine mendacij uitio ſit: præſertim cùm odio Chriſtiani nominis eam ſpargant homines uiliſsimi, lenones, aquarij, aruſpices, ariolæ, mathematici, &c. Cùm contra leges ſit, de accuſatis inquirere: nec ulla unquam lex excuti uetet, quod prohibeat admitti.

Deinde crimina ſingula falſò Chriſtianis intentata, ab iis remouet & diluit. Fuit communiſſimum & perpetuum crimen, quòd inſidias & ſeditiones Romanorum regno & Imperatoribus Chriſtiani molirentur. Ad illud igitur Tertullianus reſpondet: Chriſtianos precari pro ſalute Imperatorum, quomodo igitur inſidias facere poſsint? Quod uerò hoſtes generis humani falſò dicebãtur, negat id uerè de Chriſtianis dici: quorum pietatis & officij proprij, quemadmodum ad Scapulam ſcripſit, ſit, omnes homines, etiam inimicos, amore complecti, nec unquam malum pro malo referre, cùm alij tantùm amicos diligant. Infanticidij porrò tetrum & crudele crimen, falſò Chriſtianis impingi, ex eo conſtare probat, quòd à ſanguine & ſuffocato abſtineant, ac ne animalium quidem ſanguinem in epulis eſculentis habeant. Libidinem uerò tantum abeſſe ut exerceant, ut etiam caſtitatis diligentiſſimam ac fideliſſimam rationem habeant, quam & perpetuam eorum aliqui profiteantur: reliqui matrimonium contrahant, per quod à ſtupris, inceſtu (nam & eius inſimulabantur) & quocũq; exceſſu facilè tuti ſint. Solem Chriſtianos adorare Tertullianus negat, cùm crimen illud ex eo natũ eſſe oſtendit, quòd preces dicturi, orientem ſpectent. Crimen denique illud, quòd Chriſtianos caput aſininum pro Deo habere, homines leuiſſimi conuiciabantur, in Iudæos competere, non Chriſtianos, probat. Et ſi quæ alia in eos conficta erant mendacia: quæ ſingula ſic refutat, ut Chriſtianos innocẽtes immeritò eſſe inuiſos, nulliuſq; flagitij reos, odio ſolo nominis damnari probet: et nihil lædi perſecutionibus Chriſtianorum religionẽ, ſed iuuari potius teſtatur. Sic enim in eadem Apologia ait: Plures efficimur, quoties metimur à uobis: ſemẽ eſt ſanguis Chriſtianorum. Quis enim non contemplatione eius cõcutitur ad inquirendum, quid intus in re ſit? Quis non, ubi requiſiuit, accedit? ubi acceſſit, pati exoptat?

Quemadmodum & in ſcripto ad Scapulam: Non deficiet, inquit, hæc ſecta: quam tunc magis ædificari ſcias, cùm cædi uidetur. Quis enim tantam tolerantiam ſpectans, ut reliquo ſcrupulo percuſſus, et inquirere accenditur, quid ſit in cauſa: & ubi cognouerit ueritatem, & ipſe ſtatim ſequitur?

In hac tamen perſecutione in Alexandria, Deus Demetrium epiſcopum ſeruat, & Origenem, in media perſecutionis tempeſtate, cum celebritate docentem & ſcribentem. in Arabia, cùm in Africam, ut uidetur, ſolam, aut plus certè quàm in alias partes, omnis perſecutionis uis translata eſſet, epiſcopus manet Beryllus, & cogitur ſuper nouo eius dogmate Synodus: quemadmodum libro ſexto, capite uigeſimo & uigeſimotertio Euſebius indicat. Frui aliqua interim etiam pace alias ſiuit Deus Eccleſias: ut Hieroſolymitanã, cui Narciſſus hoc tempore præeſt, & cũ eo paulo pòſt Alexander. Quæ enim perſecutionis ratio in Palæſtina & Aſia, Europa item, hoc tempore fuerit, ab hiſtoricis non explicatur.

Sub Antonino, Marcellino, & alijs.

Seuero, cùm per annos duodeuiginti imperium tenuiſſet, ſicut Euſebius in Chronicis aſsignat (licet libro ſexto, capite octauo, tantùm duodecim ponat) ſucceſſere filij Antoninus & Geta: ſed in cuius fraudulenta nece animum ſuum ſanguinarium & immanem Antoninus in ipſo ſtatim imperij auſpicio oſtendit. Eo enim interfecto, ipſe ſolus regnat, anno CHRISTI ducenteſimo uigeſimotertio. Quo tempore, quis Eccleſiæ ſtatus fuerit, turbatus an tranquillior, ab hiſtoriarum eius temporis ſcriptoribus non ita explicatè dicitur. Sed tamen per illos annos, qui ab obitu Seueri uſque ad Decium interceſſere, pacem fuiſſe Eccleſijs, Sulpitius prodidit, niſi quòd ante Decium in præſides Eccleſiarum ſæuitiam nonnullam, ut mox dicemus, mouit Maximinus in ampliſſima Alexandrinorum urbe. coactam in planiciem omnem iuuentutem, ſubitò per milites ex inſidijs prorumpentes, ut Herodianus ſcripſit libro quarto, miſerãdum in modum cõtrucidari curauit: tantum ideo, quia Romæ audierat, Alexandrinos dicterijs aliquibus in patrem eius luſiſſe: ſeipſum uerò riſui habere, quòd exiguæ ſtaturæ homo, Alexandrum, maximum & fortiſſimũ ducem, inceſſu poſituq; corporis ineptè æmulari conaretur. Vtrum uerò illi Chriſti-

illi Chriſtiani an ethnici fuerint, non ſatis liquet: certè ethnicis magis quàm Chriſtianis, magiſtratus contemnere & irridere conuenit. Poſt Antoninum, *Macrinus cum filio Diadumeno regnum inuaſit, anno Domini ducentiſimo decimonono: ſed anno id uno & duobus menſibus ſolis tenuit. Eum ſecutus Aurelius Antoninus Heliogabalus, monſtrum uerius tetrum quàm principem ſe probauit: libidine & luxuria turpiſsimus, omniumq; religionum (preter Solis, cuius ſacerdos fuerat, atque inde Heliogabalus dictus erat) contemptor. Vnde nec amplius biennio, ut Eutropius indicat, & octo menſibus regnauit: & uita dignum exitum habuit. Adoptauerat is Antoninus Aexandrum Seuerum, Mamææ filium, qui in Imperium ei ſucceſsit anno Domini ducenteſimo uigeſimoquarto: optimus & laudatiſsimus princeps, ſub quo res Chriſtianæ bene ſe & tranquillè habuerunt. A' Chriſtiana enim pietate Alexandrum nõ alienum fuiſſe, in eius hiſtoria multa ſunt quæ arguunt: & æquior in priuatis negocijs Chriſtianis erat, quàm alijs. Cùm enim aliquando Chriſtiani locum quendam publicum ad pium uſum occupaſſent, eum uerò popinarij contenderent ſuum eſſe: Alexãder reſpondit, Honeſtius eſſe Deum quomodocũque in eo loco coli, quàm lixarum ſordibus contaminari. Occiſus tamen in tumultu Germanico unà cum matre eſt, cùm ipſe in decimumtertium annum Imperio præfuiſſet.*

De perſecutione ſub Maximino.

Succeſsit poſt eum in regnum, abſque omni Senatus autoritate, ſed militum uoluntate & iudicio ſolo, Maximinus, anno Chriſti ducenteſimotrigeſimoſeptimo. Is, ut & gentis ſuæ barbarum ingenium, & animi ſæuitiam ac immanitatem præ ſe ferebat, ita in doctores ſaltem & Eccleſiarum præſides perſecutionem mouit: ratus illis, ut ductoribus & autoribus religionis Chriſtianæ, è medio ſublatis, facilè deinde ab ea arceri uulgus poſſe. Refert Euſebius libro ſexto, capite uigeſimooctauo: Maximinum ſolo in Alexandri domum odio, in eam ſæuitiam exarſiſſe: ſed breue ſæuiendi ſpacium habuit. Ei enim, cùm triennium uix in Imperio compleuiſſet, à militibus interfecto, Gordianus ſucceſsit, anno Domini ducenteſimo quadrageſimo: quem nihil uiolenti in Chriſtianos edixiſſe legimus. optimus enim & nobiliſsimus fuit princeps: magnam toti Imperio ſalutem & utilitatem allaturus, ſi diu ei rebus præeſſe licuiſſet. Sex enim cùm duntaxat annis imperaſſet, à ſucceſſore Philippo per fraudem interfectus eſt. Quod factum eius laudes, quas beneuolentia ſibi in Chriſtianos, Chriſtianus ipſe quoque poſtea ſibi peperit, non leuiter obſcurauit, & in ſuſpicionem adduxit. Quod enim Euſebius ait, primum eum ex omnibus Romanis Imperatoribus Chriſtianum fuiſſe: non deſunt qui id eum ſimulatione egiſſe, palàm affirmare non dubitent. Scribit Pomponius Lætus, Philippum omnia agere ſolitum fraudulenter. & quidem de eo hoc addit: Philippus homo Punica fraude deterior, qui ut ſcelera tegeret, cultum Chriſtiani nominis ſimulabat. Baptiſatum eum tamen cum Philippo filio & Seuera coniuge, Sabellicus prodidit Enneade ſeptima, libro ſeptimo. Imperiũ ad quinquennium geſsit.

De perſecutione ſub Decio.

Poſt *eum inuitus & reluctans ad Imperium tractus, ut Egnatius ſcripſit, Decius, laudatus alioqui princeps, ut Lætus ait, aſperam & atrocem perſecutionem in Chriſtianos mouit, anno Domini ducenteſimoquadrageſimoſeptimo: ideo quòd Philippo, ut Euſebius ſcribit libro ſexto. cap. trigeſimonono, infenſus fuit. Quod odium Sabellicus & Bergomenſis libró octauo, inde profectum narrant, quòd Philippus theſauros ſuos Fabiano contulerat. Fuit hæc politica cauſa. Cyprianus uerò alias grauiores recitat, quæ Eccleſiaſticæ uocari poſſent, libro quarto, epiſtola quarta, cuius uerba hæc ſunt: Intelligendum eſt, & confitendum, preſſuræ iſtius tam turbidam uaſtitatem, quæ gregem noſtrum maxima ex parte populata eſt, & adhuc uſque populatur, ſecundum peccata noſtra ueniſſe, dum uiam Domini non tenemus, nec data nobis ad ſalutem cœleſtiã mandata ſeruamus. Fecit Dominus noſter uoluntatem Patris: & nos non facimus Domini uoluntatem, patrimonio & lucro ſtudentes, ſuperbiam ſectantes, æmulationi ac diſſenſioni uacantes, ſimplicitatis & fidei negligentes: ſeculo uerbis ſolis, & non factis renunciantes: unuſquiſque ſibi placentes, & omnibus diſplicentes. Vapulamus itaque, ut meremur. Quas enim plagas, quæ uerbera non meremur, quando nec confeſſores, qui exemplo cæteris ad bonos mores eſſe debuerant, teneant diſciplinam? Itaque dum quoſdam inſolenter extollit confeſsionis ſuæ tumida & inuerecunda iactatio, tormenta uenerunt. Confirmatam autem eam perſecutionem per edictum Imperatoris, poſteaquam anno integro ante edicti eius promulgationem prius ab ethnicorum uulgo, concitato ab impoſtore quodam, agitata eſſet, Dionyſius Alexandrinus ſcripſit ad Fabium Antiochenum, ut Euſebius indicat libro ſexto, capite quadrageſimoprimo. Dionyſij uerbã paulo poſt ſubijciemus. Speculum Vincentij in hiſtoria eius perſecutionis, meminit etiam Optimi proconſulis, & præfectorum Secundiani, Veriani & Marcelliani, quòd perſecutionis executores fuerint: libro undecimo, capite quadrageſimoſexto & quinquageſimo.*

Nunc, in quibus potiſsimùm locis ſæuitum ſit, explicandum eſt. Quod tamen fieri difficile eſt, ideo quòd hæc pars à ſcriptoribus Eccleſiaſticis breuiſſimè tantum indicata eſt. Ait Nicephorus libro quinto, capite uigeſimonono: Tam non eſſe facile martyres omnes huius perſecutionis recẽſere, quàm arenam maris numerare: quamobrem & nobis breuitate ſimili utendum eſt.

Hieroſolymis (ut ab eo loco ordiamur) Alexander epiſcopus, cuius ſuprà fecimus mentionem, uir autoritate, pietate & ueneràda canicie grauis, cùm rurſus propter Chriſtum Cæſareæ ad præſidis tribunal, in

confeſsione ſplendida & illuſtri, ut Euſebius inquit, perduraſſet, in carcerem coniectus, ibi cum glorioſa morte uitam ſuam commutauit: quemadmodum & Babylas Antiochenus epiſcopus, edita conſtanti confeſsione, in carcere expirauit. Nec dubium eſt, cum iſtis quaſi ducibus & anteſignanis martyrum, plures ſimul abreptos eſſe: etiamſi illud in hiſtoria perſecutionis non explicatur. Nicephorus libro quinto, capite uigeſimoſexto, Babylam etiam alium, epiſcopum ſcilicet Nicomedienſem, ſub Decio martyrium decertaſſe ſcripſit. Speculum Vincentij libro undecimo, capite quinquageſimoſecundo, Aſclepiadem epiſcopum Antiochenum hoc tempore martyrem defunctum eſſe narrat: ubi & quadraginta ſanctas uirgines martyria conſummaſſe Antiochiæ, meminit.

Lampſaci in Phrygia, Vincentius narrat, Petrum quendam comprehenſum, uarijs cruciatibus affectum martyrem, ſub Optimo proconſule obijſſe.

Idem & in Troade martyres alios, Andreã, Paulũ, Nicomachum, & Dionyſiam uirginem paſſos ſcripſit: libro undecimo, capite quadrageſimoſexto.

Et in Babylonia inuentos à Decio confeſſores Chriſtianos, atque ad cruciatus in Hiſpaniam abductos eſſe, prodidit libro eodem, cap. quadrageſimotertio.

Apud Cæſareã Cappadociæ, martyrio perfunctos Germanum, Theophilum, Cæſarium & Vitalem, idem retulit libro undecimo, capite quinquageſimoſecundo. Meminit Polychronij epiſcopi Babyloniæ, libro eodem, capite octogeſimonono. Pergæ in Pamphilia paſſum Neſtorem epiſcopum, ſcribit Vincentius libro undecimo, capite quinquageſimoſecundo. Et in Perſide apud Cardulam, nobiles ſanctos Olympiadem & Maximum. In Tyro uerò, Anatoliam uirginem & Audacem. In Africa tamen, magis quàm in ullis alijs locis, crudelitatem huius perſecutionis graſſatã eſſe, ex Tertulliano & Cypriano conſtat. Et Alexandriam in primis, quaſi palæſtrã & ſtadiũ quoddam, in quo martyres illuſtres plurimi decertarint, fuiſſe, Euſebius (quemadmodũ diximus) probat, ex epiſtolis Dionyſij Alexandrini epiſcopi: quarũ exempla, ut teſtimonia probatiſsimi autoris, huic narrationi uiſum nobis eſt inſerere.

Primùm igitur de ſuo, aliorumq́; quos ſecum interdum habuit, periculo, quod uarijs in hac perſecutione modis experiri coactus fuit, Dionyſius ſic ſcribit ad Germanum: Ego uerò in conſpectu Dei loquor, & ipſe me non mentiri nouit, haudquaquã mei ipſius rationem habens, neque ſine Deo fugam cœpi: ſed & antea, priuſquàm ſub Decio inualeſceret perſecutio, Sabinus eadem hora Frumentarium, ut me quæreret, miſit. Et ego quidem quatriduum domi manſi, aduentum Frumentarij expectans. Ille uerò cùm omnia perſcrutaretur, uias, flumina, agros, ubi me uel latêre uel tranſiſſe putabat, cæcitate quadam tenebatur, ne domum inueniret. Non enim credebat, me domi in ea perſecutione manere. Vix tandem quarto die, Deo mihi ut migrarem præcipiente, uiamq́; mirabiliter aperiente, ego & liberi, & multi fratres ſimul egreſsi ſumus. Et quòd ea res diuinæ prouidentiæ opus eſſet, ſequentia declararunt, in quibus nonnullis forſan utiles fuimus. Deinde aliquanto pòſt, quæ poſt fugam ſibi acciderint indicat, hæc ſubijciens: Ego namq; cùm Hieroſolymas unà cum illis qui mecum erant ueniſſem, Taposirim à militibus ductus ſum. Timotheus uerò ſecundum prouidentiam Dei nec aderat, nec captus erat. Vbi autem tandem uenit, domum deſertam reperit, ac miniſtros illam cuſtodientes, nos uerò captos. Et rurſus aliquanto pòſt dicit: Et quis eſt admirandæ diſpoſitionis eius modus? Etenim quæ uera ſunt, dicam. Fit obuiam ex agro quiſpiam Timotheo fugienti ac perturbato, cauſamq́; cur ita feſtinaret percõtatur. Hic quod res erat, edicit. Ille cùm audiſſet, ad nuptiarum conuiuia, quò aliàs ibat, iter ſuum proſequitur (erat enim illis mos, in huiuſmodi conuentibus pernoctare) & ubi illuc uenit, in conuiuio accumbentibus, quod audierat, indicat. Illi uno impetu, uelut ex pacto cuncti prorumpunt, ac uelociſsimo curſu in nos incidentes, tumultuaria uociferatione feruntur. & cùm milites qui nos cuſtodiebant, confeſtim fugiſſent, nos inuaſerũt, ſicut eramus ſuper ſcabellis iacentes. Et ego quidẽ primùm, Deus nouit, quoniam eos prædones eſſe, ac deprædandi ac rapiendi gratia ueniſſe putabam, ſicut eram in ſtrato nudus, in lineo indumento iacens manebam: reliqua uerò ueſtimenta, quæ adiacebant, illis porrigebam.

Illi uerò ut ſurgerem, & uelociſsimè exirem iubebant. Tum uerò intelligens, qua de cauſa adeſſent, uociferabar precando ac ſupplicando, ut & nos abire ſinerent. Si uerò beneficij quid impertire uellent, eos qui me abducerent hactenus præuenirent, ut ipſi me capite truncarent orabant. Et cùm iſta clamarem, ſicut norunt conſortes mei, ac omnium participes, uiolenter prorumpebant. Ego quidem pronum me ſupra pauimentum conijcio, illi uerò & manibus & pedibus correptum extrahunt, & abducunt. Sequuntur autem me, qui teſtes horum omnium ſunt, Gaius, Fauſtus, Petrus, Paulus: qui me etiam abreptum è ciuitatula ducunt, & aſino ſic nudo impoſitum auehunt. Hæc Dionyſius de ſeipſo ſcripſit: refert Euſebius libro ſexto, capite quadrageſimo.

Deinde uerò de aliorum martyrijs ſub Decio, prolixè ſcribit ad Fabium Antiochenum epiſcopum, hoc modo. Perſecutio iſta non cœpit ex imperatorio edicto, ſed illud anno integro præuenit. Etenim ad urbem hanc diuinator quidam & fictor malorũ uenit, quiſquis ille fuit, ac multitudinem ethnicorũ contra nos mouit & excitauit, & ad patriam ſuperſtitionem tuendam inflammauit: à quo irritati, & cunctam poteſtatem ad impia flagitia perpetranda nacti, ſolùm cultum dæmonum & noſtri occiſionem, pietatem eſſe putabant. Primùm itaque presbyterum quendam nomine Metram comprehenſum, impia uerba proloqui iubent: non obedientem uerò, fuſtibus cædunt, & acutis calamis faciem & oculos pungunt, ac poſtea in ſuburbiũ eductum lapidibus obruũt. Deinde fidelem mulierem nomine Quintã, ad templum idolorum ductam, adorare cogunt: auerſantem & abominantem idola, pedibus ligatis per totius urbis plateam lapidibus aſperè ſtratam trahunt, ac ſimul molaribus lapidibus alliſam, flagrisq; cæſam,

ceſſam, ad eundem locum reducunt. Quo facto, uno impetu cuncti irruũt in religioſorum domos, & quos quiſq; uicinos pios cognouerat, ad eorum ædes multitudinem ducunt, populanturq́; & diripiunt, & quæ precioſiora erant ſuffurantur: uiliora uerò, & quæ lignea erant, diſijciunt, & igne in plateis comburunt, atq; ita urbis ab hoſtibus captæ ſpectaculum edunt.

Declinauerant autem fratres, et ſe ſubduxerant: ac rapinam bonorũ ſuorũ, perinde atq; illi de quibus Paulus teſtificatus eſt, cum gaudio ſuſcipiebant. Nec noui an quiſquã, niſi unus quidã ab illis correptus, ad hunc uſq; diem Dominũ negauerit. Sed & præclariſſimam tunc uirginem prouectæ ætatis Apolloniam comprehendunt, denteſq́; illi cunctos percuſſis maxillis excutiũt: & rogo ante urbem accenſo, uiuã ſe combuſturos minantur, niſi unà cum ipſis impia uerba pronũciet.

Illa uerò cùm paululũ detrectaſſet, ac moras in ſpeciẽ uelut deliberatura traxiſſet, repentè in ignẽ inſilit, & cõburitur. Deniq; & Serapionem domi ſuæ agẽtem comprehendunt, acerbiſq́; tormentis affligunt: ac cunctis corporis artubus confractis, è ſuperiori tabulato præcipitem deijciunt. Nulla nobis uia, ne publica quidem, nullus etiã angiportus, nec noctu, nec per diem patet: cũctis ſemper ac paſſim uociferãtibus, niſi quis blaſphema uerba ſuccinat, hunc repentè trahendum eſſe, & comburendum. Et hæc quidem diu admodũ ſic durant. Verùm miſeros ſeditio & bellũ inteſtinum excipit: & crudelitatem illã, qua uſi fuerãt in nos, in eos ipſos cõuertit Et parumper quidè reſpirauimus, ceſſante aliquandiu furore, quo in nos ſæuierant: uerùm mox imperij illius mutatio nobis annunciatur, quod antea beneuolentiam in nos oſtendebat, ac multus nobis minarũ terror intentatur. Quin & ipſum edictum imperatoris adfertur, & ſubſequitur illud à Domino noſtro prædictum, propè horrendiſſimum: nempe ut & electi ſcandalizentur, ſi fieri poſſit. Terrentur omnes, & confeſtim multi ex potioribus, alij præ metu accurrunt, alij ſponte rebus ipſis quæ gerebantur ducũtur, alij uicinis trahuntur, ac nominatim uocati, ad impura ac prophana ſacrificia accedunt: pars quidem pallentes ac trementes, quaſi nõ ſacrificaturi, ſed ipſi ſacrificia & uictimæ idolis futuri, ita ut à multitudine circũſtante ſubſannarentur, cunctiſq́; manifeſtum eſſet timidos eos eſſe cùm ad moriendũ, tum ad ſacrificandum: pars uerò alacrius aris accurrunt, audacter affirmantes, nec antea ſe fuiſſe Chriſtianos, de quibus ueriſſimè prædictum eſt à Domino, quòd ægrè ſeruabuntur. Ex reliquis alij alterutram horum partem ſequuntur: alij fugiunt, alij capiuntur, è quibus nonnulli ad uincula uſq; & carceres perſtiterunt: aliqui etiam complures dies incluſi, tandem priuſquã ducerentur ad tribunal, fidem abiurarunt: quidam uerò cùm tormenta quoq; conſtanter pertuliſſent, poſtea negarunt. Aſt alij fortes et beati, tanquam columnæ Domini, ab ipſo corroborati, fortiſq; in ipſis fidei condignam & conuenientem uirtutẽ & conſtantiam nacti, præclari facti ſunt regni ipſius martyres. Quorum primus Iulianus, homo podagricus, nec ſtare, nec ingredi ualẽs, cum duob. alijs ipſum baiulãtibus adductus eſt: è quibus alter mox negauit. alter uerò Cronion nomine, cognomento Eunus, & ſenex ipſe Iulianus, dominũ fide integra, &, ut par erat, maxima confeſſi, camelis imponuntur, ac ſublimes flagellantur: & tandẽ igni conſtanter ardenti iniecti, circumfuſo cuncto populo comburuntur. Cùm autem abducerentur, adſtans miles quidam conuiciatoribus reſiſtebat: eamq́; ob cauſam illis aduerſus eum uociferantibus, adducitur miles Dei fortiſſimus, progreſſuſq́; & in magno illo pietatis bello ſtrenuus, capite plectitur. Deinde & alius quiſpiã natione Libys, appellationeq́; ſimul & benedictione uerus Macar, cùm à iudice plurimùm eſſet admonitus, ut negaret, nec acquieuiſſet, uiuus comburitur. Poſt hos Epimachus etiam, & Alexander, diu in uinculis conſtituti, innumeroſq́; dolores nouacularum & uerberum perpeſſi, in rogum ardentẽ & iſti cõijciuntur: cumq; illis quatuor etiã mulieres. Et Ammonarion quoq; ſancta uirgo, quam iudex diu admodum & pertinaciter torſerat, eo quòd illi nihil ſe quod iuberet facturã eſſe prædixiſſet, idq́; ſeruaſſet, abducitur. Reliquæ uerò, Mercuria, anus honeſtiſſima, & Dionyſia multis quidem liberis fœcũda, quos tamen ſupra Dominum non dilexit, præſide cõfuſo, quòd inefficaciter eas torſiſſet, & à mulierib. uictus eſſet, nullũ amplius tormentorũ ſenſum capientes, ferro necãtur. Ammonarion quippe præ omnibus, uelut anteſignana, tormenta pertulerat. Heron uerò, & Ater, & Iſidorus, Aegyptij, & cum illis Dioſcorus puer quindecim annorum, traditi ſunt. Et puerum quidem iudex primùm uerbis quaſi adhuc ductilem ſeducere, deinde tormentis tanquam qui facilè terreri poſſet, cogere conatur: uerùm ille nec perſuaderi, nec cedere ſuſtinet. Reliquos feröciſſimè laceratos, cùm perdurarent, igni tradit. Dioſcorum uerò publicè reluctantem, & ſapientiſſimè ad interrogata reſpondentem, admiratus dimittit: illiq́; dilationẽ ad reſipiſcendũ, propter ætatem, impertire ſe dicit. Et iam nobiſcum eſt præclariſſimus Dioſcorus, prolixius & diuturnius certamen expectans. Nemeſion autem quidam, & ipſe Aegyptius, defertur quaſi latronũ contubernalis: qua calumnia tanquã alieniſſima apud Centurionẽ repurgatus, de Chriſtianiſmo accuſatur, & hoc nomine uinctus ad præſidem uenit. Iniquiſſimus autem iudex duplo hũc acerbius, quàm latrones, torturis ac flagris afflictatum, inter latrones cõburit, & beatũ honoratumq́; Chriſti exemplo reddit. Stabant autem antè tribunal frequentes, quidã è militari ordine, Ammon, Zenon, Ptolemæus, Ingenuus, ac ſenex Theophilus cum illis: & cũ Chriſtianus quidã iudicaretur, iamq́; ad negandum inclinaret, rumpebantur iſti adſtantes intra ſe: ac uultu innuebãt, manuq́; extenta, & totius corporis motibus ad conſtantiam hortabantur. Cùm autem ad eos cuncti adſpicerẽt, antequàm quiſquam ex ipſis caperetur, præuenientes capturam, ad ipſa ſubſellia ultrò aſſiliunt, & ſe Chriſtianos eſſe dicunt: ita ut & præſes & aſſeſſores perterreſierent, & Chriſtiani, qui iudicabantur, ad ferendas paſſiones ſtrenui, iudices uerò timidi redderentur. Diſcedunt itaq; iſti à tribunalibus alacres, & propter fidei teſtimonium exultabundi, Deo per illos glorioſè triumphante. Plurimi etiam alij per ciuitates & uicos ab ethnicis diſcerpti ſunt: quorum unum, exempli gratia, com-

tia, com-

tia, commemorabo. Iſchyrion, cùm uni cuipiam ex primatibus pro mercede procurando ſeruiret, iubetur ab illo ſacrificare: & cùm non obediret, contumelijs afficitur. Perdurantem, ethnicus conuicijs lacerat: & in ſententia perſiſtentem, arrepta maxima ſude, per inteſtina ac uiſcera tranſuerberat & occidit. Quid de multitudine dicam eorum, qui in ſolitudinibus & montibus oberrant, & fame, ſiti, frigore, morbis, latronibus ac beſtijs abſumuntur, quorum ſuperſtites benedictionis & uictoriæ illorum teſtes ſunt? Et horum quoque unum factum declarandi gratia adijciam. Chæremon quidam erat, admodum ſenex, ciuitatis quæ Nilus uocatur epiſcopus. Hic ad mõtana Arabiæ, unà cum coniuge ſua fugiens, non eſt reuerſus, nec unquam uideri potuerunt. Et licet à fratribus ſæpenumero quærerentur, nec ipſi tamen, nec corpora eorum ſunt inuenta. Multi autem in iſtis Arabiæ montanis, à Barbaris Saracenis captiuati ſunt: è quibus alij, uix magna pecunia liberati euaſerunt: alij uerò nondum, ne in hunc quidem diem comparuerunt. Hactenus Euſebius libro ſexto, capite quadrageſimoprimo & ſecundo.

Porrò in Europa Romæ Fabianus epiſcopus, poſt exilium ſubijt martyrium: eumq́; ſecutus Cornelius, ut Sabellicus prodidit libro ſeptimo, Enneade ſeptima. Euſebius in Chronico, & Eutropius, Laurentium etiam Romanum diaconum ſub Decio, pro confeßione, ſupplicio & morte affectum ſcripſerunt: quod ſub Valeriano factum, alij tradiderunt.

Vincentius ex Hugone martyrum puerorum meminit, apud Aretium ciuitatem Tuſciæ, libro undecimo, capite quinquageſimoſecundo. Florentiæ uerò in Etruria, Meniatum martyrem factum, ſcripſit Bergomenſis libro octauo. Idem & in Sicilia, apud urbem Cataniam, paſſam eſſe Agatham uirginem Siculam, ibidem annotauit. Quemadmodum autem martyres omnes enumerare impoßibile eſt, ſic & formas ſuppliciorum & genera mortis, quæ diabolus ipſo uetuſtatis uſu, ut Cyprianus ad Fortunatum ſcripſit, edoctus, perſequutoribus ſubiecit. Idem tamen Cyprianus contra Demetrianum, aliquot formarum meminit hoc modo: Deo charos domo priuas, patrimonio ſpolias, cathenis premis, carceri includis, beſtijs obijcis, ignib. punis. Sed & in Apologetico Tertullianus inquit, Sarmenticios & Semißios appellari ſolitos Chriſtianos, ideo quòd ad ſtipitem dimidij aßis reuincti, ſarmentorum ambitu exurerentur.

Euſebius, ex Dionyſij ſcripto de martyribus Alexandrinis, has formas, ut dictum eſt, recenſuit: picem feruentem, lapidationes, calamos acutos in facies & oculos impulſos, tractiones per ſtrata uiarum, illiſiones ad lapides, uerbera, flagellationes, exuſtiones, tranſuerberationes uiſcerum per ſudes, gladium, poſt confracta membra, è ſublimi præcipitationes: quibus Vincentij Speculum, etiam equuleum addidit, lacerationes per ungues ferreos, lampades lateribus martyrum admotas, beſtias, ſuſpendia. Fuit & uſitata ſupplicij forma, damnatio ad metalla: ſic enim Cyprianus fratres quoſdam ad metalla damnatos conſolatur, libro Epiſtolarum tertio, epiſtola uigeſimaquinta. Nec expleri tamen his tam crudelibus ſupplicijs furor impius potuit: in bona etiam piorum ſæuitum eſt, adducta multitudine ad eorum ædes qui Chriſtiani eſſent, populandas & diripiendas, planè ſicut in tumultu & ſeditione fieri ſolet. Hæc enim in ſcripto ſuo Dionyſius ſuprà retulit.

Quin & exilia, ante extremam de capite ſententiam, Chriſtianos pertuliſſe, exempla Fabiani epiſcopi & Cypriani teſtantur. Et totas multitudines in hac perſecutione, in ſolitudines & montes profugiſſe, ibi oberraſſe, & fame, ſiti, frigore ac morbis interijſſe, & à beſtijs alios abſumptos, alios à latronib. barbaris captos & abductos eſſe, Dionyſius ſcripſit.

Qui & tanto terrori & conſternationi poſt edictum Imperatoris propoſitum eam perſecutionẽ fuiſſe prodidit, ut trepidos & imbecilles multi præſtantes Chriſtiani ſe oſtenderint. Quomodo enim alij metu ac terrore compulſi, alij conſultò & ſua ſponte ad prophana ſacrificia acceſſerint, ac ſe Chriſtianos fuiſſe negauerint: alij uerò poſt tolerata fortiter atrocia tormenta, tamen ad extremum fidem abiurarint, idem in ſcripto ſuo ad Fabium prolixè commemorat. Et magno dolore Cyprianus in ſermone de lapſis recitat, multos ad primas ſtatim perſecutorum minas, nec coactos, nec uictos abnegaſſe: Ad prima, inquit, ſtatim uerba minantis inimici, maximus fratrum numerus fidem ſuam prodidit: nec proſtratus eſt perſecutionis impetu, ſed uoluntario lapſu ſe ipſe proſtrauit.

Item, Non expectauerunt ſaltem ut interrogati negarent, ut thus accenderent apprehenſi: ante aciem multi uicti, ſine congreßione proſtrati: nec hoc ſibi reliquerunt, ut ſacrificare idolis uiderentur inuiti, ultrò ad forum currere, &c. Quin & hoc indicat, à parentibus negatoribus etiam infantes ſimul aut manibus impoſitos, apportatos ad abnegationem, aut attractos eſſe. Atq; exhortationibus mutuis alios alijs abiurandi fuiße autores, indicat. Iſtorumq́; horribilium lapſuum duas cauſas ſubijcit, amorem ſcilicet patrimonij & facultatum, ac tormentorum terrorem.

Addit & exempla, quomodo abnegatores Deo pœnas dederint. Affirmat enim, multos ſpiritibus immundis exagitatos & correptos poſt abnegationem eſſe. Quendam etiam ſponte abnegantem, repentè mutum factum dicit. Rurſus alium poſt abnegationem cum alijs communicaturum, pro pane cinerem in manum excepiſſe. Puellam uerò quandam dæmone correptã, linguam ſibijpſi dentibus laniaſſe, ac paulo pòſt doloribus uentris & uiſcerum cruciatam expiraße.

Plurimos tamen, nec minis deterritos, nec immanißimis cruciatibus uictos, in confeßione fortiter perſtitiße, & in martyres glorioſos euaſiſſe, perſecutionis hiſtoria teſtatur, & Dionyſius affirmat. Prædicat & magnopere confeßorum quorundam egregiam conſtantiam Cyprianus, Epiſtolarum libro ſecundo, epiſtola ſexta. Ad eam enim præſtandam publicè & priuatim Chriſtiani ſeſe mutuò cohortabantur: nec quicquam maiori illis fuit ſolicitudini, quàm ne quis ad tribunal conſtitutus, aut in conſpectum tormentorum adductus, animo frangeretur, aut à confeßionis propoſito deijci ſe permitteret. Sic totius motu corporis & manu protenta ad conſtantiam hortabantur, milita-

res illi

res illi uiri Ammon, Zénon & Ptolemæus, Chriſtianum quendam, qui in iudicio ad negandum inclinare uidebatur, ut ex Dionyſio ſuprà retulimus. Ita doctores, ſiue liberi, ſiue in exilio eſſent, conſolationibus & admonitionibus alios inſtruebant.

Relegatus Cyprianus, Eccleſiæ ſuæ reſcribit, & Lectorem ordinat: ut ex Epiſtola quinta libri ſecundi conſtat. Ab eodem exilio ſcribit ad Nemeſianum, Felicem, Lucium, alioſq; epiſcopos, presbyteros & diaconos, & ad metalla damnatos, epiſtolam mirè conſolatoriam: cùm tamen ipſe, ut exul, conſolatione indigeret. Vltima ea epiſtola libri tertij eſt, in qua quàm non ſit probroſum, aut inutile, aut expaueſcendum pro Chriſto ſeu exilium, ſeu pœnas ferre, prolixè ipſis confirmat. Exhibetis uos, inquit, duces uirtutis: confeſſione enim uocis, & corporis paſſione, fratrum mentes ad diuina martyria prouocatis: ſicut ueſtrum exemplum iamdudum plures nobiſcum confeſſi ſequuntur, inter quos uirgines etiam & pueri. Deinde non ſunt homini Chriſtiano, res execranda, ſupplicia. Ad fuſtes enim Chriſtianum pectus, cuius in ligno omnis ſpes eſt, non expaueſcit: ornamenta ſunt piacula: nec Chriſtianorum pectus ad infamiam copulant, ſed liberos apud Dominum efficiunt. Lecto in metallis Chriſtianorum corpus non fruitur; at refrigerio Chriſti fruitur. Iacent humi feſſa laboribus uiſcera, at pœna non eſt cum Chriſto iacère. Veſtis algentibus deeſt: ſed qui Chriſtũ induit, eo ueſtitus abundanter cultus eſt. Præterea hæc officia & obedientiam Scriptura approbat. Deo enim ſacrificium offertis, cùm hoſtiæ Dei facti, ſanctas uos uictimas exhibetis: quod Paulus iuſſit. Calicem uerò Domini dum recipitis, ipſi redditis: quemadmodum Pſalmo centeſimo decimoquinto dicitur. Nec præmia ueſtro certamini deerunt. Deus enim deſuper ſpectans in confeſſione nominis ſui, uolentes comprobat, dimicantes adiuuat, uincentes coronat, remunerans in nobis quicquid ipſe præſtitit, & honorans quod perfecit. Denique ad martyrum domicilia properatis, uiſuri candidiſſimam lucem, & accepturi maiorem paſſionibus omnibus claritatem. quod Apoſtolus teſtatur: Non ſunt, inquiens, dignæ paſſiones huius temporis ſuperuentura claritate, quæ in nobis reuelabitur. Eiuſmodi conſolationibus ex Scripturæ teſtimonijs petitis, & Seagrium, Rogatianum, & confeſſores alios in carcere & uinculis animat & confirmat, libro quarto, epiſtola prima. Fortes, inquit, & conſtantes perſeuerate, & uiam ingreſſam ſpirituali uirtute pergite. Habetis enim Dominum protectorem, qui dixit: Sum uobiſcum omnibus diebus. Et in morte ueſtra immortalitatem, in pœna gloriam ſempiternam uobis proponite: de qua ſcriptum eſt, Precioſa in conſpectu Domini mors ſanctorum eius. Item: Etſi coram hominibus tormenta paſſi ſunt, ſpes illorum immortalitate plena eſt. Et in paucis uexati, in multis bene diſponentur. Dominus enim tentauit illos, tanquam aurum in fornace probauit illos: Sapientiæ tertio.

Deinde, ab initio mundi ſic inſtitutum ſcitote, ut laboret iſthic in ſeculari conflictatione iuſticia, quando in origine ſtatim prima Abel iuſtus occiditur, & exinde iuſti quique, & Prophetæ & Apoſtoli miſſi. quibus omnibus Dominus quoque in ſeipſo conſtituit exemplum, docens, ad ſuum regnum non niſi eos qui ſe per ſuam uiam ſecuti ſint, peruenire, dicens: Qui amat animam ſuam in hoc ſeculo, perdet eam, &c. Nolite igitur timere eos qui corpus occidunt, animam uerò occidere non poſſunt. Et Paulus monet, ut qui ad Domini promiſſa uenire cupiamus, imitari Dominum in omnibus debeamus: Si compatimur, inquit, & conregnabimus. Nec conſolationibus ſolùm eiuſmodi firmiſſimis, martyres captiuos Cyprianus erexit, & ad confeſſionis perſeuerantiam exhortatus eſt: uerùm etiam ad presbyteros ſcripſit, ut omnibus officijs martyres uinctos complecterentur, & omni cura propenſiori iuuarent. Extat enim ea de re ſcripta epiſtola ſexta libri tertij.

Ex ſequenti uerò eiuſdem libri epiſtola apparet, & Lucium Romanum epiſcopum, Cyprianum exulantem per literas confirmaſſe, & miſſa ſtipe penuriam eius leuaſſe. Sic enim eius epiſtolæ ad Lucium exordium habet: Lectis tuis literis, recepimus in uinculis laxamentum, in preſſura ſolatium, & in neceſſitate præſidium: & excitati ſumus, & robuſtius animati, ad ſi quid amplius fuerit pœnarum. Denique & diaconos, ad ipſas martyrum cuſtodias accedere ſolitos, eoſq; conſilijs ſuis & Scripturarum cõſolationibus et præceptis inſtruere, declarat epiſtola decimaquinta libri tertij.

De publicis uerò & priuatis, pro confeſſoribus martyribus, precibus, extat quiddam apud eundem Cyprianum libro ſecundo Epiſtolarum, epiſtola quarta: Nos quidem ueſtri, inquit, diebus ac noctibus memores, & quando in ſacrificijs precem cum pluribus facimus, & cùm in ſeceſſu priuatis precibus oramus. Sic enim Chriſtianorum preces, perſecutiones tantum abeſt ut aut impedirent, aut extinguerent, ut etiam ardentiores & frequentiores excitarẽt. Quemadmodum exilij diuturnitate & ſupplicijs, martyres maiorem induebant conſtantiam, magiſq; confirmabantur, ac tum ſeſe, tum alios ad perſeuerantiam hortabantur: ſicut de Cypriano iam dictum eſt, qui & in libro de Exhortatione martyrij, hunc præcipuum perſecutionum dixit eſſe finem (ſecundum Domini ſententiam) ut qui fideles ſint, probentur & declarentur.

Sicut autem Tertullianus contra Scapulam, Chriſtianorũ cauſam ſcripto publico defendit, quemadmodum ſuprà dictum eſt: ita idem & Cyprianus præſtitit aduerſus Demetrianum ethnicum præfectum, qui calumnijs multis Chriſtianos exagitauit: inter quas illam præcipuè ſparſit, Chriſtianos cauſam eſſe publicorum malorum, quòd gentium deos non colerent. Quod crimen prolixè, multis argumentis in eo ſcripto refutat, quæ breuiter commemorabimus. Primùm falſò probat, Chriſtianis imputari calamitates & mala mundi: ideo quòd, ſi in prouentibus ſit aliquid infelicitatis & detrimenti, magis id imputandum uideatur ſeneſcenti & languenti naturæ. Deinde, quia publicas calamitates, ut bella, famem, peſtes, prædictum ſit ſub finem mundi graſſaturas. Tertiò, quia hæ pœnæ attrahantur idololatria & ueri Dei contemptu,

quem

quem ſe eiuſmodi malis puniturum, per prophetas Deus predixiſſet. Rurſus ait, augeri ea mala, hominum uicijs & iniuſticia. Ac, ſicut ipſe loquitur, famem maiorem facere rapacitatem, quàm ſiccitatem.

Poſtremò, cauſam iſtorum omnium eſſe affirmat, quia gentiles perſequantur innocentes Chriſtianos.

Quòd uerò idola non colant, eam eſſe cauſam reſpondet in tractatu de Vanitate idolorum, qui & ipſe Apologie uice pro Chriſtianis eſt, quòd non ſint ueri dij. Quod ipſum rurſus probat his rationibus: Primum, quòd Gentium dij reges olim fuerint: ob quam dignitatem à ſuis etiam in morte coli cœperint. idq; proditum ſibi ſecretò à ſacerdote, Alexander ad matrem ſuam ſcripſerit. Deinde, quòd gentium dij non potuerint ſuos cultores ab interitu uindicare: unde cùm diuinæ nihil uirtutis habeant, dij ueri eſſe non poſſint. Tertiò, quòd ipſi ethnicorum ſcriptores, ut Soſthenes, Plato, Triſmegiſtus, unum tantùm ſcripſerint eſſe Deum, qui uideri non poſſit. Quare ſpiritus eſſe malignos, non deos, qui in ſtatuis deliteſcerent, & homines deciperēt. Deniq;, quia unus tantùm ſit Deus uerus, pater Domini Ieſu Chriſti.

Hæc de perſecutione ſub Decio, annotanda nobis uiſa ſunt. Iam utrum imperante adhuc Decio nonnihil, aut quomodo remiſerit, non clarè à ſcriptoribus indicatum eſt: niſi quòd tranquillitatis aliquid fuiſſe uidetur, quia Romæ Synodus hoc tempore de Nouati ſchiſmate fuit congregata.

De perſecutione ſub Gallo & Valeriano.

Poſt Decium in barbarico bello interfectum, imperium adeptus eſt Vibius Gallus, anno Domini ducenteſimo quinquageſimoquarto: in quo ſocium ſibi ſtatim adiunxit filium Voluſianum. Gallus is, præterquàm quòd infeliciſſimè Romanum Imperium per annos duos adminiſtrauit, perſecutor etiam nominis Chriſtiani fuit: quemadmodum Dionyſius ſcripſit ad Hermammonem, ut Euſebius indicat libro ſeptimo, capite primo. Neque Gallus (inquit) malum Decij cognouit: neque præuidit, quid nam illum ſeduxerit: ſed ad eundem lapidem ipſius oculis expoſitum impegit. Cui cùm imperium proſperè ſuccederet, & res felici euentu caderent, ſanctos uiros pro pace ac ſanitate ipſius orantes, profligauit: atq; ita unà cum illis, etiam preces quæ pro ipſo fiebant, proiecit.

Nec plura de hac perſecutione, quibus in locis fuerit, aut qui per eam martyres ſublati ſint, reperias: adeò ut pœnas eum perſecutionis ſenſiſſe, magis quàm mouiſſe, uideatur. Sub eo enim peſtilentia atrox illa Romanas prouincias uaſtare, & colonis ſpoliare cœpit, quemadmodum ſuo loco referemus. Nam & Dionyſij teſtimonium, de exilijs tantùm doctorum & gubernatorum Eccleſiæ loqui uidetur. In quam ſententiam Sabellicus indicat, Lucium epiſcopum Romanum, ſub Gallo exilio mulctatum: poſt eum interfectum, reuocatum eſſe. Hugo, cuius teſtimonium Vincentius citat in Speculo, libro undecimo, capite quinquageſimotertio, ſignificat edicta etiam Imperialia de hac perſecutione publicè promulgata: eaq; cauſa peſtilentiam ortam ſcribit, quæ eò quocunque Imperatoris decreta perueniſſent, quoque peruaſit. Gallo interfecto, ſucceſſit Aemilianus ignobilis ille, & tantùm trimeſtris Imperator.

Quo rurſus ſublato, Imperij ſumma ad Licinium Valerianum, omnium fauore, ipſius etiam Decij, apud quem cenſorem egerat, auguratione peruenit. Laudatus fuit princeps, ſed in gubernatione infœlix, neq; ad eam (ut Victor ait) accommodatus. Scribit Trebellius de Valeriano, olim cùm Senatus authoritate cenſor crearetur, in Senatuſconſulto has fuiſſe uoces: Valeriani uita, cenſura eſt: ille de omnibus iudicet, qui eſt omnibus melior: ille de Senatu iudicet, qui nullum habet crimen: ille de uita noſtra ſententiam ferat, cui nihil poteſt obijci. Valerianus à prima pueritia cenſor fuit, Valerianus in tota uita ſua fuit cenſor, prudens ſenator, modeſtus ſenator, grauis ſenator, amicus bonorum, inimicus tyrannorum, hoſtis criminum, hoſtis uitiorum. Hunc cenſorem omnes accipimus, hunc imitari omnes uolumus: primus genere, nobilis ſanguine, emendatus uita, doctrina clarus, moribus ſingularis, exemplum antiquitatis. Hæc ornamenta ſua, poſtea perſecutione in Chriſtianos deformauit: ac ſcribit ea de re Dionyſius, ut Euſebius autor eſt libro ſeptimo, capite decimo, ad Hermam, in hunc modum: Ioanni quoque ſimiliter reuelatur. Datum enim illi eſt, inquit, os ad loquendum magna, & blaſphemias. Et data eſt illi poteſtas ad menſes quadragintaduos. Sunt autem utraque admiranda in Valeriano: conſiderandumq;, quòd præ anteceſſoribus ſuis ſic comparatus fuit initiò, ut erga homines Dei placidus eſſet, & animo amico preditus. Neque enim quiſquam Imperatorum ante eum tam clementer ac placidè erga eos affectus fuit, ne illi quidem qui palàm Chriſtiani facti dicebantur: ſic initiò ille familiariſſimè & amantiſſimè, idq; palàm noſtros complectebatur, & tota illius aula referta erat pijs, & Eccleſia Dei facta. Verùm magiſter ille & archiſynagogus Aegyptiorum Magorum perſuaſit illi poſtea, ut ſinceros ac ſanctos uiros, tanquam aduerſarios & prohibitores impuriſſimorum ac deteſtabilium incantatorum, occideret & perſequeretur (tantum enim ualebant, & ualent etiamnum, pij illi, ut præſentes & conſpectu ſuo tantùm, contrà ſpirantes, & uerbo reluctantes, ſceleſtorum dæmonum impoſturas diſſiparent) & ceremonias impuras, & incantationes execrabiles, ac ſacrificia abominanda perficeret, miſeros pueros mactaret, infelicium parentum liberos immolaret, nuper nata uiſcera ſcrutaretur, & figmenta Dei quaſi ex hiſce facinoribus fortunatus dirimeret ac reſcinderet. Deinde ſubijcit dicens: Rectè igitur Macrianus illis pro ſperato imperio chariſteria obtulit. Etenim antea, cùm communiter Imperator futurus diceretur, nihil rationi conſonum, neque publicum & uniuerſale ſenſit: ſed propheticæ maledictioni ſubiacuit, dicenti, Væ illis qui è cordibus ſuis uaticinantur, & publicum non reſpiciunt. Non enim uniuerſalem illam prouidentiam intellexit, neq; iudicium eius ſuſpexit, qui eſt ante omnia, & per omnia, et ſuper omnia. Quapropter etiam catholicæ Eccleſiæ hoſtis factus eſt. Alienum autem ſe & exortem à miſericordia Dei reddidit: & ſicut quàm longiſſimè ab illius Eccleſia aufugit, ita ueritati,

nominis

nominis ſui reſpondit. Rurſus aliquanto pòſt dicit: Valerianus enim ad huiuſmodi cõtumelias & abominationes impulſus ac traditus ab illo eſt, ſecundum Eſaiæ dictum: Et ipſi, inquit, elegerunt uias ſuas, & abominationes ſuas, quas concupiuit anima eorum: & ego eligam illuſiones eorum, & peccata eorum reddam ipſis. Hic autem ad Imperium præter dignitatem inſaniens, & Imperialẽ ornatũ corpore mutilato induere non ualens, duos filios paternorum peccatorum imitatores proſtituit. Eſt enim in illis perſpicuum uaticinium illud, quo ſe Deus peccata patrum in filijs ad tertiã & quartam uſq; generationẽ eorum qui ipſum odio habeant, puniturũ dixit. Etenim prauas ſuas concupiſcentias, quarum compos fieri non potuit, in capita filiorum ſuorum deuoluit, inq; illos maliciã ſuam & odium aduerſus Deum deriuauit. Hactenus de Valeriano Dionyſius. Præſides igitur Imperatorij eam perſecutionem executi ſunt: ut Aemilianus Aegypti præfectus, qui in exilium Dionyſium compulit, ut eſt apud Euſebium libro ſeptimo, capite undecimo: ubi & de centurione, ducibus, militibus & miniſtris executoribus dicitur. In hiſtoria martyrij Cypriani apud Pontium & Auguſtinum, mentio fit Paterni & Galerij Maximi proconſulum. Bergomenſis, & Valeriani præfecti Romani, & Perennij meminit, libro octauo. Vincentius uerò in Speculo, Nicetij & Claudij præſidum, libro undecimo, capite ſeptuageſimoſexto & ſeptuageſimooctauo. Nunc, quibus in locis ſæuitum ſit, exponendum eſt.

Apud Cæſaream Palæſtinæ, ſub ea perſecutione, poſt confeßionem editam, beſtijs obijciuntur Priſcus, Malchus, & Alexander: Euſebius libro 7. capite 12.

De perſecutione apud Alexandriam, Dionyſius his uerbis ſcribit ad Domitiam & Didymum, ut Euſebius refert libro ſeptimo, capite undecimo: Superfluum fuerit, noſtrorum recenſere nomina, cùm & multi fuerint, & mihi ignoti. Veruntamen ſcias, fuiſſe uiros, mulieres, iuuenes, ſenes, uirgines, anus, milites & idiotas, ex omni hominum genere & ætate, quorum alij uerberibus & igne, alij ferro ſuperato certamine coronas acceperunt. Rurſus in eodem ſcripto paulo pòſt: Ad hunc uſq; diem non ceſſat præſes, eos qui adducuntur crudeliter occidere. Ibidem Fauſtum memorat, admodum ſenem, qui in ſuperioribus perſecutionibus ſecum durauerat, in hac Valeriani perſecutione, capitis amputatione martyrium conſummaſſe. Bergomenſis libro octauo, in hiſtoria Valeriani Imperatoris, etiam Philippi epiſcopi Alexandrini meminit, quẽ in eadem perſecutione gladio percuſſum retulit. Carthagini Cyprianus, quod Scriptorum pleriq; ſentiunt, hoc tempore martyrium glorioſißimum fecit, præſidentẽ Romæ Lucio, ut Sabellicus ſcripſit: aut, ut in Chronico Euſebius, Sixto.

Vincentius in Speculo, libro undecimo, capite octogeſimotertio, ex Hugone refert, trecentos martyres Carthagini paſſos. Roma, uti ſemper Chriſtianorum laniena fuit, ita & hoc tempore martyrum ſanguinem multorum excepit. Inter quos celebrantur tres epiſcopi, Lucius, Sixtus & Stephanus: qui ut in officium, ita & martyrium ſibi inuicem ſucceſſere. Poſt eos Nemeſium diaconum Romanum, Bergomenſis recenſet: idem & Laurentium, cuius martyrium ſub Decium pleriq; retulère, ſub his Imperatoribus Valeriano & Galieno, in craticula paſſum affirmat. Et qui aliunde eò acceſſerant, Eugeniam, Prothum & Iacinthum. Vincentius & Zenonem epiſcopum Veronenſem, huius perſecutionis martyrem numerat. Idem & Tarraconæ Hiſpaniæ, Fructuoſum epiſcopum cum ſocijs paſſum narrat: libro eodem Speculi, capite ſexageſimoprimo. Pontium autem Cypriani diaconum, martyrium ſuum compleuiſſe hoc eodem tempore in Gallijs, idem prodidit libro eodem, capite ſeptuageſimooctauo: & Bergomenſis libro octauo: Heinricus de Erfordia libro ſexto, capite uigeſimoſeptimo.

Modi cruciatuum hi fuerunt: beſtiæ, uerbera, ignis, ferrum, corporũ laniationes, uincula, de quibus Dionyſius ſcripſit: Non ceſſat præſes ad hunc uſq; diem, alios crudeliter occidere, alios tormentis dilacerare, alios carceribus ac uinculis conficere, præcipiens ne quiſquam ad illos accedat. Alij, ut Bergomenſis & Vincentius, plures formas enumerant: ut exuſtiones per laminas candentes, fuſtes, raptationes equorũ, plũbata, præcipitationes in flumina, equuleos, tauros feroces & urſos, excoctiones in cratitulis, fornaces calcarias. Narrat & proſcriptiones ſuas, ac facultatum direptiones, itemq; exilium ſuum atq; aliarum importunum & graue, Dionyſius in ſcripto contra Germanũ, apud Euſebiũ libro ſeptimo, capite undecimo: Me, inquit, Aemilianus, tametſi ægrotantem, ut properè abirem iußit, ne unius quidem diei dilatione conceßa. Id uerò exilium quomodo ſubinde mutare in aſperiora & ſqualidiora loca coactus ſit, in ijs quæ ibi ſequuntur, narrat. At de aliorum exilijs dicit ibidem: Qui in mundo illuſtriores habentur, Fauſtinus & Aquila, in Aegypto oberrant. De conſolationibus uerò, & fratrum recreationibus, quibus ipſi exulanti frui licuerit, permulta prædicat, inter quæ & talia quædam ſcribit: In urbe latuerunt, fratres occultè uiſitantes, ex presbyteris Maximus, Dioſcorus, Demetrius & Lucius. Item: Deus alacritate & aſſiduitate fratrum, afflictos recreat. Sic & de miniſterijs erga fratres uinctos & martyrijs defunctos, ibidem: Euſebium, inquit, Deus ab initio ad hoc animauit & inſtruxit, ut confeßoribus in cuſtodia conſtitutis ſtrenuè miniſtret, & corpora perfectorum ac beatorum martyrum non ſine periculo condat.

Addendum poſtremò & illud eſt, quòd quæcunq; perſecutionis iſtius immanitas fuerit, tamen aliqui poſt confeßionem, & fortiter ſuperata tormenta, à Deo ſeruati ſint. Sic enim Dionyſium ab aliquot perſecutionibus, ut ſub Decio & Sabino, ſub Valeriano & Aemiliano, quemadmodum ipſe de ſe teſtatur, ſeruauit Deus. De alijs uerò, in quos perſecutio nihil iuris habuerit, eodem in ſcripto aduerſus Germanum ita retulit: Alijs, ne multum quidem temporis ad hoc ſuffecit, ut Domino acceptabiles uiderentur. Atque is quidem Eccleſiæ ſtatus ſub communi regni duorum iſtorum Imperatorum Valeriani & Galieni adminiſtratione fuit. Cæterùm Valeriano in bello infelici, in Meſopotamia, à Sapore rege Perſarum capto, ſicut alibi à nobis dicetur, Galienus Imperiũ ſolus

tenuit, anno Domini ducenteſimo ſexageſimoſecũdo.

Is ſeu patris fortuna territus, ſeu moderatione, ſeu quacunq; tandem cauſa (neq; enim ea uſquam expreſſa eſt) perſecutionem motam edictis publicis remouit: ut Euſebius ait libro ſeptimo, capite decimotertio.

Pax igitur Eccleſijs omnibus ubiq; reddita eſt: teſtis Euſebius libro eodem, capite decimoquinto & uigeſimoſecundo. Edicti Imperialis exemplũ hoc eſt:

Imperator Cæſar Publius Licinius, Galienus, Pius, Fortunatus, Auguſtus, Dionyſio & Pinnæ & Demetrio ac reliquis epiſcopis. Beneficentiàm doni mei per uniuerſum mundum publicari mandaui, ut à locis quibus diſciplinæ gratia detinentur, diſcedant: & ob hanc cauſam etiam uos exemplo huius reſcripti mei uti poteſtis, ne quiſquam uobis negocium faceſſat. & hoc quod à uobis licitè perfici poteſt, iam diu antea eſt à me conceſſum. Quapropter Aurelianus Cyrenius, qui maximo negocio præeſt, exẽplar à me datum cuſtodit.

Extat autem et alia quædam illius conſtitutio, quam ad alios epiſcopos miſit, permittens illis loca illa recipere, quæ cœmiteria appellamus. Marinum tamen, militem nobilem & opulentum, apud Cæſaream propter teſtimoniũ Chriſti capite truncatum eſſe hoc tempore, Euſebius affirmat libro eodem, capite decimoquinto. Ruffini uerò exemplar, etiam Aſſyrium Romanum ſenatorem martyrem factum eſſe refert, ideo quòd Marini corpus honeſtè & officioſe ſepeliſſet: niſi quòd ſub Valerianum eam hiſtoriã reponit.

Cæterum Galieno, cùm per annos quindecim imperaſſet (ſeptem ſcilicet cum patre Valeriano, & octo ſolus, ut Victor ait) ſucceſſit Claudius, princeps optimus, & egregijs uirtutibus ornatus, modeſtia in primis & iuſticia, ſicut Eutropius ſcribit. Cuius felicitate & induſtria, qua maximas & ſalutares reipublicæ Romanæ initio ſtatim Imperij uictorias adeptus eſt, reſtitui in integrũ res Romana lapſa potuiſſet, niſi intra biennium morbo uictus occubuiſſet. Motam tamen ab eo in Chriſtianos perſecutionem, Vincentius in Speculo tradidit, libro undecimo, capite nonageſimoctauo: ubi & edicti de Chriſtianis plectendis meminit, & martyrum ducentorum ſexagintaduorum Romæ: item aliorum, ut Quirini, Marij, Cæſarij, Iuliani, quos & Bergomenſis numerat. ſed hæc cùm in melioribus nullis ſcriptoribus legantur, ſuam habeant, quam poſſunt, fidem. Nos, ſi qua ſub Claudio perſecutio fuiſſet, eam non præteriturum Euſebium, diligentiſſimum eorum temporum ſcriptorem, fuiſſe iudicamus. Succeſſit poſt eum in regnum frater eius Quintilius, homo laudatiſſimæ moderationis: in cæteris uerò, quæ ad Imperium bene & feliciter gerendum requiruntur, Claudio uel æquandus, uel præponendus. Sed Imperium breuiſſimum habuit: decimoſeptimo enim eius die occiſus eſt, ut Eutropius indicat.

De perſecutione ſub Aureliano.

Pax igitur interea Eccleſijs fuit, etiam tunc adhuc cum in regnum Aurelianus ſucceſſit, anno Chriſti ducenteſimo ſeptuageſimotertio. Tantum enim abeſt, ut iniquus is aut inimicus Chriſtianis fuerit, ut ſuam etiam poſtremæ, frequentiſſimæ contra Samoſatenum ſynodo Antiochiæ autoritatem interpoſuerit: & Samoſatenum de Eccleſia cedere nolentem, exire compulerit: ut Euſebius narrat libro ſeptimo, capite trigeſimo. Attamen cùm natura, ut barbarus, ad crudelitatem propenſus, ſæuus & ſanguinarius eſſet, ut Eutropius ſcripſit adeò ut nec à propriæ ſororis filij cæde abſtineret: alienus tandem à Chriſtianis factus, perſecutionem in eos mouere propoſuit, quemadmodum Euſebius teſtatur libro & capite iam citato. Talis, inquit, quidem tum temporis erat erga nos Aurelianus: in progreſſu uerò Imperij nonnihil à nobis alienatus eſt, ita ut iam propè conſilijs quibuſdam inductus, perſecutionem aduerſum nos moueret, deq; eo plurimus apud omnes rumor eſſet. Verùm cùm iam nos perſecuturus eſſet, & edicto contra nos uulgando propè ſubſcripſiſſet, diuina eum ultio corripuit, quæ conatum eum, tantum non religatis cubitis prohibuit. Nec amplius quicquam de hac perſecutione apud ſcriptores probatos inuenias. Meditatum igitur eam ſolum, non executum Aurelianum apparet. Facit huc, quod Eutropius, Vopiſcus & Euſebius in Chronico prodiderunt: Aurelianum, poſteaquàm perſecutionem decerneret, fulmine ſubitò territum, paulo pòſt interfectum eſſe. Quo magis miramur, Speculum Vincentij ex martyrologijs, ingentem ſub hoc Imperatore martyrum catalogum texere, quos ſtudio ab Aureliano in diuerſis locis requiſitos, & in Gallia atq; Italia ſupplicijs affectos narrat.

Aureliano, agenti annum Imperij ſui quintum, inter Conſtantinopolim & Heracleam interfecto, anno Domini ducenteſimo ſeptuageſimooctauo, ſucceſſit Publius Annius Tacitus, uir moribus egregijs præditus, & reipublicæ gerendæ idoneus: ſed qui ſuarum uirtutum nihil potuit oſtendere, infra ſextum menſem Imperij morte præuentus. Eutropius.

Cui Florianus frater ſuccedens, nondum ſexaginta in Imperio dies complet: cum ad nuncium Probi, ex uenis ſibipſi ſolutis effuſo ſanguine, obit. Victor.

Eum ſecutus Marcus Aurelius Probus, princeps uerè probus, acer & iuſtus, tum pacis belliq; artibus longè clariſſimus fuit: quibus pacem toti orbi peperit, adeò ut inuidiam ſibi non mediocrem conciliarit, uſurpans hanc uocem: Nihil militibus opus eſſe, quoniam hoſtes deeſſent. Imperauit annos ſex, menſes quatuor. Eutropius.

Carus ei ſuccedens, anno Domini ducenteſimo octogeſimoquarto, ſocios ei in Imperio ſtatim aſciuit filios, Numerianum & Carinum. Inter quos Numerianus egregiæ, ut Eutropius ait, adoleſcens uirtutis ac modeſtiæ fuit, miles, orator ſimul & poeta. Qui ægritudine oculorum ex uigilijs in Perſico bello contracta, ab Apro Numeriani ſocero per inſidias in lectica occiſus, regnum Carino fratri flagitioſiſſimo, qui ſe piorum ſanguine & ſceleribus omnibus inquinauit, reliquit. Breue igitur his tribus imperium fuit, nondum ſcilicet ad triennium integrum adductum: Eutropius, Lætus, Victor. Iſtorum omnium Imperatorum gubernatio nihil uidetur perturbationis aut perſecutionis Chriſtianis attuliſſe, ſed tranquilla & quieta cum illis omnia fuiſſe: nec prius turbata eſſe, quàm annum Imperij ſui decimumnonum Diocle-

num Diocletianus ingreſſus eſſet, quemadmodum libro ſequenti exponetur.

Hæc igitur pax alta, nec ſine periculo, & triſtiſſimo qui tandem interuenit, Eccleſiæ luctu, fuit per annos (ſi à principio Imperij Galieni, uſque ad decimumnonum Diocletiani numeres) totos quatuor & quadraginta. Tametſi Stulpitius à fine Imperij Valeriani, uſque ad eum Diocletiani annum, plures annos computet. Quo tempore in eminentia, felicitate & commoditate ſumma, res Chriſtianorum fuerunt: quemadmodum ex Euſebij libro octauo, capite primo uidere eſt, cuius teſtimonium adſcribimus: Quantam ac qualem gloriam ſimul & libertatem, ante noſtri temporis perſecutionem, doctrina pietatis erga Deum omnium, mundo huic per Chriſtum prædicata apud omnes mortales cùm Græcos tum Barbaros conſecuta ſit, maius opus requirit, quàm quod à nobis condignè perfici poſſit. Sunt autem huius indicia in eo, quòd tanta erga noſtros fuit Imperatorum beneuolentia, quibus etiam Gentium principatus moderandos commendarunt. Et pro magno fauore quo fuerunt erga doctrinam noſtram affecti, in cauſa religionis libertatem ac ſecuritatem conceſſerunt. Quid attinet de illis commemorare, qui in ipſo Imperatorum palatio, ac coram cunctis principibus familiariter uixerunt? qui miniſtris ſuis hoc conceſſerunt, ut etiam in ipſorum facie, in religione Chriſtiana cùm uerbis, tum uitæ conuerſatione, liberè cum uxoribus, liberis ac ſeruis agerent, & tantùm non gloriari etiam de fidei libertate permiſerunt: quos etiam præ alijs conſeruis, excellentius & amplius cum fauore complectendos iudicarunt? qualis erat Dorotheus ille, præ omnibus alijs acceptiſſimus ac fideliſſimus, & ob hanc cauſam apud principes ac præſides excellenter in precio habitus: & cum illo illuſtris etiam Gorgonius, ac quotquot pariter cum iſtis, eodem propter uerbum Dei potiti ſunt honore: ad quem modum etiam ſingulrum Eccleſiarum epiſcopos, apud cunctos mortales ac præſides haud uulgariter acceptos, in precio habitos & charos cernere licebat. Quis autem numeroſas illas aggregationes ac multitudines cœtuum per ſingulas ciuitates, inſigneſq; concurſus ad oratoria deſcribet? quorum gratia priſcis ædificijs non contenti, in ſingulis ciuitatibus ſpacioſas & amplas ex ipſis fundamentis conſtruxerunt Eccleſias. Hæc autem progreſſu temporum proficientia, & quotidie in magnitudinem & amplitudinem creſcentia, nulla potuit inuidia prohibere, neque malus aliquis dæmon faſcinare, nec homo quiſpiam inſidijs impedire, quamdiu diuina ac cœleſtis dextera populum ſuum, adhuc dignum exiſtentem, inuiſebat & cuſtodiebat.

De pœnis perſecutionum.

¶ In Apologia aduerſus Demetrianum præfectum Cyprianus ait: Nunquam impiorum ſcelere in nomen Chriſtianum exurgit, ut non ſtatim diuinitus uindicta comitetur. Punire enim calamitatibus tum publicis, tum priuatis perſecutiones, hiſtoriæ omnium ætatum teſtantur: & uel mors ſola perſecutorum fatetur. Exempla aliquot utriuſque generis Tertullianus commemorat in ſcripto ad Scapulam: ut ſterilitates: & poſt ſementes, meſſes amiſſas: inundationes ex imbribus, tempeſtates, horrenda prodigia, & Solis obſcurationem, ſignum ſcilicet imminentis iræ Dei. Recitat & priuatas aliquot perſecutorum pœnas: Vigellius, inquit, Saturninus, qui primus hic gladium in nos egit, lumina amiſit. Claudius Herminianus in Cappadocia, cum indignè ferens uxorem ſuam ad hanc ſectam tranſiſſe, Chriſtianos crudeliter tractaſſet, ſoluſq; in prætorio ſuo uaſtatus peſte, cùm uiuus uermibus ebulliſſet: Nemo ſciat, aiebat, ne gaudeant Chriſtiani. Hac uoce ſatis teſtatus, ſe crudelitatis ſuæ in Chriſtianos, tam tetras pœnas dare. Iam quid de ipſis primis perſecutionum autoribus, Imperatoribus ſcilicet, dicemus? quorum nullus eſt, qui non aut in Imperij infelicitate & breuitate, aut in turpi, aut probroſo exitu uindictam diuinam ſenſerit. Seuerus Imperator, cùm regnum fœliciter primùm adminiſtraſſet, ſtatim poſteaquam perſecutionem mouiſſet, ſucceſſibus deſtitui cœpit, ac continuis uarijſq; periculis & bellis diſtrahi, ut Platina inquit. Exitus uerò eius, tametſi cruentus & tragicus non fuerit quidem: tamen eiuſmodi fuit, ut in uehementi membrorum omnium, quemadmodum de eo Victor ſcripſit, maximè uerò pedum dolore, uenenum petierit. Maximo deinde, cùm Eccleſiarum doctores & gubernatores uexari & fugari præcepiſſet, quid eſſe potuit infelicius? Odio eius Senatus Romanus, ipſo uiuo, alios Imperatores deſignauit. Exercitus proprij ab eo in Africa defecerunt. Tandem uerò uix triennio in imperio completo, cum filio adhuc puero à militibus ſuis diſcerpitur, conclamantibus cunctis militari ioco: Ex peſſimo genere, ne catulum quidem habendum. Poſtea omnes qui quoquo modo ſe ei adiunxerant, & amici fuiſſe uidebantur, capti, occiſi, tracti, & in cloacas abiecti ſunt. Narrat Aurelius Victor, & Capitolinus. De Decio Euſebius ait libro ſeptimo, capite primo: Decius, cùm ne biennium quidem integrum imperaſſet, mox unà cum liberis occiditur. Pomponius ſcribit, eum in prælio infelici aduerſus Gotthos, uoragine abſorptum eſſe: in quam ipſe inſilierat, ne in hoſtium manus perueniret. De pœnis uerò perſecutionis Decianæ, etiam hæc ad Demetrianum ſcripſiſſe Cyprianus uidetur: Certi ſumus & fidentes, quòd multum non remaneat, quodcunque perpetimur: quantoq; maior fuerit perſecutionis iniuria, tanto & illuſtrior fiet & grauior pro perſecutione uindicta. Vt memorias non teneamus antiquas, documentum recentis rei ſatis eſt: quòd ſic celeriter, quodq; in tanta celeritate ſic granditer nuper ſecuta defenſio eſt, ruinis regum, iacturis opum, diſpendio militum, diminutione caſtrorum.

Galli res initiò ſatis bene ac fœliciter habuerunt, ſicut Dionyſius ſcripſit. At poſteaquam perſecutionem per manus quaſi acceptam continuauit, pulſis pijs doctoribus, qui pro ſalute eius orauerant, nec proſperè deinde, nec diu regnauit. Siquidem biennio nondum exacto, & ipſe & Voluſianus filius, in regiam

ſocietatem nuper aſcitus, in bello aduerſus Aemilianum, à militibus deſerti trucidantur: teterrima prius populo Romano ignominia conciliata, quem Scythis Gallus tributarium fecerat, per fœdus ea cum gente percuſſum, ut Eutropius & Lætus prodiderunt.

Sed quæ potuit eſſe horribilior Chriſtiani ſanguinis expiatio, atq; illa immanis uaſtitas, quam lues peſtifera in prouincijs populi Romani, præcipuè uerò in Aegypto fecit, orta ſub Gallo, ut Lætus ſcribit: ac deinceps per integrum decennium, aut quindecim adeò totos annos graſſata? Meminit eius Dionyſius in epiſtola ad Hieracem Aegypti epiſcopū: cuius uerba, ut ab Euſebio libro ſeptimo, capite uigeſimoprimo & ſecundo referuntur, adſcribimus: Quando, inquit, aer iſte prauis undiq; euaporationibus turbatus, ſerenus reddetur? Tales enim ex terra fumigationes, è mari uenti, è fluminibus auræ, è portubus exhalationes ſpirant, ut ueluti ros quidam tabidus è cadaueribus putridis, cunctis ſubiacentibus elementis inferatur. Et adhuc admirantur & inquirunt, unde ſint peſtes illæ continuæ & graues morbi, unde corruptiones ubiq; obtinentes, unde uaria & multa mortalium exitia: qua de cauſa, maxima hæc urbs tantam non habeat amplius ciuium multitudinem, ſi à paruulis ad decrepitos ſenes uſque numerentur, quot antea canos ſenes (ſicut uocant) nutriuit. A quadragenarijs ad ſeptuagenarios uſque tam fuerunt antea multi, ut iam numerus eorum non impleatur, qui antea publicæ fuerunt alimoniæ, à quarto decimo anno ad octuageſimum uſq; adſcripti ac accenſiti. Deinde qui aſpectu fuerunt iuuenili, facti ſunt inſtar grandæuorum. Et cùm ita ſine intermiſſione genus humanum in terra hac diminui conſumiq; uideant, non tamen contremiſcunt, quantumuis omnimoda ipſorū extinctio creſcat et promoueat. Hactenus Euſebius.

Rurſus in alio quodam ſcripto ad fratres, de eadem calamitate, eiuſq; cauſis, ſic ſcribit: Nunc ſanè omnia lamentationibus replentur, lugent omnes, & ululatus urbem perſonant, propter multitudinē mortuorum, & quotidie morientium. Sicut enim de primogenitis Aegyptiorum ſcriptum eſt, ita iam quoque clamor factus eſt magnus. Domus enim non eſt, in qua non ſit mortuus. Et quidem meritò. Nam etiam mala illa quæ antea contigerunt, multa fuerunt & acerba. Nam primùm nos exagitarunt. Et ſoli ab omnibus pulſi ac morti traditi, etiam tum feſtum egimus: & quilibet ſingularum afflictionum locus, panegyricus nobis fuit: ager, ſolitudo, nauigium, diuerſorium, carcer. Lætiſſimum autem feſtum egerunt perfecti martyres, in cœlo tripudiantes. Deinde ſequuta ſunt bella & fames, quæ unà cum ethnicis pertulimus, ſoli quidem tolerantes quibus nos oppreſſerunt: iuxtà tamen etiam eorum participes, quæ ſibijpſis mutuò & intulerunt & paſſi ſunt. At rurſus pace quoq; Chriſti exhilarati ſumus, quam nobis ſolis dedit. Vbi uerò breuiſſimè & ipſi & nos reſpirauimus, incidit lues iſta, res illis terrore quouis terribilior, & calamitate qualicunq; lamentabilior, & (ſicut quidā proprius illorum hiſtoricus dixit) quæ ſola cunctorum ſpem exuperarit: nobis uerò non talis, ſed exercitatio & exploratio, nullis reliquis inferior. Etenim ut à nobis quidē abſtinuit, uerùm multo amplius in ethnicos graſſata eſt.

Meminerunt eius & Romani ſcriptores, ut Lætus in uita Galli: Pernicioſa, inquit, peſtis undiq; uiguit. Tabis initium fuit ab Aethiopia, fortè ex nimio ſolis ardore: peſtilitas primò conſumptis meridianis, per Orientem diuagata eſt: inde cæteras orbis partes inuaſit, ubique maximam partem incolentium exhauſit, pleraque loca inhabitata reliquit. Ea labes uix intra decem annos finem inuênit. Proueniſſe ex infelicibus Galli auſpicijs uiſa eſt, ut qui proditione imperium arripuit, Chriſtiani etiam dogmatis hoſtis.

¶ *Deniq; ab hoc triſti & inuſitato malo Cyprianus argumentum ſumpſit libri de Mortalitate. Nunc ad imperatorum pœnas reuertimur.*

De Valeriani ſupplicio & uindicta hæc prodiderunt Romani ſcriptores, Eutropius, Pollio, Sabellicus, Volaterranus. Quo minus diuturnum fuerit illi decus, ipſius credo impia in Chriſtianos animaduerſio effecit. Nam haud multo pòſt quàm Chriſtianum nomen inſectari eſt adortus, ad Perſicum bellum profectus, ſiue aliena fraude id acciderit, ſiue ſua ipſius temeritate (nam utrunque traditur) in hoſtium poteſtatem uiuus uenit. Ferunt Saporem Perſarum regem, à quo captus eſt, adeò inſolenter & barbarè captiuo ſeni (erat enim Valerianus ſeptuagenarius) illuſiſſe, ut pro ſcabello eius tergo uteretur equum aſcenſurus. In ea igitur eum turpi captiuitate tandem conſenuiſſe, ſcribunt Lætus & Aurelius Victor.

Euſebius in Sermone ad conuentum Sanctorum, excoriari eum iuſſum à rege ſcripſit. Verba eius hæc ſunt: Sed & tu Valeriane, quoniam eandem homicidiorum ſæuitiem erga ſubditos Dei exercuiſti, iuſtum Dei iudicium declaraſti, dum captiuus ac uinctus unà cùm ipſa purpura ac reliquo Imperatorio ornatu abductus, ac tandem à Sapore Perſarum rege excoriari iuſſus, ſaleq; conditus, perpetuum infelicitatis tuæ trophæum erexiſti. Eius præſidem Claudium à diabolo arreptum, & poſt inciſam minutatim linguam ſuffocatum, ſcripſit Heinricus de Erfordia libro ſexto, capite uigeſimoſeptimo.

Galienus, patre in perpetuam captiuitatem & infelicitatem abducto, tametſi cùm ſolus imperare cœpiſſet, perſecutionem motam edictis, ut ſuprà dictum eſt, remouerit, paterno fortaſſe fato, quemadmodum Oroſius ait, territus (quanquam lætatum eum alij ſcripſerint) tamen & publicas atroces calamitates & priuatam uindictam, quia perſecutionis ſocius antea cum patre fuerat, expertus eſt. Plurimæ enim & mirabiles defectiones, rebelliones & mutationes regno pernicioſiſſimæ ſub eo acciderunt. Quæ mala, illi qui res Romanas conſcripſere, ocio, luxu, laſciuia & ignauia Galieni attracta eſſe Imperio cenſuerunt quidem: at nos iudicium & ultionem Dei ſuperioribus & aliorum & ſuis perſecutionibus prouocatam, in eum ſemel irruiſſe credimus. Exemplum unum adſcribimus: Nulla pars fuit reipublicæ, nulla prouincia, una duntaxat Italia excepta, in qua non ſit tumultuatum: totq; eo principe rebelliones extitêre, tot tyranni, qui Imperatoris nomina tulerunt, quot à Ceſare dictatore ad id tempus, in tam longa Imperatorum

peratorum

peratorum ſerie, ferè nunquam. Triginta numero à Trebellio ponuntur, qui uno tempore, alij alijs in terris exercuêre imperium: in quibus fœminæ etiam quædam Romano nomini illuſere. Narrant Vopiſcus, Eutropius & Sabellicus. Euſebius hoc addidit: ſub Galieno, Ciliciam, Syriam & Cappodociam à Perſis, Saporis ductu, fœda populatione uaſtatas: Alemannos, Gallis hoſtiliter uexatis in Italiam transgreſſos: Gotthos Pontum, Aſiam, Macedoniam & Græciam populatos: Quados & Sarmatas Pannonias occupaſſe, Tarraconem in Hiſpania à Germanis oppugnatam, &c. Sabellicus porrò & hæc de tempore infelici ſub Galieno prodidit, libro ſeptimo, Enneade ſeptima: Triſtis, inquit, & terrorum plenus huius principatus fuit. Diræ naturæ portenta illo imperante ſunt omnibus terris facta: plures dies uelut tenebris iacuit terra obuoluta: auditumq́; tonitruum terra mugiente, non cœlo tonante: ſecutusq́;, ut ſolet, motus terræ ingens, quo plura ædificia cum habitatoribus ſubito terræ hiatu abſorpta ſunt, multiq́; mortales nimio terrore exanimati. Sed id malum Aſiam præcipuè habuit obnoxiam. mota eſt Roma, mota & Libya, terræq́; hiatus uaſtiſsimi pluribus extiterūt locis. Maritimas urbes ſubitum mare obruit. Galienum tandem ipſum Aureoli tyranni fraude apud Mediolanum cum filio, ſeu (ut Eutropius uult) cum fratre Valeriano interfectum, ſcripſit Victor, Sabellicus & Volaterranus.

Aurelianus uerò, poſtquam meditari perſecutionem cœpiſſet, fulmine repentino, quemadmodum ſuprà diximus, territus eſt: ſed eo nihil ad meliora flexus, à ſuis inter Byzantium & Heraclam occiſus eſt, de quo Euſebius libro ſeptimo, capite trigeſimo hæc prodidit: Cùm iam nos, inquit, perſecuturus eſſet, & edicto contra nos uulgando propè ſubſcripſiſſet, diuina eum ultio corripuit, quæ conatum eum tantum non religatis cubitis prohibuit. Quod ipſum clarius Ruffini uerſio explicat, hoc modo: Dictatis iam literis & ſcriptis, cùm ſupereſſet ſola ſubſcriptio, diuina dextera interueniens, ſubſcriptionem nefandæ dextræ deturbauit. Morte enim ſubita condemnatur, qui de piorum morte cenſebat. Vopiſcus tamen, Victor & Eutropius, alia eum ratione interijſſe memorarunt: quãquam de hoc illis cum alijs conuenit, quòd cruenta morte perierit. Miniſtri, inquiunt, notarij ſui fraude, qui ad quoſdam militares amicos eius, nomina eorum annotata pertulit, falſò manum illius imitatus, perinde atq́; Aurelianus eos interficere conſtituiſſet, occiſus eſt. Ad quod & Euſebius in ſermone ad conuentum reſpexiſſe uidetur, cùm ſic inquit: Et tu Aureliane, omnium iniquitatum incendium, quàm manifeſtè, cum Thraciã ueſanè perrumperes, in media publica uia cæſus, ſulcos uiæ impio ſanguine repleſti? Eius uerò præſes Antiochus, inter tormenta Agapiti martyris ſubitò de tribunali decidens, ſe totum in interioribus ardere clamauit, & expirauit. Narrat Heinricus de Erfordia libro ſexto, capite uigeſimo-nono.

CAPVT IIII.

DE DOCTRINA.

Habuit hæc ætas aliquot præſtantes Doctores, quorum monumenta pleraque deſideramus: niſi quòd Tertulliani, Origenis & Cypriani quædam extant: ex quibus, qualis hoc ſeculo forma doctrinæ Chriſtianæ fuerit, utcunq́; oſtendemus. Aliorū uix tenuia fragmenta apud Euſebium uiſuntur: ut Dionyſij Alexandrini, Gregorij Neocæſarienſis, & aliorum. De ſcripto Martialis, quod in hanc ætatem ab aliquibus reponitur, ſuo loco monebimus.

De doctrina igitur ſuæ ætatis, Tertullianus in genere inquit, in libro de Præſcriptionibus hæreticorum, eam conſentire cum Eccleſijs Apoſtolicis: eumq́; conſenſum & concordiam communem eſſe omnium Eccleſiarū in Europa, in Aſia, & in Africa, teſtatur.

Argumentum eius rei non leue illud eſt, quòd de ſacræ Scripturæ autoritate religioſiſſimè hæc ætas ſenſit, eiq́; ſoli innitendum & acquieſcendum cenſuit: quemadmodum plurimis in locis apud Tertullianum uidere eſt. Certè libro de Præſcriptionibus hæreticorum, grauiſſimè inquit: Apoſtolos Domini habemus autores. Item: Nobis curioſitate opus non eſt poſt Chriſtum Ieſum, neque inquiſitione poſt Euangelium. In quam ſententiam & Origenes dixit, Homilia ſecunda in Hieremiam: Decet ſacras literas credere, nec unum quidem apicem habere uacuum ſapientia Dei. Ex plenitudine eius accipientes Prophetæ, ea quæ erant de plenitudine ſumpta cecinerunt. Idcircò ſacra uolumina, Spiritus plenitudine ſpirant: nihilq́; eſt ſiue in prophetia, ſiue in lege, ſiue in Euangelio, ſiue in Apoſtolo, quod non à plenitudine diuinæ maieſtatis deſcendat. Hinc eſt, quòd ad Scripturæ ſententiam & autoritatem, huius ſeculi doctores, ediderunt aliquot erudita Symbola ſeu confeſsiones: qualis illa Tertulliani eſt de Præſcriptionibus hæreticorum & alijs aliquot locis.

Regula fidei eſt, ut iam hinc quid credamus profiteamur, illa ſcilicet, qua creditur, unum omnino Deum eſſe, nec alium præter mundi creatorem, qui uniuerſa de nihilo produxerit, per uerbum ſuum primò omnium emiſſum. Id uerbum Filius eius appellatum, in nomine DEI, uariè uiſum patriarchis, in Prophetis ſemper auditum, poſtremò delatum ex Spiritu Patris Dei & uirtute in uirginem Mariam, carnem factum in utero eius, & ex ea natum, egiſſe IESVM CHRISTVM: exinde prædicaſſe nouam legem, & nouam promiſsionem regni cœlorum, uirtutes feciſſe, ſediſſe ad dexteram Patris: fixum cruci, tertia Dei reſurrexiſſe: in cœlos ereptum, ſedere ad dexteram Patris: miſiſſe uicariam uim Spiritus ſancti, qui credentes agat: uenturum cum claritate ad ſumendos ſanctos in uitæ æternæ & promiſſorum cœleſtium fructum, & ad prophanos iudicandos igni perpetuo, facta utriuſque partis reſuſcitatione, cum carnis reſtitutione. Hæc regula à Chriſto, ut probabitur, inſtituta, nullas habet apud

nos quæſtiones. Sic & Origenes, hæc per prædicationem Apoſtolicam tradita eſſe ſcripſit, in proœmio libri de Principijs: primò quòd unus ſit Deus. qui omnia creauit atque compoſuit, quiq; ex nullis fecit eſſe uniuerſa, Deus à prima creatura & conditione mundi omnium iuſtorum: Deus Adam, Abel, Seth, Enos, Enoch, Noe, Sem, Abraham, Iſaac, Iacob, duodecim Patriarcharum, Moſi & Prophetarum: & quòd hic Deus in nouiſſimis diebus, ſicut per Prophetas ſuos antè promiſerat, miſit Dominum noſtrum IESVM Chriſtum, primò quidem uocaturum Iſrael, ſecundò uerò etiam gentes poſt perfidiam populi Iſrael. Hic Deus iuſtus & bonus, Pater Domini noſtri IESV Chriſti, Legem & Prophetas & Euangelia ipſa dedit, qui & Apoſtolorũ Deus eſt, & ueteris & noui Teſtamenti. Tum deinde, quia IESVS Chriſtus ipſe qui uenit, ante omnem creaturam natus ex patre eſt. Qui cùm in omniũ conditione patri miniſtraſſet (per ipſum enim omnia facta ſunt) nouiſſimis temporibus ſeipſum exinaniens, homo factus eſt: incarnatus eſt, cùm Deus eſſet: & homo manſit, quod Deus erat. Corpus aſſumpſit noſtro corpori ſimile: eo ſolo differens, quòd natum ex uirgine de Spiritu ſancto eſt. Et quoniam hic IESVS Chriſtus natus & paſſus eſt in ueritate, & non per imaginem, communem hanc mortem uerè mortuus eſt. Verè enim à mortuis reſurrexit, & poſt reſurrectionem conuerſatus cum diſcipulis ſuis aſſumptus eſt. Tum deinde honore ac dignitate patri ac filio ſociatum tradiderunt Sipiritum ſanctum. In hoc non iam manifeſtè diſcernitur, utrum natus aut innatus? Sed inquirenda iam iſta pro uiribus ſunt de ſacra Scriptura, & ſagaci perquiſitione inueſtigãda. Sanè quòd iſte Spiritus ſanctus unumquenq; ſanctorum uel Prophetarum uel Apoſtolorum inſpirauit, & non alius ſpiritus in ueteribus, alius uerò in his qui in aduentu CHRISTI inſpirati ſunt, manifeſtiſſimè in Eccleſijs prædicatur. Poſt hæc iam, quòd anima ſubſtantiam, uitamq; habens propriam, cùm ex hoc mundo diſceſſerit, & pro ſuis meritis diſpenſabit, ſiue uitæ æternæ ac beatitudinis hæreditate potitura, ſi hoc ei ſua geſta præſtiterint: ſiue igne æterno ac ſupplicijs mancipanda, ſi in hoc eam ſcelerum culpa detorſerit. Sed et quia erit tẽpus reſurrectionis mortuorum, cùm corpus hoc quod in corruptione ſeminatur, ſurget in incorruptione: & quod ſeminatur in ignominia, ſurget in gloria. Extat & Gregorij Neocæſarienſis ſymbolum in exemplari Euſebij, quod Ruffinus interpretatus eſt, libro ſeptimo, capite uigeſimoquinto: Vnus Deus pater uerbi uiuentis, ſapientiæ ſubſiſtentis, & uirtutis ſuæ & figuræ, perfectus perfecti genitor, pater filij unigeniti. Vnus Dominus ſolus ex ſolo, figura & imago Deitatis, uerbum perpetrans, ſapientia comprehendens omnia, & uirtus qua tota creatura fieri potuit. Filius uerus ueri, & inuiſibilis ex inuiſibili, & incorruptibilis ex incorruptibili, & immortalis ex immortali, & ſempiternus ex ſempiterno. Vnus Spiritus ſanctus, ex Deo ſubſtantiam habens, & qui per filium apparuit, imago filij perfecti, perfecta uiuentium cauſa, ſanctitas ſanctificationis præſtatrix, per quẽ Deus ſuper omnia & in omnibus cognoſcitur, & filius per omnes. Trinitas perfecta, maieſtate & ſempiternitate & regno minimè diuiditur, neq; abalienatur. Igitur neq; factum quid aut ſeruiens in Trinitate: neq; ſuperinductum, tanquam antehac quidem non ſubſiſtens, poſtea uerò ſuperingreſſum. Neque itaque defuit unquam filius patri, neque filio Spiritus ſanctus, ſed inuertibilis & immutabilis eadem Trinitas ſemper. Sed nunc ſeorſim de ſingulis locis dicemus.

DE DEO.

Doctrinam de Deo hoc ſeculum ſatis adhuc purè retinuit, etiamſi non ſine opinionibus aberrantibus; de quibus poſtea dicemus. Docuit enim, non eſſe curioſius ſcrutandam diuinam Maieſtatem, quemadmodum in libro de Trinitate Tertullianus affirmat: Maieſtatem Dei neque humanam mentem capere, neq; quenquã eloqui poſſe. Quid, inquit, de eo condignè dicas aut ſentias, qui omnibus & ſermonibus & ſenſibus maior eſt? Et Origenes ait, Homilia prima in Ezechielem: Se confiteri libẽter, & ſuſcipere à ſapiente quodam & fideli uiro dictam ſententiam, Periculoſum eſſe de Deo & uera dicere.

Deinde, iuxta Scripturam, unum docuerunt eſſe Deũ, non numeri quidem (aut autor ſymboli apud Cyprianũ in ſymbolo ait) ratione, ſed uniuerſitatis. Quod libro primo aduerſus Marcionem Tertullianus prolixè probat, & eiuſmodi Dei definitione utitur: Deus eſt ſummum, magnum, in æternitate conſtitutum, innatum, infectum, ſine initio, ſine fine. Incorporeum uerò Deum eſſe, Origenes dixit libro primo de Principijs, capite primo. Non autẽ corpus, inquit, aliquod, aut in corpore eſſe putandus eſt Deus: ſed intellectualis natura, ſimplex, nihil omnino in ſe adiunctionis admittens. Similia de Deo & Cyprianus dixit, in tractatu de Vanitate idolorũ: Mundi unus eſt rector, qui uniuerſa quæcunque ſunt, uerbo iubet, ratione diſpenſat, uirtutes conſummat. Hic enim uideri non poteſt, uiſu clarior eſt: nec comprehendi, tactu purior eſt: nec æſtimari, ſenſu maior eſt. & ideo ſic Deum dignè cum æſtimamus, dum inæſtimabilem dicimus. Ergo unus eſt, & ubique totus diffuſus eſt.

Et autor expoſititionis ſymboli apud Cyprianum: Deum cùm audis, ſubſtantiam intellige, ſine initio, ſine fine, ſimplicem, ſine ulla admixtione, inuiſibilem, incorpoream, ineffabilem, inæſtimabilem, in qua nihil adiunctum, nihil creatum ſit. Rurſus Origenes libro primo in Iob: Deus omnia replet, ubique præſens eſt: & non eſt locus neq; in cœlo, neque in terra, neq; in excelſis, neque apud inferos, ubi non ſit præſens Deus.

DE TRIBVS PERSONIS.

Sic & tres eſſe perſonas in diuinitate: diligenter tradiderunt. ut Tertullianus aduerſus Praxeam: οἰκονομίας ſacramentum, quæ unitatem in trinitatem diſponit, tres dirigens, Patrem & Filium & Spiritum ſanctum. Tres autem non ſtatu, ſed gradu: nec ſubſtantia, ſed forma: nec poteſtate, ſed ſpecie. Vnius autem ſubſtantiæ, & unius ſtatus, & unius poteſtatis: quia unus eſt Deus, ex quo et gradus

iſti, &

iſti, & formæ & ſpecies, in nomine patris, filij, & ſpiritus ſancti deputantur. Quem articulum fideliter in primis & accuratè tradit & defendit in libro de Trinitate. Eodem modo & Origenes tres perſonas maximè diſtinctè recenſet. ut Homilia ſexta in Hieremiam: Nos, inquit, nouimus unum Deum, & in præterito & in præſenti: unum CHRISTVM & tunc & modò: ſimiliter & unum ſpiritum ſanctum, cum patre & filio ſempiternum. Idem Homilia quarta in Eſaiam: Non ſufficit eis ſemel clamare ſanctus, neq; bis: ſed perfectum numerum trinitatis aſſumunt, ut multitudinem ſanctitatis manifeſtent Dei, quæ eſt trinæ ſanctitatis repetita communitas, ſanctitas patris, ſanctitas unigeniti filij, & ſpiritus ſancti. Et Homilia decimatertia in Leuiticum, dicit patrem & filiũ eſſe unius uoluntatis & ſubſtantiæ, ſed duas perſonarum proprietates. Sic & tres perſonas expreſſè nominat, & officium ſuum quoddam cuique perſonæ tribuit Cyprianus, in Sermone de Baptiſmo CHRISTI: Pater (inquit) eligit, filius diligit, ſpiritus ſanctus coniungit et unit. Martialis in epiſtola ad Burdegalenſes, capite decimo: Sanè de myſterio Trinitatis, inquit, quàm bonus & beatus & ſuauis Deus, rex regum, per noſtram annunciationem reuelare dignatus eſt uobis: ſcitote intelligentes, quia ultra omnem ſenſum angelicarum poteſtatum & uirtutum, uera diuinitas excellit, quam impoſsibile eſt etiam à ſpiritibus angelicis comprehendi: ſola enim trinitas in diuinitate unitatis ſeipſam nouit. Hæc enim ante ſecula in claritate ſuæ æternitatis permanebat, nihil in ſe diminutum, uel quod augeri poſſet intra ſe continens: ſed unius æternitatis, unius uoluntatis, unius eſſentiæ, unius ſanctitatis, unius puritatis, ultra omnem puritatem, ultra omnem gloriam, in charitate, in ueritate, in bonitate habitauit. Nunc uerò in fine temporum propter nos, ad quos bonitatis ſuæ magnitudinem extendit, gloriam tantæ maieſtatis reuelauit ſanctis ſuis, quibus & efficaciam ſuæ uirtutis multoties dignanter præbuit. Vnde quidam ex noſtris in amore & intelligentia magnus, proteſtabatur populo ſuo dicens: Audi Iſrael, Dominus Deus tuus unus eſt. Hoc enim unus & ſolus Deus, dum mitteret quem elegit ad deducendum populum ſuum de ſeruitute, dignatus eſt pandere, dicens: Ego ſum Deus Abraham, Deus Iſaac, Deus Iacob, hoc nomen memoriale meum in æternum. Rurſum trinitatem in unitate deſignauit, dicens: Ego ſum qui ſum. Hæc dices filijs Iſrael: Qui eſt, miſit me ad uos. Hæc autem fratres mei ſcitote, quia uerbum in quod credidiſtis, filius eſt unigenitus, ante omnem ſubſtantiam, ante omne initium. Ipſe eſt enim principium: quia de principio ineffabiliter genitus eſt. In noſtro uerò tempore mirabiliter ab angelo annunciatus, & in ueritate incomprehenſibili de uirgine Maria natus eſt, nihil diminutus à diuinitate Maieſtatis ſuæ, cuius nos teſtes ſumus.

Spiritus uerò Dei, qui uos ſanctificauit, credentes in ipſum, qui filium naturalem & ſibi ſecundum æternitatem coæqualem per omnia, reſuſcitauit tertia die à mortuis, non eſt genitus ſicut uerbum: quia & ipſe ſpiritus in diuina æqualitate glorioſus proceſsit ineffabiliter ab eo qui genuit, & ab eo quoq; qui genitus eſt. Itaque ſpiritus Domini non genitus, non factus, nõ creatus, ſed procedẽs eſt à patre et uerbo. Verbo autem Domini cœli firmati, & ſpiritu oris eius omnis uirtus eorum. Itaque nihil diſcretum in diuinitate Trinitatis ſentiatis: quia uobis unus & idem Deus, qui cuncta creauit, pater: & unus & idem Dominus, per quem omnia facta ſunt, filius eius IESVS CHRISTVS, & unus idemq; Deus ſpiritus ſanctus, in quo omnia ſubſiſtunt. Et hæc in perſonis tria diuiſa, in diuinitate unus Deus indiuiſus eſt. Sic & Dionyſius Alexandrinus in epiſtola ad Xyſtũ, contra Sabellium, diſtinctas perſonas aſſerit, patrem, filium & ſpiritum ſanctum. Euſebius lib. 7. cap. 6.

DE CHRISTO.

CHRISTI diuinitatem Doctores huius ſeculi omnes tribuunt, & perſonam eum diſtinctam à patre eſſe affirmant. ut Tertullianus ad Praxeam: Quæcunque, inquit, ſubſtantia ſermonis fuit, illam dico perſonam, & illi nomen filij uindico: & dum filium agnoſco, ſecundum à patre defendo. Et Cyprianus in expoſitione Symboli: Credendus, inquit, eſt ergo Deus pater eſſe unici filij ſui Domini noſtri, non diſcutiendus. Sic & Origenes libro primo de Principijs, capite ſecundo: CHRISTVM, ait, inenarrabili & incogitabili, ſoloq; Deo digno modo genitum. & Homilia ſexta in Hieremiam: Iuxta hiſtoriæ quidem (inquit) ueritatem, non negamus præſentiam Domini noſtri IESV CHRISTI corporaliter factam, & toti mundo illuxiſſe, quando uerbum caro factum eſt, & habitauit in nobis. Oportet autem noſſe, quoniam & antequam corpus aſsumeret, ad ſanctos quoq; deſcendit: & poſt hanc præſentiam corporalem ad cœlos uictor aſcendens, rurſus ad nos ueniet. Si uis huius rei capere argumentum, auſculta quod dicitur: Sermo qui factus eſt ſuper Hieremiam à Domino, dicens: Audi, & reliqua. Quis enim eſt hic ſermo, qui factus eſt à Domino, ſiue ad Hieremiam, ſiue ad Eſaiam, ſiue ad quemlibet Prophetarum? An ille eſt, qui erat in principio apud Deum? Ego neſcio aliud uerbum Domini, præter ipſum de quo dicit Euangeliſta: In principio erat uerbum, & uerbum erat apud Deum, & Deus erat uerbum. Dionyſius Alexandrinus in primo uolumine Elenchi et Apologiæ: Nunquam fuit quando Deus non erat pater. & in ſequentibus agnoſcit ſemper, Chriſtum uerbum & ſapientiam & uirtutem fuiſſe. nihil enim horum, cùm Deus exiſteret, factũ eſſe, neq; poſterius filiũ genuiſſe: filiũq; nõ ex ſe, ſed ex patre eſſentiã nactũ eſſe. Et paulo poſt ita de eodẽ dicit: Iam quia ſplẽdor eſt æternæ lucis, omnibus modis ipſe quoq; æternus eſt: luce enim ſemper exiſtẽte, et ſplẽdorẽ ſemper exiſtere, refert Athanaſ. in epiſtola de ſentẽtia Dionyſij cõtra Arianos. Deinde & humanã naturã eum aſſumpſiſſe docuerũt, ut Tertullianus in libro de Trinitate: Verbum, inquit, caro factum eſt, et habitauit in nobis: ut meritò corpus noſtrũ in illo fuerit, quoniã quidem noſtram carnem ſermo ſuſcepit. Origenes in proœmio libri primi de Principijs: IESVS Chriſtus, ipſe qui uenit, ante omnem creaturã natus ex patre eſt. Qui cum in omnium conditione patri miniſtraſſet (per ipſum enim omnia facta ſunt) nouiſsimis temporibus ſeipſum

 exinaniens,

exinaniens, homo factus eſt: incarnatus eſt, cùm Deus eſſet: & homo manſit, quod Deus erat. Corpus aſſumpſit noſtro corpori ſimile, eo ſolo differens quod natum ex uirgine de Spiritu ſancto eſt. Et quoniam hic IESVS Chriſtus natus & paſſus eſt in ueritate, & non per imaginem, communem hanc mortem uerè mortuus eſt: uerè enim à mortuis reſurrexit, & poſt reſurrectionem conuerſatus cum diſcipulis ſuis, aſſumptus eſt.

Tum deinde honore ac dignitate patri ac filio ſociatum tradiderunt Spiritum ſanctum. Cyprianus in tractatu de Vanitate idolorum: In uirginem illabitur, carnem Spiritu ſancto cooperante induitur. Deus ſemper cum homine miſcetur: hic Deus noſter, hic CHRISTVS eſt, qui mediator duorum, hominem induit, quem perducat ad patrem. Quòd homo eſt, eſſe Chriſtus uoluit, ut & homo poßit eſſe quod CHRISTVS eſt. Sciebãt & Iudæi CHRISTVM eſſe uenturum. nam hoc illis ſemper prophetis monentibus annunciabatur. Sed ſignificato duplici eius aduentu, uno, qui exercitio & exemplo hominis fungeretur, altero, qui Deum fateretur, non intelligendo primum aduentum, qui in paßione præceßit occultus, unum tantùm credunt, qui erit in poteſtate manifeſtus. Quod autem hoc Iudæorum populus intelligere non potuit, delictorum meritum fuit. Sic erant ſapientiæ et intelligentiæ cæcitate multati, ut qui uita indigni eſſent, haberent uitam ante oculos, nec uiderent. Itaque cùm CHRISTVS ſecundum à prophetis prædicta, uerbo & uocis imperio dæmonia de hominibus excuteret, paralyticos reſtringeret, leproſos purgaret, illuminaret cæcos, claudis greſſum daret, mortuos rurſus animaret, cogeret ſibi elementa famulari, ſeruire uentos, maria obedire, inferos cedere: unum qui exercitio & exemplo hominis fungeretur, alterum qui Dominum fateretur non intelligendo: Iudæi qui illum crediderant hominem tantum, de humilitate carnis & corporis exiſtimabant magnum. diligentia poteſtatis. Hunc magiſtri eorum atq; primores, hoc eſt, quos & doctrina ille & ſapientia reuincebat, accenſa ira et indignatione prouocata, poſtremò detentum Pontio Pilato, qui tunc ex parte Romana Syriam procurabat, tradiderũt, crucem eius & mortem ſuffragijs uiolentis ac pertinacibus flagitantes. Hoc eos facturos & ipſe prædixerat, & prophetarum omnium teſtimonium ſic antè præceſſerat, oportere illum pati, non ut ſentiret mortem, ſed ut uinceret: & cùm paſſus eſſet, denuò ad ſuperos regredi, ut uim diuinæ maieſtatis oſtenderet. Fidem itaque rerum curſus impleuit. Nam & crucifixus, præuento carnificis officio, ſpiritum ſponte dimiſit, & die tertio rurſus à mortuis ſponte reſurrexit. Apparuit diſcipulis ſuis talis ut antè fuerat, & agnoſcendum ſe uidentibus præbuit, ſimul uictus & ſubſtantiæ corporalis firmitate conſpicuus: ac dies quadraginta remoratus eſt, ut denuò ad præcepta uitalia inſtrui poſſent, & diſcerent quæ docerent. Tunc in cœlum circumfuſa urbe ſublatus eſt, ut hominem, quem dilexit, quem induit, quem à morte protexit, ad patrem uictor imponeret. Iam uenturus è cœlo ad pœnam diaboli, & cenſuram generis humani, ultoris uigore, & iudicis poteſtate, per orbem uerò diſcipuli, magiſtro & Deo monente diffuſi, præcepta Dei in ſalutem darent, ab errore tenebrarum ad uiam lucis adducerent, cæcos & ignaros ad agnitionem ueritatis ocularent. Ac ne eſſet probatio minus ſolida, & de CHRISTO delicata confeßio, per tormenta, per cruces, per multa pœnarum genera tentantur. Dolor, qui ueritatis teſtis eſt, admouetur, ut CHRISTVS Dei filius, qui hominibus ad uitam datus creditur, non tantùm præconio uocis, ſed & paßionis teſtimonio prædicaretur. Hunc igitur comitamur, hunc ſequimur, hunc habemus itineris ducem, lucis principem, ſalutis autorem, cœlum pariter & patrem quærentibus & credentibus pollicentem. Quod eſt Chriſtus, erimus Chriſtiani, ſi CHRISTVM fuerimus ſecuti. Sic Origenes libro tertio in Hiob, CHRISTVM expreſſè Deum & hominem uocat: & Cyprianus in ſermone de Natiuitate Chriſti: Diuinitas & humanitas, inquit, in unam perſonã cõuenerunt. & in Sermone de Baptiſmo CHRISTI: Verbum & caro ſic ſunt una eſſentia, ut perfectam & integram ſincera coniunctio faciat unitatẽ. Nec iniuria eſt, ſed gratia Dei, ſi quod munus uidetur, digniori iungatur: cùm inferior natura contumeliam probrumq; peccati non contrahat: nec eſt minoratio maieſtatis, prouectio paupertatis, nec altitudinem Dei in aliquo humilitas diſpenſatoria dehoneſtat. Hoc teſtimonium auditum eſt, quia filius Dei eſt, quem Ioannes tenet in manibus, uerus homo, uerus Deus, unicus patris, in ſua natura inuiſibilis, in noſtra uiſibilis, ut fide & experimento fulciatur doctrina, dum & uiſu & intellectu incarnati uerbi noticiã aſſequatur. Dilectus à patre, immeritos nos dilexit, ultrò uiſitationis ſuæ nobis beneficiũ largitus eſt, ultrò ſanauit, ultrò curauit, ultrò libertate donauit. Etiã ingratos proſequitur hic amor, & reuocat: neq; tunc odit, cùm corripit & flagellat: uſq; ad mortem CHRISTVM duxit dilectio: & reſurgens à mortuis, charos habet, quibus tantæ charitatis affectũ oſtendit. Duo grata uocabula, Filius & Dilectus, ipſo Deo dictante noſtris ſenſibus imprimuntur, ut cõmunio nominũ nos aſſociet collegio munerũ, et tantæ dulcedinis nomina noſtrũ emolliãt animũ, ac cendantq; deuotionis affectũ. Per omnia ſibi pater in filio complacuit, nec ulla in eo ſerpentis ſunt reperta ueſtigia: nec ſacerdotij eius pœnituit Deũ. quoniam ſacrificium quod in cruce obtulit, ſic in beneplacito Dei conſtat acceptabile, & perpetua uirtute cõſiſtit, ut non minus hodie in conſpectu patris oblatio illa ſit efficax, quàm ea die qua de ſaucio latere ſanguis & aqua exiuit: & ſemper reſeruatæ in corpore plagæ ſalutis humanæ exigant preciũ, & obediẽtiæ donatiuum requirãt. Sic & de cauſa inquit in libro aduerſus Iudæos: Oportuit Chriſtum Deũ & hominẽ eſſe, ut eſſet mediator. In libro aduerſus Iudæos Tertull. inquit: Hũc oportebat pro omnibus gentibus ſacrificiũ fieri. Et Origenes Homilia 24 in Numeros: Si non fuiſſet peccatum, non neceſſe fuerat filium Dei agnum fieri, nec opus fuerat eum in carne poſitum iugulari: ſed mãſiſſet hoc quod in principio erat, Deus uerbum: ut et libro primo in Hiob dicit, CHRISTVM ad

terras

terras uenientē in humano corpore paſſiones ſuſtinuiſſe pro omnium hominum ſalute, ut per paſſionem mortem interficeret: & per reſurrectionem, recidiuam uitam cunctis oſtenderet. Et libro ſecundo in Iob: In nouiſſimo tempore deſcendens de cœlis Deus unigenitus, terreni corporis teſta ex uirgine ſe induens, totius mundi ſaniem, immundiciam quoq; & putredinem raſit atq; mundauit, omnium peccata ſupportando. Poſt modum pro impietatibus eorum deductus eſt in mortem, cuius liuore omnes ſanati ſunt. Conſentit Cyprianus, qui in ſermone de Eleemoſyna ſic inquit: CHRISTVS hominis filius eſſe uoluit, ut nos filios Dei faceret: humiliauit ſe, ut populum qui prius iacebat, erigeret: uulneratus eſt, ut uulnera noſtra ſanaret: ſeruiuit, ut ad libertatem ſeruientes extraheret: mori ſuſtinuit, ut moriens immortalitatem mortalibus exhiberet. Et in fine libri aduerſus Demetrianum: Hanc gratiam CHRISTVS impertit, hoc munus miſericordiæ ſuæ tribuit, ſubigendo mortem trophæo crucis, redimendo credentem precio ſanguinis ſui, reconciliãdo hominē Deo patri, uiuificando mortalem regeneratione cœleſti. Et Hippolytus in memoria hæreſium: Hic procedens in mundum, Deus & homo apparuit: & hominem quidem eius facile eſt intelligere, cùm eſurit et fatigatur, laborat & ſitit, formidat & fugit, orat et contriſtatur, & ſuper ceruical dormit, & calicem reſpuit paſſionis, & anxius ſudat, & ab angelo confortatur, & à Iuda traditur, & contumeliam patitur à Caipha, & ab Herode deſpicitur, à Pilato flagellatur, eiq; à militibus illuditur, & à Iudæis ligno configitur, & ad Patrem clamans commendat ſpiritum, & inclinato capite ſpiritū tradit, latus lancea perforatur, inuolutus in ſyndone ponitur in ſepulchro, & à Patre die tertia ſuſcitatur. Diuinitatē uerò eius uidere rurſus clarū eſt, quando laudatur ab angelis, et hoc à paſtoribus inſpicitur, & expectatur à Simeone, et ab Anna teſtimoniū perhibetur, & quæritur à Magis, & ab ſtella deſignatur, & aqua in nuptijs operatur in uinum; & increpat mare uiolentia commotum uentorum, & ambulat ſuper mare, & cæcum ex natiuitate uidere facit, & mortuum Lazarum quatriduanum reſuſcitat, & uarias fecit uirtutes, datq; diſcipulis poteſtatem.

Eiuſdem: Vidiſti, quòd ſecundum carnem quidem eius, eſt ex Dauid, narrat: quòd uerò ſecundum ſpiritum, ex Deo: quapropter probatum eſt, eundem & Deum eſſe & hominem.

DE SPIRITV SANCTO.

DE Spiritu ſancto, quòd proxima & diſtincta ſit à patre & filio perſona, eiuſdem tamen cū utroque omnipotentiæ & maieſtatis, itidem docuerunt. Sic enim Tertullianus aduerſus Praxeam: Tertius, inquit, eſt Spiritus à Deo & filio. Vbi etiā paulo pòſt probat, Spiritum ſanctū diſtinctam eſſe perſonam: quia dicat Chriſtus, Rogabo patrem, & alium paracletum dabit uobis. Origenes in proœmio libri primi de Principijs: Tum deinde, inquit, honore ac dignitate patri ac filio ſociatum tradiderunt Spiritum ſanctum. Eodem modo libro ſecundo de Principijs aſſerit, ſpiritū ſanctū eſſe Deum ingenitū, qui uniuerſa creauerit atq; diſpoſuerit: qui et omnipotēs ſit.

Deinde de officio Spiritus ſancti ad ſententiam Scripturæ rectè & illud docuerunt, quòd ab initio uirtutes in Eccleſia operatus ſit, & quotidie operetur, ſanctificet, & motus congruentes uoluntati & uerbo Dei in hominibus exuſcitet. Sic enim Tertullianus in libro de Trinitate, de Spiritu ſancto loquitur: Hic eſt qui prophetas in Eccleſia conſtituit, magiſtros erudit: linguas dirigit, uirtutes & ſanitates facit, opera mirabilia gerit, diſcretiones ſpirituum porrigit, gubernationes cōtribuit, cōſilia ſuggerit, quæq; alia ſunt chariſmatum dona componit & digerit: & ideo Eccleſiam Domini undique & in omnibus perfectam & conſummatam facit. Et Origenes Homilia decimaſeptima in Numeros ait, Spiritum ſanctum locutum eſſe in Prophetis. Et in proœmio libri primi de Principijs: Sanè quòd iſte ſpiritus ſanctus unumquenq; ſanctorum uel Prophetarum uel Apoſtolorum inſpirauit, & non alius ſpiritus in ueteribus, alius uerò in his qui in aduentu CHRISTI inſpirati ſunt, manifeſtiſſimè in Eccleſiis prædicatur. Ita & in Homilia quarta in Pſalmū trigeſimumſextum, Spiritū ſanctū ſanctificationis appellat fontem. Et Cyprianus ait libro quarto Epiſtolarum, epiſtola prima: Ad tolerantiam paſſionis, Spiritus ſanctus nos ſemper animauit. Idem & de reliquis eius operationibus & beneficijs hoc modo in libro de Spiritu ſancto docet: Hic ſapientia Salomonem, intellectu Danielem, Ioſeph conſilio, Samſonem fortitudine, Moſen ſcientia, Dauid pietate, Iob timore proſequitur: & ſanctorum animas omnimodis fœcundat uirtutibus, in tantum affectus pacificos prouehens, ut iam in cœlis noſtra ſit conuerſatio, diffuſa in nobis charitate per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis. Hic in pudicis mentibus ſibi ſtatuit manſionem. Hic humiles & cœlibes habet domeſticos, abominatur ærarios, falſarios deteſtatur. Hic Giezi mercenarium lepra condemnat, & Ieroboam uendentem ſacerdotia cum apoſtatis locat. Hic Simonem, gratiæ Dei nundinatorem à ſanctorum conſortio exhæredat, cuius deteſtabiles auſus ultrix ruina confundit & quaſſat.

Hic Balaam ad maledicendum conducto, ſilentium imponit: & per aſinam redargutum, colliſo ad parietem pede, uacuum pecunia, contumelia oneratum, claudicantem ad propria remiſit confuſum. Hic omnibus Eccleſiæ Sacramentis intereſt, quæ ipſe efficit & conſummat. Hic peccata diluit, hic iuſtificat impios, & ad uitam reuocat mortuos. Hic diſcordes pacificat, & uinculo dilectionis aſtringit & ligat. Hic nos cœlo inuehit, et à mundi huius uanitatibus auulſos superni regni conſtituit hæredes: cuius ſumma eſt felicitas, quod corpus iſtud ſpirituali effectu cum angelis conuerſabitur, nec ultrà erit carnis & ſanguinis aliquis appetitus, ſed erit omnium plena ſufficientia, cognoſcibilis Deus, & inhabitator Spiritus ſanctus. Idem & excuti Spiritum ſanctum peccatis, & petulanter cōtra legem Dei delinquentes ab eo nō gubernari, docuit in Sermone de Singularitate clericorum, ubi ſic inquit: Ordine ſuo, non noſtro arbitrio, Spiritus ſancti uirtus miniſtratur.

DE CREATIONE.

Rectè docuerunt, omnia à Deo condita eſſe, uirtute uerbi, ex nihilo. Sicut Tertullianus in libro de Reſurrectione carnis, & in Apologetico ait: Deus ex nihilo mundum fecit. Et Cyprianus in ſermone de Reſurrectione CHRISTI: Mundum dicit non ex praecedenti materia, ſed ſolo uerbi Dei imperio conditum. De fine creationis rurſus Tertullianus inquit, libro primo aduerſus Marcionem: Mundum Deus homini, non ſibi fecit. Et Origenes in tractatu nono in Matthaeũ ait, Omnẽ creaturã propter hominem conditam eſſe. Regi autem mundum conditum à Deo autore, rectè etiam ſenſerunt. ut Origenes libro ſecundo de principijs: Vniuerſum, inquit, mundum uelut animal quoddam immane opinandum puto, quod quaſi ab una anima uirtute Dei ac ratione teneatur. Sic & Homilia uigeſimatertia in Numeros ſentit, Deum non modò creaſſe, ſed etiam ſeruare naturam. Item Homilia nona in Hieremiam: Deus non unum hominem, ſed uniuerſum curat orbem, cœleſtia atq; terrena, & omnia ubique diſpenſat. Deſiturum denique eſſe mundum docuerunt. Sic enim Origenes in procemio libri primi de Principijs: Eſt praeterea illud Eccleſiaſtica prædicatione definitum, quòd mundus iſte factus ſit, à certo tempore cœperit, & pro ipſa ſui corruptione ſoluendus. Quid tamen ante hunc mundum fuerit, aut quid poſt mundum erit, iam non pro manifeſto multis innotuit. Et Homilia in librũ Regnorũ: Creaturæ, quantũ ad naturã Dei attinet, non ſunt: quantum ad uoluntatem Creatoris, ſunt hoc quod ea eſſe uoluit ille qui fecit. Cyprianus libro contra Demetrianũ: Scire (inquit) debes, ſeniuiſſe iam mundum, non illis uiribus ſtare quibus prius ſteterat, nec uigore & robore eo ualere quo antea præualebat. Idem ibidem: Hæc ſententia mundo data eſt, hæc Dei lex eſt, ut omnia orta occidant, & aucta ſeneſcant: ut infirmentur fortia, & magna minuantur: ut cùm infirmata & diminuta fuerint, finiantur. De modo interitionis mundi, Methodius in ſermone de Reſurrectione, prolixè agit: Nõ placet autẽ ut illud dicatur, quòd omnia funditus pereant, & terra & aer & cœlum non futura ſint. Exardeſcet equidẽ ad purgationẽ et renouationẽ deſcẽſione facta, totus mundus igne dilutus, nõ tamẽ ad perfectũ interitum deueniet. Et paulo pòſt: At ſi non pereunt uniuerſa, dixerint aduerſarij, quomodo igitur Dominus cœlũ ac terram peritura eſſe dixit? Et Propheta: Peribit cœlum ſicut fumus, & terra uelut ueſtimentũ ueteraſcet? Quandoquidẽ hic mos eſt Scripturis, reſpondebimus, ut hanc mundi tranſmutationem in meliorem et magis glorioſam reſtitutionem, interitum ac perditionem dicat: tanquam uidelicet prior figura pereat, per uniuerſorum ad illuſtriorem ſtatum immutationem. Nam nulla contrarietas aut abſurditas eſt in diuinis Scripturis. Præterit enim figura huius mundi, & non mundus, dictum eſt.

DE ANGELIS BONIS.

Conditos eſſe à Deo angelos in laudẽ ac gloriam Dei, & miniſterium ſalutis hominum, cum Scriptura ſenſerunt. Methodius in Sermone de Reſurrectione, apud Epiphanium libro 2. tomo primo: Hoc enim, inquit, erat Angelorum conſtitutio, quòd facti ſunt à Deo, ob prouidentiam eorum quæ ab ipſo conſtructa ſunt: quo uniuerſalem quidem ac perfectã prouidentiam uniuerſorum Deus haberet, & autoritas ac imperium omnium ex ipſo pendêret, & uniuerſum uelut nauigium ſapientiæ gubernaculo citra inclinationem dirigeret: particularem uerò, Angeli ad hoc ordinati haberent. Et Origenes libro primo de Principijs: Eſt illud, inquit, in Eccleſiaſtica prædicatione, eſſe Angelos Dei quoſdam, & uirtutes bonas, quæ ei miniſtrent ad ſalutem hominum conſummandã: ſed quãdo iſti creati ſint, et quomodo ſint, non ſatis manifeſtò diſtinguitur. Idem libro primo in Iob: Angelos ait Deum glorificare, eiq; gratias agere pro beneficijs generi humano collatis.

Et Homilia octaua in Geneſin: Ipſi angeli uelut procurationem animarum noſtrarum tenent, quibus dum adhuc paruuli ſumus, uelut tutoribus & actoribus committimur. Homilia ſecunda in Canticum: Angeli conuerſis propugnatores & tutores dantur. Et Homilia ſecunda in idem, Paruulorum cuſtodes eſſe dicuntur.

Idem de Angelis ſenſit autor Sermonum de Operibus CHRISTI, apud Cyprianum in prologo: Angelici ſpiritus licet inuiſibilis naturæ ſint, in legationibus tamen ſuis ſe auditu manifeſtant, & uiſu: & ſalutis noſtræ miniſteriales ſæpiſſimè experiuntur, quorum officia & nomina in ſcripturis ſanctis habentur. Prædicant nobis, ſed non indicant Deum, & nunciant quæ iubentur. Rectè & illud ſenſerunt, Angelos inferiores eſſe Deo: & ignotas illis eſſe hominum cogitationes, quæ Deo ſoli conſtent. Sic enim Origenes ait, Homilia octaua in Geneſin: Deo ſoli cognitum eſt propoſitum mentis, Angelis uerò non. De tempore porrò conditionis angelorum, Origenes ſcripſit tractatu nono in Matthæum: Scriptum eſt in Iob, Quandò factæ ſunt ſtellæ, laudauerunt Deum omnes Angeli eius: quaſi antiquiores non ſolùm homine pòſt creato, ſed & omni creatura, propter eum creata. Methodius in Sermone de Reſurrectione: Is qui uniuerſa ex nihilo fecit, ac cõſtruxit immortalium naturam, non in angelos & miniſtros ſolùm diſtributam conſtruxit, ſed etiam in principatus & thronos & poteſtates. aliud enim genus eſt principatuum, & aliud poteſtatum. Quia non unus ordo, & unus ſtatus, & tribus, ac familia immortalium: ſed genera, & tribus, & differentiæ.

De angelis malis.

Angelos omnes bonos à Deo conditos, ſed aliquos eorum propria contumacia & peccato lapſos, huius ſeculi Doctores conſentiunt. Sic enim Tertullianus ait libro ſecundo contra Marcionem: Fecit Angelos ſpiritus. Ergo quod factus à Deo eſt, id eſt Angelus, id erit eius qui fecit. Quod autem factus à Deo non eſt, id eſt diabolus, id eſt delator: ſupereſt ut ipſe ſeſe fecerit deferendo Deo, et quidem falſum. Item: Sapientiſſimus omnium editur, antequam diabolus. Ita & de Angelis apoſtatis dicit libro quinto contra eundem, & in libro de Habitu mulierum. Idem Origenes prodidit in procemio libri primi de Principijs: De diabolo, inquit, & angelis eius, contrarijſq; uirtutibus

tutibus

tutibus Eccleſiaſtica prædicatio docuit, quoniam ſunt quidem: ſed quid ſint, aut quo modo ſint, non ſatis clarè expoſuit. Apud plurimos iſta habetur opinio, quòd Angelus fuerit iſte diabolus: & apoſtata effectus, quamplurimos angelorum ſecum declinare perſuaſerit. Item Homilia octaua in Exodum: Execrabiles illos fecit præuaricatio, & non natura. Et libro ſecundo in Iob: Diabolus non eſt factus malus natura, ſed exiuit uoluntate. Non enim in factura naturæ, ſed in uoluntatis operatione diabolus factus eſt. Quod idem & in homilia prima in Ezechielem affirmat: Serpens qui Adam ſeduxit, non à principio creatus eſt hoſtis ueritatis, neq; fuit ab initio maledictus. In eandem ſententiã multa et in tractatu nono in Mattheũ affert.

De cauſa lapſus angelorum, etſi diuerſa ſunt Doctorum huius ætatis iudicia, tamen propter ſuperbiam & inuidiam, è cœlo deiectos ferè conſentiunt.

Et Cyprianus in Sermonibus de zelo & bono patientiæ, diabolum lapſum ait propter zelum & liuorem, quo perſecutus ſit hominem ad imaginem Dei factum. Sed in Sermone de tentatione CHRISTI, cauſam deiectionis diaboli fuiſſe ait, ambitionem affectatæ dominationis. Proinde & in libro de Patientia, Tertullianus ſubindicare uidetur, cauſam lapſus Angelorum fuiſſe impatientiam, quòd omnia opera condita Deus homini ſubieciſſet. Methodius in Sermone de Reſurrectione, apud Epiphanium libro ſecundo, tomo primo: Diabolus uiolauit, & prauus factus eſt circa concreditorum ipſi adminiſtrationem, & inuidiam contra nos concepit.

De tempore uerò lapſus, Origenes alicubi & Cyprianus in Sermone de zelo aſſerunt, diabolum lapſum ante hominis conditionem. Sic igitur lapſum diabolum, à Deo in perpetuum abiectum eſſe, & damnatum tradiderunt: quemadmodum Origenes libro primo in Iob, negat diabolum ſaluari, aut in cœlum unquam rediturum uſſe. Item libro ſecundo in Iob: Non habet ſpem ſalutis, nec memor eſt refrigerij.

De diaboli damnatione Tertullianus in libro aduerſus Hermogenem: Diabolus abibit in ignem, quem præparauit illi Deus, & angelis eius, prius in puteum abyßi religatus. Rurſus uerò, ſic abiectum diabolum inimicitias perpetuas & atroces exercere in Deum & Eccleſiam docuerunt, & ſingulorum hominum ſaluti inſidiari. Vt Tertullianus libro de Patientia: Pertinacißimus, inquit, hoſtis ille, nunquam maliciæ ſuæ ocium facit. Atqui tunc maximè ſæuit, cùm hominem plenè ſentit liberatum. Idem in Apologetico has diabolis operationes tribuit: Operatio, inquit, eorum, eſt hominis euerſio: ſic malicia ſpiritalis à primordio auſpicata eſt, in homines exitium. Itaque corporibus quidem & ualetudines infligunt, & aliquos caſus acerbos: animæ uerò, repentinos & extraordinarios per uim exceſſus. Suppetit illis ad utramq; ſubſtantiam hominis alendam ſubtilitas, & tenuitas ſua multũ ſpiritalibus uiribus, licet & inuiſibiles & inſenſibiles in affectu potius quàm in actu ſuo appareant. Si poma, ſi fruges, neſcio quod auræ latens uicium in flore præcipitat, in germine exanimat, in pubertate conuulnerat, ac ſi cæca ratione tentatus aer peſtilentes hauſtus ſuos effundit: eadem igitur obſcuritate contagionis, aſpiratio dæmonum & angelorum mentis quoq; corruptelas agit furoribus, & amentijs fœdis, ac ſæuis libidinibus, cum erroribus uarijs.

Conſentit Origenes, qui Homilia ſeptima in Ezechielem: Diuerſis, inquit, diabolus pugnat inſidijs, ut miſerum perdat hominem. Mihi ipſi, qui in Eccleſia prædico, laqueos ſæpe tendit, ut totam Eccleſiam ex mea conuerſatione confundat. Idem Homilia uigeſima in Numeros, aſſerit angelos malos circuire, & homines ad peccandum incitare.

Conſentit Cyprianus libro primo Epiſtolarum, epiſtola prima, ubi & ſic ait: Inimicus & hoſtis quos abalienauit ab Eccleſia, & foràs duxit, ut captiuos & uictos contemnit & præterit: eos pergit laceſſere, in quibus cernit CHRISTVM habitare. Et in tractatu quarto de idololatria: Hi ſpiritus fallunt, uitam turbant, ſomnos inquietant, irrepentesq; etiam ſpiritus corporibus occultamentis terrent, membra diſtorquẽt, ualetudinẽ frangũt, morbos faceſſunt, &c. Methodius in Sermone de Reſurrectione, ſentit Diabolum forinſecus hominibus malas inſpirare cogitationes. Cauſam uerò ſæuitiæ diaboli ſenſerunt partim eſſe bonorum probationem, partim pœnam impiorum. Sic enim Tertullianus ſcripſit in libro de Fuga perſecutionis. Denique non eſſe καρδιογνώστας diabolos tradiderunt, ut autor definitionum apud Tertullianum, capite octuageſimoprimo: Internas animæ cogitationes diabolum non uidere, certi ſumus: ſed motibus eas corporis ab illo, & affectionum indicijs colligi, experimento didicimus. Secreta autem cordis ſolus ille nouit, ad quem dicitur: Tu ſolus noſti corda filiorum hominum. Et Origenes libro primo in Iob: Diabolus tanquam ſpiritus uolans, omnia quæ uoce dicuntur audiens, & quæ operibus fiunt uniuerſa uidens, ea uerò quæ in corde atq; intra animum tractantur neſciens.

Rurſus Tertullianus libro quinto contra Marcionem, Diabolos ignaros dixit eſſe diſpoſitionum Dei: Nec famulis, inquit, liceat conſilia noſſe dominorum, nedum illis apoſtatis angelis, ipſiq; principi tranſgreßionis diabolo: quos magis extraneos fuiſſe contenderim ob culpam, ab omni conſcientia diſpoſitionum Creatoris.

DE HOMINE.

Hominem creatum eſſe à Deo ad imaginem eius, & cum libera uoluntate, integrum & immortalem, ſenſerunt. Methodius in Sermone de Reſurrectione, apud Epiphanium libro ſecundo, tomo primo: Opus autem Dei homo: quicquid uerò ab immortalitate factum eſt, immortale eſt: immortalis igitur homo. Huic uerò forma & imago Dei, & omnia ad illam exactam primariam patris & filij unigeniti imaginem dedit. Sic de primo illo hominis ſtatu Tertullianus loquitur, in libro de Patientia: Innocens erat, & Deo proximè amicus, & paradiſi colonus. Idem libro ſecundo aduerſus Marcionem: Liberum, & ſui arbitrij, & ſuæ poteſtatis inuenio hominem à Deo inſtitutum, nullam magis imaginem & ſimilitudinem Dei in illo animaduertens, quàm eiuſmodi ſtatus formam. Neq; enim facie & corporalibus lineis tam uarijs in

genere

genere humano ad uniformem Deũ expreſſus eſt, ſed in ea ſubſtantia, quam ab ipſo Deo traxit: id eſt animam, ad formam Dei ſpondentis, & arbitrij ſui libertate & poteſtate ſignatus eſt. Hunc ſtatum eius confirmauit etiam ipſa lex, tunc à Deo poſita. Non enim poneretur lex ei, qui non haberet obſequium debitum legi in ſua poteſtate: nec rurſus comminatio mortis transgreſſioni adſcriberetur, ſi non & contemptus legis in arbitrij libertatem homini deputaretur. Idem & Origenes ſenſit libro ſecundo in Iob: Anima ad imaginem Dei eſt creata, incorruptibili ſapientia eſt imbuta, ſermone & ſcientia coronata, Dei cognitione induta, corruptibilis dominationis huius mundi honorificata. Et homilia nona in Leuiticum: Si factus homo ab initio ſeruaſſet illud, quod ad eum Scriptura dicit, Ecce poſui tibi ante oculos tuos mortem & uitam, elige tibi uitam: ſi hoc feciſſet, nunquam profectò humanum genus mortalis conditio tenuiſſet. Item tractatu trigeſimoquarto in Matthæum: Quantum ad ſe, homines non ad perditionem creauit, ſed ad uitam & gaudium.

De hominis lapſu.

Sed hanc illuſtrem imaginem Dei hominem amiſiſſe, et ex hoc beatiſſimo ſtatu excidiſſe docuerunt, poſteaquam eius uoluntas ſeſe à Deo auertiſſet, et in inobedientiam lapſus eſſet. Eum uerò lapſum ſecutam eſſe horribilem naturæ deſtructionem, propagatam in omnes homines. Diſputat de hoc lapſu Tertullianus in libro de Carne CHRISTI, eum'que non Deo, ſed homini imputandum docet. Et libro ſecundo aduerſus Marcionem inquit: Sicut Deus homini uitæ ſtatum induxit, ita homo ſibi mortis ſtatum attraxit. Ibidem probat, Deum non eſſe cauſam peccati, ſed hominem ſua libertate peccaſſe. Et Origenes homilia prima in Geneſin ait: Homo maligni imaginem adduxit per peccatum. Gregorius Neocæſarienſis in commentario in Eccleſiaſten: Hoc in primis (inquit) cognoui, ſimplices hominũ animas à Deo conditas, ſed accerſere ſibi ipſis malum.

De naturæ corruptione & peccato in omnes homines propagato, Origenes homilia tertia in Canticum canticorum: ubi, ſerpentem ſeducentem Adam & Euam infudiſſe dicit uenena peccati flatibus, & omnem poſteritatis ſobolem contagio præuaricationis infeciſſe. Idem Homilia tertia in Pſalmum trigeſimumſextum: Omnis homo, quantum ad humanã fragilitatem ſpectat, & infirmus eſt, & promptus ad lapſum. Et autor Sermonis de operibus CHRISTI apud Cyprianum, in prologo: Omnino rarum eſt & difficile, fieri bonum: facile & pronum eſt, eſſe malum: & hæc, ſine magiſtro, ſine exemplo, doctrina ſtatim à pubeſcentibus annis imbuimur. Methodius in Sermone de Reſurrectione: Ex quo hominem ſeductum contigit mandatum ſpernere, hinc ex inobedientia contigit, ut peccatum accepta occaſione in ipſo inhabitarit. hic enim primum ſeditio incidit, diſtractionibusq; ac cogitationibus alienis impleti ſumus, euacuati quidem ab inſufflatione Dei, impleti autem concupiſcentia materiali, quam multiplex ſerpens in nos inſpirauit, quum breui transgreſſi eſſemus nos mandati Dei circulum.

De reparatione imaginis Dei.

Amiſſam per inobedientiam imaginem Dei, redditam & reſtitutam docuerunt per CHRISTVM. Sic enim Origenes homilia prima in Geneſin: Homo maligni imaginem adduxit per peccatũ. ideo CHRISTVS uenit in ſimilitudinem hominum factus, ut nos ad eius imaginem reformemur. Et homilia quarta in Canticum: Quia hoc naturæ bonum præuaricationis occaſione decerptum, uel ad ignominiam, uel ad laſciuiam fuerat inflectum, ubi per gratiam reparatur, & per doctrinam uerbi Dei reſtituitur, odorem reddit ſine dubio illum quem primus conditor Deus indiderat, ſed peccati culpa ſubtraxerat.

DE LIBERO ARBITRIO.

Obſcurata maximè hoc ſeculo, ſicut & ſuperiori, fuit doctrina de Libero arbitrio. Nos ſententias de eo commodiores colligemus. Autor definitionum, quæ Tertulliani operibus adiunctæ ſunt, capite quadrageſimoſexto: Arbitrium, inquit, uoluntatis in primo homine infirmatum, niſi per gratiam baptiſmi non poteſt reparari. Quod amiſſum, niſi à quo potuit dari, non poteſt reddi. Vnde ueritas dicit: Si uos filius liberauerit, tunc uerè liberi eritis. Et capite quadrageſimoſeptimo: Natura humana etiamſi in illa integritate, in qua eſt condita, permaneret, nullo modo ſeipſam creatore ſuo non adiuuante ſeruaret. Vnde cùm ſine Dei gratia ſalutem non poſſit cuſtodire, quam accepit: quomodo ſine Dei gratia poterit reparare, quod perdidit? Et capite uigeſimoprimo: Libertati arbitrij ſui commiſſus eſt homo ſtatim in prima conditione, ut ſalua uigilantia mentis, adnitente etiam præcepti cuſtodia perſeueraret, ſi uellet in eo quod creatus fuerat, permanere. Poſtquam uerò ſeductione ſerpentis per Euam cecidit, naturæ bonum perdidit, pariter & uigorem arbitrij: non tamen electionem, ne non eſſet ſuum quod euitaret peccatum: nec merito indulgeretur, quod non arbitrio diluiſſet. Manet itaq; ad quærendam ſalutem arbitrij libertas, id eſt rationalis uoluntas: ſed admonente prius Deo, & inuitante ad ſalutem, ut uel eligat, uel ſequatur, uel agat occaſione ſalutis, hoc eſt inſpiratione Dei. Vt autem conſequatur quod eligit, uel quod ſequitur, uel quod occaſione agit, Dei eſſe liberè confitemur. Initium ergo ſalutis noſtræ Deo miſerante habemus: ut acquieſcamus ſalutiferæ inſpirationi, noſtræ poteſtatis eſt: ut adipiſcamur quod acquieſcendo admonitioni cupimus, diuini eſt muneris: ut non labamur in adepto ſalutis munere, ſolicitudinis noſtræ eſt, & cœleſtis pariter adiutorij: ut labamur, poteſtatis noſtræ eſt & ignauiæ. Non tamen ad obtinendam ſine illo, qui quærentes facit inuenire, qui pulſantibus aperit, qui petentibus donat. Sicut ergo initium ſalutis noſtræ, Deo miſerante & inſpirante habere nos credimus: ita arbitrium naturæ noſtræ ſequax eſſe diuinæ inſpirationis, liberè confitemur. Igitur ut non labamur à bono uel naturæ uel meriti, ſolicitudinis noſtræ eſt, & cœleſtis pariter adiutorij: ut labamur, poteſtatis noſtræ & ignauiæ. Origenes homilia quarta in Pſalmum trigeſimumſextum: Greſſus hominis à Domino diriguntur. Non ſufficit homini uolenti iſtud iter incedere, ſola propoſiti ſui uoluntas, niſi & Dominus direxerit

rexerit greſſus eius. Ibidem: Vides ergo, quia Domini ſemper indigemus auxilio: primò, ne cadamus: tum deinde etiam ſi ceciderimus, ut reſurgamus. Et Homilia quarta in Canticum clarè dicit, Hoc naturæ bonũ (arbitrij ſcilicet libertatem) præuaricationis occaſione decerptum, & ad ignominiam deflexum eſſe. Cyprianus libro tertio Epiſtolarum, epiſtola uigeſimaquinta, ſentit, Deum confeſſionem, conſtantiam & alia bona opera in nobis præſtare: ubi & ait, Ipſius eſſe quod uincimus, & quòd ad maximam certaminis palmam ſubacto aduerſario peruenimus, declarat & docet Dominus in Euangelio ſuo, dicens: Non uos eſtis qui loquimini, ſed ſpiritus patris ueſtri qui loquitur in uobis.

DE PECCATO ORIGINALI.

PRimum Tertullianus libro de Patientia, peccatum originis, traducem mali uocat. Hinc de propagatione iſtius mali, atq; unde ſit, reliqui huius ætatis doctores clarè loquuntur. Vt Cyprianus libro tertio Epiſtolarum, epiſtola octaua: infans non debet, inquit, prohiberi à baptiſmo, qui recens natus nihil peccauit, niſi quòd ſecundum Adam carnaliter natus, contagium mortis antiquæ prima natiuitate contraxit. Quomodo & autor Sermonis de Circumciſione CHRISTI: peccatum originale, ait, de primis parentibus in totam humani generis ſucceſſionem defluxiſſe. Igitur ne ſanctiſſimos hac labe originali carere tradiderunt. Et Methodius in Sermone de Reſurrectione: Viuente adhuc corpore, antequam moriatur, neceſſe eſt ſimul uiuere peccatum, intus in nobis radices ſuas abſcondens, etiamſi forinſecus per caſtigationum & admonitionum ſectiones fuerit refrenatum. Alioqui poſt illuminationem nõ contingeret uos iniuſta facere, utpote peccato penitus ſynceriter à nobis ablato. Nunc uerò etiam poſtquam credimus, & ad aquã purificationis deuenimus, ſæpe in peccatis reperimur. Nemo enim ſic ſeipſum à peccato alienũ eſſe iactet, ut neq; omnino in animo de iniquitate cogitet. Quare conſtat, contrahi quidem ac ſopiri per fidem nunc peccatum, ut ne fructus noxios producat: non tamen radicitus tolli. Origenes homil. 10. in Num. & Hom. 12. in Ioſ. Sancti nõ ſunt ſine peccato. Et Cyprianus Sermone de Tentatione CHRISTI: Fuerunt & ante CHRISTVM uiri inſignes, & Prophetæ & Sacerdotes, ſed in peccatis concepti & nati, nec originali nec perſonali caruerunt delicto: & inuenta eſt in omnibus uel ignorantia, uel inſufficientia, in quibus erronei peccarunt, & eguerunt miſericordia Dei, per quam reſtituti Deo gratias egerunt, & ad plenitudinem iuſticiæ multum ſibi deeſſe confeſſi ſunt: & ſperantes in Deo, nullam ſibi ſoliditatem attribuere præſumpſerunt. Rurſus Origenes Homilia octaua in Leuiticum: legem ait de immundicia puerperarum oſtendere, quòd quæcunq; anima in carne naſcitur, iniquitatis & peccati ſorde polluatur: & neminem mundum eſſe à ſorde, nec ſi unius diei ſit uita eius. Idem ait Homilia tertia in Numeros. De effectu deniq; peccati originalis Cyprianus ait in ſermone de Natiuitate CHRISTI. Defectui carnis noſtræ, quæ à primitiuis fecibus originalis mali infecta languerat, ex Chriſti carne redditur fortitudo & ſacramentorum communicatio, per quam illius corporis ſynceritati unimur, nos in tantum corroborat, ut de mundo et de diabolo, & de nobis ipſis uictoria potiamur, & ſacramentali guſtu uiuificis myſterijs inhærentes una caro & unus ſpiritus ſumus.

De diſcrimine peccatorum.

Diſcrimina peccatorum hac ætate ea uſitata fuiſſe uidentur, & in Doctorum ipſorum ſcriptis leguntur alia enim capitalia peccata dixerunt, quæ Tertullianus libro quarto contra Marcionẽ, & in libro de Pudicitia enumerat, ut idololatriam, blaſphemiam, homicidium, adulterium, ſtuprum, falſum teſtimonium, fraudem. Idem libro de Pœnitentia, peccatum aliud facit carnale ſeu corporale, quod in facto fit: & aliud ſpirituale, quod in animo. Libro de Pudicitia: Peccata, inquit, diuidimus in duos exitus. alia erunt remiſſibilia, alia irremiſſibilia: ſecundum quod nemini dubium eſt, alia caſtigationem mereri, alia damnationẽ. Omne delictum aut uenia diſpungit, aut pœna. Venia ex caſtigatione, pœna ex damnatione. Ibidem dicit, eſſe quædam delicta quotidie incurſantia, quibus omnes ſimus ſubiecti: ut iraſci, facilè maledicere, temerè iurare, fidem pacti deſtruere, uerecundia aut neceſſitate mentiri in negocijs, in officijs, in quæſtu, in uictu, in uiſu & auditu: qua ita tentamur, ut ſi nulla ſit uenia iſtorum, nemini ſalus competat. Horum ergo erit uenia, per exoratorem patris CHRISTVM. Origenes Homilia ſexta in Exodum: Triplex eſt hominibus peccandi uia: aut enim in facto, aut in dicto, aut in cogitatione peccatur. Et Homilia decima in Exodum: Peccata alia dicit pertinere in damnum, alia ad interitum. Peccatum damni uocat, peccatum ſcanduli. Item peccatum aliud eſſe curabile, aliud incurabile. & Homilia ſecunda in Pſalmum trigeſimumſextum: peccatũ aliud facit, πονηρίας, id eſt, nequitiæ uel malitiæ, ſeu ſpontaneum & uoluntarium: aliud, ignorantiæ. Cyprianus uerò Sermone de Tentatione CHRISTI, peccatum ſimpliciter diſtinguit in originale & perſonale. Poſtremò et pœnas peccatorum eſſe docuerunt, calamitates & afflictiones humani generis. ut Origenes Homilia 3. in Ezechielẽ: Nemo ueſtrûm, inquit, exiſtimet cruciatus nobis ab alio quàm à nobis irrogari: Deus non facit pœnas, ſed ea quæ patimur, ipſi nobis præparamus. Item quòd in renatis etiam maneant peccata, teſtatur idem Homilia 21. in Ioſuam: ubi renatis nullis, ait, etiamſi ad ſummum factum ueniant, tantum puritatis in corde euenire, ut nunquam aduerſæ cogitationis contagione maculentur. Idem Homilia decima in Numeros, ait ſanctos non eſſe ſine pecato.

DE LEGE.

LEgem docuerunt eſſe uocem diuinam: ſicut Tertullianus in libro aduerſus Iudæos, Legem in paradiſo, Adæ datam, fontem fuiſſe ait omnium eorum quæ poſtea per Moſen mandata ſunt. Eadem etiam ratione ibidem declarat primos homines contra totũ Decalogũ deliquiſſe. Ibidem de lege naturali ait, Ante Moſen legem non ſcriptã, ſed naturaliter intellectã et cuſtoditam fuiſſe à patribus. Legem omnibus gentibus datam, ibidem. Et Origenes tractatu trigeſimoprimo in Matthæũ: Legem naturæ ait inſcriptam eſſe omniũ mentibus. De lege uerò morali idem homilia undeci-

mis in Numeros: ubi inter legem & mandatũ eiuſmodi diſcrimen conſtituit, ut legem nominet præcepta ceremonialia, quæ umbram habent futurorum bonorum: mandatum uerò præcepta moralia. Idem Homilia 18 in Ioſuam: Nemo, inquit, ſic intellexit legem, ſicut docuit IESVS. Ipſe enim omnia docuit et aperuit: ipſe reuelauit Paulo, quia lex ſpiritualis eſt. Et in ſermone de Baptiſmo CHRISTI Cyprianus ait, Legem ſcriptam nihil differre à lege naturali. Methodus in Sermone de Reſurrectione: Quare lex quidem ſancta eſt, & mandatum Dei iuſtum et ſanctum ac bonum: quoniam non ut lædat, ſed ut ſeruet, datum eſt.

De fine & uſu legis Tertul. in li. aduerſus Iudæos, in eam ſententiam clarè diſputat, legem Dei nõ efficere iuſtos, neq; purgare hominem. Qui contendit, & ſabbatum adhuc obſeruandum, quaſi ſalutis medelam: & circumciſionem octaui diei propter mortis cõminationem, doceat in præteritũ iuſtos ſabbatiſaſſe aut circumcidiſſe, & ſic amicos Dei effectos. Et Origenes homilia 12 in Exodũ, Moſen dicit nihil præter faciem glorioſam habere: man⁹ enim eius leproſa eſt, eo quòd non ex operibus legis quiſquam iuſtificandus eſſet: & tantum ſermo eius habeat ſcientiæ gloriã, ſed occultã. Idem & de Abrogatione legis ait, lib. 6 in epiſtolã ad Romanos: Vbi uerbum caro factum eſt, & habitauit in nobis, à præſentia eius lex cum templo & altari, atq; omnibus quæ ibi gerebantur, euerſa ſunt. Et Homil. 9. in Ieremiam: CHRISTVM, ait, nos baptiſmo ſuo lauiſſe à legalibus initijs, ad Euangelicã perfectionẽ. ubi & maledictum legis per Chriſtum ſublatum eſſe affirmat. Ad eundem modum de abrogatione legis ceremonialis ſentit Origenes homil. 10. in Leuit. Conſentit Cyprian. qui in ſermone de circũciſione Chriſti dicit, aduenientẽ Chriſto ſacrificia et circumciſionẽ ceſſaſſe.

LEGIS ET EVANGELII *diſcrimen.*

LEgẽ ab Euangelio differre, etiamſi ſatis cõmodè interdũ tradiderũt, tamẽ crebrius (ſicut infra dicetur) utrunq; miſcuerunt. In initio lib. 4. contra Marcionem Tertullianus ait: Cõfiteor adeò alium ordinem decurriſſe in ueteri diſpoſitione apud creatorem, alium in nouo apud Chriſtum: nõ nego diſtare documenta eloquij, præcepta uirtutis, legis diſciplinas, dum tamen tota diuerſitas in unum & eundem Deum competat, illum ſcilicet à quo cõſtat eam diſpoſitam, ſicut & prædicatam. Olim concionatur Eſaias, proditurum ex Sion legem, & ſermonem Domini ex Hieruſalem: aliam utiq; legem, aliumq; ſermonem. deniq; Iudicabit, inquit, inter nationes, & traducet populũ plurimum: ſcilicet, nõ unius gentis Iudæorum, ſed nationum quæ per nouã legẽ Euãgelij et nouũ ſermonẽ Apoſtolorũ iudicãtur. Ibidẽ paulo pòſt: iudicauerat atq; decreuerat nationes quoq; illuminandas per Euangelij legẽ atq; ſermonem. Idem lib. 5. aduerſus Marcionẽ: Euangelium, ait, Chriſti, à lege euocare debet ad gratiam. Et ibidem: Eadẽ diuinitas prædicabatur in Euãgelio, quæ ſemper nota fuerat in lege, diſciplina uerò non eadem. Tertul. aduerſus hæreticos: Euangelica gratia euacuatur, ſi ad legem Chriſtum redigit. Et Cyprianus in ſermone de natiuitate Chriſti: conſonat ſimul promiſſa et data, umbriſq; remotis lex & Euangelia ſunt unita.

Rurſus Tertul. aduerſus Praxeam, de ſumma Euangelij: Clauſula, inquit, Euangelij eſt, ut credatis IESVM Chriſtũ filiũ Dei. Methodus in Sermõe de Reſurrectione: Nam lex Spiritualis uitæ, quod ſanè eſt Euangeliũ, alia exiſtens à prædictis legib. ad obedientiã poſita, ac remiſſionem peccatorũ, liberauit nos à lege peccati ac mortis, ut quæ pœnitus peccatũ regnãs in carne uicit.

DE IVSTIFICATIONE SEV *remiſſione peccatorum.*

TEnuiter omnino & de hac parte ſcripſerũt maximi et præcipui huius ætatis Doctores: attamẽ cõmodiſſimas ex eorum ſcriptis ſententias collegimus. Primùm efficientem iuſtificationis cauſam docuerunt eſſe Chriſtũ, ut Tertullianus lib. de carne Chriſti: Chriſtus, inquit, totum hominem ſaluum fecit. Et Origenes tractatu ſecundo in Matthæũ: Homo quidẽ nõ poteſt dare aliquam cõmutatioem, pro anima ſua: Deus autẽ pro animab. omnium dedit cõmutationem, precioſum ſanguinem filij ſui: nec enim empti ſumus corruptibili argẽto uel auro, ſed precioſo ſanguine agni immaculati. Idẽ Homelia decimaquinta in Ioſuam: Nulla ſpecies peccati tanta eſt, quæ non ſit ſuperior IESVS, qui eſt uerbum & ſapientia. Cyprianus ſermone de Paſſione CHRISTI: Filius hominis, inquit, damnatus eſt, ut liberaret damnatos: doluit, ut ſanaret infirmos. Ibidem: Originali morti nullum niſi in Chriſti morte potuerat eſſe remediũ, nec cõciliare Deo poterat exules & damnatos quælibet oblatio, niſi ſanguinis huius ſingulare ſacrificium. Ibidem: Ecce plus potuit donum quàm delictũ, & gratia quàm peccatũ: quoniam ex debito damnationis obnoxios gratis, ſine ullo merito, gratia, beneficio pietatis abſoluit: & iudiciũ imperante Chriſto miſericordiæ dedit locum, & diſtinctionis ſuæ temperamentũ iuſticia Domino diſponẽte modeſtè ſuſtinuit. Et libro de Reſurrectione carnis: Damnatio indebita nos à damnatione æterna abſoluit.

Deinde, fide ſola abſq; ullis operib. apprehendi iuſticiam docuerunt, ut Origenes libro tertio in epiſtola per fidem, ſine operibus legis. Dicit ſufficere ſolius fide iuſtificationem, ita ut credens quis tantummodo iuſtificetur, etiamſi nihil ab eo operis fuit expletum. Quantum igitur ad exemplum pertinet, ſufficere arbitror illum latronem, qui cum Chriſto crucifixus, clamauit ei de cruce, Domine. Nec aliud quicquam deſcribitur boni operis eius in Euangelijs, ſed pro hac ſola fide ait ei IESVS: Amen dico tibi, &c. per fidem iuſtificatus eſt hic latro, ſine operibus legis: quia ſuper hæc Dominus nõ requiſiuit quid prius operatus eſſet, nec expectauit quid operis, cùm credidiſſet, expleret: ſed ſola confeſſione iuſtificatum, comitem ſibi paradiſum ingreſſurus aſſumpſit. Ibidem: Ex nullo legis opere, ſed pro ſola fide ait ad illam mulierem: Remittuntur tibi peccata tua. Et iterum: Fides tua te ſaluam fecit. Sed & in multis Euangelij locis hoc ſermone uſum legimus Saluatorẽ, ut credentis fidem, cauſam dicat eſſe ſalutis eius. Item Homilia uigeſimaſexta in Numeros: impoſſibile eſt ſine fide ſaluari Chriſtianos, ſiue perfecti, ſiue imbecilles fuerint. Et libro primo in Iob: Sicut credenti omnia ſunt poſſibilia ut ſaluetur, & refrigerium inueniat apud eum cui credidit: ſic

dit: ſic nõ credẽti nihil eſt poßibile, neq; ut ſaluus fiat, neq; ut refrigerium inueniat, neq; ut in uitã introeat.

Simili modo Cyprianus libro ſecundo epiſtolarũ, epiſtola ſecũda, ſentit, fide accipi gratiã Dei: Quantũ, inquit, illuc fidei capacis adferimus, tantũ inde gratiæ inundantis haurimus. Et libro eodẽ, epiſtola tertia: Si Abrahã Deo confidit, & deputatum eſt ei ad iuſticiã: utiq; quiſquis Deo credit, & fide uiuit, iuſtus inuenitur. Gratis enim imputari nobis à Deo iuſticiam docuerunt. Tertullianus libro quarto contra Marcionem: Fide, inquit, Abraham Deo credidit, nullo ſub iugo legis, nec in ſigno circumciſionis. Et Cyprianus in expoſitione Symboli, Remißionem peccatorũ hoc modo fieri exponit, ſi nos credimus Deo, qui promiſit ſe ex nobis criminoſis facturum innocentes, tum reuera fieri quod Deus promiſit. Hinc iuſtos eos dixerunt, quibus gratis propter fidem in CHRISTVM *iuſticia imputata & donata eſſet. ut Origenes ait Homilia 6. in Eſaiam: Eſaias non quaſi natura iuſtus, poſtulat miniſterium, ſed quaſi gratiam conſecutus.*

Quod uerò fides intelligenda ſit fiducia, Origenes indicat Homilia 3 in Leuiticum, ubi ſentit, nos pura & ſyncera fide, ubi nullus perfidiæ dolus, nulla hereticæ calliditatis peruerſitas admiſcetur, iuſtificari. Et diſertè Cyprianus in Sermone de Mortalitate, Fidem appellat fiduciam in promißiones diuinas.

Docuerunt item, de uoluntate & promißionib. Dei nequaquã eſſe dubitandum. Sic enim Origenes Hom. 11. in Hieremiã ait: Quicunq; penitus CHRISTO *non credunt, condemnant illum: qui aũt credunt, & adhuc ambigunt, dijudicant illum. Duo igitur apud homines* CHRISTVS *perpetitur: ab incredulis condemnatur, ab ambigentibus diſcernitur. Poſtremò de effectu fidei ſeu iuſtificationis, Martialis in epiſtola ad Burdegalenſes, cap. 9. ait: Ex hac claritate quæ illuxit in cordibus ueſtris per fidem, qua in mortem Domini credidiſtis, conſeruabitur in uobis æterna beatitudo, quæ neq; in Deo patre & Domino* IESV *Chriſto & ſpiritu Dei initium, nec in uobis finem operabitur.*

DE BONIS OPERIBVS.

Etſi quidam docuerunt, opera et fructus ſequi iuſtificationem debere: tamen adeò perplexe & confuſe eam ipſam doctrinã tractarunt, ut lucem propemodũ ipſam eius doctrinæ uideantur amiſiſſe, ut poſtea dicetur. Hic ſentẽtias quæ cõmoditatis aliquid habere uidentur, ordine proponemus. Præſtanda eſſe bona opera docuerunt. Origenes tractatu 19 in Matthæum: Omnis, inquit, qui uiuit in CHRISTO, *ſemper in ſabbatis uiuit, & in requie, requieſcens ab operib. malis, operatur autem opera iuſticiæ inceſſanter. Item lib. 3. in Epiſtolam ad Romanos: poſt iuſtificationem ſi iniuſtè quis agat, ſine dubio iuſtificationis gratiam ſpreuit. Neq; ob hoc quis accipit ueniã peccatorum, ut & rurſum ſibi putet peccandi licentiã datam. Cyprianus tractatu ſecundo de Habitu uirginũ: Poſtquam contulit (Deus) ſanitatem, nec habenis liberis et ſolutis poſtmodum uagari patitur. Idem tractatu tertio de Simplicitate prælatorum: Credere ſe in Chriſtũ quomodo dicit, qui non facit quod Chriſtus facere præcepit? Et Martialis in epiſtola ad Burdegalenſes, capite quarto: Nec beſtiales mores oportet ulterius eſſe in eis, qui uaſa Domini munda ſunt, in adoptionẽ filiorum æternæ hæreditatis, ſed honeſtate rationali omnes homines uti. Quæ uerò opera facienda ſint, Origenes indicat, dum hæc fuiſſe probata opera Iob indicat lib. 1. in Iob: Erant, inquit, opera magna Iob in terris, fides, pietas, iuſticia, ſanctitas, conſtãtia, patientia, tolerantia, eleemoſinæ. Prolixum uerò eorũ catalogũ Cyprianus texuit in libro 3 ad Quirinum. Quomodo fiant bona opera, Cyprianus li. 3 Epiſtolarum, epiſtola 25 oſtendit, ubi docet, Deum in ſanctis operari ueram confeßionem: Qui nos, inquit, in confeßione nominis ſui deſuper ſpectans, uolentes comprobat, adiuuat dimicantes, uincentes coronat retributione pietatis paternæ, renumerans in nobis quicquid ipſe præſtitit, & honorans quod ipſe perfecit. Sic & Origenes lib. 1. in Iob: Omnia, inquit, quæcunq; fecerint homines, ſiue in uirginitate, ſiue in abſtinẽtia, ſiue in corporis caſtitate, ſiue in carnis ſuæ combuſtione, ſiue in bonorum ſuorum diſtributione, omnia fruſtra faciũt, ſi non in fide fecerint: ſine cauſa agant, niſi in agnitione unius ingeniti Dei patris, & in confeßione unius unigeniti filij eius Domini noſtri* IESV CHRISTI *& illuminatione Spiritus ſancti hoc fecerint. Omnem ergo ſanctitatem, omnem iuſticiam quam fecerit qui foris eſt à uera Dei cultura, atq; à uera fide, gratis facit, in perditione facit, non prodeſt ei, non adiuuat eum in die iræ, non liberabit eum in die interitus. Ad quod eſt teſtis Apoſtolus, qui dicit: Omne quod ex fide non eſt, peccatum eſt. Et libro tertio in epiſtola ad Romanos: Vbi fides non eſt quæ credentẽ iuſtificat, etiamſi opera quis habeat ex lege, tamen quia non ſunt ædificata ſupra* FVNDAMENTVM FIDEI, *quamuis uideantur eſſe bona, operatorem ſuum iuſtificare non poſſunt, ſi eis deeſt fides, quæ eſt ſignaculum eorũ qui iuſtificantur à Deo. Rurſus quo fine præſtanda ſint, ita ſcilicet ut Deo grati ſimus, Origenes explicat libro 8. in epiſtolam ad Romanos: Qui poſt conſecutã gratiam peccat, ingratus fit ei qui gratiam præſtitit. Poſtremò & in hoc conſenſerunt, opera non iuſtificare homines, ſicut libro tertio in epiſtolam ad Romanos Origenes indicat: Deus iuſtus eſt, & iuſtus iuſtificare non poterat iniuſtos: ideo interuentum uoluit eſſe propitiatoris, ut per eius fidem iuſtificarentur, quia per propria iuſtificari non poterant.*

DE POENITENTIA & Confeßione.

Etiam doctrinam de pœnitentia, maxima ex parte obſcuratam hæc ætas habuit. De contritione enim & ſatisfactione potißimũ Doctores eius loquuntur, cũ de pœnitẽtia docent: de fide uerò parũ. Et multas adeò ſtipulas coacernant, de quibus poſtea dicetur. Primùm, Deũ ignoſcere pœnitentibus Tertul. docet in lib. de Pœnitẽtia: Is, inquit, te filium ſuum, etſi acceptũ ab eo prodegeris, etſi nudus redieris, recipiet, quia rediſti: magiſq; de regreſſu tuo, quàm de alterius ſobrietate lætabitur. Sic & Origenes Homilia 8. in Numer. Noſtrũ, inquit, eſt ad emendationẽ feſtinare, ad pœnitentiã ſine dißimulatione cõuerti, lugere præterita, cauera futura, inuocare auxilium Dei. Statim enim ut cõuerſus ingemueris, ſaluus eris. Inuenies enim aduocatum, qui pro te interpellat patrem, Dominum noſtrũ IESVM CHRISTVM *Et lib. 2 in Iob: Omne peccatum per pœnitentiam, indulgentiam accipiet: et omnes qui*

res qui ſynceriter pœnituerint, remiſsionem & miſericordiam à Deo conſequentur atq; inuenient. Hi uerò qui ſemetipſos interfecerint, qui ſibimetipſis mortē intulerint, nunquā requiē habebūt: iſti in infinita ſecula nunquam inuenient refrigerium, ſed animæ eorū mox ut de corpore exierint, in tenebras deducentur. Deſperantes igitur de gratia Dei, damnat Homilia 4. in Pſalmum 36. *Si uideris, inquit, aliquem cecidiſſe in aliquod peccatum, & poſt caſum deſperantem conuerſionem, et dicentem, Iam quomodo poſſum ego ſaluus fieri qui cecidi, iam nulla ſpes eſt, peccata mea me colligant, quomodo audere poſſum accedere ad dominum? quomodo ad Eccleſiam redire? Et ſi hac deſperatione iſte talis recedat etiam à Deo, hic non ſolum cecidit, ſed in caſu ſuo proſtratus & demerſus eſt.* Hinc autor Homiliarum in Canticum, homilia 2. inquit: *Peccatores grauiſsimos non repellit Dominus.* Ita lapſis, per Pœnitentiam ad Eccleſiam redire licere, etiam Dionyſius Alexandrinus cenſuit: & conciliū Romæ ſub Cornelio contra Nouatū ſtatuit, lapſos reſipiſcētiæ pharmacis ſanandos & curandos eſſe: ut Euſebius lib. ſexto, capite quadrageſimoſexto indicat. Idem & Cyprianus libro primo Epiſtolarum, epiſtola ſecunda cenſet, ubi ait: *Paſtores non fungi ſuo officio, niſi lapſis pacē dederint.* Quod deinde aliquoties repetit, ut libro eodem epiſtola ſeptima. Et libro ſecundo, epiſtola ſeptima: libro tertio, epiſtola quinta, decimaquarta, decimaquinta, decimaſexta. Et libro quarto, epiſtola ſecunda, rationes eius rei aliquot recenſet.

Deinde pœnitentiam fidei fieri docuerunt, ut Tertullianus lib. quarto contra Marcionē de fœmina peccatrice: *Sed etſi pœnitentiæ ſtimulus ex fide acciderat, per pœnitentiam ex fide iuſtificatam ab eo audijt, Fides tua te ſaluam fecit: qui per Abacuc pronunciarat, Iuſtus ex fide ſua uiuit.* Porrò pœnitentiæ locum in hac ſaltem uita eſſe docuerunt, ſicut Cyprianus ait libro primo contra Demetrianum: *Quando iſtinc exceſſum fuerit, nullus iam locus pœnitentæ eſt, nec ſatisfactionis effectus: hic uita aut amittitur, aut retinetur. Nec quiſquā aut peccatis tardetur, aut annis, quo minus ueniat ad conſequendam ſalutem. In iſto adhuc mundo manenti, nulla pœnitentia ſera eſt. Tu ſub ipſo licet exitu, & uitæ temporalis occaſu pro delictis roges Deum, qui unus & uerus eſt: confeſsionē & fidem eius agnitionis implores, uenia confitenti datur, & credenti indulgentia ſalutaris de diuina pietate conceditur, & ad immortalitatem ſub ipſa morte tranſitur. Hanc gratiam Chriſtus impartit, hoc munus miſericordiæ ſuæ tribuit, ſubigendo mortem trophæo crucis, redimendo credentem precio ſanguinis ſui, reconciliando hominem Deo patri, uiuificando mortalem regeneratione cœleſti. Hunc, ſi fieri poteſt, ſequamur omnes, huius ſacramēto & ſigno cenſeamur, hic nobis uiam uitæ aperit, hic ad paradiſum reduces facit, hic ad cœlorum regna perducit, cū ipſo ſemper uiuemus: & facti per ipſum filij Dei cum ipſo ſemper exultabimus: ipſius cruore reparati, erimus Chriſtiani cum* CHRISTO *ſimul glorioſi, de Deo patre beati, de perpetua uoluptate lætantes ſemper in conſpectu Dei, & agentes Deo gratias ſemper. Neq; enim poterit niſi & lætus ſemper eſſe & gratus, qui cum morti fuiſſet obnoxius, factus eſt immortalitate ſecurus.* Idem in epiſtola ad Nouatianum, nullam dicit apud inferos eſſe pœnitentiam.

DE SACRAMENTIS.

DVo tantùm recenſet Sacramenta, Baptiſmum ſcilicet, & cœnam domini, Tertullianus libro quarto aduerſus Marcionem. De quibus in genere Cyprianus, Sermone de baptiſmo Chriſti, ait, quòd per externum miniſtri officium, ſpiritus ſanctus rem ipſam Sacramentorum conſummet atq; perficiat intus. Item quòd Sacramenta non ſint meliora neq; deteriora, à quocunq; tādem miniſtro ſiue digno ſiue indigno adminiſtrentur: ideo quòd ſacramentorum priuilegia non meritis, ſed gratiæ data ſint. Item, quòd omnipotentia Dei propriè ſibi hunc effectum retineat. Item, quia Chriſtus ideo à ſeruo baptiſatus ſit, ne conſerui conſeruorum miniſterium detrectarent. Sicut & in ſermone de cœna Domini ait: *Sacramenta etiam ab indignis miniſtrata aut ſuſcepta, habere efficaciam ſuā, propter paſsionem Chriſti.*

DE BAPTISMO.

Neq; hanc doctrinam puram uſquequaq; hæc ætas retinuit: nos, quid in ea cōmodiſsimè ſenſerit, recitabimus. Tertullianus in libro de baptiſmo ait, Baptiſmum non eſſe iterandum. quod & Origenes aſſeruit Homilia octaua in Leuiticum: Et Cyprianus libro ſecundo Epiſtolarum, epiſtola tertia: qui & hanc rationem adiecit, quia nimirum Chriſtus dicat: *Qui biberit ex aqua quam ego do, non ſitiet in æternum.*

De forma baptiſmi, Origenes lib. 1. de Principijs: *Salutaris, inquit, baptiſmus non aliter, niſi excellentiſsimæ omni trinitatis autoritate, id eſt, patris & filij & ſpiritus ſancti cognominatione completur: ut ingenito Dei patri, & unigenito eius filio, nomen quoque Spiritus ſancti copuletur.*

De fine & effectu baptiſmi idē Homil. 15. in Ioſ. *An non ita credimus, quia omne genus peccati, cùm ad ſalutare lauacrum uenimus, auferetur?* Idē ait Homil. 5. in Exodum. Et lib. 5. in epiſtolam ad Romanos: *Nouitas uitæ eſt, ubi ueterem hominem cum actibus depoſuimus, & induimus nouū qui ſecundū Deum creatus eſt, et qui renouatur in agnitione Dei, ſecundum imaginē Dei, ſecundum imaginē eius qui creauit eū. Neq; enim putes, quòd innouatio uitæ quæ dicitur ſemel facta, ſufficiat: ſed ſemper quotidie, ſic dici poteſt, ipſa nouitas innouanda eſt. Sic enim dicit Apoſtolus: Nā etſi is qui foris eſt homo noſter corrūpitur, ſed qui intus eſt renouatur de die in diē. Sicut enim uetus ſemper ueteraſcit, & de die in diē uetuſtior fit: ita & nouus hic ſemper innouatur, & nunquam eſt quando nō innouatio eius augeſcat.* Autor homiliarū in Canticū: *Amputantur & exſecantur ab hominibus peccata, cùm in baptiſmo donatur remiſsio peccatorum.* Sic & Cyprianus lib. 3. ad Quirinum ſentit, Omnia delicta in baptiſmo deponi, iuxta illud primæ ad Corinth. 6. *Neq; fornicarij, neq; idolis ſeruientes, neq; adulteri, neq; molles, neq; maſculorū appetitores, neq; fraudulēti, neq; fures, neq; ebrioſi, neq; maledici, neq; raptores, regnū Dei conſequentur. Et hæc quidem fuiſtis, ſed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis, in nomine Domini noſtri* IESV *Chriſti, & in Spiritu Dei noſtri.* Et lib. 4. epiſtola 7. *Scire (inquit) debemus, & fidere, quia illic diabolus opprimitur, & homo Deo dicatus indulgentia libera-*

liberatur. Item ad Pompeianũ: Qui peccatis in Baptiſmo expoſitus ſanctificatus eſt, & in nouũ ſpiritualiter reformatus, ad accipiendũ Spiritum ſanctũ idoneus factus eſt. iuxta illud Apoſtoli: Quotquot in Chriſto baptiſati eſtis, Chriſtũ induiſtis. Ibidẽ: In Baptiſmo Spiritum ſanctum renatus accipit. Item lib. 4. epiſtola 7. Diabolus in baptiſmo amittit omnes nequitiæ ſuæ uires, ut Pharao in mari rubro. Item: Diabolus in Baptiſmo fide credentis excluditur: ſi fides poſtmodum defecerit, regreditur. Martialis in epiſtola ad Burdegalenſes: Adorate Deũ & Saluatorẽ noſtrũ dominũ IESVM Chriſtũ, in cuius nomine niſi quis baptiſatus fuerit per aquã regenerationis, ſaluari non poteſt.

De infantibus uerò baptiſandis hæc tradiderunt. Origines Homilia octaua in Leuiticum: Baptiſmus Eccleſiæ infantibus datur, ſecundũ Eccleſiæ obſeruantiã. Idem Homilia 14. in Lucã: Quia per baptiſmi ſacramentum natiuitatis ſordes deponuntur, propterea baptiſantur & paruuli. Et autor definitionum in operibus Tertul. cap. 34. Propter fidei regulam etiam paruuli, qui nihil peccatorum in ſeipſis adhuc committere potuerunt, ideo in peccatorũ remiſſionẽ ueraciter baptiſantur, ut in eis regeneratione mundetur, quod generatione traxerunt. Rationes eius rei Cyprianus eiuſmodi recitat lib. 3. Epiſtolarum, epiſtola octaua: Prima, quia nulli hominum nato gratia & miſericordia Dei deneganda eſt, homines autem ſint infantes: qui quamuis incrementa ætate aſſumant, tamen Dei opere perfecti ſint. Secunda, quia una ſit æqualitas diuini muneris apud omnes ſiue infantes, ſiue natu maiores; nec gratia ipſa pro ætate accipientiũ maior aut minor tribuatur, cùm Spiritus ſanctus nõ de menſura, ſed de pietate & indulgentia paterna æqualis omnib. præbeatur. Tertia, quia ſicut Deus perſonam non accipiat, ita nec ætatem. Quarta, quòd ſi quid hominem retrahere deberet à baptiſmo, adulti potius ob ſua peccata arceri deberent, quàm infantes, qui nihil peccarunt, niſi quòd uitio originis contaminati ſunt. Quinta, infantes merentur miſericordiã, quod in primo ſtatim exortu plorantes & flentes, nihil aliud faciunt quàm deprecantur.

Deinde obiectiones diluit. Primam hoc modo: Infantes primis ortus ſui diebus ita immundi ſunt, ut horreamus eos exoſculari. Reſpõdet: Inſufficiens cauſa eſt ad impediendam gratiam. mundis enim omnia ſunt munda: nemo debet id horrere, quod Deus dignatus eſt facere. Item, in infantibus Dei adhuc recẽtes manus exoſculamur. Secundum ita: Infantes octauo die circumcidebantur: ergo octauo ſunt baptiſandi, & non prius. Reſpondet: Octauus dies erat ſacramentum in umbra, uerùm à Chriſto impletum, qui octauo die, hoc eſt die Solis reſurrexit, ut nos uiuificaret, & ſpiritualem circumciſionem daret. Veniẽte igitur ueritate, umbra eſt ſublata: nec debet carnalis circumciſio impedire ſpiritualem. Idem Cyprianus libro quarto, Epiſtola ſeptima, rectè diſputat, Baptiſmũ ualere, ſiue aqua perfundantur, ſiue toti immergantur qui baptiſantur: propter has rationes. Prima, quòd nulla beneficia diuina poſſint mutilari aut debilitari, ſi plena & tota fide dãtis & ſumentis accipiatur, quod diuinis munerib. hauritur. Secunda: quia idem ſit aſperſio quod lauacrum, iuxta Ezech. ca. 36. Aſpergam ſuper uos aquam. Tertia quia Aſperſione baptiſati in lectis, non poſſint rebaptiſari: et Chriſtianus legitimus iudicãdus ſit, quiſquis fuerit in Eccleſia, lege & iure fidei diuinam gratiam conſequutus. Sed obijcitur: Minus aquæ accipiunt qui per aquæ aſperſionem baptiſantur: Ergo cæteris Chriſtianis non ſunt æquandi. Reſpondet hoc modo: Spiritus ſanctus non de menſura datur, ſed ſuper credentem totus infunditur, ut ſol æqualiter ſuper omnes diffunditur: ergo Chriſtus etiam lumen uitæ æqualiter largitur. Item, æqualis eſt gratia ſuper omnes.

DE COENA DOMINI.

Sub pane & uino corpus & ſanguinem Chriſti uerè & ſubſtantialiter diſtribui docuerunt, ut Tertul. li. 4. contra Marcionem: Acceptum panem, inquit, & diſtributum diſcipulis, corpus ſuũ illũ fecit, Hoc eſt corpus meũ, dicendo: id eſt, figura corporis mei. Figura autem non fuiſſet, niſi ueritatis eſſet corpus. Cæterum uacua res, quod eſt phantaſma, figuram capere non poteſt. Ibidem ſanguinem ſuum in uino conſecrauit, qui tunc uinum in ſanguine figurauit. Et in libro de Oratione, Corpus Chriſti in pane cenſetur. Libro de Pudicitia, corpus Dominicum uocat Euchariſtiam. Et libro aduerſus Iudæos: Sic Chriſtus reuelauit, panẽ corpus ſuum appellans. Martialis in epiſtola ad Burdegalenſes cap. 3. Poſtquam baptiſati eſtis, oportet uos caſtos eſſe à malitia, ut menſa diuina digni ſitis. Nolite autem unum & idem putare eſcam humanam & diuinam, quæ uobis uiſibilis eſt, ſed tamen in fide perfecta tota cœleſtis: per unam enim corpus, per alterã anima uiuit. Et Origenes Homilia ſexta in diuerſos: Quando ſanctum cibum, illudq́; incorruptum epulum accipis, quando uitæ pane & poculo frueris, manducas et bibis corpus & ſanguinem Domini, tunc Dominus ſub tectum tuum ingreditur. Et Homilia prima in diuerſos: Nobiſcum Deus per Euangeliſtarum & Apoſtolorum prædicationẽ, per ſui ſancti corporis & ſanguinis ſacramentum, per glorioſæ crucis ſignaculum, per iſta ergo omnia nobiſcum Deus, & ad nos, atq; in nobis. Eodem modo Cyprianus ſermone quinto de lapſis, ſentit, in cœna corpus & ſanguinẽ Chriſti eſſe, ut & uocat Sermone de cœna Domini: Panis iſte, quem Dominus diſcipulis porrigebat, nõ effigie, ſed natura mutatus, omnipotẽtia Verbi factus eſt caro, & ſicut in perſona Chriſti humanitas uidebatur, & latebat diuinitas, ita ſacramẽto uiſibili ineffabiliter diuina ſe infudit eſſentia. Ibidẽ dicit, Chriſtũ uſq; hodie ſanctiſſimũ & ueraciſſimũ ſuum corpus creare, ſanctificare, benedicere, & pie ſumentib. diuidere. Et Dionyſius Alexãdrinus in epiſtola ad Xyſtũ dicit, per cœnam domini, corporis & ſanguinis Domini noſtri IESV Chriſti nos participes fieri. Euſeb. lib. 7. cap. 9. Cyprianus lib. 2. epiſt. 2. reprehendit abuſum, quòd in cœna Dominica aquam in calice quidam porrigerent, & non uinum, Et eleganter ſæpe dicit, in cœna ſanguinẽ Chriſti bibi: Quomodo ad optandum uinum perueniri nõ poteſt, niſi botrus calcetur antè & prematur, ſic nec nos ſanguinem Chriſti poſſemus bibere, niſi Chriſtus calcatus prius fuiſſet, & preſſus. Idem de uſu cœnæ Domini in fide, Sermone de cœna Domini, rectè monet: Quamuis ab indignis ſe ſumi, uel contingi Sacra-

menta permittant, tamen nō poſſunt ſpiritus eſſe participes, quorum infidelitas uel dignitas tantæ ſanctitudini contradicit.

Et de fine atq; effectu, lib. primo, epiſtola 2. Quos excitamus ad prælium, non inermes et nudos relinquamus, ſed protectione corporis et ſanguinis Chriſti muniamus: & cum hoc fiat Euchariſtia, ut poſsit accipientibus eſſe tutela, quos tutos eſſe contra aduerſariū uolumus, munimento Dominicæ ſaturitatis armemus.

Libro 2, epiſtola 3, aſſerit ideo ſumi corpus & ſanguinem Domini, ut mæſtum pectus à triſte, quod peccatis prius angentib. premebatur, diuinæ indulgentiæ lætitia reſoluatur. Sic & in Sermone de Cœna Domini ſentit, quòd ab alijs cibis differat, & ſit medicamentum & holocauſtum ad ſanandas infirmitates, & purgandas iniquitates. De reliquis uerò finibus, Origenes lib. 8. contra Celſum: Panis, inquit, Euchariſtiæ ille, bona gratia nuncupatus, argumento eſt nobis, quemadmodum gratias Deo agamus. Et Cyprianus lib. 1. epiſtola 6. ait, Chriſtum panē uocare ſuū corpus, eo quòd & panis ex granorum adunatione factus ſignificet adunationem Eccleſiæ ex multis. Idem Sermone de Cœna Domini, dicit nos bibere in ſacramento ſanguinem Chriſti, teſtantes Chriſtū nos ſuo ſanguine ad ſocietatem uitæ æternæ reduxiſſe. Et Sermone de natiuitate Chriſti, ait: Sacramentorum cōmunicatione nos Chriſto uniri. Idem de adiunctis cœnæ & ſacramentorum, in Sermone de Lapſis, ſenſit, lapſos ſine pœnitentia ſeria: ad cœnæ communionem nō eſſe à ſacerdotibus admittendos. Quemadmodum & peccare ait Eccleſiæ miniſtros, ſi peccatores publicos ſine publica pœnitentia abſoluant, & ad Euchariſtiam admittant: lib. 3. epiſtola quartadecima. Idem Sermone de Baptiſmo Chriſti: Remiſsio, inquit, peccatorum ſiue per Baptiſmum, ſiue per alia ſacramenta donetur, propriè Spiritus ſancti eſt, & ipſi ſoli huius efficientiæ priuilegium manet. Et lib. 2. epiſtola tertia, Cœnam oblationem & ſacrificium uocat, ideo quòd Chriſtus obtulerit, non quòd nos offeramus.

DE SACRIFICIIS Chriſtianorum.

Rectè hæc ætas, ſicut & ſuperior, poſt unicum, uerum & perfectum ſacrificium Chriſti, nullum haberi à Chriſtianis aliud cenſuit, quàm inuocationem & glorificationem Dei. De Chriſti ſacrificio Tertul. libro aduerſus Iudæos: Hunc oportebat pro omnibus gentibus fieri ſacrificium, qui tanquam ouis ad uictimam ductus eſt. Et Origenes Homilia quarta in Numeros: Vnus eſt agnus, qui totius mundi potuit auferre peccatum: & ideo ceſſauerunt cæteræ hoſtiæ, quia talis hæc fuit hoſtia, ut una ſola ſufficeret pro totius mundi ſalute. Idem Homilia 3. in Ioſuam, dicit uniuerſam Eccleſiā per Chriſti ſanguinem ſaluari. Et Cyprianus ſermone de Baptiſmo Chriſti. Sacrificiū quod in Eccleſia obtulit, ſic in beneplacito Dei cōſtat, acceptabile, & perpetua uirtute cōſiſtit: ut non minus hodie in conſpectu patris oblatio illa ſit efficax, quàm ea die qua de ſaucio latere ſanguis & aqua exiuit, & ſemper reſeruatæ in corpore plagæ ſalutis humanæ exigant precium, & obedientiæ donatiuū requirant. De Chriſtianorum uerò ſacrificio, precibus ſcilicet laude, & gratiarum actione, Tertullianus lib. quarto aduerſus Marcionē. ex Malachia inquit: In omni loco ſacrificium nomine meo offeretur, & ſacrificiū mundum, ſcilicet ſimplex oratio de conſcientia pura. Et ibidem: Prophetiæ legis ſignificabāt hominem quondā peccatorū, uerbo mox Dei emaculatū, offerre debere munus Deo apud templū, orationem ſcilicet, & actionē gratiarū apud Eccleſiā. Et in Apologetico: Sacrificamus pro ſalute Imperatoris, ſed quomodo præcepit Deus pura prece. Ibidem: Ei offero optimam & maiorem hoſtiā, quam ipſe mandauit, orationem de carne pudica, de anima innocenti, de Spiritu ſancto profectam. Libro aduerſus Iudæos: Namq; quòd nō terrenis ſacrificijs, ſed ſpiritualibus Deo litandum ſit, ita legimus ut ſcriptum eſt, Cor contribulatum hoſtia eſt Deo. Et alibi: Sacrificia Deo ſacrificium laudis, & redde altiſsimo uota tua. Sic itaq; ſacrificia ſpiritualia laudis deſignantur, & cor contribulatum acceptabile ſacrificium Deo demonſtratur. Et libro tertio contra Marcionem: Sacrificium mundum, gloriæ ſcilicet relatio, & benedictio & laus & hymni.

DE ORATIONE.

De hac primùm docuerunt, Deum ſolùm adorandum eſſe, Sicut Tertullianus libro 4. cōtra Marcionem: Orationem, inquit, ad Deum dirigendam eſſe: illum enim adorandum, iuſsiſſe Chriſtum. Deinde in nomine Chriſti, in fide & humilitate, ſine multiloquio inuocandum eſſe tradiderunt, ut Cyprianus initio Sermonis de Oratione Dominica prolixè docuit: Deus, inquit, non uocis, ſed cordis auditor eſt. Nec admonendus eſt clamoribus, qui cogitationes uidet. Quod Anna in primo Regnorum libro, Eccleſiæ typum portans, cuſtodit & ſeruat, quæ Dominū nō clamoſa petitione, ſed tacitè & modeſtè intra pectoris latebras precabatur, loquebatur prece occulta, ſed manifeſta fide. loquebatur non uoce, ſed corde, quia ſic ſciebat Deum audire: & impetrauit efficaciter quod petijt, quia fideliter poſtulauit.

Orandum præterea Deum eſſe in humilitate, non in fiducia innocentiæ, ſed in agnitione peccati, docuerunt. ut idem ibidem: In ſenſu tibi debet adorari Deus. Adorans autem nec illud ignoret, quemadmodum in tēplo cum Phariſæo publicanus orauerit, non alleuatis impudenter ad cœlum oculis, nec manibus inſolenter erectis, pectus ſuum pulſans, & peccata intus incluſa cōteſtans, diuinæ miſericordiæ implorabat auxilium. Et cùm ſibi Phariſæus placeret, ſanctificari hic magis meruit, qui ſic orauit, qui ſpem ſalutis non in fiducia innocentiæ ſuæ poſuit, cùm innocens nemo ſit: ſed peccata confeſſus, humiliter orauit: et exaudiuit orantem, qui humilibus ignoſcit. Et ibidem: Sit orantibus ſermo & precationum diſciplina, quietem continens & pudorem. Cogitemus nos ſub cōſpectu Dei ſtare. idem Origenes tractatu 25 in Matthæū: Diſcant, inquit, nō magna de ſe ſapere, ſed humilia æſtimare: nec ueloces eſſe ad promittendum, ſed ſoliciti ad orandum.

De formula inuocationis Tertul. li. de Fuga in perſecutione, ait: Orationem Dominicam, orationem eſſe legitimam. Idem de rebus petendis, in Apologetico dixit: Scitote præceptum eſſe nobis, etiā pro inimicis Deum orare, & perſecutoribus noſtris bona precari.

Ibidem:

Ibidem: Precantes ſumus omnes ſemper pro omnibus Imperatoribus, uitam illis prolixam, imperium ſecurum, domum tutam, exercitus fortes, ſenatū fidelem, populum probum, orbem quietum, & quæcunque hominis & Cæſaris uota ſunt. Et oramus pro imperatoribus, pro miniſtris eorum ac poteſtatibus, pro ſtatu ſeculi, pro rerum quiete, pro mora finis. Origenes tractatu primo in Matthæum: Orandum Deum ait, pro intellectu ſui uerbi. Martialis in Epiſtola ad Burdegalenſes, cap. 27. Pro impijs aſſiduè orate, ut ad ueritatem Dei conuertantur. Dionyſius Alexandrinus in ſcripto aduerſus Germanum, cuius fragmentum extat in Euſeb lib. 7. cap. 11: Non ſunt, inquit, qui cunctos ſed ſinguli aliquos deos adorant, quos ſibi adorandos eſſe putant. Nos igitur unum illum Deum, omnium opificem, qui etiam pientiſſimis Auguſtis Valeriano et Galieno imperium hoc commendauit, colimus, & adoramus illum: indeſinenter pro imperio eorum, ut immotū permaneat, oramus.

Orantem uerò ſubijcere ſe debere uoluntati Dei, Origenes docuit tractatu trigeſimoquinto in Matthæum: Sed non ſicut ego uolo, inquit Chriſtus, ſed ſicut tu, docens, ut non oremus noſtram fieri uoluntatem, quando factum fuerit, ut aliquid aliud uelimus quàm Deus. De orationis effectu Cyprianus rurſus, in Sermone de oratione Dominica: Cùm dicat, inquit, Chriſtus, Quodcunque petieritis patrem in nomine meo dabit uobis: quanto efficacius impetramus, quod petimus in Chriſti nomine, ſi petamus ipſius oratione?

Idem & ſemper orandum docuit, lib. 4. epiſtola quarta. Inſtanter & uigilanter oremus, ſicut Paulus apoſtolus præcipit dicens: Inſtate orationi, uigilantes in ea. Nam & Apoſtoli orare diebus & noctibus non deſtiterunt. Et libro de Exhortatione martyrij: Hora nulla à Chriſtianis excipitur, quamuis frequenter & ſemper Deus debeat adorari. Martialis ad Burdegalenſes capite decimoquinto: Pro uobis ſine intermiſſione orate, ut nunquam ueritas in intelligentia ueſtra obnubilationem aliquam capiat. Oratio ſiquidem uobis neceſſaria eſt. Inſtantes itaq; orationi, inſtate quotidie: quia aduerſarius ueſter, &c.

Ibidem cap 21. Nunquam deficiatis ab oratione pura, nunquam de Dei noſtri largitate deſperetis: quia ſalubriter quæ deſideratis adhuc differt, ut accendantur multo magis deſideria ueſtra in eum.

Orandum in quouis etiam loco, Origenes tradidit tractatu trigeſimoquinto in Matthæū: Qui propter Chriſti doctrinam receſsit à Iudaicis fabulis, & ab omnibus quæ corporaliter ab eis intelliguntur, dicit, nō propter locum fieri orationem diſtantem ab oratione.

Nec à peccatoribus quidem preces intermittendas Cyprianus cenſuit, Sermone de Oratiōe dominica: Quòd ſi ille, inquit, orabat, qui ſine peccato erat, quanto magis peccatores oportet orare?

DE ECCLESIA.

Eccleſiam ueram docuerunt eſſe illam, quæ in fide & doctrina cum Apoſtolis conſentiat. Vt Tertullianus libro de Præſcriptionibus hæreticorum: Conſtat omnem doctrinam, quæ cum illis Eccleſijs matricibus & originalibus fidei conſpirat, ueritati deputandam: & ſine dubio tenentes, quòd Eccleſiæ ab Apoſtolis, & Apoſtoli à Chriſto, Chriſtus à Deo ſuſcepit. Ibidem: Ad hanc formam prouocabuntur ab illis Eccleſijs quæ licet nullum ex Apoſtolis uel Apoſtolicis autorem ſuum proferant, ut multo poſteriores, quæ deniq; quotidie inſtruuntur: tamen in eadem fide conſpirantes, nō minus Apoſtolicæ deputantur pro conſanguinitate doctrinæ. Et Cyprianus in Symbolo, eam dicit eſſe uerā Eccleſiam, quæ fidem Chriſti integram ſeruat. Item Origenes libro 3. contra Celſum: Eccleſia uocem Chriſti agnoſcit. Caput uerò Eccleſiæ dixit Chriſtū, Tertullianus lib. 5 aduerſus Marcionem. Et Origenes Homilia trigeſimaquinta in Matthæum, de CHRISTO ait: Colaphis ceciderunt ſanctum Eccleſiæ caput. Sed eſſe Eccleſiam etiam in exiguo numero, Tertullianus lib. de Exhortatione caſtitatis, dixit: Sed & ubi tres, Eccleſia eſt, licet laici. Idem & Gentes ad Eccleſiam pertinere tradidit, in principio libri aduerſus Iudæos. Et Origenes lib. 4. de Principijs dixit: Manifeſtè uidetur impletum de multitudine eorum, qui per CHRISTVM Deo ex diuerſis gentibus crediderunt. Cyprianus lib. 1. aduerſus Iudæos: Quòd Eccleſia, quæ prius ſterilis fuerat, plures filios habitura eſſet ex gentibus, quàm quot ſynagoga antea habuiſſet. Eccleſiam ex bonis & malis conſtare, Origenes dixit Homilia ſeptima in Ezechielem. Et Homilia tertia in Hieremiam: In Eccleſia, inquit, uaſa ſunt iræ, & uaſa miſericordiæ. Idem lib. 3. contra Celſum, de Apoſtolis inquit, conſtituentibus Eccleſias orando & prædicando: Qui erant ad id deſtinati, ut orando & prædicando Eccleſiam Dei ſtabilirent, & huic rei plurimùm inſudarunt, non eo ſunt perſuadendi genere uſi, quale Platonis illud uidetur, cùm ſapientiam pollicetur, uel alterius cuiuſpiam philoſophantium, & tamen mortalium, qui aliud nihil in ſe præter humanam naturam haberent. Poſtremò Eccleſiam non eſſe fundatam ſuper unum Petrum, nec ad eum ſolum hoc dictum pertinere, Et tibi dabo claues regni cœlorum, Origenes tractatu primo in Matthæum, palàm affirmat: Quoniam, inquit, ij qui epiſcoporum locum ſibi uindicant, utuntur eo dicto ſicut Petrus, & claues regni cœlorum à ſeruatore acceperunt.

DE CONFESSIONE ET martyrio.

Confeſſionem neceſſariam eſſe docuerunt: etiam cum periculo uitæ, nec propter eam martyria detrectanda. Tertullianus libro de Fuga in perſecutione: Negatio, eſt martyrij recuſatio. Et libro de Corona militis: Potior eſt neceſsitas timendæ negationis, & obeundi martyrij, quàm euadendæ paſsionis, & implendi officij. Idem in Scorpiaco, aduerſus Gnoſticos, docentes homines ſine cauſa confiteri, multis rationibus probat, Deum martyria uelle, in iiſq; obedientiam requirere. Quia enim idololatriā prohibuit, martyrijs locum fecit.

Crucem enim eſſe comitē uerbi, & hoc monuerūt, ut Origenes Homilia tertia in Exodum: Certū eſt, quòd antequàm ſermo Dei audiatur, antequàm prædicatio diuina naſcatur, nō eſt tribulatio, non eſt tentatio: quia niſi buccinet tuba, non committitur bellum.

Et fidem in martyrijs florere, idem tradidit Homi-

lia decimaquarta in Hieremiam: Tunc erant, inquit, uerè fideles, quando martyrum uictimæ feriebantur: quod cruentas exequias proſecuti, triſtes ad Eccleſiam reuertebantur: & omnis erat multitudo lugentium, quando catechumeni in prima ſtatim fide pro ferendo martyrio ducebantur, quando mulierculæ & infirmus ſexus uſq; ad mortem manebat intrepidus.

De martyribus uerò Cyprianus libro ſecundo, epiſtola ſexta dicit: CHRISTVM in illis eſſe, & protegere fidem, pugnare & erigere, corroborare, animare: eumq; qui pro nobis mortem ſemel uicit, ſemper in nobis uincere: Deus, inquit, non ſic eſt, ut ſeruos ſuos tantùm ſpectet: ſed & ipſe luctatur in nobis, ipſe congreditur, ipſe in certamine agonis noſtri & coronat pariter, & coronatur. Idem libro tertio, epiſtola uigeſimaquinta: In congreſſione nominis ſui deſuper ſpectans, uolentes comprobat, adiuuat dimicantes, uincentes coronat. Ait in epiſtola ſexta libri ſecundi, Etiam fidem aliorum ſolidari exemplo. Martyrum item ſanguinem Eccleſiam illuſtrare & illuminare. Et libro tertio, epiſtola decima, ſentit, Deum per crucem declarare, qui ueri ſint Epiſcopi, & quis uerus Dei populus. In cuius libri Epiſtola decimaquinta docet, etiam martyrium deſiderandum et expetendum eſſe. Non tamen in cuiuſque uoluntate aut poteſtate, ſed in Dei dignatione conſiſtere. Idem, Sermone de Mortalitate: Non eſt in tua poteſtate, ſed in Dei dignatione, martyrium.

DE CONIVGIO.

COniugium, ut rem à Deo ordinatam prædicarunt. Tertullianus libro primo aduerſus Marcionem inquit: Creator coniugium pro rei honeſtate benedixit, in incrementum generis humani. Et in libro de Anima: Concubitum libido, non conditio fœdauit. Exceſſus, non ſtatus, eſt impudicus. Siquidem benedictus ſtatus apud Deũ: Creſcite, & in multitudinem proficite. Exceſſus uerò maledictus, adulteria & ſtupra & lupanaria.

Approbat idem & Sacerdotum coniugium, libro de Exhortatione caſtitatis. Origenes Homilia undecima in Exodum: Bonum, inquit, eſt homini mulierem non tangere, ſaluo tamen remedio his, qui pro infirmitate ſua remedio indigent nuptiali. Idem libro octauo in epiſtolam ad Romanos: Verùm quoniam uidemus nonnullos Sanctorum, aliquos etiam Apoſtolorum habuiſſe coniugia, non uſquequaque poſſumus de ſola uirginitate ſentire. Puto quòd neque illi qui in coniugijs poſiti ſunt, & ex conſenſu ad tempus uacant orationi, ſi in cæteris ſanctè agant & iuſtè, negandi ſint corpora ſua exhibere poſſe hoſtiam uiuentem, ſanctam, Deo placentem. Nec rurſum corpora uirginum uel continentium, ſi uel ſuperbiæ macula, aut auaritiæ ſordibus, uel linguæ maledicentia, uel mendacij immundicia polluantur, hoſtiam ſanctam & Deo placentem putanda ſunt ex ſola uirginitate corporis detuliſſe. Martialis ad Tholoſanos, capite nono: Non prohibemus, inquit, nubere legitimo connubio, cùm & hoc coniugium honeſtum conceſſum ſit, & conſtitutum à Deo ab initio mundi in multiplicationẽ generis humani. In tantum enim Dominus meus & magiſter IESVS CHRISTVS legitimum & immaculatum thorum coniugij approbauit, ijs qui in ſanctificatione & honore caſtitatis nubere uolunt: ut ad quaſdam nuptias inuitatus, eas præſentia ſuæ maieſtatis ſanctificauerit, et miraculo magnificè ſtupendo lætificauerit.

De ſecundis nuptijs Origenes libro ſexto in epiſtolam ad Romanos: Mulieri crimen non eſt, ſi uiro priore defuncto, ſuſcipiat ſecunda connubia. Vidua Chriſtiana nubat Chriſtiano. Tertullianus libro ſecundo ad uxorem.

DE MAGISTRATV.

SEnſerunt de Magiſtratu honorificè, ita tamen, ut honorem ei habendum, citra iacturam honoris & timoris Deo debiti, iudicarent. Tertullianus in libro ad Scapulam, inquit: Colimus Imperatorem ſic, quomodo & nobis licet, & nobis expedit, ut hominem à Deo ſecundum: & quicquid eſt, à Deo conſecutum, ſolo Deo minorem. Et libro quarto aduerſus Marcionem: Dixit Petrus, regem quidem honorandum: ut tamen tunc rex honoretur, cum ſuis rebus inſiſtit, cùm à diuinis honoribus longè eſt: quia & ſi pater & mater diligentur, cum Deo tamen non comparabuntur. Item libro de Idololatria: Reddenda ſunt Cæſari, quæ ſunt Cæſaris. benè appoſuit: & quæ ſunt Dei, Deo. Cæſari quidem pecuniam reddas, Deo temetipſum: alioqui quid erit Dei, ſi omnia Cæſaris? Origenes libro nono in epiſtolam ad Romanos: Qui reſiſtit poteſtati, Dei ordinationi reſiſtit. Non hic de illis poteſtatibus dicit, quæ perſecutiones inferunt fidei. Ibi enim dicendum eſt, Deo oportet obtemperare magis quàm hominibus. Idem, & magiſtratus improbos dari à Deo in pœnam pro peccatis, tradidit Homilia quarta in Iudicum: Non ſemper, inquit, principes populi & Eccleſiæ iudex per Dei arbitrium datur, ſed prout merita noſtra depoſcunt, ſi mali ſunt actus noſtri, & operamur malignum in conſpectu domini, dantur nobis principes ſecundum cor noſtrum. Sic regnat Deus Saulem ſua uoluntate & conſilio conſtitutum regem, quia ſecundum populi peccatoris meritum erat electus.

DE REBVS MEDIIS.

APparet adhuc ſtudioſam hanc ætatem fuiſſe retinendæ libertatis in rebus medijs, quanquam interim tamen errorum aliquid acceſſit.

De libertate in cibis multa Tertullianus, in epiſtola de cibis Iudaicis: Deus, inquit, uentre non colitur, nec cibis, quos Dominus dicit perire, & in ſeceſſu naturali lege purgari. Nam qui per eſcas Dominum colit, propè eſt ut Dominum habeat uentrem ſuum. Cibus inquam uerus, & ſanctus & mundus eſt, fides recta, immaculata conſcientia, & innocens anima. quiſquis ſic paſcitur, Chriſto conueſcitur. Ibidem: Nec enim carneus Deus eſt, ut carne placetur: nec in has uoluptates attonitus, ut noſtris gaudeat cibis. Deus ſola gaudet fide noſtra, ſola innocentia, ſola ueritate, ſolis uirtutibus noſtris: quæ habitant non in uentre, ſed in animo. Sic & de ieiunandi libertate, in libro de Ieiunio, aduerſus Pſychicos:

ebicos: De cætero indifferentur ieiunandum, inquit, ex arbitrio, non ex imperio nouæ diſciplinæ, pro temporibus & cauſis uniuſcuiuſq;. Sic & Apoſtolos obſeruaſſe, nullum aliud impotentes iugum certorum, & in commune omnibus obeundorum ieiuniorum.

Item Origenes Homilia decima in Leuiticum: Eſt certè libertas Chriſtiano, per omne tempus ieiunandi, non obſeruantiæ ſuperſtitione, ſed uirtute continentiæ. Obſeruandam tamen continentiam docuerunt, ut Tertullianus libro de Ieiunio: Sed non ex hoc ſtatum, quia libertas ciborum conceſſa, luxuria permiſſa eſt: nec quia liberalius nobiſcum Euangelium geſſit, continentiam ſuſtulit. Item: Licet in Euangelio per omnia liber redditus nobis uſus ſit, tamen intelligitur redditus, cum lege frugalitatis & continentiæ.

De ieiunio tamen ita docuerunt, ut ſignificarent, non tam à cibis quàm à peccatis ieiunandum eſſe.

Origenes Homilia quinta in diuerſos: Quando ieiunas, inquit, depone omnem maliciam, omnem zelum, omnem feruorem, omnem iniquitatem, omnem iracundiam, omnem ſuperbiam, omnem litem, omne maledictum. Idem in caput decimumquintum Matthæi: Apolus cùm ſciret non ciborum naturam eſſe in cauſa, ut lædatur utês, aut iuuetur abſtinens, ſed opiniones, quæq; in his ſubeſt ratio, dixit: Cibus autem nos non commendat Deo. Neq; enim ſi comederimus, abundabimus: neque ſi non comederimus, aliquid deerit nobis. Et quoniam nouerat, eos qui ſublimius intelligebant ſecundū legem quædam eſſe pura, quædam impura, neglexiſſe diſcrimen in utendis cibis, ut mundis aut immundis contempta ſuperſtitione in rebus (ut opinor) indifferentibus, ne diſcrimen facerem in uſu cibariorum.

Deinde Cyprianus in enumeratione bonorum, ieiunij meritum non habet: in Sermone de Ieiunio & tentatione CHRISTI: Ieiunijs, inquit, uiciorum ſentina ſiccatur, petulantia marcet, concupiſcentiæ languent, fugitiuæ abeunt uoluptates. Poſtea dicit, Sanctos olim res magnas geſturos, aut oraturos, ſolitos fuiſſe ieiunijs ſe præparare. Sic de feſtorum indifferentia Origenes, Homilia decima in Geneſin: Non tantum, ait, diem Dominicum, ſed omnes dies feſtos eſſe Chriſtianis. Diuus Cyprianus rectè dicit in epiſtola ad Pompeium: Humanas traditiones nihil præiudicare diuinis.

DE ANTICHRISTO.

Tertullianus libro de Reſurrectione carnis: Delinquentiæ homo, id eſt Antichriſtus, filius perditionis, qui aduerſatur & ſuper extollitur omne quod Deus dicitur, uel religio, uti ſedeat in templo Dei, adfirmans Deum ſe. Nonne meminiſtis, quòd cùm apud uos eſſem, hæc dicebam uobis? Et nunc qui teneat ſcitis, ad reuelandum eum in ſuo tempore. Iam enim arcanum iniquitatis agitatur tantùm: qui tunc tenet, teneat donec de medio fiat. Quis, niſi Romanus ſtatus, cuius abſceſſio in decem reges diſperſa Antichriſti ſuperducet, & tunc reuelabitur iniquus, quem Dominus IESVS interficiet ſpiritu oris ſui, & euacuabit apparentia aduentus ſui. Cuius eſt aduentus ſecundum operationem Satanæ in omni uirtute & ſignis atq; portentis mendacij, & in omni ſeductione iniuſticiæ, eis qui pereunt.

Idem libro tertio contra Marcionem: Babylon apud Ioannem noſtrum, Romanæ urbis figura eſt: proinde magnæ, & regno ſuperbæ, & ſanctorum Dei debellatricis. Origenes Homilia tertia in Pſalmum trigeſimumſextum, Antichriſtum ſagittam diaboli dixit: Et habet quædam de eodem Homilia octaua in Ezechielem, ubi eum peiorem diabolo facere uidetur. Cyprianus, ſeu quiſquis autor eſt expoſitionis ſymboli ait: Antichriſtum ante aduentum Domini in nomine Chriſti appariturum. Idem, ſuo tempore appropinquare aduentum Antichriſti dixit, in libello ad Fortunatum: Antichriſti tempus infeſtum appropinquare iam cœpit. Item libro quarto, Epiſtola ſexta: Scire debetis, & pro certo credere ac tenere, preſſuræ diem ſuper caput eſſe cœpiſſe, & occaſum ſeculi atq; Antichriſti tempus appropinquaſſe. Ibidem: Venit Antichriſtus.

DE SCANDALO.

Origenes Homilia uigeſimaquinta in Numeros, ſenſit, grauius eſſe peccati cauſam alijs præbere, quàm per ſe peccare. Idem de ſcandalo dato, quòd Deus punit, Homilia tertia in Pſalmum trigeſimumſextum: Si quis ſimplici mente ac deſiderio ueniat ad Eccleſiam, ut proficiat, ut melior ſe fiat, iſte ſi uideat nos qui multo iam tempore in fide ſtetimus, uel non rectè agentes, uel cum offendiculo loquentes, efficimur illi nos, lapſus ad peccatum. Cùm autem peccauerit, trucidatus eſt, & ſanguis animæ eius profluit, omnis ab eo uirtus uitalis abſcedit. Et ſi audis dici in Geneſi, quia ſanguinem animarum ueſtrarum exquirā ab omni fratre, & ab omni beſtia: non putes, quia de hoc ſanguine magnopere præcipiat corporali, quantum de interioris hominis ſanguine, id eſt, de uita animæ, & ſanguine ſpirituali. Scandalizati enim animæ ſanguis effunditur, cùm ceciderit in peccatum. & propterea dixit, quia requiritur ſanguis eius à fratre. Et quare etiam à beſtia? Si fidelis eſt, qui te ſcandalizauit, frater eſt, à quo requirendus eſt ſanguis tuus. Frater enim tuus eſt, qui fudit ſanguinem tuum: et ideo dictū eſt, De manu fratris requiram ſanguinem.

DE MORTE.

Senſerunt, propter peccatum mortem inferri.

Methodius de Reſurrectione: Proinde in auxiliaris medicamenti modum, ab auxiliatore noſtro, & uerè medico Deo, ad eradicationem peccati, ac deletionem, aſſumpta mors eſt: & ne perpetuò durans in nobis immortale ſit peccatum, quod in immortalibus exortum eſt.

DE LOCO ANIMARVM, ET *ſinu Abrahæ.*

Locum in quem animæ corporibus exutæ recipiantur, dixerunt eſſe paradiſum, uel ſinum Abrahæ, perinde ut ſuperioris ſeculi doctores.

Tertullianus libro quarto contra Marcionem ait: Apparet ſapienti cuiq;, qui aliquando Elyſios audierit eſſe aliquam localem determinationem, quæ ſinus dicta

dicta ſit Abrahe, ad recipiendas animas filiorum eius, etiam ex nationibus, patris multarũ ſcilicet nationum in Abrahæ cenſum deputandarum, & ex eadem fide qua Abraham Deo credidit, nullo ſub iugo legis, nec in ſigno circuncisionis. Eam itaq; regionem ſinum Abrahæ dico, & non cœleſtem, ſublimiorem tamen inferis interim, refrigerium præterea animabus iuſtorum, donec conſummatio rerum reſurrectionem omnium plenitudine mercedis expungat. Ibidem: ſinus Abrahæ dicitur, temporale aliquod animarum fidei receptaculum. Et in libro de Anima: Habes de paradiſo, à nobis libellum, quo cõſtituimus omnem animam apud inferos ſequeſtrari in diem Domini.

Item in Apologetico: ſi paradiſum nominamus locum diuinæ amœnitatis, recipiendis ſanctorum ſpiritibus deſtinatũ. Origenes de principijs libro ſecundo: puto quòd ſancti quoq; diſcedentes de hac uita, permaneant in loco aliquo in terra poſito, quem paradiſum dicit Scriptura diuina, uelut in quodam eruditionis loco, & (ut ita dixerim) auditorio, uel ſchola animarũ, in qua de omnibus his quæ in terra uiderant, doceantur: iudicia quoque quædam accipiant de conſequentibus & futuris. Et Homilia tertia in Lucam: Is qui de corpore exierit, ſtatim meretur uidere Angelos, Spiritum ſanctum, Dominum ſaluatorẽ, & ipſum Deum patrem. Libro ſecũdo de Principijs, cap. 12, etiam indicat, quæ ſint futuræ animarum, poſteaquam corpora reliquerunt, actiones. Autor tamen tractatus de Sina & Sion apud Cyprianum, aſſerit Enoch translatum eſſe in locum quem Deus ſcit, & unde Deus incipiet innouationem mundi.

DE RESVRRECTIONE.

Animarum immortalitatem, & corporum cum animabus iteratam coniunctionem docuerunt. Eum enim articulum Tertulliani liber de Reſurrectione, luculentiſſimis & firmiſſimis argumentis adſerit. Et in Apologetico inquit: Idem ipſe qui fuerat exhibebitur, ideoq; repræſentabuntur & corpora.

Idem autor libri de Definitionibus cap. 6. Omnes, inquit, ſimul & ſemel reſurgent. Item, Eadem caro reſurget. Rurſus in libro de anima, Tertullianus: Noſtri illud quoq; recogitent, corpora eaſdem recepturas in reſurrectione animas, in quibus diſceſſerunt. Iidem ergo ſperabuntur & corporum moduli. Ibidem, de animarum ſtatu, & ſtatu poſt reſurrectionem: Ita dicimus omnem animam quaqua ætate diſceſſerit, in ea ſtare ad eum diem uſq;, quo perfectum illud repromittitur, ad Angalicam plenitudinis menſuram temperatum. Et in lib. de Reſurrectione: In reſurrectione euentum mutari, cõuerti, reformari licebit, cum ſalute ſubſtantiæ. Ibidem: Quid eſt reſurrectionẽ, niſi integram, credere? Si enim caro de diſſolutione reparabitur, multo magis de uexatione reparabitur. Item: Nihil aliud eſt mortuum reſuſcitari, quàm integrũ fieri. Ibidem, beſtias reſurrecturas negat. Methodius in ſermone de Reſurrectione, apud Epiphanium libro 2, tomo 1. Quòd immortalis ſit anima, clarè docuit Saluator, & per ſeipſum & per Salomonem locutus. Per ſeipſum quidem in hiſtoria diuitis & Lazari: hunc quidem in ſinu Abrahæ quieſcere dicens, poſt corporis depoſitionem: illum uerò in doloribus, per ea quæ Abraham loquentem introduxit. Per Salomonem uerò, in libro Sapientiæ: Iuſtorum animæ in manu Dei ſunt, & non tanget ipſos tormentum. Putati enim ſunt in oculis ſtultorum, mortui eſſe: & reputatus eſt afflictio exitus ipſorum, & profectio à nobis contritio. Ipſi uerò ſunt in pace, & ſpes ipſorum eſt plena immortalitate. Quare corporis eſt reſurrectio, non animæ. Non enim ſtantem quis erigit, ſed iacentem. Origenes in prooemio libri primi de Principijs: Erit tempus reſurrectionis mortuorum, cum corpus hoc quod in corruptione ſeminatur, ſurget in incorruptionem: & quod ſeminatur in ignominia, ſurget in gloria. Idem lib. 2. de Principijs, cap. 10 dicit, Nos abiecta corruptione, & depoſita mortalitate, in corpore ſpirituali, quod in cœlis habitare poſſit, reſurrecturos. Et lib. 2. cap. 6. Nos qui reſurrectionem carnis credimus, immutationem eius tantummodo per mortem factam intelligimus: ſubſtantiam uerò eius certũ eſt permanere, & uoluntate creatoris ſui, certoq; tempore rurſus reparari ad uitam, atque iterum permutationẽ eius fieri, ut quæ primò fuit caro ex terra terrena, tam deinde diſſoluta per mortẽ, et iterum facta cinis et terra (Quoniam terra es, inquit, & in terram ibis) rurſum reſuſcitetur è terra, & poſt hoc iam uelut meritum inhabitantis animæ popoſcerit, in gloria corporis proficiet ſpiritualis.

Cyprianus ſermone de Reſurrectione Chriſti: Reſurrectio cõmunis eſt: & ante tribunal Chriſti neceſſe eſt in corpore iuſtos ſtare, & impios, Dei hoc dictante iuſticia: ut pietas & impietas in operatoribus, debitis ſtipendijs donarentur: & qui finem habere cõtempſerunt in malis, infinita clauderẽtur ultione in pœnis: & qui gloriati ſunt in cruce, cum crucifixo regnãtes, beatæ fierent perennitatis participes. Ibidem, de ſtatu poſt reſurrectionẽ: Inerit, inquit, reſuſcitatis corporibus nulli uanitati ſubiecta libertas, & quæ cogi non poſſit ad aliquid, in nullo laborãs, iam à ſpe educta, re ipſa perfruens, nulla expectatione ſuſpenſa, & in pace quietiſſima confirmata, omniſq; expers formidinis, in ſpiritualibus delicijs iugis illa permanſio reflorebit.

Martialis in epiſtola ad Burdegalenſes, cap. 8. Beati eritis in illa die, ſi conſcientiam ueſtram puram coram Deo nunc exhibueritis. Et ſicut unam fidem, unum baptiſma tenetis à Deo in uobis, ſic angelis cohæredes eritis, naturam quidem humanam, claritatem uerò angelicam habituri. Non quidem euacuabitur ueritas corporis, ſed non erit pondus & fragilitas corruptionis. Nũc morimur per Adam, et tunc reſurgemus per Chriſtum. Nunc fragilitate circundamur, tunc uirtute induemur. Etſi enim morimur corpore, ſed tamen nunquam moriemur ſpiritu. Spiritus enim ſine morte citatus eſt à Deo. Autor ſermonis de ablutione pedum, apud Cyprianum: Transfer à paludibus ſeculi huius præſentiſſimis gloriæ tuæ regnum, ubi nec ſcabies ulla, nec lippitudo, ubi nemo fluxum ſanguinis patietur, nemo immũdus, ubi nullo amplius opus eſt lauacro, cõfigurato corpori claritatis tuo corpore noſtro.

DE EXTREMO IVDICIO.

De extremo iudicio docuerunt ad ſententiam Symboli. Tertullianus libro de Patientia: Iudicium Dei uertitur aut in æternitate pœnæ, aut ſalutis. Libro de Præſcriptionibus hæreticorum:

gitized by Google

corum: Meminerit futuri iudicij, quo omnes nos neceſſe eſt apud Chriſti tribunal adſtare, reddentes rationem in primis ipſius fidei. Et Origenes libro 3. in Iob: Anima quid per unamquanq; diem uel geſſerit, uel locuta fuerit, uel cogitauerit, omnia proponentur in iudicio, &c.

DE INFERNO, DAMNAtione, & pœnis impiorum.

TErtullianus libro de Anima: Nobis inferi non nuda cauoſitas, nec ſubdiualis aliqua mundi ſentina creduntur: ſed in foſſa terræ & in alto uaſtitas, & in ipſis uiſceribus eius abſtruſa profunditas. Idem libro de Pœnitentia: Montes perpetuò ignem eiaculātes, teſtimonium dicunt, quanti ſint ignes æternæ damnationis ſecuturi. Origenes Homilia nona in Hieremiā: Idcirco & ignis æternus præparatus eſt, & gehenna & tenebræ exteriores, quæ omnia non tam ob eum qui puniendus eſt, quàm propter uniuerſos homines cōſtituta ſunt. Et Homilia ſecunda in Pſalmum trigeſimumſextum: Conturbata eſt abyſſus ſine dubio, quia non habet pacem, ſed & tenebras ſuperpoſitas. Sed & dæmones in Euangelio rogare dicuntur, ne iubeantur abire in abyſſum, uelut in locum quendam pœnæ, & ſe & ſuis actibus dignum. Non ſolum ergo peccator non erit, ſed etiam locus eius quiſquis ille eſt, quæretur, & non erit. Idem libro ſecundo de Principijs, capite undecimo: Pœnam damnatorum fore conſcientiam, per diuinam uirtutem omnia mala in memoriam recipientē, & hiſtoriam quandam ſuorum ſcelerum ante oculos ſuos uidebit expoſitam, ipſam conſcientiam agitari & compungi proprijs ſtimulis, & ſui ipſam futuram accuſatricem & teſtem. Cyprianus libro primo contra Demetrianum, ſentit, damnatos cum corpore & anima infinitos cruciatus ſuſtentaturos. Idem ait autor ſermonis de Aſcenſione Chriſti, Et in ſermone de Mortalitate: Ad refrigerium iuſti uocantur, ad ſupplicium rapiuntur iniuſti.

DE PHILOSOPHIA.

PHiloſophiam hoc nomine damnare uidetur Tertullianus, quòd ex ea hæreſes producantur & armentur. ſicut in libro contra Hermogenem inquit: Philoſophorum ingenijs omnes hæreſes animari. Ac libro primo aduerſus Marcionem, Philoſophos hæreticorum Patriarchas uocat. Quo nomine & Dialecticam uituperat, in libro de Præſcriptione hæreticorum ubi & hoc addit: Paulum Athenis ipſo didiciſſe uſu, quod ad Coloſſenſes ſcripſerat, Vidite ne quis uos circumueniat per Philoſophiam.

Ibidem: Quid Athenis & Hieroſolymis? quid Academiæ & Eccleſiæ? quid hæreticis & Chriſtianis? Noſtra inſtitutio de porticu Salomonis eſt, qui & ipſe tradiderat, Dominum in ſimplicitate cordis eſſe quærendum. Ibidem paulo ante: Hæ ſunt doctrinæ hominum & dæmoniorum, prurientibus omnibus natæ de ingenio ſapientiæ ſecularis, quam Dominus ſtultitiam uocans, ſtulta multi confuſione etiam Philoſophiæ ipſius elegit. Ea eſt enim materia ſapientiæ ſecularis, temeraria interpres diuinæ naturæ diſpoſitionis. Ipſe denique hæreſes à philoſophia ſubornantur. Et in Apologetico ſæpe dicit, Nihil poſſe eſſe cōuenientiæ inter Philoſophos & Chriſtianos. Ibidem: Quid ſimile philoſophus & Chriſtianis? gratiæ diſcipulus & cœli, famæ negotiator & uitæ, uerborum & factorum operator, & rerum ædificator & deſtructor: amicus & inimicus erroris, ueritatis interpolator & integrator, & expreſſor & furator eius & cuſtos. Eodem modo Cyprianus libro quarto, epiſtola ſecūda: Inter Chriſtianos, inquit, & philoſophos plurimum diſtat. Et cùm Apoſtolus dicat, Videte ne quis uos deprædetur per philoſophiam & inanem fallaciam: uitanda ſunt, quæ non de Dei clementia ueniunt, ſed de philoſophiæ duriori præſumptione deſcendunt.

DE MATHEMATICIS ET aſtrologia.

PRopter commercia cum hæreticis, & mutuas quaſi operas, etiam Mathemata & Aſtrologiam damnarunt. Tertullianus libro primo contra Marcionem, ait Marcioniſtas pleroſq; fuiſſe Aſtrologos. Libro uerò de Idololatria, duriter in utroſq; inuehitur: Ne loquendū quidem, inquit, eſt de Aſtrologis. Non putant Deum requirendum, præſumentes ſtellarū nos immutabili arbitrio agi.

Alludit ibidem ad hiſtoriam: Expelluntur Mathematici ſicut angeli eorum. Vrbs & Italia interdicitur Mathematicis, ſicut angelis eorum. Ibidem: At enim ſciētia iſta uſq; ad Euangelium fuit cōceſſa, ut Chriſto edito, nemo exinde natiuitatem alicuius de cœlo interpretaretur. Origenes Homilia tertia in Hieremiam: Chaldæorum terram ob id, quia plurima quæ geruntur in terris, ſtellis conſecrent, & peccatorum noſtrorum cauſas, ſiue uirtutem eorum quæ accidunt nobis, ex earum motibus aſſerant fieri, eos eſſe diximus, qui talibus ſe ſuperſtitionibus dedicauerunt. Omnis igitur qui his credit, in terra Chaldæorum eſt. Si quis ueſtrûm Mathematicorum deliramenta ſectatur, ſi quis natiuitatis diem ſupputat, & uarijs horarum momentorumq; rationibus credens, hoc dogma ſuſcipit, quia ſtellæ taliter & taliter figuratæ faciunt homines luxurioſos, adulteros, caſtos, aut certè quodcunq; eorum: iſte in terra Chaldæorum eſt. Iam quidam exiſtimant, ex aſtrorum curſibus Chriſtianos fieri. Quotquot autem iſta ſapitis, quotquot dictis iſtis creditis, in terra Chaldæorum eſtis. Comminans ergo Deus his qui in terra Chaldæorum ſunt, his ſpiritualiter comminatur: qui ſeipſos genealogijs & fato conſecrauerunt, aſſerentes cuncta quæ inter mortales ſunt, aut ex annorum motibus, aut ex fati neceſſitate pendêre. Et Homilia ſexta in Ioſuam: Eſt & illud opprobrium Aegypti, quòd poſt baptiſmum, uetuſtæ conſuetudinis infuſione ſuggeratur obſeruare auguria, inquirere ſtellarum curſus, & euentus ex ijs futurorum rimari, ſeruare ſomnia, cæteriſq; huiuſmodi ſuperſtitionibus implicari. Quæ ſi ſuſceperis, & te rurſus iſtis laqueis illigaueris, ſine dubio opprobria Aegypti trahis: Sed ſi quando te talis curioſitas interpellat, & de corde tuo huiuſmodi hoſtis erumpit: dic ei, Quia IESVM ducem ſequor, in cuius poteſtate ſunt quæ futura ſunt: quæcunq; ille uult, hæc futura ſunt.

DE MA-

DE MAGIA, AVGVRIIS, *diuinationibus.*

Aſtrologiæ ſpeciem eſſe Magiam, & quandam inter utranq; ſocietatem, Tertullianus libro de idololatria indicat: itaq; utranq; damnari.

Ait ibidem: Poſt Euangelium nuſquam inuenias aut Sophiſtas, aut Chaldæos, aut incãtatores, aut coniectores, aut Magos, niſi planè punitos. Et libro de Anima: Magiam, fallaciã uocat, & præſtigias diabolicas.

Ibidem negat Samuelis animam euocatam, ſed eius loco phantaſma diabolicum, ab ipſo diabolo exhibitum fuiſſe: Abſit, inquit, ut animam cuiuslibet ſancti, nedum Prophetæ, à dæmonio credamus extractam: edocti, quòd ipſe Sathanas transfiguretur in angelum lucis, nedum in hominem lucis. Origenes libro tertio in Iob: Incantationes diaboli ſunt ſeductiones, dæmonum irriſiones, idololatriæ fex, animarum infatuatio, atque cordium ſcandalum. Ibidem: Qui ad uana contenderint auguria, atq; ueneficia, diuinationes ac phylacteria, atq; incantationes, horum greſſus conturbantur, horum opera impediuntur, ab ipſis Dei uiſitatio recedit, ipſos ſancti angeli derelinquunt: cum iſtis diabolus permanet, infatuans mentes eorum, obtrudens corda illorum, abſtrahens à uero ſenſu eorum. Vbi & rationes aliquot enumerat, quamobrem non ſint conſulendi incãtatores & augures: quas, qui uolet, lector inde petat. Cyprianus libro de duplici martyrio: Qui magicis, inquit, artibus utuntur, tacitè Chriſtum abnegant, dum cum dæmonibus habent fœdus.

INCLINATIO DOCTRINAE, COMPLECTENS PECVLIARES ET *incommodas opiniones, ſtipulas & errores doctorum, qui palàm quidem, hoc eſt, ſcriptis traditi ſunt.*

Certum eſt omnibus, integritati doctrinæ ſubinde aliquid deceßiſſe: & Doctores ipſos interdum non aſſecutos anteceſſorum ſuorum, Apoſtolorum, eorumq; qui eos proximè ſecuti ſunt, cognitionem & perfectionem: quemadmodum libro ſuperiori dictum eſt. Quo igitur longius ab Apoſtolorum ætate receſſum eſt, eo plus ſtipularum doctrinæ puritati acceßit. Hoc enim ſeculo, cuiuſmodi opinionibus à uero, ut uidetur, uariarint & aberrarint, ordine commemorabimus.

De Deo.

Tertullianus à multis accuſatus eſt, quòd incommodè de Deo locutus ſit, quaſi corpus habeat. Sic enim in libro aduerſus Praxeã ait: Quis negarit Deum corpus eſſe, etſi Deus ſpiritus eſt? Spiritus enim corpus ſui generis, in ſua effigie. Sed etſi inuiſibilia illa, quæcunque ſunt, habent apud Deum & ſuum corpus, & ſuam formam, per quæ ſoli Deo inuiſibilia ſunt: quanto magis quod ex ipſius ſubſtantia miſſum eſt, ſine ſubſtantia non erit? Quanquam & ipſe ſignificat, ſe Deum, qui ſpiritus ſit, corpus in ſuo genere appellare: & ab Auguſtino partim defenditur, partim reprehenditur. Excuſatur ab eo in libro ad Quoduult deum: ubi Poſſet, inquit, quoquo modo putari, ipſam naturam ſubſtantiamq; diuinam corpus uocare, non tale corpus, cuius partes aliæ maiores, aliæ minores, ualeant uel debeant cogitari, qualia ſunt omnia quæ propriè dicimus corpora. Sed potuit (ut dixi) propterea putari corpus Deum dicere, quia non eſt nihil, non eſt inanitas, non eſt corporis uel animæ qualitas: ſed ubiq; totus, & per locorum ſpacia nulla partitus, in ſua tamen natura atq; ſubſtantia immutabiliter permanet.

In libro uerò decimo de Geneſi ad literam, hunc errorem Tertulliani hoc modo refellit: Tertullianus, quia corpus eſſe animam credidit, non ob aliud, niſi quòd eã incorpoream cogitare non potuit: & ideo timuit, ne nihil eſſet, ſi corpus non eſſet, nec de Deo uoluit aliter ſapere. Qui ſanè quoniam acutus eſt, interdum contra opinionem ſuam uiſa ueritate ſuperatur. Quid enim uerius dicere potuit, quàm id quod ait quodam loco, Eſſe corporale, paßibile eſt? Debuit ergo mutare ſentẽtiam, qua paulo ſuperius dixerat, etiam Deum corpus eſſe. Neq; enim arbitror eum ita deſipuiſſe, ut etiam Dei naturam paßibilem crederet.

De Chriſto.

Tertullianus etiam de Chriſto quædam periculoſe locutus eſt, ut in libro de Trinitate: Semper in patre, ne pater non ſemper ſit pater: quin & pater illum etiam quadam ratione præcedit, quod neceſſe eſt quodammodo prior ſit, quia pater ſit. Quoniam aliquo pacto antecedat neceſſe eſt eum qui habet originem, ille qui originem neſcit. Hic ergo quando pater uoluit, proceßit ex patre. Sic & in libro aduerſus Hermogenem: Nec pater potuit eſſe ante filium, nec iudex ante delictum. Fuit autem tempus cùm ei delictum & filius non fuit, quod iudicem, & qui Patrem Dominum faceret. Rurſus libro aduerſus Praxeam, incommodè iterum dixit, Chriſtum eſſe portionem de ſubſtantia Dei: Pater tota ſubſtantia eſt, filius uerò deriuatio totius, & portio: ſicut ipſe profitetur, Quia pater maior me eſt. Vt & illud de Chriſti carne humana aſſumpta, ac rurſum depoſita, in libro de Trinitate: Nos ſermonem Dei ſcimus indutum carnis ſubſtantiam, eandemq; rurſus exutũ eadem corporis materia, quam rurſus in reſurrectione ſuſcepit, & quaſi indumentum reſumpſit. Epiphanius ex Origenis uerbis in primum Pſalmum, quæ ſic habent: Rogamus itaq;, quandoquidem nihil ſine Deo bonũ eſſe poteſt, & maximè intelligentia diuinitus inſpiratarum ſcripturarum, ut Patrem uniuerſorum Deum, per ſaluatorem noſtrum ac pontificem genitum Deum adeas, & alijs locis probat, Origenem in hac opinione fuiſſe, quòd Chriſtus non ſit uerus Deus, ſed creatus: & quòd ſecundum gratiam, filius Dei appelletur. Noua & hæc opinio Origenis eſt Homilia octaua in Geneſin, quæ ex eo quod Geneſis uigeſimoſecundo Deus angelus dicitur, probari putat, quòd ſicut Chriſtus inter homines habitu repertus ſit ut homo, ita inter angelos habitu repertus ſit ut angelus. Idem & de Chriſti oblatione & paßione periculoſis & abſurdis luſit opinionibus, ut Homilia prima in Leuiticum, ubi ſic ait: Sanguis IESV non ſolùm in Hieruſalem effuſus eſt, ubi erat altare & baſis eius, & tabernaculum

Domi-

Digitized by Google

Domini: ſed & quòd ſuper illud altare, quod eſt in cœlis, ubi & Eccleſia primitiuorum eſt, idem ipſe ſanguis aſperſus erit, ſicut & Apoſtolus dicit. Quia pacificauit per ſanguinem crucis ſuæ, ſiue quæ in terra ſunt, ſiue quæ in cœlis. Rectè ergò ſecundò nominat altare, quod eſt ad oſtium tabernaculi teſtimonij: quia non ſolum pro terreſtribus, ſed etiam pro cœleſtibus oblatus eſt hoſtia IESVS. *Et Homilia 2. in eundem, ubi dicit, Chriſtum in cœlis non pro peccato, ſed pro munere oblatum eſſe: in terris autem, ubi ab Adam uſq; ad Moſen regnauit peccatum, oblatum eſſe pro peccato, & ſic ſuo ſanguine pacificaſſe quæ in terris & quæ in cœlis ſunt. Homilia ſeptima in eundem, prodigioſa omnino imaginatione aſſerit, Chriſto, iam in cœlis non eſſe perfectam lætitiam, quia cogatur adhuc pro peccatis noſtris lugere: & quia corpus ſuum, Eccleſia, nondum ſit glorificatum. Idem aſſeruit, quòd filius unigenitus Patrem uidere non poſſit: & quòd neq; ſpiritus filium uidere queat, neque angeli ſpiritum, neq; homines angelos. Recitat id de Origene Epiphanius libro ſecundo contra hæreſes, tomo primo.*

Errauit & Cyprianus, quòd in ſermone de Eleemoſyna dixit, Chriſtum tantum pro originali peccato ſatisfeciſſe, nobis uerò pro actualibus ſatisfaciendũ eſſe.

Sic autor tractatus apud Cyprianum de Sina & Syon, hæreticè diſtinxit inter Ieſum Chriſtum: dixit enim, Carnem Dominicam Ieſum uocatum eſſe: & Spiritũ ſanctum, qui de cœlo deſcendit, Chriſtum: atq; ita ſpiritum carni mixtum eſſe Ieſum Chriſtum. Qua opinione prorſus accedit ad Marci & Colorbaſeorũ hæreſin. Dionyſius Alexandrinus in quadam epiſtola contra Sabellianos, ſcripſit: Filium Dei opus & quiddam facticium eſſe, neq; patri naturaliter ſuum ac proprium, ſed alienũ ab illius ſubſtãtia, qualis eſt uitis à natura agricolæ, aut nauis fabri: eundẽq; quia opus eſt quoddam conditum, non fuiſſe ante quàm fieret. Hæc uerba poſtea Ariani pro ſua ſententia citarunt, ut refert Athanaſius in epiſtola de Sententia Dionyſij epiſcopi Alexandrini contra Arianos.

Variarunt hi doctores opinionibus etiam de tempore paſſionis Chriſti: ſicut Tertullianus in libro aduerſus Iudæos, Chriſtum paſſum dixit anno 15 Tiberij, annos habentem quaſi triginta, cùm pateretur.

Autor uerò tractatus de Sina & Sion, ex Cabala nominis Adam, quod facit quadraginta ſex, inſulſè pronunciauit, Chriſtum ſexto milleſimo anno, hora ſexta paſſum eſſe, & poſt dies quadraginta ad cœlos aſcendiſſe.

De Spiritu ſancto.

Tertullianus poſt defectionẽ cum Montano ſenſit, Spiritum ſanctũ non per Apoſtolos, ſed per paracletũ Montani tradidiſſe neceſſaria Eccleſiæ. Sparſit eius opinionis teſtimonia multa in libro de Monogamia, quem contra Eccleſiam ſcripſit, in quo ſic inquit: Paracletus multa habens edocere quæ in illũ diſtulit Dominus ſecundum præfinitionem, ipſum primò Chriſtũ conteſtabitur, qualem credimus, cùm toto ordine Dei creatoris, & ipſum glorificabit, & de ipſo cõmemorabit: & ſic de principali regula, multa quæ ſunt diſciplinarum reuelabit. Ibidem de unis nuptijs loquens, ait: Si Chriſtus abſtulit quod Moſes præcepit, cur non & paracletus abſtulerit, quod Paulus indulſit? Item tempus eius (infirmitatis, cui Paulus ſecundas nuptias conceſſit) donec paracletus operatus fuit, in quem dilatata ſunt à Domino, quæ tunc ſuſtineri non poterant? Et in libro de Virginibus uelandis: Cùm præterea paracletum miſerit Dominus, ut quoniam humana mediocritas omnia ſemel capere non poterat, paulatim dirigeretur & ordinaretur, & ad perfectum perduceretur diſciplina. Prodigioſe etiam Origenes (de quo Baſilius in libro de Spiritu ſancto ait, eum non omnino ſanas habere de Spiritu ſancto opiniones) dixit, Spiritum ſanctum recedere à ſanctis in opere coniugali. Homilia ſeptima in Numeros: Connubia legitima, inquit, carent quidem peccato, nec tamen tempore illo quo coniugales actus geruntur, præſentia ſancti ſpiritus dabitur: etiamſi propheta eſſe uideatur, qui officio generationis obſequitur: Sed & alia plura ſunt, in quibus ſufficit ſola uis humana: & neq; res indiget, neq; decet adeſſe præſentiam Spiritus ſancti: ſed in hæc per exceſſum quendam incurrimus, dum oſtendere uolumus, ſuper ſolum Dominũ & Saluatorem meum IESVM *manſiſſe ſemper Spiritum Dei: in cæteris autem omnibus ſanctis, ſicut & in ſeptuaginta ſenioribus, à quibus uerbi huius proceſſit exordium, requieuiſſe tantum ſpiritum Dei, & operatum eſſe in tempore eo, quo expediebat ijs per quos operabatur, & utile erat ijs quibus miniſtrabatur.*

Sed & Cyprianus in libro primo Epiſtolarũ, epiſtola duodecima & alibi aliquoties, per errorem ſenſit, Spiritum ſanctum in poteſtate miniſtrorum eſſe, & ab iiſdem dari ratione perſonæ.

De Creatione.

Origenes ſine ratione & certa aliqua autoritate, alium mundum ante hunc fuiſſe putat, libro tertio de Principijs, capite quinto: Sicut poſt corruptionem, inquit, erit alius mundus: ita &, antequam ſic eſſet, fuiſſe alios credimus. Idem monſtroſe ſenſit, creaturas ad cœleſtes quaſdam imagines factas eſſe, Homilia tertia in Canticum: Fortaſſe ſicut Deus hominem ad imaginem & ſimilitudinem eam fecit, ita etiam cæteras creaturas ad alias quaſdam cœleſtes imagines per ſimilitudinem condidit: & fortaſſe id tantum ſingula quæque quæ in terris ſunt, habent aliquid imaginis & ſimilitudinis in cœleſtibus, ut etiam granum ſinapis, quod minimum eſt in omnibus ſeminibus, habeat aliquid imaginis & ſimilitudinis in cœlis.

Idem rurſus Homilia 1. in Geneſin, ſenſit: Deũ, cœlum incorporeum & corporeũ cõdidiſſe: & abyſſum pro tartaro intelligit, in quo ſint Diaboli. Et de numero creaturarum, Homilia quarta in Numeros: Tradunt, inquit, etiam omnium creaturarum Dei ſpecies intra uiginta & duo Numerum colligi. Et Homilia quarta ſuper Ezechielem, portentoſè opinatur terram animalem eſſe, & peccatorum, quia ad Adamum dixerit Deus: Terra es, & in terram ibis. Eſt & opinio erronea, quòd Cyprianus in expoſitione Symboli aſſerit, Deum, cùm mundum feciſſet, perfeciſſe ei quaſdam uirtutum cœleſtium poteſtates, quibus regeretur & diſpenſaretur genus humanum. Nec conuenit eiuſdem de mundi ætate opinio, quam habet in libro

de Martyrio: Sex Millia annorum iam penè complentur, ex quo hominem diabolus impugnat.

De Angelis.

Angelis corpora Origenes ubiq; tribuit. Et libro ſecundo de Principijs, capite ſecundo ait: Incorporeas remanere rationabiles naturas, cùm ad ſummum ſanctitatis & beatitudinis uenerint, mihi quidem difficilimum & penè impoßibile uidetur. Idem deinde non ſine errore aſſerit, in extremo iudicio Angelos ſingulos adducturos ſecum quibus præfuerint, quos adiuuerint, quos inſtruxerint, & pro quibus uiderint faciem Dei patris. Item: Angelos qui fuerunt ſegniores, iudicatum iri ab hominibus magis ſtrenuis.

Item, quòd animarum curam & procurationem geri ſcripſit per Angelos, qui ea in iudicij examen etiam perducturi ſint, ut conſtet utrum ſua deſidia peccauerint homines, an monitorum cuſtodumq; Angelorum negligentia. hoc enim ſenſit Homilia uigeſimaquarta in Numeros. Rurſus Homilia undecima in Numeros: Aſſerunt angelos diuerſarum linguarum autores eſſe, & ſolos Iudæos Dei linguam retinuiſſe, quia Deo, & non angelis ſubiecti fuerunt. Ac de ordinibus Angelorum multa ſomniauit inepta libro primo de Principijs, capite octauo: & libro quarto contra Celſum, ubi ſic inquit: Nec nos quidem clam habet, in hoc Angelorum ordine thronos alios uocitari, alios dominationes, alios poteſtates & principatus dici. Angelos etiam inuocandos Origenes putauit Homilia prima in Ezechielem, ubi hanc formulam inuocandi Angelos proponit: Veni Angele, ſuſcipe ſermone conuerſum ab errore priſtino, à doctrina dæmoniorum, ab iniquitate in altum loquente, & ſuſcipiens eum quaſi medicus bonus confoue atq; inſtitue: paruulus eſt, hodie naſcitur ſenex repuераſcens, & ſuſcipe retribuens ei Baptiſmum ſecundæ regenerationis: & aduoca tibi alios ſocios miniſterij tui, ut cuncti pariter eos qui aliquando decepti ſunt, erudiatis ad fidem.

De Angelorum lapſu.

De Angelorum lapſu eaſdem opiniones habuerunt patres huius ſeculi, quas Iuſtinus & Clemens ſuperiores, ex male intellecto dicto Geneſis ſexto: Videbāt filij Dei filias hominum, quòd eßent pulchræ, & acceperunt ſibi uxores ex omnibus quas elegerant. Tertullianus in libro de habitu mulierum: Angeli, inquit, ad filias hominum ruerunt de cœlo. Item, poſt libidinum uaporata momenta cœlum ſuſpirabant. Cyprianus tractatu quarto de Vanitate idolorum, ſentit, Angelos ideo lapſos eſſe, quòd terrenis uicijs immerſi, à uigore cœleſti terreno contagio receſſerunt. Autor ſermonis de ſingularitate clericorū: Nouimus, inquit, Angelos cum fœminis cecidiſſe. Methodius in Sermone de Reſurrectione: Diabolus prauus factus eſt circa concreditorum ipſi adminiſtrationem, & inuidiam contra nos concepit: quemadmodum & qui poſtea carnes amauerunt, & cum filiabus hominum ob concubitus amorem conuerſati ſunt. De tempore lapſus Angelorum, autor Homiliarum in Canticum, contra Cyprianum & Origenem ſentit, Diabolum tempore paßionis Chriſti è cœlo decidiſſe.

De Diabolo.

De diabolorum generatione Tertullianus in Apologetico loqui uidetur: Quomodo de angelis quibuſdā ſua ſponte corruptis, corruptior gens dæmonum euaſerit, damnata à Deo cum generis autoribus, et cum eo quem diximus principe, apud ſacras literas ordine cognoſcitur. De Diabolorum operationib. uarijs luſerunt opinionibus. Nam Tertullianus in libris de Habitu mulierum, ac de cultu fœminarum, opinatur diabolos eſſe autores mundi muliebris, & materias quaſdam bene occultas atque artes hominibus prodidiſſe: Item metallorum opera & herbarum naturas atque incantationes monſtraſſe: atq; hæc, ait, Enoch retuliſſe. In quam ſententiam Cyprianus tractatu ſecundò de Habitu uirginum, ſentit, artem tingendi & colorādi lanas, à diabolis ad terrena contagia deuolutis proditam eſſe. Alia uerò opinione Origenes Homilia uigeſimaquinta in Ioſuam ſenſit, Vnum diabolum ab uno quodam ſancto uictum, non audere iterum congredi, aut alium impugnare hominem, ſed eum in abyßum à Chriſto mitti. Probat hoc experientia quòd uicto iam plurimo dæmonum numero, ad credulitatem gentes relaxentur: quod non fieret, ſi plenus dæmonū numerus maneret. Item illo dicto: Deus conterat Sathanam ſub pedibus ueſtris. Ergo Sathan cōtritus, non poteſt operari ultra. Idem, contra hoc quod libro primo in Iob dixit, Diabolum non ſaluari, nec in cœlum rediturum: tamen libro primo de Principijs, capite ſexto, aſſerit, etiam diabolum poſſe ſaluari in futuris ſeculis: pro eo quòd eſt in ipſis liberi facultas arbitrij.

Qua opinione & lib. 3. de Principijs, cap. 6 dixit: Deſtrui nouißimus inimicus ita intelligendus eſt, non ut ſubſtantia eius quæ à Deo facta eſt, pereat: ſed ut propoſitum & uoluntas inimica, quæ non à Deo, ſed ab ipſo proceßit intereat. Propterea mutationem quidem uarietatemq; recipient, ita ut pro meritis, uel in meliori uel in deteriori habeantur ſtatu. Contrà Homilia octaua in Ioſuam, omnino negat in reſurrectione diabolum futurum: Iam tunc, inquit, ultrà omnino non erit diabolus, quia iam non erit mors. Homilia ſexta in Exodum, aßerit, pœnas quas diabolus meruit in hac uita, ei non impingi: ſed in eius filios, id eſt, peccatores redundare.

De Homine.

Habuit & hoc ſeculo Tertullianus eam opinionem, quòd homo ad imaginem Chriſti ſit conditus, eam ſcilicet quam Chriſtus homo factus repræſentauit. Sic enim libro de Reſurrectione carnis: Quodcunq;, inquit, huius exprimebatur, Chriſtus cogitabatur homo futurus. Et Origenes in Geneſin Homilia prima: Quæ ergo alia imago Dei, ad cuius imaginis ſimilitudinem factus eſt homo, niſi Saluator noſter, qui eſt primogenitus omnis creaturæ?

De lapſu hominis.

Methodius in Sermone de Reſurrectione, attribuit Origeni, quòd cum Proclo & Aglaophonte socijs, ſenſerit animam in paradiſo ante corpus, quando adhuc beata & indolens erat, peccaße, & poſtea in corpus tanquam in carcerem & uinculum incluſam eße.

Itē eos dicere, Animas ex cœlis deiectas eße, &

transire

transſire fontes ignis & aquas ſuper dorſum firmamenti, dùm in mundum noſtrum ferantur. Apud Epiphanium libro ſecundo contra hæreſes, tomo primo.

De libero arbitrio.

Manſiſſe etiam poſt naturam corruptã in homine integram uoluntatis libertatem, doctores huius ſeculi aliàs affirmarunt, aliàs negarunt: ſæpius tamen affirmarunt. ut Tertullianus libro ſecundo aduerſus Marcionem: Sic & poſteris, inquit, legibus creatoris inuenias, proponentis ante hominem bonum & malum, uitam & mortem. Sed nec alias totum ordinem diſciplinæ per præcepta diſpoſitum, auocante Deo & minante, exhortante, niſi & ad obſequiũ & ad contemptum libero & uoluntario homini. Idem initio libri de Exhortatione caſtitatis: Cùm utrunq;, inquit, ex præceptis eius didicerimus, quid uelit, & quid nolit, iam nobis eſt uoluntas eligendi alterum, ſicut ſcriptum eſt: Ecce poſui ante te bonum & malum, guſtaſti enim de arbore agnitionis. & ideo non debemus, quod noſtro expoſitum eſt arbitrio, in Dei referre uoluntatem: quos uult ipſe & uelle, qui malum non uult, ita noſtra eſt uoluntas, cùm malum uolumus aduerſus Dei uoluntatem qui bonum uult. Et in libro de Monogamia: Poſui ante te bonum & malum, elige quod bonũ eſt: ſi non potes, quia non uis (poſſe enim te, ſi uelis, oſtendit) quia tuo arbitrio utrunq; propoſuit: diſcedas oportet ab eo, cuius non facis uoluntatem.

Origenes Homilia nona in Numeros, ad eundẽ modum ſentit: ſenſum noſtrum poſſe bona eligere, ut fiat uas in honorem: aut mala & terrena, ut fiat uas in cõtumeliam. Homilia duodecima in eoſdem: Iſrael, quid Dominus Deus poſcit à te, quàm ut timeas eum? Erubeſcant illi hæc uerba, qui negant in homine liberum arbitrium. Quomodo poſceret Deus, niſi haberet homo in ſua poteſtate, quod Deo poſcenti deberet offerre? Homilia uigeſima in Numeros: Sui namq; arbitrij eſſe animum, & in quam uoluerit partem eſt ei liberum declinare, & ideo iuſtum Dei iudicium eſt, quia ſponte ſua ſiue bonis ſiue peßimis monitoribus paret.

Homilia ſexta in Iudicum: In incipiendo nos iuuãt angeli. cùm adiutus fueris, & à principibus ſeu angelis eruditus. iam ſponte & uoluntate tua quæ didiciſti gere. Rectè enim decoctis principijs, depoſitisq; rudimentis, noſtræ cõmittimur uoluntati, ut uel laus meriti, quæ noſtra uirtute quæſita eſt, uel culpa iure ſit noſtra, quæ per noſtram uenit ignauiam. Idem lib. 2 in Iob: In arbitrio eſt hominum, poteſtas fidei ac pietatis. Si enim uoluerint declinare à malis, & bona facere, & ualent & poſſunt, & non præualet illis nequiſſimus. Et lib. 1. de Principijs: Conſequens eſt in nobis eſſe, atq; in noſtris motibus, ut uel beati & ſancti ſimus, uel per deſidiam & negligentiam à beatitudine in malitiam & perditionem uergamus. Idem & Cyprianus ſenſit lib. 3, Epiſtola 3, Homo libertati ſuæ relictus, & in arbitrio proprio cõſtitutus, ſibimet ipſi uel mortem appetit, uel ſalutem. Et lib. 3 ad Quirinum, cap. 52, Credendi uel non credendi libertatem in arbitrio poſitam. in Deuteronomio: Ecce dedi ante faciem tuam uitam & mortem. Item apud Eſaiam: Si uolueritis & audieritis me, bona terræ comedetis. Itẽ in Euangelio Lucæ: Regnum Dei intra nos eſt.

Methodius in Sermone de Reſurrectione: Quomodo uerò etiam liberum arbitrium in hoc mundo apparet? In nobis enim ſitum eſt ut credamus, & non credamus. Vbi autem in nobis ſitum eſt credere & non credere, in nobis rectè facere & peccare, in nobis benefacere & malefacere: immò etiam iudicium quomodo uelut futurum amplius expectari poteſt, in quo Deus unicuiq; iuxta opera & ſecundum ſtudium retribuet?

DE PECCATO.

Male de corruptione originali Origenes loquitur Homilia duodecima in Hieremiam: Etiam ſi peccauerit, ſcilicet Adam, tamen non uſq; ad perfectam malitiam mentem eius corruiſſe. Idem libro primo in Iob: Male filijs Iob tantam innocentiam tribuit, quantam Adam & Eua in paradiſo habuerunt. Male et ipſi Iob tribuit, quod nudus fuerit à peccato, ab impietatibus, & ab omnibus illicitis: ibidem. Item, quòd neq; in cogitationibus, neq; in animæ conſilijs, neq; in tractationibus cordis peccarit. Quomodo rurſus libro tertio in eundem Iob, Hieremiæ & ſanctis Dei perfectionem tantam tribuit, ut neget ſine peccato eos reprehendi poſſe. Sic noua prorſus & craſſa opinione Tertullianus in libro de Anima, ex pijs ſanctos procreari ſentit. ſic enim ait: Hinc & Apoſtolus ex ſanctificato alterutro ſexu ſanctos procreari ait, tam ex ſeminis prærogatiua, quàm ex inſtitutionis diſciplina. Cæterùm, inquit, immũdi naſcerẽtur, quaſi deſignatos tamen ſanctitatis, ac per hoc etiam ſalutis intelligi uolens fidelium filios, ut huius ſpei pignora matrimonijs, quæ retinenda cenſuerat, patrocinaretur. Alioqui meminerat Dominicæ definitionis: Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu, non introibit in regnum Dei: id eſt, non erit ſanctus.

DE LEGE.

Habuerunt & de lege ualde aberrantes opiniones, ſicut Tertullianus in libro aduerſus Iudæos diſputat: Sanctos in Veteri teſtamento, ut Noham, Abrahamum, Melchizedech & alios, iuſticia legis naturaralis iuſtos fuiſſe. Hinc ſimili errore de legis poſſibilitate Origenes multa ſubinde inculcat: ut Homilia octaua in Exodum, ubi Decalogum exponit, hoc uidetur aſſeuerare, quòd baptizati per omnia poßint legem implere. Idem ait autor Homiliarum in Canticum: Non eſt inordinatus ſermo diuinus, nec impoßibilia præcipit. Et Cyprianus ſermone de Baptiſmo Chriſti: Quia, inquit, & quod agendum eſt ſcimus, & quod ſcimus facere poſſumus, præcipis mihi Domine, quòd diligam te: hoc & poſſum, & debeo. Rurſus Homilia ſexta in Leuiticum, Origenes male ſentit, legem Moſi abluere nos à peccatis: Lex Dei eſt, inquit, quæ te lauat, ipſa ſordes tuas abluit: ipſa, ſi audias eam, peccatorum tuorum maculas abſtergit. Quemadmodum ſimili errore ibidem aſſerit, legem nos immortalitate donare.

Idem Homilia nona in Numeros, mira ſentit opinione, legem eſſe uirtutem Euangelij, quod fundamento legis ſubnixum demum intelligatur. Item, legem dicit Vetus Teſtamentum dici, illis qui carnaliter intelligunt: ijs uerò qui ſpiritualiter intelligunt,

nouum eſſe, non temporis ætate, ſed intelligentiæ nouitate. Sicut Homilia ſexta in Leuiticum, *ſentit,* CHRISTVM *Matthæi quinto non explicaſſe legem, ſed quædam perfectiora lege præcepiſſe.* Idem Homilia undecima in Numeros *malè inquit: Chriſtum nos de maledicto legis, id eſt ceremoniarum, & non de maledicto mandati, ut teſtimonij, aut iudiciorum liberaſſe.*

De Euangelio.

De officio legis & Euangelij, Origenes Homilia *undecima in Leuiticum, frigidè reſpondet ad quæſtionem, cur lex adulteris mortem corporalem inferat,* Euangelium *uerò non: ſcilicet quia lex uolebat per pœnas temporales expurgari peccata,* Euangelium *uerò per pœnitentiam.* Quemamodum *& ibidem ſenſit, peccata quæ capitali ſupplicio in lege puniebantur, per ipſa ſupplicia purgata eſſe.* Idem *& in tractatu uigeſimoſexto in Matthæum, craſſe ſentit, ipſam ſolam* Euangelij *narrationem ſimplicem ſufficere ſimplicioribus ad ſalutem.* Et *libro primo in epiſtolam ad* Romanos *ait: Si hominibus non ſine* Euangelio *apparuit, conſequentia uidetur oſtendere, quòd etiam* Angelico *ordini non ſine* Euangelio *apparuerit, illo fortaßis quòd æternum.* Cyprianus *uerò ſermone de* Baptiſmo CHRISTI, *tractans illa uerba, Hunc audite: nullã ferè prorſus mentionem facit* Euangelij, *ſed tantùm legis.*

De Iuſtificatione.

De hac doctrina commodißimas ſuprà ex patribus huius ſeculi ſententias collegimus. Hic incommodiores indicabimus, ut uideatur magna tamen ex parte hunc ſummum articulum de iuſtificatione, obſcuratum eſſe. Iuſticiam *enim coram* Deo *operibus tribuerunt, & inter legalem iuſticiam &* Euangelicam *ferè nihil diſcriminis perſpicuè oſtenderunt. Sicut* Origenes *libro primo in* Iob, *pleno ore de iuſticia* Iobi *declamitans, tantum propter uirtutes & opera legalia iuſtificatum eum pronunciat: de fide nihil dicit, niſi quòd partem iuſticiæ* Iob *addit fuiſſe ſpem in Deũ iuſtum, & iuſticias diligentem. Proculdubio quòd omnia iuſtè diſpoſuerit & iudicauerit, atq; miſericorditer definierit: non reueritus perſonam, non accipiens munera, non ambulans poſt retributiones, nõ deſpiciens oppreſſum, non ſpernens uiduam, non obliuiſcens orphanum: pro his omnibus, & ex his omnibus, atq; per hæc cuncta erat iuſtus.* Idem Homilia decima *in* Ioſuam *ſentit, aliquos, quorum fides nullo operum nobilitatur acceſſu, ſaluari quidem, ſed tamen ſummam regni uel libertatis non accipere. Quod quid aliud eſt, quàm ſine operibus neminem perfectè iuſtificari? Quin & autor* Homiliarum *in* Canticum, *duplicem facit iuſticiam, alteram fidei, alteram operum: & quidem utriq; ſalutem imputat. Dupliciter, inquit, conſtat ſalus credentium, per agnitionem filij, & operum perfectionem. Ratio fidei primus habeatur ſalutis gradus: ſecundo uerò in loco, operum perfectio memoretur.*

Methodius *in* Sermone *de* Reſurrectione, *cuius fragmentum extat apud* Epiphanium *libro ſecundo, tomo primo, ſentire uidetur, nos naturalis legis impletione, quæ fiat auxiliante* Chriſto, *iuſtificari. Impotentiam enim naturalis boni, ob quam languebat à concupiſcentia in corpore ſita ſuperatam,* Deus *recurauit miſſo filio ſuo, qui ſimilem carni aſſumpſit carnem (ueritas enim, & non apparentia erat, quod apparuit) quo peccato ad interitum condemnato, ut non amplius fructificet in carne, iuſtificatio naturalis legis impleretur, redundans obedientia in his qui non ſecundum concupiſcentiam carnis ambulant, ſed ſecundum concupiſcentiam ſpiritus, eiuſdemq; ductum.*

De bonis operibus.

Magis quàm ſuperioris ſeculi, Doctores *huius ætatis à uera doctrina* CHRISTI *&* Apoſtolorum, *de bonis operibus declinarunt.* Opera *enim electicia multa excogitarunt & inculcarunt: quemadmodum immodicis* Tertullianus *caſtitatem laudibus extollit, & pudicitiam, ſicut poſtea dicetur.* Idem *& in libro de* Patientia, *ſentire uidetur, bona opera fidem & antecedere, & ſubſequi.* Illud *enim de* Patientia *affirmat.* Libro *uerò quarto contra* Marcionem *narrat, qua occaſione ad ſalutem peruenerit domus* Zachæi. Ibi *etſi non negat in* Zachæo *fuiſſe auditum de* CHRISTO, *& aliquam noticiam ſcripturarum ex commercio* Iudaico: *tamen precipuam cauſam iuſtificationis eius fuiſſe ait, quòd ignorans* Eſaiæ *preceptum (Frange eſurienti panem tuum) impleuerit.* Ita *præparationem ad ſalutem, & cauſam adeò, pluribus in locis* Origenes *tribuit operibus, ut tractatu trigeſimoſecundo in* Matthæum, *ubi:* Qui *profitentur, inquit, quidem fidem in* IESV, *non autem præparant ſe bonis operibus ad ſalutem, aßimilantur uirginibus fatuis.* Et Homilia *uigeſimaquarta in* Ioſuam, *& uigeſimaſexta in eundem, inhabitationem* Dei *in nobis meritis noſtris tribuit.* Idem *libro octauo in epiſtolam ad* Romanos *ait: Sciendum, quia opera quæ* Paulus *repudiat, & frequenter uituperat, non ſunt iuſticiæ quæ mandantur in lege, ſed ea in quibus hi qui ſecundum carnem legem cuſtodiunt, gloriantur: id eſt, uel circumciſio carnis, uel ſacrificiorum ritus, uel ſabbatorum obſeruatio & neomeniarum. Hæc & eiuſmodi ſunt opera, ex quibus dicit neminem potuiſſe ſaluari.* Ibidem: *Si in præſenti ſeculo dat* Deus *unicuiq; gratiam, ſecundum menſuram fidei, ſine dubio & in futuro dabit unicuiq; gratiam pro menſura meritorum.* Et Homilia *trigeſimanona in* Lucam: *Poſtulat à nobis* Deus, *& deprecatur: non quia neceſſarium habet aliquid ut ei tribuamus, poſtulat, ut poſtquàm ei dederimus, idipſum tribuat in ſalutem.* Simili *errore* Cyprianus *libro tertio* Epiſtolarum, *epiſtola uigeſimaquinta, ſenſit, meritorum præcedentium defenſione obuelari peccata ſubſequentia.* Quo *errore & diſciplinæ, id eſt, bonis operibus tribuit, quòd ſit cuſtos ſpei, retinaculum fidei: & faciat in* CHRISTO *manere ſemper, iugiter in* Deo *uiuere, & ad promiſſa cœleſtia & diuina præmia peruenire.*

Et *in* Sermone *de* Oratione: *Vt qui quotidie, inquit, delinquimus, delicta noſtra ſanctificatione aſſidua repurgemus.* Sic *& in* Sermone *de* Eleemoſynis, *ex profeſſo ſentit, peccata commiſſa poſt baptiſmum, eleemoſyna & bonis operibus extingui:*

Semel, inquit, in Baptiſmo peccatorum remiſſa datur. aſsidua & iugis operatio, Baptiſmi inſtar imitata, Dei indulgentiam largitur. Idq; probare conatur dictis Scripturæ, ut Tobiæ quarto: *Eleemoſynis & fide purgantur peccata.* Et Eccleſiaſtici tertio: *Sicut aqua extinguit ignem, ſic eleemoſyna peccatum.* Item ex dicto CHRISTI, *Ecce ſanus es, uide ne quid pecces, ne quid tibi grauius accidat*: ratiocinatur bonis operibus tuendam eſſe ſalutem, & amiſſam recuperandam. Sermone primo de Eleemoſynis.

De pœnitentia.

Plerique huius ſeculi ſcriptores doctrinam de pœnitentia mirè deprauant. Ad ipſum tantum opus pœnitentis, ſeu contritionem deducunt, eiq; remiſſionem peccatorum imputant, de fide in CHRISTVM aut gratuita remiſsione nihil dicunt. Vnam enim tantùm pœnitentiam poſt baptiſmum Tertullianus admittit, ſicut & in ſuperiori ſeculo Clemens Alexandrinus. Quod etiamſi ita excuſari poßet, ſecundam pœnitentiam eſſe, perpetuam illam poſt Baptiſmum, tamen nimis durè loquitur in libro de Pœnitentia: *Hoc dico, pœnitentiam quæ per Dei gratiam oſtenſa, & indicta nobis, in gratiam nos Domino reuocet, ſemel cognitam atque ſuſceptam, nunquam poſthac iteratione delicti reſignari oportere.*

Ibidem collocauit in ueſtibulo pœnitentiam ſecundam, quæ pulſantibus patefaciat: *ſed iam ſemel, quia iam ſecundò: ſed amplius nunquam, quia proximè fruſtra: non enim ex hoc ſemel ſatis eſt?*

Idem in libro de Pudicitia: *Sunt autem & contraria iſtis ut grauiora & exitioſa, quæ ueniam non capiant, homicidium, idololatria, fraus, negatio, blaſphemia utique, & mœchia, & fornicatio, & ſiqua alia uiolatio templi Dei. Horum ultra exorator non erit Chriſtus: hæc non admittet omnino, qui natus ex Deo fuerit: non futurus Dei filius, ſi admiſerit.* Vbi & de publica confeßione & ſatisfactione nimis largiter diſſerit, quaſi per eas peccata expientur. Eodem modo Origenes: *Lapſos iubet pœnitendo, flendo & ſatisfaciendo, delere quod admiſerunt. quia dicat Propheta: Si conuerſus ingemueris, ſaluus eris.* Homilia ſexta in Exodum. Sic pleniſſimam pœnitentiæ ſatisfactionem exigit, antequàm CHRISTVM ait intrare ad animam ſibi peccati conſciam: Homilia duodecima in Leuiticum. Et Homilia decimaquinta in eundem, aſſerit pœnitentiam, id eſt, lachrymas & bona opera eſſe precium, quo peccata noſtra redimantur. Sicut & Homilia uigeſimaquartà in Numeros, Conuerſionem noſtrum eſſe opus aſſeuerat, ex dicto CHRISTI: *Regnum Dei intra nos eſt.* Rurſus Homilia decimaquinta in Leuiticum: *In grauioribus, inquit, hominibus ſemel tantùm, uel rarò pœnitentiæ conceditur locus: iſta uerò communia, quæ frequenter incurrimus, ſemper pœnitentiam recipiunt, & ſine intermißione redimuntur.* Item Homilia tertia in Iudicum: *Quanto tempore te erraſſe noſti, quanto tempore deliquiſti, tanto tempore humilia teipſum Deo, & ſatisfacio ei.* Et Homilia decima in Hieremiam, citans dictum epiſtolæ ad Hebræos, *Impoßibile eſt eos qui ſemel illuminati ſunt, &c.* Videtur & ipſe lapſis pœnitentiam denegare, & ſibi parum conſtare. Homilia uerò decimatertia in eundem, uidetur lapſis poſt baptiſmum ſpem tantùm purgatorij polliceri. Cyprianus contrà, lapſis pœnitentiam ita permittit, ſi publicam ſcilicet, & diuturnam eam egerint, propter Eccleſiaſticam diſciplinam: libro primo, epiſtola ſecunda. In eodem, epiſtola tertia, peccata ait redimi & ablui ſatisfactionibus. Idem tradit libro tertio, epiſtola decimaquarta. Hinc eiuſmodi pœnitentiæ definitionem extruit in eodem libro, epiſtola decimaoctaua: *Pœnitentiam ille agit, qui diuinis præceptis mitis & patiens, & ſacerdotibus Dei obtemperans, obſequijs ſuis & operibus iuſtis Dominum promeretur.* Ibidem ait, lapſos auxilio martyrum apud Dominum adiuuari poſſe. Idē, tractatu ſecundo de Habitu uirginum, ſentit nulla deſideria carnis uirginibus poſt baptiſmum remanere. Deniq; autor Sermonis de Paßione CHRISTI, uidetur quoq; noſtræ contritioni & confeßioni tribuere quòd mereātur ueniam, quòd pœnæ ſeu ſupplicia corporalia ſatisfaciant pro pœnis æternis: *ut Sodomitas eſſe igne inflāmatos, ut in ipſa ſubuerſione generēt pœnitentes, & temporali pœnæ æternalis non ſuccedat, ſed eſſet eis pro remedio ſupplicium, & pro abſolutione tormentum.*

De baptiſmo.

Noua opinione Tertullianus in ſermone de Baptiſmo ſenſit, Baptiſmum Ioannis nihil cœleſte præſtitiſſe, ſed cœleſtibus præminiſtraſſe. Sic prodigioſa quædam de baptiſmo poſt hanc uitam Origenes ſomniat, Homilia decimaquarta in Lucā: *Ego puto, quòd poſt reſurrectionem à mortuis indigeamus Sacramento, eluente nos ac purgante.* In eundem: *Quomodo Ioannes iuxta Iordanem fluuium uenientes ad baptiſmum præſtolabatur, & alios abigebat, dicens, Generatio uiperarum: porrò eos qui confitebantur uitia atq; peccata, ſuſcipiebat: ſic ſtabit in igneo flumine Dominus IESVS, iuxta flammeam rompheam, ut quemcunq; poſt exitum uitæ huius, qui ad paradiſum tranſire deſiderat, & purgatione indiget, hoc eum amne baptizet, & ad cupita trāſmittat. Eum uerò qui non habet ſignum priorum baptiſmatum, lauacro igneo non baptiſet. Oportet enim prius aliquem baptiſari aqua & ſpiritu, ut cùm ad igneum fluuium uenerit, oſtendat ſe & aquæ & ſpiritus lauacra ſeruaſſe, & tunc mereatur etiam ignis accipere baptiſmū in CHRISTO IESV.* Et Cyprianus libro primo, epiſtola duodecima: *Oportet, inquit, mundari & ſanctificari aquam prius à ſacerdote, ut poßit baptiſmo ſuo peccata hominis qui baptiſatur, abluere: quia per Ezechielem prophetam Dominus dicit, Et aſpergā ſuper uos aquā mundā.*

Vbi & hoc affirmare audet, quòd perſona baptiſans Spiritum ſanctum conferat, & baptiſatum intus ſanctificet. Ibidem & de neceßitate atque efficacia unctionis in baptiſmo, extra CHRISTI & Apoſtolorum traditionem, periculoſè inquit: *Vngi quoq; neceſſe eſt eum qui baptiſatus ſit, ut accepto chriſmate, id eſt unctione, eſſe unctus DEI, & habere in ſe CHRISTI gratiam poßit.* Et libro primo, epi-

ſtola ſexta, aſſerit, baptiſatos ab hæreticis in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti, eſſe rebaptiſandos, multis rationibus, quas ex eo loco lector petat. Et fuit hic næuus de rebaptiſatione hæreticorum multis communis, ut ex capite de Concilijs patet. Sed & Cornelius de Nouato ſcribens, quemadmodum Euſebius indicat libro ſexto, capite quadrageſimotertio, ſatis periculoſe quædam adſtruit de neceßitate ceremoniarum circa baptiſmum: Nec reliqua, inquit, Nouatus conſecutus eſt poſt morbum, quæ iuxta Eccleſiæ canonem conſequi debebat, obſignationem uidelicet ab Epiſcopo collatam. Cùm autem illa potitus non ſit, quomodo Spiritum ſanctum eſt conſecutus?

Sentit & Tertullianus in libro de Baptiſmo, mira opinione, pueros non tam citò baptiſandos eſſe. atq; ad illud Matthæi decimonono, Nolite paruulis prohibere, ut ad me ueniant: reſpondet, Veniant, dum adoleſcunt: ueniant, dum diſcunt, dum quò ueniant docentur: fiant Chriſtiani, cum Chriſtum noſſe potuerint. Quid feſtinat innocens ætas ad remißionem peccatorum? Cautius agetur in ſecularibus, ut cui ſubſtantia terrena non creditur, diuina credatur: norint petere ſalutem, ut petenti dediſſe uidearis. Quin & innuptis baptiſmum procraſtinandum ait eſſe, ideo quia eis præparata ſit tentatio.

De Euchariſtia & Sacrificio.

Cæterùm & huic uirtutis nonnihil accedere à perſona adminiſtrante, Cyprianus ſuperſtitioſe fingit libro primo, epiſtola prima, ubi de facienda Euchariſtia & ſanctificanda ait: Euchariſtia in altari ſanctificatur. Et libro ſecundo, epiſtola tertia, rurſus ait Sacerdotes ſanctificare calicem. Item ibidem, Sacerdotem inquit uice Chriſti fungi, & Deo patri ſacrificium offerri. Item, Paßionem eſſe ſacrificium quod Deo offeramus. Qua phraſi (ſacrificium offerre) etiã Tertullianus de cœna loquens utitur, in libro de Cultu fœminarum. Et Martialis in epiſtola ad Burdegalenſes: Cœna, inquit, Domini, id eſt, ſacrificium Deo creatori offertur in ara. Rurſus Cyprianus libro tertio, epiſtola decimaoctaua, male iudicat, lapſis obnixè euchariſtiam petentibus & pœnitentibus, ante concilij determinationem, & perſecutionis ceſſationẽ non exhibendam.

De inuocatione Sanctorum.

Videas in Doctorum huius ſeculi ſcriptis, non obſcura ueſtigia inuocationis Sãctorum. Habes eius formulam apud Origenem, ſub finem libri ſecũdi in Iob: O beate Iob, ora pro nobis miſeris, ut etiam nos terribilis Dei miſericordia protegat in omnibus tribulationibus, & eripiat ab omnibus oppreßionibus maligni, & cõnumeret nos cũ iuſtis, & cõſcribat nos cum iſtis qui ſalui fiunt, & requieſcere nos faciat cum illis in regno ſuo, ubi perpetuò cum ſanctis magnificemus illum. Sic autor Homiliarum in Canticum, Homilia tertia: Omnes ſancti, inquit, qui de hac uita diſceſſerunt, habentes adhuc charitatem erga eos qui in hoc mundo ſunt, ſi dicantur curam gerere ſalutis eorum, & adiuuare eos precibus ſuis atque interuentu ſuo apud Deum, non erit inconueniens. Scriptum namq; eſt in Machabæorum libris ita: Hic eſt Hieremias propheta Dei, qui ſemper orat pro populo.

Origenes uerò, etiamſi libro ſecundo in epiſtolam ad Romanos cautè dicat: Si extra corpus poſiti ſancti qui cum Chriſto ſunt, agunt aliquid, & laborant pro nobis ad ſimilitudinem angelorum, qui ſalutis noſtræ miniſteria procurant, uel rurſum peccatores etiã ipſi extra corpus poſiti agunt aliquid ſecundum propoſitum mentis ſuæ, angelorum nihilominus ad ſimilitudinem ſiniſtrorum, cum quibus & in æternum ignem mittendi dicuntur à Chriſto, habeatur hoc quoq; inter occulta Dei, ne chartulæ committenda myſteria: tamen Homilia decimaſexta in Ioſuam, ſentit, Sanctos martyres pugnare nobiſcum, & nos adiuuare orationibus ſuis. idq; probat autoritate cuiuſdam ſenioris Magiſtri. Quomodo & Cyprianus libro tertio, epiſtola decimaquinta, lapſos dixit auxilio Martyrum apud Deum adiuuari. Et autor Sermonis de Stella & Magis, ſentit, infantes innocentes ab Herode interfectos, protomartyres eſſe factos, & nunc in cœlo orare Dei clementiam, pro ijs qui perſecutionem patiuntur: item, impetrare nonnullis immeritis ueniam. Certè in fine prioris epiſtolæ libri primi, non obſcurè ſentit Cyprianus, martyres & ſanctos defunctos pro uiuentibus orare: Si quis, inquit, hinc noſtrûm prior diuinæ dignationis celeritate præceſſerit, perſeueret apud Deum noſtra dilectio pro fratribus & ſororibus noſtris, apud miſericordiam Patris non ceſſet oratio. Et notum eſt, quid apud Euſebium libro ſexto, capite quinto, ad Baſilidem carnificem in ſomnis apparens dicat Potamiena martyr, interpellaſſe ſe pro ipſo Dominum, & petita impetraſſe. De quo exemplo quid ſit ſentiendum, alibi dicetur.

De Eccleſia, & primatu Romano.

Tertullianus libro de Pudicitia, non ſine errore ſentire uidetur, claues ſoli Petro commiſſas, & Eccleſiam ſuper ipſum extructam eſſe. Deinde, etſi Eccleſiam Romanam felicem prædicat, tamen principem non dicit, in libro de Præſcriptione hæreticorũ.

Cyprianus de ordine in Eccleſia, libro primo, in epiſtola octaua: Deus, inquit, unus eſt, & Chriſtus unus, & in una Eccleſia, & cathedra una ſuper petram Domini uoce fundata. Aliud altare conſtitui, aut ſacerdotium nouum fieri, præter unum altare & unum ſacerdotium, non poteſt. Quiſquis alibi collegerit, ſpargit. Et libro tertio, epiſtola undecima: Cyprianus Maximus, Vrbanus & Solonius ſentiunt, unum epiſcopum in catholica Eccleſia eſſe debere. Libro quarto, epiſtola octaua, nominatim ait, idq; ſine ullo fundamento ſacræ Scripturæ, Romanam Eccleſiam ab omnibus alijs pro matrice & radice catholicæ Eccleſiæ agnoſcendam eſſe. Quemadmodum & libro primo, epiſtola tertia, & in tractatu de Simplicitate prælatorum, principalem uocat Eccleſiam Petri cathedram, à qua unitas ſacerdotalis exorta ſit. Ibidem tamen, cauſas dijudicandas Romam deportandas eſſe negat. Alibi uerò paßim dicit, ſuper Petrum Eccleſiam fundatam eſſe. ut libro primo, epiſtola tertia: libro quarto, epiſtola nona:

Tractatu

Tractatu ſecundo de habitu uirginum, Sermone tertio de bono patientiæ, & in epiſtola ad Quirinum. Et Origenes tractatu quinto in Matthæum dicit, Petrus per promiſsionem meruit fieri Eccleſiæ fundamentũ. Idem Homilia decimaſeptima in Lucam, Petrum uocat Apoſtolorum principem.

Habet de hoc loco Cyprianus & alias opiniones periculoſas, ut quòd paſtoratum ad ordinariam ſucceſsionem, lib.1.epiſtola 6 allegat: Item quòd negat epiſcopos & præpoſitos Eccleſiæ iudicandos, li.4. epiſtola 6, & in concilio. Habet et Origenes de Eccleſiæ poteſtate & officio, non mediocres næuos: ut quòd de excõmunicatione agit, tractatu 1 in Matth. ſi quis qui ligare & ſoluere uult, funibus peccatorum conſtringitur, fruſtra uel ligat uel ſoluit. Item, quòd Eccleſiæ miniſtris nõ permiſſum eſſe diſputat, ut poſſeſsiones in terris, aut domos in urbibus, plures tunicas, aut pecuniæ pluſquam ad uictum & amictum requiratur, prætineat. homilia decimaquinta in Leuiticum.

De Martyrio.

Martyrium immodicè extulerunt omnes huius ætatis doctores. Tertullianus enim ferè cum baptiſmo æquat, in Scorpiaco: Sordes quidem, inquit, baptiſmate abluuntur, maculæ uerò martyrio candidantur.

Et in apologia ait: Quis non, ubi acceſsit, pati exoptat, ut Dei gratiam redimat, ut omnem ueniam ab eo compenſatione ſanguinis ſui expediat? Omnia enim huic operi delicta donantur. Et in libro de Anima: Si pro Deo occumbas, tota paradiſi clauis tuus ſanguis eſt. Longè uerò inſolentius quàm Tertullianus, martyrium baptiſmo Origenes præfert, eóque nos puriores quàm per Baptiſmum reddi ſentit. Item, quòd baptiſmo præterita peccata purgentur, martyrio uerò futura perimantur. Ait &, diabolos non poſſe criminari animas martyrum, utpote ſuo cruore dilutas, morte ſua clarificatas, ſanguine ſuo lotas: Homilia ſeptima in Iudicum. Cyprianus item libro ſecundo, Epiſtola ſexta, Sanguine martyrum immortalitatem redimi dicit, Et in libro de exhortatione martyrij, periculoſè dicit, Martyrium eſſe baptiſmum in gratia maius, in poteſtate ſublimius, in honore precioſius quàm baptiſma regenerationis: In aqua, inquit, baptiſmo percipitur remiſſa peccatorum: In ſanguinis, corona uirtutum.

De Coniugio.

Primùm Tertullianus in ijs libris quos poſt defectionem contra Eccleſiam ſcripſit, ualde irreuerenter de Coniugio diſſerit: ſicut in libro de Monogamia affirmat, diſciplinam de unis nuptijs & antiquam eſſe, & Chriſtianis propriam. Addit pueriles probationes: ut, Animalia cætera habent monogamiam: item Chriſtus dixit, Erunt duo in carne una: item, Vna tantum eſt Eccleſia, cuius eſt coniugium, ſacramentum. Et Chriſtus ſemel eſt apud nuptias. In libro de exhortatione caſtitatis: Deus unam tantum, inquit, coſtam Adæ dedit. Ibidem, Matrimoniũ ait affine eſſe ſtupro. Item: Hæc, inquit, cùm etiam de primis et unis nuptijs prætendi ad cauſam cõtinentiæ poſsint, quanto magis ſecundo matrimonio recuſando præuidebuntur? Rurſus ibidem: Vnũ tantum matrimonium permittit ſacerdotibus: apud nos plenius atq; ſtrictius præſcribitur, unius matrimonij eſſe oportere, quos alleget in ordinẽ ſacerdotalem. Origenes Homilia decimanona in Lucã: Nunc & ſecundæ & tertiæ & quartæ nuptiæ, ut de pluribus taceam, reperiuntur: & non ignoramus, quòd tale coniugium reijciet nos de regno Dei. Ibidem: Eccleſiaſticis dignitatibus non ſolùm fornicatio, ſed & nuptiæ repellunt. Neq; enim epiſcopus, aut preſbyter, nec Diaconus, nec uidua, poſſunt eſſe digami. Et Cyprianus tractatu ſecundo de habitu uirginum, contra nuptias uiolenter ſentit: primam ſententiam generationem præcepiſſe, ſecundam uerò continentiam ſuaſiſſe.

De caſtitate & uirginitate.

Sicut in ſuperioris ſeculi hiſtoria, ita & hic inuenias, nimium prædicari & extolli continentiam: quanquam de ea legem aut neceſsitatem nullam adhuc præpoſuerunt. Tertullianus libro quinto aduerſus Marcionem: Hunc locum, inquit, ſalua alterius, id eſt plenioris ſanctitatis prælatione, tractauerim, continentiam & uirginitatem nuptijs anteponens. Hinc Origenes libro decimo in epiſtolam ad Romanos, uirginitatem opus perfectionis facit. Et Cyprianus, qui ex profeſſo quaſi ubiq; deteſtatur muliebrem ſexum, in libro de bono pudicitiæ: Virginitas, inquit, æquat ſe angelis: ſi uerò exquiramus, etiam excedit, dum in carne luctata uictoriam, & contra naturam refert, quam non habent Angeli. Liber de ſingularitate clericorum, eodem modo caſtitatem ſtatum uocat qualitatis angelicæ. Et Sermone de natiuitate CHRISTI: Etſi bona ſunt & inſtituta Deo coniugia, melior tamen eſt continẽtia, & uirginitis excellentior: quam non cogit neceſsitas aut mandatum, ſed perfectionis ſuadet conſilium. Nam & libro primo, epiſtola undecima ad Pomponium, uirginibus liberum relinquit, ut aut ſi uelint & poſsint continentiam perpetuam ſeruent: aut ſi nolint, nec poſsint, nubant.

De rebus medijs.

Rebus quibuſdam medijs ſæpe neceſsitatem inducit, & meritum tribuit Tertullianus, ut ieiunio, libro de ieiunio contra Pſychicos: Omnium, inquit, erga uictus macerationem hæc eſt ratio, qua rurſus interdicto cibo, & obſeruato præcepto, primordiale iam delictum expiaretur, ut homo per eandem materiam cauſæ Deo ſatisfaciat, per quam offenderat, id eſt, per cibi interdictionem. Ibidem: Non modò naturæ mutationem, aut periculorum auerſionem, aut delictorum obliterationem, uerùm etiam ſacramentorum agnitionem ieiunia de Deo merebuntur. Ibidem rurſus: ſicut primum uſu cibi homo amiſit ſalutem, ita iam per eandem materiam, id eſt, abſtinentiam cibi, Deo ſatisfaciat, atq; ſalutem æmulo modo redaccendat inedia. Vbi & paulo pòſt inquit, delicta expiari abſtinentia.

De Antichriſto.

De Antichriſto, autor tractatus de Sina & Sion apud Cyprianum, delirans affirmat, Enoch in quendam locum tranſlatum, ſeruari ad confundendum Antichriſtum: quo interfecto, martyria ſua completuri ſint, uiuentes in æternum.

commiſerat, hiſtoriam quandam ſcelerum ſuorum ante oculos ſuos uidebit expoſitã: tunc & ipſa conſcientiis proprijs ſtimulis agitatur atque compungitur, & ſui ipſa efficitur accuſatrix & teſtis. Idem Homilia ſexta in Exodum, ſentit, à Deo præſcriptam eſſe damnationis menſuram, atq; ita ſuo tempore Iudæos induratos ſaluandos eſſe. idq; probat ex epiſtola ad Romanos, capite 11. Cæcitas enim ex parte contigit Iſrael ſecundum carnem, donec plenitudo gentium ſubintroiret. Cùm enim plenitudo gentium intrauerit, tunc etiam omnis Iſrael, qui per incredulitatis duriciam factus fuerat ſicut lapis, ſaluabitur. Et uis uidere quomodo ſaluabitur? Potẽs eſt (inquit) Deus, de lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahæ.

QVOS LIBROS PRO VERIS AVT Apocryphis Eccleſia huius ſeculi habuerit.

IVdicium & ordinem librorum ueteris & noui Teſtamẽti, quos pro ueris ac receptis hæc ætas habuerit, Euſebius ex Origenis in Pſalmum primum commentarijs, qui hodie non extant, recenſet, libro ſexto capite uigeſimoquinto, hoc modo. Primum, inquit, Pſalmum exponens, ſanctarum Scripturarũ ueteris teſtamẽti catalogum, ad uerbum ſic ſcribens ponit. Haud ignorandum autem fuerit, eſſe ueteris inſtrumenti libros, ſicut Ebræi ponunt, uigintiduos, qui numerus apud eos etiam literarum eſt. Deinde aliquanto pòſt ſubiungit: Sunt autem uigintiduo libri apud Ebræos, iſti. Primus, Geneſis apud nos ſic dictus, apud Ebræos uerò Breſith, à libri initio ſumpta epigrapha. Alter, Exodus: Ebræis Veelleſmoth, id eſt, Et hæc ſunt nomina. Tertius, Leuiticus: Ebræis Veikra, id eſt, & uocauit. Quartus, Numeri: Ebræis Hammiſparim, uel Pecudim. Quintus, Deuteronomium: Ebræis, Ellehadebarim: id eſt, Hæc ſunt uerba. Sextus, IESVS Naue: Ebræis Ioſue ben Nun, id eſt, Ioſue filius Nun. Septimus, Iudices & Ruth, apud eos unus liber: Ebræis Sophtim, id eſt, Iudices. Octauus, Regum primus & ſecũdus, apud eos unus: Ebræis Samuel, id eſt, Vocatus à Deo. Nonus, Regum tertius & quartus, apud eos unus. Ebræis Vehamelech. Dauid, id eſt, et rex Dauid. Decimus, Paralipomenon primus & ſecundus, apud eos unus: Ebræis Dibre hai amim, id eſt, Verba dierum. Vndecimus, Eſdræ primus & ſecundus, apud eos unus: Ebræis Ezra, id eſt, adiutor. Duodecimus, liber Pſalmorum: Ebræis Sepher thillim. Tredecimus, prouerbia Salomonis: Ebræis Miſhloth. Quartuſdecimus, Eccleſiaſtes: Ebræis Cobeleth. Quintuſdecimus, Canticum canticorum (non enim legendũ eſt, ut quidam putãt, Cantica canticorũ) Ebræis Shir aſſhirim. Sextuſdecimus, Iſaias: Ebræis Ieſaia. Decimuſſeptimus, cum Threnis & epiſtola liber unus: Ebræis Iirmia. Decimuſoctauus, Daniel. Decimusnonus, Ezechiel: Ebræis Ieeskiel. Vigeſimus, Iob. Vigeſimusprimus. Eſther. Præter iſtos ſunt libri Maccabæorum, qui inſcribuntur Sarbeth & Sarbaneel. Idem & in alijs eius libris iſtorum aliquos citat: ut librum Tobiæ, libro ſecundo in Iob: librũ Sapientiæ, quem Prophetam uocat, Homilia 2. in Pſalmum trigeſimumoctauũ. De libro Iob, autor libri in eundem hæc narrat initio libri primi: Scripta ſunt Syrorum lingua, ſiue ab ipſo Iob, ſiue ab amicis eius. Ob hoc enim dicit ipſe beatiſſimus Iob: Quis dabit ut ſcribantur ſermones mei, & ponantur in libro in perpetuũ? Interpretata autem ſunt à magno illo uiro Moſe in Hebraicam linguam, atq; filijs Iſrael tradita, quod oſtendit ipſa ſcriptura Iob dicens: Hic interpellatus eſt ex Syrorum libro. A quo interpretatus? Manifeſtum eſt quòd à Moſe in Hebræum. Idem uerò à Septuaginta ex Hebræo in Græcum translatus eſt. In Aegypto ſcilicet olim Moſes illum ex Syro in Hebræum tranſtulit. Item in Aegypto etiam Septuaginta ſub Ptolemæo ex Hebræo in Græcum illum tranſtulerunt, & inde ex Aegypto per uniuerſas gentes beati Iob ſcriptura diuulgata eſt: primùm quidem in Arabia Syriacè ſcripta, ubi & Iob habitabat, poſt hoc uerò & in Hebræis & in Græcis, atq; in omnibus gentibus iuxta hæc quæ intimata atq; oſtenſa ſunt, immutata atque interpretata eſt. Erat nimirũ pridem Syriacè ex parte ſcripta, non ita diligenter, neq; ita uigilanter, quemadmodum poſtea à Moſe. Citat & libellum duodecim Prophetarum Origenes, etiam in Homilia ſecunda in Hieremiã: & autor Homiliarum in Canticum Homilia ſecunda. Africanus uerò in epiſtola ad Origenem, ſe hæſitare oſtẽdit, an hiſtoria Suſannæ in Daniele germana ſit, aut ficta: Euſeb. 6 cap. 31.

De libris noui Teſtamenti.

Noui teſtamẽti libros Origenes ſic enumerat Homilia ſeptima in Ioſuã: Sacerdotali, inquit, tuba primus in Euangelio ſuo Matthæus increpuit: Marcus quoq;, Lucas & Ioannes ſuis ſinguli tubis ſacerdotalibus cecinerunt. Petrus etiã duabus epiſtolarum ſuarum perſonat tubis. Iacobus quoq;, & Iudas. Addit nihilominus adhuc & Ioãnes tuba canere per epiſtolas ſuas, & Apocalypſin: & Lucas, Apoſtolorũ geſta deſcribẽs: Nouiſſimè autẽ ille ueniens, qui dixit: Puto autem, nos Deus nouiſſimos Apoſtolos oſtẽdit: & in quatuordecim epiſtolarũ ſuarũ fulminans tubis, muros Hiericho & omnes idololatriæ machinas & philoſophorũ dogmata uſq; ad fundamenta deiecit. Prolixius uerò de ijſdem hæc cõmemorat tomo primo in Matthæum, ut Euſeb. indicat: In primo, inquit, tomo in Euangelium Matthæi, Eccleſiaſticum canonem ſeruans, quatuor tantũ Euangelia eſſe teſtatur, ſic ſcribens: Sicut in traditione de quatuor Euãgelijs accepi, quæ ſola ſine contradictione, in uniuerſa quæ ſub cœlo eſt Eccleſia Dei recipiuntur. Primùm ſcriptum eſt à Matthæo, primum publicano, tandẽ Apoſtolo IESV Chriſti, qui illud fidelibus ex Iudæis, literis Ebraicis ſcriptũ publicauit. Alterum eſt ſecundũ Marcũ, qui illud ſecundum expoſitionẽ Petri ſcripſit, qui hũc etiam in catholica epiſtola filiũ ſuum cõfeſſus eſt dicens, Salutat uos quæ in Babylone eſt electa, & filius meus Marcus. Tertium eſt ſecundũ Lucam, propter eos qui ex gentibus crediderunt ſcriptũ, & à Paulo laudatum. Quartum eſt, ſecundum Ioannem. Et in quinto tomo expoſitionum ſuper Ioannem, idem Origenes de epiſtolis Apoſtolorum ſic dicit: Qui uerò noui Teſtamenti non litera, ſed ſpiritu miniſter eſſe potuit, Paulus, & Euangelium à Hieroſolymis circumquaque ad Illyricum uſque adimpleuit, non omnibus Eccleſijs ſcripſit,

quiro & iudico, ſed fidei potius acquieſcens, ſublimiora illa quàm quæ à me intelligantur, eſſe puto: nec reſpuo ea quæ non conſideraui, ſed magis admiror, quòd nõ & ipſe perſpexi. Sub iſta, totam Apocalypſeos ſcripturam probat, & impoßibile eſſe, ut ſecundum obuiam literæ ſententiam intelligatur, oſtendit, ac tum ſubijcit dicens: Vbi autem cunctam prophetiam, ut ita dicam compleuit, felices eos Propheta prædicat, qui eam cuſtodiunt, etiam ſeipſum. Felix enim, inquit, eſt qui ſeruat uerba prophetiæ libri huius. Et ego Iohannes, qui iſta uidi & audiui. Itaq; uocari hunc Iohannem, & eſſe ſcripturam hanc Iohannis, haud abnego. Conſentio enim eſſe eam ſancti cuiuſdam, & diuino ſpiritu imbuti: uerũ eſſe hunc Apoſtolum, filium Zebedæi, fratrem Iacobi, cuius Euangelium eſt ſecundum Iohannem inſcriptum, & epiſtola catholica, haud facile conceſſerim. Etenim ex utroruną; ingenio & ductu, uerborumq; ſpecie, ac libri tractatu, coniecturas ſumo, non eſſe eundem Iohannem. Euangeliſta nanq; nuſquam nomen ſuum adſcripſit, nec prædicat ſeipſum, neq; per Euangelium, neq; per epiſtolam. Deinde infrà rurſus ſic dicit: Iohannes autem nuſquam, neq; tanquam de ſeipſo, neq; tanquam de alio. is uerò qui Apocalypſin ſcripſit, mox in ipſo libri initio nomen ſuum præfigit, dicens: Apocalypſis IESV Chriſti, quam dedit ipſi, ut ſeruis ipſius oſtendat uelociter, & ſignificauit, miſſo per Euangelium ſuum ſeruo ipſius Iohanni, qui teſtificatus eſt uerbum Dei, & teſtimonium ipſius quæcunq; uidit. Epiſtolam ſcribit Iohãnes ſeptem Eccleſijs quæ ſunt in Aſia: Gratia uobis & pax. Euangeliſta uerò ne catholicæ quidem epiſtolæ nomen ſuum præfixit, ſed incompoſitæ à myſterio diuinæ reuelationis orſus eſt ad hũc modũ: Quod audiuimus, quod oculis noſtris uidimus. Propter hanc enim reuelationem Petrum Dominus beatum prædicauit, dicens: Beatus es Simon Bariona, quoniam caro & ſanguis non reuelauit tibi, ſed pater meus qui in cœlis eſt. Sed ne in altera quidem, nec tertia, quæ ſub nomine Ioannis circunferuntur, quantumuis breuibus epiſtolis, nomen ſuum Iohannes præponit, ſed ſine nomine Preſbyter ſcripſit. Hic uerò contentus non fuit, poſtquam ſeipſum ſemel nominauit, conſequenter quæ dicenda erant proſequi, ſed rurſus repetendo dicit: Ego Ioannes frater ueſter & conſors in tribulatione & regno & patientia IESV erã in inſula quæ uocatur Pathmos, propter uerbum Dei et teſtimonium IESV. Quin circa calcem etiã iſta dicit: Beatus qui ſeruat uerba prophetiæ libri huius, & ego Ioannes audiui & uidi iſta. Itaq; quòd Ioannes quidam ſit qui iſta ſcripſit, credendum eſt ad hunc modum loquenti. Quis uerò ille ſit, incertum eſt: Non enim ſeipſum eſſe dixit, ſicut in Euangelio plerifq; locis, dilectum à Domino diſcipulum: neq; eum qui ſupra pectus eius recubuerit, neq; fratrem Iacobi, neq; eum qui ipſe Dominum uiderit & audierit. Etenim horum aliquid dixiſſet, ſi ſeipſum manifeſtè patefacere uoluiſſet. Verùm horum nihil: ſed fratrem ſe & cõſortem noſtrum, ac teſtem IESV, beatumq; propter uiſionem & auditum reuelationum eſſe dixit. Arbitror autem multos fuiſſe eiuſdem cum Apoſtolo Ioanne nominis, qui propter dilectionem erga illum, & quòd ipſum admirarentur, æmularẽturq;, conſimiliter à Domino diligi uoluerint: ideoq; hoc ſibi nominis uſurpauerint, ſicut & Paulus & Petrus in libris fidelium frequenter nominantur. Eſt quidem & alius Ioannes in actis Apoſtolorum, cognomento Marcus, quem Barnabas & Paulus unà ſecũ aſſumpſerant. de quo & rurſus dicit: Habebant aũt et Ioannem miniſtrum. An uerò hic ſit qui Apocalypſin ſcripſit, haud ſanè dixerim. Nõ enim cum illis in Aſiam perueniſſe, ſcriptũ eſt: ſed cũ ſoluiſſent, inquit, à Papho, hi qui cũ Paulo erant, uenerunt Pergã Pamphiliæ: Ioannes uerò diſceßit ab eis, Hieroſolymãq; reuerſus eſt. Sed aliũ quendam eſſe puto, ex illis qui in Aſia fuerũt. Duo ſiquidẽ Epheſi ferũt eſſe monumẽta, quæ utraq; Ioannis eſſe dicuntur. Deinde ſi ſenſus huius & uerba ſtructurãq; illorũ conſideres, haud immeritò alius ab Euãgeliſta colligetur. Etenim cõcordãt inter ſe Euangelium & Epiſtola, ſimilia ſunt utrunq; exordia. Euãgeliũ, In principio, inquit, erat uerbũ: Epiſtola, Quod erat, ait, ab initio. Euangeliũ, Et uerbum, inquit, caro factũ eſt, & habitauit in nobis, & uidimus gloriã eius, gloriã tanquam unigeniti à patre: epiſtola eadem habet parũper immutata Quod audiuimus (inquit) quod uidimus oculis noſtris, quod perſpeximus, et manus noſtræ cõtrectauerunt, de uerbo uitæ, et uita manifeſtata eſt. Nam iſta præfatio ad hoc eſt, ut ſicut in ſequentib. patefacit, hæreticos impugnaret, qui Dominũ in carne nõ ueniſſe dicũt. Quapropter etiam accuratẽ iſta cõiunxit: Et quod uidimus, teſtificamur, & annunciamus uobis uitã æternã, quæ erat apud patrẽ, & manifeſtata eſt nobis: quod uidimus & audiuimus, annunciamus uobis. Huic immoratur, & à propoſito nõ diſcedit, ſed per hæc capita & nomina cuncta pertractat, quorũ nos aliqua breuiter cõmemorabimus. Qui attentẽ legit, inueniet utrinq; freqũeter uitam, frequenter lucẽ, dehortationẽ à tenebris, creberrimẽ ueritatẽ, gratiã gaudiũ, carnẽ ac ſanguinẽ Domini, iudiciũ, peccatorũ remißionem, dilectionem Dei erga nos, præceptũ nos inuicem diligendi, ſeruãda eſſe cuncta præcepta, redargutionẽ mũdi, diaboli & Antichriſti, promißionẽ Spiritus ſancti, adoptionẽ Dei, fidẽ ubiq; à nobis expetitã, ubiq; patrẽ & filiũ: & ſi per omnia character utriuſque notetur, prorſus unus & idẽ euangelij & epiſtolæ color reperietur. Apocalypſis uerò ab utriſq; eſt omnium alieniſsima, & ad illa propè ne uerbo quidem, ut ſic dicã, accedit & cõiungitur, nec ſyllabã aliquã cum illis cõmunem habet. Sed nec meminit, nec cogitat, ne epiſtola quidem, de hac Apocalypſi (ut interim de euangelio taceam) nec uiciſsim Apocalypſis de epiſtola: cum Paulus aliquid de reuelatiõib. ſuis ſignificet in epiſtolis ſuis quas tamen non ſic inſcripſit ut eas Apocalypſes appellarit. Adhuc ex ipſa quoq; phraſi coniecturari poteſt, quæ ſit Euangelij & Epiſtolæ, deinde et Apocalypſeos huius diuerſitas. illa nãq; non modò inoffenſe ſecundum Græcam dictionẽ, ſed & diſertißimis dictionib. ſyllogiſmis & ſtructuris expoſitionis ſcripta ſunt: ac procul abeſt, ut uox aliqua barbara aut ſolœciſmus uel omnino idiotiſmus in illis reperiatur. Etenim Euangeliſta hic utriuſq; habuit, ſicut apparet, & ſermonis & ſcientiæ facultatẽ, quòd Dominus illi & ſapiẽtiæ & ſciẽtiæ gratiã largitus ſit. De altero uerò, nõ nego quòd & reuelationẽ uiderit, & ſcientiã ac prophetiã acceperit: interea tamẽ dialectũ ac linguã illius haud exactè Græcè loquentẽ, ſed idiomate ſubinde barbarico utentẽ, &

ali-

alicubi etiam ſolœcizantem uideo, quæ in præſenti neceſſarium non eſt recenſere. Haud enim carpendi gratia iſta ſcribo, ne huius me quiſquam inſimulet, ſed diſſimilitudinem duntaxat ſcriptorum iſtorum expendo. Ipſe tamen Dionyſius in epiſtola ad Hermã, Apocalypſeos reuelationes ad hiſtorias ſuorum temporum accõdat. inquit enim, Et Iohanni quoque ſimiliter reuelatur. Datum enim illi eſt, inquit os ad loquendum magna, & blaſphemias, & data eſt ei poteſtas ad menſes quadraginta duos. Euſebius lib. 7. cap. 10. Quos uerò ſuos anteceſſores putet, qui negarint Apocalypſin Iohannis Apoſtoli eſſe, difficile eſt intellectu: cùm Tertullianus, & Origenes, qui Dionyſij præceptor fuit, non dubitent eam Iohanni Apoſtolo adſcribere, ut in præcedentibus oſtenſum eſt.

De alijs apocryphis.

Origenes apocrypha ſubinde citat, ſed ut recepta: ut Homilia decima in Leuiticum, citat quendam libellum ἀνώνυμον, in quo cõtineri ait hoc ab Apoſtolis dictum: Beatus eſt qui etiam ieiunat, pro eo ut alat pauperem. Et Homilia uigeſimaoctaua in Numeros, meminit libri Enoch, in quo plurima arcana contineri dicit: ſed apud Hebræos in nulla haberi autoritate. Rurſus Homilia decimaquinta in Ioſuam, citat libellum quem appellat Teſtamentum duodecim patriarcharũ, et dicit eum non haberi in Canone. Meminit & libri doctrinæ Petri, in prooemio libri primi de Principijs: ſed inter libros Eccleſiaſticos non haberi dicit, ut qui nec Petri ſit, nec alterius cuiuſquã qui ſpiritu Domini fuerit inſpiratus. Et ſuſpectum eum librum, & multa falſa ab alijs, non à Petro inſerta, Serapion Antiochenus iudicat apud Euſebium lib. 6. cap. 12.

De libro Paſtoris.

Ex eo citat dictum, quod etiam apud ſuperiores doctores reperitur, Origenes lib. 1. de principijs, capite tertio: Primùm crede, quia unus eſt Deus, qui omnia creauit atq; compoſuit: & fecit ex eo quod nihil erat, ut eſſent uniuerſa. Ad eius libri lectionem hortatur Homilia decimatertia in Ezechielem. Sed Homilia prima in Pſalmum trigeſimumſeptimum, dubitare uidetur, an ſit recipiendus. De eo & Tertullianus hæc iudicauit, libro de Pudicitia: Crederem tibi, inquit, ſcriptura Paſtoris, quæ ſola mœchos amat, diuino inſtrumento meruiſſet incidi, ſi non ab omni concilio Eccleſiarũ, etiam ueſtrarum, inter apocrypha & falſa, iudicaretur adultera, & ipſa, & inde patrina ſociorum.

De Euangelio Petri.

Recuſans Euſebius lib. 6. capite undecimo, ſcripta Serapionis Antiocheni, etiam librum quendam ab eo compoſitum, de Euangelio ſecundum Petrum, indicat, ſcriptum hoc nomine, ut quæ falſo erant in eo libro dicta, redargueret: propter quoſdam qui in Roſenſi Eccleſia, ſcripti eius prætextu, ad doctrinas alienas exorbitauerant. Ex eo Serapionis ſcripto, hæc recitat Euſebius: Nos enim, inquit Serapion, fratres & Petrum & alios apoſtolos recipimus tanquam CHRISTVM: nomina uerò illorum falſo inſcripta tanquam experti recuſamus, ſcientes uos talia non accepiſſe. Ego enim cùm apud uos eſſem, cogitabam cunctos rectæ fidei conſentire: & cùm codicem, quem ſub nomine Petri uelut illius Euangelium, adferebant, non percurriſiſſem, dicebam: Si hoc ſolum eſt, quod ſimultatem hanc inter nos generare uidetur, legatur. Iam uerò quoniam mentem illorum ex dictis meis hæreſin quandam celare noui, ad uos redire ſatagam. Itaq; fratres expectate me celeriter adfuturum. Nos uerò fratres ſcientes, qualis fuerit Marciani hæreſis, qui ſibi ipſi contrarius, non intellexit quæ locutus eſt: quæ ex iis cognoſcetis, quæ ad nos ſcripſimus. Id enim præ alijs, qui Euangelium hoc triuerunt, hoc eſt, præ ſucceſſoribus eorum qui illud exorſi ſunt, quos Opinatores uocamus, præſtare potuimus. Licet enim plurimos ſenſus doctrinæ illorum, ab eis uſurpatos, percurrere, & plura quidem rectam habere Seruatoris doctrinam: quædam uerò aliunde accerſita, & inſerta, quæ nobis etiam ſubſignauimus, oſtendero. Hæc ille.

DE VERSIONIBVS.

Septuaginta interpretum Origenes ſæpe meminit, ſed non ſine reprehenſione. Quemadmodum Homilia 12 in Hieremiam ait, eos quædam non intellecta abſtuliſſe. Homilia uerò ſexta in Ezechielem, ait: eos ſenſum magis ſcripturæ, quàm uerbum de uerbo expreſſiſſe. Autor contrà Homiliarum in Canticum, Homilia prima ait, Nos ſeptuaginta interpretum ſcripta per omnia cuſtodimus. Poſt ſeptuaginta Origenes ſæpe citat uerſionem Aquilæ: ut Homilia quarta in Eſaiam, & Homilia ſecunda in Canticum, ubi dicit autor, Aquilam Hebræam expreſſiſſe ueritatem. Narrat enim Euſebius lib. ſexto, cap. decimoſexto, Origenem præter Ebraicè deſcriptos ſacros libros, & ſcripturas Septuaginta, aliorum etiam uerſiones ſcrutatum eſſe, & contuliſſe: ac præcipuè Aquilæ, Symmachi & Theodotionis uerſiones nominat. poſtea & de alijs ſic ait capite decimoſeptimo: Quaſdam alias, præter communes illas & uulgatas uerſiones inter ſe uariantes, Aquilæ uidelicet, Symmachi & Theodotionis reperit, quas neſcio ex quibus latebris, multo tempore abſconditas, & à ſe inueſtigatas, in lucem produxit: de quibus, cùm propter obſcuritatem cuius eſſent ignoraret, hoc ſolùm indicauit, quòd aliam Nicopoli in Actiaco littore, aliam uerò alio quodam loco reperit. In Hexaplis uerò Pſalmorum, poſt quatuor illas inſignes uerſiones, non quintam modò, ſed & ſextam & ſeptimam interpretationem adiecit: & de una quidem rurſus indicauit, inuentam eſſe eam Hiericho in dolio, tempore Antonini filij Seueri. Hiſce autẽ cunctis in unum corpus compactis, diuiſiſq; per colon, & inuicem inter ſe, unà cum Hebræorum annotatione oppoſitis, exemplaria nobis quæ Hexapla dicuntur, reliquit: ac ſeparatim Aquilæ & Symmachi & Theodotionis uerſiones, unà cum Septuaginta coniungens, Tetrapla conſtituit. Hinc diuerſas interdum citat ſcripturas Origenes, ut Homilia decima in Hieremiam, ubi & hoc ait: Oportet & id quod in uſu eſt, atq; in Eccleſijs legitur, exponere: & hoc quod in Ebræis codicibus inuenitur, intactum non præterire.

CAPVT V.

DE HAERESIBVS.

DE HAERESIBVS, SVB GORDIANO. Hæreſis Berilli.

PLeræq; hæreſes, quæ in ſuperiori ſeculo ortæ ſunt, etiã hoc uiguerunt: ſic Cataphrygum hæreſis Romæ propugnatorem habuit Proclum, contra quem Caium diſputaſſe teſtatur Euſeb. lib. 6. cap. 21. & Tertullianus in Africa ad caſtra Montaniſtarum tranſiſſe, Hieronymus prodidit. Valentinianæ hæreſi Ambroſius addictus fuit, quem Origenes in uiam reduxit: Euſeb. 6. cap. 18.

De Hæreſibus.

IN Artemonis hæreſin de Chriſto, Beryllus etiã, celebris alioqui in Arabia doctor, lapſus eſt, ut diceret, Chriſtum, antequam homo fieret, ſecundum propriæ ac ſeparatæ ſubſtantiæ circumſcriptionẽ non extitiſſe: nec propriam, ſed paternã duntaxat in ipſo manentem habere diuinitatem: quemadmodum Euſeb. teſtatur libro ſexto, capite trigeſimotertio. & breuius hanc hæreſin Hieronymus in Catalogo ſcriptorũ Eccleſiaſticorum cõplectitur: Lapſus eſt, inquit, in hæreſin, quæ Chriſtum ante incarnationem negat. Contra eum igitur plurimi epiſcopi diſceptarunt, ſed in primis Origenes, ad eam ipſam hæreſin diſcernendam in Arabiam cum alijs accerſitus, errore deprehenſo, ueris eum rationibus redarguit, repreſſit, & in ſententiam ſanam reſtituit. Ac ſcribit Euſebius, eius Synodi geſta & diſputationes Origenis contra Beryllum, ſuo adhuc tẽpore extitiſſe: quod & Hieronymus affirmat.

DE HAERESIBVS ſub Philippo. Arabiana hæreſis.

REperti ſunt & in Arabia (ſicut hiſtoriæ Eccleſiaſticæ Euſebius libro ſexto, capite trigeſimoſeptimo indicat, & in Chronico annotauit) qui opinione à ueritate aliena, animas unà cum corporibus interire aſſeruerunt: ſeu, ut Auguſtinus de hæreſibus ad Quoduultdeum ſcribit, animas dixerunt cum corporibus mori atq; diſſolui, in fine uerò ſeculi utrunq; reſurgere. Tempus eius hæreſis in Chronico annotat, annum Chriſti ducenteſimum quinquageſimumprimum: ſed nomen autorum eius, nec apud eum, nec apud alios reperias. Auguſtinus Arabicos appellandos cenſet. Eos ab errore Origenes, in ſynodum frequentem aduerſus eos coactam uocatus, liberauit: quemadmodum Euſebius idem teſtatur.

HELCHESAITARVM HAERESIS.

EOdem, quo illi in Arabia extiterunt hæretici, tempore, deprehenſa & alia eſt hæreſis quorundam qui ſe Helcheſaitas (ut Euſebius indicat libro ſexto, capite trigeſimooctauo) nominarunt: ſeu, ut Epiphanius & Auguſtinus ſcribunt, Elceſæos, ab Elxai (uel ut Epiphanius habet, Elxeo) falſo quodam eorum propheta & doctore. Fuiſſe autem & hos in Arabia, Epiphanius prodidit, ultra mare mortuum, in regione Moabitide, circa torrentem Aricorũ in Iturea & Nabatide: ac neq; Chriſtianos eos fuiſſe, neq; Iudæos, neq; Græcos, ſed medios. Iudæis tamẽ addictos fuiſſe in omnibus: ac ſimilia cum Ebionæis ſenſiſſe, Auguſtinus annotauit. De iis Epiphanius & hæc indicauit. Omnia apud ipſos fraudis plena ſunt. Exeũtes tamen in publicum, turbæ frequentes comitantur, puluerem pedum eorum colligentes medelæ gratia: & ſaliuam ſputorum excipientes, ea utuntur in præſeruatiuis ac amuletis. Fabulis uerò ex diuerſis hæreſibus corrogatis, ſuum errorem compoſuerunt.

DE DEO.

Quod ad uniuerſorum quidem principium, Theodoretus inquit, attinet, nobiſcum conſentiunt. unum enim ingenitum dicunt, eumq; uocant omnium opificem. Idem Epiphanius: Deum, inquit, unum eſſe dicũt, & eum colunt, baptiſmis quibuſdam utentes. De iiſdẽ tamen & hoc ait: Colunt aquam, & hanc uelut Deum putant, ferme dicentes ex ea eſſe uitam.

DE CHRISTO.

Chriſtum autem non unum dicunt: ſed alium quidem supernè, alium uerò infernè. Eumq; olim in multis habitaſſe, poſtremo autem deſcendiſſe. IESVM autem aliquando quidem ex Deo eſſe dicunt, aliquando autem uocant ſpiritum: quandoq; autem uirginem matrem habuiſſe, in alijs autem ſcriptis ne hoc quidem. Rurſus autem eum etiam dicunt tranſire in alia corpora, & in unoquoq; tẽpore diuerſe oſtendi. Hæc Theodoretus. Epiphanius uerò ſic: Chriſtum nomine confitentur, creaturam ipſum putantes, & ſemper apparentem. Et primum formatum eſſe ipſum in corpus Adam, & rurſus inducere quando uult.

DE SPIRITV SANCTO.

Spiritum ſanctum nugantur eſſe ſororem ipſius Chriſti, fœmineo habitu præditam. Eundem item, ſicut & Chriſtum, habere altitudinem dixerunt ſex miliariorum, & latitudinem uigintiquatuor. Epiphanius. Addit & hoc Nicephorus: Spiritum ipſum tranſcorporari, atq; in diuerſa ingredi corpora, & unoquoq; tempore uariè exhiberi, Helcheſaite ſentiunt.

De Confeſſione & Martyrio.

Indifferens eſſe dicunt, quemadmodum & ſuprà de Baſilide indicatum eſt, ſi neges: & eum qui intelligit in neceſſitatibus, ore negaturum, non corde. Euſebius ex Origene lib. 6. cap. trigeſimooctauo.

De remiſſione peccatorum.

Librum quendam compoſuerunt, quem dicebant deſcendiſſe de cœlo. Qui eum autem audiuiſſet, peccatorum remiſſionem conſequi, præter eam quam Chriſtus dedit. Euſebius, Theodoretus.

De Adiaphoris.

Quidam ex ipſis ab animatis abſtinent: & pro his qui ex genere Elxai ſunt, moriuntur. Epiphanius.

De Scriptura.

Ex uniuerſa ſcriptura quædam reprobant, ac rurſus quædam cum ex ueteri tum nouo Inſtrumento uſurpant. Apoſtolorum prorſus reijciunt. Epiphanius eos libro Elxæi uti dicit: & alio quodam, quem dicant eſſe fratris ipſius Elxei.

De magia & aſtrologia.

Incantationib. & dæmonũ inuocationib. et baptiſmatis hi quoq; uſi ſunt, in Elementorum confeſſione,

Digitized by Google

Aſtrologiā autem & Magiā & Mathematicū errorē amplectebantur, et ſeipſos Prognoſticos appellabant. Nicephorus. Duraſſe aūt hanc ſectam ſua adhuc ætate, Epiphanius ſcripſit. Contra quod tamen Euſeb. dicit, eam, ſimul atq; cœpiſſet, fuiſſe extinctā. De illis uerò qui eam impugnarint & euerterint, ſic ait Theodoret. Aduerſus hāc hæreſin uerè ſcripſit Origenes. Eā aūt conflauit Alcibiades, ex Apamea Syriæ profectus.

DE HAERESIBVS SVB Decio Hæreſis Nouatiorum, ſeu Catharorum.

VEnerat Nouatus ex Africa profugus Romam, quo tempore gubernationi Eccleſiæ Romanæ præerat Fabianus, circa annum Chriſti 253. ibi presbyter factus, epiſcopatum continuò ambire cœpit. Sed cùm eo excidiſſet, nouam per defectionem hæreſin excitauit, dolore epiſcopatus amiſsi ſuccenſus, cuius tamen ipſe cauſam aliam ſimulabat. Cum enim poſt perſecutionem Decianā fratres quoſdam lapſos, presbyteri eo freti quod dicit Dominus, Nolle ſe peccatoris mortem, ſed conuerſionem, recepiſſent: ſecumq; retinentes, orationum & conuictus conſortes rediddiſſent: Nouatus contra lapſos ſuperbia inflatus, propriæ hæreſis, eorum uidelicet qui puros ſeipſos eſſe profitentur, autorem ſe ac ducem conſtituit, & conuenticula habuit. Hæc Euſeb. lib. 6. cap. 42 & 43, ex epiſtola Dionyſij refert. Affirmat & Theodoretus, Epiphanius, & Ambroſius in libro de Pœnitentia. Socios autem, præter Nouatianum, perditiſsimum & flagitioſiſsimum illum, confeſſores habuit, quemadmodum Cornelius Romanus Epiſcopus ad Fabium Antiochenum ſcribit, Maximum presbyterum, Vrbanū, Sidonium, & Celerinum: ſed qui deprehenſa eius uerſutia, periurijs & mendacijs ad Eccleſiam redierint. Meminit eorum etiam Cyprianus lib. 2. epiſt. 10. & li. 3. epiſt. 2 & 3. ubi & Nicoſtratum & Macarium cum Nouato ſenſiſſe ait. Nouatiani uerò ſocium Martianū presbyterum Arelatenſem fuiſſe, ſignificat lib. 3. epiſtola 12. & Serapion in libro de Euangelio Petri, meminit hæreſeos Martiani, ut refert Euſeb. lib. 6. cap. 12. Ait & lib. 4, epiſtola 2, Nouatianum per plurimas ciuitates nouos ſuos Apoſtolos mittere, ut inſtitutionis ſuæ fundamenta conſtituat.

HYPOTHESES.

De Pœnitentia & ſalute.

Fidelibus poſt baptiſmum nullum dixit eſſe locum pœnitentiæ, etiamſi quæ ad pœnitentiam requirantur omnia feciſſent. autores Dionyſius Alexādrinus apud Euſebium libro ſexto, capite quadrageſimotertio: Epiphanius, Philaſtrius, Auguſtinus, Theodoretus. Nec abnegatores Chriſti, aut lapſos, poſſe ſalutem conſequi dixit, etiamſi pœnitentiam agant. Theodoretus. Rationes uerò has Nouato fuiſſe, Cyprianus refert libro quarto Epiſtolarum, epiſtola ſecunda. Primùm, quòd lapſi mortui, ac propterea non recipiendi uiderentur: Deinde, quòd uirtutes minuerentur, & martyria deficerent, ſi lapſis pœnitentia laxaretur, & pœnitentibus pax concederetur: Tertiò, quia idololatria et alia peccata delinquentium, tranſirent ad alios delinquentes, ſi eis cōmunicarent. Autor item epiſtolæ ad Nouatianum hæreticum addit, eum ex dicto (Qui me negauerit, eum ego uiciſsim negabo) probare uoluiſſe, lapſorum pœnitentiam irritam eſſe.

De Baptiſmo.

Nouatiani rebaptizabant ab orthodoxis baptizatos. Cyprianus ad Iubaianum. Hinc Dionyſius ad Stephanum Romanum de Nouato ſcribit, & Euſeb. indicat libro ſeptimo, capite octauo: Sacrum lauacrum reprobauit, fidem ac confeſsionem quæ ante baptiſmū fuerunt ſubuertit: ac ſpiritum ſanctum ex illis, etiamſi ſpes eſt aliqua quod uel in ipſis maneat, uel rediturus ſit, prorſus profligauit. Cyprianus in libro ad Iubaianum, de hæreticis rebaptizandis, indicat Martianum tantum in nomine Chriſti baptizaſſe.

De Coniugio.

Secundas nuptias, Auguſtinus ſcripſit libro de hæreſibus, à Catharis damnari: quod & autor Symboli in Cypriano affirmat. Id uerò, Nouati dogmatis à ſucceſſoribus eius adiectum fuiſſe, Theodoretus indicat. quemadmodum Epiphanius: Si quis, inquit, poſt baptiſma coniunctus fuerit uxori ſecundæ, apud hos non ſuſcipitur amplius. Hæc capita ſunt impietatis et blaſphemiæ Nouati: quæ quomodo in Synodis damnata & exploſa ſit, infrà ſuo loco indicabitur. Confutaſſe autem Nouati hæreſin multis epiſtolis Cornelium Romanum epiſcopum, & Dionyſium Alexandrinum, Theodoretus affirmat. Et Cyprianus, qui & ipſe pluribus rationibus Nouati crudele dogma ſubuertit, libro tertio, epiſtola tredecima ſcribit, Cornelium & Lucium epiſcopos Romanos decreto contra Nouatum ſtatuiſſe, dandam eſſe pacem lapſis: ijsq; poſt actā pœnitentiā fructū cōmunicationis & pacis non negādum, literis ſuis conteſtatos eſſe. Dionyſij literarum de pœnitentia ad Fabium Antiochenū, fratres per Aegyptū, Canonē Hermapolytanū, fratres Laodicenos, fratres alios per Armeniam, Corneliū Romanum, quibus approbare ſe ſignificauit epiſtolam concilia cōtra Nouatum & confeſſores Nouati ſententiæ adhærentes, meminit Euſebius libro ſexto, capite ultimo. Exemplū autem epiſtolæ Dionyſij ad Nouatum ipſum, qua ad concordiam ut redeat cum fratribus eum hortatur, ad hunc modum poſuit: Dionyſius Nouato fratri ſalutē: Si inuitus impulſus es, ſicut dicis, declarabis hoc, ſi uoluntarius redieris. Oportebat quidem nihil non ferre, ne Eccleſiam Dei ſcinderes. Nec eſt martyrium hoc, Eccleſiæ non ſcindendæ gratia toleratum, minoris gloriæ, quàm quod fertur propter idololatriæ recuſationem. Imò, meo iudicio, maioris etiam gloriæ eſt. Nam illic pro una quidem anima martyriū toleratur, hic uerò pro uniuerſa Eccleſia. Iam uerò ſi perſuaſeris fratribus, uel cogeris etiam ut ad concordiam redeāt: maius erit factum hoc tam egregium, quàm delictum quod præceſsit: & illud quidem non imputabitur, hoc uerò laudabitur. Si uerò immorigeris perſuadere nequiueris, ſeruando ſerua tuam ipſius animam. Saluum te paci in Domino adhærentem eſſe cupio. Hæc ille ad Nouatū, ut Euſeb. refert li. 6. ca. 45. Ex Epiſtola uerò eiuſdem ad Dionyſium Romanū de Nouato, hæc uerba recitat libro ſeptimo, capite octauo: Nouato quidem meritò ſuccenſemus, qui Eccleſiam diſcidit, & quoſdam ex fratribus ad impietatem & blaſphemias traxit, deq; Deo prophaniſsimam doctrinā ſubintroduxit

ac beni-

ac benigniſsimo Domino noſtro IESV Chriſto immiſericordiæ calumniã ſtruxit. Et præter hæc omnia, ſacrum lauacrum reprobauit: fidem ac confeſsionem, quæ ante baptiſmum fuerunt, ſubuertit: ac Spiritum ſanctum ex illis, etiã ſi ſpes eſt aliqua quòd uel in ipſis maneat, uel rediturus ſit, prorſus profligauit.

CYPRIANI RATIONES CONTRA hæreſin Nouatiani, de non recipiendis lapſis.

Ex libri quarti Epiſtolarum, epiſtola ſecunda ad Antonianum.

Ratio prima. Si lapſorum pœnitentiam reſpuimus, habentium aliquam fiduciam tolerabilis conſcientiæ, ſtatim cum uxoribus, cum liberis, quos incolumes reſeruauerant, in hæreſin uel ſchiſma diabolo inuitante rapiuntur. Secunda. Adſcribetur nobis in die iudicij, nec ouem ſauciam curaſſe, & propter unam ſauciam multas integras perdidiſſe. Et cùm Dominus relictis ſanis, unam errantem & lapſam quæſierit, & inuentam in humeris ſuis ipſe portauerit: nos in tantum non quærimus lapſos, ſed & uenientes arcemus. Et cùm pſeudoprophetæ gregem Chriſti nunc uaſtare & lacerare non deſinant, occaſionem canibus & lupis damus. Tertia. Vbi erit quod Apoſtolus dicit: Omnibus per omnia placeo, non quærens quod mihi utile eſt, ſed quod multis, ut ſaluentur. Imitatores mei eſtote, ſicut & ego Chriſti. Et iterum: Factus ſum infirmus, ut infirmos lucrarer. Et iterum: Si patitur unum membrum, compatiuntur & cætera membra. Quarta. Alia eſt Philoſophorum & Stoicorum ratio, qui dicunt omnia peccata paria eſſe, & uirum grauem non facilè flecti oportere. Inter Chriſtianos aũt & philoſophos plurimum diſtat. Et cùm Apoſtolus dicat, Videte ne quis uos deprædetur, per philoſophiã et inanem fallaciam: uitanda ſunt quæ non de Dei clementia ueniunt, ſed de philoſophiæ duriori præſumptione deſcendunt. De Moſe autem legis in ſcripturis dictũ, Fuit homo lenis nimis. Et Dominus in Euangelio ſuo dicit, Eſtote miſericordes. Quinta. Iterum in Scripturis legis: Non eſt opus ſanis medicus, ſed malè habentib. Quã poteſt exercere medicinã, qui dicit, Eos ſolos curo, quibus medicus neceſſarius nõ eſt? Opẽ noſtram, medelam noſtram, uulneratis exhibere debemus. Nec putemus mortuos eſſe, ſed magis ſemianimes iacere, quos perſecutione funeſta ſauciatos uidemus: qui ſi in totum mortui eſſent, nunquam de eiſdem poſtmodum confeſſores & martyres fierent. Sed quoniam eſt in illis, quod pœnitentia ſequente reualeſcat ad fidem: ad uirtutem pœnitentiæ robur armetur. quod armari non poterit, ſi quis deſperatione deficiat: ſi ab Eccleſia durè & crudeliter ſegregatus, ad gentiles ſe uias & ſecularia deſideria conuertat: uel ad hæreticos & ſchiſmaticos reiectus, ab Eccleſia tranſeat. Sexta. Miror autem quoſdam ſic obſtinatos eſſe, ut dandam lapſis non putent pœnitentiam, aut pœnitentibus exiſtiment ueniam denegandam, cùm ſcriptũ ſit: Memento unde cecideris, & age pœnitentiam, & fac priora opera. Quod utiq; ei dicitur, quem conſtat cecidiſſe. Septima. Alio item loco pœnitentiæ tempus datur, & pœnitentiam non agenti Dominus comminatur: Habeo, inquit, aduerſus multa, quòd uxorem Ieſabel, quæ ſe dicit propheten, ſinis docere, & ſeducere ſeruos meos, fornicari, & manducare de ſacrificio: & dedi illi tempus ut pœnitentiam ageret, et pœnitere noluit à fornicatione. Quos utiq; ad pœnitẽtiã Dominus non hortaretur, niſi quia pœnitentib. indulgentiam pollicetur. Et in Euangelio: Dico, inquit, uobis, Sic erit gaudium in cœlo ſuper unum peccatorem pœnitentiam agentem. Nã cùm ſcriptum ſit, Deus non fecit mortem, nec delectatur in perditione uiuorum: utiq; qui neminem uult perire, cupit peccatores pœnitentiam agere, & per pœnitentiam denuò ad uitam redire. Ideo & per Ioel prophetam clamat & dicit: Reuertimini ad me ex toto corde ueſtro. In Pſalmis etiam legimus cenſuram pariter & clementiam Dei, cõminantis ſimul ac parcentis: Viſitabo, inquit, in uirga facinora eorum, & in flagellis delicta eorum, miſericordiam autem meam non diſpergam ab eis. Nec putes frater chariſsime, hinc aut uirtutem fratrũ minui, aut martyria deficere, quòd lapſis laxata ſit pœnitentia, & quòd pœnitentibus ſpes pacis oblata. Manet uerò fidentium robur immobile, & apud timentes ac diligentes toto corde Deum, ſtabilis & fortis perſeuerat integritas. Nam & mœchis à nobis pœnitentiæ tempus conceditur, & pax datur: non tamen idcirco uirginitas in Eccleſia deficit, aut continentiæ propoſitũ glorioſum per aliena peccata langueſcit.

Quòd ſi peccato alterius inquinari alterum dicũt, et idololatriam delinquentis ad non delinquentẽ tranſire, ſua aſſeueratione contendunt, excuſari ſecundum ſuam uocem non poſsint ab idololatriæ crimine: cùm conſtet de Apoſtolica probatione, mœchos & fraudatores, quibus illi communicant, idololatras eſſe. Nobis autem ſecundum fidem noſtram, & diuinæ prædicationis datam formam, competit ratio ueritatis, unumquenq; in peccato ſuo reum teneri, nec poſſe alterum pro altero reum fieri, cùm Deus præmoneat & dicat: Iuſticia iuſti ſuper eum erit, & ſcelus ſcelerati ſuper eum erit. Et iterum: Non morientur patres pro filijs, & filij non morientur pro patribus, unuſquiſq; in peccato ſuo morietur.

Aliæ rationes Cypriani, ex libro primo epiſtolarum, epiſtola ſecunda.

Lapſi abſoluendi, & ad Euchariſtiam admittendi ſunt ob has rationes. Primùm, quia poteſtas clauium à Deo conceſſa eſt, ad abſoluendũ peccatores. Secundò, quia non poteſt idoneus eſſe ad martyriũ, qui ab Eccleſia nõ armatur ad præliũ: & deficit mẽs, quã nõ accepta euchariſtia erigit & accẽdit. Tertiò, quia per pacẽ acceptam .i. abſolutionẽ, accipitur Spiritus patris, qui corroborans ſeruos ſuos ipſi loquitur et confitetur. Quartò, quia paſtores nõ funguntur ſuo officio, niſi lapſis pacẽ dederint, & pugnaturis arma ſuggeſſerint. Vnde &, nolentes dare pacẽ, reddẽt rationẽ importunæ cẽſuræ et inhumanæ duritiæ ſuæ. Poſtremò, quia de lapſorũ pœnitentia cõmuni cõſilio ſtatuendũ eſt, propter diſciplinã Eccleſiaſticam. li. 1. epiſtolarũ, epi. 7.

Quibus in locis & quàm diu hæreſis Nouatiana durarit.

Nouatum Socrates hiſtoriæ Eccleſiaſticæ libro 4. cap. 28. ſub Valeriano ſuppliciũ tuliſſe ſcribit. Verùm hæreſis eius, eo ſublato, diu pòſt in aliquot ætates ſe

extendit, & paſſim uagata eſt. Interdum enim repreſſa ad tempus, ſtatim rurſus reſuſcitata, & paulatim confirmata eſt, quemadmodum in ſequentibus patebit. Sæpe Eccleſiæ Nouatianorum funditus dirutæ, ipſi uerò perſecutiones paſſi ſunt. Sæpe uerò eccleſiæ eorum denuò apertæ, & libertas iis ex toto uiciſſim conceſſa eſt. Fuerunt autem ut plurimùm Nouatiani in Oriente, ac in Africa maximè, & Phrygia, ut Socrates ſcribit: qui & Nouatianorum in Cappadocia meminit, et in Helleſponto. Item in Occidente, ut Romæ, in Gallijs et alibi. Conſtantinopoli uerò longiſſimè hæc hæreſis durauit, proprium ſemper habens epiſcopum: quoad urbs ea à Turcis capta, & publica religione exuta eſt.

DE HAERESIBVS ſub Gallo.

Noetiana & Sabelliana ſeu, Patripaſſianorum hæreſis.

NOetianum hæreſin Epiphanius ſcribit extitiſſe ante ſuam ætatem annis centum et triginta, ortam à Noeto quodam, cuius diſcipulum Sabellium fuiſſe, Auguſtinus & Epiphanius retulerunt: à quo hæreſis ea aucta, celebrius poſtea nomen accepit. quod & Auguſtinus ſenſit, qui Epiphanium ideo reprehendit, quòd ex Noetianis & Sabellianis non unam & eandem, ſed duas ſeparatas hæreſes fecerit. Cœpiſſe autem Noeti aut Sabellij hæreſin circa annum Chriſti ducenteſimum quinquageſimumſeptimum, apud Ptolemaida Pentapoleos, Theodoretus tradidit. Philaſtrius autem, eumq́; ſecutus Auguſtinus, ante Sabellium in Africa agitatam eandem hæreſin indicarunt, à Praxea quodam & Hermogene: à quibus etiam Praxeani & Hermogeniani, Sabellianæ hæreſis ſectatores dicti ſint: quos etiam in Meſopotamia et Romæ partibus fuiſſe, Epiphanius teſtatur. Deniq; diſſenſiones & ſcandala in Eccleſijs tàm Occidentalib. quàm Orientalibus excitata ab ea hæreſi fuiſſe, Bergomenſis ſcripſit libro octauo.

Hermogenem in Africa fuiſſe Tertulliani ætate, ex Tertulliano ipſo & Auguſtino apparet. Cuius hæreſin Tertullianus breuiter indicat in libro de Præſcriptionibus hæreticorum: prolixius uerò in libro quem contra eius hæreſin peculiariter ſcripſit, in cuius initio Hermogenem inſimulat loquacitatis, impudentiæ & maledicentiæ, uocat & hæreticum Materiarum. Fuiſſe & Praxeam in Africa, Auguſtinus teſtatur. Quanquam & Romæ eum fuiſſe, eoq́; uenenum ſuum ex Aſia attuliſſe, Tertullianus ait in libro quem contra Praxean ſcripſit.

HYPOTHESES,

De Deo.

Dicebat Sabellius, ſicut & Noetus, patrem & filiũ & ſpiritum ſanctum unam eſſe hypoſtaſin, & unã perſonam, quæ tria habeat nomina. Et eundem aliquando quidem uocabat ut patrem, aliquando autem ut filium, aliquando uerò ut ſpiritum ſanctum. Et in ueteri quidem teſtamento, ut patrem legem tuliſſe: in nouo autem, ut filium hominem factum eſſe: ut Spiritum autem ſanctum, ad Apoſtolos ueniſſe. Theodoretus & Hilarius libro quarto de Trinitate. Addit Epiphanius ad hanc hypotheſin & ſimilitudines, ab hominis corpore & anima & ſole ductas. Et de Noeto etiam dicit, putaſſe eum, eundem patrem & filium & ſpiritum ſanctum in carne paſſum & genitũ. Sic et Praxeam ſenſiſſe Tertullianus ſcribit in libro de Præſcriptionib. & aduerſus Praxeam: nimirum ipſum Deum patrem deſcendiſſe in uirginem, ipſum ex ea natum, ipſum paſſum, ipſum deniq; eſſe IESVM Chriſtum crucifixum, mortuum, qui ipſe ſibi ſedeat ad dextram. Cuius erroris eaſdem ſibi finxit rationes, quas Noetus & Sabellius ex ueteri & nouo Teſtamento male intellectas proferebant. ut, Ego Deus, & non eſt præter me alius. Item, Ego & Pater unum ſumus. Et Nicephorus lib. 4. cap. 12 dicit, Sabellium hanc ſuam opinionem accepiſſe à ſectatoribus Montani aſſerentibus tres diuinitatis ſubſiſtentias, unum eſſe. Tertullianus Hermogenem ait duos facere deos, contra Dei unitatem, Deum ſcilicet & materiam: quam quidem Deo ſuperiorem eum conſtituiſſe dixit, quia materia Deum oportuerit uti.

De Patre.

Noetius dixit, Patrem paſſum eſſe. Inde igitur Patripaſſianos dictos hæreticos hos, Philaſtrius & Auguſtinus tradiderunt. Hauſiſſe uerò eos errorem ſuum ex Apocryphis quibuſdam, Epiphanius ait, & maximè ab Euangelio ſecundum Aegyptios: cui quidam hoc nominis eos impoſuiſſe tradit, in quo multa uelut in abſcondito myſtice ex perſona ſaluatoris referantur: uelut ipſe indicat diſcipulis, eundem eſſe patrem, eundem filium, eundemq́; ſpiritum ſanctum. Deinde uſos eos quaſi pro fundamentis, ſententijs quibuſdam ex ueteri & nouo teſtamento, idẽ teſtatur. Ex ueteri quidem his: Audi Iſrael, Dominus Deus tuus, Deus unus eſt. Item, Ego ſum Deus patrum ueſtrorũ: ego primus, & ego poſt hæc: Non erunt tibi dij alij. Item: In te adorabunt, & in te preces fundent, quia in te Deus, & non eſt Deus præter te. Ex nouo uerò, quod dicat CHRISTVS: Ego in Patre, & pater in me: & Duo unum ſumus. Quod dictum Auguſtinus lib. quinto de Trinitate, Sabellianos ita ait corrupiſſe: Ego & pater unum eſt. Sed & hoc dictum erroris ſui ſtabiliendi cauſa Noetianos uſurpaſſe, Epiphanius ſcripſit, quòd dixerit Paulus: Quorum ſunt patres, ex quibus eſt Chriſtus ſecundum carnem, qui eſt in omnibus Deus benedictus. Deniq; & hoc fundamentum Baſilius in epiſtola ad Neocæſarienſes Sabellius tribuit, quia dixerit CHRISTVS: Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti. Cùm igitur in nomine dixerit, non in nominibus: non etiam conuenire, tres eſſe perſonas.

DE CHRISTO.

Dicebat Hermogenes, corpus Domini in ſole repoſitũ eſſe: ut Theodoretus ait. Et Tertullianus inquit, Hermogenem alium facere Chriſtum, quia aliter cognoſcat. Epiſcopos etiam Pentapoleos Lybiæ lapſos in hæreſin Sabellij, Chriſtum filium dei negaſſe, eiusq́; humana patri imputaſſe, refert Athanaſius in epiſtola de ſententia Dionyſij contra Africanos.

De Creatione.

Aſſeuerauit Hermogenes cum Stoicis: materiam ſemper fuiſſe, non natam, neq; factam, neq; initium habentem: & ex ea Dominum poſtea omnia feciſſe. Item,

igitized by Google

Item, materiam ſua natura ab æterno fuiſſe uitioſam, quamobrem & uitioſa in creatione facta eſſe. Tertullianus. Et Materiam prima facie eſſe, incorporalē. exquiſita autem ratione, neq; corporalem, neq; incorporalem inueniri. Si enim corpus, inquit, tantummodo eſſet, nihil ei incorporale appareret, id eſt motus. Si uerò in totum incorporalis fuiſſet, nullum opus ex ea fieret. Et quidem eiuſmodi rationes Hermogenem protuliſſe, Tertullianus idem in libro quem aduerſus hæreſin Hermogenis ſcripſit, indicat: quarum hæc prima eſt: Aut de ſe ipſo fecit Dominus mundum, aut ex nihilo, aut ex aliquo. Ex ſeipſo uerò non potuit, quia indiuiſibilis eſt. Ex nihilo non fecit, quia multa mala ſunt facta contra Dei bonitatem. Igitur ex materia mundum factum eſſe. Secunda: Deus ſemper fuit Deus & Dominus. Non potuit autem ſemper eſſe Dominus, niſi quid retro habuerit, cuius ſit Dominus. Ergo materiam ſemper fuiſſe neceſſe eſt, cui imperarit ille Dominus. Tertia: quam Theodoretus recitat. Exiſtimabat ſtolidus ille, fieri non poſſe, ut Deus uniuerſorum, ex iis quæ non ſunt, fabricaretur.

De Cauſa peccati.

Facit Hermogenes Deum etiam cauſam nonnullam peccati, ideo quòd ex materia uicioſa Deum mala ſenſit condidiſſe. Tertullianus.

De Diabolo.

Diabolum & dæmones in materiam eſſe refundendos, Hermogenes etiam dixit, autore Theodoreto.

De Coniugio.

Nubit Hermogenes aſſiduè, legem Dei in libidinem defendit. Tertullianus aduerſus Hermogenem.

Contra illud quod Praxeas ex his dictis (Ego Deus, & alius præter me non eſt, &c.) probare conatus eſt, non eſſe tres perſonas in diuina eſſentia.

His dictis, quib. temerè Praxeas errorem ſuum ſtabilire uoluit, Tertullianus in libro contra Praxeā opponit alios Scripturæ locos, manifeſtè de filij Dei perſona à patre diſtincta teſtantes, ex quibus declarationem petendam monuit. ut quòd Ioannis primo, filius uerbum expreſſe à Deo diſcernitur. & Petrus confitetur, Tu es filius Dei uiui: in quo dicto ait clarè diſtingui duas perſonas. Item illud Ioannis tertio: Sic Deus dilexit mundum, ut filium ſuum unigenitum daret. Ad dictum uerò quo etiam Hermogenes utebatur, reſpondet: Tres unum ſunt, non unus. Quod enim dicitur, Ego & pater unum ſumus: ad ſubſtantiæ unitatem, non ad numeri ſingularitatem pertinet.

Contra illud quod Hermogenes dixit, Deum ſemper fuiſſe Deum & Dominum.

Deus, inquit Tertullianus, ſemper fuit, Dominus non ſemper. Deus enim ſubſtantiæ nomen eſt, Dominus poteſtatis. Cœpit igitur eſſe Dominus, rebus omnibus creatis.

Contra illud, quod materiam Hermogenes æternam dixit.

Deus ſolus eſt æternus, & unus. Ergo non poteſt materia ſimul eſſe æterna. Tertullianus.

Contra hoc quod dixit idem, Materiam ab æterno malam eſſe.

Si materia mala eſt ab æterno, fruſtra laboramus de malo auferendo, leges fruſtra feruntur, iudicium fruſtra conſtituitur. Item: Si materia uitioſa fuit, quomodo Deus bona ex ea potuit producere? Tertullian.

Contra hoc, quod ex materia omnia eſſe creata, idem etiam dixit.

Quod factum inuenio, non fuiſſe cognoſco: etiamſi quid ex aliquo factum eſt, ex facto habet cauſam, ut ex terra herba, & fructus & pecudes, & figuratio hominis ipſius, ut ex aquis natatiles & uolatiles animæ. Huiuſmodi originem rerum ex his prolatarū potero materias appellare, ſed factas à Deo & ipſas. Cæterùm omne ex nihilo conſtitiſſe, illa poſtremò diuina diſpoſitio ſuadebit, quæ omnia in nihilum redactura eſt. Tertullianus aduerſus Hermogenem.

Contra illud, quod materiam neq; corporalē neq; incorporalem idē dixit.

Qui tibi concedit motum in ſecundam partem ſubſtantiæ deputare, cum ſubſtantiua res non ſit, quia nec corporalis, ſed accidens, ſi fortè ſubſtantiæ & corpori, ut actus & pulſus, ut lapſus, ut caſus, ita & motus. Tertullianus contra Hermogenem.

Poſt Tertullianum, ſcripſiſſe aduerſus Hermogenem etiam Theophilum Antiochenum, & Origenem, Theodoretus teſtatur. In Sabelliū uerò ſcripſiſſe Dionyſium Alexandrinum, Theodoretus idem & Euſeb. tradiderunt: & Athanaſius in epiſtola de ſententia Dionyſij contra Arianos. Rurſus uerò Tertullianus etiam Praxeam peculiari in eum ſcripto cōfutauit. Durаſſe uerò aliquandiu hanc hæreſin, hiſtoriæ teſtātur. Mortuo enim Noeto, non extinctam eum ſecum, ſed à ſectatorib. eius corroboratam eſſe, Epiphanius ſcribit. Et Arij tempore Sabellianiſmo laboraſſe multos epiſcopos, Socrates lib. 1. hiſtoriæ Eccleſiaſticæ ſcribit. Auguſtinus uerò, etiam Priſcillianum quēdam dogma Sabellianum reſtituiſſe tradidit, in li. contra Origeniſtas, cap. 4. Et Baſilius, conſopitam demum tempore Gregorij magni ſcripſit. Sed & Praxeæ hæreſin corroboraſſe Victorinum quendam, Tertullianus in libro de præſcriptionibus indicauit.

DE HAERESIBVS SVB Galeno. Nepotiana hæreſis.

Nepotiana hæreſis circa annum Domini ducenteſimum ſexageſimumquartum fuiſſe putatur. Autorem habuit Nepotem quendam Aegyptiorū epiſcopum, qui in Chiliaſtarum errorem incidens, promiſſiones Dei (ut Euſebius ſcribit libro ſeptimo, cap. uigeſimotertio) ſanctis in Scripturis factas, Iudaico more exponendas docebat, & millenaria quædam annorum corporalibus delicijs in hac terra futuris decernebat, & opinionem hanc ſuam ex Apocalypſi Ioannis probare ſe poſſe putabat: librumq; de illa compoſitum, Elenchum allegoriſtarum inſcripſerat. Fuiſſe autem longo tempore agitatum hoc dogma, magnis fratrum motibus in Arſenoite Aegypti, Dionyſius ſcripſit. Qui etiam librū Nepotis, de quo diximus, alio ſcripto, quod Cōmentarium de promiſſionib. nominauit, confutauit. Deinde apud Arſenoitem corā ſe de Ne-

potis errore diſſeruiſſe, ac pleroſq; eo deceptos, cum gratia in uiam reduxiſſe ſcripſit. Verba ipſius ea de re ex commentarijs ſuis, quemadmodum Euſebius libro 7, capite uigeſimoquarto refert, adſcribimus.

Commentarium quendam Nepotis proferunt, quo ualdè nituntur, ut qui irrefragabiliter regnum Chriſti ſuper terram hanc futurum oſtendat. In alijs multis Nepotem laudo, ac diligo, cùm propter fidem ſedulitatemq; & exercitium in Scripturis, tum propter multam ipſius Pſalmodiam, qua etiamnum multi ex fratribus delectantur: & hominem admodum ueneror, præſertim tanquam eum qui iam ad quietem præceſsit: at ueritas amica eſt, & præ cunctis honorāda. & ſi quid rectè dicitur, laudandum & approbandum candidè: quæ uerò non ſanè ſcripta uidentur, inquirenda ſunt, & refellenda. Quòd ſi præſens eſſet, & nudo ſermone dogma ſuū aſſereret, ſatis eſſet ſine ſcriptis cōferre, interrogādoq; & reſpondendo aduerſarios cōuincere et cōciliare. Quoniā uerò ſcriptū extat, ſicut quibuſdam uidetur, admodū probabile, & nōnulli Doctores legē & prophetas nihili faciunt, Euāgelijs adhærere detrectāt, et Apoſtolorū epiſtolas cōtēnunt: huius uerò ſyngrāmatis doctrinā, tāquā magnū aliquod et abſcōditū myſteriū continentē, profitentes ſimpliciores fratres noſtros, nihil ſublime nec magnificū, neq; de glorioſo ac uerè diuino Domini noſtri eduentu, neq; de noſtra reſurrectione ex mortuis, & aggregatione noſtri, & conformatione ad ipſum ſentire permittunt: ſed minuta & mortalia, qualia ſunt hæc præſentia, in regno Dei ſperanda ſuadent: neceſſarium eſt, ut & nos uelut præſentem fratrem noſtrum Nepotem alloquamur.

Deinde ſubiungit: Cùm in Arſenoite eſſemus, ubi, ſicut noſti, diu ante dogma hoc emerſit, ita ut ſchiſmata & integræ ab Eccleſijs defectiones fierent, conuocatis presbyteris & doctoribus ex fratribus illorum uicorum, præſentibus etiam fratribus quotquot adeſſe uolebant, publicè eos ad dogmatis huius inquiſitionem exhortatus ſum. Et cùm hunc mihi librum quaſi armaturam quandam, & murum inexpugnabilem proferrent, totum triduum unà cum illis à mane ad ueſperam uſq; cōſidens, quæ in eo ſcripta ſunt diſcutere conatus ſum. Vbi etiam conſtantiam, ueritatis ſtudium, tractabilitatem & intelligentiam in fratribus uehementer ſum admiratus, quòd recto ordine & cum æquabilitate interrogarent ac reſponderent, & obſequerentur, nec ullo modo contentioſe, quæ ſemel ſtatuerant, ſi falſa eſſe deprehenderentur, retinere, nec rurſus contradictiones ſubtrahere, ſed quantum fieri poterat propoſito inſtare & confirmare conarentur. & tamen rurſus ubi ratio expoſcebat, ſententiam mutare, & ueritatē unà nobiſcum confiteri nō uererentur: ſed bona cum conſcientia, abſq; ulla hypocriſi, cordib. ad Deū expanſis, quæ demonſtrationib. ac diuinarum ſcripturarum doctrinis cōprobabantur, cōplecterentur. Et tādem ipſe doctrinæ huius anteſignanus & author, nomine Coracion, audientibus cunctis fratrib. qui aderant, cōfeſſus eſt, nobiſq; pollicitus poſthac ſe opinioni huic nolle attendere amplius, neq; de illa diſputare, nec mentionem facere, neq; docere, quòd abundè ſatis oppoſitis argumētis eſſet conuictus. Reliqui uerò fratres præſentes, propter hanc collationem erga cunctos ob demiſsionem & conſenſionem gaudebant.

DE HAERESIBVS SVB Galieno, Claudio & Aureliano.

Samoſateniana hæreſis.

Svrrogatus in epiſcopatum Antiochenum Paulus Samoſatenus, anno imperij Galieni (ut Euſebius indicat) ſexto, Chriſti uerò ducenteſimo ſexageſimo ſecundo: anno eiuſdem decimotertio, CHRISTI uerò ducenteſimo ſexageſimonono, Artemonis hæreſin reſuſcitauit, partim mētis motus elatione: partim uerò ea adductus occaſione, quòd Zenobia, quā Perſæ deuictis Romanis Syriæ & Phœniciæ gubernatricem dedarāt, cū Iudæis ſentiebat. Eius igitur amicitiā Samoſatenus ſibi cōciliare ſtudēs, hac ei hæreſi, à qua Iudæi non abhorrerēt, ſe gratificari poſſe ſperauit. Hāc occaſionem Theodoretus recitat. Sed Philaſtrius ait, Zenobiam non ſenſiſſe prius cum Iudæis, ſed Iudaiſmo imbutam fuiſſe ab hoc Paulo Samoſateno. Quos ſocios habuerit, Euſebius ex Epiſtola Concilij Antiocheni de Samoſateno retulit: epiſcopos nimirum & presbyteros, quos ideo quòd ab ijs obſeruabitur, è uicinis agris & ciuitatibus, concionibus ad populum faciendis admiſit. alios item presbyteros & diaconos, quos ſecum habuit, quoſq; ut ab illis amaretur & ſuſpiceretur, diuites reddidit. Quin & mulierculas ſubintroductas, & gregem quendam turpiſsimè ei adulantium, ac in publicis cœtibus de ipſo pſallentium, atq; encomijs quaſi angelum è cœlis demiſſum extollentium.

HYPOTHESES.

De Deo.

Adſerit Samoſatenus, Deum, Patrem & Filium & Spiritum ſanctum, unam eſſe perſonam, ijſdem quibus & Noetus & Sabellius teſtimonijs utens: ut, Dominus Deus tuus, Deus unus eſt: Et, Ego in patre, & pater in me. In Deo enim dixit ſemper eſſe ipſius uerbum, & ſpiritum ipſius, quemadmodum in hominis corde proprium uerbum. Epiphanius.

DE CHRISTO.

Non dixit eſſe filium Dei in ſubſtantia, ſed in ipſo Deo. Veniſſe autem uerbum, & inhabitaſſe in IESV homine, ut unus ſit Deus, & non Pater, Filius & Spiritus ſanctus: ſed unus Deus pater, & filius ipſius in ipſo, ſicut uerbum in homine. Non enim dixit, filium Dei filium uerè, ſed prætextu & occaſione arrepta ex dicto Ioannis, In principio erat uerbum, uerbum & ſermonem ex ore uoluit dicere filium Dei. CHRISTVM enim Deum, Dei filium ſubſtantialem ac perſonalem & æternum eſſe cum patre denegabat. Prolatiuum autem, id eſt, quaſi aera quendam, non tamen perſonam uiuam filij ſempiternam cum patre ſempiterno, credendum dicebat. CHRISTVM enim hominem iuſtum, Mariæ filium, ex profectu quodam diuinitatem conſecutum, non Deum uerum prædicabat. Epiphanius, Philaſtrius: & Socrates hiſtoriæ Eccleſiaſticæ libro ſecundo, cap. decimonono:

Rationes quibus blaſphemiam hanc in filium Dei confirmare, hi qui Samoſatenum ſecuti ſunt, conantur, Thomas in quarto contra Gentiles libro, capite quarto, in hunc modum recenſet: Dixerunt eſſe ſacræ ſcripturæ conſuetudinem, eos qui diuina gratia

gratia iuſtificentur, filios Dei dici, iuxta illud Ioannis primo: Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri. Et prima Ioannis tertio: Videte quantam charitatem dedit nobis pater, ut filij Dei nominemur & ſimus. Imò quod mirabilius uidetur, nomen diuinitatis eis tribuitur. unde Dominus ad Moſen, Exodi ſeptimo: Ego conſtitui, inquit, te Deum Pharaonis. Et Pſalmo octuageſimoprimo: Ego dixi, dij eſtis. Inde igitur IESVM CHRISTVM *purum hominem eſſe, & ex Maria initium ſumpſiſſe dixerunt, ſed bonæ uitæ merito diuinitatis honorem præ cæteris adeptum fuiſſe. Ad quem errorem defendendum, etiam Scripturæ peruerſe intellectis & accommodatis ſententijs utuntur, ut quod Matthæi ultimo* CHRISTVS *ait: Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo & in terra. Quod ſi ante tempora, inquiunt, eſſet Deus, poteſtatem in tempore non accepiſſet. Ait & Paulus ad Romanos primo: Factus eſt ei filius ex ſemine Dauid ſecundum carnem, & prædeſtinatus eſt ei filius in uirtute. Omne autem quod prædeſtinatur & factum eſt, non uidetur eſſe æternum. Non eſt igitur natura Dei filius* CHRISTVS, *ſed adoptiuus, qui nomen diuinitatis non habuit ex natura & ab æterno, ſed merito paſſionis & mortis ſuæ ſibi acquiſiuit, iuxta illud ad Philippenſes ſecundo: Factus eſt ei obediens uſque ad mortem, propter quod exaltauit eum Deus, & dedit ei nomen, quod eſt ſuper omne nomen. Adducunt & ea quæ ad defectum pertinent naturæ, ac de Chriſto leguntur, ſed Deo non conueniunt: nempe quòd fœmineo geſtatus eſt utero, ætate profecit, eſurijt, laſſatus eſt, iudicij diem ſe neſcire profeſſus eſt, mortis horrore concuſſus eſt, & plura alia quæ prius inuenerunt Cerinthus & Ebion, poſtea uerò hic Samoſatenus inſtaurauit.*

De Spiritu ſancto.

Deitatem & ſubſtantiam Spiritus ſancti tollit. Epiphanius.

De Iudaiſmo.

De eodem Samoſateno Philaſter ait: Iudaizans circumciſionem docebat. Diuerſum tamen Epiphanius narrat: Samoſatitæ, inquit, Iudaiſmum corrumpentes, nihil amplius Iudæis habentes, ſecundi Iudæi uocantur. Nam Deum ex Deo, unigenitum filium & uerbum negantes illi, ſunt quales Iudæi, qui ipſum in præſentia negarunt, occiſores Dei, Dominicidæ & Dei abnegatores facti. Reuera autem neq; circumciſionem habent, neq; ſabbatum ſeruant, & alia omnia quemadmodum Iudæi.

De traditionibus.

Pſalmos qui in gloriam Chriſti canebantur, uelut recentiores, ac ueterum uirorum commenta ſuſtulit. In media uerò Eccleſia magno die Paſchatis mulierculas ſubornauit, quæ de ſeipſo pſallerent, quæ ſi quis audiret, horrore concuteretur. Epiſtola cōcilij apud Euſebium libro ſeptimo, capite trigeſimo.

Porrò ad Samoſateni blaſphemiæ iudicium & exploſionem conuocatur Synodus epiſcoporum Antiochiam. In qua ad diſputationem Paulus accerſitus, cùm in reſpondendo aliàs aſtutè ſuum uenenum occultaret, aliàs inſidioſe diſsimularet, conuinci primus aliquot Synodis, & pro merito confutari non potuit. Familiariter enim admonitus & rogatus, ut errorem agnoſcens, eum abijceret, iuſiurandum dedit, ſe nihil ab orthodoxa Apoſtolicaq; doctrina diſſidere. Interdum & ſententiam ſe mutaturum promiſit, donec anno ducenteſimo ſeptuageſimotertio, quum fama de Samoſateni defectione iterum increbuiſſet, poſtrema aduerſus eum Synodus congregata eſt: in qua palàm conuictus, atq; ab omnibus ſub cœlo Eccleſijs damnatus & excommunicatus, operam in iudicio & examine dogmatum Samoſateni optimam nauante Malchione presbytero Antiocheno, uiro doctiſſimo, fideliſsimo, ac in doctrina potēte, qui cum eo publicis diſputationibus, quas notarij exceperunt, cōgreſſus, ſolus latentes eius & uaferrimas fraudes animaduertit & detexit. Hæc Euſebius.

DE HAERESIBVS SVB PROBO. *Manicheorum hæreſis.*

HVius ſectæ originem Euſebius in Chronico refert ſub annum tertium imperij Probi, Chriſti uerò ducenteſimo octuageſimoprimo. Paulò diuerſius de ea Epiphanius ſcribit, libro ſecundo, tomo ſecundo: Ab aſſumptione, inquit, Chriſti uſq; ad Manem, et Aurelianum ac Probum reges, anni ſunt ducenti ſeptuagintaſex, ſecundum aliquos chronographos: iuxta alios, ducenti quadragintaſex.

Quarto uerò anno Aureliani, temporibus Hymenæi epiſcopi Hieroſolymorum, emiſſus eſt error Manis in mundum. In hiſtoria tamen Eccleſiaſtica libro ſeptimo capite trigeſimoprimo, Euſebius hæreſis eius exordium referre uidetur ſub initium imperij Diocletiani.

Autorem habuit Manetem, dæmoniacum natura & inſanum, ut Euſebius ait: quanquam Auguſtinus pro Manete ferè ubique dicat Manicheum, quod nomen inſanū interpretatur. Et addit, Manichei diſcipulos in Græcia quondam id nomen immutaſſe, & autorem ſuæ ſectæ dixiſſe Manicheum, hoc eſt, manna fundentem: non Manicheum, inſaniæ nomen uitantes. Dominæ enim ſuæ hæres Manes effectus, non pecuniarum ſolùm, uerùm inſanarū etiam & diabolicarum artium, inſtrumentum ſe, quantus quantus fuit, ueritatis inimico præbens, ad impias fabulas diuertit. Socios autem ſibi & exercitum quàm primùm adiunxit, ac diſcipulos ſibi uocauit uigintiduos, ut Epiphanius ait: Euſebius uerò duodecim, ad exemplum Domini, ſibi adſciuiſſe narrat. Ex quibus tres delegit, Thomam, Hermam & Addam: quos auro multo inſtructos, in partes Hieroſolymorum abire, ſacroſq; libros Legis, Prophetarum, Euangelij atque Apoſtolorum comparare iuſsit. Illi digreßi, libros eos emerunt: reuerſi uerò, cum Manetem incarceratum deprehendiſſent, eos ipſi oſtenderunt. Is uerò acceptos perſcrutatus malitioſe peruertit, mendacio ſuo ad ueritatem adiuncto, ubicunque deprehendiſſet aut uerbum aut ſententiam ſimilitudine aliqua phreneticæ ſuæ opinioni alludentem. Atque hinc deinceps figmentum ſuum corroborauit. E carcere uerò ſeu pecunia multa, ſeu per fugam liberatus, Perſarum regione relicta, Romaniā adijt. Atq; eiuſmodi quidem

dem occaſionem & initium eam ſectam habuiſſe, Epiphanius prodidit: ſed ab eadem tamen narratione de diſcipulis Manetis paulo poſt uariat, cùm Thomam emiſſum ab eo in Iudæam, Hermã uerò in Aegyptum, & Addam in ſuperioris Orientis partes, ait: niſi fortè diuerſo hoc tempore fieri potuit. Nam & Theodoretus in diuerſas regiones diſcipulos Manetis digreſſos ſcripſit.

HYPOTHESES.

De Scriptura.

Vetus Teſtamentũ repudiat: & Deum, qui in ipſo locutus eſt, Manichei maledictis impetũt. Epiphanius in Anacephalæoſi. Autor expoſitionis Symboli apud Cyprianum, & Auguſtinus epiſtola ſeptuageſimaquarta ad Deuterium, de prophetis ſic dicit: Spiritum eorum eſſe impietatis, ſiue iniquitatis tenebrarũ, quæ ab initio emerſerunt, & propterea ſeducti, locuti ſunt. Excæcauit enim princeps eorum mentem: & ſi quis ſequitur ſermones ipſorum, moritur in æternum, illigatus in glebam, quoniam non didicit cognitionem paracleti. Idem libro ſecundo, tomo ſecundo: & Auguſtinus ad Deuterium: Mortis eſſe, Manes aſſerit, Teſtamentum legis, eo quòd Apoſtolus dixerit: Si teſtamentum mortis per literas inciſum fuit lapidibus, in gloria, &c. Epiphanius. Vetus Teſtamentum dixit eſſe alterius Dei & doctoris, nouum item alterius. Contraria enim tradi in utroq;.

Refectis deniq; & inueteratis arboribus legem ac Prophetas comparauit, ideo quòd ſcriptum legatur: Lex & Prophetæ uſq; ad Ioannem. Epiphanius.

Volunt præterea Manichei, neſcio quos corruptores diuinorum librorum ante ipſius Manichei tempora fuiſſe. Corrupiſſe autem illos qui Iudæorum legem Euãgelio commiſcere cupierunt. Auguſtinus libro de Vtilitate credentium, tomo ſexto: & libro trigeſimotertio contra Fauſtum, tomo ſexto. Rurſus epiſtola decimanona, tomo ſecundo. Et de hæreſib. ad Quodnultdeum, tomo ſexto.

De Deo.

Manes dixit duos eſſe ingenitos & æternos, Deum & Materiam: & Deum quidem lucem appellabat, Materiam uerò tenebras. Et lucem quidẽ bonum, tenebras autem malum: lucem appellans bonam arborem, bonis fructibus plenam: materiam autem malam arborẽ, fructus radici conuenientes ferentem. Theodoretus, Epiphanius. Eſſe duo principia inter ſe contraria, ſeu duos deos: unum bonum, malum alterum. Et bona naſci à bono, mala à malo, Manichei aſſerunt. Autor quæſtionum Chriſtianarum ad gentiles, & reſponſionum ad orthodoxos, apud Iuſtinum: Philaſtrius, Auguſtinus de hæreſibus, Epiphanius. Eum qui locutus eſt cum Moſe iudæis ac ſacerdotibus, principem tenebrarum eſſe dicit. Quemadmodum & ex dicto Chriſti, Vos ex diabolo eſtis, probat, creatorem cœli et terræ patrem eſſe diaboli. Epiphanius.

Duo uerò inter ſe cõtraria principia ex eo probat, quòd rurſus Chriſtus dixit: Non poteſt arbor bona fructus malos facere, neq; arbor putris fructus bonos. Epiphanius. Sed & pugnam & commixtionem duorum inter ſe diuerſorũ & aduerſorũ principiorũ, ut Auguſtinus dixit, probare uoluit hoc dicto, Lux in tenebris lucet. Perſequebantur enim tenebræ lucem, nempe malis principibus perſequentibus & bello impetentibus deitatem. Similitudinem deinde etiam hanc apprehendit, qua dixit Chriſtus: Simile eſt regnum cœlorum homini patriſamiliâs, qui ſeminauit in agrum ſuum ſemen bonum, uenit autem inimicus eius admiſcens zizania. Rurſus & aliud dictum apprehendit, quo dixit Chriſtus, Venit princeps mundi huius. Et quòd Paulus: Deus ſeculi, inquit, huius excæcauit mentes infidelium. Epiphanius. Malum denique ideo dixit eſſe Deum legis, quia deprædatus ſit Aegyptios, & eiecerit Amorrheos, Gergeſeos, atque alias gentes. Epiphanius. Deum loco includit, & finitum facit Manicheus: Auguſtinus contra epiſtolam Manichei, tomo ſexto. Solem & lunam dixerunt Manichei eſſe Deos, & ſolem quandoq; Chriſtum uocant: argumento hoc utentes, quòd Chriſto crucifixo ſol defecerit. Theodoretus.

De Chriſto.

Dicunt Dominum nec ſumpſiſſe animam, nec corpus: ſed tãquam hominem quidem apparuiſſe, cùm humani nihil haberet: crucem quoque, paſsionem et mortem, uiſione tantùm fuiſſe. Autor expoſitionis ſymboli apud Cyprianum, Theodoretus, Epiphanius, Auguſtinus libro decimoquarto contra Fauſtum, Hieronymus, Hilarius libro ſexto de Trinitate. Manes Chriſtũ ſeipſum repræſentare conatus eſt. quin & ſe Chriſtum appellare auſus eſt: Theodoretus: Euſebius libro ſeptimo, capite trigeſimoprimo.

De Spiritu ſancto.

Auſus eſt ſemetipſum nominare Spiritum ſanctum: & dicebat ſe eſſe miſſum, ſicut Seruator erat pollicitus. Theodoretus, Euſebius: Chryſoſtomus libro de Spiritu ſancto, tomo tertio: Epiphanius. qui & hoc addit: Ad confirmationem adducit ea quæ à Paulo dicta ſunt, Ex parte cognoſcimus, & ex parte prophetamus. Dicunt (Manichei) Spiritum ſanctum, quem Dominus diſcipulis ſe miſſurum promiſit, per Manicheum ad nos ueniſſe. Auguſtinus libro de Vtilitate credentium contra Manicheos, tomo ſexto. Sequeſtrat Manes ab efficacia deitatis ſanctum Spiritum, & inſeparabiliter procedentem. Proclus Conſtantinopolitanus epiſcopus, in epiſtola ad Armenios.

De Creatione.

Deum, creatorem Manes negat: & mundum à malo, hoc eſt à diabolo factum dicit. Autor expoſitionis Symboli apud Cyprianum, & Origenes Homilia ſecunda in diuerſos. Diuerſum tamen de Manicheis Auguſtinus ſcripſit ad Quoduultdeum: Mundum, inquit, à natura boni, hoc eſt à natura Dei, factum, confitentur quidem: ſed de commixtione boni & mali, quæ facta eſt, quando inter ſe utraque natura pugnauit. Epiphanius eandem hypotheſin diuerſe extulit. In Anacephalæoſi ait, Manicheos aſſerere, Mundum non totum, ſed partem eius à Deo factam eſſe: tomo uerò ſecundo, lib. 2. ait: Dixerunt ſubſtãtias habere in mundo duo principia, & alterum quidem principiũ feciſſe corpus, animam uerò eſſe alterius. De occaſione creationis, hæc ex Theodoreto retulit Nicephorus lib. 6. cap. 32. Materiam

riam cum dæmonibus & igne & aqua impetū feciſſe in lucem dicit: Deum autem repentina exercitus eius impreſſione conterritum, non habuiſſe quo tantā uim uindicaret. Itaq; illam partem lucis arreptam, ueluti quandam inescationem cōtra materiam miſiſſe. Hanc uerò uulneratam, parteq; ea lucis abſorpta grauidam eſſe factam. Qua re adactum Deum, mundum condidiſſe, ut concertationē talem ſolueret, & quæ pugnabant in pacem redigeret. Hinc & de Elementorum numero & pugna prodigioſa finxerunt: Quinq; elementa quæ genuerint principes proprios, genti tribuunt tenebrarum, atq; elementa his nominibus nuncupant, fumum, tenebras, ignem, aquam, uentū. In fumo nata animalia bipedia, unde homines ducere originem cenſent: in tenebris ſerpentia, in igne quadrupedia, in aqua natatilia, in uento uolatilia. His quinque elementis malis depellendis, alia quinq; elementa de regno & ſubſtātia Dei miſſa eſſe, & in illa pugna fuiſſe permixta, fumo aera, tenebris lucem, igni malo ignem bonum, aquæ malæ aquam bonam, uento malo uentum bonum. Auguſtinus de Hæreſibus. Epiphanius tamen per duodecim elemēta luminaria in cœlo, ut ſolem, lunam & aſtra, à ſapientia Dei locata eſſe, affirmari ab ijs ait. Naues uerò appellatas ab ijs ſolem & lunam, Auguſtinus tradit de hæreſibus. Et ſolem triangulum ab illis perhiberi, qui per quandam triangularem cœli feneſtram mundo luceat: lib. 20. cap. 6. contra Fauſtum ait. Chryſoſtomus Manicheis etiam Hermogenis hæreſin tribuit, qua dixerunt materiam eſſe ingenitam, Deoq; coæternam, ſine qua mundum conſtituere Deus non potuerit. Chryſoſtomus in ſermone de ieiunijs, & Geneſeos lectione, qui extat in tomo primo.

De Fato.

Manicheus inducit fatum. Socrates hiſtoriæ Eccleſiaſticæ libro primo, capite uigeſimoſecundo.

De Homine, *& hominis*
creatione.

Hominem dicūt non eſſe à Deo formatū, ſed à principe materiæ, quem Saclam nominant. Et ſimiliter dicunt Euam à Sacla & Nembrod factam eſſe. Theodoretus. Epiphanius *hæc uariè narrat:* Adam *(inquit) dicit* Manes *creatū eſſe à principe, qui ad alios principes dixit:* Venite, *date mihi de luce quam recepimus, et faciamus hominem ſecundum noſtram principum formam.* Euam *uerò ſimiliter creatam eſſe, dantes ipſi ex concupiſcentia eorum ad decipiendum* Adam. *Item, fingit matrem uitæ, quam à uirtute emiſſam eſſe dicit, primum hominem: hunc uerò quinque* Elementa *produxiſſe, ac ſibi paraſſe armaturæ gratia.* Idem: *Dicis* (Manes) *quòd cum preſſus illic infrà homo precatus ſit, audiuerit ipſum pater, & dimiſerit alteram uirtutem ab ipſo productam, uiuum ſpiritum appellatam. Hunc uiuum ſpiritum deſcendiſſe dicis infrà, & porrexiſſe dextram, ac eduxiſſe ex tenebris primum hominem infernè, in inferioribus periclitantem. Animam hominis de* Deo *eſſe, corpus autem à diabolo factum,* Manes *ait.* Philaſtrius. Hinc *& illud* Manicheis Hieronymus *tribuit, quòd naturam hominum damnarint: in procemio dialogi aduerſus Pelagianos, tomo tertio.*

De Diabolo.

Diabolum nunc materiam, nunc materiæ principem dixit, Theodoretus.

De *anima & angelis.*

Coæternas Deo *hominū animas, ſecundū* Pythagoricos *in pecudes & animalia & beſtias redire per diuerſos naſcēdi circulos: conciliū uanitatis, quod* Manicheus *docet, aſtruit.* Autor *expoſitionis ſymboli apud* Cyprianū, Theodoretus, *et* Olympiodorus. Hinc *eandē eſſe animā in hominib. & in omni animali, et in uolatilib. & reptilibus, ac reliquis beſtijs: nec in his ſolū, ſed etiam in plantis, dixiſſe eos,* Epiphanius *narrat, et* Hieronymus *tomo 9.* Eaſq; *animas hominū pecudūq; de* Dei *eſſe ſubſtantia, & omnino partis eſſe* Dei, *arbitrantur.* Epiphanius: *Auguſtinus epiſtola 72. tomo 2.*

Omnia autem eſſe animata, & ignē et aquā & aerem, et plantas etiam ac ſemina, exiſtimarunt. Theod.

Duas rurſus animas, uel duas mentes, alterā bonam, alteram malam, in uno homine inter ſe habere conflictum, quando caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, docuerunt. Auguſtinus de hæreſibus.

De Libero *arbitrio.*

Peccatorū originem non libero arbitrio, ſed ſubſtātiæ tribuūt, gētes aduerſæ. Auguſt. de hæreſibus. Peccata *neceſſitatis eſſe docuerunt: ipſam enim boni* Dei *ſubſtantiā, animā ſcilicet, ex parte qua capta eſt, corruptam & oppreſſam, & ad peccandi neceſſitatem perductam eſſe. Auguſtinus epiſtola 28, tomo 1.*

De Peccato.

Carnalem concupiſcentiā, qua caro cōcupiſcit aduerſus ſpiritū, non ex uitiata in primo homine natura nobis ineſſe infirmitatem: ſed ſubſtantiā uolunt eſſe cōtrariā, ſic nobis adhærentē, ut quando liberamur atq; purgamur. ſeparetur à nobis, et in ſua natura etiā ipſa immortaliter uiuat. Auguſtinus de hæreſibus. Adā primū heroa peccauiſſe dicitis, & poſt peccatū fuiſſe ſanctiorem, Idem de moribus Manicheorū lib. 2. tomo 6.

De Lege.

Legem igitur totā deſtruit & damnat, ut quæ non ſit à uero Deo, *ſed à principe tenebrarum.* Epiphanius *refert rationes, eo quòd lex adminiſtratio mortis dicatur, & iubeat homicidas capite plecti, & hac ratione homicidia adaugeat. Auguſtinus lib. 15 contra Fauſtū, epiſtola 11. & 74. Hilarius lib. 6 de Trinitate.*

De Euangelio.

Euangelium, Euangelio Manichei dicunt eſſe contrarium. Auguſtinus contra Adamantiū, tomo 6.

De *bonis operibus.*

Quæ in pauperes exercetur benignitatē & humanitatē reprehendūt, dicentes eam eſſe uenerationē materiæ. Quin et homini mēdico eſuriēti, niſi Manicheus ſit, panem aut aquam non porrigūt: ne membrū Dei, *quod ex his rebus admixtum eſt, ſuis peccatis ſordidatum, à reditu impediat. Auguſtinus libro ſecundo de moribus Manicheorum, & lib. 6 contra Fauſtum.*

De Baptiſmo.

Baptiſmum in aqua nihil cuiquam perhibent ſalutis adferre: nec quenquam eorum quos decipiunt, baptiſandum putant. Auguſtinus de hæreſibus.

De Euchariſtia.

Coguntur electi eorum, uelut euchariſtiā conſper-

ſam,

ſam, cum ſemine humano ſumere. Auguſtinus ibidem.

De oratione.

Dæmonia colunt, elementa adorant, deorum dearumq; nomina ut pagani inuocant: Philaſtrius. Solem adorant, & lunam & aſtra: Epiphanius. Socrates hiſtoriæ Eccleſiaſticæ lib. 1. cap. 22. Et Auguſtinus de hæreſibus: Orationes, inquit, faciunt ad ſolem per diem, quaquauerſum circumit: ad lunã per noctẽ, ſi apparet. Si nõ apparet, ad Aquiloniã partẽ, qua ſol cùm occiderit, ad orientem reuertitur. Orãtes etiam ſtant.

De traditionibus.

Ab animatis abſtinent, ſicut Encratitæ. & edentẽ carnes, animam edere dicunt: atq; eſſe eum reum, ut & ipſe tale aliquid fiat: ueluti ſi porcum comedit, ut porcus rurſus fiat, aut taurus: ut Epiphanius inquit.

Auguſtinus de hæreſibus ita: Carnibus nõ ueſcuntur, tãquam de mortuis uel occiſis fugerit diuina ſubſtantia, tantumq; ac tale inde remanſerit, quod iam dignum nõ ſit in electorũ uentre purgari. Et addit: Sed nec oua ſaltem ſumunt, quaſi & ipſa cùm franguntur expirẽt, nec oporteat illis mortuis corporibus ueſci: et hoc ſolùm uiuat ex carne, quod in farina ne moriatur excipitur. Sed nec alimonia lactis utuntur, quamuis de corpore animatis uiuente mulgeatur, ſiue ſugatur. Non quia putent diuinæ ſubſtantiæ nihil ibi eſſe permixtum, ſed quia ipſe ſibi error non conſtat. Nam & uinum non bibunt, dicentes fel eſſe principiũ tenebrarum: cùm ueſcantur uuis, nec muſti tamen aliquid uel recentiſſimi ſorbeant. Cibi qui de frugibus & pomis parantur, ſi ad ſanctos, id eſt ad Manichæos ueniant, per eorum caſtitatem & orationem & pſalmos, quicquid in eis lutulentum eſt purgatur. Idem epiſtola ad Deuterium, tomo ſecundo: Qui apud eos perfecti uocantur, nec panem frangũt, nec olus ſcindunt: ſed eos etiam qui hæc agunt, tanquam homicidas apertè exe crantur: ex iis tamen quæ franguntur & ſcinduntur, comedunt. Theodoretus. Proprietatem rerum improbãt, ideo quòd uetus quidem Teſtamentum dicat, Meũ eſt aurum, & meum eſt argentum: nouum uerò, Beati pauperes. Hinc igitur nec familiam, nec agros, nec domos, nec pecuniam ullam poſſidendam eſſe dicunt. Epiphanius: Auguſtinus libro primo de morib. Eccleſiæ catholicæ, tomo primo.

De coniugio.

Nuptias Manes damnat, quantũ in ipſo eſt: ut quæ diaboli lex ſint, & conſtitutio. Theodoretus: Auguſtinus de hæreſib. Hieronymus in Dialogorũ proœmio contra Pelagianos: Nicephorus lib. 6, capite trigeſimoſecundo. Si quis uxorem duxerit, etiam ipſe poſt diſceſſum ex hac uita in aliud corpus tranſit, & fit mulier, quò etiam ipſe nubat. Epiphanius.

Fœminæ conceptus apud eos carcer eſt, & uinculum Dei. Auguſtinus cõtra Secundinum Manichæum, tomo ſexto.

De politia & magiſtratu.

Magiſtratus ciuiles & politias damnabant, ut quæ à Deo illo malo conditæ & conſtitutæ ſint. Hinc & bellum gerere, illicitum eſſe dicebant: & Moſen reprehẽderunt, quòd bella geſſiſſet. Auguſtinus libro uigeſimo ſecundo contra Fauſtum, capite ſeptuageſimoquarto. Quin & agriculturam, omnium artium innocentiſſimam, tanquam plurium homicidiorum ream, dementes accuſabant. Auguſtinus de hæreſibus.

De aſtronomia, aſtrologia, & magia.

Magorum quoque dogmata, Manes nouit, & in ipſis uolutatur: Aſtronomos laudat, eorum dogmata curioſe ueſtigans. Epiphanius. Et Auguſtinus ſcribit, libros Manichæorum aſtronomicis fabulis, ſed quas non intelligant, plenos eſſe. De confeßione, tomo primo.

De perfectione.

Aſſerunt ſe, ne cogitatione quidem & ignorantia, cùm ad conſummationis culmen aſcẽderint, poſſe peccare. Hieronymus in proœmio dialogorũ contra Pelagianos, tomo tertio.

De morte.

Cauſa cur homines moriantur, hæc eſt: Virgo quædam pulchra, ornata, ad perſuadẽdum ualde apta, deprædari conatur principes, qui in firmamentum à uiuente Spiritu ſublati ſunt, ac crucifixi. Videtur autem maſculis quidem fœmina eſſe formoſa, fœminis uerò adoleſcẽs ſpecioſus, & amari dignus. Et principes quidem, ubi uident ipſam ornatam, amoris œſtro ſtimulantur: & non potentes ipſam comprehendere, amoris deſiderio mente correpti, uehementer ardent. Cùm igitur currentibus ipſis uirgo diſparet, tum princeps magnus nubes ex ſe mittit, quo per iram ſuam mundo tenebras inducat. Et ſic ſi preſſus fuerit ualde, ueluti homo ſudans affligitur: ſudor autem ipſius, eſt pluuia. Simul autem & alter princeps, Meſſor appellatus, ſi à uirgine ſpoliatus fuerit, diffundit peſtem per totã terram, quò homines enecet. Epiphanius.

De loco animarum.

Aſſerit animas, quæ erroris ipſius cognitionem habent, aſſumi in lunam, cùm lucida animæ eſſentia exiſtat. Quapropter, inquit, augeſcit luna, & decreſcit ac deficit, dum impletur ab animis eorum qui in cognitione incredulitatis ipſius moriuntur. Deinde eaſdem à luna minore, uidelicet ſcapha depleri dicit, & in ſolem aſſumi, atq; in beatorum ſeculum deponi. Epiphanius. Hæc elementa rurſum trahunt animas morientium hominum, & aliorum animalium lucidas exiſtẽtes: feruntur autem ad ſchapham. nauigia enim intelligit ſolem & lunam. & paruam quidem nauim onerãs uſq; ad quindecim dies, circa plenitudinem lunæ, et ſic tranſmitti ac deponi à decimoquinto die in magnam nauim, hoc eſt ſolem. Solem uerè, magnam illam nauem, traijcere in uitæ ſeculum & regionem beatorum. Et ſic animas per ſolem & lunã tranſmiſſas, dicit purgatas (uerùm de his qui uanitatis ipſius cognitionem habent) dignaſq; fieri hoc traiectu. Idem.

Si quis plãtauerit uineã, oleam, ficum, uitem, morũ aut perſeã, etiã ipſo mortuo, anima eius ligatur in ramis arborũ quas plãtauit, et trãſcẽdere nõ poteſt. Idẽ.

De paradiſo.

Paradiſus uocatur mũdus. Sunt autẽ plantę quæ in ipſo ſunt cõcupiſcentiæ, & aliæ deceptiones quæ hominũ cogitationes corrũpunt. At uerò arbor in paradiſo, ex qua cognoſcũt bonũ, ipſe eſt Ieſus. Epiphanius

De reſurrectione.

Corporum reſurrectionem tãquam fabulam reijciunt.

ciunt. Nullam enim materiæ particulam dignam ſalute exiſtimant, & animas ſolas reſurrecturas dicunt: Theodoretus Auguſtinus contra Fauſtum libro quarto, cap. 16. Rationem Epiphanius hanc eorum fuiſſe indicat. Producit Manes aliam ſententiam, dicēs: Scio ſpiritum ſaluari abſq; corpore. Hoc enim Apoſtolus dicit, Omnino auditur inter nos ſcortatio. Tradatur talis ſatanæ, in interitum carnis, ut ſpiritus ſaluetur in die Domini. Hinc argumentatur, non fore reſurrectionem corporum, aut carnis.

De extremo iudicio.

Iudicium non ſperant Manichei. Philaſtrius.

De ſalute.

Animæ tantùm ſalutem Manes admittit. Sic enim Epiphanius: Miſit, inquit Manes, filium ſuum dilectum in animæ ſalutem. Item: Filius delatus opificiū ad animarum ſalutem fecit, & machinam compoſuit habentem duodecim cados. Dicit quoq;, quòd antiquis annis nemo ſaluatus ſit, ſed à decimoquinto anno Tyberij uſq; ad ſua tempora. idem Epiphanius.

De Manicheorum libris.

Multos Manes et diuerſos edidit libros: unū de fide, unum eiuſdem numeri cum uigintiduabus literis Syrorum, per alphabetum compoſitum. utuntur enim plurimi Perſarum, poſt Perſica literarum elementa, etiam Syrorum literis, ſicut et alij lingua. Huic aūt libro indidit nomen, Manichei myſteria. Alium autem Theſaurū appellant (cuius libri Auguſtinus meminit) alium rurſus uocant Theſaurū paruum. Deniq; & alium habent inſcriptum de Aſtrologia. Meminit & Auguſtinus in libro de Natura boni, aduerſus Manicheos, Epiſtolæ fundamenti Manicheorum, tomo ſexto. Et in decretis Gelaſij, Manichei uti dicuntur Euangelio nomine Thomæ.

De feſtiuitatibus eorum.

Plerūq; nullū Paſcha frequētant, niſi interdū à paucis, tepidiſſima celebritate: nullis uigilijs, nullo prolixiore ieiunio auditoribus indicto, nullo deniq; feſtiuiore apparatu: ſed βῆμα ſuum, id eſt, diem quo Manicheus occiſus eſt, quinq; gradibus inſtructo tribunali, & precioſis linteis adornato, ac in promptu poſito & obiecto adorantibus, magnis honoribus proſequūtur. Auguſtin. contra epiſtolam Manichei, tomo 6.

De ritibus & moribus eorum.

Tria ſignacula Manichei in ſuis moribus magna laude & prædicatione iactant: oris, manuum, & ſinus. Auguſtinus lib. 2. de moribus Manicheorum. Manicheorum alter alteri obuiā factus, dexteras dant ſibiipſis, ſigni cauſa, uelut à tenebris ſeruati. Epiphanius.

Ipſi Manichei ſtrata ſua ſuper harundines faciunt. Idem.

Quos in locos potiſſimum hæc hæreſis peruagata ſit.

Ceterū lōgè lateq; hāc ſectā percurriſſe, oſtēdit narratio ſuperior de diſcipulis Manetis: quorum primus in Iudæā, alter in Aegyptū, tertius in partes Orientis hoc dogma importauit. Manes uerò ipſe ut plurimū in Perſia et Meſopotamia cōmoratus eſt, et Macedonia. Adijt & Romaniā, quæ Thraciæ uicina eſt, ut Epiphanius ſcribit. Et in Græcia eius fuiſſe diſcipulos, qui ſe non Manicheos, ſed Mannicheos nominarūt, ex Auguſtino ſuprà retulimus. Cuius tēpore quàm maximè graſſatā hanc peſtem, apparet ex ipſius ſcriptis: atq; adeò, ut & ſeipſum per annos nouem ab illis deceptum eſſe, ſubinde fateatur. Scribit Philaſtrius, etiam in Hiſpania & quinq; prouincijs, ſuo tempore Manicheos plurimos decepiſſe. Deniq; per terrā uniuerſam dilatatā hanc fuiſſe hæreſin, Epiphanius teſtatur: qui ſe eos qui cum Herma Manetis diſcipulo conuerſati fuerant, audiuiſſe affirmat.

Qui contra Manicheos ſcripſerint.

Manes ipſe bis confutatus eſt, quemadmodum Epiphanius narrat: ab Archelao epiſcopo Caſcharenſi Meſopotamiæ, opera Marcelli epiſcopi, ad quem literis Manes accerſitus uenerat. Ibi igitur turpiter confuſus, cùm lapidibus eum obruere populus uoluiſſet, aufugit in pagum quendam Caſcharorum: ubi iterum ab Archelao conuictus & pulſus eſt, quum diſputationē cum eius loci presbytero, ſimplici uiro, Tryphone inſtituiſſet. Ipſam uerò eius inſanam hæreſin poſtea à multis magnis & præſtantibus uiris impugnatam eſſe, Epiphanius idem oſtendit: uidelicet ab Origene, Euſebio Cæſarienſe, atq; Emeſeno, à Serapione epiſcopo Thmuitanorum, Athanaſio Alexandriæ, Georgio, Apollinario Laodicenſibus, Titō Boſtrenorū eccleſiæ epiſcopo, tēporib. Iuliani & Iouiniani Imperatorū, ut Hieronymus teſtatur. Theodoretus & Diodorū epiſcopū in metropoli Ciliciū cōtra hanc ſectam ſcripſiſſe, prodidit. Extant uerò contra eandem libri aliquot, firmis & ſolidis eam proſternentes rationibus, Diui Aurelij Auguſtini, de quibus ſuo loco. Manes deniq;, cùm à Perſarum rege deprehenſus, uitam turpiſſimo ſupplicio finiſſet, ſucceſſores reliquit, ut Epiphanius dicit, Addam, Thomam & Hermeam: quos etiam uiuus adhuc, in diuerſas regiones miſerat, ſicut ſuprà à nobis commemoratum eſt.

HIERACHAE, SEV HIERACITARVM hæreſis.

Hieracem recentiorum aliqui ſub Seuerum collocant. at Epiphanius, poſt Manetem exortū ſcripſit. Hilarius libro ſexto de Trinitate, hæretici cuiuſdam Hierarchæ meminit: qui idem eſſe uidetur, quem Epiphanius Hieracem, & Auguſtinus in libro de hæreſibus Hierachan uocat. ab ijsq; ille Hieracitas hic Hierachitas hæreticos denominat. Epiphanius certè, recitans exemplum epiſtolæ Arij ad Alexandrū Alexandrinum epiſcopum, idem illud quod Hilarius Hierarchæ tribuit, de Hierace commemorat.

HYPOTHESES.

De Chriſto.

Hierachas neſciēs unigeniti natiuitatē, nec Euangelicorum ſacramentorum uirtutem adeptus, unius lucernæ duo lumina prædicauit, ut lychnorum bipartita diuiſio ſubſtantiam patris & filij æmularetur, quæ ex unius uaſculi unguine accenderetur in lumen, tanquam eſſet ſubſtantia exterior: ut oleum in lucerna cōtinens luminis utriuſq; naturam, uel certè ut lampas papyro eidē intexta, utroq; capite luceret, eſſetq; media materies, lumen ex ſe utrunq; protēdens. Hilarius lib. 6. de Trinitate: Epiphanius ex epiſtola Arij libro ſecundo, tomo ſecundo, hæreſi ſexageſimanona.

tinianos, Tertullianus indicat ſimplices fuiſſe domus, & in edito ſitas, in quas conuenire Chriſtiani ſoliti fuerint. Dionyſius Alexandrinus in epiſtola aduerſus Germanum commemorat, Aemilianum præſidem ad ſe dixiſſe, cùm in exilium ageretur: Haudquaquam licebit & uobis & alijs Synodos colligere, uel ad cœmiteria (ut uocant) ingredi. unde patet, publica loca congreßibus deſtinata fuiſſe. Euſebius libro ſeptimo, capite undecimo. Eadem ratio haud dubiè fuit in Europæis eccleſijs.

In illis igitur ſeu publicis ſeu priuatis conueniendi locis, ſublimiorem quandam fuiſſe ſedem, & quaſi cathedram & ſuggeſtum, indicat hiſtoria de cathedra Iacobi, apud Euſebium libro ſeptimo, capite decimonono, & inter mores portentoſos Samoſateni, epiſtola Concilij Antiocheni hoc numerat, quòd non cõtentus mediocri, ut diſcipulos Chriſti, ſede, gradum ſibi in Eccleſia & thronum ad morem principum huius ſeculi conſtruxerit. Deinde & aras ad cõmunionẽ deſtinatas in talibus locis fuiße, inde colligi poteſt, quod de adgeniculatione pœnitentium ad aras, Tertullianus in libro de Pœnitentia diſertè inquit: & altaris Cyprianus meminit libro primo, epiſtola nona: & libro primo, epiſtola ſeptima ad Epictetum: & libro tertio, epiſtola decimatertia: & in epiſtola ad Iubaianum. Meminit & unius aræ in Eccleſia deſtinatæ ad oblationem euchariſtiæ, Martialis in epiſtola ad Burdegalenſes, capite tertio.

De imaginibus uerò & picturis, quib. conuentuum ædes exornatæ fuerint, certi aliquid ſanè in hiſtoria huius ſeculi non reperies. Scribit Euſebius libro ſeptimo, capite decimooctauo, uidiſſe ſe adſeruari à fratribus aliquibus in Aſia, imagines Apoſtolorum Petri & Pauli, ipſiusq; CHRISTI, ſed in locis publicis inuocationis aut cultuum Chriſtianorum, tantùm abeſt ut adſeueret collocari ſolitas, ut etiam ab ethnicis hunc ipſum priuatum imaginum uſum inuentum dicat, qui, quos pro ſeruatoribus habuerint, imaginibus & ſtatuis honorare conſueuerint. Sic Lampridius, Alexandrum Seuerum optimum Imperatorem, in priuato quod domi habebat Larario ſuo, ad ſtatuas maiorum ſuorum, aliorumq; præſtantium uirorum, inter quas & Chriſti & Abrahami imagines habuit, ſacra facere ſolitum narrat. Sic ſtatuam Saluatoris Euſebius ibidem, non in templo Chriſtianorum, ſed in editiori loco ad fores ædium, mulieris illius hæmorrhouſæ erectam fuiſſe, & adſeruatam diu apud Cæſaream Philippi commemorat. Teſtatur aliquot locis in Apologetico Tertullianus, Chriſtianos eo tempore maximè odiſſe ſolitos ſtatuas cũ ſuis ornamentis. Hinc etiã in deorum idola, quæ ethnici uenerabantur toties, & tam acerbè inuehitur. Crucis tamen imaginem ſeu in locis publicorũ congreſſuum, ſeu domi priuatim Chriſtianos habuiſſe, in eodem libro indicare uidetur. Ob hoc enim ethnici Chriſtianis obijciebant, quòd crucis religioſi eſſent. Vſas deniq; & cãdelis eccleſias orientales, atq; oleo, forſan propter conuentus nocturnos: hiſtoria de Narciſſo epiſcopo Hieroſolymitano teſtatur, apud Euſebium libro ſexto, capite nono. Nunc de actionibus in his congreßibus breuiter dicemus.

Hiſtoria de Samoſateno apud Euſebium libro ſeptimo, capite 26 teſtatur, uſitatis fuiße in cœtibus publicas conciones, & hymnos, ac cantilenas.

Et Dionyſius Alexandrinus in cõmentario de Promißionibus, pſalmodiæ Nepotis epiſcopi Aegyptiaci meminit, qua multos ex fratrib. delectatos ſcripſit. Refert Euſeb. lib. 7, cap. 22, eandem in Africanis eccleſijs fuiſſe conſuetudinẽ, ut etiam ex Origenis in Exodũ & in Iudicum Homilijs primis apparet, ut quoties Chriſtiani conueniſſent, alius textum Scripturæ recitaret, alius enarraret. Idem & libros ueteris Teſtamenti, ac interdũ, dieb. præcipuè ieiuniorum, hiſtoriã paßionis Iob, in eccleſijs legi ſolitã oſtendit: eumq; morem ab Apoſtolis inſtitutum fuiſſe, ait Homilia 15 in Ioſuam, & in initio libri primi commentariorum in Iob. Sic et Cyprianus lib. 2, epiſtola. 5, de lectoribus in Eccleſia ait, qui ad pulpita ſtare & Euangelium prælegere conſueuerint. Allegat & Socrates lib. 5. Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ, cap. 22, uetuſtũ morẽ eccleſiæ Alexandrinæ, in qua uſitatũ fuiſſe teſtatur, feria quarta, eaq; quæ paraſceue nominatur, Scripturas legi, & à doctorib. exponi. Illisq; dieb. Origenem frequenter docuiſſe indicat.

Sacrarum Scripturarũ tractationem uel antecedebant, uel ſubſequebantur, ut iã diximus, cõmunes preces in lingua nota. Quas primas in quocunq; cõuentu Chriſtianorum fuiſſe, Tertullianus in Apologetico oſtendit, & Cyprianus ſermone 5. de lapſis. Pro quibus uerò rebus orarint, ſuprà in dogmatibus de Oratione retulimus: pro temporum uidelicet tranquillitate, pro magiſtratibus politicis, pro auerſione & mitigatione publicarum calamitatum. Cyprianus & pro martyribus eos oraſſe tum publicè in concionib. tum priuatim, domi, oſtendit lib. 2 epiſtola. 4. Idem & communicaſſe eos in talibus congreßibus, indicare uidetur Sermone quinto de lapſis. Tertullianus uerò, & eleemoſynas pro pauperum cura, aut ſenum, aut orborum, aut exulantium, aut captiuorum, ſemel per menſem collectas eße in publico cœtu, teſtatur.

Ab illis deniq; congreßib. prohibebantur, qui quocunq; nomine Chriſtianæ religionis hoſtes eſſe iudicarentur, aut pietatis ſimulatores. Quo exemplo in Eccleſia Antiochena, ut Euſebius ſcribit lib. 7 cap. 33 Babylas epiſcopus Numerianum Imperatorem, ſeu (ut alij uolunt) Decium, cæde & ſanguine Chriſtianorum madentem, & myſterijs eorum intereſſe cupientẽ, animoſe prohibuit. In Africanis uerò Eccleſijs à publicis congreßibus excludi ſolitos, Origenes indicat tractatu trigeſimoquinto in Matthæũ, omnes qui manifeſtis & magnis criminibus infames eſſent. Quod et Tertullianus atteſtatur in Apologetico: cuius uerba, de omnibus illis, in cœtibus Publicis Chriſtianorum actionibus, adſcribimus.

Coimus, inquit, in cœtum & congregationẽ, ut ad Deum, quaſi manu facta precationib. ambiamus orantes. Hæc uis Deo grata eſt. Oramus etiam pro Imperatoribus, pro miniſtris eorum, & poteſtatib. ſeculi, pro rerum quiete, pro mora finis. Coimus ad diuinarum literarum commemorationem, ſi quid ita præſentium temporum qualitas aut præmonere cogit, aut recognoſcere. Certè fidem ſanctis uocibus paſcimus, ſpem erigimus, fiduciam figimus, diſciplinam præce-

ptorũ nihilominus inculcationibus denſamus. Ibidem etiam exhortationes, caſtigationes, & cenſura diuina. Nam & iudicatur magno cum pondere, ut apud certos de Dei conſpectu, ſummumq; futuri iudicij præiudicium eſt, ſi quis ita deliquerit, ut à communicatione orationis & conuentus, & omnis ſancti commercij relegetur. Præſident probati quiq; ſeniores, honorem iſtum non precio, ſed teſtimonio adepti. Neq; enim precio ulla res Dei conſtat. Etiam ſi quod arcæ genus eſt, non de onerria ſumma, quaſi redemptæ religionis congregat: modicam unuſquiſq; ſtipem menſtrua die, uel cum uelit, & ſi modò poſſit, apponit. nã nemo compellitur, ſed ſponte confert. Hæc quaſi depoſita pietatis ſunt. nam inde non epulis, nec potaculis, nec ingratis uoratrinis diſpenſatur: ſed egenis alendis, humandiſq;, & pueris ac puellis re ac parentibus deſtitutis, ætateq; domitis ſenibus, item naufragis, & ſi qui in metallis, & ſi qui in inſulis, uel in cuſtodijs, dun taxat ex cauſa Dei factæ, alumni confeſſionis ſuæ ſiũt.

DE RITIBVS CIRCA baptiſmum.

Baptiſandi ritus, in Eccleſijs Aſianis obſeruatos hoc ſeculo; quia omnium fermè doctorum Aſiaticorum ſcriptis deſtituimur, commemorare non poſſumus. De Africanis igitur Eccleſijs in hoc genere quædam dicemus ex teſtimonijs & indicijs probatiſſimorum autorum, Tertulliani, Originis, & Cypriani. Primùm poteſtas publicè baptiſandi penes ſolos, in Eccleſijs illis, fuit miniſtros, ſeu (ut Cyprianus loquitur, libro ad Iubaianum de hæreticis rebaptiſandis) præpoſitos in Eccleſia, & in Euangelica lege ac Dominica ordinatione fundatos. Confirmat idem Tertullianus in libro de baptiſmo. Dandi, inquit, baptiſmum ius habet ſummum ſacerdos, qui eſt epiſcopus: dehinc preſbyteri, diaconi, non tamen ſine epiſcopi autoritate. Vbi tamen, incumbente neceſſitate, idem ius integrum eſſe etiam laicis declarat. Nec mulieribus, quibus in Eccleſia nullum officium uirile cõpetere uolebant, baptiſare publicè licebat. ſicut inquit Tertullianus in libro de Velandis uirginibus: Non permittitur mulieri in Eccleſia loqui, ſed nec docere, nec tingere. Quanquam eo quod in libro de baptiſmo contra Teclæ autoritatem, qui in epiſtola ſua Pauli nomine edita à ſe, mulieribus poteſtatem fecerat, etiam neceſſitate non urgente, baptiſandi: indicare uidetur, in caſu neceſſitatis mulieribus baptiſare licuiſſe.

Vbi autem, & ad quas aquas baptiſarint, ne hoc quidem explicatum ſatis legitur: in congreſſib. tamen publicis, & aqua quacunq; ſimplici, factũ eſſe uidetur. De Baptiſmo in Eccleſia, Cyprianus loquitur lib. 4 epiſtola 7, ad Magnum: ubi & baptiſandos aliàs aqua aſpergi, maximè ſi infirmi & ægri eſſent, aliàs perfundi, aliàs mergi & ablui ſolitos fuiſſe indicat. Quod ipſum etiam oſtendit, ad nullum tempus certum, baptiſmum alligatum: ſed quoties exigeret neceſſitas, uſurpatum fuiſſe. Siquidem Tertulliani adhuc tempore quotidie requirebantur, qui è paganiſmo ad Chriſtianam religionem confluebant: & ubiq; ethnici Chriſtianis admixti erant. Ita & in carcere baptiſabantur conuerſi: ſicut indicat hiſtoria de Baſilide apud Euſebium lib. 6 cap. 5. Et in lecto quidem ægrotantes, quod prolixè oſtendit Cyprianus in epiſtola ad Magnum. Tertullianus tamen in fine libri de Baptiſmo, ſolennes baptiſandi dies Paſcha conſtituit & Pentecoſten: Diẽ, inquit, baptiſmo ſolenniorem Paſcha præſtat, cum & paſſio Domini in qua tingimur adimpleta eſt. Exinde Pentecoſte ordinandis lauacris latiſſimum ſpacium eſt, quo & Domini reſurrectio inter diſcipulos frequentata eſt, & gratia ſpiritus ſancti dedicata, & ſpes aduentus Domini ſuboſtenſa. Sed paulo tamen poſt: Cæterùm omnis, inquit, dies Domini eſt, omnis hora, omne tempus habile baptiſmo. Baptiſabantur autem in utroq; ſexu adulti ſimul & infantes. Nam de infantibus baptiſandis Origenes Homilia 8 in Leuiticum: Eccleſiam, ait, traditionem accepiſſe ab Apoſtolis. Et Cyprianus lib. 3, epiſtola 8, Fidi cuiuſdam rationes reprehendit, qui cenſuerat infantes ante ſecundum uel tertium diem, à quo editi eſſent, non baptiſandos: imò & conſiderandam eſſe legem circumciſionis, nec intra octauum quidem diem infantẽ baptiſandum eſſe. Cõtra quod in Concilio quodam ſexagintaſex epiſcoporũ ſtatutũ eſſe adſerit, Infantes mox, poſtquam editi eſſent, baptiſandos eſſe. Contra quod tamen etiã Tertullian. cenſuit in lib. de Baptiſmo: Pro cuiuſq;, inquit, perſonæ cõditione ac diſpoſitione, etiã ætate, cũctatio baptiſmi utilior eſt, præcipuè tamen circa paruulos. Quid enim neceſſe eſt, ſpõſores etiam periculo ingeri, qui & ipſi per mortalitatem deſtituere promiſſiones ſuas poſſunt, & prouentu malæ indolis falli? Ait quidẽ Dominus: Nolite illos prohibere ad me uenire. Veniant ergo, dum adoleſcunt: Veniant, dum diſcunt, dũ quò ueniant docentur: fiant Chriſtiani, dum Chriſtum noſſe potuerint. Quid feſtinat innocens ætas ad remiſſionem peccatorũ? Cautius agetur in ſecularib. ut cui ſubſtantia terrena non creditur, diuina credatur? Norint petere ſalutem, ut petenti dediſſe uidearis. Non minore de cauſa innupti quoq; procraſtinandi.

Adultorum autem aliquandiu, antequam baptiſabantur, fides explorabatur, & exercebantur ipſi actioni quadam pœnitentiæ et confeſſionis: quemadmodum ex ritib. baptiſandi, quos libro de Corona militis Tertullianus deſcribit, clarè apparet. Qui & in libro de baptiſmo ait: Ingreſſuros baptiſmum, orationibus crebris, ieiunijs & geniculationib. & peruigilijs orare oportet, cũ confeſſione omnium retrò delictorum.

Porrò forma baptiſandi eadẽ adhuc manſiſſe uidetur, quã Chriſtus inſtituerat. Primùm enim, qui baptiſandus eſſet, de ſymbolo aut interrogabatur: ut Credis in unum Deum Patrem? Credis remiſſionem peccatorum? quemadmodum Cyprianus indicat lib. 1 Epiſtolarum, epiſtola 6. Aut aliqoui ſymboli uerba coram toto cœtu recitabat. Et Tertullianus inquit in li. de Spectaculis: Aquam ingreſſi, Chriſtianam fidem in legis ſuæ uerba profitemur. Deinde renunciabat diabolo, & pompæ & angelis eius: ſicut Tertullianus refert in li. de Corona militis, & in libro de idololatria. Vniuerſis deniq; alijs dijs & dominis, ut Origenes ait Homilia octaua in Exodum. Poſtea ter in aquam aut mergebatur, aut ſaltem perfundebatur, quemadmodum ſuprà dictum eſt. Et recitabatur formula CHRISTI, Baptiſo te in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti. Sic enim Tertullianus indicat libro de Corona militis:

Ter mergitamur, nihil amplius aliquid reſpondentes, quàm Dominus in Euangelio determinat. Et in libro aduerſus Praxeam: Non ſemel, ſed ter, ad ſingula nomina, & ad perſonas ſingulas tingimur. Et Origenes lib. 2 de Principijs: Salutaris, inquit, baptiſmus non aliter niſi excellentiſsimæ omni trinitatis autoritate, id eſt, Patris & filij & ſpiritus ſancti cognominatione completur. Merſionem ſeu ablutionem illam ſequebatur unctio, & manus impoſitio, de quibus ruſus Tertullianus in libro de baptiſmo: Egreſsi, inquit, de lauacro, perungimur benedicta unctione de priſtina diſciplina: dehinc manus imponitur per benedictionem. Quem ritum Cyprianus non ſine errore neceſſarium facit lib. 2, epiſtola ultima ad Ianuarium, & aliàs. Meminit & chriſmatis prolixè Sermo de unctione, operibus Cypriani adiunctus. Origenes Homilia ſecunda in pſalmum trigeſimumoctauum, etiam ſigno crucis, baptiſatos ſignari ſolitos oſtendit. Cuius ritus etiam Tertullianus meminit in libro de Reſurrectione carnis. Meminit & manuum impoſitionis cum oratione, & ſignationis etiam, Cyprianus in libro de hæreticis baptiſandis: Nunc quoq;, inquit, apud nos geritur, ut qui in Eccleſia baptiſantur, per præpoſitos Eccleſiæ offerantur, & per noſtram orationem & manus impoſitionem Spiritum ſanctum conſequãtur, & ſignaculo Dominico conſummantur. Meminit & exorciſmi in baptiſmo, in epiſtola ad Quintinum.

Et uſitatum eum ritum fuiſſe in Eccleſia Romana, indicat epiſtola Cornelij Romani epiſcopi de Nouato, apud Euſebium lib. 6 cap. 43. Significat Cyprianus in epiſtola ad Fidum, lib. 3 apiſtola 8, etiã oſculũ infanti à miniſtro baptiſante dari ſolitum. Sic enim ad obiectionem Fidi, de infantib. poſt aliquot demum dies baptiſandis reſpondet: Quod ueſtigiũ infantis in primis partus ſui dieb. conſtituti, immundum non eſſe dixiſti, quod unuſquiſq; noſtrûm adhuc horreat exoſculari, nec hoc putamus ad cœleſtem gloriam dandam impedimento eſſe oportere. Scriptum eſt enim: Omnia ſunt munda mundis. Nec aliquis noſtrûm id debet horrere, quod Deus dignatus eſt facere.

An uerò in baptiſmo nomina baptiſatis impoſita ſint, certi quidem ea de re aliquid nõ legitur: niſi quod apud Euſebium lib. 7. cap. 25. ex cõmentarijs Dionyſij Alexandrini de Promiſsionibus contra Nepotem colligi poſſe uidetur, Apoſtolorum nomina libris baptiſatis impoſita fuiſſe. Verba ipſa adſcribimus: Arbitror inquit, multos fuiſſe eiuſdem cum Apoſtolo Ioanne nominis, qui propter dilectionem erga illum, & quòd ipſum admirarentur, æmularenturq;, conſimiliter à Domino diligi uoluerint: ideoq; hoc ſibi nominis uſurpauerint. Sicut & Paulus deinde, & Petrus, in liberis fidelium frequenter nominantur.

Nec de ſuſceptione de baptiſmo explicari quicquã inuenias, in omnibus huius ſeculi ueris & probatis ſcriptorib. Meminit eius uno in loco Tertullianus, ut in libro de Corona militis: ſed per quos, aut quo ritu ea facta ſit, non exprimit. Meminit Vincentius, autor non ita ſatis probatus, de rebus Eccleſiæ Gallicanæ ſcribens, lib. 11, cap. 109, Fauſti cuiuſdam ciuis Eduæ in Maſsilienſium littore, qui diſcipulos Polycarpi, Andochium & Benignum presbyteros, & Tirſum diaconem, ſub Aureliano Imperatore hoſpitio excipiens, ab illis impetrauit, ut familiam ſuam baptiſarent: In qua habuit, inquit, adoleſcentem bene & piè inſtitutum, Symphorianum nomine, quem Benignus presbyter baptiſauit, & S. Andocheus eum de ſacro fonte leuauit. Sed cùm ſub Aureliano à Polycarpo illo Ioannis diſcipulo, in Galliã miſſos presbyteros, is autor negari non dubitet, quid ueri hæc narratio habeat, uel à fatuo iudicari poteſt. Videtur & illud Tertullianus innuere in libro de Pudicitia, baptiſatis datum eſſe annulum, lauacri & fidei, quam profeſsi eſſent, obſignationem. Significat in libro de Corona militis, & libro 1. contra Marcionem, exhiberi ſolitum recens baptiſatis lac & mel: cuius ceremoniæ etiam Hieronymus meminit ad Luciferianum. Sed Tertulliani uerba de ritibus in baptiſmo, & poſt eum in Eccleſijs Africanis obſeruatis, ex libro de Corona militis adſcribimus.

Aquam, inquit, adituri ibidem, ſed & aliquanto prius, in Eccleſia ſub antiſtitis manu conteſtamur, nos renunciare diabolo, & pompæ & angelis eius. Dehinc ter mergitamur, amplius non aliquid reſpondentes, quàm Dominus in Euangelio determinauit. Inde ſuſcepti lactis & mellis concordiam prægustamus: exq; ea die lauacro quotidiano per totam hebdomadam abſtinemus.

De uarijs caſibus circa baptiſmum.

In Eccleſijs Africanis Cyprianus cenſuit et ſtatuit, ſicut infrà prolixius exponemus, reuocatos, aut per ſe à quacunq; hæreſi ad Eccleſiam redeuntes, iterato baptiſmate repurgandos eſſe: ut Euſebius teſtatur lib. 7. cap. 2. & Cyprianus lib. 1, epiſtola prima. Decretum idem fuiſſe in frequentiſsimis fratrum ſynodis in Iconio & Synnadis, uenientes ab aliqua hæreſi, denuò primùm inſtituendos eſſe, deinde abluendos, & à ueteris impuriq;, fermenti ſordibus repurgandos, Dionyſius ſcribit ad Xyſtum, apud Euſebium lib. 7, cap. 5.

Stephanus contrà, ſub quo mota primum ea controuerſia eſt, ueterem obſeruandam eſſe conſuetudinẽ cenſuit, quæ ex quacunq; conuerſos hæreſi, ſola oratione, manuumq; impoſitione recipiendos eſſe obtineret. Euſebius lib. 7, cap. 2. Quod Cyprianus in illis tantùm fieri uoluit, quos conſtabat in Eccleſia prius baptiſatos eſſe, ſed poſtea ad hæreticos tranſiiſſe: in epiſtola ad Quintinum. Baptiſari etiam morbis laborantes in lectis ſolitos, Cyprianus in epiſtola ad Magnum lib. 4, epiſtola 7 indicat, & pro uero baptiſmo probat. Ac ſic baptiſatum Cornelius Nouatum ſcribit, apud Euſebium lib. 6, cap. 43. Qui ſic autem baptiſabantur, non mergebantur, nec perfundebantur, ſed aqua ſolùm aſpergebantur: quemadmodum ex Cypriani iam memorata epiſtola uidere eſt. Hinc cùm quidam dubitarent, an pro baptiſatis habendi eſſent ſic aſperſi, aut ſi reualuiſſent, retingendi: ita uidetur Cyprianus decidere, ut liberum relinquat, ſiue quis putet eiuſmodi retingendos, ſiue non.

Quin & in carcere baptiſare recens conuerſos, receptum fuiße uidetur: & teſtatur exemplum de Baſilide carnifice, qui inter ſupplicia Potamienæ, Alexandrinæ puellæ nobilis, quæ ſub Seuero martyrio perfuncta eſt, conuerſus, ac Chriſtianum ſe mox confeſ-

ſut, in carcerem abreptus, ibiq; à fratribus baptiſatus eſt: refert Euſebius libro ſexto, capite quinto.

Catechumeni item nondum baptiſati, pro martyribus tamen habebantur. Talis fuit Heraclides Origenis diſcipulus, capite cæſus ſub Seuero: & Rhais mulier catechumena, de qua Origenes ipſe ſcripſit, adeptam eam fuiſſe baptiſmum per ignem.

DE RITIBVS CIRCA Claues.

SEparationem ab Eccleſia ſeu excommunicationem eorum qui in grauibus & manifeſtis criminibus deprehenſi eſſent, uſitatam in Eccleſijs fuiſſe, Tertullianus, Origenes & Cyprianus plurimis exemplis teſtantur: ut Tertullianus in Apologetico oſtendit, communi iudicio & magna ſeueritate atq; autoritate reos manifeſtorum ſcelerum à cõmunicatione orationis & conuentus & omnis ſancti commercij relegatos eſſe. Origenes uerò in aliquot Homilijs, Cyprianus deniq; in epiſtolis, in quibus excommunicatos hæreticos & ſchiſmaticos multos ſubinde recenſet. Quibus tamen ritibus in excommunicando uſi ſint, exemplum nullum reperies. Admoneri tamen iuxta Chriſti regulam, prius ſolitos aliquoties, ab epiſcopis forſan aut preſbyteris, ut agerent pœnitentiam, ex Origene apparet, qui ad eum ritum Homilia 7 in Ioſuam ſic alludit: Tertio admonitũ reſipiſcere nolentẽ, iubet ab Eccleſiæ corpore deſecari, per Eccleſiæ præſides.

Abſolutionem deinde à peccatis ita conferebant, ſi, qui pœnitentiam agebant, peccatum prius confeſſi eſſent. Sic enim confeſſionem magnopere Tertullianus urget in libro de pœnitentia. Et uſitatam fuiſſe priuatam confeſſionem, qua delicta & cogitata quoq; praua confeſſi ſunt, eo aliquot Cypriani locis apparet: ut ex ſermone quinto de lapſis, & lib. 3. Epiſtolarũ, epiſtola 14. & 14., ubi diſertè ait, in minoribus etiam peccatis, quæ quidem non in Deum committantur, neceſſe eſſe ad exomologeſin uenire. Idq; frequenter fieri iubet lib. 1 epiſtola 3. Eorum igitur qui peccata leuiora ſic confitebantur, etiam uita inſpiciebatur: & iudicabatur, an penitentiam iuſtam egiſſent, quemadmodum ex lib. 3 epiſtola 16 Cypriani apparet. Imponi etiã ſolitam illis ſatisfactionem, pro modo delicti, apparet ex Sermone quinto de lapſis. Meminit eius & Tertullianus in libro de Pœnitentia. Poſtea abſoluebantur, & ad ius communionis admittebantur, per manus impoſitionem ab epiſcopo & clero. Indicat illud ipſum Cyprianus, in locis iam adſignatis.

Qui uerò excommunicati, aut non excõmunicati, grauiter aut idolis ſacrificando, aut ad hæreticos deficiendo lapſi eſſent, non niſi poſt publicam pœnitentiam & confeſſionem debitè peractam recipiebantur.

Pœnitentiæ uerò publicæ, ſeu confeſſionis & exomologoſeos, quàm pœnitentiæ miniſterium Tertullianus uocat libro de Pœnitentia, ritus idem in libris ſuis ſubinde, aliâs breuiter, aliâs prolixius recitat. ut libro de Pudicitia: ſedere in ſacco & cinere, fletu ingemiſcere, precibus ambire, genibus Eccleſiam exorare. Et in libro de Pœnitentia: Is actus, inquit, confeſſionis ſcilicet, qui magis Græco uocabulo exprimitur & frequentatur, exomologeſis eſt, qua delictum Domino noſtro confitemur, non quidem ut Ignaro, ſed quatenus ſatisfactio confeſſione diſponitur, confeſſione pœnitentia naſcitur, pœnitentia Deus mitigatur. Itaq; exomologeſis proſternendi & humiliandi hominis diſciplina eſt, cõuerſionem iniungens miſericordiæ illicem. De ipſo quoq; habitu atq; uictu mãdat, ſacco & cineri incubare, corpus ſordibus obſcurare, animum mœroribus deijcere: illa quæ peccauit, triſti tractatione mutare. Cæterùm paſtum & potum pura noſſe, non uentris ſcilicet, ſed animæ cauſa: plerunq; uerò ieiunijs preces alere, ingemiſcere, lachrymari, & mugire dies nocteſq; ad Dominum Deum tuum, preſbyteris aduolui, & aris Dei adgeniculari, omnibus fratribus legationes deprecationis ſuæ iniungere. Hæc omnia exomologeſis continet. Deſcribere uidetur talem quendam proceſſum publicè pœnitentium & Origenes Homilia ſecunda, in Pſalmum trigeſimum ſeptimum: Si quis, inquit, lapſus conſcius ſit ſibi, procedat in medium, & ipſe ſui accuſator exiſtat. Hi autem qui futurum Dei iudicium non metuunt, hæc audientes, cum infirmantibus quidem non infirmentur, cum ſcandalizantibus non urantur, cum lapſis non iaceant, ſed dicant: Longè fac te à me, neq; accedas ad me: quoniam immundus ſum: & deteſtari incipiant eũ quem antea admirabantur, & ab amicitijs recedant eius qui delictum ſui uoluit occultare. Super his ergo conſequenter dicit, qui exomologeſin, id eſt, confeſſionem facit: Amici mei & proximi mei aduerſum me appropinquauerunt & ſteterunt, & proximi mei de longè ſteterunt. Recitat & Cyprianus officia publicè pœnitentium, in fine ſermonis quinti de lapſis: ubi quidem adeò neceſſarium hunc actum facit, ut ſine eo ritè & plenè peracto, neminem lapſum recipiendum aut abſoluendum cenſeat. Hinc enim in eodem ſermone reprehendit abuſum quorundam ſacerdotum qui publicè lapſos abſoluebant, & ad cõmunionem admittebant ſine publica pœnitentia. Idem lib. 3, epiſtola 8. oſtendit, receptum ac ſtatutum fuiſſe ante legitimum & plenum tempus ſatisfactionis, & ſine petitu & conſcientia plebis, nulla infirmitate urgente, lapſis pacem ſeu abſolutionem non conferre. Si id uerò à ſacerdote quopiam factum eſſet, obiurgabatur: attamen pax ab eo qui acceperat, non auferebatur. Ob quod & lapſi ſacerdotibus interdum indignabantur: qui eos ſine publica pœnitentia recipere nolebant.

Quamobrem Cyprianus lib. 1. epiſtola 3. ſignificat ſe lapſis pœnitentiam non denegare, ſed impœnitentes & minaces non admittere. Hiſtoria certè de Serapione apud Euſebium libro ſexto, capite quadrageſimo quarto, teſtatur, quàm tardiſsimè & difficillimè lapſos, etiam cùm petijſſent, receptos fuiſſe.

Videtur & ſtationi pœnitentiũ proprius adſignari ſolitus fuiſſe locus, extra Chriſtiani cœtus locũ. Extat ea de re Canon ſub nomine Gregorij Neocæſarienſis (ſi tamen eius eſt, quod nõ uidetur) de quinq; locis pœnitentium, quem adſcribimus. Πρόσκλαυσις, extra portas oratorij eſt, ibi peccatorem ſtantem, à fidelib. qui ingrediuntur flagitare oportet, ut pro ſe orẽt. Ἀκρόασις, intra portam eſt, in loco quem νάρθηκα uocãt, ibi ſtat peccator poſt catechumenos, & inde egreditur. ait enim, Vbi audierit Scripturas & doctrinã, eijciatur, nec dignus habeatur qui precibus interſit.

[illegible]

ὑπόπτωσις, intra portam templi, ut ſtans cum catechumenis egrediatur. Σύστασις, ut ſimul ſtet cum fidelibus, & non exeat cum catechumenis. μέθεξις, ad ſanctificationes pertinet.

Temporis autem determinatio, quandiu ſcilicet et quantum lapſi pœnitere cogerentur, penes doctores Eccleſiæ & martyres fuit, qui inſpectis peccatorum generib. pœnitendi cuiq;, pro ſui peccati qualitate tempus irrogabant, alijs breuius, alijs longius: quoſdam enim, qui Chriſtū primùm animoſe confeßi erant, ſed in perſecutione ui tormentorum & infirmitate uicti negaſſent, triennium egiſſe pœnitentiam Cyprianus affirmat: atq; ideo abſoluendos cenſet, & recipiendos lib. 4. epiſtola 2. Et lib. 1. epiſtola 2. de pœnitentia plena diu agenda, ait: Completo autem tempore, cùm pœnitentis uitam martyres ſtudioſe inſpexiſſent, & pœnitentiam eius ſatisfactioni proximam cognouiſſent, nomen eius excipiebant in libellum, & ad presbyteros mittebant, cum hac aut ſimili formula: Hunc admittite ad communionem, qui lapſus ſui egit pœnitentiam dignam. Indicat Cyprianus libro tertio epiſtola decimaquinta, & decimaſexta. Oportuiſſe enim pœnitentes ſufficientia declarare conuerſionis ſuæ, & reſipiſcentiæ ſigna, diligenterq; eos probatos prius atq; exploratos fuiſſe quàm receptos, etiam Dionyſius indicat in epiſtola ad Fabium Antiochenū, apud Euſebium libro 6. cap. 42. Videntur & interceſſiſſe pro ijs recipiendis, miniſtrorum & populi preces: id quod ex actus exomologetici deſcriptione, quā ſuprà ex Tertulliano retulimus, apparet.

Poſt martyrum cognitionem & libellos datos, tamen à presbyteris & epiſcopis, priuſquàm abſoluerentur, examinabantur & iudicabantur: quemadmodum in epiſtola decimaſexta lib. 3 Cyprianus teſtatur.

In eodem uerò libro, epiſtola quinta & decimaquarta, prauam quorundam lapſorum conſuetudinem taxat, qui impetratis à martyribus libellis abſolutionis, ſine examine abſolutionem Eccleſiæ flagitabant.

Fiebat hoc examen & iudicium, aut cenſura quædam Eccleſiaſtica, apud epiſcopum, qui ad illud fratres alios conuocarat, & plebi inſinuarat: ſicut indicat Cyprianus libro tertio, epiſtola undecima. Apud illos de ſingulis quæ egiſſent, & propter quæ ab Eccleſia repulſi eſſent, primùm diligenter interrogabantur, poſtea reuocare, & crimen deprecari, ac confeßionē publicam edere cogebantur: indicatis ſimul omnibus quæ ab aduerſarijs, à quibus ſeducti fuerant, audiuiſſent. ſicut Dionyſius ad Philemonem presbyterum Romanum ſcribens, hunc ſe canonem à beato papa Heracla accepiſſe ſignificat, ut qui ab Eccleſia ad hæreticos defeciſſent, ac poſtea ab ijs ad Eccleſiam rediſſent, non prius reciperentur, niſi publicè cuncta quæ ab aduerſarijs audiſſent, expoſuiſſent: Refert Euſebius libro ſeptimo, capite ſeptimo. Sic confeſſos Maximum, Vrbanum & Sidonium cum ſocijs, quos Nouatus deceperat, coram presbyteris & Eccleſia, Cyprianus ſcribit libro tertio, epiſtola undecima. Vbi hoc confeßionis ſeu reuocationis eorum exemplum adſignat: Nos Cornelium epiſcopum ſanctiſsimæ catholicæ Eccleſiæ electum à Deo omnipotente & CHRISTO Domino ſcimus. Nos errorem noſtrum confitemur. Circumuenti ſumus per fidei loquacitate factioſa amantes. Videbamur quaſi quandam communicationem cum ſchiſmatico homine habuiſſe. Syncera tamen mens noſtra ſemper in Eccleſia fuit: nec ignoramus unum Deum eſſe, & unū CHRISTVM eſſe Dominum, quem confeßi ſumus: unum Spiritum ſanctum, unum epiſcopum in catholica Eccleſia eſſe debere.

Publicam igitur confeßionem ſequebatur publica quoq; abſolutio: quemadmodum ex Tertulliani libro de Pœnitentia, & Cypriani ſermone de lapſis, uidere eſt: ad quam acceßit manus impoſitio, de qua Cyprianus libro tertio, epiſtola quinta, decimaquarta, & decimaſeptima. Abſolutis dabatur eucharistia, ſicut idem indicat libro primo, epiſtola ſecunda: & libro tertio, epiſtola 16. ubi & offerri pro illis uſitatum fuiſſe, indicat. Quibus omnibus ordine competenti adminiſtratis, poſtremò ſequebatur populi adſtantis gaudium, & gratiarum actio. Sicut de receptione Maximi, Vrbani, Sidonij, Cyprianus ſcribit: Vna, inquit, uox erat omnium gratias Deo agentium, gaudium pectoris lachrymis exprimentium, complectentium eos quaſi hodie pœna carceris fuiſſent liberati. Indicat & libro ſecundo epiſtola duodecima, morem fuiſſe, per literas, ſi qui eſſent recepti, alijs Eccleſijs denunciandi. De die uerò aliquo certo, quo excommunicatos recipere ſoliti ſint, non conſtat: niſi quòd autor Sermonis de unctione, apud Cyprianum, diem cœnæ Domini receptionib. eiectis pœnitentibus, ſolennem fuiſſe indicat. Hæc dies, inquit, nocti illi contigua eſt, qua abſolutionis noſtræ negotium Dominus inchoauit, qua à principibus ſacerdotum ad Romanum præſidem ductus, iudex omniū ſuſtinuit iudicari, paſſus eſt Rex illudi, & uita occidi: deſcendēſq; ad inferos, captiuam ab antiquo captiuitatem reduxit: hoc Eccleſiæ ſuæ hodierna traditione exemplum relinquens, ut fieret in Eccleſia abſolutio peccatorum, & hæreditati redderentur eiecti, & præcedentib. beneficijs quæ ſuprà enumerauimus, libertate donarentur pœnitentes, qui ſecundum merita (niſi gratia ſubueniret) fuerant condemnati. Et omnino conuenit, ut eo tempore quo CHRISTVS captiuos eduxit ab inferis, reconciliati peccatores ad Eccleſiam reducantur: & quo confracta ſunt infernalis repagula carceris, iudiciaria ſeueritas manſueſcat: & quo ab infernalibus tormenta ceſſatum eſt, humana ſupplicia crudelitatis horrorem deponant.

Atq; hæc uidetur pœnitentiæ & abſolutionis ratio fuiſſe, in illis qui non morbo aut morte præpediti, pœnitentiæ proceſſum integrum & competentem ſuſtinere potuerunt. Addendum nunc etiam illud eſt, alia ratione fuiſſe tractatos eos, quos intra fines pœnitentiæ et regulam adhuc conſtitutos, morbus lethalis aut alius caſus deſperatus arripuiſſet. Tum enim ſine mora poſt confeßionem abſoluebantur, & pacem accipiebant. Sic ad presbyteros ſuos & diaconos Cyprianus abſens ſcribit in libro tertio, epiſtola 17. Occurrendum puto fratribus noſtris, ut qui libellos à martyribus acceperunt, ſi incommodo aliquo & infirmitatis periculo occupati fuerint, non expectent

præſentiam noſtram, quin apud preſbyterum quemcunq; præſentem, uel ſi preſbyter repertus non fuerit, & urgere exitus cœperit, apud diaconum quoq; exomologeſin facere debiti ſui poſsint, ut manu eius in pœnitentiam impoſita, ueniant ad Dominum cum pace.

Sic Serapionem lapſum, & adhuc pœnitentē, cùm in grauem et deſperatum morbum incidiſſet, preſbyter & ipſe decumbens, abſoluit per puerum miſſa eucharistia: ſicut Dionyſius ad Fabium ſcribit, apud Euſebium libro ſexto, capite quadrageſimoquarto.

De aliquot caſibus circa pœnitentiam.

Dicebantur Libellatici, qui ne ſacrificare cogerentur, præmiū magiſtratui obtulerunt. Horum conditio & cauſa, etiamſi ab illorum uoluntate, qui ultrò ſacrificaſſent, plurimum differebat, quemadmodum prolixè oſtendit Cyprianus libro quarto, epiſtola ſecunda: tamen & ipſi pœnitentiam publicam agere cogebantur. Teſtatur ibidem Cyprianus his uerbis: Quæ in clementia eſſet, & quæ acerba duritia, Libellaticos cū ijs qui ſacrificauerint, iungere? quando is cuius libellus acceptus eſt, dicat, Ego prius legeram, & epiſcopo tractante cognoueram, non ſacrificandum idolis, nec ſimulachra ſeruum Dei adorare debere: & idcirco ne hoc facerem quod non licebat, cùm occaſio libelli fuiſſet oblata, quem nec ipſe acciperem, niſi oſtenſa fuiſſet occaſio, ad magiſtratum ueni, uel alio eunte mandaui, Chriſtianum me eſſe, ſacrificare mihi non licere, ad aras diaboli me uenire non poſſe: dare me ob hoc præmium, ne quod non licet, faciam. Nunc tamē etiam iſte qui libello maculatus eſt, poſtquam nobis admonentibus didicit ne hoc facere debuiſſe, etſi manus pura ſit, & os eius feralis cibi contagio nulla polluerit, conſcientiam tamen eius eſſe pollutam, flet, auditis nobis, & lamentatur: & quod deliquerit, nunc admonetur: & non tam crimine quàm errore deceptus, quod iam de cæterò inſtructus & paratus ſit, conteſtatur.

Alius caſus.

Si qui lapſi eſſent, & bene habentes pœnitentiam maturè non egiſſent, nec dolorem delictorum ſuorum toto corde, & manifeſta lamentationis ſuæ profeſſione teſtati eſſent, morbo correpti, etiā ſi deprecari cœpiſſent, tamen omnino à ſpe communicationis & pacis prohibebantur: ideo quòd rogare illos non delicti pœnitentia, ſed mortis urgentis admonitio compellere uideretur: nec dignum putaretur in morte accipere ſolatium, qui ſe non cogitaſſet eſſe moriturum. Cyprianus libro quarto, epiſtola ſecunda.

Alius.

Si qui preſbyteri aut ſacerdotes ad hæreticos defeciſſent, ac poſtea errorem confiterentur, & reuocarent, publicam pœnitentiam agentes, omneſq; quos ſe duxiſſent ad Eccleſiam reducerent, recipiebantur quidem, ſed ordine ſuo & dignitate priuabantur, ut cum laicis communicarent, Cyprianus ibidem.

DE RITU CIRCA Cœnam Domini.

CŒnam Domini diſtribuere in Eccleſijs Africanis, officium fuit preſbyterorum, ſeu præſidentium, ut Tertullianus uocat in lib. de Corona militis, ubi inquit: Euchariſtiæ ſacramentum nec de aliorum manu, quàm præſidentium, ſumimus. Apparet autem, tam in congregationibus publicis, quas plerunq; ante ſolis exortum, quemadmodum ſupra diximus, frequentabant, quàm priuatim etiā domi, Chriſtianos cœna Domini uſos eſſe, quod & ipſum rurſus Tertullianus affirmat in loco iam memorato: Euchariſtiæ ſacramentum, inquit, & in tempore uictus, & omnibus mandatum à Domino, etiam antelucanis cœtibus ſumimus. Et in libro ſecundo ad uxorem, de muliere gentili nupta ait: Non ſciet maritus, quid ſecretò ante omnem cibum guſtes. Et quotidie quidem hunc morem à Chriſtianis obſeruatum fuiſſe, Cyprianus teſtatur libro primo, epiſtola ſecunda: libro quarto, epiſtola ſexta: & in Sermone ſexto de oratione Dominica: & in epiſtola ad Cæcilium, lib. 2. epiſtola 3, ſignificat ueſpere plerunq; cœnam Dominicam à Chriſtianis celebratam fuiſſe, ad exemplum CHRISTI, qui non mane, ſed poſt cœnam calicem obtulerit: tum quia ipſum circa ueſperam dici ſacrificium fieri oportuerit. Socrates uerò hiſtoriæ Eccleſiaſticæ libro quinto, capite uigeſimoſecundo, ſignificat apud Alexandrinos, ex uetuſto quodam eius Eccleſiæ more, feria quarta plerunq;, & ſequente quæ paraſceue dicitur, Synaxin celebrari conſueuiſſe.

Meminit autem diſtinctè panis & calicis Tertullianus, in libro de Corona militis. Et in libro de Præſcriptionibus hæreticorum, carnem (id eſt, hominem) ait corpore & ſanguine ueſci. Sed uini calicem aqua miſceri ſolitum, Cyprianus indicat lib. 2. epiſtola tertia: atq; hac ratione declarat, quamobrem non liceat uinum ſine aqua admixta in calice eſſe: Quia ſi uinum tantùm offeratur, ſanguis CHRISTI incipiat eſſe ſine nobis: cùm aqua uerò admixta, ſignificet Eccleſiam Chriſto copulatam & adunatam. Aqua enim in Scriptura ſignificat populum: per uinum uerò, oſtendi ſanguinem Chriſti. Rurſus, non licere aquam ſolam ſine uino in calice offerri, quod à quibuſdam tum fieri ſolitum indicat, pluribus rationib. probat. Prima eſt: Quia cùm Chriſtus dicat, Ego ſum uitis uera, ſanguis Chriſti non ſit aqua, ſed uinum. Secunda: quia in ueteri teſtamento hæc omnia præfigurauerunt, uinum in calice exhibendum eſſe: Noe uidelicet inebriatio, Melchiſedeci oblatio. Solomonis de ſapientia prophetia: Venite, edite panem meum, & uinum quod miſcui uobis. Inde uerò benedictio: Lauabit in uino ſtolam ſuam, & in ſanguine uuæ amictū ſuum. Et Eſaiæ de Chriſti paſſione uaticinium: Quare rubicunda ſunt ueſtimenta tua, & indumenta tua uelut à calcatione torcularis plenā & percalcati? Tertia: quia aqua ſola in Scripturis nominata, ſignificat baptiſmum. Quarta: quia Dominus ipſe calicem mixtum diſcipulis exhibuerit, & Paulus eam inſtitutionem confirmat. Quinta: quia eius rei ſacramentum etiam ſpiritus ſanctus in Pſalmis expreſſerit dicēs, Calix tuus inebriās quàm præclarus eſt. Calix igitur inebriās utiq; ſit uino mixtus, non aqua ſola.

Indicat præterea Cyprianus lib. 2. epiſtola 4, & lib. 3. epiſtola 1, ad Lucium, Chriſtianos in actione cœnæ Domini orare preces communes, & gratiarum actiones dicere ſolitos: In ſacrificijs inquit, precem cum pluribus facimus, & in orationibus noſtris, non ceſſantes Deo Patri & CHRISTO filio eius Domino noſtro

Digitized by Google

no noſtro gratias agere, et ororare pariter ac petere, ut qui perfectus eſt, atq; perficiens, cuſtodiat & perficiat in nobis confeßionis noſtræ glorioſam coronã. Qui & ad hoc uos fortaſſe reuocauit, ne gloria eſſet occulta, ſi foris eſſent confeßionis ueſtræ conſummata martyria. Nam uictima quæ fraternitati præbet exemplum uirtutis & fidei, præſentibus debet fratribus immolari.

Porrò quo ritu ipſa cœnæ diſtributio peracta ſit, idem in Sermone quinto de lapſis, indicare uidetur: ita ſcilicet, ut communicantes panem à diacono oblatum manibus ſuis acciperent, & de calice ordine biberent clerici, laici & mulieres. Quem ritum ſeu diſciplinam Tertullianus lib. 2. ad uxorem, ſine dubio hac phraſi expreßit, de cibo & de poculo inuadere.

Exponit eundem breuiter ritum & Dionyſius Alexandrinus, in epiſtola ad Xyſtum Romanum epiſcopum, apud Euſebium libro ſeptimo, capite nono: ubi indicat, in Eccleſia Alexandrina conſuetudinem fuiſſe ut communicaturi de cœna Domini, ad gratiarum actionem a presbytero cœnam diſpenſante dictam, reſponderent, Amen: menſæ aßiſterent, & manus ad ſuſcipiendum ſanctũ cibum extenderent, eumq; acciperent. Et uetuſtum adeò, multisq; Eccleſijs communem eum fuiſſe ritum, inde apparet, quod & Clemens Alexandrinus, quẽadmodum in ſuperiori Centuria oſtendimus, eius meminit.

Si quis uerò, morbo impeditus in cœtu cũ reliquis communicare non poſſet, ad eum Eucharistia etiã per alios, ſi per presbyterum aut diaconum fieri non poſſet, mittebatur. Narrat eius rei exemplum Dionyſius Alexandrinus, in epiſtola ad Fabium Antiochenum, apud Euſebiũ libro ſexto, capite quadrageſimo quarto, de Serapione ſene: qui cùm per infirmitatem in perſecutione lapſus pœnitentia duceretur, nec impetrare ab Eccleſiæ miniſtris, cùm ſæpe obnixè petijſſet, potuiſſet: in grauißimam ægritudinem incidit: in qua cùm circa extrema conſtitutus eſſet, puerum ad presbyterum ablegauit, ut ueniens ipſum abſolueret. Cum fortè uerò & presbyter ipſe morbo teneretur, nec uenire poſſet, exhibuit puero qui ſe accerſitum uenerat: modicum Euchariſtiæ ad ſenem deferendum. mãdaſſe enim ſe Dionyſius ibidem ſignificat, ut morituri ſi peterent, & maximè ſi etiam antea ſuppliciter petijſſent, reciperentur. Eo igitur quod puer attulerat Serapion uſus, placidißimè obdormiuit.

Hinc & in arcam ſanctum Dei, id eſt, eucharistiam concludere licuiſſe, ex eo caſu quem Cyprianus recitat Sermone quinto de lapſis, apparet. Cum quædam, inquit, arcam ſuam, in qua Domini ſanctum fuit, manibus indignis tentaſſet aperire, igne inde ſurgente deterrita eſt, ne auderet attingere. Quod Origenes tamen reprehendit Homilia in Leuiticum: Dominus, inquit, panem quem diſcipulis dabat, & dicebat eis, Accipite & manducate: non diſtulit, nec ſeruari iußit in craſtinum. Et autor ſermonis de cœna Domini apud Cyprianum, diſertè ait. Recipitur, non includitur.

Datam puellis ephebis euchariſtiam, Cyprianus ſermone quinto de lapſis indicat: eiusq; rei caſum quendam narrat mirabilem, cui ſeipſum interfuiſſe ſcribit: Parentes, inquit, fortè fugientes, dum trepidi minus conſulunt ſub nutricis alimento paruulam filiam reliquerunt: relictam nutrix detulit ad magiſtratus. Illi ei apud idolum, quò populus confluebat, quòd carnes necdum poſſet edere per ætatem, panem mero mixtum, quod tamen & ipſum de immolatione pereuntium ſupererat, tradiderunt. Recepit filiam poſtmodum mater: ſed facinus puella commiſſum tam loqui & indicare non potuit quàm nec intelligere prius potuit, nec arcere. Ignoratione igitur obreptum eſt, ut ſacrificantibus nobis eam ſecum mater inferret. Sedenim puella mixta cum ſanctis, precis noſtræ & orationis impatiens, nunc ploratu concuti, nũc mentis æſtu fluctuabunda iactari, uelut tortore cogente, quibus poterat indicijs conſcientiam facti in ſimplicibus adhuc annis, rudis anima fatebatur. Vbi uerò ſolennibus adimpletis calicem diaconus offerre præſentibus cœpit, & accipientibus cæteris locus eius aduenit, faciem ſuam paruula inſtinctu diuinæ maieſtatis auertere, os labijs obturantibus premere, calicem recuſare: perſtitit tamen diaconus, & reluctanti licet, de ſacramento calicis infudit. Tunc ſequitur ſingultus, & uomitus: in corpore atque ore uiolato Euchariſtia permanere non potuit, ſanctificatus in Domini ſanguine potus de pollutis uiſceribus erupit.

Ex eodem Sermone caſus alius.

Quidam alius, & ipſe maculatus, ſacrificio à ſacerdote celebrato, partem cum cæteris auſus eſt latenter accipere: ſanctum Dei edere, & cõtrectare non potuit, cinerem ferre ſe apertis manibus inuenit.

DE RITIBVS CIRCA ORATIONES.

Conuenire ad communes preces Chriſtianos ſolitos, ſupra retulimus. teſtatur Cyprianus libro ſecundo, epiſtola quarta: & libro tertio, epiſtola prima. & in ſermone ſexto de Oratione Dominica: Publica, inquit, eſt nobis et communis oratio, non pro uno, ſed pro toto populo. Ac meminit precum Eccleſiaſticarum Dionyſius ad Xiſtum ſcribens, quemadmodum Euſebius indicat libro ſeptimo, capite nono. Toties igitur oraſſe Chriſtianos, quoties conuenerũt, certum eſt. Nam quod in libro de Ieiunio Tertullianus ait, tres illas horas, tertiam ſcilicet, ſextam et nonam, inſigniores eſſe in orationibus diuinis: Cyprianus uerò in Oratione Dominica, primam, tertiam, ſextam & nonam, horas uocat orandi antiquitus obſeruatas: de priuatis Chriſtianorum precibus dictum uidetur, maximè cùm in eodem loco Tertullianus dicat, In differens eſſe quolibet tempore orare: Cyprianus uerò poſt horas orandi ſtatim inferat, Nam & mane orandum eſt, & ueſperi. ibidem. Et Origenes precum matutinarum & ueſpertinarum meminit, Commentariorum libro tertio in Iob. Tertullianus: Quarta ſabbati & ſexta, inquit, plurimum fungimur. Et ſtationes & ipſæ ſuos dies habent, quartæ feriæ & ſextæ. De publicis precibus dictum eſt.

Quo uerò geſtu & ritu orarint, Tertullianus idem explicat in apologetico: Cum ſuſpicientes, inquit, manibus expãſis, capite nudo precamur pro om

nibus imperatoribus, &c. Et initio libri de Corona militis, genibus flexis oraſſe eos ſignificat, quod geniculis adorare dixit. Teſtatur item Origenes Homilia quarta in Numeros. Stantes etiam ferè die Dominico, & toto eo tempore quod intra Paſcha eſt & Pentecoſten. Quamobrem & ſtationes illas, precationes dixit, quarum ſubinde meminit. Et ad aram factas, ſolenniores fuiſſe indicat in libro de ieiunio: Solennior, inquit, erit ſtatio tua, ſi ad aram Dei ſteteris. Teſtatur ibidem, eas ſtationes interdum in ueſperam uſque productas eſſe. Meminit eius geſtus & Cyprianus Sermone de oratione Dominica: Stamus, inquit, ad orationem. Orabant autem, uultu ad plagam Orientalem cõuerſo: quemadmodũ rurſus in Apologetico ſuo Tertullianus adſerit. Inde enim ethnici Chriſtianos eo nomine criminabantur, quaſi ſolem adorarent.

Deniq; & hunc ritum in orationibus publicis uſitatum fuiſſe, Cyprianus in ſermone de oratione Dominica dicit: nempe ut quando preces inchoaturi eſſent, ſacerdos præfatione quadam mentes fratrum quaſi excitaret, & præpararet ad ardentiorem inuocationem, ac diceret, Surſum corda. Ad quod cœtus totus reſponderet: Habemus ad Dominum. Formulas deniq; quaſdã precationum abſq; dubio habuerũt. Origenes enim Homilia undecima in Hieremiã, ad eas quas Collectas hodie uocant, alludere uidetur: Vbi, inquit, frequenter in oratione dicimus, Da omnipotens, da nobis partem cum prophetis, da cum Apoſtolis Chriſti tui, tribue ut inueniamur ad ueſtigia unigeniti tui, &c.

DE RITIBVS CIRCA VOCATIONEM & ordinationem.

VSitatum in Eccleſijs orientalibus fuit, ut ad electionem, aut ordinationẽ alicuius epiſcopi uenirent ex uicina plures preſbyteri et epiſcopi, eiq; quẽ dignum eo honore cognouiſſent, manus imponerent: quemadmodum in Origenis ordinatione apud Cæſaream factum, Euſebius ſcribit libro ſexto, cap. 8. Sic cùm Narciſſus Hieroſolymitanus ab adminiſtratione Eccleſiæ clàm ſe ſubduxiſſet, aliquandiu latiturus, uicinarum Eccleſiarum præſides epiſcopum alium ordinarunt, ut eſt apud Euſebium lib. 6, cap. 10.

Eundem in ordinãdis epiſcopis aut preſbyteris morem etiam Africanæ Eccleſiæ obſeruarunt. Primùm enim, ſi alicui Eccleſiæ præficiendus & ordinandus epiſcopus eſſet, per literas prouincijs finitimis omnib. ſignificabatur: ſicut indicat Cyprianus libro ſecundo, epiſtola decima, ad Cornelium. Poſtea eiuſdem prouinciæ epiſcopi proximi quiq; ueniebant: aut qui uenire minus poſſent, iudicium ſuum de ordinando, per literas ſignificabant: & deligebatur epiſcopus, ea plebe, cuius epiſcopus futurus erat, præſente: & acceſſit manuũ impoſitio. Hũc morem Cyprianus et in ſua Eccleſia, & per uniuerſas ferè prouincias obſeruatum teſtatur libro primo, epiſtola quarta. Poſt electionem iterum alijs Eccleſijs ſignificabatur: & mittebantur epiſtolæ in alias terras & ciuitates, de moribus & uita probata epiſcopi lecti, hoc conſilio, ne quis calumniandi occaſionem, aut uituperandi, ſibi ſumere poſſet. Indicat idem Cyprianus libro 2, epiſtola 10.

Seruabatur eadem ratio etiam in ordinatione inferiorum perſonarum. Nam & ibi preſbyteri, diaconi, & plebs conueniebant, de moribus & uita iudicia in commune conferebant: ac ſi dignus & idoneus uideretur, communibus ſuffragijs preſbyterum aut diaconũ decernebant. Meminit eius cõſuetudinis Cyprianus libro ſecundo, epiſtola quinta.

DE RITV EXORCIZANDI.

VSitatæ in Eccleſijs Africanis erant etiam exorcizationes, quibus à dæmonibus uexati liberabantur. Meminit etiam exorciſmorum Tertullianus frequenter, ut in libro de Corona militis, & in Apologetico: Dæmones, inquit, id eſt genios adoriri conſueuimus, ut illos de hominibus exigamus. Itẽ: Dæmonia de uobis ſine mercede, ſine præmio, depellimus. Quod & in libro ad Scapulam oſtendit.

Origenes, præter exorciſmum, etiam alios ritus recenſet: uidelicet inuocationes, & manuum impoſitionem. Homilia uigeſimaquarta in Ioſuam.

DE RITV IEIVNANDI.

FRequens ſanè apud ſcriptores huius ſeculi occurrit ieiuniorum mentio, adeò ut & in opinionem meriti, ieiunia abiiſſe iam tum uideantur: quemadmodum ſuo loco dictum eſt. Sed diſcrimen quoddam ieiuniorum fuiſſe uidetur, eiuſmodi ſcilicet, ut alia publica, alia priuata haberẽtur. In publicis ieiunijs celebraſſe communes preces, & tamen ab oſculo pacis abſtinuiſſe eos, indicat Tertullianus in fine libri de oratione. Sed fortè de Montanicis magis ieiunijs, ut uidetur quidem, loquitur, quàm Chriſtianorum. Quemadmodum & in libro de ieiunio contra Pſychicos, ieiunium quod xerophagias appellat, atq; eiuſmodi erat, in quo aridis & exiccatis tantùm ueſcebantur, ut recens & Montanicum profert. In quo libro ait, ieiunium diei ſabbati, ſeu feriæ ſextæ, produci ſolitum uſq; ad ueſperam, tempus ſcilicet Dominicæ ſepulturæ: ubi & publicè uniuerſæ plebi ieiunia indici ſolita ab epiſcopo ait, ſolicitudinis alicuius Eccleſiaſticæ cauſa.

Origenes Homilia decima in Leuiticum, dierũ quadrageſimalium meminit ieiunijs conſecratorum. Item quartæ & ſextæ feriæ, in quibus ſolennia dicit fuiſſe ieiunia. Homilia uerò ſexta in Ezechielem, indicat, ieiunaturos prius oleo ſe perunxiſſe, quo ieiunium gratius celebrarent. Ex Cypriani deniq; ſermone de ieiunio & tentatione Chriſti, apparet, Chriſtianos priuatim quàm frequentiſſime ieiunaſſe, & toties adeò, quoties oraturi eſſent.

DE FESTIS CHRISTIANORUM.

APparet Chriſtianis feſtiuos fuiſſe quoſcunque congreſſus publicos, de quibus ſuprà diximus. Ideo de feſtis alijs, præter Paſcha, Pentecoſten, et diem Dominicum, neq; in Aſiaticarum, neq; Africanarũ Eccleſiarum hiſtorijs aliud quicquam reperies. Meminit uigiliarum Paſchæ Euſebius in hiſtoria Narciſſi Hieroſolymitani epiſcopi, libro ſexto, capite nono. Libro uerò ſeptimo, capite ultimo refert, de Paſchate ſcripſiſſe Anatoliũ Laodicenũ, celebrandum ſcilicet omnibus ex æquo eſſe, poſt æquinoctium uernale, cùm ſol primam cæſuram uernalem ſigniferi tranſiuiſſet: imò cùm & luna eandem cæſurã tranſi-

tranſiuiſſet: eiuſq; obſeruationis autores indicaſſe eũ, ait ueteres probatos Iudæos: ut Philonem, Ioſephum, Muſanũ, & ex ſeptuaginta interpretibus Ariſtobulũ.

In Africanis uerò Eccleſijs Tertullianus indicat ſolennem fuiſſe totam illam noctem, diem Paſchæ præcedentem. Sic enim lib. 2 ad uxorem inquit: Quis ſolennibus Paſchæ obnoctantem uxorem ſecurus ſuſtinebit?

Fuiſſe autẽ idem Paſchatis celebrandi tempus Africanis, quod Aſianis. Euſebius lib. 7 cap. 20 inde probat, quòd in ſcripto quodam de ferijs, Dionyſius Alexand. cenſuiſſe oſtendit, Paſcha nunquam aliter quàm poſt æquinoctium uernale, celebrandum eſſe.

Poſt Paſcha, Tertullianus in libro de Corona militis Pentecoſtes meminit, & diei Dominici. Ibidemq; & annuæ diei oblationum pro defunctis, pro natalitijs: & annuæ diei oblationum pro uxoribus, in libro ad Scapulam. Celebriores autem feſtiuitates Chriſtianis fuiſſe, Origenes indicat libro octauo contra Celſum, diem ſcilicet Dominicum, paraſceuen Paſchæ, & Pentecoſten. Meminit tamen etiam feſtiuitatis in memorijs Sanctorum libro tertio in Iob: & Cyprianus li. 3, epiſtola 6, ad presbyteros Romanos.

Annotandum obiter & illud uidetur, in iiſdem Eccleſijs non licuiſſe Chriſtianis celebrare feſta gentiliũ. Id enim Origenes indicare uidetur Homilia ſeptima in Ioſuam, ubi ait: Illi qui cùm Chriſtiani ſunt, ſolẽnitates gentilium celebrant, anathemata in Eccleſias introducunt. Ita nec Iudæorum etiam, quemadmodum idem indicat Homilia nona in Ieremiam.

DE RITV CIRCA NVptias.

IN contrahendis matrimonijs etiam hoc ſeculo mos ille obſeruatus eſt, ut ſponſus & ſponſa ad ſacra Eccleſiæ conuenirent, ibiq; à ſacerdotibus pijs precibus coram Eccleſia Deo commendarentur. ad quem ritum Tertullianus quoq; in libro ſecundo ad uxorem alludere uidetur, cùm inquit: Vnde ſufficiam ad enarrãdam fœlicitatem eius matrimonij, quod Eccleſia conciliat, & confirmat oblatio, & obſignatum angeli renunciant, pater rato habet? Non autem liberum, aut ſine reprehenſione fuiſſe, ſi mulier Chriſtiana gentili nubere, & contrà. ex Tertulliani plurimis locis, maximè in libro ad uxorẽ uidere eſt. Et numerat inter præcepta, ad religioſam Chriſtianorum diſciplinam pertinentia, Cyprianus libro tertio ad Quirinum, capite ſexageſimoſecundo, etiam hoc, matrimonium ſcilicet cum gentilibus non iungendum eſſe. Nuptialium uerò conuiuiorum meminit Dionyſius Alexandrinus apud Euſebium lib. 6, cap. quadrageſimo.

DE RITV SEpulturæ.

QVia cœmeteriorum in hiſtorijs Eccleſiarum Orientalium mentio fit, non eſt dubiũ, fuiſſe in uſu apud eas Eccleſias, etiam pios & honeſtos ſepeliendi mortuorum corpora ritus. Remouẽs enim perſecutionem Galienus, & pacem Chriſtianis concedens, permiſit eis recipere quæ prius amiſiſſent, cœmiteria. Euſebius lib. 7, capite decimotertio. Et quidem cum periculo, etiam, martyrũ corpora Chriſtiani reuerenter & honeſtè ſepeliebant: quemadmodum Aſyrij Romani exemplum, qui marinum martyrem Cæſareæ Cappadociæ capite plexum ſepelijt, teſtatur, apud Euſebium libro. 7, capite decimoſexto. Cùm in conſummatione martyris, inquit, Aſyrius adeſſet, corpus illius humero ſuo, ſplendidoq; & precioſo indumento impoſitũ detulit, et ſplendidiſſimæ quantum conueniebat ſepulturæ tradidit. Et Origenes libro quinto contra Celſum. Humana cadauera, ut animæ domicilia, & ſanctioris præcipuè, haudquaquam ſunt reijcienda: quippe quæ ex optimarum legum permiſſu cum honoribus qui haberi his poſſunt, & ſepultura dignantur. Et contra eundem libro octauo: Rationalem animam honorare didicimus, & huius organa ſepulchro honorificè demandare. Sic in hiſtoria de peſtilentia Alexandrina Dionyſius ad Hieracẽ ſcribit, de Chriſtianis: Sanctorum corpora ſupinis manibus ac ſinu exceperũt, oculos depreſſerunt, ora clauſerunt, unanimes & pariter affecti ſtrictim complexi ſunt, lauerunt, & ad ſepulturam ornarunt. Euſebius libro ſeptimo, capite uigeſimoſecundo.

Meminit Origenes rurſus libro primo in Iob, et precioſi ueſtitus, quo mortui ornati, in terram conditi ſunt: quem ſi quis pro conſuetudine amico mortuo mitteret, prius conſcindebat, ne eo à flagitioſis ſurrepto, funus irreuerenter abijceretur.

Indicat Tertullianus in libro de Anima, mortuos etiam oratione à presbyteris componi conſueuiſſe.

Deniq; & lugendi ſuper mortuos conſuetudinem fuiſſe, Origenes oſtendit libro tertio in Iob: ubi, Luctus (inquit) mortui fit ſeptem diebus & ſeptem noctibus. Et meminit Cyprianus atri uel lugubris ueſtitus, in Sermone de mortalitate: ubi quidem fratres defunctos lugeri aut plangi omnino prohibet.

De feſtiuitatibus memoriæ ſanctorum quædam Origenes narrat libro tertio in Iob. Conuocabantur in anniuerſarijs diebus memoriæ uel parentum defunctorum, ſeu amicorũ, ſeu quorumcunq; qui in fide diſceſſiſſent, ſacerdotes ſimul & laici, atq; in eo cœtu primùm mortuis quòd in fide diſceſſiſſent, gratulabantur, & ſibi pium & tranquillum exitum quiſque precabatur: poſtea conferebantur eleemoſyne uel oblationes, quæ in pauperes, qui ſimul tum aderant, pupillos & uiduas diſtribuebantur. Sic Cyprianus ad presbyteros Romanos libro tertio, epiſtola ſexta, diligenter iubet annotari dies, quibus martyres decedant, ut commemorationes eorum in martyrum memorijs celebrari poſſint.

Ibidem & de oblationibus & ſacrificijs in martyrum memorijs celebratis dicit. Significet mihi, inquit Tertullianus, dies quibus in carcere beati fratres noſtri ad immortalitatem glorioſæ mortis exitu tranſeunt, & celebrenter hic à nobis oblationes & ſacrificia ob cõmemorationes eorum. Eſt & oblationũ frequẽs mentio apud Tertullianum, ut in libro de Corona militis: Oblationes pro defunctis, pro natalicijs, annua die facimus. Meminit in libro de caſtitate et monogamia, etiam annuarum oblationum pro uxoribus.

Cyprianus etiam in martyrum commemorationibus oblationes & ſacrificia fieri ſolita fuiſſe, indicat libro

libro tertio, epiſtola ſexta. & libro quarto, epiſtola quinta: Sacrificia, inquit, pro eis ſemper, ut meminiſtis, offerimus, quoties martyrum paßiones & dies anniuerſaria commemoratione celebramus. Tale quiddam libro primo, epiſtola nona habet: ubi eas oblationes ſacrificia uocat, pro dormitione mortuorum. Meminit & oblationũ, ex quibus ſtipẽ miniſtris datã apparet, libro primo, epiſtola ſeptima. Nam & Origenes uult, ſacerdotibus Euangelij offerri primitias ad altare. Denique & pro lapſis offerebatur: Cypriano teſte, libro tertio, epiſtola decimaquinta, & decimaſexta.

DE DISCIPLINA ET MORIbus externis Chriſtianorum.

QVàm fuerint aßidui Chriſtiani huius tẽporis in officijs pietatis, in audiendo ſcilicet uerbo Dei, in orando, & toto reliquo pietatis cultu, ſuprà in Capite de publicis cõgreßibus oſtendimus. Hic de alijs eorum pijs ac honeſtis exercitijs dicemus, inter quæ prima ſunt mutuæ charitatis officij & beneuolentiæ ſtudia, quarum aliquot de ſuis Chriſtianis Tertullianus commemorat libro ſecundo ad uxorem, & in libro de Cultu fœminarum: ut ieiunia, uiſitationem fratrum ægrotantium, uiſitationem & conſolationem martyrum in uinculis detentorum, exoſculationem fratrum, qui ſalutandi ritus fuit, ablutionem pedum ſanctorum, beneficentiam in pauperes, eleemoſynas & collationes, hoſpitalitatem & officia in peregrè aduenientes. Quædam de hac diſciplina etiam in libro ad Scapulam commemorat: Diſciplina, inquit, iubemur diligere inimicos quoq;, & orare pro eis qui nos perſequuntur. Idem: Sacrificamus & oramus pro ſalute Imperatoris, in ſilentio & modeſtia agimus, ultionem nullam machinamur, depoſitum non abnegamus, matrimonium nullius adulteramus. De eo enim quàm piè & honeſtè ſenſerint, pluribus in libro ſecundo ad uxorem oſtendit: Pupillos piè tractamus, indulgentes refrigeramus, nulli malum pro malo reddimus: quod & in Apologetico de Chriſtianis retulit. In libro de Cultu fœminarum, ait, Chriſtianos diligentißimè ſtudioſos eſſe humilitatis & pudicitiæ. Sed ſingularem & excellentem circa martyres incarceratos charitatem & curam Chriſtianorũ fuiſſe, ex Tertulliano & Cypriano conſtat. Laudat enim ob hoc pio officio Cyprianus Tertullum quendam, quòd circa curam corporum captiuis non deſit: libro tertio, epiſtola decima. Et in libro ad martyres, inquit Tertullianus: Singula fratres de opibus ſuis proprijs in carcerem ſubminiſtrant. Vnde apparet, omnia quibus opus habuerunt martyres captiui, à fratribus illis collata eſſe. Quòd ſi ad colloquium cum iis Chriſtiani nõ admittebantur à cuſtodibus, mittebant libellos conſolatorios qualis is de quo iam diximus Tertulliani ad martyres eſt. Mittebant tales libellos, et qui alijs Eccleſijs præerant. Sicut ob eam pietatem gratias preſbyteri Romani agunt Cypriano, quòd ad preſbyteros Romæ incarceratos cõſolationes miſiſſet: libro ſecundo, epiſtola 7. Multa deinde & magna circa ægrotos ſtudia ſuſcipiebant, quos cum periculo propriæ etiam uitæ & ualetudinis curabant: ſicut à fratribus in peſte Alexandrina factum Dionyſius refert, apud Euſebium lib. 7, cap. 22. Plurimi, inquit, ex fratribus noſtris propter excellentem dilectionem & fraternam charitatẽ ſibijpſis nõ parcentes, ſed mutuò cohærentes, et ægrotos ſine ulla cautione inuiſentes, illisq; diligenter inſeruientes, & in Chriſto medentes, unà cum illis mortui ſunt, & promptißimè morbo aliorum repleti, ac lue à proximis in ſe contracta, doloribusq; ſpontè in ſe translatis: multi qui alios infirmos curarunt ac confirmarunt, ipſi mortui ſunt, mortem illorũ in ſe trãſferentes. Significat & clarè in libro priori ad uxorem, inter Chriſtianos eſſe perpetuam continentiam ſeruantes: Quidam, inquit, uim huius erroris, uirginea continentia depellunt. Sicut & Cyprianus indicat libro primo, epiſtola nona & undecima, fuiſſe inter Chriſtianos uirgines Deo dicatas, quæ continentiam præſtare noluerint & potuerint, ac maſculis primùm cohabitare conſueuerint: ſed quam conſuetudinem ipſe, ut occaſionem ad lapſus & peccata, abrogari præcipit. Quod etſi uitæ monaſticæ & caſtæ cum opinione meriti, qualis paulo poſt illud ſeculum confirmari cœpit, et ſubinde creuit, nihil adhuc quidẽ ſimile reſtat: tamẽ iter quoddam et quaſi ſemen fuiſſe, hos ritus uirginum continentium, non eſt dubium: præſertim cùm uoti continentiæ expreßè Tertullianus in libro de uelandis uirginibus, & de ieiunio aduerſus Pſychicos, meminerit: & Cyprianus muliebrẽ ſexum plurimis in locis, ut diximus, accerbißimè exagitet ac deteſtetur.

Quæ habituum aut ueſtitus ratio huius ſeculi Chriſtianis fuerit, non ſatis explicatum eſt. Quædam de differentia inter cultum uirilem, cõmunem & philoſophicum, Euſebius ex epiſtola quadam Origenis adducit, lib. 6, capite uigeſimo, de Heracla preſbytero Alexandrino: Cùm autem, inquit, communi eſſet uſus indumento, poſito illo, philoſophicum habitũ ſumpſit. qui quanquam cuiuſmodi fuerit, incertum eſt, tamen pallio quiddam ſimile fuiſſe uidetur, cùm & Tertullianus ſe palliũ induiſſe, abiecta toga, peculiari libro oſtendat.

Videtur tamen, Chriſtianorum mulieres, qui ſexus alioqui natura ad luxum propenſus eſt, ornamentis non minus indulſiſſe, quàm ethnicas mulieres. Quod ipſum in duobus ſcriptis Tertullianus reprehendit, in libris ſcilicet de habitu muliebri, & cultu fœminarũ, reuocans eas à cultu mundiore et ſumptuoſiore, ac formæ lenocinijs, ad ſimplicitatem & humilitatem, quæ uirtutes ſolæ Chriſtianos deceant. Hinc in ornamenta quæcũq; adſcita acerbißimè inuehitur, et mundi mulieris autores dicit eſſe diabolos: damnat ornatum ex auro, argẽto, margaritis, monilibus, lanis infectis, capillis alienis: ut ocioſis, & pudicitiæ hoſtilibus (quemadmodũ ipſe loquitur) ornamentis. Quæ omnia indicãt, ſimplicitatem cultus & ueſtitus in magno tum fuiſſe Chriſtianis ſtudio: etiamſi apud aliquos, ac præcipuè fœminas, modum excedere cœperit. Quemadmodum & Tertullianum ſecutus Cyprianus, eam conſuetudinem taxat in libro de Habitu uirginum.

Quòd ad puellarum cultum attinet, ueriſimile eſt, eas in

eas in cœtum capite nudo & aperto uenire ſolitas, iubentibus ita parentibus, ut maritum ex Chriſtianis facilius inueniret. Hoc igitur improbat Tertullianus in libro de Virginibus uelandis: & rem indecoram ac ſtupratione deteriorem eſſe adfirmat, uirgines in cœtu cerni non uelatas, ideo quòd earum ſpiritus ſic uitietur. Vbi tamen & eam conſuetudinem recitat, quòd liberum fuerit uirgines uelari, uel minus. Et addit, ex diuerſitate ſcandalum ortum: & ritum uelandi deſcribit, quantum uidelicet crines reſoluti capere poſſint.

Idem libro primo ad uxorem indicat, Chriſtianos à ſanguine & ſuffocato abſtinere. quod & Origenes teſtatur libro octauo cõtra Celſum. Abſtinuerunt et ab idolothytis, ſicut rurſus Tertullianus monet in libro de idololatria, & in fine libri de cibis Iudaicis. Ad quã conſuetudinem & Origenes alludit contra Celſum libro octauo: Idolothytum, inquit, dæmonibus immolatur: nec decet quidem, qui Deum ſectatur, dæmonum menſæ fieri participem. Idem & precationibus ante cibum, & ſignationibus uſos Chriſtianos, indicat libro tertio in Iob. Eſt hoc uerum, inquit, quantum manducamus uel bibimus, ſi Dei memores fuerimus, ſi terribile nomen eius inuocauerimus: ſi noſmetipſos, uel cibum, uel potum ſigno uenerabilis crucis Chriſti ſignauerimus: ſi ad cœlos oculos noſtros leuantes dicemus, Qui das eſcam omni carni, da etiam nobis cum benedictione hũc cibum ſumere. Si dixerimus cum ſynceritate ad Dominum noſtrum, Tu dixiſti Domine, ſi aliquid mortiferum biberimus, tuum inuocantes nomen, non erit nobis moleſtum: tu itaq; Domine uirtutis & gloriæ, auerte ueneficam & iniquam operationem à nobis, & ab omnibus cibis noſtris. Ea de re & Tertullianus in libro de Corona militis ait: Ad omnem progreſſum atq; promotum, ad omnem aditum & exitum, ad ueſtitum & calceatum, ad lauacra, ad menſas, ad lumina, ad cubilia, ad ſedilia, quæcũq; nos conuerſatio exercet, frontem crucis ſignaculo terimus. Signarunt etiam & adiurarunt res nocentes, ſicut in Scorpiaco idem dicit: Nobis fides præſidium ſignandi ſtatim, & adiurandi, et ungendi beſtiæ calcẽ.

Indicat porrò in Apologetico, Tertullianus, Chriſtianos & lauacris uti ſolitos: attamen cauere, ne Ethnicorum ritus obſeruare uiderentur. Et quidem de lauacris quotidianis Chriſtianorum, meminit in libro de Corona militis.

Ex Homilijs uerò Origenis in libros Regum colligi poteſt, pro more Chriſtianos habuiſſe, celebrare natalem filiorũ: quod Homilia 8 in Leuiticũ duriter idẽ reprehendit, et ethnicorũ & peccatorũ eſſe oſtendit. Hoc enim unũ egregiè maximè inter cætera caiuſſe Chriſtianos uideas, ne quid cũ Ethnicorũ moribus & conſuetudinib. cõmune haberent. Vnde & ſpectacula ethnica à Chriſtianis ſpectari nefas duxerũt: quemadmodum Origenes Homilia octaua in Eſaiam, & Homilia 11 in Leuiticum indicat, et prolixè Tertullianus diſputat in libro de Spectaculis. Ideo nimirum, quòd ad idololatriam ſpectacula pertineant, quorum originem & omnes partes quibus conſtant, ex idololatria ortas eſſe probat. Deinde, quòd ibi locum habeant & excitentur multa peccata, ut concupiſcentia, uoluptas, furor, impudicitia, & blaſphemia nominis Dei. Tertiò, quòd in ſpectaculis diabolus regnet: cuius rei exemplum recitat. Cùm mulier, inquit, quædam theatrum acceßiſſet, domum inde cum dæmonio redijt. Quod, cùm per exorciſmum interrogaretur, quamobrem fidelem inuaſiſſet? reſpondit, ſe iuſtißimè feciſſe, quoniam in ſuo eam inueniſſet.

Damnat & Cyprianus ſpectacula iiſdem penè rationibus, libro ſecundo, epiſtola ſecunda: quòd blanda ſcilicet ſint uiciorum incitamenta, ſeruiant impudicitiæ, moueant ſenſus, mulceant affectus, & expugnent quemcunque boni paſtoris conſcientiam & uirtutem: denique, quòd ibi uideantur, quæ nequaquam poſſint cum integritate & pudicitia ſpectari: ut, Venus impudica, Mars adulter: Iupiter non regno magis quàm uitijs princeps, in terrenos amores cum ipſis fulminibus ardens, & nunc in plumas oloris albeſcens, nunc aureo imbre defluens, nunc in puerorum pubeſcentium raptus, miniſtris auibus, proſiliens. Nec artes hiſtrionicas inter ſe exerceri Chriſtiani paßi ſunt, quemadmodum Cyprianus idem oſtendit libro primo, Epiſtola decima. Nec communicare cum hiſtrionibus Chriſtiani uoluerunt prius, quàm turpem illam confeßionem prorſus abiecissent. Quod uerò ſi feciſſent, inter cæteros pauperes, ſi aliter non poſſent, ex Eccleſiæ alimentis & ſumptibus, ſed iis parcioribus, ſuſtentabantur.

Denique nec iurare ethnico more per deos gentiles, ſolitos Chriſtianos, Baſilidis hiſtoria declarat apud Euſebium libro ſexto, capite quinto. Is enim inter ſupplicia Potamianæ conuerſus, cùm paulo pòſt à commilitibus in certa quadam cauſa iuramentum poſceretur, affirmauit, ſibi iurare prorſus non licere, quia Chriſtianus eſſet. Eadem igitur de cauſa iudici proditus, & Chriſtianum ſe conſtanter confeſſus, capite plexus eſt.

Differebat autem à communicatione Chriſtianorum concœnatio illa, qua frequenter utebantur propter pauperes, quam in Apologetico Tertullianus ἀγάπην uocat: & Origenes talis cuiuſdã cõuiuij Chriſtianorum meminit, quoties ad celebrandas memorias ſanctorum conueniſſent, libro tertio Commentariorum in Iob. Tertulliani deſcriptionem ex Apologetico ſubijcimus:

Cœna noſtra, inquit, de nomine rationem ſuam oſtendit. Vocatur enim ἀγάπη, id quod dilectio penes Græcos eſt. Quantiſcunq; ſumptibus conſtet, lucrum eſt pietatis nomine facere ſumptũ: ſiquidem inopes quoq; refrigerio iſto iuuamus. Nihil ibi uilitatis, nihil immodeſtiæ admittitur. Non prius decumbitur, quàm oratio ad Deum præguſtetur. Editur quantum eſurientes capiunt, bibitur quantum pudicis eſt utile. Ita ſaturantur, ut qui meminerint etiam per noctem adorandum ſibi Deum eſſe. Ita fabulantur, ut qui ſciant Dominum audire. Poſt aquam manualem & lumina, ut quiſque de Scripturis ſanctis, uel de proprio ingenio poteſt, prouocatur in medium Deo canere: hinc probatur, quomodo biberit. Aequè oratio conuiuium dirimit. Inde diſceditur: & cætera. Meminit iſtarum concionum in conuiuio Dominico, etiam in libro ſecundo

ad uxo-

ſcopis & presbyteris ac laicis plurimis confitentur: deinde omnes Nouati fraudes, machinationes & nequitias produnt. Hæc de Nouato Cornelius ſcripſit ad Fabium Antiochenum, apud Euſebium libro ſexto, capite quadrageſimotertio.

Poſt Decij perſecutionem, cùm è uiuis Fabianus exceſſiſſet, toto eo tempore quo nondum alius epiſcopus propter rerum difficultates conſtitui potuit, presbyteri lapſos ſine epiſcopo abſoluere non audebant, ſed eorum cauſam ſuſpendebant. Morti tamen uicini, ſi peccata ſua deteſtati fuiſſent, ac gemitibus & fletibus dolentis, & uerè pœnitentis animi ſui ſigna prodidiſſent, abſoluebantur. Scribunt hoc ad Cyprianum epiſcopi & Diaconi Romani libro ſecundo, epiſtola ſeptima apud Cyprianum.

Meminerunt epiſtolæ decretales pontificum ſubinde excommunicationis: ut epiſtola Sixti & Fabiani qui ante ſatisfactionem prohibuit communicare cum excommunicatis, pœna excommunicationis. Recitat ex eiuſdem Fabiani decretis Gratianus, etiam hũc pœnitentiæ canonem: Quicunq; ſciens peierauerit, quadraginta dies in pane & aqua, & ſeptem annos ſequentes pœniteat, & nunquam ſit ſine pœnitentia, et nunquam in teſtimonium recipiatur: communionem tamen poſt hoc percipiat.

Et eſt Eutychiani apud eundem de excommunicatione decretum: Si quis membrorum trũcationes & domorum incendia fecerit, ſiue fieri iuſſerit, aut facienti conſenſerit, quouſq; de his unicuiq; legaliter & amicabiliter coram epiſcopo ciuitatis, alijsq; ciuibus non emendauerit, ab Eccleſia ſe priuatum cognoſcat. Si uerò poſt ſecundam & tertiam conuentionem, cuncta in quibus arguitur, non emendauerit, tanquam ethnicus & publicanus ab omni Chriſtianorum collegio ſeparetur.

De ritibus circa Cœnam.

Poteſt ex Cypriani lib. 2. epiſtola 3. ad Cornelium apertè colligi, cùm tempore Cornelij, tum ante eum, Romanos, aut etiam Italicos & alios epiſcopos ex nouella inſtitutione, in adminiſtratione cœnæ Dominicæ non ſequutos eſſe inſtitutionem CHRISTI: ſed plebi in calice tantùm aquam porrexiſſe, & non uinum ſeu ſanguinem Domini: ea fortè ſuperſtitione, qua poſtea calicis uſus laicis præreptus eſt. Nam Cyprianus ea de re monet Cornelium, ſe diuinitus admonitum eſſe, in adminiſtratione cœnæ nihil aliud fieri debere, quàm quod CHRISTVS in prima inſtitutione feciſſet, & id prolixè multis ſcripturæ locis propugnat, & hortatur eum, ut eiuſmodi abuſum cœnæ ſcribendo ad collegas abroget: & promittit ſe quoq; ea de re ad collegas literas facturum. Quod ſi iſtius Nouellæ inſtitutionis autores fuerunt Romani epiſcopi, ut omnino uidetur: indicium eſt, myſterium iniquitatis in ea Eccleſia ut in alijs rebus, ita in cœnæ Dominicæ deprauatione & immutatione maturè laborare cœpiſſe: ſed ſubinde ab alijs pijs doctoribus impeditum eſſe, donec tandem iuſto Dei iudicio & conceſſu præualuerit.

Apparet deinde in Eccleſia Romana conſuetudinem hoc tempore fuiſſe, Eucharistiam exhiberi à ſacerdotibus in ipſas manus communicantibus. Qui ritus ex hiſtoria Cornelij de Nouato, apud Euſebium libro ſexto, capite quadrageſimotertio, intelligi poteſt: Cùm oblata, inquit, diſpenſaret, & cuiq; partem tribueret. Ex quo loco etiam collectiones illis ipſis diebus, quibus cœna Domini celebrata eſt, fieri, earũq; partem conſecrari ſolitam, conijcitur. ait enim: Antequam de benedictione & collectis ſumerent. Inter accipiendum item, accipientium fuiſſe, fortè ad diſtribuentis presbyteri uerba reſpondere Amen, ex eadem narratione colligitur.

Cùm autem in eadem Eccleſia in ligneis receptaculis ſeu uaſis eucharistia conſecrari antea conſueuiſſet, Zephirinus inſtituit, ut conſecratio ſanguinis CHRISTI in uitreo fieret uaſe. Antiquatum tamen id eſt decretum paulatim, cautumq;, ut in aureo, aut argenteo: aut ſi utrunq; deeſſet, in ſtanneo uaſe ſacerdos rem diuinam faceret. autor Gratianus. Sunt qui hoc decretum aſſignent Vrbano.

Fecit & hoc decretum Zephirinus, ut quicunq; pubertatis annos attigiſſent, ſemel ad minimum quotannis communicarent, Paſchali die. Narrat Nauclerus Generatione ſeptima, & Sabellicus. Mutauit id decretum, Gratiano autore, Fabianus: qui conſtituit, ut ſi non frequentius, ſaltem ter in anno, quilibet non impeditus grauioribus criminibus communicaret: in Paſchate uidelicet, Pentecoſte & natali Domini.

Statuit idem Fabianus, non eſſe accipiendum ſacrificium de manu ſacerdotis, qui orationes, uel actiones & reliquas obſeruationes ſecundum ritum implere non poſſet, autor idem Gratianus. A uiris uerò ſacris initiatis tantùm, niſi ſecus fieri neceſſitas cogeret, miſſas celebrandas eſſe, Platina autore, Felix ſtatuit: nec alibi quàm in ſacro loco.

Fuit & in eadem Eccleſia hic mos, ut patinas uitreas miniſtri ſacerdotibus præferrent: & epiſcopo celebrante, ſacerdotes omnes aſſiſterent. Atq; hunc ritum Zephirinum inſtituiſſe, Damaſus refert.

Vſi ſunt & ſingulari ueſtitu, quem ſacratum dixerunt: nec in alijs, quàm in ſacris Eucharistiæ, eo indui ſacerdotibis licuit: nec ab alijs quidem, quàm à ſacratis contrectari. Quod inuentum ad Stephanum epiſcopum Romanum, prima eius epiſtola decretalis refert.

Sacrificaturus autem, priusquàm altare conſcenderet, confeſſionem dicebat: quem ritum Pontiano Faſciculus temporum, & Nauclerus generatione octaua tribuit. Quidam tamen Damaſo aſſignant: ſicut oſtendit Polydorus libro quinto, capite decimo.

Sixtus, dum ſacerdos canonem ante celebrationem ſub ſilentio legeret, ut in populo SANCTVS triplicatum caneretur, inſtituit: Nauclero generatione nona, & polydoro, autoribus.

De ritibus circa ordinationem.

Hiſtoria de electione Fabiani epiſcopi apud Euſebium libro ſexto, capite uigeſimonono, ferè indicat, qui ritus in ea Eccleſia in ordinandis epiſcopis receptus fuerit. Conueniebant enim, ſi epiſcopus quis creandus eſſet, fratres omnes: præſente uniuerſo populo, & conſilia ac iudicia ſua de alijs atque

alijs claris ac probatis uiris conferebant: ac tandem communi tum ſuo tum plebis ſuffragio, quem digniorem indicaſſent, epiſcoporum decernebant.

Ex decretis autem Romanorum pontificum, quæ infrà recitabuntur, ſi uera ſunt, apparet eiuſdem Fabiani tempore (is enim id conſtituit) neminem in ordinem preſbyterorum lectum eſſe, qui non impleuiſſet triginta annos. Ad epiſcopatum uerò, ex decreto Gaij nemo admittebatur, qui non per gradus quaſi ad eum aſcendiſſet, ac prius oſtiarij, lectoris, exorciſtæ, acolythi, ſubdiaconi, diaconi & preſbyteri officium ſuſtinuiſſet. Si quem uerò in lecto baptiſatum conſtaret, is in clerum prorſus non recipiebatur: quemadmodum Cornelij epiſtola de Nouato apud Euſebium libro ſexto, capite quadrageſimotertio teſtatur.

De exorciſmo.

Etiam exorciſandi energumenos conſuetudo in Eccleſia Romana uſitata fuit. & peculiaris fuit dignitas & officium exorciſatio in Clero: quam qui adminiſtrabant exorciſtæ dicebãtur. Sic enim inter reliquos ordines Eccleſiaſticos, Cornelius in epiſtola ad Fabiũ Antiochenum exorciſtas numerat: apud Euſebium libro ſexto, capite quadrageſimotertio.

De Ieiunio.

Ante Calixtum, ieiunia per annum ſolenni tria erant: quarto ſcilicet menſe, ſeptimo & decimo, ſecundum Hebreorum menſium computationem, inſtituta propter frumẽti, uini & olei prouentus. Quæ poſtea Calixtus in quatuor reiecit anni (quæ uocant) tempora: Vernale ſcilicet, æſtuale, autumnale, et biemale. Referunt ex epiſtola prima decretali Calixti, Sabellicus & alij. Sed Platina hoc de quadruplici ieiunio, Vrbano tribuit.

De Feſtis.

In hiſtoria de Philippo Imperatore, cui myſterijs Chriſtianorum intereſſe cupienti Fabianus epiſcopus reſtitit, fit mentio uigiliarum ſolennium Paſchæ: apud Euſebium libro ſexto, capite trigeſimoquarto. In decretali uerò epiſtola ſecunda Felicis, ſi uera eſt, ſtatuitur miſſarum celebratio ſuper martyrum ſepulchra, in memorijs eorum.

De ritu circa nuptias.

Copulabantur benedictione ſacerdotis coniugium inituri: meminit enim eius ritus epiſtola ſecunda decretalis Sixti, in ſtatuto de non criminandis & accuſandis ſacerdotibus: Quiſquis, inquit, nõ eſt legitimè coniunctus, uel abſque dotali titulo ac benedictione ſacerdotis copulatus, &c. Idem etiam coniunctiones cõſanguineorum probibuit, & reſcindi eas præcepit, ſi iniri eas contigiſſet.

Licuit & affinibus matrimonium contrahere in quinto gradu: ſi qui tamen in quarto reperirentur coniuncti non ſeparabantur. In tertio uerò gradu, omnino non licuit cum alterius uxore coniungi. Coniuncti uerò ſeparabantur, & ſine coniugio uiuere cogebantur. Hæc Fabianus ſtatuit autore Gratiano.

De ritu ſepulturæ.

Cœmiteriorum aliquot pontificum Romanorũ decreta meminerunt, ut Dionyſius et Fabianus: quem cœmiteria pro martyrum dignitate extruxiſſe, Platina narrat. Si qui uerò martyres obiiſſent in hac Eccleſia, ſumma reuerentia & pietate ſepeliebantur.

Narrat Damaſus, Eutychianum epiſcopũ proprijs manibus centum quadraginta duos martyres ſuo tempore ſepeliſſe. Quos ſi preſbyteri aut diaconi conderent, dalmatica aut collubio purpureo indui eos, idem præcepit: iuxta platinam & Sabellicum. Celebrabantur in eadem Eccleſia & martyrum memoriæ, in quibus ſuper eorum ſepulchra, ex Felicis conſtitutionib. miſſæ agebantur: Damaſo teſte, & epiſtola decretali Felicis ſecunda. De translatione corporum Petri & Pauli, multa nugatur epiſtola prima decretalis Cornelij. ſcilicet hoc dignum tanto epiſcopo officium fuit: et tandiu durare in ſepulchris corpora potuerũt, ut poſt tot annos adhuc in alia ſepulchra transferri, et in templum Apollinis, ubi gentilem Romani tum idola ſua adhuc habebant, componi potuerint.

De conſecrationibus, benedictionibus & oblationibus.

In alijs Eccleſijs, & apud certos autores, de benedictionibus & conſecrationib. nihil reperitur. Sed in Romana Eccleſia, Eutychianus conſecrationes, ſeu benedictiones frugũ & leguminũ inſtituit. Sic enim ipſe in epiſtola prima decretali: Iſta, frates, prætulimus (inquit) ut hæ ſpecies quas non licet offerri ſuper altare, iuxta conſtitutionem Apoſtolorum, eorumq; ſucceſſorum, ad domum ſacerdotum deferantur, & à ſacerdotib. benedicantur: & per ſimplicem benedictionem benedicta, demum à populis ſumantur. Fabæ tantùm, & uuæ, & cætera quæ Apoſtoli conſtituerunt, ſuper altare offerãtur. Idem de Eutychiano Damaſus. Sed quòd Apoſtolos id inſtituiſſe nugatur, nullo ueritatis indicio probari poteſt. Fabianus uerò ſanxit, ut ſingulis dieb. Dominicis tum à uiris, tum mulieribus, ſacerdotibus panes & uinum ad altare offerrẽtur. Habes hoc decretum in Codice decretorum ſedecim librorum. lib. 5. cap. 7. tomo 1. Concil.

De dedicatione templorum.

Calixtum diuæ Mariæ templum Romæ primùm extruxiſſe, Platina & Sabellicus prodiderunt: iiſdemq; teſtib. Felix ritum dedicandi templa de nouo inſtituit, ut ſi incerta alicuius templi dedicatio & ob uetuſtatem abolita eſſet, iterum dedicaretur. Idem quod ſuperiori ſeculo attributum fuit Clementi, Euariſto & Higino, ſecundum epiſtolas decretales: mirum quòd ab hoc quoq; ſtatui oportuerit.

De cœlibatu & uita monaſtica.

In eadem Eccleſia ſacerdotes cœlibes uiuere coactos fuiſſe, ex aliquot pontificum decretis conſtat: & ſi ex maritis in cleri ordinem lecti eſſent, ab uxorib. proprijs perpetuò deinde abſtinere. Ex decretis enim Lucij, Gratianus hæc recenſet: Miniſtri altaris, preſbyteri ſiue diaconi, ad Dominica tales eligantur officia, qui continentiam ſeruent. Si uerò poſt ordinationem ſuam miniſtris contigerit propriæ uxoris inuadere cubile, ſacrarij non intrent limina, neq; ſacrarij portitores fiant, neq; altare contingant, &c.

Habetur & in Stephani decretis, iuxta eundẽ Gratianũ: Aliter ſe orientaliũ habet traditio Eccleſiarũ, aliter huius S. Romanæ eccleſiæ. Nã illarũ ſacerdotes, diaconi aut ſubdiaconi, matrimonio copulantur: iſtius autem

ed by Google

autem Eccleſiæ nullus ſacerdotum, à ſubdiacono uſque ad epiſcopum, licentiam habet coniugium ſanciendi.

In decretis uerò Eutychiani, ſecundum Grattianum & Iuonem, legitur de Abbatibus, Abbatiſsis ſanctimonialibus, uiduis et uirginibus. Sed quæ quam fidem habeant, & quomodo huic ſeculo conueniant, Lector iudicet.

DE GVBERNATIONE ECCLESIAE, REBVS & perſonis Eccleſiaſticis.

CAPVT VII.

Habuit hæc ætas gubernationis in Eccleſia formam, ſuperioris ſeculi rationi propemodum ſimilem, ſed tamen aliquanto auctiorem. Præfuiſſe aũt etiam hoc ſeculo pleriſq; Eccleſiis in omnibus tribus orbis terrarum partibus inſignes doctrina, pietate & conſtantia uiros, patet ex catalogo doctorum, quorum uitas ſuo loco deſcribimus.

Sed tamen etiam in multis locis organa diaboli, uiros peruerſos, hæreticos & ſciſmaticos, Eccleſias occupaſſe & turbaſſe, certum quoq; eſt ex catalogo hæreticorum quos ſuo loco cõmemorauimus. adeo enim felix beataq; nullo æuo reperitur Eccleſia, ut omnes præſides bonos, & non etiam ſuas peſtes, ad clauum gubernaculi ſedentes habuerit.

DE GRADIBVS PERſonarum.

Fuit uſitatiſsimum, iuxta Eccleſiæ neceſsitatem, quemadmodum & in ſeculo ſuperiori, officia Eccleſiaſtica diſtribuere in epiſcopos, preſbyteros et diaconos. Hos enim gradus Tertullianus in libro de Corona militis, & libro de Fuga in perſecutione recenſet: iiſdemq; nominibus Origenes in Homilia ſecunda in Numeros, & Homilia undecima in Ieremiam.

Nec in epiſtola decretali Synodi Antiochenæ plurium graduum fit mentio, quàm epiſcoporum, preſbyterorum, diaconorum. Euſebius libro ſeptimo, capite trigeſimo. Fuit quoq; Cleri uocabulum hoc ſeculo magis in uſu, quàm in præcedenti: quo quidem omnes gradus Eccleſiæ miniſtrorum comprehendebantur. Tertullianus libro de fuga in perſecutione, & Origenes ſubinde clerici & clericus appellationibus utitur, ut Homilia ſeptima in Ieremiam: Nos qui clericatus ordine præſidemus, noſſe debemus, non ſtatim in eo nos eſſe ſaluandos quia clerici ſumus. Item Cyprianus libro primo, epiſtola octaua.

Sed quia clericorum numerus augeri cœpit, ideo ut inter diaconos etiam ordo aliquis eſſet hoc ſeculo, plura diſcrimina perſonarum fecerunt in quibuſdam Eccleſiis. Nam Cyprianus acoluthi meminit, libro primo epiſtola tertia, & libro ſecundo epiſtola octaua. Et hypodiaconi, libro tertio, epiſtola uigeſimaſecunda. Et lectoris, libro ſecundo, epiſtola quinta, & libro tertio, epiſtola uigeſimaſecunda. Et exorciſtarum, libro quarto, epiſtola ſeptima. Sed epiſtola Cornelij de Nouato ad Fabium Antiochenum, gradus in Eccleſia Romana plures numerat: Vindex ille, inquit, Euangelij (Nouatus) ignorauit unum eſſe debere epiſcopum in catholica Eccleſia, in qua neſcit preſbyteros eſſe quadraginta ſex, diaconos ſeptem, hypodiaconos ſeptem, acoluthos quadragintaduos, exorciſtas & lectores cum ianitoribus quinquaginta duos, uiduas cum afflictis ſupra mille quingentas. Euſebius libro ſexto, capite quadrageſimotertio. Sed apparet, non in eodem templo tot fuiſſe miniſtros, ſed in pluribus, tanquam in ſpacioſa & populoſa ciuitate. Hos eoſdem gradus etiam epiſtolæ decretales Gaij & Fabiani pontificum recenſent. Damaſus Archidiaconum Stephanum uocat. De Catechiſtis qui in Eccleſia Alexandrina plerumq; epiſcopis ſuccedebant, infrà dicemus. Meminit deniq; Euſebius libro ſexto, capite nono, in hiſtoria Narciſsi, & miniſtrorum luminarium in Eccleſia Hieroſolymitana.

DE RATIONE GVBERNANDI.

Prima fuit in Eccleſijs & præcipua autoritas penes epiſcopos, quos etiã præpoſitos Cyprianus uocat lib. 3. epiſtola 14. qui in gubernatione ſummam adminiſtrationis Eccleſiaſticæ ſuſtinebant. Poſt eos proxima dignitas præſbyteris fuit, & tertia deinceps diaconis. Primum commune fuiſſe docendi officium, ac pro neceſsitate ſeuerius obiurgandi cùm laicos, tum clericos, epiſcopis, preſbyteris & diaconis, ex Origene apparet, qui ſic inquit Homilia prima in Pſalmum trigeſimumſeptimum: Omnes epiſcopi, atque omnes preſbyteri uel diaconi, erudiunt nos, & erudientes adhibent correptionem, & uerbis auſterioribus increpant. Sic Cyprianus libro primo, epiſtola tertia, epiſcopos & miniſtros docere iubet ſine metu iniuriarũ, aut inſidiarum perditorum & impiorum. Item Homilia prima in Ezechielem, Qui metu indigent magiſtrorum, minis & terroribus corripiendi ſunt, ut per amara remedia à uulneribus peccatorum curentur. Cæterorum uerò, aut paruulorum aut imbecillium, iubet in docendo habendam eſſe rationem, ne offendantur. Hinc Origenes Homilia tertia in Numeros, obiurgat catechumenos, quòd non ſimplici corde ad uerbum Dei audiendum conueniant.

Idem Homilia undecima in Exodum, arguit ſuperbiam ſacerdotum & præſulum, quòd dedignentur conſilia inferiorum & ſacerdotum & laicorum. Et Homilia ſecunda in Numeros, dicit epiſcopos, preſbyteros & diaconos nõ ſemper ſecundum ſuum ordinem incedere, & quæ ſunt eo digna agere. Homilia tertia in Ezechielem, arguit eos qui iuxta gratiam & uoluntatem audientium prædicabant. Sic Cyprianus libro quarto, epiſtola quarta, arguit clericorum peccata, quod patrimonio & lucro ſtudeant, ſuperbiam iectentur, æmulationi & diſſenſioni uacent, ſimplicitatem & fidem negligant, ſibi placeant, & præcepta cœleſtia non ſeruent. Exemplum tamen Origenis, qui Cæſareæ coram Eccleſia publicè docuit, & ſcripturas expoſuit, cùm nondum in preſbyterorum ordinem lectus eſſet, teſtatur, etiam alias ad docendum idoneos admiſſos eſſe, etiamſi nec epiſcopi, nec preſbyteri, nec diaconi dignitate eſſent inſigniti. Euſebius libro ſexto, capite uigeſimo. Pertinebat etiam ad hoc officium eorum, hæreticos arguere, & contradicentes conuincere, mox cùm errores ſpargi incipiebant: ut teſtatur Origenes Homilia prima in

Ezechielem. Nec tantùm præſentes conuincere conati ſunt, ſed etiam ſcripta, in quibus erronea tradita ſunt, refutarunt. Sic Dionyſius Alexandrinus ſcripta Nepotis, cùm uideret ijs ſimpliciores in errorem induci, refutat, in libro de Promiſſioibus. Euſeb. lib. 7. cap. 14. Idem alios quoq; feciſſe, patet ex loco de hæreſib.

Officium etiam adminiſtrandi ſacramenta penes epiſcopos & presbyteros erat. Tertullianus enim inquit in libro de Caſtitate: Et offert & tingit ſacerdos. Et in libro de Corona militis: Euchariſtiæ ſacramentũ & in tempore uictus, & antelucanis etiam cœtibus, nec de aliorum manu quàm præſidentium ſumimus.

Diaconi etiam in adminiſtratione ſacramentorum aderant, & circumferebant panem conſecratum et calicem, & diſtruebant communicantibus: ut dictum eſt ſupra in loco de Ceremonijs. Ius tractandi de excommunicandis aut recipiendis publicè lapſis, penes ſeniores Eccleſiæ erat, qui ad eam rem conuenire ſolebant: ut patet ex Apologetico Tertulliani. Sed denunciatio excommunicationis, aut ſeparatio, aut etiam publica corã Eccleſia exceptio, fiebat plerunq; per epiſcopũ, aut presbyterum. Sic Origenes Homilia 7. in Ioſuam, tertiò admonitũ reſipiſcere nolentem, iubet ab Eccleſiæ corpore deſecari, per Eccleſiæ præſides. Vbi etiam indicat, ſacerdotes uni parcẽtes, & ſacerdotalem ſeueritatẽ negligentes, uniuerſæ Eccleſiæ moliri interitũ.

Idem alibi plurib. in locis monet: attamen ita fieri iubet, ne quis pro leui culpa abſcindatur, ſed ſi manifeſtè et euidenter fuerit criminoſus: qui ita tamen excõmunicandus ſit, ne perdatur, quemadmodũ Paulus docuit: Homilia 21. in Ioſuam & Homilia 12. in Ezechielem. Rurſus Homilia 3. in eundem, ubi ſic inquit: Iuſtè proijcitur qui digna facit abiectione, ut auferatur à populo Dei, & eradicetur, & tradatur Satanæ. Et Homilia undecima in Hieremiam: Peccauit quodlibet quiſpiam, is qui præſidet populo, & regit Eccleſiaſticam diſciplinam, eijcit eum de congregatione ſanctorum.

Idem tractatu trigeſimoquinto in Matthæũ: In Eccleſijs Chriſti, inquit, conſuetudo tenui talis, ut qui manifeſti ſunt in magnis delictis, eijciantur ab oratione communi: ne modicũ fermentum, non ex corde mundo orantium, totam unitatis conſperſionem et conſenſum corrumpat. Sic Cyprianus lib. 1. epiſtola 3. plurium, ut Fortunati, Feliciſſimi, Maximi, Iouini, etc. meminit, qui in Africa excommunicati ſunt. Sic Babylas Numeriano ingreſſo Eccleſiam Antiochenam, & per tranſennam inſpicere eorum arcana myſteria uolenti, in faciem conſiſtens, id prohibuit: non licere dicens, cum cruore ex idolorum ſacrificijs pollutũ, in domum Dei tam præcipitanter ingredi, & diuina myſteria contaminatis oculis ſpectare. Nicephorus libro ſexto, capite 37. Sic Fabianus Philippum Imperatorem, à precatione multitudinis Eccleſiaſticæ excludit. Euſebius libro ſexto, capite trigeſimoquarto.

Abſoluebant etiam lapſos presbyteri ac diaconi, ſed non niſi epiſcopi conſenſus acceſſiſſet: ſicut Cyprianus indicat lib. tertio, epiſtola decimaquarta: ubi acriter inuehitur in presbyteros aliquot, qui uulgi plauſum captantes, lapſos in perſecutione, nondum finita pœnitentia, nec ſatis admonitos, & ſine iuſſu epiſcopi aut præpoſiti abſoluebant. Hinc & pacem pœnitentes presbyterorum implorabant, & abſolutionem petebant. Sic enim eos aduolui presbyteris Tertullianus iubet in libro de Pœnitentia. Item Diaconi etiam moribundos lapſos, facta exomologeſi delicti ſui, manus impoſitione abſoluebant. Nicephorus lib. 3. epiſtola decimaſeptima. Ius, ceremonias ad bonum ordinem & ædificationem neceſſarias inſtituendi, & inſtitutas obſeruandi, penes miniſtros Eccleſiæ etiam hoc ſeculo manſiſſe, patet ex loco de Ceremonijs: & Dionyſius Alexandrinus in libro de promiſſionibus, laudat Nepotem Aegyptiorum epiſcopum, propter fidem, ſedulitatẽ, & exercitium in Scripturis. & propter multam ipſius pſalmodiam, qua etiamnum multi ex fratrib. delectentur. Euſebius libro ſeptimo, capite uigeſimoſecundo. Vnde apparet, Nepotem fortè in Eccleſia ſua pſalmodiam inſtituiſſe. Et epiſtola Synodi Antiochenæ, item Euſebius libro ſeptimo, capite uigeſimoſecundo, hoc uicio uertit Samoſateno, quòd pſalmos qui in honorem CHRISTI canebantur, ut recentiores, ac recentium uirorum commenta ſuſtulerit: & in media Eccleſia magno die Paſchatis mulierculas ſubornarit, quæ de ſeipſo pſallerent. Vnde apparet, epiſcopos pſalmos cantandos in templis propoſuiſſe. Sed in eo genere præ alijs, in traditionib. humanis condendis, Romani epiſcopi mirè modũ exceſſerunt: ut dictum eſt in loco de Ceremonijs. Nam quæ in decretis Eccleſiæ Romanæ traditiones leguntur, ocioſæ, & ſuperſtitioſæ, & prorſus cum uerbo Dei non congruentes, & myſterium iniquitatis reſipientes: ut de conſecratione facienda in calice uitreo, & rurſum in argẽteo, aureo aut ſtanneo: de ieiunio triplici in anno, ac rurſum quadruplici de chriſmate comburendo, de ſacri ueſtitus uſu in ſacris, de templorum conſecrationibus, de frugum & leguminum benedictionib. de ſepeliendis mortuis in Dalmatia, aut collubio: item de ſola aqua in calice plebi offerenda, quod uidetur ab aliquo Romano epiſcopo ſtatutum. Cyprianus enim li. ſecundo, epiſtola tertia ad Cornelium, id impugnat. Epiſcoporum etiam erat, cõmuni conſilio presbyterorum & doctorum & plebis, ordinare epiſcopos & presbyteros, lectores et hypodiaconos. Sic Cyprianus libro tertio, epiſtola uigeſimaſecunda ſignificat, ſe feciſſe lectorem Saturum, & hypodiaconum Optatum confeſſorem: quorum alterum prius probauerant, cõmentando ei lectionem ſemel atq; iterũ in die Paſchæ: alterum, conſtituendo doctorem audientium, examinantes, an congruerent illis omnia quæ deberent eſſe in ijs qui ad clerum parabantur. Et lib. ſecundo, epiſtola quinta, Aurelium adoleſcentem ordinat lectorem.

Cœtus auditorũ ſuorum diſtinctos habuiſſe, ex eo apparet, quòd paſſim apud Origenem catechumenorũ fit mentio: quorum officium eſſe dicit, Eccleſiaſticis præceptis parêre. Homilia quarta in Ioſuam. Et ex Euſebio libro ſexto, capite quarto apparet, inter catechumenos & baptiſatos diſcrimen fuiſſe. & quod ſuprà retulimus, publicè lapſos in certo loco ſtare coactos eſſe.

Presbyterorum & diaconorum etiam erat uiſitare ægrotos, morientium oculos deprimere, ora claudere, mortuos lauare, & ad ſepulturam ornare: ut patet ex Epiſtola Dionyſij Alexandrini ad

Hieracem

Hieracem, apud Euſebium libro ſeptimo, capite uigeſimoſecundo. Diaconi ſolebant etiam accedere ad martyres incarceratos, eosq; conſilijs ſuis & Scripturarum præceptis iuuare & gubernare. Cyprianus libro tertio, epiſtola decimaquarta.

Scribit in libro de ieiunio Tertullianus, epiſcoporum fuiſſe, incumbente aliqua neceſsitate Eccleſiaſtica publica uniuerſæ plebi ieiunia indicere. Sed ciuilium rerum nihil agere epiſcopis licuiſſe, & Eccleſiaſticis negocijs ſolùm occupatos fuiſſe, ex his ſcriptoribus etiam liquet. Sic enim Origenes libro nono in epiſtolam ad Romanos: Qui præeſt fratribus aut Eccleſiæ, in ſolicitudine eſſe debet, non humanarum cauſarum, nec ſeculiarium rerum. Hæc autem ſolicitudo, aliena debet eſſe ab his qui Eccleſiæ præſunt. Sed talem incipiant ſolicitudinem, qualem Apoſtolus dicit: Concurſus in me quotidianus, ſolicitudo omnium Eccleſiarum. Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis ſcandaliſatur, & ego non uror? Qui ergo præeſt Eccleſiis, talem ſolicitudinem habere debet, & illam aliā ſecularem omnino habere non debet. Et Homilia ſexta in Eſaiam: Qui uocatur ad epiſcopatum, non uocatur ad principatum, ſed ad ſeruitutem totius Eccleſiæ. Lectorum officium erat, ſtare ad pulpitum, & legere Euangelium CHRISTI: ut patet ex Cypriani libro ſecundo, epiſtola quinta. Hypodiaconorum uerò erat, docere audientes, ſeu catechumenos: ut patet ex Cypriani libro tertio, epiſtola uigeſimaſecunda. Proximo poſt diaconos loco, Origenes Homilia ſexta in Eſaiam, uiduas collocat, earumq; officium fuiſſe docet, lauare ſanctorum pedes, ſermone ſpiritualis doctrinæ: ſanctorum uerò non maſculorum, ſed mulierum.

Et Tertullianus in libro de Virginibus uelandis: Sedet, inquit, ea autoritate (in Eccleſia) uidua intecta, qua & uirgo. Ad quam ſedem, præter annos ſexaginta, non tantum uniuiræ, id eſt, innuptæ aliquando eliguntur, ſed & matres, & quidem educatrices filiorum: ſcilicet ut experimentis omnium affectuum ſtructæ, facilè norint cæteras & conſilio & ſolatio iuuare.

DE SYNODIS priuatis.

SI quid autem negocij incidebat, quod ſine reliquorum eiuſdem Eccleſiæ, ſiue clericorum, ſiue laicorum conſilio & conſenſu non poterat perfici, tum conueniebant, & res neceſſarias communi conſilio tractabant. Eos conuentus, priuatas Synodos appellare libet. huiuſmodi autem frequentes in unaquaque Eccleſia, abſq; cæterorum uicinorum comprouincialium conuocatione habitas eſſe conſtat. Nam Cyprianus ad preſbyteros & diaconos fratres ſic ſcribit lib. tertio, epiſtola decima: A primordio epiſcopatus mei, conſtitui nihil ſine conſilio ueſtro, & ſine conſenſu plebis, mea priuatim ſententia gerere. Cauſas autem quas eiuſmodi conuenticulis egerint, aut communi inter ſe conſilio iudicarint, quanquam nec ſatis explicatur à ſcriptoribus huius ſeculi, tamen tales fuiſſe, quales præſens Eccleſiæ illius conditio obtulit, uidetur. Nam de quæſtionibus ambiguis inter ſe contulerunt, & ad quæſtiones ab alijs Eccleſijs propoſitas reſponderunt. Sic Cyprianus ex communi conſilio collegarum & compreſbyterorum, ad Clerum & plebem Furnitanorum ſcribit libro primo, epiſtola nona, non licere preſbyterum aliquem, qui Eccleſiæ ſeruire, & precibus uacare debeat, tutorem uel curatorem teſtamento nominare, ſeu conſtituere.

Sic idem libro ſecundo, epiſtola quinta inquit: In ordinandis clericis ſolemus uos antè conſulere, & mores ac merita ſingulorum communi conſilio ponderare. Et libro tertio, epiſtola uigeſima ſecunda, ſignificat, Saturum & Optatum probatos eſſe à plebe, antequàm in clerum aſſumerentur. De excommunicandis quoq; manifeſtè ſceleratis in huiuſmodi conuenticulis actum eſſe, patet ex Apologetico Tertulliani, ubi inter alia inquit: Iudicatur magno cum pondere, ut apud certos de Dei conſpectu, ſummumq; futuri iudicij præiudicium eſt: ſi quis ita deliquerit, ut à communicatione orationis, & conuentus, & omni ſancti commercij relegetur, præſident probati quinq; Seniores, honorem iſtum non precio, ſed teſtimonio adepti.

Sic etiam de lapſis aut excommunicatis pœnitentibus recipiendis tractarunt. Nā quæſtio, utrum lapſi in perſecutione, ſi poſtea agant pœnitentiam, rurſus in Eccleſiā admittendi ſint, eo tempore quo mota fuit, plurimas peperit communes deliberationes hinc inde: quemadmodum ex Cypriani epiſtolis, & Euſebij libro ſexto, capite quadrageſimoſecundo, uidere eſt. Habetur & exemplum in epiſtola ſecunda, libri primi Cypriani, alibiq; plura alia. Certum etiam eſt, in eiuſmodi priuatis Synodis literas ab alijs epiſcopis aut Eccleſiis miſſas, lectas eſſe. Sic Cyprianus libro primo epiſtola tertia, indicat ſuas literas Romam miſſas, à clero & fratribus legi ſolitas: & à Cornelio petit, ut idem porrò fiat. Et libro tertio, epiſtola quarta, indicat, Clerum Romanum communes ad ſe feciſſe literas, quarum exemplar preſbyteris Romanis remittit, & ſuas atq; illorum fratribus iubet prælegi & communicari. Et libro tertio, epiſtola quinta dicit: Se bis ad clerum ſuum literas feciſſe, & fratribus legi mandaſſe. Veriſimile eſt etiam, eos in eiuſmodi conuenticulis, prout commodum uiſum eſt ei Eccleſiæ ſtatuta feciſſe, aut ab epiſcopis facta approbaſſe: quorum tamen apud alias Eccleſias pauca reperias. Sed in Romana Eccleſia iuxta ἐνέργειαν myſterij iniquitatis quædam à Damaſo recenſentur, ab alijs uerò improbis teſtibus plurima: qualia ſunt, quod Calixtus ſtatuit, Clericos ad ſacros ordines promouendos, abſtinere debere ab uxoribus. Vrbanus uerò, cenſuram futuri clerici inſtituit. De excommunicandis illis, qui ſacerdoti alicui iniuriā feciſſent: quod Fabianus conſtituit.

Item, ut duo preſbyteri, & tres diaconi, epiſcopum quoquò uerſus euntem comitarentur, propter teſtimonium Eccleſiaſticum: quod decretum Lucio tribuitur. De non uocando in ius à profano, ſacris initiato, quod Gaio: de non exigendo iuramento à ſacerdote, niſi pro fide, quod Cornelio tribuitur.

DE BONIS ECCLESIAE.

SIcut ſuperiori ſeculo de bonis Eccleſiæ diximus, collectas eſſe pecunias uiritim in publicis congreßibus, quæ in pauperes, aut ægros, aut alia quacunq; neceßitate laborantes diſtributæ ſint: idem hac ætate adhuc factum eſſe, ex probatis autoribus affirmari poteſt. De alijs enim ſeu reditibus, ſeu facultatibus Eccleſiæ, nihil illi meminerunt. De contributionib. igitur in publicis cœtibus, ſic in Apologetico Tertullianus indicat: Si quod arcæ genus eſt, non de oneraria ſumma, quaſi redempta religionis congregat modicam unuſquiſq; ſtipem menſtrua die, uel cùm uelit, & ſi modò poßit, opponit: nam nemo compellitur, ſed ſua ſponte confert. Hæc quaſi depoſita pietatis ſunt. Nam inde non epulis, nec potaculis, nec ingratis uorationibus diſpenſatur: ſed egenis alendis, humandisq;, & pueris ac puellis re ac parentibus deſtitutis, ætateq; dominis ſenibus, item naufragis, & ſi qui in metallis, & ſi qui in inſulis, uel in cuſtodijs, duntaxat ex cauſa Dei ſectæ. Sic propter pauperes inſtitutam ἀγάπην, de qua ſupra dictum eſt, idem teſtatur. Et de rebus atq; alimentis in commune collatis nutriri ſolitos martyres in uinculis, ſcribit initio libri ad martyres: Martyres, inquit, incarcerati, de uberibus Eccleſiæ paſcebantur. Meminit & Origenes Homilia undecima in Leuiticum, bonorum aut pauperibus aut peregrinis deuotorum, quæ in uſus proprios negat eſſe præſumendos. Affirmat utcunq; etiam Cyprianus, qui epiſtola decima libri primi dicit, de alimentis Eccleſiæ pauperes ſuſtentari, ali & ueſtiri. Et libro tertio, epiſtola uigeſimaquarta: ex ijſdem ait ſumptus peregrinantibus miniſtrari. Apparet præterea, in eum finem & oblationes factas, de quibus ſupra diximus, ſcilicet ut ex ijs pauperes alerentur. Quanquam & in miniſtorum uſum factas eſſe, Cyprianus ſcribit libro quarto, epiſtola quinta: Presbyterij honorem dignaſſe nos illis (lectoribus) iam ſciatis, ut & ſportulis ijdem cum presbyteris honorentur, & diuiſiones menſuræ æquatis quantitatib. partiantur. Ex libro primo, Epiſtola ſeptima Cypriani apparet, miniſtris Eccleſiæ ſtipes, oblationes, lucra ... cœnas datas eſſe. Et libro primo, epiſtola undecima, iubet hiſtrionem Chriſtianum factum, abiecta arte ſua impudica: ſuſtentari potius de alimentis Eccleſiæ, ut diſcat potius in Eccleſia ſalutaria, quàm ipſe extra Eccleſiam doceat mortalia. Et Origenes offerri ſacerdotibus ad altare uult primitias, Homilia undecima in Numeros: Decet, inquit, & utile eſt, etiam ſacerdotibus Euangelij offerri primitias. Ita enim & Dominus diſpoſuit, &c. Et ſicut hoc dignum & decẽs eſt, ſic è contrario indecens, & indignum exiſtimo, & impium, ut is qui deum colit, & ingreditur Eccleſiam Dei, qui ſcit ſacerdotes & miniſtros aßiſtere altari, & aut uerbo Dei, aut miniſterio Eccleſiæ deſeruire, ut de fructibus terræ, quos Deus dat ſolem ſolum producendo, & pluuias ſuas miniſtrando, non offerat primitias ſacerdotibus. Ex Origenis Homilia decima in Ioſuam apparet, etiam ad ornatum altarium & Eccleſiæ ab illis collatum eſſe.

Præſides autem & diſpenſatores rerum aut pecuniarum, quæ conferebantur in miniſtrorum, ac maximè pauperum uſum erant, quemadmodum paulò ſuperius diximus, diaconi, Origene teſte, qui tractatu in Matthæum decimoſexto ait: Menſis Eccleſiaſticarum pecuniarum diaconi præſunt. Item: Diaconi, qui non bene tractant Eccleſiaſticarum pecuniarum menſas, & ſemper de eis fraudant, & ipſas quas diſpenſant, non ſecundum iuſticiam diſpenſant, & diuites fiunt de rebus pauperum, ipſi ſunt nummularij pecuniarum, menſas habentes quas euertet Dominus. Habuerunt etiam Eccleſiæ domus, ut patet ex Euſebij libro ſeptimo, capite trigeſimo: ubi cùm Paulus Samoſatenus à domo Eccleſiæ abſtinere nollet, Imperator Aurelianus præcipit, illis illam domum adiudicari, quibus epiſcopi Italici & Romæ concordes in dogmate ſcribant.

De alijs Eccleſiæ bonis, probati ſcriptores nihil in literis prodiderunt. Meminit Eccleſiæ redituum Origenes Homilia trigeſimaprima in Matthæum: uerùm eos cuiuſmodi fuerint, & non explicat, & de illis ſolis loqui uidetur, qui ex mutuis collationib. & donationibus comportabantur. Sola diues fuit, ſi quid ſuſpectis ſcriptoribus fidere oportet, hoc tempore Eccleſia Romana. Calixtum enim Mariæ fanum extruxiſſe, ſcribunt Platina & Sabellicus. Epiſtola uerò decretalis Vrbani Papæ, non ſolùm oblationum, ſed & prædiorum uſibus ſacris dedicatorum meminit, eaq; pœna excommunicationis uiolari aut alienari uetat. De eodem & Petrus de Natalibus ſcribit: Eccleſia ſub Vrbano primùm cœpit poßidere prædia, quorum prouentib. alendos ſtatuit Eccleſiæ miniſtros, & eos qui martyrum geſta conſcriberent: ſub quo etiam aureis & argenteis uaſis Eccleſia uti cœpit. Habetur & in Lucij decretali idem ſtatutum, de non decipiendis rebus & facultatibus Eccleſiaſticis.

DE BIBLIOTHECIS.

CVm pars ſit officij epiſcoporum non poſtrema, aſſeruare & conſeruare libros ſacros, ut ad poſteros incorrupti tranſmittantur: non eſt dubium, in tranquillioribus Eccleſijs epiſcopos pios & presbyteros hanc curam diligenter obijſſe. Exempla nobis hæc ætas duo offert: Alterum Alexandri epiſcopi celeberrimi Hieroſolymitani, alterum Pamphili presbyteri Cæſarienſis & martyris: quorum ille Hieroſolymis nobilem bibliothecam, quemadmodum Euſebius refert libro ſexto, capite uigeſimoprimo, conſtruxit, in quam uirorum Eccleſiaſticorum monumenta & ſcripta repoſuit, Berylli, Hippolyti, Caij, et aliorum, quibus ſe adiutum & inſtructum in ſcribenda hiſtoria Eccleſiaſtica Euſebius teſtatur: hic uerò magno ſtudio & induſtria bibliothecam (eodem Euſebio teſte, libro eodem, capite trigeſimoſecundo) inſtituit, & cùm Origenis, tum aliorum ſcriptorum Eccleſiaſticorum libris exornauit. Et Euſebius libro octauo, capite ſecundo, Eccleſias ſacros libros in oratorijs habuiſſe oſtendit, qui deſtructis oratorijs in foro a perſequutoribus exuſti ſunt. Epiſcopos aluiſſe notarios, librarios, & puellas ad ſcribendum exercitatas, qui libros deſcripſerunt, apparet ex hiſtoria Ambroſij & Origenis. Euſebius libro ſexto, capite uigeſimoſecundo.

DE SCHOLIS.

EAdem huius ſeculi etiam in conſtituendis & cuſtodiendis ſcholis cura fuit & induſtria. Fuiſſe autem & hanc officij epiſcoporum partem, Demetrij Alexandrini epiſcopi hiſtoria teſtatur, qui Origenem ludo Alexandrino adoleſcentem adhuc præfecit. Vtrum autem diuerſæ fuerint ſcholæ Philoſophicæ & Theologicæ, aut in iiſdem ludis literæ profanæ ſimul & ſacræ traditæ fuerint, non ita clare in hiſtorijs huius ſeculi explicatur. Attamen diuerſas et diſtinctas fuiſſe, uериſimile eſt. nam Euſebius ſcribit libro ſexto, capite tertio, Origenem primum Grammaticas diſciplinas in ſchola Alexandrina profeſſum: poſtea uerò, cùm metu perſecutionis quam Seuerus exercuit, doctorum pleriq; fugiſſent, munus catechiſandi ſuſcepiſſe, non intermiſſis tamen literis philoſophicis, quas ſimul cum ſacris inſtitutionibus tradidiſſe uidetur. Rurſus etiam Euſebius teſtatur libro ſexto, capite decimooctauo, diſcipulos eius non in diuinis ſolùm, ſed & externa Philoſophia ab eo inſtitutos eſſe. Ad philoſophicas enim diſciplinas, quotquot qui ſe ei erudiendos cõmiſiſſent, eſſe ingenioſos animaduertiſſet, omnes induxiſſe, illisq; Geometriam & Arithmeticam, & reliquas liberales artes tradidiſſe, ideo quòd adiumenti nõ nihil ad ſacrarum literarum ſtudia adferre eas poſſe iudicaſſet. Euſebius libro 7. capite trigeſimoſecundo ex epiſtola Dionyſij narrat, Anatolium ſcholæ Ariſtotelicæ à ciuibus Alexandrinis præfectum eſſe, propter eloquentiam et philoſophiam, & quòd primas tenuit inter clariſſimos in Arithmetica, Geometria, Aſtronomia, Dialectica, Phyſica, Theorica, & Rhetoricis diſciplinis.

Fuiſſe igitur in utroq; genere multas bene conſtitutas ſcholas, non eſt dubium. Nam & Tertullianus in libro de Idololatria, ludimagiſtrorum meminit: ubi etiam reprehendit, quòd nomina, genealogias & fabulas ficticiorum numinum, & feſta cum honore enunciarent. Ibidem etiam Chriſtianorum liberos in ſcholis ethnicis inſtitui ſolitos oſtendit. quod ẽtiam excuſat, inquiens: Diſcentem neceſſitas excuſat, qui aliter diſcere non poteſt. Et ſcholarum, magiſtrorum, diſcipulorum, Origenes Homilia ſexta in Iudicum mentionem facit. Verùm & uetuſta hinc, ab ipſis Apoſtolis cuſtodita, & celeberrima ſchola fuit, Alexandrina, quæ ſuperiori ætate Pantenum & Clementem clariſſimos gubernatores habuit. Hinc uerò Origenem, qui in Palæſtinam abiens, ſucceſſorem ſibi ſubſtituit Heraclam. Cui rurſus, cùm in epiſcopatu Demetrio ſucceſſiſſet, ſurrogatur Dionyſius: ac poſt eum Athenodorus, ut Nicephorus ſcribit libro quinto, capite decimo octauo: qui & Pamphilum preſbyterum ſcripſit ſcholam inſtituiſſe Philoſophicam & Theologicam Cæſareæ, libro eodem, capite trigeſimoſeptimo. Sed et Euſebius ſcholæ Antiochenæ meminit lib. ſeptimo, cap. uigeſimonono: eiq; Malchionem, eum qui Samoſatenum expugnauit, præfuiſſe, & Græcas in ea diſciplinas profeſſum eſſe, ſcribit.

De numero, gradibus, alijſue differentijs in ſcholis docentium, ſicut & de tota ratione docendi, quæ tum uſitata fuit, certi ſanè nihil uſquam legitur. Hiſtoria ſcholæ Alexandrinæ teſtatur, eos qui Chriſtianæ pietatis præcepta, aut pueris, aut adultis ethnicis, aut hæreticis traderent, appellatos Catechiſtas: quos eruditos, & in magna autoritate fuiſſe, inde apparet, quòd epiſcopis defunctis, in eorum locum proximè ſurrogati ſunt. Sic enim Heraclas Demetrio, ſic Heraclæ Dionyſius in epiſcopatu ſucceſſit. Mittebantur catechiſtæ & in alias terras, ad Euangelium propagandum: quemadmodum teſtatur exemplum Origenis, qui Demetrij conſenſu in Arabiam mittitur, & ad Mamæam matrem Alexãdri imperatoris Antiochiam: Euſebius lib. 6. capite uigeſimo & uigeſimoprimo. De pluribus uerò eidem ludo ſimul præfectis, ante Origenem, nihil legitur. Is enim cùm multitudini formandæ, quæ in ludum eius à mane ad ueſperam uſq; plerunq; uentitabat, nec uacuum unquam auditorium eſſe ſinebant, ſolus ſatisfacere non poſſet, Heraclam ſibi ſocium adiunxit, & cœtus ſcholaſticos diſtinxit: ſic, ut eorum qui recens imbui cœpiſſent, inſtitutionem Heraclæ cõmitteret, ipſe uerò perfectioribus formandis operam nauaret: quemadmodum Euſebius indicat libro ſexto, capite decimoquinto. Teſtatur idem Origenes ipſe, uſitatum hunc ferè morem ſcholas gubernandi fuiſſe, ut alij rudioribus, alij prouectioribus docendis uacarent. Eò enim alludit in Homilia ſexta in Iudicum, ubi ſic ait: Si eat quis puer ad ſcholas, à magiſtro quidem ſuſcipitur, & efficitur ipſius doctoris diſcipulus: ſed non ſtatim diſcendi ab ipſo præceptore ſumit exordium: ſed cùm ab eo prima tantùm elementa ſuſceperit, traditur alijs erudiendus (ut ita dicam) ſcholæ ipſius principibus: ut cùm ab illis, quantum in illis eſt, fuerit edoctus, & cùm prima apud eos depoſuerit rudimenta, tũ demũ ipſius doctoris perfectiora præcepta ſuſcipiat.

DE CONSOCIATIONE ECCLEſiarum in una aliqua prouincia conſtitutarum.

DIximus, ſuperiori ſeculo Eccleſias eiuſdem prouinciæ ſolitas eſſe plerumq; ad unam aliquam maximè inſignem, reſpicere: eamq; uenerari, & ab ea conſilia & mutua officia petere, & rectè monitis obtemperare. Ea uerò res, ut paulatim in conſuetudinem abijt, ita hoc ſeculo obſeruata eſt. Nam in pleriſq; prouincijs, cæteræ Eccleſiæ, earumq; epiſcopi & clerici, ſe ad eiuſmodi alicuius urbis epiſcopum, doctrina, pietate & conſtantia inſignem, & ſacerdotum collegium ita aſſociarunt, ut eorum opera tanquam communium inſpectorum & gubernatorũ uterentur: ea tamen lege, ne quid ſine aliorum conſilio et conſenſu, in negocijs & quæſtionibus arduis deciderent aut facerent, ſed tantùm pro communi dilectione aliorum curam ſuſtinerent: ut uinculo unitatis uniti, contra hæreſes & ſchiſmaticos eſſent tutiores, & diſciplina Eccleſiaſtica maiori cum autoritate & fructu exerceretur. Teſtatur enim Canon ſextus Niceni concilij, Alexandrinum epiſcopum communem inſpectorem eſſe epiſcoporum Aegypti, Lybiæ et Pentapoleos: idq; non quodam diuino, ſed antiquo more receptum eſſe, & Euſebius libro ſexto, capite primo dicit. Demetrium parœciarum in Aegypto & Alexandriæ epiſcopatum ſuſcepiſſe, & Athanaſius in epi-

ſtola de Dionyſij ſententia aduerſus Arianos dicit.

Curam Eccleſiæ Pentapoleos ad Dionyſium Alexandriæ epiſcopum pertinuiſſe, ſed tamē Pentapolitanas parœcias ſuum quoq; epiſcopum Baſilidem habuiſſe, conſtat ex Euſebio libro ſeptimo, capite uigeſimoſexto: & ex concilio ab Agrippino Carthaginēſi epiſcopo, ex epiſcopis Numidiæ & Mauritaniæ congregato, de quo Cyprianus in libro de Hæreticis baptiſandis. & in epiſtola ad Quintinum apparet, Carthaginenſem epiſcopum aliquarum in Africa & Numidia uicinarum Eccleſiarum curā geßiſſe. Idem conſtat ex Cypriani hiſtoria, & ab eo celebratis concilijs. & Cyprianus libro quarto, epiſtola octaua ait: Latius fuſa eſt noſtra prouincia, habet enim Numidiā & Mauritaniam ſibi cohærentes. Et Nazianzenus in oratione de Cypriano narrat, eum in Africa, Hiſpania, & toto Oriente claruiſſe, illisq; Eccleſijs profuiſſe.

In Syria Antiochenum epiſcopum uicinarum Eccleſiarum inſpectorem egiſſe, idem Sextus Niceni concilij Canon habet: & patet ex Euſebij libro ſexto, capite duodecimo, ubi Serapion epiſcopus Antiochenus in Roſſenſi Eccleſia ſchiſma componit. Eccleſijs per Pontum, Gregorium et Athenodorum præfuiſſe, Euſebius narrat libro ſeptimo, capite decimoquarto. In Palæſtina Hieroſolymorum epiſcopus inſpector fuit Eccleſiarum & epiſcoporum uicinorum, teſte eodem Canone. Epiſcoporum Italiæ antiſtitem & præfectum, Romanum epiſcopum ex antiquo more egiſſe, conſtat ex eodem Canone & Cōcilijs in ea prouincia habitis. Et Gallicanarum Eccleſiarum, Lugdunenſis epiſcopus curam geßiſſe uidetur: ex libro tertio, epiſtola decimatertia: & Hiſpaniæ Eccleſias, quæ erant Aſturicæ, Emeritæ, Cæſarauguſtæ, conſociatas fuiſſe, patet ex libro primo, epiſtola quarta Cypriani. Eadem ratio in alijs quoque fuit prouincijs, ut idem Canon teſtatur. Et Cyprianus libro primo, epiſtola tertia indicat, ſingulis paſtoribus portionem gregis adſcriptam eſſe, quam unumquemq; regere oporteat. Baſilius magnus epiſtola decimaquinta ad Neocæſarienſes, inquit: Interrogate patres ueſtros, & renunciabunt uobis, quod etiamſi loci ſitu diuiſæ inter ſe uiſæ ſunt parœciæ, tamen ueluti coronamento quodam unitæ, unaq; ſententia gubernatæ fuerunt. Aßidua quidem populi fuit inter ſe commixtio: ipſi uerò paſtores tanta præditi fuerunt mutua charitate, ut alius alio præceptore ac duce uſi ſint.

Sed tamen hanc conſociationem ſuo tempore Cyprianus non adeò arctam & firmam fuiſſe oſtendit, cùm ait libro primo, epiſtola tertia: Neq; enim aliūde hæreſes obortæ ſunt, aut natæ ſunt ſchiſmata, quàm inde, quòd ſacerdoti Dei non obtemperatur. Nec unus in Eccleſia ad tempus ſacerdos, & ad tempus iudex uice Chriſti cogitatur: cui ſi ſecundum magiſteria diuina obtemperaret fraternitas uniuerſa, nemo aduerſum ſacerdotum collegium quidquam moueret: nemo poſt diuinum iudicium, poſt populi ſuffragium, poſt epiſcoporum conſenſum, iudicem ſe iam non epiſcopi, ſed Dei faceret: nemo dißidio unitatis, Chriſti Eccleſiam ſcinderet. Ii uerò quibus communis cura Eccleſiarum comprouincialium incumbebat, non aliud ſibi nomen uſurpabant, quàm epiſcopi: ut patet ex epiſtolis Cypriani, & Dionyſij Alexandrini, quarum fragmenta plurima apud Euſebium extant, nec ab Euſebio alijs titulis, quàm epiſcopi aut præſidum ornātur: ut paßim uidere eſt in eius libris: nec Canones quos uocant Apoſtolorum, qui ſub finem huius ſeculi, aut certè tempore Niceni cōcilij uidentur compoſiti, aliter eos quàm epiſcopos gentium appellant. Nam quòd Canon ſextus Niceni concilij eos Metropolitanos uocat, id nomē eo tempore uidetur in uſum receptum eſſe: ſicut neceſſe fuit id fieri, ubi conſuetudo iſta, legis uim à concilio Niceno accepit. Omnes uerò epiſcopi eiuſdem prouinciæ ſeſe inuicē coepiſcopos & collegas & fratres appellabant: ſicut Cyprianus libro quarto, epiſtola octaua, Polycarpum ſuum coepiſcopum uocat. Et libro primo, epiſtola tertia nouem epiſcopos qui excommunicarant Iouinum & Maximum, ſuos collegas nuncupat. Et libro tertio, epiſtola octaua: & Quintum epiſcopum Mauritaniæ, libro ſecundo, epiſtola prima, collegam ſuum appellat. Solebant autem iſti gentium, aut comprouincialium Eccleſiarum præſides, toti gregi attēdere: & ſi quid uel ipſi animaduertiſſent, aut ex alijs coepiſcopis cognouiſſent, ſiue ab Eccleſijs, ſiue à miniſtris Eccleſiæ minus rectè ac piè geri, præmonebāt eos adhortando aut dehortando, ſiue corà m uoce, ſiue abſentes literis. Sic Cyprianus libro quarto, epiſtola quarta, ſcribit paßim ad presbyteros & diaconos, & arguit eorum peccata, quòd patrimonio & lucro ſtudentes, & ſuperbiam ſectantes, æmulationi & diſſenſioni uacantes, ſimplicitatem & fidem negligentes, et cœleſtia præcepta non ſeruantes, turbidam preſſuræ ſeu perſecutionis uaſtitatem promereantur & augeant. Sic quoq; Cyprianus libro quarto, epiſtola ſexta, plebem Thibari hortatur ad confeßionē. Idem libro primo, epiſtola ſeptima, ſuadet Epicteto, & plebi Aſſuritanæ, ne ſinant Fortunatianum epiſcopum ſuum, qui ſacrificarat idolis, redire ad epiſcopatum: & ſi qui nolint obtemperare, ab alijs iubet alios ſeſe ſeparare. Et libro primo, epiſtola decima: Eucratio de hiſtrione ſe conſulenti reſpondet, quòd non debeat ei permitti, ut amplius artem hiſtrionicam exerceat. Et libro primo, epiſtola nona, presbyteris & diaconis & plebi Furnis conſiſtenti indicat, Geminiū Fauſtinum presbyterum non debere tutorem agere: id enim eſſe contra formam, nuper in Concilio à ſacerdotibus datam, & contra ſtatutum epiſcoporum anteceſſorum. Et libro eodem, epiſtola undecima, à Pomponio cōſultus de uirginibus, quæ cùm ſemel ſtatum ſuum continenter & firmiter tenere decreuerint, detectæ poſtea ſint in eodem lecto pariter cum maſculis manſiſſe, ſuum ei & collegarum ſuorum, Cæcilij, Victoris, Sedulij, Tertullij, & presbyterorum præſentium impertit conſilium. Et libro primo, epiſtola tertia, cùm Iouinus & Maximus, & alij, contra diſciplinam Eccleſiaſticam lapſos, ſine publica pœnitentia recipiendos docerent, per literas eos monuit, ut ab eiuſmodi erronea ſententia diſcederent. Et Dionyſius Alexandrinus cùm cognouiſſet, in Pentapoli quoſdam in Sabellij hæreſin incidiſſe, primùm monuit eius rei autores, ut ad ueritatis uiam redirent: teſte Athanaſio, in epiſtola de Dionyſij ſententia aduerſus Arianos. Si

nos. Si

nos. Si quid alijs indicandũ erat, id quoq; faciebant.

Sic Cyprianus libro ſecundo, epiſtola decima indicat, ſe per prouinciam collegis ſuis ſingulis ordinationem epiſcopatus Cornelij denunciaſſe, & cùm aduerſum Cornelium ſcripta ueniſſent, clero et plebi legi ea præcepiſſe: quæ religioſam ſimplicitatem ſonuiſſent, nec ullis maledicorum & conuiciorum latratibus perſtrepuiſſent. Et Dionyſius Alexãdrinus fratribus per Aegyptũ conſtitutis epiſtolam de pœnitentia ſcripſit, in qua & conſtitutiones de emendandis delictis fecit. Euſebius libro ſexto, capite quadrageſimoſexto.

Si autem motæ eſſent grauiores quæſtiones, diſſenſiones aut hæreſes, tum iſti præſides priuato conſilio nihil faciebant, nec quidem facere audebant: ut patet ex Cypriani libro tertio, epiſtola decima nona. Sed conuocatis coepiſcopis alijs iſtius prouinciæ, ſiue omnibus ſiue pleriſq;, & collatis ſententijs, quæſtiones decidebant, diſſenſiones componebant, hæreſes refutabant, & contumaces excommunicabant: aut ſi ab alijs epiſcopis iuſtè excommunicati eſſent, eam excommunicationem approbantes, latius promulgabãt. Sic cùm tẽpore Agrippini mota eſſet quæſtio de ijs qui ab hæreſi ueniebant, quoniam non eſſent in uera agnitione Trinitatis baptiſati, ſed in errore: num rebaptiſandi, aut tantùm manuũ impoſitione curandi forent, cõuocato concilio epiſcoporum Africæ, Numidiæ, & Mauritaniæ, ea quæſtio deciſa eſt: teſte Cypriano in epiſtola ad Quintinum & Pompeium.

Et cum eadem quæſtio tempore Cypriani iterum moueretur, non tantũ ſibi Cyprianus ſumpſit, ut eam ſolus expediret: ſed conuocatis ſuis coepiſcopis, communi conſilio quid in ea re faciendum eſſet, decreuit: ut patet ex cõcilio Carthaginẽſi, quod apud Cyprianum extat: & ex epiſtola ad Stephanũ, quæ in libro ſecundo Epiſtolarũ prima eſt. idem ex epiſtola duodecima libri primi apparet. Et mota quæſtione à Fido, num infantes intra tertium aut octauum diem baptiſari debeant: Cyprianus congregato collegarum concilio ſexaginta ſex epiſcoporũ, unà cum ijs eam quæſtionem explicauit, & Fido reſcripſit, lib. 3. epiſtola 8.

Sic cùm geminæ in Africa orirentur quæſtiones utrũ lapſis ſit prorſus denegãda uenia, & utrum eis ſit danda uenia abſq; publica pœnitentia, & paßim à multis in utraq; re peccaretur, alijs ueniam lapſis prorſus negantibus, alijs uerò temerè cuilibet ſine publica pœnitentia contra Eccleſiaſticam diſciplinã impartiẽtibus: Cyprianus & ſuo et aliorũ presbyterorũ & diaconorũ cõſilio literas ad clerũ ſcripſit, eaſq; paßim legi curauit: in quibus indicauit, lapſos pœnitentes & communicationẽ deſiderantes, è uita diſceſſuros abſoluendos: cæteros uerò non prius quàm communicato concilio cum alijs epiſcopis de ijs ſtatutum eſſet, recipiendos: non enim paucorum, nec Eccleſiæ unius, aut unius prouinciæ, ſed totius orbis hanc cauſſam eſſe: Cyprianus libro tertio, epiſtolis 5.14.15.16.17.18. Et de eadem re multos alios collegas confeſſores & epiſcopos ad Cyprianum ſcripſiſſe, et eum uicißim ad ipſos, patet ex libris eiuſdem, epiſtola decimanona & uigeſima, ubi ad Calydonium epiſcopum ſcribit: Vt ſcires quomodo diſpoſuerimus, librum tibi cum epiſtolis numero quinq; miſi, quas ad Clerum & ad plebem, & ad martyres quoq;, & confeſſores feci: quæ epiſtolæ etiam plurimis collegis noſtris miſſæ placuerunt, et reſcripſerunt ſe quoq; nobiſcum in eodem conſilio ſecundum catholicam fidem ſtare. Quod ipſum etiam tu ad collegas noſtros, quos potueris, tranſmittes: ut apud omnes unus actus, & una conſenſio, ſecundum Domini præcepta teneatur. Et Fortunatus, Haymus, Optatus, Priuatianus, Donatulus, & Fœlix, libro tertio, epiſtola uigeſimatertia, quæſtionẽ ad Cyprianum deferunt: an Ninus, Clementianus & Florus, primum nomen Domini confeßi, & poſtea ui tormentorum uicti, cùm per triennium pœnitentiam publicam egiſſent, ſint abſoluendi, & ad communionem recipiẽdi: & rogant, ut congregato concilio ſacerdotum plurium, ſibi reſcribat ſententiam, quod ſe poſt Paſcha facturum pollicetur. Si quid à quoquam perperam factum erat, obiurgabatur in eiuſmodi cõuentibus. Hic Terapius obiurgatus eſt, eo quòd Victori, antequàm pœnitentiam plenam egiſſet, temerè immaturo tempore, & præpropera feſtinatione pacem dediſſet: libro tertio, epiſtola octaua. Communi conſilio contumaces admonitos excommunicarunt, & contra hæreſes ipſorum ſcripſerunt. Sic Nouatianus, & quinq; presbyteri, Cypriani, & plurimorum epiſcoporum ſententia excommunicati ſunt: libro primo, epiſtola tertia Cypriani. Et Cornelius epiſcopus Romanus in epiſtola ad Fabium Antiochenum narrat, Nouatum in Synodo Romana communi ſententia damnatum, & excommunicatum eſſe. Euſebius libro ſexto, capite quadrageſimotertio. Dionyſius Alexandrinus, cùm ij qui in Sabellij hæreſin in Pentapoli incidiſſent, admoniti non diſcederent ab errore, ſcripſit contra hæreſin eorum, ut refert Athanaſius in Epiſtola de ſententia Dionyſij Alexandrini contra Arianos. Sic nouem epiſcopi Africæ Iouinum & Maximum condemnarunt, ea uerò excommunicatio à Cypriano & alijs pluribus in concilio non modò approbata, ſed confirmata etiam eſt. Solebant etiam, ſi quæ erant orta ſchiſmata in Eccleſijs ſuæ prouinciæ, illuc abire, eaq; unà cum uicinioribus coepiſcopis & presbyteris componere. Nam Dionyſius Alexandrinus in libro de promißionibus contra Nepotem, de ſe ſic narrat, apud Euſebium libro ſeptimo, capite uigeſimoquarto: Cum in Arſenoite eſſemus, ubi ſicut noſti diu antè hoc dogma emerſit, ita ut ſchiſma & integræ ab Eccleſia defectiones fierent, conuocatis presbyteris & doctoribus ex fratribus illorum uicorum, præſentibus etiam fratribus quotquot adeſſe uolebãt, publicè eos ad dogmatis huius inquiſitionem exhortatus ſum. Et cùm hunc mihi librum quaſi armaturam quandam & murum inexpugnabilem proferrent, totum triduum unà cum illis à mane uſq; ad ueſperam cõſidens, quæ in eo ſcripta ſunt diſcutere conatus ſum. Vbi etiã conſtantiam, ueritatis ſtudium, tractabilitatem & intelligentiam in fratribus uehementer ſum admiratus, quòd recto ordine & cum æquabilitate interrogarent & reſponderẽt, ac obſequerentur: nec ullo modo contentioſe, quæ ſemel ſtatuerunt, ſi falſa eſſe deprehenderẽtur, retinerent: nec rurſus contradictiones ſubtrahere, ſed quantum fieri poterat propoſito inſtare, & cõfirmare: rurſus, ubi ratio expoſcebat, ſententiã mutare, &

tare, &

tare, & ueritatem unà nobiſcum confiteri non uererẽtur: ſed bona cum conſcientia, abſq; ulla hypocriſi, cordibus ad Deum expanſis, quæ demonſtrationibus ac diuinarum Scripturarum doctrinis comprobabantur, cõplecterẽtur. Et tandẽ ipſe doctrinæ huius anteſignanus & autor nomine Coraciõ, audiẽtibus cũctis fratribus qui aderãt, cõfeſſus eſt, nobiſq; pollicitus, poſthac ſe opinioni huic nolle attẽdere amplius, neq; de illa diſputare, nec mentionẽ facere, neq; docere, quod abundè ſatis oppoſitis eſſet argumentis conuictus. Reliqui uerò fratres præſentes, propter hanc collationẽ, erga cunctos demiſsionem, & conſenſionem gaudebant. Et Serapion Antiochenæ Eccleſiæ epiſcopus, ad Roſſenſes profectus, ſchiſma ibidem ortum compoſuit. Euſebius libro ſexto, capite duodecimo. Erant etiam Eccleſiæ eiuſdem prouinciæ ita ſibi aſſociatæ, ut in ordinandis epiſcopis ſeſe mutuò adiuuarent. Nam cùm Narciſſus Hieroſolymitanã deſeruiſſet Eccleſiam, cõueniebant uicini epiſcopi, & alium ordinabant. Euſebius libro ſexto, capite decimo. Et Cyprianus libro primo, epiſtola quarta inquit: Diligẽter de traditione diuina & Apoſtolica obſeruatione ſeruandum eſt, & tenendum quod apud nos quoq;, & ferè per prouincias diuerſas tenetur, ut ad ordinationes ritè celebrandas, ad eam plebem cui præpoſitus ordinatur, epiſcopi eiuſdem prouinciæ proximi quiq; conueniant: & epiſcopus deligatur plebe præſente, quæ ſingulorum uitam pleniſsimè nouit, ut uniuſcuiuſq; actum de eius conuerſatione perſpexit. Quod & apud uos factum uidemus in Sabini collegæ noſtri ordinatione, ut de uniuerſæ fraternitatis ſuffragio, & de epiſcoporum qui in præſentia conuenerant, quiq; de eo ad uos literas fecerant, iudicio, epiſcopatus ei deferretur, & manus ei in locum Baſilidis imponeretur.

Si epiſcopus in alium locum transferebatur, oportebat id fieri conſenſu uicinorum epiſcoporum. Nam uicini epiſcopi Cappadociæ conſentiunt, ut Alexander Hieroſolymam migret. Euſebius libro ſexto, capite undecimo.

De conſociatione uniuerſali.

Si aut grauiores quæſtiones, aut controuerſiæ incidebant, aut alia negocia, quæ non ad unius Eccleſiæ prouincias attinebant, ſed ad plurium Eccleſiæ etiã in diuerſis prouincijs ſuas operas coniungebant, in petendis aut dandis conſilijs, in componendis ſchiſmatibus, in refutandis erroribus, in congregandis Synodis, in excommunicandis hæreticis, & alijs facinoroſis.

Cyprianus huiuſmodi coniunctionem unitatem uocat, libro ſecundo, epiſtola decima, ubi ad Cornelium inter cætera ſic ſcribit: Hoc uel maximè, frater, & laboramus, & laborare debemus, ut unitatem à Domino & per Apoſtolos nobis ſucceſſoribus traditam, quantum poſſumus, obtinere curemus: & quod in nobis eſt, palabundas & errantes oues, quas quorundã peruicax factio, & hæretica tentatio à matre ſecernit, in Eccleſiam colligamus, illis ſolis foris remanentibus, qui in obſtinatione ſua uel furore perſeuerarunt, & ad nos redire noluerunt, diſcretionis & ſeparationis à ſe factæ, & Eccleſiæ derelictæ, ipſi rationem Domino reddituri. Ad huiuſmodi conſociationem Romana Eccleſia alias primum adhortata uidetur. Nam Cyprianus eam cathedram Petri & Eccleſiam principalem, unde unitas ſacerdotalis exorta ſit, appellat: libro primo, epiſtola tertia. Hac ratione ſibi inuicem conſociatæ celebriores Eccleſiæ, Africanæ, Aſianæ et Europææ erant. Cyprianus enim & epiſcopi Romani, Cornelius, Lucius, & Stephanus, ſeſe inuicem fratres & collegas, & conſacerdotes appellant. Cyprianus libro primo, epiſtola prima & quarta: libro tertio, epiſtola prima: & preſbyteri Romani & diaconi Cyprianum fratrem & Papam nominant, libro ſecundo, epiſtola ſeptima. Et Cyprianus libro tertio, epiſtola decimatertia, Fauſtinum Lugdunenſem epiſcopũ uocat ſuum collegam: & alios fratres in Gallia, coepiſcopos. idem epiſcopos Hiſpanos, Felicem & Sabinũ ſuos coepiſcopos & collegas appellat, libro primo, epiſtola quarta.

Et Dionyſius Alexandrinus, Stephanũ Romanum epiſcopum fratrem nominat: Euſebius libro ſeptimo, capite quinto. idem nomen Xyſto quoq; attribuit, Euſebius lib. 7, cap. 9. Epiſtola Synodi Antiochenæ, appellat Dionyſium & Maximum, & omnes per orbem epiſcopos & preſbyteros, cõminiſtros: Euſebius libro ſeptimo, capite trigeſimo.

Nec alijs titulis inſigniti epiſcopi, nec certis gradibus & dignitatibus inter ſeſe diſtinctæ Eccleſiæ diuerſarum prouinciarum, uſquam in autoribus probatis huius ſeculi reperiuntur. Epiſtolæ quidem pontificum, ut hodie extant, crebra habent nomina Archiepiſcoporum, primatum, patriarcharum, metropolitanorum: ſed eas fide carere, ſuo loco abunde oſtenditur. Solebant autem epiſcopi & Eccleſiæ ſibi inuicem per literas de rebus neceſſarijs communicare: ob quam cauſam etiam, ſi quo in loco mortuo uel remoto ob hæreſin epiſcopo alius ſucceſſerat, ſedulò paſsim ad celebriores doctores perſcribebatur: ut patet ex Cypriani libro quarto, epiſtola octaua: & libro ſecundo, epiſtola decima, ubi ordinatio Romani epiſcopi alijs denunciatur. & ex literis Antiochenæ Synodi, ubi ad finem ſubijciunt: Neceſsitate coacti, aduerſarium Dei Samoſatenum excommunicauimus, & alium in locum illius, Dominum uidelicet epiſcopum conſtituimus: uobiſq; ſignificauimus, ut huic ſcribatis, & ab eo communicationis literas accipiatis. Euſebius lib. ſeptimo, capite trigeſimo.

Literis uerò ad ſe inuicẽ datis, alius ab alio petebat conſiliũ. Sic Dionyſius Alexandrinus requirit Xyſti Romani epiſcopi conſilium & ſententiam, de eo qui ab hæreticis ad Eccleſiam reuerſus cupiebat rebaptiſari. Euſebius libro ſeptimo, cap. 9. Et Felix & plebs ad Legionem, & Aſturicæ, & alius diaconus et plebs Emeritana, Cypriano & alijs eius coepiſcopis ſcripſerunt, poſtulantes conſilium, an Baſilides & Martialis epiſcopi ſui, libellis idololatriæ commaculati, debeant porrò epiſcopatum gerere. quibus Cyprianus cum alijs multis collegis, reſpondet prolixè libro primo, epiſtola quarta.

Alius alium monebat de ſuo officio. Sic Cyprianus libro tertio, epiſtola decimatertia. monet Stephanum Romanum epiſcopũ, ut ad Arelatẽſem Eccleſiam ſcribat, & populum excitet ad deponendum Martianum & ſubſtituendum alium, ubi elegãter inquit. Ideo plures

res eſſe in Eccleſiis ſacerdotes, ut uno hæreſin faciente, cæteri ſubueniant, & oues colligant. Et lib. 2. epiſtola tertia, cùm cognouiſſet quoſdam in calice Dominico ſanctificando, et plebi adminiſtrando, nouella et humana inſtitutione decedere ab inſtitutione Chriſti, & non id facere quod Chriſtus feciſſet, & in calice plebi tantùm ſine uino offerre, ſcribit ad Cornelium Romanum epiſcopum, fortè eius inſtitutionis autorem: eumq; monet, ut in hac re errantes, ad radicem & originem traditionis Dominicæ reuertantur.

Alius alium obiurgabat. Sic Cyprianus libro primo, epiſtola tertia, obiurgat Cornelium. Alius alij gratulabatur, ſi quid boni acciderat. Vnde Cyprianus cum collegis ſuis gratulatur Lucio Romano epiſcopo, ab exilio redeunti: lib. tertio, epiſtola prima. Et Alexander Hieroſolymitanus epiſcopus ſcribit Antiochenis ex uinculis, & gratulatur eis quòd Aſclepiadem conſtantem & exercitatum doctorem in epiſcopum recepiſſent: exemplum epiſtolæ Euſebius habet libro ſexto, capite undecimo. Alius alium in errorem inclinatum, ſtudebat reducere ad meliorem ſententiam. Sic Cornelius ad Fabium Antiochenum (Euſebius libro ſeptimo, capite nono) & Dionyſius ad eundem (Euſebius libro ſeptimo, capite decimo) ſcribunt, & Nouati hæreſin damnatam in Synodis oſtendunt. Et apud Euſebium libro ſexto, capite quadrageſimoquinto, Dionyſius Nouatum monet, ut in uiam ſinceriorem reuertatur. Et Cyprianus libro ſecundo, epiſtola nona et decima, ſcripſit literas Romam ad ſeductos à Nouatianis: & hortatur eos, ut ad Eccleſiam catholicam redeant. Alius alium contra calumniatores & hæreticos propugnabat. Sic Cyprianus multis epiſtolis indicat, quomodo Cornelium, cui obtrectabant hæretici, defenderit: libro ſecundo, epiſtola decima & undecima: & libro quarto, epiſtola ſecunda.

Alius alium de ſtatu Eccleſiarum, ſiue tranquillo, ſiue turbulento, certiorem faciebat. Sic Dionyſius Stephano Romano (Euſebius libro ſeptimo, capite quarto) ſcribit, ceſſaſſe perſecutionem, et omnes ubiq; Eccleſias Nouati temeritatem auerſantes, pacē inter ſe amplexas eſſe.

Res in alijs prouincijs geſtas ſibi inuicem, ſi quis ſcire deſiderabat, ſedulò perſcribebāt. Sic ea quæ de preſbyterio quorundam, & Feliciſsimi cauſa acta erant, collegæ Cypriani literis ſuis manibus ſubſcriptis, Cornelio indicarunt. Idem etiam Cyprianus fecit, miſsis inſuper legatis, Calydonio & Fortunato, quas literas Cyprianus rogat legi, clero & plebi Romanæ, ut tam iſtic, quàm illic, circa omnia fraternitas inſtruetur: libro ſecundo, epiſtola decima. Et Cypriani epiſtolas in Romana Eccleſia clero & plebi prælegi ſolitas eſſe, patet ex libro primo, epiſtola tertia. Et lib. 3, epiſtola undecima narrat de Maximo, & alijs. Solebant etiam ex alijs prouincijs mitti collegæ ad ordinationem epiſcoporum. Sic Cyprianus libro quarto, epiſtola ſecunda narrat, plurimos ex ſuis collegis Romæ fuiſſe, cùm ordinaretur Cornelius clericorum teſtimonio, plebis ſuffragio, & ſacerdotum collegio. Et ibidem inquit, Cornelium à ſedecim coepiſcopis epiſcopum factum eſſe.

Motis quæſtionibus grauioribus, alius alium de ſua ſententia faciebat certiorem, ac conferebant interdum inter ſe liberius. Sic cùm mota eſſet quæſtio, an lapſi eſſent recipiendi in Eccleſiam: Dionyſius Alexandrinus ſcripſit Cornelio, approbans ipſius epiſtolam cōtra Nouatum. Euſebius libro ſexto, cap. quadrageſimo ſexto. Scripſit de eadem re etiam Cyprianus ad clerum Romanum: & preſbyteri & diaconi Romani et reſpondentes, approbant eius in ea re ſententiam & cenſurā, & indicant ſe in Siciliam literas quoq; miſiſſe: exemplum literarum extat apud Cyprianum lib. 2. epiſtola ſeptima. Et Cyprianus ipſe libro tertio, epiſtola quinta indicat, Romanos preſbyteros ad clerum ſuum ſcripſiſſe, & ſuaſiſſe, ut ijs qui poſt lapſum infirmarentur, pacem darent. Cùm mota eſſet quæſtio de rebaptiſandis ijs qui ab hæreticis baptiſati erāt, liberè inter ſe contulerunt Cyprianus & Stephanus epiſcopus Romanus: ut patet ex epiſtola Cypriani ad Pompeium, in qua epiſtolam Stephani refutat.

Scripſit etiam Dionyſius Alexādrinus ad Stephanum de eadem quæſtione. Euſebius lib. 7. cap. 2.

Si res difficilior erat, & pertinebat ad Eccleſias plurium prouinciarum, tum differebatur ad generalem Synodum. Sic preſbyteri & diaconi, unà cum Cypriano ſentiunt, quod cùm per totum utiq; orbem reperiantur lapſi, tam grande ſit expetendum concilium, quàm latè propagatum uideatur malum: in quo facta collatione conſiliorum cum epiſcopis, preſbyteris, diaconis, confeſſoribus, pariter aſtātibus laicis, lapſorum tractanda ſit ratio: ut eſt apud Cyprianum libro ſecundo, epiſtola ſeptima. Et libro primo, epiſtola octaua, inquit: Semel placuit tam nobis, quàm confeſſoribus, & clericis urbicis, item uniuerſis epiſcopis, uel in noſtra prouincia, uel trans mare conſtitutis, ut nihil innouetur circa lapſorum cauſam, niſi omnes in unum cōueniremus, & collatis cōſilijs, cum diſciplina pariter & miſericordia temperatam figeremus ſententiam. Licebat autem ciuiliter Eccleſiæ, ſi res ita poſtulabat, ad Synodum etiam epiſcopos Eccleſiarum in alijs, & longè diſsitis prouincijs, conuocare. Vnde Dionyſius Alexandrinus ſcribit, ſe ab Heleno Tarſenſi epiſcopo, & reliquis eius conſortibus, Firmiliano Cappadociæ & Theoctiſto Paleſtinæ epiſcopis, uocatum eſſe, ut ad Synodum Antiochenam accurrat, ubi nōnulli ſchiſma Nouati corroborare nitebantur. Et in Synodis de communi ſententia ex uerbo Dei, & non autoritate alicuius epiſcopi ſtatuebāt: ut apparet ex epiſtola Synodi Antiochenæ contra Samoſatenum, cuius fragmentum extat apud Euſebium libro ſeptimo, capite trigeſimo. Quare Tertullianus etiam in libro de Ieiunio aduerſus Pſychicos, ait: Aguntur per Græcias illas in certis locis concilia ex uniuerſis Eccleſijs, per quæ & altiora queq; tractantur, & ipſa repræſentatio totius nominis Chriſtiani magna ueneratione celebratur. Ea uerò quæ in controuerſijs arduis communiter à pluribus ſtatuta erant, ad omnes paſsim Eccleſias & epiſcopos perſcribebantur: ut apparet ex epiſtola Synodi Antiochenæ, cuius inſcriptio ſic habet apud Euſebium libro ſeptimo, capite trigeſimo: Dionyſio et Maximo, & cunctis per orbem conminiſtris noſtris epiſcopis,

preſbyteris

preſbyteris & diaconis, & uniuerſæ quæ ſub cœlo eſt catholicæ Eccleſiæ. Helenus, Hymenæus, et reliqui cũcti, qui unà nobiſcum uicinas ciuitates et gentes incolũt, epiſcopi, preſbyteri, et diaconi, & Eccleſiæ Dei, dilectis fratribus in Domino ſalutem, &c.

Cyprianus etiam, & cæteri collegæ, celebrato concilio plurium ſacerdotum Africæ, Numidiæ & Mauritaniæ, ſcripſerunt ſuam ſententiam & decretum ad Quintum Mauritaniæ, et alios Numidios epiſcopos, & Stephanum Romanum epiſcopum: libro ſecundo, epiſtola prima. Vbi memorabilis eſt illa clauſula, quam in fine adijciunt: Hæc ad conſcientiam tuam frater chariſsime, & pro honore communi, & pro ſimplici dilectione pertulimus, credentes etiam tibi pro religionis tuæ & fidei ueritate placere, quæ & religioſa pariter & uera ſunt.

Fida etiam erat Eccleſiarum & epiſcoporum coniunctio, & operæ mutuæ in excommunicandis hæreticis, iiſq; pro excommunicatis habendis. Vnde Nicephorus ait libro ſexto, capite uigeſimooctauo, Samoſatenum de hæreſi conuictum, à catholica quæ ſub cœlo eſt Eccleſia proſcriptum eſſe. Et Cyprianus libro tertio, epiſtola decimatertia, inquit: Nouatianum, retuſum & refutatum, & per totum orbem à ſacerdotibus Dei abſtentum eſſe. Et Cyprianus libro primo, epiſtola tertia indicat, Nouatianos in Africa excõmunicatos, etiam Romæ pro excommunicatis habitos eſſe. Et libro tertio, epiſtola decimatertia, Martianum Arelatenſem epiſcopum, lapſum in hæreſin Nouati, pro excommunicato habet.

Nec quòd una Eccleſia aut epiſcopus ligauerat, alius ſoluere auſus eſt. Vnde ſi qui in alia prouincia excõmunicati eſſent, perſcribebatur id ad alios quoq;. Sic Cyprianus de Nouati eiuſq; ſociorum excommunicatione Cornelio ſcripſit, libro primo, epiſtola tertia: ubi etiam commemorat, ſe Cornelio miſiſſe nomina epiſcoporum iſthic conſtitutorum, qui integri & ſani in Eccleſia catholica fratribus præſint. ut Cornelius & collegæ ſcirent, quibus ſcribere, & à quibus literas accipere mutuò debeant. Reliquos enim, quorum nomina non eſſent adſcripta, eſſe uel ſacrificio uel libello maculatos, uel hæreticos peruerſos & profanos. Cornelius econtrà ſcripſit Cypriano, de Feliciſsimo à ſe Romæ excommunicato: ut patet ex eadem epiſtola. Eodem modo, ſi qui excommunicati egiſſent pœnitentiam, & recepti eſſent ab Eccleſia aliqua, alijs indicabatur. Sic Cornelius de confeſſoribus à Nouato ſeductis ſcripſit, quòd ad Eccleſiam regreſsi eſſent: ut patet ex epiſtola octaua libri ſecundi. Et illi ipſi confeſſores, Maximus, Vrbanus, Sidonius & Macarius, de eadem re ſcripſerunt ad Cyprianum. exemplum epiſtolæ eorum extat in Cypriani libro tertio, epiſtola decima. Et epiſcopi in Hiſpania Tarraconenſi apud Cæſaream Auguſtã, & Legionem, & Aſturicæ, ad Cyprianum eiuſq; collegas ſcripſerunt de Baſilide & Martiali, quòd propter abnegationem Chriſti, & idololatriæ contaminationem ab epiſcopatu ſint remoti: & petierunt, ne alij epiſcopi in Africa ipſis temerè communicarent: ut patet ex libro primo, epiſtola quarta. Si hæretici in eiuſmodi generalibus Synodis excommunicati, de domibus Eccleſiæ cedere nolebant, implorabatur Magiſtratuum auxilium, ut patet ex Euſebio libro ſeptimo, capite trigeſimo: ubi iuſſu Aureliani Imperatoris, Samoſatenus ex domo Eccleſiæ Antiochenæ eiectus eſt. Si qua de re non æquè omnibus conueniebat, nihilominus pacis & concordiæ uinculum inter ſe collegæ tenebant, atq; fouebant: ut indicat Cyprianus libro ſecundo, epiſtola prima, ad Stephanum, ubi inquit: Cæterùm ſcimus quoſdam, quod ſemel imbiberint nolle deponere, nec propoſitum ſuum facilè mutare, ſed ſaluo inter collegas pacis et concordiæ uinculo, quædã propria quæ apud ſe ſemel ſunt uſurpata, retinere. Qua in re nec nos uim facimus cuiquam, aut legem damus, cũ habeat in Eccleſiæ adminiſtratione uoluntatis ſuæ arbitrium liberum unuſquiſq; præpoſitus, rationem actus ſui Domino redditurus. Et libro quarto, epiſtola ſecunda ait: Apud anteceſſores noſtros quidam de epiſcopis iſtinc in prouincia noſtra dandam pacem mœchis non putarunt: & in totum pœnitentiæ locum contra adulteria clauſerunt: non tamen à coepiſcoporum ſuorum collegio receſſerunt, aut catholicæ Eccleſiæ unitatem uel duritiæ, uel cenſuræ ſuæ obſtinatione proruperunt. Sed in hac re, Romani epiſcopi, ubi myſterium iniquitatis paulatim magis magiſq; uires ſuas exerere debuit (Apocalypſis decimoſeptimo) ſubinde exceſſerunt, conſuetudine ſibi imperium in alias Eccleſias comparare conantes, abuſi ſunt donis, & aliorum epiſcoporum facilitate & obſeruatione. Quare, ſicut ſuperiori ſeculo Victor Aſianas Eccleſias in celebratione Paſchatis à Romanis diſsidentes, excommunicare præſumpſit: ita hac ætate Stephanus excommunicationem Heleno & Firmiliano, & cunctis per Ciliciam & Cappadociam & Galatiam, & uniuerſis conterminis gentibus minatus eſt, propterea quòd hæreticos rebaptiſarent. Verùm is conatus non placuit Dionyſio Alexandrino, & alijs pijs doctoribus, ut patet ex Dionyſij epiſtola ad Xyſtum, cuius fragmentum recitat Euſebius libro ſeptimo, capite quinto: & Cyprianus in epiſtola ad Pompeium dicit, Stephanũ ex contumacia & præſumptione prauam conſuetudinem defendere. Et in epiſtola ad Quintinum, Stephanum perſtringit, eiq; exemplum Petri proponit: Nec Petrus (inquit) quem primùm Dominus elegit, & ſuper quem ædificauit Eccleſiam ſuam, cùm Paulus diſceptaret de circuncifione, ſe uindicauit, ſeu aliquid inſolenter aut arroganter aſſumpſit, ut diceret ſe primatum tenere, et obtẽperari à nouellis & poſteris ſibi potius oportere. Simile quiddam Dionyſius Romanus auſus eſt contra Dionyſium Alexandrinum, quem ſtatim, falſa quorundam delatione accepta, excommunicauit. Sed Dionyſius Alexandrinus Apologiam edidit, & ſibi falſos obiectos errores refutauit. narrat Athanaſius in epiſtola contra Arianos.

Prodidit etiam hac in re ſeſe myſteriũ iniquitatis in Romana Eccleſia, quòd Romani epiſcopi ab alijs Eccleſijs, in longinquis terris epiſcopos aut preſbyteros iuſtè excommunicatos, aut ab officio depoſitos, propter hæreſin, aut abnegationẽ, aut alia ſcelera, ad ſeſe inuitabant, cum eis communicabant: & cauſa non ſatis bene cognita, altera parte non audita, pro iis interpellabant,

terpellabant, ſeq; ſua autoritate & ambitione patronos ſceleratorum conſtituebant. Sed cùm Cyprianus & alij ſubolfacerent, quò res ipſa tandem exitura eſſet: ſtatutum eſt ab omnib. epiſcopis ſingularũ prouinciarum, æquũ & iuſtum eſſe, ut uniuſcuiuſq; cauſa illic audiatur, ubi eſſet admiſſum crimen: & cùm ſingulis paſtoribus portio gregis ſit adſcripta, quã regat unuſquiſq; & gubernet, rationem ſui actus Domino redditurus, non oportere eos qui ſub uno aliquo ſint epiſcopo, circumcurſare ad aliũ, præſertim cùm omnium in ſingulis prouincijs epiſcoporum eadem ſit autoritas. refert Cyprianus lib. 1. epiſtola 3. ubi reprehẽdit, quòd quinq; hæretici in Africa iuſtè excõmunicati, Romam cum merçe mendaciorum ſuorum pſeudoepiſcopo ab hæreticis ſibi cõſtituto, nauigarint, & literas à ſuo pſeudoepiſcopo attulerint: & inter alia oſtendit, autoritatem epiſcoporum in Africa conſtitutorũ, qui eos excõmunicarint, non eſſe minorem quàm aliorum: & omnino contendit, ut ſi uelint in Eccleſiã recipi, agant pœnitentiã. & hortatur Corneliũ & clerum Romanum, & plebem, cui etiam ſuas literas rogat legi, ut declinent fortiter, & euitent de cæterò uerba & colloquia eorũ, quorum ſermo ut cancer ſerpat, iuxta Scripturæ mandata, Corrumpunt ingenia bona confabulationes peſſimæ: &, Hæreticum hominem poſt unam & ſecundam corruptionem deuita, ſciens quia peruerſus eſt huiuſmodi, et peccat, et eſt à ſemetipſo dãnatus.

Baſilides & Martialis epiſcopi in Hiſpania Tarraconenſi apud Legionem et Aſturicæ & Emeritæ, cùm abnegaſſent in perſecutione, et idololatriæ libellis ſeſe cõmaculaſſent, ab alijs epiſcopis & plebe illic cõſiſtente excõmunicati, & ab officio depoſiti ſunt: alij legitimè uocatis, ordinatis & ſubſtitutis epiſcopis. Quare Baſilides Romam profectus eſt ad Stephanũ, eumq; longè poſitũ, et geſtæ rei ac ueritatis ignarũ fefellit, ut ambiret ſe reponi iniuſtè in epiſcopatũ, de quo fuerat iuſtè depoſitus. Eam rẽ indignè tulerunt Eccleſiæ illæ in Hiſpania, & miſerunt literas & legatos ad Cyprianum, eiuſq; coepiſcopos, expetentes conſilium, an debeant Baſilidem et Martialem ad epiſcopatus ſuos admittere: & non leuiter culparunt Stephanũ Romanũ epiſcopum, quòd tam improbis hominib. Martiali & Baſilidi cõmunicaſſet, eoſq; reſtitui in priſtinũ ſtatum ambiuiſſet. Cyprianus cum ſuis collegis habito concilio, reſpondet prolixè, eos nullo modo eſſe admittendos. plebem enim habere poteſtatem uel ſacerdotes eligendi dignos, uel indignos recuſandi. Et cùm Sabinus legitimè ſit uocatus & ordinatus, ordinationem eius iure perfectam reſcindere non poſſe Stephani pro eo interceſſionem: nec tam culpandum eſſe Stephanum, cui negligenter obreptum ſit, quàm execrandũ eũ qui fraudulenter obrepſerit. & porrò eos monet, ne turbentur, ſi aliqui ex ſuis collegis reperiãtur, qui putent deificã diſciplinã negligendã, & cum Baſilide et Martiali temere cõmunicẽt. Fore enim tales, qui exoſi diſciplinã, uidentes furem, curſuri ſint cum eo, & cum adulteris portionem ſuam poſituri, ſpiritum ſanctũ in pſalmo prædixiſſe. Et eos qui malis & peccatoribus et pœnitentiam non agentib. illicita communicatione miſceantur, nocentium contactib. polluti: & dum ijs iungantur in culpa, ſic nec in pœna ab eis ſeparatũ iri. Et poſtremò laudat, probat & hortatur eos, ne cũ prophanis & maculatis ſacerdotib. communicatione ſacrilega ſeſe miſceant. Epiſtola quarta, libri primi.

Vnde conſtat, quòd licet Romanus aut alius epiſcopus interceſſerit pro excõmunicatis, aut ab officio remotis in alia prouincia, tamen nec in eius gratiam, nec ob autoritatem cuiuſquam, quidquam contra diſciplinam Eccleſiaſticam alios ſuaſiſſe, aut feciſſe.

DE PRIMATV.

EX his quæ hactenus cõmemorauimus, liquidò apparet, ita conſociatas fuiſſe diuerſarum prouinciarum Eccleſias, in magnis negocijs ad plures Eccleſias pertinentibus, ut aliæ alias ſedulò mutuis operis iuuarent, nec aliam præ alia plus minúſue iuris habuiſſe, nec unam aliquam ſuper alias ſummum tenuiſſe Imperium. Et licet myſterium iniquitatis in Romanis epiſcopis nonnihil agere cœperit, tamẽ ab alijs repreſſum eſſe. Sed quò ea res fiat planior, plurium fide dignorum teſtium ore demonſtrabimus, nec Romanum epiſcopum, nec Romanam Eccleſiam, pro uniuerſali capite, & unico CRISTI uicario, de cuius ſententia omnia eſſent in Scripturis intelligenda & docenda, ad quem neceſſe eſſet omnes referri cõtrouerſias & negocia difficiliora, & cuius decretis oporteret omnes cedere & parère, agnitum & habitum eſſe à quoquam. Nam Cornelius ipſe Romanus epiſcopus, in epiſtola ad Fabium Antiochenum, ſibi nullum arrogat primatum ſuper alias Eccleſias: & damnationem Nouati, non tantùm ſibi, ſed alijs quoque epiſcopis Romæ conſtitutis adſcribit. Euſebius libro ſexto, capite quadrageſimotertio, preſbyteri & diaconi Romani in epiſtola ſua ad Cyprianum, quæ in libro ſecundo ſeptima eſt, licet de ſua fide ſuperbè glorientur, tamen proprio ore fatentur Cyprianum non ideo Romam ſcripſiſſe de lapſorum ratione, quòd agnoſcat eos iudices: ſed quòd cupiat eos conſiliorum ſuorum participes inueniri, & approbatores, & ſe cum Cypriano nullo alio iure, quàm eadem cenſuræ & diſciplinæ conſenſione ſociatos eſſe: & quòd omnino cũ Cypriano conſentiant, quòd cum ea res de lapſorum receptione pertineat ad totam Eccleſiam, non aliter quàm in grandi concilio facta collatione conſiliorum cum epiſcopis, preſbyteris, diaconis, confeſſoribus, pariter aſtantibus laicis, tractari debeat: & Cyprianum beatiſſimum & glorioſiſſimum papam appellant. Nec Origenes uſquam in ſuis ſcriptis, Romanis epiſcopis primatum tribuit. Euſebius libro ſexto, capite decimoquarto dicit: Origenem in quadam epiſtola ſcripſiſſe, ſe Romæ fuiſſe ſub Zephirino, Romanæ Eccleſiæ præſide, eo quòd optarit antiquiſſimam Romanorum uidere Eccleſiam. ſed ibi ſe non diu moratum, reuertiſſe Alexandriam. Quæ uerba ſi Origenis ſunt, ſatis apparet, eum Zephirinum tantùm pro Romano, & non œcumenico habuiſſe epiſcopo. Et Dionyſius Alexandrinus, nec Cornelio, nec Stephano, nec Xyſto, epiſcopis Romanis ad quos plures epiſtolas ſcripſit, uidetur ullum præ cæteris tribuere primatum. fratres enim eos appellat, & non epiſcopos œcumenicos: ut patet ex Euſebij libro ſexto, capite quadrageſimoſexto: & ſeptimo, capite quinto & nono. Imò in epiſtola tertia ad Philemonem,

Heraclam ſuum anteceſſorem uocat Papam. Euſebius *libro ſeptimo, capite ſeptimo.* Nec *probaſſe uidetur* Stephani *conatum, quo* Helenum, Firmilianum, & *alios ſentientes hæreticos rebaptiſandos eſſe, excommunicare præſumpſit.* Sic Gregorius Neocæſarienſis *eum ad quem* Canones *pœnitentiales ſcripſit,* Papam *nominat: nec uſquam in ijs* Canonib. ad Romani *epiſcopi decreta reſpiciendum dicit. quod utiq; feciſſet, ſi eum pro capite* Eccleſiæ *agnouiſſet.* Nec *literæ ſynodi* Antiochene, *in qua fuerunt clariſſimi & præſtantiſſimi doctores huius ſeculi, plus* Romano, *quàm alijs cunctis per orbem comminiſtris, epiſcopis, præſbyteris & diaconis, attribuunt iuris & dignitatis: quod omnino oportuiſſet eos facere, ſi* Romanum *epiſcopum pro epiſcopo totius orbis terrarum habuiſſent.* Fragmentum *literarum extat apud* Euſebium *libro ſeptimo, capite trigeſimo.* Maximus, Vrbanus, Sydonius, Macarius, *in epiſtola ad* Cyprianum, *(quæ extat libro tertio, inter decimamtertiam & decimamquartam) aiunt, ſe cum* Cornelio *epiſcopo ſuo, & pariter cum uniuerſo clero* Romano *pacem feciſſe,* Quid Cyprianus *de primatu* Romanæ Eccleſiæ *ſenſerit, ex his apparet, quòd* Cornelium *fratrem & ſacerdotem appellat, libro primo, epiſtola prima & ſecunda: et epiſcopum ſuum, libro quarto, epiſtola ſecunda.* Et *quòd libro primo, epiſtola tertia, ſatis grauiter* Cornelium *reprehendit, quòd minis & terroribus hæreticorum commotus, literas ab eis accepiſſet, & non potius eos remiſiſſet ad ſuum epiſcopum in* Africam: *cum ſtatutum ſit ab omnib. epiſcopis, ut uniuſcuiuſq; cauſa illic audiatur, ubi crimen admiſſum eſſet.* Et *aſſerit autoritatem epiſcoporũ in* Africa *nõ eſſe minorẽ, quàm eorum qui* Romæ *cauſam illorum cognouiſſent.* Et *omnino contendit, ut ſi uelint agere pœnitentiã, ad ſe remittantur: & rogat ſuas literas in* Romana Eccleſia *coram plebe legi, ut ſi quas fortè concepiſſent ſuſpiciones ex obtrectatione hæreticorum, abijciant eas, & ſibi à conſuetudine talium caueant,* Cyprianus *& plurimi epiſcopi* Africæ *in libro primo, epiſtola quarta ad epiſcopos in* Eccleſijs Hiſpanis, Stephanum *ſuum collegam uocant: & probant, quòd* Baſilidem *&* Martialem *ob idololatriam, ab epiſcopatu remouerunt: & indicant eos non eſſe recipiendos, licet* Stephanus *pro ijs ſcripſiſſet.* Eum *enim & longè poſitum, & rei ueritate ignarum, & minus cautum, deceptum eſſe ab illis prophanis hominibus.* Apparet *etiam ex eadem epiſtola, epiſcopos &* Eccleſias Hiſpaniæ *indignè tuliſſe* Stephani *præſumptionem, quòd illis impijs hominibus communicaſſet.* Et *epiſtola prima libri ſecundi teſtis eſt: neq;* Cyprianum, *neq; collegas* Cypriani, Stephano Romano *primatum concedere in* Eccleſia, *cuius ſolius ſententia ſit ſtandum.*

Idem teſtatur epiſtola ad Quintinum & Pompeiũ, *in quibus haud obſcurè perſtringit* Stephanum, *quòd inſolenter & arroganter, & contumaciter adeò prauam conſuetudinem defendat, ut etiam* Marcionis *baptiſmo, &* Valentini *&* Apellis, *& cæterorum blaſphemantium in* Deum *patrem, contendat filios naſci & illic in nomine* IESV CHRISTI *dicat remiſſionem peccatorum dari, ubi blaſphematur in* Patrem, *& in* Dominum Ieſum Chriſtum. Et *opponit ei exemplum* Petri, *quòd* Paulo *de circũciſione diſceptante ſe non uindicarit, aut aliquid inſolenter aut arrogãter aſſumpſerit: nec dixerit ſe primatum tenere, & obtemperari à nouellis & poſteris ſibi potius oportere: quo non modò* Stephano, *ſed etiam* Petro *primatus adimitur.* Quemadmodum *etiam facit tractatu tertio,* de Simplicitate *prælatorũ, ubi inquit:* Hoc *erant utiq; cæteri* Apoſtoli, *quod fuit* Petrus, *pari conſortio prædìti & honoris & poteſtatis: ſed exordium ab unitate proficiſcitur, ut* Eccleſia *una monſtretur.* Et *poſtremò in utraq; epiſtola oſtendit, ſe cum ſuis collegis in* Stephani *ſententiam nullo modo concedere: ſed diuerſam & tamen religioſam & legitimam & ſalutarem fidei, &* Eccleſiæ *catholicæ congruentem, & ſuorum anteceſſorum ſequi ſententiam & conſuetudinem.* Et Lucium *non alio quàm fratris & epiſcopi nomine dignatur, libro tertio, epiſtola prima & tertia.*

Quòd *uerò* Cyprianus *libro primo, epiſtola tertia,* Romanam Eccleſiam *cathedram* Petri, & Eccleſiam *principalem appellat, unde ſacerdotalis exorta ſit unitas. eo ſenſu dicitur, quòd* Romana Eccleſia *alias ſit hortata ad conſociationem mutuam, & quòd in ea re præ cæteris laborarit, non quòd iure aliquo diuino prima & caput aliarum ſit conſtituta.* Nam *epiſcoporum* Africanorum *nõ uult minorem eſſe autoritatem, quàm* Romanorum: *& communi epiſcoporum ſtatuto cautum eſſe oſtendit, ne in unius prouinciæ* Eccleſia *excõmunicati, circumcurſent ad alios. nec illo* Romanæ Eccleſiæ *ſeu epiſcopo* Romano *primatum aliquem attribuit, quod ſcribit libro quarto, capite octauo:* Nos *ſingulis nauigantibus, ne cum ullo ſcandalo nauigarent, rationem reddidiſſe ſcimus, & hortatos eſſe, ut* Eccleſiæ *catholicæ matricẽ et radicem agnoſcerẽt, & tenerent.* Nam *ſeipſum ibidem declarat, quòd de* Eccleſiæ *unitate & charitate intelligi uelit. inquit enim, ideo literas excõmunicatorias, & ordinationem* Cornelij *approbantes ſerius ſcriptas eſſe, ut re melius cognita, ꝑ omnes omnino in iſta prouincia poſitos literæ fierent, ſicut fiunt, ut uniuerſi collegæ noſtri et cõmunicationem tuã, id eſt, catholicæ* Eccleſiæ *unitatem pariter & charitatem probarent firmiter, ac tenerẽt.*

Nam *conſociationem illam omniũ* Eccleſiarum *&* *epiſcoporũ in conſenſione doctrinæ et diſciplinæ* Eccleſiaſticæ, *uocat unitatẽ.* Eius *aũt unitatis matricem et radicem appellat mutuã cõmunicationẽ, quæ fiebat per literas cõmunicatorias, quas ſtatim uno aliquo legitimè uocato & ordinato epiſcopo in loco illuſtriori ſibi inuicẽ mittere ſolebãt, eius ordinationẽ probãtes, aut improbantes: ut patet ex hac epiſtola, & ex multis alijs: & præcipuè ex lib. 4. epiſtola 2. ubi dicit,* Cornelium *epiſcopum factum eſſe iudicio* Dei, *& coepiſcoporũ teſtimonio, quorũ numerus uniuerſus per totum mundũ cõcordi unanimitate cõſenſerit.* Si *uerò iſta aliorũ epiſcoporũ ad* Corneliũ *aſſociatio, ei primatũ attribuere uideatur, tum eadem quoq; ratione* Cypriano *primatũ aſſereret. dicit enim in lib. 4. epiſtola 9.* Eccleſias *uniuerſas per totũ mundũ ſecũ unitatis uinculo eſſe copulatas.* Crebræ *ſunt uoces apud* Cyprianũ, *unum* Deũ *eſſe, & unũ* Chriſtũ, *& unã* Eccleſiã, *et cathedrã unam, ſuper petrã domini uoce fundatam: aliud altare conſtitui, aut ſacerdotium nouum fieri nõ poſſe, lib. 1.*

epiſtola

epiſtola octaua. Et Maximus, & Vrbanus, & Sidonius, in formula reuocationis dicunt, unum epiſcopum in catholica Eccleſia eſſe debere: libro 3. epiſtola 11.

Et Cornelius in epiſtola ad Fabium dicit, Nouatũ ignoraſſe unum epiſcopum in Eccleſia catholica eſſe debere: referente Euſebio libro ſexto, cap. 43. Sed hæc & ſimilia in hanc ſententiam dicuntur: Omnes eccleſias conſentientes in uera doctrina pro una Eccleſia, & omnes epiſcopos pro uno haberi: & ab uno diſſentientes, ab omnib. diſſentire. nec poſſe in una Eccleſia, uero et legitimo epiſcopo ordinato, eodẽ epiſcopo adhuc ſuperſtite, alium ordinari: patet id ex Cypriani lib. 4. epiſtola 2. cuius uerba adſcribimus: Cùm ſit à Chriſto una Eccleſia per totum mundum in multa mẽbra diuiſa, item epiſcopatus unus epiſcoporũ multorũ concordi numeroſitate diffuſus, ille (intelligit Nouatianum, qui Romæ à ſchiſmaticis contra Corneliũ epiſcopus ordinatus erat) poſt Dei traditionem, poſt cõnexam & ubicunq; coniunctam Eccleſiæ catholicæ unitatem, humanam conetur Eccleſiam facere, & per plurimas ciuitates nouos Apoſtolos ſuos mittat, ut quædã recentia inſtitutionis ſuæ fundamẽta cõſtituat.

Nec Euſebius, cùm paßim Romanorum facit mentionem, uſquã eis præ cæteris plus attribuit iuris, aut etiam dignitatis. Poſtremò, nec Canones, quos Apoſtolis falsò adſcribunt, quorũ pleriq; hoc ſeculo, ut paſſim uidere eſt in epiſtolis Cypriani, in Synodis prouincialib. Africæ cõſtituti ſunt, nullum primatũ Romano epiſcopo præ cæteris concedunt, ſed omnes epiſcopos gentium ſingularum exæquant. Atq; hi quidem ſunt teſtes ueracißimi, quibus tutò fides haberi poteſt.

Sed diuerſam conſociationis formam, epiſtolæ decretales pontificum Romanorum deſcribunt, quòd Eccleſia Romana ſit caput & mater omnium aliarum iure diuino: & quòd nunquam errarit, nec errare poßit: quòd non liceat alijs ab ea diſſentire, & quòd ad eam ſit appellandum: & quòd iudicia epiſcoporum, maioresq; Eccleſiæ cauſæ, ab ea ſola, & non ab alia debeant decidi: quemadmodum ex Zephirini prima & ſecunda, & Calixti prima & ſecunda, & Fabiani prima, & Stephani & Lucij, & Sixti ſecundi prima, Felicis prima, epiſtolis. Sed an his domeſticis & planè ſuſpectis, & fraude ſubornatis, quod ſuo loco demonſtrabitur, teſtibus: an uerò illis probatis & certis, & toti hiſtoriæ eleganter conſonanti fides habenda ſit, penes Lectorem eſto iudicium.

IVRA ECCLESIASTICA.

OCcurrunt paßim in autoribus iura quædam, quæ in gubernatione Eccleſiarum partim ſtatuta hoc ſeculo ſunt, partim conſuetudine obſeruata: quorum præcipua adſcribemus.

Ius eligendi ſacerdotes idoneos, & recuſandi indignos, penes plebem totam Eccleſiam erat. Cyprianus lib. 1. epiſtola 4. De traditione diuina, & Apoſtolica obſeruatione, ſeruãdũ eſt. & tenendũ, quòd apud nos quoq;, & ferè uniuerſas tenetur prouincias, ut ad ordinationes ritè celebrãdas, ad eam plebẽ cui præpoſitus ordinatur, epiſcopi eiuſdem prouinciæ proximi quiq; conueniant: & epiſcopus deligatur, plebe præſenti, quæ ſingulorum uitã pleniſſime nouit, & uniuſcuiuſq; actũ de eius conuerſatione perſpexit. Cyprianus lib. 1. epiſtola 4. Eo modo Cornelius epiſcopus factus dicitur: libro quarto, epiſtola ſecunda.

In ordinãdis clericis, preſbyteri et diaconi et plebs uniuerſa conſulebatur, & mores et merita ſingulorũ communi conſilio ponderabantur. Cyprianus lib. 2. epiſtola 4. Antequam in clerũ aſſumerentur, ut lectores aut hypodiaconi fierent, per tempus probabãtur, aut congruerent illis omnia quæ deberent eſſe in ijs qui ad clerum parabantur: Cyprianus lib. 3. epiſtola 22.

Qui in Eccleſia ab initio cõuerſatus eſſet, qui multa certamina illius nomine ſuſtinuiſſet, qui in multis magnis periculis pietatis gratia fuiſſet, illi patebat ad epiſcopatum uia. Euſeb. lib. 6. ca. 43. ex epiſtola Corn.

Romæ per gradus ad epiſcopatum aſcendere ſolebant. Exemplum eſt in Cornelio: teſte Cypriano lib. 4. epiſtola 2. Et in ſua Eccleſia Cyprianus lib. 2. epiſtola quinta, graduum clerici ordinationis meminit.

Ad epiſcopatum etiam iuuenes, ſed doctrina & pietate inſignes, interdum admittebantur. Exemplum eſt in Athenodoro & Gregorio, qui poſtquàm quinquennium diſcipuli Origenis fuiſſent, & inſigniter profeciſſent, iuuenes adhuc, Eccleſiarum Ponti epiſcopi facti ſunt. Euſebius libro ſexto, capite trigeſimo.

Manente uerò paſtore in Eccleſia, ordinatione ſuccedanea præſidente, id eſt, legitimè uocato, & ritè officio fungente, non licebat aliũ ſubſtituere epiſcopum: & ſi quis intrudebatur, non pro paſtore, ſed pro pſeudoepiſcopo habebatur. Cyprianus libro primo, epiſtola ſexta: & libro quarto, epiſtola ſecunda.

Pro ſchiſmaticis habebantur, qui ſeſe ultrò præpoſitos, ſine ulla ordinationis lege cõſtituebant: qui nemine epiſcopatũ dante, epiſcopi nomen ſibi aſſumebant. Cyprianus tractatu tertio, de Simplicitate prælatorũ.

In lecto baptiſatum Romani in clerum non aſſumebant, ut patet ex epiſtola Cornelij ad Fabiũ: Euſebius libro ſexto, capite quadrageſimotertio. quod tamen Cyprianus improbaſſe uidetur lib. 4. epiſtola 7. ubi in lecto baptiſatos, rectè baptiſatos eſſe aſſerit.

Epiſcopis licebat mutare locum, ſi conſentirent uicini epiſcopi. Exemplum eſt Euſeb. lib. 6, cap. 11.

Epiſcopo adhuc uiuenti licebat ordinari epiſcopũ ſucceſſorem. exemplum eſt Euſebius lib. 7. cap. 32. ubi Theotectum Anatolium ordinat, eumq; ſucceſſorem ſuæ parœciæ poſt mortem fore pollicetur.

Solebant interdum fratres apud ſe detinere epiſcopos aliarum eccleſiarum. exemplum eſt Euſeb. libro ſeptimo, capite trigeſimoſecundo, in Euſebio & Anatolio: quorum utrunq; alterum poſt alterum Laodicæam uenientem, fratres domum redire prohibuerũt.

Qui ſeipſos caſtraſſent, ad preſbyterium et epiſcopatum non admittebantur facilè: patet ex Euſebio lib. 6. epiſtola 8. ubi Demetrius accuſaſſe dicitur eos, qui Origeni ad preſbyterium manus impoſuiſſent.

Ordinatio epiſcoporum denunciabatur alijs per literas. Cyprianus libro quarto, epiſtola octaua: & ſecundo epiſtola decima: & Euſebius libro ſeptimo, capite trigeſimo, literis Antiochenæ Synodi.

Epiſcopos & preſbyteros libellis idololatriæ commaculatos, ad pœnitentiam quidem recipere ſolebant, ſed ab ordinatione & ſacerdotali honore prohibebãt. Cyprianus libro primo, epiſtola quarta: Iampri-

dem nobiſcum, & cum omnibus omnino epiſcopis in toto mundo conſtitutis, etiam Cornelius collega noſter, ſacerdos pacificus ac iuſtus, & martyrio quoq; dignatione Domini honoratus, decreuit huiuſmodi homines, ſcilicet qui Chriſtum negaſſent, & idololatriæ libellis cõmaculati eſſent, ad pœnitentiam agendã poſſe admitti: ab ordinatione autem cleri, atq; ſacerdotali honore prohiberi. Idem lib. 1. epiſtola 7. ſuadet plebi Aſſuritanæ, ne Fortunatianum, qui idolis ſacrificauerat, ad epiſcopatum admittant. Et lib. 4. epiſtola 2. indicat Trophimum pœnitentiam agentem admiſſum eſſe, ut laicus cõmunicaret, & non ut locum ſacerdotis uſurparet.

Non licebat communicare ſchiſmaticis, & qui negauerant Chriſtum, & ſacrificauerant, & excommunicatis ab alijs: ut patet ex Cypriano libro quarto, epiſtola octaua, & alijs.

Epiſcopi in hæreſin lapſi deponebãtur à plebe & clero, & ſubſtituebatur alius: ut patet ex Cypriano libro 1. epiſtola quarta: & tertio, epiſtola 13.

Hæreticos ne ſalutatione quidem, ſi ad Eccleſias eorum ſcribebant, dignabantur. Exemplum eſt Euſebius libro ſeptimo, capite 13. Antiochenæ Synodi.

Non licebat presbyteris ſine epiſcopi conſenſu lapſos, abſq; publica pœnitentia, aut ea nondum finita abſoluere: ut patet ex Cypriano lib. 3. epiſtola 14.

Communi conſenſu & autoritate Cyprianus cum collegis in concilio ſtatuit, ut presbyteri aut diaconi, qui uel in Eccleſia catholica ordinati prius eſſent, & poſtmodũ rebelles contra Eccleſiã ſtetiſſent, uel apud hæreticos à pſeudoepiſcopis & Antichriſtis contra Chriſti diſpoſitionem, profana ordinatione promoti eſſent, hac ratione ſuſciperentur, ut communicarent cum laicis, nec ordinationis & honoris arma retinerent. libro ſecundo, epiſtola prima.

Furioſe & monſtroſe libidinoſos non limine modò, uerùm omni tecto Eccleſiæ ſubmouebant. Tertullianus in Apologetico.

Pro leui cauſa non licebat excommunicare, ſed ſi manifeſte & euidenter eſſet criminoſus. Origenes Homilia 21. in Ioſuam, & Homilia 12. in Ezechielem.

Sacerdotes ſi ſine conſcientia plebis abſoluebant lapſos, ante plenum tempus ſatisfactionis obiurgabantur à plebe. Cyprianus libro tertio, epiſtola octaua.

Nec epiſcopis licebat ſine conſilio plebis, ſua priuata ſententia quidquam facere: ut patet ex Cypriano libro tertio, epiſtola decima.

Lapſi moribundi, à presbyteris aut diaconis facta exomologeſi delicti ſui, impoſitione manus abſoluebantur. Cyprianus lib. 3. epiſtola 17. & li. 3. epiſtola 5. Et fuit hoc Cypriani & presbyterorum Romanorum cõmune ſtatutum. Et Cyprianus lib. 4. epiſtola 2. indicat, ſe cum alijs epiſcopis Africanis poſt perſecutionẽ conueniſſe, & de lapſorum pœnitentia tractaſſe, & ſingula placitorum capita in libello quodam conſignaſſe: quæ etiam ad Cornelium Romanum miſſa, in concilio Romano ſint approbata, ſed non extant. Et Gregorius Neocæſarienſis in ſua epiſtola Canonica, qualis ea quidem extat, hos refert Canones: ut,

Septimus.

Qui in captiuitate ductus, iam inter Barbaros cõnumerantur, facti et ipſi Barbari, adeò ut obliti ſe quoque Ponticos & Chriſtianos, cognatos uel fune uel ligno trucident, ignorataq; Barbaris uias & domos indicent, auditorio etiam excludantur: donec ſanctis, anteq; eos Sancto ſpiritu conuenientibus, communiter quid de ipſis decernatur.

Octauus.

Alienas domos ſub hac Barbarorum incurſione ingredi auſi, ſi accuſati conuictiq; fuerint, ne uel auditorio digni cenſeãtur. Sin ſe expurgauerint, ablataq; reſtituerint, in ordine ſupplicũ pœnitentiũ ſtatuantur.

Nonus.

Qui in cãpo, in ſuis etiã ædib. à Barbaris quippiã relictum inuenerint, ſi accuſati conuincentur, ſimiliter cum ſupplicibus pœnitentibusq; numerandi ſunt.

Decimus canon.

Mandatum hoc impleturi, abſq; omni turpi lucro impleãt. Neq; iudicij, neq; cõſeruationis, neq; inuẽtionis, uel quocunq; alio nomine mercedulã repetãt, &c.

Infantes non ad tertium diem differendos, ſed ſtatim baptiſandos, ſtatutum eſt ſexaginta ſex epiſcoporum in Africa: libro tertio, epiſtola octaua.

Ex qualibet hæreſi uenientes, denuò baptiſandos eſſe, ſtatutũ eſt epiſcoporum Africanorũ: ut patet ex concilio Carthaginẽſi, & ex lib. 1. epiſtola 1. & alijs.

Ex qualibet hæreſi uenientes non eſſe baptiſandos, ſed manuum impoſitione curandos, ſtatuit Romanus epiſcopus Stephanus. Euſebius lib. 7. cap. 3.

Non licere clericos in teſtamento nominare tutores, aut curatores, ſtatutum eſt in concilio epiſcoporum: ut patet ex Cypriano lib. 1. epiſtola 9.

Presbyteris & diaconis, & laicis, licebat in concilio adſtare, & ſuas dicere & conferre ſententias: ut patet ex epiſtola presbyterorum Romanorum ad Cyprianum, quæ in libro ſecundo ſeptima eſt.

Non licere appellare ad epiſcopum Romanum, aut quemuis alium, ſtatutum eſt ab omnib. in uniuerſo mũdo epiſcopis: ut patet ex Cypriano lib. 1. epiſtola 4.

Virgines caſtitatem uouentes, non debere habitare cum maſculis, ſtatuitur à Cypriano & collegis eius, libro primo, epiſtola undecima.

Non licebat epiſcopis mundanas dignitates uſurpare, & cateruam ſatellitum præcedentium aut ſubſequentium circa ſeſe habere: ut patet ex epiſtola Antiochenæ Synodi. Euſebius libro ſeptimo, capite trigeſimo. Origenes libro nono in epiſtolam ad Romanos, & Homilia ſexta in Eſaiam.

Non licebat cuilibet temerè ex peregrinis concedere, ut in Eccleſia cõciones ad populum haberet: ut patet ex eadem epiſtola Antiochenæ Synodi, ubi reprehenditur in Samoſateno, quòd id commiſerit.

Epiſcopis & clericis licebat hæreticorum & gentilium philoſophorum legere libros, licet aliqui diuerſum ſentiebant: ut patet ex epiſtola Origenis apud Euſebium libro ſexto, capite uigeſimo.

In quibuſdam locis licebat etiam laicis, præſente & conſentiente epiſcopo, docere: in quibuſdam uerò non, ut patet ex Euſebio libro ſexto, cap. 20.

Epiſcopis etiã licebat medicæ profeſſioni & praxi incumbere. exemplum eſt apud Euſebium lib. 7. cap. trigeſimoſecundo in Theodoro Laodiceno epiſcopo.

Poſtremò,

Digitized by Google

Poſtremò, quia quidam canones ex illis qui falſo Apoſtolis attribuuntur, conſentiunt cum iis ſtatutis qui hoc ſeculo à Cypriano & aliis in Synodis prouincialibus facta ſunt: ueriſimile eſt, ab aliquo in Africa, aut alibi circa finem huius ſeculi, aliquot ex iis congeſtos eſſe, quibus poſtea ſubinde adiecti ſunt plures: Apoſtolorum enim non eſſe, ſuo loco dictum eſt.

DE EPISTOLIS DECRETALIBUS, QUAE ADſCRIBUNTUR EPIſCOPIS ROMANIS.

Epiſtolæ decretales, quæ huius ſeculi epiſcopis Romanis, Zepherino, Calixto, Vrbano, Pontiano, Antero, Fabiano, Cornelio, Lucio, Stephano, Xyſto, Dionyſio, Felici, Eutychiano, Gaio, in tomis Conciliorum uulgò adſcribuntur, iiſdem ſeſe produnt argumentis, quibus ſuperiores: nempe quòd ab uno eodemq; longe inferiori ſeculo, aut de integro confictæ, aut turpiſſimè ſint deprauatæ & contaminatæ. Nam materiæ, eiuſdem fermè ſunt generis in ſingulis. Nihil enim fermè aliud agunt, quàm de primatu Romanæ Eccleſiæ, de forma iudiciorum, de non accuſandis & ſpoliandis epiſcopis, de qualitate teſtium, de reſtitutione ſpoliatorum epiſcoporum, de appellatione ad ſedem Apoſtolicam, de ceremoniis & decretis à Romanis inſtitutis: Compoſitio quoq; ipſa uniformis eſt: exordia enim plerunq; à dignitate Romanæ Eccleſiæ, & cura eorum præ aliis dicuntur, & poſtea multa coacervantur teſtimonia ſacræ Scripturæ ſine iudicio. Et totum rationis filum, unius generis eſt, recurrentibus ſubinde iiſdem phraſibus & ſententiis. Deniq; plenæ ſunt generalitatibus, circunſtantiis uerò locorum, temporum & perſonarum: & rerum ad hoc ſeculum pertinentium adeò uacuæ, ut facilè appareat, fabricatorem id unum egiſſe, ut priſcorum epiſcoporum nominibus, primatum Romanæ Eccleſiæ ſuppoſititiis his epiſtolis fucaret: & ne ſuam fraudem circunſtantiæ proderent, ideo eas omiſiſſe, aut generales tantùm attigiſſe.

Quod autem hæ epiſtolæ eorum non ſint, quibus attribuuntur, neq; hoc ſeculo eiuſmodi ſcribi potuerint, primùm genus ſermonis huius ætati uſitatum coarguit. Nam adeò barbara dictione nullus Latinorum autorum, ſiue gentiles ſpectes, ſiue Eccleſiaſticos ſcriptores, hoc æuo uſus eſt. Nuſquam enim huiuſmodi phraſes reperias apud huius ſeculi ſcriptores, quales ſunt: Perſecutiones patienter portandæ ſunt: & præſentem fraternam ſyllabam expoſuimus: Zephirinus in ſecunda, Vtatur exilio perpetuæ deportationis modernis temporibus, Chriſtianitatem ſuſcepiſtis: in epiſtola Vrbani, Sacerdotes proprio ore corpus Domini conficiunt, & populis tradũt: Salutantes paterna dulcedine bonitatem ueſtram petimus: clerici & ſerui Dei more Chriſti & ſancti Petri pleniter inueniant in cunctis affectum ueſtræ charitatis: Pontianus prima. Epiſcopi habent poteſtatem ordinare regulariter, &c. & inthronizare: prætexato modo inutiliter ſe præuideat, Chriſti corpus ſacro ore conficiunt: Anterus prima. Apoſtolico mucrone à ſinu ſanctæ matris Eccleſiæ abſciſſi, ut prælibatum: Fabianus prima. Sacerdotes potius tolerandi quàm exprobrandi, accuſandus ad primates ſuos, aut ſedem Apoſtolicam: Fabianus ſecunda. Beatitudo tua, literæ dilectionis ueſtræ, quas ad beati Petri Apoſtoli ſedem miſiſtis: Cornelius ſecunda. Vos perſequi & infamari, epiſcopi non ſunt leuiter detrahendi, abſcindere Eccleſiaſtico & Apoſtolico mucrone, puſillitas, exiguitas mea: Lucius prima. Neceſſarium eſt ut nobis ab hac Apoſtolica ſede ſuffragetur, charitatiuè conueniantur, modernis temporibus, ante corpora Apoſtolorum pro uobis preces fiunt: Stephanus ſecunda. Peto ut pro me orare debeas: Sixtus prima. Beatus Petrus Apoſtolorum princeps, uos ad ſua diuina perducat: Dionyſius prima. Canonicè regulariter examinatus: Dionyſius ſecunda. Charitatiuè conuentus, regulariter cõuocatus, nec animæ doctorum perſequi debuiſſent, miſſæ celebrentur: Felix ſecunda. Canere miſſam abbatiſſæ, & ſanctæ moniales: ex decretis Eutychiani. Subiectis aliquibus ſanctorum capitulis regularum, uotiua ſciſcitatione perquiritur: Gaius prima.

Nec titulorum nomina apud Tertullianum, Cyprianum, Origenem, Dionyſium Alexandrinum, aut etiam in epiſtolis presbyterorum Romanorum ad Cyprianum, aut Cornelii ad Fabium Antiochenum, aut aliorum leguntur: quales ſunt, Archiepiſcopus Romanæ urbis, Zepherinus prima & ſecunda. Archiepiſcopus catholicæ Eccleſiæ Romanæ urbis, Calixtus prima. Summi Pontifices, Pontianus prima. Pontifex ſedis Apoſtolicæ, Fabianus. Sancta uniuerſalis Apoſtolica Eccleſia, Cornelius ſecunda. Apoſtolici Pontifices, Lucius prima. Primates metropolitani, Stephanus ſecunda. Papa uniuerſalis Eccleſiæ, & Pontifex Apoſtolicæ ſedis, Sixtus prima. Fideles ſancti Petri, Dionyſius prima.

ἀνακόλουθα quoq; in his paſſim multa ſeſe Lectori offerunt. Sic in Zephirini prima, non cohærent cum ſuperioribus ea quæ incipiunt, Patriarchæ uerò, &c. Item illa, De occultis uerò, &c. Et Vrbanus epiſtola ſua, poſtquàm de humana ſapientia dixit, infert: Omnes enim fideles per manus epiſcoporum impoſitionem, Spiritum ſanctum poſt baptiſmum accipere debent. Et Pontianus epiſtola prima ineptè connectit, Quod ergo de fratris ueſtri tranſitu. & paulo pòſt, Itaq; quod cœpiſtis hoſpitalitatis, curam impendite.

Et Anterus nullo antecedente concludit. Facta enim ſubditorum iudicantur à nobis, noſtra uerò iudicat Deus: epiſtola prima. Similiter ἀνακόλουθα ſunt in Fabiani prima: Hi & omnes qui rectam nõ docent doctrinam. Et in epiſtola Cornelii ſecunda: Quia neq; mors neq; uita, &c. & nullus ſacerdotum. Et Lucii prima: Nolite mirari ſi uos impii perſequantur, &c. propterea uos hortamur, ut ſemper teſtes uobiſcum & diaconos habeatis, quia Apoſtolus dicit: Oportet nos habere teſtimonium bonum ab his qui foris ſunt, &c. Et Stephanus: hæc prophetæ, hæc Apoſtoli, &c. item, à recta ergo fide, &c. Et Dionyſius ſecunda epiſtola: Quapropter detractores. Et Felix prima: Nemo enim debitorem amplius poteſt, &c. Omnes ergo qui in CHRISTO uolunt piè uiuere. Et Felix ſecunda: Quod uerò Apoſtolus dicit, &c. Et Eutychianus prima: Idcirco frater iſta pertulimus, ut hæ ſpecies, &c.

In pleriſq;, Scripturæ teſtimonia plurima ſine iudicio

dicio congeruntur, & ineptæ conſiciuntur ratiocinationes: interdum etiam deprauatè citantur. Sic Zephirinus in prima: Petro dictū à ſolo Domino. Quecūq; ligaueris ſuper terram, &c. Ergo Eccleſia Romana debet ſola iudicare de cauſis aliorum epiſcoporum.

Vrbanus prima, corruptè citat dictum Pauli, Anima quæ in delicijs eſt, uiuens mortua eſt: cùm Paulus dicat, uidua. Et Pontianus epiſtola ſecunda, multa teſtimonia Scripturæ coacervat ſine iudicio, quæ ad propoſitionem eius nihil faciunt. eadem Fabiani epiſtola tertia odioſe recantitat, & in ſecunda ineptè ratiocinatur: Carnales ſemper inſectantur ſpirituales, ergo ſeculares non debent accuſare clericos. Et Lucius prima epiſtola, teſtimonijs ſcripturæ odioſe abutitur. Idem facit Stephanus prima & ſecunda, ubi ad uerbum eadem habet quæ in Fabiani ſecunda: & Felix tertia, eadem recitat uerba quæ Lucius, ab eo, Hæc uerò Apoſtolorum uiua traditio, &c. uſq; ad finem.

Et Felicis tertia de quæſtione Vtrū pater ſit maior filio, multa teſtimonia cumulat ſine ratione: quæ eadem fermè in Euariſti prima, de eadem quæſtione, ſcripta reperiuntur. Et Eutychianus prima & ſecunda, teſtimoniorum cumulum, nihil ad propoſitionem facientem habet: & Gaij epiſtolæ pars media de uerbo ad uerbum ex epiſtola Leonis prima, ad Leonem Auguſtum deſcripta eſt.

Vrbani, Fabiani, Cornelij, Lucij, Stephani & aliorum pleræq; epiſtolæ, præter morem generales inſcriptiones habent ad omnes Chriſtianos, aut omnes epiſcopos, nullius facta mentione loci, aut aliarum circumſtantiarum. Nam ut ex epiſtolis Cypriani conſtat, & Dionyſij Alexandrini, & aliorum, ſolebant ſemper aliquos nominare, & non ſuo ſolum, ſed aliorum quoque nomine communes epiſtolas ſcribere.

Sunt etiam materijs rerum quas hic temporum ſtatus requirebat, prorſus uacuæ, & de ijs agunt quæ hoc ſeculo minimè conueniunt. Si enim epiſtolas Cypriani, aut Dionyſij, aut aliorum ſpecties, uideas quod in eis inſtruant alios de doctrina, & alijs rebus: aut arment ſuum gregem contra hæreticos, aut hortentur ad confeſſionem & conſtantiam, aut tractent de alijs rebus præſenti tempori congruentibus. At in his Pontificum literis nihil fermè ſimili reperias. Neq; enim de doctrina uera agunt, neq; hæreticos refutant, neq; de perſecutionibus quicquam dicunt. Sed tantum de ſuis decretis & ſtatutis & ceremonijs, quaſi omnium rerum Eccleſiaſticarum ignari, aut in ſumma pace cōſtituti, ſecurè fabulantur.

Deinde ſi ad analogiam hiſtoriarum & rerum huius ſeculi conferantur, tum pleraq; in his epiſtolis per ſe manifeſta, falſa ſunt: ut quòd in prima Zephirini dicitur, Chriſtum præcepiſſe Apoſtolis ut ſeptuagintaduos diſcipulos in adiumentum eligerent, cùm id nunquam ex Euangeliſtis conſtet. & certum ſit ex Lucæ decimo, Chriſtum ſeptuaginta diſcipulos elegiſſe, & emiſiſſe: & quòd Apoſtoli cum alijs plurimis epiſcopis, ſexaginta ſententias præſcripſerint, inter quas etiam fuerit de priuilegio Romanæ Eccleſiæ, loquens fortaſſe de canonibus Apoſtolorum. Verùm in ijs, ut hodie habentur, non fit mentio primatus Romanæ Eccleſiæ. Sic falſum omnino eſt, quòd Calixtus Eccleſiam Romanam, matrem omnium Eccleſiarum eſſe dicit. Nam non ex Roma, ſed ex Hieroſolymis uerbum Domini exijt. Narrat Anterus, Euſebium de quadam parua ciuitate mutatum eſſe, ſeu profectum Alexandriam: & Felicem de ciuitate ſua, in qua ordinatus erat, communi epiſcoporum & reliquorum ſacerdotum & populorum conſilio tranſlatum eſſe Epheſum: ſed hæc non Anteri tempore, ſed longè inferiori facta eſſe, teſtantur hiſtoriæ. Nam Anteri tempore, Heraclam Alexandriæ fuiſſe epiſcopum, apparet ex Euſebio libro ſexto, capite uigeſimooctauo, & uigeſimonono. Idem libro ſeptimo, capite trigeſimoſecundo, narrat quidem Euſebium ex Alexandria Laodiceam ueniſſe: ſed nec iſte Euſebius Alexandriæ epiſcopus fuit: nec id factum eſt Anteri, ſed Gaij tempore, aut paulo antè. Fabiani epiſtola prima fabulatur, Nouatum ex Africa ueniſſe, & de Eccleſia Chriſti ſeparaſſe Nouatianum, & quoſdam alios Chriſti confeſſores ſeduxiſſe: ſed ex Euſebij ſexto libro, capite quadrageſimotertio, & Cypriani libro primo epiſtola tertia, conſtat, id ſub Cornelio, & non ſub Fabiano factum eſſe. Dionyſius epiſtola ſecunda gloriatur, ſe à beato Petro accepiſſe primatum ſuper alias Eccleſias: quòd omnino fictum uanumq; eſt.

Quædam nullas uerisimiles occaſiones aut circumſtantias habent. Sic non eſt uerisimile, tempore Zephirini epiſcopos per Aegyptum, ab alijs epiſcopis ſpoliatos eſſe, ut narrat epiſtola Zephirini ſecunda: cum eo tempore Ethnici, & non Chriſtiani perſecutionem exercerent: ut patet ex Euſebij ſexto libro, capite primo. Et cum eo tempore Demetrius Alexandriæ & alijs Eccleſijs per Aegyptum præfuerit, non eſt ſimile uero, quòd eiuſmodi epiſtolam, in qua Romanus epiſcopus ſcriberet ſe curam omnium Eccleſiarum à Petro & iure diuino cōmiſſam habere, æquo animo tuliſſet: nec Aegyptiaci opus habebant inſtructione de ordinandis preſbyteris. Calixtus ſuæ epiſtolæ occaſionem ex eo fingit, quòd plebs Gallicana contra epiſcopos conſpirarit. Sed quid miſeri Chriſtiani conſpirarent contra epiſcopos, cùm nec ipſi uſquam propter perſecutionem tuti eſſent? Anterus fabulatur, epiſcopos Beticæ & Toletanæ prouinciæ, Apoſtolicam ſedem conſuluiſſe de mutatione epiſcoporum. Sed quid opus fuit conſulere in re tam aperta, cùm conſuetudo alias obtineret, ut cum conſenſu uicinorum epiſcoporum migrarent ad alias Eccleſias ſicuti oſtenſum eſt ſuprà. Sic non conſentit cum ueritate, quòd Fabianus epiſtola prima præcepit alijs Eccleſijs, ut totidem diaconos & ſubdiaconos facerent, quot Romana haberet Eccleſia: & certum eſt, alias Eccleſias id non obſeruaſſe, & inepta eſt ratio quam ſubiungit: Omnia quæ ſcripta ſunt, ad doctrinā noſtram ſcripta ſunt. ergo quæ nunc ſcribuntur, ad doctrinam poſteriorum ſcribuntur. Idem epiſtola eadem ſentit, eos qui in catholica fide ſuſpecti ſint, non debere ad excuſationem rectè credentium admitti: quia ſuſpiciones ſemper ſint amouendæ. Verùm tum temporis Chriſtiani legibus ciuilibus erant ſubiecti, nec curabatur decretum Romani epiſcopi. Idem epiſtola ſecunda nugatur, Orientales epiſcopos ſe de conficiendo quotannis chriſmate, & de excuſatione ſacerdotum

dotum conſuluiſſe. Sed cùm Orientalium epiſcoporum nomina præter morem non alligentur, & cùm aliàs conſtet confectionem chriſmatis Romanorum ſuperſtitionem eſſe: non eſt ſimile uero, Fabianum ad eos eiuſmodi ſcripſiſſe epiſtolam. Non congruit cum ueritate, quòd Cornelius corpora Apoſtolorum leuarit de ſepulchro. Habuit enim aliud quod ageret, & dum petit, ut alij ſibi gratulentur de ea re, non eſt dubium, quin Cyprianus eius rei in tot epiſtolis ad Cornelium feciſſet mentionem. Pictum etiam hoc eſt, quòd poſuerit corpus Petri in templum Apollinis. Id enim hoc tempore adhuc gentiles Romani tenebant, eorumq; pontifices, nec Chriſtianis in templa idolorũ licebat ingredi. Cornelius epiſtola ſecunda facit mentionem appellationis ad Apoſtolicam ſedem. Verum Cyprianus contrarium aſſerit libro primo, epiſtola tertia: ſtatutum eſſe ab omnibus, ut illic cauſa audiatur, ubi ſit commiſſum crimen: &, non eſſe circumcurſandum ad alios. Idem Cornelius in eadem aſſerit, ſe à Ruffo Orientali epiſcopo conſultum eſſe, an liceat epiſcopis iurare. Sed cùm nec ipſe, quis ille Ruffus fuerit, aut in quo loco epiſcopum egerit, indicet: et aliàs hiſtoria Ruffum Orientalem epiſcopum ignoret: & cùm non ſit ſimile uero, hanc ob rem à tam longè poſito conſiliũ petitum eſſe: meritò hæc quoq; pars ſuſpecta eſt. Gratianus diſtinctione quadrageſimaſeptima, Cornelio decretum adſcribit: ſed eadem uerba extant in epiſtola tertia libri primi Cypriani, & non Cornelij. Et decretum quod cauſa uigeſimaſecunda, quæſtione quinta, Honeſtum etiam, &c. Cornelio attribuitur, ab eodem Gratiano, omnino repugnat epiſtolæ decretali Cornelij. Nam hæc iurare prorſus uetat, illud uerò concedit. Lucius fingit in ſua epiſtola, quòd Gallicani & Hiſpani fratres ſibi ſcripſerint, multos ab ijs et à recta fide diſcedere, quoniam non poſſent eis defenſionem impendere contra perſecutores. Sed à ratione ueri alienũ id omnino eſt. Nam nec epiſcopi ipſi à perſecutione tuti erant, nec habebant aliquam externam potentiam, nec Eccleſia apud epiſcopos eo tempore defenſionem contra perſecutores quærere ſolita eſt. Decretum quod in eadem epiſtola facit, de duobus uel tribus diaconis epiſcopum ſequentibus, & quòd non liceat accuſare epiſcopum, & quòd liceat appellare ad alios iudices Eccleſiaſticos, ubi eſſet maior autoritas, huic ſeculo non congruit. Nam graſſabatur perſecutio, quæ non permittebat ut epiſcopi tutò cum ſuis diaconis prodeambularent. Et Cyprianus libro primo, epiſtola tertia, cõmuni ſtatuto ab omnibus epiſcopis appellationem ad alios uetitam eſſe teſtatur. Nec licuiſſet Lucio, id ſtatutum facere propria autoritate irritum.

Decretum de interdictis nuptijs ſacerdotum, ſuprà Clementi adſcriptum eſt: ſed neutri ſeculo congruit.

Hilarij illius, qui Stephanum conſuluiſſe dicitur, in epiſtola Stephani prima, qui ſint infantes, & qui ad gradus Eccleſiaſticos nõ ſint admittẽdi, hiſtoriæ non meminerũt: nec indicat epiſtola, ubi fuerit epiſcopus.

Et ſtatutum de uſu ueſtimentorum ſacrorum, quod ei opponit, & alijs obtrudi iubet, ineptum eſt: & Sixto primo attributum ſuprà, & Clementi in epiſtola ſecunda: ſed nuſquam ita obſeruatum legitur. Stephanus epiſtola ſecunda, appellat ſe uniuerſalem Romanæ Eccleſiæ epiſcopum: ſed talem Cyprianus eum [illegible] agnoſcit libro ſecundo, epiſtola prima: & libro primo, epiſtola quarta, ubi eum tantùm ſuum collegam appellat. Et quod in eadem ſtatuit, epiſcopos ſpoliatos, ante accuſationem eſſe reſtituendos: ridiculum ſeſe præbet. Sicut & Fabianus & Sixtus & Dionyſius & Felix & Eutychianus & Gaius, qui odioſe in ſuis quoq; epiſtolis eãdem cantilenam recantitant. Nam politici iudices & gentiles, quorum legibus tum epiſcopi, tum laici ſubiecti erãt, hoc tẽpore huiuſmodi decreta non curarunt: ſcilicet, cùm epiſcopos etiam non accuſatos rapiebant ad martyria, ubicunq; poterant. Sixtus ſecundus in epiſtola ſecunda ad Hiſpanos ait: Fratres quos terrore terreno iniuſtè damnaſtis, ſcitote à nobis iuſtè eſſe reſtitutos, quibus ex ſancti Petri, & Apoſtolica autoritate, omnia quæ eis ablata ſunt, integerrimè reddi præcipimus: ſi non uultis, uos & principes ueſtros à collegijs noſtris & mẽbris ſeparari. Sed quis non agnoſcat, hæc ab huius ſeculi hiſtoria aliena eſſe? quæ etiam eo nomine ſuſpecta ſunt, quòd non exprimitur, quos, & ob quam cauſam, iniuſtè damnatos reſtituat. Inepta etiam eſt ratio, quam addit, quòd nõ prius reſcripſiſſent Romam, & præſtolati eſſent pontificis cenſuram: & quia maior nõ poßit à minori iudicari, nec colligari, quia ratũ eſſe debeat omne quod magnum eſt. Felix epiſtola ſecunda nugatur, ſe cum ſeptuaginta epiſcopis celebraſſe Synodum: & ſtatuiſſe, ſacerdotes non eſſe accuſandos, & miſſas ſupra memorias martyrum celebrãdas. Sed epiſtolæ illius ineptiæ, & ſilentium quod altum eſt de circunſtantijs neceſſarijs, & rationũ abſurditas, & cõpoſitionis perplexitas, & hiſtoriarum ſymphonia, facilè probant, ea hoc ſeculo non accidiſſe. Quis enim credat, illos ſeptuaginta epiſcopos adeò ineptè ratiocinatos eſſe: Animæ martyrum non ſunt occiſæ: ergo nec animæ prædicatorũ & doctorũ debẽt perſequi, & à famulatu Dei auerti: & per cõſequens mandamus, ut ſupra memorias martyrum miſſæ celebrẽtur, ne memoria eorum à talibus poßit extingui, aut ueneratio prohiberi. Calixti & Vrbani epiſtolæ, & Fabiani ſecunda, infamiæ notam, & curiæ traditionem ac ſeruitutẽ minantur, contra ſua decreta delinquẽtibus. Sed hoc tempore infamiæ notam punire, & curiæ tradere, non Eccleſiaſtica, ſed politica erat pœna.

Formam gubernationis & conſociationis omnium Eccleſiarum, qualem omnes hæ epiſtolæ deſcribunt, maximè uerò Zephyrini prima, Stephani ſecunda, Sixti prima & ſecunda, Felicis prima, & decreta eorum de non accuſandis & pellendis epiſcopis, deq; ijs reſtituendis ante iudicium, de appellatione ad Romanam ſedem, &c. non congruere cum huius ſeculi ratione, patet ex loco de Gubernatione. Poſtremò etiam tempus, quo datæ annotãtur, oſtendit à mendace parum memori has epiſtolas ſuppoſitas eſſe. Nam Zephyrini, Vrbani, Sixti, Dionyſij, Felicis, Eutychiani epiſtolæ, eos aßignatos habent Conſules, qui unà nunquã conſulatum geſſerunt, aut alio tempore uixerunt.

Porrò ſi ad ἀναλογίαν fidei conferantur tum hæ epiſtolæ, tum earum decreta, inſignia myſterij ini-

quitatis manifeſtè produnt, qualia ſunt:

I. Prohibitio coniugij. Nam decretum Lucij, quod extat apud Gratianũ diſtinctione octuageſimaprima, licet in eius epiſtola decretali hodie non legatur, nuptijs ſacerdotibus interdicit: quod decretũ etiam ſuprà Clementi adſcriptum eſt. & Stephanus diſtinctione trigeſimaprima inquit: Aliter ſe Oriẽtalium traditio habet Eccleſiarũ, aliter huius ſanctæ Romanæ Eccleſiæ. nam illarum ſacerdotes, diaconi, aut ſubdiaconi, matrimonio copulantur: iſtius autem Eccleſiæ nullus ſacerdotum, à ſubdiacono uſq; ad epiſcopum, licentiam habet coniugium ſortiendi.

II. Prohibitio ciborũ. Calixtus enim in epiſtola ſua ieiunium ita quater in anno obſeruandum præcipit, ut contrarium facientes pro ſchiſmaticis habeat.

III. Diſtinctio laicorum & clericorũ propter ſanctitatem. Fabianus enim & Stephanus laicos uocant carnales, & clericos ſpirituales.

IIII. De non arguendis, accuſandis, iudicandis & damnandis epiſcopis & ſacerdotibus. Anteri & Zephyrini prima epiſtola prohibet, ne quiſpiã ſummorum, accuſationibus minorũ appetatur, aut diſpereat: Facta ſubditorum iudicantur à nobis, noſtra uerò iudicat nemo. Fabiani epiſtolæ iiſdem friuolis utuntur rationibus, quibus ſuperiores, de non accuſandis epiſcopis: quia eorum cauſas ſibi Dominus reſeruarit. et Paulus dicat prima Corinthiorum ſexto: Iam quidem omnino delictum eſt, quia iudicia habetis nobiſcum, quare non patimini iniquitatem? Et Dominus dixerit, Qui uoluerit tunicam tuam tollere, & iudicio tecum contendere, concede ei quoq; pallium. Et quòd omnes qui aduerſus patres armẽtur, infames efficiantur. Et quòd carnales, ſpirituales non debeant infeſtare, nec diſcipuli ſint ſupra magiſtrum. Et quòd exemplo Cham damnentur, qui patrum ſuorum culpas in publicum prodant.

V. De primatu Romanæ Eccleſiæ. Nam de eo fermè omnes epiſtolæ iſtæ garriunt: & Calixtus non obſcurè indicat, Romanum epiſcopum nullo errore implicari poſſe. Et Lucius, ludens ambiguitate, Romanã Eccleſiam matrem Eccleſiarum facit: & Apoſtolicos pontifices nunquam erraſſe aſſerit, & ne quidem errare poſſe contendit, ex eo loco quod Chriſtus Petro dixerit: Rogaui pro te, ne fides tua deficeret. Sixti epiſtola prima, & Zephyrini ſecunda: Beato Petro nõ ab alio quàm ab ipſo Domino dictum eſt, Quæcunq; ligaueris ſuper terram, &c. ergo Romana Eccleſia, et nulla alia, de cauſis Epiſcoporum & controuerſijs grauioribus iudicare debet.

VI. De traditionum humanarum neceſſaria obligatione & ſuperſtitione. Fabianus enim epiſtola ſecunda, ad ſuum decretum, de totidem diaconis, quot Romana habeat Eccleſia, obligat alias omnes: & chriſmatis confectionem quotannis non iterantes, excommunicandos cenſet. Et Stephanus epiſtola prima, ſuam traditionem de ſacrarũ ueſtium uſu omnibus Eccleſijs obtrudere molitur: & ſuperſtitioſè magni criminis reos, & ultione diuina dignos eos pronunciat, qui non ſacrati ueſtes ſacras gerant, aut etiam attingant. Et epiſtola Vrbani, ad uitam communem, & uotum paupertatis pios obligare conatur. Et Cornelij ſecunda: Omne iuramentum, niſi quod fiat pro recta fide, epiſcopis prohibet. Huiuſmodi ſunt pleraq; cæterorum etiam decreta, cõtra libertatem Chriſtianam impingentia, & conſcientias hominum illaqueantia.

VII. Idololatria, & cultus deorum alienorum. In Pontiani enim epiſtola prima, beato apoſtolo Petro mortuo tribuitur, quòd ijs qui Romanam Eccleſiam promoueant, debeat aperire ianuam gloriæ ſuæ. Et in Cornelij prima, ſancti mortui interceſſores efficiuntur. inquit enim: Orãtes Deum & Dominum noſtrum IESVM CHRISTVM, ut intercedentibus ſuis ſanctis Apoſtolis, maculas ueſtrorum purget peccatorum. Et in Sixti epiſtola ſecunda, Petro attribuitur, quòd in Romano epiſcopo inhabitet, eumq; inſtruat, & omnium onera portet & tueatur.

Et Dionyſius in prima: Optamus ut nos beatus Petrus, Apoſtolorum princeps, ad ſua limina fœliciter perducat. Decretum quod Gratianus cauſa trigeſimaquinta, quæſtione ſexta, Epiſcopus in Synodo, &c. Eutychiano adſcribit, in formam iuramenti reliquias ſanctorum includit: Sic te Deus adiuuet, & iſtæ ſanctorum reliquiæ, &c.

VIII. Contaminatio ſacramentorum. Vrbani enim epiſtola plus impoſitioni manuum poſt baptiſmum tribuit, quàm ipſi baptiſmo: cùm impoſitionem manuum Spiritum ſanctum conferre, & plenos Chriſtianos efficere affirmat. Et Fabianus ſecunda, uocat chriſma nouum ſacramentum: & aſſerit, quòd unctio chriſmatis baptiſmum perficiat: & multa alia ſuperſtitioſè & ineptè de chriſmate nugatur. Et Pontiani prima, de cœna Domini irreuerenter loquitur: Sacerdotes proprio ore corpus Domini cõficiunt, & populis tradunt. et Felicis ſecunda, miſſas celebrare iubet ſuper memorias ſanctorum martyrum.

Et Vrbani epiſtola abuſum excõmunicationis approbat, cùm ait, Valde eſt timenda epiſcopi excommunicatio, licet etiã iniuſtè liget aliquem. Præter hæc myſteria iniquitatis, multæ aliæ in ijs inſunt ſanæ doctrinæ Chriſti, Apoſtolorum & Prophetarum corruptelæ, quas diligens Lector facilè animaduertet.

Poſtremò, cùm neq; Euſebius, neq; Damaſus, neq; Hieronymus, aut ullus alius uetuſtior autor, qui uel hoc ſeculo, uel aliquanto pòſt uixit, harum (ut nunc extant) epiſtolarũ meminerit, certiſſimo argumento eſt, eas fictitias & ſuppoſititias eſſe. Id enim non ex negligentia ſcriptorum factum eſſe poteſt. nam Euſebius alias epiſtolæ Cornelij ad Fabium Antiochenum fragmentum citat, cuius phraſis ab his quæ hodie Cornelio tribuũtur, toto cœlo diſtat: & Hieronymus etiã tantum meminit Epiſtolarum Cornelij ad Flauianum Antiochenum. non omiſſuri, ſi alias uel Cornelij, uel aliorum Romanorum epiſcoporum agnouiſſent, aut sciuiſſent ſuo tempore tales epiſtolas: quæ ſi fortè alios latuiſſent, certè Damaſum, qui ipſe epiſcopus Romanus fuit, & uitas eorum ſcripſit, & alia minutiora annotauit, latere non potuiſſent. Et fuiſſe ſemper aliquos, qui has & ſuperioris & ſequentium aliquot ſeculorum decretales Epiſtolas, eo tempore quo primùm citari cœperunt, pro apocryphis & ſuppoſiticijs habuerunt, eo quòd in Codice canonum

non inuenirentur, nec à Concilijs generalibus ſuſceptæ & approbatæ uſquam eſſent, ſed tantùm a Romanis, tanquam ſuſpectis & domeſticis teſtibus iactarentur: apparet ex Gratiani diſtinctione decimanona, Si Romanorum pontificum, &c. Sed de his ſuo loco.

CAPVT VIII.

DE SCHISMATIBVS.

SVB SEVERO.

Schiſma Tertulliani.

TErtullianus, presbyter Carthaginenſis, alioqui de Eccleſia præclariſsimè meritus, ſicut infrà dicemus, ad Montani tandem inſanam prophetiam defecit. Cauſam hanc fuiſſe Hieronymus ſcribit, quòd inuidia & odijs Romani cleri agitatus, inſolentiam tandem eius ſuſtinere nequiuerit. Vehementioris enim, ut apparet, & impatientioris naturæ Tertullianus fuit. Quanquam quæ fuerit cauſa Romano clero inſectandi eum, nuſquam ſanè ita clarè exprimitur: niſi hæc fuit, quòd Mõtano fauere uiſum, ſtatim cõmunione Eccleſiæ Romanus eum clerus priuauit. Quod indignius ferens, ad ſectam Mõtani prorſus defecit, ac libros aliquot ex Montani traditionibus contra Eccleſiam ſcripſit: quemadmodum infrà ſuo loco dicemus.

SVB ANTONINO.

Schiſma ortum ex doctrina & presbyterio Origenis.

OCcaſionem magno cuidam ſchiſmati & diſſenſioni inter Demetrium epiſcopum Alexandrinũ, & Alexandrũ Hieroſolymitanum, & Theoctiſtũ, & Cæſarienſem, factũ quoddã Origenis præbuit, quod eiuſmodi eſt. Cùm motus quidã ſeu ſeditio & bellum Alexandriæ, Antonino adhuc regnante, exortum eſſet, Origenes (ut fit, legibus & literis inter arma ſilere coactus) in Palæſtinam ſeceſsit: ac Cæſareæ ab eius loci epiſcopo rogatus, in Eccleſia publicè docuit, nondũ ornatus gradu presbyterij. Quod factum cùm Demetrio diſplicuiſſet, grauiter offenſus, ad Alexandrum & Theoctiſtum ſcripſit: neutiquam licere laicis, epiſcopis præſentibus in Eccleſia docere. neque id auditum aut factum uſquam eſſe. Reſcribunt Alexander & Theoctiſtus, ac mendacij manifeſti Demetrium arguunt, adducentes exempla aliquot eorum, qui, cùm nec presbyteri, nec epiſcopi fuiſſent, ad docendum inſtructi, & ab epiſcopis ſolicitati et rogati, in Eccleſijs docuerint: Euſebius ſcilicet, rogatus à Neone, Larandis: Paulinus à Celſo, Iconijs: & Theodorus ab Attico, Synnadis. Euſebius libro ſexto, capite uigeſimo.

Poſtea & aliud acceſsit. Cùm enim ijdem epiſcopi, Cæſarienſis & Hieroſolymitanus, alijq́; per Paleſtinam celeberrimi, Origenem, cùm propter cauſas quaſdã Eccleſiaſticas in Helladẽ miſſus proficiſceretur, quo tempore imperium Alexander habuit, Cæſareæ presbyterum ordinaſſent: Demetrius rurſus id factum uituperauit, Origenis odio, quem in magnam eruditionis & uirtutis æſtimationem & admirationem uidebat proficere. Cumq́; aliud nihil quod in eo damnaret, haberet, caſtrationem illam, quam ſibi Origenes puer etiamnum adhibuit, ipſe uerò Demetrius rem eam miris olim laudibus prædicauerat, tum ei obiecit, & grauiter accuſauit: ſimul & eorũ epiſcoporũ factum, qui manus Origeni ad presbyterium impoſuerant, acerbè reprehendit & accuſauit: ut Euſebius teſtatur lib. 6, cap. 8. Qui & in eodem libro, capite uigeſimotertio multa ait ob eam ordinationem, Origenis gratia, tum mota: multa etiam ſuper motis illius nomine quæſtionibus, à præſidibus Eccleſiarum decreta fuiſſe: quæ ſingula ſe in Apologia, quam pro Origene compoſuit, expoſuiſſe indicat.

SVB DECIO.

Schiſma Nouati & ſociorum eius.

SChiſma Nouati presbyteri Romani quale fuerit, & qua de cauſa ſe à Cornelio epiſcopo & Eccleſia Romana ſeparauerit, cõuenticula propria ſibi parans, ſuprà in capite de Hæreſibus expoſuimus. Ingens autem & maximè turbulentum fuit ſchiſma: ideo quòd non ſolus Nouatus id excitauit, ſed cum pluribus, quos ab Eccleſia ſimul alienos fecit, ac ſibi adiũxit: & quòd in hæreſin nocentem, et quàm longiſsimè graſſantem, tandem deſierit. Nouati autem ſocios & quaſi ſatellites, longo catalogo in aliquot epiſtolis Cyprianus recenſet, quorum primus & quaſi anteſignanus Nouatianus fuit: quem Nouatus, cùm Cyprianus in Africa presbyter eſſet, inſcio et inuito Cypriano diaconum fecerat. Adeò ubicunq; Nouatus fuit, ſchiſmatum & errorum autor extitit.

Nouatianum igitur, ſeipſum contra Cornelium, extra Eccleſiam epiſcopum feciſſe, Cyprianus ſcribit libro primo, epiſtola ſexta. Eiuſq́; factionem Maximũ quendam presbyterum in Africa, cùm eò legatus Nouatiani ueniſſet, excommunicatum, pſeudoepiſcopum ordinaſſe, indicat eiuſdẽ libri epiſtola tertia. Qui Maximus cum alijs presbyteris de collegio Nouatiani, Felice ſcilicet, Iouino, Priuato, olim in Pambeſiana colonia, ſententijs quadraginta epiſcoporum pro hæretico damnato, & Iuturnicenſem Fortunatum aliũ pſeudoepiſcopum conſtituit. Quorum omnium contra Cornelium conſpiratio fuit, & contra Eccleſiaſticam diſciplinam commune ſtudium. Cùm enim Cyprianus & reliqui ubiq; locorum conſtituiſſent, lapſos aut agere debere pœnitentiam: aut non agentes, non recipiendos: illi contrà, noua forma, lapſis pacem mentientes promiſerunt, & à diſciplina pœnitentiæ auocarunt. Quod libro primo, epiſtola tertia & octaua, clarè Cyprianus indicat.

His & Nicoſtratum, Vrbanum, Sydonium & Macarium Cyprianus annumerat, & Contra Cornelium fuiſſe indicat, libro tertio, epiſtola undecima: ubi eorum reuocationem, de qua in capite proximo dictum eſt, ponit. Item Euariſtum epiſcopum, libro ſecundo epiſtola octaua, & libro tertio epiſtola duodecima. Martianum uerò quendam Arelatenſem ſe cum Nouatiano coniunxiſſe ſcribit, & ſolatia ac ſubſidia lapſis (ſic enim cum Nouato Nouatianus ſenſit) pœnitẽtibus clauſiſſe: libro tertio, epiſtola decimatertia.

Meminit & Trophimi cuiuſdam, qui cum Eccleſiam reliquiſſet, fraternitatem detrahens, poſtea reuerſus ad laicorum communionem receptus ſit: libro quarto, epiſtola ſecunda. Deniq; ſchiſmaticos uocat, & ad collegium Nouatiani referre uidetur, Longinum, Machæum, Primum, & Dionyſium: libro tertio, epiſtola duodecima.

SVB GALLO.

Schiſma Cypriani de hæreticis rebaptiſandis.

RESuſcitata poſt annum Domini, ut uidetur, ducenteſimũ quinquageſimũtertium, quæſtio ea, quæ et ante Cyprianũ mota ſub Agrippino fuerat, de hæreticis rebaptiſandis, aut per orationem & manus impoſitionem ſolam recipiendis, diſſidium ſatis uehemens inter Africanos & Occidentales doctores peperit. Cùm enim Cyprianus non aliter quàm per baptiſmum, ab hæreticis redeuntes, ab errore purgãdos, & admittendos concederet: Stephanus Romanus ueterem conſuetudinem, de oratione & manuum impoſitione, ſine rebaptiſatione obſeruandã cenſuit: Cypriano & omnibus qui cum eo ſentirent, non mediocriter ſuccẽſens, adeò ut et Heleno ac Firmiliano, reliquisq; per Ciliciam, Cappadociam & Galatiam epiſcopis, et uniuerſis conterminis gentibus ſcriberet, ſe illis non communicaturum, ideo quòd ad Cypriani ſententiam hæreticos rebaptiſarent.

RATIONES CYPRIANI, ET QVAſi defenſiones ſui facti, ex libris eius collectæ: aliorumq; obiectiones, ad quas reſpondet.

Rationes ſuæ ſententiæ Cyprianus in epiſtola ad Iubaianum has recitat.

I. Quia nuper nos Africæ & Numidiæ epiſcopi ſexaginta unus, in concilio ſic decreuimus.

II. Quia longa conſuetudine et tempore ante nos ſub Agrippino, epiſcopi plurimi idem ſtatuerũt: et exinde ſeruatum eſt, ut multa millia hæreticorum, & ab ijs ad nos uenientes, baptiſati ſint.

III. Quia unum tantùm baptiſma eſt in Eccleſia. Ergo hæreticos ad Eccleſiam regredientes, eo baptiſari oportet, cum aliàs baptiſati non eſſent.

Obiectio.

Is qui baptiſatur, poteſt accipere remiſsionem peccatorum, ſecundum quæ credit. Ergo non opus eſt quærere, quis baptiſauit.

Reſpon. Sit ſanè, quòd extra Eccleſiam conſtitutus, ſecundum fidem ſuam aliquid accipiat: ſed tamen id non accipiet, quod non credit. Baptiſati ergo ab hæreticis, non credentes in Trinitatem, Patrem, Filiũ & Spiritum ſanctum, non poſſunt ab eo Deo accipere remiſsionem peccatorum. Accipiunt ergo tantùm adultera & prophana. Item, Si fides praua, quæ non cum Eccleſia congruit, poteſt accipere remiſsionem peccatorum: poteſt etiam accipere Spiritum ſanctum. Sed ſpiritum ſanctum non poteſt: ergo nec remiſsionẽ peccatorum.

II. Obiectio.

Baptiſati in CHRISTO, rectè baptiſati ſunt: uenientes à Martiano ſunt baptiſati in nomine Chriſti: ergo, &c.

Reſpon. Si fides eſt una nobis & hæreticis, poteſt & gratia eſſe una. Sed hæretici nõ confitentur nobiſcum eundem Patrem, eundem Filium, eũdem Spiritum ſanctum, eãdem Eccleſiam: Ergo nec eandem gratiam poſſunt conſequi, nec idem baptiſma dare.

IIII. ratio. Extra Eccleſiam neq; ligandi, neque ſoluendi poteſtas eſt: nec eſt qui ſoluere aut ligare poſſit. cùm tantùm Eccleſiæ ſint traditæ claues. Hæretici autem, & qui ab ijs baptiſati ſunt, extra Eccleſiam ſunt: ergo, &c.

V. Chore, Dathan, Abiron, contra Moſen & Aaron ſibi uendicantes poteſtatem ſacrificandi, puniuntur Num. 16. Et filij Aaron, qui alienum ignem altari imponunt, Leuitici decimo. Ergo hæretici idem facientes, punientur.

Obiectio.

Actorum octauo, baptiſatis in Samaria à Petro tantùm manus imponuntur. Ergo, &c.

Reſpon. Diſsimile exemplum eſt. nam ij à Philippo diacono in Eccleſia baptiſati erant: uera enim fide crediderunt.

VI ratio. Quia baptiſati ab hæreticis, nõ poſſunt accipere remiſsionem peccatorum, nec fieri templum Dei, quia non credunt in Deum Patrem, negant Chriſtum, & ſunt inimici Spiritus ſancti.

Obiectio.

Sic conſuetum eſt ab hæreticis baptiſatis, tantùm manus imponere. Ergo, &c.

Reſpon. Conſuetudo non eſt maior ueritate: & in ſpiritualibus ſequendum eſt, ſi melius à Spiritu ſancto fuerit reuelatum.

Obiectio.

Sic accepimus ab Apoſtolis.

Reſpon. Non eſt uerum. Nam Apoſtoli unum tantùm baptiſma in Eccleſia conſtitutum tradiderunt: nec quenquam ab Apoſtolis, cùm apud hæreticos baptiſatus eſſet, in eodem baptiſmo admiſſum, & communicaſſe, conſtat.

Obiectio alia.

Philippenſ. primo: Siue per occaſionem, ſiue per ueritatem, Chriſtus annuncietur. Ergo ſiue hæretici, ſiue alij baptiſent, idem eſt.

Reſpon. Quia Paulus ibi non loquitur de hæreticis, aut eorum baptiſmo, ſed de fratribus in Eccleſia cõſtitutis: aliud eſt, eos qui intus ſunt in Eccleſia, loqui de nomine Chriſti: aliud eſt, hæreticos qui foris ſunt, in nomine CHRISTI baptiſare.

VII. Quia ex Apoſtolorũ ſcriptis non poteſt probari, quòd hæreticorũ baptiſma probauerint, aut perfidos aut blaſphemos remiſsionem peccatorum extra Eccleſiam accipere poſſe docuerint: ſed hoc probatur quòd hæreticos, eorumq; prauitatẽ deteſtati ſint. 2. Timoth. 2. Quorum ſermo ut cancer ſerpit.

Alia obiectio.

In nomine Ieſu Chriſti, ubicũq; & quomodocunq; baptiſati, gratiam baptiſmi ſunt conſecuti. Ergo, &c.

Reſpon

Reſpon. Non omnia aſſumenda quæ in nomine CHRISTI geruntur, ſed quæ in Chriſti ueritate. Matthæi ſeptimo: Non omnis qui dicit, &c. Marc. decimotertio: Multi dicent, Ego ſum Chriſtus. Deinde illud, In nomine CHRISTI baptiſati, non excludit Patrem, aut Spiritum ſanctum. Nam quia Iudæi patrem dicebant ſe agnoſcere, oportebat eos quoq; ad filij noticiam perduci. Quia nihil eſt Patrem ſcire ſine Chriſto: nec Chriſtum prodeſt confiteri, blaſphemato Patre. Petrus Actorum ſecundo, Chriſti mentionem facit, non quaſi Pater omitteretur, ſed ut patri filius adiungeretur.

VIII. Chriſtus iubet gentes baptiſare in adunata trinitate. Ergo hæreticus baptiſans in nomine CHRISTI ſolo, blaſphemans in Patrem & Spiritum ſanctum, non rectè baptiſat: neq; baptiſatus in ea fide, accipit remiſsionem peccatorum. Qui enim filium negat, nec Patrem habet: & econtrà.

IX. Blaſphemi in Patrem, aut Filium, non poſſunt accipere remiſsionem peccatorum. Baptiſati ab hæreticis, ſunt blaſphemi in Patrem, quia in eum non credunt. Ergo, &c.

X. Tantùm in baptiſmo peccatum blaſphemiæ deponi poteſt. Ergo non ſunt admittendi hæretici blaſphemi ſine baptiſmo.

XI. Hæretici ad Eccleſiam uenientes, fatentur ſe peccaſſe. Ergo non poſſunt remiſsionem ſuo priori baptiſmo accepiſſe.

XII. Hæretico non prodeſt ad ſalutem, ſi pro nomine CHRISTI in falſa fide interficiatur. Ergo multo minus proderit, ſi adulteræ aquæ contagione tingatur.

Concluſio generalis.

Quare baptiſma nobis & hæreticis non poteſt eſſe cōmune, cum quibus nec Pater Deus, nec Chriſtus filius et Spiritus ſanctus, nec fides ipſa in Eccleſia cōmunis eſt: ideo baptiſari eos oportet, qui de hæreſi ad Eccleſiam ueniunt.

Obiectio.

Catechumeni, ante baptiſmum ad martyriū rapti, ſaluantur. Ergo ab hæreticis baptiſati, &c.

Reſpon. Catechumeni tenent integram fidem, & Eccleſiæ ueritatem: & protectione Patris & Filij, & Spiritus ſancti ad martyrium ueniunt, & fide in ſuo ſanguine baptiſantur. De hæreticis id dici non poteſt.

Alia obiectio.

Quid igitur de illis ſentis, qui ante hæc tempora ab hæreticis uenientes, baptiſati non ſunt?

Reſpon. Poteſt Dominus illis indulgentiam dare. Verum non quia aliquando erratum eſt, ideo ſemper errandum: cum magis Deum timentibus congruat, patefacta & perſpecta ueritate, libenter & incunctanter obſequi, quàm pertinaciter atq; obſtinatè contra fratres & conſacerdotes pro hæreticis reluctari.

Alia obiectio.

Si ſtatuatur, hæreticos iterum baptiſandos eſſe, pauciores ad Eccleſiam reuertentur.

Reſpon. Imò ſi ſtatuatur & baptiſma hæreticorum iuſtum, & legitimum computetur, qui illic baptiſantur, iudicabunt ſe cætera quoq; habere legitima, nec opus ſibi fore ut ad nos ueniant. Si uerò didicerint, extra Eccleſiam non eſſe unum baptiſma: tum ad Eccleſiæ unitatem eius uenient.

XIII. Actorum decimo, baptiſati baptiſmo Ioannis à Paulo rebaptiſantur, eo quòd non in nomine Spiritus ſancti eſſent baptiſati. Ergo ab hæreticis uenientes, multo magis baptiſari debent.

Alia obiectio.

Prius ab hæretico baptiſatus eſt: ergo non licet eū à miniſtro Eccleſiæ baptiſari.

Reſpon. Ius baptiſandi non eſt occupantis, ſed poſſidentis. Hæreticus autem nō poſsidet, ſed miniſter Eccleſiæ poſsidet, ergo nō potuit hæreticus ius baptiſandi præripere.

STEPHANI PAPAE ROMANI SENTENTIA ET RESCRIptum hoc fuit:

Si à quacunq; hæreſi ad Eccleſiam ueniāt, nihil innouetur, niſi quod traditum eſt, ut manus illis imponatur in pœnitētiam: Cùm ipſi hæretici propè alterutrū ad ſe uenientes, non baptizent, ſed cōmunicent tantùm.

Cyprianus hāc ſententiā in epiſtola ad Pompeium ſic refutat: Non poteſt hæc pia eſſe ſententia. Nam primò probat omnia hæreticorum baptiſmata, cùm ea ſint diuerſiſsima.

II. Quia uocat hoc innouare, quod eſt tenere unitatem Eccleſiæ.

III. Quia neq; in Euangelio præcipitur, neq; in Actis Apoſtolorum, aut eorum epiſtolis continetur illa traditio, hæreticis tantùm manus imponendas eſſe: ſed ubiq; hæretici aduerſarij & Antichriſti nominantur, & uitandi, & à ſeipſis damnati pronunciantur: neq; conſcriptū eſt uſquam, hæretico tantùm eſſe manus imponendas. Eſt ergo humana traditio, quæ diuinæ non præiudicat.

IIII. Quia uult, ut Eccleſia imitetur exempla hæreticorū: cùm hæretici noſtros non baptiſent, nec nos illos baptiſare debere.

V. Quia non uult agnoſcere unitatem. Nam ſi unus tātùm Spiritus ſanctus eſt apud unam Eccleſiam, non poteſt diuidi ita, ut etiam apud illos ſit.

VI. Quia hæreſis, Chriſti ſponſa non eſt, nec poteſt filios Dei generare.

VII. Quia in Marcionis, Valentini & Apellis baptiſmo, blaſphematur Pater: ideo remiſsio ibi dari non poteſt.

VIII. Quia conſuetudo quæ apud quoſdam irrepſit, non impedire debet, quò minus ueritas præualeat et uincat. Nam conſuetudo ſine ueritate, uetuſtas erroris eſt.

IX. Quia ſtudio præſumptionis & contumaciæ magis praua & falſa defenduntur, quàm uera ſuſcipiuntur à Stephano.

X. Paulus præcipit, ut ei cedatur in Eccleſia, cui melius fuerit reuelatum. 1 Corinth. 14.

XI. Quia ſi in aliquo nutauerit ueritas, ad originem Dominicam & Euangelicam & Apoſtolicā traditionem reuertendum eſt.

XII. Cùm hæreticis ſe coniungit, & ab Eccleſia diſcedit, qui aſſerit apud hæreticos eſſe Eccleſiam

Digitized by Google

cleſiam & uerum baptiſma.

Concluſio.

Obſeruatur itaq; à nobis, ut omnes qui ex quacunq; hæreſi ad Eccleſiam conuertuntur, unico & legitimo baptiſmate baptiſentur: exceptis his qui baptiſati prius fuerant, & ſic ad hæreticos tranſierunt. Hos enim oportet, cùm redeunt, acta pœnitentia, per manus impoſitionem ſolam recipi, & in ouile unde errauerant à paſtore reſtitui, &c.

Sunt tamen qui affirment, Cyprianum huius ſuæ ſententiæ de baptiſandis hæreticis palinodiam cecinisſe, & in Cornelij iudicium tandem diſceßiſſe. Scripſit hoc Iacobus Bergomenſis libro octauo: qui in conſenſus ſui cum Cornelio teſtimonium, Cyprianum librum edidiſſe indicat, de unitate Eccleſiæ, cuius in catalogo librorum Cypriani etiam Tertullianus meminit. Et extat hodie inter opera quæ falsò Cypriano tribuũtur, Sermo de baptiſmo Chriſti, in quo ſententia contraria, de hæreticis non rebaptiſandis ſcilicet, cõtinetur: unde hæc fortaßis Bergomenſis ſumpſit. In eo enim ſermone clarè oſtenditur, Sacramenta nec meliora, nec deteriora eſſe, à quocunq; miniſtro, ſiue digno ſiue indigno adminiſtrentur. Primùm ideo, quia ſi ſacramenta dignitatem uariare pro perſonæ dignitate dicas, nõ unitas ſacramenti, ſed diuerſitas habeatur: contra illud Epheſ. 4. Vna fides, unum baptiſma, &c.

Deinde, quia ſacramentorum priuilegia non meritis, ſed gratiæ data ſunt. Tertiò, quòd omnipotentia Dei ſibi propriè hunc effectum retinet, ita ut ſiue Iudas, ſiue Paulus baptiſet, Chriſtus peccatum lauet, abſoluat, & deleat. Quartò: nam & ideo à ſeruo Chriſtus baptiſatur, ne conſerui conſeruorum miniſterium detrectarent. Quintò: Scribæ & Phariſæi in cathedra Moſi ſedentes, dum agunt quæ ad cathedram pertinent, per omnia plenitudine poteſtatis utuntur: & officium, non uita, tantis effectibus honoratur. In Actis deniq; Apoſtolorum ſcriptum eſt, dæmones obediſſe exorciſtis quæſtuarijs. Igitur nomẽ Chriſti etiam per lucrorum ſectatores, ſuæ gloriæ retinet poteſtatem.

CONTROVERSIA DE Paſchate.

SIne dubio etiam hoc adhuc ſeculo multi fuerunt, qui in diuerſis partibus controuerſiam & diſsimilitudinem de Paſchate cum Iudæis celebrando agitarunt. Quod uel ex eo colligi poteſt, quòd hoc tempore Dionyſius Alexandrinus de Paſchate ſcripſit: nec aliter, niſi poſt æquinoctium uernale ubiq; celebrandum cenſuit, ſicut Euſebius libro ſeptimo, capite ſecundo tradit. Scripſit & Anatolius Laodicenus epiſcopus, exactißimis & à uetuſtißimis Iudæorũ acceptis rationibus probans, Paſcha non prius celebrandum eſſe, quàm & ſol & luna cæſuram æquinoctialem tranſijſſent. Adducit ex eo Paſchate ſcripto partem Euſebius libro ſeptimo, capite trigeſimoſecundo.

CAPVT IX.

DE CONCILIIS.

SVB GORDIANO.

Synodus Arabiana prima, Philadelphiæ habita.

INdicantur à ſcriptoribus Eccleſiaſticis aliquot Synodi, aliæ alijs maiores, quas hoc ſeculo diuerſis in locis celebratas eſſe ſcribunt: ſed narrationes de ijs texunt breuißimas, ac uix punctis notant. Quare & nos breuiores eſſe neceßitas cogit.

Quæ hæretica fuerit Berylli Arabici doctoris opinio, negantis ante incarnationem Chriſtum extitiſſe, ſuprà dictum eſt. Ad eum igitur errorem expugnandum, in Arabiam conueniſſe (Euſebius libro ſexto, capite trigeſimotertio ſcribit) plurimos epiſcopos. Et Socrates libro ſexto Tripartitæ, capite uigeſimo, indicat Beryllum eum, Synodum Philadelphiæ in Arabia cõgregaſſe. Fuit autem ibi etiam Origenes, cuius iam tum magna cœperat eſſe celebritas & autoritas. Qui poſtea quàm alij poſt alios contra Beryllũ diſceptaſſent, cum eo congreſſus, & ſententiæ eius experimentum per collationẽ nactus, ueris eum rationibus redarguit, & in uiam reduxit. Quod quo ingenio & induſtria præſtiterit, oſtendi à nobis (ut decebat quidem) poſſet, ſi acta Synodi iſtius quæſtiones & diſputationes, quas extitiſſe ſuo tempore Euſebius prodidit, ad nos uſq; perueniſſent.

SVB PHILIPPO.

Synodus Arabiana altera.

Vixdum repreſſa Berylli hæreſi, prodierunt in Arabia, qui animas ſimul cum corporibus interire aſſererent, cum ijſdem in reſurrectione in uitam iterum reſtituendas. Coactam igitur & ob eum errorem, in Arabiam non mediocrẽ Synodum, ſcribit Euſebius libro ſexto, capite trigeſimoſeptimo. Ad quam rurſus Origenes accerſitus, contra autores falſi & abſurdi iſtius dogmatis publicè diſputauit: & ſeductas ab eo mentes, errore liberauit.

SVB DECIO.

Synodus prima Africana.

NOuati pœnitentiæ interfectoris, ut eum Cyprianus uocat, atrox et hoſtile dogma, ut perturbationes plurimis Eccleſijs multas & graues peperit: ſic & negocij plurimum pijs doctoribus, qui tanto malo maturis conſilijs occurrere conati ſunt, exhibuit. Hinc Synodi frequentes in Aſia, Africa, Europa, conuocatæ ſunt: quemadmodum ordine commemorabimus. Aliquot enim in Africa celebratæ ſunt, ut Cyprianus libro prima, epiſtola ſecunda indicat: ubi cum collegis ſuis ad Cornelium epiſcopum Romanum ſcribit, Synodum à ſe in Africa congregatam eſſe, & contra Nouati impiũ errorem ſtatuiſſe, lapſos in perſecutione aliqua, ſi agant pœnitentiam dignam, recipiendos eſſe: illis uerò qui propter ægritudinem pœnitentiæ curriculum explere nõ poſſint, ſub ipſum uitæ exitum pacem communicandam.

Memini

Digitized by Google

Meminit eius Synodi & epiſtolæ ac decreti, Euſebius libro ſexto, capite quadrageſimotertio.

Synodus Africana ſecunda.

Meminit et Cyprianus libro primo, epiſtola tertia conuentus plurimorum epiſcoporum in Africa, quorum autoritate & ſententia Feliciſsimus, presbyter factioſus et ſceleratus, cõdemnatus, et ab Eccleſia eiectus ſit: quem etiam Romæ Cornelius, cùm eò ex Africa ueniſſet, ab Eccleſia expulerit. Factum propter quod condemnatus ſit, expreſsè quidem non indicat, niſi quòd eum plurimorum criminum reum inſimulat: quorum præcipuum uidetur fuiſſe, contumacia & ſeditio contra epiſcopum ſuum, & ab eo fratrum abalienationes: ob id enim ſchiſmatis & diſsidij autorem eum primùm dicit. Deinde, & pecuniarum commiſſarum fraudatorem, uirginum ſtupratorem, & matrimoniorum multorum depopulatorem & corruptorem. Meminit & concilij ſeu huius, ſeu alterius, quod cum collegis idibus Maijs ſe habuiſſe indicat: in quo Feliciſsimi ſocios. Felicem, Iouinum & Maximum condemnarint, ob eam cauſam, quòd præter alia multa quibus infames fuerint flagitia, Eccleſiaſticis etiam communibus conſilijs & iudicijs conſtitutæ diſciplinæ contraria mouerint, pacem lapſis ſine pœnitentia dantes.

SYNODVS ROMANA

prima contra Nouatum.

NAtum Romæ ſchiſma Nouati (quem ſuprà diximus faſtu & præſumptione nimia, ſeu quod uerius fuit, epiſcopatus negati impatientia, expreſſe contendiſſe, eos qui in perſecutione lapſi fuiſſent, non eſſe recipiendos) occaſionem dedit frequentiſsimæ Synodi, quæ ibi conuocata eſt anno Chriſti ducenteſimo quinquageſimoquinto, à Cornelio: cuius electionem Nouatus, ut illegitimã calumniabatur: quemadmodũ in aliquot epiſtolis Cyprianus oſtendit.

Conueniſſe etiam ad eã Synodum, Euſebius ſcribit libro ſexto, capite quadrageſimotertio, epiſcopos Africanos, Italicos, & aliarum regionum ſexaginta, cũ pluribus presbyteris & diaconis, aliarumq; prouinciarum paſtoribus: quorum & Eccleſias, quibus ſinguli præfuerint, annotatas fuiſſe, ait in fine epiſtolæ Cornelij, de eius Synodi placitis. Qui uerò ad Synodũ uocati intereſſe non potuiſſent, eos per literas ſententiæ eorum qui adeſſent ſubſcripſiſſe ſignificat, quorũ etiam nomina & ciuitates, unde ſcripſiſſent, eadem epiſtola Cornelij annotatas habuerit.

Quo ordine uerò, & quibus diſputationibus in ea Synodo proceſſum ſit, quomodo deniq; utraq; pars cauſam egerit & defenderit, explicatum nuſquam legimus. Meminit (ut diximus) Euſebius epiſtolæ Cornelij ad Fabium Antiochenum, qui & ipſe cauſæ Nouati nonnihil fauit. de Synodi placitis: & alterius cuiuſdam epiſtolæ ad eundem de Synodo Romana, indicantis, omnia quæ ab epiſcopis omnium locorum in ea decreta fuerint, ſed quarũ ad nos neutra peruenit.

Decreti quidem ad hunc modum Euſebius meminit: Decretum, inquit, ſtatuitur ab omnibus, Nouatum unà cum ſimul elatis, & ſententiæ huic fraternæ dilectioni contrariæ & inhumaniſsimæ conſentire uolentibus, alienos eſſe cenſendos ab Eccleſia: fratres uerò tempore calamitatis lapſos, reſipiſcentiæ pharmacis ſanandos & curandos.

Poſt eam condemnationem Cornelius ſcripſit, pleroſq; à Nouato, quos antea fraudulentis & mendacibus perſuaſionibus adiunxerat, defeciſſe, & ad Eccleſiam rediſſe.

Synodus Romana altera, poſt Cornelij obitum.

Videtur & altera Synodus, ſed non perinde frequens, de lapſorum cauſa agitata eſſe; poſt Cornelij mortem, epiſcopatu adhuc uacante. Extat enim inter Cypriani epiſtolas, libro ſecundo, una presbyterorum & diaconorum Romanorum, qua ad Cyprianum ſcribunt, ſe de cauſa lapſorum in conuentu cum quibuſdam epiſcopis uicinis, & alijs aliquot, qui ex remotiſsimis prouincijs, ui perſecutionis eiecti Romam fugiſſent, ita ſtatuiſſe: ut interea dum nullus epiſcopus in Cornelij locum lectus eſſet, lapſorum cauſa ſuſpenſa teneretur, ſi tamen dilationem lapſi ferre poſſent. Si uerò propter morbum periculoſum incerta uideretur eorum uita, ut poſt conteſtationem pœnitentiæ per lachrymas, gemitus & dolores, abſoluerentur.

Synodus Antiochena contra Nouatianos.

DE hac nihil habemus amplius aut certius quàm quod Dionyſius in reſcripto quodam ad Cornelium Romanum de epiſtola contra Nouatum indicat, ſe ab Heleno Tarſenſi epiſcopo, ac reliquis illius conſortibus, Firmiliano Cappadociæ & Theoctiſto Paleſtinæ epiſcopis, uocatum eſſe ad Synodum Antiochenam, quo in loco nonnulli ſchiſma Nouati corroborare conarentur: indicat Euſebius libro ſexto, capite ultimo.

SVB GALLO.

Concilium Carthaginenſe, de hæreticis rebaptiſandis.

DE quæſtione, utrum qui ab hæreticis ad Eccleſiam rediſſent, ſeu per rebaptiſationem, ſeu manus impoſitionem ſolam, & orationem, recipiendi eſſent, Agrippinus legitur concilium ante Cyprianum celebraſſe: ut idem meminit in epiſtola ad Iubaianum. Verùm quo id tempore ſit factum, non ſatis conſtat. Rurſus autem hac ætate ea quæſtio mota eſt, & aliquot peperiſſe uidetur non mediocres Synodos in Africa. ita enim omnino ex epiſtolis Cypriani colligi poteſt. Meminit cõcilij in epiſtola ultima libri primi, ubi rationes aliquot, uerùm ſatis infirmas & abſurdas, de neceſsitate hæreticos rebaptiſandi, recitat.

Meminit item in epiſtola ad Stephanum Romanũ, libro ſecundo, epiſtola prima, concilij de eadem cauſa: niſi fortè ad unum & idem ubiq; reſpexit.

Sicut autem ſuprà oſtendimus, Cyprianus eam opinionem ab hæreticis ſcilicet redeuntes denuò rebaptiſandos eſſe, mordaciſsimè retinuit: eiusq; ſuffragia in cõcilio frequẽti Carthaginenſi ſexaginta epiſcoporũ, cuius in epiſtola ad Iubaianũ meminit, obtinuit. Ac ſic deciſam eam quæſtionem quõdam fuiſſe in cõcilio ſub Agrippino Carthaginenſi epiſcopo, ex Cypriano apparet, qui Agrippini autoritatẽ aliquoties (ut in epiſtola ad Iubaianũ & Quintinũ) citat: eaq; fretus ſentẽtiã ſuã de rebaptiſandis ab hæreticis reuerſis, pertina-

cium urget. Et haud ſcimus, an ad eam ſub Agrippino Synodum reſpexerit Dionyſius Alexandrinus ad Xyſtum Romanum ſic ſcribens, quemadmodum Euſebius indicat libro ſecundo, capite quinto: Reuera in maximis epiſcoporum Synodis decretum eſt, ſicut audio, eos qui ab hæreſi aliqua ueniunt, denuò inſtituendos eſſe, deinde abluendos, & à ueteris impuriq; fermenti ſordibus repurgandos.

SENTENTIAE EPISCOPORUM Synodi Carthagienſis, de hæreticis baptiſandis: ex Cypriano.

Cùm in unum Carthagini conueniſſent Calend. Septembris epiſcopi plurimi ex prouincia Africa, Numidia, Mauritania, cum preſbyteris & diaconis, præſente etiam plebis maxima parte, & lectæ eſſent literæ Iubaiani ad Cyprianum factæ, item Cypriani ad Iubaianum reſcriptæ, de hæreticis baptiſandis, quidq; poſtmodum Cypriano Iubaianus idem reſcripſerit.

Cyprianus dixit:

Audiſtis collegæ dilectiſsimi, quid mihi Iubaianus coepiſcopus noſter ſcripſerit, conſulens mediocritatẽ noſtram de illicito & prophano hæreticorum baptiſmo: & quid ego ei reſcripſerim, cenſens ſcilicet, quod ſemel atq; iterum & ſæpe cenſuimus, hæreticos ad Eccleſiam uenientes, Eccleſiæ baptiſmo baptiſari & ſanctificari oportere. Item lectæ ſunt uobis & aliæ Iubaiani literæ, quibus pro ſua ſyncera & religioſa deuotione ad epiſtolam noſtram reſcribens, non tantum conſenſit, ſed & inſtructum ſe eſſe gratias egit. Supereſt ut de hac ipſa re quid ſinguli ſentiamus, proferamus: neminem iudicantes, aut à iure communionis aliquem, ſi diuerſum ſenſerit, amouentes. Neq; enim quiſquam noſtrûm, epiſcopum ſe eſſe epiſcoporũ conſtituit, aut tyrannico terrore ad obſequendi neceſsitatem collegas ſuos adegit: quando habeat omnis epiſcopus pro licentia libertatis & poteſtatis ſuæ arbitrium proprium, tanquam iudicari ab alio non poſsit, cùm nec ipſe poſsit alterum iudicare. Sed expectemus uniuerſi iudicium Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui unus & ſolus habet poteſtatem, & præponendi nos in Eccleſiæ ſuæ gubernatione, & de actu noſtro iudicandi.

Cæcilius à Bilta dixit:

Eorum baptiſma in Eccleſia ſola ſcio, & extra Eccleſiam nullum. Hoc erit unum, ubi ſpes uera eſt, & fides certa. ſic enim ſcriptum eſt: Vna fides, una ſpes unum baptiſma: non apud hæreticos, ubi ſpes nulla eſt, & fides falſa, ubi omnia per mendacium aguntur, ubi exorcizat dæmoniacus ſacramentum, interrogat, cuius os & uerba cancer emittunt, fidem dat infidelis, ueniam delictorum tribuit ſceleratus, & in nomine Chriſti tingit antichriſtus, benedicit à Deo maledictus, uitam pollicetur mortuus, pacem dat impacificus, Deum inuocat blaſphemus, ſacerdotium adminiſtrat prophanus, ponit altare ſacrilegus. Ad hæc omnia accedit & illud malum, ut antiſtes diaboli audeat euchariſtiam facere: aut qui illis aſsiſtunt, dicant hæc omnia falſa eſſe de hæreticis. Ecce ad qualia Eccleſia conſentire cogitur, & ſine baptiſmo ac uenia delictorum communicare compellitur. Quam rem fratres fugere ac uitare debemus, & à tanto ſcelere nos ſeparare: & unum baptiſma tenere, quod ſoli Eccleſiæ à Deo conceſſũ eſt.

Primus Felix à Migirpa dixit:

Cenſeo omnem hominem ab hæreſi uenientem, baptiſandum. fruſtra enim illic ſe putat eſſe baptiſatum, cùm non ſit baptiſmum niſi in Eccleſia unum & uerum: quia & Dominus unus, & fides una eſt, in qua ſtat unum baptiſma, & ſanctitas, & cætera. Nam quæ foris exercentur, nullum habent ſalutis effectum.

Polycarpus ab Adrumento dixit:

Qui hæreticorum baptiſma probant, aliàs noſtrũ euacuant, hæreticis communicant.

Nouatus à Thamugade dixit:

Licet ſciamus omnem ſcripturam teſtimonium reddere de ſalutari baptiſmo, debemus tamen fidem noſtram exprimere. Hæreticos & ſchiſmaticos ad Eccleſiam uenientes, qui pſeudobaptiſati uidentur, debere eos in fonte perenni baptiſare. Et ideo ſecundum teſtimonium Scripturarum & ſecundum decretum collegarum noſtrorum ſanctiſsimorum uirorum, omnes ſchiſmaticos & hæreticos qui ad Eccleſiam conuerſi ſunt, baptiſari: ſed & quicunq; ordinati uidebantur, inter laicos recipi.

Noueſianus à Tubunis dixit:

Baptiſma quod dant hæretici & ſchiſmatici, non eſſe uerum, ubiq; in Scripturis ſanctis declaratum eſt. Quoniam ipſi præpoſiti eorum falſi Chriſti ſunt, & falſi prophetæ, dicente Domino per Salomonem: Qui fidens eſt in falſis, hic paſcit uentos: idem autem ipſe ſequitur aues uolantes. Dereliquit autem uias uineæ ſuæ, & à ſemitis agri ſui errauit. Ingreditur autem per auia loca atq; arida, & terram diſtinet à meſſe, colligit autem manibus ſterilitatem. Et iterum: Ab aqua aliena abſtine te, & de fonte alieno ne biberis, ut longum uiuas tempus, adijciantur etiam tibi anni uitæ.

Et in Euangelio, ſua uoce Dominus noſter IESVS Chriſtus locutus eſt, dicens: Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei. Hic eſt ſpiritus, qui ab initio ferebatur ſuper aquam. Neq; enim ſpiritus ſine aqua operari poteſt, neq; aqua ſine ſpiritu. Malè ergo ſibi quidam interpretantur, ut dicant, quod per manus impoſitionem Spiritum ſanctum accipiant, & ſic recipiantur: cùm manifeſtum ſit, utroq; ſacramento debere eos renaſci in Eccleſia catholica. Tunc quippe poterunt filij Dei eſſe, dicente Apoſtolo: Curantes ſeruare unitatem ſpiritus in coniunctione pacis, unum corpus & unus ſpiritus, ſicut uocati eſtis in una ſpe uocationis ueſtræ: unus Dominus, una fides, unum baptiſma, unus Deus. Et hæc omnia Eccleſia catholica loquitur. Et iterum in Euangelio dicit: Quod natum eſt de carne, caro eſt: & quod natum eſt de ſpiritu, ſpiritus eſt: quoniam ſpiritus Deus eſt, & de Deo natus eſt. Ergo omnes hæretici & ſchiſmatici, omnia quæcunq; faciunt, carnalia ſunt, dicente Apoſtolo: Manifeſta enim ſunt opera carnis, quæ ſunt fornicationis, immundiciæ, inceſtum, idololatriæ, ueneficia, inimicitiæ, certamina, zelus, iræ, diuiſiones, hæreſes, & his ſimilia, de quibus prædixi uobis, ſicut prædico, quoniam quicunq; hæc faciunt, regnum Dei non hæreditabunt. Condemnat æquè Apoſtolus cum omnibus malis, & eos qui diuiſionem faciunt:

ſciunt: hoc eſt ſchiſmaticos & hæreticos. Niſi ergo acceperint baptiſma ſalutare in Eccleſia catholica, quæ una eſt, ſalui eſſe non poſſunt, ſed cum carnalibus in iudicio Domini Chriſti damnabuntur.

Ianuarius à Lambeſe dixit:

Secundum Scripturarum ſanctarum autoritatem decerno, hæreticos omnes baptiſandos, & ſic in Eccleſiam ſanctam admittendos.

Lucius à Caſtragalba dixit:

Cùm Dominus in Euangelio ſuo dixerit, Vos eſtis ſal terræ: Si autem ſal infatuatum fuerit, id quod ſalietur ex eo: ad nihilum ualebit, niſi ut proijciatur foras, & conculcetur ab hominibus. Et iterum poſt reſurrectionem ſuam, mittens Apoſtolos ſuos mandauerit, dicens: Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo & in terra: ite ergo, & docete omnes gentes, baptiſantes eas in nomine Patris & Filij & Spiritus ſancti. Cùm ergo manifeſtum ſit, hæreticos, id eſt hoſtes, non integram ſacramenti confeſſionem habere: item ſchiſmaticos non poſſe condire ſapientia ſpirituali, cùm ipſi ab Eccleſia, quæ una eſt, recedendo, infatuati, contrarij facti ſint, fiat ſicut ſcriptum eſt: Domus contrariorum legis debent emundationem. et conſequens ſit, eos qui à contrarijs baptiſati, inquinati ſunt, primò purgari, & tum demum baptiſari.

Creſcens à Cirta dicit:

In tanto cœtu ſanctiſſimorum conſacerdotum lectis literis Cypriani dilectiſſimi noſtri ad Iubaianum, itéq; ad Stephanum, qui tantum in ſe teſtimoniorum deſcendentium ex ſcripturis Deificis continent, ut meritò omnes per Dei gratiam adunati conſentire debeamus: cenſeo omnes hæreticos ſiue ſchiſmaticos, qui ad catholicam Eccleſiam uoluerint uenire, non antè ingredi, niſi exorcizati & baptiſati fuerint: exceptis his ſanè, qui in Eccleſia catholica fuerint antè baptiſati: ita tamen, ut per manus impoſitionem in pœnitentiam Eccleſiæ reconcilientur.

Nicomedes à Segermis dixit:

Mea ſententia hæc eſt, ut hæretici ad Eccleſiam uenientes baptiſentur, eo quòd nullam foris apud peccatores remiſſionem peccatorum conſequantur.

Monnullus à Girpa dixit:

Eccleſiæ catholicæ matris noſtræ ueritas ſemper apud nos, fratres, & manſit & manet, & uel maximè in baptiſmatis Trinitate, Domino noſtro dicente: Ite, baptiſate gentes in nomine Patris & Filij & Spiritus ſancti. Cùm ergo manifeſtè ſciamus, hæreticos non habere nec patrem, nec filium, nec ſpiritum ſanctum: debent uenientes ad Eccleſiam, matrem noſtrã, uerè renaſci & baptiſari: ut cancer quod habebant, & damnationis ira, & erroris offenſa, per ſanctum & cœleſte lauacrum ſanctificetur.

Secundinus à Chezas dixit:

Cùm Dominus noſter Chriſtus dicat, Qui non eſt mecum, aduerſus me eſt: et Ioannes Apoſtolus, hos qui ab Eccleſia exeunt, antichriſtos dicat: indubitanter hoſtes Chriſti, quiq; antichriſti nominati ſunt, gratiam baptiſmi ſalutaris miniſtrare non poſſunt. Et ideo cenſeo, eos qui de inſidijs hæreticorum confugiunt ad Eccleſiam, baptiſandos eſſe à nobis, qui amici appellati ſumus Dei, eius dignatione.

Felix à Bigai dixit:

Sicut cæcus cæcum ducens, ambo in foueam cadũt: ita hæreticus hæreticum baptiſans, ſimul in mortem cadunt. Et ideo baptiſandus, et uiuificandus eſt, ne nos uiui mortuis communicemus.

Pellianus à Mileo dixit:

Cenſeo hæreticum baptiſari in Eccleſia ſancta.

Theogenes ab Hippone regio dixit:

Secundum ſacramentum gratiæ cœleſtis, quod accepimus, unum baptiſma, quod eſt in Eccleſia ſancta, credimus.

Datiuus à Badis dixit:

Nos, quantum in nobis eſt, hæreticis non communicamus, niſi baptiſati in Eccleſia fuerint, & remiſſionem peccatorum receperint.

Succeſſus à Bergermaniciana dixit:

Hæreticis aut nihil licet, aut totum licet. Si baptiſare poſſunt, & Spiritum ſanctum dare poſſunt. Si autem Spiritum ſanctum dare non poſſunt, quia non habent Spiritum ſanctũ datũ, nec baptiſare ſpiritualiter poſſunt: propterea cenſuimus, hæreticos baptiſandos eſſe.

Fortunatus à Thuccabori dixit:

Ieſus Chriſtus Dominus & Deus, natus Dei patris, & creatoris filius, ſuper petram ædificauit Eccleſiam ſuam, non ſuper hæreſim: & poteſtatem baptiſandi Apoſtolis habere dedit, non hæreticis. Quare qui extra Eccleſiam ſunt, & contra Chriſtum ſtantes, oues eius & greges ſpargunt, baptiſare foris non poſſunt.

Sedatus à Tuborbo dixit:

In quantum aqua ſacerdotis prece in Eccleſia ſanctificata, abluit delicta: in tantum hæreticus ſermone uelut cancer infectus, cumulat peccata. Quare omnibus quidem pacificis uiris nitendum eſt, ne quis hæretico errore infectus & tinctus, ſingulare & uerum Eccleſiæ baptiſmum detrectet accipere: quo quiſquis non fuerit baptiſatus, à regno cœlorum fit alienus.

Priuatianus à Suficula dixit:

Qui hæreticos poteſtatem baptiſandi habere dicit, dicat prius quis hæreſim condiderit. Si enim hæreſis à Deo eſt, habere & indulgentiam diuinam poteſt. Si uerò à Deo non eſt, quomodo gratiam Dei aut habere, aut conferre alicui poteſt?

Priuatus à Sufibus dixit:

Qui hæreticorum baptiſma probat, quid aliud quàm hæreticis communicat?

Hortenſianus à Laribus dixit:

Quot ſint baptiſmi, uiderint præſumptores, aut fautores hæreticorum: nos unum baptiſma, quod non niſi in Eccleſia nouimus, Eccleſiæ uendicamus. Aut quomodo poſſunt in nomine Chriſti aliquem baptiſare, quos ipſe Chriſtus dicit aduerſarios ſuos eſſe?

Caſſius à Macomadibus dixit:

Cùm baptiſmata duo eſſe non poſſint, qui hæreticis baptiſma concedit, ſibi tollit. Cenſeo itaq; flebiles & tabidos hæreticos baptiſandos eſſe, cùm ad Eccleſiam uenire cœperint: & ſacra & diuina lauatione lotos, & lumine uitæ illuminatos, non hoſtes, ſed pacificos: non alienos, ſed fidei domeſticos: nõ adulteros ſed Dei filios: non erroris, ſed ſalutis effectos, in Eccleſiam recipi, abſq; eis qui de Eccleſia fideles ſupplan-

tati ad hæreſis tenebras tranſierunt, ſed eos per manus impoſitionem reſtituendos.

Alius Ianuarius à Vico Cæſaris dixit:

Si non obtemperat error ueritati, multo magis ueritas non conſentit errori. Et ideo nos Eccleſiæ aſsiſtimus, in qua præſidemus, ubi baptiſmum eius ipſi ſoli uendicantes, eos quos Eccleſia non baptiſauit, baptiſemus.

Alius Secundinus à Carpis dixit:

Hæretici Chriſtiani ſunt, an nõ? Si Chriſtiani ſunt, cur in Eccleſia Dei non ſunt? Si Chriſtiani non ſunt, quomodo Chriſtianos faciunt? Aut quò pertinebit ſermo Domini, dicentis: Qui non eſt mecum, aduerſus me eſt: & qui mecum non colligit, ſpargit? Vnde conſtat, ſuper filios alienos & ſoboles Antichriſti Spiritum ſanctum per manus impoſitionem tantummodo non poſſe deſcendere: cùm manifeſtum ſit, hæreticos baptiſma non habere.

Victoricus à Thabraca dixit:

Si licet hæreticis baptiſare, & remiſſam peccatorum dare, quid illos infamamus, & hæreticos appellamus?

Alius Felix ab Vtina dixit:

Nemini dubium eſt, ſanctiſsimi conſacerdotes, non tantum poſſe humanam præſumptionem, quantum Domini noſtri IESV CHRISTI adorandam & uenerabilem maieſtatem. Memores ergo periculi, hoc quoq; non tantum obſeruare, uerumetiam ab omnibus nobis confirmare debemus, ut omnes qui ad ſinum matris Eccleſiæ accurrunt, baptiſentur: ut mens hæretica, quæ diuturna tabe polluta eſt, ſanctificatione lauacri purgata, in melius reformetur.

Quietus à Baruc dixit:

Qui fide uiuimus, obſequi iis quæ inſtruendis nobis antè prædicta ſunt, ſedula obſeruatione debemus. nam ſcriptum eſt apud Salomonem: Qui baptiſatur à mortuo, & iterum tangit mortuum, quid proficit lauatio eius? Quid utique de his qui ab hæreticis tinguntur, & de tingentibus loquitur. Si enim qui apud illos baptiſantur, per remiſſionem peccatorum uitam æternam conſequuntur, cur ad Eccleſiam ueniunt? Si uerò à mortuis nihil ſalutis accipitur, ac propterea agnito errore priſtino ad ueritatem cum pœnitentia reuertuntur, uno uitali baptiſmate, quod eſt in Eccleſia catholica, ſanctificari debebunt.

Caſtus à Sicca dixit:

Qui contempta ueritate præſumit conſuetudinem ſequi, aut circa fratres inuidus eſt, & malignus, quibus ueritas reuelatur: aut circa Deum ingratus eſt, cuius inſpiratione Eccleſiæ eius inſtruuntur.

Eucratius à Thenis dixit:

Fidem noſtram, & baptiſmatis gratiam, & legis Eccleſiaſticæ regulam Dominus & Deus noſter IESVS CHRISTVS ſuo ore Apoſtolos docens, impleuit dicens: Ite, & docete omnes gentes, baptiſantes eas in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti. Falſum ego hæreticorum baptiſma, & iniquum, à nobis pellendum eſt, & omni deteſtatione refutandũ: de quorum baptiſmate non uita, nec gratia cœleſtis, ſed blaſphemia trinitatis exprimitur. Et ideo uenientes ad Eccleſiam hæreticos, integro & catholico baptiſmate baptiſari debere, manifeſtum eſt, ut à blaſphemiæ ſuæ præſumpitione purificati, poſsint Spiritus ſancti gratia reformari.

Liboſus ab Agra dixit:

In Euangelio Dominus: Ego ſum, inquit, ueritas: dixit, Ego ſum conſuetudo. Itaq; ueritate manifeſtata, cedat conſuetudo ueritati, ut & ſi in præteritum quis hæreticus in Eccleſia non baptiſauit, nec nunc baptiſare incipiat.

Leucius à Thebeſtè dixit:

Hæreticos blaſphemos atq; iniquos, uerbis uarijs decerpentes ſancta & adorabilia ſcripturarum uerba, exſecrandos cenſeo: & ideo exorcizandos & baptiſandos eſſe.

Eugenius ab Ammeclera dixit:

Et ego hoc idẽ cenſeo, hæreticos baptiſandos eſſe.

Item alius Felix ab Acura dixit:

Et ipſe ſequutus diuinarum Scripturarum autoritatẽ, baptiſandos eſſe hæreticos cenſeo: ſed & eos, qui apud ſchiſmaticos baptiſatos ſe eſſe contendunt. Si autem ſecũdum cautum Chriſti priuatus fons noſter eſt, intelligant cuncti Eccleſiæ noſtræ aduerſarij, qui alieni ſunt, nobiſcum eſſe non poſſunt. Nec duobus populis ſalutarem aquam tribuere poteſt ille, qui unius gregis paſtor eſt. Et ideo manifeſtum eſt, nec hæreticos, nec ſchiſmaticos aliquid cœleſte poſſe ſuſcipere, qui à peccatoribus hominibus, & ab Eccleſia extraneis audeant accipere. Quando dandi locus non eſt, utiq; nec accipienti prodeſt.

Item alius Ianuarius Muzulenſis dixit:

Miror quòd cùm omnes cõfiteantur baptiſma, non omnes intelligant eiuſdem baptiſmatis unitatem. Eccleſia enim & hæreſis, duæ & diuerſæ res ſunt. Si hæretici habent baptiſma, nos nõ habemus. Si autem nos habemus, hæretici habere non poſſunt. Dubium autem non eſt, Eccleſiam ſolam baptiſmum Chriſti poſſidere: quæ ſola poſsideat & gratiam Chriſti, & ueritatem.

Adelphus à Thaſbalte dixit:

Sine cauſa quidem falſo & inuidioſo uerbo impugnant ueritatem, ut rebaptiſare nos dicant, quando ab Eccleſia hæreticus non rebaptiſetur, ſed baptiſetur.

Demetrius Aleptuninus dixit:

Vnum baptiſma nos cuſtodimus, quia Eccleſiæ catholicæ ſoli rem ſuam uendicamus. Qui autem dicunt, quia hæretici uerè & legitimè baptiſare poſſunt: ipſi ſunt qui non unum, ſed nulla baptiſmata faciunt. Nam cùm hæreſes multæ ſint, pro earum numero & baptiſmata computabuntur.

Vincentius à Thibari dixit:

Hæreticos ſcimus eſſe peiores quàm ethnicos: ſi ergo conuerſi ad Deũ uenire uoluerint, habemus utiq; regulam ueritatis, quam Dominus præcepto diuino mandauit Apoſtolis, dicens: Ite, in nomine meo manũ imponite, dæmonia expellite. Et alio loco. Ite, & docete gentes, baptiſantes eas in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti. Ergo primò per manus impoſitionem ad Chriſti pollicitationem uenire, alias autem fieri ſecundò, per baptiſmi regenerationem, cenſeo non debere.

Marcus

Narcus à Maſtari dixit:

Miran lum non eſt, ſi heretici, hoſtes atq; impugnatores ueritatis, rem ſibi uendicent poteſtatis & dignationis alienæ: ſed illud mirandum eſt, quod quidam noſtri præuaricatores ueritatis, hæreticis ſuffragantur, & Chriſtianis aduerſantur. Propterea decernimus, hereticos baptiſandos.

Sacius à Sicillippa dixit:

Si hæreticis in baptiſmo ſua peccata donantur, ſine cauſa ad Eccleſiam ueniunt. Nam cùm in die iudicij peccata ſunt quæ puniantur, nihil eſt quod timere poſſunt hæretici de iudicio Chriſti, ſi ſunt remiſsionem peccatorum conſequuti.

Victor à Gor dixit:

Cùm peccata non niſi in Eccleſiæ baptiſmo remittantur, qui hæreticum ad communicationem ſine baptiſmo admittit, utrunq; contra rationem facit: nec hæreticos purgat, & Chriſtianos inquinat.

Aurelius ab Vtica dixit:

Cùm dicat Apoſtolus, non communicandum peccatis alienis: quid aliud quàm peccatis alienis communicat, qui hæreticis ſine Eccleſiæ baptiſmo communicat? Et ideo cenſeo baptiſandos eſſe hæreticos, ut accipiant remiſſam peccatorũ: & ſic illis cõmunicetur.

Confeſſor Iambus à Germaniciana dixit:

Qui hæreticorum baptiſma probant, noſtrum improbant, ut extra Eccleſiam non dicam lotos, ſed ſordidatos, negent in Eccleſia baptiſari oportere.

Lucianus à Rucumma dixit:

Scriptum eſt: Et uidit Deus lucem, quia bona eſt: & diuiſit inter lucem & tenebras. Si poteſt luci & tenebris conuenire, poteſt nobis & hæreticis aliquid eſſe commune. Propterea cenſeo hæreticos baptiſandos eſſe.

Pelagianus à Lupertiana dixit:

Scriptum eſt: Aut enim Deus Deus eſt, aut enim Baal deus eſt: ita & nunc, aut Eccleſia eccleſia eſt, aut hæreſis eccleſia eſt. Porrò ſi hæreſis eccleſia non eſt, quomodo eſſe apud hæreticos baptiſma Eccleſiæ poteſt?

Confeſsor & martyr Iade à Midila dixit:

Scimus: non eſſe niſi unum baptiſma in Eccleſia catholica, & ideo non debemus admittere hæreticum, niſi baptiſatus apud nos fuerit, ne ſe putet extra Eccleſiam catholicam baptiſatum eſſe.

Item alius Felix à Mazrezana dixit:

Vna fides, unum baptiſma: ſed Eccleſiæ catholicæ, cui ſoli licet baptiſare.

Confeſſor Paulus ab Obba dixit:

Me non mouet, ſi aliquis Eccleſiæ fidem & ueritatem non uendicat, quando Apoſtolus dicat: Quid enim ſi exciderunt à fide quidam illorum? Nunquid infidelitas eorum fidem Dei euacuabit? abſit. Eſt enim Deus uerax, eſt autem omnis homo mendax. Si autem Deus uerax eſt, quomodo eſſe apud hæreticos baptiſmi ueritas poteſt, apud quos Deus non eſt?

Confeſſor Pomponius à Ioſiniana dixit:

Manifeſtum eſt, hæreticos non poſſe baptiſare, & remiſsionem peccatorũ dare, qui poteſtatem non habent ut aut ſoluere aut ligare aliquid in terris poßint.

Confeſſor Venantius à Tiniſa dixit:

Si maritus peregrè proficiſcens, amico ſuo commendat uxorem ſuam cuſtodiendam, commendatam ſibi ille quanta poſſet diligentia conſeruaret, ne ab aliquo ſanctitas & caſtitas adulteraretur. Chriſtus Dominus & Deus noſter, ad patrem proficiſcens, ſponſam ſuam nobis commendauit, utrum ne eam incorruptam & inuiolatam cuſtodiemus, an integritatem eius & caſtitatem mœchis & corruptoribus prodemus? Qui enim baptiſma Eccleſiæ commune cum hæreticis facit, ſponſam Chriſti adulteris prodit.

Aymnius ab Auſuagiga dixit:

Nos unum baptiſma accepimus, & ipſum tenemus, & exercemus. Qui autem dicit, quia & hæreticis licet baptiſare, ipſe duo baptiſmata facit.

Saturninus à Victoriana dixit:

Si licet hæreticis baptiſare, excuſati ſunt, & defenſi, illicita facientes. Nec uideo quare eos aut Chriſtus aduerſarios ſuos, aut Apoſtolus Antichriſtos eos appellarit.

Confeſſor Saturninus à Tuccá dixit:

Gentiles quamuis idola colant, tamen ſummũ Deũ Patrem creatorem cognoſcunt et confitentur. In hunc Marcionitæ blaſphemant, & quidem non erubeſcunt Marcionis baptiſmum probare: quando tales ſacerdotes ſacerdotium Dei aut ſeruant, aut uendicant, qui hoſtes Dei non baptiſant, & ſic illis communicant.

Marcellus à Zama dixit:

Cùm peccata non niſi in Eccleſiæ baptiſmo remittantur, qui hæreticum non baptiſat, peccatori communicat.

Confeſſor Hirenеus ab Vlulis dixit:

Si ideo Eccleſia hæreticum non baptiſat, quòd dicatur iam baptiſatus eſſe, hæreſis maior eſt.

Donatus à Cibaliana dixit:

Ego unam Eccleſiam, et unum baptiſma eius noui. Si eſt qui dicat, apud hæreticos eſſe baptiſmi gratiam, antè eſt ut oſtendat & probet, eſſe illic Eccleſiam.

Zoſimus à Tharaſſe dixit:

Reuelatione facta ueritatis, cedat error ueritati, quia & Petrus qui prius circuncidebat, ceßit Paulo ueritatem prædicanti.

Iulianus à Talepte dixit:

Scriptum eſt: Nemo poteſt aliquid accipere, niſi datum illi fuerit de cœlo. Si hæreſis de cœlo eſt, poteſt & baptiſma dare.

Confeſſor Fauſtus à Timida regia dixit:

Non ſibi blandiantur, qui hæreticis patrocinãtur. Qui pro hæreticis eccleſiaſtico baptiſmati intercedit, illos Chriſtianos, & nos hæreticos facit.

Geminus à Furnis dixit:

Quidam de collegis hæreticos præponere ſibi poſſunt, nobis non poſſunt. Et ideo quod ſemel decreuimus, tenemus, ut ab hæreticis uenientes baptiſemus.

Rogatianus à Noua dixit.

Eccleſiam Chriſtus inſtituit, hæreſin diabolus: quomodo poteſt habere baptiſmum Chriſti ſynagoga Sathanæ?

Confeſſor Tarapius à Bulla dixit:

Qui hæreticis Eccleſiæ baptiſma cõcedit & prodit, quid aliud ſponſæ Chriſti quàm Iudas exiſtit?

Confeſſor item alius Lucius à
Membreſſa dixit:

Scriptum eſt: Deus peccatorē, nō audit. hæreticum, qui peccator eſt, quomodo in baptiſmo audiri poteſt?

Item alius Felix à Buslaccenis dixit:

In hæreticis ſine Eccleſiæ baptiſmo admittēdis, nemo conſuetudinem rationi & ueritati præponat: quoniam conſuetudinem ratio et ueritas ſemper excludit.

Alius Saturninus ab Itinis dixit:

Si poteſt antichriſtus dare alicui gratiam Chriſti, poſſunt & hæretici baptiſare, qui appellati ſunt antichriſti.

Quintus ab Aggia dixit:

Ille poteſt dare aliquid, qui aliquid habuerit: hæretici aūt quid poſſunt dare, quos conſtat nihil habere?

Alius Iulianus à Marcellina dixit:

Si poteſt homo duobus dominis ſeruire, Deo & mammonæ: poteſt & baptiſma duobus ſeruire, Chriſtiano & hæretico.

Tenax ab Horreis Cœliæ dixit:

Baptiſma unum eſt, ſed Eccleſiæ. Vbi Eccleſia non eſt, baptiſma illic eſſe non poteſt.

Confeſſor alius Victor ab Aſsuris dixit:

Scriptum eſt, quia Deus unus eſt, & ſpiritus unus eſt, & Eccleſia una, et baptiſma unum. Quomodo ergo illic baptiſari aliquis poteſt, ubi Deus & Chriſtus & Eccleſia una non eſt?

Donatulus à Capſe dixit:

Et ego ſemper hoc ſenſi, ut hæretici, qui nihil foris conſequi poſſunt, quando ad Eccleſiam conuertuntur, baptiſentur.

Martyr de ſchiſmaticis Verulus à
Ruſiccade dixit:

Homo hæreticus dare non poteſt quod non habet: multo magis ſchiſmaticus, quicquid habuit, amiſit.

Pudentianus à Cuiculi dixit:

Nouitas epiſcopatus effecit, fratres chariſſimi, ut ſuſtinerem quid maiores iudicarent. Nam hæreſes nihil habere, nec poſſe, manifeſtum eſt: atq; ita ſi qui ex ijs uenerint baptiſari æquiſſimè eſt ſtatutum.

Martyr Petrus ab Hipponezarito dixit:

Cùm baptiſma unum ſit in Eccleſia catholica, manifeſtum eſt, non poſſe extra Eccleſiam baptiſari. Et ideo in hæreſi tinctos, ſiue in ſchiſmate uenientes ad Eccleſiam, cenſeo baptiſari oportere.

Item alius Lucius ab Auſafa dixit:

Secundum autem motum amici mei, & ſpiritus ſancti, cùm ſit unus Deus pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, & ſpiritus ſanctus, & una ſpes, & una Eccleſia, unum debet eſſe & baptiſma. Et ideo dico, ſi quid ab hæreticis motum aut factum fuerit, reſcindi debere: & eos qui inde ueniunt, baptiſandos eſſe.

Item alius Felix à Gurgitibus dixit:

Ego cenſeo, ut ſecundum ſanctarum Scripturarum præcepta, baptiſatus ab hæreticis extra Eccleſiam illicitè: cùm confugere uoluerit ad Eccleſiam, gratiam baptiſmi, ut licet ei dari, conſequatur.

Puſillus à Lamaſba dixit:

Ego credo baptiſma ſalutare non eſſe, niſi in Eccleſia catholica. Quidquid abſq; catholica fuerit, ſimulatio eſt.

Martyr Saluianus à Gazaufala dixit:

Hæreticos nihil habere conſtat: & ideo ad nos ueniunt, ut poſſint accipere quod non habent.

Honoratus à Tucca dixit:

Cùm Chriſtus ueritas ſit, magis ueritatem quàm conſuetudinem ſequi debemus: ut hæreticos, qui ideo ad nos ueniunt, quia foris nihil accipere potuerunt, Eccleſiæ baptiſmo ſanctificemus.

Victor ab Octauo dixit:

Quod & ipſe ſcitis, non olim ſum epiſcopus conſtitutus: & ideo expectabam prædeceſſorum conſilium. Hoc itaq; exiſtimo, ut quicunq; ex hæreſi uenerint ſine dubio baptiſentur.

Confeſſor Clarus à Maſcula dixit:

Manifeſta eſt ſententia Domini noſtri Ieſu Chriſti, Apoſtolos ſuos mittentis, & ipſis ſolis poteſtatem à patre ſibi datam permittentis, quibus nos ſucceſſimus, eadem poteſtate Eccleſiam Domini gubernantes, & credētium fidem baptiſantes. Et ideo hæretici, qui nec poteſtatem foris, nec Eccleſiam Chriſti habent, neminem baptiſare baptiſmo eius poſſunt.

Martyr Secundianus à Tabeis dixit:

Non debemus hæreticos noſtra præſumptione decipere, ut in Eccleſia Domini noſtri Ieſu Chriſti non baptiſati, ac per hoc remiſſionem peccatorum non cōſequuti, cùm iudicij uenerit dies, nobis imputent, quod per nos non ſint baptiſati, et indulgentiam diuinæ gratiæ conſequuti. Propter quod cùm ſit una Eccleſia, & unum baptiſma, quando ad nos conuertuntur, ſimul cum Eccleſia & Eccleſiæ baptiſmum conſequantur.

Item alius Aurelius à Cillani dixit:

Ioannes Apoſtolus in epiſtola ſua poſuit, dicens: Si quis ad nos uenit, & doctrinam Chriſti non habet, nolite eum admittere in domum ueſtram, & Aue illi ne dixeritis. Qui enim dixerit illi Aue, communicat factis eius malis. Quomodo admitti tales in domum Dei poſſunt? qui in domum noſtram priuatam admitti prohibentur? Aut quomodo cum eis, ſine Eccleſiæ baptiſmo communicare poſſumus, quibus ſi aue tantum dixerimus, factis eorum malis communicauimus?

Confeſſor Litteus à Gemellis dixit.

Cæcus cæcum ſi ducat, ambo in foueam cadunt, cùm ergo hæreticos conſtet non poſſe illuminare quenquam, utpote cæcos, baptiſma eorum non ualet.

Natalis à Boea dixit:

Tam ego præſens, quàm Pompeius Sabratenſis, quàm etiam Dioda Leptimagnenſis, qui mihi mandauerunt corpore quidem abſentes, ſpiritu præſentes, cenſemus, quod & collegæ noſtri: quòd hæretici communicationem habere nobiſcum non poſſunt, niſi eccleſiaſtico baptiſmate baptiſati fuerint.

Iunius à Neapoli dixit:

Ab eo quod ſemel cenſuimus, non recedo: ut hæreticos uenientes ad Eccleſiam, baptiſemus.

Confeſſor & martyr Cyprianus à
Chartagine dixit:

Meam ſententiam pleniſſimè expreſſit epiſtola, quæ ad Iubaianum collegam noſtrum ſcripta eſt: Hæreticos ſecundum Euangelicam & Apoſtolicam conteſtationem aduerſarios Chriſti, & antichriſtos appellatos, quādo ad Eccleſiam uenerint, unico Eccleſiæ baptiſmo

Digitized by Google

baptiſmo baptiſandos eſſe: ut poßint fieri de aduerſarijs amici, & de antichriſtis Chriſtiani.

SYNODI APVD ICONIVM & Synnada.

Dionyſius in epiſtola ad Philemonem presbyterum Romanum, allegat frequentißimas fratrū Synodos, celebratas apud Iconium Lycaoniæ, & Synnada Phrygiæ oppida: in quibus conſtitutum eſſe ait hoc, quod & Heraclam anteceſſorem ſuum Alexandriæ obſeruaſſe ſcribit: ne ſcilicet ab hæreticis uenientes, in Eccleſiam intromittantur: ne orātes quidem, niſi prius omnia quæ ab hæreticis audierūt, publicè coram Eccleſia expoſuerint. Refert Euſebius libro ſeptimo, capite ſeptimo.

SYNODVS ALIA AFRICANA, de infantibus baptiſandis.

Fidus epiſcopus ſeu in Africa, ſeu uicina Numidia & Mauritania fuit. Is iudicauerat, et fortaßis ad Cyprianum ſcripſerat, infantes intra ſecundum uel tertium diem, quo nati eſſent, baptiſari non oportere: imò conſiderandam ea in re eſſe ueterem circumciſionis legem, qua infantes octauo demum die circumcidi præcipiuntur. Huius iudicij cùm ſeu ſuffragium, ſeu correctionem Fidus petijſſet, Cyprianus ſynodum indixit, et collegas, ut uocat numero ſexagintaſex coegit: cum quibus ſtatuit, infantes non per unū aut alterum diem baptiſmo fraudandos, ſed ſtatim baptiſandos eſſe. ideo quòd hominum nulli nato gratia & miſericordia dei denegāda ſit: infantes autem ſint homines Dei opere perfecti, etiā incrementa per ætatem aſſumant. Deinde, quòd una ſit æqualitas diuini muneris apud omnes, ſiue infantes, ſiue natu maiores, nec gratia ipſa pro ætate accipientium maior aut minor tribuatur: cùm Spiritus ſanctus nō de menſura, ſed pietate & patientia paterna, æqualis omnibus exhibeatur. Tertiò: quia ſicut nec perſonam Deus, ita nec ætatem reſpiciat. Deniq; ſi quid hominem impedire deberet à baptiſmo, potius adultos peccata ſua arcere deberent, quàm infantes, qui nihil peccauerūt, niſi quòd ex peccato originis uitia trahant. Cyprianus libro tertio, epiſtola octaua.

SYNODVS ALIA SVB CORnelio & Cypriano.

Meminit Cyprianus lib. 1, epiſtola 4. cuiuſdam Synodi, cuius tempus aut locum, ſicut nec aliarum ferè, non annotauit: in qua Cornelius ſecum, et cum omnibus omnino epiſcopis in toto mundo conſtitutis, decreuerit, epiſcopos aut presbyteros idololatria pollutos et negatores, admittēdos quidem ad Eccleſiam eſſe, ſi pœnitentiā publicam agerent, ſed ab ordine & ſacerdotali dignitate prohibendos.

SYNODVS AFRICANA ALIA ſub Stephano, Romana.

Baſilides & Martialis, quorum alter epiſcopus Aſturicæ, ut uidetur, alter Emeritæ fuit, ab epiſcopatibus ſuis, propterea quòd in perſecutione idolis eos ſacrificaſſe, & in epiſcopatus fraude irrepſiſſe conſtaret, remoti erant. Qua de re ſeu alter, ut uidetur, Baſilides, ſeu uterq; Romam confugerant: & Stephano rem falſò exponentes, eius ſubſidium, ut reſtituerentur, petierant. Eccleſiæ contrà, Emeritana & Aſturicana literas ad epiſcopos Africæ miſerunt, quibus indicarunt, comperiſſe ſe Baſilidem & Martialem idololatriæ libellis commaculatos eſſe, & nefandorum facinorum conſcios eſſe: quamobrem ſibi uideri epiſcopatum eos gerere, & ſacerdotium Dei adminiſtrare non oportere. Ad eam igitur quæſtionem explicandam, Cyprianus epiſcopos aliquot in Synodum conuocauit, quorum nomina repræſentat Epigraphe epiſtolæ quartæ libri primi apud Cyprianum: in qua cum illis decreuit, Baſilidem & Martialem ab epiſcopatu rectè prohiberi. Rationes etiam has ad Eccleſias illas, earumq; presbyteros Felicem & Aelium, reſcripſit. Prima, quòd in ordinationibus ſacerdotum non niſi immaculati & integri, qui dignè ſacrificia tractare, & preces offerre Deo atque exaudire poßint, eligendi eſſent, iuxta mandatum Dei Exodi decimonono, & Leuitici uigeſimoprimo: Homo in quo fuerit macula & uitium, non accedat offerre dona Deo. Et Paulus 1. ad Timotheum primo: Epiſcopum oportet eſſe ſine crimine, &c. Deinde, quia plebs à peccatis ſacerdotis peccatoris contagio tuta eſſe nequaquam poßit: ſed omnes omnino peccato implicentur, quicunq; ſint prophani et iniuſti ſacerdotis ſacrificio cōtaminati, iuxta Num. decimoſexto: Separamini à tabernaculis hominum iniuſtorum, et nolite tangere quicquam eorum quæ ſunt in eis, ne ſimul pereatis in peccatis eorum.

SVB GALIENO ET AVRELIAno, Synodi contra Paulum Samoſatenum.

Paulus quidam ortus Samoſatis, quod oppidum celebre fuit Syriæ, ad ripam Euphratis ſitum, epiſcopatum Antiochiæ ſortitus eſt, anno (iuxta Euſebium) Chriſti ducenteſimo ſexageſimoquarto. Cuius eminentia et dignitate ad uaniſsimam ſuperbiā abuſus, in hæreſin ſtatim eiuſmodi lapſus eſt, ut blaſphema de Chriſto ſentiens, purum eum, ſicut & ante eum Artemon, Theodorus & alij, de quibus ſuprà dictum eſt, hominem diceret. Contra tam atroces igitur blaſphemias, Synodi aliquot Antiochiā conuocatæ ſunt: quēadmodum ex Euſebij narratione colligi poteſt. Is enim ſcribit libro ſeptimo, capite trigeſimo, Samoſatenum à Firmiliano Cappadociæ epiſcopo bis confutatum antè fuiſſe, priuſquam ad magnam illam Synodum, quæ poſtrema fuit, Firmilianus iter ſuſcepiſſet. Et uetuſtior Euſebij Latina uerſio, quæ Ruffino tribuitur, ſic clarè habet: Non uno id aut ſecundo tantum concilio ad finem perducere potuerunt, ſed & conuentum ſæpe eſt, & abſque operæpretio diſceſſum eſt. Verùm nos de duabus Synodis Antiochiæ congregatis, quarum in narratione ſua Euſebius diſtinctè meminit, dicemus.

Prima igitur celebrata eſt anno Imperij Galieni decimo, aut undecimo, Chriſti uerò ducenteſimo quin

quagesimoſexto: ad quam cõueniſſe Euſebius libro ſeptimo, capite uigeſimooctauo ſcribit, Firmilianũ Cæſareæ Cappadociæ epiſcopum, Gregorium & Athenodorum eccleſiarũ in Ponto epiſcopos, Helenũ Tarſenſis, Nicomam Iconienſis, Hymenæum Hieroſolymitanæ, Theotecnum Cæſareæ Paleſtinæ, & Maximũ Boſtrenſis Eccleſiæ epiſcopũ, præter innumeros preſbyteros alios, & diaconos. Dionyſius uerò cùm graui impeditus ſenectute intereſſe non poſſet, per literas Synodo ſententiam ſuam expoſuit. Quibus omnibus congregatis, Paulus cum ſua factione in concilium accerſitus eſt, primas partes tenentibus his quatuor ſimul, Gregorio ſcilicet, & fratre eius Athenodoro, Firmiliano & Heleno. Ibi igitur acriter ultro citroq; diſputatum eſt: illis qui cum Paulo erant, hæreſin ſuam aſtutè & de induſtria occultãtibus: cæteris uerò unum id certatim agentibus, ut deprehenſam eam, & nube occultationum ſub quibus latebat exutam, manifeſtã & conſpicuam omnium oculis oſtenderent. Sed quis tandem euentus certaminum eorum fuerit, Euſebij narratio non exprimit. Apparet tamen, ſine fructu diſceſſum fuiſſe. Addidit hoc ad Euſebij narrationem Nicephorus lib. 6, capite uigeſimoſeptimo, ex compendij hæreticarum fabularum lib. 2 Theodoreti: Samoſatenum ab omnibus in ea Synodo familiariſsimè admonitum, ut blaſphemiam miſſam faceret, iuramentum interpoſuiſſe, & apertè errori renunciaſſe: neq; ſe quoque eiuſmodi ſentire, ſed Apoſtolicis finibus & doctrinis adhærere, eisq; ſe inſiſtere confirmaſſe. Itaq; omnium conſenſu & concordia, hymno Deo dicto, Synodum ſolutam eſſe.

Sed cùm priorum promiſsionum conuentionumq; Samoſatenus oblitus, non multo pòſt ad ingenium rediiſſet, Synodum rurſus Antiochiæ congregatam eſſe.

Theodoretus ſcribit, Paulum etiam ante hanc Synodum ab illis patribus, ad quos fama perueniſſet, ipſum iterum declinaſſe, per literas familiariter admonitum eſſe, & morbum eius ſanare ſtuduiſſe: ſed cùm affectionem in eo animaduertiſſent immedicabilem, ad eam amputandam in Synodum coiiſſe. Euſebius hanc frequentiſsimam & poſtremam uocat Synodum, & in annum primum Aureliani refert, qui Christi annus, eodem autore, fuit ducenteſimus ſexageſimus nonus.

Conuenerunt igitur, quemadmodum ex inſcriptione epiſtolæ concilij ad Dionyſium & Maximum epiſcopos liquet, præter eoſdem qui priori Synodo interfuerũt, et alij, Helenus, Hymenæus, Theophilus, Theotecnus, Maximus, Proclus, Nicomas, Aemilianus, Paulus, Bolanus, Protogenes, Hierax, Eutychius, Theodorus, Malchion, Lucius, & reliqui multi uicinarum ciuitatum & gentium epiſcopi, preſbyteri & diaconi. Firmilianus in itinere, cùm ad Tarſum uſq; perueniſſet, mortuus eſt. Præſedit uerò Malchion Antiochenus preſbyter, uir ſapiens & diſertus, qui ſolus præ cæteris lubricitatem, obſcuritatem de induſtria affectatam diſsimulationem & ſubdolum Pauli ingenium deprehendere & redarguere nouerat. Is igitur acri cum eo diſputatione congreſſus, notarijs, quæ utrinq; dicerentur, omnia excipientibus, erroris eum & blaſphemiæ palàm tandem coarguit & conuincit. Quam diſputationem ſuis extitiſſe temporibus, ſcripſerunt Euſebius & Hieronymus. Omnium igitur uoce Paulus damnatus, & ab Eccleſia uniuerſa quæ ſub cœlo eſt, ſeparatus & excommunicatus eſt: ſubrogato in ipſius locum Domno, Demetriani eius qui ante Samoſatenum eccleſiæ Antiochenæ præfuerat, filio. Cùm autem ab Eccleſia exire Samoſatenus reluctaretur, Concilium autoritatem Aureliani Imperatoris, qui nondum tum à Chriſtianis alienus erat, impetrauit: qui eam domũ ſcilicet Eccleſiæ, adiudicari præcepit illis, quibus epiſcopi Italiæ et Romæ in dogmate concordes ſcriberent. Ad hũc modum Paulus ſumma ignominia per mundanũ principatum ab Eccleſia expulſus eſt.

Poſt hoc factum, communi conſilio omnes qui in Synodo congregati erant, ad Dionyſium epiſcopum Romanum, & Maximum Alexandrinum, et omnes ubiq; epiſcopos, preſbyteros et diaconos, uniuerſam deniq; Eccleſiam, epiſtolam miſerunt, de Synodi actis, et Pauli damnatione: cuius aliquot ſaltè partes Euſebius, cuius ætate integra adhuc extiterit, deſcripſit libro 7, capite tertio. Hieronymus hãc grandem epiſtolã à Malchione conſcriptam ex perſona Synodi, dicit in Catalogo de Viris illuſtribus.

De eadem Synodo Athanaſius in libro de ſynodo Ariminienſi & Seleuciana, ſic inter cætera inquit: Samoſatenſis ſentiebat filium ante Mariam non fuiſſe, ſed ab ea initium ſuæ eſſentiæ accepiſſe: ideo epiſcopi tunc congregati, hominem hæreſeos condemnatũ abdicarunt: & de filij diuinitate ſimplicius ſcribentes, non exquiſitam diligentiã in tractatu huius uocis Conſubſtantialis adhibuerunt: ſed ut acceperant, de conſubſtantiali ita locuti ſunt. In eo enim omnem curam habebant, ut quod Samoſatenſis excogitarat, tollerẽt: et docerent, ante omnia filium fuiſſe, eumq; non ex homine Deum eſſe factum, ſed cùm Deus eſſet, & induiſſe ſerui ſpeciem: & cùm uerbum eſſet, carnem eſſe factum, quemadmodum locutus eſt Ioannes. Atq; ita cõtra Pauli blaſphemias actum fuit.

ALIA SYNODVS ROMANA ſub Aureliano.

Dionyſius Alexandrinus epiſcopus accuſatus eſt apud Dionyſium Romanum, quaſi qui filium opus, & conſubſtantialem Patri diceret. Et cùm Synodus Romæ coacta id indignè ferret, & Romanus epiſcopus ad cognominem ſibi epiſcopum, omnium ſententiam perſcriberet, ille ad Romanum reſcripſit, & libello ſuo titulum refutationis & Apologiæ indidit, in quo omnia ſibi obiecta refutauit, & filium Dei Patri conſubſtantialem eſſe demonſtrauit. Narrat Athanaſius de ſynodo Ariminienſi & Seleuciana: & in epiſtola contra Arrianos, de ſententia Dionyſij Alexandrini epiſcopi, in Decretis ſynodi Nicænæ contra Arianam hæreſin.

CAPVT X.

DE EPISCOPORVM ET DOCTORVM VITIS.

DE EPISCOPIS ASIATICIS.

De epiſcopis Hieroſolymitanis.

POſt Narciſſum, epiſcopatum Alexander trigeſimusquintus ſuſcepit.

Is ſe in adoleſcentia Alexandriæ fuiſſe, & præceptoribus uſum Pantæno & Clemente, aut aliàs certè familiares eos habuiſſe, indicat in quadam epiſtola ad Origenem, cuius hoc fragmentum Euſebius recitat libro ſexto, capite decimoquarto: Hæc, ut ſcis, uoluntas Dei fuit, ut amicitia noſtra inde à progenitoribus noſtris ducta, immota maneret, imò feruentior ac firmior redderetur. Scimus enim eos eſſe patres noſtros, qui nobis uiam præcedendo aperuerunt, quibus etiā paulò poſt coniungemur: Pantænū dico uerè beatum ac dominum: & ſanctum Clementē, qui dominus meus fuit, meq; plurimùm iuuit, & ſi quis alius eiuſmodi, per quos te cognoui per omnia optimum & dominum meum & fratrem. Ex quibus uerbis, etiam Origenis eum doctrina uſum apparet. Cæſareæ certè docenti indiuulſus eius cum Theoctiſto Cæſarienſi epiſcopo auditor fuit, ut Euſebius teſtatur libro ſexto, capite uigeſimoſeptimo: qui in Cappadocia eum, priuſquam Hieroſolymam ueniret, epiſcopum fuiſſe ſcribit libro eodem, capite undecimo. Celebrem autem factum ob confeſſiones & certamina, in quibus conſtantiam ſummam in perſecutione ſub Seuero declarauerat: & uiſione aliquando nocturna admonitum, iter eum Hieroſolymam uiſendi & orandi gratia inſtituiſſe ſcribit. Hieroſolymitanos uerò, cùm iam Alexander appropinquaret, quadam etiam uiſione uocis clariſſimæ, quæ ad aures præcipuorum uenerat, admonitos fuiſſe, ut è portis egreßi, deſtinatum ipſis & adductum à Deo epiſcopum ſuſciperent. Sic igitur Alexandrum, poſteaquàm ad urbem acceßiſſet, ſumma cum beneuolentia & reuerentia acceptum, conſenſu epiſcoporum uicinorum, quos ex tota Palæſtina Hieroſolymam tum confluxiſſe Hieronymus ſcripſit: ac ne domum redire poſſet, prohibitum: urgēte maximè Narciſſo, ut eum ſeni ſibi, & ad gubernationem totius eius Eccleſiæ ſoli ſuſtinēdam minus idoneo, ſocium in epiſcopatu adminiſtrando adderent. Epiſcopus igitur ſocius Narciſſo uiuo creatus eſt, anno primo Antonini Caracallæ: Chriſti uerò, iuxta Euſebium, ducenteſimo decimoquarto. Qui & annis aliquot antè, ſub Seuero nimirū, & anno Chriſti ducenteſimoſexto, ob confeßionem, inſignem eum habitum fuiſſe ſcripſit.

Meminit eius epiſcopatus communis ipſe Alexander apud Euſebium libro ſexto, capite undecimo, in epiſtola quadam contra Antinoitas, in cuius fine ſic ſcripſit: Salutat uos Narciſſus, qui epiſcopatum hunc ante me moderatus eſt: & iam unà mecum de rebus Eccleſiæ precando ſolicitus, cùm centum & ſedecim annos uixerit, uos obſecrat, ut mecum ſitis unanimes.

Qua uerò pietate & diligentia, quæ in eo uirtutes haud dubiè ſummæ fuerūt, Eccleſiæ præfuerit, non legitur. Attamen quibus egregijs ornamentis præditus præfuerit, duæ perſecutiones illæ, quarum alteram Seuerus, alteram Decius exercuit, in qua perijt optimus et conſtantiſsimus athleta Chriſti, teſtantur: ut poſtea dicemus. Solicitus fuit nō tam pro ſua, quàm pro alijs Eccleſijs. Probat id ſcriptum ex uinculis ſuis ad Antiochenos de Aſclepiade, de quo poſtea. Et cōmendat ipſius egregium ſtudium, quod in conſtruenda bibliotheca nobili Hieroſolymis habuit, Euſebius libro 6 capite uigeſimoprimo: qua ſe in hiſtoria ſcribēda adiutum ingentè fatetur.

In magna etiam eum fuiſſe autoritate cum Theoctiſto Cæſarienſi epiſcopo, aliæ hiſtoriæ huius ſeculi teſtantur: ut quòd Origeni, cùm nondum presbyter creatus eſſet, poteſtatem fecit docendi publicè in Eccleſia Hieroſolymitana: idq; factum Demetrio epiſcopo ægrè ferenti & indignanti, pro recto ac legitimo probauit ac defendit. Quòd & aliquanto pòſt Cæſareæ, unà cum Theoctiſto manus Origeni impoſuit, & presbyterū ordinauit: ut oſtēdit Euſebius libro ſexto, capite uigeſimo.

Scribit in catalogo uirorum illuſtrium Hieronymus, diuerſas eius ad alios atq; alios extitiſſe epiſtolas. Aliam ſcilicet ad Antinoitas, per Clementem Alexandrinum presbyterum: unam rurſus ad Demetrium pro Origene, quod ex teſtimonio eius presbyterum eū conſtituiſſet.

In perſecutione deniq; atroci illa ſub Decio, in ueneranda & honeſta canicie grandæuus Cæſareā Hieroſolymis ductus, poſt ſplendidam ac pietate & conſtantia illuſtrem confeßionem, ad tribunal præſidis æditam, carceri traditus eſt, cuius in epiſtola ad Antiochenos ipſe quoq; meminit: in eaq; tandem occubuit, & mortuus eſt, quemadmodum ad epiſcopum Hieroſolymitanum Dionyſius Alexādrinus ſcripſit, ut Euſebius lib. 6, capite quadrageſimoſexto oſtēdit: Præclarus, inquit, Alexander in cuſtodia feliciter obijt, anno Chriſti (ut Euſebius numerat) ducenteſimo quinquageſimoquarto: poſt confectum ſcilicet curriculum et longum & honeſtū, quadraginta nimirum, eoq; amplius (ut uidetur) annorū, quibus ab anno primo Antonini ad perſecutionem uſq; Decianam, Hieroſolymitanæ Eccleſiæ præfuit. Nam quàm diu epiſcopum in Cappadocia egerit, non legitur.

Poſt eum igitur in epiſcopum ſuccedit, anno Decij primo, Chriſti uerò (quemadmodum diximus) ducenteſimo quinquageſimoquarto, trigeſimusſextus Hieroſolymorum epiſcopus Mazabanes. Eiq; rurſus, cùm annis tredecim præfuiſſet, trigeſimusſeptimus Hymenæus, anno Galieni duodecimo, Chriſti uerò 268. quem eruditione & autoritate inſignem fuiſſe, et ſedulā Eccleſiæ curā geßiſſe, & cōtra hæreticos acriter pugnaſſe pro ueritate doctrinæ, ex eo apparet, quòd unà cum alijs epiſcopis Antiochiam, contra Paulum Samoſatenum uenit, eiusq; hæreſin refutauit & damnauit: ut patet ex Euſebio libro ſeptimo, capite uigeſimooctauo & trigeſimo. Poſt quem Eccleſiæ eius gubernatione annis triginta & uno functū, epiſcopatum

ſcopatum eum Labdæ trigeſimusoctauus accepit, anno Chriſti ducētiſsimo nonageſimonono. Et haud diu poſtea Hermon, poſtremus ante perſecutionem Diocletianā, epiſcopus factus eſt: Euſebius libro ſeptimo, capite trigeſimoſecundo.

DE EPISCOPIS ANtiochenis.

MOrtuo Serapione, quem octauum ſuprà poſt Apoſtolos Antiochenæ Eccleſiæ epiſcopum fuiſſe diximus, ſucceſsit nouus Aſclepiades, qui & ipſe in perſecutione Seueriana confeſſor conſtans perſeuerauerat. Meminit ſucceſsionis eius Alexander (de quo iam diximus) in epiſtola quadā, quam ad Antiochenos, gratulatus eis propter tantum epiſcopum, ex uinculis ſuis ſcripſit, in qua & Aſclepiadem commendat hoc modo: Alexander ſeruus Domini, ac uinctus Ieſu Chriſti, beatæ Antiochenorum Eccleſiæ in Domino ſalutem: Vincula mea Dominus carceris huius tempore leuia toleratuq; facilia per id reddidit, quòd Aſclepiadem exercitatiſsimum ſecundum diuinā prouidentiam, ac fidei ipſius dignitatem, ſanctæ noſtræ Eccleſiæ epiſcopatu potitum eſſe audio.

Ei uerò, cùm ſeptem duntaxat annis epiſcopatum adminiſtraſſet, ſucceſsit rurſus decimus Antiochenorū epiſcopus Philetus, anno Chriſti ducenteſimo & uigeſimo. Cumq; & is per annos duodecim præfuiſſet, epiſcopatum Zebēno reliquit, anno Chriſti ducenteſimo trigeſimoprimo. Ei rurſus Babylas, magnus uir ille et admirabilis, ſicut Chryſoſtomus ait, ſucceſsit. Cuius quæ pietas fuerit, integritas, conſtātia, iudicium incorruptum, & in officio fides, factum illud teſtatur, quod inter eum ipſum Babylam & Deciū Imperatorem accidiſſe proditū eſt. Cùm enim Decius fœdere cum quadam gente, ut Chryſoſtomus narrat in libro aduerſus Gentiles, inito, iuramentū dediſſet atq; accepiſſet, ſe nihil iniuſti unquam ei illaturum, ſed pacem & amicitiam æternā cum ea gente ſeruaturum, impetratumq; regium eius gentis pro pignore & depoſito puerum, crudeliter contra fœdus & fidem iureiurando contractam, trucidari curaſſet: ad templum Chriſtianorū Antiochiæ ſtatim feſtinauit. Sed in id à Babyla epiſcopo ingredi animoſè prohibitus eſt. Ob quam inſignè contumeliā imperator indignatus, Babylam ilicò abripi, ferro uinciri, atq; in carcerem conijci iuſsit: inde uerò paulò pòſt eductum, ad mortis ſupplicium duci. quod ille gaudens & uolens ultrò propter Chriſtum ſubijt, petens ab aſtātibus, ut poſteaquàm expiraſſet, corpus ſuum unà cum ferrearum catenarum ornamentis ſepelirent. Euſebius tamen à Chryſoſtomo diſſentit, lib. 6, capite trigeſimonono: cùm eum, perinde ut Alexandrū in carcere obijſſe ſcripſit. Rem uerò miram poſt annos ſexaginta, cùm Imperium Iulianus teneret, circa cadauer eius accidiſſe Chryſoſtomus narrat, quam & nos adijciemus.

Tranſtulerat capſam Babylæ Gallus ille, quem Imperatorem in Oriente Conſtantinus fecerat, in Daphnen: ſuburbium illud Antiochiæ inſigne, & templo Apollinis ac reſponſis celebre. Ex quo tempore, dæmonium poſtea reſponſum ibi nullum prorſus dedit: Fortè enim eò aliquando uenit Iulianus, bellum in Perſas apparans: & de quibuſdā quæ ſibi uidebātur, uatem illum percontari uoluit. Sed is reſpondit: ſe propter Babylæ corpus ibidem ſepultū, reſponſi nihil dare poſſe: ſed locum eum ſoli ſibi cōſecratum quondam, nunc plenum eſſe mortuis. Inquirens Imperator, certior ſtatim factus eſt, tranſlata eò eſſe oſſa Babylæ clariſsimi martyris: idq; oracula impedire ratus, Galilæos ilicò (ſic enim Chriſtianos nominabat) uenire martyrisq; ſepulchrum auferre iuſsit. Congregati igitur in Daphnen Chriſtiani maximo numero, uiri pariter & mulieres, adoleſcentes & uirgines, ſenes ac pueri, capſam martyris ad ciuitatem traxerunt, in itinere illud ſubinde in Imperatorem accinentes: Confundantur omnes qui adorant ſculptilia, & qui gloriantur in ſimulachris. Narrāt hanc hiſtoriam, etiam Socrates hiſtoriæ Eccleſiaſticæ libro quinto, capite decimo et uigeſimo: et Sozomenus libro tertio, capite decimooctauo & decimonono: & Theodoretus libro tertio, capite decimo & undecimo.

Poſt eum Babylam, Antiochenam Eccleſiam rexit Fabius, uir magnæ autoritatis, ad quē Dionyſius Alexandrinus ſcripſit: & cùm ad ſchiſma Nouati inclinare uideretur, ut Euſebius ait libro 6. capite quadrageſimoquarto, ab ea ſententia abſtraxit. Fuit eius nō parua autoritas in Eccleſia etiam Romana. Ad eum enim Cornelius epiſcopus de Nouati cauſa, moribus & flagitijs epiſtolam ſcripſit. Obdormiſſe eum circa finem Imperij Decij, Dionyſius ſcripſit ad Cornelium: ut Euſebius indicat lib. 6, capite ultimo.

Decimus quartus eum ſecutus eſt Antiochenſium epiſcopus, Demetrianus ſeu Demetrius (utroq; enim nomine appellatur apud Euſebium lib. 7, capite decimoquarto, & trigeſimo, & uigeſimoſeptimo) anno Domini ducenteſimo quinquageſimoquinto: quem & ipſum patres Synodi Antiochenæ teſtantur, ſuæ Eccleſiæ præclarè præfuiſſe. Euſebius lib. 7, cap. 30. Eum uerò poſt ſeptennium, ut Euſebius narrat, Paulus Samoſatenus (de cuius epiſcopatu & uita, quæ ad nos uſq; prodita ſunt, in ſuperioribus aliquoties commemorauimus) ſecutus eſt.

Samoſateno uerò, ob blaſphemiam in filium Dei, ex Eccleſia publicè excommunicato, & cum autoritate ſummi magiſtratus eiecto, ſucceſsit Domnus, Demetriani eius cuius iam meminimus filius, uir pius & uirtutibus omnibus epiſcopo conuenientibus, ut Synodi Antiochenæ literæ teſtantur, ornatus, circa annū Domini ducenteſimum ſeptuageſimum. Domnum ſequitur Timæus, decimusſeptimus epiſcopus Antiochenus, anno Domini ducenteſimo ſeptuageſimoquarto. Timæum deniq; decimusoctauus Cyrillus, anno Domini ducenteſimo octuageſimotertio: Euſebius libro ſeptimo, capite trigeſimoſecundo.

DE PRESBYTERIS ANtiochenis.

GEMIANVS.

EVſebius in Chronico, Gemianum quendam nominat, Antiochenum preſbyterum, quem cum Hippolyto & Beryllo celebrem fuiſſe ſcribit, ſub Alexandro Imperatore: quo tempore epiſcopatum Antiochenum adminiſtrauit Zebennus, ut Hieronymus

nymus ait, qui pro Genniano Geminũ habet, & pauca eum ingenij ſui monumenta reliquiſſe indicat.

MALCHION.

Hieronymus Malchionem ſub Claudio & Aureliano floruiſſe ſcripſit: ac priuſquam preſbyter Antiochenæ eccleſiæ creatus ſit, in ludo Antiocheno Rhetoricam magna cum laude profeſſum eum teſtatur. Euſebius uerò libro ſeptimo, capite uigeſimonono, Græcæ linguæ profeſſorem in eo ludo fuiſſe, ac poſtea ob excellentem & ſynceram fidem in preſbyterum eiuſdem eccleſiæ uocatum indicauit: in qua dignitate, eloquentia & iudicio tantum ualuerit, ut in Synodum Antiochenam contra Samoſatenum uocatus, præ cæteris ſolus, blaſphemi eius impoſtoris lubricas fraudes deprehendere, & coram Synodo uniuerſa redarguere potuerit. Teſtatur Hieronymus, eius diſputationis cum Samoſateno dialogum exceptũ à notarijs, ſuo tempore extitiſſe. Facit et autorem eum epiſtolæ prolixæ, ſub nomine Synodi ad Maximum Hieroſolymitanum, Dionyſium Alexandrinum, et cæteras Eccleſias per orbẽ omnes, de Samoſateno, eiuſq; Synodi actis.

DOROTHEVS.

Natus ex honeſta familia Dorotheus, Græcarum literarũ primum, deinde & diuinarum, & linguæ Ebrææ ſtudioſus fuit, uir diſertus, preſbyterio Eccleſiæ Antiochenæ fungens, quo tempore epiſcopatũ eius Cyrillus tenuit. Huic mediocrem Scripturarũ diuinarum ſcientiam Euſebius tribuit, & ſe audiuiſſe ſacram Scripturam exponentem ait: libro ſeptimo, capite trigeſimoſecundo. Fuiſſe autem natura eunuchum. ob quod & Imperatori ipſi charus fuit, qui eum purpuræ tingendi Tyri præfecerit.

BERYLLVS.

Inter eos qui cum Origene celebres fuerunt, etiam Beryllus fuit, Arabum Boſtrenſium epiſcopus, ſub Alexandro, Maximino, & Gordiano: ut Hieronymus indicat, qui eam Eccleſiam glorioſè aliquãdiu rexiſſe ſcribit. Euſebius autem lib. 6, capite uigeſimoprimo indicat, eum epiſtolas, commẽtarios & uarias lucubrationes poſt ſe reliquiſſe. Habuit hunc næuum, quòd Chriſtus, priuſquam homo fieret, non habuerit propriam ac ſeparatam ſubſtantiam à Patre.

Contulerunt autem cum ipſo plurimi doctores, inter quos Origenes eum ſolidis argumentis Scripturæ confutauit, & ſanæ ſententiæ reſtituit. Euſebius lib. 6 capite trigeſimotertio. pro qua re ipſum in ſuis epiſtolis ei gratias egiſſe, Hieronymus teſtatur.

METHODIVS.

Hieronymo & Suida teſtibus, Methodius primum Olympi in Lycia epiſcopus fuit, poſtea Tyri. Scripſit multa contra Origenem. Propter quod Socrates Origeni amicus, hominem eum maledicũ dicit, & leuitatis incuſat: quod, poſteaquam acerbè Origenem inſectatus ſit, tandem quaſi palinodiam canens, eum ſit admiratus. Socrates hiſtoriæ Eccleſiaſticæ libro ſexto, capite decimotertio. Quæ igitur contra Origenem ſcripſerit, Hieronymus hæc recenſet. Primum, opus egregium de Reſurrectione. Deinde, aliud opus de Pythoniſſa. Tertiò, aliud de Autexuſio. Edidit etiam libros nitido & eleganti ſermone conſcriptos, contrà Porphyrium. Alium etiam librum, quem inſcripſit Sympoſium decem uirginum. Item commentarios in Geneſin, & in Canticum canticorum. Socrates & dialogi meminit, quem Zenonem ab eo inſcriptum fuiſſe ait, in quo Origenem laudarit. Meminit & libri Methodij de martyrib. Theodòretus in Polymorpho. Et adiecit quædam operibus Methodij Trithemius, ſed incertum ex quo autore: ut librum de Exitu animæ, item de Nouiſsimis temporibus, & Chronicum. Sed librum de Quatuor nouiſsimis, qualis hodie extat, eius non eſſe, ex eo conſtat, quòd Magiſtrum Sententiarum, nominato libro ſecundo, diſtinctione ſexta citat, & multas aniles & fabuloſas hiſtorias recitat: niſi quòd de ſtatu Eccleſiæ qualis ſub antichriſto futurus eſſet, & de repurgatione doctrinæ in eo tempore, quædam bene prædicere uidetur.

Extant in Epiphanij libro ſecundo, tomo primo, hæreſi ſexageſimaquarta, fragmenta quædam, quibus Origenis & Procli opinionem de reſurrectione confutat: ex quibus, quid de nonnullis articulis doctrinæ Chriſtianæ ſenſerit, intelligi aliquo modo poteſt.

Apparet autem eum rectè ſenſiſſe de Deo, de creatione, de angelis, de hominis lapſu, de peccato originis, de lege, ac præcipuè de reſurrectione: quem articulum contra deprauatores, Origenem, Proclum, & Aglaophontem defendit & illuſtrauit. Theodoretus ex libro de Martyribus, hoc eius allegat teſtimonium de Chriſto: Adeò mirabile & tanto ſtudio expetendum eſt martyrium, quòd ipſe Dominus IESVS Chriſtus filius Dei ſe id honorare teſtatus ſit, non rapinã arbitratus ſe eſſe æqualem Deo, ut etiam eo dono hominem, ad quem deſcendit, coronaret. Citat ex eodem & hoc de incarnationis beneficio Chriſti Epiphanius: Impotentã naturalis in nobis boni, ob quam lãguebat à cõcupiſcentia in corpore ſita ſuperatam, Deus excitauit, miſſo filio ſuo, qui ſimilem carni carnem aſſumpſit. Veritas enim, & non apparentia erat, quod apparuit.

De angelis & anima, in fragmento apud Epiphanium ſic loquitur: Neq; angeli, neq; animæ pereũt. immortalia enim ſunt hæc, & indomita, quemadmodum qui fecit, eſſe uoluit. Ibidem ſentit, animã cum corpore fuiſſe ante peccatum: & refutat Aglaophontis, Origenis & Procli opinionem, ſentientium animas ante corpora peccaſſe. Alterum, inquit, ex duobus neceſſe eſt. Aut enim ab initio peccauimus cum corpore, & non apparet tempus in quo extra corpus fuimus, & ſimul cauſa eſt corpus animæ & malorum & bonorum. Aut ſine corpore degẽtes peccauimus, & inculpabile eſt à malitia ex toto. At abſq; corpore à bruta uoluptate anima non ſuperatur. Superati autẽ ſunt primi parentes bruta uoluptate ineſcati: erat ergo anima cum corpore etiam ante peccatum.

De hominis ſtatu ante lapſum, ſic dixit ibidem: Exiguum fuit tempus à creatione ad mandatum, in quo uixerunt ſine peccato. De eodem poſt lapſum ibidem ſic: Ex quo hominem ſeductum contigit mandatum ſpernere, hinc ex inobedientia contigit, ut peccatum accepta occaſione in ipſo inhabitarit. His enim

primum

Digitized by Google

primùm ſeditio incidit, diſtractionibusq́; ac cogitationibus alienis impleti ſumus, euacuati quidem ab inſlatione Dei, impleti autem concupiſcentia materiali, quam multiplex ſerpens in nos inſpirauit, cùm breui transgreſſi eſſemus mandati Dei circulum. Et Adam, poſt lapſum paradiſo ideo eiectus eſt, ne de arbore uitæ comederet: non quòd Deus ei uitam inuiderit, ſed ne immortale in homine fieret malum, ſi de arbore uitæ comediſſet. Vbi & hoc addit, pelliceas tunicas Adæ & Heuæ ideo factas eſſe, ut admonerentur de mortalitate. Item: Apparet quòd in nobis ipſis aliud melius, aliud deterius eſt. Et ubi quidem id quod melius eſt, natura potentius fuerit deteriore, tota mens ad bonum fertur. Vbi autem id quod deterius eſt redundauit, & bono in nobis reſtiterit, rurſus uiceuerſa homo ad omnigenas imaginationes & cogitationes deteriores rapitur.

De diabolo ibidem: Quæ enim forinſecus à diabolo lex inſpiratur, & per ſenſus uelut bituminoſus fluxus intra ipſam animam effunditur, ea lege quæ conſiſtit in carne, concupiſcentia corroboratur.

Peccatum in renatis manere cenſit, & ſic dixit: Viuente adhuc corpore antequam moriatur, neceſſe eſt ſimul uiuere peccatum, intus in nobis radices ſuas abſcondens, etiamſi forinſecus per caſtigationum & admonitionum ſectiones fuerit renatum. Alioquin poſt illuminationem non cõtingeret nos iniuſta facere, ut pote peccato penitus à nobis ſinceriter ablato.

De fine legis ait: Lex, inquit, ſpiritualis uitæ, quod ſanè eſt Euangelium, alia exiſtens à prædictis legibus ad obedientiam poſita, ac remiſsionem peccatorum, liberauit nos à lege peccati ac mortis, ut quæ penitus peccatum regnans in carne uicit.

Hæc de illis partibus doctrinæ ſatis ſenſit tolerabiliter: attamen errantibus opinionibus non caruit. Nam de libero arbitrio non ſatis rectè ſenſit: ſic enim in Epitome de reſurrectione aduerſus Proclum & Origenem dixit: Quomodo uerò etiam liberum arbitrium in hoc mundo apparet? In nobis enim ſitum eſt credere, & non credere: in nobis rectè facere & peccare, in nobis bene facere & male facere: imò etiam iudicium quomodo uelut futurum amplius expectari poteſt, in quo Deus unicuique iuxta opera & ſecundum ſtudia retribuet?

Malè & de iuſtificatione per legem naturalem ſenſit, & obediẽtiam redundantem in his qui non ſecundum concupiſcentiam carnis ambulant, ſed ſecundum concupiſcentiam ſpiritus, eiuſdemq́; ductum.

Dimicaſſe eum contra Origenis, et aliquot ſecũ ſentientium, ut Procli & Aglaophontis, de animo & reſurrectione opiniones, ſuprà diximus. Sic enim indicat fragmentum libri de Reſurrectione apud Epiphanium: Methodium, conſtituto Theophilo quodam, et alijs aliquot iudicibus, has eorum opiniones abſurdas confutaſſe. Primùm quòd docuerint, carnem non reſurrecturam, ſed futuros homines abſq; carne, ſicut angelos. Secundò, Animam ante corpus fuiſſe.

Tertiò, Corpus dici pelliceas tunicas apud Moſen, & uinculum à Dauide: ideo quòd ei anima, poſtquàm peccauit, fuerit incluſa. Quartò, Animas è cœlo deiectas, tranſire per fontes ignis, & aquas ſuper dorſum firmamenti, dum in mundum hunc noſtrum ferantur.

Scribit deniq; Hieronymus & Suidas, martyrio Methodium functum, in extrema perſecutione: illa, uidelicet quæ ſub Diocletiano fuit: ſeu, iuxta alios, ſub Decio & Valeriano, in Chalcide Græciæ: ſicut et martyrem eum Theodoretus nominat.

MAXIMVS.

Maximus, Eccleſiæ apud Boſtram Arabiæ epiſcopus fuit, qui ad utranq; Synodum contra Samoſatenum Antiochiam uenit. Euſebius libro ſeptimo, capite uigeſimooctauo & trigeſimo: ubi catalogum epiſcoporum, qui poſtremæ Synodo contra Samoſatenum interfuerunt, recenſens, etiam Pauli cuiuſdam meminit, & Bolori, & Protogenis, & Euſebij, & Theodori: quem libro octauo, capite decimotertio indicat fuiſſe epiſcopum Aegypti.

TITVS.

Eiuſdem Eccleſiæ Boſtrenſis epiſcopum fuiſſe etiam Titum quendam, qui contra Manetis hæreſin ſcripſerit, Nicephorus indicat libro 6. capite trigeſimoſecundo.

DE RELIQVIS DOCTORIbus ac ſcriptoribus Aſiaticis.

FIRMILIANVS.

Celeberrimus fuit Cæſareæ Cappadociæ epiſcopus Firmilianus. Floruit ſub Imperatore Alexandro, quo tempore Heraclæ Alexandrini doctoris magna laus fuit. Is Origeni, cùm Cæſareæ Paleſtinæ doceret (quemadmodum Euſebius libro ſexto, cap. uigeſimoſeptimo ait) ſtudioſè adhæſit: interdum eum ad reformationem Eccleſiæ ſuæ, in ſuam regionem euocans: nonnunquam etiam in Palæſtinam ad ipſum commeans.

Nouati temeritatem unà cum alijs auerſatus eſt, ut refert Dionyſius Alexandrinus in epiſtola ad Stephanum Romanũ: Euſebius libro ſeptimo, capite quinto.

Et Synodi Antiochenæ interfuit, cùm quidã ſchiſma Nouati corroborare conarentur. Euſebius lib. 6, capite quarto, ex Dionyſij epiſtola ad Cornelium. Stephanus Romanus epiſcopus ſcripſit de Firmiliano & alijs, ſe illis non communicaturum, propterea quòd hæreticos rebaptiſarent: ut narrat Dionyſius in epiſtola ad Xyſtum. Euſebius libro ſeptimo, cap. 5. Vnde apparet, Firmilianum de rebaptiſandis hæreticis ſenſiſſe cum Cypriano, & alijs.

Præcipuam eius fuiſſe autoritatem in prima Synodo Antiochena (ut alibi diximus) contra Samoſatenũ, Euſebius indicat lib. 7, capite uigeſimoſeptimo. Sed cùm ad alteram quæ contra eundem ſub Aureliano cõgregata eſt, uocatus quoq; eſſet, & ab omnibus qui eò conuenerant expectaretur, in itinere, cùm Tarſum uſque perueniſſet, mortuus eſt.

ALCIBIADES.

Nicephorus libro quinto, capite uigeſimoquarto, meminit Alcibiadis: quem Syrum Apameum fuiſſe dicit, & contra hæreſin Elcaſaitarum plurimùm pugnaſſe.

PRO

PROTOCTETVS.

FViſſe Protoctetum preſbyterum Eccleſiæ Cæſarienſis, Euſebius libro ſexto, capite uigeſimo octauo teſtatur: qui in perſecutione, qua Maximinus in doctores ſolùm ſæuire iuſſerat, multa paſſus fuerit, in confeſſione tamen perſtiterit. Quamobrem huic Origenem, librum eo tempore ab eo de Martyrio ſcriptum nuncupaſſe.

ARCHELAVS.

HIeronymus in Catalogo uirorum illuſtrium, Archelaum, epiſcopum Meſopotamiæ fuiſſe dicit: & contra Manetem librum diſputationis, quã cum eo habuit, Syrorum ſermone compoſuiſſe: qui in Græcum poſtea translatus, à multis in precio habitus ſit. Epiphanij narratio de Manete innuit, hunc Archelaum in Caſchara Meſopotamiæ ciuitate epiſcopum fuiſſe præſtantem doctrina, & circa fidem feruore & æmulatione, qui primùm in ipſa Caſcharorũ urbe Manetẽ ingenti uirtute in diſputatione publica cõfutarit: deinde uerò rurſus in alio quodam Caſcharorum pago Diodoride. Hieronym. eũ ſub Probo claruiſſe ſcripſit.

MARCELLVS.

ET Marcellum in Caſchara ciuitate habitaſſe, Epiphanius narrat: qui uirum eum magnum, ſummaq; pietate excellentem & illuſtrem uocat. ad quem Manes, cùm ſpargere inſanum ſuum dogma iam pridem cœpiſſet, poſt epiſtolã præmiſſam uenit: eiuſq; opera in diſputationem cum Archelao, ſicut diximus, congredi coactus eſt.

TRIPHON.

EX eadem Epiphanij de Manete narratione colligitur, Tryphonem Archelaij preſbyterũ fuiſſe in Pago Caſcharorum Diodoride, uirum pium, bonum ac manſuetum, ſed minus eloquentem. Venerat ad eum Manes elapſus fuga, poſteaquàm in ipſa Caſchara ab Archelao confutatus & confuſus fuerat, & ad diſputationem eum ſolicitauerat. Quòd cùm ad Archelaum Triphon per literas retuliſſet, miſit ei Archelaus duos libros, ex quibus Manetis inſaniam redargueret: ac ſe etiam cœpta fuiſſet diſputatio, ad futurum reſcripſit. Cùm igitur mane in medium pagum ad diſputationem Manes Triphonem prouocaſſet, & iam proponere Triphoni, is uerò reſpondere, & quæ proponeret Manes placidè perſtringere inſtituiſſet: Archelaus adfuit, atq; hac occaſione cum homine furioſo congreſſus iterum, ſummo eum adfecit probro, ac uicit. Epiphanius libro ſecundo, tomo ſecundo, hæreſi ſexageſimaſexta.

DE EPISCOPIS CAEſareæ Paleſtinæ.

DE THEOCTISTO ET THEOTECNO.

THeoctiſtus Cæſareæ Paleſtinæ epiſcopus, familiaris & coætaneus fuit Alexandro Hieroſolymitano. Origenem charum habuit, & doctrina illius uſus eſt: & preſbyterum, quemadmodum dictum eſt, cum Alexandro fecit. Magna eius in tota Paleſtina fuiſſe uidetur autoritas, & præſediſſe in Synodo quadam Antiochena contra Nouatianos, ad quam ab eo ſe accerſitum Dionyſius Alexandrinus ſcripſit: ut Euſebius indicat libro ſexto, capite ultimo.

Præfuiſſe autem eum eccleſiæ Cæſarienſi per multos annos, inde colligitur, quòd ſub Antonino Origeni nondum preſbytero, Cæſareæ publicè in templo docendi copiam fecit. Preſbyterum uerò eum ſub Alexandro ordinauit: ac ſub Galieno demum, cùm pacem à perſecutione Eccleſiæ recepiſſent, mortuus eſt: ut Euſebius ſcribit libro ſeptimo, capite decimoquarto. Poſt eum Domnus quidam epiſcopatum ibi accepit: ſed breui tempore & epiſcopatu & uita functus, ſucceſſorem habuit Theotecnum, qui ex ſchola quondam Origenis prodierat. De eo eiuſmodi hiſtoriam Euſebius recitat libro ſeptimo, capite decimoquinto. Pace iam omnibus Eccleſiis per Galienum reddita, apud Cæſaream nihilominus Marinus quidam, homo militaris, genere & opibus illuſtris, ad iudicem quòd Chriſtianus eſſet, & Imperatoribus non ſacrificaret, delatus eſt. Is igitur ad tribunal eum accerſitum, An Chriſtianus eſſet, interrogauit, qui cùm conſtanter & intrepidè Chriſtianum ſe eſſe confeſſus eſſet, tres ei horas de confeſſionis ſuæ periculo cogitandi conceſſit. Ibi igitur à tribunali dimiſſum Marinum, Theotecnus epiſcopus arripit, alloquitur, manuq; eius apprehenſa, intrò in templi ipſius ſanctuarium ducit: gladium ei ſimul, quem ad eam rem ſub chlamyde habebat, & Euangelij librum proponit, iubens eum ex duobus illis utrum uellet eligere. Is igitur manu protinus extenſa, diuinæ Scripturæ librum arripit. Quam rem cum gaudio gratulatus ei Theotecnus, cõfirmauit eum, & adhærere Deo tali conſtantia iuſsit: fore inquiens, ut illis quæ elegiſſet, potiretur. Interfuit poſtea Theotecnus etiam Synodo Antiochenæ contra Paulum Samoſatenum ut Euſebius indicat libro ſeptimo, capite uigeſimooctauo.

THEODORVS ET ATHEnodorus, epiſcopi Ponti.

THeodorum & Athenodorum Neocæſarienſes fuiſſe, Socrates hiſtoriæ Eccleſiaſticæ libro quarto, capite uigeſimo ſeptimo tradidit. Theodorum uerò poſtea Gregorium appellatum, Euſebius ait libro ſextro, capite trigeſimo. Vtrunque autem Græcarum & Romanarum legum fuiſſe ſtudioſiſſimum, ac legibus & literis diſcendis Athenis & Beryti operam dediſſe, Socrates prodidit. Vbi exciti fama de Origenis eruditione, ad eum profecti ſunt Cæſareã, cùm relicta Alexandria ſcholam ibi Origenes ſub Gordiani Imperio, ac deinceps aliquandiu haberet. Eius conſilio ac hortatu & legum & piloſophicarum diſciplinarum ſtudium uterque miſſum fecit, & ad ſacras literas diſcendas animum adiunxit: in quibus cùm intra ſpacium quinquennij, quo Origene præceptore uſi ſunt, feliciter progreſſi eſſent, domum à parentibus reuocati, adoleſcẽtes adhuc epiſcopatus in Ponto ſortiti ſunt: Theodorus quidem Neocæſareæ, Athenodori uerò ciuitas non exprimitur. Claruit pietate & eruditione uterque ſub Galieno, ut Nicephorus ſcribit libro ſexto, capite

 decimo.

decimoſeptimo & uigeſimoſecundo. Gregorius uerò etiam miraculis potens fuit: quamobrem Magnum eum Theodoretus, θαυματουργὸν Nicephorus appellatum ſcripſere. Recitat aliquot eius miracula in Euſebio uerſio Ruffini: quorum etiam Baſilius meminit in libro de ſpiritu ſancto. Ac plura quidem, non ſine doli ſuſpicione, Nicephorus, quorum tamen ne unius quidem Euſebij Græcum exemplar meminit.

Miraculorum uim ei etiam Socrates tribuit, ijſq; gentes ad fidem eum perduxiſſe ſcripſit. Hieronymus et opuſcula quædam, ſed pauca, adſcripſit: ut Panegyricum Euchariſtiæ ad Origenem, quod coram frequentiis. Origene etiam ipſo præſente, recitauit: et extitiſſe ſuo tempore, Hieronymus ſcripſit. Metaphraſin item in Eccleſiaſten: & epiſtolas aliquot, quarum extat una Canonica (ſi tamen eius eſt) canones undecim comprehendens. Eſt in Euſebio per Ruffinum tranſlato ſymbolum ſatis eruditum, quod Gregorij Neocæſarienſis fides inſcriptum eſt, libro ſeptimo, capite uigeſimoquinto.

Vnus Deus pater uerbi uiuentis, ſapientiæ ſubſiſtentis, & uirtutis ſuæ, & figuræ, perfectus perfecti genitor, Pater filij unigeniti. Vnus Dominus, ſolus ex ſolo, figura & imago deitatis, uerbum perpetrans, ſapientia comprehendens omnia, & uirtus, qua tota creatura fieri potuit. Filius uerus ueri, & inuiſibilis ex inuiſibili, & incorruptibilis ex incorruptibili, & immortalis ex immortali, & ſempiternus ex ſempiterno. Vnus ſpiritus ſanctus, ex Deo ſubſtantiam habens, & qui per filium apparuit, imago filij perfecti, perfecta uiuentium cauſa, ſanctitas ſanctificationis præſtatrix, per quem Deus ſuper omnia & in omnibus cognoſcitur, & filius per omnes. Trinitas perfecta maieſtate & ſempiternitate, & regno minimè diuiditur, neq; abalienatur. Igitur neq; factum quid aut ſeruiens in Trinitate, neq; ſuperinductum, tanquam antehac quidem non ſubſiſtens, poſtea uerò ſuperingreſſum. Neq; itaq; defuit unquam filius Patri, neq; filio Spiritus ſanctus, ſed inuertibilis & immutabilis eadem Trinitas ſemper, &c.

Commentariolus in Eccleſiaſten quædam habet, ſed ieiunia, de prouidentia Dei, nihil ſcilicet ſaluti hominum ſeruiens, extra ipſius prouidentiam: de operib. Dei humanæ rationi ignotis, de timore Dei, de patientia & longanimitate Dei: item, Deum non eſſe cauſam humanarũ calamitatum, ſed eas homines ſibijpſis per temeritatem accerſere. Et de Angelorum officio, Deo omnia, etiam arcana, de quibus homines uel ſoli loquantur, deferentium: Baſilius Magnus epiſtola ſexageſimatertia ait, Sabellij peſtem traditione Gregorij Magni conſopitam eſſe. Diſputaſſe etiam eum contra Aelianum Græcum & Ethnicum, & in ea diſputatione minus exactè & commodè loquutum eſſe: ut Patrem & Filium iuxta mentis conſiderationem duos eſſe, hypoſtaſi uerò unum.

Item uocibus Creatura & Factura uſum, apparet ex epiſtola ſexageſimaquarta Baſilij Magni. Eius tempore litanias & cœlibatum uota non fuiſſe in uſu, apparet ex epiſtola ſexageſimatertia Baſilij Magni.

Interfuit Gregorius hic cum fratre ſynodo collectæ Antiochiæ contra Samoſatenum: & quidem autoritate poſt Firmilianum Cappadocem proximus fuit, ut Euſebius indicat libro ſeptimo, capite uigeſimooctauo. Quoſdam eius mores recitat Baſilius Magnus epiſtola uigeſima tertia, quòd tecto capite in oratione fuerit, et quòd à iuramẽtis abſtinuerit, quòd uerax fuerit, quòd nemini obtrectauerit, quòd de altare non acceſſerit niſi fratri reconciliatus.

Si Nicephoro credendum eſt, longiſſimum ei curriculum fuit, & ad ſenectutem multam peruenit. Diocletiani enim tempora eum attigiſſe, ſcribit libro ſexto, capite decimoſeptimo. atq; has gratiarum actionis uoces crebro edere ſolitum: quòd urbem frequentiſſimam & infidelitatis pleniſſimam, ad contrarium profeſſionis fidei redegiſſet ſtatum. Baſilius uerò ſcribit epiſtola ſexageſimaſecunda ad Neocæſarienſes, eum ad extremam ſenectam non perueniſſe.

MELETIVS.

Meletius, ut habet Euſebius libro ſeptimo, capite trigeſimoſecundo (Nicephorus uerò libro ſexto, capite trigeſimoquinto. Melitium uocat) fuit epiſcopus Ponti, annis aliquot ante perſecutionẽ ſub Diocletiano: quo tempore Pamphilus preſbyter Cæſareæ clarus fuit. Fuit autem uir magni nominis, & in omnibus præclaris ſtudijs abſolutum exemplar. Ob facundiam ſingularem & ſuauem, ab eruditis Mel Atticum uocabatur. Tantum enim in eo oratoriæ uirtutes ualebant, ut quis eas illi natiuas fuiſſe dixiſſet. In unoquoq; deinde diſciplinarum genere ita excellebat, ut in eo ſolus exercitatus uideretur. Ad ſummam autem & multiplicem eruditionem, acceſſit etiam ſingularis uitæ moderatio, & mores ex ſtudijs formati. Scribit Euſebius, ſe eum in Palæſtina toto ſeptennio cognitum habuiſſe, cùm eò in perſecutione ex Ponto confugiſſet. Euſebius & Nicephorus, ut ſuprà.

THELYMIDRES.

Thelymidres fuit epiſcopus Laodicenus, ad quem Dionyſius Alexandrinus ſcripſit. Euſeb. libro ſexto, capite quadrageſimoſexto. Obijt, quo tempore Eccleſiæ caſſatæ, & turbatæ ſchiſmate Nouati, pacem inter ſe & concordiam, ut Dionyſius ſcripſit, receperunt. & ſucceſſorem habuit Heliodorum: Euſebius libro ſeptimo, capite quinto.

MERVZANES.

Meruzanes epiſcopus fuit fratrum per Armeniam, ad quem Dionyſius ſcripſit de pœnitẽtia. Euſebius libro ſexto, capite quadrageſimoſexto.

HELENVS.

Helenus epiſcopus fuit in Tarſo Ciliciæ metropoli. Euſebius ibidem, & libro ſeptimo, capite quinto. Fuit autem illuſtris Eccleſiæ Chriſti doctor in eo loco. Nam unus ex iis fuit, qui conuocarunt ſynodum Antiochenam, contra eos qui Nouati ſchiſma corroborare tentabant: Euſebius libro ſexto, capite quadrageſimoſexto. Stephanus eum ſentientem cum Cypriano et alijs, de rebaptiſandis hæreticis, excommunicare uoluit. Euſebius libro ſeptimo, capite quinto, ex epiſtola Dionyſij ad Xiſtum. Pugnauit etiam cum alijs fideliter contra Samoſatenum: nam

Google

num: nam Antiochenis ſynodis contra hunc hæreticum decertantibus interfuit. Et quidem in epiſtola ſynodali, eius nomen alijs præponitur. Euſebius libro ſeptimo, capite uigeſimooctauo & trigeſimo. Habuit familiaritatem cum Firmiliano, Cappadociæ epiſcopo: Gregorio, Athenodoro, epiſcopis Ponti: Hymenæo Hieroſolymitano, Theotecno, Maximo, & Dionyſio Alexandrino, quem etiam ad Antiochenam ſynodum uocauit. Curriculum eius fuit circiter uiginti annorum, aut amplius. Claruit enim in miniſterio à temporibus Decij uſq; ad Aurelianum: hoc eſt, ab anno Chriſti ducenteſimo quinquageſimoquarto, uſq; ad ducenteſimum ſeptuageſimum quartum.

MARINVS.

Epiſcopus fuit Marinus in Tyro Phœniciæ, ubi Eccleſiam ante eum rexerat Alexander. Sub Gallo imperatore uixit. Euſebius ex epiſtola Dionyſij, libro ſeptimo, capite quinto.

PHAEDIMVS.

Phædimus Amaſœnus fuit epiſcopus, qui Gregorio Magno mirifico manus impoſuit. Nicephorus libro ſexto, capite decimoſeptimo.

NICOMAS.

Nicomas Iconienſis fuit epiſcopus. Interfuit primæ ſynodo Antiochenæ, contra Samoſatenū. Euſebius libro ſeptimo, capite uigeſimooctauo & trigeſimo. Vixit ſub Galieno: interfuit utriſq; ſynodis contra Samoſatenum.

AGAPIVS.

Succeſsit in epiſcopatu Cæſareæ Palæſtinæ Agapius Theotecno, de quo Euſebius libro ſeptimo, capit trigeſimoſecundo ſcribit: Quem plurimum laboraſſe, & ſynceriſsima prouidentia populo præfuiſſe: largaq; manu omnium, præſertim pauperum, curam geſſiſſe ſcimus.

PAMPHILVS PRESBYTER.

Pamphilus presbyter dictus, patria Laodicenus fuit. Presbyter autem Euſebij Cæſareæ in Palæſtina: quem tanto complexus Euſebius ipſe amore & ueneratione eſt, ut nomine ipſius cognominis ſui loco uſus ſit. De Pamphili uerò uita perpauca habemus: plura habituri, ſi libri elegantiſsimi tres, quos de eius uita, ſtudijs, certaminibus & martyrio Euſebius ſcripſit, quemadmodum ſæpe ipſe teſtatur, extarent. Libro ſexto, capite trigeſimoſecundo Euſebius ait, magno eum ſtudio conſtruxiſſe bibliothecam Cæſarienſem, de qua ſuprà diximus. Et affirmat Hieroymus, eum maximam partem librorum Origenis ſua manu deſcripſiſſe. Et addit, reperiſſe ſe uigintiquinq; uolumina Exegeſeon Origenis in duodecim prophetas, Pamphili manu deſcripta: quæ ſe ita amplecti & adſeruare ait, ut Crœſi ſe habere putarit diuitias. Idem & in Apologia aduerſus Ruffinum, hæc de Pamphilo, ex tertio libro Euſebij, de eius uita adducit: Quis ſtudioſorum, amicus non fuit Pamphili? Si quos uidebat ad uictum neceſſarijs indigere, præbebat largè quæ poterat. Scripturas quoq; ſanctas non ad legendum tantùm, ſed & ad habendum tribuebat promptiſsimè: nec ſolum uiris, ſed & fœminis, quas uidiſſet lectioni deditas. Vnde & multos codices præparabat, ut cùm neceſsitas popoſciſcet, uolentib. largiretur. Et ipſe quidem proprij operis nihil omnino ſcripſit, exceptis Epiſtolis, quæ ad amicos fortè mittebat. In tantum ſe humilitate deiecerat. Veterum autem tractatus ſcriptorum legebat ſtudioſiſsimè, & in eorū meditatione iugiter uerſabatur. Extat tamen hodie Pamphili apologia, quam pro Origene ſcripſit, prius quàm Euſebius: ut Hieronym. ait. In ea aduerſus calumniatores Origenē defendit, et errores quoſdam à maleuolis falſo ei attributos cōmemorat primùm: deinde teſtimonijs ex Origenis libris petitis, confictos probat.

Certamina eum in uarijs confeſsionib. perſecutionis tempore toleraſſe, Euſebius breuiter indicat: ſed nulla explicat. ac martyrio tandem glorioſe functum ait, libro ſeptimo, capite trigeſimoſecundo: ſub Maximino, ut Hieronymus annotauit in Catalogo.

EVSEBIVS LAODICENVS.

Euſebium Laodicenum, Euſebij Chronicon inſignem fuiſſe teſtatur anno Domini ducenteſimo ſeptuageſimoſexto. Primùm autem Dionyſij Alexandrini diaconus fuit, quemadmodum ipſe teſtatur apud Euſebium libro ſeptimo, capite undecimo. In quo officio eum hanc pietatem præſtitiſſe Dionyſius ſcripſit, quòd quaſi ſingulariter ad id à Deo animatus, confeſſorib. cuſtodia uinctis ſedulò miniſtrauerit, & corpora beatorum martyrum non ſine periculo ſepelierit. Recitatur etiam prolixa hiſtoria apud Euſebium, quomodo hic Laodicenus Euſebius, cùm adhuc Alexandriæ eſſet, eaq; à Romanis obſideretur, apud ducem Romanorum impetrarit liberum egreſſum ſenum & pauperum, & quomodo eos recrearit. Deinde uerò poſt Socratem factum epiſcopum Laodiceæ Syriæ: quo profectus Alexandria ob Pauli controuerſiam, à fratribus ibi rerum diuinarum ſtudioſis, uelut optatus religionis theſaurus, retentus fuit. Euſebius libro ſeptimo, capite trigeſimoſecundo.

EVSEBIVS PHOENIX.

Meminit & alterius cuiuſdam Euſebij, quem Phœnicem uocat, Nicephorus libro ſexto, capite trigeſimoſecundo: eumq; contra hæreſim Manichæorum ſcripſiſſe indicat.

ANATOLIVS.

Anatolius Alexandrinus fuit, Euſebio teſte lib. 7. cap. 32. In Chronico uerò, claruiſſe eum oſtendit anno Domini ducenteſimo octuageſimo, ſub Probo & Caro Imperatoribus, ut Hieronymus annotauit. Excelluiſſe eum eloquentia, Græca eruditione, & diſciplinis philoſophicis, Arithmetica ſcilicet, Geometria, Aſtronomia, Dialectica, Phyſica, & cognitione Rhetorices, præſtantiſsimos ſui temporis omnes: Euſebius ex uerbis Dionyſij ſcripſit. Quamobrem & aliquando ſcholæ Ariſtolicæ Alexandriæ præfectus fuerit. Multa eum etiam ſtrenuè egiſſe in obſidione Pyruchij teſtatur. Nam per Euſebium Laodicenum, qui in altera parte ciuitatis erat, qui cum Romano exercitum faciebat, impetrauit, ut ſenioribus & fame confectis, et ad arma nō idoneis, liceret tutò ciuitate egredi.

Factus aūt epiſcopus eſt, Theotecni epiſcopi Cæſareæ Palæſtinæ tempore, qui manus ei primus impoſuit, ſucceſſorem eum ſuum poſt mortem futurū pollicitus

cum illa ſe egiſſe putarunt: proditos uerò, quod ad quendam aliena docentem acceſſerint, ab Eccleſia pepulit: nec amiſit, ne orantes quidem, niſi publicè cuncta quæ audiſſent ab aduerſarijs expoſuiſſent. Ac tum demum collegit eos, non petens ut denuò baptiſarentur: etenim iam antea Spiritum ſanctum fuerant ab eo conſecuti. Euſebius libro ſeptimo, capite ſeptimo.

Præfuit Eccleſiæ Heraclas annis ſedecim, Euſebius libro ſexto, capite trigeſimoquinto, cùm quidem antea etiam in ſcholis multis annis præclarè ſeruiſſet. Poſt eum Dionyſius decimuſtertius epiſcopatum ſuſcepit anno Domini ducenteſimo quinquageſimoprimo: de quo prolixius quædam, quia ſic hiſtoriæ ſuppeditant, dicere inſtituimus.

DE DIONYSIO Alexandrino.

NAtus Alexandriæ Dionyſius, ſicut eum Suidas Dionyſium ab Alexandria uocat, Origenis quondam diſcipulus fuit. Cùm autem imperium Romæ Gordianus teneret & Heraclas, quem Cæſaream Origenes profectus, ſcholæ ſuæ Alexandrinæ præfecerat, Demetrio pridem defuncto in epiſcopatum ſubrogaretur, Dionyſius Heraclæ in ſchola ſucceſſit. Rurſus cùm epiſcopatum annis non amplius ſedecim Heraclas adminiſtraſſet, & uita defunctus eſſet, etiam in epiſcopatum munere Dionyſius ſucceſſor eius fuit, anno Domini ducenteſimo quinquageſimoprimo, ut Euſebius annotauit: anno uerò Philippi tertio. Euſebius lib. 6. cap. 35. Etſi autem nec de uita eius, nec de adminiſtratione epiſcopatus ſui explicita ſatis à nobis dici poſſunt: ideo quod epiſtolæ eius, in quibus hiſtoriam ſuorum temporum, ut Euſebius indicat libro ſeptimo, cap. primo, ipſe texuit, ad nos non peruenerunt: tamē ſingulari eum præſtitiſſe facultate & dono docendi, hæc pauca etiam quæ de eo Euſebius retulit, indicio eſſe poſſunt. Confutauit etiam et ſuppreſſit permultas hæreſes. Acceſſit ad hoc ipſius donum, autoritas etiam ſingularis, quæ in gubernatione Eccleſiæ plurimū habet momenti. Nec ſuam ſolùm magna diligentia & ſolicitudine gubernauit et curauit Eccleſiam, uerùm etiā alias ſeu uicinas, ſeu longius poſitas fideliter adiuuit: nec per epiſtolas tantùm, ſed & coram, quemadmodū ex capite uigeſimoquarto libri ſeptimi Euſebij uidere eſt. Quibus uirtutibus non uulgarib. ornamentum illud pulcherrimum adiecit, conſtantiam ſcilicet, quā in confeſſione egregiā præſtitit: nec ſe aut aduerſariorum minis, aut exilijs, aut periculis, aut perſecutionibus, aut tormentis, aut condemnationis deniq; ſententia (quarum rerum ab eo, ſicut ipſe in ſcripto quodam aduerſus Germanū fatetur, nulla abfuit) uinci paſſus eſt.

Addendum & hoc eſt, quòd apertè de pœnis Imperatorum & ſcelerib. eorum dicere auſus fuit. Euſebius libro ſeptimo, capite uigeſimotertio: & in epiſtola ad Philemonem, referente Euſebio lib. ſeptimo, cap. ſeptimo, narrat, ſe uiſione quadam & uoce diuina commonefactum eſſe, ne de libris hæreticorum legendis ſuperſederet: ualiturum enim eum expendere & probare omnia, cùm inde ab initio ei data ſit fidei occaſio: eam uiſionem acceptauit tanquam Apoſtolicæ uoci conformē, ad potentiores dicenti, Sitis probati diſpenſatores. Et in Epiſtola prima ad Germanum dicit, ſibi à Deo præceptum eſſe ſub perſecutione Decij, ut fugeret. Euſeb. lib. ſexto, cap. quadrageſimo.

De Dionyſij ſcriptis.

Scripſit plurimas & innumerabiles epiſtolas ad Eccleſias & fratres diuerſos, de multis et uarijs rebus, quarum aliquot Euſebius libro ſexto, capite ſeptimo, meminit hoc ordine & numero:

Epiſtola ad Germanum, de ſua perſecutione.

Alia ad Fabium Antiochenum, de martyribus Alexandriæ ſub Decio paſſis, & de lapſis recipiendis.

Aliquot item literæ ad Fabianum Romanum, de pœnitentia.

Epiſtola ad Nouatum.

Alia ad fratres per Aegyptum, de pœnitentia.

Ad Cononem, de eodem argumento.

Alia ad gregem ſuum Alexandrinum.

Alia ad Origenem, de martyrio.

Ad fratres Laodicænos, de Pœnitentia.

Alia ad Cornelium Romanum, in qua approbat illius epiſtolam contra Nouatum, ex qua Volaterranus Anthropol. libro decimoquinto initium protulit, Scito frater: & notandum eſſe ſcripſit, præſules tum temporis Romanum pontificem appellaſſe fratrem.

Alia ad Romanos, per Hippolytum.

Alia de pace.

Alia rurſus de pœnitentia.

Alia ad confeſſores, Nouati ſententiæ adhærentes.

Duæ aliæ ad conuerſos ad Eccleſiam.

Alia ad Hermammonem, de Gallo Imperatore.

Epiſtolæ de baptiſmo, quarum primam ſcripſit ad Stephanum Romanum.

Ad Xyſtum, de baptiſmo Epiſtola ſecunda.

Ad Philemonem Romanum presbyterum, de baptiſmo epiſtola tertia.

Ad Dionyſium Romanum, de baptiſmo epiſtola quarta, in qua & Nouati meminit.

Alia rurſus de baptiſmo, ad Xyſtum & Eccleſiam Romanam.

Alia de Luciano, ad Dionyſium Romanum.

Alia ad Hermam, de perſecutione ſub Valeriano et Galieno.

Alia aduerſus Germanum, de ſua perſecutione ſub Valeriano.

Alia ad Domitium & Didymum de afflictione in perſecutione.

Epiſtolæ aliæ de ferijs & de Paſchate.

Alia ad Flauium.

Alia ad Domitium & Didymum, de Paſchate.

Alia ad compresbyteros per Alexandriam.

Aliæ deniq; ad alios atq; alios, tempore perſecutionis exaratæ.

Alia rurſus ad Hieracem Aegyptiorum epiſcopū de ferijs, in qua & ſeditionis Alexandriæ facit mentionem.

Alia ad fratres Aegyptios, de feſtis poſt pacem Alexandriæ redditam.

Alia de ſabbato.

Alia de exercitio.

Alia ad Hermammonem & fratres Aegyptios, de malicia Decij & ſucceſſorum eius, deq; pace ſub Ga-

lieno reddita.

Epiſtolæ aliæ contra Sabellium & Hammonem Berniceſem epiſcopum.

Alia ad Teleſphorum.

Alia ad Euphranorem.

Alia ad Ammonem & Euporum. Meminit iſtarum Athanaſius in epiſtola contra Arianos de ſententia Dionyſij, & ſcriptas ait fuiſſe contra Sabellium: in quibus cùm ea tantùm, quæ humano more de Chriſto dicuntur (cuius humana omnia, ut Athanaſius loquitur, Ariani patri imputabant) retuliſſet, Ariani pro ſe ea excerpſerant, ſed falſo. alia enim occaſione & cauſa eas epiſtolas Dionyſius ſcripſerat. Indicat ibidē Athanaſius, Dionyſium Alexandrinum propter eaſdem epiſtolas accuſatum fuiſſe apud Dionyſium Romanum epiſcopum.

Alia ad Baſilidem Pentapolitarum epiſcopum, in qua ſignificat ſe expoſuiſſe Eccleſiaſtem.

Aliæ item uariæ epiſtolæ ad eundem.

Epiſtola alia ad ſynodum congregatum Antiochiæ contra Samoſatenum, ſcripta paulo antè quàm moreretur: quam epiſtolam inſignem Hieronymus uocat in Catalogo, qui & plurimas ad diuerſos epiſtolas de hæreticis baptiſandis ab eo ſcriptas indicat.

Aliam ad Heraclem in Aegypto epiſcopum.

Alia deniq; de mortalitate.

Indicat Euſebius libro ſeptimo, capite uigeſimoſexto, & octo ab eo libros forma epiſtolari conſcriptos fuiſſe: interq́; eos unum de natura, filio Timotheo nuncupatum.

Meminit ibidem & quatuor Commentariorum contra dogma Sabellij ad Dionyſium Romanū, quorū etiam Hieronymus & Theodoretus meminerunt.

Duorum item Commentariorum de promißionibus contra Nepotem, Aegyptium epiſcopum Chiliaſtam: in quorum primo ſententiam ſuam de dogmate Nepotis recitaſſe eum ſcribit, in altero uerò de Apocalypſi Ioannis diſputaſſe.

Libri item de tentationibus, ad Euphranorem.

Commentaria in Eccleſiaſten Salomonis, quem ſe enarraſſe, ad Baſilidem, ut diximus, ſcripſerat: meminit etiam Suidas, & Commentarium uocat diſertum ualde.

Athanaſius etiam operis cuiuſdam Dionyſij meminit, quod eum edidiſſe ſcribit ſub nomine Elenchi & Apologiæ: quod opus ſcriptum ab eo teſtatur non rixandi ſtudio, ſed ſui purgandi cauſa, cùm ob epiſtolas ad Ammonem & Euphranorem de humanitate Chriſti, de quibus diximus, apud Dionyſium Romanum accuſatus fuiſſet.

Qua re comperta, ſignificat eum etiam uolumen contra Sabellij ſectatores & Arij dogmata compoſuiſſe, in quo æquales has duas hæreſes, ſed contrarias tamen inter ſe, eſſe tradiderit. Meminit & libri Narrationum ſecundi Euſebius libro tertio, capite uigeſimooctauo, unde de Cerintho quædam deſcribit.

De Dionyſij doctrina.

Rectè eum de Trinitate ſcripſiſſe, Athanaſius probat in epiſtola de ſententia Dionyſij contra Arianos qui falſo eum ſecum ſentire calumniati fuerant. Alij etiam rectè ſentientes, propter epiſtolam ad Euphranorem & Ammonium, ignari cauſæ ob quam eas ſcripſiſſet Dionyſius, eum Romæ apud Dionyſium epiſcopum accuſauerant. Quo crimine, aut ſuſpicione potius, ut ſe purgaret Dionyſius, apologiam ſuæ fidei ſcripſit, ex qua hæc de Trinitate orthodoxa teſtimonia Athanaſius deſcripſit.

Nunquam (inquit Dionyſius) fuit, quando Deus non erat pater. Et in ſequentib. agnoſcit, ſemper Chriſtum uerbum & ſapientiam & uirtutem fuiſſe: nihil etiam horum, cùm Deus exiſteret, factum eſſe, neque poſterius filium genuiſſe: filiumq; non ex ſe, ſed ex Patre eſſentiam natum eſſe. Et paulo pòſt ita de eodem dicit: Iam qui ſplendor eſt æternæ lucis, omnibus modis ipſe quoq; æternus eſt. Luce enim ſemper exiſtente, certum eſt & ſplendorem ſemper exiſtere: eo enim ipſo lucem eſſe, quod ſplendeat, intelligitur, non enim fieri poteſt, ut lux non luceat. Rurſus ad Comparationes exemplorum redeamus. Si ſol eſt, eſt & ſplendor & dies. Quod ſi horum nihil eſt, magnopere abeſt, ut Sol poßit dici adeſſe. Quòd ſi ſol æternus eſſet, indeſinenter & dies eſſet, nunc autem non eſt. incipiente igitur ſole, incipit & dies: & deſinente, deſinit. Deus autem æterna lux eſt, nec incipiens unquam, nec deſinens. Igitur æternus cohæret illi & coniunctus eſt ſplendor, qui ſine principio genitus, ſemper ab eodem promicat, hoc eſt ſapientia, cuius hæc ſunt uerba: Ego eram cui gratulabatur, quotidiè autem per omne tempus geſtiebam coram eo. Atq; iterum Dionyſius paulo pòſt iſta de eodem loquitur: Exiſtente igitur æterno Patre, exiſtit & æternus filius, lumen de lumine. nam ſi pater eſt, neceſſariò filius eſt. Si enim nullus filius genitus eſt, quomodo ipſe pater, aut cuius tandē pater fuerit? Atqui ambo ſunt, & ab æterno ſunt. Deinde hæc addit: Si Deum lucem uoces, filium ſplendorem eſſe dices. Si Spiritum (ſiquidem Deus Spiritus quoq; dicitur) filiū uaporem appellabis. eſt enim (inquit ille) uapor potentiæ Dei. Et mox hæc à Dionyſio inſeruntur, Solus filius cum Patre ſemper coexiſtit, plenusq; exiſtens eſt, & ipſe ex Patre exiſtit. Hæc ſi ambiguè dicta fuiſſent, haberent interpretatione opus: nunc quia euidenter dicta ſunt, & ſubinde ab eo repetita, eſt cur Arius dentibus ſtrideat, quum ſuam hæreſin à Dionyſio ſubrui uideat: eumq; ſibi, quod minimè cupit, inclamātem audiat, ſemper Deus Pater erat: et filius non aliquo leui modo æternus cenſendus eſt. ſed eo modo quo Pater æternus eſt, & ipſe quoque æternus eſt: & pariter cum eo coexiſtit, ut ſplendor cum lumine.

Et in ſecundo uolumine: Singula illa nomina, de quibus locutus ſum, inquit, inſegregabilia à ſe inuicem ſunt, nec diuidi queunt. Patrem quum dico, etiam ſine mentione filij filium ſub Patris uocabulo indicatum uolui: contra ſi in mentione filij Patrem omiſiſſem, tamen ille ſub nomine filij intelligi debuit. Sancti Spiritus mentionem feci, ſed ita, ut pariter adiungerem, unde nam ille, & per quem uenerit. Sed iſti ignorant Patrem a filio alienari non poſſe, & ſub Patris uocabulo primarium coniunctionis autorem contineri: & filium à Patre quaſi domicilio diſgregatum non eſſe, eo quòd

Patris

Patris uocabulum hanc communionem indicet: & in patris filijq́; manibus eſſe ſpiritum ſanctum, ſed ita ut neq; à mittente, neq; à ferente ſegregentur.

Et paulò pòſt: Hoc ſcilicet pacto unitatem, quæ indiuiſibilis eſt, in Trinitatem dilatamus: & Trinitatem, quæ diminui non poteſt, in unitatem conſummamus.

Similia Athanaſius refert Dionyſiũ ſcripſiſſe in libris cõtra Sabelliũ, in Epiſtolis de decretis Nicenæ Synodi. & in alia Epiſtola de Synodis Arimini & Seleuciæ: Dionyſius, inquit, epiſcopus Alexandriæ, contra Sabellium ſcribens, & Saluatoris miniſterium in carne pluribus uerbis exponens, iiſq́; conuincens Sabellianos, refellensq́; patrem non fuiſſe carnem factum, ſed uerbum eius fuiſſe quod carnem induerat, quemadmodum à Iohanne dictum fuit: & in ſuſpicionem raptus, quòd filium creaturam nominaſſet, eumq́; factum eſſe & conſubſtantialem patri dixiſſet, ad Dionyſium epiſcopum Romanum eiuſdem ſecum nominis, pro defenſione criminis ita ſcribit, ſe non dixiſſe filium eſſe factum, quem patri conſubſtantialem confiteretur. Illius autem forma loquendi talis eſt: Et in alia epiſtola ſcripſi, qua demonſtraui falſum eſſe crimen quod mihi obijciunt, quaſi dixiſſem, Chriſtum non eſſe conſubſtantialem Deo. Etſi hoc nomen conſubſtantialis dixerim non inueniri uſpiam in ſacris literis: tamen argumenta mea, quæ ipſi tacitè omiſerunt, à re ipſa ſignificationeq́; uocabuli non abludunt.

Ex Dionyſij apologia etiam Baſilius libro de Spiritu ſancto, formam gratiarum actionis recitat, in qua tres perſonas Dionyſius, ut coæternas, coæquales, & ſimul omnipotentes nominat: His, inquit Dionyſius, congruenter & nos, etiam forma, regulaq́; à ſenioribus qui ante nos uixerunt, accepta, concordibus uocibus cum illis gratias agere, ac nunc etiam uobis ſcribere deſinemus. Deo autem patri, & filio Domino noſtro Ieſu Chriſto, cum ſancto ſpiritu, gloria & imperium in ſecula ſeculorum, Amen.

Ex quibus omnibus, quantum ad hanc doctrinæ partem attinet, Athanaſius pronunciare non dubitauit, Dionyſium religioſum & pium fuiſſe. nam nunquam eum ab alijs epiſcopis impietatis conuictum fuiſſe, neque hæreſes propugnando ab Eccleſia unquam ſeceſſiſſe, ſed in ea cum pietate obdormiuiſſe, eiusq́; memoriã cum patribus orthodoxa ſentientibus celebratam, & in catalogum relatam eſſe.

De cœna Domini ſenſit, accipientes participes fieri corporis & ſanguinis Domini noſtri Ieſu Chriſti. Euſebius libro ſeptimo, capite nono: & epiſtola ad Xyſtum.

In articulo doctrinæ de pœnitentia rectè ſenſit, lapſis ſpem ueniæ non eſſe præcidendam, ſed recipiendos eos, et ad pœnitentiam admittendos eſſe. Hinc tot Epiſtolas ad diuerſos ſcripſit de pœnitentia, & Nouatum diuerſi dogmatis autorem reprehendit. Euſebius libro ſexto, cap. quadrageſimoſecundo, & quadrageſimoquinto: & lib. 7, cap. 8.

Quid de ferijs ſeu feſtis ſenſerit, iudicari poſſet, ſi Epiſtolæ quæ de ijs ad aliquos ſcriſit extarent.

De Paſchate cenſuiſſe eum, Euſebius libro ſeptimo, capite uigeſimo indicat, nunquam id aliter, niſi poſt æquinoctium uernale, celebrandum eſſe.

De miniſterio docet, quòd pij doctores debeãt ueritati adhærere ſine reſpectu ullarum perſonarum aut donorum: & confutare contradicentes. ſicut luculenter inquit: Veritas amica eſt, & præ cunctis honoranda: & ſi quid rectè dicitur, laudandum & approbandum candidè. Quæ uerò non ſanè ſcripta uidentur, inquirenda ſunt, & refellenda. Euſebius lib. 7, cap. uigeſimoquarto: ex libro Dionyſij de promiſſionibus. Docuit etiam de reſurrectione, aduentu Chriſti, & alijs articulis: ſed quòd ſcripta eius nõ extant, copioſius recitare non poſſumus.

De Dionyſij næuis.

Ruffinus in Apologia pro Origene, ſignificat, in libris Dionyſij contra Sabellium quædam ineſſe, quæ ad Arianorum dogma declinent: quamobrem ſæpenumero Ariani, autoritate tanti uiri, ſe ſuamq́; cauſam defendere conati ſint. Senſit autem, inſerta ea fuiſſe libris Dionyſij à falſarijs & maleuolis, ac Dionyſium nihil minus quàm cum Ario ſenſiſſe. Quæ cauſa fuerit, ut Athanaſius, qui Dionyſium rectè ſenſiſſe nouerat, Apologeticum pro eius libris ſcribere compulſus fuerit. Verùm eam Ruffini defenſionem reprehendit Hieronymus, in apologia aduerſus Ruffinum. Defendit eum tamen ſat firmis rationibus Athanaſius.

Extat apud Nicephorum libro ſexto, capite uigeſimoquinto, totum caput deſcriptum ex epiſtola Baſilij Magni ad Maximum epiſcopum, de erroribus huius Dionyſij, quod & nos adſcribimus.

Quæ inquiris, inquit, Dionyſij ſcripta plurima ad nos peruenêre. Quòd autem librorum eorum copia nobis non eſt, propterea ad te non miſimus, de quibus ſic noſtra eſt ſententia: Non omnia eius uiri admiramur opera: ſunt etiam nonnulla, quæ prorſus abrogamus. Verè enim impietatis iſtius, quæ tantopere nunc celebratur, eam dico quæ κατὰ τὸ ἀνόμοιον, ſiue de inæqualitate eſt, quantum ego ſcio, ipſe primus ſeminarum præbuit: non ulla quadam improbitate mentis & ſententiæ, ſed quod uehementius acriusq́; oppugnare Sabellium uoluerit. Quem ego comparare ſolitus ſum inſitori, qui cùm incuruum tenellæ arboris ſtatum ſedulò corrigere ſtudeat, deinde immodica attractione peccet, & modò excidat, plantamq́; ipſam in contrariam diuerſamq́; deducat formam. Simile quiddam enim & in hoc uiro factum eſſe deprehendimus. Ille enim acrius impietati Libyci hæretici congreſſus, non ſenſit, nimio cõtentionis ſtudio ſe in cõtrarium ferri malum. Cui ſatis fuerat oſtendere, non idẽ eſſe ſubiecto ipſo patrem & filiũ, & per hoc uictoriæ laudem à blaſphemo illo reportare: ipſe autem ut apertè admodum & prolixè illum conuinceret, non tantùm diuerſitatem ſubſiſtentiarum, uerùm etiam ſubſtantiæ differentiam, & poteſtatis uelut remiſſionem, & gloriæ mutationẽ affert. Ita ut eum per hoc contigerit malum ipſum malo alio commutare, & à recta doctrina aberrare. Itaque in ſcriptis ſuis uarius eſt. Nonnunquam enim τὸ ὁμοούσιον ſiue conſubſtantiale tollit, per eum, quo ad ſubſiſtentias

conuiuio accumbentibus quod audierat indicat. Illi uno impetu, uelut ex pacto cuncti prorumpunt: ac uelociſsimo curſu in nos incidentes, tumultuaria uociferatione feruntur. & cùm milites qui nos cuſtodiebant, confeſtim fugiſſent, nos inuaſerunt, ſicut eramus ſuper ſcabellis iacentes. Et ego quidem primùm, Deus nouit, quoniam eos prædones eſſe, ac deprædandi ac rapiendi gratia ueniſſe putabam, ſicut eram in ſtrato nudus, in lineo indumento iacens manebam: reliqua uerò ueſtimenta, quæ adiacebant, illis porrigebam. Illi uerò, ut ſurgerem, & uelociſsimè exirem iubebant. Tum uerò intelligens qua de cauſa adeſſent, uociferabar precando ac ſupplicando, ut & nos abire ſinerẽt. Si uerò beneficij quid impertire uellent, eos qui me abducerent, hactenus præuenirent, ut ipſi me capite truncarent, orabam. Et cùm iſta clamarem, ſicut norunt conſortes mei ac omnium participes, uiolenter prorumpebant. Ego quidem me pronum ſupra pauimentum conijcio, illi uerò & manibus & pedibus correptum extrahunt & abducunt. Sequuntur autem me, qui teſtes horum omnium ſunt, Gaius, Fauſtus, Petrus, Paulus, qui me etiam abreptum è ciuitatula ducunt, & aſino ſic nudo impoſitum auehunt. Hæc Dionyſius de ſeipſo ſcripſit. Exemplum eius epiſtolæ hoc modo Euſebius retulit libro ſexto, capite quadrageſimo.

Sub Valeriano uerò exilia multa & uaria pertulit, iuſſus primùm ab Aemiliano exulatum cum fratribus abire in Cephron, ubi ſtudio propagandi apud Barbaras eas & Libycas gentes uerbi Dei, perſecutionem non mediocrem & lapidationem pertulit. Cùm tamen ibi, quemadmodum diximus, non paucos Ethnicos à ſimulachrorum cultu ad Deum uerum conuertiſſet, iuſſus ob eam cauſam eſt migrare ad aſperiora loca, & magis Libyca, ad Mareotim: in quo itinere cum fratribus præcipuis ex compoſito captus eſt, ac poſtea in Colluthionem deportatus eſt. Hæc poſteaquam ſic de ſua fortuna in perſecutionibus narrauit, tandem adiecit: De multis fórſan conuerſionibus gloriatur Germanus, & multa de afflictionibus quas pertulerit, narrare poteſt, qualia de nobis recenſeri poſſunt: utpote condemnationis ſententias, publicationes, proſcriptiones, facultatum direptiones, dignitatum depoſitiones, mundanæ gloriæ neglectum, laudum quæ præſidibus & conſulibus competunt, contemptum, aduerſariorum minas: reclamationum, periculorum, perſecutionum, errorum, anguſtiarum, & uariarum tribulationum tolerantiam, quæ mihi ſub Decio & Sabino, & hactenus ſub Aemiliano contigerunt. Et rurſus paulò poſt: Quomodo agamus, audiſtis quidem omnes: quum uincti à centurione, ducibus militibusq́; & miniſtris ego & Gaius & Fauſtus, & Petrus & Paulus abduceremur, Mareotenſium quidam irrumpentes, inuitos nos, nec ſequentes, ſed uiolenter tractos abripuerint. Ego uerò iam, & Gaius & Petrus, ſoli, reliquis fratribus priuati, in ſolitudine ac ſqualido Libyæ loco, itinere trium dierum à Paretonio diſtantes, concluſi tenemur. Recitat hoc exemplum narrationis Dionyſij de ſuis exilijs, Euſebius libro ſeptimo, capite undecimo.

Seruatus ſic à martyrio Dionyſius, & pace reddita Alexandriam reuerſus, in ſeditionem incidit, in qua etiam multa triſtia indicat ſe pertuliſſe: ac proximè in diram & ſæuiſsimam luem illam incidiſſe, quæ prouincias multas totius orbis, maximè tamen Alexandriam & Aegyptum infeſtauit, quouis (ut Dionyſius loquitur) terrore terribilior, ſub Gallo & Voluſiano anno Chriſti (ut Euſebius indicat) ducenteſimo quinquageſimoquinto.

Mortuus tandem eſt ſenex intra ſynodos contra Paulum Samoſatenum, anno Imperij Galieni duodecimo, Chriſti uerò anno ducenteſimo ſexageſimooctauo, quum annos ſeptemdecim eccleſiæ Alexandrinæ præfuiſſet: quemadmodum Euſebius oſtendit libro ſeptimo, capite uigeſimooctauo. Præfuerat autem ante epiſcopatum & ſcholæ Alexandrinæ per annos ſedecim, à decimo ſcilicet Alexandri Imperatoris anno uſq; ad tertium Philippi: quemadmodum Euſebius indicat libro ſexto, capite uigeſimoſexto & trigeſimoquinto. Hunc Dionyſium Theodoretus doctrina inſignem dixit.

Dionyſio uerò decem & ſeptem annis epiſcopatu perfuncto, ſucceſsit in eodem decimuſquartus Maximus, anno Galieni Imperatoris decimo, Chriſti uerò ducẽteſimo ſexageſimoſexto. Fuerat is primùm Dionyſij eadem Eccleſia preſbyter, quemadmodum Dionyſius ipſe ſcripſit aduerſus Germanum, apud Euſebium lib. 7, capite undecimo. Cùm uerò & is poſt annos quibus præfuit octodecim, deceſsiſſet: Theonas decimuſquintus epiſcopatum eum ſortitus eſt, anno Probi imperatoris ultimo, Chriſti uerò ducẽteſimo octuageſimoquinto. & præfuit annis undecim: & ſucceſſorem habuit Petrum, qui tribus annis ante perſecutionem in epiſcopatu fuit.

DE CAETERIS MINIſtris Alexandrinis.

PIERIVS.

Hieronymus Pierium ſub Caro & Diocletiano fuiſſe ſcripſit, quo tempore Theonas epiſcopatum Alexandrinũ tenuerit: et Euſebius ait eum tum preſbyterio præfectum eſſe. Admirandæ hoc uirtuti, ſatis quidem ſuperſtitioſe, tribuunt, quòd paupertatem ſpontaneam conſultò per omnem uitam profeſſus ſit: cùm tamen alijs maioribus donis ornatus fuerit, ut philoſophiæ et Græcarum literarum ſcientia, cognitione artium docendi Dialecticæ & Rhetoricæ, ſacrarum ſcripturarum peritia: & quòd in doctore Eccleſiaſtico præcipuum ornamentum eſt, expedita facultate & dono exercitatè docendi, enarrandiq́; ſcripturas, quam ei laudem Euſebius & Hieronymus ex æquo tribuunt.

Et addit Hieronymus, aliquot eum compoſuiſſe tractatus, tanta ſermonis elegantia, ut Origenes iunior uocatus ſit. Ex ijs, Sermonis unius longiſſimi meminit, ab eo de propheta Oſea ſcripti, habitiq; in peruigilio Paſchæ, quod ex ipſo tractatu apparere ait

tere ait. Poſt perſecutionem autem, omne eum uitæ ſuæ tempus Romæ exegiſſe, ſcribit Euſebius libro ſeptimo, capite trigeſimoſecundo: Hieronymus in Catalogo: Nicephorus libro ſexto, capite trigeſimoquinto.

ACHILLAS.

Achillam Euſebius eodem, quo Pieriũ, tempore ſub Theona ſcilicet, presbyterio Eccleſiæ Alexandrinæ functũ ſcribit: uirumq; fuiſſe eruditione, pietate, et germanis Euãgelicæ conuerſationis moribus inſignem. Ait autem ſacræ fidei ſcholam concreditam ei unà cum Pierio fuiſſe, Euſebius libro ſeptimo, capite trigeſimoſecundo.

DIOSCORVS, DEMETRIVS, Lucius, Fauſtinus, & Aquila.

Eos omnes Dionyſius, in narratione ſui exilij, ſub Decio presbyteros dixit: apud Euſebium libro 7, cap. undecimo. Ac Dioſcoro quidem, Demetrio & Lucio, ſtudium hoc pium tribuit, quòd in perſecutione in urbe latuerint, & fratres occultè uiſitarint. Fauſtinum uerò et Aquilam, quos presbyteros illuſtriores uocat, exilij ſui tempore in Aegypto oberrare ſcripſit.

CAIVS, PETRVS, Paulus.

Hos, ſeu presbyteros ſeu diaconos, Dionyſius in eadem epiſtola de ſuis exilijs, ſcribit, una ſecum abductos, et in ſolitudine, ac ſqualido quodam Lybiæ loco concluſos, detentos fuiſſe: Euſebius libro ſeptimo, capite undecimo.

CHAEREMON ET FAVſtus, diaconi.

Ibidem Chæremonem & Fauſtum, diaconos ſuos dixit: hac utrunq; commendatione ornans, quòd in exilio & periculo ſuo fideliter ſibi adhæſerint. Annumerat his & Dionyſium, & Marcellum. Fauſtum uerò conſtantem confeſſorem, uſq; ad perſecutionem Diocletiani, ſeruatum ſenem & decrepitum, in eaq; capitis tandem ſupplicio martyrium conſummaſſe, Euſebius ſcripſit.

DOMITIVS, DIDYMVS, Flauius.

Hi, quibus in locis aut epiſcopi aut presbyteri fuerint, Euſebius non explicat: ſed ad eos Dionyſium epiſtolã de ferijs ſcripſiſſe, indicat lib. ſeptimo, capite undecimo et uigeſimo.

DE ALIIS DOCTORIBVS & Scriptoribus Aphris.

DE TERTVLLIANO.

Quintum Septimium Florentem Tertullianũ, Carthaginenſem fuiſſe, ſcribit Hieronymus: natum patre Centurione, proconſulari à quo ad literas diſcendas à prima ſtatim ætate adhibitum fuiſſe, ſolida, quæ poſtea in eo per omnem uitam fulſit, eruditio teſtatur: omnium enim diſciplinarum quàm maximè peritus fuit, Lactantio teſte. in quibus philoſophiam egregiè præter cæteras calluit: quod ex eius omnibus propemodum libris, in quibus ex philoſophia ſubinde quædam aſpergit, paßim apparet. Ad fidem Chriſtianã conuerſus, ſtudio ſacrarum literarum ſe totum ſemel dedicauit. Græcos ſcriptores Theologicos pleroſq;, nondum extantibus multis qui Latinè in eo genere ſcripſiſſent, legit: ut Ignatium Antiochenum, Polycarpum, Papiam, Quadratum, Ariſtidem, Agrippam, Egeſippum, Iuſtinum philoſophũ & martyrem, Melitonem, Theophilum, Apollinarium, Dionyſiũ Corinthium, Pinytum Cretenſem, Tatianũ, Philippum, Muſanum, Modeſtum, Bardeſanẽ, Irenæũ (quem in libro aduerſus Valẽtinianos, curioſißimum ipſe uocat doctrinarum omniũ exploratorem) Pantænum, Rhodonem, Clemẽtem Pantæni diſcipulum, Miltiadem, Apollonium, Serapionem, Theophilum Cæſarienſem, Bachylum Corinthium, Polycratem Epheſiũ, Heraclitũ, Maximum, Candidum, Appionem, Sextum Arabicum, & ſimiles.

Quo uerò caſu aut occaſione Carthaginem reliquerit, incertum eſt. Romæ eum fuiſſe, ad mediam uſq; ætatem presbyterum ibi manſiſſe, ſcribit diuus Hieronymus lib. 4, capite trigeſimoquarto. ac peculiariter addit, eum Romæ contra Montanum ſcripſiſſe. Euſebius libro ſecundo, capite ſecundo, uirum eum ait in legibus Romanis exercitatum, atq; inter celebres Romæ fuiſſe. Inde tamen pulſum inuidia & contumelijs Romani cleri, Hieronymus clarè indicat: ſed odij & contumeliæ cauſas nullas exprimit, niſi fortè hoc accidit ſeu inuidiæ ingenij & uirtutis, quæ in Tertulliano nõ uulgaris fuit: ſeu quòd continentiæ & caſtitatis ſtudioſiſſimus, Montano, qui non ita multo antè nouum de ieiunijs & continentia dogma ſpargere cœperat, fauere uiſus fuerat. Hinc igitur acerbitate ingenij & impatientia uictus, ad Mõtani profeßionem palàm deficit: & Carthaginem reuerſus, contra Eccleſiam aliquot ſcripſit libros, ut poſtea dicetur. Tertullianus ſua quoq; non uulgaria dona habuit. Nam Græcè ſimul & Latinè peritißimus fuit, in docendo plurimum ualuit: diſputandi, dicendi & ſcribendi copia & grauitate maxima præditus fuit: quod pleriq; eius libri, ac doctißimi illi quinq;, quos contra Marcionem ſcripſit, & Apologeticus teſtantur. Denique, quòd religionem Chriſtianam ſemel amplexus, eam defendit acerrimè, ac uindicare ab infamia quacunque conatus eſt: pro Eccleſia uigilantißimè ſolicitus fuit, contra hoſtes religionis & hæreticos pugnauit non doctrina ſolum, uerùm etiam libris plurimis editis, quos nunc recenſemus.

De Tertulliani libris.

Scribit Auguſtinus, Carthagini ſe fuiſſe, quo tempore Tertulliani libri omnes, paucißimis exceptis, conſumpti fuerint. Scripſit autem pleroſque Latinè, quæ cauſa fuit, ut tertium poſt Victorem & Apollonium Hieronymus fuiſſe dixerit, qui in Eccleſia Latinè ſcripſerint. Hodie ex illis qui extant, hos ſolum habemus:

De patientia librum unum.

De carne Chriſti librum 1.

De re-

De reſurrectione carnis lib.1.

De præſcriptionibus aduerſus hæreticos librum unum, quem ante librum de Carne Chriſti à ſe ſcriptum eſſe, in eodem de carne Chriſti libro indicat.

Aduerſus Iudæos librum unum.

Aduerſus Marcionem libros 5.

Aduerſus Hermogenem lib. 1.

Aduerſus Valentinianos, ad imitationem & exemplum Irenæi, librum unum.

Aduerſus Praxeam Sabellianum librum unũ, quem poſt mediam ætatem ſcripſit.

De corona militis lib.1.

Ad Martyres librum conſolatorium, et exhortatorium librum unum.

De pœnitentia librum unum, quem propter phraſin diuerſam Eraſmus indicat non eſſe Tertulliani, ſed alterius cuiſpiam ſui ſtudioſi.

De uirginibus uelandis librum unũ, quem à ſe etiam græcè ſcriptum, indicare uidetur in eodem libro.

De habitu muliebri lib.1.

De cultu fœminarum lib.1.

Ad uxorem libros duos.

De fuga in perſecutione librum unum, quem ab eo ſcriptum contra Eccleſiam, Hieronymus teſtatur.

Ad Scapulam lib.1.

De exhortatione caſtitatis librum unum, ſcriptum contra Eccleſiam.

De Monogamia librum unum, ſcriptum item contra Eccleſiam, Hieronymi teſtimonio.

De pallio librum unum, quem ſub Seueri principatu ſcripſit, poſt ſuam conuerſionem.

De Trinitate librum unum, eruditũ & elegantem: in quo tamen ineſſe à ueritate fidei Chriſtianæ aliena quædam, Ruffinus affirmat in Apologia pro Origene: innuens fortè, quòd in eo quædam non ſine periculo de Chriſto dicta ſunt, quæ poſtea indicabimus. Idem teſtatur etiam, & exemplo recenti probat, eum de trinitate librum inſertum aliquando fuiſſe operibus Cypriani.

De teſtimonio animæ lib.1.

De anima lib.1.

De ſpectaculis librum unum: quem etiam græcè à ſe ſcriptum, ipſe in libro de Corona militis teſtatur.

De baptiſmo lib.1.

Contra Gnoſticos Scorpiacum librum unum, quem inſigne uolumen Hieronymus uocat aduerſus Vigilantium.

De idololatria lib.1.

De pudicitia librum unum, ſcriptum poſt defectionem contra Eccleſiam.

De ieiunio aduerſus Pſychicos librum unum, ſcriptum contra Eccleſiam.

De cibis Iudaicis epiſtolam unam.

De oratione librum unum, quem Hilarius cõcione quinta commentariorum in Matthæum, aptiſsimum uocat uolumen.

Apologeticum aduerſus Gentes librum unum, quem Hieronymus ad Magnum oratorem ſcribit, cunctã ſeculi obtinere diſciplinam.

Cæterum quorundam Tertulliani librorum Hieronymus meminit, qui hodie non reperiuntur: nimirum ſex de Ecſtaſi, in quibus ait eum Montani prophetiam apertè & pertinaciter adſerere. Meminit & ſeptimi de Ecſtaſi libri, ſcripti nominatim aduerſus Apollonium.

Sed & Tertullianus ipſe in his qui extant libris aliquos nominat à ſe ſcriptos, qui non reperiuntur: ut de ſpe fidelium, cuius meminit lib.3 aduerſus Marcionem. Librum item alium contra Apellem, cuius meminit in libro de carne Chriſti.

Et librum de paradiſo, quem à ſe ſcriptum indicat in libro de anima.

Nec prætereundum deniq; eſt, Tertulliani libros à multis magnis uiris diligenter & cum admiratione lectos fuiſſe. Notum enim eſt, quo loco nobiliſsimum hunc ſcriptorem, ut Euſebius uocat, habuerit, & quanti fecerit Cyprianus: qui & nonnullos eius libros æmulatus eſt, quemadmodum in eius uita prolixius dicemus.

De Tertulliani doctrina.

Suprà expoſuimus, in capitulo de Doctrina Eccleſiæ huius ſeculi, quid de præcipuis capitibus doctrinæ Chriſtianæ Tertullianus, ſeu rectè & Apoſtolicè, ſeu minus, ſenſerit & tradiderit: ex quo loco hic quædam paucis repetemus. Primùm, Articulum de Trinitate illuſtrauit multis eruditis explicationibus, & aduerſus hæreticos acerrimè propugnauit. Teſtis enim eſt liber de Trinitate, itemq; libri contra Hermogenem & Praxeam: in quibus confeſsionem fidei eruditam, & cum ſymbolo Apoſtolico conſentientem recitat.

Rectè deinde ſenſit de creatione, quod teſtantur libri contra Marcionem, & aduerſus Hermogenem.

De lapſu angelorum in libro ſecundo aduerſus Marcionem rectè ait, diabolum, talem ſcilicet qualis nunc ſit, à Deo non eſſe factum: ſed talem ipſum ſeſe feciſſe, Deum deferendo.

Sic & de lapſu hominis, Deum ait non eſſe cauſam peccati: ſed hominem in arbitrij libertate conſtitutum, propria uoluntate à Deo ſeſe auertiſſe. in eodem libro.

De lege quoq;, in libro contra Iudæos clarè dicit & probat, homines per eam neque purgari, neq; iuſtificari. Legem enim per Moſen datam, primam nequaquam fuiſſe, quàm hominibus Deus præſcripſiſſet: ſed omnium antiquiſsimam in Paradiſo, et Patriarchis naturalem, datam fuiſſe. Item circumciſionem carnalem, ſabbathum & ſacrificia rebus ſpiritualibus ceſsiſſe, quarum ea figuræ fuerint: quas in eodem poſtea libro, omnes accommodat ad Chriſtum. Quemadmodum & legem ab Euangelio diſertè diſtinguit in libro quarto aduerſus Marcionem, ſicut ſuprà diximus. Et de Euangelij ſumma memorabiliter ait in libro aduerſus Praxeam: Clauſula Euangelij eſt, ut credatis Ieſum Chriſtum filium Dei.

De iuſtificatione ita loquitur, ut eius cauſam Chriſtum ſolum faciat, in libro de carne Chriſti. Et lib. 4. contra Marcionem perſpicuè tradit, Abrahamum per fidem ſolam iuſtificatum eſſe.

Pœni-

Pœnitentiam neceſſariam eſſe dicit, eiq; argumẽto librum peculiarem tribuit.

Sacramentorum deinde tantùm duorum meminit, baptiſmi, & cœnæ Domini*: libro quarto aduerſus Marcionem. Ac de baptiſmo inquit, Nos per illud ſacramentum ablutis delictis noſtræ cæcitatis, in uitam æternam liberari: in libro de Baptiſmo. De Eucharistia uerò in libro de Reſurrectione, bene ait, carnem corpore & ſanguine Chriſti uesci, ut anima de eo ſaginetur.*

Nulla etiam ſentit alia eſſe Eccleſiæ ſacrificia, quàm orationem ſimplicem, ex conſcientia pura profectam: libro quarto aduerſus Marcionem, & ad Scapulam.

Ita de Eccleſia rectè ſentit, eam ueram eſſe, quæ doctrinæ ſuæ autores habeat Chriſtum et Apoſtolos: qui ſcilicet non proprio iudicio, quodcunq; uoluerint, finxerint, ſed acceptam ab ipſo Chriſto doctrinam fideliter Gentibus diſtribuerint: in libro de Præſcriptionibus. Vbi & de doctrina certa et perpetua Eccleſiæ rectè dicit, unum & certum quiddam à Chriſto inſtitutum eſſe, quod omnibus omni modo amplectendum ac credendum ſit, cuiuſq; certi inſtituti inquiſitio infinita eſſe non poßit.

Rectè & de coniugio hoc dicit, benedictum ſtatum apud Deum eſſe, de quo ipſe dixerit, Creſcite & multiplicamini: in libro de Anima. Approbauit & coniugium ſacerdotum, in libro de Exhortatione caſtitatis.

De magiſtratu bene docuit, habendum ei honorem & præſtandam obedientiam, quatenus non impediat quæ ad obedientiam Dei & gloriam pertineant: in libro ad Scapulam.

Poſtremò, quàm uerè & apoſtolicè de reſurrectione ſenſerit, teſtis eſt liber de Reſurrectione carnis: ubi de carnis humanæ dignitate, quæ autorem & redemptorem Deum habeat, multa grauißimè dicit. Atque ideo reſurrectionem in dubium non uenire, quòd Deus efficere ualeat quidquid uelit, monet. Deniq; & de neceßitate reſurrectionis præclarè inquit: integritatem iudicij de totius hominis repræſentatione conſtare.

De Tertulliani næuis.

Næuos & opiniones incommodas atq; abſurdas plurimas, Tertullianus interdum ſcriptis ſuis immiſcet, quamobrem & in numerum Apocryphorum eius libri ab orthodoxis relati & damnati ſunt. Deo corpulentiam tribuit: quãquam id excuſari Auguſtinus conatur. De Trinitate, de Chriſto, interdum incommodè & periculoſè loquitur, ut in libro de Trinitate: Pater illum Chriſtum quadam ratione præcedit, quòd neceſſe eſt quodammodo prior ſit, quia pater ſit. Quoniam aliquo pacto antecedat neceſſe eſt eum qui habet originem, ille qui origenem neſcit. Hic ergo quando pater uoluit, proceßit ex patre.

Habet et communem errorem de regno Chriſti, & uoluptuoſa piorum uita in terris, per annos mille ante rerum conſummationem.

Montanum, paracletum ſubinde nominat: & inſania aperta dicit, in Apoſtolis Spiritum ſanctum fuiſſe, paracletum non fuiſſe: et paracletum plura in Montano dixiſſe, quàm Chriſtus in Euangelio protulerit: nec plura tantum, ſed etiam meliora atq; maiora.

De cauſa lapſus Angelorum, cum Iuſtino, Cypriano, & alijs ſenſit: angelos cecidiſſe propter concupiſcentias mulierum. in libro de habitu mulierum.

Liberum arbitrium homini etiam poſt naturæ corruptionem tribuit multis et prolixis ſententijs, in lib. 2 contra Marcionem: Deus (inquit) interrogat, Adam ubi es? ut & hic libero arbitrio uel negaret in aggrauationẽ delicti, uel ſponte confiteretur in reuelationem. Sicut & de Cain ſciſcitatur: ut & ille haberet poteſtatem, ex eadem arbitrij poteſtate ſponte negandi delicti, & hoc nomine grauandi.

Item lib. 4 contra Marcionem: Regnum Dei intra uos eſt. Quis non ita interpretabitur, Intra uos eſt: id eſt, in manu, in poteſtate ueſtra, ſi audiatis, ſi faciatis Dei præceptum? Item, Non poneretur lex ei, qui non haberet obſequium debitum legi in ſua poteſtate. Eodem enim errore ad legis poßibilitatem paßim inclinat. Imò & ſanctos ait iuſtos fuiſſe iuſticia legis naturæ, in libro aduerſus Iudæos.

In doctrina de pœnitentia, præter hoc quod ſatisfactionibus remißionem peccatorum tribuit, nihil interim perſpicuè ſatis docens de fide in Chriſtum, aut gratuita remißione peccatorum (ſicut articulum de euangelio & iuſtificatione, aut nuſquam ferè apertè ſatis attingit, aut quàm maximè tractat tenuiter) etiam maniſeſtißimè Montanizat, unam tantùm poſt baptiſmũ admittens pœnitentiam: benignior ſaltem Montano ipſo & Nouato, qui ad quodcunq; delictum poſt baptiſmum, Eccleſiæ fores, quemadmodum Hieronymus ait, obſerarunt.

Secundas nuptias in libro ad Vxorem, & de exhortatione caſtitatis, palàm damnat, ſtupri & excommunicationis nota. Et in libro de Monogamia ait, Veteribus licuiſſe plures habere uxores, quãdo ſcilicet præceptum ualuerit, Creſcite & multiplicamini. nunc uerò aliam uocem audiri: Tempus in collecto eſt: ſupereſt, ut qui habeant uxores, ſic ſint ac ſi non habeant, &c. Item: Vnum matrimonium nouimus, ſicut unum Deum.

Hinc in libro de Virginibus uelandis, legitimũ mariti & uxoris congreſſum, contumeliam communem uocat, & alibi quoq; confuſionem. Et in lib. 2 ad uxorem ait: Fideles gentilium matrimonia ſubeuntes, ſtupri reos eſſe conſtat, & arcendos ab omni cõmunicatione fraternitatis: ex literis Apoſtoli dicentis, Cum eiuſmodi nec cibum capiatis.

Ieiunia ſuperſtitioſa & ridicula Montaniſtarum, defendit in libro de Ieiunio.

Habet et alios prorſus abſurdos et ineptos errores ut quòd in lib. de Reſurrectione, animas prius pati ſentit apud inferos, quàm corpora. ait enim, Anima prior deguſtat iudicium, ſicut prior induxit admiſſum.

Deniq; & ceremonias mutuatas à Montaniſtis, induxit in Eccleſiam, & auxit: ut unctionem externam poſt baptiſmum, ſignum crucis, oblationes pro defunctis, oblatiões annuas pro natalitijs, et ſimiles. Quas conſuetudines ipſe fatetur non inſtitutas eſſe in ſacra Scriptura, neque ab Apoſtolis: in libro de Corona militis.

Meminit in libro ad uxorem, etiam ſtationum & proceßionum, quæ fiebant apud Montaniſtas. In libro de Corona militis, nimium amarulenter inuehitur in conſuetudinem geſtandi coronas, eamq́; contendit eſſe contra naturam. In libro de Velandis uirginibus, uirgines innuptas perinde ut mulieres uelare oportere contendit.

Certamina uaria ſuſtinuit, uerò impulſus ardore & zelo Chriſtianæ religionis, qui ex omnibus eius ſcriptis emicat. Pugnauit enim ex fundamentis ſacræ Scripturæ, & ſolidis rationibus contra Iudæos: ſicut ex eo libro, quem aduerſus eos peculiariter ſcripſit, uidere eſt. Deinde acriter dimicauit contra falſos fratres, uidelicet hæreticos: quemadmodum teſtantur libri contra Marcionem, Valentinianos, Hermogenem, Praxeam. Item contra præfectos & perſecutionum executores: ut oſtendit liber contra Scapulam. Ac fortißimè quidem contra ethnicos, ipſorumq́; Imperatores: ſicut probat Apologeticus, qui liber uel ſolus teſtatur, quo ſtudio & contentione ab omni infamia & contemptu religionem Chriſtianam uindicare conatus ſit. Poſtremò contra Chriſtianos etiam ipſos, ſi qui minus quæ profeßionem Chriſtianã deceant, agerent: indicio eſt liber de Corona militis.

De genere dicendi Lactantius ait, quòd in loquendo parum facilis, & minus comptus, & multum obſcurus fuerit. Quamobrem & Hieronymus ad Paulinum, difficilem in loquendo dixit.

Floruit autem, Hieronymo teſte, ſub L. Seuero patre, et M. Aurelio Antonino Caracallæ filio. Meminit & ipſe Seueri Imperatoris libro primo contra Marcionem, ac in Apologetico conſtantißimum eum nominat principem. Vtriuſq́; uerò, & Seueri & Antonini, meminit in libro ad Scapulam. Et in initio libri de corona militis, uocat eos præſtantißimos Imperatores. Meminit in libro de pallio & triplicis Imperij forma: at ſine dubio Seuerum, Peſcennium Nigrum & Clodium Albinum intelligit. Hi enim tum ſimul concordes imperabant, ſed quos poſtea Seuerus ſuſtulit.

Vixit ad decrepitam uſq́; ætatem, ut Hieronymus idem ſcripſit. Sunt qui eum inter martyres pro Chriſto paſſos referant: quod tamen ab Hieronymo non traditur. Martyrij quidem appetentißimum fuiſſe, eius ſcripta teſtantur: in quibus omnibus ubiq́; illud perſuadere nititur, non fugiendum, ſed animoſe & conſtanter Chriſtiano non ſuſtinendum ſolùm, uerùm etiã accerſendum quodammodo eſſe, docet.

Ornarunt deniq́; Tertullianum egregijs commendationibus, multi præſtantes & magni uiri: ex quibus Cyprianus eum, ob eruditionem magiſtrum ſuum appellare conſueuit, eiusq́; lectione quotidie uſus eſt, ut Hieronymus ſcribit. Qui ipſe quoq́; laudem excellentis eruditionis Tertulliano paßim tribuit: ut in Epiſtola ad Pammachium & Oceanum, ubi eruditum eum & ardentem uirum uocat. Ad Magnum uerò oratorem ſcribit: Quid Tertulliano eruditius? quid acutius? In epiſtola ad Tranquillinum annumerat eum clarißimis doctoribus, Origeni, Arnobio, Apollinari, alijsq́; tam Græcis quàm Latinis eruditißimis uiris, ex quibus tamen bona excerpere, contraria uerò uitare iubet. Quomodo & alibi inquit: Laudare ſe Tertulliani ingenium, ſed hæreſin eius damnare. Extat grauißima eius commendatio etiam apud Vincentium Lirinenſem, in libro Aduerſus profanas nouationes, ubi Latinorum eum omnium facilè uocat principem. & addit: Quid hoc uiro doctius eſt? quid in diuinis atq́; humanis rebus excitatius? nempe omnem philoſophiam, & cunctas philoſophorum ſectas, autores, adſertoresq́; ſectarum, omnesq́; eorum diſciplinas, omnem hiſtoriarum ac ſtudiorum uarietatem mira quadam mentis capacitate complexus eſt. Ingenio uerò nónne tam graui ac uehementi excelluit, ut nihil ſibi penè ad expugnandum propoſuerit, quod non aut acumine eruperit, aut pondere eliſerit? Iam porrò, orationis ſuæ laudes quis exequi ualeat? quæ tanta, neſcio qua rationum neceßitate conſerta eſt, ut ad conſenſum ſui, quos ſuadere nõ potuerit, impellat: cuius quot penè uerba, tot ſententiæ ſunt: quot ſenſus, tot uictoriæ.

DE CYPRIANO.

Cæcilianus Cyprianus etiam Statij nomen habuiſſe uidetur: ſicut hiſtoria de paßione eius, conſcripta à Pontio Diacono, ut quidem hodie habetur, indicat. Quanquam inſcriptio epiſtolæ nonæ libri quarti, Thaſcium eum nominet. Apher fuit, Carthaginenſis, ut uidetur. Ibi enim eum presbyterum & epiſcopum fuiſſe, Hieronymus ſcribit. Sed quibus ortus parentibus fuerit, aut cuiuſmodi ſtudia puer aut adoleſcens exercuerit, neq́; ex ſcriptis eius uſquam deprehendi poteſt: niſi quòd Hieronymus in Catalogo, & Commentarijs in Ionam, Rhetoricam, in Aphrica, dum adhuc gentilis eſſet & idololatra, magna cum laude profeßum ſcribit. Quo tempore etiã magiæ ſtudioſißimum fuiſſe, Nazanzeni narratio confirmat, qui magum eum & ueneficum nominat: quod etiam Nicephorus lib. 5. cap. 27. de eo indicat. Verùm id nec apud Hieronymum, nec Auguſtinum reperitur. Scribunt quidem alij, ut Iacobus de Voragine, Heinricus de Erfordia, & Volaterranus, de Cypriano quodam mago, qui à parentibus puer etiamnũ dæmonibus conſecratus fuerit: ſed eum Antiochenum aut Nicomedienſem nihilominus conuerſum, & epiſcopum & martyrem tandem, ſed diuerſis temporibus factum fuiſſe, affirmant.

Cyprianũ igitur Aphrũ, ſeu Carthaginenſem, Hieronymus ſcribit in Catalogo uirorũ illuſtriũ, et cõmentario in Ionã, Cæcilij presbyteri, cuius ſibi poſtea nomen arrogauit, cõuerſatione & ſuaſu, occaſione uerò lectionis Ionæ prophetæ ad fidẽ Chriſtianã cõuerſum eſſe. Ac texit ipſe ſuæ cõuerſionis ac baptiſmi hiſtoriã floridam & eloquentẽ, ut in ſcholis Rhetorũ, ex quib. pridẽ exceſſerat, natã, libro ſecundo, epiſtola ſecunda.

Narrat uerò in Catalogo Hieronymus, eum, quam primùm cõuerſus fuiſſet, facultates ſuas omnes pauperibus erogaſſe: ac non multo pòſt presbyterum electum, deniq́; etiam epiſcopum Carthaginenſis eccleſiæ conſtitutum eſſe. Incertum tamen eſt, utrum ſeu Agrippino illi Carthaginenſi epiſcopo, cuius ipſe crebrò meminit, & qui primus rebaptizationis autor fuerat, ſeu cuidam alij ſucceſſerit. Certum autem eſt,

eum in illa Epiſcopatus dignitate & officio uirtutibus & donis plurimis fulſiſſe, ac in primis autoritate, propter quam eum totius Orientis & Hiſpaniæ Eccleſijs præſediſſe Nazianzenus ſcribit: & Chriſtianorum eum epiſcopum nuncupat formula proſcriptionis ſuæ, quam recitat ipſe libro quarto, Epiſtola nona. Diligentiſſimus deinde & fideliſſimus Eccleſiæ ſuæ cuſtos fuit, proq; ea ſemper maximè ſeu præſens ſeu abſens ſolicitus: quemadmodum id ex multis eius epiſtolis perſpicitur. Scribit de ſeſe ipſe, facilem ſe, humanum, patientem & benignum, ſimul & grauem & ſeuerum, pro re nata, in officio ſuo ſemper eſſe: libro primo, epiſtola tertia. Fratrum porrò amantiſſimum fuiſſe, plurimæ eius epiſtolæ teſtantur. In martyribus uerò excipiendis & iuuandis, operam multam ſumpſit: quia & abſens presbyteris & diaconis ſuis reſcribit, ut omni cura & ſtudio martyres captos complectantur. Animi uerò magnitudinem & robur pium in officio & reb. agendis declarat Epiſtola tertia libri primi. Nec prudentia ei defuit, & circumſpectio, ut oſtendit inter cæteras epiſtola decima libri tertij: quæ & inſignem eius modeſtiam, qua nihil priuatis conſilijs aut iudicio, ſed cum conſenſu collegarum ſuorum et plebis, in officio ſe ſuſcepiſſe teſtatur, prædicat. Ingenio uerò in primis liberali & benefico fuit in pauperes & fratres peregrinos. Quoties enim abſens pauperum curam collegis mandat? Imò & abſens iiſdem præcipit, ut de proprijs ſuis bonis, fratribus exulibus neceſſaria ſuppeditent: ſicut teſtatur epiſtola uigeſimaquarta libri tertij.

Recitat & ipſe ſingularia ſua dona, ut uiſiones & admonitiones cœleſtes de perſecutionibus futuris, & rebus alijs ad gubernationem Eccleſiæ pertinentibus, lib. primo Epiſtola tertia, & li. quarto Epiſtola quarta: ubi uiſionis cuiuſdam formam ipſe exponit. Valuit & prædictionibus futurorum euentuum, quemadmodum intelligi poteſt ex libri quarti epiſtola ſexta.

Nonnullas ei illuſtres uirtutes etiam Auguſtinus, qui in eius donis prædicandis ſanè multus eſt, tribuit: ut humilitatem libro ſecundo de baptiſmo contra Donatiſtas, capite quarto, ubi hæc eius uerba ex Epiſtola ad Quintinum recitat: Noſtra non pertinaciter amemus, ſed quæ aliquando à fratribus & collegis noſtris utiliter & ſalubriter ſuggeruntur, ipſi potius amplectamur. Item, tolerantiam & patientiam, ibidem: et libro ſeptimo contra Donatiſtas, capite undecimo.

Candorem item & manſuetudinem, qua uirtute id quod ſenſit, non tacuit, ſed manſuetè & pacificè protulit. Item, quòd cum his qui aliud quàm ipſe ſentirent, eccleſiaſticam tamen pacem & concordiam tenuit. Poſtremò, quòd nemini præſcriberet, neq; præiudicaret, quo minus quod rectius ſibi uideretur, id ſequeretur: libro quinto de baptiſmo contra Donatiſtas, capite decimoſeptimo, ex Epiſtola Cypriani ad Iubaianũ.

Nec hoc prætereundum eſt, quòd Hieronymus aſſiduum eum in lectione, præſertim Tertulliani, fuiſſe ſcribit. Vidiſſe enim ſe ait Paulum quendã concordiæ ſenem, qui ſe beati Cypriani iam grandis ætatis notarium, cum ipſe admodum eſſet adoleſcens, Romæ uidiſſe diceret: referreq; ſibi ſolitum, nunquam Cyprianum abſq; Tertulliani lectione unam diem prætermiſſe: ac ſibi crebrò dicere ſolitum, Da magiſtrum, Tertullianum uidelicet ſignificans.

De Cypriani libris.

Extant eius quatuor libri Epiſtolarum, quos ſcripſit ad presbyteros, epiſcopos, eccleſias & fratres diuerſos, partim in epiſcopatu ſuo, partim in exilio, de quibus ſic iudicauit Auguſtinus libro ſecundo contra Creſconium Grammaticum, capite trigeſimoſecundo: Ego, inquit, literas Cypriani non ut canonicas habeo, ſed eas ex canonicis conſidero: et quòd in eis diuinarũ ſcripturarum autoritati congruit, cum laude eius accipio: quod autem non congruit, cum pace eius reſpuo.

Tractatus contra Demetrianum ethnicum.

Tractatus de habitu uirginum, quem Hieronymus inſcripſit de uirginitate, et uolumen appellat egregiũ, in epiſtolis ad Demetrianum & Euſtochianum.

Tractatus alius de ſimplicitate prælatorum, ſeu de unitate Eccleſiæ. ſic enim indices hũc tractatũ citant.

Tractatus alius de unitate idolorum, in quo Cypriani ingenium & artificium Hieronymus laudat, in epiſtola ad Magnum oratorem Romanum: Cyprianus, inquit, quòd idola non ſint, qua breuitate, qua hiſtoriarum omnium ſcientia, quo uerborum & ſenſuum ſplendore perſtrinxit? (nempe

Sequentes Cypriani libri inſcribuntur Sermones,

De eleemoſyna, Sermo I.

De zelo & liuore, Sermo II. quem ſcriptum optimum Hieronymus uocat, libro tertio commentariorum in epiſtolam ad Galatas.

De bono patientiæ, Sermo III. in quo Tertulliani librum de patientia expreſſit, & à ſe factum eum ſermonem Cyprianus ipſe affirmat in Sermone de zelo & liuore, & in Epiſtola ad Iubaianum. Annotat hoc Auguſtinus in libris de baptiſmo contra Donatiſtas, quarto & quinto.

De mortalitate, Sermo IIII. quem in Chronico ſuo Euſebius ſcriptum ab eo indicat, tempore peſtis ſæuiſſimæ apud Alexandriam & Aegyptum omnem: cuius Dionyſius Alexandrinus meminit apud Euſebium lib. ſeptimo, capite uigeſimoprimo, & uigeſimoſecundo.

De lapſis, ſermo V.

De oratione Dominica, ſermo VI.

Sequitur liber de exhortatione martyrij ad Fortunatum.

Libri duo ad Quirinum, aduerſus Iudæos.

Liber alius ad eundem, de diſciplina Chriſtianorũ ex ſacra ſcriptura.

Tractatus de hæreticis baptizandis, ad Iubaianum.

Epiſtola longa ad Pompeium, contra Epiſtolam (Stephani.

Epiſtola ad Quintinum.

Sententiæ epiſcoporũ de hæreticis baptizãdis, ſeu concilium quod Cypriani operibus adiecit Eraſmus.

Hæc enim omnia citra controuerſiam putantur eſſe Cypriani. Adiũcta autem ſunt et alia ipſius operib. quæ ei falſò adſcripta ex profeſſo Eraſmus cenſuit: ut,

Tractatus de Sina & Sion, ſeu de duobus montib. aduerſus Iudæos: in quo inſunt argumenta infirma cõtra Iudæos, quos ſuprà Cyprianus in libris ad Quirinum fortioribus oppugnauit: præterea nec elegantiam orationis, nec ardorẽ animi, nec eruditione Cypriani refert. Tractat enim frigidiſſimum commentum de quatuor ele-

ed by Google

tuor elementis, quibus apud Ebræos componitur nomen Adam.

Tractatus de reuelatione capitis Ioannis baptiſtæ: liber fabuloſus, ſuperſtitioſus & ridiculus, ea interdum commemorans, quæ longè poſt tempora Cypriani geſta ſunt. Meminit etiam Pipini regis Aquitanorum: qui ſi is eſt in quem Stephanus põtifex tranſtulit Imperij titulos, immenſum eſt interuallum annorum, ut Eraſmus cenſuit.

Liber de expoſitione Symboli, quem ſtylus ſatis arguit non eſſe Cypriani, & inter opera Hieronymi fertur inſcriptum Ruffino: nec abhorret phraſis à phraſi Ruffini. Et inter huius opera magnificè de ſymbolo meminit Gennadius: quòd adeò præclarè dicit eſſe diſertũ, ut cæteri ad hũc nihil dixiſſe uideantur. Eraſm.

Libellus de ſingularitate clericorũ, hominis alicuius eruditi & facundi, ac fortè epiſcopi, qui præditus fuerit autoritate. Accedunt quidẽ ſchemata quædã orationis, ad dictionem Cypriani: ſed aſperſa tamen ſunt uerba nonnulla, à puritate Cypriani prorſus aliena: ut, inordinaliter, contubernaliter, coniugalitas, uulgaritas, abſentare, conſtitutionis, &c.

De Natiuitate Chriſti, Sermo	I.
De circumciſione Chriſti, Sermo	II.
De ſtella & Magis, Sermo	III.
De baptiſmo Chriſti, Sermo	IIII.
De ieiunijs & tentationibus Chriſti, Sermo	V.
De cœna Domini, Sermo	VI.
De ablutione pedum, Sermo	VII.
De unctione chriſmatis, Sermo	VIII.
De paßione Chriſti, Sermo	IX.
De reſurrectione Chriſti, Sermo	X.
De aſcenſione Chriſti, Sermo	XI.
De Spirtu ſancto, Sermo	XII.

Quòd totũ opus nõ eſſe Cypriani ſtylus arguit, licet hominis fuiſſe uideatur eruditi: præterea nec habebatur in exemplarijs manu deſcriptis, quibus uſus ſum (inquit Eraſ.) & in editione Badiana ſeparatum habebatur à reliquo uolumine. Sermo de baptiſmo Chriſti, omnino contrarium habet ſententiæ Cypriani de hæreticis rebaptizandis.

Liber de laude martyrij, ad Moſen & Maximum confeſſores: in quo neminem opinor fore tam obeſæ naris, quin ilicò ſenſurus ſit, ſtylum huius operis longè lateq; diſcrepare à dictione Cyprianica. Eſt enim elaboratus & inæqualis, identidẽ intumeſcens, ſed parum feliciter. Affectat argutiã, nec id quidem ubiq; feliciter: & omnino plus eſt curæ, quàm ingenij: plus affectationis, quàm facultatis. Apparet opus fuiſſe meditantis, & exercentis calamum. Eraſmus.

Libellus de diſciplina & bono pudicitiæ, quem ſtylus palàm arguit non eſſe Cypriani. Nam fuit ille, ac lectorem ducit: hic argutè & breuiter ſententijs et enthymematis pungit. Fieri poteſt ut ſit Tertulliani, niſi quòd ſe declarat epiſcopum fuiſſe. Vnde ſuſpicor nonnihil, eſſe Cornelij: Doctus fuit autor, quiſquis fuit. Eraſmus. Heinricus Grauius tamen, cuius recognitione nuper in lucem prodierunt Cypriani opera, ſentit eſſe Cypriani, nec quicquam ſtylum refragari.

Epiſtolam contra Nouatianum hæreticum, quòd lapſis ſpes ueniæ non eſt deneganda, Eraſmus ex ſtylo iudicat non eſſe Cypriani: ſed ueriſimile, eſſe Cornelij. Grauius Cypriani eſſe, ex uetuſto quodam manuſcripto exemplari contendit.

Oratio pro Martyribus, quam Grauius ſentit illam eſſe exomologeſeos plenam, cuius in fine præcedentis epiſtolæ Cyprianus meminit.

Oratio alia Cypriani martyris, quam ſub die paßionis ſuæ dixit. Eraſmus de utraq; pronunciauit, incertum eſſe an ſint Cypriani.

Liber de duplici Martyrio ad Fortunatum. Grauius dubitat eſſe Cypriani: & phraſin Eraſmum potius, aut alium quemcunq; Eraſmo ſimilem referre dicit. Non autem eſſe Cypriani, inde probat, quòd Turcarũ hic libellus meminit: quorum per ea tempora, quibus Cyprianus floruit, nulla tanta poteſtas fuit, ut Romanis Cæſaribus formidandi aut conferendi eſſent.

In paßione deniq; Cypriani Pontio autore ſcribitur, Cyprianum etiam Chronicon utile compoſuiſſe. Et Trithemius opuſcula Cypriani enumerans, meminit etiam libri de Aleatorib. quem & Vincentius Cypriano tribuit, libro undecimo, capite ſexageſimoſecundo. Sicut aliũ rurſus de duodecim abuſionib. huius ſeculi: qui liber nihil aliud eſſe uidetur, niſi conſarcinatio quarũdã partiũ deſcriptarũ ex libris Cypriani.

De Cypriani doctrina.

De Deo, de omnipotentia Dei, de tribus perſonis, de diuinitate, de humanitate Chriſti, de beneficijs eius, de ſpiritu ſancto, etc. Cyprian. cũ reliquis huius ſeculi Doctoribus cõſentit. Cuius rei teſtimonia multa in capite de Eccleſiæ doctrina, ſuprà commemorauimus. Quib. hìc addimus, quod de filio Dei et beneficijs eius præclarè ait in Sermone primo de Eleemoſyna: Chriſtus hominis filius eſſe uoluit, ut nos filios Dei faceret: humiliauit ſe, ut populum qui prius iacebat, erigeret: uulneratus eſt, ut uulnera noſtra ſanaret: ſeruiuit, ut ad libertatem ſeruientes extraheret: mori ſuſtinuit, ut immortalitatem mortalibus exhiberet.

Peccatum originale ſentit à primis parẽtibus propagari in uniuerſum genus humanum, lib. 3. epiſt. 8.

De lege ait libro primo aduerſus Iudæos, ceſſaturam fuiſſe legem Moſi.

De pœnitentia ait, nulla peccata, quantumuis grauia, ullum tempus à pœnitentia excludere. Nec quantitas, inquit, criminis, nec breuitas temporis, nec horæ extremitas, nec uitæ enormitas, ſi uera agatur pœnitentia, à uenia excludit.

Fidem fiduciam intelligit in promißiones diuinas, ut patet ex ſermone quarto de Mortalitate. Eaq; fiducia ſentit apprehendi gratiam Dei, ſicut ait libro ſecundo epiſtolarum, epiſtola ſexta: Chriſtus dat credentibus tantum, quantum ſe credit capere qui ſumit.

Iuſtificationem per fidem fieri, docet libro ſecundo, epiſtola tertia.

Bona deinde opera à renatis ſeu iuſtificatis præſtanda ſentit, in tractatu de Habitu uirginũ. Qui per ſanguinẽ, inquit, Chriſti Domini noſtri redempti ſumus, per omnia ſeruitutis obſequia redemptoris imperio pareamus: demusq; operam, ne quid immundum & profanum templo Dei inferatur.

Quod ſacramentorũ cõmunicatione Chriſto uniamur, dicit autor ſermonis de natiuitate Chriſti: Defectus carnis

ctus carnis noſtræ, quæ à primitiuis fecibus originalis mali inſerta, languerat, ex Chriſti carne redditur fortitudo & ſacramentorum communicatio, per quam illius ſynceritate unimur, nos in tantum corroborat, ut de mundo, de diabolo, & de nobis ipſis uictoria potiamur: & ſacramenti guſtu uiuificis myſterijs inhærentes, una caro & unus ſpiritus ſimus, dicente Apoſtolo: Qui adhæret Domino, unus ſpiritus eſt.

In baptiſmo Cyprianus ſentit omnia peccata deponi, libro tertio ad Quirinum. diabolũ opprimi, lib. 4. Epiſt. 7. Spiritum ſanctum accipi, ad Pompeianum.

De cœna Domini ſic inquit, libro ſecundo, Epiſtola tertia: Nam Ieſus Chriſtus Dominus noſter, ipſe eſt ſummus ſacerdos Dei patris, & ſacrificium Deo patri ipſe primus obtulit, et hoc fieri in ſui cõmemorationẽ præcepit. utq; ille ſacerdos uice Chriſti uerè fungitur, qui id quod Chriſtus fecit imitatur: & ſacrificium uerum & plenum tunc offert in Eccleſia Deo patri, ſi ſic incipiat offerre ſecundum quod ipſum Chriſtum uideat offerre. Et paulo pòſt: Paſſio eſt enim Domini, ſacrificiũ quod offerimus: nihil aliud quàm quod ipſe fecit, facere debemus. Scriptura enim dicit: Quotieſcunq; ederitis panem iſtum, &c. Quotieſcunq; ergo calicem in cõmemorationem Domini & paſſionis eius offerimus, id quod conſtat Dominum feciſſe, faciamus. Deinde rectè ſentit, in cœna corpus Chriſti uerum & ſanguinem eſſe: in ſermone de cœna Domini. atq; ideo dari, ut mœſtum & triſte pectus, quod peccatis prius angentibus premebatur, diuinæ indulgentiæ lætitia reſoluatur: libro ſecundo, epiſtola tertia.

De oratione, quòd Chriſtianis neceſſaria ſit, deq; eius forme, item pro quibus rebus orandum ſit, multa paſſim utilia præcepta tradidit, præſertim in Sermone de oratione Dominica.

Eccleſiam unam eſſe Catholicam, docet paſſim: ut libro primo, epiſtola ſexta. Eccleſiam uerò eſſe cœtum Chriſto credentium, cui per eam fidem copulentur & uniantur: libro ſecundo, epiſtola tertia.

De Cypriani quibuſdam næuis.

Pœnitentiam, Tertullianum ſecutus, plerunq; uocat ſatisfactiones, & actus exomologeticos, quibus abſolutionis cauſam & remiſſionem peccatorum tribuit. ut in ſermone de lapſis: Dominus, inquit, noſtra ſatisfactione placandus eſt.

In eadẽ doctrina periculoſa utitur hac ambiguitate, quòd lapſos non deſperare quidem de Domini miſericordia iubet, nec tamen ueniam pœnitenti cõdicere. Quod quid aliud eſt, quàm dubitandum eſſe, utrũ pœnitentiam agenti Deus ignoſcat? In ſermone de lapſis.

Duriter rurſus & aſperè ex illo dicto Ioannis 5. Ecce ſanus factus es, noli peccare: ratiocinatur, nullã ueniã delinquẽti, ei qui Dominũ noſſe cœperit, ſperandã eſſe. In tractatu ſecundo de habitu uirginũ. Nec abſolui quidem à ſacerdote eiuſmodi peccatum poſſe, quod in Dominum commiſſum ſit. Sermone quinto de lapſis.

Liberi arbitrij uehemens eſt ubiq; aſſertor, quemadmodum id teſtimonijs alibi probauimus.

Hinc igitur bonis operibus nimium tribuit, ſicut de eleemoſina ait: Viam eſſe tuendæ ſalutis eleemoſinã, eaq; ſordes quaſcunq; poſt baptiſmum contractas delere. In Sermone de Eleemoſyna.

Sumpſit & ceremonias ex traditionibus Montani à Tertulliano: ut conſecrationem & unctionem poſt baptiſmum. ſic enim ait libro primo, epiſtola ultima: Oportet mundari & ſacrificari aquã prius à ſacerdote, ut poſſit baptiſmo ſuo peccata hominis qui baptiſatur abluere. Item: Vngi quoq; neceſſe eſt, eum qui baptiſatus ſit, ut accepto chriſmate, id eſt, unctiõe eſſe unctus Dei, & habere in ſe Chriſti gatiam poſſit.

De certaminibus Cypriani.

Suſtinuit multa et magna certamina, quæ plerunq; ueros atq; cõſtantes doctrinæ purioris profeſſores infeſtant & exercẽt. Primum contra Ethnicos, quod teſtatur liber ſcriptus cõtra calumnias Demetriani: qui Chriſtianis, ideo quòd gentiliũ deos non colerent, omnis mundi mala imputãda cenſuit. Quã calumniam Cyprianus examinãs, eò tandem retorquet, ut probet, calamitates in mũdo ideo multiplicari, quòd idola gentes, non Deum uerum agnoſcant & colant.

Deinde contra Iudæos pugnauit, editis aduerſus eos duobus (ſicut diximus) libris, in quibus euidẽtibus rationibus probat, Iudæos incurriſſe iram et offenſam Dei, quòd Chriſtum neglexerint, & prophetas occiderint: quòd intelligere ſcripturas non poſſint, niſi in Chriſtum credant: quòd circumciſio, quòd lex uetus, quòd templum, quòd ſacrificium ſacerdotũ, quòd prophetæ deſierint, quod ad regnum cœlorum ipſis reiectis magis gentes pertineant, &c.

Libro primo epiſtola octaua, dimicat cõtra quinq; falſos fratres, qui eius epiſcopatui, cum exulem ipſe ageret uarijs machinationibus & plebis abalienationibus inſidiabantur. Et libro tertio, epiſtola quinta, multis pugnat contra reprehenſiones & calumnias maledicorum. Quo nomine & Pupiam quendam martyrem duriter obiurgat, quòd obtrectationibus ſuis fidem habuiſſet. libro quarto, epiſtola nona.

Sic longa & laborioſa ei pugna fuit contra hæreticos: ut Nouatum, quem in Aphrica olim ipſe excommunicauerat: atq; eius ſectam, quæ lapſis redeuntibus Eccleſias claudendas eſſe magno conatu aſſeruit. Hac occaſione pias & eruditas aliquot ſcripſit epiſtolas, & Sermonem de lapſis recipiendis.

Proximum ei certamen fuit cum Nouatiano & Feliciſſimo, eorumq; ſocijs, qui contrario prorſus quàm Nouatus modo, lapſos et hæreticos recipiebant et abſoluebant, nulla pœnitentiæ diſciplina præcedente, ideo tantum ut epiſcopis ægrè facerent.

Contra eoſdem, ſcilicet Nouatum, Nouatianum, Feliciſſimum, defendit aliquot certaminibus Cornelium Romanũ epiſcopũ, quẽ illi malè & illegitimè creatum eſſe calumniabantur, & ab eo fratrum mentes alienas faciebant. Liquet hoc ex epiſtola ſecunda libri quarti: & quomodo in multis concilijs contra hæreticos et ſciſmaticos acriter pugnauerit, ſuprà in capite de Concilijs dictum eſt.

Maximũ tamen omniũ certamen ei fuit, quacunq; id ſeu autoritate ſeu ratione ſuſceperit, in defendenda cauſſa rebaptizationis contra Stephanũ Romanum.

Pugnauit & ſcripto erudito contra idola: imò et magis deſtruxit, ut Hieronymus ait, tractatu ſcilicet de uanitate idolorum. Adiuuat & alias quaſdam Eccleſias non ſine certaminibus, ſua autoritate & cenſura,

cenſura, maximè tamen Romanam: ad quam in perſecutione etiam tredecim ſe epiſtolas miſiſſe indicat, libro tertio, epiſtola quinta.

In hoc certaminum ſtudio, quæ eius fuerit pro conditione cauſæ et perſonæ facilitas, ſimul et moderatio, humanitas, manſuetudo & grauitas, ac ſeueritas cum prudentia coniuncta, ſuprà dictum eſt.

De genere ſermonis Cypriani.

Tribuit ei in oratione ſententiarum ſplendorem Hieronymus, in Epiſtola ad Magnum oratorem. In epiſtola uerò ad Paulinum teſtatur, eum inſtar fontis puriſſimi, dulcem incedere & placidum.

Ac de eo & Lactantius ait in præfatione libri quinti: Erat (inquit) ingenio facili, copioſo, ſuaui, & quæ ſermonis maxima eſt uirtus, aperto: ut diſcernere nequeas, utrum ornatior in loquendo, an facilior in explicãdo, an potentior in perſuadendo quiſquã fuerit.

De Cypriani exilio & martyrio.

Exulem eum fuiſſe, multæ epiſtolæ teſtantur, quas ad fratres & Eccleſiã ſuam reſcripſit, in exilio agens. In quo hanc uirtutem fideli paſtore dignam præſtitit, ut Eccleſiæ propriæ, aliorumq; curã non minorem abſens, quàm præſens ſuſtineret. Significat autem ipſe, ſe in mota contra eum inſanæ plebis ſeditione, ultrò ſeceſſiſſe, ne præſentia ſua Eccleſiæ magis obeſſet quàm prodeſſet. Sic enim ſcribit ad preſbyteros Romanos libro tertio, epiſtola quinta: Statim perturbationis impetu primo, cùm me clamore uiolento frequenter populus flagitaſſet, non tamen meã ſalutem, quàm quietẽ fratrum publicam cogitans, interim ſeceſſi, ne per inuerecundiam præſentiam noſtram ſeditio, quæ cœperat, plus prouocaretur. Sic de ſuis latebris, in quibus ſæpe quæſitus ſit, ſcribit ad fratres lib. 3 Epiſt. 10. Quod ſub Decio aut Gallo factum uidetur. Ex eo enim exilio ad Eccleſiam ſuam redijt. Sub Galieno autem & Valeriano in exiliũ expulſus, iterũ à Paterno proconſule Aphricæ, in ciuitatem Thurbin, ut Auguſtini oratio de Cypriano habet, ſeu Furabilitanã, ſeu Curubilitanã, ut Pontius diaconus, cuius narratio de exilio & paſſione Cypriani (ſi tamen eſt, quod non uidetur, quam Hieronymus egregium uolumen uocat) operib. Cypriani præfixa eſt. Indicat ipſe Cyprianus lib. 4. epiſtola nona ad Pupianũ, ſe in eo, ſeu hoc præcedente exilio, cum omnibus bonis ſuis proſcriptum fuiſſe.

Mortuo autem Paterno proconſule, Galienus Maximus, qui Paterno ſucceſſerat, Cyprianum in hortulo quodam comprehenſum, curru ab apparitorib. quemadmodũ Auguſtinus narrat, ad ſuppliciũ arripi iuſſit. Vbi, cũ idolis ſacrificare nollet, præfectus in hæc erupit uerba: Diu ſacrilega mente uixiſti, & nefariæ tibi conſpirationis homines aggregaſti, & inimicum te dijs Romanis & ſacris legibus conſtituiſti: nec te pij & ſacratiſſimi principes Valerianus & Galienus, ad ſectam ceremoniarum ſuarum reuocare potuerunt. Tandem autem gladio, cui ceruicem ſuam ultrò (ut Hieronymus ait) inflexit, cæſus eſt: Romæ Sixto epiſcopo ſedente, ut Euſebius annotauit, Anno Domini ducenteſimo quinquageſimonono. Sabellicus, ſub Lucio epiſcopo, & Gallo ac Voluſiano Imperatoribus ſupplicio extremo affectum ſcripſit.

Quæ de funere & miraculis eius Nazianzeni oratio habet, Hieroymus, Auguſtinus, cæteriq; uel coætanei, uel proximè ſequentes, aut ignorarunt, aut (ut fabuloſa) pro relatu indignis indicarunt. Illud enim Auguſtini lib. 3. de baptiſmo contra Donatiſtas ſatis laudis fuit, quòd catholicum eum epiſcopum, catholicum martyrem: & quo maiorem, eo magis ſe humiliantem dixit. Et quod libro ſecundo contra Creſconium, capite trigeſimoſecundo ait: Cypriani laudem ego conſequi non ualeo, eius multis literis mea ſcripta non cõparo, eius ingenium diligo, eius ore delector, eius charitatem miror, eius martyrium ueneror. Non accipio, quod de baptizandis hæreticis & ſchiſmaticis ſenſit.

DE ORIGENE.

ORigenes, quem & Adamantium ſcriptores uocant, Aegyptius fuit: & in Alexandria, quemadmodum Epiphanius ait, domicilium habuit, & educationem, etiam poſteaquàm pater eius martyrio ibi defunctus eſt. Patris autem ipſius nomen fuit Leonides, uir (ut appparet) pius & eruditus: quem quidem ſcriptor uitæ Origenis apud Suidam, epiſcopum fuiſſe dixit, ſed loci nomen nõ expreſſit. Hæc cauſa eſt, quamobrem Euſebius lib. 6. cap. 19. duriter in Porphyrium, Siculum illum Chriſtianorum calumniatorem, inuehitur, quod Origenem gentilem fuiſſe ſcripſerit, cùm ab auis ipſis uſq; & atauis parentes Chriſtianos habuerit.

Natus igitur circa annum Domini ducenteſimum octuageſimum nonum, Cõmodi uerò Imperatoris ſeptimum, quemadmodum ex Euſebij libro ſexto, capite tertio & trigeſimoſexto colligi poteſt: bona et liberali indole, ac ineunte ſtatim pueritia, ſemina uirtutum egregia de ſe oſtendit. Quare & ſpe pater unicè delectatus, puerum ſæpe dormitantem magna admiratione & uoluptate contemplatus & exoſculatus eſt. Ac ſpe tam eximia de puero ductus, diligenter eum & in pietate & in literis firmauit & exercuit, auocans eum quotidie certis horis à literarũ philoſophicarũ ſtudio ad ſacrorũ librorũ lectionẽ: certas etiã ab eo exigens operas, & exercitia proponens. in quo quaſi priuato & domeſtico ludo puer ipſe patri multis interrogationibus de ſcripturæ ſenſibus moleſtus ſæpe fuit: ſic ut pater, ingenij id ſeu præcocitatẽ ſeu petulantiam indicans, puerũ tantillũ tam arduis quæſtionibus delectari, retrahens ab eiuſmodi præcoci quaſi ſapientia, obiurgaret eum: ac ne quid præter ætatem ſuam curioſe, ſupra manifeſtam & ſimplicem ſcripturæ ſententiam ſcrutaretur, grauiter moneret.

Traditus deinde ex hoc domeſtico ludo præceptoribus eſt, quorum unum Euſebius libro ſexto capite 6. Clementem Alexandrinum fuiſſe dicit: alterũ, Ammonium philoſophum & Chriſtianum, libro eodem, capite 19. quibus Hieronymus in Apologia aduerſus Ruffinum, etiam Huillum quendam adnumerat.

Cæterùm adoleſcentiam Origenes ingreſſus, iam etiam illud de ſe admirandum præbuit, quòd immodico flagrauit martyrij amore, martyres ad tribunalia ductos frequenter ſequens: ſeq; arripi, unaq; duci tantum non geſtiens. Sicut parum abfuit, ut ſe non ultrò martyrio aliquando offerret, niſi pio et callido cõſilio mater ei obſtitiſſet. Cùm enim conſtituiſſe apud ſe adoleſcentem animaduertiſſet, mane ipſum acceſſurum ad

ea loca, ubi de Chriſtianis inquiri & iudicari mos eſſet, noctu clàm in cubiculum dormientis ingreſſa, omnem ei habitum quo egredi in publicum conſueuiſſet, ſurreptum abſcondit.

Cum igitur ſic nec foras prodire, nec aliud quicquã agere poſſet, patrem in carcere ad conſtantiam exhortatus eſt. Epiſtolam ei in eam ſententiam ſcribens: Caue tibi, ne quid aliud quàm martyrij conſtanter faciendi propoſitum cogites.

Nec multo pòſt pater martyrio ſuo perfungitur: ipſe uero Origenes omni ſubſtantia paterna in ærariũ Imperatoris illata, orphanus cum matre & fratribus quinq; puerulis relinquitur. Fortè tum Alexandriæ diues quædam fuit fœmina, quæ egregiã Origenis indolem admirata, ad ſeſe eum recepit, cùm annum iam ætatis ſuæ ingreſſus eſſet decimumſeptimũ: ac familiariter cõplexa, non aluit ſolũ, uerùm ſumptib. etiam liberaliter ſtudia eius iuuit & promouit. Vbi iterũ Origenes præclaræ mentis, quã ad pietatem ſolam natã diceres, ſpecimen præbuit. Cùm enim ea fœmina Paulũ quendam Antiochenũ, hæreticũ, adoptatum in pueritia, eo ad huc tempore domi ſuæ aleret, ad eumq; quotidie quaſi ad magiſtrum, cœtus hæreticorũ reciperet: Origenes, ut qui iam per ætatẽ & in pietatis literis felicẽ progreſſum fecerat, ut inter dogmata uera atq; errores diſcernere poſſet, nullis ſeſe rebus adduci patiebatur, ut ei ſe adiungeret, aut coràm ſaltem colloqueretur: quin nec honoris ei quicquam habuit, execratus eius tum doctrinam, tum ſocietatem.

Poſteaquam uerò iam in diſciplinis, Dialectica, Rhetorica, Muſica, Poeſi, Arithmetica, & reliquis liberaliter inſtitutus eſſet, Alexandriæ Grammaticã profiteri publicè cœpit, circiter annum ætatis ſuæ 18, eaq; profeſſione ſe aluit. Cùm autem temporis progreſſu propter perſecutionem nemo eſſet qui ſcholæ catechiſticæ, quam ibi quondam Pontænus aperuerat, uacaret, pulſis omnibus qui in ea docere cõſueuiſſent: inter Grammatices traditiones obiter quoq; pietatis & doctrinæ Chriſtianæ rudimenta docuit, cõfluentib. ad eũ honeſtis aliquot adoleſcentib. quos ad pietatem ſummam promouit, adeò ut & martyrium paulo poſt, Seueri adhuc perſecutione graſſante, cõſtanter ſubire nõ recuſarint: Plutarchus ſcilicet, & Heraclides, fratres Sereni duo, Heri duo, Rhais catechumena, et Potamiena. Ipſe uerò aliquanto pòſt à Demetrio epiſcopo munus catechiſtæ accepit: quo occaſione Grammaticã ſcholam poſthabens, libros philoſophicos & gentiles cùm ſtudioſe prius perlegiſſet, uendidit, pactus cũ emptore preciũ in ſingulos ad uictũ oboli: ac tum deniq; totum ſe ſtudio diuinarum literarũ dedicauit. Docẽdi uerò munus tanta cum laude & celebritate adminiſtrauit, ut exciti fama eruditionis eius, & uitæ religioſæ, multi ex remotiſſimis terris ad eum confluerent. Cũq; iam ingenti frequentiæ, quæ auditorium ne per unius quidem horæ ſpacium, alijs ſubinde poſt alios accedentibus, uacuum relinquebat, erudiendæ ſolus non ſufficeret: adiunxit ſibi quendam ex diſcipulis, quem præ cæteris diligentiſſimè inſtruxerat, Heraclam nomine, hominem doctiſſimum & diſertiſſimum: quo hypodidaſcolo & collega uſus, docendi operas cum eo ita partitus eſt, ut primam eorum qui recens imbui cœpiſſent, inſtitutionem ei committeret, ipſe uerò perfectioribus præeſſet.

Ita igitur ocij aliquantulum nactus, ad diſcendam linguam Ebræam, ſuæ alioqui naturæ aduerſam (ut Suidas ait) animum adiecit: in qua cum breui tempore feliciter uerſatus eſſet, iudicare & conferre inter ſe inſtituit ſacrorum librorum diuerſas uerſiones, quas per columnas digeſtas ἑξαπλᾶ & τετραπλᾶ inſcripſit, ut poſtea dicemus.

Cæterum in ludo, inter ſacra, etiam philoſophicas & mathematicas diſciplinas diſcentibus propoſuit, & ad artium liberalium cognitionem ſingulari diligẽtia diſcipulos adhortatus eſt: affirmans, earum adminiculo in explicatione ſacrarum literarum & diſputationum opus eſſe. Ipſe uerò hoc tempore etiam Græcas diſciplinas cognouit, & hæreticorum libros legit. Ex Græcis autem ſcriptoribus Platonem perpetuò triuit: Numeniumq; & Cronium, & Apollophanem, Longinum, Moderatum, Nicomachum, ac reliquorum Pythagoricorum doctos commentarios, Chæremonis item Stoici & Cornuti libros. Quod ſtudium in eo Porphyrius poſtea reprehendit, ipſe uerò in quadam Epiſtola ad hunc modum defendit.

Cùm doctrinæ deditus eſſem, rumorq; doctrinæ noſtræ perfectione ſpargeretur, & iam nos hæretici, item in gentilium diſciplinis, præſertim philoſophia docti homines accedebant: uiſum eſt & hæreticorum dogmata, & quæ à philoſophis de ueritate dici uidebantur, inquirere. Hoc autem fecimus ad imitationem primùm Pantæni, qui multis ante nos profuit, et haud exiguam in illis facultatem habuit: Deinde etiam Heraclæ, qui iam in preſbyterio Alexandrino conſtitutus eſt, quem apud magiſtrum philoſophicarum diſciplinarum iam quinquennium illi adhærentem reperi, antequàm ego ſcientiam illorum audire cœpiſſem. Quapropter etiam cùm antea communi eſſet uſus indumento, poſito illo, philoſophicum habitum ſumpſit, quem huc uſq; ſeruat, & gentilium libros pro uiribus & ſtudioſe uoluere non ceſſat.

Scripſit per id tempus ad Præfectum Aegypti & Demetrium epiſcopum, dux Arabum, petens ab ijs ut Origenem ad ſe mitterent: cupere enim ſe cum ſua gente, in fide & doctrina Chriſtiana erudiri. Miſſus igitur in Arabiam Origenes, cùm lucem ibi Chriſtianæ doctrinæ accendiſſet, Alexandriam deinde ad munus conſuetum redijt.

Orta uerò aliquanto pòſt ſeditione, & bello ciuili Alexandriæ ac per Aegyptum, ac diſſipata his tumultibus ſua ſchola, Alexandriam reliquit, & in Palæſtinã abijt: et poſtquam Cæſaream ueniſſet, rogatus ab epiſcopo Alexandro & Theoctiſto, in Eccleſia nondum preſbyter docuit, ægrè id ferente & reprehendente Demetrio, à quo tandem ſedatis bellicis tumultibus, per epiſtolam reuocatus Alexandriam eſt.

Paulo pòſt, cùm Vario Antonino defuncto, in Imperium Aurelius Alexander Seuerus ſucceſſiſſet, mater eius, quã fœminam religioſam Hieronym. uocat (Chriſtianã autẽ nõ dicit) Origenis, de quo tũ rumor paſſim uulgabatur, uidendi cupida, eum ad ſe uocauit Antiochiam. Abijt igitur ad eam Origenes, & aliquandiu uerſatus, Alexandriam ad ſuam ſcholam redijt, eo

diȷ́t, ac ſcribere Cõmentarios in ſacrã Scripturam cœpit: urgente id uehementer, et ſumptus libenter ſuppeditante Ambroſio, homine diuite & ingenioſo, quem ad hæreſi Valentini & Marcionis (utriuſq; enim ſectator fuerat, ut ſcribit Suidas) liberatũ Origenes conuerterat, & orthodoxũ fecerat, cuius beneficio Alexãdrinæ etiã Eccleſiæ diaconus ordinatus fuerat. Is igitur infinitis prouocationibus Origenem ad ſcribendum impulit. Quoq; facilius ſcribendi labor procederet, ſeptẽ ei adiunxit notarios, & puellas non pauciores ad ſcribendũ exercitatas, qui inuicẽ ſibi per horas ſuccederẽt. Eos omnes Ambroſius aluit: de cuius feruida in explicationes ſacrarum literarum diligentia, & importunis poſtulationibus, Origenes ipſe ad amicũ hoc modo ſcripſit:

Sanctus Dei & eruditus Ambroſius, ſæpe me cõpellauit, qui exiſtimat me amicũ eſſe, & ualde ſitibũdum diuinarũ literarũ: cõiicit propria aſsiduitate & amore, ſcilicet ad diſciplinas. Vnde adeò me uicit, ut periculoſum eſſet repugnare ipſius propoſitionibus. Neq; enim edere licet, niſi prius cõferã: neq; poſt ſumptum cibũ licet obambulare, & corpuſculũ reficere, ſed & eo tempore philoſophari & examinari ſcripta cogimur. Neq; noctẽ totã ad corporis curã licet nobis dormire, cũ ipſe cupiditate cõferendi ad multã noctẽ detineat nos. Omitto uerò dicere quæ matutino tempore uſq; ad nonam & decimam horam fiunt. Omnes enim qui uolunt aſsidui eſſe, tempora illa tribuunt inquiſitioni diuinorum oraculorum, & lectionibus. Recitat hanc Epiſtolam Suidas, & meminit eius Hieronymus etiam in epiſtola ad Marcellam.

Sed imperiũ adhuc Alexander tenebat, cũ Achaiæ eccleſiæ uariȷ́s hæreſib. uexarentur. Ad eas igitur ſedandas Origenes miſſus, in media iã cõſtitutus ætate, dum per Palæſtinã Athenas cõtenderet, ab Alexãdro epiſcopo Hieroſolymorũ, et Theoctiſto Cæſareæ, quorũ in illis partib. præcipua tũ fuit autoritas, apprehẽſus, et presbyter ordinatus eſt Cæſareæ. Quæ dignitas cum magnã admirationẽ Origeni cõciliaſſet, & in magna apud omnes ubiq; autoritate & ueneratione ob eruditionẽ & ſapientã eſſet, gloriæ eius ac famæ Demetrius inuidẽs, epiſcopos eos qui ad presbyterũ Origenem promouerãt, grauiter et acerbè accuſauit. Origeni uerò ipſe cũ, quod in laudis detrectationẽ obiȷ́ceret, nihil haberet aliud, factũ illud exprobrauit, quòd ſe Origenes adoleſcẽs quõdã, ſicut infrà dicemus, execuerat: quod ipſum tamẽ ut rẽ piã et fortẽ, cũ primum olim reſciuiſſet, approbauerat. De inuidia igitur & hoſtili Demetriȷ́ in eũ animo certior abſens factus, mãſit Cæſareæ, ibiq; docuit: relicto Alexãdriæ ſucceſſore ſuo Heracla, cũ annũ imperiȷ́ ſui decimũ Alexãder imperator ageret. Ibi permultos egregios uiros erudiuit, in primis Firmilianũ Cæſareæ Cappadociæ epiſcopũ: qui aliàs cũ omni eũ Cappadocia ad ſe inuitauit, et aliquãdiu apud ſe detinuit, aliàs in Iudæã ad eũ ipſe profectus eſt. Adhæſerũt præter hunc, ei quaſi magiſtro, Alexãder et Theoctiſtus. Præterquã quòd exteri multi ad eũ acceſſerant: inter quos duo celeberrimi, Theodorus, qui et Gregorius, et Athenodorus, fratres Græcarũ & Romanarũ diſciplinarum ſtudioſiſsimi, quos à philoſophicis ſtudiȷ́s retractos, in ſacris literis Origenes erudiȷ́t, adeò ut iuuenes adhuc poſt quinquennium, quo eum ſectati erant, eccleſiȷ́s Ponti epiſcopi præfecti fuerint.

Cum autẽ Romano Imperio Gordianus præeſſet, orta in Arabia Berylli hæreſi, de qua diximus, Origenes eò cum aliȷ́s abiȷ́t, & in frequenti ſynodo contra Beryllum Boctrenſis eccleſiæ epiſcopũ diſputauit, & ab errore liberauit.

Poſtea cum Gordiano, qui Imperiȷ́ ſummã ad ſexenniũ adminiſtrauerat, Philippus ſucceſsiſſet, ætatis ſuæ Origenes annũ ſexageſimũ ingreſſus eſt. Ac tũ demũ ea quæ publicè doceret et diſputaret, excipiẽdi notariȷ́s copiã fecit, cũ id antè noluiſſet. Tum etiã cõtra Celſi Epicurei librũ, Veracem inſcriptũ, octo libros edidit: et uigintiquinq; tomos in Euangeliũ ſecundũ Matthæũ, alioſq; in XII prophetas abſoluit, de quibus infrà dicemus. Quo tempore fortè et Philippũ imperatorẽ ad fidem Chriſtianã cõuertit: ad eum enim, & coniugem eius ſeueram ſcripſit: quemadmodum & ad Fabianum, qui tum Romano epiſcopatui præerat.

Habuit et tertiũ iter circa hoc tẽpus, item in Arabiam, hac occaſione, quòd ſpargi ibi à quibuſdã peruerſa dogmata, de interitu animarũ cum corporibus, cœpiſſent. Quorũ ueſanos errores, in conuocata non mediocri ſynodo ſolus ipſe repreſsit, autoreſq; eorum ſaniori ſententiæ reſtituit. Atq; hæc de Origenis uita prodiderunt, Euſeb. lib. 6. per omnia propemodum capita, & Suidas. Nunc de libris & doctrina dicemus.

De Origenis libris.

Ambroſius Origenem excitauit, ut ad imitationem Hippolyti Commentarios & Homilias in Scripturas ſcriberet, ut refert Hieronymus in uita Hippolyti.

Suidas autor eſt, eũ intra ſpaciũ duodecim annorũ totã ſacram Scripturã interpretatũ eſſe, & ſtãdo quidẽ libros cõpoſuiſſe, dictiones ſcilicet ſignificãs, quas exceperunt notariȷ́. Hinc Hieronymus in epiſtola ad Pammachiũ & Oceanum affirmat, eum mille & amplius tractatus edidiſſe, præter Cõmentarios innumerabiles. Idem tamen in epiſtola ad Theophilũ, & in Apologia aduerſus Ruffinũ, ſeu aliũ quẽcũq;, cõfutat qui ſcripſerit, ſex millia librorũ ab Origene cõſcripta fuiſſe: quod et Epiphanius ex Methodiȷ́ fragmento retulit libro ſecundo, tomo primo. Allegat enim Hieronymus indicem librorũ Origenis, extantem in tertio libro Euſebiȷ́ de uita Pamphili: in quo uix tertiã partem librorum Origenis reperiri dicit. Eum uerò Indicem ſeu Catalogũ ſcribit ab ſe annotatũ in Epiſtola ad Paulam Euſtochiȷ́ matrem, ſed quæ hodie non extat. Quare fit, ut quot uoluminũ in ſacras literas uel dictarit uel ſcripſerit, liquidò ſciri non poſsit.

Diſtinxit autem Hieronymus idem in Prologo homiliarum Origenis in Ezechielem, quas Latinas ipſe fecit, omnia Origenis opera trifariã. Alia enim ſcholia uocat, annotatiunculas ſcilicet breues in locos obſcuriores, cuius generis hodie nihil extat. Alia Homilias, quas colloquia rectè quis dicat, conciones ſcilicet, oratione ita temperatas, ut cum populo cõferre uideatur: earum adhuc multæ ſuperſunt. Tertiũ genus Origenes ipſe uocabat τόμους, quos tractatus ſiue uolumina uertere poſsis: tales ſunt libri de Principiȷ́s, & tractatus in Matthæum.

Libri Origenis, quorum Euſebius meminit.

Antequam explicationes Sacrarum literarum Origenes ordiretur, collationes fecit uerſionum diuerſarum ſacrorum Bibliorum. Primum enim uerſioni Septuaginta, quæ tum fuiſſe uidetur uulgatiſsima, adiunxit Aquilæ Pontici, Theodotionis & Symmachi editiones, repertas à ſe, multo tempore abſconditas: aliam quidem Nicopoli in Actiaco littore, aliam alijs in locis, ſicut ipſe ſcribit. Indicauit Euſebius libro ſexto, capite decimoſeptimo. His poſtea ſuperaddidit quintam, ſextam & ſeptimam, quas dixerunt, editiones, quarum unam inuentam eſſe indicauit in Hiericho, in dolio, tempore Antonini Caracallæ. Quas editiones omnes ita digeßit per columnas, ut ſingulæ uel inter ſeſe, uel cum Hebraicis, quæ ſimul addidit, conferri poſſent. Atq; hoc opus ἑξαπλᾶ, quemadmodũ Epiphanius legit: ſed potius ἑξαπλᾶ, ut Eraſmus, à ſimplici explanatione.

Deinde ſeparatim digeßit uerſiones Theodotionis, Aquilæ & Symmachi, cũ Septuaginta: atq; hoc opus à quadruplici ordine appellauit τετραπλᾶ. Meminit eiuſdem diſtributionis, ſed paulo diuerſius, Epiphanius lib. ſecũdo, tomo primo, hæreſi ſexageſimaquarta. Meminit & Hieronymus in Apologia aduerſus Ruffinũ.

Poſt hæc proximè recenſet Euſebius tractatus in uniuerſum Euangeliũ Ioãnis, quorum uigintiduo tantùm tomi ad nos uenerunt: eorumq; quinq; ſcribit ſe compoſuiſſe, cùm adhuc Alexandriæ eſſet.

Sequuntur Tomi duodecim in Geneſin, quorum nouem abſoluit Alexandriæ.

Tomi alij in priores uigintiquinq; Pſalmos, quos conſcripſit Alexandriæ.

Tomi item in Threnos, quorũ quinq; ad nos peruenerunt: in quibus & eorum meminit qui ſunt de reſurrectione duo Tomi.

Tomi alij de Principijs, quos etiam ſcripſit antequàm Alexandria diſcederet.

Eosq; qui Schematum inſcriptionem habent numero decẽ, quos in eadem ciuitate tempore Imperatoris Alexandri compoſuit, ſicut hæ integræ illius annotationes Tomis præmiſſæ indicant.

His addit librum de martyrio, quem Ambroſio & Prototecto Cæſarienſis eccleſiæ presbytero Origenes nuncupauit. ſcripſit uerò tempore perſecutionis ſub Maximino.

Item uarias Epiſtolas ad diuerſos.

Et Commentarios in Eſaiam, è quibus ad nos in tertiam Prophetæ partẽ ad uiſionem uſq; quadrupedum in deſerto, triginta Tomi uenerunt. Hos ſcripſit ſub Gordiano.

Rurſus in Ezechielem Tomos uigintiquinq;.

Cœpit in Canticum canticorum ſcribere, in quibus illic (Athenis, Ruffini habet uerſio) hactenus eſt progreſſus, ut quinq; Cõmentarijs abſoluerit. Cæſaream uerò reuerſus, opus hoc decem Cõmentarijs perfecit. Suidas ſcribit, eum annum ætatis ſuæ egiſſe ſexageſimum, cùm ea Commentaria exararet.

Contra Celſum Epicureum ſcripſit octo Commentarios, poſt annum ſexageſimum, ſub Imperatore Philippo. Deniq; & uigintiquinq; tomos in Euangeliũ ſecundum Matthæum. Hæc de Origenis libris ſic recenſet Euſebius lib. 6, capitibus decimoſexto, decimoſeptimo, uigeſimotertio, uigeſimooctauo, trigeſimoſecundo, trigeſimotertio, et trigeſimoſeptimo. Quemadmodum etiam iſtorum Suidas meminit.

DE LIBRIS SEV ORIGENIS, ſeu aliorum, qui hodie inter opuſcula Origenis cenſentur.

In Geneſin, homiliæ ſeptemdecim.

In Exodum, homiliæ tredecim.

In Leuiticum, homiliæ ſedecim.

In Numeros, homiliæ uigintiſex.

In librum Ieſu Naue, homiliæ uigintiſex: quos non eſſe Origenis, Eraſmus indicat, ex ſolœciſmis dictionum, & locutionum improprietate, & ſermonis ineptijs: itẽ ex ſingulis allegorijs: tũ quòd Hieronymus in Catalogo ſcriptorũ nullã huius operis mẽtionẽ faciat.

In librum Iudicum, homiliæ nouem.

In librum Regum, homilia una.

In librum Iob, tractatus tres: quos nec redditos è Græco, ſed Latinè ſcriptos, nec Origenis eſſe, Eraſmus indicauit, ſed cuiuſdam Ariani: ideo quòd mentionem aliquoties faciens trium perſonarũ, ſoli Patri cognomen Dei tribuat, & hæreſeos accuſet eos qui ſentiunt unum Deum eſſe & tres perſonas. Opus tamen uocat lectu dignum, & ſuſpicatur autorem eius eſſe Maximinum epiſcopum, cuius cum Auguſtino diſputationes extant.

In Pſalmum trigeſimumſextum, homiliæ quinq;.

In Pſalmum trigeſimumſeptimum, homiliæ duæ.

In Pſalmũ trigeſimumoctauũ, homiliæ duæ. Quas omnes Eraſmus indicat non eſſe Origenis, ſed autoris alicuius Latini: ideo quòd ab Origenis tum ingenio, tum phraſi uidentur alienæ, & ad dictionem Chryſoſtomi propius accedant. Deinde, quòd in ijs quædam inueniantur durè & frigidè applicata, aliena etiam et adſciticia.

In Canticum canticorum explanationis prioris, homiliæ duæ.

In Canticum canticorũ explanationis poſterioris homiliæ quatuor: quas non eſſe homilias Eraſmus ait, ſed Commentarium perpetuum imperfectum. Deinde nec Origenis, nec Hieronymi eſſe, ſed cuiuſdam hominis Latini, docti ac diſerti: pium tamen & eruditum uocat Commentarium.

In Eſaiam, homiliæ nouem, quas Latinè uertit Hieronymus.

In Hieremiam, homiliæ quatuordecim.

In Ezechielem, homiliæ quatuordecim.

De Principijs, libri quatuor.

Threnorũ ſeu Lamenti, Origenis tractatus unus. Pigmentum alicuius indocti, qui ſtuduit huiuſmodi colore Origenem infamare. Eraſmus.

In Matthæum, tractatus trigintaocto: opus de genere Tomorum, quemadmodum Græci tituli indicant.

In Lucam, homiliæ trigintanouem: quas Hieronymus in præfatione fatetur à ſe Latinas factas.

In diuerſos noui Teſtamenti locos, homiliæ decem. In his cõſtat quaſdam non eſſe Origenis, ſed cuiuſdam hominis Latini. Eraſmus.

In Epiſtolam ad Romanos libri decem, in Latinũ conuerſi,

conuerſi non ab Hieronymo, ut librarij mentiuntur præfigentes Hieronymi titulum: ſed à Ruffino immutati magis & contaminati, quàm fideliter redditi, quē admodum Eraſmi cenſura admonet.

Contra Celſum, libri octo.

Libri Origenis non extantes.

Præter homilias, in Geneſin ſcripſit duodecim Tomos, ut Euſebius teſtatur: quorum præfatio citatur à Pamphilo in Apologia.

Item in Iob, teſte Hieronymo in Epiſtola ad Pammachium & Marcellinum.

Præterea in Pſalmos uſq; ad uigeſimũ, è quib. Hieronymus profitetur ſe uertiſſe à Tom. 10 uſq; ad 16.

Itē, in Prouerbia Salomonis, ut citatur à Pāphilo.

Refert & Hieronymus in præfatione in triginta nouem homilias in Lucam, Origenem trigintaſex Tomis etiam expoſuiſſe Matthæum, quinq; Lucam, nouem Ioannis Euangelium: quod opus Alexandriæ confirmauit, aut ex Euſebio ſuprà dictum eſt.

Rurſus à Pamphilo citatur Origenes in Epiſtolam Pauli ad Titum: item in Epiſtolam ad Ebræos. Citatur & tertius liber in Epiſtolam ad Coloſſenſes. Item, in tertiam Eſaiæ partem, uſq; ad deſcriptionem quadrupedum in deſerto, ſunt Tomi triginta, quorũ Hieronymus meminit in Apologia aduerſus Ruffinum.

In Ezechielem Tomi uigintiquinq;, quos qua ætate ſcripſerit, ex Euſebio ſupra retulimus.

Teſtatur Hieronymus in Apologia aduerſus Ruffinum, cum in Epiſtolam Pauli ad Epheſios tria ſcripſiſſe uolumina.

Meminit ibidem & Dialogi cuiuſdā Origenis, cum Candido Valentinianæ hæreſeos defenſore quē apud Græcos haberi ait. Baleus Cēturia 9. numero 93. teſtatur, Origenis tres dialogos de recta fide cōtra Marcioniſtas à Laurentio Humfredo eſſe translatos.

Meminit et Pamphilus libri Origenis de oratione. Item, de Reſurrectione. Librorum deniq; decē Strom. Origenis, Hieronymus frequenter meminit: & citat eorum tertiũ Pamphilus in Apologia. Suidas teſtatur, eos libros ab Origene ſcriptos regnante Alexandro.

De Origenis doctrina.

Deum eſſentiam ſenſit eſſe ſpiritualem, incorpoream et incomprehenſibilem. Eundemq; eſſe Deum ueteris & noui Teſtamenti. Poſtea de tribus in diuinitate perſonis, diſtinctè ubiq; docet. Item Patrem et filiū eſſe unius uoluntatis & ſubſtantiæ, ſed duas perſonarum proprietates. Chriſtum docet ab æterno eſſe filium Dei, & hominem in tempore factum, lib. 1 in Epiſtolam ad Romanos: Quod promiſerat per Prophetas ſuos in Scripturis ſanctis de filio ſuo, qui factus eſt ei ſecundum carnem ex ſemine Dauid, factus eſt quod antè non erat. Manifeſtum enim eſt, quia ſecundum carnem non erat prius: ſecundum ſpiritum uerò erat antè & non erat, quando non erat.

Et Homilia uigeſimaquarta in Numeros: Si non fuiſſet peccatū, non neceſſe fuerat filiū Dei agnū fieri nec opus fuerat eum in carne poſitum iugulari: ſed māſiſſet hoc quod in principio erat, Deus, uerbum.

Ita unius & eiuſdem Spiritum ſanctū æternitatis & maieſtatis cum Deo patre & filio eſſe ſenſit, libro ſecūdo de principijs: Sicut idem, inquit, ipſe Deus, atq; idem ipſe Chriſtus: ita idem ipſe Spiritus ſanctus eſt, qui & in Prophetis & in Apoſtolis fuit: id eſt, ſiue in illis qui ante aduentum Chriſti crediderunt, ſiue in his qui per Chriſtum confugerunt ad Deum. Rurſus libro primo de Principijs: Natura Spiritus ſancti naturaliter uel ſubſtantialiter ſancta eſt. Si qua autem alia natura ſancta eſt, hoc ex aſſumptione uel inſpiratione Spiritus ſancti habet, ut ſanctificetur. Senſit idem, Spiritum ſanctum ex cordibus peccantium eijci, & cum peccatis ſeu mala conſcientia eſſe non poſſe. Homilia ſexta in Numeros.

Requieſcit ſpiritus in ijs qui mundo ſunt corde, & in ijs qui purificāt animas ſuas à peccato: ſicut è contrario non habitat in corpore ſubdito peccatis, etiam ſi habitauit in eo. Non enim poteſt Spiritus ſanctus cōſortium pati & ſocietatē Spiritus mali. Propter quod & Apoſtolus monebat, dicens: Nolite contriſtare Spiritum ſanctum, etc. Igitur peccantes contriſtamus Spiritum ſanctum: iuſte uerò agentes, & ſanctè, requiem ei paramus in nobis.

De creatione rectè ſenſit: Deum non modò condidiſſe, ſed & gubernare & ſeruare creaturas. Homilia nona in Hieremiā: Deus, inquit, non unum hominem, ſed uniuerſum curat orbē, cœleſtia atq; terreſtria, & omnia ubiq; diſpenſat. Senſit idem, Deum nō eſſe mali autorem: lib. 2 in Iob. Sicut, inquit, ſol nunquam tenebras profert: ſic ſimiliter bonus Deus nunquam mala producit, ſed omnia bona atq; optima.

Angelos deinde ſenſit eſſe, & uirtutes cœleſtes, Deo & hominibus adminiſtrantes: in proœmio libri primi de Principijs. Et homilia quarta in Ezechielem dixit, eos cœleſtis diſpenſationis eſſe miniſtros. Senſit etiam omnes natura bonos à Deo conditos eſſe: ſed ex illis quoſdam propria culpa à Deo defeciſſe, atq; inimicitias indefeſſas aduerſus Deum & Eccleſiā poſtea ſuſcepiſſe. Ex libro in epiſtolam Pauli ad Titū, citante Pamphilo in Apologia: De ipſo, inquit, diabolo ſentiēdum eſſe, qui in conſpectu Domini omnipotentis deſcribitur, reſtitiſſe, et deſeruiſſe ſtatū ſuum, in quo fuerat immaculatus: qui utiq; potuiſſet in hoc ſtatu, in quo ab initio fuit, in finem perſeuerare, ſi uoluiſſet.

Sic & hominem ſenſit ita ad perfectionem & immortalitatē conditū fuiſſe, ut nunquam neceſſe fuiſſet ſubire eum cōditionem hāc fragilem & mortalē, ſi nō peccaſſet. Sic etiā ſenſit Homilia nona in Leuiticum.

De lapſu etiā hominis docuit, eum propria uoluntate à Deo ſe auertiſſe & cecidiſſe. Ex libro in Epiſtolam ad Titū, citante Pamphilo: Habendū eſt in Eccleſiaſticis obſeruationibus, quòd nec hominū quis à Deo in perditionē traditus eſt, ſed unuſquiſq; pereuntiū ſua negligentia pereat, & culpa, qui habens arbitrij libertatem, eligere quod bonum eſt & potuit & debuit.

De libero arbitrio ſuprà diximus, caput illud doctrinæ maximè tempeſtiuè cœpiſſe corrumpi, atq; ita factum fuiſſe, ut nemo propemodum uel hoc uel præcedenti ſeculo doctor fuerit, qui non ſaluam manſiſſe ſenſerit poſt lapſum, humanarum uirium integritatem & poteſtatem. Dicit quidem Origenes Homilia quarta in Pſalmū trigeſimumſextum: Domine, ſemper indigemus auxilio. primo, ne cadamus: deinde, ſi ceciderimus, ut reſurgamus. Sed diuerſum

longē

longè in plurimis locis alijs tradidit, quemadmodum ſuprà diximus.

Peccatum originale bene tamen ſenſit propagari in omnes homines, Homilia duodecima in Leuiticum: Omnis, inquit, qui ingreditur hunc mundum, in quadam contaminatione effici dicitur. propter quod & Scriptura dicit: Nemo mundus à ſorde, nec ſi unius diei fuerit uita eius. Hoc ipſo ergo quòd in uulua matris eſt poſitus, ad quod materiam corporis ab origine paterni ſeminis ſumit, in patre & in matre contaminatus dici poteſt. Aut neſcis, quia cùm quadraginta dierum factus fuerit puer maſculus, offertur ad altare, ut ibi purificetur, tanquã qui pollutus fuerit in ipſa conceptione paterni ſeminis, uel uteri materni? Omnis ergo homo in patre & in matre pollutus eſt. Solus uerò Dominus meus, &c.

Recitat etiam & probat definitionem legis uetuſtam, lib.3 in epiſtolam ad Romanos: Rectè, inquit, à ſapiẽtibus definitum eſt, Legem eſſe quæ dicat id quod agi debeat, & quod agi non debeat uetet.

Deinde legis perfectionem eſſe Chriſtum, docuit libro octauo in Epiſtola ad Romanos: Finis legis Chriſtus eſt, perfectio legis & iuſticia Chriſtus eſt credentibus. Ibidem: Nec ipſa quæ ex lege eſt iuſticia, ſine Chriſto adimpleri poterit.

De iuſtificatione docuit, autorem eius nobis eſſe Chriſtum. ut libro octauo in Epiſtolam ad Romanos: Iuſticia Dei eſt Chriſtus, qui factus eſt nobis iuſticia à Deo, & pax, quemadmodum dicit: Hæc eſt uita æterna, ut cognoſcant te ſolum Deum uerum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum. Hæc ergo iuſticia non tantùm uitam præbet, ſed æternam uitam. Et libro nono in eandem: Quia enim, inquit, omnes concluſi ſunt ſub peccato, iam non in meritis, ſed in miſericordia Dei ſalus humana conſiſtit. Fide etiam apprehendi iuſticiam quam probat Deus, docuit, nullis accedentibus meritis: cuius doctrinæ teſtimonia ſuprà adduximus, quibus hæc addimus. Libro quinto in Epiſtolam ad Romanos ait: Neq; fides noſtra ſine ſanguine Chriſti, neque ſanguis Chriſti nos ſine fide noſtra iuſtificat. Et Homilia uigeſimaſexta in Numeros: Impoſsibile eſt ſaluari ſine fide. Fidem autem ſentit eſſe fiduciam in promiſsiones Dei, ut Homilia decimaquinta in Ioſuã: Fidem Dei intelligimus, eam fidem qua credunt Deo, ij qui ab eo eloquia diuina ſuſcipiunt. Deniq; & donum miſericordiæ Dei fidem eſſe, docuit Homilia uigeſimaſexta in Numeros: Fides, inquit, per gratiam datur.

Docuit & neceſſariò requiri nouam obedientiam, & fidei fructus à renatis, nec tamen ad iuſtificationem facere aliquid: quamobrem nec infidelibus prodeſſe bona opera, ſentit Homilia decimaſexta in Leuiticum. Oſtendit item, quæ fieri debeant bona opera, ea ſcilicet quæ in Decalogo mandata ſunt. Tum quòd in fide facienda ſint, hoc quidem fine ut Deo grati ſimus. Homilia decimaquarta in Geneſin: Operibus Chriſto teſtimonium præbemus.

Pœnitentiam ſcripſit ſæpius iterandam eſſe, quia pœnitentibus Deus indulgeat. Sicut præclare dicit Homilia prima in Hieremiam: Deus ad benefaciendum promptus eſt: ad puniendum autem eos qui pœna digni ſunt, diſsimulat. Cùm poſsit quippe, ualens ſine cõteſtatione uenturi, punire eos, quos ſimul dignos ſupplicio iudicauit, nunquã hoc facit: ſed etiam ſi condemnauerit, dicit, quòd ſibi ſemper dicere propoſitum ſit, ut liberarentur à condemnatione per pœnitentiã, qui condemnati fuerant per delictum. Homilia ſecunda in Canticum: peccatores grauiſsimos non repellit Dominus, &c.

Rectè & de baptiſmo ſenſit, perfici ſcilicet eum autoritate ſanctæ Trinitatis, ſicut Chriſtus iuſsit. Ac de effectu eius rectè docuit, peccati ſordes per eum deponi, & omne genus delictorum auferri: tractatu trigeſimoquinto in Matthæum, & Homilia decimaquinta in Ioſuam.

Rectè & in cœna Domini ſub pane & uino ſumi aſſerit corpus & ſanguinem Domini, Homilia ſexta in diuerſos. Item, donum in nobis eſſe per ſancti corporis ſui & ſanguinis ſacramentum, Homilia prima in diuerſos.

Agnoſcit item unicum ſacrificium ſanguinis Chriſti, per quod ſentit ſalutem dari toti orbi. Libro enim ſecundo in Epiſtolam ad Romanos ait, Sanguis Chriſti tam precioſus fuit, ut ſolus pro omniũ redemptione ſufficeret. Et Homilia ſecunda in canticum Canticorum, holocauſta Chriſtianorum interpretatur orationes & ſupplicationes.

In oratione uerò, res quæ petuntur, ſtatuit permittendas eſſe uoluntati Dei: tractatu trigeſimoquinto in Matthæum.

De Eccleſia rectè ſentit, cœtum eum eſſe congregatum ex bonis & malis, in quo ſonet uerbum Dei, et cuius caput ſit Chriſtus: Homilia ſeptima in Ezechielem libro tertio contra Celſum, et Homilia trigeſimaquinta in Matthæum.

Senſit & crucem Eccleſiæ notam eſſe, & comitem coniunctiſsimam: Homilia tertia in Exodum.

Coniugium ita probat, ut orationes ſanctorũ coniugum hoſtias uocet Deo placentes, nec uirginitatem præferat: lib.8 in Epiſtolam ad Romanos.

Sentit magiſtratui ciuili deberi obedientiam, non tamen in perſecutione fidei: libro nono in Epiſtolam ad Romanos.

De rerum indifferentium uſu, dicit in Commentarijs in capite decimoquinto Matthæi: Pura conſcientia & pura mens, pura omnia reddit, etiamſi uideantur eſſe impura.

Vt Iudæi peccãtis circuncifio habebitur pro præputio, contrà Gentilis rectè agentis præputium pro circuncifione: ſic libertatem ieiunandi conceſſam eſſe ait Homilia decima in Leuiticum.

Nemini etiam præbendum eſſe ſcandali occaſionẽ: quòd peccatum grauius ſit, quàm certum aliquot criminis genus delinquere: ſenſit Homilia uigeſimequinta in Numeros.

De morte ait, Homilia duodecima in Hieremiam: Deus mortem non fecit, neq; delectatur in perditione uiuentium: inuidia autem diaboli mors intrauit in orbem terrarum.

De Reſurrectione ſentit, animabus receptis corpora eadem, non alia reſurrectura: in libris primo & ſecundo de Principijs. Et in libro de Reſurrectione,

quem

quem citat in Apologia Pamphilus: Nos poſt corruptionem mundi, eoſdem ipſos futuros eſſe homines dicimus, licet non eodem ſtatu, neque in iiſdem paſsionibus. Item, quòd omnis illa promiſsio reſurrectionis mortuorum, de hoc corpore ſit quod mortuum relinquitur, ſanctæ Scripturæ multis modis hoc oſtenderunt: ſed & ipſa hoc Domini noſtri Ieſu Chriſti reſurrectio declarat, qui primogenitus ex mortuis dicitur.

De Origenis næuis.

Indicat Pãphilus presbyter in Apologia pro Origene, imputatos eſſe ei aliquot lapſus maleuolis, quos quidem ex Origenis proprijs ſcriptis confutat.

Conatur & Ruffinus in Apologia ſua, eum ita defendere, quaſi pleriq; errores qui in libris eius inueniũtur, à calumniatoribus eius inſerti ſint. ac recitat exemplum Epiſtolæ Origenis ad amicos Alexandriæ, in qua id ſibi uiuo à maleuolis fieri cœpiſſe conqueritur. Defendit eum & Socrates Eccleſiaſticæ hiſtoriæ libro ſexto, capite decimotertio, conuiciatores eos & maledicos appellans, qui, quæ Origenes tradidit, reprehendere ſint conati: Methodius ſcilicet Olympi epiſcopus Euſtochius Antiochenus, Apollinarius & Theophilus, qui eum ducentis annis poſt obitum excõmunicauit. At Hieronymus in Epiſtola ad Pammachium & Oceanum, Origenis opera minimè deprauata fuiſſe aſſerit, ſed ſic eum ſenſiſſe: Origenem etiam ipſum errores ſuos affirmat cõfiteri, in epiſtola quadam ad Fabianum Romanum epiſcopum, in qua pœnitentiam agat, quòd talia ſcripſerit: & cauſam temeritatis in Ambroſium reijciat, qui quod ſecretò ipſe compoſuerat, in publicum ediderit.

Scripta igitur eius & dogmata appellat uenenata, aliena à Scripturis ſanctis (quod & Theophilus Alexandrinus de eo ſcripſit in libro Paſchali) & uim Scripturæ facientia. Horum igitur errorũ partim alij doctores, partim propria ipſius eum ſcripta reũ faciunt.

Primum Pamphilus in Apologia ſua indicat, à maleuolis ei obiectũ fuiſſe, quòd in natura dixerit filium Dei: item quòd dixerit, eum per prolationem ſecundũ Valentini fabulas in ſubſtantiam ueniſſe. Quòd ſecundum Artemam uel Paulũ Samoſatenum, purum hominem Chriſtum dixerit: putatiuè tantùm, per allegoriã, non ſecundum ea quæ iuxta hiſtoriam referũtur, geſta eſſe omnia quæ à Saluatore geſta ſunt.

Rurſus quòd duos Chriſtos prædicarit. in qua parte Hieronymus in epiſtola ad Pammachium, & Oceanum, Arij eum fontem: quemadmodum & Epiphanius in epiſtola ad Ioannem epiſcopum Hieroſolymitanũ, Arij patrem uocat. Et in Apologia aduerſus Rufinũ, lingua eum ſacrilega blaſphemare dicit, quòd filius dei patrem non uideat: cuius erroris & Suidas meminit. Item, quòd filium Dei uocet creaturam, ut quem non natum, ſed factum dicit. quam opinionem Epiphanius ita de eo retulit: Ex eſſentia patris filium inducit ſimul creatum: uult autem dicere, uelut per gratiam filium ipſum appellari. In epiſtola uerò ad Auitum, in qua hæretica inſunt, ordine hunc de Deo patre & filio errorem, ex libro primo de Principijs recitat: Filium (Origenes ſcripſit) qui ſit imago inuiſibilis Patris, comparatum Patri, non eſſe ueritatem, apud nos autem, qui Dei omnipotentis non poſſumus recipere ueritatem, imaginariam ueritatem uideri, ut maieſtas & magnitudo maioris quodammodo circumſcripta ſentiatur in filio. Deum Patrem eſſe lumen incomprehenſibile: Chriſtum, collatione Patris, ſplendorem eſſe perparuum, qui apud nos pro imbecillitate noſtra magnus eſſe uideatur. Duarum ſtatuarum, maioris & paruulæ, unius quæ mundum impleat, & magnitudine ſua quodammodo inuiſibilis ſit: et alterius, quæ ſub oculos cadat, ponit exemplum: priori patrem, poſteriori filium comparans. Deum patrem omnipotentem appellat bonum, et perfectæ bonitatis: filium non eſſe bonum, ſed auram quandam & imaginem bonitatis, ut non dicatur abſolutè bonus, ſed additamento Paſtor bonus.

Ibidem cùm dixiſſet, iuxta Ioannis Apocalypſin, Euangelium ſempiternum, id eſt, futurum in cœlis, tantùm præcedere hoc noſtrũ Euangelium, quantũ Chriſti prædicatio legis ueteris ſacramenta: ad extremum intulit (quod & cogitaſſe ſacrilegum eſt) pro ſalute dæmonum, Chriſtum etiam in aere & in ſupernis locis eſſe paſſurũ. Et licet ille non dixerit, tamen quòd conſequens ſit intelligitur, ſicut pro hominibus homo factus eſt, ut homines liberaret: ſic & pro ſalute dæmonũ, Deum futurũ, quod ſunt hi ad quos uẽturus eſt liberandos. Quod ne forſitan de noſtro ſenſu putemur aſſerere, ipſius uerba ponenda ſunt: Sicut enim per umbrã Euãgelij, umbrã legis impleuit: ſic, quia omnis lex exemplũ & umbra eſt ceremoniarũ cœleſtiũ, diligẽtius requirendũ, utrũ rectè intelligamus legẽ quoq; cœleſtẽ, & ceremonias ſuperni cultus plenitudinẽ nõ habere, ſed indigere euangelij ueritate: quòd in Ioãnis Apocalypſi Euangeliũ legimus ſempiternũ, ad cõparationem uidelicet huius noſtri Euãgelij, quod temporale eſt, & in tranſituro mundo à ſeculo prædicatum. Quòd quidem etiam ſi uſq; ad paſsionem Domini ſaluatoris inquirere uoluerimus, quanquã audax & temerariũ ſit in cœlo eius quærere paſsionem: tamen ſi ſpiritualia nequitiæ in cœleſtibus ſunt, & non erubeſcimus crucem Domini cõfiteri propter deſtructionẽ eorum, quæ ſua paſsione deſtruxit: cur timeamus etiã in ſupernis locis, in conſummatione ſeculorũ aliquid ſimile ſuſpicari, ut omniũ locorũ gentes illius paſsione ſoluantur? Rurſumq; blaſphemias de filio ſic locutus eſt: Si enim patrem cognoſcit filius, uidetur in eo quod nouit patrem, poſſe eum cõprehendere: ut ſi dicamus, artificis animum artis ſcire menſuram. Nec dubium, quin ſi pater ſit in filio, & comprehendatur ab eo in quo eſt. Sin autem comprehenſionem eam dicimus, ut non ſolum ſenſu quis & ſapientia, ſed & uirtute & potentia cuncta teneant, qui cognouit: non poſſumus dicere, quòd comprehendat filius patrem. Pater uerò omnia comprehendit. Inter omnia autem filius eſt, ergo & filium comprehẽdit. Et ut ſciremus cauſas, quibus Pater cõprehendit filium, & filius Patrem non queat comprehẽdere, hæc uerba ſubnectit: Curioſus lector inquirat, utrũ ita à ſemetipſo cognoſcatur Pater, quomodo cognoſcitur à filio, ſciensq; illud quod ſcriptũ eſt, Pater qui me miſit, maior eſt omnibus: uerum eſſe contendit, ut dicat, & in cognitione filio Patrem eſſe maiorem, dum perfectiùs & puriùs à ſe-

à ſemetipſo cognoſcitur, quàm à filio. Errorem hunc ei etiam Theophilus Alexandrinus tribuit, libro primo Paſchali, quòd dixerit, filium Dei, id eſt, rationem & ſermonem ac uirtutem eius, ad ea tantùm quæ rationabilia ſunt, peruenire. Item ex dicto ad Philippenſes ſecundo, Seipſum exinaniuit, formã ſerui accipiens: affirmat Origenem auſum fuiſſe ratiocinari, animam Saluatoris ſe euacuaſſe, & formam ſerui accepiſſe: ut mentitus ſit Ioannes, qui ſcripſerit, Verbum carnem factum eſſe. Tale quiddam de Origene & Hieronymus indicat in Apologia aduerſus Ruffinum. Item dicit Origenes, animam filij Dei, & filium ipſum unum eſſe, ſicut & Pater & filius unum ſint.

Luſit & blaſphemias & periculoſis opinionibus de filio Dei, in alijs ſuis libris. Vt Homilia octaua in Geneſin, ubi Chriſtum inter angelos habitu inuentum ut angelum, quemadmodum inter homines ut hominem, dixit. Aſſeruit & Chriſtum hoſtiam pro cœleſtibus oblatã eſſe, & uitalem corporis ſui uirtutem, uelut ſpirituale quoddam ſacrificium immolaſſe: Homilia prima in Leuiticum. In cœlo uerò, eum non pro peccato, ſed pro munere oblatum, Homilia ſecunda in Leuiticum. Mira etiam, de perpetua Chriſti natiuitate adſtruxit: Homilia nona in Eſaiam. Item Theophilus libro ſecundo Paſchali, ait Origenem aſſeuerare, filium non eſſe adorandum, neque cum filio Patrem. Item, animam Saluatoris eſſe irrationalem, & abſq; mente: Theophilus libro primo Paſchali.

De Spiritu ſancto erraſſe eum, ſeu potius blaſphemaſſe, Hieronymus rurſus teſtatur in Apologia aduerſus Ruffinum, quòd miniſtrum eum dixerit. In epiſtola uerò ad Auitũ, hoc ex libro primo de principijs recitat: Tertium dignitate & honore poſt patrem & Filium, aſſerit Spiritũ ſanctũ. De quo cùm ignorare ſe dicit, utrũ factus ſit, an infectus, in poſterioribus quid de eo ſentiret expreſſit, uel abſq; ſolo Deo patre infectum eſſe confirmans. Item, Spiritum ſanctum inferiorem dixit filio, in ſanctis quibuſq; uerſari. Maiorem enim eſſe fortitudinem filij, quàm Spiritus ſancti: & conſequenter, ipſius ſancti Spiritus maiorẽ eſſe uirtutem cæteris quæ ſancta dicuntur.

Theophilus Alexandrinus & hunc de Spiritu ſancto errorem ei tribuit: Dicit, inquit, Spiritum ſanctum non operari ea quæ in anima ſunt, nec ad irrationabilia peruenire.

De creatione hunc ei næuum Hieronymus impingit ex libro ſecundo de Principijs, in Apologia & Epiſtola ad Auitum: Mundos aſſerit innumerabiles, non iuxta Epicurũ, uno tempore plurimos & ſui ſimiles, ſed poſt alterius mundi finem, alterius eſſe principium. Et ante hunc noſtrum mundum, alium fuiſſe mundum, & poſt hunc alium eſſe futurum, & poſt illum alium, rurſumq; cæteros poſt cæteros. Et dubitat, utrum futurus ſit mundus alteri mundo ita ex omni parte conſimilis, ut nullo inter ſe diſtare uideantur: an uerò nunquam mundus alteri mundo ex toto indiſcretus & ſimilis ſit futurus. Item: Vis diſcere, inquit, quòd poſt corruptionem huius mundi alius ſit futurus? Audi Eſaiam loquentem: Erit cœlum nouum, & terra noua, quæ ego facio permanere in conſpectu meo. Vis noſſe quòd ante fabricam iſtius mundi, alij mundi in præterito fuerint? Auſculta Eccleſiaſten: Quid eſt quod fuit? ipſum quod erit. Et quid eſt quod factum eſt? ipſum quod futurum eſt. Et non eſt omne nouum ſub ſole, quod loquatur & dicat: Ecce hoc nouum eſt. Iam igitur fuit in ſeculis priſtinis, quæ fuerũt ante nos. Quod teſtimonium, non ſolùm fuiſſe, ſed futuros mundos eſſe teſtatur: non quòd ſimul & pariter omnes fiant, ſed alius poſt alium.

Ibidem: Nititur approbare, & firmamentũ, ▪ eſt cœlum, ad comparationem ſuperioris cœli, eſſe inferos: & hanc terram, quam incolimus, collatione firmamenti inferos appellari: & rurſum ad comparationem inferorum, qui ſubter nos ſunt, nos cœlum dici, ut quod alijs infernum eſt, alijs cœlum ſit.

Mundum hunc fabricatum eſſe à Deo ſentit, quod & Theophilus Alexandrinus de Origene retulit libro Paſchali. Primò, propter angelos lapſos, lib. 3 de Principijs. Conditor, inquit, Deus fecit eis (creaturis rationabilibus ruentibus in terram) congrua humilibus locis corpora, & mundum iſtum inuiſibilem fabricatus eſt: miniſtroſq;, ob ſalutem & correptionem eorum qui ceciderunt, miſit in mundum. ex quibus alij certa loca obtinerent, & mundi neceſſitatibus obedirẽt: alij iniuncta ſibi officia ſingulis quibuſq; temporibus, quæ nouit artifex Deus, ſedula mente tractarent. Et ex his ſublimiora mundi loca, ſol & luna & ſtellæ, quæ ab Apoſtolo creatura dicitur, acceperunt: Quæ creatura uanitati ſubiecta eſt, eo quòd craſſis circundata corporibus, & aſpectui pateat.

Et hæc ſtatim adiungit de angelis: Alij in ſingulis locis atq; temporibus, quæ ſolus artifex nouit, mundi gubernaculis ſeruiũt, quos angelos eius eſſe credimus.

Et pòſt paulùm: Quem rerum ordinem, & totam mundi prouidentiam, dum aliæ uirtutes de ſublimioribus corruunt, aliæ paulatim labuntur in terras: iſtæ uoluntariè deſcendunt, aliæ præcipitantur inuitæ: hæ ſponte ſuſcipiunt miniſteria, & ruentibus manũ porrigunt: illæ coguntur ingratæ, ut tanto tempore in ſuſcepto officio perſeuerent. Et in Apologia aduerſus Ruffinum: Angelos dicunt uerſos in animas hominum.

Homilia undecima in numeros, Angelos Origenes dicit futuros reges eorum quos conuerterunt: ut ſit Chriſtus non Rex, ſed Rex regum. Deinde ſenſit angelos non tantùm circa nos eſſe, ſed etiam intra nos, quibus uel animarum uel corporum noſtrorum cura permiſſa ſit. Probat ex Pſalmo trigeſimotertio, Omnia quæ intra me ſunt, &c. Homilia uigeſima in Ioſuam.

Videtur & ſentire, propter negligentiam & peccata angelorum, curæ & adminiſtrationi rerum terrenarum præfectorum, incidere ſterilitates: Homilia 4. in Ezechielem.

Senſiſſe deniq; Origenem, & tradidiſſe, diabolos quoq;, ſicut & impios, adhuc ſaluandos, & poſt lõga ſupplicia angelis bonis denuò aſſociandos eſſe: Auguſtinus, Hieronymus, et alij notant. Et habetur teſtimonium lib. 1 de Principijs, cap. 6 & 8. Item, Homilia 9 in Hieremiam. Quanquam etiam diuerſum ex Origenis ſcriptis ſuprà protulimus.

De animarum ruina de cœlo, impia eum etiam protuliſſe,

tuliſſe, Hieronymus ſcribit in epiſtola ad Pammachiũ. Et in Apologia aduerſus Ruffinum, animas fuiſſe dixit ante corpora, & egiſſe aliquid, quòd ſint craßis corporibus alligatæ. Quem errorem Origeni etiam Auguſtinus imputat, libro undecimo de Ciuitate Dei, capite uigeſimotertio. Et Epiphanius tomo ſecundo, libro primo. Suidas item: & Nicephorus libro quinto capite trigeſimotertio. Qui & hoc Origenem ſenſiſſe ait: Ex Angelica conſtitutione animatam factam eſſe conſtitutionem, ex animata autem dæmoniacam & humanam. Tribuit idem Hieronymus Origeni, in Apologia aduerſus Ruffinum.

In epiſtola uerò ad Auitum, affirmat eum in libro ſecundo de Principijs ſenſiſſe, Animas, poſteaquàm ſalutem conſequutæ fuerint, amplius non futuras animas. Sicut enim, inquit, uenit Dominus atq; Saluator quærere & ſaluum facere quod perierat, ut perditum eſſe deſiſtat: ſic anima quæ perierat, & ob cuius ſalutem uenit Dominus, cum ſalua facta fuerit, anima eſſe ceſſabit. Illud quoq; pariter requirendum, utrum ſicut perditum aliquando fuit perditum, & erit tempus quando perditum non erit: ſic & anima. Aliquando hoc intulit: νοῦς, id eſt mens, corruens facta eſt anima: & rurſum anima inſtructa uirtutib. mens fiet. Quod & de anima Eſau ſcrutantes poſſumus inuenire: propter antiqua peccata eum deteriori uita eſſe damnatum.

De prouidentia ſic eum cenſiſſe, Theophilus Alexandrinus indicat: quaſi non ad omnes creaturas, & mundi inferiora prouidentia Dei ſe demitteret, ſed in cœlorum tantùm regionibus commoraretur.

Peccati originalis uim Origenem nunquam ſatis intellexiſſe, ſuprà admonuimus. Hinc ſanctis poſt lapſum eam adhuc perfectionem tribuit, quam Adam habuit antequam laberetur. Et filijs Iob, libro primo in Iob, quin & omnibus nobis tantum tribuit, ut fomitem peccati poßimus exterminare: Homilia uigeſima in Numeros. Senſit item, peccata alia hic curari poſſe, alia uerò nobiſcum tranſire ad alteram uitam, ubi ea partim purgari poßint: Homilia octaua in Leuiticum. Pœnam uerò peccatorum ſtatuit eſſe purgatorium, in libris de Principijs, citante Pamphilo in Apologia: Quomodo per neceſſaria, inquit, pœna eſt quam per ignem infert Deus, Eſaias dicit: Abluet Dominus ſordes filiorum ac filiarum Sion, & ſanguinem expurgabit è medio ipſorum, ſpiritu iudicij & ſpiritu aduſtionis.

Legis deinde poßibilitatem adſerit, ſicut liberi arbitrij in ſpiritualibus perfectionem. Hinc Homilia octaua in Exodum, baptizatos inquit, per omnia poſſe legem implere. Item, Non eſt inordinatus ſermo diuinus, nec impoßibilia præcipit: Homilia ſecunda in Canticum.

Ex hoc quaſi fonte, & iuſtificationis cauſam facit bona opera: & iuſtum eum tantum intelligit, qui ſit legaliter iuſtus, libro primo in Iob. Sic & inhabitationem Dei in nobis, noſtris meritis tribuit, Homilia uigeſimaquarta & uigeſimaſexta in Ioſuam. Item, ſi Deo offeramus iuſticiam noſtram, accipimus iuſticiam Dei: Homilia uigeſimaquarta in Numeros.

Sic Iob dicit, ſponte ſua ſanctum & iuſtum factum fuiſſe: libro primo in Iob. & Homilia prima in Ezechielem ait: Quare ægrè fers niti, laborare, contendere, & per bona opera teipſum cauſſam tuæ fieri ſalutis?

Hinc & in pœnitentia ſatisfactionem, lachrymas, contritionem, & bona opera cauſam ſenſit eſſe remiſſionis peccatorum: Homilia quarta in Pſalmum trigeſimum ſextum.

Quæ item de una tantùm pœnitentia in delictis grauioribus tradiderit, ſuprà etiam oſtendimus.

Quod baptiſmum neceſſarium futurum poſt reſurrectionem ſenſerit, ſuprà diximus. ſed præter hoc, Spiritum ſanctum, qui in baptiſmo confertur, meritis baptiſati tribuit: Homilia tertia in Numeros. Non omnes, inquit, qui loti ſunt aqua, continuò etiam Spiritu ſancto loti ſunt. Cornelius catechumenus erat: & antequàm ad aquam ueniret, meruit accipere Spiritum ſanctum.

Vtq; magis uideas eum baptiſmi beneficium extenuare, etiam martyrium baptiſmo præfert: & ualere id ait ad remißionem futurorum peccatorum, cùm baptiſmus tantùm præſentia deleat: Homilia ſeptima in Iudicum.

Nuptijs præterea ſecundis aut tertijs parum æquus fuiſſe uidetur, cuius opinionis teſtimonia ex libris eius ſuprà adduximus.

In exercitijs externis nimium ſuperſtitioſus fuit. Dormijt enim cubans non in lecto, ſed in pauimento: una ueſte uſus eſt, ſine calceis, nihil de craſtino ſolicitudinis admittens. Sic enim omnia quæ Dominus tradidiſſet, obſeruanda eſſe dixit. Durauit in frigore & nuditate: cumque extremè eſſet pauper, munera tamen ab amicis in ſubſidium ſibi collata non accepit. Vino oleoq; abſtinuit, corporis ſui uigorem omnem ſubigens, ut tabidus & exhauſtus incederet, quin & propter nimiam abſtinentiam pectus eius occidiſſe uideretur.

Leges præterea illud quod Dominus dixit, Sunt eunuchi, et cætera. ac ſimpliciter & iuueniliter intelligens, ſimul & Seruatoris uerba ſe impleturum putans, in proprium corpus animaduertit, neruum ſibi abſcindens, ne aut uoluptatibus & libidinibus perturbaretur: aut apud mulieres æquè ac uiros docens, occaſionem aliquam ſuſpicionis aut delationis præberet. Quanquam rem ferro non actam quidam putant, ſed medicaminibus exiccandi uim habentibus, pudendis impoſitis, ut Suidas & Epiphanius ſcripſere. Innuit & ipſe in Homilia in librum Regnorum, ſe uiſiones habuiſſe, miracula & ſigna impleuiſſe, iuſticiámque, continentiam & uirtutem omnino ſeruaſſe.

De morte delira finxit, animas in cœlum aſcendere, & deſcendere: & nunc proficere, nunc ad inferiora delabi: ut per ruinas innumerabiles ſæpe moriatur, & Chriſti paßio irrita fiat. Theophilus Alexandrinus libro ſecundo paſchali.

De Reſurrectione denique uariè & inconſtanter, ut in alijs pleriſque, luſit. de quo Hieronymus in Apologia contra Ruffinum ait: Reſurrectionem corporum noſtrorum ſic futuram dixit, ut eadem membra non habeant. Et ibidem: Reſurrectionem carnis uerbo

tantùm confeſſus, aſſertione ipſa deſtruxit. In epiſtola uerò ad Auitum, teſtimonia quibus reſurrectionem ex profeſſo negarit, ex libris profert: περὶ ἀρχῶν è quibus nos unum adducimus, quod ex tertio libro ille protulit: E duobus alterum ſuſcipere cogimur, ut aut deſperemus ſimilitudinem Dei, ſi eadem ſemper ſumus corpora habituri: aut ſi beatitudo eiuſdẽ cũ Deo uitæ promittitur, eadem qua uiuit Deus, nobis conditione uiuendum eſt. Ex quibus omnibus approbatur, quid de reſurrectione ſentiat: & quòd omnia corpora interitura confirmet, ut ſimus abſq; corporib. quia prius fuimus, antequam craßis corporibus ueſtiremur. De hoc errore & Epiphanius ait: Mortuorum reſurrectionem, defectuoſam facit alibi uerbis affirmans hanc alicubi perfectißimè negans, aliquando & partem ex ipſa reſurgere aſſerens. Duplicem eum uerò finxiſſe reſurrectionem, Homilia eius decimatertia in Eſaiã probat, ubi ex dicto Apocalypſis: Beatus qui habet partẽ in reſurrectione prima, ſic inquit: Si quis ſeruauerit lauacrum ſpiritus ſancti, iſte in reſurrectionis primæ parte communicabit. Si quis uerò in Reſurrectione ſecunda ſeruatur, iſte peccator eſt, qui ignis indiget baptiſmo.

Sed longè omnium monſtroſißima de ſtatu poſt reſurrectionem nugatus eſt, ut Hieronymus indicat in Apologia contra Ruffinum: quòd ſenſerit ſcilicet, in reſtitutione omnium, quando indulgentia principalis uenerit, Cherubin & Seraphin, thronos, principatus, dominationes, uirtutes, poteſtates, archangelos, angelos, diabolum, dæmones, animas omnium hominum, tam Chriſtianorum quàm Iudæorum & Gentilium, unius conditionis & menſuræ fore. cumq; ad formam & libram æquitatis peruenerint, & rationabiles creaturas omni corporum fæce depoſita nouus de mundi exilio populi euertentis monſtrauerit exercitus: tunc rurſus ex alio principio fieri mundum alium, & alia corpora, quibus labentes de cœlo animæ ueſtiantur: ut uerendum nobis ſit, ne qui nunc uiri ſumus, poſtea naſcamur in fœminas: & quæ hodie uirgo, tunc proſtibulum. Idem habet in epiſtola ad Pammachium. In Epiſtola uerò ad Auitum, hoc ex libro primo de Principijs retulit. Corporales ſubſtantiæ penitus dilapſuræ ſunt: aut certè in fine omnium, hoc ſunt futura corpora, quod nunc eſt æther & cœlum, & ſi quod aliud corpus ſincerius ac purius intelligi poteſt. Item ex libro ſecundo de Principijs: Si omnia ſine corpore uixerint, conſumetur corporalis uniuerſa natura, & redigetur in nihilum, quæ aliquando facta eſt de nihilo. Sin autem, ut ratione & ſcripturarũ authoritate monſtratum eſt, corruptiuum hoc induerit incorruptionem, &c. forſitan omnis corporea natura tolletur è medio. Et paulo poſt: Si hæc non ſunt contraria fidei, forſitan aliquando ſine corporibus uiuemus, &c.

Peculiare autem & hoc Origeni eſt, quòd ſeptuaginta hebdomades arbitratur eſſe quater mille & nõgentos annos, ab Adam uſq; ad ſeptuaginta annos qui elapſi ſunt poſt diſpenſationem Chriſti. Origenes in Matthæum, tractatu uigeſimonono.

Næuo deniq; nec hoc caret, quòd immodicis & intempeſtiuis allegorijs modum docendi ſacras literas Origenes immutauit, uarijs opinionum portentis indulgens: quo exemplo & alijs occaſionem præbuit, in Scriptura, ſomnia fingendi. Si enim & paradiſum (ut Hieronymus in Apologia ait) & eius aquas, eaſq; quæ ſunt ſupra cœlos, & tunicas pelliceas (ut Epiphanius oſtendit) & deſertum Ioannis, & omnia quæcunq; ubi poteſt, allegoricè interpretatur, & magis obſcurat quàm explicat. Theophilus Alexandrinus libro ſecundo Paſchali ſic ſcribit: Equidem ſcire non poſſum qua temeritate Origenes tanta confingens, & non Scripturarũ authoritatem, ſed ſuum errorem ſequens, auſus ſit cunctis in medium nocitura proferre: nec æſtimauerit illum uſquam hominem fore, qui aſſertionibus contrairet: quum philoſophorum argutias proprijs tractatibus miſcuiſſet. & malo exordio in fabulas quaſdam & deliramenta procedens, Chriſtianum dogma ludum & iocum faceret, nequaquam diuinæ doctrinæ autoritate utens, ſed humanæ mentis arbitrio: & in tantam ſeipſo magiſtro intumeſcens ſuperbiam, ut non imitaretur humilitatem Pauli, qui plenus Spiritu ſancto, contulit cum prioribus Apoſtolis Euangelium, ne fortè in uacuum curreret, aut cucurriſſet: ſed ignorans, quòd dæmoniaci Spiritus eſſet inſtinctus, ſophiſmata humanarum mentium ſequi, & aliquid extra Scripturarum autoritatem putaret diuinum.

De certaminibus Origenis.

In Apologia ſua pro Origene Pamphilius ſcribit, eum aduerſus omnes hæreſes quæ ſuo tempore Eccleſiam impugnarunt, conſtanter dimicaſſe. Et recitat aliquot hæreſes, contra quas non feliciter ſolùm pugnarit, ſed quas funditus etiam euerterit.

Euſebius, ut ſuprà diximus, hæreſin commemorat, nempe Berylli Arabicam, de interitu animarum, & Helceſaitarum, contra quam Origenem pugnaſſe ait: id quod & Theodoretus affirmat. Qui et contra ſuperiorum temporum hæreſes aliquot eum ſcripſiſſe tradidit in compendio hæreticarum fabularum: ut Nicolaitarum hæreſin, Valentini, Iſidori, Seueri, Potiti & Hermogenis.

Pugnauit acerrimè & contra Celſum, Epicureum Chriſtianorum calumniatorem, & omnis Chriſtianæ religionis eluſorem naſutißimum, quod libri octo aduerſus eum ſcripti teſtantur. Eſtq; obſeruandum, in dimicatione contra hæreticos præ cæteris plurimum eũ ualuiſſe dono ſingulari, de hæreticorum animo & ſententia celeriter iudicandi, eorumq; errores firmis rationib. retundendi, magna cum dexteritate & felicitate: ſic ut ſententiæ & iudicio ſuo, pars aduerſaria non inuita plerunq; crederet. teſtatur Euſebius libro ſexto capite trigeſimotertio, & trigeſimoſeptimo. Ait de eo dono & Vincentius Lirinenſis: Quæ non ille perſuaſu difficilia diſputandi uiribus Olimpidauit? Quæ ſuctu ardua non, ut facillima uiderentur, effecit?

De ſtylo & phraſi Origenis.

Idem Vincentius eloquentiam Origeni tribuit, & orationem amœnam, lætam, gratam & dulcem, ſicut ipſe

ipſe ait: *Mihi ex ore ipſius non tam uerba quàm mella quędam fluiſſe uidentur.* Et prędicat illius facultatem dicendi, & orationis uirtutes, multis nominibus Eraſmus, in illis Prolegomenis quę operibus Origenis prępoſuit: *Adſuit illi*, inquit, *mira facultas ex tempore dicendi, & obſcuris etiam rebus magna dictionis perſpicuitas: nec deeſt breuitas, quoties id res poſtulat. Certè ubiq; currit ſententia, nec ſe impedit, uerbis laſſas onerantibus aures. Nuſquam cothurno attollitur, quod Hilario tribuit Hieronymus, quem ait ea de cauſa à ſimplicium fratrum lectione procul eſſe: nec aſcititijs & è longinquo petitis ornamentis extendit uolumen, quod interdum facit Hieronymus: nec ſalibus ac dicterijs riſum mouere ſtudet auditorib. quod ſæpenumero facit Tertullianus, & hunc plus ſatis imitans Hieronymus: ſed perpetua quadam dictionis bilaritate, non auditoribus obrepere ſomnium ſinit. Nec affectat Rhetorum floſculos, nec argutas ſententiolas atq; epiphonemata, quę plerunq; declamatoria refert ſchola, in qua à puero uerſatus fuerat. Ambroſius ac Hieronymus, Nec gaudet uerbis inuſitatis remorari lectorem, ut Tertullianus. Nec crebris digreſsionibus tempus eximit, ut in Tractatibus apud populum ſæpe facit Auguſtinus. Nec ſuperſtitioſus eſt orationis ſtructura, membris inciſis & periodis ſententiam abſoluens: à quo non abhorret noſter Gregorius, non quòd affectarit, opinor, ſed quod his puer aſſueuiſſet. Nuſquam hic occurrent, ὁμοιόπτωτα & ὁμοιοτέλευτα, quibus delectatus eſt Auguſtinus. Gentium teſtimonia nuſquam adhibet, niſi quoties id res ipſa flagitat. Quum nullum autorum genus non exactè tenuerit, quemadmodum diſciplinas humanas omnes, nuſquam tamen moleſta eſt oſtentatio, quę nobis obſtrepit in quorundam ſcholaſticorum libris, in quibus tertio quoq; uerſu inculcatur Philoſophus: è diuinis uoluminibus rarò adducuntur teſtimonia, eaq; parum feliciter. Sed totius huius ſermo ſacrorum uoluminum ſententijs undiq; ceu gemmeis emblematibus diſtinctus eſt, ſed adeò commodè & in loco inſertis, ut nihilo ſecius currat oratio: dicas eſſe non aſcita, ſed ibi nata: nec aliunde quęſita, ſed ſua ſpōte præſto eſſe: ne interſecet orationis fluxum ambitioſa citandi locos diligentia. Ad quędam enim gratior eſt alluſio, quàm citatio.*

DE PERSECVTIONE martyrio & morte Origenis.

Vixdum adhibitus ad officium docendi in ſcholę Alexandrina, quum in perſecutione ſub Seuero, martyribus ante & poſt ſententiam condemnationis latam frequenter adeſſet, deoſcularetur & compellaret, exhortaretur, conſolaretur, in magnum aliquoties uenit diſcrimen. Aliquando enim à gentilibus (ut Euſebius narrat libro ſexto, capite tertio) in circo lapidibus propemodum obrutus fuiſſet, niſi diuinitus defenſus mirabili modo euaſiſſet, ideo quod à martyrum condemnatorum congreſſu non abſtinuiſſet. Poſtea tam acriter ab infidelibus impugnabatur, ut ex pacto milites circa domum in qua manebat conſtituerentur, propter multitudinem eorum qui ab eo in ſacra fide imbuebantur. Perſecutio autem uſq; adeò aduerſus eū quotidiè inualuit, ut ſubinde mutatis ędibus undiq; abigeretur. Quę uerò in perſecutione illa uehementi ſub Decio pertulerit, Euſebius libro eodem, capite trigeſimonono breuiter indicat, hoſtiliter ſcilicet eū ac toto cum exercitu dæmonis impugnatum fuiſſe, ac propter Chriſti doctrinam ſuſtinuiſſe uincula & tormenta in corpore, ſupplicia ferrei trunci & latebrarum carceris: ſæpe etiam diebus totis quatuor interſtitiorum punctis, pedibus extenſis permanſiſſe: deniq; & ignis etiam minas & mortis pertuliſſe, &c. Nec amplius quicquam de eo periculo, in quod Origenes in Deciana perſecutione uenit, Euſebius, ut qui ubiq; laudibus eius ſtudioſiſsimè fauet, commemorat. Suidas autē (ex quo & Nicephorus deſumpſit libro quinto, cap. 32.) & hoc addit, poſt uaria tormenta, quę forti & generoſo Origenes animo pertulit, ductū eū eſſe ad aram, ad quam impuriſsimus ſimul Aethiops conſtitus eſſet, optionemq; ei datam, ut ſeu ſacrificare, ſeu corpus ſuum contaminandum turpi Aethiopi præbere mallet, eligeret. Origenem igitur, ut qui animum philoſophicum, & caſtitatem perpetuò integram obſeruaſſet, ſacrificare potius, quàm ſordes corpori inferri, permittere uelle ſe ſignificaſſe. Ita igitur præfectos thure in manum eius impoſito, ad aram & ignem eam admouiſſe: pro qua impietate poſtea ab Eccleſia per excommunicationem proſcriptus ſit. Quanquam Nicephorus indicat, eum poſt abnegationem hanc, à diuina gratia elapſum, in alienas opiniones ſathana inſtigante incidiſſe, propter quas excommunicationes ab Eccleſia mulctatus ſit. Quam contumeliā cùm ferre non poſſet, Alexandria relicta in Iudæam abierit. Et Hieroſolyma cùm ueniſſet, ab ordine ſacerdotali, ut uerba in Eccleſia faceret, quia preſbyter eſſet, rogatum primùm, deinde etiam coactum fuiſſe. Surrexiſſe igitur Origenem quaſi concionem habiturum, ſed uerba illa tantùm Pſalmi quadrageſimi noni recitaſſe: *Peccatori uerò dixit Deus, Vt quid tu annuncias iuſtificationes meas, & uſurpas teſtamentum meum in ore tuo?* Et ſtatim libro complicato cum lachrymis & eiulatu conſediſſe, omnibus una cum eo plorantibus. Quid uerò poſtea de Origene factum ſit, nec Origenes ipſe, nec alius quiſquam ſcriptorum meminit. Suidas adiecit, eum Tyri ſepultum eſſe. Obijſſe uerò, ut Euſebius ait libro ſeptimo, cap. primo, ſub Gallo, anno Domini ducenteſimo quinquageſimoquinto, aut circiter, cùm ætatis ſuæ annum iam ingreſſus eſſet ſeptuageſimum, ſeu (ut Nicephorus ait) ſexageſimumnonum, in ſumma, ut uidetur, miſeria & paupertate, ſi non etiam deſperatione, annis ante Hieronymi ætatem, quemadmodum ipſe ſcripſit ad Pammachium, centum & quinquaginta, poſteaquam tot labores in Eccleſia exhauſerat, totq; annis docuerat & ſcripſerat. Ab eo enim anno, quo à Demetrio ſcholæ Catechiſticæ præfectus fuit, ad id uſq; tempus quo è uiuis exceſſit, uidentur eſſe anni quinquagintaduo, aut plures. quod honeſtum curriculum, in docendo, ſcribendo, in Eccleſiæ negotijs & curis, in hæreſibus refutandis, in exercitijs denique pietatis, & multarum illuſtrium uirtutum ma-

ximaex parte confecit. Eum Hieronymus, quanquam ſatis acerbè in eum interdum inuehitur, tamen ob eruditionem maximè admiratur & commendat. Vocat & ſuum, in Apologia aduerſus Ruffinum: ſed ob ingenij eruditionem, ſicut ipſe declarat, non ob dogmatum ueritatem. Et in epiſtola ad Pammachium & Oceanum, ſignificat laudare ſe Origenem, ut interpretem, non dogmatiſtem: ingenium, non fidem: philoſophum, non Apoſtolum. In prologo tamen homiliarum Origenis in Ezechielem, uocat alterum poſt Apoſtolum Eccleſiarum magiſtrum.

Et in procemio quæſtionum Ebraicarum in Geneſin, Optare ſibi dicit ſcientiam Scripturarum quam Origenes habuit. Admirabilem uerò & operoſum eum Athanaſius dixit: & teſtimonijs eius contra Arianos (quemadmodum Socrates indicauit Eccleſiaſticæ hiſtoriæ libro ſexto, capite decimotertio) de Patris & Filij coæternitate, uſus eſt.

IVLIVS APHRICANVS.

EVſebius libro ſexto, capite trigeſimoprimo, Iulium Aphricanum inter eos numerat, qui ſub Gordiano ſcriptores celebres fuerunt. Nicephorus uerò, ſub Alexandrum eum reijcit, libro quinto, capite uigeſimoprimo. At Euſebius in Chronico & Hieronymus in Catalogo, legationem eum ſuſcepiſſe pro inſtauratione Nicopoleos in Palæſtina, ſcripſerunt, anno quarto Antonini eius, qui Macarium ſecutus ſit. Nicephorus eum ſectatorem Origenis fuiſſe prodidit, & diligentem annalium ſcriptorem uocat: quemadmodum Euſebius libro primo, capite ſexto, non uulgarem eum hiſtoriographum appellat, idq́; ſecum teſtari ait omnes qui ſcripta eius legerunt. Proximum eum & Sozomenus Hegeſippo annumerat prius, quàm Euſebium.

Chriſtianum eum factum, certum eſt: & libri quos poſt ſe reliquit, teſtantur: à quo tamen aut ubi conuerſus ſit, non legitur. Excitatus fama Heraclæ, Alexandriam profectus eſt. Euſebius libro ſexto, capite trigeſimoprimo. Extitiſſe aliquot eius ſcripta ſuo adhuc tempore, Euſebius teſtatur: ut, Commentarios inſcriptos de Ceſtis, epiſtolam ad Origenem de hiſtoria Suſannæ, Annalium ſeu de temporibus uolumina quinq; accuratè lucubrata: ex quibus eruditam & prolixam diſputationem de Septuaginta hebdomadibus Danielis, Hieronymus de uerbo recitauit in Commentarijs in caput Danielis nonum, cuius uerba ſuprà in prima Centuria retulimus. Epiſtolam ad Ariſtidem, de diſcrepantia genealogiæ Chriſti à Mattheo & Luca deſcriptæ, in qua manifeſtiſſimè probat conſenſum Euangeliſtarum, ex hiſtoria quadam, quam ex ea Epiſtola recitat Euſebius libro primo, capite ſeptimo. Meminit & huius prioris ad Origenem epiſtolæ etiam Hieronymus. Plura eius opera recenſet Trithemius, ſed ſine uetuſtiori aliquo autore: ut librum de Trinitate, librum de Circumciſione, de Attalo librum, de Paſcha librum, ac de Sabbatho. Idem ait, hunc Aphricanum Cæſareæ proprijs ſumptibus bibliothecam inſtruxiſſe.

Meminit Aphricani huius Baſilius in libro de Spiritu ſancto, eiusq; autoritate connexionem trium perſonarum in inuocatione probat, ex libro eius quinto de temporibus, ad hunc modum: At nec Aphricanum, inquit, hiſtoricum talis glorificandi forma præterijt. Siquidem palàm eſt, in quinta de temporibus Epitome & ipſum ad hunc loqui modum: Nos uerò qui ad illorum uerborum menſuram didicimus, nec ignoramus fidei gratiam, gratias agimus ei qui præbet noſtris precibus, omnium ſeruatorem ac Dominum Ieſum Chriſtum, cui gloria & maieſtas cum ſancto ſpiritu in ſecula.

AMMONIVS.

AMmonius Alexandrinus fuit, teſtibus Suida et Euſebio, clarus eodem tempore quo Origenes: cuius præceptor etiam fuit. Scripſit in tertio contra Chriſtianos libro Porphyrius, cuius cognatum fuiſſe hunc Ammonium Suidas prodidit, Chriſtianum quidem, & à Chriſtianis parentibus ortum fuiſſe, ſed à uita piè inſtituta ad Ethnicos mores defeciſſe. Qua in re, mēdacij & calumniæ Porphyrium Euſebius arguit libro ſexto, capite decimonono: Ammonium probans diuinam philoſophiam illibatam & integram ad ultimum uſque uitæ terminum retinuiſſe.

Reliquit poſt ſe Commentarium inſcriptum de Conſonantia ſeu cōcordia Moſi & Ieſu. Opus præterea aliud inſcriptum Canones ſacrorum Euangeliorum, quod opus elegans Hieronymus uocat: cui Euſebius Cæſarienſis tabulas adiecit, de quatuor Euangeliſtarum conſenſu. Extat utrunq; opus. Euſebij uerò uerba de ſcripto Ammonij hæc ſunt ad Carpianum: Ammonius quidam Alexandrinus magno ſtudio atq; induſtria unum nobis pro quatuor Euangelijs dereliquit. Nam trium Euangeliorum ſenſus excerptos, omnes ſimiles, contentus Matthæi Euangelio, quaſi ad unum congeſtos annexuit: ita ut eorundem, quantum ad tenorem pertinet lectionis, ſequens iam ſtilus, nec interruptus eſſe uideatur. Claruit ſub Alexandro, iuxta Thrithemium.

HIPPOLYTVS.

HIppolytus ubi fuerit epiſcopus, Euſebius mentionem eius faciens libro ſexto, capite uigeſimoprimo, non exprimit. Ac neſcire ſe Hieronymus ait, cuius Eccleſiæ epiſcopus Hippolytus fuerit. & Theodoretus in Polymorpho, & compendio hæreticarum fabularum, epiſcopum & martyrem eum aliquoties nominans, locum non explicat. Gelaſius uerò in lib. de duab. naturis in Chriſto, contra Eutychem et Neſtoriū, nominat eū epiſcopum & martyrē Metropolis Arabiæ: Nicephorus uerò, portus Romani, Oſtiæ uidelicet epiſcopum fuiſſe narrat, libro quarto, capite trigeſimoprimo: & lib. quinto, cap. decimoquinto. Claruiſſe eum, in Chronico Euſeb. ſcripſit anno Chriſti ducenteſimo & trigeſimo. Et in hiſtoria Eccleſiaſtica lib. 6. cap. uigeſimoſecundo, ait eum in Commentario de Paſchate meminiſſe temporum Alexandri.

Scripſit permulta, quib. occaſionem Origeni præbuit, quem in eius æmulationem, ut Hieronymus teſtatur, Ambroſius incitauit. Scripta autem Hippolyti Euſebius & Hieronymus hoc ordine commemorarunt.

Primùm rationem Paſchæ, temporumq́; canones ſcripſit, uſq; ad primum annum Alexandri Imperatoris: & ſedecim annorū circulum, quem Græci ἑκκαιδεκαετηρίδα

Digitized by Google

ἑκκαιδεκαετηρίδα uocant, reperit. Et Euſebio, qui ſupra eadē Paſcha, Canonem decem et nouem annorum circulum complectentem, id eſt, ἐννεακαιδεκαετηρίδα compoſuit, occaſionem dedit. Hieronymus.

Scripſit deinde nonnullos in ſcripturā ſacram Cōmentarios: ut in Hexaemeron, in ea quae Hexaemeron ſequuntur, hoc eſt, in Geneſin, in Exodum, in Pſalmos, ſermones ſcilicet, ut ex Theodoreto uidetur in Eſaiam, in partes aliquot Ezechielis, in Zachariam: de Daniele ſeu in uiſiones Danielis Commentarium, ut Suidas ait: in Salomonem, cuius etiā Suidas meminit: Prouerbia ſcilicet & Eccleſiaſten, ut Hieroymus indicat: & Canticum Canticorum, ut Euſebius. De Saule, de Pythoniſſa, de Apocalypſi, de Antichriſto, de Reſurrectione contra Marcionem: cuius ſcripti etiam Theodoretus meminit in Compendij libro primo. De Paſchate contra omnes haereſes. Epiphanius lib. primo, tomo ſecundo, haereſi trigeſimaprima, eum etiam contra Valentinianos ſcripſiße indicat. Et προσομιλία, de laude Domini Saluatoris, in qua praeſente Origene ſe loqui in Eccleſia ſignificat. Meminit Theodoretus in Polymorphoſeos Dialogo, ſecundi etiā libri Hippolyti, de diſtributione talentorum. Meminit & Epiſtolae ad Reginam quandam, orationis item de Helcana & Anna: item orationis de duob. latronib. quorum omnium integri nihil hodie extat. Recitat fragmenta quedā Theodoretus, ex ſermonibus in Pſalmos, in Eſaiam, in Canticum: et poſterioribus illis Hippolyti opuſculis, quae iam ex eo retulimus. Vt de duab. naturis in Chriſto, ex interpretatione ſecundi Pſalmi: Hic qui proceßit in mundum Deus & homo eſt. Et eum quidem hominem facilè eſt intelligere quando eſurit & defatigatur, & fatigatus ſitit, & timens fugit, & omni triſtitia afficitur, & ſuper ceruical dormit, et paßionis calicē deprecatur, angoreq; & aegritudine conſectus ſudat, & ab angelis cōfirmatur, et à Iuda traditur, et à Caipha probris & contumelijs afficitur, & ab Herode cōtemnitur, & à Pilato flagellatur, & à militibus illuditur, & à Iudaeis ligno affigitur, & ad patrem clamans ſuum cōmendat Spiritum, & inclinans caput expirat, & latus ei lancea pungitur, & ſindone inuolutus in monumento ponitur, & tertio die à patre ſuſcitatur. Diuinitas autem eius rurſus poteſt apertè uideri, quando ab angelis adoratur, & à paſtoribus inuiſitur, & à Simone expectatur, & Annae oſtenditur teſtimonio, & à Magis queritur, & per ſtellam ſignificatur, & in nuptijs ex aqua uinum efficit, & mare ui uentorum commotum increpat, & ſuper mare ambulat, & eum qui à natiuitate caecus erat, uidere facit, & mortuum Lazarum quatriduanum excitat, multasq; uirtutes facit, & peccata remittit, & dat poteſtatem diſcipulis.

Ex ſermone in Helcanam & Annam: Dic mihi ô beata Maria, quid erat quod in tuo utero erat conceptum, & quid erat quod à te in uirginali matrice geſtabatur? Sermo erat Dei primogenitus, de coelis ad te deſcendens, & homo primogenitus in utero formatus: ut primogenitus ſermo Dei, homini primogenito coniunctus oſtenderetur. Rurſus ex libro de diſtributione talentorum: Eos autem, & illos qui aliter ſentiunt, dixerit quiſpiam eſſe uicinos, ut qui errent ſimiliter. Nam illi etiam uel nudum hominem confitentur apparuiſſe Chriſtum in uita, diuinitatis eius talentum negantes, uel Deum confitentes. Rurſus hominem renuunt docentes uiſione eſſe pulſos eorum uiſus qui aſpiciebant, ut homo non qui uerè hominem geſtauerit, ſed apparenti quadam potius opinione & exiſtimatione fuerit: quemadmodum Valentinus & Marcion, & Gnoſtici, dum carnem à uerbo diuellunt, unum talentum abijciunt, nempe carnis humanae ſuſceptionem.

De ſacrificio & beneficijs Chriſti, ex oratione de Helcana & Anna: Ideo tria anni tempora praefigurabantur in ipſo ſeruatore, ut quae ipſo praedicta ſunt, myſteria peragerent. In Paſchate quidem, ut oſtenderet ſeipſum tanquam ouem ſacrificandum, & uerum Paſcha oſtendendū, ut dicit Apoſtolus: Paſcha aūt noſtrum pro nobis immolatus eſt Chriſtus. In Pentecoſte aūt, ut praeſignificaret regnum coelorum, cùm ipſe primus coelos aſcenderit, & hominem donum Dei obtulerit. Et iterum, de hominis damnatione, & Chriſti liberatione, ex oratione in magnum canticum: Quis primùm ex terra creatum hominem, perditum & mortis uinculis alligatum, ab infimis inferis extraxit? qui à ſuperis deſcendit, & eum qui erat inferius in ſupernas partes deduxit: qui mortuorum Euangeliſtes, ſeu felix annunciator, animarumq; redemptor, eorumq; qui ſepulti erant, fuit reſurrectio: is erat, qui fuit deuicti hominis per ſe auxiliator, ei ſimile uerbum primogenitū protoplaſtum Adam, in uirgine uiſitans, ſpiritualis, terrenum in matrice requirens: qui ſemper uiuens, eū qui per inobedientiam erat mortuum, & coeleſtis terrenum ad ſuperna uocabat. Ingenuus, qui ſeruum per ſuam obedientiam liberum uolebat efficere. Qui cùm hominem in terram ſolutum, & ſerpentis cibum effectum in adamantem uertiſſet, eumq; in ligno ſuſpenſum, dominum aduerſus uictorem effeciſſet, is propterea per lignum uictor inuenitur.

Item de paßione Chriſti, ex oratione de duobus latronibus: Non confringitur autem os ſanctae ouis, oſtendente figura paßionem non attingere uirtutem. Oſſa enim ſunt uires hominis.

De duobus ſacramentis, ex eadem oratione: Corpus Domini utrunq; mundo praebuit, ſanguinem ſacrum, & aquam ſanctam.

De reſurrectione, in epiſtola ad Reginam quandam: Cùm dixit eum primitias, id ſuo teſtimonio confirmauit, quod à nobis dictum eſt: quod qui ex eadem maſſa carnem acceperat Seruator, eam excitauit, iuſtorum carnis primitias conſtituens, ut omnes in ſpe eius qui reſurrexit, reſurrectionem expectemus, qui credidimus. Sed tamen ſcripta eius non undiquaq; reprehenſione caruiſſe, indicat Nicephorus libro quarto, capite trigeſimoprimo.

CHAEREMON.

IN narratione perſecutionis ſub Decio, Euſebius libro 6. ca. 42, Chaeremonis cuiuſdam ſenis meminit, Nili ciuitatis epiſcopi, qui in ea perſecutione, cum multis ad Montana Arabiae fugientibus, ſeceſſerit eò ipſe quoq; cum coniuge ſua: ſed nec poſtea reuerſus, nec à fratribus per illa deſerta quaeſitus repertus ſit.

HIERAX.

HIeracem Aegyptiorum epiſcopum fuiſſe, & ad eū Dionyſium epiſtolā de ferijs ſcripſiſſe,

Euſebius indicat libro ſeptimo, capite uigeſimoprimo.

NEPOS.

ALius Aegyptiorum epiſcopus, etiam Nepos fuit, quem in Chiliaſtarum hæreſim delapſum, cùm in alijs omnibus Eccleſiæ doctrinæ conſenſiſſet, Dionyſius refutauit, ut ſuprà dictum eſt.

Librum ſcripſit de Apocalypſi Ioannis, quem Elenchum Allegoriſtarum ipſe dixit, in quo ſuam ſententiam de millenario ex Apocalypſi probare tentauit. Euſebius libro ſeptimo, capite uigeſimotertio.

Hunc librum Dionyſius Alexandrinus refutauit, cùm ex eo errorem imbibiſſe fratres cognouiſſet. Euſebius libro ſeptimo, capite uigeſimoquarto. Idem Nepotem commendat, à fide, ſedulitate & exercitio in Scripturis, & Pſalmodia.

AMMON.

AMmon Bernicenſis eccleſiæ epiſcopus fuit, ad quem Dionyſius ſcripſit Epiſtolas contra Sabellium. Euſebius lib. 7. cap. 26.

BASILIDES.

PEntapoleos, eius quæ in regione Cyrenaica Aphricæ ſita erat, epiſcopus fuit Baſilides: ad quē uarias epiſtolas Dionyſius ſcripſit. Euſebius libro ſeptimo, capite uigeſimoſexto.

TRYPHON.

ORigenis auditor fuit Tryphon, ad quem nonnullas eius extitiſſe epiſtolas Hieronymus tradidit: qui Tryphonem uirum in ſcripturis eruditiſſimū fuiſſe, idq; editis multis opuſculis teſtatum ſcripſit, ac præcipuè libro quem compoſuerit de uacca Ruffa in Deuteronomio: & de Dichotomimatibus, quæ cum columba & turture Abraham ponuntur in Geneſi.

DE EPISCOPIS. Romanis.

ZEPHYRINVS.

IN epiſcopatu Romani Victori, cùm is annis decem (ut diximus) præfuiſſet, ſucceſſit Zephyrinus, decimuſquartus Romanorum epiſcopus, anno Domini ducenteſimotertio: Seueri uerò Imperatoris octauo, ut Euſeb. indicat. Romanus is patria, & Romanis ortus parentibus fuit, patre, quem Damaſus, eumq; alij ſecuti, Habundium uocatum eſſe ſcripſit.

De gubernatione aut doctrina eius, certi aut probati nihil ferè inuenias, quemadmodum nec reliquorū omnium Romanorum epiſcoporum. Extant in tomo primo Conciliorum duæ eius epiſtolæ decretales, altera ſcripta ad epiſcopos per Siciliam, altera ad epiſcopos prouinciæ Aegypti: quæ non aliam gubernationis formam repræſentant, quam cuiuſmodi ferè in omnibus omnium epiſcoporum Romanorum epiſtolis pingitur. Monet in priori epiſtola, quædam de iudicijs conſtituendis per iudices duodecim, in cauſis ad patriarchas & primates pertinentibus: de puniendis detractoribus, de non admittendis quibuſdam accuſatoribus ſacerdotum. Deinde primatum ſtabilire ualde conatur, & ad ſedem Romanam Apoſtolicam appellari præcipit. Vnde & Archiepiſcopum ſe nominat. In poſteriori, ritualia quædam inſtituit, de ordinationibus ſacerdotum, doctos ſcilicet et probatos uiros in preſbyterorum ordinem legendos, & clericis præſentibus ac laicis tempore congruo ordinandos eſſe.

Damaſus & hoc decretum ei tribuit, ut patenas uitreas ante ſacerdotes miniſtri portarent, ut ſic miſſa celebraretur, utq; ſacerdotes epiſcopo celebranti omnes aſſiſterent: de quibus, & alijs, ac de epiſtolis etiam ipſis quid ſentiendum uideatur, ſuo loco dicetur. Ad gubernationem tamen pertinet hoc, cuius epiſtolarū neutra meminit: ſed de Zephyrino Euſebius narrat libro quinto, capite uigeſimooctauo, quòd Natalium confeſſorem (de quo paulo antè diximus) qui ſe Aſclepiadoto & Theodoto hæreticis adiunxerat, eorumq; ſe epiſcopum ambitione & quæſtu inductus facere paſſus erat, excommunicaſſe uidetur: nec prius, poſtea ad Eccleſiam redeuntem recepiſſe, quàm ſufficientia ſigna pœnitentiæ oſtendiſſet. De ordinationibus eius hæc Damaſus tradidit: Fecit, inquit, ordinationes quatuor per menſem Decembrem, preſbyteros tredecim, diaconos ſeptem, epiſcopos tredecim. Mortuum eum Euſebius libro ſexto, capite uigeſimoprimo ſcripſit, anno primo Imperatoris Antonini Caracallæ: à quo tamen Platina uariat, qui mortuum eum ſcripſit Seuero adhuc regnante. Præfuit autem, ut Euſeb. in Chronico indicat, annis ſeptendecim: à quo tamen in hiſtoria uariat, ubi octodecim, Damaſus uerò ſedecim annos & duos menſes ei aſſignat. Mirum autem eſt, Nauclerum & Platinam ab eo numero ualdè diſcrepare. Octo enim duntaxat ei annos, præter menſes ſeptem, ac dies decem tribuerunt.

CALIXTVS.

ZEphyrino defuncto ſucceſſit Calixtus, ſeu (ut Euſebius habet) Calliſtus, decimuſquintus Romanorum epiſcopus: anno Chriſti, ut Euſebius annotauit, ducenteſimo uigeſimoſecundo, Antonini autem ſeu Heliogabali Imperatoris altero. Italum eum fuiſſe, natum in agro Rauennatium, patre Domitio, Damaſus ſcripſit. Gubernationes aliquot exempla Epiſtolæ oſtendunt, quarum ei duæ tribuuntur: una ſcripta ad Benedictum epiſcopum, altera ad epiſcopos Galliarum: præter commune omnibus his epiſcopis edictum, non eſſe ſuſcipiendas criminationes aut accuſationes doctorum. Præcepit etiam, conſpirationes aduerſus epiſcopos uitandas eſſe: etſi tum nihil minus Chriſtianis licuit, quàm in continuis perſecutionibus, in quibus ne in lucem quidem prodire tutum erat, conſpirationes exercere. Item, non eſſe communicandum cum excommunicatis, nec in aliena diœceſi iudicio aut excommunicatione utendum. Non admittendas, et ſi fortè factæ fuerint conſanguineorum coniunctiones, dirimendas eſſe. Et in altera epiſtola decretali ſtabilimentum ſedis Romanæ dicitur: Quamuis ſancti patres aliquo temporum interuallo nos anteceſſerint, ab uno tamen eodemq; puritatis fonte ueritatis & fidei lumen hauſerunt, & eodem illuſtratore & directore ſpiritu Eccleſiæ Dei ſtabilimentum, & omnium Chriſtianorum communem quæſierunt utilitatem ut uno animo, uno ore concorditer ſancta glorificetur Trinitas in ſecula.

Rectè etiam in fine eius Epiſtolæ quædam colliguntur in confutationem eiuſmodi dogmatis, quale, ſed aliquando demum poſt, Nouatus ſparſit: Lapſos uidelicet non eſſe recipiendos. Sed malè exponit, uxorem

rem

rem epiſcopi eſſe Eccleſiam uel Parochiam: quam eo uiuente non liceat, ſine eius iudicio & uoluntate, aliter indicare uel diſponere, aut alterius concubitu, id eſt, ordinatione frui. Alligata eſt, inquit Apoſtolus, uxor legi, quandiu uir eius uiuit: eo defuncto, ſoluta eſt à lege. Similiter & ſponſa epiſcopi (quia ſponſa uxorq; eius dicitur Eccleſia) illo uiuente, ei eſt alligata: eo uerò defuncto, ſoluta eſt à lege, ut cui uoluerit nubat, tantùm in Domino, id eſt, regulariter.

Prior Decretalis inſtituit ieiunium per quatuor anni tempora, cuius etiam Marianus Scotus in hoc Calixto meminit. Damaſus tamē refert, eum ieiunium trium temporum conſtituiſſe, frumenti, uini & olei gratia.

De excommunicatione multa habet poſterior epiſtola. Meminit & publicæ pœnitentiæ, & ſatisfactionum.

Calliſtum uerò in ordinationibus quinque per Decembrem, Damaſus ſcribit ordinaſſe presbyteros ſedecim, diaconos quatuor, epiſcopos per loca diuerſa octo: tandemq; martyrio coronatum, quod Euſebius non indicauit: nec memorabilis aliqua tum, ſub Imperium ſcilicet Alexandri Seueri, fuiſſe legitur perſecutio. Occaſionē martyrij ſui, Vincentius, ſi quid ei tribuendum eſt, narrauit libro undecimo, capite uigeſimoquarto: ubi eum ſaxo alligatum, præcipitem è feneſtra in puteum deturbatum narrat, idq; iuſſu Alexandri: cùm tamen Euſebius lib. 6, capite uigeſimoprimo, eum ante imperium Alexandri deceſſiſſe, ſcripſerit, poſteaquàm præfuiſſet quinquennium. Platina tamen ſexennium ei adſcripſit: Sabellicus ſeptimo eum anno pontificatus ſui martyrium feciſſe prodidit, ut & Damaſus.

VRBANVS.

Decimusſextus Eccleſiæ Romanæ epiſcopus, poſt Calixtum, Vrbanus ordinatus eſt, anno Chriſti ducēteſimo uigeſimoſeptimo: Alexādri aūt Seueri Imperatoris tertio. Romæ eum natum Damaſus ſcribit, patre Pontiano. Et ſanctitate uitæ ac doctrina tantum præſtitiſſe, ut multos ad fidem Chriſtianam ac baptiſmum ethnicos conuerterit: atq; inter eos, nobiles aliquot: ut Tiburtium, & Valerianum, ſponſum ſanctæ Ceciliæ, qui conſtantes deinde ad martyrium uſq; permanſerint. Extat una eius Epiſtola decretalis, ſcripta ad omnes Epiſcopos, de communi uita & oblatione fidelium. Planè enim eiuſmodi uitæ communis meminit, ſed non ſine fraude, qualis ſub Apoſtolis fuit. Munit deinde edictis bona Eccleſiæ, ne quis ea, ui aut fraude inuadat: & aliqua dicit de uoto promittentium, ſe nihil rerum propriarum poſſeſſuros. Inſtituit in fine confirmationem poſt baptiſmum: ſed blaſphemè dicit, per manus impoſitionem epiſcoporum accipi Spiritum ſanctum, & planè Chriſtianos fieri. Damaſus & hoc de eo refert, quòd conſtituerit, utendum in miniſterio uaſis eſſe argēteis, & patenis, quæ prius uitreæ fuerant.

Ordinationes ei Damaſus quinq; tribuit, cùm annis tamen quatuor tantùm eum præſediſſe ſcribat, in quibus ordinarit presbyteros nouem, diaconos quinque, epiſcopos per diuerſa loca octo. Martianus Scotus, Sabellicus, & alij recentiores, martyrio Vrbanum functum ſcribunt ſub Alexandro. Et occurrit obiectioni, nullam fuiſſe celebrem perſecutionem ſub Alexandro, Nauclerus de eo hæc ſcribens: Vrbanus ſub Alexandro martyrio coronatus eſt. Nam etſi Alexander precibus matris Mammeæ perſuaſus, fuerit Chriſtianis: non tamē per edictum eis prouidit. Quare ſub Almachio, alijsq; iudicibus, pleriq; martyres ſunt effecti.

In tēpore gubernationis eius, etiam Euſebius ipſe uariauit. Cùm enim in hiſtoria lib. 6, cap. 22, octo eum in epiſcopatu annos abſoluiſſe dicat: in Chronico ei aſſignat annos nouem.

Damaſus eum annis quatuor, menſibus decem, diebus duodecim præfuiſſe ſcribit. Sed octo ei annos, etiā Marianus Scotus adſcribit.

PONTIANVS.

Natus Romæ & Pontianus fuit, patre Calphurnio, ut Damaſus indicat. Vrbano ſucceſſiſſe eū anno Chriſti ducēteſimo uigeſimoſexto, Alexandri uerò duodecimo, Euſebius in Chronico annotauit. Tribuuntur ei duæ Epiſtolæ decretales: prima ad Felicem Succribonum ſcripta, ſecunda de fraterna dilectione & uitandis malis. Vtriq; commune argumentum eſt cum pleriſq; alijs, de non infeſtandis aut accuſandis ſacerdotibus, quorum dignitati male multa tribuit, non ſine blaſphemia. Eos, inquit, Deus familiares in tantum ſibi eſſe uoluit, ut etiam aliorum hoſtias per eos acceptaret, atq; eorum peccata donaret, ſibiq; reconciliaret. Ipſi quoq; proprio ore corpus Domini conficiunt, & populis tradunt.

Ordinationes ei duas Damaſus aſſignat, quibus crearit presbyteros ſex, diaconos quinq;, epiſcopos per diuerſa loca ſex: poſtea ab Alexādro eū cum Hippolyto presbytero in Sardiniam inſulam Buccinam deportatum ait, ibiq; martyrio perfunctum. Quam opinionem etiam Volaterranus & Platina ſequuntur: cùm, Sabellico teſte, uериſimilius ſit, eum ſub Maximino, qui Chriſtiano nomini inimiciſſimus fuit, in exiliū deportatum eſſe, anno (ut uidetur) Maximini poſtremo. Hinc ex Hugone Vincentius narrat, Pontianum in perſecutione ſub Maximino martyrem factum, ſed Romæ.

Variat ab hac ſententia nōnihil Marianus Scotus, qui Pontianū anno primo Maximini, in Sardiniam à Maximino deportatum ſcribit. Præfuiſſe autē eum Eccleſiæ Romanæ, Euſebius annos ſex ſcripſit, lib. 6, capite uigeſimotertio: cum in Chronicis ei tantùm quinq; attribuat. Damaſus annos nouem, & menſes quinq; aſſignauit.

Hic quidam ignobiles Chronici, Pontiani ſucceſſorem Cyriacum quendam faciunt: ut autor Faſciculi tēporum, Bergomenſis, Henricus de Erfordia, & Nauclerus. cuius tamē probatiores hiſtorici nulli meminerunt. Sediſſe autem eum ſcribunt anno uno, menſibus tribus, et diebus tredecim. Poſtea uerò, cū exercitu uirginum Coloniam Agrippinam profectū, ibiq; martyrem unà cum illis factum eſſe.

Ideo autē eum ex Catalogo Romanorū epiſcoporū eraſum eſſe, Henricus de Erfordia ex Martini Chronico prodidit, tum quod inuito Romano clero de epiſcopatu ceſſerit: tum quòd ſuſpectus pleriſq; fuerit, quaſi

non deuotionis cauſa, ſed inuitatus oblectamentis pu-ellaribus, epiſcopatum deſeruerit. Quæ fidem apud Lectorem, quam merentur, habeant.

ANTERVS.

ANterum ea occaſione ad epiſcopatum Romanũ perueniſſe, Iſuardus ſcripſit, quòd abiẽs Põtianus, eum in locũ ſuum ſubſtituerit. Sed immediatè ſucceßiſſe eum Pontiano, Euſebius indicat libro ſexto, cap. uigeſimooctauo. Græcum eum natione fuiſſe, ex patre tamen Romani nominis Romulo, Damaſus ſcripſit. Qui & hoc ad gubernationem eius retulit, quòd martyrum geſta diligenter conſcribi curauerit. Tribuitur ei una ad Epiſcopos prouinciæ Beticæ & Toletanæ decretalis Epiſtola, in qua pronunciat, licere propter utilitatem communem & neceſſariam, aut conſilio etiam & hortatu aliorum, ab una Eccleſia ad alium epiſcopatum transferri.

Epiſcopũ eum unum Fundis in Campania ordinaſſe, Damaſus prodidit: ac tum à Maximo quodam præfecto martyrio ſubiectum, ideo quòd res geſtas martyrum conſcribi iußiſſet. Eſt in ratione temporum, quibus præfuiſſe dicitur, maxima diuerſitas, quam conciliatam à nullo adhuc uidemus. Euſebius menſem ei ſolum tribuit, cui Marianus Scotus conſentit, ſic ſcribens: Anterus papa ſedit menſe uno. In quo tamen mendam eſſe, Sabellicus exiſtimat. Damaſus annos ei duodecim & menſem aßignauit. Volaterranus, Bergomenſis, & Henricus Erfordienſis, annis eum tribus & menſe præfuiſſe ſcripſerunt: Nauclerus uerò, anno ſaltem uno, & menſe. Sed in medio hanc diuerſitatem relinquunt omnes.

FABIANVS.

SVcceßit Antero Fabianus, anno Domini ducenteſimo quadrageſimoſecundo, Gordiani uerò Imperatoris primo. Natum eum in agro Romano, etiam ex Euſebio apparet: patre Fabio, ut Damaſus indicat. Maritum eum fuiſſe, antequàm in Epiſcopum eligeretur, Platina ſcripſit. Hæc uerò de electione eius Euſebius retulit libro ſexto, capite uigeſimonono: Fabianum ex agro poſt mortem Anteri, unà cum ceteris Romam, commorandi ibi gratia ueniſſe dicunt, quando res inſolentißima in ſortiendo epiſcopo per diuinam ac cœleſtem gratiam acciderit. Etenim cùm fratres omnes ad ordinandum epiſcopum in Eccleſia congregati eſſent, & multi de compluribus, illuſtribus ac nobilibus uiris, eligendis cogitarent, & Fabianus ſimul cum alijs et ipſe præſens adſtaret, nec ulli in mentem illius electio ueniſſet, columbam ſubitò è ſublimi delapſam, capiti ipſius ad imitationem ſancti ſpiritus, qui in ſpecie columbæ ſupra Seruatorem deſcendit, inſediſſe: atque ita cunctum populum uno ſpiritu percitum, ſimul ſumma cum alacritate, & animo uno, dignum Epiſcopatu proclamaſſe: & incunctanter apprehenſum, in ſedem Epiſcopalem collocaſſe commemorant.

Baptizatum à Fabiano Philippum Imperatorem, quem ad preces Chriſtianorũ in uigilijs Paſchæ admittere primùm noluerat, ut ſuprà dictum eſt, cum filio & matre Seuera, Sabellicus ſcripſit. Epiſtolæ ei tres tribuuntur: prima ad comminiſtros catholicæ Eccleſiæ omnes ubiq;, ſecunda ad omnes orientales epiſcopos, tertia ad Hilarium epiſcopum.

Septem in urbe diaconos per ſeptem regiones conſtituit, omnibus horis ſacris miniſterijs inuigilantes. Septem item hypodiaconos, qui ſeptem notarijs martyrum geſta annotantibus perpetuò adeſſent. Quædam deinde de ſatiſfactionibus, de ritu pœnitentiæ, & de excommunicatione ſtatuit. Item de ſchiſmate baptiſmi quotannis renouando. De nuptijs propinquorum, de communione ter in anno, de ætate preſbyterorum ordinandorũ, de oblationibus per ſingulos dies, &c. Ex Decretis Gratiani.

De ordinationibus eius hæc Damaſus: Fecit ordinationes quinq; per menſem Decembrem, preſbyteros uigintiduos, diaconos ſeptem, epiſcopos per diuerſa loca undecim.

Martyriũ eum feciſſe ſub Decio, atq; adeò in initio imperij Decij, Euſebius & Beda prodiderũt: infenſum enim ei Decium ob hanc cauſam fuiſſe, Sabellicus ſcripſit, quòd ei Philippus theſauros ſuos tradidiſſet.

Præfuiſſe Eccleſiæ annis tredecim, ab Euſebio in Chronicis ſcribitur. Damaſus ei, ut & Marianus Scotus, quatuordecim annos tribuit. Scripſit ad Fabianum Origenes, de doctrinæ ſuæ orthodoxia: ut Euſebius teſtatur lib. 6, cap. 6.

CORNELIVS.

POſt diuturniorem ſedis Romanæ, ut ex epiſtola Cleri Romani ad Cyprianum uidere eſt, uacationem, Fabiano epiſcopo legitima (ut Cyprianus ait lib. 1. epiſtola ſexta: & libro quarto, epiſtola ſecunda) ordinatione ſucceßit Cornelius, initio imperij Galli & Voluſiani, anno Chriſti iuxta Euſebiũ ducenteſimo quinquageſimoquarto. Fuiſſe in magno periculo & obtrectatione eius electionẽ propter Nouati factionẽ, quæ illegitimè eum ad epiſcopũ aſcẽdiſſe calũniabatur, ex aliquot Cypriani apparet epiſtolis. Probat autẽ Cyprianus (acerrimus ubiq;, tum hic uel maximè, Cornelij defenſor) & dignũ eum epiſcopatu, & ad eum idoneũ ac legitimè uocatũ eſſe, lib. 4. Epiſtolarum, epiſtola ſecunda ad Antonianũ ſic ſcribens: Venio iam nunc frater chariſſime, et ad perſonã Cornelij collegæ noſtri, ut Cornelium nobiſcum uerius noueris, non de malignorũ & detrahẽtium mẽdacio, ſed de Dei iudicio, qui eum Epiſcopũ fecit: & coepiſcoporũ teſtimonio, quorũ numerus uniuerſus per totũ mundũ cõcordi unanimitate cõſenſit. Nam quòd Cornelium chariſſimum noſtrum, Deo et Chriſto & Eccleſiæ eius, item conſacerdotibus cunctis laudabili prædicatione commendat, non iſte ad Epiſcopatum ſubitò peruenit, ſed per omnia Eccleſiaſtica officia promotus, & in diuinis adminiſtrationibus Dominum ſæpe promeritus, ad ſacerdotij ſublime faſtigium cunctis religionis gradibus aſcendit. Tum deinde epiſcopatũ ipſum nec poſtulauit, nec uoluit, nec ui (ut cæteri, quos arrogantiæ & ſuperbiæ ſuæ tumor inflat) inuaſit: ſed quietus & modeſtus, & quales conſueuerunt qui ad hunc locum diuinitus eliguntur, pro pudore uirginalis continentiæ ſuæ, & pro humilitate ingenitæ ſibi & cuſtoditæ uerecundiæ, non, ut quidam, uim fecit ut epiſcopus fieret: ſed ipſe uim paſſus eſt, ut epiſcopatum acciperet. Et factus eſt epiſcopus à pluribus collegis noſtris, qui tunc in urbe Roma aderant, qui

qui ad nos literas honorificas & laudabiles, & teſtimonio ſuæ prædicationis illuſtres, de eius ordinatione miſerunt. Factus eſt autem Cornelius epiſcopus de Dei & Chriſti eius iudicio, de clericorũ penè omnium teſtimonio, de plebis quæ tunc adfuit ſuffragio, & de ſacerdotũ antiquorũ & bonorũ uirorũ collegio, cùm nemo antè factus eſſet, cùm Fabiani locus, id eſt, cùm locus Petri & gradus cathedræ ſacerdotalis uacaret.

Ibidem paulo pòſt, quibus donis & uirtutibus in epiſcopatu ſuo Cornelius claruerit, & hæc adijcit: Tum deinde (inquit) poſt epiſcopatum non exambitum, nec extortum, ſed de Dei, qui ſacerdotes facit, uoluntate ſuſceptum, quanta in ipſo ſuſcepto epiſcopatu uirtus? quãtum robor animi? quanta firmitas fidei? quod nos ſimplici corde & perſpicere penitus & laudare debemus, ſediſſe intrepidum Romæ in ſacerdotali cathedra eo tempore, quo Tyrannus infeſtus ſacerdotibus Dei, fanda atq; infanda comminaretur: cùm multo patientius & tolerabilius audiret, leuari aduerſum ſe æmulum principem, quàm cõſtitui Romæ Dei ſacerdotem. Nónne hic frater ſummo uirtutis & fidei teſtimonio prædicandus eſt? Nónne inter glorioſos confeſſores & martyres deputandus, qui tantis temporibus ſedens, expectans corporis ſui carnificem, & Tyranni ferocientis ultores, qui Cornelium aduerſus edicta feralia reſiſtentem, & minas & cruciatus, & tormenta fidei uigore calcantem, uel gladio inuaderent, uel crucifigerent, uel igne torrerent, uel quolibet inaudito pœnarum genere uiſcera eius & membra laniarent? Etiamſi maieſtas Domini protegentis, & bonitas, ſacerdotem quem fieri uoluit, factum quoq; protexit: tamen Cornelius, quantum ad eius deuotionẽ pertinet, & timorem, paſſus eſt quicquid pati potuit, & tyrannum armis & bello poſtmodum uictum, prior ſacerdotio ſuo uicit.

Hic nunc uide, quomodo tanto doctori, in acie ſemper uerſanti, iſta conueniant, quæ in Epiſtolis eius decretalibus ei tribuuntur. Vt quod in priore ſcriptum eſt, eum ad preces nobilis cuiuſdam fœminæ, corpora, aut oſſa potius putrida, ſanctorum Petri & Pauli tot annis ſepulta tranſtuliſſe: quanquam hoc & Damaſus retulit. Attribuuntur autem ei duæ Epiſtolæ: prima, de hac ipſa tranſlatione: ſecunda ſcripta ad Ruffum orientalem epiſcopum, de moribus ſacerdotum.

Quorum uerò neutrius Euſebius, qui nullius epiſcopi Romani hiſtoriam plenius ſcripſit quàm Cornelij, aut Hieronymus, meminerunt. Sed uterq; alias ei epiſtolas aſsignarunt: ut de placitis Synodi Romanæ contra Nouatum, alia rurſus de Synodo Romana, & tertia de cauſa Nouati ſcripta ad Fabium Antiochenum. Euſebius libro ſexto, capite quadrageſimotertio Hieronymus alterius adhuc cuiuſdam Epiſtolæ prolixæ meminit, ad Fabium (Flauianum habet ipſe) de cauſa hæreſeos & anathematis Nouati: & rurſus alterius, de his qui lapſi fuerint.

De quibus rectè ſenſit, recipiendos eos eſſe, ſi pœnitentiam agentes ad Eccleſiam redirent, quemadmodum ex Cypriani epiſtolis clarum eſt. & teſtatur Socrates Eccleſiaſticæ hiſtoriæ libro quarto, capite uigeſimooctauo.

In Epiſtola tamen ad Fabium, de Nouato, cuius exemplum Euſebius ponit, non leuiter errat: negans, in baptiſmo, ſine conſignatione epiſcopi, & cæteris ritibus circa baptiſmum ſolenniter fieri ſolitis: ſpiritum ſanctum accipi poſſe.

Magna porrò ei, quandiu Epiſcopatum Romæ geſſit, certamina fuiſſe aduerſus Nouati ſectam, ex Cypriani epiſtolis notius eſt, quàm ut admonere neceſſe ſit. Synodũ eum frequentem Romæ contra Nouatum habuiſſe, ſuprà oſtendimus. multas uerò contra eam hæreſin etiam Epiſtolas eum ſcripſiſſe, Theodoretus libro tertio compendij hæreticarum fabularum indicat. In lucta deinde confeſsionis uirtutem & conſtantiam egregiam præſtitit: quemadmodum prolixè fortitudinem eam commendat & extollit Cyprianus, libro primo, epiſtola prima.

Sub Decij tyrannide eum (quum ad Galli & Voluſiani tempora eius epiſcopatum Hieronymus transferat) relegatum, & paſſum deniq;, Damaſus, quem plurimi ſequuntur, ſcripſit. eamq; hiſtoriam breuibus attigit, quam ex eo, ut uidetur, Sabellicus ſic narrat, Enneadis ſeptimæ libro ſeptimo: Centumcellas, inquit, Decij iuſſu Cornelius relegatur (eſt id oppidum in Hetruſco littore) unde ad Cyprianum Carthaginenſem antiſtitem dedit literas, & accepit. Quod ſcribendi commercium ubi primum Decius compertum habuit, Cornelium ex Centumcellis ad ſe perduci iuſſum, ita eſt in Telluris allocutus: Sic, inquit, Corneli, obſtinatè agendum putas, ut neq; deos curans, neq; principum minas pertimeſcens, contra Rempublicam des ad alios literas, & accipias? Ad quem Cornelius: De Chriſti laudibus, & ſalute (ait) animarum, non de repub. dedi aut accepi literas. Tum iratus Decius, Cornelium plumbatis (fuit id flagelli genus) atrociter contuſum, in templum Martis perduci imperauit, ut ſtatuam illius adoraret: aut ſi ad cultum compelli non poſſet, ſupremo ſupplicio adſiceretur. Cæterùm dum ille ad indubitatum martyrium trahit (certus enim erat, malle mori, quàm præuaricari) Stephanum archidiaconum intuitus, omnẽ illi rem Eccleſiæ commendauit. Ipſe ad tertium nonas Maias, Apia uia, haud procul à Caliſti cœmiterio, martyrij eſt palmam adeptus. Luciana mulier ſingulari pietate, eum in ſui prædij arenario ſepeliit.

Præfuiſſe eum, Euſebius libro ſeptimo, capite ſecundo ſcripſit, annis tribus: cùm in Chronicis tamen duos ei duntaxat annos aſsignarit. Qua uarietate etiam Marianus Scotus uſus eſt: quia aliàs annis eũ duobus, & menſibus ſeptem: aliàs tribus, & menſibus quinq; præfuiſſe ſcripſit. Biennium, cum menſibus duobus, etiam Damaſus ei tribuit. Cornelium deniq; ſacerdotem pacificum ac iuſtum, Cyprianus dixit lib. 1 Epiſtolarum, epiſtola quarta: Hieronymus uerò, uirum diſertum nominauit, in Catalogo.

LVCIVS.

Cornelio in epiſcopatu ſecutus eſt Lucius, anno Chriſti 256. Galli autẽ & Voluſiani imperatoris 2, iuxta Euſebij Chronicon. Natione Romanus fuit, natus patre Porphyrio, ut Damaſus ſcripſit. Tribuitur ei epiſtola una decretalis ad Galliæ & Hiſpaniæ epiſcopos, quæ eiuſmodi gubernationis formã propo-

proponit, qualis ad Lucij ſeculum prorſus non uidetur quadrare. Conſtituit in ea, ut in omni loco preſbyteri duo, cum tribus diaconis, epiſcopum comitarentur: quaſi uerò tanta tum fuerit tranquilitas, ut epiſcopo ocioſe, ambulanti pompam ducere ſecurè licuerit. In eadem deinde uide, quo faſtu de Eccleſia Romana declamitat: Hæc ſancta, inquit, & Apoſtolica, mater omnium Eccleſiarum Chriſti Eccleſia, quæ per Dei omnipotentis gratiam à tramite Apoſtolicæ traditionis nunquam errasse probatur, nec hæreticis nouitatibus deprauata ſuccubuit, ſed ut in exordio normam fidei Apoſtolicæ percepit ab autoribus ſuis Apoſtolorum Chriſti principibus, illibata finetenus manet.

Gratianus & hoc decretũ ei tribuit, preſbyteros, diaconos et miniſtros altariũ tales eligendos eſſe, qui continentiã ſeruent, & ne ulli clerici fœminarũ frequẽtẽt cõtubernia. Idẽ ei quoq; tribuit decretũ de uetitis ſacerdotũ nuptijs, quod aliàs Clemẽti adſcribitur.

Ordinationes duas feciſſe, à Damaſo dicitur: preſbyterorum uidelicet quatuor, diaconorum totidem, & epiſcoporum per loca diuerſa ſeptem.

A Gallo in exilium ob confeßionem regelatus eſt, quo extincto, ad Eccleſiam ſuam incolumis redijt. Extat de ea fortuna Lucij, epiſtola Cypriani gratulatoria, lib. 3. epiſtola prima: in qua, quibus egregijs & Epiſcopo dignis uirtutibus præditus fuerit, Cyprianus narrat. Eſt & alia Cypriani ad Lucium epiſtola, ſcripta in carcere, qua pro munere miſſo et literis gratias ei agit: libro 3, epiſtola ſeptima.

Euſebius libro ſeptimo, capite 2, mortuum eum ſcribit. Cypriani tamen alia ad clerum Romanum epiſtolarum, lib. 3. Epiſtola decimatertia, martyrio functum innuit, in qua ſic ſcribit: Quũ de exceſſu collegæ mei rumor apud nos incertus eſſet, fratres charißimi, & opinio dubia nutaret, accepi à uobis literas ad me miſſas per Clementem hypodiaconum, quibus plenißimè de glorioſo eius exitu inſtruerer: & exultaui ſatis, quod pro integritate adminiſtrationis eius cõſummatio quoq; honeſta proceſſerit. Nam & Damaſo capite cæſus ſcribitur, ſub Valeriano Decij (ita enim Gallũ uidetur appellare, aut certè ad reſiduam Decij perſecutionem reſpexit) præfecto, ut & Marianus Scotus teſtatur. Alibi tamen, ut in Martyrologio, ab hac ſententia uarians, ubi ſic ſcripſit: Lucius perſecutione & Valeriani & Galieni ob fidẽ Chriſti exilio relegatus, poſtmodum diuino nutu ad Eccleſiam ſuam redire permiſſus, martyrium capitis obtruncatione compleuit.

Euſebius, eum nondum octo totos menſes epiſcopatum tenuiſſe dicit. Sed Damaſus, eumq; ſecuti Naucle/rus, Sabellicus & Platina, triennium eum & amplius præfuiſſe ſcribunt. quod ita forſan uerum eſſet, ſi ſub Valeriano & Galieno, ut Marianus ſcripſit, paſſus uideretur.

STEPHANVS.

ARchidiaconum eum Eccleſiæ Romanæ fuiſſe, Damaſus ſcripſit in uita Cornelij et Lucij. Succeßit Lucio intra annũ, epiſcopatu ſuo defuncto, ut diximus. Romanus autẽ fuit, Iulio patre natus, Damaſo autore. Laborioſißimũ hoc ei in omni ſua gubernatione fuiſſe uidetur, quod ſe Cypriano & cõcilio Africano in cõtrouerſia de hæreticis rebaptizandis acriter oppoſuit, quemadmodum ſuprà aliquoties diximus. Et Euſebius indicat lib. 7, cap. 2 & 3. & Cyprianus in epiſtola ad Pompeium, contra epiſtolam Stephani de hæreticis non rebaptizandis. Nam quæ in epiſtolis decretalibus, quarum duæ Stephano adſignantur, una ad Hilarium epiſcopum, altera ad omnes omnium prouinciarum Epiſcopos, de accuſationibus ſacerdotum, habentur: quam fidem mereantur, ſuprà diximus. Non enim tam bene habuiſſe Romanam eo tempore uidetur Eccleſiam, ut Stephano, quod conſtitueret, aliud nihil fuerit, quàm quo honore & reuerentia uaſa ſacra & ueſtitus tractanda eſſent: aut ut altarium tegumenta, ut Iſidorus & Polydorus de eo affirmant, primus inueniret.

Ordinationes ei duas Damaſus tribuit, quibus ordinarit preſbyteros ſex, diaconos quinq;, epiſcopos ſex. Idem & in martyrio deceßiſſe eum ſcripſit, cùm præſediſſet annis ſeptem, & menſibus quinq;. Quod ei curriculum à nullo tamen ſcriptorum alio, præter/quam à Sabellico et Platina tribuitur. Euſebius enim lib. 7, cap. 5, bienniũ tantùm eum Eccleſiaſticũ munus adminiſtraſſe indicat. quanquam in Chronico tres ei annos adſcribat, quod & Volaterranus ſequitur. Scripſit ad Stephanũ Dionyſius Alexandrinus de baptiſmate, ut Euſebius indicat lib. 7, cap. 2. Scripſit & aliquot ad eũ epiſtolas Cyprianus, quæ inter opera eius extant.

SIXTVS, VEL XYSTVS II.

STephano ſucceßit Xyſtus, anno Chriſti ducenteſimo quinquageſimooctauo, Valeriani uerò ſecundo. Græcus is fuit, natus Athenis, patre philoſopho. cleri Romani conſenſu epiſcopatui præfectus eſt, poſteaquàm ex itinere per Hiſpaniam, quã docendo et prædicando omnem peragrauerat, Romã rediſſet, ut Bergomenſis narrat. Adſcribuntur ei duæ Epiſtolæ decretales: prior ad Gaiũ epiſcopũ, cujus apud nullum ſcriptorem fit mentio: altera ad fratres per Hiſpaniam, nihil niſi communem illam & fictam gubernationis formam continentes, de uoto ſacerdotum. Damaſo authore, ordinationibus duabus preſbyteros fecit quatuor, diaconos ſeptem, epiſcopos duos. Referũt Bergomenſis & Sabellicus, eum in extirpandis hæreſibus Sabellianorum, Cerinthianorũ, Nepotianorum, plurimùm laboraſſe. Tandem uerò ab ijſdem apud Galienum accuſatus, ad capitis ſupplicium raptus eſt, & cum eo ſex diaconi. Euntẽ illum Laurentius archidiaconus ſic dicitur allocutus: Quò pater gradieris ſine filio? quò ſacerdos ſine miniſtro? Cui Sixtus Ego haud te deſero (inquit) fili, ſed maiora te manent pro fide certamina, triduo pòſt me ſequeris. Interim ſi quid in theſauris habes, id pauperibus diſtribuere. Ambroſius lib. 1. Offic. cap. 41. præfuit, iuxta Euſebiũ, annis undecim: lib. 7, cap. 26. Secundũ Chronicon uerò eiuſdem, annis octo: à quo tamen numero diſſentiunt omnes. Damaſus enim, uno duntaxat anno & menſibus decem ſediſſe ſcripſit: Recentiores uerò reliqui, Volateranus, Bergomenſis, Platina, Sabellicus, annis duobus, & menſibus nouem uel decem. Scripſit ad hunc Xyſtum Dionyſius, de baptiſmate epiſtolas duas: Euſebius libro ſeptimo, cap. 5. & Hieronymus.

ed by Google

DIONYSIVS.

HVius originem & patriam Damaſus ſe inuenire potuiſſe negat, ex monacho uerò eum epiſcopum factum indicat: cùm ex Euſebij potius libro 7. cap. 7. et Hieronymo, conſtet, eum Romanæ Eccleſiæ prius fuiſſe presbyterum, poſtea uerò epiſcopum, poſt Xyſtum, anno Domini ducenteſimo ſexageſimoſexto Galieni uerò decimo. Adſcribuntur ei duæ Epiſtolæ, prima exhortatoria ad Vrbanum præfectum, ut pietati ſtudeat: ſecunda, ad Seuerum epiſcopum, in qua ſe presbyteris ſingulis eccleſias ſingulas tradidiſſe, & parochias & cœmiteria, cum iuriſdictione cuiq; propria diuiſiſſe ſcribit. Duabus ordinationibus presbyteros fecit duodecim, diaconos ſex, epiſcopos ſeptem. Mortuus ſine martyrio eſt, poſteaquam Eccleſiaſticam gubernationem ſuſtinuiſſet annis (iuxta Euſebium libro ſeptimo, capite trigeſimo, & in Chronico) nouem: iuxta Damaſum uerò, annis ſex, menſibus duobus: iuxta Marianum, annis ſex, menſib. quinq;.

Scripſit ad eum tum presbyterum, tum epiſcopum, Dionyſius Alexandrinus (ut Euſebius oſtendit lib. 7. cap. 7. & 26. epiſtolam de baptiſmate, & quatuor Commentarios de hæreſi Sabellij. Scripſerunt & illi, qui contra Samoſatenum concilio Antiocheno, quod Dionyſij huius tempore celebratum eſt, interfuerunt, de actis eius ſynodi Euſebius libro ſeptimo, capite trigeſimo. Et Athanaſius in epiſtola contra Arianos refert, Dionyſium Romanum celebrata Romæ Synodo, uoluiſſe excommunicare Dionyſium Alexandrinum, quem quidam obtrectatores negare filium eſſe conſubſtantialem patri detulerant. Sed Dionyſium re cognita, poſtulaſſe obiectiones falſò ſibi imputatas, & eas in Apologia refutaſſe.

FELIX.

ROmanus fuit, ex patre Conſtantio, ut Damaſus indicat: aut, ut alij, Conſtantino. Succeſſor in epiſcopatu Dionyſio datus eſt, anno Chriſti 280. iuxta Euſebium: Probi uerò Imperatoris anno primo. Damaſus tamen, alijq; eum ſecuti, in Claudij et Aureliani tempora eum reijciunt. Recentiores epiſtolas decretales tres ei tribuunt, ſine ulla ueterum autoritate: primā ad Paternum epiſcopum: ſecundam, ad omnes epiſcopos per prouincias Galliæ, in qua ſignificat ſe in ſynodo conſtituiſſe, ut miſſæ ſupra memorijs martyrū celebrarentur: tertiam ad fratrem Benignum epiſcopum.

Ordinationes in epiſcopatu ſuo bis celebrauit, & conſtituit presbyteros nouem, diaconos quinq;, epiſcopos quinq;. Martyr tandē deceſſit, cùm præfuiſſet iuxta Euſeb. annis quinq;, ſecundum Damaſum uerò annis quatuor, menſibus tribus, & diebus quindecim.

Poſt hunc Felicem, autor Faſciculi temporum Marcum quendam confeſſorē Romanum epiſcopatum adminiſtraſſe tradit, annis octo. eumq; ſolum martyrium poſt tot continuas perſecutiones euaſiſſe. Sed hoc ſine aliorum omniū autoritate. Marci enim Romani epiſcopi nec Damaſus, nec Vincētius, nec Martinus, quāuis aliás incerta interdum multa prodant, meminerūt.

EVTYCHIANVS.

EVtychianus Thuſcus fuit, Lunenſis, ut Damaſus ait, natus patre Marino. Felici ſucceſſit anno Chriſti ducenteſimo octuageſimoquarto. Probi uerò Imperatoris quinto. Epiſtolæ decretales duæ ei adſcribuntur: prima ad Ioannem fratrem, & omnes per Boeticam epiſcopos conſtitutos: ſecunda ad uniuerſos epiſcopos per Siciliam. Prior dogmatica quædam continet de incarnatione Chriſti, inter quæ hæc habentur: Chriſti partus & corpus, poſteaquam crux, mors, inferni, ſalus noſtra eſt. Humani enim generis cauſa Dei filius natus ex uirgine eſt: & ſpiritu ſancto, ipſo ſibi in hac operatione famulante, & ſua (Dei uidelicet) inumbrante uirtute, corporis ſibi initia conſeuit, & exordia carnis inſtituit, ut homo factus ex Maria, naturam in ſe carnis acciperet: per quem huius admixtionis ſocietatem ſanctificatum in eo uniuerſi humani generis corpus exiſteret. Deinde ritum conſtituit, cuius & Damaſus meminit, de oblatione leguminum et fructuum, ut fabarum & uuarum, & benedictionib. earum, quæ ſuper altare non offeruntur.

Recitat idem Damaſus, & hanc gubernationis (ſi uerum eſt) partem, quòd Eutychianus ipſe trecentos et quadraginta duos martyres manib. proprijs ſepelierit ac conſtituerit nullum martyrem ſine dalmatica (neceſſaria ſanè ceremonia) aut collobio ſepeliēdum eſſe. Gratianus plures eius conſtitutiones recitat: ne ſcilicet Abbatiſſæ aut ſanctimoniales, uiduis aut puellis uelandis, uelū imponere auſint. Et ut, qui in ſynodum de rebus Eccleſiæ deliberaturi conuenirent, iuramentum præſtent, &c.

Ordinationes duas habuit. quib. ordinauit presbyteros quatuordecim, diaconos quinq;, epiſcopos nouē. Martyriū tandem fecit, cùm menſib. uix decem (ut Euſeb. ait lib. 7. cap. 32.) epiſcopatum geſſiſſet. Damaſus ei annum & menſem tribuit: quod tamen cum ordinationibus duabus non uidetur conuenire. Volaterranus octo eum annos præfuiſſe ſcribit: quem ſententiam & Platina recitat, ſed Damaſo accedit.

GAIVS.

GAium quendam Euſebius libro ſexto, capite uigeſimoprimo, diſertiſſimū uocat uirum, eumq; ſub Zepherino. diſputationem inſignem contra Proclum Cataphrygarum hæreſis defenſorem habuiſſe ſcribit: in qua ut aduerſæ, inquit, partis temeritatem & audaciam, qua nouas ſcripturas quaſdam adducebat, obturaret, tredecim tantum Pauli epiſtolarum meminit: eam quæ ab Hebræos eſt, non annumerans, &c. Narrat idem de Gaio Hieroymus, in Catalogo uirorum illuſtrium. Sed nec Euſebius in his locis indicat, Gaium hunc fuiſſe Romanum epiſcopum.

Libro tamen ſecundo, capite uigeſimoquinto, Euſebius de Gaio ſic loquitur: Nihilo ſecius & Gaius, uir Eccleſiaſticus, Romanorum poſt Zepherinum factus epiſcopus, cùm ad Proclum qui hæreſi Cataphrygarū præerat, ſcriberet, hæc ipſa de locis ubi doctorum Apoſtolorum poſita ſunt tabernacula, dixit, &c. Incertum igitur eſt, utrum unus & idem Gaius fuerit, qui contra Proclum diſputauit, & qui poſt Eutychianum Romanorum factus ſit epiſcopus. Nam etſi epiſcopum eum Romanum poſt Zepherinum Euſebius uocat, tamen ſuprà alium Zepherino ſucceſſorem retulit: nec hic ſatis explicat, utrum qui Eutychiano ſucceſſerit Gaius, ſuperior ille ſit, quem uirum eccleſiaſticum dixit.

Gaium

CAPVT XI.

DE HAERETICIS.

DE NOVATO.

QVis fuerit Nouatus, quo ingenio & moribus, Cypriani aliquot, quas de ipſo ad alios atq; alios ſcripſit, Epiſtolæ teſtantur. Quas qui legerit animaduertet, non alijs rebus ullis Nouatum fuiſſe natum, quàm diſsidijs concitandis, & ſeditionibus: & peſtem triſtiſsimam fuiſſe duabus Eccleſijs, Carthaginenſi & Romanæ. Carthagini enim primum presbyter Cypriani fuerat: unde ſeu per factionem ſeu ambitionem, ſeu cõſcientiam ſcelerum, quorũ in ea eccleſia autor fuerat, Romam uenit: ubi in presbyterorum ordinem admiſſus, factioſa ſtatim moliri, & epiſcopatui Cornelij, qui Fabiano ſucceſſerat, inſidias facere cœpit. Sed cum parum id ſibi feliciter ſucceſsit, in furorem uerſus, hæreſin excogitauit, ad quam ſe fratrum coactione quaſi aliqua, impelli prætendit: ut Euſebius indicat libro ſexto, capite quadrageſimo quarto. Ea uerò qualis fuerit, & quem ſucceſſum habuerit, ſuprà in capite de Hæreſibus, a nobis prolixè explicatum eſt. Profligatus autem, ut hoſtis nocẽtiſsimus, ab Eccleſia, cum pernicioſa ſua, quam breui tempore collegerat, ſecta: quò deinceps ſe receperit atque uixerit, incertum eſt. Supplicio uitam finiſſe tandem in perſecutione ſub Valeriano creditur, quemadmodum ex Socratis hiſtoria ſuprà retulimus. Cyprianus libro ſecundo, epiſtola octaua, ad Cornelium Romanum epiſcopum, de Nouato ſic ſcribit: De Nouato nihil inde ad nos fuerat nunciandum, cùm magis per nos nobis debeat Nouatus oſtendi, rerum nouarum ſemper cupidus, auaritia inexplebilis, rapacitate furibundus, arrogantia & ſtupore ſuperbi tumoris inflatus: ſemper iſtic epiſcopis male cognitus, quaſi hæreticus ſemper & perfidus omnium ſacerdotum uoce damnatus, curioſus ſemper ut prodat, ad hoc adulatur ut fallat, nunquam fidelis ut diligat, fax & ignis ad conflanda ſeditionis incendia, turbo & tempeſtas ad fidei facienda naufragia, tranquillitatis aduerſarius, pacis inimicus. Denique Nouato illinc à nobis recedente, id eſt, procella & turbine recedente, ex parte illic quies facta eſt: & glorioſi ac boni confeſſores, qui de Eccleſia illo incitante diſceſſerant, poſteaquam ab Vrbe ille diſceſsit, ad Eccleſiam reuerterunt. Idem eſt Nouatus, qui apud nos primum diſcordiæ & ſchiſmatis incendium ſeminauit: qui quoſdam iſtic ex fratribus ab epiſcopo ſegregauit: qui in ipſa perſecutione ad auertendas fratrum mentes, alia quædam perſecutio noſtris fuit. Ipſe eſt, qui Feliciſsimum, ſatellitem ſuum, diaconum, nec permittente me, nec ſciente, ſua factione & ambitione conſtituit: & cum ſua tempeſtate Romæ quoq; ad euertendam Eccleſiam nauigans, ſimilia illic & paria molitus eſt, à clero portionem plebis auellens, fraternitatis bene ſibi cohærentis & ſe inuicem diligentis concordiam ſcindens: planè quoniam pro magnitudine ſua debebat Carthaginem Roma præcedere, illic maiora & grauiora comm[illegible]ſit. Qui iſtic aduerſus Eccleſiam diaconum fecerat, illic epiſcopum fecit. Nec hoc quiſquam miretur in talibus. Feruntur ſemper mali ſuo furore dementes: & poſteaquam ſcelera fecerint, conſcientia ipſa ſceleratæ mentis agitantur. Nec remanere in Eccleſia Dei poſſunt, qui deificam & Eccleſiaſticam diſciplinam nec actus ſui conuerſatione, nec morum pace tenuerunt. Spoliati ab illo pupilli, fraudatæ uiduæ, pecuniæ quoq; Eccleſiæ denegatæ, has de illo exigunt pœnas, quas in eius furore conſpicimus. Pater etiam eius in uico fame mortuus, & ab eo in morte poſtmodum nec ſepultus. Vterus uxoris calce percuſſus: & partione properante, in parricidium partus expreſſus. Et damnare nunc audet ſacrificantum manus, cùm ſit ipſe nocentior pedibus, quibus filius, qui naſcebatur, occiſus eſt. Hanc conſcientiam criminum iampridem timebat: propter hoc ſe non de presbyterio excitari tantùm, ſed & communicatione prohiberi, pro certo tenebat. Et urgentibus fratribus imminebat cognitionis dies, quo apud nos cauſa eius ageretur: niſi perſecutio antè ueniſſet quam iſte uoto quodam euadendæ & lucrandæ damnationis excipiens, hæc omnia commiſit & miſcuit: ut qui eijci de Eccleſia & excludi debebat, iudicium ſacerdotum uoluntaria diſceſsione præcederet: quaſi euaſiſſe ſit pœnam, præueniſſe ſententiam. De eodem extat Cornelij epiſtola ad Fabium Antiochenæ eccleſiæ præſidem, ex Euſebij libro ſexto, capite quadrageſimotertio. Iſtis addita erat alia quædam epiſtola Cornelij, de Synodi placitis: ac rurſus alia de cauſa Nouati, cuius hic partem adijcere, nihil eſt quod prohibeat: ut qui hæc legunt, qualis ille fuerit, cognoſcant. Vt igitur Fabium doceat, quali fuerit ingenio Nouatus, iſta ſcribit Cornelius.

Vt autem cognoſcas, egregium hunc Nouatum iam olim epiſcopatum affectaſſe, & ut petulantem hanc in ſe cupiditatem celaret arrogantiæ ſuæ, uſum eſſe huiuſmodi operculo, quot initio confeſſores ſecum habuit, narrare uolo. Maximus presbyter ex noſtris, & Vrbanus, qui ſecundò præclaram ex confeſsione exiſtimationem retulerunt: deinde Sydonius quoq;, & Celerinus, qui cuncta tormenta per miſericordiam Dei conſtantiſsimè pertulit, ac fidei ſuæ robore carnis imbecillitatem confirmando, potenter aduerſarium deuicit: hi uiri, ubi illum conſiderarunt, & uerſutiam in illo, & inconſtantiam, periuria quoque & falſiloquia & inhumanitatem & ingenium ſuſpicionibus natum deprehenderunt, ad ſanctam Eccleſiam redierunt: & cunctas illius machinationes & nequitias, quas diu in ſeipſo celauerat, multis epiſcopis & presbyteris ac laicis plurimis præſentibus patefecerunt: lamentantes ac pœnitentes, quod fraudulentæ ac malitioſæ beſtiæ credidiſſent, Eccleſiam, quamuis exiguo tempore, deſeruiſſent. Deinde paulo pòſt dicit: Incredibilem, dilecte frater, alterationem & mutabilitatem in eo breui tempore factum uidimus. Egregius

preſbyteri ipſum, & homines ab ipſo corruptos, de iiſdem rurſus interrogabant. Ipſe uerò, cum ſeductis ab ipſo, perfricta fronte deinceps palàm contradicebat, dicens: Quid enim male feci? Vnum Deum glorifico, unum noui, & non alium præter ipſum, genitum, paſſum, mortuum. Vbi igitur in his permanſiſſet, expulerunt ipſum ab Eccleſia, unà cum diſcipulis ſuis. Moritur autem idem paulo poſt, unà cum proprio fratre. Hæc Epiphanius.

DE SABELLIO.

Noeti diſcipulum fuiſſe Sabellium, perhiberi à quibuſdam, Auguſtinus in libro de hæreſibus ad Quoduultdeum ſcripſit. Epiphanius hoc non meminit, niſi quòd ſimilitudinem quandam ſectæ Noeti & Sabellij indicat. Theodoretus eum Aphrum Pentapolitanum fuiſſe prodidit: ſicut & Dionyſius Alexandrinus apud Euſebium libro ſeptimo, capite ſexto, Sabellij dogma Ptolemaide Pentapolis motum eſſe teſtatur. Nec ipſe tamen diuinum euaſit iudicium: turpiter enim occubuit. Supplementum Chronicorum.

DE PAVLO SAMOSATENO.

Sita ſunt Samoſata in ripis Euphratis, in Meſopotamia Syriæ ciuitas celebris: à qua Samoſatenus hic Paulus nominatus fuit. Epiphanius.

In epiſcopatu Antiocheno Demetrij ſucceſſor fuit, anno Galieni decimotertio, Chriſti uerò ducenteſimo ſexageſimoſecundo: iuxta Euſebium in Chronicis.

Homo fuit ingenio maligno, ſubdolo & inconſtanti, miram præ ſe ferente audaciam & impudicitiam, pauperibus ortus parentibus, egens etiam ipſe. primùm ad diuitias ſummas aſpirauit, nec caſu, nec fortuna, nec laboribus, ſed ſacrilegijs, fraude, rapinis, & perfidia.

Hæc de eo teſtantur epiſcopi, qui Antiochiæ ad explodendum impium, ac contumelioſum in Deum ac Chriſtum, ipſius dogma, conuenerant.

Ex epiſtola concilij Antiocheni, de Samoſateno.

Poſtquàm relicto Eccleſiæ canone, doctrinæq; regula, ad illegitima & adulterina dogmata defecit, non conuenit ut facta foris iam conſtituti iudicemus: neque quòd, cùm antea pauper fuerit & egenus, & neque ullam facultatem à parentibus acceperit, nec artificio aliquo uel exercitio acquiſierit, iam ad abundantes opes peruenit, quas adeptus eſt ſcelere & ſpoliatione ſacrorum, deinde & fratrum iniuria preſſorum quos concutiebat quæſtuoſa circumuentione, ac ſubdola mercenarij patrocinij promiſſione: è cuius mendacio id emolumenti capiebat, ut in negotijs exiſtentes alacres ad dandum redderet, quo ab illis à quibus infeſtabantur liberarentur, atq; ita pietatem quæſtum eſſe putabat. Neq; de hoc dicemus, quomodo in ſuperbiam elatus, mundanas dignitates uſurpauerit, ac ducenarius magis quàm epiſcopus uocari uoluerit: perq; forum incedens, & epiſtolas legens, ſimulque publicè ingrediendo dictans, numeroſam cateruam ſatellitum partim præcedentium, partim ſubſequentium, circa ſe habuerit, ita ut & fides noſtra inuidiæ & odio propter faſtum & ſuperbiam cordis illius facta ſit obnoxia. Nec cõmemorabimus portentoſa illius mendacia, quæ in Eccleſiaſticis ſynodis iam glorioſe iactando, iam ſpectra quædam fingendo, ac ſimpliciorum mentes talibus nugis ſtupefaciendo commentus eſt. Gradum ſibi ac thronum ſublimem ſtruxit, non tanquam Chriſti diſcipulus: ſed ſeparatũ, ad morem principum huius ſeculi, habens & nominans, manuq; femur percutiens, ac pedibus ſubſellium tundens: & ſi qui non laudaſſent, ac uelut in theatris, motis ueſtibus applauſiſſent, uel exclamaſſent, aut cum ſeditioſis uiris ac mulieribus indecenter circa ipſum auſcultantibus exiliuiſſent, ſed tanquam in domo Dei honeſtè & compoſitè audiſſent, illos increpans, & conuicijs inceſſens. Et in mortuos diuinarum ſcripturarum expoſitores importunè in Eccleſia debacchãdo, ſeipſum iactabat nõ tanquam epiſcopus, ſed tanquã ſophiſta & incantator. Pſalmos qui in gloriam Chriſti canebantur, uelut recentiores, ac recentium uirorum commenta, ſuſtulit. in media uerò eccleſia, magno die Paſchatis, mulierculas ſubornauit, quæ de ſeipſo pſallerent: quæ ſi quis audiret, horrore concuteretur. Epiſcopos & preſbyteros, à quibus colebatur, è uicinis agris & ciuitatibus, concionibus ad populum faciendis admiſit. Filium Dei è cœlo deſcendiſſe, unà nobiſcum confiteri detrectat. Et ut aliquid ex illis quæ dicenda ſunt præſumamus, etiã hoc non nudo ſermone dicetur, ſed ex commentarijs quos miſimus, undiq; demonſtratur: maximè, ubi Ieſum Chriſtum è terra eſſe dicit. Qui de ipſo pſallunt, & encomijs ipſum in populo extollunt, impium hunc doctorem, angelum è cœlis deſcendiſſe dicunt. Et iſta non prohibet, ſed adſtat etiam arrogans ijs quæ dicuntur. Quid autem ſcribemus de ſubintroductis illius mulierculis, ſicut eas Antiocheni nominant? & preſbyterorum quoque ac diaconorum, quos ſecum habet? quibus & hoc & alia incurabilia deprehenſaq; peccata ſcienter obtegit, quo illos ſibi in ijs quæ & uerbis & opere delinquit, obnoxios habeat, non audentes illum metu ſuæ ipſorum conſcientiæ accuſare. Quin & opulentos eos reddidit: unde & ab illis qui talia æmulantur, amatur ac ſuſpicitur. Scimus autem, dilecti, debere epiſcopum & uniuerſum ſacerdotium multitudine bonorum operum eſſe exemplum. Nec illud ignoramus, multos eſſe prolapſos propter ſubintroductas mulierculas, multos etiam ſuſpicione fuiſſe obnoxios. Quapropter etiam ſi quis illi hoc largiatur, quòd nihil laſciui cum illis perpetret, ſuſpicionem tamen ex ea re ſubnatam reuereri debuerat, ne uel quenquam offenderet, uel aliquos ad imitationem ſui exempli animaret. Etenim quomodo reprehendet uel admonebit alium, ne (ſicut ſcriptum eſt) mulieri ſe diutius coniungat, ſed ne cadat, ſibijpſi proſpiciat, qui una quidem iam abſtinuit, duas uerò interim uegetes & facie decoras ſecum habet: & ſi quò abeundum, unà circumfert, idq; delicians, & ualde ſatur. qua de cauſa ingemiſcunt quidam, & lugent penes ſe cuncti: potentatum uerò illius ac tyrannidem ita uerentur, ut accuſare non audeant. Verùm iſta, ſicut antea quidem diximus, talia quidem ſunt, ut uirum etiam catholicè ſentientem, et nobis coniunctum, reprehenſibilem redderent.

DE MANETE.

FVit Manes, quemadmodum diximus, Perſa genere. Statim autem inter diſcipulos de nouo quodam & inaudito dogmate diſputare cœpit. Et cùm nemo ipſi fidem haberet, ſed auditores Manichæi, doctrinam ægrè ferrent, & omnes ob inuocationem, & horrendum fabulamentum ac uanam fraudem abalienarentur: ipſe uidens propriam uerſutiam confictorum ſermonum ſubuerti, mente elatus, excogitabat ſibijpſi occaſionem quandam, per quam propriũ figmentum horrendum ſuæ doctrinæ confirmaret. Audiens enim difficili & periculoſo morbo teneri Perſiæ regis filium, cum quidem à regia urbe non procul degeret, ad regem uenit, facilem promittens pueri ſui à morbo liberationem: fretus incantamentis, quorum beneficio ſe eiuſmodi egregium quiddam & magnum effecturum confidebat. Sed dimiſsis à medicis puer, & Manetis curationi traditus, inter manus ipſius extinguitur. Quamobrem in carcerem Manes abripitur. Ex quo, ſeu dato auro multo, ſeu fuga liberatus, in medium Perſidis et Meſopotamiæ in caſtellum Arabionis ſe recepit. Quod cùm Rex Perſarum intellexiſſet, eò continuò miſit, qui Manetem comprehenderent. Captum igitur eum, & in Perſidem pertractum, arundine uiuum excoriari iuſsit. Vnde excoriatum utrem ipſius paleis expletum, etiam hodie in Perſide habent. Suidas, Epiphanius.

DE HIERACE.

HIeracem & Hieracã Epiphanius habet, quemadmodum et Auguſtinus Hieracham, Hilarius uerò Hierarcham. Fuit autem poſt Manetem in Leonto Aegypti Hierax, homo eximiè eruditus, & in Græcorum literis Aegyptiorumq; diſciplinis uerſatus. Nã & Medicinæ & Aſtronomiæ ſtudia exercuit, & magicam tenuit: Chriſtianorum autem religionem primùm profeſſus, ab ea tandem ad hæreſin defecit, de qua ſuprà dictum eſt. Abſtinentia ſumma & uera, non ſimulata uſus, uini in uniuerſum temperans fuit, & de edulijs omnibus abſtinuit, exercitijs religioſis perpetuò deditus. Fuit et calligraphus, ſcribens pulcherrimè uſq; ad diem qua mortuus eſt. Scripſit autem lingua Græca et Aegyptiaca (utranq; enim calluit) in Hexaemeron, non expoſitiones ſcripturæ ſenſui cõuenientes, ſed fabuloſas ac fuctuoſas allegorias, quibus & in alios ſcripturæ libros cõmentatus eſt. Cõpoſuit & recentes Pſalmos aliquot: corporis uigorem ac integritatem ad annos (ut quidã prodiderunt) nonaginta retinẽs: poſt quos mortuus eſt, admodum ſenex. Hæc Epiphanius.

CAPVT XII.

DE MARTYRIBVS.

MARTYRES SVB SEVERO.

DIctum ſuprà in capite de Perſecutionibus eſt, quos ex Doctoribus martyres præcipuos perſecutio excitata à Seuero oſtenderit. Sunt iam & alij doctores, quorum mentio facta ſuprà non eſt: alij item, cùm doctores non fuerint, tamen in profeſsione conſtantiam uera & Chriſtiana pietate dignam declararunt, qui prætereundi nobis non uidentur. Primùm autẽ ſub hoc Imperatore martyrem, Vincentius libro undecimo capite ſexto, ex Martyrologio numerat. Andoclum quendam, miſſum à Polycarpo in Galliam: quem quòd Euangelij doctrinam ibi ſpargere inſtituiſſet, Seuerus fuſtibus cædi, tandem uerò capite truncari iuſsit.

MARTYRES SVB ALExandro Mammeæ.

SVb Alexandro adoleſcens Agrippitus quindecim annorum, ut Bergomenſis narrat libro octauo, ideo quòd idolis ſacrificare noluiſſet, apud Præneſten comprehenſus, loris cæſus, & pedibus ſuſpenſus, cum aquæ bullientis ſuperfuſione necari non poſſet, nec beſtijs ſubiectus uulnerari, ad extremum gladio percuſſus eſt. Inter cuius tormenta, ciuitatis præſes ex tribunali ſubitò procidens, exanimatus eſt.

Proximum martyrem idem autor recitat, Calepodium quendam, Romanum presbyterum, cuius corpus ignominioſe primùm per ciuitatem raptatum, in Tyberim poſtea præcipitatum eſt.

Sequitur Pammachius Romanus conſul, cũ uxore & filijs, alijsq; promiſcui ſexus ad quadragintaduos: item Simplicius Romanus ſenator: qui omnes uno eodemq; die capitis ſupplicio affecti, eorumq; capita ad diuerſas urbis portas in terrorem, ne quis ſe facilè Chriſtianum profiteretur, affixa ſunt.

Alij item Romani ciues illuſtres: ut Tyberius & Valerianus fratres, & maximis fuſtibus pro Chriſti nomine cæſi, & capite truncati ſunt.

Additur his Quiritius Romanus, ex patriciorũ ordine: qui cũ matre Iulia, alijsq; infinitis martyrib. Romæ ijſdem his temporib. ſanguinem pro Chriſto fudit.

Præter Vincentium & Bergomenſem, etiam Sabellicus Ceciliæ martyris Romanæ meminit, quæ ab Almarſio præſide idolis ſacrificare iuſſa, cùm ſibi Chriſtianæ facere id non licere reſpondiſſet, aquis feruentibus torqueri, demum uerò decollari iuſſa eſt, anno ſexto imperij Alexandri.

Celebratur & Martina uirgo Romana, ſanctitate & Chriſtianis morib. præſtans: quæ poſt atroces aliquot cruciatus, conſtans in fide, gladio tandem percuſſa, martyrium compleuit. Narrant Bergomenſis, Vincentius & Henricus de Erfordia.

MARTYRES SVB DECIO.

NOtum eſt, quàm atrocem perſecutionem Decius propoſitis edictis mouerit. Sub eo igitur martyres innumerabiles glorioſam pro Chriſto mortem oppetierunt, quemadmodum & ſuprà dictum eſt. Inter quos Iuſtinum quendam Romanum presbyterũ, & Nicoſtratum diaconum, Bergomenſis recitat. Vincentius his addit Portium, qui duos Philippos imperatores conuerterat.

AEDON ET SENNAS.

REguli hi duo Chriſtiani, cùm Chriſtianos, quos Decius Babyloniam captiuos, ibi inuentos, Cordubam ſecum adduxerat, uarijsq; cruciatibus ad mortem uſq; multauerat, ſepeliſſent, accuſati apud Deciũ, Romam pertracti ſunt. ibi cùm ad aras ducti ſacrificare noluiſſent, & idola conſpuiſſent, leonibus & urſis obiecti ſunt. Hi uerò cùm membra ſanctorum non attigiſſent, gladijs interfecti ſunt. Narrant Bergomenſis lib. 8, Vincentius libro undecimo, capite quarto.

SECVN-

by Google

SECVNDIANVS, VERIANVS, Marcellianus.

Hi qua occaſione ad fidem Chriſtianam conuerſi ſint, ſuprà diximus. Primus eorũ Secundianus, à Valeriano Decij præfecto, cùm ſe Chriſtianum eſſe conſtanter affirmaſſet, in carcerem duci iuſſus eſt. Inter ducendum autem, cùm Verianus & Marcellianus ſatellitibus acclamaſſent, quid innocentem traherent? ſimulq́; publicè confeſſi eſſent, & ſe Chriſtianos eſſe, arrepti ſunt et ipſi. Perducti uerò Centumcellas, cùm adolere iuſſi, in ſimulachra expuiſſent, fuſtibus cæſi, & in eculeis ſuſpenſi ſunt, ignibus ad latera eorum admotis. Deniq; tortoribus partim ſubitò collapſis & mortuis, partim à dæmonibus arreptis, gladijs cæſi ſunt. Vincentius libro undecimo, capite quinquageſimoprimo.

MENIATVS, PARENTINVS.

Martyres ſunt Etruſci: quorum Meniatus Florentiæ. Parentinus uerò & Laurentius fratres, apud Aretium martyria pro Chriſto conſummarunt. Bergomenſis.

Romanus miles in confeſſione beati Laurentij compunctus, mox ab ſe eo ſe baptizari petijt. Poſt quod iubente Decio fuſtibus uerberatus, & decollatus eſt. Henricus de Erfordia.

LAVRENTIVS DIAconus Romanus.

Extat de Laurentij martyrio hymnus apud Prudentiũ in Coronis, ex quo hæc annotare libuit.

Fore hæc ſacerdos dixerat,
Iam Xyſtus adfixus cruci,
Laurentium flentem uidens
Crucis ſub ipſo ſtipite.
Deſiſte diſceſſu meo
Fletum dolenter fundere:
Præcedo frater, tu quoq;
Poſt hoc ſequeris triduum.
Extrema uox Epiſcopi
Prænunciatrix gloriæ,
Nihil fefellit: nam dies
Prædicta palma præſtitit.
Qua uoce, quantis laudibus
Celebrabo mortis ordinem?
Quo paſſionem carmine
Dignè retexens concinam?
Hic primus è ſeptem uiris,
Qui ſtant ad aram proximi,
Leuita ſublimis gradu
Et cæteris præſtantior:
Clauſtris ſacrorum præerat,
Cœleſtis arcanum domus
Fidis gubernans clauibus,
Votaſq́; diſpenſans opes.
Verſat famen pecuniæ
Præfectum urbis regiæ,
Miniſter inſani ducis
Exactor haurit ſanguinis.
Qua ui latentes eruat
Nummos, operta exiſtimans
Talenta ſub ſacrarijs,
Cumuloſq́; congeſtos tegi.
Laurentium ſiſti iubet,
Exquirit arcam ditibus
Maſſis refertam, & fulgidæ
Montes monetæ conditos.
Soletis, inquit, conqueri,
Sæuire nos iuſto amplius,
Cùm Chriſtiana corpora
Plus quàm cruentè ſcindimus.
Abeſt atrocioribus
Cenſura feruens motibus,
Blandè & quietè efflagito
Quod ſponte obire debeas.
Hunc eſſe ueſtris Orgijs
Moremq́; & artem proditum eſt,
Hanc diſciplinam fœderis
Libent ut auro Antiſtites.
Argenteis ſcyphis ferunt
Fumare ſacrum ſanguinem,
Auroq; nocturnis ſacris
Adſtare fixos cereos.
Tunc ſumma eſt cura fratribus,
Vt ſermo teſtatur loquax,
Offerre fundis uenditis
Seſtertiorum millia.
Addicta auorum prædia
Fœdis ſub auctionibus
Succeſſor exhæres gemit,
Sanctis egens parentibus.
Hæc occuluntur abditis
Eccleſiarum in angulis,
Et ſumma pietas creditur
Nudare dulces liberos.
Deprome theſauros, malis
Suadendo quos præſtigijs
Exaggeratos obtines,
Nigrante quos claudis ſpecu.
Hoc poſcit uſus publicus,
Hoc fiſcus, hoc ærarium,
Vt dedita ſtipendijs
Ducet, iuuet pecunia.
Sic dogma ueſtrum eſt audio
Suum quibuſque reddito.
En Cæſar agnoſcit ſuum
Numiſma nummis inditum.
Quod Cæſaris ſcis, Cæſari
Da: nempe iuſtum poſtulo.
Ni fallor, haud ullam tuus
Signat Deus pecuniam.
Nec cùm ueniret, aureos
Secum Philippos detulit,
Præcepta ſed uerbis dedit
Inanis à marſupio.
Implete dictorum fidem,
Quæ uos per orbem uenditis
Nummos libenter reddite,
Eſtote uerbis diuites.
Nil aſperum Laurentius
Refert ad iſta, aut turbidum:
Sed ut paratus obſequi,
Obtemperanter annuit.
Eſt diues, inquit, non nego:

Perire raptim non dabo.
Vitam tenebo, & differam
Pœnis morarum iugibus,
Et mors inextricabilis
Longos dolores protrahet.
Prunas tepentes ſternite,
Ne fruor ignitus nimis
Os contumacis occupet,
Et cordis interet abdita.
Vapor ſeneſcens langueat,
Qui fuſus afflatu leui,
Tormenta ſenſim temperet
Semuſtulati corporis.
Bene eſt, quòd ipſe ex omnibus
Myſteriarches incidat:
Hic ſolus exemplum dabit,
Quid mox timere debeant.
Conſcende conſtratum rogum,
Decumbe digno lectulo.
Tunc, ſi licebit, diſputa
Nil eſſe Vulcanum meum.
Hæc ſante præfecto, truces
Hinc inde tortores parant
Nudare amictu martyrem,
Vincire membra, & tendere, &c. Item:
Poſtquam uapor diutinus
Decoxit exuſtum latus,
Vltrò è cataſta iudicem
Compellat affatu breui.
Conuerte partem corporis
Satis crematam iugiter:
Et fac periclum, quid tuus
Vulcanus ardens egerit.
Præfectus inuerti iubet.
Tunc ille: Coctum eſt, deuora,
Et experimentum cape,
Sit crudum, an aſſum ſuauius.
Hæc ludibundus dixerat:
Cœlum deinde ſuſpicit,
Et congemiſcens obſecrat.
Miſeratus urbem Romulam. Item:
Da Chriſte Romanis tuis,
Sit Chriſtiana ut ciuitas:
Per quam dediſti, ut cæteris
Mens una ſacrorum foret. Item:
Hîc finis orandi fuit,
Et finis idem uinculi,
Carnalis erupit uolens
Vocem ſequutus ſpiritus.
Vexere corpus ſubditis
Ceruicibus quidem patres,
Quos mira libertas uiri
Ambire Chriſtum ſuaſerat.

TRYPHON.

Ex ciuitate Sanſaducome fuit, in qua caſtè & religioſè à matre ab infantia inſtitutus, uir ſanctus & miraculis multis celebris euaſit. Decio uerò imperante comprehenſus à militibus, & Nicæam ad præfectum Aquilium ductus, pro confeſſione conſtanti nominis Chriſtiani uarijs & atrocib. tormentis affectus, cùm illud fortiter ſuſtinuiſſet ac uiciſſet, gladio tandem interfectus eſt. Vincentius.

CHRISTOPHORVS.

Nicephorus libro quinto, capite uigeſimoſeptimo, etiam Chriſtophorum quendam martyrem ſub Decio factum prodidit.

EPHESII PVERI.

Qvo tempore Decius in medio urbe Epheſo templa idolis poſuerat, ut ad earum ſacrificia omnes compelleret, inuenti ſunt ſeptem Chriſtiani, Maximianus, Malchus, Martinianus, Dionyſius, Iohannes, Serapion & Conſtantinus, qui Chriſtianiſmi apud Imperatorem accuſati, cùm conſtanter profeſſi eſſent, ſpacium reſipiſcendi uſq; ad Imperatoris aliò abeuntis reditum acceperunt. cuius beneficij hæc illis cauſa fuit, quòd in Imperatoris eſſent ſatellitio. Imperatore igitur digreſſo, inito communi conſilio in meatus abditos Cælij montis profugerunt. Reuerſus Imperator, cùm eos accuratè perquiri iuſſiſſet, tandem Comperit, in Cælio monte eos deliteſcere. Iratus igitur, aditum & interiora montis lapidibus claudi præcepit, ut ibi fame contabeſcerent. Ac illi inter metum & dolorem conſopiti, in maximam ætatem ſomnum duxerunt. Narrat Vincentius, Henricus de Erfordia: meminit breuiter & Nicephorus libro quinto, capite uigeſimoſeptimo.

DE MILITE, NEC TORmentis, nec uolupate uicto.

Miles quidam Decij, ſucci plenus adoleſcens, in amœniſſimis hortulis inter lilia candentia rubenteſq; roſas, cum leui iuxta murmure ſerperet riuus, & molli ſibilo arborum folia uentus perſtringeret, ſuper lectum extructum plumis reſupinatus eſt, & ne ſe inde excuteret, blandis ſerico nexibus irretitus relinquitur. Amotis omnibus arbitris, ſpecioſum ſcortum iuſſu prætoris aduenit, delicatis ſtringit colla complexibus, & (quod dictu ſcelus eſt) mulier impudica manibus in libidinem concitat iuuenẽ Chriſti. At miles Dei, præciſam morſu linguam, in oſculantis ſe faciem expuit, ac ſic uictor extitit. Hieronymus in uita Pauli eremitæ.

AGATHON.

Agathon Alexandrinus, ex ordine militari: cùm quoſdam petulanter cadaueribus martyrum illudentes obiurgaſſet, ſtatim clamorem uulgi in ſe irritauit. Oblatus igitur iudici, cùm in confeſſione Chriſti perſiſteret, capitis proprietate damnatus eſt. Henricus de Erfordia.

PAVLVS, ET ANDREAS.

Apud Troadem proconſul Paulum et Andream flagellatos tradit populo. Qui extra ciuitatem tracti, pedibus obruti ſunt. Henricus de Erfordia.

RELIQVORVM MARTYRVM SVB Decio catalogus, ex Bedæ libro minori de Temporib. citate Henrico de Erfordia.

Svb Decio paſſi ſunt Hyppolytus & Concordia, Hiereneus & Abundus, Victoria uirgo, primates Antiochiæ: Bellias epiſcopus ciuitatis Apolloniæ, Leacus, Tyrſus, & Gallinetus, Nazanzo: Triphõ in Aegypto ciuitate Tanais, Phileas epiſcopus, Philocomus cũ alijs multis in Perſide, Philocronius Babylo

niæ, & Theſiphon epiſcopus Pamphiliæ, Neſtor epiſcopus in Corduba, Parmenius presbyter, cũ alijs plurib. In Circẽſi colonia Marianus & Iacobus. In Aphrica Nemeſianus, Felix, Rogatianus presbyter, Feliciſsimus. Romæ Iouinus, Baſileus, Ruffina & Secunda uirgines, Tertullianus, Valerianus, Nemeſius, Sempronianus & Olympius. In Hiſpania Teragone, Veronæ Zeno epiſcopus, Cæſareæ Marinus & Archemius. In uico Mitianenſi priuatus epiſcopus, Theodorus cognomento Gregorius Ponti epiſcopus. Hæc Beda.

DE MARTYRIBUS *lapſis.*

SERAPION.

ERat apud nos fidelis ſenex, qui quidem inculpatè uixerat, in perſecutione uerò ceciderat: Dionyſius ad Fabium, Euſebio referente libro ſexto, capite quadrageſimoquarto.

Apud Troada cum proconſul Nicomachum ſeueriter torqueret, ille uerò exclamaret, ſe Chriſtianum nón eſſe depoſitus eſt. Ac cum ſacrificaſſet, arreptus à dæmone, & in terram colliſus eſt: ubi linguam ſibi dentib. præmordens, expirauit. Henricus de Erfordia.

DE MARTYRIBUS SUB *Valeriano & Galieno.*

PONTIUS.

IN Cymela Italiæ urbe ſub Alpibus, iuſſu Claudij præſidis in eculeo primùm ſuſpenditur Pontius, deinde urſis duobus obijcitur: à quibus nihil læſus, manibus & pedibus poſt tergum reuinctis, in ignem copioſum inijcitur: poſtremò uerò in ſaxo riuulo uicino decollatur, corpusq́; eius in flumen abijcitur. Bergomenſis, Henricus de Erfordia. Vincentius libro undecimo, capite ſeptuageſimonono. Nec multò pòſt Claudius præſes, & aſſeſſor eius Anabius, arrepti à dæmonibus, ſuffocati ſunt. Vincentius idem.

VICTOR, VICTORINUS.

SExto anno Valeriani & Galieni, Victor & Victorinus, qui per triennium cum Claudiano & Boſſa uxore eius, tormentis multis affecti fuerant, in carcerem conijciuntur, ibidemq́; uitæ ſuæ curſum compleuerunt. Henricus de Erfordia, ex Iſuardo.

TRECENTI MARTYRES.

CArthagini ſub Valeriano & Galieno trecenti martyres ſimul paſsi ſunt. Cùm enim præſes adpoſitis carbonibus cum thure, ad clibanum calcis, conditionem illis tuliſſet, ut aut thura carbonibus in honorem Iouis imponerent, aut in fornacem calcariam irent: ſubitò omnes uno impetu in ignem ſe iniecerunt, & à fumis puluereis calcis ſuffocati ſunt. Henricus de Erfordia, Vincentius.

MAXILLA, DONATILLA *& Secunda, uirgines.*

IN Aphrica ſanctæ uirgines Maxilla, Donatilla & Secunda, in perſecutione Galieni aceto et felle primùm potatæ ſunt: deinde plagis acerrimis cæſæ, et eculei extenſione cruciatæ, poſtmodũ craticulis exuſtæ, necnon beſtijs obiectæ, ſed ab his intactæ, ad poſtremum gladio iugulatæ ſunt. Henricus de Erfordia, Vincentius.

DE MARTYRIBUS *ſub Claudio.*

PRimo anno Imperij ſui Claudius ducentos & ſeptuaginta duos Chriſtianos tenens, iuſsit extra muros portæ Salariæ educi, ibiq́; incluſos in amphitheatro à militibus confodi. Primo anno Claudij quadragintaſex milites, à Dionyſio papa ſimul baptiſati, mox iubente Claudio decollati ſunt, ac in uia Salaria ſepulti, ibiq́; & alij martyres centum & uigintiunus poſiti ſunt: inter quos fuerunt quatuor milites Chriſti, Theodoſius, Lucius, Marcus & Petrus. Henricus de Erfordia. Vincentius.

QUIRINUS.

HIc facultatibus ſuis exutus, multa uerbera pro Chriſti nomine perpeſſus, tandem noctu in carcere gladio cæſus, corpusq́; eius in Tybrin proiectum eſt. Iidem. Sabellicus ait Ennead. 7. libro ſeptimo: Quirinum, uirum Romani ſanguinis, & qui militum fuerat tribunus, quia Chriſtum confiteretur, Claudius membratim concidi iuſsit.

DE RELIQUIS MARTYribus *ſub Claudio, ex eodem Sabellico.*

EVſebius monachus Terracinæ Claudij iuſſu interfectus eſt. Is Cæſarium diaconum & Iulianum presbyterum martyres ſepelijt. Horum Cæſarius ſacco obuolutus, fuerat in mare deiectus. Sunt & in Gallia dura illa tempeſtate uario cruciatu necati Adiochus Tyraſius, & Felix cum Polycarpo, qui illos inſtituerat, cum uerberibus cæſi, uniuerſisq́; manibus per diem pependiſſent, uectibus demùm confoſsi martyrio defuncti ſunt. Valentinum presbyterum ſimili cauſa, prius cæſum ſecuri ſubiecit. Maurum, qui peregrè cum Martha uxore & liberis, pietatis ſtudio per eos dies Romam uenerat, pari ſæuitia interfecit.

DE MARTYRIBUS *ſub Aureliano.*

THEODORA.

VInxit Theodoram, Hermetis, illuſtriſsimi martyris ſororem, Aurelianus conſul, Claudio adhuc in humanis agente: quam poſtea imperator factus, extremo affecit ſupplicio. Sabellicus: Supplementum Chronicorum.

CYRILLA.

CYrillam deniq́;, Decij Imperatoris filiam Chriſtianiſsimam, pro Chriſto Romæ iugulatam his temporibus, hiſtoriæ tradunt. Idem.

DE MARTYRIBUS *ſub Numeriano.*

BABYLAS.

TRadunt, Babylam epiſcopum Antiochenum, Numeriano, uel (ſicut alij malunt) Decio Imperatori ingredi in ſacram ædem ad multitudinem populi uolenti, obſtitiſſe in foribus: quòd negaret ſe paſſurum, ut lupus ad oues irrueret. atq́; Imperatorem tum quidem, ſeu metu multitudinis, ſeu qua alia de cauſa diſceſsiſſe, ferentem admodum indignè repulſionem epiſcopi. Itaq́; reuerſum in regiam, iuſsiſſe

acciri

acciri illum, & accuſatum grauiter cõtemptus ſui, & læſæ maieſtatis, uno ſuaſiſſe facto ſatisfacere ſibi, ſacrificando dijs. Tum illum, poſt defenſionem facti ſui: Nequaquã hoc ſe facturũ, dixiſſe. Neq; etiam paſtorẽ ulla ratione ouile negligere potuiſſe: & mirari, quòd nunc ab omnipotenti Deo defecturum ad falſa & perdita numina ſeſe eſſe ſperaret. Imperaſſe igitur principem, arripi uinctum cathenis ad mortem, & caput illius amputari. Ibi Babylam, cùm adduceretur, hæc de Pſalmis accinuiſſe: Conuertere anima mea ad quietem tuam, Dominus enim reſpexit te. Sunt qui ſcribũt: tres adoleſcentes fratres, educatos à ſene, raptos & ipſos poſt uaria tormenta ad cædem, detrectantes deorum ſacrificia. Quos Babylã ante ſe iugulari curaſſe, ne quis metu ſupplicij reſiliret poſtea. Atque ita illis interẽptis, cùm dixiſſet, Ecce me et liberos quos Deus mihi tribuerat: porrexiſſe cer[illegible]m, mandaſſeq; aſtantibus, ut cathenas unà cum ſuo corpore ſepelirent, ne ornamentis ſuis mortuo carendum eſſet. Nicephorus libro ſexto, capite trigeſimoquinto.

CAPVT XIII.

DE MIRACVLIS.

Rem quandam miraculo planè ſimilem, in perſecutione graui illa quam Seuerus in Chriſtianos exercuit, accidiſſe, hoc modo Euſebius retulit libro ſexto, cap. 5. Alexandriæ clariſſima uirgo Potamiæna, lata ſententia à Baſilide, arrepta, ad mortem ducta eſt. Cùm autem illi multitudo moleſta eſſet, et laſciuis uerbis contumeliam inferre conaretur, ferunt Baſiliden repreſſis ac cohibitis conuiciatoribus, plurimum erga eam miſericordiæ & humanitatis oſtendiſſe. Illam uerò uiciſſim uiri huius erga ſe condolentiam approbaſſe, animoq; bono eſſe iuſſiſſe: uelle enim ſe, poſt abitum ſuum ex hac uita, miſericordiam ipſi à Domino ſuo impetrare, & haud diu pòſt pro beneficijs in ſe collatis rependere. Ita igitur Potamiæna certamine & martyrio ſuo perfuncta eſt. Haud diu uerò poſtea Baſilides, cùm à commilitonibus ob quandam cauſam iuramentum poſceretur, affirmauit ſibi prorſus non licere ut iuret: eſſe enim ſe Chriſtianum, idq; ſe diſertè confiteri. Putabatur initiò ludere: ubi uerò conſtanter affirmabat, ducitur ad iudicem. Et cùm idem ibi confeſtim eſſet confeſſus, uinculis traditur. Cùm autem fratres in Domino ad ipſum ueniſſent, & de cauſa huius ſubitæ & mirandæ mutationis percontarentur: fertur illis narraſſe, quomodo Potamiæna triduo poſt martyrium nocte ſibi adſtiterit, coronamq; capiti ſuo impoſuerit, ac dixerit, interpellaſſe ſe pro ipſo Dominum, ac petita impetraſſe, nec diu poſtea futurum ut aſſumatur. Hiſce dictis, & obſignaculo Domini à fratribus accepto, ſequenti die Baſilides martyrium Domini capite truncatus ſuſtinuit. Hæc res præterquam quòd ab Euſebio etiam ipſo pro incerta narrari uidetur, cùm ex uulgi ſermonibus fuiſſe eam dicit, etiã duplici aliàs nomine nouitatem ſapit. Primùm, quòd ad hãc uſq; ætatem apud autores probatos non legimus, quòd morientes tam audacter affirmarint, ſe pro uiuis relictis oraturos. Deinde, quòd nec hoc legitur, mortuos uiuentibus rurſus apparuiſſe, & mandata certa dediſſe. Quantum igitur narrationi huic tribuendum ſit, Lectoris iudicio relinquimus.

Hoc uerò ſua ætate miraculoſe accidiſſe, in libro de anima Tertullianus narrat: Scio, inquit, fœminam quãdam uernaculam Eccleſiæ, forma illa & ætate integra functa, poſt unum & breue matrimonium, cùm in pace dormiſſet: & morante adhuc ſepultura, interim oratione preſbyteri componeretur: ad primũ habitum orationis manus à lateribus dimotas in habitũ ſimplicem confirmaſſe, rurſumq; condita pace ſitui ſuo reddidiſſe.

Eſt & alia relatio apud noſtros, in cœmiterio corpus corpori iuxta collocando, ſpacium receſſu communicaſſe.

Quid porrò inuſitati & admirãdi in electione Fabiani Romani epiſcopi, cuius uertici repẽtè & de improuiſo columba inſidens, omnium mouit animos, ut epiſcopum diuinitùs monſtratum agnoſcerent: ex Euſebij libro ſexto, capite uigeſimonono retulimus.

Sed quæ Ruffinus in Euſebio ſuo, quem à ſe Latinè uerſum affirmat, de Gregorio Pontico, magno illo ſeu mirifico, miraculoſe narrat lib. ſeptimo, capite uigeſimoquinto: in poſterioribus Euſebij editionibus, ac in Græco maximè, non habentur. Et fabulis magis mendacibus ac ſuperſtitioſis, quales monachorum finxit ocioſum genus, ſimiliora ſunt, quàm ueris narrationibus: ut quòd rupem ingentem precibus loco ſuo, in ſpacium ſacelli, mouerit: quòd dæmonem in Apollinis ædem ſua præſentia fugatum, per epiſtolam redire iuſſerit: quòd lacum in aridam conuerterit, &c. quibus tamen magis uana et nugoſa alia Nicephorus pro more ſuo adiecit libro ſexto, capite decimoſeptimo: ut mirum quòd æſtus & impetum Lyci fluminis, defixo in illud ſuo ſcipione, ſedarit: Iudæum mortuũ ſe ſimulantem, reuera mortuum fecerit: in arborem ſeipſum conuerterit, peſtilentiam infidelibus quibuſdam excitarit, & fœminam defunctam ad uitam reuocarit.

In mẽtione Aſſyrij, Romani ſenatoris, eius qui Marino militi, ob confeſſionem extremo ſupplicio affecto, exequias fecit, Euſebius factum quoddam admirabile, ſe à familiaribus Aſſyrij accepiſſe ſcribit, & ſic narrat lib. ſeptimo, cap. 17. Apud Cæſaream Philippi, quam Phœnices Paneadem uocant, aiunt, ad fontes illos qui in radice montis Panei oſtenduntur, unde Iordanus profunditur, feſto quodam die ſolitum fuiſſe ab eius loci incolis uictimam aliquam offerri, illamq; uirtute dæmonis mirabili modo nuſquam cõparuiſſe: & id miraculum in oculis præſentiũ admodum uiſum eſſe præclarum. Aſſyrium uerò aliquãdo huiuſmodi miraculo præſentem, cùm multos ibi ſtupefieri cerneret, errantium fuiſſe miſertum: leuatiſq; in cœlum oculis, Deum omnipotentem per Chriſtum oraſſe, ut dæmon ille populi ſeductor proderetur, & à mortalium ſeductione cohiberetur. Quæ cùm ille oraſſet, uictimam illam confeſtim in ipſa fontis ſuperficie nataſſe, atq; ita ſtuporem aſtãtibus fuiſſe exemptum: nec poſtea quicquã miraculi eo in loco contigiſſe ferunt.

Obiter autem ex illa narratione, & in aliam quandam Euſebius digreditur capite ſequenti, Hiſtoriã ſcilicet mulieris hæmorrohuſæ, quam Dominus ſanauerat, fuſili quodam artificio opere repræſentatã, et ſuo adhuc tempore Cæſareæ Philippi (cuius oppidi mulier illa fuerat) in edito quodã ad mulieris ædes conſpectã fuiſſe, hac forma: Statuæ æneæ duæ erant, quarum altera referebat imaginem uiri ornatè ueſtiti, ſtantis, manumq́; porrigentis alteri ſtatuæ, repræſentanti mulierem in genua prouolutam, ac manus ſupplicantis more extendentem. ſtatua autem uiri ſtantis erecti, imaginem ſaluatoris habere uiſa eſt. Ad eius porrò ſtatuæ pedem herba ignotæ ſpeciei ſubinde enaſcebatur, quæ cum ſuccreſcens æneam ueſtimenti fimbriam contigiſſet, ac decerpta poſtea eſſet, aduerſus omnis generis morbos medicinam præſentem ex ſe præbebat.

Recitat & Cyprianus ſermone quinto de lapſis, aliquot exempla de punitis miraculoſe illis, qui in perſecutione ſub Decio fidem abnegauerant. Vnus, inquit ex his qui ſponte Capitolium negaturus aſcendit, poſt quàm Chriſtum abnegauit, obmutuit. Alia in balneis conſtituta, illic ab immundo ſpiritu correpta cecidit, & linguam dentibus laniauit.

Idem ſermone quarto de Mortalitate, uiſionẽ eiuſmodi miraculoſa recitat. Cùm quidam, inquit, de collegis & conſacerdotibus noſtris, iam infirmitate defeſſus, & de appropinquãte morte ſolicitus, commeatum ſibi precaretur: adſtitit deprecanti, & iam penè morienti iuuenis honore & maieſtate uenerabilis ſtatura excelſus, & clarus aſpectu, & quem aſsiſtentem ſibi uix poſſet humanus aſpectus oculis carnalibus intueri, niſi quòd talem uidere iam poterat de ſeculo receſſurus. Atq; ille non ſine quadam animi & uocis indignatione infremuit, & dixit: pati timetis, exire nõ uultis, quid faciam uobis?

Acciderunt hoc ſeculo & alia quædam prodigioſa & horrenda, quorum aliquot Ethnici etiam ſcriptores meminerunt: ut quod Iulius Capitolinus ſcripſit, Imperatore Gordiano tantam fuiſſe eclipſin ſolis, ut ad noctis denſiſsimas tenebras, lux diei quàm proximè accederet: ita ut ſine luminibus accenſis nec uideri quicquam, nec agi potuerit. Fuiſſe etiam terræmotus uſq; adeò graues, ut ciuitates cum populis terræ hiatu abſorptæ fuerint. Quibus ſimilia & plura quidem, Galieni Imperatoris temporibus eueniſſe, Trebellius Pollio ſcripſit: Tenebras ſcilicet per multos dies, murmur præterea terræ mugientis, concitatiſsimi fulminis inſtar, cum motu graui, quo multæ fabricæ deuoratæ ſint cum habitatoribus ſuis, multi terrore exanimati in Aſiæ urbibus. Cuiuſmodi motus & Romæ & in Lybia fuerunt. Hiatus uerò terræ aqua ſalſa apparente plurimis locis, maris inundationes multas occupantes: tantæ deniq; peſtilentiæ Romæ & in Achaicis urbibus, ut uno die quinq; millia hominum pari morbo interierint.

Aliud quiddam prodigioſum ſub Alexandro Imperatore geſtum eſſe, Henricus de Erfordia retulit. In templo, inquit, Iouis Romæ, manus idoli ipſius ſiniſtra aurea liquefacta eſt. Qua de re ſacerdotes idolorum, Alexãdro ſuadente, deos iratos placare aggreſsi ſunt. ad quod ſereno cœlo, mane, quatuor ſacerdotes fulmine icti ſunt, cum ara ipſa Iouis: dies uerò ita obſcuratus eſt, ut extra urbem populus fugeret.

Quædam etiam Euſebius in Chronicis, prodigijs ſimilia annotauit: ut incendiũ theatri Pomerij, & curſum montis Athlantis in natali urbis Romanæ die, ſub Philippo: amphitheatri uerò conflagrationem Romæ ſub Decio. Quibus addimus, quòd in caſtris Probi Imperatoris Zonaras eueniſſe ſcripſit, Annaliũ tomo ſecundo. Cùm enim Germanis Romanas ciuitates uexantibus Probus reſiſteret, bello diutius durante, ex penuria cõmeatus periclitatus eſt. Fertur autem, maximo imbri in caſtra eius delato, multũ quoq; frumenti depluiſſe: quo milites collecto et famis periculum effugerint, & hoſtes profligarint.

CAPVT XIIII.

DE REBVS IVDAICIS, EXTERNIS.

PVlſos ſuis ſedibus, uarijsq́; cladibus affectos ab Hadriano Iudæos, in ſuperiori Centuria diximus. His uerò temporibus, ubi plurimùm fuerint, et qua fortuna uſi ſint, hiſtorici ferè nõ meminerunt: ideò fortaſſe, quòd uiribus ſuis uſq; adeò ab Hadriano fractis, nihil fama dignum gerere potuerint: niſi quòd Iudaici cuiuſdam belli confecti à Seuero Imperatore, Euſeb. in Chronico ſuo meminit: & Spartianus ſcribit, ſenatum Romanum triumphum Iudaicum decreuiſſe aliquando Seueri filio, nec aliã tamen eius belli hiſtoriam explicat, niſi quòd ob res in Syria à Seuero bene geſtas, triumphũ à ſenatu decretũ fuiſſe indicat. In eadem de Seuero narratione, Spartianus quoq; oſtendit, Seuerũ per Palæſtinã iter faciẽtem, cũ Alexandriam peteret, Iudæos ſub graui pœna fieri uetuiſſe, perinde ut & Chriſtianos. Quod & ipſum argumento eſt, Seuerũ Iudæos, quos bello prius perſecutus fuerat, etiam odio deinde perpetuo eſſe inſecutum. De Alexandro uerò Imperatore Lampridius narrat, quòd cùm æquior & Iudæis & Chriſtianis eſſet, Iudæis præcipuè priuilegia reſeruauerit.

CAPVT XV.

DE ALIIS RELIGIONIBVS EXTRA ECCLESIAM, VT Iudaiſmo & Gentiliſmo.

DVraſſe hoc ſeculo Iudaiſmum adhuc, eorum libri probant, qui editis libellis contra eum hoc tempore pugnarunt. Quanquam ubi plurimùm uiguerit, non ita clarè ab autoribus proditum eſt. Videtur autem paſsim Iudaiſmus fuiſſe diffuſus, & in Aphrica maximè: adeò ut hoc tempore ferè nullos alios contra Iudæos ſcripſiſſe, quàm doctores Aphricanos, reperias. Poteſt autem ex illis ipſis ſcriptoribus colligi, quæ religionis ſuæ capita omniũ maximè Iudæi urſerint, & pro quibus opinionibus decertarint: nimirũ, ſe ſolos Eccleſiam eſſe & populum

Dei, legem ad iuſtificationem ſolam ſufficere, Sabbatum & circuncisionem neceſſariò obſeruandam eſſe, ueteris templi ceremonias et ſacrificia nondum ceſſiſſe, nihil eſſe nouum Teſtamentum: & Chriſtum non eſſe Meſsiam, per quem ſint ſalutem habituri, &c. Hæc enim doctrinæ eorum capita, Tertullianus et Cyprianus recenſent & confutant, libris peculiariter aduerſus Iudæos ſcriptis. Illud autem, quòd gentes ad regnum Dei pertinere negarunt, collectis aliquot claris Scripturæ teſtimonijs & Tertullianus & Cyprianus confutarunt. Tertullianus ait, in initio libri contra Iudæos: Duos populos, et duas gentes proceſſuras ex unius fœminæ utero, Deus deſtinauit: nec diſcreuit gratiam in nominis appellatione, ſed in partus editione, ut qui prior eſſet de utero proceſſurus, minori ſubijceretur, id eſt, poſteriori. Sic enim ad Rebeccam Deus locutus eſt: Duæ gentes in utero tuo ſunt, &c. Et Oſeæ ſecundo, quod teſtimonium Cyprianus recitat: Vocabo non populum meum, populum meum, &c.

Deinde legem non Iudæis ſolùm, ſed omnibus gentibus datam eſſe, Tertullianus ita probat: quòd aliàs ex gentibus proſelytos ad legem accedere poſſe negat: & quòd Deus, conditor totius hominis, etiam legem omnibus tradiderit: quin & in paradiſo, legem latam primis parentibus fuiſſe, ex qua poſtea pullularit lex, quæ per Moſen data ſit. Ante Moſen uerò, non ſcriptam, ſed naturalem legem à patribus cuſtoditam eſſe.

Legem nō efficere iuſtos, neq; purgare hominem, grauiter & eruditè diſputat: Qui contendit, inquit, et ſabbatum adhuc obſeruandum, quaſi ſalutis medelam, & circuncisionem octaui diei, propter mortis comminationem: docet, in præteritum iuſtos ſabbatiſaſſe aut circuncidiſſe, & ſic amicos Dei effectos.

Opponit iſti opinioni & has rationes: Si circuncisio neceſſaria eſt, aut hominem purgat, cur non Adam circunciſus eſt poſteaquā deliquit? Cur Abel, neq; ſabbatum obſeruauit, neq; circuncisione uſus eſt, & tamen Deo placuit? Cur Enoch, Noah, Melchiſedech, Lot, probauit Deus ſine circunciſione? Abraham autem tametſi circunciſus ſit, tamē ante circunciſionem placuit: Acceperat, inquit, circunciſionem quæ eſſet ſignum temporis illius, non in ſalutis prærogatiuam.

Sic tam circunciſionem primam carnalem, quàm legem, ceſſaturam fuiſſe, et nouam exhibendam, Cyprianus aliquot teſtimonijs probauit, ut Eſaiæ ſecundo: De Sion prodibit lex, & ſermo Domini de Hieruſalem. Matthæi tertio: Hic eſt filius meus dilectus, hunc audite, &c.

Sic & Sabbatum & ſacrificia temporaria fuiſſe, cùm æterna & ſpiritualia Deus requirat, probat. Imò & ſacerdotium uetus nouo & æterno ſacerdotio cedere oportuiſſe, iuxta illud: Iurauit Dominus, et non pœnitebit eum, &c. Et primo Regum ſecundo: Suſcitabo mihi ſacerdotem fidelem, &c.

Hiſtoriam deniq; de Chriſto, & natiuitatem & aduentum Chriſti, regnum, paſsionem, mortem, gentium uocationem, &c. permulta probant Scripturæ teſtimonia, maximè uerò Cyprianus aduerſus Iudæos libro ſecundo.

DE GENTILISMO.

Manſit & gentiliſmus paſsim in toto terrarum orbe, imò etiā in pleriſq; locis ad quæ religio Chriſtiana perueniſſet. Recitat aūt inter cultus idololatricos Tertullianus, in libro de idololatria, ornatum ſtatuarum, templorum & ararum ædificationes, ſacrificia, ſpectacula, & dies feſtos. Libro uerò quinto contra Marcionem, mortuorum cultus idololatriam uulgi philoſophorum uocat. Meminit & initiationis Mithræ ſeu ſolis, in fine libri de Corona militis. Mithræ miles, inquit, cùm initiatur in ſpelæo, in caſtris uerè tenebrarum, coronam interpoſito gladio ſibi oblatam, quaſi Mimum martyrij, dehinc capiti ſuo accommodatam, monetur obuia manu capite depellere, & in humerum, ſi fortè, transferre, dicens, Mythram eſſe coronam ſuam. Atq; exinde nunquam coronatur: id quod in ſignum habet, ad probationem ſui, ſicubi tentatus fuerit de ſacramento. ſtatimq; creditur Mythræ miles, ſi deiecerit coronam, ſi eam in deo ſuo eſſe dixerit.

Rurſus & huius ritus, et aliorum cultuum idololatricorum meminit in libro de Præſcriptionibus aduerſus hæreticos. Diabolus, inquit, cuius ſunt partes interuertendi ueritatem, ipſas quoq; res ſacramentorum diuinorum æmulatur. Tingit & ipſe quoſdam, utiq; credentes & fideles ſuos: expiationem delictorum de lauacro repromittit, & ſi adhuc initiat Mythræ. Signat illic in frontibus milites ſuos: celebrat et panis oblationem, & imaginem reſurrectionis inducit, & ſub gladio redimit coronam. Quid quod & ſummū pontificem in unis nuptijs ſtatuit? Habet & uirgines, habet & cōtinentes. Et in Apologetico: Circuit, inquit, cauponas religio mendicans: exigitis mercedem pro ſolo templi, pro aditu ſacri: non licet deos noſſe gratis, uenales ſunt. Ibidem numerans aliquot prouinciarū deos, Aſtartem deum coli à Syris indicat. Scribit & Euſebius libro ſeptimo, capite decimoſeptimo, ad radices montis Panei, uicini Cæſareæ Philippi, quotannis certo quodam die feſto, ab incolis eius loci uictimam offerri ſolitam fuiſſe, quæ mirabili dæmonum artificio ſubitò diſparuerit.

De Aegyptiorum ſuperſtitionibus, & Aphricæ idololatria, rurſus Tertullianus in Apologetico, quædam grauiter recitat: Aegyptijs permiſſa eſt, inquit, tam uanæ ſuperſtitionis poteſtas, auibus & beſtijs conſecrandis: & capite damnandis, qui aliquem, huiuſmodi deum occiderit. Vnicuiq; etiam prouinciæ ſuus deus eſt: ut Arabiæ Diaſares, ut Aphricæ Cœleſtus, ut Mauritaniæ reguli ſui.

Quædam uerò quæ in Eleuſinijs ſacris, religioſis illis quæ Athenis celebrantur, fiebant, exponit in initio libri aduerſus Valentinianos: Quod tacent, inquit, pudor eſt. Idcirco & aditum prius cruciant, diutius initiant quàm conſignant, cùm & portas ante quinquennium inſtituunt, ut opinionem ſuſpendio cognitionis ædificent. Sequitur iam ſilentij officium, attēde: cuſtoditur, quod tardè inuenitur. Cæterùm totum adytis diuinitas: tot ſi paria portarū, totum ſignaculum linguæ, ſimulachrum membri uirilis reuelatur.

Ait & de religioſa quadā flagellatione, apud Lacedæmones uſitata, in libro ad Martyres, hoc modo: Apud Lacedæmones hodie ſolennitas maxima eſt, Diamaſtygioſis, id eſt, flagellatio. In quo ſacro, ante aram nobiles quinque adoleſcentes flagellis affliguntur, adſtantibus parentibus & propinquis, & uti perſeuerent adhortantibus. Cuius ſacri & in Apologetico meminit: Tantum, inquit, honorum domui conferunt, quantum ſanguinis fuderint.

Romanorum porrò religionum multiplices formas recenſet in Apologia. & alicubi dicit, in ea urbe dæmoniorum conſediſſe cõuentus. Inter eas eſt: Sacrificium bouis cornibus deauratis uouebatur, cuius meminit in libro de Corona militis. In Apologetico uerò hæc ſignificat ſolennia fuiſſe Cæſarum: Focos et choros in publicum educere, uicatim epulari, ciuitatem tabernæ habitu aboleſcere, uino lucem cogere, cateruatim curſitare ad iniurias & impudentias & libidines illecebres. Ibidem & de Iouis placationibus, in publicis calamitatibus, ait: Cùm ab imbribus æſtiua hyberna ſuſpendunt, & annus in cura eſt, uos quidem quotidie paſti, ſtatimq́; pranſuri, balneis & cauponis & lupanaribus operantibus, Aquilitia Ioui immolatis, Nudipedalia populo denunciatis, cœlum apud Capitolium quæritis, nubila de laquearibus expectatis, auerſi ab ipſo Deo & cœlo.

In libro de Spectaculis, ludorũ meminit ſacrorum & funebrium, qui nationum dijs & mortuis habebantur. Recitat ibidem plura ad ludos pertinentia, & idololatrica omnia eſſe probat.

De templo et aureo ſimulachro Iouis Romæ, et ſacerdotibus, ſuprà diximus in capite de Miraculis.

Meminit & cultus Iouis per humanum ſanguinẽ, Tertullianus in Apologetico: ubi & deos deasq́; per Italiam recenſet, ut Cruſtuminienſiũ Beluentinũ, Narnienſiũ Viridianũ, Aeſculanorũ Ancariam, Volſinienſium Nerſiā, Otriculanorũ Valentiā, Sutrinorũ Nortiam, Faliſcorũ Curem, à quo cognomẽ accepit Iuno.

Habet & Euſebij hiſtoria, quam Ruffinus interpretatus eſt, quædam de Apollinis fano & oraculis in Alpibus, lib. 7. cap. 25. Iter ei (Gregorio) fuiſſe quondam per alpes dicitur, hyemis tempore: & cum perueniſſet ad ſummum alpium iugum, niuibus repleta erãt omnia, nullũ uſquam diuerſorium: phanum ibi tantùm Apollinis erat: cui ſuccedens, tranſacta nocte diſceſſit. Sacerdos uerò erat quidam phani eius, cui conſulere ſimulachrum Apollinis mos erat, & reddere reſponſa poſcentibus, ex quo ei etiam alimoniæ quæſtus eſſe uidebatur. Igitur poſt digreſſum Gregorij, offerre conſulta, & reſponſa poſcere ſacerdos acceſſit ex more, nihil inde reſponſi ueniebat. Repetit uictimas, ſilentium permanet. Iterum atq; iterum litat, ſurdis ingerit fabulam. Cumq́; ſtupore noui ſilentij æſtuaret ſacerdos, nocte aſſiſtens dæmonium, dicit in ſomnis: Quid me illic inuocas, quò iam uenire non poſſum? Percontanti cauſam, aduentu ſe Gregorij dicebat expulſum. Quid nunc remedij daretur, cum perquireret: ait, non aliter ſibi licere ingredi locũ illum, niſi Gregorius permiſiſſet. Quibus auditis, ſacerdos occupat uiam: multaq́; apud ſemetipſum uoluens, atq; animo recuſante pertractans, peruenit ad Gregoriũ: adortusq́; eum, rem pandit ex ordine, humanitatis ſuæ atq; hoſpitalitatis admonuit, querelā depulſi numinis promit, ademptamq́; facultatem ſui quæſtus deplorat, ac reddi ſibi omnia in priſtinum ſtatum depoſcit. At ille nihil moratus, ſcribit Epiſtolam in hæc uerba.

Gregorius Apollini.

Permitto tibi redire ad locum tuum, & agere quæ conſueuiſti. Hanc epiſtolam ſacerdos accipit, & ad phanum defert: poſitaq́; ea iuxta ſimulachrum, affuit dæmon, ac dedit reſponſa poſcenti. Tum ille in ſemetipſum conuerſus ait: Si Gregorius iuſsit, & Deus ille diſceſſit, nec potuit redire niſi iuſſus, & rurſum iubente Gregorio reſtitutus eſt, quomodo nõ multo melior iſto Gregorius, cuius hic obtemperat iuſsis? Clauſis igitur ianuis phani, deſcendit ad Gregorium, epiſtolam ſuam quam acceperat referens, omnemq́; apud eum rei geſtæ ordinem pandens: ſimulq́; ſe ad pedes eius proſternens, rogat ut illi ſe Deo offerat, cuius uirtute dijs gentium Gregorius imperabat. Verum hæc fabuloſa uidentur.

Scripſerunt etiam de priuatis quibuſdā Imperatorũ Romanorũ religionibus ethnici, qualia hæc ſunt quæ de Vario Antonino Heliogabalo Lāpridius narrat, in Heliogabali uita. Verba ipſa quia multas obiter Romanorum religiones meminerunt, adſcribimus. Heliogabalus, inquit, primùm ingreſſus Vrbem, omiſſis quæ in prouincia gerebantur, Heliogabalum in Palatino monte iuxta ædes Imperatoris conſecrauit, eiq́; templum fecit, ſtudens & Matris typum, & Veſtæ ignem & Palladium & Ancilia, & omnia Romanis uenerãda in illud transferre templum: et id agens, ne quis Romæ deus, niſi Heliogabalus coleretur. Dicebat præterea, Iudæorum & Samaritanorum religiones, & Chriſtianorum deuotionem, illuc transferẽdam, ut omnium culturarum ſecretum Heliogabali ſacerdotiũ teneret. Et ibidem paulo pòſt: Sacra P. R. ſublatis penetralibus profanauit. Ignem perpetuum extinguere uoluit. Nec Romanas tantùm extinguere uoluit religiones, ſed per orbem terræ unum ſtudens, ut Heliogabalus deus unus ubiq; coleretur: & in penum Veſtæ, quod ſolæ uirgines, ſoliq́; pontifices adeunt, irrupit pollutus. Signum tamen, quod Palladium eſſe credebat, abſtulit, & auro fictum, in ſui dei templo locauit. Matris etiam Deûm ſacra accepit: & adeò debacchatus eſt, ut typum eriperet, & alia ſacra quæ penitus habebantur cõdita. Omnes ſanè deos ſui dei miniſtros eſſe aiebat, cùm alios eius cubicularios appellaret, alios ſeruos, alios diuerſarum rerum miniſtros. Cædit & humanas hoſtias, lectis ad hoc pueris nobilibus & decoris per omnem Italiam.

Idem & de lararijs Alexandri Seueri ſic ſcripſit, in Alexandri uita: Matutinis horis Alexander in larario ſuo, in quo & diuos principes, ſed optimos electos, & animos ſanctiores, in quibus & Apolloniũ, et quantum ſcriptor ſuorum temporũ dicit, Chriſtum, Abraham, & Orphea, et huiuſmodi deos habebat, ad maiorum effigies rem diuinã faciebat. Virgiliũ aũt, Platonẽ poetarũ uocabat, eiuſq́; imaginẽ cum Ciceronis ſimulachro in ſecundo larario habuit: ubi et Achillis, & magnorũ uirorum. Alexandrum uerò magnũ inter diuos & optimos, in larario maiore cõſecrauit.

D. Au-

by Google

De Aureliani uerò Imperatoris ſeu religione, ſeu deuotione: talia prodidit Flauius Vopiſcus. Victa, inquit, Zenobia, & Orientis ſtatu recepto, Emiſſam uictor Aurelianus ingreſſus eſt, ac ſtatim ad templũ Heliogabali tetendit, quaſi communi officio uota ſoluturus. Verùm illic eam formam numinis reperit, quam in bello ſibi fauentem uidit. Quare et illic templa fundauit, donarijs ingentibus poſitis: & Romæ Soli templum, maiore honorificentia conſecratum. De qua re ad Ceronium Baſſum ſic ſcripſit: Templum Solis, quod apud Palmyram Aquiliferæ legionis tertiæ, cum uexilliferis & draconario, cornicinibus & liticinibus diripuerunt, ad eam formam uolo, quæ fuit, reddi. Habes trecentas auri libras Zenobiæ capſulis, habes argenti mille octingenta pondo. De Palmyrenorum bonis, habes gemmas regias. Ex his omnibus fac eo honeſtari templum: mihi & dijs immortalibus gratiſſimum feceris.

Diocletianum deniq; Euſebius in Chronico indicauit, iuſſiſſe ſe ut Deum adorari. Quod ipſum in compendio Romanarum hiſtoriarum ſic retulit Pomponius Lætus: Cùm priores Auguſti ut conſules ſalutarentur, primus ipſe noluit adorari, uelut in eo eſſet cœleſtis maieſtas, fratrem Solis ac Lunæ ſe nuncupans. Imperatores antea manus exoſculandas nobilibus præbebant, pòſt ſuis manibus ſubleuabant ad oris oſculum. Vulgus genua exoſculabatur. Diocletianus uerò edicto ſanxit, uti omnes ſine generis diſcrimine proſtrati pedes exoſcularentur: quibus etiam uenerationẽ quandam exhibuit, exornans calciamenta auro, gemmis & margaritis: quod feciſſe etiam Claudium Caligulam memorant. Eundem ornatum miſcuit ueſtibus, ut auguſtior eſſet. Et quum contentus eſſe debuiſſet, quibus priores fuiſſent, inſignibus, quæ Priſcus Tarquinius accepta ab Hetruſcis induxit, reperit ex ipſo habitu uti Deus haberetur. Propemodum idem æmulati ſunt poſtea Romani epiſcopi, ſuos calceos auro ornantes &c. pedes præbentes exoſculandos monarchis, & alijs hominibus.

Habuerunt & Germani ſua idola. Scribit enim Tertullianus in Apologetico, in Norico Tibelinum (hoc eſt diabolum) cultum eſſe.

Pugnauit autem contra idololatriam ethnicam Tertullianus paſſim in ſcriptis ſuis, ac præcipuè in libro quem hoc titulo, De idololatria, inſcripſit: in quo non impiam ſolùm, iniuſtam, uanam, mendacem, à diabolo introductam, homicidium & adulterium idololatriam nominat, ſed & idolorum ac ſtatuarum artifices multis probat peccare rationibus. Quin & ludimagiſtros peccare ait, tradentes pueris genealogias & fabulas ficticiorum numinum, aut nomina ſaltem eorum pronunciare docentes. Contendit & illicitam eſſe quamcunque Chriſtianorum cum idololatris ethnicis, ſeu conuictu, ſeu quacunq; alia re, conſuetudinem.

Rabioſa deinde in Chriſtum & religionem Chriſtianam conuicia Celſi illius Epicurei, qui peculiari libro inſcripto, Verus, ſeu uerax (quod & Euſebius indicat) Chriſtianos inſectatus eſt, confutauit Origenes octo libris: in quorum primo, quæ impia, mendacia, impura & blaſphema contra Chriſtianos euomuerit, recenſet: ut quòd contra principum leges & ſtatuta conuentus inter ſe clam Chriſtiani haberent: quòd à barbaris, hoc eſt, Iudæis, religionem ſuam & doctrinam receperint, & cum philoſophis communem habeant: quòd dæmonum inuocatione et præſidio res quaſdam magnas moliantur: quòd magicis præſtigijs Chriſtus omnia, quæ feciſſe miranda uiſus ſit, effecit: & alia ſimilia, ad quæ in ſequentibus libris Origenes reſpondet. Inſectatus eſt acerbis contumelijs Chriſtianos Porphyrius etiam Siculus, atq; editis Commentarijs Scripturas ſacras reprehendit: ſed non ſine perpetua ſui infamia: quemadmodum Euſebius oſtendit lib. 6, capite decimonono: & Socrates hiſtoriæ Eccleſiaſticæ libro primo, capite nono.

Fuit apud Imperatorem Alexandrũ Seuerum (cui hanc laudem & uirtutem principe dignam Lampridius tribuit, quòd doctiſſimos in aula ſua fouerit homines, eorumq; conſilijs cùm ſeu de iure ſibi, ſeu de negotijs quibuſdam agendum eſſet, uſus ſit) Vlpianus iuriſconſultus & doctiſſimus et peritiſſimus, ipſius Seueri tutor, & (ut Lampridius ait) fidelis, quem tanquam parentem ſuum Imperator obſeruabat. Sed quid is animi in Chriſtianos habuit? Lactantius teſtis eſt, eum, cùm de officio proconſulis ſcriberet, collegiſſe ueterum tyrannorum aduerſus Chriſtianos edicta, ut rabiem iudicum aduerſus eos inflammaret. Non poterat fortaſſis Alexandrum ſuum, ut crudelis & ſanguinarius in hoc genere eſſet, permouere: ſed ne eius pietas illorum furorem reſtingueret, operam dabat. Neronis fortaſſe, & Domitiani, et Septimij edicta collegit. Res aduerſus Chriſtianos iam ſæpe iudicans, & ſenatuſconſulta quædam obiecit, & quicquid ad eorum conuentus diſſipandos contorqueri ex Romanis legibus potuit, contorſit. Extat etiamnum in Pandectis locus unus, ubi de exorciſtis loquens, Chriſtianos uidetur impoſtores appellare.

Fuit & Cypriano negocium cum Demetriano, ethnico illo præfecto: qui Chriſtianis, quemadmodum alibi retulimus, cauſas omnium publicarum calamitatum imputandas eſſe dixit, ideo quòd Imperatorum religionem contemnerent. Quam inſaniam refutauit peculiari ſcripto. Inuehitur & aliâs acerbiſſimè in idololatriam: ut in libro ad Quirinum, in libro de Exhortatione martyrij, ubi idola non eſſe deos probat, & idololatris Deum grauiſſimè comminari & indignari, nec facilè ignoſcere dicit.

CAPVT

Digitized by Google

CAPVT XVI.

DE MOTIBVS ET MVTATIONIBVS IN IMPERIIS POLITICIS.

Variæ prodiderũt Rerũ publicarum quaſſationes & turbationes, ex multiplici illa Imperij forma, cũ uno eodemq; tempore, ut Spartianus & Iulius Capitolinus ſcribunt, poſt Pertinacem interfectum, Imperatores appellati ſunt, & Imperium diuerſis in locis regni Romani geſſerunt: primum Iulianus Romæ, ſenatus autoritate: deinde Seuerus in Syria, Imperator factus ab exercitu: Peſcennius uerò Niger in Oriente, ubi prius Commodi iuſſu Syriacas legiones duxerat: Clodius deniq; Albinus in Gallia. Quos omnes tamen Seuerus repreſsit, & rerum ſolus potitus eſt. Sub eo Byzantium, quod Peſcennius occupauerat (ut Spartianus narrat) cum cinctum obſidione per triennium fuiſſet, expugnatum eſt deditione facta, poſtquam milites in eo omnes & magiſtratus cæſi ſunt: ciuitas uerò, omni libertate & dignitate ciuili adempta, tributaria facta eſt, mœnibus robuſtiſsimis dirutis & euerſis, ut Zonaras ſcripſit. Poſt eam uictoriã Seuerus Parthos, Adiabenos, Arabesq; interiores, qui omnes cum Peſcennio ſenſerant, bello adortus eſt, ac uicit: eorumq; regiones, prouincias Romanas fecit. Ob quod Romam reuerſus, Particus, Adiabenicus & Arabicus cognominatus eſt, ut Spartianus ſcribit.

Fuit nec hoc ſine motu, quod aduerſus Albinum in Galliam Seuerus profectus, filium ſuum Baſsianũ Imperatorem uocauit, hac fraude & inſidijs fratrẽ ſuum Getam priuans: quod & ipſum Spartianus retulit.

Albino igitur apud Lugdunum interfecto, in Britanniam bellum Seuerus trãſtulit: ubi ut receptas prouincias ab incurſionibus Barbaricis ſecuriores redderet, uallum per centum trigintaduo milia paſſuũ à mare ad mare per tranſuerſum inſulam duxit: unde Britanici cognomen tum accepit. Factum id Euſebius prodidit, anno Imperij Seueri decimotertio, Chriſti uerò ducenteſimo & decimo.

Quarto Antonini Heliogabali anno, urbs in Paleſtina Nicopolis, Emaus prius dicta, condita eſt, ut Euſebius & Hieronymus indicarunt: legationem pro ea ſuſcipiente Iulio Aphricano. Euſebius, anno Domini ducenteſimo uigeſimoquarto.

In Alexandri uerò Imperatoris hiſtoria, hoc ut magnum & memorabile refertur, quod ingenti apparatu in Perſas profectus, de Artaxerxe rege potentiſsimo triumphauit: tumq; Perſæ primum ſerui apud Romanos fuerunt, ut Lampridius narrat, anno Chriſti ducẽteſimo uigeſimoquinto.

Mutatio memorabilis etiam ſub Imperio Maximini accidit, ubi ſenatus Romanus odio Maximini ad tuendam Rempublicam Imperatores legit, Pupienum, Balbinum & Gordianum. Pupieno uerò & Balbino Romæ in palatio, ut Capitolinus et Eutropius narrãt, militari ſeditione occiſis, Gordianus imperij ſumma ſolus potitus eſt, anno (ut Euſebius indicant) Chriſti ducenteſimo quadrageſimoſecundo, Gordiani uerò Imperatoris tertio.

Poſt hoc Gordianus Miſithro ſocero Perſas frequentibus prædijs uicit ad Antiochiã, quæ in Perſis tum tenebatur, Saporem regem Perſarum fugauit. Antiochiam, Carras & Niſibin, quæ omnia ſub Perſarum imperio erant, recepit. Itaq; factum, ut totam Orientem Reſpublica Romana teneret. autor eſt Iulius Capitolinus, in hiſtoria Gordiani.

Sub Gallo deinde & Voluſiano, Aemilianus Maurus, ut Eutropius ſcribit, Imperium inuaſit in Mœſia, & Imperatores ipſos Gallum & Voluſianum contra ſe profectos ſuſtulit. Ipſe tamen Imperium tribus tantùm menſibus tutatus eſt.

Poſt Gallum & Voluſianum regno potitus Valerianus, anno Imperij ſui quarto, à Sapore Perſarum rege captus & abductus eſt: apud quem in ſumma tandem infãmia conſenuit. Sapores uerò poſtea Syriam Ciliciam et Cappadociam, prouincias Romanorum populatus eſt, ut Euſebius indicat, anno Chriſti ducenteſimo ſexageſimo.

Capto igitur Valeriano, Galienus ſolus imperans, luxui, ocio, Tabernis, libidinibus, & omnibus turpitudinibus, quæ ne de impuriſsimo quidem lenone cogitari poſsint, deditus, imperium neglexit: et triginta tyrannis occaſiones in manus dedit Romanum regnum diripiendi, atque inter ſe paniendi. Ibi igitur Cyriades, primus in Oriente apud Perſas Imperium ſibi arrogauit: ubi & Marcianus ſequutus cum filijs Merciano iuniore & Quieto: Odenacus item poſt eos, cum filio Herode, & conſobrino ſuo Maronio: & aliquot annis pòſt, Odenaci eiuſdem filij Herennianus & Timolaus, cum matre Zenobia.

In Gallijs uerò imperium ſibi ſumpſerunt Poſthumus cum filio eiuſdem nominis, Lollianus, Victorinus cum filio nominis eiuſdem, Tetrici maior & iunior. Valens alius in Achaia ſe imperatorem fecit: Piſo in Theſſalia, Aemilianus in Aegypto & Thebaide totum Imperium ſibi uendicauit. Seuerinus, Galieno in publico pernoctanti iratus, ab exercitibus in prouincijs ſumpſit Imperium. Trebellianus apud Iſauricos & in Cicilia imperauit. Celſus in Aphrica, Ponto, Thracia & Illyrico. Ne quid deniq; Romano imperio contumeliæ deeſſet, Zenobia Odenaci, quemadmodum diximus, uxor, uino adhuc & laſciuijs dedito Galieno, & ſuperbè diu regnauit in Oriente, Aegypto apud Arabes, Sarracenos & Armenios: uix deniq; uicta ab Aureliano, qui eam in triumpho duxit, & honeſtè conſeneſcere poſtea Romæ permiſit. Quin & poſt eam alia fœmina Victoria, ſeu Victorina, filijs Poſthumo, Lolliano, Mario & Tetrico interemptis, in Oriente toto imperauit. Hæc Trebellius Pollio.

Præter has uerò turbationes, etiam Germani incurſiones in Galliam fecerunt, eaq; uaſtata, in Italiam Rauenam uſque peruenerunt, Anno Galieni ſeptimo & octauo, ut Euſebius annotauit. Anno

deinde

Digitized by Google

deinde ſequenti, Gotthi Græciam, Macedoniam, Pontum & Aſiam populati ſunt: Theſſalonicam obſederunt, & Illyricum uaſtarunt. Scythæ uerò Bithyniam inuaſerunt, & ciuitates multas deleuerunt: peruenerunt & in Cappadociam. Quadi & Sarmatæ Pannonias occuparunt, anno Galieni decimo, ut Euſebius indicat. Quo anno etiam Germani Hiſpaniam obtinuerunt, & Tarracenam oppugnarunt. Parthi uerò Meſopotamiam tenentes, Syriam incurſauerunt.
Anno deniq; undecimo Galieni, Odenacus Palmyrenorum rex Perſas cecidit, & ad Cteſiphontem caſtra poſuit. Hæc omnia Pollio Trebellius. Quo teſte, Claudio imperante Gotthi rurſus, Scytharumq; diuerſi populi, Romanorum prouincias populati ſunt, & in Romanum ſolum uenerunt Barbaricarum nationum trecenta uiginti millia. Quos omnes Claudius, anno Imperij ſui primo, pepulit ac uicit. Secutus Aurelianus, anno Imperij ſui primo, Tetrico (quem Gallias tenuiſſe ſuprà diximus) exercitum ſuum apud Catalaunias prodente, Gallias recepit, Vopiſco teſte: anno Chriſti, ut Euſebius indicauit, ducenteſimo ſeptuageſimoquarto. In qua obſidione, etiam Vindelicos ex peditione barbarica liberauit. Pòſt Zenobiam et Perſas deuicit.

Sed nec hoc prætereundum eſt, Aureliano adhuc Imperante, rurſus tyrannos quatuor Imperium inuaſiſſe: ut Firmium, Saturninum, Proculum, et Bonoſum. autore eodem.

Tacito uerò ſexto Imperij ſui menſe occiſo, Florianus Imperium ſibi rapuit, non ſenatus autoritate, ſed ſuo quodam motu, hæreditario iure Imperium ſibi debere arbitratus. Poſt dies tamen octo, apud Tarſum interfectus eſt.

Anno Imperij ſui primo, Probus Gallias à Barbaris & Germanis iterum occupatas, ingenti uirtute reſtituit, receptis à Barbaris ſexaginta nobiliſſimis ciuitatibus, ſubacta etiam in prouinciam Germania tota.

Eiuſdem anno quarto, Saturninus magiſter exercitus, nouam Antiochiæ ciuitatem condere orſus, & imperium in Oriente inuadere molitus, Apameæ à Probo ſuperatus, occiſus eſt. Poſt quem ſublatum, cùm Proculus & Bonoſus apud Agrippinam in Gallia imperium arripuiſſent, omnesq; ſibi Britannias, Hiſpanias, & Braccatæ Galliæ prouincias uindicarent, barbaris ſe iuuantibus uicit.

Gallijs igitur liberatis, Illyricum petijt, & Rhetias pacatas reliquit. In Illyrico Sarmatas, cæteráſque gentes ita confudit, ut ſine bello propemodum cuncta reciperet, quæ illi diripuerant. Iter deinde per Thracias inſtituit, atque omnes Geticos populos aut in deditionem, aut in amicitiam recepit. Quibus confectis, Orientem petijt, & Iſauriam liberauit. Pacatiſq; omnibus Pamphiliæ partibus, cæterarúmque prouinciarum, quæ Iſauriæ uicinæ ſunt, ad Orientem iter flexit. Blemyas etiam ſubegit. Ioppen præterea & Ptolemaiden urbes, barbarico iugo liberatas, Romano addidit Imperio.
Dehinc pacem cum Perſis fecit: Gepidos, Gautunnos & Vandalos per totum penè orbem pedibus & nauigando uagantes, nec parum moleſtiæ Romanæ gloriæ inferentes, diuerſis uicibus, uarijſq; uictorijs oppreſſit.

Probum Carus ſecutus, bellum Perſicum, quod inceptum Probus imperfectum reliquerat, aggreſſus eſt remiſſo ad Gallias tuendas Carino filio: Numerianum uerò (cum eo enim ſimul impetrauit) ſecum duxit. In eo bello Meſopotamiam recepit: & omni Parthorum regione uaſtata, Perſis etiam occupatis, Seleuciã et Cteſiphontem nobiliſſimas urbes cepit. Hæc omnia Vopiſcus & Euſebius.

Incidit & in Diocletiani principatum memorabilis mutatio. Is enim primùm ſocium regni aſſumpſit Maximianum Herculium, anno Imperij ſui altero: quo mox Gallias, ruſticorum, qui ſe Bagaridas nominabant, multitudine infeſtatas, liberauit. atque inde in Aphricam profectus, Gentianos uicit.

Deinde uterq; generum ſuum, Diocletianus quidem Maximinum Galerium, Herculius uerò Conſtantium Chlorum, anno Imperij Diocletiani quinto, ut Euſebius & Pomponius Lætus indicant, fecerunt Imperatores. Cùm tertio antè anno Carauſius, ut Euſebius habet, ſeu (ut Lætus) Grauſius purpura ſumpta, Britannias occupaſſet: quæ decimo demum, poſteaquã defecerant, anno, receptæ ſunt. Quo anno etiam Narſeus, ſeu (iuxta Lætum) Narſes, Orienti bellum intulit.

Anno Diocletiani quarto (ſic Euſebius in Chronico habet: Lætus uerò, Quinquagenarij, inquit, & ſupra eum numerum annorum hi milites fuerunt, qui Aphricam diripiebant) Quinquegentiani Aphricam infeſtarunt, & diripuerunt, regnum affectantes, ut Euſebius oſtendit. Quinto uerò anno Achilleus Aegyptum obtinuit: propter quod Conſtantius & Galerius Cæſares aſſumpti ſunt, ut diximus. Anno ſeptimo Buſiris & Coptus (Copos habet Pomponius) diuites & populoſæ urbes, Thebis uicinæ, rebellionẽ contra Romanos mouentes, ad ſolum uſq; ſubuerſæ ſunt. Octauo uerò Imperij eius anno, Carporum & Baſternarum gentes, in Romanum ſolum tranſlatæ ſunt. Decimo anno, Alexandria cum omni Aegypto, quæ per Achilleum ducem à Romanis defecerat, octauo obſidionis (cuius etiam Euſebius meminit libro ſeptimo, capite trigeſimoſecundo) menſe, à Diocletiano capta eſt: cæſis ubiq; defectionis autoribus, plurimiſq; per omnem Aegyptum grauibus perſecutionibus exilijſq; uexatis, anno Chriſti ducenteſimo nonageſimooctauo. Quæ uerò in Oriente Narſus occupauerat, Galerius Maximinus recepit: Aſſyriam præterea, expugnata Cteſiphonte, Romanis ſubiecit: & prouincias quinq; Tranſtigritanas, quæ à Traiani uſque tempore à Romanis defecerant, ſubegit, & Imperio adiecit.

Atque ſic eo tempore, res in Oriente toto compoſitæ ſunt. Hæc Euſebius, & Lætus: qui de magnitudine imperij Romani ſub Diocletiano, etiam hæc tradidit. Ab ortu, inquit, ad Iudæos uſque propagari Imperij fines, non Euphratis, non Tigris uetuere, non ſuperbæ Regum Perſarum minæ: A meridie,

Aethiopes

Aethiopes per legatos acceſſere. Ab Aquilone, Barbaræ feræq; nationes Sarmatarum domitæ. Ab occaſu Genſoriacus Oceanus, admirabilis victoriæ teſtis eſt, ſimul & Britannicus. Toto igitur terrarum orbe undique Romana arma victorias illuſtres aſſecuta ſunt. Perſæ armis Romanorum cedere confeſſi, intra poſitos terminos ſe tenuerunt. Poſt tot victorias, maximus à Senatu triumphus Diocletiano decretus eſt.

CENTVRIAE TERTIAE FINIS.

CASTIGATIONES ET ADDITIONES LOCORVM ALIQVOT, IN PRIMA EDITIOne uel deprauatorum, uel omiſſorum.

IN PRIMVM LIBRVM PRIMAE Centuriæ.

PAg.22.uerſ.47.pro bili, lege bile.

227.47 pro illectis, illecti.

247.44.pro Quecunq;, quodcunq;.

269.18.Poſt illuſtrat, ſubijciantur hæc: Inter docenedum, cum de ſe ſuisq; operib. loquitur, phraſib. propheticis utitur, ut moneat, in ſe prophetarũ uaticinia impleri. Sic ſeſe appellat filiũ hominis, ut exponat illud Eſaiæ, Filius datus eſt nobis: & Danielis, Vidi filiũ hominis, uenientem in nubib. & cũ de ſua paßione loquitur Marci 8, dicit filiũ hominis reprobatum & occiſum iri à ſummis ſacerdotib. & ſcribis, & tertio die reſurrecturum. & illud Pſalmi, Lapidem quẽ reprobauerunt ædificantes, factus eſt in caput anguli: ad ſe accommodet, & exponat, qui ſint illi ædificantes, ſcilicet Eccleſiaſtici & politici domini: & quomodo ſint Meßiam reprobaturi, nempe iudicando eum blaſphemum & ſeditioſum eſſe, & cruci affigendo.

271.28.pro de hiſce omnibus, hæc omnia.

283.4.pro alijs, alij.

288.50 .pro figurata, figuratam.

300.9. pro in quo, in qua.

303.34.pro ſumptam, ſumpta.

369.24.Poſt Hieroſolymorũ, hæc inſerantur: Sed Epiphanius libro tertio, tomo ſecundo, hæreſi ſeptuageſimaoctaua, affirmat, non inueniri uſpiam in ſcriptura, mortuáne ſit Maria, an non: & ſepultáne ſit, an non. Et paulo poſt inquit: Non omnino definio hoc & non dico quòd immortalis manſit: ſed neq; affirmo an mortua ſit. Quòd ſi quid ueri certiq; eius tẽpore in hiſtorijs extitiſſet de Mariæ morte et aſſumptione, haud obticuiſſet. Præterea exequiæ defunctorum, &c.

373.5. poſt aduoluunt, ſubijciantur uerba quæ uerſu 12 ſequuntur: Matthæi uigeſimoſeptimo, Marci decimoquinto, Lucæ uigeſimotertio, Ioannis decimonono. Ibidem uerſ.12. poſt poſſumus, adijciantur hæc: Baleus centuria prima Scriptorum Britanniæ refert, Flemingum, Capgrauum, Scropum, & Polydorum Virgilium libro ſecundo ſuæ hiſtoriæ, teſtari, quòd Philippus apoſtolus anno Domini ſexageſimotertio in Britannias ex Gallijs miſerit, et quòd non procul ab urbe Vuellia docuerit, & plurimis conuerſis tandem mortem obierit, & in Analonica ſolitudine ſepultus ſit anno Domini 76. Mario regnante in Britannia.

320.44. pro externo exitio legatur æterno exitio.

324.10.pro proter, propter. & uerſ. 19. pro Ieſu, Ieſum.

326.55. pro gloriantibus, gloriantes.

328.58. pro promittere, permittere.

330. 25.pro inuitatur, innitatur.

332.52. pro ablaturum, allaturum.

340.36. pro ne ſic inſcriberet crucem, legatur, ne ſic inſcriberet cruci.

366.1. pro interficiant, interficiat.

IN SECVNDVM LIBRVM primæ Centuriæ.

Pag.27.uerſ.59.pro exitiabilis, lege exitialis. & uerſ.11. pro deſtitit, ceſſatum eſt.

576.51. poſt Munſteri, ſcribantur hæc: Capita doctrinæ Matthæi nihil refert enumerare. nam eadem cũ Chriſto, ſicut et cæteri Apoſtoli, docuit: ac apparet ex eius Euangelio, eum id obnixè egiſſe, ut demonſtraret, omnia quæ IESVS Chriſtus fecerit, eſſe in prophetis prædicta: Hinc eſt quod in commemoratione hiſtoriæ IESV Chriſti, ſubinde citat dicta prophetarum. Sic in primo capite texit genealogiam IESV, ut moneat de promißione Abrahæ & Dauid facta. Et capite ſecundo, citat Michææ dictum de Bethlehem. item Oſeæ: Ex Aegypto uocaui filium meum. & Hieremiæ, Vox in Rama audita eſt. item, Nazaræus uocabitur. Capite tertio, Ioannis uocationem & officium ex Eſaia probat. Capite quarto allegat locum Eſaiæ 9, de Ieſu prædicatione in Galilæa. Capite octauo citat Eſaiæ 53. Ipſe infirmitates noſtras accepit. Capite 13 citat Pſal. 77. Aperiam in parabolis os meum. & Capite 21 citat dictum Zachariæ 9: Dicite filiæ Zion. Cap.27. citat dictum, Acceperunt triginta argenteos: Zach.11. et Pſal. 21, Diuiſerunt ſibi ueſtimenta mea.

609.43. omißis ijs quæ prius de LVCA erant, ſubſtituantur hæc.

DE LVCA EVANGELISTA.

Lucas fuit genere Antiochenus, ut Euſeb. teſtatur. Apparet ex honeſtis parentibus, de quorum nominib. nihil proditum eſt, fuiſſe prognatum: non modò quia ingenij excellentia antecelluit, ſed quòd in optimis literis à prima ſtatim pueritia inſtitutus uideatur. Nam ſcripta eius ſingularem eloquentiam præ ſe ferre, Hieronymus indicauit: & medicum profeßione fuiſſe, ex eo quòd Paulus Coloſſ. 4. inquit, Salutat uos Lucas medicus, Euſebius alijq; affirmant. Conſtat autem medicinæ peritiam, ſine totius philoſophiæ cognitione, uel ſaltem mediocri deguſtatione, percipi non poſſe. Non igitur dubium eſt, Lucam, præter dicendi artes, Phyſicæ etiam ſtudia, ex optimis quibuſq; autoribus non ſegniter delibaſſe. Cumq; in his rebus Græci potißimũ excelluerint, conſentaneum eſt, eum in Ariſtotelis & aliorum ſcriptis ſumma diligentia & felicitate uerſatum eſſe. Neq; luſit operam Lucas, ſed Medicinæ arte atq; exercitio floruiſſe uidetur. Elucet præterea bonitas naturæ in ipſo, quòd magis ad tam ſuauem atq; uitæ humanæ utilißimã profeßionẽ, naturá ductus fuit, quàm ad artes quæſtuoſas, quibus in ea ciuitate plerique ſtudebant.

Proſelytum fuiſſe, Hieronymus in quæſtionibus in Geneſin teſtatur. Pietatem igitur coniunxit corporũ medicationi: id quod præcipuum in uita humana ornamentũ meritò cẽſetur. Ducit alioqui Medicinæ ſtudiũ

homines, quaſi prehenſa manu, ad agnitionem Dei. Nam illa penitior hominis, quem non iniuris [illegible] ſagaces & præſtantes homines appellarunt, conſideratio, conſtructio, partium harmonia, mirabiles actiones, ſanas mentes de ipſo ſapientiſsimo architecto eiusq; gubernatione non obſcurè commonefaciunt. Et rectè dictum eſt:

Exemplumq; Dei quiſq; eſt in imagine parua.

Quin & rerum terra naſcentium ad inſignes utilitates hominum noticia, atq; latentium uirium inueſtigatio, applicatio, effectus, Dei aliquam cognitionem non prorſus monſtroſæ naturæ ſuggerunt. ut de herbis etiam uerè & eleganter dictum ſit:

Præſentemq; refert quælibet herba Deum.

Imò et morborum rationes, incrementa, mirabiles uiciſsitudines, mutationes, uariiq; caſus, ad Deum humanæ ſalutis autorem & gubernatorem, animos hominum, etiam non uera pietate imbutorum, cogunt reſpicere. Maximam igitur Medicinæ ſtudium atq; profeſsio, cum uniuerſa Theologia habet affinitatem. Nec dubium eſt, iſtis naturæ magiſtris, Lucam etiam aliquo modo cupiditate uerum Deum cognoſcendi accenſum eſſe.

Atqui cum Iudæi certiora ac illuſtriora de Deo, ex Prophetarum monumentis, & mirandis patefactionibus in ipſis comprehenſis traderent, locumq; Synagogæ Iudaicæ Antiochenſes publicum in ciuitate conceſſiſſent, labra quaſi huic ſacro fonti admouens, mox ueriorem de Deo doctrinam hauſit, relictis ethnicis lacunis, Iudaicaq; religione totus initiatur. Etſi autem Phariſaicæ caligines Iudaicā religionem obſcurabant, tamen uero ſimile eſt, cum Meſsiæ deſiderio, quia ex piis cognouit tempus quo exhibendus eſſet, inſtare, unà cum multis aliis flagraſſe. Vbi igitur Apoſtoli Chriſti Antiochiam uenerunt, lætiſsimum Euangelii nuncium de Euangelio donato, deq; eius merito & beneficiis publicè annunciantes, attentè ſingula expendit, & cum fundamentis propheticis accuratè contulit. aſpexit & miraculoſas ſanationes, quæ fiebant ab Apoſtolis, reſuſcitationes mortuorum, uiſibilem Spiritus ſancti in baptiſmo effuſionem, et ſimilia: quæ quidem cum tandem, Spiritu ſancto in corde eius facem ſubminiſtrante, expugnauere, ut ueritati patefactæ ſubſcribens, Chriſto nomen dederit.

Fortè ex eo, quòd tam fidus comes & ſocius laborum Pauli, in pluribus Aſiæ Europæq; locis fuit, colligi nō abſurdè poteſt, cum à Paulo conuerſum eſſe, qui Antiochiam uenit anno Domini trigeſimooctauo: ſed affirmare certum non habemus. Nam ante ipſum Cyprios & Cyrenenſes quoſdam, & Barnabam, Antiochiæ ſemina Euangelicæ doctrinæ ſatis uberi prouentu ſparſiſſe, ex hiſtoria quæ in Actis capite undecimo extat, liquet. Nicephorus libro ſecundo, capite quadrageſimotertio affirmat, Lucam Thebis, quæ ſeptem portas habuit, ad Paulum ueniſſe: ibiq; ad Chriſtum, cum patrio errori renunciaſſet, acceſſiſſe: uerùm unde hoc ſumpſerit, incertum eſt. Vt ut autem ſit, certè auditor atq; ſectator Pauli fuit. cuius fortè in docēdo dexteritatem & fundamentorum neruos, magis quàm aliorum, expetiuit & ſuſpexit. Quàm enim ingenioſe, quàm denſe ſolitus ſit S. Paulus ſolidiſsima fundamenta Chriſtianæ doctrinæ, quaſi acies quaſdam conſtipare, ſcripta, quæ beneficio Dei adhuc in Eccleſia Chriſti conſeruantur, argumento ſunt: ac ſolent ingenia literis exculta, doctrinarum demonſtrationes, & quaſi abſconditos earum receſſus, tum indagare diligentius, tum etiam auidius amplecti, quàm uulgus: cuius tamen pia ſimplicitas, ſimplici ueritati, præſertim cœleſti, omnes ſenſus humanos tranſcendenti, acquieſcens, laude non parua digna eſt. Putat Epiphanius, Lucam unum ex ſeptuaginta Chriſti diſcipulis fuiſſe: quem poſtea ex eo numero Paulus ſibi aſciuerit peregrinationis ſuæ ſocium. Verùm huic opinioni refragatur ipſiuſmet Lucæ in hiſtoriam Chriſti prooemium, quo fatetur ſeipſum eam hiſtoriam non inſpexiſſe, uerùm à certis teſtibus ac diſcipulis Chriſti exploraſſe. Tertullianus libro quarto aduerſus Marcionem, indubitanter ita ſcribit: Lucas, non Apoſtolus, ſed Apoſtolicus: non magiſter, ſed diſcipulus, utiq; magiſtro minor: certè tanto poſterior, quanto poſterioris Apoſtoli ſectator. Theophilactus narrat quaſdam affirmare, comitem Cleophæ in itinere ad caſtellum Emahus, fuiſſe Lucam, ac reuelationem reſuſcitati Chriſti conſpexiſſe. Verùm id nulla ſatis antiqua autoritate, uel coniectura probabili nititur. Diſcrepans inde Ambroſius, Ammaonem quendam cum Cleopha in eum locum iuiſſe ſcribit: eſtq; pariter incertum, unde iſta mutuatus ſit. Sed hæc non ſunt magni momenti: ad maiora ueniamus.

Vocatum eſſe Lucam ad munus omnium ampliſsimū, nempe quod proximum erat Apoſtolico, ut propagationem Euangelii in totum terrarum orbem adiuuaret, res ipſa comprobat. Quod non ſponte ac temerario impetu ſeſe ingeſſerit: neq; ſine graui conſilio ab Apoſtolis tanti muneris adminiſtrationi præfectus ſit, uel inde ſatis manifeſtum eſt, quòd ipſi Paulo, præſtantiſsimo Apoſtolo, cooperarius chariſsimus, & ſaluberrrimus in Eccleſia Dei colligenda fuerit. Imò in ſecunda ad Corinthios, capite octauo, Paulus ſcribit, Lucā (de eo enim pleriq; intelligunt) ordinatū eſſe ab Eccleſiis comitem peregrinationis ſuæ. Credendum eſt non ſubitò Lucam in collegium Apoſtolorū cooptatum eſſe (ſic enim uocari ſolebant, ſicut ex Tertulliano, Euſebio, & aliis conſtat: quorum uocatio non erat aſtricta loco, ſed potius orbi) ſed prius percognitum & probatum ſatis. Perſpecta ſunt igitur in hoc uiro ſingularis Euangelicæ doctrinæ ſcientia, fides, zelus, dexteritas in docēdo & refutādis et Iudaicis ethnicis præſtigiis ac corruptelis, cōſtantia, laborū atq; afflictionum tolerantia, aliaq; eius generis dona, quæ ad eiuſmodi miniſterium ſunt neceſſaria. Fortaſsis Apoſtolos & hoc mouit, quòd uideret eum Græcæ linguæ peritia excellenter inſtructum: ac iudicarent in Græcis gentibus Chriſto lucrifaciendis, cum maximo fructu docere poſſe. Acceſsit præterea ipſa neceſsitas. Nam ſoli Apoſtoli omnia loca adire, inq; ſingulis ſingula adminiſtrare non poterant. Peculiare inſuper eſt, quòd à uocatione, in qua aliquandiu uerſatus erat, in aliam transfertur: neq; ipſe præfert tranquillam minimeq; odioſam functionem, tam periculoſæ, tam moleſtæ, tam ærumnoſæ, tam inuidioſæ, ut eſt Apoſtolica. Verùm intellexit Lucas, ſe diuinitus in aliam quaſi ſtatio-

ſtationem collocari, neq; putauit ſibi integrum eſſe reluctari. Intellexit, coram Deo ac tota Eccleſia Chriſti longè maius & excellentius eſſe munus, animæ medicinam ſuppeditare, quàm corporis. Norat idem uſu ueniſſe Apoſtolis, quos à retibus, à telonio, & ſimilibus uocationibus, ipſe Chriſtus abſtraxerat. Neq; uerò hæc ſpecialia & peculiaria facta, regulam generalem infringunt, qua iubetur unuſquiſq; in ea uocatione permanere, ad quam uocatus eſt: teſtatur experientia, alioqui mutationes uocationum ſine neceſſaria & graui cauſa ſuſceptas, non eſſe fœlices.

Poſitus itaq; in tam excelſo Eccleſiæ Chriſti loco, ut non modò auditor & fautor, ſed etiam præco Euangelij deſtinatus eſſet: ſicut antea ſtudioſe fecerat, ut eſſet φιλομαθὴς, ita nunc quoq; manſit diſcipulus Pauli, apud quem diſcendi occaſionem ſemper habuit: & ſimul rectè percepta, ſumma fide et dexteritate alios docuit. Etſi autem conciones ſiue confeſſiones Lucæ, quas quolibet loco edidit, non extant: tamen, quia ſingulari perſpicuitate res geſtas & doctrinam tũ ipſius Chriſti, tum etiã Petri, Pauli & aliorum, publicis ſcriptis expoſuit, ſeſeq; comitem ac ſynergon eorum fuiſſe affirmat, dubitandum non eſt, quin & fundamenta doctrinæ Chriſti optimè intellexerit, & proſſus eadẽ quæ Apoſtoli profeſſus ſit, ac omnino dextra (quod dici ſolet) tradiderit. Quæcunq; igitur de ſingulis fidei articulis doctrina Apoſtolorum & Apoſtolicorum uirorum publicè ſonuit, ea Lucæ quoq; inter Apoſtolicos uiros non poſtremo, iure tribuenda eſt.

Illuſtrauit Lucas unà cum Paulo, cæteriſq; ſynergis doctrinam de Deo: apertè docens, unum eſſe Deum in eſſentia, trinum in perſonis. Norant patriarchæ & Prophetæ quoq; Trinitatem: uidit Abraham Deum ſpecie trium uirorum, quos tamen in ſingulari tanquã unum compellat: uerùm omnia fuerunt obſcuriora. At Chriſto exhibito, omnium clariſſimè cœpit hæc de Deo doctrina innoteſcere. Expoſuit Lucas ſuis auditoribus omnium reuelationum Dei illuſtriſſimam, quæ ad Iordanem facta eſt, ubi pater è cœlis hanc uocem profert: Hic eſt filius meus dilectus. Filius Dei, homo factus, in Iordane baptiſmum à Ioanne accepit. Spiritus ſanctus uerò ſpecie columbæ ex alto ſe demittens, in caput Chriſti reſidet: ut patet ex eius Euangelio, in quo eam patefactionem deſcripſit capite tertio. Hæc Dei noticia, ad fidem & inuocationem Dei neceſſaria eſt. Deinde curæ erat Lucæ cum comminiſtris alijs illuſtrare articulum de Meſſia, & omnes homines ad ueram eius noticiam perducere. De perſona eius docuit, non eſſe alium, quàm eum qui ex Maria uirgine per ſpiritum ſanctum eſſet natus: nec tantum uerum eſſe hominem, ſed etiam filium Dei, patri coæternum: talemq; mirandam copulationem et unitionem duarum diuerſiſſimarum naturarum in unica perſona Chriſti, factam eſſe propter redemtionem ac glorificationem generis humani. De officio Meſſiæ docuit, eum propter peccata hominum legis execrationi ſubiectum, ut impletio legis, iuſticia, benedictio, uita æterna, eis omnibus donari poſſet. Erant ſanè à Prophetis iſta indicata, ſed umbris quibuſdam inuoluta: et errabant Phariſei à Diabolo faſcinati, ſpe mundanæ potentiæ et gloriæ, in utraq; re, nempe de perſona & officio Meſſiæ, At nunc in luce ipſaq; meridie omnia uerſabantur. Neque eſt alius, ut ſuo loco dicemus, qui hiſtoriam natiuitatis Meſſiæ ex Maria, & accuratius et luculentius publicis quidem literis commemorarit, quàm Lucas. Illuſtrauit legis diuinæ genuinam ſententiam. Nam cum Chriſto et Paulo docuit, lege diuina non tantum externa facta, ut Phariſei opinabantur, taxari, ſed etiam interiorem immundiciem accuſari, neq; poſſe hanc integram legis obedientiam præſtare ullum in hac uita mortalem: idcirco omnes reos eſſe, ac deſtitui gloria impletæ legis coram Deo. Docuit non eſſe frena laxãda uitæ licentiæ, monuit de uero legis uſu, etiamſi iuſtificare nos in iudicio Dei non poſſit. Docuit normã obedientiæ eſſe Decalogum, ac diſcrimen ceremonialium ac moralium operum fideliter urſit. Indicauit quæ ſit differentia legis & Euangelij. In primis autem illuſtrauit doctrinam propriſſimè Euangelicam de iuſtificatione ſeu remiſſione peccatorum coram deo gratuita, quòd nimirum iuſtificatio corã Deo ſit gratuita imputatio obedientiæ ac meriti Chriſti, per ſolam fidẽ accipienda, ſine lege & operibus. Hæc licet in Prophetis etiam comprehenſa erant, tamen multo luculentius, expreſſius & magnificentius iam ſub toto cœlo uoce iſtarum tubarum Domini reſonabant. Horrendæ tenebræ in populo Dei ingruerant, quib. Phariſei hãc dulciſſimam doctrinam non modò quaſi obnubilarant ſed penè etiam extinxerant. Diſcuſſis autem nebulis iſtis, filius Dei in Palæſtina ardentem facem in cæcam mediamq; noctem importauerat: quam poſtea Lucas, Paulus, ac cæteri cooperarij in totum orbem miſeranda caligine oppreſſum, præeunte Chriſto ferunt, & cunctis mortalibus promptiſſimè communicant. Illuſtrauit articulum de uniuerſali uocatione Eccleſiæ, de abolitione legum Moſaicarũ, de diſcrimine regni Chriſti & mundano, docens iam completis omnibus typis, non amplius cultũ dei uni loco alligatum eſſe: Iudæos ac Græcos, ut præceptor eius Paulus loquitur, in unã Dei Eccleſiam coaleſcere. Repetiuit ſanctionem Chriſti de Apoſtolicæ legationis inſtitutione & autoritate. Docuit notas Eccleſiæ ueræ non eſſe locum, dignitates, opes: ſed ſynceram Euangelij doctrinã, congruẽtem cum Prophetarum ſcriptis, legitimum Sacramentorum Chriſti uſum, confeſſionem. Cultum Dei non eſſe potum & eſcam, aut feſtorũ obſeruationẽ: ſed fidẽ, inuocationem, conſtantiam, confeſſionem, & ſimilia. Illuſtrauit doctrinam de inuocatione Dei, quòd ea in nomine Chriſti facienda eſſet, ſine quo nemini ad patrem cœleſtem acceſſus pateret. Excoluit & doctrinam de nouis Sacramentis à Chriſto inſtitutis ac mandatis: de baptiſmi dignitate & efficacia: de Teſtamento ueri corporis & ſanguinis Domini: de ſuauiſſima uoce abſolutionis, qua cuilibet remiſſio peccatorum applicatur & confirmatur, in nomine, autoritate, potentia atq; efficacia Domini noſtri IESV CHRISTI: de uirtute clauis ligãtis. Approbauit proculdubio ſententiam Pauli aduerſus pollutum inceſtum. Docuit de magiſtratu, de coniugio, & omnibus officijs in hac mortali uita humano generi neceſſarijs. Deniq; erudiuit paſſim homines de extremo iudicio, quis iudex futurus, quæ ibi ſententia non tantùm ſuper bonos, ſed & ſuper malos ſonitura. Breuiter, quæ Paulus alijq;

apoſtoli fidiq; miniſtri conſtanter et dilucidè profeßi ſunt & tradiderunt, in ijs ſe Lucas [illegible] & præſtantem ſynergon præbuit: eiq; etiam aliquam partem propagati Euangelij in gentes, tanquam Christi organo, tribui par eſt. Hæc autem omnia Lucam fideliter tradidiſſe, conſtat ex eius Euangelio. Cum enim in eo referat conciones Christi pleraſque, quis dubitat eum non eaſdem amplexum eſſe, & ad alios propagaſſe? Eandem doctrinam quoq; Apoſtolorum, quæ eadem eſt cum Chriſti, tenuiſſe, ac in ſuo miniſterio alijs tradidiſſe & inculcaſſe, quis eſt qui dubitet, ſi acta Apoſtolorum à Luca cōſcripta legat? In ijs enim multæ Petri & aliorum Apoſtolorum, Stephani & Pauli conciones commemorantur.

Videamus nunc, in qua parte mundi potißimum ſuum miniſterium obierit. Sicut autem uocatus erat, ne uni ſolum ciuitati præeſſet, quemadmodum ij quos Epiſcopos uidetur Apoſtolus propriè appellare, ſed paßim in regionibus omnibus poteſtatem & mandatum docendi haberet: ita etiam fidum ſe comitem & laborum ſocium Paulo præbebat, quocunq; tandem excurreret. Satis, ut nos quidem exiſtimamus, manifeſtè apparet, quòd poſt Synodū Hieroſolymis celebratam, primùm cum Apoſtolo iter ingreſſus ſit (quod factum eſt ſexto Claudij anno, Domini uerò quadrageſimooctauo) & cum eo Aſiæ minoris loca peregrarit. Nam ibi hiſtoriæ narrationem hac ratione inſtituit, ut ſeſe quoq; non ambigua oratione complectatur: cumq; eo uſq; in tertia perſona omnia commemoraſſet, hic inquit, Quæſiuimus proficiſci in Macedoniam, certi facti quòd uocaſſet nos Deus. &, eramus in hac urbe. &, Euntibus nobis ad orationem: & quæ eo in loco occurrunt alia plura. Quòd autem nomen ſuum non exprimit, modeſtiæ ipſius imputandum eſt, ut qui maluerit res mirabili conſilio & potentia Dei geſtas cognoſci, quàm perſonas extolli. Præterea alia Dei excellentia organa, ſibi pia humilitate anteferebat. Facit ipſe in Actis capite decimoquinto mentionem horum locorum, quod in Syria, hoc eſt in regione circa Antiochiā, primùm Euangelij ſemina diffuderint: poſtea uerſus Septentrionem ac occidentem ſe contulerint: ac Ciliciæ ciuitates, quas tanquam natale ſolum Paulus amabat (Tarſus enim, ex qua Paulus oriundus erat, in hac regione nō ignobilis urbs eſt) petiere. Inde, ut decimoſexto capite recenſet, Derben & Lyſtram, ciuitates Lycaoniæ, profecti, expedito ibi miniſterio, Galatiam & Phrygiam adiere: & in Myſiam tandem Troadem ueniunt, ubi Paulus ab angelo nouam reuelationem accipit, ut in Europam traijciat, & in Macedonia iucundißimam Euangelij uocem adnunciet.

Huius igitur celeberrimæ propagationis ſpectator & adiutor Lucas eſt, ſanè non incommodus propter linguæ Græcæ peritiā. Docet itaq; ſimul in Samothracia, Neapoli, Philippis, & (ut capite decimoſeptimo exponit) Theſſalonicæ, Berrhoeæ, in famoſißimis Athenis, & (ut ſequenti capite indicat) in ipſa Corintho, quæ ciuitas in Peloponneſi Iſthmo ſita erat. His tranſactis, cum Paulo rurſus in Aſiam nauigans, ſimul miniſterij partes Epheſi, et paßim in alijs locis exequitur. quæ hiſtoria in Actis capite decimonono explicatur: Denuò autem Paulo profectionem in Macedoniā inſtituente, ut capite uigeſimo narratur, ſe ei ſocium adiūgit: ac perluſtratis multis Macedoniæ et Græciæ locis, iactoq; in eis cœleſti ſemine, reuertitur cū eo Troadem: ac deinceps adeſt Paulo iter facienti Hieroſolymam, quo collectam ab Eccleſijs paßim factam in ſubſidium pauperum (2 Corinth. 8.) attulerunt. Ibi capto Paulo, proculdubio confeßionem ſuam non abiecit Lucas: imò etiam uinctum Paulum Romam uſq; ſecutū eſt, ibiq; egregiā operam in docendo nauauit. id quod uel in primis in epiſtola ad Philemonem, Romæ perſcripta, Paulus teſtatur: Salutat uos, inquit, Lucas συνεργός meus. Facit eius quoq; mentionem in epiſtola ad Coloſſenſes, et ſecunda ad Timotheum. Hinc Paulo trucidato, in quas regiones propagandi Euangelij cauſa ſe contulerit, non ſatis notum eſt. Epiphanius ait, non tantum in Macedonia & Italia, ſed etiam in Dalmatia & Gallia Lucam docuiſſe: quod unde acceperit, non meminit. Habeat ſanè meritò primas Paulus: ſed tamen comminiſtri ipſius ſua laude non priuandi ſunt, ſuoq; gradu. Lucas quoq; Aſiæ atq; Europæ doctor non iniuria celebretur. Non adeò obſcurum fuiſſe doctorem Lucam, ex teſtimonio Pauli in epiſtola altera ad Corinthios iudicari poteſt, quòd inquit: Miſimus fratrem noſtrum, cuius laus eſt in Euangelio per omnes Eccleſias.

Porrò inter ueri doctoris officia Paulus non tantum collocat, ut ſumma fide ſalutarem Euāgelij doctrinam proponat: ſed etiam, ut promptus ac potens ſit τοὺς ἀντιλέγοντας ἐλέγχειν, id quod non eſt, ut nonnulli in calumniam rapiunt, odioſè & proteruè rixari de re non neceſſaria, aut criminari aut maledicere: ſed propugnandæ atq; conſeruandæ ueræ ac ſynceræ doctrinæ gratia, ſycophanticas præſtigeas ac corruptelas, ad normam uerbi diuini dextrè intellecti, tanquam ad iudicium uocare, & mendaciorum latebras ac fœdas ſtrumas toti mundo patefacere, damnare & execrari. In eiuſmodi uerò certaminibus, quæ non uulgarem ſanæ doctrinæ intellectum fidem & animi robur requirunt, non ſegniter eſt uerſatus noſter Lucas: Paſſim enim in Aſiæ ac Macedoniæ ciuitatib. ut in Actis uidere eſt, Iudæi ſynagogas habebāt, qui mordicus ſuas opiniones tenentes, Apoſtolicam doctrinam tanquam hæreticam, plus quàm Vatiniano odio perſequebantur. Hic non tantum Paulo, reliquorum primario duci, ſed etiam comminiſtris eius multæ acerrimæ diſputationes, aut colluctationes potius, ſuſtinendæ fuere: explicandæ ueteris Teſtamenti ſcripturæ, oſtendenda conſonantia apoſtolicæ doctrinæ & Propheticæ. Nec dubium eſt, plures in illis ipſis Iudæorum Synagogis fuiſſe, ingenio, doctrina, facundia, ætate graues & uenerandos uiros, qui ſeſe concioni Euangelij oppoſuerunt. Pergendum itaq; fuit alacri pectore, etiamſi eos omnes maximis uiribus & fucoſißimis argumentis ſibi ſine fine modoq; oblatrantes uiderunt. Subtilius deinde certamen cum falſis fratribus fuit, qui inſigni calliditate diſcrimen Legis & Euangelij cōfundētes, ac conformitatem religionum maximo applauſu quærentes, inſtillarunt hominibus eam ſententiam, legis obſeruationem ad ſalutem neceſſariam. Nemo enim putet, in Synodo Hieroſolymitana, hanc ſuauem & concinnam legis & Euangelij mixturam, fuiſſe penitus

nitus ſublatam. Imò recruduit ſubinde, ſicut uel ex eo liquet, quòd Galatis, Romanis & alijs ſcribens, totis uiribus in hoc unum incumbit, ut falſorum fratrũ corruptelas de neceßitate legis ad ſalutem, refutet & deſtruat, penituſq́; ex omnium hominum pectoribus euellat. In hiſce conflictationibus Paulo quaſi auxiliares præbuit manus Lucas. nam eandem cum ipſo militiã ſuſceperat. Cum gentium opinionibus ubiq; etiam præliandum ei fuit, qui ſe antiquitate tueri conabantur: ac difficillimum erat animos erroneis ſententijs tanquam callo quodam induratos, ad Euangelij doctrinam, quæ uidetur rationi humanæ meris paradoxis repleta eſſe, traducere. Nec poſtrema uirtus in miniſtris Euangelij eſt conſtantia, quam quidem in pluribus neceſſe eſt lucere: & habet coniunctas alias uirtutes, tolerantiã laborum, afflictionum: zelum pro ueritate & gloria Dei, fidem, ſpem, contemptum rerum mundanarum, et ſimiles. Nihil ſanè turpius, nihil perniciosius, nihil coram ipſo Deo abominabilius, quàm in omnium grauißimis Eccleſiæ rebus, nempe in docendo, Ecebolum aut Vertumnum agere, arundinis inſtar leui aura nunc huc nunc illuc impelli & uacillare, neſcire ſtare loco: attemperare religionem ſiue noſtris, ſiue aliorum ſecularibus, caducis, fluxißimis commodis: pro uoluntate potentiorum laxare et reſtringere omnia: & breuiter placentia (ut eſt in Propheta) dicere, aureſq́; hominum fricare. Quid enim ſublimius eſt ipſa Dei gloria? quid dignius cœleſti ueritate? quæ iactura triſtior, animæ uel deſertione, uel peſtifero contagio? Inſuanißimum ſanè eſt, propter ſtudium aſſerendæ ueritatis, propter ſeriam grauemq́; ſophiſmatum & corruptelarum refutationem, propter ueræ pœnitentiæ flagitationem & inculcationem, incurrere in hominum odia, in paupertatem, in diſcrimen uitæ: audire alios plus quàm tribunicia aut prætoriana autoritate inuidioſe declamitantes, eos qui ſic miniſterij partes exequuntur, eſſe Stoicos horridos, contentionum tubas, ſeditionum faces, meritò Deo hominibuſq́; exoſos. Talia multa Paulus cum collegis ſuis, inter quos & Lucas noſter fuit, ſenſit, audiuit, tulit. Quando igitur legimus, Paulum non modò cõuicijs uirulentis proſciſſum ſed ſqualorib. carcerum, flagris, lapidibus, beſtijs fuiſſe uexatum: mente reputemus, Lucam immunem nullo modo fuiſſe, ut qui tum adfuerit Paulo ſemper, tum eandem ſimul doctrinam profeſſus fuerit: quamuis in Paulum, tanquam κορυφαῖον eius doctrinæ, omnium maximè Diabolus ſæuitiam exercuerit. Mirum profectò eſt, quòd tantis fluctuationibus, inopia, diris afflictionibus, non fuerit fractus Lucas, nec prætulerit trãquillam & fauorabilem medicinæ profeßionem: quaſi non opes magnas, ſaltem mediocrem uictum ſibi comparare potuiſſet. ſicut nunc quoſdam audimus, deſerta functione Eccleſiæ, ob pericula, odia, iniquitatem hominum ad forenſium cauſarum actionem, & rerum ciuilium tractationem animum adijcere: qui quidem nõ arundines, non chamæleontes tantum, ſed apoſtatæ & hoſtes Eccleſiæ Dei publicè cenſeri ac proclamari debebant. Sed Spiritus ſanctus Lucam & alios erexit, confirmauit, ſuſtentauit, ut per iſtas tempeſtates infracto pectore perruperint. Exemplum itaq; Lucas eximiæ conſtantiæ præbuit, qui eundem animum, zelum, confeßionem ubiq; retinuit: imò alios quoq; hac in parte excelluit. Cuius rei præclarum teſtem, ipſum nempe Paulum nactus eſt, qui in ſecunda ad Timotheũ epiſtola, capite quarto, Roma ex ſuis uinculis in hunc modum ſcribit: Demas me dereliquit, diligens hoc ſeculum, & abijt Theſſalonicam: Creſcens in Galatiam: Titus in Dalmatiam: Lucas mecum eſt ſolus. Cribrat fortuna & probat amicos, præſertim ſi diutius aduerſa ſit. Verùm non modò in hoc facto conſtantia in amicitia, ſed multo magis in confeßione Euangelij, & periculorum contemptu inclareſcit. Neq; uerò quiſquam ea quæ hactenus commemorauimus, pro uanis coniecturis habeat: ſed in ipſa hiſtoria non obſcurè comprehendi exiſtimet. Licet non ſit ubiq; nomen Lucæ expreſſum, conſtat tamen, eum Paulo quaſi in eadẽ naui, uentorum & procellarum impetu quaſſata, propinquißimum fuiße.

Atqui non tantum uiua uoce cœleſtis doctrina ad poſteritatem tranſmitti poteſt: ac diuino conſilio non modò hiſtoria Eccleſiæ Dei, ſed etiam reuelationes, confirmationes et explicationes articulorum fidei certis libris conſcriptæ & ſeruatæ ſunt, ut propagatio fieri poſſet.

Quantum Chaos in mundo foret, ſi monumentis Prophetarum deſtitueremur? Sic non dubium eſt, peculiare Dei inſpiratione eſſe factum, quòd aliquot certi teſtes hiſtoriam ſacram Chriſti literis ſunt cõplexi: præſertim cum illud ipſum, iudicio omnium doctorum in Ezechiele fuerit prædictum duplici typo: uno, in quatuor animalibus: quorum primo facies hominis erat, 2 leonis, 3 uituli, 4 hominis: altero, in rotis quatuor facies habentibus. Congruentia Euangeliſtarum, in mutuo complexu: celeritas propagationis, alis & curſu adumbrata ſunt. Manifeſtum igitur nunc tum ex priori, tum ex poſteriori eſt, Lucam quoq; non ambitione, nõ proprio ductu, ſed impulſu Spiritus ſancti hiſtoriam Chriſti in literas retuliſſe: cui poſtea adiecit ueram narrationem de primitiuæ Eccleſiæ, Chriſto in cœlos ſublato, miranda propagatione. qui quidem duo libri adhuc hodie magno cum Eccleſiæ commodo extant. Maturius autem Euangelicam hiſtoriam deſcripſit, quàm Apoſtolicam. Hãc enim Romæ, cum Paulus biennio captiuus detineretur, compoſuiſſe uidetur, eo quòd ad ea uſq; tempora hiſtoriam Pauli contexuit. Illam uerò, dum adhuc liberè Paulus Macedoniam & Aſiam peragrat, collegit. Nam in ſecunda ad Corinthios, eius Euangelij Apoſtolus, ut ſentiunt claßici in Eccleſia doctores, facit mentionem. Hieronymus in Præfatione ſuper Matthæum ait, in Achaiæ, Bœotiæq́; partibus, Lucam Euangelium ſuum condidiſſe. Scripſerant autem ante eum Matthæus & Marcus, ille quidem hebraico, hic uerò græco ſermone: quamuis in quibuſdam Damaſi de Pontificibus libris extet. Marcum latino ſtylo id feciſſe, quæ quidem opinio non eſt ab alijs recepta. Didicit autem hiſtoriã Chriſti nõ tantum ex relatione Pauli, à cuius ore quotidie pendebat: ſed etiam ex commemoratione aliorum Apoſtolorum, & qui non uulgarem de rebus omnibus habuerunt noticiam. ſicut ipſemet in præfatione ſua in Euangelium inquit: ſe comperiſſe hiſtoriam ab ijs qui ab initio & ſpectatores & miniſtri Verbi fuerunt.

runt. Mirus certè & ſagaciſſimus inquiſitor fuit maximarum rerum: quod ipſe liber ſatis probat. Acta uerò Apoſtolorum maxima ex parte ipſe uidit, unus de ſynergis ipſorum exiſtens.

Operæ precium eſt aũt expendere, quibus in rebus Euangeliſtas reliquos antecellat, uel etiam ab ipſis uariet. Non tamen huius loci eſt integram collationem inſtituere: ſed quæ maximè ſunt conſpicua auditores conſiderent. Hiſtorias de Ioannis Baptiſtæ conceptione, natiuitate, de Zachariæ prophetia, de ipſius Chriſti mirabili conceptione, patefactione natiuitatis per angelos, purificatione, teſtimonio Simeonis & Hannæ, accuratè expoſuit: nec ſciret eas Eccleſia certò, niſi Lucas nobis retuliſſet. Nam quod in Proteuangelia Iacobi recenſetur, quia fabulam reſipere uidetur, iam olim à pijs repudiatum eſt. Epiphanius hæreſi ſeptuageſimaprima diſertè inquit: Lucam ideo hiſtoriam Chriſti ſcripſiſſe, ut compleret ea quæ in Matthæo et Marco deſiderantur. Euſebius & hanc occaſionem refert, quòd alij quidam falſa quædam narrarint. In reliquis hiſtorijs Matthæo, cui meritò primæ tribuuntur, ut qui uiſa proferat, ſecundus eſt, nam ueteri iam opinione Marcus pro Matthæi abbreuiatore habetur. In hiſtoria autem reſurrectionis Chriſti, rurſus in quibuſdam uincit. Nam plures Chriſti patefactiones, & conciones eiuſdem perpetua memoria dignas, quæ ab alijs prætermiſſæ ſunt, pertexit. Quod ad hiſtoriam Apoſtolicam, imò potius Chriſti poſt aſcenſionem, palmam obtinet ſolus. Meminit Euſebius lib. 3, cap. uigeſimoquinto, quoſdam Acta Andreæ & Ioannis edidiſſe: uerùm ab hæreticis eſſe profecta, palàm adijcit. Vel ſolum hanc ob cauſam æternam laudem meretur Lucas, quòd aliquam narrationem de uocatione gentium per Apoſtolos, eiusq; cooperarios, poſteritati reliquit: ut cognoſcamus regni Chriſti poſt aſcenſionem efficaciam, potentiam, progreſſum, ſicut erat in Prophetarum concionibus prædictum. Quid dulcius eſt audire, quàm quomodo in gentes Spiritus ſanctus uiſibiliter ſit effuſus? Quòd non modò in Aſia ſuauiſſima Euangelij uox permanſerit, ſed iuſſu diuino in Europã perlata ſit: quòd Romæ, tanquam in præcipuo tum quidem temporis, imperij Europæi theatro ſonuerit: quòd paſſim illi ipſi primi ipſius Chriſti legati, in alia penitiora Europæ loca progreſſi ſint? Exempla confeſſionum, inuocationum, mirandæ piorum liberationes, & perſecutorum pœnæ, omnibus ætatibus Eccleſiam Chriſti de maximis rebus erudiunt, & ſæpenumero iucundam conſolationem ſuppeditant. Leguntur cũ delectatione & fructu aliquo res geſtæ Alexandri Magni, Cæſaris, & aliorum heroum: ſed in hac ſacra hiſtoria, duce Spiritu ſancto geſta, multo gratiorem & firmiorem recreationẽ cordis, multo maiores fructus animæ pariter & corporis, huius & æternæ uitæ præbent. Quod aliquando Cæſar Romæ fecit & ſanciuit, particulare & momentaneum fuit: at quod hic eſt geſtum à Chriſto, eius'ue legatis, ut plurimum uniuerſale & perpetuum eſt.

Vtrunq; uolumen autem græco ſermone, quo præcipuè in propagatione Euangelij uſus eſt Lucas, ſcripſit. Hieronymus in Eſaiam capite ſexto ait, ex ueterũ traditione notum eſſe, Lucã magis græcas literas ſciſſe q̃ Hebreas, aut etiam penitus eas ut proſelytum ignoraſſe. Vnde ſermonem eius Græcum, tam in Euangelio q̃ in Actis, comptiorem eſſe, & ſecularem redolere eloquentiam: quin & teſtimonijs ex uerſione ſeptuaginta interpretũ uſum. In quæſtionib. in Geneſin cauſam eius rei exponit, quòd cùm in gratiam gentiũ Euãgelicam hiſtoriam cõponeret, neceſſe habuerit ea uerſione uti, quæ in omnium manibus uerſabatur, ne de fide laboraret. Interdum tamen Hebraiſmos interſperſit, ſicut etiam Eraſmus in Annotationibus indicat.

Autoritas librorũ Lucæ tanta eſt, ut pares alijs authenticis in Eccleſia Chriſti habeãtur, & normã iudicãdi ſuppeditent. Credimus enim in ijs nihil erronei ineſſe: & eadẽ dignitate eos haberi oportere, qua Prophetarum monumenta. Longè inferiori gradu ſuccedũt patrũ ſcripta. Legenti ſunt Cypriani, Tertulliani, Auguſtini, Hieronymi, et ſimilium libri, cum ea cautione et moderatione, ut eatenus eos recipiamus, quatenus cũ Prophetarũ, Apoſtolorũ, Lucæ ſententia cõcordant. ubi uerò ab ipſis diſcrepant, dãnandi & reijciẽdi ſunt. Autoritatem aũt monumentorum Lucæ adiuuat ipſius Pauli teſtimoniũ, qui in ſecunda ad Corinthios, cap. 8. Euangelium eius hoc Eulogio ornat: cuius laus eſt, inquit, per omnes Eccleſias. Ac de Luca quidem, ut Euſebius, Hieronymus, & alij eum locum interpretantur, congruit typus in Apocalypſi Ioannis cap. 4. de quatuor animalib. cum Ezechielis uaticinio. Nam uidet Ioannes in conſpectu Dei quatuor animalia, unum ſimilitudine leonis, ſecundũ uituli, tertiũ hominis, quartum aquilæ uolantis. Imaginem uituli Eccleſiæ doctores cõmuni ſuffragio ad Lucam transferunt, quòd is à ſacerdotio Zachariæ Euangelicam hiſtoriam exorſus ſit: in ſacerdotio ſeu ſacrificio Chriſti, propitiatoris totius generis humani, deſierit. Tertullianus libro 4. aduerſus Marcionem, in genere quædam diſſerit de autoritate doctrinæ Apoſtolicæ: Si conſtat, inquit, id uerius quod prius, id prius quod & ab initio, ab initio quod Apoſtolis: pariter utiq; conſtabit id eſſe ab Apoſtolis traditum, quod apud Eccleſias Apoſtolorum fuerit ſacroſanctum. Deinde in ſpecie de Luca adijcit: Lucæ, inquit, digeſtum Paulo adſcribere ſolent: Cæpit magiſtrorum uideri, quæ diſcipuli promulgarunt. Euſebius libro quinto, capite octauo Eccleſiaſticæ hiſtoriæ, in hunc modum ſcribit: Lucas ſectator Pauli, Euangelium ab illo prædicatum, uolumine complexus eſt. Quare non ineptè etiam Pauli Euangelium uocari poteſt, utpote ex ipſius ore exceptum. Et hinc eſt, quòd quidam ſuſpicentur, Paulum in epiſtola ad Romanos ſecundo, & in ſecunda ad Timotheum 2, eò alludere, cum inquit: ſecundum Euangelium meum. Neq; eſt de fide & dignitate librorum Lucæ ulla unquam ætate in Eccleſia Chriſti dubitatum, ſed ſemper gradum ſuum inter authenticos libros obtinuerunt: quod quidem tot ſeculorũ iudicium uniuerſæ Eccleſiæ Chriſti, maximi ponderis iure haberi debet. Hieronymus in Catalogo meminit, quoſdam in ea eſſe opinione, Lucam Euangeliſtam, Epiſtolam ad Hebreos quoque conſcripſiſſe. Et in præfatione quæ huic epiſtolæ præfixa eſt, ait: Lucam eam Epiſtolam à Paulo ſcriptam, in Græcam linguam transfudiſſe. Sed hæc ſunt incerta.

Quæ præterea uitæ eius ratio, quæ exercitia fuerint, cum nō ſit literis traditū, curioſe ſcrutari in præſentia nolumus. Pauca tamē commemorare uiſum eſt, quæ memoria nō ſunt indigna. Nam iuxta miniſteriū Euangelij hoc quoq; habuit præ cæteris peculiare, quòd non modò ante Apoſtolicā uocationē, artem Medicā eſt profeſſus: ſed etiam poſtea circumferens ſalutarem animæ medicinam, ſimul corporum medicinam pro neceſſitate et tempore exercuerit. ſicut hæc uerba Pauli ad Coloſſ. 4. uidentur innuere: Salutat nos Lucas medicus chariſſimus. Nō alia tamē ratione id fecit, quàm Paulus tapeta contexuit. Erant initia Euangelij inter gentes ſatis aſpera. erat et abſtergenda auariciæ macula, ne putarent homines, emunctiones crumenarum prætextu ueræ doctrinæ quæri: ideo Medicinæ profeſſione, ubi uſus poſtulauit, uictum acquiſiuit: neq; defuit gratuita opera fratribus & egenis. Etſi enim miraculoſæ ſanationes tum temporis uigebant: tamen iſta medicinæ media non prorſus ſublata fuere, præſertim ubi iam ſatis edoctis atque confirmatis animis, nō amplius miraculis externis opus fuit. Accipimus etiam prophetas, ut Eſaiam & alios medicandi ſcientiam tenuiſſe, ſimulq; exercuiſſe. Nicephorus aliquoties meminit, Lucam pingendi quoq; artem tenuiſſe, ac Chriſti, Mariæ, Petri & Pauli, aliorumq; diſcipulorum imagines coloribus depinxiſſe. Idem Iacobus de Voragine affirmat, ac teſtem citat Damaſum. Sed in alijs uetuſtioribus autoribus nulla ea de re fit mentio. Fortè eam ob cauſam pictorem eum quidam nominarunt, quòd in hiſtoria Euangelica, Mariam eiusq; partum tam luculenter deſcribit, & ſi uiuas Mariæ & Chriſti imagines graphicè depinxiſſet. Eodem modo & in Actis, geſta Apoſtolorum, conciones, miracula commemorauit, ut multo expreſſius eos toti Eccleſiæ exhibuerit ſpectandos, quàm ſi uiuas ipſorum imagines artificioſiſſimè in tabulis, coloribus repræſentaſſet. Romæ inſuper nonnulli dictitant, imaginem talem Mariæ, Lucæ manu pictam, pro magno miraculo haberi. Nos iſtas uanitates ſuperſtitioſo Antichriſti agmini relinquamus, ac tantorum heroum imagines in hiſtoria ſacra potius contemplemur: donec aliquando nobis data fuerit poteſtas, in altera uita eos corām aſpiciendi, & alloquendi. Vxorem non habuiſſe Lucam, eſt quidem in latino Hieronymi Catalogo, de illuſtribus uiris. at in græco eregione poſito non ineſt: quæ res ſuſpicionem mouet, neq; in latino initiò fuiſſe ſed ab aliquo parum candidè inſertum eſſe. Verùm id non uocabimus iam in quæſtionem. Si uxore caruit, certum eſt, eum caſtitatis donum: perinde ut Baptiſtam, habuiſſe: ſin habuit aliquam, non fecit contra pietatem.

Non eſt minima in humana uita felicitas, cum bonis, pijs, & præſtantibus uiris habere familiaritatem & coniunctionem. Talis enim quiſq; eſt, ut uulgò dicitur, qualium conſuetudine utitur. Incidit autem ætas Lucæ in tempora, quo ad Eccleſiam Chriſti, floridiſſima: & uocationis ratio eiuſmodi fuit, ut in noticiam talium ueniret, qui dignitate, officio, donis, ipſis Prophetis non modò pares, ſed etiam ſuperiores erāt. Apoſtolo Paulo, tanquam præceptori, quotidie adhæſit eiusq; conciones excellenti doctrina refertas, ac uerè in hominum animis ſtimulos ſalutares relinquētes, audiuit: conſpexit miracula, liberationes mirādas. nouit alios quoq; Apoſtolos: uerſatus eſt cum Sila, Timotheo, Soſipatre, Ariſtarcho, Secundo, Caio, Tychico, Trophymo, Tito, Creſcente, et Theophilo, et alijs innumeris: qui eo tempore fide, doctrina, confeſſione, & alijs plurimis Dei donis excelluerunt.

De obitu eius, Hieronymus in Acta Apoſtolorum ſcribens teſtatur, quòd in Bithynia mortuus ſit. In Catalogo latino eſt, quòd de Achaia translatus ſit. Verùm cum illud ipſum non ſit in græca uerſione, ſuppoſititium uidetur. Nicephorus à poſterioribus tradita referre non ueretur. Nam libro tertio, capite quadrageſimotertio, ſic inquit: In Græciam à Paulo reuerſus, plurimos ibi diuinæ doctrinæ & cognitionis luce illuſtrauit: & tandem à diuini uerbi contemptoribus ex fructifera oleæ arbore ſuſpenſus, quòd aridi ligni, unde crux fieret, copia non eſſet. Sed hæc autores uetuſtiores non habent. Octuaginta eum & quatuor annos ætate conſecutum eſſe, in eodem Hieronymi Catalogo dicitur: Sed nec hoc græcus agnoſcit textus. Satis longè tamen Lucæ contigiſſe curriculum, ex hiſtoria Pauli perſpicuum eſt. Nam circiter annum Domini quadrageſimumnonum, nempe poſt Synodum Hieroſolymitanam, publicam docendi prouinciam ſubijt: anno uerò ſeptuageſimo Domini, Paulus Romæ interfectus eſt, quo tempore Lucas cum Paulo ſolus fuit: ſecunda ad Timotheum quarto. Igitur annos uiginti duos, in ſummis difficultatibus & periculis, Euangelium Chriſti uarijs in locis circumtulit. Vero ſimile eſt, eum, antequam ſeſe adiungeret Paulo, & poſt eius mortem aliquandiu, docendi munere functum eſſe. Poſterioribus ſeculis, ne reliquijs quidem eius ſuperſtitio pepercit. Nam Theodorus Lector ſecundo libro narrat, temporibus Conſtantij, filij clariſſimi Imperatoris Conſtantini Magni, reliquias Lucæ Conſtantinopolim eſſe translatas. Hæc ſuperſtitio poſt Conſtantinum exorta eſt, proculdubio partim ex [illegible], quòd oſſa Ioſeph & aliorum aſportata leguntur: partim ex ſuperſtitione, qua Deus Arianiſmi crudelem propugnationē puniebat. Hieronymus aduerſus Vigilantium ſic refert: Conſtantinum Imperatorem ſanctas Lucæ reliquias Conſtantinopolim tranſtuliſſe, apud quas dæmones rugiant. Habet & græcus textus in Catalogo, Conſtantini nomen: ſed latinus Conſtantij meminit. id eò fit, quòd Cōſtantius & Conſtantinus fratres, eodem tempore imperarunt, ſed in diuerſis locis. Vt ut autem hæc ſe res habeat, de translatione autores conſentiunt.

Pag. 617. 16. Poſt Andronicum & Iuniam, inſeri debent Lucius Cyrenēſis, Ananias, Fortunatus, Achaicus, Stephanas, eo quo ſequuntur ordine: nam in prima editione ſunt omiſſi.

LVCIVS CYRENENSIS.

Enumerans Lucas Actorum decimotertio prophetas & doctores in Eccleſia Antiochena, meminit & Lucij Cyrenenſis: quem ad Romanos 16 Paulus uidetur appellare ſuum cognatum. Qui ſine dubio

ex Cyrenenſibus illis unus fuit, qui Antiochiam ingreſſi, Græcis magno cum fructu, & acceſſione credentiũ, Chriſtum prædicarunt: Actorum 11. Meminit & Epiphanius libro ſecundo tomo primo, hæreſi quinquageſima prima, Lucij cuiuſdam, quem cum Ioanne Ebioni & Cerintho ſæpe contradixiſſe ſcribit. Ac recentis memoriæ Ioannes Auentinus, Lucium hunc Cyrenenſem, commilitonem & cognatum Pauli in Vindelicia & Rhetijs, prouincijsq; Danubio cõterminis, Chriſtianæ pietatis ſemina propagaſſe narrat.

ANANIAS.

Ananiam in Damaſco diſcipulum Domini Lucas uocat, Actor 9. Paulus uerò Act. 22, uirum pium ſecundum legem, & teſtimonium habentem ab omnibus Iudæis cohabitantibus. Is eſt, quem poſt territum & perculſum è cœlo Saulum Dominus ire iuſsit in uicum, ubi uiſu priuatus Saulus & orans iacuit, manuúq; ei ut uiſum reciperet imponere. Quod factum Paulus Hieroſolymis, uitæ & profeſſionis ſuæ rationem coram Tribuno explicans, repetijt, atq; his ad ſe uerbis Ananiam uſum teſtatus eſt, Act. 22. Ananias quidã uir pius, &c. ueniens ad me, & adſtans, dixit mihi: Saul frater, recipe uiſum. Et ego eadem hora recepto uiſu, uidi illum. At ille dixit. Deus patrum noſtrorum præparauit te, ut cognoſceres uoluntatem ſuam, & uideres id quod iuſtum eſt, & audires uocem ex ore eius: quia eris teſtis illi apud omnes homines, eorum quæ uidiſti & audiſti. Et nunc quid cunctaris? Exurge & baptiza te, & ablue peccata tua, inuocato nomine Domini.

FORTVNATVS, ACHAIcus, Stephanas.

De his Paulus prima Corinth. decimoſexto ad hunc modum: Noſtis, inquit, fratres, familiam Stephanæ eſſe primitias Achaiæ, et quòd in miniſterium ſanctis ordinarũt ſeipſos, ut & uos ſubditi ſitis talibus, & omni adiuuanti et laborãti. Gaudeo uerò de aduentu Stephanæ, Fortunati, & Achaici, quoniam id quod mihi deerat ueſtri, hi ſuppleuerunt. Reſocillauerunt enim ſpiritum meum & ueſtrum.

IN SECVNDAM CENturiam Additiones.

Pag. 198, ſtatim poſt IOVIVM, inſeratur hæc Athenagoræ uita.

DE ATHENAGORA.

Athenagoras literis & pietate Athenis floruit. Apparet eum initio philoſophicis ſtudijs deditum fuiſſe, atq; in illis excelluiſſe: unde etiam poſt conuerſionem, Philoſophi nomen obtinuit. Certè in ſuis ſcriptis plurima ex ethnicis autoribus, contra Ethnicos depromit. Verùm qua ſit occaſione & per quem conuerſus, non eſt literis traditum. Quam porrò profeſſionem, ſeu quod docendi munus in Eccleſia Athenienſi ſuſtinuerit, (ut non poſtremum tenuit, quemadmodum ex ijs coniecturam capere licebit, quæ poſtea recenſebimus) non eſt ſatis perſpicuum. In magna certè autoritate eum fuiſſe neceſſe eſt, cùm pro Chriſtianis ad ipſos Imperatores legatione functus ſit. Extãt eius ſcripta duo Græcè: quorum alterum doctrinam de Reſurrectione mortuorum, alterum uerò apologiam ſeu legationem pro Chriſtianis ad Imperatores Antoninũ & Commodum continet. Geſnerus ait ſe adhuc duodecim eiuſdem autoris libros habere περὶ τῶν ἐν ἀρετῇ.

Hinc autem utcunq;, quid de præcipuis doctrinæ Chriſtianæ capitibus ſenſerit, petere licet. De autoritate et certitudine uerbi Dei inquit: Poetæ et philoſophi illum, cuius uis adeò immenſa patet, uel reperire, uel animo & cogitatione complecti non potuere: meritò quidem, quòd Dei noticiam non ab ipſo peterent deo, ſed intra ſe quiſq; eum diſquireret. Hinc adeò factum eſt, ut alij aliter pronunciarent de Deo, de materia, de formis, de mundo. At nos ſentẽtiæ fideiq; noſtræ teſtes habemus Prophetas, qui ſpiritu diuino de Deo ac rebus diuinis diſſeruerunt. Hic ueſtrum (imperatores) iudicium, et ueſtrum erga uerum numen pietatem, quibus pleroſq; excellitis, appellamus, æquúmne & hominis ratione dignum ſit, ut fides ſpiritui diuino, qui prophetarum ora tanquam inſtrumenta permouit, abrogata, humanis perſuaſionibus adhibeatur Apologia pro Chriſtianis.

Vnum eſſe Deum aſſeruit, ſicut inquit in Apologia: Deum eſſe unum uniuerſitatis huius opificem, ut profeſsionis noſtræ etiam rationes percipiatis, hoc modo conſiderate. Si duo aut plures ab initio Dij fuerũt, uel coniũcti illi pariter in una eadẽq; natura, uel ſeparati fuere ſinguli. At cõiuncti ſimul eſſe nõ poterãt, utpote diſsimiles. nam ut diuinitate ſimiles ſint, eo tamẽ erunt diſsimiles, quòd alij ingeniti (unus nempe uerus & ſummus Deus, ingenitus eſt) alij uerò geniti ſunt. Verùm inſuper prophetarum uoces animos noſtros muniunt, quibus ſpiritus diuinus ceu organis utebatur. Dominus, inquiunt illi, eſt Deus noſter, non comparabitur alius ad ipſum. Et rurſus: Ego ſum Deus primus, & præter me non eſt Deus. Et: Omnis ſermo noſter unum Deum celebrat, conditorem illum uniuerſitatis, qui ingenitus ipſe (neq; enim generari poteſt quod eſt: ſed quod non eſt) omnia uerbo ſuo crearit. Diſtincte etiam Trinitatem, ſiue tres unius diuinitatis perſonas tradidit. Nam in Apologia inquit: Quippe ut Deum aſſerimus, & filium ipſius uerbum & ſpiritum ſanctum (tria quidem ſecundum potentiam, patrem, filium, & ſpiritum ſanctum, actu uerò & eſſentia unum. Filius enim patris mens, uerbum et ſapientia eſt: & ab eodem ſpiritus et lumen ab igne profluit) ſic & alias quaſdã poteſtates eſſe cognoſcimus, quæ uel circa materiam, uel intra eam uerſantur. Et peculiariter quidem de Filio dicit: Filius Dei eſt uerbum patris in idea & efficacia: ab ipſo enim, & per ipſum facta ſunt omnia, cum pater & filius unum ſint, ita ut filius ſit in patre, & pater in filio, per unionem & potentiam ſpiritus. ſiquidem mens & uerbum Dei, filius Dei eſt. De Spiritu ſancto uerò inquit: Ipſum ſpiritum ſanctum, agentem in illis qui propheticos ſermones fundunt, ita à Deo emanare, ad ipſumq; (Chriſtum) reflecti dicimus, ut emiſsi à ſole radij reciprocãt: Ibidem.

Generaliter de Deo loquitur, quod inquit: Deus ipſe eſt ſibi omnia, lux inacceſſa, mundus perfectus, ſpiritus, potentia, uerbum. In apologia pro Chriſtianis. Item: Quod Deus non uult, ideo non uult, uel quòd iniuſtũ ſit, uel quòd indignũ ſit. De actionibus

Dei

Digitized by Google

Dei quædam attingit, ut in Apologia: Nos omnibus non modò factis, ſed etiam cogitationibus & ſermonibus noſtris, tum noctu tum interdiu deū adeſſe ſcimus, eumq; & totum eſſe lumen, et quæ in cordibus noſtris latent uidere.

De Creatione docuit, non caſu confluxiſſe aut conſtitiſſe omnia, ſed à Deo condita eſſe, & conſeruari. Nam in Apologia inquit: Omnia uerbo Dei fabricata ſunt, & ſpiritu continentur hæc uniuerſa. De homine uerò in libro de Reſurrectione ſic ſcribit: Non temerè Deus hominem condidit, cum ſit ſapiens: ſapientis enim opus nullum temerarium. Neq; ob ſuum uſum, aut neceſſitatem: nullius enim indiget, nullum uſum captat ex rebus à ſe creatis. Neq; ad gratiam ullius ſuorum operum hominem fecerit: nihil enim eorum quod ratione & iudicio utitur, ſiue id magnum ſiue paruum ſit, creatū eſt, aut creabitur ad alterius uſum. Illa enim tātummodo creātur ad ſuam ipſorum uitam, incolumitatemq;. Quamobrem ſi neq; ſine cauſa, neque temerè aut fruſtra creatus eſt homo, (nihil enim, quantum ad Dei intentionem, inter opera eius temerarium) neq; item ob rerum conditoris utilitatem: ſatis liquet, quòd inſpectu primariæ & uniuerſalis rationis hominem Deus creauerit, ob ſeipſum, ſuamq; & bonitatem & ſapientiā, quā facile in omnibus creatis perſpicias. Quod ſi propinquiorē cohærentēq; ipſis creatis hominib. cauſam explores, deprehendes ideo hominem natum eſſe, ut uiueret. Non autem uita eiuſmodi, quæ paulisper coaleſceret, mox deinde in perpetuum extingueretur. Reptilibus enim exiſtimo, uolucribus itē & natatilibus istiuſmodi uitam attribuit Deus: illis autem qui illius imaginem in ſe ipſis circumferunt, unaq; cum ea mentem rerum creatricem poßident, iudicijsq; rationis inſtructi ſunt, perpetuam diuturnitatē aßignauit conditor, ut ſuo creatore cognito, eiusq; potentiam & ſapientiam legibus iuſticiaq; imitātes, unà cum illis uirtutibus fœliciter in æternitate perennent: quibus ſuperiorem uitam, cum adhuc in corruptibilibus et terrenis corporibus agerēt, corroborauerunt. Dicuntur tamen hic quedā perplexius et periculoſius. Ibidem prolixè probat, hominem conditum ad immortalitatem.

Angelos docet eſſe creatas ſubſtantias, atq; eorum partem deſciuiſſe à Deo: partem uerò in ſua integritate, qua ſunt initio conditi, ſubſiſtere.

De remißione peccatorum in illis quidem ſcriptis parum habet. De fide tamen inquit: Omnis credendi difficultas nō temerè ex futili, nulliusq; iudicij opinione naſcitur: ſed ex ualida cauſa, et uerisſimilitudine plurimum munita. Tum enim incredulitas rationem iuſtā habet, cum ipſa res, de qua non creditur, quiddam incredibile continet. Nam rebus quæ dubitandi cauſam non habent, non credere, eorum hominum eſt, qui ſano iudicio in diſcutienda ueritate minimè utuntur. De reſurrectione mortuorum.

De bonis operibus ſcribit: Summa apud nos lex eſt, quæ iuſticiæ modum et exemplar in nobis ipſis requirit: à nobis ad proximū trāſfert. In Apologia pro Chriſtianis. Refutat etiam crimen quo deformabantur Chriſtiani, quaſi uagis ſe libidinibus polluerent: Nos tantum, inquit, à promiſcua illa uenere abſumus, ut ne intuitus quidem nobis laſciuior, aut libidini coniectus permittatur. Ibidem. Item: Non in meditatione ſermonis, & ſtructura uerborum, ſed in rebus opere declarandis, tanquam doctrina uiua, profeßio noſtra poſita eſt. Ibidem.

De ſacrificio Chriſtianorum ita loquitur: Opifex ille & pater uniuerſorum, non ſanguine eget, nō nidore, non floribus & ſuffimentis fragrantibus: quum ipſe ſit odor longè ſuauißimus, quum nulla re indigeat, nihil extra ſe deſideret. Imò maximum hoc ſacrificium ducit, ſi cognoſcamus quis ille ſit tantus qui cœlos extendit et conglobauit, qui terram centri inſtar conſtabiliuit, qui aquas in mare deriuatas congeßit, lucem à tenebris diſcreuit, ætherem ſtellis ornauit, & omne genus fruticis è terra produxit: qui animalia creauit, & hominem finxit. Et paulo pòſt: Sed quid ego ſacrificia & holocauſta curem, quibus non opus habet Deus? Depoſcit ille ſibi uictimam incruentam, & animum rationis compotem ſibi offerri ac miniſtrari. In apologia pro Chriſtianis.

De fine coniugij inquit: Spe uitæ æternæ præſentem hāc, eiusq; delicias, et ſenſum etiam, animæq; (non puras) uoluptates contemnimus. Itaq; uxorem, quam ſecundum approbatas nobis leges ſibi quiſq; duxerit, reputat non in alium quàm in procreundæ ſobolis finem. Quemadmodū enim agricola, poſtquam ſemina terræ mādauit, meßis tempus expectat, nec alia ſuperinijcit: ſic nobis etiam concupiſcentiæ modus liberorum procreatione definitur.

Reſurrectionis doctrinam luculenter tractat. Nam in libello quem De reſurrectione mortuorum inſcripſit, ita inquit: Atqui neq; poßibile eſt, ut Deus ignoret, uel ex parte, uel ex particula, naturam corporum reſurrectioni deſtinatorum. Neq; enim latère poteſt, quò ſingula ex tabidis membris abierint, & quæ in ſe elemētorum partes putrefacta receperint, et in cognatam naturam admiſerint: tametſi omnino apud homines id quod rurſum uniuerſitati elementorum effuſum eſt, inſecernibile uideatur, et indeprehenſibile. Cūm enim ante procreationem rerum futurorum elementorum natura, & partes, ex quibus omnia ortum ſuum traxerunt, non eſſent ignotæ: neq; ignorabit quò ſingula recedant, quæ ad perfectionem operis aſſumpſit, ubi integritas illa dißipata fuerit. Atq; uires Dei ſufficere ad corporum reſtitutionem, indicat uel ipſorum procreatio. Si enim corpora, cum non eſſent, condidit eorumq; principia, unde originē trahunt, procreauit: etiam quomodocunq; diſſoluta, cum eadem facilitate reſtaurabit. Id enim illi æquè poßibile eſt. Et: Si mens & ratio datæ ſunt hominibus ad iudicationem non intelligibilium modò ſubſtantiarum, ſed ſapientiæ quoq;, iuſticiæ et bonitatis eius qui iſta dedit: neceſſum eſt permanentibus ijs, quorū gratia rationalis iudicatio data eſt, & ipſam quoq; permanere iudicationem, quæ iſtis diſcernendis attributa eſt. Hanc autē permanere impoßibile eſt, niſi ea natura permaneat, quæ illam intra ſedem ſuam recipit & fouet. Qui autē mentem & rationem intra ſe recipit, homo eſt, non anima per ſe. Hominem igitur oportet utroq; conſtantem in perpetuum permanere. hunc autē impoßibile eſt permanere, niſi reſurgat: niſi enim intercedat reſurrectio,

nequaquam

nequaquam permanſerit hominum natura. Hominum porro natura non permanēte, fruſtra anima attemperata fuit corporis indigentiæ, eiuſq; accidētijs & affectionibus.

Item: Quòd ſi eius quod utrunq; ſimul eſt, nimirum compoſiti ex anima et corpore finis ſtatuēdus eſt, neque illum dum in hac uita agit, reperire queas, neque tum cum anima ſegregata à corpore eſt, eo quòd nihil tale cenſeri homo debeat, diſſoluto aut penitus diſsipato corpore, etiamſi anima per ſe ſuperſit: omnino neceſſe eſt, in alia aliqua utriuſq;, partis eiuſdemq; animalis recompenſatione & inſtauratione hominum finem apparere. idq; cum ex neceßitate conſequatur, omnino neceſſe eſt, mortuorum aut penitus diſſolutorum corporum reſurrectionem fieri, eoſdemq; homines rurſus conſtitui: quandoquidē finem non quemuis neq; quorūuis hominū eſſe iubet naturæ illa lex, ſed illorum ipſorū qui in ſuperiori uita uixerunt: eoſdē aūt homines rurſus cōſtitui impoßibile eſt, niſi eadem corpora animabus reddantur. Vt autem idem corpus eandem animam recipiat, aliter fieri nō poteſt, quàm per reſurrectionem.

Pulchrè etiam de brutis animalibus inquit: In reſurrectione mortuorum irrationales & inanimatæ creaturæ non ſupererunt. Quorum enim natura æqualis non eſt iſtis, neq; eundem finem et honorem qui iuſtus eſt admetitur: maximè cum præter hanc rationem brutis illis & inanimatis nullus ſit iuſticiæ ſenſus, ac ideo nulla iniuſticiæ indignatio. de Reſurrectiōe mortuorū.

De uita æterna ait: Scimus nos hac mortali uita defunctos, alteram hac terreſtri longè meliorem, nempe cœleſtem, uicturos, ut apud Deum & cum ipſo iam immutabiles & impaßibili animo, non tanquam caro, etiamſi eam circumferamus, ſed tanquam ſpiritus cœleſtis maneamus: non autem aliorum lapſus ſecuti, deteriorē. et in ſupplicijs ignis. Apologia pro Chriſtianis.

Habuit tamen quoſdā in doctrina næuos, quos partim ex philoſophia, partim uerò ex alijs parum rectè ſentientibus ſuxit. Nam de Angelis ita ſcribit: Magnū etiam numerum angelorum & miniſtrorum Dei eſſe fatemur, quos opifex & architectus mundi Deus uerbo ſuo tanquam in claſſes ordinauit, centuriauitq;, ut elementa, cœlos, mundū, et quæ in mundo ſunt, uiceſq; & ordinem omnium moderarentur. Item: Idcirco angelos Deus creauit, ut rebus à ſe digeſtis prouiderent. Quamuis enim ipſe uniuerſali ſua & communi prouidentia uniuerſis proſpiciat, particularem tamen rerum ſingularium, quæ cuiq; fuerint cōmiſſæ, angelis impoſuit. Cæterùm ut hominib. arbitrij libertas circa uirtutes & uitia data eſt, & alij bona fide res ſibi creditas procurant, alij improbi perfidiæq; deprehenduntur: ſic etiam circa angelos res ſe habet. alij enim ultro tales manſerunt quales à Deo facti erant, & in munere ſuo fideles ſe præbuerunt: alij et res ſibi concreditas proteruè contumelioſeq; tractarunt, & præter omne officij ſui ac dignitatis decorum ſe geſſerunt: hic inquam materiæ eiuſq; formarum conſtitutus princeps, & alij ex illis qui circa primum mundi firmamentum erant. Neque uerò hic comminiſcimur quicquam, ſed ea quæ tradiderūt Prophetæ exponimus. Itaq; à ſtatu ſuo defecerunt alij quidem, amoribus capti uirginum, & libidine carnis accenſi: ipſe uerò princeps tum negligentia, tum improbitate circa procurationem ſibi concreditam. Ex amatoribus uirginum Gigātes, ut uocant, nati ſunt. Hi igitur angeli, qui cum cœlis excidiſſent, circa aerem & terram obuerſantes, non amplius euehi ſupra cœlos potuerunt: nec non animæ Gigantum, dæmones illi ſunt, qui circa mundum oberrant. et motus hæ quidem cōſtitutioni quam à parentibus acceperunt, illi uerò priſtinæ libidini ſuæ conuenientes edunt. in Apologia pro Chriſtianis.

Libero etiam arbitrio nimium uidetur adſcribere in Apologia, quòd inquit: Vt hominibus arbitrij libertas circa uirtutes & uitia data eſt, (. neque enim uos, Imperatores, uel honore bonos, uel pœna malos afficeretis, niſi ſponte cōſultoq; alteri boni, alteri mali eſſent) & alij bona fide res ſibi creditas procurant, alij improbi perfidiæq; deprehenduntur: ſic etiam circa angelos res ſe habet.

Cœlibatum quoq; nimium euehere uidetur. inquit enim: Inuenias multos ex noſtris in utroque ſexu, qui in cœlibatu cōſeneſcant, quod in hoc ſtatu Deo coniunctiores ſe futuros ſperēt. in Apologia pro Chriſtianis.

Damnat quoq; ſecundas nuptias. nam eodem libro inquit, nuptias ſecundas decorum quoddam adulterū eſſe. Eum etiam qui prima uxore, licet defuncta, ſe ipſum priuat, adulterum eſſe, quanquam diſſimulanter, & mandatum Dei transgredi.

Certamina aduerſus gentes non parua excellenti fide ſuſtinuit: id quod ex Apologia pro Chriſtianis, ad ipſos Imperatores ſcripta, apparet. Commemorat enim tria flagitia ipſis impingi: impietatem quæ Deos tollat, epulas Thyeſteas, & concubitus inceſtos. Ad primum reſpondet: Negare nos diuinam naturam, calumnia eſt. Non enim prorſus eam negamus, ut Diagoras, cuius impietas iure ab Athenienſibus damnata eſt: ſed unum celebramus Deum, conditorem uniuerſitatis. Ad ſecundum reſpondet, eſſe mendacium: quia nullus hoc unquam uiderit. Neq; ſeruos, inquit, noſtros hoc latere poſſet. Spectaculis, ubi homines beluis obijciuntur, non interſumus, nequid inde ſceleris aut piaculi in nos redundet. Quomodo igitur ipſi committeremus homicidium? Et qui mulieres medicamentis abortiuis utentes, homines occidere, et rationem reddituras Deo dicimus: qua ratione iam natos & perfectos homines nos iugulabimus? Ad tertium reſpondet: Nos certè tantum à promiſcua uenere abſumus, ut ne intuitus quidem nobis laſciuior, aut libidini coniunctus permittatur. Nam qui mulierem (inquit Magiſter noſter) uel aſpectu ſibi deſiderarit, adulterium iam corde ſuo deſignauit. Ergo ſpe uitæ æternæ freti, præſentē hanc eiuſq; delicias, et ſenſuum etiam animæq; (non puras) uoluptates contemnimus.

De obedientia Chriſtianorum erga Magiſtratus legitimos inquit: Nos pro Imperio ueſtro preces ad deū fundimus, & ut filius (quod iuſtißimum eſt) in regno olim parenti ſuccedat, utq; Imperium ueſtris magis magiſq; ſemper augeatur, deniq; omnia ex animi ſententia uobis eueniat, oramus: quòd & nobis ſalutare fuerit, ut quietam tranquillamq; uitam degētes, nobis interim ad quælibet imperata promptè inſeruiamus.

Fuit itaq; Athenagoras non tantum doctrina, ſed etiam

Digitized by Google

tiam fide & confeſſione illuſtris: neq; fractus eſt ſummorum Imperatorum minis, aut improborum conuicijs, etſi parum uideret ſe proficere. Quia uerò contra gentes ei pugnandum fuit, etiam Philoſophorum teſtimonijs utitur. Et quidem ſententias Euripidis, Sophoclis, Philolai, Lyſidis, Platonis, Ariſtotelis, Aeſchyli, Homeri, Heſiodi, aliorumq; quorundam citat.

Vixit ſub imperatoribus Antonino & Commodo. Quamdiu uerò miniſterio docendi ſit functus, aut quo modo extremum ſuum diem clauſerit, non extat.

In Secundæ Cēturiæ ca. x v. Pag. 244. uerſ. 49. poſt exponit inſeratur hæc. Nec Eſſæorū planè extinctam fuiſſe ſectā, ex Solini collectaneis de rebus orbis memorabilibus cap. 48. apparet, ubi de ijs in hunc modū ſcribit: Interiora Iudææ, quæ occidentē cōtuentur, Eſſeni tenent, qui præditi memorabili diſciplina, receſſerunt à ritu gentium uniuerſarum, maieſtatis (ut reor) prouidentia ad hunc morem deſtinati. Nullæ ibi fœminæ, uenere ſe penitus abdicarunt. pecuniam neſciunt, palmis uictitant. Nemo ibi naſcitur, nec tamen deficit hominū multitudo. Locus ipſe addictus pudicitiæ eſt. Ad quem plurimi licet undiq; gentium properent, nullus admittitur, niſi caſtitatis fides & innocentiæ meritum proſequatur. Nam qui reus eſt uel leuis culpæ, quāuis ſumma ope adipiſci ingreſſū uelit, diuinitus ſummouetur. Ita per immenſum ſpaciū ſeculorum (incredibile dictu) æterna gens eſt ceſſantibus puerperijs.

Pag. 245. 2. poſt Conſeruata eſt, hæc ſubijciātur, reliquis omiſſis.

Etſi loca ſingula, ubi gentiliſsimus fuerit, enumerare difficile eſt, & minus neceſſarium: tamen pleraq; quorum mentio fit apud autores huius ſeculi, commemorabimus, ut lector agnoſcat, nihil ubiq; terrarum eo fuiſſe uacuum: & quidem etiam illis ipſis in locis, ubi plantatæ ſunt Eccleſiæ, terras idolomanias, nō modò à uulgo, ſed à Philoſophis, & prudentibus, et primarijs uiris, & rerum publicarum gubernatoribus, ac etiam ab ipſis Imperatoribus, eorumq; præfectis, eſſe approbatas, & defenſas.

GENTILISMVS PER Aſiam.

Hieroſolymis ethnica in uſu fuit religio, ſub Adriano. Nā in loco Reſurrectionis ſimulachrū Iouis, & in rupe Crucis ſtatua Veneris culta eſt: teſte Euſebio, lib. 3 de uita Conſtantini: & Ruffino lib. 1, capite decimoſeptimo: & Sozomeno lib. 2, cap. 1: & Hieronymo in epiſtola ad Paulinum.

Antiochiæ gentes ſuburbana idola Apollinis et Dianæ in luco Daphnes uenerati ſunt.

In Phœnicia Syrorum, alios colere columbas, alios uerò piſces, Clemens in oratione ad gentes indicat.

Arabes lapidem adoraſſe, idem Clemens in eadem oratione autor eſt.

In Babylone Beli Iouis templum eſſe, Solinus teſtatur de rebus memorabilibus, capite ſeptuageſimo.

In Lycia Pataris, ſtatuas Iouis & Apollinis eſſe, Clemens affirmat.

Aſianos ignem colere, idem refert.

Nō procul ab Epheſo Colophō ciuitas, nobilis oraculo Apollinis fuit: Solinus cap. quadrageſimooctauo.

Mileti et Telmeſſi & Magneſiæ gentiliſmum eſſe, Clemens refert.

In Phrygia Attim & Cybelem coli, & Lunam adorari, Clemens in oratione ad gentes teſtatur.

Circa Troadē mures coli, ex Polemone refert Clemens in oratione ad gentes.

Apud Cyzicenos ſacra matri Deūm fieri, idem affirmat in eadem oratione.

In Media. nam eos ignem colere, Clemens in oratione ad gentes narrat.

In Perſia item, Magos ignem uenerari, & fluuium adorare, Clemens ibidem indicat: & Suſis templū Dianæ eſſe, Solinus cap. ſexageſimooctauo narrat.

De Indorum ethniciſmo Solinus cap. ſexageſimoquinto teſtatur. Et Indos ſolem adorare, Clemens oratione ad gentes refert.

Gentiliſmus per Africam.

In Aegypto paſsim gentiliū ſuperſtitio in uſu fuit. Clemens enim Alexādrinus in oratione ad gētes teſtatur, Aegyptios uicatim & per oppida, bruta animantia colere: ac recitat Deorum Aegyptiorum prolixum catalogum.

Alexandriæ licet eſſe plantata Eccleſia, tamen ibidem uſq; ad Theodoſium, templum Serapidis manſit: ut infra dicetur.

In Lybia interiore, Augylas ſolos inferos colere, teſtis eſt Solinus capite quadrageſimoquarto.

In Aethiopia gentiles neſcire matrimonia, & omnibus uulgò in uenerem licere, teſtatur Solinus capite quadrageſimotertio.

Ethniciſmus per Inſulas in mari mediterraneo.

In Cypro. nam ibi Venerem coli, et Iouem ultorem, Clemens in oratione ad gentes indicat.

In Papho Veneris templum fuit. Clemens ibidem.

In Creta & apud Lycios, quæ eſt gens Cretenſiū, Ioui mactabantur humanæ uictimæ, iuxta Antilidem: ut refert Clemens ibidem.

Et Cretenſes Dianam uenerari, Solinus indicat capite decimoſexto. Gortynæ Cadmum, & in Gnoſo Mineruam coli, idem teſtatur capite eodem.

Apud Cythnios, quæ eſt inſula ex Cycladibus, coli Edemum: apud Tenios Calliſtagorā, & in Icaro imaginem Dianæ Citheroniæ: Clemens autor eſt.

In Delo, Claro, Dodona. Idem Clemens.

Leſbios Dionyſio mactare hominem, Doſidas author eſt: referente Clemente.

Samios ouē colere, dicit Euphorion: et Iunonis aſſerē in Samo coli, Clemēs in oratiōe ad gētes indicat.

Syracuſanos Veneri pulchras nates habēti ſacrificare, idem narrat in eadem oratione.

Gentiliſmus per Europam.

In Græcia. nam Clemēs in oratione ad gentes, Græciam plenam eſſe fabulis Cereris teſtatur.

Athenis. Clemens in eadem oratione.

Eleuſinæ. nam ſacrorum Eleuſinorum idem meminit. In Alimunte Attica. Ibidem.

Argiuos Venerem & Iouem caluum colere, Clemēs autor eſt.

In Laconica. nam ibi Dianæ templum eſſe, & Aſtrabacum coli, Clemens ex Soſibio refert.

Sparta

Spartæ coli Dianam Chelytidem à Tuſſi, & Iouem Agamemnonem, Clemens narrat.

Arcades Dianam colere, ex Callimacho probat Clemens in oratione ad gentes.

Gentilium in Iſthmo & Sagra idem meminit ibidem. Apud Phocenſes. nam eos hominem holocauſtum offerre Dianæ Tauricæ, Clemēs ex Phytoclis tertio libro de Concordia refert.

In Bœotia. nam ibi lignū Dianæ Theſpiæ erat. Clemens in oratione ad gentes.

Thebanos muſtelas propter ortū Herculis colere, refert ex Polemone Clemens in oratione ad gentes.

Sicyonios adorare Dionyſium cunni contrectatorem, teſtis eſt Clemens in oratione ad gentes.

In Acarnania. nam ibi bouem muſcis ſacrificari in tēplo Apollinis, Clemēs teſtatur in oratione ad gētes.

In Theſſalia. nam in Pella Theſſaliæ Acheum hominem ſacrificari Chironi & Peleo, refert ex Monimo Clemens in oratione ad gentes. Idem ex Polemone narrat, Theſſalos ciconias & formicas propter cōſuetudinem uenerari.

In Thracia. nam Eleos Apollinem obſonatorē, & Iouem Apomyium depulſorem muſcarū uenerari, Clemens autor eſt. & Thracum gentilium meminit Solinus capite decimoquinto.

In Italia. nā Romanos ſacrificare Herculi ἀπομυίῳ hoc eſt depulſori muſcarum, & Febri, & Pauori, teſtis eſt Clemēs in oratione ad gentes. Et Romæ Latialē Iouem humano cruore placari, Tatianus in oratione contra Græcos: & Gellius libro quinto capite duodecimo teſtatur, Romæ ædem Veiouis eſſe inter arcem & Capitolium.

In Hetruria. nam necromantiæ Hetruſcorum meminit Clemens in oratione ad gentes.

In Gallis. nam Gallos humanis litare hoſtijs, Solinus ex rumore communi refert, capite trigeſimoquarto.

In Germania. In Norico Tibelinum cultum eſſe, ex Tertulliano, ut infrà dicetur, patet.

In Hybernia. nam eius incolas ſanguine interemptorum hauſto, prius uictores uultus ſuos oblinere, & fas atq; nefas eodem animo ducere, Solinus ſcribit capite trigeſimoquinto.

In Scythia. nam Scythas acinacem adorare, & ex Græcia ſuperſtitionem de myſterijs matris Deûm in Scythiam propagatam eſſe, Clemens in oratione ad gentes ſcribit.

In Sarmatia. nam eius regionis incolas ignem et acinacem adorare & colere, idem teſtatur.

Tauri populi, qui habitant circa Tauricā Cherſoneſum, quoſcunq; hoſpites ceperunt apud ſe, ex ijs qui oberrant mari, Dianæ ſacrificant. Clemens ibidem.

CAPITA OPINIONVM GENtilium.

De libris gentilium.

Gentes libris Poetarum, ut Homeri & Heſiodi: & ſapientum, quales fuerunt Thales: & legislatorū, ut Solonis, Lycurgi: et philoſophorū, ut Socratis, Platonis, Ariſtotelis: & hiſtoricorum eſſe uſos, ac ſenſiſſe placitis eorum eſſe credendum, cum illi ueram ac perfectam ſciant pietatē, patet ex Iuſtini ſermone ad gentes, & Tatiani oratione contra Græcos, et Clementis oratione ad gentes, & Theophili libro ſecundo et tertio contra Autolycum.

De libris Chriſtianorum.

De ſcriptura Chriſtianorum ſentiebant, quòd eſſet recens & nupera: Theophilus lib. 3 contra Autolycū.

De Deo.

De Deo uarias habuerunt opiniones, ut patet ex Clementis Alexādrini oratione ad gentes, ubi hæc refert: Alij ſtatim in cœlo contemplando decepti, et ſoli uiſui credentes, motus aſtrorum contemplantes, admirati ſunt, & Deos eſſe cenſuerunt: aſtra Deos, nempe θεὸς ἀπὸ τοῦ θέειν, hoc eſt, à curſu nominantes. & Solem adorarunt, ut Indi: & Lunam, ut Phryges. Alij autem, eorum quæ ex terris naſcūtur mites fructus carpentes, Cererem frumentū, ut Athenienſes: et Dionyſium uitem, ut Thebani, appellarunt. Alij, cum conſideraſſent uitij pœnas, eas in Deos referunt, adorantes Pœnas & calamitates. Hinc Furias & Eumenidas, & quos παλαμναίους & προστροπαίους uocant, ceu auerruncatores & malorum depulſores: & præterea ἀλάστορας, id eſt cacodæmones ſeu malos genios, finxerunt Poetæ ſcenici. Iam uerò quidam ex philoſophis, ipſi quoq; poſt Poeticos, earum quæ ſunt in nobis affectionum figuras & ſimulachra conſtituunt: nempe Metum, & Amorem, & Gaudium, & Spem. ſicut certè priſcus quoq; Epimenides, qui Cōtumeliæ et Impudētiæ Athenis erexit altaria. Alij autem ex ijſdem rebus impulſi ab hominibus in Deos referuntur, & inſtar corporis effinguntur, Iuſticia quædam, & Clotho, & Lacheſis, & Atropos, & Parca, & Auxo, & Thallo, Atticæ. Sextus eſt modus introducendæ & acquirendæ Deorum deceptionis, quo Deos numerant duodecim. quorum etiam Theogoniam, ſeu Deorum ortum, canit Heſiodus, et quæcunq; de dijs theologicè diſſerit Homerus. Reſtat poſtremus (ſunt enim hi omnes ſeptem modi) qui proficiſcitur à diuino in homines beneficio. Nam cum beneficio afficientem Deum non intelligerent, effinxerūt quoſdam ſeruatores, Caſtorem & Pollucem, & Herculem ἀλεξίκακον, id eſt, in malis adiutorem, & medicum Aeſculapium.

De philoſophorum opinionibus de Deo, Clemens in eadem oratione hæc ſcribit: Thales Mileſius aquā: & Anaximenes, qui & ipſe Mileſius fuit, aerem: quem Diogenes eſt ſequutus. Parmenides autem Eleates introduxit deos ignem & terram. Ex his autem ſolum Deum exiſtimarunt ignem, Hippaſus Metapontinus, et Epheſius Heraclitus. Empedocles, præter quatuor elemēta, Contentionem enumerat, et Amicitiam. Et poſtea: Ex alijs autem philoſophis, qui elemētis præteritis, quid excelſius & præſtantius indagarunt: alij quidem ex ipſis laudarunt infinitū, ex quibus fuit Anaximander Mileſius, et Anaxagoras Clazomenius, & Athenienſis Archelaus: atq; hi quidem ambo præfecerunt mētem infinitati. Leucippus autem Mileſius, & Chius Metrodorus, ipſi quoq;, ut uidetur, duplicia reliquêre principia, plenum et inane. His autem duobus aſſumpta adiecit ſimulachra, ſeu rerum ſpecies, Democritus Abderitanus. Alcmæon uerò Crotoniata, aſtra Deos eſſe putabat, ut quæ ſint animata. Sed nec eorum ſilebo impudentiam. Xenocrates (fuit hic Carthaginenſis)

thaginenſis) ſeptem quidē deos, Planetas: octauū uerò, qui ex his omnibus conſtat, mundum tacite ſignificat. Sed nec prætermittam Stoicos, qui omnem quantūuis uilem & abiectam materiam dicunt Deum peruadere: qui apertè ſuam Philoſophiam afficiunt dedecore. Sed nec moleſtum fuerit, ut arbitror, cū adhuc locum peruenerim, meminiſſe etiam Peripateticorum. Et qui eſt quidem pater huius hæreſis, cum non intellexiſſet patrem, eum qui uocatur ſupremus, putat eſſe animam uniuerſi: hoc eſt, mundi animam Deum eſſe exiſtimās, ipſe à ſe ipſo confoditur. Qui enim uſq; ad Lunā eius definit prouidentiam, deinde mundum Deum eſſe exiſtimat, euertitur, ut qui eum qui eſt Dei expers, Deum eſſe arbitretur. Ereſius aūt ille Theophraſtus, familiaris Ariſtotelis, alicubi quidem cœlum, alicubi uerò ſpiritum, Deum eſſe exiſtimat. Nam Epicurei quidem ſolius uel lubens obliuiſcar, qui Deo dicit non eſſe curæ res humanas, impiè ſe gerens per omnia. Quid uerò Heraclides Ponticus? non ipſe quoq; alicubi detrahitur ad ſimulachra?

Eadem ferè & Iuſtinus in ſermone ad gentes commemorat, & Theophilus libro 2. contra Autolycum,

Menander ſenſit ſolem eſſe primum Deorum, per quem cæteri uideantur. Clemens in oratione ad gētes. Plato Deo addit materiam ingenitam, quæ cum eo prodierit & extiterit. Theophilus lib. 2, contra Autolycum. Quidam uniuſcuiuſq; conſcientiam Deum conſtituunt. Idem. Quidam Deo attribuebant corpus. Tatianus in oratione contra Græcos.

Opiniones poetarum de Deo.

Homerus affirmat deos eſſe ex Oceano natos. Iuſtinus in ſermone ad gentes: & Theophilus lib. 2 contra Autolycum. Heſiodus etiam Deos genitos eſſe ſenſit. Iuſtinus & Theophilus ibidem.

De numero Deorum alij aliter ſenſerunt, Nam Orpheus 260 deos confeſſus eſt: quos tandem reiecit in teſtamento ſuo, cum moreretur, aſſerens unum eſſe Deum. Theophilus lib. 3. contra Autolycum.

Eorum quos pro Dijs & Deabus coluerunt Gentiles, prolixus Catalogus ex Iuſtino, & Clementis oratione ad gentes, & Theophili contra Autolycum, cōſici poßit. Nam pro dijs uenerati ſunt Saturnum, plures Ioues. ut Iouem Agamemnonem, Iouem Apomyium, Iouem Caluum, Iouem Vltorem, Veiouem (de quo Gellius lib. 5. cap. 12) Iouem Latialem, Iouem Tragœdum: Solem, Martem, Apollinem biantem, Apollinem obſonatorem, Phœbum, Neptunum, Vulcanum, Caſtorem, Pollucem, Dionyſium χοιρόψαλιν, id eſt cunni contrectatorem: Aeſculapium, Herculem, Apomyium, Satyros, Atym caſtratū, Belum & Baal, Auerruncū, Robigum, Plutonem, Pythium draconem, Melicertam, Archemorum, Serapidem, Adonidem, Antinoum. Item, Lunam, Auroram, Cererem, Proſerpinam, Venerem: Venerem τυμβώρυχον, id eſt quæ ſepulchra effodit, Venerem περιβασίαν, Venerem ἑταίραν: Venerem καλλίπυγον, id eſt pulchras nates habentem: Iunonem, Mineruam, Thetyda, Dianam Suffocatam, Dianam Condylitidem, Dianam Podagram, Dianam Chelytidem, Nymphas, Oreades & Hamadryades & Naiades & Nereides. Item Febrim, Pauorem, Fortunā, &c.

Sentiebant, Deos ſuos naſci & generare. Theophilus libro ſecundo contra Autolycum. Et ex atomis conſiſtere, & in atomos procedere, & nihil amplius quàm homines poſſe. Idem libro tertio contra eundē.

Quoſdam Deos, ut prodeſſent, celebrabant: quoſdam ne obeſſent, placabant. & in horum numero erat Veiupiter, Auerruncus & Robigus. Gellius libro quinto, capite duodecimo,

De Dæmonibus.

Alij ſentiebant, Dæmones eſſe genitos ex materia, eosq; adorandos. Tatianus in oratione cōtra Græcos. Alij ſentiebant, Dæmones eſſe terrenos et lutulentos, & circa ſepulchra uerſari et uolutari. Clemens in oratione ad gentes. Dæmones poſt Deos cuſtodire homines affirmabant. Clemens, ibidem. Et ſanare morbos. Tatianus in oratione contra Græcos.

De Creatione.

Alij ſecundum Platonem ſenſerunt, Deum eſſe cauſam bonorum: Sed quis ille Deus eſſet, ignorarunt. Clemens in oratione ad gentes. Alij ſecundum Epicurum aſſerebant, omnia fortuitò ſiue caſu ſubſiſtere. Theophilus libro ſecundo contra Autolycum.

De Mundo.

Alij ſecundum Heſiodum ſenſerunt, Mundum eſſe gentium, & ab eius creatione Myriades annorum trāſiſſe quindecim, & annos 3075, ſecundum Apollonium Aegyptium. Theophilus libro ſecundo & tertio contra Autolycum. Alij ſenſerunt mundum ingenitum eſſe. Theophilus libro tertio contra Autolycū. Alij ſenſerunt mundum indiſſolubilem, alij eum conflagraturum dixerunt. Tatianus contra Græcos, Theophilus libro ſecundo contra Autolycum. Aegyptij ad Diacecaumenem narrant, à primis ſuæ gentis auis traditum eſſe, ubi nunc occaſus eſt, ibi olim ortum ſolis fuiſſe. Solinus in collectaneis rerum memorabilium, capite quadrageſimoquinto.

De Prouidentia.

Res omnes quæ infra Lunam ſunt, prouidentia regi, hodie negant Ariſtotelici. Tatianus cōtra Græcos. Quidam Dei prouidentiam negabant, quidam omnia Dei prouidentia gubernari confitebantur. Theophilus libro ſecundo & tertio contra Autolycum.

De Diluuio.

Plato ſenſit, non uniuerſam terram, ſed ſaltem cāpos inundatione aquarum eſſe occupatos: & eos qui effugerint, in ſummis montibus eſſe ſeruatos. Alij dicebant, Deucalionem & Pyrrham in arca conſtitutos, incolumes euaſiſſe: & ex ea progreſſos, iactu lapidum homines creaſſe. Theophilus libro tertio contra Autolycum.

Plato teſtatur, decies mille myriades annorum interceßiſſe à Diluuio uſque ad Dædalum. Theophilus ibidem.

De Anima.

Animam alij ſenſerunt eſſe ignem, alij aerem, alij mentem, alij motum, alij exhalationem, nonnulli uim defluentem à ſideribus, alij motiuum numerum, alij aquam prolificam. Iuſtinus in oratione ad gentes. Item quidam ſecundum philoſophos ſenſerunt, animam eſſe in nobis: alij extra nos. Iuſtinus ibidem.

De Lege diuina.

De lege diuina quantū ad primam tabulam Gentiles parum

les parum nouerunt. De ſecunda tabula præcepta quædam de moribus externis tradiderunt.

De Peccato.

Quid uerè peccatum, & unde eſſet, & quas calamitates generi humano adferret, gentiles ignorarunt.

De Salute.

De Iuſticia per Dominum noſtrū IESVM CHRISTVM parta, & remiſſione peccatorum per fidem in eum, gentes nihil nouerunt. Solinus in Collectaneis rerum memorabilium, capite ſeptimo dicit, nondum repertum eſſe, qui ad titulum felicitatis attigerit, & felix iure cenſeri potuiſſet.

De bonis Operibus.

Quidam ex Ethnicis ſentiebant, uiuendum eſſe ut luberet: quidam uerò honeſtè uiuendum iudicabant. Theophilus libro tertio contra Autolycum. Et Solinus in collectaneis rerum memorabilium, cap. uigeſimoquinto dicit: Hybernos fas atq; nefas eodem animo ducere.

De Oratione.

Adorabant Solem & Lunam, & reliqua idola quæ pro Dijs habebant. Clemens in oratione ad Gentes. Solebant à certis dijs certas res poſtulare, ut teſtatur Tatianus contra Græcos. Sentiebant etiam adorandū eſſe Cæſarem. Theophilus libro primo contra Autolycū.

De Statuis.

Sentiebant, Statuas honorari ſacrificijs, fumo & nidore. Clemens in oratione ad gentes.

De Oraculis & augurijs.

Sentiebant, de rebus futuris Deos ſuos reſponſa dare poſſe, ideóque conſulendos eſſe. Tatianus contra Græcos.

Per coruum & graculum exiſtimabant Deum clamare: eorumq; honore afficiebant, ut Dei nuncium. Clemens in oratione ad gentes.

De Magia.

Magi gloriabantur ſe ſuis carminibus Dæmones ſibi ſubijcere poſſe, ut ſibi ſeruirent. Clemens in oratione ad gentes.

De Aſtrologia.

Opinabantur uitam hominum gubernari ſeptem planetis. Item, Fatum à Saturno per aſtra regi. Tatianus contra Græcos.

De Coniugio.

Quidam ſecundum Platonem ſenſerunt, uxores cōmunes eſſe debere, ut frequentior proueniret ſoboles: & triſticia affecti ob communem uxorum concubitū, conſolationem inde caperent. Theophilus lib. 3 contra Autolycum. Quidam ſecundum Epicurum & Stoicos approbarunt inceſtus concubitos, & maſculam Venerem. Theophilus libro 3 contra Autolycum. Et teſtatur Solinus capite trigeſimoquinto in inſula Thule circa Britanniam, incolas uulgo fœminis uti, & nulli certum matrimonium eſſe.

De Morte.

Thraces concedunt omnes ad interitum uoluntarium. Nonnulli eorum putant obeūtium animas reuerti: alij non extingui, ſed beatas magis fieri. Solinus capite decimoquinto.

Ephimarus ſenſit, animas tranſire poſt mortem in alia corpora. Theophilus libro 3 contra Autolycum.

De Inferno.

Somniabant, Minoem & Rhadamantibus iudices fore animarum. Tatianus contra Græcos.

De Reſurrectione.

Quidam reſurrectionem prorſus negabant, quia nullus poſſit oſtendi ex mortuis reuocatus. Theophil. libro primo contra Autolycum. Quidam animam ſolam immortalem ſentiebant, ſed ſine corpore. Tatianus contra Græcos. Quidam ſecundum Zenonem ſentiebant, mundo per conflagrationem renouato, eoſdē rurſus homines ad eandem uitam, eademq; facinora reſurrecturos. Tatianus contra Græcos.

DE REGIMINE SACRO ET Ritibus Gentilium.

Non eſt dubium, quin ex gentilium conſuetudine & ritib. cum paulatim ad Chriſtianiſmum gentes adducerentur, multa retenta, & ipſo uſu pedetentim uel confirmata, uel paululum immutata, et minus rectè ad alios fines tranſlata ſint, quæ ſuperſtitionibus, quib. antea obnoxia fuerunt, & poſtea occaſionem præbuerunt. Eius rei ut fontes perſpiciantur nonnihil, quantū quidē ex autorib. huius ſeculi colligere potuimus, de ſacrorum gentilium adminiſtratione & ritib. dicemus.

De Sacerdotibus.

Etiam apud gentes certi homines ſuperſtitioſis eorum ſacris præfuerunt, quos ſacerdotes plerunq; appellare ſolent. Videntur autem certi ordines inter eos fuiſſe. Nā alij Pontifices Maximi appellantur. Gellius libro ſecundo, capite uigeſimooctauo. Alij Flamines, qui ipſi & uarij generis fuerunt. nam alius Flamen Quirinalis (Gellius libro ſexto, capite ſeptimo) alius Flamen Dialis (Gellius libro nono, capite decimoquinto) dicitur: alij Magi, alij Myſtæ (Clemens in oratione ad gentes) alij Augures, alij Aruſpices, alij ſomniorum coniectores, alij Aleuomantes, alij Crithomantes, alij Ventriloqui (Clemens in oratione ad gentes) alij monſtrorum inſpectores, alij Quindecimuiri, alij Septemuiri epulonum, alij Salij, alij Tibicines ſacrorum (Gellius libro primo, cap. 12) alij fratres arnales (Gellius libro ſexto, capite ſeptimo) dicuntur.

Habebant ſacrorum miniſtros, ut ſunt Bacchæ: Clemens in oratione ad gentes. & Virgines Veſtales: Gellius libro 1, cap. 12. Sibyllæ, Sagæ, Vates, & ſimiles.

Officium ſacerdotum erat, cultus Deorum adminiſtrare. Tatianus in oratione contra Græcos. Poteſtas etiam intercalandi penes eoſdem fuit. Solinus in collectaneis rerum memorabilium cap. 3.

Pontifices Maximi ſolebant decreta facere de conſtituendis religionibus, de ferijs, de Dijs & Deabus: quæ poſtea edictis imperabantur. Hoc ius epiſcopi Romani ex [illegible] ſibi in Eccleſia poſtea arrogarunt, & uſurparunt. Item ſolebant annalium eſſe ſcriptores, ac in tabulas annotare, quoties annonæ caritas, aut lunæ aut ſolis defectiones accidiſſent. Gellius libro ſecundo, capite uigeſimooctauo.

Flamen Quirinalis ſacrificium publicè faciebat Accæ Laurētiæ. Officium & ceremoniæ flaminis Dialis Gellius libro decimo, cap. decimoquinto deſcribit in hunc modum: Ceremoniæ impoſitæ Flamini Diali multæ, item caſtus multiplices, quos in libris qui de

qui de ſacerdotib. publicis cõpoſiti ſunt, item in Fabij Pictoris librorũ primo ſcriptos legimus. Vnde hæc ferme ſunt quæ cõmeminimus. I. Equo Dialem flaminem uehi, religio eſt. II. Claſſem procinctã extra Pomœrium, id eſt exercitum armatum uidere: idcirco rarenter flamen Dialis creatus conſul eſt, cum bella cõſulibus mandabantur. III. Itẽ iurare Dialem fas nunquã eſt. IIII. Item annulo uti, niſi peruio caſſóq;, fas non eſt. V. Ignem è Flaminia, id eſt flaminis Dialis domo, niſi ſacrum efferri, ius non eſt. VI. Vinctum, ſi ædes eius introierit, ſolui nececeſſe eſt, & uincula per impluuiũ in tegulas ſubduci, atq; inde foras in uiam demitti. VII. Nondum in apice, neq; in cinctu, neq; in alia parte ullum habet. VIII. Si quis ad uerberandum ducatur, ſi ad pedes eius ſupplex procubuerit, eo die uerberari piaculũ eſt. IX. Capillum Dialis, niſi qui liber homo eſt, nõ detonſet. X. Capram & carnem incoctam, & hederã & fabam, neq; tangere Diali mos eſt, neq; nominare. XI. Propagines è uitibus altius protentis nõ ſuccidet. XII. Pedes lecti in quo cubat, luto tenui circũlitos eſſe oportet, et de eo lecto trinoctiũ continuũ nõ decubat, neq; in eo lecto cubare aliũ fas eſt, neq; apud eius lecti fulcrũ capſulã eſſe cum ſtrue atq; ferro oportet. XIII. Vnguiũ Dialis et capilli ſegmina, ſubter arborem filiquam terra operiuntor. XIIII. Dialis quotidie feſtatus eſt. XV. Ac ſine apice ſub diuo eſſe licitum non eſt, ſub tecto uti libet, & non pridem à Pontificib. conſtitutum. Maſſurius Sabinus ſcripſit & alia quædam remiſſa, gratiamq; aliquot ceremoniarum factam dicit. XVI. Farinam fermento imbutam attingere ei fas non eſt. XVII. Tunicam intimã, niſi in locis tectis non exuit, ne ſub cœlo tanq̃ ſub oculis Iouis nudus ſit. XVIII. Super flaminẽ Dialẽ in conuiuio, niſi rex ſacrificulus, haud quiſquã alius accũbit. XIX. Vxorẽ ſi amiſit, flaminio decedit. XX. Matrimoniũ flaminis, niſi morte dirimi non eſt ius. XXI. Locum, in quo buſtũ eſt, nunquã ingreditur. XXII. Mortuũ nunq̃ attingit, funus tamen exequi nõ eſt religio. Eædem fermè ceremoniæ ſunt, quas flaminicas ſacerdotiſſas Dialis ſeorſum aiũt obſeruitare, ueluti eſt: I. Quòd bene nato operitur. II. Et q̃ uirica ſurculum de arbore filiqua habet. III. Et q̃ ſcalas, quæ Græcè klimakes appellantur, eas aſcendere ei plus trib. gradib. religioſum eſt. IIII. Atq; etiam cũ it ad Argeos, quod neq; comit caput, neq; capillum depectit. Verba prætoris ex edicto perpetuo de flamine Diali, & de ſacerdote Veſtæ aſcripſit: Sacerdotem Veſtalẽ & flaminẽ Dialẽ in omni mea Iuriſdictione iurare nõ cogã. Verba M. Varronis ex ſecundo rerũ diuinarum ſuper flamine Diali hæc ſunt: Is ſolus albũ habet galerum, uel quòd maximus eſt, uel quòd Ioui immolata hoſtia albato fieri oporteat.

Expendat ſecum pius Lector, an non multa de his ethnicis ritibus Pontifices Romani, myſterio iniquitatis imprægnati, ſeculis ſequentibus mutuati ſint.

Fratres Aruales collegiũ Romæ habebant, & erãt numero duodecim. eius ſacerdotij inſigne erat ſpicea corona, & albæ infulæ. Gellius lib. 6. cap. 7.

Officia & ritus uirginis Veſtalis, Gellius lib. 1. ca. 12 in hunc modum deſcribit: Qui de Veſtali uirgine capienda ſcripſerunt (quorum diligentiſſimè ſcripſit Labeo Antiſtius) minorem q̃ annos ſex, maiorem q̃ annos decem natam, negauerunt capi fas eſſe. Item, quæ non ſit patrima & matrima. Itẽ, quæ lingua debili, ſenſúue aurium diminuta, aliáue quauis corporis labe inſignita ſit. Item, quæ ipſa, aut cuius pater emancipatus ſit, etiã ſi uiuo patre in aui poteſtate ſit. Item, cuius parentes alter ambóue ſeruitutem ſeruierunt, aut in negotijs ſordidis diuerſantur. Sed eam cuius ſoror ad id ſacerdotium lecta ſit, excuſationem mereri aiunt. Item cuius pater flamen, aut augur, aut quindecimuir ſacris faciundis, aut qui ſeptemuir epulonum, aut Salius eſt. Sponſæ quoq; Pontificis, & tibicinis ſacrorum filiæ uocatio à ſacerdotio iſto tribui ſolet. Prætereà capito Atteius ſcriptum reliquit, neque eius legendam filiam, qui domicilium in Italia non haberet: & excuſandum eius, qui liberos tres non haberet. Virgo aũt Veſtalis ſimulatq; capta, atq; in atriũ Veſtæ deducta, & põtificib. tradita eſt, eo ſtatim tempore ſine emancipatione, ac ſine capitis minutione è patris poteſtate exit, & ius teſtamenti faciundi adipiſcitur. De more autem rituq; capiẽdæ uirginis, literæ quidem antiquiores nõ extãt, niſi quòd capta fuiſſe fertur, quæ capta prima eſt à Numa rege. Sed Papiam legem inuenimus, qua cauetur, ut Pontificis maximi arbitratu, uirgines è populo uiginti legantur: ſortitoq; in concione ex eo numero fiat. Sed ea ſortitio ex lege Papia non neceſſaria nunc uideri ſolet. Nam ſi quis honeſto loco natus adeat Pontificem maximum, atq; offerat ad ſacerdotium filiam ſuam, cuius dũtaxat ſaluis religionum obſeruationib. ratio haberi poſſit, gratia Popiliæ legis per ſe ratum fit. Capi autem uirgo propterea dici uidetur, quia Pontificis maximi manu prehenſa ab eo parente in cuius poteſtate eſt, ueluti bello capta abducitur. In libro primo Fabij Pictoris, quæ uerba Pontifex maximus dicere debeat, cum uirginem capit, ſcriptum eſt. ea huiuſmodi ſunt: Sacerdotem Veſtalem, quæ ſacra faciat, quæ iuſſi, & ſacerdotem Veſtalem facere pro populo Romano Quiritib. uti quod optima lege fiat, ita te Amata capio. Pleriq; autem capi uirginem ſolam debere, dici putant. Sed flamines quoq; Diales, item Pontifices & augures, capi dicebantur. L. Sylla rerum geſtarum libro ſecundo ita ſcripſit. P. Cornelius, cui primũ cognomen Syllæ impoſitum eſt, flamen Dialis captus. M. Cato de Luſitanis, cum Ser. Galbam accuſauit, eſſe dicit ius pontificum dicere noluiſſe. Ego me nunc nolo ius pontificum optimè ſcire. Iam ne ea cauſa Pontifex capiat? Si nolo augurium optimè tenere, ecquis me ob eam rem, quia augur eſt, capiat? Prætereà in Cõmẽtarijs Labeonis, quæ ad duodecim tabulas compoſuit, ita ſcriptum eſt: Virgo Veſtalis neq; hæres eſt cuiquam inteſtato, neq; inteſtatæ quiſquam, ſed bona eius in publicum redigi aiunt. Id quo iure fiat, quæritur. Amata inter capiendum à Pontifice Max. appellatur, quoniã quæ prima capta eſt, hoc fuiſſe nomine traditum eſt.

Hæc ideo adſcribere uoluimus, ut pius lector originem ceremoniarum, quarum uſus in conſecrandis ſacris uirginibus poſtea in Eccleſiam deductus eſt, notare poſſit.

De Templis.

Aedificia illa in quibus Gentiles ſua ſacra tractarunt, autores huius ſeculi alia templa appellant: Clemens in oratione ad gentes. alia delubra: Solinus in

collectaneis rerum memorabilium cap.47, alia ſacella, alia fana, alia ædes: Solinus rerum memorabilium capite ſecundo. Solebant etiam pyramides & labyrinthos uenerari: Clemens in oratione ad gentes. & lucos: nam Antinoo & alijs Dijs lucos dedicatos, Theophilus libro tertio contra Autolycum indicat. Et montes. nam in India montem Meros nomine, Ioui ſacrum eſſe, Solinus cap.65 teſtatur.

Nec ſatis erat unum in aliqua urbe eſſe templum: ſed plura, & quidem uarijs Dijs dedicata habuerunt. Romæ enim templum Fortunæ in ſterquilinio poſitũ fuiſſe. Clemens indicat in oratione ad gentes: & Solinus ſacelli Angeronæ & Herculis, fani Carmentis, ædis Iunonis, ædis Larium, capite ſecundo meminit. Et ædem Dei Veiouis, Romæ inter arcem Capitolium fuiſſe, teſtatur Gellius libro 5, cap.12.

In templis adyta erant, & ſtatuæ uarij generis, lapideæ, ligneæ, ſculptæ, fuſæ. Theophilus lib.1. contra Autolycũ. Et Solinus ca.65 teſtatur, Indos ex hebeno ſimulachra facere. et cap.66, Iulium thoracem Veneri genetrici ex margaritis Britannicis fieri curaſſe. Item picturæ & imagines Deorum & Dearum. Nec in templis ſolùm, ſed etiam domi imagines habebant, quas uenerabantur. Clemens in oratione ad gentes. Et Aræ & ſepulchra hominum mortuorum. Clemens in oratione ad gentes.

In templis autem hæc fieri conſueuerunt: Honorabant ſtatuas nidore, ſanguine, fumo, & ſacrificabant hecatombas, & ſimilia ſacrificia. Clemens in oratione ad gentes: Theophilus lib.2 contra Autolycum: & Tatianus in oratione contra Græcos.

Adorabant ſtatuas ut Deos ſuos: Theophilus lib. ſecundo contra Autolycum. Et Clemens in parænetico ad gẽtes inquit: Videat ueſtrûm aliquis eos qui adorãt ſimulachra ſordida coma, ueſte ſenta & lacera deformatos, à lauacris quidem abſtinentes, excreſcentib. aũt unguibus efferatos, & multos etiam pudendis priuatos: re ipſa oſtendentes, templa idolorum eſſe quædam ſepulchra & carceres. Et ſenatuſconſulta Romæ in templis fieri moris fuiſſe, Gellius libro decimoquarto, capite ſeptimo indicat.

Templorum cuſtodes æditimi, ſeu æditui erant. Gellius libro duodecimo, capite decimo. Pergameni, ne in templo Apollinis araneæ texerent telam, aut aues inuolarent, cadauer baſiliſci reticulo aureo ſuſpenſum ibidem collocarunt. Solinus cap.40.

DE RITIBVS QVORVNDAM ſimulachrorum.

Habuerunt ſingula numina ſuas certas ceremonias, quarum aliquot commemorabimus.

Mars.

Cares Marti ſacrificant canes. Clemens in oratione ad gentes.

Phœbus.

Scythæ Phœbo Aſinos ſacrificant. Clemens in oratione ad gentes.

Mercurius.

Ob partam Victoriam ſolebant Mercurio ſacrificare, & cõuiuia agitare. Clemẽs in oratione ad gẽtes.

Venus.

Quæ ergo ex ſpuma et in Cypro eſt genita, Cinyræ amica, Venerem dico, quæ φιλομμειδὴς dicitur, quòd exorta ſit ἐκ μηδέων, hoc eſt ex genitalibus, ex ſalacib. inquã illis genitalib. quæ Cœlo abſciſſa ſunt, quæ poſt abſciſionem fluctui uim attulerunt, tanq̃ libidinoſis ueſtris partib. dignus fructus fit Venus in ſacris myſticis. Marinæ huius uoluptatis generatiõis indiciũ, ſalis pugillus & phallus traditur, ijs qui in hac mœchãdi arte ſunt initiati. Nummũ aũt ei offerunt ij qui initiantur, ut amicæ amatores. Clemens in oratione ad gentes.

Dionyſius.

Dionyſij myſteria ſunt planè inhumana, quem cum eſſet adhuc puer, motu qui fit in armis. Curetibus choream ducentibus, dolo autem ſubeuntibus Titanibus, puerilibus quibuſdam ludis deceptum hi decerpſerunt Titanes, cùm adhuc eſſet infans, ut myſterij poeta dicit Orpheus Thracius:

Pinea nux, trochus, et qui flectunt membra monẽtq;
Ludi, & quæ Heſperides miſerunt aurea mala.

Inutilia aũt huius myſterij ſymbola, non fuerit inutile ad ea cõdemnãda adducere: ut ſunt, talus, ſphæra, nux, pinea, mala, trochus, ſpeculum, uellus. Atq; Minerua quidẽ quæ Dionyſij cor ſuſtulit, appellata eſt Pallas ἀπὸ τοῦ πάλλειν, id eſt, à uibrando ſeu torquendo, eo q; cor uibret ac torqueat. Titanes aũt, qui ipſum etiam diſcerpſerunt, cum quendam lebetem tripodi impoſuiſſent, Dionyſij membra inijcientes, ea prius coxerunt, deinde confixa uerubus Vulcano impoſita tenebãt. Iupiter aũt cũ poſtea apparuiſſet, ſiquidem Deus erat, ut qui aſſarum carnium nidorem fortè ſenſiſſet, cuius præmij ſe eſſe participes ueſtri dij confitentur, Titanes punit fulmine, & mẽbra Dionyſij filio Apollini ſepelire præcepit. Ille aũt, non fuit enim Ioui inobediens, deferens in Parnaſſum, deponit illic lacerũ cadauer. Et poſtea: Mulieres etiam, quæ Theſmophoria celebrant, à mali punici granorum eſu ſe abſtinẽt, exiſtimantes ex guttis ſanguinis Dionyſi germinaſſe mala punica. Cabeiros aũt appellantes Corybantes, mortẽ quoq; Cabiricã annunciant. Hi enim duo fratricidæ, cum ciſtam ſuſtuliſſent, in qua repoſitum erat pudendũ Dionyſij, eam uexerunt in Hetruriã, egregiarũ merciũ mercatores, & ibi habitarunt cũ eſſent exules, uenerabilẽ pietatis doctrinam, pudenda & ciſtam, colendam cõmendantes Hetruſcis. Idem poſtea: Certamina & phalli Dionyſo conſecrati, qui uitã malè occuparũt. Dionyſus enim cum cuperet deſcendere ad inferos, uiam ignorabat. Pollicetur aũt ſe ei eſſe dicturum quidam Proſymnus nomine, ſed non ſine mercede. Merces autem nõ pulchra, ſed pulchra Dionyſo: erat aũt uenerea gratia, merces quam poſtulabatur Dionyſus. A Deo aũt uolẽte hoc poſtulatum eſt, idq; ei daturum pollicetur, ſi redierit, iureiurando promiſſo confirmato. Cũ uiam didiciſſet, abijt: rurſus redijt, nõ offendit Proſymnum: erat enim mortuus. Amatori iuſta faciẽs Dionyſus, proficiſcitur ad monimentũ, & muliebria patiendi uehementi tenetur deſiderio. Cum ergo ficus ramum, ut cõtigit, excidiſſet, inſtar uirilis membri eum efformat, et ei inſidet ramo, faciens promiſſum mortuo. Myſticum huius quod accidit monimentum, per urbes phalli excitatur Dionyſo. Niſi enim pompam facerent Dionyſo, & canticum canerent, pudendis, inquit Heraclitus, fierent impudentiſſima. Hic eſt autem Orcus, &

Dionyſus

Dionyſius ſeu Bacchus, cui inſaniunt, & cui bacchantur, non tam propter ebrietatem corporis (ut opinor) quàm propter probroſam ſacrorum libidinis interpretationem.

CERES.

Cereris autem myſteria, ſunt Iouis cum matre Venerei congreſſus, & ira, neſcio quid deinceps dicā, matris an uxoris Cereris: qua de cauſa dicitur appellata eſſe Brimo, Iouis preces, & potus bilis, & cordis euulſiones, & dictu nefandæ operationes. Hæc myſtica ſacra peragunt Phryges Atthidi & Cybelæ & Corybātib. Hoc quoq; iactarunt, q. cum Iupiter ab ariete geminos euulſiſſet coleos, iecit in mediū ſinum Cereris, de uiolento congreſſu falſum pendens ſuppliciū, ut qui ſeipſum utiq; excidiſſet. Hæc ſymbola huius initiationis ſatis ſuperq; adaucta, ſatis ſcio uobis riſum eſſe motura: etiam ſi uobis nō ueniat in mentē rideri, eo quòd refellamini. Ex tympano comedi, ex cymbalo bibi, temperatū attuli, ingreſſa ſum thalamū, an nō proba ſunt hæc ſymbola? nō ridicula myſteria? Quid aūt, ſi eā reliqua adiecerimus? Vterum quidem gerit Ceres, nutritur aūt Proſerpina. Rurſus aūt hic Iupiter qui genuit, coit cum Proſerpina ſua filia, poſt matrē Cererem, oblitus prioris ſceleris. Pater & corruptor puellæ Iupiter, & coit factus draco, conuictus quiſnā eſſet. Sabaziorum certè myſteriorū ſignum eſt ijs qui initiātur, Deus qui ſinum peruadit. Eſt aūt ijs draco qui extrahitur à ſinu eorum qui initiantur, euidens argumentū Iouis incontinētiæ. Parit aūt Proſerprina quoq; filiū taurina ſpecie. Clemens in oratione ad gentes. Idem poſtea: cū erraret Ceres ad quærendā filiam Proſerpinam circa Eleuſinē (is aūt eſt locus Atticæ) defatigatur, et mœrore affecta ſedet ſuper puteum. Hoc in Hodiernū uſq; diē prohibetur ijs qui initiantur, ne uideantur ij qui ſunt initiati myſterijs, imitari eā quæ lugebat. Tunc aūt habitabant Eleuſinem Terrigenæ, ſeu terræ filij. Eorum nomina ſunt, Baubo et Dyſaules et Triptolemus, præterea aūt Eumolpus & Eubuleus. Triptolemus erat bubulcus, paſtor aūt Eumolpus, Vpilio aūt Eubuleus: à quib. Eumolpidarum, & hoc ſacra enuncians præconum genus, Athenis effloruit. Baubo aūt (neq; enim me continebo quin dicam) cùm Cererē hoſpitio excepiſſet, ei confectum potum porrigit. Cum ea aūt recuſaret accipere, & non uellet bibere, ut quæ lugeret, ægrè ferens Baubo, ut quæ fuiſſet deſpecta, pudenda aperit, & ea deæ oſtendit. Ceres autem delectatur uiſione, & uix tandem potū accipit, exhilarata ſpectaculo. Hæc ſunt arcana Athenienſium myſteria: hæc etiam deſcribit Orpheus. Adducam autem tibi ipſos uerſus Orphei, ut habeas illum ipſum myſtagogum teſtem impudentiæ.

Sic dixit, ueſtes tollens, omnemq; figuram
Corporis oſtendit turpem, puerilíq; Iachus
Tunc ætate fuit, gremio à quo eſt dextera Baubus
Ridente immiſſa. ipſa hilari ſed tunc dea mente
Subriſit, uarium uas quod potumq; tenebat
In ciſta accepit.

Eleuſiniorū myſteriorū ſignū eſt: Ieiunaui, potum confectum bibi, ex ciſta accepi: poſtquā feci, depoſui in calathū, et ex calatho in ciſtam. Et poſtea: Quales aūt ſunt ciſtæ eor myſticūæ? Oportet enim ſancta eorū reuelare, et arcana enunciare. An non ea ſunt ſeſamides te pyramides, & lana bene laborata, libáq; multis diſtincta umbilicis, ſaliſq; pugilli, et draco orgium Dionyſi Baſſari? An non mala Punica, atq; etiā corda ferulæ & hedræ, et præterea placentæ & papaueras? Hæc ſunt eorū ſancta. Clemens in oratione ad gentes.

Proſerpina.

Vis etiā tibi narrem, quomodo flores collegerit Proſerpina, eiuſq; calathum, & raptum à Plutone, & hiatum terræ, & ſues Eubulei, quæ deuoratæ fuerunt à deabus: propter quam cauſam in Theſmophorijs ſacrificantes, expellunt porcos. Huius fabulæ diem feſtum mulieres uariè concelebrant, Theſmophoria, Scirophoria, multis modis raptum Proſerpinæ tragicè decantantes. Clemens in oratione ad gentes.

Diana.

Cretes Dianam religioſiſſimè uenerantur, βριτόμαρτιν gentiliter nominantes, quod ſermone noſtro ſonat uirginem dulcem. Aedem numinis præterquam nudus ueſtigia nullus licito ingreditur. Ea ædes oſtentat manus Dædali. Solinus rerum memorabilium ca capite decimoſexto.

Minerua.

Gnoſij Mineruā ciuem deam numerant: primumq; apud ſe fruges ſatas affirmāt, audacter cum Atticis cōtendentes. Solinus rerum memorabilium capite 16. Fontibus Britanniæ præſul eſt Mineruæ numen, in cuius ædes perpetui ignes nunquam caneſcūt in fauillas: ſed ubi cinis tabuit, uertitur in globos ſaxeos. Solinus capite trigeſimoquinto.

Cadmus.

Gortinij Cadmum ſeu Adymnum colunt. Europæ fratrem: ita enim memorant. uidetur hic, & occurrit, ſed die iam ueſperato, anguſtiore ſe facie uiſendum offerens. Solinus cap. 16.

Apis.

Inter omnia quæ Aegyptus habet digna memoratu præcipuè bouem mirantur, Apim uocant. Hunc adinſtar colunt numinis, inſignem notæ albæ macula: quæ dextro eius lateri ingenita, corniculātis lunæ refert faciem. Statutum æui ſpacium eſt, quod ut abſuit, profundo ſacri fontis immerſus necatur, ne diem longius trahat, quàm licebit. Mox alter, nec ſine publico luctu, requiritur: quem repertum centum antiſtites Memphim proſequuntur, ut incipiat ſacris ibi initiatus, ſacer fieri. Delubra, quibus ſuccedit aut incumbit, myſticè thalamos nominant. Dat omnia, manifeſtantia de futuris. Illud maximum, ſi de conſulentiū manu cibum capiat. Deniq; auerſatus Germanici Cæſaris dextram, prodidit ingruentia, nec multo pòſt Cæſar extinctus eſt. Pueri Apim gregatim ſequuntur: & repentè uelut lymphatici, uentura præcinunt. Bos illi fœmina oſtenditur in anno ſemel, & ipſa non abſq; certis inſignibus, quæ ſtatim atq; inuenta & oblata eſt, eadem die neci datur. Apis natalem Memphitici celebrant iactu aureæ pateræ, quam proijciunt in Nili gurgitem. Hæc ſolennitas per dies ſeptem agitur. Quibus diebus cum ſacerdotibus quaſdam crocodili inducias habent, nec attrectant lauantes. Verùm octauo die ceremonijs iam peractis, uelut reddita ſæuiendi licentia, ſolitam reſumunt atrocitatem. Solinus rerum memorabilium cap. quadrageſimoquinto.

Themis.

Themidis arcana ſymbola, origanum, lucerna, enſis, pecten muliebris, quem honeſtè & myſticè licet dicere pudendum muliebre. O euidentem impudentiam. *Clemens oratione ad gentes.*

DE IMAGINIBVS ET SIMULACHRIS QUORUNDAM DEORUM & DEARUM.

Solebant Dijs *ſuis &* Deabus *attribuere diuerſas imagines, de quibus* Clemens *in oratione ad gentes in hunc modum ſcribit:* Quòd *ſi præter hæc ipſas uobis imagines ſubiecero conſiderandas, uerè perſequentes, inuenietis nugas eſſe conſuetudinem, ut qui manuũ hominum opera colatis inſenſibilia.* Et Scythæ *quidẽ antiquitùs adorabant acinacẽ,* Arabes *aut lapidẽ,* Perſæ *uerò fluuiũ: & ex alijs hominib. ij qui erant adhuc antiquiores, ligna erigebãt inſignia, & columnas ponebant ex lapidib. quæ etiã appellabãtur* ξόανα, *eo quòd eraderẽtur et expolirẽtur ex materia.* In Icaro *certè imago* Dianæ *lignũ erat nõ laboratũ: &* Cithæroniæ Iunonis, Theſpiæ *truncus exciſus: &* Samiæ Iunonis, *ut ait* Aethlius, *prius quidẽ erat aſſer, poſtea aũt cũ eſſet* Archon Procleus, *effecta eſt in formã ſtatuæ. Poſtq̃ aũt cœperũt ſtatuæ formari hominib.* βρέτη, *quod idem eſt quod ſtatuæ, cœperunt denominationem,* ἀπὸ τῶν βροτῶν, *id eſt ex hominibus.* Romæ *aũt antiquitùs ſtatuam* Martis *fuiſſe haſtam, dicit ſcriptor* Varro. *cum nõdum perueniſſent artifices ad hoc ſpecioſum quidem, ſed improbum artificiũ. Poſtquã aũt ars floruit, auctus eſt error.* Quòd *itaq; lapides & ligna, & (ut ſemel dicã) materiam fecerint imagines hominib. ſimiles, quibus pietatis formã præ uobis fertis, calumniantes ueritatem, iã quidem ex hoc patet. Verumenimuerò cum locus indigeat aliqua demonſtratione, non eſt id recuſandum. Ac* Iouem *quidẽ* Olympicũ, & Poliadem, Athenis *ex auro & ebore effeciſſe* Phidiã, *cuius eſt euidens.* Iunonis *aũt* Samiæ *ſtatuã factam eſſe* Euclidis *cœlo, refert* Olympicus *in Samiacis. Ne ergo dubitetis, ſi Seuerarum quæ* Athenis *uocantur dearum, duas quidem fecit* Scopas, *ex lapide quo uocatur* λυχνίτης. Calos *aũt, eã quã narrãtur habere mediã,* Polemonem *oſtendere in quarto eorum quæ ſcripſit ad* Timæum. *nec eas quæ ſunt in* Pataris Lyciæ *ſtatuas,* Iouis Apollinis, *quas rurſus* Phidias *imagines, ſicut leones qui cum eis dedicatæ ſunt, effecit.* Quòd *ſi, ut nonnulli dicunt, erat ars* Bryaxis, *non contendo: habes eũ quoq; ſtatuariũ, utrũ eorũ uelis adſcribe.* Quinetiã Teleſij Athenienſis, *ut ait* Philochorus, *opus ſunt imagines in* Neapecha: Neptuni & Amphitrites, *quæ adorantur* Teni. Demetrius *aut in ſecundo* Argolicorũ, *ſtatuæ* Iunonis Tirynthiæ, *& materiã pirũ, & effectorem fuiße ſcribit* Argũ. *Multi aũt fortaſſe admirabuntur, ſi didicerint* Palladiũ *quod appellatur* Diopetes, *ut quod à* Ioue *deuolarit, quod* Diomedes *quidem &* Vlyſſes *feruntur* Troia *abſtuliſſe, depoſuiſſe aũt apud* Demophoontem, *fuiſſe cõſtitutum ex oßibus* Pelopis: *quemadmodum* Olympium *ex alijs oßibus, belluæ* Indicæ. *Atqui adduco* Dionyſium *hæc referentẽ in quinta parte* Circuli. Appellas *autẽ in* Delphicis *dicit, duo fuiſſe* Palladia: *ambo aũt fabricata eſſe ab hominib. Sed ne quis exiſtimet me propter ignorationem prætermiſſe, hæc quoq; adducã.* Morychi Dionyſij *ſtatuã fuiſſe quidem factam ex lapide qui uocatur* Phellata, *eſſe aũt opus* Siconis *cognomine* Eupalami, *ut dicit* Polemo *in quadam epiſtola. Fuerunt aũt etiam quidam duo alij,* Cretenſes *(ut arbitror) ſtatuarij:* Ecyles & Dipœnus *hi nominabantur. fecerunt aũt imagines* Caſtoris & Pollucis *quæ ſunt* Argis, *& effigiem* Herculis *quæ eſt* Tyrinthe, *& ſtatuã* Dianæ Munichiæ *in* Sycione. *Et quid in his immoror, cum liceat nobis magnũ illum* Dæmonem *oſtẽdere quiſnam fuerit, quem per excellentiã audimus cultu & ueneratione dignum ab omnibus eſſe habitum? Eum non eſſe manu factum auſi ſunt dicere,* Aegyptiũ Serapim. *Alij enim ſcribunt eum fuiſſe munus miſſum à* Sinopenſib. *ad* Ptolemæum Philadelphum, *qui eos fame laborantes miſſo ex* Aegypto *frumento recreauit: eſſe autem hanc ſtatuam effigiem* Plutonis, *qui acceptam ſtatuã poſuit in promontorio quod nũc appellant* Racotin, *ubi etiam eſt honore affectum templum* Serapidis. *Eſt aũt prædium locis uicinũ.* Bliſtichem *aũt pellicem mortuam* Canopi, *tranſlatã* Ptolemæus *ſepelijt ſub prius dicto templo. Alij aũt* Ponticam *imaginem dicunt eſſe* Serapim, *tranſlatum autem fuiſſe honorificè* Alexandriam *à frequenti hominum conuentu.* Iſidorus *ſolus, à* Seleucenſib. *qui ſunt propter* Antiochiam, *ſtatuam fuiſſe traductam, qui ipſi quoq; penuria frumenti laborauerant, & nutriti fuerant à* Ptolemæo. *Cæterùm* Athenodorus *quidem filius* Sandonis, *cum uellet* Serapidis *oſtendere antiquitatẽ, neſcio quomodo eò lapſus eſt, ut eam argueret factam fuiſſe ſtatuam.* Seſoſtrim *dicit regem* Aegyptium, *cum plurimas* Græcorum *gentes ſibi ſubiunxiſſet, reuerſum in* Aegyptũ, *multos adduxiſſe artifices.* Oſirim *itaq;, à quo genus duxerat, iußit magnificè affabreq; uariatũ effingi. Eum autem conſtruit* Bryaxes *opifex, non* Athenienſis, *ſed aliquis alius, qui eodẽ appellabatur nomine quo* Bryaxes, *qui ad opus faciendum mixta & uaria uſus eſt materia. Habebat enim ramentum auri & argenti, & æris, & ferri, & plumbi, nec ei ullus lapis deerat* Aegyptius, *nec* Sapphiri & Hæmatitis *fragmenta, ſed nec* Smaragdi & Topazij. *Hæc ergo omnia leuigata, tritáque ac commixta illinit colore cæruleo. Qua de cauſa nigrior eſt color imaginis. Et cum pharmaco relicto ex ſepultura* Oſiridis & Apis, *omnia permiſcuiſſet, duplicauit* Serapim: *cuius nomen quoq; ſignificat & funeris ſocietatem, & opus quod factum eſt ex ſepultura, ut quod compoſitum ex* Oſiride & Api *factum ſit* Oſirapis. *Si quis ergo picturas & imagines obiens contẽpletur, ex turpibus ignominiaq; ac dedecore plenis figuris, ueſtros* Deos *ſtatim agnoſcet:* Dionyſum *ex amictu,* Vulcanum *ex arte,* Cererem *ex Calamitate,* Inò *ex uitta,* Neptunum *ex tridente,* Iouem *ex cygno,* Herculem *autem oſtendit pyra: & ſi quis nudam uiderit depictam mulierem, auream* Venerem *intelligit. Sic* Pygmalion *ille* Cyprius *eburneam amauit ſtatuam: erat ea ſimulachrum* Veneris, *& erat nudum. Vincitur figura* Cyprius, *& coit cum imagine. id autem ſcribit* Philoſtephanus. Venus *autem alia in* Cnido *erat lapis, & erat pulchra: alius eam amauit, & cum lapide* Veneris *habet conſuetudinem, ut refert* Poſidippus: *prior quidem in opere de* Cypro, *alter uerò in opere de* Cnido.

Simulachrum Dei Veiouis quod eſt in æde Romæ, in arcem & Capitolium, ſagittas tenet, quæ ſunt paratæ ad nocendum: quapropter eum pleriq; Apollinem eſſe dixerũt, immolaturq́; ei ritu humano capra, eiuſq; animalis figmentum ſtat iuxta ſimulachrũ. Gellius libro quinto, capite duodecimo.

De Initiationibus.

Solebant ſuos initiare quos ad ſacra admittebant: & eos initiandi ritus Orphea Græcos docuiſſe, Tatianus in oratione contra Græcos teſtatur.

De Feſtis.

Celebrarunt & ſua quædam certa feſta, quarum paſsim fit mentio. ſic feſta Iouis erant Dialia, in quibus ſolebant certare recitandis libris Athenis, ut teſtatur Lucianus in Charidemo. Theſmophorion & Orgiorum meminit Clemens in oratione ad gentes. Et Tatianus contra Græcos, in Deorum feſtis faces principibus præferri ſolitas indicat. Et cum accidiſſent terræmotus alicubi, ſolebant ferias indicere: et eum Deũ, quiſquis eſſet, aut Deam placare, Gellius libro ſecũdo, capite uigeſimooctauo.

De Ludis.

Habebant etiam Gentes ſuos certos dies, quibus publica ſpectacula, ut Monomachias, Tragœdias, & Comœdias, religioſe cum exhibebant, tum ſpectabant. Theophilus libro tertio contra Autolycum. Certaminum etiam, & panegyricorum conuentuum, ut erant Iſthmia, Nemea, Pythia, Olympia Clemens meminit in oratione ad gentes.

De tranſlatione idolorum.

Ob publicas calamitates auertendas frequenti hominum conuentu & ſolennibus ceremonijs, ſolebant ex uno loco in alium imagines Deorum transferre, ut patet ex Clementis oratione ad gentes. Quem ritum poſtea in mortuorum ſanctorum reliquijs transferendis obſeruare Chriſtiani cœperũt, ut ſuo loco dicitur.

De Aqua luſtrali.

Iuſtinus in Apologia ſecũda ſic inquit: Qui adeunt templa, ſe ipſos aſpergunt, poſtea offerunt numinibus grates, nidores atq; libamina: aut etiã totos ſe abluũt, antequam ſubeant delubra Deorum.

De Sepultura.

Alij alios in curandis funeribus obſeruarunt ritus. Nam apud Thraces læta fuiſſe funera, adeò ut exemptos gaudio proſequerẽtur. & fœminæ uiros ſequentes in rogum inſilirent. Apud Indos uerò nullum funerũ apparatũ obſeruari: & eſſe q proximos, parẽteſq;, priuſquam annis aut ægritudine in maciem eant, uelut hoſtias cædant, & uiſcera eorum comedant: eſſe etiã qui cum in morbos inciderint, procul à cæteris in ſecreta abeant, nihil anxiè mortẽ expectantes, Solinus teſtatur capite ſexageſimoquinto.

Ritus circa nuptias.

Diuerſi circa nuptias apud Gentes in uſu fuerunt ritus. Nam Augilæ, quæ gens eſt in Lybia interiore, fœminas ſuas primis noctibus nuptiarum adulterijs patêre cogunt. Solinus capite quadrageſimoquarto. Et habitantes ad Gangem plures uxores ducere, idem ſcripſit capite ſexageſimoquinto. Apud Thraces nupturas uirgines non parentum arbitratu tranſire ad maritos, ſed quæ præ cæteris ſpecie ualeant ſubhaſtari uelle, & licentia taxationis admiſſa, non moribus, ſed præmijs nubere: quas formæ premat dedecus, dotibus emere quibus coniungantur: utrunq; ſexum epulantẽ focos ambire, herbarum quas habent ſemine, ignibus ſuperiecto, cuius nidore perculſi, pro lætitia habeant imitari ebrietatem ſenſibus ſauciatis: teſtatur Solinus capite decimoquinto.

De Moribus.

Idololatriam ſceleratiſsimi hominum mores comitari ſolent. unde Tatianus contra Græcos in hunc modum ſcribit: Quid obſecro fit apud uos egregium, aut admiratione dignum? obſcœna uerba, naſo reſonante effutiunt, & motus indecentes mouentur, & adulteriorum in ſcena magiſtros filiæ & filij ueſtri ſpectãt: honeſta ſcilicet auditoria ueſtra ſunt, omnes nequitiæ nocturnæ, & quicquid obſcœnè dictum demulcere poteſt auditores, alta uoce promulgantur. Egregij uerò ſunt Poetæ ueſtri, mẽdaces, & figurato ſermone auditoribus imponentes. Vidi quoſdã athletico corpore ſtudio grauatos, et molem carnis ſuæ gerẽtes: illis præmia & coronæ per agonothetas, munerarios uocant, proponuntur, non uirtutis ergò, ſed diſcordiæ & contumeliæ: & qui uerberando præualuerit, coronatur. Et hæc quidem minora ſunt mala: maiora quis uel nominare non erubeſcat? Sunt qui propter luxuriam ſectantur ocium, ſæpe uendẽdos præbent ad cædem. Hic ſe uenundat pauper, diues emit occiſores: horum deinde teſtes futuri ſedent, et gladiatores inter ſe ſingulari certamine nullam ob cauſam committuntur, nec auxiliaturos accedit quiſquã. Iſtáne rectè à uobis fiunt? Aliquis inter uos excellens manipulum latronum colligit gladiatorum ſe nutritorem profeſſus: poſt illum gladiatores procedunt, & omnes ad ſpectaculum ceu iudices conuenitis. huius rei cauſa partim ad munerarij, partim ad gladiatorum improbitatem pertinet. Qui autem non interfuit cædi, triſtatur, quòd ſibi non contigerit immanis et ſceleroſi facinoris ſpectatorem eſſe. Animalia carnis ueſcendi cauſa mactatis, & homines emitis ut animo ſitis anthropophagi: id eſt, cæſis membris humanis, & impiiſſima ſanguinis effuſione eam paſcatis. Gladiator itaq; cædem perpetrat muneris accipiendi gratia: munerarius eundem emit, ut occidatur. Quid me iuuaret inſaniens aliquis, ſecundum Euripidem Alcmæonis matricidium nuncians? Qui uultus ſui formam non habet, & labris hiat diductis, & enſe accingitur, & clamore turget, & ſtolam homine indignam gerit? Valeant etiam Hegeſilai fabulæ, & Menander ille uerſificator. Quid eſt quod tibicinem in fabulis admirer? aut quid morer Antigenidem illum Thebanum tibicinem, Philoxeni diſcipulum? Concedimus uobis hæc inutilia. Vos autem uel credite religioni noſtræ, uel ſimiliter nobis à ueſtris nugis diſcedite. quid magnum aut admirandum agunt Philoſophi ueſtri? Incedunt enim altero ex humeris neglecto, capillitium demittunt copioſum, barbam alunt, ungues ferinos gerunt: & cum nihil ſe deſiderare dicant, indigent tamen (ſecundum Proteum) coriario propter peram, textore propter tunicã, lignario propter baculũ, diuitibus deniq; et coquo propter gulam.

Qui Deum ignoras, canem colis, & hominem ſine ratione imitandum putas. Tu uerò Cynice, cum grauitate clamans publicè teipſum ulciſceris: & niſi aliquid acceperis, conuicia dicis. Platonicam philoſophiã artem lucrãdi facis: et alius Epicuri ſophiſticã ſecutus, al[illegible] uoce tibi reſiſtit. Et iterũ aliàs Ariſtotelicus eſſe uis & aliquis tibi conuiciator ſecundũ Democritum. Pytagoras Euphorbum olim ſe fuiſſe inquit. Ariſtoteles Pherecydis ſapiẽtiæ hæres eſt, et animæ immortalitatẽ criminatur. Deniq; in eadẽ ſecta dogmatũ ſucceßiones à diſcordibus turbãtur, & conſenſum profeßi diſſentiendo pugnãt. Eſt qui Deo corpus attribuat, ego nullum: alius mundum indiſſolubilem, ego ſoluendum reor: alius per temporum uices incendium expectat, ego ſemel duntaxat: alius iudices Minoem & Rhadamanthum agnoſcit, ego ipſum Deum: alius animam ſolam immortalem fieri perſuaſus eſt, ego carnem quoq; cum anima. Quid lædimus uos, ô Græci? Cur nos, qui uerbum Dei ſequimur, tãquam ſceleratißimos odiſtis?

De uarijs legibus ethnicarum ciuitatum, Tatianus contra Græcos: Quot ciuitates, tot legum diſcrimina reperias: adeò ut quæ alicubi turpia dicuntur, eadem alibi laudentur. Græcis abominandum uidetur, cõiungi cum matre: apud Magos aũt Perſarũ, in primis laudabile. Barbari puerorũ amores dãnant, ijdẽ apud Romanos prærogatiua dignantur, qui pueros ſibi q̃ plurimos tanquam equos gregales colligere ſtudio habent.

Paßim turpißimæ conſuetudines in uſu fuerunt. ut Aethiopes Garamantici priuatim matrimonia neſciebant, & promiſcuo utebantur concubitu: unde filij ſolas matres agnoſcebant, ueris patribus ignoratis. Solinus capite quadrageſimotertio.

Galli humanis litabant hoſtijs. Solinus capite trigeſimoquarto.

Hyberni fas & nefas eodem animo ducebant, puerperæ eorum ſi quãdo marem edidiſſent, primos cibos gladio mariti imponebant, inq; os paruuli ſummo mucrone, auſpicium alimentorum, inſerebant: & gentilibus uotis optabant, ut non aliter quàm in bello & inter arma mortem oppeteret. Solinus cap. 35.

In inſulis Hebridibus regi nulla fœmina datur propria, ſed per uicißitudines in quamcunq; commotus fuerit, uſurariã ſumit: unde nec ei cõceditur ſpes liberorũ. Solinus cap. 35. Et in inſula Thule, incolas fœminis uulgo uti, idem teſtatur capite eodem.

Horrendæ etiam ſuperſtitiones paßim inter Gẽtes in uſu erant. Tatianus cõtra Græcos teſtatur, eos inſaniã amuletis & pelliculis appenſis curare ſolitos eſſe.

A QVIBVS, ET QVOMODO PROpugnatus Gentiliſmus.

In defendenda & propugnanda Gentilium ſuperſtitione, & Chriſtianorum religione opprimenda, Iſta Gentilium multitudo egregiè ubiq; locorum laborauit. In qua primum locum tenent ſacerdotes, & eorum collegia: qui indignè ferentes, ſuas fraudes & uanitates taxari, & ſe cum ſuis Dijs contemptui haberi, & quæſtus ſuos, quos ex idololatria capiebant, imminui, omnibus uiribus in id incũbebant, ut Chriſtianam religionem calumnijs & mendacijs ſuſpectam redderent, & ab ea ſuſcipienda homines abſterrerent, & ſuam ſuperſtitionem tuerẽtur & propagarent: quam ob cauſam Imperatorum animos capiebant, & per eos reliquum uulgus in officio retinere, & Chriſtianos opprimere tentabant, ut patet ex loco de Perſecutione. Ad ſacrificorum, philoſophi quoq; ſuas coniunxerunt operas: quorum nõnullos ſexcentos aureos in annum ab Imperatore Romanò habere, dicit Tatianus contra Græcos. In horum numero fuit Creſcens, qui Romæ inſectatus eſt Iuſtinum & Tatianum, ut patet ex eadem oratione. Deinde Imperatores & alij politici Domini, ſua autoritate et edictis et armis Gentiliſmum promouerunt, & Chriſti doctrinam impugnarunt. In horum numero fuit Traianus. nam Plinius in Panegyrico ſuo Traianum laudat, quòd templa ſarta tecta tueri, noua erigere, proq; ijs excubare, & in illa ingredi oraturus conſueuerit. Adrianus puerum Antinoum, quem in delicijs habuit, in Deos retulit, tẽplum ædificauit, ludos inſtituit, & ciuitatem ei cognominem condidit: ſicut Egeſippus ſcripſit, referente Euſebio libro quarto, capite octauo. Teſtatur idem Clemens in oratione ad gentes. et Iuſtinus in Apologia ad Antoninum Pium narrat, omnes homines ferme fuiſſe coactos Antinoum pro Deo uenerari, etiamſi ſcirent quis & unde oriundus fuerit. Apparet autem ex Epiphanij contra hæreſes libro tertio tomi ſecundi, nõ Romæ tantum mãſiſſe Antinoi templum et cultus. ſed & ad alias quoq; gentes peruaſiſſe, apud quas magno numero templa Antinoi cõdita, et cultus inſtituti ſint. Conſentit Dion, qui Antinoi ſtatuas & effigies per uniuerſum terrarum orbem erectas eſſe ſcripſit, Imperatore ſubinde referente ſtellam ſe Antinoi uidiſſe: eosq; perlibenter audiente, qui ex Antinoi ſpiritu uerè ſtellam natam, ac tum primùm conſpectam fabularentur. Idem Adrianus etiam aliud templum in honorem Veneris condidit: autoribus Henrico de Erfordia, & Bergomenſe, & Euſebio in Chronico, qui id factum ait anno decimoquarto regni. Aliud rurſus Hieroſolymis eregionè templi Iudæorum, ſicut ſuprà diximus: & templa multa penè in omnibus ciuitatibus ſine ſimulachris, ut Lampridius narrat. Athenis uerò aliquanto poſt repreſſos Iudæos, ædem Ioui Olympio, quemadmodum Dion teſtatur, ædificauit, collocata in eam ipſius ſtatua, & dracone quem ex India uictor reportauerat. Feſta præterea Liberi patris ibidem celebrauit: atq; templũ eius quod Græci [illegible] uocant, ædificare eis conceßit. Fauſtinam uerò Antonini Pij uxorem, quemadmodum Volaterranus ſcribit libro uigeſimotertio, Senatus Romanus diuinis honoribus co[illegible] inſtituit, templũ cõdidit, ſtatuis exornauit, flamines addidit, & ludos Circenſes: quos honores Imperator non recuſauit. Quin & ei mortuo templum conditum & ſacra inſtituta fuiſſe, Nauclerus indicat Generatione ſexta.

Antoninũ etiam Pium et Antoninum Verum Imperatores, patronos gentiliſmi, & hoſtes Chriſtianorũ ſe præſtitiſſe, dictũ eſt ſuprà in cap. de Perſecutiõe. Et Senatus Romanus adeò profanos cultus ſuos ſtuduit uindicare, ut ne quidem collegæ ſuo Apollonio, cum ſe Chriſtianum profeſſus eſſet, parcerent.

Exemplum Sacrificorum, Philoſophorum, Imperatorum & præfectorum imitabatur uulgus, qui Chriſtianos uarijs criminationibus deformatos irridebant, eosq; nugari & blaterare dicebant, & doctrinam eorum refutare & euertere conabantur: ut teſtatur Ta-

tianus

tianus contra Græcos. Et ante cauſſæ cognitionem *ui perſequebantur, ut teſtatur idem: et Theophilus lib. tertio contra Autolycum.*

Porrò argumenta, quibus ſuam ſuperſtitionem Ethnici confirmare ſtuduerunt, hæc ferè ex autoribus huius ſeculi colligere licet.

1 *Suam religionem eſſe antiquiſsimam, & à maioribus ſuis obſeruatam, quorum conſuetudinem fas non ſit ſubuertere.* Clemens in oratione ad gentes. Et Iuſtinus in ſermone ad gentes: & Theophilus libro tertio contra Autolycum.

2 *Suam religionem ab infinita Philoſophorum multitudine approbari.* Tatianus contra Græcos.

3 *Suam religionem eſſe utilem & ſalubrem Reipublicæ, & alijs hominibus: à Dæmonibus enim ſanari morbos.* Tatianus contra Græcos.

4 *Ob ſuam religionem neglectam Deos iraſci, & omnis generis mala inferre: ut patet ex Antonini literis ad communitatem Aſiæ, quarum exemplar in loco de perſecutione extat.*

Criminationes autem, quibus religionem Chriſtianorum deformare ſolebant, hæ ferè erant.

1 *Quòd dogmata eorum eſſent noua, & quidem barbarorum ueritate, uacua, et nihil præter ſtultitiam & nugas habeant.* Tatianus contra Græcos: & Theophilus lib. 3 contra Autolycum.

2 *Quòd religio eorum ab infinita Philoſophorum multitudine damnaretur.* Tatianus contra Græcos.

3 *Quòd contra rationem crederent, Deum hominem natum eſſe.* Tatianus ibidem.

4 *Quòd Chriſtiani haberent uxores communes, coirent cum ſororibus, ueſcerentur humanis carnib.* Tatianus contra Græcos: Theophilus libro tertio contra Autolycum.

A QVIBVS, ET QVOMODO LABORAtum ſit in Gentilium ſuperſtitione refutanda.

Contra Gentilium ſuperſtitionē pugnarūt Eccleſiarum miniſtri & Doctores, non modò uoce, ſed etiam ſcriptis. In horum numero ſunt, Quadratus, & Ariſtides: Iuſtinus, cuius notus eſt liber ad gentes paranæticus, cōtra eas uerò Apologiæ duæ editæ. Extat & Tatiani liber contra gentes: & quinq; librorum aduerſus eaſdem, Apolinarij, Euſebius libro quarto capite ſeptuagesimoſeptimo meminit: ubi & Miltiadis & Melitonis Clemens etiam Alexandrinus, tum paſsim in ſuis Stromatibus, tum in oratione ad gentes religionem eorum oppugnat, Idem facit Theophilus libro tertio contra Autolycum.

Debuiſſent etiam Imperatores & magiſtratus idololatricos gentilium agnoſcere cultus, & damnare, et abolere. Verùm qui faceret, hoc ſeculo nullus fuit: ut patet ex capite de Perſecutione.

Fecerunt & alij Chriſtiani ſuum officium in expugnando Gentiliſmo, ſua confeſsione, & conſtantia, et oratione, & commonefactione, & inſtitutione ſanabiliorum, & damnatione & uitatione cultuum idololatricorum: ut patet ex cap. de Perſecutione, & de ceremonijs, de moribus Chriſtianorum, & Martyribus.

Cæterùm in diſceptatione Chriſtianorum contra gentes hoc primum egerunt, ut gentilium argumenta, quibus ſuam ſuperſtitionem firmare nitebantur, diſſoluerent & euerterent. Sic Iuſtinus in ſermone ad gētes, refutat argumentum ab antiquitate & conſuetudine his uerbis: Itaq; nō pudeat uos abijcere cuncta priſcorum deliria: & ſpecioſos illos, ſed inanes ſtrepitus omittendo, in quibus ſummam uoluptatem collocatis. arripite quæ ſunt utilia, nullam enim iniuriam facietis ueſtris maioribus, ſi in diuerſum deflectatis ab illorum falſis opinionibus, quos credibile eſt earum iam ſerò pœnitere apud inferos: qui ſi poſſent uos illinc de ſuis poſt obitum calamitatibus certiores facere, ſciretis quàm libenter uobis à tantis malis præcauerent. nunc quoniam non eſt uobis poſsibile id ex illis diſcere, ac ne ex iſtis quidem falſò nominatæ Philoſophiæ profeſſoribus, reliquum eſt, ut exploſo errore maiorum, detis uos ſacrorum uatum Prophetijs, non requirendo in eis eloquentiam (nec enim in ſermone, ſed in operibus conſiſtit noſtra religio) ſed inquirendo apud eos quæ ad æternam uitam faciant.

Idem facit Clemens in oratione ad gentes. Nam prauam conſuetudinem omnino mutare licere probat: & ex Deo, & non ex conſuetudine uiuendum eſſe aſſerit.

Theophilus etiam contra Autolycum libro tertio prolixè probat, Gentilium religionem nouam eſſe, & multis ſeculis inferiorem doctrina Moyſi, et doctrina populi Dei. Moyſen enim præcedere Troianum bellum annis nongentis triginta octo. Idem Tatianus contra Græcos.

Argumentum ab autoritate Philoſophorum Iuſtinus, Clemens, Tatianus, Theophilus refutant: probantes, philoſophos ipſos inter ſe diſſentire, & contraria docere: & de rebus ſacris Græcos nihil ſcripſiſſe, quia nuper admodum literarum ſcientiam aſſecuti ſint, uel à Chaldæis uel Aegyptijs uel Phœnicibus: & quia à Deo uero plurimū aberrarint, nec habuerint à quibus ueram religionem didiciſſent.

Argumentum ab utilitate, & quòd Dæmones ſanent morbos, Tatianus refutat his uerbis in oratione contra Græcos: Non ſanant Dæmones, ſed dolo capiunt homines: & rectè Iuſtinus ille maxima dignus admiratione, dæmones latronibus eſſe ſimiles edocuit. Siquidem ut illi uiuos aliquos capere ſolent, deinde pacta mercede, familiaribus eos reſtituere: ſic etiam qui à uobis exiſtimantur dij, quorundam membris hominum ſe inſinuantes, deinde per ſomnium ſuam in illis gloriam fabricantes, in publicum prodire iubent, & in conſpectu omnium, poſtquam deſideratis ex mundo rebus ſe expleuerunt ab ægris auolant, & morbum ſuo dolo productum obliterantes, priſtinæ ualetudini homines reddunt.

Deinde refutarunt etiam uanas gentilium opiniones, quales ſuprà recenſuimus. Nam aſſertionem, quòd placitis philoſophorum, poetarum & ſapientum credendum ſit, Iuſtinus in ſermone ad gentes, & Tatianus in oratione contra Græcos, eo infringunt, quòd probant eos ueritatem ignoraſſe, & contraria docuiſſe. Ac eleganter Tatianus inquit: Gentilium libros labyrinthis ſimiles eſſe: & eos legentes non differre à Danaidum dolijs. Et Theophilus libro tertio contra Autolycum, inter cætera inquit: Hinc autem cognoſces reliquorum ſcriptorum, qui circa prophana uerſantur

tur, ineptias & nugas. Oportebat enim ſcriptores teſtes eſſe oculatos eorum quæ tradunt, aut rerum ueritatem exactè didiciſſe ex iis qui rebus geſtis interfuêre. Nam qui incerta, quæ ipſi ignorant, ſcribunt, quodam modo (quod dicitur) aërem cædunt. Quid Homero profuit bellum Iliacum deſcripſiſſe, & multis eo opere fucum feciſſe, dum falſa commemorat? Quos fructus percepit Heſiodus, ex catalogo genealogiæ Deorum, quos ipſe fingendo congeſſit? Quæ utilitas manauit ad Orpheum ex eo, quòd trecentos & ſexaginta Deos confeſſus eſt? quos tandem reiecit in teſtamento ſuo, cum obiret mortem, aſſerens Vnum eſſe Deum? Quem fructum conſecutus eſt Aratus ex ſua ſphærographia mundani cycli? Aut quem fructum ſenſere alij, qui iiſdem incubuêre ſtudijs? Certè nullus alius laborum fructus ad eos deuenit, quàm uana gloria hominum, quam ne quidem ipſi condignè conſequi quiuerunt. Sed quid ueri ex ipſorum ſcriptis aut uerbis elici poteſt? Quid utilitatis Euripides, Sophocles, & reliqui Tragici ſcriptores ex ſuis cœpêre tragœdijs? At quem fructum Menander, Ariſtophanes, aliiq; Comici tulêre ex ſuis Comœdijs? Herodotum & Thucydidem hiſtoriæ non iuuerunt, nec Pythagoram occulta & arcana, nec etiam Herculis columnæ. Diogeni quid Cynica philoſophia? Epicuro quid, aſſerere non eſſe prouidentiam? Empedocli quid, docere non eſſe deos contulit? Socrati quid commodi attulêre dæmonia, quæ inuocabat? Quid præterea, quòd iuraret per quam ſanctè, Canem, Anſerem, Platanum, & Aeſculapium fulmine tactum? nunquid iſta uiro conduxerunt? Præterea, quòd uoluntario animo nihil trepidans mortuus eſt, quam ſperat poſt obitum mercedē nanciſci? Quid Platoni profuit ſua diſciplina & philoſophia? Quid utilitatis peperērūt reliquis ſua dogmata philoſophis qui plurimi fuere? Nolo enim omnes nunc, quia plurimi ſunt, recenſere. Hæc quidem enumeramus, ut demōſtremus, & quaſi ob oculos homini ponamus, impias & inutiles eſſe eorum ſententias: nec ipſi ueritatem aſſequuti ſunt, nec alios ad ueritatē cohortati ſunt. Nam ex ſuis ipſorum, dum contraria ſibi proferunt, ſcriptis mendacij arguuntur. Quidam etiam ſua deſtruxerunt dogmata. Nec ſolum ſeipſos ſubuerterunt, uerùm nonnulli philoſophi etiam propria dogmata, infirma et irrita fecêre. Itaq; gloria eorum ceſsit in infamiam & ſtulticiam, ut inde habiti ſint ſtulti et inglorij. Nam intellectu præditi facile eorū ſcripta intelligūt, eorumq; ueritatem perſpiciunt. Aut enim loquuti ſunt de dijs, & deinceps docuêre non eſſe deos. Aut ſi de mundi generatione diſſeruerunt, poſtremò omnia fortuitò et caſu quodam ſua ſponte facta eſſe confeſsi ſunt. Aut de prouidentia ſermocinantes, tandem ſtatuêre, mundum fortuitò, nec prouidentia gubernari. Quid præterea de moribus inſtituendis dicam? An non, dum conantur de morum grauitate ſcribere, docuêre adulteria, ſcortationem atq; omnem immundiciem perpetrare? Ad hæc exoſam & deteſtandam maſculam Venerem introduxerunt. Et ut hæc magis grata & accepta ſit mortalib. canunt & deos uſos concubitu non dicendo. Præterea uetitos & nefarios inducunt cibos. Saturnum ſuos liberos uorare perhibent. Aiūt Iouem huius filium prouidentiam in Ilia demiſiſſe. Scribūt et ſcelerata conuiuia dijs apparata. Vulcanum quendam claudum & fabrum dijs adminiſtrare docent. Proponunt Iunonem uxorem Iouis & ſororem, non ſolum propter nuptias inceſtas, ſed ore quoq; patrare impuro quæ minimè dicere expediat. Flagitia eorum omnia, quæ Poetæ celebrant, omitto commemorare: ſiquidem ipſe ea pernouiſti. Quid attinet commemorare Neptunum, Apollinem, Bacchum, Herculem, Mineruam ſinus amantem, Veneremq; impudicam, quum abunde de his loquuti ſimus in alia noſtra oratione?

Opinionem, quòd ſcriptura Chriſtianorum eſſet recens & nupera, Theophilus lib. 3 contra Autolycum prolixè refutat: probans, Moyſen & Hebræos nōgentis annis aut mille uetuſtiores eſſe Iliaco bello. Et Tatianus in oratione contra Græcos probat, Moyſen nō ſolum Homero antiquiorem, ſed etiam alijs ſcriptoribus qui Homerum anteceſſerunt.

Aſſertiones de dijs gentilium Iuſtinus, Clemens, Tatianus, & Theophilus uanas eſſe eò demonſtrant: quia inter ipſos gentilium doctores nihil certi & conſentiens ſit affirmatu: & quia à Deo uero aberrantes, creaturas, ut Solem & lunam, quæ tamen ſint inſtrumenta temporis, & non Dij, adorarint, aut ex elementis deos fecerint: aut homines mortuos, eorumq; ſtatuas, aut animantia bruta diuino honore affecerint.

Contra opinionem, quòd Deos ſuos naſci & generari aſſerebant, Theophilus libro ſecundo contra Autolycum hæc ſcribit: Et quidem Deorum, ſi modò nati fuêre, fœcunda & copioſa reperitur generatio. At ubi nunc deos gignere, oſtendi poteſt? Nam ſi tum genuêre, & geniti ſunt, oportebat eorū generationē hucuſque porrigi. Sin ſecus ſe res habet, certè infirmū Deorum genus reputabitur. Aut enim ſenio confecti generare deſierunt, aut mortui ſunt, aut è uiuentium numero penitus ſunt ſublati, & in nihilum redacti. Si enim aliquando dij nati ſunt, eorum generationem huc uſq; protendi neceſſarium erat: quemadmodum & hominum generatio ex quo cœpta eſt, nō eſt intermiſſa. Hinc tandem illud conſequium colligeretur, plures eſſe Deos quàm homines: ſicuti et Sibylla perhibet. Nam ſi generationi dant operā, & immortales permanent, profectò maior nunc deorū quàm hominum foret affluentia. Siquidem quæ fati crudelitas ipſis immortalitatem adimere ualeret? At hominum mortalium, qui modico tempore durant, proles hucuſq; eſſe demonſtratur, nec inter homines quicquam à generandi ordine ceſſatum eſſe liquidò conſtat. Quapropter plurimæ urbes ſubinde conduntur, uici conſtruuntur, regiones inhabitantur. Qui fit igitur, quod non eadem ratione deos, quos Poetæ immortales canunt, oportebat & gignere & gigni, cum aſſeueretis eos etiam generationi incumbere, & eorum genealogias literarum monumentis mandetis?

Contra opinionem Homeri, quòd Dij ex Oceano ſint nati, Theophilus libro ſecundo contra Autolycū hæc ſcribit: At quæ recenſent, nequaquam Deum conſtituunt. Quis enim neſcit, Oceanum eſſe aquam? At ſi aqua eſt, non igitur Deus eſt. Si autem deus, ut nemo it inficias, uniuerſorum eſt conditor: condidit ergo aquam, & maria.

Somnium eorum de Dæmonibus, quòd cuſtodiant homines,

homines, Clemẽs in oratione ad gentes, uanum eſſe oſtendit. ac diſertè aſſerit, Dæmones non eſſe cuſtodes, ſed perditores hominum, ac eorum delectari cædibus. idq; probat multis exemplis: quòd ſæua libamina & humanas hoſtias poſtularint. & facta collatione probat, homines Dæmonibus eſſe meliores. Nam Apollinem prodidiſſe Crœſum amicum ob mercedis obliuionem, eumq; ad rogum deduxiſſe in Halym: ſed Cyrum eſſe miſertum Solonis, eumq; à pyra reduxiſſe.

Opinionem gentilium de mundo ingenito, & de tempore à Platone & Apollonio aſſignato, refutat Theophilus lib. 3 contra Autolycum: oſtendens Gentilium ſcriptores mundi originem ignorare, & ueram temporum ſupputationem, quam ſola ſacra ſcriptura uerè & explicatè tradat.

Contra Ariſtotelicorum opinionem, res infra lunam non regi prouidentia, Tatianus in oratione contra Græcos pugnat, eosq; riſu dignos eſſe affirmat: quòd ipſi terræ affixi, & longè orbi lunari inferiores ſollicitè ijs rebus prouideant, quas prouidentia expertes eſſe dicant.

Fabuloſam opinionem Platonis de diluuio & Deucalione et Pyrrha, Theophilus contra Autolycum, eſſe, ex Moyſe demonſtrat.

Impiam opinionem, quòd uidendum ſit ut libet, Theophilus lib. 3 contra Autolycum infringit: et dicit eam eſſe uiaticum malis ad malos ſuos mores: & ſanctè uiuentibus ſuum fore honorem, ac econtrà impiè agentes ſuas manere pœnas.

Opinionem de adorando ſole et luna, Clemens abijcit: eo quòd aſtra ſint inſtrumenta temporis, & non dij.

Contra aſſertionem de adorando Cæſare, pugnat Theophilus lib. 1 contra Autolycum his uerbis: Dicas ergo, quare regem ſiue Cæſarẽ adorare recuſas? Quia non ad id inſtitutus eſt ut adoretur, ſed ut legitimo, qui ipſi congruit, honoretur honore. Rex enim ſiue Cæſar Deus non eſt: ſed meminerit ſe eſſe hominem, à Deo in hanc dignitatem promotum, non ut adoretur, ſed ut iuſtè, quemadmodum iuſticia exigit, iudicet. Nam regnum, ſiue impierium, rerumq; adminiſtratio ipſi à Deo commiſſa & demandata eſt. Hinc Cæſar ſiue Rex, neminem ſubiectorum aut regem aut Cæſarem appellari uult: Regium enim ſiue Cæſareum nomen ipſi ſoli competit, nec alius id ſibi uẽdicare audet. Ita adorandi cultus nemini niſi Deo ſoli deferẽdus eſt. Itaq;, ô homo, in omnibus errore duceris. Regem quidem ſiue Cæſarẽ honora: honora inquam, magna cum beneuolentia ſubiectus ei exiſtès, et orans pro eo. Hæc faciens, Dei uoluntatem exequèris. Nam diuinæ legis hic tenor eſt: Honora, fili mi, Deum & Regem, nec unquam eorum inobediens ſis: ſubitò enim hoſtes ſuos ulciſci poſſunt.

Opinionem de honorandis ſtatuis, Clemens in oratione ad gentes euertit: probat enim, ſtatuas non eſſe Deos: quia ſint inſenſibiles: & brutis animantibus, & talpis & conchis, utpote ſenſum habentibus, inferiores: & maculentur ab auibus, & comburantur ab igne.

Contra opinionẽ de oraculis, Tatianus hæc ſcribit: Bellum initurus, Apollinem de cædibus conſulis. Virginem rapturus, deum tibi aliquem auxiliari deſideras. Aegrotans tua culpa, ut decem conſiliarios Agamemnon, ita tu Deos uis tecum eſſe. Eſt quæ pota aqua inſanit, uel thure adhibito demens fit: hanc tu uaticinari dicis. Præſcius futurorum Apollo, uatumq; magiſter circa Daphnen puellam falſus eſt. Verène quercus diuinat, et aues præſagiunt: tu uerò animalibus & plantis ignobilior es? Præſtaret igitur te fieri lignũ præſagum, et uolucrum alas ſumere. Qui te facit auarum, idem tibi de cumulandis diuitijs uaticinatur. Qui ſeditiones & pugnas ciet, idem tibi de uictoria in prælio prædicit.

Contra opinionem, quòd uita hominum à ſeptem Planetis gubernetur, pugnat Tatianus in oratione cõtra Græcos, ac oſtendit eam eſſe Dæmonum inuentum qui eiecti cœlis, diuerſas animantes, quæ uel repunt in terra, uel natant in aquis, aut degunt in montibus, quadrupedes, cœleſti honore dignati ſint, ut et ipſi ſcilicet in cœlis agere uiderentur, & à ratione alienam ipſorum in terra uitam per ſtellarum collocationes commendarent. Iracundus igitur, inquit, & laborioſus, et continens & incontinens, & pauper & diues, iiſdem naturæ gubernationibus ſubijciuntur: quoniam zodiaci circuli pictura deorum opus eſt. Quod ſi unius eorum lux præcellat, pluribus cæteris honorẽ præcipit: & qui aliàs uincitur, nunc uincere ſolet. Delectantur autem his zodiaci picturis Planetæ ſeptem, ueluti qui ſe teſſerarum ludo oblectãt. Eiuſmodi perſuaſio ueſtra eſt. Cæterùm nos & fato ſuperiores ſumus: & pro Planetis, hoc eſt, erraticis dæmonibus, unum erroris neſcium Dominum accepimus: & cum fato non regamur, gubernatores eius contemnimus.

Opinionem Euimeri et Pythagoræ de animarum tranſitu in alia corpora, contra rationem et pietatem eſſe, Theophilus libro tertio contra Autolycum dicit: cum fieri nõ poſſit, ut is qui aliquando fuit homo, nũc lupus, canis, aſinus, aut aliud quippiã irrationale fiat iumentum.

Opinionem, negantem reſurrectionẽ mortuorum, Theophilus libro primo contra Autolycum in hunc modum refutat: Præterea negas mortuorum reſurrectionem. Ais nanq;, oſtende mihi ſaltem unum ex mortuis reuocatum: quem ſi uidero, uerbis tuis fidem habebo. Sed quid memorabile facis, ſi uideas & credis? Si credis Herculem, quem flamma abſumpſit, uiuere: Aeſculapium, fulmine tactum, uitæ reſtitutum: quæ dementia eſt, nolle dare fidem illis quæ Deus loquitur? Dubitatio me tenet: & ſi tibi præſentarem, aliquem è mortuis euocatum, an apud te fidem inuenire poſſem? Cæterùm Deus plurima rerum argumẽta ſuppeditat, quibus incredulitatem noſtram, quantũ ad reſurrectionis negotium attinet, propellat. Obſerua, niſi moleſtũ ſit, temporum, dierum & noctium interitum. An non animaduertis, ut iſta & moriãtur, et reſurgant? Quid præterea referam reſurrectionem fructuum & ſeminum, quæ omnia noſtræ utilitati ſeruiunt? Si enim granum, exempli gratia, tritici aut reliquorum fructuum in terram ſparſeris, primùm quidem moritur & diſſoluitur, & tum demum naſcitur, & in culmum fructificantem aſſurgit. Arborum & quercuum natura, ſecundum Domini imperium, occulta quadam

ui, no-

ui, nobisq́; inuiſibili, ſtatis temporibus fructus proferunt. Interdum paſſerculus, aut alia auicula deuorans ſemen mali, aut ficus, aut alterius rei, auolat in locum aliquem editum, ſaxoſum, et id in foueam aliquam per diuerſam corporis partem emittit. Quid fit? Semen illud ſubcreſcit, & in arborem magnam euadit, quamuis deuoratum per tantum calorem tranſierit. Ad hæc omnia operatur Dei ſapientia, quibus confirmare aggreditur, ſibi non eſſe impoßibile præſtare ea quæ de uniuerſali reſurrectione feruntur. Sin autem uolueris mirabilius ſpectaculum cernere, quod ad id comparatum eſt ut maiore euidentia mortuorum reſurrectio comprobetur, iubeo te erigere uultum non modò ad terreſtria, uerùm etiam ad cœleſtium reſurrectionem. Lunam uide, quæ ſingulis menſibus & perit & renaſcitur. Nec non & alia conſiderato aſtra. Præterea & in temetipſo quamuis id ignores, reſurrectionis operationem agnoſce, ô homo. Nã non dubito quin aliquando aduerſa ualetudine afflictus, amiſeris carnes tuas, et formam, roburq́;. Cæterùm Deus miſericordiam tibi impartiens, & medicinam tribuens, efficit ut carnes amiſſas, formam roburq́; recuperares. Et quemadmodum ignoras, quò, te relicto, carnes abierint: ſic te fugit, unde redierint, et unde eas receperis. Verumenim uerò, inquis, quaſi neſciam: ex alimento & ſaporibus pulchrè in ſanguinem conuerſis, carnes repullularũt. Cæterùm & Dei, ne erres, hoc beneficium eſt, nec alteri eſt accepto ferendum. Quapropter moras nectere ceſſa: quin magis fidei te mancipato.

Opinionem Zenonis de renouatione mundi per incendium, & eorundem hominum ad eadem opera & ſcelera redeuntium, Tatianus contra Græcos refutat: inde colligens, plures improbos quàm bonos tum futuros, & Deum autorem malorum fore.

Tertiò, criminationes etiam quibus Chriſtianiſmũ infeſtabant Ethnici, firmis fundamentis & demonſtrationibus ſubuerterunt. Nam ad uulgarem illam obiectionem, quòd doctrina & religio Chriſtianorum noua & nupera eſſet, reſpondent Iuſtinus in ſermone ad gentes, & Theophilus libro tertio cõtra Autolycũ, et Tatianus contra Græcos: ac probant ex Græcis hiſtoricis et annalibus, religionem Chriſtianorum ſapientibus, Poetis, Hiſtoricis, Philoſophis, legislatoribus eſſe antiquiorem. Verba Tatiani adſcribimus: Nunc illud ago, ut philoſophiam noſtram multo Græcorum ſtudijs antiquiorem oſtendam. ad quod efficiendum, Moyſen & Homerum, quorum uterq; in ſua natione uetuſtißimus eſt, nobis proponamus. hic enim Poetas et Hiſtoricos omnes ætate præit: ille totius barbaricæ ſapientiæ autor eſt. Eos igitur ſi inuicẽ cõferamus, religionem noſtram nõ modò Græcorum diſciplinis, ſed etiam literarum inuentione ſuperiorem depræhendemus. Cæterùm teſtes non domeſticos, ſed ipſos potius Græcos, qui mihi ſuffragentur, adhibebo: ne quid nobis ſuſpectum, uel meritò reijciendum eſſe poßit. Nam ſi è ueſtris ſcriptoribus, quorum autoritati nemo ueſtrûm contradicit, ab omni ſuſpicione aliena argumenta protulero, erit quod meritò admiremini. Itaque de poeſi Homeri, eiusq́; genere & tempore quo claruit, antiquißimi uiri inueſtigarũt: nempe Theagenes Rhegius qui ſub Cambyſe claruit, Steſimbrotus Thaſius, Antimachus Colophonius, Herodotus Halicarnaſſeus Dionyſius Olynthius: poſt quos Ephorus Cumanus, Philogorus Athenienſis, & Megaclides Chamaleenſis, peripatetici: deinde Grãmatici, Zenodotus, Ariſtophanes, Callimachus, Crates, Eratoſthenes, Ariſtarchus, Apollodorus. Ex iſtis Crates, ante Heraclidarum deſcenſum Homerum floruiſſe tradit, intra octoginta annos poſt bellum Troianũ: Eratoſthenes uerò, poſt centeſimum annum ab Ilio capto: Ariſtarchus, circa Ionicam migrationem, quæ annis centum & quadraginta res Iliacas ſecuta eſt: Philogorus poſt Ionicam migrationem, præſidente Athenis Archippo, poſt Ilij captiuitatem annis centum & octoginta: Apollodorus, poſt eandem migrationem annis centum, id eſt, ab Ilio capto annis ducẽtis et quinquaginta. Sũt qui ante Olympiades eum uixiſſe aſſerant, hoc eſt, poſt Troiã captam annis quadringentis & nonaginta. Alij longius deſcendentes Archilochi ſeculo Homerum cõiungunt. claruit autem Archilochus circa Olympiadem uiceſimamtertiam, tempore Gygis Lydi, annis à bello Troiano quingentis.

Et poſtea: Cæterùm Homerus mox à bello Troiano uixiſſe ſtatuatur, aut etiam eiuſdem belli tempore, atq; ſub Agamemnone militaſſe: aut, ſi libet, ante literas inuentas. Moyſen enim ſuprà nominatum, non ipſa modò Ilij captiuitate, ſed etiam eius urbis conſtructione, & Troe & Dardano regibus, multis annis antiquiorem fuiſſe conſtabit. Vtar autem ad id probandum Chaldæis, Phœnicibus, & Aegyptijs teſtibus. Quid multa? Decet eum qui perſuadere uelit, rem ipſam quàm breuißimè proponere. Beroſus igitur Babylonius, Beli in Babylone ſacerdos, qui Alexandri ætate uixit, & Antiocho, poſt Alexandrum tertio, Chaldæorum hiſtoriam tribus libris perſcripſit, & regum geſta expoſuit, cuiuſdam Nabuchodoſor nomine, qui Phœnicibus & Iudæis bellum intulerit, mentionem facit: quæ quidem à Prophetis noſtris commemorata ſic eueniſſe ſcimus, ſed multo poſt Moyſis ætatẽ, annis ante Perſarum regnum ſeptuaginta. Beroſum certè locupletißimum eſſe teſtem, uel ex Iubæ de Aſſyrijs ſcripta conſtat hiſtoria, quam ſe ab illo accepiſſe fatetur. Poſt Chaldæorum autem hiſtoriam res Phœnicum ita ſe habent. Fuerunt apud eos tres uiri, Theodotus, Hypſicrates & Mochus: horum libros in græcam linguam tranſtulit Chætus, qui & philoſophorum uitas accuratè conſcripſit. Et in hiſtorijs eorum indicatur, ſub rege quodam raptum Europæ contigiſſe, et Menelaum in Phœniciã adueniſſe. Item Chirami regis mentio fit, qui Solomoni Iudæorum regi filiam collocauit, et omne genus lignorũ ad extructionẽ templi donauit. Menander etiã Pergamenus hoc idẽ ſcriptis teſtatur. Aetas autem Chirami uicina eſt Iliaco bello, & Solomon Chiramo coæuus, longè inferior eſt ſeculo Moyſaico. Extant etiam annales Aegyptiorum diligentißimè concinnati, & rerum in eis contentarum interpres eſt Ptolemeus, non quidem rex, ſed Mendeſius ſacerdos. Is ubi regum geſta narrat, ſub Amaſi Aegyptiorũ rege Iudæos ex Aegypto migraſſe teſtatur, in ſuam regionem, Moyſen ducem ſecutos. Sic autem ſcribit. Amaſis fuit tempore regis Inachi. Appion item Grammaticus, uir celeberrimus, libro quarto Hiſtoriæ

Aegyptiacæ (ſcripſit enim quinq; libros) inter cætera inquit: quòd Mariam perfoderit Amaſis rex, qui Inachi Argiui ſeculo uixit, ut ſuis annalibus autor eſt Mendeſius Ptolemæus. Cæterum tempus ab Inacho uſq; ad Ilij captiuitatem, ætates implet uiginti. Hæc igitur probatio noſtra eſt. Argiuorum Reges hi fuerunt: Inachus, Phoroneus, Apis, Criaſis, Triopas, Argius, Phorbas, Crotopas, Sthenelaus, Danaus, Lynceus, Prœtus, Abas, Acriſius, Perſeus, Sthenelaus, Euriſtheus, Atreus, Thyeſta, Agamemnon: cuius imperij anno decimooctauo capta eſt Troia. Debet autem, qui ſapit, diligenter obſeruare, quòd, ut ipſi de ſe Græci teſtantur, nulla olim apud ipſos hiſtoriarum annotatio fuerit. Cadmus enim, qui Græcis literas è Phœnicia attulit, multis pòſt annis Bœotiam ingreſſus eſt. Poſt Inachum autem, uix tandem ſub Phorôneo, ferina & paſtoralis hominum uita mitior & elegantior facta eſt. Quam ob rem ſi Moyſes Inacho ſit æqualis, Troiano bello quadringentis annis antiquior erit. Quod ita ſe habere demonſtratur, per ſucceſſiones Atticorum regum, & Macedonicorum, Ptolemaicorum, & Antiochicorum. Ergo ſi poſt Inachum, clara Græcorum geſta annotari demùm & cognoſci cœperunt, nimirum etiam poſt Moyſen. nam Phoroneo, qui ſucceſsit Inacho, Ogygus apud Athenienſes æqualis fuit, ſub quo primùm diluuium contigit. Phorbanti autem Actæus, à quo & Attica regio Actæa dicta, coætaneus fuit. Triopæ ſeculo Prometheus & Epimetheus uixerunt, & Atlas, & Cecrops ille Diphyes, & Io. Cecropis tempore Phaetonteum illud incendium, & Deucalionis diluuium contigêre. Sub Sthenelo regnum Amphictyonis, & Danai in Peloponneſum aduentus, & Dardania Dardano condita, & Europæ ex Phœnicia in Cretam reſtitutio celebrantur. Lynceo regnante, Proſerpina rapta, templum in Eleuſine conditum, Triptolemus fruges ſeminauit, Cadmus aduenit Thebas, & Minos imperauit in Creta. Prœti ſeculo, Eumolpo & Athenienſibus bellum interceſsit. Sub Acriſio, Pelops ex Phrygia tranſiuit, Ion Athenas peruenit, Cecrops item ſecundus claruit, & Perſei Liberiq; patris geſta floruerunt, & Orphei diſcipulus Muſæus. Deinde Agamemnone duce captum eſt Ilium. Sic iam apparet ex prædictis, quòd Moyſes priſcis Heroibus antiquior ſit: & ex bellorum temporibus, quòd gentilium etiam dæmonum ætatem præceſſerit. Et æquum eſt, ut ætate maiori fides habeatur, potius quàm Græcis, qui illius dogmata non rectè intellecta è fonte hauſerunt. Et: Non Homero ſolùm Moyſes antiquior ſit, ſed inſuper alijs qui Homerum anteceſſerunt ſcriptores: Lino inquam, Philammone, Thamyride, Amphione, Muſæo, Orpheo, Demodoco, Phemio, Sibylla: & Epimenide Cretenſi, qui Spartam uenit: item Ariſtæo Proconneſio, qui de Arimaſpis ſcripſit: Aſbolo centauro, Iſatide, Drymone, Eumelo Cyprio, Horo Samio, Profnautide Athenienſi. Siquidem Linus Herculis eſt diſcipulus: Hercules autem unius hominis ætate res Troianas præcedit, quòd ex filio eius Tlepomelo liquet, qui contra Troianos militauit. Orpheus unà cum Hercule uixit. namq; attribuuntur ei poemata, quæ Onomacritus Athenienſis Piſiſtratidis imperantibus circa quinquageſimam Olympiadem compoſuiſſe fertur. Orphei diſcipulus Muſæus fuit. De Amphione non opus eſt plura dicere, quòd conſtet, eum duabus ætatibus ante bellum Troianum claruiſſe. Porrò Demodocus & Phemius ſub ipſo bello Troiano celebres fuerunt: hic enim procis, ille Phæacibus conuerſabatur. Sed de temporibus, & eorum annotatione, diuerſas ſententias abundè uobis explicatas puto. Reliquum eſt, ne quid deeſſe uideatur, ut de nonnullis etiam ſapientiæ nomine claris, quando uixerint, aperiam. Minos igitur, qui omni genere ſapientiæ excellere uiſus eſt, & ingenio clarus, & legibus latis ſub Lynceo, qui poſt Danaum regnauit, undecima poſt Inachum ætate floruit. Lycurgus multo poſt Ilij captiuitatem natus, annis centum ante Olympiades Lacedæmonijs leges præſcripſit. Draco circiter triceſimamnonam Olympiadem naſcitur. Solon circa quadrageſimã, Pythagoras circa ſexageſimãſecundam. Olympiades autem poſt bellum Troianum annis quadringentis & ſeptem inſtitutas oſtendimus. Hæc ergo cum ita ſe habeant, paucis adhuc ſeptem quoq; Sapientium ætates commemoremus. Illorum autem uetuſtiſsimus Thales, cum circiter quinquageſimam Olympiadem uixerit, nõ eſt quòd de reliquis plura afferãtur.

Obiectionem ab autoritate philoſophorum, damnantium religionem Chriſtianorum, Iuſtinus refutat: & probat, Poetas, Sapientes, & Philoſophos nihil ueri & certi, nihilq; uno conſenſu de religione docere: nec præceptores habuiſſe unde didicerint, cum non ſit poſſibile res tam arduas diſcere uel docere ſine doctore.

Ad obiectionem, quòd non bene crederent, Deum hominem natum eſſe, Tatianus in oratione contra Græcos reſpondet: Non deſipimus, ô Græci, neq; nugas nobis proferimus, Deum ſub hominis forma natum nunciantes. Vos qui conuicijs nobiſcum agitis, fabulas ueſtras noſtris narrationibus conferte. Mineruam aiunt Deiphobi formam ſumpſiſſe propter Hectorem, & intonſus Apollo propter Admetum flexipedes boues paſcebat, & Iouis coniux Semelem adit anui ſimilis. Talis cum ſit religio ueſtra, quomodo nos irridetis? Aeſculapius ueſter obijt: & qui Theſpij filias quinquaginta uitiauit una nocte, flammis conſumendum ſe tradidit. Prometheus affixus Caucaſo monti, propter beneficium hominibus exhibitum, ſupplicium tulit. Iupiter ueſter inuidet hominibus, & Somnum abſcondit, cupiens eos perdi. Ergo reſpicite ad ueſtras narrationes, & ſaltem ueluti ſimiliter fabulantes nos admittite. Atqui nos non deliramus, ueſtra uerò plena ſunt nugis.

Criminationem, quòd Chriſtiani eſſent anthropophagi, Tatianus contra Græcos infringit, inquiens: Apud nos non inuenitur anthropophagia, falſi teſtes hoc crimine contra nos confiсto deprehenſi eſtis. Apud nos autem, Pelops deorum epulis apponitur, & amatus Neptuno puer: & Saturnus filios, & Iupiter Metim deuorat. Et Theophilus libro tertio contra Autolycum, eandem calumniam euertit, aſſerens, monomachias & cætera ſpectacula gentilium ſpectare, Chriſtianis interdictum eſſe, nedum ut ueſcantur carnibus humanis.

Mendacium illud, quòd Chriſtianis communes haberent uxores, & cum ſororibus coirent, Theophilus libro tertio contra Autolycum retundit, & quidem eius criminis gentes uerè reos peragit, dum probat Platonem

nem lege ſanxiſſe, ut omniũ uxores ſint communes: & Epicurum ſuaſiſſe inceſtos concubitus, & maſculam Venerem.

¶ Quia Gentilium ſuperſtitio totum ferè orbem terrarum occupauerat, & longa conſuetudine, & autoritate plurimorum & ſapientiſsimorum, & potentia magiſtratuum confirmabatur: ideo magnæ molis, periculi & moleſtiarum fuit, eam refutare, & ex mentibus hominum euellere. Vnde factum eſt, ut pluribus rationibus doctores huius ſeculi probarint, religionẽ Ethnicorum falſam eſſe, ex quibus aliquot ſubijciemus.

1 Quia Deus per prophetas in ſacris literis cultum idolorum damnauerit, & prohibuerit. Theophilus libro ſecundo contra Autolycum, & Clemens in oratione ad gentes.

2 Quia Diabolus ſit autor gentillum ſuperſtitionum. Clemens in oratione ad gentes: Tatianus in oratione cõtra Græcos: & Theophilus libro ſecũdo cõtra Autolycum: ubi dæmones per Poetas locutos eſſe, ex eo probat, quòd id ipſi fateantur, à Chriſtianis adiurati.

3 Quia Ethnicorum religio, & myſteria & ſacra Deorum gentilium inuenta et inſtituta ſint ab hominibus impijs & mendacibus, ac ſint plena fraude ac præſtigijs, et ſuo tempore cœperint. Hoc argumentum Clemens in oratione ad gentes prolixè tractat, affirmans Thracium, Thebanum, & Methymneum Orphea, deceptores, artificioſis præſtigijs primos homines ad ſimulachra colenda excitaſſe: & Dardanum myſteria matris Deorum oſtendiſſe, & Aetionem Samothracum ſuggeſsiſſe Orgia & myſtica ſacra: & Cyprium Cinyram Venerem meretricem in Deos retuliſſe: Melampodem ex Aegypto in Græciam tranſtuliſſe feſtum Cereris: & Cupidinem ante Charmam, qui eam idololatriam inſtituerit in Academia, non eſſe cultum à quoquã: & Athenienſes Pana ignoraſſe, ante mandatum Philippidis.

4 Quia doctores Gentilium, ut ſunt Poetæ, Sapientes, Philoſophi, legiſlatores, nihil ueri de Deo & uera religione uno conſenſu tradiderint. Tractat hanc rationẽ Iuſtinus in ſermone ad gentes, & prolixè probat, neq; Poetas, neq; Sapientes, nec Philoſophos tenere ueram de Deo notitiam, cum nec præceptores quidem unde didiciſſent habuerint: & diſſentientes cùm ab alijs, tum à ſe ipſis, de Deo ſparſerint opiniones. Ariſtotelem enim & Platonem diſſentire in hoc, quòd Plato aſſerat Deum eſſe igneam ſubſtantiam: Ariſtoteles uerò id refutet, & affirmet quintam quandam eſſentiam eſſe Dei eſſentiam. Item, quòd Plato in primam cœli ſphæram primum Deum cum ideis collocet: Ariſtoteles uerò poſt primum Deum non ideas, ſed intelligentiarum numina ponat. Præterea Platonem à ſe ipſo diſſentire, cum aliàs tria principia, nimirum Deum, materiam & ſpeciem enumeret: aliàs quatuor, uidelicet addens prioribus animam uniuerſalem. Et quòd interdum materiam ingenitam, interdum genitam dicat. Idem Clemens in oratione ad gentes tradit, ubi planè affirmat, Poetas quidem ſenſiſſe Deum eſſe, ſed uerum Deum ignoraſſe. Theophilus etiam libro primo contra Autolycũ, Poetas & Philoſophos nihil ueri et boni de religione dicere ait, niſi quantum ex ſacra Scriptura compilarint. Et lib. 3 contra eundem oſtendit, ſcriptores Ethnicorum neq; ipſas res quas ſcribunt uidiſſe, neq; ex alijs exactè qui rebus geſtis interfuerint didiciſſe, et contraria ſibi inuicem aſſeruiſſe: quod de Homero, Heſiodo, Orpheo & Arato, & philoſophis quoq; probat, dum prolixè diſſentientes eorum opiniones de Deo commemorat.

5 Quia omnes qui ab Ethnicis pro dijs colantur, homines fuerint. Id autem Clemens inde conſtare affirmat, quia ex poetis & hiſtorijs de patria, de artibus, uita, amoribus, uulneribus, uinculis, conuiuijs, lachrymis, affectionibus, adulterijs, ſtupris & alijs uitijs, uoluptatibus, morte, & ſepulchris eorum referatur. Et quidem catalogos texit Deorum qui ſeruierint, & deorũ qui uulnerati ſint, & de conuiuijs & ſepulchris eorum. Dicit etiam plures fuiſſe Ioues, quinq; Mineruas, ſex Apollines, plures Mercurios, & Aeſculapios, & Vulcanos: ac incertum eſſe, quis ex illis colendus ſit. Templa etiam gentilium, ſepulchra hominum mortuorum eſſe probat. Idem Tatianus in oratione contra Græcos facit. Nam is quoque gentilium deos non eſſe uera numina, inde colligit, cum apud eos fiant nuptiæ, uiolentur pueri, cõmittantur adulteria, riſus, ira & uulnera eorum commemorentur. Theophilus etiam libro primo, nomina deorum eſſe nomina hominum mortuorum, & quidem ſceleratorum, probat. Et libro ſecundo dicit, Deos gentilium eſſe ſtatuas, quas artifices faciant & uendant, & quæ conſtent ex ſaxo, aut ære, aut ligno, aut colore, aut alia materia. Probat etiam ex autoribus Ethnicis, & ex genealogijs, quòd non ſint dij, ſed fuerint homines qui colantur. Et cum Iupiter, qui ſummus Deorum perhibetur, in monte Ida morari dicatur à Poetis, nec ſit ubiq;, quomodo poſsit uerus Deus eſſe.

6 Quia omnes cultus Deorum per effœminatos & androgynos conſtituantur. Tatianus contra Græcos.

7 Quia religio ethnica non ſit antiquiſsima, ſed noua, & populi Dei religione multo inferior. Hanc rationem urget Iuſtinus in ſermone ad gentes: & probat ex græcis hiſtoricis, Polemone & Appione, & Ptolemæo Mendeſio de rebus Aegyptiorum, & Hellanico Philochoroq;, Caſtore, Thallo, Alexãdro Polyhiſtore, Philone, Ioſepho, Diodoro, Moyſen ſapiẽtibus, poetis, hiſtoricis, philoſophis & legiſlatoribus antiquiorem eſſe. Deinde ex temporum ratione oſtendit, Socratem præceptorem Platonis, uixiſſe tempore Philippi et Alexandri Macedonum: & ultra Olympiades, Græcos nullam certam habere hiſtoriam. Moyſen uerò res priores deſcribere: & quicquid habent Greci, ut Orpheus, Homerus, Solon, Pythagoras, Plato & alij, ex Aegypto attuliſſe probat. Idem facit Tatianus in oratione contra Græcos.

8 Quia bruta animantia, ut aues & ſimilia, non honorantes, ſed defœdantes ſtatuas, ſint ſapientiora Ethnicis. Clemens in oratione ad gentes.

9 Quia inter gentiles fuerint qui ſacra illa ethnica contempſerint. Probat hoc Clemens in oratione de Anacharſe rege Scytharum, qui ciuem ſuum imitantem ſacra matris Deorum, quæ in Græcia fiunt, apud Cyzicenos ſagitta confoderit. & de Ephemero, Nicanore, Diagora, Hippo, Theodoro Cyrenæo, ex quibus unus dixerit: Si exiſtimatis deos, ne ipſos lugeatis,

neque

neq; plangatis: ſi autē lugetis, ne eos Deos eſſe putetis.

10 *Quia Sibylla cultum Deorum gentilium damnarit, & prædixerit, templum* Dianæ Epheſiæ *terræ hiatibus & motibus ruiturum: &* Heraclitus *Epheſius inuocationem ſtatuarum refutarit.* Clemens *in oratione ad Gentes: et* Theophilus *lib. 2. cōtra* Autolycum. *&* Iuſtinus *dicit in Sermone ad Gentes, Sibyllā in ſuis oraculis affirmaſſe, Deos non eſſe quos uulgus colat.*

11 *Quia ipſi Poetæ deos gentiles interdum reprehenderint, ut* Menander: *Nullus, inquit, placet mihi Deus, foris ambulans cum uetula, neq; in domos ingrediens, in tabula* Metragyrtes. *tales enim erant Metragyrtæ. unde eis mendicātibus meritò dicebat* Antiſthenes: *Non alo matrem Deorum, quam dij alunt. Rurſus autem idem Comicus, in actu qui dicitur Sacerdos, ægrè ferens conſuetudinem impiam, erroris arrogantiam conatur refellere, ſapienter eloquens:*

—— Nam ſi trahit Deum,
Ad quod cupit quiſquam, homo cymbalis:
Hoc qui facit, certè is Deo eſt potentior.
Audaciæ ſed, uitæq; hæc reperta ſunt
Hominibus inſtrumenta. ——

Neq; uerò ſolus Menander, *ſed etiam* Homerus *&* Euripides, *& alij permulti poetæ deos ueſtros arguunt, nec eos uerentur inſequi maledictis, uel tantillum. Iam* Mineruam κυνόμυιαν, *id eſt muſcam caninam: &* Vulcanum ἀμφιγυῆ, *id eſt, utroq; pede claudum appellant. Veneri autem dicit* Helena,

Atq; tuis pedibus reditus tibi non ſit Olympo.

De Dionyſo *autem ſeu* Baccho *apertè dicit* Homerus:

Et qui nutrices Bacchi *quandoq; furentes,*
In dium immiſit Dionyſum, *quæ ſimul omnes*
Thyrſum iecerunt ſæuo impellente Lycurgo.

Socratica ſchola uerè dignus eſt Euripides, *reſpiciens ad ueritatem, & ſpectatores deſpiciens, aliquando quidem* Apollinem, *qui medias habitat ſedes, in os apertiſſimè reſpondens, hominibus arguens:*

Parens ei ſuam parentem cæcidit,
Eum putate uos impium, & occidite.
Peccauit ille, non ego: minus ſciens
Eram qui honeſti, & ipſius iuſticiæ.

Aliquando autem Herculem *inducens furioſum, & alicubi ebrium & inſatiabilem. Quomodo enim non erat eiuſmodi, qui in conuiuio uirides ficus comedebat cum carnibus, latrans tam ineptè, ut id ſciret uel barbarus? Iam uerò in actu cui nomen eſt* Ion, *capite nudo deos theatro aperit:*

Aequum eſſe qui poteſt, dediſtis qui hominibus
Leges, rei ut uos ſitis iniuſticiæ?
Quòd ſi (nam erit nunquam id, & abſq; re loquor)
Supplicium ob raptas luatis fœminas,
Neptune tu, & cœlum tenet qui Iupiter,
Scelera luendo templa exinanibitis.

Et Theophilus *libro 2 contra* Autolycum, *idem facit.*

12 *Quia Ethnicorum religio multa doceat uitia: ut adulteria, ſcortationes, & ſimilia ſcelera.* Theophilus *libro tertio contra* Autolycum. *&* Clemens *in Oratione ad Gentes dicit, Gentilium Deos uitiorum eſſe.*

13 *Quia Ethnicam religionem amplectentes damnabuntur in extremo iudicio, & æternis afficientur pœnis.* Tatianus *in Oratione contra Græcos.*

FINIS.

ERRATA, QVAE NE IN CASTIGATIONIBVS QVIdem *poſtremò adiectis cauere, propter operum incuriam non licuit, ſic emendabis.*

Pag. 321 uerſ. 4 Inter docendum, & 20 figuratam 37 adijciantur 324. 1 conſtipare & 51 quòd uiderint 325. 14 ſtudioſè 326. 11 impletæ 327. 26 peragrarit & 29 eò uſq; & 44 Inde, & 51 celeberrimæ 328. 10 ſunt 329. 29 Inſuauiſsimum 330. 21 confirmationes 333. 42 aliquando & 50 certum eſt, eum caſt. donum perinde 336. 19 adhibeatur. Apolog. & 21 in Apologia: 337. 47 inquit 339. 11 utriuſq; partis, & 26 iſtis neq; & 35 deteriorem, & 342. 44 imaginem 352. 14 diſcerpſerunt 354. 31 colunt, Europæ fratrem: ita enim 358. 40 ueſcendæ. 359. 7 Pythagoras 360. 41 reportauerat. 361. 46 Melitonis. 369. 1 inter & 8 Sthenelus 371. 11 ſubiecimus 372. 20 gentilium.

LOCORVM S. SCRIPTVRAE IN TERTIA CENTVRIA EXPLICATORVM INDEX.

Primus numerus paginam, Secundus uerſum ſignificat.

GEneſ.1. Et uidit Deus lucem, quia bona eſt 201.30
2 Creſcite & multiplicamini 239. 26 & 240.57
3 Adam ubi es? 240.9 Terra es, & in terram ibis 68.22
6 Videbant filias hominum 75.44
9 Sanguinem animarum exquiram de manibus ueſtris 66.33
25 Duæ gentes in utero tuo ſunt 309.17
49 Lauabit in uino ſtolam ſuam 132.45
¶ Leuit.21 Homo in quo fuerit macula per uitium, non accedat offerre dona Deo 206.22
¶ Num. 16 Separamini à tabernaculis hominū iniuſtorum 206.30
¶ Exod.3 Ego ſum qui ſum 37.47 Ego ſum Deus Abraham, Deus Iſaac, & Deus Iacob 37.44
¶ Deut. 6 Audi Iſrael, Dominus Deus tuus unus eſt 37.41
30 Dedi ante faciem tuam uitam & mortem 77.59 Elige tibi uitam 47.17
¶ 1.Reg.2 Suſcitabo mihi ſacerdotem fidelem 309.55
3. Reg. 18 Aut enim Deus deus eſt, aut Baal deus eſt 201.36
¶ 2 Par.6 Tu ſolus noſti corda hominū 46.32
¶ Tob.4 Eleemoſynis & fide purgantur peccata 81.4
¶ Iob.19 Quis dabit ut ſcribātur ſermones mei, & ponantur in libro? 90.3
25 Nemo mundus à ſorde, nec infans unius diei 259.7
38 Cum me laudarent ſimul aſtra matutina 44.37
¶ Pſal.23 Calix tuus inebrians quàm præclarus eſt 132.54
33 Omnia quæ intra me ſunt 264.48 Verbo Domini cœli firmati ſunt 38.3
37 Greſſus hominis à Domino diriguntur 49.59
40 Peccatori uerò dixit Deus: Vt quid tu annuncias iuſtificationes meas? 270.39
50 Si uidebas furem, currebas cum eo 169.56
96 Confundantur omnes, quia adorāt ſculptilia 212.13
110 Iurauit Dominus, & non pœnitebit eum 309.54
115 Cōuertere anima mea in requiē tuā 305.10
116 Calicem ſalutaris accipiam 21.33 Precioſa mors ſanctorum eius 21.53
¶ Prouerb.8 Venite, edite panem meū 132.44
10 Qui nititur in falſis, paſcit uentos 196.9
¶ Eccleſiaſtæ 1 Quid eſt quod fuit? id quod futurum eſt 264.3
¶ Sap.1 Dominum in ſimplicitate cordis quærendum 69.53
Iuſtorum animæ in manu Dei ſunt 68.2
Et ſi coram hominibus tormenta paſſi ſunt 21.54
¶ Eccl.3 Sic eleemoſyna extinguit peccatū 81.6
15 Ecce poſui ante te bonum & malum 77.19
¶ Eſa.2 Ex Sion exibit lex 51.47 Et ſermo Domini de Hieruſalem 309.48
4 Abluet Dominus ſordes filiorum ac filiarū Sion 265.45
6 Sanctus Sanctus Sanctus 37.10
43 Etiamſi per ignem tranſeas, flamma non uret te 87.40
51 Cœli ut fumus liqueſcent 43.46
63 Quare rubicūda ſunt ueſtimēta tua? 132.46
66 Hæc omnia elegerunt in uijs ſuis 25.4
Erit cœlum nouum, & terra noua 263.60
¶ Hier.1 Sermo qui factus eſt ſuper Hieremiam à Domino, dicens: Audi, &c. 38.35
¶ Ezech.13 Væ illis qui ex cordibus ſuis uaticinantur 14.55
36 Aſpergam ſuper uos aquam mundam 58.1 & 82.53
¶ Oſeæ 2 Vocabo non populum meum, populum meum 309.19
¶ Abacuc 2 Iuſtus ex fide ſua uiuet 55.35
¶ Malach.1 In omni loco ſacrificate nomini meo 60.2
¶ Matth.3 Poteſt de lapidibus ſuſcitare filios Abrahæ 89.14 Hic eſt filius meus dilectus, hunc audite 309.49
5 Vos eſtis ſal terræ 197.10 Qui uoluerit tunicam tollere, concede ei pallium 183.30
7 Non omnis qui dicit mihi, Domine Domine 189.3
10 Nolite timere eos qui corpus occidunt 22.6 Qui non eſt mecum, aduerſus me eſt 197.54 & 199.13 & 200.57
16 Beatus es Simon Bariona 93.34
19 Nolite paruulis prohibere, ut ad me ueniāt 83.16 Sunt eunuchi 266.38
22 Et quæ ſunt Dei, Deo 64.27 Erunt ſicut angeli Dei 88.27
24 Cœlum & terra tranſibunt 41.46
26 Sed non ſicut ego uolo 61.22
28 Ite ergo, & docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filij & Spiritus ſancti 197.16.46 & 199.56 Sum uobiſcum omnibus diebus 21.50
¶ Marci 5 Fides tua te ſaluam fecit 52.54
13 Multi dicent, Ego ſum Chriſtus 189.4
¶ Lucæ 7 Remittuntur ei peccata multa 52.54
10 Chriſtus ſeptuaginta diſcipulos elegit, & emiſit 179.55
17 Regnum Dei intra uos eſt 81.51 & 240.14
23 Domine memento mei 52.45
¶ Ioan.1 In principio erat uerbum 38.41
Verbum caro factum eſt 263.10
3 Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu, non poteſt introire in regnum Dei 196.37
Nemo poteſt aliquid accipere, niſi datum ei fuerit de cœlo 202.44 Quod natum eſt de carne, caro eſt 196.51

4 Qui

4 Qui biberit ex aqua quam ego do ei 562.7
5 Ecce ſanus factus es, uide ne quid pecces 81.7 & 247.50
8 Si filius uos liberauerit, uerè liberi eritis 48.23
9 Deus peccatorem non audit 203.2
10 Pater qui me miſit, maior eſt omnib. 262.59
12 Qui amat animam ſuam, perdet eam 22.5
14 Ego ſum ueritas 200.6 Pater maior me eſt 72.39 Et alium paracletum dabit uobis 41.55
15 Ego ſum uitis uera 132.39
16 Quodcunq; petieritis Patrem in nomine meo, dabit uobis 61.27
17 Hæc eſt uita æterna 259.29
¶ Act.5 Deo magis obediendum eſt, quàm hominibus 64.33
19 Baptiſati ſunt in nomine Domini Ieſu 190.5
¶ Rom.1. Qui factus eſt ei ſecundum carnem ex ſemine Dauid 257.51
3 Arbitramur iuſtificari hominē per fidem 52.39 Eſt enim Deus uerax 201.54
8 Creatura uanitati ſubiecta 264.29 Non ſunt dignæ paſsiones 21.42
10 Finis legis Chriſtus eſt 259.22
11 Cæcitas ex parte Iſrael contigit 89.8
13 Qui reſiſtit poteſtati, Dei ordinationi reſiſtit 64.30
14 Quod non eſt ex fide, peccatum eſt 54.27
15 Omnia quæ ſcripta ſunt, ad doctrinam noſtram ſcripta ſunt 180.52
16 Deus conteret Satanam ſub pedibus ueſtris 76.24
¶ 1 Corinth.1 Chriſtus factus eſt nobis iuſticia à Deo 259.28
5 Cum eiuſmodi nec cibum ſumite 240.48 Paſcha autem noſtrum pro nobis immolatus eſt Chriſtus 274.16
6 Quia iudicia habetis uobiſcum, quare non patimini iniquitatem? 183.27 Qui adhæret Domino, unus ſpiritus eſt 247.8 Sed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis 56.59
7 Vt qui habent uxores, ſint tanquam non habentes 240.39
8 Cibus nos non commendat Deo 65.26
11 Quotieſcunq; ederitis panem iſtum 247.22
14 Cui melius fuerit reuelatum, ei cedendum eſt 190.59
15 Corrumpunt bona ingenia confabulationes prauæ 169.24 Deſtruetur nouiſsimus inimicus 76.32
¶ 2 Cor.4 Is qui intus eſt, renouatur de die in diem 56.46
11 Solicitudo omnium Eccleſiarum 153.18
¶ Gal.3 Quotquot in Chriſto baptiſati eſtis, Chriſtum induiſtis 57.4
5 Manifeſta enim ſunt opera carnis 196.55
¶ Eph.4 Nolite contriſtare Spiritum ſanctum 258.17 Vna fides, unum baptiſma 19.26 & 165.47 & 196.49 & 203.24
¶ Phil.1 Siue per occaſionē, ſiue per ueritatem, Chriſtus annuncietur 188.44
2 Semetipſum exinaniuit, formam ſerui accipiens 263.6
¶ Col.1 Pacificans per ſanguinē crucis ſuæ 73.4
2 Ne quis uos circumueniat per philoſophiam 69.49 & 70.10
¶ 1. Theſſal.4 Omnes rapiemur in occurſum 88.44
¶ 1 Tim.1 Epiſcopum oportet eſſe ſine crimine 206.24
5 Non cōmunicandum peccatis alienis 201.20 Vidua quæ in delicijs eſt, uiuens mortua eſt 179.7
¶ 2 Tim.2 Si compatimur, & conregnabimus 22.10
¶ ad Tit.3 Hæreticum hominem deuita 169.25
¶ Heb.6 Impoſsibile eſt eos qui ſemel illuminati ſunt 81.61
¶ 1 Pet.4 Sitis probati diſpenſatores 225.60
5 Et filius meus Marcus 90.53
¶ 1 Ioan.2 Ex nobis exierunt 197.56
2 Ioan. Qui enim dixerit illi, Aue, communicat factis eius malis 204.35
¶ Apoc.20 Beatus qui habet partem in reſurrectione prima 268.19

RERVM ET VERBORVM IN TERTIA CENturia memorabilium INDEX.

A

ABdon & Sennas martyres ſub Decio 296.52
Abel iuſtus occiſus 21.61
Abel ſine circūciſione placuit Deo 309.38
ablutio pedum ſanctorū, exercitium Chriſtianorum 139.27
abnegatorū pœnæ 20.39
Abrahā ante circumciſionem placuit Deo 209.41 quomodo fide Deo crediderit 53.11
Abraham Deus domeſticus Alexandri Seueri 312.56
abſolutio à peccatis quomodo collata à ueteribus 127.28 quo ritu facta 130.10
Abundus martyr ſub Decio 302.57
abyſſus cur conturbata 69.20
abyſſum pro tartaro intelligere Origenem 74.50
de Accuſatis inquirendū 311.36
Achillæ presbyteri Alexādrini uita 235.6
Achilleus quando Aegyptum obtinuerit 318.34
acoluthi officij ubi fiat mentio 149.53
acoluthi in Eccleſia Romana quot 150.3
ἀκρόασις locus pœnitentiū 128.58
actiones in conuentibus quæ fuerint uſitatæ 121.60
Adam à quo creatus, ſecūdum Manichæos 113.42 cur poſt lapſum paradiſo eiectus 215.6 pellicea tunica indutus. ibid.
Adam poſt peccatum ſanctior dictus à Manichæis 114.36
Addas Manetis diſcipulus, cur in Hieroſolymę partes miſſus 110.49 inde
Adelphi à Thasbalte ſententia de hæreticis baptiſandis 200.40
Adiabeni à Seuero uicti 315.27
Adiochus Tyraſius martyr ſub Claudio 304.29
admonitiones mutuæ 164.57
adulti quomodo explorati ſint ante baptiſmum 124.37
ægroti quomodo baptiſati fuerint, ex Cypriano 126.50 in lectis 123.61 & an is uerus ſit baptiſmus 126.46
in Aegrotos quale ſtudiū fuerit Chriſtianorum 140.1
ægrotos uiſitare quorum officium 152.59
Aegypti eccleſiæ 3.53
Aegypti epiſcopi à quibus ſpoliati tempore Zephyrini epiſcopi Romani 180.27
Aegypti epiſcoporum inſpector

ſpectet 158.57
Aegypti opprobrium Aſtrologia 70.50
de Aegyptiorum ſuperſtitionib. Tertulliani narratio 310.43
Aelius presbyter Hiſpanus 206.18
Aemilianus Aegypti præfectus executor perſecutionis ſub Valeriano 25.18
Aemilianus Imperator in Aegypto & Thebaide 316.41
Aemiliani Mauri ſeditio & motus cótra Gallum & Voluſianum Imperatores 316.12
Aemilianus præſes 231.26 eiuſdem ad Dionyſium Alexandrinum uerba 121.4
Aemiliano pręſidi quomodo reſtiterit Dionyſius Alexandrinus 231.12
Aemilianus trimeſtris Imperator 24.2
æquinoctiales cæſuræ duę 225.47
aerem eſſe animatum quis aſſerat 114.16
Aeſculanorum dij 311.36
affinibus in quinto gradu matrimonium contrahere conceſſum 147.52
Africæ eccleſiæ 3.52
in Africam maxima perſecutionis ſub Seuero uis tranſlata 12.24 ſub Decio 15.35
Africana ſynodus ſub Decio conuocata 192.44 altera 193.5
Africanæ eccleſiæ quē morem ſeruarint in epiſcopis ordinandis 135.43
in Africanis eccleſijs quæ conſuetudo & actiones uſitatæ fuerint 122.7 quos excluſos à publicis congreſsibus narret Origenes 122.46
de Africanis epiſcopis 224.16
ἀγάπη propter pauperes inſtituta 155.20 quid ſit apud ueteres 142.40.46
Agapitus martyr ſub Aureliani præſide Antiocho 33.55
Agapius quomodo ſe in epiſcopatu Cæſareæ Palæſtinæ geſſerit 221.30
Agatha uirgo Sicula ubi & quando paſſa 19.35
Agathon martyr ſub Decio 302.42
Aglaophontis argumentū contra reſurrectionem carnis 87.10
Aglaophontis opinio, animam ante corpus peccaſſe, à quo refutata 214.46
agricultura à Manichæis cur accuſata 115.61
Agrippini Carthaginenſis epiſcopi conciliū 159.6 ante Cyprianum cur 194.40
Agrippini tempore quæ quæſtio mota 161.22
Agrippitus adoleſcens xv annorū martyr ſub Alexandro Mammeæ 296.7
Alcibiades Helcheſaitarū hæreſis author 99.8
Alcibiades Syrus Apamænus contra hæreſim Elceſaitarum pugnat 216.58
Alemannos in Italiā tranſgreſſos ſub Galieno 33.8
Alexandri & Epimachi cū quatuor mulierib. martyrium 18.13
Alexander epiſcopus Hieroſolymæ qua morte in perſecutione ſub Decio, & ubi ſublatus 14 58 inde. quomodo celebris factus 209.33 quando epiſcopus ordinatus. ibid. quamobrem graruletur Antiochenis ex uinculis 165.16 quorum conſenſu Hieroſolymam migrauerit 163.37
Alexādri teſtimonium ex uinculis, de Aſclepiade Antiocheno epiſcopo 21.16 eiuſdem bibliotheca 156.42 & 210.12 authoritas 26 epiſtolæ 26 carcer, confeſsio, & obitus in carcere 31. & inde. quot annos præfuerit eccleſiæ Hieroſolymitanæ 43
Alexandri Imperatoris uictoria de Artaxerxe 315.50 ſub eo prodigium 307.58
Alexāder Magnus in quo diuorum numero habitus ab Alexandro Seuero 312.60
ſub Alexandro Mammeæ qui martyres 296.6
Alexander quando & ubi beſtijs expoſitus 25.32
Alexander quid conſtantia ſua in tormentis ſub Seuero adeptus fuerit 11.10
Alexander Seuerus ab Antonino Heliogabalo adoptatus 13.13 eius laudes. ibid.
æquitas in Chriſtianos. ibid. mors 13.27 quàm diu regnauerit. ibidem
Alexāder Seuerus ad quas ſtatuas domi ſacra fecerit 121.40
Alexandri Seueri lararium 312.51 laus principe digna 314.19 eiuſdem mater cupida uidendi Origenem 252.59
Alexandri trigeſimiquinti epiſcopi Hieroſolymitani uita 209.12 qui eius præceptores Alexandriæ. ibid.
Alexandria cum omni Aegypto capta à Diocletiano 318.42
Alexandria palæſtra martyrum ſub Decio 15.38
Alexandriæ ſeditio & peſtis 234.4
Alexandrinæ eccleſiæ docti uiri, & ſchola 3.3 & 54.56
Alexandrinę eccleſię mos uetuſtus qualis 122.19
Alexandrinæ ſcholæ uetuſtas & doctores 157.44
Alexandrinus epiſcopus quarum eccleſiarum & epiſcoporum inſpector 158.57
Alexandrini epiſcopi 224.20
Alexandrini quando celebrare ſynaxin ſoliti 132.22
Alexandrinorum dicteria in Antonini patrem 12.57
apud Alexandrinos quomodo cœna Domini diſtributa 133.19
Allegorijs immodicis docendi ſacras literas genus ab Origene immutatum 268.2
allegoriſtarum elenchus qualis liber 375.14
ad Altarium & eccleſiæ ornatum etiam collatum eſſe, unde appareat 155.58
Ambroſius Valentinianæ hæreſi addictus, ab Origene reductus 97.14
Ambroſij ab hæreſi reuocati in Origenem ſtudia 253.3
Ammon epiſcopus Bereniceenſis 4.18 & 275.22 miles Chriſtianus fit 18.46
Ammonarion uirgo martyr 18.16.24
Ammonius philoſophus & Chriſtianus, præceptor Origenis 250.50
Ammonij Alexandrini uita, & libri 271.16
Anabius arreptus à dæmonibus 303.35
ἀναθέματα in Epiſtolis decretalibus plurima 178.33
Anatolia martyr in Tyro, ſub Decio 15.35
Anatolius cur Ariſtotelicæ ſcholæ à ciuibus Alexandrinis præfectus 157.28
Anatolius epiſcopus Laodiceæ 2.28 & 136.58 eiuſdem ſcriptū de paſchate 191.50
Anatolij Alexandrini uita 222.43 ad epiſcopatū Laodicenum qua occaſione peruenerit 223.1 eius lucubrationes. ibidem
Ancaria Aeſculanorū dea 311.36
Anchiolus Thraciæ urbs 5.12 eius eccleſia quando floruerit. ibid.
Ancyram Galatiæ ſedem eccleſiæ fuiſſe 3.17
Andochius presbyter Policarpi diſcipulus 125.61
Andoclus martyr ſub Seuero 296.8
Andreas martyr in Troade, ſub Decio 15.20
Andreas & Paulus martyres ſub eodem 302.48
angeli animarum noſtrarum tutores 44.18 conuerſorum propugnatores. ibid. paruulorum cuſtodes. ibid.
angeli cur à Deo conditi 43.58 cur lapſi, ſecundum Cyprianum 75.50
angelorū cohæredes pios fore 68.43
de Angelorum lapſu Tertulliani opinio 238.35 & 240.3 de eodem error 75.40.59
angelorum lapſus cauſa, iuxta Tertullianum 45.25
angelorum ordines, poteſtates, throni, & principatus 44.43
angelorum ordines ſecundum Origenem 75.24
angelis corpora tribuit Origenes 75.5
angelos antiquiores eſſe omni creatura 44.39
angelos cum fœminis cecidiſſe, error 75.52
angelos Deo inferiores eſſe 44.31 nec ſcire hominū cogitationes. ib.

angelos

Digitized by Google

angelos Deum glorificare 44.14
angelos eſſe inuocandos, ſecundum Origenem 75.29
angelos intra nos eſſe, ſomnium Origenis 264.45
angelos malos incitare homines ad peccandum 46.10
angelos malos quid execrabiles fecerit 45.6
angelos particularem uniuerſorum prouidentiã habere 44.7
angelos propter concupiſcentiam mulierum cecidiſſe, quorum ſit ſententia 140.4
angelos quoſdam propria contumacia lapſos 44.49
de Angelis, ſententia Origenis 258.29 & 264.31 item Methodij epiſcopi 214.41
anima quando peccarit, ſecundum Origenem 76.58
animæ excellentia, ſecundum Origenem 47.11
animæ facta omnia proponenda eſſe in extremo iudicio 69.4
animæ immortalitatẽ Saluatorem docuiſſe 67.57
animæ ſalutem tãtum admitti à Manichæis 117.14
animã cum corpore fuiſſe ante peccatum 214.44
animam eandem eſſe in homine & animantibus 114.10
ad Animam ex hoc mundo exeuntem ueniens diabolus, quid quærat 87.19
animæ cœlo deiectæ per quid tranſeant 215.60
de Animarum cum corporibus interitu, error ab Origene repreſſus 254.23
animarum locus 66.56
de Animarum loco, Manetis aſſertio 116.34 Tertulliani error 87.15
de Animarum ruina de cœlo, impia Origenis opinio 264.61 & 265.13
de Animarum ſtatu 67.45
animas apud inferos ſequeſtrari in diem Domini 67.13
animas Deo coæternas quomodo dixerit Manes 114.5
animas duas quales in homine fingat Manichæus. ibid.18
animas per ſolem & lunam in regionem beatorum traijci dicit Manichæus 116.39
animas ſimul cum corpore interire, hæretica opinio, ab Origene refutata in Arabia 192.40
animas ſolas reſurrecturas, Manichæi aſſerunt 117.2
de Animabus apud inferos prius quàm corpora paſſuris, ineptus Tertulliani error 240.52
animata eſſe omnia, ſecundum Manichæũ 114.16
pro Animatis qui moriantur 98.52
Anna eccleſię typus 60.32 quomodo orauerit. ib.
Anterus epiſcopus Romanus 177.13
de Anteri epiſcopatus tẽpore quanta diuerſitas 279.21
Antichriſtus ſagitta diaboli 66.7
Antichriſti aduẽtus 66.11
de Antichriſto deliriũ cuiuſdam 86.56
de Antichriſto Tertulliani loci 65.48 & 66.3
Antiochia à Gordiano recepta 316.8
Antiochiæ prima ſynodus quando celebrata 206.60 ad eam qui epiſcopi conuenerint 207.12 quid in ea actũ 12. inde
Antiochiæ primates martyres ſub Decio 302.58
Antiochena ſynodus contra Nouatianos 194.23
Antiochena ſynodus ob Samoſatenum conuocata 109.57
Antiochenæ eccleſiæ celebritas 2.15
Antiochenæ ſcholæ mentio apud Euſebium 157.54
Antiochenus conuentus ſub Aureliano 2.10
Antiochenæ ſynodi literę 171.10
Antiocheni cõcilij epiſtola quid narret de Samoſateno 293.40
ad Antiochenam ſecundã ſynodum qui epiſcopi conuenerint 207.45
Antiochenus epiſcopus in Syria uicinarum eccleſiarũ inſpector 159.18
Antiocheni epiſcopi 211.6 presbyteri 212.53
Antiochi pręſidis Aureliani miſer interitus 33.54
Antoninus Seueri F. 12.41 fratre Geta interfecto, quo tempore regnum cæperit. ibid.44 eiuſdem in Alexandrinã iuuentutem crudelitas 12.53
ſub Antonino quod ſchiſma ortum 185.30 eccleſiæ ſtatus qualis 12.35
in Apellis baptiſmo Pater blaſphematur 190.45
Aper Numeriani ſocer 28.52
Aphrica à Quinquegentianis uaſtata 318.32
Apocalypſis an ſit Ioannis Euangeliſtæ, Dionyſij iudicium 93.12
Apocalypſeos ab Epiſtola & Euãgelio Ioannis diuerſitas 94.47
Apocalypſeos dogma qua le falſum fingatur 92.48
Apocalypſeos liber cur à quibuſdam reiectus 92.36
de Apocalypſi Ioannis ueterum quorundam iudicium 92.27
Apocrypha in eccleſijs nõ eſſe lecta 92.23 quę ab Origene citata 95.11
Apollinarius reprehenſor Origenis 261.24
Apollinis fanum & oraculum in Alpibus 311.40 & hiſtoria ibi facta. ib.
Apollinis templum Romę 181.11
in Apollinis templo Antiochiæ reſponſis claro, quid Iuliano reſpõſum ſit 21.59 & inde
ad Apollinem in alpibus cultum epiſtola Gregorij 312.6
Apolloniæ uirginis martyrium ſub Decio 17.13
Apollonius Alexandri Seueri lar 312.54
Apollophanes ab Origene lectus 252.18
Apologeticus Tertulliani contra gentes 237.57
Apologia Pamphili pro Origene 222.8
Apoſtoli quo perſuadẽdi genere uſi 62.32
ad Apoſtolicam ſedem an facienda appellatio 181.15
Apoſtolorum corpora an de ſepulchro leuauerit Cornelius Rom. epiſcopus 183.6
apoſtolorum nomina libris baptiſatis impoſita 125.45
apoſtolorum par conſortium 172.8
apoſtolos fabarũ, uuarum, & aliarum rerum oblationem non inſtituiſſe 148.32
appellatio ad alios uetita 181.49 an ad ſedem Apoſtolicam fieri debeat. ibid.15
aqua ab Helcheſaitis hæreticis prò Deo culta 98.17
aqua in calice plebi qua ſuperſtitione ab epiſcopis Romanis porrecta 145.42
aquam eſſe animatam quis aſſerat 114.16
aqua ſola in ſcripturis nominata quid ſignificet 132.49
per Aquam quid ſcriptura oſtendat 132.34
aqua uino in calice cœnæ Domini admixta quid ſignificet 132.33
aquam ſolã in calice abſq; uino cur non licuerit offerre 132.36
de Aqua ſola in calice offerenda, cõſtitutioocioſa & ſuperſtitioſa 152.36
aquam ante baptiſmum à ſacerdote mũdandã & ſacrificandam ubi ſentiat Cyprianus 248.4
aquam ſine ſpiritu non poſſe operari 196.40
Aquila Alexandriæ præfectus 10.16
Aquila presbyter Alexandrinus 235.15
Aquilæ exilium in Aegypto 26.35
Aquilæ uerſio ab Origene citata 96.20
Aquilius præfectus Decij Nicææ 301.59
ara una ad oblationem euchariſtiæ deſtinata 121.26
aras ad cõmunionem deſtinatas in eccleſijs fuiſſe 121.19
Arabes interiores à Seuero uicti 315.27
Arabũ dux cũ ſubditis ab Origene in Chriſtiana religione inſtitutus 252.40
Arabũ ducis aula ab Origene ad fidem conuertitur 7.19
Arabiana hæreſis 97.37 eadem quando fuerit. ibidem
Arabiana ſynodus prima ubi habita 192.4 item altera ſub Philippo ibi
Arabici hæretici ab errore per Origenem liberati 97.49
arbitrium diuinæ inſpirationis

tionis ſequax 48.54
arbitrium uolūtatis quomodo reparetur 48.20
arbitrij bonum quomodo ad ignominiā deflexum 49.6
arbitrij liberi aſſertor Cyprianus 247.56
arbitrij libertas quatenus maneat 48.38
arcam, in qua Domini ſanctum erat incluſum, attingens igni deterrita mulier quædam 133.50
Archelaus doctor in Caſchara Meſopotamiæ 2.24 epiſcopus quomodo Manetem confutauerit 118.13 & 217.16 eius contra Manetem diſputationis liber. ibid.
Archemius martyr ſub Decio 303.8
archidiaconus quis dictus 150.10
archiepiſcopū quis ſe primū appellauerit 276.5
archiſynagogus Aegyptiorum Magorum, Valerianum ſeducit 24.37
Arelatenſis eccleſia 5.39
Arij fons & pater cur dictus Origenes 261.46
Ariſtobulus unus ex LXX interpretibus, cuius obſeruationis author 137.3 quibus regibus Aegypti libros ſuos nuncupauerit 223.35
Ariſtotelicæ ſcholæ quem præfecerint ciues Alexandrini 157.28
arithmeticā diſcipulis ſuis cur tradiderit Origenes 157.24
Armenij Chriſtiani 3.38
Artaxerſes Perſarū rex ab Alexandro Rom. Imperatore uictus 315.52
Artemon hereticus 206.45 eius hæreſis de Chriſto qualis 97.17 ſectatores 144.9
artes hiſtrionicas nō exercuiſſe Chriſtianos 142.20
artes liberales cur diſcipulis ſuis tradiderit Origenes 157.24 ad eaſdem quomodo eos adhortatus ſit 252.13
artibus liberalibus in explicatione ſacrarum literarum opus 252.13
aſcenſorium Eſaiæ apud Heracitas receptū 119.7 & 120.8
Aſclepiades conſtans doctor in epiſcopum ab Antiochenis electus 165.16 ſub Decio martyrium paſſus 15.13
Aſclepiadis IX Antiocheni epiſcopi uita 211.10 de eodem teſtimonium Alexandri Hieroſolymitani. ibid.
Aſiam quando Gothi populati 33.9 & 317.2
in Aſia certos cœtuum locos eccleſias eſſe dictas 120.27
Aſiaticæ eccleſiæ 1.39 epiſcopi 209.8
de Aſiaticis doctoribus & ſcriptoribus 216.26
aſperſio idem quod lauacrum 57.61
Aſſuritanæ plebi quid ſuaſerit Cyprianus 160.36
Aſſyrius Romanus 138.2 & 306.42 quando martyr factus 27.25
Aſſyrij militis religioſiſſimi hiſtoria 143.26
Aſſyrium Romanis ſubiecit Galerius Maximinus 318.51
Aſtartē deam à Syris coli 310.36
aſtrologi cur damnati 70.14
de Aſtrologia & aſtronomia Manetis hypotheſes 116.3
aſtronomi à Manete laudati. ibid.6
Aſturicēſis in Hiſpania eccleſia 159.33
Aſturicenſium epiſcoporū literæ ad Cyprianum 167.55
Ater martyr ſub Decio 18.26
Athanaſius cur Apologeticum pro libris Dionyſij Alexādrini ſcribere coactus 230.22
Athanaſius quid tribuat Origeni 271.15
Athanaſij de ſynodo ſecundæ Antiochiæ uerba 208.27
Athenienſis eccleſia ſub Seuero 4.44
Athenodorus iuuenis adhuc, epiſcopus factus 174.20
Athenodorus in Ponto epiſcopus 207.4 eius uita 218.40
Athenodorus & Gregorius fratres epiſcopi in Ponto 3.12
Athenodorus quibus eccleſijs præfuerit 159.23 ſcholæ Alexandrinæ præfectus 157.49
Athenodorum ab Origene docente Chriſtum didiciſſe 7.54
Athlantis montis curſus 308.5
Audax martyr ſub Decio 15.35
auditorio excludendi qui 176.4
auditorū cœtus diſtinctos fuiſſe 152.51
ad Auditorum gratiam docentes taxati ab Origene 150.47
auguria & diuinationes obſeruantes quæ mala ſequantur 71.20
de Augurijs 71.1
Auguſtę inuenti martyres à Diocletiano trucidati 6.9
Auguſtinus notatur 269.24
Auguſtini contra Manichæum libri 118.30 de Cypriani donis teſtimonium 243.38 & 250.5 item de libris eiuſdem, iudicium 244.9
Aurelianus Cyrenus 27.17
Aurelianus fulmine territus 33.30 à ſuis inter Byzantium & Heraclā occiſus 33.32.33
Aurelianus iniquitatū incendium 33.51 quando imperium adeptus ſit 27.57 authoritatem ſuam contra Samoſatenum interpoſuit 27.61 quomodo Gallias receperit 317.21 quomodo interierit 28.12.29
Aureliani Imperatoris decretum de domo P. Samoſateni 143.14 eiuſdem religio aut deuotio 313.2 natura qualis 28.3 animus quomodo, quādo, quantum à Chriſtianis alienus factus ſit 28.6.10
Aurelianum meditatum, non executum eſſe perſecutionem 28.18
Aurelianū notarij ſui fraude ſublatum, à quibuſdam dici 33.45
ſub Aureliano martyres qui 304.37 quæ ſynodi collectæ 206.34
Aurelius adoleſcēs lector ordinatus à Cypriano 152.49
Aurelius Antoninus unde Heliogabalus dictus 13.10 eius luxuria, blaſphemia, exitus uitæ. ibidem
Aurelij ab Vtica, ſententia de baptiſandis hæreticis 201.19
Aurelij à Cillani, ſententia de baptiſandis hæreticis 204.31
authoris de Sine & Siea hæretica diſtinctio inter Ieſum & Chriſtum 73.26 inde. eiuſdem inſulſa pronunciatio de paſsionis Chriſti tempore. ibid.45
Aymnius de Auſuagiga, quid de hereticis baptiſandis ſentiat 202.12

B

Babylas Antiochenus epiſcopus martyr ſub Decio 15.4 item ſub Numeriano 304.52
Babylas Numerianum Imperatorē cur à congreſſibus Chriſtianis prohibuerit 122.43 & 151.46 eius uita, uirtutes, res geſtæ cum Decio Imperatore, &c. 211.28 & inde. eius ſupplicium. ibid. circa cadauer eius quæ res mira acciderit. ibidem
Babylas Nicomediēſis epiſcopus martyrio affectus ſub Decio 15.10
Babylon Romanæ urbis figura 66.4
Bagurytæ ruſtici Gallias infeſtant 318.15
Balaam à Spiritu ſancto impeditus ne malediceret 42.41
Balbini à ſenatu Rom. imperatoris electi interitus 315.58
baptiſandi dies ſolennes qui 124.3
baptiſandi forma apud Tertullianum & alios ueteres 124.45
baptiſandi ius cuius 190.12 in Africanis eccleſijs penes quos fuerit 123.28
baptiſandi ritus in eccleſijs Aſianis, an fuerit ſeculo Tertulliani, incertum 123.22
baptiſandi cur ter in aquā merſi 124.57 & 125.9
baptiſandos ubi oportuerit ſymbolū integrè ante baptiſmum recitare 143.46
baptiſati meritis Spiritum ſanctum tribuit Origenes 266.13
baptiſati à Philippo in Samaria quomodo à Petro tractati 188.20
baptiſati ab hereticis quare non poſſint accipere remiſsionem peccatorum. ibid.27 quomodo baptiſati dicantur 187.52 rebaptizati à Cypriano 83.4
baptiſati quomodo Spiri-

tum

Digitized by Google

tum ſanctum conſecuti fuerint 125.25
baptiſatis an nomina impoſita in baptiſmo 125.41 cur annulus datus 126.10 item lac & mel. ibidem
inter Baptiſatos & catechumenos diſcrimen fuiſſe 152.56
baptiſatos per omnia poſſe legem implere, Origenis error 265.50
baptiſatos ſigno crucis ſignatos eſſe 125.18
baptiſmus cur innuptis procraſtinandus 83.24
baptiſma hæreticorum & ſchiſmaticorum non uetum 196.25
baptiſma non eſſe, ubi eccleſia non eſt 203.21
baptiſmus quomodo in eccleſia uſitatus fuerit, ex Cypriano & Tertulliano 123.47.50 cur certo tempori non alligatus. ibidem
baptiſmus ſalutaris quomodo cōpleatur 125.5
baptiſma unum ab Apoſtolis traditum 128.38
baptiſmi beneficiū quantum extenuet Origenes 166.19
baptiſmi forma 56.29 finis & effectus 56.35 & 260.11
baptiſmo omne tēpus habile 124.11
baptiſmū aquæ nihil prodeſſe ad ſalutem, ſecundum Manichæos 114.57
circa Baptiſmum caſus uarij 126.26
baptiſmum dandi ius habere qui dicantur Tertulliano 123.34
baptiſmum nō eſſe iterandum 56.24
baptiſmum poſt reſurrectionem neceſſarium futurum, ſomniat Origenes 266.11
circa Baptiſmum qui ritus fuerint obſeruati in eccleſia Romana 143.44
baptiſmum ualere, ſiue toti immergantur, ſiue aqua perfundantur baptiſandi 57.56
de Baptiſmo quid ſentiat Cyprianus 247.9 item Origenes 260.9 Tertullianus 239.5
ex Baptiſmo ſuſceptio incerta apud ueteres 125.53
in Baptiſmo omnia delicta deponi 56.53 tantū peccatum blaſphemiæ deponi 189.24
Barbari ex Chriſtianis facti 176.1
Baſilius martyr ſub Decio 303.5
Baſilides carnifex quomodo conuerſus, & in carcere baptiſatus 126.59 & inde. 305.35 eius martyrium. ibid.57
Baſilides Emeritanus epiſcopus famoſus 164.52
Baſilides Pētapolitanæ eccleſiæ epiſcopus 4.16 & 159.4 & 227.17 & 275.28
Baſilides cur ab epiſcopatu remotus 167.56 qua fraude Stephanum Rom. epiſcopum fefellerit 169.34
Baſilides rectè ab epiſcopatu prohibitus 206.16
Baſilides martyr ſub Seuero 10.37
Baſilides quomodo iuramenti occaſione ad ſupplicium tractus 142.30
Baſilij Magni ad Neocæſarienſes epiſtola 159.59 eiuſdem de erroribus Dionyſij Alexandrini locus 230.32 item de Iulio Aphricano 271.60
Baſsianum filium quando Imperatorē dixerit Seuerus 315.33
Baſternarum gentes in Romanum ſolum tranſlatæ 318.41
beatos ubi futuros poſt reſurectionem dicat Methodius 88.29
Bellias epiſcopus Apolloniæ martyr ſub Decio 302.58
bellum gerere illicitū apud Manichæos 115.58
Beluentinus Cruſtuminē ſium Deus 311.35
Cēμα Manichæis quæ feſtiuitas 117.38 quibus ritibus celebrata. ibid.
benedictiones in eccleſia Romana quis inſtituerit 148.18
de Benedictionib. frugum & leguminum conſtitutio ſuperſtitioſa 152.34
beneficentia in pauperes, exercitium Chriſtianorum 139.29
Beneuenti eccleſia ſub Seuero 5.32
Benignus presbyter Polycarpi diſcipulus 125.61
Beryllus Arabum Boſtrenſium epiſcopus 2.50 & 7.24 manet ſub perſecutione Seueri 12.2 idem ab Origene ad ueram doctrinam reuocatus 97.30 & 192.23
Berylli hæreſis 97.4.18
Berylli ſcriptis qua bibliotheca exornata 156.48
Berylli epiſcopi uita, næuus, & collatio cum alijs doctoribus de eodem 213.35 contra eundem quæ ſynodus conuocata 192.17
Beticæ prouinciæ epiſcopi, an & cur conſuluiſſe dicantur ſedem Apoſtolicam 180.42
Bibliorum uerſiones ab Origene collatæ 255.4
de Bibliothecis huius ſeculi 156.35
Bithynia à Scythis uaſtata 317.4
Bithyniæ eccleſiæ 3.10
blaſphemi in Patrem aut Filium non accipiunt remiſsionem peccatorum 189.20
Blemyæ à Probo Imperatore ſubacti 317.57
Bolonus epiſcopus 216.16
bonum fieri difficile 47.50
bona opera præſtanda 53.47
bona pauperibus aut peregrinis deuota, in uſus proprios non inſumenda 155.27
de Bonis eccleſiæ. ibid.1
Bonoſus tyrannus 317.27
in Britanniam bellum à Seuero ductum 315.37
Britanniam Chriſto fuiſſe ſubditam tempore Tertulliani 6.22
Burdegalenſis eccleſia 5.40
Buſiris cur ſubuerſa 318.37
Byzantium expugnatum 315.20
Byzantium euerſum per Seuerum Imperatorem 5.6
Byzantij in Thracia eccleſia 4.55

C

CAecilius collega Cypriani 160.51
Cæcilij à Bilta, ſententia de baptiſandis hæreticis 195.44
Cæſarauguſtæ eccleſia in Hiſpania 159.33
Cæſarauguſtæ martyres ſub Valeriano & Diocletiano 5.60
Cæſareæ Palæſtinæ epiſcopi 217.52
Cæſareæ ſchola inſtituta à Pamphilo presbytero 157.51 item bibliotheca quibus libris exornata 156.51
ad Cæſaream Philippi miraculū factum 306.46
Cæſarienſis eccleſia quo tempore celebris 1.55
Cæſarius martyr ſub Claudio 304.25 item ſub Decio 15.27
Cæſarum quæ ſolennia Romæ 311.15
Caius uinctus cum Dionyſio Alexandrino 233.54 & 235.26
Caij epiſcopi Romani uita 286.38 diſputatio contra Proclum. ib.
Caius ſub quo Romæ, & contra quem diſputauerit 92.3
calamitates in mundo cur multiplicentur 248.17
Calepodius Romanus presbyter, martyr ſub Alexandro Mammeæ 296.15
calix, à Paulo inſtitutio dictus 132.58
calix inebrians apud Pſalmiſtam quid ſignificet 132.54
calicem mixtum, à Domino diſcipulis exhibitū 132.50
calicem uini aqua miſceri ſolitum in cœna Domini 132.29.31
in Calice aquam tantum porrexiſſe plebi epiſcopos Romanos. 145.42
in Calice cur non licuerit offerre aquam ſolam 132.36
Calixtus epiſcopus Rom. 177.12 an martyrio coronatus 277.21
Calixti conſtitutio de ieiunijs in eccleſia Rom. 147.30
Calixti xv. Rom. eccleſiæ epiſcopi uita 276.38 eius gubernationis exēpla & epiſtolæ. ibid.
Calidonius legatus Cypriani 165.48
candelis & oleo quę eccleſiæ uſa 121.56
Candidus Valentinianæ hæreſeos defenſor 257.53
canones Apoſtolorū 177.1 quando compoſiti 160.5
canones Apoſtolorum nō adſcribere primatum epiſcopis Rom. 173.26
canones ex epiſtola canonica Gregorij Neocæſarienſis 176.60
in Canticum Canticorum quando commentaria ſcripſerit Origenes 255.53

Capella

Digitized by Google

Capella perſecutionis ſub Seuero miniſter 9.61
Cappadocia à Perſis ſub Galieno uaſtata 33.6 & 316.21
Cappadociæ eccleſiæ 3.19
Cappadociç eccleſijs excõmunicationem minatur epiſcopus Rom. 168.33
in Carcere baptiſari apud ueteres receptum 126.57
Carinus Cari F. flagitioſiſſimus 28.53
carnis ſubſtantiam in reſurrectione manſuram 68.18
carnem ubi dicat Tertullianus corpore & ſanguine ueſci 32.27
carnibus cur Manichęi nõ ueſcantur 115.16
Carnuſius Britanniam occupat 318.23
Carporum gentes in Romanum ſolum translatæ 318.40
Carras recipit Gordianus 316.8
Carthago eccleſiæ ſedes 4.22
Carthagini perſecutio ſub Seuero 10.40
Carthaginenſe concilium ſub Gallo de rebaptiſandis hæreticis 194.35
Carthaginenſis epiſcopus quarum eccleſiarum curam geſſerit 159.10
Carus quando Imperator factus, quosq; ſocios ſibi aſciuerit 28.46
Cari cum Numeriano F. bella & res geſtæ 318.4
Caſchara Meſopotamiæ urbs 217.16
Caſsij à Macomadibus ſententia de baptiſandis hæreticis 198.53
Caſti à Sicca ſententia de baptiſandis hæreticis 199.47
caſtitas ſtatus angelicæ qualitatis 86.29
caſtrantes ſeipſos ad preſbyterium aut epiſcopatum non admiſsi 174.50
Cataphrygum hęreſis defenſor Proclus 286.41 quem propugnatorem habuerit Romæ 97.10
catechiſandi munus quando ſuſceperit Origenes 157.15
Catechiſtæ ad quid in alias terras miſsi 158.7
catechiſtæ in eccleſia Alexandrina 150.11
catechiſtæ in ſcholis qui dicti 158.2 ipſorum dignitas. ibid.
catechumeni ante baptiſma ad martyrium rapti quatenus dicantur ſaluari 189.41
catechumeni nondum baptiſati pro martyribus habiti 127.3
catechumenorũ officium apud Origenem 152.52 inter ipſos & baptiſatos diſcrimen. ibidem
catechumenos cur & ubi obiurget Origenes 150.38
à Catharis damnatæ ſecundæ nuptiæ 100.15
cathedras in conuentibus Chriſtianorum fuiſſe 221.12
cauſæ quales in priuatis ſynodis actæ 153.56
Cecilia martyr Romana ſub Alexãdro Mammeę 296.33
Cecilius perſecutionis ſub Seuero miniſter 49.61
Celerinus Nouatianæ hæreſis ſocius 99.33 à Nouato ſeductus, quomodo ad eccleſiam redierit 144.56 & 145.1
Celerini confeſſoris uita 288.24 & 290.45
Celſus Chriſtianæ religionis naſutiſsimus eluſor 208.44
Celſus epiſcopus Iconij 3. [illegible]
Celſus imperator in Aphrica, Ponto, Thracia, & Illyrico 316.45
Celſi Epicurei conuicia in Chriſtum, ab Origene confutata 313.58
Centumcellas relègatus Cornelius Romanus epiſcopus 282.22
Cephron Libyæ locus 8.49
ceremoniæ ex traditionibus Montani, à Cypriano uſurpatæ 248.1
ceremonias inſtituẽdi ius penes quos fuerit hoc ſeculo 152.6
ceremonias quas à Montaniſtis mutuatas introduxerit in eccleſiã Tertullianus 240.15
de Ceremonijs tempore Tertulliani 120.22
Cerinthum Apocalypſeos authorem fuiſſe, quoſdam aſſerere 91.44
certamina Cypriani 248.10 Dionyſij Alexandrini 231.22 Origenis 268.30
Chæremon diaconus Alexandrinus 235.35
Chæremon Nili epiſcopus in montana Arabiæ fugiens, non uidetur amplius 4.1 & 19.12 eius uita 274.56
Chæremonis Stoici libri ab Origene lecti 152.20
Chaldæorum terra ſuperſtitione aſtrologica faſcinata 70.30
charitatis mutuæ & beneuolentię officia quæ recenſeat Tertullianus 139.23
Cherinthi hæreſis à Dionyſio Alexandrino improbata 232.3
Chiliaſtæ unde ſui uoluptuoſi ſomnij fundamentum extruant 231.54
chriſma nouum ſacramentum ubi dictum 184.29
chriſma quotannis confici quo die ſolitum 143.49
chriſmatis confectio, Romanorum ſuperſtitio 181.3
chriſmatis mentio ubi facta 125.15
chriſmatis uſum in baptiſmo quæ eccleſia habuerit 143.48
de Chriſmate comburendo, conſtitutio ocioſa 152.32
Chriſtus à quibus nos lauerit 51.28
Chriſtus Alexandri Seueri Lar 312.55
Chriſtus cur à ſeruo baptiſatus 56.15 & 191.32 cur hominis filius eſſe uoluerit 41.12 cur ſe humiliauerit, uulneratus ſit, ſeruierit, mori ſuſtinuerit 41.13 inde & 246.33 & 34.15
Chriſtus cur uenerit 48.6 cur ueniſſe dicatur ab Hierace hæretico 119.22
Chriſtus cur die ſolis reſurrexerit 57.52
Chriſtus cur in cœlũ ſublatus 39.58
Chriſtus homo quomodo diuinitatem conſequutus dicatur à Samoſateno 109.10
Chriſtus in natura noſtra cur uiſibilis 40.31
Chriſtus nõ Rex, ſed Rex regum quomodo fuga tur ab Origene 264.44
Chriſtus panem corpus ſuum facit 58.16 cur ita uocet 59.20
Chriſtus portio de ſubſtãtia Dei incommodè à Tertulliano dictus 72.36
Chriſtus quam gratiã ſuis impertiat 41.18 & 55.48
Chriſtus quando calicem obtulerit 132.17
Chriſtus quando approbauerit cõiugium legitimum 64.1
Chriſtus quomodo filius Dei dictus ex Origene 72.52 quomodo intelligatur homo eſſe 173.32 & Deus 44
Chriſtus refrigerio fruitur 21.26
Chriſtus ſolus cauſa iuſtificationis 238.58 ſplendor æternæ lucis 38.49
Chriſti aduentus duplex 39.20
ex Chriſti carne, noſtræ fortitudinem reddi 49.60
Chriſti corpus & ſanguis quomodo diſtribuatur 58.13
Chriſti diſcipuli quare per uarias pœnas tentati 40.6
Chriſti homo unde facilè intelligatur 41.24 eius diuinitatem rurſus uidere, unde clarum 41.35
Chriſti humana patri omnia imputata ab Arianis 227.10
Chriſti imago à quibus & ubi adſeruata 121.33
Chriſti mentionem quomodo faciat Act. 2. Petrus 189.10
de Chriſti paſsione Hippolyti uerba 274.40
Chriſti ſacrificium 59.45
Chriſti ſanguis non ſolùm Hieroſolymis effuſus, ſecundum Origenem 72.60
Chriſti ſanguinem bibentes quid teſtentur 59.13
Chriſto in cœlis lætitiam perfectam cur detrahat Origenes 73.15
Chriſto omniũ ciuitatum portas eſſe apertas 6.39
Chriſto qui ſe tradiderint innumeros ubique eſſe 6.43 & ſeq.
Chriſtum æqualiter lumẽ uitæ largiri 58.10
Chriſtũ ante corporis aſſumptionem ad ſanctos deſcen-

deſcendiſſe 38.31
Chriſtum apud homines duo perpeti 53.32
Chriſtum creatum Deum eſſe ſecundũ Origenem 72.51
Chriſtum cur Deum & hominem eſſe oportuerit 40.54
Chriſtum Dei filium ſubſtantialem negauit Samoſatenus 108.48
Chriſtum Deum & hominem eſſe, unde probatũ 41.46
Chriſtum etiã in aere paſſurum, error Origenis 262.21
Chriſtum humanam naturam aſſumpſiſſe 38.53 in ueritate natũ & paſſum eſſe 39.5
Chriſtum non fuiſſe antequam fieret, quomodo aſſerat Dionyſius 73.37
Chriſtum non neceſſe fuiſſe agnum fieri, ſi peccatum non fuiſſet 40.59
Chriſtũ nõ præcepiſſe Apoſtolis, ut LXX diſcipulos in adiumentũ eligerent 179.52
poſt Chriſtũ non opus curioſitate 34.27
Chriſtum quare oportuerit pati 39.47
Chriſtum quò perduxerit noſtri dilectio 40.38
Chriſtum quomodo in cœlis & terra oblatum fuiſſe, dicat Origenes 73.9
Chriſtum tantùm pro originali peccato ſatisfeciſſe ſecundum Cyprianum 73.23
Chriſto indutus quid habeat 21.29
cum Chriſto iacere, nõ eſſe pœnam. ibid.28
de Chriſto, doctrina Origenis 257.47
de Chriſto hiſtoria ubi cõtra Iudęos probata 309.57
de Chriſto hypotheſes Hierarchæ hæretici 118.50 incommoda locutio Tertulliani 239.49 Manetis hypotheſes 112.19
de Chriſto quorum errorũ inſimulatus ſit Origenes 261.38 inde
de Chriſto teſtimoniũ Methodij epiſcopi 214.30
In Chriſto duas naturas fatetur Hippolitus 273.31
pro Chriſto non probroſum omnia ferre 21.13
Chriſtianam pietatem etiã ad Imperatores propagatam eſſe 8.8
Chriſtian⁹ legitimus quis iudicandus 58.3
Chriſtianum pectus ad fuſtes non expaueſcere 21.21
Chriſtiani cuiuſdam militis hiſtoria 143.28
Chriſtiani à Saracenis capti ſub Decio in montanis Arabiæ 19.18
Chriſtiani cur in cœtum conueniant 122.53
Chriſtiani, Dei ſubditi 32.33
Chriſtiani ex Babylonia in Hiſpaniam ad cruciatus ducti 15.24
Chriſtiani Galilæi dicti à Iuliano 212.8 quid in eum cecinerint in trãſlatione ſepulchri Babylæ. ibid.
Chriſtiani humilitatis & pudicitiæ ſtudioſi 139.43
Chriſtiani impoſtores dicti ab Vlpiano 314.40
Chriſtiani in quas domos conueniſſe dicantur à Tertulliano 121.11
Chriſtiani qua occaſione, nefanda noctu myſteria perpetrare dicti ab ethnicis 143.3
Chriſtiani quando conuenerint 120.45 quando etiam oratoria habuerint. ibid.40
Chriſtiani quibus conuicijs impetiti à Celſo Epicureo 314.3
Chriſtiani quomodo ſciãt quòd Chriſtus eſt 40.15
Chriſtiani quoties orauerint 134.43
Chriſtiani Sarmentitij & Semiſsij dicti 19.45
Chriſtiani quid maximè cauerint 141.51
in Chriſtianorum bona quoq; ſæuitum 10.1
Chriſtianorum circa martyres incarceratos ſingularis charitas 139.45
Chriſtianorũ cohortationes ad conſtantiam 20.55 inde
Chriſtianorum cum ethnicis conſuetudo illicita 313.55
Chriſtianorũ defectio ad Decij edictum 17.36 & 20.15 defectionis cauſæ quæ 20.37
de Chriſtianorum diſciplina & moribus externis 139.14.33
in Chriſtianorum facultates quoq; ſæuitum ſub Seuero 10.56
Chriſtianorum holocauſta ſecundũ Origenem 260.25
Chriſtianorum martyrum ſecta, quomodo nõ deficiat 12.16 eorum ſanguis quale ſemen 12.11
Chriſtianorũ in ægrotos, etiam peſtis tẽpore, charitas 140.4
Chriſtianorum in confeſſione cõſtantia ſub perſecutione Decij 7.8
Chriſtianorum libertas in aulis principum 7.58
Chriſtianorũ officium 11.46
Chriſtianorũ preces perſecutionibus non impeditæ 22.35
Chriſtianorum religioné perſecutionibus iuuari 11.9
Chriſtianorum ſacrificia quæ 59.61
Chriſtianis magna libertas ab Imperatorib. donata 29.24
Chriſtianis nihil tutum fuiſſe ſub Decio 17.22
Chriſtianis quid Ethnici obiecerint 121.55
Chriſtianis obiecta crimina Tertullianus diluit 11.38
Chriſtianis omnia mundi mala imputãda, cur cenſuerit Demetrianus ethnicus 248.13
Chriſtianos caput aſininũ pro Deo nõ habere 12.2
Chriſtianos cauſam eſſe publicorũ malorum, refutatur 22.54 inde. & 10.18
inter Chriſtianos & philoſophos nulla cõuenientia 70.1
Chriſtianos etiã ſub ethnicis Imperatorib. ſtipendia meruiſſe 143.23
Chriſtianos in campis Coloniæ inuentos eſſe in Maximiniani perſecutione 6.6
Chriſtianos lauacris quoque uſos eſſe 141.42
Chriſtianos magiſtratibus ſubiectos fuiſſe, unde conſtet 143.10
Chriſtianos nõ facere inſidias Imperatoribus 11.43 non eſſe hoſtes generis humani 11.45
Chriſtianos olim preces dicturos, Orientem ſpectaſſe 11.61
Chriſtianos plurimos manſiſſe conſtantes in afflictione 20.48
in Chriſtianos quæ crimina confinxerint perſecutores 10.6
Chriſtianos ſine fide non ſaluari 52.58
Chriſtianos ſub Seuero præfectorum inſolentiã ſcriptis taxaſſe 11.19
Chriſtianos Tertulliani tẽpore odiſſe ſtatuas cum ornamentis ſuis 121.50
Chriſtianos uarijs afflictionibus in ſolitudinib. ſub Decio abſumptos eſſe 19.6 & 20.8
de Chriſtianis qui & quales famam malam ſpargant 11.34
Chriſtophorus martyr ſub Decio 302.2
Chronici ignobiles qui 278.50
cibus uerus quis 64.53
de Cibo & de poculo inuadere, phraſis Tertulliani 133.15
ciborum prohibitio à Calixto poſita 183.13
in Cibis libertas apud ueteres 64.48
Ciceronis ſimulachrum in ſecũdo larario habitum ab Alexandro Seuero 312.58
Cilicia à Perſis ſub Galieno uaſtata 33.6 & 316.22
Ciliciæ eccleſijs excommunicationem minatur epiſcopus Romanus 168.33
circumciſionem ceſſaturã eſſe, probat Cyprianus contra Iudæos 309.45
circũſtantijs ueriſimilibus carere Epiſtolas decretales 180.15
non Ciuilib. negocijs, ſed Eccleſiaſticis tantũ epiſcopos fuiſſe occupatos 153.9
Clari à Maſcula ſententia de hæreticis baptiſandis 204.14
Claudius Caligula 313.33
Claudius Galieni filius quamdiu habuerit imperium, & qua morte occubuerit 27.31.57 eius egregiæ laudes. ibid. ſub eodem an mota fuerit perſecutio. ibid.38 & ſeq.
Claudius perſecutiõis ſub Seuero miniſter 9.60
Claudij Herminiani uermibus ebullientis dictũ 30.9.12 idẽ perſecutionis ſub Seuero in Cappadocia executor 10.46
Claudius præſes executor perſecutionis ſub Valeriano 25.27 à diabolo abreptus 32.39 & 303.34
ſub Claudio qui martyres 304.12

claues

Digitized by Google

claues eccleſiæ tantum traditæ 188.11
clauiũ poteſtas cur à Deo conceſſa 102.44
circa Claues ritus obſeruati 127.8 ritus eçcleſiæ Rom. 143.60
Clemens Alexandrinus 3.55 & 133.25 Alexandrinæ ſcholæ gubernator 157.44 præceptor Alexandri epiſcopi Hieroſolymitani 209.15.24 præceptor Origenis 250.50
de Clemẽtiano lapſu quęſtio ad Cyprianũ perlata 162.10
clerici ſpirituales dicti 183.18
clericorum à laicis diſtinctio ubi tradita 183.16
clericorum peccata quę arguãtur à Cypriano 150.49
clericos non licere in teſtamento nominare tutores aut curatores, ſtatutum 176.29
clericos ab uxoribus abſtinere, ſtatutum 154.50
in Clericis ordinandis qui mos ſeruatus 174.3
in Clericis ordinãdis quid actum ſcribat Cyprianus 154.9
cleri futuri cenſuram quis ſtatuerit 154.51
cleri Romani literæ ad Cyprianum 154.37
cleri uocabuli uſus, & quid cõprehenderit 149.41
in Clerũ quis prorſus non receptus in eccleſia Romana 147.12
in Clerum nõ aſſumpti qui in lecto erant baptiſati 174.34
Clodius Albinus in Gallia Imperator 315.18
Cœleſtus Arabiæ Deus 310.49
cœlibatus in eccleſia Romana 148.48
cœlibatus uota tempore Gregorij Magni non fuiſſe in uſu 219.59
Cœlius mons qua hiſtoria clarus 302.17
ad Cœlij domũ quid ſcripſerit Cyprianus 161.60
cœlum duplex à Deo creatum, iuxta Origenem 374.49
cœlũ eſſe inferos, figmentum Origenis 264.10
cœmiteria Chriſtianis permiſſa 137.58 epiſcopis permiſſa à Galieno 27.20 pro martyrum dignitate extructa 147.61
cœna Domini quid 59.14
cœna Domini antelucanis cœtibus ſumpta, Tertulliano referente 132.6
cœna ueterum à Tertulliano deſcripta 142.45 inde
in Cœnæ Domini actione quas preces ſoliti fuerint dicere, & gratiarũ actiones, Chriſtiani 132.59
inter Cœnæ Domini acceptionem quid accipientium fuerit 146.8
in Cœnæ Domini adminiſtratione quid fieri moneat Cyprianus 145.45
cœnæ Domini diſtributio quo ritu peracta 133.9
cœnæ Domini dies receptionibus eiectorũ pœnitentium clarus 130.30
cœnę Domini finis ſeu effectus 59.4
cœnæ Domini adiuncta 59.27
cœnam Domini cur ueſpere plerunq; celebrauerint Chriſtiani ueteres 132.16
cœnam Domini diſtribuere in eccleſijs Africanis quorum fuerit officium 131.58
circa Cœnam Domini qui ritus obſeruati in eccleſia Romana 145.36
de Cœna Domini quàm irreuerenter loquatur Pontianus 184.32
de Cœna Domini ueterũ quorundam ſententiæ 58.12 Cypriani 247.11.26 Dionyſij Alexandrini 229.47 Origenis 260.15
in Cœna ſanguinem Chriſti bibi 58.55
cœna Domini fruendi morem quotidie obſeruatum à Chriſtianis 132.12
collationes mutuæ de grauibus quęſtionibus, per literas factæ 166.1
collectæ precationum formulæ 135.26
collectiones in Rom. eccleſia quando factæ & conſecratæ 146.4
collegas quos uocauerit Cyprianus 160.17
commentarios in ſacram Scripturam quando & quo impulſore ſcribere cœperit Origenes 253.1
comminiſtros quos uocet epiſtola ſynodi Antiochenæ 164.21
communicandi mos apud Alexandrinos 133.19
communicare quibus non licuerit 175.14
communicatio mutua quę 172.45
à Cõmunicationis ſpe qui prohibiti 131.40
Compluti Hiſpaniæ oppidi martyres ſub Valeriano & Diocletiano 5.60
conciliũ Carthaginẽſe de rebaptiſandis hæreticis 194.35
conciliorũ ſtatuta ad alias eccleſias perſcripta 166.56 & 167.6
de Concilijs 192.2
conciones in eccleſia ad populum habere, nemini temerè conceſſum 176.48
conciones publicas in eccleſijs ſub Tertulliano uſitatas fuiſſe 122.3
concœnatio frequens propter pauperes habita, quomodo differat à cõmunicatione 142.37
Concordia martyr ſub Decio 302.56
concordiæ uinculũ à collegis diligenter uotum & retentum 168.6
concubitum quid fœdauerit 63.35
confeſsio priuata etiam apud ueteres uſitata 127.31
confeſsionis ſeu reuocationis exemplum ex Cypriano 129.60
confeſsionem neceſſariam eſſe 62.45
cõfeſsionem publicã quæ ſint ſequuta 130.10
confeſsionem quàm uehementer urgeat Tertullianus 127.30
de Confeſsione & martyrio 62.42
confitentes quomodo ad ius cõmunionis admiſſi 127.44
confitentium pœnitentia quomodo probata 127.38
congregationes publicas ante ſolis exortum celebraſſe ueteres 132.2
de Congregationibus publicis in eccleſia Romana 143.40
congreſſum mariti & uxoris legitimũ quomodo appellet Tertullianus 240.43
congreſſus publici in Aſia, Eccleſiæ dicti 110.26
à Congreſsibus Chriſtianorũ qui prohibiti 122.39
cõiuges quomodo ſe exhibere queant hoſtiã Deo placentem 63.48
coniugum ſanctorum preces, hoſtiæ Deo placentes dictæ ab Origene 260.38
coniugibus creator benedixit 63.33
coniugium 63.30 quando & ad quid, & à quo inſtitutũ 63.60 & 64.1
coniugij prohibitio in Romana eccleſia, cuius decretum 183.2
cõiugij ſtatus benedictus, exceſſus maledictus 67.37
de Cõiugio doctrina Origenis 260.37 pia ſententia Tertulliani 239.25
connubia legitima quomodo & quando peccatis carere dicat Origenes, ſed malè 74.14
Conõ præſes eccleſię Hermopolitanæ 3.60
conſanguineorum coniunctiones ubi prohibitæ 147.30
conſecratio facienda in calice uitreo, & rurſum argenteo, aureo, uel ſtanneo, ocioſa 152.30
conſecrationes frugum & leguminum quis in eccleſia Romana inſtituerit 148.22
de Conſecratione uniuerſali eccleſiarum 163.40 in una aliqua prouincia conſtiturarũ 158.34
Conſtantius Chlorus à quo imperator factus 318.20
Conſtantius Imp. immunitatem doctoribus eccleſiæ contulit 143.21
Conſtantinus martyr ſub Decio 302.11
conſuetudo ſine ueritate quid 190.50
conſuetudo ueritate non maior 188.33
continentia melior coniugij 46.32
continentiæ uoti ubi mentionem faciat Tertullianus 140.28
continentiam nuptijs Tertullianus anteponit 86.21
continentiam obſeruandã eſſe 65.9
continentiam perpetuam ſeruantes eſſe quoſdam inter Chriſtianos 140.14
cõtradicentes cõuincere, quorũ officium 150.60
de Contributionib. in publicis cœtibus, locus Tertulliani 155.10

conuerſi

conuerſi in carcere baptiſati 123.60
ad Conuiuium quòd noctu conuenerint Chriſtiani, cui calumniæ occaſionem dederit ethnicis 143.3
Coptus, ſiue Copos urbs cur ſubuerſa 318.57
Coracion cuius doctrinæ author 107.56
Coracionis confeſſio corã fratribus 163.6
Corinthiaca Peloponneſi eccleſia ſub Seuero 4.48
Cornelius epiſcopus Ro. 177.15 quomodo epiſcopus factus 174.1 cuius rei admonitus à Cypriano 165.7 idem obiurgatus. ibid.& 171.27 idem ab eodem defenſus 165.33 & 248.48
Cornelius Rom. epiſcopus nullum ſibi primatũ arrogauit 170.26 martyrium ſubit 19.24
Cornelij ad Fabium de Nouato epiſtola, & locus de gradibus officiorum 149.60
Cornelij Romani epiſcopi & Cypriani cõſociatio 164.6
Cornelij decreti & epiſtolæ diuerſitas 181.29
Cornelij de ceremonijs circa baptiſmũ periculoſa aſſertio 83.6
Cornelij de Nouati hæretici ingenio, narratio 290.38 inde
de Cornelij donis & uirtutibus in epiſcopatu, teſtimoniũ Cypriani 281.10 & 161.4
Cornelij error in baptiſmo 282.2 certamina & martyrium. ibid.17
Cornelij ordinatio à quot coepiſcopis facta 165.60
Cornelij Romani epiſcopi uita 280.26 eius electio, cur in magno periculo fuerit. ibid.33
contra Cornelium qui hæretici conſpirarint 186.44
Cornuti libri ab Origene lecti 252.21
coronas geſtandi conſuetudo quàm acriter à Tertulliano impugnata 241.4
corporale eſſe quid 72.19
corpus cur pelliceę tunicę dictum apud Moſen, & uinculum apud Dauidé 215.58
corpus Dominicum eucharistia dictum 58.23
corpus & ſanguis Domini quare ſumantur 59.10
corporis & ſanguinis Chriſti quomodo participes ſiamus 58.50
corpora omnia interitura, ſentit Origenes 267.11
corporũ modulos poſt reſurrectionem eoſdem fore 67.45
corporum Petri & Pauli translatio, nugæ 148.11
corporib. reſuſcitatis quãta libertas inerit 68.34
creationis finis 43.10 quam occaſioné fingat Manichæus 112.60 de eade Manetis hypotheſes. ibid.45 ſententia Origenis 258.21 & 263.47
de Creatione recta ſententia Tertulliani 238.33
creaturæ quid 43.29
de Creaturarum numero Origenis opinio 74.51
creaturas ad cœleſtes quaſdam imagines factas, malè aſſerit Origenes 74.39
credenti quę poſſibilia 52.60 non credenti quæ impoſſibilia 53.1
Creſcentis à Cirta ſententia de baptiſandis hæreticis 197.26
in Creta fuiſſe eccleſiam 4.32
Cronion cognométo Eunus martyr ſub Decio 17.61
Cronius ab Origene lectus. 252.18
cruciatuum modi ſub Valeriano 26.15
Cruſtuminienſiũ dij 311.35
Crux uerbi comes 62.56
crucis imaginem ubiq; haberi ſolitam fuiſſe ſub Tertulliano 121.52
crucis ſignum in eccleſiam à Tertulliano inductum 240.57
per Crucem quid declaret Deus 63.22
de Cruce eccleſię nota, doctrina Origenis 260.35
Cteſiphon urbs à Caro Imperatore capta 318.10
Cures Faliſcorum deus 311.38
Cyprianus magus quis & cuias fuerit 242.40
Cyprianus doctor, cur & ubi Stephanum Romanum epiſcopũ perſtringat 168.42 cur Romam ſcripſerit 170.32
Cyprianus de Chriſti humanitate 39.11 de creatione 43.5 de excommunicatione 127.18 de tempore lapſus diaboli 45.31
Cyprianus defenſor Cornelij epiſcopi Romani acerrimus 280.40
Cyprianus in muliebrem ſexum 140.30
Cyprianus qua ætate docuerit 34.8 qualem lapſis pœnitẽtiam permittat 82.4 eius de pœnitentia errores. ib.
Cyprianus quando & ubi martyrium fecerit 25.50
Cyprianus quæ reprehendat literis, in presbyteris & diaconis 160.26
Cyprianus quàm cõtra nuptias ſenſerit 86.9 quantum extollat uirginitatem. ibid.25 quàm grauiter inuehatur in ſpectacula 142.8
Cyprianus quando gladio cæſus 249.55
Cyprianus quanti fecerit Tertullianum 241.52 & 243.55
Cyprianus quas afferat rationes ſui ſchiſmatis de rebaptiſandis hæreticis 187.30
Cyprianus quem ritum falſò neceſſariũ faciat 125.13
Cyprianus quibus eccleſijs profuerit 159.16 quibus rationibus refutet Stephani ſententiam 190.23
Cyprianus ubi fratres defunctos lugeri prohibeat 138.34 ubi clericatus mentionem faciat 149.49 ubi taxet nimium cultum, ueſtitũq; 140.60
Cypriani ad presbyteros & diaconos ſuos epiſtola de recipiendis lapſis, ſi incõmodo aliquo occupati fuiſſent 130.58
Cypriani certamina 248.10 quod maximum fuerit 55
Cypriani contra Iudæos liber 309.10 contra Nouatianã hæreſim rationes 101.7 cum LXVI epiſcopis ſtatutũ de infantibus ſtatim baptiſandis 205.27 de baptiſandis hæreticis ſententia 204.55 de cathedra ſuper petrã fundata, loci 84.42 de cauſis Decianæ perſecutionis concio 14.20 de Chriſto ſententia 38.21 de Chriſto homine teſtimonia 40.18 de Deo teſtimonium 36.36 de eccleſia, miniſterio & miniſtris periculoſæ opiniones 85.7 de Euangelio ſimulata opinio 79.25 de fine mundi ſententia 43.31 de inuocatione Sanctorum opinio 84.17.24 de iterãdo baptiſmo ſtatutum 126.28 de lapſus diaboli cauſa 45.18 21 de operationibus diaboli opinio 76.14 de Libellaticis ſententia 131.19 de martyrio opinio 85.37 præfert martyriũ baptiſmo regenerationis 40
Cypriani de officijs Spiritus ſancti teſtimonia 42.22 de arbitrio falſa opinio 77.55 de baptiſmo error 82.49 item de perſona baptiſantis. ibid.
Cypriani doctrina 246.26
Cypriani errores, de Chriſto 73.23 de creatione 74.58 de mundi ætate 74.61 de lege 78.48 de meritis 80.50 de Spiritu ſancto 74.31
Cypriani epiſtolæ quibus Romæ prælegi ſolitæ 165.52 quid in ijs ſpectetur 179.37
Cypriani & collegarum conſilium Hiſpanis datum, de non recipiẽdis ſemel epiſcopatu eiectis 169.44
Cypriani exilium & martyrium 249.18 liber de unitate eccleſiæ 191.15
Cypriani libri 244.3 doctrina 246.25
Cypriani literæ ad eos qui Romæ à Nouatianis ſeducti erant 165.29
Cypriani locus de Nouato hæretico 289.36
Cypriani næui 247.39
Cypriani operibus falſò adſcripta quæ 244.55
Cypriani querela de conſociatione eccleſiarum piarum arcta 159.48
Cypriani relegati epiſtola ad eccleſiam ſuam 21.6
Cypriani ſententia de primatu Romanæ eccleſiæ 171.32 de rebaptiſandis hæreticis in concilio Carthaginenſi 195.20 ſchiſma de hæreticis rebaptiſandis 187.10
Cypriani genus ſermonis 249.8
Cypriani ſynodus unde collecta 34.26

Cypriani teſtimonium de tribus perſonis diuinitatis 37.20
Cypriani uerba de priuatis ſynodis 153.53 de unitate, id eſt conſecutione uniuerſali 163.50
Cypriani uita 242.22 uirtutes 243.8 dona 31
Cypriano cur gratias egerint presbyteri Romani 139.58
Cyprianum pertuliſſe exilium 20.8 palinodiam ſuæ ſententiæ de baptiſandis hæreticis cecinisſe 191.10
Cyrenaicæ regionis eccleſiæ 4.14
Cyriacus quidā Pontiani in epiſcopatu ſucceſſor fingitur à quibuſdam 278.50 eius uita.ibid.
Cyriades primus in Oriente Imperator apud Perſas 316.30
Cyrilla martyr ſub Aureliano 304.46
Cyrillus decimuſoctauus epiſcopus Antiochenus 212.50

D

DAci quādo cognitionem Chriſti habuerint 6.13
dæmones auerſantur abyſſum 69.22
dæmoniorum conuentus Romę conſediſſe dictus 311.11
in Dalmatica aut collubio ſepeliendi mortuos, cōſtitutio ocioſa 152.35
Damaſi diligentia in hiſtorijs 184.55
Damaſi narratio de exemplis ſepulturæ 148.3
Damaſi teſtimonium de ordinationibus Zephyrini 276.24
damnationis menſuram quomodo à Deo præſcriptam fingat Origenes 89.5
de Damnatione 69.7
damnatorum pœnæ. ibid. 28 quæ ſecundum Origenem 88.58
Daphnea ſuburbium Antiochiæ 211.57
Datiui à Badis ſentētia de baptiſandis hæreticis 198.12
Debelti urbis Thraciæ eccleſia 5.12
Decius Imperator templo Chriſtianorum Antiochiæ prohibitus à Babyla 211.42
Decius inuitus uenit ad imperium 14.8
Decij interitus 23.13
Decij odium in Philippum unde 14.15
Decium uoragine abſorptum eſſe 30.43
Decium Chriſtianos è Babylonia ad ſupplicia abduxiſſe 2.11
ſub Decio quæ ſchiſmata orta 186.16 qui martyres facti 296.43 quæ ſynodus in Africa celebrata 192.44
Decianæ perſecutionis cauſæ 14.12 pœnæ 30.45
in Deciana perſecutione quæ protulerit Origenes 270.4
Decretales epiſtolæ 177.9 qua de re potiſsimùm agant 20 ipſarum compoſitio.ibid. non agere de rebus huius ſeculi 179.35
Decretalium epiſtolarum barbara dictio quid arguat 177.42
in Decretalibus epiſtolis ἀνακόλουθα quàm plurima 178.33 inde
Decretum de reuocatis ab hæreſi ad eccleſiam 126.33
decretum ſynodi Romanę primæ 193.57
dedicatio templorum in Rom. eccleſia quando cœperit primùm 148.38&41
delicta, abſtinentia expiari, falſè dixit Tertullianus 86.53
delicta quotidie incurſantia quæ 50.22 eorum uenia per quem. ibid.
Demetrianus Antiochenę eccleſiæ epiſcopus 208.5
Demetrianus perſecutionis ſub Seuero miniſter 10.1
Demetrianus ſeu Demetrius decimuſquartus epiſcopus Antiochenus 212.31
Demetriani præfecti calūnia in Chriſtianos à Cypriano refutata 314.41
Demetrius Alexandriæ epiſcopus 3.55 & 7.17 ſub perſecutione Seueri ſeruatus 12.21 manifeſti mendacij argutus 815.47 eiuſdem hiſtoria de ſcholis 157.5 odium in Origenē 185.60 & 255.41
Demetrius epiſcopus Byzantinus 4.57 frater Probi Imperatoris.ibid.
Demetrius presbyter 26.40 & 235.15
Demetrius quando Alexādriæ præfuerit 180.31 quarum parœciarum epiſcopatum ſuſceperit 158.60
Demetrij Aleptumini ſententia de baptiſandis hęreticis 200.44
Deus cauſa peccati cur ab Hermogene dicatur 105.23
Deus cordis auditor 60.30 incorporeus ab Origene dictus 36.30 inuiſibilis, incomprehēſibilis, inæſtimabilis quomodo 36.39
Deus legis cur malus à Manete dictus 112.10
Deus loco includitur à Manichæis 112.31
Deus mali nō autor, ſecundum Origenem 258.25
Deus quibus rebus gaudeat 64.58
Deus quid dederit pro animabus omnium 52.18 quid operetur in ſanctis 54.9
Deus quid ſecundum Tertullianum 36.28
Deus quomodo inuocandus 60.39 & 61.8 quomodo nobiſcum 58.36
Deus quomodo putetur corpus dici à Tertulliano 72.5
Deus quomodo ſemper fuerit 105.54 quando cœperit eſſe Dominus. ibidem
Deus quomodo unus 36.25
Dei cura pro uniuerſo orbe 43.10
Dei & ſolis, Chriſti & ſplēdoris cōparatio, ex Dionyſio Alexandrino 228.20
Dei hoſtia quæ 60.15
Dei inhabitatio in nobis, noſtris meritis tribuitur ab Origene 265.56
Dei minæ in eos qui ſe genealogijs conſecrarunt 70.44
Dei præmia in certantes pios 21.36
de Dei promiſsionibus & uoluntate non eſſe dubitandum 53.27
Deo corpulentia tributa à Tertulliano 239.48
Deo quando offeramus ſacrificium 21.31
Deo ſoli cognitū mentis propoſitum 44.33
Deum audiēs quid debeat intelligere 36.44
Deum creatorē negat eſſe Manichæus 112.46
Deum eſſe ubiq; 36.48
Deum eſſe unicū, ab ethnicis etiam ſcriptoribus aſſertum 23.18
Deum homini, nō ſibi, mūdum feciſſe 43.10
Deum in nobis luctari & certare 63.13
Deum maledictis impeti à Manichæis 111.12
Deum nō eſſe peccati cauſam, ex ſententia Tertulliani 238.39
Deum non facere pœnas 50.42
Deum non modò creaſſe, ſed & ſeruare mundum 43.18
Deum perfectam uniuerſorum prouidentiam habere 44.4
Deum ſemper cum homine miſceri 39.14
Deum ſolum adorandum eſſe 60.23
Deū uelle martyria 62.54
Deum unum credendum eſſe 34.44
à Deo omnia creata quomodo dicantur 43.2
de Deo etiam uera dicere periculoſum 36.23
de Deo hypotheſes Manetis 111.40 Origenis doctrina 257.42
Dij gentium unde coli cœperint 23.12 cur non ſint ueri dij 16
deorum alienorum cultus in epiſtolis decretalib. 184.6
deos duos quos fingat Manes 111.40
diabolus à Deo non factus 44.54 an ſaluari poſſit 76.27 nunquam ſaluari 45.36
diabolus quādo lapſus 45.31 & 45.19
diabolus quid agat in gentiliſmo 310.23 quomodo cogitationes hominum diſcat 46.29 quomodo malus ſit factus 45.8 ubi uires amittat 57.7 quomodo in baptiſmo excludatur. ibidem
diaboli uariæ inſidiæ 46.5
diaboli ſæuitiæ cauſæ. ibidem 22
diaboli pater quis, ſecundum Manetem 111.55
diabolo quas operationes tribuat Tertullianus 45.49
diabolum angelum fuiſſe, & multos ſecum declinaſſe. ibid. 5 forinſecus inſpirare homini malas cogitationes 46.20

diabolum in ſpectaculis regnare 142.2
diabolum inimicitias in Deum & eccleſiam perpetuas exercere 45.43
diabolũ opprimi in baptiſmo, ſentit Cyprianus 247.10
de Diabolo error Hermogenis 105.27
de Diabolo Manetis ſigmẽtum 114.2 Methodij ſententia 215.18 item Origenis 258.37 & 264.53 Tertulliani 238.36
de Diabolorũ generatione & operationibus, ueterum opiniones 76.2.8
diabolos diſpoſitionũ Dei ignaros eſſe 46.38 nec eſſe καρδιογνώστας. ibid.25
diaconi diſpenſatores earum rerum quæ in miniſtrorum & pauperum uſum conferebantur 155.60 quale habuerint miniſterium in adminiſtratione ſacramentorũ 151.13 quomodo moribundos lapſos abſoluerint 152.3
diaconi quot in eccleſia Rom. 150.2
diaconorum dignitas tertia poſt epiſcopos 150.21 libertas in concilijs 176.32 officium in accedendo & cõſolando martyres incarceratos 153.2 officia circa ægrotos & moribundos 152.58
inter Diaconos etiam ordinem fuiſſe hoc ſeculo 149.51
de Diaconis lapſis aut ſeductis ſtatutum Cypriani & collegarum 175.27
Diadumenus quando cum patre Macrino regnum inuaſerit 13.4
Dialectica à Tertulliano uituperata 69.46
Diamaſtigoſis, id eſt flagellatio apud Lacedæmonas, quale ſacrum 311.1
Diaſares Arabiæ deus 310.49
Didymus 235.43
dies cœnæ Domini receptionibus eiectorũ pœnitentium clarus 130.30
dies Dominicus feſtiuitas Chriſtianorum 137.14.19
dies octauus quale ſacramentum 57.50
dies quadrageſimales ieiunijs conſecrati 136.40
dies quibus martyres deceſſerãt, cur Cyprianus annotari diligenter iuſſerit 138.48
Digami qui eſſe nõ poſſint 86.8
Diocletianus ut Deus adorari uoluit 313.20
in Diocletiani principatũ quæ mutatio inciderit 318.12
Diocletiano triũphus maximus decretus à ſenatu 320.4
Diodoris pagus Meſopotamiæ 217.21
Diodorus epiſcopus in metropoli Ciliciæ 2.39 eundem contra Manetẽ ſcripſiſſe 11.8.28
Dionyſia martyr ſub Decio 15.21 & 18.20
Dionyſius ab Aemiliano in exilium pulſus 25.19 & 26.19
Dionyſius Alexandrinus 3.55 & 157.49 & 235.38 à quibus ad ſynodum Antiochenã uocatus 166.41 cuius erroris accuſatus Romę, & quomodo ſe defenderit ſuſpicione reiecta 208.43
Dionyſius Alexandrinus Nepotis ſcripta ubi & cur refutarit 151.4 qua in re petat cõſilium Xyſti Romani epiſcopi 164.46 quando cõtra hæreſin eorum qui in Pentapoli cum Sabellio ſentiebãt ſcripſerit 162.30 quomodo appellauerit epiſcopos Romanos 170.55 Eiuſdem de Apocalypſi Ioannis iudicium 92.54 de ſuo periculo ſub Decio, cõfeſsio 15.47
Dionyſij Alexandrini epiſcopi decimitertij uita 225.15 eius dona, conſtantia in confeſsione, & ibidem de ſcriptis eius 226.4
Dionyſij Alexandrini certamina 231.22 de Chriſto doctrina 38.42 & 227.58 epiſtola de pœnitẽtia ad fratres in Aegypto conſtitutos 161.9
in Dionyſij Alexãdrini epiſtolis quid ſpectetur 179.37
Dionyſij Alexandrini error de Chriſto filio Dei 73.32 eiuſdem fuga 15.58 Hieroſolymam ex Alexandria 16.3 idem Taposirim ductus, capite truncari petit 16.32
Dionyſij Alexandrini exilia multa & uaria ſub Valeriano 233.28 afflictiones uariæ 44
Dionyſij Alexãdrini locus de cœnæ diſtributione 133.16 item de ſchiſmatibus componẽdis 162.41 de ſepeliendis piorum cadaueribus 138.19 narratio de fratrum dilectione in eos qui peſte corrumpebantur 140.3
Dionyſij Alexandrini næui 230.14
Dionyſij Alexandr. ſcripta non extare 34.11
Dionyſij Alexand. teſtimonium de Alexandro Hieroſolymitano epiſcopo 210.40 monitio ad eos qui in Pentapoli in Sabellij hæreſim inciderant 160.59 Apologia 168.52 contra Nepotem hæreticũ 107.4 ſcriptũ de Paſchate 191.47
Dionyſij epiſtola ad Fabiũ Antiochenum 129.26 & 131.9 item epiſtola de perſecutione Valeriani apud Alexandriã 25.33 de Nouato 100.5 de pœnitentia 32
Dionyſij de peſte in Aegypto graſſante ſententia 31.14 in Arſenoite Aegypti diſputatio fructuoſa 4.6 teſtimonium de diſtinctis tribus perſonis 38.11
Dionyſij Romani epiſcopi uita 285.1 epiſtolæ. ibid.8
Dionyſio Alexãdrino quæ in perſecutionibus & exilijs contigerint 232.27
Dionyſius exulatum in Libyam à Valeriano pulſus, Chriſtũ in Cephro prædicat 8.48 & ſeq.
Dionyſius catechiſta Heraclæ ſucceſſor 158.6
Dionyſium exulantem qui uiſitauerint 26.39
Dionyſius in quatuor perſecutionibus ſeruatus 26.50
Dionyſius martyr ſub Decio Epheſi 302.10
Dionyſius epiſcopus Roman. 177.14 an à Petro primatũ acceperit 180.22 eiuſdẽ cõtra Dionyſium Alexandrinũ conatus audax 168.49
Dionyſius ſectator Nouatiani ſchiſmatis 187.6
Dioſcorus presbyter 26.39 & 235.15
Dioſcori pueri quindecim annorũ tormẽta 18.27.33
diſciplina Chriſtianorũ à Tertulliano deſcripta 139.32
diſcipulorum mẽtio apud Origenem 157.42
de Diuinationibus 71.2
docendi genus quomodo confuderit Origenes 268.1
docendi munus quanta cũ laude adminiſtrauerit Origenes 251.50
docendi officium commune epiſcopis, presbyteris & diaconis fuiſſe, unde conſtet 150.22
in Docendo quorũ habenda ratio, & cur. ibid.35
ad Docendum etiam alios admiſſos eſſe idoneos, extra epiſcopi, presbyteri & diaconi officiũ. ibid.53
Doctores eccleſiæ non fuiſſe immunes à publicis oneribus 143.20
doctores Europæi 287.20
Doctorum uitæ 209.6
doctrina Eccleſię à Seuero ad Diocletiani annum decimumnonũ quæ fuerit, & quos doctores habuerit 34.2
de Doctrina Eccleſiæ, ſententia Tertulliani 239.20
doctrinæ Chriſtianæ felix curſus ante Diocletiani perſecutionem 6.60
doctrinæ inclinatio & doctorum errores tempore Tertulliani 71.31
doctrinę Petri liber, ab Origene allegatus 95.21
doctrinæ hominum & dæmoniorum 69.54
doctrinam ætatis Tertulliani conſentire cum Apoſtolicis eccleſijs 34.18
Dominus quando ſub tectum noſtrum ingrediatur 58.35
Domini auxilio nos ſemper egere 49.1
Domitius 235.43
Domnus epiſcopus conſtitutus 164.42
Domnus Demetriani F. XVI epiſcopus Antiochenus 212.43 & 208.5 & epiſcopus Cæſareæ Palæſtinæ 218.12
Donatilla uirgo martyr ſub Valeriano & Galieno 303.52
Donatuli à Capſe ſententia de baptiſandis hæreticis 203.28
Donati à Cibaliana, ſententia de hæreticis baptiſandis 262.35
Donatuli quæſtio ad Cyprianum

prianum delata 162.8
Dorotheus principib. acceptiſsimus 29.33
Dorothei presbyteri Antiocheni uita 213.23

E

Ebrea lingua naturæ Origenis aduerſa 252.4
Eccleſia Chriſti in uarijs terræ plagis ſemper mã ſit 1.24
eccleſia quot annis habuerit pacem à Gallieno ad decimumnonũ annum Diocletiani 29.3
Eccleſia uera quæ 61.56 & 62.8 inde. & 239.15
eccleſia una, & quid, ex Cypriani ſententia 247.35
eccleſiæ à Cõmodo ad Seuerum ſtatus 9.34
eccleſiæ caput Chriſtus 62.10.13
eccleſiæ Chriſti locus in terra 116
eccleſiæ doctores à Gallo Imperatore exilijs mulctati 23.52
eccleſiæ hoſpitia in Cilicia 2.38
de Eccleſię gubernatione, reb. & perſonis 149.10
eccleſiæ miniſtri qua in re etiam peccent 59.30
eccleſię pax à Seueri obitu ad Decium 12.50 ſub Seuero augmenta 6.48
de Eccleſiæ perſecutione & tranquillitate ſub Seuero 9.17
eccleſiæ propagatio 6.30
eccleſię qua pacem habuerint in perſecutione Seueri 12.30
eccleſiæ Romanæ ritus & ceremoniæ cur ſeparatim narrentur 143.34
eccleſiæ ſacrificia quæ ſentiat eſſe Tertullianus 239.11
eccleſia huius tertij ſeculi qui præfuerint 149.17
ad Eccleſiam feſtis tantum diebus concurrentes, ab Origene obiurgati 120.51
Eccleſiã Chriſti fuiſſe Gazæ 1.53 in Tyro 2.7
eccleſiam eſſe in exiguo numero 62.14 ex bonis & malis conſtare 62.24
eccleſiam huius tertij ſeculi etiam ab hæreticis & ſchiſmaticis occupatam fuiſſe 149.22
eccleſiam non eſſe fundatã ſuper Petrum 62.36
eccleſiam Romanã ab alijs pro matrice agnoſcendam, quomodo aſſerat Cyprianus 84.52
eccleſiã uniuerſam ſeruari per ſanguinem Chriſti 59.52
ab Eccleſia quẽ abſcindendum, & quomodo excõmunicandum docuerit Origenes 151.27
de Eccleſia, doctrina Origenis 260.30
in Eccleſia cui cedendum 190.55
in Eccleſia cur plures ſint ſacerdotes 165.1
eccleſiæ in diuerſis prouincijs quando ſuas operas coniunxerint 163.43
eccleſiæ uniuerſæ Cypriano unitatis uinculo copulatæ 172.57
eccleſiarũ celebriorũ conſociatio 164.4
eccleſiarũ comprouincialium inſpectores quod nomẽ uſurpauerint 159.60 præſides quomodo toti gregi attenderint 160.21
eccleſiarum eiuſdem prouinciæ mutuum auxiliũ in creandis epiſcopis 163.15
eccleſiarũ in Europa, Aſia & Africa cõſenſus communis tempore Tertulliani 34.20
eccleſiarum in una aliqua prouincia conſociatio 158.34
eccleſiarum Orientalis & Romanę traditio de cœlibatu ſacerdotũ diuerſa 148.58
de Eccleſiarum ſtatu epiſcopos ſe inuicem certiores feciſſe 165.37
eccleſias unius prouinciæ ad unam aliquam maximè inſignem reſpexiſſe 158.38
eccleſias Orientales Tertulliani temporibus candelis & oleo uſas unde colliɡ 121.56
eccleſias & epiſcopos ſibi inuicẽ de rebus neceſſarijs cõmunicaſſe 164.13
eccleſias quoq; domos habuiſſe 156.10
eccleſiaſtica bona hoc ſeculo quomodo adminiſtrata 155.1
eccleſiaſtica iura 175.47 officia quomodo diſtributa 149.32
eccleſiaſticarum rerum & pecuniarum diſpẽſatores qui 155.60
eccleſiaſtici libri qui dicti 92.13
edicti Imperialis Gallieni exemplum 27.8
edicta Imperatorũ aduerſus Chriſtianos collecta ab Vlpiano iuriſconſulto 314.29
Elamitas Chriſto credidiſſe 3.48
Elceſei hæretici unde dicti, & ubi fuerint 97.57
eleemoſyna exercitium Chriſtianorum 139.30
eleemoſynæ quantum tribuat Tertullianus 247.59
eleemoſynæ per menſem publicè ſemel collectæ cur ſint, Tertulliani tẽporibus 122.36 & 123.13
de Elementis & eorum numero prodigioſa Manichæorum figmenta 113.10
Elenchus allegoriſtarum à quo & de qua re conſcriptus 106.56
Eleuſinia ſacra Athenis celebrata 310.51
Elxæi libro qui pro Scriptura utantur 98.57
Emeritæ in Hiſpania eccleſia 159.33 in Luſitania 5.57 eius martyres. ibid.
Emeritana plebs qua in re petiuerit conſilium Cypriani 164.51
Encratio quod conſilium dederit Cyprianus de hiſtrione 160.40
ἐνέργεια myſterij iniquitatis 154.47
ἐπιναυσίδιον καταβολὴν quid uocet Euſebius 273.3
Enoch in quem locũ tranſlatus 67.30
Enoch libri Origenes ubi meminerit 95.16
Enoch ſine circumciſione probauit Deus 309.40
Epicteto quid ſuaſerit Cyprianus 160.35
Epheſij pueri martyres ſub Decio 302.7
Epheſina eccleſia 2.50
Epimachi & Alexãdri cum quatuor mulierib. martyrium 18.13
Epiphanius ab Auguſtino reprehenſus 103.23
ad Epiſcopatum cui patuerit uia 174.10 ad eundem Romæ per gradus aſcendiſſe epiſcopos. ibid.
ad Epiſcopatũ non admiſſi qui ſeipſos caſtrarunt 174.50
ad Epiſcopatũ qui admitti ſoliti, in eccleſia Rom. 147.8
epiſcopus ſit exemplũ bonorum operum multitudini 294.41
epiſcopus non ad principatum, ſed ſeruitutem totius eccleſiæ uocatur 153.22
epiſcopus plebe præſente eligi ſolitus 135.52
epiſcopus unus in eccleſia 150.1 quomodo intelligendum 173.3
epiſcopum unum in eccleſia catholica eſſe, qui uoluerint 84.50
epiſcopi ordinatio uicinis prouincijs per literas denunciari ſolita 135.45 adq; eam conueniſſe plures presbyteros & epiſcopos. ib.34
de Epiſcopi iam electi uita proba, cur teſtimoniales literæ ad alias terras & ciuitates miſſæ 135.56
epiſcopi nomen ſibi ipſi aſſumentes pro ſchiſmaticis habiti 174.30
epiſcopi trãſlatio in alium locum uicinorum epiſcoporum conſenſu facta 163.36
epiſcopũ alium quatenus non licuerit altero adhuc ſuperſtite ſubſtituere 174.24
epiſcopum quoquò uerſus euntem quot presbyteri & diaconi debeãt comitari 154.54
ad Epiſcopum Romanum aut ullum alium nõ eſſe appellandum, à quibus ſtatutum 176.36
epiſcopo adhuc uiuente alium ſucceſſorem ordinare licitum fuiſſe 174.41
epiſcopo celebrante miſſam ſacerdotes omnes adſiſtere, quis ſtatuerit in eccleſia Rom. 146.36
ſub Epiſcopo certo exiſtẽtes cur circũcurſare ad alium prohibiti 169.10
ab Epiſcopo ſecularũ rerũ ſolicitudinẽ alienam eſſe quis iubeat 153.14
epiſcopi à quibus & quomodo ordinati 152.41
epiſc. Alexãdrini & Africani 224.20 Romani 275.42
epiſcopi de quibus rebus inuicem certiores fecerint 165.37 inde
epiſcopi eiuſdẽ prouinciæ quibus nominibus ſe appellarint 160.13
epiſcopi gentium qui dicti 160.7
epiſcopi idololatria commaculati quomodo tractandi 205.52 item in hæreſin lapſi 175.18
epiſcopi non accuſandi, arguen-

arguendi & damnandi, cuius decretum 183.19
epiſcopi præpoſiti dicti à Cypriano 150.18
epiſcoporum Africanorũ & Romanorum æqualis autoritas 172.25
epiſcoporũ Antiochenorum uitæ 211.6
epiſcoporũ autoritas prima in eccleſia 150.17
epiſcoporũ Carthaginenſis concilij ſententiæ de rebaptiſandis hæreticis 195.9
epiſcoporũ eadem authoritas 169.11
de Epiſcoporum eiuſdem prouinciæ conuentu ad ordinationem alicuius epiſcopi, Cypriani uerba 163.11
de Epiſcoporũ & Doctorum uitis caput decimum 109.12
epiſcoporum fuiſſe, ſacramenta adminiſtrare 151.7
epiſcoporum gratia apud populum 29.39
epiſcoporum ordinatio alijs per literas denũciata 174.54
ad Epiſcoporum ordinationem collegæ ex alijs prouincijs miſſi 165.56
epiſcoporum uitæ 209.7
epiſcopis mũdanas dignitates & ſatellites uſurpare, quorum ſtatuto non liceat 176.42
epiſcopis, presbyteris & diaconis commune officium docendi & obiurgandi 150.22
epiſcopis quatenus licuerit mutare locum 174.39
epiſcopis ſua priuata ſententia nihil facere licuiſſe 175.45
inter Epiſcopos, Alexandrinum, Cæſarienſem & Hieroſolymitanum, quod ſchiſma ortum 185.34
epiſcopos, licet non æquè conſentirent in omnibus, concordiæ tamen ſtuduiſſe 168.6
epiſcopos nullis ciuilibus, ſed ſolùm eccleſiaſticis negocijs occupatos fuiſſe 153.9
epiſcopos ſine metu docere quis iubeat 150.30
Epiſtola Antiochenæ ſecũdæ ſynodi ad quos & per quem ſcripta 208. 16.23
epiſtolæ Antiochenæ ſynodi inſcriptio 166.58
epiſtolę & alia ſcripta Dionyſij Alexandrini 226.5 & inde
epiſtolæ Decretales ad ἀναλογίαν fidei collatæ 182.60
epiſtolę decretales Cornelij epiſcopi Rom. 181.37
epiſtolæ decretales pontificum quid agant de primatu Roman. eccleſiæ 173.32 item de quibus alijs rebus agant 179.43
epiſtolæ decretales quibus adſcriptæ 177.9 ſemper ab aliquibus pro ſuppoſititijs habitæ 184.59
epiſtolarum decretalium compoſitio 177.25 orationis filum. ibidem. inſcriptiones generales 179.28 temporis quo datæ ſunt diſcordia 182.55 titulos apud nullũ huius ſeculi ſcriptorem inueniri 178.19
epiſtolas decretales non eſſe eorum quibus adſcribuntur 177.39 ficticias & ſuppoſititias eſſe unde conſtet 184.46
in Epiſtolis decretalibus multa falſa eſſe 179.49 inde
Eraſmi Roterodami de Origenis eloquentia teſtimonium 269.4 eiuſdem iudicium de libro Tertulliani, qui de Pœnitentia inſcriptus eſt 237.16
errores Dionyſij Alexandrini ex Nicephoro 230.32
ab Erroribus reductiones mutuæ 165.20
Eſaias quomodo miniſterium poſtulauerit 53.20
ethnicismum Hieroſolymis etiam graſſatũ eſſe 1.50
pro Ethnico & publicano quem habendum ſtatuerit Eutychianus 145.27
Euam à quo formatam ſomniet Manichæus 113.41
Euangelium lex ſpiritualis uitæ 52.4 & 215.30
euangelium Petri 95.42
euangelij clauſula 52.2
euangelij & legis diſcrimen 51.35
euangelij narrationẽ ſimplicem non ſufficere ad ſalutem, contra Origenem 79.20
euangelij ſumma, ex Tertulliani ſententia 238.56
euangeliũ Euangelio contrarium eſſe, ſecundum Manichæos 114.46
poſt Euangelium inquiſitione non opus eſſe 34.28
Euariſtus hæreticus 186.56 eius prima epiſtola 179.21
Euchariſtia à ſacerdotibus in manus communicantibus exhiberi ſolita, in eccleſia Romana 145.60
euchariſtia etiam ad eos miſſa qui cœtibus ob morbos intereſſe non potuerunt 133.29
euchariſtia in quibus uaſis conſecrari ſolita, in eccleſia Romana 146.14
euchariſtia per puerum à presbytero, Serapioni iam morituro allata 133.41
euchariſtia puellis ephebis data 133.59
Euchariſtiæ ſacramentum quando & à quorum manibus ſumendum dicat Tertullianus 151.10
Euchariſtiam cum ſemine humano ſumi à Manichæis ſolitam 114.61 & 115.1
euchariſtiam in altari ſanctificari, Cyprianus ſentit 83.31
euchariſtiã in arcam concludere licuiſſe, unde probet Cyprianus 133.47 à quibus idem reprehenſum. ibidem
euchariſtiã qua mala conditione lapſis deneget Cyprianus 83.42
de Euchariſtia bona ſententia Tertulliani 239.8
pro Euchariſtia cinerem ſe ferre quomodo innuerit quidã homo maculatus 134.30
de Euchariſtia Manetis hypotheſis 114.60
Eucratij à Thenis ſententia de baptiſandis hæreticis 199.52
Euelphim rogatu Neonis docuiſſe Larandis 3.27
Eugenia martyr ſub Valeriano 26.4
Eugenij ab Ammeclera ſententia de baptiſandis hæreticis 200.16
Europæ eccleſiæ 4.39
Europæi doctores 287.20
Euſebius Cæſareæ epiſcopus 216.16 quantum dilexerit Pamphilum presbyterum 221.39
Euſebius Laodiceæ epiſcopus 2.28 eius uita & ſtudium circa fratres captiuos, & martyrum cadauera 222.18 & inde
Euſebius laicus rogatus à Neone docet Larandis 185.52
Euſebius monachus ſub Claudio martyr 304.24
Euſebius quando Alexandriam profectus 180.3
Euſebij in hiſtorijs ſcribendis diligentia 27.47 miniſterium erga & captos & interfectos martyres 26.43
Euſebij narratio de cultu uirili, communi, & philoſophico 140.36
Euſebij Phœnicis uita 222.38
Euſtochius Antiochenus reprehenſor Origenis 261.23
Eutychianus epiſcopus Romanus 177.14 quibus uerbis afferat conſecrationẽ frugum & leguminum 148.22
Eutychiani de excommunicatione decretum 145.26
Eutychiani epiſcopi Romani uita 285.58 Epiſtolæ decretales 286.1 quot martyres ſepeliuerit proprijs manibus 148.3 & 286.20 eius conſtitutiones. ibidem
excommunicandus cur, qui manifeſtus eſt magnis delictis 151.38
in Excommunicandis hæreticis fida eccleſiarum & epiſcoporũ coniunctio 167.17
excommunicatio cui iuſta fiat 151.33 quatenus licita 175.39
excõmunicationis abuſus

Digitized by Google

ubi approbatus 184.36
excõmunicationis denunciatio, aut ſeparatio, per quos facta 151.20
excommunicationis in eccleſia Rom. ubi fiat métio 145.16
de Excõmunicatione quid patres doceant 127.10 quale decretum tulerit .Eutychianus 145.26
excommunicati, aut ad hæreticos deficiédo lapſi, quomodo recepti 127.50
cum Excõmunicatis communicare quis prohibuerit in eccleſia Rom. 145.18
de Excommunicatis in aliqua prouincia, ad alios perſcriptum quoq; eſſe 167.33
de Excommunicatis qui acta pœnitentia recepti eſſent, mutuę epiſcoporum literæ 167.46
de Excommunicatis recipiendis in priuatis ſynodis actum 154.23
excommunicatos admonitos prius fuiſſe ab epiſcopis & presbyteris 127.22
excõmunicatos receptos eſſe apud Rom. epiſcopos 168.55
excommunicatos recipiendi dies an certa fuerit apud ueteres 130.[illegible]
in Exercitijs externis quàm fuerit ſuperſtitioſus Origenes 266.27
in Exilio quomodo ſe geſſerit Cyprianus 249.22
exilia Chriſtianos pertuliſſe 20.6
Exomologeſis pœnitentię miniſterium à Tertulliano dicta 127.53 qualis cõfeſsionis actus 127.58 quid contineat. ibid. & 128.3
exorciſmus in baptiſmo 125.27
Exorciſtæ quot, & qui in Romana eccleſia 147.20 & 150.3 eorum officij ubi mentio fiat 149.57 ubi apud Tertullianum 136.10
exorcizandi ritus & uſus in Eccleſijs Africanis. ibid. 8
exorcizatio peculiaris dignitas apud Romanos 147.20
exoſculatio fratrum, ſalutandi ritus, & officium charitatis 139.28

F

FAbas ſuper altare offerri quis ſtatuerit in eccleſia Rom. 148.30
Fabianus epiſcopus Romanus 177.13 Philippum Imperatorē à precatione multitudinis Eccleſiaſticæ excludit 151.52
Fabianus quoties & quibus diebus in anno cõmunicare præceperit, nō impedito grauioribus criminibus 146.24
Fabianus martyrium ſubit 91.23
Fabiani epiſcopi Rom. uita 279.32 eiuſdem conſtitutiones 280.2 martyrium 280.16 anni epiſcopatus. ibid.
Fabiani decretalis epiſtola 145.17 exilium 20.7
de Fabiani epiſcopi electione hiſtoria 146 56 & 279.32 in eadem cuiuſmodi miraculum factum 306.20
Fabiani Papæ authoritas allegata 143.51
Fabius Antiochenus Nouati cauſæ fautor 193.52 eius uita, authoritas, obitus 212.22 ad eundem in errorem adductum qui ſcribant 165.22
Faliſcorum dij 311.38
de Fato, Manichæorū hypotheſis 113.34
Fauſtinus Lugdunenſis epiſcopus collega à Cypriano dictus 164.13
Fauſtinus presbyter Alexandrinus 235.15
Fauſtini exilium in Aegypto 26.34
Fauſtus ciuis Eduæ in Maſſilienſium littore 125.56
Fauſtus quo martyrio coronatus 25.43
Fauſtus uinctus & deductus cum Dionyſio Alexandrino 233.54
Fauſti confeſſoris à Timida regia, ſententia de baptiſandis hæreticis 202.47
Fauſti diaconi Alexandrini uita & martyrium 235.33.41
Felix epiſcopus Rom. 177.14 Epheſum tranſlatus 180.5 eius uita 285.34 Epiſtolæ decretales. ibidem 40
Felix hæreticus 186.40
Felix Hiſpanorum epiſcopus collega Cypriani 164.15
Felix martyr ſub Claudio 304.29 item ſub Decio 303.4
Felix presbyter Hiſpanus 206.17
Felix in quo concilio condemnatus 193.20
Felicis ab Acura ſententia de hæreticis baptiſandis 200.18 item Felicis à Bigai 198.1 Felicis à Buslacenis 203.5 Felicis ab Vrina 199.23 Felicis à Gurgitibus 203.53 Felicis à Marazana 201.46 Felicis à Migirpa 196.3
Felicis ſtatutum de miſsis celebrandis 146.30
Feliciſsimus martyr ſub Decio 303.4
Feliciſsimus presbyter factioſus, cur à ſynodo ſecunda Africana damnatus 193.6 eius uita. ibidem.
Feliciſsimus excommunicatus 151.44 & 167.44
Feliciſsimi ſecta 248.42
fœminæ conceptus quid apud Manichæos 115.52
fœminæ cuiuſdam Alexandrinæ ſtudium in Origenem iuuenem 251.13
de Fœmina miraculum 306.8
feſta Chriſtianorum quæ 136.50
feſta gentilium celebrare non licuiſſe Chriſtianis in iiſdem eccleſijs 137.24
feſta quæ ſolennia in eccleſia Romana 147.36
feſtorum indifferentia 65.41
feſtiuitates celebriores quæ fuerint Chriſtianis 137.17
de Feſtiuitatibus Manichæorum 117.35
fides quid ſecundum Origenem 259.42 qualis fiducia ex Cypriani ſententia 246.47
fides quòd ſit fiducia 53.21
fidei regula 34.42
fidei ratio in primis reddenda coram Deo 69.2
fidei ſeu iuſtificationis effectus 53.34
fidem abnegantes quibus miraculis puniti 307.17
fidem credētis cauſam eſſe ſalutis 52.56
fide accipi gratiam Dei 53.4
de Fide, doctrina Origenis 259.35
fide peccatum non tolli radicitùs 49.39
fide qua iuſtificemur 53.22
fide ſola abſque operibus iuſticiam apprehendi 52.37
Fidus quam quæſtionē mouerit 161.37
Fidi epiſcopi de infantib. baptiſandis opinio 205.19 rationes à Cypriano refutatæ 124.15
filius Dei quare principiū dicatur 37.51
filius & Dilectus uocabula, quare noſtris ſenſib. Deo dictāte imprimantur 40.40
filius hominis cur damnatus 52.24
de Filio Dei & beneficijs eius, præclara Cypriani ſententia 246.32
de Filio Dei blaſphemiæ Origenis 261.51 & 262.45
filiorum natalem celebrandi morem Chriſtianorum quàm grauiter reprehendat Origenes 141.48
Firmilianus Cæſareæ epiſcopus 3.22 & 166.43 & 207.2
Firmilianus in itinere ad Antiochenā ſynodum alteram mortuus 207.53 eiuſdem uita, laudes, cum Origene familiaritas 216.30 & 253.55
Firmiliano excommunicationem quis & cur indixerit 168.32
Firmius tyrannus 317.27
Flauius 235.45
Florianus Taciti frater quandiu imperium habuerit, & qua morte obierit 28.35
de Floro lapſo quæſtio ad Cyprianum delata 162.10
Focas Syropagi in Paphlagonia epiſcopus 3.15
Fortunatianum cur ad epiſcopatum non recipiendum ſuaſerit Cyprianus 160.36 & 175.9
Fortunatus legatus Cypriani 165.48 excommunicatus 151.44
Fortunati à Thuccabori ſententia de hæreticis baptiſandis 198.22
Fortunati quæſtio ad Cyprianum delata 162.7
Fructuoſus Tarraconę epiſcopus cum ſocijs ſub Valeriano paſſus 26.7
de Fuga in perſecutione liber

Digitized by Google

ber Tertulliani contra eccleſiam ſcriptus 237.23
Furnitanorum clero & plebi qua de re ſcribat Cyprianus 154.3

G

GAius epiſcopus Romanus 177.14 unde Caius.
Galatiæ eccleſiæ 3.10 iiſdē minatur Stephanus Rom. epiſcopus excommunicationem 168.33
Galerius Maximus procōſul Africæ 149.43 executor perſecutiōis ſub Valeriano 25.24
Galienus quando imperiū nactus 26.61 quare perſecutione motā edictis remouerit 27.2
Galienus quot annos imperium habuerit 27.30
Galienus ubi & à quo, cū filio ſeu fratre interfectus fuerit 33.25
Galienus ad Dionyſiū, Pinnam, Demetriū & alios epiſcopos edictū 27.10
Galieni Imperat. luxus & negligentia 316.24
Galieni tempore multa ædificia terræmotu abſorpta 33.20 prodigia 307.45
Galienum calamitates ob perſecutionis ſocietatē quoq; ſenſiſſe 32.42
ſub Galieno mutationes imperio pernicioſiſſimas accidiſſe 3.50
ſub Galieno quæ ſynodi collectæ 106.34
Galliæ à ruſticis Bagaridis infeſtatæ 318.15
Gallicana plebs an contra epiſcopos cōſpirauerit 180.38
Gallicanarū eccleſiarū curam quis geſſerit 159.31
Gallicanos epiſcopos ad Luciū Romanū ſcripſiſſe falſum 181.34
Gallinecus martyr ſub Decio 302.59
Gallus Imperator quo trāſtulerit capſam Babylæ epiſcopi Antiocheni 211.16
Galli bellū infelix aduerſus Aemilianum 31.1 cum Voluſiano filio interitus 30.56.60 & ſeq. tyrannis in Chriſtianos 23.43 eius tempore peſtilentia 23.50
Gallum proditione imperium arripuiſſe 32.11
ſub Gallo cuiuſmodi ſchiſma ortum 187.9 concilium Carthagini agitatum 194.35
Gallorum eccleſia ſub Seuero 5.35
Gratianus epiſcopus quo anno in Turonia Chriſtum prædicauerit 8.24
Gautunni à Probo oppreſſi 317.61
gehenna cur præparata 69.17
Gemiani presbyteri Antiocheni uita 212.57
Geminium Fauſtinū preſbyterum cur non uelit Cyprianus tutorem agere 160.43
Gemini à Furnis ſententia de baptiſandis hæreticis 102.51
geniculis adorare, apud Tertullianū quid 135.3
Gentes ad eccleſiam pertinere 62.17
Gentiani à Romanis uicti 318.17
gentiliſſimus qualis manſerit hoc ſeculo 310.2
gentilium libros cur euoluerit Heraclas Alexandriæ epiſcopus 224.46
gentilium librorū lectionē quomodo defendat Origenes 252.24
gentiū teſtimonia ubi adhibeat Origēes 269.30
geometriam cur tradiderit diſcipulis ſuis Origenes 157.23
Gepidi à Probo oppreſſi 317.60
Germanorum eccleſię ſub Seuero 6.2
Germanorum idola 313.42
Germanorum incurſiones in Galliam & Italiam 316.58
Germanus martyr ſub Decio Cęſareæ Cappadociæ 15.27
Geſtus orandi qui obſeruati 134.60
Geta Seueri F. 12.41
Getici populi quomodo à Probo Imperatore tractati 317.51
Getuliana eccleſia 4.25
Gordiani imperium quot annorum fuerit 13.50
Gordiani in imperatorem electio 315.59 uictoriæ 316.5 cædes 13.50
Gordiani Imperatoris laus, & in Chriſtianos clementia 13.46.inde
Gorgonius Imperatorib. acceptiſſimus 29.37
Gothi quādo Græciam & uicinas prouincias uaſtarint 317.2
Gothorum quot millia in Romanum ſolum uenerint 317.15
gradus docentiū in ſcholis 137.58
gradus matrimonij cōtrahendi 147.52
gradus officiorū in eccleſia Romana plures deſcribuntur 149.60 & 150.1.inde
de Gradibus perſonarum eccleſiaſticarū 149.30
Græcia quando à Gothis uaſtata 33.9 & 317.2
Græciæ eccleſiæ 4.43
Græcos autores quos legerit Origenes 252.17
gratia quō plus potuerit quàm peccatum 52.30
de Gratia Dei deſperantis miſeria 55.7
gratia euangelica quando euacuetur 51.58
gratiam eſſe æqualē ſuper omnes 58.11
gratiarūactiones in cœna Domini dici ſolitæ 132.59
Gratianus quē pœnitētiæ canonē ex Fabiani decretis recitet 145.20
gratulatiōes mutuæ 165.13
Grāmaticæ profeſſor Origenes 157.13 & 251.32
Gregorius adhuc iuuenis epiſcopus factus 174.20
Gregorius & Athenodorus fratres epiſcopi in Ponto 3.12 & 207.3
de Gregorij Pontici miraculis fabulæ 306.25
Gregorius, qui & Theodorus Ponti epiſcopus, unde Magnus & θαυματουργὸς dictus 210.1 eius miracula & opuſcula. ibidem
Gregorij Magni traditione Sabellij peſtis conſopita 219.52 eiuſdem diſputationes & opiniones. ibidem
Gregorius quibus eccleſijs præfuerit 159.24
Gregorij hiſtoria & Apollinis fanum in Alpibus culti 311.41 ad eundem epiſtola 312.6
Gregorius Neocæſarienſis 171.5 de lapſu hominis 47.37 eiuſdē Canon de quinq; locis pœnitētium 128.53 canones ex epiſtola Canonica 175.57 ſcriptorū fragmenta 34.12 ſymbolum 35.47
Gregorij Neocæſarienſis fides 219.10 mores 220.4
gubernandi ratio in eccleſijs huius ſeculi 149.10 & 150.16
gubernationis eccleſiaſt. forma in epiſtolis decretalibus deſcripta, an conueniat cum huius ſeculi ratione 182.47

H

HAemorrhouſæ mulieris hiſtoria & miraculum 307.5
hæreſis non ſponſa Chriſti 190.43
hæreſi aut diſſenſione orta quomodo ſe geſſerint iſti eccleſiarū comprouincialium præſides 161.12
ex Hæreſi qualibet uenientes iterum baptiſandi, ſecundum quos 176.23 manuum impoſitione curandi. ibid.26
hæreſes ab Origene impugnatæ 268.48
hæreſes & ſchiſmata unde orta dicat Cyprianus 159.50
hæreſes ſub Aureliano & Claudio 108.2 item ſub Decio 99.9 ſub Galieno 106.44 & 108.2 ſub Gallo 103.14 ſub Gordiano 97.3 ſub Philippo. ibid.35 ſub Probo 110.18
hæretico non prodeſſe, ſi in falſa fide interficiatur pro nomine Chriſti 189.30
hæretici peiores ethnicis 200.52 quàm malè in Scripturis audiant 190.32
hæretici quatenus baptiſandi, quia unū tantùm baptiſma 187.45
hæreticorum baptiſma ab Apoſtolis non probatū 188.54
hæreticorum & eccleſiæ fides non una 188.3
hæreticorum quinque in Africa excommunicatorum Romam nauigatio 169.13
hæreticos arguere, quorū fuerit officium 150.59
hæreticos deuitare ubi moneat Cyprianus Romanus 169.20
apud Hæreticos omnia per mēdacia agi 195.49
erga Hæreticos quomodo ſe geſſerint epiſcopi catholici 175.21
de Hæreticis baptiſandis ſententiæ epiſcoporum Carthaginenſis concilij 195.10
de Hæreticis, caput undecimum 289.2

Digitized by Google

cum Hæreticis quis ſe coniungat 190.60
Haymus quam quæſtionē detulerit ad Cyprianū 162.7
ad Hebræos epiſtolam magis Græcam quàm Hebraicam phraſim habere 91.17
Helcheſaitæ ſeipſos prognoſticos appellāt 99.2 ipſorum hæreſis quamdiu durauerit. ibid. quis nam impugnauerit, quis conflauerit. ibidem
Helcheſaitarum error unde corrogatus, & quis nam fuerit ordine 98.10 eorundem de Chriſto, de Spiritu ſancto, & alijs locis Theologicis nugæ. ibidem
Helcheſaitarum hæreſis quando extiterit, & ubi 97.53 eadem ab Origene impugnata 268.38
Helenus Tarſi epiſcopus 2.41 & 166.42 & 207.4 eius uita 210.51 cum quibus habuerit familiaritatem 221.5
Heleni excommunicatio à quo & cur indicta 168.32
Heliodorus epiſcopus Laodicenus 210.43
de Heliogabalo, & eius religione, Lampridij narratio 312.26
Henricus de Erfordia 242.39
Henricus Grauius 245.57
Heraclas Alexandrinus 3.55 fidem Chriſtianam ex Origene diſcit 7.9
Heraclas catechiſta Demetrij epiſcopi ſucceſſor 158.5
Heraclas hypodidaſcalus Origenis 251.58 ſiue eiuſdem collega in ſcholæ gubernatione 158.17 ſucceſſor 157.47
Heraclas Papa dictus 129.50 & 171.1
Heraclas presbyter Alexādrinus 140.36 quando Alexandriæ epiſcopus 180.10 eius uita 224.22
ab Heracla quem canonē ſe accepiſſe dictitet Dionyſius Alexandrinus 224.60
Heraclides martyr ſub Seuero 10.35 inde. Origenis diſcipulus, nondum baptiſatus capite cæſus 127.5 & 151.43
Herennianus Imperator Orientis 316.35
Heri duo, diſcipuli Origenis 251.44
Hermas Manetis diſcipulus, cur Hieroſolymam miſſus 110.49
Hermianus Cappadociæ præfectus, miniſter perſecutionis ſub Seuero 9.60
Hermogenes hæreticus quando in Africa fuerit 103.38 idem hæreticus, Materiarius à Tertulliano appellatus. ib.
Hermogenes legem Dei in libidinem cur defendat 105.30 eiuſdem de Chriſto figmentum 104.51 de creatione errores. 104.59 de materia prima rationes à Tertulliano annotatæ 105.9 eiuſdem hæreſis ab Origene impugnata 268.43 contra eum qui ſcripſerint 106.1
Hermogenis duo dij 104.15
Hermogeniani hæretici qui dicti 103.32
Hermopolitana eccleſia 3.59
Hermon epiſcopus Hieroſolymitanus 211.3
Herodes Imperator Orientis 316.33
Herodiani à Nicephoro diſſenſio de uaſtatione Byzantij 5.6
Heron martyr ſub Decio 18.26 item ſub Seuero 10.36 eius ſupplicium. ibid.49
Heuæ & Adam cur tunicæ pelliceæ factæ 215.10
ἑξαπλᾶ & τετραπλᾶ apud Origenem quid 252.8 & 255.17
Hexapla unde conſuta reliquerit Origenes 96.43
ὑπομνηματισμὸν quid uocēt Græci 272.61
Hierapolis hoſpitia eccleſiæ clara 2.55
Hierarcha & Hierax an ijdem 118.42
Hierarchæ de Chriſto hæreſis unde nata, & qualis ſit. ibid.51 inde. eiuſdem de Spiritu ſancto dogma falſum 119.1
Hierarchitæ hæretici unde denominati 118.37.45
Hierax Aegyptiorum epiſcopus 31.12 & 226.53 eius uita 275.4
Hierax hæreticus 118.39 eius uita 295.28
Hieracis contra coniugiū hypotheſes 119.18
Hieracis abſtinentia 120.15
Hieracitæ hæretici 118.44 quibus libris utantur 120.4 eorundem hæreſis 118.57 mores 120.10
Hiereneus martyr ſub Decio 302.57
Hiericonthi uerſio Bibliorum inuenta 96.36
Hieronymus cur ſcripta Origenis uenenata dixerit 261.32 quanti fecerit Tertullianum 241.54 quid Origeni tribuat 271.1 eiuſdem de Cypriano præconiū 244.20
Hieronymus riſum mouē di ſtudioſus 269.16
Hieroſolymitana bibliotheca quibus authoribus exornata 156.45
Hieroſolymitanam eccleſiam pacificā fuiſſe ſub Seuero 12.31
Hieroſolymitani epiſcopi 209.10
Hieroſolymitani quomodo exceperint Alexandrum epiſcopum 209.43
Hieroſolymorum epiſc. quarum eccleſiarum inſpector 159.25
Hieroſolymis eccleſiam fuiſſe ex gentibus conſtitutam 1.44
Hilarianus perſecutionis ſub Seuero miniſter 9.59
Hilarij in Stephani epiſtola nominati, nulla mentio apud authores 181.54
Hilarij ſcripta elata 269.10
Hippolytus martyr ſub Decio 302.56
Hippolytus de duabus in Chriſto naturis 41.22
Hippolyti epiſcopi uita 272.40 libri. ibidem. & 156.48
Hirenei confeſſoris ab Vtulis ſententia de baptiſandis hæreticis 202.32
Hiſpaniæ eccleſiæ 5.49 conſociatas fuiſſe unde conſtet 159.32
Hiſpaniæ epiſcopi qui Cypriano de Baſilide & Martiali ſcripſerint 167.53
Hiſpaniæ Tarraconenſis eccleſia 5.56
Hiſpaniam quando Germani obtinuerint 317.8
Hiſpanos epiſcopos ad Lucium Romanum ſcripſiſſe, falſum 181.34
in Hiſtoriarum analogia quantum errent Epiſtolæ decretales 179.49
hiſtriones quomodo, abiecta arte ſua, à Chriſtianis habiti fuerint 142.25 & 155.43
cum Hiſtrionibus quatenus non communicarint Chriſtiani 142.23
Homeliæ Origenis 254.56
homo ad lapſum prōptus 47.47
homo ad quid, à quo, & quomodo creatus 46.45
homo Dei opus 46.49 immortalis. ibid.51 eius ſtatus ante lapſum. ibidem
homo libertati arbitrij cōmiſſus quando, & quantum 48.30 ſeductus per ſerpentem quid perdiderit. ibid.34
homo, non Deus, peccati cauſa 47.33 inde
homo quando imaginem Dei amiſerit. ibid.23
hominis animam à Deo, corpus à diabolo eſſe, iuxta Manetem 113.57
de Hominis damnatione, Hippolyti narratio 274.20 item de Chriſti liberatione. ibid.
hominis lapſus 47.22 cui imputandus 30 de eodem uera Tertulliani ſententia 238.39
hominis libertatem ante lapſum quid confirmet 47.4
hominis natura à Manichæis damnata 113.59
hominis ſtatus ante lapſum quis fuerit, ex Methodij ſententia 214.56 item poſt lapſum. ibid.
hominem à quo formatū dicat Manichæus 113.39
hominem ad imaginem Chriſti hominis eſſe factum qui aſſerant 76.45
hominem, ſi credat, licet nihil operetur, iuſtificari 52.41
de Homine, Origenis doctrina 258.42
homines cur moriantur, Manetis ſomnia 116.17
homines triplicem peccandi uiam habere 50.28

hominum

hominum ſeipſos interficientium miſeria 55.3
ὁμοιόπτωτα & ὁμοιοτέλευτα nõ Origeni, ſed Auguſtino creberrimè uſitata 269.29
τὸ ὁμοούσιον in ſcriptis Dionyſij Alexandrini 230.60
Honorati à Tucca ſententia de baptiſandis hæreticis 204.4
horæ matutinæ rerum diuinarum inquiſitioni deputatæ 253.27
horæ orandi quæ apud ueteres obſeruatæ 134.45
Hortenſiani à Laribus ſententia de baptiſandis hæreticis 198.47
hoſpitalitas, exercitium Chriſtianorum 139.30
humanitatem in pauperes cur reprehendant Manichæi 114.50
Hymenæus Hieroſolymorum epiſcopus 210.30.53 & 207.6
hymni in eccleſijs uſitati quando fuerint 122.3
Hypodiaconi à quibus & quorum conſenſu ordinati 152.41 in eccleſia Rom. quot 150.2 eorum officij ubi mentio fiat 149.55 & quale id fuerit 153.27
ὑπόπτωσις pœnitentium locus 119.1

I

IAcinthus martyr ſub Valeriano 264
Iacobus Bergomenſis 191.13
Iacobus de Voragine 242.38
Iacobus martyr ſub Decio 303.3
Iade à Midila confeſſor & martyr, de hæreticis baptiſandis 201.41
Iambi confeſſoris à Germanicianis ſententia de hæreticis baptiſandis 201.25
Ianitores quot in Romana eccleſia 150.4
Ianuarij à Lambeſe ſententia de baptiſandis hæreticis 197.5 item Ianuarij Muzulenſis 200.31 item Ianuarij à uico Cæſaris 199.33
Iconij eccleſia 3.30
Iconij ſynodi quid ſtatuerint 126.34 & 205.3
idola à Cypriano deſtructa 148.58
idola quare à Chriſtianis non colantur, nec coli debeant 23.7
Idololatria in Epiſtolis decretalibus 184.6
idololatriæ libellis commaculati, ſacerdotali honore prohibiti 174.58
contra Idololatriam ethnicam quantum pugnauerit Tertullianus 313.45 item Cyprianus 314.47
idololatrici cultus recitati à Tertulliano 310.6
Idolothytum quid, & cur eius uſus Chriſtianis ab Origene interdictus 141.18
idolothytis Chriſtianos abſtinuiſſe. ibid.14
ieiunandi libertatem quatenus conceſſam dicat Origenes 260.49
ieiunandi ritus 136.19
ieiunandum quomodo 65.18
ieiunaturi cur prius oleo ſe perunxerint 136.43
ieiunium charitatis officiũ 139.25
ieiunium diei ſabbati quouſq; productum 136.34
ieiunium priuatũ quoties habuerint Chriſtiani. ibid.46
ieiunium quale à Calixto inſtitutum 277.10
ieiunij bona 65.36 libertas 64.61
ieiunij triplicis & quadruplicis in anno conſtitutio ocioſa 152.31
de Ieiunio aduerſus Pſychicos liber Tertulliani contra eccleſiam 237.51
de Ieiunio quomodo ueteres quidam docuerint 65.16
ieiunia in quibus ferijs ſolennia fuerint 136.41
ieiunia Montaniſtarum à Tertulliano defenſa 240.49
ieiunia publica uniuerſæ plebi quãdo & per quos indicta 153.6
ieiunia quæ ſolennia fuerint in eccleſia Romana 147.26
ieiunia uniuerſæ plebi cur interdum indici ſolita 136.36
ieiunia quid mereãtur 86.41 & ſeq.
ieiuniorum diſcrimẽ apud ueteres 136.23
in Ieiunijs publicis quid actum 136.25
ieiunijs qui dies conſecrati. ibid.39
IESVS CHRISTVS 34.51 aduocatus noſter 54.60 etiam pro cœleſtibus hoſtia factus, ſecundum Origenem 73.7 quomodo legem docuerit 51.6
Ieſus ſuperior omnib. peccati ſpeciebus 52.22
Ieſu Chriſti præſentiã corporaliter factam 38.27
ex Ieſu qualem arborẽ fingant Manichæi 116.59
ignis æternus cur præparatus 69.16
ignis animatus, ſecundum Manichæum 114.16
Illyricum à Gothis uaſtatum 317.3
imago Dei in homine quomodo reparetur, & quid efficiat reſtituta 48.10
imagines in locis publicis inuocationis collocari nõ fuiſſe ſolitas ſub Tertulliano 121.34
imagines Tertulliani ſeculum quales, & quomodo non agnouerit, quaſq; habuerit priuatim 121.29 & ſeq.
Imperator, homo à Deo ſecundus 64.19 ſolo Deo minor 20
Imperatoris nomina quot tyranni tulerint ſub Galieno 32.60
pro Imperatoris ſalute quomodo ſacrificauerint antiqui 60.9
Imperatores quãdo appellari cœperint 315.13
Imperatorum beneuolentia in Chriſtianos quanta 29.20
Imperatorum Romanorũ religiones priuatæ 312.22
pro Imperatorib. orationes factæ à Chriſtianis quid indicauerint 143.12
Imperium Romanum in diuerſis locis geſtum 315.14
Imperij Romani magnitudo ſub Diocletiano 318.59
Imperium tyrãni quatuor inuadunt ſub Aureliano 317.26
Imperium triplex Tertulliani tempore 241.37
imperiorum mutationes, & motus in illis 315.6
pro Impijs cur orandum 61.10
inceſtus inſimulati Chriſtiani 11.59
incantationes 71.16
Indicæ eccleſiæ à Pantæno inſtauratæ 3.44
de Indifferentium rerum uſu, doctrina Origenis 260.43
infans quare à baptiſmo non prohibendus 49.20
infanti baptiſando oſculũ à miniſtro datum 125.31
infantes ad abnegationem fidei portati 20.33
infantes cur ſtatim baptiſandi 176.20 & 205.29 num intra tertium aut quartum diem baptiſandi, à quo mota quæſtio 161.37
de Infantibus baptiſandis patrum quorundam ſententiæ 57.14 de eodem ſynodus Africana celebrata 205.18
de Infantibus baptiſandis unde eccleſia traditionem acceperit 124.13
de Infantibus ab Herode interfectis, ſomnium cuiuſdam 84.20
Infanticidij crimen falſò Chriſtianis impactum 11.50
de Inferno 69.7
Inferi qui. ibid.9
infideles ad iudicium non uenturos eſſe 88.12
ingenuus miles, Chriſtianus fit 18.47
innouare quid 190.27
innuptis baptiſmum cur procraſtinari uelit Tertullianus 83.24
inſcriptiones Decretaliũ epiſtolarum generales 179.28
inuiſibilia ubi habeant ſuũ corpus & formam 71.54
inuocationis formula quæ 60.57
Ioannes cognomento Marcus 93.62
Ioannes martyr ſub Decio 302.11
Ioannis Euangelij & Epiſtolæ concordia 94.11 & ſeq.
Ioannis nomen cur multi ſibi impoſuerint 125.47
Iob ex Syriaca in Hebraicam linguam translatus à Moſe 90.6
Iobus quomodo iuſtificatus, ſecundum Origenem 79.36.40 & ſeq.
Iob ſponte ſua ſanctus factus, Origenis ſentẽtia 265.61
Iobi opera bona 54.4
Ioniã hoſpitia eccleſiæ habuiſſe 2.50
Ioppe Romano imperio addita 317.58
Ioſephus cuius obſeruationis author 137.2
Iordanus unde profundatur 306.49

Iouinus

Digitized by Google

Iouinus hæreticus 186.40
in quo concilio cõdemnatus 193.20 & à quibus 162.35
Iouinus martyr ſub Decio 303.5
Iouinus qua de re à Cypriano admonitus 160.54 ubi excommunicatus 151.44
Irenæus quomodo à Tertulliano uocatus 236.13
Iſauria liberata per Probũ Imperatorem 317.53
Iſchyrion qua morte ſublatus 19.1
Iſidorus martyr ſub Decio 18.26
Iſidori hæreſis ab Origene impugnata 268.42
Italiæ dij deæq; 311.34
Italiæ epiſcoporum inſpector quis antiquitùs fuerit 159.27
Italicæ eccleſiæ 5.21
Iupiter uitioſus 142.16
ad Iouis aram Romæ quæ acciderint 307.58
Iouis cultus per humanũ ſanguinem factus 311.33
Iouis placationes in publicis calamitatibus. ibid. 19
Iouis templum & ſimulachrum aureum Romæ. ibid. 31
Iudæi cur non intelligere potuerint aduentum Chriſti in humanitate 39.25
Iudæi Patrem ſe agnoſcere dicebant 189.6
Iudæi quomodo incurrerint irã & offenſam Dei 248.21
Iudæorum religio 308.61
Iudæis priuilegia reſeruata ab Alexandro Imper. 308.40
de Iudaicis rebus externis caput. ibid. 10
Iudaiſmus. ibid. 50
iudicium extremum non ſeparari à Manichæis 117.12
ad Iudicium an omnes ſint uenturi, opinio Origenis 88.10
de Iudicio extremo 68.57
Iulia Quiricij mater ſub Alexandro Mammęæ martyr 196.29
Iulianus Imperator Romanus 315.15
Iulianus presbyter ſub Claudio martyr 304.25
Iuliani podagrici martyrium ſub Decio 17.58
Iuliani à Marcellina ſententia de hæreticis baptiſandis 203.16 item Iuliani à Telepte 202.43
Iulius Capitolinus 307.38
Iulij Aphricani uita 271.20 libri 40
Iunij à Neapoli ſententia de baptiſandis hæreticis 204.52
iura eccleſiaſtica 173.47
iuramentum quod epiſcopis conceſſum, ex Cornelij epiſtola 184.1
iurare per deos gentiles Chriſtiani non ſoliti 142.28
iurare quid coacti fuerint homines à Nouato 192.15
ius eligendi ſacerdotes idoneos, & recuſandi indignos, penes quos fuerit 173.52
iuſtificationis cauſa, bona opera, ſecundum Origenem 165.54
iuſtificationis cauſa efficiens, Chriſtus 52.13
iuſtificationis ſeu fidei effectus 53.34
iuſtificationem per fidem fieri, ubi doceat Cyprianus 246.13
de Iuſtificatione Methodij error 215.45
de eadem quid docuerit Origenes 259.26
quid Tertullianus 238.58
Iuſtitia duplex 79.52
utrique ſalus tributa. ibidem
iuſtitiam coram Deo operibus qui tribuerint 79.33
iuſtitiam gratis à Deo nobis imputari 53.9
Iuſtinus Romanus presbyter, martyr ſub Decio 296.48
Iuſti qui dicti 53.16
iuſtorum animas in manu Dei eſſe 68.2
iuuenes qui ad epiſcopatũ interdum admiſſi 174.18
Iuno unde cognomen acceperit 311.38

L

LAbdas epiſcopus Hieroſolymitanus 211.1
apud Lacedæmones flagellatio quale ſacrum fuerit 311.2
Lactantij de Cypriano teſtimonium 249.13
lacte cur nõ ueſcatur Manichæi 115.23
laici carnales dicti 183.17
laicorum & clericorum diſtinctio ubi tradita 183.16
laicorum in cõcilijs ius & libertas 176.32
laicis an permiſſum docere in eccleſia epiſcopis præſentibus 185.46
laicis ubi docendi munus permiſſum 176.56
Lampridius de Alexandro Seuero quæ narret 111.40
Lampſaci urbis martyres 3.1
Laodicenæ eccleſię epiſcopi 2.26
lapſus hominis cui imputandus 47.29 de eodem ueterum errores 76.54 doctrina Origenis 258.46
lapſus angelorũ cauſa 45.15
poſt Lapſum quam perfectionem tribuat Origenes ſanctis 265.34
lapſuum Chriſtianorum duæ cauſæ 20.37
lapſi an ſine pœnitentia ad cœnam admittendi 59.28
lapſi, aut ab hæreticis ſeducti, quatenus ab eccleſia recepti 129.51
lapſi, aut ab hæreticis ſeducti, quomodo & quatenus ab eccleſia Romana recepti 144.4
lapſi in perſecutione, utrũ recipiendi, ſi poſtea agant pœnitẽtiam, quæſtio quo tempore mota 154.24
lapſi moribundi quomodo tractati 175.48 quatenus abſoluti in eccleſia Romana 145.10
lapſi pœnitẽtes qui & quatenus abſoluendi ex ſententia Cypriani 161.49
lapſi poſt perſecutionem Decianam quomodo ab epiſcopis recepti 99.19
lapſi publicè in certo loco ſtare coacti 152.57 quandiu & quantũ pœnitere coacti 129.5
lapſi qui, à ſpe communicationis & pacis inſtante morte prohibiti, & cur 131.39 quo tempore & quandiu in eccleſia Ro. non abſoluti à presbyteris ſine epiſcopo 145.5
lapſorum cauſa quomodo tractata poſt Cornelij obitum 194.10
lapſorum examen & cenſura quomodo facta 129.40
lapſorum in ſacerdotes indignatio 128.43
de Lapſorum pœnitentia quid ſtatutum ſit in prima ſynodo Africana, cõtra Nouatum 192.56
lapſorum quam prauã conſuetudinem reprehẽdat Cyprianus 129.35
lapſorum receptionem per literas alijs eccleſijs denunciatam fuiſſe 130.25
lapſis abſolutio quatenus non collata 128.37
lapſis euchariſtiam petentibus quare deneget Cyprianus 83.42
lapſis pacem dandam qui decreto ſtatuerint 100.30
lapſis pœnitentiæ locum cur negauerit Nouatus 99.46
lapſis per pœnitentiam reditum ad eccleſiam non eſſe negatum 55.17
lapſis ubi ueniã neget Cyprianus 247.50
eoſdem abſoluendos & ad euchariſtiam admittendos eſſe, quib. rationibus probet Cyprianus 102.43
lapſos difficilimè receptos fuiſſe, unde pateat 128.49
lapſos non mortuos, ſed ſemianimes putandos eſſe 101.44
lapſos pœnitẽtes abſoluẽdos eſſe, quatenus decreuerit Cyprianus cũ ſuis collegis 161.49
eos quatenus abſoluerint presbyteri & diaconi 151.55 quatenus eos nõ licebat presbyteris abſoluere 175.24
lapſos quomodo ſatisfacere iubeat Origenes 81.40
à Lapſis quid requirant presbyteri & diaconi Romani, in epiſtola ad Cyprianum 144.23
de Lapſis excommunicandis aut recipiendis tractandi ius penes quos fuerit 151.16
de Lapſis pœnitẽtibus recipiendis uera ſententia Cornelij Rom. epiſcopi 281.57 de iiſdem etiam in priuatis ſynodis actũ 154.23
pro Lapſis oblationes factas eſſe ubi legatur 139.11 fidelium preces interceſſiſſe unde pateat 129.27
Larandis Cappadociæ eccleſiam fuiſſe 3.26
Lararia Alexandri Seueri 312.51
latro in cruce quomodo iuſtificatus 52.47
in Lauacris quid cauerint Chriſtiani 141.43

Laurea-

Laureacenſis in Norico ecclesia quando creuerit 6.11
Laurentius diaconus Romanus, martyr ſub Decio 297.26 de eodem hymnus Prudētij. ibid.
Laurentius quando in craticula paſſus 26.1
Laurentij archidiaconi & Sixti II epiſcopi Romani colloquiū inter eundum ad martyrium 284.47
Laurentium Romanū diaconum ſub Decio ſupplicium paſſum eſſe qui affirment 19.27
Leacus martyr ſub Decio 302.59
Lectoris, officij Eccleſiaſtici, ubi mentio fiat 149.56
lectores à quibus & quomodo ordinati 152.41 quot in Romana eccleſia 150.4
lectorum in eccleſijs officium 122.16 & 153.24
in Lecto baptiſati, non aſſumpti in clerum Romę 174.34
Leonides Origenis pater inter quos martyres primus fuerit 10.29
Leonidis bona in ærarium Imperatoris delata 10.58
Leonidis ſupplicium quale. ibid.49
Lex quid 50.51.53
lex cui non ponatur 47.6
lex cum tēplo & altari quādo ceſſauerit 51.26
lex cur data, & cur ſit ſancta 51.10.12
lex non Iudęis tantum, ſed etiam gentibus data 309.21
Legis definitio quæ ab Origene approbata 259.18 eius perfectionem eſſe Chriſtum. ibidem
legis Dei finis & uſus 51.14
legis & Euangelij diſcrimē 51.35
legis & mandati diſcrimē. ibid.2
de Legis fine quid ſenſerit Methodius 215.29
legis naturæ iuſticia ſanctos fuiſſe iuſtos, Tertulliani ſententia 240.20
legis poſsibilitatem adſerit Origenes 265.48
legis prophetiæ quid ſignificauerint 60.5
legem ante Moſen non fuiſſe ſcriptam 50.57 omnibus gentibus datam. ibid.
legem cur damnet Manichæus 114.40
per Legem homines non iuſtificari, quomodo probet Tertullianus 238.44
legem Moſi nos abluere à peccatis, falſum 78.52
legem naturæ omniū mentibus inſcriptam eſſe 50.60
legem non efficere homines iuſtos, diſputatio Tertulliani contra Iudæos 309.30
legem quomodo uetus & nouum Teſtamentū dixerit falſò Origenes 78.60
legem ſcriptam nihil differre à naturali 51.8
de Lege opiniones erroneæ ueterum 78.36 Cypriani ſententia 246.40 Tertulliani 238.43
Leucij à Thabeſte ſententia de hæreticis baptiſandis 200.11
Libellatici qui dicti 131.13 eorum confeſsio 22
libelli conſolatorij martyribus in carcerem à quibus & quando mitti ſoliti 139.56
liberum arbitrium 48.14 eius doctrina quo ſeculo obſcurata. ibidem
liberum arbitrium etiam poſt naturæ corruptionem tribuit homini Tertullianus 240.6
de Libero arbitrio Methodij error 215.38 Origenis doctrina 258.53 ueterum errores 77.44
libidinem non exerceri à Chriſtianis 11.54
libidinoſi quomodo fuerint tractati 175.36
Liboſi ab Agra ſententia de baptiſandis hæreticis 200.5
Librarij à quibus, & ad quid ſuſtentati 156.58
libri inter Origenis opuſcula, qui non uidentur ipſius eſſe 256.8
libri Origenis qui non extent 257.6
libri ſacri in oratorijs eccleſiarum ſeruati 156.55 à perſecutoribus in foro exuſti. ibid.
libri Tertulliani cur in Apocryphorū numerum relati 239.46
libri Tertulliani etiā à magnis uiris diligenter lecti 238.12
libri Tertulliani qui extāt hodie 236.60
librorum Cypriani catalogus 244.3
ad Libros deſcribendum quos aluerint epiſcopi 156.58
libros quos licuerit epiſcopis legere, & clericis 176.52
libros ſacros aſſeruare & conſeruare quorum ſit 156.37
libros ſacros quos admiſerit ſeculum Tertulliani & Origenis 89.15
Libya terræmotu percuſſa ſub Galieno 33.23
Libyæ epiſcoporum inſpector quis 158.57
Libycus hæreticus 230.48
Licinium Valerianū ad gubernationē imperij ineptum fuiſſe 24.6
Lictei à Gemellis ſententia de baptiſandis hæreticis 204.41
Litanias tempore Gregorij Magni non fuiſſe in uſu 219.59
literę ab alijs eccleſijs miſſæ, in priuatis ſynodis legi ſolitæ 154.32
literis ad ſe inuicem datis alium ab alio conſilium petiuiſſe 164.45
Lollianus Imperator in Gallijs 316.38
Longinus ab Origene lectus 252.18 Nouatiani ſchiſmatis ſectator 187.5
Lot probatus à Deo ſine circumciſione 309.41
in Lucania eccleſiam fuiſſe ſub Seuero 5.32
Luciani à Rucumma ſententia de baptiſandis hęreticis 201.29
Lucius ab Anaſaſa quid de hæreticis baptiſandis ſenſerit 203.46
Lucius epiſcopus Romanus 177.13 conſacerdos Cypriani 164.6 ſub Gallo exilio mulctatus 23.55 eiuſdem charitas erga Cyprianū exulantem 22.18
Lucij Rom. epiſcopi uita 281.55 eius decretum 283.14
Lucius epiſcopus martyr ſub Valeriano 25.59
Lucius presbyter 26.40 Alexandrinus 235.15 martyr ſub Claudio 304.11
Lucij à Caſtragalba, ſententia de baptiſandis hęreticis 197.9 item Lucij à Membreſſa 203.1
Lucij decretum de cœlibatu ſacerdotum 148.51
Lucij exilium 283.22 martyrium 32
Lucio Romano epiſcopo unde gratuletur Cyprianus 165.14
lucis natura 228.18
de Luctu circa mortuos Origenis locus 138.50
Lugdunenſis eccleſia 5.39
Lugdunenſis epiſcopus quarum eccleſiarum curam geſſerit 159.38
Ludimagiſtros quos peccare dicat Tertullianus 313.52
Ludimagiſtrorum ubi & quam mentionem faciat Tertullianus 157.34
Ludo Alexandrino Origenes præfectus, adhuc adoleſcens 157.6
ludo uni an plures ſimul præfecti 158.12
Ludorum ſacrorum Romę mentio apud Tertullianum 311.27
luna cur augeſcat & deficiat, ſecundū Manichæos 116.37
luna dea à Manichæis dicta 112.15
luna ſcapha dicta à Manichæis 116.39

M

MAcar Libys uiuus cōburitur 18.10
Macarius hæreticus 186.52
Macarij confeſſoris epiſtola ad Cyprianum 167.52
Macariū cum Nouato ſenſiſſe 99.36
Macedonia à Gothis populata 317.1 & ſub Galieno 33.9
Machæus ſectator ſchiſmatis Nouatiani 187.6
Macrianus iunior Imperator Orientis 316.32
Macrinus quo tempore regnum inualerit 13.4
Magia aſtrologiæ ſpecies damnata 71.3 fallacia dicta. ibid.
Magiam conſulentes Chriſtum quare negent 71.28
Magiſtratus cur à Manichæis damnatus 115.56
Magiſtratui quatenus & qualis honor habendus 64.12.13
de Magiſtratu quid docuerit Tertullianus 239.30 de eodem ſententia Origenis 260.90
magiſtratus improbi cur à Deo dentur 64.34
Magiſtratuum auxiliū contra hæreticos de domibus eccleſiæ cedere nolentes, imploratum 168.1
Magiſtratibus politicis etiam Chriſtianos fuiſſe ſubiectos

Digitized by Google

ſubiectos 143.10
Magiſtratus contemnere ethnicis magis quàm Chriſtianis conuenire 15.2
Magiſtrorum mētio apud Origenem 157.41
Magorū dogmata Maneti nota fuiſſe 116.5
Maieſtatē diuinā non eſſe curioſius ſcrutādā 36.15
Malachion Samoſateni expugnator, ſcholæ Antiochenæ præfectus 157.55
Malchion Antiochenus presbyter, præſes concilij Antiocheni ſecundi 207.54 quàm acriter diſputarit contra Samoſatenum. ibid. & 110.13
Malchionis uita, eloquentia, iudicium, dignitas 213.3 inde
Malchus martyr ſub Decio 302.10 quādo & ubi beſtijs obiectus 25 32
malum eſſe, facere 47.50
mala in mundo quibus de cauſis augeantur 21.2
mali ſuo furore dementes feruntur 290.6
Mammæa Alexandri Imperatoris mater ex Origene totem in Chriſtū didicit 7.19 inde
mandati & legis diſcrimen 51.1
Manes ab Archelao confuſus & uictus 217.44 bis confutatus, à quibus, & quomodo 118.2 quot ſocios ſibi elegerit 110.46
Manes ſeipſum appellare Chriſtum auſus 112.27
Manes ſiue Manichæus natura inſanus 110.34
Manes turpe ſuppliciū paſſus 118.32
Manes ubi commoratus ſit potiſsimū 117.57 unde & quomodo dogma ſuū confecerit 110.55 unde occaſionem ſuæ hæreſis acceperit 40. inde
Manetis de anima hominis & angelis hypotheſes 114.4 item de baptiſmo. ibid 56 de bonis operibus. ibid. de Chriſto 112.19 de coniugio 115.40 de diabolo 114.1 de Euangelio. ibid.45 de iudicio extremo 117.18 de lege 114.38 de libero arbitrio. ibid.22 de magiſtratu ciuili 115.55 de morte 116.16 de reſurrectione. ibid.61 de ſalute 117.13 de Spiritu ſancto 112.30 de Scriptura 111.10
Manetis diſcipuli in diuerſas regiones digreſsi. ibid.7
Manetis diſcipulos in Græcia fuiſſe, & Manichæos nominatos eſſe 117.60
Manetis ex Perſia aduentus ad Romaniā 110.60
Manetis hęretici uita 295.1
Manetis utrem adhuc hodie haberi in Perſide paleis expletum 295.25
Manetem multos & diuerſos edidiſſe libros 117.22
Manichæi de homine & eius creatione hypotheſes 113.37
Manichæi myſteria qualis liber 117.27
Manichęum qui impugnauerint 118.10 inde
Manichæi cur panem mendico non porrigant 114.52 obuiam inter ſe facti cur dextras ſibi ipſis dent 117.48 quatenus ſe peccare non poſſe nugentur 116.12 quomodo ſuum ſūμα celebrent 117.38 quos deos adorent 115.3 quomodo ſolem & lunā adorent. ibidem
Manichæotū hæreſis 110.19 quando cœperit. ibid. quos in locos peruagata ſit 117.52
de Manichæorum libris. ibid.21 eos fabulis aſtronomicis plenos fuiſſe 116.8
Manichæorum ritus & mores, item tria ſignacula 117.44
Manichæis qua in parte hęreſis Hermogenis tribuatur à Chryſoſtomo 113.29
Manichæos ab animatis abſtinere 115.12
manuum impoſitio in ordinandis epiſcopis uſitata 135.53
manuum impoſitioni ubi plus attributum quàm baptiſmo 184.25
de Manuum impoſitione poſt baptiſmū, in eccleſia Romana uſitata ubi legatur 143.54
Marcellianus martyr ſub Decio 297.2
Marcellianus orator qua occaſione ad fidem conuerſus 8.29
Marcellianus præfectus perſecutionis ſub Decio executor 14.46
ſub Marcellino qualis eccleſiæ ſtatus 12.35
Marcellus diaconus Alexandrinus 235.38
Marcellus doctor in Caſchara Meſopotamiæ 2.24 & epiſcopus 217.24
Marcelli à Zama ſententia de baptiſandis hæreticis 202.28
Marcianus cum filijs imperator Orientis 316.31
Marciani hæreſis 96.1
in Marcionis baptiſmo Pater blaſphematus 190.45
Marcionitæ Aſtrologi 70.19
Marcus Aurelius Probus Imperator 28.39 eius laudes, & anni imperij. ibidem
Marcus martyr ſub Claudio 304.11
Marcus quidam an Romanum epiſcopatum adminiſtrarit poſt Fœlicem 285.51
mare obruiſſe maritimas urbes ſub Galieno 33.24
D. Mariæ templū quis primus Romæ extruxerit 148.39
Mariæ fanum à quo extructum 156.23
Marianus martyr ſub Decio 303.3
Marianus Scotus 277.11
Marinus à Theotecno ad martyrium confirmatus 120.41 martyr ſub Decio 303.8
Marinus martyr ubi & à quo ſepultus 138.3
Marini epiſcopi in Tyro Phœnicię uita 221.15
Marinus miles ſub Galieno Cæſareæ trucidatus 27.21 eiuſdem hiſtoria 143.24 & 218.19
Maronius Imperator Orientis 316.34
Mars adulter 142.15
Martha Mauri uxor, martyr cum liberis ſub Claudio 304.34
Martialis cur ab epiſcopatu remotus 167.57
Martialis de euchariſtia error 83.38 idem de myſterio Trinitatis 37.22
Martialis epiſcopus Emeritanus 164.53 eiuſdē epiſcopatu deiecti fuga ad Stephanum Rom. epiſcopum 169.28
Martialis rectè ab epiſcopatu prohibitus 206.16
Martianus Arelatenſis epiſcopus pro excommunicato habitus 167.29 ſocius Nouatiani 99.37 & 186.58
Martianus deponendus ab officio Arelatenſis eccleſiæ 164.60
Martiani hæreſeos quis mentionem faciat 99.40
Martianum tantum in nomine Chriſti baptizaſſe 100.13
Martina uirgo Romana, martyr ſub Alexandro Mammææ 296.38
Martinianus martyr ſub Decio 302.10
martyres incarcerati de uberibus eccleſiæ paſti 155.24
martyres lapſi 303.11
martyres ſub Seuero ex Aegypto & Thebaide quò ducti ſint 10.28
martyres ſub Seuero 295.53 ſub Alexandro Mammææ 296.6 ſub Decio ibid.43 & 302.52 ſub Valeriano & Galieno 303.24 ſub Claudio 304.1.12 ſub Aureliano. ibid.40 ſub Numeriano 304.50
martyrum ſub Seuero conſtantia quanta 11.5
martyrum ſub Decio catalogus 302.52
martyres trecenti Carthagini ſub Valeriano & Galieno 303.43
in Martyrum commemorationib. oblationes & ſacrificia fieri ſolita, ubi Cyprianus doceat 138.60
martyrū corpora cum periculo ſepelijſſe Chriſtianos 138.1
martyrū defunctorū dies cur annotari cœperint 138.48
martyrum feſtum lætiſſimum 31 49
martyrum in eccleſia Romana ſepultura honorifica 148.2
martyrum in uinculis detentorum conſolatio, exercitium Chriſtianorum ueterum 139.26
martyrum memoriæ in eccleſia Rom. celebratæ 148.8
martyrum ſanguinem illuſtrare eccleſiam 63.20
ſuper Martyrum ſepulchra quis miſſarum celebrationem ſtatuerit 147.40
de Martyrum uitis caput duodecimum 295.50
martyres ex omni hominū genere & ætate fuiſſe Alexandriæ ſub Valeriano 25.39
martyres incarceratos accedere,

cedere, & ſcripturę prę-
ceptis iuuare, quorum
officium fuerit 153.2
ad Martyres incarceratos
quando libelli conſolatorij miſsi à Chriſtianis
139.56
martyres perſequutionis ſub Decio innumerabiles fuiſſe 14.55
martyres ſanctos nos iuuare orationibus, ſecundũ Origenem 84.14
martyres trecentos ſub Valeriano Carthagini paſſos 25.55
in Martyrib. quid efficiat Chriſtus 63.9
pro Martyribus preces publicas & priuatas fieri ſolitas 22.29 & 122.32
martyrium baptiſmo æquat Tertullianus, Origenes præfert 85.22. 31 & 266.20
martyriũ expetẽdum eſſe 63.24 an in cuiuſq; uoluntate. ibid.
martyrij cupidus Origenes 250.56
martyrij immodica præconia 85.21
de Martyrij laude, qualis liber inter opera Cypriani 245.42
martyrij quàm fuerit appetens Tertullianus 241.45
ad Martyrium quis nõ idoneus 102.46
martyriorũ formæ ex Euſebio 19.48
in Martyrijs fidem florere 62.61
materiam nec corporalem nec incorporalem eſſe, refellitur 106.18
materiam non eſſe æternã, contra Hermogenem 105.60 nec ab æterno malam fuiſſe 106.3
de Materia prima Hermogenis errores 104.59 & ſeq.
ex Materia non facta eſſe omnia 106.9
mathemata quare damnata à ueteribus 70.14
matrem uitæ quam fingat Manichæus 113.48
matrimonium cum gentilibus non iungendum, quale præceptum, & cuius 137.48
matrimonium ſtupro affine, ſententia Tertulliani 85.56
matrimonij grad⁹ liciti & prohibiti qui in Romana eccleſia 147.52
de Matrimonio piè ſenſiſſe ueteres, ubi doceat Tertullianus 139.39
Mauritana eccleſia 4.25
Mauritaniæ dij qui 310.50
Maurus martyr ſub Claudio 304.33
Maxilla uirgo, martyr ſub Valeriano & Galieno 303.52
Maximianus martyr ſub Decio 302.10
Maximinus epiſcopus 256.27
Maximinus Imp. quo conſilio in doctores ſaltem eccleſiarum ſæuierit 13.38 qua occaſione in eam ſæuitiam exarſerit. ibid.42 & 217.5
Maximinus quomodo Alexandro ſucceſſerit 13.32
Maximini Galerij bella & uictoriæ 318.50
Maximinum Galeriũ quis Imperatorem fecerit 318.20
ſub Maximini Imperio quę mutatio memorabilis acciderit 315.56
Maximini interitus 13.45
ſub Maximino qui ſtatus eccleſiæ 13.30
Maximus Arabum epiſcopus 7.24 Boſtrenſis eccleſiæ epiſcopus 207.6 & 216.10
Maximus Imperator à militibus ſuis cum filio diſcerptus 30.27 & ſequent. eius amicos in cloacas abiectos eſſe. ibidem.
Maximus in quo concilio condemnatus 193.21
Maximus martyr in Perſide ſub Decio 15.34
Maximus presbyter 26.39 in Africa, pro hæretico damnatus 186.36 ſocius Nouatiani 99.32
Maximus à Nouato deceptus, quomodo confeſſus 129.56 quomodo ad eccleſiam redierit 144.56 & 145.1 inde
Maximus ubi excõmunicatus 151.44 qua de re à Cypriano admonitus 160.54 à quibus condemnatus 162.35 eiuſdem receptio 130.21
Maximus quando eccleſię Alexandrinæ epiſcopus factus 234.25
Maximi confeſſoris uita 288.24 & 290.42 epiſtola ad Cyprianum 167.50
Mazabanes quãdo & quãdiu epiſcopus Hieroſolymitanus 210.51
medica profeſsio & praxis epiſcopis quoque conceſſa 176.59
Mediolani martyres comprehẽſi ſub Seuero 5.44
de Medijs rebus 64.44
Medos Chriſto credidiſſe 3.48
Melchiſedech ſine circũciſione probatus à Deo 309.40
Melchiſedeci oblatio quid præfigurauerit 132.42
Meletij, qui & Melitius, epiſcopi Ponti uita 220.18 idem cur mel Atticum dictus. ibid. eius laudes. ibid.
Melitenę in Armenia Chriſtiani 3.35
memoriæ ſanctorum feſtiuitas quotannis celebrata 138.36
in Memorijs ſanctorum feſtiuitas ueterum 137.21
Meniatus martyr Florẽtiæ ſub Decio 19.33 & 297.17
Mercurianus martyr 18.20
meritis noſtris quid tribuat Origenes 265.56
Meruzanes eccleſiarũ per Armeniam epiſcopus 3.40 & 220.46
Meſopotamia à Caro Imperatore recepta 318.8
in Meſopotamia eccleſiam Dei fuiſſe 2.23
Meſſor princeps firmamenti à Manichæis fictus 116.30
Methodius Olympi epiſcopus 161.22 & 2.46 quæ ſcripſerit contra Origenem 213.60 quid de Deo, & alijs articulis Chriſtianæ religionis ſenſerit 214.24 de Chriſto teſtimoniũ eiuſdem 214.30 item de angelis 44.1 de angelorum lapſu 45.27 & 75.53 de interitionis mundi modo 43.40 de iuſtificatione 79.58 & 215.45 de libero arbitrio 78.2 & 215.38 eiuſdem martyriũ 216.4 uita 213.50
μέθεξις locus pœnitentium 129.3
Metrę presbyteri ſub Decio martyrium 16.53
metropolitanorum nomẽ quo uſu receptum 160.8
miles nec tormẽtis nec uoluptate uictus, martyr ſub Decio 302.27 linguam in oſculantis ſe faciem expuit. ibid.
miles Roman⁹ martyr ſub Decio 18.8 & 297.22
milites quidam ſe Chriſtianos fatentur 18.54
de Miniſterio, doctrina Dionyſij Alexãdrini 230.3
miniſtri Alexãdrini 234.40
miniſtri luminares in eccleſia Hieroſolymitana 150.14
in Miniſtrorum uſum oblationes factæ 155.35 ijſdem quæ data. ibid.
penes Miniſtros eccleſiæ fuiſſe ius ceremonias inſtituendi, eaſq; obſeruandi 152.8
Minutij Felicis cauſidici Romani uita 287.40
miracula de ijs qui fidem negauerunt 307.17
de Miraculis caput decimumtertium 305.26
miſſæ quibus ritibus celebrandæ, ex Zephyrini decreto 276.12
miſſas ſuper memorias martyrum celebrãdas, an à Felice ſtatutũ 182.30
miſſarum celebratio ſuper martyrum ſepulchra, ubi ſtatuta 147.40 & 148.9
miſſas à quibus uiris celebrari ſtatuerit Felix, & ubi 146.30
Mithræ ſiue ſolis initiatio 310.11
Moderatus ab Origene lectus 252.18
modi cruciatuum ſub Valeriano 26.15
Monnulli à Girpa ſententia de baptiſandis hæreticis 197.42
monogamiam quomodo probet Tertullianus 240.36
de Monogamia liber Tertulliani contra eccleſiã ſcriptus 237.28
montes ignei cuius rei teſtimonia 69.13
Montani dogma 236.33
ad Montani inſanam prophetiam cur defecerit Tertullianus 185.17
Montanũ ad quoduis delictum eccleſiæ fores obſeraſſe 140.30
Montanum quanti Tertullianus fecerit 239.59
Montanicum ieiuniũ 136.28.33
Montanorum de trinitate aſſertio 104.13
morientium oculos deprimere, & ora claudere, quorum officium 152.59
mors cur inferatur 66.46 cur abſumpta. ibid.50
mortis cauſam quã fingãt Manichæi 116.17

Digitized by Google

mortis originalis remediū ubi 52.26
de Morte, Origenis ſentētia 260.55 & 266.52
mortui, interceſſores ubi effecti 184.10
mortui quàm diu lugendi, ſecundū ueteres 138.32
mortuos oratione à preſbyteris componi conſueuiſſe 138.29
mortuorum ueſtitus precioſus cur āte ſepulturā conſciſſus 138.24
mortuos lauare, & ad ſepulturam ornare, quorum officium 152.60
mortuos ſepeliendi ritus in eccleſijs orientalibus quoq; fuiſſe 137.54
de Mortuis ſepeliendis in Dalmatica aut collubio, conſtitutio ſuperſtitioſa 152.35
Moſæ martyris cuiuſdam uita 288.46 & 291.27
Moſes cur à Manichæis reprehenſus 115.58
Moſis facies pulchra, manus leproſa cur 51.20
motus & mutationes in imperijs politicis: caput decimumoctauum 315.5
muliebris ſexus ad luxum propenſus 140.43 idem à Cypriano exagitatus. ibidem 30
mulieris cum dæmonio è theatro domum redeūtis hiſtoria 142.4
mulieres Chriſtianorū ornamētis nō minus quàm ethnicas indulſiſſe, unde conſtet 140.43
mulieribus baptiſare non licuit 123.38
mulierculæ à Samoſateno ſubornatæ, ut in eccleſia de ipſo pſallerent 152.22
mundi muliebris authores qui 140.52
mundus quomodo conditus 43.6
mundi figuram, non mundum, præterituram eſſe 43.55
de Mundi interitionis modo 43.39
mundū à Deo authore regi 43.12
mundum à quo factum dicat Manichæus 112.46
mundum alium ante hunc fuiſſe, ſomniat Origenes 74.35
mundū cur creauerit Deus, Origenis opinio 264.16
mundum eſſe deſiturum 43.22
mundi innumerabiles, ex Origenis ſententia 263.49
Muſanus cuius obſeruationis author 137.3
myſteriū iniquitatis in Romanis epiſcopis, repreſſum ab alijs 170.17

N

NAeui Origenis 261.10 Tertulliani 239.42
Narci à Maſtari ſententia de baptiſandis hæreticis 201.1
Narciſſus Hieroſolymitanus epiſcopus 11.13 & 12.31 & 121.58 eidem ab Eccleſiæ adminiſtratione ſe ſubducenti, qui nam aliū epiſcopū ſurrogauerint 135.39 & 163.18
Narnienſium dij 511.36
Narſes Orienti bellum intulit 318.27
νάρθηξ locus 128.58
Natalius à Zephyrino excommunicatus 276.17
Natalij confeſſoris hiſtoria 144.8 uita 287.56 pœnitentia. ibid. & 288.16
Natalis à Boea, ſententia de baptiſandis hæreticis 204.45
pro Natalitijs oblationes annuæ à Tertulliano in eccleſiā inductæ 240.58
naturæ corruptio unde in homines propagata 47.40
naturam humanā, licet integra ſit, ſeipſam non poſſe ſeruare 48.24
de Naturis duabus in Chriſto ex Hippolyto 273.31
Naucleri locus de Vrbani epiſcopi Romani martyrio 278.3
naues à Manichæis appellatas eſſe ſolem & lunam 113.24
Nazanzo martyr ſub Decio 302.59
Nemeſianus martyr ſub Decio. ibidem.
Nemeſionis Aegyptij martyrium 18.38
Nemeſius diaconus Romanus martyr ſub Valeriano 25.61
Nemeſius martyr ſub Decio 303.6
Neon epiſcopus Larandæ in Cappadocia 3.27
Nepos Aegyptius epiſcopus Chiliaſta 227.35 à Dionyſio Alexādrino impugnatus 231.46 ob quas res laudatus ab eodem 152.11 eiuſdem hæreſis qualis 106.49 pſalmodia 122.5 uita 275.8 errores 231.46
nepotis dogma erroneum 4.8 eiuſdem Elenchus à Dionyſio confutatus 106.60 (8
Nepotis hæretici laus 107.
Nepotis ſcripta quis refutauerit 151.4
Nepotiana hæreſis ubi, quando, & à quo orta 106.46
Nerona Rheni urbs 6.6 in ea ſub Maximiniano Chriſtianos fuiſſe. ibid.
Neſtor epiſcopus Pergæ in Pamphylia, martyr ſub Decio 15.31 & 303.1
Nicephori de Helcheſaitis locus 98.37
Nicetius preſes perſecutionis ſub Valeriano executor 25.27
Nicolaitarum hæreſis ab Origene impugnata 268.42
Nicomachus martyr in Troade ſub Decio 15.21
Nicomachus ab Origene lectus 252.19
Nicomachi martyris lapſi miſerabilis interitus 303.18
Nicomas Iconij epiſcopus 3.32 & 207.5 & 221.23
Nicomediæ in Bithynia martyres 3.6
Nicomedis à Segermis ſententia de baptiſandis hęreticis 197.38
Nicopolis in Palæſtina, antè Emaus dicta, quando condita 315.46
Nicopoli Bibliorum uerſio ab Origene inuenta 96.34
Nicoſtratus diaconus martyr ſub Decio 296.49
Nicoſtratus hæreticus 186.52 eundem cum Nouato ſenſiſſe 99.36
de Nino qualis quæſtio ad Cyprianū delata 162.10
Niſibis à Gordiano recepta 316.8
Noah ſine circumciſione probatus à Deo 309.40
Noæ inebriatio quid præfigurauerit 132.42
Noetiana hæreſis 103.16 quando & à quo orta. ibidem.
Noetus Sabellij pręceptor 103.20 eius error unde hauſtus 104.23
Noeti hypotheſes 103.48 de Deo. ibidem. eius uita 292.42 dogma. ibidem.
in Norico diabolus cultus 313.43
Norſia Volſinienſium dea 311.36
Nortia Sutrinorum dea. ibid.38
notarij ſuſtentati ab epiſcopis 156.58
Nouatus à Cypriano excommunicatus 248.37 à Dionyſio Alexādrino impugnatus 231.36 ab eodem admonitus ut errorem relinquat 165.27 cum ſuis aſſeclis hæreticus damnatus in ſynodo prima Romana 193.58
Nouatus pœnitentiæ interfector 192.46 eius dogma turbulentum. ibid.
Nouatus quando ex Africa ueniēs, Nouatianum & alios Chriſti cōfeſſores ſeduxerit 180.17 quando Romam uenerit 99.12 quomodo baptiſatus 126.48 quomodo cum Nouatiano ſenſerit 186.60 ubi communi ſententia damnatus 162.28
Nouatus ubiq; ſchiſmatū autor 186.32
Nouati à Thamugade ſentētia de baptiſandis hæreticis 196.13
Nouati & ſociorum ſchiſma ſub Decio 186.17 eius uita 286.8
Nouati hæreſin qui confutauerint 100.24
Nouati rationes, quibus ſalutē lapſis negauit 99.53
Nouati ſchiſma Antiochię 166.45
Nouati ſociorum catalogus apud Cyprianum 186.27
Nouatum ob quoduis delictū eccleſiæ fores obſeraſſe 240.30
Nouatum ſub Valeriano ſupplicio affectum quis dicat 102.59
de Nouato eccleſiæ unitatem diſſipante 173.16 de eodem quæ ſcripſerint Cyprianus & Cornelius 100.5 & 145.38 & 289.25 & 290.3. inde.
Nouatiana hæreſis ubi & quā diu durarit 102.57 eiuſdem occaſio 99.18
contra Nouatianam hæreſin de non recipiendis lapſis, rationes Cypriani 101.7
Nouatianæ hæreſeos hypotheſes 99.44
Nouatianus anteſignanus ſchiſmatis Nouati 186.29
Nouatianus & quinq; preſbyteri excommunicati 162.23

Noua-

Digitized by Google

Nouatianus per totum orbem à ſacerdotibus Dei abſtentus 167.23
qualis 248.42
Nouatiani heretici quibus in locis fuerint 103.7
Nouatiani in Africa excõmunicati, etiam Romæ pro excommunicatis habiti 167.26
Nouatianorum de baptiſmo errores 100.4
Nouatianorum ſeu Catharorum hæreſis 99.10
Noueſiani à Tubunis ſententia de baptiſandis hęreticis 196.24
nox paſchæ diem præcedens, apud quos ſolennis fuerit 137.5
Numenij ſcripta ab Origene lecta 252.17
Numerianus Imperator à Babyla epiſcopo cur prohibitus ab eccleſia 122.43 & 151.46 à quo interfectus 28.52
Numeriani, Cari Imperatoris filij, laudes 28.49
ſub Numeriano qui martyres 304.50
nuptias Chriſtianorũ cum gentilibus nequaquam fuiſſe liberas, aut ſine reprehenſione 137.42
nuptialium conuiuiorũ ubi fiat mentio 137.42
nuptias cur damnet Manes 115.41 cur non admittat Hierax hereticus 119.18
circa Nuptias, ritus 137.32 & 147.43
nuptias unas, antiquas & Chriſtianis proprias eſſe, quomodo probet Tertullianus 85.49
de Nuptijs ſecundis, Origenis & Tertulliani ſententiæ 64.7 & 240.33 & 266.24
[illegible] corruens quid fiat ſecundum Origenem 265.23

O

OBiurgationes mutuæ 165.11
de Obedientia noua in renatis quid docuerit Origenes 259.49
oblationes in martyrũ memorijs celebratæ 138.50 ob pauperum ſuſtentationem factæ 155.33 pro defunctis à Tertulliano in eccleſiam introductæ 240.57
oblationes uſitatæ in eccleſia Romana 148.19
oblationum mentio frequens ubi apud Tertullianum 138.57
ex Oblationib. ſtipem miniſtris datam unde appareat 139.7
Odenacus Imperator Orientis 316.32
Odenaci Palmyrænorum regis uictoriæ de Perſis 317.11
officia eccleſiaſtica in epiſcopos, presbyteros & diaconos diſtributa 149.33
Olympiades martyr in Perſide ſub Decio 15.34
Olympius martyr ſub Decio 303.7
Olympus Lyciæ ciuitas 2.45
opera bona eſſe præſtanda 53.47 quæ nam ea ſint 54.2 à renatis præſtanda, docet Cyprianus 246.54
opera electicia qui excogitarint 80.15
opera hominum ſine fide & agnitione Dei nulla eſſe bona 54.15
opera non ædificata ſuper fundamentum fidei, bona eſſe non poſſe. ib.30
opera non iuſtificare homines. ibid.38
opera quo ſine præſtanda. ibid.34 quomodo fiant bona. ibid.8
operibus bonis nimium tribui a Cypriano 247.58
operibus ſalutis cauſam tribuit Origenes 80.28 & 259.53
de Operibus bonis 53.40
opinatores qui dicti 96.5
Optatus confeſſor à Cypriano hypodiaconus ordinatus 152.44 quam quæſtionem ad Cyprianum detulerit 162.8
Optatum plebs probauit, antequam in clerum aſſumeretur 154.13
Optimus proconſul perſecutionis ſub Decio executor 14.45
orandi tempus indifferens 134.51
in Orando uultum ad plagam Orientalem uertiſſe ueteres 35.13
orandum quomodo 60.27
orandum ſemper 61.30 ubi. ibidem.
orans ſe uolũtati Dei ſubijciat 61.20
orantibus quid cogitandũ 60.51
oratio publica pro toto populo ueteribus fieri ſolita 134.59
orationis effectus 61.25
circa Orationem qui ritus fuerint 134.33
de Oratione Chriſtianis neceſſaria quid ſentiat Cyprianus 247.31
de Oratione Manetis hypotheſis 115.2 doctrina Origenis 260.27 quid Tertulliani tempore traditum 60.22
orationes apud ueteres nõ habuiſſe certum diem, horam, uel tempus 134.43
orationes pro quibus rebus fieri ſolitæ 122.28
ad Orationes ſtetiſſe ueteres 135.12
orationes ueterum quo geſtu & ritu factæ 134.59
circa Ordinationem ritus 135.30 quos obſeruauerit eccleſia Romana 146.54
in Ordinatiõe tã inferiorũ quàm epiſcopi perſonarum quæ ratio ſeruata 135.61 & 136.1
ordinationes Anteri 279.18 Calixti 277.10 Dionyſij Romani 285.13 Eutychiani 286.28 Fabiani 280.12 Felicis 285.46 Gaij 287.11 Lucij 283.19 Pontiani 278.31 Sixti II. 284.41 Stephani. ibidem 15 Vrbani 277.45 inde. Zephyrini 276.23
Orientem quando totum tenuerit reſpublica Romana 316.10
Origenes Alexandrinus 3.55 à quo presbyter factus 217.60 adoleſcens adhuc ſcholæ Alexandrinæ præfectus 157.6 Dionyſij pręceptor 95.7
Origenes an lapſis permittat pœnitentiam 82.1
Origenes catechiſta quò miſſus Demetrij epiſcopi conſenſu 158.8
Origenes de diaconis male præſidentibus pecuniarum eccleſiaſticarum menſis 156.4 de excommunicatione 127.18 de feſtis 137.26 de fine creationis 43.11 de lapſu angelorum 44.60 de tempore lapſus diaboli 45.31
Origenes in Paleſtinam abiens, quem ſucceſſorẽ habuerit in ſchola Alexandrina 157.46 eò ueniens publicè docet, non ornatus presbyterij gradu 85.59
Origenes in quibus di[illegible]plinis inſtitutus 251.30
Origenes iunior quis uocatus fuerit 234.50
Origenes puer ſeipſum caſtrauit 186.4 & 166.38 qua ætate docuerit 34.8
Origenes qua occaſione presbyter ordinatus Cęſareæ 253.38 quando cœperit libris comprehendere quæ docuerat 254.12
Origenes quando Romæ fuerit 170.49
Origenes quare ab eccleſia excommunicatus 270.28 quid ei tribuat Hieronymus 271.8
Origenes quid primùm profeſſus ſit in ſchola Alexandrina 157.12 quomodo alijs in Scriptura fingendi ſomnia, cauſa fuerit 268.4
Origenes quomodo errores ſuos excuſauerit 261.28 quomodo mentionem faciat Septuaginta interpretũ 96.12
Origenes quomodo reprehendat concluſionem euchariſtiæ in arcam 133.53 quorum uerſiones contulerit 96.25
Origenes reſurrectionem carnis quomodo neget 87.4 eiuſdem argumentum de eadem. ibidem.
Origenis bello ciuili Alexandria pulſi in Palæſtinam fuga 7.16
Origenis blaſphemiæ de filio Dei 261.51 & 262.45 & 263.16
Origenis Cæſareæ publicè docentis exemplum quid innuat 150.51
Origenis certamina 268.30 cum Firmiliano Cæſareæ Cappadociæ epiſcopo familiaritas 216.32
Origenis de Ambroſio teſtimonium 253.16 item de angelis opinio 44.9 & 75.5 de baptiſmo poſt hanc uitam ſomnia 82.30 de bonis operib. error 80.28 de Chriſto ſententia 38.23 & 40.17.57 de conditione hominis opinio 76.50 de diabolo. ibid.18 de eccleſiæ poteſtate & officio næui 85.11 de eius miniſtris. ibid. de epi-

ſtola ad Hebræos iudicium 91.27 de fine mundi ſententia 43.23 de formulis precationum 135.28 de humanitate Chriſti 38.57 de inuocatione ſanctorũ 83.49 & 84.14 de iuſtificatione, error 79.36 de legis poſsibilitate 78.42 & 52 de libero arbitrio 77.29
Origenis de libro Paſtoris iudicium 95.29 de loco animarum, ſomnium 89.19 de memoria defunctorum ſanctorum 138.37 de mundo 74.34 de nuptijs 86.2 de officio legis & Euãgelij 79.10 de officijs Spiritus ſancti 42.13 de peccato originali 78.11 de Petro & eius primatu opinio 85.4 de pœnitentia 81.43 de præmijs piorum 88.36 de purgatorio 87.29 de regni Chriſti amplitudine 6.41 de Sacris literis ſententia 34.30 de Spiritu ſancto 41.56 de tribus perſonis 37.4
Origenis doctrina 257.41 ex eadẽ & presbyterio ortum ſchiſma 185.32 à quib. [illegible]prehenſa 261.22
Origer[illegible]onum de hæreticorum animo per ſententiam celeriter iudicandi 268.50
Origenis falſę opiniões de Chriſto 72.45 & 73.18
Origenis formula de precationibus & ſignationib. uſitatis apud Chriſtianos 141.22
Origenis fideles ad martyres ſub Seuero admonitiones 10.61
Origenis in Palæſtinam ex Alexandria ſecundus diſceſſus 7.[illegible]
Origenis Homiliæ 257.56
Origenis liber de martyrio 217.7
Origenis libri 254.29 quorum Euſebius meminit 25.51 eorum index. ibid.46 trifariam diſtin[illegible]. ibidem.
Origenis locus de communi officio docendi 150.26 de ſepultura 138.9
Origenis næui 261.10 nugæ de ſtatu poſt reſurrectionem 267.25
Origenis obiurgatio in epiſcopos, presbyteros & diaconos 150.43
Origenis opera trifariam diſtincta 254.51
Origenis opinio animam ante corpus peccaſſe, à quo refutata 214.46
Origenis phraſis, ac ſtylus 268.59
de Origenis perſecutione, martyrio & morte 269.46
Origenis prodigioſa opinio de Spiritu ſancto 74.10
Origenis uita 250.13 eius parentes Chriſtiani, non gentiles, ut Porphyrius ſenſit. ibidem.
Origenis ſchola Cæſareæ 218.50 & 254.53
Origenis ſcriptis quæ bibliotheca exornata 156.53
Origenis ſuperſtitio in exercitijs externis 266.27
Origenis ſymbolum 35.1
Origenis teſtimonia de exorciſmis 136.16 de clericatu 149.47
Origeni Cæſareæ docenti qui egregij uiri adhæſerint 253.52 quis poteſtatem docendi in eccleſia Hieroſolymitana permiſerit 210.17
Origeni ſub perſecutione Seueri multos ex gentibus credidiſſe 7.6
Origenem à diabolo uexatum eſſe 46.6 ſub perſecutione Seueri docentem ſeruatum fuiſſe 12.22
Origenem quis presbyterum Cæſareæ ordinauerit 185.58
Orpheus Alexandri Seueri deus domeſticus 312.56
ab Oſculo pacis abſtinuiſſe ueteres, ubi doceat Tertullianus 136.26
Otriculanorum dij 311.37
oua Manichæos non comedere 115.20

P

in Palæſtina quis fuerit eccleſiarum inſpector 159.25
Pammachius Romanus cõſul cum uxore & filijs, martyres ſub Alexandro Mammæa 296.19
Pamphylus presbyter quã ſcholam inſtituerit Cæſareæ 157.5
Pamphyli presbyteri Cæſarienſis & martyris bibliotheca 156.43 eiuſdem uita 221.36
Paneus mons 306.48
ad Panei montis radices uictima à gentibus oblata 310.39
panis à Domino porrectus diſcipulis quomodo caro factus 58.43
panis & calicis in cœna Domini ubi mẽtionem faciat Tertullianus 132.20
panem & uinum offerri ſingulis diebus Dominicis quis ſtatuerit 148.34
Pantænus Alexandrinus, præceptor Alexandri Hieroſolymitani epiſcopi 209.15.23 ſcholæ Alexandrinæ gubernator 157.44 & 251.36
Pannonia à Quadis & Sarmatis ſub Galieno occupata 33.10 & 317.6
Papa dictus Cyprianus à quibus 164.10
Paradiſus, in quo lapſus eſt Adam, non ſenſibilis, ſecundum Hieracem hæreticum & Origenem 119.51
paradiſus mundus dictus 116.56
paradiſus quid 67.14
Paraſceue feſtiuitas Chriſtianorum 137.19
Parentinus martyr ſub Decio 297.17
Parmenius presbyter ſub Decio martyr 303.2
Parthi à Seuero uicti 315.27
Parthorum in Syriam incurſiones 317.9
Parthos Chriſto credidiſſe 3.47
paruuli cur baptiſentur 57.18 & ſeq.
Paſcha Chriſtianorum feſtiuitas 137.20 quando celebrandum ex Anatolij ſententia 191.52 & 136.60 poſt æquinoctiũ uernale celebrandum 137.10
Paſcha quomodo à Manichæis celebretur 117.36
Paſcha ſolennis baptiſmi dies apud Tertullianum 124.4
Paſchatis celebrandi tempus Africanis & Aſianis idem fuiſſe 137.8
de Paſchate controuerſia 191.41 diſputatio erudita Anatolij Laodiceni epiſcopi 223.12 quid cenſuerit Dionyſius Alexandrinus 229.61
Paſtoris liber 95.27
paſtoribus ſingulis portio gregis curanda pręſcripta 159.37 & 169.7
Paternus perſecutiõis ſub Valeriano executor 25.24 proconſul Africæ 249.36
patinas uitreas ſacerdotib. præferre quis in Rom. eccleſia ſtatuerit 146.54
Patrem, Filiũ & Spiritũ S. in carne paſſum, qui hæretici dixerint 104.1
Patrem ſibi per omnia in Filio complacuiſſe 40.44
Patrẽ ſine Chriſto, nec ecõtrà ſcire, nihil eſt 189.8
Patripaſsiani hæretici unde dicti 104.20
Patripaſsianorum hæreſis 103.17 & 104.2
patronos ſceleratorũ quomodo ſe conſtituerint Romani epiſcopi 169.1
Paulinus laicus docet Iconijs, rogatus à Celſo 185.52
Paulus confeſſor ab Obba, quid ſentiat de baptiſandis hæreticis 201.48
P[illegible] epiſcopus 216.15
[illegible]aulus & Andreas martyres ſub Decio 302.48
Paulus martyr in Troade ſub Decio 15.20
Paulus uinctus & abductus cum Petro Alexandrino 233.55 & 235.26
Paulus quidam Cõcordiæ ſenex 343.57
Paulus Samoſatenus ab epiſcopis excommunicatus, per Imperatorẽ ab eccleſia expulſus 208.2.13 decimuſquintus epiſcopus Antiochenus 212.38 qua occaſione in hæreſin lapſus 206.38 quos ſocios in hæreſi ſua habuerit, & quomodo ſibi parauerit 108.20
Pauli Samoſateni à ſynodo Antiochena dãnati domus cui adiudicata 143.14
Pauli Samoſateni hæreſis in quo conuentu damnata 2.10.11
Pauli Samoſateni uita 293.22
contra Paulum Samoſatenum Antiochiæ epiſcopum hæreticum quæ ſynodi celebratæ 206.38
Epiſtolarum D. Pauli uires 90.38
Pauli & Petri imagines à quibus & ubi aſſeruatæ 121.32
D. Pauli humilitas 268.23
pauperes unde ali & ueſtiri ſcribat Cyprianus 155.30
peccatores quo tẽpore ad eccleſiã reuocãdi 130.43
peccatorũ remiſsionẽ quibus reb. tri[illegible] Origenes in pœnitẽtia 266.5
peccatores grauiſsimos à Deo non repelli 57.15

Digitized by Google

à Peccatoribus non intermittendas preces 61.51
peccatum aliud carnale, aliud ſpirituale 50.14 aliud originale, aliud perſonale 50.38
peccatum *ἀκουσίας*, & ignorantiæ. ibid.35
peccatum omne per quid indulgentiam accipiat 54.61
peccatum qua occaſione in homine cœperit habitare 47.55 quàm diu uiuat in corpore noſtro 49.30 quatenus per fidem ſopiatur 49.39
peccati Originalis effectus 49.57
peccatum originale in totam hominũ ſucceſſionem deduxiſſe 49.26 traducẽ mali eſſe 49.17 unde ſit, & quanta eius propagatio. ibidem.
de Peccato originali ueterum errores 78.12 Cypriani ſententia 246.38 item Origenis 259.3 & 265.32
peccatum in renatis manere, Methodij ſententia 215.22
peccatum qualem ſubſtantiam finxerint Manichæi 114.33
à Peccato nemo alienus 49.37.56
de Peccato, Manetis hypotheſes 114.30
in Peccato ſuo unumquenque reum eſſe 101.35
peccata capitalia quæ 50.9
peccata omnia paria ſecundum philoſophos 101.31
peccata quando ab hominibus amputẽtur 56.50
peccatorũ diſcrimina tempore Tertulliani 50.7
peccatorũ diuiſio in duos exitus 50.15 diuiſio ſecundum Origenem. ibid.31
peccatorum originem cui rei tribuat Manes 114.23
peccatorum pœnæ 50.39
peccatorum pœna purgatorium, ſecundum Origenem 265.41
peccatorum remiſsio quo modo fiat 53.14 cuius ſit 59.34
in Peccatis nos reperiri etiam poſt purificationẽ 49.36
peccata alia tranſire nobiſcum ad alteram uitam, Origenis error 265.39
peccata in baptiſmo omnia deponi, ſentit Cyprianus 247.9
peccata poſt baptiſmum commiſſa bonis operibus extingui, falſum 80.60
peccata neceſsitatis eſſe, ſecundum Manichæos 114.25
peccata quæ ueniam non mereri aſſerat Tertullianus 81.32
pedibus quale ornamentũ addiderit Diocletianus 313.31
pedes ſanctorũ lauare, cuius officium 153.32
ei qui Peierat ſciens, qualis pœnitentia à Fabiano præſcripta 14.21
Pelagiani à Lupertiana ſententia de baptiſandis hæreticis 201.35 item Pelliani à Mileo 198.6
Pentapoleos eccleſia 4.15 eiuſdem cura ad quem pertinuerit 159.2
Pentapoleos Libyæ epiſcopi in hæreſin Sabellij lapſi 104.54
Pentapoleos epiſcoporum inſpector quis 158.58
Pentecoſte Chriſtianorũ feſtiuitas 137.14.20
Pentecoſtes dies ſolẽnior baptiſmi die apud Tertullianum 124.6
peregrinãtibus unde ſumptus miniſtratus 155.31
Perennius executor perſecutionis ſub Valeriano 25.25
perfecti apud Manichæos quid agant 115.34
de Perfectione Manichæorum error 116.11
Pergenſis eccleſiæ in Pamphylia martyres 3.42
Perſæ à Gordiano uicti 316.6 quando ſerui apud Romanos eſſe cœperint 315.53
Perſarum regis filius à Manete extinctus 295.18
Perſas Syrorum etiam literis uti 117.25
perſecutio, martyrium & mors Origenis 269.46
perſecutio ſub Aureliano 27.55 ſub Decio quibus in locis ſæuierit 14.50 eiuſdem crudele initiũ 16.45 & 17.1 ſub Gallo & Valeriano 23.29 ſub Seuero 9.58 & 10.35
perſecutionis ſub Valeriano executores 25.17
perſecutionum authores ſemper punitos eſſe 30.6.15 & ſeq.
perſecutionum finis præcipuus 22.43 pœnæ 2.29.59 & 29.55
perſecutores eccleſiæ qui 10.3 qua ratione perſequantur Chriſtianos 21.29
Perfidis Chriſtiani 3.46
perſonarum eccleſiaſticarum gradus 149.30
perſonas diuinitatis tres eſſe 36.54.58
Peſcennius Niger in Oriente Imperator 315.16
peſtis Romæ & in Achaia 307.54
peſtilentia ſub Gallo orta quouſq; peruaſerit 23.60 ubi, quando, quàm diu, quare graſſata fuerit 31.7
peſtis ſuper Alexandriã & Aegyptum 234.6
Petrus eccleſiæ fundamentum fieri quomodo meruerit 85.4 item Apoſtolorum princeps. ibidem.
Petrus in epiſcopo Rom. inhabitare dictus 184.15
Petri à Paulo reprehenſi modeſtia 168.43
Petri cathedralem principalem eccleſiam quis dixerit 84.56
Petri erga Paulum modeſtia 172.1
Petri & Pauli imagines à quibus & ubi aſſeruatæ 121.32
de Petri & Pauli corporũ translatione nugæ 148.11
Petri corpus in templum Apollinis non poſitum 183.11
de Petri Euangelio cenſura Serapionis 95.50
ad Petrum an ſolum pertineat, Dabo tibi claues, &c. 62.37
Petrum quendam Lampſaci in Phrygia martyrem factum 15.17
Petro mortuo quid tribuat Pontiani epiſtola 184.7
Petrus martyr ſub Claudio 304.11
Petrus martyr ab Hipponezarito quid de hæreticis baptiſandis ſenſerit 203.41
Petrus uinctus & abductus cum Dionyſio Alexandrino 233.55 & 235.26
Petri de Natalib. locus de prædijs 156.28
Phariſæus quo geſtu & animo orauerit 60.47
Phædinus Amaſenus epiſcopus 3.24 & 221.19
Phileas Thmuitanorum eccleſiæ epiſc. 4.11 martyr ſub Decio 302.60
Philemon presbyter Romanus 129.49 eius uita 287.48
Philetus decimus Antiochenorum epiſcopus 211.23
Philippenſis eccleſia in Macedonia 4.52
Philippus doctor in Creta 4.33
Philippus Philippi F. cum patre & matre baptiſatus 14.2
Philippus Imp. à precatiõe multitudinis eccleſiaſticæ excluſus 151.52
Philippus Imper. ad fidem Chriſtianam conuerſus per Origenem 254.17 à Fabiano epiſcopo Romano baptiſatus 279.56 quatenus cœtui eccleſiaſtico non admiſſus 144.51
Philippus quo anno Chriſti, imperium adeptus 8.10 primus Romanorum Imperatorum Chriſtianã fidem amplexus. ibid. peccatum homicidij cõfiteri coactus ab Epiſcopo. ibid.
Philippi Alexãdrini epiſc. martyrium ſub Valeriano 25.48
Philippi Imperatoris & Fabiani epiſcopi hiſtoria 144.47 & 147.36
Philippũ Gordiani ſucceſſorẽ ſimulaſſe Chriſtianiſmum 13.57 eundem baptiſatum eſſe cum filio & coniuge 14.2
Philo cuius obſeruationis author 137.2
Philocomus martyr ſub Decio 302.60
Philocronius Babyloniæ epiſcopus, martyr ſub Decio 302.61
philoſophi hæreticorũ patriarchæ 69.45
philoſophorum ingenijs omnes hæreſes armari. ibid.43
inter Philoſophos & Chriſtianos nullã conuenientiam eſſe 70.1
philoſophia cur à Tertulliano damnata 69.40
philoſophica etiã cum Sacris tradidiſſe Origenẽ 257.17 & 252.10
philoſophicus habitus cuiuſmodi 140.39
Phrygiam hoſpitia eccleſiæ habuiſſe 2.55
piacula Chriſtianorum ornamenta 21.23
Pierij Alexandrini presbyteri uita, & ſpontanea paupertas 234.40
Pij quantum ualeant 24.41

Pinytus doctor in Creta 4.33
Pipinus rex Aquitanorum 245.6
Piſo Imperator in Theſſalia 316.41
plantas eſſe animatas quis aſſerat 11.27
Plato perpetuò tritus ab Origene 252.17
Platonem de uno inuiſibili Deo ſcripſiſſe 23.18
plumbatis Cornelius epiſcopus Rom. contuſus 182.34
Plutarchus diſcipulus Origenis, & martyr 251.43 & 10.35 & 7.9 eius ſupplicium 10.50
pœna damnatorum quæ 8.28.69
pœnitentes oportuiſſe ſufficientia reſipiſcentiæ ſigna declarare 129.23
pœnitentium habitus & uictus 128.5 qualem proceſſum deſcribat Origenes. ibid.15 quę officia & ubi narret Cyprianus 128.30
pœnitentium ſtationi locus proprius aſsignatus extra Chriſtianum cœtum. ibid.51
pœnitentibus Deum ignoſcere 54.51
de Pœnitentibus canones Gregorij Neocæſarienſis 175.60
pœnitentia & confeſsio 54.44
pœnitentiæ canon ex Fabiani decretis 145.20
intra Pœnitentiæ fines cõſtituti quomodo tractati fuerint inſtante morbo lethali, aut alio caſu deſperato 130.52
pœnitentiæ locum eſſe in hac tantum uita 55.35
pœnitentiæ publicæ ſeu exomologeſeos actus quàm neceſſarius 128.31
pœnitentiæ ritus quos & ubi recenſeat Tertullianus 127.54
pœnitentiam apud inferos nullam eſſe 56.1
circa Pœnitentiam caſus qui acciderint 131.12
pœnitentiam fide fieri 55.30
pœnitentiam in hoc mundo agẽti nulli ſeram eſſe 55.41
pœnitentiam qui trienniũ agere coacti 129.10
pœnitentiã ſatisfactiones noſtras dixit Cyprianus 247.40
de Pœnitentia uera Dionyſij Alexandrini ſententia 229.51 doctrina Origenis 259.58 & 266.5 Tertulliani ſententia 239.1 & 240.22 & 246.42
Polycarpus Cypriani coepiſcopus 160.14 martyr ſub Claudio 304.29
Polycarpi ab Adrumeto ſentẽtia de baptiſandis hæreticis 196.10
Polycarpi diſcipuli in Galliam miſsi quo tempore 125.60
Polychronius Babylonię epiſcopus martyr ſub Decio 15.29
Pomponij confeſſoris à lo ſiniana ſentẽtia de baptiſandis hæreticis 201.57
Pomponij Læti de Diocletiani ambitione narratio 313.23
Pomponio de uirginibus conſulenti quod conſilium dederit Cyprianus 162.48
Pontianus epiſcopus Romanus 177.12 quid ſtatuerit 143.41
Pontiani XVII epiſcopi Rom. uita 278.17 eius Epiſtolæ. ibid.
Põtius Cypriani diaconus quando & ubi martyriũ compleuerit 26.9 ſub Valeriano & Galieno 303.26
Ponti epiſcopi qui 318.39
Pontũ quando Gothi populati 33.9 & 317.2
in Ponto eccleſias fuiſſe 3.10 iiſdem quis præfuerit 159.13
Porphyrij Siculi in Chriſtianos & ipſam ſacram Scripturam contumelię & reprehenſiones 314.13
Porphyrij calumnia in Origenis genus 250.23 item calumnia de Ammonio Alexandrino, ab Euſebio refutata 272.20
portenta ſub Galieno facta 33.15
Poſthumus Imperator in Gallijs 316.37
Potamiana Alexandrina puella ſub quo martyrio perfuncta 126.50
Potamiena Origenis diſcipula 251.44
Potamiena cum matre martyres ſub Seuero 10.37
Potamienæ in ſomnis uiſæ uerba ad Baſilidem 84.31
Potamienæ martyris ſupplicium 10.51 in eius martyrio quod miraculum acciderit 305.32
Potiti hæreſis ab Origene impugnata 268.42
præceptores Origenis 250.50
prædiorũ uſibus ſacris dedicatorum ubi fiat mentio 156.26
præmia non deeſſe certamini piorum 21.35
præſulum ſuperbiã cur arguat Origenes 150.44
Praxeas hæreticus ubi fuerit, & quando 103.45 peculiari libro à Tertulliano refutatus 106.23 eius hæreſim quis corroborauerit. ibid.41
Praxeani hæretici 103.32
Precationum formulæ in eccleſia 135.23
preces ante & poſt Scripturæ tractationem factæ 122.23
preces cõmunes in actione cœnę Domini factæ 132.58
preces primas fuiſſe in conuentu Chriſtianorum 122.25
precio nullam rem Dei cõſtare 123.9
presbyter nullus teſtamento curator conſtituendus 154.5
presbyteri à defectione ad hæreticos redeuntes, qua conditione recepti ab Eccleſia 131.50
presbyteri à quib. & quomodo ordinati 152.42
presbyteri Antiocheni 212.53
presbyteri idololatria cõmaculati quomodo tractandi 205.53
presbyteri in eccleſia Romana quot 150.2
presbyteri Romani cur gratias egerint Cypriano 139.58
presbyterorũ dignitas ſecunda poſt epiſcopos 150.21
presbyterorũ etiam fuiſſe, adminiſtrare ſacramenta 151.7
presbyterorum ius in concilijs 176.32 officia circa ægrotos & moribundos 152.58
presbyterorũ pacem imploraſſe pœnitentes 152.1
in Presbyterorũ ordinem ante triginta annos neminem recipi decretum 147.6
in quos Presbyteros, & cur inuehatur Cyprianus 151.57
de Presbyteris lapſis aut ſeductis ſtatutum Cypriani 175.27
ad Presbyterium non admiſsi, qui ſeipſos caſtrauerant 174.50
Primatus Romanorum epiſcoporum nulla mentio apud Origenem 170.46
de Primatu Romanæ eccleſiæ, Epiſtolarum decretalium nugæ 183.37
primitias ſacerdotibus afferre ad altare, iubet Origenes 155.47
Primus ſectator ſchiſmatis Nouatiani 187.6
principia duo cõtraria, ſecundum Manetem 111.46
principiorum duorum pugnam & cõmixtionem quibus locis probet Manes. ibid.56
de Principijs tomi quando ab Origene ſcripti 255.37
Priſcillianus Sabelliani dogmatis reſtitutor 106.38
Priſcus beſtijs obiectus 15.31
Priſcus Tarquinius 313.36
Priuatiani à Suficula ſentẽtia de baptiſandis hæreticis 198.38 eiuſdem quæſtio ad Cyprianum delata cuiuſmodi 162.8
Priuatus epiſcopus martyr ſub Decio 303.9
Priuatus hæreticus 186.49
priuati à Suſibus ſententia de baptiſandis hęreticis 198.44
Probus Demetrij filius eligitur in epiſcopum Byzantij 4.61
Probi Imperatoris bella & uictoriæ 317.34 pax in Perſis. ibid.61
in Probi Imperatoris caſtris prodigium 308.8
proceſsiones apud Montaniſtas 241.2
πρόσκλαυσις pœnitentium locus 128.55
Proclus Cataphrygorum hæreſis propugnator 92.4
Procli opinio, animã ante corpus peccaſſe, à quo refutata 214.46
Proculus tyrannus 317.27
prodigia quæ Euſebius recenſuerit 308.3
promiſsiones Dei in ſcripturis Iudaico more exponendas quis docuerit 106.50
prophetas de plenitudine ſumpta cecinisse 34.38
propu-

Digitized by Google

propugnationes mutuę cõtra hæreſes 165.32
Protoctetus presbyter eccleſiæ Cæſarienſis 217.1
protogenes epiſcopus 216.16
Prothus martyr ſub Valeriano 26.4
de Prouidentia, Origenis dogma 265.28
Prudentij in Coronis hymnus de Laurentij martyrio 297.30
Pſalmi à Samoſateno reiecti 109.51
Pſalmos cantandos in templo quis propoſuerit 152.23 & 143.41
ob Pſalmos ſublatos Samoſatenus reprehenditur 152.18
Pſalmodia Nepotis epiſcopi Aegyptij uſitata 122.5
Pſalmodiã in eccleſia hoc ſeculo laudabilem fuiſſe 152.13
Pythagoricorum commentarij ab Origene lecti 252.19
Puſilli à Lamasba ſententia de baptiſandis hæreticis 203.58
publicanus quo geſtu orauerit 60.43
Publius Annius Tacitus ſex menſium Imperator 28.31
Pudentiani à Cuiculi, de baptiſandis hæreticis ſententia 203.36
puella ſuam linguã lanians 20.47
de Puella quadam calicem Domini recuſante, mirabilis narratio Cypriani 134.1 inde.
puellę ad ſcribendum exercitatæ, ab epiſcopis ſuſtentatæ 156.58
puellæ cur nudo & aperto capite in cœtum uenire ſolitæ 141.1
puellarum cultus 140.61
puellis ephebis euchariſtia data 133.59
puer quando ipſius doctoris præcepta perfectiora ſuſcipiat in ſcholis 158.26 inde.
pueri martyres apud Aretium Tuſciæ ciuitatem 19.30
puerorum Epheſiorum mirabilis hiſtoria ſub Decio 302.6
pueros morientes ſalutis non eſſe participes quomodo probet Hierax hæreticus 119.55
Pupia martyr à Cypriano obiurgatus 248.33
Pupieni à ſenatu Romano Imperatoris electi interitus 315.58
de Purgandi modo & diuerſis temporibus imaginatio Origenis 87.54
purgatorium aſſerit Origenes 265.41 eiuſdem ſemina apud Origenem ſparſa 87.27
Ptolemæus miles, Chriſtianus fit 18.47
Ptolemais Romano Imperio addita 317.58

Q

QVadi & Sarmatę quãdo Pannonias occuparint 317.5
Quæſtio, an lapſi ſint recipiendi in eccleſiã, quorum mutuis literis tractata & approbata 166.3
de Quæſtione, an rebaptiſandi ſint qui ab hæreticis eſſent baptiſati, qui inter ſe contulerint 166.18.
Quæſtio de rebaptiſandis hæreticis, quæ diſsidia mouerit inter eccleſias Africanas & Occidentales 187.16
Quietus Imperator Orientis 316.32
Quieti à Baruc ſententia de baptiſandis hęreticis 199.33
Quinquegentiani Imperiũ affectant 318.32
Quintæ martyris horrendum ſupplicium 16.57
Quintilius Claudij frater quando & quamdiu Imperium habuerit 37.48
Quintus epiſcopus Mauritaniæ collega Cypriani 160.19
Quinti ab Aggiua, ſententia de baptiſandis hæreticis 203.13
Quirinus martyr ſub Claudio 304.13.
Quiritius patricius Romanus, martyr ſub Alexandro Mammææ 298.28

R

RAtiocinationes ineptæ in Epiſtolis decretalibus 179.1
Rebaptiſandi'ne ſint, qui ab hæreſi redeunt ad eccleſiam, quęſtio mota & deciſa à quibus 161.23
de Rebaptiſandis hæreticis quas afferat rationes Cyprianus 187.30
rebaptizationis autor primus quis fuerit 242.60
redituũ eccleſię qualis fiat mẽtio ab Origene 156.26
ad Regnũ Dei qui & quomodo perueniant 22.3
de Regno Chriſti & uoluptuoſa uita piorũ in terris, Tertulliani error 239.56
Religiones extra eccleſiã, caput XV. 308.49
religiones priuatæ Imperatorum Romanorum 312.22
Regni Chriſti amplitudo 6.37
regni gloriæ puritas 68.52
renatus quid in baptiſmo accipiat 57.3
à Renatis requiri nouam obedientiam & fructus fidei, ubi docuerit Origenes 259.49
in Renatis peccata manere 50.44 Methodij ſententia 215.21
remiſsio peccatorum quomodo fiat 53.14
Res & perſonæ eccleſiæ 149.10
res nocentes ſignari ſolitæ apud ueteres 141.39
rerum proprietatẽ cur Manichęi improbent 115.38
de Rebus medijs 64.44
rebus medijs neceſsitatem tribuit Tertullianus 86.39
reſipiſcere nolẽs tertiò admonitus, per quos ab eccleſia reſcindi debeat 151.24
reſurrectio corporũ cur à Manichæis reiecta 116.61 & 117.1
reſurrectio cur communis pijs & impijs 68.28 cur corporis, non animæ 68.7
reſurrectio duplex ſecundum Origenem 267.17 deq; ſtatu poſt eam, nugæ ipſius. ibid.25
reſurrectionem carnis negari ab Hierace hæretico 119.46
reſurrectionem integram credendam eſſe 67.50
reſurrectionem ſpiritualẽ unde aſſerere uideatur Hierax hæreticus 119.47
de Reſurrectiõe & animarum immortalitate 67.34
de Reſurrectione Hippolyti ſententia 274.46 Origenis error 87.3 & 260.59 & 266.57 Tertulliani doctrina 239.34
de Reuelatione capitis Ioannis Baptiſtæ qualis liber 245.3
reuocati ab hæreſi ad eccleſiam, baptiſmo repurgãdi ſecundum Cyprianũ 126.28
de Reuocatis ab hæreſi recipiendis, controuerſia ſub quo mota 126.38
reuocatos ab hæreſi recipiendi conſuetudo quæ apud ueteres 126 39
Rhais catechumena Origenis 251.44 martyr ſub Seuero 10.37 quomodo per ignẽ adepta baptiſmum dicatur ab Origene 127.5
Rictionarus Diocletiani præfectus 6.7
ritus circa baptiſmum 123.20 & 143.44 circa claues in eccleſia Romana 143.60 circa cœnam Domini 131.56 & 145.36 circa nuptias 137.31 & 147.43 circa orationem 134.34 circa ordinationem 146.54 circa ſepulturas 137.52 & 147 58
Ritus exorcizandi 136.7 ieiunandi. ibid.19
Ritus circa uocationem & ordinationem 135.30
de Ritibus eccleſiaſticis tẽpore Tertulliani 120.20
Rogatianus à Cypriano in uinculis confirmatur 21.45
Rogatianus presbyter martyr ſub Decio 303.4
Rogatiani à Noua, ſententia de baptiſandis hæreticis 202.55
Roma Chriſtianorum ſemper laniena 25.56
Roma terræmotu concuſſa ſub Galieno 33.22
Roma ſuperba, ſanctorum debellatrix 66.5
Romæ eccleſiam fuiſſe ſub Seuero 5.21
Romæ per gradus ad epiſcopatum uentum eſſe 174.14
Romę ſynodus contra Nouatum collecta 5.23 alia contra Marcellinum Papam. ibidem. & 23.27
Romana eccleſia cathedra Petri, & eccleſia principalis dicta à Cypriano 164.1 item catholica Petri, & eccleſia uniuerſalis 172 18 item omnium aliarum mater à Calixto dicta 180.1
Romana eccleſia quantum adiuta à Cypriano 249.1
Romana eccleſia ſola diues 156.21 ſub quo

aureis & argenteis uaſis uti cœperit 32
Romanæ eccleſiæ principatum quæ epiſtolæ decretales Pontificum extollant 173.32 de eius primatu Cypriani ſententia 171.22 primatum ei9 quomodo probent epiſtolæ Decretales 183.37
Romanæ eccleſiæ ritus 143.31 traditiones quæ ocioſæ, & myſterium iniquitatis reſpientes 152.28
de Romana eccleſia faſtuoſa Lucij proclamatio 283.7
In Romana eccleſia myſterium iniquitatis quàm maturè laborare cœperit 145.52
In Romana eccleſia qui & quot gradus officiorum fuerint 149.60
Romana ſynodus prima contra Nouatianum 193.26 quo anno Chriſti conuocata 34 ad eam qui & quot epiſcopi cōuenerint. ibid. Altera, de lapſorum cauſa agitata 194.8
Romana ſynodus ſub Aureliano 208.41
Romanus epiſcopus quarum eccleſiarum inſpector & antiſtes 159.27
Romani epiſcopi ordinatio alijs denunciata 164.37
Romanum epiſcopum & eccleſiam pro uniuerſali capite, & Chriſti uicario, à nullo eſſe habitum 170.20
Romani imperij magnitudo ſub Diocletiano 318.59
Romano nomini à fœminis ſub Galieno illuſum 53.3
Romano clero quæ fuerit cauſa inſectandi Tertullianum 185.23
de Romano primatu 84.35
Romani epiſcopi ab alijs excommunicatos ad ſe inuitant 168.56
Romani epiſcopi quem æmulati ſint in eo quòd præbuerunt pedes oſculandos 313.38
Romani epiſcopi quomodo cœnā Domini plebi adminiſtrauerint 145.38 quomodo ſubinde donis abuti, & imperiū in alias eccleſias ſibi cōparare cōſuetudine cœperint 168.23
Romani pontifices quando fratres appellati 226.24
Romani presbyteri & diaconi, quibus nominib. appellauerint Cyprianū 164.10
Romani Scythis tributarij quomodo & per quē facti 31.3
Romanorum epiſcoporū uitæ 275.43
Romanorum gentilium religiones 311.10
Romanorum presbyterorum & diaconorum ad Cyprianum literæ 170.31 de lapſis 144.24
Romanos epiſcopos in cōdendis ceremonijs modum exceſsiſſe 152.25
Ruffina uirgo martyr ſub Decio 303.5
Ruffus nullus orientalis epiſcopus 181.20

S

SAbbatum Iudæorū temporarium ubi probetur 309.51
Sabellius unde ſuā de Deo opinionem acceperit 104.13
Sabellij hæreſis 103.16 à Dionyſio Alexandrino improbata 231.61
Sabellij hæretici, & diſcipuli Noeti uita 293.10 hypotheſes 103.48 de Deo. ibidem.
in Sabellium qui ſcripſerint 106.28
Sabelliana hęreſis quando & cuius traditione ſopita 106.40 & 219.51
Sabellianæ hæreſis ſectatores quomodo aliàs dicti 103.32
Sabellianum dogma à quo reſtitutum 106.38
Sabelliani quomodo corruperint dictum, Ego & pater unum ſumus 104.38
Sabellianiſmo epiſcopos aliquos laboraſſe Arij tēpore 106.36
Sabinus Hiſpanorum epiſcopus 163.30 collega à Cypriano dictus 164.15
Sabinus præſes Dionyſio Alexandrino inſidiatus 15.51 eius in eundem ſæuitia 232.35
ſacerdos qua præfatione mentes fratrum excitauerit ante preces publicas 135.20
ſacerdotis iniuſti ſacrificio contaminati peccato omnes implicari 206.27
ſacerdoti alicui iniuriam facientes, quis excommunicandos ſtatuerit 154.52
ſacerdotem uice Chriſti fungi in cœna Domini, ſuperſtitioſè aſſerit Cyprianus 83.34
à Sacerdote quatenus non exigendum iuramentū 154.58
ſacerdotes ad eccleſiam ab hæreticis redeūtes, quibus conditionibus recepti 131.50
ſacerdotes cur plures in eccleſia 165.1
ſacerdotes in eccleſia Romana quando cœlibes uiuere conati ſint 148.48
ſacerdotes quandoà plebe obiurgati 175.42
ſacerdotes qui eccleſię interitum moliantur, ſecūdum Origenem 151.26
ſacerdotes qui eligendi 206.19
ſacerdotum coniugium à Tertulliano approbatū 63 40 & 239.28 conceſſum in eccleſijs Oriētalibus 148.60
de Sacerdotum nuptijs interdictum neutri ſeculo conuenire 181 52
ſacerdotū cuiuſmodi abuſum reprehēdat Cyprianus 228.34
ſacerdotum ſuperbiam cur arguat Origenes 150.40
ſacerdotibus Euāgelij offerendæ primitiæ ad altare, ex ſententia Origenis 139.9
ſacerdotes idoneos eligendi, & indignos recuſandi ius penes quos fuerit 173.52
ſacerdotes non eſſe accuſandos, an à Felice ſtatutum 182.30
de Sacerdotibus non accuſandis aut dānandis decretum 183.19
Sacij à Sicilippa ſententia de baptiſandis hęreticis 201.8
Saclam materię principem dixiſſe Manichæos 113.40
de Sacramentis 56.3
ſacramenta ab indignis miniſtrata cur habeant efficaciam ſuam 56.17 an meliora aut deteriora fiant miniſtri cuiuſcūque adminiſtratione 56.10 nec meliora nec deteriora eſſe, à quocunque miniſtro adminiſtratur 191.18
ſacramenta duo tantū 56.4 apud Tertullianum 239.3 de iiſdem Hippolyti ſententia 274.43
de Sacramentis ex Cypriani libris & doctrina 246.60
ſacramentorum communicatio quantum nos corroboret 49.61 ea nos Chriſto uniri 59.26
ſacramentorum contaminatio 184.24
ſacramentorum eccleſiæ effector & conſummator quis 42.45
ſacramentorum priuilegia gratiæ data 56.12 non meritis 191
ſacramenta adminiſtrandi officiū penes quos fuerit 151.7
in Sacramentis quem effectum propriè ſibi adſcribat Deus 191.29
ſacrificaturū quando confeſsionem dicere ſtatuerit Pontianus 146.44
ſacrificium bouis cornibus deauratis notum Romę 311.12
ſacrificium Chriſti ſemper efficax 59.54
ſacrificium de cuius ſacerdotis manu non accipiēdum ſciuerit Fabianus 146.27
ſacrificium mūdum quodnam 60.20
ſacrificium offerri Deo in cœna Domini, qui aſſerant 83.35
de Sacrificio unico ſanguinis Chriſti, doctrina Origenis 260.20
ſacrificia Chriſtianorum 59.40.60
ſacrificia in martyrum memorijs celebrata 138.50
ſacrificia pro dormitione mortuorum unde oblationes dictæ 139.6
ſacrificia pro martyribus oblata, ubi doceat Cyprianus. ibid.2
ſacrificia ſiue hoſtiæ Iudęorum cur ceſſarint 59.50
ſacrificia temporaria fuiſſe 309.51
de Sacris initiato nō in ius uocādo, cuius extet decretum 154.57
Salomonis de ſapiētia, Prouerb. 8, prophetia quid ſignificauerit 132.43
Saluatoris ſtatua quo in loco Cæſareæ Philippi erecta fuerit, & adſeruata 121.44
Saluiani à Gazaufala ſententia de baptiſandis hæreticis

Digitiz

hæreticis 204.1
ſalutis cauſa operibus tributa ab Origene 80.28
ſalutis noſtræ initium unde habeamus 48.44
de Salute bonorum 88.25
de Salute, Hieracis error 119.54
Samoſata oppidum Syriæ, eiusq; ſitus 206.38 & 293.23
Samoſatenus à catholica eccleſia quæ ſub cœlo eſt, proſcriptus 167.21 Aureliani iuſſu ex domo Antiochenæ eccleſiæ eiectus 168.3 bis confutatus à Firmiliano Cappadociæ epiſcopo 206.50 qua occaſione hereſin Artemonis reſuſcitauerit 108.9 qualiter ſe geſſerit in ſynodo Antiochena 109.59 quando, ubi, & à quo damnatus, & excommunicatus 110.10 quòd pſalmos in honorẽ Chriſti canendos ſuſtulerit, reprehenſus 152.18
Samoſatenus ubi iuramento interpoſito, errori renunciauerit 207.28
Samoſateni hæretici uita 293.22
Samoſateni hypotheſes de Deo 108.31 de Chriſto. ibid.40 de traditionibus 109.50
Samoſateni mores portentoſi in eccleſia 121.15 dogma à Dionyſio Alexandrino improbatum 231.8 opinio ex Athanaſio 208.27 ex Epiſtola concilij Antiocheni 293.39
Samoſateniana hæreſis 108.4
Samoſatenianorum rationes 108.58
Samoſatitæ quomodo ſecundi Iudæi uocentur 109.43
Samuelis animam non euocatam eſſe 71.10
Sanctus Sanctus Sanctus quare ter clament Cherubim apud Eſaiam 37.10
Sanctus triplicatum quis & quãdo in eccleſia Romana inſtituerit canendum 146.50
Sancti defuncti ubi maneant 67.17 quem uideant. ibid.24
de Sanctorum inuocatione 83.45
Sanctorum ordines in cœlis, quot fuerit Origenes 88.49
ſanctos curam gerere eorum qui in hoc mundo ſunt, à quibus aſſertum 83.57
ſanctos in ueteri Teſtamento iuſticia legis naturalis iuſtos eſſe, falſum 78.39
ſanctos non eſſe ſine peccato 49.42
ſanguis Chriſti quãdo incipiat eſſe ſine nobis 132.32
ſanguis Chriſti ubi non aqua, ſed uinum eſſe probetur 132.39
ſanguinis Chriſti conſecrationem in uitreo uaſe fieri, quis inſtituerit 146.11
à Sanguine & ſuffocato Chriſtianos abſtinuiſſe 141.12
ſapientię ſecularis materia 69.58
Sapores Perſarum rex 26.60 quas Romanorum prouincias populatus ſit 316.20 à Gordiano fugatus 316.7
in Sardica Illyrij ſynodum collegiſſe Conſtantium Imperatorem 5.17
Sarmatæ quãdo cognitionem Chriſti habuerint 6.13
Sarmatæ à Probo Imperatore confuſi 317.48
Sarmenticij Chriſtiani dicti 19.45
ſatisfactio à Tertulliano approbata 240.23 confitentibus impoſita 127.42
Saturninus tyrannus 317.27 eius interitus. ibid.39
Saturnini ab Itinis ſententia de baptiſandis hæreticis 203.9 item Saturnini confeſſoris à Tucca 202.21 item Saturnini à Victoriana. ibid.16
Saturus lector à Cypriano ordinatus 152.43 à plebe probatus antequã in clerum aſſumeretur 154.13
Saulis electio qualis 64.41
ſcandali occaſionem cur nemini præbendam docuerit Origenes 260.51
de Scandalo ſententia Origenis 66.22
ſchiſma Nouati maximè turbulentum 186.22
ſchiſma ſub Seuero 185.10 ſub Antonino. ibid.30 ſub Decio 186.16 ſub Gallo 187.8
ſchiſmata in eccleſijs eiuſdem prouinciæ quomodo compoſita 162.39
pro Schiſmaticis qui habiti 174.30
ſchola philoſophica & theologica Cæſareæ inſtituta 157.52
ſcholæ huius tertij ſeculi 157.1
ſcholarũ mentio apud Origenem 157.41
in Scholis ethnicis Chriſtianorũ liberos inſtitutos, quomodo excuſet Tertullianus 157.38
ſcholas gubernãdi mos uſitatus quis fuerit 158.23
ſcholas philoſophicas & theologicas fuiſſe diſtinctas 157,8.10
ſcripta Dionyſij Alexandrini 226.4
ſcripta etiã erronea ab eccleſiarum præſulib. refutata 151.2
Scriptura ſacra allegorijs immutata ab Origene 268.1.12
Scripturæ ſacræ authoritas Tertulliani ætate 34.22
Scripturæ teſtimonia ſine iudicio congeſta in epiſtolis decretalibus 178.61 & 179.1
in Scriptura nihil maieſtatis diuinæ expers eſſe 34.35 nullam eſſe abſurditatem 43.54
Scytharum incurſiones in Cappadociam 317.4
Seagrius confeſſor in carcere à Cypriano confirmatus 21.45
Secunda martyr ſub Decio 303.5 item ſub Valeriano & Galieno. ibid.53
Secundianus præfectus, perſecutionis ſub Decio executor 14.46 ad fidem conuerſus 8.29 martyr ſub Decio 297.1
Secundiani à Tabeis ſententia de baptiſandis hęreticis 204.22
Secundini à Carpis ſententia de baptiſandis hæreticis 199.9 item Secũdini à Chezas 197.53 & Sedati à Tuborbo 198.30
Sedulius collega Cypriani 160.52
Seleucia à Caro Imperatore capta 318.10
ſemina eſſe animata quis dixerit 114.17
Semiſsij Chriſtiani dicti 19.45
Sempronianus martyr ſub Decio 303.6
Seniores quinq; priuatarum ſynodorum præſides 154.21
Sennas & Abdon martyres ſub Decio 296.52
Septuaginta interpretes 96.12
de Septuaginta hebdomadibus Origenis opinio 267.52
ſepulturæ ritus 137.52 in Romana eccleſia 147.58
Serapion Antiochenus 95.25 apud Roſſenſes ſchiſma cõponit 159.21 & 163.13
Serapion lapſus, & adhuc pœnitens, cur, quomodo, & à quo fuerit abſolutus 131.6
Serapion martyr ſub Decio 17.19 & 302.11 lapſus 303.14
Serapion VIII poſt Apoſtolos Antiochenæ eccleſiæ epiſcopus 211.8
Serapionis hiſtoria apud Euſebium cuiuſmodi 128.47 eiuſdem morbus, fruitio Euchariſtię, mors 133.33 inde. ſcriptum de Euangelio Petri 95.49
Sereni duo martyres ſub Seuero 10.35.50
Serini fratres duo Origenis diſcipuli 251.43
ſermonum de Operibus Chriſti author quid de Angelis ſenſerit 44.23
ſerpentem non fuiſſe ab initio maledictum 45.12
Seuera coniunx Philippi Imperatoris baptiſata 14.2
Seuerinus quomodo imperium acceperit 316.42
Seuerus Imperator in Syria ab exercitu factus 315.15 quæ ex uictorijs cognomina adeptus. ibidem 30.41 quando, qua occaſione motus, per quos, perſecutionẽ in Chriſtianos mouerit 9.36 & ſeq.
Seueri in Chriſtianos animus quantus 9.44 inde. exitus tragicus 30.19 & ſeq.
Seueri ad Serapidis idolũ peregrinatio 9.52 bellum contra Iudæos 308.28 edicta in Chriſtianos 9.50
Seueri hæreſis ab Origene impugnata 268.42
Seueri laudes 9.25

Seuero

Digitized by Google

Seuero qui filij ſucceſſerint 12.41
ſub Seuero qui martyres fuerint 295.52.
Siciliæ eccleſiæ 4.35
Sidonius à Nouato receptus, quomodo confeſſus ſit 129.56
Sidonius hæreticus 99.33 & 186.52
Sidonij confeſſoris epiſtola ad Cyprianum 167.50 eiuſdem uita 288.24 & 290.45
Sidonij receptio 130.21
ſignari quoq; ſolitas fuiſſe res nocentes, docet Tertullianus 141.39
ſignationes apud Chriſtianos uſitatæ. ibid.20
Simon gratię Dei nundinator exhæredatur à Spiritu ſancto 42.38
Simplicius Romanus ſenator, martyr ſub Alexandro Mammææ 296.21
de Sina & Sion tractatus an Cypriani 244.56
de Singularitate clericorũ libellus 245.16
Sinus Abrahæ quid 66.54 & 67.10
Sixtus Romanus epiſcopus martyr ſub Valeriano 25.59
Sixti II. Romani epiſcopi uita 284.30 colloquium cum Laurentio, in uia ad martyrium 284.47
Sixti decretalis epiſtola 145.17
Sixti ſtatutum de non criminandis ſacerdotibus 147.47
Smyrnenſis eccleſia 2.50
Socrates Laodiceæ epiſcopus. ibid.28
Socratis locus de Alexandrinorum more circa cœnam Domini 132.20
Sol Deus ſecundum Manichæos 112.15 item triangulus 113.25
Solis eclipſis Imperatore Gordiano 307.39
Solis & Dei, ſplendoris & Chriſti comparatio 228.20
ſoli templum ab Aureliano Romæ conſecratum 313.9
ſolem à Chriſtianis non adorari 11.60 crimen id unde natum. ibid.61 & 135.15
ſolicitudo qualis conueniat epiſcopis 153.16
Soſthenes unum Deum inuiſibilem aſſerit 23.18
ſpectaculis ethnicorũ intereſſe Chriſtianis nefas 141.53 cur. ibid.
ſpectacula à Cypriano reprehenſa 142.10 eorundem originem unde trahat Tertullianus 141.59 in ijs quæ mala exerceantur. ibid.& 142.1
in Spectaculis diabolũ regnare, quã ẽxẽplo probet Tertullian. ibid.2
Spiritus patris per quid accipiatur 102.49
ſpiritus procedens 38.2
ſpiritus quomodo corpus habere dicatur 71.53
ſpiritus ſine morte citatus à Deo 68.50
ſpiritus plenitudine ſpirare Scripturam ſacram 34.34
ſpiritus qui non ſint participes 59.1
ſpiritum Dei non eſſe genitum ſicut uerbum 37.59
ſpiritum ſine aqua nõ poſſe operari 196.40
ſpiritus mali quomodo homines uexent 46.16
ſpiritus malignos, non deos, in ſtatuis deliteſcere 23.20
ſpiritus ſanctus Deus ingenitus 41.60 eius officia rectè à patribus quibuſdam tradita 42.1 idem omnibus temporibus 35.34 in quibus mentibus ſtatuat manſionem 42.34 non poteſt diuidi 190.41 quomodo omnibus æqualis præbeatur 57.33 quomodo ſacramentorum rem ipſam perficiat 56.8
ſpiritus ſanctus ſanctificationis fons 42.22
ſpiritus ſancti Deitatem tollit Samoſatenus 109.37
ſpiritus ſancti officia 42.7
ſpiritus ſancti uim uicariã credentibus à Chriſto miſſam 34.55
ſpiritum ſanctum accipi in baptiſmo 247.11
ad Spiritum ſanctum accipiendum quis fiat idoneus 57.1
ſpiritum ſanctũ diſtinctam eſſe perſonam 41.54 honore & dignitate patri & filio ſociatum 58
Spiritum ſanctum eſſe Melchiſedech, quib. rationibus aſſerat Hierax 119.2
ſpiritum ſanctum in poteſtate miniſtrorum eſſe, ſecundum Cyprianum 74.31
ſpiritum ſanctum omnibus eccleſię ſacramentis intereſſe 42.45 peccatis expelli. ibid.55 ipſius uirtus quomodo miniſtretur. ibidem.
ſpiritum ſanctum per manus impoſitionem epiſcopi accipi, blaſphemia 178.39 & 277.51
Spiritũ S. qui hęretici ſororem Chriſti eſſe nugati fuerint 98.33 quomodo in Apoſtolis fuiſſe ſomniet Tertullianus 239.60
ſpiritum ſanctum ſuper Ieſum mãſiſſe, & ſuper ſanctos tantum requieuiſſe, ſecundum Origenem 74.23
de Spiritu ſancto blaſphemiæ Origenis 157.61 & 293.30 Manetis hypotheſes 112.30 patrum quorundã doctrina pia 41.48
Spoleti eccleſiã fuiſſe 5.32
ſtationes apud Montaniſtas 241.2
de Statu poſt reſurrectionem monſtroſiſsimæ nugę Origenis 267.25
ſtationes quæ precationes dictæ ab Origene 135.6 quæ ſolẽniores. ibid.
Stephanus archidiaconus dictus 150.10
Stephanus epiſcopus Laodiceæ 2.28 eius uita & puſillanimitas 224.5
Stephanus epiſcopus Roman. 277.13 martyr ſub Valeriano 25.59
Stephani Papæ Romani ſententia & reſcriptũ de nõ rebaptiſandis hæreticis 190.17 inuentum de ueſtitu ſacrato quale 146.38 eius uita 283.55
Stephanus Ro. epiſcopus collega Cypriani 16.46 frater dictus à Dionyſio Alexandrino 164.17
Stephanus Rom. epiſcopus cuius rei admonitus à Cypriano 164.58 cur ab Hiſpanis culpatus 169.41 quantum ſuccenſuerit Cypriano 187.24 quomodo recipi cenſeat reuocatos ab hæreſi 126.38 eiuſdem de excommunicandis alijs eccleſijs conatus 168.31 à pijs doctoribus non probatus. ibidem.
Stephani Rom. epiſcopi conatum non probat Dionyſius Alex. 171.5
Stephanus à quibus collega dictus 171.40 quamobrẽ grauiter perſtrictus. ibid.
ſterilitates unde incidere fingat Origenes 264.51
ſtipẽ in publico cœtu collectam quibus Tertul. diſpenſatam ſcribat 155.15
ſubſtantias quot habere principia dicat Manichæus 112.58
Succeſſus à Bigermanicia na de baptiſandis hęreticis 198.16
ſuggeſtum in conuentibus Chriſtianorũ fuiſſe 121.13
ſuppliciorũ formæ ex Euſebio 19.48 uaria genera. ibidem 38.42
Surſum corda, habemus ad Dominum: quem uſum habuerit in eccleſia 135.22
de Suſannæ hiſtoria dubiũ 90.25
ſuſceptio ex baptiſmo an uſurpata apud ueteres 125.53
ſuſpiciones ſemper amouẽdæ 160.57
Sutrinorum dij 311.37
Sydonius à Nouato deceptus quomodo ad eccleſiam redierit 144.56 & 145.1
Syluanus epiſc. Emiſæ martyrio affectus 2.30
Syluanus epiſcopus Gazæ 2.55
ſymbolũ Gregorij Neocæſarienſis 219.19
ſymbola ad Scripturæ ſententiam edita 34.40
Symmachi uerſio ab Origene citata 96.26
Symphorianus à quo baptiſatus, & ex baptiſmo ſuſceptus 126.4
ſynagogæ perſecutionum fontes 10.4
ſynaxis quando apud Alexandrinos celebrari ſolita ex Socrate 132.23
Synnadenſis eccleſia 3.3 Synnadenſes fratres. ibid. apud Synnada Phrygiæ oppidum ſynodus quid decreuerit 126.34 & 205.3
ſynodus Arabiana prima 192.6 altera. ibid. 34 Africanæ prima 192.45 ſecunda 193.5 Romana prima 193.26 altera, poſt Cornelij obitum 194.7 Antiochena contra Nouatianos 194.23 Carthaginenſis de rebaptiſandis hæreticis 194.35 apud Iconium & Synnada 205.3

alia

Digitized by Google

alia Africana 205.15 alia ſub Cornelio & Cypriano. ibid.44 alia ſub Stephano 205.56
ſynodi contra Paulum Samoſatenum 206.34
alia ſynodus Rom. ſub Aureliano 208.40
ſynodus ob Berylli dogma quando & ubi collecta 12.27
ſynodus ſub Cornelio & Cypriano 205.45
ſynodo Antiochenę ſecundæ qui epiſcopi & preſbyteri interfuerint 207.45
ad Synodũ generalem quę res dilatæ 166.22
ſynodi in Iconio & Synnadis quid ſtatuerint 126.34
ſynodi priuatę cur & quando celebratæ 153.44
in Synodis ex uerbo Dei communi ſententia ſtatutum 166.46
in Synodis generalibus ſtatuta ad omnes paſsim eccleſias perſcripta 166.56
in Synodis priuatis etiam de excõmunicandis ſceleratis actum 154.14.43 quid egerint patres cõmuni conſilio 162.21
Syria à Perſia uaſtata 33.6 à Parthis 317.9
σύστασις pœnitentium locus 129.2

T

Tarraconis Hiſpaniæ ciuitatis martyres ſub Valeriano & Diocletiano 5.59
Tarraconẽ Hiſpanię à Germanis oppugnatam eſſe ſub Galieno 33.11 & 317.8
Tarraconẽſium epiſcoporum literę ad Cyprianũ 167.54
de Templorum conſecrationibus conſtitutio ſuperſtitioſa 152.33
Tenacis ab Horreis Cœliæ ſententia de hæreticis baptiſandis 203.20
tenebræ exteriores cur præparatæ 69.17
Teragone martyr ſub Decio 303.7
Terapij confeſſoris à Bulla ſententia de baptiſandis hæreticis 202.59
terræmotus 307.42 ſub Galieno 33.19
terram animalem eſſe prodigioſè opinatur Origenes 74.54 item eſſe inferos 264.12
Tertullianus cur crediderit corpus eſſe animam 72.12 cur ſæpius in deorum idola inuehatur 121.51
Tertulliani uerba de actionibus in cœtibus Chriſtianorum ſolitis 122.53 de angelorum lapſu error 75.46 de Apocalypſi Ioannis iudicium 92.29 de baptiſmo Ioannis opinio 82.28 item de baptiſmo puerorum 83.14 de bonis operibus error 80.16 de caſtitate ſententia 86.18 de charitate Chriſtianorum in fratres incarceratos 139.50 de Chriſto ſententia 38.18 de cœna quam ἀγάπην uocat 142.45 de ritu circa cœnam 131.60 locus de concilijs 166.50 de coniugio errores 85.46 locus de contributionibus in publicis cœtibus 155.10 de creatione 43.3 eius fine. ibid. de diaboli damnatione 45.39 de diabolorum generatione & operationibus error 76.28 de doctrina ſuæ ætatis teſtimonium 34.16 de eccleſia & clauibus Petro commiſsis 84.37 de excommunicatione 127.14 de exorciſmis 136.10 de homine ante lapſum 46.54 de hominis conditione 76.45 de humanitate aſſumpta Chriſti 38.54 de lapſu angelorum 44.52 de lege errores 78.38 item de libero arbitrio 77.9 de libro Paſtoris iudicium 95.35 de officijs Spiritus ſancti 42.5 Tertulliani doctrina 238.20 error de peccato 78.25 de pœnitentia opinio 81.18 de rebus medijs error 86.40 de regni Chriſti propagatione locus 6.37 de ritu circa nuptias 137.37 de ſacrificijs & oblationibus in memorijs ſanctorum celebratis 138.52 de ſignationibus 141.33 de Spiritu ſancto ſententia 341.52 de eodem error 73.51 de tempore baptiſandi 124.24 de tempore paſsionis Chriſti 73.42
Tertulliani de ueſtitu habituque peculiaris liber 140.40
Tertullianus martyr ſub Decio 303.6 qua ætate floruerit 9.43 & 34.8
Tertullianus Montaniſta factus 73.51 qua occaſione Roma pulſus ad Montanos defecerit 236.28.36 quando & ubi ad Montaniſtas tranſiuerit 97.13
Tertullianus quibus commendationibus ornatus à præſtantibus uiris 241.50
Tertullianus riſum de auditoribus mouendi ſtudioſus 269.15
Tertullianus ubi & quomodo mulieres reprehendat ob cultum ſumptuoſiorem 140.46
Tertulliani certamina, genus dicendi, ætas 241.8.30 & inde. qualis in loquendo fuerit 27
Tertulliani contra Hermogenem hæreticum liber 103.41 item contra Iudæos 309.20 contra Praxeam de trib. perſonis rationes 105.38
Tertulliani inter Latinos ſcriptores eminentia 236.56
Tertulliani næui & errores 239.42 natura 285.21 ſchiſma ibid.14
Tertulliani uita 235.53 dona 237.39 libri. ibid.
Tertullianum de Chriſto periculoſè locutum eſſe 72.24
Tertullianum Deo corpus tribuere 71.50
Tertullus collega Cypriani 160.52 ab eodem ob charitatẽ in captiuos laudatus 139.48
teſtamentum legis, mortis eſſe, unde colligat Manes 111.23
Teſtamentum uetus à Manete repudiatum. ibid. 11
Teſtamenti noui libros quot & quos recitet Origenes 90.28 item Veteris 89.27
Teſtamenti ueteris libros in eccleſijs legi quis cõſtituerit 122.11
teſtamento curator non conſtituendus presbyter 154.6
τετραπλᾶ ab Origene dictũ opus quale 255.22 unde conſtituta 96.46
Tetrici maior & minor imperatores in Gallijs 316.39
Theatri pomœrij incendium 308.4
Thelymidres 2.27 epiſcopus Laodicenus quãdo obierit 220.40
Theoctiſtus Palæſtinæ epiſcopus 166.43 eius uita 217.57 autoritas 218.1
Theodora Hermetis filia martyr ſub Aureliano 304.40
Theodorus cognomento Gregorius Ponti epiſcopus, martyr ſub Decio 303.9
Theodorus epiſcopus Aegypti 216.17
Theodorus Laodicænus epiſcopus 176.61
Theodorus epiſcopus Synuadenſis 3.5
Theodorus hæreticus 206.45
Theodorus rogatus ab Attico, docet Synnadis 185.53
Theodori, qui & Gregorius, Ponti epiſcopi uita 218.41
Theodorum ex Origene fidem didiciſſe 7.54
Theodoſius martyr ſub Claudio 304.11
Theodotionis uerſio ab Origene citata 96.27
Theodotus epiſcopus Laodiceæ 2.29
Theogenis ab Hippone regio ſententia de baptiſandis hæreticis 198.8
Theologici autores Gręci 236.7
Theonas XV Alexandrinę eccleſiæ epiſcopus 234.32
Theophylus martyr ſub Decio 15.27 quot annis poſt obitum excõmunicauerit Origenem 261.24
Theophylus ſenex miles Chriſtianus fit 18.47
Theotecnus epiſcopus Cęſareæ Palæſtinæ 120.34 & 207.6 eius uita 218.14 de eo quam recitet hiſtoriam Euſebius. ibidem.
Therapius cur obiurgatus in ſynodo priuata 162.18

theſau-

Digitized by Google

theſaurus, liber Manetis 117.28
Theſiphon epiſcopus Pamphyliæ, martyr ſub Decio 303.1
Theſſalonica à Gothis obſeſſa 317.2
Thibari plebem ubi hortetur ad confeſsionẽ Cyprianus 160.34
Thmuitanorum eccleſia 4.10
Thomas Manetis diſcipulus, cur Hieroſolymam miſſus 110.50
Tibilenus diabolus in Norico cultus 313.43
Tibertium quis ad fidem Chriſtianam converterit 277.42
Timæus XVII epiſcopus Antiochenus 212.48
Timolaus Imperator Orientis 316.35
Timotheo fugienti quid acciderit 232.56
Tirſus diaconus Polycarpi diſcipulus 125.61
Titulos decretalium epiſtolarum apud ſcriptores huius ſeculi non inueniri 178.19
Titus Boſtrenſis eccleſiæ epiſcopus 216.20
Toletanæ prouinciæ epiſcopi, an & cur ſedem Apoſtolicam conſuluiſſe dicantur 180.42
τόμοι Origenis 254.59
traditiones in eccleſiæ Romanæ decretis ocioſæ quæ 152.27
traditionum humanarum neceſſaria obligatio in epiſtolis decretalibus 183.50
traditiones humanas nihil præiudicare diuinis 65.5
de Traditionibus, Manetis hypotheſes 115.11
Trebellianus Imperator apud Iſauricos & in Cilicia 316.45
Treuiri mota perſecutio à Diocletiani præfecto 6.8
in Trinitatis diuinitate nihil diſcreti ſentiendum 38.4
de Trinitate, doctrina Origenis 257.42 liber Tertulliani qualis 237.32 quid ſenſerit Tertullianus 238.27 quàm periculoſè idem loquatur 239.49 orthodoxa teſtimonia Dionyſij Alexandrini 228.8. inde
Triphon in Aegypto ciuitate Tanais, martyr ſub Decio 301.5 & 302.59
Triphõ presbyter in pago Caſcharorum Diodoride, ſub Archelao 217.32 eius diſputatio cum Manete. ibid.
Triphonis diſcipuli Origenis uita 275.32
Triſmegiſtum, unum eſſe inuiſibilem Deum aſſeruiſſe 23.18
Trithemius de libris Cypriani 246.19
in Troade martyres ſub Decio 15.20
Trophimus ad Nouatianos tranſiuit 187.1 quatenus ad communicandum admiſſus 175.11
tunicæ pelliceæ cur Adam & Euæ factæ 215.10
Turcarum ubi fiat mentio in Cypriani operibus 246.13
Tyberius & Valerianus fratres martyres ſub Alexandro Mammææ 296.25
tyranni triginta imperium Romanum inuadunt 31.28
Tyrannion Tyri epiſcopus 2.9
Tyrſus martyr ſub Decio 302.59

V

Valens Imperator in Achaica 316.40
Valentia Otriculanorum dea 311.37
Valentinus presbyter martyr ſub Claudio 304.32
Valentini hæreſis ab Origene impugnata 268.42
in Valentini baptiſmo Pater blaſphematur 190.45
Valerianus à Sapore Perſarũ rege captus & abductus 316.18
Valerianus ante imperium adeptum cenſor 24.8
Valerianus duos filios proſtituit imitatores paternorum peccatorum 25.9
Valerianus eccleſiæ hoſtis factus 24.59
Valerianus & Tyberius martyres ſub Alexandro Mammeæ 296.26
Valerianus martyr ſub Decio 303.6
Valerianus præfectus Romanus, executor perſecutionis ſub Valeriano 25.25
Valerianus quàm clemens initiò fuerit in Chriſtianos 24.30
Valerianus ſcabellum Saporis Perſarum regis equum aſcenſuri 32.27 excoriari iuſſus ab eodem. ibidem 31
Valerianus ubi & à quo captus 26.60
Valeriani ornamenta Senatuſconſulto data 24.9
Valerianum S. Cæciliæ ſponſum quis ad fidem Chriſtianam conuerterit 277.42
ſub Valeriano & Galieno martyres qui 303.24
Vandali à Probo oppreſsi 317.61
uaſa argentea in miniſterijs uſurpanda quis conſtituerit 277.55
uaſa conſecrationi euchariſtiæ deputata in Rom. eccleſia cuiuſmodi 146.14
uaſis aureis & argẽteis ſub quo eccleſia Rom. uti cœperit 156.32
Venantij confeſſoris à Tiniſa ſententia de baptiſandis hæreticis 202.1
Venus impudica 142
Verbum cur caro factum 38.55
Verbum Dei filius eius appellatum 34.46
uerbum Dei non ex Roma, ſed ex Hieroſolymis exiuiſſe 180.2
uerbum & caro quomodo una eſſentia 40.21
uerbum in quod credimus filium eſſe unigenitum 37.49
uerbum quod'nam ad prophetas factum à Deo 38.40
Verianus præfectus perſecutionis ſub Decio executor 14.46
Verianus pictor ſub Decio ad fidem conuertitur 8.29 martyr ſub eodem 297.2
Veronæ eccleſiã fuiſſe ſub Seuero 5.32
de Verſionibus, patrum iudicia 96.11
Veruli à Ruſiccade ſententia de baptiſandis hæreticis 203.32
Veſpronius perſecutionis ſub Seuero miniſter 9.61
ueſtitus lugubris ubi mentio fiat 138.34
ueſtitus ſacratus dictus, qui in eccleſia Romana, & eius uſus 146.38
ueſtitus habituumq; ratio nulla certa 140.32
ueſtitus ſimplicitas quando Chriſtianis in magno ſtudio fuerit 140.57
de Veſtitus ſacri uſu in ſacris conſtitutio ſuperſtitioſa 152.53
Vibius Gallus quo anno imperium adeptus 23.32
uictima quæ præſentibus fratribus immolanda 133.6
Victor, collega Cypriani 160.52 martyr ſub Valeriano & Galieno 303.37
Victor Rom. epiſcopus cur Aſianas eccleſias excõmunicare præſumpſerit 168.29
Victoris à Gor ſententia de baptiſandis hæreticis 201.14 item Victoris ab Aſſuris 203.23 item Victoris ab Octauo 204.9
Victoris epiſcopatus Romanis quamdiu durauerit 275.45
Victoria ſeu Victorina Imperium totius Orientis arripuit 316.54
Victoria uirgo martyr ſub Decio 302.57
Victorinus Imperator in Gallijs 316.38
Victorinus martyr ſub Valeriano & Galieno 303.37
Victorinus Pictauienſis 5.47
Victorinus Praxeæ hæreſin corroborat 106.42
Victorini Pictauienſis epiſcopi uita 287.24
Victoricij à Thabraca ſententia de baptiſandis hęreticis 199.19
uiduæ cum afflictis in eccleſia Romana quot 150.15
uiduarum officium 153.3
de Viduis & ipſarum ſede in eccleſia, officio & annis, locus Tertulliani 153.34
Vigellius perſecutionis ſub Seuero miniſter 9.59 cæcitate percuſſus 30 7

Vigellium

Digitized by Google

Vigelliũ Saturninum præſidem primùm in Carthaginẽſes Chriſtianos gladiú ſtrinxiſſe 10.43
uigiliæ Paſchæ feſtũ Chriſtianorum 136.56
uigiliarum ſolennium Paſchæ ubi mentio fiat in eccleſia 147.38
Vincentij a Thibari ſentẽtia de baptiſandis hæreticis 200.51
Vincentij de ſuſceptióe ex baptiſmo narratio fabuloſa 125.57
Vincentij Lirinẽſis de ſtylo ac phraſi Origenis teſtimonium 268.60
Vincẽtius Lirinenſis quãti fecerit Tertullianum 242.4
Vindelici obſidione barbarica liberati per Aurelianum 317.23
uinum cur Manichęi nõ bibant 115.27
uinum in calice exhibendum quæ figurę ſignificauerint 132.40
per Vinum oſtendi ſanguinem Chriſti in Scriptura 123.35
Virgilius poetarum Plato, Alexandri Seueri deus domeſticus 312.57
Virgilij uerſus ex Sibyllæ oraculis deſcripti 8.34
uirgines innuptæ uelandę ſecundũ Tertullianum 241.6
Virgines in cœtu nõ uelatas cerni, quantũ improbet Tertullianus 141.4
uirgines quadraginta ſub Decio martyres ſunt Antiochiæ 15.15
uirgines quomodo nõ ſint hoſtiæ Deo placẽtes putandæ 63.53
uirgines uelari aut nõ uelari, liberum ubi dixerit Cyprianus 141.8
uirginum etiam cũ maſculis habitantium continentia 140.18
uirginibus caſtitatem uouentibus, cum maſculis non habitandum, quis ſtatuerit 176.39
uirginitas opus perfectionis ſecundum Origenẽ 86.23 eius nimiũ pręconium. ibid.
Viridianus Narnienſiũ deus 311.36
uiſionum dono præditus Cyprianus 243.31
uiſitatio fratrum ęgrotantium ſtudium Chriſtianorum 139.25
Vitalis martyr ſub Decio 15.27
uita monaſtica in eccleſia Romana 148.49
uitę monaſticę & caſtæ cũ opinione meriti iter & ſemen quod'nam fuerit 140.23
uitæ innouationẽ ſemel factã non ſufficere 56.43
Vlpiani iuriſcõſulti hoſtilis animus in Chriſtianos 314.23
unctio & manuum impoſitio baptiſmum ſequuta 125.8
unctio externa poſt baptiſmum 240.56
unitaté quam coniunctionem uocet Cyprianus 163.48 & 172.43 eius matrix quæ. ibid.
circa Vocationem ritus 135.30
Volaterrani locus 226.21 de Cypriano mago 242.39
Voluſianus Galli Imperatoris filius 30.61
Volſinienſium dij 311.36
uoluntatis libertatem poſt lapſum qui aſſeruerint 77.7
Vrbanus à Nouato deceptus, quomodo confeſſus 129.56 quomodo ad eccleſiam redierit 144.56 & 145.1
Vrbanus Nouatianę hęreſis ſocius 99.32 & 186.52
Vrbanus epiſcopus Ro. 177.12
Vrbani confeſſoris epiſtola ad Cyprianum 167.50 eius uita 288.24 & 290.43
Vrbani receptio 130.22
Vrbani XVI epiſcopi Rõ. uita 277.34
Vrbani decretum de manuum impoſitione 143.55
uuas offerri ſuper altare quis ſtatuerit 148.30

X

Xerophagias ieiunium quale 136.31
Xyſtus epiſcopus Rom. 177.14 eius conſilium de quæſtione Dionyſij Alexandrini 164.46

Z

Zachęi domus quomodo ad ſalutem uenerit, ſecundum Tertullianum 80.21
Zebennus undecimus Antiochiæ epiſcopus 211.27
Zeno epiſcopus martyr ſub Decio 303.7
Zenobia Imperatrix Orientis 316.36 Syriæ gubernatrix 308.11 eius imperium 316.48 eadem in triumpho ducta ab Aureliano 316.52
Zenobius presbyter Sidonenſis 2.10
Zenon epiſcopus Veronẽſis, martyr ſub Valeriano 16.5
Zenon miles, Chriſtianus fit 18.47
Zepherinus epiſcopus Romanus 144.17 & 177.12 quid in eccleſia Rom. ad cœnæ Domini adminiſtrationem inſtituerit 146.15
Zephyrini XIIII epiſcopi Ro. uita 275.46 eius duæ epiſtolæ inter decretales 55. item decretum, quòd iuniores quotannis ſemel communicare deberẽt, quomodo immutauerit Fabianus 146.20 indę
Zoſimi à Tharaſſa ſententia de baptiſandis hęreticis 202.37

F I N I S.

RERVM ET VERBORVM IN CASTIGATIONIBVS *& Additionibus poſtremò iam adiectis memorabilium,*

I N D E X.

Abas rex 369.9
Acarnaniæ idolomania 343.15
Acca Laurentia 548.58
Achaicus 335.30
acinacis adoratio apud Scythas 343.43 & Sarmatas. ibid.47.& 355.15
Acriſius rex 369.9 eiuſdẽ ſeculum 369.38
Actæa, Attica regio unde dicta 369.26
Actæus rex Phorbanti coętaneus 369.26
Acta Angreæ & Ioannis 331.30
Acta Apoſtolorum quãdo à Luca conſcripta 330.42 & quomodo 331.2
Actorum Apoſtolicorum à Luca deſcriptorũ commendatio 331.27
Adonis deus 345.52
adorãdi cultus nemini niſi Deo deferendus 365.46
adorandi mos gentilium 347.21
Adrianus Imp. Chriſtianiſmi oppugnator 360.13. inde
Adymnus Gortynijs cultus 354.31
adyta templorum 351.17
ædes 351.2
æditimi. æditui 351.42
Aegypti ſuperſtitio 342.18
Aer pro deo 344.44
Aeſculapius deus 345.49 medicus deus 344.41
Aeſculapius mortuus 370.39
Aeſculapij plures 372.16
Aethiopum libido promiſcua 342.28 & 359.29
Aethlius 355.21
Aetio Samothracũ ſacrorum autor 371.29
Africæ gentiliſmus 342.17
Agamemnon Iupiter 343.2 & 345.43
Agamemnonis quo regni anno capta Troia 369.10
Agamemnone duce captũ Ilium 369.41
agonothetæ 358.23
[illegible] 344.22
Alcmæonis matricidium 358.46
Aleuomantes 348.36
Alexander Polyhiſtor 372.41
Alexandriæ Serapidis templum 342.24
ἀλεξίκακος Hercules 344.40
Alimuntis Atticæ ſacra Cereris 342.57
Amaſis rex Mariã perfodit 369.2 idem quo tempore floruerit 368.60
Amatæ nomen unde in capienda Veſtali uirgine uſurpari ſolitum 350.51
Ambroſij ſententia de Cleophę comite ad caſtellũ Emahus 324.24

Amicitia dea 344.49
Ammaon Cleophæ comes ad caſtellum Emahus 324.25
Amor pro deo cultus 344.25
Amphictyonis regnũ ſub Sthenelo 369.13
ἀμφιγυήεις Vulcanus 373.27
Amphion duabus ætatib. Troiano bello antiquior 370.1 item Homero antiquior 369.50
Amphitrites ſtatua Teni 355.49
Anacharſis ſacrorum matris Deûm contemptor 372.57
Analonica ſolitudo 321.42
Ananias diſcipulus Domini, Damaſci 335.11
Anaximenis de Deo opinio 344.44
de Angelis, Athenagorę doctrina 337.43 & 339.39
Angeronæ ſacellum 351.13
anima immortalis etiam gentilibus exiſtimata 348.7
anima uniuerſi pro Deo 345.10
animæ immortalitatem criminatus Ariſtoteles 359.8
de Anima, gentilium opiniones 346.54
animarum metempſychoſis uana 366.33
de Animabus morientium, opiniones 347.57
annalium ſcriptores pontifices 348.53
anthropophagi apud Indos 357.50
anthropophagi, qui gladiatorum ſpectaculis oblectantur 358.41
Antigenides tibicen 358.51
Antimachus Colophonius 368.1
Antinous deus 345.52 puer ab Adriano in deos relatus 360.14.20 eiuſdem templa 360.23 ſtatuæ. ibidem 26 ſtella 28 eidem luci dedicati 351.5
Antiochiæ à quibus primùm Euangelij ſemen ſparſum 323.50
Antiochiæ idola 341.48
ab Antiquitate argumentum quomodo Iuſtinus refutet 362.3
Antiſthenis in matrem deûm ſcomma 373.13
Antoninus Pius Chriſtianiſmi hoſtis 260.51 item Antoninus Verus. ibid.
Apellæ Delphica 355.59
Apis bos, apud Aegyptios cultus 354.37. inde. eiuſdem natalem quomodo Memphitici celebrent 354.54
Apis rex 369.7
Apocalypſeos locus de quatuor Euangeliſtarũ typis 332.29
Apolinarius gentiliſmi oppugnator 361.44
Apollo Admeti boues paſcit 370.36
Apollo hians, obſonator 345.46 & 343.22
Apollinis cultus Pataris 341.57
Apollinis oraculum Colophone 341.60
Apollinis ridiculum apud Acarnanas ſacrum 343.15
Apollines ſex 372.16
Apollonius ſe Chriſtianum profeſſus 360.55
Apomyius Iupiter 343.23 & Hercules. ibid. 26 & 345.43
Apoſtolica functio moleſta & odioſa 324.60
Apoſtolici qui dicti 324.42
Apoſtolorũ uocatio cuiuſmodi fuerit 335.5
Appionis grammatici hiſt. Aegyptiaca 368.61
aqua pro Deo 344.43
aquæ luſtralis uſus apud Gentiles 357.40
Arabum idolomania 341.52
aræ 351.24
Arabes lapidem adorare 355.15
araneę telas quomodo Pergameni ab Apollinis tẽplo arcere ſoliti 351.44
Arati figmenta 363.12
Arcadum iodolomania 343.3
Archemorus deus 345.51
Archilochi ſeculum 368.28
Archippus Athenis præſes quando 368.12
Archon Procleus 355.21
Argiuorum reges 369.6
Argiuorum idolomania 342.58
Argius rex 369.7
Argus ſtatuarius 355.51
Ariſtæus Proconneſius Homero antiquior 369.52
Ariſtides gentiliſmi oppugnator 361.41
Ariſtoteles Pherecydis ſapientiæ hęres 359.8
Ariſtotelis de Deo ſententia 371.46 inde
Aruales fratres 348.40 & 349.55
aruſpices 348.35
Asbolus centaurus Homero antiquior 369.53
Aſiæ gentiliſmus 341.42. inde
Aſianos ignem colere 341.58
aſini Phœbo ſacrificati 351.55
aſtra pro dijs habita 344.11.60
aſtra non dij 365.31
Aſtrabaci cultus 342.60
aſtrologia gentilium 347.40
Athenarum idololatria 342.55 ridicula myſteria 353.47
Athenienſium cum Eumolpo bellum quando 369.37
Athenienſibus Ceres culta 344.15
Athenagoras cur philoſophus cognomento 335.50 idem pro Chriſtianis ad Imperatores legatus 335.59 quo tempore uixerit 341.8 eiuſdem doctrina qualis 336.4. inde. item in doctrina næui cuiuſmodi 339.37
Athenagoræ ſcripta 335.59 libri nondum editi 336.3
Athenagoræ uita 335.45. inde
Athenodorus Sandonis filius 356.27
athletarum exercitatio 358.21
Athlas Triopæ coętaneus 369.28
ex Atomis conſiſtere deos 346.1
Atreus rex 369.9
Atropos 344.30
Atthidis ſacra 353.11
Attis in Phrygia cultus 342.3
Attica regio Actæa unde dicta 369.26
Atys caſtratus deus 345.50
Auerruncus deus 345.50 & 346.6
aues quomodo Pergameni ab Apollinis templo arcere ſoliti 351.43
augures 348.35
Augyelarum idolomania 342.26
Augylarũ ritus in nuptijs 357.57
Aurora dea 345.53
ab Authoritate argumenti refutatio 362.29 & 370.23
Auxo 344.31

B

Baal deus 345.50
Babylonis idolum Belus 341.55
Bacchæ 348.42
Bacchus idem qui & Dionyſius & Orcus 352.61 inde
de Baccho Homeri ſcõma 373.30
baſiliſci cadaueris in templo Apollinis ſuſpẽſi uſus 351.45
Baubo terrigena 353.37.41.53
Belus deus 345.50
Beli Iouis templum Babylone 341.55
Beroſus Babylonicus 368.31
Bliſtiche Ptolemęi pellex 356.19
Bœotię gentiliſmus 343.9
bos muſcis ſacrificari ſolitus 343.17
βρέτα, ſtatuæ, unde dictæ 355.24
Britannia Euangelium à Philippo apoſtolo edocta 321.38
Britanniæ fontibus præſul numen Mineruæ 354.26
βριθόμαρτις Diana 354.16
bruta animantia pro dijs culta Aegyptijs 342.20
Bryaxes ſtatuarius 356.34
Bryaxis ars 355.43

C

CAbeiri. Cabiricamors 352.36
Cadmus literas Græcis à Phœnicia attulit 369.14 quando Thebas uenerit 369.36
Cadmi cultus 342.40 & 354.31
de Cæſare adorando aſſertionis refutatio 365.33
καλλίπυγος Venus 345.55
Calliſtagoræ cultus 342.43
Calos ſtatuarius 355.48
Caluus Iupiter 345.44
canes Marti immolati 351.52
capiendi uirginem Veſtalem ritus 350.20. 30.40
capra Veioui ſacrificari ſolita 357.4
Carmentis fanum 351.13
Carum ſacra 351.52
Caſtor 344.39 deus 345.47
Caſtor hiſtoricus 372.4.

Digitized by Google

Caſtoris ſtatua Argis 356.6
Cecrops Diphyes 369.28
Cecrops ſecundus quãdo floruerit 369.39
Ceres dea 345.54
eiuſq; myſteriorum ceremoniæ ac ratio 353.6
Ceres à Ioue filio cõpreſſa 353.6.inde
Ceres cur Brimo dicta. ibidem 9
Cereris fabulæ per Græciam 342.54
Cereris feſta à Melãpode in Græciam tranſlata 371.31
Cereris cultus 344.15
Cereris nota 356.50
Charmas Cupidinis cultus autor 371.33
Chelytis Diana 345.57
Chiramus rex 368.48
eius ætas. ibid.52
Chironi homo immolari ſolitus 343.18
Chœtus, eiuſq; philoſophorum uitæ 368.45
χοιροψάλας 345.48
Chriſtianam religionẽ quibus criminationib. deformare ſoliti ethnici 361.23
Chriſtianorum libri cur à Gentilibus damnati 344.4
Chriſtianorum obedientia erga magiſtratus 340.53
Chriſtianorum religionis antiquitas 367.42
Chriſtianis qualia crimina impingi ſolita 340.31
Chriſtianos à fœdis libidinibus eſſe alienos 337.60 neq; uxores habere communes, neque cum ſororibus congredi 370.58 non eſſe anthropophagos 370.47
Chriſtianiſmus à quibus potiſsimùm oppugnatus apud Gentiles 359.51.inde. à Sacerdotib. ibid.53 philoſophis 360.3 Imperatoribus & alijs politicis dominis ibid.8.inde. uulgo. ibid.58
Chriſtianiſmi criminationum refutatio 367.35
ciconiæ cultæ 343.20
Cinyras Veneris inter Deas relatæ autor 371.30
ciſtæ myſticæ 353.60
Cithæronia Diana 342.44
Clarij idolomania. ibid.45
Clemens gentiliſmi oppugnator 361.47
Cleophæ comes an Lucas, ad caſtellum Emahus 324.21
[illegible] 349.42
Clotho 344.30
cœlibatus Athenagoræ nimium laudatus 340.19
Cœlum deus 345.15
è Cœli genitalibus abſciſſis nata Venus 352.2
Colophonium oraculum 341.60
columbarum cultus 341.51
Condylitis Diana 345.57
coniugij finis, Athenagoræ ſententia 338.21
de Coniugio, gentiliũ opiniones 347.44
conſcientia cuiuſq; Deus 345.27
conſtantia, non poſtrema Euangelici miniſtri uirtus 329.13 eidem etiam aliæ uirtutes coniunctæ, quæ. ibid.15
conſuetudo praua omnino mutanda 362.21
conſuetudines gentilium turpiores 359.27
Contentio dea 344.49
contradicentes arguere, doctoris ueri munus quale 318.31
Contumeliæ ara 344.26
Corinthus, ibiq; concionatus Lucas 327.56
coruus Dei nuncius 347.34
Corybantes Cabeiri 352.37
Corybantum ſacra 353.11
de Creatione, Athenagoræ ſententia 337.6
gentiliũ opinio 346.16
credendi difficultas unde naſcatur 337.47
Creſcẽs philoſophus Chriſtianiſmi hoſtis 360.6
Cretæ idolomania 342.36.39
Criaſis rex 369.7
Crithomantes 348.36
crocodilorum cum ſacerdotibus Memphiticis induciæ 354.57
Crœſus ab Apolline proditus, à Cyro autem ſeruatus 365.6
Crotopas rex 369.8
in Crucis Chriſti rupe Veneris ſtatua culta 341.45
cunni contrectator Dionyſius 343.13 & 345.48
Cupidinis cultus à quo primùm cœptus 371.33
Curetes 352.12
Cybeles cultus 342.3
ſacra 353.11
Cynicorum ſtulta perſuaſio 359.2
κυνομυία Minerua 375.26
Cypri idolomania 342.33
Cythniorum idololatria 342.42
Cyzici idolomania 342.7

D

Dæmones latronibus ſimiles 362.41
dæmones non cuſtodire homines 364.61.inde. ſed perdere 365.3 non ſanare morbos 362.39
dæmones per Poetas locuti 371.19
dæmonum etiã gentilium ætate antiquior Moyſes 369.44
de Dæmonibus, gentilium opiniones 346.8
Damaſi ſententia de Marci euangelio latinè ab eo primum ſcripto improbata 330.53
Danaus rex 369.8 eius in Peloponneſum aduẽtus quando 369.32
Dardania quando à Dardano condita. ibid.
à Dardano oſtenſa matris Deûm myſteria 371.28
Decalogus obedientiæ norma 326.14
decreta pontificum 348.49
Delij idolomania 342.45
delubra 350.61
Demetrij Argolica 355.49
Demodocus Homero antiquior 369.51 & 370.3
Deucalion & Pyrrha in arca ſeruati 346.46
Deucalionis diluuium fabuloſum 365.22 quo tempore fuerit 379.30
Deus bonorum cauſa 346.17
Dei cognitio quomodo ex rerum conſideratione ſuppetat 323.9
Dei cultus uerè quis 326.43
Dei inuocatio 326.46
Dei operum nullum temerarium 337.21
Dei reuelationũ omnium illuſtriſsima à Luca expoſita quæ 325.37
Dei prouidentia 346.40
Deo corpus attributum 345.28
Deum cur poetæ & philoſophi reperire aut complecti animo nequiuerint 336.8
Deum eſſe unum quomodo Athenagoras aſſeruerit. ibid.21
Deum hominem eſſe natũ, contra Gentiles probatur 370.30
Deum unum eſſe etiam Orpheus confeſſus 345.37
de Deo, Athenagoræ ſententia 336.47.57.inde
de Deo nihil ueri à Gentilibus traditum 371.44.58
de Deo opiniones poetarum 345.30 uariæ gentilium opiniones 344.6
dij ex Oceano nati 364.54
dij geniti 345.33
dij gentilium, ab ipſorum aliquot contempti 372.60
dij gentiles etiam poetis reprehenſi 373.9.inde
dij gentilium, ſtatuæ 372.26
dij gentilium uitiorum dij 374.27
deorum gentilium cultus etiam Sibyllę damnatur 373.2.8
deorum generatio 364.29
deorum cultus omnes per androgynos conſtitui 372.31
deorum gentilium nomina, hominum mortuorũ eſſe nomina 372.24
deorum gentilium uanitas 364.18
deorum imagines transferendi ſuperſtitio 357.35
de Deorum & dearum imaginibus & ſimulachris 355.9.inde
deorum numerus uarius apud ueteres 345.35
deorum reſponſa 347.30
deos gentilium ex turpibus figuris & imaginib. cognoſci 356.49
deos gentilium omnes fuiſſe homines 372.7.30 non eſſe uera numina. ibid.20
deos naſci & generare 345.61 ex atomis conſiſtere 346.1
deos nidore carnium aſſarum affici 352.29
pro Dijs & deabus qui apud Gentiles habiti 345.40
diabolus gentilium ſuperſtitionum autor 371.16
Diagoræ impietas 340.34
Dialia Iouis feſta 357.14
Dialis flamen 348.32.59 & 349.3.inde
Dialis flaminius galerus albus 349.50
Diana [illegible] 354.6 Chelytis 343.1 & 345.57 Cithæronia 342.44 ſuffocata, Condylitis, Podagra 345.57
Dianæ cultus apud Cretẽſes 342.39 Icari.ib.43 & 354.16 apud Laconas 342.60 Arcades 343.3

de Dianæ Epheſinę templi ruina Sibyllæ uaticiniũ 373.3
Dianæ Munychiæ ſtatua 356.8
Dianæ ſimulacrum in Icaro, lignum non laboratum 355.20
Dianæ Tauricæ hominem immolari 343.7
Dianæ templũ Suſis 342.12
Dianæ Theſpiæ lignum 343.9
diluuium ſub Ogygo rege 369.24
de Diluuio, gentilium opiniones 346.42
fabuloſa gentilium traditio 365.22
à Diluuio uſq; ad Dædalũ anni 346.51
Diogenis opinio de Deo 344.45
Dionyſius cunni contrectator 343.13 χοιρογρύλλιος 345.48
Dionyſius Olynthius 368.2
Dionyſius à Titanibus diſcerptus 352.24
Dionyſij ad inferos deſcẽſus 352.44
Dionyſij Circulus 355.57
Dionyſij cultus 344.16
Dionyſij Morychi ſtatua 356.1
Dionyſij myſteria 352.11 eorundẽ ſymbola. ib. 20
Dionyſij pudendum Hetruſcis cultum. ibid. 40. inde
Dionyſio mactari hominẽ apud Lesbios 342.46
Dionyſus idem qui & Orcus, & Bacchus 352.61
Dionyſum ex amictu cognoſci 356.50
de Dionyſo Homeri ſcomma 373.30
de Dionyſo iuſta Proſymno faciente turpiſsima fabula 352.53
Diopetes Palladium 355.53
Dipœnus ſtatuarius 356.5
in Docendo Euangelio nihil pernicioſius inconſtantia 329.18
doctoris ueri officia 328.26
doctrinæ Chriſtianæ præcipua capita à Luca tractata 325.30. inde
Dodonæ idolomania 342.45
Draconis ſeculum 370.14
Drymon Homero antiquior 369.53
Dyſaules 353.37

E

EBurnea ſtatua Pygmalioni amata 356.54
in Eccleſiæ rebus Vertumnum agere, pernicioſiſſimum 329.18
Eccleſiæ ueræ notæ quæ 326.40
Eccleſiaſtica functione relicta quoſdam nũc profanas potius artes amplecti 329.52
Ecebolum agere 329.20
Ecyles ſtatuarius 356.5
Edemi cultus 342.43
elementa quatuor pro dijs 344.49
Eleorũ idolomania 343.22
Eleuſine 353.32
Elæuſinæ templum quãdo conditum 369.35
Eleuſinia ſacra 342.56
Eleuſiniorũ myſteriorũ ſignum 353.57
Empedoclis dij 344.48
Ephimari de animarũ tranſitu ſententia 347.60
Ephorus Summanus 368.1
Epicuri de Deo ſententia 345.16
Epicuri incœſti concubitus 371.2
Epicuri ſententia fortuitò omnia ſubſiſtere 346.20
Epicuri ſophiſtica 359.5
Epimenides Homero antiquior 369.51
Epimetheus Triopæ coætaneus. ibid. 28
Epiphanij opinio de Luca euangeliſta 324.9
Eſaias propheta & medicandi facultate inſtructus 333.22
Eſſæorum ſecta 341.13
Eſſæni 16
Ethniciſmus. uide Gentiliſmus
Ethnicorum religio ab impijs hominibus inſtituta 371.22
ethnicorum religionẽ amplectentes damnandi in extremo iudicio 374.28
ethnicorum religionẽ multa uitia docere. ibid. 24
Euangelica doctrina propriè quæ 326.17
Euangelici doctoris uirtutes peculiares 324.46
Euangelici miniſtri nõ poſtrema uirtus conſtantia 329.13
Euangelij initia inter gentes aſpera 333.13
Euangeliſtarum congruentia quali typo apud Ezechielem adumbrata 330.32
Eubuleus 353.83. inde
Eubulei ſues 354.9
Euclides ſtatuarius 355.36
Euimari de animarum tranſitu opinio 366.33
Eumenides 344.18
Eumiclus Cyprius 369.54
Eumolpus 353.38. inde
Eumolpi cum Athenienſibus bellum quando 369.37
Eumolpidæ præcones ſacrorum 353.40
Euripidis in deos ſcõmata 374.3. inde
Euripidis locus 374.3.11.15
Europa quando è Phœnicia in Cretam reſtituta 369.33
Europæ frater Adymnus 354.31
Europæ gentiliſmus 342.52
Euryſtheus rex 369.9
Ezechielis locus 330.29

F

FAces in deorum feſtis pręferri ſolitæ principibus 357.18
fana 351.2
fatũ per aſtra regi 347.42
Fauſtina Imp. diuinis honoribus culta 360.43
Febris dea 345.60
Febri ſacrificatum 343.27
feminæ uiros mortuos in rogum inſilientes ſequi apud Thraces 357.46
feminarum promiſcuus uſus 359.29.42. inde
ferias indicendi mos poſt terræmotus 357.20
feſta gentilium. ibid. 13
filius hominis 321.7
flaminia 349.9
flaminicarum ſacerdotiſſarum ceremoniæ 349.39
flaminis Dialis ceremonię. ibid. 3. inde
flamines 348.30 Quirinalis, Dialis. ibid. 57. inde
fluuium adorari à Perſis 355.16
formicæ cultæ 343.20
fortuitò omnia ſubſiſtere 346.20
Fortuna dea 345.60
fortuna aduerſa cribrari amicos 330.8
Fortunæ templum in ſterquilinio 351.11
Fortunatus 335.30
fratres aruales 348.40 & 349.55
fruges Gnoſij primùm apud ſe ſatas, cum Atticis contendunt 354.24
frumentum Ceres 344.15
funerum ratio diuerſa apud gentiles 357.48
Furiæ 344.18

G

GAlerus albus flamini Diali cur ſoli geſtari ſolitus 349.50
Galli humanis hoſtijs litare ſoliti 359.32
Gallię gentiliſmus 343.35
Gaudium pro deo 344.25
Genij mali. ibid. 1
Gentiliſmus à quib. & quò propugnatus 359.49
Gentiliſmus per Aſiã 341.43. inde. per Africam 342.17 per Europam. ibid. 52. inde
Gentiliſmus quàm latè graſſatus 341.31
Gentiliſmum quibus argumentis defendere ſoliti ethnici 361.4. inde
Gentiliũ deos non eſſe uera numina 372.20 fuiſſe homines. ib. 8.30
Gentilium diſſentiẽtes de rebus ijſdem opiniones 372.6
Gentilium doctores nihil ueri de Deo & uera religione tradidiſſe 371.38
Gentilium libri 343.54
Gentilium mores corruptiſsimi ob idololatriã 358.11. inde
Gentilium opinionum capita 343.52. inde
Gentilium religio noua 362.24
Gentilium religionẽ eſſe falſam, rationes 371.10. inde
Gentilium ſacrorum ueſtigia in Chriſtianiſmo reliqua unde 348.16. inde
in Gentilium ſuperſtitione refutanda, à quibus & quomodo potiſſ. laboratum 361.38.60. inde
de Gentiũ uocatione narrationẽ Lucæ præcipuè deberi 331.35
Germaniæ gentiliſmus 343.37
Germanici Cæſaris manũ auerſatus Apis 354.48
Gigantes unde nati 340.5
gladio primos cibos impoſitos infantib. in os inferri apud Hybernos ſolitum 359.36
gladiatorum ſpectaculis ſoblectantes, anthropophagi 358.41
gladiatorũ ſtudia. ibid. 21.30 ſpectacula immania. ibid. 39
Gnoſi Mineruæ cultus 342.40
Gnoſiorũ Minerua & cum Atticis cõtentio 354.24
Gortynæ idolomania 342.40
Gortynij Cadmum colunt 354.31 & Adymnũ. ib.
Gręciæ gentiliſmus 342.53
Græcorum geſta poſt Inachum demum annotari cœpta 369.22
Gręcis literę à Cadmo primùm è Phœnicia allatę 369.14

Græcis

Græcis nulla certa hiſtoria ultra Olympiades 372.46
Græcos ex Aegypto attuliſſe quicquid habẽt certi in hiſtoria aut artibus 372.48
apud Gręcos olim nulla hiſtoriarum annotatio 369.13
Gyges Lydus rex 368.20

H

HAmadryades nymphæ 345.59
haſta, Martis ſtatua 355.26
ex Hebeno ſimulacra 351.19
ad Hebræos epiſtolã, à Luca eſſe ſcriptam, quoſdã opinari 332.57
Hebridum inſ. regis in fœminas licentia 379.40
hecatombæ 351.29
Hegeſilai fabulæ 358.49
Helena Veneri mala imprecata 373.29
Heraclides Ponticus ſimulachricola 345.19
Heraclidarum deſcenſus 368.6
Heracliti de Deo opinio 344.48
Heraclito Epheſio refutata ſtatuarum inuocatio 373.5
herbarum conſideratione Deũ repræſentari 323.14
Hercules ἀλεξίκακος 344.40 Apomyius, muſcarum depulſor 343.26 & 345.49
Hercules Orpheo coætaneus 369.58 Troiano bello unius hominis ætate antiquior 369.56
Herculis effigies Tyrinthi 356.7
Herculis nota 356.52
propter Herculis ortũ muſtelæ apud Thebanos cultæ 343.11
Herculis ſacellum 351.13
Herculis, Theſpij filiarum corruptoris interitus 370.39
Herculem qualem Euripides finxerit 374.11
Heroibus priſcis antiquior Moyſes 369.43
Heſiodi figmenta 363.8
ἑταίρα Venus 345.55
Hetruriæ gẽtiliſmus 343.33
Hetruſcis cultum Dionyſij pudendum 342.40
Hieroſolymis receptus gẽtiliſmus 341.43
Hippaſi de Deo opinio 344.47
hiſtoriæ ſacræ uſus ac neceſſitas 330.20.27
hiſtoriarũ nulla olim apud Græc. annotatio 369.13
Homeri antiquitas 367.48.59 & 368.7
Homeri figmenta 363.5 in deos cauilli 373.23. inde
Homero antiquiores ſcriptores qui 369.49
Homero antiquior Moſes 364.15 & 369.48
Homicidium à Chriſtianis alienum 340.42
homo Dei exemplũ 323.8
homo ideo natus, ut uiueret 337.28 ad immortalitatẽ conditus. ibid.41
homo μικρόκοσμος 323.2
homo non temerè à Deo conditus 337.11
hominis immolatio Chironi & Peleo 343.18 Dianæ Tauricæ 343.6.49 Ioui 342.37 Dionyſio, ibid.46 & 343.29 apud Gallos. ibid.35
hominis penitiorem conſiderationem, ipſius etiã architecti Dei commonefacere 323.6
homines dæmonibus meliores 365.6
Horus Samius 369.54
Hoſpites Dianæ Tauricæ immolari ſoliti 343.50
Hyberniæ gẽtiliſmus 343.39 & 347.18
Hybernorũ mores 359.34

I

ICarij inſ. idololatria 342.43
idololatriam quales hominum mores comitari ſoleant 358.11
idolomaniæ etiam à prudẽtibus & philoſophis approbatæ 341.36
idolorũ cultus à Deo prohibitus 371.12
idolorum translationes 357.32
ignis adoratio 343.47 pro deo 344.46
ignis Aſianis cultus 341.58 & Medis 342.9 & Magis 11
Ilium Agamemnone duce captum 369.41
imagines deorum & dearum 355.9
imaginum cultus 351.23
Impudentiæ ara 344.26
Inachus rex 369.7
ab Inacho uſq; ad Ilij captiuitatem uiginti ætatum tempus 369.5
poſt Inachũ demum clara Græcorum geſta annotari cœpta 369.22
inane 344.57
inceſtus approbati 347.50
Indorũ ethniciſmus 342.14 funerandi ritus 357.48 (344.13
Indis ſol pro deo cultus
inferorum cultus 342.26
inferorum iudices 348.2
infinitum 344.52
inſulæ albæ, fratrum arualium inſigne 349.56
initiationum ritus gentilium 357.8
inſania amuletis curari ſolita 359.47
inſularũ mediterranei maris ethniciſmus 342.31
intercalãdi poteſtas penes ſacerdotes 348.47
Inũs nota 356.51
Io Cecropi & Triopæ coætanea 369.29
Ion quando Athenas peruenerit 369.39
Ionica migratio 368.10
Iſatis Homero antiquior 369.53
Iſthmi gentiles 343.5
Italiæ gentiliſmus 343.26
Iubæ de Aſſyrijs ſcripta 368.40
Iuno 345.57
Iuno in anum conuerſa 370.37
Iuno ſoror & uxor Iouis 364.3
Iunonis ædes 351.14
Iunonis anſer cultus apud Samum 342.48
Iunonis Citheroniæ ſimulacrum quale 355.20 item Samiæ. ibid.21 eiuſdem ſtatuæ. ibid.36 item Tirynthiæ 355.50
Iupiter Agamemnon 343.1 & 345.43 item Apomyius, Caluus, Vltor, Latialis, Tragœdus. ibid. & 343.23 & 342.58 & Latialis 343.28
Iupiter draco 353.25
Iupiter non uerus deus 372.31
Iupiter Metin uorat 370.52
Iupiter prouidentiam in ilia demittit 363.60
Iouis cultus Pataris 341.57
Iouis cum matre congreſſus, myſteria Cereris 353.6 item cum filia. ibid.22
Iouis feſta Dialia 357.14
Iouis incontinentiæ ſignũ 353.28
Iouis inuidia 370.42
Iouis nota 356.51
Iouis Olympij & Peliadis ſtatua ex auro & ebore 355.35
Ioui Olympio templum ab Adriano extructum 360.38
Iouis ultoris cultus 342.33
Ioui humanis uictimis litatum 342.37
Ioues plures 345.42 & 372.15
Iuſticia dea 344.29
iuſtificatio gratuita 326.19
Iuſtinus martyr, gentiliſmi oppugnator 361.41

L

LAbyrinthi etiam culti 351.3
Lacheſis 344.30
Laconicæ idolomania 342.60
lapidem adorare Arabes 355.15
lapides pro dijs culti 341.53
Larium ædes 351.14
Latialis Iupiter 343.28 & 345.45
legis diuinæ genuina ſententia 326.5
legis & Euangelij mixtura 328.61
de Lege diuina, gentilium opiniones 346.60
legum apud gentiles uarietas 359.19
Leſbi idolomania 342.46
Liberi patris geſta quãdo floruerint 369.40
de Libero arbitrio Athenagoræ ſententia 340.11
libri Chriſtianorum pro nuperis damnati apud Gentiles 344.4
libri gentilium Labyrinthis ſimiles 362.58
libris cuiuſmodi Gentiles uſi 343.54
libris recitandis certari ſolitum in Dialibus Athenis 357.15
Libyæ interioris idololatria 342.26
Linus Herculis diſcipulus 369.55 Homero antiquior. ibid. 49
Lucas an à Paulo conuerſus 323.47.54 an ex ſeptuaginta diſcipulis fuerit 324.10 an uxorem habuerit 333.44
Lucas Cleophæ comes ad caſtellum Emahus 324.21
Lucas cur Euangelicam hiſtoriam ſcribere aggreſſus 331.17 cur non tranquillam medicinæ profeſsionem Euãgelicæ periculis prætulerit 329.50.58 cur Septuaginta interpretum teſtimonijs uſus 332.8
Lucas etiam pingendi arte inſtructus 333.14 & cur ita de eo memoriæ proditum 30
Lucas Grecæ linguę peritus 331.61
Lucas Pauli comes, & laborum

borum ſocius 323. 45 & 324.36 & 327.20 quādo primùm iter cū Paulo ingreſſus. ib.24 poſt Pauli mortem, ubi docuerit 328.15
Lucas proſelytus 322. 50 quando Euangelium & Acta Apoſtolorum conſcripſerit 330. 41 & ibid.50
Lucas quibus potiſſ. ſtudijs uacarit 322.39.inde
Lucas quibus in rebus Euāgeliſtas reliquos antecellat, aut ab ipſis uariet 331.6
Lucas quomodo Antiochiæ Apoſtolorum prędicatione conuerſus 323.34
Lucæ euangeliſtæ uita 322.28.inde. cum Paulo peregrinatio 327. 40 & 328.8
Lucæ Euangelium etiam Pauli euangeliū dictum 332.46
Lucæ familiaritas cū quibus 333.57
Lucæ hiſtoria utraq; Spiritu S. dictatore in literas relata 330.37
Lucæ librorum authoritas 332.11
Lucæ mors 334.10 ſenium. ibid.20
Lucæ reliquiæ Conſtantinopolim translatæ 334.38
Lucę typus in Apocalypſi 332.26 uituli imago 30
Lucæ ubi in epiſtolis ſuis Paulus meminerit 328. 6.11.24 & 330.4
Lucam fuiſſe medicum 322.34 unà cum animæ medicina, etiam corporum medicinam exercuiſſe 333.8
Lucam quibuſdam etiam epiſtolæ ad Hebræos autorem haberi 332.57
Lucij Cyrenenſis uita 334.57
lucorum dedicatio 351.5
lucorum obſeruationes apud Gentiles 357.24
luna dea 345.53
lunæ cultus 342.3 & 344.13
lunæ interitus & renaſcentia 367.15
infra Lunam res non regi prouidentia 365.16
λυγκοὺς lapis 355.39
lycij, eorumq; idolomania 341.57 & 342.36
Lycurgi ſeculum 370.11
Lynceus quando regnarit 369.8 & 370.11
Linceo regnante, quæ in Græcia geſta 369.34

M

Magi 348.34
Magneſiæ gentiliſmus 542.1
magorum carmina 347.37
Magorum Perſiæ idololatria 342.11
Marcus euangeliſta Matthæi abbreuiator 331.23
Marci euangelium grecè ab eo ſcriptum 330.52 latinè 54
Maria ab Amaſi rege perfoſſa 369.2
Maria mortua'ne & ſepulta ſit, an non, in ſcriptura nil inueniri 321.25
Mariæ uirginis imago, Lucæ manu depicta, exhiberi ſolita 333.37
Marius Britanniæ rex 321. 43
Mars deus 345.46
Martis ſtatua, haſta 355.26
Marti canes immolati 351. 52
materia & genita & ingenita Platoni 371.55
materia ingenita Deo à Platone attributa 345. 25
Matthęi euangeliū Hebraicè ab ipſo ſcriptū 330.52
Matthæi euangeliſtæ ſcopus 321.8
matris deûm ſacra 342.7 myſteria in Scythiam propagata 343.45
cum Matre cōiungi, apud Magos Perſarum laudabile 359.23
Mediæ idololatria 342.9
medicandi facultatem nō neglexiſſe Lucā, & quatenus 333.8.inde
medicandi facultate etiam prophetæ inſtructi. ibidem 22
medicinæ peritiā ſine philoſophię cognitione nō conſtare 322.37
medicinæ ſtudium homines ad agnitionem Dei deducere 322.51
medicinæ ſtudij cum theologia affinitas 323.19
medicinam animę quàm corpori ſuppeditare, excellentius munus 325.3
Megaclides Camalęenſis 368.3
Melampus Cereris ſacrorum autor 371.38
Melicerta deus 345.51
Melito gentiliſmi opugnator 361.45
Memphitici quomodo Apin natalem celebrent 354.54
Menandri de Deo ſententia 373.10.18
Menandro Sol deus 345.23
mens infinitati præfecta 344.55
Mercurij ſacra 351.57
Mercurij plures 372.16
Meros mons Ioui ſacer 351.7
Meſsiæ officium 325.55 perſona. ibid.48
de Meſsia articuli tractatio 325.47
Metis uorata Ioui 370.52
Metragirtæ 373.12
Metus pro deo 344.25
Mileti gentiliſmus 342.1
Miltiades gentiliſmi oppugnator 361.45
Minerua 345.57
Minerua κυνομυῖα 373.26
Minerua Deiphobi formā induta 370.34
Minerua Gnoſijs ciuis dea 354.23
Minerua Pallas 352.21
Minerua ſinus amans 364. 9
Mineruæ cultus Cnoſi 342.40
Mineruæ numen Britanniæ fontibus præſul 354.26
Minos inferorum iudex 348.2
Minos quando floruerit 370.9 quando regnarit in Creta 369. 36
monſtrorum inſpectores 348.38
montes ſacri 351.7
monomachias ſpectare Chriſtianis interdictum 370.55
mores ſceleratos idololatriam comitari 358.11
de Morte, gentilium opiniones 347.56
mortuorum reſurrectionē negantium confutatio 366.39
Morychi Dionyſij ſtatua 356.1
Moſes Homero antiquior 369.48 & alijs ſcriptoribus qui Homerum anteceſſerunt. ibid. inde. idem omnibus gentium doctoribus antiquior 372.42 item priſcis Heroibus antiquior 369.43 & Gentilium dæmonum ętate. ibid.44 item Troiano bello uetuſtior 362.26 & 364. 13 quanto uetuſtior bello Troiano 369.18
Moſis antiquitas 367.47 & 368.25
mundus 345.2 an genitus 346. 24.28 indiſſolubilis, an cōflagraturus. ibid.30 an ingenitus 365.10
mundi anima Deus 345. 10
mundi renouatio per incendium 367.30
de Mundo, gentilium opiniones 346.23
munerarij 358.23
murium cultus 342.5
Muſæus Orphei diſcipulus quando floruerit 369.41.61.inde
Muſæus Homero antiquior 369.50
muſca canina Minerua dicta 373.26
muſcarum depulſoris Iouis cultus 343.23 item Herculis. ibid.26
muſcis bos ſacrificari ſolitus 34.315
muſtelarum cultus 343. 11
myſtæ 348.34
myſteria matris Deûm à Dardano oſtenſa 371.28

N

Nabuchodonoſor 368.35
Naiades nymphæ 345. 59
nates pulchras habens Venus 345.56
Neapecha 355.48
necromantia Hetruſcorū 343.33
Neptunus deus 345. 47 pæderaſtes 370. 52
Neptuni nota 356.51
Neptuni ſtatua Teni 355. 49
Nereides Nymphæ 345. 59
Nicephori de Lucæ obitu ſententia 334.38
Nicephori traditio de Luca euangeliſta 323.53
nomen ſuum cur non exprimat Lucas 327.33
Norici gentiliſmus 343. 37
nuptiæ ſecundæ damnatæ 340.24
nuptiarum ritus diuerſi apud Gentiles 357.56
nymphæ uariæ 345.59

O

Obſonator Apollo 343. 22
Oceanus non deus, nec deorum pater 364.54
Ogygus rex Phoroneo æqualis 369.25
Olympiades quando inſtitutæ 370.17
ultra Olympiades nulla

certa

Digitized by Google

oerta apud Græcos hiſtoria 372.46
Olympicum Palladium ex oſsibus beluæ Indicæ 355.56
Olympij Iouis ſtatua. ibidem 35
Olympici Samiaca. ibid. 37
Onomacritus Athenienſis carminum quæ Orpheo attribuuntur, autor 369.59
oracula gentilium 347.29
oraculorum uanitas 365.60
de Oratione, gentiliũ ſententia 347.21
Oreades nymphæ 345.59
Oreus, idem qui Dionyſus & Bacchus 352.61
Orgia 357.16
Orgiorum inuentores 371.30
orientis in occaſum mutatio 346.33
Orpheus Herculi coætaneus 369.58 Homero antiquior. ibid. 50 initiandi rituum doctor 357.10
Orpheus in teſtamento ſuo unum eſſe Deum cõfeſſus 345.37 & 363.12
Orpheus myſteriorũ Bacchi poeta 352.16 myſtagogus 353.50
Orphei diſcipulus Muſæus 369.61
Orphei figmenta 363.10
Orpheo attributa carmina, quæ ſunt Onomacriti 369.59
Orphei tres 371.26
Oſirapis, ex Oſiri & Api, ſtatua 356.47
Oſiridis ſtatua 356.32
ouem colere Samios 342.48

P

Παλαμναῖοι 344.19
Palladium Diopetes 355.52
Palladia duo. ibid.58 ab hominibus fabricata. ibid.
Pallas unde dicta 352.22
πανελλήνιον templum 360.42
panos cultus à Philippide introductus Athenis 371.35
Paphi idolum Venus 342.35
Papia lex 350.22
Parca 344.30
Parmenidis de dijs opinio 344.45
Pataris Iouis & Apollinis cultus 341.57
patrũ ſcripta quã cautione legenda 332.16
Paulus quando Antiochiã uenerit 323.48 quo tempore Romæ cæſus 334.28
Paulus tapetorum textor 333.12
Pauli cum Luca peregrinatio 327.40 de Luca teſtimonium 322.35 & 324.38
Pauli euangelium, quodnam 332.46
Pauli in docendo uis 323.61
Pauli natale ſolum 327.42
Pauor dea 345.60 eidem ſacrificatum 343.27
de Peccato Gentiles nihil recti ſenſiſſe 347.3
Peleo homo immolari ſolitus 343.18
Pellæ idolomania. ibid.17
Pelops deorum epulis appoſitus 370.51
Pelopis ex Phrygia tranſitus quando 369.38
è Pelopis oſsibus factum Palladium 355.56
Pergameni quomodo araneæ telas, & aues, ab Apollinis templo arcere ſoliti 351.43
Pergamenorum in Apollinis templo cuſtodia cuiuſmodi. ibid.
περιβασία Venus 345.55
Perſas fluuium adorare 355.16
Perſeus rex 369.9 eiuſdem geſta quando floruerint. ibid.40
Perſiæ idololatria 342.11
phallus 352.7
phalli Dionyſio conſecrati 352.43 eorundem origo. ibid.
Phaetonteum incendium quo tẽpore fuerit 369.29
Phellata lapis 356.2
Phemius Homero antiquior 369.51 & 370.3
Phidiæ Iupiter Olympius 355.35 Patarenſis item 42
Philammon Homero antiquior 369.49
Philippides Panos cultus author apud Athenienſes 371.35
Philippum apoſt. ex Gallijs in Britannias miſiſſe Euangelij præcones 321.38
Philogorus Athenienſis 368.3
φιλομμειδὴς Venus cur dicta 352.1
philoſophi oppugnatores Chriſtianiſmi 360.3
philoſophorum diſſenſiones & ſectæ 359.10 & 362.31 & 363.42 ſtulta arrogantia 358.55. inde
Philoſophorum opiniones de Deo 344.42
Philoſtephani Cypriaca 356.57
Phocenſium idolomania 343.6
Phœbus deus 345.47
Phœbo aſini ſacrificati 351.55
Phœniciæ Syrorum idolomania 341.51
Phœnicum res 368.42
Phorbas rex 369.7
Phorbanti coætaneus Actæus 369.26
Phoroneus rex. ibid.7 Inachi ſucceſſor. ibid. 24
ſub Phoroneo ferina hominum uita mitior facta. ibid.17
Phryges lunam colere 344.13
Phrygum myſtica ſacra 353.10
Phrygiæ gentiliſmus 342.3
picturæ deorũ & dearum 351.22
piſcium cultus 341.52
Planetæ dij 345.1 erratici dæmones 366.30
à Planetis ſeptẽ uitam humanam non gubernari 366.14
Platonis de Deo ſententia 345.24 & 371.46. inde. item de diluuio 346.43 de principijs diuerſa opinio 371.52 item de materia. ibid. 55
plenum 344.57
Pluto deus 345.52 eiuſdem effigies 356.16
Podagra Diana 345.57
Pœnæ pro dijs habitæ 344.16
poetæ mendaces 358.20
poetarum Græcorum figmenta 363.5. inde
poetarum de Deo opiniones 345.30
poetarum gentilium uanitas 358.46. inde
poetarum ueterum de dijs abſurda figmenta 363.58. inde
poetis etiam reprehẽſi dij gentiles 373.9. inde
Polemon 355.41
Poliadis Iouis ſtatua. ibid. 35
Pollux 344.39 deus 345.48
Pollucis ſtatua Argis 356.6
pomœrium 349.4
pontifices maximi 348.29.49
pontificum Max. decreta 348.49
Pontifices Rom. myſterio iniquitatis imprægnati 349.53
pontificum Rom. in eccleſia tyrannis unde orta 348.51 & 349.53
Popilia lex 350.29
Poſidippi Cnidiaca 356.60
de Principijs diſſenſio Platonis 371.52
Prœtus rex 369.8 eiuſdem ſeculum 369.37
Prometheus Triopæ coætaneus 369.28
Promethei Caucaſo affixi pœna 370.48
prophetæ etiam medicandi ſcientia inſtructi 333.22
Proſerpina 345.54 à Ioue patre compreſſa 353.23 quando Plutoni rapta 369.34
Proſerpinæ filius taurina ſpecie 353.29
Proſerpinæ flores, calathus, raptus, &c. 354.8
Proſnautis Athenienſis 369.54
Prolymno Dionyſus iuſta facit 352.53
Proteuangelij Iacobi fabuloſa narratio 331.14
προστρόπαιοι 344.19
de Prouidentia Dei, gentilium opiniones 346.30
prouidentia non regi res infra lunam 365.16
Ptolemæus Mendeſius 368.56 & 369.3 & 372.40
pudendum muliebre inter myſteria Themidis 351.3
puerorũ amores à barbaris damnari, Romanis probari 359.24
punica mala unde germinarint, & cur ab illis Theſmophoria celebrãtes abſtineant 352.34
ſuper Puteum ſedere cur prohibeantur Cereris ſacris initiandi 353.33
Pygmalionis in ſtatuam eburneam amor 356.54
pyramidum cultus 351.3
Pythagoras olim Euphorbus 359.7
Pythagoras quando uixerit 370.16

Pythagoræ metempſychoſis 366.33
Pythius draco deus 345.51

Q

Quadratus gentiliſmi oppugnator 361.40
Quindecim uiri 348.38
Quirinalis flamen 348.32.57

R

Racotis promontoriū 356.17
reges honorandi, non adorandi 365.36
religio ethnica non antiquiſſima 372.36
religionem Gentiliū eſſe falſam, rationes 371.10. inde
de Religione nihil ueri & boni Gentiliū doctores tradidiſſe 371.39.60
reliquias defunctorū transferendi ſuperſtitio Conſtantini tempore exorta 334.40 ea ſuperſtitio ex gentiliſmo 357.37
in Reſurrectionis Chriſti loco Iouis ſimulacrum cultum ſub Adriano 341.43
reſurrectionis doctrina Athenagoræ qualis 338.30
reſurrectionis mortuorū argumenta 366.50.inde
reſurrectionem mortuorū negantium confutatio 366.39
de Reſurrectione, Gentiliū opiniones 348.5
Rhadamanthus inferorum iudex 348.2
de Ritibus ſacris gentiliū 348.14.inde
Robigus deus 345.50 & 346.6
Romæ plura templa 351.11

S

Sabaziorum myſteria 353.25
ſacella 351.1
ſacerdotes gentilium, & ſacrorum uarietas 348.25.inde
ſacerdotes gentilium præcipui Chriſtianiſmi hoſtes 359.53.inde
ſacerdotum apud gentiles officium 348.45
ſacra ethnica ab ipſis etiā gentilibus aliquot contempta 372.55
ſacrorū miniſtri apud Gentiles 348.42
ſacrificium Chriſtianorū, & quod Deo potiſſ placeat, quale 338.6
Sagæ 348.54
apud Sagram gentiliſmus 343.5
Salij 348.39
de Salute, gētiles nihil intellexiſſe 347.6
Samiorum idolomania 342.48
ſapientis opus nullum temerarium 337.11
Sarmatiæ gentiliſmus 343.47
Saturnus deus 345.42
Saturnus liberos ſuos uorat 363.60 & 370.52
Satyri pro dijs habiti 345.49
ſcalas aſcendere flaminicis ſacerdotibus religioſum 349.42
Sciophoria 354.12
Scopas ſtatuarius 355.39
ſcriptura Chriſtianorum à Gentilib. damnata pro recente & nupera 344.4
Scythæ acinacem colunt 355.15
Scythiæ gentiliſmus 343.43
Scytharum ſacra 351.55
Senatus Rom. Chriſtianiſmi hoſtis 360.54
ſenatuſconſulta Romæ in templis fieri ſolita 351.39
Septem Sapientum ætas 370.21
Septem uiri epulonum 348.38
ſepulchrorum religio 351.25
ſepulturę ritus apud Gentiles 357.45
Serapis deus 345.52 pro Oſirapis 356.47
Serapidis Aegyptij ſtatua 356.12 templū 18.inde. cultus 342.24
Seſoſtris Aegypti rex 356.29
Seueræ deæ Athenis cultę 355.38
Sibylla Homero antiquior 369.51
Sibyllæ de Dianæ Epheſiæ templi ruina oraculum 373.3
Sibyllę etiam dānatos gentilium deorum cultus 373.2.8
Sibyllæ plures 348.54
Sicon Eupalemus ſtatuarius 356.2
Sicyoniorum idolomania 343.13
ſimulacra deorum & dearum 355.9.inde
ſimulacrorum quorūdam ritus 351.48
Socrates quando uixerit 372.44
Socratis dæmonium, & incramenta 363.27
Sol pro deo 345.23.46
ſolis adoratio 342.15 cultus 344.13
Solini locus de Eſſænis 341.14
Solomonis ætas 368.53
Solon quando uixerit 370.15
ſomniorum coniectores 348.36
Somnus à Ioue, propter inuidiā in homines, abſconſus 370.43
cum Sororibus cōgreſſus alienus à Chriſtianis 370.59
Spartæ idolomania 343.1
ſpectacula certis dieb. celebrari ſolita apud gentiles 357.25
ſpectaculis gentilium intereſſe Chriſtianis interdictum 370.55
Spes pro deo culta 344.26
ſpicea corona fratrum arualium inſigne 349.56
ſpiritus Deus 345.15
ſpiritus ſancti emiſsio 336.55
ſponſas primis noctibus adulterijs exponēdi mos 357.58
ſtatuæ, ξόανα 351.24
ſtatuarū cultus apud Gentiles 347.27 quibus rebus fieri ſolitus 351.28.32
ſtatuarū inuocatio etiam Heraclito Epheſio damnata 373.4
ſtatuarum ſpecioſum quidem, ſed improbum artificium 355.28
ſtatuarum uarietas 351.17
de Statuis honorandis opinio refutata 365.54
Stephanas 335.31
Steſimbrotus Thaſius 367.61
Sthenelus rex 369.8.31
Stoicorum de Deo ſententia 345.3
Suffocata Diana 345.57
ſuperſtitionem ſuam quibus argumentis defendere ſoliti ethnici 361.4.inde
Suſis templum Dianæ 342.12
P. Cor. Sylla flameh Dialis 350.41
ſynagoga Iudaica Antiochiæ 323.27
Syracuſanorum idolomania 342.50

T

Talem quenq; eſſe, qualium familiaritate utitur 333.55
Tarſus Ciliciæ, Pauli patria 327.43
Tatianus gentiliſmi oppugnator 361.43
Taurorum populi gentiliſmus 343.49
Teleſius ſtatuarius 355.47
Telmeſsi gentiliſmus 342.1
templa gentiliū cuiuſmodi 350.59
templa gentilium, hominum mortuorum ſepulchra 372.18 idolorum ſepulchra & carceres 351.38
templorū in una urbe multitudo 351.9
templorum cuſtodes 351.42
in Templis fieri ſolita 351.27
in Templis ſenatuſconſulta fieri ſolita 351.39
templorum uera ſupputatio ex ſola ſacra ſcriptura 365.14
Tenijs Calliſtagoras cultus 342.43
terra pro deo 344.46
poſt Terræmotus ferias indicendi mos 357.20
Terrigenæ Eleuſinij 353.36 eorum nomina. ibid.37
Tertulliani de Luca Euangeliſta ſententia 324.16
Thales ſeptem Sapientum uetuſtiſsimus quando uixerit 370.22
Thaleti aqua pro deo 344.43
Thallo 344.58
Thallus 372.41
Thamyris Homero antiquior 369.50
Theagenes Rhegius 367.60
Thebanorum gentiliſmus 343.11
Thebanis Dionyſius cultus 344.16
Themidis myſteria 355.2
Theogonia Heſiodi 344.33
θεοὶ, ἀπὸ τοῦ θέειν 344.22
Theologiæ cum Medicina affinitas 323.19
Theophilus gentiliſmi oppugnator 361.48
Theophraſtus Ereſius 345.14
Theophylacti de Luca euangeliſta aſſertio incerta 324.10
Theſmophoria 352.34 & 354.11 & 357.16

Theſmo-

Digitized by Google

Theſmophorijs ſacrificantes cur expellāt porcos 354.10
Theſpij filiarū corruptor Hercules, eiusq; interitus 370.39
Theſſalię gentiliſmus 343.17
Thetis 345.57
Thracum circa nuptias ritus 357.61
Thracum funera læta 357.46
Thracum gentiliſmus 343.22.24
Thulæ inſ. promiſcuus feminarum uſus 359.43 & 347.52
Thyeſta rex 369 10
Thyeſteæ epulæ 340.32
tibicines ſacrorum 348.39
Tibelini cultus 343.37
Titanes ob diſcerptū Dionyſiū fulmine icti 352.31
Tlepolemus Herculis F. 369.57
Tragœdus Iupiter 345.45
Traianus Chriſtianiſmi oppugnator 360.10
Trinitatis doctrina etiam prophetis & patriarchis cognita 325.32
Trinitaté quomodo Athenagoras docuerit 336.38
Triopas rex 369.7 eidem coætanei Prometheus & Epimetheus 27
Triptolemus 353 37 inde. quando fruges ſeminarit 369.35
Troadis gentiliſmus 342.5
Troia quando capta 369.11
τυμβώρυχος Venus 345.54

V

VAtes 348.54
Veiouis, ſiue Veiupiter 345.44 & 346.6
Veiouis ædes Romæ 343.31 & 351.14 ſimulachrum 357.1
Ventriloqui 348.37
Venus Cinyrę amica 351.61
Venus è Cœli genitalibus orta 352.2 è ſpuma genita 351.61 & in Cypro. ibid.
Venus maſcula gentilibus approbata 347.50 à gentilib. philoſophis & poetis introducta 363.56 ab Epicuro approbata 371.2
Venus φιλομμειδὴς 352.1
Venus τυμβώρυχος, περιβασία, ἑταίρα, καλλίπυγος 345.54
Veneris Cnydiæ ſtatua 356.57
Veneris cultus 342.33.35 apud Argiuos 342.58
Veneris inter deas relatæ autor Cinyras 371.30
Veneris nota 356.52
Veneris pulchras nates habentis cultus 342.50
Veneris ſacrorum ceremoniæ 352.6
Veneris ſtatua eburnea Pygmalioni amata 356.54
Veneris templū ab Adriano conditum 360.31
Vertumnum agere 329.21
Veſtalis uirginis capiendi ritus 350.20.30
Veſtalis uirginis officia & ſi us 349.58 & qualis eligenda. ibid. inde.
Veſtales uirgines 348.55
Veſtæ ſacerdotis ceremoniæ 349.47
uirginum ſacrarum conſecrandarum ceremoniæ, à gentilibus tranſſumptæ 350.55
de Vita æterna Athenagoræ ſententia 339.30
uitis Dionyſio ſacra 344.16
uiuendum ut lubeat, impia opinio 365.25
Vltor Iupiter 345.44
de Vocatione ſua cuiuſque generalis regula, quatenus ſpeciali infringenda 325.8
uocationum mutationes ſine graui & neceſſaria cauſa ſuſceptæ, infelices 325.10
Vuellia urbs 321.40
Vulcanus deus 345.47 ἀμφιγυήεις 373.27 deorum faber 364.1
Vulcani nota 356.50
Vulcani plures 372.17
ab Vtilitate argumenti refutatio 362.37
uxores communes 347.45
uxores plures ducēdi mos ad Gangem 357.60
uxorum communio à Platone legibus ſancita 371 1
uxorum communio nulla apud Chriſtianos 370.58

X

XEnocratis dij 344.61

Z

ZEnonis de reſurrectione opinio 348.9 item de mundi renouatione 367.30
ξόανα 355 18
Zodiaci picturæ uanitas 366.23.27

FINIS.

BASILEAE, OPERA ET EXPENSIS
IOANNIS OPORINI, ANNO SALVTIS humanae M.D.LXII. Menſe
Martio.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google